Digitized by Google

VITT. EMANUELE
ROMA
N
16

Digitized by Google

Digitized by Google

EXAMINIS CONCILII TRIDENTINI, PER D. D. MART. CHEMNICIVM SCRIPTI,

OPVS INTEGRVM, QVATVOR PARTES;
in quibus præcipuorum capitum totius doctrinæ Papiſticæ, firma & ſolida refutatio, tum ex ſacræ Scripturæ fontibus, tum ex orthodoxorum Patrum conſenſu, collecta eſt, vno Volumine complectens.

AD VERITATIS CHRISTIANÆ, ET Antichriſtianæ falſitatis cognitionem, perquam vtile & neceſſarium.

IN PRIMA PARTE HVIVS EXAMINIS explicantur hi loci:

De Traditionibus.
De Peccato originis.
De Concupiſcentia.
De vocabulo peccati.
De Conceptione B. Mariæ Virginis.
De Operibus infidelium.
De Libero Arbitrio.
De Iuſtificatione.
De Fide.
De bonis Operibus.

CVM INDICE DILIGENTISSIME COLLECTO: QVI PRAETER MATERIAM doctrinæ, ſcripturæ quoque teſtimonia explicata, aut ita citata, vt explicata videantur: nec non Patrum authoritates, promptiſſimè ſubminiſtrat.

GENEVAE,
Sumptibus Petri Chouët.
M. DC. XXXIV.

Digitized by Google

Digitized by Google

INCLYTO ET SVMMÆ SPEI
Illuſtriſſ. Principi ac Domino,

D. ALBERTO FRIDERICO,

ILLVSTRISSIMI PRINCIPIS AC DOMINI, D. ALBERTI SENIORIS, &c. FILIO, MARCHIONI Brandeburgenſi, Pruſſiæ, Stetini, Caſſubiorum & Vandalorum Duci, Principi Rugiæ, & Burggrauio Noribergenſi, &c. Domino ſuo clementiſſimo:

Gratiam, ſalutem ac pacem, à Deo Patre, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vnicum Magiſtrum, authorem & conſummatorem fidei noſtræ.

ILLVSTRISSIME Princeps, Domine clementiſſime: Quod ſcriptum hoc complectens grauiſſimas diſputationes de præcipuis doctrinæ cæleſtis capitibus, in Tridentino Concilio conſpurcatis & deprauatis, Celſit. veſtræ in primo adhuc ætatis flore agenti, demiſſe offero: eius rei honeſtas & graues habeo cauſas, quas Celſit. veſtræ illuſtriſſimus parens, Princeps ac Dominus, D. Albertus ſenior, &c. Dominus meus clementiſſimus, pro eximia, & iam ſenili ſua prudentia, vt ſpero, non improbabit. Homines ſapientes, omnibus temporibus, grauiſſimo conſilio cenſuerunt in formandis à prima ſtatim ætate ſtudiis, vita & moribus eorum, qui ad ſpem Imperij nati ſunt, & educantur, plurimum operæ & diligentiæ ponendum eſſe: quia κοινὸν ἀγαθὸν, publicum & commune bonum ſit talis Princeps, qualem ſapiens antiquitas in pulcherrimo illo Homeri verſu deſcripſit:

ἀμφότερον βασιλεύς τ' ἀγαθὸς κρατερός τ' αἰχμητής.

Vt autem Dei beneficio tales euadant, valde multum intereſt Reipublicæ, quali inſtitutione à prima ſtatim ætate formentur, & ad quæ exercitia à teneris aſſuefiant. Qua de re multa extant ſapienter cogitata, & venuſte dicta, & apud Poetas, & apud Philoſophos.

In Eccleſia vero filij Dei, Spiritus ſanctus vult, Principes terræ non tantum ad politicas & bellicas virtutes formari, ſed præcipue vult ipſos erudiri, vt ſeruiant Domino in timore, & filium ipſius, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, à tenera ætate oſculari diſcant, Pſal. 2. Vtque ſint benefici miſeræ & exulantis Eccleſiæ nutricij, Iſaiæ 49. Pulcherrimum enim ſpectaculum,

Digitized by Google

Deo gratum, Eccleſiæ ſalutare, & ipſis Angelis optatiſſimum eſſe, Dauid affirmat Pſal. 47. quando Principes populorum congregantur cum populo Dei Abraham, apud illos enim, qui ſunt ſcuta terræ, Deus vehementer eleuatur. Et Pſal. 102. dulciſſimam facit hypotypoſin: Scribantur hæc in generationem alteram, quia proſpexit de excelſo ſancto ſuo, Dominus de cœlo in terram proſpexit, in conueniendo populos & Reges in vnum, vt ſeruiant Domino. Ita 4. Reg. 11. Ioas in domo Domini, apud Pontificem Ioiadam educatur, & quidem in ipſa domo Domini, ritu auguſtiſſimo inauguratur, diademate capiti impoſito, & libro legis in manus tradito: cum tamen ſeptem tantum annorum puer tunc eſſet, cuius animus non poterat tunc quidem per ætatem omnia legis myſteria capere. Ab ineunte tamen ætate, iudicarunt, Regij pueri animum imbuendum eſſe illis cogitationibus; vt meminiſſet in quam ſpem educaretur: vt ſcilicet non tantum priuatim voluntatem Dei agnoſceret, Domino ſeruiret, & filium oſcularetur: ſed vt illa traditione libri teſtimonij commonefieret, publicam cuſtodiam doctrinæ diuinitus patefactæ, & in libris ſacris conſignatæ, ſibi, vt politico magiſtratui, certo modo & ordine à quibuſuis deprauationibus tutandam commendari.

Ita ex Chriſtianis Regibus & Principibus multi bono conſilio & pio zelo, liberos ſuos, in collegiis Eccleſiaſticis, quæ tunc ſcholæ erant, & quaſi plantaria Eccleſiæ Dei, voluerunt educari: & à prima ætate ita inſtitui & formari, vt reuerentiam erga doctrinam Eccleſiæ, in primo ętatis flore conceptam, poſtea in ipſa Imperij adminiſtratione retinerent & colerent. Et ſępe in tali inſtitutione Principum liberis propoſiti, traditi & commendati ſunt libri, complectentes explicationes de grauiſſimis, contra ſanam doctrinam motis controuerſiis. De quibus etſi per ætatem tunc iudicare non poterant, admonebantur tamen traditione huiuſmodi ſcriptorum, ad officium pij Principis, ad quod educabantur, pertinere, vt & priuatim ab omnibus ſanæ doctrinæ corruptelis ſerio abhorrerent, vtque ſuo loco lupos, afferentes alienam vocem, ab ouili arcerent & abigerent.

Cumque non dubitem, Illuſtriſſ. Ducem Pruſſiæ, Dominum Albertum ſeniorem, &c. Dominum meum clementiſſimum in hac graui ſua ætate, nihil aliud in votis habere, quam vt pia filioli & hæredis ſui inſtitutio & formatio, per Dei gratiam ita benedicatur, vt vna cum diademate, etiam liber teſtimonij diuini, ipſi recte tradi & commendari poſſit, vtque in nutricatione Eccleſiæ, paternis veſtigiis inſiſtat. Iudicaui igitur, Celſit. ipſius non ingratum fore meum hoc officium, ab ea gratitudine, quam Pruſſiæ multis nominibus debeo, non alienum, ſi inclyto, & ſummæ ſpei Celſit. ſuæ filiolo, Domino Alberto Friderico, &c. Domino meo clementiſſimo inſcriberem & offerrem, Examen hoc Decretorum Concilij Tridentini, quod certis rationibus ita flagitantibus conſcripſi, vt cum aliud non poſſim, vna cum precibus meis, commonefactione aliqua inſtitutionem Illuſt. & ſummæ ſpei Principis, &c. adiuuarem: vt Celſit. ipſius meminerit, in quam ſpem, non ſuæ tantum Pruſſiæ, ſed toti rei literariæ, & præcipue Eccleſiæ educetur, vtque progrediente ætate, diſcat & agnoſcere, & odiſſe technas, & fraudes tyrannidis Pontificiæ, & regni Antichriſti.

Non autem priuato vel conſilio, vel arbitrio, hoc argumentum graue ſane, & difficile, mihi delegi, ſed quodammodo neceſſitate quadam mihi impoſi-

impoſitum eſt. Edidi ante biennium libellum proponentem, & quaſi in tabella monſtrantem præcipua capita Theologiæ Ieſuitarum: quæ ex quadam ipſorum cenſura collegeram, vt noua iſta regni Pontificij ſecta, Germaniæ noſtræ detegeretur, quam monſtroſas opiniones profiteatur & circumferat. Ad illum libellum vero, ne ex Ieſuitarum quidem ſecta hactenus quiſquam reſponſionem inſtituere voluit, credo quod nemo turpitudinis iſtius publice detectæ patronus haberi voluerit. Tandem Andradius quidam Luſitanus, qui inter Theologos Tridentini Concilij præcipuam perſonam ſuſtinuit, ad profligandum illum exiguum meum libellum, magna & prolixa acerbitate exarſit. Idque non ſuo quodam vel inſtituto, vel arbitrio, ſed (ſicut ipſe narrat) eorum inſtigationibus inflammatus, quorum Tridenti in Concilio præcipua fuit autoritas: cum quidem (ſicut ipſe narrat) multorum ſermone cognoſcerent, aliqua noſtrorum gratulatione, libellum iſtum metum fuiſſe exceptum.

Iam vero ad primam inſpectionem, ſcriptum illud Andradij, propter acerbam & tumidam maledicentiam, cum quidem in rebus ipſis ad profligatas Ieſuitarum opiniones, maiorem & craſſiorem ipſe addat impudentiam: ſtatueram prorſus ſilentio præterire. Sed cum attentius, res ipſas, quas Andradius tractat, conſiderarem, deprehendi ipſum quaſi aliud agendo, voluiſſe ſimul myſteria quædam, quæ Tridenti in priuatis congreſſibus & deliberationibus agitata ſunt, in lucem producere. Cúmque illam perſonam, à Tridentinis patribus ſibi impoſitam fuiſſe, ipſe narret: exiſtimo, voluiſſe Pontificios, poſt promulgata & edita impia ſua decreta, etiam interpretationem illorum orbi Chriſtiano tradere. Atque hoc modo ex illis Andradij explicationibus animaduerti, quam multæ technæ, & quam variæ fraudes, in Tridentinis decretis inſidioſe occultentur, de quibus Lector vix ſuſpicari poſſet, ſi obiter nuda decreta inſpiciat.

Cum igitur omnino reſponſio aliqua opponenda eſſet, iudicaui hanc rationem, quæ cum aliqua Lectoris vtilitate coniuncta eſſet, fore commodiſſimam: ſi ex Andradij ſcripto, quod Tridenti durante Concilio, hortatu & inſtigatione Patrum compoſitum erat, excerperentur ea, quæ decretis Tridentinis talem interpretationem addunt, vnde non obſcure colligi poteſt, quæ ibi dictæ ſententiæ, quæ agitatæ deliberationes, ad deprauanda præcipua doctrinæ cœleſtis capita. Et hac occaſione inſtitui Examen primæ partis Decretorum Concilij Tridentini, vſque ad doctrinam de Sacramentis. Altera vero pars, ſi occupationes permiſerint, & Eccleſiæ vtilitas efflagitarit, Deo bene iuuante, ſubiungetur. Cognoſcet autem Lector, ex commonefactione huius examinis, ex quam inſidioſis technis & fraudibus conſuta ſint Tridentina decreta, hoc conſilio & hoc fine, vt vſitatas adulterationes, quas ex Philoſophia male & infeliciter cum Theologia dilutas, Monachi in Eccleſiam inuexerunt, quoquo modo, & inuitis & Deo & hominibus, retinere, confirmare, & ſtabilire poſſint. Adieci in pleriſque locis fundamenta explicationum & refutationum, quantum quidem inſtituta examinis ratio tulit. Locum vero de Scriptura & Traditionibus, quia in eo Pontificij totius ſuæ cauſæ robur & præſidium, hoc quidem tempore, collocant, aliquanto plenius iuſta ferme tractatione explicaui. In tota autem hac ſcriptione, nihil conatus ſum noui afferre, ſed tantum antiqua, hoc eſt, vſitatam

Digitized by Google

noſtrarum Eccleſiarum doctrinam repetere, quam non dubito eſſe Propheticam, Apoſtolicam, & vere Catholicam conſenſionem. Sed de conſilio ſcriptionis, in ipſa præfatione plura dicenda erunt.

Nunc igitur, Illuſtriſſime Princeps, Alberte Friderice, &c. ad Celſit. veſtram reuertor, quam reuerenter & demiſſe oro, vt clementer audiat, quibus rationibus motus, ſcriptum hoc Celſit. veſtræ inſcribere & offerre voluerim.

Aduerſarius meus Andradius, explicationes ſuas, quas ita inſcribit: Sereniſſimo Regi Luſitaniæ, &c. cuius adoleſcentia, in primo ætatis flore, ſub Ieſuitarum diſciplina, referente Andradio, inſtituitur, deſtinauit, vt ſcilicet tenellus Regis animus, ſi à Scriptura ad humanas traditiones abducatur, & ſuperſtitionibus Pontificiis ab ineunte ætate vndique faſcinetur, non poſſit aliquando progredi ad fraudes Pontificias agnoſcendas, & veritatis lucem aſpiciendam. Cogitaui igitur iuſtiores me habere cauſas, vt ſimili inſcriptione, ſeu dedicatione, noſtros Principes, qui in primo ætatis flore, in illa ſimplici & fundatiſſima doctrina, quæ à Deo generi humano patefacta, & literis Propheticis & Apoſtolicis conſignata eſt, educantur & inſtituuntur, commonefacerem & exhortarer, ne ſi quando ad Reipublicæ gubernacula admoti fuerint, patiantur ſe & ſuos à manifeſta & ſalutari Scripturæ luce, ad tenebras & figmenta humanarum traditionum, & ſcrinij Pontificij ſomnia abduci. Veſtræ autem Celſit. illuſtriſſime Princeps, Alberte Friderice, &c. potiſſimum iudicaui me hoc qualecunque officium iure quodam debere. Multis enim & magnis ab illuſtriſſ. Celſit. veſtræ parente, &c. Domino meo clementiſſimo beneficiis ſum affectus, quando inſtructiſſimæ Ducali Bibliothecæ ante annos tredecim præfectus, honeſtum in Aula locum habui. Exercitia etiam mea in Mathematicis qualiacunque Celſit. ipſius non ingrata fuerunt.

Et cum ad pertexenda ſtudia mea ad Academias redire vellem, honeſte, & quidem liberaliter à Celſit. ipſius, & literis, & donariis dimiſſus ſum. Pro quibus beneficiis, iudicaui me hac ratione animi gratitudinem commodiſſime, vel aliquo ſaltem modo ſignificare poſſe: ſi hac inſcriptione oſtenderem, me illuſtriſſ. filio & hæredi Celſit. ipſius, omnia fauſta & felicia precari, in iis præſertim, quæ ſumma & maxima ſunt in hac vita, vt ſcilicet iuxta Spiritus S. ſententiam, primis aſſueſcat ab annis, ſeruire Domino in timore, & oſculari filium, Pſalm. 2. congregari cum populo Dei Abraham, Pſal. 47. ſuſcipere nutricationem Eccleſiæ, Iſa. 49. odiſſe Eccleſiam malignantium, Pſal. 26. Et hanc meam operam ſpero Celſit. ipſius non minus gratam atque adeo pro rerum æſtimatione gratiorem fore, quam cum olim qualiacumque Mathematum exercitia, Celſit. ipſius exhiberem: quæ tamen memini, ſingulari Clementia accepta fuiſſe. Volui etiam gratitudinem meam pro illo beneficio oſtendere, quod in Bibliotheca inſtructiſſima, per triennium & amplius, non ſine fructu verſari clementer conceſſum fuit. Illa enim occaſione accenſus ſum ſtudio linguarum, & amore cognoſcendæ veræ & purioris antiquitatis. Merito igitur, cum debita gratitudine, Prutenicæ Bibliothecæ acceptum refero, quantulumcunque eſt, quod poſtea in hoc ſtudiorum genere profeci.

Sæpe etiam illius humanitatis recordor, cum in Aula quiduis potius

quam

quam aulicus, per triennium ferme verſarer, quod illi, qui in Aula præcipui erant, ad amicitiam ſuam honeſtum & liberum aditum mihi patere volebant. A Domino Burggrauio, propter modeſtiam & ſimplicitatem amabar, & quidem liberaliter fouebar, Nobili viro & Caſparo Noſticio, Doctori Chriſtophoro Ionæ, Conſiliariis; Andreæ Muncero, Secretario, non ingrata erat mea conſuetudo, & quidem multis in rebus opera ipſorum ſæpe vtebar: qui etiam abſentem beneuolentiæ officiis proſecuti ſunt. Nec opus eſt ſingulos nominare, quorum in Pruſſia & amicitia vſus, & beneuolentiam expertus ſum.

Cumque aliud non poſſim; exiſtimaui me vel aliquam gratitudinis ſignificationem Pruſſiæ oſtendere poſſe, ſi publica hac declaratione & commonefactione teſtatum facerem, me ardentibus & ſummis votis, inſtitutionem & formationem, ipſam denique vitam & ſalutem, inclyti & ſummæ ſpei Principis ac Domini, D. Alberti Friderici, &c. diuinæ gratiæ & benedictioni commendare.

Veſtram vero Celſit. Illuſtriſſime Princeps Alberte Friderice, &c. Domine clementiſſime, reuerenter & demiſſe oro, vt non agre ferat, quod per veſtram Celſit. volui gratum meum animum, erga illuſtriſſimum Celſit. veſtræ parentem, &c. Dominum meum clementiſſimum; & erga totam Pruſſiam, publica aliqua ſignificatione declarare. Erit hoc Deo gratum, & Celſit. veſtræ honorificum, ſi in primo ætatis flore, exemplo illuſtriſſimi parentis, cœperit oſtendere: & ſpem præbere, ſe patrocinium rei literariæ & nutricationem Eccleſiæ, vna cum reliqua hæreditatis ſucceſſione, ſuſcepturam. Et hac bona ſpe fretus, Celſit. V. offero & dedico hanc meam qualemcunque operam, quam eruditorum, & in his illuſtriſſimi Celſit. veſtræ parentis, &c. iudicio grauiſſimo ſubmitto, reuerenter & demiſſe orans, vt quicquid hoc eſt officij, Celſit. veſtra, placido vultu, & clementi animo accipere non dedignetur.

Deum Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti toto pectore & ardentibus votis oro, vt propter filium ſuum, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, Celſit. veſtræ inſtitutionem & ſtudia, totam denique vitam & ſalutem, diuina ſua gratia & benedictione, per Spiritum ſuum ſanctum gubernet, ab omni periculo & malo incolumem clementer conſeruet & cuſtodiat, & benedictione ſua efficiat, vt Celſit. veſtra eſſe aliquando poſſit organon Deo gratum, politiæ vtile, & Eccleſiæ ſalutare, Amen. Brunſvvigæ, Anno Domini M. D. LXV. die Aprilis 29. quo die Deus Celſit. veſtram in hanc lucem naſci voluit, quem etiam toto pectore oro, vt illum diem Celſit. veſtræ fauſtum, felicem, & ſalutarem ſæpiſſime redire velit.

Celſit. Veſtram

demiſſè & reuerenter colens,

MARTINVS CHEMNICIVS,
Miniſter Eccleſiæ Brunſvvicenſis.

NARRATIO DE SYNODO NICENA,

VERSIBVS EXPOSITA,

AVCTORE

MATTHIA BERGIO Brunſvvicenſi.

NVNC tandē pietas multū laudata ſupremi
Pontificis perfecta dedit, quæ tempore longo
Parturiens nobis ſpecie oſtentabat inani:
Nūc tādē Alpina cœptū (quis neſcit) in vrbe
Concilium Latia de relligione peractum eſt.
Hei mihi quale fuit, quantumque receſſit ab illis,
Quæ ſancti quondam mundi melioribus annis,
Egerunt proceres, cum nondum adiuta nocentum
Fraude ſuperſtitio, doctrina tradita ſenſim
Carpere Apoſtolica furtis audacibus orſa eſt:
Cum nondum ſanctis priſcorum moribus ætas
Decolor innexit vitiis, ſegetique malignum
Triticeæ lolium atque aconita nocentia furtim
Miſcuit ille nocens lacrymabilis arbiter Orci.
Hei mihi quale fuit, quantumque receſſit ab illo,
Quod quondam Solymis duodena coëgerat altis
Turba: rudes populos dum Chriſto hinc inde laborat
Iungere, ſollicitaque hæc prouidet omnia mente.
Quæ poterant cœptis obſtare ingentibus, illo
Tempore, meſſis adhuc tenera cum ſtabat in herba
Chriſte tibi, & multi greſſum in tua caſtra ferebant.
Quid? quam diſſimile hoc rebus fuit omnibus illi,
Quod quondam ex omni e princeps longe optimus æuo
Eximio Chriſti pietatis amore coëgit,
Contra hunc, quem Martis de nomine dixit Arium
Græcia, qui Chriſti nomen dum perfidus ore
Abnegat impuro, tibi maxime Conſtantine
Æterne obiecit laudandum in ſecla laborem.
At ſibi, complicibuſque ſuis, æterna nocentum
Supplicia infelix, omnique miſerrimus æuo:
Quando hoſtili animo Chriſtum inſectatus, & inter
Blaſphemus contra hunc voces animam exhalauit.
Hæc iam Pierio mens eſt mihi promere cantu
Non tamen, vt rerum momenta per omnia pergens
Singula commemorem, dies haud indigna: laboris
Ingentis res illa foret: mihi parua loquenti
Sufficit ad plenos lectorem mittere fontes,
Mî ſat erit paruo indicio monſtraſſe legenti,
Quam ſimile hoc illis fuerit, quæ diximus antè,
Concilijs, Latij ſtudio quod præſulis actum eſt.
Nimirum vt Nemeſi ſimilem pates eſſe Lauernam;
Laida Penelopæ: Venerem tibi caſta Diana:
Gorgonas Harpyaſque tibi Oritonia virgo.
Dum tamen iſtud ago, numeris dum talia promo,
Ecquis erit Muſis qui non auerſus Apollo
Comprobet hanc, vena cenſor minus aſper agreſtis?
Tu quam reſpexit vultu ſupremus amico
Iam pridem pater, & lucem cui reddidit illam,
Quam tenebris olim & caligine texerat atra
Vana ſuperſtitio, & pietati inimica Tyrannis.
Saxonica Arctoi non vltima gloria tractus:
Tu mecum facilis cœptum percurre laborem:
Dum decus egregium, dum facta ingentia condo
Principis, inſigne magnum Conſtantia nomen
Cui dedit: & pœnas etiam, quas ſoluit Arij
Impietas, alto dum bellum intentat Olympo:
Et Chriſtum vanis oppugnat perfidus armis.
Vos quoque quos etiamnum has tanta in luce tenebræ
Impietaſq; iuuat blaſphemi inſana Papatus:
Ibida qui turpem Romanæ ſedis honore
Afficitis ſuperum (ſiue huc vos impulit error,
Siue auri maleſuada fames, ſeu fulgor honorum,
Præſtringit captis oculis) huc vertite mentes,
Huc animos, neu quis dubitet, quam impia facta
Triſtibus exemplis, quantumuis tardus ad iram
Sit pater vlturus, quando bonitate videbit
Eſſe nihil patria, monitis nihil omnibus actum.
Aſpicite animis, quanto diuina fauore
Ira vel hunc ipſum, de quo mea pagina dicet,
Preſſerit: informi demiſſum ad Tartara letho:
Vt vel ſic vobis mentem ſententia mutet
Sanior, & morti vis eripiatis & Orco.
Sed nos iam vento pandemus vela vocanti.
Ergo hic, cui clarum dederat Conſtantia nomen,
Primus in Imperio magno te Chriſte profeſſus
Romulidum fuit, & cultus portenta profani
Suſtulit, & vita populos melioris in vſum
Formauit, paſſim vanos dediſcere cultus
Hortatus, Chriſtumque animis Chriſtum ore fateri.
Dum tamen illud agit, Chriſto dum militat ille
Quæ rerum diſcrimina pertulit? ô quibus ille
Iactatus fatis, quæ bella exhauſta per orbem
Confecit, diros veri dum numinis hoſtes
Europa atque Aſia pulſos ſequiturq; premitq;.
Et iam complures ſæuiſſima monſtra Tyrannos
Suſtulerat victor ferro, rerumq; potitus
Regnum inſtaurabat Chriſto fortiſſimus vni:
Et rectos cultus, & iuſta capeſcere ſacra
Iuſſerat, & vanos ritus & vana priorum
Orgia vaſtatis paſſim ſubmouerat aris.
Ille animas Chriſto dociles, non exta parari,
Non vllas pecudum fibras mandauerat ille,
Antiqua quicquid reliquum de ſorde manebat
Extirpare omni penitus ratione parabat.
Nec mora: crudeles rabies Acherontica ſenſit
Inuidiæ ſtimulos, diriſq; vltricibus acta,
Artis opem ad ſolita decurrit: ſcilicet illam
Hoc ſuper interitu ſacrorum artiſq; nefanda,

Millia

Millia quæ tam multa hominum Phlegethontis auari
Intulerat regno, ſuper hoc tum ſcilicet illum
Ira ſu lignantem immanes curæque coquebant.
Ergo ille Arium, quo nemo peritior eſſet
Perturbare animos, vario mala pingere fuco
Dogmata, & externo pietatem fingere geſtu,
Excitat: infandos illum exhortatur ad auſus
Vipeream inſpirans ad cœpta immania mentem.
Viderat ille quidem, non vano fulmine dogma
Defixum, ad multos quod propugnauerat, & quod
Scitè exornatum verbis atque arte magiſtra
Protulerat, libriſque & crebra voce piorum
Damnari: ipſe adeo Pharia iam pulſus ab vrbe,
Diuerſa exilia, & non notas quærere terras
Actus erat: mox illi iterum noua furta paternæ
Artis adornantur: rurſus ſua dogmata verbis
Pingit, & his populo fucum facit impius omni,
In parteſque ſuas multos trahit, & ſua furtim
Inſinuat, motumque animus dubitantibus addit.
Præſul Alexandri clara tum primus in vrbe
Vixit Alexander: qui cum vidiſſet, Arium
Non eſſe hunc hominem, quem pax tranquilla iuuaret:
Quem pia Simplicitas intra ſua ſepta teneret:
Senſiſſetque adeo, quid moliretur & iſtis
Quid ſtrueret cœptis: quem, ſi fortuna faueret,
Euentum cuperet rerum, mox omnia pandit
Conſtantine tibi: tua ſupplex prouocat vſque
Auxilia, aduerſus caput inſanabile vani
Lymphatique viri, qui faſtu inſanus & ira
Æternum Chriſti numen neget ore proteruo:
Nec vero ille hoc iudicium neglexit: adire
Ad ſeipſum turba auctorem ſocioſque iubebat:
Dicturos magnam magno ſub iudice cauſam.
Aſſuit ille vltro, & regem nil tale videntem
Circumit, dum animum nunc hic, nunc occupat illic,
Inſinuans ſeſe: vitiumque occultat, & omni
Principis aſſenſum captat ratione benigni.
Sicut erat veri fallax ſimulator, & arte
Inſtructus ſtygia, qui fando reddere noua
Candida de nigris, & de candentibus atra.
Heu nimium faciles aures tum præbuit illi
Mitis adhuc princeps, latebroſi & pectoris artes
Ignorans huius, quo non aſtutior vnquam
Decepit mentes hominum, monſtroque fefellit,
Atque adeo ignarus fraudumque dolique latentis,
Ad ſua mox iterum incolumes ſaluoſque remittens
Pacem optate viri, pacem colite, inquit, & iras
Ponite, diſsidiiſque aditus occludite cunctis.
Iungite amicitias, & fœdera priſtina rurſum
Purgatis renouate animis, & vtrumque fouete
Concordes: ne vos odiis certate nefandis.
Aſpicite hæc paſsim, quo machina fœdere ſeſe
Tota liget mundi: quaque omnia lege per æuum
Conſpirent Elementa ſibi, faueantque viciſsim:
Aſpicite, vt paruos felix concordia cœtus,
Vt paruas locupletet opes: cum maxima regna
Funditus illa nocens toties diſcordia vertat.
Ah coëant iterum, coëant in fœdera dextræ.
His aliiſque illos princeps laudatus amorem
Depoſitis renouare odiis exhortabatur:
Cuncta prius tentanda putans, ſed vana fuere
Illius hortamenta: adeo neque cauſa ferebat
Concordare animos: imis nec fixa medullis
Ambitio elatum paſſa eſt requieſcere Arium.
Ergo nouis iterum pingit ſua dogmata fucis
In parteſque ſuas nunc hos, nunc pertrahit illos.
Optimus at princeps conceptam gliſcere peſtem
Dum videt, & ſtudiis certamina creſcere ſentit:
Multa ſuo ſuper his triſti cum corde volutat.
Dumque alius medicas adhibere ad vulnera nemo
Inſtituit, vt poteſt vt manus: ſe poſcit ille,
Se ſignari oculis cenſet, ne noxia peſtis
Corriperet cœlum, de quo graſſantia pridem
Arma Tyrannorum dextra victrice fugarat.
Multa alternanti potior ſententia viſa eſt
Cogere Concilium, quo res ratione modoque
Legitimo diſcuſſa pateſceret. ilicet omnes
Conuocat ex omni terrarum parte magiſtros
Chriſtiadum, pietas quos & doctrina celebres
Efficeret paſsim, qua ſol vtrunque recurrens
Aſpicit Oceanum, qua lucida tollitur Arctos,
Quaque dies medius flagrantibus æſtuat horis.
Nec tantum edicto rem publicat: omnia curat
Inſuper auerti cœptis obſtantia: neu quis
Molirive moram, aut veniendi nectere cauſas
Poſſet, præberi currusque rotaſque volucres
Mandat, quæ preſto paſsim venientibus eſſent.
Nec mora, diuerſo paſsim ſe ex orbe ferebant
Tam variis linguis, habitu quam veſtis & ore
Diſsimiles: aderant Graij, Thraceſque Phrygeſque,
Indi, Arabes, Cretes, terraque Libyſside nati.
Adfuit & Scythici procerior accola Ponti,
Germanusque ingens, & gleba cultor Ibera.
Ille valens vſu rerum arbitrioque ſagaci:
Ille miniſterio linguarum atque arte magiſtra:
Hic arcana bonus ſcripturæ euoluere ſenſa
Ad normam fidei: donis ingentibus omnes
Conſpicui: & multis ſuper omnes dotibus aucti,
Feſtinant omnes iuſsi, rapidiſque feruntur
Paſsibus, haud illi tantum, quibus integer æui
Sanguis erat: multi ſenio tardante grauati
Conueniunt, vltra vires fortemque ſenecta.
Qua celebrem tellus vidit Bithyna Niceam:
Vrbem olim, ſed mox deleta triſte cadauer
Vrbis & exemplum diuinæ terribile iræ.
Hic tum cernere erat crines incanaque menta
Multorum, quos ante odiis crudelibus omni
Terrarum tractu rabies Acherontia multo
Vexarat faſtu, atque odiis agitarat amaris.
Cernere erat toto laceratos corpore quoſdam:
Lumine multatos alios: pro relligione
Chriſte tua, & veræ qui pro pietatis honore,
Mittebant charas in aperta pericula vitæ
Pridem animas, quando diris ſubiecta Tyrannis
Creſcebat mira pietas imperdita ſorte.
Diuini vero proceres atque inclyta poſtquam
Hinc atque hinc collecta loco conuenit in vno
Concio, cœpti ipſe ingentis non futilis auctor
Conſtantinus adeſt: non ille ſatellite multo
Terribilis, non ille armis metuendus & enſe:
Non toruus vultu, ſed tantum ſimplice cultu
Conſpicuus, fidiſque aliquot comitatus amicis
Ingreditur. Non tam ſublimibus alta columnis,
Non tam auro gemmiſque aut Indo ſplendida luxu
Limina, quam tali multum veneranda Senatu
Ingreditur, facileſque oculos fert omnia circum:
Et ſolio tandem medius conſedit in aureo.
Atque ibi facundo dum cunctis explicat ore,
Quæ cauſa, aut quæ res pro tempore ſuaſerit illud
Cogere Concilium, quanta ſibi ſingula curæ
Sint, quæ Chriſte tuum poſſent extendere regnum:
Oſtenditque petitque adeo, quando optima rebus
Hæc dubiis medicina foret, ardentibus omnes
Numinis æterni votis ſine fine petendo
Auxilium, controuerſo de dogmate certo
Conſtituant: & quando ipſum, quocunque mederi

Digitized by Google

Afflictis poſsit rebus tentare viderent,
Vnanimes itidem partes explere ſtuderent
Quiſque ſuas: Chriſto vt paſsim ſua gloria conſtet.
Atque ait: Hæc ſumma eſt votorum tota meorum,
Dogmatis vnanimes, & conſentanea veri
Copula nos nectat: Deus hæc incœpta ſecundet,
Cui ſoli veros paſsim inſtauramus honores:
Vt videant homines cœleſtis libera regni
Incrementa, & magno Eccleſia floreat auctu.
Quantis nos odiis ille immaniſsimus hoſtis
Oppugnet: quantis hoc egerit hactenus vnum
Viribus, vt ſacros corrupto dogmate cœtus
Turbaret, Chriſto cunctos arcere laborans,
Omnia nota ſatis, neque noſtræ vocis eget res.
Huic ego diuinam Chriſti defendere laudem
Conatus vitamque meam, ſtudiumque laboresque
Oppoſui, te ſumme Pater, te ſcilicet vno
Confiſus, propter te perdere cuncta paratus,
Aut tibi cuncta vni dextra aſſerturus & armis.
Nunc nos diuerſa (qui non videt?) impius ille
Aggreditur ratione, malum dum dogmata fraudes
Inuehit inſincera, animos quibus occupet, atque
Corruptos triſti ſecum demergat Auerno.
At vos, quos charo paſtor ſupremus ouili
Cuſtodes dedit eſſe, & quos huic pabula Chriſtus
Mandauit monſtrare ſalubria, vos modo poſcit
Tempus, veſtra opera, veſtri nunc hæc ſtudij & res.
Proinde adhibete animos, ne verbi nobile donum
Arbiter obſcuret negri ſæuiſsimus Orci.
Biblia ſunt vobis: ſunt ſcripta Prophetica vobis,
Sunt & Apoſtolicis ſignata volumina verbis.
Scilicet his pater ipſe deûm ſe lumine largo
Conſpicuum dedit, & quod de ſe ſcire neceſſe eſt
Humanas mentes, totum hac in parte recluſit.
Et ratio ipſa adeo doctrinæ eſt omnibus vna
Temporibus, pariterque eadem ſunt ante profeſsi
Cum proauis vates ſancti, duodenaque turba.
Hæc ſunt certa, ſuo hæc vis ordine nulla mouebit.
Illorum ad normam doctrina tradita quæque
Exigere & ſacros rectum eſt inquirere fontes,
Nec fas eſt cuiquam norma diſcedere ab illa
Dogmate diuerſo: quoniam hic ſeque & bona cuncta
Exibuit pater, & manifeſta in luce retexit.
Quare agite, ex animis nunc, ô nunc pellite veſtris
His quodcunque poteſt cœptis obſiſtere, ceſſet
Certandi ſtudium: contentio vana faceſſat,
Iurgia ſint itaque procul, perquirite iuſto
Veracis cunctis rem totam examine lancis:
Neu ſinite incaſſum veſtros cecidiſſe labores.
Nimirum felix mihi terque quaterque videbor
Tum demum, cum vos animis concordibus vno
Æterna aſpiciam Sophiæ coaleſcere nexu.
Hæc & plura illos multa grauitate monebat,
Ipſe etiam quærentum inter media agmina totos
Continuare dies: ipſe aurem intendere cunctis
Attentam, ſtudioque exquirere cuncta ſagaci,
Libera quin etiam cunctis hic ora iubebat
Concedi, & quæcunque animo ſententia cuique
Sediſſet, liquido, nullo impediente, volebat
Proferri: veri quando indagatio linguas
Neutiquam vinctas, ſed libera poſceret ora.
Nunc tamen eſt aliquis, cuius veſania & excors
Impietas prohibere audet, ne dogmata quiſquam
Excutiat, mundo quæ dudum obtruſerat omni
Impia barbaries huius, qui regna ſupremi
Æternique Dei furto labefacta & arte.
Qui ſupra reges ſe tollit & omnia mundi
Imperia, & faſtu tumidus late omnia complet
Barbarico: atque illos audax ſibi poſcit honores,
Quos homini ſperare nefas, cœlſoque ſuperbus
In ſolio ſuperum dicit conuitia regi.
Non erat hoc animi tibi Conſtantine, nec vnquam
Te prohibente fuit cuiquam non libera fandi
Copia, dum verax prolata explorat amuſsis,
Et trutina iuſto doctrinam examine penſat
Concio ſanctorum non illaudata virorum.
Non præiudicio damnauit acerbior vlla
Alterius cauſam partis, non pronior ille
Alterius viſus, iuſtoque fauentior vnquam
Addidit iniuſte vires & robora cauſæ.
At cum legitimo tandem res fine fuiſſet
Clauſa, atque hanc normam, quam cœlitibus dedit ipſe
Æterni interpres, & imago æterna Parentis,
Omnia diſcuſſa: & cunctis iam cognitus eſſet
Martigeræ furor, & rabies manifeſta cohortis:
Non tunc illi animus, non tunc conſtantia iuſta,
Laudatus non tunc deerat rigor, ilicet ille
Conuictos, & adhuc firmata mente fouentes
Erroris commenta ſui non munere tantum
Priuauit, ſed & extorres ignota coëgit
Exilia & terras alio ſub ſole iacentes
Quærere, nec cœtu ſe permiſcere piorum.
Vt reliquos fidei mox conſentanea iunxit
Formula, multorum quæ poſt quoque ſuſtulit vna
Materia errorum, & dubitantia pectora ſæpe
Expedit, dum Chriſtum hominem probat eſſe Deúmque
Veráque Theſeo monſtrat compendia filo.
Exin ſe cuncti perfectis rebus ad vrbem
Quiſque ſuam referunt, quos ille hortatibus omnes
Mitibus appellans, animis concordibus vnam
Doctrinæ vocem mundo inculcare iubebat:
Inque propaganda doctrina voce laborem,
Et ſtudium acre Deo vigilanti mente probare.
Tum vero infirmos omni ratione iuuando
Allicere ad Chriſtum, pro re, pro tempore cunctis
Conſulere, atque omnes ſanandi quærere cauſas.
Sicut qui medicum tractat cum laude laborem,
Pharmaca debilibus, ſi quando ſalubria miſcet,
Diuerſis diuerſa adhibet medicamina: non hic
Ingratis ſemper ſuccis medicantia miſcet
Pocula, nom aloes lignum, aut abſynthia ſemper
Triſtia præbebit, non ſcilicet omnibus ille
Ingratum terra Colocynthide temperat hauſtum.
Eſt etiam ſuaui laticem cum nectare prudens
Inficit, & condit fragranti cætera melle.
Non aliter Chriſto quoſdam eſſe adiungere rectum
Mitibus alloquiis & commoditate ferebat,
Quos tamen infirma dociles cum mente viderent:
Vt tandem ipſi etiam victi bonitate piorum,
Conſilia in melius referant, Chriſtúmque ſequantur.
Hinc petit, vt precibus votiſque ardentibus omnes
Commendare velint ſuperum ſua regna parenti.
Quando tot inſidias videant, tot furta per orbem,
Monſtráque non leuiter ſanctis obſtantia cœptis.
Ille viam monſtret, rem prouidus ille gubernet:
Vímque dolóſque premat, quos paſsim immunda malorum
Agmina ſpirituum miſcent. Hinc munera cunctis
Diſtribui non parua iubet, prout quenque decebat,
Nemo adeo tanto numero indonatus abibat:
Neglectus nemo eſt, ædes ſed iuſsit vbique
Templáque Chriſtianis refici, furioſa priorum
Impietas regum quæ paſsim euerterat, & mox
Munificus largos tribuit ſuper omnia ſumtus
His, rude qui poſſent vulgus formare docendo.
Fœlix ô nimium felix clariſsime princeps:
Tantorum felix operum, digniſsima fama

Æterna

Digitized by Google

Aeterna & nullis intermoriente diebus.
Parcere ſubiectis & debellare ſuperbos,
Heroa virtutis opus, ſed gloria maior
Aeternum Chriſti in terris extendere regnum,
Dogmataq; inuicto diuina labore tueri.
Hoc decus eſt tanti, quanti non omnia mundi
Totius ornamenta forent, ſi congerat vno
Illa loco ſeu fors, ſeu quis deus. hinc tibi maius
Enatum decus eſt, quam quod capitolia curru
Tarpeiasque arces aurato inuectus ab omni
Laudatus populo parta de pace fuiſti,
Terribiles Scythica ducens feritatis alumnos,
Ante tuos victor currus, Dacumq; Getamq;.
Nam quod Threicios populatus Sarmata tractus
Te victore cadit, mutatoreſq; domorum
Gotthoſq; Dacoſq; truces dare terga coëgit
Militia labor ille tua: quod ſæta triumphis
Innumerabilibus tibi laurea contigit, & quod
Naufragio triſti conuulſum colligis vnus
Imperium, & lacera reficis tabulata carinæ:
Sunt hæc magna quidem, ſed enim communia tecum
Conſtantine hæc ſunt multis, neque gloria ſumma
Hinc tibi, ſed vita tantum quæ clauditur iſta
Prouenit, maior longe tibi naſcitur inde
Verarum ſeries laudum, tua prouida cura
Numinis æterni cultum quod iuuit, & almum
Aſſeruit fidei decus, & venerabile donum,
Repreſſitq; nefas, neque vero hoc almus Olympi
Neglexit Rector, per bis tria luſtra quietum
Imperium tibi concedens, natiſq; paterni
Inconcuſſa itidem tradens inſignia regni.
Atqui Chriſtum auſi verbis lacerare vel armis,
Infelix miſerumq; genus natoſq; nepoteſq;
Exitio ſecum æterno implicuere cadentes.
Felix ô nimium felix clariſſime princeps.
Vt vero canos frigeſcentemq; ſenectam
Attigit, ah veris labes mala laudibus haſit,
Quando illum, cuius toties deprenſa fuère
In ſuperos ſuperumque ipſum conuicia regum,
Exilio reuocat ſiue illud pacis & ocij,
Tunc ipſi ſubiecit amor, ſiue altera cauſa,
Siue oblita ſui ſenio fuit inclyta virtus
Principis eximij, ſiue hæc tum cuncta peregit
Occultæ ſtudium ſectæ, quo tempore Cæſar
Decubuit, morbo fractus, fractuſq; ſenecta,
Vt potius reor, & potius fas credere duco:
Tunc igitur toties iam condemnatus Arius
Rurſus ab exilio Byzantij ad mœnia venit,
Auxilio ſociæ occulto ſtudiiſq; cateruæ
Subnixus: ſtimulis iamq; exagitata ſiniſtris
Præcipuos illi ſpondebat factio honores.
Indoluit ſenior, quem non pietatis egentem
Non animi, non virtutis pia concio ſummum
Sacrorum & verbi cuſtodem hac vrbe fouebat.
Oppoſuit ſeſe ille viris, neque velle ferebat,
Cœtibus adiungi ſanctis, quem tota piorum
Concio ſeu peſtem dudum auerſata fuiſſet,
Nuncq; etiam damnet ſontem, ſic ille bidentum
Sollicitus cuſtos cum toruum & acerba tuentem
Sentit adeſſe lupum, clamorem protinus edit,
Prædonem contra dirum, dum fida canum vis
Aſſiliens, hoſtem toto petat improba campo.
At magis atque magis ſtimulis agitata ſiniſtris,
Factio pergebat cœptis inſtare nefandis,
Cæſaris Imperiis illuc iuſſuq; vocatum
Eſſe virum memorans, ſacris qui ibi præſit & aris.
Auſi quinetiam voces iactare ſuperbas,
Inuito ſene inuitis etiam omnibus, illic
Hunc vnum templis ſacris hunc præfore & aris.
At pius & Chriſti obſeruans ſuper omnia Præſul
Obſtitit vſque animo, & ne cœpta nocentia dirus
Perficeret furor, & ſacrum infeſtaret ouile
Horribili contage lues damnanda, ſupremum
(Quando opis humanæ nil iam ſupereſſe videbat)
Sollicitare patrem precibus, prohiberet ab illa
Cœtum labe ſuum, vim frangeret inſidiaſque,
Aut ſeſe ad requiem potius finemq; laborum,
Corporis exutum vinclis, dimitteret, antè
Quam cœtum inficeret contagio fœda ſuorum.
O quos hic gemitus, ô quæ ſuſpiria ab imo
Pectore tum dedit, ô quanto eſt ardore precatus.
Omnem adeo exegit ſomni ſine munere noctem,
Cum veniente die ſua perfecturus Arius
Cœpta, palam populo ſeſe oſtentare volebat.
Non tulit omnipotens genitor, miſeratus ab alto
Conatus, totaq; ſenex qua nocte precatus
Ante Deum fuerat, rectis ea vota feruntur
Paſſibus, & cœli nubes & ſydera tranant.
Mane erat, & magna iamiam ſe mole ferebat
Ille furens faſtu, tantorum & cauſa malorum:
Atque illum templo ſubiturum haud parua caterua
Pone ſequebatur gradientem & multa minantem.
Ecce autem ſubitum atque omni mirabile ſeclo
Euenit monſtrum, tota dolor ortus in aluo,
Quærere ſeceſſus iubet, & ſe auertere cœtu.
Hic illum (auditis ſi quicquam credimus) ingens
Occupat attonitum terror, formidine tacta
Mens ſtupet, & ſcelerum intuitu, culpæq; nocentis
Contrahitur, miſeramq; animam vis ſtrangulat intus
Mortifera, atque illum conſtringit & vrget inhærens,
Ilia rumpuntur poſt hæc: mox exta latebras
Proijcit in fœdas, furijſq; vocantibus atris,
Indignantem animam triſti cum murmure fundit.
Hoc fine ille miſer Libycæ telluris alumnus
In terris vitam clauſit, dum bella mouebat
Impia, Chriſto adimens diuinæ ſtirpis honorem.
Vos ô quos illi ſimiles uidet auricomus Sol,
Queis idem furor eſt eademq; inſania, Chriſto
Aduerſos vos ferre Deo: quiq; vſque peroſi
Accenſam verbi lucem, immortale ſonantis
Auxilium mundo, varias exquiritis artes
Nequicquam ſuperos contra, reſipiſcite tandem
Si pote, & in melius mutatos vertite curſus.
Neu dubitate Deum memorem fandi atque nefandi.
Fraus vnde exorta eſt, in eum plerunque redundat,
Et quanquam lentis ad pœnam paſſibus iræ
Procedunt ſuperûm, grauitas tamen omnia penſat
Supplicij, mora quæ pridem diuturna neglexit.
Tu quoque qui laceras lingua petulante Mohemum
Chemnicium, & reliquos adeo, quæ plurima turba eſt;
Seu te decepta mentis malus impulit error,
Quo tua te primis Hiſpania tinxit ab annis.
Ancilla Auſonij dum mauult eſſe Baalis,
Quam Chriſti populus: ſiue hoc fiducia ſuaſit
Ingenij, ſeu ſpes magnorum hortatur honorum
Ponere reſpectum veri, & mendacia fuco
Pingere, ſiue aliud cauſa eſt tibi: Tu quoque tandem
O tandem leue ſtudium hoc ô exue mentis.
Aſpice deformes obitus immanis Arij:
Aſpice quæ noſtra contingunt plurima ſeclo:
Aſpice mugitus Latomi ſub morte fatentis
Exoſam ob verbi lucem ſe iudicis alti
Horrendo iuſſu morientem ad triſtia mitti
Tartara, perpetuis luat vt facta impia pœnis,
Triſtiaq; æternùm furiarum verbera ploret:
Nec vero vt veſter vita emigrauerit olim

Digitized by Google

IN EXAMEN PRIMAE PARTIS DECRETORVM CONCILII TRIDENTINI,

PRÆFATIO.

TERTIVS iam annus eſt, cum præcipua capita doctrinæ Ieſuitarum, ex quadam ipſorum cenſura annotata, Lectoribus tanquam in breui tabella inſpicienda propoſui, hoc conſilio, vt ſecta illa, quæ nuper admodum in perniciem Eccleſiarum, quæ puram Euangelij doctrinam amplectuntur, à Pontifice Romano creata eſſe ſcribitur, nota redderetur noſtris Eccleſiis non de nomine, nec ex veſtitu tantum, ſed ſicut Chriſtus Iohan. 10. verum paſtorem ab alieno diſcernendum docet, ex voce doctrinæ, qualis illa ſit quam profiteantur & circumferant. Et ſine longiori explicatione, nuda tantum capita recitaui, vt præberem occaſionem, vt ipſi plenius ſe explicarent. Sed ex tota illa factione, ſeu conſpiratione, quam ſocietatem ipſi vocant, nullus hactenus in arenam illam deſcendere voluit: quibus vero de cauſis certamen illud tam pertinaciter declinarint, homines non prorſus ſtupidi facile diuinare poſſunt. Ne tamen quod vitio verti poſſet, omnino tacerent, conductitium quendam emiſſarium, miſellum ſane Ecebolum, Ioannem Alberum ex ſchola Ingolſtadienſi extruſerunt, qui perſonatus, fabulam illam Germanico ſcripto, tanquam in ſcena tam ridicule egit, vt vix ingreſſus protaſin, cum à longinquo ſpectaret fabulæ epitaſin, abiecta perſona ex theatro ſe proriperet, facta prius ſpectatoribus ſpe, ſubſecuturum mox alium comœdum, qui reliquas fabulæ partes, ſi non felicius, ſplendidius ſaltem pertexeret. Tandem ex Synodo Tridentina orator magniloquus, Ieſuitarum fabulam acturus prodiit, Iacobus Payua, Andradius Luſitanus, qui in Epiſtola nuncupatoria illos, quorum autoritas in Concilio Tridentino præcipua fuit, ſibi hortatores fuiſſe narrat, vt libellum meum de Ieſuitarum Theologia profligandum ſuſciperet, eo quod multorum ſermone intellexiſſent Patres, non ſine applauſu & gratulatione noſtrorum, illas meas chartas exceptas fuiſſe. Ita ille. Ego vero inde colligo, non tam Ieſuitarum rationem habitam fuiſſe à Patribus Concilij, quam quod per Andradium, tanquam idoneum Concilij interpretem, voluerint explicationes decretorum ſuorum inter homines ſpargere, id quod etiam titulus orthodoxarum explicationum de controuerſis religionis capitibus non obſcure indicare videtur. Non igitur cum Ieſuitis, qui certamen pertinaciter defugiunt, ſed cum argumento Andradij mihi iam res erit. Cum enim duo in libello meo propoſuiſſem, de origine & Theologia Ieſuitarum, Ingolſtadienſis quidam Procurator Ioannes Alberus, multa conabatur mitigare; & aliter interpretari in Ieſuitarum Theologia. Sed Andradius illam totam, & totaliter talis qualis eſt, non tantum ſartam tectam conſeruare conatur: ſed ne inferior ipſis videretur, non contemnendo maioris imprudentiæ cumulo illam amplificat, additis paradoxis multo tetrioribus, vt ſane Ieſuitarum cauſæ, in toto orbe habitabili, patronus magis idoneus exquiri non potuiſſet quam Andradius. Maneat igitur Ieſuitarum Theologia talis qualis eſt, donec ipſi eam auctam & recognitam rurſus extrudant.

De prima vero origine, inſtitutione & antiquitate ſectæ Ieſuitarum, ſiue forſan creationem ipſi vocari malint, quædam quæ ex Andradij narratione didici, hoc loco adiiciam, vt Ieſuitas, priuſquam tractationem alterius argumenti ingrediar, placatos & propitios bona cum gratia à me dimittam, ſi forſan, quod de ipſorum ſanctitate ſuſpicari non decet, antea offenſi fuiſſent. Et vtile eſt, veram narrationem de conſilio inſtitutionis huius Pontificiæ fœturæ extare & notam eſſe. Ego quidem fateor, me hactenus nihil certi potuiſſe ex Scriptoribus noſtri temporis agnoſcere, & ad cognitionem rei admodum recentis, antiquitatis monumenta nihil conferunt. Illorum igitur quas habere potui annotationes ſecutus ſum: ſed audio, iam inter tot & tam varia examina ordinum & religionum Eccleſiæ Pontificiæ commiſſam eſſe confuſionem Theatinorum, qui à Paulo IV. originem habent, & Ieſuitarum, quorum fœtura alios habet autores. Vt igitur error iſte, per ſatisfactionem fiat venialis, narrationem de origine & ratione inſtitutionis Ieſuitarum, ex grandiloquis Andradij progymnaſmatis, ſimpliciter & breuiter hoc loco repetam. Miles quidam Ignatius Loyola, in obſidione arcis Pompeiopolitanæ, altero crure bombardæ ictu læſo, in altero grauiſſimo vulnere accepto, poſtea domo, patria, & quas habebat facultatibus deſertis, nouam inire vitæ auſteritatem & humilitatem conſtituit. Quia vero ad illam vitæ rationem, quam inire cogitabat, literarum cognitionem plurimum conducere intelligebat, Lutetiam Pariſiorum ſe contulit, vbi per decem annos in ſtudiis verſatus, decem nouæ ſuæ religionis ſocios ſibi aſciuit. Exacto vero decennio, cum nouis recentis ſuæ religionis ſodalibus rediit in Hiſpaniam, anno Domini 1536. Ieſuitarum origo.

Poſtea anno 1537. venerunt Romam, vt à Pontifice Romano facultatem impetrarent, ſacræ Hieroſolymæ loca peragrandi. Sed cum Turcicum cum Venetis bellum illud inſtitutum intercepiſſet, mutato conſilio conſtituerunt, ad docendas Eccleſias vitæ ſuæ inſtitutum conuertere. Venetiis igitur à legato Pontificio, ſeptem ex illis ſacris initiati ſunt, accepta facultate, vt libere vbique plebem docere, ſecretas peccatorum confeſſiones audire, & Sacramenta adminiſtrare poſſent.

Anno 1540. intercedente Cardinali Contareno, à Paulo III. petierunt, vt vitæ illud inſtitutum Pontificia autoritate confirmaret. Qui addita hac cautione, illud ratum habuit, ne plures quam 60. viri, ad eam ſocietatem aſcriberentur. Sed cum poſtea animaduerterent, illam vitæ rationem, ad reſtituendam & reſarciendam nutantem & labaſcentem Pontificiam Eccleſiam, præ cæteris ordinibus maxime idoneam eſſe, 1543. anno decreuit, ne vllis vel locorum terminis, vel perſonarum numero, ſocietas hæc nomine Ieſu inſignita, circumſcriberetur. Rationem vero inſtitutionis hanc de ſcripto recitat

Digitized by Google

Andradius: Quicunque in ſocietate noſtra vult militare, & ſoli Domino, atq; Romano Pontifici, eius in terris vicario ſeruire, poſt ſolenne perpetuæ caſtitatis votum, proponat ſibi in animo, ſe partem eſſe ſocietatis, ad hoc potiſſimum inſtitutæ, vt ad fidei propagationem, per publicas prædicationes, & nominatim per puerorum ac rudium in Chriſtianiſmo inſtitutionem, ac fidelium in confeſſionibus audiendis conſolationem præcipue intendat, &c.

Sub idem tempus Ignatius ille conſiderans Germaniam, quæ à Pontificia ſede deſciuerat, non aliter poſſe ſub iugum Pontificium retrahi, quam per côcionatores ad hoc idoneos, aliquos igitur ex ſuis ſodalibus in Germaniam emiſit. Qui cum facto periculo offendiſſent, ſe Eccleſiis Germaniæ ſua hypocriſi plus nocere, ſeu poſſe, ſeu velle, quam reliquas omnes factitias Monachorum religiones, Ioannes Moronius Cardinalis, qui in proxima Tridentina Synodo legatus ſuit Pontificis, & Concilij præſes, conſilium communicauit cum Ignatio quanto vſui eſſe poſſet Eccleſiæ pôtificiæ, ſi Romæ ampliſſimum Collegium conſtrueretur, in quo maxima Germanorum adoleſcentum multitudo, in bonis literis & religione, ſumptibus Pontificis inſtitueretur, vt tandem in patriam redeuntes, collapſam & conculcatam pontificiam religionem, ibi inſtaurare aliqua ex parte poſſent. Ad illud opus aggreſſi ſunt Ieſuitæ, anno Domini 1552. extructo tali Collegio Romæ, non procul à Ieſuitarum Collegio. Illos verò adoleſcentes, narrat Andradius aſſumi in illud Collegium, non vt cooptentur tandem in ordinem Ieſuitarum, ſed ait, Ieſuitas tantum alendi illos, moderandi & inſtituendi curam gerere, & ad hunc laborem ſuſcipiendum, ſolum ſalutis Germaniæ deſiderio fuiſſe incitatos, vt ſcilicet per iſtos emiſſarios Germania ad gremium, vel ſi hoc nimium eſt, ad oſcula pedum Romani Pontificis paulatim reduceretur. De hac Ieſuitarum techna, Andradius tam bene ſibi ſuiſque ominatur, quod inquit: Non dubito, quin horum adoleſcentium opera & diligentia Germania præreptam ſibi fidei (ſcilicet Pontificiæ) lucem aliquando recuperet, &c.

Et hoc eſt quod in libello meo antea dixeram, ſectam Ieſuitarum potiſſimum in perniciem Eccleſiarum Germaniæ creatam eſſe. Id vero Ioannes Albertus Ingolſtadienſis per inficiationem fortiter conabatur amoliri. Sed gratias agimus Andradio, qui totam rationem inſtitutionis huius ſectæ ſimpliciter & plane, ſine diſſimulatione nobis expoſuit, vt iam non opus ſit, vel ex rumoribus, vel ex coniecturis diuinare, quo conſilio Romana ſedes nouam hanc ſecturam poſtremis hiſce mundi temporibus, orbi obtruſerit. Hanc igitur narrationem, exordio huius ſcripti inſerere volui, vt Ieſuitas aliqua cum gratia à me dimitterem. In hac enim reſponſione non conſtitui cum ipſis qui in publicum prodire verentur agere, ſed cum Andradij argumento mihi res erit. Cum enim hactenus variis artificiis rem ſuam tentarint & egerint Pontificij, iam poſt emiſſa ex Tridentino anathematum fulmina, ſubmiſerunt hominem, in quo grande & picturatum genus dicendi cum acerba & ſuperba maledicentia, ex æquo certaret, ſi hac forſan ratione Germanorum ſimplicitas poſſet, vel faſcinari, vel Panico terrore, ab agnita verbi diuini veritate proturbari. Video enim Andradium, cum in exordiis altiſſime repetitis & in argumentationibus cum ſupercilio propoſitis, neſcio quid parturire paretur, nihil tamen aliud præſtare, quam quod reliquorum, qui hactenus Pontificiæ turpitudinis patroni fuerût, fumos iamdudum luce Scripturæ diſcuſſos, acerba ſui & ſuperciliosè arroganti grandiloquentia, venditare nequicquam ſatagit. Inter legendum enim, ſubinde veniebat in mentem, id quod Irenæus inquit: Inflatus cum ſupercilio incedit, gallinacei elationem habens. Et quod poëta canit:

> *Quid ſeret hic tanto dignum promiſſor hiatu?*
> *Proijcit ampullas & ſeſquipedalia verba, &c.*

Multas autem & graues habui cauſas, quod volui reſponſionem aliquam Andradio opponere, cum ad hoc certamen tam ſuperbe, & quidem ſatis contumelioſe me prouocet. Accedit, quod in decem illis Andradij libris multa ita poſita ſunt, quod tractatio illorum non poteſt non vtiliter multa monere. Ne vero lectorem odioſa repetitione, & moleſta refutatione maledictorum Andradij inutiliter fatigarem, cogitaui reſponſionem potius de rebus ipſis inſtituendam eſſe, vt ita aliquid vtilitatis ex illa concertatione ad Eccleſiam, Deo bene iuuante, redire poſſet. Et exiſtimo, materiam reſponſionis diuinitus mihi oblatam & monſtratam eſſe. Andradius enim præcipuam perſonam in deliberationibus Synodi Tridentinæ ſuſtinuit, & in ipſo Concilio libros ſuos aduerſus me conſcripſit, idque hortatu & impulſu illorum, quorum conſilia, Patres Concilij, velut ex Apollinis Pythij, quod in fabulis eſt, oraculo edita complexi ſunt, hæc enim ſunt ipſius verba. Multa etiam in Decretis Concilij inuoluta, quæ inter legendum vix aliquis ſuſpicari poſſet, ſatis craſſe explicat, ſicut ſuis locis monſtrabitur. Cum igitur eodem ferme tempore, maledicta Andradij, & decreta Concilij Tridentini accepiſſem: non dubitaui monſtratam mihi eſſe viam, quomodo inſtituenda eſſet reſponſio. Decreta enim Synodi, breuiter & nude propoſita ſunt, quæ vero fuerint deliberationes, ex quibus fundamentis factæ deciſiones, quo artificio fabricata decreta, quem habeant ſenſum & finem, Andradij explicationes aliquo modo oſtendent. Is enim Tridenti perſtitit, quouſq; tandem Concilium perfectum & abſolutum fuit: & ibi in mediis Concilij actionibus, explicationes ſuas confecit. Et ſicut in ſeſſionibus ſub Pio IV. omnibus deliberationibus ſi non præfuit, at certe interfuit: ita ſine dubio, illa etiam, quæ in præcedentibus ſeſſionibus agitata fuerunt, explorata habuit. Si igitur Andradij explicationes ad decreta Concilij, & vtrumque ad regulam Scripturæ contulero & examinauero: ex illa tractatione conſtituetur & prodibit Examen Decretorum Concilij Tridentini, quod aliquo cum fructu Lectoris fieri poſſe arbitror. Atque hac ratione iudico, me commodiſſime ſimul aduerſario meo Andradio poſſe reſpondere, & maculas illas, quas maledictis ſuis, non tam meæ, quam Eccleſiarum noſtrarum veſti aſpergit, abſtergere & eluere. Quod ſi Lector viderit me ſingula non eſſe perſecutum iuſta explicatione, meminerit, me examen tantum, ea occaſione, quam ab Andradio mihi datam eſſe dixi, inſtituiſſe. Nec indignetur Andradius, quod pleraque eius maledicta non iudicarim, digna eſſe reſponſione, cum de rebus ipſis potiſſimum inſtituta ſit hæc noſtra ſυζήτησις.

Nolo autem hoc loco illa repetere, quæ hoc anno à noſtris editis publicis ſcriptis, toti orbi demôſtrata ſunt, propter quas cauſas Tridentinum Concilium

Margin notes: Ioannes Moronius. — Collegium Germanicum Romæ exſtructum, anno 1552. — Andradij ſuperbia & ſtolida quædam. — Cauſæ oppoſitæ reſponſionis Andradio. — Andradius. — Ratio huius ſcripti.

cilium non agnoſcant pro vero, legitimo, libero & Chriſtiano, ſed intra metas examinis orationem continebo. Et illa potiſſimum decreta examinanda proponam, quæ dogmata, de quibus hoc tempore controuertitur, complectuntur. Quæ enim de reformatione fabulantur, in fine ita ſubiiciunt Pontificis arbitrio, vt illa non ſerio: ſed, quod dicitur, pro forma tractata fuiſſe ſignificent.

Conciliorum autoritas. Eſt quidem Conciliorum ſaluberrima autoritas in Eccleſia, ſicut Auguſtinus recte inquit, ſi ſcilicet ſecundum regulam & normam ſacræ Scripturæ iudicent, & quando ſententiam ſuam ex certis & perſpicuis Scripturæ teſtimoniis probant, debet illis Eccleſia, tanquam voci cœleſti, ſumma cum reuerentia obedientiam. Tunc enim locum habet id, quod Chriſtus dicit: Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit. Sed nudus Concilii titulus exauditus, non debet nos ſtatim tanquam caput Gorgonis in ſaxa, truncos & ſtipites conuertere, vt quæuis decreta ſine examine, ſine inquiſitione & diiudicatione, temere amplectamur. Scriptura enim affirmat, eſſe quædam Concilia malignantium, Pſalm. 21. quędam vanitatis, Pſal. 26. quędam impiorum. Pſal. 1. quorum cathedram Ierem. cap. 15. ex Pſalmo vocat conſeſſum ליצים qui à ludificatoria interpretatione nomen habent, qualia fuerunt impiorum Pontificum & Sacerdotum Concilia, contra Michęam, Ieremiam, contra Chriſtum & Apoſtolos. Habemus autem ſeueriſſima mandata Dei, 1. Ioan. 4. Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, num ex Deo ſint, quoniam multi Pſeudoprophetæ exierunt in mundum.

1. Theſſal. 5. Omnia probate, & eius quod bonum fuerit, tenaces eſtote.

Matth. 7. Attendite à Pſeudoprophetis, &c.

Recte igitur fit, & ex mandato Dei neceſſario hoc faciendum eſt, vt decreta Conciliorum exigantur ad normam ſacræ Scripturæ, ſicut Hieronymi *Hieronymus.* ſententia habet: Spiritus ſancti doctrina eſt, quę Canonicis literis prodita eſt, contra quam ſi quid ſtatuant Concilia, nefas duco. De re enim magna, & complectente ſalutem animarum agitur. Et tyrannis eſt vere Pontificia, poſtulare, vt ſine examine, ſine inquiſitione & diiudicatione, ſimpliciter aſſentiamur nudis decretis Concilii Tridentini, in quo idem fuit actor, reus & iudex, in cuius exordio, Scriptura Canonica ex gradu ſuo proturbatur, ne ſola ſit regula & norma iudicii. Iactitant quidem Ponti- *Lex Martiani.* ficii, legem Martiani Imperatoris C. de ſumma Trinitate & fide Catholica: Ne quis in Synodo ſemel iudicata & recte diſpoſita, diſputando reuoluat, tumultus aut perfidiæ occaſionem inde quærēs: ſed religioſiſſimus Imperator nullo modo voluit infinitam licentiam quiduis, extra, pręter & contra verbum Dei fingendi & ſtatuendi, Conciliis concedere. Nec libertatem iudicandi, & diligentiam omnia probandi, à Deo Eccleſiæ conceſſam & mandatam, ſuo decreto voluiſſe abrogare & tollere, putandus eſt. Dicit enim, quæ recte diſpoſita ſunt, non eſſe diſputationibus reuoluenda. Et in Actis Concilii Chalcedonenſis, vbi integrum Martiani decretum ponitur, hæc extant eius verba: Ceſſet iam prophana contentio, quiſquis enim poſt veritatem repertam aliquid vlterius diſcutit, mendacium quærit. Inter nos vero ardua illa quęſtio controuertitur: An ea quę in Synodo Tridentina iudicata ſunt, recte ſint diſpoſita? An de controuerſiis horum temporum veritas ibi ſit reperta? Et his diſputationibus non quęrimus tumultus, aut perfidię occaſionem, quod Imperator Martianus recte prohibuit, ſed ſine ſeditione, ſine armis, ſola voce doctrinæ, iuxta normam Scripturæ diuinitus patefactæ inquirimus, ne à vera viuifica fide, quam Auguſtinus ex *Fides ex Scriptura concipitur.* Scripturis Canonicis conceptam eſſe dicit, prætextu Synodi ad perfidiam traditionum humanarum abducamur. Hanc inquiſitionem voce diuina Eccleſiæ conceſſam & mandatam, nulla creatura, vel debet vel poteſt inhibere, aut damnare. Et ſi aduerſarius meus Andradius, qua eſt ſuperbia & acerbitate, hoc ipſum inſtitutum examinandi decreta Synodi Tridentinæ damnauerit: ipſo facto oſtendet, quam intolerabili tyrannide Eccleſiam premere, & fidei dominari conentur Pontificii. Si concilium Tridentinum decreta ſua recte diſpoſuit, ſi veritas ibi reperta eſt, non timebit ſibi ab inquiſitione, quæ ex Scriptura inſtituitur, nec ægre illam feret. Veritas enim non fugit lucem, & eloquia Domini munda ſunt, quæ non verentur igne examinari, & vel ſeptuplum probari. Pſal. 12. Tertullianus in Apologetico eleganter dicit: Lex quæ probari ſe non vult, merito ſuſpecta eſt; & ſi non diſcuſſa & probata dominetur, improba eſt, cum nulla lex ſibi ſoli conſcientiam ſuæ iuſtitiæ debeat, ſed eis à quibus obſequium exſpectat. Quanto verò magis de Conciliorum decretis, in cauſis fidei hoc *Concilia.* verum eſt? Vetera Concilia non nuda tantum decreta, tanquam dictatoria & αὐτόπιστα Eccleſiis obtruſerunt, ſed editis integris actionibus & iuſtis diſputationibus, ſimul oſtenderunt, ex quibus fontibus & fundamentis falſa damnaſſent, & vera confirmaſſent: vt diiudicatio Eccleſiæ eſſet facilior & manifeſtior, ſed Tridentini Areopagitæ nuda tantum decreta, ſine rationibus, prætoria autoritate orbi Chriſtiano promulgant, & mox contradicentibus, imo ſaltem inquirentibus, ferrum & flammam propoſituri videntur. Hæc ſcilicet eſt compendiaria illa ratio, quam Canoniſtæ ſequuntur, vt Pontifex Romanus habeat voluntatem pro ratione in his quæ vult.

Sed petimus dari nobis, vel ab inuitis, veniam, vt libertate voce diuina nobis conceſſa vtamur, ne cuiuis ſpiritui credamus, ſed omnia probemus, ipſis viciſſim liberum eſt, vt in noſtra, non ſicut conſueuerunt, epicheremaτis ex carnificum officinis, iuxta Hieronymi dictum petitis, ſed argumentis & teſti- *Hieronymus.* moniis Scripturæ inquirant. Quod ſi factum fuerit, ſpero fore, vt hac ratione multa myſteria ex deliberationibus Synodi Tridentinæ in lucem ab aduerſariis educantur, niſi forſan pro ratione myſteriorum occultandi, & ſilentio tegenda iudicabuntur, iuxta dictum: Qui male agit, odit lucem. Sed ad rem ipſam accedemus. Supra autem, quæ ſit inſtituti noſtri ratio ſignificatum eſt. Ad dogmatica igitur properantes, reliqua præambula præteribimus: niſi quod velim Lectorem obiter huius admonitum, vt conſideret, qualia fuerint principia Tridentinæ Synodi.

Pontifex Paulus III. in bulla indictionis, nundinationem indulgentiarum, titulo plenariæ remiſſionis peccatorum, gratis pro ſua liberalitate propoſuit illis qui proceſſionib. interfuerint, qui eleemoſynam alicui pauperi elargiti fuerint, vel qui Dominicam orationem, cum ſalutatione Angelica quinquies recitauerint. Mox in ipſo ingreſſu Concilii in Litania, vbi ne vno quidem verbulo mentio fit interceſſionis Chriſti, pro vnico media-

Digitized by Google

tore Chriſto, omnes Angelos & Sanctos mediatores, patronos & interceſſores ſubſtituerunt. Subſecutus eſt Ambroſius Catharinus, qui in oratione in exordio Concilij habita, Chriſti matrem, ſociam eius appellat, quæ ſcilicet throno eius aſſideat, vt gratiam nobis impetret. Alius quidam in oratione ſua, voces Euangelicas, quæ ſoli filio Dei competunt, ad Romanum Pontificem ſcelerate detorquens exclamauit, Papa lux venit in mundum: vt ſcilicet nullum eſſet dubium, inter ipſa principia Synodi Tridentinæ, impleri id, quod Paulus vaticinatus eſt, 2. Theſſal. 2. hominem peccati, & filium perditionis, qui aduerſatur & extollitur ſupra omne quod dicitur Deus, ſedere in templo Dei, oſtendentem ſe, tanquam ſit Deus. Ex his principiis iudicari poteſt, qualis expectandus ſit progreſſus & exitus. Impoſſibile enim eſt iuxta vſitatum dictum: Quæ malo inchoata ſunt principio, bono finiri exitu.

Recitentur igitur decreta quartæ Seſſionis Concilij Tridentini.

PRIMVM DECRETVM QVARTAE Seßionis, Quinto Aprilis celebratæ, Concilij Tridentini, M.D.XLVI.

RECEPTIO ET NVMERATIO Librorum ſacrorum, veteris & noui Teſtamenti.

Sacroſancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu ſancto legitime congregata, præſidentibus in ea tribus Apoſtolicæ ſedis legatis, hoc ſibi ante omnia perpetuo proponens, vt ſublatis omnibus erroribus, puritas ipſa Euangelij in Eccleſia conſeruetur, quod promiſſum antè per Prophetas in Scripturis ſanctis, Dominus noſter Ieſus Chriſtus Dei filius, proprio ore primum promulgauit, deinde per ſuos Apoſtolos, tanquam fontem omnis ſalutaris veritatis & morum diſciplinæ omni creaturæ prædicari iuſſit, perſpiciéſque hanc veritatem & diſciplinam contineri in libris ſcriptis, & ſine ſcripto traditionibus, quæ ex ipſius Chriſti ore ab Apoſtolis acceptæ, aut ab ipſis Apoſtolis Spiritu ſancto dictante, quaſi per manus traditæ ad nos vſque peruenerunt, orthodoxorum Patrum exempla ſecuta, omnes libros, tam veteris, quàm noui teſtamenti (cum vtriuſque vnus Deus ſit autor) nec nō traditiones illas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel ore tenus à Chriſto, vel à Spiritu ſancto dictatas, & continua ſucceſſione in Eccleſia catholica conſeruatas, pari pietatis affectu, ac reuerentia ſuſcipit ac veneratur. Sacrorum vero librorum indicem, huic decreto aſcribendum cenſuit: ne cui dubitatio ſuboriri poſſit, quinam ſint, qui ab ipſa Synodo ſuſcipiantur. Sunt vero infrà ſcripti Teſtamenti veteris. Quinque libri Moyſi, ſcilicet Geneſis Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Deinde Ioſue, Iudicum. Ruth. Quatuor Regum, Paralipomenon duo, Eſdræ duo, primus ſcilicet & ſecūdus, qui dicitur Nehemias, Thobias, Iudith, Eſther, Iob, Pſalterium Dauidicum, centum quinquaginta Pſalmorū, Parabolæ Salamonis, Eccleſiaſtes, Canticū Cāticorum, Sapientia, Eccleſiaſticus, Eſaias, Hieremias, Baruch, Ezechiel, Daniel duodecim Prophetæ minores, ſcilicet Oſee, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Nahum Habacuc, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias, Duo Machabæorum, primus ſcilicet & ſecundus. Teſtamenti noui, Quatuor Euangelia, ſecundum Matthæum, Marcum, Lucam & Ioannem. Acta Apoſtolorum à Luca Euangeliſta conſcripta, quatuordecim Epiſtolæ beati Pauli Apoſtoli, ſcilicet ad Romanos, ad Corinthios duæ, ad Galatas, ad Epheſios, ad Philippenſes, ad Coloſſenſes, ad Theſſalonicenſes duæ, ad Timotheum duæ, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos, Petri Apoſtoli duæ, Ioannis Apoſtoli tres, Iacobi vna, vna Iudæ Apoſtoli, Apocalypſis Ioannis Apoſtoli.

Si quis autem libros ipſos integros, cum omnibus ſuis partibus, prout in Eccleſia catholica legi conſueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro ſacris & canonicis non ſuſceperit, & traditiones prædictas ſciens & prudens contempſerit, anathema ſit.

Omnes itaque intelligant, quo ordine & via ipſa Synodus poſt iactum fidei confeſſionis fundamentum, ſit progreſſura, & quibus potiſſimum teſtimoniis ac præſidiis, in confirmandis dogmatibus, & inſtaurandis in Eccleſia moribus ſit vſura.

SECVNDVM DECRETVM QVARTÆ Seßionis.

RECEPTIO VVLGATÆ EDItionis, & modus interpretandi & imprimendi ſacram Scripturam.

Inſuper eadem ſacroſancta Synodus conſiderans, non parum vtilitatis accedere poſſe Eccleſiæ Dei, ſi ex omnibus Latinis editionibus quæ circumferuntur ſacrorum librorum, quænam authentica habenda ſit, innoteſcat: ſtatuit & declarat, vt hæc ipſa vetus & vulgata editio, quæ longo tot ſæculorum vſu in Eccleſia ipſa probata eſt, in publicis lectionibus, diſputationibus, prædicationibus, aut expoſitionibus, pro authentica habeatur, & quod eam nemo reiicere quouis prætextu audeat vel præſumat.

CANON ALIVS.

Præterea ad coërcenda petulantia ingenia, decreuit, vt nemo ſuæ prudentiæ innixus, in rebus fidei & morum, ad ædificationem doctrinæ Chriſtianæ pertinentium, ſacram Scripturam ad ſuos ſenſus contorqueat aut contra eum ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta mater Eccleſia, cuius eſt iudicare de vero ſenſu & interpretatione ſanctarum Scripturarum, aut etiam contra vnanimem conſenſum Patrum, ipſam Scripturam ſacram interpretari audeat, etiamſi huiuſmodi interpretationes, nullo vnquam tempore in lucem edendæ forent. Qui contra venerint, per ordinarios declarentur, & pœnis à iure ſtatutis puniantur.

EXAMEN.

Et res ipſa, & totius orbis Chriſtiani iuſtiſſimæ querelæ à multis annis clamitant, in Eccleſia Pontificia multum errorum in doctrinam, & varios abuſus in ritus Eccleſiaſticos irrepſiſſe. Multorum igitur votis ſæpe expetitum, & diu expectatum fuit verum, legitimum, liberum & Chriſtianum Concilium, in quo vera medicina his tantis malis adferretur, idque ex Scriptura, quam Baſilius, in principium primi Pſalmi, à Spiritu ſancto conſcriptam eſſe ait, vt ſit communis medica animarum officina. *Scriptura. Baſilius.*

Et in prima Seſſione Pontifex per ſuos legatos ſignificauit, Tridenti apertam eſſe Synodum (ſicut ipſi loquuntur) quam ſibi hoc propoſitum habere fingunt, vt ſublatis omnibus erroribus, puritas ipſa Euangelij, in Eccleſia conſeruetur. Bona ſane ſunt verba.

Conſtituit autem Synodus in principio, quibus potiſſimum teſtimoniis & præſidiis, in extirpandis hæreſibus, & confirmandis dogmatibus vti velit, ſit & hoc recte exemplo, & more purioris antiquitatis. Cuſanus enim de forma veterum vniuerſalium Synodorum, dicit morem fuiſſe, vt ſacra Euangelia ponerentur in medio Synodi, vt admonerentur, quibus præſidiis & armis contra errores, pro veritate dogmatum in conciliis pugnandum eſſet. Quod in aliis etiam de religione diſputationibus ſolitum fieri Auguſtinus ſcribit Epiſt. 163. *Auguſtinus. Conſtantinus Magnus.*

Et nota eſt Conſtantini Magni memorabilis ſententia, qua ipſe Nicænam Synodum aperuit (ſicut nunc loquuntur Pontificij) Euangelici (inquit) libri ſunt, & Apoſtolici, antiquorumque Prophetarum oracula: quæ nos manifeſte inſtruunt,

quid

Digitized by Google

quid ſentiendum ſit de rebus diuinis. Suſcipiamus igitur ex ſermonibus diuinitus inſpiratis, quæſtionum ſolutionem.

Tridentina igitur Synodus, quibusnam præſidiis in confirmandis dogmatibus conſtituit ſe vſuram? Num Spiritus ſancti doctrina, quæ literis Canonicis, ſicut Hieronymus inquit, prodita eſt?

Hieronymus. Traditiones.

Nequaquam, inquiunt, Scriptura ſola regula & norma erit noſtri iudicij, ſed primo Traditiones, quæ ſine ſcripto, tantum ex conſuetudine longi temporis probationem habent, pari pietatis affectu ac reuerentia, ſicut ipſam Scripturam, ſuſcipiendas & venerandas conſtituunt. Secundo, diſcrimen inter libros Scripturæ Canonicos & apocryphos, quod totius veræ & purioris antiquitatis teſtimonia habet, conuellunt, abrogant & tollunt, vt ad confirmationem Eccleſiaſticorum dogmatum, par & eadem ſit autoritas librorum Canonicorum & apocryphorum. Tertio, Quia in veteri verſione, ipſe ſenſus Scripturæ ſæpe non ſatis expreſſus, ſæpe etiam vitio deſcribentium deprauatus eſt, conſtituunt vulgatam illam editionem habendam pro authentica, ita vt nemo eam in diſputationibus & expoſitionibus, quouis prætextu, etiamſi ſcilicet oſtendatur manifeſte diſcedere ab ipſis fontibus, audeat vel præſumat reiicere.

Scripturæ libri quidam canonici, quidam apocryphi.

Bibliorum vetus verſio.

Quia vero hiſce etiam præſidiis non ſatis fidunt Tridentini Patres, adiungunt Quartum, quod eſt fortiſſimum αἴτημα, penes ſe ſcilicet eſſe ius & autoritatem authenticę interpretationis Scripturarum: hoc eſt, ſicut Hoſius de expreſſo verbo Dei inquit: Si quis habeat interpretationem Romanæ Eccleſiæ, etiamſi non videat, quomodo cum textu vel conueniat, vel pugnet, habere tamen ipſiſſimum verbum Dei.

Exiſtimas ne igitur, optime Lector, Tridentinos Patres ex indictione terreni ſui Dei, Pontificis Romani, hoc propoſito conueniſſe, vt ſi errores aliquos in ipſorum doctrina, in ritibus abuſus aliquos hærere ex verbo Dei oſtenſum fuerit, parati ſint hæc ad normam Scripturæ Canonicæ corrigere & emendare? Nihil minus. Hæc ipſa enim quartæ Seſſionis decreta ſonorã coram toto mundo edunt confeſſionem, Pontificios in ſua Eccleſia, multa imo pleraque talia habere, quæ Scripturæ Canonicę teſtimoniis & prędidiis probare, confirmare & defendere nullo modo poſſunt. Ideo enim alia præſidia extra & præter Scripturam conquirunt, vt ſi teſtimoniis Scripturæ vrgeantur & oppugnentur, ne veritati cedere cogãtur, ſed ad alia in hũc vſum diſpoſita præſidia, receptum & κρησφύγετα qualiacunque habere poſſint.

Illa vero præſidia extra, præter, imo contra Scripturam, tot & tam varia opportunis locis ita collocarunt, diſpoſuerunt, vt manifeſte ſignificent, ſe hoc animo conueniſſe, non vt ad normam Scripturæ aliquid corrigant, ſed vt qualeſcunque errores & abuſus, qui hactenus ex verbo Dei notati, reprehenſi & refutati ſunt, per alia præſidia, contra Scripturæ teſtimonia prætextu aliquo retinere, defendere, & Eccleſiæ ceruicibus imponere poſſint. Huc enim redeunt omnia illa quæ de variis ſuis præſidiis, inter initia Synodi conſtituerunt. Et potuiſſent paucis verbis totam rem abſoluere, ſi tantum in ipſo Synodi ingreſſu profeſſi eſſent, ſe ſimpliciter præſentem Eccleſiæ ſuæ ſtatum, qualis ille cumque eſt, velle retinere, & pertinaciter defendere, nec admiſſuros ſe, vt ex norma Scripturæ Canonicæ aliquid, quicquid illud ſit, corrigatur vel emendetur. Non igitur opus fuiſſet tot annorum ſumptibus, niſi indicaſſent, prę textu & titulo Synodi, hominibus fucum eſſe faciendum.

Finis inſtituti Synodi Trident.

Tertullianus de Reſurrectione carnis, quoſdam vocat Lucifugas ſcripturarum. Iſte titulus nulli hominum generi melius conuenit, quam cõgregationi Tridentinæ. Vſque adeo enim reformidant & fugiunt lucem Scripturæ, vt vix obiter credo pallido ore, & tremulis labris mentione facta Scripturæ Canonicæ, mox alia, & quidem varia præſidia circumſpiciant, quorum tenebris ſe inuoluere poſſint, ſi ad lucem Scripturæ protrahantur.

Tertullia. Scripturarum Lucifugæ.

Sed ſingula hęc diligentius examinanda ſunt. Hoc enim tempore præcipui loci communes Pontificiorum ſunt: De inſufficientia, obſcuritate, & incertitudine Scripturæ. De traditionibus, & de prætoria autoritate interpretationis. Animaduertunt enim, ſe ante congreſſum deuictos eſſe, ſi in has anguſtias copiæ ipſorum redigantur, vt nihil ſit recipiendum vel credendum, quod teſtimoniis Scripturæ non poteſt oſtendi & probari, vtque in illis, quæ titulo vel Traditionum, vel Patrum, vel Conciliorum, prętenduntur, illud tantum, quod autoritati diuinarum Scripturarum congruit, accipiatur: quod vero non congruit eadem facilitate contemnatur qua probatur, iuxta Hieronymi dictum: vel vt (iuxta Auguſtini regulam) libere cum pace illorum, quorum nomina prætexuntur, reſpuatur.

DE SCRIPTVRA SACRA.

Tridentini Patres decreta ſua, ſine rationibus nude tantum, variis ſæpe generalitatibus inuoluta, proponunt. Quod ſi dignati fuiſſent etiam hoc publicare, ex quibus rationibus, fontibus & fundamentis decreta illa conſtituiſſent, facilior eſſet ratio inquiſitionis & diiudicationis. Sed bene res habet. Aduerſarius enim meus Andradius, vna cum aliis Pontificiis ſcriptoribus, multa talia myſteria, ſiue prudentes, ſiue imprudentes in vulgus efferunt. Et adhibitis illorum declarationibus, ratio examinis plana erit, ſicut hic locus de Scriptura, & ſequens de traditionibus manifeſte oſtendet. Mentionem facit 4. hęc Seſſio ſacrorum librorum, ſatis honorificam, & videri poſſet, hoc tantum velle, vnam & eandem eſſe doctrinam Euangelij, quam Apoſtoli primum voce tradiderunt, & poſtea libris ſcriptis complexi ſunt. Sed audiamus Andradium, qui ſecretorum Concilij ignarus eſt, ex quibus fundamentis & quo artificio compoſitum ſit hoc decretum.

Decretorum Tridentinorum obſcuritas.

Scripſeram, Jeſuitis cum aliis Pontificiis hoc axioma commune eſſe, quod ſacra Scriptura ſit doctrina mutila, manca & imperfecta, eo quod non contineat omnia, quæ ad fidem, moreſque pie viuendi pertinent. Hic vero Andradius, Luſitanico cothurno aduerſus me inſurgit, vociferans qua poteſt acerbitate, de mendaciis & iniuriis. Et ego cum hęc legerem, mirabar, quæ eſſet cauſa, quod Andradius ã contumelioſis illis vocibus, quas non ignorat ã multis Pontificiis ſcriptoribus, multo durius in ſacram Scripturam coniectas eſſe, tantopere abhorreret. Cogitabam autem, forſan in Synodo Tridentina cœpit iam rectius & honorificentius de autoritate Scripturæ ſentire: quod ſi fieret, non ægre ſane ferrem, me hoc modo mendacij argui. Attente igitur cœpi ſequentia perlegere, nunquid Andradius, qui Synodi pars magna fuit, ſentiret & profiteretur, Doctrinam cœleſtem, quę ad fidem & pietatem vitę neceſſaria eſt, contineri in ſacra Scriptura omnem,

Digitized by Google

totam, integram & perfectam. Sed inquit: nullo modo in Scriptura eſt tota comprehenſa. Et fatetur, me, licet mutatis verbis, ſententiam tamen eandem quę Ieſuitarum & omnium Pōtificiorum eſt, expreſſiſſe.

Scripturam quo conſilio noluerint appellare mancam.

Quid igitur tumultuatur? Quia, inquit, plebs concitari poſſet, ſi ſacra Scriptura tam atrocibus & inuidioſis verbis inceſſatur. Magnas igitur gratias habemus Andradio, quod iam intelligere poſſumus, quare decretum Synodi Tridentinæ, contumelioſas illas voces, quas multi Scriptores Pontificij in ſacram Scripturam ſolent euomere, noluerit vſurpare, cum tamen in effectu ſententiam eandem confirmare & ſancire velit, ne ſcilicet plebs concitetur, ſi Scriptura tam atrocibus & inuidioſis vocibus inceſſatur: & hęc de artificio compoſitionis decreti diligenter obſeruentur.

Audiamus porro, quis ſit ſenſus huius decreti de Scriptura, quę rationes agitatę fuerint in deliberationibus, cum decretum illud fabricandū eſſet. Andradius inquit, cum Chriſtus fragilitati memoriæ, Euāgelio ſcripto ſuccurrendum putauit, ita breue cōpendium literis tradi voluit, vt pars maxima, tanquam magni pretij theſaurus traditionibus, intimis Eccleſiæ viſceribus infixis, relicta fuerit. Et ex 31. ca. Ierem. (quod ipſi cum alijs Pontificiis ſcriptoribus commune eſt) probare contendit, doctrinæ noui Teſtamenti, quæ à Chriſto proprio ore primum promulgata, & poſtea Spiritu ſancto dictante, ab Apoſtolis prædicata, & per totum orbem propagata eſt, hanc eſſe proprietatem, qua à doctrina veteris inſtrumenti eam diſcerni Deus voluerit, ne vel tabulis lapideis comprehendatur, vel calamo & atramento literis conſignetur. Addit igitur non factū eſſe ex mādato Chriſti, quod Euāgeliſtæ & Apoſtoli literis quædā commendarint, prædicare enim iuſſit, non ſcribere. Ego vero hoc addo, quod ex loco Ieremiæ, ſicut à Pontificiis ille tractatur, ſine cōtradictione manifeſtiſſime ſequitur, contra verbum & voluntatem Dei factum eſſe, quòd vel pauca quædam de doctrina noui Teſtamenti, calamo & atramento in literas ab Apoſtolis relata ſunt. Si enim vera ſunt quæ Pontificij de loco Ieremiæ dicunt, voluntas & mandatum Dei erit, vt ſimpliciter nihil de doctrina noui Teſtamenti literis conſignetur: non enim dicit, partim chartis, partim mentibus inſcribendam eſſe nouam legem: ſed iuxta ipſorum ſententiam, Paulus ſimpliciter affirmabit, non eſſe atramento ſcribendam.

Habebimus ergo ſacros libros noui Teſtamēti, ſine voluntate & mandato Chriſti: imo contra verbum, voluntatem & mandatum Dei conſcriptos. Conflagret licet Andradius ſua acerbitate, certum tamē eſt, hæc ex ipſorū fundamentis manifeſtiſſime conſequi, licet alijs verbis ſe inuoluat: ne ſcilicet plebs, ſicut Andradius inquit, concitetur, ſi tā inuidioſis verbis Scriptura inceſſatur. Et vt in pauca quæ prolixe ab ipſis diſputātur, contrahā: hoc eſt, quod non ambabus tātū manibus, ſed toto corpore, & omnibus neruis cōtendunt, Euangeliſtas & Apoſtolos nullo modo hoc conſilio ſcripſiſſe, vt propter poſteritatem, ea quæ ad fidē & mores pie viuendi neceſſaria ſunt, literis conſignarent, vt Scriptura illa eſſet canon, norma & regula fidei in Eccleſia: ſed fingunt longe alias cauſas.

Scripturam nolunt eſſe regulam fidei.

Andradius cum prolixe diſputaſſet, Chriſtū & Apoſtolos, per tot annos multo plura prædicaſſe, quā quę anguſtiis librorū noui Teſtamenti comprehendi potuerint: tandem concludit, multa eſſe credenda, quæ ſcripta non ſunt: & propterea conſtantē Eccleſiæ ſententiam, Euangelij inſtar accipiendam & amplectendam eſſe. Prōnūciat igitur normam, canonem ſeu regulam fidei exactiſſimā, non eſſe Scripturam, ſed Eccleſiæ iudicium. Addidit etiam, in piorum motibus Euangelium multo clarius eſſe expreſſum, quam literarum monumentis ſit comprehenſum. Pighius de Eccleſ. Hiera. li. 1. ca. 2. dicit, Apoſtolos quædam conſcripſiſſe, nō vt ſcripta illa præeſſent fidei & religioni noſtræ, ſed vt ſubeſſent potius. Et tandem, concludit Eccleſiæ autoritatem, non ſolum non inferiorem, non ſolum parem, imo quodammodo & ſuperiorem & notiorem eſſe autoritate Scripturæ. Siquidem Eccleſia pręcipuis ſcripturis canonicam impartita eſt autoritatem, quam nec ex ſe, nec ex authoribus ſuis habebant.

Pighius.

Cap. 3. dicit Apoſtolicas epiſtolas non Eccleſiæ catholicæ, ſed pro nata occaſione neceſſitatis vnius aut alterius Eccleſiarum particularium ſcriptas eſſe: ideo non eſſe opinandum, Apoſtolum vniuerſis ſuis Epiſtolis voluiſſe comprehēdere vniuerſa noſtræ fidei, Chriſtianæque doctrinæ præcepta & myſteria. Et addit Epiſtolam ad Philemonem, quia præter deprecationem pro ſeruo fugitiuo nihil prorſus continet, non eſſe in hoc ſcriptam à Paulo, vt publice legeretur in catholica Chriſti Eccleſia. In fine inquit: Anathema ſunt, quicunque communi receptæque ab antiquo obſeruationi & traditioni Eccleſiaſticæ cōtradicunt, tametſi nulli Scripturæ vel contradicant vel aduerſentur.

Epiſtola Apoſtolorum.

Cap. 4. hoc agit in re dubia, aut quacunque excitata controuerſia, ad fidem certitudinemque faciendam, magis idoneam & efficaciorem eſſe Eccleſiaſticæ traditionis autoritatem, quam ipſas Scripturas. Rationem hāc aſſignat: quia clarior, magis aperta & plane inflexibilis ſit traditio: cum contra Scripturæ plurimum frequenter obſcuritatis habeant, & ſe trahi accommodarique in diuerſam, eamque quam quis ſecum ante præſumpſit, ſententiam, & eludi cauta expoſitione facile permittant. Proinde & Scripturarum certam inflexibilemque amuſſim eſſe Eccleſiaſticæ traditionis communē ſententiam. Et in fine ita concludit: Si huius doctrinæ memores fuiſſemus, hæreticos ſcilicet non eſſe informandos vel conuincendos ex Scripturis (hæc enim ſunt eius verba) meliore ſane loco eſſent res noſtræ. Sed dum oſtentandi ingenij & eruditionis gratia cū Luthero in certamen deſcenditur ſcripturarum, excitatum eſt hoc, quod proh dolor nunc videmus incendium, &c.

Scripturarum obſcuritas flexibilitas.

Et ne recitandis ſingulorū Pontificiorum in ſacram Scripturam contumeliis longior ſim, ſumma huc redit, ſacram Scripturam non eſſe canonem, normam, amuſſim ſeu regulam, ad quam omnia quæ de rebus fidei diſputantur, ſint exigenda: idque propter duas potiſſimum cauſas. I. Quia ſit inſufficiens, non complectens omnia, quæ ad fidem & vitæ pietatem neceſſaria ſunt & ſufficiunt. II. Quia etiam in illis quæ complectitur, ſit obſcura & ambigua tanquam naſus cereus, aut quaſi plumbea Lesbię ædificationis regula. Et propterea dicunt, illam eſſe materiam litis, non vocem iudicis: præceptorem mutum, literam mortuam, imo occidentem, &c. Eccius iuxta morem ſuum, vocat Euangelium nigrum, & Theologiam atramentariam. In hanc ergo ſententiam intelligendum eſt decretum quartæ Seſſionis Tridentinæ Sinodi de Scriptura. Ex Andradio enim iam didicimus, ex quibus rationibus & fundamentis, decretum illud hoc modo conſtitutum ſit. Supereſt iam, vt illud examinemus. Aſſeramus autem ad examen illud (iuxta Auguſtinum) non ſtateras doloſas, vbi appendamus quod volumus, & quomodo volumus, pro arbitrio noſtro dicentes: Hoc graue, hoc

Fidei regulam quare nolint eſſe ſcripturam.

Digitized by Google

hoc leue eſt: ſed afferamus diuinam ſtateram de Scripturis ſanctis, tanquam de theſauris Dominicis: & in illa quid ſit grauius, appendamus: imò non appendamus, ſed à Domino appenſa recognoſcamus. Hæc ſunt Auguſtini verba contra Donatiſt. libro 2. capit. 6.

Res autem ſeria & magna agitur. Pontificij quidem petulantiam, diſſentiendi libidinem, & neſcio quæ alia odioſa nomina propterea nobis tribuunt: ſed Deus, qui inſpector eſt cordium, videt & nouit, nos diligentiam illam omnia probandi, ab ipſo nobis ſerio mandatam, ideo adhibere, ne quouis vento doctrinæ circumferamur: ſed vt fides noſtra certum habeat fundamentum & firmamentum. Certum enim eſt, mundum in ſua ſapientia Deum non nouiſſe, 1. Cor. 1. ſed Deum ipſum ſe & voluntatem ſuam, dato certo verbo, quod ingentibus miraculis confirmauit, generi humano patefeciſſe. Et quidem, ſi vel Angeli eſſemus, vel inter Angelos verſaremur, nulla admodum opus eſſet, vel ſolicitudine, vel circumſpectione, ne puritas patefactæ doctrinæ cœleſtis, vel adulteraretur, vel amitteretur. Sed tria valde magna obſtacula nobis obiiciuntur. I. Verſamur in hoc mundo, cuius iudicium è diametro pugnat cum iudicio Spiritus S. in rebus fidei. II. Ratio noſtra extollit ſe contra agnitionem Dei: animalis enim homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus, ſed ſtultitia ſunt ei. III. Diabolus eſt mendax, pater mendacii, & ſpiritus erroris. Et hinc fit, quod doctrina diuinitus patefacta, non ſemper & vbique in hoc mundo manet pura & ſincera: ſed ſæpe deprauatur & corrumpitur, vel ſubſtitutis, quæ omnino falſa ſunt, vel admixto fermento, quod Paul. vocat καπηλεύειν ſicut caupones vinum infuſa aqua adulterant: ita enim Græci interpretes, Eſai. 1. verbum illud vſurpant. Nec ſatis certum κριτήριον eſt, ſi prætendatur titulus ordinarii miniſterij: ſcriptum eſt enim Ierem. 14. Mendacia Prophetæ vaticinantur nomine meo: non miſi eos, non præcepi eis, neque locutus ſum ad eos, dolum cordis ſui vaticinantur. 3. Reg. 22. Egrediar, & ero ſpiritus mendax in ore omnium Prophetarum Regis, &c. Conſiderandum ergo eſt, quà ratione in tam ancipite diſcrimine, Deus omnibus temporibus Eccleſiæ ſuæ clementer proſpexerit: vt certum eſſet, quæ doctrina vt indubitata, cœleſtis & diuina amplectenda eſſet, & qua norma quæuis corruptelæ, quæ fugiendæ eſſent, agnoſci & diiudicari poſſent. Hæc autem conſideratio paulo altius repetenda eſt: vt in hiſtoria ſacra ab initio mundi obſeruare poſſimus, quam ſæpe & varie inſidiis Diaboli, mundi ſcandalis, & rationis petulantia, adulterata, & deprauata fuerit puritas verbi Dei, & econtra, quam paterna ſolicitudine Deus Eccleſiæ ſuæ de reſtitutione & conſeruatione puritatis verbi ſui contra mundi, carnis & Diaboli corruptelas proſpexerit. Et illas obſeruationes, ad haſce noſtras diſputationes accommodabimus. Quod enim Pontificij fabulantur, aliam, & plane diuerſam rationem conſeruandæ puritatis doctrinæ cœleſtis eſſe in nouo Teſtamento, ab ea qua Deus vſus fuit in veteri, poſtea diluemus.

Doctrina Christiana corruptio facilis.

Doctrina quæ amplectenda.

DE ORIGINE, CAVSA ET VSV *Scripturæ noui Teſtamenti.*

Tota hæc diſputatio de ſacra Scriptura, videtur mihi non poſſe ſimplicius & rectius explicari, quàm ſi conſtituatur de prima ſacræ Scripturæ origine, qua occaſione, propter quam cauſam, & in quem vſum, primum inſtituta & tradita ſit à Deo, neque enim tempore noui Teſtamenti primum cœpit: Ex prima igitur origine iudicanda eſt: & ita pleræque Pontificiorum obiectiones ſolide refutabuntur. Deus igitur ab initio mundi, & ante & poſt lapſum, ex arcana ſua ſede, quæ eſt lux inacceſſibilis, prodiens ſe & voluntatem ſuam generi humano, dato certo verbo, & additis manifeſtis miraculis patefecit: vtque doctrina illa diuinitus patefacta, viua voce propagari, & poſteritati quaſi per manus tradi poſſet, Deus Adamum conſtituit, ætatis illius quaſi Epiſcopum: quem diuino teſtimonio, & authoritate ornatum fuiſſe, non eſt dubium, cui etiam tam longæuam vitam Deus conceſſit, vt is ſuo teſtimonio, puritatem doctrinæ cœleſtis à corruptelis vindicaret, & ſuos ab aſſuendis peregrinis opinionibus retraheret. Sed non diu poſt patefactionem illam, Cain cum ſuo cœtu diſceſſit à puritate verbi Dei. Poſt mortem verò Adami, non tantum poſteritas Caini, verumetiam filij Elohim, qui traditiones doctrinæ cœleſtis acceperant, corruperunt vias ſuas: in qua corruptione, abſque dubio præcipua fuit adulteratio verbi Dei. Ita enim Deus inquit: Non diſceptabit Spiritus meus in homine in perpetuum. Et cauſam addit: Quia caro ſunt, & figmentum cordis humani malum eſt. Fuit igitur doctrina cœleſtis in originali mundo, viua voce, ſine ſcripto, quaſi per manus tradita: ſed quia cordis humani figmentum malum eſt, puritas verbi per traditiones viuæ vocis tandem, non fideliter fuit conſeruata, ſed corrupta & adulterata, imò tandem plane amiſſa. Dicit enim Deus: Non diſceptabit Spiritus meus in homine in perpetuum, &c. Ibi verò Deus peculiaribus reuelationibus ad Noe, additis ſtupendis in diluuio miraculis, puritatem doctrinæ collapſam reſtituit, conſeruauit, & pleniorem eius declarationem addidit, & ante, & poſt diluuium. Et Noe illis miraculis confirmauit in præconem iuſtitiæ, 2. Petr. 2. vt cuſtos eſſet puritatis doctrinæ, & illam viua voce per manus traderet poſteris. Et quidem cum Noe poſteritas in vniuerſas terras diſpergeretur, electa fuit poſteritas Sem, cuius cuſtodiæ traditio doctrinæ cœleſtis commendaretur. Conſidera autem, quam bene & fideliter traditio doctrinæ cœleſtis in illa familia, quæ tunc titulum veræ Eccleſiæ gerebat, viua voce conſeruata fuerit. A confuſione enim linguarum vſque ad Thare, cum gigneret Abraham, nondum ducenti anni tranſierant: & ſeruierunt Diis alienis, Thare pater Abraham, & Nahor, Ioſuæ 24. Non autem in vniuerſum abiecerunt & proculcarunt traditionem veræ doctrine, ſed admixto fermento eam corruperunt & adulterarunt, ſicut hiſtoria Laban poſtea oſtendit. Modicum autem fermenti, iuxta Paulum, totam maſſam corrumpit. Hæc obſeruanda ſunt, vt conſideretur, quam lubricam & incertam cuſtodiam & conſeruationem doctrinæ N. Teſtamenti, Pontificij conſtituant in traditionibus ſine ſcripto: cum quidem non habeamus nunc promiſſiones de nouis & peculiaribus reuelationibus, quales tunc fuerunt. Nunc ſunt poſtrema & delira tempora ſenectutis mundi: & poſtulatur, vt fundamentum doctrinæ cœleſtis in traditionibus, quales illæ in hominum animis ſine ſcripto conſeruantur, conſtituamus: cum Scriptura nobis oſtendat, quam incerta fuerit cuſtodia verbi Dei, per traditiones in animis hominum ſeruatas primis illis viuidis, puerilibus & florentiſſimis mundi temporibus.

Deus patefecit ſuam voluntatem.

Adam longæuus.

Fermentum doctrinæ Labani idolum.

Deus igitur tunc, cum traditiones adulteratæ eſſent & deprauatæ, iterum per peculiares reuelationes

Abrahæ factas, puritatem doctrinæ ſuæ inſtaurauit: quam plenius etiam declarauit, & Abrahamum Prophetam inſtituit, Geneſ. 20. Sequentibus etiam temporibus, immediate cum Iſaac & Iacob locutus, inſtauratam doctrinæ ſuæ ſinceritatem confirmauit. Iacob verò moriturus, depoſitum illud filiis ſuis, tanquam in teſtamento relictum, diligenter quaſi per manus poſteris tradendum & conſeruandum, commendauit. Et quamdiu 12. Patriarchæ filii Iacob ſuperſtites fuerunt, traditionem illam ſanæ doctrinæ incorruptam ſeruatam eſſe, veriſimile eſt. Sed à morte filiorum Iacob, vſque ad exitum ex Ægypto, vltra centum non multi anni interceſſerunt. Quam certo autem & fideliter, intra tam breue temporis ſpacium, puritas doctrinæ per traditiones conſeruata fuerit, Ezech. oſtendit capit. 20. vbi Deus inquit: Dixi ad eos: Vnuſquiſque offenſiones oculorum ſuorum abiciat. Et irritauerunt me. Vnuſquiſque offenſiones oculorum ſuorum non proiecit, nec idola Ægypti reliquerunt: & dixi, vt implerem iram meam in eis, in medio terræ Ægypti, &c. Ibi vero ſicut antea etiam, cum traditio non conſeruaſſet depoſitum illud, Deus peculiaribus reuelationibus, additis multis ſtupendis miraculis, puritatem doctrinæ ſuæ per Moſen, ad veteres fontes Patriarcharum reuocauit: id quod ſcriptio libri Geneſis manifeſte oſtendit.

Abraham.

Iacob.

Moſes.

Breuius quam pro rerum amplitudine complexus ſum hiſtoriam annorum ab initio mundi 2454. in quibus doctrina cœleſtis, voce diuina patefacta, fuit propagata, & per manus tradita, ſine ſcriptura diuinitus inſpirata, ſola viua voce, ab iis, qui cœleſtibus reuelationibus, ac aliis teſtimoniis diuinitus ad hoc conſtituti & confirmati fuerant. Oſtendimus autem, quam parum fideliter traditio illa, quæ à Patriarchis accepta erat, retenta & conſeruata fuerit à poſteris: ſæpius enim corruptam, adulteratam & deprauatam fuiſſe, Scriptura oſtendit, ab iis, qui traditiones illas à Patribus acceptas conſeruare, propagare, & aliis per manus tradere debebant. Qualis igitur ſit cuſtodia & conſeruatio doctrinæ cœleſtis, per traditiones apud poſteritatem, exempla illa oſtendunt. Viſum autem tunc Deo fuit, per nouas ſubinde & peculiares reuelationes, puritatem verbi ſui, quando per traditiones adulterari cœperat, inſtaurare, confirmare, propagare, & conſeruare. Quare verò illa, & non alia ratione tunc vti voluerit, noſtrum non eſt curioſius inquirere, neque enim omnium operum ſuorum rationes Deus nobis reddere tenetur.

Sed hoc dignum eſt conſideratione, cum per traditiones puritas doctrinæ non conſeruaretur, & Deus non vellet amplius illa ratione vti: vt exortis corruptelis per nouas ſubinde & peculiares reuelationes repeteret, inſtauraret & conſeruaret puritatem eius doctrinæ, quæ ab initio mundi Patriarchis patefacta & tradita fuerat: dignum, inquam, eſt obſeruatione, quam aliam rationem tempore Moyſis ipſe inſtituerit & oſtenderit, vt ſcilicet ſcriptis, diuina autoritate & teſtimonio approbatis & confirmatis, puritas doctrinæ cœleſtis propagaretur & conſeruaretur: ne quæſtionibus aut controuerſiis de veteri genuina & pura Patriarcharum doctrina exortis, ſemper quærendæ & expectandæ eſſent nouæ & peculiares reuelationes. Illa verò hiſtoria diligenter conſideranda eſt. Vtiliter enim illuſtrabit, & explicabit præſentem controuerſiam de ſacra Scriptura, monſtrata prima eius origine. Oſtendit autem hiſtoria, quod iudicio præcipue eſt obſeruandum, Deum non tantum inſtituiſſe, ſed ipſum ſuo facto & exemplo, cum primus verba Decalogi ſcripſit, initiaſſe, dedicaſſe & conſecraſſe viam illam & rationem: vt per Scripturas diuinitus inſpiratas conſeruetur, & retineatur doctrinæ cœleſtis puritas. Ita prima origo ſacræ Scripturæ, Deum ipſum habebit autorem. Loquimur autem de Scripturis diuinitus inſpiratis. Nihil igitur diſputabimus de illis, quæ Ioſephus ante diluuium columnis inciſa fuiſſe refert. Nec apocrypha ſcripta Henoch huc pertinent, de quibus Hilarius in Pſal. 132. inquit: Quæ libro legis non continentur, ne noſſe quidem debemus. Sunt qui opinantur, Moſen hiſtoriam Iob, apud Iethro ſocerum ſuum in terra Madian reperiſſe, & illam ſecum attuliſſe ad filios Iſrael in Ægyptum, vt exemplo Iob oppreſſiones Pharaonis patienter diſcerent ferre: ſed hoc dicitur ſine certis teſtimoniis & argumentis. Iudæi fabulantur, librum Geneſis à Moſe conſcriptum fuiſſe priuſquam Deus verba Decalogi ſcriberet: propterea quod Exodi 24. fit mentio voluminis fœderis, ante allatas tabulas Decalogi. Sed non animaduertunt, multa per anticipationem, ſeu per ὕστερον πρότερον in hiſtoria ſacra dici: volumen enim illud, cuius mentio fit Exod. 24. fuit liber veteris Teſtamenti, quod Deus in monte Sina pepigit cum filiis Iſrael: ſicut manifeſte ſcriptum eſt, Heb. 9. Sed Exod 34. cum Deus verba Decalogi ſcriberet in tabulis, Moſes nondum ſcripſerat volumen fœderis, ſed tunc primum accepit mandatum ſcribendi. Nullum igitur dubium eſt, quæ Exo. 24. deſcriptione & dedicatione voluminis fœderis referuntur, geſta eſſe poſtea, quæ Exo. 34. deſcribuntur: ita vt Deus Decalogum prius ſcripſerit in tabulis, quam Moſes ſuos libros conſcriberet. Non ignoro, varia diſputari de libro bellorum Domini, cuius Moſes mentionem facit, Num. 21. Vtitur enim futuro tempore: Dicetur in libro bellorum Domini, quod geſtum eſt in mari rubro. Et quod Ioſue 10. citatur liber iuſtorum, non poteſt eſſe liber aliquis antediluuianus: agitur enim de hiſtoria, quæ ſub Ioſua accidit. Nec Iudæorum ſiue fabulas, ſiue ænigmata moror, quod lex ante conditionem mundi ſcripta fuerit literis igneis, nigris in dorſo ignis candidi: neque ciuitas, quaſi vniuerſitas librorum apud Cananitas Ioſue 15. huc pertinet. Nobis enim de libris Scripturæ diuinitus inſpiratæ, quos ad poſteritatem Deus peruenire & conſeruari voluit, diſputatio eſt.

Scriptura autor & origo.

Ioſephus.
Henoch.
Hilarius.

Iob

Liber bellorum Domini.

Et hæc eò recitaui, vt obſeruetur ex ſcripturis diuinitus inſpiratis, quas ad poſteritatem Deus conſeruari & extare voluit, nihil ſcriptum fuiſſe ante tabulas Decalogi, Dei digitis conſcriptas. Multum enim facit ad dignitatem & authoritatem ſacræ Scripturæ illuſtrandam, quod Deus ipſe rationem comprehendendi literis doctrinam cœleſtem, non tantum inſtituit & mandauit, ſed quod illam primus, ſcriptis verbis Decalogi ſuis digitis initiauit, dedicauit & conſecrauit. Si enim ab hominibus primum ſcriptio ſacrorum librorum inchoata fuiſſet, potuiſſet opponi præſcriptio plus quam bis mille annorum: vbi in melioribus mundi temporibus & inter præſtantiſſimos Patriarchas, ſine ſcripto, viua voce tradita fuit doctrina verbi diuini. Deus igitur ipſe, ſuis digitis fecit initium ſcribendi: vt oſtenderet, quantum huic rationi, vt doctrinæ puritas ad poſteritatem ſcriptis conſeruetur, tribuendum ſit: Quod verò Tabulas lapideas ſumpſit,

Scripturæ autoritas & dignitas.

Digitized by Google

ſumpſit,in quibus verba Decalogi ſcripſit,alia eſt ratio quæ explicatur,1. Corin.3. Ne verò ea, quæ per homines Dei,miraculis & teſtimoniis diuinis ad hoc ornatos, vel conſcriberentur, vel conſcripta comprobarentur,minoris vel nullius ad confirmationem dogmatum,& refutationem corruptelarum, autoritatis haberentur:noluit Deus ipſe totam legem conſcribere,ſed ſcriptis verbis Decalogi, Moſi mandatum dedit, vt reliqua ex ore eius conſcriberet. Et vt

Moyſis autoritas confirmata.

populus Dei certus eſſet,Scripturam illam Moſis nō humana voluntate allatam,ſed diuinitus inſpiratam eſſe:Deus valde multis ſtupendis miraculis teſtimonio Moſis autoritatem conciliauit, & ante ſcriptionem,& poſt,& in ipſa ſcriptione.

Duo igitur hactenus ex vetuſtiſſima hiſtoria ſacra monſtrauimus. I. Puritatem doctrinæ cæleſtis, per traditiones viuæ vocis non fuiſſe ſemper & vbique conſeruatam, ſed ſæpius corruptam & adulteratam. II. Ne vero nouis ſemper & peculiaribus,ad inſtaurandam & retinendam doctrinæ puritatem,opus eſſet reuelationibus,Deum ſub Moyſe inſtituiſſe aliam rationem: vt ſcilicet ſcripto comprehenderetur doctrina verbi Dei. Et hæc eſt prima origo Scripturæ: qua monſtrata, ſupereſt vt porrò conſideretur, quem Scripturæ vſum, quam dignitatem & autoritatem Deus ipſe eſſe voluerit. Et quia hiſtoria manifeſta eſt, nuda annotatione locorum contenti erimus.

Moyſis ſcripta.

Complexus eſt autem Moſes quatuor libris, non tantum hiſtoriam ſui temporis eductionis ex Ægypto,& quæ per quadraginta ann. in deſerto geſta ſunt: ſed præcipuum eius conſilium fuit, conſcribere doctrinam legis, quam Deus in monte Sina in deſerto,populo Iſrael tradidit. Præterea in primo libro complexus eſt capita doctrinæ & fidei Patriarcharum, quam ab initio mundi, ad ſua ferme tempora, ex ipſius Dei patefactione traditam acceperant,& profeſſi fuerant. Et tabulas quidem Decalogi,ipſius Dei manu ſcriptas,in arcam fœderis, quæ in loco tabernaculi ſanctiſſimo erat, imponi Deus iuſſit:Moſes verò ſua ſcripta, inſpiratione diuina conſignata,collocari iuſſit in latere arcæ, Deuter.31. Et eius depoſiti cuſtodiam & conſeruationem commēdauit Sacerdotibus, filiis Leui,qui portabant arcam fœderis Domini,& cunctis ſenioribus Iſrael. Conſtituit etiam,vt Rex exemplar legis,ex illo quod coram facie Sacerdotum & Leuitarum erat deſcriptum,ſecum haberet,ne declinaret in partem, vel dexteram,vel ſiniſtram, Deut.17. Et mandauit,vt vulgus etiam in poſtibus,in ianuis,in limine,in oſtiis verba illa ſcriberet, Deut.6.& 11.

Scripturæ vſus.

Vſum etiam expreſſe oſtendit Deut.31. vbi præcipit, vt legatur coram toto Iſrael,tam viris, quam mulieribus, paruulis & aduenis, vt audientes diſcăt, cuſtodiant & impleant omnes ſermones legis huius: filij quoque eorum,qui nunc ignorant,vt audire poſſint,&c.Et in fine,inquit: Ponite librum iſtum in latere arcæ fœderis, vt ſit tibi contra te in teſtimonium. Noui enim, quod poſt mortem meam declinabitis de via,quam præcepi vobis.

Hæc Scripturæ teſtimonia oſtendunt, quomodo poſt conſcriptos ſacros illos libros,Eccleſia filiorum Iſrael fuerit columna & firmamentum veritatis: quia ſcilicet ipſis concredita fuerunt eloquia Dei, Rom.3. Non autem ita,vt vel quiduis arbitratu ſuo ſtatuere, vel ex traditionibus non ſcriptis, pro fidei dogmatibus, alia & diuerſa ab illis, quæ conſcripta erant,obtrudere poſſent Eccleſiæ: ſed quia cuſtodes eſſe debeant Scripturæ,in qua Deus ſua inſpiratione doctrinam cœleſtem, & quæ ab initio mundi Patriarchis tradita, in Eccleſia ſonuerat, & quæ Moſi patefacta fuerat,literis comprehendi curarat:non vt libri ſancti in angulo tabernaculi ſepulti iacerent, ſed ita vt quærentibus aut ignorantibus, quæ doctrina Patriarchis, quæ Moſi eſſet diuinitus patefacta & tradita, oſtenderent ex illa Scriptura, veram, genuinam & puram doctrinæ cœleſtis vocem. Et ſi declinaſſent à mandatis Dei, vt Scriptura illa eſſet teſtimonium, Deut.31. Ideò enim iubebat Moſes deſcribi exemplar legis,vt eſſet Canon,norma & regula,ne declinaretur vel in dexteram,vel in ſiniſtram partem, Deut.17. Et valde illuſtri magnificentia, Deus illam verbi ſui cuſtodiam ornauit & commendauit extructione, portatione, & circumſeruatione ſplendiſſimi tabernaculi.

Scriptura oſtendit, quæ doctrina ſit falſa.

Noæ poſteritas.

Adiiciatur verò & hæc obſeruatio. Reliqua Noæ poſteritas per vniuerſas terras diſperſa,ſine dubio ex relatione maiorum, per ſucceſſionem multa ex traditionibus Patrum,licet fermentata retinuerat, ſicut poſteris etiam temporibus talia veſtigia traditionum, licet valde deprauata in gentium religionibus deprehenſa & notata ſunt à ſcriptoribus Eccleſiaſticis. Et non eſt dubium, ipſos cum non minus videri vellent,habere verbum Dei,quam filij Iſrael,magnifice oppoſuiſſe titulos & prætextum traditionum, ab ipſis Patriarchis acceptarum. Quod ſi tunc habuiſſent aduocatum,Andradio, Pighio, aut Lindano ſimilem, næ illi contumelioſe eluſiſſent magnificum illud inſtitutum Dei, de Scriptura per Moſen tradita. Quid enim? Num veriſimile eſt,Patriarchas & ante & poſt diluuium, quibus longiſſima vita conceſſa fuit,intra bis mille & trecentos annos vſque ad mortem Ioſeph, non plura verba feciſſe de doctrina diuinitus patefacta, quam quæ paucis & anguſtis illis primi libri Moſis paginis comprehenſa ſunt? Atqui non minus fuit verbum Dei,quod illi à Deo acceptum, frequentius & multo pluribus verbis tractarunt,quam illud,quod à Moſe in primo libro de doctrina & fide Patriarcharum,breuiſſime conſcriptum eſt.Nec exiſtimandum eſt,tam parui momenti illa fuiſſe, quæ Patriarchæ plenius tractarunt, vt facile negligi poſſint:modo illa teneamus, quæ Moſes ſcripto complexus.Et quid eſt,quod noſtro tempore contra Scripturæ autoritatem, pro traditionibus à Pontificiis affertur, quod non potuiſſent etiam prætendere poſteri Cham & Iaphet, qui religionem ſuam, cum ex Scriptura non poſſent, titulo traditionum tuebantur.

Cham & Iaphet.

Nam & illud, quod Pighius de Epiſtola ad Philemonem calumniatur, poſſet de libro Moſis dici, longe maiora myſteria fuiſſe in Patriarcharum doctrina, quam quæ Moſes narrat de ouibus, de ſeruorum rixis, de mulierum contentionibus, & ſimilibus. Sed vna & ſimplex tunc fuit reſponſio, verum eſſe, quod intra tam multos annos, Patriarchæ longe plura verba fecerint de doctrina cœleſti, quam quæ vno tam anguſto libro Moyſis potuerint comprehendi. Sed ex omnibus illis, quæ Patriarchæ & fecerunt, & docuerunt diuina inſpiratione,illa electa eſſe vt conſcriberentur,quæ ad fidem & mores piè viuendi, poſteritati ſufficere iudicata ſunt. Et huius iudicij, ſeu ſelectionis Deum ipſum eſſe authorem,nullum eſt dubium.Quæ enim Moyſes in 1.capit.ante creationem hominis facta & dicta eſſe ſcribit, à nullo homine, ſed ex ſolius Dei reuelatione cognoſcere potuit. Certum igitur eſt, quod ne Pontificios quidem negaturos arbitror, ea, quæ de Patriarcharum doctrina & fide Deus poſte-

Digitized by Google

ritati neceſſaria iudicauit, comprehenſa eſſe ſcriptis Moyſis. Et ſane non eſt dubium, in memoria piorum hæſiſſe tunc adhuc narrationes quaſdam, nec falſas, nec vanas de ſermonibus Patriarcharum. Sed illas oportuit, nec contrarias, nec diuerſas, ſed conſentaneas fuiſſe illis, quæ Moyſes ſcripſit, ita vt ſcriptura

Scriptura Moyſis.

Moyſis regula & amuſſis eſſet, ad quam exigerentur & examinarentur, quæcunque de Patriarcharum & Moyſis doctrina dicerentur. Hanc collationem ideò inſtitui: oſtendit enim ex ipſa prima origine Scripturæ, refutationem omnium argumentorum, quæ nunc à Pontificiis pro traditionibus contra Scripturam nectuntur: & quidem talem refutationem, quam ipſi admittere & vſurpare coguntur, quando de ſcriptis V. Teſtamenti diſputatio eſt. Quod verò fingunt, aliam eſſe rationem ſcriptorum N. Teſtamenti, poſtea refutabimus.

Et hæc de prima Scripturæ origine, potiſſimum huc pertinent. Reliqua igitur de doctrina & Scriptura V. Teſtamenti, breuiter perſtringemus.

Prophetarum doctrina.

Poſt Moyſen enim Deus ſubinde excitauit Prophetas, quorum doctrinæ & Teſtimonio ingentibus miraculis fidem & autoritatem conciliauit: ſicut hiſtoria Eliæ & Eliſæi manifeſte oſtendit. Et ad Ioſue Deus dicit, cap. 3. Hodie incipiam te exaltare coram omni Iſrael, vt ſciant, ſicut cum Moyſe fui, ita & tecum ſum. Illi verò licet miraculis eſſent confirmati, non tamen habebant poteſtatem, vt de doctrina Patriarcharum & Moyſis, alia diuerſa aut contraria aſſererent, aut ſtatuerent, quam quæ in libris Moyſis conſignata erant: ſed ex diuina reuelatione addebant interpretationes illuſtriores, prout lucifer noui Teſtamenti magis magiſque appropinquabat. Totius verò ſuæ doctrinæ ſummam & capita, quantum Deus poſteritati neceſſarium iudicabat, ipſi conſcribebant: quæ conſcripta, ad ſacros Moyſis libros, hoc eſt, in latere arcæ collocabantur. Ita enim de Ioſue c. 24. ſcriptum eſt, quod omnia verba ſua ſcripſerit in volumine legis Domini, quod poſitum erat in latere arcæ fœderis, Deuter. 31. Et 1. Reg. 10. Samuel legem regni ſcripſit in libro, & repoſuit coram Domino: hoc eſt, vbi arca fœderis erat. Eſa. 30. Deus dicit Prophetæ: Nunc ingreſſus ſcribe ſuper tabulam, & in libro diligenter exara illud, & erit in die nouiſſimo vſque in æternum. Et quomodo Prophetæ ſoliti fuerint capita doctrinæ ſuæ, quę Dei inſpiratione ad poſteritatem peruenire debebant, conſcribere, colligi poteſt ex 2. cap. Habacuc. Scribe viſionem, & explana eam ſuper tabulam, vt percurrat, qui legerit eam. Et Eſa. 8. Sume tibi librum, & ſcribe in eo ſtylo hominis. Similia exempla extant apud Ieremiam, capit. 36. 45. 51.

Et hoc modo conſtitutus eſt Canon Scripturæ Propheticæ. Nam Ezech. 13. de Pſeudoprophetis dicitur: in Scriptura Iſrael non ſcribentur. Sed de Canone Scripturæ poſtea dicendum erit.

Dei ſolicitudo pro doctrina vera conſeruatione.

Hæc narratio de temporibus Prophetarum, quam breuitatis ſtudio obiter attingere magis quam explicare volui, liquido oſtendit, quam paterna ſolicitudine Deus Eccleſiæ ſuæ proſpexerit: vt poſteritas doctrinam Propheticam, ſine fermento, ſine adulteratione & deprauatione, genuinam, puram & ſinceram habere, conſeruare & propagare poſſet. Scripto enim illam comprehendi voluit, ne peregrina & adulterina Eccleſiæ obtruderentur, hoc titulo, quaſi à Prophetis tradita & accepta eſſent. Quod ſi obijciatur, Eſaiam in curriculo miniſterij ſui, per annos 80. certe plura prædicaſſe, quam quæ 66. anguſtis illis, quæ extant ſectionibus, comprehendantur: quod idem de reliquis Prophetis, quorum vel nulla plane extant ſcripta, vel quę extiterunt, interciderunt, plauſibilius obijci poteſt. Et certe, æque fuit verbum Dei, pari reuerentia amplectendum, quod prædicatum eſt, & quod ſcriptum eſt. Reſponſio autem firma & vera hæc eſt: Quæ ex Prophetarum doctrina Deus ad fidem & pietatem poſteris neceſſaria iudicauit, ea conſcribi curauit, & ad poſteritatem conſeruauit. Hoc argumentum ideo toties repeto, vt Pontificij videant, quale habeant fundamentum in ſuis obiectionibus. Negare enim nec poſſunt, nec audent id, quod veriſſimum eſt: licet plura fuerint tradita à Patriarchis, Moyſe & Prophetis, quam ſcripta ſunt: contineri tamen in Scriptura veteris Teſtamenti omnia, quæ de Patriarcharum, Moſis & Prophetárum doctrina Deus neceſſarium iudicauit poſteritatem ſcire. Coguntur & hoc aduerſarij concedere, Quæcunque, quocunque etiam titulo à Iudæis afferuntur, examinanda & exigenda eſſe ad normam illius Scripturæ: vt quæ ei conſentanea ſunt, probentur: quæ verò peregrina ſunt, aut diſſentiunt, reprobentur.

Iudæorum doctrina ad quam normam examinanda.

Conſtat enim de doctrina veteris Teſtamenti nihil eſſe admittendum aut recipiendum, quod ex ſcripturis illius non poteſt probari, non obſtantibus quibuſuis argumentis de traditionibus. Fundamenta verò huius veriſſimæ ſententiæ, monſtrabunt nobis poſtea viam ad refutandas & ſubuertendas omnes obiectiones Pontificiorum de traditionibus. Chriſtus enim & Apoſtoli in nouo Teſtamento, quando allegant Prophetas aliquid dixiſſe, Deum locutum per os Prophetarum, quando nominant ſermonem Propheticum, non ablegant nos ad tacitas ſine ſcripto traditiones, ſed ea, quæ in ſcriptura extant, intelligunt. Lindanus, totius Pontificiæ religionis panopliam in eo conſtituit, quod Petr. dicit: Verbum Dei eſt, quod prædicatum eſt vobis. Sed Apoſtoli per tot annos plura prædicauerunt, quam quæ anguſto codice noui Teſtamenti comprehendi potuerunt. Plura ergo in nouo Teſtamento ſunt credenda, quam quæ ſcriptis Apoſtolicis continentur. Sed idem & eadem etiam ratione de doctrina veteris Teſtamenti dici poſſet, ſæpius enim occurrunt in veteri Teſtamento illæ voces: Auribus noſtris audiuimus, Patres noſtri nunciauerunt nobis, tradiderunt illa filiis poſt ſe, &c. Et non eſt dubium, multa ex concionibus & ſermonibus Prophetarum, in piorum animis conſeruata, & poſteris communicata fuiſſe. Num verò propterea, extra & præter Scripturam veteris Teſtamenti, fabulæ Thalmudicæ recipiendæ erunt? Nos verò potius ſequamur vere piorum iudicium, qui tempore Prophetarum fuerunt: inde enim ſolutionem obiectionis intelligemus.

Scriptura iudicium in controuerſiis audiendum.

Motis enim controuerſiis, & exortis corruptelis, ſimpliciter propoſuerunt normam Scripturæ. Ita cum tempore Achas, remoto altari Domini, & ſubſtituto Damaſceno, triſtiſſimę regnarent corruptelę, quæ titulo & prætextu reuelationum proponebantur, Eſa. capit. 8. ſimpliciter dicit: Ad legem & ad teſtimonium, quod ſi non dixerint iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux. Videt & agnoſcit Lector, quomodo Scriptura in V. Teſtamento vſurpata fuerit pro norma, canone, amuſſi, & regula certiſſima in controuerſiis de doctrina: ſicut ſupra ex Moyſe oſtendimus, in hunc vſum illam conſcriptam fuiſſe. Et Ioſaphat religionem collapſam, & ſuperſtitionibus contaminatam inſtauraturus, ſcribitur eam reuo-

teuocaſſe ad primas vias Dauid patris ſui. Sed audi, iuxta quam regulam & normam corruptelæ abiectæ, & puritas doctrinæ patrum reſtituta fuerit. 2. Paralip. 17. Miſit de Principibus ſuis, de Sacerdotibus & Leuitis, qui docerent populum in Iuda, habentes librum legis Domini: & circumibant cunctas vrbes Iuda, ac erudiebant populum. Ezechias etiam, corruptelas doctrinæ & cultus diuini ab Achas inuectas eliminaturus, operatus eſt rectum & verum coram Domino iuxta legem, 2. Paralip. 31. & iuxta diſpoſitionem Dauid: ſiquidem Domini præceptum fuit per manum Prophetarum eius. Et memorabile eſt, cum Manaſſes & Ammon, populum à vera Patrum religione ad idololatriam abducere vellent, librum legis Domini abſconderunt, ne ſingulis ſeptenniis populo prælegeretur, ſicut Moſes conſtituerat, ſub Ioſia enim Helcias Sacerdos librum legis Domini, qui per manum Moſis datus fuerat, inuenit in ruinis templi cum reficerentur. Et Ioſias conuocatis vniuerſis ſenioribus, Sacerdotibus, Leuitis, & omni populo, à minimo vſq; ad maximum, legit omnia verba voluminis, & percuſſit fœdus coram Domino, adiurauitq; omnem populum, vt facerent, quæ ſcripta ſunt in volumine illo quod legerat. Et hæc fuit norma, iuxta quam repurgauit doctrinam & cultum templi. In hanc ſententiam in hiſtoria Iudicum de corruptelis doctrinæ & cultus diuini, aliquoties ſcribitur: In illo tempore non erat rex in Iſrael, ſed quiſque quod ſibi rectum videbatur, faciebat. Rex enim iuſſus erat, Deuter. 17. exemplar legis diuinæ ſemper ſecum habere, in illum vſum ſicut de Ioſaphat, Ezechia & Ioſia iam dictum eſt. Et cum Ioas in regnum inauguratur, adhibetur ceremonia pulcherrima, 2. Paral. 23. Impoſito enim diademate, traditur ipſi teſtimonium legis, & ita vngitur in Regem. Et ſumma, quando Prophetæ arguunt populum de corruptelis doctrinæ, dicunt diſceſſionem factam eſſe à lege Domini quæ certe Scriptura comprehenſa fuit.

Illuſtre etiam eſt exemplum in Eſdra, quomodo errores & abuſus, qui multi irrepſerāt per tempora exilij, ad normam Scripturæ correxerint & emendarint. Ex hac etiam norma Paulus coram rege Agrippa, probat ſe nihil falſi aut peregrini docere, Act. 26. Nihil docens extra ea, quæ Moſes & Prophetæ prænunciauerunt. Abraham etiam diuitem à peculiaribus reuelationibus mittit ad audiēdum Moſen & Prophetas. Et ne quis de traditionibus non ſcriptis hoc intelligat, Chriſtus Luc. 24. cum teſtimonia doctrinæ Patrum & Prophetarum, ab initio mundi proferre vellet, Scripturam interpretatur, & inquit: Ita ſcriptum eſt. Et hoc teſtimonium diligenter conſiderandum eſt. Ingreſſus iam erat Chriſtus in gloriam ſuam per reſurrectionem, & potuiſſet multa commemorare de Patriarcharum & Prophetarum veris traditionibus non ſcriptis, ipſe enim eſt perſona illa, quæ cum Patribus locuta fuit: ſed ea tantum, quæ ſcripta ſunt, affert. Voluit enim comprobare in illis, quæ de doctrina Patriarcharum & Prophetarum ſcripta ſunt, contineri omnia, quæ neceſſaria ſunt & ſufficiunt, quando quæritur, quæ fuerit doctrina & fides Patriarcharum & Prophetarum. Et norma illa Scripturæ veteris Teſtamenti, tantæ fuit autoritatis ad comprobationem & confirmationem dogmatum, quod Chriſtus ipſe doctrinam ſuam teſtimoniis Scripturæ veteris Teſtamenti probare non erubeſcit. Paul. Rom. 1. confirmat ſe prædicare Euangelium, quod per Prophetas

Scripturam commendat Chriſtus.

Scriptura eſt norma dogmatum.

in ſcripturis ſanctis promiſſum fuit. Et Act. 17. Prædicatio Apoſtolorum ad Scripturas examinatur, an recte ſe habeat. Et hoc examen laudatur à Spiritu S.

Sed iamdudum præſentio, Andradium exclamaturum, peregrinam eſſe hanc diſputationem, neque enim quæſtionem eſſe de libris veteris Teſtamenti, ſed de Scriptura N. Teſtamenti. Ego verò non ignoro, quare ſoleant præcedere commemorationem de vſu & autoritate Scripturæ V. Teſtamenti: ſentiunt enim, ex nuda illa cōmemoratione, omnia ſua argumenta, quæ cōtra Scripturam N. Teſtamenti cumulant, labefactari & infringi. Et propter hanc cauſam paulo altius volui repetere hanc commemorationem, de prima origine Scripturæ ſacræ. Nō enim in N. Teſtamento ab Apoſtolis primum ratio illa, vt doctrina cœleſtis literis commendetur, inuenta & inſtituta eſt: ſed rationem illam acceperunt à veteribus, & ea vſi ſunt propter eaſdem cauſas & in eundem vſum, ſicut Scriptura in prima ſua origine tradita fuit. Et hoc diligenter obſeruandum eſt.

Scriptura noui Teſtamenti quo conſilio inſtituta.

Oſtendimus igitur: I. Quæ ſit prima Scripturæ diuinitus inſpiratæ, origo, & quem primum habeat autorem. II. Qua occaſione, & propter quam cauſam inſtituta fuerit Scriptura ſacra: quia ſcilicet per traditiones non conſeruabatur puritas doctrinę, ſed illo titulo & prætextu, multa peregrina & falſa admiſcebantur. III. Quem Deus voluerit vſum eſſe Scripturæ: vt ſcilicet, eſſet norma & regula fidei, & iudiciorum in controuerſiis & diſputationibus de religione, ſicut multis exemplis probauimus. IV. Oſtendimus, quod diuina inſpiratione, ex Patriarcharum & Prophetarum doctrina, ſummaria capita electa fuerunt, quæ conſcriberentur: quæ poſteritati, à Deo iudicata ſunt neceſſaria eſſe, & ſufficere. V. Monſtrauimus, quid tribuendum ſit obiectioni illi, cōtra perfectionem & ſufficientiam Scripturæ veteris Teſtamenti: quod ſcilicet frequentius, & multo pluribus verbis, viua voce tradita fuerit doctrina à Patriarchis & Prophetis, quàm paucis & anguſtis libris comprehendi potuerit.

Hæc capita recte conſiderata, pulcherrime illuſtrant diſputationem de Scriptura noui Teſtamenti. Quod enim Euangeliſtæ & Apoſtoli doctrinam ſuam ſcriptis comprehendi curarunt, illud ſumpſerunt à prima Scripturæ origine: & inde rectiſſime poteſt iudicari, quæ ſit ratio, cauſa & vſus Scripturæ Noui Teſtamenti, ſicut mox oſtendemus. Sed prius pauca quædam annotanda ſunt de origine traditionum, quæ Scripturæ, vel vt imperfectæ aſſuuntur, vel vt ambiguæ & obſcuræ opponuntur.

Euangeliſtæ ſcripta. Apoſtolica ſcripta.

DE SIMILITVDINE ET AFFINITATE *traditionum Pontificiarum, cum Phariſaicis & Thalmudicis.*

De traditionibus Pontificiorum, ſuo loco dicemus. Sicut autem vtile eſt, primam originem Scripturæ ſacræ conſiderare, vnumquodq; enim ex ſua origine rectiſſime iudicatur: ita & hæc obſeruatio multa monebit, quod diſputatio de traditionibus non ſcriptis, vel aſſuendis, vel opponendis ſcripturæ, non recens cœpit, ſed eſt ipſiſſima panoplia Iudaicæ perfidiæ, contra gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei in Scriptura. Fuiſſe autem antiquiſſimis etiam temporibus certamina de Scriptura & traditionibus, non eſt dubium, cum poſteri Cham & Iaphet, religiones ſuas, extra & contra Scripturam, palliare & tueri conati fuerunt titulo & prætextu traditionum, quas à maioribus per ma-

Digitized by Google

nus accepiſſe iactitarunt. Sed de iis tãtum, quæ manifeſtæ ſunt, breuiter dicemus. Puritatem ſanæ doctrinæ verbi Dei, apud Iudæos tempore Chriſti corruptam, adulteratam & depravatam fuiſſe, hiſtoria Euangelica manifeſte oſtendit. Quod ſi originem & cauſam illarum corruptelarum, cum quidem ſacros libros Iudæi haberent, legerent & interpretarentur, inquiramus, reſpondebit hiſtoria Euangelica, deberi illas falſis & vanis traditionibus. Quando enim Scriptura erat manifeſta, vt de ſecundo & quarto præcepto, opponebant traditiones, ita vt verba Scripturæ inflecterent ad traditiones, & ex illis ſumerent interpretationem, hoc titulo & prætextu: Dictum eſt antiquis, ſicut exempla extant, Matth 5 15. & 23. Habebant præterea multas vanas traditiones, extra & præter Scripturam: quarum obſeruationem, fingebant ita neceſſariam, vt eam vel præferrent, vel certe æquarent mandatis Dei ſcriptis. Marci 7. Luc. 11. & 18 Matth. 23. &c.

Doctrina corrupta apud Iudæos tempore Chriſti, eorum cauſa.

Traditionũ obſeruatio.

Et hunc fuiſſe tunc fontem omnium corruptelarum in doctrina Phariſaica, filius Dei in multis locis oſtendit. Vnde autem arbitraris ortam illam perſuaſionem de traditionibus, niſi inde, quod iudicatum eſt, non omnia, quæ ad fidem & vitæ pietatem neceſſaria ſunt, in ſcriptura veteris Teſtamenti comprehenſa eſſe? Et non eſt dubium, multa nec vana, nec falſa, ex ſermonib. Patriarcharum & Prophetarum in memoria piorum, in vera antiquitate hæſiſſe. Sed inde apud poſteros, cum facta eſſet inclinatio puritatis doctrinæ, orta demum eſt perſuaſio, quia Patriarchæ & Prophetæ plura feciſſent & dixiſſent, quam quæ ſcripta ſunt: ideo præter ſcripturam, illa etiam, quæ titulo traditionum iactabantur, pari reuerentia & pietatis affectu complectenda & veneranda eſſe, licet Scripturæ non eſſent conſentanea, vel etiam cum illa pugnarent. Et hoc bene conſideretur, qua ratione Diabolus ſoleat inſidiari puritati doctrinæ (quando Scripturam in vniuerſum non poteſt abolere, ſicut tentauit per Antiochum, 1. Macchab 1.) quod ſcilicet ſpecioſo prætextu fingit præter Scripturam, neceſſarias eſſe etiam traditiones ſine ſcripto: & quidem ita, vt traditiones illæ non ad Scripturam examinandæ, ſed econtra verba Scripturæ inflectenda iudicentur ad traditiones non ſcriptas: cum tamen Deus propter illam ipſam cauſam, Eccleſiæ Scripturam in prima eius origine, ſicut ſuprà oſtenſum eſt, commendarit vt illa eſſet norma & regula, ne falſa, ſuppoſititia & vana, quocunque titulo, & prætextu Eccleſiæ obtruderentur. Sed hoc conſilium & inſtitutum Dei, Diabolus inſidioſe apud Iudæos inuertit, ſpecioſo hoc prætextu: quod ſine dubitatione illa, quæ certum eſſet Patriarchas & Prophetas docuiſſe & feciſſe, licet ſcripta non eſſent, digna tamen eſſent pari cum Scriptura autoritate. Et ſub hoc prætextu, incerta & commentitia quæq; poſtea inimicus veritatis venditauit. Vnde autem cum de traditionibus extra & præter Scripturam, Chriſto diſputatio eſſet cũ Phariſæis, potuiſſet facile commemorare alia & plura Patriarcharum & Prophetarum vera dicta & facta, quam quæ ſcripta ſunt: & potuiſſet illius commemorationis fidem, miraculis comprobare. Et ſine dubio feciſſet illud, ſi iudicaſſet non omnia, quæ neceſſaria ſunt, & ſufficiunt, Scripturis contineri. Cum enim duæ eſſent quæſtiones I. An de doctrina Patriarcharum & Prophetarum, præter ea, quæ ſcripta ſunt, aliquid aliud tanquam ex traditione viuæ vocis profectum & acceptum, quod ex Scriptura probari non poſſet, nec cum ea conſentaneum eſſet, admittendum eſſet, & recipiendum? II. An illæ traditiones, quæ à Phariſæis hoc titulo prætendebantur, eſſent veræ? Chriſtus non tantum ipſas traditiones Phariſæorum, vt falſas & vanas refutat & abiicit: ſed ſimpliciter deducit ipſos ad ſcripturam, non ſubſtitutis aliis traditionibus, de doctrina veterum, tanquam præter ſcripturam neceſſariis & amplectendis. Et 1. Petr. 1. Apoſtolus dicit: Non auro vel argento, ſed precioſo ſanguine agni immaculati Chriſti, redempti eſtis à vana conuerſatione, quam ex patrum traditione acceperatis, ſitis igitur ſancti in omni conuerſatione, ſicut ſcriptum eſt.

Traditiones quæ de cauſa ſint apud Iudæos.

Traditiones Chriſtus non allegauit.

Corruptelæ igitur puritatis doctrinæ apud Phariſæos originem habuerunt ex traditionibus, quas vt neceſſarias, Scripturæ partim aſſuebant, partim opponebant. Et Chriſtus doctrinæ Propheticæ priſtinam & genuinam puritatem ita reſtituit, quod abiectis & refutatis traditionib. ad ipſam Scripturam Eccleſiam deduxit. Hæc ex hiſtoria Euangelica ſunt manifeſta. Irenæus lib. 4. c. 25 dicit, ſuo tempore extitiſſe legem Phariſaicam de traditionibus, vbi de ſcripta lege Dei quædam auferãt, quædam addant, quædam vt volunt interpretentur. Has traditiones vocat aquatas ex primo cap. Eſaiæ, propterea quod puritati verbi Dei, admiſceatur fermentum traditionum. Et dicit ipſos fingere, illarum traditionum obſeruationem ex ipſa lege neceſſariam eſſe.

Doctrina corrupta ex traditionibus nata.

Hæc deſcriptio obſeruetur, oſtendet enim imaginem & ſimilitudinem traditionum, quas Pontificij Eccleſiæ obtrudunt. Nam & ipſi fingunt ex ipſa Scriptura noui Teſtamenti, neceſſariam eſſe etiam traditionum non ſcriptarum obſeruationem.

Traditionũ Phariſaicarum & Papiſticarum ſimilitudo.

Sed Andradius cũ ſuis excipiet, de non toleranda contumelia, quod ipſorũ traditiones cum Phariſaicis & Iudaicis comparẽtur. Dicent enim Phariſæos & ſequentes Rabinos finxiſſe & commentos eſſe ſuas traditiones: Pontificiorum verò traditiones ab ipſis Apoſtolis acceptas, certa & continua Epiſcoporum ſucceſſione conſeruatas, & per manus traditas eſſe ad noſtra vſq; tempora. Sed Iudæi nullo modo concedent ſe ſuas traditiones ſine certa authoritate ex figmentis hominum habere. Texunt enim longam & ſine interruptione continuã ſucceſſionis ſeriẽ, qua traditiones ab ipſo Deo traditæ, à Moyſe acceptæ, ad poſteritatẽ bona fide propagatæ, & per manus traditæ narrantur. Et niſi Thalmud prius eſſet conſcriptum, omnino cogitarem, Rabinos artificium illud à Pontificiis mutuo ſumpſiſſe, & ad ſuas traditiones accommodaſſe. Tãta enim eſt ſimilitudo, vt vtriuſq; cõmenti de traditionib. & Thalmudiſtarum & Pontificiorũ, vnũ & eundem eſſe architectum & artificem, qui ſcilicet bono ſemini interſpergit & admiſcet zizania, dubitari non poſſit. Ita autem commentum ſuum concinnant Thalmudici. Fingunt Moſen in monte Sinai accepiſſe à Deo, nõ tantum ea quæ ſcripſit, verum etiam myſticam & arcanam expoſitionem legis, quã nec ſcripſerit, nec ſcribi voluerit, ſed viua tãtum voce eam tradiderit, & ita poſteritati per manus tradendã commẽdarit. Et vtrunq; eſſe verbum Dei, pari reuerentia & pietatis affectu amplectendũ & venerãdum: cùm quod Moyſes ſcripſit, tum quod ſine ſcripto, viua voce per traditiones conſeruandum & propagandum mandauit. Vide autem, quam ſplendidam contexant ſucceſſionem, qua conſeruata ſit traditio illa, ne de fide eius dubitetur. Moyſes, inquiunt, tradidit eam Heli ſacerdoti, Heli Samueli Prophetæ, Samuel

Thalmudiſtarum traditionum origo & propagatio.

Digitized by Google

muel Dauidi regi, Dauid Achię Prophetę, Achias Elię, Elias Eliſęo, Eliſęus Ioiadę Pontifici, Ioiadas Zacharię Prophetę, Zacharias Hoſeę, Hoſeas Amos, qui eam tradidit Eſaię: Eſaias Micheę, Micheas Ioeli, Ioel Nahum Prophetę, Nahum Habacuc, qui eã tradidit Sophonię: Sophonias Ieremię, Ieremias Baruch Scribę. Baruch Eſdrę, Ab Eſdra deinde ponunt continuã ſucceſſionẽ maxime illuſtrium virorũ vſq. ad Hillelem, Simeonem iuſtũ, Gamalielem, & alios, donec ex illa cõſeruatione cœpit in ſcripta redigi, vnde tandem Thalmud confectum eſt. Hæc prolixe deſcripta extant apud Petrum Galatinum.

Romani Pontifices. Hæc profectò longe alia ſpecies ſucceſſionis eſt, quã quę à Papiſtis iactatur, de ſerie & numero Romanorum Pontificum, in quorum catalogo multi fuerunt monſtra verius quam homines. Fingamus iam, nobis rem eſſe cum Iudæo aliquo, qui rectius ſentiens, repudiatis Thalmudicis traditionibus, illa tantum velit recipere & credere, quæ ſacris Scripturis conſentanea ſunt, & ex illis probari poſſunt, & illi opponamus Pighii argumentum: vnde tu Iudæe noſti, vera illa eſſe quas in libris Moyſis & Prophetarum ſcripta extant, qui autographa non vidiſti? hęc ſi videres, poſſes certi aliquid ex inſpectione ſtatuere. Vnde igitur certus es, libros illos, nõ eſſe ſuppoſititios, nec eſſe adulteratos, ſed complecti veram & ſanam doctrinam verbi Dei, ſicut diuinitus patefacta eſt? Certe non aliunde hoc cõſtabit, quam ex teſtificatione illorum, quorum ſupra facta eſt mentio, qui continua ſucceſſionis ſerie libros illos conſeruarunt, & poſteritati quaſi per manus tradiderũt. Si igitur ſacros codices, ex illorum traditione, ſeu teſtificatione recipis: qua fronte reliquas traditiones, quæ per illos ipſos, certa ſucceſſionis ſerie ad poſteritatem propagatæ feruntur, repudiabis? Aut ſi de Thalmudicis traditionibus dubitare incipies, vacillabit etiam & corruet ipſius Scripturæ certitudo & authoritas, quam traditio & teſtificatio Synagogæ tibi commendauit. Hic velim ex Andradio audire, quid iudicet Iudæum, qui ex Thalmudicis traditionibus ſe extricare cuperet, ad hanc obiectionem debere & poſſe reſpondere. Non enim arbitror, ipſum ita inſanire, vt iudicet, pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipiendos libros Biblicos & Thalmudicos. *Traditionũ ſtabilitio ex Andradio.* Agnoſcat igitur, vel ex hac collatione, quale argumentum ſit illud, quo ipſe etiam pro traditionibus Pontificiis pugnans, ſerio triumphat. Si libros ſacros ex traditione eccleſiæ recipimus: ergo eodem modo etiam reliquas omnes traditiones debemus recipere. Sed hoc poſtea explicandũ erit. Nunc tantum oſtendere volui, quanta ſit cognatio & ſimilitudo Thalmudiſtarũ & Papiſtarũ, quando de traditionibus nõ ſcriptis, extra & præter ſcripturam diſputant. Idem enim ſpiritus, qui Scripturæ veteris Teſtamenti inſidias ſtruxit, ſub velamine traditionum, etiam in nouo Teſtamento, ea quę ex Scriptura probari non poſſunt, ſub titulo traditionum, Eccleſiæ obtrudere conatur: & vtrobique vſque adeo ſimili vtitur artificio, vt facile agnoſcas eundem eſſe architectum. *Scripturæ vtriuſque Teſtamenti ſtruit Satan inſidias per traditiones.* Quanta verò ſit efficacia huius erroris, manifeſtum eſt. Sola enim illa perſuaſio de traditionibus non ſcriptis, cum quidem tam plauſibili ſpecie ſucceſſionis præſtantiſſimorum in populo Dei virorum proponatur, accedente præſcriptione & conſuetudine longiſſimi temporis, captiuam ducit & detinet miſeram plebeculam Iudæorum in triſtiſſima excęcatione: vt Rabbi Abraham Hiſpanus, de ſententiis Rabinorum inquit: Nos decet verbis illorum ſubſcribere, eo quòd omnia eorum verba, ſunt Cabalę verba. Et nos incedimus ac palpamus, ſicut cęci in pariete, vt ſuſtentemus nos ad illum. Ac licet videãtur vobis, verba noſtra eſſe vera ac recta, nihilominus tamen eſt nobis abiicienda veritas in terram, quoniam veritas cum illis eſt. Et Lyra Deut. 17. citat gloſſam Hebraicam, recipiendum eſſe, quicquid hoc modo proponatur, etiamſi dextrum dixerint eſſe ſiniſtrum. Eoſdem ergo laqueos ex funiculis commentitiarum traditionum contextos, quibus Iudæos irretiuit, nobis etiam tendit idem author.

Traditionum Iudaicarum occaſio quæ fuerit. Et quare Iudęorum Rabini tam pertinaciter pugnent pro Thalmudicis traditionibus, circumſtantia temporis, quando conſcribi cœpit Iudaicum Thalmud ſi recte conſideretur, oſtendet. Cum enim ſubinde ex Iudæis multi, luce ſcripturarum conuicti, ad Chriſtianam religionem tranſirent: videntes Rabini, ſe id quod volebant obtinere non poſſe, ſi ſolis ſcripturarum armis pugnandum eſſet, alia ſibi compararunt præſidia. Circa annum enim Domini 150. cœpit conſcribi Thalmud, complectẽs traditiones: cuius ſucceſſum cum animaduertiſſent, poſtea in infinitum ferme auctum eſt. Et poſt illa tempora raro ex Iudæis aliquis (quia laqueis traditionum irretiti, & à Scriptura auerſi erant) ad Chriſtianam fidem conuerſus fuit. Diximus breuiter de Scriptura veteris Teſtamenti: vt oſtenderemus, quæ fuerit prima origo, quæ ratio, quis vſus ſacræ Scripturæ. Adiecimus illam etiam obſeruationem, quomodo Phariſæi, & poſtea Thalmudiſtæ, Eccleſiam Iudæorum repleuerint infandis erroribus & ſuperſtitionibus, ea ratione quòd contenderunt, præter Scripturam Moyſis & Prophetarum, pari reuerentia & pietatis affectu recipiendas eſſe etiam traditiones non ſcriptas, licet ex Scriptura probari non poſſent. Et Thalmudica quædam commenta, de traditionibus recitauimus, propter affinitatem quam habent cum Pontificiorum diſputationibus, tacita enim illorum collatio, loco manifeſtæ refutationis eſſe poteſt. Iam digredimur ad Scripturam noui Teſtamenti, & ad diſputationes noſtri temporis de traditionibus.

DE SCRIPTVRA NOVI TESTAMENTI.

Video me breuitatis metas, quę ad rationẽ examinis ſufficere poſſent in hoc loco de Scriptura trãſire, ſed cãdidus Lector dabit mihi vltro veniam, ſi cauſam cõſiderauerit. Longe alia nũc eſt ratio diſputationum inter Pontificios, quam tempore Eccii, Emſeri, & ſimilium fuit. Illi enim Scripturæ armis nobiſcũ congredi non detrectabãt. Pighius verò deprehendit, hoc inſtitutũ plus detrimenti quã commodi dediſſe regno Pontificio. Aliã igitur ipſe viã magis compendiariam monſtrauit, cui ſi inſiſtant, nullo negotio, quiduis poſſent obtinere: vt ſcilicet conquiſitis omnibus Rhetoricis artificiis declamitent, de anguſtiis, de imperfectione, inſufficientia, ambiguitate & obſcuritate Scripturæ: & ſtrenue pugnent pro neceſſitate, authoritate, perfectione, certitudine & claritate traditionum non ſcriptarum. *Scriptura à Papiſtis derelicta.* Vidit enim in illis, quæ ex Scriptura defendi non poſſunt (quæ potiſſima regni Pontificii pars eſt) hac ſola ratione victoriam, nec dubiam nec laborioſam fore. Et hoc conſilium ſcriptores Pontificii, qui Pighium inſecuti ſunt, pro viribus omnes amplexi ſunt: vt integris iam libris nihil fer-

me aliud agant, quam quod contra ſcripturam, pro traditionibus non ſcriptis diſputāt. Et in hoc etiam præſidio, Concilium Tridētinum omnes opes ſuas, ipſamque adeo ſalutem ſuam collocat. Neceſſitas igitur requirit, vt paulo pluribus de autoritate Scripturæ, contra commentitias traditiones agamus. In reliquis poſtea breuiores erimus, & intra metas examinis orationem continebimus. Quia vero de Scriptura N. T. potiſſimum controuerſia inter nos eſt, de illa iam dicemus. Et ex illis fundamentis, quę de prima origine ſacræ ſcripturæ in veteri Teſtamento ſupra annotauimus, plana eſt tota hęc diſputatio: propter quas ſcilicet cauſas, & quo conſilio doctrina noui Teſtamenti, ſcriptis ſit comprehenſa. Et ipſi aduerſarii hoc animaduertunt & ſentiunt. Vide autem inſidioſas ipſorum technas. Nodum enim illum quaſi Gordium cum ſoluere non poſſint, ſemel præcidunt hac bipenni, in ſcriptura ſcilicet veteris Teſtamenti, omnia quæ de Patriarcharum & Prophetarum doctrina, Deus poſteritati neceſſaria eſſe iudicauit & ſufficere, comprehenſa eſſe: ſed doctrinæ noui Teſtamenti, longe aliam eſſe rationem. Eius enim proprietatem, ab ipſo Deo ita eſſe conſtitutam, vt nec in tabulis, nec in chartis, nec calamo, nec atramento, vel quouis alio modo literis conſignetur: ſed viua tantum voce, animis auditorum commendetur, & ita ſine ſcripto conſeruetur, & per manus tradatur. Et hunc volunt eſſe ſenſum eius, quod Ieremię 31. ſcriptum eſt: Dabo legē meam in corda eorum, & in intimo eorum ſcribam eā. Et quod Paulus dicit 2. Cor 3. Epiſtola noſtra eſtis vos, ſcripta à nobis non atramento, ſed ſpiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carneis.

Papiſtarum de ſcriptura noui Teſtam. mentum.

Quid igitur ad hęc reſpondebimus? Dicemus id quod res eſt. Si Deus ita conſtituiſſet, & ordinaſſet, vt doctrina Chriſti & Apoſtolorum ſine ſcripto, ſola traditione viuæ vocis propagaretur & conſeruaretur, reuerenter vellemus hac ratione contenti eſſe, qua Deum in principio mundi, vltra bis mille annos vſum, ſupra oſtendimus. Ille enim ſolus optime nouit, qua ratione ſaluti Eccleſiæ commodiſſime proſpiciatur. Sed hæc eſt quæſtio: An Deus de doctrina Chriſti & Apoſtolorum ita conſtituerit, vt non conſignetur literis, ſed ſine ſcriptis viua tantum voce per manus tradatur. Pontificii quidem dicunt, Deum per Ieremiam & per Paulum hoc affirmare. Sed quia Pontificii fidem ſuam in multis ſuſpectam reddiderunt Eccleſiæ, nos ex mandato Chriſti, Ioan. 5. & exemplo Berhoenſium, Act. 17. ſcrutabimur Scripturas, an hęc ita ſe habeant, ſicut Pontificii aſſeuerant. Ecce autem ſtatim vel palpabiliter deprehendimus, non eſſe verum, quod Pontificii de Ieremiæ aut Pauli ſententia fabulantur. Sunt enim aliquot libri ab ipſis Apoſtolis, de doctrina noui Teſtamēti conſcripti, quod ſine dubio non feciſſent, ſi illa eſſet Dei ſententia, in dicto Ieremiæ, quam Pontificii ipſi affingunt. Author Epiſtolæ ad Hebręos, in media ſcriptione, dum doctrinam noui Teſtamenti literis commendat, illam ſententiam Ieremiæ allegat. Et Paulus iam ſcripſerat vtramque Epiſtolam ad Theſſalonicenſes, & priorem ad Corinthios, cum dicit: non atramēto, ſed ſpiritu Dei, 2. Cor. 3. imò illud ipſum tunc, nō viua voce tradebat, ſed ſcribebat. Extra omnē igitur controuerſiā maniſeſtiſſimū eſt, Apoſtolos ſententiā Iere. 31. & Pauli dictum ſuū 2. Cor. 3. nō ita intellexiſſe, ſicut Pontificii fingunt: doctrinā ſcilicet Chriſti, & Apoſtolorū, non ferre, vt ſcripto comprehendatur & tradatur.

An doctrina Chriſti & Apoſtolorum ſcripto debuerit comprehendi, an vero viua voce ſit tradenda.

Dabitur autem nobis venia, ſi iudicauerimus Apoſtolos rectius intellexiſſe Ieremiæ & Pauli ſententiam, quàm Pontificios. Sed excipient, ſe nō ita ſentire, quaſi ſimpliciter nihil omnino de doctrina Chriſti & Apoſtolorum debuiſſet literis mandari, aut ſcriptis comprehēdi: ſed quòd quędam ſane debuerint, aut ſaltem potuerint ſcribi, non autem omnia quæ neceſſaria ſunt & ſufficiūt: ſed quod multa, & quidem præcipua, relinquenda fuerint traditionibus non ſcriptis. Audio, & ſcio quid Pontificii dicant. ſed quæſtio eſt, an illud quod dicunt, ſit Ieremię & Pauli ſententia in locis allegatis. Inſpicio autem Ieremiæ ſententiam, & non inuenio quòd dicat, legem N. T. ſcribendam eſſe partim in chartis, partim in cordibus, nec video quòd Paulus dicat, de doctrina Chriſti & Apoſtolorum, quędam atramento in tabulis vel chartis, quędam Spiritu Dei in cordibus eſſe ſcribenda: ſed loquuntur indefinite. Nec concedimus Pontificiis, vt extra & contra verba textus, arbitrariis ſuis interpretationibus Eccleſiam impune ludificentur.

Si quis igitur verba Ieremię & Pauli, cū Pontificiis ad hanc quæſtionem violenter velit detorquere: An doctrina Chriſti & Apoſtolorum, debeat aut poſſit ſcripto comprehendi: an vero ſine ſcripto, traditione viuę vocis ſit conſeruanda & propaganda? certū & manifeſtum eſt, illa expoſitione non poſſe reddi aliam quam hanc ſententiam, quod doctrina Chriſti & Apoſtolorum, ſimpliciter ſine aliquo omnino ſcripto, ſola traditione nec ſcripta nec ſcribenda, ſit proponenda, propaganda & conſeruanda. Et ſi quis ex illa doctrina literis aliquid conetur cōſignare, id fieri cōtra eius naturā & proprietatē, imo fieri contra voluntatē & ordinationem Dei. Sed hāc expoſitionem & ſententiam falſam eſſe, Apoſtoli ipſo facto monſtrarunt. Scriptis enim doctrinā ſuam complexi ſunt: idq. ſicut Irenęus, dicit ex voluntate Dei.

Papiſtica ſententia de noui Teſtamenti ſcriptura.

Ab hoc igitur pręſidio Pontificii, luce veritatis clariſſima deiecti ſunt: niſi forſan cum ratione ipſis libeat inſanire. Quam ineptam enim reddāt collationem veteris & noui Teſtamenti, de qua Ieremias & Paulus grauiſſime diſputant, ſi opinionem ſuam pertinaciter tueri voluerint, Lector attentius quęſo conſideret. Si enim vetus Teſtamentum intelligunt de doctrina Patriarcharum & Prophetarum, vſque ad Chriſtum (quod improprie dici, Auguſtinus docet & oſtendit, potius vetus inſtrumentum appellādum eſſe) certe doctrina per annos bis mille, quadringentos, & quinquaginta quatuor, ſine ſcripto, per traditionem viuę vocis tradita & propagata fuit. Sunt autem à conſcriptione legis vſque ad miniſterium Chriſti, anni 1538. Populus igitur veteris Teſtamenti, doctrinam cęleſtem per annos 116. diutius habuit ſine ſcripto, quam in ſcriptis. Chriſti vero & Apoſtolorum doctrina, cœpit ſcriptis comprehendi, cum ne per viginti quidem totos annos, ſola voce ſine ſcriptis tradita fuiſſet. Vt enim maxime concedamus, Matthęum tunc primum ſcripſiſſe, cum Paulus iam Romę eſſet certe Paulus iam tunc ſcripſerat vtramque ad Theſſalon. priorem ad Timotheum, vtramque ad Corinthios, & Epiſtolam ad Romanos. Vide iam Andradi, quomodo conſtet, quod contendis ęquum fuiſſe, vt populus Dei ſub veteri Teſtamento, doctrinam cœleſtem literis haberet comprehenſam: noui vero Teſtamenti plane diuerſam eſſe rationem. Quod ſi vetus Teſtamentum intelligant de doctrina legis quę in monte Sina promulgata fuit: certe pręcepta

Teſtamentum vetus.

cepta Decalogi, & ante & poſt diluuium, voce diuina propoſita, & à Patriarchis tradita leguntur in Geneſi. Et Paulus Rom.2. affirmat opus legis natura ſcriptum eſſe in omnium hominum cordib. etiam illorum qui legem ſcriptam nō habent. Etiam conſideretur, quæ inſania ſit, Ieremiæ tribuere illam ſententiam, quaſi diſcrimen Veteris & Noui Teſtamenti in eo potiſſimum conſiſtat, quod doctrinam legis, ſcriptis comprehendi æquum fuit, doctrinam vero Euangelij, per traditiones ſine ſcripto cordib. commendandam eſſe. Certum igitur & manifeſtum eſt, Ieremiæ dictum nec habere nec admittere illam expoſitionem & ſententiam, de qua Pontificij ita digladiantur, vt in illa omne ſuum præſidium cōtra Scripturam pro traditionibus non ſcriptis ſe collocare, non diſſimulent.

Auguſtinus.

Et Auguſtinus, qui in libro de Spiritu & litera, locum illum Ieremiæ & Pauli ex profeſſo iuſta tractatione explicat, ne verbo quidem mentionem facit eius ſomnij, quod Pontificij Eccleſiæ obtrudere volunt, pro commentitiis ſuis traditionibus contra Scripturam ſtabiliendis.

Chryſoſtom.

Chryſoſtomus homil.1. in Matthæum accommodat quidem Ieremiæ dictum ad hanc ſententiam, quod paucis aliquot annis, Chriſti & Apoſtolorum doctrina ſine ſcripto tradita fuit, de quo nulla inter nos controuerſia eſt: non autem id quod Pontificij faciunt, extruit inde, naturam & proprietatem noui Teſtamenti non ferre, vt doctrina eius literis conſignetur, & ſcriptis comprehendatur: vt ſicut Lindanus dicit naturam verbi Euangelici à ſcripto & literis plane abhorrere. Hic enim ſtatus eſt diſputationis noſtræ.

Adiiciam vero & hanc obſeruationem, ex hac ſola diſputatione animaduerti poſſe, quales interpretes Scripturæ ſint Pontificij. Ieremias & Paulus in illis dictis de re longe grauiſſima diſputant, quam ex Auguſtini ſententia breuiter recitabo.

Teſtamentum vetus.

Vetus Teſtamentum eſt doctrina mandatorum, extra hominum ſcripta: qua foris docemur, atteſtante conſcientia noſtra (eſt enim opus legis, ſcriptū in cordib.) quod & qualem obedientiam Deus à nobis requirat: & condemnat quidem hos qui huic normæ non ſunt conformes, ſed virtutem præſtandi ea quæ requirit, non ſubminiſtrat. Tam triſtis enim eſt naturæ per peccatum deprauatio, vt quando Deus voluntatem ſuam patefacit, & per miniſterium, ſeu voce ſeu ſcripto proponit, vetus tamen homo, qualis eſt ſine ſpiritu regenerationis, etiam quando vires ſuas naturales exerit, & aliquid præſtare cōtendit, non poſſit ſpiritualia quæ verbo proponuntur, recte & vere intelligere, amplecti & ſeruare: præcipue vero, legem ita faciendo non facit. Hoc Auguſtinus vocat vetus Teſtamentum, vbi cor non renouatur: & ibi licet opus legis, quo ad notitiam, ſcriptum ſit in cordibus: dicitur tamen lex foris extra hominem ſcripta, non in corda, quando corda non renouantur ad veram interiorem obedientiam.

Teſtamentum nouum.

Nouum vero Teſtamentum eſt promiſſio gratiæ propter filium Mediatorem: cum qua coniuncta eſt, promiſſio & exhibitio Spiritus ſancti, qui doctrinam foris in miniſterio ſiue voce ſiue ſcripto ſonantem, efficacia & operatione ſua in corda ſcribat: hoc eſt, mentem illuminet, voluntatem & cor regeneret, vt poſſimus promiſſionem de Meſſia, vera fide ex corde amplecti. Qui vero credunt in nomine eius, illis dat poteſtatem, vt fiant filij Dei, Ioan.1. Et hoc eſt, quod Ieremias dicit, Spiritum ſanctum ſcribere doctrinam Euangelij in corda credentium, vt impleatur, quod dicit: Ego ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum: Deinde etiam doctrinam legis, Spiritus ſanctus ſcribit in corda renatorum, vt ſecundum interiorem hominem cor delectetur lege Dei, Rom.7. & ex animo incipiant obedire, Rom.6. Hoc Auguſtinus in ſua diſputatione vocat nouum Teſtamentum: cuius vim & efficaciam, etiam in Patribus tempore veteris Teſtamenti fuiſſe, recte aſſerit.

Hanc grauiſſimam & vtiliſſimam doctrinam Pontificij, in ſententia Ieremiæ non tantum prætereunt, ſed obſcurant & expungunt, ſubſtituta alia peregrina & falſa explicatione. Spiritus ſanctus enim illud de quo Ieremias loquitur, operatur non enthuſiaſtico modo, ſine medio, ſed per miniſterium Dei.

Verbum Dei.

Ne autem verbum illud, quod ſolum eſt Organon Spiritus adulteretur, vel incertum ſit quodnam illud ſit: Deus in veteri Teſtamento ſcriptis illud comprehendi mandauit. De Chriſto vero & Apoſtolorum doctrina, in nouo Teſtamento iam dicemus. Scriptura igitur verbi Euangelici non pugnat cum dicto Ieremiæ.

Hæc de Ieremiæ ſententia, neceſſario dicenda fuerunt. Eius enim peregrinam, contortam & adulterinam expoſitionem magnifice amplificatam, ſemper in acie collocant aduerſarij, pugnaturi contra Scripturam noui Teſtamenti, pro ſuis traditionibus. Oſtēdimus igitur, Ieremiæ dictum nullo modo vel præbere, vel admittere illam ſententiam, quam Pontificij contra Scripturam fingunt. Et hoc præſidio deſtructo, iam in patēti campo, facilior erit cum aduerſariis congreſſus de Scripturis N. Teſtamenti. Et quod de Ieremiæ ſententia diximus, idem etiam ad Pauli dictum pertinet, 2. Cor 3. Non enim negat doctrinam Euangelij eſſe, quam atramento, chartis in Epiſtola, & tunc & antea commendauerat: neque hoc dicit, quia Corinthios primum, ſine ſuo aliquo ſcripto, ſola viuæ vocis traditione conuertit, ideo illa quæ nunc atramento ſcribebat, non eſſe organon Spiritus, per quod Euangelium ſcribatur in corda credentium: ſed hoc agit, Corinthios qui corde iam credebant ad iuſtitiam, & ore confitebantur ad ſalutem, quique noua creatura facti, lege Dei delectabantur & ex animo obediebant: illos inquam dicit eſſe Epiſtolam Chriſti, non atramento exterius, ſine interiori renouatione ſcriptam, quoad vetus Teſtamentum, & ad literam occidentem pertinet: ſed in ipſo corde expreſſam, non viribus veteris hominis, ſed Spiritu Dei viui. Sed iam ad ipſam Scripturam noui Teſtamenti progrediemur.

Teſtamenti noui doctrina.

Conuenit autem de hoc inter nos, doctrinam noui Teſtamenti (ſicut vſitate nunc loquimur) illam eſſe, quam Chriſtus tempore carnis ſuæ, in miniſterio ſuo proprio ore promulgauit, quamque Apoſtoli, cùm à Spiritu S. in omnem veritatem ducti eſſent, in omnem terram omni creaturæ prædicauerunt.

Conſtat & hoc, doctrinam illam primis aliquot annis, & à Chriſto, & poſtea ab Apoſtolis, ſine ſcripto viua voce traditam & propagatam eſſe, poſtea vero ab Apoſtolis ſcriptis eſſe comprehenſam. Sed non patitur nos vſque ad Scripta Apoſtolica progredi Andradius: ſed facta tantum mentione primi temporis, cum ſine ſcripto tradita eſt doctrina Euangelij, ſtatim exclamat: Quæ igitur eſt leuiſſimorum, perditiſſimorumq; quorundam hominum tanta impudentia & temeritas, qui hanc rationem tradendi, propagandi & conſeruandi Euangelium (per traditiones ſcilicet abſque ſcripto) qua Chriſti Eccleſia nata, educata, longe lateque propagata,

Digitized by Google

deniqueconſeruata fuit, inanem ac leuem exiſtimat, illa enim extra omnem controuerſiam, omnium eſt optima, certiſſima & tutiſſima ratio tradendi, propagandi, & conſeruandi doctrinam Euangelij: quam ipſe filius Dei,qui eſt patris ſapientia,iniit:quam Spiritus ſanctus,cum Apoſtolos in omnem veritatem duceret, vſurpauit. Et Andradius ſubducto calculo, oſtendit Eccleſiam viginti annis aut plus,ſcripto Euangelio caruiſſe. Non enim probat Theophylacti rationem, quòd Matthæus anno poſt aſcenſionem Chriſti octauo ſcripſerit: ſed amplectitur Irenæi annotationem, quòd Matthæus tunc primum ſcripſerit, cum Paulus iam Romæ eſſet: & ita ante conſcriptum Matthæi Euangelium, ſupputat annos ab aſcenſione Chriſti vnum & viginti,& menſes vndecim. Aut ſi recipiatur illorum ſententia,qui Claudij imperio tribuunt menſes nouem ſupra annos tredecim, exurgent anni duo & viginti,& menſes ſeptem. Non igitur octo tantum annis, iuxta Theophylacti ſupputationem, ſed tam multis inquit Andradius annis & menſibus, ſcripto Euangelio Eccleſia Chriſti caruit. Non autem conſiderauit, præ ſtrepitu calculorum in ſupputatione, vt maxime Irenæi annotatio, quam non improbo, recipiatur: quod tamen Paulus priuſquam Romam vinctus duceretur,ſcripſerit ad minimum 6. Epiſtolas:duas ad Theſſalonicenſes,vnam ad Timotheum, duas ad Corinthios, & vnam ad Romanos. Iuxta Irenæi igitur annotationem,tot iam Epiſtolis Pauli conſcripta fuerat doctrina Euangelij, ante Matthæi deſcriptionem.

Mat. Euangelium quando ſcriptum.

Iren. 3. 1.

Pauli ante captiuitatem quas ſcripſerit.

Nec difficile mihi eſſet, ex actis Apoſtolicis oſtendere,circa quotum poſt aſcenſionem Chriſti annum,Paulus primum cœpiſſet ſcribere ad Theſſalonicenſes:& ita de calculo Andradij,annorum 22. & menſium 7. quo tempore conſtituit primum cœpiſſe doctrinam Euangelij literis mandari,aliquid detraheretur. Sed non pugnabimus de numero annorum & menſium, de quo inter veteres etiam ſcriptores non ſatis conuenit: imò calculo Andradij (quod ipſi in mentem tunc non venit) liberaliter addamus annos etiam miniſterij Chriſti, vt calculum annorum augere poſſit,additione trium annorum, & aliquot menſium. Fac igitur ita eſſe, ſicut Andradius contendit 20. annis aut plus, ſcripto Euangelio Eccleſiam caruiſſe. Quid inde efficiet? Certe in veteri Teſtamento, Eccleſia Dei, ab initio mundi per annos 2454. Scriptura diuinitus inſpirata caruit. Aut ſi placeret numerum ſtrepitu plurium calculorum augere, diceremus iuxta 70. per annos 3692. primam Eccleſiam caruiſſe Scriptura. Si hic Thalmudiſta aut Cabaliſta aliquis, poſt traditam Scripturam veteris Teſtamenti, pro ſuis traditionibus Andradij grandiloquentia ita inſurgeret: Quæ igitur eſt leuiſſimorum,perditiſſimorúmque hominum inſolentia & temeritas, quæ hanc tradendi verbi Dei rationem, qua prima Eccleſia in mundo nata,educata,& per annos bis mille quadringentos & quinquaginta quatuor propagata & conſeruata fuit,iam non vult amplius admittere? vt ſcilicet præter Scripturam,Cabala etiam pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipiatur.

Hæc certe Cabaliſtæ ſi non ipſi, ſaltem per conductitium aliquem Rhetorem, multo ſplendidius poſſent amplificare, quam Andradius ſupputationem ſuam de viginti annis.Sed dicat nobis Andradius, quid ad hanc obiectionem pro Scriptura veteris Teſtamenti,contra Thalmudiſtarum Cabalam reſpondendum iudicet: & idem ſibi etiam reſponſum habeat.Quod enim exceptionem fingit ex ſententia Ierem.31. iam oſtendimus vanum & falſum eſſe.Verba igitur ſunt,aut potius iuxta Prouerbium, fumi ſunt,quos Andradius grandiloquentia ſua,de viginti illis annis venditat. Neque enim ſequitur: Eccleſia noui Teſtamenti, viginti annis caruit Euangelio ſcripto:ergo optimum fuiſſet,vt perpetuo illo careret: ergo ſcelerate fecerunt Apoſtoli,qui aliam rationem propagandi & conſeruandi doctrinam Euangelij, per Scripta ſcilicet, inſtituerunt, quam ipſe Filius Dei,qui eſt ſapientia patris,in miniſterio ſuo iniit: vſus ſcilicet ſine ſcripto, ſola traditione viuæ vocis. Si negauerit Andradius,hæc eſſe ſuæ mentis:qua igitur ratione putant, hanc conſequentiam valere: Per viginti, Apoſtoli, ſine ſcripto,ſola traditione viuæ vocis,doctrinam Euangelij propagarunt & conſeruarunt: ergo nunc etiam, poſtquam ſcriptis comprehenſa eſt doctrina Euangelij prior illa ratio ſeruanda eſt: & quidem ita, vt ſcriptis opponantur traditiones. Apoſtoli igitur doctrinam Euangelij, à Chriſto acceptam, & à Spiritu ſancto illuſtratam,primis aliquot non multis annis, ſine ſcripto, ſola traditione viuæ vocis propagarunt: mox verò per Dei voluntatem, ſicut Irenæus loquitur, cœperunt literis conſignare, & ſcriptis comprehendere non contrariam, non diuerſam, non aliam, ſed illam ipſam doctrinam, quam voce prædicarunt. Quòd ſi quæratur,quare non ſtatim in primo anno cœperint ſcribere:poſſemus reſpondere id,quod ſupra diximus de annis ab initio mundi 2454. Sed hoc loco ratio manifeſtior eſt. Doctrina enim Euangelij,antequam cõſcriberetur, erat prius contra Iudæorum & Gentium calumnias & contradictiones,prædicatione Apoſtolorum, ſignis & prodigiis per totum terrarum orbem confirmanda, & aſſenſione populorum credentium in omnibus terris comprobanda: vt certi eſſemus, ea quæ ſcripta ſunt,non eſſe dubia,incerta,aut parum firma,ſed ſicut Lucas inquit, πεπληροφορημένα. hoc eſt, à Deo per Apoſtolos confirmata, & à primis fidelibus per totum mundum,vt certiſſimæ fidei comprobata. Ita non tantum nihil detrahitur Scripturæ, ſed dignitas & authoritas eius magis illuſtratur inde, quòd non ſtatim primis annis Apoſtolicæ prædicationis, literis conſignata eſt.

Euangelium ſcripto an carere poſſit eccleſia.

Argumentatio Papiſtar.

Euangelium quare non mox primo anno ſcriptũ.

Luc. 1. 1.

Status verò totius diſputationis, in eo iam conſiſtit, vt monſtretur, quibus de cauſis, quo conſilio, quo propoſito & inſtituto, Euangeliſtæ & Apoſtoli doctrinam Euangelij literis conſignare, ſeu ſcriptis mandare & comprehendere voluerint: quem voluerint illorum ſcriptorum vſum eſſe in Eccleſia: quo loco primitiua Eccleſia ſcripta illa habuerit: quid, & quantum illis tribuerit. Ad hunc diſputationis ſtatum,mox poſito titulo, De Scriptura noui Teſtamenti,progrediendum fuerat:ſed prius reprimendi fuerunt clamores Pontificiorum de loco Ieremiæ, & de primis annis Apoſtolicæ prædicationis:quorum ſtrepitu Lectorem conantur obruere & obtundere, vt ita à vero ſtatu diſputationis illum auocent.

Euangelium ex quibus cauſis deſcriptum.

Collocabimus autem quaſi in acie, pulcherrimam Irenæi ſententiam, quæ extat in præfatione, & lib.3 cap.3.vbi dicit: Sola vera ac viuifica fides illa eſt, quam ab Apoſtolis Eccleſia percepit & diſtribuit filiis ſuis. Etenim Dominus omnium dedit Apoſtolis ſuis poteſtatem Euangelij,per quos & veritatem, hoc eſt, Dei filij doctrinam cognouimus,

quibus

Digitized by Google

quibus & dixit Dominus: Qui vos audit, me audit: & qui vos contemnit, me contẽnit, & eum qui miſit me. Non enim per alios diſpoſitionem ſalutis cognouimus, quam per eos, per quos Euangelium peruenit ad nos. QVOD QVIDEM TVNC PRÆCONIAVERVNT, POSTEA VERO PER DEI VOLVNTATEM, IN SCRIPTVRIS NOBIS TRADIDERVNT FVNDAMENTVM ET COLVMNAM FIDEI NOSTRÆ IN FVTVRVM.

Euangelium prædicatum & ſcriptum.

Hæc Irenæi ſententia, in genere loquitur, de tota Scriptura noui Teſtamenti: cuius autoritatem, perfectionem, & (vt nunc loquimur) ſufficientiam, firmiſſima demonſtratione oſtendit. Illa enim extra omnem controuerſiam, ſola eſt vera & viuifica fides, quam primitiua Eccleſia ab Apoſtolis accepit, & filiis ſuis diſtribuit. Sed illa fides concepta initio prædicatione Apoſtolorum, quam ipſi ex doctrina filij Dei acceperant. Hanc verò doctrinam Chriſti & Apoſtolorum, ex qua vera primitiuæ Eccleſiæ fides accepta fuit, Apoſtoli primum ſine ſcripto viua voce tradiderunt, poſtea vero non humano aliquo concilio, ſed per Dei voluntatem in Scripturis tradiderunt. Quidnam? Illam ipſam doctrinam, quam à Filio Dei acceptam, viua voce prædicauerant, ex qua ſolam veram & viuificam fidem, primitiua Eccleſia, ab Apoſtolis acceperat, & filiis ſuis diſtribuerat. Quibus verò Apoſtoli Euangelium tradiderunt in Scripturis? Num vt particulares illæ tantum Eccleſiæ, quibus inſcriptæ ſunt Apoſtolorum Epiſtolæ, pro præſenti tantum neceſſitate ſcriptis illis Apoſtolorum vterentur? Ita quidem Pighius fingere videtur, ſed Irenæus dicit: Nobis Apoſtoli id, quod prædicauerant in Scripturis tradiderunt. Quo vero conſilio? quem illius ſuæ Scripturæ vſum Apoſtoli in Eccleſia eſſe voluerunt? Reſpondet Irenæus: Vt id quod in ſcripturis nobis tradiderunt, in futurum eſſet fundamentum, & columna fidei noſtræ: illius ſcilicet, quam ab Apoſtolis Eccleſia percepit, & diſtribuit filiis ſuis. Fundamentum igitur & columnam ſolius veræ & viuificæ fidei, primitiuæ Eccleſiæ ab Apoſtolis acceptæ, habemus nos in ſcripturis, quas Apoſtoli per Dei voluntatem nobis tradiderunt. Fundamentum quidem fidei, quia inde diſcitur, agnoſcitur, extruitur, & concipitur. Columna verò, quia fide probatur, confirmatur, & contra omnes corruptelas propugnatur, & conſeruatur illa fides, quæ ſola, vera, & viuifica eſt. Fides igitur, quæ aliunde, quam ex ſcripturis ab Apoſtolis traditis extruitur, concipitur, probatur & confirmatur, non eſt vera, viuifica, Apoſtolica, & primitiuæ Eccleſiæ fides. Hæc in Irenæi demonſtratione manifeſtiſſime & firmiſſime cohærent. Et poſtea dicit illos eſſe hæreticos, qui ſcripturis Apoſtolicis non aſſentiuntur, & notas hæreticorum his verbis deſcribit cap. 2. Cum ex ſcripturis arguuntur, in accuſationem conuertuntur ipſarum Scripturarum, quaſi non recte habeant, neque ſint ex autoritate, & quia varie ſint dictæ, & quia non poſſit ex his veritas inueniri ab his, qui neſciant traditionem: non enim per literas traditam illam, ſed per viuam vocem, &c. Mirum ni vel parumper erubeſcant, Pighius, Lindanus, Andradius, & ſimiles, recognoſcentes ſuas voces in hac deſcriptione. Oſtendit igitur Irenæus in illa ſententia, quo conſilio Apoſtoli doctrinam ſuam in Scripturis nobis tradiderint, & quem Scripturæ eius vſum in Eccleſia eſſe voluerint, vt ſcilicet eſſet fundamentum & columna fidei noſtræ, qui viuam Apoſtolorum vocem non audiuimus. Et addit, illos eſſe hæreticos, qui Scripturas illas vel abiiciunt, vel in accuſationem earum conuertuntur, quod varie ſint dictæ, & quod veritas ex his non poſſit inueniri, niſi præter illas ſcripturas adiungantur traditiones, quæ ſine ſcripto & literis, per viuam vocem ab Apoſtolis traditæ tractantur.

Hæc prolixius aliquanto de Irenæi ſententia annotare volui. Loquitur enim in genere de tota Scriptura noui Teſtamenti, & complectitur firmiſſima demonſtratione, illa omnia, quæ ad hanc controuerſiam de Scripturæ authoritate pertinent. Quæ verò ſit Irenæi de traditionibus ſententia, in ſequenti loco explicabimus. Lectorem autem oro, vt ad illam Irenæi ſententiam conferat quod Andradius dicit: nam breue compendium doctrinæ Apoſtolicæ literis traditum eſſe, vt pars maxima tanquam magni precij theſaurus traditionibus non ſcriptis relicta fuerit, item quod Concilium Tridentinum conſtituit, in controuerſiis horum temporum veritatem non poſſe ex ſolis ſcripturis inueniri, niſi pari reuerentia, & pietatis affectu ſuſcipiantur illa etiam, quæ tum ad fidem, tum ad mores pertinentia extra & præter Scripturam, tanquam ex traditionibus non ſcriptis venditantur. Sed vt veritas manifeſtior euadat, ordine de ſingulis ſcriptis noui Teſtamenti inquiramus: quibus de cauſis, & quo conſilio literis conſignata ſint, & quem Scripturæ illius vſum, tum ſcriptores ipſi, tum primitiua Eccleſia voluerint eſſe.

Non autem de momentis, ſiue annorum ſiue menſium, quibus vnumquodque ſcriptorum in N. T. editum ſit, ſcrupuloſius diſputabimus. (Veterum enim annotationes inter ſe non ſatis conueniunt) ſed ea quæ certa ſunt, ἐν πλάτει ſumemus.

Et id quod Andradius de Matthæo contendit, non grauatim recipio, ſcripſiſſe ſcilicet illum, cum Paulus iam Romæ eſſet. Æquum enim eſt, vt antiquiſſimorum potius, Irenæi, & Euſebij in hiſtoria Eccleſiaſtica, quam recentium, vel Theophylacti de octo, vel Nicephori de 15. annis, ſententiam ſequamur. Et hanc ſupputationem, ideo libentius recipio: deducet enim nos ad primam & illuſtrem originem ſcripturæ noui Teſtamenti. Si enim Matthæus tunc primum ſcripſit, cum Paulus Romæ euangelizaret, ſicut Irenæus loquitur, erit quidem primus inter Euangeliſtas, iuxta omnium antiquorum ſententiam, ſed non erit primus inter eos qui doctrinam Apoſtolicam literis cœperunt commendare, Paulus enim priuſquam Romam vinctus duceretur, aliquot iam Epiſtolas conſcriptas ediderat, id quod ex hiſtoria Actorum manifeſte colligitur ſicut ſupra oſtendimus. Quæro autem fueritne aliquid ab Apoſtolis conſcriptum, priuſquam Paulus primas ſuas epiſtolas ediderit? Et inuenio Act. 15. Apoſtolos & Seniores in primo & celeberrimo concilio Apoſtolico, re diligenter deliberata, & communibus ſuffragiis ſcripſiſſe epiſtolam ad Eccleſias ex gentibus collectas. Nec reperio ante illam Epiſtolam, aliquid ab Apoſtolis literis mãdatum fuiſſe, ſi Andradij ſupputationem de Euangeliſtis ſequamur. Hæc igitur erit prima origo, hoc primum principium Scripturæ diuinitus inſpiratæ, in nouo Teſtamento, quod ita eſſe, Andradius iuxta ſuam de Matthæo ſupputationem, negare non poterit. Sicut igitur Scripturæ ſacræ in veteri Teſtamento, originem valde illuſtrem inuenimus, cum ſcilicet Deus ipſe primus, verba Decalogi ſuis digitis in tabulas exarauit, ita Andradius præbuit mihi occaſionẽ ſuâ

Matthæus quando ſcripſerit.

Apoſtoli primi ſcribunt epiſtolam ex concilio.

Digitized by Google

Scriptura noui Teſtamenti à quibus & quando incœpta.

ſupputatione, ad inueſtigandam magnificam & illuſtrem primam originem ſcripturæ in nouo Teſt. quod ſcilicet initium literis conſignãdi doctrinam Apoſtolicam factum fuerit, non ab vno aliquo ex Apoſtolis, priuato quodam cõſilio, ſed cum Apoſtoli omnes, & etiam preſbyteri Eccleſiæ Hieroſolymitanæ, in primo & celeberrimo concilio Apoſtolico congregati eſſent, communibus ſuffragiis, & re diligenter deliberata, conſcripta & edita eſt Epiſtola, complectens ſententiam Apoſtolorum, de qua tunc motæ erant controuerſiæ. Et hoc eſſe primũ ſcriptũ, ab Apoſtolis in nouo Teſtamento editum, Andradius, ſi ſibi conſtare voluerit, negare non poterit. Neque enim certis teſtimoniis docere poterit, ante concilium illud Apoſtolorum quicquam de Scriptura, diuinitus inſpirata in nouo Teſtamento conſcriptum fuiſſe. Theophylacti enim ſupputationem nõ recipit, & meo quidem iudicio, meritò. Nec arbitror ipſum Apocrypham Epiſtolam, quæ ſub Chriſti Seruatoris nomine, ad Abgarum Toparchen Edeſſenum, apud Euſebium extat, innumerum Scripturæ Canonicæ collocare.

Erit igitur hæc, quam oſtendimus, prima origo Scripturæ diuinitus inſpiratæ in nouo Teſt. cuius hoc erit emblema: *Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis.* Et ſicut primum traditione viuæ vocis, Lex exiuit ex Zion, & verbum ex Ieruſalem, ita etiam prima Scriptura noui Teſtamenti exiuit ex Zion, & principium cœpit in Ieruſalem. quod ipſum ad dignitatem & authoritatem Scripturæ, non parum facit.

Scriptura noui Teſtamenti occaſio & cauſa.

Et hæc ipſa prima origo, ſi recte conſideretur, oſtendit id, de quo diſputamus, propter quas ſcilicet cauſas, qua occaſione, quo conſilio, & in quem Eccleſiæ vſum doctrina Apoſtolica literis cœperit conſignari. Ipſa enim prima Apoſtolica epiſtola his verbis vtitur: Quidam ex nobis exeuntes turbarunt vos ſermonibus, docentes circumciſionem & obſeruationem legis, quibus id non mandauimus, &c. Quia igitur ſub prætextu, & titulo traditionum Apoſtolicarum ſparſis adulterinis & ſuppoſititiis dogmatibus, Eccleſiæ turbabantur, viſum eſt Apoſtolis & preſbyteris cum tota Eccleſia, verum de illa controuerſia Apoſtolorum ſententiam ſcripto comprehendere. Et hæc fuit occaſio primi Apoſtolici ſcripti.

Scriptura noui Teſtamenti finis & vſus.

Finis verò & vſus hic fuit, vt ex ſcripto Eccleſiæ certo conſtaret, de vera & genuina Apoſtolorum ſententia, ne quis ſicut antea factum fuerat, adulterinam & ſuppoſititiam ſententiam hoc titulo quaſi ab Apoſtolis traditam & acceptam, Eccleſiis obtrudere poſſet. Experientia igitur in ipſis primis Apoſtolicæ prædicationis annis oſtendit, in tantis diaboli inſidiis, mundi malitia, & ingenii humani petulantia, puritatem doctrinæ Apoſtolicæ, per traditiones non fideliter conſeruari, ſed ſub prætextu traditionum Apoſtolicarum, doctrinam adulterari, cum Apoſtoli ipſi, Eccleſia per varias terras ſparſa, non poſſent vbique viua voce præſentes eſſe. Et propter hanc cauſam, in prima Apoſtolorum Synodo, cœpta eſt ſcriptio doctrinæ Apoſtolicæ.

Eſt & hoc in prima Apoſtolica epiſtola notandum, quod ſcribunt ſe miſiſſe Iudam & Silam, vt illa ipſa & eadem annunciarent, quæ ipſi Epiſtola ſua complexi erant. Quare autem non iuſſerunt potius Eccleſias contentas eſſe traditione viuæ vocis, per Iudam & Silam ſine ſcripto? niſi quòd propter periculum commentitiarum traditionum, rationem hanc certitudinis iudicarunt Eccleſiæ vtilem & neceſſariam eſſe, vt Iudas & Silas, qui ab Apoſtolis mãdata acceperant ad Eccleſiam perferenda, ex ſcripto oſtendere & probare poſſent, non incerta, adulterina, vel falſa, ſed genuina & vera eſſe quæ afferrent & traderent. Et Lucas mox ſubiicit, ipſos multis verbis & longa oratione hoc feciſſe, & tamen illa, quæ longe pluribus explicarunt, non fuerunt contraria, non diuerſa, imò non alia præter illa, quæ ſcripta fuerant, ſed τὰ αὐτά. ſicut Apoſtolorum epiſtola inquit: non quòd illas literas & ſyllabas tantum ingeminarunt, ſed ſententia fuit vna & eadem pluribus quidem verbis, & prolixius à Iuda & Sila explicata. In ſumma autem & breui compendio, quantum ſufficiebat & neceſſarium erat, in Apoſtolorum ſcripto comprehenſa.

Et hæc ipſa obſeruatio de prima origine ſcripturæ in nouo Teſtam. oſtendit fontes explicationum, quando Pontificij obiiciunt, Apoſtolos frequentius & pluribus docuiſſe, quam quæ paucis illis Scripturæ paginis potuerint omnia comprehendi.

Sed de reliquis etiam ſcriptis noui Teſtamenti inquirendum eſt, propter quas cauſas, quo conſilio, & in quem vſum conſcripta & edita ſint, hoc enim ſupra diximus ſtatum eſſe huius diſputationis. Et ſi ordinem temporis ſequi liberet, prius de Epiſtolis quibuſdam Pauli dicendum eſſet, ſed ordinis gratia primum de Euangeliſtarum ſcriptis, poſtea de Apoſtolorum epiſtolis dicemus.

DE SCRIPTIS EVANGELISTARVM.

Illud igitur probandum eſt, Euangeliſtas propter hanc cauſam, hoc conſilio, & in hunc vſum, hiſtorias ſuas conſcripſiſſe, vt literis ad poſteritatem commendata extarent, quæ Apoſtoli de dictis & factis Domini, Eccleſiam ad poſteritatem ſcire, neceſſarium iudicarunt.

Matthæi Euangelium quo conſilio & occaſione ſcriptum.

Omnium autem conſenſu Matthæus, primus inter quatuor Euangeliſtas, hiſtoriam ſuam conſcripſit. De occaſione autem & conſilio ſcribendi, Euſebius hoc annotauit lib. 3. c. 24. Matthæus cum primum Ebræis prædicaſſet, & iam ad alios quoque tranſiturus erat, Euangelium ſuum patrio ſermone literis tradidit, & quod ſubtracta ſua præſentia deſiderare poſſent illi, à quibus diſcedebat, per literas adimpleuit. Nicephorus lib. 2. cap. 45. hanc ſententiam ita expreſſit: Diſcedens abſentiam ſuam ſcripto præſenti compenſauit.

Thomas citat hanc Hieronymi deſcriptionem: Matthæus in Iudæa Euangelium edidit, ob eorum maxime cauſam, qui Ieroſolymis ex Iudæis crediderant. Cum enim primum prædicaſſet Euangelium viua voce, volens tranſire ad gentes, primus Euangelium cõſcripſit, quod fratribus à quibus ibat, in memoria dereliquit. Sicut enim neceſſe fuit ad confirmationem fidei, Euangelium prædicari, ſic & contra hæreticos ſcribi.

Chryſoſtomus homilia prima in Matthæum ita inquit: Matthæus ſcripſit, accedentibus his qui ex Iudæis Chriſto crediderãt, & rogantibus, vt quæ verbis docuiſſet, hæc eis in literis ſeruanda dimitteret.

Autor operis imperfecti in Matthæum, quod ſub Chryſoſtomi nomine extat, occaſionem ſcribendi ita recitat. Cum facta eſſet grauis perſecutio in Palæſtina, vt periclitarentur diſpergi omnes, ne carentes doctoribus, doctrina etiam carerent, petierunt Matthæum, vt omnium verborum & operum Chriſti conſcriberet eis hiſtoriam, vt vbicunque eſſent futuri, totius ſecum haberent fidei ſtatum.

Digitized by Google

Thomas illam ſententiam ita recitat: Petierunt Matthæum, vt diſpergendis totius fidei, quam viua voce tradiderat ſummam, ſcripto complecteretur, &c. Et hæc narratio de perſecutione, non malè congruit ad tempus ſcriptionis iuxta Irenæum. Circa 20. enim ab aſcenſione Chriſti annum, Iudæam miſerabiliter afflictam fuiſſe à magis & latronibus author eſt Ioſephus. Acceſſit captiuitas Pauli, quæ videbatur omnibus Chriſtianis periculum minari.

Cauſæ igitur propter quas Matthæus Euangelium ſuum conſcripſit, hæ ſunt. Primò, Vt quod propter diſceſſum, præſens viua voce, docendo & confirmando præſtare non poterat, id abſens ſcripto, ſeu per litteras præſtaret. Secundò, quia memoria fragilis & labilis eſt: vt quæ docuerat ea literis ſeruanda dimitteret. Tertiò, vt totius fidei ſtatum, & ſummam ſcripto comprehenſam haberent, qui viua Apoſtolorum voce vti non poſſent. Quartò, propter hæreticos neceſſe fuit doctrinam Euangelij ſcribi, ne Eccleſiæ falſa, ſuppoſititia, & adulterina, ſub nomine Euangelij obtruderentur. Et Irenæus ſcriptionem Matthæi, primum exemplum ponit eius, quod dixerat: Apoſtoli quod præconiauerunt per Dei voluntatem, poſtea in Scripturis nobis tradiderunt, fundamentum & columnam fidei noſtræ futurum.

Lindanus leui pede hæc tranſit, fingens tantum *μνημόσυνον* fuiſſe, ſicut de amicorum munuſculis dicitur.

Eſſe ſui dederat monumentum & pignus amoris.

Sed ea quæ manifeſta ſunt, non patiuntur ſe tam facilè eludi.

Euangelij ſecundum Matthæum vſus. Notandum eſt & hoc, quem ipſi Apoſtoli, & viri Apoſtolici iudicauerunt vſum eſſe Euangelij à Matthæo conſcripti.

Hieronymus ſcribit, Pantænum cum à Demetrio Epiſcopo Alexandrino miſſus eſſet in Indiam, repetiſſe Bartholomæum ibi prædicaſſe aduentum Chriſti, iuxta Matthæi Euangelium, quod etiam Hebraicè ſcriptum, inde ſecum attulerit Alexandriam.

Nicephorus lib. 3. cap. 32. hiſtoriam illam ita recitat: Apud quoſdam fideles in India Matthæi Euangelium inuentum eſſe Hebraico ſermone, à Bartholomæo expoſitum, quòd in multa tempora formas literarum eius, qui id primum ſcripſit, illæſas conſeruauit.

Idem etiam lib. 17. cap. 36. refert in Barnabæ tumulo Euangelium Matthæi repertum fuiſſe, ipſius Barnabæ manibus ſcriptum. Ipſi igitur & Apoſtoli, & viri Apoſtolici, reuerenter de Euangelio Matthæi ſenſerunt, & quis debeat eius vſus eſſe in Eccleſia, ſuo exemplo oſtenderunt.

Marcum plerique omnes ſecundo loco, poſt Matthæum ſcripſiſſe cōſentiunt. Clemens verò Alexandrinus, Lucam præponit Marco: Irenæus etiam Marcum poſt mortem Petri & Pauli ſcripſiſſe refert. Sed de ordine & tempore non diſputabimus. Illud verò vtilius quæritur, qua occaſione, & quo conſilio ſcripſerit, quæque ſit ſcripti huius authoritas.

Euſebius ex Clemente hanc hiſtoriam recitat lib. 1. cap. 15. quam Nicephorus repetit lib. 2. cap. 15. Cùm Euangelium in Occidentem veniſſet, tantus pietatis ſplendor mentibus illorum, qui Petrum audierant, illuxit, vt non poſſent contenti eſſe, non ſcripta diuinæ prædicationis doctrina, aut in iis, quæ ſine ſcripto, de diuino verbo didiciſſent permanere: ſed Marcum magna animorum contentione obteſtati ſunt, vt commentarios eius doctrinæ, quam verbo ſine ſcripto traditam accepiſſent, literis comprehenſam ipſis relinqueret. Aiunt autem, Apoſtolum Petrum, cum ex inſtinctu Spiritus ſancti hoc cognouiſſet, delectatum eſſe virorum illorum voluntate, & ſcriptum hoc iudicio ſuo comprobaſſe & confirmaſſe, vtque in Eccleſiis legeretur, conſtituiſſe.

Euangelij à Marco conſcripti occaſio.

Nicephorus lib. 2. cap. 45. dicit, Petrum dictaſſe Marco Euangelium, atque vt id in Eccleſiis deinceps legeretur ſanxiſſe. *Nicephorus.*

Euſebius lib. 3. cap. 39. & Nicephorus lib. 3. c. 20. ex Papia referunt, Marcum ordinis quidem negligentiorem fuiſſe, hoc verò vnicum ſibi in ſcribendo propoſuiſſe, ne quid eorum quæ audierat omitteret, aut qua in re, quod falſum eſſet traderet. *Euſebius.*

Irenæus lib. 3. cap. 1. Marcus diſcipulus & interpres Petri, ea quæ annunciata erant, nobis tradidit. *Irenæus.*

Pighius delectatur Ruffini verbis, qui Euangelium Marci, vocat religioſum furtum: vt ſcilicet eò facilius Scripturæ autoritatem poſſit extenuare. Sed quo conſilio in literas relatum ſit Marci Euangelium, & quam eius authoritatem Petrus in Eccleſiis eſſe voluerit, ex illis quæ annotata ſunt, lector intelligit. Et videbit, quàm friuola & peregrina Pontificij ad hæc clariſſima teſtimonia reſpondeant. *Ruffinus de Euangelio Marci.*

De Luca, quo is conſilio hiſtoriam ſuam conſcripſerit, non opus eſt aliorum teſtimonia conquirere. Ipſe enim in proœmio diſertè explicat, qua occaſione, & propter quam cauſam ſcriptionem ſuam inſtituerit: quia ſcilicet multi tentabant, nec ſatis diligenter nec certo, nec fideliter contexere narrationem, de iis quæ Ieſus cœpit facere & docere. Poteſt autem *ἀνατάξασθαι*, & ad traditiones & ad ſcriptionem referri: vtroque enim modo, tunc fuit adulterata & deprauata doctrina Euangelij. Et ex antitheſi obſeruetur, vnde potiſſimum factum fuerit. Lucas enim ea, quæ ſcribit, vocat *πεπληροφορημένα*, certiſſimæ fidei, quæ diligenter & certò aſſecutus ſit. Inde ergo corruptelæ oriri cœperunt tempore Apoſtolorum, quòd vel falſa, vel ſuppoſititia, vel non ſatis comperta, pro certis & veris tradebantur vel voce, vel ſcripto, ab illis, qui [illegible] doctrinæ Euangelicæ non ſatis certò aſſecuti fuerant. *Lucæ Euangelium.*

Quale verò remedium huic periculo adulterationis doctrinæ, tempore Apoſtolorum oppoſitum fuit? Num exiſtimarunt, traditionibus viuæ vocis, animis credentium receptis, & cordibus inſcriptis, poſſe certò & tutò ad poſteritatem, contra corruptelarum diſcrimina, puritatem doctrinæ conſeruari?

Certè Theophilus erat *κατηχηθείς*, hoc eſt, doctrinam Euangelij viua voce, ex veris Apoſtolorum traditionibus acceperat, ſed propter eius doctrinæ *ἀσφάλειαν* Lucas dicit, ſe Euangelium ſuum conſcripſiſſe. Pulcherrimè autem hoc vocabulo deſcripſit, certam & firmam cuſtodiam & conſeruationem puritatis doctrinæ, contra quæuis pericula & inſidias corruptelarum. *Euangelij ſecundum Lucam ſcripti occaſio.*

Verbum enim *ἀσφαλίζειν* ita vſurpatur, quando accurata cuſtodia aliquid ita aſſeruatur, vt caueatur, ne vel elabatur, vel emittatur, Ita Act. 16. cuſtodia captiuorum, hoc vocabulo deſcribitur. Et Matthæi cap. 27. Iudæi petunt ſepulchrum Chriſti *ἀσφαλίσασθαι*. Vſurpatur etiam vocabulum illud, quando contra ingruentem vim aliquid ita munitur & firmatur, vt tutum & illæſum retineri & conſeruari poſſit, vt cum oppida munitionibus & præſidiis fir-

Digitized by Google

muniuntur: cùm caput galea munitur. cùm fores peſſulo firmantur: qualia exempla multa extant apud autores.

Propter talem igitur puritatis doctrinæ ἀσφάλειαν, contra corruptelarum incurſiones, dicit ſe Lucas Euangelium ſuum conſcripſiſſe. Et eodem vocabulo Paulus etiam de ſuis ſcriptis vtitur, Philipp. 3. ſicut poſtea annotabimus.

Theophylactus duobus modis vocabulum illud explicat. I. Prius te ſine ſcriptis inſtitui, nunc ſcriptum tibi trado Euangelium, atque ita mentem tuam munio, vt ne obliuiſcatur eorum, quæ ſine ſcriptis tradita ſunt. II. Solemus ſæpe, quando quis nobis ſine ſcripto loquitur, ſuſpicari nequid fortè mendacij admixtum ſit: quando autem etiam ſcribit quæ loquitur, tunc credimus, quòd non ſcripſiſſet, niſi vera ſe dicere confideret. Ita Lucas inquit: Scripſi tibi Euangelium, vt de ea quibus ſine ſcripto eruditus es, in maiori ſecuritate conſerues, maioremq; mihi fidem habeas, qui adeò de his, quæ ſine ſcripto docui, confidam, vt etiam ſcripturis prodere non formidarim. Hæc Theophylactus.

Certum igitur & manifeſtum eſt, qua occaſione, propter quam cauſam, quo conſilio, & in quem finem Lucas Euangelium ſuum conſcripſerit. Euſebius lib. 3. cap. 24. de Luca inquit: Neceſſariò nos à dubia aliorum opinione liberans, dum certam ipſe narrationem per Euangelium ſuum tradit. Quid vero Lectori expectandum ſit ex illo ſcripto, ipſe etiam explicat. Dicit enim, ſe ea deſcripſiſſe, quæ de dictis & geſtis Saluatoris inter Chriſtianos, tunc fuerint πεπληροφορημένα, hoc eſt nota, certa & indubitata, & de quibus ſoliti fuerant catechiſari. Et illa ita ſe deſcripſiſſe ait, ſicut Eccleſiæ tradiderunt ij, qui ab initio fuerant ſpectatores & miniſtri doctrinæ Euangelicæ. Apoſtolos igitur viua voce, ſine ſcripto, primum doctrinam Chriſti tradidiſſe, nullum eſt dubium. Num autem traditiones illæ Apoſtolorum manſerunt, & relictæ ſunt ſine ſcripto? Certè Lucas affirmat, ſe ea, & quidem eodem modo ſcripto complexum eſſe, ſicut Apoſtoli doctrinam de factis & dictis Chriſti, Eccleſiæ tradiderunt. Et quare traditiones illas in literis retulerit, ſuprà oſtenſum eſt. Irenæus lib. 3. cap. 14. pulchrè hac in re confert præceptorem Paulum, & diſcipulum Lucam. Paulus Miletum euocatis preſbyteris Epheſinæ Eccleſiæ dicit: Non ſubtraxi vobis, vt non annunciarem omnem ſententiam Dei. Lucas verò ſine inuidia quæ didicerat, tradidit, inquiens: ſicut tradiderunt nobis, &c. Hæc Irenæus.

Lucas quæ cur ſcripſerit.

Ambroſius.

Ambroſius illud expendit, quòd cùm Lucas affirmet, ſe aſſecutum omnia, non tamen omnia, ſed de omnibus ſe ſcripſiſſe dicit, Act. 1.

Chryſoſtom.

Chryſoſtom. quærit, quomodo Lucas affirmat ſe de omnibus ſcripſiſſe, quæ Ieſus cœpit facere & docere, cùm Ioannes dicat, hoc eſſe impoſſibile. Reſpondet autem. Non dixit omnia, ſed de omnibus, perinde ac ſi quis dicat ſummatim & in genere. Aut de omnibus loquitur, quæ neceſſaria ſunt.

Hæc pro autoritate Scripturæ, contra prætextum traditionum non ſcriptarum, ſicut illæ noſtro tempore à Pontificiis iactantur, profectò manifeſtiſſima ſunt.

Ioannis Euangelium.

Reſtat vt de quarto, hoc eſt, de Iohanne dicamus. Obſeruationem enim hiſtoriæ de ipſius ſcriptione, multa ad hanc diſputationem pertinentia monebit. Cùm iam edita eſſent, & in Eccleſia extarent trium Euangeliſtarum ſcripta: Apoſtoli viuentes adhuc, docebant de geſtis Chriſti, & ea quæ à tribus Euangeliſtis conſcripta extabant, & quæ præterea facta & dicta eſſe, memoria tenebant, vt rectè tunc ab Apoſtolis, de geſtis Chriſti vſurpari potuerit illa Pauli vox 2. Theſſ. 2. Tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem noſtrum, ſiue per trium Euangeliſtarum ſcripta.

Vide autem quid factum fuerit. Cùm reliqui Apoſtoli morte eſſent ſublati, & Ioannes in Pathmon eſſet relegatus: Ebion & Cherintus, motis certaminibus de Chriſti diuinitate, de regno eius terreno, de Leuiticis obſeruationibus, &c. Eccleſias miſerè perturbarunt. Sed audi quæſo, qua ratione, qua ſpecie, & quo prætextu hoc fecerint, Euſebius lib. 3. cap. 28. citat ex Caio, Cherintum prætextu reuelationũ, velut à magno Apoſtolo acceptarum, portentoſa ſua dogmata voluiſſe in Eccleſiam inuehere. Et addit ipſum fuiſſe inimicum Scripturis Dei. Quia igitur in recenti adhuc Eccleſiæ memoria erat, Apoſtolos de geſtis & concionibus Saluatoris tradidiſſe alia quædam, præter illa, quæ in trium Euangeliſtarum hiſtoriis conſcripta extabant: Cherintus & reliqui hoc prætextu abuſi ſunt, & adulterina ſua dogmata, quæ ex Apoſtolicis ſcriptis, quæ tunc extabant, probare non poterant, proponebant hac ſpecie, quòd Apoſtoli viua voce talia docuiſſent: & ad illas commentitias traditiones contendebant inflectenda eſſe ea, quæ ſcripta erant. Ad hæc certamina reſpicit Ioannes, Apocal. 2. cùm inquit: Examinaſti eos, qui gloriantur ſe eſſe Apoſtolos, & non ſunt. Item Ieſabel, quæ dicit ſe eſſe prophetiſſam, &c. Iactarunt igitur & reuelationes & traditiones, quibus Apoſtolicam authoritatem tribui voluerint. Et ſicut Ioannes inquit in Epiſtola ad Thyatherenſes, illa ſua dogmata vocarunt τὰ βάθη, hoc eſt, non vulgaria illa Apoſtolorum dogmata, quæ omnibus in Eccleſia, ex ſcriptis etiam nota erant, ſed profunda, recondita & abſtruſa myſteria, quæ Apoſtoli non cuiuis ex vulgo, ſed priuatim ſuis familiaribus viua voce, vt myſteria ſilentio veneranda, per manus tradiderant. Ioannes verò vocat profunda non Apoſtolorum, ſed Satanæ.

Et illud certamen hac ſpecie motum, valdè turbauit Eccleſias. Negare enim non poterant, quia recens adhuc erat memoria, Apoſtolos de geſtis Chriſti, plura viua voce tradidiſſe, quàm quæ ſcriptis trium Euangeliſtarum comprehenſa erant. Et quia reliqui Apoſtoli iam morte ſublati erant, Ioanni Deus longiorem vitam, poſt reliquorum Apoſtolorum mortem, ſine dubio ideò conceſſit, vt Apoſtolica vigilantia Eccleſiæ ad omnem poſteritatem proſpiceretur, ne vel ſuppoſititiæ traditiones, vel adulterina ſcripta, pro vera & genuina Apoſtolorum doctrina, Eccleſiis obtruderentur.

Cùm igitur Ioannes ab exilio ex Pathmo, in Aſiam reuerſus eſſet, controuerſiæ illæ à Cherinto & aliis interea motæ, ad ipſum, tanquam ad poſtremum ex Apoſtolis vigilem & inſpectorem examinandæ & diiudicandæ delatæ ſunt, non tantùm ab Epiſcopis Aſiæ, verumetiam multorum fidelium, & totius Eccleſiæ legationibus, ſicut Hieronymus inquit. Ibi Ioannes, ſicut Euſebius ſcribit libro tertio capite 24. trium Euangeliſtarum ſcripta probauit, & veritatis illis dedit teſtimonium. Quia verò hæc quæſtio magnis tunc tumultibus agitabatur: An omnia, quæ Dominus feciſſet & docuiſſet, quæque Apoſtoli de ipſius geſtis tradidiſſent, comprehenſa eſſent in ſcriptis trium Euangeliſtarum,

an

an verò plura eſſent tradita, quam ſcripta? Ne igitur Eccleſia ad poſteritatem, quouis vento & prætextu traditionum circumferretur, ſed certa eſſet doctrina ab Apoſtolis de geſtis Chriſti tradita: Ioannes data ſibi occaſione, ea quæ præter trium Euangeliſtarum narrationes & facta ſciebat, & tradita nouerat, quæque Spiritus ſanctus Eccleſiæ ad omnem poſteritatem neceſſaria & ſufficientia iudicabat, conſcripta ſua Euangelica hiſtoria adiecit, & Eccleſiæ expoſuit. Et quia Ebion ſolùm Matthæi Euangelium recipiebat, cui peculiares interpretationes, quaſi ex traditione acceptas affingebat, Ioannes concionibus Chriſti accuratius quàm reliqui fecerant deſcriptis, inde veram interpretationem ſumendam eſſe monſtrauit.

Hæc vera obſeruatio, de occaſione & cauſa ſcriptionis Ioannis, valde multa monet. Num verò poſtquam Ioannes etiam ſcripſit, ſingula quæ Ieſus fecit & dixit, ſcriptis comprehenſa ſunt? Nequaquam. Ipſe Ioannes enim ita concludit: Sunt & alia multa quæ Ieſus fecit, quæ ſi ſcriberentur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe eos, qui ſcriberentur, libros. Non ergo omnia de doctrina Chriſti, quæ neceſſaria ſunt, & quæ ſufficiant in Euangeliſtarum ſcriptis habebimus, ſed præter ea, alia etiam ex traditionibus, ad fidem & ſalutem neceſſaria erunt? Hoc quidem Pontificij pugnant. Sed audi, quid Ioannes dicat: Hæc autem ſcripta ſunt, vt cred tis, quia Ieſus eſt Chriſtus filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius.

Lindanus. Lindanus, vt hæc verba eludat, dicit Ioannem de vno illo articulo, de diuinitate ſcilicet Chriſti, in ſua ſcriptione egiſſe. Sed certum & manifeſtum eſt, de doctrina & miraculis Chriſti, ea quæ in reliquorum Euangeliſtarum deſcriptionib. deerant, ipſum adiicere voluiſſe. Summam verò & finem totius doctrinæ Chriſti, ponit veram fidem, ſalutem & vitam æternam. Et illa quæ de Chriſti doctrina, ad veram fidem & ſalutē neceſſaria ſunt & ſufficiunt, Ioannes affirmat ſcripta eſſe. Res igitur manifeſta eſt, licet nec omnia, nec ſingula, illa tamen tot & tanta, de doctrina & miraculis Chriſti conſcripta eſſe, quæ ad veram fidem, & ad vitam æternā neceſſaria ſunt, & ſufficiunt. Non enim de ſua tātùm ſcriptione, ſed de reliquorum etiam Euangeliſtarum ſcriptis, Ioannes hæc loquitur, ſicut veteres omnes interpretantur. Qui ergo præter illa adhuc alia de doctrina Chriſti quærūt, manifeſtum eſt quòd nec fidem nec ſalutem, ſed perfidiam & perditionem quærāt. Hæc enim ſcripta ſunt vt credatis, & credentes vitam habeatis, inquit Ioannes. Quare verò Spiritus ſanctus non voluerit ſingula conſcribi, rationem reddit Ioannes non vt ex ſcrinio pectoris Pōtificis Romani, titulo & prætextu traditionum, quiduis in Eccleſiam eructaretur, ſed quia mundus, inquit, non caperet. Et Auguſtinus rectè dicit, intelligendum hoc eſſe non de mole librorum, nec de locali capacitate, ſed quod Spiritus ſanctus noſtri habuerit rationem, & ea ſelegerit conſcribenda, quæ in hac infirmitate credentes capere poſſent. Grata igitur mente, & reuerenter debemus illud Spiritus beneficium amplecti & oſculari, quòd ad noſtram ſe demiſerit infirmitatem, & noluerit illam nimium onerare; ſed de doctrina & miraculis Chriſti ea ſelegit & dictauit conſcribenda, quæ ad veram fidem, & vitam æternam ſufficere & neceſſaria eſſe iudicauit.

Hic verò Andradius exclamat: Ergòne reliqua quæ Chriſtus fecit & dixit, quæ ſcripta non ſunt, fuerunt ocioſa & inutilia ad fidem & ad mores? Inanémne igitur laborem, & ocioſam operam exceptis iis quæ ſcripta ſunt, in cæteris omnibus Chriſtus poſuit, quæ nihil erant futuris ſeculis profutura? Sed nos ſimpliciter reſpondemus verbis Ioannis, ſi ſingula ſcriberentur, mundus non caperet omnes libros. Hæc autem ſcripta ſunt, vt credatis, & per fidem vitam habeatis. Nec propterea ocioſa & inutilia fuerunt reliqua, quando eaſdem conciones, & ſimilia miracula ſæpius repetiuit, confirmanda enim erat illa doctrina, cuius ſumma cùm confirmata eſſet, poſtea per Dei voluntatem conſcripta eſt.

Ita obiicit etiam hoc Andradius: Chriſtus poſt reſurrectionem per 40. dies, de regno Dei permulta locutus eſt, quæ à nemine Euangeliſtarum ſcripta extant, & tamen non fuiſſe tam parui momenti exiſtimandum eſt, vt ocioſa iudicari potuerint. Sed reſpondemus id, quod Auguſtinus de illa Chriſti ſententia Io. 16. Multa habeo dicere, &c. cùm Euangeliſtæ tacuerint, quis noſtrum dicat iſta vel illa fuiſſe, aut ſi dicere audeat, vnde probabit? quis tam vanus aut temerarius, qui etiamſi vera dicat, ſine vllo diuino teſtimonio affirmet eſſe, quæ Spiritus ſanctus per Euangeliſtas ſcribere noluit? Quis hoc noſtrū facit, & non maximā culpam temeritatis incurrat, in quo nec Prophetica, nec Apoſtolica excellit authoritas? Sed tamen quæ illa fuerint quæ de regno Dei Chriſtus locutus eſt Apoſtolis, cùm mētem ipſis aperiret, ex Apoſtolorum ſcriptis certò colligere poſſumus.

Operæ precium autem eſt obſeruare, memorabile artificium Andradij, quod ſine dubio in Concilio Tridentino didicit. Contra Ieſuitas allegaueram Auguſtini & Cyrilli ſententias, ex doctrina & miraculis Chriſti electa eſſe ea, quæ conſcriberentur, quę ſaluti fidelium tam ad mores, quàm ad dogmata à Spiritu ſancto, iudicata ſunt ſufficere. Quid verò exiſtimas bone Lector, contra hæc tam clara teſtimonia, quæ radio ſolis (ſicut Tertullianus loquitur) ſcripta videri poſſent, Andradium contra Scripturæ ſufficientiam, pro traditionibus proferre poſſe? Dicam tibi, primum ſtrenuè maledicit, nos ganeonum more, mutilis & decurtatis ſanctorum teſtimoniis agere, vt imperitam multitudinem circumueniamus. Nos verò Dei beneficio & poſſumus & ſolemus, ipſorum authorum loca inſpicere, nec ex ſolis commentariis ſapere. Sed audiamus ſanè, quo artificio Andradius aliam ſententiam ex illis dictis Auguſtini & Cyrilli exculpere poſſit. Toruo autem ſupercilio quaſi ex Tridentinis ſubſellijs dictitat. Quando Auguſtinus inquit: Electa ſunt quæ ſcriberentur, quæ ſaluti credentium ſufficere viſa ſunt, nequaquam hanc eſſe ſententiam, omnia fidei noſtræ ſacramenta Euangeliſtas paruo volumine complexos, ſed ea tantùm literis conſignaſſe, quæ ad conſtituendam fidem aliarum rerum omnium, quæ literis comprehenſæ ſunt, ſufficere non poterant. Audax profectò eſt interpretatio Sed quid? ſúntne hæc Auguſtini verba? Non ſunt, ſed Andradij. Atqui receperat, ſe ex Auguſtini verbis, hanc nobis ſententiam monſtrare velle. Audi verò, quomodo hoc præſtet. Auguſtinus dicit miraculum reſuſcitati Lazari fidem facere. I. Chriſtum eſſe illum Deum, qui omnia, quæ vniuerſitatis ambitu continentur, creauit. II. quod in fine ſeculi, omnes mortuos reſuſcitaturus, vt credamus in eum, & ad illam reſurrectionem præparemur, quæ erit ad vitam non ad iudicium. III. dicit reſuſcitatione Lazari, figurari reſurrectionem animarū, quę magna Dei gratia, per

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

fidem ſit, ne moriantur in æternum, &c. Et hinc Andradius vult probare, Auguſtinum loqui de fide illarum rerum, quæ ſacris literis comprehenſæ nõ ſunt. Atqui ego hactenus, pro mea ſimplicitate credidi, articulos iſtos, de quibus Auguſtinus loquitur, expreſsè in ſacris literis contineri. Et iam animum ſubibat admiratio, quomodo homo ſanus, niſi per febrẽ forſan ſomniare poſſet, ex illis Auguſtini verbis extrui poſſe id, quod Andradius dictitat, ſed non memineram, Andradium Tridenti in Concilio hoc ſcripſiſſe, vbi ius & plenaria autoritas eſt talium interpretationum, nec cuiquam liberum eſt dicere, Quid facis? Oportet profectò magnam eſſe vel inſolentiam, vel impudentiam Andradij, qui exiſtimat, ſe talia poſſe Germaniæ ſua grandiloquentia perſuadere. Eiuſdem farinæ etiam eſt altera interpretatio.

Cyrillus. Cyrillus dicit: Non omnia quæ dominus fecit, conſcripta ſunt, ſed quæ ſcribentes tam ad mores, quàm ad dogmata putarunt ſufficere. Andradius verò tradit talem interpretationem, Cyrillum his verbis nõ aſſerere, fidei omnia Sacramenta ſacris eſſe literis explicata, ſed tantum ea, quæ ad credendum, omnia diuina myſteria (quæ ſcilicet in Scriptura comprehenſa non ſunt) ſufficere poſſunt. Nihil addam, manifeſtum enim eſt, quàm petulans & ſuperba ſit hæc Andradij non explicatio, ſed ludificatio, ſi ad verba

Concil. Trid. Cyrilli conferatur. Et quale putas Concilium fuiſſe, in quo tales interpretationes regnarunt? Exempli ſanè gratia, vtile eſt talia Pontificiorum artificia extare. Et quidem ipſe Andradius ſuæ ludificationi non ſatis fidit, ideo alia quærit effugia. Affirmat Cyrillum de ſolo Euangelio Ioannis hoc dixiſſe. Sed Cyrilli verba ſunt, quæ ſcribentes putarunt ſufficere: Num is ſolus Ioannes eſt? O os impudens. Poſtremò concludit, vt maximè ſit Auguſtini & Cyrilli ſententia, conſcripta eſſe, quæ ad mores, fidem, & ad ſalutem ſufficiunt, communem tamen conſenſum, quo contrarium ſtatuitur, eſſe præferendum.

Repeto igitur illas Auguſtini & Cyrilli ſententias, quas nunc magis amo, cùm videam illos tam firma perſpicuitate, authoritatem & ſufficientiam Scripturæ, de doctrina Chriſti aſſerere, vt cùm Andradius omnibus acerbitatis & grandiloquentiæ neruis, toto denique Tridentino artificio illas variis modis incantare, & transformare conatus ſit, nihil tamen inde, præter extremæ impudentiæ notam retulerit. Sunt autem hæ ſententiæ de tota hiſtoria

Auguſtinus. Euangelica, quatuor Euangeliſtarum. Auguſtinus tractatu in Ioann. 49. cum multa feciſſet Dominus Ieſus, non omnia ſcripta ſunt, electa ſunt autem, quæ ſcriberentur, quæ ſaluti credentium ſufficere

Cyrillus. viſa ſunt. Cyrillus lib. 12. in Ioan. Non igitur omnia quæ Dominus fecit, conſcripta ſunt, ſed quæ ſcribentes tam ad mores, quàm ad dogmata putarunt ſufficere, vt recta fide & operibus, ac virtute rutilantes, ad regnum cœlorum perueniamus per Ieſum Chriſtum.

Auguſtinus. Addam adhuc vnam ſententiam Auguſtini, de conſen. Euangeliſt. lib. 1. cap. 35. vbi refutat illos, qui diſcipulos Chriſti, Euangelium conſcribentes, ideò contemnendos putant, quia ipſius Chriſti nulla ſcripta proferantur à nobis. Chriſtus (inquit) omnibus diſcipulis ſuis, per hominem quem aſſumpſit, tanquam membris ſui corporis, caput eſt. Itaque cùm illi ſcripſerunt, quæ ille oſtendit, nequaquam dicendum eſt, quòd ipſe non ſcripſerit, quandoquidem membra id operata ſunt, quod dictante capite cognouerunt. Quicquid enim ille de ſuis factis & dictis nos legere voluit, hoc ſcribendum illis, tanquam ſuis manibus imperauit. Hæc Auguſtinus. Agnoſcis autem candide Lector, quis intelligendus ſit author & cenſor, quando in præcedentibus ſententiis dicitur: Quæ viſa ſunt ſufficere, quæ ſcribentes putarunt ſufficere. Sed in poſtrema hac ſententia, Andradius ſtatim inueniet rimam qua elabatur, Auguſtinus enim dicit, quæ de ſuis factis & dictis Chriſtus nos legere voluit, ea Euangeliſtis deſcribenda mandauit. Andradius verò dicit: Non omnia voluit nos legere in Euangeliſtarum ſcriptis, ſed maximam partem de ſuis dictis & factis, tanquam præcipui precij theſaurum, ex traditionibus non ſcriptis, ſed per manus traditis nos audire voluit. *Papiſtarum de ſcriptura & traditionibus ſententia.* Sed lector videt, Auguſt. hoc nec velle, nec dicere. Et quæ hoc titulo nunc à Pontificiis iactantur, ea certè legimus in Pighio, Perezio, Lindano, Oſio, in Pontificali, in Rationali diuinorum, in Tomis conciliorum, &c. Auguſtinus verò dicit: Quicquid de ſuis dictis & factis Chriſtus nos legere voluit, illud ſcribendum Euangeliſtis, tanquam ſuis manibus imperauit. Chriſtus igitur non voluit, vt apud alios ſcriptores, de ſuis factis & dictis aliquid, quod in illis, quæ apud quatuor Euangeliſtas deſcripta extant, non continetur, legamus. Quicquid ergo præter hæc ab aliis de Chriſti dictis & factis ſcriptum eſt, illud certum eſt, Chriſtum non imperaſſe ſcribẽdum, nec voluiſſe, vt illud legamus. Quicquid enim de ſuis dictis & factis Chriſtus nos legere voluit, illud ſcribendum Euangeliſtis, tanquam ſuis manibus imperauit. Quando igitur Pontificij fabulantur, Chriſtum inſtituiſſe confectionem Chriſmatis, Sacramentum confirmationis, extremæ vnctionis, auricularis confeſſionis, ſatisfactiones, indulgentias, purgatorium, Miſſam, inuocationem Sanctorum, adorationem imaginum, vtrumque gladium Pontificis, & ſcrinium in pectore eius, & ſimilia quæ ſub hoc titulo in Pontificiorum ſcriptis legimus, opponimus hanc Auguſtini ſentẽtiam, Quicquid de ſuis factis & dictis Chriſtus nos legere voluit, illud ſcribendum Euangeliſtis, tanquam ſuis manibus imperauit. Quid ergo de illis, quæ apud Euangeliſtas non legimus, & tamen hoc titulo venditantur, quòd ſint facta & dicta Chriſti, iudicãdum ſit, manifeſtum eſt. Loquimur autem non de literis & ſyllabis, ſed de ſententia: ſicut eius dicti quod Paulus recitat Act. 20. Beatius eſt dare, quam accipere, &c. ſententia extat in multis concionibus Chriſti. Irenæus autor eſt, quatuor illa conſcripta Euangelia fuiſſe in primitiua Eccleſia normam, amuſſim & regulam, ad quam exigebantur, à quocunque aliquid, quaſi de factis & dictis Chriſti proponebatur: & quod illis conſentaneum inueniebatur, recipiebatur, quod verò vel diſſentiebat vel repugnabat, liberè repudiabatur. *Irenæus de ſcriptis Euãgeliſtarum.*

Ita autem inquit Irenæus, libro tertio, capite 1. Nec plura numero, nec rurſus pauciora capio eſſe Euangelia quàm quatuor illa. Quoniam enim quatuor ſunt regiones mundi, & diſſeminata eſt Eccleſia ſuper omnem terram, columna autem & firmamentum Eccleſiæ eſt Euangelium & ſpiritus vitæ, conſequens eſt, quatuor habere eam columnas vndique flantes incorruptibilitatem, & iuſtificantes homines. Et poſtea ſubdit, Hi verò, qui ſunt à Valentino ſuas conſcriptiones proferentes plura habere gloriantur, quàm ſint ipſa (ſcilicet conſcripta) Euangelia, ſiquidem in tantum proceſſerunt audaciæ, vt quod ab his non olim conſcriptum eſt, veritatis titulent Euangelium, in nihilo conue-

niens

Digitized by Google

niens Apoſtolorum Euangeliis. Si enim quod ab eis profertur, veritatis eſt Euangelium: Diſſimile autem eſt hoc illis, quæ ab Apoſtolis nobis tradita ſunt, qui volunt, poſſunt dicere, quemadmodum ex ipſis Scripturis oſtenditur iam non eſſe, id quod ab Apoſtolis traditum eſt veritatis Euangelium.

Thomas etiam in Marcum inquit: Oportuit Euãgelium non ſolum prædicari propter præſentes, ſed etiam ſcribi propter futuros. Et hactenus quantum ſatis eſt, oſtẽdimus, quibus de cauſis, quo conſilio, quo propoſito & inſtituto, Euangeliſtæ hiſtoriam de dictis & factis Chriſti, literis conſignarint, quem voluerint illorum ſcriptorum vſum eſſe in Eccleſia, quo loco primitiua Eccleſia ſcripta illa habuerit, quid & quantum illis tribuerit. Et ex illis, quæ annotauimus, ea, quæ à Pontificiis de traditionibus non ſcriptis, contra authoritatem, perfectionem & ſufficientiam Scripturæ diſputantur, rectiſſimè dijudicari poſſunt. Iucunda enim eſt illa obſeruatio, quæ fuerit ſumma fidei de dictis & factis Chriſti in Eccleſia Jeroſolymitana, ex qua verbum exiuit in omnem terram, in Matthæi Euãgelio literis conſignatum eſt. Et quæ ſit doctrina, quam de dictis & factis Chriſti, Petrus viua voce, Romanæ Eccleſiæ, cuius fides in vniuerſo mundo, viuentibus Apoſtolis celebrabatur, tradiderit, ſcripto Marci memoriæ mandatum eſt, hæc enim ſunt antiquitatis verba. Lucas verò ipſe affirmat, ſe ea conſcripſiſſe, quæ Apoſtoli de dictis & factis Chriſti, in Ecceleſia Antiochena (eius enim ciuis Lucas fuit) quæ prima Chriſtianis hoc nomen dedit, tradiderunt, & quæ Eccleſiæ illæ gentium, quas cum Paulo perluſtrauit, certa & indubitata tunc fide tenebant & profitebantur. Quid verò Iohannes in Epheſina Eccleſia de dictis & factis Chriſti tradiderit, ipſe etiam ſcripto complexus eſt. Et hæ Eccleſiæ, extra omnem controuerſiam, tunc fuerunt præcipuæ, Jeroſolymitana, Antiochena, Epheſina & Romana. Addatur ſi libet, & Alexandrina, ad quam Marcus cum Euangelio ſuo, poſtquam illud conſcripſiſſet, profectus eſſe ſcribitur. Si ergo pio ſtudio quærimus, quæ ſint veræ indubitatæ Apoſtolorum traditiones, de doctrina Chriſti, quæ fuerit πληροφορία, hoc eſt, certa & indubitata fides illarum Eccleſiarum, quas Tertullianus matrices vocat, res ex illis quæ hactenus diximus manifeſtiſſima eſt.

Antiochia.

Alexandria.

DE SCRIPTIS ET EPISTOLIS *Apoſtolorum.*

Quando propriè loqui volumus, inter doctrinam Chriſti, & doctrinam Apoſtolorum, nulla eſt differentia. Jta enim Apoſtolis Chriſtus dat poteſtatem enunciandi Euangelium, Matth. 28. vt diſertè addat: Docentes ipſos ſeruate quæcunque præcepi vobis. Ioa. 16. Spiritus ſanctus docebit vos omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcunque dixi vobis. 2. Cor. 13. An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Chriſtus? 2. Cor. 5. Pro Chriſto legatione fungimur, &c. Hoc verò loco, ordinis & diſtributionis gratia, doctrinam Chriſti intelligimus, iuxta Lucæ explicationem, Act. 1. quæ Jeſus cœpit facere & docere, vſque ad diem cum aſſumptus eſt. Et hanc doctrinam de dictis & factis Chriſti, quantum nobis Spiritus ſanctus neceſſarium eſſe & ſufficere iudicauit, Euangeliſtarum ſcriptis comprehenſam eſſe demonſtrauimus. Apoſtolorum verò doctrinam intelligimus, quam poſt aſcenſionem Chriſti, ipſi per totum terrarum orbem, tam inter gentes quàm inter Iudæos tradiderunt & propagarunt. De illa iam nobis dicendum eſt. Conſtat enim, Apoſtolos primis aliquot annis, Apoſtolicam doctrinam ex Scripturis quidem veteris Teſtamenti probaſſe & confirmaſſe, ſed ſine ſuo aliquo ſcripto, ſola viua voce tradidiſſe & propagaſſe. Poſtea verò de doctrina ſua cœperunt quædam conſcribere, quo conſilio, quibus de cauſis, quo propoſito & inſtituto hoc fecerint, quem huius ſuæ ſcripturæ vſum in Eccleſia eſſe voluerint, eodem modo inquiremus, ſicut de Euangeliſtis fecimus. Illa enim (etiam aduerſariorum confeſſione) eſt vera, tota & perfecta doctrina Euangelij (quantum quidem pro modulo huius vitæ) quam Chriſtus Dei filius proprio ore primum promulgauit, deinde per ſuos Apoſtolos omni creaturæ prædicari iuſſit. Si igitur, ſicut iam de Chriſti doctrina probauimus, de Apoſtolorum etiam doctrina oſtenderimus literis conſignatum, & ſcriptis comprehenſum eſſe, quantum Spiritus ſanctus nobis ad dogmata, & ad mores neceſſarium eſſe & ſufficere iudicauit, manifeſtum erit, ſacram ſcripturam eſſe Canonem, normam, regulam, fundamentum & columnam totius noſtræ fidei, ita quod ex Scriptura probandum & confirmandum erit, quicquid hoc titulo & nomine, quod ſit Chriſti & Apoſtolorum doctrina, ſuſcipi debet, quod ad hanc normam, omnia in controuerſiis religionis ita exigenda & enaminanda erunt, vt valeat Hieronymi illud dictum, quicquid de Scripturis ſacris authoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur qua probatur. Et hoc eſt caput controuerſiæ, inter nos & Pontificios. Ad hanc verò conſiderationem omnino pertinet & neceſſarium eſt, vt conſtet & monſtrari poſſit, quæ fuerint prima principia, qui ſecuti progreſſus Apoſtolicæ prædicationis, quomodo primùm Eccleſias fundarint, cum inter Iudæos tum inter Gentes, quomodo poſtea aliquantulum progreſſus in fide confirmarint, qui fuerint ritus, quæ exercitia, & quæ quaſi πολιτεία fuerit in prima Apoſtolica Eccleſia. Et certum quidem eſt Apoſtolos non ſtatim primis annis ſuæ prædicationis ſcripſiſſe. Ne tamen opus eſſet, vel diu coniecturis diuinare, vel ex rumuſculis traditionum quæ ſine capite ſparguntur, petere, quis fuerit primus, & verè antiquiſſimus Apoſtolicæ Eccleſiæ ſtatus, voluit Spiritus ſanctus certum, authenticum & canonicum de his tam neceſſariis & vtilibus rebus, ſcriptum ad omnem poſteritatem extare in Eccleſia, cùm non ignoraret, fore, vt hoc titulo multa incerta, vana, ſuppoſititia, & falſa obtruderentur Eccleſiæ. Lucas enim cùm ſcriptione Euangelicæ hiſtoriæ fidem & authoritatem in Eccleſia ſibi comparaſſet, contexuit etiam hiſtoriam de actis Apoſtolorum, exorſus à primis initiis Apoſtolicæ prædicationis. Et hæc hiſtoria abundè ſuppeditat, quæ de his rebus neceſſe eſt, & ſufficit ſcire.

Doctrina Chriſti.

Doctrina Apoſtolorum, quæ & qualis fuerit.

Acta Apoſtolorum quo conſilio ſcripta, & quid contineant.

Lindanus tragicis vocibus tumultuatur, in omnibus Apoſtolorum ſcriptis non extare literis conſignatum, quomodo nondum Chriſtianos ad fidem adduxerint, & quæ fidei capita ſuis catechumenis ſoliti fuerint proponere, quia (inquit) Epiſtolas ſuas Apoſtoli ſcripſerunt, non ad rudes fidei, & ad catechumenos, ſed ad illas, quas iam antea in rudimentis fidei inſtituerant. Et inde infert, Apoſtolos non omnia Euangelicæ fidei dogmata, in Scripturas contuliſſe & concluſiſſe. Sed non animaduertit Lindanus, aut potius videre noluit, in actis Apoſtolorum à Luca, non tantum deſcriptam eſſe hiſtoricam narrationem, quod multi,

Catechiſandi ratio in actis deſcripta.

qui prius non erant Chriſtiani, tam ex Iudæis quàm ex Gentibus, ad fidem Euangelicam conuerſi & facti fuerint Chriſtiani, verumetiam extare ibi integras deſcriptiones, quæ capita doctrinæ, & quomodo Apoſtoli propoſuerint illis, quos ad fidem Euangelicam primum adducebant, non tantum ex Iudæis, quibus doctrina Prophetica antea nota erat, verumetiam ex Gentibus, qui planè rudes erant doctrinæ diuinitus patefactæ.

Catecheſis Apoſtolicæ capita.

Et Hebræo.6.capita Apoſtolicæ catecheſeos, quę vocantur ſermones inchoationis, ita recenſentur: Doctrina pœnitentiæ ab operibus mortuis, fidei in Deum, baptiſmi, impoſitionis manuum, reſurrectionis mortuorum, & iudicij æterni. Quis verò ita inſaniat, vt fingere auſit, hæc capita vel non tradita, vel non explicata extare in actis & in ſcriptis Apoſtolorum, cum hoc manifeſtiſſimum ſit?

Irenæus libro 4. capit.40. dicit apud illos, qui à Moſe & Prophetis, de peccato & de promiſſione aduentus Meſſiæ præcatechiſati erant, breuem & facilem fuiſſe Apoſtolorum catechiſationem, ſicut Act.8. Philippus paucis catechiſationem abſoluit, & ab Eunucho rurſus diſcedit: Paulo verò Apoſtolo apud Gentes laborioſiorem fuiſſe catechiſationem, oportebat enim illos inſtrui, Non mœchari, non furari, &c. & quæcunque odio habentur à Deo. Item quòd ſit vnus Deus, qui filium miſerit, &c. Hæc Irenæus. Vtrumque autem certè habemus in ſcriptis Apoſtolorum, & quid Iudæis, & quid Gentibus propoſuerint quando eos ad fidem Chriſti adducebant. Et Lucas cap.1. dicit, ſe ſcribere certitudinē illorum, de quibus Theophilus antea catechiſatus fuerat. De catecheſi igitur Apoſtolorum, nihil deſideratur in ipſorum ſcriptis. Sed inquit Lindanus: Certè nec in actis, nec in epiſtolis Apoſtolorum ſcriptum eſt de omnibus illis ritibus, quos nos Pontificij circa Baptiſmum ſeruamus, nec de Sacramento confirmationis per Chriſma, &c. Reſpondeo. Hoc & nos dicimus, in Pontificiorum doctrina multa eſſe, quæ nulla habeant in Scriptura teſtimonia, & ideò contendimus, illa immeritò tribui Apoſtolis, quorum nulla extant veſtigia vel in actis, vel in ſcriptis Apoſtolorum.

Scriptura ignorat multa, quæ pro cultu habet papatus.

Sed excipiunt, non omnia ſingulorum Apoſtolorum acta, à Luca eſſe literis conſignata. Pauca enim tantùm de Petro narrat: Plura quidem de Pauli geſtis ſcribit, vt cuius itineris comes & miniſterij ſocius fuit, ſed tamen nec omnia Pauli acta recenſet, ſicut ex 11. capite ſecundæ ad Corinthios, Roman.15. Galat.1.& 2.& ex alijs locis colligitur, de reliquorum & Apoſtolorum actis, fermè nihil annotauit. Omninò igitur plura & dixerunt & fecerunt Apoſtoli, quàm quæ Lucas anguſto libello illo de actis Apoſtolorum complexus eſt. Non rectè itaque aliquid ideò rejicitur, vt ab Apoſtolis nec inſtitutum, nec factum, quia Lucas in actis Apoſtolicis illud non annotarit, ſed multò plura credenda ſunt ab Apoſtolis inſtituta & facta, quam quæ ex Actis à Luca conſcriptis probari poſſunt. Reſpondeo, Et quis tandem erit modus, finis aut numerus eorum, quæ ſub hoc titulo Eccleſiæ, ſine teſte obtrudentur? Simplex autem & vera ſolutio ita deprehenditur. Antiquis temporibus, ſtatim poſt Apoſtolorum tempora, argumentum illud ita fuit agitatum, quod multa ſcripta propoſita fuerunt, promittentia ſupplementum eorum, quæ à Luca de actis Apoſtolorum prætetita, & tamen Eccleſiæ neceſſaria videbantur, vt itinerarium Petri, quaſi à Clemente conſcriptum, Prædicatio Petri, Actus Andreæ, Philippi, Petri, Thomæ, &c. Et quidem viuente adhuc Ioanne Apoſtolo, hiſtoria de periodo ſiue actibus Pauli & Teclæ ſparſa fuit: quam Ioannes confictò commenti authore, oſtendit eſſe ſuppoſititiam, ſicut cæteri etiam libri de actibus Apoſtolorum, ab Eccleſia reprobati ſunt.

Acta Apoſt. ab aliis conſcripta, ſed reiecta.

Non recens igitur artificium eſt, ſub illo titulo & prætextu, quòd Lucas non omnia ſingulorum Apoſtolorum acta, ſcriptione ſua perſecutus eſt, vana, falſa & ſuppoſititia obtrudere Eccleſiæ. Cùm verò ſuppoſiti illi libri, qui promittebant pleniorem narrationem de actibus ſingulorum Apoſtolorum, reprobarentur, ſine dubio ideò, quòd incerta & falſa continerent, num edita tunc fuerunt alia authentica ſcripta, de geſtis aliorum Apoſtolorum, quæ ad poſteritatem conſeruarentur, cùm præſertim Ioannes, qui ad Euangelicam hiſtoriam ea quæ videbat à cæteris prætermiſſa, quæ poſteritati tamen cognitu neceſſaria iudicabat adiecerat, tunc adhuc ſuperſtes eſſet? Hoc certè factum eſſe, nemo affirmabit. Nec ſanè audebimus dicere, ideò illud intermiſſum eſſe, vt poſteritas ſuo arbitratu, vel ex incertis narrationibus quiduis fingeret de Apoſtolorum inſtitutis, dictis, & factis. Reſtat ergo, ideò non fuiſſe aliquid aliud de actis Apoſtolorum conſcriptum, quod indicatum fuit, illa, quæ Lucas ediderat, adhibitis Epiſtolis Apoſtolorum, poſteritati ſufficere. Nam & in veteri Teſtamento, non omnium ſeu Patriarcharum ſeu Prophetarum acta deſcripta ſunt. Nec omnes Prophetæ, doctrinam ſuam literis poſteritati commendarunt, imò quorundam ſcripta Deus intercidere paſſus eſt, vt Nathan, Gad, Semeiæ, Haddæ, Achiæ, Jehu filij Hammoni, &c.& ex illorum non ſcriptis traditionibus, Rabini dicunt Thalmud confectum eſſe. Quid verò illis aliud reſpondere poſſumus, niſi quod ex omnibus Patriarcharum & Prophetarum dictis & factis, ſpiritu ſancto monſtrante & ſeligente, ea literis mandata ſunt, quæ poſteritati ad dogma & ad mores (ſicut Cyrillus loquitur) neceſſaria eſſe & ſufficere iudicata ſunt.

Patriarcharum acta, non omnia deſcripta. Prophetarum conciones non omnes extant.

Idem reſponſum verè etiam opponimus Pontificiorum obiectionibus. Quod enim attinet ad Eccleſiæ ſtatum, ad miniſterium, doctrinam, fidem, &c. non habuerunt ſinguli Apoſtoli proprium aut peculiare aliquid, ſed vna fuit fides, eadem doctrina, & commune miniſterium, quo vnum & eundem Eccleſiæ (quod ad ſubſtantiam Euangelicæ religionis) ſtatum conſtituerunt: vt etiamſi ſingulorum Apoſtolorum acta conſcripta eſſent, non tamen contrarium, non diuerſum, non aliud, ſed vnum & idem ſæpius ſcriptum legeremus. Quæ igitur ratio communis illius miniſterij vnius fidei, eiuſdem doctrinæ in primo, & antiquiſſimo Apoſtolicæ Eccleſiæ ſtatu fuerit, quia Spiritus ſanctus non curauit ſigillatim cuiuſque Apoſtoli acta conſcribi, ſine dubio iudicauit, nos illud, quantum ad noſtram doctrinam ſufficit ex illis, quæ Lucas conſcripſit, poſſe colligere & intelligere. Si enim plura iudicaſſet neceſſaria eſſe, abſque dubitatione curaſſet illa per alios ad poſteritatem conſcribi, ſicut in hiſtoria Euangelica fecit. Vſurpabimus igitur nobis verba Auguſtini. Cum Dominus tempore Apoſtolorum, noluerit reliquorum Apoſtolorum acta conſcribi: quis noſtrum dicat, iſta vel illa eſſe, aut ſi dicere audeat, vnde probabit?

Apoſtolorum fuit vna fides, & doctrina & commune miniſterium.

Sed inquis: In actis apud Lucam, plerumque tantum capita conſignata ſunt, non autem additæ ſunt iuſtæ & neceſſariæ explicationes. Reſpondeo,

Digitized by Google

deo. Illæ explicationes conſcriptæ extant in Epiſtolis Apoſtolorum, vt ita de doctrina Apoſtolica, quod nobis neceſſarium ſit, in ſcriptis noui Teſtam. nihil deſiderari poſſit. Inquirendum igitur iam eſt nobis, quo conſilio, propter quas cauſas, & in quem vſum Apoſtoli Epiſtolas ſuas conſcripſerint, hæc enim cõſideratio, id, quod quærimus, liquido oſtendet.

Nicephorus. Pauli epiſtolæ in quem vſum ſcriptæ. Nicephorus lib. 2. ca. 34. de Pauli Epiſtolis ita ſcribit: Ad pleroſque quos cum adire Spiritus ſancti vis & gratia iuſſerat, quoſque per fidem in Chriſtum Euangelium magnifice regenuerat, quæ præſens oratione ſua dilucide docuerat, eadem per compẽdium abſens in memoriam reuocans, epiſtolas dedit. Ita vero ea quoque quæ ſecretioris myſterij magiſque abſtruſa antea ſilentio prætererat, poſtea per ſacra ſua ſcripta, aut grandioris ſapientiæ verbis accurate & dilucide declarauit, aut ſaltem (vt ita dicam) parabolarum more & ſpecie tanquam per ænigmata adumbrauit: neque propter eos, qui ad res diuinas audiendas idonei futuri erant, ea occultans, neque propter ineptos atque indignos, dilucide prorſus & aperte, ad contemptum euitandum exponens. Hæc Nicephori verba manifeſte oſtendunt, I. *Epiſt. Pauli & aliorum quales ſint.* Pauli Epiſtolas ſcriptas eſſe, vt eſſent ὑπομνήματα compendio complectentia eadem quæ præſens oratione ſua, dilucide tradiderat illis, quos per fidem in Chriſtum regenuerat. II. Quod præterea etiam ea, quæ in tradendis primis fidei principiis, vt altioris ſapiẽtię myſteria prætererat, voluerit in epiſtolis accurate & dilucide declarare. III. Quod illa ſcripſerit, non præſentibus tantum, ſed illis etiam, qui ad res diuinas audiendas idonei futuri erant. IIII. Quod accurate & dilucide dogmata in epiſt. ſuis declararit. V. Multa tamen in epiſtolis Pauli, quaſi per ænigmata eſſe adumbrata, propter ineptos & indignos, ad contemptum euitandum, illa vero ænigmata Paulum ita eſſe moderatum, vt ea quæ ſcribebat, nollet occultata eſſe illis, qui idonei ad res diuinas audiendas futuri erant. *Auguſtinus. Scripturæ magna eſt perſpicuitas, cum ſubobſcuris quædam difficultates permiſta.* Quod idem eſt, ſicut Auguſtinus dicit, Spiritum ſanctum Scripturas ſanctas magnifice & ſalubriter ita modificaſſe, vt locis apertis fami occurreret, obſcurioribus autem faſtidia detergeret. Nihil enim (inquit) fere de illis obſcuritatibus eruitur, quod non planiſſime dictum alibi reperiatur. Sed totum id, quod quærimus, non poteſt euidentius, certius & firmius, quam ex ipſis Apoſtolorum epiſtolis demõſtrari. Hoc igitur quam fieri poteſt breuiſſime annotabimus, quomodo in ipſis Apoſtolorum epiſtolis deprehendi & obſeruari poſſit, quo conſilio, & propter quam cauſam ſcriptæ ſint, & quis earum debeat in Eccleſia vſus eſſe. Et iuxta Nicephori obſeruationem, duo illa præcipue conſiderabimus, quod ſcilicet Apoſtoli voluerint epiſtolas ſuas eſſe ὑπομνήματα, compendio complectentia ea, quæ præſentes voce Eccleſiis tradiderant, deinde quod ea, quæ poſt percepta prima fidei principia Eccleſiis adhuc neceſſaria iudicabant, per ſcripta ſua accurate & dilucide declararint.

Et quia multum refert, hanc ſententiam ex ſolidis fundamentis, & firmis teſtimoniis conſtitutam & confirmatam habere, operæprecium eſt, huic conſiderationi aliquãtulum immorari. Plus enim animus confirmatur vno Scripturæ teſtimonio, quam ſi ſexcenta ex aliis Scriptoribus cumulentur.

Poſſet autem in argumentis & perpetuo contextu ſingularum epiſtolarum, multis & variis demonſtrationibus hoc oſtendi, ſed copioſa, & valde prolixa futura eſſet oratio, & ab inſtituto aliquantulum nos abduceret. Quædam igitur tantum, quæ maxime illuſtria ſunt teſtimonia, ex Apoſtolorum epiſtolis annotabimus, vt ex ipſis Apoſtolorum vocibus audiamus & diſcamus, quo conſilio, propter quas cauſas, in quem finem & vſum, Apoſtoli doctrinam cœleſtem, quam primum viua voce tradiderunt, poſtea literis conſignarint, & ſcriptis monumentis complecti voluerint. *Apoſtoli doctrinam ſuam quare ſcriptis comprehenderint.*

Prima igitur ante alias ſcripta videtur prior ad Theſſalonicenſes. Occaſio autem & cauſa, quare illam ſcripſerit, ex 17. cap. Act. & ex ipſius epiſtolę verbis non obſcure colligitur. Multos enim & ex Iudæis & ex Gentibus religioſis, non paucas etiam ex primariis matronis Theſſalonicæ Paulus ad fidem Chriſti, tempore non ita longo adduxerat, ſtatim verò à Iudæis infidelibus, mota per tumultum ſeditione eiectus inde fuerat. Solicitus igitur erat, ne propter perſecutionem fidem recens ſuſceptam, vel negligerent, vel abiicerent. Et cum ipſe venire non poſſet, Timotheum eò miſerat, qui hortaretur ipſos, vt in fide ſemel ſuſcepta perſeuerarent. Poſtea propter illam ipſam cauſam, ſcripſit priorem hanc ad Theſſal. epiſtolam, in qua non tantum hiſce verbis vtitur: In doctrina quam viua voce à me traditam accepiſtis, permanete, ſed capita eius doctrinæ, quam præſens tradiderat, in qua vt perſeuerarent, ipſos hortabatur, repetit & recitat, vt ita epiſtola illa eſſet perpetua commonefactio, per repetitionem reuocans ipſis in memoriam doctrinam, quam viua voce ipſis tradiderat. Alteram vero cauſam ſcriptionis ſuæ, hanc eſſe dicit, vt impleret ea, quæ deerant fidei ipſorum. Id quia reditu ſuo ad ipſos hactenus præſtare non poterat, per Epiſtolam ſupplet & efficit. Hæc plane conueniunt ad generalem obſeruationem Nicephori, de Paulinis Epiſtolis.

Altera ad Theſſalonicenſes, non multò pòſt ſcripta eſt. Et in illa præcipue hoc obſeruandum eſt, quod in ſecundo capite diſerte explicatur alia occaſio ſeu cauſa, propter quam Apoſtoli cœperunt doctrinam ſuam literis comprehendere. Verba hæc ſunt: Ne turbemini, ſiue per Spiritum, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam, quaſi à nobis profectam. Audis quoſdam tũc turbaſſe Eccleſias, ſparſis nouis dogmatibus, prætextu Spiritus ſeu reuelationum. Quia enim doctrina Apoſtolorum habebat autoritatem, propter teſtimonium ſpiritus, arrogabant ſibi hoc etiam alij: vt cum iactarent ſpiritum & reuelationes diuinas, poſtularunt ſua etiam dicta, pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipienda eſſe, ſicut Apoſtolorum. *Apoſtolicæ autoritas.* Sed hoc facile refutabatur, tantum enim Apoſtoli erant electi, vt eſſent teſtes Chriſti, quorum doctrina talem haberet autoritatem. Cum igitur intelligerent homines phanatici, Eccleſiam debere alligatam eſſe ad illam vocem doctrinę, quam Apoſtoli ſonabant, alia ratione corruptelas meditabantur: prætendebant enim illa ſua commenta, quæ afferebant, eſſe vel à Paulo, vel ab aliis Apoſtolis, viua voce in aliis Eccleſiis tradita. Ideò enim Paulus dicit: Nolite turbari, ſiue per ſpiritum, ſiue per ſermonem quaſi à nobis profectum. Et ſpecioſus erat prætextus, cum ad illa ferme tempora, doctrina Euangelij, ſola viua voce tradita fuiſſet. Erat autem Apoſtolis mandata, non tantum cura docendi, verumetiam inſpectio, ne alia quam vera & ſana doctrina Eccleſiis proponeretur, ſed animaduertebant, cum longe lateque propagata Eccleſia, ipſi viua ſua voce non poſſent vbique præſentes eſſe, puritatem doctrinæ Apoſtolicæ per traditiones, nec fideliter, *Apoſtolorum officium in docendo.*

nec tuto vbique retineri & conſeruari, ſed ſub illo prætextu & titulo ſpargi peregrina & commentitia dogmata. Cœperunt igitur doctrinam ſuam literis conſignare, ne ſub titulo traditionum adulteraretur, ſed vt Eccleſia certa eſſet de vera & genuina Apoſtolorum doctrina. Quia vero etiam ſuppoſititiæ Epiſtolæ, quaſi à Paulo, vel ab alijs Apoſtolis profectę, Eccleſiis obtrudebantur: Paulus peculiari ſigno ſuæ manus, genuinas ſuas Epiſtolas notauit. Et illas authenticas Apoſtolorum Epiſtolas, hoc eſt, autographa, in illis Eccleſiis, quibus inſcriptæ erant, ſuo adhuc tempore ſeruatas fuiſſe Tertullianus autor eſt, lib. de Præſcriptione aduerſus hæreticos.

Scriptorũ Apoſtolorum occaſio.

Hoc diligenter obſeruandum eſt in hac ſecunda ad Theſſalonicenſes Epiſtola, qua occaſione, & propter quam cauſam Apoſtoli, cum aliquot annis ſola viua voce doctrinam tradidiſſent, poſtea cœperint illam literis commendare: ne ſcilicet turbarentur Eccleſię, ſiue per ſpiritum, ſiue per ſermonem tanquam ab Apoſtolis traditum. Et recte hoc opponimus Pōtificiis. Si enim in primis annis Apoſtolicæ prædicationis, ipſis Apoſtolis adhuc in carne viuentibus, per traditiones non fuit vbique ſeruata doctrinæ puritas, vbi Apoſtoli ipſi non poterant præſentes eſſe, ſed ſub illo titulo & prætextu, varia commenta ſparſa fuerunt, quaſi ab Apoſtolis tradita: An non luculenter inſaniunt, qui in hiſce poſtremis temporibus, de quibus licet Chriſtus & Apoſtoli prædixerunt, tantam fore Pſeudoprophetarum copiam, tantam, errorum efficaciam, vt ſi fieri poſſit, etiam electi ſeducerentur, ipſi tamen iubent nos, omiſſa clariſſima luce, & certiſſima regula Scripturæ, veritatem & puritatem doctrinæ Apoſtolicæ quærere in traditionibus, quæ tanquam ab Apoſtolis profectæ, nunc à quibuſdam iactantur, & hoc nomine venditantur? Certe prudentius & rectius facimus, quod veritatem & puritatem doctrinę Apoſtolicæ quærimus in Scriptura, quam ideo ab Apoſtolis Eccleſiæ traditam eſſe, manifeſtiſſima teſtimonia oſtendunt, ne ſub prætextu & titulo traditionum Apoſtolicarum, quiduis nobis obtrudi poſſet. Sed ex hac ipſa Epiſtola Pontificij nectunt argumentum, quod tanquam Achilleam panopliam opponūt contra Scripturam, pro ſuis traditionibus. Paulus enim dicit: Tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per Epiſtolam noſtram. Manifeſtiſſimum ergo eſt (aiunt) non omnia quæ neceſſario tenenda ſunt, in ſcriptis Apoſtolorum comprehenſa eſſe, ſed ea etiam, quæ ab Apoſtolis viua voce tradita, per traditiones ad nos peruenerunt, pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipienda eſſe. Et fateor, inter omnia Pontificiorum argumenta, quæ contra ſufficientiam Scripturæ pro traditionibus cumulantur, nullum maiorem habere ſpeciem, quam hoc. Videtur enim ipſa Scriptura ſuam inſufficientiam fateri, & ideo nos mittere ad traditiones non ſcriptas, cum dicit: Tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per Epiſtolam noſtram.

Traditiones tempore Apoſtolorum non vbique ſeruatæ, &c.

Traditionũ ſtabilitio per dictum Pauli.

Poſſem autem reſpondere: Quia non contraria, non diuerſa, non alia, ſed vna & eadem fuit doctrina, quam Paulus tradidit, ſiue per ſermonem, ſiue per Epiſtolam, ideo recte ipſum dicere: Tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per Epiſtolam noſtram. Et videtur in verbis præcedentibus explicare quas velit intelligi traditiones, inquit enim: Gratias agere debemus Deo pro vobis, quòd elegerit vos in ſalutem in ſanctificatione ſpiritus, & in fide veritatis, in qua vocauit vos, per Euangelium noſtrum, in acquiſitionem glorię Domini noſtri Ieſu Chriſti. Et per particulam illatiuam annectit: Itaque tenete traditiones, &c.

Quod autem de veris Apoſtolorum traditionibus ſcriptum eſt, non ſtatim ad illas, quæ à Pontificiis hoc nomine proponuntur, transferri debet. Si enim tam liquido & certo probarint, traditionem aliquam eſſe indubitato Apoſtolicam, ſicut ea quæ ſcripta ſunt, probantur, valeat ſane id, quod Paulus dicit: Tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per Epiſtolam noſtram. Hoc vero in controuerſia adhuc poſitum eſt, an ſint veræ Apoſtolicæ traditiones, quæ à Pontificiis iactantur. Quando hoc probauerint, poſtea de dicto illo Pauli diſputent. Hæc poſſem verè ad hanc obiectionem reſpondere: ſed non vtar nunc quidem illis reſponſionibus, ſed pauliſper ſequar, quò nos ducunt aduerſarij, vt Andradius iterum ex commiſeratione quadam cogitet, me minime circumſpectum eſſe. Concedo igitur, tunc cum Paulus Theſſalonicenſibus hæc ſcriberet, non omnia quæ de Chriſti & Apoſtolorum doctrina tenenda ſunt, ſcriptis fuiſſe comprehenſa. Iuxta lirenæi enim ſupputationem, quam aduerſarius meus Andradius ſequitur, nec Matthæus, nec vllus Euangeliſtarum adhuc ſcripſerat. Et à Paulo prior tantum Epiſtola ad Theſſalonicenſes tunc ſcripta erat, altera vero tunc primum ſcribebatur. Sicut igitur recte dicitur, & nemo impugnat, in duabus illis epiſtolis ad Theſſalonicenſes, non omnia quæ de Chriſti & Apoſtolorum doctrina, cognitu neceſſaria ſunt, quantum ſatis eſt, comprehenſa eſſe, ita Paulus merito dicit, Theſſalonicenſes debere non tantum illam doctrinam, quam in priori Epiſtola ab ipſo traditam acceperant, tenere (in illa enim non omnia erant expreſſe & explicate comprehenſa) verumetiam quæ viua voce ab ipſo tradita acceperant, quæ in Epiſtola illa non omnia continebantur.

Ex collatione illud quòd dico, ſimpliciſſime & clariſſime intelligi poteſt. Si quis Canone Scripturæ veteris Teſtamenti nondum abſoluto, libros Moyſis, ſicut Sadducæi poſtea fecerunt, ita recepiſſet, vt ea quæ per Prophetas à Deo tradebantur, repudiaret & abjiceret, merito culpandus eſſet. Recte enim tunc dici poterat: Tenete doctrinam quam Deus vobis tradidit, ſiue per ſcripta Moyſis, ſiue per os, aut ſermonem Prophetarum. Si vero Cabaliſta aut Thalmudiſta aliquis, poſt conſtitutum & abſolutum Canonem Scripturę veteris Teſtamenti, idem illud argumentum ad ſuas traditiones confirmandas accommodare vellet, quæro ab Andradio, & à reliquis Pontificiis, num conſtet & admittendum ſit hoc argumentum? Tempore Prophetarum recte dicebatur, ſuſcipiendam & tenendam doctrinam verbi Dei, non tantum quæ ſcriptis Moyſis comprehenſa erat, verumetiam quæ per Prophetas viua voce tradebatur, ergo etiam poſt tempora Prophetarum, poſtquam conſtitutus & abſolutus eſt Canon Scripturæ veteris Teſtamenti, exiſtimandum eſt, non omnia quæ de doctrina Patriarcharum & Prophetarum neceſſario tenenda ſint, in libris ſacræ Scripturæ contineri, ſed prætereà etiam illa, quæ à Phariſæis & Cabaliſtis, titulo traditionum venditantur, pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipienda & veneranda eſſe. Non arbitror Andradium hoc admiſſurum. Petrus certè à Soto negat. Qua ergo ratione putant conſequi? Paulus cum primo vnam Epiſtolam ſcripſiſſet, dicit,

Exemplum ſimile.

cit, Theſſalonicẽſes debere tenere traditiones, non tantum quas in vna illa Epiſtola acceperãt, ſed quas prætereà etiam viua voce ab ipſo didicerant, quę in vnica illa Epiſtola non omnes plene continebantur, ergo nunc etiam, poſtquam conſtitutus & abſolutus eſt Canon Scripturæ N. T. idem de imperfectione & inſufficientia totius Scripturæ dicendum eſt, vt prætereà illa etiam, quæ nunc titulo traditionum à Pontificiis iactantur, pari reuerentia & pietatis affectu, ſicut ipſam Scripturam, ſuſcipiamus & veneremur. Certe manifeſtum eſt, etiamſi vera eſſent, quæ à Pontificiis de traditionibus diſputantur, ex illa tamen Pauli ſententia minime hæc conſequi. Longe aliud enim eſt de Scriptura N. T. loqui, cum primum vnica tantum Epiſtola Pauli edita eſſet, quam cum tot libris & epiſtolis poſtea tradita & explicata eſt, ſicut poſtea oſtendemus, quod Paulus in Epiſtola ad Timotheum, quam circa finem vitæ ſcripſit, longe aliter loquatur de Scriptura.

Quid contra hanc manifeſtiſſimam veritatem, vel ſpecie aliqua veriſimilitudinis, dicere poſſint Pontificij, non ſane video, niſi forſan crepitu anathematum, veritati oppedere voluerint. Quoties igitur argumentum illud, in ſcriptis Pontificiorum legeris, memineris eſſe inſignem fallaciam à dicto ſecundum quid, ad dictum ſimpliciter. Et ſane geſtit animus audire, quid Andradij grandiloquentia, contra hanc euidentiam proferre conabitur.

Sed progrediamur ad reliquas Pauli Epiſtolas, proxima enim poſt ambas ad Theſſalonicenſes, ſcripta videtur, ſiue ex Phrygia, ſiue ex Macedonia prior ad Timoth. Act. 18. in qua ſicut Nicephorus dicit, Paulus ἐν τύπῳ rationem & vitam Hierarchicam copioſe deſcripſit. Et ſane non egemus Nicephori teſtimonio, ipſe enim Paulus cauſam ſcriptionis explicat c. 3. Hęc ſcribo tibi, ſperans me citò venturum ad te, ſi autem tardauero, vt ſcias, quomodo oporteat in domo Dei conuerſari, quę eſt Eccleſia Dei viui, columna & firmamentum veritatis. Manifeſta explicatio, qua occaſione, propter quam cauſam, & in quem vſum Paulus priorẽ Epiſtolam ad Timoth. ſcripſerit. Commendauerat ipſi miniſterium in Eccleſia Epheſina, vt ſanam doctrinam, & traderet & cõfirmaret, ἑτεροδιδασκάλους verò refutaret, quę cum ſana doctrina in moribus pugnant, argueret, ritus Eccleſię ad ædificationem vtiles inſtitueret & conſeruaret, miniſtros ordinaret, &c. Vt autem ſciret, quomodo fidelẽ miniſtrũ Chriſti in his, quę ad miniſteriũ pertinent, oporteat rectè verſari in Eccleſia, quę non eſt congregatio malignantium, ſed domus Dei columna & firmamentum veritatis, propter hãc cauſam, & in hunc vſum affirmat ſe ſcripſiſſe illam Epiſtolam. Et quidem non dicit, Quomodo oporteat te conuerſari, ſed indefinite & generaliter loquitur, Quomodo oporteat conuerſari, &c. Vt ſit typus generalis. Et profectò magna hæc eſt huius Epiſtolæ commendatio. Eccleſia eſt columna & firmamentum veritatis; extra omnem controuerſiam, propter poſſeſſionem & conſeruationem puritatis doctrinæ Apoſtolicæ. Quomodo verò miniſterium docendi, ita ſit inſtituendum & vſurpandum, vt Eccleſia non fiat ſpelunca latronum, & congregatio malignantium, ſed ſit & maneat columna & firmamentum veritatis: propter hanc cauſam & in hunc finem ipſe Paulus ſuis verbis teſtatur, ſe priorem hãc Epiſtolam ad Timot. conſcripſiſſe. Et ideo ſtatim in primo capite ponit ſummam παραγγελίας, hoc eſt, illius doctrinæ, quam à Chriſto acceptam, Timotheo

Epiſt. ad Timoth. prima.

Eccleſia columna & firmamentum veritatis.

annunciandam commendauerat. Et præcepta illa, quæ ſcribit, aliquoties nominat παραγγελίαν, cap. 1. & 4. hoc eſt, veram Apoſtolicam Cabalam, ex traditione viuæ vocis, ab Apoſtolis ita acceptam, vt fidelis ſit ſermo, & dignus acceptione. Et ad illa etiam præcepta, quę ſcripta illa Epiſtola comprehendebat, ſubinde ſe refert. Hoc præceptum commendo tibi, hæc ſcribo tibi, hæc proponens fratribus, bonus eris miniſter Chriſti, enutritus verbis fidei, & bonæ doctrinæ, quam aſſecutus es. Hæc præcipe & doce. Hæc meditare. In his eſto. In his permane, hoc enim faciens, & teipſum ſaluum facies, & eos, qui te audiunt. Teſtor coram Deo, vt hæc cuſtodias ſine præiudicio. Hæc doce, & exhortare, &c. Certum igitur & manifeſtum eſt, quo conſilio Paulus hanc epiſtolam ad Timoth. ſcripſerit, & quem voluerit eius vſum eſſe in Eccleſia. Tertullianus de præſcriptione aduerſus hæreticos, expendit diligenter vocabula, quod Paulus non dicit illud vel illa, ſed hoc præceptum, & hæc proponens, &c. Inquit enim. Cum Paulus inquit: Hæc, de eis dicit, de quibus in præſenti ſcribebat. De occultis vero, vt de abſentibus apud conſcientiam, non (hæc) ſed (illa) dixiſſet. Conſideretur verò & hoc, cum Paulus Timotheo miniſterium & inſpectionem Eccleſiæ Epheſinæ cõmendaret, non eſt dubium, ipſum viua voce, ea, quę ad miniſterium pertinent, tradidiſſe & explicaſſe. Dicit enim: Sicut rogaui te, vt denunciares, &c. Cur vero non multo poſt diſceſſum ſuum, eadem ſcripto comprehenſa mittit ad Timotheum? Ita enim orditur Epiſtolã: Sicut rogaui te, vt maneres Epheſi, &c. Et in tertio demum capite ſequitur ἀπόδοσις: Sicut rogaui te, hęc ſcribo tibi. Certe non ideo hoc fecit, quod tam parum fideret memorię Timothei: Sed quia autoritas Timothei non erat par Apoſtolicæ autoritati, ſed oportebat ipſum teſtimonium habere, & liquido poſſe probare ea, quæ proponebat eſſe ab Apoſtolo tradita & accepta; ideo Paulus ea, quę ad miniſterium pertinentia, viua voce ipſi mandarat, iam literis cõſignata ad ipſum mittit, ne quis, ſicut inquit, adoleſcentiam ipſius contemnat, ſed vt & ipſe certus ſit, & aliis probare & confirmare poſſit, hoc eſſe præceptum illud, ſibi à Paulo commendatum, vtque Eccleſia certa ſit, Timotheum, quando hęc proponit fratribus, eſſe bonum miniſtrum Chriſti. Nunquid autem non ſuffeciſſet ſola aſſeueratio Timothei, ſi affirmaret, ſe illa quæ proponebat à Paulo, ex traditione viuę vocis accepiſſe? Certe non opus fuiſſet ſcriptione Pauli ſi Pontificios de authoritate traditionum non ſcriptarum in conſilium adhibuiſſet. Quia vero illa, quæ Timotheo viua voce commendarat, ſcripto complecti voluit, ſatis oſtendit, quo conſilio id fecerit, & quem iudicauerit ſcripturæ vſum debere eſſe in nouo Teſtamento, vt tale ſcilicet teſtimonium proponat, qui gloriatur ſe Apoſtolicam doctrinam afferre. Accedit & hoc, quod Timotheus non diu ſeu continuè manſit Epheſi, ſicut hiſtoria Actorum oſtendit. Paulus igitur ideo ſcripſit, vt poſt diſceſſum Timothei haberent Apoſtolicam formam miniſterii, quomodo conuerſandum ſit in Eccleſia, quæ eſt columna & firmamentum veritatis. Hæc profectò ſunt valde illuſtria teſtimonia, contra quæ ſi quis excipiat generalia quidem capita eorum, quæ ad miniſterium pertinent, in hac Epiſtola notari, vt de ſanis ſermonibus Chriſti, de ea, quæ ſecundum pietatem eſt doctrina, quæ eſt Apoſtolica, non autem extare in ea, plenas & iuſtas explicationes, re-

1. Tim. prima quare ſcripta.

Timothei authoritas ex Epiſt. Pauli.

ſpondeo. Qui ſint ſani ſermones Domini noſtri Ieſu Chriſti, habemus in ſcriptis Euangeliſtarum, quæ vero ſit Apoſtolorũ doctrina, in aliis ipſorũ Epiſtolis plenius explicatũ eſt. Si quis vero pertinaciter contendat, præter illa quę & in hac Epiſtola, in aliis ſcriptis N.T. conſignata ſunt, alia etiam fuiſſe tradita, quæ æque nobis ſint neceſſaria. Reſpondeo verbis Auguſtini: Cum Spiritus ſanctus illa noluerit ſcribi, quis dicet vel iſta vel illa eſſe? & ſi quis tam temerarius & audax erit, vt dicere audeat, vnde probabit?

De iis quæ ſcripta ſunt, certi ſumus, quod ſint ab Apoſtolis tradita, quæ propter hanc etiam cauſam ſcripta ſunt, vt de iis certi eſſemus. De incertis vero, non poteſt fides eſſe. Relinquamus igitur talia illis, qui certis & neceſſariis relictis, incertis occupari malunt: nos iis quæ propter fidei certitudinem conſcripta ſunt, contenti ſimus.

Epiſt. ad Titum. Eadem omnino eſt ratio Epiſtolæ ad Titum, quæ poſt priorem quidem ad Corinthios ex Nicopoli Act. 20. ſcripta eſt: ſed propter argumenti ſimilitudinem, hoc loco de illa annotabimus, quæ ad noſtri inſtituti rationem pertinent. Huius rei gratia inquit, reliqui te in Creta, vt ea quæ deſunt corrigas, & conſtituas presbyteros. Num igitur vel incertum & ignotum eſt, vel ex Pontificiorum traditionibus diuinandum eſt, quæ & quomodo ex mandato Pauli, Titus in Creta debuerit corrigere, quæ Paulus feſtinans ad alia loca non potuerat abſoluere? & quomodo debuerit presbyteros conſtituere: Certe propter hanc cauſam, & hoc conſilio ſcripſit Epiſtolam ad Titum, ſicut ad illa quæ ſcribit ſe refert: Hæc loquere: de his volo te affirmare.

Et quia ab Epheſo Paulus ita profectus eſt, vt iret in Macedoniam: in illo igitur itinere peruenit in Cretam, & ab ea proxima eſt Epirus, vbi Nicopolis ſita eſt. Poſt paucos igitur dies à diſceſſu ſuo ex Creta, Paulus ſcripſit hanc Epiſtolam ad Titum, repetés ea, quæ præſens viua voce ipſi in mandatis dederat. Quare vero hoc fecit, cum elapſis paucis diebus, mandata illa in recenti adhuc memoria Titi eſſent: nec periculum eſſet, ne Titus doctrinam adulteraret? Reſpondeo: Cauſam ipſe in Epiſtola indicat cap. 2. Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio: nemo te contemnat. c. 3. Fidelis ſermo: de his volo te aſſeuerare. Iam vero Titus potuiſſet vere cõfirmare, ſe illa quæ agebat docendo, exhortando, arguendo & corrigendo, facere ex mandato Pauli, quod viua voce paucis ante diebus ab ipſo acceperat. Sed vides conſilium Pauli, quia ſcripto illa ſua mandata complecti voluit. I. Vt Titus ipſe certus eſſet, ea quæ proponebat, eſſe fidelem ſermonem de quo recte & merito poſſet & deberet aſſeuerare. II. Vt Eccleſia haberet teſtimonium, ea quæ Titus cum aſſeueratione proponebat, eſſe fidelem ſermonem. Vt igitur ea quæ Titus ratione miniſterii, docendo, exhortando, arguendo & corrigendo agebat non contemnerentur, ſed haberent autoritatem, vt ab Apoſtolo tradita & mandata, vt eum omni imperio poſſet docere, exhortari & arguere. Paulus iudicauit non ſatis eſſe, ſi Titus ſaltem affirmaret, ſe illa viua voce ab Apoſtolo accepiſſe, ſed mandata illa ſcripto comprehenſa miſit ad Titum, propter cauſas, quas ipſe (ſicut monſtrauimus) in Epiſtola indicat. Si igitur tunc, quando Paulus non tantum in carne adhuc viuebat, ſed in loco valde vicino aderat, & ante paucos dies, viua voce, mandata dederat Tito, quem vocat Germanum ſuum filium, quem Cretenſes viderant eſſe non tantum comitem itineris Pauli, ſed & ſocium miniſterii: ſi tunc inquam, Paulus iudicauit ſolam allegationem traditionis, in iis quæ miniſterii ſunt, non ſufficere illis qui ipſi non erant Apoſtoli, ſed doctrinam ab Apoſtolis traditam docebant: ſed neceſſarium eſſe teſtimonium ex ſcripto, vnde probari & confirmari poſſet, certum eſſe ſermonem, qui à nemine eſſet contemnendus, ſed cum omni imperio proponendus (hæc enim ſunt Pauli verba) quid igitur hiſce iam poſtremis mundi temporibus Pontificij contendunt, pro traditionibus Apoſtolicis eſſe recipienda, quæ ex Scriptura probari & confirmari nullo modo, quæ & ipſi fateri non erubeſcũt, poſſunt? Certe ab Apoſtolo diſcimus, quomodo Titus Cretenſibus debuerit probare & confirmare, certum & fidelem eſſe ſermonem de quo aſſeuerabat, qui non eſſet contemnendus, ſed autoritate Apoſtolica proponendus. Et iam Lector de tota hac controuerſia iudicare poteſt. Ideo enim potiſſimum ab aduerſariis flagellamur, quod tutiſſimum hoc Pauli conſilium ſequendum eſſe docemus, hiſce præſertim poſtremis ſeneſcentis mundi temporibus: de quorum periculis, quod ad doctrinę corruptelas attinet, multa & manifeſta in Scriptura extant vaticinia.

Et hæc quæ ex ipſis Pauli verbis oſtendimus, quo conſilio, propter quas cauſas, & in quem vſum Epiſtolas ſuas conſcripſerit, cauillationibus ſane exagitari & conſpurcari poſſunt, iuxta Phormionis artificium: Nihil tam bene dictum eſt, quod maledicendo deprauari non poſſit: Sed veris & ſolidis argumentis labefactari nullo modo poterunt. Pergamus igitur ad reliqua Pauli ſcripta.

Prior ad Corinth. Epiſtola videtur Epheſi ſcripta eſſe. Paulus enim dicit, ſe manſurum Epheſi vſque ad Pentecoſten. Et in fine dicit: Salutant vos Eccleſiæ Aſiæ: & inter illas nominat etiam Aquilam & Priſcillam, quos Epheſi Act. 19. Paulus reliquerat. Non diu igitur poſt diſceſſum ſuum Paulus Epiſtolam illam ſcripſit ad Corinthios. Nobis vero tãtum propoſitum eſt inquirere, quo conſilio, propter quas cauſas, & in quem vſum, Epiſtolam illam ſcripſerit. Deprehendimus autem ſtatim in principio, Paulum voluiſſe Epiſtolæ illius vſum eſſe, non tantum in Corinthiaca Eccleſia, pro præſenti tantum neceſſitate. Inſcribit enim illam omnibus qui inuocant nomen Chriſti in omni loco, & ipſorum, & noſtro. Hoc primo obſeruetur propter Pighii calumniam, quaſi Paulus Epiſtolas ſuas tantum propter particulares quaſdam Eccleſias, & tantum in vſum præſentis tunc neceſſitatis conſcripſerit. *Epiſt. ad Corinth. I.* *Epiſt. ad Corinth. cauſæ & vſus.*

Deinde & cauſæ, propter quas Epiſtolam illam ſcripſerit ex ipſius verbis colligi poſſunt. Erant inter Corinthios ſchiſmata: Ego ſum Pauli, Ego Apollo, ego Cephæ, ego Chriſti, hoc eſt, Cũ quidam doctrinam accepiſſent à Paulo, quidam ab Apollo, viro diſertiſſimo: quidã à Petro, qui cũ Chriſto in carne cõuerſatus fuerat: quidã etiã eo veniſſent, qui Chriſtum in carne viderãt, & docentem audiuerant: inde certabatur apud Corin. quæ traditiones eſſent præſtantiores. Paulus vero oſtendit, nõ ex perſonarum docentiũ diſcrimine, ſed ex vnitate & veritate doctrinæ iudicandum eſſe. Fundamentum n. aliud nemo poteſt ponere pręter id quod poſitum eſt, qui eſt Chriſtus Ieſus. Qui plantat, & qui rigat, vnum ſunt. Illa etiam circunſtantia temporis digna eſt conſideratione, quod Paulus tunc primum cœpit doctrinam ſuam literis conſignare, poſtquam datis dextris ſocietatis, Galat. 2. publice declarata erat

Scripto comprehendere Paulus mãdata ſua voluit.

Titi autoritas ex Pauli Epiſtola.

conſen-

Digitized by Google

conſenſio de doctrina inter ipſum & reliquos Apoſtolos: vt certi eſſemus, in Epiſtolis Pauli comprehenſam eſſe doctrinam, quæ communis fuit omnibus Apoſtolis: ne quis cauillari poſſet, nos Pauli tantum, non etiam reliquorum Apoſtolorum doctrinam in ſcriptis Noui Teſtamenti habere,

Quia vero apud Corinthios, quidã ab illa forma doctrinæ, quam per traditionem viuæ vocis à Paulo acceperant, diſceſſerant, & adulterationes quædam cœperant irrepere de peccato, de Cœna Domini, de reſurrectione mortuorum, &c. Paulus capita traditionis ſuæ in illa Epiſtola literis conſignare voluit: quomodo ſcilicet fundamentum poſuerit: quomodo potum lactis Corinthiis dederit: Nihil, inquit, iudicaui me ſcire inter vos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Vnde prædicationem ſuam vocat verbum crucis. Et cap. 15. inquit: Euangelium quod accepiſtis, & in quo ſtatis, hac ratione prædicaui vobis. Tradidi enim vobis in primis, quod & accepiſtis, quod Chriſtus mortuus eſt, &c. Et addit: Siue ego ſiue alij Apoſtoli ita prædicauimus, & ita crediſtis. Doctrinam igitur Chriſti, ſicut illa ab Euangeliſtis deſcripta nunc extat, prædicauit & tradidit. & hoc vocat fundamentum, cap. 3 Sicut & cap. 11. inſtructionem Cœnæ Dominicæ iiſdem verbis repetit, ſicut extat apud Euangeliſtas. Et præfatur: Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis.

Fuit igitur vna cauſa ſcriptionis, ſicut Nicephorus inquit: quòd quæ præſens oratione ſua dilucide docuerat, eadem abſens per compendium in memoriam, ſcripta Epiſtola reuocare voluit, propterea quod à quibuſdam Pauli traditionibus diſceſſerant. Et diligenter hoc notetur, quod puritas doctrinæ Apoſtolicæ apud Corint. per conſeruationem traditionis viuæ vocis, nõ diu fuit cuſtodita, ſed intra valde breue tẽpus cœpit adulterari. Quod ſi id factum fuit primis annis Apoſtolicæ prædicationis, ipſis Apoſtolis adhuc viuentibus: quid putandum eſt accidiſſe traditionibus, per tot centurias annorum poſt mortem Apoſtolorum, & quidem poſtremis mundi temporibus? Et ſi tunc ad conſeruationem puritatis doctrinæ, opus fuit ſcriptis Apoſtolorum: quãto infinitis modis magis nunc hac via & ratione opus eſt?

Ipſius 1. ad Cor. ſcriptæ altera cauſa. Alteram cauſam, quòd priorem ad Corinthios Epiſtolam Paulus ſcripſit, ipſe etiam exponit. Poſito enim fundamento, cum non eſſet dubium, ſuperſtruendum eſſe ædificium: illo prætextu alij quidem ſuperſtruebant aurum, argentum, gemmas: alij vero ligna, fœnum, ſtipulas. Et obſeruetur hoc, quod ipſis Apoſtolis adhuc in carne viuentibus, imo non diu poſt diſceſſum Pauli quidam apud Corinthios cœperunt lignum, fœnum, ſtipulas ſuper fundamentum extruere. Vt igitur poſito fundamento, non eſſet incertum, quæ Apoſtolica ſtructura ſuperimponenda eſſet, ipſe Paulus ſcripto oſtendit, quod ſit aurum, argentum & gemmæ, quæ Apoſtolica ſtructura ſuper fundamentum extruantur: vnde etiam diiudicari poſſint lignum, fœnum, ſtipula, quæ ab aliis ſuperſtruantur.

Ædificium Dei. Et ita habemus literis conſignatũ, totũ ædificium Dei (cuius architecti ſunt Apoſtoli) fundamentum ſcilicet, & ea quæ ſuperſtruenda ſunt: & quem huius ſcriptionis vſum in Eccleſia Paulus eſſe voluerit, inde conſtat, quod Epiſtolam inſcripſit omnibus, qui inuocant nomen Chriſti in omni loco.

Miſerat quidem Paulus Timotheum ad Corinth. cap. 4. qui inquit, *ἀναμνήσει*, hoc eſt, quaſi obliuioni datas in memoriam vobis reducet vias meas. Simul vero addit ei quaſi inſtructionẽ, ſeu literas fiduciarias aut credentiæ (ſicut vulgo loquimur) in hac Epiſtola: qualis ſcilicet deberet eſſe *ἀνάμνησις* illa, vt inde probare poſſet Timotheus, ea quæ diceret à Paulo ſe in mandatis accepiſſe. Et hac cautione Paulo ideo vtendum fuit: alicubi enim Eccleſiis imponebatur, quaſi per ſermonem à Paulo profectum, 2. Theſſ. 2.

Quod ſi quis cauilletur, vel capita quædam Apoſtolicæ doctrinæ, vel certe iuſtas explicationes in hac Epiſtola deſiderari: reſpondemus ſimpliciter, *Scripturæ libri omnes conferendi & inter ſe conferendi.* nos non ita vnam aliquam Pauli Epiſtolam amplecti, vt reliquas non inſpiciamus & conferamus: ſed adhibitis & collatis omnibus ſcriptis N.T. affirmamus nos in illis habere, quantum neceſſe eſt, & ſufficit, capita ſcilicet doctrinæ Apoſtolicæ, & iuſtas explicationes: ſicut poſtea Paulus 1. Tim. 3. ipſe confirmabit. Et hoc loco 1. Cor. 4. dicit: Sicut vbique in omnibus Eccleſiis doceo. Adhibenda igitur & conferenda ſunt illi etiam, quæ à Paulo in aliis Eccleſiis tradita eſſe, ex ſcriptis eius conſtat. Hac enim demonſtratione Paulus *συνεργοὺς* ſuos, adhuc viuente ſe vti voluit, ſicut iam oſtendimus. Ideo enim ſcripta mandata ipſis tradidit.

Sed inquiunt, Paul. 1. Cor. 11. de Cœna Domini loquens, dicit: Cætera cum venero diſponã. Ergo illa quæ nunc in Pontificiorum Miſſa ſeruantur, Paulus poſtea viua voce Corinthiis tradidit. Ita Ieſuitæ.

Audax profecto eſt conſequentia: ſed eadem facilitate contemnitur, qua probatur. Omnino tamen (dicat quis) ſequitur Paulum quædam voluiſſe viua voce diſponere, quæ ſcripto nõ eſt complexus. Num vero dogmata quædam plura & alia, de Cœna Domini promittit? Certe iis quæ ſcribebat, dicit: Ego à Domino accepi, quod & tradidi vobis. Non ergo vel plura, vel alia dogmata de Cœna Domini, quam quæ à Domino acceperat, promittere potuit. De ritibus igitur quibuſdam externis loquitur. Nam ita cap 16. verbum *διατάσσω* vſurpatur, vt prima ſabbati eleemoſyna ſeponatur. Paulus vero ſollicite diſtinguit illa de quib. mandatum Domini habet, à ritibus adiaphoris, qui ad ædificationem Eccleſiæ ordinantur Talia enim non ſicut dogmata perpetua & vniuerſalia ſunt: vt de aperto & velato capite, c. 11. Cum igitur ea quæ præſens ordinare voluit, noluerit ſcripto complecti, quis noſtrûm dicat, iſta vel illa eſſe: aut ſi quis dicere audeat, vnde probabit? Sed video ex hac obſeruatione præter opinionem, ſcriptionem noſtrã excreſcere. Vellem enim generali annotatione, quæ de reliquis Epiſtolis reſtant, comprehendere: ſed tamẽ animaduerto, ex ſingulis ferme Epiſtolis peculiare aliquid, quod ad hoc noſtrũ inſtitutum illuſtrandum & confirmandum pertinet, vtiliter poſſe annotari. Cumq; hæc teſtimonia, quæ ex ipſis Epiſtolis Apoſtolicis ſumuntur, omnium ſint certiſſima, quibus piæ mentes, contra omnes cauillationes rectiſſime poſſunt confirmari: pertexemus catalogum illum, qua fieri poterit breuitate.

Altera igitur ad Corinthios, ex Macedonia, non *2 Epiſtol. ad Cor. ſcriptæ occaſio.* multo poſt priorem ſcripta eſt hac occaſione. Cum ex Tito redeunte, inter cætera & hoc Paulus cognouiſſet, doctrinam ſuam à quibuſdam apud Corinthios hoc prætextu in contemptum adduci, quod aliorum Apoſtolorum maior deberet eſſe autoritas, qui cum Chriſto per aliquot annos verſati fuerant: autoritatem igitur miniſterij ſui vindicat, & inquit cap. 12. Nihilo inferior fui iis qui ſunt ſupra modum Apoſtoli. Quid eſt quod minus habuiſtis præ

cæteris Eccleſiis, &c. Iterum vides, Eccleſiam turbari diſputationibus, de viuis Apoſtolorum traditionibus. Illud vero ad noſtrum inſtitutum proprie pertinet, quod à falſis fratribus, tunc cœpit iactari, longe alium eſſe Paulum abſentem per epiſtolas, quam præſens ſit verbo & facto. Colligitur hoc ex 1.10.& 13.capitibus. Aliquoties igitur repetit: Quales ſumus abſentes per Epiſtolas, tales & præſentes facto, c.10. Prædixi & prædico, vt præſens, ita & nunc abſens, cap.13. Et pulcherrima extat ſententia in 1. cap. Non enim alia ſcribimus vobis, quam quæ legitis & cognoſcitis. Vtitur duobus verbis *ἀναγινώσκετε*, quod Græca ſcholia recte interpretantur, quaſi per reminiſcentiam aliquid antea traditum & notum recognoſcere: & *ἐπιγινώσκετε* quod ſignificat notum, compertum & exploratum habere. Ipſe igitur Paulus occaſione ſibi ab aduerſariis data, ex profeſſo conſignauit teſtimonium de ſuis Epiſtolis, quod in illis nihil ſcripſerit, quam quæ præſens viua voce tradiderat, ita vt legentes Epiſtolas, in illis recognoſcerent doctrinam prius traditam. Et pulchre huc conuenit, ſicut Baſilius verbo *ἐπιγινώσκειν* vtitur, cum inquit: Agnoui Epiſtolam tuam, ſicut filij non degeneres ex ſimilitudine cum parentibus noſcitantur: ita Paulus dicit Epiſtolas ſuas ex doctrina quam præſens viua voce tradiderat, agnoſci. Ea igitur quorum cognitionem antea viua voce Eccleſiis tradiderat, poſtea Epiſtolis ſuis complexus eſt. Non enim alia inquit, ſcribo vobis, quam quæ recognoſcitis & cognoſcitis. 1.Cor.14. verbo illo ita vtitur, vt ſignificet ſe Epiſtolas ſuas ſubiicere recognitioni ſeu diiudicationi illorum, qui Prophetæ ſeu ſpirituales erant. Dixerat enim: Spiritualis diiudicat omnia, c.2. Ita autem inquit c.14. Si quis videtur Propheta eſſe, aut ſpiritualis, cognoſcat quæ ſcribo vobis, quod Domini mandata ſint. Publico igitur Eccleſiæ teſtimonio & iudicio comprobatæ fuerunt Pauli Epiſtolæ, cum quidem aduerſarij illas arroderent. Et hoc teſtimonium Pauli de ſuis Epiſtolis, cum aduerſarij illis detrahere inciperent, diligenter notandum eſt, quod qualis præſens viua voce fuit, talis ſit in Epiſtolis. Non minus igitur nunc, nec alio modo habemus Paulum docentem, quam cum præſens viua voce Eccleſias inſtitueret. Et has traditiones Pauli, ex animo amplectimur, veneramur & exoſculamur.

Epiſt. Pauli ad Romanos.

Venimus iam ad Epiſtolam ad Romanos, cui hoc à noſtris tribui indigne fert Lindanus, quod complectatur methodum fidei Chriſtianæ.

Quo conſilio Epiſtola Pauli ad Romanos ſit conſcripta.

Sed ipſe Paulus explicet nobis, quo conſilio Epiſtolam illam ſcripſerit, cap.1. inquit: vt impertiar vobis aliquod donum ſpirituale, ad confirmandos vos: hoc eſt, vt communem capiam conſolationem in vobis, per eam quæ inuicem eſt fidem veſtram atque meam. Et cap.15. inquit: Scio, quod repleti ſitis omni ſcientia: ſed tamen audacius ſcripſi vobis, ex parte tanquam in memoriam vobis reducens, propter gratiam quæ data eſt mihi à Deo, vt ſim miniſter Chriſti, in Gentibus, ſacrificans Euangelium, vt fiat oblatio Gentium accepta, &c. Quod igitur præſens præſtare non potuit, per Epiſtolam efficere voluit, confirmare ſcilicet fidem, quæ communis erat & Pauli Romanorum: idque reducendo in memoriam, ita vt in Epiſtola ad Romanos ſit miniſter Chriſti, ſacrificans Euangelium in Gentibus, ſicut impleuerat illud à Ieruſalem ad Illyricum vſque. Addit autem, ſe ſcripſiſſe illam Epiſtolam, cum inſtituiſſet profectionem Ieroſolymam. Et de illa profectione, dicit Actor.20. Spiritus ſanctus per omnes ciuitates mihi proteſtatur, vincula & tribulationes me Hieroſolymis manere. Scio quod amplius non videbitis faciem meam, &c. Cum igitur Ieroſolymas quaſi ad mortem proficiſceretur, conſcripſit illam Epiſtolam: vt ſi quid ipſi accideret, literis conſignatum poſt ſe relinqueret, quomodo adminiſtraſſet Euangelium Dei inter Gentes, & quod eſſet Euangelium Chriſti quod impleuerat, hoc eſt, plene ſufficienter & perfecte prędicauerat à Ieruſalem per circuitum, vſque ad Illyricum. Et propter hanc cauſam copioſius & accuratius capita doctrinæ, quæ in aliis Epiſtolis tantum recitauerat, ad Romanos iuſta explicatione tractat & declarat: idque pulcherrima methodo.

Vſus & dignitas Epiſtolæ Pauli ad Romanos.

Habemus igitur in Epiſtolis Pauli non nudum tantum catalogum capitum eius doctrinæ quam viua voce tradidit: verum etiam iuſtas explicationes, & quidem quo ordine, & qua methodo capita illa à Paulo ſint propoſita: & propter hanc cauſam, Epiſtola ad Romanos merito à noſtris commendatur. Complectitur enim methodum fidei quę fuit & Pauli & Romanorum: continet ſummam Euangelij quod Paulus impleuit, hoc eſt, plene prædicauit à Ieruſalem & Illyricum vſque: & hoc ita continet, vt fundamenta, ex quibus doctrina illa munitur & confirmatur, monſtret & explicet. Dicit enim: Ad confirmandos vos, *εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς*. Et quidem tunc ſcripta eſt, cum Paulus ob imminens vitæ diſcrimen, quaſi confeſſionem ſuam fidei & doctrinæ volebat poſt ſe relinquere. Et quia fides Romanorum tunc in vniuerſo mundo celebrabatur, hanc Epiſtolam illis inſcripſit: vt hac ratione totius orbis Eccleſiis Pauli confeſſio innoteſceret, & commendatior eſſet.

Theodoretus quærit, quare Epiſtola ad Romanos primo loco ſit collocata, cum tamen non ſit prima omnium ſcripta? Et reſpondet hoc factum eſſe, quia in ſe omnis generis doctrinam, & accuratam copioſamque dogmatum pertractionem contineat.

Hæc omnia tam manifeſta, firma & plena conſolationis, Lindanus eludere conatur vnica vocula, quod Rom.15. Paulus dicit: Audacius ſcripſi vobis *ἀπὸ μέρους*. Ergo non omnia neceſſaria fidei dogmata, illa Epiſtola complecti voluit. Dicit enim, ſe ex parte ſcripſiſſe. Quid autem, ſi illud *ἀπὸ μέρους*, referendum ſit non ad verbum ſcripſi, ſed ad aduerbium audacius? vt ſenſus ſit, Aliquantulum, vel quodammodo audacius ſcripſi vobis. ſicut 2.Cor.2. particula illa vſurpatur: Non me contriſtauit, ſed *ἀπὸ μέρους* quodammodo vos omnes. Et ſi maxime coniungatur verbo Scripſi, tamen 1. Corinth. 13. Paulus dicit: Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Dicit etiam 2. Corinth. 1. Spero quod vſque ad finem cognoſcetis, ſicut & cognouiſtis nos ex parte. Dicemúſne propterea Paulum etiam viua voce non tradidiſſe omnia quæ neceſſaria erant? Ita tandem nec in Scriptura, nec in traditionibus Apoſtolorum habebimus omnia. Sed demus ſane inſtitutionem Baptiſmi & Cœnæ Dominicæ, integram hiſtoriam de dictis & factis Chriſti, de virginibus, de Antichriſto, de excommunicatione, de extremo iudicio, de ritibus, qui in priori ad Timotheum deſcribuntur, &c. non contineri in Epiſtola ad Romanos. Si igitur *ἀπὸ μέρους* hoc ſignificet, quædam capita doctrinæ in Epiſtola ad Romanos non comprehenſa eſſe: nos quæ illa ſint, ex aliis ſcriptis noui Teſtamenti monſtrare & probare poſſumus. Pontificii vero illud *ἀπὸ μέρους* non

tantum

Digitized by Google

tantum ad Epiſt. ad Romanos, ſed ad totam Scripturam Veteris & Noui Teſtamenti referunt. Et reliqua illa quæ in Epiſt. ad Roman. non continentur, non tantum volunt ea intelligi, quæ in aliis Scripturæ locis extant, ſed præcipuè quæ ipſi titulo traditionum Eccleſiæ obtrudunt. Hoc verò Paulus non dicit, cum inquit, ἐν μέρει. Quòd ſi Pontificij inſtant & vrgent, reſpondemus verbis Auguſtini aliquoties iam repetitis: Si ſcripta non ſunt, quis noſtrûm, qui nec Prophetica nec Apoſtolica autoritate excellimus, dicet iſta vel illa eſſe, aut ſi quis dicere audeat, vnde probabit? Quis enim eſt tam vanus & temerarius, qui cùm ſine vllo teſtimonio diuino affirmet illa eſſe, nō maximam culpam temeritatis incurrat? Quòd enim titulum traditionum Pontificij prætendunt, non ſufficit. Nam cùm Timotheus & Titus potuiſſent verius illud prætendere: Paulus tamen, ſicut oſtendimus, ideò ipſis dedit Epiſtolas, vt ex ſcriptis probarēt autoritatem & veritatem eorum quæ proponebant, vbi Paulus ipſe præſens adeſſe non poterat. Apoſtolorum enim erat, vt ſanam doctrinam vel ipſi traderēt, vel ab aliis traditam, ſi vera eſſet, comprobarent & confirmarent: aut ſi ſecus deprehenderetur, notarent & refutarent. Idque vbi & quantum poterant, viua faciebant voce: ſicut Act. 8. mittuntur Petrus & Ioannes, vt Philippi prædicationem Apoſtolica autoritate cōprobarent & confirmarent. Vbi vero viua voce præſentes eſſe non poterant, per literas illud efficiebant: ſicut Paulum feciſſe monſtrauimus. Talia igitur documēta, talem demōſtrationem & probationem merito requirimus, quādo aliquid quaſi Apoſtolicā traditio nobis proponitur. Interea illis quæ Scriptura continentur, contenti ſumus.

Epiſt. Pauli ad Galatas.

Et hæ ſunt Epiſtolæ, quas Paulus ante captiuitatem ſuam ſcripſit. Quas vero Roma ex vinculis ad Eccleſias miſit, de iis non poteſt certo conſtitui, quo ordine ſint ſcriptæ: nec ad noſtrum inſtitutum magnopere hoc facit, qui tantum inquirimus, quo conſilio, propter quas cauſas, & in quem Eccleſiæ vſum ſint ſcriptæ. Eo igitur ordine, ſicut vulgo collocantur, de illis dicemus. Epiſtola ad Galatas, propter quas cauſas, & in quem vſum ſcripta ſit, ipſa indicat. Galatæ enim à doctrina Euangelij, quam ex traditione viuæ vocis à Paulo acceperant, diſceſſerant & tranſlati erant. Quo verò modo, qua ſpecie, aut quo prætextu, Euangelium interuerſum fuerit apud illos, qui Paulum antea vt angelum Dei, imo vt Chriſtum ipſum ſuſceperant, ipſa Epiſtola non obſcurè indicat. Iactabantur opiniones, vt traditæ à reliquis Apoſtolis qui non ita abhorrerent à lege & ab operibus eius, ſicut Paulus, & contendebatur, illorum autoritatem, qui eum Chriſto verſati, omnium ſecretorum eius conſcij eſſent, meritò præferendam eſſe Paulo. Non inſtituimus iuſtam explicationem argumenti Epiſtolæ ad Galatas, ſed hanc tantùm obſeruationem oſtendimus, quòd puritas doctrinæ, per traditiones non fideliter fuerit conſeruata apud Galatas: ſed quòd titulo & prætextu traditionum, quaſi à reliquis Apoſtolis acceptarum, Eccleſia turbata, & pura doctrinæ maſſa fermento corruptionis infecta fuerit, ſicut Paulus ipſe loquitur. Non autem omninò abiecerant Galatæ profeſſionem Euangelij, ſed hiſtoriam veteris Teſtamenti, & hiſtoriam de Chriſto ipſos retinuiſſe, non obſcurò ex hac Epiſtola colligitur. Affirmat autem Paulus Euangelium apud ipſos eſſe interuerſum propterea quod diſcrimen legis & Euangelij, & verum cuiuſque officium & vſum, admiſſa confuſione amiſerant: quòd puritatem doctrinæ de peccato, de operibus legis, de iuſtificatione fidei, & de ſequenti nouitate, non rectè & diſtinctè conſeruarant. Et hoc diligenter obſeruandum eſt, doctrinam Euangelij non tantùm conſiſtere in hiſtorica vel narratione, vel aſſenſione, de dictis & factis Chriſti, & reliquis quæ in ſacra Scriptura narrantur: ſed potiſſimùm ſitam eſſe in vera interpretatione & accommodatione ad pœnitentiam, fidem, iuſtificationem, ſpem & caritatem. Et de hoc argumento Paulus laborat in Epiſtola ad Galatas.

Doctrina Euāgelica quæ in re potiſſimum conſiſtat.

Conſideremus autem, quale remedium Paulus oppoſuerit corruptelis illis, ſub prætextu traditionum ſparſis. Aſſerit quidem multis argumentis miniſterio ſuo autoritatem: & Galatas deducit ad illud Euangelium, quod ex traditione viuæ vocis anteà ab ipſo acceperant. Et addit: Si vel nos Apoſtoli, vel Angelus de cœlo euangelizauerit præter id quod accepiſtis, anathema ſit. Nam verò ſilentio præterit & inuoluit, quæ fuerint illæ ſuæ traditiones, ad quas Galatas ablegat? Certè illo cōſilio inſtituit ſcriptionem huius Epiſtolæ, vt ea quæ de doctrina Euangelij, viua voce apud Galatas tradiderat, explicet & confirmet: de Ieſu ſcilicet Chriſto crucifixo (in quo tota hiſtoria Chriſti comprehenditur) & de vera huius hiſtoriæ accommodatione, explicatione & vſu. Quale igitur fuerit Euangelium quod Paulus Galatis annunciauit, quódque Galatæ acceperant, non opus eſt vt vel ex cōiecturis, vel ex fama traditionum non ſcriptarū diuinemus. Paulus enim literis illud conſignauit, & copioſè explicauit in Epiſtola ad Galatas. Rectè igitur Hieronymus dicit: Spiritus ſancti doctrina eſt, quæ canonicis literis prodita eſt: contra quam ſi quid ſtatuant Concilia, nefas duco. Quia igitur Paulus dicit: Si quis præter id, quod nos euangelizauimus, & vos accepiſtis, annunciauerit, anathema ſit. Illud verò quod Paulus euangelizauit, & Galatæ acceperant, literis conſignatum eſt: rectè ergo & Baſilius & Auguſtinus Pauli illam ſententiam ad Scripturam accommodant: Si quis præter illam doctrinam, quæ in Scriptura comprehenſa & tradita eſt, aliud euangelizarit, anathema eſto. Paulus enim non tantùm dicit, Si contra: ſed, ſi præter id fuerit, etiamſi modicum fuerit fermenti, corrumpi puritatem totius maſſæ, Gal. 5. cap. 4. dicit; Filioli quos iterum parturio, donec formetur in vobis Chriſtus. Quomodo verò parturit Paulus Galatas? Certè illa doctrina qua quàm in hac Epiſtola explicauit: & illa ipſa doctrina, anteà fuerant regenerati. Habemus ergo in Epiſtola ad Galatas, doctrinam qua filij Dei generantur, & qua rurſus ſi lapſi fuerant, parturiuntur, vt Chriſtus in ipſis formetur. Et cap. 6. Epiſtolam ita concludit: Quotquot iuxta hunc Canonem, normam ſeu regulam incedunt, pax ſuper illos, & miſericordia. Repeto autem quod ex Tertulliano antea citatum eſt: Si Paulus aliquid aliud, præter & extra ea quæ ſcripſerat, intelligi voluiſſet, nominaſſet vel iſtum vel illum Canonem. Dicit autem τῷ κανόνι τούτῳ, iuxta hunc Canonem, δεικτικῶς ergo intelligit de iis quæ ſcripſerat. Et non ſimpliciter dicit in præſenti στοιχοῦσι, ſed ὅσοι στοιχήσουσι, vt oſtendat, non propter Galatas tantum, & præſentem ipſorum neceſſitatem ſcriptam eſſe hanc Epiſtolam: ſed ſicut Pſalm. 102. inquit: Scribantur hæc in generationem alteram: vt apud populum qui creabitur, eius vſus ſit.

Doctrina Epiſtolæ Pauli ad Galatas.

Et ſine dubio appellatio Scripturæ canonicæ hinc ſumpta eſt. στοῖχοι enim in re militari vocantur ordines, certa ratione collocati, & hoſtibus oppoſiti,

Et γῆ κατὰ στοῖχον πεφυτευμένη vocatur, in qua certo ordine, ad certam normam arbores compoſitæ ſunt. Et vtraque ſignificatio pulchrè huic loco conuenit, vt certo ordine veſtigiis veræ fidei inſiſtamus. Rom. 4. Ne aberremus, vtque contra incurſiones hoſtium fidei præmuniti ſimus, neceſſe eſt, vt ad certum ordinem, certis quaſi cancellis circumdati incedamus, ne lineam illam, quæ quaſi norma eſt ordinis, prætergrediamur. Quis autem ſit illis κανὼν, Paulus oſtendit, cum de iis quæ ſcripſerat, dicit, τῷ κανόνι τούτῳ. Et vtitur tempore futuro, ſignificans quem velit ſcriptorum ſuorum vſum eſſe apud poſteritatem, in Eccleſia: vt ſcilicet ſint canon fidei, ita vt pax & miſericordia ſit ſuper illos, quorũ fides ſecundum hunc canonem incedit. Et quid amplius quærimus, quàm vt pax & miſericordia Dei ſit ſuper nos credentes? Et grati hoc beneficium Dei celebrare debemus quòd in Scriptura illum canonem certò nobis conſtituit: iuxta quem ſi fides noſtra inceſſerit, certi ſumus, pacem & miſericordiam ſuper nos eſſe.

In Epiſtola ad Epheſios cap. 3. extat inſignis ſententia de inſtituto, fine & vſu Epiſtolarum Pauli: Sicut ſuprà ſcripſi in breui πρὸς ὅ, poteſtis legentes intelligere cognitionem meam in myſterio Chriſti. Sed prius explicandum eſt, quid ſignificet τὸ πρὸς ὅ. Vetus interpres reddit, prout poteſtis legentes in-

Chryſoſtom. telligere. Et ita Chryſoſtomus interpretatur, exclamans, Papæ! Itaque neque rem omnem ſcripſit, neque quantum ſcribi oportebat: iſtud enim rei natura non ferebat.

Theophyl. Theophylactus: Scripſi non quantum oportebat, ſed ſecundum captum veſtrum. Oecumenius: Ea tantummodo ſcripſit, quorum caperent notionem. Et ita vſurpatur aliquando præpoſitio πρὸς, in proportionibus. πρὸς αὐτὸν pro corporis eius quantitate: πρὸς τὸ μέγεθος τῆς πόλεως, pro vrbis magnitudine. Dicitur etiam πρὸς τὸ δοκοῦν prout viſum fuerit: πρὸς τὸν πολλῶν λόγον, ſicut vulgus exiſtimat. Porrò habet etiam præpoſitio πρὸς cum accuſatiuo alias ſignificationes, quæ ad Pauli ſententiam rectè cõueniunt, vt Thucydid. πρὸς τὰς ἐπιστολὰς ὑπόπτευον αὐτόν, ex Epiſtolis habebant ipſum ſuſpectum: Germanicè ita dicimus. *Man kennt in an ſeiner ſpraach an ſeinem ſchreiben* Et ita Lutherus reddidit Pauli ſententiam: *Daran ir mercken kundt.* Latinè non poteſt commodius reddi, quàm: Vnde, ſeu ex quibus poteſtis intelligere. Conuenit & hæc ſignificatio: τὰ πρὸς δικαιοσύνην καλά, τὰ πρὸς νόμον quæ ad normam veritatis & legum, pulchra, honeſta ſunt. Ita Plutarchus dicit: πρὸς φῶς βαδίζειν, Lumine monſtrãte viam ambulare. Quod igitur Paulus dicit Epheſ. 3. πρὸς ὃ δύνασθε νοῆσαι, ſenſus erit vel ſicut vetus interpres reddidit, Prout poteſtis intelligere: vel, vnde, ſeu ex quibus poteſtis intelligere: *Daran ir kœndt mercken.* vel, Ad quam tanquam normam legentes poteſtis intelligere. Et ſingula hanc ſententiam Pauli illuſtrant, quid ſcriptis ſuis ipſe tribui velit. Senſus autem ita colligetur. Cap. 1. nominat Euangelium ſalutis, quod fide amplexi, & Iudæi & Gentes ſignati ſunt Spiritu promiſſionis ſancto in redemptionem acquiſitionis. Petit illuminari oculos mentis, vt ſciant quę ſit ſpes vocationis, quæ diuitiæ hæreditatis, quæ potentia Dei in credentes, &c. Cap. 2. dicit: Chriſtus veniens (per miniſterium ſcilicet) euangelizauit pacem, & iis qui procul aberant, & qui propè erant. Eſtis ſuperædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, exiſtente ſummo angulari lapide, ipſo Ieſu Chriſto. Cap. 3. Siquidem audiuiſtis diſpenſationem gratiæ Dei, quæ data eſt mihi in vos, quoniam ſecundum reuelationem notum factum eſt mihi myſterium, vt inter Gentes euangelizem, &c. Vide autem quomodo illa omnia Paulus ad ſcripta ſua referat. Dicit enim: Sicut ſuprà ſcripſi, in breui πρὸς ὅ, poteſtis legentes intelligere cognitionem meam in myſterio Chriſti. Digna omninò eſt ſententia accurata conſideratione. Paulus enim valedicens presbyteris Epheſinę Eccleſiæ, Act. 20. inquit: Non ſubterfugi, quò minus annunciarim omne conſilium Dei vobis. Iam verò Roma ex vinculis ad ipſos ſcribens, repetit ſummam & capita, quòd Chriſtus per miniſterium euangelizarit pacem & Gentibus & Iudæis: quod Iudæi primum, poſtea Gentes fide ſuſceperint Euangelium ſalutis: quòd ipſe Paulus Euangelium, quod per reuelationem filij Dei accepit, annunciarit inter Gentes: quòd Epheſij audierant, per quod ſuperextructi ſunt ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, &c. De his omnibus verò tandem dicit: Sicut ſuprà ſcripſi in breui πρὸς ὅ. poteſtis legentes intelligere ſcientiam meam in myſterio. Verba ſunt aliquanto diligentius expendenda, ἐν ὀλίγῳ. Oecumenius interpretatur, vel paulò antè, vel per breuia, ſeu paucis. Quod ſi ἐν ὀλίγῳ ſignificat paulò antè: verbum ergo προέγραψα non ſimpliciter ſignificabit, ſuprà vel antè ſcripſi, eſſet enim Tautologia: ſed habebit alteram ſignificationem, quæ pulcherrimè huc quadrat. Significat enim πρόγραμμα Scripturam in publico loco poſitam, vt ab omnibus legi poſſit: ſicut edicta magiſtratus, aut reſcripta Principum proponebantur. Et ſuprà oſtendimus ex ſecundo capite Habacuc, quomodo Prophetæ ſummam ſuarum concionum ſoliti fuerint conſcribere & proponere. Scribe, inquit Dominus, viſionem, & explica eam ſuper tabulas, vt percurrat qui legerit eam. Inde Paulus Romanorum 15. Scripturæ Veteris Teſtamenti, tribuit verbum προεγράφη, quod Paulus hoc loco ad ſua etiam ſcripta transfert, quòd ſint quaſi προγράμματα, hoc eſt, tabellæ, complectentes ſummam doctrinæ Euangelij publicè propoſitæ, vt ſummam illam quiuis legere poſſet. Dicit autem, ſe ἐν ὀλίγῳ in præcedentibus breuiter & paucis illa conſcripſiſſe. Pluribus enim ſine dubio verbis & apud Epheſios per triennium, & alibi doctrinam Euangelij tradiderat. Ne vero ideo Scriptura arguatur imperfectionis ſeu inſufficientiæ, addit, πρὸς ὅ, poteſtis legentes intelligere cognitionem meam in myſterio Chriſti. Si ſequamur Chryſoſtomi ſententiam, redditio erit rationis, quare ea, quæ multis verbis & copioſa oratione tradiderat, breuiter & paucis voluerit ſcripto comprehendere: prout ſcilicet legentes poſſint ſcientiam Pauli in myſterio Chriſti intelligere.

Narrat Paulus 2. Corinth. 12. ſe raptum in tertium vſque cœlum, audiuiſſe ibi ἄρρητα verba, hoc eſt, myſteria, quæ verbis explicari non poſſunt. Totam igitur ſcientiam ſuam in myſterio Chriſti, non potuit humanis verbis ſatis & plenè explicare. Et etiamſi potuiſſet angelorum & hominum linguis loqui. 1. Corinth. 13. affirmat tamen hoc loco, ſe & breuiter & eo modo ſcripſiſſe, prout legentes ſcientiam ipſius in myſterio Chriſti poſſent intelligere. Quod igitur paucis & breuiter Paulus ſcripſit, non rectè à Pontificiis in accuſationem Scripturarum conuertitur, quaſi ſint imperfectæ & inſufficientes. Sed eo gratiores debe-

mus

Digitized by Google

mus hoc beneficium Spiritus ſancti ſumma eſt reuerentia amplecti, quòd Scripturam ita moderari voluit, prout legentes intelligere poſſimus. Et hinc iudicari poteſt, qualis ſit præſumptio, nolle illis, quæ ſcripta ſunt contentum eſſe, propterea quòd Apoſtoli pluribus & copioſius doctrinam tradiderint.

Epiphan. Epiphanius narrat, Caianos confinxiſſe librum quem aſcenſum Pauli nominarunt: occaſione inde accepta, quod ἄρρητα illa verba, quæ in tertio cœlo Paulus audiuerat, quia tunc carnalibus & rudibus adhuc non poterat explicare, iudicarint tamen cognitu neceſſaria eſſe, præter illa, quæ ſcripta extabant, & potuerunt prætendere, quod Paulus tunc ſcripſerit, prout poterant intelligere, poſtea vero perfectioribus reliqua etiam eſſe tradita & ſcripta. Sed nugæ & fraudes ſunt. Illis igitur, quæ propter noſtram tarditatem & infirmitatem breuiter & ſimpliciter ſcripta ſunt, contenti ſimus.

Si verò præpoſitio περὶ, alio modo accipiatur, reddet hunc ſenſum: ſe paucis quidem ſcripſiſſe, ſed tamen ita, quòd inde poſſit à legentibus intelligi, qualis fuerit cognitio Pauli in myſterio Chriſti. Si igitur quæſtio eſt, quod fuerit myſterium, cuius agnitionem ex reuelatione filii Dei Paulus accepit, quod inter Gentes annunciauit, quod fideles & Iudæi & Gentes ſuſceperunt, quod Epheſi audiuerūt, cùm Paulus ipſis omne Conſilium Dei annunciaret, per quod ſuper extructi ſunt, ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum? Reſpondet Paulus, ſe paucis quidem, ſed tamē ita ſcripſiſſe, vt περὶ τούτου inde & tanquam ad normam intelligi poſſit, quæ ſit ſciētia ipſius in myſterio Chriſti. Et quid per Deum immortalem amplius quærimus? Hæc enim eſt vnitas illa fidei & agnitionis filii Dei, de qua capit. 4. loquitur, propter quam dat quoſdam Apoſtolos, Prophetas, Euangeliſtas, Doctores, Paſtores, ne circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, &c. Hoc profectò luculētum teſtimonium, quid Paulus ſuis ſcriptis tribui velit: & oſtendit illuſtrem refutationem Pontificiæ obiectionis, de breuitate & anguſtia Scripturæ.

Epiſt. ad Philippenſ. Epiſtola ad Philippenſes, præbet etiam non contemnendum teſtimonium eius rei, de qua inquiſitionem inſtituimus: quo ſc. conſilio, propter quam cauſam, & in quem vſum Apoſtoli doctrinam ſuam literis conſignarint. Ita enim dicit cap. 3. τὰ αὐτὰ, eadem vel illa ipſa vobis ſcribere me quidem non piget, vobis autem tutum eſt. Illud autem τὰ αὐτὰ, non poteſt referri ad alias aliquas Epiſtolas, quas Philippenſibus antea ſcripſerit: hoc enim probari non poteſt. Referendum igitur eſt ad ea, quæ præſens viua voce tradiderat, ſicut cap. 4. inquit: Quæ didiciſtis, accepiſtis, audiuiſtis, & vidiſtis in me.

Teſtatur itaque ipſe Paulus, ſe eadē & illa ipſa ſcripſiſſe, quæ præſens viua voce tradiderat. Et cauſam addit, quare eadem & illa ipſa ſcripto comprehendere voluerit: Mihi inquit, οὐκ ὀκνηρόν, hoc eſt, nō grauatim hoc facio quaſi pudeat me, vt ſuperfluum & non neceſſarium quid agere, eadem ſcilicet, quę tradidi etiā ſcribere: vobis verò inquit, τὸ ἀσφαλές, quòd eadem quæ viua voce tradidi, ſcriptis complector. Quam verò emphaſin habeat vocabulum ἀσφαλὲς, & quàm pulchrè oſtendat, propter quam cauſam, & in quem vſum Paulus eādem doctrinam quam viua voce tradidit, literis conſignarit, ſuprà oſtendimus, cùm de Lucæ ſcriptione ageremus: vt ſcilicet de veritate doctrinæ Apoſtolicæ ſimus certi & ſecuri, vtque eius puritatem certius & firmius & tutius, cōtra incurſiones corruptelarum conſeruare poſſemus: ſicut & Paulus hoc oſtendit. Cùm enim dixiſſet, Vobis τὸ ἀσφαλὲς, tutum eſt: Mox addit, Videte canes, videte malos operarios, &c.

Cap. 3 dicit ad quod peruenimus, eodem procedamus Canone. Quis autem eſt ille Canon? ſine omni dubitatione illa doctrina, quam præſens viua voce tradiderat. Atqui Paulus affirmat, ſe eadem & illa ipſa ſcribere. Quis igitur ſit Canon Pauli, habemus in ipſius ſcriptis, idque ipſius teſtimonio: dicit enim ſe τὰ αὐτὰ ſcribere.

Et cap. 4 de iis quæ ſcripſerat, dicit: ταῦτα, hęc cogitate quæ & didiciſtis, & accepiſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me. Coniūgit igitur ea quæ tradiderat, cum iis quæ ſcribebat, ita vt dicat: Hęc cogitare quę & audiuiſtis &c. Quod nō rectè diceretur, ſi alia eſſent tradita quàm ſcripta. Tunc enim dicendum fuiſſet, Illa cogitate: vel, cogitate hęc, & præterea quæ audiuiſtis. Dicit autem: Hęc cogitate, quæ & audiuiſtis & didiciſtis. Omnino igitur eadem eſſe oſtendit.

Et propter has quidem cauſas, Paulus ad illas Eccleſias, quas præſens viua voce ſuæ doctrinæ fundauerat, ſcripſit: Coloſſenſes verò & Laodicenſes, faciem ipſius in carne non viderant, ſicut dicit c. 2. Quo conſilio verò, propter quas cauſas, & in quem vſum illis ſcripſit, qui ex ipſius viua traditione doctrinam Euangelij non acceperant. Reſpondet ipſe cap. 2. Volo vos ſcire, qualem ſolicitudinem habeam pro vobis, & quicunque faciem meam in carne non viderunt: vt cōſolationem accipiant corda eorum, cùm fuerint inſtructi in caritate, & in omnes diuitias certæ perſuaſionis intelligentiæ in agnitionem myſterij Dei. Hoc autem dico, ne quis vos decipiat in ſublimitate ſermonum. Item, videte ne quis vos decipiat per Philoſophiam, & inanem fallaciam ſecundum traditionem hominum, &c. Didicerant igitur Coloſſenſes Euangelium ab Epaphra: Paulus verò ſcribit ad illos, I. Vt ex Apoſtoli ſcripta cōprobatione habeant πληροφορίαν, illud, quod ab Epaphra, qui nō erat Apoſtolus, acceperāt, nō eſſe incertū aut adulterinū dogma, ſed eſſe verbū veritatis Euangelij, quod prędicatum eſt in vniuerſo mundo ſub cœlo. II. Ne vel per Philoſophiam, vel per traditiones hominum ſeducantur, &c. Et huius rei ſolicitudinem Paulus ſibi vt Apoſtolo incumbere oſtendit, ita vt ἀγῶνα appellet, ne ſub ſuo vel aliorum Apoſtolorum nomine adulterinum aliquid ſpargatur. Vbi igitur præſens viua voce, non poteſt adeſſe, per ſcripta officio ſuo ſatisfacit. Quod igitur Epaphras aſſeuerauit doctrinam illam, quam Coloſſenſibus proponebat, eſſe traditionem Pauli & aliorum Apoſtolorum verè & rectè faciebat. Ad πληροφορίαν verò neceſſaria erat Apoſtolica confirmatio: quam cùm Paulus viua voce præſens tribuere non poſſet, ideò Epiſtolam ſcripſit ad Coloſſenſes, vt certam haberēt perſuaſionem de cognitione myſterii Dei, & ne ſecundum traditionem hominum ſeducerentur ſub prętextu humilitatis & opinione ſapientiæ. Hæc enim ſunt ipſius verba. Non autem tantùm hęc verba ſcribit: Vera ſunt, quæ Epaphras apud vos docuit: ſed capita doctrinæ Apoſtolicæ recitat, vt inde agnoſcant & intelligant πληροφορίαν eorum, quę ab Epaphra audierant, quòd eadem eſſent. Qualis autem eſſet πληροφορία ſi Epaphras alia docuiſſet, quàm quæ Paulus tunc Coloſſenſibus ſcribebat? Quicquid ergo proponitur tanquam doctrina ſeu traditio Apoſtolica, illud omnino Apoſtolica autoritate & comprobatione confirmandum eſt: & vbi viua Apoſtolorum vox habe-

Digitized by Google

ri non poteſt, Confirmatione per literas opus fuit: ſicut & alibi, & in hac Epiſtola Paulus teſtatur. Cap. 3. dicit: Sermo Chriſti habitet in vobis opulenter. Quod de doctrina Chriſti, ſicut ab Euangeliſtis deſcripta extat, intelligendum videtur. Cap. 4. meminit Marci, à quo mandata acceperint. Quod intelligo de Epiſtola Apoſtolorum, Act. 15. Cum enim ſepararentur Paulus & Barnabas, Act. 15. ſicut Paulus cum ſuis tradidit Eccleſiis dogmata decreta ab Apoſtolis. Acto. 16. quæ ſcripto comprehenſa fuiſſe certiſſimum eſt, Act. 15. Ita non eſt dubium, etiam Barnabam cum Marco, quem Act. 15. aſſumpſerat, idem feciſſe. Et quæ Act. 16. vocantur δόγματα, hoc loco vocari videntur ἐντολαί. Ita ad ſcripta noui Teſtamenti, quæ tunc extabant, Paulus Coloſſenſes deducit. Non autem in Coloſſenſium tantùm vſum Paulus Epiſtolam illam conſcripſit, ſed vult vt legatur etiam in Eccleſia Laodicenſium, qui vt Coloſſenſes faciem ipſius in carne non viderant. Nobis igitur omnibus, qui Pauli viuam vocem non audiuimus, & faciem in carne non vidimus, Epiſtolæ eius propoſitæ ſunt, vt inde πληροφορίαν fidei noſtræ ſumamus. Hoc enim eſt ipſius Pauli conſilium, & eſt cardo controuerſiæ, quæ inter nos eſt & inter Pontificios.

Epiſtola ad Hebræos. Addamus hoc loco etiam obſeruationem ex Epiſtola ad Hebræos: de autore enim iam non diſputamus. Rectè autem definit doctrinam Euangelij, quæ à Domino primùm cœpit enarrari, & poſtea ab Apoſtolis prædicata & confirmata eſt. Dicit autem cap. 2. Ne παραρρυῶμεν. Rectè enim dicit Chryſoſtomus: Quando ſermo auditus non retinetur aut conſeruatur, dicitur effluere. Quare igitur Epiſtola illa ſcripta ſit, inde poteſt æſtimari: ne ſcilicet effluant ea, quæ ex traditione viuæ vocis acceperant. Et capite quidem 13. dicit, ſe breuiter & paucis ſcripſiſſe: duo tamen complectitur, in quibus ſumma doctrinæ Apoſtolicę conſiſtit. Nam cap. 5 & 6. oſtendit, quę elementa doctrinę Apoſtolicę ſolita fuerint proponi in Eccleſiis, tempore Apoſtolorum. Et nuda ſanè tantùm capita Apoſtolicæ catecheſeos ibi recitantur: iuſtæ verò explicationes in aliis Apoſtolorum *Summa Epiſtolæ ad Hebræos.* ſcriptis extant. Principale verò argumentum Epiſtolæ ad Hebræos hoc eſt, quis intelligendus ſit ſolidus adultorum cibus, quem poſt percepta prima fidei elementa Chriſtianis proponi ſolitum, Paulus etiam confirmat, 1. Cor. 3. & 14. Et hæc duo capita, ſine dubio complectuntur ſummam totius doctrinæ Apoſtolicæ. Ideo cap. 13. concludit: Doctrinis variis & peregrinis nolite circumferri. Ita Nicephorus etiam dicit argumentum Epiſtolarum Apoſtolicarum conſiſtere in duobus: I. quòd ea, quæ viua voce tradiderant, per literas in memoriam Eccleſiis reuocant. II. Quæ fundamento ſuprà extruenda erant, per Epiſtolas adiiciunt. Et cùm illa duo, in quibus ſumma totius Apoſtolicæ doctrinæ conſiſtit, fundamentum ſcilicet, & quæ fundamento ſuper extruenda ſunt, habeamus in Scriptura noui Teſtamenti, quid vltra deſideramus?

Supereſt ex Epiſtolis Pauli, poſterior ad Timotheum: quam tunc ſcripſit, cum finis reſolutionis ipſius inſtaret: & quia illã paulò ante mortem ſuam ſcriptam, quaſi vltimę voluntatis loco Paulus Eccleſiæ relinquere voluit, ſuppeditabit nobis maximè illuſtre teſtimonium de tota Scriptura noui Teſtamenti. Cap. 2. dicit: Habeto ὑποτύπωσιν ſanorum verborum, quæ audiſti ex me. Ne verò dubia aut ignota ſit illa hypotypoſis, mox addit, illam conſiſtere in his duobus capitibus, fide ſcilicet & charitate, quæ in Chriſto Ieſu fundata ſunt. Et hoc mox vocat bonum illud depoſitum, quod iubet cuſtodire. Cap. 2. inquit: Quę audiuiſti à me per multos teſtes, hęc cõmenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Et cap. 3 Tu permane in his, quæ didiciſti, & credita ſunt tibi, ſciens à quo didiceris.

Has ſententias loqui de doctrina, quam Paulus pręſens viua voce Timotheo tradiderat, non eſt dubium. Sed vnde nos, qui nec Pauli, nec Timothei viuam vocem audiuimus, certi erimus quæ fuerint illæ traditiones, Timotheo à Paulo commendatæ? Num apud poſteritatem, πληροφορίαν fidei noſtrę voluit pendere à narrationibus & aſſeuerationibus hominum, qui (ſicut Auguſtinus inquit) nec Propheticam nec Apoſtolicam habent autoritatem? Certè ſæpius iam oſtenſum eſt, quod propter illam ipſam cauſam Paulus doctrinam ſuam literis conſignarit. Eodem etiam modo 2. Tim. 3. à traditionibus viuæ vocis digreditur ad Scripturam.

Et cùm hactenus de ſingulis Epiſtolis & ſcriptis noui Teſtamenti, obſeruauerimus teſtimonia ex ipſis verbis Scripturę, iam hoc loco Paulus circa finem vitę ſuæ, in genere, vniuerſæ Scripturæ, & veteris & noui Teſtamenti, clariſſimum & pulcherrimum voluit prębere teſtimonium. Et ſicut Col. 2. dicit, ſe dum viueret ſolicitum fuiſſe de plerophoria fidei illorũ, qui faciem ipſius in carne non viderant: ita iam moriturus, eandem ſolicitudinem Eccleſię oſtendit pro tota poſteritate, quę faciem ipſius non viſura, & vocem non auditura erat in hac vita. Eſt autem ſine dubio eius doctrinę, quam Paulus pręſens viua voce tradidit, ſumma & finis, vt homines erudiantur ad ſalutem per fidem in Chriſto Ieſu.

Idem verò de ſacris literis affirmat, inquit enim: *Pauli de ſacra Scriptura iudicium.* Sacrę literę poſſunt te eruditum reddere ad ſalutem per fidem quę eſt in Chriſto Ieſu. Sicut igitur Ioannes de ſcriptis Euangeliſtarum pronũciat: Hęc ſcripta ſunt, vt credatis, quia Ieſus eſt Chriſtus filius Dei, & vt credentes, vitam habeatis in nomine eius: Ita Paulus de tota Scriptura affirmat: Sacrę literę poſſunt te inſtruere ad ſalutẽ, per fidem quę eſt in Chriſto Ieſu. Iudicium tam eſt ſimile, & quidem iiſdem verbis pronunciatum à Paulo primùm, & poſtea à Ioanne: vt illa ſimilitudo & autorem eundem Spiritum ſanctum oſtendat, & pręcipuè conſtantem certitudinem & firmitatem iudicii huius de Scriptura ſacra cõfirmet. Ne enim iudicium illud de Scriptura, putetur vno in loco obiter excidiſſe: alio loco & tẽpore iiſdem verbis Spiritus ſanctus illud repetere voluit. Et tales repetitiones in Scriptura, ſignificationem habent certitudinis, quodque res magni momenti ſit, quam Deus eorundem verborum repetitione diligenter commendatam eſſe velit hominibus. Ille verò locus Pauli 2. Timoth. 3. ſi diligenter expendatur, oſtendet Paulum loqui non tantùm de ſacris literis veteris Teſtamenti, ſed de tota Scriptura veteris & noui Teſtamenti. Dicit enim, Timotheum ab infantia noſſe ſacras literas. Sed illo tempore, quando Timotheus infans adhuc erat, nondum extabant ſcripta noui Teſtamenti. Loquitur ergo de ſacris literis veteris Teſtamenti, quas Timotheum à primis pueritiæ annis notas habuiſſe confirmat. Mox verò attexit aliam ſententiam: Omnis Scriptura diuinitùs inſpirata, &c. Hoc loco quæro, an illa ſententia tantùm de ſola Scriptura veteris Teſtamenti intelligenda ſit? Si enim quis contendere auſit

ſcripta

ſcripta Noui Teſtamenti, quæ illo tempore iam extabant, in illa Pauli ſententia non comprehendi, ſed excludenda eſſe: ſequetur, ea non eſſe diuinitus inſpirata, nec vtilia ad doctrinam, quod neminem credo dicturum.

Certum igitur & manifeſtum eſt, quòd Paulus, cùm de ſacris literis Teſtamenti locutus eſſet, mox addit generalem ſententiam de omni Scriptura diuinitùs inſpirata: in qua ſcripta etiam Noui Teſtam. ipſum comprehendere, nemo ſine blaſphemia negare poterit. Illo autem tempore quo Paulus hoc ſcribebat, extabant iam omnia fermè canonica ſcripta Noui Teſtamenti, exceptis Ioannis ſcriptis. Paulus igitur & ea comprehendit, quę illo tempore iam extabant, & generaliter dicit: Omnis Scriptura diuinitus inſpirata, &c. Hæc itaque vera eſt canoniſatio ſcriptorum Noui Teſtamenti. Et quia de autoritate, certitudine, veritate, perfectione & ſufficientia Scripturæ Vet. Teſtamenti nulla tunc inter fideles dubitatio erat: Paulus principaliter in poſteriori illa ſententia, de ſcriptis Noui Teſtam. loqui videtur, de quibus iudicium ſuum iam moriturus ad omnem poſteritatem Eccleſiæ relinquere voluit.

Sed quid, inquis, ex illa ſententia probabis? Vtilem enim eſſe Scripturam etiam Noui Teſtamenti, nemo eſt qui neget. Sed ab vtilitate ad ſufficiẽtiam argumentari, non eſt firma collectio. Liber Ruth vtilis eſt ad doctrinam. Quis verò ſanus inde colliget omnia quę ad dogmata & ad mores neceſſaria ſunt, in libro Ruth contineri, ita vt nihil ſuſcipiendum ſit, quod inde non poſſit expreſsè probari?

Reſpondeo. Fateor, ſi Pauli ſententia tantùm diceret, Scriptura vtilis eſt ad doctrinam, &c. non ſatis firmiter inde colligi ſufficientiam Scripturæ. Sed Paulus pronunciat, omnem Scripturam diuinitus inſpiratam, in qua etiam Noui Teſtamenti libros comprehendi oſtendimus, ita eſſe vtilem ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad inſtitutionem in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum abſolutus. Vocat hominem Dei: quod poſſet de quouis Chriſtiano intelligi, qui Deo dicatus eſt. Sed in priori ad Timoth. cap. 6. Homo Dei, eſt periphraſis miniſtri Euangelij, ſicut Prophetæ vocabantur viri Dei. Et in tota hac poſteriori ad Timoth. epiſtola, agit Paulus de miniſterio docendi & tradendi Euangelium. Pronunciat igitur, Scripturam eſſe vtilem, vt homo Dei, hoc eſt, miniſter Euangelij ſit ἄρτιος quod ſignificat ſanum, integrum omnibus partibus & numeris abſolutum. Et de ſufficientia etiam vſurpatur, vt cùm Græci dicunt, ἄρτιοι ποιεῖν τοῦτο, ſufficientes ſunt hoc efficere. De qua verò ſufficientia & integritate Paulus hoc intelligi velit, ipſe explicat, cùm nominat hominem Dei, hoc eſt, miniſtrum Euãgelij: vt ad omne bonum opus, quod ad miniſterium ſcilicet requiritur, ſit ἐξηρτισμένος. Nam & Tit. 3. cùm de Zena legiſperito & de Apollo locutus eſſet, addit: Diſcant & noſtri bonis operibus præeſſe, quæ de miniſterio præcipuè ibi intelligit. Quamuis ſi generaliter de quouis Chriſtiano, & de omni opere bono intelligatur, nihil detrahetur ſententiæ Pauli. Sed & vocabula & circumſtantiæ oſtendunt, Paulum præcipuè de miniſterio loqui. Significat autem ἐξηρτισμένος, qui præparatus, inſtructus, & quaſi ad finem deductus & abſolutus eſt. Ita Act. 21. dies abſoluti & expleti, hoc vocabulo deſcribuntur. Et Oecumenius interpretatur ἐξηρτισμένον per πεπληρωμένον. Lucæ 6. vbi Chriſtus dicit: Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum, ſed tunc perfectus erit, quando ſicut magiſter erit: ibi vſurpat vocabulum κατηρτισμένος. Et ex illa collatione Lector intelligat, quid Paulus hoc loco vocet ἐξηρτισμένον.

Ex hac igitur vocabulorum declaratione manifeſtum eſt, Pauli ſententiam hanc eſſe: Quando homo Dei, hoc eſt, miniſter Euangelij, Scriptura diuinitus inſpirata vtitur ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad inſtitutionem: quod tunc ſit in miniſterio ἄρτιος, hoc eſt, ſanus, integer, ſufficiens & perfectus ad omne bonum opus quod ad miniſterium requiritur, ἐξηρτισμένος ſatis & ſufficienter inſtructus, paratus & abſolutus. Hanc enim eſſe emphaſin vocabulorum certum eſt.

An in ſacra Scriptura omnia contineantur, quæ ad miniſterium Euangelij pertinent.

Quæritur iam, an homini Dei, hoc eſt, miniſtro Euangelij, quando habet & rectè vſurpat Scripturam diuinitus inſpiratam, aliquid præterea aliud præter Scripturam ad ea quæ miniſterij ſunt, ſit neceſſarium? An verò Scriptura diuinitùs inſpirata, ſufficienter contineat illa omnia, quæ ad miniſterium Euangelij pertinent & requiruntur? Pontificij priorem ſententiam defendunt: nos poſteriorem de perfectione & ſufficientia Scripturæ tuemur. Quod ſi pio ſtudio quæritur, vtri ſententiæ Paulus accedat, & ſuffragium ſuum adiungat: res contra omnes cauillationes manifeſtiſſima eſt, pronunciat enim Scripturam ad hoc eſſe vtilem, vt homo Dei ſit ἄρτιος ad omne opus bonum ἐξηρτισμένος. Quod ſi præter Scripturam, aliæ etiam & diuerſæ traditiones non ſcriptæ, pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipiendæ ſunt: profectò Paulus non rectè dixiſſet, Scripturam ad hoc vtilem eſſe vt homo Dei ſit ἄρτιος, ad omne opus bonum ἐξηρτισμένος. Habent autem ſe correlatiue, doctrina miniſterij, & fides Eccleſiæ: quod igitur de vno probatur, de altero etiam probatum eſſe intelligitur.

Obiectio cum ſua refutatione.

Sed inquis: Paulus tamen Timotheo nõ tantum Scripturam commendat, verum etiam traditiones, quas viua voce ipſi tradiderat. Quæ audiſti, inquit, ex me, quæ didiciſti, quæ concredita ſunt tibi &c. Verum hoc eſt. Sed vide quam ſimplex & plana ſit ſolutio. De ſuis traditionibus Paulus dicit: Hæc præcipe & doce. Hoc enim faciens, & teipſum ſaluum facies, & eos qui te audiunt. In illa igitur doctrina, quam Paulus viua voce tradidit, abſque omni dubitatione comprehenſa fuerunt omnia, quæ ad dogmata & ad mores neceſſaria ſunt. Et de illis Pauli traditionibus rectè dici potuit, quòd ſint vtiles ad doctrinam, vt homo Dei ſit ἄρτιος, ad omne opus bonum abſolutus. Non enim ſubterfugi, quin omne conſilium vobis annunciarim, inquit Act. 20. Quia verò Paulus, idem de Scriptura pronunciat, ſicut oſtenſum eſt: omnino igitur neceſſe eſt, eãdem doctrinam, quam Paulus viua voce tradidit, in Scriptura eſſe comprehenſam. Non enim dicit, Qui habet Scripturam, habet partem aliquam doctrinæ Apoſtolicæ: quando verò ad Scripturam adiungit traditiones non ſcriptas, tum demum homo Dei eſt ἄρτιος. Hoc non dicit, ſed verba ſunt clariſſima: Scriptura vtilis eſt vt homo Dei ſit ἄρτιος. Vtrumque igitur verum eſt: Homo Dei tenens Pauli traditiones, ἄρτιος eſt in miniſterio: &, Tenens Scripturam diuinitus inſpiratam, ἄρτιος eſt in miniſterio. Quia eadem eſt doctrina, quæ primò viua voce fuit tradita, & poſtea in ſcriptis comprehenſa. Neque locum habet illa obiectio, quod 2. Theſſal. 2. inquit: Tenete traditiones quas accepiſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Illud enim Paulus tunc dixit, quando libri Noui Teſtamenti primùm cœperant con-

Digitized by Google

ſcribi, & nondum omnes erant editi. Sed circa finem vitæ ſuæ, cùm iam conſcripti & editi eſſent libri noui Teſtamenti, ita de Scripturâ loquitur, quòd duo æquipollentia conſtituit traditionem & Scripturam, vt qui vnum habet, habeat & alterum. idq; inde & ideò quia idem ſcriptum eſt quod traditum fuerat. Et illa ipſa etiam capita, quæ Paulus recenſet, 2. Timot. 3. oſtendunt perfectionem & ſufficientiam Scripturæ, quatuor enim ponit.

I. διδασκαλίαν quæ complectitur ea, quæ ad dogmata proponenda & confirmanda pertinent.

II. ἔλεγχον. Vſurpatur autem verbum ἐλέγχειν de refutatione hæreticorum, Tit. 1. ἔλεγχος igitur complectitur diiudicationem, & refutationem falſorum dogmatum.

III. Ponit παιδείαν & addit, Quæ eſt in iuſtitia, ſicut ſcilicet, qui iuſtitiam facit, iuſtus eſt. Complectitur ergo inſtitutionem piæ vitæ, & informationem morum.

IV. ἐπανόρθωσιν. qua arguuntur, corriguntur & inſtaurantur, quæ in vita & moribus, ad regulam diuinæ voluntatis non conueniunt.

Et quando in miniſterio hæc habemus tam ad dogmata quam ad mores, certè nihil vltra debemus vel poſſumus deſiderare. Rectè ergo Paulus pronũciat, Scripturam vtilem eſſe, vt homo Dei ſit ἄρτιος.

Habemus igitur ex Paulo clariſſima teſtimonia ſigillatim de ſingulis ipſius epiſtolis, propter quas cauſas, quo conſilio, in quem finem & vſum illas conſcripſerit, & Eccleſiis commendarit. Adiungẽmus breuiter etiam ex reliquis Apoſtolorum ſcriptis teſtimonia quædam.

Petri Apoſtoli de ſacra Scriptura iudicium.

Petrus igitur 1. cap. dicit, Euangelium eſſe quod Prophetæ pronunciarunt, & Apoſtoli euangelizarunt: Hoc, inquit, eſt verbum Domini, quod euangelizatum eſt inter vos. Sed illud, aiunt, fecerunt Apoſtoli viua voce. Rectè, quis enim hoc negat? Sed iam quærimus, quia Apoſtoli doctrinam ſuam primùm viua voce tradiderunt, & poſtea eam literis conſignarunt, quo conſilio, propter quas cauſas, in quem vſum hoc fecerint. Ipſe autem Petrus in fine prioris epiſtolæ illud explicat: Per Syluanum vobis fidelem vt arbitror fratrem, paucis ſeu breuiter ſcripſi, adhortans & teſtificans, hanc eſſe veram gratiam Dei, in qua & ſtatis. Antea diximus, ad Apoſtolorum officium pertinuiſſe, vt doctrinam quæ Eccleſiis tradita erat, ſi vera & ſana eſſet, ſuo teſtimonio comprobarent & confirmarent. Illud Petrus antea præſens viua voce fecerat in Samaria, Act. 8. Quia verò nunc præſens viua voce non poteſt vbique in diſperſione illud præſtare, mittit Syluanum. Num verò ita mittit Syluanum, vt is tantùm titulum traditionum obducat illis, quæ ſe in mandatis à Petro habere dicturus erat? Et certe Syluanus in magna tunc fuit autoritate, vt qui vnà cum Paulo aliquot ipſius epiſtolis ſubſcripſerit. Sed tamen in comprobatione & confirmatione dogmatum, vbi Apoſtolica autoritas requiritur, Petrus cùm ipſe præſens adeſſe non poſſet, in ſcripto tradidit Syluano conſignata illa, quæ ſuo nomine Eccleſiis exponi volebat: vt & Syluanus probare poſſet, & Eccleſiæ certæ eſſent, quæ vera, certa & γνήσια eſſent mandata Petri. Habemus igitur etiam ex Petri ſententia & conſilio, id quod ex Pauli epiſtolis ſuprà aliquoties monſtrauimus: vt quando aliquis qui non eſt Apoſtolus, aliquid nobis proponit tanquam ab Apoſtolis traditum & acceptum, ſi non poſſumus viuam Apoſtolorum vocem habere, exigamus probationem ex ſcripto aliquo Apoſtolico. Si enim nudus traditionum prætextus & titulus Eccleſiis poſſet ſatisfacere, certè non opus fuiſſet, vt Syluano tantæ tunc autoritatis viro Petrus ſententiam ſuam ſcripto comprehenſam, & Eccleſiis ex ſcripto commonſtrandam tradidiſſet. Hoc verò tempore (ne quid dicam durius) profectò non ſunt Syluani, illi qui ſine Scriptura prætextum traditionum nobis obtrudunt.

Conſilium autem & cauſam ſcribendi, Petrus his verbis exponit: Scripſi paucis, teſtificans hanc eſſe veram gratiam Dei, in qua ſtatis.

Lindanus.

Lindanus fingit, Petrum in illa epiſtola tantùm voluiſſe confirmare traditiones, quas ſine ſcripto acceperant: quæ autem fuerint illæ traditiones, nullo modo voluiſſe in illa epiſtola oſtendere vel exponere. Sed ſi hoc tantùm fuiſſet Petri inſtitutum, potuiſſet epiſtolam 4. aut 6. verbis abſoluere. Teſtificor vera eſſe quæ tradita accepiſtis. Quare verò tam multis verbis capita doctrinæ Apoſtolicæ recenſet & exponit? Certè ipſe dicit, ſe paucis illa ſcripſiſſe, vt teſtificaretur ταύτην eſſe veram gratiam Dei, in quam ſtabiliti eſſent, Non dicit (iuxta Tertulliani obſeruationem) illam, ſed hanc, referens ſe ad ea quæ ſcripſerat. Eorum igitur quæ euangelizata fuerant in illis Eccleſiis, repetitionem in hac epiſtola inſtituit: vt poſt mortem ſuam, ſicut in altera epiſtola inquit, extaret teſtificatio, quam Petrus iudicaſſet veram eſſe gratiam Dei. In altera epiſtola cauſam ſcriptionis pluribus verbis, & luculentius exponit. Recitatis enim ſummariis doctrinæ capitibus inquit: Licet hæc ſciatis, & confirmati ſitis in præſenti veritate, non tamen negligam vos de his commonefacere (per ſcripta ſcilicet) Et addit hanc cauſam, vt poſt obitum meum habeatis, vnde memoriam horum faciatis. Erunt enim inter vos falſi Doctores, qui fictitiis ſermonibus de vobis negociabuntur. Item: quia in nouiſſimis diebus venient illuſores, &c.

Emphaſis vocabulorum expendatur, ὑπομνήματα enim vocantur commentarij ſeu libri, qui in ſubſidium memoriæ, breuibus annotationibus ex lectione ſeu auditione cõficiuntur. Et hinc colligitur, quid Petrus velit cùm vſurpat verbum ὑπομιμνήσκειν: nominat & ὑπόμνησιν. Aduerbium enim ἑκάστοτε conſiderandum eſt: ſignificat enim ſemper, vbique, ſigillatim. Et ſenſus ex illa phraſi colligendus eſt, ἔχειν μνήμην ποιεῖσθαι, cuius ſenſus eſt, vel vt poſſitis facere, vel vt habeatis vnde faciatis memoriam doctrinæ Apoſtolicæ ſemper, vbiq; & ſigillatim, etiam quando viuam Apoſtolorum vocem amplius habere non poteritis poſt obitum illorum. Omnino enim plus eſt μνήμην ποιεῖσθαι, quàm μνείαν. Significat enim conſeruare memoriam alicuius rei, זכר enim & זכרון quod Græci interpretes nunc ὑπομνήματα, nunc μνήμην, nunc μνείαν, reddiderunt, ſignificat & memoriam alicuius rei, & monumentum, quo memoria illa renouatur & conſeruatur: Duas igitur cauſas ſuæ ſcriptionis, verbis valde illuſtrib. Petrus recenſet. I. Vt cum viua Apoſtolorum voce deſtituti fuerint, poſſint tamen ſemper vbique & ſigillatim memoriam puræ doctrinæ ab Apoſtolis traditæ habere & conſeruare. II. Dicit, ſe ideo ſcribere, quia futuri ſint in Eccleſia falſi Doctores. Et illorum corruptelas vocat fictitios ſermones, quos ſcilicet fingent ab Apoſtolis traditos & acceptos, ſicut Paulus dicit, 2. Theſſalon. 2. Nec de illis tantum periculis, quæ nunc temporis erant, loquitur: ſed futuri ſunt,

Digitized by Google

ſunt, inquit cap. 2. & capit. 3. In extremis temporibus venient. Quem ergo vſum ſuorum ſcriptorum in Eccleſia eſſe voluerit, manifeſtum eſt. Non igitur iudicauit Petrus, per traditiones ſeruari poſſe memoriam doctrinæ. Ideo enim ſcripſit, imo prædicit corruptelas orituras ex fictitiis traditionibus. Et his ſcripta opponit, & recenſet ſummam Scripturæ. 1. Sermonem propheticum, qui in veteri Teſtamento deſcriptus eſt. 2. quæ de Chriſti aduentu, maieſtate & potentia Apoſtoli & viderunt & audiuerunt. Illa vero in ſcriptis Euangeliſtarum expoſita eſſe, ſupra demonſtrauimus. 3. Mandatum quod Apoſtoli tradiderunt, illud vero conſcriptum eſſe, mox ex Ioanne audiemus. Et Petrus ipſe teſtatur, ſe ideo ſcripſiſſe, vt eius quod Apoſtoli tradiderant, memoria poſt mortem ſuam maneat & conſeruetur. Nec de ſuis tantum ſcriptis loquitur, ſed in fine concludit, ſicut & dilectus noſter frater Paulus, ſecundum datam ſibi ſapientiam ſcripſit vobis, quaſi in omnibus epiſtolis loquens de his, &c. Vidit igitur Petrus Pauli epiſtolas & illas ſuo teſtimonio Eccleſiis ita commendat, vt ſignificet, pertinere eas non tantum ad particulares illas Eccleſias quibus inſcriptæ ſunt, ſed continere eas doctrinam vniuerſalem, pertinentem ad omnes, qui æque precioſam cum Apoſtolis ſortiti ſunt fidem: ad illos enim Petrus ſcribit, & inquit: Vobis ſcripſit Paulus. Quomodo vero, & de quibus Petrus iudicet Paulum ſcripſiſſe, inde colligitur, quod non de vno tantum articulo, ſed de tota ſua doctrina, cuius mentionem in illa epiſtola fecerat, Petrus inquit: Sicut & Paulus ſcripſit vobis de his. Et illuſtre eſt encomium epiſtolarum Pauli, quod Petrus de his inquit, ὡς καὶ λαλῶν: hoc eſt quod Paulus in omnibus ſuis epiſtolis, quaſi viua voce loquatur de dogmatibus. Si igitur quærimus, quaſi viuam vocem Pauli tradentem doctrinam Apoſtolicam, Petrus oſtendit, eam in Epiſtolis ipſius ſonare & exaudiri. Sed inquiunt: Petrus tamen affirmat epiſtolas Pauli eſſe difficiles intellectu, quas multi ad ſuam perniciem deprauent. Periculoſum igitur eſt, Scripturis vti: & tutius eſt, traditionibus acquieſcere. Reſpondeo: Petrus hoc non dicit, epiſtolas Pauli ita eſſe conſcriptas, vt difficultate & obſcuritate ſua Lectoribus præbeant occaſionem ad perditionem, vtitur enim Articulo, non fœmineo, ſed neutro, ſignificans res ipſas de quibus Paulus loquitur, quia poſitæ ſunt longe ſupra & extra omnem conſpectum rationis, non poſſe recte intelligi ab hominibus carnalibus, ſed opus eſſe illuminatione Spiritus ſancti. Nec dicit omnia dogmata in Epiſtolis Pauli eſſe δυσνόητα, ſed quædam. Et illa non dicit per ſe præbere Lectoribus occaſionem ad perditionem: ſed homines, inquit, indocti, & parum confirmati, deprauant illa ad ſuam ipſorum perditionem. Vtitur verbo valde emphatico, στρεβλοῦσι, quod à torturis ſumptum eſt. Sicut enim adhibitis tormentis, ſæpe de innocentibus habentur quæſtiones, vt aliquid aliud quam res ipſa ſe habet, pro affectu torquentium ab illis exprimatur: ita Petrus dicit, Scripturæ quaſi tormenta adhiberi, quibus à genuina, ſimplici & aperta ſententia diſtorqueatur: vt illud nobis loquatur, quod ante lectionem præſumpſimus intelligendum, ſicut Hilarius loquitur. Ergo per ſe niſi contorqueatur, non reddit niſi vnam, ſimplicem, veram & ſalutarem ſententiam. Hanc vero fortunam, Petrus dicit epiſtolis Pauli communem eſſe cum reliqua Scriptura. Inquit enim, Sicut & reliquis Scripturis. Num vero propterea dehortatur Petrus à lectione Scripturę. Nihil minus: ſed cauſam & finem illius commonefactionis ponit, cum inquit: Vos igitur dilecti, quia præmoniti eſtis, cauete, ne ſimul cum aliis nefariorum errore abducti, excidatis à propria ſtabilitate, &c. Habemus igitur Petri iudicium de ſuis, de Pauli, & de reliquis Scripturis quo conſilio, propter quas cauſas, & in quem finem Eccleſiæ ſint traditæ & commendatæ. Audiamus & Ioannem, quid in Epiſtola ſua de ſcriptis Apoſtolorum iudicet, & quomodo ea Eccleſiæ commendet. Ponit primo deſcriptionem Apoſtolicæ prædicationis: Quod fuit ab initio, quod audiuimus, quod vidimus de verbo vitæ, annũciauimus vobis. Mox vero addit: Et hæc ſcribimus vobis, vt gaudium veſtrum ſit plenum. Et hæc eſt annunciatio, quam audiuimus ab ipſo, & annunciamus vobis, &c. Vides quid Ioannes de ſcriptis Apoſtolicis affirmet. Dicit enim: Hæc ſcribimus, & hæc eſt annunciatio quam audiuimus à Chriſto, & annunciamus vobis. Capit. 2. dicit: Vos quod audiſtis ab initio, in vobis permaneat. Item: Sicut vnctio docuit vos, in eo manete. Has ſententias loqui de iis, quę Apoſtoli viua voce tradiderant, non eſt dubium. Sed audi quid dicat Ioannes: Fratres, non nouum mandatum ſcribo vobis, ſed mandatum vetus, quod habuiſtis ab initio. Et mandatum vetus, eſt ſermo ille quem audiuiſtis ab initio. Fiat iam collectio. Ioannes dicit. Si in vobis permanſerit quod audiſtis ab initio, & vos in Filio & in Patre manebitis: & repromiſſio eſt vita æterna. Sed idem Ioannes affirmat, verbum illud, quod ab initio audiuerunt, conſcriptum eſſe. Ergo qui permanet in iis, quæ ſcripta ſunt, vere permanet in iis, quæ Eccleſiæ ab initio ab Apoſtolis tradita ſunt. Sed quare Ioannes ſcribit illa, quæ antea audiuerant & didicerant? Hæc, inquit, ſcripſi vobis de his qui ſeducunt vos. Vos, inquit, habetis vnctionem à ſancto, & noſtis omnia. Ne vero ſub prætextu illius vnctionis, quiduis Eccleſiæ obtrudatur, mox addit: Non ſcripſi vobis, vt ignorantibus veritatem, ſed quia ſcitis eam. Quæ ergo ex vnctione Spiritus didicerant, ea Ioannes ſcribit: quibus vero, quomodo, & in quem finem, & quem velit vſum eſſe Scripturæ in Eccleſia expreſſe indicat: Scribo vobis filioli, quoniam remittuntur vobis peccata: ſcribo vobis Patres, quoniam cognouiſtis eum qui ab initio eſt: ſcribo vobis adoleſcentes, quoniam viciſtis malignum: ſcribo vobis pueri, quoniam cognouiſtis patrem, ſcribo vobis iuuenes, quoniam fortes eſtis, & verbum Dei manet in vobis. Hæc ſane ſunt manifeſtiſſima, omnibus ætatibus propoſitam eſſe Scripturam, & quidem in illum vſum, vt ſcilicet certi ſint, peccata remitti, ſe cognoſcere Patrem, qui ab initio eſt, ſe vincere malignum, & verbum Dei manere in ipſis. Cap. quarto. Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus an ex Deo ſint: quoniam multi Pſeudoprophetæ exierunt in mundum. Quomodo vero ſpiritus ſint probandi, & Pſeudoprophetæ diiudicandi, hoc certe eſt, quod Ioannes hac ſua ſcriptione agit. Et ad ea, quæ ſcribebat, ſubinde ſe refert, cum inquit: Hoc eſt mandatum, hoc eſt teſtimonium. Mandatum igitur Apoſtolorum, cuius Petrus vult memores eſſe Eccleſias, ſcriptis comprehenſum eſſe, Ioannes aliquoties in hac epiſtola teſtatur.

Cap. 5. concluſurus epiſtolã dicit: Hæc ſcripſi vobis, qui creditis in nomen filij Dei, vt ſciatis quod vitam habeatis æternam, & vt credatis in nomen filij Dei. Hæc ſententia in veteri verſione, & mutilata & mutata eſt. Oſtendit autem Ioannes ſe ſcripſiſſe

D

Digitized by Google

& propter illos, qui iam credebant, vt in fide confirmati, ſcirent ſe habere vitam æternam, & propter illos, qui adhuc credituri erant, vt crederent in nomen filij Dei. Nudas tantum ſententias recito: in re enim per ſe manifeſta, non opus eſt multis verbis.

In Apocalypſi Iohannis, hoc in primis obſeruandum eſt, quod Iohannes aliquoties mādatum accepit à filio Dei, vt ſcribat Eccleſiis ea, quæ & videbat & audiebat. Et tamen tāta eſt Eccij, Pighij, & Andradij mei impudentia, vt nō vereantur dicere, Apoſtolos accepiſſe à filio Dei mandatum, non vt ſcriberēt, ſed vt tantum prædicarent Euangelium. Atqui Ioannes aliquoties expreſſum accipit mandatum ab ipſo filio Dei, vt ſcribat Eccleſiis. Et de reliquis noui Teſtamenti ſcriptis Paulus affirmat, quod ſint diuinitus inſpirata: hoc eſt (ſicut Petrus illud interpretatur) nō humana voluntate, ſed à Spiritu ſancto impulſi, locuti ſunt homines Dei. Pertinet & hoc in Apocalypſi ad noſtram obſeruationem, quod non omnia Ioannes permiſſus eſt ſcribere, ſed ea quę neceſſaria erant, & capi poterant. Nam capit. 10. inquit: Cum locuta fuiſſent ſeptem tonitrua voces ſuas, ego ſcripturus eram: & audiui vocem de cœlo, dicentem mihi: Signa quæ locuta ſunt ſeptem tonitrua, & noli ea ſcribere. In fine comminatur plagis, qui vel adpoſuerit vel diminuerit de verbis libri huius. Ergo quod de Scriptura veteris teſtamenti dicitur, pertinet etiam & recte accommodatur ad ſcripta N. T. Nihil addas, nihil minuas: non declines ſiue ad dexteram, ſiue ad ſiniſtram: non faciatis ſinguli, quod vobis rectum videtur, ſed quod ego præcipio tibi, hoc tantum facito: nec addas, nec minuas aliquid.

Iudas de ſua Epiſtola inquit: Cùm anteà habuerit ſtudium & promptitudinem ſcribendi communi ſalute, impoſitam ſibi iam eſſe neceſſitatem ſcribendi, propter ſubingreſſos falſos Doctores. Et argumentum Epiſtolę eſt, vt certent pro tuenda doctrina, quę ſemel tradita eſt ſanctis. Hic Lindanus exclamat, Iudam manifeſte loqui de doctrina Apoſtolorum, quā viua voce tradiderant. Quidni loquatur de illa, cum nulla ſit alia Apoſtolica doctrina, quam quæ ab ipſis tradita eſt? Sed iam oſtendimus, illa quę Apoſtoli annunciauerunt & tradiderunt, eſſe ab ipſis conſignata literis, & ſcriptis comprehenſa. Et vt Iudas oſtendat, ſe reſpicere ad ſcripta Apoſtolorum, ad verbum ferme deſcribit, quæ extant in ſecunda Petri Epiſtola. Et poſtea dicit: Memores eſtote verborū quæ antehac dicta fuerunt ab Apoſtolis Domini: Non autem intelligit ignotas aut non ſcriptas traditiones, ſed mox ipſa verba Petri citat, quæ extant in 3. capit. 2. epiſtolæ. Quia igitur Iudas, cum loquitur de fide ſemel tradita manifeſte ſe refert ad ſcripta Apoſtolorum: ſine dubio adieciſſet alia, ſi quæ putaſſet deeſſe & deſiderari in ſcriptis Apoſtolicis, ad conſeruationem puritatis doctrinæ neceſſaria. Quod in ſecunda & tertia epiſtola, quæ Ioannis nomine feruntur, dicitur: Cum multa haberem quæ ſcriberem, nolui per cartam, atramentum & calamum: ſed ſpero protinus me viſurum te, & ore ad os loqui. Hoc Lindanus ita deprauat, præcipua quædam fidei capita, & ſublimiora Chriſtianiſmi dogmata Apoſtolos noluiſſe papyro & atramento peritura credere, ſed vt perpetua eſſent, traditionibus commendaſſe: ſed impudens figmentum, manifeſtum mendacium eſt, quod textus hoc vel dicat, vel ſentiat. Et vetus Apoſtolus Ioannes multo aliter in priori Epiſtola, quam conſtat γνησίαν eſſe, loquitur, ſe ſcilicet ſcribere mandatum illud vetus, quod ab initio acceperant. De authore vero duarum poſteriorum, ab antiquis ſemper dubitatum fuit. Maneat igitur, quod Hieronymus de Apocryphis ex ſententia antiquitatis pronunciat, ad confirmanda ea, quæ in controuerſiam veniunt, teſtimonia ex illis ſumi nec poſſe, nec debere. Et cum author illarum epiſtolarum, multa illa quorum mentionem facit, ſcribere noluerit, reſpondemus verbis Auguſtini: Quis ergo dicit, vel iſta, vel illa eſſe: aut ſi quis dicere audeat, vnde probabit?

Et hactenus de ſingulis noui Teſtamenti ſcriptis oſtendimus, quo conſilio, propter quas cauſas, & in quem vſum Apoſtoli doctrinam ſuam literis obſignarint, & ſcriptis comprehenderint: & illam tractationem ideo inſtitui. Tota enim diſputatio de authoritate, perfectione & ſufficientia Scripturæ, omnium rectiſſime ex his fundamentis poteſt diiudicari. Conſtitueram autem in principio paucioribus, vno atque altero teſtimonio hanc obſeruationem abſoluere. Sed in ipſa tractatione, poſtea animaduerti, in ſingulis Apoſtolorum Epiſtolis extare luculenta aliqua de hac re teſtimonia, quæ ſingula peculiare aliquid monent: ſicut illa ſimul in vnum collecta, firmiores & ſolidiores de authoritate, perfectione & ſufficientia Scripturæ præbent probationes, quam quæ ieiunis Pontificiorum cauillationibus & ſophiſmatis eludi & labefactari poſſint. Me ſane erudiuit, delectauit, & plurimum confirmauit hæc tractatio: & ſpero ad Lectorem etiam aliquid fructus, Deo bene iuuante, inde rediturum.

Summa autem eorum, quæ demonſtrauimus, hęc eſt. Hoc cōſilio, propter has cauſas, & in hunc vſum Apoſtolos doctrinam ſuā literis conſignaſſe. 1. Vt ea quæ præſentes viua voce tradiderant, per literas repeterent, & in memoriam reuocarent. 2. Vt ea quę poſt tradita prima fidei elementa ſuperſtruenda erāt, per epiſtolas explicarent. 3. Quia ſub prætextu & titulo traditionum, quaſi ab Apoſtolis acceptarum, Eccleſiæ turbabantur, & doctrina adulterabatur. 4. Quia doctrina viua voce ab Apoſtolis accepta, non fideliter per traditiones conſeruabatur. 5. Vt alij Doctores, qui nō erant Apoſtoli, haberent ſcriptum teſtimonium, vnde probare poſſent Eccleſiis, Apoſtolicam eſſe doctrinam quam afferebant. 6. Vt Eccleſiæ quæ nō poterant audire viuam Apoſtolorum vocē, certæ eſſent, quam doctrinam vt vere Apoſtolicam ſuſcipere & venerari deberent. 7. Eadem quę Apoſtoli præſentes viua voce tradiderant, abſentes poſtea ſcriptis complexi ſunt. 8. In ſcriptis Apoſtolorum proponi, non nudum tantum Catalogū, quæ fuerint capita Apoſtolicæ Doctrinæ, verum etiam iuſtas explicationes. 9. Quod Canon fidei Chriſtianæ ſit in Scriptura. 10. Ex ſcriptis Apoſtolorum poſſe intelligi, quæ fuerit ipſorum cognitio in myſterio Chriſti. 11. Apoſtolos ita ſcripſiſſe prout credētes in huius vitæ infirmitate myſteria Euangelij capere poſſunt. 12. Eadem quæ prius tradiderant, poſtea literis conſignarunt, ideo vt puritas doctrinæ contra corruptelas conſeruari poſſet. 13. Apoſtoli in ſuis ſcriptis complexi ſunt, & prima elementa fidei, & quæ poſtea ſubſecuta fuerit plenior & perfectior doctrina. 14. Omnis Scriptura diuinitus inſpirata, vtilis eſt, vt miniſter Euangelij ſit perfectus ad omne opus miniſterij ſatis inſtructus. 15. Apoſtoli ideo ſcripſerunt, vt Eccleſia poſt obitum Apoſtolorum, quando viua ipſorum voce deſtituta eſſet, haberet vnde poſſet retinere & conſeruare memoriam doctrinæ Apoſtolicæ, præcipue quia in poſtremis

Digitized by Google

poſtremis temporibus futurum erat, vt commentitiis ſermonibus, quaſi ab Apoſtolis traditis, multæ corruptelæ Eccleſiis obtruderentur. 16. Vt extaret forma, quomodo in miniſterio verſandum ſit in Eccleſia, vt ſit & maneat columna & fundamentum veritatis. 17. Eadem quæ ab initio Apoſtoli tradiderunt, poſtea conſcripſerunt, idq; in certum vſum omnibus ætatibus, omnibus Eccleſiis, & omnibus temporibus. 18. Scripſerunt & pro illis, qui iam credebant, & pro illis etiam, qui adhuc credituri erant 19. Mandatum ſcribendi acceperunt ab ipſo Filio Dei. 20. Eadem eſt origo, ratio & vſus Scripturæ in Nouo Teſtamento ſicut fuit in Veteri, vt nihil addatur, nihil minuatur, non declinetur, vel ad dexteram, vel ad ſiniſtram. Et quæ præterea huc pertinentia, in ipſa tractatione explicata ſunt.

Hæc contra omnes cauillationes, contra omnia ſophiſmata Pontificiorum, luculenter & ſolide probant & confirmant authoritatem, perfectionem & ſufficientiam ſacræ Scripturæ in Nouo Teſtamento. Quæ vero de traditionibus obiiciuntur, infra ſuo loco explicabuntur.

TESTIMONIA VETERIS ECCLESIAE *de Scriptura.*

Quæ hactenus ex ipſis Scripturæ verbis adduximus, firmiſſima ſunt teſtimonia, quibus pia mens tuto niti poteſt. Proponunt enim nobis ipſius Spiritus ſancti iudicium de Scriptura. Sicut enim veteres dicunt, de Deo nihil credendum eſſe, niſi ipſo Deo reuelante & teſtificante: Ita etiam de Scriptura id credamus, quod ipſa Scriptura de ſe, imo quod autor ipſe Spiritus ſanctus de opere ſuo iudicat & pronunciat. Adiungemus vero etiam veteris Eccleſiæ conſenſum de authoritate, perfectione & ſufficientia ſcripturæ. Amamus enim & veneramur, veteris & purioris Eccleſiæ teſtimonia, cuius conſenſu & adiuuamur & confirmamur, fidem vero oportet niti verbo Dei, non humana authoritate. Ideo Patrum teſtimonia non præponimus, ſed ſubiungimus Scripturæ.

Primum autem repeto Irenæi ſententiam lib. 3. cap. 1. Apoſtoli Euangelium tunc præconiauerunt, poſtea vero per Dei voluntatem in Scripturis nobis tradiderunt, fundamentum & columnam fidei noſtræ futurum.

Auguſtinus. Auguſtinus de Ciuitate 19. c. 18. Ciuitas Dei credidit ſcripturis ſanctis veteribus & nouis, quas Canonicas appellamus. Vnde fides ipſa concepta eſt, ex qua iuſtus viuit, per quam ſine dubitatione ambulamus, quandiu peregrinamur à Domino.

Chryſoſtom. Chryſoſtom. homil. 1. in Matth. Oportuerat quidem nihil nos indigere literarum auxilio, ſed tam mundam in omnibus exhibere vitam vt librorum vice, gratia Spiritus vteremur. Quia vero hanc nobis excuſſimus gratiam, age vel ad ſecundam nauigationem animum adiiciamus. Ita Patriarchis Deus non per literas, ſed per ſemetipſum locutus eſt, quia munda eorum corda repererat. Poſtquam vero omnis Iudæorum populus in vitiorum ima delapſus eſt, neceſſario inde dantur literæ ac tabulæ, & ea, quæ per has adminiſtratur admonitio. Et hæc non tantum Veteris Teſtamenti ſanctis, ſed etiam Noui accidiſſe perſpicimus. Si quidem nec Apoſtolis ſcriptum aliquid tradidit Chriſtus, ſed pro literis Spiritus ſancti ſe illis daturum gratiam promiſit. Et hoc illo eſſe multo melius, teſtatur Ierem. cap. 31. Paulus 2. Cor. 3. Quia vero progrediente tempore, quidam propter dogmata, alij propter morum improbitatem grauiter impegerunt, ea rurſus quæ literis conſtat, opus fuit admonitione. Et addit: Conſidera quam ſit extremæ omnino dementiæ, qui a primam illam dignitatem perdidimus, ne ſecundo quidem remedio vti velle ad ſalutem, ſed cœleſtia ſcripta, quaſi fruſtra ac vane depoſita deſpicere. Primam igitur illam dignitatem, quando ſine literis ſola viua voce tradebatur doctrina Apoſtolica, Chryſoſt. pronunciat amiſſam eſſe, & oſtendit, propter quam cauſam, & in quem vſum Deus Scripturam nobis tradiderit, non tantum in Veteri, ſed etiam in Nouo Teſtamento. Ignorat enim differentiam illam de qua Pontificij fabulantur.

Theophyl. Theophylactus illam Chryſoſtomi ſententiam ita reddidit: Quoniam hæreſes pullulaturæ erant, quæ mores noſtros depaſcerentur, operæ precium viſum eſt, vt ſcriberentur Euangelia: quia diſcentes ex illis veritatem, non deciperemur ab hæreſium mendaciis.

Auguſtinus de doctr. Chriſtian. lib. 2. cap. 9. In his, quæ aperte poſita ſunt in Scriptura, inueniuntur illa omnia, quæ continent fidem, moreſque viuendi, ſpem ſcilicet & charitatem. Auguſtini igitur ſententia eſt, omnia quæ ad fidem, moreſque viuendi pertinent, inueniri in Scriptura, & quidem in illis locis, qui aperte poſiti ſunt in Scriptura. Quid igitur de illis quæſo iudicandum eſt, quæ Pontificij præter & extra Scripturam nobis obtrudere conantur?

Auguſtinus. Auguſtinus contra literas Petiliani lib. 3. cap. 6. Si quis ſiue de Chriſto, ſiue de eius Eccleſia, ſiue de quacunque alia re, quæ pertinet ad fidem vitamque noſtram, non dicam, ſi nos, ſed quod Paulus adiecit, ſi Angelus de cœlo vobis annunciauerit, præterquam quod in Scripturis legalibus & Euangelicis accepiſtis, anathema ſit.

Arrigat ad hunc locum aures Lindanus, qui contendit non eſſe anathema, qui præter ea, quæ ſcripta ſunt, euangelizat, eo quod plura ſint tradita quam ſcripta.

Item in Epiſtolam Ioannis tract. 2. Maxime deberis animaduertere, & memoriæ veſtræ mandare, quod contra inſidioſos errores Deus voluit ponere firmamentum in Scripturis, contra quas nullus audet loqui, qui quoquo modo ſe vult videri Chriſtianum. Cum enim palpandum ſe præbuiſſet, non illi ſufficit, niſi de Scripturis confirmaret cor credentibus, proſpiciebat enim nos futuros, in quo nos palpemus non habemus, & quod legamus, habemus.

De bono viduitatis, cap. 1. Quid amplius te doceam, quam id quod apud Apoſtolum legimus? Sancta enim Scriptura noſtræ doctrinæ regulam figit, ne audeamus ſapere plus quam oportet. Non ſit ergo mihi aliud te docere, niſi verba tibi Doctoris exponere.

Athanaſius. Athanaſius contra Gentes: Sufficiunt ſanctæ ac diuinitus inſpiratæ Scripturæ, ad omnem inſtructionem veritatis.

Chryſoſtom. Chryſoſtom. 2. Theſſ. 2. Omnia clara ſunt ac plana ex Scripturis diuinis: quæcunque neceſſaria ſunt, manifeſta ſunt.

Hieronymus. Hieronym. ad Galat. Spiritus ſancti doctrina eſt, quæ Canonicis literis prodita eſt, contra quam ſi quid ſtatuant Concilia, nefas duco.

Baſilius. Baſilius in ſermone de fidei confeſſione: Si fidelis eſt Dominus in omnibus ſermonibus ſuis, & fidelia omnia mandata eius, manifeſta eſt elapſio

D 4

Digitized by Google

(ἐκπίπτειν) à fide, & ſuperbiæ crimen, aut reprobare quid ex his quæ ſcripta ſunt, aut ſuperinducere quid ex non ſcriptis, cum Chriſtus dixerit: Oues meæ vocem meam audiunt, alienum autem non ſequentur, ſed fugient, quia non nouerunt vocem eius. Idem in Moralibus, ſumma 72. cap. 1. pronunciat, quod oporteat auditores eruditos in Scripturis probare ea, quæ à Doctoribus dicuntur, & quæ quidem conſona ſunt Scripturis ſuſcipere, quæ vero aliena reiicere. Et ad illam regulam accommodat ſententiam Pauli, Galat. 1. Si Angelus è cœlo euangelizauerit vobis, præter id quod prædicauimus vobis anathema ſit. Ibidem ſumma 80. cap 22. Quid eſt proprium credentis? Nihil audere, aut inſuper addere. ſi enim omne quod non ex fide eſt, peccatum eſt. fides autem ex auditu eſt, auditus autem per verbum Dei, omne quod extra Scripturam diuinitus inſpiratam, quia non ex fide eſt, peccatum eſt.

Idem Epiſt. 80. Non putamus, iuſtum eſſe, obtinentem apud ipſos conſuetudinem, legem ac regulam facere rectæ doctrinæ. Igitur Scriptura diuinitus inſpirata, arbiter à nobis conſtituatur (διαιτησάτω ἡμῖν) & apud quos inuenta fuerint dogmata, diuinis ſermonibus concordantia, his omnino etiam veritatis ſuffragium accedit.

Origen. Origenes in 3. cap. ad Rom. Paulus Doctoribus Eccleſiæ præbet exemplum, vt ea, quæ loquuntur ad populum, non propriis præſumpta ſententiis, ſed diuinis munita teſtimoniis proferant, ei enim tantus ac talis Apoſtolus authoritatem dictorum ſuorum ſufficere poſſe non credit, niſi doceat in Lege & Prophetis ſcripta eſſe quæ dicit: quanto magis nos minimi hoc obſeruare debemus, vt non noſtras cum docemus, ſed ſancti Spiritus proferamus ſententias.

Gerſon. Gerſon in prima parte de examine doctrinarum citat gloſſam quandam ſuper illud: Apparuit Moſes & Helias cum ipſo: Suſpecta eſt omnis reuelatio, quam non confirmat Lex & Prophetæ cum Euangelio.

Epiphan. Epiphan. hæreſi 65. Nos vniuſcuiuſq; quæſtionis inuentionem, non ex propriis ratiocinationibus dicere poſſumus, ſed ex Scripturarum conſequentia.

Sempiterna memoria digna eſt ſententia Conſtantini Magni, qua Nicænam Synodum (ſicut nunc loquuntur) ipſe aperuit. Et occaſio eius ſententiæ conſideranda eſt. Sozomenus lib. 1. c. 17. recitat, varias fuiſſe ſententias. Aliis conſulentibus, nihil innouandum præter fidem πάλαι traditam, aliis vero affirmantibus, non eſſe temere adhærendum vetuſtis opinionibus ἀβασανίστως temere, ſine inquiſitione & examinatione, & ita variis quæſtionibus cauſa diſtrahebatur. Conſtantinus igitur, ſicut Theodoretus ſcribit, lib. 1. cap. 7. intulit ſermonem de concordia, indignum dicens, hoſtibus Eccleſiæ domitis iam ipſos ſe mutuo impetere, & riſum præbere inimicis, præſertim in diſputationibus rerum diuinatum, in quibus doctrinam Spiritus ſancti haberent ἀναγράπτον. hoc eſt in ſcripta, quaſi in acta ſeu inſtrumenta relatam, hoc enim ſignificat ἀναγράπτον. Euangelici enim inquit & Apoſtolici libri, & antiquorum Prophetarum oracula, planè inſtruunt nos, quid de rebus diuinis ſentiendum ſit. Proinde hoſtili poſita diſcordia, ex dictis diuinitus inſpiratis ſumamus quæſtionum explicationes. Pulcherrima hæc ſententia, digna eſt, quæ ipſius authoris verbis extet & nota ſit. Sic autem habet: εὐαγγελικαὶ γὰρ καὶ ἀποστολικαὶ βίβλοι, καὶ τῶν παλαιῶν προφητῶν τὰ θεσπίσματα, σαφῶς ἡμᾶς ἃ χρὴ περὶ τοῦ θείου φρονεῖν ἐκπαιδεύει. τὴν πολεμοποιὸν οὖν ἀπελάσαντες ἔριν, ἐκ τῶν θεοπνεύστων λόγων λάβωμεν τῶν ζητουμένων τὴν λύσιν.

Ita etiam Euagrius lib. 2. cap. 16. de Epheſina & Chalcedonenſi Synodo ſcribens, recenſet Ioannis Antiocheni ſententiam, à Cyrillo approbatam. Ex Euangelicis & Apoſtolicis de Domino vocibus, ſcimus viros diuinos conſtituiſſe, &c. *Euagrius.*

Et Cuſanus ſcribit, formam veterum vniuerſalium Synodorum fuiſſe, vt ſacra Euangelia ponerentur in medium. *Cuſanus.*

Item Auguſtinus Epiſtola 163. dicit, in priuatis etiam de religione diſputationibus ſeruatum. Vbicunque, inquit, locus conſtitutus fuerit, faciamus codices canonicos præſto eſſe. Et ſi qua proferri potuerint ex vtraque parte documenta, vt poſtpoſitis cæteris, rem tantam ad inquiſitionis terminum perducamus. *Auguſtinus.*

Chryſoſtomus homil. 13. in Geneſ. Dicunt de Paradiſo, non ſicut ſcripta ſunt, ſed alia ratione intelligenda. Sed Scriptura cum tale quiddam nos docere vult, ſeipſam exponit, & auditorem errare non ſinit. Oro igitur & obſecro, vt omnibus illis præcluſis auribus, ad amuſſim canonem ſacræ ſcripturæ ſequamur. *Chryſoſtom.*

Origenes in Ezechiel. homil. 7. Qui peſſimæ vitæ eſt, non facile homines ad falſum dogma ſollicitat: ſed illi qui conuerſationis optimæ ſunt. Qui ergo curam habet vitæ ſuæ, non capiatur hæreticorum manſuetudine, ad conſentiendum doctrinæ ipſorum. Nec meis qui doceo delictis ſcandalizetur, ſed ipſum dogma conſideret. Audi vero, quomodo Origenes ipſum dogma doceat conſiderandum. Nullum, inquit, imitemur, & ſi volumus imitari quempiam, propoſitus eſt nobis ad imitandum Chriſtus Ieſus, deſcripti ſunt actus Apoſtolorum, & Prophetarum geſta de ſacris voluminibus agnoſcimus. Illud exemplar firmum eſt, illud propoſitum ſolidum: quod qui ſequi cupit, ſecurus ingreditur. *Origenes.*

Cyrillus de recta fide ad Reginas: Neceſſarium nobis eſt, diuinas ſequi literas, & in nullo, ab earum præſcripto diſcedere. *Cyrillus.*

Auguſtinus contra Maximinum lib. 3. cap. 14. Sed nunc nec ego Nicenum, nec tu debes Ariminenſe, tanquam præiudicaturus proferre Concilium. Nec ego huius authoritate, nec tu illius detineris. Scripturarum authoritatibus non quorumcunque propriis, ſed vtriuſq; communibus teſtibus, res cum re, cauſa cum cauſa, ratio cum ratione concertet. *Auguſtinus.*

Origenes in Ieremiam: Neceſſe nobis eſt Scripturas ſanctas in teſtimonium vocare: ſenſus quippe noſtri & enarrationes, ſine his teſtibus non habent fidem.

Hieronymus ad Titum: Sine authoritate Scripturarum, garrulitas non habet fidem.

Idem in cap. Matth. 23. Quod de Scripturis autoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.

In Commentariis Pſalm. 86. quæ Hieronymi nomine feruntur: Dominus narrabit in Scripturis populorum & Principum qui fuerunt in ea. Quomodo narrabit Dominus? Non verbo, ſed Scriptura. In cuius Scriptura? populorum, hoc eſt, Scriptura ſancta, quæ populis omnibus legitur, hoc eſt, vt omnes intelligant. Plato ſcripſit non populis, ſed paucis, vix enim intelligunt tres homines. Iſti vero, hoc eſt Principes Chriſti, non ſcripſerunt paucis, ſed vniuerſo populo, non vt pauci in- *Hieronymus.*

ci in-

Digitized by Google

ci intelligerent, ſed vt omnes. Dicit & in Principum Scriptura, hoc eſt, Apoſtolorum & Euangeliſtarum, horum qui fuerunt in ea. Videte quid dicat. Qui fuerunt, non qui ſunt: vt exceptis Apoſtolis, quodcunque aliud poſtea dicetur, abſcindatur, non habeat poſtea authoritatem. Quamuis ergo ſanctus ſit aliquis poſt Apoſtolos, quamuis diſertus ſit, non habet authoritatem. Quoniam Dominus narrat in Scriptura populorum & Principum, horum qui fuerunt in ea.

Chryſoſtomus in ca. Matth. 24. homilia 49. Cum videritis hæreſin impiam, quæ eſt exercitus Antichriſti, ſtantem in locis Eccleſiæ ſanctis, tunc qui in Iudæa ſunt, conferant ſe ad montes, hoc eſt, qui ſunt in Chriſtianitate, conferant ſe ad Scripturas. Vera enim Iudæa, Chriſtianitas eſt: montes autem ſunt Scripturæ Prophetarum & Apoſtolorum, ſicut ſcriptum eſt: Fundamenta eius in montibus ſanctis. Quare autem in hoc tempore omnes Chriſtiani conferre ſe ad Scripturas debent? Quia in hoc tempore, ex quo obtinuit hæreſis Eccleſias, nulla probatio poteſt eſſe veræ Chriſtianitatis, neque refugium poteſt eſſe Chriſtianorum aliud, volentium cognoſcere fidei veritatem, niſi Scripturæ diuinæ. Antea enim multis modis oſtendebatur, quæ eſſet Eccleſia Chriſti, & quæ Gentilitas. Nunc autem nullo modo cognoſcitur, volentibus cognoſcere, quæ ſit vera Eccleſia Chriſti, niſi tantummodo per Scripturas. Quare? quia hæreſis omnia ſimiliter habet. Volens ergo cognoſcere, quæ ſit vera Eccleſia Chriſti, vnde cognoſcet, in tanta confuſione ſimilitudinis, niſi tantummodo per Scripturas? Sciens ergo Dominus tantam confuſionem rerum in nouiſſimis diebus eſſe futuram, ideo mandat, vt Chriſtiani, qui ſunt in Chriſtianitate, volentes firmitatem accipere veræ fidei, ad nullam rem fugiant, niſi ad Scripturas. Alioqui ſi ad alia reſpexerint, ſcandalizabuntur & peribunt, non intelligentes, quæ ſit vera Eccleſia, & per hoc incident in abominationem deſolationis, quæ ſtat in locis Eccleſiæ ſanctis.

Chryſoſt. Chryſoſtomus in Pſal. 95. Si quid dicitur abſque Scriptura, auditorum cogitatio claudicat. Verum vbi è Scriptura diuinæ vocis prodiit teſtimonium, & loquentis ſermonē, & audiētis animum cōfirmat.

Auguſtin. Auguſtinus in Pſal. 57. Auferantur de medio chartæ noſtræ, procedat in mediū codex Dei. Audi Chriſtum dicentem, audi veritatem loquentem.

Tertull. Tertullian. aduerſus Hermogenem: Adoro Scripturæ plenitudinem. Scriptum eſſe doceat Hermogenis officina. Si non eſt ſcriptum, timeat væ illud, abiicientibus aut detrahentibus deſtinatum.

Auguſtinus de peccatorum meritis, lib. 2. cap. 36. Vbi de re obſcuriſſima diſputatur, non adiuuantibus diuinarum Scripturarum certis clariſque documentis, cohibere ſe debet humana præſumptio, nihil faciens in partem alteram declinando.

Cyrillus. Cyrillus, ſiue is Origenes eſt, in Leuit. lib. 5. Si non potueris omnes carnes ſacrificii, ſecunda die finire, nihil de his in tertia die comedes, &c. Ego, inquit, in hoc biduo, puto duo teſtamenta poſſe intelligi, in quibus liceat omne verbum, quod ad Deum pertinet, requiri & diſcuti, atque ex ipſis omnem rerum ſcientiam capi, ſi quid autem ſuperfuerit, quod non Scriptura diuina decernat, nullam aliam debere tertiam Scripturam ad autoritatem ſcientiæ ſuſcipi.

Auguſt. Auguſtinus de vnitate Eccleſiæ, cap. 3. Non audiamus, Hæc dico, hæc dicis: ſed, Hæc dicit Dominus. Sunt certe libri Dominici, quorum authoritati vtrique conſentimus, vtrique credimus, ibi quæramus Eccleſiam, ibi diſcutiamus cauſam noſtram. Item, Auferantur de medio, quæ aduerſus nos inuicem, non ex diuinis canonicis libris, ſed aliunde recitamus. Quærat fortaſſe aliquis: Cur vis iſta auferre de medio? Quia nolo humanis documentis, ſed diuinis oraculis Eccleſiam ſanctam demonſtrari. Item, Quicquid attulerint & vndecunque recitauerint, audiamus potius, ſi oues eius ſumus, vocem paſtoris noſtri. Ergo in Scripturis ſanctis canonicis Eccleſiam requiramus.

Chryſoſtomus homil. 13. in 2. ad Cor. Non multorum opiniones habeamus, ſed res ipſas inquiramus. Abſurdum enim eſt, de pecuniis non credere aliis, ſed ipſas numerare & ſupputare: de rebus autem multo amplioribus, aliorum ſententiam ſimpliciter ſequi, præſertim cum habeamus omnium exactiſſimam trutinam, gnomonem & regulam, diuinarum legum aſſertionem. Ideo oro vos omnes, vt relinquatis, quid huic vel illi videatur, & de his Scripturis hæc omnia inquirite. *Chryſoſt.*

Chryſoſt. in 22. ca. Matth. Quicquid quæritur ad ſalutem, totum iam impletum eſt in Scripturis.

Origenes in Matth. homil. 25. Ad teſtimonium omnium verborum, quæ in doctrina proferimus debemus ſenſum Scripturæ proferre, quaſi confirmantem quem exponimus ſenſum. Sicut enim omne aurum quodquod fuerit extra templum, non eſt ſanctificatum: ſic omnis ſenſus, qui fuerit extra diuinam ſcripturam, quamuis admirabilis videatur quibuſdam, non eſt ſanctus, quia non continetur à ſenſu Scripturæ. Non ergo debemus ad confirmandam doctrinam noſtros proprios intellectus aſſumere: niſi quis oſtenderit eos ſanctos eſſe, ex eo, quod in Scripturis continentur diuinis, quaſi in templis quibuſdam Dei. *Origenes.*

Cyprianus ad Pompeium, habet valde elegantem ſententiam, quam Auguſtinus dicit ſine dubitatione optimam eſſe. In compendio eſt, inquit, apud religioſas mentes, & errorem deponere, & inuenire atque eruere veritatem. Nam ſi ad diuinę traditionis caput & originem reuertamur, ceſſat error humanus. Si canalis aquæ, qui copioſe prius & largiter profluebat, ſubito deficiat, nonne ad fontē pergitur, vt illic defectionis ratio noſcatur: vtrumne areſcentibus venis in capite ſiccauerit, an vero integra inde & plena procurrens, in medio itinere deſtiterit? Quod & nunc facere oportet Dei ſacerdotes, & in aliquo ſi nutauerit & vacillauerit veritas, ad originem Dominicam, & Euangelicam & Apoſtolicam traditionem reuertamur, & inde ſurgat actus noſtri ratio, vnde & ordo & origo ſurrexit. Et poſtea oſtēdit, vnde probandæ ſint traditiones: Vnde eſt, inquit, iſta traditio? Vtrum de Dominica & Euangelica authoritate deſcendens, an de Apoſtolorum mādatis atque epiſtolis veniens? Ea enim facienda eſſe, quæ ſcripta ſunt, Deus teſtatur & proponit, ad Ioſue dicens: Non recedet liber legis huius ex ore tuo, vt obſerues facere omnia, quæ ſcripta ſunt. Si igitur aut in Euangelio præcipitur, aut in Apoſtolorum epiſtolis & actibus continetur, obſeruetur etiam hæc ſancta traditio, &c. Non ignoro autem, Cyprianum hæc pro defēſione ſuæ rebaptiſationis, in qua errabat, allegare. Sed Auguſtinus refutans illum Cypriani errorem, non dicit, hoc principium ſeu axioma falſum eſſe, ad originem ſcilicet Apoſtolicæ traditionis in Scriptura comprehenſæ, eſſe recurrendum, indeque canalem in noſtra tempora *Cyprian.*

dirigendam, & traditiones omnes, quæ hoc titulo proponuntur, ad Scripturam eſſe exigendas, & inde probandas, ſed concedit hoc eſſe optimum, & ſine dubitatione faciendum, li. 5. c. 26. de vnico Baptiſmo contra Donatiſtas. In accommodatione vero Scripturæ oſtendit Cyprianum erraſſe. Fixum igitur manet illud principium de Scriptura, Auguſtini etiam conſenſu & commendatione.

Auguſtinus Auguſtinus de paſtoribus c. 14. Ego vocem paſtoris inquiro. Lege hoc mihi de Propheta, lege mihi de Pſalmo: recita de Lege, recita de Euangelio, recita de Apoſtolo. Inde ego recito Eccleſiam, toto orbe diffuſam, & Dominũ dicentem: Quę ſunt oues meæ, vocem meam audiunt, & ſequuntur me, auteſtantur chartæ humanæ, ſonent voces diuinę.

Auguſtinus de vnitate Eccleſiæ, c. 6. Legite hoc nobis de Lege, de Prophetis, de Pſalmis, de Euangelio, de Apoſtolicis literis legite, & credamus.

Cap. 10. Nec catholicis Epiſcopis conſentiendum eſt, ſicubi forte falluntur, vt contra canonicas Dei Scripturas aliquid ſentiant.

Cap. 12. Qui aliud euangelizat, anathema ſit, aut legat mihi hoc in Scripturis ſanctis, & non ſit anathema.

Cap. 16. Eccleſiam ſuam ſi poſſunt, demonſtrent: non in ſermonibus & rumoribus Afrorum, non in Conciliis Epiſcoporum ſuorum, non in literis quorumlibet diſputatorũ, non in ſignis & prodigiis fallacibus: quia etiam contra iſta, verbo Domini præparati & cauti redditi ſumus, ſed in præſcripto legis, in Prophetarum prædictis, in Pſalmorum cantibus, in ipſius paſtoris vocibus, in Euangeliſtarum prędicationibus & laborib. hoc eſt: in omnibus canonicis ſanctorum librorum autoritatibus. Item, Non dicat, Ideo verum eſt, quia illa & illa mirabilia fecit, vel iſte vel ille, aut quia homines ad memorias mortuorum noſtrorum orant & exaudiuntur, aut quia illa & illa ibi contingunt, aut quia ille vel ille tale viſum vel vigilans vidit, vel dormiens ſomniauit. Remoueantur iſta vel figmenta mendacium hominum, vel portenta fallacium ſpirituum. Nam nec nos propterea dicimus nobis credi oportere, quod in Eccleſia Chriſti ſumus, quia ipſam quam tenemus commendarunt innumerabiles noſtrę cõmunionis Epiſcopi, aut quia noſtrorũ collegarum Conciliis prędicata eſt, aut quia per totũ orbẽ in locis ſanctis, quæ frequentat noſtra communio, tanta mirabilia vel exauditionum, vel ſanitatum fiunt, &c. Item ipſe Dominus Ieſus, cum poſt reſurrectionem diſcipulorum oculis videndum, manibuſque tangendum corpus ſuum offerret, ne quid tamen fallaciæ ſe pati arbitrarentur, eos teſtimoniis legis, Prophetarum & Pſalmorum confirmandos eſſe iudicauit, &c. Hæ ſunt cauſę noſtrę documenta, hæc fundamenta, hæc firmamenta, inquit Auguſtinus.

Et cap. 20. concludit: Exigite ab iſtis, vt oſtendant aliqua manifeſta de Canonicis libris teſtimonia. Mementote quod Domini dictum ſit: Habent Moſen & Prophetas, audiant illos.

Et memorabile eſt, quod Auguſtinus illa de Scripturæ perſuaſione, ſe ex Manichęorum hęreſi eluctatum eſſe ſcribit, Confeſſ. li. 6. ca. 5. Perſuaſiſti mihi, non qui crederent, ſed qui non crederent libris tuis, eſſe culpandos. Itaque cum eſſemus infirmi ad inueniendam liquida ratione veritatem, & ob hoc opus nobis eſſet authoritate ſanctarum literarum, iam credere cœperam, nullo modo te tributurum fuiſſe tam excellentem illi ſcripturæ per omnes iam terras authoritatem, niſi & per ipſam tibi credi, & per ipſam te quæri voluiſſes.

Et alio in loco ita confitetur: Sed non ſinebas me vllis fluctibus cogitationum auferri ab ea fide qua credebam, & in Chriſto filio tuo Domino noſtro, atque in Scripturis ſanctis, quas Eccleſiæ tuę ſanctæ commendat authoritas, viam te poſuiſſe ſalutis humanæ ad eam vitam, quæ poſt hanc mortem futura eſt, &c. Et vetus catechiſatio talis fuit introductio, qua perſuadebantur catechumeni, vera & diuinitus patefacta eſſe, quæ in ſacra Scriptura continentur. Et eorum, quę in ſcriptura comprehenduntur, ſumma proponebatur, & declarabatur catechumenis. Cumque reſponderent ſe illa credere, & velle obſeruare, admittebantur ad Sacramenta. Ita catechiſatio erat introductio ad Scripturam. Sicut hæc colliguntur ex Auguſtino de catechiſandis rudibus ca. 6. 9. 26. & per totum librum.

Poſſem plures ex patribus ſententias recenſere, ſed poſito ex ipſa ſcriptura fundamento, ſufficit aliquas in conſpectu habere, quæ monſtrent conſenſum veteris Eccleſiæ, quo ita adiuuamur & confirmamur, vt fides tamen nitatur, non humana authoritate, ſed verbo Dei. Et ſunt quidem aliæ illuſtres Patrum ſententiæ, quæ in genere de verbo Domini, & de doctrina Apoſtolorum loquuntur: Sed ſcio quomodo illas illudant aduerſarii, non omnia ſcilicet verba Domini, nec totam doctrinam Apoſtolorum, ſcriptis contineri. Ideo illas potiſſimum veterum ſententias collegi, quæ diſerte & expreſſe de Scriptura loquuntur. Teſtimonia vero veterum, quę de Canone ſacræ Scripturę, & de ſcriptis Patrum loquuntur, ſuis poſtea locis annotabimus.

Habemus igitur etiam veteris Eccleſiæ teſtimoniũ de perfectione & ſufficientia Scripturæ, quod omnia, quæ ad fidem moreſque viuendi neceſſaria ſunt, contineat, ita vt regula, Canon & norma ſit, ex qua in negociis religionis probanda & cõfirmanda ſunt, quæcunque vt verbum Dei ſuſcipi debent. Et huius manifeſtiſſimæ veritatis luce, aduerſariorum oculi ita perſtringuntur, vt verbis fateri cogantur, ſacram Scripturam eſſe fidei regulam certiſſimam. Sed audi quæſo, quam veteratoriè Andradius illud eludat. Inde enim diſces, quo ſenſu intelligi velint, quando honoris (quod dicitur) gratia aliquando ita loquuntur, ſacram Scripturam eſſe fidei regulam. Hæc autem ſunt Andradij verba.

Omnia diuinarum literarum iudicio ita quidem metienda ſunt, vt nihil probemus diuerſum ab iis, quæ ſcripta ſunt. Fides tamen catholica non ita ex Scripturæ ſacræ finibus & anguſtiis circumſcribenda & coarctanda, vt nihil credamus amplectamurque quod in ſacris literis ſcriptum non ſit. Nam etſi omnia ſacris literis comprehenſa veriſſima ſint, non tamen omnia, quæ Chriſtiana fides credit, religio veneratur, ſacrarum literarum ſunt monumentis conſignata. Hæc Andradius Tridenti ſcripſit: in quibus vides, quam curtam, imperfectam, defectuoſam & conſutitiam regulam fidei faciant ex Scriptura. Veterum certe teſtimonia de Scriptura ita non loquuntur, & appellatio Canonis ſeu regulæ, hoc non patitur. Theophylactus enim dicit, Canon & amuſſis neque additionem patitur, neque ablationem. Et Photius apud Oecumenicum inquit: Quemadmodum in Canone ſeu norma ſiue abſtuleris quippiam, ſiue addideris, totum perdidiſti, ita & in fide.

Et contra Eunomium, qui ſymbolum, quod ve-

teres

teres regulam fidei vocarunt, ita ſe recipere aiebat, vt indicaret additamento exactiori opus habere. Baſilius lib.1. ita inquit: Regula & amuſſis, quandiu nihil defuerit, vt ſint regula & amuſſis, nullum additamentum ad ſinceritatem recipiunt, iuxta defectuoſum enim contingit additamentum. Vbi verò imperfecta fuerint, ne appellationes quidem has rectè ſuſceperint, vt ſcilicet vocentur regula & amuſſis, &c. Idem etiam, Andradio reſponſum eſſe volo: Si Scriptura non aliter eſt regula fidei, quàm eo, quo ipſe fingit modo, ne dignam quidem eſſe hac appellatione, vt vocetur regula fidei. Ideo etiam Pighius de Hierarchia Eccleſiæ lib.1. c.4. diſertè dicit, ipſi etiam Scripturæ propter obſcuritatem & flexibilitatem, opus eſſe alia certa & inflexibili norma & amuſſi; traditione ſcilicet Eccleſiaſtica. Vſque adeo miſera, curta, imperfecta, plumbea, incerta, flexibilis fidei regula eſt Scriptura. I nunc Tridentum, & quære à Patribus, an regula fidei ſit ſacra Scriptura? Quid enim reſponſi Principes noſtri retulerint, dignum eſt ſempiterna memoria, cum de forma ſalui conductus ageretur. Inter cætera petitum eſt à noſtris, vt de iudice controuerſiarum, ex Baſilienſi Conſilio hæc verba insererentur: Et ſignãter, quod in controuerſia lex diuina, praxis Chriſti, Apoſtolorum & primitiuæ Eccleſiæ vnà cum Conciliis & Doctoribus fundantibus ſe veraciter in eadem, pro veriſſimo iudice in hoc concilio admittantur. Tridentinis verò patribus intolerabile hoc viſum eſt, vt Conciliorum & Patrum ſententiæ eatenus tantum recipiantur, quatenus veraciter ſe fundant in ſacra Scriptura. Ideò formulam illam Baſilienſis Concilii expunxerunt, & pro ea ſubſtituerunt hæc verba: Et ſignanter quod cauſæ controuerſiæ ſecundum ſacram Scripturam, & Apoſtolorum traditiones, probata Concilia, Catholicæ Eccleſiæ conſenſum, & ſanctorum Patrum authoritates in Concilio Tridentino tractantur. Andradius verò omnia & ipſius verbi Dei, & Patrum teſtimonia de Scripturæ perfectione & ſufficientia, vna ἀποδείξει putat ſe poſſe euertere. Audiuit enim demonſtrationes Geometricas, non tam probare quam cogere. Eſt autem hæc ipſius demonſtratio: Deus ſemper in mundo habet aliquam Eccleſiam. Vera autem Eccleſia, à vera fide ſeiungi & ſeparari non poteſt. Neceſſario ergo nobis credendum eſt, quicquid ſiue olim, ſiue nunc Eccleſia ſiue tradidit, ſiue credit, etiamſi nullo id Scripturæ teſtimonio probari poſſit: & per conſequens, non ſcriptura, ſed Eccleſiæ ſenſus norma eſt exactiſſima, ad quam dirigenda & formanda eſt fides noſtra. Fortis me hercle eſt ἀπόδειξις, quæ vno impetu Scripturam de gradu ſuo proturbare conatur, ne ſit regula & Canon fidei noſtræ. Vnica illa demonſtratio potuiſſet, vel Chriſtum cum omnibus Apoſtolis condemnare, propterea quod Scripturæ teſtimoniis, contra conſenſum Phariſaicæ Eccleſiæ pugnabant, ſed facilis eſt reſponſio. Veriſſimum eſt, veram Eccleſiam à vera doctrina ſeu fide non poſſe ſeiungi. Illa enim eſt vera Eccleſia, quæ veram & ſanam doctrinam verbi Dei amplectitur & profitetur. Quando verò cœtus ille, qui habet titulum Eccleſiæ, diſcedit à vera doctrina verbi Dei, non ſequitur propterea, vel ſanam doctrinam falſam, vel errores, quos cœtus ille amplectitur, veritatem eſſe: ſed hoc ſequitur, cœtum illum, quando non amplius habet veram doctrinam non eſſe veram Eccleſiam. Non ergo ſicut Andradius vult, veritas verbi Dei dependet ab Eccleſia: ſed, econtrario veritas Eccleſiæ dependet & diiudicatur ex veritate verbi Dei, quod amplectitur & profitetur. Eccleſia enim non eſt cœtus αὐτοκρατορικὸς ſiue ἀνυπεύθυνος, ſed debet certis & firmis documentis oſtendere & probare, quod doctrina illa, quam amplectitur & profitetur, ſit diuinitus patefacta, vera & ſana. Illa verò documenta ſumit ex inſtrumentis librorum Scripturę Canonicorum, ſicut ex veterum ſententia hoc probauimus. Eſt & hoc conſiderandum, quod etiam in vera Eccleſia, ſuper fundamentum ſępe extruuntur fœnum, lignum, ſtipulę, 1. Cor.3. Aliquando vera Eccleſia pręualente & ſupereminente altero adulterino cœtu, ita quaſi latet, vt Elias dicat: Solus relictus ſum. Et quãdo filius hominis venerit, putâſne quod fidem inueniet in terra? Quod ſi quis tempore Elię ex conſenſu viſibilis cœtus, de doctrinę veritate iudicaſſet, omnino erraſſet. Andradii igitur poſtulatis oppono ſententiam, quę extat in Decre.11. quęſt.3. Is qui pręeſt, ſi contra voluntatem Dei, vel pręter quod in ſcripturis ſanctis pręcipitur, vel dicit aliquid, vel imperat, tanquam falſus teſtis Dei, & ſacrilegus habeatur. Oppono etiam Auguſtini ſententiam ſuprà citatã. In diſputatione enim de vera Eccleſia, multę magnę quęſtiones ſunt, quę non γεωμετρικῶς ſine probationibus poſtulandę, ſed ἐκκλησιαστικῶς probandę ſunt. An ſcilicet viſibilis ille cœtus, qui arrogat & vſurpat ſibi titulum Eccleſię, ſit ſemper & indubitato vera Eccleſia, ſiue habeat veritatem verbi Dei, ſiue non. Secundò, an ex ſtatu Eccleſię iudicandum ſit de veritate doctrinę, an verò ex doctrina diuinitus patefacta, iudicandum ſit, quę ſit vera Eccleſia. Chriſtus certè ſignum monſtrans veram Eccleſiam hoc conſtituit: Oues meę vocem meam audiunt. Et Paul. dicit: Superędificati eſtis ſuper fundamentum Prophetarum & Apoſtolorum. Auguſtinus diſputans contra Petilianum, quę & vbi ſit Eccleſia, non vult illã in ſermonibus & rumorib. hominum, non in Conciliis, non in ſcriptis Patrum, non in ſignis & prodigiis, ſed in diuinis libris Canonicis quęri & demonſtrari. Non audiamus, hęc ego dico, hęc tu dicis, ſed audiamus, Hęc dicit Dominus. Falſum igitur eſt, quod Andradius ſomniat, ideo aliquid credendũ eſſe, quia viſibilis ille cœtus, qui titulum habet Eccleſię, illud obſeruarit & obſeruet, quamuis nullo ſcripturę teſtimonio probari poſſit. Vera enim eſt Auguſtini ſententia: Si quis vel Apoſtolus, vel Eccleſia, vel etiã Angelus de cœlo, de quacunq. re, quę pertinet ad fidem, vitamque noſtram, nobis annunciauerit, prę terquam quod in ſcripturis legalibus & Euangelicis accepimus, anathema ſit. Sunt pręterea duo alii loci cõmunes Pontificiorum, de incertitudine, ſcilicet ſeu ambiguitate, & de obſcuritate ſcripturę: ſed illos aduerſarius meus Andradius non vult ingredi. Concedit enim ſcriptura ſacra nihil eſſe verius, certius, firmius & immutabilius, & vbi dogmata ſeu pręcepta tradit, ſcripturam eſſe certam, & minime ambiguam. Ab hęreticis verò, verba ſcripturæ à proprio & germano ſenſu transferri, & pro libito trahi ad varias & diuerſas ſententias. Et de hoc inter nos conuenit: non enim diſputamus, quid ſcriptura hæreticis fiat per accidẽs, ſed quid ſit per ſe. De obſcuritate Scripturæ, Andradius non poteſt abiicere illam quam ex Auguſtino contra Ieſuitas attuleram diſtinctionem, quod cum multa ſint in Scriptura obſcura & difficilia loca; omnia tamen, quæ ad fidem moreſque viuendi pertinent, inueniri in planis & aper-

Andradius.

tis ſcripturæ locis. Iſtud etiam, quod Irenæus dicit, probare cogitur: licet multa ſunt obſcura & parabolica Scripturæ loca, regulam tamen ipſam veritatis, in ſcripturis ſacris in aperto poſitam eſſe. Ne tamen nihil agere videatur Andradius, multa declamitat, quam multum periculi ſit in obſcuris ſcripturæ locis, ſi quis ea curioſe & audacter ad impiam & ſacrilegam opinionem torqueat. Sed in tota hac declamatione pugnat ſine aduerſario. Dicimus enim & nos, obſcura ſcripturæ loca, non eſſe exponenda, contra illam ſententiam, quæ in planis & apertis Scripturæ locis explicatur: imò ex obſcuris ſcripturæ locis, non eſſe extruendam ſententiam aliquam, quæ monſtrari non poſſit in aliis manifeſtis ſcripturæ locis. Quod verò Andradius ad myſteria quædam fidei, ex ſolis obſcuris ſcripturę locis alludere videtur, ſimpliciter opponimus verba Auguſtini. Nihil ferme de obſcuritatibus illis eruitur, quod non planiſſime dictum alibi reperiatur. Et contra Petilianum c. 5. Quia in ſcripturis multa figurate & obſcure poſita ſunt, aperta & manifeſta deligamus. Quę ſi in ſanctis ſcripturis non inuenirentur, nullo modo eſſet, vnde aperirentur clauſa, & illuſtrarentur obſcura. Illa igitur interim ſeponenda ſunt, quæ obſcurè ſunt poſita, & figurarum velaminibus inuoluta, & ſecundum nos, & ſecundum illos poſſunt interpretari. Et cap. 16. Non colligant & commemorent, quæ obſcure vel ambigue, vel figurate dicta ſunt: quæ quiſque ſicut voluerit, interpretatur ſecundum ſenſum ſuum. Talia enim recte intelligi exponique non poſſunt, niſi prius ea, quæ apertiſſimè dicta ſunt, firma fide teneantur.

Auguſtinus.

Item: Aliquid proferte, quod non egeat interprete, nec vnde conuincamini, quod de alia re dictum ſit, & vos illud ad veſtrum ſenſum detorquere conemini c. 19. Quæ ambigue poſita, & pro nobis, & pro vobis poſſint interpretari, nihil vtrique adiuuãt cauſam veſtram, ſed plane talia malam cauſam, vel moras faciendo ſuſtentant. Item hæc myſtica ſunt, operta ſunt, figurata ſunt, aliquid manifeſtum, quod interprete non egeat, flagitamus. Huic diſtinctioni de obſcuritate & perſpicuitate Scripturæ, addatur & altera, de qua Paulus loquitur, 2. Corinth. 4. Si velatum eſt Euangelium noſtrum, in his, qui pereunt velatum eſt: in quibus Deus huius ſeculi excæcauit mentes infidelium, ne illuceſcat ipſius lumen Euangelii. Et 1. Cor. 1. Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus. Sed Dominus aperit mentes, vt intelligant ſcripturas, dato Spiritu ſancto, Luc. 24. Iet. 31 Pertinet etiam huc, quod Auguſtinus dicit Epiſt. 3. Tanta eſt Chriſtianorum profunditas literarum, vt in eis quotidie proficerem, ſi eas ſolas ab ineunte pueritia vſque ad decrepitam ſenectutem maximo ocio, ſummo ſtudio, & meliore ingenio conarer addiſcere, non quo ad ea, quæ neceſſaria ſunt ſaluti, tanta in eis perueniatur difficultate: ſed cum quiſque ibi fidem tenuerit, ſine qua pie recteque non viuitur, tam multa, tamque multiplicibus myſteriorum vmbraculis opaca intelligenda proficientibus reſtant, tantaque non ſolum in verbis, quibus iſta dicta ſunt, verum etiam in rebus, quæ intelligendæ ſunt, latet altitudo ſapientię: vt annoſiſſimis, acutiſſimis, flagrantiſſimis cupiditate diſcẽdi hoc contingat, quod Scriptura dicit: Cum conſummauerit homo, tunc incipit.

Auguſtinus.

His verò diſtinctionibus poſitis & ſeruatis, firmum & immotum manet, Pſal. 18. Præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Pſal. 118. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis 2. Pet. 1. Sermo Propheticus ceu lucerna lucet in obſcuro loco.

Cyrillus.

Cyrillus contra Iulian. libro 7. reſpondens obiectioni, quod ſcriptura vulgarem & protritam habeat dictionem, inquit. Vt omnibus eſſent nota, paruis & magnis, vtiliter familiari ſermone commendata ſunt, ita vt nullius captum tranſcendant. Et libro 9. Ignorat Iulianus, quod nihil difficile eſt iis qui in legis verſantur ſcripturis. In acceſſa autem omnino ipſi & ſuis, quę ais ſententiarum in eis. Lactant. Num Deus & mentis & vocis, & linguæ artifex, diſerte loqui non poterit, imò vero ſumma prouidentia carere fuco voluit ea, quę diuina ſunt, vt omnes intelligerent, quæ ipſe omnibus loquebatur.

Auguſtinus.

Auguſtinus: Hoc ipſum verbum conſummatum & breuiatum, nec obſcurum Deus eſſe voluit: ideò breue, ne non vacaret legere: ideò apertum, ne diceat: Non licuit mihi intelligere.

Chryſoſt.

Chryſoſtomus Homil. 1. in Ioann. Huius doctrina, ſole clarior eſt & illuſtrior. Idem Homil. 9. in 2. ad Corin. Semper enim, quando aliquid obſcurum loquitur Paulus, ſeipſum iterum interpretatur.

Ambroſius.

Ambroſius lib. 3. Epiſt. 5. Ita nobiſcum loquitur, vt nos ſermonem eius intelligamus. Lib. 2. Epiſt. 7. Paulus in pleriſque ita ſeipſe in ſuis exponit ſermonibus, vt is qui tractat, nihil inueniat quod adiiciat ſuum, aut ſi velit aliquid dicere, Grammatici potius quam diſputatoris fungatur munere.

Auguſtinus Tracta. 21 in Ioann. Temere fortaſſis facimus, quia diſcutere & ſcrutari volumus verba Dei. Sed quare dicta ſunt, niſi vt ſciantur: quare ſonuerunt, niſi vt audiantur: quare audita ſunt, niſi vt intelligantur?

DE LIBRIS CANONICIS, SEV SCRIPTVRA Canonica.

EX PRIMO DECRETO QVARTÆ Seſſionis Concilij Tridentini.

Sacrorum librorum indicem, huic decreto aſcribendum cenſuit Synodus: ne cui dubitatio ſuboriri poſſit, quinam ſint, qui ab ipſa Synodo ſuſcipiantur. Sunt verò infra ſcripti Teſtamenti veteris. Quinque libri Moyſi, ſcilicet Geneſis Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Deinde Ioſue, Iudicum Ruth. Quatuor Regum. Paralipomenon duo, Eſdra duo, primus ſcilicet & ſecundus, qui dicitur Nehemias, Tobias, Iudith. Eſther. Iob, Pſalterium Dauidicum, centum quinquaginta Pſalmorum Parabolæ Salomonis, Eccleſiaſtes, Canticum Canticorum, Sapientia Eccleſiaſticus Eſaias Hieremias, Baruch. Ezechiel, Daniel duodecim Prophetæ minores, ſcilicet Oſea, Ioel, Amos. Abdias, Ionas. Micheas, Nahum, Habacuc, Sophonias. Aggeus, Zacharias, Malachias, duo Machabæorum, primus ſcilicet & ſecundus

Noui Teſtamenti. Quatuor Euangelia, ſecundum Matthæũ, Marcum, Lucam, & Ioannem Acta Apoſtolorum à Luca Euãgeliſta conſcripta, quatuordecim Epiſtolæ beati Pauli Apoſtoli, ſcilicet, ad Romanos, ad Corinthios duæ ad Galatas, ad Epheſios, ad Philippenſes, ad Coloſſenſes, ad Theſſalonicenſes duæ, ad Timotheum duæ, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos, Petri Apoſtoli duæ, Ioannis Apoſtoli tres. Iacobi Apoſtoli vna, vna Iudæ Apoſtoli. Apocalypſis Ioannis Apoſtoli

Si quis autem libros ipſos integros, cum omnibus ſuis partibus prout in Eccleſia Catholica legi conſueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habẽtur, pro ſacris & canonicis non ſuſceperit, & traditiones prædictas ſciens & prudens contempſerit, anathema ſit.

Omnes

Digitized by Google

Omnes itaque intelligant, quo ordine & via ipſa Synodus, poſt iactum fidei confeſſionis fundamentum, ſit progreſſura, & quibus potiſſimum teſtimoniis ac præſidiis, in confirmandis dogmatibus, & inſtaurandis in Eccleſia moribus ſit uſura.

EXAMEN.

Tres potiſſimum quæſtiones ad hunc locum pertinent. Prima, quæ ſit ratio appellationis, quod Scriptura vocatur Canonica, & quomodo illa appellatio confirmet, quæ de authoritate, perfectione & ſufficientia ſcripturæ hactenus diximus. Secunda, à quibus, & quomodo conſtitutus ſit ſcripturæ Canon, ſiue vnde ſcriptura habeat authoritatem Canonicam. Tertia, qui libri ſint Canonici, qui apocryphi.

Nugæ ſunt, quod quidam fabulantur, ideo ſcripturam vocari Canonicam, quod illa autoritas per Canonem alicuius Concilij ipſi attributa ſit, cum ne nominare aut fingere quidem poſſint Concilium aliquod, in quo primum conſtitutus ſit talis Canon ſcripturæ, quaſi antea ſcriptura non habuiſſet talem authoritatem. Quod enim Canones, qui ſub Apoſtolorum nomine circumferuntur, huius rei mentionem faciunt, tam eſt putidum, vt Lindanus etiam illud, vt ſuppoſititium reprobet. Nam & tertium Machabæorum librum Canonicum faciunt, imò libros Clementis inter Canonicos referunt, de quibus longe diuerſum iudicium extat apud Euſebium lib. 3. c. 38. Non igitur eo modo ſcriptura vocatur Canonica, ſicut vocantur horæ Canonicæ, aut ſatisfactiones Canonicæ, aut ſicut κακὰ θηρία γαστέρες ἀργαί abligurientes bona Eccleſiaſtica vocantur Canonici.

Sed abſque dubio appellatio ſumpta eſt ex Paulo, qui Galat. 6. inquit: ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσουσι, Quotquot ſecundum hunc Canonem ſeu regulam incedent, pax ſuper illos & miſericordia. Et Philip. 3. Eodem Canone ſeu regula ambulare. 2. Corin. 10. doctrinam Apoſtolicam vocat κανόνα, cuius μέτρον Deus quaſi admenſus ſit Paulo, quouſque eius propagatione pertingere deberet. Sumpta autem eſt appellatio ex Pſalm. 19. In omnem terram exiuit regula eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Verba ſiue doctrinam Apoſtolorum vocat קו, quod ſignificat Canonem ſeu regulam, conſtantem aut linea aut funiculo, quæ applicatur ad ſtructuram, ſeu quodcunque opus, ne à vera ratione, aut extra debitum ordinem aberret: ſed vt certo ordine, & debita ratione conficiatur & abſoluatur. Et ſuauiſſima eſt hæc metaphora, quæ ad doctrinam Apoſtolorum transfertur. Eſt enim Eccleſia, domus Dei viuentis, cuius ædificatio eſt ex Deo, & architecti ſunt miniſtri verbi. Vt autem ſtructura illa miniſterio verbi, ſeu prædicatione doctrinæ recte inchoetur, iuſto ordine & debita ratione conficiatur & abſoluatur, opus eſt certo Canone ſeu regula, ad quam architecti opus ſuum exigant, ne ædificatio à iuſto ordine, & debita ratione exorbitet. Et regula illa eſt doctrina Apoſtolorum, Pſalm. 19. Quia verò illa, quantum & ſatis & neceſſe eſt, ſcriptis eſt comprehenſa, ſcriptura vocatur Canonica, libri Canonici, ſiue Canon ſcripturæ, quia eſt talis regula, ad quam ſtructura fidei Eccleſiæ formanda & aptanda eſt, ita vt quicquid ad illam regulam conuenit, rectum, ſanum, & Apoſtolicum iudicetur, quicquid verò non quadrat, ſed ab illa regula, ſiue in exceſſu, ſiue in defectu exorbitat & aberrat, recte iudicetur ſuppoſitium, adulterinum, erroneum. Et Paulus vtitur verbo στοιχεῖν κανόνι. Sicut acies caſtrorum certo ordine inſtruitur, progreſſura contra hoſtiles incurſiones, ita quando Eccleſia veſtigiis veræ fidei vult incedere, Rom. 4. ita vt munita ſit contra pericula corruptelarum, opus habet certo Canone ſeu regulâ, ſecundum quam incedat, intra cuius limites & terminos ſe contineat, ne in errorem incidat. Et quicunque iuxta hanc regulam incedunt, pax ſuper illos, & miſericordia, inquit Paulus. Ille verò Canon ſeu regula, eſt doctrina diuinitus ab initio mundi generi humano patefacta, per Patriarchas, Prophetas, per Chriſtum & Apoſtolos. Et quia illa doctrina, ſcriptis per Dei voluntatem eſt comprehenſa, ideo & inde ſcriptura vocatur Canonica.

Valde illuſtris igitur eſt appellatio ſcripturæ Canonicæ, quæ probat & confirmat illa, quæ hactenus de eius authoritate, perfectione & ſufficientia diximus. κανὼν enim, ſicut Varinus annotat, vocatur etiam in trutinis pars illa, quæ in medio librilis lingulæ inſtar conſiſtit, & oſtendit vel æquilibrium, vel exceſſum, vel defectum. Quam metaphoram pulcherrime expreſſit Auguſtinus lib. 2. cap. 6. de Baptiſmo contra Donatiſtas: Afferamus, inquit, non ſtateras doloſas, vbi appendamus, quod volumus, & quomodo volumus, pro arbitrio noſtro, dicentes: Hoc graue, hoc leue eſt: Sed afferamus diuinam ſtateram de ſcripturis ſanctis, tanquam de theſauris Dominicis, & in illa quid ſit grauius appendamus, imò non appendamus, ſed à Domino appenſa recognoſcamus. Hæc pulcherrima eſt explicatio, quo ſenſu ſcriptura appelletur Canonica. Ariſtoteles 2. Polit. cap. 8. diſputans, vtrum melius ſit gubernationem politicam inſtituere κατὰ γράμματα, ſecundum leges ſcriptas, aut ſecundum quod hominibus videtur æquum, vtitur vocabulo κανόνος. Inquit enim: πάντα βέλτιον γίνεσθαι κατὰ νόμον ἢ κατ᾽ ἀνθρώπων βούλησιν. οὐ γὰρ ἀσφαλὴς ὁ κανών. Sicut igitur lex ſcripta, Canon eſt iudiciorum politicorum, ita ſcriptura vocatur Canonica, quod ſit certa & infallibilis regula fidei. Varinus Canonem ita definit, quod ſit μέτρον ἀδιάψευστον, πᾶσαν πρόσθεσιν καὶ ἀφαίρεσιν μηδαμῶς ἐπιδεχόμενον. Hoc eſt, Canon eſt regula, ſeu menſura infallibilis, quæ nullo modo admittit, vt aliquid ei vel addatur, vel detrahatur, &c. Hoc modo ſcriptura vere eſt Canonica. Ita Cicero dicit, Tyronem eſſe κανόνα ſcriptorum ſuorum, quod ea moderetur, corrigat & emendet.

Demoſthenes περὶ στεφάνου, dicit ὅροι καὶ κανόνες ἀγαθῶν, Græcis erant, tueri libertatem. Cœlius etiam annotat, κανονικοὺς vocatos Pythagoræ illos harmonicos, qui non eſt auditu tantum, ſed præcipue ex ratione iudicabant de harmoniis. Plutarchus etiam in vita Solonis dicit: Chronica quædam appellata fuiſſe κανόνας: cuius appellationis ratio, facile poteſt intelligi. Hæ obſeruationes illuſtrant & explicant, quæ ſit ratio appellationis, quod ſcriptura vocatur Canonica. Et in hanc ſententiam extant Auguſtini multa pulcherrima dicta, ex quibus quædam annotabimus, clariſſime enim oſtendunt perfectionem & ſufficientiam ſcripturæ.

Contra Fauſtum Manichæum lib. 11. cap. 5. De his libris, qui non præcipiendi authoritate, ſed proficiendi exercitatione ſcribuntur nobis dici poteſt, aliquid eos habere non conſonum fortaſſe occultiori, & ad dignoſcẽdum difficiliori veritati. Quod genus literarum non cum credendi neceſſitate, ſed cum iudicandi libertate legendum eſt. Cuſta- *Auguſtinus de perfectione & ſufficientia Scripturæ.*

men ne intercluderetur locus, & adimeretur poſteris ad quæſtiones difficiles tractandas atque verſandas linguæ ac ſtyli ſaluberrimus labor, diſtincta eſt à poſteriorum libris, excellentia Canonicæ autoritatis Veteris & Noui Teſtamenti, quæ Apoſtolorum confirmata temporibus, per ſucceſſiones Epiſcoporum, & propagationes Eccleſiarum, tanquam in ſede quadam ſublimiter conſtituta eſt, cui ſeruiat omnis fidelis & pius intellectus. Ibi ſi quid velut abſurdum mouerit, non licet dicere, Autor huius libri non tenuit veritatem, ſed, aut codex mendoſus eſt, aut interpres errauit, aut tu non intelligis. In opuſculis autem poſteriorum, quæ libris innumerabilibus continentur, ſed nullo modo illi ſacratiſſimæ Canonicarum ſcripturarum excellentiæ coæquantur, etiam in quibuſcunq; eorum inuenitur eadem veritas, longe tamen eſt impar autoritas. Itaque in eis, ſi qua forte propterea diſſonare putantur à vero, quia non vt dicta ſunt, intelliguntur, tamen liberum ibi habet lector auditórve iudicium, quo vel approbet quod placuerit, vel improbet quod offenderit, & ideo cuncta eiuſmodi, niſi vel certa ratione, vel ex illa Canonica authoritate defendantur, vt demonſtretur ſiue omnino ita eſſe vel fieri potuiſſe, quod vel diſputatum ibi eſt vel narratum, ſi cui diſplicuerit, aut credere noluerit, non reprehenditur. In illa verò Canonica eminentia ſacrarum literarum, etiamſi vnus Propheta, ſeu Apoſtolus, aut Euangeliſta, aliquid in ſuis literis poſuiſſe ipſa Canonis confirmatione declaratur, non licet dubitare quod verum ſit: Alioquin nulla erit pagina, qua humanæ imperitiæ regatur infirmitas, ſi librorum ſaluberrima autoritas, aut contempta penitus aboletur, aut interminata confunditur.

Manifeſte affirmat Auguſtinus, Scripturam Canonicam regere humanæ imperitiæ infirmitatem, ei ſeruire debere omnem fidelem & pium intellectum, ex illis demonſtranda & iudicanda eſſe reliqua.

Contra Fauſtum lib. 13. cap. 5. Cum Manichæi Scripturam non reciperent, dicebant, ſe famæ de Chriſto crediſſe. Auguſtinus reſpondet: Si famæ de Chriſto credidiſtis, videte vtrum idonea teſtis ſit, conſiderate, quo vos præcipiteris. Scripturas, tanta autoritate firmatas commendataſque reſpuitis, miracula non facitis, quæ ſi faceretis, etiam ipſa in vobis caueremus, per inſtruentem nos Dominum, Matth. 24. Vſque adeo nihil credi voluit aduerſus confirmatam Scripturarum autoritatem, &c.

De Baptiſmo contra Donatiſtas lib. 2. cap. 3. Obiicere nobis ſoletis Cypriani literas, Cypriani conſilium. Quis autem neſciat, ſanctam Scripturam Canonicam, tam Veteris quam Noui Teſtamenti certis ſuis terminis contineri: eamque omnibus poſterioribus Epiſcoporum literis ita præponi, vt de illa omnino dubitari & diſceptari non poſſit, vtrum verum, vel vtrum rectum ſit, quicquid in ea ſcriptum eſſe conſtiterit? Epiſcoporum autem literas, quæ poſt confirmatum Canonem vel ſcriptæ ſunt, vel ſcribuntur, & per ſermonem forte ſapientiorem cuiuſlibet in ea re peritioris, & per aliorum Epiſcoporum grauiorum autoritatem, doctorumque prudentiam, & per Concilia licere reprehendi, ſi quid in eis forte à veritate deuiatum eſt.

Ad Vincentium Donatiſtam Epiſtola 48. Noli contra diuina teſtimonia colligere velle calumnias ex Epiſcoporum ſcriptis, primò, quia hoc genus literarum ab authoritate Canonis diſtinguendum eſt. Non enim ſic leguntur, tanquam ita ex eis teſtimonium proferatur, vt contra ſentire non liceat, ſi forte aliter ſapuerint, quam veritas poſtulat.

In tractatu de Paſtoribus: Conſtituit montes Iſrael authores Scripturarum diuinarum, ibi paſcite, vt ſecure paſcatis, quicquid inde audieritis, hoc vobis bene ſapiat: quicquid extra, reſpuite, ne in nebula erretis, colligite vos ad montem Scripturæ, ibi ſunt deliciæ cordis veſtri, ibi nihil venenoſum, nihil alienum, paſcua ibi vberrima tantum.

Contra Fauſtum lib. 23. Quod de generatione Mariæ Fauſtus poſuit, quia Canonicum non eſt, non me aſtringit.

In Pſalm. 67. Teſtimoniis vtriuſque Teſtamenti ita acquieſcendum, vt quando ex his aliquid profertur & probatur, omnis contentio pacifica quiete finiatur. Item, tunc prædicatoribus verbum veritatis datur, ſi autoritas ab eis duorum teſtamentorum non relinquatur.

De nuptiis & concupiſcentia libro 2. capite 33. Iſta controuerſia iudicem quærit. Iudicem ergo Chriſtus, & cui mors eius profecerit, ipſe dicat: Hic eſt, inquit, ſanguis meus, &c. Iudicet cum illo & Apoſtolus, qui clamat: Proprio filio non pepercit, &c.

Contra Creſconium lib. 2. c. 31. Nos nullam facimus Cypriano iniuriam, cum eius quaſlibet literas à Canonica diuinarum Scripturarum authoritate diſtinguimus. Neque enim ſine cauſam tam ſalubri vigilantia Canon Eccleſiaſticus conſtitutus eſt, ad quem certi Prophetarum & Apoſtolorum libri pertineant, quos omnino iudicare non audeamus, & ſecundum quos de cæteris literis, vel fidelium & infidelium iudicamus.

Ibidem c. 32. Ego huius Epiſtolæ autoritate non teneor, quia literas Cypriani, non vt Canonicas habeo, ſed eas ex Canonicis conſidero, & quod in eis diuinarum Scripturarum authoritati congruit, cum laude eius accipio, quod autem non congruit, cum pace eius reſpuo.

Epiſtola 19. ad Hieronymum. Ego ſolis eis Scripturarum libris, qui iam Canonici appellantur, hunc timorem & honorem didici deferre, vt nullum eorum autorem ſcribendo aliquid erraſſe, firmiſſime credam, alios autem ita lego, vt quantalibet ſanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem, quia ipſi ita ſenſerunt, ſed quia mihi vel per illos authores Canonicos, vel probabili ratione, quod à veritate non abhorreat, perſuadere potuerunt.

Epiſt. 112. ad Paulinam: Si diuinarum Scripturarum, ea ſcilicet, quæ Canonicæ in Eccleſia nominantur, perſpicua aliquid firmatur authoritate, ſine vlla dubitatione credendum eſt. Alij verò teſtibus vel teſtimoniis, quibus aliquid credendum eſſe ſuadetur, tibi credere, vel non credere liceat, quantum meriti ea ad faciendam fidem, vel habere, vel non habere perpenderis.

Et quia aliquoties Auguſtinus meminit, reliquos ſcriptores omnes, vel ex libris Canonicis, vel certa aut probabili ratione probare debere, quod vera ſint quæ ſcribunt, quæſtio eſt, quam intelligat rationem probabilem? Illud verò perſpicue multis verbis explicat Epiſtola 112. ad Paulinam: Si ea quæ non videmus, neq; de Scripturis ſanctis didicimus, nulla omnino credidiſſemus, vnde ſciremus eſſe ciuitates, vbi nunquam fuimus, vel à Romulo conditam Romam? Vnde ſciremus, quinam parentes Auguſtinus

nos

Digitized by Google

nos procreaſſent, quibus auis maioribúſque geniti eſſemus? talium quippe cum plurima ſciamus, non tamen ea vel vllo ſenſu præſentia, vel Canonicorum eloquiorum autoritate didicimus, ſed aliis referentibus, de quorum teſtimonio in hoc duntaxat rerum genere, minime dubitandum eſſe putauimus. In quibus, ſi alicubi fallimur credendo, nihil periculi eſſe iudicamus, ſi non ſit cõtra illam fidem, qua pietas informatur. Hæc prælocutio mea, te atq; alios qui ita lecturi ſunt, præſtruit, qualis ſeu meorum, ſeu quorumlibet ſcriptorum iudices eſſe debeatis, ne vel ſcire vos opinemini quod neſciris, vel temere credatis, quod neque corporis ſenſibus, aut animi contuitu in eiuſdem rei, quæ cognoſcenda eſt euidentia percepiſtis, neque Canonicarum Scripturarum authoritate credẽdum eſſe didiciſtis, &c. Hanc Auguſtini ſententiam integram propterea adſcripſi, vt certo intelligatur, quid Auguſtinus velit, cum dicit vel authoritate ſcripturæ Canonicæ, vel per alias certas aut probabiles rationes probandum eſſe, quod Patres aſſirmant. Pontificij enim ex illis rationibus mox vel ſuas traditiones, vel aliquid aliud fabricarent. Sed habemus ipſius Auguſtini declarationem.

Sacra Scriptura vnde habet authoritatem.

Altera huius loci quæſtio eſt. Cum valde magna & eminens ſit ſcripturæ Canonicæ autoritas, vnde illam habeat & acceperit, ſeu à quibus conſtitutus ſit Canon ille, ad quem certi libri Canonici pertineant? Pontificij dicunt, ab Eccleſia Scripturam habere illam authoritatem, quod Pighius ita interpretatur, authoritatem Eccleſiæ quodammodo ſuperiorem eſſe authoritate Scripturarum: ſiquidem Eccleſiæ authoritas, Scripturis quibuſdam, eiſque præcipuis, quam neque ex ſe, neque ex authoribus ſuis apud nos habebant, Canonicam impartita eſt authoritatem. Alij dicunt, vſque adeo Eccleſiæ authoritatem eſſe ſupra Scripturam, quod Euangelia ab Apoſtolis, vt à Matthia, Iacobo, Bartholomæo, Thoma, Philippo, Petro, Andræa ſcripta, Eccleſia potuit reiicere: & quod rurſus Canonicam potuit impertiri authoritatem, illis, quæ conſcripta ſunt à Marco & Luca, qui non fuerunt Apoſtoli, ſed quos Lindanus dicit, antea fuiſſe Apoſtatas, vt qui Ioannis ſexto à Chriſto defecerint. Sunt qui non verentur blaſphemare ſacram Scripturam diuinitus inſpiratam, ſi authoritate Eccleſiæ deſeratur, non plus per ſe valere quam fabulas Æſopi.

Et ex his poſtulatis extruunt hoc axioma, quod ea, quæ Eccleſia tradit & proponit, etiam ſine vllo Scripturæ teſtimonio eandem habeant authoritatem, ſicut ſcriptura Canonica, cui Eccleſia hanc authoritatem indulſerit. Sed falſiſſimum eſt, Eccleſiam habere authoritatem eiiciendi & improbandi vllam ſcripturam, quam certo conſtet diuinitus inſpiratam eſſe. Falſum eſt & hoc, ſacram Scripturam nec ex ſe, nec ex ſuis authoribus habere authoritatem Canonicam, ſed eam aliunde ex Eccleſiæ authoritate ſcilicet mutuatam eſſe.

Illud verò manifeſte blaſphemum eſt, quod ſi præſens Eccleſia, Pontifex ſcilicet Romanus cum ſuis prælatis, Scripturam ſua autoritate deſererent, non plus illam per ſe valituram, quam fabulas Æſopi.

Habet igitur ſcriptura Canonica eminentem illam ſuam authoritatem principaliter inde, quod diuinitus eſt inſpirata, 2. Timot. 3. hoc eſt, quod non hominum voluntate allata eſt, ſed quod à Spiritu ſancto impulſi homines Dei & locuti ſunt, & ſcripſerũt. 2. Petr. 1. Vt autem tota hæc neceſſaria res contra omnes impoſturas eſſet certiſſima, Deus certos quoſdam homines ad ſcribendum elegit, & illos multis miraculis & diuinis teſtimoniis ornauit, vt nullum eſſet dubium diuinitus inſpirata eſſe ea, quæ ſcribebant.

Poſtremo ſcripta illa diuinitus inſpirata, tũc cum ſcriberentur publica teſtificatione propoſita, tradita & commendata ſunt Eccleſiæ, vt ea, adhibita ſumma cura & prouidentia, incorrupta conſeruaret, & quaſi per manus traderet, & commendaret poſteritati. Et ſicut vetus Eccleſia tempore Moſis, Ioſuæ & Prophetarum, ita etiam primitiua Eccleſia tempore Apoſtolorum, certo potuit teſtificari quæ ſcripta eſſent diuinitus inſpirata. Nouerat enim authores, quos Deus peculiaribus teſtimoniis Eccleſiæ commendarat: nouerat etiam, quæ eſſent illa quæ ab ipſis ſcripta erant, & ex iis quæ traditione viuæ vocis ab Apoſtolis acceperat, poterat iudicare, illa quæ ſcripta erant, eſſe illam ipſam doctrinam, quam Apoſtoli viua voce tradebant. Ita Ioann. 21. Apoſtoli teſtimonium, & Eccleſiæ teſtificatio coniunguntur: Hic eſt diſcipulus ille, qui ſcripſit hæc, & ſcimus quia verum eſt teſtimonium eius. Ita Paulus certo ſigno notauit genuinas ſuas Epiſtolas. Habet igitur ſcriprura Canonicam authoritatem, principaliter à Spiritu ſancto, cuius impulſu & inſpiratione prodita eſt. Deinde à ſcriproribus, quibus Deus ipſe certa & peculiaria veritatis teſtimonia perhibuit. Poſtea à primitiua Eccleſia habet authoritatem, vt à teſte, cuius tempore ſcripta illa edita & approbata fuerunt.

Scriptura autoritatem habet, 1. à Spiritu ſancto, 2. à Scriptoribus, 3. à primitiua Eccleſia.

Hæc verò teſtificatio primitiuæ Eccleſiæ, de ſcriptis diuinitus inſpiratis, poſtea perpetua ſucceſſione per manus tradita eſt poſteritati, & in certis antiquitatis hiſtoriis diligenter conſeruata, ita vt ſequens Eccleſia, cuſtos eſſet teſtificationis primitiuæ Eccleſiæ de Scriptura. Maxima igitur eſt differentia, 1. inter teſtificationem primitiuæ Eccleſiæ, quæ fuit tempore Apoſtolorum. 2. inter teſtificationem Eccleſiæ, quæ proxime poſt Apoſtolorum tempora ſecuta eſt, quæque primæ Eccleſiæ teſtificationem acceperat. 3. & inter teſtimonium præſentis Eccleſiæ de Scriptura. Quæ enim & nunc eſt, & antea fuit Eccleſia, ſi poteſt oſtendere teſtimonia eorum qui acceperant & nouerant teſtificationem primæ Eccleſiæ de germanis ſcriptis, credimus ei, vt teſti probanti ſua dicta. Non autem habet poteſtatem ſtatuendi aut decernendi aliquid de libris ſacris, cuius non poſſit certa documenta ex teſtificatione primitiuæ Eccleſiæ proferre. Hæc ſunt veriſſima, & tota diſputatio rectiſſime ex his fundamentis intelligi poteſt.

Ita ex allegationibus, quæ extant in Nouo Teſtamento colligi poteſt, quis fuerit Canon ſcripturæ Veteris Teſtamenti. In Nouo Teſtamento Iohannes vidit trium Euangeliſtarum ſcripta, & probauit ea. Paulus Epiſtolas ſuas peculiari nota ſignauit; Petrus eas vidit, & Eccleſiæ commendauit. Ioannes ſuis ſcriptis annectit, & ſuum & Eccleſiæ teſtimonium. Omnino enim non quælibet, ſed Apoſtolica authoritas requiritur, vt in N. Teſtamento probetur ſcriptum aliquod eſſe Canonicum, ſeu diuinitus inſpiratum. Ita Tertullianus refutaturus Euangelium à Marcione adulteratum, inquit: Conſtituimus inprimis Euangelicum inſtrumentum, Apoſtolos authores habere, quibus hoc munus promulgandi Euangelij ab ipſo Domino ſit impoſitum. Si & Apoſtolicos, non tamen ſolos, ſed cum Apoſtolis: quo-

niam prædicatio Apoſtolorum ſuſpecta fieri poſſet, ſi non aſſiſtat illi authoritas magiſtrorum, imò Chriſti, qui magiſtros Apoſtolos fecit. Et mox addit: Quia Euangelium ante Lucam diſcurrit, habuit vtique authenticam paraturam, per quam ad Lucam vſque peruenit, cuius teſtimonio aſſiſtente, Lucas quoque poſſit admitti. Et poſtea: Dico apud Eccleſias Apoſtolicas, & iam apud vniuerſas id Euangelium Lucæ, quod tuemur ab initio editionis ſuæ ſtare. Eadem authoritas Eccleſiarum Apoſtolicarum cæteris patrocinabitur Euangeliis, quæ per illas & ſecundum illas habemus.

Et Auguſtinus inquit: Eo tempore ſcripſerunt, quo non ſolum ab Eccleſia Chriſti, verumetiam ab ipſis adhuc in carne manentibus Apoſtolis probari meruerunt.

Et memorabilis eſt hiſtoria quam Hieronymus ex Tertulliano recitat, vnde intelligi poteſt, qua vigilantia conſtitutus ſit Canon librorum Canonicorum Noui Teſtam. Ioanni enim Deus poſt mortem reliquorum Apoſtolorum, longiorem vitam côceſſit, vt Apoſtolica vigilantia Eccleſiæ ad omnem poſteritatem proſpiceretur, ne adulterina ſcripta ſub Apoſtolorũ nomine Eccleſiis obtruderentur. Hiſtoriam autem Hieronymus ſic refert. Cum poſt mortem Pauli libellus quidam de Periodo Pauli & Teclæ ſpargeretur, & ſub nomine ac titulo Pauli circumferretur, presbyterum quêdam in Aſia σπουδαστὴν Pauli conuictum apud Ioannem Apoſtolum, quod author eſſet illius libri & confeſſum, ſe hoc Pauli amore feciſſe, & ob id excidiſſe. Ita Hieronymus.

Quod verò Marcus & Lucas, qui non fuerunt Apoſtoli, ad ſcribendum Euangelium diuinitus vocati ſunt, Auguſtinus hanc reddit rationem, ne putaretur, quod attinet ad prædicandum & percipiendum Euangelium, intereſſe aliquid, vtrum illi annuncient, qui Dominum hîc in carne apparentem diſcipulatu famulante ſecuti ſunt: an hi, qui ex his fideliter comperta crediderunt, diuina prouidentia procuratum eſt per Spiritum ſanctum, vt quibuſdam etiam ex illis, qui primos Apoſtolos ſequebantur, non ſolum annunciandi, verum etiam ſcribendi Euangelium tribueretur authoritas &c. Et huc pertinet altera Auguſtini ſententia: Eo tempore ſcripſerunt, quo non ſolum ab Eccleſia Chriſti, verum etiam ab ipſis adhuc in carne manentibus Apoſtolis probari meruerunt.

Hoc igitur modo conſtitutus eſt Canon Scripturæ in Nouo Teſtamento, & inde ſcriptura Canonica habet eminentem illam authoritatem.

Huc etiam pertinet, quod Tertullianus de præſcriptione affirmat, ipſas authenticas Apoſtolorum literas, hoc eſt, ipſa αὐτόγραφα Apoſtolorum, ſuo adhuc tempore in Eccleſiis Apoſtolicis conſeruata extitiſſe. Euſebius etiam alicubi narrat de ſcripto quodam, quod ſub Pauli nomine ferebatur, quoſdam affirmaſſe, αὐτόγραφον extare in Tarſo Ciliciæ: ſed compertum fuit, falſam eſſe narrationem. Vides ergo, quibus documentis vſa fuit Eccleſia, quæ poſt Apoſtolorum tempora ſecuta eſt in diiudicandis genuinis libris.

Et hanc primæ Eccleſiæ, quæ Apoſtolorum tempore fuerat, teſtificationem de genuinis Apoſtolorum ſcripturis, poſteritas quæ mox ſecuta eſt, tam conſtanter & fideliter retinuit & conſeruauit, vt cum multa poſtea quaſi ab Apoſtolis conſcripta proferrêtur, reiecta & reprobata fuerint, tanquam ſuppoſititia & adulterina, primò ideo, quia non poterat oſtendi, & probari ex teſtificatione primæ Eccleſiæ, quod vel ab Apoſtolis eſſent conſcripta, vel viuentibus Apoſtolis comprobata, & primæ Eccleſiæ tradita & commendata: ſecundò, quia afferebant peregrinam doctrinam, non conſentaneam illi, quam Eccleſia ab Apoſtolis acceptam, in recenti tunc adhuc memoria conſeruabat. Ita Serapion apud Euſebium lib. 6. de Euangelio quodam, quod Petri titulum præferebat, iudicat: Nos, inquit, Petrum & reliquos Apoſtolos, ſicut & Chriſtum recipimus, ſed ψευδεπίγραφα reiicimus, velut gnari eorum ſenſus & ſententiæ, ſcientes, quod talia οὐ παρελάβομεν, hoc eſt, non accepimus tradita ab Apoſtolis &c. His duobus κριτηρίοις adhibitis, vetus Eccleſia quædam ſcripta ſimpliciter reiecit, vt ſuppoſititia & adulterina, quædam verò, de quibus vel non certiſſima, vel non conſentientia, primitiuæ Eccleſiæ extabant teſtimonia, non ſimpliciter damnauit, ſed tamen diſtinguere & ſeiungere voluit ab illis, quæ ſine vlla dubitatione & contradictione vera & legitima erant ſcripta.

Ita Euſeb. lib. 3. cap. 3. & 25. facit tres ordines ſcriptorum. Primum eorum quæ nec ficta, nec dubia, ſed ἀναντιρρήτους ἐνδιαθήκους, γνησίους καὶ ἀνωμολογημένας, hoc eſt quæ ſine contradictione teſtamentaria, legitima, catholica, & omnium Eccleſiarum confeſſione certa ſunt. *Tres ordines ſcriptorum iuxta Euſebium.* Secundum ordinem ponit eorum ſcriptorum, de quibus dubitatum fuit, an certo eſſent ab illis Apoſtolis conſcripta & edita, quorum nomen & titulum præferunt, vt quæ contradictionem, non conſentientibus primitiuæ Eccleſiæ teſtificationibus paſſa ſunt, illa non fuerunt ſimpliciter damnata, ſed vſurpata & lecta à multis Eccleſiaſticis viris, vt non inutilia. Et ſicut quæ prioris generis ſunt, vocata ſunt Canonica & Catholica: ita quæ ad ſecundum ordinem pertinent, vocata ſunt hagiographa Eccleſiaſtica, & à Hieronymo, apocrypha. Et tam accurata diſtinctio ideo ſalubri vigilantiâ facta eſt, vt certus eſſet Canon, & certa regula dogmatum ſeu fidei in Eccleſia: Vt ſciant, inquit Cyprianus, à quibus ſibi fontibus verbi Dei haurienda ſint pocula. De Apocryphis ſeu Eccleſiaſticis, quæ ad ſecundum ordinem pertinent, inquit Hieronymus: Legit hæc Eccleſia ad ædificationem plebis, non ad authoritatem Eccleſiaſticorum dogmatum confirmandam. Item, illorum authoritas ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt, minus idonea iudicatur. Cyprianus, ſiue is Ruffinus eſt, in expoſitione Symboli inquit: Quæ legi quidem in Eccleſiis voluerunt, non tamen proferri ad authoritatem ex his fidei confirmandam.

Tertium verò ordinem ſcriptorum Euſebius facit eorum, quæ ſunt ſuppoſititia, adulterina & falſa, ſimpliciter reiiciuntur & reprobantur.

Item quæſtio eſt: I. An Eccleſia, quæ primitiuam & vetuſtiſſimam illam ſecuta eſt, vel quæ nunc eſt Eccleſia, poſſit ea ſcripta, quæ hoc modo reiecta & reprobata ſunt authentica facere? Et manifeſtum eſt, quod non. II. An ea quæ ex teſtificatione primæ Eccleſiæ habent certa & firma authoritatis ſuæ teſtimonia, poſſit reiicere & probare? Et non arbitror quenquam hoc dicturum. Tertia igitur quæſtio eſt: An ea ſcripta, de quibus in antiquiſſima Eccleſia, propter quorundam contradictionem dubitatum fuit, ideo quod teſtificationes primitiuæ Eccleſiæ de his non conſentiꝛent, an, inquam, præſens Eccleſia poſſit illa ſcripta facere Canonica, Catholica, & paria illis, quæ primi ordinis ſunt

ſunt? Pontificii non tantum diſputant ſe hoc poſſe, ſed de facto illam autoritatem vſurpant: In vniuerſum tollentes primitiuæ & antiquiſſimæ Eccleſiæ neceſſariam diſtinctionem, inter libros Canonicos & Apocryphos, ſeu Eccleſiaſticos. Sed manifeſtiſſimum eſt ex iis, quę diximus: Eccleſiam nullomodo habere illam autoritatem, eadem enim ratione poſſet etiam vel Canonicos libros reiicere, vel adulterinos canoniſare. Tota enim hęc res (ſicut diximus) pendet ex certis teſtificationibus eius Eccleſiæ, quæ tempore Apoſtolorum fuit: quas acceptas proxime ſequens Eccleſia, certis & fide dignis hiſtoriis conſeruauit. Vbi igitur non poſſunt proferri certiſſima documenta primitiuę & antiquiſſimæ Eccleſiæ, ex teſtificationibus veterum, qui non longe, poſt Apoſtolorum tempora vixerunt, libros illos de quibus controuertitur, fuiſſe ſine contradictione & dubitatione, pro legitimis & certis acceptos & commẽdatos Eccleſiæ, non valent vlla humana decreta. Quam inſolens enim eſt audacia, ita ſtatuere, licet primitiua & ſequens antiquiſſima Eccleſia, de libris illis, propter multorum Eccleſiaſticorum contradictionem dubitarit, ideo quod non ſatis certa & firma autoritatis ipſorum teſtimonia extarent, hoc tamen non obſtante decernimus, debere illos pro omnino certis pari autoritate, cum illis, qui legitimi ſemper iudicati ſunt, recipi. Sed quibus documentis hoc veſtrum decretum probatis? Reſpondet Pighius: Eccleſia habet illam poteſtatem, quod poteſt ſcriptis quibuſdam impertiri Canonicam autoritatem, quam nec ex ſe, nec ſuis autoribus habent. Quin igitur impartiantur illam autoritatem, vel fabulis Æſopi, vel veris narrationibus Luciani. Non quod libros illos, de quibus controuerſia eſt, velim fabulis Æſopi comparari (tribuo enim illis cum Cypriano & Hieronymo, honorificum locum, quem in veteri Eccleſia ſemper habuerunt) ſed ἐπαγωγῇ εἰς ἀδύνατον, ſicut Dialectici loquuntur, volui oſtendere, in diſputatione de libris ſcripturę, Eccleſiam non habere illam poteſtatem, quod poſſit ex falſis ſcriptis facere vera, ex veris falſa, ex dubiis & incertis facere certa, canonica & legitima ſine vllis certis & firmis documentis, quę ad hanc rem requiri, ſupra diximus.

Auguſtinus Et plane eodem modo Auguſtinus, quando diſputat de conſtitutione Canonis librorum Scripturæ, non tribuit Eccleſię merum & mixtum imperium iuxta ſcripturam, ſed teſtificationis meminit, & qualem teſtificationem intelligat, conſideretur. Contra Fauſtum, lib. 28 ca. 2. Cum cœpero Matthæi Euangelium recitare, continuo dices, illam narrationem non eſſe Matthæi: Tu mihi quid contra lecturus es? Aliquem forte librum Manichæi. Sicut ergo ego credo, illum librum eſſe Manichęi, quoniam ex ipſo tempore, quo Manichęus viuebat in carne, per diſcipulos eius, certa ſucceſſione prępoſitorum veſtrorum, ad veſtra vſque tempora cuſtoditus atque perductus eſt: ſic & iſtum librum crede eſſe Matthęi, quem ex illo tempore, quo Matthęus ipſe in carne vixit, interrupta ſerie temporum, Eccleſia certa connexionis ſucceſſione vſque ad tẽpora iſta perduxit. Ibidem li. 33. cap. 6. Etiam in literis ſecularibus, ſub clarorum autorũ nominibus, poſtea multa prolata ſunt, & ideo repudiata, quia vel his, quę ipſorum eſſe conſtaret, minime congruerent, vel eo tempore, quo illi ſcripſerunt, nequaquam innoteſcere, & per ipſos, vel familiariſſimos eorum in poſteros prodi commendarique meruerunt, Platonis, Ariſtotelis, Ciceronis, aliorumq́; eiuſmodi authorum libros, vnde nouerunt homines, quod ipſorum ſunt? niſi temporum ſibimet ſuccedentium conteſtatione continua. Quæ Partes conſcripſerunt, vnde conſtat, quid cuiuſq́; ſit? niſi quia his temporibus, quibus ea quis ſcripſit, quibus potuit inſinuauit & edidit, & inde in alios atq́; alios continuata notitia, latiuſque formata ad poſteros, etiam vſq; ad noſtra tempora peruenerunt. Ecce iſtas literas, quas habemus in manibus, ſi poſt aliquantum tempus vitæ huius noſtræ, vel illas quiſq; Fauſti eſſe, vel has neget meas, vnde conuincitur? niſi quia illi, qui nunc iſta nouerunt, notitiam ſuam ad longè etiam poſt futuros continuatis poſterum ſucceſſionibus traiiciunt. Quæ cum ita ſint, quis dicat hoc meteri nõ potuiſſe Apoſtolorum Eccleſiam tam fidam tam numeroſam fratrum concordiam, vt eorum ſcripta fideliter ad poſteros traiicerent? Lib. 11. cap. 2. Quam libri à te prolati originẽm, quam vetuſtatem, quam ſeriem ſucceſſionis teſtem citabis? Et vides in hac re, quid Eccleſiæ Catholicæ valeat authoritas, quæ ab ipſis fundatiſſimis ſedibus Apoſtolorum, vſque ad hodiernum diem ſuccedentium ſibimet Epiſcoporum ſerie, & tot populorum conſenſione firmatur, lib. 32. cap. 21. Hic iam ſi quæratis à nobis, vnde ſciamus Apoſtolorum eſſe iſtas literas: breuiter vobis reſpondemus, inde nos ſcire, vnde & vos ſcitis illas literas eſſe Manichæi. De ciuitate Dei lib. 15. c. 23. Omittamus earum Scripturarum fabulas, quæ apocryphæ nuncupantur, eo quod earum occulta origo non claruit patribus, à quibus vſque ad nos authoritas verarum Scripturarum certiſſima & notiſſima ſucceſſione peruenit. In his autem apocryphis etſi inuenitur aliqua veritas, tamen propter multa falſa, nulla eſt canonica authoritas. Scripſiſſe quidem nonnulla diuina Enoch, negare non poſſumus, cum in hoc Epiſtola canonica Iudas Apoſtolus dicat: ſed non fruſtra non ſunt in eo canone Scripturarum, quæ ſeruabatur in templo Hebræi populi, ſuccedentium diligentia ſacerdotum. Cur autem hoc? niſi quia ob antiquitatem ſuſpectæ fidei iudicata ſunt, nec vtrum hæc eſſent quæ ille ſcripſiſſet, poterat inueniri: non talibus proferentibus, qui ea per ſeriem ſucceſſionis reperirentur rite ſeruaſſe, vnde illa quæ ſub eius nomine proferuntur, rectè à prudentibus iudicantur non ipſius eſſe credenda: ſicut multa ſub nominib. & aliorum Prophetarum, & recentiora ſub nominibus Apoſtolorum ab hæreticis proferuntur: quæ omnia ſub nomine apocryphorum, ab authoritate canonica, diligenti examinatione remota ſunt.

De conſenſu Euangeliſt. lib. 1. Cæteri ſcriptores, vel non tales extiterunt ſuis temporibus, vt eis fidem haberet Eccleſia, atque in authoritatem Canonicam ſanctorum librorum, ſcripta eorum reciperet: vel quia ſcriptis ſuis quædam fallaciter indiderint, quæ Catholica & Apoſtolica regula fidei, & ſana doctrina condemnat.

Idem contra Fauſtum: Legunt ſcripturas apocryphas Manichæi, neſcio à quibus ſutoribus fabularum, ſub nomine Apoſtolorum ſcriptas: quæ ſuorum ſcriptorum temporibus in autoritatem ſanctæ Eccleſiæ recipi mererentur, ſi ſancti & docti homines qui tunc in hac vita erant, & examinare talia poterant, eos vera locutos eſſe cognoſcerent.

Manifeſtum eſt, Auguſtinum non tribuere Eccleſiæ illam poteſtatem, quod poſſit ſcriptis quibuſdam tribuere Canonicam authoritatem, quam nec

Digitized by Google

ex ſe ipſis, nec ex ſuis autoribus habuerunt, & quam illis cum ſcriberentur temporibus, non habuerint, ſicut Pontificij contendunt. Sed alia eſt ratio authoritatis Spiritus ſancti: cuius impulſu & inſpiratione Prophetæ, Apoſtoli, & Apoſtolorum diſcipuli libros ſacros conſcripſerunt, qui miraculis doctrinam illam conſcriptam confirmarunt: & alia eſt ratio teſtificationis Eccleſiæ, quod ſcripta illa ſint à Prophetis & Apoſtolis vel conſcripta, vel comprobata, & Eccleſiæ commendata. Et in hac teſtificatione alia etiam eſt ratio illius Eccleſiæ, quæ fuit illis temporibus, cum libri illi primum ſcriberentur, & eius Eccleſiæ, quæ poſtea ſecuta eſt. Illa enim tantum conſeruat, & ad poſteros tranſmittit teſtificationem primæ Eccleſiæ, non autem vel debet, vel poteſt aliquid de libris illis ſtatuere, cuius non habeat certa documenta ex teſtificatione primæ Eccleſiæ.

Gerſon. Item Gerſon de vita ſpirituali, lectione 2. coroll. 7. diſputat, maiorem hac in re fuiſſe authoritatem primitiuæ Eccleſiæ, quam nunc ſit. Et addit: Non eſt in poteſtate Papæ, aut Concilij, aut Eccleſiæ, immutare traditiones datas ab Euangeliſtis & ab Apoſtolis, ſicut quidam delirant, Nec habent parem authoritatis firmitatem, vt faciant aliquid eſſe pure de fide. Subiungit & hoc: Et hic aperitur modus intelligendi illud Auguſtini: Euangelio non crederem, niſi me authoritas Eccleſiæ compuliſſet. Ibidem enim Eccleſiam ſumi pro primitiua congregatione fidelium eorum qui Chriſtum viderunt, audierunt, & ſui teſtes extiterunt. Hæc Gerſon.

Tertia quæſtio eſt: Qui libri ſint in Canone, & qui non ſint in Canone? ſicut Hieronym. loquitur. Non autem de ſuppoſititiis, adulterinis, & falſis ſcriptis nunc loquimur, quorum Catalogus extat apud Euſebium, & diſtin. 15. can. Sancta Romana. Sed de illis libris quæſtio eſt, qui ſimul extant in vulgata Bibliorum editione, quique in Eccleſiis à fidelibus leguntur. De illis quæritur veteris Eccleſiæ teſtificatio, an omnes ſint eiuſdem certitudinis, & paris authoritatis. Eſt autem certiſſimum & manifeſtiſſimum, veteris Eccleſiæ hanc eſſe teſtificationem, quod ex illis libris quidam ſint in Canone, quidam non ſint in Canone, ſed ſint Apocryphi: ſicut Hieronymus ſolet loqui (quod idem eſt) quædam ex illis ſcriptis eſſe legitima, & quæ ſine contradictione certa & conſentientia ſuæ authoritatis teſtimonia habeant, ab vniuerſa prima & veteri Eccleſia. De quibuſdam vero dubitatum fuiſſe propterea, quod propter quorundam contradictionem non habuerint ſatis certa, firma & conſentientia primæ & veteris Eccleſiæ teſtimonia de ſua authoritate.

Et ex ſcriptis veteris Teſtamenti, inter apocrypha quæ non ſunt in Canone, numeratur Liber Sapientiæ, Syrach, Iudith, Tobias, tertius & quartus Eſdræ, Baruch, Epiſtola Ieremiæ, libri Machabæorum, particulæ in Eſther & Daniele.

Apocrypha ſcripta Vet. Teſtamenti. Et ratio, quare libri illi ab authoritate Canonica ſeparati ſunt, non eſt obſcura. Quidam enim ex illis, poſt tempora Prophetarum, tunc ſcripti ſunt, cum populus Iſrael non amplius habebat Prophetas, quales veteres fuerant: & ſcripti ſunt ab illis, qui non habebant diuina teſtimonia, ſicut Prophetæ, de doctrinæ ſuæ certitudine & authoritate. Quidam vero ex illis libris, præferunt quidem nomina Prophetarum, ſed non habuerunt certas teſtificationes, quod ab illis quibus tribuuntur, eſſent conſcripti: Hæc ratio manifeſta eſt, quare remoti ſint à canone ſcripturæ. Iſtos ergo libros qui nunc vult facere canonicos, illum neceſſe eſt probare poſſe, quod certo, abſque omni dubitatione ſint à Prophetis conſcripti: quod probare impoſſibile eſt. Vel neceſſe eſt ſtatuere, ad Scripturam diuinitus inſpiratam nihil referre, ſiue habeat diuina certitudinis, authoritatis & veritatis teſtimonia: ſiue humana tantum habeat teſtimonia. Conſideret igitur Lector, quo tandem euaſura ſit dictatoria librorum illorum Canonizatio.

Ex libris Noui Teſtamenti, qui in prima & veteri Eccleſia non habuerunt ſatis certa, firma & conſentientia certitudinis & authoritatis ſuæ teſtimonia, hi recenſentur.

Euſebius libro 3. capite vigeſimoquinto: Scripta quæ non habentur pro indubitatis, ſed quibus contradicitur, licet multis ſint cognita, hæc ſunt: Epiſtola Iacobi, Iudæ, poſterior Petri, & altera cum tertia Ioannis: Apocalypſin Iohannis quidam reprobant, quidam certis & indubitatis ſcripturis adiudicant.

Hieronymus in Catalogo ſcript. Epiſtola Iacobi, ab alio quodam ſub eius nomine edita aſſeritur.

Euſebius lib. 2. c. 23. Iſtius Iacobi qui Iuſtus & Oblias vocabatur, dicitur eſſe Epiſtola, quæ prima ſcribitur inter Catholicas. Sciendum autem eſt, (ὡς νοθεύεται) hoc eſt, quod non pro genuina & legitima, ſed pro notha & adulterina iudicetur. Non multi igitur veterum (τῶν παλαιῶν) iſtius meminerunt, ſicut & quæ Iudæ: quia de libro Enoch qui apocryphus eſt, teſtimonium aſſumit, à pleriſque reiicitur

Euſebius libro 3. capite 3. Eam, quæ circumfertur altera Petri epiſtola, non eſſe legitimam accepimus. *Scripta apocrypha noui Teſtamenti.*

Hieronymus in Catalogo ſcripto: Secunda à pleriſque Petri eſſe negatur, propter ſtyli cum priori diſſonantiam.

Euſebius lib. 3. cap. 25. Reliquis duabus epiſtolis Ioannis contradicitur. Et rationem addit cap. 25. Quia, inquit, dubitatum fuit, vtrum eſſent Iohannis Euangeliſtæ, an vero alterius cuiuſpiam eiuſdem cum illo nominis.

Euſebius lib. 3. cap. 3. Non eſt ignorandum quod quidam in Romana Eccleſia epiſtolam ad Hebræos reprobarunt, aſſerentes contradici, quaſi non ſit Pauli.

Lib. 6 c. 25. Origenes ponens catalogum Canonicorum ſcriptorum Veteris Teſtamenti, dicit libros Machabæorum ἔξω τούτων eſſe. Ibidem: Petrus vnam epiſtolam, de qua certo conſtat, poſt ſe reliquit: Eſto autem reliquerit & alteram: de illa namque controuertitur. Item, Alteram & tertiam Ioannis, non omnino germanas eſſe dicunt. Ibidem: De epiſtola ad Hebræos, character dictionis non habet τὸ ἰδιωτικὸν ἐν λόγῳ, ſicut Paulus confitetur ſe idiotam eſſe ſermone. Quiſquis autem poteſt diſcernere inter phraſes, fatebitur epiſtolam ad Hebræos ἐν συνθέσει τῆς λέξεως ἑλληνικωτέραν. Ruſus quod ſenſus huius epiſtolæ nequaquam inferiores ſint illis literis, quæ ſine contradictione Apoſtolicæ ſunt, fatebitur, quiſquis diligenter legerit Apoſtolica. Et tandem concludit: Si qua igitur eccleſia, epiſtolam illam tanquam Pauli recipit αὕτη εὐδοκιμείτω καὶ ἐπὶ τούτῳ. Non enim fruſtra priſci viri, Pauli eſſe tradiderunt. Quis vero illam ſcripſerit, τὸ μὲν ἀληθὲς Deus nouit. Ad nos vero hiſtoria peruenit, vel à Clemente, vel à Luca eſſe ſcriptam: vt ſenſus ſint Pauli, phraſis vero & compoſitio ſit ἀπομνημονεύσαντός τινος Apoſtolica, & quaſi σχολιογραφήσαντος, quæ dicta erant à præceptore.

Hiero-

Hieronymus in 8.cap. Eſaiæ: Licet Latina Eccleſia Epiſtolam ad Hebræos inter Canonicas ſcripturas non recipiat.

Euſeb. lib.3. cap.2. De Apocalypſi etiamnum apud multos diſpar eſt opinio, probantibus illam aliis, aliis vero reprobantibus.

Lib.3.c.39. Veriſimile eſt, alterum Iohannem, qui inter ſeniores numeratur, niſi quis primum, qui inter Apoſtolos nominatur, Apocalypſin illam vidiſſe, quæ ſub nomine Iohannis circumfertur, lib.5.c.8. Irenæus tribuit illam Iohanni Apoſtolo. Ita & lib.6. c.25. Origenes.

Cur de quibuſdam ſcriptis noui Teſtamenti veteres dubitarunt.

Hæc verum teſtimonia ideo annotaui, vt non tantum notus ſit Catalogus ſcriptorum Noui Teſtamenti, quæ non habent ſatis certa, firma & conſentientia authoritatis ſuæ teſtimonia: ſed vt præcipue notari poſſint rationes, quare de illis dubitatum fuerit. 1. Quia apud veteres non inuenta fuerunt ſatis certa, firma & conſentientia teſtimonia de teſtificatione primæ Apoſtolicæ Eccleſiæ, quod libri illi eſſent ab Apoſtolis comprobati, & Eccleſiæ commendati. 2. Quia non certo ex teſtificatione primæ & veteris Eccleſiæ conſtitit, an ab illis ſub quorum nomine editi ſunt, libri illi conſcripti eſſent: ſed iudicati fuerunt ab aliis ſub nomine Apoſtolorum editi. 3. Cum quidam ex vetuſtiſſimis, aliquos ex illis libris tribuerent Apoſtolis, quidam vero contradicerent: res iſta ſicut non erat indubitato certa, relicta fuit in dubio. Pendet enim tota hæc diſputatio à certis, firmis & conſentientibus primæ & veteris Eccleſiæ teſtificationibus: quæ vbi deſunt, ſequens Eccleſia ſicut non poteſt ex falſis facere vera, ita nec ex dubiis poteſt certa facere ſine manifeſtis & firmis documentis. Contra hæc tàm manifeſta antiquitatis teſtimonia Tridentinum Concilium ſeſſione quarta, ita decernit: Si quis libros integros cum omnibus ſuis partibus, prout in veteri vulgata Latina editione habentur, pro ſacris & canonicis non ſuſceperit, anathema ſit. Sed vnde hoc ſuum decretum, contra antiquitatis teſtimonia probant & confirmant? Num proferunt certa & manifeſta quædam documenta, ex teſtificationibus primæ Apoſtolicæ & veteris Eccleſiæ, quod libri illi controuerſi, eandem certitudinem, & parem authoritatem cum reliquis, de quibus nunquam dubitatum fuit, habeant? Nihil minus: neque enim poſſunt hoc facere. Sed rapiunt ſibi hanc poteſtatem, quod Papa cum ſuis Prælatis, poſſit & illis, & forſan aliis etiam libris impertiri Canonicam authoritatem, quam nec ex ſe, nec ex ſuis authoribus merentur, & quam tempore Apoſtolorum & primitiuæ Eccleſiæ non habuerunt: ſicut Pighius contendit. Quin igitur aperte dicunt, quod res eſt? Licet probari non poſſit, libros illos vel à Prophetis, vel ab Apoſtolis ſiue ſcriptos, ſiue comprobatos, & à prima veterique Eccleſia certo & conſtanter receptos: imo licet contrarium manifeſtiſſimis antiquitatis teſtimoniis meridiana luce clarius probetur: hoc tamen non obſtante, ſtatuimus & decernimus, certo hoc credendum eſſe, licet nulla à nobis huius rei idonea proferantur documenta, quia (ſi dis placet) plenitudo huiuſmodi Antichriſtianæ poteſtatis, ſepulta eſt in ſcrinio pectoris Pontificij.

Dicunt Anathema omnibus, qui libros Apocryphos non recipiunt eadem certitudine & authoritate, ſicut Canonicos. Anathema igitur erit Euſebius, Hieronymus, Origenes, Melito, & tota prima Apoſtolica ea vetus Eccleſia: ex cuius teſtificatione, illa quæ ſupra de libris iſtis recitauimus, accepta ſunt.

Scio quod Nicephorus ſcriptor non admodum vetus, lib.3. vbi ex Euſebio recitat primitiuæ & veteris Eccleſiæ ſententiam de libris iſtis apocryphis, addit, Eccleſiam iamdudum illos pro legitimis & teſtamentariis recepiſſe. Sed quas affert rationes, quæ documenta, quare à teſtificationibus primitiuæ Eccleſiæ diſcedendum ſit? Nihil certe Hilarius in prologo Pſalmorum, de re graui profecto non ſatis grauiter agit. Ludit enim, quia 22. ſunt libri Canonici veteris Teſtamenti, iuxta numerum literarum Hebraicarum: ideo quia Græcorum & Latinorum, 24. ſunt literæ, addendos eſſe Canoni duos libros, Iudith, ſcilicet & Tobiam, vt numerus reſpondeat literis. Sed in re tàm graui & ſeria, non tàm friuolè ludendum eſt.

Tota igitur diſputatio in hac quæſtione conſiſtit: An certum & indubitatum ſit, libros illos de quibus hæc controuerſia eſt, eſſe Scripturam diuinitus inſpiratam à Propheris & Apoſtolis, quæ diuinitus authoritatem illam habuerunt vel editam, vel approbatam?

Tota antiquitas reſpondet, non eſſe certum, ſed propter multorum contradictiones fuiſſe dubitatum. Tridentinum vero ſupercilium anathema minatur, niſi quis illos ſuſceperit pari, imo eadem certitudine & authoritate, ſicut reliquos libros de quibus nunquam dubitatum fuit. Quid igitur mirum eſt, quod paraſiti quidam Pontificij diſputarunt, Papam poſſe nouos fidei articulos condere: cum hoc loco nouam Scripturam Canonicam fabricare non vereatur? vt nullum amplius ſit dubium, quis ſit ille, qui in templo Dei ſedens, ſuper omne quod Deus dicitur, extollitur, 2.Theſſ.2.

Nunquid igitur ſimpliciter abiiciendi & damnandi ſunt libri illi? Nequaquam hoc quærimus. Quem igitur vſum habet hæc diſputatio? Reſpondeo. Vt regula fidei, ſiue ſanæ in Eccleſia doctrinæ certa ſit. Ex ſolis enim libris Canonicis, authoritatem Eccleſiaſticorum dogmatum confirmandam veteres cenſuerunt, ſicut teſtimonia ſupra allegata ſunt. Solius Canonicæ Scripturæ authoritas, idonea iudicata fuit ad roboranda illa, quæ in cõtentionem veniunt: reliquos vero libros, quos Cyprianus Eccleſiaſticos, Hieronymus apocryphos nominat, legi quidem voluerunt in Eccleſiis, ad ædificationem plebis, non ad authoritatem Eccleſiarum dogmatum confirmandam. Non enim voluerunt illos proferri, ad authoritatem ex his fidei confirmandam. Et illorum authoritas, ad roboranda ea quæ in contentionem veniunt, minus idonea iudicata fuit. Nullum igitur dogma ex iſtis libris extrui debet, quod non habet certa & manifeſta fundamenta & teſtimonia in aliis Canonicis libris. Nihil quod controuerſum eſt, ex iſtis libris probari poteſt, ſi non extent aliæ probationes & confirmationes in libris Canonicis. Sed quæ in illis libris dicuntur, exponenda & intelligẽda ſunt, iuxta analogiam eorum, quæ manifeſte traduntur in libris Canonicis. Hanc eſſe vetuſtatis ſententiam, nullum eſt dubium. Sed Concilium Tridentinum propter illam ipſam cauſam, neceſſariam & veriſſimam, hanc veteris Eccleſiæ diſtinctionem infringit, ſubuertit & tollit: quia (ſicut Andradius meus inquit) non volunt ſe in has conicere anguſtias, vt omnibus aliis præſidiis deſtituti, à ſola Canonica Scriptura fidem mutuen-

Vſus huius diſputationis.

Digitized by Google

tur. Inquit enim Synodus Tridentina, ſe ideo ex libris Apocryphis facere Canonicos: vt oſtendat, quibus potiſſimum teſtimoniis & præſidiis, in confirmandis dogmatibus, & inſtaurandis moribus ſit vſura.

Quid igitur antiquitatis ſuffragia prætendunt, qui primæ & veteris Eccleſiæ ſententiam de Canone fidei & dogmatum ab ipſis fundamentis ſubuertunt? Et diligenter conſideret Lector, quid incommodi in Eccleſiam inuexerit, neglecta & ſublata antiquiſſima illa diſtinctio, inter libros Canonicos, Apocryphos & adulterinos ſeu falſos. Primum enim ad authoritatem librorum Canonicorum, paulatim adiungi cœperunt reliqui, qui Apocryphi vocantur Hieronymo. Poſtea ex adulterinis & reprobatis ſcriptis, multa tanquam ex traditionibus citari cœperunt: ſicut oſtendemus in loco de traditionibus. Tertiò circa Gregorij tempora cœpit dici, Concilia amplectenda & veneranda eſſe ſicut Euangelia. Quartò, gloſſa in can. Nol. diſt. 15. inquit: Auguſtinus loquitur ſecundum illa tempora, cum adhuc ſcripta Patrum non erant Authentica: ſed hodie omnia iubentur teneri vſque ad vltimum iota. Quintò acceſſit & hæc impudentia, quod Auguſtini ſententiam de doctrina Chriſtian. lib. 2. cap. 8. turpiſſime falſare non ſunt veriti. Ita enim legunt & interpretantur, diſtinct. 19. can. In Canonicis: Inter ſcripturas Canonicas præponendas eſſe illas, quas Apoſtolica ſedes (hoc eſt, Romana) habere, & ab ea alij accipere meruerunt Epiſtolas. Ibi decretales Romanorum Pontificum non tantum æquantur, ſed præponuntur ſcripturæ Canonicæ: idque manifeſtiſſimo crimine falſi. Auguſtinus enim hoc non dicit. Sed qui miramur, cum arrogent ſibi illam licentiam, quod poſſint canonizare libros qui tẽpore Apoſtolorum & primitiuæ Eccleſiæ tales habiti non fuerunt? Poſtremò. Quia hæc de Conciliis, Patribus & Decretis Pontificum nimis craſſa, noſtro quidem ſeculo videri poſſint, ſi æquentur Euangelio: aliud iam artificium inuentum eſt, vt quicquid credit, & obſeruat Eccleſia Pontificia, quod nullo Scripturæ teſtimonio probari poteſt, dicatur & credatur eſſe traditio Apoſtolica. Et hi ſunt Pontificiorum loci vere [illegible], ex quibus nullo negocio, quiduis probare poſſunt.

Obiectiones Pontificiorum ex Hieronymo & Auguſtino.

Hæc recenſui, vt intelligatur, quid Pontificij quærant ſua illa confuſione: & quam omnino neceſſarium ſit, pro veteri illa librorum Scripturæ diſtinctione dimicare. Duas autem habent obiectiones, quas ſpecie aliqua huic quam defendimus ſentẽtiæ opponere poſſunt. Vna eſt ex Hieronymo, qui dicit illos libros procedente tempore authoritatem obtinuiſſe, & inter ſanctas Scripturas computatos. Altera eſt ex Auguſtino, qui libros vocat Canonicos. Sed de Auguſtino prius dicemus. Ille enim de doctrina Chriſtiana lib. 2. cap. 8. recitans, quibus libris Canon Scripturæ contineatur, annumerat etiam illos libros quos hactenus diximus eſſe extra Canonem ſeu Apocryphos. Et illam Auguſtini ſententiam ſequitur Concilium Carthaginenſe tertium &c. Hæc propter Auguſtini autoritatem, ſpecie aliqua contra ea quæ hactenus diximus prætendi poſſunt. Sed non eſt difficilis reſponſio. Primum enim quærere poſſem: Cum tota antiquitas aliter ſentiat, vtrum recipienda & imitanda potius ſit totius antiquitatis, quam vnius Auguſtini ſententia, cum non ſit ignotum, quam libertatem lectori Auguſtinus in ſuis ſcriptis concedat? Salua igitur Auguſtini honorificentia, & bona ipſius pace fieret ſi nollemus ipſius vnius ſententiam præferre & plurium & antiquiorum conſtanti iudicio. Sed non vtamur nunc hac reſponſione. Video enim Auguſtinum, licet aliis vocabulis vtatur, de re ipſa tamen idem & ſentire & loqui, ſicut ex teſtimoniis antiquitatis hactenus oſtendimus. Nam apocrypha ſcripta Auguſtinus non intelligit, vt Hieronymus de Iudith, Tobia &c. ſed ſimpliciter apocrypha vocat adulterina, falſa & reprobata ſcripta. Vt de Ciuitat. Dei lib. 15. cap. 23. vocat fabulas ſcripturarum, quæ apocryphæ nominantur, quarum propter multa falſa nulla eſt Canonica authoritas. Et contra Fauſtum dicit, Apocrypha a ſutoribus fabularum ſub Apoſtolorum nomine ſcripta. Auguſtinus igitur non tres cum Euſebio & Hieronymo, ſed duos tantum ordines ſcriptorum vocabulis apocryphorum & Canonicorum diſtinguit. 1. vocat apocrypha, hoc eſt fabuloſa, adulterina & falſa. 2. ea quæ in Eccleſiis legebantur vno vocabulo vocat Canonica. Quæro autem, num Auguſtinus affirmet, illorum librorum omnium, quos vno vocabulo Canonicos nominat, eandem eſſe certitudinem & parem authoritatem? hic enim eſt ſtatus diſputationis. Et inuenio Auguſtinum expreſſis verbis tradere & exponere hanc diſtinctionem: quoſdam ſcilicet ex illis libris ab omnibus accipi Eccleſiis Catholicis, quoſdam vero non ab omnibus accipi, ſed à quibuſdam tantum. Et addit illas Scripturas quæ ab omnibus Eccleſiis accipiuntur præponendas eſſe eis, quas quædam non accipiunt. Et in his rurſus, quæ a pluribus & grauioribus accipiuntur, præponendas eſſe iis quæ pauciores minoriſque authoritatis Eccleſiæ tenent. Sicut igitur tota antiquitas, ita etiam Auguſtinus diſtinguit libros Biblicos: & quoad authoritatem & certitudinem, dicit alias aliis præponendas: hoc eſt non parem eſſe omnium authoritatem & certitudinem, eo quod quædam ab omnibus Eccleſiis accipiantur, quædam non ab omnibus. Et illud eſt quod cum tota antiquitate nos etiam dicimus. Ita libros Machabæorum Auguſtinus alibi vocat Canonicos. Non autem de appellatione potiſſimum diſputatio eſt, ſed de re ipſa: An ſcilicet Auguſtinus libris Machabæorum parem, imo eandem tribuat authoritatem quam habent reliqui libri qui proprie ſunt Canonici. Lego autem quod Auguſtinus contra Gaudentij Epiſtolam, libro ſecundo, capite 23. Raziæ exemplum inferentis ſibi mortem, licet varie torqueat, non tamen vel audet, vel poteſt defendere & probare. Et tandem inquit: Hanc quidem Scripturam, quæ appellatur Machabæorum, non habent Iudæi ſicut legem & Prophetas, & Pſalmos, quibus Dominus teſtimonium perhibet tanquam teſtibus ſuis, Lucæ 24. Sed recepta eſt ab Eccleſia non inutiliter ſi ſobrie legatur vel audiatur.

Hoc certè modo Auguſtinus de libris vere Canonicis non loquitur. Extat præterea alius locus apud Auguſtinum, vnde adhuc manifeſtius colligitur, tempore Auguſtini iſtorum librorum de quibus controuerſia eſt non fuiſſe parem authoritatem ſicut aliorum vere Canonicorum. Nam de prædeſtinatione ſanctorum, libro 1. capite 14. D. Auguſtinus dicit ſe vſum teſtimonio ex libro Sapientiæ: Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius. Et addit: Quod teſtimonium a me poſitum fratres iſtos ita reſpuiſſe dixiſtis, tanquam non de libro Canonico adhibitum. Quid vero

Augu-

Auguſtinus? Non defendit librum iſtum verè eſſe Canonicum, ſed inquit quaſi excepta huius libri atteſtatione, res ipſa non clara ſit, quam volumus hinc doceri: & adhibita ſententia ex Ezechiele dicit, Hęc eſt tota cauſa, cur dictum ſit, à quocunque ſit dictum: Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius. Item: Quilibet hoc dixerit, quis homo ſanæ fidei reſiſtendum putabit? Manifeſtum ergo eſt, Auguſtinum de diſtinctione librorum ſacrorum idem ſentire, quod Hieronymus inquit: Legit hæc Eccleſia ad ædificationem plebis, non authoritatem Eccleſiaſticorum dogmatum confirmandam. Manifeſtum ergo eſt, Auguſtinum probare, retinere & ſeruare veterum illam diſtinctionem, de qua ſupra diximus, quod ſcilicet non eadem aut par ſit certitudo & autoritas omnium librorum ſcripturę, quæ in vulgata Latina editione continentur. Et iam quiuis Lector intelligit, Pontificios falſo & nequicquam Auguſtini authoritatem obtendere ſuæ opinioni, qua omnes libros æquant & pares faciunt, quoad certitudinem & autoritatem. Sed inquis: Quare Auguſtinus illos libros annumerat cæteris, & vocat Canonicos? Reſpondeo: Auguſtinus hoc tantum agit, apocryphos illos libros, quos Hieronymus ita vocat, licet non ſint eiuſdem certitudinis & authoritatis, ſicut reliqui indubitati ſcripturæ libri: non tamen ſimpliciter eſſe abiectos & damnatos, ſicut reliqua adulterina & falſa ſcripta, ſed receptos eſſe in numerum ſacræ Scripturæ: ea tamen lege & conditione, ſicut ſupra ex Hieronymo & Cypriano dictum eſt. Illud vero & nos libenter concedimus & docemus.

Altera obiectio eſt ex Hieronymo, qui inquit: Epiſtola Iacobi, paulatim procedente tempore, authoritatem obtinuit. Et de Epiſtola Iudæ inquit: authoritatem vetuſtate iam & vſum eruit, & inter ſanctas ſcripturas computatur. Dicit etiam ſynodum Nicenam, librum Iudith in numero ſanctarum Scripturarum computaſſe. Sed quia de Hieronymi ſententia, abſque omni ambiguitate conſtat, facilis eſt reſponſio. Eſt enim Hieronymo diſcrimen inter hæc duo: Computari inter Scripturas, & recipi inter Scripturas Canonicas. De Iudith enim dicit in Pręfatione, quod computetur in numero ſanctarum Scripturarum. Sed in Præfatione librorum Salomonis inquit: Iudith, Tobiæ & Maccabæorum libros legit quidem Eccleſia, ſed eos inter Canonicas Scripturas non recipit. Et ipſe Hieronymus, quomodo hæc intelligi velit, diſerte explicat, cum inquit: Legit hæc Eccleſia ad ædificationem plebis, non ad authoritatem dogmatum Eccleſiaſticorum confirmandam. Item illorum authoritas ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt, minus idonea iudicatur. Manet igitur & iuxta Auguſtinum & Hieronymum, ſententia antiquitatis fixa & firma.

Ita etiam Euſebius, lib. 2. c. 23. de epiſtola Iacobi & Iudę inquit: Attamen ſcimus & iſtas cum reliquis, in plurimis Eccleſiis δεδημοσιευμένας, publicè legi, &c. Sed inde non ſequitur, Canonicam ipſis tributam fuiſſe autoritatem. Nam & de paſtore Hermæ, eodem vocabulo vtitur Euſebius, li. 3. ca. 3.

Quod igitur ad rem ipſam attinet, idem ſentit & dicit Auguſtinus de libris Scripturæ, quod reliqui ante ipſum veteres Scriptores; niſi quod nō iiſdem vocabulis, nec eodem modo vtitur. Latius enim accipit vocabulum Canonicorum, quam Hieronymus. Apocrypha etiam aliter intelligit, quam Hieronymus. Et ex diuiſione Euſebii trimembri, quod ſcilicet quidam libri ſunt legitimi, quidam de quibus dubitatum fuit, quidam adulterini & falſi. Auguſtinus fecit bimembrem diuiſionem, quoſdam libros eſſe Canonicos, quoſdam apocryphos. Et tamen illos quos vocat canonicos, rurſus non obſcurè diſtinguit: quoſdam ſcilicet ab omnibus accipi Eccleſiis, quoſdam non ab omnibus, quos ſobriè vult legi. Quod ſi Pontificii de rebus ipſis ita ſentirent, de verbis aut vocabulis non magnopere pugnaremus. Sed volunt ad confirmationem dogmatum, & ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt, eandem & omnino parem eſſe autoritatem omnium librorum, qui in vulgata Latina editione Bibliorum habentur. Et hoc eſt quod impugnamus, quodque cum iudicio totius antiquitatis pugnare dicimus.

Conſtitutis autem rebus, de verbis quidem, ſeu vocabulis non temere eſt pugnandum, vtile tamen eſt, vocabula habere maximè propria, quæ res ipſas perſpicue & ſine ambiguitate ſignificent & explicent. Hieronymus vocat libros Canonicos, qui ſunt legitimi & indubitati: de quibus vero dubitatum fuit, vocat Apocryphos. Auguſtinus vtroſque vno vocabulo appellat Canonicos. Hieronymus apocryphos appellat, tam eos de quibus dubitatum fuit, quam adulterinos & falſos. Ita in prologo Galeato inquit: Vt ſcire valeamus, quicquid extra, hoc eſt, inter apocrypha eſſe ponendum: vt Syrach, Iudith, Tobiam, &c. Et in Præfatione in Euangeliſtas, inquit: Apocryphorum nænias, mortuis magis hæreticis, quam Eccleſiaſticis viuis canendas. Auguſtinus vero per Apocrypha tantum intelligit adulterina & falſa.

Varius igitur & diuerſus eſt horum vocabulorum vſus: ſed ſi de proprietate quæritur, facilis eſt diiudicatio. Ipſa enim appellationis emphaſis & proprietas indicat, libros illos non proprie vocari Canonicos, qui leguntur quidem in Eccleſiis, ſed non ad confirmandam ex his fidei autoritatem: & quorum autoritas non idonea iudicatur, ad roboranda ea, quæ in contentionem veniunt. Conuenit enim appellatio proprie ad illos libros, qui ſunt Canon dogmatum & fidei. Ἀπόκρυφα proprie vocantur illi libri, quorum occulta origo non claruit illis, quorum teſtificatione authoritas verarum Scripturarum ad nos peruenit: ſicut inquit Auguſtinus de Ciuit. libro decimoquinto, capite vigeſimotertio. Et contra Fauſtum libro 11. cap. 2. dicit, vocari apocryphos, qui nulla teſtificationis luce declarati & prolati ſunt. Hæc explicatio appellationis, recte conuenit ad illos libros, qui in vulgatis editionibus habentur quidem, ſed non ſunt in Canone, ſicut Hieronymus loquitur: propterea quod non ſatis certis teſtificationibus conſtitit, an eſſent à Prophetis vel Apoſtolis ſiue editi, ſiue comprobati. Ad tertium genus ſcriptorum, quæ adulterina & falſa ſunt, ſiue hæc, ſiue alia appellatio accommodetur, non pugno: modo ipſarum rerum diſtinctio, quæ neceſſaria eſt, retineatur & proponatur.

Libri apocryphi.

Euſebius habet vocabula valde ſignificantia. Quæ enim Hieronymus appellat Canonica ſcripta, ea Euſebius vocat γνήσια, ἐνδιάθηκα, καθολικά, ἀναμφίλεκτα, ὁμολογούμενα, hoc eſt genuina, germana, legitima, teſtamentaria, Catholica, ſine contradictione & dubitatione certa, & ab omnibus confeſſa.

Digitized by Google

Ea vero, quæ leguntur quidem in Eccleſiis, ſed tamen non ſunt in Canone, ſicut Hieronymus inquit, Euſebius vocat ἀντιλεγόμενα, de quibus dubitatum fuit, ſiue quibus contradictum fuit. Vocat etiam non legitima, non teſtamentaria, &c. Reliqua vero vocat adulterina, abſurda, & impia.

DE VERSIONE SEV TRANSLATIONE SCRIPTVræ in alias linguas.

SECVNDVM DECRETVM SYNODI Tridentinæ quartæ Seſſionis.

INſuper eadem ſacroſancta Synodus conſiderans, non parum vtilitatis accedere poſſe Eccleſiæ Dei, ſi ex multis Latinis editionibus, quæ circumferuntur ſacrorum librorum, quænam authentica habenda ſit, innoteſcat, ſtatuit & declarat, vt hæc ipſa vetus & vulgata editio, quæ longo tot ſeculorum vſu in Eccleſia ipſa probata eſt, in publicis lectionibus, diſputationibus, prædicationibus, aut expoſitionibus, pro authentica habeatur, & quod eam nemo reiicere quouis prætextu audeat vel præſumat.

EXAMEN.

In hoc ſecundo decreto 4. Seſſionis de verſionibus, ſeu tranſlationibus ſacrorum librorum, duo ſunt notanda. 1. Quia tantum de Latinis editionibus diſputant: oblique igitur, quod alias aperte faciunt, damnant, ſi in alias vernaculas & populares linguas Scriptura transferatur. 2. Solam veterem & vulgatam Latinam editionem ita faciunt authenticam, vt nemo eam in prædicationibus, lectionibus, diſputationibus aut expoſitionibus reiicere quouis prætextu audeat, vel præſumat. Hæc ſunt examinanda. Et iudicium non eſt obſcurum, ſi origo verſionum conſideretur. Deus primum doctrinam cœleſtem lingua Hebraica patefecit. Ante diluuium enim illa vnica & ſola lingua fuit totius generis humani, & illius linguæ literis poſtea doctrinam ſuam conſcribi curauit: quia Hebræa lingua, matrix eſt omnium aliarum linguarum, ſicut Hieronymus inquit in 13. caput Sophoniæ. Et licet facta eſt poſtea confuſio linguarum, Geneſ. vndecimo, videtur tamen fuiſſe primis illis temporibus talis quædam cognatio ſeu affinitas, quod Abraham in Chaldæa, Ægypto & Chanaan ſine interprete loquitur, & alios intelligit. Et Geneſ. 31. aceruum teſtimonii aliter Laban patria lingua appellat, aliter Iacob: vterque tamen alterum intelligit. Et filiæ Laban imponunt filiis nomina Hebraica, cum in ipſa adhuc Syria eſſent. Ita Gen. 41. Ioſeph in Ægypto per interpretem loquitur fratribus: fuiſſe tamen adhuc magnam cognationem cum lingua Hebraica, oſtendit appellatio אברך quam Pharao Ioſeph impoſuit. Idem etiam oſtendit nomen Moſis משה quod filia Pharaonis ipſi impoſuit, addita ratione appellationis. Et amici Iob ex diuerſis partibus venientes, Hebraicè cum Iob diſputant. Deuter. 28. vbi minatur hoſtes ex longinquis regionibus venturos, inquit: Cuius linguam intelligere non poteris. Potuerunt igitur tunc propter affinitatem linguarum, ab aliis etiam legi & intelligi, quæ Deus lingua Hebraica tradebat, & conſcribi curabat. Neque enim ita Deus Scripturam tradidit, vt tanquam ad folia Sibillæ nemini, aut perpaucis ad eius lectionem aditus pateret. Sed propter hanc ipſam cauſam, vt ab aliarum etiam linguarum hominibus legi poſſet Scriptura, ventum eſt poſtea ad verſiones ſiue tranſlationes. Cum enim progreſſu temporis, affinitas quæ reliquis linguis cum Hebræa hactenus interceſſerat, corrupta eſſet, ita vt Hebraica non amplius ab aliis intelligeretur: tandem in alias linguas, quæ tunc vſitatæ erant, & præ reliquis late patebant, transferri cœpit Scriptura ſacra: idque ideo, vt non tantum ab Hebraicè peritis, ſed ab aliis etiam hominibus legi & intelligi poſſent, quæ omnium ſalutem complectebantur. Ita Daniel & Ezras cœperunt Chaldaico idiotiſmo quædam conſcribere. Poſtea in linguam Syriacam ſeu Chaldaicam tota Scriptura veteris Teſtamenti tranſlata eſt: illa enim lingua in multis tunc terris & populis late patebat. Ita cum propter Græcorum Monarchiam, lingua Græca in plerisque terris & populis vſitata & nota eſſe cœpiſſet, tranſlata eſt Scriptura veteris Teſtamenti in Græcam linguam. Et Chriſtus verbis Scripturæ in Syriaco idiotiſmo in cruce vſus eſt. Apoſtoli etiam Græca tranſlatione veteris Teſtamenti plerunque vſi ſunt. Inſtitutum igitur transferendi ſacros libros in alias linguas vernaculas & populares, comprobatum eſt ab ipſo filio Dei, & ab Apoſtolis. Neque enim vnam aliquam linguam Deus ita dedicauit ſacræ Scripturæ, vt nefas ſit eam transferri in alias vernaculas & populares linguas: vnde ab omnibus legi & intelligi poſſint, quæ de doctrina cœleſti, literis, vel Hebraicis vel Græcis conſignari voluit Deus, qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire. Ita Eunuchus Æthiopiſſæ, Actorum octauo, legit Prophetam Eſaiam, non in lingua Hebraica, ſed in tranſlatione Græca. Vult ergo Deus ſacram Scripturam legi & intelligi ab aliarum etiam linguarum hominibus, vtque illud fieri poſſet, factæ ſunt tranſlationes in illas linguas, quarum vſus tunc latiſſime patebat non inter doctos tantum, ſed alios etiam: qualis erat Syriaca & Græca. Hoc & Auguſtinus agnoſcit, de doctrina Chriſtiana, libro ſecundo, capite ſexto, ita enim inquit: Ex quo factum eſt, vt etiam Scriptura diuina, qua tantis morbis humanarum voluntatum ſubuenitur, ab vna lingua profecta, quæ opportune potuit per orbem terrarum diſſeminari, per varias interpretum linguas, longe lateque diffuſa, innoteſceret Gentibus ad ſalutem: quam legentes nihil aliud appetunt, quam cognitionem, voluntatemque illorum à quibus conſcripta eſt inuenire, & per illas voluntatem Dei, ſecundum quam tales homines locutos eſſe credimus.

Nouum vero Teſtamentum, ſicut vulgò nunc loquimur, miſſo Spiritu ſancto in die Pentecoſtes, inchoatum, & quaſi dedicatum eſt diuerſarum, & poſtea omnium Gentium linguis, ad quas ſalus illa pertinebat. Sicut enim linguarum confuſione puritas doctrinæ diuinitus patefactæ, amiſſa & deprauata fuerat: ita Spiritus ſanctus, per diuerſitatem linguarum cunctarum, Gentes in vnitatem fidei rurſus per Apoſtolos congregauit. Et quidem ideo dedit donum linguarum, vt doctrina noui Teſtamenti, non quibuſdam tantum populis in vna aut altera lingua, ſed omnibus gentibus, quæ ſub cœlo ſunt, tradi & proponi poſſet illa lingua, quam intelligere poſſent. Scripturam vero noui Teſtamenti Deus Græcis literis tradi voluit, propterea quod eius tunc vſus latiſſime patebat: ſicut ex Ciceronis oratione pro Archia colligi

Hebræa lingua.

Verſionum Scripturæ cauſa & vſus.

Nouum Teſtamentum Græcè ſcriptum.

Digitized by Google

colligi poteſt. Inquit enim: Si quis minorem putat gloriæ fructum ex Græcis verſibus percipi, quam ex Latinis, vehementer errat, propterea, quod Græca leguntur in omnibus fere Gentibus, Latina ſuis finibus exiguis ſane continentur.

Et in Oriente, vbi Græca lingua diu manſit vernacula & popularis: Patres Græce locuti ſunt Eccleſiis, populus in Græca lingua legit ſacram ſcripturam: ſicut Chryſoſtomus ſæpiſſime laicos hortatur ad lectionem ſacræ ſcripturæ, quod facile fieri poterat, quia Græca lingua, tunc adhuc vernacula & popularis erat.

In Occidente verò, vbi vna cum Imperio Romano, etiam Latinæ linguæ vſus late in populis propagabatur, cœptæ ſunt fieri tranſlationes ſacræ Scripturæ in linguam Latinam. Et Auguſtinus de doctrina Chriſtiana lib. 2. c. 11. inquit: Qui ſcripturas ex Hebræa lingua in Græcam verterunt linguam, numerari poſſunt: Latini autem interpretes, nullo modo. Vt enim cuique primis fidei temporibus in manus venit codex Græcus, & aliquantulum facultatis ſibimet vtriuſque linguæ habere videbatur, auſus eſt interpretari, &c. Ita Auguſtinus Eccleſiæ ſuæ Latine locutus eſt, & populus Latine legit ſcripturam, Latine cantauit Pſalmos: erant enim Latinæ linguæ homines.

Factę igitur ſunt ſemper tranſlationes ſcripturæ ſacræ in illas linguas, quarum vſus popularis erat, & latiſſime patebat, non inter doctos tantùm, verum etiam inter alios.

An liceat ſcripturā in noſtras linguas transferre.

Poſtquam igitur iam linguæ Latinæ vſus deſiit eſſe vernaculus & popularis, quæſtio eſt, An liceat ſacram ſcripturam transferre ex ſuis fontibus in illas linguas, quæ hoc tempore in noſtris regionibus vſitatæ ſunt, & late patent. Hoc inſtitutum Pontificij non tantum damnant, ſed ferro & flamma perſequuntur, dimicantes tantum pro Latina verſione. Sed quid de Barbarica illa tyrannide ſentiendum ſit, ex his quæ diximus, manifeſtum eſt: vbi enim Deus patefecit, tantam eſſe Latinæ linguæ dignitatem, vt in ea ſola legenda ſit ſacra ſcriptura? Maior certe eſſet dignitas Hebraicę & Gręcę linguę, in quibus originaliter ſcripti ſunt libri ſacri. Quare igitur non contendunt potius, in ſolis illis linguis legendam eſſe ſacram ſcripturam? Sed forſan ideo hoc fit, quia maior ipſorum pars cum Accurſio dicit: Gręca ſunt, legi non poſſunt. Certe Deus non vult doctrinam ſuam tantum Latinis hominibus notam eſſe. Si ergo mandatum Dei eſt, doctrinam noui Teſtamenti omnium linguarum Gentibus tradere & proponere, ita vt intelligere poſſint: illud profecto fieri non poteſt, niſi doctrina ſcripturę, docendo transferatur in illas linguas, quę notę ſunt populis, quibus prędicandus eſt Chriſtus: niſi forſan ſtatuere velint, Latinę tantum linguę hominibus annunciandum eſſe Euangelium. Doctrina enim Euangelii ex ſcriptura prędicanda eſt. In prędicando autem, non vtendum eſt lingua, quę ignota eſt illis, quibus prędicatur, 1. Corinth. 14. Ergo verba & ſententię Scripturę transferendę ſunt in linguas, quæ notæ & vſitatæ ſunt illis, quibus prædicatur. Quid autem intereſt, ſiue voce, ſiue ſcripto fiat verſio, ſiue tranſlatio? Si enim omnino piaculum eſt, Scripturam transferre in populares linguas: ergo neque Euangelium ex Scriptura doceri & tradi poterit lingua vulgari.

Sed non memineram, Pontificiorum fidem extra & præter Scripturam conſiſtere: poſſunt igitur docere ſine Scripturæ tranſlatione in linguas vulgares. Sed ad rem. Cum non abhorreant, quando ſententiæ quædam Scripturæ docendo transferantur in vulgares linguas: hoc tamen damnant, ſi tota Scriptura verſione ſcripta ita transferatur. Quare autem hoc? niſi quod volunt hanc ſibi licentiam reſeruare, vt quicquid libet, & quantum libet, populo proponant: cui incumbat neceſſitas credendi ſine vlla diiudicatione. Vident autem hanc licentiam non fore integram, ſi populus ipſe Scripturam in lingua vulgari & nota legere poſſit. Hæc eſt illa Helena, hinc illæ lachrymæ.

Quod enim prætendunt, maieſtatem Scripturæ inquinari, ſi in barbaras linguas transferatur, nugæ ſunt. Quæ enim eſt Latinæ linguæ ſanctitas? (non loquor iam de elegantia.)

Et certe non violata fuit doctrinæ cœleſtis maieſtas, quādo in Pentecoſte variis barbaris linguis tradita & propoſita fuit. Ergo nec verſione in quācunque linguā, quantumuis habeatur barbara, inquinabitur, ſi verſio ſit vera & ſana. Omnium enim Gentium linguæ à Spiritu ſancto dedicatæ ſunt, vt ſonent magnalia Dei, Actorū ſecundo, Romanorum 14. Eſaiæ 66. Ita Hieronymus alicubi teſtatur, ſe in linguam Dalmaticam vertiſſe Scripturam.

Vere igitur Antichriſti tyrannis eſt, homines innocentes tantùm propter verſiones Scripturę in linguas vulgares, necare. Non loquor autem de verſionibus, ſi quæ ſunt prauæ, & non reſpondentes fontibus.

Alterum caput huius decreti, eſt de veteri & vulgata Latina editione: quam nos ſane ſimpliciter & in totum nec reiicimus, nec damnamus (debetur enim ſua laus, quiſquis fuit vetus ille interpres: multa enim ſunt non male reddita.) Et vtile eſt, extare certam aliquam verſionem, quę in citationibus allegetur: ita tamen vt vocabulorum emphaſis, & ſententiæ proprietas ex ipſis fontibus iudicetur: ad quos omnino recurrendum eſt, ſicubi minus recte, commode & proprie interpres reddidiſſe videtur. Hoc modo nos retinemus & vſurpamus veterum verſionem. Et ſi Tridentini decretores de veteri verſione hoc tantum agerent, nulla inter nos eſſet diſſenſio. Sed his non contenti flagitant vt vulgata illa verſio, ſicut in ipſorum Eccleſia vſitata eſt, pro authentica habeatur in publicis lectionibus, diſputationibus, prædicationibus, aut expoſitionibus, ita vt eam nemo reiicere quouis prætextu auſit. Sed quid ſi ea, quæ in fontibus ſunt ſiue Hebraicis, ſiue Græcis, vulgata illa editio non recte, commode & proprie reddidit? Si librariorum vel inſcitia, vel incuria quædam ſunt mutata, mutilata, vel addita, num licebit à veteri editione diſcedere, & ad fontes recurrere? Num licebit fontes præferre riuulis? & ſi qua in vulgata illa verſione male reddita, mutata, mutilata & addita ſunt, ita vt à fontibus diſſentiant: num licebit ea, ſi quis odioſius vrgeat, reiicere? Reſpondent Tridentini Patres: Vulgatam editionem nemo reiicere quouis prætextu audeat, vel præſumat. Hoc vero non eſt tolerandum in Eccleſia, vt pro iis, quæ Spiritus ſanctus in fontibus Hebraicis & Græcis ſcripſit, ea quę ab interprete vitioſe reddita, vel à librariis mutata, mutilata & addita ſunt, tanquam authentica nobis obtrudantur: & quidem ita, vt non liceat inſpectis fontibus ea reiicere.

Concilij ſententia de veteri translatione Bibliorum.

De authore veteris translationis.

Græci interpretes, inquit Auguſtinus, numerari poſſunt: Latini verò, nullo modo. Si igitur de antiquitate Latinæ verſionis contenditur, illa certe, quę nunc vulgata eſt, non erit antiquiſſima: tribuitur enim Hieronymo in libris veteris Teſtamenti. Et tamen ipſe Hieronymus, in Hebraicis quæſtionibus multa aliter reddit, & interpretatur, quam nunc legimus in vulgata editione. Extat Hieronymi verſio in Pſalterio & Eccleſiaſte: ſed in vulgata editione, longe alias habemus iſtorum librorum verſiones. Quatuor Euangeliſtas Hieronymus fatetur ſe collatione Græcorum codicum emendaſſe, & tamen interpretans Matthæum, quædam reprehendit in vulgata editione, ſicut & in Epiſtolis Pauli. Et quid poſt Hieronymi tempora, librariorum dormitantium incuria, cum ſtudia linguarum ſepulta iacerent, vulgatæ editioni accidiſſe putamus? Certe negari non poteſt, in vulgata Pſalterii editione, in valde multis locis genuinam Pſalmorum ſententiam nec recte, nec commode, nec proprie reddi, ſed ſępe peregrinam ſententiam obtrudi. Hoc adeo manifeſtum eſt, vt Lindanus etiam illud agnoſcat. Nec arbitror Andradium hoc negaturum: ſæpe oſtentat.

In Syracide quam multæ integræ ſententiæ ſunt additæ, quæ in Græco plane non ſunt: quędam tranſpoſitæ ſunt, ex aliis in alios locos.

Geneſ. 9. mutilata eſt ſententia: Qui effuderit ſanguinem humanum, fundetur ſanguis illius. Omiſſum enim eſt, per hominem.

In Matt. 9. mutilata eſt pulcherrima ſententia: Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores. Ibi omiſſum eſt, ad pœnitentiam.

Rom. 1. in fine plane mutata eſt ſententia.

1. Ioh. 5. Apoſtolus ita ſcripſerat: Hæc ſcribo vobis, qui creditis in nomen Filii Dei, vt ſciatis quoniam vitam æternam habetis, & vt credatis in nomine Filii Dei. Vulgata verò editio legit.

Hæc ſcribo vobis, vt ſciatis quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine Filii Dei.

Roma. quarto, vbi Paulus dicit: Abrahamum non ex operibus iuſtificatum: additum eſt, operibus legis: vt ſcilicet de ceremonialibus philoſophari poſſent.

Rom. 11 plane omiſſa, ſiue expuncta eſt illa ſententia: Si ex operibus, iam non amplius eſt gratia, alioquin opus non eſſet amplius opus.

Quam multa indocti librarii deprauarunt, quæ nunc in templis Pontificiorum pro authenticis ſine intellectu leguntur: vt Ioelis 2. Præſtabilis ſuper malitia.

1. Eſtæ 9. pro paxillus: poſuerunt, pax illius: pro ſepem, ſpem.

Illud 51. ex altera matre: fecerunt, adulteram matrem, Pſal. 131. ex victu: fecerunt, viduam.

1. Reg. 19. pro cecidit, legunt, cecinit. Item, ex lapidibus ſacculi: fecerunt, lapides ſeculi, &c.

Et quid opus eſt in re manifeſta multis verbis? Extant multa talia loca, iuſtis ſcriptis notata à Valla, Stapulenſi, Eraſmo, &c.

Valla. Stapulenſis. Eraſmus.

Et tamen tanta eſt Pontificię congregationis impudentia, vt non vereantur ſine vlla exceptione ſtatuere, vulgatam editionem non eſſe reiiciendam, ne vllo quidem prætextu: etiamſi ſcilicet vitioſe quædam ſint reddita, quædam mutata, mutilata & addita, ita vt cum fontibus non conſentiant. Ita ſcilicet interpretis errata, librariorum σφάλματα, hominum additiones & mutilationes, pro verbo Dei acceptabimus: nec liberum erit ipſis puris fontibus plus tradere, quam cœnoſis & lutulentis riuulis.

Auguſtinus certe de doctrina Chriſtiana lib. 2. c. 11. inquit: Latinę linguę homines, duabus aliis ad ſcripturarum diuinarum cognitionem habent opus, Hebræa ſcilicet & Græca, vt ad exemplaria pręcedentia recurratur, ſi quam dubitationem attulerit Latinorum interpretum infinita varietas. Capite duodecimo: Quis interpretum vera ſecutus ſit, niſi exemplaria linguæ præcedentis legantur, incertum eſt. Capite decimoquinto. Libros noui Teſtamenti, ſi quid in Latinis varietatibus titubat, Græcis credere oportere, non eſt dubium. Idem Epiſtola 59. Vocabula ſecundum Græcum eloquium diſcernenda ſunt. Nam noſtri interpretes vix reperiuntur, qui ea diligenter & ſcienter transferre curauerint.

De ſermone Domini in monte, lib. 1. fatetur exemplaribus Græcis maiorem adhibendam eſſe fidem, quam Latinis.

Contra Fauſtum, libro vndecimo, capite ſecundo. Confugiendum eſt ad exemplaria veriora, vel plurium codicum, vel antiquiorum, vel linguæ pręcedentis, vnde hoc in aliam linguam interpretatum eſt.

De vera religione: Locutio diuinarum ſcripturarum ſecundum cuiuſque linguę proprietatem accipienda eſt.

Et in decretis diſt. 9. citatur hæc Auguſtini ſententia: Vt veterum librorum fides, de Hebræis voluminibus examinanda eſt: ita nouorum veritas, Gręci ſermonis normam deſiderat.

Hoc modo Apoſtoli vſurparunt quidem, & allegarunt vulgatam, tunc ſeptuaginta interpretum editionem, quia tunc in omnium manibus erat, non autem authenticam ipſam fecerunt contra ipſos fontes, ſed emphraſin & proprietatem ſententiæ ex ipſis fontibus ſumpſerunt, ſicubi interpretes ab illis diſceſſerunt: ſicut Hieronymus multis exemplis hoc oſtendit. Et hæc eſt vera & Apoſtolica ratio vtendi verſionibus: quod diligenter notandum eſt.

Apoſtoli quomodo vſi ſint Græca translatione.

Sed Pontificii nec Apoſtolos, nec Patres, nec ſua ipſorum decreta curant, modo ſtatū regni ſui quoquo modo retinere & conſeruare poſſint. Ita verſionem Eraſmi, quam Leo X. approbarat, Paulus IV. retulit in Catalogum librorum damnatorum. Et dignum eſt obſeruatione, quod in illo Catalogo omnes editiones Bibliorum etiam veteris interpretis, in quibus vel manifeſtiſſima quædam vulgatæ editionis errata ſunt emendata, damnantur. Et inde manifeſtum eſſe poteſt, quid Tridentini quęrant hoc ſuo decreto.

Non autem nulla eſt cauſa, quare tam acriter & pertinaciter eo modo ſicut dictum eſt, pro erratis vulgatæ editionis dimicent. In multis enim locis transformata eſt ad dogmata Pontificia. Et ſicut Albertus Ingolſtadienſis Ecebolus dicit. In veteri litera vulgatæ editionis latent multa myſteria fidei, ſcilicet Pontificiæ. vt interceſſio & patrocinium Marię probari poteſt ex illa deprauatione, Geneſ. 3. ipſa conteret caput ſerpentis. Quam falſationem Colonienſes etiam Ioſepho in publica editione affingere non ſunt veriti, abutentes corrupta Ruffini interpretatione, cum Ioſephus in Græca lingua nihil tale habeat. Et cum Hebræus, Chaldęus, Gręcus,

Papiſtæ cur ita propugnent vulgatam verſionem.

Digitized by Google

Græcus, & tota antiquitas hunc textum legat & interpretetur de ipſo ſemine: tam perfricta tamen eſt frons Thaidis Babylonicæ, vt amaſios eius, huius tam craſſæ impudentiæ, ne in clariſſima quidem luce pudeat.

Sacrificium Miſſæ probant ex eo, quod vetus tranſlatio habet: Melchiſedech obtulit panem & vinum: erat enim ſacerdos: cum Hebræus, nec verbum oblationis, nec coniunctionem rationalem ibi habeat.

Peccatum originis poſſunt extenuare inde, quod vbi Deus dicit: Figmentum cordis eſt tantum malum: ibi vetus verſio habet, cogitatio cordis humani intenta ſeu prona eſt ad malum. Inuocationem ſanctorum probant inde, quia Iob. 5. vulgata editio habet: Voca ſi eſt qui tibi reſpondeat, & ad aliquem ſanctorum conuertere. Et Pſalm. 150. Laudate Dominum in ſanctis.

Dubitationem fidei de remiſſione peccatorum, poſſunt probare, quia Syrach. 5. textus ita deprauatus eſt: De peccato propitiatio noli eſſe ſine metu. Et Eccleſ. 9. Neſcit homo, vtrum amore vel odio dignus ſit.

Quod omnia, quæ in Conciliis ſuis ſtatuunt, accipienda ſint pro oraculis Spiritus ſancti, poſſunt probare ex deprauatione textus in vulgata editione, Ioh. 14. Spiritus ſanctus ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis. Græca verò habent εἶπον ὑμῖν quæcunque dixi vobis, non dixero.

Perfectionem bonorum operum in hac vita Staphylus probat ex corrupto textu in veteri editione, Epheſ. 6. Vt poſſitis in omnibus perfecti ſtare.

Matrimonium probatur eſſe vnum ex ſeptem Sacramentis: quia vetus interpres Epheſ. 5. pro myſterio reddit ſacramentum. Vnctionis extremæ efficacia probatur inde, quod Iacob. 5. vetus editio habet verbum (alleuiare) quod de ſpectris, incurſioneque Satanæ interpretantur, cum Iacobus habeat verbum ἐγερεῖ.

Meritum vitæ æternæ probant: quia ſcilicet Syrach 16. Hebr. 13. interpres vocabulum meriti, quod in textu non eſt, poſuit, ſicut & Gen. 14. inquit, vt veniam merear. Andradius meus probaturus in baptiſatis nec veſtigia, nec reliquias vllas manere peccati, citat Hebr. 9. Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata. Et addit: quod exhauſtum eſt, ibi nihil reliqui eſt: cum non ignoret tale verbum in Græco non eſſe. Gropperus anno 154[illegible]. Ratiſbonæ probaturus Papiſticam ſatisfactionem inſtitutam eſſe ab Apoſtolo Paulo, allegauit quod Eraſmus 2. Cor. 7. in deſcriptione pœnitentiæ Corinthiorum ἀπολογίαν tranſtulit ſatisfactionem.

Et quod præcipue Lector notare debet, Tridentinum Concilium, vt probet Eccleſiam habere poteſtatem diſpenſandi in Sacramentorum ſubſtantialibus contra inſtitutionem Chriſti, abutitur æquiuocatione veteris verſionis, vbi 1. Corint. 4. miniſtri Chriſti vocantur diſpenſatores myſteriorum Dei. Poſſunt ergo in Sacramentis diſpenſare, & vnam ſpeciem in cœna abrogare: ſunt enim diſpenſatores. Bone Deus, quanta eſt Antichriſti impudentia, in tanta luce cognitionis linguarum de tam graui materia tam pueriliter ludere, cum Paulus tantum ὑπηρέτας, vocet miniſtros Chriſti.

Ecquid verò tibi Lector iam videtur? Non certe fruſtra Tridentinum Concilium veterem vulgatam Latinam editionem Bibliorum, authenticam facit, eo modo ſicut iam dictum eſt.

DE INTERPRETATIONE *Scripturæ.*

SECVNDI DECRETI QVARTÆ Seſſionis Concilij Tridentini, Canon alius.

PRæterea ad coercenda petulantia ingenia, decreuit, vt nemo ſuæ prudentiæ innixus in rebus fidei & morũ ad ædificationem doctrinæ Chriſtianæ pertinentium ſacram Scripturam ad ſuos ſenſus contorquens, aut contra eum ſenſum quem tenuit & tenet ſancta mater Eccleſia, cuius eſt iudicare de vero ſenſu & interpretatione ſanctarum Scripturarum, aut etiam contra vnanimem conſenſum Patrum, ipſam Scripturam ſacram interpretari audeat, etiamſi huiuſmodi interpretationes nullo vnquam tempore in lucem edendæ forent. Qui contrauenerint, per ordinarios declarentur, & pœnis à iure ſtatutis puniantur.

EXAMEN.

Hilarij dictum eſt: Scripturæ non ſunt in legendo, ſed intelligendo. Certum igitur eſt, doctrinam Scripturæ & ſalutarem eius vſum conſiſtere non in verbis non intellectis, ſed in vero eius ſenſu, & ſano intellectu, ſicut parabola Matth. 13. inquit: Qui verbum Dei audit & intelligit, & fructum affert, hic in terram bonam ſeminatus eſt. Et multi ſane in Scriptura loci ſunt planis & perſpicuis verbis expoſiti, qui interpretatione procul petita non indigent, ſed ſeipſos explicant: ad quos, vt Auguſtini verbis vtar, acceſſus patet & doctis & indoctis. Et in his, quæ aperte in Scriptura poſita ſunt, inueniuntur illa omnia quæ continent fidem moreſque viuendi. Sunt verò præterea multæ difficiles & obſcuræ ſententiæ in Scriptura, quarum ſenſus non poteſt à quouis primo ſtatim aſpectu deprehendi. Et tamen ne vel fruſtra in Scriptura eſſent poſitæ, vel anſam præberent erroris, Deus voluit in Eccleſia donum extare interpretationis: quod ſicut donum ſanationum, miraculorum & linguarum non eſt commune omnibus, ſicut inquit Paulus 1. Corinth. 14. Alij per ſpiritum datur gratia ſanationum, alij operatio virtutum, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonum. Et donum illud Deus non vult contemni, vel abiici, ſed reuerenter vſurpari, tanquam organon & adminiculum ad inueniendum & intelligendum verum & ſanum Scripturæ ſenſum, ſicut Eunuchus reginæ Candaces Act. 8 inquit: Quomodo poſſim intelligere, ſi non aliquis viam præmonſtret mihi? Et cum intelligeret diuinitus ſibi oblatum eſſe Philippum habentem donum interpretationis, cum gratitudine illum in currum ad ſe recipit, & de ſenſu loci Eſaiæ cum ipſo confert. Et de hoc genere interpretationis pulchre dictum eſt ab Auguſtino lib. 1. de moribus Eccleſiæ: Eo dulcius accipiuntur poſtquam per interpretationem aperta ſunt, quo clauſa difficilius aperiebantur. Illud verò donum interpretationis non eſt extra Eccleſiam in non renatis: & enim lumen Spiritus ſancti accenſum in cordibus piorum. Et de non renatis, inquit Paulus 1. Cor. 2. Animalis homo non percipit ea quę ſpiritus ſunt, ſtultitia enim ſunt ei: ſpiritualis verò diiudicat omnia. Et 2. Cor. 4. Si adhuc opertum eſt Euangelium noſtrum, in iis qui pereunt eſt opertum, in quibus Deus huius ſeculi excæcauit mentes infidelium. Sed in Eccleſia, filius Dei ſedens ad dextram Patris, dat talia dona ad ædificationem corporis ſui, Epheſ. 4.

Scriptura doctrina in quo conſiſtat.

Obſcura in Scriptura.

Interpretationis donum.

Digitized by Google

Eſt & hoc certum, neminem debere ſuæ prudentiæ inniti in Scripturæ interpretatione, ne in claris quidem locis. Illud enim manifeſte ſcriptum eſt 2.Pet.1. Scripturam non eſſe priuatæ interpretationis. Et illi, qui ſacram Scripturam ad ſuos ſenſus, quos antea præſumpſerunt, intelligendos contorquent, faciunt hoc in perniciem ſuam 2.Petr.3. Optimus enim Scripturæ Lector eſt, ſecundum Hilarium, qui dictorum intellectum non attulerit, ſed retulerit ex Scriptura. Grati etiam & reuerenter vtimur Patrum laboribus, qui multa Scripturæ loca, commentariis ſuis vtiliter illuſtrarunt. Et veteris Eccleſiæ teſtimoniis, in vero & ſano Scripturæ ſenſu, nos non parum confirmari fatemur. Neque enim probamus, ſi quis ſibi comminiſcatur ſenſum pugnantem cum tota antiquitate, & cuius plane nulla ſint Eccleſiæ teſtimonia.

Patrum ſcripta.

Et hæc cum ita ſint, quid igitur eſt, quod in Canone Concilij Tridentini, de interpretatione Scripturæ deſiderari poſſit? Reſpondeo, Inſidioſe ſane verbis generalibus poſitus eſt ille Canon. Sed quatuor ſunt potiſſimum capita in hoc loco, de quibus inter nos controuertitur: quæ inſidioſa generalitate hoc loco inuoluerunt, alibi verò clariſſime hæc explicant.

Primo contendunt donum interpretationis, ordinariæ Epiſcoporum ſucceſſioni ita alligatum eſſe, vt quicunque ad thronos illos euehatur, eius qualeſcunque interpretationes ſtatim ſuſcipiendæ & venerandæ ſint, tanquam legitimæ, veræ & ſanæ, quæ valeant ex priuilegio loci, quem illi occupant. Ita dicunt, quod Papa habet omnia iura in ſcrinio pectoris ſui: etiamſi ſit idiota, & tam obliuioſus, vt immemor ſit etiam ſui. Item quod habeat voluntatem pro ratione in his quæ vult: quod poſſit formam ſacramentorum, ab Apoſtolis traditam immutare: quod contra Epiſtolas Pauli poſſit ſtatuere: quod diſpenſare poſſit contra prima quatuor Concilia & contra verba Euangelij &c. Agnoſcet opinor Andradius ipſa Canoniſtarum verba. Et talis eſt etiam perſuaſio Synodi, quod quando ibi congregati ſunt omnes Epiſcopi, ſicut in arca Noe animalia munda & immunda congregabantur: quamcunque illi ſine probatione tradant interpretationem, eam amplectendam, propterea quod fingunt a thedis Epiſcoporum indiuulſe alligatum eſſe donum interpretationis.

Sed hoc falſum eſt. Paulus enim 1.Corinth.12. vbi diſputat de dono interpretationis, diſerte dicit: Hæc omnia operatur vnus & idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult. Et tota hiſtoria Veteris Teſtamenti oſtendit Deum ſæpe præteritis ordinariis Pontificibus & Sacerdotibus, aliunde & ſæpe ex aliis tribubus excitaſſe Prophetas, interpretes voluntatis ſuæ. Et quales ſint interpretes Epiſcopi noſtri, totus mundus iam videt. Secundò, ex dono interpretationis faciunt authoritatem quaſi prætoriam: vt non opus ipſis ſit, interpretationem probare monſtratis certis & firmis rationibus, & fundamentis interpretationis: ſed ſine examine, ſine inquiſitione & diiudicatione, ſimpliciter volunt nos iurare in illum ſenſum, quem nobis obtrudunt illi, qui ſine oſtenſione ſpiritus ius interpretandi ſibi arrogant. Atqui Paulus 1. Theſſal. 5. vbi inquit: Spiritum nolite extinguere, Prophetas nolite contemnere. Mox addit: Omnia probate, quod bonum eſt, tenete. Ita Actor. 17. cum Paulus interpretaretur Scripturas, Berrhoenſes prius ſcrutantur Scripturas, an hæc ita ſe habeant: & cum agnoſcunt, interpretationem ſcripturæ conſentaneam eſſe, approbant & recipiunt eam. Et Actor.8. Eunuchus interpretationem eleganti verbo ὁδηγεῖν deſcribit. Ipſe interrogat, Philippus reſpondet: & hac ratione monſtrantur fundamenta veræ interpretationis, ita vt Eunuchus ipſe, ex illa quaſi manuductione Philippi cognoſcat & intelligat, quæ ſit illius loci quem legebat ſententia. Ita 1.Corinth. 14. Paulus deſcribit, quomodo in obſcuris locis, pij Doctores veram interpretationem communicatis ſententiis inquirere debeant: Prophetæ duo aut tres dicant, & addit: Cæteri diiudicent. Quod ſi alij ſedenti reuelatum fuerit, taceat prior. Auguſtinus de doctrina Chriſtiana, & alibi cum alios docet, tum ipſe vſurpat non prætoriam interpretandi authoritatem: ſed oſtendit quomodo ex locis manifeſtioribus interpretandi ſint obſcuriores: quomodo ex phraſi Scripturæ, ex circumſtantiis, ex collatione aliorum locorum, & ex analogia fidei quærenda ſit ſimplex, ſana & vera interpretatio. Et quia animalis homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus: ſtultitia enim ſunt ei: ſpiritualis verò diiudicat omnia 1.Corinth.2. Opus eſt ergo Spiritus ſancti illuminatione, ad inueniendum & diiudicandum verum Scripturæ ſenſum. Et Pater cœleſtis dabit Spiritum ſanctum petentibus Lucæ 11. Ita Paulus optat Eccleſiis ſpiritum illuminationis. Epheſ. 1.& 3. Philipp.1. Coloſſ.1. Ita etiam Dauid orat Pſal. 118.

Prophetæ V. Teſtamenti.

Auguſtini exemplum.

In hanc ſententiam Origenes inquit homil.17. in Exod. Non ſolum ſtudium nobis adhibendum eſt ad diſcendas ſacras literas, verum & ſupplicandum Domino, vt ipſe accipiens librum ſignatum dignetur aperire: ipſe enim eſt, qui aperit mentes, vt intelligantur ſcripturæ. Et in Ioſue homil.8. Ad explananda ea, gratia Spiritus ſancti indigemus.

Hilarius inquit lib.4. de Trinit. Intelligentia dictorum, ex cauſis ſumenda eſt dicendi. Et lib.9. Dictorum intelligentia aut ex præpoſitis, aut ex conſequentibus exſpectetur. Libro octauo: Fides non ex noſtro arbitrio, ſed ex dictorum eſt ineunda virtutibus. Baſilius de Spiritu ſancto, capite primo dicit, Interpretem debere ſententiam in ſingulis vocibus ac ſyllabis latentem perſcrutari. Cyrillus in Ioann. libro octauo: Ante omnia, quando locum Scripturæ intelligere volumus, tria diligenter conſideranda ſunt: tempus, quando ſcriptum eſt, quod dicitur: perſona quæ dicit, vel ad quam aut de qua dicitur: & res propter quam, & de qua dicitur. Sic enim abſque errore ſenſum poterimus verum inueſtigare.

Auguſtinus de vtilitate credendi capite 2. tradit quatuor modos interpretationis. 1. Secundum hiſtoriam, cum docetur, quid ſit ſcriptum aut geſtum. 2. Secundum etymologiam, quid, qua de cauſa, vel factum, vel dictum ſit. 3. Secundum analogiam, cum demonſtratur Scripturam ſibi non aduerſari. 4. Secundum allegoriam, cum docetur non ad literam eſſe accipienda quædam, ſed figurate intelligenda.

Item de moribus Eccleſiæ lib.1.c.1. Et diligentia & pietas adhibenda eſt. Altera fiet, vt ſcientes inueniamus: altera, vt ſcire mereamur. Idem de ſcalis Paradiſi cap.2. Lectio inquirit, oratio poſtulat, meditatio inuenit, contemplatio deguſtat.

Non igitur prætoria vel pontificia eſt interpretationum authoritas in Eccleſia, ſed certæ ſunt regulæ,

Digitized by Google

gulæ, ſecundum quas fieri, & ad quas exigi debent. Habet enim Eccleſia ius & libertatem diiudicandi. Sed Pontificij tale ius interpretationum ſibi ſumunt, vt vna & eadem opera, & ſe labore probandi eximant, & Eccleſiæ diiudicandi libertatem adimant. Et hoc eſt, quod in iſto Canone impugnamus.

Pontificiorum interpretationes.

Veras enim & ſanas interpretationes, congruentes ad regulas, quas ex Patribus recitauimus, amamus & exoſculamur. Ad Pontificiorum verò interpretationes accommodamus, quod Tertullianus de lege dicit: Lex quæ probari ſe non vult, merito ſuſpecta eſt. Hilarius inquit libro quarto de Trinitate. Non enim diuinorum dictorum, ſed intelligentiæ noſtræ à nobis ratio præſtanda eſt. Et Hieronymus in Apologia de libris contra Jouinianum: Propoſitum mihi erat, non ad meam voluntatem, Scripturas trahere: ſed dicere, quod ſcripturas velle intelligebam. Commentatoris enim officium eſt, non quid ipſe velit: ſed quid ſentiat ille, quem interpretatur, exponere. Alioqui ſi contraria dixerit, non tam interpres erit, quam aduerſarius eius, quem nititur explanare. Certe vbicunque ſcripturas non interpretor, ſed libere de meo ſenſu loquor, arguat me cui libet.

Tertiò: Quando dictum aliquod ſcripturæ Pontificij ad ſuas corruptelas transformarunt, ſolicite inquirunt in Patrum ſcriptis, vt aliquas inde ſententias corradant, quomodocunque patrocinaturas ſuo propoſito. Et tales interpretationes veterum quacunque occaſione, quocunque modo traditas, contendunt ſimpliciter ſine diſcrimine & examinatione recipiendas eſſe, ſiue verbis ſcripturæ conſentiant, ſiue ab illis diſſentiant: cum ipſi Patres Lectorem nolint ita ſibi alligatum, vt putent neceſſe ſibi eſſe, aliquid ideo credere, quoniam à patribus dicitur: ſed quia dicta ſua, vel per ſcripturas Canonicas, vel per alias probabiles rationes, quod à veritate non abhorreant, perſuadere poterunt. Hæc enim ſunt Auguſtini verba ad Paulinam Epiſt. 112. & apud Hieronymum, Epiſt. 19. Origenes in 2. cap. ad Romanos inquit: Hæc de circumciſione ea lege ſunt dicta nobis, vt ſi quis melius & rationabilius dixerit, illa magis, quam hæc noſtra teneantur.

Hieronym. ad Minerium & Alexandrum: Meum propoſitum eſt, antiquos legere, probare ſingula, retinere quæ bona ſunt, & à fide Catholicæ Eccleſiæ non recedere. Jdem in præfatione ſuper Oſeam: De Origene, Euſebio, Didymo, &c. hæc dico, vt noueris quos in Prophetæ huius campo præcurſores habuerim: quos & ſimpliciter non ſuperbe, ſicut quidam meorum amicorum inſibilat, tuæ prudentiæ fateor, non in omnibus ſum ſecutus: vt iudex potius operis, quam interpres exiſterem, dicerem que quid mihi videretur in ſingulis. Suas etiam interpretationes Hieronymus non vult pro oraculis haberi, ſed ſubiicit eas Lectoris iudicio, vt in ſecundo cap. Micheæ. Videtur mihi ſic poſſe ſenſus reddi, ſi tamen prudens Lector noſtræ rationi acquieuerit. Ita in ſecundo cap. Sophoniæ, in Eſaiam, capit. 19. in Ezechiel. 36. 40. libro ſecundo in Zachariam, &c. Et ad Auguſtinum inquit: Reſpondeat mihi prudentia tua, quare tu contra tot & tales interpretes in explanatione Pſalmorum diuerſa ſenſeris. Hæc libertas in interpretationibus, omnino in Eccleſia retinenda eſt, vt cum iudicio legantur quorumcunque interpretationes, & libere exigantur ad fontes & fundamenta. Nec propterea damnanda eſt interpretatio aliqua ſcripturæ, quod à veteribus quibuſdam diſſentiat: ſi modo verbis ſcripturæ, circumſtantiis textus, & analogiæ fidei conſentanea ſit. Quid verò veterum ſanis & veris interpretationibus tribuendum ſit, ſupra diximus. Vtimur enim veterum laboribus, cum reuerentia & gratitudine, ſed ſalua libertate Chriſtiana.

Interpretatio qualis eſſe debeat.

Quartò arrogant & hoc ius ſibi pontificii, vt in locis ſcripturæ etiam clariſſimis, à ſimplici & genuina ſententia, quam propria verborum ſignificatio præbet, libere poſſint diſcedere, & aliam aſſuere tali dictatoria autoritate: vt nobis credendum ſit, non quod ſcriptura ſimpliciter, proprie & aperte dicit, ſed quod ipſi pro imperio & authoritate nobis interpretantur. Hoc enim artificio eludunt locos clariſſimos, de fide iuſtificante, de reliquiis peccati in renatis, de imperfectione bonorum operum in hac vita, de libero arbitrio, de interceſſione Chriſti, &c. Quando Chriſtus dicit: Bibite ex hoc omnes: ipſi affingunt ſuam interpretationem. Non omnes, ſed ſacerdotes tantum. Quando Hebræ. 13. Paulus dicit: Honorabile coniugium in omnibus: ipſi dicunt, Non in omnibus, ſed in ſolis laicis tantum, 1. Corinth. 7. Propter vitandam fornicationem, vnuſquiſque, qui non contineat, habeat ſuam vxorem. Jbi, Vnuſquiſque, ipſis eſt ſignum particulare: nec obſtat, quod ſententia eſt manifeſtiſſima. Quando Apoſtolis Chriſtus dicit: Reges dominantur, vos autem non ſic. Jbi volunt nos à manifeſtiſſima ſententia diſcedere, & neſcio quas interpretationes recipere. Paulus vocat doctrinas dæmoniorum, quæ prohibent nubere, & abſtinere à cibis, quos Deus creauit, vt ſumantur. Sed nihil proficit clariſſima illa lux. Contendunt enim verba illa eſſe intelligenda, non ſicut ſonant, ſed ſicut ipſi ea interpretantur. Et vt hunc ludum in ſcripturæ interpretatione porrò impune, & quidem cum authoritate ludere poſſint, ideo Canon iſte ita conſtitutus eſt. Oſius de expreſſo verbo Dei dicit: Si quis habeat interpretationem Romanæ Eccleſiæ, de loco aliquo ſcripturæ, etiamſi nec ſciat, nec intelligat, an aut quomodo cum ſcripturæ verbis conuiat, illum tamen habere ipſiſſimum verbum Dei. Ita Romanæ Eccleſiæ interpretatio eſt: Ecce duo gladij hic, hoc eſt, Pontifex Romanus habet adminiſtrationem vtriuſque gladij, & ſpiritualis, & politici.

Eliſæus aquas amaras, iniecto ſale, per miraculum dulces reddidit, hoc eſt, in Eccleſia debet iam eſſe aqua exorciſata, & ſal benedictum: cuius efficaciam contra Diabolum, & peccata valere, credendum eſt. Jtem, Pſalmo octauo, Deus omnia ſubiecit pedibus Chriſti: hoc eſt, Pontificis Romani. Pecora campi: hoc eſt, homines viuentes in hac terra. Piſces maris: hoc eſt, animas in purgatorio. Volucres cœli: hoc eſt, animas beatorum, quas per canoniſationem Papa poteſt adorandas proponere. Tales non interpretationes, ſed ludificationes extant multo plures in publicis Pontificiorum ſcriptis. Vtque illis omnibus & ſimilibus, qualiacunque tandem ſunt, ſua conſtet, & ſalua maneat authoritas: ideo Andradius de fide implicita, per tam multas paginas tumultuatur, inſidioſe autem declamitat: cum implicitum illud dicatur, quod aliqua in re abſconditum latet: fidem igitur implicitam eſſe, quod credimus omnia, quæ in ſacris literis continentur, vera eſſe, licet multa cognitionem noſtram fugiant: non omnia enim eius penetralia, in hac vita luſtrare & penetrare poſſum. Jta ſancti veteris Teſtamenti, multa crediderunt implicite, quæ nos in nouo Teſtamento

Fides implicita.

explicite credimus. Sed heus bone vir, ſine aduerſario pugnas, de quibus nulla controuerſia. Bene enim nouit Andradius, Pontificios quando pro fide implicita pugnant, non hoc velle & agere, de quo ipſe tam prolixe rhetoricatur. Sophiſtica igitur eſt. Sed hæc eſt, quam appellaui Babylonicam ſeruitutem fidei implicitæ, quam Andradius etiam poſtea diſertè propugnat: quod volunt nobis impoſitam eſſe neceſſitatem credendi, quæcunque Eccleſia Pontificia tenet & proponit, licet nullis verbi teſtimoniis probari poſſint: & quidem ita, vt non opus ſit vel cogitare, vel inquirere, vel intelligere, quæ & qualia ſint illa, an & vbi in verbo Dei habeant fundamenta. Eraſmus alicubi de diſputatione quadam contra Pontificios, fatetur ipſorum ſententiam non habere certa & firma Scripturæ teſtimonia: ſed diuerſam ſententiam ex verbo Dei melius, clarius & firmius probari poſſe. Addit verò: Sed tamen ſi hoc Eccleſia iuſſerit, credam. Captiuabo enim intellectum meum, in obſequium Eccleſiæ.

Hoc eſt Andradi, de quo diſputamus: non ſicut tu calumniaris, quaſi in agreſtibus hominibus egregia & ſolida ſacrarum literarum cognitio requiratur: in quibus tamen neceſſariam eſſe fateris hanc perſuaſionem, articulos fidei, qui proponuntur, non eſſe humana commenta, ſed voces diuinas in verbo Dei traditas. Atqui cum rudibus proponuntur verba Decalogi, Symboli orationis Dominicæ, inſtitutionis Baptiſmi, & Cœnæ Dominicæ: ibi ſunt ipſa verba Scripturæ: in quibus ſummam doctrinæ cœleſtis contineri, non eſt dubium. Fides igitur quantumuis rudium, credens hæc, non eſt Pontificiorum implicita fides: amplectitur enim ipſa verba & ſententiam ſcripturæ: ſed perſuaſionem fidei implicitæ cò trahere, vt vel prohibeatur, vel doceatur, non opus eſſe cogitare & quærere, an quæ proponuntur, habeant certa, firma & perſpicua in verbo Dei fundamenta: ſed ſimpliciter ex perſuaſione autoritatis perſonarum credere. Hanc perſuaſionem dixi non eſſe veram fidem, ſed ſeruilem opinionem: non ex verbo Dei, ſed ex humana perſuaſione conceptam. Hanc enim ſeruitutem imponunt non rudibus tantum, ſed & videntibus ne videant, quærant aut intelligant, vbi in Scriptura fundata ſint, quæ proponuntur: ſed ſimpliciter ideo credant, quia Pontifex & Prælati Eccleſiæ ita ſtatuerunt. Hic eſt ſtatus diſputationis, de fide implicita. Scimus, non parem eſſe omnium perſpicaciam. Non requiritur ſolida Scripturæ cognitio in rudioribus. Recte enim dicit Auguſtinus contra Epiſtolam fundamenti, capit. 4. Cæteram turbam non intelligendi viuacitas, ſed credendi ſimplicitas tutiſſimam facit. Et tamen ipſorum etiam fidem oportet eſſe, non ſine verbo Dei. Ideo Auguſtinus formam catechiſandi rudes, talem deſcribit: vt ſumma doctrinæ cœleſtis in Scriptura patefactæ illis proponatur, & vt poſtea ad ipſam Scripturam deducantur, quiſque pro doni ſui modulo.

Chryſoſtomus laicos ſæpe duriter increpat, quod lectionem ſcripturæ ad ſolos Monachos ablegent: ita vt ipſi non videant, legant & quærant, quomodo ea, quæ in Eccleſia docentur, ſcripturæ ſint conſentanea. Diſerte igitur improbat fidem implicitam, ſicut Pontificij de illa diſputant. Et omnium Patrum ſtudium fuit, populum non à ſcriptura ad fidem implicitam humanæ perſuaſionis abducere, ſed ad ſcripturæ agnitionem deducere. Ideo enim ſcripturas populo interpretati ſunt, & explicationes ſuas ex ſcripturis probarunt. Et aliter quidem hæc propoſuerunt catechumenis, aliter neophytis, aliter confirmationibus, nunquam tamen ſine verbo Dei docuerunt. Imò gradus illos ita diſtinxerunt, vt oſtenderent, homines ad ipſa ſcripturæ fundamenta magis magiſque eſſe deducendos. Vos verò cum contrarium non tantum faciatis, ſed & fieri iubeatis, obiecto ſpectro fidei veſtræ implicitæ: hoc eſt, quod in vobis reprehendimus & accuſamus. Nec eſt quod ſperes Andradi, te ſophiſticis tuis cauillationibus nobis fucum facere: niſi forſan, quod Auguſtin. inquit, cogitas te per ſophiſticem grandiori dictionis cothurno incedentem, malam cauſam, vel motas faciendo poſſe ſuſtentare.

Miratur Andradius, illos qui donum interpretationis ipſi non habent, poſſe aut velle, de interpretationibus iudicare. Et ſcimus quidem gradus eſſe, nec eandem eſſe omnium perſpicaciam in Eccleſia. Scimus etiam, non debere quenquam plus ſapere quam *Auditorum* oportet. Notum tamen eſt, quid Partes populi iudi- *iudicia de* cio in homiliis ſuis, quibus ſcripturas interpretaban- *doctrina.* tur, tribuerint. Interpretis enim eſt, rationes & fundamenta interpretationis tam liquido & certò monſtrare, vt ea intelligere & perſpicere poſſint etiam alij, qui ipſi donum interpretationis non habent. Ita enim Eunuchus agnouit Philippi interpretationem veram eſſe, Act. 8.

DE TRADITIONIBVS.

EX PRIMO DECRETO QVARTÆ Seſſionis Concilij Tridentini.

Sacroſancta Tridentina Synodus, perſpiciens hanc veritatem & diſciplinam contineri in libris ſcriptis, & ſine ſcripto traditionibus, quæ ex ipſius Chriſti ore ab Apoſtolis acceptæ, aut ab ipſis Apoſtolis, Spiritu ſancto dictante, quaſi per manus traditæ ad nos vſque peruenerunt, orthodoxorum Patrum exempla ſequuta, omnes libros, tam veteris, quam noui Teſtamenti (cum vtriuſque vnus Deus ſit author) nec non traditiones ipſas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel oretenus à Chriſto, vel à Spiritu ſancto dictatas, & continua ſucceſſione in Eccleſia Catholica conſeruatas, pari pietatis affectu, & reuerentia ſuſcipit ac veneratur.

EXAMEN.

Hic locus communis Pontificiorum latiſſime patet, complectens in ſuo ſinu, quicquid tradit & ſeruat Pontificia Eccleſia, quod ſcripturæ teſtimoniis doceri & probari non poteſt. Et vere eſt Pandoræ pixis, cuius operculo omne genus corruptelarum, abuſuum & ſuperſtitionum in Eccleſiam inuectum fuit. Quid enim non libebit fingere, admiſſo ſemel hoc poſtulato, non opus eſſe documentis & probationibus ex ſcriptura? Quem errorem refutabimus, ſi vetuſtas erroris, & errantium multitudo poteſt errori patrocinium parere? Hoc ſiquidem *Quid ſibi ve-* agunt Pontificij, ſua de traditionibus diſputatione, *lint Pontifi-* vt abuſus, qui præter & contra ſcripturæ regulam *cij ſua de* in Eccleſiam irrepſerunt, ſi modo late pateant, & *traditioni-* temporis aliqua præſcriptione ſint confirmati, *bus diſputa-* titulum habeant non tantum Eccleſiaſticæ con- *tione.* ſuetudinis, ſed quod plus eſt, Apoſtolicarum traditionum. Et vtile eſt lectorem commonefacere, quo-

re, quomodo paulatim mutatus ſit ſtatus diſputationis. In primis enim Pontificiorum contra Lutherum certaminibus, ea, quę nullis Scripturę teſtimoniis probari poterant, ita defendebantur, quod illa quę Eccleſia ſtatueret, parem haberent vim & autoritatem, cum iis, quę ex Scriptura certo conſtaret diuinitus eſſe patefacta. Multa igitur extant, tunc diſputata de authoritate Eccleſię, de plenitudine poteſtatis Papę, de conſuetudinibus Eccleſiaſticis, &c.

Eccius. Hi enim ſunt loci, quos Eccius in ſuo Enchiridio, in prima fronte, tanquam in acie contra Lutherum conſtituit. Poſtea vero deprehenſum eſt, Locos iſtos communes, vel non poſſe ſuſtinere tantam molem ſtructurę Pontificię, vel certe nimis laborioſum eſſe eos defendere, ſi firmis ex Scriptura argumentis oppugnentur. Tandem igitur vt magis compendiaria via, inuenta eſt diſputatio de traditionibus Apoſtolorum non ſcriptis. Fingunt enim multa, quę ad fidem moreſque viuendi neceſſaria ſunt, ab Apoſtolis tradita eſſe, quę in ſcriptura non comprehenduntur. Et mox attexunt aliud *αἴτημα:* Ea, quę in Eccleſia Romana traduntur & obſeruantur, quę nullo ſcripturæ teſtimonio probari poſſunt, eſſe illa ipſa, quæ ab Apoſtolis viua voce ſunt tradita, & ſcriptis non comprehenſa. Et hoc dicit Andradius eſſe principium, vltra quod non ſit fas in inquiſitione progredi. Andradius. Per talia poſtulata, ſicut Geometræ appellant, leuari ſe ſentiunt onere & labore probandi. Liberari enim ex Scripturæ anguſtiis, quas ita vocant, nihil iam eſt, quod ex capacitate loci de traditionibus depromere non poſſint. Quod igitur olim fuit ſcrinium pectoris Pontificij, quia eius turpitudinem etiam cæci iam vident, & ignorantes norunt, hoc nunc eſt locus communis infinitus & immenſus, de traditionibus Apoſtolorum non ſcriptis.

Quia vero vocabulum Traditionis, apud veteres non eodem modo vſurpatur, nec eiuſdem generis ſunt traditiones, quarum mentio fit in ſcriptis veterum: Pontificij Sophiſticè, ſine diſcrimine talia teſtimonia commiſcent, & ex vna (quod dicitur) fidelia omnes traditiones dealbant, vt prætextu & ſpecie antiquitatis, fucum faciant. Iudico igitur, totam hanc diſputationem de traditionibus, non poſſe ſimplicius explicari, nec ad veterum teſtimonia, quæ à Pontificiis in hac diſputatione magno cum apparatu producuntur, commodius reſponderi poſſe, quam per diſtinctionem: Diſtribuemus itaque hanc materiam de Traditionibus, in certa quædam capita ſeu genera, & oſtendemus, quæ teſtimonia veterum, ad quod genus traditionum pertineant, & quid de ſingulis ſentiendum ſit.

Status diſputationis Pontificiorum de traditionibus. Ita enim manifeſtum euadet, illa, quæ ſpeciem aliquam in hac diſputatione habent, ſi recte diſtinguantur & explicentur: nihil plane patrocinari corruptelis, abuſibus & ſuperſtitionibus regni Pontificij. Semper autem memoria repetendum eſt, ſtatum diſputationis Pontificiorum de traditionibus hunc eſſe: Scripturam non omnia quæ ad articulos fidei, & ad dogmata pietatis pertinent, habere, ſed multa quæ ad articulos fidei, & ad dogmata pietatis neceſſaria ſunt, ſuſcipienda & credenda eſſe, ſine ſcriptura, extra & præter Scripturam, ex traditionibus non ſcriptis, quæ nullo ſcripturæ teſtimonio probari poſſunt.

PRIMVM GENVS TRADITIONVM.

Primum igitur genus traditionum illud conſtituemus, quod ea, quæ Chriſtus & Apoſtoli viua voce tradiderunt, quę poſtea ab Euangeliſtis & Apoſtolis literis conſignata ſunt, ſępe vocantur traditiones. Ita Cyprianus dicit: In calice Domini offerendo, vt vino miſceatur, Dominica traditio ſeruetur, neque aliud fiat à nobis, quàm pro nobis Dominus prior fecit. Cyprianus. Atqui hæc traditio ſcripta extat. Et Baſilius, lib. 3. contra Eunomium inquit: Hoc palam impugnat ſalutaris baptiſmatis traditionem: Euntes, inquit, baptiſate in nomen, &c. Item, Baptiſmus noſter eſt iuxta ipſam Domini traditionem, in nomen Patris, Filij & Spiritus ſancti. Illa certè traditio ſcripta extat.

Candor Pontificiorum. Obſeruet autem Lector, quam candide agant Pontificij. Vbicunque enim inueniunt vocabulum Traditionis, illud mox detorquent ad ſuas traditiones, quæ ex Scriptura probari non poſſunt, vt cum Paulus dicit, 1. Corin. 15. Tradidi vobis, quod accepiſtis, ſi tenetis, niſi fruſtra credidiſtis. Hic ſtatim exclamant, Audis traditiones? Audio: ſed mox in eodem loco lego, Paulum ſcripto explicare quę ſint illa, quæ tradiderit: Tradidi vobis, quod Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris, ſecundum Scripturas, quod ſepultus eſt, & reſurrexit ſecundum Scripturas. Audis traditiones Pauli, duplici modo eſſe *ἐγγράφως*. Primò enim ſumptę ſunt ex Scriptura veteris Teſtamenti, ſecundo ab ipſo Paulo literis conſignatæ ſunt. Et tamen ſunt homines, quos non pudet hunc locum torquere ad traditiones, quæ iactantur extra, præter & contra Scripturam. Ita de Cœna Domini Paulus inquit: Ego a Domino accepi, quod & tradidi vobis. Sed illam traditionem, poſt Euangeliſtas ipſe etiam ſcripto comprehendit. Ieſuitæ allegant dictum Pauli, 2. Theſſal. 3. Subducatis vos ab omni fratre, ambulante inordinate, & non ſecundum traditionem, quam acceperunt à nobis. Sed mox in illo ipſo capite deſcribit, quam intelligat traditionem, ſicut inſpicienti manifeſtum eſt. Et tamen inde volunt probare, multa eſſe credenda, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt. Similis impudentiæ eſt, quod pro traditionibus non ſcriptis allegant id, quod Actorum 16. ſcriptum eſt: Tradebant eis cuſtodire dogmata, quæ erant decreta ab Apoſtolis & ſenioribus Ieroſolymitanis, cum cap. 15. manifeſtiſſime teſtetur, dogmata illa literis fuiſſe ab Apoſtolis conſignata.

Verba Cypriani. Ita cum Cyprianus ad Pompeium inquit: Si in aliquo vacillauerit veritas, ad originem Dominicam, & Euangelicam, & Apoſtolicam traditionem reuertamur: Mox exclamat Lindanus: Auditis ſaluberrimam non ſcriptæ traditionis autoritatem? Sed ſcelerate prætetit, quod in eadem Epiſtola extat: Vnde eſt iſta traditio, vtrum de Dominica & Euangelica autoritate deſcendens, an de Apoſtolorum mandatis & Epiſtolis veniens? Ea enim facienda eſſe, quæ ſcripta ſunt, Deus teſtatur, Ioſ. 1. Si igitur aut in Euangelio præcipitur, aut in Apoſtolorum Epiſtolis & actibus continetur, obſeruetur etiam hæc ſancta traditio. Hæc Cyprianus.

Nec ſane iuſtæ indignationi honeſta defutura eſſet oratio, ſi hoc Pontificiorum artificium liberet ſuis coloribus depingere. Sed ſatis ſit, lectori extremas lineas monſtraſſe.

Baſilius. Baſilius in ſermone de confeſſione fidei, ponit talem definitionem: Fides eſt aſſenſus, non hæ-

Digitized by Google

ſitans de his quæ audita ſunt in certitudine veritatis, & prædicata ſunt per gratiam Dei. Mirum vero quàm exultet Lindanus, quod in illa definitione fidei, nulla fiat Scripturæ mentio. Sed mox tertio verſu Baſilius ſubiungit hanc ſententiam: Si fidelis eſt Dominus in omnibus ſermonibus ſuis, manifeſta eſt elapſio à fide, & ſuperbiæ crimen, aut reprobare quid ex his quæ ſcripta ſunt, aut ſuperinducere quid ex non ſcriptis. Conſidera, quæſo, optime lector, quale ſit hoc artificium quo Pontificij vtuntur. Præclarum extat Irenæi teſtimonium de Polycarpo, apud Euſebium lib. 4. cap. 14. quòd perpetuo eadem docuerit, quæ ab Apoſtolis acceperat, quæ Eccleſia quoque tanquam ſola vera tradidit. Ibidem: Multos hæreticorum ad Eccleſiam Dei conuertit, dum vnam & ſolam eam veritatem quam ab Apoſtolis acceperat, quam etiam Eccleſia tradidit, prædicauit. Axioma extra omnem controuerſiam veriſſimum eſt, illam ſolam doctrinam veram eſſe quam Apoſtoli tradiderunt, quam primitiua Eccleſia ab Apoſtolis acceptam profeſſa eſt. Sed quæſtio eſt, an doctrina illa ſit alia & diuerſa ab ea quam in ſcriptura comprehenſam habemus: Pontificij ſimpliciter diſtinguunt traditiones, contra Scripturam. Et quando Irenæus dicit, Polycarpum ea docuiſſe quæ ab Apoſtolis acceperat, hoc ita interpretantur, quod alia & multo plura ab Apoſtolis accepta prædicarit, quam quæ in Scriptura continentur. Ita illi. Sed propter multas cauſas ſuſpecta eſt nobis ipſorum fides. Alia igitur quærenda ſunt teſtimonia. Nullum autem dubium eſt, Polycarpum etiam illa quæ ſcripta ſunt ab Apoſtolis accepiſſe, quomodo igitur ſimpliciter contra ſcripturam diſtinguuntur ea quæ Polycarpus dicitur ab Apoſtolis accepiſſe? Sed audiamus ipſius Irenæi teſtimonium, qui apud Euſebium lib. 4. cap. 14. dicit, Epiſtolam Polycarpi ad Philippẽſes ita eſſe ſcriptam, & ad hoc inſtructam, vt ex ea fidei character, & veritatis doctrina cognoſci poſſit ab iis qui ſalutis ſuæ rationem habent. Atqui in illa Epiſtola quia extat, nulla fit mentio eorum quæ à Pontificiis pro traditionibus iactantur, ſed ſcribit de incarnatione Christi, de myſterio crucis, quod Chriſtus ſit iuſtitia noſtra, qui ſuſtulit peccata noſtra, vt viuamus in ipſo, de reſurrectione, de extremo Iudicio, de fide, ſpe, caritate, de bonis operibus, de tolerandis infirmis, de oratione, & de aliis quæ in ſcriptura expreſſe continentur. Eſt igitur character fidei Polycarpi, non extra Scripturam.

Irenæus de Polycarpo.

Irenæus.

Addamus aliud teſtimonium, quod adhuc clarius eſt. Irenæus enim apud Euſebium lib. 5. cap. 20. recitat, ſe non chartis, ſed cordi inſcripſiſſe, quomodo Polycarpus narrauerit ſe cum Apoſtolis conuerſatum: quomodo ſermones ipſorum commemorauerit, & quæ ex illis de Domino, de virtutibus & doctrina eius audierit. De hoc loco Andradius meus ſerio triumphat, pro traditionibus extra Scripturam. Sed Irenæus mox addit, quod Polycarpus ea quæ ab illis qui ipſi Verbum vitæ viderant, perceperat, annunciauit, πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς. omnia ſanctis Scripturis conſona. Vere aurea eſt hæc Irenæi ſententia: quæ rectiſſime declarat, quomodo intelligenda ſint pleræque veterum ſententiæ de traditionibus. Apoſtoli multa tradiderunt viua voce: Apoſtolici ab Apoſtolis ex traditione viuæ vocis multa acceperunt, quæ ſuis poſtea diſcipulis rurſus tradiderunt. Sed Irenæus inquit, omnia illa fuiſſe σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, conſona ſcripturis. Et nos eorum nihil reiicimus, ſed omnia quæ Scripturis ſanctis conſentanea ſunt, ſuſcipimus & veneramur. Pontificij vero pro talibus traditionibus pugnant, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt, his enim verbis vtitur Andradius, qui etiam anathema dicit illis qui perhibent: Niſi de Veteri ac Nouo Teſtamento euidenter fuerimus edocti, non ſequimur doctrinas patrum atque traditionem Eccleſiæ. Lector ipſe inſtituat antitheſin eorum quæ Polycarpus ab Apoſtolis accepta tradidit: ea enim Irenæus pronunciat omnia fuiſſe conſona Scripturis ſanctis: eorum quæ Pontificij titulo traditionum iactant: de illis enim diſerte affirmant quòd nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſint. Imo anathema dicunt omnibus qui quærunt συμφωνίαν traditionum Pontificiarum, cum Veteri ac Nouo Teſtamento.

Primum igitur genus traditionum eſt, quod Apoſtoli tradiderunt doctrinam viua voce, ſed illa poſtea in Scriptura literis conſignata eſt. Viri etiam Apoſtolici multa annunciauerunt ab Apoſtolis accepta: ſed πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia conſentanea Scripturis ſanctis. Et hæc certe nihil patrocinantur Pontificiorum traditionibus, quæ nullo Scripturæ teſtimonio, ſicut ipſi fatentur, probari poſſunt. Obſeruandum eſt autem in hoc primo genere, quam fraudulenter Pontificij citent & tractent Scripturæ & antiquitatis teſtimonia, pro ſtabiliẽdis & confirmandis commentitiis ſuis traditionibus.

I. Genus traditionum.

SECVNDVM GENVS traditionum.

Secundum genus traditionum eſt, quod libri Scripturæ ſacræ non interrupta ſerie temporum, (ſicut Auguſtinus loquitur) & certa connexionis ſucceſſione, ab Eccleſia cuſtoditi, & fideliter ad poſteros tranſmiſſi, nobiſque quaſi per manus traditi ſunt. Ita Origenes dicit, ſe ἐν παραδόσει, per traditionem didiciſſe, quod quatuor Euangelia, in vniuerſa Eccleſia ſint indubitata. Et Euſebius de libris Canonicis diſputans, aliquoties vtitur verbis tradendi & accipiendi: Quæ vero ſit ratio huius traditionis, hoc eſt, Eccleſiæ teſtificantis de germanis & Canonicis Scripturæ libris, ſupra fuſe explicatum eſt, cum de libris Canonicis ageremus. Et hanc traditionem, qua nobis in manum dantur ſacræ Scripturæ libri, reuerenter accipimus: Nihil autem patrocinatur Pontificiis, qui pugnant pro dogmatibus, quæ nullo ſcripturæ teſtimonio probari poſſunt. Eccleſia enim illa traditione fatetur, ſe alligatam eſſe ad vocem doctrinæ ſonantis in Scriptura, & propagatione illius traditionis, poſteritatem etiam ad Scripturam alligatam eſſe docuit. Et tempore Patrum, illi qui apud Eccleſiam quærebant veritatem, deducebantur ad ſcripturas: ſicut ex Auguſtino, de Catechiſandis rudibus conſtat.

Origenes.

Et contra Epiſtolam Manichæi, capite quinto, narrat Auguſtinus, quomodo ad fidem Eccleſiæ Catholicæ perductus fuerit. Dicit enim, ſe obtemperaſſe Catholicis laudantibus Euangelium, & dicentibus: Credite Euangelio. Et tibi ponit vulgatam illam ſententiam: Ego vero Euangelio non crederem, niſi me Catholicæ Eccleſiæ commoueret authoritas. Ex Eccleſiæ igitur teſtificatione commotus fuit, vt legeret Euangelium, & crederet, doctrinam diuinitus patefactam in illo contineri. Num vero poſtquam Euangelio credidit, pollice-

Auguſtinus.

Digitized by Google

pollicetur, ſe plus crediturum Eccleſiæ quam Euangelio, ſi ipſa aliquid ſtatuat vel proponat, quod vel ſit contra Euangelium, vel nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſit? Hoc certe non dicit. Imo alibi dicit anathema illis, qui annunciant præter quod in Scripturis legalibus & Euangelicis accepimus. Et in illo ipſo loco dicit, ſe quia Euangelio credat, non poſſe Manichæo credere, propterea, quia ibi nihil legat de Manichæi Apoſtolatu. Hoc ergo ſecundum genus traditionum deducit nos ad ſcripturam, & ad vocem doctrinæ ſonantis in ea alligat nos, vſque adeo non probatur inde Pontificium axioma: multa dogmata fidei ſuſcipienda eſſe, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt.

Obiectio Pontificiorum.

Sed obiiciunt Pontificij: Si hanc Eccleſiæ traditionem, teſtificantem de libris Scripturæ ſacræ acciperis, quo iure reliquas traditiones, de quib. Pontificia Eccleſia teſtificatur, quod ſine ſcripto ab Apoſtolis ſint traditæ, reiicieris? Eccleſiæ enim teſtimonium, ſicut Andradius inquit, aut vbique contemnendum, aut vbique certe amplectendum eſt. Reſpondeo. Immenſa eſt differentia inter primitiuam Eccleſiam, quæ fuit tempore Apoſtolorum & Apoſtolicorum teſtificantem, de libris Scripturæ ſacræ, & inter Pontificiam Eccleſiam, obtrudentem nobis ſine probatione pro traditionibus Apoſtolorum ſua commenta.

Patres, vbi hanc traditionem de libris Scripturæ deſcribunt, probant illam ex teſtificationibus primitiuæ Eccleſiæ. Si idem eadem certitudinis ratione, de aliis etiam traditionibus, quarum alicubi mentionem habent, fecerint: valeat ſane hoc vt eodem etiam iure recipiantur. Affirmant autem ea, quæ ab Apoſtolis tradita fuerunt omnia fuiſſe conſona ſacris Scripturis, ſicut iam diximus ex Irenæo, & mox pluribus oſtendemus. Habemus igitur ex ipſa Patrum traditione, vnde diiudicandum ſit, quæ ſint veræ Apoſtolicæ traditiones, ſicut Hieronymus inquit in primum caput Aggæi: Gladius Dei, qui eſt ſermo Dei viuus, percutit illa, quæ abſque authoritate & teſtimoniis Scripturarum, quaſi traditione Apoſtolica homines ſponte reperiunt & confingunt. Eccleſiæ igitur traditio, libros Scripturæ ſacræ ita nobis commendat: vt moneat reliqua omnia ad illam eſſe exigenda (ſicut teſtimonia in præcedentibus allegata oſtendunt) & quæ illi ſunt conſona, recipienda, quæ verò non ſunt conſona, licet quaſi traditio Apoſtolica proponantur, percutienda eſſe gladio verbi Dei. Et hæc eſt ſimplex & vera ſolutio ſuperioris illius obiectionis, & reiicere eam Pontificij non poſſunt, alias enim eodem iure cogerentur & ipſi etiam Phariſæorum traditiones, & totam Thalmudiſtarum Cabalam recipere. Iudæos enim Auguſtinus ſcite vocat noſtros librarios & ſcriniarios, vt qui cuſtodes fuerunt librorum Veteris Teſtamenti, circumferentes adhuc illam cuſtodiam in ipſo exilio.

Quærunt ſane χρονοτρίβητες Pontificij, Eccleſiam accepiſſe libros Veteris Teſtamenti, ex traditione non Phariſæorum, ſed Prophetarum, Chriſti & Apoſtolorum. Sed quia ſeries temporum non interrupta, iuxta Auguſtinum, ad hanc rem requiritur, non poſſunt Phariſæi, ab illa teſtificatione de libris Veteris Teſtamenti excludi. Quare igitur Chriſtus & Apoſtoli, qui traditionem de libris Veteris Teſtamenti recipiebant, non eodem etiam iure reliquas traditiones ſeniorum recipiebant, cum quidem hanc præferrent titulum? Dictum eſt antiquis. Quo iure ipſi Pontificij repudiant Thalmudicas traditiones, cum de libris Veteris Teſtamenti, traditionem Iudæorum recipiant? Si dixerint, Iudæos confinxiſſe Cabalam Thalmudicam: ipſi hoc fortiter negabunt: allegant enim primos authores Patriarchas, Moſen & Prophetas. Quare igitur huic ipſorum teſtificationi, nec vos Pontificij creditis, cum tamen de libris Veteris Teſtamenti, teſtificationem ipſorum vtrique non repudiemus? Nos ſimpliciter reſpondemus: Quia ex libris Propheticis, de quibus Iudæi teſtificantur, diſcimus literis conſignatum eſſe, quantum de doctrina Patriarcharum, Moſis & Prophetarum, & ſatis eſt, & opus eſt. Ideo reliquas traditiones omnes, ad ea, quæ ſcripta ſunt examinamus, & huic teſtificationi contrariam traditionem Iudæorum, multa tradentium extra, præter & contra Scripturam non recipimus, ſed iure optimo repudiamus, id enim ex ipſis libris, quos Iudæi ſua teſtificatione nobis commendant, diſcimus. Si quam aliam reſponſionem habent Pontificij proferant, & eandem nos opponere poterimus ipſorum obiectioni, quare cum traditionem Eccleſiæ de libris Canonicis recipiamus, non ſimiliter etiam reliqua omnia, quæ titulo traditionum nobis à Pontificia Eccleſia obtruduntur, recipiamus.

TERTIVM GENVS *traditionum.*

Tertium genus traditionum, conſtituimus illud, de quo loquuntur Irenæus lib. 3. & Tertullianus de præſcriptione aduerſus hæreticos, magnificis enim encomiis vterque celebrant traditionem Apoſtolicam. Irenæus libro 3. capite 3. inquit: Traditionem Apoſtolorum in toto mundo manifeſtatam, in Eccleſia adeſt perſpicere omnibus qui vera velint audire. Et capite 4. Non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile eſt ab Eccleſia ſumere, cum Apoſtoli quaſi in depoſitorium diuites, pleniſſime in ea contulerint omnia, quæ ſint veritatis, vt omnis quicunque velit, ſumat ex ea potum vitæ. Hic eſt enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures ſunt & latrones. Propter quod oportet quidem deuitare illos, quæ autem ſunt Eccleſiæ, cum magna diligentia diligere, & apprehendere veritatis traditionem. Quid autem, ſi neque Apoſtoli quidem Scripturas reliquiſſent nobis: nonne oportebat ordinem ſequi traditionis, quam tradiderunt iis, quibus committebant Eccleſias? cui ordinationi aſſentiuntur multæ Gentes barbarorum, ſine charactere & attamento, ſcripta habentes per Spiritum in cordibus ſuis ſalutem, & veterem Apoſtolorum traditionem diligenter cuſtodientes.

Tertullianus.

Tertullianus de Præſcript. Hanc igitur dirigemus præſcriptionem: Si Chriſtus Apoſtolus miſit ad prædicandum, alios non eſſe recipiendos prædicatores, quam quos Chriſtus inſtituit. Quid autem prædicauerint, hoc eſt, quid illis Chriſtus reuelauerit, & hic præſcribam, non aliter probari debere, niſi per eaſdem Eccleſias, quas ipſi Apoſtoli condiderunt, ipſi eis prædicando, tam viua voce, quam per Epiſtolas. Poſtea, Si hæc ita ſunt, conſtat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Eccleſiis Apoſtolicis, matricibus & originalibus fidei conſpiret, veritati deputandam, id ſine dubio tenentem, quod Eccleſiæ ab Apoſtolis, Apoſtoli à Chriſto, Chriſtus à Deo ſuſcepit, reliquam verò omnem doctrinam de men-

Digitized by Google

dacio præiudicandam, quæ ſapiat contra veritatem Eccleſiarum, & Apoſtolorum, & Chriſti, & Dei.

Hæc magnifica traditionum encomia, videntur omnino multum patrocinari Pontificiis cõtra Scripturam. Nam & excerptam illam Tertulliani ſententiam, quaſi in Triumpho in omnibus ſuis libris ducunt, quæ ſic habet: Non ergo ad Scripturas prouocandum, ne in his conſtituendum certamen, in quibus aut nulla, aut incerta eſt victoria.

Sed ſimplex veritas firmiter fundata, & ſibi bene conſcia nec reformidat, nec ſubterfugit vera antiquitatis Teſtimonia. Manifeſte enim oſtendemus, haſce Irenæi & Tertulliani diſputationes nõ infringere, ſed confirmare noſtram de ſacra Scriptura ſententiam, ſi ſententiæ non truncatæ inſpiciantur, ſed tota ſeries diſputationis conſideretur. Sicut enim Iuriſconſulti dicunt, inciuile eſſe, lege non tota perſpecta, & aliqua ipſius particula pronunciare: ita Hilarius recte monet, in noſtris diſputationibus intelligentiam dictorum ex cauſis dicendi ſumendam eſſe. Ordiamur itaq; ab illa quæſtione, quæ eſt ſtatus diſputationis Pontificiæ, de traditionibus, & quæramus, an Irenæi & Tertulliani diſputatio inſtituta fuerit de recipiendis dogmatibus quibuſdam fidei, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari potuerint, ſed quæ voluerint credi ſine Scriptura, extra & præter Scripturam, ex ſola traditione, cuius nulla extiterint in Scriptura teſtimonia. Res autem non eſt obſcura. Vterque enim, & Irenæus & Tertullianus, expreſſe narrant, de quibus dogmatibus fidei inſtituta fuerit illa diſputatio, recitant enim ad verbum ferme illos articulos fidei, quos hodie Symbolum, quod Apoſtolicum nominatur, complectitur. Num vero articuli illi fidei non poſſunt ex Scriptura probari, oſtendi & confirmari? Num contrarij hæreticorum errores, de his articulis non poſſunt ex Scriptura impugnari & refutari? Certe manifeſtiſſimum eſt, ſummam totius Scripturæ in hiſce potiſſimum conſiſtere articulis. Et Irenæus in 3.4.& 5. libris, nihil aliud agit, quam quod ex Scriptura prolixe probat & confirmat articulos iſtos fidei, & ex Scripturæ teſtimoniis ſumit refutationes corruptelarum pugnantium cum illis articulis.

Hoc igitur quod manifeſtiſſimum eſt, & negari nullo modo poteſt, primo diligenter obſeruetur in hac diſputatione, non fuiſſe ſcilicet controuerſiam de dogmatibus fidei, quorum vel probatio, vel contrariorum refutatio ex Scripturæ teſtimoniis non potuerint peti & ſumi. Sunt enim illi articuli, in quibus quaſi ſumma totius Scripturæ conſiſtit. Et hoc ideo obſeruetur, agnoſcet enim Lector, quo artificio has Irenæi & Tertulliani diſputationes Pontificij detorqueant ad ſuas traditiones, de quibus ipſi fatentur, quod nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſint.

Cur Irenæus & Tertullianus prouocarint ad traditiones.

Quæ vero cauſa fuit cum articuli illi fidei habeant in Scriptura multa, certa, firma & perſpicua teſtimonia, quod Irenæus & Tertullianus prouocant ad traditiones, quas Eccleſiæ Apoſtolicæ ab Apoſtolis acceptas, tunc tenebant & obſeruabant? Cauſam illam non opus eſt per coniecturas diuinare. Vterq; enim manifeſte illam exponit. Num vero hæc fuit cauſa, quod ex Scriptura non potuerunt ſatis euidentia & firma de illis fidei articulis proferre teſtimonia, aut hæreticorum fabulas inde refutare? Nequaquam, ipſi enim hæretici non poterant negare, illam Eccleſiæ fidem habere in Scripturis fundamenta & teſtimonia, & ſua figmenta à Scripturis argui & refutari. Ideo enim Scripturas vel reiiciebant, vel deprauabant, vel conquerebantur inſufficientes eſſe. Ita enim Irenæus inquit, lib. 3. c. 2. Cum ex Scripturis arguuntur, in accuſationem conuertuntur ipſarum ſcripturarum, quaſi non recte habeant, neque ſint ex authoritate, & quia varie ſint dictæ, & quia non poſſit ex his inueniri veritas ab his, qui neſciunt traditionem, non enim per literas traditam illam, ſed per viuam vocem. Tertullianus ita inquit: Iſta hæreſis non recipit quaſdam Scripturas, & ſi quas recipit, adiectionibus & detractionibus ad diſpoſitionem inſtituti ſui interuertit, & recipit, non recipit integras &c. Item, Dicunt Apoſtolos non voluiſſe omnia omnibus reuelare, quædam palam & vniuerſis, quædam ſecretò, & paucis demandaſſe, & hoc Paulum vocare depoſitum. Agnoſcit lector, hæreticos cum viderent, ſe ex Scripturis perſpicue & firmiter refutari, mouiſſe certamen de autoritate ipſarum Scripturarum. 1. Quod nõ recte haberent, & ideo non eſſent recipiendæ. 2. Quod varie eſſent dictæ, vt non poſſit inde colligi certa & firma ſententia. 3. Non omnes Scripturas recipiebant, ſed quaſdam tantum, & tamen illas etiam non integras, ſed multa addebant, multa etiam detrahebant. 4. Criminabantur ex Scripturis ſolis non poſſe inueniri veritatem, niſi addantur & adhibeantur traditiones, quæ non per literas, ſed per viuam vocem ab Apoſtolis traditæ eſſent. 5. Fingebant Apoſtolos quædam palam & vniuerſis, vt quæ ſcriptis diuulgauerunt, quædam vero ſecreto & paucis demandaſſe, ex quibus ſua probabant figmenta. Et quia hæc eiuſdem ſint authoritatis cum illis, ideo Scripturas exponendas & corrigendas ſecundum ſecretas & tacitas traditiones, quæ non per literas, ſed viua voce traditæ ſint. Hæc ita recitantur ab Irenæo & Tertulliano, ex quibus manifeſtum euadit, propter quam cauſam, & in quem finem Patres illi prouocarint ad traditiones. Quia enim quaſdam Scripturas non recipiebant, aut non recipiebant integras, & criminabantur eas vel non recte habere, vel varias eſſe dictas, vel eſſe inſufficientes, vt illis ſolis non poſſit inueniri veritas, ideo Tertullianus dicit, non eſſe prouocandum ad ſcripturas, nec in illis certamen conſtituendum, in quibus aut nulla aut incerta ſit victoria contra tales ſcilicet hæreticos. Num vero cenſet, articulos illos fidei, de quibus tunc erat certamen, non poſſe ex ſcripturis contra hæreticos defendi, nec corruptelas hæreticorum inde refutare? Certe Irenæus prolixe hoc facit, & per ſe hoc manifeſtiſſimum eſt. Sed de illis hæreticis, qui autoritatem Scripturarum in dubium vocabant, & traditiones opponebant Scripturæ, quique proferebant alias ſcripturas, additionibus, & detractionibus interuerſas, quas veras & germanas eſſe aſſeuerabãt, de illis, inquam, hæreticis Tertullianus hoc dicit. Et addit rationem, prius probandum eſſe, apud quos ſit veritas ſcripturarum, quam ad ipſas ſcripturas prouocaretur. Hanc eſſe Tertulliani mentem, manifeſtiſſimum eſt. Scelerate igitur faciunt Pontificij, qui à dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter Tertulliani ſententiam torquent, quaſi omnino in controuerſiis de religione, non ſit prouocandum ad ſcripturas, & quaſi in diſputationibus de dogmatibus fidei, in ſcripturis aut nulla, aut omnino incerta ſit victoria. Hoc enim falſiſſimum eſſe ex omnium Patrum conſenſu, ſupra probatum eſt, & Tertullianus nunquam hoc ſenſit.

Quia igitur hæretici traditiones opponebant ſcriptu-

Scripturis, ita vt ex traditionibus conarentur oſtendere, 1. Scripturas quas Eccleſia pro Canonicis receperat, non eſſe veras, & per omnia recipiendas. 2. propter varietatem, hoc eſt, ambiguitatem, ſeu incertitudinem & obſcuritatem, non poſſe ex Scriptura intelligi veritatem. 3. ex ſolis Scripturis non poſſe intelligi veritatem, niſi adhibeantur etiam traditiones, quæ non per literas, ſed per viuam vocem traditæ ſint: præter illa enim, quæ Apoſtoli palam & vniuerſis tradiderunt, quæ poſtea in literis retulerunt, alia quædam ſecreto, & paucis demandaſſe, Irenæus igitur & Tertullianus prouocant hæreticos ad traditionem. Et quia vtrinque iactabantur traditiones, quæſtionem illam diſputant, quæ ſit vera Apoſtolorum traditio. Probant autem illam vnam & ſolam eſſe veritatem, quam Chriſtus à Deo accepit, & tradidit Apoſtolis, quam Apoſtoli rurſus tradiderunt Eccleſiis, & quæ in Eccleſiis per ſucceſſiones presbyterorum cuſtodita fuit. Et quia tunc temporis in illis præcipue Eccleſiis, quæ ab Apoſtolis fundatæ fuerant, vigebat veritas diſciplinæ Apoſtolicæ, & fidei Chriſtianæ, ita vt traducem religionis adhuc ſincerum obtinerent & conſeruarent: ſuauiſſimum ſane fuit, ordinem & conſenſum Eccleſiarum in doctrina conſiderare. Et recte tunc dixit Irenæus, Etiamſi nulla relicta fuiſſet ab Apoſtolis Scriptura, ex illa tamen traditione, quam Eccleſia ab Apoſtolis acceptam, ad illa vſque tempora ſinceram conſeruarat, potuiſſe cognoſci, quæ eſſet vera doctrina Apoſtolica. Num vero idem valebit in Eccleſia Pontificia, ita vt quicquid illa tenet & ſeruat, hoc ſolo nomine iudicetur Apoſtolicum, licet nullo Scripturæ teſtimonio probare poſſint? Fortiter hoc contendunt patroni Pontificis Romani, ſed nos dicimus, & ipſa euidentia probat, inter primitiuam Apoſtolicam Eccleſiam, & inter regnum Pontificium, maiorem eſſe diſtantiam, quam ſit inter cœlum & terram. Probare igitur prius ipſos neceſſe eſt, Eccleſiam ſuam eſſe Apoſtolicam, quam hoc priuilegium ſibi arrogent.

Sed pergamus in inquiſitione: hoc enim obſeruandum eſt, quid ex traditione, quæ tunc in omnibus Apoſtolicis Eccleſiis, vna & eadem erat, ad quam prouocabant, probarint Irenæus & Tertullianus. Certum eſt autem, Pontificiorum etiam, vt arbitror confeſſione, quod ex traditione non protulerint doctrinam aliquam pugnantem cum Scriptura, hoc enim nomine traditiones, quas hæretici iactabant, damnabant. Illa igitur erit quæſtio, An diuerſam & aliam doctrinam, quam quæ in Scriptura tradita erat, Irenæus & Tertullianus ex traditione protulerint & probarint, hoc eſt, An diſputarint & oſtenderint, Eccleſiam tunc ex traditione habuiſſe multa dogmata & myſteria fidei, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari potuerint. Hunc enim eſſe ſtatum controuerſiæ inter nos & Pontificios, aliquoties iam diximus.

Status in diſputatione de Traditionibus.

Recitant autem vterque, quid ſit illud, quod ex traditione probant: & ſunt illi ipſi articuli fidei, quos Symbolum Apoſtolicum complectitur. Illos autem in Scriptura multis manifeſtis teſtimoniis tradi, nullum eſt dubium. Non igitur aliquod aliud dogma fidei ex traditione proferunt & probant, præter illa, quę in Scriptura continentur: ſed eadem, & illa ipſa dogmata, quæ in Scriptura comprehenduntur, oſtendunt & probant etiam ex traditione. Cauſas vero propter quas ad traditionem prouocarint, cum in Scriptura haberent multa firmiſſima teſtimonia, vt ſupra recenſuimus, vt ſcilicet oſtenderent conſenſum veræ traditionis Apoſtolicę cum Scriptura.

Ita ergo ex traditionibus probant veritatem, authoritatem & ſufficientiam Scripturæ: quia ſcilicet eadem omnino ſint dogmata fidei, quæ Scriptura continet, & quę primitiua Eccleſia, ex Apoſtolorum traditione accepta, vſque ad illa tempora ſincera cuſtodierat. Nam ne apex quidem in tota illa Irenęi & Tertulliani diſputatione oſtendi poteſt de vllo dogmate, quod ex ſola traditione ita producant, vt nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſit.

Et hæc quia fortiſſime infringunt & euertunt Pontificiorum fabulationes de inſufficientia Scripturæ, & de illis traditionibus, quas nullo Scripturæ teſtimonio probare poſſunt, attente ſunt conſideranda. Simpliciter autem expoſui ſtatum diſputationis apud Irenęum & Tertullianum, & non video, ſi integra diſputatio conſideretur, quomodo alia inde poſſit erui ſententia, quam quod oſtendat conſenſum traditionis Apoſtolicæ cum ſcriptura, ita vt eadem ſit doctrina, quam ſcriptura tradit, & quam primitiua Eccleſia ex Apoſtolorum traditione acceperat. Et hanc ſententiam ipſi autores verbis non obſcuris oſtendunt. Irenęus enim, idem quod ex traditione oſtenderat, poſtea prolixe probat ex ſcriptura. Et in ingreſſu illius diſputationis, cap. 1. inquit: Apoſtoli tunc quidem Euangelium pręconiſauerũt, poſtea vero per Dei voluntatem in ſcripturis nobis tradiderunt, fundamentum & columnam fidei noſtræ futurum. Et capite tertio, hunc patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ab Eccleſiis annunciari ex ipſa ſcriptura, qui velint diſcere poſſunt, & Apoſtolicam Eccleſiæ traditionem intelligere.

Et lib. 4. capite 63. inquit: Agnitio vera eſt Apoſtolorum doctrina, & antiquus Eccleſiæ ſtatus in vniuerſo mundo, & charactere corporis Chriſti, ſecundum ſucceſſiones Epiſcoporum, quibus illi eam, quę in vnoquoque loco eſt, Eccleſiam tradiderunt, quę peruenit vſque ad nos cuſtodita ſine fictione, ſcripturarum tractatione pleniſſima, neque ablationem recipiens lectio, ſine falſatione, & ſecundum ſcripturas expoſitio legitima & diligens, & ſine periculo, & ſine blaſphemia, & præcipuum dilectionis munus, &c. Audis antiquum Eccleſię ſtatum, & doctrinam Apoſtolicam, per ſucceſſiones Epiſcoporum perueniſſe vſque ad Irenęi tempora, & ſine fictione cuſtoditam fuiſſe. Sed quomodo? Tractatione, inquit, ſcripturarum pleniſſima, & expoſitione ſecundum ſcripturas legitima. Non dicit de dogmatibus fidei, quę nullo ſcripturæ teſtimonio probari poſſunt.

Pontificii ſemper in ore habent antiquum Eccleſię ſtatum, & traditiones per manus traditas: ſed illuſtre eſt hoc Irenęi teſtimonium de vere antiquo Apoſtolicę Eccleſię ſtatu, & quomodo traditio Apoſtolica ſine fictione cuſtodita fuerit.

Ita Tertullianus de Præſcript. Sed & hæretici de ſcripturis agunt, & de ſcripturis ſuadent. Aliunde ſcilicet, inquit, loqui poſſent de rebus fidei, niſi ex literis fidei. Item, Credunt ſine ſcripturis, vt credant aduerſus ſcripturas. Et poſtea reſpondens ad illud, quod hæretici fingebant: Apoſtolos pręter illa quæ palam, & vniuerſis tradebant, quædam etiam alia, ſecreto & paucis demandaſſe, & hoc Paulum vocare depoſitum, ita inquit *Tertull.*

F 3

Digitized by Google

Tertullianus: Quod hoc depoſitum eſt tam tacitum, vt alterius doctrinæ deputetur? an illius denunciationis, de qua ait: Hanc denunciationem commendo apud te Timothee. Item, illius præcepti, de quo ait: Denuncio tibi, vt cuſtodias præceptum. Quod autem præceptum, quæ denunciatio, ex ſupra & infra ſcriptis intelligitur, non neſcio quid ſuboſtendi hoc dicto, de remotiori doctrina. Item: Nam & cum dicit (hæc) de eis dicit, de quibus in præſenti ſcribebat: de occultis autem vt de abſentibus apud conſcientiam non (hæc) ſed (illa) dixiſſet.

Pagin. 109. Percurre Eccleſias Apoſtolicas, apud quas ipſe adhuc Cathedræ Apoſtolorum præſidentur, apud quas ipſe adhuc authenticæ literę eorum recitantur, ſonantes vocem, repræſentantes faciem vniuſcuiuſque. Item, habes Romam, & inde nobis quoque authoritas præſto eſt: Videamus quid didicerit, quid docuerit. Vnum Deum nouit creatorem vniuerſitatis, & Chriſtum Jeſum ex virgine Maria, filium, Dei creatoris, & carnis reſurrectionem. Legem & Prophetas cum Euangelicis & Apoſtolicis literis miſcet, & inde petat fidem eam. Et mox de hæreticis inquit: Quibus fuit propoſitum aliter docendi, eos neceſſitas coegit aliter diſponendi inſtrumenta doctrinæ. Alias enim non potuiſſent aliter docere, niſi aliter haberent, per quæ docerent hæreſin. Et ſicut illis non potuiſſet ſuccedere corruptela doctrinæ, ſine corruptela inſtrumentorum eius, ita & nobis integritas doctrinæ non competiſſet, ſine integritate eorum, per quæ doctrina tractatur. Conſideret lector, quomodo Tertullianus in hac ſententia de Scriptura loquatur. Et paucis interiectis, de Scripturis ita inquit: Quod ſumus, hoc ſunt, ab initio ex illis ſumus. Vides lector, qualem inſtituat collationem ſeu συμφωνίαν Scripturarum, & primiuæ Eccleſiæ, tenentis ſinceram traditionem Apoſtolicam. Quod nos inquit (ſcilicet tenentes traditionem Apoſtolicam) ſumus, hoc ſunt Scripturæ, & quidem ex ipſis nos ſumus. Sunt igitur (vt ita dicam) duo æquiualentia ſeu termini conuertibiles: antiquus Eccleſiæ ſtatus, tenens veram Apoſtolicam traditionem, & doctrinæ Scripturæ ſacræ.

Hæc prolixius aliquanto tractaui, primo ideo, quia truncatæ illæ ſententiæ, quæ ex Irenæo & Tertulliano citantur, poſſunt Lectorem perturbare, niſi tota illorum diſputatio conſideranda proponatur. Secundo, quia ex illa Irenæi & Tertulliani diſputatione, firmiſſime munitur & comprobatur noſtra ſententia de autoritate, perfectione & ſufficientia Scripturæ, & ſimul refutantur Pontificiorum traditiones, quas ipſi fatentur, ſe nullo Scripturæ teſtimonio probare poſſe. Oſtendimus enim, Irenæum, & Tertullianum probare conſenſum traditionis Apoſtolicæ & Scripturæ, ita vt traditio non opponatur Scripturæ, tanquam vel falſæ, vel ambiguæ, vel imperfectæ, hoc enim hæreticos contendiſſe, Irenæus oſtendit, capite ſecundo. Sed ex traditione probatur & confirmatur veritas, autoritas, certitudo, perfectio & ſufficientia Scripturæ, ita vt antiquus Eccleſiæ ſtatus & vera traditio Apoſtolorum, cuſtodiatur tractatione & expoſitione Scripturarum. Quando igitur proponuntur traditiones, quæ cum ſcriptura non conſentiunt, & ex Scriptura oſtendi & probari non poſſunt: certiſſimum eſt, eas non eſſe Apoſtolicas. Hoc fundamentum firmum & perſpicuum eſt, quod cauillationibus ſophiſticis impeti quidem & exagitari, non tamen labefactari aut euerti poterit. Ideo Lectori hanc Irenæi & Tertulliani diſputationem diligenter commendo. Quod igitur de doctrina Chriſti, & Apoſtolorum Tertullianus dicit, hoc nos rectiſſime ad ſcripturam accommodamus: ſunt enim termini (ſicut dictum eſt) conuertibiles. Eſt autem hæc Tertulliani ſententia: Cum credimus, nihil deſideramus vltra credere, hoc enim prius credimus, non eſſe quod vltra credere debeamus, &c. Hæc de dogmatibus dicit Tertullianus, de ritibus vero paulo poſt dicemus.

Et ad confirmationem eorum, quę hactenus diximus, multum faciunt illa etiam, quæ ſupra ex Euſebii lib. 5. cap. 20. de Irenæi teſtimonio ſuper traditionibus Polycarpi annotauimus: quod ſcilicet Polycarpus commemorauerit diſcipulis ſuis, quæ ab Apoſtolis tanquam viuis teſtibus acceperat de Domino, de virtutibus, de doctrina eius. Sed quid? Num alia fuerunt, quam quæ in ſcriptura tradita ſunt? Num tradidit Polycarpus dogmata quædam, vt ab Apoſtolis tradita & accepta, quæ nullo ſcripturæ teſtimonio probari poſſunt? Nequaquam, inquit Irenæus, ſed tradidit πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia conſona ſcripturis ſacris. Tales igitur fuerunt, ſunt, & debent eſſe omnes traditiones, quę tanquam Apoſtolicæ proferuntur. Et ſemper examinandæ ſunt, an habeant illam Irenęi συμφωνίαν cum ſcriptura ſacra. Si igitur vero & pio ſtudio quæritur, quæ ſit vere antiqua & Apoſtolica traditio, non opus eſt excogitare fabulas de purgatorio, de aqua benedicta, & ſimilibus. Irenæus enim & Tertullianus, in illa, de qua iam multa diximus diſputatione, non in genere tantum loquuntur, ſed quæ ſit Apoſtolica traditio in ſpecie liquido expreſſis verbis oſtendunt, deſcribunt & recitant.

Antiquiſſima enim Symbola, complectentia ſummam doctrinæ & traditionis Apoſtolicæ, tribus in locis extant apud Irenęum & Tertullianum, quę adſcribam. Oſtendent enim vnde ſumptum ſit Symbolum, quod vulgo vocatur Apoſtolicum. Irenæus I. Irenæ.
enim, lib. 3. cap. 4. dicit, Barbaras quaſdam Gentes, ſine charactere & atramento veterem traditionem diligenter cuſtodire: credentes in vnum Deum, fabricatorem cœli & terræ, omnium quæ in eis ſunt, per Chriſtum Ieſum Dei Filium, qui propter eminentiſſimam erga figmentum ſuum dilectionem, eam quæ eſſet ex virgine generationem ſuſtinuit, ipſe per ſe hominem adunans Deo, & paſſus ſub Pontio Pilato, & reſurgens, & in claritate receptus in gloria venturus, Saluator eorum, qui ſaluantur, & Iudex eorum, qui iudicantur, & mittens in ignem æternum transfiguratores veritatis, & contemptores patris ſui & aduentus eius, &c. Quibus Barbaris, ſi quis annunciauit, quæ ab hæreticis adinuenta ſunt, ſtatim concludentes aures longo longius fugient. Sic per illam veterem Apoſtolorum traditionem, non admittunt hæreticorum portentoſa eloquia, &c.

Hęc eſt vera & vetus Apoſtolorum traditio: quæ nihil tradit extra & pręter Scripturam, ſed complectitur ſummam totius ſcripturę.

Et libro primo, capite ſecundo, Irenęus ſimiliter exponit prędicationem Apoſtolicam: Eccleſia, inquit, per vniuerſum orbem vſque ad fines terræ ſeminata, & ab Apoſtolis, & à diſcipulis eorum accepit eam fidem, quę eſt in vnum Deum patrem omnipotentem, qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quę in eis ſunt: & in vnum Ieſum Chriſtum

Digitized by Google

ſtum Filium Dei incarnatum pro noſtra ſalute:& in Spiritum ſanctum, qui per Prophetas prędicauit diſpoſitiones Dei, & Aduentum, & eam, quæ eſt ex virgine generationem,& paſſionem,& reſurrectionem à mortuis,& in carne in cœlos aſcenſionem dilecti Ieſu Chriſti, Domini noſtri, & de cœlis in gloria patris aduentum eius, vt Chriſto Ieſu Domino noſtro,& Deo & Saluatori & Regi,ſecundum placitum patris inuiſibilis, omne genu curuetur, cœleſtium, terreſtrium & infernorum, & omnis lingua cõfiteatur ei, & iudicium iuſtum in omnibus faciat: ſpiritalia quidem nequitiæ, & Angelos transgreſſores & apoſtatas factos,& impios, & iniuſtos, & iniquos, & blaſphemos homines in æternum ignem mittat, iuſtis autem & æquis, & præcepta eius ſeruantibus,& in dilectione eius perſeuerantibus, quibuſdam quidem ab initio, quibuſdam verò ex pœnitentia vitam donans, incorruptelam loco muneris conferat,& claritatem æternam circumdet Hanc prædicationem cum acceperit,& hanc fidem Eccleſia, & quidem in vniuerſum mundum diſſeminata, diligenter cuſtodit, quaſi vnam domum inhabitãs, & ſimiliter credit iis, quaſi vnam animam habens, & vnum cor,& conſonanter hæc prædicat,& docet, & tradit,quaſi vnum poſſidens os. Nam etſi in mundo loquelæ diſſimiles ſunt, ſed tamen virtus traditionis vna & eadem eſt. Et neque hæ, quæ in Germania ſunt fundatæ Eccleſię aliter credunt, aut aliter tradunt,neque hę,quę in Hiberis ſunt,neque hæ, quæ in Celtis,neque hæ,quæ in Oriente,neque quę in Æhypto,neque hę,quę in Lybia,neque hę,quæ in medio mundi ſunt conſtitutæ. Sed ſicut Sol in vniuerſo mundo vnus & idem eſt,ſic lumen & prædicatio veritatis vbique lucet, & illuminat omnes homines,qui volunt ad cognitionem veritatis venire, &c. Hæc igitur eſt Apoſtolica traditio,hæc vera Eccleſię antiquitas,hic Catholicus conſenſus.

Et omnia ſunt ſacris Scripturis conſona, quæ nos & recipimus & profitemur. Habemus igitur veras & antiquas Apoſtolorum traditiones. Sed Pontificii de aliis nugis fabulantur, quando de traditionibus diſputant.

Tertul. Tertullianus etiam de Pręſcript. Regula autem eſt fidei,qua creditur vnum omnino Deum eſſe,nec alium pręter mundi conditorem, qui vniuerſa ex nihilo produxerit, per verbũ ſuum primò omnium emiſſum, id verbum filius eius appellat, in nomine Dei variè viſum patriarchis, in Prophetis ſemper auditum:poſtremò delatum ex ſpiritu Dei,& virtute in virginem Mariam, carnem factum in vtero eius, & ex eo natum hominem, & eſſe Ieſum Chriſtum, exinde prædicaſſe nouam legem, & nouam promiſſionem regni cœlorum, virtutes feciſſe, fixum cruci,tertia die reſurrexiſſe,in cœlos ereptum, ſediſſe ad dextram patris,miſiſſe vicariam vim Spiritus ſancti, qui credentes agat, venturum cum claritate, ad ſumendos ſanctos in vitæ æternæ, & promiſſorum cœleſtium fructum, & ad prophanos iudicandos igni perpetuo,facta vtriuſque partis reſuſcitatione, cum carnis reſtitutione. Hæc regula vt probabitur à Chriſto inſtituta, nullas habet apud nos quæſtiones, niſi quas hęreſes inferunt & quę hęreticos faciunt. Hęc Tertullianus. Deſcripſi autem hęc Symbola,vt oſtenderem,nos non reprobare, quas certò conſtat veras & antiquas eſſe Apoſtolorum traditiones. Concilium verò Tridentinum (quod notandum eſt) ideo confeſſionem Symboli ſeiunxit à traditionibus, vt ſciremus, ipſos non potiſſimùm contendere de veris, certis & antiquis illis Apoſtolorum & Eccleſię traditionibus, ſed de aliis rebus, quas pro ſtabiliendo regno Pontificio, ſub titulo & prętextu Apoſtolicarum traditionum nobis obtrudunt. Et Andradius dicit anathema illis, qui perhibent: Niſi de veteri & nouo Teſtamento euidenter fuerimus edocti,non ſequimur doctrinas Patrum,& Eccleſię traditionem.

QVARTVM GENVS traditionum.

Quartum genus traditionum eſt,de expoſitione, vero ſenſu, ſeu natiua ſententia Scripturæ. Nam ex Ireneo & ex Tertull. conſtat,fuiſſe ipſis non de ſcriptura tantùm, verum etiam de expoſitione ſeu ſenſu Scripturę, certamina cum hæreticis. Ita enim Tertullianus inquit: Iſta hæreſis,ſi ſcripturas aliquatenus integras præſtat, nihilominus diuerſas expoſitiones commentata conuertit. Et tantum veritatis obſtrepit adulter ſenſus, quantum & corruptor ſtylus. Idem, Illic & Scripturarum & expoſitionum adulterãtio deputanda eſt, vbi diuerſitas inuenitur doctrinæ. Et Irenæus oſtendit, hæreticos expoſuiſſe Irenæus Scripturam, non ſicut in manifeſtis & apertis locis ſonat, ſed ex figuratis, parabolicis & obſcuris locis, falſa & prodigioſa quædam extruxiſſe, quibus deinde manifeſtos & apertos locos eludebant. Et prætexebant, ſe illas interpretationes accepiſſe ex traditione, quæ non per literas, ſed per viuam vocem tradita fuiſſet. Irenæus lib.3. cap.2. & lib.2. cap.35. & per ſequentia capita. Ita etiam Tertullianus inquit: Nituntur his,quæ de ambiguitate cœperunt. In hoc igitur certamine de legitima expoſitione, ſiue de vero & natiuo ſenſu Scripturæ, cum quidem hæretici ſuis interpretationibus prætexerunt titulum Traditionum, Irenæus & Tertullianus prouocant ad veram traditionem Eccleſiæ. Nullum enim eſt dubium primitiuam Eccleſiam accepiſſe ab Apoſtolis, & à viris Apoſtolicis, non tantùm textum (ſicut loquimur) Scripturæ, verumetiam legitimam & natiuam eius interpretationem,quam quia primitiua Eccleſia, ad illa vſque tempora ſine fictione cuſtodierat, ita vt certis documentis probare poſſet; à quibus eam accepiſſet, & ita retrò progreſſus fieret ad ipſos vſque Apoſtolos, iucundiſſima ſanè fuit illa conſideratio, qua piæ mentes plurimum confirmatæ fuerunt contra hæreticorum corruptelas. Sed priuſquam progrediamur, recurrendum eſt ad ſtatum huius noſtræ diſputationis de Traditionibus, an ſcilicet Irenæus & Tertullianus, in illa diſputatione de Scripturę interpretatione, dogma aliquod, aut interpretationem aliquam proferant ex traditionibus, extra & præter Scripturam, quæ nullo Scripturę teſtimonio probari poſſit. Certè Irenæus, libro quarto, capite ſexageſimotertio dicit, legitimam expoſitionem eſſe ſecundum Scripturas. Et libro ſecundo, capite 46. & 47. tradit regulas aliquot de interpretatione ſcripturæ, ex quibus intelligi poteſt, quæ ſit verè Apoſtolica traditio, de interpretatione Scripturæ. 1. Sanum ſenſum, & qui ſine periculo eſt, illum eſſe, qui apertè & ſine ambiguo, ipſis dictionibus in ſcripturis ponitur. Addit autem, Vniuerſæ Scripturæ, & Propheticæ & Euangelicæ in aperto & ſine ambiguitate, & ſimiliter ab omnibus, audiri poſſunt. Item. Habe-

Digitized by Google

mus regulam ipſam veritatem, & in aperto poſitum de Deo teſtimonium, hoc eſt (ſicut Auguſtinus inquit) in his, quæ apertè in Scripturis poſita ſunt, inueniuntur illa omnia, quæ continent fidem, moréſque viuendi. 2. Quæ verò in parabolis ambiguè, non apertè, neque ipſa dictione, neque ſine controuerſia in ſcripturis dicta ſunt, non eſſe interpretanda contra ea, quę apertè dicta ſunt, neque inde extruendum aliquid, quod ex alijs, quæ manifeſtè dicta ſunt, probari non poſſit. Ideò exercitium quidem, & inquiſitionem in huiuſmodi locis probat, ita autem ne excidamus ab ea ſuaſione, quæ manifeſtiſſimè prædicatur, hoc eſt, obſcura Scripturæ loca vult exponi ex illis, & ſecundum illa, quæ manifeſtiſſimè in Scriptura poſita ſunt. 3. Interpretationem vult ita inſtitui, vt veritatis corpus integrum, & ſimili aptatione membrorum, & ſine concuſſione perſeueret, hoc eſt, interpres totum corpus doctrinæ, quæ in Scripturis traditur, ſibi præponere debet, ne interpretatio contra illud feratur. Et videtur idem velle, quod Tertullianus dicit, ſecundum plura interpretanda eſſe pauciora, & quod Paulus Rom. 12. exigit, vt prophetia ſit analogia fidei. 4. Multa ſunt myſteria in ſcriptura, quæ in hac infirmitate perſcrutari non poſſumus. Dicit igitur, ſi omnium quæ in Scripturis requiruntur, abſolutiones non poſſumus inuenire, alium tamen Deum non requiramus: hoc eſt, ſicut antea dixerat, ab ea ſuaſione, quæ in Scripturis manifeſtiſſimè prædicatur, non excidamus. Ita in Scripturis quædam abſoluamus ſecundum gratiam Dei, quædam autem commendemus Deo, non ſolum in hoc ſeculo, ſed & in futuro. Et tandem concludit: Si ſecundum hunc modum, quædam quæſtionum Deo commiſerimus, & fidem noſtram ſeruabimus, & omnis Scriptura à Deo nobis data, conſonans nobis inuenietur: & parabolæ his, quæ manifeſtè dicta ſunt, conſonabunt: & manifeſtè dicta, abſoluent parabolas: per dictionum multas voces vnam conſonantem melodiam in nobis ſentiemus.

Has de interpretatione regulas ex Irenæo ideò annotaui, tum quia vtiles & pulchræ ſunt, ex Apoſtolica traditione acceptæ, tum verò præcipuè, vt oſtenderem veterem Apoſtolicæ & primitiuæ Eccleſiæ traditionem, de interpretatione Scripturæ, non abduxiſſe homines à Scriptura, nec in interpretatione finxiſſe dogmata quædam extra & præter Scripturam, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſent, ſed ex ipſis Scripturis, & ſecundum Scripturas, inſtitutum & ſumptum fuiſſe ſanum Scripturæ ſenſum.

Ad Apoſtolicas etiam traditiones de interpretatione præcipuè pertinet, quod Irenæus & Tertullianus, quando de veritate expoſitionum prouocant ad Apoſtolorum traditionem, quæ in Eccleſijs ſyncera tūc adhuc ſeruabatur, recitant & deſcribunt, qualis ſit illa traditio: Symbolum ſcilicet, ſeu regula fidei, cuius verba in tertio genere traditionum annotauimus. Nihil autem ibi eſt ſine Scriptura, extra & præter Scripturam, ſed ſicut Irenæus de Polycarpi traditionibus inquit: πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς.

Has verò germanas, antiquas, & veras Apoſtolorum traditiones, ſumma cum reuerentia amplectimur. Profitemur enim, nos vera fide amplecti omnia ſcripta Prophetarum & Apoſtolorum, & quidem in hac ipſa natiua ſententia, quæ expreſſa eſt in Symbolis Apoſtolico, Niceno & Athanaſiano. Damnamus etiam conſtantiſſimè omnes furores, qui pugnant cum Symbolis, quiq; condemnati ſunt veris Eccleſiæ iudiciis. Tertullianus Symbolum vocat regulam fidei, qua ſalua, & forma eius manēte in ſuo ordine, poſſit in Scriptura tractari, inquiri, ſi quid videtur vel ambiguitate pendere, vel obſcuritate obumbrari. Et ita Auguſtinus expoſiturus Geneſin, præmittit articulos fidei vt in explicatione quæſtionum difficillimarum, ſi nihil dixerit contra hanc regulam fidei, ſed quæ illi conſentanea ſunt, non poſſit dici erraſſe, etiamſi fortè ſenſum & myſteria verborum non vbique aſſecutus, nec quæſtionibus ſatisfeciſſe per omnia videri poſſet. Irenæus etiam lib. 1. cap. 3. de regula illa fidei, quam ſupra deſcripſimus, inquit: Et neq; qui valdè præualet in ſermone, ex iis qui præſunt in Eccleſiis, alia quàm hæc ſunt dicet, neque qui infirmus in dicendo deminorabit traditionem. Et cap. 4. recitat qui fuerint quaſi loci communes in explicationibus eorum, qui doctiores fuerunt, exquirere ſcilicet ea, quæ in parabolis dicta ſunt, & adiungere veritatis argumento: diſpoſitionem Dei in genere humano factam enarrare: de lapſu Angelorum & hominum diſſerere: quare quædam temporalia, quædam æterna, quædam terrena, quædam cœleſtia vnus & idem Deus fecerit, annunciare: quare in Veteri Teſtamento, alia atque alia forma inuiſibilis Deus apparuerit: de diſcrimine Veteris & Noui Teſtamenti: quare concluſerit Deus omnia in incredulitatem, vt in vniuerſis miſereatur: quare verbum Dei caro factum, quare non in initio, ſed in nouiſſimis temporibus apparuerit: de fine ſeculi, de futuris quæ in Scriptura prædicta ſunt, de reſurrectione, de vocatione Gentium &c.

Hæc igitur omnia, quæ de legitima expoſitione, & ſano ſenſu Scripturarum, ex traditione Apoſtolorum, Irenæus & Tertullianus recitant, cùm recipiamus & amplectamur, non poſſumus accuſari, quòd veras, genuinas & veteres Apoſtolorum traditiones de Scripturæ interpretatione negligamus aut repudiemus. Illud verò quod Pontificij ſibi arrogant, fatemur nos improbare, quòd volunt nos ſimpliciter recipere quaſuis interpretationes, quas ex ſcrinio pectoris Pontificij, ſiue ex decretis prælatorum Eccleſiæ, ſine liquidis & certis ſacræ Scripturæ probationibus & documentis nobis obtrudunt. Hoc enim non eſt traditionis Apoſtolicæ, ſicut iam oſtendimus.

QVINTVM GENVS TRADITIONVM.

Quintum genus Traditionum conſtituemus illud, quòd Patres aliquando ita vocant illa dogmata, quæ non totidem literis & ſyllabis in Scriptura ponuntur, ſed bona, certa, firma & manifeſta ratiocinatione, ex perſpicuis Scripturæ teſtimoniis colliguntur. Nazianzenus rectè & venuſtè dicit: Quædam & eſſe, & dici in Scripturis: quædam verò eſſe in Scripturis, tametſi non dicantur. Idem libro quinto de Theologia, recitat obiectionem hæreticorum, negantium Spiritum ſanctum eſſe Deum: Vnde, inquiunt, peregrinum hunc Deum, & Scripturæ verbis nuſquam expreſſum nobis introducis? Reſpondet autem: ſicut patrem eſſe ingenitum, non ponitur tot ſyllabis in Scriptura, tamen ex illis, quæ ſcripta ſunt colligitur: vt cùm dico, bis quinque, non dico decem, tamen ſi inde colligam, & dicam decem, rectè dico: ita ſi aliquid in Scriptura exprimitur, ſi illud nomine

Digitized by Google

Origenes. nomine donatum enunciem, rectè facio. Ita Origenes lib. 5. ad Roman. dicit: Eccleſia ab Apoſtolis accepit traditionem, etiam paruulis Baptiſmum dare. Idem in Leuit. homil. 8. dicit, ſecundum Eccleſiæ obſeruantiam, etiam paruulis Baptiſmum dari. *Auguſtinus.* Auguſtinus etiam de Baptiſmo contra Donatiſtas, lib. 4. cap. 23. de paruulorum Baptiſmo inquit: Quod traditum tenet vniuerſitas Eccleſiæ. Et addit: Quod vniuerſa tenet Eccleſia, nec Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi Apoſtolica authoritate traditum rectiſſimè credimus. Et de verbis Apoſtoli Sermon. 14. de Baptiſmo paruulorum: hoc habet authoritas matris Eccleſiæ, hoc fundatus veritas obtinet Canon.

Affirmant igitur Origenes & Auguſtinus Baptiſmum paruulorum eſſe traditionem Apoſtolicam. Hoc recipimus. Sed recipiamus ad ſtatum diſputationis noſtræ cum Pontificiis, de Traditionibus: An ſcilicet affirment, eſſe talem traditionem, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſit. Et illæ quidem literæ & ſyllabæ non reperiuntur in ſcriptura: Infantes ſunt baptiſandi, Apoſtoli baptiſarunt infantes. Sed Patres quando dicunt, Baptiſma paruulorum eſſe traditionem: idem probant & confirmant certis & manifeſtis ſcripturæ teſtimoniis.

Lindanus. Et quia Lindanus, hac traditione nobis inſultat, quaſi dogma aliquod fidei ſine Scripturæ teſtimoniis, ex ſola traditione non ſcripta recipiamus, annotabo aliquot veterum teſtimonia, quòd valdè multis ſcripturæ teſtimoniis probent & confirment illam traditionem, Paruulos eſſe baptiſandos. Auguſtinus enim dicit: Etſi quiſquam in hac re authoritatem diuinam quærat, quanquam quod vniuerſa tenet Eccleſia, non niſi authoritate Apoſtolica traditum rectiſſimè credimus: tamen veraciter conjicere poſſumus, quid valeat paruulis Baptiſmi ſacramentum ex circumciſione carnis &c.

Origenes vbi dicit, traditionem Apoſtolorum eſſe, paruulis Baptiſmum dare, mox addit: Sciebant enim illi, quibus myſteriorum ſecreta commiſſa ſunt diuinorum, quia eſſent in omnibus genuinæ ſordes peccati, quæ per aquam & ſpiritum ablui deberent: propter quas etiam corpus ipſum corpus peccati nominatur.

Irenæus. Ita Irenæus lib. 2 cap. 39. dicit: Omnes venit Chriſtus per ſemetipſum ſaluare: omnes inquam, qui per eum renaſcuntur in Deum, infantes, paruulos, pueros, iuuenes & ſeniores.

Origenes. Origenes in Luc. homil. 14. Quomodo poteſt vlla lauacri in paruulis ratio conſiſtere, niſi iuxta illum ſenſum: nullus mundus à ſorde, nec ſi vnius diei quidem fuerit vita eius ſuper terram. Et quia per Baptiſmi ſacramentum, natiuitatis ſordes deponuntur, propterea baptiſantur & paruuli. Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poterit intrare in regnum cœlorum.

Cyprianus. Cyprianus lib. 3. epiſt. 8. paruulorum Baptiſma inde probat: Cùm Dominus in Euangelio dicit: Filius hominis non venit animas hominum perdere, ſed ſaluare quantum in nobis eſt, ſi fieri poteſt, nulla anima perdenda eſt. Nam Deus vt perſonam non accipit, ita nec ætatem.

Chryſoſtom. Chryſoſtomus homilia de Adam & Eua: Ideò prædicat Eccleſia Catholica debere paruulos baptiſari, propter originale peccatum, de quo ſanctiſſimus ille benè clamabat: In iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.

Ambroſius. Ambroſius libro 10. epiſt. 89. dicit: Pelagianos euacuare Baptiſma paruulorum: cùm Ioannes proteſtetur: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Item, Sicut nunc in Eccleſia manet conſtitutio Saluatoris dicentis: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non intrabit in regnum cœlorum: ita de circumciſione in lege præcautum erat, niſi in die circumcideretur octauo, exterminaretur anima &c.

Auguſtinus epiſt. 89. Dicunt infantem non baptiſatum perire non poſſe: quia ſine peccato naſcatur, ſed dicit doctor gentium, in quo Chriſtus loquebatur: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccarunt. Item, Iudicium ex vno delicto in condemnationem, gratiam autem ex multis delictis in iuſtificationem: Proinde iſti, quem fortè inuenerunt infantem, non ex illius vnius hominis concupiſcentia procreatum, ipſum dicant illi damnationi non eſſe obnoxium, nec per Chriſti gratiam ab illa damnatione eſſe liberandum. Ideò non eſt ſuperfluus Baptiſmus paruulorum: vt qui per generationem illi condemnationi obligati ſunt, per regenerationem ab eadem condemnatione liberentur. Non autem inuenitur homo, qui præter Chriſtum ſpiritualiter regeneretur. *Auguſti. ...*

Has veterum ſententias ideò recenſui, vt Lector ipſe videat, Baptiſmum paruulorum ita ab ipſis vocari traditionem, vt valdè multis, certis & firmis Scripturæ teſtimoniis illum probent & confirment. Iuſſi enim ſunt Apoſtoli baptiſare omnes Gentes, ſcribuntur baptiſaſſe totas domos, ſeu familias, in quibus non eſt dubium, comprehendi etiam infantes, quos Chriſtus ſibi iubet adduci. Andradius inſultat nobis Auguſtini teſtimonio, *Auguſtinus.* qui de Baptiſmo contra Donatiſtas, lib. 2. cap. 7. inquit: Quam conſuetudinem (non rebaptiſandos ab hæreticis ſemel baptiſatos) credo ab Apoſtolicæ traditione venientem, ſicut multa non inueniuntur in literis eorum, neque in Conciliis poſteriorum, & tamen quia per vniuerſam cuſtodiuntur Eccleſiam, non niſi ab ipſis tradita & commendata creduntur.

Et de eadem diſputatione contra Creſconium lib. 1. cap. 33. inquit: Quamuis huius rei certæ, de ſcripturis Canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen Scripturarum etiam hac in re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod vniuerſæ iam placuit Eccleſiæ, quam ipſarum Scripturarum commendat authoritas, vt quoniam ſancta Scriptura fallere non poteſt, quiſquis falli metuit huius obſcuritate quæſtionis, eandem Eccleſiam de illa conſulat, quam ſine vlla ambiguitate ſancta Scriptura demonſtrat &c. His ſententiis poſſunt fucum facere illis, quibus ignota eſt integra Auguſtini diſputatio. Sed Auguſtini quæſtio in illo loco hæc eſt: An poſſit proferri exemplum ex ſcripturis Canonicis, quòd aliquis ab hæreticis veniens, vel denuò ſit baptiſatus, vel ſine iteratione Baptiſmi, poſt pœnitentiam per impoſitionem manuum ſit ſuſceptus. Et fatetur in neutram partem exemplum de facto, ex Scriptura poſſe proferri.

Sed de iure (vt ita loquar) diſputans, vtra ſententia ſit, vel vera vel falſa, quæro ab Andradio, num Auguſtinus ſola nitatur conſuetudine, & titulo traditionis non ſcriptæ, ita vt conſuetudo, & traditio illa Eccleſiæ, nullo Scripturæ teſtimonio

Digitized by Google

probari & confirmari poſſit? Hic enim eſt ſtatus noſtræ diſputationis cum Pontificiis. Et illi quidem pro ſtabiliendis ſuis traditionibus, quas nullo Scripturæ teſtimonio probare poſſunt, illis Auguſtini ſententiis abutuntur: ſed magna impudentia luculenta iniuriam faciunt Auguſtino. Prolixa enim diſputatione ex multis Scripturæ teſtimoniis ſententiam ſuam probat. Et quia videri poſſunt illæ Auguſtini ſententiæ,traditioni & conſuetudini Eccleſiæ,ſine teſtimoniis ſcripturæ, pluſculum tribuere,loca quædam ex ipſa Auguſtini diſputatione annotabo,quæ oſtendent,ipſum nullo modo ſecutum traditionem aut conſuetudinem, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſit. Libro 1. de Bapt. contra Donatiſtas cap.7. Ne videar humanis argumentis agere, ex Euangelio profero certa documenta, lib.2.cap.14. Quid ſit pernicioſius vtrum non baptiſari, an rebaptiſari, iudicare difficile eſt. Verum tamen recurrens ad illam ſtateram Dominicam, vbi non ex humano ſenſu,ſed ex autoritate diuina rerum momenta penſantur, inuenio de vtraque re Domini ſententiam, Qui lotus eſt, non habet neceſſitatem iterum lauandi, &: Niſi quis renatus ex aqua &c. Ipſa denique Eccleſia, ſic traditum tenet &c.

Lib.3.cap.4. Profectò iſſem in Cypriani ſententiam, niſi me ad diligentiorem conſiderationem reuocaret tanta authoritas aliorum, non quia fieri non potuit,vt in obſcuriſſima quæſtione verius pluribus, vnus pauciue ſentirent: ſed quia non facilè pro vno vel pro paucis aduerſus innumerabiles eiuſdem religionis & vnitatis viros, niſi pertractatis pro viribus, atque perſpectis rebus ferenda eſt ſententia. Lib.4.cap.6. Illa conſuetudo, quam etiam tunc homines ſurſum verſus reſpicientes,non videbant à poſterioribus inſtitutam, rectè ab Apoſtolis tradita creditur. Sed mox addit cap.7. Quanto robuſtius nunc dicimus, quod Eccleſiæ conſuetudo ſemper tenuit, & quod plenarium Concilium confirmauit,hoc ſequimur. Huc accedit,quia bene perſpectis ex vtroque latere diſputationis rationibus, & Scripturarum teſtimoniis, poteſt etiam dici, Quod veritas declarauit,hoc ſequimur.

Lib. 4. cap. 4. Quiſquis & Eccleſiæ conſuetudine,& poſteriori robore plenarij Concilij,& tot tantiſque ſanctorum Scripturarum teſtimoniis,& perſpicuis rationibus veritatis intelligit, Chriſti Baptiſmum verbis Euangelicis conſecratum,non fieri cuiuſlibet hominis peruerſitate peruerſum &c.

Libro 5. cap. 23. Apoſtoli nihil quidem exinde præceperunt, ſed conſuetudo illa, ab eorum traditione exordium ſumpſiſſe credendum eſt: ſicut ſunt multa, quæ vniuerſa tenet Eccleſia, & ob hoc ab Apoſtolis præcepta bene creduntur, quanquam ſcripta non reperiantur. Sed audi, quid mox ſubiungat: Contra mandatum Dei eſſe,quòd venientes ab hæreticis, ſi iam illic Baptiſmum Chriſti acceperunt, baptiſantur: quia Scripturarum ſanctarum teſtimoniis non ſolum oſtenditur, ſed planè oſtenditur &c.

Cyprianus. Cap. 26. Quòd autem Cyprianus nos admonet vt ad fontem recurramus, hoc eſt, ad Apoſtolicam traditionem, & inde canalem in noſtra tempora dirigamus, optimum eſt,& ſine dubitatione faciendum. Traditum eſt ergo nobis, ſicut ipſe commemorat,quòd ſit vnus Deus, vnum Baptiſma,& lib.6. cap.1. poterat iam ſufficere, quòd toties repetitis rationibus, adiunctis etiam diuinarum Scripturarum documentis oſtendimus &c. Hæc pluribus quàm fortaſſis neceſſe videri poterat, ex Auguſtino repetiui. Quia enim aliquoties in hac diſputatione meminit traditionis,oſtendendum fuit falſum eſſe, quod Pontificij inde extruunt, ex ſola traditione multa eſſe credenda, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt. Auguſtinus enim,qui concedit, facti quidem nullum extare in ſcriptura exemplum,ipſum tamen ius(vt hoc modo loquar) oſtendit multa certa habere in Scripturis documenta. Nec nos de literis & ſyllabis contendimus, modò res ipſa habeat certa in Scriptura fundamenta. Et concedimus magnum robur eſſe,ſi Eccleſiæ conſuetudo & traditio, cum certis & manifeſtis Scripturæ teſtimoniis conſentiat. Hic verò eſt ſtatus controuerſiæ inter nos & Pontificios: An in dogmatibus Eccleſiæ recipienda ſit, ſiue conſuetudo, ſiue traditio, quæ nullo ſcripturæ teſtimonio probari poteſt, ſemper enim repeto Andradij verba.

Ad hoc quintum genus traditionum,multæ pertinent veterum diſputationes de dogmatibus, quæ reipſa in ſcriptura, certa & firma habent teſtimonia, licet totidem literis & ſyllabis non exprimantur: vt quòd filius ſit ὁμοούσιος patri. Ariani ſiquidem funeſtis tragœdiis orbem turbabant: cùm nullum dogma recipiendum ſit, præter ea, quæ ſcripta ſunt,ideo repudiandum eſſe ὁμοούσιον, quia ſit ἄγραφον. Patres verò in illa diſputatione non opponebant Arianis hoc axioma, multa dogmata,quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt, propter ſolum traditionis titulum ſuſcipienda & credenda eſſe, ſed ſimpliciter reſpondebant, licet vocabulum non extet in Scriptura, rem ipſam tamen habere certiſſima & Scripturæ teſtimonia. Ita Athanaſius tomo 2. in oratione, quòd decreta Nicenæ Synodi commodis & piis verbis ſint expoſita: Tametſi hæ voces,inquit, in Scriptura non reperiantur, habent tamen eam ſententiam,quam Scripturæ volunt. *Athanaſius.*

Et Cyrillus lib.1.dialogorum de Trinitate,ad obiectionem,quòd homouſion ſit ἄγραφον, reſpondet: rem ipſam, quæ per illud vocabulum ſignificatur, habere certiſſima Scripturæ teſtimonia, vt ſi quis dicat Deum incorporeum. Eadem ratio eſt de vnione perſonali, de duobus naturis in Chriſto, & ſimilibus. Falſum enim eſt, Eccleſiam illa dogmata habere ſine Scripturæ teſtimoniis, ex ſola Patrum traditione. λογομαχία verò illorum,qui de vocabulis tantùm rixantur, cùm res ipſa habeat Scripturæ teſtimonia,meritò improbantur. *Cyrillus.*

Multa talia ſunt exempla de modis loquendi à Patribus acceptis,quorum res ipſæ in ſcriptura ſunt fundatiſſimæ. Ita Baſilius diuinitatem Spiritus ſancti probat ex ſcripturæ ſacræ teſtimoniis,& addit etiam antiquitatis conſenſum. Formulam verò glorificationis, Gloria Patri & Filio cum Spiritu ſancto, probat ex traditione Patrum, quæ tamen cum doctrina Scripturæ conſentit. Et tamen formula illa, ex traditione accepta, nunc mutata eſt, dicimus enim: Gloria Patri & Filio & Spiritui ſancto: quia ad verba inſtitutionis Baptiſmi, propius conuenit coniunctio Et, quàm præpoſitio Cum. Ita traditiones exiguntur ad Scripturam, & cedunt ſcripturæ. Nazianzenus libro 5. de Theologia dicit φιλίαν τῶ γράμματος, ſtudium literæ, eſſe pallium ſeu prætextum impietatis. Hoc Lindanus ita deprauat, quaſi Nazianzenus ſentiat impietatem eſſe, ita addictum eſſe Scripturæ, vt nullum

Digitized by Google

nullum dogma recipiatur, quod Scripturæ teſtimoniis probari non poſſit, cùm ipſe Nazianzenus dogma illud, quod ibi tractat de diuinitate Spiritus ſancti, multis Scripturæ teſtimoniis prolixè probet. Sed illos reprehendit, qui cùm non totidem literis & ſyllabis in Scriptura reperiant: Spiritus ſanctus eſt Deus, eiuſdem eſſentiæ, cum Patre & Filio, licet dogma illud aliis certis Scripturæ teſtimoniis firmiter probetur: vtuntur tamen ſophiſticis tergiuerſationibus, vt impietatem ſuam aduerſus Scripturæ ſententiam, prætextu aliquo occultare poſſint. Ideò non vocat ſtudium Scripturæ, ſed literæ: non γραφῆς, ſed γράμματος. Et hoc eſt quod Epiphanius contra Apoſtolicos dicit: τὰς ῥητὰς γραφὰς μόνον κεκρίκασιν. hoc eſt, Illa tantùm quæ totidem literis & ſyllabis in Scriptura poſita ſunt, admittunt.

SEXTVM GENVS Traditionum.

Sextum genus traditionum conſtituemus illud, quod de Catholico Patrum conſenſu dicitur. Vſitata enim eſt illa forma loquendi, Patres ita tradiderunt. Iniuriam autem nobis facit Andradius, quòd clamitat, nos in vniuerſum antiquitatis teſtimonio nihil tribuere, Patrum authoritatem nihili pendere, Eccleſiæ approbationem, fidem, maieſtatemque labefactare. Bona enim conſcientia affirmare poſſumus, nos poſt ſacræ Scripturæ lectionem aliquid, quantum quidem Domini gratia concedit, in inquirendo & inueſtigando veræ & purioris antiquitatis conſenſu poſuiſſe, & quotidie adhuc ponere. Patrum enim ſcriptis ſuum, & quidem honorificum, qui illis debetur, tribuimus locum, vt qui multos Scripturæ locos præclarè explicauerunt, antiqua Eccleſiæ dogmata, contra nouas hæreticorum corruptelas defenderunt, idque ex Scriptura, multos locos doctrinæ rectè explicarunt, multa de hiſtoria primitiuæ Eccleſiæ annotarunt, & multa alia vtiliter monuerunt. Et cupimus id, quod de gratia Dei propter filium mediatorem credimus & ſperamus, vt membra veræ Catholicæ Eccleſiæ, in futura vita ipſum Filium Dei, Patriarchas, Prophetas, Apoſtolos, martyres & patres qui verum fundamentum tenuerunt videre, & eorum familiaritate in omni æternitate frui. Mediocri igitur diligentia inquirimus conſenſum veræ, eruditæ & purioris antiquitatis, & Patrum teſtimonia, quæ Scripturæ conſentanea ſunt, amamus & magnificimus. Eſt enim noſtrorum ſententia, quod in controuerſiis religionis, iudex ſit ipſum verbum Dei, & quòd poſtea accedat cófeſſio veræ Eccleſiæ. Semper enim ſequuntur verbum, tanquam iudicem, aliqui pij, & confeſſione firmiorum adiuuantur infirmi. Valet igitur in Eccleſia, ſententia congruens cum verbo Dei, & confeſſione piorum, ſiue ſint plures, ſiue pauciores impiis. Ita veteres damnauerunt Samoſatenum, & deinde Arrium. Iudex erat verbum Dei, id eſt, teſtimonia ex Euangelio, bona fide, & ſine ſophiſtica prolata, quæ conuincunt non calumnioſè iudicantem. Sed tamen adiuuabantur tunc quoque infirmi in pronunciando, confeſſione firmiorum eorum, qui Apoſtolos, aut eorum diſcipulos audierant, & quos conſtabat fuiſſe fideles cuſtodes doctrinæ, vt Polycarpi, Irenæi, Gregorij Neocæſarienſis: Ab his recentiores audierant, λέγειν ſignificare perſonam. Poſtea ipſi collatis dictis Euangelij, agnoſcunt hanc natiuam eſſe ſententiam, quam ab illis audierant. Alioqui etiam non ſolùm diſcunt à prioribus, ſed etiam tanquam à firmioribus confirmantur. Ita Petrus Alexandrinus refutabat Meletium, citabat Euangelium, quod ſatis perſpicuè docet, recipiendos eſſe lapſos, qui emendantur. Sed ſimul adiuuabatur exemplis prioris Eccleſiæ, quæ ſemper antea lapſos receperat. Ita nos pronunciamus de Baptiſmo infantium. Habemus teſtimonia in Scripturis manifeſta, quæ affirmant extra Eccleſiam non eſſe ſalutem. Deinde & primæ Eccleſiæ teſtimoniis iuuamur. Ita Iudex eſt verbum Dei, & accedit puræ antiquitatis confeſſio. Vult enim Deus in Eccleſia, eſſe miniſterium vocis: Quare audienda eſt Eccleſia, vt doctrix, ſed fides ac inuocatio nituntur verbo Dei, non humana autoritate. Hæc ex locis communibus Philippi Melanchthonis, præceptoris mei deſcripta, hoc loco annotare volui, vt Andradij clamoribus opponerem publicum Eccleſiarum noſtrarum teſtimonium, quàm reuerenter de conſenſu antiquitatis, de teſtimoniis veterum, de confeſſione & exemplis veteris Eccleſiæ ſentiamus. Probamus piam & elegantem Baſilij ſententiam, qui in homilia contra Sabellianos & Arium inquit: Maximè vellem, velut ſimpliciter traditum accepi, ita etiam auditoribus tradere, ſed quia circumſtatis vos cenſores magis, quàm diſcipuli, neceſſe eſt nos, velut in iudicio contradictionem protendere. Vos autem hortamur, vt non quod vobis placet, à nobis audire quæratis: *Sed quod Domino complacet, & conſonum eſt Scripturis, & non contrarium Patribus.* Et mox: Compeſcat te traditio: Dominus ſic docuit, Apoſtoli prædicarunt, Patres conſeruarunt, martyres confirmarunt; ſis contentus dicere, velut edoctus es. Et de fidei confeſſione inquit: Traditurus ſum quæ didici ex diuina Scriptura. Athanaſius de humanitate Verbi circa finem inquit: Nos iſta hauſimus à magiſtris diuinitus afflatis, qui ſacros libros euoluerunt.

Petrus Alexandrinus.

Dictum Baſilij.

Fatemur etiam, nos ab illis diſſentire, qui fingunt opiniones, quæ nulla habent teſtimonia vllius temporis in Eccleſia: ſicut noſtro tempore fecerunt, Seruetus, Campanus, Anabaptiſtæ & alij. Sentimus etiam, nullum dogma in Eccleſia nouum, & cum tota antiquitate pugnans recipiendum. Quid de conſenſu & teſtimoniis antiquitatis honorificentius dici & ſentiri poſſet?

Seruetus. Campanus. Anabaptiſtæ, &c.

Ita Irenæus ad Florinum ſcribit: Hæc dogmata Florine, ſanam ſententiam non habent: hæc dogmata diſſentiunt ab Eccleſia, hæc dogmata ne hæretici quidem vnquam auſi fuiſſent pronunciare, hæc dogmata, qui ante nos fuerunt preſbyteri, qui & Apoſtolorum diſcipuli extiterunt, non tradiderunt. Hæc Euſebius libro quinto, capite 20.

Sed profitemur & hoc quòd non ex nobis finximus, ſed ab ipſis Patribus didicimus, quòd ſcilicet inquiramus & allegemus teſtimonia Patrum, non ideo, quaſi ea, quæ ex perſpicuis Scripturæ teſtimoniis oſtenduntur & probantur, per ſe nec certa, nec firma ſatis ſint, aut non ſatis habeant ex ſe roboris & authoritatis, niſi accedat Patrum etiam conſenſus: ſed cauſam quare allegentur, Auguſtinus diſertè explicat de Peccatorum meritis libro 3. capite ſeptimo. Hæc non ideò commemoraui, quòd diſputatorum quorumlibet ſententiis, tanquam Canonica authoritate nitamur: ſed vt appareat, ab initio vſque ad præſens tempus quo iſta nouitas orta eſt, hoc de originali pecca-

Qua de cauſa Patres allegari ſoleant.

Digitized by Google

to, apud Eccleſiæ fidem tanta conſtantia cuſtoditum, vt ab eis qui Dominica tractarent eloquia, magis certiſſimum proferretur ad alia falſa refutanda, quàm quod tanquam falſum refutari ab aliquo tentaretur. Cæterum in ſanctis Canonicis libris, viget huius ſententiæ clariſſima & pleniſſima autoritas. Idem de Nuptiis & Concupiſcentia, lib. 2. capit. 29. Quid autem dicam de ipſis diuinarum Scripturarum tractatoribus, qui in Catholica Eccleſia floruerunt? quomodo hæc non in alios ſenſus conati ſunt vertere, quoniam ſtabiles erant in antiquiſſima & robuſtiſſima fide, non autem nouitio mouebantur errore. Quos ſi colligere, & eorum teſtimoniis vti velim, & nimis longum erit, & de Canonicis authoribus, à quibus non debemus auerti, nimis fortaſſe videbor præſumpſiſſe, quàm debui.

Auguſtinus. Auguſtinus contra duas Epiſtolas Pelagianorum lib. 4. cap 8. Non quòd Canonicis libris, vllius diſputationis æquetur autoritas: ſed vt admoneantur, qui putant ſanctos Patres aliquid dicere, quemadmodum de his rebus ante noua hæreticorum vaniloquia Catholici antiſtites, eloquia diuina ſecuti ſunt: & ſciant, à nobis rectam & antiquitatis fundatam Catholicam fidem, aduerſus recentem Pelagianorum præſumptionem perniciémque defendi.

Alterum quod de Patrum authoritate ſentimus, etiam ab ipſis Patribus didicimus. Auguſtinus Epiſtola 19. ad Hieronymum: Alios ſcriptores (præter Canonicos) ita lego, vt quantalibet ſanctitate doctrináve præpolleant, non ideo verum putem, quia ipſi ita ſenſerunt: ſed quia mihi vel per alios authores Canonicos, vel probabili ratione, quòd à veritate non abhorreant, perſuadere potuerint.

Epiſtola 111. Neque quorumlibet diſputationes quamuis Catholicorum & laudatorum hominum, velut ſcripturas Canonicas habere debemus: vt nobis non liceat, ſalua honorificentia, quę illis debetur hominibus, aliquid in eorum ſcriptis improbare atque reſpuere: ſi fortè inuenerimus, quòd aliter ſenſerint, quàm veritas habet, diuino adiutorio vel ab aliis intellecta, vel à nobis. Talis ego ſum in ſcriptis aliorum, quales ego volo eſſe intellectores meorum.

Contra Creſconium, lib. 2. cap. 31. Ideo conſtitutus eſt Canon librorum Canonicorum, ſecundum quos de cæteris literis vel fidelium, vel infidelium liberè iudicemus. Cap. 32. Cypriani literas non vt Canonicas habeo, ſed ex Canonicis conſidero: & quod in eis diuinarum Scripturarum autoritati cõgruit cum laude eius accipio: quod autem non congruit, cum pace eius reſpuo. Et addit: Quoniam Canonicum non eſt, quod recitas, ea libertate ad quam nos vocauit Dominus, hoc quod aliter ſapuit, non accipio. Et mox: Ita hoc Cypriani de rebaptizandis hæreticis non accipio, quamuis inferior incomparabiliter Cypriano. ſicut illud Apoſtoli Petri, quod gentes iudaizare cogebat, nec accipio, nec facio, quamuis inferior incomparabiliter Petro. Cap. 31. dicit, ſe hoc modo nullam iniuriam facere Cypriano. Et de Baptiſ. contra Donatiſtas, lib. 7. cap. 20. dicit: Cyprianum potuiſſe aliter ſapere, quam veritas poſtulabat, ſine vlla eius contumelia credimus, quicunque diligimus Cyprianum. Ipſe etiam Cyprianus, in Sermone de lapſis dicit, illum infamare martyrum dignitatem, qui affirmat martyres aliquid mandare, quod in lege Domini ſcriptum non ſit. Auguſtinus ad Vincentium Victorem, libro ſecundo: Negare non poſſum nec debeo, ſicut in ipſis maioribus, ita multa eſſe in tam multis opuſculis meis, quæ poſſunt iuſto iudicio, & nulla temeritate culpari.

Et de bono perſeuerantiæ, cap. 21. Quamuis neminem velim, ſic amplecti omnia mea, vt me ſequatur, niſi in his in quibus me non errare perſpexerit. Nam propterea nunc facio libros retractationum, vt nec meipſum in omnibus me ſecutum fuiſſe demonſtrem. Et addit, ſe nec poſt retractationem quidem velle, per omnia ſibi credi. Ita enim inquit: Arrogantius loquor, quàm verius, ſi vel nunc dico, me ad perfectionem, ſine vllo errore ſcribendi iam in iſta ætate veniſſe. Sed intereſt, quantum & in quibus rebus erretur: & quam facilè quiſque corrigat: vel quanta pertinacia ſuum defendere conetur errorem. Ita Epiphanius petit veniam, ſicubi errarit, vel vltra vires aliquid tentarit. Ambroſius etiam lib. 1. de Officiis modeſtiſſimè inquit: Nam arrogans videri arbitror, ſi inter filios ſuſcipiam affectum docendi. Non Prophetarum gratiam, non virtutem Euangeliſtarum, nec Paſtorum circumſpectionem: ſed tantummodò intentionem & diligentiam circa Scripturas diuinas opto aſſequi.

Iuſtinus quæſt. 119. ad obiectionem, quòd Patres quidam diuerſum ſenſerint, reſpondet: Sed Apoſtolus, pater Patrum ita dicit, &c. Obſeruet Lector, ipſorum Patrum ſententiam eſſe: non ideo aliquid credi & recipi debere, quòd ex Patribus quiſpiam ita vel ſenſerit, vel dixerit, niſi ex Scripturis Canonicis, hoc quod dicit probet. Potuiſſe enim Patres aliter ſapere, quàm veritas poſtulat, & ad illam libertatem nos à Domino vocatos eſſe, vt de quoruncunque ſcriptis ſecundum literas Canonicas liberè iudicemus. Et quando in Patrum ſcriptis, aliquid quod Scripturæ non congruit, improbamus, & reſpuimus, fieri illud nulla temeritate, ſed iuſto iudicio, ſine iniuria & cõtumelia Patrum, ſalua illorum honorificentia, & bona eorum pace, ab illis etiam, qui incomparabiliter inferiores ſunt Patribus. *Iuſtinus.*

Et habemus præterea ipſorum etiam Patrum exempla, qui veterum erratis, ſicubi à regula Scripturæ diſceſſerunt, non ſanè proteruè inſultant: ſed tamen etiam ea quæ ad Canonem Scripturæ non congruunt, propter Patres non approbant, nec recipiunt. Idque vt commodius demonſtrem, non inutile fore iudico, ſi hoc loco breuiter annotauero rationes quaſdam, quaſi regulas, quas inter legendum obſeruaui: quomodo Patres incommode dicta veterum, non ad errorum patrocinia detorſerint, ſed commoda interpretatione, iuxta analogiam fidei, mitigarint & excuſarint. Præcipuè verò Auguſtino multum negocij exhibuerunt Pelagiani, cumulatis multis veterum ſententiis, incommode dictis, de peccato originali, de libero arbitrio. *Exempla in Patribus.*

Modeſte verò Auguſtinus reſpondet. 1. Vobis Pelagianis nondum litigantibus, ſecurius (inquit) loquebantur Patres de his articulis, lib. 1. contra Iulianum: hoc eſt, Extra contentionem, nondum motis controuerſiis, Patres ſæpe non accurate, ſed ſecurius multa diſputabant. Illi verò ſecurius dicta, ſicut Auguſtinus loquitur, non ſunt torquenda ad patrocinium eorum, quæ cum Scriptura non conueniunt. *Auguſtinus aduerſus Pelagianos.*

2. Iulianus obiecerat Chryſoſtomi ſententiam, infantes non habere peccata. Auguſtinus inquit: Intelli-

intellige propria peccata, & nulla erit contentio. Sed inquit Iulianus: Cur ipſe Chryſoſtomus non addit propria? Cur putamus, inquit, niſi quia diſputans in Catholica Eccleſia, non ſe aliter intelligi arbitrabatur: hoc eſt, incommodius dicta Patrum, ſecundum analogiam fidei ſunt interpretāda. Hoc modo Auguſtinus de natura & gratia Hilarij, Ambroſij, Chryſoſtomi, Hieronymi, & ſententias, quas Pelagius pro ſui erroris cōfirmatione allegauerat, addita commoda interpretatione ad analogiam fidei accommodat: quam tamen interpretationem, non ſemper ex ipſis quæ allegatæ erant ſententiis ſumere potuit: ſed eas vel ex manifeſtis Scripturæ ſententiis, vel ex aliis Patrum dictis Scripturæ conſentientibus petiuit. De gratia Chriſti lib.1.c.48. ad Ambroſij dictum probātis exemplo Zachariæ & Eliſabeth, hominem in hac vita poſſe ſine peccato eſſe, Auguſtinus ita reſpondet: Dictum hoc eſt, quantum mihi videtur, ſecundum quandam inter homines conuerſationem probabilem, non ſecundum perfectionem iuſtitiæ. Nam & Paulus dicit, ſe fuiſſe ſine querela: & tamen hanc iuſtitiam ſtercoribus deputauit.

Et de natura & gratia ca.61. ad ſententiam, quod Chriſtus vincendo peccatum, & deſideriis carnis domitis docuerit peccatum, non eſſe neceſſitatis; Auguſtinus ita reſpondet: Quomodo dictum ſit, autor huius ſententiæ viderit, qualiter poſſit exponere: dum tamen nos minime dubitemus, Chriſtum peccatum in ſe non habuiſſe quod vinceret. Et ibi ponit hanc ſententiam: Ego in huiuſmodi quorumlibet hominum ſcriptis, liber, quia ſolis Canonicis debeo, ſine vlla recuſatione, conſenſum.

Auguſtini reſponſio ad dictum quoddam Ambroſij.

III. Ad dictum quoddam Ambroſij, reſpondet lib.1. contra Iulianum: Hoc dictum eſt aduerſus Manichæos, contra quos hoc ſufficiebat. Et in libris retractationum, ipſe Auguſtinus de ſe inquit: Diſputabimus contra Manichæos, qui fingebant, naturam mali eſſe coæternam Deo: contra quos ſatis erat obtinere, malum eſſe ortum ex libero volūtatis arbitrio: & ideo, inquit, parum diximus de gratia. Patres igitur, quando contra hæreticos aliquos diſputant, hoc tantum ſibi proponunt, vt iſtorum opiniones euertant, de aliis interim articulis non ſunt admodum ſoliciti. Et inde multa, non ſatis circumſpecte de aliis dogmatibus dicta, Patribus ſæpe exciderunt. Ideo Auguſtinus inquit: Audi, quod ad rem præſentem ſpectat, quid de peccato originis, Baſilius alibi ſine vlla ambiguitate dicat.

Baſilius.

IV. Baſilius Epiſt.41. de Dionyſio Alexandrino inquit: Nō omnia eius viri admiramur: imo ſunt quędam, quæ penitus abrogamus. Habent enim ſeminaria quædam impietatis τῆς αἱρέσεως. Cauſam vero arbitror, non mentis malignitatem, ſed quod vehementer voluit reſiſtere Sabellio. Soleo igitur ipſum aſſimilare arborum inſitori: qui dum nouellæ plantæ incuruum ſtatum vult corrigere, nimia attractione à medio aberrat, & in contrariam partem nimium deflectendo peccat. Ita Athanaſius Tomo ſecundo, de ſententia Dionyſij inquit: Ratio temporis & perſonæ conſideranda eſt, quod ita ſcripſerit. Sabellianiſmus enim tunc Eccleſias inuaſerat: & Dionyſius rudibus monſtraturus, Patrem non eſſe filium, de humanitate loquitur: ex illis enim quæ humanitatis ſunt, compendio refutantur Sabelliani. Et ibi dicit Athanaſius: Arriani videntes, ſe nihil poſſe ex Scriptura, pro ſua hęreſi habere, ad Patres ſe conuertunt: ſicut prædones, cum de ſtudiis ſuis male audiant, fingunt ſibi ſocios probos & modeſtos: & ſicut Iudæi Scriptura conuicti, ad patrem Abraham confugiunt, &c. Et profecto eodem plane modo, Pontificij Scripturæ teſtimoniis deſtituti & conuicti, prætextum ex Patribus quærunt.

Baſilius Epiſtola 64. cum obiiceretur, Gregorium Neocæſarienſem dixiſſe, patrem & filium mentis cogitatione eſſe duos, hypoſtaſi vero vnum, ita reſpondet: Hoc non dogmatice, ſed in contentione eſſe dictum, in diſputatione contra Ælianum. Volens enim Græcum hominem ad fidem conuertere, non exactius circa verba diſceptat, ſed alicubi etiam concedit conſuetudini eius qui inducitur. Ideo multas illic inuenias voces, quæ nunc maximum robur præbent hæreticis.

Chryſoſtomus.

V. Chryſoſtomus lib.1. de compunctione cordis inquit: Non putes hæc cohortatorie magis quam vere dici. Multa igitur apud Patres dicuntur exhortatorie magis quam dogmatice & vere.

Hieronymus.

Ita Hieronymus ad Nepotianum dicit, ſe in Epiſtola exhortatoria ad Heliodorum, pro ætate luſiſſe, & calentibus adhuc rhetorum ſtudiis, quędam ſcholaſtico flore depinxiſſe. Et contra Iouinianum: Rhetoricati ſumus, & in morem declamatorum paululum luſimus.

VI. Eſt & illud diſcrimē in Patrum ſcriptis obſeruandum: quod aliquando priuatas ſpeculationes & deuotiones exponūt, aliquando particularis alicuius Eccleſiæ conſuetudinem deſcribunt, aliquando vero publica dogmata totius catholicæ Eccleſiæ explicāt. Et inter hæc profecto, magnum eſt diſcrimen.

Vtilis eſt & hæc obſeruatio, quod aliter agunt & diſputant cum infirmis fratribus, aliter cum robuſtis, aliter cum domeſticis fidei, aliter cum hæreticis, aliter cum philoſophis, aliter cum principibus, quæ ſingula exemplis poſſent oſtendi.

VII. Multa tolerarunt, & ſæpe ceſſerunt temporum ſuorum conſuetudini, etiam vbi vitij aliquid eſſe agnouerunt.

Auguſtinus.

Ita Auguſtinus Epiſtola 119. Multa huiuſmodi propter nonnullarum vel ſanctarum vel turbulentarum perſonarum ſcandala deuitanda, liberius improbare non audeo. Sed hoc nimis doleo, quia multa quæ in diuinis libris ſaluberrime præcepta ſunt, minus curātur, & tam multis præſumptionibus ſic plena ſunt omnia, &c. Ita vigilias & ἀγάπας ad ſepulcra martyrū alicubi laudat Auguſtinus: ſed de moribus Eccleſiæ c.14. & Epiſt.64. reprehendit, & vellet abrogari.

Cyprianus.

VIII. Elegantiſſima eſt Cypriani ſententia libro ſecundo, Epiſtola tertia: Si ſolus Chriſtus audiendus eſt, non debemus attendere quid aliquis ante nos faciendum putauerit: ſed quid prior Chriſtus, qui ante omnes eſt, fecerit. Neque enim hominis conſuetudinem ſequi oportet, ſed Dei veritatem. Et ideo ſi quis de anteceſſoribus noſtris vel ignoranter, vel ſimpliciter hoc non obſeruauit & tenuit, quid nos Dominus facere exemplo & magiſterio ſuo docuit: poteſt ſimplicitati eius, de indulgentia Domini venia concedi. Nobis vero non poterit ignoſci, qui nunc à Domino admoniti & inſtructi ſumus: qui dum inſtruit in futurum, quid facere debeamus, de præterito ignoſcit, quod ſimpliciter errauimus, &c. Conſiderent hanc ſententiam, qui ſemper in ore habent, ſe malle cum Patribus errare, quam cum aliis recte ſentire. Recte etiam noſtri dicunt: Patres ſi admoniti fuiſſent, multa correcturos fuiſſe. Intereſt enim (ſicut Auguſtinus inquit) quam facile quis corrigat, vel quanta pertinacia ſuum errorem defendere conetur.

Digitized by Google

Poſtremo, quando illæ ſiue mitigationes, ſiue cõmodæ interpretationes eorum, quæ non ſatis commode à veteribus dicta erant, non recipiebantur & admittebantur, vel quando non poterant locum habere: Patres diſerte improbarunt & damnarunt ea, quę ad regulam Scripturę non congruebant. Ita Auguſtinus de Cypriani & de omnium ſcriptis, liberrime pronunciat; ſicut ſententias eius ſupra recitauimus. Ita in Irenæo, Chiliaſtarum ſententia libere damnata eſt. Illa ſententia, quod quidam ſaluati fuerint lege naturæ, quidam lege Moyſis, quidam vero gratia Chriſti, extat apud multos vetuſtiſſimos Patres: ſed Auguſtinus illam, vt Pelagianam, expreſſe damnat. Contra Donatiſtas illos qui Patrum errores amplectuntur, eo quod (ſicut Quintilianus inquit) honeſtus error videatur, magnos duces ſequentibus: dicit idem facere, ac ſi quis Petro ſimilis eſſe vellet, negando Chriſtum, vel cogendo Gentes ad Iudaiſationem: vel ſi quis Dauidi affectaret ſimilis eſſe, committendo adulterium.

Auguſtinus de Cypriani & aliorum ſcriptis.

Ita ergo ipſi Patres aliorum Patrum ſcripta tractarunt, & ſua etiam hoc modo legi & accipi voluerũt. Quam ſententiam nos libenter probamus, amplectimur & ſequimur: Aduerſarij vero noſtri Pontificij, quando contra ea quæ ex Scripturis demonſtrantur, ſententias aliquas ex Patribus, quomodocunque conuaſatas, pro tuendis ſuis ſuperſtitionibus proferre poſſunt: volunt nos ſine iudicio & recuſatione, à Scriptura diſcedere, & ſententiis quæ ex Patribus citantur, aſſentiri, etiamſi nullo Scripturæ teſtimonio probentur. Et huius ſententiæ, Staphylus & Lindanus Athanaſium non verentur autorem facere. Citant enim mutilatum & truncatum eius dictum ad Epictetum: Hoc ſolum hæreticis reſpondere & dicere ſufficit, hæc non eſſe Catholicæ Eccleſiæ, neque Patres ita ſenſiſſe. Vtque facilius ad hoc Pontificiorum propoſitum torqueri poſſit Athanaſij ſententia, Nannius interpres eam ita vertit: Tantummodo ad ea reſpondendum eſt, quod ipſum per ſe ſufficit, Patres non ita ſenſiſſe, cum Græca verba ſimpliciter dicant: τῶν μόνον ἀποκρίνασθαι περὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ εἰπεῖν ἀρκεῖ. Sed inſignem faciunt iniuriam Athanaſio. Ad Epictetum enim recenſet prodigioſos quorundam errores, Verbum in corpus eſt commutatum, corpus Chriſti conſtituere quaternitatem in Deitate, corpus eſſe coæternum & conſubſtantiale Deitati: & ſimilia opinionum & verborum portenta. De illis vero dicit: Hæc nudis verbis tantum deſcripſi: vt qui ſolum audiat, fœditatem illorum & impietatem ſtatim animaduertat. Quæ enim manifeſte praua peruerſaque ſunt, ea curioſius tractare non oportet, ne contentioſis hominibus ambigua videantur: ſed hoc ſolum ad talia reſpondere & dicere ſufficit, ea non eſſe Eccleſiæ Catholicæ, & Patres ita non ſenſiſſe. Ne vero ex ſolido ſilentio occaſionem impudentiæ ſibi ſumant, paucas ex Scriptura ſententias opponemus, &c. Quæſo te Lector, conferas hanc integram Athanaſij ſententiam, cum mutila Pontificiorum allegatione: & ſtatuas inde, quo candore Pontificij tractent Patrum teſtimonia.

Quomodo Patres aliorum Patrum, non ſua ſcripta legi voluerunt.

VII. GENVS TRADItionum.

Septimum genus traditionum eſt, quod vbi veteres mentionem faciunt traditionum non ſcriptarum, proprie non intelligunt dogmata fidei ſine Scriptura, extra & præter Scripturam recipienda, etiamſi nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt: ſed de ritibus & conſuetudinibus quibuſdam vetuſtis loquuntur, quos propter antiquitatem ad Apoſtolos retulerunt. Ita Baſilius vocat quidem dogmata ſine ſcripto, ex traditione accepta: ſed recenſet, non articulos aliquos fidei, ſed tantum ritus quoſdam: Cruce ſignare: ad Orientem cõuerti in oratione: verba ἐπικλήσεως, dum oſtenditur panis Euchariſtiæ, & quæ in celebratione Euchariſtiæ ante & poſt verba inſtitutionis recenſentur: benedictio aquæ baptiſmatis, & baptizati, illinitio olei, trina immerſio, abrenunciatio Satanæ in Baptiſmo, confeſſio fidei. Origenes innumeras recenſet genu flexiones in oratione, ritus Euchariſtię & Baptiſmi. Hieronymus contra Luciferianos ex Textu recenſet, Die Dominico & à Paſcha vſque ad Pentecoſten non ieiunare, nec de geniculis adorare, prægustare lac & mel poſt Baptiſmum, oblationes pro defunctis, & pro natalitiis annua die. &c. Et de his quidem traditionibus an ſingulæ & omnes ſint Apoſtolicæ, in poſtremo genere traditionum dicemus. Nunc tantum oſtendere volui, Patres quando de traditionibus non ſcriptis loquuntur, tantum de vetuſtis quibuſdam ritibus diſputare: non hoc agere (ſicut Pontificij contendunt) vt multa dogmata fidei, quę licet nullo Scripturę teſtimonio probari poſſint, pari tamen reuerentia & pietatis affectu ſuſcipiantur, ſicut illa quæ certa & manifeſta habent in Scriptura teſtimonia. Sicut igitur diſcrimen eſt inter doctrinam, & inter ritus: ita diſputatio Pontificiorum, de traditionibus non eſt eadem cum illa quæ extat apud veteres. Et ſi prius de doctrina conſenſus conſtitueretur, de ritibus facile poſſet iniri ratio & concordia. Apoſtolos igitur ritus quoſdam ordinaſſe & tradidiſſe Eccleſiis, ex ſcriptis ipſorum certo conſtat: Et veriſimile eſt, quoſdam etiam alios externos ritus, qui in Scriptura annotati non ſunt, ab Apoſtolis traditos eſſe.

Baſilius.

Origenes.

Hieronymus.

Nullum etiam dubium eſt, Eccleſiam poſt Apoſtolos, pro ratione ædificationis, ordinis & decori, alios quoſdam ritus addidiſſe. Et nullis quidem certis & firmis documentis probari poteſt, qui ſint ritus, certo ab Apoſtolis traditi, qui ex Scriptura oſtendi non poſſunt. Poſſumus tamen habere certam Apoſtolicam rationem, de diiudicatione & vſu omnium traditionum, de ritibus ſeu ceremoniis externis, vndecunque ſane originem ſuam habeant. Et hoc certius & vtilius eſt quam de autoribus incertas texere altercationes. Ne igitur traditiones de externis ritibus ſine certa aliqua Apoſtolica regula, vel in ambiguo fluctuent, vel in infinitum vagentur: ex illis ordinationibus ſeu ritibus externis, quos Apoſtolos tradidiſſe, certo ex ipſorum ſcriptis conſtat, colliguntur certæ quædam regulæ, ſecundum quas, de quibuſuis ritibus ſeu ceremoniis, Apoſtolica ratione iudicari & debet, & poteſt.

I. Sunt quidam ritus, qui ex Scriptura ita probari poſſunt, quia continent vſum, exercitium, & vtilem declarationem eius doctrinæ, quæ in Scriptura diuinitus patefacta eſt. Ita 1. Cor. 11. Paulus ex inſtitutione deducit, quomodo pie celebranda ſit Cœna Dominica. Et ex doctrina Apoſtolorum, quæ Scriptura comprehenſa eſt, deductum eſt. 2. Theſ. 3. de ſeparandis illis qui inordinate viuunt, 1. Cor. 5. de excõmunicatione, Actor 14. de conſtituendis miniſtris Eccleſiæ, &c. Et tales ritus merito amamus & retinemus: quales ſunt confeſſio fidei, abrenunciatio Satanæ, & alij ritus in actione Baptiſmi. qui doctrinam de Baptiſmo in Scriptura traditam vtiliter ad ædifica-

Digitized by Google

ædificationem explicant & illuſtrant. Ita de abrogatione Sabbati, manifeſta extant Scripturæ teſtimonia: & quod Apoſtoli prima Sabbati conuentus celebrarint, Scriptura non obſcure indicat, Act. 20. 1. Cor. 16. Et Apocal. 1. extat appellatio diei Dominicæ. Ita ex doctrina de charitate proximi, & de infirmis in fide ſuſcipiendis, Apoſtoli condiderunt decretum ſuum.

Tales etiam ſunt illæ conſuetudines Eccleſiaſticæ, quas Auguſtinus exiſtimat ex Apoſtolorum traditione originem habere: de baptizandis infantibus, de non rebaptizandis, qui Baptiſmum ab hæreticis, ſecundum formam à Chriſto inſtitutam acceperant. Illæ enim cõſuetudines tradunt exercitium & vſum eius doctrinæ, quæ in ſcripturæ teſtimoniis comprehenſa eſt. Tales ritus quin vocentur Apoſtolici, non pugnamus: cum hoc modo, ſicut dictum eſt, habeant in ipſa Scriptura teſtimonium.

II. Apoſtolicos ritus Paulus hiſce notis inſignivit: vt ſcilicet omnia fiant decenter, ordine, & ad ædificationem. Ita 1. Cor. 11. ritum de velandis mulieribus, oſtendit probabilem eſſe ex Scriptura: allegat conſuetudinem, & oſtendit ſeruire decoro. Ita 1. Cor. 14. monſtraturus rationes ordinationis, de linguis, prophetia, Pſalmis, oratione &c. recenſet ædificationem, decorum & ordinem. Et tales ſane ritus iudico retinendos & ſeruandos, qui ſunt (ſicut eleganter dictum eſt) incitamenta & retinacula pietatis: hoc eſt, iuxta Pauli regulam, qui primo faciunt ad ædificationem, vt homines inuitentur ad verbum, ad ſacramenta & ad cætera pietatis exercitia: vt doctrina commodius proponatur, pluris fiat, auidius accipiatur, & melius retineatur: vtque accendatur & foueatur pœnitentia, fides, oratio, pietas, miſericordia &c. Secundo, qui ſeruiunt ordini. Oportet enim in publicis Eccleſiæ congreſſibus, eſſe ordinem dignum grauitate Eccleſiaſtica.

Tertio, qui ad decorum faciunt. Intelligitur autem εὐσχημοσύνην, non theatrica pompa, ſiue aulica magnificentia: ſed tale decorum, vt externis ritibus oſtendatur, quid tribuamus verbo, Sacramentis, & reliquis Eccleſiaſticis exercitiis, vtque reliqui ad reuerentiam verbi, Sacramentorum & congreſſuum Eccleſiaſticorum inuitentur.

III. Ritus Apoſtolicos moderatur Chriſtiana libertas: vt ceremoniæ ſint genere indifferentes, numero paucæ, ſint piæ & vtiles ad ædificationem ordinem & decorum: vtque totum hoc genus, extra caſum ſcandali, liberas habeat obſeruationes: & pro ratione ædificationis, loci, temporum, perſonarum &c. poſſint inſtitui, mutari & abrogari. Ita Apoſtolorum conſtitutio de ſuffocato & de ſanguine, iam dudum in vſu eſſe deſiit. Cauſa enim propter quam facta fuerat, non amplius tunc eſt. 1. Cor. 11. Paulus ordinat, vt viri aperto capite orẽt & prophetent: mulieres vero velato capite. Et illud ſumit ex circumſtãtia locorum & temporum. Tunc enim in illis locis, viri aperto capite, mulieres, ſerui & libertini, velato capite prodibant in publicum: ſicut autor eſt Plutarch. in Problem. Rom. Et indicium authoritatis erat, aperto capite loqui: ſicut econtra, velatum caput teſtimonium erat ſubiectionis. Noſtris temporibus & locis contrarium ſeruatur. Aperto enim capite dicere, vel audire, eſt teſtimonium ſubiectionis: ſignum vero autoritatis, eſt capite non aperto dicere. Ita trina immerſio, prægustatio, lactis & mellis, ſtationes in orationibus de Dominico & intra Paſcha & Pentecoſtem: iamdudum in neceſſario vſu eſſe deſierunt. Natalia vero, quorum Tertullianus mentionem facit, Nicena Synodus libere abrogauit. Nulla verba peculiaria nunc habẽt, ne Pontificij quidẽ, quando panis Euchariſtiæ conſecratus oſtenditur: quos tamen ritus veteres exiſtimant ab Apoſtolis traditos. Eccleſia igitur libertatẽ ſuam, in huiuſmodi traditionibus ipſo facto declarauit. Doctrina enim vniuerſalis & perpetua eſt, ritus vero pro circumſtantiis mutari libere poſſunt.

Colliguntur præterea etiam ex Apoſtolorum ſcriptis, certæ regulæ, quando & docendo, & exemplis aduerſandum ſit huiuſmodi traditionibus de ritibus: quando ſcilicet ſtatuuntur quædam quæ pugnant cum verbo & mandato diuino, Matth. 15. Vel quando ritibus ſuo genere adiaphoris, aſſuuntur opiniones cultus, meriti & neceſſitatis, etiam extra caſum ſcandali. Pertinet etiam huc, quod Auguſtinus quæritur Epiſt. 119. Ipſam religionem, quam pauciſſimis & manifeſtiſſimis celebrationum Sacramentis, miſericordia Dei liberam eſſe voluit, ſeruilibus oneribus premunt, vt tolerabilior ſit Iudæorum conditio, qui legalibus ſarcinis, non humanis præſumptionibus ſubiiciebantur.

Hæc eſt vere Apoſtolica ratio iudicandi de huiuſmodi traditionibus: & eſt certior & vtilior, quam de incertis diſputare: quæ ſcilicet traditiones à quibus Apoſtolis, quo tempore, quo loco &c. ſint traditæ: de quibus nullum ex Scriptura documentum proferri poteſt.

Nos igitur non ſimpliciter omnes traditiones quæ huius ſunt generis, reiicimus & damnamus. Illud enim quod Hieronymus Lucino ſcribit, non improbamus, traditiones ſcilicet Eccleſiaſticas, præſertim quæ fidei non ſufficiunt, ita obſeruandas, vt à maioribus traditæ ſunt. Et quod Auguſtinus dicit: Quod neque contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter eſſe habendum, & pro eorum inter quos viuitur ſocietate ſeruandum. Hæc vero iuxta Apoſtolicas regulas, quas ex Scriptura colligi diximus, intelligi volo. Nam & Auguſtin. Epiſt. 119. de quibuſdam ritibus reſecandis diſputat: licet non facile inueniri poſſit, quomodo ſint contra fidem: tamen quia multitudine, & neceſſitatis præſumptione Eccleſiam premant, abrogandos eſſe.

OCTAVVM GENVS TRADITIONVM.

Poſtremum genus traditionum conſtituemus illud, de quo Pontificij potiſſimum digladiantur. Illam enim diſtributionem traditionum, in certa aliquot capita ſeu genera ideo inſtitui: vt diſputatio de traditionibus, quam Pontificij ſtudioſe, affectatis confuſionibus perplexam reddunt, ſimplicius & clarius intelligi poſſit, vtque veterum ſententiæ, quæ non vno modo de traditionibus loquuntur, rectius diiudicari & explicari poſſent. Pontificij enim, cumulatis multis diſſimilibus vetuſtiſſimorum ſcriptorum ſententiis, ſpeciem aliquam & prætextum, imo fucum potius diſputationi ſuæ conciliant. Sophiſticum autem eſt, quod omnes traditiones quæ non ſunt vnius generis, ex vna fidelia (ſicut Prouerbium habet) dealbant: vt fraudem ſimpliciores non animaduertant. Et iudico non eſſe ſimpliciorem rationem, qua tota hæc diſputatio explicetur, & Pontificiorum obiectiones ſolide refutentur, quam ſi diſtinguantur traditiones, de quibus veteres magnifice loquuntur, ab illis pro quibus Pontificij digladiantur. Oſten-

dimus enim hactenus aliquot genera traditionum, quas veteres ita vocant, quæ habent Scripturæ teſtimonia, & illis ſunt conſentaneæ. Illa igitur quæ veteres de iſtis traditionibus magnifice prędicant, ſicut nihil contra nos, qui ea quæ Scripturæ conſentanea ſunt, libenter recipimus, pugnant: ita Pontificiorum inſtitutum, de ſtabiliendis iis quę nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt, prorſus nihil, ſi vera explicatio monſtretur, iuuare poſſunt.

Iam vero ingredimur illum locum, qui proprius & peculiaris eſt Põtificiorum, de traditionibus ſcilicet, tam ad fidem, quam ad mores pertinentibus, quę nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt: quas tamen pari reuerentia, & pietatis affectu, Synodus Tridentina ſuſcipiendas & venerandas imperat, ſicut ipſam Scripturam. Et ex illo loco ſicut primum progreſſæ ſunt, ita hodie etiam defenduntur corruptelę, abuſus, ſuperſtitiones, & quicquid ad regnum Antichriſti pertinet. Quæ enim magis compendiaria poſſet excogitari licentia, quiduis libere & impune fingendi in Eccleſia, quam ſi ad omnia vel firmiſſima & clariſſima argumenta, ex Scriptura nudus traditionum titulus, tãquam Gorgonis caput ita obuertatur, vt fas non ſit vltra quærere, ſi dicatur eſſe traditio? In oratione Tatiani ad Græcos, Idolum quoddam vocatur ἐπιτομὴ δεισιδαιμονίας epitome ſuperſtitionis: nos vero Pontificiorum diſputationes de traditionibus, rectius poſſumus vocare non epitomen, ſed pãdectas errorum & ſuperſtitionum.

Abuſus & ſuperſtitiones ex traditionibus.

Inſignis omnino audacia eſt, maieſtati & autoritati Scripturæ Canonicæ aliquid æquare. Concilium autem Tridentinum, traditionibus ſine ſcripto, tum ad fidem, tum ad mores pertinentibus hoc tribuit, vt pari pietatis affectu & reuerentia ſuſcipiantur, ſicut ipſa ſacra Scriptura. Quid vero?

Cuiuſmodi Traditiones Tridentini intelligant.

Num forſan Concilium intelligit tales traditiones, ſicut veteres, quæ in Scriptura continentur, & eius perſpicuis teſtimoniis probari poſſunt? Nihil vero minus, Sed Andradius dicit, neceſſario credendas illas etiam traditiones, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt. Et ne Lector hęſitet quid velint, clare & diſerte ſe explicant, quas intelligant traditiones. Petrus à Soto his verbis vtitur: Infallibilis eſt regula, & Catholica: Quæcunque credit, tenet & ſeruat Romana Eccleſia, & in Scripturis non habentur illa ab Apoſtolis eſſe tradita: item, quarum obſeruationum initium, autor & origo ignoretur, vel inueniri non poteſt, illas extra omnem dubitationem ab Apoſtolis traditas eſſe. Et in ſpecie has traditiones enumerat: Oblationem ſacrificij altaris, vnctionem chriſmatis, inuocationem ſanctorum, merita operum, primatum Romani Pontificis, conſecrationem aquæ in Baptiſmo, totum Sacramentum confirmationis, elementa, verba & effectus Sacramenti ordinis, matrimonij, & extremæ vnctionis, orationes pro defunctis, enumerationem peccatorum Sacerdoti faciendam, neceſſitatem ſatisfactionis. Hæc ſunt Aſoti verba: quæ ideo adſcripſi, vt Lector videat nõ de adiaphoris, ſed de rebus longe grauiſſimis cõtrouerſiam eſſe in hac diſputatione de traditionibus. Habemus igitur deſcriptionem, non inuidioſe à nobis exaggeratam, ſed ipſorum verbis nobis traditam: quales ſcilicet intelligere debeamus traditiones, quas volunt nos pari pietatis affectu & reuerentia ſuſcipere & venerari, ſicut ipſam Scripturam Canonicam. Pertinent autem ad Aſoti enumerationem infinita alia: vt mutilatio Cœnæ Dominicæ, cœlibatus Sacerdotũ, delectus ciborum, purgatoriũ, nundinatio indulgentiarum, cultus imaginum, legendæ Sanctorum: & in ſumma, quicquid credit, tenet & ſeruat Romana Eccleſia, quod nullo Scripturę teſtimonio probari poteſt, credẽdum eſt ab Apoſtolis traditũ eſſe. Breue ſane, & facile eſt hoc compendium. Clamitãt à multis iam annis totius orbis iuſtiſſimæ querelæ, regnum Põtificium multas corruptelas, abuſus & ſuperſtitiones inuexiſſe in Eccleſiam: petunt, in legitimo Cõcilio grauiſſimas has controuerſias ex verbo Dei diiudicari & definiri. Sed ecce, Põtificij ſonora voce profitentur, multa quæ credunt, tenent & ſeruant, nullo ſe Scripturæ teſtimonio probare poſſe. Corrigũne igitur volunt ea, quæ ad Canonem ſacrę Scripturæ non congruunt? Nihil minus. Sed opponunt αἴτημα, ſiue poſtulatum, ſicut Geometræ loquũtur, ad cuius probationẽ nolunt obligati eſſe: Quæcunque ſcilicet ea quæ nũc eſt Romana Eccleſia, credit, tenet & ſeruat, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt, certo ſtatuendũ eſſe; quod ſint ab Apoſtolis tradita. Et mox Tridentinum Cõcilium addit vocem ſuam deciſiuam: Traditiones ſine ſcripto, pari pietatis affectu ac reuerentia ſuſcipiẽdas ac venerãdas eſſe, ſicut ipſam ſacram Scripturam. Tam breui & leui velitatione cõclamatum & debellatum eſt in Synodo Tridentina, de grauiſſimis horum temporum cõtrouerſiis: ſicut Epiſcopus quidam Gallus, in exordio Cõcilij exclamauit: Venimus, vidimus, vicimus.

Tridentini de Traditionibus.

Non autem ordine de ſingulis, quæ titulo Traditionum Eccleſiis obtruduntur, & quos ſibi fingant autores, dicemus: erudite enim & copioſe hoc pręſtitum eſt ab aliis: ſed generales quaſdam obſeruationes annotabimus, id quod eo breuius fieri poteſt. In illis enim quæ hactenus expoſuimus, fundamenta ſunt totius huius diſputationis.

Et primo obſeruetur, quam periculoſum ſit Eccleſiæ, & quam pernicioſum fidei, traditiones de dogmatibus, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt, pari pietatis affectu & reuerentia ſuſcipere & venerari, ſicut illa quę certis & perſpicuis Scripturæ teſtimoniis traduntur & probantur. Supra enim multis oſtendimus, viuentibus adhuc in carne ipſis Apoſtolis in Eccleſiis, in ipſorum abſentia, puritatem doctrinæ non ſemper fuiſſe per traditiones ſine Scripto fideliter conſeruatam: ſicut oſtendunt Eccleſiæ Corinthiorum & Galatarum. Pſeudoprophetæ etiam viuentibus adhuc Apoſtolis, multas fingebant corruptelas, ſub hoc prætextu & titulo quaſi ab Apoſtolis viua voce eſſent traditæ: ſicut ſupra oſtendimus. Et propter hanc ipſam cauſam, Apoſtoli doctrinam ſuam cœperunt literis comprehendere, & Eccleſiis commendare: id quod ſupra multis & euidenter monſtratum eſt. Paulus etiam monet Eccleſias, ne ſinant ſe turbari & decipi, ſub titulo & prætextu traditionum. Et illam admonitionem ponit, cum primum inciperet ſcribere. 2. Theſ. 2. Ne cito dimoueamini à mente, neque turbemini vel per ſpiritum, vel per ſermonem, vel per Epiſtolam, tanquam à nobis profectam. Repetit etiam illam admonitionem, cum ex vinculis ſcriberet Coloſſenſibus. Videte, ne quis vos ſeducat per inanem deceptionem, ſecundum traditionem hominum. Petrus etiam cum imminente fine vitæ ſuæ, poſtremam ſcriberet Epiſtolam, prædicit futuros falſos Doctores, qui fictis ſermonibus, negociaturi ſint in Eccleſia. Et non vanas fuiſſe illas Apoſtolorum de traditionibus prædictiones & admonitiones experientia oſtendit. Statim enim poſt Apoſtolorum tempora, cum adhuc in recentiſſima memoria

Pauli præceptum de Traditionibus.

Digitized by Google

ria eſſet, quæ fuiſſet Apoſtolorum doctrina, hæretici ſub prætextu & titulo traditionum non ſcriptarum, cœperunt peregrina dogmata Eccleſiis obtrudere. Irenæus enim li. 3. c. 2. inquit. Cum ex Scripturis arguuntur, in accuſationem conuertuntur ipſarum Scripturarum, quia non poſſit ex his inueniri veritas ab his qui neſciant traditionem: non enim per literas traditā illā, ſed per viuam vocē, ſicut Paulus dicit, ſapientiā inter perfectos. Et lib. 1. dicit, Carpocratianos noua ſua commenta, hoc prætextu defendiſſe, quod ſcilicet Ieſus talia priuatim Apoſtolis in myſterio locutus fuerit, & Apoſtolos illa tradidiſſe, non omnibus, ſed dignis tantum.

Irenæus.

Tertull.

Tertullianus de præſcriptione aduerſus hęreticos dicit, ipſos cum ex Scripturis commenta ſua probare non poſſent, ſed inde refutarentur, duo prætendiſſe: vel Apoſtolos non omnia ſciſſe, quia Chriſtus dicat: Multa habeo adhuc vobis loqui, ſed non poteſtis ea modo ſuſtinere: vel Apoſtolos quidem nihil ignoraſſe, non autem omnia illos omnibus reuelaſſe: quędam palam & vniuerſis, quędam ſecreto & paucis demandaſſe. Ideo contendebant, illa etiam quæ ſine Scriptura, pręter & contra Scripturam, quaſi viua voce tradita proponebantur, ſuſcipienda eſſe. Sed hoc commentum egregie refutat Tertullianus: Dominus enim præcipit, vt ſi quid in tenebris & in abſcondito audiſſent, in luce & in tectis prædicarent, lucernam non ſub modio abſconderent, ſed ſuper candelabrum conſtituerent. Et addit: vt maxime inter domeſticos quædam diſſeruerint: non tamen ea fuiſſe credendum eſt, quæ aliam regulam fidei ſuperducerent, diuerſam & contrariam illi, quam catholice in medium proferebant. Irenęus allegat illud Pauli, Non ſubtraxi vobis, vt non annunciarem omnem ſententiam Dei. Et addit: Ita & Lucas, ſine inuidia quæ didicerat tradidit, inquiens: Sicut tradiderunt nobis qui ab initio. &c. Hæc Irenæus. Quia vero nullum erat dubium, Apoſtolos multa tradidiſſe viua voce, ne ideo fingerentur dogmata alia, diuerſa & contraria illis quæ in Scriptura extant: Irenæus & Tertullianus oſtenderunt, veras Apoſtolorum & Apoſtolicorum traditiones non eſſe alias diuerſas & contrarias, ſed omnino conſentaneas ſcripturæ: ſicut in præcedentibus hæc demonſtrata ſunt. Hoc vero loco, paucis illa repetenda fuerunt: vt oſtenderetur, antiquam & frequentem eſſe viam per traditionum fallere nomen. Apoſtoli enim hoc prędixerunt, & Eccleſias pręmonuerunt. Hiſtorię primitiuę Eccleſiæ hoc oſtenderunt, quæ etiam ſubminiſtrant ſolutiones ad prætextum illum: quia Apoſtoli, viua etiam voce multa tradiderint, ideo non omnia ex Scripturis ſumi & probari poſſe, quæ credenda ſunt. Irenæus enim dicit, ea quę Polycarpus ex traditione commemorare ſolitus fuerit, non fuiſſe diuerſa, nec contraria, ſed πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia conſentanea Scripturis ſacris.

Ita ſequentes etiam hęretici, palliū traditionum corruptelis ſuis induerunt. Euſebius lib. 5. c. 28. recitat, Artemonem de doctrina ſua, quaſi antiqua, gloriatum eſſe. Maiores enim omnes, ipſos etiam Apoſtolos, ita ſenſiſſe & docuiſſe. Sed reclamant ipſi, inquit Euſebius, primum diuinæ Scripturæ: deinde antiquiora fratrum ſcripta. Clemens Stro. 7. dicit Baſilidem gloriatum, ſe Glaucia quodam, qui fuerit interpres Petri, magiſtro vſum: Valentinum audiuiſſe Theodatum, Pauli familiarem: Marcioniſtas gloriatos ſe Matthię diſcipulos habuiſſe magiſtros, & ab ipſis traditam doctrinā ſe tenere & producere.

Athanaſius.

Athanaſius oratione 2. contra Arrianos, recitat exordium ſcripti Arrij, cui titulus fuerit Θάλεια, tale fuiſſe: Ex electis Dei ſecundum fidem, peritis Dei, rectigradis, qui ſanctum & Dei ſpiritum acceperūt, ita didici ego. Cum igitur tempore ipſorum Apoſtolorum, & poſtea tempore primitiuæ Eccleſiæ, ſanæ doctrinæ, & ſinceræ fidei Apoſtolorum ſemper periculum fuerit, ſtructis inſidiis ex prætextu & titulo traditionum non ſcriptarum: prudens Lector facile æſtimare poteſt, qualis ſit Pandorę pixis omnis calamitatis in Eccleſia, quod Tridentinum Concilium ſtatuit, Traditiones non ſcriptas, tam ad dogmata quam ad mores, pari pietatis affectu & reuerentia ſuſcipiendas & venerādas eſſe, ſicut ipſam Scripturam. Verſamur enim nunc in poſtremis temporibus, de quorum horrendis periculis, præcipue quoad doctrinam & fidem, Chriſtus & Apoſtoli, triſtiſſima vaticinati ſunt. Reprobam igitur mentem eſſe oportet, quę relicta clariſſima Scripturæ luce, tenebris incertarum traditionum fidem ſuam concredere, his periculoſis temporibus perſuaderi poteſt. Nos vero tutiſſimum conſilium Chryſoſtomi ſequemur, qui inquit, ſicut integram ſententiam ſupra annotauimus: Sciens ergo Dominus, tantam confuſionem eorum in nouiſſimis diebus eſſe futuram: ideo mandat, vt Chriſtiani qui ſunt in Chriſtianitate, volentes firmitatem accipere veræ fidei, ad nullam rem fugiant, niſi ad ſcripturas: alioqui ſi ad alia reſpexerint, ſcandalizabuntur, & peribunt. Opponimus etiam Hieronymi ſententiam, qui in primo capite Aggæi inquit: Alia etiam, quæ abſque autoritate & teſtimoniis Scripturarum, quaſi traditione Apoſtolica ſponte reperiunt atque confingunt, percutit gladius Dei.

Deceptiones ex traditionibus.

Secundo obſeruandum eſt & hoc: non tantum hæreticos ſeductos, alios ſeduxiſſe, prætextu & titulo traditionum non ſcriptarum: verum etiam excellentes in Eccleſia viros, qui non fuerunt mali, deceptos tamen fuiſſe, cum præter Scripturam traditionibus non ſcriptis nimium tribuerent. De Papia, qui Ioannis auditor, & Polycarpi cōdiſcipulus fuit, Euſebius lib. 3. cap. 39. memorabile huius rei exemplum annotauit. Pręfatur Papias, ſe ab iis qui Apoſtolis familiares fuerunt, ea quæ fidei ſunt, accepta bene didiciſſe, & recte memoriæ mandaſſe. Et addit: Non ſum delectatus illis qui peregrina pręcepta commemorant, ſed his qui quę vera ſunt docēt, & quę à Domino fidei noſtrę ſunt tradita, & ab ipſa profecta ſunt veritate, adferunt. Sic vbi quiſpiam venit, qui ſeniorum ſectator fuerat, ſeniorum verba exquirebam: quid Andræas, quid Philippus, quid Thomas, vel alius quiſpiam ex diſcipulis Domini dixerit: Magnifica ſane hæc eſt traditionum Papię commendatio. Et conſideret Lector hęc Papię verba: Cogitabam me non tantum vtilitatis ex libris, quantum ex viua voce relaturum. Vides Papiam Scripturæ pręferre traditiones: ideo etiam potiſſimum de illorum Apoſtolorum traditionibus exquiſiuit, quorum nulla ſcripta extant. Et ſane ſi cui alij, certe Papię de traditionibus non ſcriptis fides eſſet adhibenda. Sed audi quid Euſebius dicat: Multa paradoxa & alia quędam Papias ὡς ἐκ παραδόσεως ἀγράφου, tanquam ex traditione non ſcripta ad ſe relata adiicit: & peregrinas quaſdam Seruatoris parabolas ac doctrinas, cum aliis nonnullis fabuloſis, in quibus etiam eſt Chiliaſtica opinio. Et rationem addit Euſebius: ipſum Apoſtolicas diſputa-

tiones non recte accepiſſe, nec rite conſideraſſe, eo quod admodum modico fuerit iudicio præditus. Hic mihi Lector pauliſper ſe colligat, & inter ſe cõferat duos Apoſtolorum ſiue Apoſtolicorum συγχρόνους, Polycarpum ſcilicet & Papiam, quorum vterq; affirmat, ſe ſolam eam veritatem quam ab Apoſtolis acceperāt, tradere. Sed Polycarpus ſanam fidei regulam tenet. Quæ enim ex traditionibus cõmemorat; ſunt πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia conſentanea Scripturis ſacris: ſicut Irenæus inquit apud Euſeb. lib. 5 cap. 20. Papias vero, quia plus tribuebat traditionibus non ſcriptis, quam libris ſacris, inuexit in Eccleſiam ξένας διδασκαλίας, καὶ μυθικώτερα τινά, peregrina dogmata, & quę quodãmodo fabuloſa erant. Ita bonum & Apoſtolicum virum Papiam, decepit nimia traditionum nõ ſcriptarum admiratio: cum quidem illis, plus quam ſcripturis tribueret. Polycarpum vero συμφωνία traditionum cum ſcripturis in via regia retinuit. Ita Euſebius li. 3. c. 37. dicit, multos diſcipulos, in primo gradu Apoſtolicę ſucceſſionis, opus Euangeliſtarum perfeciſſe: hoc eſt, illis, qui de doctrina fidei nihil dum prorſus audierant, Chriſtum prædicaſſe, ac *Diuinorum Euangeliorum tradere ſcripturam*, magno ſtudio ſategiſſe. Tales tunc fuerunt veræ traditiones.

Papias [illegible]

Non autem ſolum Papiam admiratio traditionum non ſcriptarum decepit, ſed ſicut Euſeb. dicit, quampluribus poſt ſe Eccleſiaſticis viris, Chiliaſtici erroris cauſam dedit. Et rationem addit Euſeb. τὴν ἀρχαιότητα τἀνδρὸς προβεβλημένοις, quia, inquit, prætenderunt antiquitatem illius viri. Admiratio igitur traditionum non ſcriptarum, & prętextus antiquitatis, extra, præter & contra Scripturam, à ſana fidei regula ſeduxerunt bonos etiam & præſtantes in Eccleſia viros. Chiliaſticam enim opinionem ex traditione quaſi Apoſtolica amplexi ſunt Irenęus, Apollinaris, Tertullianus, Victorinus & Lactantius: ſicut annotauit Hieronymus. Et illud factum eſt primis & florentiſſimis Eccleſiæ temporibus. Quid igitur poſtremis hiſce & miſerrimis ſeneſcentis Eccleſiæ temporibus futurum exiſtimas Lector, ſi recipiatur Decretum Tridentinæ Synodi de traditionibus non ſcriptis pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipiendis, ſicut ipſam ſacram Scripturam?

Vnum adhuc exemplum, quod valde illuſtre eſt, attexam. Clemens Alexandrinus in tota antiquitate habitus fuit vir celeberrimus. Ita commemorat lib. 1. Strom ſe audiuiſſe multos beatos viros, qui maximi fuerunt precij, ex Græcia, Cœloſyria, ex Ægypto, ex Oriente. Et præcipue celebrat vnum, quem in Palæſtina Hebræum audierit. Illum Andradius intelligit Papiam fuiſſe. Et addit Clemens: Qui veram beatæ doctrinę ſeruabant traditionem, ſtatim à Petro, Iacobo, Ioanne, Paulo acceptam, ad nos quoque Deo volente acceſſerunt, illa à maioribus data, & Apoſtolica depoſituri ſemina. Item inquit: Procedit nobis ſpeculario, ex glorioſa & veneranda traditionis regula. Et hic exclamat Andradius: Quid opus erat Clementem tanta animi contentione, iſta vel inquirere, vel literis commendare, ſi omnia ſacris literis forent comprehenſa? Et ſane non nego, Clementẽ ſingulari ſtudio & admiratione audiuiſſe, quotquot profitebantur ſe alia quędã, præter illa quæ ſcripta ſunt ab Apoſtolis & viris Apoſtolicis tradita accepiſſe. Ideo enim dicit operarium, qui in meſſem Domini emittitur, duplicem habere agriculturam, ἄγραφον καὶ ἔγγραφον.

Andradij [illegible]

Sed audiamus quædam, quæ Clemens ex traditione illa non ſcripta ſe accepiſſe dicit. Ponit autem primum illud Axioma, quare non contentus ſit Scriptura, ſed præter illam quærat alias traditiones de dogmatibus fidei: quia ſcilicet Dominus non reuelauit multis, ea quæ non erant multorum, ſed paucis quibus ſciebat conuenire. Ἀγράφως vero, inquit, verbo creduntur non ſcripto. Item, Myſteria traduntur myſtice.

Et libro 5. extat longa diſputatio. Sicut Philoſophi quædam arcana de ſuis dogmatibus ita occultarunt, vt non eſſent manifeſta omnibus, quædam enim vocarunt ἐξωτερικά, quædam ἐσωτερικά, & ſicut Plato dicit, maximam cautionem eſſe, non ſcribere, ſed diſcere: quæ enim ſcripta ſunt, in vulgus exeunt: ita Apoſtolum etiam conſeruantem antiquam illam occultationem, dicere: Sapientiam loquimur inter perfectos. Item inquit: Paucorum eſt, hæc capere. Ideo in Euangelio quodam præcepit Dominus: Myſterium meum mihi, & filiis domus meæ. Hæc verba ſi quis conferat, deprehendet plane illa ipſa eſſe, quæ ſupra annotauimus ex Irenæo, lib. de Carpocratianis, & lib. 3. de Valentinianis: item ex Tertulliano, de præſcriptione aduerſus hæreticos. Hoc enim prætextu, traditiones ſtatim poſt tempora Apoſtolorum cœperunt Eccleſiæ obtrudi. Et illa quidem ſententia in hæreticis ab Irenæo & Tertulliano grauiter repreſſa fuit. Manſit tamen & hæſit opinio, etiam in poſteris, ſicut in Clemente, Chriſtum & Apoſtolos, quædam (ſicut Tertulliani hæretici loquuntur) palam & vniuerſis, quædam vero ſecreto & paucis tradidiſſe: & hanc eſſe originem traditionum, præter Scripturam. Valde multus etiam eſt Clemens, in commendando quodam peculiari genere Gnoſticorum: quorum hanc tradit deſcriptionem lib. 6. Cognitio quæ verum Gnoſticum facit, illa eſt, quæ per ſucceſſionem ad paucos ex Apoſtolis, abſque ſcripto tradita peruenit, &c. Damnata quidem fuit ab Eccleſia Gnoſticorum hęreſis, quæ à perfectiori ſententiæ opinione, ex commentitiis traditionibus originem habuit: ſed tamen propter admirationem traditionum non ſcriptarum, ſeminaria quædam de cognitione perfectiori quam quæ in Scripturis traditur, hæſerunt in magnis & eruditis etiam viris in Eccleſia.

Quæ vero ſunt illa, quæ Clemens ex ſecreta ſeu myſtica illa paucorum traditione accepit? Recitabimus quædam: vnde de reliquis, quæ ipſe fatetur talia fuiſſe, quę timuerit conſcribere, iudicium fieri poſſit.

Libro primo Stromatum inquit, ſe in illis ſuis ex traditionibus contextis commentariis, doctrinæ cœleſtis veritatem velle admiſcere Philoſophię decretis: quia ſicut lex Iudęis pędagogia fuit in Chriſtum, ita & Gręcis philoſophia. Et poſtea addit: Per ſe quoque aliquando Græcos iuſtificabat philoſophia. Multę enim ſunt vię ad vitam. Et poſtea contendit, legem etiam procurare ſalutem, & facere iuſtos ex iniuſtis, ſi quis velit audire. Atqui hęc manifeſtiſſime pugnant contra ſcripta Pauli. Sed Clemens excipit eſſe myſteria, quę non palam & vniuerſis, ſed ſecreto & paucis tradita fuerunt ab Apoſtolis. Tertullianus vero ex profeſſo hoc refutat, verba ante annotauimus.

Traditiones Clementis.

Recitat etiam libro primo traditionum, quod Chriſtus vno ſolo anno prędicarit. Hanc vero traditionem Irenęus libro 2. capite 39. tribuit hęreticis: & ipſe opponit aliam traditionem, quam affirmat, ſeniores à Ioanne Apoſtolo, & ab aliis etiam

etiam Apoſtolis accepiſſe: Chriſtum ſcilicet non multum abfuiſſe à quinquageſimo ætatis anno, cùm crucifigeretur. Sed & hæc Irenæi traditio, communi Eccleſiæ ſententia reprobata fuit. Poteſt enim ex Euangelio Ioannis, & ex Actis Apoſtolorum oſtendi, quòd non ſit vera. Ita boni etiam viri in Eccleſia, nimia admiratione traditionum non ſcriptarum decepti fuerunt.

Sed pauca quædam alia ex Clementis traditionibus adiiciemus. Libro 2. Strom. dicit, Apoſtolos poſt mortem etiam mortuis prędicaſſe, qui cum Apoſtolis in aquam deſcenderunt, & inde rurſum viuificati aſcenderunt. Ibidem, ſecundam tantùm concedit pœnitentiam lapſis.

Libro 3. dicit. Dicit Paulus ſecundas nuptias ex venia concedere: non enim peccant contra legem, non tamen implent perfectionem Euangelicam.

Libro quarto, Siue hic ſiue alibi agatur pœnitentia: nullus enim locus vacat miſericordia Dei. Et ideo inquit libro 6. Fortè ceſſabunt ſupplicia poſt hanc vitam.

Libro ſexto multis contendit, Græcos per Philoſophiam ſaluatos. Et Apoſtolos Euangelium annunciaſſe impiis apud inferos, vt non maneant in damnatione, qui in vita non potuerint audire Euangelium, ſed conuertantur. Contendit etiam, non inhærendum literæ Scripturę, ſed quærendam allegoriam ita vt etiam Decalogum in varias transformet allegorias.

Libro ſeptimo: Virgines prudentes dicunt Deo: Nihil prætermiſimus eorum quæ præcepiſti, quamobrem promiſſa quoque petimus. Et ad illam ſententiam accommodat, quòd athleta quidam, cum longo tempore corpus exercuiſſet, aſcendens ad Olympia, cùm Piſani Iouis aſpexiſſet ſtatuam: Si omnia, inquit, ô Iupiter, mihi rectè parata ſunt ad certamen, iuſtè mihi redde victoriam.

Ibidem diſputat, perfectum non debere iurare. Et Chriſtianos non poſſe contendere iudicio, nec coram Gentibus, nec coram Sanctis. Poſſem ſimilia valdè multa ex libris Clementis recitare de peccato originis, de libero arbitrio, de apathia, de perfectione, de fide, de ſalute, &c. quæ à regula Scripturæ procul diſcedunt: Sed pauca hæc capita, quæ ne ipſos quidem Pontificios probaturos arbitror, annotare volui: vt oſtenderem, quomodo bonis etiam & magnis in Eccleſia viris, titulus, prætextus & admiratio traditionum non ſcriptarum, quarum origo referebatur ad illos qui profitebantur ſe Apoſtolos audiuiſſe, impoſuerit: ita vt ſæpe ad peregrinas planè doctrinas declinarint, id quod de Clemente negari non poteſt. Magnifica verò illa traditionum Clementis encomia, etiam Origeni, & aliis poſt ipſum, opiniones illas inſtillarunt. Sed in Origene & in aliis poſtea multa ſecundum Scripturę regulam damnata ſunt, quæ Clemens tanquam traditiones Apoſtolicas acceperat: vt de Philoſophia, & de lege ſaluante: de vnica tantùm, poſt ſuſceptam fidem, pœnitentia: de conuerſione & pœnitentia poſt mortem: de ceſſatione ſuppliciorum æternorum: de perfectione, de libero arbitrio, &c.

Et ſi quis libros Stromatum Clementis rectè conſideret, deprehendet, titulo & admirationi traditionum præter Scripturam deberi quòd tempore Origenis, & poſtea apud quoſdam doctrina Eccleſiæ à puritate & ſimplicitate Apoſtolica degenerauit, ad mixturam & transformationem philoſophicam.

Origenes. Origenes in libros περὶ ἀρχῶν, vbi præcipua capita doctrinę Eccleſiæ explicare conatur, ita præfatur: Cùm multi ſint, qui ſe putent ſcire quæ Chriſti ſunt, ſeruetur verò Eccleſiaſtica prædicatio per ſucceſſionis ordinem ab Apoſtolis tradita, & vſque ad præſens in Eccleſiis permanens: illa ſola credenda eſt veritas, quæ in nullo ab Eccleſiaſtica diſcordat traditione, &c. Magnifica eſt præfatio: & quòd dicit ſe illa ex traditione accepiſſe, iudico ipſum dicere quod ſenſit. Doctrinam enim ſuam acceperat à Clemente Alexandrino: qui traditiones illas, ab iis qui profitebantur ſe Apoſtolos & Apoſtolicos audiuiſſe, acceperat. Ita Origenes cenſet eſſe Apoſtolicas traditiones. Sed qualis ſit doctrina in libris περὶ ἀρχῶν Origenis, & per ſe manifeſtū eſt, & notum eſt Hieronymi iudicium de illis ad Auitum Pammachium & Oceanum, & alibi dogmata eius vocat venenata. Et illi ſcilicet ſunt fructus talium traditionum.

Quòd ſi optimis illis primitiuæ Eccleſię temporibus, prætextus & admiratio traditionum non ſcriptarum, potuit pręſtantiſſimos viros à ſana & ſimplici fidei regula, ad peregrinas opiniones adducere: certè his exemplis monemur cauere fermētum Decreti Tridentini de traditionibus non ſcriptis, pari pietatis affectu ſuſcipiēdis, ſicut ipſam ſacram Scripturam. Lector inter ſe conferat Papiæ, Clementis, & hæc noſtra poſtrema tempora, & res non erit obſcura. Per titulum igitur, prætextum & admirationem traditionum præter & contra Scripturam, & decepti ſunt, & deceperunt alios, cùm hæretici, tùm magni etiam, & non mali in Eccleſia viri. Opus eſt ergo certa regula, ad quam exigatur, ſi quid nomine traditionis proponitur. Sed quæ illa regula ſit, poſtea dicemus. Abſoluemus enim prius reliquas obſeruationes de origine traditionum, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt.

Tertia obſeruatio eſt, quòd veteres quidam ex apocryphis, ſiue adulterinis ſcriptis, multa ſub titulis traditionum citarunt. Et hæc obſeruatio multa illuſtrabit. Papias & Clemens ab illis qui profitebātur, ſe vel Apoſtolos, vel Apoſtolicos audiuiſſe, traditiones ſuas acceperant. Qui verò poſtea ſecuti ſunt, cùm non poſſent allegare vel Apoſtolos vel Apoſtolicos quos audiuiſſent, & tamen admirarentur traditiones, alio prætextu illas ad Apoſtolos retulerunt. Et ad hanc rem, occaſionem præbuit Lectio ſcriptorum apocryphorum, hoc eſt, adulterinorum. Suprà enim diximus, quòd Eccleſia ſalubri diligentia tres ordines diſtinxerit, ſcriptorum de doctrina Chriſti & Apoſtolorum. In primo ordine erant legitima, certa & teſtamentaria ſcripta, ſicut Euſebio vocantur. Secundus ordo habebat ſcripta, de quibus quædam erant dubitationes: quæ tamen ad ædificationem plebis legi volebant. Tertius ordo erat ſcriptorum, quæ adulterina, ſuppoſititia, ficta & falſa habebantur. Cùm igitur tertij ordinis ſcripta, ſimpliciter eſſent reiecta & improbata: multi tamen illa priuatim inſpiciebant & legebant: & paulatim concipiebatur opinio, fieri poſſe quòd talia, aut quædam ſaltem ab Apoſtolis eſſent tradita. Quæ igitur ex apocryphis ſeu adulterinis illis ſcriptis citabant, illa incipiebant ornare titulo traditionum. Non fingo hæc: exempla enim ſunt manifeſta, quibus id quod dico, oſtendi poteſt.

Clemens enim Alexandrinus, talia multa ex apocryphis citat, quibus peregrina dogmata ſtabilire conatur. Vt libro 2. Stromat. ex libro Paſtoris Hermæ, probat Apoſtolos etiam poſt mortem prędicaſſe illis qui antea in infidelitate mortui fuerant, & *Clemens Alexandrinus.*

illos conuerſos viuificaſſe. Lib. 5. probaturus arcana quædam fidei occultata, & non omnibus Chriſtianis manifeſtata, citat ex apocrypho quodam Euangelio: Myſterium meum mihi & filiis domus meæ.

Lib. 6. ex apocryphis Petri & Pauli probat, Græcos per Philoſophiam ſaluatos. Ibidem ex paſtore Hermæ probat, in Scriptura diſcedendum à litera, & quęrendas allegorias, & quidē ita, vt ipſe Decalogus in varias allegorias transformetur. Et li. 3. dicit, Tatiani ſectatores coniugium damnaſſe, citatis ſententiis quibuſdam Chriſti, ex Euangelio ſecundum Ægyptios: Veni ad diſſoluendū opera fœminæ. Itē, Quamdiu vos fœminæ paritis, mors vigebit, &c.

Origenes. Baſilius. Origenes & Baſilius dicunt, traditionem eſſe, Zachariam illum, qui Matt. 23. occiſus dicitur inter templum & altare, fuiſſe patrem Baptiſtæ: ſed hoc in apocrypho proteuangelio Iacobi ſcriptum eſt. Tertullianus & Baſilius dicunt eſſe Apoſtolicam traditionem: crucis ſigno digitis in aere formato, omnia ſignare: ſed hoc ſumptum eſt ex Euangelio Nicodemi. Ibi enim Charinus & Leutius reſuſcitati, digitis faciunt ſignaculum crucis in linguis. Et Chriſtus in inferno facit ſignum crucis ſupra Abrahamum & ſanctos. Latroni etiam dat ſignum crucis in manu, & inquit: Si cuſtos Paradiſi noluerit te intromittere, oſtende illi ſignum crucis. Auguſtinus Epiſt. 99. ad Euodium: Quòd Chriſtus Adamum in inferno ſoluerit, Eccleſia ferè tota conſentit, quòd eam non inaniter credidiſſe credendum eſt, vndecunque hoc traditum ſit, etiamſi Canonicarum Scripturarum hinc expreſſa non proferatur autoritas: addunt quidam, hoc beneficium aliis etiam Patriarchis & Prophetis fuiſſe conceſſum: vt cùm Dominus in infernum veniſſet, illis doloribus ſoluerentur, &c. Audis traditionem. Sed in Euangelio Nicodemi hæc leguntur. Et Auguſtinus, obiiciens ſibi contra illam traditionem ea, quæ de ſinu Abrahæ ſcripta ſunt, inquit: Ego quidem non video, explicent fortaſſis qui poſſunt. Idem: Neſcio vtrum quiſquam ſit, cui non videatur abſurdum, &c. Tales ſcilicet ſunt diſputationes de traditionibus.

Vetus fertur traditio, Enoch & Heliam reuerſuros ante extremum diem, & prœliaturos cum Antichriſto: ſed ſumptum hoc eſt ex Apocrypho Euangelio Nicodemi.

Epiph. admirator traditionum. Epiphanius adeò delectatus fuit huiuſmodi traditionibus ex ſcriptis Apocryphis, vt magis probet Chriſtum, iuxta Apocryphum proteuangelium Iacobi, in ſpelunca quadam in itinere natum eſſe, quàm in ipſa ciuitate Bethlehem, in ſtabulo. Clemens etiam 7. Stromatum tanquam ex traditione refert, quomodo obſtetrices Mariam inſpexerint poſt partum: quod itidem ex proteuangelio Iacobi ſumptum eſt.

Traditiones in Epiphanio. Ita Epiphanius ex traditione, parentes Mariæ nominat Ioakim & Annam: & addit, Angelum Paradiſi, nunciaſſe Ioakim, conceptionem filiæ. Sed hæc ſumpta ſunt ex proteuangelio Iacobi: Nominat etiam ex traditione, hoc eſt, ex ſcriptis apocryphis, vxorem Cain Sanue, vxorem Seth Aſuram, vxorem Noe Barthenon, patrem Danielis Sabaan, patrem Melchiſedech Heraclem, matrem Aſtaroth: Abelem interfectum, natum annos triginta, anno Adæ centeſimo: Lazarum fuiſſe triginta annorum, cùm reſuſcitaretur: & poſt reſuſcitationem vixiſſe alios 30. annos. Dicit etiam ex traditione, Adamum ibi ſepultum, vbi Chriſtus crucifixus fuit. Sed & hanc de ſepultura Adæ traditionem, & de Zacharia patre Baptiſtę, Hieronymus liberè reiicit: quia ex ſcripturis Canonicis non habent autoritatem. Ieiunium in pane & aqua, Epiphanius nominat traditionem: ſed extat in Herma, ſimilitud. 5. Euſebius lib. 3. cap. 25. inter adulterina & reprobata recitat ſcriptū quoddam de doctrinis Apoſtolorum. Et in Canonibus Apoſtolorum, inter Canonicos libros numerantur Clementis libri διὰ ταγῶν Apoſtolorum: id quod ſuppoſititium eſſe, ipſe etiam Lindanus agnoſcit. Epiphanius verò multis commendat illas Apoſtolorum conſtitutiones, quæ apocryphæ ſeu nothæ habitæ fuerunt veteribus: ſicut de Canonibus Apoſtolorum expreſse diſt. 15. & 10. Epiphanius igitur dicit lib. 3. Tom. 2. hæreſi 80. in conſtitutionibus Apoſtolorum, inquit diuina doctrina, pilos barbæ non eſſe ſecandos. Meminit etiam libri de conſtitutionibus Apoſtolicis, lib. 1. Tom. 3. hæreſi 45. Et lib. 3. Tom. 1. hæreſi 70. Ita lib. 2. Tom. 1. hęreſi 59. citat & defendit Canonem de cœlibatu Sacerdotum: ita vt in ſacerdotio non vtantur coniugio. Sed Paphnutius in Nicena Synodo, vocat nouam legem. Falſum igitur eſt, quòd ſit traditio Apoſtolica.

Et libr. 2. Tomo 1. contra Apoſtolicos dicit, ad interpretationem Scripturæ, opus eſſe traditione. Quòd ſi hoc tantùm intelligeret, ex hiſtoriis Eccleſiæ multa ſumi poſſe, quibus loca quædam Scripturæ declarentur: ſicut ibi dicit, conſuetudinem fuiſſe, quòd Chriſtiani filias ſuas non elocarint incredulis, vel Iudæis, vel Gentibus, & ideo multas manſiſſe innuptas: hoc, inquam, non grauatim reciperemus: ſed longius progreditur Epiphanius, & traditiones opponit ſcripturæ. Vbi enim Paulus in genere ſcripſit, Virgo ſi nupſerit, non peccat: Epiphanius opponit traditionem ex apocryphis illis Apoſtolorum conſtitutionibus, peccatum eſſe, poſt decretam virginitatem ad nuptias reuerti: cùm Hieronym. dicat 1. Cor. 7. Si quis in ſtatu virginitatis adoleuerit, ſi poſtea agnoſcat, ſe in duplici neceſſitate conſtitutum, vt aut ſcortetur, aut vxorem ducat, faciat quod vult: ſi vxorem duxerit, non peccauit. *Traditiones ab Epiphanio opponuntur Scripturæ.* Ita Cyprianus lib. 1. Epiſt. 11. Quòd ſi ſe ex fide Chriſto dicauerint, publicè & caſtè perſeuerent: ſi autem perſeuerare nolunt, aut non poſſunt, melius eſt nubere, quàm vt in ignem deliciis ſuis cadant. Adulterina igitur eſt traditio, quam Epiphanius ex ſcripto apocrypho allegat: pugnat enim cum ſcriptura, & ignota eſt Patribus. Et ex hac obſeruatione intelligi poteſt, vnde Patres, præcipuè verò Epiphanius, multas tales traditiones quas hoc titulo ornant, ſumpſerint: & quę illarum etiam olim fuerit autoritas, hoc exemplum oſtendit. *Chryſoſtom.* Chryſoſtomus in opere imperfecto de Magis, quòd biennio poſt natum Chriſtum venerint, dicit: Audiui aliquos referentes de Scriptura quadam, etſi non certa, tamen non deſtruente fidem, &c. Et hanc traditionem ſeriò ſequitur Epiphanius.

Theophyl. Theophylactus verò, recitata illa traditione, mox ſubiicit: Sed tu alteram ſententiam, tanquam meliorem retine. Ita de traditione, de Zacharia patre Baptiſtæ, Matth. 23. Hieronymus dicit: Quod de ſcripturis autoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.

Quarta obſeruatio, quòd Patres multas aliquanto vetuſtiores cōſuetudines, cùm earum origo non facilè monſtrari poſſet, ſtatim ad Apoſtolos, quaſi ab ipſis traditas, vt maior eſſet earum autoritas, retulerunt: quas tamen Apoſtolos non habere autores, ex aliis veterum ſcriptis liquidò probari poteſt.

Epipha-

Digitized by Google

Epiphan. conſtanter aſſerit, ieiunium quartæ feriæ & ſextæ, Eccleſiam habere ex traditione Apoſtolorum. Ieiunium etiam quadrageſimæ Ambroſius, Hieronymus & alij tribuũt traditioni Apoſtolorum. Sed quid & quãtum huic traditioni tribuendum ſit, manifeſtè poteſt oſtendi. Apud Auguſt. enim Epiſt. 86. Vrbicus quidam catholicã neceſſitatem, vt Sabbato ieiunetur, ex traditione Petri defendebat, qui Dominica die cum Simone mago certaturus, pridie cum Eccleſia Romana ieiunarit. Alij verò contradicebant, Apoſtolorum traditionem eſſe, non Sabbato, ſed ſexta feria ieiunare. Auguſt. verò ita reſpondet: Eſt quidem hæc opinio plurimorum, quamuis eam perhibeant eſſe falſam pleriq; Romani. Quòd reſpondetur, hoc docuiſſe Ieroſolymis Iacobum, Epheſi Ioannem, cæteroſque aliis locis, quòd docuit Romæ Petrus, hoc eſt, vt Sabbato ieiunetur, ſed ab hac doctrina cæteras terras deuiaſſe, atq; in ea Romam ſtetiſſe: & è contrario refertur, Occidentis potius loca non ſeruaſſe quòd Apoſtoli tradiderunt, Orientis verò terras, vnde cœpit ipſum Euãgelium prædicari, in eo quod ab omnibus Apoſtolis traditum eſt, manſiſſe: interminabilis eſt iſta contentio, generans lites, non finiens quæſtiones. Sit ergo vna fides vniuerſæ Eccleſiæ etiamſi ipſa fidei vnitas quibuſdam diuerſis obſeruationibus celebretur, quibus nullo modo quòd in fide verum eſt, impeditur. Et poſtea dicit: Ego in Euãgelicis & Apoſtolicis literis, animo id reuoluens video præceptũ eſſe ieiunium: quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apoſtolorum non inuenio definitum &c. Manifeſta eſt ſententia: & tamen quia vetus erat conſuetudo, multi eam ad Apoſtolorum traditionem referre non verebantur. Ita Auguſt. Epiſt. 119. dicit quidem quadrageſimam ieiuniorum habere authoritatem ex ieiunio Moſis, Heliæ & Chriſti. Sed Epiſt. 86. affirmat quibus diebus ſit ieiunandum, nec à Domino, nec ab Apoſtolis eſſe definitum. Ideò Epiſt. 119. tandem concludit: Vt 40. illi dies ante Paſcha obſeruentur, Eccleſiæ conſenſio roborauit: Agnoſcit Lector, quomodo Patres antiquitas conſuetudines conati fuerint ad Apoſtolorum traditiones referre, aut ex ſcriptura probare: & quam incerta ſit tota illa res: **Ambroſius.** Ambroſius quidem aſſerit, exemplo Chriſti nobis indictam quadrageſimam. Sed Chryſoſtomus homil. 47. in Matth. diſertè hoc negat: Chriſtus, inquiens, non iubet, vt ieiunium ſuum imitemur, ſed inquit: Diſcite à me, quia mitis ſum &c.

Irenæus. Irenæus apud Euſeb. lib. 5. cap. 25. ſcribit non tantùm de die Paſchæ, verùm etiam de ſpecie ieiunij (ſcil. ante Paſcha) eſſe diſceptationem. Quoſdam enim vnum diem ieiunare, quoſdam plures, quoſdam 40. horas, computata hora pro die. Et hæc, inquit, varietas non noſtro primùm tempore cœpit, ſed multò ante nos &c. Manifeſtiſſimum igitur eſt, non veram eſſe aſſeuerationem, quòd ieiunium 40. dierum ante Paſcha ſit traditio Apoſtolorum. Irenæus enim ibi dicit, de ieiunio ante Paſcha fuiſſe ante ipſum συνήθειαν καθ' ἁπλότητα καὶ ἰδιωτισμὸν. Significat autem ἰδιωτισμὸς τάξιν τῶν ἰδιωτῶν, idiotarum conſtitutionem. Et illam Irenæus dicit, non fuiſſe iudicatam, accuratè obſeruandam, ſed poſthabitam fuiſſe. Hunc locum Lector diligenter obſeruet, de vera origine ieiunij ante Paſcha. Et tamen præcedente tempore, facta inde fuit traditio Apoſtolica: idque à præcipuis ex Patribus.

Non igitur ſtatim credendum eſt, quando Patres ſine certis documentis affirmant, aliquid eſſe traditionem Apoſtolorum. Quadrageſimam enim Ambroſius, Maximus Taurinenſis, Theophilus, Hieronymus & alij affirmant eſſe traditionem Apoſtolicam. Sed Socrates lib. 5. cap. 22. recitat magnam diuerſitatem ieiunij ante Paſcha. Romanos dicit ieiunaſſe tres ſeptimanas ante Paſcha. Græcos & Alexandrinos, ſex ſeptimanas, alios ſeptem: in quibus tantùm 15. dies per interſtitia ieiunent. Et tandem concludit: Quia nemo hac de re poteſt oſtendere ſcriptum aliquod mandatum, ἔγγραφον παράγγελμα, manifeſtum eſt quòd Apoſtoli illud cuiuſque ſententiæ & voluntati liberum reliquerunt.

Epiphan. Epiphanius contra Ærium, dicit extare conſtitutionem Apoſtolorum, in qua præcipiant & de diebus ieiunij, & quod nihil accipiendum ſit præter panem, ſalem & aquam. Sed Socrates multis oſtendit, falſum hoc, & non Apoſtolicum eſſe.

Prolixius aliquantò hoc annotaui (illuſtre enim exemplum eſt) quomodo tẽpore Patrum multæ obſeruationes ornari cœperint titulo traditionũ Apoſtolicarũ, quas tamen ab Apoſtolis nõ fuiſſe traditas certum eſt. Nota eſt veterum contentio de tempore Paſcharis, Romanis aſſerentibus, ſuã cõſuetudinem à Petro & Paulo traditam: Aſiaticis cõtra allegantibus, ſe aliam traditionem accepiſſe à Ioanne, Philippo, Polycarpo & aliis. Et magna acerbitate res acta fuit. Sed Iren. apud Euſeb. lib. 5. c. 26. vocat antiquæ conſuetudinis traditionem: item conſuetudinem preſbyterorum. Videt Lector, proximis ab Apoſtolorum morte temporibus, prætextu traditionum non ſcriptarum, excitatas in Eccleſia turbas, & antiquas conſuetudines cœpiſſe ornari titulo traditionum Apoſtolicarum: Socrat. enim lib. 5 c. 22. dicit: Euãgelia nõ impoſuerunt iugum ſeruitutis, ſed homines ipſi, ſuis quiſq; locis, propter remiſſionem & memoriam paſſionis, Paſcha & alios dies feſtos, ſicut voluerunt, ex cõſuetudine quadã celebrarũt. Non enim hoc vel Seruator, vel Apoſtoli, νόμῳ lege aliqua obſeruãdum eſſe mandarunt, nec ſupplicia comminati ſunt. Scopus enim erat Apoſtolorum, non de dieb. feſtis νομοθετεῖν, leges ferre: ſed rectam vitã, & pietatem inducere. Mihi autem videtur, ſicut alia multa ſecundum regiones in conſuetudinem abierunt, ita & feſtum Paſcharis: propterea quòd nemo Apoſtolorum quicquam de illo ſanciuit. Et poſtea dicit Occidentales quidem dicunt eſſe traditionem Petri & Pauli: Aſiatici verò, Ioannis. Sed neutra pars poteſt proponere ἔγγραφον ἀπόδειξιν, demõſtrationem ſcripto traditam.

Epiphan. Epiphanius dicit: Synaxes ordinatæ ſunt fieri ab Apoſtolis, quarta pro ſabbato & Dominica: Sed Socrates ex varietate multorum exemplorum oſtẽdit hoc non eſſe certum. Et recitata multa rituum diuerſitate, addit tandem memorabilem ſententiam: Huiuſmodi diſcrepantiæ autores eos eſſe puto, qui ſingulis temporibus Eccleſiis præfuerunt: οἱ δὲ ταῦτα παραλαβόντες, ὡς νόμον τοῖς ἐπιγινομένοις παρέπεμψαν, qui verò talia acceperũt, veluti legem quandam ex acceſſoriis iſtis ritibus conſcripſerunt. Hæc Socrates. Primò igitur fuerunt conſuetudines: deinde factæ ſunt leges. poſtea vt maiorem legibus illis autoritatẽ conciliarent, traditionibus Apoſtolorum eas tribuerunt Hæc ſunt manifeſta, quæ multa monent de traditionibus: quæ hoc nomine quaſi ab Apoſtolis acceptæ, à Patribus quibuſdam celebrantur.

Epiphanius contra Aerium, orationes pro mortuis vocat traditionem Eccleſiæ à Patribus acceptam. Illam verò Patrum traditionem alij orna-

Digitized by Google

runt, titulo Apoſtolicæ traditionis. Ita Chryſoſtom. homil. 69. Non temerè ab Apoſtolis hæc ſancita fuerunt, vt in tremendis myſteriis defunctorum agatur commemoratio.

Damaſcen. Et Damaſcenus inquit: Apoſtoli edixerunt in tremendis ſacramentis memoriam fidelium defunctorum habendam. Sed Hieronymus & Gregorius affirmant, Apoſtolos in celebratione Euchariſtiæ, nullas alias preces præter ſolam Dominicam orationem adhibuiſſe. Vides igitur quàm certum ſit, orationes pro defunctis eſſe Apoſtolicã traditionem.

Tertull. Tertullianus de Corona militis recitat multas obſeruationes, quas ſine vllius Scripturæ inſtrumento, ſolius traditionis titulo, exinde conſuetudinis patrocinio dicit vindicari. Et illas omnes traditiones Pontificij contendunt ſimpliciter, abſque omni tergiuerſatione, vt Apoſtolicas recipiendas. Sed Tertullianus non dicit traditiones illas omnes ab Apoſtolis eſſe profectas: ſed hoc tantum dicit, Obſeruationem conſuetudo roborauit, quæ ſine dubio de traditione manauit: quomodo enim vſurpari quid poterit, ſi traditum prius non eſt? Sed quæro vnde ſit traditum? num ab Apoſtolis? Hoc certè Tertullianus non affirmat. Subiungit enim: An non putas, omni fideli licere cõcipere & conſtituere quod Deo congruat, diſciplinæ conducat, & ſaluti proficiat? Item, ſaluo traditionis reſpectu, quocunque traditore cenſeatur &c. Poſteri verò omnes illas traditiones ſimpliciter aſſeuerarunt eſſe Apoſtolicas. Sed obſeruetur, quòd Tertullianus vocat traditiones, quocunque traditore cenſeantur. Ergo non omnes traditiones quæ apud veteres extant, ſimpliciter ſunt Apoſtolicæ. His manifeſtis exemplis ſatis, vt arbitror, oſtenſum eſt, non ſtatim ſimpliciter aſſentiendum, quando Patres ſine certis documentis affirmant aliquid eſſe Apoſtolicam traditionem: quomodo enim multas veteres conſuetudines, quæ aliam habuerunt originem, ad Apoſtolorum traditiones retulerint, ideo vt maiorem habeant autoritatem, exempla oſtendunt. Et in encomiis illarum

Hyperbolæ Patrum in encomiis traditionum. traditionum, quarũ origo incerta eſt, ſunt aliquãdo nimium tranſcẽdentes apud Patres hyperbolæ: quæ ſi abſq; vlla commoda mitigatione, nimium vrgeãtur, ipſi fidei nullo modo ſunt vel conſentaneæ, vel tolerabiles: ſicut eſt locus Baſilij de ſpiritu ſancto, c.

Baſilij diſputatio de traditionibus. 27. ſi tamen Baſilij eſt illa de traditionibus diſputatio. Eraſmus enim non ſine cauſa iudicauit eſſe ſuppoſititiam. Recitat autem Baſilius ibi traditiones quaſdam: quæ licet totidem ſyllabis in Scriptura ſunt poſitæ, quod tamen ad ſententiam attinet, conſonæ ſunt teſtimoniis Scripturæ: vt confeſſionem fidei quæ fit in Baptiſmo: item renunciationem Satanæ, & doxologiam: Gloria Patri & Filio cum Spiritu ſancto &c. Et de huiuſmodi traditionib. non eſt inter nos controuerſia: quæ enim Scripturæ teſtimoniis probari poſſunt, libenter recipimus. Recitat autem præterea alias conſuetudines ſine ſcripto (ita enim vocat) & affirmat illas ex traditione Apoſtolorum ad nos in myſterio delatas. Et illis annumerat, quæ in celebratione Euchariſtiæ, præter verba inſtitutionis & antè & pòſt dicuntur. Atqui Gregorius lib. 7. Epiſt. 63. inquit: Mos Apoſtolorum fuit, vt ad ipſam ſolummodò orationem Dominicam, oblationis hoſtiam conſecrarent. Affirmat præterea Baſilius, traditionem Apoſtolicam in oratione conuerti ad Orientem. Sed Socrates lib. 5. cap. 22. narrat in Antiochia Syriæ, quæ celeberrima fuit Apoſtolica Eccleſia, templum habere vniuerſum ſitum: altare enim non ad Orientem, ſed ad Occidentem ſpectare. Sed illud forſan cum Baſilio cum aliis commune eſt, quòd antiquitas conſuetudines ſine certis documentis refert ad Apoſtolorum traditiones. Quòd verò addit, traditiones illas eandem habere vim ad pietatem, ſicut illa quæ in Scriptura continentur, ita vt ſi conſuetudines illæ non obſeruentur, ipſa Euangelij prædicatio ad nudum nomen contrahatur: hoc, inquam, cum ipſa fide manifeſtè pugnat: illud enim de pleriſq; illis traditionibus ne ipſi quidem Pontificij confirmare audent. Si quis enim iuxta inſtitutionem Chriſti baptizetur, & non ter mergatur, vel non ſignetur ſigno crucis, quæſtio eſt, an Baptiſma ſit vel falſum, vel vanum? Baſilius pronũciat eandem habere vim ad pietatem, trinam merſionem, & ſignationem crucis, benedictionem aquę Baptiſmi, illinitionem olei &c. ſicut ipſum Baptiſmum. Ergo nec Chriſtus rectè baptizatus erit, nec Apoſtoli quẽquam in Actis rectè baptizauerunt? Longobardus certè lib. 4. diſt. 3. inquit: In duobus conſiſtit ſacramentum Baptiſmi, ſcilicet in verbo & elemento: Ergo etſi alia deſint quæ ad decorem ſacramenti inſtituta ſunt, non ideo minus eſt verum ſacramentum, & ſanctum, ſi verbum ſit ibi & elementum &c. Neminem ſanè tàm perfrictæ frontis eſſe arbitror, etiamſi Ieſuita ſit, qui affirmare auſit, eandem habere ad pietatem vim adorare in ſpiritu & veritate, & in oratione ad Orientem conuerti. Trina immerſio, verba inuocationis dum panis Euchariſtiæ oſtenditur, prohibitio geniculationis inter Paſcha & Pentecoſten, iamdudum apud ipſos Pontificios in vſu eſſe deſierunt. Vniuerſalis igitur illa hyperbole Baſilij, de traditionibus non ſcriptis, quod eandem habeant ad pietatem vim, ſicut illa quæ in Scriptura inſtituta & mandata ſunt, nullo modo poteſt conſiſtere, vel defendi: nec video, quomodo vel Andradius ſua virulenta grandiloquentia hoc tentare poſſit. Tales igitur Patrum aſſeuerationes & hyperbolæ de traditionibus, non temerè ſunt amplectendę, ſed cum magno iudicio legendæ. Et non immeritò de illo loco Baſilij, an ſit γνήσιος, Eraſmus valdè dubitat.

Quinta obſeruatio eſt, quòd ex Montaniſtarum ſtatutis & obſeruationibus multa irrepſerunt in locum communem de traditionibus. Opus igitur eſt vigilanti iudicio, ne pro Apoſtolicis Montanicas amplectamur traditiones. Montanus enim amplexus eſt doctrinam Veteris & Noui Teſtamenti, ſed *Montanus.* præter hæc docuit, neceſſarias eſſe etiam obſeruationes à Paracleto traditas, quia Chriſtus dixerit, Apoſtolos non potuiſſe omnia portare, ſed multa reſeruanda fuiſſe Paracleto. Ita Tertullianus Montaniſta de velandis virginibus, dicit: Lege fidei manente, cætera iam diſciplinæ & conuerſationis admittunt nouitatem correctionis. Quale enim eſt, vt Diabolo ſemper operante, & adiiciente quotidie ad iniquitatis ingenia, opus Dei aut ceſſauerit, aut proficere deſtiterit, cùm propterea Paracletum miſerit Dominus, vt quando humana mediocritas omnia ſemel capere non poterat, paulatim dirigeretur, ordinaretur, & ad perfectum perduceretur diſciplina ab illo vicario Domini Spiritu ſancto, inquit enim: Adhuc multa habeo &c. Item, Eccleſia per Euangelium efferbuit in iuuentutem, nunc per Paracletum componitur in maturitatem. Antiquæ igitur obſeruationes, quarum apud Tertullianum fit mentio, non ſunt omnes Apoſtolicæ traditiones, ſed multæ ex Montani Paracleto profectæ ſunt. Et tamen ex Patribus etiam quidam, omnes Tertulliani

Digitized by Google

tulliani traditiones pro Apoſtolicis venditant. Sed inquis: Montanus damnatus fuit hęreſeos. Ergo Eccleſia ipſius inſtituta non retinuit. Videamus igitur quæ fuerint Montaniſtarum diſciplinæ, inde enim coniicere poterimus, an quæ zizania inde irrepſerint in conſuetudines Eccleſiaſticas.

Apollonius apud Euſebium lib. 5. cap. 18. de Montano dicit: Hic eſt ὁ διδάξας λύσεις γάμων, qui docuit deſtructiones nuptiarum. Ita enim Tertullianus loquitur de caſtitate. Num verò Montaniſtę deſtruxerunt matrimonia iam contracta? Nequaquam, ſed quid ſit Montanica λύσις γάμων, hoc eſt, ſolutio nuptiarum, ex Tertulliano colligitur: qui docet, Paracletum abſtuliſſe ſecundas, tertias &c. nuptias, & ſtatuiſſe monogamiam. Præcipuè verò vrget hoc Tertullianus in Sacerdotibus, inde quod Paulus dicit: Epiſcopus ſit vnius vxoris vir. Et quia vera Eccleſia Paulum non ita intelligebat, inquit: Quot enim & digami præſident apud vos in Eccleſiis, non erubeſcentes cùm hæc illis leguntur? Habes enim quid ſit Montanica deſtructio nuptiarum. Iam verò apud multos veterum, contra ſecundas nuptias, vt quas benedici noluerint, planè ſimilia leguntur. Epiphanius certè ex profeſſo diſputat, de neceſſitate monogamiæ Sacerdotum, quem ſequuntur & alij. Vnde verò hæc originem habent? Non ex Scriptura, ſed ex traditionibus. Ex quibus autem traditionibus? Num Apoſtolicis? Ita quidem Pontificij contendunt, ſed collatio Tertulliani oſtendit, eſſe reliquias conſtitutionum Montani.

Ex Montanica traditionibus quædam apud Pontificios adhuc reſidua.

Pertinet & hoc ad Montanicas deſtructiones nuptiarum, quòd Tertull. in libro de exhortatione ad Caſtitatem diſputat matrimonium eſſe ex indulgentia, voluntatem vero Dei eſſe ſanctificationem iuxta dictum: Eſtote ſancti, ſicut ego ſanctus ſum. Sanctificationis verò has numerat ſpecies: I. Virginitatem ex natiuitate. II. Virginitatem ex lauacro, quæ aut in matrimonio purificat ex compacto aut in viduitate perſeueret ex arbitrio. III. Gradus eſt, cùm poſt matrimonium vnũ interceptũ, exinde ſexui renunciatur. Diſputat etiam de eo, quòd matrimonium permittitur. Quòd verò permittitur, non ex mera & tota voluntate, ſed quaſi de inuita venit voluntate. Illud etiam, Melius eſt nubere quàm vri, contendit pertinere ad eos, qui ſunt nupti vel vidui, & idem eſſe ac ſi diceretur, Melius eſt vno oculo carere, quàm duobus. Non ergo bonum eſt nubere, ſed genus mali inferioris. Et diſputat, illud eſſe conſilium Pauli, vt hominis, non autem Dei præceptum. Obiicit etiam ſibi: Ergo, inquis, iam & primas nuptias deſtruis. Reſpondet autem: Nec immeritò, quoniam & ipſæ ex eo conſtant quod eſt ſtuprum. Et propter illam ſtupri affinitatem, optimum eſt mulierem non tangere. Ibidem etiam diſputans contra primum & ſecundum matrimonium, allegat hæc dicta: Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus. Cum ſancto ſanctus eris. Secundum carnem ſapere, mors eſt, ſed ſecundum ſpiritum, vita eſt.

Hæc ideo adſcripſi, vt Lector obſeruet, eandem planè ſententiam, & eadem omnino verba extare in Pontificiorum diſputationibus de cœlibatu. Quod ſi itaque contendunt eſſe traditiones, concedimus hoc, ſed oſtendimus, non Apoſtolicas, ſed Montanicas eſſe traditiones.

Alterum eſt, quod Apollonius Montano tribuit, h. e. ὁ νηστείας νομοθετήσας, qui leges ieiuniorum præſcripſit. Num verò error Montani fuit, quòd docuit eſſe ieiunandum? Nequaquã. Auguſtinus enim rectè dicit: Ego id Euangelicis & Apoſtolicis literis video præceptũ eſſe ieiunium. Sed de tempore, ſpecie, ſeu modo ieiunij, Montanus fecit conſtitutiones, eaſq; non ordinis tãtùm gratia, ſed opinione neceſſitatis & cultus. Hanc enim eſſe vim & ſignificationẽ verbi νομοθετεῖν, manifeſtè colligitur ex Socrate lib. 5. c. 22. quando ſcilicet non relinquitur cuiuſq; ſententiæ, & voluntati liberum, ſed fertur lex neceſſitatis, additis comminationibus peccati & pœnarum, ſi non hoc modo obſeruetur. Nonne verò in toto Papatu talis ieiuniorum legiſlatio eſt? Et ex Epiphanio quidem proferunt eſſe traditionem Apoſtolicam: ſed Socrates (ſicut ſuprà oſtendimus) hoc diſertè negat. Quando verò inquirimus primam illatũ legum originem, inuenimus zizania illa, paulatim ex Montani ſeminariis in Eccleſ. conſuetudines irrepſiſſe.

Traditiones Pontif. de ieiunio, ex Montanicis erroribus fluxiſſe.

Et vt tota hæc res eò ſit manifeſtior, adſcribam locum ex libro Tertulliani, de ieiunio, vbi narrat, Montaniſtas à Catholicis propter has cauſas reprehenſos: Arguunt, inquit, nos, quòd ieiunia propria cuſtodiamus, quòd ſtationes plerumq; in veſperam producamus, quod etiam xerophagias obſeruemus, lauacri quoq; abſtinentiam. Nouitatem igitur obiectant, de cuius illicito præſcribant. Et veræ Eccleſiæ ſententiam, contra Montaniſtas ita recitat: Statos dies ieiuniorum, in legalibus & Propheticis vetuſtatibus iam abolitos: itaque de cætero indifferenter ieiunandum ex arbitrio, non ex imperio nouæ diſciplinæ, pro temporibus & cauſis vniuſcuiuſque: ſic & Apoſtolos obſeruaſſe, nullum aliud imponentes iugum certorum, & in commune obeundorum ieiuniorum. Proinde nec ſtationum, quæ & ipſæ ſuos quidem dies habeant, quartæ feriæ & ſextæ, paſſiuè tamen currant, neque ſub lege præcepti. Xerophagias verò nouum affectati officij nomen, & proximum Ethnicæ ſuperſtitioni: cùm fides libera in Chriſto, ne Iudaicæ quidem legi abſtinentiam quorundam ciborum debeat, ſemel in totum macellum admiſſa, ab Apoſtolo deteſtatore eorum, qui ſicut nubere prohibeant, ita iubeant cibis abſtinere à Deo conditis: & ideo nos (Montaniſtas) iam tunc prænotatos in nouiſſimis temporibus, abſcedentes à fide, intendentes ſpiritibus mundi ſeductoribus doctrinis mendaciloquiorum. Sic & cum Galatis nos percuti, aiunt obſeruatores dierum, menſium & annorum. Iaculantur interea, Etiam pronunciaſſe, Dominum elegiſſe non abſtinentiam cibi, ſed opera iuſtitiæ, & ipſum Dominum in Euangelio ad omnem circa victus ſcrupuloſitatem, compendio reſpondiſſe, non his coinquinari hominem, quæ in os inferantur, cùm & ipſe manducaret & biberet vſq; in notationem: Ecce homo vorator, & potator. Sic & Apoſtolum docere, quòd eſca nos Deo non commendet. Et addunt: In duobus præceptis caritatis, tota lex pendet, & Prophetæ, non in pulmonum & inteſtinorum meorum inanitate &c. Ita Tertullianus deſcribit, quid in Montaniſtarum ieiuniis Eccleſia tunc reprehenderit, & quibus argumentis contra ipſorum hypocriſin certarit. Quem locum ideo annotaui, quia & apud Patres quoſdam, præcipuè verò apud Pontificios, illa nunc ornantur titulo Apoſtolicarum traditionum. Lector autem ex hac Tertulliani narratione manifeſtiſſimè agnoſcit, eſſe Montanicas inſtitutiones, quæ principiò ab Eccleſia vera grauiter fuerũt reprehenſæ & refutatæ, ſed poſtea blandiente hypocriſi, ſenſim cœperunt in ipſam Eccleſiam irrepere. Poſteà verò acceſſit titulus Apoſtolicarum traditionum, ſed falsò: ſicut hæc

Digitized by Google

ta prolixa ſcripta primorum & vetuſtiſſimorum Pontificum, quorum eruditio & pietas celebris fuit. In illa ſcripta, totum ſtatum regni Pontificij, qualis nunc eſt, infarſerunt tam impudenter, vt fraus manifeſte appareat, quod ſint conficta & ſuppoſititia. Eraſmi iudicium de Epiſtolis illis notum eſt. Extant & aliorum iudicia, qui & ex Phraſi & circumſtantiis temporum, & ex rebus ipſis adulterationem demõſtrant. Adſcribam igitur tantum Nicolai Cuſani iudicium, quod vt à Cardinale profectum, repudiare non poterunt: Inquit igitur lib. 3. de Concordantia Catholica cap. 2. Sunt, meo iudicio, illa de Conſtantino apocrypha, ſicut etiam fortaſſis quædam alia, longa & magna ſcripta, ſanctis Clementi & Anacleto Papæ attributa. Si quis illas Scripturas diligenter perlegeret, & eorum tempora ad eorum ſcripturas applicaret: ac deinde opuſculis omnium Patrum qui vſque ad Auguſtinum, Hieronymum & Ambroſium fuerunt: ac etiam de geſtis Conciliorum, vbi authentica ſcripta allegantur, vſum & memoriam haberet: hoc inueniret, quia nec in illis omnibus Scripturis, de illis præfatis epiſtolis mentio habetur, & etiam ipſæ Epiſtolæ applicatæ ad tempus eorum Sanctorum, ſeipſas produnt &c. Hæc Cuſanus Cardinalis. Et tamen ex illis commentitiis Epiſtolis, præcipuas traditiones, quas nullo Scripturæ teſtimonio probare poſſunt, defendere & ſtabilire conantur Pontificij.

Clementis Romani Scripta, præter Epiſtolam ad Corinthios, iam Euſebij tempore adulteratas fuiſſe, notum eſt. Et poſtea diſt. 15. can. Sancta Romana, inter apocrypha relata ſunt. Iam vero multa ſub Clementis nomine edita extant, & quotidie noua extruduntur, quæ corruptelis, abuſibus & ſuperſtitionibus Pontificiis pallium Apoſtolicarum traditionum obducere conantur. Inde enim Andradius aquam & ſalem benedictum probare contendit, eſſe Apoſtolicæ inſtitutionis.

Legendæ Sãctorum. Legendæ Sanctorum, propter nimis palpabilem impudentiam, iam & doctis & vulgo ſordere cœperunt. Fingitur itaque nuper inuentum eſſe valde vetuſtum ſcriptum, de vitis Apoſtolorum: cuius autorem fecerunt Abdiam Babylonicum: quidam diſputant, eſſe Iulij Africani, quod tamen in tota antiquitate, nullum verum habet teſtimonium. *Fictitium ſcriptum de vitis Apoſtolorum.* Ibi Thomas poſt mortem apparet, & concionatur: ibi Matthæus 200. virgines conſecrat, & velamen eis imponit, & quidem ideo interficitur, quod doceret, Virginem Chriſto conſecratam, non licere regi nubere. Docet etiam ibi meritis eundum eſſe in cœlum. Matthæus etiam ibi inſtituit ieiunium quadrageſimale, & certorum temporum, interdicit etiam certis diebus eſum carnium. Ibi Andreas inquit: Et pro mortuis obtinemus pietatem tuam Domine. Docetur etiam ibi, Andream poſt mortem inuocandum, vt miſereatur meretricis cuiuſdam. Ibi Thomas matronas quaſdam ad Chriſtum conuerſas hortatur, vt deſerta coniugali conſuetudine, perpetuam caſtitatem voueant. Ibi etiam traditur Chriſtum quoſdam, qui nuptias celebrabant, per apparitionem à conſuetudine coniugali reuocaſſe ad cœlibatum. Ibi Ioannes probat factum Cruſianæ, quod citra viri conſenſum, votum cœlibatus emiſerit. Ibi Epheſini ædificant baſilicam in nomine Ioannis, quam ei adhuc viuo dedicant: cum Auguſtinus dicat: Nos *Templa.* templa non extruimus ſanctis, &c. Et talia impudentiſſima mendacia, titulo traditionum Apoſtolicarum conficta, volunt nos pari pietatis affectu & reuerentia ſuſcipere & venerari ſicut ipſam Scripturam ſanctam.

Martialem dicunt fuiſſe vnum ex 70. diſcipulis, eius iam Epiſtolæ aliquot feruntur, ignotæ Euſebio, Hieronymo, Gennadio &c. In quibus multa non incommode dicta ſunt. Miſcentur tamen quædam titulo traditionum, quæ ſe produnt, quod non ſint Apoſtolica, vt quod dicit, cum altaria dæmonum deſtruerentur, aram ignoti Dei reſeruatam, & dedicatam in nomine Dei & Stephani. Item quod dicit, per ſignum crucis baptiſma ſanctificari. Dicitur ibi: Valeriam licet eſſet ſponſa regis, tamen per prædicationem Martialis adductam, vt voueret virginitatem mentis & corporis, & ideo decollatam. Dicitur etiam ibi princeps Toloſanus, propter prædicationem Martialis copulam carnalium nuptiarum deuitaſſe. Dicit etiam ibi Martialis, neceſſarium eſſe aliquid aliud ſcribi, quam quod ſcriptum eſt in ſacris literis, cum apud Euſeb. lib. 5. cap. 16. & apud Nicephorum lib. 4. c. 23. Apollinarius ſcribens contra Montanum, aſſerentem multa præter Vetus & Nouum Teſtamentum, ad religionem neceſſaria eſſe, modeſtiſſime dicat: Non ſcripſi hactenus, non quod veritati teſtimonium dare nequiuerim, ſed quod timui, ne quibuſdam ad Euangelij ac Noui Teſtamenti libros aliquid ſcriptione mea ſuperaddere viderer, quibus nec adijci quicquam, nec adimi poteſt ab eo, qui vitam ſecundum Euangelium inſtituere cupit. *Puritas and integritas de ipſis Noui Teſtamenti [illegible].* Conſeruet lector hoc veteris Eccleſiæ teſtimonium, de libris Noui Teſtamenti.

Hæc exempli tantum gratia recitaui, vt lector conſideret, qua fide Pontificij tractent locum communem de traditionibus, quibus tamen generale annectunt decretum, vt pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipiamus & veneremur ſomnia & mendacia ſicut ipſam Scripturam diuinitus inſpiratam. Ignatij Epiſtolas extitiſſe, non tantum Euſebij, verum etiam Hieronymi adhuc tempore certum eſt, feruntur nunc Latine, ſunt editæ etiam Græcè, & multas habent non contemnendas ſententias, præſertim ſicut Græcè leguntur. Admixta vero ſunt & alia non pauca, quæ profecto non referunt grauitatem Apoſtolicam. Adulteratas enim iam eſſe illas epiſtolas, vel inde colligitur. Theodotus ex Epiſtola ad Smyrnenſes, citat Ignatij ſententiam contra hæreticos quoſdam: Euchariſtiam & oblationes non admittunt, quod non confiteantur, Euchariſtiam carnem eſſe Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, quæ pro peccatis noſtris paſſa eſt, quam pater ſua benignitate ſuſcitauit. Et illam ſententiam Wilhelmus Wideford, anno 1396. adhuc legit in Epiſtola illa Ignatij. Sed nunc nec in Græca nec in Latina Ignatij epiſtola ad Smyrnenſes, nec in aliis legitur.

Hieronymus. Hieronymus 3. dialog. contra Pelagianos dicit: Ignatius, vir Apoſtolicus & martyr, ſcribit audacter: Elegit Dominus Apoſtolos, qui ſuper omnes homines peccatores erant. *Apoſtoli peccatores.* Sed illam ſententiam Ignatij Epiſtolæ, quæ nunc extant, non habent.

Et qui Græcas illas epiſtolas edidit, annotat, multas ſententias, & aliis pluribus verbis ex Ignatio à veteribus citari, quam nunc extent & ferantur. De Epiſtolis igitur illis Ignatij, quæ nunc eius titulo feruntur, meritò dubitamus: transformatæ enim videntur in multis locis ad ſtabiliendum ſtatum regni Pontificij. Et diuinitus iudico eſſe factum, quod adulterina quædam aſſumenta ſuo ſe iudicio probant. Nam in Epiſt. 5. ad Philippenſes, ita hodie legimus: Quicunque Dominicam aut

Digitized by Google

Traditiones veterum.

Et quia oſtendimus veteres quando de traditionibus ſine ſcripto loquuntur, non proprie de dogmatibus quibuſdam fidei, ſine Scripturę teſtimonio credẽdis loqui, ſed præcipuè de ritibus quibuſdam, ſiue obſeruationibus, quę non habent expreſſum in Scriptura mandatum: quæret forſan Andradius, an ſimpliciter omnes tales ritus improbemus & dãnemus? Et licet noſtri inſtituti nõ ſit diſputationem de adiaphoris nunc explicare, breuiter tamen reſpõdeo: Ritus qui Scripturæ ſunt conſentanei, recte retineri, qui vero cum Scriptura pugnant, iuſto iudicio, & nulla temeritate reiici & aboleri. Quod ſi de adiaphoris ritibus, qui cum ſcriptura non pugnant, quæſtio eſt, ſimplex & plana eſt reſponſio: Si non proponantur cum opinione neceſſitatis, cultus & meriti, ſed tantũ vt ordini, decoro & ædificationi ſeruiant, & cũ Chriſtiana libertate nõ pugnẽt, poſſe de illis ſtatui, prout Eccleſiæ ædificationi videbitur conuenire. Fides enim non eſt alligata ad certos ritus, extra verbũ Dei inſtitutos, ſed eſt libera, in qua tamen libertate, ratio habenda eſt ſcandali, & eorum, qui in fide ſunt infirmi. Sed his omnibus, quantumuis æquis, & Scripturæ conſentaneis conditionibus, aduerſarij non ſunt contenti: ſed quando amplius nihil poſſunt, tuentur ſe patrocinio antiquitatis, & longæ conſuetudinis. Reſpondemus igitur ex ipſorum iure, diſtin. 8. Conſuetudo ſine veritate, vetuſtas erroris eſt. Nemo conſuetudinem rationi & veritati opponat: quia conſuetudinem ratio & veritas ſemper excludit.

Ritus Eccleſiaſtici.

Auguſtinus in quæſtionibus Veteris & Noui Teſtamenti dicit: Si ad ſolam longam conſuetudinem, vel ad antiquitatem reſpiciendum eſt, poſſunt & homicidæ, & adulteri, & ſimiles flagitia ſua ita defendere, quia antiqua ſunt.

Hanc diſputationem de Scriptura, & de traditionibus, prolixius aliquanto quam inſtituta examinis ratio ferat, tractaui. Video enim Pontificios in illa diſputatione, quaſi arcem totius ſuæ cauſæ collocare, & ea recte explicata, facilior iam progreſſus erit in reliquis, in quibus quoad eius fieri poterit, breuitati ſtudebo. Integræ enim & iuſtæ explicationes, in aliis noſtrorum ſcriptis extant, quas non eſt animus retexere. Reliqua igitur Tridentinæ Synodi decreta ita examinabimus, vt declarationem, quomodo pleraque in decretis illis intelligenda ſint, aduerſarij mei Andradij explicationes nobis ſubminiſtrent.

DE PECCATO ORIGINALI.

PRIMVM DECRETVM QVINTÆ Seſſionis Tridentini Concilij 17. menſis Iunij, 1546. celebratæ.

VT fides noſtra Catholica, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, purgatis erroribus, in ſua ſynceritate integra & illibata permaneat, & ne populus Chriſtianus, omni vento doctrinæ circumferatur, cum ſerpens ille antiquus, humani generis perpetuus hoſtis, inter plurima mala, quibus Eccleſia Dei noſtris temporibus perturbatur, etiam de peccato originali, eius remedio, non ſolum vetera ſed etiam noua diſſidia excitauerit: ſacroſancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu ſancto legitimè congregata, præſidentibus in ea eiſdem tribus Apoſtolicæ ſedis legatis, iam ad reuocandos errantes, & nutantes confirmandos accedere volens, ſacrarum ſcripturarum, & ſanctorum Patrum, ac probatiſſimorum Conciliorum teſtimonia, & ipſius Eccleſiæ iudicium & conſenſum ſequuta, hæc de ipſo peccato originali ſtatuit, fatetur ac declarat.

Si quis Adam primum hominem non confitetur, cũ mandatum Dei in Paradiſo fuiſſet tranſgreſſus, ſtatim ſanctitatem & iuſtitiam in qua poſitus erat, amiſiſſe, incurriſſeque; per offenſam præuaricationis huiuſmodi, iram & indignationem Dei, atque adeo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus & cum morte captiuitatem, ſub eius poteſtate, qui mortis deinde habuit imperium, hoc eſt, Diaboli, totumque Adam per illam præuaricationis offenſam, ſecundum corpus & animam, in deterius commutatum fuiſſe, anathema ſit.

Si quis Adæ præuaricationem ſibi ſoli, & non eius propagini aſſerit nocuiſſe, acceptam à Deo ſanctitatem & iuſtitiam quam perdidit, ſibi ſoli, & non nobis eum perdidiſſe, aut inquinatum illum per inobedientiæ peccatum, mortem & pœnas corporis tantum in omne genus humanum tranſfudiſſe, non autem & peccatum, quod mors eſt animæ, anathema ſit: cum contradicat Apoſtolo dicenti: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt.

Si quis hoc Adæ peccatum, quod origine vnum eſt, & propagatione, nõ imitatione tranſfuſum, omnibus ineſt vnicuique proprium, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium aſſerit tolli, quam per meritum vnius mediatoris Chriſti Ieſu Domini noſtri, qui nos Deo reconciliauit in ſanguine ſuo, factus nobis iuſtitia, ſanctificatio & redemptio, aut negat ipſum Ieſu Chriſti meritum, per Baptiſmi Sacramentum in forma in Eccleſiæ ritè collatum, tam adultis quam paruulis applicari, anathema ſit: quia non eſt aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Vnde vox illa: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et illa: Quicunque baptizati eſtis Chriſtum induiſtis.

Si quis paruulos recentes ab vteris matrum baptiſandos negat etiamſi fuerint à baptiſatis parentibus orti, aut dicit in remiſſionem quidem peccatorum eos baptizari, ſed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro neceſſe ſit expiari, ad vitam æternam conſequendam, vnde ſit conſequens, vt in eis forma baptiſmatis in remiſſionem peccatorum non vera, ſed falſa intelligatur, anathema ſit: quoniam non aliter intelligendum eſt id, quod dixit Apoſtolus: per vnum hominem peccatum intrauit in mundum & per peccatum mors, & ita in homines omnes pertranſiit, in quo omnes peccauerunt, niſi quemadmodum Eccleſia Catholica vbique diffuſa, ſemper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei, ex traditione Apoſtolorum, etiam paruuli, qui nihil peccatorum in ſemetipſis adhuc committere potuerunt, ideo in remiſſionem peccatorum veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerunt. Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.

EXAMEN.

Pleraque huius decreti verba, ex purioris antiquitatis ſcriptis tranſſumpta, & Scripturæ conſentanea ſunt. Nec ſane propter noſtras Eccleſias opus erat hoc decreto: certamina enim quæ de peccato originali ab Anabaptiſtis & aliis phanaticis noſtro tempore mota fuerunt, ſumma diligentia à noſtris explicata & refutata ſunt. Sicut igitur ea, quæ mediocriter, commode & recte dicta ſunt, ſimpliciter accipere, nec Sophiſticis cauillationibus exagitare decet, ita nihil ſane ſcrupuloſius, in hoc decretum de peccato originali inquiremus: Andradius cui ſecretiora Concilij Tridentini myſteria nota & perſpecta ſunt, ex illis aliquid prodit, quod ego ſane pro mea ſimplicitate in iſto decreto non potuiſſem obſeruare, cuius tamen obſeruatio, multa nos docebit de artificiis Tridentinæ Synodi. Dicit enim: Cum Theologi laborent, vt explicent, quomodo tranſgreſſio Adæ in nobis peccati rationem habeat, peccatoreſque nos efficere potuerit: Concilium Tridentinum, cum definiret peccatum originis, vere eſſe peccatum vnicuique proprium, illius tamen propriam rationem conſulto *Andradius.*

Digitized by Google

ſilentio inuoluiſſe, & ita liberum cuique reliquiſſe, opinari. Et poſtea dicit: Cum igitur quæ ſit peccati originis ratio atque definitio, non inter hæreticos modo, ſed inter Catholicos etiam in quæſtione verſetur, & ancipiti contentione in contrarias ſententias omnes diſtrahantur: Concilium Tridentinum, ſicut & alia quædam Concilia, cum definierint omnes trahere originis peccatum ex Adamo, quidnam illud peccatum ſit, conſulto prætererunt, & miſſum fecerunt. Opinandi igitur nobis libertatem reliquerunt. Hæc Andradius. Ne vero lector exiſtimet, Andradium velle hoc de peccato originis dicere, quod Dauid inquit: Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me, ſeu quod Ieremias dicit, prauum hominis cor, & inſcrutabile eſſe, explicandum eſt quid illud ſit, quod ait Concilium Tridentinum, conſulto inuoluiſſe ſilentio.

PONTIFICIORVM SENTENTIA de peccato originis.

Scholaſtici Scriptores quidam diſputant, peccatum originale tantum eſſe nudam priuationem, & non poſitiuam aliquam prauitatem hærentem in natura humana: amiſſa enim iuſtitia originali, naturalia tamen in homine manſiſſe integra. Alij diſputant, fomitem peccati tanquam morbidam qualitatem hærere tantum in carne, quæ inclinet appetitum ſenſitiuum, & mediante eo, etiam voluntatem inclinet ad inferiora. Quidam fomitem ponunt in appetitu ſenſitiuo, & ſentiunt ſuperiorem portionem rationis ab omni deprauatione immunem, liberam & integram eſſe, niſi quod aliunde paululum inclinari poſſit ad inferiora. Et multi diſputant, fomitem illum non eſſe de ratione peccati originalis. Sunt qui opinantur, peccatum originale nec priuationem, nec poſitiuam aliquam prauitatem eſſe in homine, ſed tantum reatum, propter lapſum Adæ ſine prauitate aliqua hærente in nobis. Quærimus iam quid Tridentinum Concilium de illis opinionibus ſtatuerit. Ego ſanè iudicarem prophanas illas opiniones, in verbis Decreti improbari. Sed Andradius interpres Concilij dicit, Decretum illud eo artificio compoſitum, vt nec illæ, nec ſimiles opiniones Pontificiorum Theologorum, de peccato originali damnarentur, ſed liberrimæ relinquerentur. Et hoc lector bene obſeruet.

Pighij diſputatio de peccato origin. Veniamus nunc ad noſtri quædam temporis certamina. Albertus Pighius poſt colloquium Wormacienſe anno 1542. edidit ſatis prolixum ſcriptum de peccato originis, in quo in ſumma, ſententiam ſuam ita explicat: Tria de peccato originis, in Eccleſia definita eſſe: 1. quod ſit. 2. vnde ſit, ex propagatione ſcilicet ab Adam: 3. qui ſint eius in nobis effectus. Quid verò ſit peccatum originis, & in quo conſiſtat eius propria ratio, Eccleſiaſtica definitione certum non eſſe. Atque ideo acerbè damnat Auguſtanam confeſſionem, quod voluerit tradere definitionem peccati originalis. Et ordine conatur oſtendere, omnes omnium ſentētias de definitione peccati originalis, certo & euidenter falſas eſſe. Auguſtini enim ſententiam, quod peccatum originale ſit concupiſcentia, certo eſſe falſam, ita probat, peccatum enim eſſe non poteſt ſine lege, cuius ſit tranſgreſſio. Sed paruuli quia rationis vſu deſtituti ſunt, lege obligari non poſſunt. Item, illud quod prorſus vitare non poſſumus, quod neceſſario, & ineuitabiliter nobis ineſt, nec à nobis, ſed ab alio nobis ineſt, lege interdici non poteſt. Concludit igitur, concupiſcentiam originalem, nec in paruulo, nec in adulto: nec ante nec poſt Baptiſmum propriè & verè eſſe peccatum, quia reſultet ex compoſitione & temperatura partium corporis humani. Deinde conatur etiam probare, carentiam iuſtitiæ originalis debitæ ineſſe, non habere rationem peccati, ſiue in paruulis, ſiue adultis. Quia, inquit, nulla lex Dei proferri poteſt per quam obligentur omnes habere originalem illam iuſtitiam, quæ Adæ data fuit. Et vt maximè eſſet talis aliqua lex, peccatum deputandum eſſet illi tantum, qui propria ſua culpa, iuſtitiam illam originalem perdidit.

Suam vero tandem Pighius ſententiam ita explicat, quod nec carentia iuſtitiæ originalis, nec concupiſcentia habeat rationem peccati, ſiue in paruulis, ſiue adultis, ſiue ante, ſiue poſt Baptiſmum. Has enim affectiones non eſſe vitia, ſed naturæ conditiones in nobis. Peccatum igitur originis non eſſe defectum, non vitium aliquod, non deprauationem aliquam, non habitum corruptum, non qualitatem vitioſam hærentem in noſtra ſubſtantia, vt quæ ſit ſine omni vitio & deprauatione, ſed hoc tantum eſſe peccatum originis, quod actualis tranſgreſſio Adæ reatu iam ... m & pœna tranſmiſſa & propagata ſit ad poſteros ſine vitio aliquo, & prauitate hærente in ipſorum ſubſtantia, & reatum nunc eſſe, quod propter Adæ peccatum extorres facti ſumus regni cælorum, ſubiecti regno mortis & æternæ damnationi obnoxij, & omnibus humanæ naturæ miſeriis inuoluti. Sicut ex ſeruis, qui proprio vitio libertatem amiſerunt, naſcuntur ſerui, non ſuo, ſed parentum vitio. Et ſicut filius ſcorti ſuſtinet infamiam matris, ſine proprio aliquo in ſe hærente vitio. Hanc Pighij ſententiam & probat & defendit Ambroſius Catharinus Epiſcopus. Videt enim, hoc *Ambroſius Catharinus.* modo totam doctrinam Pontificiam de concupiſcentia, quæ poſt Baptiſmum reliqua manet de libero arbitrio, de iuſtitia, merito & perfectione bonorum operum &c. poſſe facillimè defendi & ſtabiliri. Et ego quidem, cum primum legerem Decretum Tridentini Concilij de peccato originali, arbitrabar in eo hanc prophanam, & Scripturæ ex profeſſo repugnantem Pighij & Catharini ſententiam, diſſimulatis honoris gratia authorum nominibus, improbari & damnari. Ita enim verba Decreti intelligi poſſe manifeſtum eſt.

Sed Andradius, Concilij intimus, prodit nobis, quæ fuerint deliberationes, cum Decretum illud conſideretur conſulto ſcilicet ita inuolutum fuiſſe, vt nihil vel in Scholaſticis, vel in aliis Pontificiis Scriptoribus quantumuis prophanum & falſum, improbaretur vel damnaretur, ſed vt liberrima relinqueretur licentia, quiduis opinandi de peccato originis, in hac quæſtione quid ſit, & qua ratione in nobis ſit peccatum, modo quis credat, 1. quod ſit: 2. vnde propagetur: 3. qui ſint eius effectus. Sed inquis: Decretum Concilij non ita expreſſe loquitur. Hoc & ego dico: ſed quam inſidioſe multa ſint in decretis illis poſita, vel vnicum hoc exemplum ſatis oſtendere poteſt. Et gratia debetur Andradio, quod hæc ex intimis Concilij conſultationibus, tàm libere prodit & euulgat, quod vix quiſquam noſtrum ſuſpicari auſus fuiſſet.

Ad perpetuam igitur rei memoriam notum ſit toti orbi Chriſtiano, prophanam Pighij ſententiam (ne quid dicam durius) in Decreto Tridentino non eſſe cum aliis prophanis Scholaſticorum relictam

Digitized by Google

lictam eſſe cum aliis prophanis Scholaſticorum de peccato originali diſputationibus, ſub opinandi libertate. Non igitur propoſitum fuit Tridentinis Patribus, aliquos in ſuis ſcriptoribus vel craſſiſſimos næuos, ad normam Scripturæ emendare, ſed quæſitum fuit tale artificium, vt ea, quæ apertè defendere non audent, ſilentio ita inuoluant, vt opiniones relinquantur liberæ. Nec conqueri poterunt Tridentini Patres, nos per calumniam, inuidiæ conciliandæ gratia hoc de ipſis fingere: per Andradium enim, qui fuit conſcius ſecretorum Concilij, hæc myſteria in vulgus emanarunt. Et iam non pœnitet me Andradio dediſſe cauſam ſcribendi: alias enim hanc fraudem, ſub inſidioſis verborum inuolucris, in decreto Tridentino nemò noſtrum facile deprehendiſſet. Et tamen valde multum refert, Eccleſiam ſcire, quæ agitatæ fuerint diſputationes, quæ habitæ deliberationes in Concilio Tridentino, de huiuſmodi opinionibus.

Andradius. Et Andradius ipſe, libertate illa à Concilio indulta, hoc loco liberè vtitur. Mentem enim ſuam de peccato originis aperturus, ita præfatur. Non quidem magnum ſcelus ſuſcepiſſe videri debet, qui in re libera liberè etiam opinetur. Breuiter autem recitabo Andradij ſententiam, vt Lector agnoſcat fructus Tridentini Concilij, & videat qualem doctrinæ emendationem decretis ſuis quæſierint. Inclinare igitur diſputatione ſua videtur ad Scholaſticorum ſententiam, qui ſentiunt humanam naturam in ipſa integritate ita conditam fuiſſe, vt quia propter compoſitionem ex diuerſis partibus, inter ſe minime conſentientibus conſtat, conſequerentur eam incitamenta, & quaſi prurigines, hoc eſt, tales pulſus & concitationes, vt caro cum ſibi grata & iucunda concupiſcat, contra ſpiritum repugnet, & à præſcriptione rationis ſit auerſa. Illis verò puris ſeu meris naturalibus, ſuperadditam fuiſſe Iuſtitiam originalem, tanquam donum ſupernaturale, quæ carnis laſciuiam & petulantiam comprimeret, omnes ſceleratos animi motus cohiberet, & omnes cum animi tum corporis partes in officio contineret. Iam vero quia originali iuſtitia ſpoliati ſumus, carnem quaſi equum ſine freno, ferocibus cupiditatibus rapi. Atque ita concupiſcentiam, non quidem per ſe eſſe peccatum, ſed quia non amplius iuſtitia originali cohibeatur & comprimatur, inde fieri peccatum, vt ita peccato originali, amotio & priuatio iuſtitiæ originalis, propriè habeat peccati rationem, imo ipſa ſit peccati originalis forma, ex qua ipſi etiam concupiſcentiæ inſit ratio peccati. Quando igitur in regeneratione datur ſpiritus renouationis, vt ſpiritus repugnet carni, tunc concupiſcentiam ipſam per ſe non eſſe amplius peccatum, vt quæ ſit ipſius naturæ conditio, modo cohibeatur & comprimatur. Quia vero peccatum non poteſt eſſe ſine legis tranſgreſſione, quærit Andradius, cum qua lege pugnet iuſtitiæ originalis amiſſio? Et reſpondet: nullam hac de re legem à Deo explicatè latam fuiſſe, ſed pugnare illam priuationem cum generali legis naturæ ſententia, qua quiſque obligatur, vt naturæ incolumitatem & conſeruationem curet. Iam verò quia contendit Andradius, peccatum eſſe tantum actionem contra legem Dei, quæ committitur à ſciente & volente, difficilis oritur quæſtio: cum originalis iuſtitia, ſolius Adæ culpa à ſciente & volente eſt amiſſa, quomodo illa carentia in nobis poſſit rationem peccati habere? Vtitur autem ſubtili illa reſponſione, quæ Auguſtini eſt: ſicut omnium hominum natura, ita etiam omnium voluntates originaliter fuiſſe in Adamo. Atque hoc modo etiam originale peccatum habere rationem voluntarij in nobis. Sed quia hoc modo minima ratio voluntarij, in peccato originali reperitur (neque enim noſtræ perſonæ propria voluntate, ſed aliena, Adæ ſcilicet ſeu communis originis, commiſſum eſt) ideò dicit, peccatum originis à Pontificiis Theologis rectè cenſeri, minimum eſſe omnium peccatorum. Quando vero Patres illud maximum vocant, hoc ita intelligendum eſſe, quod latius cæteris diffundatur, & per omnes homines peruadat. Eſt igitur Andradij ſententia, concupiſcentiam qualis eſt in hac naturæ corruptione, fuiſſe etiam in integra natura, ſed ita, vt cohiberetur & comprimeretur à iuſtitia originali, ideo per ſe non eſſe peccatum, ſi tantum frenetur, id quod fit in renatis. Amiſſionem vero iuſtitiæ originalis in Adamo, pugnare non cum lege aliqua Dei, ſed cum generali illa tantum legis naturæ ſententia, qua naturæ conſeruatio vnicuique demandatur. In nobis vero carentiam illam iuſtitiæ originalis, tantum habere de ratione peccati, quantum habeat de voluntario. Sed quia minimam habet rationem voluntarij, ideo peccatum originis minimum eſſe omnium peccatorum.

Hanc Andradij ſpeculationem de peccato originis, ideo recenſui, vt lector obſeruet, qualis doctrinæ emendatio ſperanda ſit ex Tridentino Concilio. Cum enim ſumma doctrinæ conſiſtat in agnitione noſtræ deprauationis, & reparationis per Chriſtum, agnoſcit Lector, quam fœdè & ſceleratè tota doctrina cœleſtis diuinitus nobis patefacta, ab ipſis fundamentis extenuetur, obſcuretur & deprauetur Philoſophicis illis ſpeculationibus de peccato originis. Quantum enim peccatum extenuatur, tantum de beneficio Chriſti detrahitur. Et Patres quidem Concilij, turpitudinem illius dogmatis ita nudatam proponere, in tanta veritatis luce aliquantum puduit, & tamen noluerunt improbare, ideo generalibus verborum inuolucris Decretum illud inuoluerunt. Andradius vero aduocatus & interpres Concilij, diſerte, & quidem multis verbis explicat, quæ ſub illis inuolucris lateant myſteria. Iuxta Andradij igitur interpretationem, non peccabit contra mentem Concilij, ſi quis ſententiam magis adhuc prophanam de definitione peccati originalis comminiſcatur. Poſito enim hoc axiomate, peccatum originale in nobis non plus habere de natura peccati, quàm habeat de ratione voluntarij, mox attexet Franciſcus de Mayro: Sed peccatum originale in particulari ſolummodo fuit voluntarium, voluntate ſcilicet Adæ, ſed in vniuerſali, hoc eſt, in nobis, omnino eſt inuoluntarium. Ergo omnino nullam habebit rationem peccati. Sed non opus eſt ex aliis Scriptoribus accerſere conſequentias. Ipſe enim Andradius quid in Concilio Tridentino de peccato originis didicerit, non obſcurè explicat. Damnat enim cum Colonienſibus Monhemium, qui dixerat, propenſionem ad peccandum, & ἀταξίαν, cupiditatem, quas ſimul cum natura induimus, eſſe peccatum originale, & tantam eſſe naturæ corruptionem, originis peccato contractam, vt nihil à tali poſſit natura edi aut effici, non peruerſum & contaminatum. Hanc ſententiam Andradius damnat, ſuam vero hanc ponit: Etſi humanam naturam perquam deprauatam eſſe, negare non poſſumus: hæc tamen deprauatio non

Franciſcus de Mayro.

Monhemius.

Digitized by Google

tantopere eſt amplificanda, vt nihil in illa pium, nihil bonum, nihil non contaminatum agnoſcamus. Mens igitur Concilij Tridentini, vbi Andradius hæc Patrum hortatu & inſpiratione ſcripſit, illa erit: *Vires humanæ.* In natura humana deprauata, ſine renouatione ſpiritus, reſtare adhuc aliquod bonum, non in externa tantum diſciplina, verumetiam quo ad res ſpirituales. Addit enim, reſtare aliquid pium, & aliquid non contaminatum. Et vera pietas certe ad res diuinas ſeu ſpirituales pertinet: cuius ſeminaria quædam in hac corrupta natura, ante renouationem ſpiritus reliqua eſſe, Andradius affirmat.

Scholaſtici quidem ſcriptores, olim talia liberè diſputarunt: ſed nunc in tanta luce veritatis, profectò putaram neminem tam perfrictæ frontis eſſe, quem non puderet illorum, quæ vſque adeo prophana ſunt. Et video Concilium Tridentinum aliquo ſaltem pudore retractum fuiſſe, quod ſuo illo decreto ita loquitur, vt dextre intelligi poſſet. Sed quæ fuerit mens illorum, quam inuoluere potius quam diſertè explicare maluerunt, Andradius nihil diſſimulans, eam poſt Concilium in totius orbis theatro ſonora voce prædicat: vt ita id hoc Decreto, Patres Concilij aliud ſedentes & totis publicarint, aliud ſtantes & domi conſuſurrarint, de peccato originis. Sed Andradius, imprudens fortaſſe, ſecreta illa eliminat. Vtut autem ſit, vtile eſt Eccleſiam ſcire, ex illorum, qui Concilio interfuerunt interpretatione, qua fraude & quibus inſidiis vſi ſint architecti huius decreti de peccato originis.

Ne vero ad calumniam Manicheiſmi, qua etiam Auguſtinum prægrauarunt Pelagiani, Andradius ſe proripiat: diſerte dicimus, licet natura non tantum in aliqua parte, ſed in omnibus partibus & viribus ſit deprauata, tamen diſcernendum eſſe inter naturam ipſam, quæ per ſe bona & à Deo eſt, & inter vitium quo natura per peccatum Adę deprauatum eſt. Sicut Auguſtinus inquit de natura, & gratia, cap. 1. Omnia bona quæ natura habet in formatione, vita, ſenſibus, mente, &c. à ſummo Deo creatore ſuo habet, vitium vero quod iſta naturalia bona contenebrat & infirmat, ex originali peccato contractum eſt.

Sed ferme oblitus eram eius quæſtionis, quæ ad nos proprie pertinet: cum ſcilicet omnes qualeſcunque diſputationes de peccati originalis definitione, in Tridentino Concilio ſub libera opinandi licentia relictæ ſint: quid ibi factum fuerit doctrinæ Auguſtanæ confeſſionis, quæ ex Scripturæ teſtimoniis conſtituit deſcriptionem peccati originalis? Num igitur probant eam Pontificij? Nequaquam: num liberam eam permittunt? Nihil minus: ſed expreſſe eam damnant. Hoc vero mirabile eſt, cum reliquas omnes opiniones quales ex cunque ſunt, liberrimas relinquant. Sed diſcat ab hoc exemplo Lector, ſicut Poeta dixit. Romæ omnia cum liceant, non licet eſſe pium: ita in Concilio Tridentino, omnes, qualeſcunque opiniones liberas relinqui, ſolam verò illam ſententiam, quæ ex Scripturæ teſtimoniis extructa eſt, non tantum non relinqui liberam, ſed horrendis clamoribus damnari.

SCRIPTVRAE SENTENTIA DE *peccato originis.*

Non eſt autem noſtri inſtituti, iuſtam aut integram adornare refutationem: fundamenta enim veræ de peccato originis ſententię, in multis & prolixis ſcriptis ſunt à noſtris ex verbo Dei monſtrata & explicata. Omnino vero non ex rationis ſpeculationibus, nec ex philoſophicis ratiocinationibus, ſed ex doctrina diuinitus patefacta, diſcendum & ſtatuendum eſt de corruptione ſeu deprauatione naturæ, quæ per peccatum vnius hominis intrauit in mundum, & omnes homines peruaſit. Moſes Pſal. 90. vocat עלמנו abſconditum noſtrum, quod Deus ponat in illuminationem vultus ſui. Ideo enim inſtitutum eſt miniſterium verbi, vt eius voce *Miniſterij vſus.* oſtẽdatur & arguatur illud pręcipuè peccatum, quod à conſpectu & agnitione carnis, rationis & mundi procul remotum & abſconditum eſt. Aduerſarius autem meus Andradius, explicaturus mẽtem ſuam, quid cenſeat eſſe peccatum originis quaſi in ſchola Ariſtotelis aut Galeni rationem philoſophicæ methodi, ſplendide ſane perſequitur. Non autem vel ſemel vnico ſaltem Scripturæ teſtimonio, ea, quæ de peccato originali diſputat, confirmare & probare conatur. Tantam ſcilicet opinandi libertatem, Concilium Tridentinum permiſit, vt cum turpe habeatur, Iuriſconſultum ſine lege loqui, factum iam ſit valdè (ſi dijs placet) religioſum, Theologum ſine Scripturæ teſtimoniis diſputare. Reuocanda igitur eſt tota hæc diſputatio ad Scripturæ metas & cãcellos. Et omnino falſum eſt, naturam humanam in prima creatione cum eſſet integra, ita conditam fuiſſe, vt in mente, voluntate, corde, & reliquis viribus, eſſet talis ἀταξία & rebellio, qualis iam etiam in renatis adhuc reliqua eſſe cernitur. Falſum eſt & hoc, nullam eſſe à Deo legem latam cui repugnet, qua arguatur & damnetur defectus iuſtitiæ originalis, & quæ in eius locum ſucceſſit concupiſcentia. Creatus enim fuit homo ad imaginem Dei, quæ *Imago Dei* fuit conformitas cum norma iuſtitiæ in Deo, quæ in lege diuina patefacta eſt, vt ſcilicet in tota mente, toto corde, tota voluntate in omnibus membris corporis, & potentiis animæ, eſſent vires integerrimæ & perfectiſſimæ, ad agnitionem & dilectionem Dei, & poſtea proximi, iuxta vocem legis diuinæ: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, tota anima, tota mente, & omnibus viribus, & proximum ſicut teipſum. Et quidem ſine aliqua ἀταξία corruptionis & rebellionis, ſcilicet ſine tenebris in mente, auerſione in voluntate, contumacia in corde, & deprauatione in reliquis viribus, puriſſima & ſanctiſſima fuit in prima creatione natura humana, iuxta vltimum præceptum: Non concupiſces: ſicut illud Paulus interpretatur, Roman. 7. Et quod hæc fuerit imago Dei in homine, ipſa reſtitutio imaginis, quæ in hac vita per Spiritum ſanctum inchoatur, & in vita æterna abſoluetur, ſatis oſtendit, Roman. 12. Epheſ. 4. Coloſ. 3. &c. illam vero imaginem ſeu conformitatem ad normam iuſtitiæ in Deo, lex diuina ab omnibus hominibus in primo & vltimo præcepto requirit. Et vbi illam non inuenit, arguit hominem de peccato: quod damnat æterna morte, niſi facta fuerit remiſſio propter Chriſtum mediatorem. Iam vero non tantum ſacræ literæ docent, ſed & experientia oſtendit, in natis ex virili ſemine eſſe amiſſionem diuinæ lucis in mente, & in eius locum ſucceſſiſſe horribiles tenebras. In voluntate *Peccatum originis.* eſſe auerſionem à Deo, & inimicitias aduerſantes Deo, in corde contumaciam affectuum, & in omnibus viribus horrendam ἀταξίαν & deprauationem, quod attinet ad res diuinas ſeu ſpirituales. De externa enim diſciplina rationis in homine non renato, poſtea ſuo loco quædam dicemus. Et hæc naturæ

turæ deprauatio, non eſt iuxta rationis noſtræ iudicium extenuanda aut fucanda: ſed quid ſit, qualis & quanta ſit, iuxta Spiritus S. ſententiam, quam in verbo patefecit, diiudicanda eſt.

Et quia valde multum refert malum illud in intimis naturæ latebris, & occultiſſimis cordis receſſibus abſconditum, recte & vere agnoſcere (neque enim intelligi poteſt magnitudo gratiæ Chriſti, niſi cognitis noſtris morbis) ideo Scriptura in valde multis teſtimoniis, & quidem variis modis, proponit nobis conſiderandam triſtiſſimam illam naturæ noſtræ corruptionem. Ex illis quædam annotabimus, vt manifeſtum fiat, non eſſe vel incertum, vel liberum, quid de peccato originis ſentiendum ſit, ſicut illam ſibi licentiam Pontificij ſumunt.

Primò enim ſcriptura deſcribit, qualis fuerit humanæ naturæ excellentia, perfectio & integritas ante lapſum, vt ita ex antitheſi oſtendat, quomodo illa bona ſint partim amiſſa, partim contenebrata & deprauata, Geneſis 1. Creauit Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam. Eccle. 7. Solummodo hoc inueni, quod fecerit Deus hominem rectum, & ipſe ſe infinitis miſcuerit adinuentionibus. Sed poſt lapſum Geneſis 5. Adam genuit filios, ſecundum ſuam imaginem & ſimilitudinem. Quæ verò fuerit imago Dei in homine, ex reſtitutione eius, quæ in renouatione inchoatur, aliquo modo intelligi poteſt. Et tota hæc deſcriptio de imagine Dei, & amiſſione eius, delineata eſt in Decalogo, ſi ad noſtram naturam conferatur. Ideo Paulus Roman. 3. dicit: omnes peccauerunt, & deſtituuntur gloria Dei, renouatio enim vocatur gloria; 2. Corinth. 3.

Secundò, deſcribit, quid & qualis per ſe ſit corrupta noſtra natura, ante reparationem & renouationem. Ita Roman. 5. dicit, per vnius inobedientiam peccatores conſtitutos multos. Et quomodo hoc intelligi velit, ibidem explicat. Vocat enim impios & inimicos Dei, priuſquam illi per filium reconciliemur. Epheſ. 2. Opponit illa duo, quid credentes facti ſint per gratiam, & quid fuerint natura. Nominat quidem peccata actualia, ambulare ſcilicet in peccatis ſecundum principem poteſtatis aëris, conuerſari in deſideriis carnis, facere voluntates cogitationum: ſed addit, non conſuetudine, non imitatione accerſita hæc mala, ſed natura, inquit, eramus filij iræ, habentes ſcilicet deſideria carnis, voluntates carnis & cogitationum. Et nos, inquit, qui ex circumciſis parentibus nati ſumus, eramus natura filij iræ, ſicut & cæteri, ex Gentibus ſcilicet nati. Diſtinguit autem ſcriptura hæc duo: facere peccatum, 1. Iohan 2. ſeu ambulare in peccatis, Epheſ. 2. & habere peccatum, 1. Iohan. 1. quod vocatur inhabitans peccatum, Rom. 7. adiacens peccatum, Roman. 7. ἁμαρτία εὐπερίστατος, peccatum vndique circumſiſtens, & occupans omnes vires in homine, Heb. 12. ignorantia exiſtens in illis. Epheſ. 4.

Tertiò, quando deſcribitur reparatio & reſtitutio hominis, per ſpiritum renouationis, ſimul oſtenditur antitheſis deprauationis. Roman. 12. Epheſ. 4. Col. 3. &c. Inchoatur autem reſtitutio & reparatio in omnibus partibus & viribus hominis in hac vita: quæ ita creſcere debet, vt tandem aboleatur corpus peccati. Roman. 7. Ex antitheſi igitur conſideretur, qualis ſit deprauatio, quæ per peccatum Adæ ingreſſa eſt naturam humanam, & occupauit omnes eius partes.

Quartò, quæ, qualis & quanta ſit naturæ humanæ per peccatum deprauatio, ſcriptura oſtendit, quando deſcribit, quales ſint originalis illius morbi reliquiæ, etiam in renatis in hac vita, Rom. 7. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me ſub lege peccati, quæ eſt in membris meis. Item, lex eſt ſpiritualis, ego autem carnalis, venditus ſub peccatum: non enim quod volo hoc ago, ſed quod odi, hoc facio. Etiam quando velle adiacet mihi, perficere tamen bonum non inuenio. Gala. 5. Qui Chriſti ſunt, carnem crucifixerunt cum morbis & concupiſcentiis. Coloſ. 3. renatis concionatur: Mortificate membra veſtra, quæ ſupra terram ſunt, &c.

Quintò, Scriptura oſtendens, quam horribilis ſit in homine deprauatio, quando vel deſeritur à ſpiritu Dei, vel eſt ſine ſpiritu, ponit ipſiſſimam deſcriptionem peccati originalis. Ita Geneſ. 6. cum Deus dixiſſet: Non permanebit ſpiritus meus in homine, mox ſequitur, multa erat malitia hominum in terra, & omne figmentum cogitationum cordis, tantum erat malum. Et ne exiſtimentur mala illa actionibus aut conſuetudine accerſita, dicit à pueritia malum eſſe figmentum cordis humani, hoc eſt, natura, ſicut Paulus ſequitur Epheſ. 2. Et quidem tunc etiam pronunciat hoc Deus de corde humano, quãdo ſublatis per diluuium impiis, Noe tantum cum ſuis in terra viuebat. Geneſ. 8. Ita Roma. 3. deſcribens hominem qualis extra Chriſtum, & ſine ſpiritu, ducit deſcriptionem per ſingulas partes hominis. Omnes declinauerunt, non eſt qui faciat bonum, guttur eſt ſepulchrum, linguis doloſe agunt, ſub labiis eſt venenum, os maledictione plenum, pedes veloces ad effundendum ſanguinem, &c. Ita in lapſis poſteriora fiunt peiora prioribus, Luc. 11. 2. Pet. 2.

Sextò, malum illud ſcriptura & priuatiue & poſitiue deſcribit, 1. Cor. 1. Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus, ſtultitia enim ſunt ei. Rom. 7. Perficere bonum non inuenio. Rom. 8. Legi Dei non ſubiicitur, neque enim poteſt. Sapientia carnis inimicitia eſt aduerſus Deum. Roman. 7. Lex in membris, repugnat legi mentis, captiuans renatos ſub lege peccati. Epheſ. 2. vocat concupiſcentias carnis, voluntates cogitationum Geneſ. 6 Figmentum cordis malum.

Septimò, in illa deſcriptione mali originalis, ſcriptura adiungit etiam tyrannidem Diaboli. Epheſ. 2. Satan efficaciam ſuam habet in filiis diffidentiæ. *Subiectum peccati originis.*

Octauò, obſeruetur etiam, quomodo ſcriptura monſtret ſubiectum prauitatis originalis, ponit enim illam in mente. Epheſ. 5. Eratis quondam tenebræ, nunc autem lux in Domino. Epheſ. 4. Tenebris obſcuratum habentes intellectum, propter ignorantiam exiſtentem in ipſis. 2. Corinth. 4. Non ſumus idonei, ex nobis ipſis cogitare aliquid. Deuteron. 29. Vidiſtis ſigna, & non dedit vobis Dominus cor ad intelligendum Roman. 1. Vani facti ſunt in cogitationibus ſuis. 1. Corinth. 2. Animalis homo non percipit, quæ ſunt ſpiritus. Collocat etiam prauitatem illam in voluntate & corde. Geneſ. 6. & 8. Figmentum cordis malum. Mat. 7. Ex corde hominum procedunt malæ cogitationes, adulteria, furta, iniuriæ, nequitiæ, dolus, inuidia, blaſphemia, ſuperbia, ſtultitia, omnia hæc mala ab intus procedunt. Epheſ. ſecundo. Facientes voluntates carnis & cogitationum. Et denique in toto homine, qualis eſt ex prima natiuitate, in omnibus

Digitized by Google

eius membris & partibus, ponitur ſedes originalis prauitatis. Vetus enim homo, Roma.6. & Galat.5. cum morbis & concupiſcentiis iubetur crucifigi. Roman. 8. Sapientia carnis eſt inimicitia aduerſus Deum. Rom.7. In carne mea non habitat bonum. Lex peccati in membris meis. Rom.6. Vt deſtruatur corpus peccati. Pſalm.51. Dauid in ipſa maſſa ſeminis, quando primum concipitur, agnoſcit peccatum & iniquitatem. Epheſ. 2. Concupiſcentia carnis, voluntas cogitationum. Roman.3. nominantur os, labia, guttur, pedes, oculi, &c. Et ab ipſa anima, 1. Cor. 2. nominatur animalis homo, ψυχικός, qui non percipit, quæ ſunt ſpiritus.

Nec verò timendum eſt, ſi has ſcripturæ ſententias ſequamur, ne deprauationem naturæ nimium exaggeremus, quæ Colonienſium & Andradij ſolicitudo eſt: non enim ſatis agnoſci & deplorari poteſt illa prauitas, hærens in nobis: Sed manet quod Pſal. dicit: Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me. Et quod Ieremiàs pronunciat: Prauum eſt cor ſuper omnia, & inſcrutabile, quis cognoſcet illud? Nec propterea cum Manichæis nos coniungimus, quorum blaſphemias damnamus & execramur, ſed Scripturam ſequimur.

Has deſcriptiones ex ipſis ſcripturę verbis, nude & breuiter tantum recitaui, vt Andradio oſtenderem, falſum eſſe quod ipſe cum multis aliis Pontificiis, & ſentit & docet: Scripturam tantum tradere, quod ſit aliquod peccatum originale, non autem explicare quid, quale & quantum ſit. Et lectorem quæſo, vt inſtituat collationem, qualia ſint verborum fulmina, quando ſcriptura de peccato originali loquitur, & quam leuiter, quam frigide Pontificij philoſophentur de puris naturalibus. Patres certe vocant vitium, contagia, inquinamenta naturæ, ingenita ſcelera, &c. quorum ſententias Auguſtin. annotauit, lib.1. contra Iulianum. Quod enim Andradius prætendit, Concilium Tridentinum, quia non definiuit, quid ſit peccatum originis, reliquiſſe libertatem cuiuis quiduis opinandi, quid velit eſſe peccatum originale: nos opponimus vocem ipſius Spiritus ſancti, oſtendentis in Scriptura multis teſtimoniis & variis modis, quę, qualis & quanta ſit originalis humanæ naturæ deprauatio. Et quando os Domini loquitur, omnis caro debet ſilere, cœlum & terra auſcultare. Andradius verò mauult cum Concilio Tridentino opinari, quam cum ſcriptura credere.

ARGVMENTA ADVERſarij.

Et quidem in hoc potiſſimum loco, voluit ingenij acumen, & dicendi facultatem oſtentare, patrocinaturus Ieſuitarum definitioni, quod nihil habeat rationem peccati, niſi fiat à ſciente & volente. Et Auguſtini quidem diſputationes de voluntario, mihi antea non erant ignotæ, dum ea, quæ contra Manichæos dixerat, ſubtili & procul petita ratione ita vult defendere, ne pugnent cum doctrina de peccato originali. Sed manifeſtiſſimum eſt, valde eſſe coactum, & procul petitum, definitionem illam (quicquid fit à ſciente & volente) conuenire etiam peccato originali, & quidem in infantibus, propterea, quia ſicut omnium hominum natura, ita etiam omnium voluntas originaliter fuerit in Adamo. Certe actualis peccati eſſe illam definitionem, meridiana luce clarius eſt, & ipſi Scholaſtici ſcriptores fatentur. Et in quaſcunque ſe formas vertat Andradius, prudenti lectori nunquam perſuadebit definitionem illam proprie & commode conuenire peccato originali. Quantum verò incommodi habeat, ludere defendendis incommodioribus dictis, vel hæc Andradij diſputatio oſtendit. Dum enim ſplendide declamitat de volũtario, eo tandem prouehitur, vt pronunciet, peccatum originis, quia in nobis minimum habeat de voluntario, ideo etiam minimum eſſe omnium peccatorum. Sententiarij vero quidam diſputant, originale peccatum in nobis, præſertim in infantibus, proprie nullam habere rationem voluntarij. Iuxta Andradij igitur definitionem, nullam prorſus habebit rationem peccati. Quanto ſimplicius & certius eſt, cum ſcriptura &. ſentire & loqui, peccatum eſſe ἀνομίαν? Quia enim regula & norma iuſtitiæ, eſt voluntas Dei, quæ in lege diuina nobis patefacta eſt. Sicut igitur iuſtum eſt, quicquid huic normæ ſeu regulæ iuſtitiæ conforme eſt, ita peccatum eſt ἀνομία: hoc eſt, quod legi diuinæ non eſt conforme, ſed ei repugnat: ſiue ſit defectus, ſiue deprauatio in natura rationali, ſiue inclinatio, ſiue actio, repugnans legi Dei. Dauid certe non ſubtiliter quęrit rationem voluntarij, in peccato originali, dum inquit: In iniquitatibus editus ſum, & in peccatis cócepit me mater mea. Verbum enim non Geneſis 30. de ipſa conceptione vſurpatur, ſicut 70. proprie reddiderunt, ἐκίσσησαν. Cum igitur maſſa embryonis, in primo ardore conceptionis, primum inciperet vteri calore foueri, iam erat peccato contaminata, quę contaminatio, iuxta Dauidis confeſſionem, habebat veram rationem peccati, cum nondum formata eſſent vel mentis, vel voluntatis, vel cordis organa. Non autem ignoro, quam multa hic poſſint diſputari, de voluntario, de origine animæ, Anima ori-
& coniunctione eius cum corpore: ſed nos cum Ambroſio, non Dialecticorum argutiis, ſed piſcatorum ſimplicitati credimus. go.

Et Auguſtinus de illis diſputationibus recte inquit de peccatorum meritis lib.3. cap.4. Ego autem etſi refellere iſtorum argumentationem nó valeam, video tamen inhærendum eſſe iis, quæ in ſcripturis ſunt apertiſſima. Quando Paulus Rom.7. de peccato inhabitante conqueritur: Non quod volo, hoc ago, ſed quod odi, hoc facio. Et Galat. 5. Spiritus concupiſcit aduerſus carnem, vt non quæ vultis, ea & faciatis, certe Auguſtinus ipſe agnoſcit, lib.1. Retracta. cap.13. ibi locum non habere politicam illam ſententiam, nihil eſſe peccatum, niſi fiat à ſciente & volente. Quia igitur improprietas in hac ſententia per ſe manifeſta eſt, nihil amplius ad prolixam Andradij declamationem de Ieſuitica peccati definitione reſpondebo, quam quod Auguſtinus contra Iulianum lib.3. cap.5. inquit: Fruſtra putas ideo in paruulis nullum eſſe delictum, quia ſine voluntate, quæ in eis nulla eſt, eſſe non poteſt. Hæc enim recte dicuntur de proprio cuiuſque peccato, non de originalis peccati contagio, quod tamen & ipſum à primi hominis mala voluntate ſumpſit exordium, &c. Contendit etiam Andradius, naturæ corruptionem non tantopere eſſe amplificandam, vt nihil in ea pium, nihil bonum, nihil non contaminatum agnoſcamus. Atqui Iob inquit cap. 14. Quis dabit à ſordibus mundum, quod ex contaminato eſt? Rom. 7. Paulus de ſe iam renato inquit: Quod in me, hoc eſt, in carne mea, non habitat bonum. Et Geneſ 6. de natura humana à ſpiritu Dei deſerta, inquit Deus: Omne figmentum cogitationum cordis eorum, tantum malum eſt in omni tempore. Iti

ne ad

ne ad ſolos impios, qui ante diluuium fuerunt, hæc ſententia reſtringatur, repetitur c. 8. cum ſolus Noe iuſtus cum ſuis in terra viueret, & ad totum genus humanum accommodat, figmentum cordis malum eſſe à pueritia: Ne ſcilicet de actuali tantum malitia intelligatur. Nam & de infante, & de puero vſurpatur vocabulum נער, Iud. 13. Eſa. 7. Exod. 2. Et in hanc ſententiam Dauid vocat delicta iuuentutis.

Hanc ſententiam in vulgata editione multipliciter eſſe deprauatam, manifeſtum eſt. Pro eo enim quod Deus dicit: Figmentum cogitationum cordis: corrupte legimus in Latina editione, Senſus & cogitatio cordis, vt ſcilicet de ſenſualitate diſputari, & ſuperiores vires rationis à corruptione eximi poſſent. Vbi Deus dicit: ſolummodo eſt malum: hoc deprauatum eſt, cogitatio intenta ſeu prona eſt ad malum. Andradius Hebraice doctus agnoſcit verſionem illam non reſpondere verbis Hebraicis, ne tamen incurrat anathema Tridentinæ Synodi, non verſionem ex fontib. corrigere, ſed ad deprauatam verſionem ipſos fontes intorquere conatur. Particulam רק interpretatur, vere malum eſt figmentum cordis humani, cum & ipſa radix, & exempla oſtendant, eſſe particulam excluſiuam. Et ſicut Pelagius olim illud Epheſ. 2. Eramus natura filij iræ: ita interpretatus eſt, φύσει, hoc eſt, omnino & vere, ne peccatum originale concedere cogeretur: Ita Andradius רק reddit (vere) ne ſcilicet prematur mole illius ſententiæ: Omne figmentum cordis humani ſolummodo malum eſt, & quidem omni tempore, ita vt à pueritia malum ſit. Magna enim non tam pondera quam fulmina ſunt, in ſingulis verbis: contra extenuatores prauitatis, quæ originaliter hæret in hac corrupta natura. Andradius verò vt illa eludat, contendit vocabulum Iezer figmentum ſignificare ſolum propenſionem, ſeu concupiſcentiam ad peccandum, quæ mala dicatur non per ſe, ſed ideo tantum, quia ad malum propendeat & inclinet. Sed Iezer ſignificat, vel intus animo aliquid concipere, formare, & quaſi effigiare: vel foris iuxta conceptam ideam aliquid fingere ſeu formare. Et Scriptura aliquoties vocat figmentum cogitationum. Geneſ. 6. & 1. Paral. 28. Cogitationes verò præcedere cupiditates, notum eſt. Significat igitur, quando mens primum concipit & format cogitationes, ipſos primos motus, conatus ſeu impetus cordis, quando homo eſt ſine Spiritu ſancto, iam eſſe res malas, hoc eſt contaminatas & auerſas à Deo. Non enim dicit quod Andradius fingit, propendere ad malum, ſed, eſſe malum. Nec de cupiditatibus tantum loquitur, vocat enim figmentum cogitationum. Et conſideretur emphaſis verborum, in dicto, quod extat Deut. 31. vbi de futura populi defectione Deus loquitur, & inquit: Noui figmentum eius, quid ipſe faciat hodie, prinſquam introducam eum in terram. Et 1. Paral. 28. numerantur ordine cor, figmentum & cogitationes. Ex cogitationibus vero poſtea ſequi cupiditates & deſideria notum eſt. Deus autem ipſum cogitationum figmentum, dicit tantummodo eſſe malum. Porro quia Iezer ſignificat etiam ſingulari ſtudio, & animi contentione aliquid formare, poteſt & hic eſſe ſenſus: Quæ animus humanus qualis eſt in hac naturæ deprauatione, ſine Spiritu ſancto, etiam maximo ſtudio & ſingulari ſapientia, cogitationibus concipit & format, eſſe tantummodo mala omni tempore, vt idem ſit Moſi figmentum cogitationum cordis, quod Paulo eſt φρόνημα carnis. Nam cogitatio, quæ deliberatione confirmata eſt, vocatur Iezer, Eſaiæ 26. Illa igitur Moſis ſententia non extenuat (ſicut Andradius cum Ieſuitis fingit) ſed triſtiſſima exaggeratione amplificat originalem humani cordis deprauationem. Quod enim Andradius dicit, non cor ipſum, ſed figmentum cordis accuſari, ineptum eſt. Sicut enim ex bono theſauro cordis, proferuntur bona: ita mala, ex cordis theſauro mala proferuntur. Ex abundantia enim cordis os loquitur, inquit Chriſtus Luc. 6. Et Ieremias vocat cor hominis prauum.

DE RELIQVIIS PECCATI ORIGINALIS POST BAPTISMVM: *ſiue de concupiſcentia, quæ in baptiſatis, ſiue renatis in hac vita adhuc reliqua eſt.*

DECRETVM QVINTÆ SESSIONIS Tridentinæ Synodi.

SI quis per Ieſu Chriſti Domini noſtri gratiam, quæ baptiſmate confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam aſſerit non tolli totum id quod veram & propriam rationem peccati habet, ſed illud dicit tantum radi, aut non imputari: anathema ſit. In renatis autem nihil odit Deus, quia nihil eſt damnationis iis, qui verè conſepulti ſunt cum Chriſto per baptiſma in mortem: qui non ſecundum carnem ambulant, ſed veterem hominem exuentes, & nouum induentes, qui ſecundum Deum creatus eſt, innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti ſunt: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti. ita vt nihil prorſus eos ab ingreſſu cœli remoretur. Manere autem in baptiſatis concupiſcentiam vel fomitem, hæc ſancta Synodus fatetur, ac ſentit: quæ quidem cum ad agonem relicta ſit, nocere non conſentientibus, & viriliter per Ieſu Chriſti gratiam repugnantibus non valet: quinimo, qui legitimè certauerint, coronabuntur. Hanc concupiſcentiam, quam aliquando Apoſtolus peccatum appellat, Sancta Synodus declarat, Eccleſiam Catholicam nunquam intellexiſſe peccatum appellari, quod verè & propriè in renatis peccatum ſit: ſed quia ex peccato eſt, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium ſenſerit, anathema ſit.

EXAMEN.

Hæc controuerſia vna eſt ex præcipuis, quæ magna contentione ab aduerſariis diſputatur. Inde enim pendet meritum, perfectio, iuſtitia, & ſupererogatio bonorum operum coram iudicio Dei. Ideo non contenti argumentationibus, ludunt variis æquiuocationibus in vocabulo peccati. Miſcent etiam calumnias, quaſi nos doceamus, peccatum originale eodem plane modo, & eadem omnino ratione eſſe & manere poſt Baptiſmum in renatis, ſicut ante Baptiſmum in non renatis eſt & idem eſſe peccatum, ſiue renatus repugnet, ſiue obediat deſideriis concupiſcentiæ.

Andradius clamitat, nos blaſphemare gratiam Dei, meritum Chriſti, Baptiſmum & fidem, quaſi tam infirma illa ſint, vt non poſſint ſubito vno momento in baptiſatis totum peccatum originale tollere, & extirpare ex natura humana. Sed remotis cauillationibus & calumniis, res ipſa in hac quæſtione ex Scriptura manifeſtiſſima eſt. De rebus ipſis igitur primum, quæ certa & manifeſtiſſima ſunt, ex Scriptura conſtituemus.

STATVS CONTROVERSIAE, & fundamenta.

Oſtendimus autem ſuprà, peccatum originale in non renatis, eſſe defectum & concupiſcentiam, & annexum habere reatum iræ Dei & mortis æternæ. Peccatum originale.

Digitized by Google

Num verò docemus, illud poſt Baptiſmum in renatis eadem omnino ratione eſſe & manere, ſicut eſt ante Baptiſmum in non renatis? Nequaquam: didicimus enim ex Scriptura, in Baptiſmo, per mortem & reſurrectionem Chriſti, fieri remiſſionem omnium peccatorum. Et illam non eſſe ſuperficiariam, non dimidiatam aut partialem, ſed plenam & perfectam: ita vt nulla condemnatio ſit his qui in Chriſto Ieſu ſunt. Diſcimus & hoc ex Scriptura, Baptiſmum eſſe lauacrum regenerationis & renouationis per Spiritum ſanctum, Tit.3. loco igitur defectus originalis, Spiritus ſanctus in renatis operatur noua dona, ſpirituales facultates & motus. Incipit etiam naturam ſanare, mortificare & crucifigere veterem hominem cum morbis, concupiſcentiis & actionibus carnis. Rom.6 & 8. Galat.5. expoliare & deſtruere corpus peccati, Coloſſ.2. Rom.6. exuere veterem hominem, Col.3. Expurgate vetus fermentum, 1. Corinth.5. &c. Hæc credimus, docemus & confitemur. Hic igitur nondum eſt ſtatus controuerſiæ, inter nos & aduerſarios. Sed prima quæſtio eſt: Cum in Baptiſmo fiat remiſſio omnium peccatorum, plena & perfecta: an etiam renouatio, quæ inchoatur in Baptiſmo, ita ſit in hac vita perfecta & abſoluta, vt in baptiſatis ſeu renatis in hac vita poſt Baptiſmum, nihil plane reliquum ſit de malo ſeu morbo originali. Clamitat autem Scriptura, experientia docet, & omnium piorum in hac vita triſtiſſimæ querelæ teſtantur, multum vetuſtatis adhuc hærere in carne renatorum, Roman.7. Quod volo bonum, non facio, perficere non inuenio &c. Et Scriptura vbique vult renatos orare & ſtudere, vt dona renouationis creſcant & augeantur: quòd verò opus habet, vt creſcat & augeatur, nondum eſt perfectum & abſolutum.

Baptiſmus.

Auguſtinus de peccatorum meritis & remiſſione, lib.2.c.7. diligenter expendit verba Pauli, 2.Cor.4. inquit enim: Non ex qua hora quiſq; baptiſatur, omnis vetus infirmitas eius abſumitur: ſed renouatio incipit à remiſſione omnium peccatorum. Nam in Baptiſmo quamuis tota & plena fiat remiſſio peccatorum: tamen ſi continuo tota & plena etiam hominis in æternam nouitatem fieret mutatio, non dico & in corpore, ſed ſi in ipſo animo, qui eſt homo interior, perfecta in Baptiſmo nouitas fieret, non diceret Apoſtolus: Etſi exterior homo noſter corrumpitur, ſed interior renouatur de die in diem.

Profectò enim, qui de die in diem adhuc renouatur, nondum totus eſt renouatus. Et in quantum nondum eſt renouatus, in tantum adhuc in vetuſtate eſt &c. Et non eſt opus coaceruatione multorum teſtimoniorum: omnium enim confeſſione (ſicut explicat Longobardus lib.2. diſtinct.32.) conſtat, reliquias concupiſcentiæ originalis, quæ in Baptiſmo cœpit crucifigi, mortificari, expoliari & expugnari, etiam poſt Baptiſmum in renatis in hac vita ſupereſſe & hærere, Rom.6.&7. Gal.5. Col.3. &c.

Certum igitur eſt, cum remiſſio peccatorum, quæ in Baptiſmo fit, plena & perfecta ſit: renouationem tamen, quæ ibi inchoatur, non eſſe in hac vita perfectam & abſolutam, hoc eſt, malum originale licet per Baptiſmum remiſſum ſit, non tamen ſubito totum tolli, & penitus extirpari ex carne renatorum: ſed eius reliquias quaſdam, defectus ſcilicet & concupiſcentiam ſupereſſe, & hærere in carne renatorum in hac vita.

Status.

Et de illis peccati originalis reliquiis, hoc eſt de reliquiis, defectibus, & de reliqua concupiſcentia, quæ poſt Baptiſmum etiam in carne renatorum in hac vita hærent, altera eſt & potiſſima quæſtio. Et ne peregrinis diſputationibus à ſtatu abducamur, non eſt quæſtio, an reliquiæ illæ peccati originalis renatos, qui per Baptiſmum Chriſto inſiti, fide in ipſo ſunt & manẽt, Deo exoſos faciant & damnent? nihil enim damnationis eſt illis, Rom.8. neque hoc propriè hoc loco diſputatur, quando reliquiæ illæ peccati originalis in mortali corpore ita regnant, vt deſideriis concupiſcentiæ non repugnemus, ſed obediamus, Rom.6. tunc enim peccatum conſummatum parit mortem. Iacob.1. & Rom.8. Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Sed hoc quæritur: quid concupiſcentia illa, quæ in renatis poſt baptiſmum in hac vita adhuc reliqua eſt, quando ipſi non obeditur: quid, inquam, ſit per ſe, in ſe, ex ſe, & ſua natura, ſicut Ieſuitæ loquuntur: Credentes ſane, qui in Chriſto Ieſu ſunt & manent, non facit Deo exoſos, nec damnat ipſos. Sed quæro, an inde hoc fiat, quod reliqua illa concupiſcentia in renatis ſit res bona, pura, munda, ſancta, placens Deo, & legi diuinæ conformis? Non arbitror autem vel Andradium, vel Ieſuitas, hoc audere affirmare. Paulus enim Roman.7. ſonora voce, multis verbis, & iuſta diſputatione reclamat. Et pulchra extat diſputatio apud Auguſtinum lib.6. contra Iulianum, ca.6. cum enim dixiſſet concupiſcentiam, reatu ſuo iam ſoluto, manere tamen in baptiſatis: Iulianus hoc ita accipiebat, quaſi ipſa concupiſcentia per baptiſmum reatu liberetur & abſoluatur, ita vt poſt baptiſmum in renatis ſit bona & ſancta. Auguſtinus verò reſpondet: ſi hoc ſentirem, profecto non dicerem eam malam eſſe, ſed fuiſſe. Talia quippe dicis, qualia dicenda ſunt in eos, qui per baptiſmum ſanctificatam, & fidelem factam concupiſcentiam carnis affirmant in eis, in quibus regeneratis manet tamen: quaſi acceſſerit bonum ſanctificationis, vt iam in renatis ſit concupiſcentia ſancta Dei filia. Nos autem malam eam dicimus, & manere tamen in baptizatis. Sed tamen reatus eius, inquit Iulianus, iam ſolutus eſt. Reſpondet Auguſtinus: Non reatus eius quo ipſa erat rea (neq; enim aliqua perſona eſt) ſed quo hominem reum originaliter faciebat remiſſus atq; vacuatus eſt: vt quando audis in aliquo homicidij reatum ſolutum, non ipſum homicidium, ſed hominem à reatu exiſtimas abſolutum. Valde illuſtris eſt hæc ſententia, Baptiſmum ſcilicet non efficere, vt concupiſcentia originalis, quæ ante baptiſmum erat res mala, per remiſſionem in baptiſmo ſanctificetur: vt in renatis, in quibus manet, non ſit amplius res mala, ſed fiat, & ſit res bona, ſancta, munda, & placens Deo. Reatum enim dicit tolli, non ab ipſa concupiſcentia, quaſi abſoluatur, vt amplius non ſit res mala: ſed ab homine baptiſato, vt illum damnare & reum facere non poſſet, licet reliqua ſit in ipſo. Manet igitur quod Paulus de concupiſcentia in ſe renato habitante dicit Rom.7. Quod in me, hoc eſt, in carne mea habitat, non eſt bonum.

An ſit res bona.

Pergamus autem in inquiſitione. Quia igitur reliqua concupiſcentia in renatis, non eſt res bona & ſancta: quæro, an ſit res adiaphora, ſeu indifferens? Et reſpondet Paulus Roman.7. Volenti mihi facere bonum, adiacet malum. Auguſtinus etiam lib.6. contra Iulianum c.6. inquit: Non dicimus tantum malam fuiſſe concupiſcentiam, ante baptiſmum ſcilicet, ſed & eam dicimus malam eſſe, quæ in baptiſatis manet. Certum igitur eſt, concupiſcentiam quæ in renatis poſt baptiſmum reliqua

An concupiſcentia ſit res indifferens.

Mala duplex.

Digitized by Google

qua eſt, non eſſe rem bonam, nec indifferentem, ſed malam. Quia verò quædam ſunt mala pœnæ, quædam mala culpæ: Paulus multis explicat, quale malum ſit concupiſcentia, quæ in renatis reliqua eſt. Rom. 7. Conſentio quidem legi Dei, quoniam bona eſt: non tamen quod volo bonum, hoc ago. ſed quod odi malum, illud facio. Nunc autem non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me ſub lege peccati quæ eſt in membris meis. Item, carne ſeruio legi peccati. Ita Rom. 8. & Gal. 5. Col. 3. Eph. 4. iubet Paulus malum illud crucifigi, mortificari, deſtrui, exui. Et Rom. 7. extat triſtis querela Pauli: Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?

Mala pœnæ & culpæ.

Cum igitur reliqua concupiſcentia in renatis ſit tale malum, quod repugnat legi Dei, propter quod Paulus iam renatus conqueritur ſe miſerum eſſe, & corpus ſuum ideo eſſe corpus mortis: quomodo, inquam, illud tale malum, renatos non facit Deo exoſos? quomodo non damnat ipſos? Reſpondet Paulus: Gratias ago Deo, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu, liberauit me à lege peccati & mortis. Sed quomodo liberauit me à lege peccati? Num ita, vt nulla lex peccati reliqua ſit in renatis? certe c. 7. conqueritur legem peccati eſſe in membris ſuis & quidem carne ſe illi legi peccati ſeruire. Quomodo igitur liberati ſunt, renati à lege peccati, ſi illa adhuc reliqua eſt in membris ipſorum? Reſpondet: Nihil ergo nunc damnationis eſt iis, qui in Chriſto Ieſu ſunt: qui non ſecundum carnem ambulant, ſed actiones carnis ſpiritu mortificant. Vtrumq; enim complectitur, & remiſſionem, quæ perfecta eſt, & mortificationem, quæ inchoata eſt, & quotidie creſcere debet.

Summa totius doctrinæ de concupiſcentia.

Originalis igitur concupiſcentia in Baptiſmo remittitur, debilitatur & minuitur: non ita vt repente abſumatur, & prorſus extinguatur, vt non ſit: quamdiu enim renati hic viuunt, neceſſe eſt legem peccati eſſe in membris ipſorum: hæc enim omnia ſunt Auguſtini verba. Illa verò reliqua concupiſcentia non impedit, quo minus renati Deo placeant, & ſint hæredes vitæ æternæ. Sed illud non ideo fit, quaſi concupiſcentia illa in renatis per baptiſmum facta ſit, vel ſancta, vel indifferens: eſt enim iuxta Pauli confeſſionem malum: & quidem tale malum, quod repugnat legi mentis, quam Spiritus ſanctus ſcripſit in corda renatorum. Sed hæc eſt gratia Dei, quod tale malum habitans in carne renatorum, ipſis propter Chriſtum nō imputatur ad condemnationem. Beati enim quorum tecta ſunt peccata. Rom. 4. Pſal. 32. Non igitur fingere debent renati, reliquam in membris ſuis concupiſcentiam talem eſſe, quæ per ſe, etiamſi remoto gratiæ & remiſſionis vmbraculo Deus in iudicium cum illa intrare vellet, non poſſit hominem exoſum Deo facere & damnare: ſed agnoſcant quale ſit malum, & gratias agant Deo, qui propter filium mediatorem, malum illud non imputat ad damnationem. De concupiſcentia enim, quæ in renatis reliqua eſt, ita Auguſtinus inquit contra Iulianum lib. 6. cap. 5. Tale porrò ac tantum malum, tantum quia ineſt, quomodo non teneret in morte, & pertraheret in vltimam mortem: niſi eius vinculum, in illa quæ fit in baptiſmo, remiſſione peccatorum omnium ſolueretur?

Hæc profectò tam ſunt ex Scriptura euidentia, vt ſi quis ea vel negare, vel in dubium reuocare auſit, non video quid in Scriptura credere, vel poſſit, vel velit. Et ideò rem ipſam ex Scripturæ teſtimoniis ſimpliciter propoſui, non admixta diſputatione de appellatione peccati: vt remotis cauillationibus de vocabulis, res ipſa euidentius conuinceret aduerſarios.

CONCILIVM TRIDENTINVM *de Concupiſcentia.*

Conſtitutis autem & confirmatis cauſæ fundamentis, accedamus iam ad examen Tridentini decreti. Quia enim vtrinq; confitemur, manere in baptiſatis concupiſcentiam: ſunt qui exiſtimant, hanc controuerſiam tantum eſſe λογομαχίαν. An ſcilicet reliqua in renatis concupiſcentia appellanda ſit peccatum, an verò tātum pœna & cauſa peccati. Sed de rebus ipſis, & quidem grauiſſimis, controuerſiam eſſe, vt cætera omittam, vel ipſum decretum Tridentinum oſtendit. Obſeruet autem Lector, quo artificio verba ſint poſita in iſto decreto. Non enim ſimpliciter dicunt, renatos Deo placere: ſed aiunt, in renatis nihil odit Deus. Fatentur autem concupiſcentiam manere in baptiſatis. Sentiunt ergo, Deum concupiſcentiam, quæ in renatis reliqua eſt, non odiſſe. Quæritur autem, an venerandi iſti Patres ita hoc intelligi velint, quod reliquum illud malum concupiſcentiæ, renatis propter Chriſtum, cui per baptiſmū inſiti ſunt, non imputetur? Sed decretum inquit: Si quis aſſerit in baptiſmate non tolli totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet: ſed tantum dicit illud non imputari, anathema ſit. Concupiſcentia igitur, quæ in baptiſatis manet, erit res per ſe non diſplicens Deo, aut quam Deus poſſit odiſſe. Si enim in renatis nihil odit Deus: omnia ergo in renatis Deo placebunt. Manet autem in renatis concupiſcentia: illa ergo Deo placebit, aut certe non diſplicebit: & ne quidem ſi imputetur, erit aliquid per ſe dignum odio Dei, & damnatione. Quod enim Paulus dicit Rom. 8. Nihil damnationis &c. hoc Tridentini non volunt, idque ſub interminatione anathematis ita intelligi, quod reliqua concupiſcentia propter Chriſtum non imputetur: ſed quod in ſe & ſua (vt ita dicam) natura non ſit digna damnatione. Totum enim id, quod veram & propriam peccati rationem habet, cēſent in baptiſmate ſublatum. Item dicunt renatos Deo dilectos effectos eſſe. Et rationem aſſignant: quia innocentes, immaculati, puri & innoxij effecti ſunt. Et ne quis arbitretur ipſos ita hoc intelligere, quod reliquā cōcupiſcentia propter Chriſtum non imputetur. Hanc ſententiam anathemate damnant. Et ita ſe explicant: renatos ideo eſſe immaculatos, puros & innoxios: quia totū id, quod veram & propriam peccati rationem habet in baptiſmate ſublatum ſit. Lector audit me nihil exaggerare, ſed ea tantum annotare, quæ ex verbis Decreti manifeſta ſunt, & ſponte ſequuntur. Conferātur autem hæc ad triſtiſſimam querelam, qua Paulus iam renatus Rom. 7. malum concupiſcentiæ in ſe habitans deſcribit, accuſat & deplorat: & non opus erit alia refutatione. Diſputāt autem hæc Pontificij tāta contentione, vt præcipua fulcra regni Pontificij ſtabiliant: renatos ſcil. in hac vita poſſe legi Dei perfecta obedientia ſatisfacere: item bona opera renatorum, poſſe pro peccatis ſatisfacere, opponi iræ Dei, conſiſtere in iudicio Dei, & mereri vitā æternā &c.

Non ergoocioſa de verbis eſt contentio in hac quæſtione: ſed de rebus grauiſſimis eſt controuerſia, de quibus neceſſario in Eccleſia admonendum eſt. Primò, vt miſerias noſtras quamdiu ſub corruptibi-

Miſeria noſtra.

Digitized by Google

lis huius carnis onere gemimus, rectius agnoſcamus, propius aſpiciamus, ex veris gemitibus cum Paulo deploremus: ne in Phariſaicam delapſi ſuperbiam, de mundo & immaculato corde, falſo nobis blandiamur. Secundò, vt filio Dei mediatori, ſua tribuatur & relinquatur gloria. Neque enim poſt baptiſmum deſinit eſſe reconciliator noſter, iuſtitia noſtra, & pax noſtra: ſed ſemper dum in hac carne viuimus, vt verum propiciatorium, obedientia ſua tegit & obumbrat corpus mortis, & carnem in qua nihil habitat boni: vt malum illud inhabitans, propter ipſum non imputetur ad damnationem. Tertiò, vt articulo iuſtificationis, ſine corruptelis ſua conſtet puritas. In hac enim vita credentes poſt reconciliationem placent Deo, & accepti ſunt ad vitam æternam: non propter mundiciem propriam, cui nihil amplius mali adhæreat: ſed humili confeſſione agnoſcunt & deplorant, in carne ſua non habitare bonum. Vera autem fide agunt gratias Deo, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: propter quem quia peccata non imputantur, nihil damnationis eſt credentibus. ſed beati ſunt, quoniam tecta ſunt peccata. Fides enim remiſſionem peccatorum, non ſemel tantum in baptiſmo, tanquam qualitatem aliquam infuſam accipit, ita vt poſtea nihil de ea cogitet: ſed per malum, quod in carne adhuc reliquum eſt, quotidie admonentur renati, vt ſtudeant in Chriſto manere, vt propter illum non imputetur malum in carne habitans: quod ſi extra Chriſtum fuerimus, damnare poſſet. Quartò, neceſſe eſt hanc doctrinam de inhabitante peccato puram retineri: ne operibus noſtris Phariſaicam opinionem iuſtitiæ, perfectionis & meriti, aſſuamus: ſed vt rectè intelligere poſſimus, quare Chriſtus dicat: Cum omnia feceritis, dicite: Serui inutiles ſumus, & quare Paulus dicat: Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc nondum ſum iuſtificatus. Propter inhabitans enim peccatum, renatorum opera in hac vita nec perfecta, nec omni ex parte munda ſunt.

Iuſtificationis doctrina.

Bonorum operum doctrina.

Hæc recitaui, vt cogitetur non leue eſſe hoc certamen, ſed neceſſario de hoc articulo eſſe contra aduerſarios dimicandum.

DE VOCABVLO PECCATI.

Erit autem res adhuc planior, ſi ſophiſmata de æquiuocatione appellationis peccati remoueantur. Quia enim Auguſtinus alicubi diſputat; concupiſcentiam quæ in renatis reliqua eſt, non eſſe peccatum: aduerſarij illis Auguſtini ſententiis ſerio triumphant, & corruptelis ſuis inde fucum faciunt coram imperitioribus. Sed explicatio plana eſt, ſi adhibeatur declaratio æquiuocationis vocabuli. Auguſtinus enim, quando negat concupiſcentiam in renatis eſſe peccatum, diſerte ſe explicat, in qua ſignificatione accipiat vocabulum peccati. Ita enim inquit ad Bonifac. lib. 1. c. 13. Peccata ſunt, quæ ſecundum carnis concupiſcentiam vel ignorantiam illicite fiunt, dicuntur, ſeu cogitantur: quæ tranſacta reos teneant, ſi non remittantur. Ad Valerium lib. 1. cap. 24. inquit: Hoc enim eſt non habere peccatum, reum non eſſe peccati. Contra Iulianum lib. 6. c. 5. Tu qui putas quod ſi malum eſſet concupiſcentia, careret ea, qui baptiſatur, multum erras. Omni enim peccato caret, non omni malo. quod planius ita dicitur: Omni reatu omnium malorum caret, non omnibus malis: non enim caret malo ignorantiæ: quod tantum eſt malum, per quod homo non percipit ea quæ ſunt Spiritus Dei &c. Et lib. 2. contra Iulianum inquit: Concupiſcentia, quæ ſcilicet poſt Baptiſmum in renatis reliqua eſt, non eodem iam modo appellatur peccatum (ſicut ſcilicet ante Baptiſmum) quo reum facit. Manifeſtum eſt ergo Auguſtinum intelligere peccatum, quando concupiſcentiis carnis ſpiritu non repugnatur, ſed obeditur: quod peccatum illis qui renati fuerant, attrahit reatum iræ Dei & mortis æternæ, niſi rurſus conuertantur. Et in hac ſignificatione Iacobus etiam loquitur cap. 1. Concupiſcentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero cum conſummatum fuerit, generat mortem. Et idem eſt quod Paulus Rom. 6. vocat peccatum regnãs. & Rom. 8. peccatum ſiue mortale, ſiue damnans, cum inquit: Si ſecundum carnem vixeritis moriemini. Et in hac ſignificatione non tantum concedimus: ſed quando explicamus diſcrimen peccati mortalis & venialis, fideliter & diligenter monemus, concupiſcentiam quæ in renatis reliqua eſt, quando ei ita reſiſtitur, vt actiones eius de Spiritu mortificentur, non eſſe peccatum mortale ſiue regnans, aut vaſtans conſcientiam. Docemus etiam, non eſſe peccatum damnans credentes: hoc eſt, propter quod damnentur ij, qui in Chriſto Ieſu ſunt. Quod igitur ad rem ipſam attinet, plane idem ſentimus & docemus, quod Auguſtinus tradit. Et ſi hoc tantum contenderent aduerſarij, reliquias concupiſcentiæ in renatis, quando per ſpiritum ipſis reſiſtitur, non eſſe peccatum regnans, mortale, aut damnans eos qui in Chriſto Ieſu ſunt: nulla eſſet hac de re inter nos controuerſia. Omnino enim docendi ſunt homines, quale ſit diſcrimen, quando renati actiones carnis per Spiritum mortificant, & in Chriſto manent: & quando concupiſcentiam ita regnare permittunt, vt ei obediant, & eam perficiant. Quod diſcrimen diligenter in noſtris Eccleſiis traditur. Et Auguſtinus tota illa ſua diſputatione hoc tantum agit, vt diſcrimen illud oſtendat. Pontificij verò hoc non potiſſimum quærunt, ſed ſimpliciter contendunt, nihil in renatis eſſe, quod Deus poſſit odiſſe, ſed omnia in renatis eſſe pura, immaculata & innoxia.

Peccatũ vocet Auguſtinus.

Paulus verò in illo ipſo loco, Rom. 6. & 7. vbi ex profeſſo tractat doctrinam de diſcrimine peccati regnantis & non regnantis, mortalis & venialis, tribuit concupiſcentiæ, quæ in renatis reliqua eſt, etiam quando non regnat appellationem peccati. idq; nõ ſemel, vt obiter ei appellatio illa excidiſſe videri poſſit: ſed appellationem illam aliquoties inculcat & repetit. Nam Rom. 6. ad minimum quinquies vocatur peccatum. Rom. 7. ad minimum ſexies vocatur peccatum. Rom. 8. ter vocatur peccatum. Heb. 12. vocatur circumſtans peccatum. Pſ. 32. vocatur peccatum Sanctorum. Sed excipiunt Pontificij vocabulum peccati non vere & propriè, ſed figuratè & abuſiue in illis locis intelligendum eſſe. Alphonſus Phil. 4. dicit concupiſcentiam in renatis vocari peccatũ, ſicut Chriſtus 2. Cor. 5. vocatur peccatum. Cõcilium Tridentinum contendit, per metonymiam vocari peccatum: & quia ex peccato eſt, & quia ad peccatum inclinat. Verum nullus melior & certior poteſt interpres eſſe verborum Pauli, quam ipſe Paulus: & quidem in illo ipſo loco. Non enim nudam tantum appellationem peccati tribuit reliquiis concupiſcentiæ: ſed multipliciter deſcribit, quid velit intelligi vocabulo peccati. Nam primò dicit: In carne mea non habitat bonum. Secundò, volenti mihi facere bonum, adiacet malum. Tertiò, malum illud deſcribit priuatiue: Non quod volo bonum, hoc

Concupiſcentia [illegible] vocatur peccatum.

Peccati vocem quomodo ipſe [illegible] plicat.

facio,

Digitized by Google

facio, perficere non inuenio. Quarto, poſtquam eius prauitatem deſcribit: Quod odi malum, hoc facio. Video autem legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ: hoc eſt legi diuinæ, quam Spiritus ſanctus ſcribit in corda renatorum, captiuat me ſub lege peccati, quæ eſt in membris meis. Ego ipſe qui mente ſeruio legi Dei, carne ſeruio legi peccati. 5. Dicit concupiſcentiam repugnare cum illo præcepto: Non concupiſces. Et facit diſcrimen inter concupiſcere, & concupiſcentiæ obedire. 6. Dicit tale eſſe malum quod ſit crucifigendum, mortificandum, expoliendum, exuendum, deſtruendum. 7. Propter hoc peccatum Paulus renatus exclamat: Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Explicate, certe, diſtincte, & diſerte Paulus loquitur. Vocat concupiſcentiam peccatum: ſed non regnans peccatum, quo deſideria carnis perficiantur. Dicit enim, Mente ſeruio legi Dei, non quod volo, ſed quod odi, facio. Nec intelligit peccatum damnans. Nihil enim damnationis eſt iis qui in Chriſto Ieſu ſunt. Nam vero ſicut Alphonſus fingit, concupiſcentiam vt rem per ſe bonam, putam & ſanctam, abuſiue vocat peccatum, ſicut Chriſtus vocat peccatum? Nihil certe minus, Tridentini dicunt, vocari peccatum, vel quia eſt pœna, vel quia eſt cauſa peccati. Et hæc quidem ratio quod ſit pœna peccati, tractatur Roman. 5. quod ſit cauſa peccati, explicatur Rom. 6. Peccatum operatum in me eſt omnem concupiſcentiam. Rom. 7. Non ego hoc operor, ſed inhabitans in me peccatum. Sed inquis: Si hæc quia vera ſunt conceditis concupiſcentiam in renatis & pœnam eſſe peccati, & cauſam peccati: quid igitur contendimus? Reſpondeo: Hoc eſt κενόφωνον, quod Pontificij contendunt, reliquias concupiſcentiæ in renatis, à Paulo vocari peccatum: non quod per ſe ſit peccatum, ſed tantum hac ſola ratione, quod ſit vel pœna, vel cauſa peccati. Longobard. lib. 2. diſtinct. 32. dicit, concupiſcentiam ante Baptiſmum eſſe & pœnam & culpam: poſt Baptiſmum vero tantum eſſe pœnalitatem. Sed Paulus diſputat, concupiſcentiam quæ in renatis reliqua eſt, non tantum eſſe pœnam, nec tantum cauſam peccati: verum etiam hanc habere rationem peccati, quod non ſit bonum, ſed malum: & tale malum, quod priuatiue & poſitiue repugnet legi Dei, quam Spiritus ſanctus inſcribit in corda credentium. Et Paulus agnoſcit, malum illud per ſe dignum eſſe morte æterna, niſi propter Chriſtum regeretur, & non imputaretur. Inquit enim: Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratias ago Deo meo per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Nulla ergo nunc damnatio eſt iis &c. Manifeſtum igitur eſt, Paulum concupiſcentiam quæ poſt Baptiſmum in renatis reliqua eſt, vocare peccatum: non tantum quod ſit & pœna & cauſa peccati: ſed potiſſimum ideo, quod ſit malum pugnans cum lege Dei: quod tantum quia ineſt, in æternam mortem pertraheret (ſicut inquit Auguſtinus) niſi propter Chriſtum non imputaretur.

Pontificij.

Reſtat iam quæſtio: An propter hanc rationem, concupiſcentia reliqua proprie & vere poſſit peccatum appellari. Vulgus & politici intelligunt hoc proprie eſſe peccatum, vel quando accedente conſenſu concupiſcentia perficitur, vel quando peccatum peccatores reatu obſtrictos tenet. Et iuxta hunc modum, negat Auguſtinus concupiſcentiam cui renati per ſpiritum reſiſtunt, vere eſſe peccatum. Paulus verò de hoc politico iudicio inquit, Roman. 7. Concupiſcentiam non agnouiſſem eſſe peccatum, niſi lex diceret, Non concupiſces. Cumque iuxta Auguſtinum, diſcrimen ſit inter concupiſcere, & poſt concupiſcentias ire: alterum Paulus antea aliquo modo intellexit eſſe peccatum: ſed prius illud, concupiſcere, ſcilicet proprie & vere eſſe peccatum, dicit ſe non cognouiſſe niſi ex lege Dei. Paulus igitur ex lege & ſecundum legem Dei pronunciat concupiſcentiam eſſe peccatum. Auguſtinus verò, eo modo ſicut vulgus peccatum intelligit, negat vere eſſe peccatum. Quæro iam, vter proprie loquatur, Auguſtinuſne ex vulgi vſurpatione, an vero Paulus ex legis diuinæ ſententia? Ego arbitror quid vere & proprie ſit peccatum, ex Paulo pronunciante ſecundum legis diuinæ ſententiam, ſumẽdum & diſcendum eſſe: quicquid ſit de vulgari vſurpatione vocabuli peccati, quam Auguſtinus ſequitur. Sed vt antea dixi, de rebus ipſis prius conſtituendum eſt cum Pontificiis: ne ex æquiuocatione vocabuli peccati, quærant λογομαχίαν. An ſcil. concupiſcentia quæ in renatis reliqua eſt, ſit vel bonum, vel indifferens, vel malum: & tale malum quod pugnat cum lege Dei, quodq́; reum facit hominem æternæ damnationis, niſi propter Chriſtum non imputaretur. Conſtitutis autem rebus, poſtea de vocabulis ſeu appellationibus facilis eſt ratio. Non enim res vocabulis, ſed vocabula rebus ſeruiunt & accommodanda ſunt. Hæc ſunt Scripturæ fundamenta in hac quæſtione.

De concupiſcentia quæſtio ad Pontificios.

VETERVM SENTENTIA de Concupiſcentia.

Tridentinum vero decretum aſſeuerat, Eccleſiam Catholicam nunquam ita intellexiſſe, quod concupiſcentia in renatis vere & proprie peccatum ſit. Dicendum igitur aliquid eſt, quid vetuſtiſſimi Patres, de concupiſcentia quæ in renatis reliqua eſt, ſenſerint. Et ne longius eamus, ex illis veterum teſtimoniis, quæ Auguſtinus lib. 2. contra Iulianum collegit, quia valde illuſtria ſunt, oſtendemus quæ fuerit veteris Eccleſiæ ſententia. Ex Ambroſio Auguſtinus vocat vitia noſtra, quæ legi mentis ex lege peccati reſiſtunt: illorum reatus quidem in Baptiſmo periit, infirmitas vero manſit. Item Ambroſius vocat iniquitatem, non illam quæ deletur in Baptiſmo, illorumque peccatorum quæ fecimus fuit, quæ cuncta remiſſa ſunt, atque omnino iam non ſunt. Iſtam vero legem peccati, cuius manentis reatus in ſacro fonte remiſſus eſt, Ambroſius propterea vocauit iniquitatem: quia iniquum eſt vt caro concupiſcat aduerſus ſpiritum, quamuis adſit in noſtra renouatione iuſtitia. Hæc Auguſtinus ex Ambroſio. Ibidem Ambroſius dicit, quandam delectationem eſſe diuino mandato aduerſam, & de illa Paulum loqui, cùm inquit. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Ambroſius igitur noſtram ſententiam, ipſiſſimis verbis reddit & exprimit.

Auguſtinus.

Hilarius vocat corpora noſtra omnium vitiorum materiam. Mala quæ in nobis ſunt, maliciam per conditionem originis. Et vbi expreſſe de renatis, qui concupiſcentiæ repugnant, Hilarius loquitur, inquit: Memores illa ipſa corpora noſtra, omnium vitiorum eſſe materiam: per quæ polluti & ſordidi, nihil in nobis mundum, nihil innocens obtinemus. Et Cyprianus apud Auguſtinum malis motibus de origine venientibus fortiter reſiſtens, inquit: Ne quiſquam ſibi de puro atque immacu-

lato pectore blandiatur, vt innocentia ſua fretus, medicinam non putet adhibẽdam eſſe vulneribus, cum ſcriptum ſit: Quis gloriabitur, caſtum ſe habere cor? Aut quis gloriabitur, mundum ſe eſſe à peccatis? Si autem nemo ſine peccatis eſſe poteſt, quiſquis ſe inculpatum eſſe dixerit, aut ſuperbus aut ſtultus eſt &c. Obſecro autem Lectorem, vt hæc Hilarij & Cypriani verba conferat ad decretum Tridentinum, quod affirmat, in Baptiſmo ita tolli quicquid habet veram & propriam rationem peccati, vt renati efficiantur innocentes, immaculati, puri, innoxij. Patres certe plane contrarium dicunt: & tamen non verentur Tridentini, de conſenſu Catholicæ Eccleſiæ gloriari.

Auguſtinus etiam hanc Hilarij ſententiam citat: nos in hoc terreni & morticini corporis habitaculo, mundos eſſe non poſſe, niſi per ablutionem cœleſtis miſericordiæ emundationem conſequamur, poſt demutationem reſurrectionis, terreni corporis noſtri effecta glorioſiore natura. Item, ipſis Apoſtolis, verbo licet iam fidei emundatis atque ſanctificatis, non deeſſe tamen malitiam per conditionem communis nobis originis, Dominus docuit, dicens: Si vos cum mali ſitis &c.

Apoſtoli adhuc mali.

Hæc veterum teſtimonia, quæ Auguſtinus collegit, valde illuſtria ſunt. Hieronymus in 7. cap. Matthæi dicit προπαθείας eſſe primos motus, quando ab initio mouent & irritant, πάθος vero eſſe poſtquam ad illos voluntatis conſenſus acceſſerit: Et de primis motibus dicit: Quamuis habeant culpam, tamen non teneri crimine.

Hieronymus.

Ipſe Auguſtinus reliquam concupiſcentiam vocat malum, & quomodo hoc intelligi velit, declarat per antitheſin: non dicit eſſe bonam, non ſanctam, ſed malam, contra Iulianum lib. 6. c. 6. Et lib. 5. c. 4. inquit: Diſcerne mala quæ per patientiam ſuſtinemus, ab eis malis quæ per continentiam refrenamus, hoc eſt, affirmat concupiſcentiam non tantum eſſe malum pœnæ, ſed & malum culpæ. Cap. 5. vocat vitium, contra quod virtute pugnandum eſt. Eſt igitur vitium tale quod virtuti opponitur lib. 2. contra Iulianum: Lex peccati repugnans legi mentis, quæ in tanti quoque Apoſtoli membris erat, remittitur in Baptiſmate, non finitur. De peccatorum meritis & remiſſione lib. 1. c. 3. Per Baptiſmum Chriſti hoc agitur, vt caro peccati euacuetur. Non autem ſic euacuatur, vt in carne concupiſcentia innata non ſit: ſed ne obſit mortuo, quæ inerat viuo. Nam nec gradibus hoc præſtatur in Baptiſmo, niſi fortè miraculo ineffabili. vt Lex peccati repugnans legi mentis, penitus extinguatur, & non ſit. Tractatu in Ioann. 41. Auguſtinus vocat reliquam concupiſcentiam, languorem obluctantem ſaluti noſtræ. Alibi vocat infirmitatem ſuccumbentem legi Dei. Præcipuè vero obſeruanda eſt Auguſtini ſententia, quæ extat contra Iulianum lib. 5. c. 3. Quia enim Auguſtinus antea diſputauerat, concupiſcentiam in renatis non eſſe vere peccatum, ſed pœnam peccati: Iulianus hoc arripuit, & dixit: Non ergo vituperanda, ſed potius laudanda eſt illa inobedientia carnis, ſi pœna peccati eſt. Attende autem quomodo Auguſtinus illam Iuliani obiectionem, quam ex illius verbis extruxerat, ſoluat. Dicit quædam ſimul eſſe & peccata, & pœnas peccatorum. Et declarat illud hoc exemplo: Sicut cæcitas cordis, & peccatum eſt, quo in Deum creditur: & pœna peccati, qua cor ſuperbum digna animaduerſione punitur: & cauſa peccati, cum mali aliquid cæci cordis errore committitur. Et eandem dicit etiam rationem eſſe cõcupiſcentiæ carnis. Expendamus etiam Auguſtini verba: & diſerte oſtendet ſe non loqui de concupiſcẽtia ante Baptiſmum in renatis: nec de concupiſcentia in renatis, quando regnat vt deſideriis eius obediatur. Inquit enim, cõcupiſcentia carnis, aduerſus quam bonus concupiſcit ſpiritus. Quid vero illa eſt? Pœna, inquit, eſt peccati: quia reddita eſt meritis inobedientis. Eſt & cauſa peccati defectione conſentientis, vel contagione naſcentis. Et hactenus Tridentinum etiam Decretum conſentit. Nunquid vero tantum eſt & pœna & cauſa peccati, ſicut Tridentini contendunt. Sicut etiam Longobardus dicit, ante Baptiſmum eſſe & peccatum, & pœnã peccati. ſed poſt Baptiſmũ, in renatis tantum eſſe pœnalitatem. Sed Auguſtinus diſerte ponit concupiſcentiam carnis, aduerſus quã bonus concupiſcit Spiritus, non tãtum eſſe pœnam & cauſam peccati: ſed præterea adiũgit tertium, eſſe ſcil. etiam peccatum: ſicut multa ſimul ſunt & peccata, & pœnæ peccatorum. Declarat etiam quam habeat rationem peccati: quia, inquit, ineſt illi inobedientia contra dominatum mentis. Hæc manifeſtiſſima eſt retractatio, ſeu explicatio eius quod ante incommodius dixerat, reliquam cõcupiſcentiam non eſſe peccatum, ſed pœnam & cauſam peccati. Cum enim Iulianus ex illis Auguſtini dictis obiectionem formaret, concupiſcentiam non vituperandam, ſed potius laudãdam, ſi non ſit peccatum, ſed pœna peccati: Ibi Auguſtinus agnoſcit & fatetur non ſatis eſſe, quod tantum antea ſæpe dixerat, cõcupiſcentiam in renatis tantum eſſe pœnam & cauſam peccati: ſed addit tertium, eſſe ſcilicet etiam peccatum. Et rationem addit: Quia ſcilicet ineſt ei inobedientia contra dominatum mentis: in qua ſcilicet bonus ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem. Conſideret igitur Lector quo candore Pontificij Auguſtini ſententias, contra apertiſſimam ipſius declarationem eò contrahant, quaſi concupiſcentia in renatis non ſit peccatum, ſed tantum ſit vel pœna, vel cauſa peccati. Operæ pretium autem eſt Lectorem commonefacere, quàm ſycophanticè conentur clariſſimam hanc Auguſtini explicationem eludere. Et aliquot deprauationes recitabo, vt Lectori eo commendatior ſit hæc Auguſtini ſententia. Eccius in Colloquio Wormatienſi, primo dixit Auguſtinum ibi loqui de concupiſcentia in non renatis. Cum vero hoc manifeſtè refutaretur (Auguſtinus enim nominat concupiſcentiam, aduerſus quam bonus concupiſcit Spiritus) ibi Eccius dixit, non eſſe figendum pedem in eo loco, vbi Auguſtinus contra aduerſarium pugnat. Colonienſes contra librum reformationis, his verbis conantur elabi. Fatetur quidem Auguſtinus, concupiſcentiæ in renatis ineſſe obedientiam contra dominatum mentis: ſed non dicit, aiunt, talem inobedientiam in baptizatis, prædominante in eis mente, eſſe peccatum. Atqui Auguſtinus clare dicit, concupiſcẽtiam in renatis hanc ipſam habere rationem peccati, quia ineſt ei inobedientia contra dominatum mẽtis. Andradius meus tale fingit gloſſema: Auguſtinum concupiſcentiam tunc vocare peccatum, quando mens cupiditatum procellis agitata diuinam legem conculcat. Sed hoc manifeſte falſum eſt. Auguſtinus enim dicit, ſe loqui de illa concupiſcentia, aduerſus quam bonus concupiſcit ſpiritus. Et manifeſte diſtinguit defectionem conſentientis, ab inobedientia quæ per ſe ineſt concupiſcentiæ. Auguſtini igitur ſententia eſt, concupiſcentiam in renatis etiam quando non adeſt defectio

Concupiſcentia quare & pœna peccati & cauſa peccati, & ipſum peccatum.

Concupiſcentia in renato quare peccatum.

Eccius.

Andradius.

Colonien.

ctio

ctio conſentientis, ſed quando bonus ſpiritus aduerſus eam concupiſcit, tamen eſſe peccatum: quia inſit ei inobedientia contra dominatum mentis. Superbum ſane oportet eſſe ingenium Andradij, qui quaſi pro imperio contra maniſeſtiſſima Auguſtini verba, ſuas nobis obtrudit deprauationes: ſed talibus, vt video interpretationibus aſſueuit in Concilio Tridentino.

Nos vero illam Auguſtini ſententiam ideo probamus, quia ſumpta eſt ex Paulo Rom. 7. vbi concupiſcentiam vocat peccatum: & addit rationem, quia repugnet legi mentis. Etiam dignum eſt obſeruatione, quod ipſa euidentia diſputationis Paulinæ, coëgit Auguſtinum ſæpe aliter de reliqua concupiſcentia loqui, quam alias vulgari more ſolet diſputare: vt tractatu 41. in Iohannē recitat varias ſignificationes vocabuli peccati. Chriſtus enim vocatur peccatum: infantes ante Baptiſmum habent peccatum: non renati habent peccatum, de quo ſcriptum eſt: qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Renati vero, inquit, liberati ſunt à peccato. Num vero ita, vt ſine omni omninò ſint macula peccati? Audi quomodo loquatur: Liberati, inquit, ſunt à peccato: quia carent criminibus & querela. Sed illa, inquit, eſt inchoata, non perfecta libertas: nondum eſt tota, nondum pura libertas: quia video aliam legem in membris, &c. Item, Quicquid peccatum eſt à nobis antea deletum eſt in Baptiſmo. Sed nunquid quia deleta eſt tota iniquitas, nulla remanſit infirmitas? Certè ſi non remanſiſſet, ſine peccato hic viueremus. Si ergo carne ſeruis legi peccati, fac quod ait Apoſtolus: Non regnet peccatum in mortali corpore noſtro. Non ait, Non ſit: ſed: Non regnet. Quamdiu viuis peccatum neceſſe eſt eſſe in membris tuis ſaltem illi regnum auferatur, non fiat quod iubet. Et ibidem tractans de diſcrimine peccati regnantis & non regnantis, inquit: Non ergo Deus quædam peccata damnat, quædam iuſtificat & laudat. Nulla laudat, ſed odit omnia, ſicut Medicus odit ægritudinem, & id agit curando, vt ægritudo pellatur: Sic Deus gratia ſua hoc agit in nobis, vt peccatum conſumatur. Sed quomodo conſumitur? Minuitur in vita proficientium, in vita conſumetur perfectorum. Audis, per gratiam Baptiſmi minui quidem peccatum, non autem conſumi in hac vita. Et hanc poſtremam Auguſtini ſententiam ideo aſſcripſit, vt Lector cum ea conferat quod Tridentinum Concilium dicit: In renatis nihil odit Deus. Auguſtinus vero dicit, Deum odiſſe peccatum, etiam in renatis: ſed in non renatis ita odit peccatum, vt propterea perſonam odio habeat & damnet. In renatis vero ita odit peccatum, ſicut Medicus propter ægritudinem ægrotum, cuius curationem ſuſcepit, non odit: ſed perſonam quidem ægroti diligit, morbum vero odit: & ita odit, quod ſtudet illum pellere ab ægroto.

Peccatum regnans & non regnans.

ARGVMENTA PONTIficiorum.

Sed vera ſententia ex Scripturæ fundamentis iam confirmata, cui etiam antiquitatis conſenſus accedit, ſupereſt vt de argumentis Pontificiorum quædam dicamus. Et Tridentinum Decretum hoc potiſſimum vtitur argumento: Baptiſati, Deo dilecti effecti ſunt. Ergo in renatis nihil odit Deus: ſed ſunt innocentes, immaculati, puri, innoxij. Et per conſequens, concupiſcentia quæ in renatis manet, non habet rationem peccati. Sed plana eſt reſponſio, ſi conſideretur quod Scriptura tradit, Deum renatos diligere, non ideo quod natura ipſorum omni ex parte perfectè ſit pura, immaculata & innoxia: ſed propter filium Mediatorem, quem in Baptiſmo induimus. Quid enim de immundicie, quæ etiam in renatis hæret, poſt Paulum, Cyprianus & Hilarius ſentiant, ſupra ipſorum verbis oſtenſum eſt. Tridentini vero veteratoriè hoc inuertunt: Quia renatos Deus diligit: ergo nihil eſt in ipſis quod poſſit odiſſe, etiamſi in iudicium vellet cum ipſis intrare, ſed omnia in renatis ſunt pura & immaculata. Scriptura vero fortiter hoc negat. Tradit enim, multa hærere in renatis, quæ Deus poſſet odiſſe & damnare, Romanorum 7. Sed cauſam dilectionis Dei erga nos, collocat extra nos in Chriſto Jeſu, Romanorum 8. Nemo ſeparabit nos à charitate Dei quæ eſt in Chriſto Jeſu Domino noſtro. Vt ita maneat quod Daniel inquit: Tibi Domine iuſtitia, nobis autem confuſio faciei noſtræ. Ita quod Romanorum 8. Paulus dicit: Nihil eſt damnationis iis, qui in Chriſto Jeſu ſunt, Tridentini ita accipiunt, quaſi Paulus doceat, in renatis nihil eſſe damnabile, vel dignum damnatione etiamſi Deus in iudicium nobiſcum intraret. Sed Paulus Romanorum 7. triſti querela materiam mortis in ſua carne, multis verbis deſcribit. Quod vero non damnatur, adſcribit non ſuæ puritati, ſed inquit: Gratias ago Deo per Jeſum Chriſtum. Et addit: Nulla ergo nunc condemnatio eſt iis, qui in Chriſto Jeſu ſunt: hoc eſt, licet in carne renatorum nil habitet boni, ſed ſit corpus mortis: quia tamen in Chriſto Jeſu ſunt, propter ipſum non damnantur. Allegant & hoc Tridentini, quod Paulus dicit Romanor. 6. Conſepulti ſumus cum Chriſto per Baptiſmum in mortem. Sed nunquid ita quod malum originale ſubito & penitùs in carne renatorum extinctum eſt in Baptiſmo? Certe Paulus poſt Baptiſmum renatis præſcribit, vt crucifigant & mortificent veterem hominem. Mortui igitur ſumus peccato in Baptiſmo: quia reatus peccati ſolutus eſt, mortificatio vero inchoata eſt. Et tamen Tridentini, mortem peccati ita interpretantur, quaſi totum malum originale ſimpliciter & penitus ſit mortuum & ſepultum, ita vt nihil amplius reſtet in renatis, in hac vita mortificandum. Et quam reuerenter Scriptura tractetur in Tridentino Concilio, hoc etiam exemplum oſtendit. Scriptura tradit, in Baptiſmo veterem hominem exui, & indui nouum: ſed quantum ad nouitatem attinet, renatos hortatur, vt per totam hanc vitam deponant ſeu exuant veterem, & induant nouum, Epheſ. 4. Coloſſ. 3. Quod ſane non diceret, ſi in baptizatis in hac vita, vel nouitas eſſet perfecta, vt nihil reliquum eſſet vetuſtatis: tunc enim natura prorſus eſſet pura & immaculata. Tridentini vero Patres hoc ita deprauant, quaſi illud exuere, & induere, in Baptiſmo ſubito penitus abſolutum & perfectum eſſet. Ita enim habet ipſorum decretum: Baptizati veterem hominem exuentes, & induentes nouum, immaculati, puri, & innoxij ſunt. Præmittunt autem ſolennem proteſtationem, ſe nolle illud intelligi de imputatione: ergo de inhærente puritate. Et quidem cùm fateri cogantur, renatos adhuc eſſe in actu exuendi veterem, & induendi nouum: pronunciant tamen, ipſos iam eſſe puros & immaculatos: idque nō imputatiue. Quantò rectius Auguſtinus, de peccatorum meritis & remiſſione libro ſecundo, capite octauo inquit: Si in homine interiore perfecta in Baptiſmo nouitas fieret, non diceret Apoſtolus: Et ſi

Primum argumentum Tridem.

Tridentinum decretum.

Auguſtinus.

Digitized by Google

exterior noſter homo corrumpitur: ſed interior renouatur de die in diem. Profectò enim, qui de die in diem adhuc renouatur, nondum totus eſt renouatus. Et in quantum nondum eſt renouatus, in tantum adhuc in vetuſtate eſt, &c. Baptizatos nihil ſane remoratur ab ingreſſu cœli, ſicut Decretum inquit. Sed hoc ideo, quia Chriſto inſiti ſunt, qui eſt iuſtitia noſtra. Tridentini vero hoc ita intelligunt, vt ſi remoto gratiæ vmbraculo, Deus poſt Baptiſmum nobiſcum in iudicium intret: nihil tamen reperire poſſet, quod nos ab ingreſſu cœli remorari poſſet. Tot igitur ſunt Scripturæ deprauationes, quot verba in hoc decreto. Illud vero demum formidabile eſt argumentum, quod dicunt: Concupiſcentia iis, qui viriliter per Chriſti gratiam repugnant, nocere non valet: imo qui legitimè certauerit, coronabitur. Ergo concupiſcentia reliqua non habet veram & propriam rationem peccati. Sed nec Diabolus nocere poteſt ſaluti eorum, qui fide ipſi reſiſtunt, 1. Petri 5. Et qui legitimè contra Diabolum certauerit, coronabitur. Reſpondebo igitur Auguſtini verbis, qui libro 5. capit. 3. contra Iulianum inquit: Eodem modo poſſes etiam malos Angelos à culpa abſoluere. Valde enim diſertus es, & idoneus dicere panegyricum Satanæ, & angelis eius. Neque etiam ideo bona erit concupiſcentia, quia per Spiritum mortificatur *Auguſtinus.* & ſuperatur: ſicut recte dicit Auguſtinus contra Iulianum, libro 6. capit. 8. Neque enim nulla eſt iniquitas, cum in vno homine vel ſuperiora inferioribus turpiter ſeruiunt, vel inferiora ſuperioribus turpiter reluctantur, etiamſi vincere non ſinantur.

Et hæc quidem argumenta Tridentini Patres ſcripto complexi ſunt in ſuo decreto. Præter hæc vero, ſine dubio priuatim alia etiam inter ipſos agitata fuerunt: quorum nobis Andradij liberalitas copiam facit. Sumit autem hoc quod in confeſſo eſt, peccato ineſſe duo: reatum, quo perſonam obſtringit: & turpitudinem, maculam, iniquitatem, ſeu malitiam, quæ in ipſo hæret peccato, vt per ſe ſit aliquid diſplicens Deo. Quando igitur Tridentini dicunt, reliquias concupiſcentiæ in renatis non habere veram *Andradius.* & propriam rationem peccati, Andradius dicit hunc eſſe ſenſum: Non tantum reatum tolli, ſed manente concupiſcentia, ex ipſa tolli maculam, turpitudinem, iniquitatem ſeu malitiam, ita vt in renatis Deus illam non poſſit odiſſe. Hoc Lector bene notet. Præſtruxerat autem Andradius antea, concupiſcentiam per ſe, etiam ante Baptiſmum, propriè non habere rationem peccati, niſi abeſſet iuſtitia originalis qua cohiberetur. Cum igitur in Baptiſmo reddatur iuſtitia reprimens concupiſcentiam, idem illam per ſe non eſſe peccatum. Hoc autem non ſtatim proponit, ſed prius colores aliquos quærit ex Scriptura. Rhetoricè igitur & prolixè declamitat Andradius: An gratiæ Dei, meriti Chriſti, & efficaciæ Sacramentorum tanta ſit imbecillitas, vt non poſſit in Baptiſmo ſubito & penitus tollere quicquid habet peccati rationem? Num igitur, inquit, tantæ ſunt peccati vires, vt nec gratiæ Dei, nec meriti Chriſti, nec Baptiſmi vi a que virtute ſuperari poſſint in Baptiſmo? Plus ne ergo Adæ malitia obfuit, quam Chriſti meritum renatis proſit? &c. Breuiter autem & ſimpliciter reſpondeo: A poſſibili ad ineſſe, non eſſe firmam argumentationem. Poſſet ſine dubio gratia Dei, propter meritum Chriſti, per efficaciam Baptiſmi, ſubito tollere ex baptiſato, totum originale malum, ipſum etiam fomitem concupiſcentiæ, & mortem corporis: quæ tamen Pontificij concedunt manere in renatis. Quid ſi hoc loco ab Andradio mutuarer exclamationes? Tantane igitur imbecillitas eſt ſanguinis Chriſti, quod mala illa ſubito & penitus non poteſt tollere in Baptiſmo? Quid ſi exclamem, blaſphemum eſſe Andradium in virtutem & efficaciam mortis & ſanguinis Chriſti qui concedit mala illa, fomitem ſcilicet & mortem corporis, &c. per Baptiſmum nec ſubito nec penitus in hac vita tolli? Quicquid reſponderit, agnoſcat oportet, inciſum *Quomodo & quo ordine Deus in Baptiſmo renatis operetur.* eſſe neruum illorum argumentorum de poſſibilitate, quæ grandiloquentia tua ſpecioſe exornauit. Simplex enim & vera regula eſt: Quod gratia Dei, meritum Chriſti, & efficacia Baptiſmi, in renatis operetur, quomodo & quo ordine, ſtatuendum eſſe ex verbo Dei, non ex argumentatione à poſſibili. Traditum autem verbum Dei, ſicut ſupra ex teſtimoniis Scripturæ probatum eſt, gratiam Dei in Baptiſmo dare plenam & perfectam indulgentiam omnium peccatorum: mortificationem vero & renouationem in hac vita inchoari, & quotidie augeri in renatis: ſed abſolutionem & perfectionem in altera demum vita fore. Nullum autem eſt dubium gratiam Dei ſubito, & vno momento hoc perficere & abſoluere poſſe. Sed Scriptura teſtatur, Deum certo conſilio hoc non facere in hac vita: neque tamen hoc quicquam derogat efficaciæ gratiæ Dei, & meriti Chriſti. Virtus enim Dei, in infirmitate perficitur. Et etiamſi nulla nobis conſtaret ratio, cur Deus inchoatum renouationis beneficium, in hac vita non velit ſubito perfectum & conſummatum reddere: ſed in magna infirmitate conſeruare, augere, & tandem ad perfectionem deducere, quæ in altera vita futura eſt: ſufficere tamen nobis deberet, quod Scriptura teſtatur, Deum hoc modo & ordine in renatis operari. Et tamen certum eſt, poſſe ipſum vno momento hoc abſoluere. Quod vero illud non facit, bona eius eſt voluntas: cuius certas ipſum habere rationes, non eſt dubium. Rhetoricationes igitur Andradij de poſſibilitate, oppoſita hac ſimplici reſponſione, per ſe concidunt & euaneſcunt.

Addam illuſtrem Auguſtini locum, qui contra Iu- *Auguſtinus.* lianum libro 4. capit. 3. plane eandem tradit ſolutionem: Quaſi, inquit, nos negemus, adiutorium Dei tantum valere, vt hodie nullas concupiſcentias malas habere poſſimus, contra quas vel inuictiſſime dimicemus. Et tamen non fieri, nec tu negas: cur autem non fiat, quis cognouit ſenſum Domini? Non tamen parum ſcio, cum ſcio, quæcunque illa cauſa ſit, quod nec iuſti Dei ſit iniquitas, nec omnipotentis infirmitas. Eſt igitur aliquid in eius abdito altoque conſilio, cur quamdiu viuimus in hac carne mortali, eſt in nobis contra quod mens dimicet noſtra. Eſt etiam propter quod dicamus: Dimitte nobis debita noſtra. Et paulo infrà: Ideo factum eſt in loco infirmitatis huius, ne ſuperbè viueremus, & ſub quotidiana peccatorum remiſſione viuamus. Sed ſiue iſta cauſa ſit, ſiue alia quæ multo amplius me latet: tamen quod dubitare non poſſum quantumlibet proficiamus ſub hoc onere corruptibilis corporis, ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos decipimus, &c. Propter quod & ſancta Eccleſia etiam in talibus ſuis membris, vbi maculam criminis & rugam non habet fallitans, licet contradicente ſuperbia veſtra, non deſinit Deo dicere: Dimitte nobis debita noſtra.

Sed Scripturæ etiam teſtimoniis pugnat An- *Alia argum. Pontificiorum.* dradius: quibus quomodo vtatur, videbimus.

1. Cor. 6.

1. Cor. 6. Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Ergo nihil reſtat in renatis contaminatum. Reſpódeo: Quod attinet ad remiſſionem peccatorum & ad imputationem iuſtitiæ, baptizati, quia Chriſtum qui eſt iuſtitia noſtra, induerunt, habent in ipſo mundiciem perfectiſſimam. Mundicies vero renouationis ſeu ſatisfactionis, tantum inchoata eſt: quæ quotidie creſcere debet, donec perficiatur, quod in altera vita futurum eſt. Et hæc eſt ipſius Pauli explicatio. Ita enim eos, quos 1. Cor. 6. dicit ablutos & ſanctificatos, poſtea 2. Cor. 7. alloquitur: Mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus perficientes ſanctificationem. Ita igitur abluti & mundati ſunt baptizati, vt opus ſit ipſis hac exhortatione. Mundemus nos ab omni inquinamento. Sed inquis: Forte intelligit Paulus inquinamenta ſordium, quas poſt Baptiſmum peccatis actualibus, communicatione cum idolis, contraxerant. Non nego & hoc Paulum comprehendere: ſed in ipſis etiam renatis hærere quod quotidie expurgandum ſit, Paulus oſtendit 1. Cor. 5 vbi renatos dicit eſſe azymos, & tamen debere expurgare vetus fermentum. Nec intelligi hoc poterit reliquos Corinthios eſſe ſine omni vetuſtate, tantum vt inceſtuoſum expurgent. Nam Epheſ. 4. Coloſſ. 3. ipſos renatos alloquitur, cum iubet deponere & exuere veterem hominem. In ipſis igitur renatis reliqua eſt vetuſtas, quotidie expurganda. Ita Iohan. 15. de palmite iam ferente fructum, Chriſtus inquit: Pater meus purgat ipſum, vt plus fructus afferat. Et Epiſtola Iudæ, vocat tunicam à carne inquinatam. Quod autem mundum & purum eſt, non poteſt alterum maculare. Sunt igitur baptizati, mundati: & tamen quotidie opus habent purgatione. Vos, dicit Chriſtus Apoſtolis, mundi iam eſtis propter ſermonem meum: & tamen pater meus quotidie purgat vos. Ita ſanctificati ſunt in Baptiſmo. Sed Paulus hortatur, vt perficiant ſanctificationem. Inchoata igitur, non perfecta eſt in hac vita ſanctificatio. Et plane eodem modo Auguſtinus dictum illud Pauli explicat, contra Iulianum lib. 6. cap. 5. quod Paulus ait: & hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Mutatos eos dixit in melius: non vt concupiſcentia carerent, quod in hac vita fieri non poteſt: ſed vt ei non obedirent, quod in bona vita fieri poteſt: vtque ab eo quo erant vinculo eius obnoxij, liberatos ſe eſſe agnoſcerent.

Auguſtinus.

Argument. ex 1. cap. Epiſt. ad Hebraei.

Ita quod Hebræorum primo ſcriptum eſt: Purgatione peccatorum per ſeipſum facta, conſedit in excelſis. Ibi Andradius vrget (præteritum) quod facta iam ſit purgatio peccatorum. Sed ſi hoc modo libeat aoriſtũ vrgere, dicemus peccata noſtra priuſquam baptizaremur, imo priuſquam naſceremur, purgata fuiſſe. Dicit enim hoc factum, priuſquam in cœlos Chriſtus aſcenderet. Et de ſacrificio quidem Chriſti, quo pro omnibus peccatis in cruce ſatisfecit, hoc verum eſt. Sed noſtra quæſtio eſt, quomodo & quando in nobis fiat peccatorum purgatio? Dicimus autem eam fieri, primo remiſſione, ſolutione reatus, ſeu non imputatione. Deinde mortificatione & renouatione, quæ in hac vita inchoatur, creſcit & augetur, abſoluta autem erit in altera demum vita. Ita prima Ioan. primo: Si in luce ambulamus, communionem habemus cum Deo: & ſanguis filij eius emundat nos ab omni peccato. Et addit Ioannes: Si dixerimus, nos peccatum non habere, nos ipſos ſeducimus, quod ſi confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, vt dimittat nobis peccata, & emundet nos ab omni iniquitate. Complectere iam integram Ioan. ſententiam: Nemo poteſt communionem habere cum Deo, niſi prius habeat purgationem peccatorum. Sed etiam quando iam habent communionem cum Deo, & ambulant in luce, tamen adhuc emundantur à peccato. Et ita emũdati, quotidie confitemur peccata, vt mundet nos ab omni iniquitate. Continua ergo eſt emundatio peccati. Ita Hilarius apud Auguſtinum lib. 2. contra Iulianum dicit, nos in hoc terreni & morticini corporis habitaculo, mundos eſſe non poſſe: niſi per ablutionem cœleſtis miſericordiæ, emundationem conſequamur: poſt demutationem reſurrectionis, terreni corporis noſtri effecta glorioſiore natura. Quibus verbis Auguſtinus addit hanc explicationem: Vides quod Hilarius nec in hac vita mundationem noſtram neget, & tamen humanam perfectionem ſperet: id eſt, perfectioris mundationis in vltima reſurrectione naturam. Ibidem etiam Hilarius explicat, quomodo in renatis per totam vitam fiat purgatio peccati, colluctantium aduerſus nos paſſionum concertatione: conuertente ſcilicet diuina miſericordia malitiam Diaboli ad purgationem noſtram. Cum enim per infirmitatem animi ſurrepentia incentiua reprimuntur, emundamur à peccato per huius victoriæ gloriam. Et tandem concludit: Conſcij igitur illa ipſa corpora noſtra, omnium vitiorum eſſe materiam, per quæ polluti & ſordidi, nihil in nobis mundum, nihil innocens obtinemus: gaudeamus nobis eſſe hoſtem, in cuius concertatione bello quodam dimicemus, &c. Auguſtinus etiam de perfectione iuſtitiæ, mundiciem renatorum in hac vita ita deſcribit: Ingredi ſine macula, non abſurdè etiam ille dicitur, non qui iam perfectus eſt: ſed qui ad ipſam perfectionem irreprehenſibiliter currit, carens criminibus damnabilibus, atque ipſa peccata venialia non negligens mundare eleemoſynis. Ingreſſum quippe hoc iter noſtrum, quo tendimus ad perfectionem, munda mundat oratio, vbi veraciter dicitur: Dimitte nobis, ſicut & nos dimittimus. Vt dum reprehenditur quod non imputatur, ſine macula noſter ad perfectionem habeatur curſus: in qua perfectione cum ad eam peruenerimus, iam non ſit omnino, quod ignoſcendo mundetur. Has veterum ſententias ideo adſcripſi, vt Lector videat, non noſtras eſſe explicationes, quod renati mundi ſint in hac vita, imputatione & inchoatione. Andradius vero hoc vrget, non tantum baptiſatum mundari, ſed ipſa peccata purgari in Baptiſmo. Et quia in peccato duo inſunt, peccati turpitudo, & reatus. ſentit Andradius, non tantum reatum, verum etiam turpitudinem ex concupiſcentia, quæ in renatis manet, in Baptiſmo tolli. Erit igitur id quod Iuliano Auguſtinus tribuit, concupiſcentia ita per Baptiſmum ſanctificata, vt iam ſit bona, iuſta, & ſancta Dei filia. Sic perge Andradi.

Hilarius. · *Auguſt.* · *Auguſtinus. de munditie renatorum in hac vita.*

Aude aliquid breuibus Gyaris & carcere dignũ,
Si vis eſſe aliquid.

Argumentũ Pontificiorũ, ex Epiſt. Pauli ad Titum cap. 3.

Ad Titum 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abunde. Nihil igitur reſtat peccati, in illis, in quos Spiritus ſanctus abunde effunditur. Reſpondeo: Paulus non dicit, Spiritum ſanctum renouationem in illo momento, quando homo baptizatur, perficere & abſoluere: ſed effunditur in Baptiſmo ſuper renatos, vt interior homo de die in

Digitized by Google

diem renouetur, Cor. 24. Et in quantum non eſt renouatus, in tantum adhuc in vetuſtate eſt, inquit Auguſtinus. Baptiſmi igitur efficacia, per totam vitam renatorum ſe extendit, & morte demum abſoluitur: donec mortale hoc induat immortale, & corruptibile induat incorruptionem, 1. Cor. 15.

Argum. ex 2. Epiſt. Cor. 6. 2. Cor. 6. Quæ ſocietas luci ad tenebras? quæ participatio iuſtitiæ cum iniquitate? Ergo in baptiſatis nihil reliquum eſt peccati. Reſpondeo: Paulus hoc agit, peccatum mortale non ſtare cum iuſtitia fidei, ſicut vulgo loquimur. Sed Andradius ita intelligit, quaſi non poſſet in vno homine ſimul eſſe vetuſtas & nouitas, caro & ſpiritus, lex mentis & lex peccati. Expoſtulet igitur cum Paulo, qui hoc diſertè affirmare, & crebris repetitionibus inculcare non veretur.

Argum. ex 5. c. Epiſt. ad Epheſ. Epheſios 5. Sanctificauit Eccleſiam, mundans eam lauacro aquæ in verbo, vt exhiberet ipſam ſibi glorioſam, non habentem maculam aut rugam. Hanc Pauli ſententiam Pontificij ſemper ita citant, quaſi Paulus ſcripſerit: Chriſtus mundauit Eccleſiam & ſiſtit eam, in hac ſcilicet vita, ſtatim poſt baptiſmum, ſine macula & ruga, cum Paulus dicat: Mundauit Eccleſiam, vt ſiſtat eam ſine macula & ruga. Sed quando? tunc inquit, quando futura eſt glorioſa. Coniunguntur enim glorioſa, ſine macula & ruga. Tunc autem futura eſt glorioſa, ſicut inquit Paulus ad Coloſſenſes 3. Cum Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos cum ipſo apparebitis in gloria. Et Rom. 5. Gloriamur ſpe gloriæ Dei. Chriſtus ergo nunc Eccleſiam mundat lauacro aquæ in verbo abluens peccata præterita, & pellens ab ea dominationem malorum angelorum. Deinde perficiens eius ſanitates, facit eam occurrere in illam glorioſam ſine macula & ruga. Hæc Auguſtini explicatio, de perfectione iuſtitiæ. Et contra Iulianum lib. 2. citat hanc Hilarij ſententiam: Ipſis, inquit, Apoſtolis, verbo licet iam fidei emūdatis atque ſanctificatis, non deeſſe tamen malitiam per conditionem communis nobis originis, docuit dicens: Si vos cum ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris. Operæprecium vero eſt conſiderare, quod Pelagiam illam Pauli ſententiam, Epheſios 5. planè eodem modo, ſicut nunc Pontificij oppoſuerunt Auguſtino. Ita enim inquit de bono perſeuerantiæ libro 2. cap. 5. etiam hoc Pelagiani audent dicere, hominem iuſtum in hac vita nullum habere omnino peccatum: & in talibus hominibus eſſe iam in præſenti tempore, Eccleſiam non habentem maculam neque rugam: tanquam ſponſa Chriſti non ſit, quæ per vniuerſam terram quod ab eo didicit dicit: Dimitte nobis debita noſtra. Et ad Bonifacium lib. 4. cap. 7. Dicunt Pelagiani, Baptiſmo perfectè homines innouari: atque ad hoc Apoſtoli adhibēt teſtimonium ad Epheſios quinto. Sed ſi dixerint ſe non habere peccatum, reſpondet eis Iohannes, quod ſeipſos decipiant, & veritas in eis non ſit. Si autem confiteantur peccata ſua, cum ſe velint eſſe Chriſti corporis membra: quomodo erit illud corpus, id eſt Eccleſia in iſto adhuc tempore perfecta, ſicut ipſi ſapiunt, ſine macula & ruga: cuius membra non mendaciter confitentur ſe habere peccata? Quapropter & in baptiſmate cuncta dimittuntur peccata, & per ipſum lauacrum aquæ in verbo exhibetur Chriſto Eccleſia ſine macula & ruga. Quia niſi eſſet baptiſata, infructuoſe diceret: Dimitte nobis debita noſtra: donec perducatur ad gloriam, vbi ei perfectius, nulla inſit macula & ruga.

Argum. ex cap. 9. Epiſt. ad Hebræos. Heb. 9. Chriſtus ſemel oblatus eſt, ad multorum exhaurienda peccata. Sed quorum vel tenues reliquiæ manent, exhauſta dici nullo modo poſſunt. Renati igitur nullas vel tenues peccati reliquias habent. Ita Andradius. Primo autem conſideret Lector, quomodo Andradius abutatur verbo exhauriendi, quod in vulgata editione extat: cum textus habeat verbum ἀνενεγκεῖν, quod ſignificat vel offerre, vel portare. 1. Petri. 2. Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. Et textu Hebræorum nono, opponit duo illa: Semel oblatus eſt, vt multorum peccata tolleret, in ſecundo vero aduentu, apparebit ſine peccato. Plena igitur abolitio peccati tunc demum futura eſt.

Et ſi quæ aliæ ſimiles ſententiæ ex Scriptura opponuntur, generalis explicatio & ſolutio conſiſtit in tribus hiſce capitibus. Primo, ſicut Paulus inquit Roman. 8. Liberati ſumus à lege peccati & mortis: quia licet in noſtra carne habitet peccatum, carne ſeruiamus legi peccati: nihil tamen damnationis eſt in iis, qui in Chriſto Ieſu ſunt. Secundo, Mortui ſumus peccato. Roman. 6. Et vetus noſter homo cum Chriſto crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt non amplius ſeruiamus peccato. Tertiò, Cum mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt: Vbi eſt mors ſtimulus tuus: Stimulus autem mortis, eſt peccatum. 1. Cor. 15. Ita generalis eſt Auguſtini reſponſio, contra Iulianum, lib. 6. cap. 5. Ad illam quoque perfectionem quę ſperatur, eodem baptiſmate quod hic accipitur, peruenitur. Et lib. 2. ſanat vitiatum, a reatu ſtatim, ab infirmitate paulatim. Et tractatu 41. in Iohannem: Poſt regenerationem baptiſmi, inquit, precemur medicum, faucij portemur in ſtabulum curandi. Et illuſtris eſt Auguſtini ſententia, quæ omnibus obiectionibus opponi poteſt, libro 2. de meritis peccatorum, cap. 27. Tractans enim quæſtionem, quomodo peccatum quod parenti remiſſum eſt, filio niſi renaſcatur, obſit, reſpondet: Quia renouati parentes, non ex primitiis nouitatis, ſed ex reliquiis vetuſtatis, carnaliter generant. Et addit: Illud præcipuè propter quæſtiones, quæ hac de re motæ ſunt, vel moueri adhuc poſſunt, attendere & meminiſſe debemus: tantummodo peccatorum omnium plenam perfectamque remiſſionem Baptiſmo fieri, hominis vero ipſius qualitatem non totam continuo commutari, ſed ſpirituales primitias in bene proficientibus, de die in diem, nouitate creſcente, commutare in ſe quod carnaliter vetus eſt: donec totum ita renouetur, vt animalis etiam infirmitas corporis, ad firmitatem ſpiritualem incorruptionémque perueniat. Ita Auguſtinus. Andradius vero contendit, non tantum reatum ſolui, verum etiam quicquid in concupiſcentia habet rationem peccati, aboleri. Parentes igitur renouati, tranſmittent ad filios talem concupiſcentiam ex qua quicquid peccati rationem habet, extirpatum eſt. Conciliet Andradius, qua eſt grandiloquentia, hanc ſuam ſententiam cum Auguſtino.

Si vero baptizatus ſtatim moriatur, dicimus cum Auguſtino libro ſecundo, de peccatorum meritis, capite 18. Si continuo cōſequatur ab hac vita migratio: non erit omnino quod obnoxium hominem teneat, ſolutis omnibus quæ tenebant.

Hæc de ſententiis, quæ ex Scriptura opponi ſolent, dicta ſint. Quod enim Andradius ex Hieronymo citat, in Baptiſmo veterem Adamum prorſus inter-

Digitized by Google

interiiſſe: item baptiſmum ex toto nouum hominem facere, nihilque veteris relinqui: oſtendit, quales ſint tortores Patrum Pontificij. Cum enim Paulus vbique clamitet, veterem hominem, licet cum Chriſto in Baptiſmo crucifixum, manere tamen in renatis, ita vt in hac vita ſemper ſit mortificandus, deponendus & exuendus, Rom. 8. Gal. 5. Epheſ. 4. Col. 3. Andradius Hieronymum honorifica afficit contumelia: quaſi contra Paul. ſentiat, veterem hominem in Baptiſmo prorſus interiiſſe, ita vt prorſus nihil vetuſtatis relinquatur in renatis in hac vita. Et hactenus Andradius prætextu qualicunque ex ſcriptura reliquias concupiſcentiæ circumueſtitas in theatro circumduxit; vt ſpecie aliqua ſpectatorum oculos falleret. Audiamus iam porro, quomodo in Concilij penetralibus, de concupiſcentia, quę in renatis eſt reliqua, didicerit philoſophari. Multis aſtruit politicum illud axioma: Nihil habere rationem peccati, niſi ſit voluntarium: Sed Rom. 7. Paulus inquit: Non quod volo, ſed quod odi, facio. Galat. 5. ait: Vt non quæcunque vultis, eadem & faciatis. Ergo concupiſcentia in renatis, quando non accedit cõſenſus, nullam prorſus habet rationem peccati. Quia verò obiicitur, concupiſcentiam etiam in renatis eſſe ἀνομίαν, propterea quia diſſidet à norma legis, & cum illa pugnet: & quia lex eſt norma iuſtitiæ in Deo: quicquid igitur ab illa norma diſſidet, & cum ea pugnat, habet rationem peccati. Argumenti huius mole, premi ſe omnes Pontificij ſentiunt, ideo varias quærunt rimas vt elabantur.
Colonienſes. Colonienſes contra librum reformationis intelligunt, ſi concedatur concupiſcentiam eſſe ἀνομίαν, continuo ſequi, quod habet in ſe veram rationem peccati. Tergiuerſantur itaque legem non accuſare & arguere ipſam concupiſcentiam: ſed hoc tantum, ſi perficiatur concupiſcentia. Pighius vult hoc eſſe abſurdum, ſi dicatur concupiſcentiam ante Baptiſmum in non renatis habere veram rationem peccati, propterea quia à lege Dei diſſidet, & cum ea pugnat: illam verò poſt Baptiſmum in renatis, licet repugnet legi mẽtis, ab omni culpa peccati, & iniquitatis ratione, ita abſoluere, non tãtum vt perſonam baptiſatam non faciat ream, ſed vt ipſa concupiſcẽtia amplius nõ habeat vllam rationem peccati. Hoc
Pighius. Pighius exiſtimat, valde abſurdum eſſe. Ipſe igitur contendit concupiſcẽtiam etiam ante Baptiſmum, non eſſe vllam ἀνομίαν, ſed conditionem naturę bonam, ſanctam & iuſtam. Andradius verò cum Ieſuitis concedit concupiſcẽtiam in renatis eſſe ἀνομίαν, hoc eſt, diſſidere à lege Dei, & cum ea pugnare: & tamen fortiſſime contendit, nullam prorſus habere rationem peccati. Sed quo, inquis, artificio poteſt contra euidẽtiſſima principia diſputare? Audi quæſo. perfricat frontem, & ſuperba voce detonat: non omnem ἀνομίαν eſſe peccatum, ſed ἀνομίαν eſſe genus peccati, ſicut animal hominis. Sicut ergo quoddam animal eſt rationale, quoddã irrationabile: ita forſan quædam ἀνομία erit mala, quædam bona: quædam iuſta, quędam iniuſta quędam iniqua, quędam ſancta: quędam diſplicens Deo, quędam placẽs: quędam erit peccatum. quædam bonum opus, vel ſaltem indifferens. Sed cum diuina voluntas ſit certa & immota norma & virtutis & vitij, quę norma in lege patefacta eſt, vnde Paulus dicit: Per legẽ agnitio peccati. Item: Peccatum non agnouiſſem, niſi lex diceret. Non concupiſces. Quomodo quęſo Andradius firmiſſimum illud axioma poteſt infringere? Reſpondeo: Eludit tantum puerili & frigidiſſimo hoc ſophiſmate: Diaboli & homines ſcelerati repugnant legi Dei: & tamen Diabolus non eſt peccatũ, & impius homo non appellatur peccatum, ſed peccator. Ergo non omne quod legi Dei repugnat, eſt peccatum. De re grauiſſima agitur, quomodo ſcilicet lex Dei doceat agnitionem peccati, quæ rationi ignota eſt. Andradius verò quaſi cum pueris de talis luderet, obiecto ſophiſmate, ridet, non ſoluit argumentum. Peccator & peccatum ſunt coniugata, & peccator ſane non eſt ipſum peccatum. Hoc tamen certiſſimum eſt, ſiue peccato nullum eſſe peccatorẽ: ſed peccatorem & eſſe & dici, ratione peccati, ſeu propter peccatum. Ita homo impius repugnat legi Dei: ſed quomodo? an ratione ſubſtantiæ, an vero ratione peccati, quo vitiata eſt ſubſtantia? Certum eſt autem, nullam ſubſtantiam poſſe legi Dei repugnare, niſi per peccatum, vel ratione peccati. Vſque adeo certum, firmum & fixum eſt, quicquid à norma iuſtitiæ in Deo quæ in lege patefacta eſt, diſſidet, & cum ea pugnat, habere rationem peccati.

In Gręcis vocibus plane nullus eſt locus Ieſuitarum ſophiſmati. Si enim dicã: Impij homines ſunt ἄνομοι, ſed nõ ſunt ipſa ἀνομία: ergo non omnis ἀνομία eſt peccatum. Quàm ridiculum eſt argumentum, omnes intelligunt. Quando vero Ioan. dicit: Peccatum eſt ἀνομία: Latine non poteſt commodius reddi, quam ſi dicamus: Peccatum eſt, quod à lege Dei diſſidet, ſiue quod legi Dei repugnat. Ex illis Latinis vocibus ſumit Andradius poſt Ieſuitas, occaſionem cauillandi, cum non ignoret, cauillum illud in Gręcis vocibus prorſus nullũ habere locum, ſicut ex hoc exemplo intelligi poteſt. 1. Ioan. 5. ſcriptum eſt: πᾶσα ἀδικία, hoc eſt, omne quod iuſtitię repugnat, eſt peccatũ. Iam ex Ieſuitarum logica poſſem tale argumentũ texere: Diabolus & impij pugnant cum iuſtitia, & tamen non ſunt ipſum peccatum: ergo falſum eſt quod Iohannes dicit, πᾶσαν ἀδικίαν, hoc eſt, omne quod cum iuſtitia pugnat, eſſe peccatum. Sed quis talem ſophiſticam cauillandi libidinem non deteſtetur, in re pręſertim tam ſeria? Eadem certe ratione peccatum vocatur ἀδικία, ſicut ἀνομία. quia lex eſt regula iuſtitiæ. Sicut igitur omnis ἀδικία eſt peccatum, ita & omnis ἀνομία eſt peccatum.

Sed Lectorem oro, vt hoc attente conſideret, quod Andradius Tridenti in ipſo Concilio, cum tragicis vociferationibus diu multumque contendiſſet, non omnem ἀνομίαν hoc eſt, non omne quod à lege diuina diſſidet, & cum ea pugnat, peccatum eſſe: poſtea in 5. lib. Ieſuitarum axioma fortiter defendens, pronunciat: Quicquid à Pręlatorum Eccleſiæ, ac maximè à Romani Pontificis iuſſis diſſidet, & cum illis pugnat, immane eſſe peccatum: & maiori ſcelere inuolui illum qui Pontificias, quam qui diuinas leges perfregerit: ſi pręſertim Pręlatorum deſpicientia, & legum Pontificiarum contemptione feratur. Hæc enim ſunt Andradij verba. Et quidem tàm ſtrictè hoc vrget, vt ideo cùm Ieſuitis pronunciare non vereatur, illos eſſe velut Ethnicos & publicanos habendos, qui filij Dei pręſcriptam, & veteris Eccleſię conſuetudinem ſequentes, Romani Pontificis & Prælatorum eius præſcriptione, ab vtraque Chriſti Euchariſtiæ ſpecie ſumenda non retardantur. Huc ſcilicet tendit operoſa illa diſputatio, non omnem ἀνομίαν eſſe peccatum, vt hominum mandata diuinis præferantur. Et quidem Tridenti in ipſo Concilio Andradius illa diſputat.

Profecto neceſſe eſt, Andradium habere nos Germanos non aliter, quam beſtias, & pecora campi:

Digitized by Google

quibus manifeſtiſſimum & firmiſſimum hoc axioma, per tam puerile ſophiſma arbitratur ſe ridendo poſſe extorquere. Sed ſtat contra omnes portas inferorum inuictum axioma: Quicquid in natura rationali diſſidet à norma legis, & cum ea pugnat: ſiue ſit defectus, ſiue ἀταξία, ſiue inclinatio, ſiue actio, ſiue omiſſio, eſt peccatum. Non enim per Philoſophiam, quę de voluntariis tantum actionibus loquitur, agnitio peccati, ſed per legem. Lex verò accuſat & arguit, non tantum conſentire concupiſcētię, vel ire poſt concupiſcentias, ſed ipſum etiam concupiſcere. Et hoc peccatum Paulus dicit ſe non potuiſſe cognoſcere, niſi per legem quæ dicit: Non concupiſces. Hæc firmiſſima fundamenta, Andradius labiis ſuis magniloquis conſpurcare quidem conatur, ſed infringere non poteſt: niſi forſan aliam voluerit fingere normam iuſtitiæ & peccati in Eccleſia, quam quæ eſt in mente diuina, quæ in lege ipſius nobis patefacta eſt. Et ſane diſputans de loco Iacobi: Qui in vno delinquit, reus eſt omnium: non obſcure ſignificat, charitatem qualis & quanta in renatis in hac vita eſt, eſſe normam iuſtitiæ: & quicquid menſuræ huius charitatis non aduerſatur, licet ad legem Dei non congruit, non eſſe peccatum. Et talia cenſet eſſe peccata venialia & ipſam concupiſcentiam. Et alibi magis probat, quod ſcholaſtici dicũt, peccatũ eſſe contra naturam hominis, qualis nunc eſt, quam eſſe ἀνομίας. Sed quid multis diſputo? colligere hinc promptum eſt, Pontificios non curare magnopere ἀνομίαν contra legem diuinam, modo non repugnetur iis, quæ Pontifex in ſcrinio pectoris ſui gerit. Vtile autem eſt, Lectores ſcite, ex traditionibus Concilij Tridentini non ſcriptis, eſſe hanc vnam, non omnem ἀνομίαν eſſe peccatum: Et quid eſt, ſi hoc non eſt legem Dei conculcare? pleno ſcilicet ore fateri, aliquid eſſe ἀνομίαν: & tamen ridere illos, qui propterea coram Deo ſe humiliant, & petunt peccatum illud non imputari? Sed Lector ipſe prophanā hanc Andradij philoſophationem de peccato conſideret.

Eiuſdē generis eſt, quod Andradius in hac diſputatione affirmat, tegere peccata, occultare, non imputare, remittere, Rom 4. Pſ. 32. nihil aliud ſignificare, quam omnes peccati fibras penitus extirpare, ita vt ne veſtigium quidem vllum reliquum ſit. Noua plane eſt hæc Tridentina Grammatica. Ineptiſſimus igitur eſt Paulus, qui tam muliebriter quiritatur, Rom. 7. Si remiſſio peccati ipſas fibras peccati ita extirpat, vt ne veſtigium quidem eius reliquum fiat. Manifeſtiſſime certe dicit Paulus, poſt remiſſionē, peccatum adhuc in carne ſua habitare. Quanta igitur huius rhetoris impudentia eſt, fingere nouam plane Grammaticam, quod tegere, non imputare, remittere, ſit malum ipſum penitus extirpare. Propiciatorium tegens tabulas legis, figura fuit quomodo tegantur peccata. Num verò illud operimentum arcæ, erat extirpatio tabularum legis? Pſ. 32. eſt verbum כסה, quod etiam vſurpatur Prouerb. 12. Homo aſtutus tegit ſententia, hoc eſt, iuxta Andradiũ, extirpat. Ezech. 18 Nudum operiet veſtimento. Ionæ 3. Operient ſe ſaccis. Accommodet huc quæſo Lector nouam Andradij Grammaticam, & mirabilis erit metamorphoſis. Ezech 13. verbum illud vſurpatur de Pſeudoprophetis, fouentibus peccata vano prætextu. Nunquid ibi, bone Andradi, ſignificat peccatum extirpare? Sed Andradius inquit: In Pſal. mox ſequitur, in cuius ſpiritu non eſt dolus. Ma[illegible] autem eſſet dolus, fingere peccata eſſe remiſſa, quæ in [illegible] carne adhuc hæreant. Nihil autem aliud reſpondebo, quam quod Auguſtin. dicit lib. 2. contra Iulianum, de hac Dauidis ſententia: Confitetur etiam peccata iuſtorum, magis aſſerens eos in Dei miſericordia ſpem ponere, quam de iuſtitia ſua fidere. Et ideo non eſt in ore eius dolus: imò in ore illorum omnium, quibus huius veracis humilitatis, vel humilis veritatis perhibet teſtimonium. Opponat hęc Lector Auguſtino dicit confiteri etiam iuſtorum peccata, eſt quod Dauid inquit. In ſpiritu eius non eſt dolus. Andradius verò inquit: In illius ſpiritu non eſt dolus, qui nullum in ſe peccati veſtigium agnoſcit. Et huc accommodat, quod Pſ. 51. petit deleri iniquitatem. Verbum enim מחה ſignificat talem deletionem, ſicut cum patinam quis inuertit & abſtergit, 4. Reg. 21. Sed titulus Pſalmi teſtatur, quod loquatur de peccato actuali: quod iuxta Auguſtinũ, actu tranſit, & reatu manet, quem hoc modo deleri Propheta petit. Sed illo reatu ita deleto, vide quid porro petat Dauid: Multiplicetur ablutio mea, amplius iterum atque laua me ab iniquitate mea. Sed quid opus eſt continuo repetita mundatione, ſi iam deleta eſt iniquitas adulterij? ſicut verbum מחה ſignificat. Id verò Dauid ipſe oſtendit, cum inquit: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, &c. Et hoc dicit 50. ferme annis poſt acceptam circumciſionem. Hoc igitur eſt peccatum illud, quod Pſ. 32. petit tegi, pro quo omnem ſanctum orare neceſſe ſit.

Sed non dubito, pium Lectorem iamdudum pertæſum Andradianæ impudentiæ, quæ digna propediem erit galero Cardinalitio. Vnum igitur tantum adhuc addam, vere magiſtrale Andradij artificium. Sententiam Ioannis: Si dixerimus nos peccatũ non habere, &c. ita conſpurcat, vt contendat intelligendam eſſe, de actualibus ſolum peccatis, & de adultis hominibus qui propria ſe actione poſſunt commaculare: quando ſcilicet flammæ concupiſcentiæ, ſubitum aliquem voluntatis aſſenſum ſecum rapiunt. Et Lectorē oro, vt attente conſideret, quorſum diſputationes Pontificiorum de reliqua in renatis cōcupiſcentia tendant. Auguſtinus lib. 2. de peccatorum meritis, diſputat, excepto vno homine Ieſu Chriſto, neminem vel fuiſſe, vel eſſe in hac vita ſine peccato. Et alibi dicit: Si omnes ſancti & ſanctæ in vnum congregentur & rogentur, omnium vnam fore vocē: Si dixerimus, nos peccatum non habere, &c. Sed Andradius nuper in Tridentino Concilio dicit: 1. Infantes baptizatos, & qui ad adultam ætatem non peruenerunt, non comprehendi illa ſententia. 2. Quando homo eſt ſine peccatis actualibus, ſicut eſt in ſomno: tunc iuxta Andradium, non comprehenditur in illo dicto Iohan. 3. Quando concupiſcentia quieſcit, aut etiam quando mouetur: ſi non rapiat ſecum voluntatis aliquem aſſenſum, tũc adultus non habet peccatum. Sit igitur & hæc vna ex traditionibus Tridentini Concilij non ſcriptis: Inter renatos in hac vita valde multos eſſe qui contra Iohannis teſtimonium vere dicere poſſent, ſe peccatum non habere: quia multi ſunt baptiſati, qui ad ætatem adultam nondum peruenerunt. Et Andradius Tridenti In Concilio dicit, Iohannis ſententiam de adultis tantum intelligendam, ipſos etiam adultos renatos, in hac vita valde ſæpe eſſe ſine peccato: nam quando dormiunt, non maculant ſe actuali aliquo peccato. Et quando concupiſcentia quieſcit, aut quando ita ipſi reſiſtitur, vt nullum voluntatis aſſenſum ſecum rapiat, tunc iuxta Pontificios non eſt peccatum. Renati igitur adulti, in maiori vitæ huius parte, poterunt

Axioma firmiſſimum.

Digitized by Google

terunt contra Ioannem teſtimonium dicere, ſe peccatum non habere. Corrigenda igitur erit Ioannis ſententia, vt tantum de quibuſdam renatis in hac vita, & non ſemper, ſed aliquando tantum verum ſit. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, veritas in nobis non eſt. Si cum truncis & ſtipitibus, qui nihil intelligunt, Andradius negotium haberet, non poſſet maiori libidine, quæcunque ipſi libent, ſine probatione dictitare. Nam ne mentionem quidem dignatur facere, quod Paulus Rom. 7. tam triſti querela peccatum inhabitans deplorat: quod ideo vocat peccatum inhabitans, vt recte intelligi poſſit, quod Ioannes dicit. Si dixerimus nos peccatum non habere &c.

Imò ex illa ſua ſententia Andradius affirmat, renatos nec omnes, nec ſemper in hac vita opus habere illa precatione: Dimitte nobis debita &c. quia nec ipſa concupiſcentia, nec motus eius, ſi non accedat conſenſio, ſint peccata vel debita. Atqui Chriſtus ideo vocat debita: quia quæ efflagitat nec habere, nec præſtare poſſumus in hac vita, ea perfectione ſicut lex poſtulat. Illa igitur, quæ etiam inchoata nouitate, legi flagitanti adhuc debemus, recte petimus dimitti, ſicut Dauid facit Pſalm. 51. Non ignoro Auguſtinum aliquando dicere, propter concupiſcentiam reliquam renatos non dicere: Dimitte &c. ſed propter actualia peccata. Sed idem Auguſtinus Epiſt. 29. inquit: Quamdiu caritas augeri poteſt, profecto illud, quod minus eſt, quam debet, ex vitio eſt, ex quo vitio non eſt iuſtus in terra, qui faciat bonum, & non peccet, propter quod vitium ſi dixerimus, quod peccatum non habemus &c. (aduerte hoc Andradi) propter quod etiam quantumlibet profecerimus, neceſſarium eſt nobis dicere; Dimitte nobis debita noſtra, cum iam omnia dicta, facta, cogitata dimiſſa ſunt. Idem de verbis Apoſtoli Sermo. 1. Sed ſufficit, inquis mihi, quod in baptiſmo accepi remiſſionem omnium peccatorum. Nunquid quia deleta eſt iniquitas, finita eſt infirmitas? Adhuc carnem fragilem portas, adhuc corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, adhuc vtiq; dicis, donec ſanentur languores tui: Dimitte nobis debita noſtra. Hæ ſententiæ, quia cum ſcriptura congruunt, eſſent producendæ. Sed hoc eſt artificium Pontificiorum, vt ex Patribus ſententiam aliquam arripiant, quam contra ſcripturam torquere poſſint, etiam cum non ignorent, Patres alibi rectius ſentire & loqui.

Sed ſatis ſit de hoc loco, in quo Andradij nimis inſolens impudentia, longius quam conſtitueram, me prouexit: Lectorem autem oro, vt ſecum reputet, quid in reliquis fidei articulis exiſtimet ſibi à Concilio Tridentino expectandum: in cuius penetralibus, de peccato tam frigide, tam leuiter & prophane philoſophantur, vt totam religionem ridere non obſcure videantur: id quod ex ſequentibus magis adhuc manifeſtum euadet.

AN BEATA MARIA VIRGO SINE PECCATO ORIGINALI concepta ſit.

APPENDIX DECRETI V. SESSIONIS Tridentini Concilij.

Declarat tamen hæc ipſa ſancta Synodus, non eſſe ſuæ intentionis, comprehendere in hoc decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam Virginem Mariam Dei genitricem: ſed obſeruandas eſſe conſtitutiones felicis recordationis Sixti Papæ IIII. ſub pœnis in iis conſtitutionibus contentis, quas innouat.

EXAMEN.

Scriptura vbi de peccato originali loquitur, vnicum tantum hominem Ieſum Chriſtum, qui à Spiritu S. conceptus, peccatum non nouit, excipit. Talis enim decebat nos Pontifex ſanctus, innocens, immaculatus, ſegregatus à peccatoribus, quæ Græce ſignificantius dicuntur: ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν. Hebr. 7. De reliquis verò hominibus omnibus, qui ex commixtione viri & fœminæ naſcuntur, ſine exceptione vniuerſalem profert ſententiam, Rom. 5. Per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſit, in quo omnes peccauerunt. 1. Corinth. 15. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes viuificabuntur. Epheſ. 2. Eramus & nos natura filij iræ, ſicut & cæteri. Eodem etiam modo vetus Eccleſia, & ſenſit, & docuit. Auguſtinus quidem de natura & gratia cap. 36. dicit: De ſancta Virgine Maria, propter honorem Domini, nullam prorſus cum de peccatis agitur, habere volo quæſtionem. Inde enim ſcimus, quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere ac parere meruit, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum &c. Et hoc quidem eo trahunt, quaſi ſentiat, Mariam non comprehendi in ſententiis Scripturæ quæ de peccato originali loquuntur. Sed quia diſerte dicit: Mariæ gratiam collatam ad vincendum peccatum, manifeſtiſſimum eſt, quod non ſentiat Mariam ſine peccato conceptam fuiſſe, alias enim non opus fuiſſet conferri ipſi gratiam ad vincendum peccatum. Ideo etiam vbique de peccato originali generaliter loquitur, & tantum Chriſtum excipit. De fide ad Petrum c. 23. Firmiſſime tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum peccato originalis naſci, impietati ſubditum, mortique ſubiectum, & ob hoc natura filium iræ naſci. De nuptiis & concupiſcentia: Ideo Chriſtus non de concubitu naſci voluit, vt hinc etiam doceret, omnem qui de concubitu naſcitur, carnem eſſe peccati: quandoquidem ſola, quę non inde nata eſt, non fuit caro peccati. Ambroſius in Lucam: Solus enim per omnia ex natis de fœmina, ſanctus Dominus Ieſus, qui terrenæ contagia corruptelæ, immaculati partus nouitate non ſenſit. Idem in Iſaiam: Omnis homo mendax, & nemo ſine peccato, niſi vnus Deus. Seruatum eſt ergo, vt ex viro & muliere, id eſt, per illam corporum commixtionem, nemo videatur eſſe expers delicti. Qui autem expers delicti, expers eſt etiam huius conceptionis. Et quidem Auguſtinus dicit, eum qui contrarium ſentiat, repugnare Scripturæ. De perfectione iuſtitiæ: Quiſquis eſſe vel fuiſſe in hac vita aliquem hominem, vel aliquos homines putat excepto vno Mediatore Dei & hominum, quibus neceſſaria non fuiſſet remiſſio peccatorum, contrarius eſt diuinæ Scripturæ, vbi Apoſtolus ait: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccauerunt. Et contra Iulianum lib 5. c. 9. pronunciat eſſe hæreſin, vbi enim dixiſſet: Si abſq; dubio caro Chriſti non eſt caro peccati, ſed ſimilis carni peccati, quid reſtat vt intelligamus, niſi ea excepta, omnem reliquam humanam carnem eſſe

Digitized by Google

peccati? Et paulò poſt ſubiicit: Quiſquis hoc negat, deteſtandus hæreticus inuenitur. Et ibi manifeſte affirmat, Mariam in concupiſcentia originali conceptam, inquit enim: Hinc apparet, illam concupiſcentiam, per quam Chriſtus concipi voluit, feciſſe in genere humano propaginem mali. Quia Mariæ corpus, quamuis inde venerit, tamen eam non traiecit in corpus, quod non inde concepit.

Bernhardus. Bernhardus etiam dicit: Excepto homine Chriſto, vniuerſos reſpicit, quod vnus humiliter confitetur: In iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.

Hæc fuit veteris veræ & purioris Eccleſiæ ſententia, ex Scripturæ clariſſimis teſtimoniis extructa. Et quidem Longobardus etiam lib. 3. diſt. 3. inquit: Sane dici poteſt & credi, iuxta Sanctorum atteſtationes conuenientiam, ipſam verbi carnem prius peccato fuiſſe obnoxiam, ſicut reliqua virginis caro, ſed Spiritus ſancti operatione mundatam, ita vt ab omni contagione immunis, vniretur verbo. Fuit igitur Longobardi adhuc tempore ignota opinio, Mariam ſine peccato originali cõceptam. Sed conſideret Lector, quando primum abſque verbo, ſpecie aliqua bonæ intentionis à Scripturæ teſtimoniis paululum diſceditur, quid tandem conſequatur. Longobardus enim arrepta occaſione ex Auguſtini verbis, incipit ſine verbo Dei diſputare, fieri potuiſſe, cum Maria ex Spiritu ſancto conciperet Chriſtum, quod & ipſa ſimul tota ab omni peccato, etiam ab ipſo fomite mundata, & penitus liberata fuerit. Sed qui Longobardum ſecuti ſunt, non contenti fuerunt illa opinione: ſed longius progreſſi, cœperunt illa diſputare. Mariam cum primum in peccato originali concepta fuiſſet, poſtea in vtero ſanctificatam, ſine peccato natam fuiſſe. Et cum nullo Scripturæ teſtimonio hoc probari poſſet, Apocrypha hiſtoria natiuitatis Mariæ, quæ nunc in proteuangelio Iacobi extat, primo tanquam opinio non omnino improbanda propoſita, poſtea verò tanquam Canonica veritas approbata fuit. Cumque iam in duabus de Maria Virgine quæſtionibus, extra Scripturæ limites exceſſum fuiſſet, in ſcholis quidam diſputare cœperunt, Mariam Virginem etiam conceptam fuiſſe ſine peccato originali. Cuius opinionis patronus Scotus poſtea factus eſt. Nullo verò verbi Dei teſtimonio, hoc oſtendere potuerunt, imò ne conati quidem ſunt, ſed ratiocinabantur à poſſibili, Chriſtum potuiſſe matrem ſuam in ipſa conceptione, ab omni originalis peccati contagio præſeruare: & hoc conuenire dignitati & honori matris Domini. Huic verò opinioni, quia non tantum ſine verbo Dei & teſtimoniis antiquitatis proponebatur, verum etiam pugnabat cum manifeſtis Scripturæ teſtimoniis, multi tunc contradixerunt: vt Thomas, Bonauentura, Gregorius de Ariminio, &c. Paulatim tamen feſtum Conceptionis Mariæ, in quibuſdam locis inſtitui cœpit. Sed erant tamen multi qui contradicerent, ſicut teſtatur etiam gloſſa de Conſecrat. diſtinct. 2. c. prouocandum. Et magnis contentionibus res acta fuit, non in ſcholis tantum, verum etiam pro concione, coram populo, cum vna pars Scripturæ teſtimoniis, & antiquitatis ſuffragiis pugnaret, altera verò pars, ex dignitate & excellentia prærogatiuarum Mariæ ratiocinaretur, & probationis loco afferret reuelationes, miracula & ſimilia. Tandem verò anno Domini 1483. Sixtus Pontifex Romanus authoritatem ſuam interpoſuit. Sed quomodo? Num ex Scriptura quæſtionem illam diiudicari voluit? Nequaquam. Sed quia nondum ſit à Romana Eccleſia, & Apoſtolica ſede deciſum, ideo vtramque opinionem liberam eſſe, ita vt neutra accuſanda aut damnanda ſit hæreſeos: & tamen quam ſententiam ipſe magis probet, non obſcure indicat. Quia enim Romana Eccleſia tunc celebrabat feſtum Conceptionis Mariæ, edicit ne quis reprehendat illam opinionem, propter quam feſtum inſtitutum erat, quod ſcilicet Maria ſine peccato originali concepta eſſet. Iam enim antea anno Domini 1466. conſtituerat, propoſita prolixa indulgentiarum nundinatione, feſtum de mira Conceptione Mariæ Virginis, cum peculiari officio, in quo aſſeritur ſine peccato originali concepta, ab omnibus fidelibus celebrandum. Et anno Domini 1439. Concilium Baſilienſe, Seſſione 36. definit, opinionem illam, quod Maria nunquam ſubiacuerit peccato originali, ſed ſemper immunis fuerit ab omni originali & actuali culpa, ab omnibus catholicis tenendam & amplectendam, nulli que de cætero licitum eſſe in contrarium prædicare vel docere. Hæc recenſui, vt rectius intelligatur, quid appendix Tridentini decreti velit: vbi obiter dicit, de Conceptione Mariæ Virginis obſeruandas conſtitutiones Sixti IIII. vt ſcilicet primò liberum ſit, extra, præter aut etiam contra verbum Dei opinari, an beata Maria Virgo concepta fuerit ſine peccato originali. Secundò, ne ex Scriptura reprehendatur opinio illa, aſſerens ipſam in conceptione & animatione, ab omni penitus originalis peccati contagio præſeruatam fuiſſe. Tertiò, ne quis auſit ſignificare, ſibi non per omnia probari reuelationes, miracula &c. quibus opinio illa, præter & contra Scripturam ſtabilitur. Quartò, vt feſtum Conceptionis Mariæ, cum indulgentiis Papalibus, reſpectu illarum cauſarum, propter quas inſtitutum eſt, religioſe ſeruetur. Sed hæc quia valde craſſa ſunt, Tridentini Patres retineri quidem volunt, ſed nudare verentur. Inuoluunt igitur generalitate quadam, quæ tamen non ita obſcura eſt, quin animaduerti poſſit. Illam igitur generalitatem lectori paucis euoluam, & explicabo. Sixtus cauſas cur feſtum Conceptionis Mariæ celebrandum ſit, has recitat. Quia Maria eſt via miſericordiæ, mater gratiæ, pietatis amica, humani generis conſolatrix, pro ſalute fidelium, qui delictorum onere grauantur, ſedula oratrix, & peruigil ad regem, quem genuit, intercedit, ideo debitum reputamus, vniuerſos fideles celebrare feſtum de mira eius conceptione, vt exinde fiant eiuſdem Virginis meritis, & interceſſione diuinæ gratiæ aptiores. Et ordinamus, vt qui celebrationi interfuerint, eãdem indulgentiam & remiſſionem peccatorum conſequantur, quam conſequuntur in feſto corporis Chriſti.

Anshelmus. Anshelmus originem feſti de Conceptione Mariæ ita deſcribit, quod Abbati cuidam in periculo naufragij, Mariam miſerorum, & deſperatorum ſpem deuote inuocanti, vir quidam à Maria miſſus apparuerit, qui reuelaret, ſi periculum illud euadere vellet, vt promitteret, ſe diem Conceptionis Mariæ, ſexto Idus Decembris velle celebrare, & celebrandum prædicare. Et concludit Anshelmus: Nos ergo fratres, ſi portam ſalutis volumus apprehendere, Dei genitricis conceptionem dignis officiis celebremus, vt ab eius filio digna mercede remuneremur. Alia legenda narrat Mariam clerico cuidam apparuiſſe, & dixiſſe: Si conceptionis meæ feſta annuatim ſexto Idus Decembris ſolenniter celebraueris, & colenda prædicaueris, mecum in regno

regno vnigeniti mei laureatus eris. Et ratio ibi redditur, quare Mariæ & Chriſti, non verò aliorum etiam Sanctorum, conceptiones celebrentur. Digne enim hanc dominationem ſuper cæteros ſanctos illa debet habere, per quam omnes ſancti ſanctificantur & beatificantur. Dicitur enim Chriſtus, Sanctus ſanctorum, & hæc, Sancta ſanctorum. Celebremus igitur dignis officiis eius conceptionem: vt ipſius meritis & precibus, à ſecularibus curis, & à cunctis vitiis mereamur eripi, & ad gaudia Paradiſi perduci. Subiunguntur etiam in legenda, varia miracula, quibus ipſa Maria peculiaribus apparitionibus approbarit illam ſententiam, quod ſine omni penitus originali peccato concepta fuerit, & quod per multa prodigia punierit illos qui excepto vno homine Ieſu Chriſto vniuerſalem Scripturæ definitionem ſequantur: In peccatis concepit me mater mea.

Hæc omnia, & his ſimilia, complectitur appendix decreti Tridentini, quod iubet obſeruate conſtitutiones Sixti IIII. Et arbitror, quoſdam inter ipſos pudore retractos, noluiſſe vt nominatim & expreſſe talia recenſerentur. Quia tamen nihilominus retinenda & ſtabilienda fuerunt, viſum fuit illa generalitate quadam inuoluere, quam Lectori iudicaui paucis explicandam eſſe.

Si quis verò ſcire cupit, quæ ſit Tridentini Concilij de conceptione Mariæ ſententia, videri ſane poſſet, quia mentio fit conſtitutionum Sixti, quod diſputationem illam relinquat ſub libera opinandi licentia, ſed verba diuerſum omnino oſtendunt. Cum enim dixiſſent, Adamum transfudiſſe peccatum in omne genus humanum, mox adiiciunt appendicem: Declarat tamen hæc ipſa Synodus non eſſe ſuæ intentionis, comprehendere in hoc decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam Virginem Mariam. Quibus autem documentis oſtendunt, ab expreſſis generalibus Scripturæ ſententiis de peccato originali, Mariam Virginem eſſe excipiendam? Num ſacra Scriptura ita docet? Non docet. Num forſan fit mentio apud veteres huiuſmodi alicuius traditionis, quaſi ab Apoſtolis acceptæ? Non fit. Num forſan vetus Eccleſia ita ſenſit? Num Patres ita docuerunt? Neque hoc oſtendi poteſt. Sed allegantur reuelationes, finguntur miracula. Supra autem oſtendimus, quomodo Auguſtinus contra Petilianum ex Scriptura probet: In rebus fidei, poſt conſtitutum Scripturæ Canonem, nec reuelationibus, nec miraculis, præter aut contra ſcripturam credendum eſſe, multa enim talia fingi ab hominibus, & ſi non fingantur, ſcripturam tamen præmonere, ne illis contra verbum credamus. Deut. 13. Matth. 24. 2. Theſſ. 2. Nec ſcripturam igitur, nec traditiones curant Pontificij, quando volunt nouos fidei articulos condere, ſed ſolum fundamentum eſt, quod Perſius inquit:

Quod volumus, ſanctum eſt.

Vel ſicut Canoniſtæ loquuntur: voluntas Papæ eſt ipſi pro lege, in his quæ vult.

Nihil autem hac diſputatione detractum volo dignitati beatæ Mariæ Virginis. Amplector etiam ſumma animi reuerentia, quod ipſa canit: Ex hoc beatam me dicent omnes generationes, quia magna mihi fecit, qui potens eſt. Sentio autem ita recte beatam prædicari Mariam Virginem, ſi ea ipſi tribuantur, quæ & Scripturæ conſentanea ſunt, & inde probari poſſunt, vt ſanctum ſit nomen Domini. Nec vlla alia celebratio ipſi grata eſſe poteſt.

DE OPERIBVS INFIDELIUM, *ſeu non renatorum.*

SEXTÆ SESSIONIS TRIDENTINI Concilij capitulum, de imbecillitate naturæ & legis, ad iuſtificandos homines.

Primum declarat ſancta Synodus, ad iuſtificationis doctrinam probe & ſincere intelligendam, oportere vt vnuſquiſque agnoſcat & fateatur: quod cum omnes homines in præuaricatione Adæ innocentiam perdidiſſent, facti immundi, & (vt Apoſtolus inquit) natura filij iræ (quemadmodum in Decreto de peccato originali expoſuit) vſque adeo ſerui erant peccati, & ſub poteſtate Diaboli ac mortis, vt non modo gentes per vim naturæ, ſed ne Iudæi quidem, per ipſam etiam literam legis Moyſi inde liberari aut ſurgere poſſent, tametſi in eis liberum arbitrium minime extinctum eſſet, viribus licet attenuatum & inclinatum.

CANON I.

Si quis dixerit, hominem ſuis operibus, quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam fiant, abſque diuina per Chriſtum Ieſum gratia poſſe iuſtificari coram Deo, anathema ſit.

CANON VII.

Si quis dixerit, opera omnia, quæ ante iuſtificationem fiunt, quacunque ratione facta ſint, vere eſſe peccata, vel odium Dei mereri: aut quanto vehementius quis nititur ſe diſponere ad gratiam, tanto eum grauius peccare, anathema ſit.

EXAMEN.

Dixi aliquoties, Andradij ſcriptionem, quam in Concilio, iuſſu Patrum inſtituit, ad hoc prodeſſe, vt Decreta Concilij rectius intelligere, & penitius introſpicere poſſimus. Concluſiones enim ſaltem, ſeu (vt vocant) nudas deciſiones, Decreta nobis proponunt: Andradij verò beneficio iam incipimus in ſingulis ferme decretis, arcana quædam cognoſcere, quæ ſcilicet fuerint in Concilio diſputata & deliberata, quo artificio decreta condita, & quo ſenſu Patres voluerint illa accipi. Cuius valde luculentum exemplum, hic locus nobis præbebit. Neque enim facile quis diuinaret, quid ſibi vellent duo illa contraria decreta.

1. Omnes homines propter peccatum originale, vſque adeo eſſe ſeruos peccati, & ſub poteſtate Diaboli ac mortis, vt non modo gentes per vim naturæ, ſed nec Iudæi quidem, per ipſam etiam literam legis Moyſi inde liberari ac ſurgere poſſent.

2. Quod iubent anathema eſſe, ſi quis dixerit, opera quæ ante iuſtificationem fiunt, quacunque ratione facta ſint, vere eſſe peccata. Sed hæc myſteria Andradij reuelationes nobis pandent. Eius igitur explicationem, remoto grandiloquentiæ ipſius ſtrepitu ſimpliciter recitabo.

ANDRADII SENTENTIA, de Operibus infidelium.

I. Narrat Canonem 7. conditum propter illos, qui naturæ deprauationem ita amplificant, vt dictitent nihil ab ea, quamdiu iuſtitiæ expers fuerit, emanare, peccati turpitudine & culpa non contaminatum, niſi prius iuſtitia fuerit informata, & per Spiritum renouata. Sententia igitur illius Canonis, iuxta Andradij declarationem, hæc eſt, ab impiis, in quibus nec perſona Deo eſt reconciliata, nec naturę *Sententia Canonis 7.*

Digitized by Google

renouatio per ſpiritum inchoata, imò qui iuſtitiæ de qua Paulus diſputat, expertes ſunt, multa opera emanare, quæ omni peccati turpitudine & culpa careant. Recito enim Andradij verba, qui addit: Sed quid in huiuſmodi operibus deſideretur, non tam iuſtitiæ, quam diuinæ cognitionis defectui adſcribendum eſſe.

II. Quia non poteſt negare, Auguſtinum & Proſperum ex Scripturæ ſententia longe aliter, quam ſcholaſticos doctores, de hac quæſtione diſputare: dicit, ab Eccleſia & Conciliis nondum eſſe definitum, quo genere infidelium opera cenſenda ſunt, ideo cuiq; liberum eſſe opinari. Illam verò opinandi libertatem, Lector ita intelligat. Scholaſtici diſputant, hominem non renatum, ſine fide & Spiritu ſancto, ex puris naturalibus poſſe præcepta Dei implere, quoad ſubſtantiam actus, & infidelem, qui hoc modo facit opera præceptorum, non peccare: hominem etiam exiſtentem in peccato mortali, poſſe ex puris naturalibus vitare, & cauere quoduis peccatum mortale, ne de nouo illud committat, & infidelem hoc modo, faciendo quod in ſe eſt, remouendo ſcilicet obicem peccati mortalis, & eliciendo bonum actum ex libero arbitrio, mereri de congruo, vt Deus ipſi det gratiam. Quod ſi quis quærat, quid Tridentinum Concilium de his ſcholaſticorum opinionibus ſentiat, non facile hoc in decretis deprehendere poterit, & poſſet ſane aliquis exiſtimare, propter improbandas illas opiniones, poſita eſſe hæc verba in decreto, homines vſque adeo eſſe ſeruos peccati, vt Gentes per vim naturæ inde liberari ac ſurgere non poſſent. Sed Andradius, iuſſu Concilij in ipſo Concilio ſcribens, dicit liberum eſſe in hac diſputatione cuique opinari. Et quidem inter liberas illas opiniones recitat etiam hanc: Infidelium virtutes licet non ſint perfectæ, & æternis præmiis dignæ, poſſe tamen aliquando humanas vires generalibus tantum auxiliis fultas, & ſuſtentatas, omnem peccati turpitudinem vitare.

Auguſtinus.

Auguſtinus certe de Pelagianis dicit: Sunt quidem ita præſumentes de libero arbitrio, vt ad non peccandum, nec adiuuandos nos diuinitus opinentur, ſemel ipſi naturæ conceſſo libero voluntatis arbitrio. Et ſemper opponit illam Pauli ſententiam, ſecunda Corinth. 13. Oramus Deum, vt nihil mali faciatis.

De peccatorum meritis lib. 2. cap. 5. inquit: Repellamus ab auribus & mentibus noſtris, eos, qui dicunt, accepto ſemel liberæ voluntatis arbitrio, nec orare nos debere, vt Deus nos adiuuet, ne peccemus. Sed vt video, quæ olim fuerunt Pelagiana, iam in Tridentino Concilio facta ſunt liberæ opiniones.

III. Andradius narrat, ſapientiſſimis viris hanc ſententiam maxime probari, infidelibus non generali tantum influentia, ſed peculiaribus diuini auxilij ſubſidiis opus eſſe, vt opera faciant, omnis culpæ vacua. Et quis non hoc vt ſane dictum acciperet: ſed ſicut ipſe Andradius ſe explicat, intelligit peculiaria ſubſidia, non gratiam regenerationis & renouationis per Spiritum ſanctum, ſed motus ſeu impetus peculiares in non renatis, quos vulgo vocamus heroicos, quales fuerunt in excellentib. Ethnicis. Et illis ſubſidiis affirmat, infideles qui ſpiritu regenerationis & renouationis deſtituti ſunt, poſſe opera efficere, quæ omni turpitudine careant, omnis culpæ ſint vacua, & nulla culpa contaminata. Et vt forſan infideles actiones illas in Deum, quem ignorat, referre non poſſit, in maximam tamen Dei gloriam illas cedere, quæ nulla ſunt turpitudine contaminata.

Virtutes infidelium.

Addit verò: Etiamſi deſint peculiaria illa ſubſidia, non tamen arbitramur, omnes illorum actiones conſulto, & cum deliberatione ſuſceptas, peccata eſſe. Et vt aliquando ſint peccata, non tamen ideo hoc eſſe, quod ab impio & infideli animo proficiſcantur: ſed tantum ideo, quia non referantur ad verum finem, vt Deo ſeruiant.

IV. In libello contra Ieſuitas notaueram, quædam Iuſtini, Clementis & Epiphanij valde incommode de hac quæſtione dicta, quæ cum Scriptura manifeſtiſſime pugnant. Vt quod Iuſtinus diſputat, Socratem & Heraclitum, quia ſecundum rectam rationem vixerint, fuiſſe Chriſtianos: Clemens dicit: Philoſophiam per ſe iuſtificaſſe Græcos, Epiphanius dicit, ſine lege Moſaica & Euangelica, ſola lege naturæ, multos fuiſſe iuſtificatos & ſaluatos. In illis dictis Andradius non quærit mitigationem, quæ ſit analogia fidei, ſed ſicut ſonant, ſuſcipit illa defendenda: nihil enim tam abſurdum eſt, & impium, quod non ſperet ſua grandiloquentia poſſe defendere. Initio autem quaſi œſtro percitus debacchatur, inferri cœlitibus bellum, cœleſtia iura perfringi &c. ſi non quæcunque & quomodocunque dicta Patrum, etiam contra manifeſtiſſimas Scripturæ ſententias amplectamur. Sed quæſo te mi Lector, patienter auſculta, quæ portenta Andradio, inter has debacchationes exciderint. Videbis enim prophanas & contumelioſas Thammeri opiniones, de fide, & de ſalute Philoſophica ſine verbo Dei, & ſine Spiritu ſancto, quorum ipſos hactenus in Germania Pontificios puduit, iam non tantum in ipſo Concilij Tridentini ſinu clanculum foueri, ſed publice omnibus amplexandas & exoſculandas proponi.

Thammeri de ſalute philoſophica.

Et huius quidem generis multa legi diſputata cum apud veteres, tum apud recentiores. Sed vere poſſum Lectori confirmare, apud neminem me legiſſe, quæ tam impudenter ſint prophana, tam contumelioſa in verbum Dei, & tam blaſphema in incomprehenſibilia iudicia Dei, quam hi Cerberei ſunt Andradij latratus. Cur enim non rem ſuo nomine appellem? Agnoſcet autem hinc Lector, ſcitum tantum eſſe, quod iactitant Pontificij, ſe pro Apoſtolicis traditionibus pugnare. Idem enim ipſis eſt, quamcumque quis religionem amplectatur, ſiue ſit Philoſophica, ſiue forſan Turcica: modo ipſis ſtatus regni ſui ſaluus maneat. Illis enim qui verbo Dei prorſus caruerunt, ſalutem liberaliter promittunt. In hanc autem ſententiam ſcribit Andradius, idq; in ipſo Concilio Tridentino: Nullum, inquit, dubium eſt, fidem neceſſariam eſſe ad iuſtitiam & vitam æternam. Iuſtus enim ex fide viuit. Illa verò fides, & vera Dei cognitio ad iuſtitiam & ſalutem æternam, non ex ſacris tantum literis, diuiniſq; oraculis, ſed ex rebus etiam iis quæ ſenſibus ſubiiciuntur haberi poteſt.

Andradij ſententia de Philoſophis, quibus verum Deum eſt patefactum.

Et ita interpretatur primum caput ad Romanos. Et mox ſuo more addit exclamationem: Philoſophi, qui ab inani Deorum multitudine abhorruerunt, vnicum verò Deum, quem totis viribus inquiſiuerunt, mente complexi, & religioſe venerati ſunt, illi perpetuo placere ſtudentes, illos tu Chemnici, illa fide, Deique cognitione deſtitutos dices, per quam ſcilicet impius iuſtificatur, & ex qua iuſtus viuit? Summa autem eſt, quod probare contendit, non poſſe Deum, vel ab iniuſtitia,

iuſtitia, vel à crudelitate defendi, ſi non arbitremur ad ſalutem ſatis fuiſſe illam Dei notitiam, quæ & naturaliter hominum mentibus inſita eſt, & conſideratione creaturarum acquiri potuit. Quid autem, quæſo, Andradio ſignificat, quod Paulus dicit: Quiſquis inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Quomodo autem inuocabunt ſine fide? fides vero ex auditu, auditus per verbum Dei, Romanor. decimo: Ideo certe Deus, ab initio mundi, dato certo verbo, ſe & voluntatem ſuam generi humano patefecit. Illud enim ſolum eſt ordinarium Dei organon, per quod Spiritus ſanctus operatur & accendit fidem, quæ ad ſalutem eſt neceſſaria. Sed ſiſte paulisper lector, nondum enim habes totum myſterium iniquitatis, quod in priuatis Concilij Tridentini congreſſibus, de hac diſputatione agitatum fuiſſe, ex Andradio diſcimus: Sentit enim Andradius vim huius obiectionis: Non ſufficere ad ſalutem, generalem & confuſam illam notitiam, qualis fuit in Ethnicis: quia cognitio & fides redemptionis per Chriſtum, omnibus ſeculis ad ſalutem neceſſaria fuit.

Fides ad ſalutem neceſſaria.

Sed arrige aures, quomodo Andradius in Concilio Tridentino, hanc obiectionem ſoluere didicerit. Ita enim inquit: In ipſa diuina prouidentia gubernantur res creatæ, implicate & abſcondite continetur humani generis per Chriſtum redemptio. Philoſophi igitur, qui generalem illam Dei prouidentiam perſpectam habebant, ſimul ſane intelligebant, nihil Deum prætermiſſurum, vt homines ſempiterna felicitate perfruerentur. Atque ita non prorſus ignoraſſe Chriſtum Jeſum crucifixum dicendi ſunt, etſi rationem quam Deus eſſet initurus humanæ ſalutis curandæ, compertam minime habuerint. Hæc vere ſunt non humana, ſed diabolica ludibria fidei iuſtificantis, & verbi diuinitus patefacti. Quam modeſte, & quam pie Auguſtinus loquitur, quando incidit in quæſtionem prædeſtinationis de iudiciis Dei, de corruptione & gratia, c. 8.

Si à me quæratur, ignorare me reſpondeo. Non enim arroganter, ſed agnoſcens modulum meum, audio dicentem Apoſtolum: O homo, tu quis es qui reſpondeas Deo? &: O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quam inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & imperueſtigabiles viæ eius. Quantum igitur nobis iudicia ſua manifeſtare dignatur, gratias agamus, quantum vero abſcondere, non aduerſus eius conſilium murmuremus, &c.

Libro tertio Hypognoſt. cur hoc illi operetur, illi non operetur, metuentem me, & tremente iudicia eius inſcrutabilia & incomprehenſibilia, nolo interroges. Quia quod lego, credo, non autem diſcutio. Quis enim eſt homo, qui reſpondeat Deo? &c.

Andradius vero diſputans de philoſophis, quibus Deus verbum ſuum non patefecit, inquit: Neque enim duritas atque immanitas terrior vlla eſſe poteſt, quam ſempiternis cruciatibus mancipare homines: propter illius fidei inopiam, quam conſequi nulla ratione poterant. Et poſtea de fide philoſophica: Cum aliam agnationem naturæ non potuerunt habere, impoſſibilia in obligationem cadere, ferus ſolum, teter, humanitatiſque hoſtis quiſpiam poterit exiſtimare. Deum immortalem, quam plena hæc ſunt horrendæ blaſphemiæ, contra tremenda & incomprehenſibilia iudicia Dei! Et hæc in medio Concilio Tridenti ſcripſit Andradius, quæ conuenientius in Turcica barbarie diſputarentur. Et quid eſt, ſi hoc non eſt verbum Dei proculcare, fidem iuſtificantem ludificare, & iudicia Dei blaſphemare? Quid ergo miramur, Pontificios Scripturæ tam parum tribuere, cum non vereantur & fidem & Eccleſiam fingere, quæ prorſus nullum habeat verbum Dei vel ſcriptum, vel patefactum? Olim Apelles Marcionita, apud Euſebium, libro 5. capite 13. dicebat, Quemque in eo quod crederet relinquendum eſſe, ſaluandos enim omnes modo in crucifixum credant, & in bonis operibus inueniantur. Rhetorius poſtea apud Philaſtrium docebat, omnes religiones, modo haberent intentionem & conatum colendi Deum, recte ambulare. Nunc vero (ô flagitioſam poſtremi ſeculi labem!) Tridenti in medio Concilio Andradius Philoſophis qui nec ſacras literas, nec diuina oracula habuerunt, tribuit veram fidem, iuſtitiam fidei, ſalutem æternam. Fabricet ergo nouam Eccleſiam, aliud cœlum, & peculiarem beatitudinem, vbi membra, ciues & comparticipes ſint, quicunque ignari fuerunt verbi Dei, ſi tantum iuxta rationem vixerunt. Eradatur itaque & conculcetur ſententia Pauli, 1. Corinth. 1. Cum in Dei ſapientia mundus per ſapientiam non cognoſceret Deum, placuit Deo, per ſtultam prædicationem ſaluos facere credentes. Fruſtra ergo clamitat Eſaias, ad legem & ad teſtimonium: Si non dixerint vobis iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.

Apelles Marcionita vox apud Euſebium.

Philoſophis ab Andradio adſcribitur ſalus æterna.

Nec conſtabit, quod Chriſtus dicit Ioannis 17. Sanctifica eos in veritate, ſermo tuus veritas eſt. Illam vero ſententiam, quam Andradius in Concilio Tridentino publicè profiteri non veretur, Auguſtinus diſerte refutat & damnat, vt Pelagianam, ſaluatos ſcilicet fuiſſe aliquos, ſine agnitione, & fide Euangelij, ſola lege naturæ. De Natura & gratia capite ſecundo, De peccato Originali, libro 2. capit. 26. Ad Bonifacium, libro 1. capit. 21. Et contra Iulianum, libro quarto, capit. 3. ita alloquitur Pelagianos. An forte Fabriciis, Regulis, Fabiis, Scipionibus, Camillis, cæteriſque talibus prouiſuri eſtis aliquem locum inter damnationem regnumque cœlorum: vbi non ſint in miſeria, ſed in beatitudine ſempiterna qui Deo non placuerunt, cui ſine fide impoſſibile eſt placere, quam nec in operibus nec in cordibus habuerunt. Non opinor perditionem veſtram, ad iſtam poſſe impudentiam proſilire, &c. Sed quid dicis bone Lector? quod Auguſtinus ne hæreticos quidem auſuros arbitratus eſt, illud libere iam non tantum diſputatur, ſed publice ſcribitur & editur, idque non in Philoſophica aliqua palæſtra, ſed in ſacroſancta, ſi dìs placet, & œcumenica Tridentina Synodo. Sleidanus ſcribit, anno 1552. Franciſcanum quendam, Tridenti feruente Concilio, pro concione publice, cum 2. caput ad Romanos explicaret, docuiſſe, eos, qui Chriſti cognitionem non habuiſſent, ſi modo honeſte vixiſſent, ſalutem eſſe conſecutos. Et ille quidem tunc docere deſiit, quaſi Patribus dogma illud non probaretur. Sed iam Andradius publico ſcripto, quod in ipſo Concilio compoſuit, ſententiam illam probat & defendit. Et ego ſane æquius iam fero, quod tumida Andradij acerbitate tam contumelioſe proſcindat & flagellet: cum hoc modo prodantur talia Concilij myſteria, ex quibus lectores euidentius, quam ex ſcriptis decretis intelligere poſſunt, quæ opiniones in intimis Concilij penetralibus, de religione agitatæ fuerint, qualem doctrinæ reformationem quæſiuerint, & quam inſidioſe plurima in decretis ſuis poſuerint & occultarint. Non facile quis animaduerteret prophanam illam opinionem in decretis

Franciſcani cuiuſdam concio referente Sleidano.

Digitized by Google

illis latere, & vt maximè quis tale quid ſuſpicaretur, multi clamitarent, inuidiæ conciliandæ gratia decretis hoc affingi. Sed habemus iam aduocatum & interpretem Concilij Andradium, explicantem primum capitulum ſextæ Seſſionis, quomodo homo ſuis operibus quę per humanæ naturæ vires fiunt, iuſtificari non poſſit. Quod enim ex Clemente notauetam quoſdam Philoſophia iuſtificatos, hoc Andradius ita explicat ipſam quidem Philoſophiam nunquam habuiſſe vim ad iuſtificandum, ſed ad iuſtitiam comparandam fuiſſe olim Græcis neceſſariam. Diuinum enim numen, philoſophiæ miniſterio vſum fuiſſe, vt homines excellentiſſimæ illi diſciplinæ deditos, clariſſimis iuſtitiæ ornamentis illuſtraret. Intelligit autem non Ethnicam iuſtitiam, ſed Chriſtianam quæ ad vitam æternam perducit.

Quid item 7. Canon. de eo, qui nititur ſe diſponere ad gratiam, verbis obſcurioribus velit, Andradius aperte explicat, declarans illud Clementis, quod Philoſophia ſit pædagogia ad Chriſtum, hæc enim ſunt eius verba: Philoſophiæ meditatio, quia mentem Dei cognitione illuſtrat, pietate informat, virtutúmque inſtitutis & amore exornat, ad Euangelium quodammodo viam munit. Animus enim qui ex philoſophia (de illa enim Andradius loquitur) vera Dei cognitione, virtutumque luminibus eſt illuſtratus, atque in diuinarum rerum contemplatione ſatis verſatus, facilius quidem ad reliqua fidei myſteria adduceretur, &c. Et philoſophiæ ſane, ſi intra ſuos terminos ſe contineat, ſuus, & quidem honeſtus in vita humana locus tribuendus eſt, ſed nullo modo eſt commiſcenda cum doctrina Eccleſiæ in iis, quę ſunt ſpiritus. Paulus enim dicit, 1. Cor. 1. Gręcis doctrinam Euangelij eſſe ſtultitiam. Et capite 2. Homo ψυχικὸς non capit ea, quæ ſunt ſpiritus, ſtultitia enim ſunt illi, & non poteſt agnoſcere. 2. Cor. 10. dicit: Omnem intellectum captiuandum eſſe in obſequium Chriſti, quia φρόνημα carnis, inimicitia eſt aduerſus Deum. Romanor. 8. Et ideo Coloſſ. 2. vocat συλαγωγίας: quando etiam vera Philoſophia extra ſuos terminos, poſſeſſionem doctrinæ Eccleſiæ inuadit. Et de veris Philoſophis dicit Tertullianus, philoſophos eſſe Patriarchas hæreticorum, qui Eccleſiæ puritatem doctrina ſua commacularunt.

Philoſophia haudquaquam commiſcenda cum doctrina Euangelij.

SCRIPTVRAE SENTENTIAE *de operibus infidelium.*

Sed redeamus ad diſputationem de operibus infidelium. Deſinet autem iam lector mirari, quod Pōtificij renatorum operibus, perfectionem & meritum vitæ æternæ ex condigno tribuant, quódque de peccatis fidelium tam leuiter ſentiant. Nam & infidelium opera, docent poſſe omnis culpæ eſſe vacua: non ſolum vt non peccent, ſed vt per illa ſaluentur Ethnici. Vt autem doctrina hæc de operibus infidelium recte explicari poſſit, accurate diſtinguenda ſunt ea, quæ ſunt opera creationis Dei in homine adhuc reliqua, ab illis quæ per peccatum ingreſſa, ſunt, ſicut monet Auguſtinus contra Iulianum, libro 4. capit. 3.

Auguſtinus.

Primo igitur quæ ſunt opera Dei reliqua in homine, diſcernenda ſunt à per ſe vitioſis. Auguſtinus ita dicit: Anima & corpus, & quæcunque bona animæ & corporis naturaliter inſita, etiam in peccatoribus, dona Dei ſunt: quoniam Deus, non ipſi iſta fecerunt. Ita notitia numerorum, notitia legis naturæ, & omnes veræ notitiæ, in homine ſunt per ſe, & ſuo ordine res bonæ, artes etiam & leges veræ, inde extructæ, ſunt res bonæ. Ita alij affectus in homine ſunt lege Dei prohibiti, alij lege Dei præcepti.

Secundo, huic diſtinctioni addendum eſt, quod Auguſtinus inquit, De natura & gratia, capit. 3. Omnia bona quæ natura habet, in formatione, vita, ſenſibus, mente, &c. à ſummo Deo creatore & artifice ſuo habet. Vitium vero quod iſta naturalia bona contenebrat & infirmat, vt illuminatione & curatione opus habeat, ex originali peccato contractum eſt. Naturalia igitur bona, quæ adhuc in homine reliqua ſunt, varie & horribiliter per peccatum vitiata, læſa & contaminata ſunt. Spoliati enim ſumus donis naturæ integræ, inſuper triſtis ſauciatio & prauitas, contaminauit etiam illa, quæ per ſe in natura bona ſunt. Et propterea Scriptura non tantum figmentum cordis dicit malum eſſe, ſed Ieremias pronunciat ipſum cor eſſe prauum.

Vocatur mens carnis, Coloſſ. 2. Mens polluta, Titum 1. Vanitas mentis, obduratio cordis, obſcuratio mentis, Epheſ. 4. Sapientia terrena: ψυχικὴ, dæmonica, Iacob. 3. Ideo etiam Paulus dicit, 1. Cor. 15. Caro & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt. Et proprerea vocatur renouatio mentis, Roman. 12. Imo renouatio totius hominis. Coloſ. 3. 2. Corinth. 4. &c. Et tamen manet diſcrimen inter ipſam naturam, & inter vitium, quo per peccatum deprauata eſt natura. Nam quæ per ſe vitioſa ſunt, in renouatione mortificanda & extinguenda ſunt. Ipſa vero natura per gratiam non extinguitur aut aboletur, ſed illuminatur, ſanatur, purificatur & reparatur.

Tertia quæſtio eſt de ipſis actionibus non renatorum. Et hoc diſcrimen manifeſtum eſt. Quædam actiones ſunt genere ſuo vitioſæ, & lege Dei prohibitæ. Quædam ſuo genere non ſunt vitioſæ, vt inuentiones & tractationes artium, cōſtitutiones honeſtarum legum, virtutes politicæ, ethicæ, œconomicæ, &c. Nam etiam non renatos aliquo modo poſſe externam diſciplinam præſtare, & externa flagitia pugnantia cum externa diſciplina cauere, in loco de libero arbitrio oſtendemus. De illis igitur actionibus, quæ ſuo genere honeſtæ & bonæ ſunt, eſt quæſtio. Et magnam habent virtutes illæ, etiam in Ethnicis ſpeciem, ſicut Ariſtoteles dicit, nec heſperū, nec luciferum formoſiorem eſſe iuſtitia. Certum eſt etiam, Deum velle coerceri externa diſciplina omnes homines, etiam non renatos, & propter diſciplinæ conſeruationem, Deus Magiſtratus præfecit generi humano, vult legibus homines regi, vult ſuppliciis puniri violatores diſciplinæ. Et quia imperia nec conſtitui, nec conſeruari poſſunt, ſine excellentibus politicis virtutibus, Deus propter imperia reprimit tyrannidem Diaboli, miſcentis omnia libidinibus & ſceleribus, & excitat peculiares heroicos motus & impetus, in quibuſdam etiam non renatis, ad excellentes politicas virtutes. Quomodocunque autem illa actio Dei in non renatis appelletur, non pugno, modo id quod certum & neceſſarium eſt, retineantur, vt ſcilicet diſtinguatur à gratia iuſtificationis, regenerationis, renouationis, ſanctificationis in credentibus per Spiritum ſanctum. Ita Auguſtinus Epiſtol. 130. Polemonis continentiam diſputat eſſe donum Dei. Et contra Iulianum, libro quatto, capite tertio inquit: Quanto tolerabilius, illas quas dicis, in impiis eſſe virtutes, diuino muneri potius, quam eorum tribueris tantummodo voluntati

Actiones non renatorum.

Auguſtinus.

Digitized by Google

voluntati licet ipſi hoc neſciant. Et de Ciuitate Dei libro quinto, diſputat Romanos per viam virtutis contendiſſe ad gloriam, honorem & imperium. Et dicit capite decimoquinto: Si Deus neque hanc eis terrenam gloriam excellentiſſimi imperij concederet, non redderetur merces bonis artibus eorum, id eſt, virtutibus, quibus ad tantam gloriam peruenire nitebantur. De talibus enim, qui propter hoc boni aliquid facere videntur, vt glorificentur ab hominibus, etiam Dominus ait: Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.

Actiones igitur virtutum in non renatis, ſuo genere & per ſe non ſunt vitioſæ, hoc eſt, ipſa materia ſeu ſubſtantia actionum non eſt mala, aut quibuſcunque aliis verbis hoc exprimatur. Heroicos etiam illos motus excellentium virtutum in Ethnicis, à Deo excitari Auguſtinus ſentit: quibus etiam vtitur ad conſtitutionem imperiorum, & ad conſeruandam ſeculi creaturam.

Sed iam quarta quæ principalis eſt quæſtio, reſtat. Ex his enim quæ diximus, videtur conſequi, virtutes illas in non renatis, non eſſe peccata, ſed bona opera. Sed facilis eſt declaratio, ex iis, quæ ſupra dicta ſunt. Quę natura adhuc reliqua habet ex prima creatione, informatione, vita, ſenſibus, mente, &c. per ſe ſunt bona, ſed per peccatum ſunt ſauciata, vitiata & contaminata. Ita Auguſtinus erudite reſpondet ad bonum opus requiri, non tantum vt aliquid fiat, quod ſuo genere bonum ſit, ſed præcipue vt bene fiat. Poſſunt enim, inquit, aliqua bona fieri non bene facientibus, à quibus fiunt. Vt, bonum eſt ſubuenire periclitanti, ſed ille qui hoc facit, ſi amando gloriam hominum magis quam Dei facit, non bene bonum facit, quia non bonus facit, quod non bona voluntate facit. Et ex hoc fundamento, quæſtio illa de operibus non renatorum clariſſime explicari poteſt, ſi eam ex ſententiis verbi Dei diiudicare volumus. Duobus enim modis infidelium virtutes erunt non bona opera, ſed peccata coram iudicio Dei.

Auguſtinus.

Infidelium virtutes duplici nomine ſunt peccata.

1. Ratione cauſæ finalis.

Primum ratione finis. Eleganter enim dictum eſt ab Auguſtino, Non officiis, ſed finibus à vitiis diſcernendas eſſe virtutes, item non actibus ſed finibus penſari officia. Et addit: Cum itaque facit homo aliquid, vbi peccare non videtur, ſi non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur. Veræ autem virtutes Deo ſeruiunt in hominibus, à quo donantur hominibus. Quicquid igitur boni fit ab homine, & non propter hoc fit propter quod fieri debere, vera ſapientia præcipit, & ſi officio videatur bonum, ipſo non recto fine peccatum eſt. Probat autem Ethnicos virtutes ſuas non retuliſſe in Deum, ſed vel ad voluptatem, vel ad auaritiam, vel ad ambitionem. Iniuſtum autem & ſacrilegum eſt, virtutes debere vitiis, vt ſunt voluptas, auaritia, ambitio, ſeruire.

2. Ratione cauſa efficientis & formalis.

Secundo, Infidelium opera non inter vere bona opera, ſed inter peccata recenſenda eſſe, inde probatur. Vere enim bona opera debent ſeruire Deo, non in vetuſtate literæ, ſed in nouitate ſpiritus, quando is legem ſcribit in corda credentium. Opera igitur, quæ vetus homo, qui ſpiritu ſanctificationis non eſt renouatus, facit, non ſunt vere bona opera. Neque enim fructus bonus eſt, qui de charitatis radice non ſurgit, ſicut copioſe illud diſputat Auguſtinus in libro de Spiritu & litera. Vbi concedit quidem gentes naturaliter aliqua legis vel facere, vel ſapere, ſed inter vere bona opera numeranda eſſe conſtanter negat. Conditiones enim boni operis à Paulo deſcribuntur: charitas ex corde puro, conſcientia bona, & fide non ficta, prima Timoth. 1. Charitas autem eſt fructus ſpiritus. Galat. 5. Fide purificantur corda, Actorum decimoquinto: Sanguis Chriſti emundat conſcientiam, Hebræorum nono. Item Epheſ. 4. Dei factura ſumus, creati in Chriſto Ieſu, ad bona opera quæ præparauit, vt in illis ambulemus, 1. Pet. 2. Offerentes hoſtias ſpirituales, acceptabiles Deo, per Ieſum Chriſtum: Roman. duodecimo. Reformemini renouatione mentis, vt probetis quæ ſit voluntas Dei bona, beneplacens & perfecta. Hæ vero conditiones cum in non renatis non ſint, virtutes illorum nullo modo poſſunt inter bona opera numerari. Auguſtinus verò longius adhuc progreditur, & contendit, impiorum virtutes non tantum non eſſe vere bona opera, ſed probat numerandas eſſe inter peccata: idque ex his fundamentis: Mala arbor non poteſt facere, niſi fructus malos, id eſt, ſola peccata. Hæc ſunt Auguſtini verba. Item, Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Quam ſententiam oſtendit Auguſtinus, non de cibis tantum loqui, ſed eſſe generalem. Item, Sine fide impoſſibile eſt Deo placere, Matth. duodecimo. Aut facite arborem bonam, & fructus bonos, aut facite arborem malam, & fructum eius malum. Priuſquam autem inſeramur Chriſto, ſumus oleaſtri, hoc eſt, malæ arbores. Romanorum vndecimo. Et in prophetis Deus vbique etiam ſpecioſiſſima opera reiicit, quæ fiunt à perſona non reconciliata, ex corde impio, quod eſt ſine timore Dei, ſine fide & dilectione Dei. Eſa. primo: Incenſum, abominatio eſt mihi: ſolennitates veſtras odit anima mea. Capite ſexageſimoſexto: Qui immolat bouem, quaſi qui interficiat virum. Prouerbiorum decimoquinto, Sacrificium impiorum, abominatio. Et hæc dicuntur de operibus ſacrificiorum à Deo inſtitutis, quando vel ſine non recto, vel ex corde impio fiebant. Omnium autem non renatorum corda, ſine Spiritū ſancto, ſunt ſine timore Dei, ſine fiducia erga Deum, & ſine dilectione Dei. Igitur ſunt impia. Origenes explicans illam Pauli ſententiam: Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt: dicit hæreticorum opera verti in peccata, eo quod illorum fides non ſit vera. Et citat illud Pſal. Fiat oratio eius in peccatum. Huc pertinet etiam quod Paulus inquit, Tit. primo, Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil eſt mundum, ſed coinquinata eſt ipſorum mens & conſcientia. Et Iohannis decimoſexto: Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato, quod non credunt in me. Hæ ſcripturæ ſententiæ nec obſcuræ, nec ambiguæ ſunt, quæ oſtendunt, infidelium opera, quantumuis ſpecioſa, coram iudicio Dei peccata cenſeri, non tantum propter aberrationem in cauſa finali, ſed potiſſimum propter cauſam efficientem & formalem. Quod vero clariſſimas illas Scripturæ ſententias, in iudicando non libenter ſequimur, inde fit, quia cum Phariſaico rationis noſtræ iudicio non conſentiunt. Et ſicut Auguſtinus inquit, Epiſtol. 99. Quadam indole animi delectant illæ ethnicorum virtutes, vt non libenter illas damnemus. Sed profecto quid coram iudicio Dei ſit peccatum, non aliunde, niſi ex ipſius verbo diſcendum eſt. Nec leue eſt flagitium, docere, infidelium opera eſſe omnis culpæ vacua, aut nulla culpa contaminata. Quod enim nulla

Auguſtin. de impiorũ virtutibus.

Origenes.

K 2

culpa contaminatum eſt, non poteſt non Deo placere. Et Auguſtinus Iuliano inquit: Introducis hominum genus, quod placere Deo poſſit, ſine fide Chriſti, lege naturæ. Hoc eſt, vnde vos maxime Chriſtiana deteſtatur Eccleſia. Hæc Auguſtini verba lector diligenter expendat: agnoſcet enim inde, quam ſit deteſtabilis illa opinio, quam Andradius in ipſo Concilio defendere non veretur. *Auguſtinus.*

ARGVMENTA ADVERſaria.

1. Obiectio. Ex his fundamentis & res ipſa intelligi, & obiectiones recte explicari poſſunt. Actiones per ſe & ſuo genere non ſunt vitioſæ aut malæ. Quomodo igitur fiunt peccata? Reſpondeo. Sicut cordis ſubſtantia, quatenus eſt Dei creatura, bona eſt, ſed propter vitium peccati, prauum vocatur, Ierem. 17. ita actiones quæ ſuo genere non ſunt vitioſæ, in impiis polluuntur & contaminantur, quia fiunt à perſona, nec reconciliata, nec renouata, ſed vitioſa & rea. Et Deus iudicat non iuxta externum opus, ſed cor reſpicit. Officia etiam non actibus ſed finibus penſantur. Hæc doctrina retinenda eſt; vt cognoſcamus, quanta ſit humanæ naturæ per peccatum deprauatio, quæ opera etiam per ſe bona contaminat, & in peccatum vertit in non renatis. Ita Auguſtino obiicit Iulianus: Si gentilis nudum operuerit, nunquid, quia non eſt ex fide, peccatum eſt? Reſpondet Auguſtinus: Prorſus, in quantum non eſt ex fide, peccatum eſt: non quia factum per ſeipſum, quod eſt nudum operire, peccatum eſt: ſed de tali opere non in Domino gloriari, ſolus impius negat eſſe peccatum. Item, Quod ſi ipſa miſericordia per ſeipſam naturali compaſſione opus eſt bonum, etiam iſto bono male vtitur, qui infideliter vtitur: & hoc bonum male facit, qui infideliter facit: qui autem male facit aliquid, profecto peccat. Ipſorum igitur ſunt peccata, quibus & bona male faciunt: quia ea non fideli, ſed infideli, hoc eſt, ſtulta & noxia faciunt voluntate, qualis voluntas, nullo Chriſtiano dubitante, arbor eſt mala, quæ facere non poteſt, niſi fructus malos, id eſt, ſola peccata. Omne enim, velis nolis, quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Hæc Auguſtinus.

2. Obiectio. Altera obiectio eſt: Si excellentes virtutes in Ethnicis, ſunt peculiaria dona & opera Dei, ergo non ſunt peccata.

Reſpondet Auguſtinus. Quatenus ſunt bona, à Deo ſunt, qui etiam impiorum malis bene vtitur, à quo etiam per malos fit bonum. Fiunt autem in infidelibus peccata, quia ea, quæ ſunt inſignia dona Dei, polluunt & contaminant, & illis abutuntur.

3. Obiectio. Tertia obiectio eſt Eraſmi: Num igitur, inquit, quando Socrates mores honeſta diſciplina gubernat, idem eſt coram Deo, ac ſi vel ſororem ſtupraſſet, vel matrem veneno ſuſtuliſſet? Reſpondeo, Certiſſimum eſt, non omnia peccata, etiam in non renatis, eſſe paria. Tolerabilius enim erit Sodomæ in die iudicij, quam Corazin: Matth. vndecimo. Sed inde non ſequitur, opera moralia non renatorum eſſe bona, vel non peccata. Nam ſicut Auguſtinus dicit: Qui boni non ſunt, poſſunt eſſe alij minus alij magis mali. Item: Ad hoc eos in die iudicij cogitationes defendent, vt tolerabilius puniantur, quia naturaliter quæ legis ſunt vtcunque fecerunt. Minus enim Fabricius, quam Catilina punietur: non quia iſte bonus, ſed quia ille magis malus: & minus impius quam Catilina Fabricius, non veras virtutes habendo, ſed à veris virtutibus non plurimum deuiando. Hæc Auguſtini ſententia de operibus non renatorum, manifeſtiſſima eſt, ex certis & firmis Scripturæ teſtimoniis extructa: quam alibi etiam ſæpe repetit, vt de Ciuita. Dei, libro 5. per aliquot capita, libro decimonono, capite vigeſimoquinto, in Pſalm. 31. Et libro tertio ad Bonifacium, capite 5. Catholica fides iuſtos ab iniuſtis non operum, ſed ipſa fidei lege diſcernit: ſine qua quæ videntur bona opera, in peccata vertuntur. Et Epiſtola 99. inquit: Virtutes gentilium quadam indole animi ita delectant, vt eos, in quibus hæc fuerunt, vellemus præcipue ab inferni cruciatibus liberari: niſi aliter ſe haberet ſenſus humanus, aliter iuſtitia creatoris.

Ambroſius de vocatione gentium libro primo, capite tertio. Sine cultu veri Dei, etiam quod virtus videtur eſſe, peccatum eſt: nec placere vllus Deo ſine Deo poteſt. Proſper de vita contemplatiua, libro tertio, capite 1. Apoſtolus non dixit: Omne quod non eſt ex fide, nihil eſt, ſed dicendo, Peccatum eſt, declarauit, quod ſi non fuerunt ex fide, non ſunt aliqua bona credenda, ſed vitia quæ non iuuant ſuos operarios, ſed condemnant, inflatóſque præcipitant, atque à finibus æternæ ſalutis eliminant.

Anshelmus in decimumquartum cap. Rom. Omnis vita infidelium, peccatum eſt, & nihil bonum ſine ſummo bono. Hanc ſententiam à Longobardo citatam, Scholaſtici ſcriptores dicunt nimis duram eſſe. Poſtillator quidam dicit eſſe crudelem.

Et hæc cum ita ſe habeant, cogitet Lector, quo nomine appellandum ſit, quod Concilium Tridentinum non veretur ita ſtatuere Canone 7. Si quis dixerit, omnia opera ante iuſtificationem facta peccata eſſe, Anathema ſit. Anathema igitur dicunt Auguſtino, Ambroſio, Proſpero, Anshelmo, imo ipſi Scripturæ, quæ affirmat, quicquid non eſt ex fide peccatum eſſe. Andradius Auguſtini ſententiam ita deprauat, quaſi ſentiat, illa ſolum infidelium opera peccata eſſe, quæ ſine heroicis motibus diuinitus excitatis fiunt. Sed hoc impudens eſt mendacium. Tota enim Auguſtini diſputatio, in ſingulis ferme verſibus diuerſum clamitat. Fruſtra vero hoc quis miretur, cum Andradius philoſophis veram fidem, Paulinam iuſtitiam, & vitam æternam tribuere non vereatur. Fretus enim ſua grandiloquentia transfert in ſe illud Pſalmi, Linguam noſtram magnificabimus, labia noſtra nobiſcum ſunt: quis noſter Dominus eſt? Cui ego adiungo alterum verſum qui in eodem Pſalmo extat: Diſperdat Dominus omnia labia doloſa, & linguam magniloquam: Amen, Amen. *Pontificij anathema dicunt ipſi Auguſtino, Ambroſio, &c.*

Et ne quis in hac diſputatione, illud Pauli cogitet: Quid ad nos, de iis qui foris ſunt iudicare? Certe animaduertit Lector, agi in hac diſputatione de puritate vel deprauatione doctrinæ, de peccato, de fide, de iuſtificatione, de renouatione per Spiritum ſanctum, de bonis operibus, &c. Et breuiter. *Meritum congrui* eſt Helena illa, de qua Canon iſte Tridentini Concilij contra Scripturæ & antiquitatis ſententiam dimicat.

DE

Digitized by Google

DE LIBERO ARBITRIO.

Ex Decretis ſextæ ſeſſionis Tridentini Concilij.

CAPVT II.

De diſpenſatione & myſterio aduentus Chriſti.

QVo factum eſt, vt cœleſtis pater, pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, Chriſtum Ieſum filium ſuum & ante legem, & legis tempore multis ſanctis patribus declaratum ac promiſſum, cum venit beata illa plenitudo temporis, ad homines miſerit, vt & Iudæos qui ſub lege erant, redimeret: & Gentes, quæ non ſectabantur iuſtitiam, iuſtitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem in filios reciperent. Hunc propoſuit Deus propitiatorem per fidem, in ſanguine ipſius, pro peccatis noſtris, non ſolum autem pro noſtris, ſed etiam pro totius mundi.

CAPVT VI.

Modus præparationis.

Diſponuntur autem ad ipſam iuſtitiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes, libere mouentur in Deum: credentes vera eſſe, quæ diuinitus reuelata & promiſſa ſunt, atque illud in primis, à Deo iuſtificari impium per gratiam eius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, & tamen peccatores ſe eſſe intelligentes à diuina iuſtitia timore, quo vtiliter concutiuntur, ad conſiderandam Dei miſericordiam ſe conuertendo, in ſpem eriguntur, fidentes, Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore, illumq; tanquam omnis iuſtitiæ fontem, diligere incipiunt, ac propterea mouentur aduerſus peccata per odium aliquod & deteſtationem, hoc eſt, per eam pœnitentiam, quam ante Baptiſmum agi oportet. Denique proponunt ſuſcipere Baptiſmum, inchoare nouam vitam, & ſeruare diuina mandata. De hac diſpoſitione ſcriptum eſt: Accedentem ad Deum, oportet credere, quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit. & : Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et: Timor Domini expellit peccatum. Et: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti, in remiſſionem peccatorum veſtrorum, & accipietis donum Spiritus ſancti. Et: Euntes ergo, docete omnes gentes, baptiſantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis. Denique: Præparate corda veſtra Domino.

CANON II.

Si quis dixerit, ad hoc ſolum diuinam gratiam per Chriſtum Ieſum dari, vt facilius homo iuſte viuere, ac vitam æternam promereri poſſit: quaſi per liberum arbitrium ſine gratia, vtrumque ſed ægre tamen & difficulter poſſit, anathema ſit.

CANON III.

Si quis dixerit, ſine præueniente Spiritus ſancti inſpiratione, atque eius adiutorio hominem credere, ſperare, diligere, aut pœnitere poſſe, ſicut oportet, vt ei iuſtificationis gratia conferatur, anathema ſit.

CANON IV.

Si quis dixerit liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari aſſentiendo Deo excitanti atque vocanti, quo ad obtinendam iuſtificationis gratiam ſe diſponat ac præparet, nec poſſe diſſentire, ſi velit, ſed velut inanime quoddam nihil omnino agere, mereq; paſſiue ſe habere, anathema ſit.

CANON V.

Si quis liberum hominis arbitrium, poſt Adæ peccatum, amiſſum & extinctum eſſe dixerit, aut rem eſſe de ſolo titulo: imo titulum ſine re, figmentum denique à Satana inuectum in Eccleſiam, anathema ſit.

CANON VI.

Si quis dixerit, non eſſe in poteſtate hominis vias ſuas malas facere, ſed mala opera ita vt bona Deum operari, non permiſſiue ſolum, ſed etiam proprie & per ſe, adeo vt ſit eius proprium opus, non minus proditio Iudæ, quam vocatio Pauli, anathema ſit.

EXAMEN.

Omnino multum refert, vt doctrina de libero arbitrio, in Eccleſia contra omnes corruptelas extet, recte, proprie & perſpicue, ex veris Scripturæ fundamentis expoſita. Neque enim recte intelligi aut piè vſurpari poterit, quod Scriptura tradit de tota hominis conuerſione, de pœnitentia, de fide, de noua obedientia, de ſpiritu gratiæ & precum, de corruptione humanæ naturæ per peccatum, & de beneficiis Filij Dei per ſpiritum ſanctum, quomodo dona Dei accipiantur, quomodo conſeruentur vel amittantur, quomodo creſcant vel deficiant, &c. niſi pro puritate doctrinæ huius loci, ſicut extat in fontibus Propheticis & Apoſtolicis, contra quaſcunque corruptelas, in Eccleſia dimicemus. Et ſicut propoſito fine, neceſſaria eſt deliberatio de iis, quæ ad finem perducunt: an, quomodo, vnde & quibus auxiliis ea effici poſſint, vt finem monſtratum aſſequamur: ita quia Scriptura monſtrat doctrinam de reconciliatione cum Deo, de remiſſione peccatorum, de ſalute & vita æterna, de pœnitentia, fide, oratione, noua obedientia, &c. omnino neceſſarium eſt ſcire, an & quomodo illa poſſint præſtari & effici. Et hiſtoria omnium temporum oſtendit, triſtiſſimam ruinam in præcipuis doctrinæ cœleſtis articulis ſecutam in Eccleſia, quando in hoc loco admiſſa ἑτεροδιδασκαλία, à forma ſanorum verborum Scripturæ diſceſſum fuit. Recte vero explicatus hic locus, hominem in ſeriam agnitionem ſui, & ad veram humilitatem deducit, vt agnitis morbis & infirmitatibus, intelligat, quare, quomodo & quantopere opus ſibi ſemper ſit medico Filio Dei.

Et propter has cauſas inimicus ille, ſuperſeminans zizania, huic loco præ cæteris infeſtus eſt, vnde etiam variis artificiis & ſophiſmatis, omnibus temporibus illum deprauare tentauit. Ipſa ſane doctrina, perſpicue, verbis non ambiguis, in Scriptura tradita eſt, ſed miſera natura, ſtulta ſui admiratione faſcinata, non facile patitur ſe ita deiici, vt in rebus & actionibus ſpiritualibus, omnia gratiæ Dei accepta ferantur. Recte vero Auguſtinus inquit, de natura & gratia, capite 53. Quid tantum de naturæ poſſibilitate præſumitur? vulnerata, ſauciata, vexata, perdita eſt. Vera confeſſione, non falſa defenſione opus habet.

VARIAE COGNATAE QVAEſtiones, de Libero arbitrio.

Et quidem Decreta Tridentina meris æquiuocationibus in vocabulo liberi arbitrij ludunt: vt lectorem perturbent, res ipſas inuoluant & obruant. Quando enim ſine ordine & diſtinctione miſcentur diſputationes, de ipſa ſubſtantia voluntatis, de qualicunque eius libertate in externis, de vitioſis actionibus & de renouatæ voluntatis liber-

Digitized by Google

tate, quomodo controuerſia tam grauis rectè explicari poteſt? Illa igitur æquiuocationum ſophiſmata, prius remouenda ſunt, vt ad verum controuerſiæ huius ſtatum, ſine ambiguitate peruenire poſſimus, ita enim poſtea facilis & perſpicua erit explicatio. Et primo non eſt in hoc loco diſputatio, de potentia animæ vegetatiua, ſenſitiua & locomotiua, ſed de parte cognoſcente & appetente, hoc eſt, de mente ſeu intellectu, & de voluntate hominis. Secundo, Si liberum arbitrium, ſicut Gabriel diſputat, accipiatur pro ipſa ſubſtantia voluntatis, connotata etiam eſſentia mentis ſeu intellectus, næ euidentiſſimum eſt, ipſam ſubſtantiam mentis & voluntatis, per peccatum originale licet miſere deprauatam, vitiatam, & inquinatam, non tamen prorſus amiſſam, extinctam & abolitam eſſe. In hac igitur ſignificatione negare hominem habere liberum arbitrium, idem eſt, ac ſi quis diſputare vellet, hominem eſſe animal inanime, brutum & irrationale, quod vere eſſet cum ratione inſanire.

Liberum arbitriũ quid.

Tertio, Liberum arbitrium proprie ſignificat δύναμιν, potentiam, vim & facultatem mentis & voluntatis, qua diſcernitur ab iis, quæ ſine mentis cogitatione ſeu deliberatione, ſine voluntatis aliqua electione & expetitione, vel naturaliter agunt, vel violenter impelluntur. Et in hac etiam liberi arbitrij ſignificatione, non difficilis eſt explicatio.

Mens & voluntas qualiter per peccatum originale deprauata.

Peccatum enim originale, ſubſtantiam humanæ mentis & voluntatis non ita deprauauit, vt in homine non renato mens & voluntas, nullos prorſus habeant motus vel actiones. Nec talis eſt deprauatio, quod mens & voluntas non renata ſine cogitatione, deliberatione, iudicio, electione, expetitione ſeu auerſione moueantur & agant, ſicut ea quæ vel naturaliter agunt, vel violenter impelluntur. Hæc enim proprietas ex prima creatione aliquo modo adhuc reliqua eſt, quod in iis, quæ mente & voluntate aguntur, homo iudicat, diſcernit, eligit, expetit, auerſatur, reiicit, & actionem aliquam externis membris, vel imperat, vel prohibet, vel ſuſpendit. In hanc ſententiam multa diſputat Ambroſius, ſiue is Proſper eſt, de vocatione gentium lib. 1. cap. 3. vbi dicit: Iudicium voluntatis deprauatum, non ablatum eſt. Item, Homo à Diabolo, non voluntate ſpoliatus eſt, ſed voluntatis ſanitate priuatus eſt. Et nihil aliud vult Bernhardi diſputatio de libertate à neceſſitate, hoc eſt à coactione.

Iuſtinus Apologia 2. ponit hanc diſtinctionem: Quædam mouentur ſine iudicio, ſicut lapis mouetur deorſum: quædam mouentur iudicio, ſed non libero: vt ouis videns lupum, iudicat eum fugiendum, ex naturali inſtinctu, non ex deliberatione, nec poteſt eligere, an velit non fugere: Homo vero per potentiam intelligentem iudicat aliquid fugiendum vel proſequendum: Et quia ex collatione, quadam ratione eligit actiones, non vt ouis, ideo liberi dicitur arbitrij. Sed hęc prudenter ſunt diſcernenda, in quibus obiectis, rebus ſeu actionib. mens & voluntas facultates illas ex ſe, aut natura ſua habeant, & quatenus illas habeant. Quartum igitur eſt, quòd in iis rebus quæ in hac naturæ corruptione ſenſibus & rationi adhuc ſubiectæ ſunt, mens aliquo modo poteſt cogitare, inſtituere deliberationem, iudicare, diſcernere, probare vel improbare.

Mentis voluntatiſque conditio, ad externam diſciplinam.

Voluntas aliquo modo poteſt ea, quæ à ſenſu vel ratione monſtrata ſunt, velle aut non velle, eligere aut non eligere, expetere vel auerſari, certas actiones imperare, vel prohibere externis membris, actionem vel ſuſpendere vel mutare. Et hoc eſt quod vulgo dicimus: Homines non renatos poſſe aliquo modo externam diſciplinam præſtare: hoc eſt externa honeſta opera cum lege Dei congruentia facere, & vitare contraria ſcelera.

In hiſce autem obiectis, tales facultates aliquo modo adhuc reliquas eſſe in hac deprauata natura, teſtantur multa præclara exempla Ethnicorum. Teſtatur hoc tota gubernatio politica, & experientia in ſingulis hoc euidenter oſtendit. Et ex ipſa Scriptura idem probatur Rom. 2. Gentes quæ non habent legem, natura ea quæ legis ſunt, faciunt.

Rom. 10. Qui Dei iuſtitiam ignorant, ſuam conantur ſtabilire. Philipp. 3. Paulus ante conuerſionem dicit, ſe ſecundum iuſtitiam quæ in lege eſt, conuerſatum fuiſſe ſine querela.

Huic vero libertati, multa varia & magna obiiciuntur impedimenta. Dona enim illa naturalia, quæ reliqua ſunt in natura corrupta, ſauciata, & variis modis, etiam quò ad externam diſciplinam deprauata ſunt.

Ariſtot. 7. Ethic. cap. 3. diſputat, qui fiat quod homines ſæpe faciant ea, quæ ſciunt eſſe vitioſa. Vt, illam generalem notitiam mens non negat. Non occides: ſed per πάθος, hoc eſt per contumaciam affectuum, eripitur menti particularis notitia: vt inimicum, in tali caſu, hac occaſione occidere: Ibi mens quærit excuſationem & prætextus. Affectus igitur ſæpe ruunt contra iudicium rationis, & rapiunt in ſuas partes etiam ipſam volũtatem, licet reclamante primum iudicio mentis, tandem vero etiam ipſa mens ad affectus aliquomodo ſe inflectit, quærens excuſationes & prætextus.

Ad hoc Impedimentum accedit tyrannis diaboli, qui efficax eſt in impiis, accendens & augens flammas cupiditatum, obiectis variis laqueis, quibus homines implicat, vt tandem ſequatur mens reproba. Rom. 1. Et fiant ἀπηλγηκότες, Epheſ. 4. In tantis etiam huius vitæ confuſionibus moles illa negociorum & periculorum, turbat & impedit gubernationem diſciplinæ. Hæc neceſſario addenda ſunt, quando de facultatibus mentis & voluntatis, quæ ex prima creatione in hac etiam corruptione reliquæ ſunt diſputatur.

Quod ſi hoc modo hoc ſenſu, & in hac ſignificatione dicatur, hominem eſſe agens liberum, ſeu libere agere, habere aliquam libertatem, ſiue liberum arbitrium, cum res ſint veræ, de vocabulis non ſerendæ ſunt λογομαχίαι. Sed tamen neceſſarium eſt, ad remouendas æquiuocationes, vt addatur declaratio, quæ libertas, quibus in rebus, & quomodo ſit intelligenda, quod ſcilicet in externis, aliquam, qualemcunque habeat libertatem homo non renatus, qua externam diſciplinam aliquo modo præſtare poteſt.

Auguſt. de vitioſis actionibus.

Quinto, De malis ſeu vitioſis actionibus, Auguſtinus recte ſentit & loquitur, De peccatorum meritis, libro ſecundo, cap. 5. Ad peccandum non adiuuamur à Deo, ſed quod à Deo nos auertimus, noſtrum eſt, & hæc eſt voluntas mala, cap. 18. Et contra duas Epiſtolas Pelagianorum libro 1. capite 2. recitat Iuliani obiectionem: Ergóne primi hominis peccato liberum arbitrium periit, vt omnes in peccatum carnis ſuæ neceſſitate cogantur? Reſpondet autem: Quis noſtrûm dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de genere humano? Libertas quidem periit per peccatum, ſed illa quæ in Paradyſo fuit, habendi plenam

cum

cum immortalitate iuſtitiam. Liberum arbitrium verò vſque adeò in peccatore non periit, vt per illud peccent, maximè omnes, qui cum delectatione peccant, & amore peccati, hoc eis placet, quod libet. Vnde & Apoſtolus: Cùm eſſetis ſerui peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Ecce oſtenditur etiam peccato minimè potuiſſe, niſi alia libertate ſeruire. Et cap. 3. Non itaque ſicut dicunt nos dicere, omnes in peccatum, veluti inuiti carnis ſuæ neceſſitate coguntur. Sed ſi iam in ea ætate ſunt, vt propriæ mentis vtantur arbitrio, & in peccato ſua voluntate retinentur, & à peccato in peccatum ſua voluntate præcipitantur. Neque enim aliud agit in eis qui ſuadet & decipit, niſi vt peccatum voluntate committant, vel ignorantia veritatis, vel delectatione iniquitatis, vel vtroque malo, & cæcitatis & infirmitatis. Sed hæc voluntas quæ libera eſt in malis, quia delectatur malis, ideò libera in bonis non eſt, quia liberata non eſt.

Item in malo liberum habet arbitrium, cui delectationem malitiæ, vel occultus, vel manifeſtus deceptor inſeruit, vel ſibi ipſe perſuaſit. De Eccleſiaſticis dogmatibus cap. 21. Vt labamur poteſtatis noſtræ eſt, & ignauiæ.

Verè autem miſera eſt libertas, delectari peccatis. Et licet poſſe peccare, non ſit ſine libero arbitrio: nihil enim carens libero arbitrio, poteſt peccare. Anshelmus tamen dicit, nec libertatem, nec partem eſſe libertatis, peccandi poteſtatem. Et Auguſtinus in Enchir. cap. 30. Qualis quæſo poteſt ſerui addicti eſſe libertas, niſi quando eum peccare delectat? Liberaliter enim ſeruit qui ſui Domini voluntatem libenter facit: ac per hoc ad peccatum liber eſt, qui peccati ſeruus eſt. Et ad Bonifac. libro 3. cap. 8. Liberum arbitrium captiuatum, non niſi ad peccatum valet. De verbis Apoſtoli ſermone 13. Agis quidem Deo non adiuuante, libera voluntate: ſed malè. Ad hoc idonea eſt voluntas tua, quæ vocatur libera, & malè agendo fit damnabilis ancilla. Cùm dico tibi, Sine adiutorio Dei nihil agis: nihil boni dico. Nam ad malè agendum, habes ſine adiutorio Dei, liberam voluntatem: quanquam illa non eſt libera: à quo quis enim deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt: & omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.

Et de Ciuitate lib. 14. cap. 11. inquit: Arbitrium voluntatis, tunc eſt verè liberum, cum vitiis peccatiſque non ſeruit.

Arbitrium hominis non renati, vtrùm liberum ad peccandum. Diſputatum igitur eſt à quibuſdam, an arbitrium hominis non renati, propriè poſſit dici liberum ad peccandum, vel in peccando? 1. Quia ſicut iam dictum eſt, non eſt vera libertas poſſe peccare. 2. Quia captiuitati & tyrannidi diaboli ſubiecti ſunt non renati. 3. Quia non æqua inter bonum & malum facultate verſantur. 4. Quia oppoſita ſunt, ſeruus & liber: ſunt autem non renati, ſerui peccati, ſed de vocabulis, præſertim ἀγράφοις, non eſt temerè litigandum, quando de rebus ipſis conſtat & conuenit. Omnino tamen neceſſe eſt, quando dicitur homines libero arbitrio peccare: addere doctrinam de tyrannide diaboli & poteſtate tenebrarum, cui non renati ſubiecti ſunt. Et illa explicanda eſt ſicut deſcribitur Eph. 2. efficax eſt in filiis diffidentiæ, 2. Timoth. 2. captiui tenentur laqueis diaboli ad ipſius voluntatem, 2. Cor. 4. excæcat mentes ne &c. Act. 5. Implet cor. Ioan. 13. immittit in cor. 1. Paral. 1. commouet cor. Explicandum eſt & hoc, Arbitrium hominis non renati in peccando liberum eſſe: non ita, quaſi homo nõ renatus æquam habeat poteſtatem, ſicut ad peccandum, ita etiam ad non peccandum. Aliquo modò ſanè poteſt, ſicut externam diſciplinam præſtare, ita etiam externa ſcelera, cum diſciplina pugnantia vitare. De interiori verò immundicie & corruptione rectè dicitur: Mala arbor non poteſt, niſi malos fructus facere. Item Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt. Et huc pertinet diſtinctio, quæ apud Damaſcenum & Bernhardum extat, inter neceſſitatem coactionis & immutabilitatis: quæ latius explicare non eſt huius loci.

Illud verò vtiliter explicari poteſt, quare Auguſtinus diſputet, hominem in malis habere liberum arbitrium: ne quis ſcilicet (ſicut inquit Auguſtinus de Gratia & liber. arbitr. cap. 2.) Deum cauſetur in corde ſuo: ſed ſibi quiſq; imputet cum peccat, Deus enim licet naturam humanam, qualis eſt in hac corruptione, conſeruet, præbens & ſuſtentans vitam & motum: non tamen eſt cauſa peccati: hoc eſt nec vult, nec efficit, nec adiuuat peccatum in homine: ſed cauſa peccati eſt voluntas in diabolo & hominibus. Tyrannus etiam diaboli in impiis efficax eſt: non ita vt coactitia neceſſitate, per extraneum & violẽtum impulſum, ſine rationali aliquo metu mẽtis, voluntatis & cordis, ad peccandum, quaſi obtorto collo rapiantur: ſed (ſicut Auguſtinus inquit) hoc agit diaboli tyrannis, vt congenitam delectationem iniquitatis, vel in ſenſibus, vel in affectibus moueat & excitet: vt ita ab homine peccatum voluntate committatur.

Tota igitur hæc diſputatio de libero arbitrio in malo, huc referenda eſt: ne extra mentem, voluntatem & cor hominis, quæratur & ponatur cauſa & ratio peccati in impiis, in violenta quadam coactione extra hominem. Sed retinendum eſt, quod Iacobus inquit: Nemo cùm tentatur, dicat ſe à Deo tentari. Vnuſquiſque enim tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus. Deinde concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum. *An omnia tã bona quàm mala fiant volente Deo.* Illa etiam valde difficilis & perplexa eſt diſputatio: quòd etiam illa quæ fiunt contra Dei voluntatem, non tamen præter eius voluntatem, (ſicut Auguſtinus loquitur) fieri poſſunt. *Auguſtinus.* Si enim nollet illa fieri, nullo modo poſſent fieri. Sed quia Deus non eſt efficax cauſa peccati, mouens, impellens, cogens, vel adiuuans homines ad peccata: Auguſtinus piè & modeſtè loquitur, talia fieri Deo ſinente, permittente, ſiue deſerente. Et tamen addit contra Iulianum libro 5. capite 3. ſiue alio quocunque modo, vel explicabili, vel inexplicabili: modò maneat, Deum eſſe bonum & iuſtum: hoc eſt, non eſſe cauſam peccati. Quòd verò de illa permiſſione Dei, quædam diſputata ſunt, ideo factum eſſe iudico: non enim ita intelligenda eſt, quales ſunt tyrannorum permiſſiones, quæ coniunctam habent voluntatem, vel adiuuantem, vel approbantem ſcelera. Nec ita intelligenda eſt, quaſi Deus planè non curet, quando homines perpetrant ſcelera. Nec permiſſio illa ita eſt libera & ſoluta, vt planè non ſit ſubiecta prouidentiæ Dei. Deus enim licet nec velit, nec adiuuet, nec efficiat peccatum: determinat tamen metas, quouſque & quandiu ſit permiſſurus, quando & vbi ſit repreſſurus impios. Multas impiorum cogitationes, conſilia & conatus impedit, inuertit, reprimit, vel propter Eccleſiam, vel vt ipſi ſibi exitium accerſant.

Sæpe etiam malitia illa quæ ab ipſa hominum voluntate oritur, & à diabolo inflammatur, Deus

vtitur ad irrogandas meritas pœnas illis, quos iuſto ſuo iudicio vult viſitare.

Peſſima etiam impiorum conſilia, & pernicioſiſſimos conatus, Deus Eccleſiæ & piis ſæpe vertit in bonum: & ſæpe etiam peccata, ſunt pœnæ peccatorum.

Hæc certè ſunt explicanda, quando de permiſſione Dei diſputatur. Et tamen fixum & immotum manet diſcrimen, quòd in bonis operibus renatorum, non tantùm natura à Deo ſuſtentatur, ſed per Spiritum ſanctum mens illuminatur, cor renouatur: & ſumma, Deus operatur, vt velint & faciant Deo grata: ſiue (quod idem eſt) Deus vult, approbat, efficit & adiuuat bona opera in renatis. Hæc de peccatis dici nec poſſunt, nec debent.

Sed hæc peculiarem requirunt tractationem, quam Deo volente aliàs dabimus. Nunc pauca quædam dicenda fuerunt, & propter ſextum Tridentinum canonem, vtque commodius perueniremus ad conſtitutionem ſtatus, in controuerſia de libero arbitrio. Non ignoro autem, quid à quibuſdam de voluntate & operatione Dei in actionibus hominum vitioſis diſputetur. Sed quæ ſit noſtrarum Eccleſiarum ſententia, 19. articulus confeſſionis manifeſtè oſtendit. Nihil igitur ad nos aculei illi pertinent.

Hactenus diximus de quæſtionibus quibuſdam, quæ valdè cognatæ ſunt illi quæſtioni, quæ principalis & præcipua eſt in controuerſia de libero arbitrio. Illas verò principio, peculiari explicatione breuiter abſoluere & diſcernere volui. Video enim Tridentinum Concilium, mixtione & confuſione illarum diſputationum abuti: vt principalis ſtatus huius controuerſiæ tranſponatur, perturbetur & obruatur: ſicut poſtea oſtendemus. Illis igitur ſeparatis & ſepoſitis, ſimpliciter & perſpicuè conſtituemus, quis ſit verus ſtatus, de quo principaliter in hoc loco diſputatur & quæritur. Et vt explicatio eò ſit ſimplicior, planior & breuior: in aliquot capita diſtribuam ea, quæ ad conſtituendum ſtatum pertinere videbuntur.

PRINCIPALIS STATVS CONtrouerſiæ de libero arbitrio.

Principalis igitur quæſtio, in controuerſia de libero arbitrio, eſt de motibus & actionibus ſpiritualibus: ſiue de rebus diuinis, de operibus, quæ ad Deum pertinent: vt cogitemus, velimus & faciamus aliqua Deo grata, & animæ noſtræ ſalutaria, de iuſtitia ſpirituali, de cultibus interioribus: ſiue aliis quibuſcunque vocabulis hæc explicentur. Spiritualia verò intelliguntur hoc loco, quæ ad conuerſionem hominis, fidem & pietatem pertinent: ſicut illa in verbo Dei, hoc eſt, in lege & Euangelio proponuntur: vt agnitio & deteſtatio peccati, contritio, timor Dei, fide agnoſcere, meditari, aſſentiri, deſiderare, quærere, velle & accipere promiſſionem Euangelij, orare, conſolatione ſe ſuſtentare, &c. nouam obedientiam, dilectionem, ſpem, patientiam, & alias virtutes, iuxta mandata Dei inchoare & præſtare: luctari cum ſecuritate, diffidentia & contumacia: veteris hominis paſſiones & deſideria crucifigere, actiones carnis mortificare, nouos motus & actiones, interiores & exteriores, congruentes verbo Dei, inchoare & præſtare: & vt in ſumma omnia comprehendantur, ſpiritualia hoc loco intelligimus, ea quæ lex & Euangelium nobis proponunt, in mente, voluntate, corde, & reliquis viribus, inchoare, præſtare, retinere & conſeruare: & quidem eo modo, ſicut verbum Dei illa requirit: quantum quidem in huius vitæ infirmitate, per Spiritus ſancti gratiam fieri poteſt. Nam & Phariſaica iuſtitia in hominibus non renatis, ſimile quid vel fingit, vel exterius præſtat. Ideò expreſsè dicitur, quæſtionem eſſe: Quomodo ea, quæ Lex & Euangelium nobis proponunt, rectè, verè, ſeriò, & breuiter, eo modo, ſicut verbum Dei præſcribit, inchoari & præſtari poſſint. Hæc aliquantò ſimplicius & craſſius enumeraui: vt ſine ambiguitate certum & manifeſtum ſit, de quibus rebus ſiue obiectis in hac controuerſia de libero arbitrio, principaliter diſputetur.

Non enim quæſtio eſt, an per lapſum extincta ſit ſubſtantia animæ in homine, an in anima prorſus amiſſa ſit potentia intelligens & appetens: nec quæſtio eſt de diſciplina rationis, nec de vitioſis actionibus: de quibus tamen quæſtionibus, neceſſariæ ſunt declarationes: Sed principalis quæſtio eſt, quomodo inchoari & præſtari poſſint ſpiritualia illa, de quibus iam diximus. Miſceri autem in hac diſputatione ſæpe alias quæſtiones, ad turbandam doctrinæ ſimplicitatem notum eſt.

Valla diſputat, num ſit in hominis arbitrio, mouere pedem, vel dextrum, vel ſiniſtrum. In Dialogis Hieronymi, Pelagianus dicit: Si voluero curuare digitum, an ſemper mihi neceſſarium erit ſpeciale Dei auxilium?

Apud Auguſtinum de perfectione iuſtitiæ, Cœleſtinus obiicit locum Pauli, 1. Cor. 7. de libertate nubendi, Faciat quod vult. Auguſtinus verò reſpondet, Quaſi pro magno habendum ſit, velle nubere: vbi de adiutorio diuinæ miſericordiæ opeToſius diſputatur. Ita multi diſputant, hominem non eſſe truncum, ſaxum, aut brutum aliquod.

Alij liberum arbitrium hominis inde probant, quia Chriſtus dicit: Volui te congregare, & noluiſti. Quæ quæſtiones ſuo quidem loco declarandæ ſunt: ſed à principali ſtatu huius controuerſiæ, ne is vel turbetur vel obruatur, ſeparanda ſunt.

Secundò. Vt ſtatus controuerſiæ adhuc planius, remotis omnibus ſophiſticis cauillationibus cognoſcatur, diſertè conſtituendum eſt & hoc: nouos motus in conuerſione non imprimi menti, voluntati & cordi, ſicut ceræ imprimitur ſigillum, ita vt nulli ſequantur noui motus in mente, voluntate & corde. Gratia enim operatur, non vt conuerſio ſit brutum aliquid in homine, ſine motu & actione aliqua mentis, voluntatis & cordis: ſicut cum aſina Bileam loquitur, nec eſt violentum aliquid: ſicut cùm ſaxum impellitur & protruditur, quod motum illum nec ſentit, nec vult, nec intelligit: nec eſt enthuſiaſticum aliquid: ſicut arreptitij olim reddebant oracula, quæ nec intelligebant, nec meminerant, vel ſicut in obſeſſis diabolus ſæpe allegat motus & actiones mentis, voluntatis, & cordis ipſorum: & ipſe per eos multa loquitur & agit, ad quæ in obſeſſis nulla ſit applicatio mentis, voluntatis, vel cordis. Sed quia conuerſio eſt motus quidam, & mutatio in mente, voluntate, corde, &c. neceſſarium eſt, vt in vera conuerſione fiant & ſint motus aliqui: vt notitia & cogitatio de lege & Euangelio, deſiderium, voluntas & conatus aſſentiendi: vnde oritur lucta cum ſecuritate, diffidentia & contumacia veteris

homi-

hominis. Et in ſumma, in conuerſione oportet fieri & eſſe motus aliquos, & actiones, quibus incipiat fieri applicatio quædam mentis intelligendo, voluntatis aſſentiendo, deſiderando, volendo &c. & applicatio cordis ſeriis affectibus ad ea quæ in lege & Euangelio nobis pronunciantur. Vbi enim nulla prorſus fit & eſt mutatio in mente, voluntate & corde, ibi nulla noua ſequitur notitia, cogitatio, nullus aſſenſus, nullum deſiderium, nullus conatus, nulla lucta &c. ſed totus homo in vniuerſum repugnat, & opponit contrarium actum: & breuiter vbi nullo qualicunque motu notitiæ, cogitationis, deſiderij, affectuum &c. inchoatur applicatio mentis, voluntatis & cordis, ad ea quæ in lege & Euangelio proponuntur: ibi certum eſt, nullam vel fieri, vel eſſe conuerſionem. Aliter enim faber vtitur inſtrumento inanimato: aliter verò Spiritus ſanctus operatur conuerſionem in mente, voluntate & corde. Facit enim vt velimus & poſſimus intelligere, cogitare, deſiderare, aſſentire, accipere, operari &c. Status igitur diſputationis non eſt, an tales motus & actiones in conuerſione fieri & eſſe debeant: ſed hic eſt ſtatus quæſtionis, vnde homo in mente, voluntate & corde habeat & accipiat, quòd tales motus & vult & poſſit inchoare & præſtare. Auguſtinus enim in hac diſputatione eleganter coniungit hæc tria, velle, poſſe, & facere. Et illam quæſtionem mox explicabimus: ſed prius alia quædam adhuc declaranda ſunt, ne quid explicationem poſtea vel turbet, vel remoretur.

Tertiò igitur & hoc declarandum eſt, non eſſe expectandos Enthuſiaſticos raptus, extra & præter miniſterium verbi & Sacramentorum. Verbum enim Dei prædicatum, lectum, auditum, cogitatum, eſt medium ſeu organon, per quod Spiritus ſanctus efficax eſt, & operatur in mente, voluntate & corde hominum. Et ſicut Deus vult vocem verbi ſui audiri, legi, & cogitari: ita externo miniſterio verbi hominem vti poſſe, vt audiat, legat, & aliquo modo cogitet, & experientia, & Scripturæ exempla teſtantur. Licet longè aliter verbum audiant & meditentur, in quibus iam inchoata eſt renouatio per Spiritum ſanctum. Ioann. 8. Quia ex Deo eſt, verbum Dei audit, Ioan. 6. Qui audit à patre venit ad me, Luc. 8. Videte quomodo audiatis. Aliter etiam deſcribitur, quomodo pij meditentur in verbo Dei. Pſalm. 1. & 119. Aliud præterea eſt auditus verbi: & ex auditu concipere nouos motus pœnitentiæ, fidei, nouæ obedientiæ, &c. quod proprium eſt Spiritus. Et tamen per illud organon, per verbum ſcilicet lectum, auditum, cogitatum, & non aliter, Spiritus ſanctus efficax eſt, & operatur.

Ita Auguſtinus inquit, de Fide ad Petrum, capite 32. Firmiſſimè tene, poſſe quidem hominem, quem nec ignorantia literarum, nec aliqua prohibet imbecillitas, vel aduerſitas, verba legis & Euangelij ſiue legere, ſiue ex ore cuiuſque prædicatoris audire, ſed diuinis mandatis obedire neminem poſſe, niſi quem Deus gratia ſua præuenerit: vt quod audit corpore, corde etiam percipiat: & accepta diuinitus bona voluntate atque virtute, mandata Dei facere & velit, & poſſit &c. Omnino igitur à verbo ordiendum eſt, vt legatur, audiatur, & cogitetur.

Quartò, Obſeruanda eſt etiam in hac controuerſia Longobardi diſtinctio de quatuor ſtatibus liberi arbitrij. 1. Qualis fuerit in natura integra ante lapſum. 2. Quid ſit poſt lapſum, priuſquam cœperit ſanari & renouari. 3. Quando iam cœpit ſanari & renouari, quæ renouatio, per totam vitam creſcit & augetur. 4. Quid ſit futurum in glorificatione, ſeu poſt glorificationem. ibi enim omnino plena & perfecta erit libertas. Et quidem de primo & de vltimo ſtatu non eſt controuerſia: ſed ſecundi & tertij diligens eſt habenda ratio, ne confundantur, ſed accuratè diſtinguantur.

Longè enim aliud eſt, loqui de viribus ſeu facultatibus mentis, voluntatis & cordis hominis ante conuerſionem, priuſquam cœperit per Spiritum S. ſanari & renouari: & aliud eſt quando iam cœpit ſanari & renouari: Tunc enim ex donatione & operatione Spiritus ſancti, adſunt & ſequuntur noui motus in mente, voluntate & corde. Ipſa etiam ſanatio & renouatio, non eſt talis mutatio, quæ vno momento ſtatim abſoluatur & perficiatur: ſed habet ſua initia & certos progreſſus, quibus in magna infirmitate creſcit, augetur & conſeruatur: non autem ita, ſicut lilia agri creſcunt, quæ nec laborant, nec curant: ſed in exercitiis pœnitentiæ, fidei & obedientiæ, quærendo, petendo, pulſando, conando, luctando &c. initia donorum ſpiritualium retinentur, creſcunt & augentur, ſicut Luc. 19. de traditis talentis Dominus mandat, ne in terram defodiantur, ſed inquit: Negociemini donec veniam. Et in hanc ſententiam Paulus vtitur pulcherrimo verbo, ἀναζωπυρεῖν. Exuſcita donum quod in te eſt, 2. Timoth. 1. Et quia à verbo ordiendum eſt, & ex verbo, de voluntate Dei, & de efficacia Spiritus ſtatuendum eſt: non eſt dubium, quando verbo lecto, audito & cogitato, homo concipit propoſitum, deſiderium, conatum applicationis, quando luctatur cum ſecuritate, diffidentia & confidentia &c. has eſſe veras effectiones & operationes Spiritus ſancti: licet magna infirmitate ſæpe ita abſcondantur, vt præſentia & efficacia Spiritus, non percipiatur ardenti aliquo ſenſu. Ibi certè non ex ſenſu, ſed ex verbo iudicandum eſt.

Breuiter hæc tantùm noto: neque enim iuſtam & integram inſtitui huius controuerſiæ explicationem. Hæc verò per diſtributionem aliquantò forſan rudiorem & craſſiorem præmittere volui: vt diſputationibus ſiue peregrinis, ſiue cognatis in ſuum locum reiectis, & commoda explicatione declaratis, planius oſtendi poſſit, quid propriè & principaliter in hac diſputatione de libero arbitrio, in controuerſia poſitum ſit. Quàm ſophiſticis enim æquiuocationibus Decreta Tridentini Cõcilij ſtatum huius controuerſiæ inuoluant, perturbent & obruant, poſtea monſtrabimus: prius enim reliqua quæ ad explicationem neceſſaria ſunt, paucis abſoluemus.

Vt igitur tandem ſtatum huius controuerſiæ ſimpliciter & planè conſtituamus, non eſt quæſtio de ipſa ſubſtantia mentis, voluntatis & cordis, neque hæc eſt quæſtio, quòd illæ animæ potentiæ alium habent modum agendi, quàm quæ vel naturaliter agunt, vel violento & bruto motu agitantur & impelluntur, ſicut ſuprà explicauimus: nec etiam de diſciplina rationis, nec de vitioſis actionibus, principalis eſt quæſtio (ſuprà enim hæc declarata ſunt) ſed de motibus ſeu actionibus ſpiritualibus in contritione, fide, & noua obedientia, ſicut in verbo Dei illa nobis proponuntur, ſicut ſuprà declarauimus, quæſtio eſt. *Status diſputationis.*

Et certum eſt ordiendum eſſe à verbo: quod iux-

Digitized by Google

ta mandatum Dei,homo debet,& aliquo modo etiam poteſt audire,legere & cogitare. Certum eſt & hoc, conuerſionem & renouationem non fieri ſine aliquo motu & actione mentis,voluntatis & cordis, ſicut ſuprà diximus. Sed quæſtio eſt,vnde homo habeat & accipiat potentiam, vires ſeu facultates inchoandi, & efficiendi tales motus & actiones. Ex collatione hæc quæſtio rectius intelligitur. In iis quæ ſenſibus & rationi ſubiecta ſunt,homo in mente & voluntate habet φυσικὰς δυνάμεις: hoc eſt facultates in natura, ex prima natiuitate hærentes & inſitas: quibus homo poteſt propoſitis & admotis obiectis, concipere motus, & elicere actiones proprietati mentis & voluntatis congruentes.

Quæſtio.

Quæſtio igitur eſt, an eodem modo mens & voluntas ex prima natiuitate inſitam habeant talem potentiam, tales vires & facultates :vt quando verbum Dei legit, audit & cogitat, poſſit ſine Spiritu ſancto, ex puris (ſicut Scholaſtici loquuntur) naturalibus,concipere tales motus, & elicere tales actiones in mente, voluntate & corde, quales ad contritionem,fidem & nouam obediendiam Scriptura requirit.

Pelagiani.

Et ita quidem olim Pelagius & ſenſit, & docuit. Sed ab hac ſententia Pontificij affirmant ſe prorſus alienos eſſe. Et idem etiam Andradius meus prolixe conteſtatur: ſed eius memoriam oportet valde eſſe labilem. In principio enim quarti libri, prorſus oblitus eſt eius,quod per multas paginas prolixa oratione in fine tertij libri diſputarat : Philoſophos ſine verbo Dei, & ſine Spiritu regenerationis, naturalibus notitiis & viribus perueniſſe ad veram fidem & iuſtitiam, qua ſaluati ſint: adiuncto illo tantum auxilio Dei, de quo Cicero etiam dicit,nullam excellentem virtutem in Ethnicis fuiſſe ſine afflatu diuino. Quantum enim hæc abſint ab ipſiſſimo Pelagianiſmo vel cæci vident: neque enim heroicos impetus, & tales afflatus, quales Philoſophi intelligunt, Pelagius excluſit. Illam verò Andradianam diſputationem, ideo memori mente reponemus, vt nouerimus,non ſerio,ſed pro forma tantum (quod dicitur) fieri, quando Pelagianiſmum damnát Pontificij. Non enim,vt arbitror, audebunt damnare Andradij ſententiam, quod ſiue verbo Dei, & ſine ſpiritu regenerationis Philoſophi habuerint veram fidem, Paulinam iuſtitiam,& vitam æternam. In ipſo enim Concilio Tridenti Andradius illud ſcripſit.

Sed audiamus ſane, quàm ſpecioſis, & ad fallendum comparatis verbis,ſe à Pelagianis ſeparari conentur. Dicunt ſe nullo modo ſentire, quòd liberum arbitrium ſufficiat ad inchoandas & efficiendas actiones ſpirituales:ſed gratiæ Dei & diuini auxilij neceſſitatem tantopere extollunt, vt ne optare quidem & velle vllum perfectum bonum, ſine illo poſſimus.

Dicunt naturam humanam peccati contagio ita eneruatam & debilitatam, vt ne cogitare quidem quicquam eorum bonorum poſſit, quæ ad ſempiternam felicitatem ducunt, niſi diuini ſpiritus vi atque virtute erigatur atque confirmetur. Hæc ſunt Ieſuitarum & Andradij verba.

Tertius etiam Canon ſextæ ſeſſionis, anathema dicit illis qui ſentiunt, ſine præueniente Spiritus ſancti inſpiratione & adiutorio, hominem poſſe pœnitere,credere,diligere,ſperare,ſicut oportet &c. Verba ſane ſunt ſpecioſa & ſatis magnifica,quæ videntur totum tribuere gratiæ Dei: quod ſi ita eſſet, iam nulla inter nos de hoc loco eſſet controuerſia. Sed ipſi conteſtantur & clamitant, ſe nullo modo probare ſententiam & doctrinam Auguſtanæ confeſſionis de libero arbitrio: ſed ad damnandam illam, emiſſos eſſe crepitus iſtos anathematum, in Tridentina Synodo.

Pontificij improbant Auguſtanã confeſſionem et eam quæ ad articulũ de libero arbitrio.

Vides amice Lector quanto ſtudio, quot modis, & quàm inſidioſe hæc controuerſia inuoluatur, ne verus eius ſtatus animaduertatur. Et fit hoc verbis tam ſpecioſis, vt controuerſiarum imperiti, ſi non admoneantur,exiſtiment nihil eſſe periculi.

CONCILII TRIDENTINI SENTENTIA *de libero arbitrio, ex interpretatione Andradij.*

Quis igitur iam erit ſtatus controuerſiæ, inter nos & Pontificios : aut in quo conſiſtit diſcrimen noſtræ ſententiæ, & Tridentini Concilij, de libero arbitrio?

Reſpondeo, Ex Decretis Concilij, poſſet ſane illud non obſcure colligi. Sed ne clamitent,nos vim facere verbis, & per calumniam ea aliter interpretari, quàm Synodus forſan ſenſerit: audiamus ſane Andradij interpretationem, quam ſicut abſque dubio,in ipſo Concilio Tridenti didicit:ita libere ſine vlla diſſimulatione, in ſcripto ſuo nobis communicat. Ita autem & Synodi,& ſuam ſententiam explicat: Liberum arbitrium,ſine inſpiratione & auxilio ſpiritus non poſſe ſane efficere ſpirituales actiones: ſed illud non ideò fieri,quaſi mens & voluntas,qualis eſt in homine ex prima natiuitate, ante conuerſionem, prorſus non habeat vllam potentiam, vllas vires aut facultates, quæ ad inchoandas & efficiendas ſpirituales actiones neceſſariæ ſunt : ſed ideo, quia naturales illæ vires & facultates, licet nec deletæ, nec extinctæ,adeo tamen peccatorum laqueis implicatæ ſint, vt homo non poſſit ſe propria virtute ab illis extricare. Vtque ſententia planior ſit, illuſtrat eam hac ſimilitudine: Sicut ille qui ferreis ſoleis deuinctus eſt, habet quidem inſitam & innatam incedendi δύναμιν, ſeu potentiam : ſed licet habeat illam, non tamen poteſt ea vti, vt in actum prodeat, niſi prius vincula rumpantur, quæ motum reprimunt & retardant. Ex hac ſimilitudine Lector, ſine ambiguitate perſpicue intelligit, quæ ſit Concilij Tridentini ſententia,quando dicit,liberum arbitrium gratiæ Dei excitanti & adiuuanti libere aſſentiri & cooperari. Sentiunt enim in mente & voluntate hominis non renati, ex prima natiuitate in hac corruptione, naturaliter adhuc inſitas eſſe vires aliquas, ſeu facultates qualeſcunque ad res diuinas ſeu ſpirituales actiones : ſed illarum facultatum & virium motum & vſum, per peccatum reprimi & retardari in non renatis: gratiam verò Dei, & efficaciam ſpiritus, non ſimpliciter efficere, & operari in iis, qui renaſcuntur, nouam aliquam δύναμιν, vim, facultatem aut potentiam inchoandi & præſtandi motus & actiones ſpirituales, quam ante conuerſionem aut renouationem, ex naturæ viribus non habuerint, ſed tantùm vincula rumpere, & laqueis liberari: vt facultas naturalis antea conſtricta, compreſſa & impedita, poſſit iam per gratiam excitata, vires ſuas in rebus ſpiritualibus exercere. Illas autem vires naturales , ſicubi imbecilliores ſunt, ſentiunt adiuuari & confirmari per gratiam & auxilium Spiritus ſancti. Et vbi non ſufficiunt, dicunt nouum habitum infundi,qui reſpectum meriti afferat.

De libero arbitrio.

Gratia Dei quid tribuat.

Decla-

Declarat enim Andradius ſuam illam ſententiam ſimilitudine ægroti, cuius vires morbo fractę, debilitatæ & attenuatæ ſunt, vbi medicus vires quæ adhuc reliquæ ſunt, licet ſint attenuatæ, confirmat & roborat: & ſi quæ ſunt amiſſæ, reſtituat. Alij vtuntur ſimilitudine auiculæ, quæ habet & retinet quidem potentiam & facultatem volandi: ſed quando funiculo alligata eſt, non poteſt vſum & motum illius facultatis, quæ naturaliter ipſi inſita eſt exercere: ſi quis autem rumpat funiculum, is non inſerit auiculæ nouam & peculiarem volandi δύναμιν, quam antea non habuerit, ſed tantùm impedimentum aufert.

Et poſtea Andradius, vbi diſputat, gratiam vnà cum viribus liberi arbitrij habere rationem cauſæ efficientis eorum quæ ad conuerſionem pertinent, vtitur hac ſimilitudine: Si te rogem, cùm ligneam materiam conflagrare cernis, quæ ſit conflagrationis illius efficiens cauſa? ignem dicas neceſſe eſt, vnà cum Deo naturæ autore & patrono, qui igni exurendi virtutem ſuppeditat, & ad operandum cum illo conſpirat. Cùm igitur liberi noſtri arbitrij motio, non magis à Dei gratia pendeat, quàm à diuina virtute ſtipitis exuſtio: quid eſt, quòd liberum arbitrium efficientis cauſæ dignitate & nomine ſpolies? Hanc Andradij ſimilitudinem Lector benè conſideret.

Sententia concilij de viribus humanis & liberi arbitrij. Eſt igitur Concilij ſententia, in natura hominis per peccatum deprauata, priuſquam per gratiam & operationem Spiritus ſancti reparetur, reliquam adhuc eſſe δύναμιν aliquam, vim, efficaciam, potentiam ſeu facultatem naturalem, ad motus ſeu actiones ſpirituales: ſed illam δύναμιν per peccatum partim conſtrictam & alligatam, partim debilitatam & inclinatam, vt per ſe ſola, ſine gratia ſpiritus, non poſſit vllum perfectum bonum vel inchoare, vel præſtare: gratiam verò vincula & laqueos rumpere, vt naturalis illa facultas ſtupeſcens antea, ſed iam per gratiam excitata, poſſit in ſpiritualibus ſe exercere, illam verò vbi per peccatum attenuata & inclinata eſt, confirmari, roborari & adiuuari auxilio ſpiritus: vbi verò non ſufficit, ſentiunt infundi nouas qualitates, ſeu habitus: atque ita in motibus & actionibus ſpiritualibus, ex gratia & ex naturalibus liberi arbitrij viribus, fieri vnam cauſam efficientem, ita vt ad inchoandos & efficiendos motus ſpirituales, hæc duo ſimul concurrant, gratia ſcilicet & naturales vires liberi arbitrij, quales ſunt ex prima noſtre corrupta natiuitate. De bonis enim renouationis in voluntate renata, quòd faciant renatos συνεργοὶ Dei, alia eſt quæſtio, de qua poſtea dicemus. Habemus igitur iam ex Andradij interpretatione, quæ ſit Concilij ſententia, in ſexto capitulo, & in quarto Canone ſextæ Seſſionis. Et ego communi nomine gratias ago Andradio, quòd reliquis mirabiliter tergiuerſantibus, ipſe ſine ambiguitate & diſſimulatione, tàm apertè & perſpicuè ponit & explicat ſtatum controuerſiæ, quæ eſt inter Pontificios & inter nos, de libero arbitrio. Statu enim ita poſito, plana eſt explicatio & refutatio: ſi modo nobis illam indulgentiam largiri dignati fuerint, vt ex Scripturæ teſtimoniis controuerſia hæc diiudicetur & definiatur. Vt autem ratio habeatur breuitatis, teſtimonia in capita quædam diſtribuam.

SCRIPTVRAE SENTENTIA
de libero arbitrio.

Primò enim quædam Scripturæ teſtimonia loquuntur priuatiuè (vt ſic dicam) quod ſcilicet per lapſum in natura corrupta prorſus amiſſa ſit δύναμις, vis & efficacia, ſeu facultas, qua inchoandę & efficiendæ ſunt actiones ſpirituales, ſicut oportet. Et diſtinctè loquuntur Scripturæ teſtimonia: *Non renatis* quædam de mente, quædam de voluntate ſeu corde hominis non renati. Vocantur enim non renati, tenebræ. Epheſ. 5. Johan. 1. & 3. Actor. 26. vocantur in peccatis non tantùm ægroti & infirmi, ſed mortui. Epheſ. 2. Coloſ. 2. Et hæc diſertè explicantur de priuatione ſeu carentia efficaciæ ſeu facultatis, ad motus & actiones ſpirituales, 1. Corinth. 2. Animalis homo non capit ea quæ ſunt ſpiritus, & non poteſt intelligere, quia ſpiritualiter diiudicantur, 2. Corinth. 3. Non ſumus idonei cogitare aliquid ex nobis ipſis, tanquam ex nobis ipſis: ſed ἱκανότης noſtra ex Deo eſt, 1. Corinth. 1. Mundus per ſuam ſapientiam Deum non cognouit. Matth. 11. Nemo nouit patrem, niſi cui filius voluerit reuelare. Matth. 16. Caro & ſanguis nõ reuelauit tibi. Romanorum primo. Euanuerunt in cogitationibus ſuis. 1. Corinthiorum 1. Infatuauit ſapientiam huius ſeculi. Romanorum. 7. Scio quod in me, hoc eſt, in carne mea, non habitet bonum. Romanorum octauo. Sapientia carnis non ſubiicitur legi Dei: neque enim poteſt. Ioann. 15. Sine me nihil poteſtis facere, ſicut palmes niſi in vite fuerit. Atqui nos natura ſumus oleaſtri, Romanorum 11. & propterea inſerendi veræ viti, extra quam nihil poſſumus. Et Auguſtini verba diligenter expendit. Non enim dixit, Sine me difficulter poteſtis. nec dixit, Non poteſtis perficere aut magni aliquid præſtare, Sed ſimpliciter dicit: Sine me nihil poteſtis facere: in actionibus ſcilicet ſpiritualibus, de quibus ibi, ſicut manifeſtum eſt, loquitur, 1. Corinth. quarto. Quid habes quod non accepiſti? Et Auguſtinus de Prædeſtinatione ſanctorum, prolixè contra Pelagianos oſtendit, hanc ſententiam non loqui de reliquiis donorum naturalium, quæ in hac corrupta natura, adhuc reliqua ſunt: ſed de iis quæ donantur in renouatione per Spiritum ſanctum, Ioann. 6. Nemo poteſt venire ad me, niſi pater traxerit illum. Hæc teſtimonia manifeſtiſſimè oſtendunt, naturam non renatam, in ſe & ex ſe prorſus nullam habere vim, efficaciam aut facultatem, quam ex ſe conferat, vt gratiæ propriis viribus aliquid cooperetur, ad inchoandas & efficiendas actiones ſpirituales. Detrahitur enim naturæ non renatæ cogitare, velle, poſſe, & facere, quod ad ſpirituales actiones attinet. *Habitus vitioſi priuationi ſucceſſerunt.* Secundò, Multa Scripturæ teſtimonia non tantùm de defectu loquuntur, ſed oſtendunt in locum amiſſarum virium ſucceſſiſſe vitioſum habitum & triſtiſſimam deprauationem in mente, voluntate & corde, quod ad motus ſeu actiones ſpirituales attinet: vocatur enim ante conuerſionem ſeu renouationem, cor durum, Romanorum 2. lapideum, Ezech. 11. & 36. ceruix ferrea, frons ænea, neruus ferreus, Eſai. 48. cor prauum ſuper omnia, Ierem. 17. Sicut Æthiops non poteſt mutare pellem ſuam, nec pardus maculas ſuas, Ierem. 23. Lex eſt ſpiritualis, ego autem carnalis, venditus ſub peccatum. Malum mihi adiacet. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me ſub lege peccati. Carne ſeruio legi peccati, Romanorum 7. Sapientia carnis, inimicitia eſt aduerſus Deum, Romanorum 8. Figmentum cordis humani tantum eſt malum ab adoleſcentia, Geneſ. 6. & 8. Progenies viperarum, quomodo poteſtis bo-

na facere, cùm ſitis mali? Matth. 12. Spiritualia ſunt ſtultitia homini animali 1. Cor. 2. Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati, Iohan. 8.

Gratia om- n bonum ... fatet.

Tertiò, Teſtimonia Scripturæ, quæ deſcribunt liberationem à ſeruitute peccati, ſanationem, illuminationem, reparationem, renouationem mẽtis & voluntatis, non tam frigidè & perfunctoriè loquuntur: vt cùm quis hominem habentem per ſe δύναμιν ambulãdi, ex cõpedibus ſoluit. Sed Ezech. 11. & 36. Auferam cor lapideum, & dabo cor nouum. Ioan. 1. Tenebræ lucem non apprehenderunt, 2. Corinth. 4. Deus qui dixit ex tenebris lucem ſplendeſcere, ipſe illuxit cordibus noſtris, ad illuminationem ſcientiæ claritatis Dei, Deut. 29. Vos vidiſtis vniuerſa, quæ fecit Dominus coram vobis in Ægypto: & nõ dedit tibi Dominus cor ad intelligendũ, oculos ad videndum, & aures quæ poſſent audire vſque in præſentem diem, Matth. 13. Vobis datum eſt noſſe myſteria regni cœlorum: reliqui videntes non vident. 1. Cor. 12. Nemo poteſt Ieſum Dominum dicere, niſi per Spiritum ſanctum, Pſal. 51. Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis, Matth. 16. Caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater, &c. Ioann. 1. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate viri aut carnis, ſed ex Deo nati ſunt. Ioann. 6. Nemo poteſt venire ad me, niſi pater traxerit eum, Epheſ. 2. Ipſius factura ſumus, creati in Chriſto Ieſu, ad bona opera. Philip. 1. Qui incepit in vobis bonum opus perficiet. Phil. 2. Deus eſt qui operatur in nobis velle & perficere, vt aliqua ipſi grata fiant, 2. Cor. 3. ἱκανότης noſtra ex Deo eſt, non ex nobis ipſis, Iac. 1. Omne datum bonum, & donum perfectum, eſt deſurſum à patre luminum. Lucæ 24. Aperuit ipſis mentem, vt intelligerent Scripturam. Acto. 16. Deus aperuit cor Lydiæ. Idem probant precationes de donis ſpiritualibus, Pſalm. 118. Epheſ. 1. Col. 1. Ita de fide Epheſ. 2. Per fidem, & hoc non ex vobis: Dei donum eſt, ne quis glorietur, Hanc ſententiam Longobardus, libr 2. diſt. 27. dicit à ſanctis ita exponi, quòd fides non ſit ex vi naturæ noſtræ: quia Dei donum purè eſt. Hæc enim ſunt verba.

Gratia qua- lis ... inue- niat?

Ex his & aliis multis Scripturæ teſtimoniis manifeſtiſſimum eſt, gratiam Dei in non renatis ante conuerſionem ſeu renouationem, non inuenire δύναμιν aliquam vim, aut facultatem aliquam, ſiue ligatam ſiue attenuatam, quod ad motus vel actiones ſpirituales pertinet: ſed inuenire. 1. ἀδυναμίαν. priuationem, defectus & carentiam. 2. Vitioſum habitum, & deprauationem in mente, voluntate & corde, quod attinet ad inchoandas & efficiendas verè ſpirituales actiones. 3. Gratiam in conuerſione ſeu renouatione, non ita operari, quaſi reliqua ſit facultas quædam ad ſpiritualia in corrupta hac natura, ex prima natiuitate inſita & inhærens: quæ peccati quidem laqueis ita ſit conſtricta & attenuata, vt niſi per gratiam Dei excitetur & confirmetur, non poſſit in actum prodire. Quando verò accedat gratia excitans & adiuuans, tunc naturalem illam δύναμιν progredi ad efficacem actum, vt poſſit concipere motus, & elicere actiones ſpirituales. Ita quidem Pontificij ſentiunt & docent. Sed Scriptura non ita, ſed longè aliter deſcribit beneficium Filij Dei, miniſterio verbi per Spiritum ſanctum liberantis nos à ſeruitute peccati, ſanantis & renouantis naturam hanc peccato deprauatam. Tradit enim, quod Spiritus ſanctus in illis, quos vult conuertere, primum incipiat prauitatem illam, quam quoad motus & actiones ſpirituales, in mente & voluntate non renata inuenit, mortificare & auferre: deinde incipiat operari, & donare nouam vim, facultatem & efficaciam in mente, voluntate & corde, ad inchoandas & efficiendas actiones ſpirituales.

Et expendantur pondera verborum, quibus Scriptura vtitur in huiuſmodi deſcriptionibus. Cor eſt tardum, Lucæ 24. vanum, Pſal. 5. Epheſ. 4. durũ, Roman. 2 lapideum, Ezech. 36. illud cor Deus emollit, 2. Paralip 34. aperit, Actor. 16. conuertit, Lucæ 1. circumcidit, Deut. 30. conterit, Eſai 57. Pſalm 50. aufert cor lapideum, Ezech 36. externus homo corrũpitur, 2. Cor. 4. vetus homo crucifigitur, Galat. 5. vt deſtruatur corpus peccati, Romanor. 6. ſanat animam, Pſal. 40. excitat à mortuis, Epheſ. 5. mortuos peccatis viuificat, Epheſ. 2. dat cor nouum, Ezech. 11. Renouemini ſpiritu mentis veſtræ, Epheſ. 4. interior homo renouatur, 2. Cor. 4. Vocatur regeneratio, ad Titum 3. renaſcentia, Ioan. 3. Creat cor mundum, Pſalm. 50. Creati in Chriſto Ieſu ad bona opera, Epheſ. 2. Nouus homo creatur ad imaginem Dei, Epheſ. 4.

Naſcitur & creatur quod antea non eſt.

Hæc & ſimilia Scripturæ teſtimonia, ſi conferantur ad ſimilitudines, quibus Andradius & ſuam & Concilij ſententiam explicat, videbit Lector luce meridiana clarius, controuerſiam de libero arbitrio naturali, in rebus ad ſalutem pertinentibus, in Cõcilio Tridentino non reuocatam ad fontes Propheticos & Apoſtolicos: ſed traditam ibi eſſe ſentẽtiam diſſentientem à Scriptura, imò ex profeſſo pugnantem cum multis manifeſtiſſimis Scripturæ teſtimoniis: ſicut ipſa collatio & inſpectio oſtendit. Sed Andradius, vt video, Tridenti in Concilio didicit, de his grauiſſimis doctrinę cœleſtis capitibus, magnificè quidem declamitat: ſed ita, vt ne ſemel quidem horum & ſimilium Scripturæ teſtimoniorum, quæ tam multa & illuſtria ſunt, mẽtionem faciat. Non igitur ocioſum, ſed maximè neceſſarium eſt hoc certamen, vt vera Scripturæ ſententia retineatur: quæ profectò clariſſima eſt, ſi cæteris quæſtionibus vel peregrinis, vel cognatis dextra explicatione in ſuum locum ſepoſitis, ſtatus controuerſiæ ſine ambiguitate, ſimpliciter & planè conſtituatur. Docet enim Scriptura naturam humanam, ſicut per peccatum deprauata eſt, antequam per Spiritum ſanctum renouetur, habere quidem in iis quæ ſenſibus & rationi ſubiecta ſunt, in mẽte & voluntate aliquas δυνάμεις φυσικάς, naturales vires ſeu facultates, quibus aliquo modo poteſt cõcipere motus, & elicere actiones, proprietati mentis & voluntatis congruẽtes, ſicut ſuprà dictum eſt. ſed quod attinet ad ſpirituales motus ſeu actiones inchoandas & efficiendas, eo modo ſicut ſuprà dictum eſt, affirmat Scriptura in mente & voluntate hominis non renati naturaliter ex prima natiuitate, non eſſe inſitam vllam δύναμιν, vim, efficaciam aut facultatẽ: ſed quia Adam per peccatum dona illa amiſit, iam propagari ἀδυναμίαν in omnes homines, qui ex immundo ſemine naſcuntur. Deinde huic defectui & ἀδυναμίᾳ, coniunctã iam eſſe in hac naturæ corruptione, cõtrariam prauitatem & inclinationem: Spiritum ſanctum verò, naturam corruptam ita ſanare & renouare, quòd incipit prauitatem illam mortificare, & loco defectuum efficere in mente & voluntate, nouam δύναμιν vim, efficaciam aut facultatem, vnde ſequantur motus & actiones ſpirituales,

Concilij doctrina qualis.

Renouatio noſtri quomodo fiat.

Digitized by Google

rituales, hoc eſt, operatur velle, poſſe, & facere. Hæc vero dona, Spiritus ſanctus operatur per medium ſeu organon verbi, ſi legatur, audiatur & cogitetur: quod homo & debet, & aliquo modo poteſt facere. Nec infundit illas qualitates, ſicut liquor in dolium infunditur: ſed ita vt ſequantur motus & actiones in mente & voluntate. Quando igitur Spiritus ſanctus per verbum cœpit naturam ſanare, accenſa aliqua ſcintilla efficaciæ & facultatis ſpiritualis, licet renouatio non ſtatim ſit perfecta & abſoluta, ſed in magna infirmitate tantum inchoata: tunc tamen nec mens nec voluntas eſt ocioſa, ſed aliquos habent nouos motus: quos etiam debent exercere meditando, orando, conãdo, luctando, &c. Sed illa ſpiritualis efficacia, ſpirituales illi motus, quantumuis tenues, non oriuntur, non naſcuntur vel ex toto, vel ex parte, ex naturalibus potentiis, quas mens & voluntas ex prima natiuitate habent: ſed ſunt dona, operationes & effectiones Spiritus ſancti, in nobis. Et ad primam effectionem ſpiritualis efficaciç & facultatis, ad ſpirituales actiones in nobis, mens & voluntas ex naturalibus ſuis viribus effectiue nihil cõferunt. Simpliciter enim retinendæ ſunt hæ ſententiæ: Non à nobis ipſis, tanquam ex nobis ipſis: ſed à Deo eſt idoneitas noſtra. Sine me nihil poteſtis. Quid habes, quod non accepiſti? Quando vero ſcintilla aliqua illius efficaciæ, per ſpiritum in nobis accenſa eſt, tunc aliquid agit in ſpiritualibus rebus & mens & voluntas in homine. Sed quæſtio eſt, vnde habeat, quod & vult & poteſt aliquid agere? Ex Spiritu ſancto renouationis, qui operatur velle & facere, à quo eſt ἱκανότης cogitandi ſalutaria.

Et ipſa lucta carnis & ſpiritus, veteris & noui hominis in renatis, illuſtre oſtendit diſcrimen actionum, quç authorem & donatorem habent Spiritum ſanctum, & quæ oriuntur ſeu naſcuntur ex naturalibus liberi arbitrij viribus, quod attinet ad res ſpirituales.

Gratia operans & cooperans.

Omnino igitur in Eccleſia retinenda eſt vera & vtilis Auguſtini diſtinctio, inter gratiam operantem & cooperantem. De gratia & libero arbitrio, ca. 17. inquit: Quis etſi paruam dare cœperat caritatem, niſi ille qui præparat voluntatem, & cooperando perfecit, quod operando incipit. Quoniam ipſe vt velimus, operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens Phili. 1. Vt ergo velimus, ſine nobis operatur: cum autem volumus, & ſic volumus, vt faciamus, nobiſcum cooperatur: tamen ſine illo vel operante vt velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. De correptione & gratia ca. 2. Non ſe itaq; fallant qui dicunt: Vt quid nobis prædicatur & præcipitur, vt declinemus à malo, & faciamus bonum: ſi hoc nos non agimus, ſed id velle & operari Deus operatur in nobis? ſed potius intelligant, ſi filij Dei ſunt, ſpiritu Dei ſe agi: vt quod agendum eſt agant, & cum egerint, illi à quo aguntur, gratias agant, aguntur enim vt agant, non vt ipſi nihil agant. De gratia & libero arbitrio c. 16. Certum eſt, nos velle cum volumus: ſed ille facit vt velimus, de quo dictum eſt: Deus eſt qui operatur in vobis velle. Certum eſt, nos facere cum facimus: ſed ille facit vt faciamus, præbendo voluntati vires efficaciſſimas, qui dixit: Faciam vt faciatis. Quid hoc aliud eſt, niſi: Auferam à vobis cor lapideum, vnde non faciebatis: & dabo carneum, vnde faciatis, &c.

De mandatis Dei vt bona agamus.

De dogmatibus Eccleſ. ca. 32. Deus agit in nobis vt velimus & agamus: nec ocioſa in nobis eſſe patitur, quæ exercenda, non negligenda dedit, vt & nos cooperatores ſimus gratiæ Dei, ac ſi quid in nobis ex noſtra remiſſione langueſcere viderimus, ad illum ſolicite recurramus, qui ſanat omnes languores noſtros. De correp. ca. 12. Si in tanta infirmitate vitæ huius, in qua tamen virtutem perfici oportebat, tenaris relinqueretur voluntas ſua, vt in adiutorio Dei perſeuerent ſi vellent, nec Deus in eis operaretur vt vellent, inter tot & tantas tentationes, infirmitate ſua voluntas ipſa ſuccumberet. Subuentum eſt ergo infirmitati voluntatis humanæ, vt diuina gratia indeclinabiliter & inſeparabiliter ageretur: & ideo quamuis infirma, non tamen deficeret, neque aduerſitate aliqua vinceretur. De bono perſeuerantiæ c. 13. Nos ergo volumus: ſed Deus in nobis operatur velle. Nos ergo operamur: ſed Deus in nobis operatur & operari, pro bona ſua voluntate. Hoc nobis expedit & credere & dicere: hoc eſt pium, hoc verum, vt ſit humilis & ſubmiſſa confeſſio, & detur totum Deo. Cogitantes credimus, cogitantes loquimur, cogitantes agimus quicquid agimus: quod autem attinet ad pietatis viam & verum Dei cultum, non ſumus idonei ex nobis ipſis cogitare aliquid, tanquam ex nobis ipſis: ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Et cap. 6. inquit: Tutiores viuimus, ſi totum Deo damus: non autem nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus.

Has Auguſtini ſententias ideo adſcripſi: vt oſtendam, nos hanc de libero arbitrio doctrinam non ita tradere, vt alatur & confirmetur in hominibus deſidia, ſecuritas & contumacia. Inculcamus enim illud: Videte ne in vanum gratiam acceperitis.

Sed ideo illam retineri cupimus, vt filio Dei medico noſtro, ſua tribuatur gloria. Neque enim intelligi aut conſiderari poteſt magnitudo beneficiorum ipſius, niſi miſerias noſtras foliis ficuum palliatas, verbo autem Dei nudatas, agnoſcere diſcamus. Et quando tale aliquod donum habemus, ne de noſtris viribus gloriemur, ſed illi gratias agamus, qui operatur velle & facere: & ſi quid deeſt, vt inuocatione ad ipſum confugiamus. Ne etiam ſecuri excutiamus talia dona, quæ ſcimus Spiritum ſanctum in nobis operari. ſed vt reuerenter illa conſeruemus, & exerceamus. Et in noſtra magna infirmitate hanc habemus conſolationem: quia non noſtræ vires, ſed Spiritus ſanctus inchoauit in nobis bonum illud opus: perficiet ergo, Philippenſ. 1. Ita accendit hæc doctrina in nobis fidem, ſpem, inuocationem, gratiarum actionem, timorem Dei, & diligentiam in tuendis illis donis diuinis: quæ Auguſtinus ideo ſolet quaſi per gradus enumerare, vt gratiam Dei rectius agnoſcere & conſiderare poſſimus. Numerat poſſe, velle & facere, cogitare, deſiderare, expetere, accipere. Inquit etiam de Eccleſiaſticis dogmatibus cap. 17. Sancta cogitatio, bonum propoſitum, pium conſilium, omniſque motus bonæ voluntatis, ex Deo eſt: quia per illum aliquid boni poſſumus, ſine quo nihil poſſumus.

Vtilitas huius doctrinæ.

Eodem modo gratiæ varias tribuit Auguſtinus appellationes, vt rem ipſam illuſtret, & quaſi gradus conuerſionis oſtendat. Vocat enim gratiam præuenientem, præparantem, liberantem, operantem: deinde gratiam ſubſequentem, cooperantem, adiuuantem bonum perſeuerantiæ, &c.

Gratia præueniens.

AVGVSTINI SENTENTIA de Libero arbitrio: Et quomodo Andradius eam deprauet.

Hæc ſunt ſimplicia, perſpicua & vera, ex mani-

I.

feſtis Scripturæ teſtimoniis extructa: & non eſt dubium, hanc etiam eſſe perpetuam Auguſtini ſententiam. Sed huic luci Andradius conatur nebulas offundere. Auguſtinus enim ſcripto peculiari libello, copulat gratiam & liberum arbitrium. Et dicit: Vbi ad aliquid faciendum vel non faciendum, in diuinis monitis opus voluntatis exigitur, ſatis liberum demonſtratur arbitrium. Item: Ad gratiam Dei neceſſe eſt accedere conſenſum noſtrum: vt bonum noſtrum non ſit ex neceſſitate, ſed voluntarium. Ergo aliquid quantulumcunq; ſit facultatis ad res ſpirituales, tribuendum eſt libero arbitrio, quod ipſi naturaliter ex prima natiuitate inſitum ſit. Sed remotis æquiuocationibus, explicatio non eſt obſcura, quid Auguſtinus velit. Quæ enim Deus in verbo ſuo nobis præſcribit: vt agnitionem ſui, contritionem, fidem, ſpem, charitatem, patientiam, inuocationem, obedientiam &c. talia ſunt, quæ ſine motu & actione mentis & voluntatis nec inchoari, nec effici poſſunt. Sine mente enim & intellectu, nemo aliquid intelligit, cogitat aut iudicat: ſine voluntate nemo deſiderat, experit, petit, quærit, conatur, luctatur &c. Multa inquit Auguſtinus, homines nolentes agunt: ſed credere niſi volens, nemo poteſt. Velle autem, proprium eſt voluntatis. Hoc igitur extra omnem controuerſiam, ipſa rei euidentia manifeſtum eſt. Num vero Auguſtinus inde concludit, mentem & voluntatem hominis, per ſe & ex ſe, hoc poſſe præſtare, quod verbum Dei præcipit? Nequaquam. Sed ex Scriptura prolixe probat, mentem & voluntatem hominis non renati, naturaliter ex prima natiuitate non habere virtutem, efficaciam & facultatem inchoandi & efficiendi ſpirituales motus & actiones, ſicut in verbo Dei præcipiuntur. Quia tamen Deus verbum ſuum non fruſtra generi humano patefacit, addit Auguſtinus gratiam Dei hoc quod natura non poteſt, efficere & operari in homine. Operatur autem gratia conuerſionem, non alibi quam in mente, voluntate, & corde hominis. Corde enim creditur Rom. 10. ex animo obeditur Rom. 6. Mente agnoſcitur ſalus Epheſ. 1. Non autem ita operatur in voluntate hominis, ſicut lapides voluuntur, & inanimata impelluntur: ita vt in ſpiritualibus, mens & voluntas renatorum gratia diuina rapiantur, ſine motu aliquo mentis & voluntatis, intelligente & voluntario.

Scriptura enim diſerte affirmat, renatos in rebus ſpiritualibus agnoſcere, ſcire, credere, aſſentiri, deſiderare, vel conari, luctari &c. quæ extra controuerſiam ſunt actiones mentis & voluntatis. Sed illas actiones, mens & voluntas ex ſuis viribus nec inchoare, nec præſtare poteſt. Propter hanc igitur cauſam, gratia mentem illuminat, voluntatem conuertit & mutat, præbendo nouam efficaciam & nouas facultates: vt ex ignorantibus fiant intelligentes, ex nolentibus fiant volentes: atque ita in conuerſione mens & voluntas, id quod, ex viribus naturalibus antea non poterant, incipiant iam ex dono, & per operationem ſpiritus renouationis, habere motus & actiones ſpirituales, intelligendo, cogitando, iudicando, deſiderando, conando, luctando, volendo, faciendo &c. Hanc eſſe Auguſtini ſententiam, certum eſt. Ita enim inquit de peccatorum meritis lib. 2. c. 5. Non ſolis votis agendum eſt, vt non ſubinferatur ad bene viuendum etiam noſtræ efficacia voluntatis: quia non ſicut in lapidibus inſenſatis, aut ſicut in iis, in quorũ natura rationem voluntatemq; non condidit, ſalutem noſtram Deus operatur in

Auguſtin.

nobis. Illud vero capite ſequenti explicat: coniungit enim gratiam & liberũ arbitrium. Sed mox addit: Ipſum quoq; liberum arbitrium ad Dei gratiã, h. e. ad Dei dona pertinere non ambigo: nec tantum vt ſit, verumetiam vt bonũ ſit, id eſt, ad facienda mandata Domini conuertatur. Videt Lector, Auguſtinum loqui non de voluntate non renata, ſed quæ iam conuerſa eſt, & cœpit fieri bona. Et Hypognoſt. 3. inquit: Nemo ſic de gratia confidat, tãquam Deus liberi arbitrij eius quod per mortem filij ſui reparauit, opera non requirat: imo vigilet, quærat, petat, pulſet &c. Ita de gratia & libero arbitrio cap. 2. Cum aliquid ſecundum Deum operatur, non alienet hoc à propria voluntate. Ne vero quis exiſtimet ipſum loqui de propriis, hoc eſt de naturalibus viribus voluntatis, cap. 6. inquit: Certum eſt nos velle & facere cum volumus & facimus: ſed ille operatur velle & facere, præbendo voluntati vires efficaciſſimas, de quo ſcriptum eſt. Deus operatur in nobis & velle & facere. Et de prædeſtinatione Sanctorum, cap. 3. fatetur errorem eſſe, ſicubi dixerit, vt prædicato Euangelio conſentiamus, noſtrum eſſe proprium, & nobis ex nobis eſſe. Et poſtea addit, quod dixerat, Noſtrum eſt credere & velle: ita eſſe intelligendum, quod vtrunque ſit Dei qui præparat voluntatem, & vtrumque etiam ſit noſtrum: quia non fit niſi volentibus nobis. Illud vero ita explicat ad Bonifac. lib. 1. c. 19. Chriſtus non dicit, Duxerit: vt illic aliquo modo intelligamus præcedere voluntatem: ſed dicit, Traxerit. Quis autem trahitur, ſi iam volebat: & tamen nemo venit niſi velit. Trahitur ergo miris modis vt velit, ab illo qui nouit intus in ipſis hominum cordibus operari: non vt homines (quod fieri non poteſt) nolentes credant, ſed vt volentes ex nolentibus fiant. Et in Enchirid. cap. 32. Nolentem præuenit vt velit, volentem ſubſequitur ne fruſtra velit. Contra 2 epiſt. lib. 4. c. 6. Pelagius dicit, gratiam adiuuare bonum cuiuſque propoſitum: non tamen reluctanti ſtudium virtutis immittere. Auguſtinus vero reſpondet: Poſſet bene intelligi, ſi non ab iſtis quorum ſenſus notus eſt, diceretur. Reluctãri enim, prius aditus diuinæ vocationis, ipſa Dei gratia procuratur: ac deinde in illo iam non reluctante, ſpiritus virtutis accenditur. Ita Ambroſius de Vocatione gentium lib. 2. c. 9. Quod gratia à multis refutatur, ipſorum eſt nequitiæ: quod autem à multis ſuſcipitur, & gratiæ eſt diuinæ, & voluntatis humanæ. Nulla enim ſpecies cuiuſque virtutis occurret, quæ vel ſine dono diuinæ gratiæ, vel ſine conſenſu noſtræ voluntatis habeatur. Sed audi quomodo hoc explicet. Ipſa enim gratia, hoc omni genere medendi & auxiliandi agit, vt in eo quem vocat, optimam ſibi receptricem & famulam donorum ſuorum præparet voluntatem. Et lib. 1. c. 9. Licet inſit homini nolle bonum, tamen niſi donatum non habet bonum velle: illud contraxit natura per culpam, hoc recipit natura per gratiam. Et hoc eſt quod Auguſtinus inquit: Per gratiam non tollitur humana voluntas, ſed mala mutatur in bonam: & cum bona facta fuerit, adiuuatur. Idem etiam vult Proſperi ſententia: Liberum arbitrium naturaliter homini inditum, manet in natura: ſed qualitate & conditione mutatum, per mediatorem Chriſtum, qui ipſam voluntatem, ab eo quod peruerſe volebat auertit, & in id quod ei bonum eſſet, velle conuertit.

Proſperi ſententia.

Hæ explicationes manifeſtiſſime oſtendunt, quod Auguſtinus non tribuat voluntati efficaciam, aut facultatem aliquam ad actiones ſpirituales,

tuales, quam naturaliter ex prima natiuitate habeat: ſed tantum illam, quam ex dono & operatione ſpiritus renouationis accepit.

Pontificij vero hoc ita inuertunt, quaſi gratia tantum moueat & excitet, voluntas vero ex ſe habeat conſentiendi facultatem. Sed Auguſtinum plane diuerſum ſenſiſſe iam oſtendimus. Et vtile eſt, Lectorem conſiderare, quam mala fide Patrum ſcripta tractentur à Pontificiis. Auguſtinus inquit, conſentire & diſſentire, proprie eſſe voluntatis: ſicut dicimus intelligere proprium eſſe mentis, velle voluntatis. Illa ſententia poſtea ita deprauata eſt: conſentire in ſpiritualibus, eſſe propriæ voluntatis: hoc eſt, ex propriis viribus. Quantum vero inter hæc duo interſit: conſentire eſt proprie voluntatis, & propriæ voluntatis: manifeſtum eſt.

Andradius nititur ſolo Auguſtino. Nulla autem alia habet argumenta Andradius, pro ſua ſententia, quàm hanc Auguſtini diſputationem, cui Auguſtinus talem titulum facit, De gratia & libero arbitrio. Et ſi intelligeret Andradius, actiones voluntatis renatæ quas habet & accepit, non naturaliter in prima natiuitate, ſed in regeneratione ex dono & operatione Spiritus ſancti, ſicut Auguſtinus diſputat: nulla eſſet inter nos controuerſia. Certum enim eſt, Spiritum ſanctum in conuerſione non abolere, deſtruere aut extinguere potentias animæ, quæ vulgo ita vocantur: ſed ſanat & renouat illas, & quidem ita, quod prauitatem adhærentem illis mortificat & aufert: vt illis organis renouatis & præparatis, vti poſſit ad motus & actiones noui hominis.

Nullo modo enim vel probamus vel ſequimur Manichæorum deliria, qui finxerunt quoſdam homines eſſe ἀλύτως hoc eſt, naturã in quibuſdam per peccatum ita corruptam, vt ne quidem per gratiam & operationem Spiritus ſancti conuerti, reformari, & renouari poſſit. Recte enim dicit Auguſtinus ad articulos falſo ſibi impoſitos, articulo 6. Hoc inter malos homines diſtat & dæmones, quod hominibus etiam valde malis ſupereſt, ſi Deus miſereatur, reconciliatio: dæmonibus autem nulla ſeruata eſt conuerſio. Recte & hoc contra Manichæos dicit, de Ciuit. Dei libro 14. capite 11. conuerſionem fieri non detracta ſubſtantia animæ, vel vlla eius parte ſublata, ſed ea quæ vitiata ac deprauata fuerat, ſanata atque correcta. Nam ſicut dicit contra Julianum libr. 4. cap. 3. Gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, nõ lapidibus aut lignis pecudibuſque præſtatur. Carent enim ſubiectis, mente ſcilicet & voluntate: in quibus Deus ordinario modo, per verbum & Sacramenta agere ſolet, & in quibus neceſſe eſt fieri conuerſionem: Hæc vero non ita intelligenda ſunt, ſicut Pelagius contendebat, quaſi ante gratiam conuerſionis ſeu renouationis, ſit in natura corrupta, generoſitas aliqua, δύναμις, inclinatio, habilitas, diſpoſitio, facultas, aut quomodocũque appelletur, ad inchoãdas & præſtandas actiones ſpirituales. Ita enim dici poſſet, Habes aliquid, quod ex gratia renouationis ſeu conuerſionis non accepiſti. Quod Auguſtinus vt Pelagianum deteſtatur. Et de gratia Chriſti, libro 1. capite 18. recitat, & refutat illa verba Pelagij: Habemus poſſibilitatem vtriuſque partis à Deo inſitam, velut quandam (vt ita dicam) radicem fructiferam atque fœcundam: quæ ex voluntate hominis diuerſa gignat & pariat, & quæ poſſit ad proprij cultoris arbitrium, vel nitere flore virtutum, vel ſentibus horrere vitiorum. Hæc Pelagius. Auguſtinus vero contra Julianum libro ſecundo de ſententia Ambroſij dicit: naturam humanam etiam illam, quæ ſub peccato naſcitur, & cuius ortus in vitio eſt, eſſe iuſtificationis capacem: ſed per gratiam Dei: & libro 4. capit. 3. dicit humanam ſubſtantiam capacem eſſe diuinorum donorum. Non autem, ſicut bonum ingenium dicitur capax eſſe omnium diſciplinarum, propter inſitam φυσικὴν δύναμιν: ſed per gratiam Dei, inquit, quia eſt natura rationalis: in qua Deus per verbum & Sacramenta pro bona ſua voluntate, poteſt operari, velle, vt mala voluntas conuertatur in bonam. Ita Lutherus etiam loquitur Tom. 1. pag. 236. Quando ſancti Patres liberum arbitrium defendunt, capacitatem libertatis eius prædicant: quod ſcilicet verti poteſt ad bonũ, per gratiam Dei: & fieri reuera liberũ ad quod creatum eſt. Et alibi vocat capacitatem paſſiuam.

Irenæus libro 5. dicit carnem humanam capacem eſſe donationis Dei, hoc eſt vitæ æternæ: quia nutriatur carne & ſanguine Chriſti. Libr. 4. capit. 24. dicit hominem eſſe receptorium bonitatis Dei: & in Deo inretus, ſemper proficit ad Deum. Neque enim Deus ceſſat benefaciendo & locupletando, nec homo ceſſat beneficium accipere, & ditari à Deo. *Irenæus.*

Et pulchra eſt ſententia, ſiue Ambroſij, ſiue Proſperi, de vocatione gentiũm libro 2. capit. 9. Ipſa gratia, omni genere medendi atque auxiliandi hoc agit, vt in eo quem vocat, optimam ſibi receptricem & famulam donorum ſuorum præparet voluntatem. Hæc vero diligenter diſtinguenda & explicanda eſſe, Scriptura ſuo exemplo monet & oſtendit. Vtitur enim verbo δέχεσθαι, quando dicit verbum & gratiam Dei accipi oportere. Acto. 8. Iac. 1. 2. Cor. 6. Vnde vere homo illam capacitatem habeat, ponit & negatiue & affirmatiue. Animalis enim homo, ea quæ ſpiritus ſunt, οὐ δέχεται. 1. Cor. 2. Deus vero eſt qui operatur & vt velimus, & vt poſſimus verbum & gratiam Dei capere. Alias manet quod Johann. 8. Chriſtus dicit: Verbum meum οὐ χωρεῖ: non inuenit aut habet locum in vobis, quo capiatur. Hæc diſerte & accuratè ſunt explicanda. Pelagius enim ſicut de poſſibilitate, ita & de capacitate abuſus eſt æquiuocatione vocabuli, De gratia & peccato originis, cap. 13. *Ambroſius.*

Et Juſtinus Apologia prima non ſatis circumſpecte loquitur, vbi ſententiam illam, quod angelorum & hominum genus ſit δεκτικὸν virtutis & vitij, ita explicat: Non enim laude dignum eſſet, niſi haberet δύναμιν ἐπ' ἀμφότερα τρέπεσθαι, Intelligit capacitatem, potentiam, vim, facultatem aut efficaciam naturalem; qua homo poſſit, ſicut ad malum, ita etiam ad bonum ſe vertere. Sed quid de hac ſententia Auguſtinus iudicet, notum eſt.

Et hæc ſunt potiſſima Andradij argumenta: quæ recte declarata, nihil iuuant illam cuius patrocinium ſuſcepit, ſententiam: ſicut manifeſtum eſt, ſi omnes illæ diſputationes referantur ad ſtatum controuerſiæ, quem ſupra expoſuimus. Reliqua vero, qui agitari ſolent argumenta, obiter tantum attingit: quorum plana & expedita eſt explicatio, ſi adhibeatur illa quæ vera & neceſſaria eſt diſtinctio: quod ſcilicet primo quædam ſcripturæ ſententiæ loquuntur de libertate naturæ integræ ante lapſum. Secundo, quædam de ipſa ſubſtantia mentis & voluntatis. Tertio, quædam loquuntur, de qualicunque illa libertate, quam in illis rebus quæ ſenſibus aut rationi ſubiectæ ſunt, voluntas adhuc habet. Quarto, quædam loquuntur de contingentis in actionibus vitioſis. Quinto, quædam loquuntur de voluntate, quæ cœpit renouari & liberari. Quando enim Deus operatur velle, tunc volumus,

Et renati habent poteſtatem ad inchoandas & efficiendas actiones ſpirituales. Sed illa poteſtas ex libero arbitrio nulla eſt, niſi detur deſuper per ſpiritum renouationis: ſicut Auguſtinus contra duas epiſtolas Pelagianorum libr. 1. capit. 5. loquitur. Sexto, in multis Scripturæ ſententiis, menti & voluntati hominis aliquid præſcribitur & iubetur: quod ſi non habeat poteſtatem obediendi, videri poſſet Deus illudere noſtræ calamitati, ac ſi herus ſeruo, quem videat luxatis pedibus ingredi non poſſe, multa præcipiat, & extrema minitetur, niſi pareat. Aut ſi quis ad cœcum dicat: Si volueris videre, inuenies theſaurum. Sed Auguſtinus reſpondet de gratia & libero arbitrio, c. 16. Magnum aliquid Pelagiani ſe ſcire putant, quando dicunt: Non iuberet Deus, quod ſciret ab homine non poſſe fieri. Quis hoc neſciat: Sed ideo iubet aliqua quę non poſſumus, vt non nouerimus quid ab ipſo petere debeamus. Ex lege enim præcipiente & prohibente, non eſt agnitio virtutis & potentiæ noſtræ: ſed peccati agnitio, hoc eſt, ἀδυναμίας & deprauationis. Et tamen non fruſtra iubetur: promittitur enim gratia, quæ operatur vt velimus & faciamus. Ita Auguſtinus ibidem inquit: Meminerimus ipſum dicere, Facite vobis cor nouũ, & ſpiritum nouum qui dicit, Dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum dabo vobis. Quomodo ergo quod dicit, Facite vobis: hoc dicit, Dabo vobis? Quare iubet, ſi ipſe daturus eſt. Quare dat, ſi homo facturus eſt? niſi quia dat quod iubet, & iuuat vt faciat cui iubet. Per gratiam enim fit, vt ſit homo bonæ voluntatis, qui prius fuit voluntatis malæ: per hanc etiam fit, vt ipſa bona voluntas quæ iam eſſe cœpit, augeatur, &c. Contra 2. epiſtol. Pelagia. lib. 2. capit. 10. Nihil in Scripturis ſanctis homini à Deo video iuberi, propter probandum liberum arbitrium, quod non inueniatur vel dari ab eius bonitate, vel poſci propter adiutorium gratiæ demonſtrandum. Septimo obiicitur, quod in Scriptura multæ ſunt admonitiones, exhortationes, correptiones, &c. Illæ vero videntur ocioſæ, inutiles, & non neceſſariæ, ſi non eſt in homine facultas quædam naturalis, ad actiones ſpirituales inchoandas & efficiendas. Reſpondet Auguſtinus: O homo, in præceptione agnoſce quid debeas habere: in correptione agnoſce, tuo te vitio non habere: in correptione agnoſce, vt accipias quod vis habere. Et verbum admonens, exhortans, corripiens, eſt medium ſeu organon, per quod Spiritus ſanctus voluntatem conuertit, renouat, &c. Correptiones igitur etiam non renatorum, non ſunt ocioſæ. In renatis vero principia donorum quæ à Spiritu ſancto acceperunt, ſuſcitantur, conſeruantur & augentur per admonitiones & correptiones, ne effundantur, ſed creſcant & augeantur. Hæ explicationes veræ, ſimplices & planæ ſunt: nec à nobis primum excogitatæ ſunt, ſed à veteribus, ab Auguſtino præſertim traditæ.

Auguſtinus.

QVAM INSIDIOSE POSITA ſint Tridentina Decreta de Libero arbitrio.

His ita explicatis, Lectori paucis iam oſtendam, quam inſidioſe Canones Cõcilij ludant meris æquiuocationibus. Vnde colligi poterit, quale ibi ſtudium fuerit veritatis: cùm ideo inuehant tenebras æquiuocationum, ne veras per ſe manifeſta emergere poſſit, Canone quinto, dicunt anathema illis, qui ſentiunt liberum hominis arbitrium, poſt Adæ peccatum amiſſum & extinctum eſſe: non autem explicant, quid vocabulo liberi arbitrij intelligant. Nam ſi intelligatur ipſa ſubſtantia mentis & voluntatis, vel libertas in rebus externis, aut in actionibus vitioſis: manifeſtum eſt liberum arbitrium non eſſe omnino extinctum & amiſſum. Si autem intelligatur potentia, vis aut efficacia ad inchoãdas & efficiendas actiones ſpirituales: aut talis libertas, quę æquá habeat poteſtatem ſicut ad mala, ita & ad bona: iam in præcedentibus oſtendimus, quid ex Scripturæ teſtimoniis recte reſpõderi poſſit. Et cum tam variæ ſint æquiuocationes: Poſtulant tamen reuerẽdi Patres, vt ſine diſtinctione in genere, ſub anathematis interminatione confiteatur, hominem poſt lapſum retinuiſſe liberum arbitrium: non autem vel de ſubſtantia mentis & voluntatis, non de libertate diſciplinę in rebus externis, nec de contingentia in actionibus vitioſis potiſſimum pugnãt. Ita enim quod ad nos attinet, nullam haberent cauſam fulminandi anathematis: ſed de potentia, vi & efficacia naturali ad actiones ſpirituales, certamen eſt. Illam vero quęſtionem expreſſis verbis verentur proponere, cum Scripturæ teſtimonia nimium ſint manifeſta. Vtuntur itaque artificio æquiuocationis: An liberum arbitrium per peccatum prorſus ſit extinctum & amiſſum. Ita in capit. 2. vbi loquuntur de vi naturæ in gentibus, addunt: Tametſi in eis liberum arbitrium minime extinctum eſſet, licet viribus attenuatum & inclinatum. Hæc verba ſi de externa rationis diſciplina intelligerent, nulla eſſet inter nos controuerſia. Sed hoc volunt, liberi arbitrij naturales vires, ad inchoandas & efficiendas actiones ſpirituales, licet ſint attenuatæ & inclinatæ, minime tamen vel in Gentibus, vel in Iudæis non renatis extinctas eſſe.

Nec nouus eſt ille æquiuocationum ludus in vocabulo Liberi arbitrij. Luſerunt enim illum & olim Pelagiani. Et obſeruet Lector, quomodo Auguſtinus ad illas æquiuocationes reſpondeat. Ad Bonifacium libro 1. capit. 3. Arbitrium in bono liberum non erit, quod liberator non liberauerit: ſed in malo liberum habet arbitrium. Ibidem: Hæc voluntas quæ libera eſt, in malis quia delectatur malis: ideo libera in bonis non eſt, quia liberata non eſt. De gratia libr. 1. cap. 15. Semper eſt nobis voluntas libera, ſed non ſemper eſt bona. Aut enim à iuſtitia libera eſt, quando ſeruit peccato, & tunc eſt mala: aut à peccato libera eſt, quando ſeruit iuſtitiæ & tunc eſt bona: ſed per gratiam fit, vt ſit homo bonæ voluntatis, qui prius fuit voluntatis malæ. De Correptione & gratia capite 1. Liberum arbitrium, & ad malum & ad bonum faciendum, confitendum eſt nos habere. Sed in malo faciendo, liber eſt quiſque iuſtitiæ & ſeruus peccati: in bono autem liber eſſe nullus poteſt, niſi fuerit liberatus, Johan. 8.

Et cum Pelagiani argumenta ex vocabulo liberi arbitrij non amiſſi vrgerent, Auguſtinus oppoſuit alias appellationes, ex Scriptura ſumptas. Ad Bonifacium lib. 3. ca. 8. Liberum arbitrium captiuatum, non niſi ad peccatum valet, ad iuſtitiam vero niſi diuinitus liberatum, adiutumq́ue, non valet.

De verbis Apoſtoli, ſermone 11. Ad male agendum habes ſine adiutorio Dei liberam voluntatem, quanquam illa non eſt libera, à quo enim quis deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt.

Contra Julianum libro ſecundo, Hic vultis hominem perficiatq́ue vitam Dei dono, & non libero, ſeu potius ſeruo propriæ voluntatis arbitrio. Epiſtola 105. ad Vitalem: Liberum arbitrium ad diligendum Deum, primi peccati grandítate perdi-

perdidimus. In Enchiridio cap.30. Libero arbitrio male vtens homo, & ſe perdidit, & ipſum. Sicut enim qui ſe occidit, vtique viuendo ſe occidit : ita cum libero peccaretur arbitrio, victore peccato amiſſum eſt & liberum arbitrium. A quo enim quis deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt. Quæ ſententia cum vera ſit, qualis quæſo poteſt ſerui addicti eſſe libertas, niſi quando eum peccare delectat?

De verbis Apoſtoli, ſermone 2. Verum eſt, magnas liberi arbitrij vires homo cum conderetur accepit : ſed peccando perdidit. Epiſtola 89. Libertas ſine gratia, nihil eſt niſi contumacia, non libertas. Vere enim liberi eritis, ſi filius vos liberauerit.

Vocabula quidem infirmationis, attenuationis & inclinationis, ſcio extare in concilio Arauſicano: ſed ibi in iis, quæ ad ſalutem pertinent, omnia detrahuntur vigori naturæ, & tribuuntur gratiæ. Et Canone 13. dicitur: Liberum arbitrium amiſſum, niſi à quo potuit dari, non poteſt reddi.

Tridentinum vero Concilium ſub illis verbis ſuas occultat inſidias, quod in homine non renato, reliquæ adhuc ſint ad ſpirituales actiones aliquæ vires, licet valde attenuatæ & inclinatæ. Conſideret igitur Lector, quam inſidioſe ludant æquiuocatione vocabulorum.

Ita cum dicunt: quia neceſſe ſit hominem aſſentiri, & recipere gratiam: ideo hominem ipſum, non omnino nihil agere, recte poſſumus cum Auguſtino reſpondere: Poſſet bene intelligi, ſi non ab iſtis, quorum ſenſus notus eſt, diceretur: Addatur enim, hominem ipſum velle & poſſe aſſentiri, recipere & agere in conuerſione, ſiue in rebus ſpiritualibus: non ex ſuis naturalibus viribus, ſiue ex toto, ſiue ex parte habere: ſed accipere ab illo, qui operatur velle & facere. Et nihil erit controuerſiæ. Certum enim eſt, nos velle aſſentiri, recipere, agere, &c. ſed Deus operatur velle & facere. Quid enim habes, quod non accepiſti? Quam ſententiam de donis naturalibus intelligere, Auguſtinus oſtendit Pelagianum eſſe. Cum igitur paucis verbis has æquiuocationes facile potuiſſent euoluere: quid exiſtimamus cauſæ eſſe, quod maluerint illis generalitatibus ludere: niſi vt ſub illis cothurnis vtrique pedi aptis, antiquam ſententiariorum fabulam, ſpectatoribus non animaduertentibus, in theatrum reducere poſſent?

Illud vero quod ſerio probare laborant, hominem poſſe diſſentire, & gratiam quando offertur abiicere: nimis proh dolor, verum eſt. Neque enim fingimus, gratiam in conuerſione ita obtrudi voluntati, vt velit nolit cogatur eam habere: ſicut cum ſtigma corpori inuritur: ſed hoc dicimus, quod donum & operatio Spiritus ſancti ſit, vt gratia cum deſiderio, delectatione & gaudio recipiatur. Vt autem repudietur, abiiciatur & effundatur, carnis noſtræ prauitas & malitia eſt.

Illud etiam non ſatis explicate dictum eſt, liberum arbitrium hominis à Deo motum & excitatum, cooperari aſſentiendo, Deo excitante & vocante. Omnino enim Auguſtini diſtinctio inter gratiam operantem & cooperantem, diſerte explicanda eſt: An ſcilicet liberum arbitrium, naturalibus ſuis viribus cooperetur Deo : ita vt cum Deus operatur in nobis velle & aſſentiri, naturalis quædam vis ſeu efficacia veteris hominis cooperetur, ad producendum illud velle ſeu aſſenſum illum. Siue quãdo gratia mouet & excitat voluntatem, quod tunc ex naturalibus viribus voluntatis aſſenſus emergat.

Auguſtini diſtinctio inter gratiam operantem & cooperantem.

Auguſtinus certe dicit: Vt velimus, Deus operatur ſine nobis, ſicut ſupra explicatum eſt. Acceptis vero primitiis donorum ſpiritualium, voluntatem renatam eſſe ποίημα Dei, illis facultatibus quas à ſpiritu regenerationis accepit, nullum eſt dubium.

Obſeruanda præterea eſt inſidioſa æquiuocatio in verbo adiuuandi. Auguſtinus præclare dicit de Correptione & gratia cap.1. Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Non ita, vt cum quiſque fuerit à peccati damnatione liberatus, iam non indigeat liberatoris ſui auxilio: ſed ita potius, vt ab illo audiens, Sine me nihil poteſtis facere: dicat ei & ipſe, Adiutor meus eſto.

Item in Enchiridio: Hominis voluntatem adiuuat præparatam, & præparat adiuuandam. Sed ſub illo verbo adiuuandi, Pelagius venenum ſuum inſidioſe occultabat. Dicit enim apud Auguſtinum lib. 1.c.19. ad Bonifacium: In omni opere bono hominem ſemper adiuuari à gratia. Et lib.4.c.6. gratiam adiuuare vniuſcuiuſque bonum propoſitum. Hoc ſine ſcrupulo, inquit Auguſtinus, acciperetur. Sed Pelagius inde texebat tale argumentum. Qui adiuuatur, ipſe vna cum adiuuante aliquid agit & operatur. Atqui voluntas non renata, adiuuatur à gratia. Ergo ex ſe aliquid confert, & viribus ſuis naturalibus, quas habet ex prima natiuitate, aliquid cooperatur ad conuerſionem. Auguſtinus vero reſpondet lib.3.c.4. ad Bonifacium: Tempore veteris Teſtamenti in iis, qui ſecundum promiſſionem filij erant, Spiritum ſanctum nõ ſolum adiutorem (quod Pelagiani dogmati ſuo ſufficere exiſtimant) verum etiam largitorem fuiſſe dicimus virtutis, quod iſti negant. Et lib. 2. c.9. Hominis bonum propoſitum adiuuat quidem ſubſequens gratia : ſed nec ipſum eſſet, niſi præcederet gratia. Adiuuantem igitur gratiam Auguſtinus tunc primum ponit, quando ſine veteris hominis cooperatione gratia præueniens operata eſt velle. Tunc enim adiuuat ne fruſtra velimus. Hac adhibita conſideratione, inſpiciat Lector decreta Tridentina, & agnoſcet, quam generaliter & inſidioſe, ſine iuſta & neceſſaria diſtinctione vtantur verbo adiuuandi. Nec calumnioſe verba torquemus. Ex Andradio enim interprete concilij didicimus, quam ſententiam ſub illis verborum inuolucris texerint. Nam & Caſſiani manifeſte Pelagianas ſententias quas contra Ieſuitas notaueram, quas Proſper iuſto ſcripto grauiter refutauit, quarum etiam quædam in Arauſicano Concilio diſerte damnatæ ſunt, Andradius Tridenti in ipſo concilio publice defendit, nempe : Deus cum in nobis ortum bonæ voluntatis viderit, quam vel ipſe plantauit, vel noſtro conatu viderit emerſiſſe, confeſtim illuminat, confortat, &c.

Argumentum Pelagij.

Reſponſio Auguſtini.

Item : Euidenter apparet etiam per naturæ bonum, quod beneficio creatoris indultum eſt, nonnunquam bonarum voluntatum prodire principia. Item : Dubium videtur, an quia initium bonæ voluntatis præbuerimus, Deus miſereatur noſtri, an vero econtra. Vtrumque enim recipiendum eſt, vt in aliis voluntatem gratia præueniat, in aliis voluntas gratiam, &c. Hæc Caſſianus. Vt autem imperitum Lectorem Andradius fallat, Paphnutij quaſdam ſententias, quæ extant in 5. collatione recitat: cum de illis quas ex 13. collatione Proſper refutauit, reſpondere deberet.

Exagitant etiam illud quod Lutherus dicit, hominem ad regenerationem, renouationem, ſeu

De eo quod Lutherus dicit hominem…

In conuerſione habere ſe pure paſſiue.

conuerſionem habere ſe mere paſſiue. Et ſane hac phraſi offendi poſſet aliquis, qui non eſt aſſuetus modis loquendi, qui Scholaſticis Scriptoribus vſitati ſunt: quaſi ſenſus ſit, Spiritum ſanctum ita operari conuerſionem, vt in voluntate quæ renouati cœpit, nulli omnino ſequantur noui motus: ſed plane ſit ocioſa & iners, & tantum bruta agitatione percellatur & protrudatur. Quod Luthero nunquam in mentem venit. Theologos vero, qui in Tridentino Concilio adhibiti fuerunt, quia & enutriti ſunt, & conſueuerunt in illo genere dicendi, quod Scholaſticis Scriptoribus vſitatum eſt, non eſt dubium, bene intellexiſſe quid ſit, mere paſſiue ſe habere, ſed cauillandi ſtudium non potuerunt diſſimulare: præſertim cum ſuam de naturalibus liberi arbitrij viribus, quas ſi non ex toto, ſaltem ex parte aliqua, ad renouationem ſeu conuerſionem conferat, hoc modo exiſtimarent non incommode poſſe hominibus obtrudi. Vſitata autem eſt apud Scholaſticos diſputatio: Quod ſubiectum recipiens formam aliquam, qualitatem, habitum, actionem, &c. quatenus recipit, habeat ſe paſſiue. Sunt vero quædam ſubiecta, quæ præterquam quod recipiendo ſe paſſiue habent, etiam actiuitatem quandam in ſe habent, quam conferunt, & qua ſimul cooperantur, vt forma, qualitas, actio ſeu habitus in ſubiecto illo producatur. Et talia ſubiecta habent ſe ad productionem formæ, non mere paſſiue, ſed partim paſſiue, partim actiue. Sunt vero alia quædam ſubiecta, quę ad productionem formæ, nullam ex ſe habent actiuitatem, ſed tantum recipiunt formam. Et illa dicuntur ſe mere paſſiue habere. Illos modos loquendi Scholaſticorum, Lutherus, vt tunc temporis in Scholis vſitatos & notos, accommodauit ad doctrinam de libero arbitrio.

Cum enim mens & voluntas ſint ſubiectum, in quo Spiritus ſanctus operatur conuerſionem ſeu renouationem: hactenus habet ſe ſubiectum illud iuxta Scholaſticorum phraſes, paſſiue. Iam vero quęſtio eſt: An mens & voluntas, qualis eſt ex prima natiuitate, in hac naturæ per peccatum corruptione, habeat actiuitatem aliquam, hoc eſt, δύναμιν, vim ſeu efficaciam aliquam quam conferat, & qua ſimul cum Spiritu ſancto cooperetur, vt inchoetur conuerſio, ſancta cogitatio, bonum propoſitum, ſtudium, conatus, lucta, &c. in motibus & actionibus ſpiritualibus, hoc eſt, (vt Scholaſtici loquuntur) an

Voluntas hominis non renati, an habeat ſeſe partim actiue partim paſſiue.

voluntas non renata, habeat ſe ad ſpiritualem conuerſionem partim actiue, partim paſſiue? Quia vero Scriptura tradit δύναμιν illam ad ſpiritualia eſſe per peccatum amiſſam, ita vt nihil poſſit voluntas ex ſe: & Auguſtinus etiam, gratiam qua Deus operatur in nobis velle, non vult vocari cooperantem, ſed operantem: Lutherus igitur, vſus Scholaſticorum phraſi, ſententiam illam ita explicauit, quod mere paſſiue ſe habeat. Et tamen non docuit, ſine cogitatione mentis, & conſenſu voluntatis fieri conuerſionem, ſed hoc voluit: Deum eos, quos conuertit, trahere voluntatibus eorum, quas ipſe in illis per Spiritum ſanctum operatus eſt, ſicut Auguſtinus loquitur.

Nihil igitur incommodi habet illa phraſis, ſi recte intelligatur. Sed conſtituta de rebus ipſis vera ſententia, de modis loquendi facilis poteſt iniri ratio, vt ſcilicet ſine ambiguitate, rem ipſam proprie, commode, & perſpicue explicent.

Ecquid igitur in omnibus hiſce decretis, quæ de libero arbitrio loquuntur, lector aliud deprehendit, quam ambiguos luſus multiplicium æquiuocationum? Sed inquis: Certe non ad ludendum conuocari fuerunt Patres Tridentum, ſed res ſeria acta fuit. Ego vero reſpondeo, generalitatibus, ambiguitatibus & æquiuocationibus, veritatem citius amitti & obſcurari, quam vel inueniri, vel illuſtrari. Quid igitur cauſæ eſſe putas, quod in re ſeria & graui, hoc artificio vti voluerunt? niſi hoc quod Scholaſticorum opiniones de libero arbitrio nimium craſſas, non auſi fuerunt denudatas in Theatrum producere, ne primo aſpectu exploderentur: quia tamen omnino retinere illas voluerunt, inuoluendæ ita fuerunt ambiguis generalitatibus & æquiuocationibus, vt quoquo modo Eccleſiæ rurſus obtruderentur. Aut forſan ideo factum hoc eſt, quia (ſicut Ruardus Tapperus dicit) in concordantia gratiæ & liberi arbitrij, eſſet liberum, vt ſuo quiſque ſenſu abundet. Ergo, inquis, & Auguſtanæ confeſſioni ſua ſententia libera permittetur? Nihil vero minus. Sicut enim in loco de peccato originis diximus: In Papatu quiduis liberum eſt opinari, ea vero ſola ſententia damnatur & anathematiſatur, quæ ex Scripturæ teſtimoniis extructa eſt.

Tridentini non ſunt auſi diſceſſiſſe à Scholaſticorum opinionibus.

EX DECRETO SEXTAE SESſionis Tridentini Concilij.

De diſpenſatione & miniſterio aduentus Chriſti.

QVo factum eſt, vt cœleſtis pater, pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, Chriſtum Ieſum filium ſuum, & ante legem, & legis tempore multis ſanctis patribus declaratum ac promiſſum, cum venit beata illa plenitudo temporis, ad homines miſerit, vt & Iudæos, qui ſub lege erant redimeret: & gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam, iuſtitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem filiorum reciperent. Hunc propoſuit Deus propitiatorem, per fidem in ſanguine ipſius, pro peccatis noſtris, non ſolum autem pro noſtris, ſed etiam pro totius mundi.

Qui per Chriſtum iuſtificantur.

Verum etſi ille pro omnibus mortuus eſt, non omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt, ſed ij duntaxat, quibus meritum paſſionis eius communicatur. Nam ſicut reuera homines, niſi ex ſemine Adæ propagati naſcerentur, non naſcerentur iniuſti: cum ea propagatione per ipſam dum concipiuntur propriam iniuſtitiam contrahant, ita niſi in Chriſto renaſcerentur, nunquam iuſtificarentur: cum ea renaſcentia per meritum paſſionis eius, gratia, qua iuſti fiunt, illis attribuatur. Pro hoc beneficio Apoſtolus gratias nos ſemper agere hortatur patri, qui dignos nos fecit in partem ſortis Sanctorum in lumine. & eripuit de poteſtate tenebrarum, tranſtulitq; in regnum filij dilectionis ſuæ, in quo habemus redemptionem & remiſſionem peccatorum.

Inſinuatur deſcriptio Iuſtificationis impij, & modus eius in ſtatu gratiæ.

Quibus verbis iuſtificationis impij deſcriptio inſinuatur, vt ſit tranſlatio ab eo ſtatu, in quo homo naſcitur filius primi Adæ, in ſtatum gratiæ & adoptionis filiorum Dei, per ſecundum Adam, Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum. Quæ quidem tranſlatio poſt Euangelium promulgatum, ſine lauacro regenerationis, aut eius voto fieri non poteſt, ſicut ſcriptum eſt: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.

Modus præparationis.

Diſponuntur autem ad ipſam iuſtitiam dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes libere mouentur

in

Digitized by Google

in Deum, credentes vera eſſe, quæ diuinitus reuelata & promiſſa ſunt, atque illud imprimis, à Deo iuſtificari impium per gratiam eius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, & tamen peccatores ſe eſſe intelligentes, à diuinæ iuſtitiæ timore, quo vtiliter concutiuntur, ad conſiderandam Dei miſericordiam ſe conuertendo in ſpem eriguntur, fidentes Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore, illumq́; tanquam omnis iuſtitiæ fontem, diligere incipiunt: ac propterea mouentur aduerſus peccata, per odium aliquod & deteſtationem, hoc eſt, per eam pœnitentiam, quam ante Baptiſmum agi oportet, denique proponunt ſuſcipere Baptiſmum, inchoare nouam vitam, & ſeruare diuina mandata. De hac diſpoſitione ſcriptum eſt: Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit. Et: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et: Timor Domini expellit peccatum. Et: Pœnitentiam agite, & baptiſetur vnuſquiſque veſtrûm in nomine Ieſu Chriſti, in remiſſionem peccatorum veſtrorum, & accipietis donum Spiritus ſancti. Et: Euntes ergo, docete omnes gentes, baptiſantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis. Denique præparate corda veſtra Domino.

Quid ſit iuſtificatio impij, & quæ eius cauſæ.

Hanc diſpoſitionem ſeu præparationem iuſtificatio ipſa conſequitur, quæ non eſt ſola peccatorum remiſſio, ſed & ſanctificatio & renouatio interioris hominis, per voluntariam ſuſceptionem gratiæ & donorum, vnde homo ex iniuſto fit iuſtus, & ex inimico amicus, vt ſit hæres ſecundum ſpem vitæ æternæ. Huius iuſtificationis cauſæ ſunt: finalis quidem, gloria Dei & Chriſti, ac vita æterna. efficiens verò miſericors Deus, qui gratuitò abluit & ſanctificat, ſignans & vngens Spiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ: meritoria autem, dilectiſſimus vnigenitus ſuus, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui cùm eſſemus inimici, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, ſua ſanctiſſima paſſione in ligno crucis nobis iuſtificationem meruit, & pro nobis Deo patri ſatisfecit: inſtrumentalis item Sacramentum Baptiſmi, quod eſt Sacramentum fidei, ſine quo nulli vnquam iuſtificatio contingit: demum vnica formalis cauſa eſt, iuſtitia Dei, non qua ipſe iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit, quia videlicet ab eo donati, renouamur Spiritu mentis noſtræ, & non modo reputamur, ſed verè iuſti nominamur, & ſumus, iuſtitiam in nobis recipientes vnuſquiſque ſuam, ſecundum menſuram quam Spiritus ſanctus partitur ſingulis prout vult, & ſecundum propriam cuiuſque diſpoſitionem & cooperationem. Quanquam enim nemo poſſit eſſe iuſtus, niſi cui merita paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti communicantur, id tamen in hac impij iuſtificatione fit, dum eiuſdem ſanctiſſimæ paſſionis merito, per Spiritum ſanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iuſtificantur, atque ipſis inhæret. Vnde in ipſa iuſtificatione, cum remiſſione peccatorum hæc omnia ſimul infuſa accipit homo per Ieſum Chriſtum, cui inſeritur per fidem, ſpem & charitatem. Nam fides, niſi ad eam ſpes accedat & charitas, neque vnit perfectè cum Chriſto, neque corporis eius viuum membrum efficit. Qua ratione veriſſimè dicitur, fidem ſine operibus mortuam & otioſam eſſe, & in Chriſto Ieſu neque circumciſionem aliquid valere, neque præputium, ſed fidem quæ charitatem operatur. Hanc fidem ante baptiſmi ſacramentum, ex Apoſtolorum traditione catechumeni ab Eccleſia petunt, dum petunt fidem vitam æternam præſtantem, quam ſine ſpe & charitate fides præſtare nõ poteſt. Vnde & ſtatim verbum Chriſti audiunt: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Itaque veram & Chriſtianam iuſtitiam accipientes, eam ceu primam ſtolam, pro illa quam Adam ſua inobedientia ſibi & nobis perdidit, per Chriſtum Ieſum illis donatam candidam & immaculatam iubentur ſtatim renati conſeruare, vt eam perferant ante tribunal Domini noſtri Ieſu Chriſti, & habeant vitam æternam.

Quomodo intelligatur, impium per fidem & gratis iuſtificari.

Cùm verò Apoſtolus dicit, iuſtificari hominem per fidem & gratis, ea verba in eo ſenſu intelligenda ſunt, quem perpetuus Eccleſiæ Catholicæ conſenſus tenuit & expreſſit, vt ſcilicet per fidem ideo iuſtificari dicamur, quia fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum & radix omnis iuſtificationis, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, & ad filiorum eius conſortium peruenire: gratis autem iuſtificari ideò dicamur, quia nihil eorum quæ iuſtificationem præcedunt, ſiue fides, ſiue opera, ipſam iuſtificationis gratiam promeretur. Si enim gratia eſt, iam non ex operibus, alioquin (vt idem Apoſtolus inquit) gratia non eſt gratia.

De acceptæ iuſtificationis incremento.

Si ergo iuſtificati, & amici Dei ac domeſtici facti, euntes de virtute in virtutem renouantur (vt Apoſtolus inquit) de die in diem, hoc eſt, mortificando membra carnis ſuæ, & exhibendo ea arma iuſtitiæ in ſanctificationem, per obſeruationem mandatorum Dei & Eccleſiæ: In ipſa iuſtitia, per Chriſti gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, creſcunt, atque magis iuſtificantur, ſicut ſcriptum eſt: Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Et iterum: Ne verearis vſque ad mortem iuſtificari: Et rurſus: Videtis, quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantum. Hoc verò iuſtitiæ incrementum petit ſancta Eccleſia, cùm orat: Da nobis Domine fidei, ſpei & charitatis augmentum.

CANON IX.

Si quis dixerit, ſola fide impium iuſtificari, ita vt intelligat, nihil aliud requiri, quod ad iuſtificationis gratiam conſequendam cooperetur, & nulla ex parte neceſſe eſſe, eum ſuæ voluntatis motu præparari atque diſponi, anathema ſit.

CANON X.

Si quis dixerit, homines ſine Chriſti iuſtitia, per quam nobis meruit iuſtificari, aut per eam ipſam formaliter iuſtos eſſe, anathema ſit.

CANON XI.

Si quis dixerit, homines iuſtificari, vel ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti, vel ſola peccatorum remiſſione excluſa gratia & charitate, quæ in cordibus eorum per Spiritum ſanctum diffundatur, atque illis inhæreat, aut etiam gratiam, qua iuſtificamur, eſſe tantum fauorem Dei, anathema ſit.

CANON XII.

Si quis dixerit, fidem iuſtificantem nihil aliud eſſe quam fiduciam diuinæ miſericordiæ, peccata remittentis propter Chriſtum, vel eam fiduciam ſolam eſſe, qua iuſtificamur, anathema ſit.

CANON XXIV.

Si quis dixerit iuſtitiam acceptam non conſeruari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera: ſed opera ipſa fructus ſolummodo, & ſigna eſſe iuſtificationis adeptæ, non etiam ipſius augendæ cauſam, anathema ſit.

EXAMEN.

Hic locus eſt præcipuus in doctrina Chriſtiana. Anxiæ enim & perterrefactæ mentes, quæ cum peccato & ira Dei luctantur, vnicum hunc portum quęrunt, quomodo Deum poſſint habere placatum & propitium. Et fides in tentatione de vnica hac conſolatione ſolicitè circumſpicit, quid debeat apprehendere, quo niti: ne iuſto Dei iudicio ob peccata damnetur, ſed vt ira Dei placata, miſer peccator in gratiam recipiatur, & acceptetur ad vitam. Finis enim fidei, eſt vita æterna. 1. Pet. 1. Ibi verò vnicus locus iuſtificationis rectè explicatus, & ita intellectus, ſicut in doctrina Euangelij patefactus eſt, affert neceſſariam & vberrimam conſolationem piis conſcientiis, illuſtrat & amplificat gloriam filij Dei, redemptoris & mediatoris noſtri.

Digitized by Google

Contra verò ſi locus hic peregrinis opinionibus adulteretur, obſcurat gloriam & beneficia Chriſti, & eripit afflictis conſcientiis neceſſarias conſolationes, quæ in Chriſto nobis propoſitæ ſunt. Nondum autem planè intermortua eſt memoria, qualis fuerit ſub Papatu carnificina conſcientiarum, luctantium in tentatione cum peccato & ira Dei, & anxiè quærentium firmam & certam aliquam conſolationem, dum præterito Chriſto, qui vnus ad omnem iuſtitiam nobis ſufficit, iam ad ſanctitatem operum debitorum, iam ad proprias ſatisfactiones operum indebitorum, iam ad ſupererogationes, mox ad ſuperflua merita ordinum, ad varias fraternitates, ad patrocinia ſanctorum, ad peregrinationes, ad nundinationes indulgentiarum, & à quo non miſeras conſcientias abduxerunt, & circumegerunt. Et tandem peractis illis omnibus, in triſtiſſima dubitatione illas reliquerunt propoſita (ſi dîs placet) conſolatione ignis purgatorij. Pighius etiam quantumuis nobis iniquus & acerbus, tamen de articulo iuſtificationis inquit: Diſſimulare non poſſumus, à noſtris hanc vel primam doctrinæ Chriſtianæ partem, obſcuratam quam illuſtratam magis, à Scholaſticis ſpinoſis pleriſque quæſtionibus & definitionibus. Et tales extant multorum querelæ inter ipſos Pontificios etiam. Iam verò in Concilio Tridentino, grauiſſima hæc quæſtio in deliberationem deducta fuit, & quidem ſicut ipſi narrant, per 7. menſes agitata. Et quis non ſperaret, cùm doctrina hęc ex multis maniteſtiſſimis Scripturæ teſtimoniis, hoc tempore clariſſimè ſit illuſtrata, fore vt de ſertis philoſophicis Scholaſticorum lacunis ad fontes Propheticos & Apoſtolicos, ſi non omnino, propius ſaltem accederent, præſertim cùm per tot menſes res fuerit deliberata. Sed cum tandem exitum habuit longa illa deliberatio, crebri illi congreſſus, & multæ illæ diſputationes in Concilio, de articulo iuſtificationis, quod profuſa anathematum liberalitate, damnata eſt ea, quæ eſt omnium Prophetarum & Apoſtolorum ſententia: quòd homo iuſtificetur, hoc eſt, in gratiam recipiatur & acceptetur ad vitam æternam, ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti, vel ſola remiſſione peccatorum, fide apprehendente miſericordiam Dei, peccata remittentis propter Chriſtum.

Tota verò lerna & colluuies Scholaſticorum opinionem de inhærentibus nouis iuſtitię qualitatibus, propter quas homo reddatur, & ſit Deo gratus, & ad vitam æternam acceptus per bona ſua opera, ex nouis illis qualitatibus prodeuntia, Eccleſiæ rurſus obtruditur, quaſi doctrina ab ipſo filio Dei, ſole iuſtitię tradita, & quidem addita diſtricta inhibitione, ne deinceps audeat quiſquam aliter credere, prædicare aut docere. Infelicem ergo Eccleſiam, cui per Tridentinum Concilium non licebit credere, prædicare vel docere illam beatitudinem hominis, teſtimonio Moſis, Dauidis, & omnium Prophetarum confirmatam: cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus, iuxta dictum: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, Roman. 4. Sed dicat quis: Si propoſitum Patrum concilij hoc fuit, vt tantùm repeterent condemnationes doctrinæ noſtrarum Eccleſiarum, & ſignificarent, ſe nullam ex verbo Dei reformationem doctrinæ ſuæ, qualis ea cunque eſt, admittere aut velle aut poſſe, potuiſſent rem breuibus expedire, nec opus fuiſſet per tot menſes continuatis deliberationibus. Et alij quidem ſuſpicantur, hoc pro forma (quod dicitur) factum eſſe, vt ſpecies aliqua prætendi poſſet non ex præconceptis opinionibus, ſed habita diuturna, graui & matura deliberatione, ex ſcripturæ fundamentis condita eſſe de illa iuſtificatione decreta. Ego verò ex ipſis decretis, præcipuè verò ex Andradio meo colligo, cauſas tam ſollicitæ & diuturnæ deliberationis per tot menſes, duas præcipuè fuiſſe. Primò, Quia teſtimoniorum ſcripturæ (quæ tradunt nos non propter noſtras qualitates & virtutes, ſed gratuita imputatione iuſtitiæ, obedientiæ & meriti Chriſti, coram iudicio Dei iuſtificari, hoc eſt à peccatis abſolui, & acceptari ad vitam ęternam) lux tanta eſt, quę paruulos illuminat, pios confirmat, & aduerſariorum etiam oculos vel inuitos, ſua charitate perſtringit: quærenda fuerunt artificia, quibus lux illa, obiecta aliqua nebula & caligine, poſſet obſcurari, ne tanta claritate in oculos hominum incurreret. Et quia ſpecie aliqua illud fieri debebat, non vnius itaque menſis deliberatione negocium hoc confici potuit. Secundo, Scholaſtici nimium craſsè philoſophantur, de homine faciente quod in ſe eſt, de merito congrui, de gratia gratum faciente, de merito condigni. Et de iuſtificatione ſine Scriptura non aliter diſputant, ac ſi in Ariſtotelis ſchola, de Phyſicis motibus philoſopharentur. Quia verò ſententiam illam Scholaſticorum, Concilium retinere voluit (vidit autem homines lectione Scripturæ, vel inuito toto Antichriſti regno, tantum iam profeciſſe, quòd à prophanis illis diſputationibus & vocibus abhorrent, & ad Scripturam omnia reuocari volunt) magni igitur laboris, & diuturnæ deliberationis res fuit, excogitare, quomodo Philoſophica de iuſtificatione opinio, Scripturarum vocibus quibuſdam ita poſſet circumueſtiri, ne à quouis ſtatim agnoſceretur, ſed aliquo modo poſſet huius temporis lucem ferre.

Hęc principaliter acta fuiſſe, in illa tot menſium tractatione, & decreta ipſa, præcipuè verò Andradij explicationes luculenter teſtificantur, ſicut oſtendemus.

VERVS STATVS DE Iuſtificatione.

Prius autem de Sophiſtica illa dicendum eſt, qua verum diſputationis κεφάλαιον aſtutè occultant, & odioſè ſententiam noſtram prægrauant. Certum eſt, vtrumque eſſe beneficium filij Dei Mediatoris, & remiſſionem peccatorum, & renouationem, in qua ſpiritus ſanctus in credentibus accendit nouas virtutes. *Remiſſio peccatorum.* Chriſtus enim ſua paſſione meruit nobis non tantum remiſſionem peccatorum, verum etiam hoc, quòd propter ipſius meritum datur nobis Spiritus Sanctus, vt renouemur ſpiritu mentis noſtræ. *Renouatio hominis.* Hæc beneficia filij Dei, dicimus quidem eſſe coniuncta, ita vt quando reconciliamur, ſimul etiam detur Spiritus renouationis. Sed propterea non confundimus illa, ſed diſtinguimus, ita vt cuique ſuum locum, ordinem, & ſuam proprietatem tribuamus, ſicut ex Scriptura didicimus, vt ſcilicet reconciliatio ſeu remiſſio peccatorum præcedat, & poſtea ſequatur inchoatio dilectionis ſeu nouæ obedientiæ. Præcipuè verò, vt fides ſtatuat ſe habere placatum Deum, & remiſſionem peccatorum, non propter ſequentem & inchoatam nouitatem, ſed propter mediatorem filium Dei.

Inde

Inde verò Pontificij texunt calumniam,quaſi beneficia filij Dei diuellamus & mutilemus. Omnia enim decreta Tridentina de Iuſtificatione ita condita ſunt, vt obliquè nos inſimulent, quaſi doceamus credentes tantum habere remiſſionem peccatorum, non verò etiam renouari per Spiritum ſanctum: item Chriſtum meruiſſe nobis tantum, reconciliationem, & non ſimul etiam renouationē: quaſi renouationem, charitatem ſeu nouam obediētiam ita excludamus, vt nec adſit,nec ſequatur in reconciliatis: quaſi in renatis vnica tantùm virtus fidei adeſſe debeat,reliquarum præſentia aut conſequentia ſimpliciter excluſa. Sed tantùm impudentes & ſycophanticæ ſunt calumniæ quibus ſtrepitum excitaut, ne homines imperiti animaduertant, qua de re controuertatur. Sæpius enim à noſtris repetitum eſt,planè & clarè nos docere,oportere in renatis exiſtere notitiam articulorum fidei, contritionem,bonum propoſitum,ac inchoari dilectionem,& debere ſequi bona opera. Expreſsè etiam damnamus Simonis Magi blaſphemiam, qui finxit, hominibus gratis fide ſaluatis liberum eſſe, vt agant quæcunq; velint. Salutem enim contumelioſè definiebat,eſſe liberationem ab illa ſeruitute, qua homines ad bonas actiones ex mandato Dei obligantur, nec permittuntur agere quæ velint. Hi ſunt acerbi,& verè diabolici ſarcaſmi,quibus Apoſtolorum doctrinam de gratuita iuſtitia fidei, & de libertate Chriſtiana, Satan ludificare voluit,& eam inuiſam reddere bonis mentibus. Seriò etiam abhorremus à Baſilidis blaſphemia, qui finxit ita nos ſola gratia fide ſaluari,vt omnes qualeſcunque actiones, & quidem vniuerſa libido indifferenter vſurpari poſſit.

Libertas bene operandi.

Improbamus etiam Gnoſticos, qui dixerunt ſe ſaluari ex ſola cognitione,& propter fidei excellentiam adeò ſpirituales fieri,vt non poſſit gratia excidere, quicquid etiam perpetrent. Improbamus & illud quod Auguſtinus hæreſi 54. dicit, Ætium & Eunomium vſque adeò fuiſſe bonis moribus inimicos, vt aſſeuerarint, quòd nihil cuiquam obeſſet, quorumlibet perpetratio & perſeuerantia peccatorum,ſi modò huius quæ ab ipſo docebatur,fidei particeps eſſet.

Hæc repetere hoc loco volui,vt boni viri vbicunque ſunt, intelligant, iniuſtè noſtras Eccleſias hiſce calumniis deformari, quaſi alterum beneficium Filij Dei,renouationem ſcilicet ſpiritus abiiciamus:& doctrinam de pœnitētia,de charitate, de noua obedientia & bonis operibus ſimpliciter excludamus à noſtris Eccleſiis: Neceſſarium etiam fuit,hanc explicationem præmittere, vt verum huius controuerſiæ κρινόμενον, quod inſidioſè & magno ſtudio à Tridentinis occultatur, planè & clarè conſtitui poſſet. Nequaquam enim hic eſt ſtatus: an credentes,poſtquam remiſſionem peccatorum fide propter Chriſtum acceperunt,etiam renouentur ſpiritu mentis ſuæ: nec quæſtio eſt,an renouatio etiam pertineat ad beneficia Chriſti: neque hæc eſt controuerſia, an oporteat exiſtere in homine pœnitentiam,contritionem,bonum propoſitum, ac inchoari dilectionem, & ſequi bona opera: hæc enim omnia planè & clarè confitemur,docemus,& ſedulò vrgemus in noſtris Eccleſiis. Et hæc cùm ita ſe habeant,lector ipſe ſecum reputet, quale ſit artificium, in hac tam graui controuerſia, ſophiſticis cauillationibus ludere, & ſtatum controuerſiæ occultare.

Sed dicat quis: Si hæc ita ſe habent, quid igitur eſt,de quo tam acriter ad totius fermè orbis tumultum, de articulo iuſtificationis contenditis? Certè ſicut vos renouationem non negatis, nec charitatem ſimpliciter abiicitis: ita Pontificij remiſſionem peccatorum non negant,ſed confitentur. Et ſi de rebus ipſis conſenſio eſt, erunt igitur tantùm λογομαχίαι, hoc eſt verbales contētiones,ſeu bellum grammaticale. Pontificij enim verbum iuſtificare,intelligunt iuxta morem Latinæ compoſitionis, pro iuſtum facere, donato vel infuſo habitu inhærentis, vnde prodeant opera iuſtitiæ. Lutherani verò Hebraica phraſi verbum iuſtificare accipiunt. ideo iuſtificationem definiunt abſolutionem à peccatis, ſeu remiſſionem peccatorum, imputatione iuſtitiæ Chriſti,adoptione & hæreditate vitæ æternæ,idque tantùm propter Chriſtum,fide apprehenſum. Et tamen ſimul docent ſequi renouationem inchoandam eſſe dilectionem,& bona opera. Non ergo de rebus ipſis, ſed tantum de vocabulo iuſtificationis certamen erit, quòd inde oritur, quia alius aliter verbum illud intelligit & interpretatur. Et certè in Eccleſia non decet, quando res ipſæ ſaluæ ſunt, de vocabulis mouere turbas. Paulus enim 1. Tim. 6. grauiter dicit, morbum Eccleſiæ pernicioſum eſſe, quando quis languet circa quæſtiones & logomachias, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blaſphemiæ, concertationes hominum mente corruptorum,qui veritate priuati ſunt.

Iuſtificare.

Hanc obiectionem ideò recenſui,vt eò commodius & planius explicari & monſtrari poſſet, quod ſit κρινόμενον, ſeu quis ſit verus ſtatus huius controuerſiæ,de articulo iuſtificationis.

Eſt autem noſtra ſimplex hæc, & aperta reſponſio: Nequaquam tales ſumus turbatores, qui veræ & ſolidæ, & ſalutari concordiæ ita ſimus iniqui, & adeo cupidi contentionum,vt etiam ſi de rebus ipſis conſtituta eſſet vera,pia & ſalutaris conſenſio,quæſituri tamen eſſemus materiam rixarum,ex verborum pugnis.

Patribus enim, licet plerunque verbum iuſtificare accipiant pro renouatione, qua efficiuntur in nobis per Spiritum opera iuſtitiæ, non mouemus litem, vbi iuxta Scripturam rectè & commode tradunt doctrinam, quomodo & quare perſona Deo reconcilietur, accipiat remiſſionem peccatorum, & adoptionem, & acceptetur ad vitam æternam. Sæpe etiam à noſtris monſtratum eſt diſcrimen illud ſignificationum, quomodo iuxta analogiam fidei,& perpetuam Scripturæ ſententiam rectè,piè & dextre intelligi & admitti poſſit illa etiam ſignificatio,ſi cum Patribus accipiatur,iuxta morem Latinæ compoſitionis. Sed nihil placatiores facti ſunt Pontificij. Non enim de vocabulis tantum,ſed præcipue de rebus ipſis diſſenſio & certamen eſt in articulo iuſtificationis.

Hæc enim eſt principalis quæſtio, hic ſtatus, hoc κρινόμενον: quod ſcilicet id ſit, propter quod Deus hominem peccatorem in gratiam recipiat,quid iudicio Dei opponi debeat & poſſit,ne iuxta rigidam legis ſententiam damnemur, quid fide apprehendere & adferre, quo niti debeat, quando vult cum Deo agere, vt accipiat remiſſionem peccatorum, quid interueniat,propter quod Deus peccatori,qui commeritus eſt iram & æternam damnationem, reddatur placatus & propitius: quid conſcientia ſtatuere debeat illud eſſe, propter quod donetur nobis adoptio,in quo tutò collocari poſſit fiducia vt acceptemur ad vitam æternā &c. An illud ſit ſatisfactio, obedientia & meritum Filij Dei mediatoris: an ve-

Status huius diſputationis.

Digitized by Google

rò inchoata in nobis nouitas, dilectio, & reliquæ virtutes in nobis. Hic eſt ſtatus ille controuerſiæ, qui tam ſtudioſe & inſidioſe in decretis Tridentinis occultatur, quem pluribus verbis ideo ſimplicius aliquanto explicare volui, vt videat Lector, non λογομαχίαν eſſe, ſed rem longe grauiſſimam, & conſcientiis vnice neceſſariam, quæ in hoc loco in controuerſia poſita eſt. Et quando ad hunc ſcopum omnes diſputationes in hoc loco referuntur, tunc omnia ſunt planiora.

DE VOCABVLO IVSTIFICATIONIS.

Hæ verò quæſtiones adeò connexæ, imò quaſi inuolutæ ſunt verbo iuſtificandi, vt cuicunque rei tribuatur iuſtificatio fidei, ſiue quod iuſtificet nos, ſtatim ſpōte ſequatur, illam rem eſſe, propter quam à Deo in gratiam recipiamur, & illam rem fidem debere Iudicio Dei opponere, ne perſona damnetur: propter illam rem Deum reddi nobis placatum, donare adoptionem, & acceptare nos ad vitam æternam. Hoc vſque adeò certum & manifeſtum eſt, vt Tridentini etiam dicant: iuſtificationem eſſe tranſlationem ab eo ſtatu, in quo homo naſcitur filius iræ, in ſtatum gratiæ & adoptionis. Et deſcriptionem iuſtificationis impij inſinuari in illa ſententia Pauli Coloſſ. 1. Eripuit nos de poteſtate tenebrarum, tranſtulitq; in regnum Filij dilectionis ſuæ, in quo habemus redemptionem & remiſſionem peccatorum. Videt lector, ipſos ad veram ſignificationem verbi iuſtificare, non obſcure alludere: ſed mox poſtea, vbi ad rem ipſam ventum eſt, vt explicetur, quid ſit iuſtificatio peccatoris, ibi iuſtificare ipſis aliud nihil ſignificat, quam homini per Spiritum renouationis infundi habitum, vel qualitatem iuſtitiæ inhærentem. Et nouitatem quidem in credentibus per Spiritum ſanctum inchoari, nos etiam docemus: ſed dicimus illa nouitate nos non iuſtificari coram Deo: hoc eſt nouitatem noſtram non eſſe illud, propter quod recipiamur in gratiam, & accipiamus remiſſionem peccatorum, nec eſſe illud, quo fides niti debeat, quando agit cum Deo, vt adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam. Ex valde multiplicibus igitur fraudibus conſuta ſunt Tridentina decreta de iuſtificatione, ſicut hactenus oſtendimus.

Manifeſtum eſt autem ex iis, quæ iam diximus, veram Scripturæ ſententiam de Iuſtificatione non poſſe commodius explicari, intelligi & conſeruari, nec contrarias corruptelas rectius & illuſtrius poſſe refutari, quàm ex propria & genuina ſignificatione verbi iuſtificare. Neque ignorant hoc Pontificij: ſicubi enim mentionem faciunt Hebraicæ proprietatis, valdè leui brachio hoc attingunt. Ipſorum enim inſtituto accommodatius eſt, ſi abutantur ſimilitudine analogiæ Latinæ compoſitionis: vt ſicut ſanctificare dicitur, ita etiam iuſtificare intelligatur. Ita enim adhærentes qualitates ſtatim dilabi poſſunt, vt in illis iuſtificatio noſtra conſtituatur.

Pauca igitur quædam annotabimus, quæ ſit in hoc articulo propria & genuina ſignificatio verbi iuſtificare, idq; ita fiet, vt ſimul oſtendatur, Scripturam iuſtificationem coram Deo, ad remiſſionem peccatorum & vitam æternam adimere noſtris virtutibus, nouitatibus & operibus, & transferre in ſatisfactionem, obedientiam & meritum Filij Dei Mediatoris. Deinde oſtendemus, Tridentinum Concilium damnare illam ſententiam, quæ eſt ipſiſſima & perpetua omnium Prophetarum & Apoſtolorum doctrina, & in eius locum ſubſtituere planè alienam, & cum Scriptura pugnantem ſententiam.

Simpliciter autem contendunt Pontificij verbum iuſtificare, proprie ſignificare talem motum ſeu mutationem ab iniuſtitia ad iuſtitiam, ſicut quando in phyſicis motibus vna qualitas expellitur, & alia introducitur. Talem enim volunt eſſe rationem compoſitionis, qualis eſt in verbo ſanctificare, viuificare, calefacere, frigefacere &c. Et Patres quidem verbum iuſtificare, in hac ſignificatione ſæpe vſurpare non ignoro, ſed de proprietate linguarum quæſtio eſt. In Latina igitur lingua, apud probatos authores, non ſcio extare exemplum quòd iuſtificare ſignificet, vel imbuere aliquo habitu iuſtitiæ, vel infundere qualitatem iuſtitiæ. Propoſui hoc antea Ieſuitis, vt quia analogia Latinæ compoſitionis nituntur, exemplum aliquod ex illis autoribus, ex quibus vſus Latinæ linguæ probatur, proferrent. Sed aduocatus ipſorum Andradius cum anxie omnia conquiſierit, nihil tale proferre poteſt. *Iuſtificare quid Pontificij.*

In Græca communi lingua, δικαιοῦν duas habet ſignificationes. Primò ſignificat iuſtum aliquid cenſere ſeu pronunciare. Ita Plutarchus in Ageſilao: Denunciato bello coegit omnes ſtare illis τ. ἐπισιν ἐδικαίωσε. Et in Bruto: Cùm Mimi captiui, qui cædi Caſſij inſultarant, in iudicio accuſati eſſent: Meſſala Coruinus ἐδικαίου virgis cæſos nudos, eſſe mittendos ad caſtra hoſtium: Commentator Sophoclis in Oedipo Colonæo, δικαιοῦν dicit vſurpari ἀντὶ τοῦ δίκαιον νομίζειν. Suidas exponit δίκαιον νομίζειν. Et citat Lyſiam, qui δικαιώσεις vocat τὰς δικαιολογίας. Secunda ſignificatio valde vſitata eſt. τὸ δικαιοῦν ἀντὶ τοῦ κολάζειν, ſupplicio afficere, non priuata pœna, ſed præcipuè cùm cauſa iudicata, iudicialiter (vt ita dicam) aliquis punitur: Ideo Suidas δικαιώμενον exponit, per δίκης τυχόντα. Et Thucyd. citat, vſurpantem δικαιώσεις ἀντὶ τῶν κολάσεων. Sed huius ſignificationis vbique obuia ſunt apud Græcos autores exempla.

Apud authores igitur Græcæ linguæ, verbum iuſtificari non vſurpatur in illa ſignificatione, de qua ſola Pontificij dimicant. Reſtat ergò vſus huius verbi in lingua ſacra. Et forenſis (ſicut vulgò loquimur) eius ſignificatio vſque adeo manifeſta eſt, quòd Andradius eam negare non audet. Anxiè autem conquirit exempla, probaturus, quòd in multis Scripturæ locis, verbum iuſtificare ſignificet non abſoluere à peccatis, ſed mentem qualitate iuſtitiæ inhærentis exornare. Et hoc ariete arbitratur ſe expugnaturum totam doctrinam de imputatiua iuſtitia. Videndum igitur eſt, quibus exemplis, quàm certò & firmiter hoc probet. In prima autem acie collocat Teſtimonium ex Syracide cap. 1. Religio, ſeu pietas iuſtificat cor. Et in vulgata ſanè verſione ita legitur. Sed Syracides in ſuâ lingua ibi hoc non habet. Animaduertit autem Lector illud, de quo antea diximus, quare Tridentina Synodus decreuerit vulgatam editionem, per omnia habendam eſſe pro authentica. Quòd enim Syracides non ſcripſit, ſed aliunde in contextum irrepſit, illud Andradius pro authentico citat, ad euertendam iuſtitiam fidei. Præterit autem, quod Syracides ipſe in primo illo capit. ſcripſit: θυμὸς ἄδικος, iracundia iniuſta non poterit iuſtificari, hoc eſt à culpa abſolui.

Mirum

Mirum verò eſt, quòd non etiam adduxerit id, quod in vulgata verſione Pſalm.72.legimus: Fruſtra ergo iuſtificaui cor meum. In Hebræo enim plane aliud verbum eſt.

Plus verò coloris habet, quod ex 18.cap.citat: Non verearis vſque ad mortem iuſtificari. Quod Tridentinum Concilium ita interpretatur, ſanctificationem & renouationem debere creſcere, & augeri vſque ad mortem. Quæ ſententia in doctrina renouationis quidem vera eſt: ſed conſideret lector, an Syracides in illo loco, vocabulo iuſtificationis hoc intelligi velit. Illud enim eſt de quo diſputamus. Oſtendit autem contextus, hoc agi, conuerſionem, vt inueniamus propitiationem, non differendam eſſe vſque ad languorem ſeu morbum, ſed orandum eſſe ἐξιλάσασθαι, hæc enim ſunt verba textus. Illam verò ſententiam mox aliis verbis repetit: μὴ μείνῃς, Hoc eſt, Iuſtificari non differas vſque ad mortem. Quod antea dixerat inuenire propitiationem, iam vocat iuſtificari, & illud docet, non eſt differendum vſque ad mortem. Iudicet etiam Lector, an ex illo loco ſententia Pontificiorum de Iuſtificatione ſtabiliri, & noſtra euerti poſſit. Qualem verò putas eſſe fidem, quæ huiuſmodi fundamentis, contra clariſſima Scripturæ teſtimonia nititur? Nihil profectò aliud, quam effugia ſunt, ne veritati locum dare cogantur.

Ex Apocalypſi etiam, prò confirmatione ſuæ ſententiæ citat: Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc: & qui ſanctus eſt, ſanctificetur adhuc. Sed facilis eſt reſponſio. Andradius enim dimicat pro illa ſententia, quæ iuſtificationem & ſanctificationem contendit idem eſſe, & hanc ſententiam vult probare ex illo dicto Iohannis. Sed ibi Iohannes, ſicut & Paulus 1.Cor.6. diſerte diſtinguit iuſtificationem & ſanctificationem. Videt igitur Lector, quales ſint Andradij probationes. Nec obſtat, quòd iuſtificati iubentur adhuc iuſtificari: cùm remiſſio peccatorum non ſit mutila. Habitat enim peccatum in carne iuſtificatorum, quod ſæpe captiuat ipſos, vt in multis offendant. Sicut igitur illi, quibus remiſſa ſunt peccata, quotidie petunt, Dimitte nobis debita noſtra: eodem etiam modo, qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc: perpetuò enim in hac vita eſt illa Apoſtolica legatio, 2.Cor.5. Reconciliemini Deo.

Hiſce igitur teſtimoniis Andradius ſignificationem verbi iuſtificare, quam vt aduocatus Concilij Tridentini, contra noſtrarum Eccleſiarum doctrinam defendendam ſuſcepit, nequaquam probauit: ſicut quiuis Lector iudicare poteſt. Quod enim Eſaiæ ſententiam, In ſcientia ſua iuſtificabit multos, eò torquet, magna impudentia eſt. Ibi enim mox additur explicatio, quomodo intelligenda ſit illa iuſtificatio, quia, inquit, iniquitates eorum ipſe portabit, ſicut Luc.1. Zacharias canit: Ad dandam ſcientiam ſalutis, quæ eſt in remiſſione peccatorum.

Firma igitur adhuc ſtant illa, quæ contra Ieſuitas de propria & genuina ſignificatione verbi iuſtificare in articulo iuſtificationis diximus: Repeto autem id, quod ſuprà dictum eſt, ſtatum diſputationis non eſſe: an renouatio pertineat ad beneficia Chriſti, an homo, quando reconciliatur cum Deo, ſimul etiam per Spiritum ſanctum renouetur, an noua obedientia ſequi debeat. Hæc enim plane & perſpicue docemus. Sed hæc eſt quæſtio: Quomodo & quare iuſtificentur, vt à Deo in gratiam recipiamur, & acceptemur in vitam æternam. Hæc toties ſunt repetenda, ne hanc diſputationem de ſignificatione verbi iuſtificare calumnientur, quaſi ipſam renouationem ſuo loco & ordine negemus.

Et vt maxime oſtenderetur (quod tamen certò & euidenter non facile probabitur) verbum iuſtificare in quibuſdam Scripturæ locis habere illam, de qua Pontificij dimicant, ſignificationem: de ſumma tamen rei, de qua agimus, nondum conclamatum eſſet.

Non enim proprie eſt quæſtio, quid verbum iuſtificare in aliis Scripturæ locis ſignificet, ſed hoc quæritur, quam ſignificationem verbum iuſtificare habeat in illis Scripturæ locis, in quibus doctrina iuſtificationis, tanquam in ſua ſede traditur & tractatur. Reliqua verò exempla, tantùm declarationis gratia adhibentur. *Iuſtificare.*

Manifeſtiſſima autem eſt antitheſis, Rom.8. quæ propriam & genuinam ſignificationem verbi iuſtificare, in hoc articulo oſtendit, quæ ſcilicet cum forenſi ſignificatione omnino conuenit, quòd coram iudicio Dei, propter Chriſtum abſoluamur à reatu peccati & damnationis, pronunciemur iuſti & acceptemur ad vitam æternam. Ita enim habent verba: Quis accuſabit aduerſus electos Dei? Deus eſt qui iuſtificat, quis eſt qui condemnet? &c. Ita Rom.5. Iuſtificatio & condemnatio aliquoties opponuntur. Et Rom 3 totus, vt ita dicam, proceſſus vocabulis iudicialibus deſcribitur. Lex accuſat omnes eſſe ſub peccato. Omne os obſtruitur, & totus mundus reus, ὑπόδικος ſiſtitur Deo: quia ex operibus legis non iuſtificatur omnis caro. Iuſtificamur autem gratis, ipſius gratia, per redemptionem &c. 1.Cor.4. Nolo iudicari ab humana die, ſed qui me iudicat Dominus eſt. Ideò licet nihil mihi conſcius ſim, tamen in hoc non ſum iuſtificatus. Ita 1.Ioan.2. fit mentio aduocati, ſicut Rom.8. interceſſoris. Pſ.143. Ne intres in iudicium, quoniam in conſpectu tuo non iuſtificabitur omnis viuens. Luc 18. Publicanus quaſi coram Dei tribunali ſtans, orat: Deus propitius eſto mihi peccatori. Hanc Publicani orationem cùm Chriſtus vellet ſignificare exauditam eſſe inquit: Deſcendit iuſtificatus: hoc eſt, Deus propitius fuit peccatis ipſius. Act.13. Per Chriſtum vobis remiſſio annunciatur peccatorum, & ab omnibus (peccatis) à quibus non potuiſtis in lege iuſtificari, in hoc omnis qui credit iuſtificatur. Hæc teſtimonia nulla ſophiſtica poſſunt eludi, vt ad infuſionem inhærentis iuſtitiæ referantur, ſed manifeſte oſtendunt, iudicialem eſſe ſignificationem verbi iuſtificare in hoc articulo, quod ſcilicet peccator, lege Dei accuſatus, conuictus, & ſententiæ æternæ damnationis ſubiectus, fide confugiens ad thronum gratiæ, propter Chriſtum abſoluatur, iuſtus reputetur & pronuncietur, in gratiam recipiatur, & ad vitam æternam acceptetur. Et Ioannes licet non vſurpet verbum iuſtificare, tamen doctrinam ipſam verbis iudicialibus deſcribit: Qui credit, non iuſtificatur, non venit in iudicium. Miſit filium in mundum, non vt iudicet mundum. Et 1.Ioan.3. Tranſlati ſumus à morte ad vitam. Act.3. Petrus dicit peccata deleri. Illud verò Paulus explicat, cùm inquit Coloſ.2. chirographum quod contra nos erat, deletum eſſe.

Et dignum eſt conſideratione, quàm ſolicite Apoſtoli cauerint, ne Hebraiſmus verbi iuſtificare in aliis linguis minus notus, doctrinam vel turbaret, vel obſcuraret. Aliis enim clarioribus & quidem variis vocabulis illud explicarunt. Ne enim intelligatur de infuſione qualitatum iuſtitiæ, Rom.4. exponitur per imputare iuſtitiam ſine operibus, vel

fidem imputare ad iuſtitiam. Exponitur etiam ibi per vocabulum beatitudinis,& per illud Pſalmi,tegere iniquitates,& non imputare peccatum. Rom. 5. exponitur per æquipollentiam verbi reconciliari,quod Auguſtinus etiam animaduertit. Act. 13. æquipollet remiſſioni peccatorum. Matth.1. Saluum faciat populum à peccatis. Illud Act. 13. per verbum iuſtificare exponitur, ita quòd Galat. 2. Paulus dicit: Nos in Chriſtum credidimus,vt iuſtificemur: illud Actor. 15. Petrus ita effert, Per gratiam Chriſti credimus nos ſaluari, ſicut & illi. Et quod Epheſ.2. dicitur: Gratia ſaluati eſtis, illud Rom. 3. eſt gratia iuſtificari. Ioannes vocat, Non iudicari, non venire in iudicium. Rom. 5. conſtitui iuſtum, eſt periphraſis verbi iuſtificare: Nam καθίστασθαι εἰς κρίσιν Græcis eſt verbum iudiciale. Iſta iudicialia etiam ſunt, ſoluere & ligare peccata. Græci interpretes, Iob.13.& 32.reddiderunt δίκαιος ἀναφανοῦμαι cap.27. 40. δίκαιον ἀποφῆναι. Sicut cap. 25. ἔδειξαν αὐτὸν ἀσεβῆ, quod cap.9. dixerant ἀσεβεῖν, pro condemnare,impium pronunciare.

Et Patres quidem, licet plerumq; ſequantur analogiam Latinæ compoſitionis, in verbo iuſtificare, ſæpe tamen euidentia Paulinæ diſputationis, coguntur agnoſcere propriam & genuinam hanc ſignificationem quam monſtrauimus. Ita Auguſtinus,quia videt Rom.5. iuſtificari,exponi per reconciliari, agnoſcit & probat noſtram interpretationem. Et in Pſalm. 31. Si iuſtificatur impius, ex impio fit iuſtus. Sed quomodo? Nihil boni feciſti, & datur tibi remiſſio peccatorum &c. Contra Iulianum lib. 2. citat ſententiam Ambroſij: Eum iuſtificari à peccato, cui per Baptiſmum peccata remittuntur omnia. Hilarius in 9.cap. Matthæi, Mouet ſcribas, ab homine remiſſum peccatum, quod lex laxare non poterat.fides enim ſola iuſtificat. Cyrillus in 6 cap.Ioannis, Gratia iuſtificat, mandata verò legis condemnant magis. Oecumenius recitans veterum explicationes in 3.cap. ad Rom. dicit: Iuſtitia Dei eſt iuſtificatio ex Deo, abſolutio ac liberatio à peccatis,à quibus lex ipſa abſoluere non potuit. Item: Quomodo fit iuſtificatio per remiſſionem peccatorum, quam in Chriſto Ieſu conſequimur.Sed non quærimus nunc principaliter,quomodo patres vſurpent verbum iuſtificandi, ſed noſtra quæſtio eſt, in qua ſignificatione Spiritus ſanctus vtatur verbo iuſtificandi, in illis Scripturæ locis in quibus tractat & tradit doctrinam iuſtificationis,ſicut illud manifeſtiſſime iam monſtrauimus.

Et hæc ſignificatio congruit ad reliqua Scripturę loca, vbi verbum iuſtificare vſurpatur de actionibus iudicialibus, & opponitur verbo condemnare. Gen.44. Quid reſpondebimus,quid loquemur,quo iuſtificabimur? 2.Reg.15. dicit Abſolon: Qui habet iudicium,veniat vt iuſtificem eum.

Eſa.41. Iudicemus ſimul,dent teſtes ſuos, narra ſi quid habes,vt iuſtificeris Pſalm.51. Vt iuſtificeris,& vincas cùm iudicaris. Deuter. 25. Iuſtificare iuſtum, condemnare impium. 3.Reg.8. Cōdemnes impium dando viam eius in caput ſuum, & iuſtifices iuſtum dando illi ſecundum iuſtitiam eius. Prou. 17. Qui iuſtificat impium & condemnat iuſtum, abominationi eſt. Eſa.5. Væ qui iuſtificatis impium, & iuſtitiam iuſti aufertis ab eo. Matth.12. ex verbis tuis iuſtificaberis vel condemnaberis. Hæc exempla & congruunt ad illam ſignificationem, quæ propria eſt loci iuſtificationis,& doctrinam ipſam illuſtrant.

Diligenter autem conſiderandum eſt,quare Spiritus ſanctus doctrinam iuſtificationis, verbo iudiciali proponere voluerit.Homines enim prophani, ſecuti & Epicuræi,exiſtimant leue & perfunctorium quid eſſe iuſtificationem peccatoris, ideò de peccato non admodum ſunt ſoliciti, reconciliationem cum Deo non ſeriò expetunt,nec diligentia aliqua retinere ſtudent. Proprietas verò verbi iuſtificare, oſtendit quàm grauis & ſeria actio coram iudicio Dei ſit iuſtificatio peccatoris. Mens item humana, phariſaica perſuaſione inflata. quando priuatis ſuis cogitationibus de iuſtitia indulget, facile poteſt concipere perſuaſionem & fiduciam iuſtitiæ propriæ quantumcunque. Sed quando ſub imagine examinis & tribunalis iudicij diuini, per proceſſum (vt ſic dicam) iudicialem, doctrina iuſtificationis proponitur, concidunt, euaneſcunt, & proſternuntur Phariſaicæ illæ perſuaſiones. Ita genuina proprietas verbi iuſtificare, puritatem doctrinæ iuſtificationis, & à Phariſaico fermento, & ab Epicuræis opinionibus conſeruat & defendit. Et tota doctrina iuſtificationis non poteſt ſimplicius,rectius & commodius intelligi, & ad ſerium vſum in exercitiis pœnitentiæ & fidei accommodari, quàm ex vera obſeruatione iudicialis ſignificationis verbi iuſtificare,ſicut multorum Patrum exempla oſtēdunt,qui de operibus & meritis magnifice ſæpè cōcionantur: in meditationibus verò, quando hanc imaginem iudicij diuini, & proceſſum illum iudicialem, ſicut diximus ſibi proponunt, tunc dulciſſimis ſententiis doctrinam huius articuli explicant. Et in hoc genere Bernhardus præ cæteris felicior eſt, quia non in ocioſis ſpeculationibus, ſed in ſeriis exercitiis,propoſita imagine iudicij diuini, & ſiſtens ſe quaſi ad tribunal Dei, doctrinam & teſtimonia Pauli de iuſtificatione expendit.

Suprà etiam oſtendimus, quantum referat, genuinam ſignificationem vocabuli iuſtificare,in hoc articulo retinere in Eccleſia: rem ipſam enim ita in ſe comprehendit, vt quicquid ſit cui tribuatur, quod nos iuſtificet, ſtatim conſequatur, quòd propter illud recipiamur à Deo in gratiam, & acceptemur ad vitam æternam.

Monſtrata autem ex manifeſtis Scripturæ teſtimoniis, verè propria & genuina ſignificatione verbi iuſtificare, ipſa doctrina iuſtificationis plana & manifeſta erit, ſi modò eam ex diuinis oraculis, & non ex Philoſophicis rationis cogitationibus petere & diiudicare nobis concedatur.

Imitabitur autem methodum Scripturæ, quæ de iuſtificatione & negatiue & affirmatiue loquitur, hoc eſt, conſiderandum eſt, quibus rebus adimat, & cui tribuat iuſtificationem peccatoris coram Deo, ad vitam æternam.

QVIBVS REBVS ADIMAT SCRIPTVRA *iuſtificationem hominis ad vitam æternam.*

Et peccatis quidem neminem coram Deo iuſtificari,hoc eſt propter ſcelera neminem Deo gratum eſſe, & acceptari ad vitam æternam, extra controuerſiam eſt. Pugnat enim cum perpetua & immutabili voluntate Dei, quæ in lege patefacta eſt, & ipſe Deus pronunciat eſſe abominationem, hoc modo iuſtificare impium Prou.17. Eſ.5. & Exod.23. Inſontem non occidas,quia non iuſtifico impium.

De qualitatibus igitur, habitibus, actionibus, & operibus humanis, quibus appellatio iuſtitiæ tribui-

Digitized by Google

tribuitur, quæſtio eſt, an in illis conſiſtat iuſtificatio noſtri coram Deo ad vitam æternam. Et ratio quidem, quia aliam iuſtitiam ignorat, plane ita ſtatuit. Sed nos audiamus vocem Dei noſtri pronunciantis in Scriptura iudicium ſuum de hac quæſtione. Et obſeruetur, quomodo Scriptura totum hoc negocium vocabulis iudicialibus deſcribat.

Alia eſt autem politica iuſtitia, qua coram hominibus, vel inter homines iuſti ſumus, & acquirimus præmia politica, quando ſcilicet actiones noſtræ reſpondent legibus quibus conſtat iuſtitia inter homines. Sed de illa hoc loco nõ diſputatur, niſi quod Scriptura ridet illos, qui (vt Phariſæi, in iuſtificatione coram Deo, homines deligunt iudices, apud quos aucupantur famam & laudem iuſtitiæ, Matth. 6. Luc. 16. Vos eſtis qui iuſtificatis vos coram hominibus. Sed hoc modo per ambitionem gloria huius ſeculi, non autem gloria apud Deum acquiritur: ſicut Chriſtus inquit, Matth. 6. Receperunt mercedem ſuam. Et Lucæ 16. Quod altum eſt coram hominibus, abominatio eſt apud Deum. ſed in negocio de gratia Dei, ſalute & vita æterna, oportet Deũ ipſum eſſe iudicem: & apud ipſum agendum eſt negocium, quando ita volumus iuſtificari, vt Deo placeamus, & ipſi accepti ſimus ad vitam æternam: ipſa etiam ratio intelligit, ideo enim propriam iuſtitiam adducit coram Deo. Et Rom. 10. Paulus vtitur verbo valde ſignificanti. Quærunt propriam iuſtitiam στῆσαι, hoc eſt ſtabilire, erigere, & opponere coram iudicio Dei, ſicut Luc. 18. Phariſæus variis modis iuſtitiam ſuam contendit coram Deo probare, fidens illis ſuis operibus, & quærens illis iuſtificari, hoc eſt apud Deum haberi illo loco, ita tractari & remunerari, ſicut Deus illis promiſit, quos iuſtos agnoſcit, pronunciat & acceptat. Ita omnino ſeruatur forenſis ſignificatio verbi iuſtificari, iuxta exemplum Eſaiæ quadrageſimo tertio. Narra ſi quid habes, da teſtes, vt iuſtificeris. Gen. 44. Quid reſpondebimus, quid loquemur, quo nos iuſtificabimus? Et 3. Reg. 8. Iuſtifices iuſtum, dando illi ſecundum iuſtitiam eius.

Hoc ergo modo afferens propriam iuſtitiam agit coram Deo, vt iuſtificetur. Sed audiamus, quam ſententiam Deus iuſtus iudex pronunciet. Et vt res planior ſit, paucis retexemus diſtributionem illam, quæ apud Paulum extat.

I. De variis cultibus, quos gentes contra verbum Dei, ex cæco rationis iudicio inſtituerunt, hoc fine vt Deum propicium & placatum haberent, quia pugnant cum verbo Dei, Scriptura pronunciat quod ſint abominatio coram Deo, Deut. 12. & 17. Ita Paulus Rom. 1. pronunciat Gentes huiuſmodi cultibus magis iram Dei prouocaſſe. Et Epheſ. 2. Eratis ſine Deo in hoc mundo, promiſſionis ſpem non habentes.

II. De operibus electitiis, quæ homines propria intentione qualicunque ſine verbo & mandato Dei ſuſcipiunt ad hunc finem vt iuſtificentur, hoc eſt Dei gratiam & ſalutem æternam acquirant, Deus pronunciat, Eſaiæ 29. Matth. 15. Fruſtra colunt me mandatis & doctrinis hominum. Et Eſaiæ 1. Quis requiſiuit hæc de manibus veſtris?

III. De externa diſciplina rationis iuxta legem naturæ in non renatis, Paulus diſputat ad Rom. & cap. 3. pronunciat, gentes per diſciplinam rationis non iuſtificari coram Deo, ſed eſſe ſub peccato: ſunt enim ſine fide Chriſti, & ſine Spiritu ſancto, corda ſunt impia & immunda. ipſa etiam lex naturæ per peccatum obſcurata eſt, ita vt vix particulam aliquam legis, de quibuſdam ſecundæ tabulæ officiis teneant, & illi ipſi notitiæ legis naturalis, quæ adhuc reliqua eſt, diſciplina Ethnicorum non omni ex parte eſt conformis. Et in ſumma: Mala arbor non poteſt bonos fructus facere. Et ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, imo quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt. Gentes igitur per diſciplinam rationi non potuerunt coram Deo iuſtificari.

IIII. De phariſaica iuſtitia, quæſtio aliquanto propius ad noſtrum propoſitum accedit, quando ſcilicet illi, qui legem Dei ſcriptam habent, conantur & ſtudent ſine fide Chriſti, & ſine Spiritu ſancto, naturalibus liberi arbitrij viribus, opera legis facere, hoc fine, vt Deo placeant, gratiam eius conſequantur & acceptentur ad vitam æternam, hoc eſt vt iuſtificentur, ibi enim magis ſpecioſum mens humana habet prætextum, propriam iuſtitiam coram iudicio Dei ſtatuendi. Deus enim ipſe legem promulgauit, & factoribus promiſit benedictionem & vitam, non tantum vt politicum præmium, ſed ſicut Lucæ 10: Scribæ interroganti: Quid faciendo vitam æternam hæreditabo, Chriſtus propoſitis mandatis legis, reſpondet: Hoc fac, & viues.

Quando igitur homo non renatus conatum, ſtudium, imo zelum, quantum in ſe eſt, erga mandata Dei ad iudicium ipſius affert, confidens & petens propterea iuſtificari, quam quæſo ſententiam Deus iuſtus Iudex pronunciat? Chriſtus certe pronunciat, Matth. 5. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quàm Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Et Paulus inquit, Rom. 3. ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro, Galat. 3. Quicunque ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt. Num igitur lex non habet promiſſiones vitæ æternæ? Certe Chriſtus manifeſte hoc affirmat, Lucæ 10. Matth. 19. Num vero Deus fallit & ludificat homines promiſſionibus legalibus? Abſit. Eſt enim Deus qui mentiri neſcit. Tit. 1. Et manet quod Paulus dicit, Roman. 3 Deus eſt verax, omnis autem homo mendax. Cur igitur homo non renatus ex operibus legis non iuſtificatur? Reſpondet Paulus, quia per legem agnitio peccati, hoc eſt lex cauſatur tali obedientia, quam non renati naturalibus viribus præſtare poſſunt, ſibi nequaquam ſatisfieri, ſed tales factores accuſat peccati coram iudicio Dei, quod cum quædam legis opera faciant, illa tamen & imperfecte & corrupte faciant, & præterea in plurimis & in grauioribus ſint præuaricatores legis, lex autem habet quidem promiſſionem vitæ, ſed ſub conditione, non qualiſcunque impletionis, ſed perfectæ & integræ, ex toto corde, tota anima, ita vt caro nihil contra concupiſcat. Et de huiuſmodi factoribus Paulus inquit, Roman. 2. Non auditores, ſed factores legis iuſtificabuntur coram Deo. Item: Qui fecerit hæc, viuet in eis. Quando vero quis aliqua legis opera facit, & quomodocunque facit, in cæteris præuaricator legis exiſtens, illum lex non pronunciat iuſtum coram Deo ad vitam æternam, ſed pronunciat reum & maledictum. Quia qui non in omnibus, quæ in libro legis ſcripta ſunt, permanſerit, maledictus eſto. Et quicunque totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, reus factus eſt omnium. Quod ſi non mœcheris occidas autem, factus es transgreſſor legis. Quia igitur Lex eſt ſpiritualis, & non renati ſine Spiritu ſancto toti ſunt carnales, vetuſtate ergo literæ legi non ſatisfit. Ex operibus igitur legis non renati, non

Digitized by Google

iuſtificantur, ſed fiunt rei, & ſunt ſub maledicto, Rom. 3. Galat. 3. quæ etiam faciendo non faciunt legem, eo modo & tali perfectione, ſicut Lex flagitat. Et de his quidem capitibus, non eſt potiſſimum controuerſia inter nos & Pontificios in articulo iuſtificationis. Nam in primo Canone dicit Tridentinum Concilium: Si quis dixerit, hominem ſuis operibus quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam fiunt, abſque diuina per Chriſtum gratia poſſe iuſtificari, anathema ſit. Breuiter autem illam Paulinam diſtributionem repetere volui ideo, quia negocium ſiue actus veræ iuſtificationis, ex illa antitheſi rectius intelligitur: & vt obſeruetur quomodo Paulus per ſufficientem enumerationem oſtendat, plane nihil eſſe in homine, ſiue Ethnico, ſiue Iudæo, ſiue renato, ſiue non renato, quo poſſit coram Deo iuſtificari: vt ita gloria iuſtificationis in ſolidum tribuatur ſoli Chriſto mediatori, per fidem apprehenſo. Volui etiam Andradio oſtendere, quam flagitioſum, & non tolerandum in Eccleſia Dei ſit illud dogma, quo aſſerit, philoſophos ethnica ſua iuſtitia coram Deo ad vitam æternam iuſtificatos fuiſſe. Illud enim ex profeſſo pugnat cum ipſis fundamentis Scripturæ.

Philoſophorum ethnicorum iuſtificatio.

Ex illa igitur diſtributione ſeu enumeratione, facilius iam ad ipſum diſputationis ſtatum perueniemus. De renatorum enim bonis operibus, ſiue noua obedientia, potiſſima nunc eſt inter Pontificios & nos controuerſia, an ſcilicet renati, illa nouitate, quam Spiritus ſanctus in ipſis operatur, & bonis operibus, quæ ex illa renouatione ſcaturiunt iuſtificentur, hoc eſt, An nouitas, virtutes, ſeu bona opera renatorum ſint res illa, qua in iudicio Dei conſiſtere poſſint, ne damnentur, propter quam Deum habeant placatum, & propitium, in quam reſpicere, qua niti, cui fidere debeant, quando agitur de ardua illa quæſtione, vt ſimus Filij Dei, & acceptemur ad vitam æternam. Et ſane, ſi humana conſulenda eſſent iudicia, nouitati renatorum omnium calculis tribueretur gloria iuſtitiæ coram Deo ad vitam æternam. Non enim eſt opus ſeu effectio humanarum virium, ſed eſt donum & operatio Spiritus ſancti, vnde bona opera vocantur fructus ſpiritus, Eph. 5. Et eſt beneficium Dei mediatoris propter cuius meritum credentes renouantur Spiritu mentis ſuæ, vt per Spiritum ſanctum inchoetur in ipſis conformitas cum lege Dei, ſecundum interiorem hominem, Rom. 7. Et illa nouitas vocatur iuſtitia, Rom. 6. 1. Ioan. 3. De renatorum etiam bonis operibus dicit Scriptura, 1. Tim. 3. Hoc acceptum eſt coram Deo, 1. Ioan. 3. Ea quæ placita ſunt coram ipſo facimus. Hæc profecto valde magna & præclara ſunt, quæ Scriptura tribuit nouæ renatorum obedientiæ. Et nos ſanè nouæ obedientiæ ſuam laudem ſuo loco non detrahimus, ſicut poſtea dicemus de bonis operibus. Sed iam verſamur in quæſtione de iuſtificatione hominis corã Deo ad vitam æternam, de qua quæſtione Paulus dicit 1. Cor. 4. Mihi pro minimo eſt, vt ab humano iudicio iudicer: ſed neq; meipſum iudico, ſed qui me iudicat, Dominus eſt. Eius igitur vt iudicis ſententia inquirenda eſt: in Scriptura enim illam nobis patefecit.

Noua obedientia laus.

Et Pontificij quidem contendunt, excluſiuam Pauli, quando dicit (Sine operibus legis) intelligendam eſſe tantum, vel de operibus ceremonialibus, vel de operibus non renatorum. Sed clariſſima ſunt in Scriptura teſtimonia, laudem & gloriam iuſtificationis coram Deo ad vitam æternam adimi & detrahi, non tantum ceremoniis Moſaicis, & operibus non renatorum, verumetiam renatorum nouitati, nouæ obedientiæ ſeu bonis operibus.

Maxime autem illuſtre eſt teſtimonium, quod extat, Roman. 4. vbi Paulus propoſiturus exemplar iuſtificationis vniuerſale in Abrahamo, quem ideo vocat patrem fidei, & in circumciſione & in præputio, ſumit Abrahamum, non in prima conuerſione, cùm primum ex Chaldaica idololatria vocaretur, Geneſ. 11. Ioſuæ 24. Ita enim excluſiua (Sine operibus) poſſet reſtringi ad illa opera, quæ ante conuerſionem non renatus in idololatria feciſſet. Sed cum à prima vocatione Deo fide obediiſſet per aliquot annos, à cap. 11. Geneſ. ad 15. caput, tunc certè fuit renouatus ſpiritu mentis ſuæ, & ornatus multis præſtantiſſimis operibus & fructibus Spiritus. Hebr. 11. In illo quaſi medio curriculo bonorum operum Abrahæ, ponunt Moſes in veteri, & Paulus in Nouo Teſtamento quæſtionem: Quæ tunc fuerit iuſtificatio Abrahæ coram Deo, ad hæreditatem vitæ æternæ? Et ad illum Abrahamum iam renatum, ſpirituali nouitate & multis bonis operibus ornatum, Paulus accommodat has ſententias: Non operanti, credenti autem in eum, qui iuſtificat impium, fides eius imputatur ad iuſtitiam. Ad illum Abrahamum accommodat etiam hanc ſententiam: Dauid dicit beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus. Certè autem illo tempore Abrahamum iam renatum non fuiſſe ſine bonis operibus, ſed multa vere bona per fidem operatum fuiſſe, teſtatur Epiſtola ad Hebræos, capite vndecimo. Et tamen Spiritus ſanctus per Paulum Abrahæ renouati operationi & operibus, manifeſte adimit & detrahit laudem & gloriam iuſtificationis coram Deo ad vitam æternam. Et in illo loco hoc facit, vbi Abrahamum proponit, non tanquam ſingularem perſonam, ſed vt Patrem fidei & vniuerſale exemplar veræ iuſtificationis, ſcriptum eſt enim, non tantum propter Abrahamum, ſed & propter nos quibus imputabitur, Rom. 4. Et addit: Si ex operibus Abraham iuſtificatus eſt, poteſt ſane apud homines gloriam habere: ſed non apud Deum. Hoc teſtimonium vſque adeo perſpicuum, illuſtre & firmum eſt, quod etiam Andradius meus confitetur, inter ipſos Pontificios aliquos egregiæ eruditionis viros, in hac ſalebra hærere, nec ſe poſſe explicare: & quidem ipſe etiam nihil quod ad rem faciat, ad hoc teſtimonium reſpondere poteſt. Nec ſane video, quid contra tam manifeſtam lucem vlla ſophiſtica poſſit: niſi forſan tale quid proferatur, quod ſicut Auguſtinus contra Petilianum inquit: Malam cauſam vel moras faciendo, pauliſper ſuſtentet. Magis igitur iam amo, & pluris facio hoc teſtimonium: quod video, ne ſpecie quidem aliqua à Pontificiis eludi poſſe. Et hoc eſt Moſis & Patriarcharum teſtimonium, cui Paulus monſtrat adiungendum eſſe Dauidis teſtimonium, loco & nomine omnium Prophetarum, ſicut cap. 3. dicit, iuſtitiam fidei habere teſtimonium legis & Prophetarum. Dauid igitur Pſalm 143. cùm dixiſſet: Exaudi me in tua iuſtitia, mox addit: Ne intres in iudicium &c. Nunquid autem timet Dauid, ne tyrannica crudelitate præter ius & æquum, in iudicio Dei ſecum agatur? Nihil minus. Iudicium enim Dei eſt, ſecundum veritatem, Romanorum ſecundo. Dicitur autem Deus intrare in iudicium, quando hominum naturam, vitam, actiones & opera, exigit & examinat ad normam iuſtitiæ ſuæ,

Abrahæ iuſtificatio.

quæ

quæ in lege patefacta eſt, redditurus vnicuique ſecundum iuſtitiam ipſius. Quare autem hoc iudicium Dei, Dauid tantopere deprecatur? Forſan tunc hoc dixit, quando nulla habuit bona opera? vel cum lapſus in crimen adulterij & homicidij, Deum atrociter offenderet? Et tunc quidem demiſſe orauit: Miſerere mei Deus.

Sed hoc loco inquit: Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo. Quid autem ſit ſeruus Dei, ipſe explicat Pſalm. 18. Seruus tuus cuſtodit mandata tua. Et 118. Seruus tuus dilexit mandatum tuum. Item, Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas. Quære ſeruum tuum, quia mandata tua non ſum oblitus. Tunc igitur cum eſſet ſeruus Dei, hoc eſt, vir iuxta cor Dei, Actor. 13. non vult iuxta inhærentis nouitatis iuſtitiam iudicari, quia inquit: Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Et Paulus Romanorum 4. dicit, Dauidem pronunciare beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus. Dauid igitur tunc cum eſſet ſeruus Dei, hoc eſt, per Spiritum ſanctum renatus, ſibi & operibus ſuis detrahit iuſtificationem, quæ coram Deo eſt, ad vitam æternam. Nec de ſua tantum perſona loquitur, ſed inquit: Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Et ne de non renatis illud tantum intelligatur, Pſalm. vigeſimo tertio, nominat omnem ſanctum, cuius beatitudo ſit, vt ipſi imputetur iuſtitia ſine operibus. Manifeſtiſſimum igitur eſt, quod omnium ſanctorum operibus in hac vita, adimatur & detrahatur locus & gloria iuſtificationis coram Deo ad vitam æternam. Et in hanc ſententiam Patriarchæ, Moſes & Prophetæ conſentiunt, hoc eſt, totius veteris Teſtamenti teſtimonio comprobatur iuſtitia fidei ſine operibus, etiam illorum, qui iam renati ſunt. Alia quidem & plura teſtimonia ex libris Propheticis adduci poſſent, ſed ſequimur Paulum, qui hoc modo inquirit, & oſtendit teſtimonia & conſenſum Patriarcharum, Moſis & Prophetarum, Romanorum 4. Et ad noſtrum inſtitutum generalia capita probationum ſufficiunt.

Veniamus igitur ad nouum Teſtamentum: nec ſingula teſtimonia recenſebimus, ſed exemplo Pauli, Romanorum 4. inquiremus conſenſum Chriſti, Apoſtolorum, & Eccleſiarum Apoſtolicarum.

Chriſti doctrina de iuſtificatione. Iudicium Dei. Et Chriſtus quidem, totam hanc doctrinam complectitur, quando inquit: Qui credit in me, non iudicatur, Ioh. 3. Item, Non veniet in iudicium, Ioann. 5. Quod vero eſt illud iudicium? Sine dubio, vbi iuxta normam diuinæ iuſtitiæ, quæ in lege patefacta eſt, *Iuſtificari ex lege.* hominum vita & opera examinantur, & prout deprehenduntur vel reſpondere huic normæ, vel non reſpondere, homo pronunciatur vel iuſtus, vel peccator & iniuſtus. Vide autem, cum nullum ſit dubium, renouationem eſſe beneficium Filij Dei mediatoris, non tamen pronunciat, quod credentes ſua illa nouitate in iudicio Dei poſſint conſiſtere, vt propter illam iuſti pronuncientur, & acceptentur ad vitam æternam, ſed ad alterum ſuum beneficium hoc refert, vt qui credit, inquit, in me, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Quomodo vero, & quare? Num ita, & ideo quod accepta nouitate, poſſint per illam, & propter illam in iudicio Dei conſiſtere? Hoc certe non dicit, ſed, qui credit, propter Chriſtum, non venit in iudicium, & hoc modo non perit, ſed habet vitam æternam. Iuſtificatio igitur credentium *Iuſtificatio credentium ad vitam æternam.* ad ſalutem & vitam æternam illa eſt, quod non iudicantur iuxta opera ſua, ſed quod propter Chriſtum abſoluuntur à ſententia damnationis, & acceptantur ad vitam æternam. Ita Apoſtolis ſanctificatis & renouatis dicit: Cum omnia feceritis, dicite: Serui inutiles ſumus. Nec tantum de operibus, quæ ante vocationem fecerant, vult ipſos ita dicere, nec tantum cum in principio valde infirmi adhuc erant: ſed cum, inquit, ita per Spiritum ſanctum profeceritis, vt omnia feceritis, tamen dicite: Serui inutiles ſumus. De ſeruis vero inutilibus, quando Deus in iudicium cum ipſis intrat, vt iuxta opera ſua iudicentur, pronunciatur illa ſententia, quæ extat, Matth. 15. Inutilem ſeruum eiicite in tenebras exteriores: illic erit fletus & ſtridor dentium. In vtroque enim loco, Matth. 2. & Lucæ 17. idem vocabulum ponitur ἀχρεῖος δοῦλος.

Paulus Apoſtolus de operibus ſuis in Phariſaiſmo ante conuerſionem factis, inquit Philip. 3. Si quis *Paulus de iuſtificatione.* alius in carne videtur confidere, ego magis, qui ſecundum iuſtitiam quæ in lege eſt conuerſatus fui ſine querela. Sed quæ mihi fuerant lucra, hæc arbitratus ſum propter Chriſtum detrimenta. Sed de operibus ſuis poſt renouationem factis, cum plus cæteris laboraſſet, quid de illis, inquam, dicit quod attinet ad articulum iuſtificationis? Lector inſpiciat locum, Philip. 3. & inueniet Paulum non tantum vti præterito tempore ἡγημαι, de operibus præcedentibus conuerſionem, ſed per particulam, ἀλλὰ μὲν οὖν, vlterius progredi, & vti etiam præſenti tempore, ἡγοῦμαι, vt oſtendat, quod operibus ſuis etiam poſt renouationem factis, non tribuat iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam: Imo ſi fiducia iuſtitiæ coram Deo, ad vitam æternam illis operibus aſſuatur, pronunciat illa eſſe ſtercora & detrimenta. Et ſimul oſtendit, tunc temporis, cum epiſtolam illam ex vinculis ſcriberet, iuſtitia ſua fuerit coram Deo, ad vitam æternam, imo quæ futura ſit ſua iuſtitia, quando occurſurus eſt ad reſurrectionem mortuorum: Verumtamen, inquit, exiſtimo omnia detrimentum eſſe propter eminentem ſcientiam Ieſu Chriſti Domini mei, propter quem omnia detrimentum fieri, & arbitror vt ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciam, & vt inueniar in illo, non habens meam iuſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed illam quæ per fidem eſt Chriſti, quæ ex Deo eſt iuſtitia in fide, ad cognoſcendum illum, & virtutem reſurrectionis eius, & communionem paſſionum eius, configuratus morti eius, ſi quo modo occurram ad reſurrectionem mortuorum. Alius locus adhuc clarior eſt, 1. Cor. 4. Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum.

Verba ſunt valde ſignificantia. Quod enim inquit: *Pauli exemplum.* Nihil mihi conſcius ſum. Illud eſt, quod Actor. 23. dicit: Ego omni conſcientia bona conuerſatus ſum ante Deum, vſque in hodiernum diem. Et Actor. 24. Studeo ſine offendiculo conſcientiam habere ad Deum, & ad homines ſemper. Et hoc eſt iuſtitia bonæ conſcientiæ, de qua inquit, 1. Corinth. 15. Plus illis omnibus laboraui: non ego autem, ſed gratia Dei mecum. Gratia enim Dei ſum id quod ſum. Sed aliquid Paulus renatus de illa ſua iuſtitia bonæ conſcientiæ, quam gratiæ, ſeu dono & operationi Dei tribuit, pronúciet: Nihil, inquit, mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. Iuſtificationem igitur coram Deo ad vitam æternam, Paulus diſerte detrahit ſuis operibus, in quibus poſt renouationem, bona conſcientia coram Deo & hominibus conuerſatus fuit. Hoc Apoſtoli teſtimonium, manifeſtiſſimum eſt.

Digitized by Google

Exemplum Eccleſiæ Apoſtolicæ.

Adiungamus teſtimonium de Eccleſiis Apoſtolicis ex Epiſtola ad Galatas. Ibi enim ſumpta occaſione ex diſputatione de operibus legis ceremonialibus, tractat in genere quæſtionem de tota lege, & operibus eius, id quod manifeſtiſſimum eſt ex tota illa epiſtola. Multis autem argumentis & vehementibus verbis adimit & detrahit operibus legis iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam. Sed quæſtio eſt, an tantum de operibus non renatorum, quæ ante fidem & conuerſionem fiunt, loquatur? Soluitur autem illa quæſtio ex ratione chronologiæ. Priuſquam enim illam Epiſtolam Paulus ſcriberet, aliquot iam annis ante Galatæ fuerant conuerſi. Theodoretus ſupputat ſex annos: ſed ad noſtrum propoſitum nihil refert, quicquid ſit de præciſa annorum ſupputatione. Erant igitur Galatæ renati, nam Spiritum ſanctum ipſis ſuppeditatum fuiſſe, Paulus teſtatur, capit. 3.

De Galatarum igitur operibus, qui iam per Spiritum renati erant, Paulus diſputat. Et ex collatione hoc intelligi poterit. Iudæi Romanorum 10. de propria iuſtitia, excluſo Chriſto diſputabant: Galatæ vero non ſimpliciter abiecerant Chriſtum, nec excludebant fidem in Chriſtum, ſed bona credentium opera fieri, volebant adiungi in articulo iuſtificationis coram Deo ad vitam æternam. Et de operibus quidem ceremonialibus erat diſputatio, non autem de ſolis illis, ſed de tota lege & operibus eius, id quod manifeſtum eſt. Nec diſputabant Galatæ, de operibus ſuis, quæ non renati ante fidem ſeu conuerſionem ſuam fecerant, an illa iuſtificarent, ſed de iuſtificatione operum ſuorum, quæ poſt conuerſionem & poſt acceptum Spiritum ſanctum fecerant, diſputatio erat.

Galatarum diſputatio de iuſtificatione.

Statu quæſtionis ita, ſicut eſt, poſito, videat iam Lector in tota illa Epiſtola, quibus verbis & argumentis, Paulus operibus renatorum adimat & detrahat iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam. Non enim ſimpliciter dicit hominem ex operibus legis non iuſtificari, ſed rem vehementer exaggerat; dicit enim, eos hac opinione transferri ab Euangelio, & à gratia Dei. Non abiicio, inquit, gratiam Dei. Si enim per legem iuſtitia, fruſtra ergo Chriſtus mortuus eſt, euacuati eſtis à Chriſto, qui in lege iuſtificamini, gratia excidiſtis, &c.

Plura poſſent adduci teſtimonia, ſed breuitatis ſtudio, generalia tantum capita notaui. Vocem igitur cœleſtem adimere & detrahere iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam, ipſis etiam renatorum bonis operibus, primum ex veteri Teſtamento oſtendimus, teſtimonio Patriarcharum, Moſis & Prophetæ: deinde ex nouo Teſtamento idem oſtendimus, teſtimonio Chriſti, Apoſtolorum, & Eccleſiarum Apoſtolicarum. Et nihil ſane ad *πληροφορίαν* vlterius requiri vel poteſt vel debet. Non autem nuda tantum propoſitio in Scriptura obſeruanda eſt, ſed conſiderandæ præterea ſunt rationes, quare etiam renatorum operibus detrahatur iuſtificatio. Ita enim tota res planior erit. Eſt autem vna ratio Pauli, quod iuſtificatio ex operibus pertinet ad legem factorum ſeu operum, Romanorum tertio, decimo, & Galat. tertio. Lex vero non pronunciat hominem coram Deo iuſtum ad vitam æternam, propter particulam aliquam, aut qualemcunque obedientiam & conformitatem: ſed requirit, vt totus homo, ſecundum omnes ſui partes, & ſecundum omnes ſingularum partium actiones, normæ iuſtitiæ in Deo, quæ in lege patefacta eſt, reſpondeat, & quidem exactè reſpondeat, ea puritate, perfectione & integritate, ſicut lex præſcribit & flagitat. Et ſi totam legem quis ſeruauerit, offendat autem in vno, pronunciatur reus eſſe omnium. Et Andradius quidem hoc teſtimonium veteratorie conatur eludere, interpretans (vnum illud) de charitate, vt ſenſus ſit, ſi opera legis fiant ſine charitate, non iuſtificare. Sed Iacobus diſerta interpretatione explicat, quid per vnum illud intelligi velit. Inquit enim: Si non mœcheris, occidas autem, factus es tranſgreſſor legis: qui enim dixit: Non mœchaberis, dixit etiam: Non occides.

Quare iuſtificatio detrahatur operibus renatorum.

Qui igitur operibus vult iuſtificari, ſi non in omnibus quæ in libro legis ſcripta ſunt, permanſerit, vt faciat ea, illum lex non pronunciat iuſtum, ſed reum & maledictum, Galat. tertio, Iacobi tertio. Iam vero renatorum obedientia in hac vita, eſt quidem inchoata conformitas cum lege Dei, ſed quæ propter carnem adhuc imperfecta & immunda eſt, ſicut Paulus renatus conqueritur, Romanorum 7. Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Volenti mihi facere bonum, adiacet malum.

Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me ſub lege peccati, quæ eſt in membris meis. Mente ſeruio legi Dei, carne autem ſeruio legi peccati. Tali vero obedientia, legi non ſatisfit. Eſt enim lex ſpiritualis, hoc eſt, requirens ſpiritualem conformitatem ſeu obedientiam, cui nihil ex vitioſa & corrupta carne adhæreſcat. Ego vero, inquit Paulus renatus, carnalis ſum, venditus ſum ſub peccatum, &c. Si igitur Deus cum renatis intret in iudicium, iudicaturos ipſos ſecundum opera ipſorum, non iuſtificabuntur in conſpectu ipſius.

Vbi enim lex peccatum poteſt oſtendere, ibi non iuſtificat, ſed reum facit, maledicit, & condemnat, iuxta dictum: Qui non in omnibus permanſerit, maledictus eſto.

Vniuerſalis autem eſt ſententia 1. Johan. 1. Si dixerimus, quod peccatum non habeamus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Et omnibus iuſtis in hac vita, præſcripta eſt quotidiana illa precatio: Dimitte nobis debita noſtra. Non eſt iuſtus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Si iniquitates obſeruaueris Domine, quis ſuſtinebit? Delicta enim quis intelligit? Ideo Paulus dicit: Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non ſum iuſtificatus. Non enim ab humano iudice iudicor, nec me ipſum iudico: ſed qui me iudicat, Dominus eſt, qui illuminat abſcondita tenebrarum, & manifeſtat conſilia cordium. Vtitur autem verbo *ἀνακρίνειν*, quod forenſe eſt, quando vel quæſtiones habentur de reis, vel cauſæ in iudicio diſquiruntur, examinantur & diſcutiuntur, vt iuſtitia rite adminiſtretur. Ita enim vſurpatur, Lucæ vigeſimotertio, Actorum 12. 24. & 28. Et quia talem diſquiſitionem opera Pauli etiam renati, in iudicio Dei ſuſtinere non poſſunt: ideo Paulus pronunciat, ſe in illis non eſſe iuſtificatum. Hæc ratio manifeſta & firma eſt quæ etiam Pighium monet, vt licet alias doctrinam noſtrarum Eccleſiarum acerbiſſime inſectetur, tamen ingenue agnoſcat & fateatur, ne renatorum quidem inhærentem iuſtitiam poſſe in iudicio Dei conſiſtere, vt propter illam iuſtificentur ad vitam æternam.

Pighius.

Secunda ratio Pauli ſumitur ex diſtinctione

iuſtitiæ

Digitized by Google

iuſtitiæ legis, & iuſtitiæ fidei, Roman. 10. Gal. 3. Legis enim iuſtitia eſt: Qui fecerit ea quæ in lege ſcripta ſunt: fidei vero iuſtitia eſt, credendo ſibi applicare, quod Chriſtus pro nobis fecit. Opera igitur quibus renati faciunt ea, quæ in lege ſcripta ſunt, ſiue ante ſiue poſt renouationem, pertinent ad iuſtitiam legis, licet alia atque alia ratione. Ante renouationem enim lex extorquet ex libero arbitrio qualemcunque diſciplinam. in renouatione vero, Spiritus ſanctus ſcribit legem in corda renatorum, Ierem. 31. vt delectentur lege Dei, Romanorum 7. & ex animo obediant, Roman. 6. Et hæc obedientia, eſt inchoatio illius iuſtitiæ, quam lex à nobis flagitat. Summa enim legis, eſt charitas. Hoc modo, & hac ratione dicitur iuſtitia legis. Omnes autem Pauli diſputationes, huc redeunt: Homines in hac vita, iuſtitia legis non iuſtificari coram Deo, ad vitam æternam. Ergo nec renati, charitate ſua, quæ eſt ſumma legis, iuſtificantur.

Iuſtitia legis in renatis.

Et ita diſtinguuntur iuſtitia legis & iuſtitia fidei: quod Paulus diſerte dicit, legem non eſſe ex fide. Fides enim non hoc reſpectu iuſtificat, quia præparat ad aſſequendam iuſtitiam, quæ conſiſtat in faciendo, ſiue in operibus quæ lex præſcribit & flagitat. Paulus enim dicit Galat. 2. Nos in Chriſtum credidimus, non vt fide aſſequeremur iuſtitiam operum quibus iuſtificaremur: ſed vt iuſtificemur fide, non ex operibus. Cum enim legi, propterea quia per carnem infirmabatur, impoſſibile eſſet nos iuſtificare: Deus ex gratia fecit tranſlationem noſtræ iuſtificationis à lege, hoc eſt, à noſtro facere, ad fidem accipientem id quod Chriſtus pro nobis fecit. Et illa duo diſiuncta ſunt hac antitheſi: Qui fide in Chriſtum iuſtificantur, lege non iuſtificantur: & qui faciendis iis quę lex flagitat, iuſtificari volunt, illi non iuſtificantur fide in Chriſtum. Ideo Paulus ad Galatas diſputat, eos qui beneficio Dei transferentis iuſtificationem noſtram à lege ad fidem in Chriſtum, non volunt in ſolidum humili gratitudine vti, ſed opera ſua quæ ſecundum præſcriptum legis faciunt aſſuere: eos, inquam, pronunciat euacuatos eſſe à Chriſto, & gratia excidiſſe. Vel enim lege ſola, vel fide in Chriſtum ſola, oportet nos iuſtificari. Hęc ratio oſtendit, quam magni momenti ſit diſputatio.

Epiſtola ad Galatas.

Tertia ratio eſt: vt omnis noſtra gloriatio excludatur: vt qui gloriatur, in Domino glorietur, à quo factus eſt nobis Chriſtus iuſtitia, 1. Cor. 1. Non autem excluditur gloriatio per legem factorum, Roman. 3. hoc eſt, quando quis vitam æternam hæreditat, ideo quod ea quæ lege ſcripta ſunt, fecerit, Lucæ 10. Sed per legem fidei excluditur. Hoc eſt, quia Chriſtus eſt perfectio legis, ad iuſtitiam omni credenti, Roman. 10. Gloria igitur & laus iuſtificationis noſtræ coram Deo, ad vitam æternam, debetur obedientiæ & merito Chriſti: non tanquam cauſæ quæ efficiat, vt in nobis aliquid hæreat, quo facientes ea quæ in lege factorum ſcripta ſunt, iuſtificemur: ſed quia obedientia Chriſti imputatur nobis ad iuſtitiam. Illa vero gloria non poteſt ſine blaſphemia Chriſto detrahi, & in noſtram ſiue nouitatem ſiue obedientiam transferri. Et quia obedientia Chriſti, qua pro nobis legem impleuit, ad iuſtitiam omni credenti, non eſt manca, mutila & imperfecta: contumelioſum igitur eſt in meritum Chriſti aſſuere ipſi noſtra opera, vt iuſtificemur: quaſi Chriſti obedientia non ſufficeret nobis ad iuſtificationem coram Deo, niſi aſſumento noſtræ iuſtitiæ perficeretur. Quarta ratio extat Rom. 4. Vt promiſſio hæreditatis vitæ æternæ ſit firma. Quando enim nititur conditione noſtræ obedientiæ, quia illa propter carnem imperfecta & immũda eſt, promiſſio ſemper incerta eſt: ideo ex fide ſecundum gratiam, vt firma ſit promiſſio: Si enim qui ex lege hæredes ſunt, exinanita eſt fides, & abolita promiſſio. Lex enim iram operatur, Rom. 4. ita vt ſub maledicto ſint, non tantum qui carent operibus legis: Galat. 3. quia non permanent in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt faciant ea.

Obedientia Chriſti perfecta eſt.

Hæc copioſius aliquanto explicare volui: in hoc enim potiſſimum cardine vertitur controuerſia inter nos & Pontificios, in articulo iuſtificationis: An ſcilicet renati, propter ſuam nouitatem & opera iuſtificentur coram Deo, ad vitam æternam. Repeto autem id quod aliquoties iam dictum eſt. Agnoſcimus renouationem eſſe ingens beneficium Filij Dei mediatoris, per Spiritum ſanctum in nobis. Docemus debere ſequi poſt reconciliationem nouam obedientiam, & illi tribuimus ſuo loco, ea quæ Scriptura ipſi tribuit: ſicut poſtea de bonis operibus dicemus. Sed hanc dignitatem & gloriam didicimus ex Scriptura non tribuendam eſſe noſtræ nouitati, & noſtris operibus, vt ſint iuſtificatio noſtra coram Deo ad vitam æternam. Hæc enim dignitas & gloria ſolius Filij Dei mediatoris obedientiæ ſeu iuſtitiæ, per fidem nobis imputatæ debetur.

Renouationem donum.

Hactenus igitur oſtendimus, quomodo Scriptura nobis adimat & detrahat iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam, ita vt inſtituta diſtributione ſeu enumeratione demonſtret, nec in natura, nec in vita, nec in qualitatibus, habitibus aut operibus hominum in hac vita, ſiue ſint Iudæi, ſiue ethnici, ſiue renati, ſiue non renati, eſſe & hærere illud quo in iudicio Dei ita poſſint conſiſtere, vt propter illud iuſtificentur ad vitam æternam. Et hæc diſtributio: An in aliqua parte hominis, vel actionibus eius, ſit & hæreat aliquid quo poſſit coram Deo iuſtificari: quaſi forma examinis à Paulo ideo inſtituta fuit, quia Phariſaica perſuaſio de noſtra iuſtitia inhærente, opponenda iudicio Dei, naturaliter hæret in omnium animis. Et ad doctrinam de iuſtificatione hominis, per ſolam gratiam ſeu miſericordiam Dei, propter ſolius Chriſti mediatoris obediẽtiam: neceſſe eſt vt inſolidum adimatur & detrahatur omnibus, quæ vel ſunt, vel hærent in homine: ſiue Iudæo, ſiue ethnico, ſiue renato, ſiue non renato.

QVOMODO SCRIPTVRA TRADAT *hominem coram Deo iuſtificari ad vitam æternam.*

Conſtituta autem parte negatiua, plana ex verbo Dei erit ſententia affirmatiua: quomodo ſcilicet iuſtificemur coram Deo, ad vitam æternam? Aut quæ ſit illa iuſtitia, quam afferre debemus, coram Deo, quando cum illo agimus, vt nos abſoluat à ſententia damnationis, vt ſit nobis placatus & propitius, vt ſimus ipſius filij, & acceptemur ad vitam æternam. Iam enim in præcedentibus monſtratum eſt: Primo, quod iudicium Dei, non inueniat in nobis in hac vita, ne in renatis quidem, talem, tàm perfectam, & tàm puram iuſtitiam inhærentem, qua ita poſſimus coram Deo conſiſtere, vt propter illam iuſtificemur ad vitam æternam. Secundo, Inuenit autem in nobis, etiam in ſanctis in hac vita,

Digitized by Google

multa & varia peccata, Pſal.32. 1.Ioan.1. imo ipſum peccatum, habitans in carne, rebellans legi mentis, & captiuans etiam renatos ſicut Rom.7.Paulus conqueritur. Tertio, Et lex diuina,quæ eſt norma & regula iuſtitiæ in Deo,pronunciat reos & maledictos, qui non in omnib.quæ in lege ſcripta ſunt permanſerint,vt faciant ea. Quarto,ibi vero Deus qui diues eſt in miſericordia, propter imméſam charitatem, qua diligit nos,nolés nos in æterna morte,ad quam iuſta legis diuinæ ſententia damnati eramus, perire, gratis per ſuam gratiam iuſtificat: hoc eſt à ſententia damnationis abſoluit, iuſtos reputat,& receptos in gratiam acceptat ad vitam æternam, illos qui peccata ſua agnoſcunt,& cōfitentur, & fide promiſſionem miſericordiæ in Chriſto mediatore propoſitam apprehendunt: Rom.3.Sed Pontificij opponunt,gratiam in illa Pauli ſententia,ſignificare donum nouitatis ſeu charitatis, quod à Deo propter Chriſtum, per Spiritum ſanctum gratis conferatur & infundatur credentibus: vt illa ſiue nouitate,ſiue charitate in iudicio Dei poſſint conſiſtere, & propter illam recipi in gratiam, & acceptari ad vitam æternam,hoc eſt iuſtificari. Et renouationem quidem eſſe donum Spiritus ſancti, propter Chriſtum, & charitatem vna cum reliquis virtutibus à Spiritu ſancto accendi in credentibus, nullum eſt dubium. Sed quęſtio eſt de iuſtificatione.Oſtendimus autem clariſſimis & firmiſſimis Scripturæ teſtimoniis, renatos in hac vita, ſua nouitate aut charitate, non poſſe coram Deo ad vitam æternam iuſtificari. Eſt igitur manifeſta deprauatio ſententiæ Paulinæ, quam Pontificij contra perpetuam eius ſententiam ipſi affingunt.

Gratia

Renouatio Charitas.

VOCABVLVM GRATIAE.

Et vocabulum Gratiæ in Scriptura, ſæpe quidem fauorem, beneuolentiam ſeu miſericordiam: aliquando vero etiam dona ipſa quæ ex beneuolentia conferuntur, ſignificat. Sed quæſtio eſt,quid vocabulum gratiæ proprie ſignificet in illis locis, vbi Paulus diſputat, nos gratis per gratiam Dei iuſtificari. Item: Gratia Dei ſaluati eſtis. Et teſtimonia ſunt non obſcura vel ambigua: ſed manifeſta,certa & firma, quod vocabulum gratiæ in hac diſputatione intelligendum ſit de gratuita miſericordia, bonitate, beneuolentia, ſeu fauore Dei, complectentis ſua gratia, & recipientis in gratiam indignos,propter filium mediatorem. Paulus enim Ro. 5.manifeſte diſtinguit gratiam & donum per gratiam: ſicut Ioann.1. Gratia & veritas diſtinguuntur. Et vtrumque quidem eſt beneficium Filij Dei mediatoris.Sed quando Paulus dicit,nos gratia iuſtificari & ſaluari: intelligit illam gratiam, quam Scriptura diſtinguit à dono per gratiam, hoc eſt,intelligit non nouitatem noſtram, ſed miſericordiam Dei, ſeu gratuitam acceptionem: id quod inde manifeſtum eſt.Paulus enim in articulo iuſtificationis, gratiam opponit bonis operibus: non illis tantum quæ ratio ſine Spiritu S. præſtat, ſed & Abrahæ operibus, quæ ſunt dona & fructus ſpiritus, Romanorum quarto. Ei qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Et quod Roman. 3. dicit: Gratia iuſtificamur ſine operibus legis: Illud Roman. 4. accommodat ad Abrahæ renati opera: & ita gratiam iuſtificantem, opponit Abrahæ ex renouatione ſpiritus operanti. Vniuerſalis enim eſt ſententia Rom.11. Si per gratiam, iam non ex operibus: alioqui gratia iam non eſſet gratia. Et quando 2.Tim.1.Paulus dicit: Saluos nos fecit, non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum,& gratiam quę data eſt nobis in Chriſto Ieſu ante tempora ſecularia: ibi certe gratia non poteſt ſignificare aliquid inhærens in nobis. Ante tempora enim ſecularia cum nondum eſſemus, imo cum nondum iacta eſſent fundamenta terræ, data nobis fuit in Chriſto gratia.

Gratia.

Gratia iuſtificans.

Et Scriptura aliis ſynonymis ſeu æquipollentibus vocabulis manifeſte oſtendit, quomodo velit vocabulum gratiæ in his diſputationibus intelligi, Tit. 3. vocat benignitatem & charitatem, qua Deus complectitur miſerum & perditum genus humanum. Ibidem: Secundum miſericordiam ſuam, ſaluos nos fecit: vt gratia ipſius iuſtificati, hæredes ſimus vitæ æternæ. Et Epheſ.2. Deus qui diues eſt in miſericordia, propter multam ſuam dilectionem, qua nos dilexit mortuos nos peccatis conuiuificauit cum Chriſto,gratia eſtis ſaluati. Ita quod Heb.2. ſcriptum eſt: Gratia Dei guſtauit mortem pro omnibus: Illud Roma. 5. Paulus ita effert: Commendat charitatem ſuam erga nos, quod cum peccatores exiſteremus,Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Et Heb. 4. Accedamus ad thronum gratię, vt accipiamus miſericordiam, & inueniamus gratiam ad auxilium oportunum. Hæc adeo ſunt manifeſta,quod & Thomas & Richardus de media villa, fatentur veteres quoſdam gratiam expoſuiſſe pro beneplacito & dilectione Dei gratuita, qua eligit, vocat, iuſtificat, adoptat, Epheſ.1.

Thomas Richardus.

PARTICVLA GRATIS.

Et quidem Paulus propterea addidit particulam GRATIS,vt propriam & genuinam ſignificationem vocabuli Gratiæ,in articulo iuſtificationis & ſalutis magis illuſtraret, & contra omnes corruptelas præmuniret: Iuſtificati gratis per ipſius gratiam. Significatio autem vocabuli חנם ita colligitur. Opponitur enim ſolutioni precii aut ſatisfactioni, Gen.29. Nunquid ſeruies mihi gratis, dic quid mercedis accipies. Exod.21. Egrediatur gratis abſque pecunia. Num.11. Piſces gratis comedimus, 2. Reg. 12. Non offeram holocauſta gratis, ſine precio acquiſita. Significat etiam ſine cauſa, aut ſine merito, præter aut contra meritum aliquid fieri, vt Pſal.34. Dederunt me gratis. 108. Expugnauerunt me gratis, Prouerbiorum 24. Ne gratis ſis teſtis contra proximum, 1. Regum 19. Quare peccabis in ſanguine innoxio, interficiens Dauidem gratis, 3. Regum 2. Aufer ſanguines gratis effuſos. Ezechielis 6. & 14. Non gratis feci malum hoc,inquit Deus, Ieremiæ decimo quinto. Dabo theſauros tuos in direptionem gratis: id eſt, illis, de quibus nihil tale meritus es. Threnorum 3. Ceperunt me, vt auem gratis: hoc eſt quibus non dedit cauſam. In his exemplis, Græci interpretes ſemper reddiderunt Hebraicam vocem חנם per particulam δωρεὰν: quæ in nouo Teſtamento ita vſurpatur, 2. Corinth. 11. Gratis Euangelizaui. Apocalypſ. vigeſimoprimo. Accipiat aquam vitæ gratis, 2. Theſſalon. 3. Non gratis comedi panem, ſed in labore, Syrach 29. Multi fraudantur δωρεὰν: hoc eſt, cum longe aliud meriti eſſent.

Hæc exempla ideo recitaui: Illuſtrant enim ſignificationem particulæ, gratis. Hoſtes enim Da-

uidis

uidis, dicuntur ipſum gratis odiſſe & proſequi: propterea quod in Dauide non ſit cauſa vel meritum, cur ipſum oderint & perſequantur: quin potius cauſam in ipſo inueniunt, cur non deberent eum odiſſe: ſed cauſa odij eſt in maleuolentia hoſtium. Et apud Ezechielem Deus dicitur non gratis punire: hoc eſt, illos in quibus nullam cauſam vel meritum pœnæ inuenit. Inde intelligi poteſt, quare Paulus, Rom. 3. vocabulo gratiæ addat particulam gratis. Nam Geneſ 39. de Ioſeph textus dicit: Inuenit gratiam in oculis Potipharis: additur autem: Quia erat vir fortunatus, id eſt, propter egregia dona, quæ in Ioſepho animaduertebat, diligebat & magnificebat illum. Ne quis igitur opinetur, eodem modo & nos gratia Dei iuſtificari & ſaluari, addit Paulus particulam gratis: quæ oſtendit primò cauſam ſeu meritum, vt coram Deo iuſtificemur ad vitam æternam, non eſſe vel hærere in nobis. Secundò, Deum inuenire in nobis multas cauſas, cur poſſet nos damnare. Tertiò, indignos verò, & longe aliud meritos, Deum ex mera bonitate & miſericordia propter filium recipere in gratiam, & acceptare ad vitam æternam: vt idem ſit, quod Pſalmus dicit: Non ſecundum peccata noſtra fecit nobis, neque ſecundum iniquitates noſtras retribuit nobis. Et quod Daniel inquit, non in iuſtitiis noſtris, ſed in miſericordia tua. Iuſtificamur itaque gratis, per Dei gratiam, non quia vel ſumus, vel efficimur in hac vita perfecte iuſti, ſine peccato, ſed quia miſericordia Dei, peccata, quæ in nobis inuenit, propter Chriſtum remittit & tegit, Rom. 4. Deus enim erat in Chriſto mundum ſibi reconcilians, non imputans hominibus peccata, 2. Cor. 5. Et per Chriſtum annunciatur nobis remiſſio peccatorum, ab omnibus, à quibus non potuimus in lege iuſtificari, Act. 13. Hæc enim eſt ſcientia ſalutis, in remiſſione peccatorum, Luc. 1. Nam ſi dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Si verò confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra. Si enim peccauerimus, aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, 1. Ioan. 1. Credenti igitur in eum, qui iuſtificat impium, fides imputatur ad iuſtitiam, ſine operibus, Rom. 4.

QVAE SIT IVSTITIA ILLA, quam in iuſtificatione iudicio Dei opponimus.

Hæc ex Scripturæ teſtimoniis manifeſta, certa & firma ſunt. Sed quæſtio eſt, cuius explicatio multum lucis affert huic loco, an ſcilicet, & quomodo Deus impium ſine iuſtitia iuſtificet. Humana enim ſæpe iudicia impium iuſtificant, vel per errorem, vel per incuriam, vel per iniquitatem, quando impietas, vel ignoratur, vel non curatur, vel approbatur.

Illa verò Deo in iuſtificatione peccatoris nullo modo tribui vel poſſunt, vel debent. Ipſe enim pronunciat eſſe abominationem, hoc modo impium iuſtificare, Prouerb. 17. Eſaiæ 7. Nec recte reſpondetur hoc loco, ſi dicatur, Deum quia eſt agens liberrimum, licet ea faciat, quæ ipſe pronunciat eſſe abominationem, tamen iuſte agere. Illa enim norma iuſtitiæ, quæ in lege eſt patefacta, eſt æterna, immota, & immutabilis voluntas Dei. Sed illa requirit, & pro peccatis ſatisfactionem pleniſſimam, & ad iuſtitiam requirit impletionem legis perfectiſſimam & puriſſimam. Num verò Deus iuſtificans impium gratis per gratiam, ſine operibus legis, ſibi ipſi repugnat & contrarius eſt, vt qui voluntatem ſuam in lege aliter patefecit? Nequaquam. Ego enim, inquit, Deus ſum, & non mutor, Malach. 3. Et Num. 23. Non eſt Deus quaſi homo, vt mentiatur: nec, vt filius hominis, vt mutetur. Dixit ergo, & non faciet? locutus eſt, & non implebit? Ideo Paulus inquit, Romano. 3. Non deſtruimus legem, quando docemus fide ſine operibus legis iuſtificari hominem, ſed magis ſtabilimus eam. Et Matthæi quinto, Chriſtus inquit: Nolite putare, quod venerim ſoluere legem. Amen quippe dico vobis, donec tranſeat cœlum & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Firma igitur & fixa manebit illa legis ſententia, pro peccatis requiri ſatisfactionem, non qualemcunque, ſed ſufficientem & condignam; & ad iuſtitiam requiri impletionem, & obedientiam vndique perfectam & abſolutam. Sed nos talem ſatisfactionem præſtare, & talem iuſtitiam in hac vita habere non poſſumus. Et tamen facilius eſt, cœlum & terram tranſire, quam vt vnum iota, aut apex vnus legis cadat, cui non debita perfectione ſatisfiat. Quid igitur? Non ergo iuſtificabitur in conſpectu Dei omnis viuens: ſed omnes in æternum damnabuntur?

Prorſus illud ita fieret, quantum ex nobis eſt. Sed ibi Euangelium patefacit nobis, Deum in arcano ſuo conſilio, & immenſa miſericordia, inueniſſe talem modum & rationem: vt & iuſtitiæ Dei in lege patefactæ ſatisfieret, & homo gratis per gratiam Dei, fide ſine operibus legis iuſtificaretur ad vitam æternam: vt ſcilicet filius Dei ad liberandum, iuſtificandum & ſaluandum genus humanum mitteretur in mundum, & veniret in carnem. Quomodo verò mediator ille noſter factus eſt iuſtitia noſtra, liberator & ſaluator noſter? Num ſoluendo & deſtruendo ſententiam voluntatis diuinæ, in lege patefactam? Hanc certe opinionem, & perſuaſionem ipſe Filius Dei dicit falſam eſſe, quia impoſſibile hoc ſit, Matth. quinto, Lucæ decimoſexto. Sed ideo factus eſt ſub lege, non pro ſe, aut ſuo nomine: ſed vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, Galat. quarto. Satisfactionem igitur pro peccatis, perpeſſione pœnarum: & impletionem legis, perfectiſſima obedientia, loco & nomine omnium noſtrum in ſe recepit. *Chriſtus impleuit legem.* Et ideo noſtram naturam aſſumpſit, vt in illa natura, quæ ſub lege erat, fieret ſatisfactio & impletio: Quia verò debebat talis eſſe ſatisfactio & impletio, quæ pro peccatis, & ad iuſtitiam totius mundi ſatis eſſet & ſufficeret: ideo oportuit perſonam mediatoris ſimul eſſe & Deum & hominem, vt vis & efficacia ſatisfactionis & impletionis eſſet infinita & immenſa, ſufficiens pro toto mundo. Sed inquis: Quid me releuat, quod aliquis alius legi ſatisfecit, cum lex me vrgeat? Tu diliges, tu non concupiſces. Et Rom. 2. Ita & indignatio, tribulatio, & anguſtia ſuper omnem animam hominis, operantis malum. Imò Ezech. 18. Deus hanc ſententiam pronunciat: Anima, quæ peccauerit, ipſa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij. Iuſtitia iuſti ſuper eum erit, & impietas impij erit ſuper eum. Propter alienam igitur iuſtitiam, ille qui ipſe peccator eſt, non iuſtificatur. Reſpondeo: Certum eſt, legem requirere iuſtitiam, ab vnoquoque, & in vnoquoque talem ſatisfactionem & conformitatem, qualem ipſa requirit.

Neque enim legis doctrina eſt, aliena ſatisfactione & iuſtitia nos redimi & iuſtificari: vnus etiam homo non poteſt ſatisfacere pro alio, coram Deo: ſicut Pſal. 48. inquit: Frater redimendo non redimit virum, non dabit Deo redemptionem eius: precioſa eſt enim redemptio animæ eorum. Sed Euãgelium, hoc myſterium abſconditum à ſeculis reuelat & patefacit: cum genus humanum legi non poſſet ſatisfacere, & lex nullo modo poſſet ſolui & deſtrui, quod Deus fecerit tranſlationem legis, quod ad articulum iuſtificationis attinet, in aliam perſonam: quæ & ſatisfactione, & obedientia, pro toto genere humano legem impleret. Et quia illa perſona, Deus & homo: ideo eius ſatisfactio, eſt expiatio pro peccatis totius mundi, 1. Iohann. 2. & inde Chriſtus eſt impletio legis, ad ſalutem omni credenti, Rom. 10. Et hunc per miniſterium Deus nobis proponit, vt per eius redemptionem fide in ſanguine ipſius, gratis per gratiam Dei iuſtificemur, Rom. 3. Quia igitur primò conſilio totius Trinitatis filius Dei miſſus eſt in mundum, factus ex muliere, factus ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, vt nos ita adoptionem reciperemus. 2. Quia Chriſti mediatoris, Dei & hominis ſatisfactio & obedientia talis & tanta eſt, quæ poteſt eſſe expiatio pro peccatis totius mundi, & ſufficere ad iuſtitiam omni credenti. 3. Quia in miniſterio Chriſtus à Deo nobis ita proponitur, vt per redemptionem eius fide iuſtificemur.

Quando igitur in vera contritione fides apprehendit, & applicat ſibi illam ſatisfactionem & obedientiam Chriſti, tunc habet quod poſſit accuſationibus legis in iudicio Dei opponere, & ita conſiſtere, vt iuſtificemur. Habent quidem credentes, ex renouatione per Spiritum ſanctum, etiam inhærentem iuſtitiam: ſed quia illa in hac vita tantum inchoata, imperfecta, & propter carnem adhuc immunda eſt: ideo illa non poſſumus in iudicio Dei conſiſtere, nec propter illam Deus nos iuſtificat: hoc eſt, à peccatis abſoluit, in gratiam recipit, & ad vitam æternam acceptat: ſicut ſupra ex Scriptura oſtenſum eſt. Chriſti verò ſatisfactio & obedientia, qua pro nobis legem impleuit, eſt illa iuſtitia, quæ & ſufficiens & digna eſt, vt in Dei iudicio iuſta pronuncietur. Et illa per fidem credentibus imputatur, ita vt per illam, & propter illam in iudicio Dei conſiſtere poſſint: non aliter, imo multo melius, quam ſi ipſi perfecta obedientia legi ſatisfeciſſent. Habent enim per imputationem, iuſtitiam, quæ eſt Dei & hominis. Propter Chriſti igitur ſatisfactionem & obedientiam, fide nobis à Deo imputatam, credentes iuſtificantur, hoc eſt, accipiunt remiſſionem peccatorum, abſoluuntur à ſententia damnationis, recipiuntur in gratiam, adoptantur in filios, & acceptantur ad vitam æternam.

Iuſtitia Chriſti [illegible]

Non igitur docemus, credentes ſine iuſtitia iuſtificari: qualem iuſtificationem impij, Deus pronunciat eſſe abominationem, Prouerbiorum decimoſeptimo, Eſaiæ quinto, ſed dicimus neceſſe eſſe, vt in iuſtificatione intercedat & interueniat iuſtitia: & quidem non qualiſcunque iuſtitia, ſed talis, quæ in iudicio Dei ſufficiens & digna ſit, vt iuſta pronuncietur ad vitam æternam. Noſtra verò inhærens iuſtitia, quæ in renouatione per Spiritum ſanctum inchoatur, propter adhærentem carnis imperfectionem & immundiciem non eſt talis. Oportet igitur aliam eſſe iuſtitiam, qua interueniente & intercedente iuſtificemur coram Deo ad vitam æternam. Illa verò eſt ſatisfactio, & obedientia, hoc eſt, iuſtitia Chriſti mediatoris: quæ in miniſterio verbi & ſacramentorum proponitur, fide apprehenditur, & à Deo imputatur credentibus: vt eam interponere poſſimus inter iudicium Dei, & noſtra peccata: vt ſub ea, velut ſub clypeo, à diuina quam commeruimus, ira protegamur: vt ea tecti, audacter & ſecure iam diuino nos ſiſtamus tribunali, & ita iuſti pronunciemur ad vitam æternam. Hæc ſunt Pighij verba: qui licet aliàs doctrinæ noſtræ acerbiſſimus eſt aduerſarius, hanc tamen ſententiam, vt veram, piam, & Scripturæ conſentaneam, ipſa veritatis euidentia cogitur agnoſcere & confiteri.

Iuſtitia Chriſti.

Reſpectu igitur Chriſti, legi pro nobis ſatisfacientis, eſt redemptio, meritum & iuſtitia: ſed reſpectu noſtri, eſt gratia, ſeu gratuita miſericordia: quia in nobis, etiam in renatis, in hac vita iudicium Dei non inuenit talem iuſtitiam inhærentem, quæ ſufficiens & digna ſit, vt propter illam iuſtificemur ad vitam æternam: inuenit autem in nobis, etiam in renatis quædam, imò multa & varia peccata, quæ nos non ſatis intelligimus: propter quæ, ſi iuxta legis ſeueritatem vellet in iudicium nobiſcum intrare, poſſet nos damnare. Gratuita igitur gratia eſt, quod indigni & immeriti iuſtificamur. Et Chriſti quidem obedientia, eſt meritum propter quod iuſtificamur. Sed quod Deus filium ſuum miſit in mundum, quod filius Dei mediator legi pro nobis ſatisfecit: nulla noſtra dignitas, nullum meritum noſtrum effecit: ſed cum longe aliud meriti eramus, ex mera gratia ac miſericordia Deus hoc decreuit, & præſtitit.

Nec etiam dignitate aliqua noſtra meremur, vt Chriſti iuſtitia nobis imputetur, ſed ſine operibus gratis, per gratiam Dei credentibus imputetur. Ro. 4. Ita reſpectu noſtri, ſola & mera eſt gratuita gratia, bonitas, charitas, & miſericordia Dei, quando iuſtificamur coram Deo, ad vitam æternam. Hæc explicatio oſtendit, totam doctrinam de iuſtificatione, ſimplicem & planam eſſe.

Chriſtus impleuit legem.

Non autem ipſi comminiſcimur hanc ſententiã, quod Chriſtus mediator legem ſatisfactione pœnarum pleniſſima, & obedientia perfectiſſima, pro nobis impleuerit: & quod illa iuſtitia mediatoris credentibus imputetur, vt ea iuſtificentur coram Deo, ad vitam æternam. Sed hæc eſt propria & perpetua Euangelij doctrina, cuius aliquot tantum illuſtres ſententias annotabimus.

Gal. 4. Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum: vt in Gentibus benedictio Abrahæ fieret, in Chriſto Ieſu. Audis Gentes aſſequi benedictionem, qua à maledictione liberantur, propter redemptionem Chriſti, qua pro nobis factus fuit maledictum.

Galat. 4. Deus miſit filium ſuum, factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret: vt adoptionem filiorum reciperemus. Adoptamur igitur in filios, propter ſatisfactionem & obedientiam Chriſti.

2. Corinth. 5. Illum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt efficeremur iuſtitia Dei in ipſo. Quomodo verò Chriſtus factus eſt peccatum? Certe imputatiue. Et ita nos in ipſo efficimur iuſtitia Dei.

Roman. 8. Quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus miſſo filio ſuo in ſimilitudine carnis peccati, de peccato damnauit peccatum, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis.

Pal.

Digitized by Google

Pulcherrimam ſententiam, verſio fecit obſcuram: quid ſcilicet ſit, de peccato damnare peccatum. Sed phraſis ſumpta eſt ex Græcis interpretibus, qui ſacrificium pro peccato abſolute, ſeu θυσίαν reddiderunt περὶ ἁμαρτίας. Leuit. 4 & 5. vocant & τὸ περὶ ἁμαρτίας: & τὸ τῆς ἁμαρτίας. Leuit. 6. περὶ πλημμελείας. Senſus igitur eſt, quia ad expianda peccata requirebatur ſacrificium pro peccato: ſacrificium autem hirci, vituli, capræ, auis, turturum, columbarum, non poterat expiationem illam præſtare. Lex enim accuſat & damnat, non quadrupedum vel volatilium, ſed hominum naturam quæ peccato deprauata eſt. Ideo Deus miſit filium ſuum in ſimilitudine carnis peccati: hoc eſt in carne, qua ſimilis eſſet fratribus per omnia, excepto peccato: vt περὶ ἁμαρτίας, hoc eſt tali ſacrificio pro peccato, victima ſcilicet ſui corporis, quod peccato nihil debebat, peccatum damnaret in illa ipſa carne humana, ſcilicet quam per peccatum damnationi ſubiecerat: Et quia eſt Filius Dei, & à Deo miſſus, vt fieret victima pro nobis: inde ſacrificium eius tantam habet vim & efficaciam, ſicut Paulus inquit: Vt iuſtificatio legis in nobis impleretur. Sed quomodo. Num vt per legem iuſtificaremur? nequaquam. Paulus enim acriter pugnat, nos per legem nō iuſtificari, ſed vt δικαίωμα legis. hoc eſt iuſtitia abſolutiſſima, quam lex à nobis flagitat & requirit, impleatur, non à nobis, ſed in nobis: quia Chriſtus, qui legem pro nobis impleuit, in nobis eſt: hoc eſt per fidem in nobis habitat, Epheſ. 3. Impletio verò legis, quæ in nobis inchoatur, non ſuum, ſed alium habet locum, ſicut Paulus inquit: Qui Spiritum Chriſti non habent, in illis Chriſtus non eſt. Ideo dicit: Qui non ſecundum carnem ambulant, ſed ſecundum ſpiritum, Matth. 20. Filius hominis venit dare animam, redemptionem pro multis.

1. Timoth. 2. Dedit ſemetipſum precium redemptionis pro omnibus, Rom. 10. Chriſtus eſt impletio legis, ad iuſtitiam omni credenti, Rom. 5. dicit nos iuſtificari in ſanguine Chriſti. Et illud ita exponit, quod reconciliati ſumus Deo per mortem filij ſui. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi: ita per vnius obedientiam iuſti conſtituentur multi. Quomodo verò? Reſpondet Paulus Roman. 4. Quia fides imputatur ad iuſtitiam. Non quod fides per ſe ſit talis virtus, ſed quia apprehendit, accipit, amplectitur, & poſſidet Chriſtum, qui eſt perfectio legis ad iuſtitiam omni credenti. Illa enim eſt iuſtitia, quam Deus imputat ſine noſtris operibus, iis qui beati redduntur per redemptionem enim, quæ eſt in Chriſto Ieſu, iuſtificamur, Rom. 3.

Ierem. 23. Hoc eſt nomen quo vocabunt eum, Iehoua iuſtitia noſtra: 1 Corinth. 1. Factus eſt nobis à Deo iuſtitia: 2. Cor. 5. Vt efficeremur iuſtitia Dei in Chriſto: Eſa. 53. Correctio ſuper eum, vt nos pacem habeamus: & liuore eius ſanati ſumus. Deus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum. Hinc ſcientia ſui iuſtificat multos.

Rom. 4. Scriptum eſt propter nos, quibus imputabitur credentibus in eum qui ſuſcitauit Ieſum: qui traditus eſt propter peccata, & reſurrexit propter iuſtitiam noſtram.

Audis vtrunque, & quod Deus imputat credentibus, & quid illud ſit, quod imputet. nempe quod Chriſtus traditus ſit propter peccata noſtra, & quod reſurrexit propter iuſtitiam noſtram. Rom. 5. Gratia regnat per iuſtitiam, in vitam æternam, per Chriſtum Ieſum. Eſt autem **Chriſtus** iuſtitia noſtra. Iere, 23. 1. Corinth. 1. Rom. 10. **Sed quomodo** per illam vt alienam poſſumus iuſtificari **ad** vitam æternam? Reſpondeo, ſicut Paulus inquit, Galat. 3. Quicunque in Chriſtum baptizati eſtis, Chriſtum **induiſtis**. Simul ergo eius etiam iuſtitia indui ſumus. **Rom. 8.** Deus cum filio ſuo omnia nobis donat. **Chriſtus** autem habet perfectam legis impletionem pro **nobis**, ſeu iuſtitiam. Illam igitur pater donat credentibus, vt propter eam iuſtificentur.

Hæc, quam breuiter recitaui, eſt perpetua Scripturæ Propheticæ & Apoſtolicæ, in veteri & in Nouo Teſtamento ſententia, de iuſtificatione hominis coram Deo ad vitam æternam. hoc eſt, quid illud ſit, in quo & debeamus, & tuto poſſimus fiduciam collocare, quod propter illud iuſtificemur: hoc eſt, accipiamus remiſſionem peccatorum, abſoluamur à merita damnationis ſententia, recipiamur à Deo in gratiam, adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam.

VETERVM TESTIMONIA de Iuſtificatione.

Et in patrum quidem ſcriptis, quia verbum iuſtificare plerunque in alia ſignificatione vſurpant, multæ diſſimiles extant ſententiæ. Sed quando emphaſes verborum in ſententiis Scripturæ penitus introſpicimus, & præcipue quando in ſe tentationibus & meditationibus, quaſi ad Dei tribunal ſiſtunt, tunc dulciſſimis ſententiis noſtram hanc, imo Scripturæ doctrinam approbant: nos ſcilicet reconciliari Deo, accipere remiſſionem peccatorum, habere Deum placatum & propitium, adoptari in filios, & acceptari ad vitam æternam: non propter noſtras virtutes, aut noſtra bona opera, etiam quando renati ſumus, ſed ex gratuita miſericordia Dei, propter ſatisfactionem, meritum, obedientiam ſeu iuſtitiam Filij Dei mediatoris, quando promiſſionem Euangelij fide apprehendimus.

Baſilius in concione de humilitate: Qui glorietur in Domino, glorietur, quod Chriſtus nobis factus ſit à Deo iuſtitia, ſapientia, iuſtificatio, redemptio. Hæc eſt perfecta & integra gloriatio in Deo, quando neque ob iuſtitiam ſuam quis ſe iactat: ſed nouit quidem ſeipſum veræ iuſtitiæ indignum eſſe, ſola autem fide in Chriſtum iuſtificatum. Et ne quis exiſtimet Baſilium de non renatis loqui, adducit exemplum Pauli, Philipp. 3. qui iuſtitiam operum ſuorum, non tantum quam in Phariſaiſmo habuit, ſed ad illam quam tunc, cum Epiſtolam ille ſcriberet, habebat, contemnit: vt in qua nolit inueniri, quod attinet ad articulum iuſtificationis coram Deo ad vitam æternam.

Origenes in 3. cap. ad Rom. explicans illam ſententiam: Exclusa eſt gloriatio, non per legem factorum, ſed per legem fidei, allegat exemplum Pauli Galat. 6. mihi abſit gloriari, niſi in cruce Chriſti. Et inquit: vides Paulum non gloriantem ſuper iuſtitia ſua, caſtitate, ſapientia, neque ſuper cæteris ſuis virtutibus & actibus. Quando verò? tunc ſcilicet, cum Galatis ſcriberet.

Hilarius in Pſalm. 51. Non enim illa ipſa iuſtitiæ opera ſufficerēt ad perfectæ beatitudinis meritum, niſi miſericordia Dei, etiam in hac iuſtitiæ voluntate, humanarum demutationum, & motuum non reputet vitia. Spes igitur in miſericordia Dei, in ſeculum & in ſeculum ſeculi.

Digitized by Google

illam vndique flagitiis & facinoribus coopertam, quacunque reſpexit, nihil in ſe boni inuenit, nihil illi iuſtitiæ ſerenum potuit occurrere. Et cum tanta & tam multa peccata vndique & cateruas ſcelerum ſuorum videret, tanquam expaueſcens exclamauit: Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Non dixit: Ego non ſuſtinebo: ſed, quis ſuſtinebit? Videt enim prope totã vitam humanam circumlatrari peccatis, accuſari omnes conſcientias cogitationibus ſuis: non inueniri cor caſtum, præſumens de ſua iuſtitia. Quod quia inueniri non poteſt, præſumat ergo omnium cor de miſericordia Domini Dei ſui, & dicat Deo: ſi iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Quæ autem ſpes eſt? Quoniã apud te propitiatio eſt. Et quæ eſt iſta propitiatio, niſi ſacrificium? Et quod eſt ſacrificium, niſi quod pro nobis oblatum eſt? Sanguis innocens fuſus, deleuit omnia peccata nocentium. Ergo apud te propitiatio. Nam ſi non eſſet apud te propitiatio, ſi iudex ſolum eſſe velles, & miſericors eſſe nolles, obſeruares omnes iniquitates noſtras, & quæreres eas: quis ſuſtineret? quis ante te ſtaret, & diceret: Innocens ſum? quis ſtaret in iudicio tuo? Spes ergo vna eſt quoniam apud te propitiatio eſt.

Bernhardus ſuper Cantic. ſerm. 23. O ſolus vere beatus, cui non imputauit Dominus peccatum. Nam quis non habuerit peccatum? Nemo. Omnes enim peccauerunt, & omnes egent gloria Dei. Quis accuſabit tamen electos Dei? ſufficit mihi ad omnẽ iuſtitiam ſolum habere propitium, cui ſoli peccaui. Idem ſerm. 61. Ego fidenter quod ex me mihi deeſt, vſurpo mihi ex viſceribus Domini: quoniam miſericordia affluunt, nec deſunt foramina, per quę effluant. Item: Memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius: ipſa enim eſt mea: nempe factus es mihi tu iuſtitia à Deo. Nunquid mihi verendum eſt, ne non vna ambobus ſufficiat? Non eſt pallium breue, quod ſecundum Prophetam non poſſet operire duos. Iuſtitia tua, iuſtitia in æternum. Et te pariter, & me operiet larga & æterna iuſtitia.

Quam multas dulciſſimas huius generis ſententias poſſem adferre ex meditationibus Auguſtini, Bernhardi, Anshelmi, Bonauenturæ, Gerſonis, ex contemplationibus idiotæ quæ ita inſcribuntur &c. ſi inſtituti noſtri ratio illud ferret? Ibi enim, quia ſiſtunt conſcientiam ſuam ad tribunal Dei, praxin & vſum articuli iuſtificationis pulcherrime oſtẽdunt: & tam ſuaues habent ſententias, vt legens in intimis præcordiis me illis affici ſentiam: nec quicquam libentius lego in ſcriptis Patrum, quam pias ipſorum meditationes.

In agone etiam mortis, ipſam veram medullam articuli iuſtificationis & didicerunt, & expreſſerunt patres.

Poſſidonius de vita Auguſtini cap. 27. memorabilem narrat hiſtoriam. Indicauerat nobis Auguſtinus, ſe beatæ memoriæ Ambroſij in vltimo fine conſtituti, audiſſe ſapientiſſimum & piiſſimum reſponſum, quod multum laudabat ac prædicabat: Nam cum ille venerabilis vltima iaceret ægritudine, & à fidelibus lecto eius aſtantibus cum lachrymis rogaretur, vt ſibi à Domino vitæ poſceret commeatum, eum illis dixiſſe: Non ſic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: ſed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. Et in his noſter Auguſtinus ſenex, elimata ac librata admirabatur, & laudabat verba. Ideo enim eum dixiſſe intelligendum eſt, nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus: ne crederetur, præſidens de ſuis purgatiſſimis moribus præſumpſiſſe. Sed non ſic vixi, vt me pudeat inter vos viuere. Hoc enim dixerat ad illud, quod homines de homine noſſe poterant. Nam ſciens examen æquitatis diuinæ, de bono Domino ſe dicit magis, quam de meritis ſuis confidere: cui etiam in oratione quotidiana dominica dicebat: Dimitte nobis debita noſtra &c.

In vita Bernhardi c. 12. Cum extremum iam ſpiritum trahere videretur, in exceſſu mentis ſuæ, ante tribunal Domini ſui viſus eſt repræſentari. Affuit autem & Satanas ex aduerſo, improbis eum accuſationibus pulſans. Vbi autem ille omnia fuerat proſecutus, & viro Dei pro ſua fuit parte dicendum. Nihil territus aut turbatus ait. Fateor, non ſum dignus ego, nec propriis poſſum meritis regnum obtinere cœlorum. Cæterum duplici iure illud obtinens Dominus meus, hæreditate ſcilicet patris, & merito paſſionis: altero ipſe contentus, alterum mihi donat: ex cuius dono, iure illud mihi vendicans, non confundor. Ita hoc verbo confuſus eſt inimicus &c.

Extat exhortatio Anshelmi ad fratrem moriturum, verbis dulciſſimis ſcripta. Cum frater aliquis laborare videtur in extremis, pium eſt & cõſultum, eum per prælatum, ſiue alium ſacerdotem, ſubſcriptis interrogationibus & exhortationibus exerceri. Et interrogetur primò:

Frater, lætaris quod in fide morieris? Et reſpondeat: Etiam. Fateris te non tam bene vixiſſe, ſicut debuiſſes? fateor. Pœnitet te? Etiam.

Habes voluntatem emendandi te, ſi ſpacium viuendi haberes? Etiam.

Credis quod propter te mortuus eſt Dominus Ieſus Chriſtus filius Dei? Etiam.

Credis non poſſe ſaluari niſi per mortem eius? Etiam.

Agis ei de hoc ex corde gratias? Etiam.

Age ergo, dum in te eſt anima tua, ei ſemper gratias, & in hac ſola morte totam fiduciam tuam conſtitue. Huic morti te totum committe: hac morte te totum contege, eique te totum inuolue. Et ſi Dominus te voluerit iudicare, dic: Domine, mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti obiicio inter me & te & iudicium tuum: aliter tecum non contendo. Si dixerit, quod merueris damnationem, dic: mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti obiicio inter me & mala merita mea: ipſiuſque digniſſimæ paſſionis meritum affero pro merito, quod ego habere debuiſſem, & heu non habeo. *Mors Chriſti.*

Dicat iterum: Mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti pono inter me & iram tuam. Deinde dicat ter: In manus tuas Domine, commendo ſpiritum meum. Et conuentus ſui aſtantes reſpondeant: In manus tuas Domine, commendamus ſpiritum eius. Et ſecurùs morietur, nec videbit mortem in æternum.

Idem Anshelmus in meditationibus, pulcherrima hypotypoſi ſiſtit ſe ad tribunal iudicij diuini, & oſtendit, nec vitam renatorum, nec opera poſſe opponi iudicio Dei, ſed ſolum Chriſti mediatorem. Terret me, inquit, vita mea. Namque diligenter diſcuſſa, apparet mihi aut peccatum, aut ſterilitas tota vita mea. Et ſi quis fructus in ea videtur, ſic eſt aut ſimulatum, aut imperfectum, aut aliquo modo corruptum, vt poſſit aut placere, aut diſplicere Deo. Certe tota aut in peccato eſt, & damnabilis, aut infructuoſa, & contemptibilis. Sed quid ſe- *Anshelmus.*

ſanctificationem, renouationem, charitatem, & reliqua dona nouitatis, quæ Spiritus operatur in renatis, ita excludat, vt nec ſequantur, nec adſint in renatis: ita vt propter noſtras Eccleſias repetenda fuerint decreta, quæ olim in Concilio Mileuitano Pelagianis oppoſita fuerunt: Chriſtum ſcilicet meruiſſe nobis non tantum remiſſionem peccatorum, verum etiam hoc quod propter ipſius meritum, per Spiritum ſanctum renouamur: & credentes fide propter Chriſtum accipere non tantum remiſſionem peccatorum, verum etiam Spiritum ſanctum, qui corda ſanctificat & renouat. Sed antea diximus, & aliquoties iam repetitum eſt, hunc non eſſe ſtatum controuerſiæ. Nullo modo enim hæc negamus, ſed clare & diligenter vtrunque beneficium Mediatoris prædicamus, & reconciliationem & renouationem, illo ordine ſicut Scriptura tradit.

Renouatio quomodo excludatur.

Sycophanticum igitur artificium eſt, quod obliquè noſtras Eccleſias inſimulant, quaſi illa ita excludamus, vt nec ſequantur, nec adſint: cum ſtatus controuerſiæ ſit: An propter meritum, obedientiam, ſeu iuſtitiam Chriſti: an vero propter ſequentem & inchoatam noſtram nouitatem abſoluamur coram tribunali Dei, habeamus Deum placatum & propitium, adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam, ſicut in principio huius loci, de inſidioſis illis technis, & de vero cõtrouerſiæ huius ſtatu, plura annotauimus. Quia enim vident etiam idiotas in monachorum & poſtillatorum craſſis ſcriptis & opinionibus animaduertere, quod in doctrina de iuſtificatione, à ſententia Scripturæ procul diſcedant: aliud igitur & ſubtilius artificium Tridentinis patribus quærendum fuit, cum vellent in tanta huius temporis luce, quę ex lectione Scripturæ hominibus affulſit, quorundam oculos configere & faſcinare. Sed huic Sophiſtico artificio ſemper opponendum, & vel ad faſtidium vſque repetendum eſt, quæ ſit principalis quæſtio in hac controuerſia de iuſtificatione hominis coram Deo ad vitam æternam, ſicut illam aliquoties iam expoſuimus. Et tamen inter illas ipſas ſophiſticas inſidias, ſi quis paulo attentius conſideret, non obſcure animaduertet, quo Tridentina illa decreta tendant. In quarto enim capitulo dicunt: In hac de iuſtificatione, diſputatione, quæſtionem eſſe: quomodo homo ab eo ſtatu in quo eſt filius iræ, transferatur in ſtatum gratiæ & adoptionis filiorum Dei. Et capit. 7. dicunt ſe agere de illa iuſtificatione, qua homo ex inimico fit amicus Dei, ita vt ſit hæres ſecundum ſpem vitæ æternæ. Hanc vero iuſtificationem definiunt non eſſe ſolam imputationem iuſtitię Chriſti, vel ſolam peccatorum remiſſionem: ſed & ſanctificationem, & renouationem interioris hominis. Et illud mox planius explicant, cum dicunt, charitatem eſſe iuſtitiam inhærentem. Et hanc eſſe candidam & immaculatam illam ſtolam, quam renati perferre debeant ante tribunal Chriſti, vt habeant vitam æternam. Sine diſſimulatione igitur Chriſto adimunt, & noſtræ charitati hoc tribuunt, quod ea iuſtificemur: hoc eſt, quod propter illam coram tribunali Dei abſoluamur, & acceptemur ad vitam æternam. Sed quid fiet Paulo, qui iuſtificationem noſtram tribuit miſericordiæ Dei, & merito obedientiæ, paſſioni, ſatisfactioni Chriſti? Audi vero, quomodo Tridentinum Concilium dulciſſimas illas Scripturæ ſententias eludat. Dicunt, Chriſtum ſua ſanctiſſima paſſione meruiſſe, non hoc vt miſericordia Dei propter illam Chriſti ſatisfactionem & obedientiam, nos à ſententia damnationis abſoluat, recipiat in gratiam, adoptet in filios, & acceptet ad vitam æternam. Sed hoc dicunt eſſe totum meritum Chriſti, quod propter illud miſericordia Dei infundat nobis nouam qualitatem iuſtitiæ inhærentis, quæ eſt charitas, vt illa iuſtificemur: hoc eſt, vt non propter Chriſti obedientiam, ſed propter noſtram charitatem abſoluamur coram iudicio Dei, adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam: vt ita miſericordia Dei, tantum ſit cauſa efficiens, & obedientia Chriſti tantum ſit meritoria cauſa: vt inde nos in nobiſipſis habeamus inhærens aliquid, quod poſſimus opponere iudicio Dei, quo debeamus confidere, quod propter illud, & non propter Chriſtum abſoluamur, adoptemur in filios, & accipiamus hæreditatem vitæ æternæ. Quod vero Paulus dicit, gratis nos iuſtificari: hoc ita interpretantur, quod non propter noſtra præcedentia merita, ſed propter Chriſtum, gratis nobis donetur & infundatur habitus ille charitatis, propter quam coram tribunali Dei iuſti pronunciemur ad vitam æternam. Vt autem Lector recte intelligat vnde hæc ſumpta ſint, conferat locum Bonauenturæ in tertio ſententiarum, diſt. 19. quæſt. 1. vbi inquit: Vtraque, mors ſcilicet & reſurrectio Chriſti, delicta noſtra tollunt, & vtraque iuſtificant. Attamen neutri attribui poteſt proprie cauſalitas iuſtificationis, ſiue remiſſionis peccatorum. Habet tamen aliquam cauſæ proprietatem: ſcilicet per modum meriti interuenientis, quod reducitur ad cauſam materialem. Formalis enim eſt gratia, hoc eſt, charitas, quam Deus infundit, &c.

Hæc de artificio, quo vſi ſunt architecti ſiue λογοδαίδαλοι, decretorum, rectę obſeruata multa monent. Nec opus eſt addere peculiarem refutationem. Ideo enim in principio fundamenta doctrinæ Propheticæ, Euangelicæ, & Apoſtolicæ de iuſtificatione expoſui, ne in refutatione ſubinde eadem eſſent repetenda: & vt ex ipſa collatione diiudicari poſſet, quo loco & genere cenſenda ſint illa, quæ in Tridentino Concilio de iuſtificatione decreta ſunt: ex profeſſo enim, & ex diametro pugnant cum perpetua Scripturæ ſententia.

Et hæc quidem in ipſo decreto Tridentino ita animaduerti poſſunt. Quæ vero præterea myſteria ſunt reconditiora, & quæ agitatæ fuerint in Concilio rationes, ex quibus ſententia illa decreti extructa tandem eſt: Andradij explicationes nobis pandent. Præcipuè vero gloſſa (quod dicitur) notabilis eſt, quid & quomodo in Tridentino Concilio intellexerint remiſſionem peccatorum. Exiſtimaret enim aliquis, hanc qualemcunque eſſe liberalitatem aut indulgentiam Concilij, quod iuſtificationem vel ex parte videatur conſtituere in gratuita remiſſione, ſiue non imputatione peccatorum, propter meritum Chriſti. Sed audi bone Lector, quomodo Andradius mentem & ſenſum Concilij explicet: in hanc ſcilicet ſententiam, & his verbis: Quia iuſtus is dici non poteſt, qui totus eſt peccatorum maculis inquinatus: ideo Deum infundere homini charitatem, cuius vi & potentia, crimina omnia eluantur, ſcelera extinguantur, peccata expellantur & intereant, omnéque tetri facinoris veſtigium aboleatur. Atque ideo iuſtificationem magis in charitate diuinam legem complectente, quàm in peccatorum venia poſitam eſſe: imo iuſtificationem in ipſa ſanctificatione collocandam eſſe. Et charitatem eſſe, quæ hominem Deo pergratum perque acceptum reddat. Hæc vero Andradius ita explicat, vt manifeſte oſtendat, decretum Concilij eſſe tantum paraphraſin eius quod

Remiſsio peccatorum.

Sententiarij diſputant: ad remiſſionem ſcilicet culpę, requiri infuſionem gratiæ: hoc eſt, charitatis per quã peccatum expellatur: ſicut ad expulſionem tenebrarum, requiritur illuminatio aeris. Fingunt enim Deum non poſſe placari offenſæ, niſi peccatum ex homine ſit expulſum & eius loco infuſa noua qualitas charitatis, quam Deus reſpiciat: & offenſam remittat, & hominem gratum & acceptum habet ad vitam æternam. Ideo enim charitatem vocant gratum facientem, Ita Scholaſtici.

Deus quomodo placetur Papiſtis.

Et in hanc plane ſententiam, Andradius oſtendit intelligenda eſſe Tridẽtina decreta de iuſtificatione.

Diligenter itaque Lector obſeruet, id quod ex Andradij interpretatione videt & agnoſcit: hoc tantum propoſitum ſibi habuiſſe Concilium Tridentinum, vt Scholaſticorum, opiniones de iuſtificatione repeteret & confirmaret: & ſumma, vt rata manerent, & ſacroſancta haberentur, quæcunque & quomodocunque in regno Pontificio à ſcriptoribus ſcholaſticis, monachis, poſtillatoribus, ſummiſtis, &c. de iuſtificatione diſputata ſunt: niſi quod vocabula paulisper mutanda iudicarunt vt ſpeciem aliquam reformationis, vel quaſi imperitioribus præberent.

Expendamus autem paululum hanc Concilij, de remiſſione peccatorum mentem, Andradij interpretatione nobis proditam. Verbis enim concedunt, ad iuſtificationem pertinere remiſſionem peccatorum: & diuinam miſericordiam, peccata remittere propter Chriſtum. Et nos ſane pro ea ſimplicitate, qua linguę Spiritus ſancti & vocibus Scripturæ aſſueti ſumus, hæc ita intelligimus: quod filius Dei Mediator, paſſione ac morte ſua nobis promeruerit remiſſionem peccatorum, ita quod propter meritum, ſatisfactionem & obedientiam Chriſti, pater credentibus non imputet peccata ipſorum: & quod (iuxta Anshelmi dictum) mortem Domini noſtri Jeſu Chriſti, fide interponere debeamus inter peccata noſtra, & inter iram Dei, quando petimus & quærimus vt accipiamus remiſſionem peccatorum.

Sed Concilium Tridentinum, per interpretem ſuum Andradium publice declarat hanc non eſſe ſuam mentem & ſententiam: ſed Chriſtum meruiſſe tantum nobis infuſionem charitatis, vt eius inhærentis noſtræ charitatis vi & potentia, peccata expellantur, extinguãtur & aboleantur. Et ita demum remittere offenſam, & fieri placatum & propitium, quando videt omne veſtigium peccati in homine per charitatem extinctum, & prorſus abolitum (vtor enim Andradij verbis) qui & hoc addit: ob charitatem infuſam nos iuſtos dici: quippe quia peccatis, munere noſtræ charitatis deletis, in Dei gratiam reconciliemur. Qui igitur vult remiſſionem peccatorum accipere, debet iuxta Concilij Tridentini ſententiam, interponere inter peccata ſua & offenſam Dei, non ſatisfactionem Chriſti, ſed inhærentem ſuam charitatem, & tunc demum credat Deum remiſſa offenſione, ſibi certo placatũ & propitium eſſe, quando charitas peccatum ita expulerit & extinxerit, vt omne eius veſtigium in homine abolitum ſit: hæc enim ſunt Andradij verba. Ita iuxta eandem interpretationem, Chriſtus obedientia ſua non meruit credentibus in ipſum ſalutem & vitam æternam: ſed hoc tantum meruit, quod propter ipſum infunditur nobis charitas inhærens: vt illa demum ſit quæ hominem Deo non tantum gratum, ſed pergratum (repeto enim Andradij verba) non tantum acceptum, ſed peracceptum reddat ad vitam æternam.

Chriſti meritum quid effecerit Papiſtis.

Sed hic obiicit Oſius: Ergone vos Lutherani docetis peccatum ita remitti, vt maneat in homine ſine contritione, deteſtatione & mortificatione, poſt reconciliationem, eodem plane modo ſicut ante? Reſpondeo: Nota eſt doctrina noſtra, quod doceamus, in conuerſione debere adeſſe in homine contritionem, deteſtationem peccati, bonum propoſitum, &c. Docemus etiam, renatos debere ſpiritu actiones carnis mortificare, Romanor. 8. Vt caro cum vitiis & concupiſcentiis magis magiſque crucifigatur & mortificetur, Galat. 5. ne peccatum regnet. Roma. 6. Sed ex Scriptura didicimus, remiſſionem peccatorum, vt ſit certa & firma, niti non noſtra contritione, deteſtatione, mortificatione, &c. ſed niti ſatisfactione & merito Chriſti, vt propter illam peccata nobis remittantur. Et licet in reconciliatis non maneat peccatum regnans, ſeu vaſtans conſcientiam: tamen ex Scripturæ traditione didicimus, Deum remittere offenſam, & eſſe nobis placatum & propitium: non quod nullum plane veſtigium peccati amplius in nobis inueniat (in carne enim mea, inquit Paulus renatus, habitat peccatum) ſed quia propter Chriſtũ peccatum non imputat, ſed remittit. Si enim dixerimus, peccatum nos non habere, nos ipſos ſeducimus, ſed ſi confiteamur, iuſtus eſt vt dimittat peccata.

Sed in re manifeſta nihil addam amplius: Videt enim pius Lector, remiſſionem peccatorum, adoptionem, ipſam denique ſalutem & vitam æternã adimi & detrahi ſatisfactioni & obedientię Chriſti, & trãsferri in noſtras virtutes: Chriſto vero Mediatori hoc tantum relinquitur, quod propter ipſius meritum accipiamus charitatem. Poſtea vero fingunt, charitatis vim & potentiam hãc eſſe, quod peccata extinguat: vt ita tandem, propter charitatem noſtram, quia peccata delet, accipiamus remiſſionem peccatorũ. Addunt & hanc eſſe charitatis vim & potentiam, quod reddat nos Deo pergratos & acceptos ad vitam æternam. Vere igitur & iuſto dolore cum Paulo exclamabimus: Euacuati eſtis à Chriſto, qui charitate veſtre, quæ eſt ſumma legis iuſtificamini, Galat. 5. Exinanita eſt fides & abolita promiſſio, ſi hæreditas ex lege, cuius ſumma eſt charitas. Romanorum 4. Et ſane non commutarem magno aliquo precio, quod hoc modo produntur inſidiæ & technæ Tridentini Concilij, quas miris verborum inuolucris occultarunt. Quando enim iuxta Andradij interpretationem mens Concilij denudata de remiſſione peccatorum, eo ſicut iam oſtendimus modo proponitur, tunc cuiuis tantum volenti conſiderare manifeſtum eſt, quomodo Scriptura ex diametro pugnet, quam contumelioſa & blaſphema ſit in ſanctiſſimum meritum Domini noſtri Jeſu Chriſti: cuius thronum, ipſo deturbato, noſtræ virtutes inuadere iubentur, vt ſint noſtra propiciatio pro peccato, & precium vitæ æternæ. Et ex hac Andradij interpretatione nunc demum intelligo, quid hoc ſibi velit, cum decretum Tridentinum pronunciet, iuſtificationem conſtare duabus partibus remiſſione peccatorum & renouatione: quod tamen non multo poſt dicunt, vnicam tantum eſſe cauſam formalem iuſtificationis, nouitatem ſcilicet, vel charitatem: Illa enim iuxta Andradij interpretationem, ſimul eſt cauſa formalis & remiſſionis peccatorum, & acceptionis ad vitam æternam.

ARGVMENTA ANDRADII.

Sed poſtquam ſententiam Concilij de iuſtificatione, & ex ipſis verbis decreti, & ex Andradij interpre-

terpretatione ſatis percepimus: Audiamus iam argumenta, quæ Andradius Tridenti in Concilio didicit. Eſt autem primum eius argumentum, ex verbo iuſtificare: quod contendit idem eſſe ac informare, imbuere & exornare animum infuſa noua qualitate inhærentis iuſtitiæ, quæ ſit charitas. Sed hoc argumentum ſupra clare refutatum eſt.

Secundum argumentum eſt. In conuerſione, ſeu reconciliatione hominis, non tantum adeſt fides, non ſola remiſſio peccatorum, vel ſola imputatio iuſtitiæ Chriſti: verum etiam contritio, renouatio, ſpes, charitas, &c. Ergo iuſtificatio non eſt ſola remiſſio peccatorum, ſed & reliquæ virtutes ad iuſtificationem pertinebunt. Reſpondeo: Verum eſt, neminem conciliari, niſi præcedat contritio: & quando homo reconciliatur, tunc ſimul etiam renouatur. Sed non ſequitur, quæ ſimul ſunt, vel ſimul fiunt, quod eandem omnia habeant proprietatem, & idem officium. Homo enim ſimul habet pedes, oculos, aures: non tamen ſequitur, quod pedibus videat, & oculis audiat. Ita in iuſtificatione hæc eſt quæſtio, quid illud ſit per quod & propter quod Deo reconciliemur, adoptemur, & acceptemur ad vitam æternam. Id vero Scriptura ſolius Chriſti merito tribuit, & inter ipſas etiam partes conuerſionis, certus eſt ordo. Reconciliationem enim oportet præcedere, & poſtea ſequitur charitas cum cæteris virtutibus, quæ ad effectus iuſtificationis pertinent. Andradius vero longam texit ſeriem. Iuſtificatio non eſt ſine reconciliatione. Reconciliatio pendet ex Dei erga nos amore. Amoris vero Dei ratio eſt, quod illos quos diligẽdos ſuſcepit, ampliſſimis beneficiis exornet: vt ſunt dona charitatis, & reliquarum virtutum. Et inde colligit, iuſtificationem ſine inhærentibus Dei donis eſſe nullo modo poſſe. Et per conſequens contendit, iuſtificationem duabus conſtare partibus: reconciliatione ſcilicet, & cæteris nouis virtutibus. Vide autem acumen huius rhetoris, ſatis profecto obtuſum. In iuſtificatione quæritur, propter quid Deus nobis reconcilietur, vt ipſum habeamus placatum & propitium. Eſt autem reconciliationis huius effectus, quod donis charitatis, & aliarum virtutum, Deus renatos exornet.

Ex his effectibus Andradius pro ſuo acumine facit cauſam & formam iuſtificationis. Nos vero & hos & alios iuſtificationis effectus non negamus: ſed effectus non dicimus eſſe cauſas. Nec ſuccenſeat nobis Andradius, quod non ſinamus nobis talia, ipſius grandiloquentia perſuaderi. Ioannes enim monet eos, licet vtrunque verum ſit: & quod Deus nos diligat, & quod nos viciſſim diligamus & Deum & proximum: tamen hæc diſtinguenda eſſe, vt cauſam & effectum, 1. Ioan. 4. In hoc eſt charitas, non quod nos dilexerimus Deum, ſed quia ipſe prior dilexit nos. Ergo diligamus ipſum & proximum.

Tertium argumentum eſt. Ex iuſtitiæ ratione, diuinis literis explicata, iuſtificationis vis atque ratio petenda eſt. Sed Scriptura tradit, in renatis Spiritum ſanctum inchoare obedientiam legis, ſiue conformitatem cum lege: quæ iuſtitia vocatur. Ergo illa iuſtitia iuſtificamur. Reſpondeo: Maior propoſitio placet, & ſequamur eam: vt ſcilicet iuſtitiæ ratio ſicut eam Scriptura explicat, monſtret nobis veram rationem iuſtificationis.

De iuſtitia quomodo loquatur Scriptura. Sed Scriptura de obedientia legis, ſiue de iuſtitia illa duobus modis loquitur. I. Quod Chriſtus ſatiſfactione pleniſſima & obedientia perfectiſſima, legem pro nobis impleuerit: & ita factus ſit iuſtitia noſtra. II. Quod Spiritus ſanctus in renatis inchoet conformitatem quandam cum lege Dei, Ieremiæ 31. Romanorum 7. & illa conformitas vocatur etiam iuſtitia, Romanorum 6. & 1. Ioann. 2. quæ non male definitur ab Andradio, eſſe habitus animi, inducens ad parendum diuinæ legi atque voluntati. Sed quæſtio eſt: Vtra iuſtitia, Chriſtine vel noſtra ſufficiens & digna ſit, quam opponere poſſimus iudicio Dei: vt propter illam, coram tribunali Dei abſoluamur, remiſſionem peccatorum conſequamur, iuſti pronunciemur, in gratiam recipiamur, adoptemur in filios, & accipiamur ad hæreditatem vitæ æternæ. Ibi verò Scriptura explicat rationem iuſtitiæ: quod ſcilicet renatorum inhærens & inchoata iuſtitia in hac vita, propter adhærentem carnem, nec perfecta nec omnino pura ſit: atque ideo ſeueritatem examinis iudicij diuini ſuſtinere non poſſit, & propterea etiam renatos non poſſit iuſtificare: Chriſti vero iuſtitiam tradit eſſe ſufficientem & dignam, vtpote pleniſſimam, perfectiſſimam & abſolutiſſimam: & quidem pro nobis præſtitam, vt propter illam & per illam in iudicio Dei poſſimus conſiſtere, abſolui, in gratiam recipi, adoptari & acceptari ad vitam æternam: ſicut ſuprà multis clariſſimis Scripturæ teſtimoniis demonſtratum eſt. Hoc modo iuſtitiæ ratio, ſicut eam Scriptura explicat, monſtrat veram rationem iuſtificationis. Sed Andradius hanc Chriſti Mediatoris iuſtitiam fide nobis imputatam, blaſphemat eſſe commentitiam, adumbratam & fictitiam. Nullum autem aliud habent argumentum, niſi quod opponunt abſurditatem ex Phyſica & Ethica: Abſurdum ſcilicet eſſe (ſicut Oſius inquit) dicere alicuius rei formam eſſe, quæ ipſi rei non inſit. *Obiectio.* Vt ſi dicam, parietem eſſe album albedine, quæ veſti meæ inhæreat, non parieti: vel Ciceronem eſſe fortem fortitudine, quæ non ipſi, ſed Achillis animo inhæreat. *Reſponſio.* Quid vero hæc argumenta aliud oſtendunt, quam pontificios in doctrina iuſtificationis, relicta Euangelij luce, quærere ſententiam quæ conformis & conſentanea ſit philoſophicis opinionibus, aut certe legalibus ſententiis de iuſtitia? Euangelium vero pronunciat, eſſe ſapientiam in myſterio abſconditam, quam nemo principum huius ſeculi cognouit, 1. Cor. 2. Ideo cum habeamus ſententiæ noſtræ in Scriptura, certa & firma fundamenta, non eſt curandum, etiamſi incurrat in abſurditatem philoſophicam.

Chriſti meritum. Quarto. Chriſtus meruit nobis, non tantum remiſſionem peccatorum, vel ſolam imputationem ſuæ iuſtitiæ, ſed & hoc nobis meruit, vt per Spiritum ſanctum renouati, habeamus nouam obedientiam ſeu iuſtitiam inhærentem. Ergo iuſtificatio non eſt ſola remiſſio peccatorum. Reſpondeo: Fatemur *Iuſtitia noſtra.* Chriſtum nobis vtrunque meruiſſe. Sed cum Scriptura dicimus, illam noſtram inhærentem iuſtitiam licet ſuum habeat locum, ſuas commendationes, ſua etiam præmia: tamen quia in hac vita propter carnem imperfecta & immunda eſt, non poſſe in iudicio Dei conſiſtere, vt propter eam à ſententia damnationis abſoluamur, adoptemur in filios, & acceptemur ad vitam æternam. Ideo opus eſſe nobis iuſtitia, perfecta & abſoluta, propter quam *Iuſtitia Chriſti.* & per quam coram Deo iuſtificemur ad vitam æternam. Illam vero Scriptura monſtrat in ſatiſfactione & obedientia Chriſti Mediatoris, ſi fide eam apprehendamus. Quotquot enim receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, qui credunt in nomine eius, Ioan. 1. Et Galat. 4. Factus ſub lege, vt

Digitized by Google

eos qui ſub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus.

Quinto. Andradius ſentit, ſuam & Concilij ſententiam prorſus profligari fulmine diſputationis Paulinæ, de excluſiua (fide, ſine operibus legis) in qua ita opponit fidem & opera legis, quod non tantum operibus legis detrahit, & fidei tribuit iuſtificationem coram Deo ad vitam æternam: ſed quod affirmat, ſi ex lege hæreditas, exinanita eſt fides, & abolita promiſſio. Romanorum 4. Si ex operibus, iam nõ ex gratia, alioqui gratia non eſſet gratia, nec opus eſſet opus, Romanorum 11. Si cum lege iuſtificamini, euacuati eſtis à Chriſto: gratia excidiſtis, Chriſtus vobis nihil prodeſt. Gal. 5. Omnino enim talem immediatam facit Paulus antitheſin fidei, & operum, gratiæ & operum, meriti Chriſti & noſtrorum operum, in articulo iuſtificationis, cuius extrema nullo modo poſſint coniungi aut conuenire, ſed poſito vno, ſtatim excludatur & tollatur alterum. Signanter autem dico, in articulo iuſtificationis: aliàs enim extra hunc articulum, optime conuenit fidei & bonis operibus. Fides enim per charitatem efficax, genitrix eſt bonorum operum, & opera placent fide. Quia igitur Andradius ſentit, Paulum hoc modo in articulo iuſtificationis contra noſtra opera fulminantem, varias circumſpicit rimas vt elabi poſſit. Stante enim illa immediata Pauli oppoſitione, inter fidem & opera legis, cuius ſumma eſt charitas, videt decretum Tridentinum non poſſe ſubſiſtere.

Primum igitur inquit, intelligi poſſe tantum opera legis ceremonialis, quod illa ſola excludantur ab articulo iuſtificationis. Sed quia hoc manifeſte falſum eſt, & quidem ab Auguſtino & Hieronymo etiam refutatum, non audet in hac reſponſione pedem figere. Paulus enim in hac diſputatione ceremoniis Leuiticis manifeſte adiungit legem moralem, & ita de tota lege, & de totius legis operibus diſputat. Tandem igitur ad hanc eluſionem Andradius elabitur, Paulum ab articulo iuſtificationis excludere illa tantum opera, quæ non renati lege imperante, ſolis liberi arbitrij viribus, ſine fide, ſine gratia & auxilio Spiritus ſancti præſtant.

Opera vero quæ ex fide oriuntur, & ſunt fructus Spiritus, adeo fingit ad iuſtificationem neceſſaria, vt ſine illis fides apprehendens Chriſtum, iuſtificare nullo modo poſſet (recito enim Andradij verba) Sed Paulina diſputatio euidenter conuincit, hoc commentum Pontificiorum vanum, falſum, & contra mentem Pauli eſſe. Abraham enim, qui eſt vniuerſale exemplar iuſtificationis, poſt ſuam vocationem, Gneſ. 11. vſque ad 15. cap. multa habuit bona opera, & illa ex fide profecta. Hebr. 11. fuerunt fructus Spiritus, Epheſ. 5. Et tamen Paulus in articulo iuſtificationis, excluſiuam ſuam accommodat etiam ad illa Abrahæ opera: Non operanti ſed credenti fides imputatur ad iuſtitiam. Item ad Abraham iam renatum dicit pertinere illud: Beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus. Item, Si ex lege hæreditas, exinanita eſt fides, & abolita eſt promiſſio. Hoc teſtimonium nulla ſophiſtica eludi poteſt. Ita Paulus renatus, cum inquit: Nihil mihi conſcius ſum: multa habuit bona opera, ex fide profecta, & tamen inquit: In hoc non ſum iuſtificatus. Daniel renouatus inquit: Non in iuſtificationibus noſtris, &c. ſicut ſupra plenius hæc ſunt explicata.

Abraham exemplum iuſtificationis.

Paulus igitur excluſiuam ſuam, quando dicit hominem fide iuſtificari ſine operibus legis, intelligit non tantum de operibus non renatorum, vel etiam de illis operibus, quę renati ex fide per Spiritum ſanctum faciunt. Sicut enim inter ſe opponit facere & credere, operantem & credentem: ita etiam opponit legem & opera legis, iuſtitiam legis & iuſtitiam fidei. Et iuſtitiam legis definit, quando homo facit ea, quæ in lege ſcripta ſunt, vt per ea iuſtificetur, & in æternum viuat. Et diſciplinam quidem rationis facientem aliqua legis opera, & ſolis liberi arbitrij viribus, non iuſtificare, Pontificij etiam concedunt. Dauid vero renatus ex fide per Spiritum ſanctum, inchoat obedientiam aliquam Legis, faciens ea, quæ in lege ſcripta ſunt. Quæro iam, an Dauid illa ſua obedientia, legis illa iuſtitia: illis operibus iuſtificetur? Et Paulus Romanorum 4. diſerte hoc negat, & de Abrahamo, & de Dauide, etiam poſt renouationem. Certum igitur eſt, Paulum intelligere iuſtitiam legis quando homo ſiue ſit non renatus, ſiue renatus obedientia ſua aut operibus ſuis facit ea, quæ in lege ſcripta ſunt. Et hac iuſtitia legis, Paulus pronunciat nullum hominem in hac vita iuſtificari, quia propter carnem imperfecta & immunda ſit etiam in renatis.

Fidei vero iuſtitia eſt, credere, Chriſtum Mediatorem pro nobis legi ſatisfeciſſe, ad iuſtitiam omni credenti, Romanorum 10. Stat igitur Pauli antitheſis in genere de omnibus operibus, ſiue renatorum, ſiue non renatorum: ſi ex operibus, iam non ex gratia, ſi vero ex gratia, iam non ex operibus. Sed hæc ſupra pluribus ſunt explicata.

Iuſtitia fidei.

Manifeſta igitur eſt deprauatio totius Paulinæ ſententiæ, quod Andradius ſine probatione fingit, vtramque iuſtitiam, & legis & fidei, conſiſtere in noſtra obſeruatione legis: & differre non officiis, ſed modo tantum officiorum, vt ſcilicet quando præſtatur à non renatis, tunc ſit legis iuſtitia: fidei vero iuſtitia in eo conſiſtat, quod inducat renatos ad obedientiam & obſeruationem eorum quæ in lege ſcripta ſunt: vt iuſtitia fidei ſit ipſa renatorum obedientia erga legem, quando charitas, quæ totam legem complectitur, per Spiritum ſanctum infunditur credentibus. Sed Paulus in articulo iuſtificationis, hæc membra oppoſitionis conſtituit: Iuſtitia legis eſt, quando homo ipſe ſuis operibus facit ea, quæ in lege ſcripta ſunt: fidei vero iuſtitia eſt, quando homo fide apprehendit & poſſidet Chriſtum, qui ſua perfectiſſima obedientia legis pro nobis ſatisfecit, vt eſſet noſtra iuſtitia, Ier. 23. Ad remouendas vero calumnias, hanc addimus declarationem. Omnino verum eſt, Spiritum ſanctum ſcribere legem in corda renatorum, vt ex fide per Spiritum incipiant facere legem: ſed ex Paulo addimus obedientiam illam legis, inchoatam, non eſſe illam iuſtitiam, quam poſſumus iudicio Dei opponere, vt propter illam coram tribunali Dei iuſtificemur ad vitam æternam. Propter carnem enim in hac vita legi non ſatisfecit, eſt enim imperfecta & immunda. Verum eſt & hoc, quod fides inducat renatos per Spiritum ſanctum ad inchoandam obedientiam & obſeruationem legis moralis. Sed hoc reſpectu, & propter hanc cauſam non iuſtificat: ſed quia apprehendit & poſſidet Chriſtum, qui propter ſatisfactionem pleniſſimam, & obedientiam perfectiſſimam, quam legi pro nobis præſtitit, eſt iuſtitia noſtra ſicut in loco de Fide dicemus.

Sextum argumentum. Paul. Romanor. 4. Iuſtificationem à remiſſione peccatorum vſque adeo disiunxit, vt hanc Chriſti morti, illam vero reſurrectioni eius adſcribendam eſſe exiſtimauerit. Ergo iuſtificatio non eſt ſola remiſſio peccatorum. Reſpondeo:

Mortis & reſurrectionis Chriſti disiunctio.

deo: Paulus quidem Rom. 6. dicit mortem Chriſti deſignare mortificationem peccati in nobis, & reſurrectionem eius deſignare nouam vitam, vt ſicut ipſe reſurrexit à mortuis, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Sed in articulo iuſtificationis, mortem & reſurrectionem Chriſti, Paulus non ita diſiungit, vt non morti, ſed reſurrectioni tantum iuſtificationem tribuat. Nam Rom. 5. dicit: Iuſtificati in ſanguine ipſius. Rom. 3 Iuſtificari per redemptionem, quæ eſt in Chriſto per fidem in ſanguine ipſius. Romanorum 8. Deus eſt qui iuſtificat, quis eſt qui condemnet? Chriſtus mortuus eſt, imo & reſurrexit, & eſt ad dexteram Dei; &c. Et Act. 10. & 13. remiſſio peccatorum tribuitur ſimul & morti, & reſurrectioni Chriſti 1. Cor. 15. Si Chriſtus non reſurrexit, adhuc eſtis in peccatis veſtris.

Non igitur vera eſt illa Andradij diſtractio, potius quam diſiunctio. Sed grauiſſima eſt doctrina, quod Paulus dicit: Chriſtus mortuus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtitiam noſtram. Vt enim Chriſtus eſſet iuſtitia noſtra, oportuit ipſum non tantum ſuſtinere pro nobis pœnas peccatorum noſtrorum, verumetiam legem tàm perfecta obedientia implere, quæ ſufficeret pro iuſtitia totius mundi. Et tota illa actio Mediatoris, in eo vertitur an pater illam filij ſatisfactionem & obedientiam acceptare velit pro toto mundo. Illud vero pater in eo maximè oſtendit, quod filium, quem propter peccata populi percuſſerat, non dereliquit in morte, ſed reſuſcitauit ex mortuis, & collocauit ad dexteram maieſtatis ſuæ. Et hoc eſt quod 1. Cor. 15. Paulus dicit: Si Chriſtus non reſurrexit, adhuc eſtis in peccatis veſtris, hoc eſt, Si mors Chriſtum ſuperaſſet, & pater ipſius ſatisfactionem pro nobis non acceptaſſet, ſed in morte ipſum reliquiſſet: tunc non haberemus propter Chriſtũ remiſſionẽ peccatorũ.

Cum igitur Paulus Rom. 4. explicare vellet, quæ ſit illa iuſtitia, quæ credentibus imputatur ſine ipſorum operibus, aut quid fides apprehendere debeat, vt imputetur ad iuſtitiam, inquit: Credentibus in eum qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, qui traditus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtitiam noſtram. Illa enim eſt iuſtitia noſtra. I. Quod filius Dei Mediator factus eſt pro nobis, obediens patri vſque ad mortem. II. Quod pater illam ſatisfactionem & obedientiam filij acceptauit pro recõciliatione & propitiatione noſtra, id quod reſuſcitatione oſtendit. Ideo Paulus in imputatione iuſtitiæ coniungit mortem & reſurrectionem Chriſti.

Chriſtus eſt Saluator noſter merito & efficacia. Conſideretur & hęc ratio: quia Chriſtus Saluator noſter eſt, non tantum merito, verumetiam efficacia, vt qui tanquam aduocatus noſter intercedit, & apparet vultui Dei pro nobis, vt per vitam eius ſeruemur ab ira 1. Ioan. 1. Rom. 8. Heb. 7. Rom. 5. Propter hanc etiam cauſam Paulus morti Chriſti iungit reſurrectionem eius, & non dicit ſicut Andradius citat: Mortuus eſt propter remiſſionem peccatorum, & reſurrexit propter iuſtificationem, ſed: Mortuus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtitiam noſtram.

Septimo. Operæprecium eſt & nouam Grammaticen ab Andradio diſcere. Non poteſt negare, Paulum in articulo iuſtificationis, ſæpe vſurpare vocabulum imputationis. Sed pro ſuo imperio, quo Concilij nomine fungitur dictitat nobis, imputari iuſtitiam Chriſti, nihil ſignificare aliud, quàm propter Chriſti meritum infundi renatis charitatem, ſeu iuſtitiam inhęrentem. Et hoc loco, in mentem mihi venit, quod ante aliquot annos in Oſiandrico certamine, non ſine riſu audiui quendam ita philoſophantem, verbum putare cum compoſitis, eſſe vocabulum hortenſe: ſicut igitur amputare, ſignificat per putationem aliquid auferre: ita imputare iuſtitiam, eſſe inſerere, implantare & infundere homini nouas qualitates.

Et tunc quidem ineptias illas ridebamus, iam vero ſi Dis placet, Tridenti in ipſo Concilio hæc ſapiẽtia, & quidem cum ſupercilio proponitur: Imputare iuſtitiam, nihil ſignificare aliud, quam infundere qualitates iuſtitiæ. Thraſonica profecto eſt impudẽtia, talia dictitare, non ſecus ac ſi imperium haberẽt in beluas, cum à ſeculo, in tota rerum natura talem ſignificationem verbi imputare nemo vel per febrim ſomniarit, alioqui enim, imputare peccatum, eſſet inſtillare alicui iniquitatem. Sed quia ſentiunt Pontificij, ſe vehementer premi emphaſi & proprietate verbi imputare: cum illam vera refutatione amoliri non poſſint, ſatis eſſe iudicant, ſi quoquo modo eam conculcent & proterant, didicerunt enim ex Fabio, conculcanda eſſe, quæ refutare non poſſunt. Et vtile eſt Lectorem aliquot exempla tenere, quomodo vocabulum illud ludificentur. *Imputare.*

Oſius dicit, nouam, & à ſeculo inauditam eſſe vocem iuſtitiæ imputatiuæ. Item iuſtitiam Chriſti nobis imputari, nec in Canonicis, nec in orthodoxorum libris reperiri. Sed Canon Tridentinus 11. hoc negare non audet: ſed tantum reprehendit, ſi quis dixerit, hominem iuſtificari ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti. Concedunt igitur iuſtitiam Chriſti credentibus imputari.

Ieſuitæ talem fingunt interpretationem, fides imputatur ad iuſtitiam. Deus enim fidem inuentam in hominibus, dignam ducit cui conferatur, ſeu infundatur iuſtitia inhærens, per quam homines iuſtificentur.

Andradius magiſtraliter pronunciat, imputari iuſtitiam, nihil ſignificare aliud quam infundi qualitatem iuſtitiæ. Vera igitur ſignificatio verbi imputare, diligenter obſeruanda eſt. Eſſe autem vocabulum relatiuum, nullum eſt dubium. In imputatione, enim requiritur qui imputat, cui imputatur, quod imputatur, & ad quid imputetur. Et aliquando ita vſurpatur, vt fundamentum imputationis (vt Dialecticorum vocabulis vtamur) ſit aliquid inhærens in illis, quibus fit imputatio. Terminus fit reatus, ſeu præmium. Et inter hæc duo, imputatio ſiue ad reatum, ſiue ad præmium, eſt relatio. Ita 2. Reg. 19. dicit Semei: Non imputet mihi rex iniquitatem. Ro. 5. vbi non eſt lex, peccatum non imputatur 2. Tim. 4. Omnes dereliquerũt me, non imputetur illis. Quæſtio iam eſt: An eodem modo charitas inhærens renatis, imputetur ipſis ad iuſtitiam, vt propterea ipſis adiudicetur hæreditas vitæ æternæ. Et Pontificij quidem fortiter hoc contendunt, ſed ſine Scriptura. Nobis vero, quia res ardua eſt, firma & ſolida quærenda ſunt fundamenta, quæ Paulus Rom. 4. monſtrat. Cum enim inquit: Operanti merces imputatur, non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum, oſtendit eſſe quandam imputationem, quæ habet & reſpicit fundamentum in illo, cui fit imputatio, vt ſi fiat propter opera. Et hanc imputationem dicit fieri, non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Hac vero imputatione pronunciat Abrahamum non eſſe iuſtificatum coram Deo. Addit autem: Non operanti, credenti autem in eum qui iuſtificat impium, fides eius imputatur ad iuſtitiam. Et

Digitized by Google

hanc imputationem dicit fieri non ſecundum debitum, ſed ſecundum gratiam. Hac etiam imputatione affirmat Abrahamum fuiſſe iuſtificatum.

Oſtendit igitur Paulus, ſe vocabulum imputationis, in articulo iuſtificationis, vſurpare in hac ſignificatione, quando in eo, cui fit imputatio, non habet aut reſpicit fundamentum cuius dignitate fiat, ſed fit ex gratuita miſericordia Dei ſine merito, imo contra quam meriti ſumus. Cum enim dicit hac imputatione iuſtificari impium: oſtendit nobis ineſſe contrarium fundamentum, cui reatus potius quam iuſtitia imputari deberet, ſi Deus in iudicium nobiſcum ingredi vellet: Et poſtea cum inquit, beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus, manifeſte oſtendit, fundamentum huius imputationis non eſſe in eo cui fit imputatio, dicit enim: Imputatur ſine operibus, & Abraham tunc quidem multa habebat bona opera. Sed illam inhærentem nouitatem, Paulus diſerte dicit, non fuiſſe fundamentum, ſicut Dialectici loquuntur, cuius ratione & dignitate ipſi imputata fuerit iuſtitia ad beatitudinem. Dicit enim: Sine operibus imputatur iuſtitia. Sed ex gratuita miſericordia, fit illa imputatio. Si autem operanti imputaretur: iam non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum fieret.

Imputatio iuſtitiæ.

Et in hac ſignificatione, quando in eo cui fit imputatio, non ineſt fundamentum imputationis, ſed eius contrarium, ſæpe vſurpatur Hebraicum חשב & Græcum λογίζεσθαι. Geneſ. 31. Extraneæ reputatæ ſumus patri noſtro. Numeri 18. de Leuitis, qui non habebant aream, inquit: Reputabitur vobis ſicut firmamentum ex area. Pſal. 144. Quid eſt filius hominis, vt repures eum? Roma. 2. Præputium eius in circumciſionem reputabitur.

Num autem Deus imputat iuſtitiam credentibus, ſine omni aliquo fundamento? Certe ipſe hoc dicit eſſe abominationem. Prou. 17. Eſai. 5. Et in nobis quidem non eſt fundamentum illud, imputatur enim iuſtitia ſine operibus. Roman. 4. Et ibi in fine Paulus manifeſte oſtendit, quod, & vbi, ſit fundamentum huius imputationis: Imputatur, inquit, nobis credentibus in eum, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, qui traditus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtitiam noſtram, hoc eſt, ſatisfactio & obedientia Chriſti, eſt fundamentum illud, cuius reſpectu, ratione & dignitate, Deus credentibus ex gratia imputat iuſtitiam.

Et ita habemus totam relationem. Fundamentũ, eſt iuſtitia Chriſti: terminus eſt perſona credens, cui fit imputatio ad iuſtitiam & beatitudinem: relatio, eſt miſericordia Dei, imputans iuſtitiam ſine operibus. Et ita fides imputatur ad iuſtitiam, non propter dignitatem virtutis, ſed quia apprehendit in promiſſione Euangelij meritum Chriſti, & miſericordiam Dei, in quibus conſiſtit & fundamentum, & relatio imputationis iuſtitiæ ad beatitudinem.

Hæc obſeruatio de vocabulo imputationis, valde illuſtris eſt, & Lector inde intelliget, quare Pontificij tàm iniqui ſint huic vocabulo, & cur de eius deprauatione tantopere laborent, pulcherrimè enim illuſtrat, & munit totum locum de iuſtificatione. Quod enim obiiciunt locum ex Pſal. 105. vbi factum Phinees dicitur ipſi imputatum eſſe ad iuſtitiam, facile explicari poteſt. Paulus enim Rom. 4. duplicem ſtatuit imputationem. Primo, quando operanti merces imputatur. Et hac imputatione affirmat perſonam non iuſtificari coram Deo ad vitam æternam. Non enim ex vno aliquo opere perſona poteſt iuſtificari, quia qui non in omnibus permanſerit, maledictus eſt, & qui in vno delinquit, etiamſi cætera ſeruauerit, reus eſt omnium. Alia vero eſt imputatio, qua perſona iuſtificatur, quando ſcilicet iuſtitia gratis fide imputatur ſine operibus.

Imputatio duplex.

Pſal. igitur 105. non loquitur de iuſtificatione perſonæ. Sed quia factum Phinees videri poterat truculentum, dicitur Deus illud imputaſſe ad iuſtitiam, hoc eſt, acceptaſſe pro iuſto opere, & quidem ei imputaſſe mercedem, quæ etiam ad poſteros perueniret in generatione & generationem. operanti enim merces imputatur, Ro. 4. Sed illa imputatione, perſona non iuſtificatur ad vitam æternam. Beatitudo enim eſt eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus. Manet igitur gratuita imputatio iuſtitiæ Chriſti, qua credentes iuſtificantur ad vitam æternam.

Octauò. Tridentinum decretum dicit Apoſtolicam traditionem eſſe, quod Catechumenis, quando petunt fidem, vitam æternam præſtantem, proponitur illud verbum Chriſti: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Audi vero, quomodo Andradius hoc probet & confirmet. Quicquid à Chriſto eſt traditum, & in Euangelio ſcriptum, pertinet ad iuſtitiam fidei. Sed ſi vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Item: Hoc fac & viues, eſt Chriſti ſententia, & eſt in Euangelio ſcripta. Ergo doctrina Euangelij & iuſtitia fidei eſt, quod homines & debent & poſſunt vitam æternam ſuis ſibi operibus promereri. Reſpondeo: Puerilis eſt hallucinatio, ab ipſo Auguſtino refutata: Doctrinam Legis & Euangelij libris veteris & noui inſtrumenti ita diſtinguere, vt in alteris nihil, niſi legem, in alteris nihil, niſi Euangelium contineri exiſtimetur, cum manifeſtiſſimum ſit, Chriſtum & Apoſtolos in nouo Teſtamento ſæpe doctrinam legis tractare & explicare, & viciſſim in Moſe & Prophetis, in multis locis ipſiſſima doctrina Euangelij deſcribitur. Ita verba quidem ſunt Chriſti, & extant in libris Euangelicis: Hoc fac & viues. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Sed Chriſtus ipſe expreſſis verbis oſtendit, has ſententias pertinere ad doctrinam legis, inquit enim: In lege quid ſcriptum eſt? quomodo legis? Item, Mandata noſti. Falſum igitur eſt, quod Pontificij affirmant, hanc eſſe doctrinam Euangelij propriam, aut iuſtitiam fidei. Paulus enim diſputat oppoſita eſſe, Iuſtus ex fide viuet. Et: Qui fecerit hæc, viuet in eis. & quidem inde probat, in lege neminem iuſtificari apud Deũ. Gal. 3. Sed tamen inquis: Cum propoſita eſſet quæſtio, quomodo quis poſſet vitam æternam hæreditare. Chriſtus reſpondet, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Item, Hoc fac & viues.

Reſpondeo Interrogabant illi, quid faciendo aut quibus operibus vitam æternam deberent ſibi comparare. Ibi Chriſtus reſpondet: Si operibus vultis vitam æternam promereri, nulla ſanctior aut perfectior eſt regula bonorum operum, quam doctrina legis, cui nihil vel addi, vel adimi poteſt, quæ etiam habet promiſſionem vitæ, ſi quis eam perfecta obedientia eo modo, ſicut lex præſcribit, impleuerit.

Non autem affirmat, ſcribas iſtos hoc poſſe, imo hoc agit, vt conuincat ipſos, quod legem perfecte implere non poſſint, ſicut contextus manifeſte hoc oſtendit, vt intelligant, opus ſibi eſſe alia iuſtitia, quam operum ſuorum, ſi vitam æternam velint hæreditare. Ideo enim lex cum ſuis promiſſionibus primum proponitur, vt quia humanus animus plurimum

rimum de ſua virtute ſibi blanditur, in ipſo conatu experiatur, ſe legem perfecta obedientia implere non poſſe, & ita dicat, opus ſibi eſſe alia iuſtitia ad vitam æternam. Neque enim locum poteſt habere doctrina de gratuita iuſtitia fidei, niſi prius conuictus ſit homo, quod operibus ſuis ex lege, non poſſit ſalutem & vitam æternam conſequi. Ita lex eſt pædagogus ad Chriſtum, vt ipſe ſit noſtra iuſtitia. Pontificij verò ſcelerate hoc inuertunt. Quod enim Chriſtus Phariſæis opinione propriæ iuſtitiæ inflatis propoſuit, vt ſuperbiam eorum retunderet, hoc ipſi catechumenis petentibus, quæ ſit fides, qua vitam æternam poſſint conſequi, proponunt: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Et cum Moſes illos, qui iuſtificari volunt, à lege mittat ad Chriſtum: Pontificij catechumenos, per Baptiſmum Chriſto adducendos, quando petunt fidem, præſtantem vitam æternam, à Chriſto ablegant ad legem, vt faciendis iis, quæ in lege ſcripta ſunt, iuſtificentur & viuant. Et non verentur hoc tribuere Apoſtolorum traditioni, cum Paul. ex profeſſo contrarium doceat. Et Act. 2. cum catechumeni quærunt: Quid faciemus, viri fratres? Petrus non dicit: Si vultis ad vitam ingredi, ſeruare mandata legis: Sed pœnitentiam, inquit, agite, & baptiſetur vnuſquiſque in remiſſionem peccatorum. Actor. 16. Catechumenus petit fidem, vitam æternam præſtantem, inquit enim: Quid me oportet facere, vt ſaluus fiam? Paulus verò quid reſpondet? num dicit: Fac ea, quæ in lege ſcripta ſunt, & viues? Nequaquam: Sed crede, inquit, in Dominum Ieſum, & ſaluus eris, tu, & domus tua. Et continuo baptiſatus eſt, & ipſe & omnis domus eius.

Hæc ſunt veræ & certæ Apoſtolorum traditiones, quid Catechumenis petentibus ſalutem & vitam æternam reſponderint. Sed Tridentini patres opponunt traditionem non ſcriptam, quæ plane contrarium affirmat, vt ſcilicet catechumenis petentibus fidem, vitam æternam præſtantem, proponatur hæc ſententia, quam ipſe Chriſtus pronunciat legalem eſſe: Si vis ad vitam ingredi, ſerua ea, quæ in lege ſcripta ſunt. Et ex hoc etiam exemplo Lector intelligit, quid Pontificij quærant titulo traditionum non ſcriptarum, vt ſcilicet ab iis, quæ ſcripta ſunt, Eccleſiam abducant, vt non diuerſum tantum, ſed & contrarium eius, quod ſcriptura tradit, credatur, ſub prætextu traditionum non ſcriptarum. *Traditiones non ſcriptæ*

Poſtremò addam & hoc, quomodo Andradius conetur reſpondere ad illud, quod in Ieſuitarum cenſura notaueram, miſericordiam Dei in Chriſto, quam Euangelium celebrat, in qua noſtrum omnium ſalus & vita conſiſtit, eſſe hanc, quod Deus propoſuerit hanc conditionalem propoſitionem: Qui fecerit ea, quæ in lege ſcripta ſunt, viuet in eis. Dixi, & adhuc dico, flagitioſam eſſe illam Ieſuitarum ſententiam, ſcelerate deprauantem dulciſſimas Euangelij conſolationes de miſericordia Dei in Chriſto Ieſu, ad ſalutem nobis propoſitas, cum Scriptura ſimpliciter illam Dei miſericordiam, & noſtra opera opponat: Non in iuſtificationibus noſtris, ſed in miſerationibus tuis multis. Non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. Sed excipit Andradius, innumerabilia & inexhauſta eſſe miſericordiarum Dei genera, atque ideo rectè dici poſſe, pertinere & hoc ad miſericordiam Dei, quod opera noſtra, licet imperfecta & ſordida, dignatur præmiis, & in hac vita, & poſt hanc vitam. Ego verò non nego hoc, imò ſcio, miſericordia Dei plenam eſſe totam terram. Sed quæſtio eſt, quæ ſit illa miſericordia Dei, quam Euangelium prædicat, in Chriſto nobis eſſe propoſitam, vt in ea vita & ſalus noſtra conſiſtat. Hanc dico à Ieſuitis impie definiri, quod ſit illa legis promiſſio de noſtris operibus. Qui fecerit hæc, viuet in eis.

DE ACCEPTÆ IVſtificationis incremento.

CAPVT X.

SIc ergo iuſtificati, & amici Dei ac domeſtici facti, euntes de virtute in virtutem renouantur (vt Apoſtolus inquit) de die in diem, hoc eſt, mortificando membra carnis ſuæ, & exhibendo ea arma iuſtitiæ in ſanctificationem, per obſeruationem mandatorum Dei & Eccleſiæ. In ipſa iuſtitia, per Chriſti gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, creſcunt, atque magis iuſtificantur, ſicut ſcriptum eſt: Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Et iterum: Ne verearis vſque ad mortem iuſtificari. Et rurſus: Videtis, quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantum. Hoc vero iuſtitiæ incrementum petit ſancta Eccleſia, cum orat: Da nobis Domine fidei, ſpei & charitatis augmentum.

CANON XXIV.

Si quis dixerit iuſtitiam acceptam conſeruari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera, ſed opera ipſa, fructus ſolummodo, & ſigna eſſe iuſtificationis adeptæ, non etiam ipſius augendæ cauſam, anathema ſit.

EXAMEN.

Renouationem noui hominis, ſicut & mortificationem veteris, in hac vita non eſſe perfectam & abſolutam, ſed de die in diem creſcere & augeri, donec in altera vita perficiatur, quando corruptibile hoc induerit incorruptionem, manifeſta ſunt Scripturæ teſtimonia. Vtiles etiam & neceſſariæ ſunt exhortationes in Eccleſia, ne tenati accepta dona Spiritus negligant, extinguant, aut excutiant, ſed veris & ſeriis exercitiis ſuſcitent, inuocato Spiritus ſancti auxilio, vt ipſe det augmentum fidei, ſpei, charitatis, & reliquorum donorum ſpiritualium: qualis enim ſit ſpiritualis negligentiæ pœna, oſtendit parabola de talentis. Nullum etiam dubium eſt, fidem eſſe efficacem per charitatem, & eſſe genitricem bonorum operum, & quidem bona opera, fide propter Chriſtum Deo placere. Et in hanc ſententiam locus Iacobi 2. commode & dextre poteſt intelligi & accipi, quod per bona opera ſequentia, Abraham declaretur vere fuiſſe per fidem iuſtificatus, & oſtendatur, fidem eſſe non inanem, & mortuam, ſed veram & viuam. *Locus Iac. 2.*

De oſtenſione enim, ſeu declaratione, contra inanem opinionem vanæ fidei & iuſtificationis, Iacobus manifeſte diſputat, inquit enim: Si quis dicat, ſe fidem habere, oſtendat fidem ex operibus. Et ſumit exemplum Abrahæ, quod ipſe Angelus de approbatione ſeu declaratione interpretatur, cum inquit: Nunc cognoui, quod timeas Dominum. Hoc igitur agit Iacobus, obedientiam & bona opera Abrahæ declaraſſe, & præbuiſſe teſtimonium, quod vere fuerit fide iuſtificatus. Iuſtificari enim, Iacobo ſignificat iuſtum declarari per externa teſtimonia.

Si de his doctrinæ capitibus in illo Tridentino

decreti capitulo ageretur, nulla eſſet controuerſia: res enim veræ ſunt. Sed iterum obſeruet Lector, inſidioſum Synodi artificium. Sumunt doctrinam & teſtimonia Scripturæ, quomodo renouatio de die in diem creſcere, quomodo inhærentia dona ſpiritus, per orationem in exercitiis augeri debeant: & ſub illa ſpecie longe aliud agunt. Titulus enim eſt de acceptæ iuſtificationis incremento, & capitulum dicit, eos, qui ſemel gratis iuſtificati ſunt, poſtea magis iuſtificari per obſeruationem mandatorum Dei & Eccleſiæ, ita vt poſtea ex operibus iuſtificetur homo, & non ex fide tantum. Canon etiam 24. ita loquitur: Si quis dixerit, iuſtitiam acceptam non conſeruari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera, ſed ipſa opera fructus ſolummodo, & ſigna eſſe iuſtificationis adeptæ, non etiam ipſius augendæ cauſam, anathema ſit.

Planius verò ex Andradij explicationibus, & ex Ieſuitarum cenſura intelligi poteſt, quid capitulum illud Concilij, de acceptæ iuſtificationis incremento ſibi velit, ne quis æquiuocationibus turbetur. Nam & noua renatorum obedientia, ornatur in ſcriptura titulo iuſtitiæ. Rom. 6. Epheſ. 4. 2. Cor. 9. Hebr. 11. 1. Iohan. 2. Et nouitatem illam poſſe & debere in hac vita creſcere & augeri nullum eſt dubium. Tridentini vero Patres, proprie & principaliter hoc non volunt: ſed Pontificiam diſtinctionem, de prima & ſecunda iuſtificatione volunt confirmare, & Eccleſiæ obtrudere. *Iuſtific. prima.* Primam autem iuſtificationem vocant, quando homo non renatus, primum iuſtitia inhærente perfunditur, accepto primum habitu ſeu infuſa qualitate charitatis. Et de illa prima infuſione charitatis dicunt, quod eam opera nulla, tanquam debitam mercedem promereantur. *Iuſtificatio ſecunda.* Secundam verò iuſtificationem vocant, quando infuſa charitas exercet ſuas operationes, proferens bona opera. Et hanc ſecundam iuſtificationem bonis operibus dicunt comparari poſſe & debere. Et illa opera ſentiunt promereri maiorem iuſtitiam, quam illa ſit, quæ gratis propter Chriſtum in prima iuſtificatione infunditur: imo addunt, illa opera, quibus conſtat ſecunda ipſorum iuſtificatio, tandem promereri vitam æternam, quam noſtris operibus in charitate factis, tanquam debitum pręmium deberi dicunt. Hæc Ieſuitæ.

Andradius ſimiliter contendit, Pauli diſputationes, quod gratis propter Chriſtum ſine operibus iuſtificemur, intelligendas eſſe tantum de prima iuſtificatione, quæ poſtea noſtris operibus augeatur & amplificetur, vt magis ſimus iuſti coram Deo. Et addit Andradius: Egregia iuſtorum opera, non ſolum ad iuſtitiam augendam magnam vim, Chriſti beneficio habent, ſed etiam ad æternam ſalutem promerendam atque comparandam. Et diſputatio quidem de bonis operibus, poſtea ſuum peculiarem habebit locum. Nunc verò ideo hæc adſcripſi, vt plane & perſpicue intelligatur, quid ſibi velit capitulum de acceptæ iuſtificationis incremento. Licet enim æquiuocatione vocabuli iuſtificationis & iuſtitiæ, turbare conantur Lectorem, ſemper tamen iuſtificationi annexa eſt quæſtio, quomodo Deo reconciliemur, ipſum habeamus placatum & propitium, adoptemur in filios, acceptemur ad vitam æternam. Cum igitur dicunt, in ſecunda iuſtificatione nos magis iuſtificari per opera noſtra, quam in prima iuſtificatione, quę gratis fit propter Chriſtum, ſine noſtris operibus, certe ſentiunt, Deum poſtea nobis magis placatum eſſe, firmius adoptare, & firmius acceptare ad vitam æternam, propter noſtra opera, quam priùs propter redemptionem & meritum Chriſti.

Et Lectorem oro, vt totam hanc rem diligentius ſecum expendat. Paulus fortiſſime dimicat, nos gratis propter Chriſtum, ſine dignitate & merito noſtrorum operum iuſtificari, hoc eſt, Deo reconciliari & acceptari ad vitam æternam.

Illas ſententias non poſſunt in vniuerſum eradere: reſtringunt igitur ad vnicum momentum, quando homo primum ex impio fit iuſtus: vt in vno tantum, & primo illo momento primæ conuerſionis, gratis propter Chriſtum ſine operibus iuſtificemur, poſtea verò per totam vitam in tentationibus, in agone mortis, & tandem ad vitam æternam iuſtificemur coram Deo, propter noſtra opera, & quidem ita, vt maior, auctior & dignior ſit altera illa iuſtificatio, quæ fit propter opera noſtra, quam prima, quæ gratis propter Chriſtum fit. Reducunt igitur in Eccleſiam figmentum illud ſcholaſticorum, quod Chriſtus primam tantum gratiam nobis promeruit, cuius auxilio, concurrente libero noſtro arbitrio, ipſi poſtea noſtris bonis operibus promereri poſſimus, vt Deo magis ſimus grati, & accepti ad vitam æternam, propter noſtra opera.

Et breuiter, meritum condigni eſt Helena illa, de qua capitulum Tridentinum de incremento iuſtificationis pugnat. Fingunt enim ideo infundi qualitatem, ſeu habitum charitatis, non vt prima illa gratia habeamus ſalutem & vitam æternam, ſed vt illa gratia adiuti, poſſimus noſtris bonis operibus ipſi nobis promereri vitam æternam. De merito enim condigni, Gabriel ita loquitur: Anima gratia informata, per actum à voluntate ſimul & gratia elicitum, de condigno meretur vitam æternam.

Hæc tam grandia & enormia, comprehenſa & abſcondita ſunt in capitulo illo, de acceptæ iuſtificationis incremento. Nec ſane facile quis, niſi gnarus ſit Theologiæ ſcholaſticæ, ſi tantum Scripturæ ſententias, quæ in illo capitulo allegantur, conſideret, talia animaduerteret. Sed habemus Andradij explicationes: quibus adhibitis, animaduertemus poſtea ex verbis capituli, plane illam ipſam mentem fuiſſe patrum Tridenticolarum.

Quod autem hæc opinio aduerſa quaſi fronte pugnet cum Scripturæ ſententia, non eſt obſcurum. Neque enim de principio tantum conuerſionis loquitur ſcriptura, quando tradit: Nos gratia propter Chriſtum, ſine operibus iuſtificari coram Deo ad vitam æternam: vt illa iuſtificatio vnius tantum momenti ſit: poſtea verò per totam vitam, vt ſalutem conſequamur, per & propter opera noſtra iuſtificemur. Nam Roman. 4. Paulus probat, Abrahamum fide gratis propter Chriſtum ſine operibus iuſtificatum, non in principio tantum conuerſionis, ſed tunc etiam cum renouatus per multos annos bonis operibus Deo obediſſet, imputatur ipſi iuſtitia ſine operibus, non operanti, ſed credenti.

Et cum affirmat Dauidem dicere, hanc eſſe beatitudinem hominis, cui imputatur iuſtitia ſine operibus, certe non poteſt de principio tantum conuerſionis intelligi: hanc enim dicit iuſtificationem eſſe, vt ipſam tandem beatitudinem conſequamur, vt ſcilicet iuſtitia nobis imputetur ſine operibus.

Rom.

Rom. 5. extat illuſtris diſtributio. Prima de principio, per Chriſtum habuimus acceſſum fide, in hanc gratiam, vt fide iuſtificati, pacem habeamus ad Deum. Secunda, de medio in illa ipſa gratia, fide ſtamus. Tertia, de fine illa ipſa gratia, fide gloriamur ſpe gloriæ Dei, hoc eſt ſicut fide acceſſum habuimus in gratiam, ita etiam ſperamus eadem fide & gratia, nos peruenturos ad glorificationem. Sicut igitur in principio, ita etiam in medio & fine, fide gratis propter Chriſtum, ſine operibus iuſtificati, pacem habemus apud Deum.

Philipp. 3. Paulus eodem modo per diſtributionem tradit doctrinam iuſtificationis, quæ fuerit ſua iuſtitia coram Deo ad vitam æternam, ſcilicet primò, cum ex Phariſaiſmo conuerteretur. Secundò, tunc cum ad Philippenſes ſcriberet. Tertiò, quando occurſurus eſt ad reſurrectionem mortuorum.

Num verò dicit aliam fuiſſe ſuam iuſtificationem in principio conuerſionis, & aliam poſtea cum ex vinculis ſcriberet, vel quando occurſurus eſt ad reſurrectionem mortuorum? Hoc certe non dicit, ſed vnam & eandem iuſtitiam fidei, ſcilicet in principio, medio & fine deſcribit.

Rom. 1. Habacuc non tantum dicit, iuſtus ex fide viuit: ſed ζήσεται viuet: vna igitur & eadem eſt iuſtificatio, & in principio conuerſionis, & qua tandem peruenimus ad vitam æternam. Reuelatur enim iuſtitia Dei in Euangelio, non ex fide in noſtra opera, ſed ex fide in fidem.

Act. 15. quæſtio tractatur, an Gentibus proponenda ſit iuſtificatio fidei ſine operibus legis? Ne verò ad principium tantum conuerſionis hoc reſtringatur, audi quam probationem Petrus afferat. Dicit: Gentibus ſiue conuerſis, ſiue conuertendis, ita proponendam doctrinam iuſtificationis ſine operibus legis, ſicut nos Apoſtoli credimus, nos gratia Domini Ieſu Chriſti ſaluari. Certe verò Apoſtoli tunc non erant in principio conuerſionis, cum Petrus hanc ſententiam pronunciaret. ſed ad minimum intercesſerant octodecim anni. Et tamen non dicit: Sicut nos credidimus: ſed, Sicut credimus nos ſaluari. Et idem accommodat Petrus ad Patres iam defunctos, quod illa ipſa gratia, ſine iugo legis ſaluati ſint. Eandem igitur rationem iuſtificationis & ſalutis, Petrus tribuit principio, medio & fini.

Ita Chriſtus dicit: Qui credit in me habet vitam æternam. Ne verò de principio tantum conuerſionis hoc intelligatur, coniungit hæc duo. Ioann. 6. Qui credit in eum habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Ita loquitur Ioannis 3. & 5. Qui credit in Filium, non iudicabitur, non venit in iudicium. Eadem igitur eſt iuſtificatio ad vitam æternam, & in principio, & poſtea in reſurrectione mortuorum, ne veniamus in iudicium.

Falſum ergo, & ſcripturis aduerſum eſt dogma illud de differentia primæ & ſecundæ iuſtificationis. Et contumelioſum eſt in ſanctiſſimum meritum Chriſti, aſſerere ſecundam iuſtificationem, quæ in noſtris operibus conſiſtit, maiorem, auctiorem, & digniorem eſſe apud Deum, quam primam, quæ ſolo Chriſti merito nititur, & quidem non primam, ſed ſecundam iuſtificationem mereri vitam æternam. Quod verò incrementum iuſtificationis tribuunt ſimul obſeruationi mandatorum Dei, & Eccleſiæ, in loco de bonis operibus examinabitur.

DE FIDE.

DE NECESSITATE PRÆPARAtionis ad iuſtificationem, in adultis, & vnde ſit.

CAPVT V.

Declarat præterea ipſius iuſtificationis exordium in adultis, a Deo per Chriſtum Ieſum præueniente gratia ſumendum eſſe, hoc eſt, ab eius vocatione, qua nullis eorum exiſtentibus meritis vocantur, vt qui propter peccata à Deo auerſi erant, per eius excitantem atque adiuuantem gratiam ad conuertendum ſe ad ſuam ipſorum iuſtificationem, eidem gratiæ libere aſſentiendo & cooperando diſponantur, ita vt tangente Deo cor hominis per Spiritus ſancti illuminationem, neque homo ipſe nihil omnino agat, inſpirationem illam recipiens, quippe qui illam & abijcere poteſt, neque tamen ſine gratia Dei mouere ſe ad iuſtitiam coram illo libera ſua voluntate poſſit, vnde in ſacris literis cum dicitur: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos: libertatis noſtræ admonemur, cum reſpondemus: Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur, Dei nos gratia præueniri confitemur.

MODVS PRÆPARAtionis.

CAPVT VI.

Diſponuntur autem ad ipſam iuſtitiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti fidem ex auditu concipientes libere mouentur in Deum, credentes vera eſſe, quæ diuinitus reuelata & promiſſa ſunt, atque illud in primis, à Deo iuſtificari impium per gratiam eius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, & tamen peccatores ſe eſſe intelligentes, à diuinæ iuſtitiæ timore, quo vtiliter concutiuntur, ad conſiderandam Dei miſericordiam ſe conuertendo, in ſpem eriguntur, fidentes Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore, illumq; tanquam omnis iuſtitiæ fontem, diligere incipiunt: ac propterea mouentur aduerſus peccata, per odium aliquod & deteſtationem, hoc eſt, per eam pœnitentiam, quam ante Baptiſmum agi oportet, denique proponunt ſuſcipere Baptiſmum, inchoare nouam vitam, & ſeruare diuina mandata. De hac diſpoſitione ſcriptum eſt: Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit. Et: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et timor Domini expellit peccatum. Et: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſq; veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum veſtrorum & accipietis donum Spiritus ſancti. Et: Euntes ergo, docete omnes gentes, baptiſantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis. Denique præparate corda veſtra Domino.

QVÆ SIT IVSTIFICATIO IMPII, & quæ eius cauſæ.

CAPVT VII.

Hanc diſpoſitionem ſeu præparationem iuſtificatio ipſa conſequitur, quæ non eſt ſola peccatorum remiſſio, ſed & ſanctificatio & renouatio interioris hominis, per voluntariam ſuſceptionem gratiæ & donorum, vnde homo ex iniuſto fit iuſtus, & ex inimico amicus, vt ſit hæres ſecundum ſpem vitæ æternæ. Huius iuſtificationis cauſæ ſunt: finalis quidem, gloria Dei & Chriſti, ac vita æterna: efficiens vero, miſericors Deus, qui gratuito abluit & ſanctificat, ſignans & vngens Spiritu promiſſionis ſancto qui eſt pignus hæreditatis noſtræ. meritoria autem, dilectiſſimus vnigenitus ſuus, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui cum eſſemus inimici, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, ſua ſanctiſſima paſſione in ligno crucis nobis iuſtificationem meruit, & pro nobis Deo patri ſatisfecit: inſtrumentalis item Sacramentum Baptiſmi, quod eſt Sacramentum fidei, ſine quo nulli vnquam iuſtificatio contigit: demum vnica formalis cauſa eſt, iuſtitia Dei, non qua ipſe iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit, qua videlicet ab eo donati, renouamur Spiritu mentis noſtræ, & non modo reputamur, ſed vere iuſti nominamur, & ſumus, iuſtitiam in nobis recipientes, quam Spiritus ſanctus par-

Digitized by Google

titur ſingulis prout vult, & ſecundum propriam cuiuſque diſpoſitionem & cooperationem. Quanquam enim nemo poſſit eſſe iuſtus, niſi cui merita paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti communicantur: id tamen in hac impij iuſtificatione fit, dum eiuſdem ſanctiſſimæ paſſionis merito per Spiritum ſanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iuſtificantur, atque ipſis inhæret. Vnde in ipſa iuſtificatione, cum remiſſione peccatorum, hæc omnia ſimul infuſa accipit homo per Ieſum Chriſtum, cui inſeritur per fidem, ſpem & charitatem. Nam fides, niſi ad eam ſpes accedat & charitas, neque vnit perfectè cum Chriſto, neque corporis eius viuum membrum efficit. Qua ratione veriſſime dicitur, fidem ſine operibus mortuam & ocioſam eſſe: & in Chriſto Ieſu neque circumciſionem aliquid valere, neque præputium, ſed fidem, quæ charitatem operatur. Hanc fidem ante Baptiſmi Sacramentum, ex Apoſtolorum traditione catechumeni ab Eccleſia petunt, dum petunt fidem, vitam æternam præſtantem, quam ſine ſpe & charitate fides præſtare non poteſt. Vnde & ſtatim verbum Chriſti audiunt. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Itaque veram & Chriſtianam iuſtitiam accipientes, eam ceu primam ſtolam, pro illa quam Adam ſua inobedientia ſibi & nobis perdidit, per Chriſtum Ieſum illis donatam, candidam & immaculatam iubentur ſtatim renati conſeruare, vt eam perferant ante tribunal Domini noſtri Ieſu Chriſti, & habeant vitam æternam.

QVOMODO INTELLIGATVR impium per fidem & gratis iuſtificari.

CAPVT VIII.

Cum verò Apoſtolus dicit, iuſtificari hominem per fidem & gratis, ea verba in eo ſenſu intelligenda ſunt, quem perpetuus Eccleſiæ Catholicæ conſenſus tenuit & expreſſit, vt ſcilicet per fidem ideo iuſtificari dicamur, quia fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum & radix omnis iuſtificationis, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, & ad filiorum eius conſortium peruenire: gratis autem iuſtificari ideo dicamur, quia nihil eorum, quæ iuſtificationem præcedunt, ſiue fides ſiue opera ipſam iuſtificationis gratiam promeretur. Si enim gratia eſt, iam non ex operibus, alioquin (vt idem Apoſtolus inquit) gratia non eſt gratia.

CONTRA INANEM HÆRETIcorum fiduciam.

CAPVT IX.

Quamuis autem neceſſarium ſit credere, neque remitti, neque remiſſa fuiſſe vnquam peccata, niſi gratis diuina miſericordia propter Chriſtum: nemini tamen fiduciam & certitudinem remiſſionis peccatorum ſuorum iactanti, & in ea ſola quieſcenti peccata dimitti, vel dimiſſa eſſe dicendum eſt: cum apud hæreticos & ſchiſmaticos poſſit eſſe, imo noſtra tempeſtate ſit, & magna contra Eccleſiam Catholicam contentione prædicetur vana hæc, & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud aſſerendum eſt, oportere eos, qui verè iuſtificati ſunt, abſque vlla omnino dubitatione, apud ſemetipſos ſtatuere, ſe eſſe iuſtificatos, neminemq́ue à peccatis abſolui ac iuſtificari, niſi eum, qui certò credat, ſe abſolutum & iuſtificatum eſſe: atque hac ſola fide abſolutionem & iuſtificationem perfici, quaſi qui hoc non credit, de Dei promiſſis, deq́ue mortis & reſurrectionis Chriſti efficacia dubitet. Nam ſicut nemo pius de Dei miſericordia, de Chriſti merito, deq́ue Sacramentorum virtute & efficacia dubitare debet: ſic quilibet dum ſeipſum, ſuamq́ue propriam infirmitatem & indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare ac timere poteſt: cum nullus ſcire valeat certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſequutum.

PRÆDESTINATIONIS TEmerariam præſumptionem cauendam eſſe.

CAPVT XII.

Nemo quoque quamdiu in hac mortalitate viuitur, de arcano diuinæ prædeſtinationis myſterio vſque adeo præſumere debet, vt certò ſtatuat, ſe omnino eſſe in numero prædeſtinatorum: quaſi verum eſſet, quod iuſtificatus, aut amplius peccare non poſſit, aut ſi peccauerit, certam ſibi reſipiſcentiam promittere debeat. Nam niſi ex ſpeciali reuelatione ſciri non poteſt, quos Deus ſibi elegerit.

DE PERSEVERANTIÆ munere.

CAPVT XIII.

Similiter de perſeuerantiæ munere, de quo ſcriptum eſt: Qui perſeuerauerit vſque ad finem, hic ſaluus erit. Quod quidem aliunde haberi non poteſt, niſi ab eo, qui potens eſt eum qui ſtat ſtatuere, nemo ſibi certi aliquid, abſoluta certitudine polliceatur: tametſi in Dei auxilio firmiſſimam ſpem collocare, & reponere omnes debent. Deus enim, niſi ipſi illius gratiæ defuerint, ſicut cœpit opus bonum, ita perficiet, operans velle & perficere. Verumtamen, qui ſe exiſtimant ſtare, videant ne cadant: & cum timore ac tremore ſalutem ſuam operentur, in laboribus, in vigiliis, in eleemoſynis, in orationibus & oblationibus, in ieiuniis & caſtitate. Formidare enim debent, ſcientes quod in ſpem gloriæ, & nondum in gloria renati ſunt: de pugna, quæ ſupereſt cum carne, cum mundo, cum Diabolo, in qua victores eſſe non poſſunt, niſi cum Dei gratia, Apoſtolo obtemperent, dicenti: Debitores ſumus non carni, vt ſecundum carnem viuamus. Si enim ſecundum carnem vixeritis, moriemini, ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.

CANON IIII.

Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari aſſentiendo Deo excitanti atque vocanti, quo ad obtinendum iuſtificationis gratiam ſe diſponat ac præparet: nec poſſe diſſentire, ſi velit: ſed velut inanime quoddam, nihil omnino agere, mereque paſſiue ſe habere, anathema ſit.

CANON VII.

Si quis dixerit, opera omnia, quæ ante iuſtificationem fiunt, quacunque ratione facta ſint, verè eſſe peccata, vel odium Dei mereri: aut quanto vehementius quis nititur, ſe diſponere ad gratiam, tanto eum grauius peccare anathema ſit.

CANON IX.

Si quis dixerit, ſola fide impium iuſtificari, quod ad iuſtificationis gratiam conſequendam cooperetur, & nulla ex parte neceſſe eſſe, eum ſuæ voluntatis motu præparari atque diſponi, anathema ſit.

CANON XII.

Si quis dixerit, fidem iuſtificantem nihil aliud eſſe, quam fiduciam diuinæ miſericordiæ, peccata remittentis propter Chriſtum, vel eam fiduciam ſolam eſſe, qua iuſtificamur, anathema ſit.

CANON XIII.

Si quis dixerit, omni homini ad remiſſionem peccatorum aſſequendam, neceſſarium eſſe, vt credat certò & abſque vlla hæſitatione, propriæ infirmitatis & indiſpoſitionis peccata ſibi eſſe remiſſa, anathema ſit.

CANON XIV.

Si quis dixerit, hominem à peccatis abſolui ac iuſtificari ex eo, quod ſe abſolui ac iuſtificari certò credat, aut neminem verè eſſe iuſtificatum, niſi qui credit ſe eſſe iuſtificatum, & hac ſola fide abſolutionem & iuſtificationem perfici, anathema ſit.

CA-

CANON XV.

Si quis dixerit, hominem renatum & iuſtificatum, teneri ex fide ad credendum, ſe certo eſſe ex numero prædeſtinatorum, anathema ſit.

CANON XVI.

Si quis magnum illud vſque in finem perſeuerantiæ donum ſe certo habiturum, abſoluta & infallibili certitudine dixerit, niſi hoc ex ſpeciali reuelatione didicerit, anathema ſit.

EXAMEN.

Non adferemus huc omnia, quæ ad iuſtam de fide tractationem pertinent: ſed de iis tantum, quæ inſtituta ratio examinis exigere videbitur, quædam annotabimus.

In Paulinis igitur Epiſtolis, præſertim ad Romanos & ad Galatas, in ſingulis ferme verſibus reſonant illæ voces: Hominem iuſtificari fide, per fidem, ex fide, fides dicitur imputari ad iuſtitiam. Vocatur iuſtitia fidei, Roman. 4. Iuſtitia per fidem, Rom. 3. Iuſtitia ex fide, Rom. 10. Iuſtitia in fide, ſiue (quod ſignificantius eſt) ἐπὶ τῇ πίστει, Philipp. 3. Iuſtitia per fidem, in omnes & ſuper omnes, qui credunt: Roman. 3. Nos in Chriſtum credidimus, vt iuſtificemur ex fide Chriſti, non ex operibus legis, Galat. 2.

Hæc quia manifeſtiſſima ſunt, Pontificij negare non poſſunt. Varia igitur quærunt ſophiſmata, vt cum vocabula fidei iuſtificantis, negare non poſſint, ipſam tamen veram, & conſolationis pleniſſimam ſententiam, peregrinis explicationibus Eccleſiis eripiant. Nec verò de variis aliorum ſophiſmatis nunc dicemus, ſed artificium Tridentini Concilij examinabimus. Et ſtatus diſputationis in hac principali quæſtione verſatur: Quo ſenſu, & qua ratione fides dicatur iuſtificare.

Tria autem potiſſimum ſunt capita, quæ examinanda erunt. Primò, de præparatione ad iuſtificationem. Hunc enim volunt ſenſum eſſe, quando Paulus dicit, iuſtificari hominem per fidem, quod fides ſit fundamentum & radix iuſtificationis, hoc eſt quia fides tantum initium ſit iuſtificationis, per modum præparationis ſeu diſpoſitionis. Secundò, quomodo Scriptura deſcribat fidem iuſtificantem, & in quam ſententiam explicet, quando dicit hominem per fidem iuſtificari. Tertiò, de Pontificiorum dubitatione contra fiduciam & certitudinem fidei iuſtificantis, de remiſſione peccatorum iuxta promiſſionem Euangelij.

DE PRAEPARATIONE ad iuſtificationem.

Hactenus in aliquot exemplis Lector animaduertit architectos Decretorum Concilij Tridentini, tali vſos artificio, vt priuſquam inſtitui poſſit, vel explicatio, vel refutatio, primum ſit inquirendum, quid ſit quod voluerunt dicere. Quia enim propoſitum ipſis fuit totam formam doctrinæ ſcholaſticæ & ſuis Eccleſiis confirmare, & noſtris rurſus obtrudere, excogitandum fuit tale artificium, ne fraus illa primo ſtatim aſpectu à quibuſuis animaduerteretur: ideo terminos quidem, ſeu modos loquendi, qui ſine Scriptura in philoſophicis ſcholaſticorum officinis nati ſunt, ſtudioſe in pleriſque fugiunt, & declinant, res verò ipſas, ſicut à Sententiariis traditæ ſunt, ſimpliciter retinent, niſi quod fucum addunt vocabulis quibuſdam ex Scriptura mutuatis, vt Lector, qui non eſt verſatus in ſcholaſticorum [illegible], ſed tantum aſſuetus ad linguam Spiritus ſancti, primo aſpectu exiſtimet, Concilium ſerio meditari reformationem aliquam doctrinæ ſcholaſticæ ad normam Scripturæ, cum audiat non tam frequentes ibi ſonare ſolos terminos ſcholaſticorum, ſed adhiberi in quibuſdam locis etiam verba & phraſes Scripturæ. Sed poſtea in progreſſu, & ex rebus, & ex verbis longe diuerſum, imò contrarium deprehenditur. Licet enim alicubi verba quædam ex Scriptura mutuantur, faciunt tamen Babylonicam confuſionem linguæ Spiritus ſancti, & terminorum ſcholaſticorum iuxta dictum: Vinum tuum eſt mixtum aqua. Iſa. 1. ſinceritatem verò rerum ipſarum, ſicut in Scriptura traditæ ſunt prorſus adulterant.

Et huius artificij illuſtre exemplum in capitulis de præparatione ad iuſtificationem. Omnino enim certus eſt ſiue modus, ſiue ordo, in verbo Dei nobis deſignatus & præſcriptus, quo Deus vtitur, quando vult hominem ad iuſtificationem deducere, vt accipiat reconciliationem, remiſſionem peccatorum, adoptionem &c. Et qui ad modum ſiue ordinem illum diuinitus præſcriptum, non volunt ſe ductu ſpiritus accommodare, ſed negligunt, & conculcant illum: hi ad iuſtificationem non perueniunt: vult enim Deus à notitia & aſſenſu verbi ſui nos ordiri. Et ante iuſtificationem oportet præcedere contritionem, hoc eſt ſeriam agnitionem peccatorum, pauores conſcientiæ agnoſcentis iram Dei aduerſus noſtra peccata, & dolentis propter peccatum: in qua contritione non retinetur, ſed abiicitur propoſitum perſeuerandi & pergendi in ſceleribus. Ad hos verò terrores neceſſe eſt accedere fidem, quæ agnitione & fiducia miſericordiæ Dei promiſſæ, propter filium mediatorem rurſus erigat & conſoletur animum, ne oppreſſi deſperatione ruamus in æternum exitium: Sed fides accedat ad Deum, quærat, deſideret, petat, apprehendat, accipiat remiſſionem peccatorum. Et hoc modo ſeu ordine in verbo Dei deſignato, viam parari Domino vt in ipſo, per & propter ipſum, fide conſequamur & accipiamus iuſtificationem, ipſa Scriptura tradit. Ita enim vox clamat: Parate viam Domino, Iſa. 40. Matth. 3. Marci 1. Luc. 3. Et de miniſterio Baptiſtæ prædicantis baptiſmum pœnitentiæ, dicit Gabriel Lucæ 1. Parate Domino plebem præparatam. Huc etiam accommodari poteſt, quod Syracides capite ſecundo inquit: Qui timent Dominum, præparabunt corda ſua & in conſpectu eius humiliabunt animas ſuas. Incidamus potius in manus Domini, quam in manus hominum, ſecundum enim magnitudinem eius, ſic & miſericordia eius.

Si igitur hæc eſſet mens & ſententia Synodi, quod ſimpliciter vellent monſtrare illum, de quo iam diximus modum & ordinem, quo iuxta Scripturæ traditionem Deus vtitur, quando homines vult deducere ad iuſtificationem, & ſi illa, quæ Scriptura tradit præcedere, tribuerent non viribus liberi arbitrij, ſed gratiæ Dei, & operationi Spiritus ſancti: nec in illis præparationibus conſtituerent meritum aut dignitatem, propter quam iuſtificemur: facile poſſet de vocabulo præparationis dextre, iuxta Scripturam intellecto, conueniri.

Nam & Lutherus ab illo non abhorruit, inquit enim in 3. caput ad Galatas: Legem in vero ſuo of-

ficio eſſe miniſtram & præparatricem ad gratiam: quia ad hoc proſit, vt gratia poſſit aditum ad nos habere. Imò dicit, legem in ſuo officio prodeſſe ad iuſtificationem: non quod iuſtificet, ſed quia vrgeat ad promiſſionem gratiæ, & faciat eam dulcem & deſiderabilem, &c. Falſum igitur eſt, quod in 9. Canone nobis tribuunt, quaſi doceamus, nullum plane motum volũtatis diuinitus donatum & excitatũ, præcedere acceptionem iuſtificationis. Omnino enim docemus pœnitentiam ſeu contritionem præcedere: quæ ſane non poteſt exiſtere ſine magnis, veris & ſerijs voluntatis motibus. Non autem dicimus, pœnitentiam ſeu contritionem præcedere tanquam meritum, quod ſua dignitate cooperetur ad conſequendam iuſtificationem, ſed ſicut ſenſus morbi aut dolor vulneris, non eſt meritum ſanationis, ſed vrget & impellit ad deſiderandum, quærendum & ſuſcipiendum medicum. Sanis enim non opus eſt medico, ſicut Chriſtus inquit, ſed male habentibus.

Contritio nõ eſt meritum.

Longe verò aliud eſt, de quo inſidioſe dimicant Tridentini patres, quando de præparatione ad iuſtificationem diſputant. Et ne opus ſit coniecturis agere, Oſius in prolixa ſua confeſſione, diſerte illud explicat, dicit enim: Scholaſticos meritum congrui inde extruxiſſe, quod apud veteres quoſdam alicubi legatur: Peccatores, bonis operibus ante iuſtificationem factis, mereri remiſſionem peccatorum & ipſam iuſtificationem. Quia verò contra meritum illud congrui, & ex ſcriptura, & ex patribus, præſertim verò ex Auguſtino, multa vere poſſunt opponi: dicit igitur Oſius, Synodum Tridentinam maluiſſe appellare præparationes, vel diſpoſitiones ad gratiam, quam meritum congrui. Et hoc Lector diligenter notet, Concilium ſcilicet Tridentinum idem intelligere vocabulo præparationis vel diſpoſitionis, quod ſcholaſtici intelligunt, quando de merito congrui diſputant. Nam & in illis ipſis ſcholaſticorum diſputationibus de merito congrui, vbique reſonant vocabula præparationis & diſpoſitionis. Vt igitur rectius examinari poſſint illa, quæ Tridenti de præparatione ad iuſtificationem decreta ſunt: pauca repetenda ſunt, quæ ſcholaſtici diſputant de præparationibus ſeu diſpoſitionibus ad gratiam, & de merito congrui.

Pantheologia ex ſententia Thomæ ita diſputat: Oportet eſſe aliquam præparationem, ad receptionem gratiæ, gratum facientis. Et ratio eſt: Nulla enim forma recipitur in materia, ſine debita eius diſpoſitionẽ, ſicut ignis non recipitur in ligno, niſi ſicco & arido: nec ſcientia in homine recipitur, niſi à volente: & ſicut in creatione animæ rationalis, quæ immediate à Deo producitur, natura diſponit materiam ad animæ rationalis receptionem. Ad illam verò præparationem, dicit non requiri donum aliquod Spiritus ſancti habituale, ſed tantum auxilium diuinum, mouens & excitans liberum arbitrium: quod ita motum ex ſuis naturalibus viribus ſufficiat ad eliciendum actum conuerſionis, faciendo quod in ſe eſt, vt ita per proprium actum ſe præparet, & diſponat ad habendam gratiam. Efficaciam verò illius præparationis ad meritum, dicunt inde eſſe, quia vires liberi arbitrij per gratiam gratis datam moueantur & excitantur. Vnus igitur & idem eſt motus, inquit Thomas, quo liberum arbitrium diſponitur, & quo gratia iuſtificationis infunditur: ſicut in generatione naturali in eodem inſtanti vltima diſpoſitio in materia alterationem terminat, & forma ſubſtantialis inducitur: ita cum motu voluntatis, qui ad gratiam diſponit, faciendo quod in ſe eſt, ſimul infunditur gratia iuſtificationis. Gabriel in 3 ſententiarum, diſtinctione vigeſimaſeptima, ita diſputat. Cuilibet facienti quod in ſe eſt, & per hoc ſufficienter diſpoſito ad ſuſceptionem gratiæ, Deus infundit gratiam. Sed perfectiſſimus modus faciendi, quod in ſe eſt, eſt diligere Deum ſuper omnia, quod affirmat humanam voluntatem ex ſuis naturalibus poſſe. Hunc igitur actum dicit eſſe immediatam, & vltimam diſpoſitionem ad gratiæ infuſionem, & illa diſpoſitione exiſtente in eodem inſtanti, infundi gratiam, quia in naturalibus ſubiecto diſpoſito vltima diſpoſitione ad formam, forma immediate infunditur.

Gabriel Biel.

In 4. ſentent. diſtinct. 14. quæſtion. 1. dicit duplicem eſſe diſpoſitionem ad gratiam, ſcilicet præuiam, quæ non eſt ſufficiens, vt ſunt primi actus conſiderationis peccati & offenſæ Dei, qui diſponunt ad eliciendum ex naturalibus actum, ſeu motum diligendi Deum ſuper omnia: Concomitantem diſpoſitionem vocat, cum qua ſimul eſt infuſio gratiæ ſeu charitatis. Quando enim ex naturalibus elicitur actus dilectionis Dei ſuper omnia, illa eſt immediata ſufficiens, & vltima diſpoſitio aptans ad gratiæ ſuſceptionem, & ea exiſtente, ſtatim infunditur gratia, & ita actus ille meritorius eſt, ſicut in phyſicis vltima diſpoſitio neceſſitat ad formam. Quæſtione ſecunda dicit: Sicut forma non inducitur in ſubiectum indiſpoſitum, & habens contrarium formæ inducendæ, ita neceſſe eſt ſubiectum præparari ad infuſionem gratiæ, quæ ſit formalis noſtra iuſtitia coram Deo, hoc eſt, ſicut Andradius meus explicat, eſt habitus animi diuina lege conformatus ad parendum diuinæ legi atque voluntati, virtutumque omnium officia obeunda inducens.

Duplex diſpoſitio ad gratiam.

Et Gabriel dicit, hac gratia infuſa, hoc eſt, habitu illo hominem dignum reddi gloria æternæ beatitudinis. Item per illam gratiam, hoc eſt, per habitum illum hominem acceptari ad vitam æternam, & per habitum tolli oblationem ad mortem æternam. Talis eſt ſcholaſticorum præparatio ſeu diſpoſitio ad iuſtificationem, tali etiam diſpoſitioni reſpondens eſt ipſorum iuſtificatio.

De merito congrui ita loquuntur in compendio Theologiæ libro 5. capit. 11. meritum in genere eſt boni operis efficacia ad obtinendum id, quod non habetur, vel ad habendum iuſtus quod habetur. Meritum congrui eſt, per quod diſponitur ſubiectum vt poſſit recipere gratiam, ſecundum rationem diuinæ iuſtitiæ: iniuria enim fieret diuinæ iuſtitiæ, ſi daretur gratia, in quibus eſſet obex, hoc eſt, prorſus indignis.

Thomas inquit: Meritum congrui eſt, quod procedit ex libero arbitrio. Congruum enim eſt, vt dum homo virtute liberi arbitrij bene vtitur, Deus ſecundum excellentiam miſericordiæ ſuæ excellentis operetur. Et hoc merito congrui poteſt aliquis primam gratiam promereri. Cuius rationem Gabriel hanc aſſignat: Quia actum facientis, quod in ſe eſt, Deus acceptat ad infundendam gratiam, non ex debito iuſtitiæ, ſed ex ſua liberalitate. Huic liberi arbitrij operationi Thomas adiungit generalem influentiam Dei.

Compendium Theologiæ dicit gratiam gratis datam ſemper præſto eſſe, excitare & commouere liberum arbitrium, quod ita motum, quando natura-

Digitized by Google

turalibus ſuis viribus vtitur, tunc facit, quod in ſe eſt, & tunc Deum infallibiliter infundere gratiam, hoc eſt, charitatem, qua accepti reddamur Deo, & poſtea eius operibus vitam æternam ex condigno promereamur.

Has Scholaſticorum deſcriptiones, de præparationibus ſeu diſpoſitionibus ad gratiam & de merito congrui adhibeat Lector ad Decretum Concilij Tridentini de præparatione ad iuſtificationem & agnoſcet qualia monſtra decretum illud alat. Et vt eo minus ſit dubitationis, interpres Cōcilij Andradius prolixè explicat in hanc ſententiā intelligenda eſſe, quæ de præparatione ad iuſtificationem traduntur.

Facilis igitur & plana iam erit examinatio 6. & 5. capitulorum de præparatione ad iuſtificationem. Et obſeruet Lector inſidias: verba enim cum aliqua mentione gratiæ diuinæ, ita ſunt poſita, vt ſuſpicari aliquis poſſit, Tridentinos patres nihil velle commune habere cum Scholaſticorum opinionibus, de diſpoſitione ad gratiam per opera non renatorum ex naturalibus liberi arbitrij viribus elicita. Num igitur reiiciunt & improbant illas opiniones? Nihil vero minus. Nam Canone 7. Anathema dicunt illis, qui negant infideles per ſua opera ſe diſponere ad gratiam. Et ſuggillant illam Lutheri ſententiam, quod infidelis, quando operibus extra gratiam naturalibus liberi arbitrij viribus factis confidit ſe diſponi poſſe ad gratiam, dupliciter peccet. Primo, quia omne quod non ex fide eſt, peccatum eſt. Secundo, peccatum grauius efficitur, quando illis operibus affingitur opinio meriti & fiducia, quod propter ea Deus daturus ſit gratiam. Supra etiam oſtendimus, quod Andradius, Tridenti ſcribens, operibus infidelium, non tantum ipſum meritum congrui, ſed longe & multum plus vltra tribuat. Sed inquis: Multam certe gratiæ diuinæ mentionem faciunt Tridentini patres, capit. 5. & 6. Reſpondeo: illud intelligendum eſt iuxta ea, quæ iam ex Scholaſticis recitauimus, gratiam ſcilicet gratis datam excitare & commouere liberum arbitrium, quod ita motum ex naturali ſua virtute poſſit elicere tales motus & actiones, quibus homo diſponatur ad gratiam. Agnoſcit igitur Lector, quam inſidioſis technis vſi ſint architecti decretorum. Explicationes vero & refutationes Scholaſticæ iſtius opinionis, ſupra in locis de libero arbitrio & de operibus infidelium traditæ ſunt. Pergamus igitur ad ea, quæ ſequuntur, quod ſcilicet ratione præparationis fides intelligenda ſit iuſtificare. Canone enim 1[?]. anathemate damnant, ſi quis fidem iuſtificantem intellexerit fiduciam diuinæ miſericordiæ, quærentem, apprehendentem & accipientem in promiſſione Euangelij remiſſionem peccatorum propter Chriſtum mediatorem, & illa ſola fiducia, nos coram Deo ad vitam æternam iuſtificari. Et cap. 8. ſuam ſententiam ita explicant, vt ſcilicet per fidem ideo iuſtificari dicamur: quia fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum & radix omnis iuſtificationis. Illud vero quomodo intelligi velint, copioſè declarant, cap. 6. de modo præparationis ad iuſtitiam. Et quo res planior ſit, Andradius addit ſuas interpretationes. Dicit enim, iuſtificandi vim fidei in ſacris literis ideo tribui, quia animum ad accipiendum iuſtitiam præparet, præmuniat & præfulciat. Et illud mox clarius explicat his verbis: Impius fide iuſtificari dicitur, quia fides initium & fundamentum eſt iuſtificationis hac ratione: quia fores quodammodo aperit ad ſpem & charitatem, quæ opera ſunt ad comparandam & conſequendam iuſtitiam neceſſaria. Fides igitur in Concilio Tridentino eſt initium & præparatio ad iuſtificationem, non quod apprehendat iuſtificationem, hoc eſt, remiſſionem peccatorum gratis propter Chriſtum, in promiſſione Euangelij propoſitum, ſed quia incitet liberum arbitrium ad eliciendos tales motus ſeu actus, qui ratione meriti congrui, neceſſarij ſunt ad conſequendam iuſtitiam, quam dicunt eſſe nouum voluntatis noſtræ habitum. Et Scholaſtici ſane, non diſſimulant ex quibus lacunis luculentam iſtam opinionem hauſerint. Sicut enim in Philoſophia actio virtutis naſcitur ἐκ πράξεως, hæc vero oritur ex ſcientia: eodem modo Thomas philoſophatur, Iuſtitia eſt habitus voluntatis: voluntas vero non fertur in incognitum, ſed mouetur à potentia cognoſcente. Ideo fidem ſentit requiri ad iuſtificationem tanquam quoddam dirigens voluntatem, vt eliciat motus ſpei & dilectionis, quibus ita præparetur & diſponatur, vt de congruo mereatur infuſionem iuſtificationis. Fidem igitur ſimpliciter intelligunt, hiſtoricam tantum notitiam, & nudum aſſenſum, quo in genere cognoſcimus & ſtatuimus vera eſſe, quæ de Deo & voluntate eius reuelata ſunt, non tantum in ſcriptura, verumetiam in illis, quæ titulo traditionum proponantur. Quomodo verò Tridentini in 6. capit. ſentiant hiſtoricam illam notitiam, & nudum illum aſſenſum incitare liberum arbitrium ad opera illa, quæ ſtatuunt neceſſaria ad conſequendam iuſtificationem, ex Gabrielis ſententia exponam, quæ extat diſtinct. 14. lib. 3. quæſtio. 2. Ita enim Lector rectius intelliget chimæram 6. capituli, de modo præparationis. Voluntas, inquit, in actibus ſuis præſupponit actus intellectus. 1. Oportet igitur actum fidei præcedere, quo apprehendatur peccati abominatio, & quod ſit ſtipendium peccati. 2. Inde ſequitur timor iræ Dei, & gehennæ incendij. 3. Inde peccata incipiunt diſplicere cum quadam deteſtatione. Et hæc eſt diſpoſitio de congruo, non immediata, nec ſufficiens, ſed valde remota. 4. Fides conuertit ſe ad conſiderationem diuinæ miſericordiæ, & ſtatuit Deum paratum remittere debita, per infuſionem charitatis, illis qui ſufficienter ſunt præparati & diſpoſiti. 5. ex illa conſideratione ſequitur actus ſpei, per quem incipit Deum concupiſcere, vt ſummum bonum. 6. Ex illo actu ſpei aſcenditur ad diligendum Deum ſuper omnia, ex naturalibus. 7. Ex illa dilectione elicitur alia diſplicentia & deteſtatio peccati, non ob timorem damnationis, ſed propter Deum finaliter ſuper omnia dilectum 8. Iſtos actus ſequitur propoſitum emendationis. Ex hoc tandem eſt meritum congrui ſufficiens, ſeu immediata, ſufficiens & vltima diſpoſitio ad infuſionem gratiæ. Hos gradus præparationis ſeu diſpoſitionis, eodem plane ordine & verbis non multum mutatis lector videt recenſeri in ſexto capitulo, de modo præparationis. Audi vero, quid præparationibus illis tribuatur. Thomas vocat diſpoſitionem aut præparationem neceſſitatis, quando ad vltimam diſpoſitionem materiæ neceſſario ſequitur & adeſt formæ introductio. Ita Gabriel inquit: Quando adeſt ſufficiens & vltima hæc diſpoſitio, in qua gratia commouet & incitat liberum arbitrium, quod deinde ex ſua virtute elicit, & producit tales actus præparatorios, tunc demum neceſſitari ad infuſionem gratiæ: quia ſtatuerit facienti quod in ſe eſt, infallibiliter dare gratiam. Andradius

Lutherus.

Fons huius opinionis.

Gradus præparationis ſeu diſpoſitionis.

hoc ita explicat, illis imperfectis motibus ſpei & charitatis animum ita præparari, ne iuſtitia ſit prorſus indignus. Colonienſes Ieſuitæ præparationes illas ita declarant, quod Deus talem fidem cum cæteris actibus in homine inuentam, dignam ducat cui conferat iuſtificationem. Habemus igitur tandem, quid concilium illis ſuis præparationib. quærat, vt ſcilicet ſtabiliatur meritum aliquod noſtrum, & dignitas aliqua noſtra, quæ neceſſaria ſit ad conſequendam iuſtificationem. Dicunt enim iuſtificationem noſtram ita inniti miſericordiæ Dei, vt tamen ſalua ſit iuſtitia diuina, vt ſcilicet non conferatur ſine noſtro aliquo merito, & ſine noſtra aliqua dignitate.

Scriptura vero docet, quicquid diuina iuſtitia ad iuſtificationem, hoc eſt reconciliationem peccatoris requirit, totum à Chriſto pro nobis impletum eſſe, vt quo ad nos mera ſit miſericordia, gratis nos iuſtificans ſine noſtris operibus tantum vt in vera pœnitentia, miſeriam noſtram agnoſcentes, gratuitum illud beneficium fide gratis accipiamus, non per modum meriti aut dignitatis.

Attente igitur conſideret Lector, quid illa verba ſibi velint, quæ poſita ſunt in 7. cap. Homo Chriſto inſeritur per fidem, ſpem & charitatem. Nam fides, niſi ad eam ſpes accedat & charitas, neque vnit perfecte cum Chriſto, neque corporis eius viuum membrum efficit. Illud vero mox clarius explicant. Dicunt enim: Catechumenis fidem vitam æternam præſtantem petentibus reſponderi: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Omnino alludunt ad diſputationes de fide informi, & de fide formata, licet à vocabulis certo conſilio ſibi temperent. Fidem enim iuſtificantem nolunt intelligi fiduciam apprehendentem in promiſſione Euangelij, Chriſtum mediatorem, cum toto ipſius merito: ſed hiſtoricam tantum notitiam & nudum aſſenſum intelligunt, quando fidem nominant. Et quia talis fides, quæ aliquando in impiis, imo in ipſis etiam diabolis inuenitur, Iacob. 2. non poteſt iuſtificare: cogitant igitur fidei adiungendum eſſe aliquid, quod maioris ſit ponderis & meriti, charitatem ſcilicet, cuius dignitate homo acceptetur ad vitam æternam. Vt autem ratio examinis eo certior ſit, addam Andradij interpretationem. Is igitur dicit: Opera ſpei & charitatis neceſſaria ſunt, ad comparandam iuſtitiam. Et rationem addit: Quia illis operibus Chriſtum perfecte apprehendimus. Contendit etiam ad iuſtificationem neceſſarium eſſe, vt Chriſtus apprehendatur. Sed illum aſſerit, non ſola fide, ſed fide, ſpe & charitate ſimul apprehendi. Illud vero his verbis declarat. Plurimorum iuſtificationem epiſtola ad Hebræos fidei tribuit, non ob Chriſtum ſolo intellectu, qui fidei ſedes eſt, apprehenſum: ſed quia fides, ad ſpei & charitatis egregia opera præclaros illos viros incitabat. Ita Noe fide iuſtificatus dicitur, quia fides amore Dei ipſum inflammauit. Quomodo vero Chriſtus apprehendatur operibus ſpei & charitatis, Andradius ita explicat: quia ſcilicet illis operibus animus cumulate ad iuſtitiam præparatur, ne ſcilicet ſit prorſus indignus, cui Chriſtus ſe & merita ſua communicet. Et dicit quidem in illis operibus non conſtituendam vim meriti, ſed intelligit meritum condigni: præparationem vero intelligit, in eodem plane ſenſu, ſicut Scholaſtici de diſpoſitionibus & de merito congrui diſputant, ſicut ſupra hæc ſunt explicata.

Fides iuſtificans quid Papiſtis.

Et ipſe Andradius, vt eſt apertus, ſine diſſimulatione ſe declarat. Diſputans enim vtrum fidei vel charitati vel pœnitentiæ quæ ex fide oritur, primæ partes in hac præparatione deferendæ ſint, tali vtitur ſyllogiſmo: Ea ad quippiam efficiendum potiſſimum valent, quæ ad illud augendum plus virium habent. Cum igitur iuſtitiam augere nullæ res magis quam charitatis officia poſſint: colligitur ſane neceſſario, ea in animo ad iuſtitiam præparando, principem locum obtinere. Videt Lector, quod in concluſione dicere debuerat, (Ergo actiones charitatis, quæ iuſtificationem præcedunt, ad eam efficiendam potiſſimum valent,) illud vocat præparationem. Quid igitur intelligat, hinc manifeſtum eſt.

Hæc accuratius & prolixius aliquanto examinanda fuerunt, vt clare intelligi poſſit, ex quibus fontibus illa ſint hauſta, quid monſtri alant, & quo tendant, quæ in Concilio Tridentino de iuſtificatione decreta ſunt. Simpliciter enim nihil aliud ſunt, quam repetitiones & confirmationes illarum opinionum, quas Scholaſtici ſcriptores ex Philoſophia & Theologia male & infeliciter dilutas in Eccleſiam inuexerunt: niſi quod mutatis aliquantulum terminis ſcholaſticorum quæſita ſunt vocabula quædam ex Scriptura, quæ ad præſumptas illas, ex Philoſophia opiniones, intorquerentur, ne fraus ſtatim appareret. In diſputatione enim de præparatione ad iuſtificationem ex profeſſo, ſicut oſtendimus, repetunt & confirmant opiniones de merito congrui: In capitulo de iuſtificatione ſtabiliunt Scholaſticorum diſputationes, de gratia gratum faciente, hoc eſt de qualitate ſeu habitu charitatis, qua fingunt hominem Deo acceptum reddi & dignum vita æterna. Vbi vero de incremento acceptæ iuſtificationis loquuntur, nihil aliud agunt, quam vt meritum condigni reſtituant, hoc eſt, Vt renati ſuis operibus de condigno ſibi mereantur vitam æternam. Atque ita tota lerna & colluuies Theologiæ Scholaſticæ mutatis tantum vocabulis Eccleſiæ per Concilium rurſus obtruditur. Quam inſidioſo autem artificio meritum congrui ſub diſputatione, de præparatione ad iuſtificationem occultarint, aliquanto pluribus oſtendendum fuit. Verum enim eſt, ordiendum eſſe à notitia & aſſenſu verbi Dei. Verum eſt, oportere præcedere aliquam contritionem. Verum etiam eſt, quod Ambroſius dicit: Neminem recte poſſe pœnitentiam agere, niſi qui ſperauerit indulgentiam: verum etiam fidem non eſſe mortuam vel ocioſam, ſed efficacem per charitatem, nullum eſt dubium. Quid igitur, inquis, vitij habet Decretum illud? Reſpondeo: fidem intelligi volunt. 1. Hiſtoricam notitiam & nudum aſſenſum, ita vt negent eſſe fiduciam diuinæ miſericordiæ peccata remittentis propter Chriſtum. 2. Fingunt gratiam diuinam tãtum mouere & excitare liberum arbitrium, quod deinde ex naturalibus ſuis viribus poſſit illa præparatoria inchoare & præſtare. 3. In illis præparationibus conſtituunt aliquod meritum & aliquam dignitatem, cuius intuitu iuſtificemur. Fidem enim dicunt debere ſtatuere, quando homo facit quod in ſe eſt, tunc Deum neceſſitati ad infundendam gratiam. 4. Quod propirium eſt fidei apprehendere ſcilicet Chriſtum ad iuſtitiam & ſalutem, illud tribuunt noſtræ charitati. Et ordinem in Scriptura monſtratum ſimpliciter inuertunt. Fingunt enim dilectionem Dei in nobis debere præcedere recõciliationem cum Deo, cum impoſſibile

Tridentina decreta quid ſint velim.

fit

ſit inchoari veram dilectionem Dei, niſi prius audita & fide apprehenſa voce Euangelij de reconciliatione per miſericordiam Dei propter filium mediatorem. Hæc certe, vt de Scriptura iam non dicam, cum Auguſtino non conueniunt, qui hanc perpetuo regulam inculcat: Bona opera non præcedunt iuſtificandum, ſed ſequuntur iuſtificatum.

Hoc ſit ſimplex examen decreti Tridentini de præparatione ad iuſtitiam, & quo ſenſu intelligi velint, quando Paulus dicit impium fide iuſtificari. Refutationem vero & explicationem in ſequenti capite tractabimus. Quædam vero pertinent ad locum de pœnitentia.

QVID VERE ET PROPRIE SIT FIDES *iuſtificans, & quo ſenſu Scriptura velit intelligi, quando pronunciat impium fide iuſtificari.*

Omnino neceſſaria eſt vera & genuina explicatio, quid ſit fides iuſtificans, & quo ſenſu intelligendum ſit, quando Scriptura tradit hominem iuſtificari per fidem. Eſt enim fides inſtrumentum ſeu ὄργανον illud, per quod in voce Euangelij miſericordiam Dei remittentis peccata, & acceptantis nos propter filium mediatorem ad vitam æternam, quærimus, apprehendimus, recipimus, & nobis applicamus. Et hinc fit, quod diabolus tam hoſtiliter infenſus eſt doctrinæ de fide. Quia enim decretum Dei de redemptione generis humani non potuit impedire: omne igitur ſuum artificium eo confert vt organon applicationis vel eripiat, vel labefactet, vel deprauet. Nouit enim id quod Hebr. 4. ſcriptum eſt: Verbum Dei auditum non prodeſſe illis auditoribus, quorum fidei non eſt admixtum. Quia qui non crediderit, condemnabitur.

Fides eſt organum quo ſalus accipitur a Deo. Diabolus eſt infeſtus doctrinæ de fide.

Breuitatis autem & ordinis gratia in quæſtiones aliquot explicationem diſtribuam. Et prima quæſtio erit de obiecto, circa quod fides iuſtificans proprie & principaliter verſatur. Habet enim fides, in Scriptura ſiue in verbo Dei, ſuum proprium, peculiare & certum obiectum, quod ita reſpicit & intuetur, vt in eo quærat, apprehendat, accipiat, & ſibi applicet illud, cuius reſpectu, merito & dignitate, credens coram Deo iuſtificetur, hoc eſt, accipiat remiſſionem peccatorum, reconcilietur Deo, accipiat adoptionem & acceptetur ad vitam æternam. Sicut enim fides eſt organon, quo nos apprehendimus & accipimus gratuitam miſericordiam Dei remittentis peccata, adoptantis nos & acceptantis ad vitam æternam: ita Deus certum conſtituit organon ſeu inſtrumentum, per quod offert, diſtribuit, communicat, & applicat credentibus reconciliationem, remiſſionem peccatorum, & vitam æternam. Et ſicut meritum Chriſti non poteſt apprehendi ad iuſtitiam & ſalutem, niſi per organon fidei diuinitus ad hoc ordinatum: ita ſi fides alibi, quam in ſuo proprio & principali obiecto, quærat iuſtificationem, non inuenit, nec accipit illam. Vtrumque igitur ex firmis & perſpicuis Scripturæ teſtimoniis certo conſtituendum eſt: non enim ſine periculo & pernicie ſalutis & iuſtitiæ in altero horum erratur: & ideo hæc fundamenta ſubruit diabolus, quando doctrinam iuſtificationis conatur labefactare & euertere. Ne autem explicatio illa ſophiſticis confuſionibus turbetur, per diuiſionem ſeiungenda ſunt illa quæ à ratione fidei iuſtificantis diuerſa ſunt.

Obiectum fidei.

Diaboli artificium.

Eſt enim fides miraculorum, 1. Cor. 12. ſed multi tale audient in illa die: Non noui vos, diſcedite à me. Eſt fides mortua, Iacobi ſecundo. hypocritica ſeu ficta, 1. Timoth. 1. Et mortuam fidem non iuſtificare extra controuerſiam eſt: & eſt hiſtorica tantum notitia, externa tantum profeſſio fidei, Epicurea perſuaſio de impunitate omnium ſcelerum, &c. Hæc igitur à fide iuſtificante, quæ vera & viua eſt, ſeiungenda ſunt. Pontificij enim confuſione illorum veram explicationem turbant, obſcurant & deprauant. Eſt autem fides quædam generalis, quæ complectitur in genere hiſtoricam notitiam eorum, quæ in ſcriptura à Deo propoſita ſunt: & generalem aſſenſionem, qua ſtatuimus ea, quæ in verbo Dei nobis reuelata ſunt, vera eſſe, non propter argumenta rationis: ſed quia certi ſumus à Deo, qui verax & omnipotens eſt, illa tradita & propoſita eſſe. Et hęc quidem generalis fides, quia etiam in impiis eſſe poteſt, per ſe non iuſtificat: Fides tamen iuſtificans, generalem illam fidem præſupponit & includit. Quando enim generale illud fundamentum, ſtatuens vera & certa eſſe, quæcunque diuinitus in verbo Dei patefacta ſunt, non adfuerit, vel vacillauerit, nec concipi poteſt, nec in lucta retineri fiducia promiſſionis diuinæ miſericordię remittentis peccata propter Chriſtum.

Articulus etiam redemptionis, iuſtificationis ſeu reconciliationis, non poteſt rectè intelligi, niſi præcedente notitia reliquarum partium verbi Dei. Quando igitur dicimus proprium & principale obiectum fidei iuſtificantis eſſe promiſſionem gratuitæ miſericordiæ Dei propter Chriſtum mediatorem, non ſubtrahimus fidem reliquis articulis ſeu partibus verbi Dei: Sed ſicut ſumma, finis & ſcopus totius Scripturæ eſt Chriſtus mediator, Lucæ 24. Ioan. 5. Romano. 10. Hebr. 10. Ita fides, quando vniuerſo verbo Dei aſſentitur, reſpicit ad ſcopum & finem Scripturæ, Chriſtum ſcilicet in officio mediatoris, ſicut Auguſtinus fidem Chriſtianam à fide dæmonum diſcernit per vltimos articulos: Credo remiſſionem peccatorum, corporis reſurrectionem & vitam æternam.

Propter hanc cauſam, & in hanc ſententiam noſtri in definitione fidei iuſtificantis addunt hãc particulam. Fides eſt aſſentiri vniuerſo verbo Dei nobis propoſito, & in hoc promiſſioni gratuitæ reconciliationis donatæ propter Chriſtum mediatorem. Neque enim probamus Apellis Marcionitæ opinionem, qui apud Euſebium diſputat, non nocere ſi quis reliquis partibus verbi diuini, quæ ad fundamentum pertinent, vel prorſus non credat, vel praue credat, modo in Chriſtum crucifixum credat.

Hoc igitur modo fides iuſtificans, præſupponit & includit fidem illam generalem. Quæſtio autem eſt, quod ſit proprium & principale obiectum, quod fides iuſtificans in vniuerſo verbo Dei ita intuetur, vt in eo quærat, apprehendat, & accipiat reconciliationem cum Deo, remiſſionem peccatorum, adoptionem & vitam æternam. Et ex enumeratione principalium partium verbi Dei, explicatio huius quæſtionis non eſt obſcura.

Fidei iuſtificantis proprium obiectum.

Primo enim in hiſtoria de annis Mathuſalem, de ædificatione turris Babel, & ſimilibus hiſtoriis, fides directe, nec quærit nec inuenit remiſſionem peccatorum: imo nec hiſtoria τῆς ἑξημέρου creationis docet, quomodo à peccato, ita Dei, & à morte æterna liberemur. Et vbi illa non traduntur vel offeruntur, ibi fides non debet ea quærere, nec ſi quæſierit, poterit ea ibi inuenire.

Secundo, in illa parte verbi Dei, quæ arguit peccata, & comminatur pœnas temporales & æternas, fides non poteſt quærere & inuenire reconciliationem & remiſſionem peccatorum. Fides enim in verbo, non debet aliud quærere, nec poteſt aliud inuenire & accipere, quam quod verbum monſtrat, docet & offert. Quomodo igitur ibi quæreret & inueniret reconciliationem & remiſſionem peccatorum, vbi verbum iram & maledictionem Dei denunciat.

Promiſſiones legis quales.

Tertio, quia illa pars verbi diuini, quæ præcipit obedientiam, & præſcribit opera, habet promiſſiones iuſtitiæ, benedictionis & vitæ, Romanorum 2. Deut. 30. Luc. 10. Videtur in illo obiecto fidem debere quærere iuſtificationem: proponit enim promiſſiones vitæ. Sed Paulus hanc quæſtionem ex profeſſo explicat. Dicit enim legem promittere vitam non credentibus, ſed facientibus, Romanorum 4. & 10. Gal. 3. Ita vt peccator ſentiens peccata ſua, & iram Dei, non poſſit in legalibus promiſſionibus humili & ſupplice fide, inuenire remiſſionem peccatorum, reconciliationem, & vitam æternam, Illæ enim promiſſiones non gratis ex gratia ſeu miſericordia credentibus talia offerunt: ſed exigunt, vt afferamus opera ſatisfacientia legi. Qui fecerit hæc viuet in eis, Romanorum 10. Galat. 3. Et Romanorum 4. Operanti merces imputatur, non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Fides autem ſecundum gratiam, ſine operibus, quærit & accipit promiſſionem hæreditatis, ideo Galat. 3. Paulus dicit, Lex non eſt ex fide, ſed qui fecerit ea viuet in eis. Et quia promiſſionibus legis annexa eſt conditio perfectæ impletionis: ideo fides, nec poteſt nec debet ſtatuere, quod propter opera noſtra, quæ propter carnem imperfecta ſunt in promiſſionibus legis inuenire poſſimus iuſtitiam, benedictionem & vitam: quia maledictus qui non in omnibus permanſerit. Et qui in vno offenderit, reus eſt omnium. Sine lege igitur reuelata eſt iuſtitia Dei, per fidem Jeſu Chriſti, ſuper omnes qui credunt, Romanorum 3. Item excluſa eſt gloriatio, non per legem factorum, ſed per legem fidei. Et Romanorum 4. Si ex lege hæreditas, exinanita eſt fides & abolita promiſſio. Supra autem in loco iuſtificationis oſtendimus, Paulum, quando de operibus legis diſputat, non tantum de operibus liberi arbitrij loqui: ſed de operibus Abrahæ & Dauidis, hoc eſt, renatorum. Verum igitur & proprium obiectum fidei iuſtificantis, in quo quærere debeat reconciliationem & remiſſionem peccatorum, non eſt doctrina de bonis operibus & de remuneratione bonorum operum. Paulus enim iuſtis diſputationibus hoc negat in Epiſtola ad Romanos & Galatas.

Obiectum fidei iuſtificantis proprium.

Firma autem & perſpicua ſunt Scripturæ teſtimonia, quæ docent & affirmant promiſſionem, quæ eſt Euangelij propria de gratuita miſericordia Dei propter filium mediatorem remittentis peccata, adoptantis & acceptantis credentes ad vitam æternam, eſſe verum, proprium & principale obiectum fidei iuſtificantis, in quo quærat, apprehendat & accipiat iuſtificationem, hoc eſt, reconciliationem cum Deo. & remiſſionem peccatorum, Romanorum 3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quę eſt in Chriſto Jeſu, quem propoſuit Deus propitiatorium per fidem in ſanguine ipſius. Romanorum 4. Non operanti, credenti autem in eum qui iuſtificat impium, imputatur fides eius ad iuſtitiam, ſicut & Dauid inquit: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, &c. Item: Ideo non ex lege, ſed ex fide & ſecundum gratiam, vt firma ſit promiſſio. Item ſcriptum eſt propter nos, quibus imputabitur ad iuſtitiam, credentibus in eum, qui ſuſcitauit Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum à mortuis, qui traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtitiam noſtram. Romanorum 10. ex profeſſo deſcribens fidei iuſtitiam, obiectum eius conſtituit mortem & reſurrectionem Chriſti, quod verbo vocat, Euangelium euangeliſans pacem. Actor. 10. Chriſto, qui mortuus & reſuſcitatus eſt, omnes Prophetæ teſtimonium perhibent remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Johan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret. Item: ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Sed non eſt opus omnia loca adſcribere. Hæc enim quæ annotauimus oſtendunt, pertinere huc omnes Scripturæ ſententias.

Scripturæ loca ad obiectum fidei iuſtificantis pertinentia.

Primo, Quæ loquuntur de gratuita miſericordia, dilectione, gratia, benignitate, beneplacito, &c. Dei patris mittentis filium, eligentis, vocantis, reconciliantis, adoptantis, acceptantis ad vitam æternam credentes, &c.

Secundo, Quæ ſententiæ loquuntur de officio mediatoris, in incarnatione, cruce, paſſione, reſurrectione, aſcenſione, ſeſſione ad dextram.

Tertio, Quod Spiritus ſanctus illa beneficia proponat, offerat, diſtribuat, applicet, obſignet fide per verbum Euangelij, & per Sacramenta à filio Dei ad hoc inſtituta. Quarto, Pertinent huc etiam plurimæ Scripturæ ſententiæ, quod ex miſericordia Dei propter Chriſtum mediatorem, fide accipiamus & habeamus gratuitam reconciliationem, remiſſionem peccatorum, imputationem iuſtitiæ, acceptationem coram Deo ad vitam æternam, adoptionem, liberationem à lege peccati & mortis, liberationem ab execratione legis, propitiationem pro peccatis, pacem, gaudium, ſpem gloriæ Dei, hæreditatem ſalutis & vitæ æternæ, &c.

Hæc de vero, proprio & principali obiecto fidei iuſtificantis, in quo iuſtificationem quærere debeat & accipere poſſit: firma & perſpicua habent in Scriptura teſtimonia.

Et valde multum intereſt ad conſeruationem puritatis doctrinæ de iuſtificatione, tenere verum & proprium illud obiectum fidei iuſtificantis. Obſeruet autem Lector, quod Tridentini Patres, cum de cauſa inſtrumentali diſputant, per quam Deus proponat, offerat, diſtribuat, communicet & applicet credentibus beneficia iuſtificationis, nominant tantum Sacramentum Baptiſmi, nulla facta mentione verbi ſeu promiſſionis, quæ Euangelij propria eſt, cum Scriptura, verbum & Sacramenta in hoc officio coniungat. Pronunciat enim Euangelium eſſe miniſterium Spiritus & vitæ, 2. Corin. 3. Eſt enim potentia Dei ad ſalutem omni credenti, Romanorum 1. & 2. Cor. 5. Paulus dicit quod Deus qui mundum ſibi reconciliat non imputans peccata ipſorum, dederit Apoſtolis miniſterium reconciliationis. Item quod verbum reconciliationis in ipſis poſuerit, & Sacramenta nihil aliud ſunt, quam ſicut Auguſtinus eleganter dixit, viſibile verbum. Neque enim Baptiſmus eſt ſeparatum aliquod opus operatum, præter & extra promiſſionem Euangelij, ſed eſt ſigillum iuſtitiæ fidei. Et Epheſ. 5. Paulus coniungit Baptiſmum & verbum. Dicit enim: Mundans Eccleſiam lauacro aquæ in verbo. Neque etiam ſemel tantum in hac vita, quando ſcilicet baptiſamur, Deus nobis

bis offert, communicat & applicat beneficium iuſtificationis. Non igitur caret artificio Romanenſi, quod ſolum Sacramentum Baptiſmi, non facta mentione verbi aut promiſſionis Euangelij, cauſam inſtrumentalem conſtituunt iuſtificationis: ſed in loco de Sacramentis plenior forſan erit de his dicendi occaſio.

...neficium ... ſemper ...at.

In 6 cap. obſeruet Lector, quod ipſa vis veritatis extorqueat ipſi hæc verba, quod dicunt, Fidem credere vera eſſe, quæ diuinitus reuelata & promiſſa ſunt, atque illud in primis, à Deo iuſtificari impium per gratiam eius. Sed cum hæc verba ſonent rem ipſam interim non obſcure deprauant. Fingunt .n. fidē debere ſtatuere, quando habemus gratiā hoc eſt habitum charitatis, quod propter illam ſimus Deo accepti & digni vita æterna. Atque illa fidei iuſtificanti, verbis quidem concedunt, re ipſa vero ſuffurantur & eripiūt verum & proprium eius obiectum, quod ſcilicet in gratuita miſericordia Dei peccata remittentis propter Chriſtum mediatorem quærere debeat iuſtificationem. Et obiectum illud transferunt in dignitatem qualitatum hærentium in nobis. Manifeſtum igitur eſt quam ſit vtile & neceſſarium, ex firmis & perſpicuis Scripturæ teſtimoniis conſtituere & confirmare, quod ſit verum, proprium & principale obiectum fidei iuſtificantis. Variis enim ſophiſmatis inſidiæ ſtruuntur veritati in hac diſputatione.

...ap. ſtarum ...onfeſſio d... de.

Res autem ex Scripturæ teſtimoniis ſicut oſtendimus plana eſt niſi quod illa obiectio, non admonitum turbare poſſet, quod Heb. 11. per totum caput deſcribuntur varia obiecta fidei. Vt articulus creationis, diluuium, occultatio Moſis, tranſitus maris rubri, caſus murorum Iericho., calamitates ſanctorum, prælia Iudicum, Regum, Iuda, &c. Et in Euangelica hiſtoria, vbi fides multum commendatur, plerunque deſcribuntur obiecta externa.

Hac obiectione Pontificij vtuntur, vt contra manifeſta Scripturę teſtimonia aliqua ſpecie diſputare poſſint. Promiſſionem gratuitæ miſericordiæ propter Chriſtum mediatorem non eſſe proprium & principale obiectum fidei iuſtificantis. Illud vero ideo diſputant, vt probent fidem, vim & virtutem iuſtificandi non habere ex ſuo obiecto, quod apprehendit, ſed eam à charitate mutuari. Neque enim fides ideo iuſtificat, quia intellectu apprehendit caſum murorum Iericho: aliam igitur præſtantiorem virtutem, charitatem ſcilicet, docent adiungendam eſſe fidei, cuius dignitate formetur: & ita iuſtificet. Sed ſimplex & vera eſt huius obiectionis explicatio. Non negamus, varia eſſe fidei obiecta, imo fidem in genere verſari circa omnia illa, quæ diuinitus in verbo Dei reuelata ſunt. Sed iam eſt quæſtio, quodnam illud ſit obiectum, in quod fides iuſtificans proprie & principaliter intuetur, quando vult quærere, inuenire, apprehendere & accipere remiſſionem peccatorum, reconciliationem, adoptionem, &c. Fide tranſierunt mare rubrum, Heb. 11. Sed non omnibus illis beneplacitum fuit Domino, 1. Cor. 10. Ita in decem leproſis fides apprehendit obiectum externæ ſanationi, ſed vni tantum Chriſtus dicit, Fides tua te ſaluum fecit.

Aliter igitur Scriptura loquitur de obiecto fidei in genere: aliter vero conſtituit illud obiectum, cuius reſpectu & apprehenſione, fides coram Deo iuſtificat ad vitam æternam, ſicut ſupra oſtendimus. Alia deinde eſt quæſtio exercitiis fidei in cruce, in obedientia, in petitione, & exſpectatione rerum corporalium & ſpiritualium, poſtquam perſona iam fide reconciliata eſt.

Et de hac quæſtione diſputat Epiſtola ad Hebręos, quomodo ſcilicet fides poſt acceptam iuſtificationem, per patientiam ſe exerceat, ſicut ſtatus totius ſequentis diſputationis ponitur in fine capit. 10. Et in illis exercitiis, quando fides verſatur circa alia externa obiecta, vt firma & ſtabilis ſit expectatio, patientia, & obedientia, oportet tanquam fundamentum præſupponi & prælucere proprium & principale illud obiectum, gratuitæ ſcilicet miſericordiæ Dei, promiſſæ propter Chriſtum mediatorem. In cruce enim & inter ſcandala, quando præſtanda eſt patientia, obedientia & expectatio auxilij diuini circa alia obiecta, conſcientia in primis, & ante omnia angitur de hac quæſtione: An Deus mihi ſit placatus, reconcilians, & propitius. Et niſi fides iuſtificans ex proprio & principali ſuo obiecto, prius de hac quæſtione ſtatuat, non poteſt eſſe verum, firmum, & ſtabile exercitium fidei circa alia obiecta. Quotquot enim ſunt promiſſiones Dei, ſunt ναὶ καὶ ἀμὴν in Chriſto Ieſu ad gloriam Deo per nos, 2. Cor. 1. Hoc eſt, promiſſiones de reliquis obiectis, tunc demum nobis ſunt ratæ, ita vt earum impletionem certa fiducia expectare poſſimus, quando fide in Chriſtum, cum Deo reconciliati ſumus. Et ita ſunt nobis ratæ, ſi earum impletio ad Dei gloriam, per nos illuſtrandam facit. Particula enim ναὶ ſignificat aſſeuerationem certitudinis promiſſionum, ἀμὴν refertur ad expectationem ex certa fiducia eorum quæ promiſſa ſunt.

Locus Hebr. 11.

Firmum igitur & fixum manet proprium & principale obiectum fidei iuſtificantis, cuius reſpectu & apprehenſione iuſtificat, eſſe gratuitam promiſſionem miſericordiæ Dei remittentis peccata, adoptantis & acceptantis credentes ad vitam æternam, propter Chriſtum mediatorem.

Et hæc eſt prima quæſtio, de obiectio fidei iuſtificantis.

Altera quæſtio eſt, quomodo & qua ratione fides iuſtificans circa illud ſuum obiectum verſetur vt iuſtificet, ſcilicet non frigida cogitatione, non generali & ſuperficiali aſſenſione: ſed ita vt agnoſcat, intueatur, expetat, quærat, apprehendat, accipiat, complectatur, & ſingulis credentibus applicet in promiſſione Chriſtum cum omnibus ſuis meritis, & in Chriſto miſericordiam Dei remittentis peccata. Omnino enim accipere oportet Chriſtum & promiſſionem gratuitę miſericordię propter Chriſtum illos, qui volunt iuſtificari: qui enim non accipiunt, non iuſtificantur, iuxta dictum Iohan. 1. Sui eum non receperunt: quotquot autem acceperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.

Duobus vocabulis vtitur παραλαβεῖν & λαβεῖν. Et notum eſt, quod in communi lingua Græca verbum παραλαμβάνειν, Demoſthene explicante ſignificet id quod ab alio offertur & traditur ad ſe recipere. Hāc vero proprietatem & hoc officium, in promiſſione ſcilicet Euangellij apprehendere & accipere Chriſtum, & in Chriſto miſericordiam Dei ad iuſtitiam & ſalutem, Scriptura non operibus, non charitati, non aliis virtutibus, ſed ſoli fidei tribuit.

Iohan. 1. Cum dixiſſet, Quotquot receperūt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri: mox addit explicationem, qui ſint qui Chriſtum recipiant, & quomodo accipiatur. Qui ſcilicet credunt in nomen eius. Et mox ſubiungit: Ex plenitudine eius omnes accepimus gratiam pro gratia.

Digitized by Google

Iohan.17. Verba tua dedi eis, & ipſi acceperunt & agnouerunt, & crediderunt.

Roman.9. Gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam, apprehenderunt iuſtitiam. Iuſtitiam inquam quæ ex fide, Iſraël vero ſectans legem iuſtitiæ, ad legem iuſtitiæ non peruenit. Quare hoc? quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus. Vtrumque diſerte ponit, Non operibus, ſed fide apprehendi iuſtitiam Euangelij in Chriſto. Et quid vocabulo Fidei intelligat, mox ſequitur. Omnis qui credit in illum, qui poſitus eſt in Zion lapis angularis, non confundetur.

Rom.5. Propoſitionem, Fide iuſtificati pacem habemus, ita explicat: Accepimus reconciliationem. Item, Accipientes abundantiam gratiæ & donationis iuſtitiæ, regnabunt in vita per Chriſtum.

Gala.3. Vt benedictio Abrahæ contingeret gentibus in Chriſto, vt promiſſionem Spiritus accipiamus per fidem. Item: Scriptura concluſit omnia ſub peccatum, vt promiſſio ex fide Chriſti detur credentibus.

Coloſſ.2. Accepiſtis Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, radicati & ſuperædificati in ipſo, & confirmati in fide. Et in hiſtoria Euangelica multis exemplis oſtenditur, fidei proprium eſſe, vt ſit organon accipiens beneficia Chriſti: vt Matth.9. cæcis clamantibus, Miſerere noſtri Fili Dauid, Ieſus dicit: Creditis me hoc poſſe facere? Et cum reſpondiſſent, Credimus: tunc tangens oculos illorum, dicit: Iuxta fidem veſtram fiat vobis, ita Matth. 15. & Marc.6. In patria Nazareth non potuit vllam virtutem edere, propter incredulitatem illorum, & Marci 9. cum pater Lunatici clamaret, Si quid potes, ſubueni nobis miſertus noſtri. Reſpondet Chriſtus, Illud, ſi potes credere, omnia poſſibilia ſunt credenti.

Ita Iohan.6. Niſi credideritis, non habebitis vitam in vobis. Iohan.3. Exaltari oportet Filium hominis, vt omnis qui credit in ipſum non pereat, ſed habeat vitam æternam. Acto.10. dicit Petrus: Huic omnes Prophetæ teſtimonium perhibent remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Rom.3. Paulus dicit: Iuſtitia Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes, & ſuper omnes qui credunt in eum. Item: Vnus eſt Deus, qui iuſtificat circumciſionem ex fide, & præputium per fidem. Ro.10. Chriſtus eſt finis legis, ad iuſtitiam omni credenti. Nec vero opus eſt plura teſtimonia coaceruata: natura enim gratuitæ promiſſionis Euangelij, requirit vt fide accipiatur, id quod etiam Gropperus in Colonienſi inſtitutione fateri cogitur. Illa igitur potiſſimum teſtimonia nunc annotare volui, quæ expreſſe fidei hoc tribuunt, quod accipiat Chriſtum, gratiam, iuſtitiam, reconciliationem, remiſſionem peccatorum.

Tertia quæſtio eſt: Quomodo, & qua ratione fides in promiſſione accipiat Chriſtum, miſericordiam Dei, reconciliationem, remiſſionem peccatorum, &c. Andradius meus, concilij ſententiam explicans dicit, hoc ita fieri, quia fides incitet & inflammet animum ad actiones charitatis, quibus animus ita præparetur & diſponatur, vt non ſit indignus cui donetur Chriſtus cum ſuis meritis, miſericordia Dei, reconciliatio, adoptio, & vita æterna. Ideo contendit Chriſtum perfecte apprehendi non ſola fide, ſed ſimul etiam operibus ſeu actionibus ſpei & charitatis. Et ſpem ideo adiungunt, quia illam volunt partim noſtris meritis, partim miſericordia Dei niti. Sed hæc ſupra de Præparatione ad iuſtificationem pluribus ſunt explicata quæ nunc repeto, vt conſideretur, quam neceſſariæ ſint veræ declarationes.

Scriptura vero tradit quidem, fidem parere bona opera, ſed quando loquitur de acceptione iuſtificationis, hoc eſt, reconciliationis, non tantum nominat fidem, ſed ex antitheſi addit, Non ex operibus, non ſecundum opera. Et quidem Rom.10. affirmat Iſraëlem, licet ſectabatur legem iuſtitiæ, non perueniſſe ad veram iuſtitiam coram Deo, propter hanc ipſam cauſam: quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus. Et Rom.4. de Abrahamo, quando multis virtutibus à Spiritu ſancto iam erat ornatus, loquens dicit, Non operanti, credenti autem in eum, qui iuſtificat impium, fides eius imputatur ad iuſtitiam, certe Abraham tunc ſimul & credebat & operabatur, fides vero imputatur ad iuſtitiam, non operanti, ſed credenti. Idem etiam Dauidis teſtimonio probat, quod renatis, qui habent bona opera, iuſtitia fidei tamen imputetur ſine operibus, Rom. 4. Quando igitur fides etiam renatorum agit coram Deo, de reconciliatione, adoptione & acceptatione ad vitam æternam, non affert & proponit Deo opera, dignitatem & merita, vt propter illa, perſona digna iudicetur, quæ à Deo adoptetur & acceptetur ad vitam æternam.

Paulus enim 1.Cor.4. inquit: Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non ſum iuſtificatus. Dauid precatur, Ne intres in iudicium etiam cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Et Daniel inquit: Non in iuſtitiis noſtris proſternimus preces noſtras. Falſum igitur eſt organon, quo Chriſti meritum ad iuſtitiam accipitur eſſe ſimul & fidem & opera: ita quod fides primum efficiat opera, deinde ad Deum afferat & ipſi proponat bona illa noſtra opera, vt propter ea reconciliemur, adoptemur & acceptemur ad vitam æternam.

Nam & renati agnoſcunt in carne ſua, non habitare bonum, ſed peccatum, opera ſua propter adhærentem carnem, vtpote languida, imperfecta & immunda, non eſſe talia quibus coram Dei iudicio ita poſſint conſiſtere, vt propter illa perſona iuſtificetur, hoc eſt, reconcilietur Deo, adoptetur & acceptetur ad vitam æternam. Fides igitur circumſpicit & quærit, vt apprehendat obtineat, & ad Deum afferat aliam iuſtitiam perfectiorem & præſtantiorem, qua conſiſtere poſſit coram iudicio Dei ad ſalutem, & vitam æternam. Illa autem iuſtitia eſt Chriſtus mediator fide apprehenſus. Chriſtus enim eſt impletio legis ad iuſtitiam omni credenti. Rom. 10. In tentatione ſiquidem & lucta, quando mens vero obruitur pauore & metu iræ Dei: In illa certe conſternatione fides non ita ſtatuit: iam habeo charitatem, virtutes & merita, & propter illam dignitatē Deus me recipiet: Sed fides monſtrat & intuetur filium Dei, factum victimam pro nobis, ſedentem iam ad dextram patris, & interpellantem pro nobis: ad illum confugit, petit, credit & ſtatuit propter hunc Pontificem nobis ignoſci & donari reconciliationem, non propter noſtras virtutes & noſtram dignitatem. Et ita fides peccato noſtro & damnationi noſtræ opponit, non noſtra opera & noſtram dignitatem, ſed meritum Chriſti. Habet igitur fides vim & virtutem iuſtificandi, non inde aut ideo, vel quod pariat bona opera, vel quod tam excellens in nobis ſit virtus, tam præſtans opus, aut tam digna actio noſtra, ſed correlatiue intelligitur propoſitio: Chriſtus enim mediator in illo ſuo officio, eſt iuſtitia noſtra.

Ierem.

Digitized by Google

Ierem.23.Rom.5.10.1.Cor.1.&c.& propter illum miſericordia Dei recipit nos, remittit peccata, adoptat, & acceptat ad vitam æternam: Chriſtum verò, eius meritum, miſericordiam Dei, reconciliationem, &c. fide oportet apprehendi. Et quia fides facit nos illorum beneficiorum Dei participes: eſtque velut manus noſtra, qua nobis applicamus & ad nos recipimus, complectimur & poſſidemus ea, quæ in gratuita promiſſione Euangelij offeruntur: propter hoc officium applicationis, fidei tribuuntur, quæ ſunt meriti Chriſti, & miſericordiæ diuinæ: qui enim non habent fidem, illi non fiunt participes beneficiorum Chriſti. Paulina igitur antitheſis inter fidem & opera oſtendet, fidem iuſtificare non hoc modo & hac ratione, quòd per opera faciat hominem dignum, cui donentur beneficia Chriſti. Sed humilitas agnoſcit, & fatetur naturam eſſe immundam, & perſonam non dignam his tantis beneficiis: ex gratuita igitur miſericordia Dei propter Chriſtum Mediatorem, fides quærit & petit illa.

Et quia in promiſſione per verbum & Sacramenta, Spiritus ſanctus in miniſterio monſtrat, proponit, offert, diſtribuit, communicat & donat illa merita, & beneficia Chriſti: ideo fides non dubitat ſe apprehenſione promiſſionis, illa verè accipere & poſſidere. Quibus verò motibus fides apprehendat & accipiat promiſſionem Euangelij, in veris fidei iuſtificātis exercitiis intelligitur. Ibi enim animaduertuntur tales motus & gradus, ſicut in Scriptura deſcribuntur.

Primò, Notitia ſeu ſcientia, cogitatio & meditatio promiſſionis Dei, de beneficiis Chriſti mediatoris, de miſericordia Dei, de gratuita reconciliatione, &c. Lucæ 1. Eſaiæ 53. Coloſ.2.&c.

Secundò, Huic notitiæ oportet coniunctam eſſe aſſenſionem, non quidem generalem tantùm, ſed qua firma perſuaſione, quiſque credens ſtatuat vniuerſalem promiſſionem priuatim ad ſe quoque pertinere, ſe quoque includi & comprehendi in vniuerſali illa promiſſione. Roma.4. Scriptum eſt non propter Abraham tantùm, ſed & propter nos, quibus imputabitur credentibus.

Tertiò, Ex illa notitia & aſſenſione cor ſeu voluntas per operationem Spiritus ſancti, concipit deſiderium, vt quia ſeriò ſentit, ſe oneratum peccatis & ira Dei, expetat, velit, quærat, petat ſibi donari & communicari beneficium iuſtificationis, quod in promiſſione Euangelij proponitur, & illud fide apprehendit, vt ad ſe recipiat.

Quartò, Quando hoc modo à ſententia damnationis, quæ per legem propter peccata nobis denunciatur, fides confugit ad thronum gratiæ, & ad propitiatorium, quod pater cœleſtis propoſuit in ſanguine Chriſti, accedit fiducia. Epheſ.3. quæ ex promiſſione ſtatuit, Deum tunc ſibi donare, communicare, & applicare beneficia promiſſionis: & ſe hoc modo verè accipere ea, quæ gratuita Euangelij promiſſio offert, ad iuſtitiam, ſalutem & vitam æternã. Ex hac fiducia ſequitur παρρησία quę habet acceſſum ad Deum. Epheſ 3. pax conſcientiæ. Rom.5. Gaudium ſpiritus. Rom 14. vt cor acquieſcat in promiſſione miſericordiæ, etiam in cruce, in tentatione, in ipſa denique morte, retinens ſpem Gloriæ Dei. Rom.5. Hæc in multis Scripturæ teſtimoniis & exẽplis copioſè deſcribuntur, quæ ſigillatim adſcribere ſtudium breuitatis prohibet. Volui autem per ἀνάλυσιν aliquantò craſſiorem, ſimplicem tamen & veram, gradus fidei iuſtificantis delineare: ita enim in ſeriis exercitiis, & in lucta, rectiſſimè intelligi poteſt doctrina de fide iuſtificante.

Nec vtilem illam ſimplicitatem patiamur perturbari philoſophica Pigihij cauillatione, qui clamitat, fidem eſſe chimæram, ſi ſimul in mente, & voluntate collocetur. Quæ enim ſubiectis differunt, realiter differunt. Sed reſpondemus. Primò. Quòd Scriptura philoſophicas illas diſtinctiones non ſuperſtitioſè obſeruet, ſed ſimpliciter tribuat cordi notitias, fiduciam & affectus: ſicut etiam menti ſæpe ea quæ voluntatis ſunt, tribuit. Secundò, Quicquid ſit de ſubiectis, hoc certum eſt, motus mentis & voluntatis ſibi correſpondere: vt qualis eſt notitia & aſſenſio in mente, tales etiam motus plerunque in voluntate ſequantur & reſpondeant. Tertiò, Quæſtio illa iam dudum à Scholaſticis explicata eſt. Bonauentura enim quærit, quomodo conueniat ſpem eſſe certam exſpectationem: cùm certitudo pertineat ad mentem, exſpectatio ad voluntatem. Reſpondet autem de intellectu prāctico. Et addit, nullum eſſe inconueniens, vnum habitum ponere, & in ratione & voluntate.

Addenda autem eſt commonefactio, in ſingulis hiſce gradibus, virtutem Dei in infirmitate perfici. Fides enim nec ſemper, nec in omnibus eſt lux ardens, ſed ſæpe linum tantùm fumigans. Eſt enim fides magna, vt in Centurione, & in Cananæa: eſt modica, Matth.14 imbecillis, Rom.14. Et infirmitas fidei vel eſt in agnitione, Rom. 14. vel in fiducia, Matth 9. Iuſtificat autem fides, non propterea quòd ſit virtus tam firma & perfecta, ſed propter obiectum, quod ſcilicet apprehendit Chriſtum mediatorem. Quando igitur fides in obiecto non errat, ſed illud inter trepidationes fiducia quantumuis languida apprehendit, aut apprehendere conatur & expetit: eſt quidem modica & infirma fides, vera tamen eſt fides. Et Paulus dulciſſimas proponit conſolationes in tali fidei infirmitate, Philip.3. Apprehendo, imò magis apprehenſus ſum à Chriſto. Gal. 4. Cognouiſtis Deum, imò magis cogniti eſtis à Deo, modò oremus, Marci 9. Credo Domine, ſed tu adiuua incredulitatem meam. Ex ſenſu etiam conſolationis & gaudij ſpiritualis, non ſemper iudicari vel debet vel poteſt, an fides ſit vera. Senſus enim ille non præcedit, ſed ſequitur fidem: & ſæpe abſconditur, & obruitur cruce & tentationibus. Ex verbo igitur iudicandum eſt ex fide.

Et hæc eſt breuis, ſimplex & vera explicatio, quid ſit fides iuſtificans: & quo ſenſu Scriptura intelligi velit, quando tradit impium per fidem iuſtificari. Et ipſa antitheſis illuſtris eſt refutatio commentorum Tridentini Concilij.

Poſtremò pauca quædam dicenda ſunt de argumento illo, quod præcipuum eſt in decretis Concilij: beneficia ſcilicet Chriſti, ita ſibi cohærere, vt quando homo per remiſſionem peccatorum reconciliatur, ſimul etiam per Spiritum ſanctum inchoatur ſanctificatio & renouatio. Vnde volunt conſequens eſſe fidem ad iuſtificationem in Chriſto, apprehendere non ſolam reconciliationem, ſed ſimul etiam renouationem. Et clamitant, nos qui iuſtificationem conſtituimus in ſola gratuita imputatione iuſtitiæ Chriſti, tollere & negare alterum beneficium Chriſti, ſanctificationem ſcilicet & renouationem. Item cap. ſeptimo, Homo cum remiſſione peccatorum, ſimul accipit etiam ſpem & charitatem. Ergo non ſola fides, ſed fides, ſpes & charitas

ſimul iuſtificant. Et ſpem ideo in applicatione iuſtificationis adiungunt: dicunt enim, ſine noſtris meritis ſperare, non eſſe ſpem, ſed præſumptionem. Et Can. 11. dicunt: nos ſola fide excludere charitatem, quæ renatis inhæreat. Hoc eſt vnicum & potiſſimum argumentum Concilij Tridentini, contra ſolam fidem, ſola imputatione iuſtitię Chriſti iuſtificantem. Sed plana eſt reſponſio. Luculentam nobis iniuriam faciunt, quaſi in iuſtificatis tollamus & negemus ſanctificationem ſeu renouationem. Planè enim & clarè noſtri docent, quòd reconciliationem ſequatur renouatio, ita vt cum remiſſione peccatorum coniuncta ſit donatio Spiritus, qui inchoat renouationem. Qui igitur fide propter Chriſtum Mediatorem reconciliantur, in illis Spiritus ſanctus inchoat ſanctificationem ſeu renouationem. Sed cum Scriptura affirmamus, inchoatam nouitatem non eſſe illud propter quod accipiamus remiſſionem peccatorum, adoptemur & acceptemur ad vitam æternam. Ita enim nullo modo docemus, fidem iuſtificantem eſſe ſolitariam, hoc eſt, talem perſuaſionem, quę ſit ſine pœnitentia, & nulla omnino pariat bona opera. Sed fidem quæ ſine operibus ocioſa & mortua eſt, dicimus non eſſe veram & viuam illam fidem quæ per charitatem efficax eſt. Gal. 5. Conſideret autem Lector, qualis ſit conſequentia argumenti Tridentinorum. Fides viua non eſt ſolitaria, ſine charitate, ergo non ſola, ſed vna cum charitate iuſtificat. Ergonè quæ ſimul adſunt, quæ cohærent & coniuncta ſunt, vnum officium, & eandem omnia habebunt proprietatem? Simul ergo auribus & pedibus audiemus, oculis & manibus videbimus. Nulla ergo erit vel ſenſuum, vel potentiarum animæ diſtinctio: quia homo ſimul illa accipit, & habet. Sicut igitur hæc & ſimilia multa, etiam quando ſimul adſunt, rectè & neceſſariò diſtinguuntur: ita nos reconciliationem & renouationem, fidem & charitatem non ita diuellimus, vt alterum tollamus & negemus: ſed cuique ſuum locum, ſuum officium, & ſuam proprietatem tribuimus cum Scriptura: quæ ſolius fidei hoc proprium eſſe docet, apprehendere & accipere in promiſſione Euangelij, Chriſtum ad iuſtitiam coram Deo ad vitam æternam. Et illam iuſtitiam fides nō partitur inter Chriſtum & noſtram nouitatem ſeu charitatem, ſed in ſolidum eam tribuit merito Chriſti.

Vera igitur fides apprehendit Chriſtum: vera etiam fides non eſt ſine operibus, Iacobi 2. ſed per charitatem eſt efficax. Gal. 5. Quod autem fides iuſtificat & ſaluat, illam vim & virtutem non mutuatur, ſumit & habet inde, quia per charitatem efficax eſt, & bona opera parit: ſed quia Chriſtum apprehendit, qui eſt impletio legis ad iuſtitiam omni credenti, Rom. 10. & non eſt in alio ſalus, Acto. 4. Alia verò quæſtio eſt, qua nota & quo teſtimonio agnoſcatur & deprehendatur, an ſit vera & viua fides: ne falſa & mortua opinione fictæ fidei nos ſeducamus. In hac quæſtione cum Scriptura dicimus: Illa fides valet, quæ per charitatem eſt efficax. Gal. 5. Et fides ſine operibus eſt mortua. Iacobi 2. Et hoc ſenſu Apologia confeſſionis Auguſtanæ dicit, fidem quæ eſt ſine bonis operibus, non iuſtificare. Item: Si quis dilectionem abiecerit, etiamſi habuit magnam fidem, tamen non retineat eam. Nec enim fidem aut iuſtitiam retinent illi, qui ſecundum carnem ambulant.

Hæc quæ in libello contra Ieſuitas hoc ſenſu dixeram, Andradius ita deprauat, quaſi ſentiam bona opera ad iuſtificationem & ſalutem eſſe neceſſaria: & addit, Si ita ſentire & loqui cœperimus, ſperare fore, vt breui ad Romanam Eccleſiam redeamus, & id ipſum cum Pontificiis ſentiamus & dicamus. Et illud Lector hoc loco diligenter obſeruet, qualem ſpem, & quantum robur Pontificij collocent in propoſitione de neceſſitate operum ad iuſtificationem & ſalutem. Ad me verò quod attinet, reſpondeo: virulentam & ſycophanticam eſſe Andradij calumniam. Nunquam ſenſi, nunquam dixi hoc: ſed profiteor & conteſtor, me ſeriò improbare illas propoſitiones, quæ à quibuſdam in noſtris Eccleſiis ſparſæ quidem, ſed communibus ſuffragiis exploſæ & refutatæ ſunt: ſcilicet bona opera ad iuſtificationem & ſalutem, ita eſſe neceſſaria, vt impoſſibile ſit, quenquam ſine bonis operibus ſaluari. Hæc enim gloria debetur vni & ſoli Chriſto, qui fide apprehenditur & accipitur: ita vt beatitudo ſit eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam, ſine operibus, Rom. 4. Nec tamen ocioſæ vel mortuæ fidei tribuimus iuſtificationem: ſed dicimus fidem, ſi vera & viua eſt, non eſſe ocioſam, ſed efficacem per charitatem. Vitam autem quam fides affert credentibus non mutuatur, aut accipit à charitate ſed à Chriſto quem complectitur, qui eſt vita & ſalus noſtra. Contra Pontificiorum igitur calumnias, & contra Epicuræas perſuaſiones ex Scriptura, Apologia Auguſtanæ Confeſſionis proponit hanc notam veræ fidei, quod exiſtat in vera pœnitentia, & quod ſit efficax per charitatem. In quæſtione verò, Quomodo fides iuſtificet: dicimus fidem vnicum Mediatorem Chriſtum apprehendere, ad iuſtitiam & ſalutem, ſine noſtris operibus.

In hac enim quæſtione Paulus ſimpliciter proponit doctrinam iuſtificationis, ſed addit multas & varias particulas excluſiuas: ne quid quacunque ſpecie aſſuatur, ſed vt cauſa iuſtificationis noſtræ, ſoli gratuitæ miſericordię Dei remittentis peccata, meritum ſolius Chriſti mediatoris, obedientiæ applicatio, ſoli fidei vendicetur.

Sunt autem hæ fermè excluſiuæ particulæ apud Paul. 1. vocabulum gratiæ, cum æquipollentibus, Eph. 2. Gratia ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis. Rom. 11. Si ex gratia, iam non ex operibus: alioqui gratia, non eſſet gratia. Tit. 3. Non ex operibus, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. 2. Timoth. 1. Non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum, & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu, ante tempora ſecularia.

Pſalm. 70. Memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius. Vbi propter maiorem emphaſin, affixum geminatur iuſtitiæ tuæ, ſolius tuæ.

Secundò, Particula gratis cum Synonymis, Roman. 3. Gratis iuſtificamur, ipſius gratia.

Rom. 6. Stipendium peccati mors eſt: ſed χάρισμα Dei eſt vita æterna.

Epheſ. 2. Non ex vobis, δῶρον Dei eſt.

Galat. 3. Si ex lege hæreditas, iam non ex promiſſione, Abrahæ verò Deus per promiſſionem κεχάρισται, gratuitò donauit.

Tertiò, Nomen vnius Rom. 5. Gratia vnius hominis Ieſu Chriſti, in plures abundauit. Regnabunt in vita per vnum Ieſum Chriſtum: per vnius iuſtitiam in omnes: per vnius obedientiam iuſti conſtituentur multi. Heb. 10. Vna oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificatos.

Quartò, Rom. 3. Sine lege. Galat. 2. Non per legem. Gal. 3. Non ex lege.

Quintò,

Quinto, Opera. Rom. 4. Sine operibus. Tit. 3. Non ex operibus. 2. Tim. 1. Non ſecundum opera. Epheſ. 2. Non ex vobis. Philipp. 3. Non habens meam iuſtitiam. Rom. 11. Propriam iuſtitiam.

Sextò, Vocabulum imputationis. Rom. 4. Non operanti, ſed credenti fides imputatur ad iuſtitiam. Imputatur iuſtitia ſine operibus. Imputatur ſecundum gratiam, non ſecundum debitum.

Septimò, Remiſſio peccatorum. Rom. 4. Dauid pronunciat beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus: Beati quorũ remiſſæ ſunt iniquitates. 2. Cor. 5. Reconcilians ſibi mundum, non imputans ipſi peccata eorum.

Octauò, Vocabulum fidei. Rom. 3. Fide ſine operibus. Eph. 2. Per fidem non ex vobis, non ex operibus. Rom. 3. Excluſa eſt gloriatio non per legem operum, ſed per legem fidei. Act. 13. Ab omnibus à quibus non potuiſtis in lege iuſtificari, per hunc omnis qui credit iuſtificatur. Et Gal. 2. extat peculiaris excluſiua: Scientes quòd ex operibus legis non iuſtificatur homo, niſi per fidem. Particulam enim *εἰ μὴ* & *ἐὰν μὴ* excludere præcedentia membra, multa exempla Scripturæ oſtendunt. Vt Apocal. 9. Dictum eſt locuſtis, ne læderent fœnum, neque omne viride, neque omnem arborem, niſi homines qui non habent ſignum Dei in frontibus. Apoc. 21. Non intrabit in ipſum omne prophanum, niſi qui ſcripti ſunt in libro vitæ. Marc. 13. De die illa nemo nouit, nec angeli, nec filius, niſi pater. Iohan. cap. 15. Palmes non poteſt à ſeipſo fructum facere, niſi in vite manſerit. Ibi eſt *ἐὰν μὴ*. 4. Reg. 22. Græci interpretes particulam aduerſatiuam כי אם reddiderunt per *εἰ μὴ*, quod alibi plerunque reddunt per *ἀλλ' ἤ*. Et in eadem ſignificatione Exod. 4. vſurpant particulam *ἐὰν μὴ*. Senſus igitur Pauli Galat. 2. hic eſt: non iuſtificatur homo ex operibus legis, ſed per fidem Chriſti. Et mox excluſiuam explicat, inquiens: Nos in Chriſtum credidimus, vt iuſtificemur ex fide Chriſti, & non ex operibus legis.

Hæ fermè ſunt excluſiuæ, Paulo vſitatæ: quas in noſtris linguis non poſſumus breuius & commodius efferre, quam per particulam Sola. Illa enim omnes excluſiuas Pauli, vno quaſi complexu ſignificantiſſimè comprehendit, & auditoribus proponit. Et quia omnibus temporibus particula illa in articulo iuſtificationis in Eccleſia ſemper vſitata fuit, ſicut teſtimoniis ex omnium fermè Patrum ſcriptis oſtendi poteſt: recepta eſt in Eccleſiis noſtris, quando volumus omnes excluſiuas Pauli breuiter complecti, quòd dicimus: Sola miſericordia Dei, ſola fide, ſola imputatione iuſtitiæ, ſolius mediatoris Chriſti nos iuſtificari.

Et illam excluſiuam ita intelligimus, vt primò excludatur conditio meriti, ſeu dignitatis noſtræ. 2. Vt cauſa reconciliationis adimatur noſtris operibus ſeu virtutibus, & transferatur in ſolam gratiam Dei, propter meritum Chriſti mediatoris. 3. Vt oſtendatur medium ſeu organon applicationis. Non enim operibus, ſed ſola fide apprehenditur, accipitur & applicatur gratuita promiſſio, reconciliationis, propter Chriſtum mediatorem. Reprehenduntur verò ſicut apud Chryſoſtomum & Auguſtinum, ita & apud nos illi qui particulas excluſiuas ita intelligunt, quaſi illi qui ſine pœnitentia in ſceleribus perſeuerant & pergunt, mortua fide, hoc eſt Epicuræa perſuaſione impunitatis iuſtificentur. Neque etiam ſolam fidem intelligimus ſolam notitiam ſeu externam profeſſionem dogmatum Eccleſiæ, qualis in multis hypocritis & impiis eſſe poteſt.

Hæc quæ prolixè à noſtris explicata ſunt, breuiter recito: vt manifeſtum fiat, quàm ſycophanticis calumniis particula Sola in Tridentino Concilio exagitetur & deprauetur: vtque Lector intelligat, quando particula Sola, in illo ſicut declarauimus ſenſu, damnatur, ſimul damnari omnes Excluſiuas Pauli. Et hoc quærunt Pontificij, vt per particulam, Sola, iugulent omnes Pauli excluſiuas.

Et quia Andradius clamitat Lutherum per particulam Sola, intellexiſſe ſolitariam & mortuam fidem, adſcribam locum eius in 15. cap. Geneſis, vbi clariſſimè explicat ſenſum huius excluſiuæ: verba hæc ſunt. Scio reliquas virtutes eſſe inſignia dona Dei, ſcio fidem ſine his donis non exiſtere. Sed quæſtio eſt, quid cuiuſque proprium ſit. Tenes manu varia ſemina. Non autem quæro, quæ cum quibus coniuncta ſint, ſed quæ ſit cuiuſque propria virtus. Hic apertè dic, quid faciat ſola fides: non cum quibus virtutibus coniuncta ſit. Sola autem fides apprehendit promiſſionem: hoc proprium ſolius fidei opus eſt. Reliquæ virtutes alias habent materias, circa quas verſantur. Item: Scimus quòd fides nunquam eſt ſola, ſed affert ſecum charitatem & alia multiplicia dona: neque vnquam ſola eſt, ſed non ideo confundendæ res, & quod ſolius fidei eſt, aliis virtutibus tribuendum. Hæc Lutherus.

AN VERA FIDES IVSTIFICANS *ſit, vel fiducia, vel dubitatio de remiſſione peccatorum.*

Lutherus in 41. cap. Geneſis dicit: Etiamſi nihil præterea peccatum fuiſſet in doctrina Pontificia, quàm quòd docuerunt, nos debere vagari & fluctuare ambigentes & dubios de remiſſione peccatorum, gratia & ſalute noſtra, iuſtas tamen haberemus cauſas cur ab Eccleſia infideli nos ſeiungeremus. Et Gropperus etiam turpitudinem Pontificij iſtius dogmatis de dubitatione fidei iuſtificantis, non tantum agnouit, ſed publicè improbauit. Extant etiam de hac quæſtione duo aduerſaria ſcripta Ambroſij Cathareni & Dominici à Soto, quæ oſtendunt illis ipſis, qui Tridenti congregati fuerunt, non conueniſſe de flagitioſo iſto dogmate, quòd fides debeat eſſe dubitatio. Et propter hanc cauſam dicunt Tit. 9. cap. non ſimpliciter, ſed ita conſtitutum eſſe, Contrà inanem hæreticorum fiduciam.

Hæc obſeruatio, ſi rectè conſideretur oſtendet quo artificio compoſitum ſit illud decretum, cuius tamen intentionem, finem & ſummam eſſe Andradius Tridenti in Concilio ſcribens, affirmat monachorum dogma de dubitatione quoquo modo retineatur, confirmetur & ſtabiliatur. Nec ſanè nullæ ſunt cauſæ, quare tàm acriter Pontificij de retinenda dubitatione digladiantur: Intelligunt enim totam negotiationem Pontificiæ nundinationis hoc fundamento niti. Conſcientia enim quærens certam aliquam & firmam conſolationem, quando audit ipſam fidem, etiam quando in promiſſione Chriſtum mediatorem apprehendit, debere dubitare de remiſſione peccatorum, cogitat ſe velle cumulare tàm multa & tàm varia opera, vt iuxta poëtam, ſi non proſint ſingula, plura iuuent. Hinc vltra opera diuinitus mandata, electitij cultus ſine fine & modo excogitati fuerunt. Hinc vota, peregrinationes & inuocationes Sanctorum, fraternitates, opera indebita, opera ſupererogationis, nundi-

Digitized by Google

natio miſſarum, negociatio indulgentiarum, & biculter; tota illa lerna ſuperſtitionum Pontificiarum. Cumque in agone conſcientia in illis omnibus non inueniret certam & firmam conſolationem: excogitatum tandem eſt purgatorium, & propoſitæ redemptiones ſuffragiorum poſt mortem. His regni ſui vectigalibus timent publicani Pontificij. Vident enim fore, vt minuantur & intercidant, ſi homines ex verbo Dei doceantur, fidem eſſe fiduciam, quæ in promiſſione Euangelij inueniat, accipiat & poſſideat certam & firmam conſolationem, de reconciliatione cum Deo. Hinc illæ lachrymæ: Hinc tentationes pro ſtabilienda dubitatione.

Sed audiamus, qualem fidem remiſſionis peccatorum Tridentini patres Eccleſiæ proponant.

Primò, Concedunt, quòd neceſſarium ſit credere, peccatum non remitti, niſi gratis diuina miſericordia, propter Chriſtum. Illud verò inde ſcimus credendum eſſe, quia doctrina Euangelij hanc promiſſionem fidei proponit.

Secundò, Mox verò addunt: Nemini tamen in ſola fiducia & certitudine remiſſionis peccatorum ſuorum acquieſcenti, peccata dimitti dicendum eſt. Fides igitur in Concilio Tridentino ita credit promiſſioni Euangelij, de gratuita remiſſione peccatorum propter Chriſtum, vt tamen in ea certa fiducia acquieſcere non auſit: imò non verentur dicere nemini remitti peccata, qui iuxta promiſſionem Euangelij, in fiducia & certitudine remiſſionis peccatorum ſuorum acquieuerit.

Tertiò, Rationem adducunt, quia etiam apud hæreticos poſſit eſſe vana, & ab omni pietate remota fiducia.

Quartò, Addunt: Ne illos quidem qui verè iuſtificati ſunt, debere abſque vlla omnino dubitatione apud ſemetipſos ſtatuere ſe eſſe iuſtificatos.

Quintò, Dicunt non eſſe aſſerendum, neminem à peccatis abſolui & iuſtificari, niſi eum qui certò credat, ſe abſolutum & iuſtificatum eſſe. Sentiunt ergo homines à peccatis abſolui, etiamſi non certò credant ſe abſolutos eſſe: hoc eſt, docent abſolutionem ſine fide.

Sextò, Ponunt hanc dubitationem, pios quidem in genere non debere dubitare de promiſſis Dei, de efficacia mortis Chriſti, de merito Chriſti, deque Sacramentorum virtute: ſed quod ad applicationem ad indiuidua attinet, quemlibet dum ſuam propriam indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare & timere poſſe. Neminem enim ſcire poſſe certitudine fidei, cui non poſſit ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſequutum.

Septimò, Anathemate damnant, ſi quis dixerit, omni homini ad remiſſionem peccatorum aſſequendam neceſſarium eſſe, vt credat certò & abſq; vlla hæſitatione propriæ infirmitatis & indiſpoſitionis, peccata ſibi eſſe remiſſa.

Hæc ſunt capita, quæ de dubitatione contra fiduciam Tridenti decreta ſunt. Andradius verò ſuo more, vt interpres Concilij, addit declarationem, quid ſit quod vocant indiſpoſitionem: & quòd toties damnant, ſi quis in ſola fiducia remiſſionis peccatorum acquieſcat. Ita enim inquit: Euangelium docet eos qui ſyncera fide & ardēti charitate Deum proſequuntur, cōſequi iuſtificationem: an verò ipſe ea omnia habeam, quæ ad iuſtitiam comparandam ſunt neceſſaria, Euangelium minimè aſſerit. Item: Fides quidem mea potiſſimum debet in Chriſto quærere, vt ego ſaluer: an verò eam operam ad iuſtitiam conſequendam, quam oportebat adhibuerim, ex fide non accepimus. Iis enim ſolum cenſet à Deo tribui iuſtificationem, qui pœnitentiæ ſe, & charitatis actionibus ad illam ſuſcipiendam præparatunt. Non autem conſtat fidei teſtimonio, an ea omnia quis præſtiterit, quæ ſunt ad iuſtitiam comparandam neceſſaria. Ego, inquit, nulla ratione dubito mihi ad iuſtitiam aditum patere, ſi ſincera fide veraque pœnitentia ad diuinæ gratiæ thronum acceſſero. Sed an id verè & integrè aliquando præſtiterim, conſtare rectè mihi nunquam potuit. Rationem vero hāc addit: Multa ſunt peccata, ipſis etiam peccatoribus vſq; adeo occulta, vt illa internoſcere nullo modo poſſint. Cùm igitur nemo ſcire poſſit, an aliquo ſit crimine implicatus, cuius nulla ſit ratione conſcius: quomodo certò credere poteſt, iam ſe eſſe iuſtificatum? Et perſuaſionem eſſe minimè Chriſtianam, ſibi de conſecuta iuſtificatione blandiri, probat illi Cypriani ſententia: Nemo ſic ſibi blandiatur de puro & immaculato corde, vt innocentia ſua fretus, medicinam non putet eſſe adhibendam vulneribus, cùm ſcriptum ſit: Quis gloriabitur mundum ſe eſſe à peccato? Et quod Ieſuitæ ſcripſerant: Fidelis firmiter quidem ſperat vitam æternam, & quod magis eſt, confidit etiam: non tamen certò credit, ſed dubitat, ſpes enim fallere poteſt. Ad illud reſponſurus Andradius, inquit: Spem habere aliquam dubitationem coniunctam & implicatam. Cùm enim ſpes, qua nobis vitam æternam pollicemur & noſtris operibus, & maxime diuinæ miſericordiæ & omnipotentiæ fidat: quippe quæ ex meritis & gratia proficiſcitur: ita fit ſane, vt ſpes ita ſit certa, vt ſemper cum metu & dubitatione ſit coniuncta & copulata.

Hanc Andradij interpretationem, conferat Lector ad decreta decreti Tridentini de dubitatione: & videbit, ex quibus lacunis, relicto viuo fonte, deſperabunda illa dubitationis opinio deriuata ſit. Qualis enim eſt Iuſtificatio, talis etiam eſt fides in Pontificia Eccleſia. Primò enim verbis quidem tribuunt reconciliationem & remiſſionem peccatorum, miſericordiæ diuinæ propter Chriſtum: ſed addunt, illam nemini communicari, conferri aut applicari, niſi qui operibus pœnitentiæ & charitatis ita ſe diſpoſuerit, vt non prorſus indignus ſit, in quem Deus beneficium iuſtificationis cōferat. Quia verò conſcientia ſemper dubitat, an ſatis habeat talium operum, an ſatis digna ſit eorum præſtantia, an ſufficiens ſit præparatio, an vere & integre omnia illa pœnitentiæ & charitatis opera, quæ ad dignam & ſufficientem præparationem requiri ſentiant, præſtita ſint: neceſſariò fit, quòd ex hac doctrina anxiæ mentes in inuocatione, in tentatione, in lucta cum ira Dei propter peccata, in ipſo denique agone mortis, nunquam poſſunt inuenire certam & firmam conſolationem, qua ſe poſſint ſuſtentare & erigere, ne oppreſſæ deſperatione ruant in æternum exitium: quo enim magis conantur ſe hoc modo diſponere & præparare, eo profundius in dubitationem immerguntur. Magis enim magiſq; in ipſo conatu agnoſcunt & experiuntur inſufficientiam, & indignitatem præparationum. Quod ſi verò de ſufficientia & dignitate præparationis ſuæ præſumpſerint, incidunt in iudicium Phariſæi, Lucæ 18. quòd ſcilicet Iſrael ſectando legem iuſtitiæ, ad legem iuſtitiæ non peruenerit: quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus: ita vtrinque intercluditur & obſtrui-

obſtruitur via ad iuſtificationem, per Pontificias præparationes. Et iam lector ex Andradij interpretationibus intelligit, quid quæſitum fuerit Tridentinis illis præparationibus, ad iuſtificationem: vt ſcilicet tota fides remiſſionis peccatorum, dubia & incerta, hoc eſt nulla redderetur. Ita enim Paulus loquitur Rom.4. Si ex lege hæreditas, exinanita eſt fides, & abolita promiſſio.

Secundò, Tridentinum decretum inquit: Etiamſi verè quis iuſtificatus fuerit, non tamen debere quenquam abſque vlla omnino dubitatione apud ſemetipſum ſtatuere, ſe eſſe iuſtificatum. Nihil igitur niſi meras dubitationes continet doctrina Pontificia, ſiue verſetur in præparatoriis, ſiue in cauſa principali iuſtificationis. Aduertat autem Lector, quam Andradius rationem reddat, dubitandum eſſe etiam ſi quis verè iuſtificatus ſit: Quia, inquit, quædam peccata tam ſunt occulta, vt illa internoſci non facilè poſſint: & inſcrutabiles ſunt cordis humani receſſus. Cum igitur nemo ſcire poſſit, ne forſan crimine aliquo ſit implicatus, cuius nulla ſit ratione cóſcius: ſemper dubium manet, an ſimus iuſtificati. Cyprianus enim dicit: Nemo ſic ſibi blandiatur de puro & immaculato corde, vt innocentia ſua fretus, medicinam non putet eſſe adhibendam vulneribus: cum ſcriptum ſit: Quis gloriabitur mundum ſe eſſe à peccato? Et Hieronymus inquit: Quod nobis interdum mundum videtur, Dei oculis ſordidum deprehenditur, hoc eſt quia cauſam formalem ſuæ iuſtificationis coram Deo, ad vitam æternam, conſtituunt in qualitatibus iuſtitiæ inhærentis: & verò propter legem peccati militantem in membris, nemo poteſt certò ſtatuere, illas ſuas inhærentes qualitates tales eſſe, quæ miſerum peccatorem poſſint gratum & acceptum facere, quæque dignæ ſint vita æterna: meritò ergo perpetuo de ſua ſalute dubitant, qui hoc modo iuſtificari volunt. Et hoc eſt quod antea dixi, qualem iuſtificationem habent Pontificij, talem etiam docent fidem.

Qualis verò, Deum immortalem, eſt illa doctrina, cuius effectus, ſumma & finis eſt, vt anxiæ conſcientiæ quærentes conſolationem, coniiciantur in perpetuas hæſitationes & dubitationes, ſuæ cum Deo reconciliationis, remiſſionis peccatorum, ſalutis & vitæ æternæ? Tales certè dubitationes, philoſophia & quæuis ethnicorum religio docere poteſt.

Ingenuè vero & rectè faciunt Pontificij, quòd hoc emblema ſuæ theologiæ ipſi inſcribunt, quòd ſit doctrina dubitationis, quæ ſcilicet non poſſit conſcientiis monſtrare & afferre veram, certam & firmam conſolationem, qua in lucta tentationum ſe erigere & ſuſtentare poſſint: ſed quæ relinquat conſcientias in triſtiſſimis dubitationibus, quibus illas magis magiſque immergat. Et ſanè ſi aliud de doctrina ſua prædicarent, & res ipſa & experientia argueret eos mendacij. Nec facilè forſan nobis crederetur, ſi diceremus totam Pontificiam Eccleſiam nihil aliud eſſe, quàm officinam ſeu materiam dubitationis. Domeſticum igitur illud ipſorum teſtimonium de doctrina Pontificia recipimus, & noſtro calculo approbamus: quòd ſcilicet doctrina Concilij Tridentini de iuſtificatione, non poſſit conſcientiis verè credentium, afferre certam & firmam conſolationem, in qua certa fiducia contra tentationes acquieſcere poſſint: ſed quòd eas coniiciat, detineat & relinquat in perpetuis dubitationibus. Fidei enim (ſicut dicunt) poteſt ſubeſſe falſum: & ſpei (ſicut Ieſuitæ dicunt) proprium eſt poſſe fallere. Nec ſanè elogium hoc inuidemus doctrinæ Pontificiæ: imò addimus ex Paulo, eos qui hoc modo ſuis operibus præparati, & ſuis qualitatibus iuſtificari volunt, minus adhuc quàm par eſt facere: quòd ſaltem dubitant de ſua reconciliatione, adoptione, & acceptatione ad vitam æternam. Paulus enim non dubitatiuè, ſed categoricè pronunciat, ſe in hoc quòd nihil ſibi conſcius eſt, non eſſe iuſtificatum. 1.Cor.4.

Item qui ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt: quia qui non in omnibus permanſerit maledictus eſto: Gal.3. Qui non ex fide, ſed quaſi ex operibus ſectantur iuſtificationem, ad eam non perueniunt, Rom.9. Euacuati eſtis à Chriſti gratia excidiſtis, qui in lege iuſtificamini. Galat.5. Qui igitur tali conſolatione afferente dubitationem & deſperationem delectatur, fruatur ſanè ea: nec prætendere poterit, ſe deceptum eſſe: prædicant enim Pontificij ſuam doctrinam nõ afferre talem pacem conſcientiis, in qua tutò & certò acquieſcere poſſint. Qui ergo vult de ſalute ſua dubitare, amplectatur doctrinam Pontificiam: hoc enim eſt, quod de ſumma & fine doctrinæ ſuæ pollicentur.

Non autem hic conſiſtunt Tridentini patres, ſed vlterius progrediuntur, & decernunt: Neminem, etiamſi vera fide credat, gratis diuina miſericordia propter Chriſtum peccata ſibi remitti, debere certò ſtatuere, ſe à peccatis abſolui. Imò addunt: Qui credit peccata non remitti, niſi gratis diuina miſericordia propter Chriſtum, ſi in illa fiducia acquieſcat, tunc & ideo peccata illi non dimitti. Huic verò blaſphemiæ, propter gloriam Chriſti & conſcientiarum conſolationem reſiſtendum eſt. Et inſignis contumelia eſt, doctrinam cœleſtem hoc titulo infamare, quòd ſit doctrina & materia dubitationis in articulo de remiſſione peccatorum. Ideo enim diuinitus patefacta eſt generi humano doctrina cœleſtis, ideo proponitur in Eccleſia: vt verè credentes habeant certam & firmam conſolationem, in qua contra omnes tentationes tutò acquieſcere poſſint, in promiſſione Euangelij de reconciliatione ſua cum Deo, de adoptione & acceptatione ad vitam æternam. Sicut igitur libenter damus, & pleno ore confirmamus, Pontificiorum doctrinam de iuſtificatione eſſe officinam dubitationis & deſperationis: ita pro fiducia gratuitæ reconciliationis cum Deo propter Chriſtum mediatorem, omnino pugnandum eſt in Eccleſia. Hæc enim eſt doctrina Euangelij, & Eccleſiæ propria. Non autem prolixa oratione diſputationis huius explicationem perſequemur: ſed fundamenta tantùm, qua fieri poterit breuitate, notabimus.

Vt autem eò commodius illud fieri poſſit, primùm paucis illa remouebimus, quorum confuſione Pontificij callide & inſidioſe ſtatum diſputationis coram imperitis tranſponere conantur.

Non igitur diſputatio eſt de fide hæreticorum, qui falſas & blaſphemas opiniones pugnantes cum fundamento amplectuntur & tuentur: Nec de Epicuræa perſuaſione pollicente ſibi in perſeuerantia ſcelerum impunitatem, quæſtio eſt: illis enim non dubitationem, ſed certam aſſeuerationem iræ diuinæ niſi conuertantur proponimus: Qui talia agunt, non habent partem in regno Dei & Chriſti.

Fatemur etiam, veram fidem in hac carnis infirmitate non eſſe perfectam, ſed ſæpe tentari multis & variis dubitationibus: ita vt in tentationibus ſæpe inter trepidationes, valde languida ſit fiducia. Docemus autem non indulgendum dubitationi,

Digitized by Google

ſed perpetuò cum ea luctandum, & orandum: Credo Domine, ſed tu opem fer incredulitati meæ. Item: Domine adauge nobis fidem. Mouentur etiam iuſtificati ne fiducia miſericordiæ Dei ad alendam & confirmandam ſecuritatem & petulantiam carnis abutantur: illa enim ſemper freno timoris Domini coercenda & reprimenda eſt. Nec ſanè quando reſpicimus ad infirmitatem noſtram, ad nouas noſtras qualitates, ſeu virtutes, inde concipimus fiduciam, quòd Deo certò ſimus accepti ad vitam æternam: disertè enim cum Paulo fatemur, In hoc non ſum iuſtificatus.

Has quæſtiones ideo ab hac diſputatione ſeparo. Video enim Pontificios harum confuſione hanc doctrinam turbare. Verus igitur controuerſiæ huius, inter nos & Pontificios ſtatus hic eſt: quòd ipſi docent, Peccatorem quando in ſeria pœnitentia, vera fide, ex verbo Dei per Spiritum ſanctum concepta apprehendit promiſſionem gratuitæ miſericordiæ, & in ea ſimul apprehēdit ipſum mediatorem filium Dei, qui eſt iuſtitia noſtra, nec poſſe nec debere, certa fiducia ſtatuere, peccata ſibi remitti: poſſe quidem bene ſperare, & de Dei miſericordia optima quæque ſibi polliceri: ſed hæc tamen ſine certa fiducia in medio fluctuantis dubitationis ſuſpenſa eſſe relinquenda: quia fidei poſſit ſubeſſe falſum, & ſpes poſſit fallere. Et hanc dubitationem numerant non inter infirmitates & maculas carnis, ſed inter virtutes fidei: vt niſi dubitatio adſit, ornet & commendet fidem, ſit inanis hæreticorum fiducia non fides iuſtificans. Quia verò vident duo hæc manifeſtè eſſe pugnantia, credere & dubitare: fingunt fidem in genere quidem ſtatuere promiſſiones diuinas de miſericordia Dei, de merito Chriſti, & de Sacramentorum efficaciæ veras & certas eſſe: ſed de applicatione ad credentes, fidem debere in perpetua dubitatione ſuſpenſam manere: an ſcilicet mea fides, quæ promiſſione Dei nititur, certò iuxta dicta Euangelica ſtatuere debeat: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Item: Fides tua te ſaluum fecit.

Iuxta Pontificios igitur, fides inter vniuerſalia ſiue realia ſiue nominalia, inter ideas Platonicas in aëre generali perſuaſione ſuſpenſa volitabit: de applicatione ad perſonam credentem vel non ſolicita, vel non certa.

Quia verò vtilis & neceſſaria eſt illa doctrina, quę Euangelij propria eſt: quomodo conſcientiæ, quæ pauore iræ Dei propter peccata anguntur, poſſint habere certam & firmam conſolationem, in qua certa fiducia de remiſſione peccatorum acquieſcere poſſint: non prolixè ſanè rhetoricabimur, ſed præcipua tantùm fundamēta eius doctrinæ notabimus.

Primò, Fundamentum firmum & manifeſtum ſumitur ex natura & proprietate promiſſionis gratuitæ: fiducia enim ſalutis noſtræ non eo nititur, quaſi ingenij noſtri perſpicacia, acumine ſuo poſſit penetrare cœlos cælorum, & ſcrutari quid de me in arcano conſilio Trinitatis decretum ſit: ſed hoc fundamento nititur, quòd Deus ex arcana luce prodiēs, voluntatem ſuam nobis in verbo patefecit: vt Paulus 2. Corint. 2. non dubitet affirmare, nos mentem Chriſti tenere. Et in lege quidem voluntas Dei ita patefacta eſt: Qui fecerit hæc, viuet in eis. Quòd ſi per dubitationem apprehendi poſſet vita æterna, nulla magis idonea eſſet promiſſio quàm legis: propter annexam enim conditionem perfectæ impletionis, conſcientias relinquit in perpetua dubitatione. Rom. 4. Quia verò non dubitatio, ſed fides iuſtificat. nec qui dubitat, ſed qui credit, habet vitam æternam: ideo Deus propoſuit gratuitam promiſſionem Euangelij, quę nititur non noſtris operibus, ſed miſericordia Dei propter obedientiam filij Mediatoris. Et quare hæc promiſſio ſit propoſita, Paulus oſtendit Rom 4. Ideo ex fide, vt ſecundum gratiam, vt ſit firma promiſſio. Num verò vt tantum in genere, & per ſe firma ſit promiſſio? Imo, inquit Paulus, vt firma ſit omni ſemini. Quomodo verò? Scriptum eſt, inquit, propter nos, quibus imputabitur credentibus. In genere enim & per ſe, firma eſt etiam legis promiſſio. Vt verò nobis ſit firma, ideo ſecundum gratiam, & ex fide. Ita Hebr. 6. extat pulcherrima ſententia, Deum in gratuita promiſſione interpoſuiſſe iuſiurandum: vt per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, firmam conſolationem habeamus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem. Audis non in genere tantùm, nec per ſe firmam tantùm eſſe promiſſionem: ſed vt nos, qui confugimus ad apprehendendam propoſitam ſpem, firmam conſolationem habeamus. Ex hoc fundamento Ioannes ducit argumētum 1. ca. 5. Qui non credit Deo, mendacem facit eum. Nec verò de generali aſſenſione Ioannes loquitur. Subiungit enim: Hæc ſcribo vobis, qui creditis in nomen filij Dei, vt ſciatis quòd vitam æternam habetis.

Nam ſi credo in filium Dei, & tamen dubito, an habeam vitam æternam: non credo huic promiſſioni, Qui credit in filium, habet vitam æternam. Iuxta Ioannem igitur facio Deum mendacem.

Secundò, Ex proprietatę fidei iuſtificantis. Tribuitur enim fidei πληροφορία, ὑπόστασις, ἔλεγχος, παῤῥησία, πεποίθησις: quæ certè non dubitationem, ſed certam & firmam fiduciam ſignificant: ſicut exemplis probare poſſem, niſi vererer prolixitatem. Ioannes peculiari conſilio de fide ita loquitur, 1. ca. 3. Scimus quòd tranſlati ſumus à morte ad vitam cap. 5. Vt ſciatis, quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomen filij Dei 1. Pett. 1. Perfectè ſperate in eam quæ ad vos defertur gratiam. Hebr. 3. Si fiduciam & gloriationem ſpei ad finem vſque firmam tenuerimus. Heb. 10. Accedamus vero corde in plerophoria fidei, tenentes confeſſionem ſpei ἀκλινῆ. Hebr. 6. extat dulciſſima metaphora ancoræ. Quando enim ancora in terram fabuloſam incidit, non poteſt nauem firmiter retinere: quando verò in fundum firmum & tenacem iacta eſt, firmiter retinet nauem contra omnes fluctus. Ita, inquit, ancoram ſpei noſtræ iactam eſſe in ipſum cœlum: & quidem vbi Chriſtus pro nobis Pontifex eſt, qui apprehendit, fulcit & retinet ancoram illam, ſicut inquit Ioann. 10. De manu mea nemo rapiet eas. Et ſicut Paulus inquit Philip. 3. Apprehendi, imo magis apprehenſus ſum. Ita Roman. 15. Iuſtificati fide, pacem habemus apud Deum. Item: Stamus in gratia Dei, & gloriamur ſpe gloriæ Dei. Roma. 4 Ideo ex fide, vt firma ſit promiſſio. Has dulciſſimas conſolationes, ſceleratè nobis dubitatione ſua deprauare & eripere conantur Pontificij Academici. Quòd ſi virtus eſſet dubitatio, non rectè præciperetur eſſe luctandum contra dubitationem: nec iuberemur petere: Adauge nobis fidem, Adiuua incredulitatem. Eſt & hoc valde firmum argumentum, contra Pontificiam dubitationem, quod 2. Corinth 13. Paulus inquit: Tentate & probate vos ipſos, an ſitis in fide. Anne cognoſcitis vos ipſos, quod Ieſus Chriſtus in vobis ſit, niſi forſan reprobi eſtis. Audis quemque debere ſeipſum probare,

an ſit

an ſit in fide: & illos qui non agnoſcunt Chriſtum in ſe eſſe, reprobos eſſe. Hæc copioſa oratione poſſent explicari: ſed nos tantum fundamenta nunc monſtramus. Illud tantum addam, quam variis artificiis locum Rom. 8. ludificare conentur Pontificij. Pighius ex Thoma dicit, Paulum ibi tantum de ſuæ ſalutis certitudine quam ex peculiari reuelatione habuerit, loqui: non vero affirmare omnem Chriſti fidelem, eiuſmodi certitudinem habere: ſed hoc manifeſte falſum eſt. Paulus enim in tota illa ſententia in plurali loquitur, & fundamenta illius certitudinis ponit: Chriſtus mortuus eſt, imo ſedet ad dexteram patris interpellans pro nobis.

Andradius. Andradius igitur videns, has ludificationes non poſſe conſiſtere, dicit verbum πέπεισμαι ſignificare non certam fiduciam, ſed veriſimilem exiſtimationem ſeu perſuaſionem: quæ tamen falli poſſit, quia in quibuſdam Scripturæ locis ita vſurpetur. Atqui vſurpatur etiam pro certa, firma & indubitata perſuaſione, 2 Timot. 1. Certus ſum, quod potens eſt depoſitum meum ſeruare. Et ab hoc themate πεποίθησις deducitur.

Quæſtio iam eſt: Vtra ſignificatio conueniat loco Rom. 8. Illud vero totus contextus tantum non clamat: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Quomodo non omnia cum filio nobis donaret? Quis accuſabit, quis condemnabit? Deus iuſtificat, Chriſtus mortuus eſt. Quis ſeparabit nos à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro? Num periculum, num gladius? &c. Imo in his omnibus plus quam vincimus, per eum qui dilexit nos. Et poſt hæc ſequitur verbum πέπεισμαι. Manifeſtum autem eſt, eum cum ratione (quod dicitur) inſanire, qui totam illam orationem, de dubitatione conaretur explicare. Et inter ipſos Pontificios, nemo hactenus auſus fuit dicere, Paulum Rom. 8. de ſua etiam ſalute incertum dubitare: niſi quod Ieſuitarum impudentia hoc tentauit, quam Andradius non æquare tantum, ſed & ſuperare contendit.

3. Doctrina de vero vſu Sacramentorum, præbet ſuauiſſima argumēta de certitudine ſalutis credentium, contra dubitationem Pontificiorum. Certum enim eſt, filium Dei promiſſioni gratiæ, ſua inſtitutione addidiſſe ſigna illa quæ Sacramenta vocantur: vt promiſſio Euangelij non tantum in genere proponeretur, ſed vt in actione Sacramentorum, generalis illa promiſſio ſingulis fide vtentibus offerretur, applicaretur & obſignaretur: & quidem vt fidei infirmitas, quæ generali & nuda promiſſione contra ſpem in ſpem ægre ſe poteſt ſuſtentare, efficacia Sacramentorum ſubleuaretur & confirmaretur. Ita Rom. 4. Circumciſio vocatur ſigillum iuſtitiæ fidei. Gal. 3. Quotquot baptiſati eſtis, Chriſtum induiſtis. 1 Petr. 3. Baptiſmus eſt ſtipulatio bonæ conſcientiæ. In vſu Cœnæ Dominicæ, ſingulis non indigne accedentibus filius Dei applicat illud: Accipe, ede: hoc eſt corpus meum, quod pro te traditum eſt: hoc poculum, Nouum Teſtamentum eſt, &c. Ita oratio Damaſceni, in ſumptione myſteriorum inquit: Dignare vt accipiam, εἰς ἀῤῥαβῶνα τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ βασιλείας. De abſolutione quam dulcis eſt promiſſio: Quorum remiſeritis peccata remiſſa erunt eis. Quicquid ſolueritis in terra,
Gerſon. ſolutum erit in cœlo. Hinc Gerſon recte diſputat, abſolutionem non in Optatiuo modo, ſed propter certitudinem pronunciandam eſſe in Indicatiuo modo, ſicut hac forma abſolutionis Nathan vtitur: Dominus abſtulit peccatum tuum. Et Chriſtus Luc. 7. Fides tua te ſaluum fecit, vade in pace. Matth. 9. Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Hæ dulciſſimæ conſolationes non tantum labefactantur, ſed omnino conſcientiis eripiuntur per Pontificiam dubitationem.

4. Firmiſſima argumenta contra Pontificiorum dubitationem, ſumuntur ex teſtimoniis Scripturæ de obſignatione credentium per Spiritum ſanctum. Epheſ. 1. Poſtquam credidiſtis, obſignati eſtis Spiritu promiſſionis ſancto, qui eſt arrhabo hæreditatis noſtræ, 2. Cor. 1. Deus eſt qui obſignauit nos, deditq; arrham ſpiritus in cordibus noſtris. Epheſ. 4. Non contriſteris ſpiritum, quo obſignati eſtis in diem redemptionis, &c. Emphaſes vocabulorum obſignationis & arrhabonis, pulcherrime confirmant hanc doctrinam. Obſignatio enim extra omnem controuerſiam iis adhibetur, quæ volumus aliis ad quos illa pertinent, indubitata, & quam certiſſima eſſe, & quidem in hunc finem adhibetur, vt omnis dubitatio & hæſitatio, quæcunque incidere poſſet, per obſignationem remoueatur. Nec vero obſignatio Spiritus in ſingulis credentibus, ad generalem tantum perſuaſionem pertinet: ſed vt ſinguli ſtatuant ſibi firmam & certam eſſe promiſſionem, & quidem contra dubitationem, quæ naturaliter hæret in animis noſtris, Deus adhibet obſignationem precioſiſſimam & firmiſſimam, ipſum ſcilicet Spiritum ſanctum.

Alterum vocabulum, eſt arrhabo, quod origine Hebraicum eſſe, certum eſt. Significat autem hypothecam, cautionem ſeu ſymbolum, quodcunque ſit, quo ratificatur & confirmatur fideiuſſio, non certe vt de ea dubitetur, ſed vt ei fides indubitata habeatur. Hoc etiam vocabulo appellatur obſides, 4. Reg. 14. vſurpatur & Geneſ. 38. ſicut a Latinis arrha, pro parte aliqua perſoluti precij, qua fides fit perſoluendæ reliquæ ſummæ. Et hæc vocabula præbent dulciſſimam conſolationem. Quia enim ſalui ſumus, ſed ſpe, Rom. 8. & interim variis tentationibus fides quaſſatur & concutitur, ne propterea de bona Dei erga nos voluntate, de remiſſione peccatorum, adoptione, ſalute, & vita æterna dubitemus, dedit nobis quaſi obſidem, pignus & arrham, non Angelum, vel creatum aliquid, ſed ipſum Spiritum ſanctum, qui eſt ὁμούσιος patri & filio, vt contra omnem dubitationem, in fiducia ſalutis noſtræ, quæ in nobis reuelabitur, acquieſcere poſſimus. Et illæ metaphoræ manifeſtis ſententiis alibi explicantur. 1. Ioan. 5. Qui credit in filium habet teſtimonium in ſeipſo. Rom. 8. Spiritus ſanctus dat teſtimonium ſpiritui noſtro, quod Filij Dei ſimus. Galat. 4. Deus miſit Spiritum Filij ſui in corda noſtra, clamantem Abba pater. 1. Corint. 2. Accepimus Spiritum ex Deo, vt ſciamus quæ nobis à Deo donata ſunt. Epheſ. 1. Illuminati oculos mentis, vt ſciamus quæ ſit ſpes hæreditatis noſtræ, &c. Inſignis igitur contumelia eſt in Spiritum gratiæ, decretum Tridentini Concilij de dubitatione veræ fidei.

De his dulciſſimis ſententiis Andradius inquit, ridicule magis quam acute dici, credentes inde etiam certos reddi de reconciliatione, quod Spiritus ſanctus id intus in animo teſtetur. Quia inquit, ſine peculiari reuelatione nemini certo conſtare poteſt, illam quam multi ſentiunt mentis teſtificationem, eſſe Spiritus ſancti voces. Et certum quidem eſt, non omnes humani animi cogitationes & impetus, eſſe motus & impulſus Spiritus ſancti: ſed quia verbum Euangelij eſt miniſterium

ſpiritus, 2.Cor.3. Ioann.6. & ex auditu fidei Spiritus accipitur, Gal.3. teſtificationem igitur in mente credentium, ex fide ſecundum promiſſionem Euangelij conceptam, certum eſt eſſe obſignationem Spiritus ſancti, ſicut Paulus inquit: Poſtquam credidiſtis, obſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto, Epheſ.1. Andradius vero vult, hæc iudicari non ſecundum verbum promiſſionis, ſed expectandas eſſe peculiares reuelationes alias, ſine quibus ambiguam, dubiam & incertam, forſan etiam falſam eſſe credentium, fiduciam, ipſam etiam obſignationem ſpiritus, de qua Paulus loquitur.

5. Idem probatur ab exemplis Sanctorum, vt de Abraham, Rom.4. Paulus dicit: Cõtra ſpem in ſpem credidit. Et non infirmatus eſt fide, in promiſſione etiam Dei non hæſitauit diffidentia, ſed confortatus eſt fide, pleniſſime ſciens, quia quæcunque promiſit Deus, potens eſt & facere. Ideo & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Hæc non verba, ſed fulmina ſunt contra Tridentinum decretum, quod dicit: Nemini qui in fiducia remiſſionis peccatorum iuxta promiſſionem acquieſcit peccata remitti. Paulus vero dicit: Ideo reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Nec de generali aſſenſione loquitur Paulus, ſed de applicatione ad indiuiduum, ad Abraham ſcilicet.

Dauid inquit Pſalm.23. Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.

Pſalm 26. Dominus ſalus mea, quem timebo? à quo trepidabo?

Pſal.30. In te Domine ſperaui, non confundar in æternum. Item: Qui confidit in Domino, ſicut mons Sion in æternum non commouebitur.

Paulus Rom.8. Quis accuſabit? quis condemnabit? quis ſeparabit? &c. perſuaſum enim mihi habeo quod nulla creatura poterit nos ſeparare à dilectione Dei, qua diligit nos in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Lucæ 7. Remittuntur tibi peccata tua, vade in pace, fides tua te ſaluum fecit. Matth.9. Bono animo eſto fili, remittuntur tibi peccata tua.

6. Dubitatio pugnans cum fiducia, diſertis verbis in Scriptura reprehenditur. Matth.6. O modicæ fidei. Matth.14. Modicæ fidei, quid dubitaſti? vtitur verbo διστάζειν, quod ſignificat, quando animus affectibus, nunc huc nunc illuc impellitur, vt non maneat in vna ſententia. Ita vſurpatur 7. Ethicor. cap.2. Et idem eſt quod Pontificij dicunt, ſpem aſſentiri quidem propter probabiles rationes vni parti, ſed tamen cum formidine partis alterius Ro.4. Iacob.1. Marci 11. fidei opponitur verbum διακρίνεσθαι, quod Budæus inde dici ſentit, quod illi qui hæſitant, ſecum ipſi alternantibus ſententiis quaſi litigant & diſceptant. Et plane talem fidem fingunt Pontificij.

Lucæ 12. loco ὀλιγοπιστίας vtitur verbo μετεωρίζεσθαι, quod ſignificat animum ancipiti & ſolicita dubitatione ſuſpenſum, quo res euaſura ſit: ſicut quæ in ſublimi ſuſpenſa ſunt, facili momento huc illuc impelluntur. Ita Thucyd. lib.2. Tota Græcia μετέωρος ἦν. Græci interpretes Pſal.41.92.87. de fluctibus maris vehementioribus hoc vocabulum vſurpant. Et hanc antitheſin Iacobus c.1. explicat: Poſtulet in fide, nihil hæſitans, qui enim hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui à vento circumagitur. Non ergo exiſtimet homo ille, quod accipiat aliquid à Domino. Loquitur autem Iacobus non ſimpliciter de infidelitate, ſed vtitur verbo διακρίνεσθαι: de quo iam dictum eſt. Simpliciter igitur damnat Tridentinam dubitationem. Et obſeruet Lector, quod Tridentinum decretum hæſitationem facit virtutem fidei: Paulus vero Rom.4. eam tribuit τῇ ἀπιστίᾳ incredulitati. Et Rom.14. Synonyma ſunt. Quicquid non eſt ex fide, Et: Quicquid fit dubitante conſcientia. Et affirmat, dubitationem non tantum per ſe eſſe vitium, verumetiam contaminare alia opera vt fiant peccata.

7. Vtilis eſt hæc etiam obſeruatio, vnde ſumpta ſit doctrina, quæ iubet vere credentes dubitare de remiſſione ſuorum peccatorum. Nam Matthæi 9. Scribæ, de generali quidem promiſſione remiſſionis peccatorum, non dubitant, ſed Chriſtum blaſphemiæ arguunt, propterea quod doceat, ſe tam certo promittere & donare remiſſionem peccatorum credentibus, vt iubeat paralyticum θάρσει hoc eſt bono & tranquillo animo eſſe. Ita Lucæ 7. cum Chriſtus mulierem abſolueret: Remittuntur tibi peccata tua, & iuberet eam in pace ire. Pharisæi muſſitant, blaſphemi eſſe.

Et Nouatiani, conuerſis poſt lapſum non ſimpliciter negabant remiſſionem peccatorum, ſed iubebant illos bene quidem ſperare, non tamen certo ſtatuere, vel poſſe, vel debere peccata ſibi remitti. Ita enim in Tripart. lib.9. error ipſorum deſcribitur: eſſe quidem lapſos inuitandos ad pœnitentiam, remiſſionem vero Dei poteſtati relinquendam. Ita etiam Ambroſius de pœnitentia lib.1. cap.2. Nouatiani dicunt, ſe ſoli Deo remittendorum criminum poteſtatem reſeruare. Sed Chriſtus mandauit diſcipulis ſoluere peccata. Et lib.2. cap.5. dicit: Nouatianos pro ſtabilienda dubitatione de remiſſione peccatorum, obieciſſe locum ex Actis c.8. vbi Petrus dicit: Pœnitentiam age, ſi forte tibi remittatur iniquitas peccati tui. Ibi dicunt: Petrum non certo affirmaſſe, pœnitentibus peccata dimitti. Ambroſius vero reſpondet: Petrum ita loqui, quia Simon magus non ex fide credebat, ſed dolum cogitabat. De phraſi vero, inquit, ego nec Petrum dubitaſſe dico. Nec verbi vnius præiudicio totam cauſam ſtrangulandam arbitror. Nam & Chriſtus dicit Ioan.8. Si me ſciretis, forſitan & patrem meum ſciretis. Et addit: Nec poterat Petrus dubitare de Chriſti munere, qui ſibi ſoluendorum peccatorum dederat poteſtatem. Obſeruet Lector, Nouatianos in ſuo certamine non ſimpliciter diſputaſſe, Deum nemini qui poſt lapſum pœnitentiam agit, velle peccata remittere, ſed hæc fuit iuxta Ambroſium controuerſia, an miniſter Eccleſiæ, cui commiſſa eſt poteſtas ſoluendi peccata certo debeat affirmare, an vero dubitatiue proponere illis, qui pœnitentiam agunt, peccata dimitti. Item an pœnitens, qui vera fide amplectitur Chriſtum, certo ſtatuere, an vero dubitare debeat, ſibi peccata dimitti. Et ad hanc deſcriptionem certaminis Nouatiani conferatur certamina Pontificia, de dubitatione. Addam vero & hoc, quod alius quidem ſuppoſititius libellus de exhortatione ad pœnitentiam, ſub titulo Ambroſij dicit: Pœnitentiam dare poſſum, ſecuritatem dare non poſſum. Non dico damnabitur, ſed nec liberabitur dico. Non præſumo, non promitto, prorſus neſcio de Dei voluntate. Aut ignoſcetur tibi aut non ignoſcetur, quid horum tibi futurum ſit neſcio.

Hæc certe contradictoria plane ſunt eius ſententiæ, quam Ambroſius contra Nouatianos ex Scriptura defendit. Et hoc obſeruet Lector, multa ſuppoſititia interſperſa eſſe ſcriptis Patrum, vt

ita

in ſpecie antiquitatis ſimplicioribus facilius imponatur.

Poſtremo extant & veterum Scriptorum præclara teſtimonia, quæ oſtendunt nouitium & adulterinum eſſe Pontificiorum dogma, de dubitatione. Nos illa tantum annotabimus, in quibus conſpicitur plane eadem tunc contra fiduciam fidei fuiſſe obiecta, quæ nunc agitantur & opponuntur à Pontificiis.

De obiectione enim arrogantiæ & ſuperbiæ Auguſtinus inquit ſerm. 28. de verbis Domini: Omnia tibi peccata tua dimiſſa ſunt. Ideo præſume non de operatione tua, ſed de Chriſti gratia. Gratia enim ſaluati eſtis, inquit Apoſtolus. Non ergo hîc arrogantia eſt, ſed fides, prædicare quod acceperis, non eſt ſuperbia, ſed deuotio. De obiectione indignitatis & indiſpoſitionis Auguſtinus in Pſ. 88. ita inquit: Hoc dixit Deus, Hoc promiſit, ſi parum eſt, hoc iurauit. Quia ergo non ſecundum merita noſtra, ſed ſecundum illius miſericordiam firma eſt promiſſio, nemo debet cũ trepidatione prædicare, de quo non poteſt dubitare. Bernhardus de fragmentis ſeptem ſerm. 3. Tria conſidero, in quibus tota ſpes mea conſiſtit: Charitatem adoptionis, veritatẽ promiſſionis, poteſtatem redditionis, murmuret iam quantum voluerit inſipiens cogitatio mea dicens: Quis es tu, aut quanta eſt illa gloria, quibuſve meritis hanc obtinere ſperas? Et ego fiducialiter reſpondeo: Scio cui credidi, & certus ſum, quia in charitate nimia adoptauit me, quia verax eſt in promiſſione, quia potẽs in exhibitione. Hic eſt funiculus triplex, qui difficile rumpitur. quem nobis è patria noſtra in hunc carcerem vſque demiſſum, firmiter obſecro teneamus, vt ip ſe nos ſubleuet, ipſe nos trahat, & pertrahat vſque ad conſpectum gloriæ magni Dei.

Ad obiectiones ex Ioele & Iona, Nazianzenus in oratione conſolatória in grandinis calamitate ita reſpondet: Quis ſcit, nunquid conuertatur & pœniteat, & relinquat benedictionem? Atqui manifeſte hoc ſcio. Ego diuinæ clementiæ fideiuſſor ſum. Ad ſententiam Solomonis, quæ ab aduerſariis ſemper opponitur, Bernhardus pulcherrime reſpondet ſermo. 5. in dedicat. Quis poterit ſaluus eſſe? dicunt diſcipuli. Et apud homines hoc impoſſibile eſt, ſed non apud Deum, ſed de poſſibilitate iam certi, de voluntate quid agimus? Quis ſcit, ſi eſt dignus amore vel odio? Quis nouit ſenſum Domini? Hic iam plane fidem nobis ſubuenire neceſſe eſt. Hic oportet ſuccurrere veritatem, vt quod de nobis latet in corde patris, nobis per ipſius ſpiritum reueletur, & ſpiritus eius teſtificans, perſuadeat ſpiritui noſtro, quod Filij Dei ſumus: perſuadeat autem vocando, & iuſtificando gratis per fidem.

De præſumptionis obiectione Auguſtinus reſpondet tract. 22. in Ioann. Oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Chriſti, & tu tibi audes promittere, quia in iudicium non venies? Abſit, inquis, vt ego hoc mihi promittere audeam: ſed credo promittenti (in iudicium non veniet.) Ideo non præſumptione mea, ſed ipſius promiſſione in iudicium non venio.

Ad obiectionem de fide generali reſpõdet Bernhardus, De annunciat. ſermo. 2. Neceſſe eſt primum omnium credere, quod promiſſionem habere non poſſis, niſi per indulgentiam Dei. Sed adde, vt credas hoc, quod per ipſum peccata tua donantur. Hoc eſt teſtimonium quod perhibet Spiritus ſanctus in corde tuo: Dimiſſa tibi ſunt peccata tua.

Dubitationem & incertitudinem pugnare cum ipſa fide & iuſtificatione, Hilarius pronunciat in 5. Matth. Regnum cœlorum quod Dominus noſter in ſe eſſe poſitum, eſt profeſſus, vult ſine aliqua incertæ voluntatis ambiguitate ſperare, quod alioqui iuſtificatio ex fide nulla eſt, ſi fides ſit ambigua.

Cyprianus ſerm. 4. de mortalitate: Quis hîc anxietatis & ſolicitudinis locus eſt? Quis inter hæc trepidus & mœſtus eſt, niſi cui ſpes & fides deeſt? Eius eſt enim mortem timere, qui ad Chriſtum tranſire nolit: eius eſt ad Chriſtum nolle ire, qui ſe non credit cum Chriſto incipere regnare. Scriptum eſt enim, iuſtum fide viuere. Si iuſtus es, & fide viuis, ſi vere in Deum credis: cur non cum Chriſto futurus, & de Domini pollicitatione ſecurus, amplecteris? Item, Deus tibi de hoc mundo recedenti immortalitatem pollicetur, & tu dubitas & fluctuas? hoc eſt Deum omnino non noſſe, hoc eſt Chriſtum credentium magiſtrum peccato incredulitatis offendere, hoc eſt in Eccleſia conſtitutam fidem in domo fidei non habere.

Hæc fundamenta profecto tam ſunt firma & perſpicua, vt mirum ſit inuenire homines, & quidem titulo Eccleſiæ gloriantes, qui auſint contrarium ſtatuere, & quidem cum anathematis denunciatione, veram, firmam & certam conſolationem conſcientiis eripere, vt homines in priſtinam rurſus conſcientiarum carnificinam detrudant.

Sed inquis: Habent & ipſi dubitationis ſuæ rationes. Reſpondeo: Antea diximus, quia ſimpliciter legem tantum docent, hoc eſt, hominem ſuis qualitatibus & operibus iuſtificari, non poſſunt aliud doctrina ſua efficere, quam perpetuas dubitationes, & tandem deſperationem. Hæc vero ſupra ſunt explicata. Videbimus iam de reliquis obiectionibus.

Et quod primo dicunt, hæreticos qui falſas & blaſphemas opiniones defendunt, Epicureos etiam in mediis ſceleribus ſine pœnitentia, poſſe talem perſuaſionem certitudinis ſibi fingere, facilis eſt reſponſio. Non enim loquimur vel de falſa, vel de mortua aut diabolica, ſed de vera fide, & vere credentibus. Nihil igitur amplius dico quam prodigioſam eſſe argumentationem, propter falſam fidem labefactare & conuellere veram fidem.

Secundo opponunt contra fiduciam, reſpectum propriæ infirmitatis & indignitatis. Et ſpecioſe amplificant, quam grata Deo virtus ſit, vera animi humilitas, agnoſcens & confitens propriam indignitatem, quando in conſpectum Dei progrediendum eſt. Reſpondeo: Fides noſtra omnino habet, & debet habere adiunctam veram humilitatem, quæ ſerio conſiderat, agnoſcit & fatetur propriam noſtram indignitatem, ita vt non auſit noſtram dignitatem opponere iudicio Dei, in articulo iuſtificationis: ſed ſerio ſtatuit, & ex animo confitetur: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Hæc vero humilitas non facit fidem dubiam & fluctuantem, quia non detinet conſcientiam in lege, vt propriam dignitatem opponat iudicio Dei, ſed impellit & vrget, vt quærat aliam promiſſionem, in qua gratis propter Filium Mediatorem, pater credentibus donet reconciliationem, vt quia in propria dignitate non poteſt inuenire, quo tuto coram iudicio Dei nitatur, apprehendat illum Mediatorem, in cuius vulneribus firma tutaque ſecuritas eſt vere credentibus, ſicut Bernhardus loquitur.

Digitized by Google

Tertio doctrinam de prædeſtinatione ſiue electione, opponunt contra fiduciam ſalutis, vtque ſpecie aliqua illud faciant, dicunt temerariam præſumptionem arcani myſterij prædeſtinationis cauendam eſſe. Et verum ſane eſt, quod ſedulo etiam apud nos docetur, non eſſe arcanum conſilium Dei inquirendum, vt inde ſtatuamus, an ſimus in numero electorum: hoc enim præcipitium eſt in multos errores, & denique in ipſam deſperationem. De electione enim non eſt iudicandum ex rationis cogitationibus, aut dubiis ſpeculationibus, quid in arcano conſilio Dei, de cuiuſque vel ſalute, vel damnatione decretum ſit, ſed ex verbo Dei, in quo voluntatem ſuam Deus nobis patefecit: non autem ex lege, quæ de noſtris operibus, meritis & dignitate concionatur, ſed ex Euangelio. Loquitur autem Euangelium de electione, non ſicut Poetæ de fabulis Parcarum fabulantur, alios ad vitam, alios ad mortem adſcriptos eſſe: qua de re plane nihil nobis conſtet, an ſimus in numero ſaluandorum, an vero damnandorum. Sed doctrina prædeſtinationis proponit decreta à Deo facta, & poſtea in verbo reuelata, cauſis & modo ſaluandi aut damnandi, vt eſt 1. Decretum Dei de redimendo genere humano, per obedientiam & paſſionem Chriſti Mediatoris. 2. Decretum de vocandis per miniſterium verbi, tam Iudæis quam Gentibus, ad communionem meriti Chriſti ad ſalutem. 3. Decretum Dei, quòd Spiritu ſuo velit per auditum verbi in cordibus hominum operari, vt agant pœnitentiam, & credant Euangelio. 4. Decretum Dei, quod illos qui cum ſentiunt peccata ſua & iram Dei, fide cōfugiunt ad thronum gratiæ, & Chriſtum Mediatorem in promiſſione Euangelij propoſitum amplectuntur, velit iuſtificare & ſaluare: abiicientes vero verbum, aſpernantes & non amplectentes promiſſionem, velit damnare.

Hæc eſt ſumma & [illegible] doctrinæ de prædeſtinatione, ſicut illa in verbo patefacta eſt, quæ non docet vere credentes debere dubitare, an ſint in numero electorum, ſed ſicut Paulus Rom. 8. gradationem inſtituit: Quos elegit, hos vocauit: Quos vocauit, iuſtificauit. Ergo quos Deus vocat & iuſtificat, illi certo debent ſtatuere ſe eſſe electos. Et Lector ſi inſpexerit Scripturæ ſententias de electione, manifeſte videbit doctrinam prædeſtinationis in Scriptura patefactam eſſe, non vt dubiam & incertam redderet ſalutem credentium, ſed vt eſſet fundamentum certitudinis. Epheſ. 1. Elegit nos in Chriſto, ante creationem mundi. 2. Timot. 2. Fundamentum Dei ſtat firmum, habens hoc ſigillum: Nouit Dominus ſuos. Iohan. 10. Oues meæ vocem meam audiunt, & non peribunt in æternum, & nemo rapiet eas de manu mea. Rom. 8. Qui ſecundum propoſitum Dei vocati ſunt. Quis igitur damnabit? quis ſeparabit? Rom. 11. Dona & vocatio Dei ſunt ſine pœnitentia. 2. Tim. 1. Non dedit nobis ſpiritum timoris. Vocauit enim nos ſecundum propoſitum ſuum, & gratiam quæ data nobis eſt in Chriſto Ieſu, ante tempora ſecularia &c.

Et nunc quidem totam doctrinam prædeſtinationis non conſtitui explicare: ſed tantum oſtendere volui, electionem Dei, ſicut in verbo Dei patefacta eſt, non labefactare, ſed confirmare & ſtabilire certitudinem ſalutis, & fiduciam credentium. Falſum enim eſt, quod in 12. cap. dicit Tridentinum Concilium, ex verbo Dei non poſſe ſciri, quos Deus ſibi elegerit, niſi præter & extra verbum ſpecialis reuelatio accedat. Neque hoc verum eſt: neminem vere credentem, ex verbo Dei, ſine peculiari reuelatione certo poſſe ſtatuere, ſe eſſe in numero prædeſtinatorum. Pugnant enim hæc cum Scriptura, ſicut oſtendimus. Non ignoro autem, multa inextricabilia & portentoſa necti de prædeſtinatione, à ſpinoſis ingenijs, ſed quam iudicem eſſe ſimpliciſſimam ſententiam, breuiter expoſui.

Quarto obiiciunt etiam ſententias de perſeuerantia. Vt maxime de præſenti gratia certi ſint credentes, neminem tamen certum eſſe, an ſit perſeueraturus in finem. Et quia illi ſoli ſalui fiunt, qui vſque in finem perſeuerant: non igitur poſſe certam fiduciam eſſe de ſalute credentium. Reſpondeo: Multos non perſeuerare, ſed gratia excidere, & Scriptura & experientia docet. Sed hoc fit non inde & ideo, quaſi Deus nolit credentes, quos ſemel in gratiam recepit, ad finem vſque conſeruare, ſed ideo fit, quia multi ſecuritate, diffidentia & operibus carnis, Spiritum ſanctum effundunt, & fidem excutiunt. Non igitur docendi ſunt homines, quomodocunque ſe gerant, non poſſe ipſos excidere gratia Dei. Scriptum eſt enim Romanor. 11. Si permanſerit in bonitate Dei. Hebræorum 3. Modo fiduciam retineant vſque ad finem. Sed monendi ſunt, vt actiones carnis ſpiritu mortificent, & fide firmiter inhæreant Chriſto, illique per vſum verbi & Sacramentorum magis magiſque vniantur, & petant à Deo donum perſeuerantiæ: luctentur atque ne carnis petulantia donum perſeuerantiæ excutiant.

Et hoc modo non debent dubitare de perſeuerantia, ſed ſtatuere, iuxta promiſſiones Philip. 1. Qui cœpit in vobis, perficiet vſque in diem Ieſus Chriſti. Vocati enim ſumus ad conſortium Chriſti ſempiternum: non vt mox iterum abiiciat, quos ſibi adiunxit, ſed (ſicut inquit) non peribunt in æternum. Nemo rapiet eas de manu mea, 1. Cor. 1. Confirmabit vos vſq; in finem, ſine crimine, in die aduentus Domini. Ita Dauid inquit: Non confundar in æternum. Et Iohannes dicit: Hæc ſcribo vobis, vt ſciatis, quod vitam habetis æternam. Item, ſcimus cum apparuerit, quod ſimiles ipſi erimus. Rom. 8. Quis ſeparabit? certus ſum enim quod nec præſentia, nec futura nos ſeparabunt. 2 Tim. 4. Repoſita mihi eſt corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, Rom. 5. Gloriamur ſpe gloriæ Dei. Hæ ſententiæ manifeſte oſtendunt, ſpem fidelem de perſeuerantia, non eſſe inter cœlum & terram in ambigua dubitatione ſuſpenſam.

Quinto agitant has & ſimiles Scripturæ ſententias, 1. Corinth. 10. Qui ſtat, videat ne cadat. Philipp. 2. Cum timore & tremore operemini ſalutem. Roman. 11. Noli altum ſapere, ſed time. 1. Petr. 1. In timore incolatus veſtri tempore conuerſamini. Prouerb. 28. Beatus qui terret aſſidue cor ſuum. Ad has ſententias reſponſio generalis eſt. Monent enim, ne perſuaſione certitudinis de ſalute, degeneremus in carnalem ſecuritatem, qua ipſa fides ſuffocatur & extinguitur. Nec indulgeamus vitioſis affectibus, ita enim fides excutitur. Et niſi permanſerimus in bonitate Dei, excindemur, Roman. 11. Non manet autem fides in illis, qui ſine pœnitentia indulgent prauis affectibus. Sunt ergo hæ ſententiæ non conciones de dubitatione fidei, ſed exhortationes, ne fides poſſidens certitudinem ſalutis, vel ſecuritate extinguatur, vel actionibus

carnis

Digitized by Google

carnis excutiatur, ſed vt exerceatur perpetuo in lucta contra carnem, ne illius petulantia effundatur gratia, Spiritus ſanctus, & certitudo ſalutis. Quædam etiam tales ſententiæ, credentibus ob oculos ponunt ſuam infirmitatem, non vt fidem in dubitationem coniiciant, ſed ne credentes inſoleſcant, fiducia donorum, ſed vt toti à Domino pendeant, ardentius & firmius inhæreant miſericordiæ promiſſæ propter Chriſtum.

Sexto, Andradius vtitur etiam hoc argumento contra fiduciam. Paulus dicit: Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non ſum iuſtificatus, quia qui me iudicat, Dominus eſt. Ergo Paulus de ſua iuſtificatione non fuit certus. Reſpondeo: Paulus non tantum dubitat, an ſua nouitate & ſuis operibus ſit coram Deo iuſtificatus, ſed diſerte dicit: In hoc non ſum iuſtificatus. Et rationem addit: Quia licet ipſum conſcientia non reprehendat, & coram hominibus ſit irreprehenſibilis: tamen coram Dei iudicio non poſſit illa iuſtitia conſiſtere. Aliam igitur quærit, in obedientia & merito Chriſti, quam opponere poſſit iudicio & iræ Dei, vt reconcilietur, adoptetur, & acceptetur ad vitam æternam. Et de illa iuſtificatione non dubitatiue loquitur, ſed Roma. 5. Iuſtificati fide, pacem habemus. Fide acceſſum habemus ad gratiam, in qua ſtamus & gloriamur, Romanorum octauo: Quis condemnabit? Deus eſt qui iuſtificat, &c. Paulus igitur veræ fidei in Chriſtum non adimit fiduciam & certitudinem iuſtificationis: ſed ſuis operibus non dubitatiue, ſed ſimpliciter adimit iuſtificationem: non tantum quæ fecit ante conuerſionem, ſed cum renouatus per ſpiritum, in nouitate eo vſque iam eſſet progreſſus, vt dicere poſſet, nihil mihi ſum conſcius, tamen addit: In hoc non ſum iuſtificatus, quia qui me iudicat, Dominus eſt, cuius iudicium requirit talem perfectionem, vt qui in vno delinquit, reus ſit omnium.

Solomonis ſententiam Eccleſiaſt. 9. Tam amorem quam odium neſcit homo: Andradius ita explicat, tam eſſe hominis viuendi rationem obſcuram, vt neſciat, quid potius mereatur, odiúmne an amorem. Ergóne dubium eſt in Eccleſia, an Sodomitarum ſcelera diſpliceant Deo? Paulus certe magna aſſeueratione aliquoties repetit: Qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Et ipſe Solomon in eodem capite mox dicit: Quia Deo placent opera tua. Quid igitur (inquis) eſt quod Solomon dicit: Tam amorem quam odium neſcit homo? Reſpondeo: Quilibet verborum ſuorum ipſe optimus interpres eſt. Salomon igitur mox addit ſententiæ illius rationem: Et amorem & odium neſcit homo, eo quod vniuerſa æque eueniant iuſto & iniuſto, vnde corda hominum implentur malitia: hoc eſt: ex euentibus externis in hac vita, non debet nec poteſt ſtatui, vtrum Deo placeamus, hoc enim iudicium ſeducit impios. Non autem ſequitur. Ex euentibus non poteſt ſtatui, ergo fides etiam ex verbo Dei debet incerta eſſe. In eodem enim libro etiam dicitur: Ex euentibus externis non poſſe cognoſci, vtrum differat anima hominis à pecude, quia idem ſit vtriuſque interitus. Recte igitur Bernhardus dicit, rationem per ſe & ex euentibus non poſſe ſtatuere de amore Dei erga nos, ſed fidem ex veritate verbi diuini hoc ſtatuere, & poſſe, & debere.

Locum Syracidis capite quinto, dixi eſſe deprauatum à monachis, qui fecerunt (De propitiato peccato noli eſſe ſine metu) vt dubitationem inde poſſent ſtabilire. Andradius vero contendit, ex Græco etiam textu illud poſſe probari, quia propitiatum illud dicatur, quod iam eſt condonatum. Ergo fides etiam poſt acceptam iam reconciliationem debet dubitare. Atqui in Græco non eſt Participium præteritum, ſed περὶ ἐξιλασμοῦ, de propitiatione. Et ipſe textus ſe explicat. Inquit enim: Ne dixeris, Peccaui, & quid mihi accidit? Et poſtea: Ne ſis ſine metu, vt adiicias peccatum ſuper peccatum, eo quod miſeratio Domini magna eſt. Concionatur itaque contra carnalem ſecuritatem, ne quis cumulet peccata ſine pœnitentia, ideo quia propoſita ſit propitiatio, vel ne quis ita ſit ſecutus, vt differat reconciliationem. Hæc vera ſunt, quæ & nos ſedulo monemus. Inde vero non ſequitur: Ergo fides debet dubitare de accepta propitiatione peccati.

Hæc fundamenta perſpicua, firma & ſolida ſunt. Quod enim obiicitur, multos hac doctrina abuti ad ſecuritatem: vera eſt reſponſio: propter abuſum non mutandam doctrinæ veritatem, ſed ſeruandum eſſe præceptum Pauli, de recte ſecando verbo Dei. Impœnitentibus enim non proponuntur hæ conſolationes, ſed fulmina, Epheſ. 5. Gal. 5. Coloſſ. 3. 1. Cor. 6. Qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Illis vero qui in pauoribus fide confugiunt ad thronum gratiæ, proponimus non dubitationem, ſed certam & firmam conſolationem, ex promiſſione Euangelij. Quia vero in ipſis credentibus eſt adhuc caro & ſpiritus, vetus & nouus homo, ſemper inculcantur etiam illæ commonefactiones, ne abutantur promiſſione Euangelij, ad ſtabiliendam ſecuritatem, & petulantiam carnis: qui vero contemptis illis commonefactionibus, doctrina hac abutuntur, cogitent quod ſcriptum eſt. 2. Petri 3. Deprauant Scripturas ad ſuam ipſorum perditionem.

Poſtremo addenda eſt hæc commonefactio, nos non loqui de Idea quadam certitudinis fidei, quæ in hac carnis infirmitate nulla prorſus tentetur dubitatione, quæ nihil ſentiat trepidationum: quaſi infirma & languida fides, quæ non ſentit perfectam fiduciam, & abſolutam certitudinem, iudicanda ſit, non eſſe vera fides: ſupra enim oſtendimus, fidem quantumuis infirmam, modo verum obiectum apprehendat, veram eſſe. Sed inquis: Cur igitur proponitur doctrina de fiducia & certitudine fidei, in hac carnis infirmitate? Reſpondeo: Propter duas cauſas. I. Vt ſciamus, quicquid ſentitur dubitationum ſeu trepidationum, non eſſe de natura fidei, ſed pertinere ad illas ſententias: In carne mea non habitat bonum. Volenti mihi agere bonum, adiacet malum. Credentes igitur, coram Deo has ſordes dubitationum non iactant quaſi virtutes fidei, ſed agnoſcunt, fidem quatenus opus & virtus eſt in nobis, eſſe imperfectam, & illas ſordes, quæ fidei ex carne aſperguntur, petunt tegi & ignoſci. Et tamen propter obiectum, quod in illa infirmitate fides apprehendit, habent certam & firmam conſolationem. II. Proponitur ideo, ne indulgeamus dubitationibus, ſed luctemur cum infirmitate fidei, vt ſemper ita enitamur ad certitudinem, ne patiamur nobis excuti fiduciam, ſed vt illa confirmetur, creſcat & augeatur. Ideo enim Deus in exercitiis fidei propoſuit remedia verbi, Sacramentorum & orationis. Imo ideo Spiritus adiuuat infirmitates noſtras, vt fides poſſit eluctari, ne li-

Digitized by Google

num fumigans extinguatur, vtque in ipſa infirmitate, fides nihilominus habeat certam & firmam conſolationem, ſicut Paulus dicit: Non tam apprehendi quam apprehenſus ſum, non tam cognoui, quam cognitus ſum.

Ita contra omnes ſophiſticas cauillationes plana, vera, vtilis & neceſſaria eſt doctrina de certitudine reconciliationis, iuxta promiſſionem Euangelij in qua vera fiducia credentes acquieſcunt, aut ſaltem acquieſcere conantur.

DE BONIS OPERIBVS.

DE OBSERVATIONE MANDAtorum, *déque illius neceſſitate & poſſibilitate.*

CAPVT XI.

NEmo autem quantumuis iuſtificatus, liberum ſe eſſe ab obſeruatione mandatorum putare debet, nemo temeraria illa, & à patribus ſub anathemate prohibita voce vti, Dei præcepta homini iuſtificato ad obſeruandum eſſe impoſſibilia. Nam Deus impoſſibilia non iubet, ſed iubendo monet, & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis, & adiuuat vt poſſis, cuius mandata grauia non ſunt, cuius iugum ſuaue eſt, & onus leue. Qui enim ſunt filij Dei, Chriſtum diligunt, qui autem diligunt eum, vt ipſemet teſtatur, ſeruant ſermones eius, quod vtique cum diuino auxilio præſtare poſſunt. Licet enim in hac mortali vita, quantumuis ſancti & iuſti, in leuia ſaltem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata quandoque cadant, non propterea deſinunt eſſe iuſti. Nam iuſtorum illa vox eſt, & humilis & verax: Dimitte nobis debita noſtra. Quo fit, vt iuſti ipſi eo magis ſe obligatos, ad ambulandum in via iuſtitiæ ſentire debeant, quo liberati iam à peccato, ſerui autem facti Deo, ſobrie, iuſte & pie viuentes, proficere poſſunt per Chriſtum Ieſum, per quem acceſſum habuerunt in gratiam iſtam. Deus namque ſua gratia ſemel iuſtificatos non deſerit niſi ab eis prius deſeratur. Itaque nemo ſibi in ſola fide blandiri debet, putans fide ſola ſe hæredem eſſe conſtitutum, hæreditatémque conſequuturum, etiamſi Chriſto non compatiatur, vt & conglorificetur. Nam & Chriſtus ipſe, vt inquit Apoſtolus, cum eſſet filius Dei, didicit ex his, quæ paſſus eſt, obedientiam, & conſummatus factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi cauſa ſalutis æternæ. Propterea Apoſtolus ipſe monet iuſtificatos, dicens: Neſcitis, quod ij, qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium? Sic currite, vt comprehendatis. Ego igitur ſic curro, non quaſi in incertum: ſic pugno, non quaſi aërem verberans, ſed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: ne forte cum aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. Item princeps Apoſtolorum Petrus: Satagite, inquit, vt per bona opera certam veſtram vocationem & electionem faciatis. Hæc enim facientes, non peccabitis aliquando. Vnde conſtat: eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduerſari, qui dicunt iuſtum in omni bono opere, ſaltem venialiter peccare, aut, quod eſt intolerabilius, pœnas æternas mereri, atque etiam eos, qui ſtatuūt in omnibus operibus iuſtos peccare, ſi in illis ſuam ipſorum ſocordiam excitando, & ſeſe in ſtadio ad currendum cohortando, cum hoc vt in primis glorificetur Deus, mercedem quoque intuentur æternam, cum ſcriptum ſit, Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes ſuas, propter retributionem. Et de Moſe dicat Apoſtolus, quod reſpiciebat in remunerationem.

DE FRVCTV IVSTIFICATIONIS, hoc eſt, de merito bonorum operum, deque ipſius meriti ratione.

CAPVT XVI.

Hac igitur ratione iuſtificatis hominibus, ſiue acceptam gratiam perpetuo conſeruauerint, ſiue amiſſam recuperauerint, proponenda ſunt Apoſtoli verba: Abundantes in omni opere bono, ſcientes quod labor veſter non eſt inanis in Domino. Non enim iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri, & dilectionis quam oſtendiſtis in nomine ipſius. Et nolite amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationem. Atque ideo bene operantibus proponenda eſt vita æterna, & tanquam gratia, filiis Dei per Chriſtum Ieſum miſericorditer promiſſa, & tanquam merces, ex ipſius Dei promiſſione, bonis ipſorum operibus & meritis fideliter reddenda. Hæc eſt enim illa corona iuſtitiæ, quam poſt ſuum certamen & curſum repoſitam ſibi eſſe ſciebat Apoſtolus, à iuſto iudice ſibi reddendam, & non ſolum ſibi, ſed & omnibus qui diligunt aduentum eius. Cum enim ille ipſe Chriſtus Ieſus, tanquam caput in membra, & tanquam vitis in palmites, in ipſos iuſtificatos iugiter virtutem influat, quæ virtus bona eorum opera ſemper antecedit, comitatur & ſubſequitur, & ſine qua nullo pacto Deo grata & meritoria eſſe poſſent, nihil ipſis iuſtificatis amplius deeſſe credendum eſt, quo minus plene illis quidem operibus, quæ in Deo ſunt facta, diuinæ legi, pro huius vitæ ſtatu ſatisfeciſſe, & vitam æternam ſuo etiam tempore, ſi tamen in gratia deceſſerint conſequendam, vere promeruiſſe cenſeantur, cum Chriſtus Saluator noſter dicat: Si quis biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum, ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Itaque neque propria noſtra iuſtitia tanquam ex nobis propria ſtatuitur, neque ignoratur aut repudiatur iuſtitia Dei. Quæ enim iuſtitia noſtra dicitur, quia per eam nobis inhærentem iuſtificamur, illa eadem Dei eſt, quia à Deo nobis infunditur per Chriſti meritum.

Neque vero illud omittendum eſt, quod licet bonis operibus in ſacris literis vſque adeo tribuatur, vt etiam, qui vni ex minimis ſuis potum aquæ frigidæ dederit, promittat Chriſtus eum non eſſe ſua mercede cariturum, & Apoſtolus teſtatur id, quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate, æternum gloriæ pondus operari in nobis, abſit tamen vt Chriſtianus homo in ſeipſo, vel confidat, vel glorietur, & non in Domino, cuius tanta eſt erga omnes homines bonitas, vt eorum velit eſſe merita, quæ ſunt ipſius dona. Et quia in multis offendimus omnes, vnuſquiſque ſicut miſericordiam & bonitatem, ita ſeueritatem & iudicium ante oculos habere debet, neque ſeipſum aliquis, etiamſi nihil ſibi conſcius fuerit, iudicare: quoniam omnis hominum vita, non humano iudicio examinanda & iudicanda eſt, ſed Dei, qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à Deo, qui (vt ſcriptum eſt) reddet vnicuique ſecundum opera ſua.

Poſt hanc Catholicam de iuſtificatione doctrinam, quam niſi quiſque fideliter firmitérque receperit, iuſtificari non poterit, placuit ſanctæ Synodo hos Canones ſubiungere, vt omnes ſciant, non ſolum quid tenere & ſequi, ſed etiam quid vitare & fugere debeant.

CANON XVIII.

Si quis dixerit, Dei præcepta homini etiam iuſtificato, & ſub gratia conſtituto, eſſe ad obſeruandum impoſſibilia, anathema ſit.

XIX.

Si quis dixerit, nihil præceptum eſſe in Euangelio præter fidem, cætera eſſe indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, ſed libera, aut decem præcepta nihil pertinere ad Chriſtianos, anathema ſit.

XX.

Si quis hominem iuſtificatum, & quantumlibet perfectum, dixerit non teneri ad obſeruantiam mandatorum Dei & Eccleſiæ, ſed tantum ad credendum, quaſi vero Euangelium ſit nuda & abſoluta promiſſio vitæ æternæ, ſine conditione obſeruationis mandatorum, anathema ſit.

XXI.

Si quis dixerit, Chriſtum Ieſum à Deo hominibus datum fuiſſe, vt redemptorem cui fidant, non etiam vt legiſlatorem cui obediant, anathema ſit.

Si quis

Digitized by Google

XXV.

Si quis in quolibet bono opere iuſtum ſaltem venialiter peccare dixerit, aut quod intolerabilius eſt, mortaliter, atque ideò pœnas æternas mereri, tantúmque ob id non damnari, quia Deus ea opera bona non imputet ad damnationem, anathema ſit.

XXVI.

Si quis dixerit, iuſtos non debere pro bonis operibus quæ in Deo fuerint facta, exſpectare & ſperare æternam retributionem à Deo, per eius miſericordiam, & Ieſu Chriſti meritum, ſi bene agendo, & diuina mandata cuſtodiendo, vſque in finem perſeuerarint, anathema ſit.

XXXI.

Si quis dixerit, iuſtificatum peccare, dum intuitu æternæ mercedis bene operatur, anathema ſit.

XXXII.

Si quis dixerit, hominis iuſtificati bona opera ita eſſe dona Dei, vt non ſint etiam bona ipſius iuſtificati merita, aut ipſum iuſtificatum, bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam, & Ieſu Chriſti meritum, cuius membrum viuum eſt, fiunt, non verè mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, & ipſius vitæ æternæ, ſi tamen in gratia deceſſerit, conſecutionem, atque etiam gloriæ augmentum, anathema ſit.

EXAMEN.

Non inſtituemus nunc integram explicationem loci de bonis operibus, ſed illa quæ in Concilij Tridentini decretis, & in Andradij explicationibus contra noſtras Eccleſias diſputantur, breuiter examinabimus, & explicabimus. Poſſunt autem illa 4. capitibus comprehendi.

I.

An facienda ſint bona opera.

II.

Quæ ſint bona opera, in quibus Deus vult renatos exercere obedientiam.

III.

An obedientia renatorum in hac vita, ſit perfecta legis impletio.

IV.

De meritis & præmiis bonorum operum.

PRIMA QVÆSTIO.

AN FACIENDA SINT BONA opera.

De hac quæſtione, prorſus nulla apud nos quidem eſt controuerſia, niſi quod Pontificij illa calumnia Eccleſias noſtras falsò & iniuſtè à multis iam annis onerant, quaſi ipſa verè bona opera prohibeamus, & omne ſtudium eorum damnemus. Tridentinum Concilium capite vndecimo inſimulat nos, quaſi in ſola fide ita nobis blandiamur, vt exiſtimemus nos prorſus liberos eſſe ab obſeruatione mandatorum Dei. Et Canone decimonono nobis oblique tribuunt illam doctrinam, nihil eſſe præceptum præter fidem, cætera omnia eſſe indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, ſed libera, & quidem ita, ac ſi doctrina Decalogi nihil ad Chriſtianos pertineat. Hæ verè Pontificiæ calumniæ, ſæpius verè & grauiter à noſtris refutatæ ſunt. Et quidem ſcripta noſtrorum, præcipuè verò ipſa vox doctrinæ, quotidie ſonans in noſtris Eccleſiis, luculentum dicit coram toto mundo teſtimonium, ipſis etiam Pontificiorum conſcientiis non ignotum, falsò nobis talia tribui. Ipſi verò quæſtionem hanc ideò tam operosè diſputant, vt imperitis fucum faciant, quaſi illa potiſſimùm inter Pontificios & nos ſit controuerſia, an facienda ſint bona opera. Ad refutandam igitur illam calumniam, pauca quædam repetenda ſunt. Vtque eò breuius illud fieri poſſit, tantùm capita exhortationum, ad ſtudium bonorum operum, quæ ex Scriptura in noſtris Eccleſiis proponi ſolent, breuiſſimè recitabo.

1. Inculcant hoc, Deum iuſtificatis & renatis nullo modo dare licentiam, vt liberè & securè poſſint & auſint prauis ſuis cupiditatibus indulgere, impio mundo ſe conformare, Diabolo & peccato ſeruire, mandata Dei violare & conculcare. 1. Theſſal. 4. Non vocauit nos Deus ad immundiciem, ſed ad ſanctificationem. Roman. 6. Peccabimus ergo, quoniam non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia? Abſit. Rom. 3. Qui dicunt, Faciamus mala vt eueniant bona, illorum damnatio iuſta eſt.

2. Certum eſt & hoc, Deum iuſtificatos & renatos non velle ocioſos eſſe ſine bonis operibus. Matt. 20. Quid ſtatis totum diem ocioſi? 2. Pet. 1. Hæc ſi vobis adſint, non ocioſos nec infructuoſos nos conſtituent in agnitione Chriſti. Matt. 3. & 7. Omnis arbor quæ non facit fructus bonos, excindetur, & in ignem conijcietur.

3. Nec dubiæ, nec obſcuræ ſunt Scripturæ ſententiæ; quæ iuſtificatis & renatis ſtudium bonorum operum commendant. Tit. 2. Chriſtus dedit ſemetipſum pro nobis, vt mundaret ſibi populum peculiarem, ζηλωτὴν hoc eſt, qui peculiari zelo ſit ſectator bonorum operum. Epheſ. 2. Ipſius factura ſumus, creati in Chriſto Ieſu ad bona opera, quæ Deus præparauit, vt in illis ambulemus. 2. Cor. 5. Pro omnibus mortuus eſt Chriſtus, vt qui viuunt, iam non ſibi viuant, ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt, & reſurrexit. Et ſumma proponitur ex Pſal. 34. Declina à malo, & fac bonum. 1. Petri 2. Mori peccato, viuere Deo, ſeu iuſtitiæ. Epheſ 4. Deponere veterem hominem, & induere nouum. Roman. 13. Abijcere opera tenebrarum, & induere arma lucis.

4. Illam verò obedientiam Scriptura in iuſtificatis & renatis non tantùm conſulit, nec vt rem indifferentem aut arbitrariam proponit, ſed tradit neceſſariam eſſe propter voluntatem & mandatum Dei. Rom. 8. Debitores ſumus, non vt ſecundum carnem viuamus, Rom. 13. Nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis. Luc. 17. Quæ debuimus, fecimus. 1. Ioan. 4. Et nos debemus mutuò nos diligere, 1. Theſſ. 4. Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio noſtra. Rom. 12 Probetis quæ ſit voluntas Dei. Ioan. 14. Mandatum do vobis, vt diligatis vos inuicem. 1. Ioan. 4. Hoc mandatum habemus, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem.

5. Scriptura addit, non veram eſſe fidem, quæ non eſt efficax per charitatem, 1. Ioan. 4. Qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius non facit, mendax eſt. 1. Tim. 5. Qui ſuorum curam non habet, fidem abnegauit, & infideli deterior eſt. Iacob. 2. Fides ſine operibus, mortua eſt.

6. Violatoribus proponuntur comminationes pœnarum corporalium, ſpiritualium & æternarum. 1. Theſſal. 4. Deus vltor eſt de his omnibus. Pſalm. 89. Si mandata mea non cuſtodierint, viſitabo in virga iniquitates eorum. Rom. 8. Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Col. 3. Propter hæc venit ira Dei ſuper filios inobedientiæ. 1. Tim. 1.

Digitized by Google

Repellentes bonam conſcientiam,circa fidem naufragium fecerunt.2.Petr.1. Cui hæc non adſunt,obliuionem cepit purgationis peccatorum. Et qui talia agunt,regnum Dei non poſſidebunt,&c.

Quia igitur & doctrina de neceſſitate bonorum operum, ſeriæ exhortationes ad ſtudium bonorum operum,ſedulò apud nos traduntur, vrgentur & inculcantur, vnde quæſo Pontificij ſumunt occaſionem texendi virulentam illam calumniam, quaſi prohibeamus,damnemus,aut certè arbitraria faciamus bona opera? Illud verò Tridentini Patres Can. 20.non obſcurè ſignificant. Quia enim docemus, promiſſionem Euãgelij de remiſſione peccatorum & vita æterna, non pendere ex conditione noſtræ obſeruationis mandatorum diuinorum, ſed ex gratuita miſericordia Dei,propter obedientiam & meritum Chriſti Mediatoris : fingunt Pontificij inde conſequens eſſe, iuſtificatos non teneri ad obſeruantiam mandatorum. Quaſi verò Prophetæ & Apoſtoli prohibeant & damnent ſtudium bonorum operum quando (ſicut demonſtrauimus) docent ex gratuita miſericordia, fide propter Chriſtum Mediatorem,ſine operibus homines iuſtificari. Neque enim quia opera noſtra ex articulo aut negocio & officio iuſtificationis excluduntur,propterea nullas planè habent cauſas, nullum vſum quare ſint facienda.Pontificiorum verò imaginatio eſt: Si bona opera non ideò ſunt facienda, vt illis promereamur reconciliationem cum Deo, adoptionem & vitam æternam,tunc potius omittenda eſſe.Ita verè ſunt mercenarij, qui nihil liberaliter vt obedientes filij,præſtare velint, ſed vt mercenarij, ſeruiliter ſpe tantùm, & exſpectatione præmij operari volunt: nec verò ignorare debent, quid Auguſtinus de huiuſmodi operatoribus, ex Scripturæ ſententia pronunciet.

Quamuis igitur operibus non promereamur remiſſionem peccatorum, reconciliationem, adoptionem & vitam æternam, aliæ tamen multæ veræ & graues cauſæ ſunt,propter quas iuſtificati & renati debitores ſunt,vt non ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum viuant & ambulent.Eſt enim voluntas & mandatum Dei, vt liberati ſeruiamus ipſi in iuſtitia & ſanctitate coram ipſo, Luc.1. ſicut teſtimonia ſuprà annotauimus.Et illud debitum inchoandæ nouæ obedientiæ, non ſoluitur aut tollitur per gratuitam imputationem iuſtitiæ Chriſti : ſed ex gratuita illa reconciliatione, accedunt multæ grauiſſimæ impulſiuæ cauſæ, præſtandæ nouæ obedientiæ, quarum primæ quædam reſpiciunt ipſum Deum, vt ſunt teſtimonia Scripturæ de Deo Patre, 1.Petri 1. Si Deum inuocatis Patrem, ſicut filij obedientiæ, ſancti eſtote conuerſantes in timore. 1.Io.3.Sumus filij Dei,& qui hanc ſpem habent,in eo ſanctificant ſe. 1.Ioan.4. Si Deus dilexit nos & miſit filium,debemus ergo & nos alterutrum diligere.Lucæ 1.Fecit redemptionem plebis ſuæ,vt liberati ſeruiamus ipſi.1.Theſſ.4.Non vocauit nos Deus ad immundiciem ſed ad ſanctificationem.

De filio.Tit.2. Dedit ſemetipſum pro nobis, vt redimeret nos ab omni iniquitate,& mundaret ſibi populum peculiarem, ſectatorem bonorum operum. 1.Petri 2. Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum,vt peccatis mortui,iuſtitiæ viueremus. 2.Cor.5. Pro omnibus mortuus eſt Chriſtus, vt qui viuunt, iam non ſibi viuant, ſed Chriſto.Epheſ.2.Creati in Chriſto Ieſu ad bona opera. Rom.6. Sepulti ſumus vnà cum Chriſto per Baptiſmum in mortem,vt poſthac non ſeruiamus peccato,ſed in nouitate vitæ ambulemus.

De Spiritu ſancto.Gal.5.Si ſpiritu viuimus,ſpiritu & ambulemus.Epheſ.4. Ne contriſtetis Spiritum ſanctum.1.Theſ.4.Qui hæc ſpernit, non hominem, ſed Deum ſpernit, qui Spiritum ſanctum dedit in nobis. Rom.8. Qui Spiritu Dei ducuntur,hi ſunt filij Dei. Epheſ.5. Sitis imitatores Dei.1.Ioan.2. Qui dicit ſe in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulauit,& ipſe ambulare. Coloſ.3. Condonate vobis inuicem,ſicut & Deus per Chriſtum.1 Petri 2 Reliquit nobis exemplum, vt inſequeremini veſtigia eius. Coloſ.1.Ambulate dignè Deo. Phi.1. Dignè Euangelio Chriſti ad laudem eius & gloriam Dei. 1. Pet. 4 Vt in omnibus glorificetur Deus.Tit 2. Vt doctrinam Saluatoris ornent in omnibus.1.Tim.6.Ne nomen Dei & doctrina malè audiat.

2. Quædam cauſæ impulſiuæ,reſpiciunt ipſos renatos, vt quia ſunt renati in Chriſto, ergo debent eſſe noua creatura. 2. Cor.5. & Rom.6. Qui mortui ſumus peccato,quomodo adhuc viuemus in eo? Liberati à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ. Ephe.5. Vt filij lucis ambulate,nec commercium habeatis cum operibus tenebrarum. Epheſ.4. Dignè ambulate vocatione veſtra.1.Cor.6. Hæc eratis quondam,ſed ſanctificati eſtis, &c. 1.Ioan.3. Qui peccat, non vidit nec cognouit ipſum. Qui non diligit, manet in morte. In hoc manifeſti ſunt filij Dei & filij Diaboli.1.Tim.5.Qui ſuorum curam non habet,fidem abnegauit 1.Tim.1. Quidam repellentes bonam conſcientiam,circa fidem naufragium fecerunt, &c.

3. Quædam cauſæ reſpiciunt proximum, vt noſtris officiis ſubleuetur.Luc.6.Ne cuiquam offendiculum præbeamus. 2.Corin.6. Vt noſtro exemplo alij ad pietatem inuitentur.1.Pet.3.vt benefaciendo os obturemus aduerſariis.1.Pet.2.& 3. Tit.2.

Sed de cauſis finalibus bonorum operum, poſtea quædam repetenda erunt.Nunc breuiter tantùm Pontificiorum calumnia refutanda fuit, quaſi noſtra doctrina vel prohibeat bona opera,vel faciat illa arbitraria,vel certè in dubiũ reuocet,an facienda ſint bona opera. Recitaui autem præcipua Scripturæ teſtimonia,vt oſtenderem,nos exhortari renatos ad ſtudium bonorum operum, ex illis ipſis fontibus & fundamentis,ſicut in Scriptura traduntur,vtque monſtrarem, multò rectius in noſtris Eccleſiis tradi doctrinam de bonis operibus, quàm apud Pontificios,qui apud ſe ſolos gloriantur eſſe poſſeſſionem bonorum operum. Clarè enim ex verbo Dei docemus,non tantùm quòd facienda ſint bona opera,ſed explicantur veræ cauſæ, propter quas facienda. Traditur etiam, qualia debeant eſſe opera renatorum bona opera: vt diſcrimen ſit inter virtutes philoſophicas, inter opera Phariſaica, & inter renatorum nouam obedientiam, & quomodo in hac noſtra infirmitate fieri poſſit à perſona ſcilicet fide reconciliata, & à Spiritu ſancto renata. Sed integra harum quæſtionum explicatio, non eſt huius loci.

SECVNDA QVÆSTIO.

Quæ ſint bona opera in quibus vult renatos exercere obedientiam.

De hac quæſtione Concilium Tridentinum capit.10. inquit iuſtificatos per obſeruationem mandatorum

Digitized by Google

datorum Dei & Eccleſiæ, in ipſa iuſtitia creſcere, & magis iuſtificari. Et Can. 20. dicunt, iuſtificatum teneri ad obſeruantiam mãdatorum Dei & Eccleſiæ. Et moderatior quiſpiã per mandata Eccleſiæ forſan intelligeret, quæ Eccleſia per miniſterium verbi Dei ex Scriptura proponit & præſcribit, vt ita planè eadem ſint mandata Dei, ratione autoritatis & Eccleſiæ, ratione miniſterij. Sed Concilij interpres Andradius hanc mitigationem non admittit, diſertè enim mandata Dei & mandata Eccleſiæ contra ſe diſtinguit. Et differentiam hanc cõſtituit, quòd Dei mandata ſint ab ipſo Deo, in verbo ipſius tradita: Eccleſiæ verò mandata ſint de iis rebus, quæ non habent in verbo Dei expreſſum mandatum aut teſtimonium. Vt autem ſtatus quæſtionis rectè cõſtituatur, repeto quæ ſuprà in loco de traditionibus dicta ſunt, quando diſputatur de iis quæ habent teſtimonium in verbo Dei, intelligenda eſſe non illa tantum, quæ totidem literis & ſyllabis in Scriptura extãt, ſed illa etiam, quæ ex certa & manifeſta Scripturæ ſententia, bona conſequentia deducuntur. Et ſi talia intelligerent mandata, nulla eſſet cõtrouerſia: Sunt enim non minus diuina mandata, quàm quæ totidem literis & ſyllabis in Scriptura exprimuntur. Sed Andradius allegat illud Matth. 23. Super cathedram Moſis ſedent Scribæ & Phariſæi, omnia quæcunq; dixerint vobis, ſeruate, & facite. Et inde argumentatur: Si in Veteri Teſtamento non ea ſolùm obſeruanda erãt quæ Moſes præceperat, ſed illa etiam, quæ ij imperaſſent, qui in Moſis locum ſucceſſerant, vt Scribæ & Phariſæi: non minor ergo obedientia & obſeruantia debetur Prælatis Eccleſiæ, in Nouo Teſtamento. Ex hac argumentatione Lector non obſcurè intelligit quorſum tradant decreta de mandatis Eccleſiæ, vtq; eò propius ad ſtatũ quæſtionis accedamus, addenda eſt hæc declaratio. Sunt in Eccleſia ordinationes quædam de ritibus aut obſeruationibus quibuſdam externis, de quibus quæ ſit Scripturæ ſententia, in loco de traditionib. explicauimus. Ritus enim qui ſunt Scripturæ conſentanei, quia hactenus habent verbi Dei teſtimonium, rectè poſſunt retineri, qui verò cum Scriptura pugnant, iuſto iudicio & temeritate reiiciuntur & abolentur.

Sunt verò præterea adiaphori quidam ritus, qui cum Scriptura quidem non pugnant, ſed tamen non habent expreſſum in Scriptura mandatum aut teſtimonium. De illis ſimplex & plana eſt reſponſio: Si ordini, decoro & ædificationi ſeruiant, & ita proponuntur, vt non pugnent cum Chriſtiana libertate, hoc eſt, vt non proponantur vel obſeruentur cum opinione neceſſitatis, cultus & meriti, poſſe de illis Eccleſiam ſtatuere, prout ędificationi pro temporis, morum & gentium varietate conducere iudicabitur. Sunt pluribus explicata, ſuprà de traditionibus.

Quòd ſi hic eſſet quæſtionis huius ſtatus, non magnopere contendendum eſſet.

Sed Andradius Concilij mentem ita explicat: Romanum Pontificem accepiſſe à Chriſto integram, perfectam atque plenam poteſtatem regendi vniuerſam Eccleſiam, ita vt leges ab illo latæ, omnibus in rebus non aliter ſint obſeruandæ, quàm diuinæ. Et addit: Sæpe euenire, vt maiore ſcelere inuoluatur, qui tales Eccleſiaſticas, quàm qui diuinas leges perfregit, ſi præſertim prælatorum deſpicientia feratur. Et huius exemplum cum Ieſuitis hoc adducit, illos veluti ethnicos & publicanos habendos, qui Eccleſiæ præſcriptione ab vtraque Euchariſtiæ ſpecie ſumenda non retardantur. Hæc omnia ſunt Andradij verba, ex quibus Lector intelliget, quale πανδοχεῖον ſit locus Pontificiorum, de mandatis Eccleſiæ. Tridentini verò patres, præter hæc addunt cap. 10. hominem iuſtificari obſeruatione mandatorum Dei & Eccleſiæ.

Eſt igitur iuxta Andradij explicationem ſtatus controuerſiæ in hac quæſtione, 1. Leges à Romano Pontifice & Prælatis Eccleſiæ datas, licet non habeant mandatum aut teſtimonium verbi Dei, non aliter tamen omnibus in rebus obſeruandas, quàm diuinas. 2. Sæpe maius eſſe ſcelus, huiuſmodi traditiones, quàm diuinas leges perfringere. 3. Obligationem talium traditionum talem ac tantam eſſe, vt illi qui in ſumenda vtraque Euchariſtiæ ſpecie, malunt teſtamentariam Filij Dei inſtitutionem, quàm Prælatorum Eccleſiæ præſcriptionem, ſequi, habendi ſunt veluti ethnici & publicani. 4. Obſeruatione talium traditionum, homines coram Deo iuſtificari ad vitam æternam. Non fingo hæc, ideò ipſa verba & Concilij, & Andradij, qui Tridenti in in Concilio ſcripſit, annotaui.

Quæ verò inſolentior poteſt excogitari impudentia, quàm hominum traditiones pari, imò eodem gradu æquare mandatis diuinis? & quid dico æquare, imò præferre, & quidem ita præferre vt maius pronunccietur eſſe ſcelus humanas traditiones, quam diuinas leges perfringere, imò ſcelus eſſe anathemare dignum, ſi quis noluerit humanam prohibitionem præferre inſtitutioni Filij Dei, de vtraque Euchariſtiæ ſpecie ſumenda. Agedum purpurata beſtia, homo peccati, & fili perditionis, imple menſuram eius quod ſcriptum eſt, 2. Theſſ. 2. vt ex coloribus pij te cognoſcere poſſint. Extolle te ſuper omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Colloca te in templo Dei, tanquam Deum, oſtenta & renuncia teipſum quòd ſis Deus. Quin quòd res eſt apertè dic, Iſaiæ 14. In cælum conſcendam, iuxta aſtra Dei exaltabo ſolium meum, & ſedebo in monte teſtamenti, aſcendam ſuper altitudinem nubium ſimilis ero altiſſimo. Faxit autẽ Deus vt propediem ſequatur alter ille verſiculus: veruntamen ad infernum detraheris in profundum lacus, Amen, amen.

Olim Pelagius damnatus eſt quòd iuſtificationem tribuebat obſeruationi legis diuinæ Nunc verò in Concilio Tridentino, non verentur pronunciare hominem gratis iuſtificatum magis iuſtificari per obſeruationem mandatorum Dei, & traditionum humanarum, ita vt meritum vitæ æternæ diſtribuatur inter obſeruationem mandatorum Dei, & traditionum humanarum. Quomodo verò putas, Paulum ad hanc blaſphemiam ſi audiſſet, exclamaturum fuiſſe? qui de operibus legis diuinæ inquit: Si per legem iuſtitia, gratis ergo Chriſtus mortuus eſt. Euacuati eſtis à Chriſto, à gratia excidiſtis qui in lege iuſtificamini.

Auguſtinus de ſuo tempore inquit Epiſtola 119. Hoc nimis doleo, quia multa quæ in diuinis libris ſaluberrimè præcepta ſunt minus curantur, & tàm multis præſumptionibus ſic plena ſunt omnia, vt grauius corripiatur, qui per octauas ſuas terram nudo pede tetigerit, quàm qui mentem vinolentia ſepelierit. Et addit: Vt tolerabilior ſit conditio Iudæorum, qui etiamſi tempus libertatis non agnouerunt, legalibus tamen ſarcinis, non humanis præſumptionibus ſubiiciebantur. Quid verò exiſtimas optimum illum virum dicturum, ſi legiſſet illa blaſphemiarum monſtra quæ in Concilio decernere non verentur de humanis traditionibus æquandis,

Digitized by Google

imò præferendis mandatis diuinis, & de iuſtificatione hominis, per obſeruationem traditionum humanarum? & debebat quidem in hominibus in Eccleſia, ea eſſe lux, & is zelus, vt ne ad auditum quidem admitterentur talia portentiloquia, ſicut Irenæus loquitur. Sed quia poſtrema iam ſunt tempora, in quibus iuxta Chriſti & Apoſtolorum vaticinia regnat efficacia erroris, talia impunè non tantùm ſcribuntur, ſed in Tridentina Synodo, tanquam Spiritus ſancti oracula promulgantur. Breuiter autem recitabimus firma, perſpicua & immota Scripturæ teſtimonia, ea eſſe opera, in quibus Deus vult renatos exercere obedientiam, quæ ipſe in verbo ſuo præſcripſit & mandauit. Res enim ſi iuxta Scripturæ teſtimonia iudicetur, manifeſtiſſima eſt. Nam & affirmatiuè & negatiuè Deus ſententiam ſuam de hac quæſtione in Scriptura patefecit, propterea quòd omnibus temporibus fuerunt, qui pietatis ſpecie, & prætextu bonæ intentionis, à norma bonorum operum in verbo Dei nobis propoſita diſceſſerunt, facturi vel plura, vel præſtantiora opera, quàm quæ Deus ipſe nobis præſcripſit. Eſt enim Phariſaica quædam animi humani ſuperbia, quæ non libenter patitur ad præſcriptum verbi diuini ſe aſtringi & alligari, ſed electitios cultus, vel à ſe, vel ab aliis excogitatos iudicat eſſe præſtantiores. Hinc luci, hinc excelſa, & multi tales cultus, apud populum Veteris Teſtamenti, qui diuinitus non erant mandati, in quibus prætextus bonæ intentionis ita regnauit, vt lapidaret & occideret Prophetas, reprehendentes tales electitios cultus. Vere autem ſunt ſarcaſmi Diaboli, acerbe illudentis miſerrimæ infirmitati corruptæ noſtræ naturæ.

Quia enim propter carnem in hac vita adhærentem, ne renati quidem legi Dei perfecta obedientia ſatisfacere poſſunt, inſtillat Diabolus tales opiniones, naturam humanam plura & præſtantiora poſſe ſupererogare, quam quæ Deus præceperit. Et fit, ac ſi ſeruus, neglectis & poſthabitis Domini mandatis, occupetur aliis laboribus ex ſuo arbitrio delectis & ſuſceptis. Ita autem loquitur Deus in Scriptura, Deut. 12. Non faciat vnuſquiſque quod in oculis ſuis rectum videtur, ſed quicquid ego præcipio, hoc obſeruabitis, vt faciatis Domino, nec addas ad illud quicquam, nec minuas quicquam ab eo.

Numeri 15. Non ſequantur cogitationes ſuas, & oculos poſt quos fornicantur, ſed memores præceptorum Dei, faciant ea, eruntque ſancti Deo ſuo.

Ezech. 20. In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere. Ego Dominus Deus veſter, in præceptis meis ambulate. Obſeruetur addita ratio, quare non in patrum, ſed in Dei præceptis ambulandum ſit: quia inquit, Ego ſum Dominus Deus tuus. Hac enim præfatione in Decalogo vendicat ſibi præcipiendi autoritatem, & nos ad verbi ſui obedientiam alligat. In eius autem præceptis ambulare debemus, qui eſt Dominus Deus noſter. Hunc titulum, qui vel verbis, vel facto, tribuit Romano Pontifici, & Prælatis Eccleſiæ, manifeſtè blaſphemus eſt.

Deut. 5. Facite quod præcepit Dominus Deus veſter, non declinabitis, neque ad dextram, neque ad ſiniſtram, ſed per viam quam præcepit Dominus Deus veſter ambulabitis.

Ieſa. 1. Quis requiſiuit hæc de manibus veſtris? Matth. 15. ex 29. Eſaiæ: Fruſtrà colunt me mandatis, quæ ab hominibus docentur. Coloſ. 2. expreſſe damnantur ἐθελοθρησκείαι, cultus electitij. Eph. 2. dicit Paulus, Deum præparaſſe opera, in quibus ambulent, qui in Chriſto Ieſu ad bona opera creati ſunt.

Et Rom. 12. traditurus doctrinam de bonis operibus inquit: Vt probetis quæ ſit voluntas Dei bona, placens & perfecta. Voluntas autem Dei, ex verbis ipſius æſtimanda & diſcenda eſt. Ita Rom. 13. oſtenſurus quomodo & vnde voluntas illa Dei ſit probanda, nominat legem, & ad verbum recitat præcepta decalogi. Ita Gal. 5. charitatem quæ radix & ſumma eſt bonorum operum, dicit nihil aliud eſſe quàm plenitudinem legis, & ſummam mandati, 1. Tim. 1.

2. Timot. 3. Omnis Scriptura Dei vtilis eſt, vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus.

Verbum igitur ſuum Deus proponit normam bonorum operum: & quidem ita, vt cultus electitios, & mandata quæ ab hominibus opinione cultus docentur, reiiciat. Et affirmat, verbum ſuum normam eſſe perfectiſſimam, inquit enim: Nec addas quicquam, nec minuas, Deut. 12. Nec declines vel ad dextram, vel ad ſiniſtram, Deut. 5. Ioſ. 1. Iniuria igitur fit normæ diuinæ bonorum operum, quam ipſe pronunciat eſſe perfectiſſimam, quando ei aliquid ab hominibus ſuperadditur. Et norma bonorum operum, præter cęteras cauſas etiam ideò ex verbo Dei proponi debet in Eccleſia, vt de imperfectione noſtra nos admoneat, in ipſo exercitio & curſu bonorum operum. In humanis enim traditionibus, & in electitiis cultibus, mens humana facilè poteſt perſuaſionem perfectionis, imò ſupererogationis ſibi fingere, quæ pernicies eſt doctrinæ iuſtificationis.

Hæc Scripturæ teſtimonia manifeſtè docent, quę ſit Dei ſententia de propoſita quæſtione: Lectorem autem oro, vt ea quæ Prophetæ contra cultus electionis, & quæ Chriſtus contra traditiones ſeniorum diſputant, conferat ad Andradij axiomata ſuprà recitata, quæ ex Tridentino durante Concilio in orbem Chriſtianum ſparſit: & videbit qualis ſpiritus præſederit in Tridentino Concilio.

Propter cauillationes verò hoc addam, non intelligendas eſſe captioſe breuiſſimas illas lineas, quæ in Decalogo ſignatæ ſunt, ſed ſicut norma illa bonorum operum à Prophetis, Chriſto & Apoſtolis in Scriptura tradita & explicata eſt. Et ſimul intelligimus, quæ in diuina illa norma comprehenduntur & continentur, vt cùm Paulus gratis prædicet Corinthiis, ne offendiculum det Euangelio, 1. Cor. 9. &c.

Audiamus iam porrò, quæ argumenta contra hæc Scripturæ teſtimonia, Andradius mandatis Prælatorum Eccleſiæ, eo ſicut dictum eſt modo, patrocinaturus opponat.

1. Qui vos audit, me audit: qui vos ſpernit, me ſpernit, Lucæ 10. Mandatum ergo Chriſti eſt, vt Prælatos Eccleſiæ non ſecus ac ſeipſum audiamus, illis omnibus in rebus obtemperemus, eorum præcepta non aliter obſeruemus quàm diuina, & exiſtimemus magis eſſe diuina iuſſa quàm humana. Hæc Andradius. Reſpondeo: Dulciſſimam doctrinam & conſolationem continet hæc Chriſti ſententia, quòd miniſtri verbi, quando ea, quæ docent, ex verbo Dei probant, non ſecus audiendi ſunt, ac ſi vox diuina cœlitus nobis inſonaret. Deus enim miniſterio adeſt, & per illud medium nobiſcum loquitur, & efficax eſt, ſicut Baptiſta inquit: Ego ſum vox clamantis. Deus enim eſt, qui per Baptiſtam clamat. 2. Corinthiorum 13. Paulus inquit: An experimentum quæritis eius, qui in

Digitized by Google

in me loquitur Chriſtus? Ita 2. Corint. 5. inquit: Deus exhortatur per nos. Quomodo vero? quia verbum reconciliationis poſuit in nobis. Sicut Iſa. 59. Spiritus meus qui eſt in te, & verba mea quæ poſui in ore tuo &c. Hæc doctrina conciliat miniſterio veram reuerentiam, & flectit animos ad obedientiam, iuxta dictum Heb. 13. Obedite præpoſitis veſtris. Vt quando miniſtri afferunt & proponunt verbum Dei, auditores accipiunt illud, non vti verbum hominum: ſed ſicut vere eſt verbum Dei, ſicut Paulus inquit Theſſal. 2. Et dulciſſima eſt conſolatio, quod vere poſſumus ſtatuere, quando ex ore miniſtri verbum Dei audimus, ipſum filium Dei nobis adeſſe, nobis loqui, & per illud verbum efficacem eſſe. Inde enim pendet quod Chriſtus pronunciat: Quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt: quicquid ſolueritis in terra, ſolutum erit in cœlo. Sed hæc dignitas, reuerentia, obedientia & efficacia miniſterij, inde pendet, vt verbum Dei afferat & proponat.

Hoc vero Andradius non vult, ſed concedit, Chriſtum prælatis Eccleſiæ dediſſe poteſtatem, non limitatam, ſed quaſi infinitam, vt quæcunq; proponant, ſtatuant & præcipiant, ſiue habeant mandatum & teſtimonium verbi Dei in Scriptura, ſiue non habeant, Eccleſia nihilominus alligata ſit ad obedientiam vt omnibus in rebus Prælatis ſuis obtemperet, & illorum præcepta non aliter obſeruet quam diuina, ita vt nulla ratione de illorum præceptis diſceptandum ſit, an ſcilicet verbo Dei ſint conſentanea. Et ex Hieronymo huc accommodat dictum illud: Audi Iſrael & tace. Sed hæc nullo modo eſt verborum Chriſti ſententia. Cum enim ad miniſterium mitteret Apoſtolos, Matth. 10. & 17. Luc. 10. addit quidem ipſorum miniſterio hoc priuilegium: Qui vos audit, me audit. Num vero hanc habet ſententiam: Quicquid hominibus tradideritis, etiamſi eius rei nullum à me habeatis mandatum vel verbi mei teſtimonium, nihilominus pari reuerentia & pietatis affectu obſeruandum erit, ac ſi eſſet diuinum mandatum? Nullo vero modo: ſed certa mandata miniſterio Apoſtolorum & ſeptuaginta, Matth. 10. Luc. 10. præſcribit, quibus tanquam certis limitibus, & quaſi cancellis miniſterium ipſorum includit & circumſcribit. Et de illa adminiſtratione miniſterij, certis mandatis Chriſti circumſcripta dicit: Qui vos audit, me audit. Ita Matth. 28. dicit: Vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi, ſed addit: Docete eos ſeruare quæcunque præcepi vobis, & tunc recte dicitur: Qui vos audit, me audit. Ioan. 20. Chriſtus dicit: Sicut me miſit pater, ita ego mitto vos. De ſua vero miſſione dicit Ioan. 14. Sicut mandatum mihi dedit pater, ſic facio. Qui vero ab ipſis Apoſtolis egreſſi ſunt, quando non afferunt doctrinam Apoſtolicam: num in omnibus rebus ipſis obtemperandum eſt, num præcepta ipſorum non aliter ac diuina obſeruanda ſunt? nullo vero modo, inquit Ioan. ſed nolite eos in domum recipere, nec aue eis dixeritis. Item, Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, num ex Deo ſint. Multi enim Pſeudoprophetæ exierunt in mundum. Ita Paulus ipſos Apoſtolos docet alligatos eſſe ad certam vocem doctrinæ, à Chriſto traditæ & acceptæ, ita vt anathema dicat, ſi vel Angelus è cœlo præter illud annunciet Gal. 1. Falſum igitur eſt quod Andradius dicit Eccleſiam diuinam habere autoritatẽ in ferendis legibus quæ nullum habeant vel mandatum, vel teſtimonium in Scriptura. Si enim habent verbi Dei teſtimonium, tunc diuinas eſſe, nullum eſt dubium.

2. Texit argumentum ex loco Actor. 15. Chriſtus non inſtituerat vt conuerſi ex Gentibus abſtinerent ſanguine, ſuffocatis, &c. imo ex Paulo diſcimus, abrogatos tunc & antiquatos fuiſſe omnes veteris legis ritus. Et tamen Apoſtoli de illis legem imponunt Gentibus, & confidenter aſſeuerant, non ſibi modo, ſed Spiritui ſancto etiam ita viſum fuiſſe. Ergo Eccleſia diuinam habet autoritatem ferendi leges, etiam de illis quæ à Chriſto, vel non ſunt tradita, vel etiam ab ipſo abrogata.

Forte mehercule argumentum, quod Prælatis Eccleſiæ tribuere poteſt infinitam licentiam, non tantum quiduis ſine verbo Dei inſtituendi, ſed & ea quæ Chriſtus prohibuit permittendi, vel quæ ipſe iuſſit prohibendi. Vbi igitur manet ille titulus, Ego Dominus Deus veſter, in præceptis meis ambulate? Num gloriam illam alteri nunc dedit? Num inter 15. annos obliti fuerant eius mandati. Matt. 28. Docentes eos ſeruare quæcunque ego mandaui vobis, & quod Act. 1. in vltimo colloquio conſtituuntur doctrinæ Chriſti teſtes, non nouæ doctrinæ legiſlatores? Et ſi quis Apoſtolis in carne viuentibus hoc tribuere voluiſſet, quod haberent diuinam autoritatem ferendi leges, de quibus nullum haberent vel mãdatum, vel teſtimonium verbi diuini: imo quod poſſent ea, quæ Chriſtus abrogaret reſtituere, vel quę inſtituerat abrogare, ſine dubio ſonora voce & ſciſſis veſtibus oſtendiſſent, ſe illud nec agnoſcere, nec probare.

Illa enim adulatoria prædicatio vere eſſet accuſatio παραπρεσβείας, quod legationem ſuam 2. Cor. 5. non fideliter obtinerent, ſed excederent fines mandati, quod de iure etiam communi infamiæ genus eſt.

Ad ipſum verò argumentum hoc reſpondeo: propter illam etiam cauſam Apoſtoli dicunt, Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis, ne putarentur, pro imperio, ſine mandato & teſtimonio diuino, tale decretum facere. Vnde vero certi fuerint Spiritui ſancto ita videri, ex oratione Petri & Iacobi manifeſtum eſt, vbi certe vocatio gentium, & articulus gratuitæ iuſtificationis, quod onus legis non ſit imponẽdum conſcientiis: & ex Scriptura, & miraculis Spiritus ſancti probantur. Et hæc ſunt præcipua capita decreti Apoſtolici. De reliquis vero quatuor capitibus, vt de idolothytis, ſanguine, ſuffocato, & fornicatione, plana etiam eſt reſponſio. Fornicatio enim quæ inter gentes pro re indifferente habebatur, certe voce diuina prohibetur, & quibus argumentis Apoſtoli eam gentibus conuerſis prohibuerint, manifeſtum eſt. 1. Cor. 6. vbi certe non dicit, ſe pro arbitratu ſuo eam prohibere, ſed grauiſſimis vtitur argumentis. De reliquis tribus obſcurior videtur ratio, ſed fundamenta ſunt manifeſta. Ritus enim illi legales erant antiquati, non quod ſimpliciter interdicta & prohibita eſſet eorum obſeruatio: ſed quod illorum obſeruatio iam non erat amplius eo modo neceſſaria, ſicut ſub lege fuerat, ſed libera erat facta. Illa vero libertate in rebus mediis ſeu adiaphoris, verbum Dei docet non eſſe vtendum; Si charitas monſtret, infirmos in fide offendi: & ſi libertas illa non vſurpata, poſſit ſine fidei detrimento, infirmos inuitare ad fidem. Quia igitur talis tunc erat ratio eorum, qui inter Iudæos infirmi erant: Apoſtoli ex illo verbi Dei fundamento, decretum hoc fecerunt, vt qui ex Gentibus conuerſi erant, libertate ſua, in illis ritibus, qui iam facti erant adiaphori, ad tempus non vterentur, ne offenderent infirmiores inter

Digitized by Google

Iudæos, ſed vt ita per charitatem eos ad fidem Chriſti inuitarent.

Non igitur ſine fundamento & teſtimonio verbi Dei, Apoſtoli ex plenaria poteſtate decretum illud fecerunt: nec per illud quod Chriſtus prohibuit, ipſi lata lege gentibus impoſuerunt: ſed ex regula verbi Dei, de vſu libertatis in ritibus adiaphoris, decretum illud ſumpſerunt. Quod vero capita illa vocant neceſſaria, non hunc habet ſenſum, quaſi ea, quæ Chriſtus libera reddidit, Apoſtoli eo modo neceſſaria faciant Gentibus, ſicut ſub lege fuerant. Hoc enim Paulus acriter reprehendit, Gal. 2. & Coloſſ. 2. Sed quia tunc charitas exigebat, vt illa ſua libertate, qui ex Gentibus conuerſi erant propter proximi ædificationem inter Iudæos non vterentur, ſed ab ea abſtinerent: hactenus & hoc modo Apoſtoli dicunt ea, quæ per ſe libera ſunt neceſſaria fieri, non per ſe, non generaliter, nec ſemper, ſed pro ratione ædificationis infirmiorum. Nam 1. Corinth. cap. 10. Paulus dicit: Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. In Epiſtola vero ad Galatas, & ad Coloſſ. erga eos qui non infirmi, ſed præfracti ſunt, & vrgent opinionem legalis neceſſitatis illorum rituum ad ſalutem, Paulus docet non cedendum, ſed neceſſario vſurpandam libertatem. Diuerſitas verò non pendet ex plenitudine quadam poteſtatis, vt ſine fundamento & teſtimoniis verbi Dei, pro arbitratu quiduis poſſint, modò conſtituere, modò abrogare, ſed habere certa fundamenta & firma teſtimonia in verbo Dei. Talem verò poteſtatem & autoritatem miniſterij, libenter agnoſcimus & prædicamus.

Spiritus ſanctus igitur, qui adeſt miniſterio in Eccleſia, non præbet infinitam licentiam quiduis ſtatuendi, ſed gubernat Eccleſiam, iuxta verbum patefactum. Nam & Apoſtolis Chriſtus dicit, Ioann. 14. Spiritus ſanctus ſuggeret vobis omnia quæcunque dixi vobis. Non enim inquit (ſicut Pontificij textum deprauarunt) Quæcunque dixero vobis. Et tamen differentia eſt. Apoſtoli enim habent diuina teſtimonia miraculorum, & Spiritus ſancti, quòd non errent in doctrina. Talia vero teſtimonia, reliqui Prælati Eccleſiæ non habent, ſed alligati ſunt ad vocem doctrinæ cœleſtis, tonantis in Scriptura, ſed talem ſubiectionem ægerrimè ferunt Prælati Pontificij, tam procul ſcilicet abſunt a politica etiam modeſtia, quæ in laudatiſſima illa ſententia celebratur. Digna eſt vox maieſtate Imperatoris, legibus ſubiectum ſe principem fateri.

3. Ad obiectionem illam veriſſimam: Omnia quæ à miniſtris Eccleſiæ proponuntur, ſacrarum literarum trutina examinanda eſſe. Audi quæſo, quid Andradius in Tridentino Concilio didicerit reſpondere: Chriſti, inquit, verba ſunt: Super cathedram Moſis ſederunt Scribæ & Phariſæi, omnia quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite. Hæc verò verba ita interpretatur: Non ea ſolùm obſeruanda eſſe decernit Chriſtus, quæ Moſes præceperat, ſed illa etiam quæ ij imperaſſent, qui in Moſis locum ſuccederent: Scribæ ſcilicet & Phariſæi. Et inde à minori ad maius argumentatur, de obſeruantia Prælatorum Eccleſiæ in Nouo Teſtamento. Hoc argumentum non ideò recito, quaſi requirat operoſam aliquam explicationem: ſed vt Lector videat, qualem dominatum quærant Pontificij in Eccleſia, & quàm religioſi ſint tractatores & interpretes Scripturæ. Vt enim de veterum explicationibus non dicam, qui interpretantur ſcribas tunc ſedere ſuper Moſis cathedram, quando non ſuas traditiones, ſed doctrinam à Deo per Moyſen traditam proponunt, & tunc propter perſonarum vitia, miniſterium verbi non eſſe contemnendum, vel abiiciendum, certè ipſa rei euidentia, impudentem & paraſiticam Andradij interpretationem refutat. In illo ipſo enim capite Chriſtus dicit: Væ vobis Scribæ & Phariſæi, qui clauditis regnum cœlorum ante homines. Væ vobis duces cæci, qui dicitis, &c. Luc. 17. Væ vobis Legiſperiti, quia tuliſtis clauem ſcientiæ, ipſi non introiſtis, & eos qui introibant prohibuiſtis. Matth. 16. Videte & cauete à fermento Phariſæorum & Sadducæorum. Quod Euangeliſta poſtea expreſſe interpretatur de doctrina Phariſæorum & Sadducæorum, Matth. 15. vbi de traditionibus Phariſæorum quæſtio propoſita erat, Chriſtus diſertè dicit: Sinite illos, cæci ſunt & duces cæcorum: cæcus verò ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt. Et quid multis? manifeſtiſſimum enim eſt, in tota Euangelica hiſtoria, Chriſto certamen eſſe cum Phariſæis, propterea quòd ſine verbo Dei extra & præter verbum Dei, hominum conſcientias traditionibus ſeniorum onerabant. Et ab illis Chriſtus homines reuocat ad verbum Dei: Fruſtrà enim, inquit, colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Et hæc cum ſint euidentiſſima, cogitet Lector, qualeſit Concilium, in quo Andradius non veretur ad ſtabiliendam Romanorum Pontificum tyrannidem, tam impudenter falſam fingere interpretationem verborum Chriſti, Matth. 23. quæ vno calculo Phariſæos poteſt abſoluere, Chriſtum vero & omnes Apoſtolos damnare. Vt quid enim, ſi vera eſt Andradij interpretatio, omnia Pontificum dicta & mandata ad trutinam verbi Dei examinabant, & non potius ſimpliciter quæ ab ordinariis imperabantur, obſeruabant? Dignum certè eſt hoc emblema, Pontificia Synodo.

4. Verbum Dei nihil ſtatuit de ieiunio Sabbati. Ignatius verò ſcribit, Apoſtolos feciſſe decretũ, eos eſſe interfectores Chriſti, qui Sabbato ieiunarint. Habent ergo Prælati Eccleſię, diuinam autoritatem in ferendis legibus, quæ nullum habent vel mandatum, vel teſtimonium in verbo Dei. Reſpondeo: Hoc ipſum argumentum oſtendit, qualia ſint fundamenta decretorum Pontificiorum. Suprà enim in loco de traditionibus, clarè oſtendimus, ſuppoſititium eſſe, quod ex Ignatio citatur, & falsò hoc decretum, cum tali quidem appendice, Apoſtolis tribui. Auguſt. enim in Epiſt. 86. ex profeſſo diſputat, Sabbato ieiunare vel non ieiunare, non eſſe traditionem Apoſtolicam, ſicut tunc etiam à quibuſdam cæperat diſputari. Et Socrates lib. 5. cap. 22. in genere oſtendit, Apoſtolos nullas leges de ieiuniis condidiſſe. Suppoſititium igitur & falſum eſt fundamentum illud. Hoc quidem fieri poteſt, quod in gratiam infirmorum, qui ex Iudæis vel conuerſi, vel conuertendi erant, tale quid conſtitutum & ſeruatum fuerit ex regula charitatis in Chriſtiana libertate, ſicut dictum eſt de decreto Apoſtolorum, Act. 15. Paulus vero accurate diſcernit ea, de quibus expreſſum Dei mandatum habent, & de quibus ipſe Apoſtolico ſpiritu conſulit. Illis enim hoc addit: Non vt laqueum vobis iniiciam, 1. Cor. 7. Non igitur Apoſtolici ſpiritus eſt appendix illa, eos eſſe interfectores Chriſti, qui Sabbato ieiunent.

5. In antiquiſſimis & probatiſſimis Conciliis, multæ factæ ſunt conſtitutiones, quæ à piis Imperatoribus, & à reliqua Eccleſia, religioſe obſeruatæ

Digitized by Google

tæ fuerunt. Habet ergo Eccleſia diuinam autoritatem inferendis legibus &c. Reſpondeo: Qua moderatione, & quo fine in rebus adiaphoris Eccleſia ad ædificationem poſſit aliquid ſtatuere, ſupra explicatum eſt. Et hac ratione, hoc fine vtiles & pias ordinationes non damnamus, modo non fiant laquei conſcientiarum, & in Chriſtianam libertatem impingant. Nullo modo vero quod Andradius contendit, concedimus, inde ſtabiliri tyrannidem Romani Pontificis, quæuis impia decreta, ſuperſtirioſas opiniones & laqueos conſcientiarum. In illa enim libertate ſtandum eſt, qua nos Filius Dei liberauit, ne iugo ſeruituris ſubiiciamur, Galat.5. Col.2. Hæc ſunt Andradij argumenta. Reliqua vero de operibus indebitis & ſupererogationis, pertinent ad locum de pœnitentia.

TERTIA QVÆSTIO.

AN BONA OPERA RENATORVM IN hac vita ita ſint perfecta, vt legi diuinæ plene, cumulate & perfectè ſatisfaciant.

Vera explicatio huius quæſtionis, omnibus temporibus, variis corruptelis, turbata & deprauata fuit, propterea quia non ſola Scripturæ teſtimonia, ſed rationis etiam iudicium adhibetur in cōſilium. Eius vero axioma eſt, ſicut Plutarchus in Solone inquit: δεῖ κτ̃ τὸ δυνατὸν τίθεσθαι τοὺς νόμους. Lex debet habere hanc conditionem, quod ſit poſſibilis illis, quibus proponitur. Hæret præterea in triſtiſſima miſeræ naturæ deprauatione, Phariſaica præſumptio perfectionis, imo ſupererogationis. Inde in ipſa promulgatione legis populus dicit, cuncta quæ locutus eſt Dominus faciemus. Exod.19. Deuter.5. Deus vero vt perſuaſionem illam retunderet, ſpecie tam terribili legem promulgauit, vt territi dicerent: non audiamus vltra vocem Domini, ne moriamur. Cumque peterent vt Moſes eſſet Mediator, ipſe vero diceret: Exterritus ſum, & tremebundus, Hebr.12. Deus repetiuit promiſſionem de Meſſia, & de doctrina Euangelij, Deut.18. Actor.3. Et Deut.5. inquit: Bene locuti ſunt. Sed quis det talem eos habere mentem, vt cuſtodiant vniuerſa mandata mea, omni tempore? Cum Phariſæis etiam Chriſto multum fuit negocij, de illa perſuaſione perfectionis, Matth.19. Lucæ 10. Omnia hæc ſeruaui à iuuentute mea, quid adhuc mihi deeſt? Et Lucæ 18. Phariſæus coram Deo gloriatur, ſe vltra mandata Dei, multa etiam ſupererogaſſe. Et noſtro tempore vna ex præcipuis controuerſiis eſt, quæ magna contentione à Pontificiis diſputatur, perfectam impletionem legis adeò eſſe & poſſibilem & facilem, quod renati in hac vita ſua obedientia non tantum plene & perfectè legi diuinæ ſatisfacere poſſint, ſed quod vltra legem Dei, multa etiam opera indebita poſſint ſupererogare.

Supererogatio operum indebitorum.

Valde autem magni momenti eſt hæc controuerſia. Primo enim non rectè tradi, intelligi aut vſurpari poteſt doctrina Scripturæ, de agnitione & confeſſione peccatorum, quæ etiam in ſanctis in hac vita hærent & manent, niſi recte explicata hac quæſtione. Secundo. Puritas articuli iuſtificationis non poteſt retineri, niſi ex Scripturæ ſententia hæc quæſtio recte explicetur: vt ſcilicet monſtretur vbi renati quærere debeant perfectam impletionem legis, quam coram iudicio Dei opponere poſſint accuſationi legis & iræ Dei aduerſus peccata, vt iuſti pronuncientur ad ſalutem & vitam æternam. Habent quidem renati per ſpiritum renouationis inchoatam obedientiam legis: ſed quia minimus apex in lege diuina non poteſt cadere quin perfecte impleatur, renati inchoata illa ſua obedientia, quæ non eſt perfecta, non poſſunt in iudicio Dei conſiſtere, vt propter illam iuſtificentur ad ſalutem & vitam æternam. Chriſtum igitur fide apprehendunt, qui eſt impletio legis ad iuſtitiam omni credenti, Rom.10. Perſuaſio vero, quæ renatorum bonis operibus in hac vita tribuit perfectionem, facit Chriſtum poſt primam reconciliationem ocioſum, vt non amplius ſit noſtra iuſtitia, Ierem.23. ſed iuſtificationem transfert à Chriſto ad noſtra opera.

Effectus perſuaſionis de perfectione bonorum operum.

Tertio, ipſa doctrina de bonis operibus, non poteſt recte tradi ſine vera quæſtionis huius explicatione. Neque enim vera & neceſſaria animi humilitas, in ipſo exercitio & curſu bonorum operum, præſtari poteſt, ſed Phariſaica gloriatio, quam Paulus Rom. 3. 1.Corint.1. excluſam eſſe vult, ſequetur, ſi doceatur renatos ſuis operibus in hac vita perfecte ſatisfacere legi diuinæ. Oſtendit etiam quæſtionis huius explicatio, cùm Scriptura manifeſte affirmet, credentium bona opera Deo placere, quomodo & quare placeant, ſcilicet non ideò quod legi perfecte in hac vita ſatisfaciant: ſed quia omnia mandata tunc facta deputantur, quando quicquid non fit, propter Chriſtum ignoſcitur, ſicut Auguſtin. loquitur lib.1. Retractat. cap.19. Et Pontificij non ſine cauſa, tanta contentione de hac quæſtione dimicant. Vident enim præcipuos regni ſui neruos in ea conſiſtere, renatos ſcilicet bona ſua opera poſſe & debere opponere iudicio & iræ Dei, vt propter illa digni iudicentur vita æterna, imo multa ipſos poſſe ſupererogare, quæ per nundinationem Pontificiam aliis poſſint accommodari.

Remouendæ autem ſunt calumniæ, vt ſtatus quæſtionis recte conſtituatur. Non enim docemus, impletionem legis ita eſſe impoſſibilem, vt qui per ſpiritum renouationis renati ſunt, nec poſſint, nec debeant in hac vita inchoare obedientiam legis. Neq; hoc etiam principaliter contra Pontificios diſputamus, quod homines non renati naturalibus liberi arbitrij viribus, non poſſint legi Dei perfecte ſatisfacere. Dicimus enim, licet externam diſciplinam aliquo modo præſtare poſſint homines etiam non renati, verum tamen hoc eſt, ſpiritualem legis obedientiam ne inchoari quidem poſſe ſine Spiritu ſancto. De renatorum igitur bonis operibus, qualia in hac vita ſunt, quæſtio eſt, an ſcilicet perfecta impletione legi diuinæ plene & cumulatè ita ſatisfaciant, vt lex diuina nihil habeat, quod in illis bonis renatorum operibus in hac vita accuſare & damnare poſſit, ſi Deus in iudicium cum ipſis, ſine venia & remiſſione intrare vellet.

Quibus vero, & quam inſidioſis technis fabricatum ſit 11. capitulum Tridentini Concilij, lectori paucis monſtrandum eſt. Studioſè enim vitarunt vocabulum perfectionis. Non expreſſe dicunt, quod tamen ſentiunt & volunt, perfectam impletionem legis diuinæ, operibus renatorum in hac vita poſſibilem & facilem eſſe, ſed in genere dicunt, obſeruationem mandatorũ Dei, homini iuſtificato, iuuante Deo non eſſe impoſſibilem. Quod ſi de obſeruatione mandatorum Dei, quæ in renatis per Spiritum renouationis in hac vita inchoatur, quæ etiam ſubinde creſcere debet, intelligerent: nulla eſſet con-

Inſidiæ undecimi capituli.

trouerſia. Ideo enim ſpiritu renouantur iuſtificati, vt poſſint inchoare nouam obediẽtiam iuxta mandata Dei. Ita etiam allegant Scripturæ ſententias, quæ monent iuſtificatos debere inchoare nouam obedientiam, & quæ docent renatos habere talem inchoatam obedientiam. Sed hæc nullam plane apud nos habent controuerſiam, ſicut in prima quæſtione oſtendimus. Sine diſtinctione etiam loquuntur de bonis iuſtificatorum operibus, qualia ſint in ſe, quando ad normam legis diuinæ exiguntur: & quo loco apud Deum reputentur, quando propter Chriſtum næui & defectus non imputantur. Quid vero ſub illis indiſtinctis generalitatibus quærant, in fine non obſcure indicant: iuſtificatorum ſcilicet bona opera in hac vita tàm eſſe perfecta, vt nihil illis adhęreat quod venia opus habeat. Illud vero non ſtatim in principio 11. capituli proponunt, ſed ludunt generalibus ſententiis & argumentis, vt ita imperito & incauto Lectori fucum faciant: vt priuſquam animaduertat, irretitus teneatur.

Impoßibilitas. Eodem artificio ludunt vocabulo impoſſibilitatis. Meminerunt enim Pelagianos olim Auguſtino negocium feciſſe illa cauillatione: quod ſecundum abſolutam Dei potentiam, non ſit impoſſibile, vt per gratiam Dei renatus aliquis in hac vita ſit ſine peccato. Auguſtinus vero de peccatorum meritis lib. 2. cap. 9. reſpondet: aliam eſſe quæſtionem vtrum eſſe poſſit, & aliam vtrum ſit. Et addit cap. 7. Si quæratur, vtrum in hac vita aliquis ſit ſine peccato, eſſe non credo: magis enim credo Scripturæ, vbi ſanctorum vox eſt: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Inde igitur Auguſtinus dicit ibidem cap. 6. & de natura & gratia cap. 43. Deum non præcepiſſe homini impoſſibilia. Illud vero dupliciter exponit, primò ad Bonifac. lib. 3. cap. 7. Gratia Dei tribuit in hac vita ſtudium præcepta ſeruandi, & eadem, ſi quid etiam in illis præceptis minus ſeruatur, ignoſcit. Et primo Retractat. cap. 19. Omnia mandata Dei facta deputantur, quando quicquid non fit, ignoſcitur. Secundò, in libro de perfectione iuſtitiæ, dicit non verſari in quæſtione, an poſſit homo omni prorſus culpa vacare: ſed quando atque per quem: hoc eſt, neque in hac vita, neque naturæ, ſed ſolius diuinæ gratiæ viribus. Ad Valer. lib. 1. cap. 29. Ad hoc lex dicit, Non concupiſces: vt medicinam gratiæ quæreremus, & in eo præcepto ſciremus, & quo debeamus in hac mortalitate proficiendo conari, & qua poſſit à nobis in illa immortalitate beatiſſima perueniri. Niſi enim eſſet quandoque perficiendum, nunquam iubendum fuiſſet.

Augustinus.

Et propter illas quidem Pelagianorum cauillationes, Auguſtinus à vocabulo impoſſibilitatis abſtinuit. Poſtea vero in libello ſuppoſititio ſub Hieronymi titulo anathema adiectum eſt. & illud citatur à Tridentinis. Scriptura vero de obſeruatione legis non veretur dicere eſſe iugum, quod nec Apoſtoli, nec credentes in primitiua Eccleſia, nec Patres ferre potuerint, Act. 15. quod de iuſtificatis certe, & renatis dicitur. Et pulcherrima eſt Bernhardi ſententia, ſerm. 50. in Cantica: Si placet tibi, de affectuali charitate datum fuiſſe mandatum, non inde contendo: dummodo acquieſcas & tu mihi, quod minime in vita iſta, ab aliquo hominum poſſit vel potuerit adimpleri. Quis enim ſibi arrogare id audeat, quod ſe Paulus ipſe fatetur non comprehendiſſe? Nec latuit Præceptorem, præcepti pondus hominum excedere vires: ſed iudicauit vtile: ex

Bernhardus.

hoc ipſo ſuæ illos inſufficientiæ admonere & vt ſcirent ſane, ad quem iuſtitiæ finem niti pro viribus oporteret. Ergo mandando impoſſibilia non præuaricatores homines fecit, ſed humiles: vt omne os obſtruatur, & ſubditus fiat omnis mundus Deo. Accipientes quippe mandatum, & ſentientes defectum, clamabimus in cœlum, & miſerebitur noſtri Deus: & ſciamus in illa die, quia non ex operibus quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit.

Ex hac commemoratione intelligit Lector, quo Concilio Tridentini de vocabulis poſſibilitatis & impoſſibilitatis litem moueant: vt ſcilicet ita homines à vero ſtatu quæſtionis abducant. Sepoſita igitur lite de vocabulis, de rebus ipſis conſtituatur quæſtio: an ſcilicet renatorum bona opera in hac vita, perfecta impletione legi diuinæ ſatisfaciant: ſicut ſupra ſtatum quæſtionis conſtituimus.

Renatorum opera imperfecta.

Facilior autem & planior erit explicatio. Andradius enim quatuor axiomata, quæ in hac quæſtione ſunt fundamenta firmiſſima, concedit & approbat.

Primo nouitatem ſeu ſanitatem, quæ in renatis per Spiritum ſanctum, inchoata eſt in hac vita non eſſe perfectam & abſolutam. Eſt enim & manet renatis in hac vita, nouus & vetus homo, caro & ſpiritus: lex mentis, & lex peccati. Et interior homo de die in diem renouatur: ſicut Auguſtinus multis probat lib. 2. de peccator. meritis. Et tract. in Iohann. 41. Lex vero eſt ſpiritualis. Rom. 7. Quandiu igitur caro repugnat ſpiritui, lex non poteſt perfecte impleri. Ita Auguſtinus integram ſanitatem, & perfectam charitatem, quæ ſit impletio legis, mutuo ſe conſequi docet, libro de perfectione iuſtitiæ.

Secundò, Præceptum charitatis de diligẽdo Deo ex toto corde, tota anima, tota mente, & omnibus viribus. Item vltimum præceptum, Non concupiſces: in hac vita non poſſe à quoquam perfecte impleri, quamdiu aliquid eſt carnalis concupiſcentiæ, quod vel continendo frenetur, & quàm diu corruptile iſtud incorruptionem non induerit: ſicut Auguſtinus ex Scripturæ fundamentis, multis in locis præclare demonſtrat, lib. de perfectione iuſtitiæ, de ſpiritu & litera cap. 36. ad Bonifac. lib. 3. cap. 7. Ad Aſellicum epiſt. 200.

Augustinus.

Tertiò, Propter carnem, in qua non habitat bonum, ſed malum: quod volenti bonum facere, adiacet malum: & propter legem peccati in membris renatorum, quæ repugnat legi mentis: nemo renatorum in hac vita eſt ſine peccato Rom. 7. 1. Iohan. 1. Pſalm. 32. & 129. Prouerb. 20. Sicut Auguſtinus multis diſputat de peccatorum meritis lib. 2. De perfectione iuſtitiæ. Et de natura & gratia, cap. 36. pulcherrime dicit: Si omnes Sanctos & Sanctas cum hic viuerent, congregare poſſemus, & interrogare, vtrum eſſent ſine peccato, quantalibet fuerint excellentia ſanctitatis: ſi hoc interrogari potuiſſent, vna voce clamaſſent: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Peccatum vero iuxta Ambroſium, eſt præuaricatio legis diuinæ. Non ergo perfecte in hac vita lex poteſt impleri à renatis, qui peccatis carere non poſſunt.

Quartò, Paulus expreſſe dicit Roman 7. Velle adiacet mihi: perficere autem bonum, non inuenio. Philipp. 3. Non quod iam apprehenderim aut perfectus ſim. Hæc fundamenta quæ ſunt firmiſſima & manifeſtiſſima Andradius concedit & comprobat. Et tamen ſimul etiam defendit Pontificium axio-

ma-

Digitized by Google

ma: Legem diuinam à renatis, in hac vita plene & perfectè ſeruari & impleri poſſe. Fatetur autem hæc contraria, & inter ſe quam maximè pugnantia videri. Sed tamen pollicetur ſe demonſtraturum, vtraque eſſe veriſſima. Tanta ſcilicet eſt hominis perſuaſio ſiue eruditionis, ſiue eloquentiæ. Reliqui Pontificij ſcriptores, fundamenta illa variis modis conati ſunt arrodere. Andradius vero tumidæ ſuæ grandiloquentiæ tantum tribuit, vt ſperet ſe etiam vera dicendo poſſe fallere, & ex veris ea quæ falſa ſunt, poſſe probare & defendere. Nihil tamen adfert, quod non iamdudum in reliquorum Romanenſium ſcriptis protritum ſit: niſi quod forſan cogitauit de prouerbio, Quiſquiliæ in aureo flumine. Diſputat igitur ex parte legis, quæ in hac vita dum in carne ſumus, perfecte impleri non non poteſt, homines in hac vita non teneri obſtrictos: ea ſolum Deum præcepiſſe, quæ præſtare diuinis viribus adiuti, ſecundum vitæ huius conditionem poſſemus. Reliqua vero in lege non obligare homines in hac vita, ſed pertinere tantum ad futuram immortalem vitam. Inepti igitur fuerunt filij Iſrael, vna cum Moſe, qui exterriti clamarunt, Si audierimus vltra vocem Domini, moriemur. Fruſtra enim iuxta Andradij opinionem, illis mandatis legis ſe obſtrictos teneri timuerunt, quæ in hac vita perficere non poſſent. Nec debuerat tunc Deus in illa populi conſternatione promittere Meſſiam, Deuter. 18. vt eos qui ſub lege erant, redimeret, Galat. 4. ſed debuerat potius iudicare: Non eſt quod timeatis, tantum enim luſi vobiſcum, terribili illa promulgatione legis. Illa enim quæ ſecundum vitæ huius conditionem perficere non poteſtis, ad vos non pertinent. Non igitur Apoſtolica, ſed muliebris, inepta & ridicula erit eiulatio Pauli, qui in curriculo nouæ obedientiæ eo vſque progreſſus fuerat, vt dicere poſſet, 1. Cor. 4. Nihil mihi conſcius ſum. Et tamen Romanorum 7. longam & lamentabilem texit querelam, ſe non poſſe legem ea perfectione, quam flagitat, perficere. Moſes vero non ſanctis glorificatis in altera vita, ſed hominibus in hac vita proponit hanc legis ſententiam: Maledictus qui non in omnibus permanſerit quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea. Atqui inter omnia illa quæ in libro legis ſcripta ſunt, eſt illa lex præcipua: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Item mandatum, Non concupiſces. Et Paulus illam Moſis ſententiam ad homines in hac vita adeo pertinere exiſtimat, vt inde pronunciet, eos qui ex operibus legis ſunt, ſub maledicto eſſe: quia etiam qui faciunt legem, non tamen in omnibus quæ in libris legis ſcripta ſunt permanent, Galat. 5. Et propter hanc etiam cauſam, Romanorum 4. vbi de Abraham loquitur, pronunciat hæreditatem vitæ æternæ non eſſe ex lege. Quæ profecto argumentationes Pauli, ineptæ, ridiculæ & falſæ erunt, ſi vera eſt Andradij & Pontificiorum opinio. Et talis etiam erit argumentatio Petri, Actor. 15. Quia iugum legis neque patres noſtri, neque nos ferre potuimus, ideo per gratiam Chriſti credimus ſaluari. Andradius enim excipit, ea, quæ in lege ferre non poſſumus, ad nos non pertinere. Romanorum 8. cum queſtus eſſet, ſe non poſſe in hac carne legem perfecta obedientia implere, mox ſubiicit hanc conſolationem: Quod impoſſibile erat legi, Deus miſſo filio, qui victima pro nobis factus eſt, præſtitit, &c. Andradij vero opinio ſentit, non opus eſſe tali vel remedio, vel conſolatione: quia ea ſolum Deus præceperit, quæ præſtare diuinis viribus adiuti, ſecundum vitæ huius conditionem poſſumus: reliqua vero ad nos non pertinere. Atqui Chriſtus Matth. 5. ſimilem plane Phariſæorum opinionem, de mandatis Dei maximis & minimis acriter reprehendit. Et Andradius quidem varie ludit in explicatione minimorum mandatorum. Sed quæ exempli gratia à Chriſto de interpretatione aliquot præceptorum, Matth. 5. adducuntur, manifeſte oſtendunt quæ Phariſæi intellexerint minima mandata: non iraſci fratri, dicere Racha, vel fatue: qui viderit vxorem ad concupiſcendum eam: diligere inimicos. Eſtote perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt, &c. Et cum dixiſſet: Iota vnum, & apex vnus non præteribit à lege, donec omnia fiant, ſubiicit: Qui ergo ſoluerit vnum ex mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum. Manifeſta igitur eſt declaratio, de quibus mandatis loquatur: quæ Phariſæorum Cabala minima vocauit, & ſine detrimento iuſtitiæ ſolui poſſe docuit, ſi modo reliqua in lege ſeruarentur. Chriſtus vero pronunciat: Niſi facta fuerit reconciliatio cum Deo, & remiſſio in hac vita, in carcerem mitteris. Amen dico tibi, non exibis inde, donec ſolueris nouiſſimum quadrantem. Pugnat igitur cum tota Scriptura illa Pontificiorum opinio.

Sed argumenta quædam ex decretis Tridentini Concilij contexit Andradius, quibus opinionem iſtam confirmare nititur. Dicit igitur, contumelioſum eſſe in ipſum legiſlatorem Deum affirmare, ipſum præcepiſſe aliquid, quod in hac vita, & in hac naturæ corruptione nemo perfecte implere poſſit. Quaſi vero propter naturæ deprauationem, mutanda & inflectenda fuerit regula legis, quæ eſt perpetua & immutabilis norma iuſtitiæ in Deo: imo cum ne vnum quidem iota legis præterire poſſit, quin perfecte impleatur: ideo Deus miſit filium ſuum, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, redimeret. Adeo lex illam ludificationem Pontificiorum non admittit, quod ſcilicet ea tantum flagitet quæ in hac vita præſtare poſſumus. Sed Iohannes inquit, Filios Dei in hac vita habere charitatem Dei: & charitas Dei iuxta eundem, eſt ſeruare mandata Dei. Reſpondeo: Non eſt quæſtio, an renati habeant charitatem, & incipiant facere legem: hoc enim concedimus & docemus, ſed quæſtio eſt, an charitas renatorum in hac vita ſit integra, perfecta & abſoluta. Item: an perfecta obedientia ſatisfaciat legi. *Refutatio argumentorum Andradij.*

Illud vero argumentum aliquanto ſpecioſius eſt, quod Ioannes dicit, mandata Dei non eſſe grauia: & quod Chriſtus pronunciat, onus ſuum eſſe leue. Item, quod Auguſtinus ad Bonifacium libr. 3. cap. 7. dicit obedientiam renatorum perfectam dici poſſe pro ſtatu viatoris. Ibidem: Secundum hominis mortalis capacitatem, & pro huius vitæ modulo, perfecti ſumus. Sed plana eſt reſponſio: Qui fide propter mediatorem Deo reconciliati ſunt, donantur Spiritu ſancto, qui renouat ipſos. Et in illa inchoata nouitate eſt aliquis in hac vita gradus bonæ conſcientiæ renatorum: vt ſcilicet præbeant membra arma iuſtitiæ Deo: nec admittant vel errores contra fundamenta fidei, vel lapſus contra conſcientiam. Quod vero perfectioni deeſt, & ſordes quæ ex lege peccati in membris aſperguntur, malum item quod adiacet, fides petit propter Chriſtum tegi, & non imputari. Et hoc modo mandata Dei non ſunt grauia. Primo, quia ſunt Dei filij. Secundo, quia ducuntur Spiritu Dei. Tertio, quia quicquid non fit, propter Chriſtum ignoſcitur: ſicut Auguſtinus

Digitized by Google

inquit. Hoc etiam modo renati dicuntur perfecti. Philip. 3. & 1. Cor. 2. imputatione ſcilicet & inchoatione. Primo enim fides in Chriſto accepti, habet & poſſidet per imputationem, integerrimam & perfectiſſimam impletionem legis ad iuſtitiam & ſalutem. Secundo Spiritus ſanctus renouat corda credentium, accenſa charitate, vt incipiant facere legem. Tertiò, quod in inchoata illa obedientia imperfectum, & propter carnem immundum eſt, credentibus propter Chriſtum non imputatur, ſed tegitur. Pontificij vero has ſententias ita deprauant, quaſi id quod in obedientia renatorum in hac vita perfectioni quam lex requirit deeſt, non ſit peccatū quod à lege accuſetur: nec opus habeant renati, illud imperfectionis vitium agnoſcere: affirmant enim illud non obſtare, quo minus bona renatorum opera in hac vita opponantur iudicio & iræ Dei, ad iuſtificationem & vitam æternam. Sed Paulus manifeſte, & ex profeſſo opinionem iſtam refutat, Romanorum 7. 1. Cor. 4. Et Auguſtinus ad Bonifacium libr. 3. cap. 7. diſerte declarat, quomodo perfectionem viatoris intelligi velit, cum inquit: Virtus quæ nunc eſt in homine iuſto, hactenus perfecta nominatur: vt ad eius perfectionem pertineat, etiam ipſius imperfectionis & in veritate agnitio, & in humilitate confeſſio. Tunc enim ſecundum hanc infirmitatem pro ſuo modulo perfecta eſt iſta parua iuſtitia, quando etiam quid ſibi deſit intelligit. Ita Apoſtolus perfectum & imperfectum ſe eſſe dicit. Ibidem: Gratia Dei tribuit hic ſtudium præcepta ſeruandi: & eadem ſi quid etiam in illis præceptis minus ſeruatur, ignoſcit. Ita primo Retractat. 16. diſputans de perfectione renatorum in hac vita, vtitur hac dulciſſima ſententia: Omnia mandata facta deputantur, quando quicquid non fit, ignoſcitur. Et in confeſſionibus: Væ hominum vitæ, quantumuis laudabili, ſi remota miſericordia iudicetur. De ciuitate: Inhærens iuſtitia ſanctorum in hac vita magis remiſſione peccatorum conſtat, quam perfectione virtutum. In Epiſtola vero 26. ad Hieronym. diſerte dicit: Propter illud imperfectionis vitium, ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt: propter illud etiam vitium, quantumlibet profecerimus, neceſſarium eſt nobis dicere: Dimitte nobis debita noſtra, ex quo vitio non iuſtificabitur in conſpectu Dei, omnis viuens. Ita Hieronymus dicit: Quid ergo ſapimus, imo quid ſapere debemus, qui perfecti ſumus? imperfectos non eſſe confiteri, & nondum comprehendiſſe, nedum accepiſſe. Hæc eſt enim hominis vera ſapientia, imperfectum eſſe ſe noſſe. Atque (vt ita loquar) omnium in carne, iuſtorum, imperfecta perfectio eſt. Et quod in hanc ſententiam intelligendæ ſint & Scripturæ, & Patrum ſententiæ de perfectione, Auguſtinus in multis locis oſtendit, ad Bonifacium libro tertio capit. 5. De Gratia, capit. 48. & 49. &c. de perfectione iuſtitiæ.

Auguſtinus.

Hieronymus.

Illud enim argumentum eſt firmiſſimum: Peccatum eſt præuaricatio legis diuinæ. Sed nemo ſanctorum in hac vita caret peccato. Ergo nemo in hac vita perfecte ſatisfacit legi, ſed omnes ſunt præuaricatores legis, quia peccatores. Audiamus verò quid & quomodo reſpondeant. Ante Andradius dixit, iuſtos licet aliquando & alicubi offendant & labantur, multa tamen & pleraque edere opera, omnis vitij & peccati prorſus expertia. Sed Paulus Romanorum 7. de vno & eodem opere, imo de ſingulis operibus renatorum in hac vita dicit: Volenti mihi facere bonum, adiacet malum. Velle adiacet mihi, perficere vero non inuenio. Ipſe ego mente ſeruio legi Dei, carne vero legi peccati. Non quod ipſum opus lege Dei mandatum, malum ſit, & peccatum: ſed id quod minus eſt quam debebat, vitium eſt: ſicut Auguſtinus loquitur. Et vitioſitas ex carne adhærens peccatum eſt. Atque hoc modo iuſtum in omni bono opere peccare, Lutherus dixit. Hoc loco vero Andradius dicit, non eſſe intelligendum de peccatis mortalibus, ſed de venialibus. Et hoc quidem recte. Peccata enim mortalia excutiunt fidem & Spiritum ſanctum, & tunc deſinunt eſſe iuſti: venialia vero peccata ſunt etiam in renatis: nec propterea deſinunt eſſe iuſti. Dicitur & hoc recte. Sed quæſtio eſt, quomodo & quare renati, propter peccata venialia non damnentur, quia ſcilicet beati ſunt, quorum tecta ſunt peccata, & quibus non imputantur peccata. Pſal. 32. Romanorum 4. Nulla enim condemnatio eſt his, qui in Chriſto Ieſu ſunt, Roman. 8. Et 11. capitulum Tridentinum videri poſſet in illam etiam ſententiam inclinare. Rationem enim quare ſancti in hac vita, etiamſi labantur in venialia peccata, non deſinant eſſe iuſti, hanc reddit: quia iuſtorum illa vox eſt, & humilis, & verax, Dimitte nobis debita noſtra. Sed Andradius Concilij interpres, hoc nō admittit, Cōtendit enim, venialia peccata per ſe tam eſſe minuta & leuia, vt non aduerſentur perfectioni charitatis, nec impedire poſſint perfectam & abſolutam legis obedientiam: vtpote quæ non ſint ira Dei & cōdemnatione, ſed venia digna, etiamſi Deus cum illis in iudiciū intret. Sicut Lindanus inquit, Leuicula vitiola lapſuum quotidianorum, aſpergines & nęuuli ſunt, qui per ſe non maculant & contaminant, ſed quaſi puluiſculo leuiter aſpergunt vitam Chriſtianam: vt nihilominus tamen per ſe ſint perfecta, & vndique immaculata renatorum opera in hac vita. Sed falſum hoc eſſe, ſupra demonſtratum eſt. Licet enim ſint differentiæ & gradus peccatorum, nullum tamen tam minutum & leue eſt peccatum, quod non ſit *ἀνομία*. hoc eſt, præuaricatio legis diuinæ.

Andradius de peccatis venialibus.

Lindanus.

Neminē perfecte ſatisfacere legi.

Lex vero maledictionem denunciat, qui non permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis. Qui enim totam legem ſeruat, & in vno aliquo delinquit, reus factus eſt omnium. Nam ne vnum quidem ex minimis mandatis Dei ſoluendum eſt.

Iam vero in multis labimur omnes, ait Iacobus. Lex igitur accuſat & damnat etiam illa peccata quæ venialia vocantur, niſi tegantur, & non imputentur propter Chriſtum. Aliter igitur iuxta Auguſt. eſt beatus, ſine peccato, quod futurum eſt in altera vita. Aliter autem beatus cui non imputat Dominus peccatum: quod fit in credentibus in hac vita. Non autē poteſt eſſe abſoluta & perfecta legis impletio, vbi peccatū non poteſt deeſſe. Sed de peccato mortali & veniali, locus dicendi erit in doctrina de pœnitētia.

Accedo iam poſtremo ad inſignem illam, ſicut Typographus eam vocat, orationem Andradij qua me vt falſarium, conuicijs ad Eccleſiam Brunſuicenſem & ad totam Germaniam oratione, quaſi in triumpho in frequentiſſimis totius orbis theatris traducit. Sed bene adhuc res habet: eſt enim *ἐπινίκιον* ante victoriam. Primo enim non eſt accuſatio de falſatione vel Scripturæ, vel verbi Dei: ſed de Auguſtini quadam diſputatione, controuerſia eſt, de qua tamen res ipſa planiſſima eſt, vt nullum plane locum habeant tragicæ illæ Andradij exclamationes: niſi quod videtur, talem ſibi locum communem in omnem euentum cōtra Lutheranos

Reſponſio ad accuſationem Andradij.

antea

antea præparaſſe, is ne periret, arripienda fuit qualiſcunque occaſio. Res autem ita ſe habet: de qua cuiuis lectori iudicium permitto liberrimum. Scripſit Auguſtinus librum de perfectione iuſtitiæ contra Cœleſtinum, in quo docet, in hac vita neminem peruenire ad tantam perfectionem charitatis ſeu inhærentis iuſtitiæ, vt perfecta & abſoluta impletione ſatisfaciat primo & vltimo præcepto, ita vt ſit ſine peccato. Iam quæſtio eſt: an Auguſtinus illam perfectionem tantum adimat non renatis, qui ſine Spiritu ſancto, ſolis liberi arbitrij viribus conantur legem implere? Ego dixi, & adhuc dico, Auguſtinum etiam illis, qui per Spiritum ſanctum renati ſunt, in hac vita ex Scripturæ ſententia, adimere illam perfectionem. Et hoc certe veriſſimum & maniſeſtiſſimum eſt. Nam & in aliis multis locis quæſtionem illam Auguſtinus ita tractat, vt de peccatorum meritis lib. 2. ad Bonifacium lib. 3. de ſpiritu & litera, de natura & gratia, &c. Sed, inquit Andradius, ſunt in illo Auguſtini libro multæ ratiocinationes Cœleſtini, quæ de ſolis liberi arbitrij viribus non renatorum loquuntur. Scio hoc. Sed addo & illud, quod negare non poteſt: Cœleſtinum in illo loco obiicere Auguſtino multas etiam Scripturæ ſententias de perfectione, quæ loquuntur non de infidelibus, ſed de illis, qui per Spiritum ſanctum renouati ſunt. Et illas ſententias Auguſtinus ita explicat, vt perfectionem charitatis, quæ ſine peccato ſit, adimat etiam renatis in hac vita. Quod verò Andradius dicit: Pelagianorum diſputationes prorſus excluſiſſe gratiam Dei, & ſolius naturæ viribus ſine Spiritu ſancto adſcripſiſſe perfectionem: non exiſtimet nos adeo rudes eſſe antiquitatis, vt ignoremus, quod & quomodo Pelagiani ſubinde ſtatum controuerſiæ mutarunt. Cum enim animaduerterent, omnium piorum aures abhorrere à blaſphema illa ſententia, quæ gratiam Spiritus ſancti prorſus vt non neceſſariam excludebat, cœperunt ita loqui: Gratiam Spiritus ſancti ad hoc valere, vt quæ homines per liberum arbitrium facere iubentur, facilius poſſint implere per gratiam. Poſtea verò, ſicut in libris ad Bonifacium Auguſtinus recitat, ita loqui cœperunt Pelagiani: Gratiam adiuuare bonum cuiuſque propoſitum. Item voluntatem in omni bono opere à gratia ſemper adiuuari: ibi certe gratiam non excludunt. Auguſtinus verò quando de perfectione, quæ ſine peccato in hac vita ſit, diſputat, negat illam non tantum, quando Pelagiani prorſus excludunt gratiam Dei, verum etiam, quando gratiam coniungunt libero arbitrio: hoc eſt etiam illis qui per Spiritum ſanctum renati ſunt, & in illa nouitate auxilio Dei adiuuantur, talem perfectionem in hac vita adimit. Hæc ſunt quæ ego dixi de diſputatione Auguſtini, in libro de perfectione iuſtitiæ contra Cœleſtinum, & quæ Andradius tam atrociter accuſat. Et non tantum ferre poſſum, ſed oro Lectorem vt inſpiciat illas Auguſtini diſputationes.

Agnoſcet enim, Andradium ex fulgore tragicarum exclamationum, fumum tantum edere, ſeu potius vendere. Nam Auguſtinus ipſe in illo libro ſtatum controuerſiæ dicit verſari in duabus illis quæſtionibus. Primò, per quem homo poſſit peruenire ad talem perfectionem, vt ſit ſine peccato: ſcilicet non per liberum arbitrium, ſed per gratiam Dei. Secundo, quando ad talem perfectionem homo peruenturus ſit: ſcilicet non in hac, ſed in futura vita. Sed in re plana nolo Lectorem diutius detinere: & ſicut iniqua præiudicia non curo, ita æqua iudicia in hac accuſatione non pertimeſco.

Huius verò commonefactum velim Lectorem, vt obſeruet quid Andradius quærat: vt ſcilicet & Scripturæ, & veterum ſententiæ, quæ perfectionem charitatis, quæ ſine peccato ſit, hominibus in hac vita adimunt, reſtringantur ſimpliciter tantum ad non renatos: ita vt renatorum bona opera, in hac vita per ſe ita ſint perfecta, vt ſeueritatem diuini iudicij, ſine remiſſione peccatorum ſuſtinere poſſint. Hoc agit: ſed ne animaduerteretur, ſtrepitum illum exclamationum contra me excitauit. Hoc enim eſt artificium oratorium, ſi non potius ſophiſticum.

QVARTA QVÆSTIO.

DE PRAEMIIS ET MERITIS bonorum operum.

Hæc doctrina in noſtris Eccleſiis plane & diſtincte ex verbo Dei proponitur: expiationem ſcilicet peccatorum, ſeu propitiationem pro peccatis non debere tribui meritis noſtrorum operum. Pertinent enim ad officium, quod ſolius Chriſti Mediatoris proprium eſt. Ita remiſſio peccatorum, reconciliatio cum Deo, adoptio, ſalus & vita æterna, non pendent ex noſtris meritis: ſed donantur gratis, propter meritum & obedientiam Filij Dei: & fide accipiuntur. Sed in reconciliatis poſtea bona opera cum placeant fidem propter Mediatorem, habent præmia ſpiritualia & corporalia in hac vita, & poſt hanc vitam: idque ex gratuita, promiſſione diuina, non quod Deus propter perfectionem & dignitatem noſtrorum operum ſit debitor: ſed quia ex miſericordia paterna & liberalitate, propter Chriſtum, promiſit ſe præmiis ornaturum quamuis inchoatam, languidam, imperfectam, & immundam filiorum ſuorum in hac vita obedientiam. Et illæ promiſſiones debent in renatis excitare ſtudium bona operandi. Inde enim intelligimus, quam grata patri cœleſti ſit filiorum qualiſcunque illa, quam Spiritu ſancto ducente in hac vita ſub hoc corruptibili onere carnis inchoant, obedientia: vt quam præmiis ſpiritualibus & corporalibus, quæ ſua dignitate non merentur, ex gratia & miſericordia propter filium ornare velit. Et in hanc ſententiam noſtri etiam à vocabulo meriti non abhorrent: ſicut etiam patribus vſitatum fuit. Præmia enim promittuntur ex gratia & miſericordia: non tamen dantur ocioſis, vel male agentibus, ſed laborantibus in vinea Domini: Atque ita in Apologia Confeſſionis Auguſtanæ, in confeſſione Wittembergenſi, & in aliis noſtrorum ſcriptis, vſurpatur vocabulum meriti. Hoc modo, & in hanc ſententiam, proponimus in noſtris Eccleſiis Scripturæ ſententententias, de præmiis bonorum operum. *Confeſſio Auguſtanæ.* 1. Tim. 4. Pietas ad omnia vtilis eſt, habens promiſſiones & huius & futuræ vitæ. Luc. 14. Retribuetur tibi in reſurrectione iuſtorum. Matth. 5. Merces veſtra erit copioſa in cœlis. Matt. 10. Non perdet mercedem ſuam. Gal. 6. Bonum faciendo non defatigemur: tempore enim ſuo metemus non defatigati. Epheſ. 6. Scientes quod quiſque fecerit boni, hoc reportabit à Deo. Hebr. 6. Non iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri, & dilectionis qua miniſtratis ſanctis. 2. Theſſ. 1. Si tamen iniuſtum eſt apud Deum, retribuere tribulationem iis qui tribulant vos, & vobis, qui tribulationem requiem, &c. Et plena eſt Scriptura talium promiſſionum, de ſpiritualibus & corporalibus præmiis.

Digitized by Google

Status controuerſiæ.

Hæc verò cum ita ſe habeant: quid igitur in controuerſia poſitum eſt, inter Pontificios & nos, quod attinet ad doctrinam de præmiis bonorum operum? Reſpondeo: Controuerſia conſiſtit in duobus potiſſimum capitibus. Primò, quod docent, renatos ſuis operibus, vere promereri non alia tantum ſpiritualia & corporalia præmia, ſed ipſam etiam vitam æternam, quæ tanquam merces bonis renatorum operibus & meritis reddenda ſit. Secundò, quod cenſent dari præmia bonis operibus, non ex gratia, miſericordia, & paterna liberalitate patris cœleſtis, ſed ex debito: quia renatorum bonis operibus nihil deſit, quo minus diuinæ legi, pro huius vitæ ſtatu plene ſatisfeciſſe, & vitam æternam vere promeruiſſe cenſeantur. Hæc extant in 16. cap. Tridentini Concilij. De quibus quædam dicenda ſunt, quæ ideo paucioribus abſolui poſſunt, quia pleraque, quæ huc pertinent, in loco de iuſtificatione, & in tertia quæſtione; quomodo & quare bona opera Deo placeant, explicata ſunt.

Concilium igitur Tridentin. dicit, bona renatorum opera vere promereri vitam æternam. Atq; ita ſimpliciter repetunt & ſtabiliunt ſcholaſticorũ commenta de merito condigni: quod ſcil. renatorum opera in hac vita in charitate facta, ex condigno mereantur vitam æternam: hoc eſt quod vita æterna ex debito iuſtitiæ diuinæ retribuenda ſit bonis operibus. Ita enim definiunt meritum condigni. Lindanus dicit, bona opera eſſe peccatorum prius admiſſorum expiationes & propitiationes. Petrus à Soto

Petr. à Soto.

dicit, Pontificiæ Eccleſiæ ſenſum eſſe, bonis operibus, quæ ex gratia fiunt, ita eſſe fidendum, vt ad expianda peccata, iram Dei placandam, & vitam æternam conſequendam neceſſaria ſint & vtilia. Et addit: Si aliquid his inferius retribueretur, non eſſet verum & proprium bonorum operum præmium. Andradius Concilij interpres, multis improbat, & reiicit noſtrorum explicationem, quod vita æterna ſit merces, quia compenſet beneficia, etiamſi detur propter aliud, ſcilicet propter Chriſtum ſicuti patrimonium eſt merces filij obedientis etiamſi contingit propter aliam cauſam. Et dictitat, non minus ſempiternam felicitatem iuſtorum eſſe præclaris operib. debitam, quam æternos cruciatus impiorum ſceleribus: Item vitam æternam ita eſſe bonorum operum retributionem, quod non tam gratis & liberaliter à Deo conferatur, quam debita ſit bonis operibus. Atque ita vera & integra ratio meriti conſtet: vt ſcilicet æqualitas ſit Geometrica meriti ad precium. Diſputat etiam meriti & mercedis rationem cum gratiæ nomine ex aduerſo pugnare: atq; ideo vitam æternam tanquam mercedem, non debere ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum imputari bonis renatorum operibus; Quia Paulus Rom 4. dicit: Operanti merces imputatur, non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Hæc adſcripſi, vt plenior extet explicatio 16. cap. Concilij Tridentini, de merito bonorum operum. Et obſeruet lector, quod Tridentinis patribus nimis impudens viſum fuit, vitam æternã tribuere ſolis noſtris meritis: ideo dum aliquam modeſtiæ ſignificationem dare ſtudent, honoris gratia, vitam æternam partiuntur inter meritum Chriſti, & noſtrorum operum merita. Sed illa ipſa qualiſcunq; modeſtia non probatur Pontificiis ſcriptoribus. Lindanus etiam acriter reprehendit, quod quidam, qui inter Pontificios modeſtiores videri volunt, dicunt Deum bona iuſtorum opera, vita æterna remunerare, ex gratuita dignatione ſuæ clementiæ. Contendit enim illud fieri ſecundum veram rationem meriti. Andradius verò argumentatur ex Paulo, non poſſe conſiſtere illam partitionem, quæ donationem vitæ æternæ partitur inter miſericordiam Dei propter meritum Chriſti, & inter debitum propter merita noſtrorum operum. Et certe fortiſſimum eſt argumẽtum. Rom. 4. Si ſecundum gratiam iam non ſecundum debitum, ſi verò ſecundum debitum, iam non ſecundum gratiam. Et Rom. 11. Si ex gratia, iam non ex operibus alias gratia non eſſet gratia: ſi verò ex operibus, iam non amplius eſt gratia: alias enim opus non eſſet opus. Iuxta Paulum igitur, non poſſunt ſimul in articulo ſalutis æternæ conſequendæ, conſiſtere gratia & opera ſeu debitum, lex & fides, ſeu Chriſtus Rom 4. Si ex lege hæreditas, exinanita eſt fides, & abolita promiſſio. Gal 5 Euacuati eſtis à Chriſto, gratia excidiſtis, qui in lege iuſtificamini. Quod enim Pontificij fingunt, Paulum loqui de operibus infidelium tantum, ſupra in loco de iuſtificatione refutauimus. Loquitur enim de operibus Abrahæ & Galatarum, poſt conuerſionem, nec de ceremonialibus tantum, ſed de moralibus præcipue. Vel igitur ex ſolis noſtrorum operum meritis, vel ex ſola gratia Dei propter meritum Chriſti datur vita æterna. Scriptura verò eam ſimpliciter operibus etiam renatorum adimit, & tribuit miſericordiæ Dei, propter meritum Chriſti, Rom. 4.

Vitã ... operibus renatorum ... æternam.

Andrad.

David pronunciat, beatitudinem eſſe eius hominis cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus. Item: Non operanti, credenti autem fides imputatur ad iuſtitiam. Si ex lege hæreditas, exinanita eſt fides. Eph. 2. Gratia ſaluati eſtis, non ex operibus. Tit. 3 Non ex operibus iuſtitiæ, quæ nos fecimus, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. 2. Tim. 1. Non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu. Matt. 20. 1. Tim. 2. Dedit animam ſuam pretium redemptionis pro omnibus. 1. Ioan. 2, Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Ieſum Chriſtum, iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Blaſphema igitur Lindani vox eſt, opera iuſtorum eſſe expiationes peccatorum, & propitiationes pro peccatis prius admiſſis. Paulus Rom. 9 in quæſt. Quis accuſabit? quis condemnabit? interponit non merita ſuorum operum, ſed Chriſtus inquit, mortuus eſt, imò reſuſcitatus eſt, & intercedit pro nobis. Quam frequens eſt repetitio illius ſententiæ apud Iohannem: Filium ſuum vnigenitum miſit, vt omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Ioh. 6. Viuet propter me. Ioh. 11. 14. Ego ſum vita. 17. Hæc eſt vita æterna, vt agnoſcant te ſolum verũ Deum, & quem miſiſti Ieſum eſſe Chriſtum. 20. Vt credentes habeatis vitam in nomine Chriſti. 1. Ioh. 1. Hæc vita eſt in filio eius: qui habet filium, habet vitam æternam. Act. 4. Non eſt aliud nomen datũ in hominibus in quo oportet nos ſaluari. In nullo alio eſt ſalus niſi in illo, qui eſt lapis primũ reprobatus, poſtea factus in caput anguli. Ro. 6. Stipendium peccati mors eſt, donum verò Dei, eſt vita æterna. Deniq; tota Scriptura pleniſſima eſt talium ſententiarum. Ita Auguſtin. de gratia & libero arbitrio, loquens de operibus Sanctorum poſt iuſtificationem: Non meritis noſtris Deus nos ad æternam vitam, ſed pro ſua miſeratione perducit. Et Bernhardus: Neceſſe eſt primò credere, quod remiſſionem peccatorum habere non poſſis, niſi per indulgentiam Dei: deinde quod nihil prorſus habere queas operis boni, niſi & hoc dederit ipſe: poſtremò,

quod

quod æternam vitam nullis potes operibus promereri, niſi gratis detur & ipſa. Et rationem addit: Quia ſi bene cogitare volueris, inuenies procul dubio, quod nec cum decem millibus poſſis occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad te.

Quanta verò impietas & blaſphemia eſt, gloriam illam propitiationis pro peccatis, ſalutis & vitæ æternæ, quæ obedientiæ & merito Chriſti debetur, ipſi detrahere, & transferre ad noſtrorum operum merita, aut certe partiri inter Chriſti meritum, & noſtra merita: quaſi non eſſet ſummum ſacrilegium, & extrema idololatria, gloriam Chriſti alteri tribuere. Sed excipiunt, hominem non debere in ſeipſo vel cõfidere, vel gloriari, ſed in Domino. Quomodo verò? Quia ſcilicet non artibus liberi arbitrij, ſed virtutibus à Deo donatis mereamur vitam æternam. Atqui tales erant Abrahæ virtutes, Rom. 4. quando Paulus dicit: Non operanti, ſed credenti, Item: Beatitudo ſine operibus. Si ex lege hæreditas, exinanita eſt fides &c. Et Ierem. 9. 2. Cor. 1. Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, non fortis in fortitudine ſua, ſed qui gloriatur, in Domino glorietur. Quomodo verò? Quia Ieſus factus eſt nobis à Domino ſapientia, iuſtitia, ſanctificatio & redemptio. Et ne ad nouitatem hæc detorquẽtur, Rom. 3. Paulus dicit: Non per legem operum, ſed per legem fidei excludi gloriationem. Et cap. 4. Exemplo Abrahæ iam renouati hoc explicat: ipſum ſcilicet in articulo iuſtificationis & beatitudinis, non habere gloriationem coram Deo, quaſi ſecũdum debitum, & non ſecundum gratiam, fiat imputatio, ſed beatitudinem eſſe eius hominis, cui Deus imputet iuſtitiam ſine operibus. Et cap. 5. ſubijcit: Per Chriſtum acceſſum habemus fide in gratiam, in qua ſtamus, & gloriamur ſuper ſpe gloriæ Dei. Epheſ. 2. Gratia ſaluati eſtis, non ex operibus, ne quis glorietur. Falſa eſt igitur Tridentina explicatio. Scriptura enim quando tradit homines non debere in ſeipſis, ſed in domino gloriari, adimit gloriationem de vita æterna, etiam renatorum operibus, & tribuit gratiæ ſeu miſericordiæ Dei propter filium mediatorem.

Hoc verò candoris eſt, quod in concluſione aperte declarant, quis ſit fructus & exitus doctrinæ, de vita æterna, noſtris operibus promerenda: vt ſcilicet de ſalute ſua homines dubij, incerti, & ſuſpenſi ſint, donec vnicuiq; reddatur ſecundum opera ſua: quia ſcilicet ſcriptum eſt: In multis offendimus omnes. Atqui ideo non ex operibus, nec ſecundum opera, ſed gratis, ſecundum gratiam, propter Chriſtum mediatorem datur, & fide accipitur remiſſio peccatorum, reconciliatio, adoptio, ſalus & vita æterna, vt promiſſio nobis ſit certa & firma, Rom. 4. Pontificij verò, vt promiſſionem illam nobis incertam & infirmam reddant, ideo hæreditatem à miſericordia Dei, & à Chriſto transferunt ad merita noſtrorum operum. Ita verò exinanita eſt fides, & abolita promiſſio, ſi vera ſunt, quæ Paulus ſcribit Rom. 4.

Argumenta Tridentinorum pro bonis operibus, eorumque refutatio.

Operæprecium vero est paucis etiam argumenta conſiderare, quibus Tridentini meritum vitæ æternæ, quod ex noſtris operibus pendeat, ſtabiliunt.

Primò, iuſtificatis nihil deeſſe affirmant, quominus ſuis operibus in hac vita plene diuinæ legi, pro huius vitæ ſtatu ſatisfeciſſe, [illegible] promereantur vitam æternam. Reſpondeo: Maior propoſitio huius argumenti, quæ ſubijcitur, veriſſima eſt. [illegible] obedientia, legi plene & perfecte ſatisfacere, omnino ſequeretur concluſio. Vox enim & promiſſio legis eſt: Si vis in vitam ingredi, ſerua mandata. Sed minor propoſitio, quod renati in hac vita ſuis operibus legi perfecte ſatisfaciant, falſiſſima eſt, ſicut in 3 quæſt. demonſtratum eſt. Et hoc ipſum decretum citat dictum illud de renatis: In multis offendimus omnes, atqui non tantum, qui in multis, ſed qui in vno delinquit, reus eſt omnium. Qualis igitur perfecta ſatisfactio eſſe poteſt? Quod verò pro vitæ huius ſtatu fingunt, nihil deeſſe, ſuprà refutatum eſt.

Secundò, dicunt opera renatorum non ex ſeipſis, ſed à Chriſto, cui renati inſiti ſint, & à Spiritu S. cuius renouatione opera illa fiant, accipere & habere vim & efficacitatem promerendi remiſſionem peccatorum, adoptionem, ſalutem & vitam æternam. Et ſane non aſpernanda, ſed inſignis eſt dignitas operum, quæ in Deo facta ſunt, ſi in ſuo loco & ordine relinquantur. Sed quæ ſit illorum vis & efficacitas, non ex noſtris ratiocinationibus, ſed ex Scriptura iudicandum eſt. Illa verò gloriam & dignitatem promerẽdi remiſſionem peccatorum, adoptionem & vitam æternam, Chriſto mẽdiatori, non operibus renatorum vult tribui, ſicut teſtimoniis oſtendimus. Non enim paſſus eſt Chriſtus, vt noſtris operibus tribueret talem vim & efficacitatem, vt illis demum promereremur remiſſionem peccatorum, adoptionem, & ipſam vitam æternam: ſed illos immenſos theſauros filius Dei mediator, ſua obedientia & paſſione, factus ſub lege, nobis ipſe acquiſiuit: vt omnis gloriatio de operibus excluſa ſit, Rom. 3. Et qui gloriatur in Domino glorietur. 1. Cor. 1. Lectori igitur propono conſideranda illa verba Andradij: Præclaræ actiones, ad quas diuinus Spiritus mentem inhabitans incitat & impellit, diuinitatem quandam habeant, neceſſe eſt. Agnoſcit Andradius remiſſionem peccatorum, reconciliationem, adoptionem, ſalutem & vitam æternam, non humana, ſed diuina eſſe beneficia. Ideo enim mediatorem oportuit eſſe Deum & hominem, vt obedientia & paſſio eius æquiualens eſſet precium tantis theſauris promerendis. Quia verò renatorum operibus Pontificij hoc tribuunt, ideo Andradius ſcribere non veretur, neceſſe eſſe vt renatorum opera diuinitatem quandam habeant. Nihil addo: ſed Lectorem oro, vt nouam diuinitatem noſtrorum operum, quam Andradius in Tridentina officina fabricatus eſt, conſideret. *Diuinitas operum.*

Eſt verò & hoc conſiderandum. Magna eſt dignitas, quod renati ſicut palmites Chriſto inſiti, fructum faciunt, Iohan. 15. & quod ipſorum opera ſint fructus ſpiritus, Epheſ. 5. Sed rurſus etiam hoc conſideretur, quod lex peccati in membris renatorum in hac vita, legi mentis ita repugnat, vt bonum quod agente ſpiritu volunt, non perficiant. Et quia lex illa carnis facit, vt volenti bonum agere, adiaceat malum: inquinat igitur, & commaculat ea, quæ ſpiritus in renatis operatur. Si igitur Deus in iudicium, etiam cum renatorum operibus intraret, non pronunciarentur merita [illegible] fuerentur renati, quod fructus ſpiritus carne ſua impediant, inquinent & commaculent. Et hoc ipſum ſancti conſitentur: Quis gloriabitur, mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato? Et Eſa. 64. Non de impiis tantum, ſed de ſe etiam: nec de lapſibus, ſed de bonis operibus loquitur, cum inquit: Quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Sicut Bernhardus pulcherrime dicit: Noſtra ſi qua eſt humilis iuſtitia, recta forſan, ſed non pura: niſi forte meliores nos eſſe credimus, quam patres noſtros, qui

non minus veraciter, quam humiliter aiebant: Omnes iuſtitiæ noſtræ tanquam pannus mulieris menſtruatæ. Quomodo enim pura iuſtitia, vbi adhuc non poteſt culpa deeſſe? Et pulchra eſt Auguſtini ſententia: Multum nobis in hac carne tribueremus, ſi non vſque ad eius depoſitionem ſub venia viueremus.

Alterum caput controuerſiæ, eſt de reliquis præmiis bonorum operum, ſpiritualibus & corporalibus: an renatorum bona opera, præmiis illis à Deo ornentur, ex debito iuſtitiæ diuinæ: an verò ex gratia, clementia & bonitate Patris cœleſtis, erga filios ſuos propter Chriſtum mediatorem. Dixi autem ſuprà, Lindanum ſerio iraſci iraſci illis, qui cenſent Deum remunerare iuſtorum bona opera, ex gratuita dignatione ſuæ clementiæ. Andradius etiam contendit, non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum, ex vera & propria ratione meriti, mercedem bonis operibus à Deo promitti & dari. Et Tridentinum decretum, meriti rationem ita explicat: Quia iuſtificatis nihil deſit, quo minus operibus ſuis in hac vita diuinæ legi ſatisfaciant, & ita vere promereantur præmia.

Etſi igitur fatemur, in reconciliatis bona opera habere præmia ſpiritualia & corporalia, in hac vita & poſt hanc vitam: non tamen concedimus illud fieri (ſicut Pontificij dicunt) non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum iuſtitiæ diuinæ propter veram rationem meriti: quia nihil deſit operibus, quo minus legi diuinæ ſatisfaciant. Scriptura enim aliquot recitat rationes, bona opera habere præmia, non ex debito iuſtitiæ diuinæ, propter rationem meriti, ſed ex gratuita dignatione paternæ erga filios, quos gratis propter filium adoptauit, clementiæ.

Primò, Chriſtus Luc. 17. longa ſimilitudine oſtendit, Dominum ex debito non obligatum eſſe, vt gratiam habeat ſeruo, quia fecerit, quæ ipſi imperata fuerant. Et addit: Sic & vos, cum omnia feceritis, quæ vobis præcepta ſunt, dicite: Serui inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus. Eſt enim Deus Dominus noſter, nos ſerui ipſius, multis nominibus: vt ratione creationis, redemptionis, & ſanctificationis, ſicut Paulus inquit 1. Corint. 9. Non eſtis veſtri. Precio enim empti eſtis. Ergo non eſt nobis ex debito obligatus, ad retribuenda præmia pro operibus debitis.

Secundò, propter legem peccati, in membris imperfectio, & malum adhærens bonis operibus renatorum in hac vita. Rom. 7. Atque ideo ſeueritatem iuſtitiæ & iudicij diuini ſuſtinere non poſſunt, ſi remota miſericordia iudicentur. Quod igitur non abiiciuntur & damnantur, ſed acceptantur, & præmiis etiam ornantur: non fit ſecundum debitum, propter rationem meriti. Ita enim legis ſententia diuerſum pronunciaret: Qui non in omnibus permanſerit, quæ in lege ſcripta ſunt, maledictus eſto. Item: Qui in vno delinquit, reus eſt omnium. Fit ergo ex gratia & dignatione paternæ bonitatis erga filios ſuos, propter filium mediatorem.

Tertiò, non ſunt condignæ paſſiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, Rom. 8.

Quartò, non ſumus idonei ex nobiſipſis. 2. Cor. 3. ſed Deus eſt, qui operatur in nobis, & vt velimus, & vt faciamus aliqua ipſi grata. Philipp. 2. Quod ſi igitur accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? 1. Cor. 4. Non igitur debitum ex vera & propria ratione meriti, ſed miſericordia & bonitas Dei eſt, quod dona ſua in nobis Deus coronat.

Et propter hanc cauſam Scriptura, quæ mercedem & retributionem nominat, vocabulum tamen meriti non vſurpat. Quod enim Eccleſ. 16. & Hebr. 13. interpres reddidit meritum, Scriptura vocabulum illud non habet.

Hæc verò commonefactio ideo neceſſaria eſt, ne Phariſaica ſuperbia perſuaſione propriæ dignitatis in exercitio bonorum operum renatorum animos occupet: ſed vt ſemper & vbique exuberet & regnet gratia Dei, & celebretur gloria bonitatis & miſericordiæ eius: vtque renati in ipſo curſu bonorum operum, imò inter ipſa bonorum operum præmia, humili confeſſione indignitatem ſuam agnoſcant, & omnem gloriam tribuant miſericordiæ & bonitati clementiſſimi patris cœleſtis, ſicut exemplum pulcherrimum deſcribitur, Apoc. 4. vbi ſeniores coronas ſuas mittunt ante thronum, & dicunt: Dignus es Domine Deus noſter, accipere gloriam & honorem. Et Matth. 25. Electi nolunt agnoſcere merita, & dignitatem operum ſuorum, etiam quando coram angelis & hominibus ab ipſo Filio Dei opera ipſorum celebrantur: ſed dicunt: Domine, quando vidimus te eſurientem, & pauimus? &c.

Et hæc ſunt præcipua capita, quæ in 6. Seſſione Tridentini Concilij tractantur. Doctrina enim de lapſis, & reparatione eorum, pertinet ad locum de pœnitentia. Reliqua verò quæ in Andradij ſcripto, & in decretis Tridentinis, de doctrina ſacramentorum ſequuntur, vno quaſi continuo contextu cohærent. Et quia prima hæc ſcriptionis pars, præter inſtitutum & opinionem longius excurrit: viſum fuit, propter alias etiam certas cauſas, reſponſionem ita diſtribuere, vt hæc ſit prima pars.

Deum verò æternum patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, toto pectore oro, vt lucem verbi ſui, diuinitus in noſtris Eccleſiis accenſam, Spiritu ſuo ſancto conſeruet: nec eam vel tenebris Pontificiis, vel nebulis phanaticorum extingui ſinat: ſed in vera ſui agnitione nos conſeruet ad vitam æternam, Amen.

Primæ Partis finis.

SECVN-

Digitized by Google

SECVNDA PARS

EXAMINIS DECRETORVM CONCILII TRIDENTINI,

COMPLECTENS EXPLI-
CATIONEM LOCORVM:

De Sacramentis in genere.
De Baptiſmo.
De Confirmatione.
De Euchariſtiæ Sacramento.
De Communione ſub vtraque ſpecie.
De Miſſa.
De Pœnitentia.
De Contritione.
De Confeſſione.
De Satisfactione.
De extrema Vnctione.
De Sacramento Ordinis.
De Matrimonio.

AVTHORE
MARTINO CHEMNICIO, D.

1. Iohann. 4.
Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, num ex Deo ſint: quoniam multi Pſeudoprophetæ exierunt in mundum.

K

Digitized by Google

Digitized by Google

Illuſtriſſimo Principi ac Domino,

DOMINO IOHANNI MARCHIONI BRANDEBVRGENSI,

STETINI, POMERANIÆ, CASSVBEORVM, SCLAVORVM, SILESIÆ, ET CROSSORVM, &c. Duci, Burggrauio Noribergenſi, & Rugiæ Principi, &c. Domino ſuo clementiſſimo:

Gratiam, ſalutem ac pacem, à Deo Patre, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vnicum Magiſtrum, autorem & conſummatorem fidei noſtræ.

ILLVSTRISSIME *Princeps ac Domine, Domine clementiſſime: extat in Epiſtola III. Auguſtini ſententia, ſaluberrimam eſſe in Eccleſia Conciliorum autoritatem. Quæ ſi intelligatur de legitimis & veris Conciliis, vbi ipſa vox doctrinæ cœleſtis, in Scripturis Propheticis & Apoſtolicis patefacta & conſignata, iudex eſt, & de controuerſiis pronunciat, omninò veriſſima eſt. Neque enim Eccleſia Dei, motis præſertim de Religione controuerſiis, talis cœtus eſt, vbi nulla fiat de controuerſiis ex verbo Dei inquiſitio, nulla ſententiarum collatio, nulla dogmatum diiudicatio: ſed quiſque fingat & præſumat ſibi peculiarem, quam amplecti & tueri velit ſententiam. Sicut de ſuis Cyclopibus Silenus apud Euripidem inquit:* Νομάδες ἀκούει δ' οὐδὲν οὐδεὶς οὐδενός, *aut ſicut Ammianus de Iuliano apoſtata ſcribit, quod conuocatis diuerſarum ſectarum profeſſoribus, non præconis, ſed ſua ipſe voce proclamarit, vt tantum ciuilibus diſcordiis ſopitis, Religioni quiſque ſuæ, nullo vetante, tanquam reginæ ſuæ ſeruiret intrepidus. Sed ideo Deus Eccleſiam voluit eſſe* κοινωνίαν, *hoc eſt, communionem ſeu conſociationem, in qua multa & varia ad ædificationem corporis ſui diſtribuit dona: vt inſtituta de controuerſiis inquiſitione, doctiores in verbo Dei, fontes & fundamenta veræ ſententiæ aliis ita præmonſtrent, vt Spiritu corda illuſtrante, ipſi agnoſcere & intelligere poſſint; quæ ſententia vt orthodoxa ſit amplectenda: quæ vero opiniones, vt peregrinæ falſæ ſint fugiendæ & damnandæ, vt ita errantes in viam reuocentur, infirmi confirmentur, & turbatores puritatis fonticulorum ciuitatis Dei, non humanis præiudiciis, ſed ipſa cœleſti voce, in Scriptura conſignata reprimantur, & niſi in viam redeant, damnentur.*

Hæc vero Eccleſiaſtica iudicia, non habent autoritatem Prætoriam, vt definitionibus ſuis, ratione ordinis, loci, dignitatum & perſonarum, vel poſſint, vel debeant fidelium conſcientias conſtringere: ſed hæc tota eſt autoritas definitionum Eccleſiaſticarum, ſi illarum certa, firma, & perſpicua fundamenta, in Scriptura ita poſſunt monſtrari, vt fideles agnoſcere, & iudicare poßint, eſſe non adulterinam vel alienam, ſed ipſam veri & boni paſtoris noſtri vocem. Hoc modo prima Apoſtolica Synodus, Actorum 15. controuerſiam de operibus legis, ex verbo Dei definiuit. Et poſtea definitionem ſuam non obtruſerunt Eccleſiis nuda authoritate quaſi Prætoria, ſine explicatione fundamentorum, & ſine confirmatione ex verbo Dei, ſed ideo Iudas & Silas, cum decretis Apoſtolicæ Synodi, mißi ſunt ad Antiochenam Eccleſiam, vt dogmatum illorum rationes redderent, & verbo Dei confirmarent. Actorum 15. Ita enim Eccleſia certa redditur, ſe non hominum placita, ſed ipſius Spiritus ſancti iudicium amplecti & ſequi. Talium Conciliorum vere ſaluberrima eſt in Eccleſia authoritas: illis Eccleſia, tanquam voci cœleſti, merito debet ſumma cum reuerentia obedientiam, iuxta dictum: Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit. De huiuſmodi Concilijs, pius Imperator Martianus lege cauit, ídque recte: Ne quis in Synodo ſemel iudicata, & recte diſpoſita, diſputando reuoluat: nec poſt veritatem repertam mendacium quærat.

Quia vero Scriptura affirmat, non omnes congregationes eſſe Concilia iuſtorum: ſed eſſe quædam Concilia impiorum, Pſal. 1. quædam malignantium, Pſal. 22. quædam vanitatis, Pſal. 26. teſtatur etiam, multa ſæpe in Conciliis impia decreta fuiſſe: vt in Conciliis Pontificum contra Micheam, Ieremiam, Chriſtum, & Apoſtolos: Chriſtianæ igitur prudentiæ & Religionis eſt, non ſtatim & temere ſine examine, ſine inquiſitione & diiudicatione, quæuis decreta, quæ Concilij titulo circumueſtita Eccleſiæ proponuntur, amplecti & ſequi. Si enim Concilij alicuius de dogmatibus definitiones, de quibus nec quærimus, nec intelligimus, nec agnoſcimus, an verbo Dei conſentaneæ ſint, tantum propter nomen & authoritatem Concilij, tanquam ipſius Spiritus ſancti vocem amplectimur: iam fides noſtra non ſuper fundamentum Prophetarum & Apoſtolorum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto, de quo Pater è cœlo clamauit, Hunc audite, extructa eſt, ad Epheſ. 2. ſed fluxæ & inſtabili arenæ humanæ authoritatis innititur. Scriptum autem eſt: Vniuerſa vanitas, omnis homo. Item: Omnis homo mendax. Ideo Eccleſia non tantum libertatem habet diiudicandi, 1. ad Corinth. 2. Spiritualis diiudicat omnia, & 1. Corinth. 14. Cæteri diiudicent. ſed habet ſeueriſſima mandata Dei, 1. Iohan. 4. Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, num ex Deo ſint, 1. Theſſal. 5. Omnia probate, & eius, quod bonum fuerit, tenaces eſtote. Iohannis 10. Oues meæ vocem meam audiunt, alienam non ſequuntur. Matth. 7. Attendite ab illis Pſeudoprophetis,

qui

qui in veſtimentis ouium ad vos veniunt.

Hac libertate vſus Hieronymus, non veretur pronunciare: Spiritus ſancti doctrina eſt Canonicis literis prodita, contra quam ſi quid ſtatuant Concilia, nefas duco. Auguſtinus contra Creſconium lib. 2. cap. 21. Quia Paulus dicit, Eccleſiam ſubditam eſſe Chriſto, non igitur debet ſe Chriſto præponere, cum ille ſemper veraciter iudicet, Eccleſiaſtici autem iudices, ſicut homines plerunque fallantur.

Nec vero ad Conciliorum contumeliam pertinere exiſtimandum eſt, ſi decreta illorum ad normam verbi Dei exigantur & examinentur. Ipſa enim Concilia debent hoc Eccleſiæ, vt Decretorum ſuorum rationem reddant, monſtratis certis, firmis & perſpicuis in Scriptura cauſis & fundamentis, quibus conſcientiæ etiam illorum, qui hæc per ſe inquirere & diiudicare non poſſunt, ita erudiantur, vt agnoſcant & intelligant, ſe non hominum præiudicia, ſed ipſius Spiritus ſancti iudicium, cuius norma & regula in ſcriptura conſignata eſt, amplecti & ſequi. Elegans & vera eſt Tertulliani ſententia, quæ recte huc accommodatur: Lex quæ ſe probari non vult, merito ſuſpecta eſt, & ſi non diſcuſſa & probata dominetur; improba eſt, cum nulla lex ſibi ſoli conſcientiam ſuæ iuſtitiæ debeat, ſed eis, à quibus obſequium expectat.

Ita in capitula Epheſini Concilij, priuſquam ab omnibus reciperentur, & approbarentur, multi doctiſſimi viri, inter quos etiam fuit Theodoretus ſapiens appellatus, inquiſiuerunt, examinantes ea ad normam Scripturæ, ne aliquid reciperent vel approbarent, de quo non poſſent certas & euidentes ex Scriptura rationes reddere & monſtrare, quod eſſet verbo Dei conſentaneum. Nec Cyrillus detrectauit decreta illa declarare, & Scripturæ teſtimoniis comprobare & confirmare.

Et quidem hanc curam Chriſtiani Imperatores, ad ſe etiam pertinere iudicarunt. Ita Conſtantinus ad Synodum Tyri collectam, quæ iam decreta ſua promulgarat, ſcribit, apud Sozomenum lib. 2. cap. 28. Volo vt properanter ad reuerentiam meam veniatis, ac geſtorum veſtrorum rationem per vos ipſos reddatis. Socrates libro primo, capite 34. verba Conſtantini ita recitat: Oportet vos feſtinanter ad meam venire pietatem, vt declaretis & oſtendatis, quam diligenter, & ſyncere & recte iudicaueritis, & cuncta geſſeritis. Et Conſtantinus apud Sozomenum lib. 4. cap. 16. ea conditione Synodum indicit, vt poſtea ad aulam venientes, quæ decreta eſſent, exponerent: vt & ipſe Imperator conſideret, an ſecundum Scripturas inter ſe conueniſſent: & de rebus agendis, quæ optima viderentur, determinaret, &c.

Hæc propter Tridentinam Synodum, quæ hoc ipſo menſe ante biennium abſoluta eſt, recitare volui. Sicut enim iniuſte Pontifex ab ordinibus Germanici Imperij poſtulauit, vt ſine cōditione, qualiſcunque futura eſſet De-

cretorum ratio, Concilio ſe ſubmitterent: ita nunc impie flagitat: vt omnes ſine neceſſaria diiudicatione, quæ conſiſtit in inquiſitione & examine, ad regulam ac normam verbi Dei, quæ in Scriptura nobis conſignata eſt, ſimpliciter amplectantur, & ſequantur Decreta, quæ in Tridentina Synodo promulgata ſunt: cum de ſingulis ferme, quæ ad dogmata pertinent, oſtendi poſsit, quod non obſcure, ſed quaſi verſa fronte repugnent, & Scripturæ, & puriori antiquitati.

Multum autem refert, extare veras & perſpicuas declarationes, quod impia illa decreta Tridentinæ Synodi, non ex petulantia, non odio veritatis, non contẽtionis ſtudio, nec diſſentiendi libidine repudiemus & damnemus: ſed quod eius rei habeamus veras, iuſtas & grauiſsimas cauſas & rationes: quia ſcilicet Examen iſtorum Decretorum, ad normam Scripturæ inſtitutum, clare & plane oſtendit, Decreta illa nihil aliud eſſe, quam deprauationem doctrinæ cœleſtis, patefactæ nobis in Scriptura, & confirmationem omnium errorum, ſuperſtitionum, & abuſum regni Pontificij: quorum emendatio ad normam verbi Dei à multis annis flagitata, promiſſa & expectata fuit: ſed fruſtra, & in vanum, ſicut iam res ipſa oſtendit. Hac de cauſa, & in hunc vſum, data mihi ab Andradio Luſitano (ſicut in prima parte explicaui) occaſione, inſtitui ſimplici orationis filo, Examen Decretorum & Canonum Tridentini Concilij: & ſpero plures fore, qui hac in re operam ſuam Eccleſiæ ſplendidius, eruditius & felicius præſtent. Ego qui aurum & gemmas non habeo, vel pilos ſaltem caprarum, iuxta Hieronymi dictum, ad conſtructionem & conſeruationem tabernaculi Dei in terris, conferre volui. Simpliciter autem doctrinam noſtrarum Eccleſiarum recitaui: & oſtendi, quomodo ad eius oppreſsionem, tanquam ad ſcopulum, Tridentina iacula in ſingulis verbis directa ſint: contuli ſingula ad ſtateram Dominicam, quæ in Scriptura ſacra à Spiritu ſancto nobis præformata eſt: Pluſculum autem laboris inſumendum fuit in explicandis teſtimoniis veræ & purioris antiquitatis, cuius falſa ſpecie & vano prætextu, multorum ſimpliciorum animos faſcinant & decipiunt. Et inter examinandum, mirabiles fraudes & inſidias in Decretis illis deprehendi, quæ ad primam inſpectionem non ſtatim ſe offerunt. Sed de toto hoc ſcripto, quod mediocri labore mihi conſtitit, veræ Eccleſiæ Dei, & æquis Lectoribus iudicium permitto: ſtudium enim & voluntatem Deo probari non dubito.

Veſtræ autem Celſitudinis nomini, Illuſtriſsime Princeps, alteram hanc partem Examinis Decretorum & Canonum Tridentini Concilij, dedicare et inſcribere volui. Complectitur enim explicationem illorum Decretorum, quæ facta & promulgata ſunt non multo poſt illud tempus, cum Anno Domini M. D. XLVIII. Ordines imperij, poſt propoſitam Chymæram formulæ interreligionis, cogerentur Decretis futuri Concilij ſine conditione ſe ſubmittere. Extat autem in publicis hiſtoriis ad ſempiternam memoriam,

riam, & à grata poſteritate magis celebrabitur, heroicum illud vere Chriſtianæ conſtantiæ exemplum, quod periculoſiſsimis temporibus, rebus vbiq; propter aduerſariorum potentiam nutantibus, cum omnes ferme Auguſtanæ confeſsionis doctrinam profitentes, languidius & timidius agerent, Celſitudo veſtra magno et excelſo animo publice conteſtata eſt, ſe bona conſcientia decretum de interreligione laudare non poſſe, nec illud probare, quod poſtulabatur, vt ſine exceptione decretis futuri Concilij omnes ſe ſubmitterent. Arbitratus itaque ſum, non ingratam Celſitudini veſtræ fore lectionem explicationis illorum Decretorum, quæ poſt triſte illud tempus, exultantibus atque adeò paſsim triumphantibus aduerſariis, in Tridentino Concilio promulgata fuerant. Ita enim Celſit: veſtræ in memoriam reducetur imago triſtiſsimi ſtatus Eccleſiarum illius temporis: & grato animo Celſit. veſtra agnoſcet & celebrabit ſingulare illud beneficium Spiritus ſancti, cuius ductu & inſtinctu factum eſt, quod Celſit. veſtra tunc in futura illa Decreta noluit conſentire. Et non dubito, propter Celſit. veſtræ illuſtre nomen, quod ex illo memorabili conſtantiæ exemplo, piis omnibus celebre & gratum eſt, plures eo libentius haſce explicationes lecturos. Demiſſe itaque oro, vt Celſit. veſtra animo beneuolo & vultu placido haſce explicationes, quas multi exiſtimant Eccleſiæ non inutiles fore, ſuſcipiat. Memini enim Celſit. veſtram ante decennium lucubratiunculas quaſdam Mathematicas à me flagitaſſe, & clementer ſuſcepiſſe. Cumq; tunc ſubſidio non contemnendo, Celſit. veſtra ſtudia mea iuuerit: iudicaui æquum eſſe, vt publicâ aliqua ſignificatione, animi mei gratitudinem, Celſitud. veſtræ declararem. Deum Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti oro, vt Spiritu ſuo ſancto Celſit. veſtram & omnes, qui ad Reipubl. gubernacula ſedent, gubernet & in Eccleſia, poſtremis hiſce periculoſiſsimis temporibus, lucem verbi ſui, peculiari ſuo beneficio accenſam, conſeruet, nec Tridentinis inſidiis & fraudibus extingui patiatur. Brunſuigæ 18. Decemb. Anno Domini M.D.LXVI.

Celſit. veſtram

demiſsè & reuerenter colens,

MARTINVS CHEMNICIVS, D.

Digitized by Google

EXAMEN SECVNDAE PARTIS DECRETORVM CONCILII TRIDENTINI, DE SACRAMENTIS, &c.

xem- pri- Apo- ſyn Act.

IN prima Apoſtolica Synodo, Act.18. illa pars doctrinæ, de qua tunc propter motas controuerſias inſtituta erat συζήτησις, ex ipſis fontibus Scripturæ Propheticæ & prædicationis Apoſtolicæ (quæ poſtea, ſicut Irenæus inquit, per Dei voluntatem, vt eſſet fundamentum & columna fidei noſtræ, in literas relata eſt) ita explicabatur, vt monſtratis firmis & conſpicuis veræ & ſanæ ſententiæ fundamentis, ratio redderetur, quare aliæ diſſentientes & contrariæ opiniones, abiiciendæ & damnandæ eſſent. Et ipſam quidem ſententiam, poſtea paucis & ſuccinctis capitibus (quæ δόγματα Actor.15. appellabant) comprehenſam, Eccleſiis proponebant, ſimul tamen etiam fundamenta, rationes & confirmationem ſuorum Decretorum prolixe & perſpicue explicabant: vt ſcilicet Eccleſiæ ex verbo Dei conſtaret certa ratio, quid & quare amplectendum, quid fugiendum eſſet.

ſoli vo- in fue- ni e ſi- tra-

Feciſſe hoc Iudam & Silam Antiochię, teſtis eſt Lucas Act.15. Et quod Paulus in Epiſtolis ad Romanos & Galatas magno conatu & multis argumentis agit, idem ipſum in aliis Eccleſiis viua voce feciſſe, non eſt dubium. Quod enim verbis docebant (ſe ſcilicet non dominari fidei Eccleſiæ, 2. Cor.1. ſed paratos ſe eſſe ſemper ad apologiam omni poſtulanti rationem, 1.Pet.3.) idem facto & exemplis comprobabant.

m ve Pa- Syn-

Hanc Apoſtolicam rationem veteres etiam Patrum Synodi ſecutæ ſunt, ſicut hiſtoriæ Nicenæ, Conſtantinopolitanæ, Epheſinę & Chalcedonenſis ſynodorum vtrunq; deſcribunt, & decreta ſeu Canones, & quomodo controuerſiæ in vtramque partem diſputatæ, & ex quibus tandem fundamẽtis, iuxta regulam Scripturæ, determinatæ fuerint. Quanquam de multis aliis Synodis nudi tantum canones ſeruati ſunt, neglecta vel ſuppreſſa explicatione cauſarum & fundamentorum; quæ res Eccleſiæ magis obfuit, quam profuit. Quia enim intelligentia dictorum, iuxta Hilarij ſententiã, ex cauſis dicendi ſumenda eſt, ſæpe à poſteris Canones minus dextrè intellecti, ſæpe vero etiam à pia & natiua ſententia, ad peregrina & adulterina dogmata ſtabilienda contorti ſunt, & demum prætextu Tituli Canonum, promiſcue par autoritas paulatim arrogata fuit omnibus decretis & canonibus, ſine inquiſitione, ſiue haberent, ſiue non haberent, certa, firma & perſpicua verbi Dei fundamenta. Et inde tandem extructa eſt Pontificia illa tyrannis, quæuis decreta, & quoſuis canones, pro libidine & pro imperio, ſine vllis Scripturæ documentis, Eccleſiæ obtrudendi. Quæ ratio tandem in flagitioſam impudentiam, dignam fronte meretricis Babylonicæ deſiit. Extant enim in publicis ſcriptis, & à multis notatæ ſunt prodigioſæ Canoniſtarum voces: *Canoniſtæ.*

Quod Papæ poteſtas ſit abſoluta et eã habeat vt vult.
Quod habeat voluntatẽ pro ratione, in his quæ vult.
Quod nemo debeat ei dicere, Cur ita facis?
Quod ſit ſupra ius: & extra ius omnia poßit.
Quod poßit diſpenſare contra quatuor prima Cõcilia: item cõtra verba Euangelij, licet nõ contra mentẽ.
Quod contra Epiſtolas Pauli poßit ſtatuere, &c.

Ab hac vero monſtroſa plane impudentia, Tridentina ſynodus initio aliqua modeſtiæ ſignificatione ſimulauit, ſe velle diſcedere. In Quinta enim & Sexta ſeſſionibus, ſpeciem qualem cunq; prætenderunt, quaſi decreta ſua, non Babylonica iſta, de qua dictum eſt, autoritate, Eccleſiæ obtrudere: ſed ex verbi Dei fundamẽtis extruere & comprobare vellent. Sed quia experti erant boni Patres, quantum laboris & moleſtiæ eſſet, etiam ſine aduerſarij alicuius cõtradictione, de fundamẽtis doctrinæ Pontificiæ, tractationẽ inſtituere: cum quidem illa ipſa qualiſcunque de fundamentis velitatio, infirmitatem, imo fœditatem & abominationem dogmatum in regno Pontificio, plenius oſtentaret. Vbi igitur ad ſeptimam ſeſſionem, in qua doctrina de Sacramentis pertractanda erat, ventum eſt, exiſtimarunt labore illo, cum quidem Pontificia iſta materia, ne ſpeciem quidem iuſtæ inquiſitionis ſuſtinere poſſe videretur, ſibi ſuperſedendũ eſſe: ſolis enim & nudis anathematis pro iure priuilegiorum ſedis Romanẽſis, 2. Theſſalo. 2. facilius & tutiùs, quã monſtrandis fundamẽtis, & reddendis rationibus rem poſſe peragi. Sero enim forſan recordati ſunt eius, quod prudentia Magiſtrorum noſtrorũ Pariſienſium, Anno Domini 1521. contra Lutherum cenſuit, legem ſcilicet definiendi in Eccleſia Pontificia hanc eſſe, vt quid ſentiant paucis explicent rationibus, cur ita definiant, nullis ſcripto mandatis: qualis ſcilicet in foro ratio eſt in ſentẽtiis prætoriis. Minus igitur facilis & expedita erit ratio examinis in hac ſecunda parte. Petendæ enim erunt rationes & explicationes ex lacunis diſputationum, quæ extant apud ſcriptores Scholaſticos & Pontificios. In quibuſdam ſane Andradii explicationes examen noſtrũ iuuare poterunt. Sed is non omnes locos pertractauit. Spero autem fore, vt quo eſt candore Andradius, qui diſſimulare neſcit, hac occaſione plenius aliquanto nobis explicet, quæ rationes in publicis deliberationibus, & in priuatis Synodi congreſſibus, de articulis ſequentibus agitatæ fuerint: vtile enim hoc futurum eſt, ad omnem poſteritatem. Nec poterit hoc vel Andradius, vel reliqui qui Concilio illi interfuerunt, detrectare. Extat

Pontificij in refutandis Aduerſariis cur Anathematis potius quã firmis argumentis & rationib. ex ſacra Scriptura ſumptis, vtantur.

Digitized by Google

enim illuſtre exemplum Cyrilli, in Epheſina Synodo, qui poſt editos canones non detractauit, nec erubuit explicationes edere, in quibus ex verbo Dei rationem redderet τῶν ἀναθεματισμῶν. Deo igitur bene iuuante & fortunante, ad examen reliquæ partis Decretorum Concilij Tridentini accingemur.

DE VOCABVLO SACRAMENTI: item de numero & deſcriptione Sacramentorum in nouo Teſtamento.

DECRETVM DE SACRAMENTIS Eccleſiæ, publicatum in ſacroſancta Oecumenica & Generali Tridentina Synodo, Seſſione VII.

AD conſummationem ſalutaris de iuſtificatione doctrinæ, quæ in præcedenti proxima ſeſſione, vno omnium Patrum conſenſu promulgata fuit, conſentaneum viſum eſt, de ſanctiſſimis Eccleſiæ ſacramentis agere per quæ omnis vera iuſtitia vel incipit, vel incepta augetur, vel amiſſa reparatur.

Propterea ſacroſancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu ſancto legitime congregata, præſidentibus in ea eiſdem Apoſtolicæ ſedis legatis, ad errores eliminandos, & extirpandas hæreſes, quæ circa ſanctiſſima ipſa Sacramenta, hac noſtra tempeſtate, tum de damnatis olim à Patribus noſtris hæreſibus ſuſcitatæ, tum etiam de nouo adinuentæ ſunt, quæ Catholicæ Eccleſiæ puritati & animarum ſaluti magnopere officiunt, ſanctarum Scripturarum doctrinæ, Apoſtolicis traditionibus, atque aliorum Conciliorum & Patrum conſenſui adhærendo, hos præſentes Canones ſtatuendos & decernendos cenſuit: reliquos qui ſuperſunt ad cœpti operis perfectionem, deinceps, diuino ſpiritu adiuuante, editura.

CANON I.

Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non fuiſſe omnia à Ieſu Chriſto Domino noſtro inſtituta, aut vel plura vel pauciora quam ſeptem, videlicet, Baptiſmum, Confirmationem, Euchariſtiam, Pœnitentiam, Extremam vnctionem, Ordinem, & Matrimonium, aut etiam aliquod horum ſeptem non eſſe vere & proprie Sacramentum, anathema ſit.

EXAMEN.

Apologia Auguſtanæ de vocabulo Sacramenti, item de numero.

Noſtri in Apologia Auguſtanæ cõfeſſionis publice profeſsi ſũt, ſe nõ magnopere rixari de vocabulo Sacraměti, aut de numero, cũ appellatio ſit ἄγραφος: quæ etiã apud veteres ab aliis aliter, modo latius modo anguſtius accepta & deſcripta fuit: ſi modo hoc ſeruetur, vt res illę, quę in ſcriptura, ſiue cũ peculiarib. ritibus, ſiue abſq; ritib. habẽt mãdatũ Dei, & promiſſiones, retineãtur: & quidẽ eo modo tractentur & vſurpẽtur, ſicut in verbo Dei traditæ ſunt: ſiue Sacraměta appellentur, ſiue non.

Secundo, vt ritus illi, qui habent expreſſum mãdatum Dei in Scriptura, & additã claram promiſſionem gratiæ, quæ noui Teſtamenti propria eſt, accurate diſcernantur à reliquis rebus, quę habent quidem mandatum Dei, ſed non habent peculiares & certos ritus diuinitus inſtitutos. Habent etiam promiſſionẽ, ſed non illam, quæ eſt de applicatione & obſignatione gratuitę reconciliationis.

Tertio, & ritus qui non habent expreſſum mandatum & claram promiſſionem gratiæ in Scriptura noui Teſtamenti, ſed vel à Patribus accepti, vel ab aliis hominibus inſtituti ſunt, diſcernantur à ſuperioribus, de quibus iam dictum eſt.

Quarto, vt diſcrimen conſeruetur inter promiſſionem gratię, quę beneficia redemptionis in Euangelio promiſſa, ſolo & nudo verbo offert, & applicat credentibus & inter eandem, quando veſtita eſt ritibus ſeu ceremoniis diuinitus in verbo Dei inſtitutis.

Si hoc modo prius de rebus ipſis, ex Scripturæ ſententia, ſana doctrina & neceſſaria differentia conſtitueretur, poſtea de vocabulo & numero Sacramentorũ, remotis vocabulorum τῶν ἀγράφων pugnis, non difficulter conueniri poſſet.

Quando vero per appellationem & numerum ſacramentorum, quæritur rerum ipſarum confuſio & adulteratio, iam non eſt λογομαχία, ſed neceſſarium certamen de rebus ipſis. Et fruſtra imo inſidioſe & pernicioſe de vocabulis tentatur conciliatio, quæ cum periculo & deprauatione ipſarum rerum coniuncta eſt.

Hæc ideo ſub ingreſſum huius diſputationis recito, ne quis ſententiam Auguſtanæ confeſſionis, quando dicit, non eſſe magnopere rixandũ de vocabulo ſacramenti, aut de numero, ita deprauet, quaſi velit, nos decretum Tridentinæ Synodi, de ſeptem ſacramentis, eo modo ſicut ab ipſis proponitur & intelligitur, ſimpliciter ſine neceſſaria rerum ipſarum explicatione & diſtinctione, cum manifeſta confuſione & adulteratione rerum recipere & approbare. Neceſſaria etiam in principio eſt hæc conteſtatio. Nos hac diſputatione illis rebus, quas Pontificij pręter Baptiſmum & Euchariſtiam titulo ſacramentorum, inſignire ſolent (vt ſunt Miniſteriũ verbi & Sacramentorum, Coniugium, Pœnitentia, Augmentum, & Confirmatio donorum Spiritus ſancti, Cõſolatio ægrotantiũ) nullo modo, eam, quam ex Scripturæ ſententia habent & habere debent, veritatem, reuerentiam, dignitatem, & vtilitatem, vel imminuere, vel detrahere velle, quando pugnamus non eſſe vere & proprie Sacramenta à Chriſto inſtituta, eo modo, ſicut Baptiſmus & Cœna Domini vere & proprie ſunt ſacramenta: imo hoc tantum agimus, vt de illis rebus in Eccleſia ita ſentiamus & loquamur, ſicut ſcriptura pręſcribit & tradit: hoc enim modo habent & retinent veram ſuam dignitatem.

Examen primi Canonis, de numero Sacramentorum noui Teſtamenti. Summa ſeu Argumentum eiuſdem Canonis.

Sed propius accedamus ad Examẽ primi Canonis, de numero ſacramentorũ N. Teſtamenti. Habet autẽ tria membra. Primo enim ſumit axioma illud quod veriſſimũ eſt: quia autoritas ſeu poteſtas inſtituendi ſacramenta, vt ſint efficacia ſigna gratiæ non eſt vllius creaturæ, ſed ſolius Dei, qui gratiã illã operatur, ideo neceſſe eſt, vt omnia quæ in N. Teſtamento vere & proprie ſacramenta eſſe debẽt, inſtitutionẽ ſuã habeãt à Ieſu Chriſto Domino noſtro: quia ipſe eſt noui Teſtamẽti ſponſor, ad Heb. 7. & mediator, ad Heb. 8. & 12. Secundo mox attexit, ſed ſine omni probatione, talia ſacramẽta in N. Teſtamẽto nõ eſſe pluta vel pauciora quàm ſeptẽ: cum expreſſio ſeptenarij numeri, nec in Scriptura, nec in tota vera & puriori antiquitate demõſtrari poſſit, vera etiã ſacramenti iuxta Scripturam proprietas, nullo modo ſeptẽ illis ex æquo conuenire poteſt. Et certũ eſt, ſicut poſtea oſtẽdemus, veteres prout vocabulũ ſacramẽti vel ſtrictius vel latius acceperũt, quoſdam pauciora, quoſdã plura quàm ſeptẽ numeraſſe ſacramenta. Ipſis etiam Pontificiis nõ ignotę ſunt diſputationes eius, qui ſub nomine Cypriani Sermonẽ de ablutione pedum & de chriſmate edidit. Item, Hugonis & Lõbardi, qui ſentiũt, non omnia illa, quæ numerãt ſeptem Sacraměta, ab ipſo Chriſto immediate eſſe inſtituta. Tertio dicit præſẽs canõ, ſeptẽ illa ſingula vere & proprie eſſe ſacraměta. Sed quid quæſo fingere poſſunt: quomodo matrimonium vere & proprie ſit ſacramentũ, ſicut Baptiſmus & Euchariſtia? Quodnam enim eſt à Chriſto inſtitutũ elemen-

elementum, quod verbum, quod accedat ad elementum, vt coniugium fiat Sacramentum? Quomodo per matrimonium, quod Syricius Pontifex definit, eſſe ſecundum carnem viuere, quod Deo non placere poſſit: quomodo inquam, iuſtitia fidei per matrimonium vel incipit vel augetur vel reparatur, iuxta ipſorum Sacramenti deſcriptionē in Decreto poſitam? Durādus aperte dicit, matrimonium non eſſe Sacramentum, ſtricte & proprie dictū, ſicut alia Sacramēta nouæ legis. Et hæc cum ita ſe habeant, tamen perfricta fronte & adducto ſupercilio, ſine probationib. & documentis, tantū pro imperio decernunt: Si quis dixerit, Sacramēta nouę legis, non fuiſſe omnia à Ieſu Chriſto Domino noſtro inſtituta, aut eſſe plura vel pauciora quā ſeptem: aut etiam aliquod horum ſeptem non eſſe verè & propriè Sacramentum, anathema ſit.

Anathemata ad probationem ſeu confirmationē dogmatum fidei nihil faciunt, ſed vera & perſpicua rationes ex ipſa ſancta Scriptura fundamenta deſumpta.

Sane ſi ſola anathematum crepitacula, ſine certis, perſpicuis & firmis Scripturę documentis, ad probationem dogmatum ſufficiunt, & poſſunt articulos fidei facere, poterunt hoc modo Iudæi ſuas Thalmudicas, & Turcæ Alcorani traditiones Canonicas facere. Quid enim procliuius, quàm cum probare non poſſis, Anathema dicere? Sed ne terrore illo terreamur, Scriptura nos præmunit, cum inquit: Maledicent illi, tu vero benedicas.

Ex veterū orthodoxorum Scriptoribus non poteſt probari ſeptenarius numerus Sacramentorum.

Sed tota hæc diſputatio aliquātò plenius examinanda erit. Operæ precium autem eſt obſeruare, quod apud veteres Scriptores nullæ extant vel diſputationes vel probationes de ſeptenario Sacramētorum numero: ſed tempore Hugonis & Lombardi ex Sorbona, in Eccleſiam inuecta eſt hæc opinio, quod nec plura, nec pauciora ſint in N. Teſtamento Sacramēta quàm ſeptem. Et Lombardus quidē cum aliâs ex Patribus ſua probare ſoleat, de ſeptenario Sacramentorū numero, ne vnam quidē veterū ſententiam allegat: Scholaſtici vero ſcriptores, qui argumentis & rationib. tantum non diffluunt, ſeptenarium etiam Sacramentorum numerū argumentis & rationib. probare & confirmare, ſerio laborant. Dignum eſt autē perpetua memoria ad omnem poſteritatē propaganda, quibus rationibus & argumentis, ſeptenarius Sacramentorum numerus à Scholaſticis in Eccleſiā inuectus, & ex quibus fundamentis receptus fuerit. Compendiū Theologiæ ex Scholaſticorum ſententia rationes, quod nec plura, nec pauciora ſint ſacramenta in N. Teſtamento, quam ſeptem, has reddit: Septem, inquit, ſunt Sacramenta, ſecundum ſeptem diuerſitates hominum in Eccleſia. Primū eſt Intrantiū, vt Baptiſmus. II. pugnantium, vt Confirmatio. III. vices reſumentiū, vt Euchariſtia. IIII. reſurgentiū, vt Pœnitentia. V. exeuntiū, vt extrema vnctio. VI. miniſtrantiū, vt Ordo. VII. nouos milites introducentiū, vt Matrimoniū. Itē Sacramēta, inquit, ſunt ſeptē, quia diſponunt ad ſeptē virtutes habendas. Nam Baptiſmus, eſt Sacramētū fidei: Cōfirmatio, ſpei: Euchariſtia, charitatis: Pœnitētia, iuſtitiæ: Extrema vnctio, perſeuerentiæ ſeu fortitudinis: Ordo, prudentiæ: Matrimoniū, temperantiæ. Alia etiam, inquit, eſt ratio numeri Sacramentorū. Ordinantur enim contra ſeptem morbos ſpirituales; ſcilicet triplicem culpam, & contra quadruplicem pœnam. Baptiſmus contra peccatum originale: Pœnitentia, contra mortale: extrema Vnctio, cōtra veniale, Ordo, contra ignorantiā: Euchariſtia, contra malitiam: Confirmatio, contra impotentiam: Matrimonium contra concupiſcentiam.

Aſſignat etiam hanc rationem numeri ſeptenarij, quod iuxta rationem Medicinæ corporalis; quædam Sacramenta ſunt curatiua, quædam conſeruatiua, quædam præſeruatiua, quædam melioratiua.

Rationes Pontificiorū adducta ad comprobationem ſeptenarij Sacramentorum numeri minus firma.

Sed quis non videt; quam infirmæ, imo quam futiles ſint hæ rationes, ad rem tantam comprobādam. Si enim hæc ſunt documenta & firmamenta cauſæ; ex ſimilibus, imo ex iiſdem rationibus, nullo negocio, vel plura, vel pauciora, quam ſeptem demonſtrari poſſent Sacramenta: & propter illas ipſas rationes, ſi ad demonſtrationem huius rei valent & ſufficiūt, neceſſe erit & ſub lege Moyſis, & ante promulgationem legis, nec plura nec pauciora, quam ſeptem fuiſſe Sacramenta. Neque enim in nouo primum Teſtamento cœperunt eſſe ſeptem virtutes, & ſeptem morbi ſpirituales.

Eiuſdem futilitatis ſunt reliquæ etiam rationes: ideo eſſe ſeptem Sacramenta nouę legis, quia ſeptē ſunt ſigilla libri, Apoc. 5. Item, ſeptē ſunt tubę Angelorū Apoc. 8. ſeptem ſunt ſtellę in dextera eius, qui ſimilis eſt filio hominis, & ſeptem ſunt candelabra, Apoc. 1. Septem panibus ſatiauit turbā, Mat. 15. Septem oculi ſuper lapidem, Zach. 3. Septē lucernæ in tabernaculo, Exo. 37. Sed ex hoc fūdamēto, eiuſdem conſequentiæ vigore D. Brentius ex aliis numeris in ſcriptura poſitis, colligit eſſe & pauciora & multo plura Sacramenta. Nec ſane video, cur conſequentia argumentationis, in aliis etiā numeris in Scriptura annotatis, valere nō debeat, niſi forſan arbitrētur, ſe hoc acumine retundere poſſe vim illius conſequentiæ, quod Apoc. 1. vbi mentio fit ſeptē ſtellarū, Interpres vtitur vocabulo Sacramenti. Quidni igitur firma ſit demonſtratio, ſeptē eſſe Sacramēta, quia in illo loco, vbi vſurpatur vocabulū Sacramenti, ponitur numerus ſeptenarius: hæc enim ſunt verba: Sacramentū ſeptē ſtellarum, quæ ſunt Angeli ſeptē Eccleſiarū? Ego vero locū ipſis oſtendam, vnde multo magis proprie & luculenter, ex eadem ſcilicet copia demonſtrari poſſit ſeptenarius numerus Sacramentorū Eccleſiæ Pōtificiæ. De meretrice enim Babylonica, hoc eſt, de Antichriſto, Angelus ita loquitur, Apocal. 17. Ego dicam tibi Sacramentum mulieris & beſtiæ, quæ portat eam, quæ habet capita ſeptem, quæ ſunt ſeptem montes, ſuper quos mulier ſedet. Audis ibi vtrumque, & vocabulum Sacramenti, & numerum ſeptenarium. Tota etiam pictura illius capitis non male conuenit: Intelligenti ſatis.

Et hæ ſunt demonſtrationes, hæc fundamenta, quibus ſeptenarius numerus Sacramentorum in Eccleſiam inuectus & receptus fuit à ſcriptoribus ſcholaſticis. Neque enim idoneis vel documentis ex ſcriptura vel teſtimoniis ex vera antiquitate ſcholaſtici ſeptenarium Sacramentorum numerū probare, vel conantur ſaltem. Tam manifeſta autem eſt demonſtrationum harum futilitas, vt eius nunc pudeat ipſos etiam conductitios patronos regni Pontificij, qui aliquid frontis habent. Quiā igitur in tanta Euangelij luce, veteribus illis commentis vident, ſe non poſſe amplius homines dementare, noua nunc conſarcinant perizomata, ſi forſan panniculis detritis & reticulis, nouo aſſumento, vel ſpeciem aliquam induere poſſint.

Ipſos Pontificios pudere harum probationum.

Duobus autem potiſſimum argumentis ad ſtabiliendū ſeptenarium Sacramentorū numerū, hoc tempore vtuntur. Primo enim ex veterib. quibuſdam ſcriptoribus colligūt teſtimonia, quod appel-

Duo præcipua argumenta Pontificiorum ad com-

S 2 lationem

formatio-nem ſepte-narij nume-ri Sacra-mentorū. lationem Sacramenti tribuerint non tantum Baptiſmo & Euchariſtiæ,ſed præterea etiam quibuſdam aliis ritibus & rebus,& hanc collectionem ita temperant, ne terminos ſeptenarij numeri egrediantur. Deinde ex definitione Sacramenti idem probant per illam regulam,cui definitio conuenit illi etiam appellatio definiti recte tribuitur. De ſingulis igitur ordine quædam annotabimus, vt ratio examinis non tantum cum veterum ſophiſtarum nugis pugnet, verum etiam recentiorum rhetorum fucos detegat.

Eſt autem vocabulū ſacramenti ex lingua Latina cōmuni & vulgari ſumptum. Varroni enim ſacramentum pignus eſt,quod litigantes ad Pontificem deponebant:& qui vicisſet, pignus repetebat: qui verò cauſa cecidiſſet, eius pecunia in ærariū referebatur. Aliis Latinis ſcriptoribus ſacramentū eſt iuſiurandum, ſeu obligatio, numinis & religionis interuentu confirmata. Vegetio eſt militare ſacramentum,quo milites duci aſtringuntur. Quæſtio autem eſt,quomodo & qua ratione vocabulum illud in Eccleſiæ ſermonem tranſlatum, & ad ſigna gratiæ diuinitus inſtituta accommodatum ſit?

Vetus interpres in Hagiographis,vbi Græci habent myſterium, aliquando reddit, ſacramentum: vt Tob. 12. Sap. 2. & 6. Et Dani. 2. & 4. vbi Chaldaicum רזא Græci reddiderunt μυςήριον, tranſtulit,ſacramentum.

In nouo vero Teſtamento ſæpe Græcā vocē myſterij reliquit,alicubi vero reddidit,ſacramentum. Significat autē,in genere id,quod arcanū ſeu ſecretū eſt. vt Tob. 12. Sacramētū Regis occultandū eſt. Syr. 27. Amici myſteria denudare. Iudi. 2. Habuit cum eis myſterium conſilij. Ita Paulus 2. Theſſ. 2. de Antichriſto loquens,dicit:Iam operatur myſterium iniquitatis. Principaliter vero ſignificat arcanum & ſecretum voluntatis, conſilij ſeu propoſiti Dei,quod rationi naturaliter non eſt notū,ſed toti mūdo abſcōditū, niſi quantū diuinitus reuelatur.

Ita doctrina de redemptione & reconciliatione generis humani vocatur Myſterium,ſeu ſacramentum Dei, Coloſ. 2. Myſterium Chriſti, Eph. 3. Myſterium Euangelij, Eph. 6. Myſteriū fidei, 1. Tim. 3. Incarnatio filij Dei vocatur ſacramentum magnū pietatis, 1. Tim. 3. Vocatio gentiū vocatur ſacramentū voluntatis Dei, Eph. 1. Doctrinam de reſurrectione mortuorū,vocat Paulus myſterium, 1. Cor. 15. Et conuerſionē Iudæorū, Ro. 11. Ita Eph. 5. Coniunctionē Chriſti cum Eccleſia ſua, vocat ſacramentū magnū. In hac ſignificatione vſitatū eſt vocabulū ſacramenti,non tantū in verſionib. ſcripturæ,verum etiam in ſermone Patrū,qui ſæpe appellant ſacramentū diuinitatis, Incarnationis, Paſſionis. Tertul. contra Marc. 4. totum Chriſtianiſmum vocat religionis Chriſtianæ ſacramentum.

Sed hæc generalis ſignificatio, nec binariū, nec ſeptenariū numerū ſacramentorū probat. Paulus enim talia ſacramenta,multo plura numerat. & 1. Cor. 13. inquit: Si ſciero omnia myſteria. Deſcēdamus igitur ad ſpeciē,vbi ſignificatio vocabuli myſterij,ſeu ſacramenti,anguſtior eſt. Vocatur autem *Myſteriū.* Græce myſteriū,quod Latinus interpres ſacramētum reddidit:quando res aliqua,vel viſio externa, præter ſpeciē,quam externis ſenſibus ingerit, aliquid aliud ſignificat. Ita viſio ſomnij Nabuchodonoſor Dan. 2. vocatur ſacramētum. Et Apoc. 1. Viſio ſeptem ſtellarū ſignificans Angelos ſeptē Eccleſiarū,& quod ſeptem candelabra ſunt ſeptē Eccleſiæ,vocatur ſacramentum. Ita Apoc. 17. vbi Angelus explicat, quid ſignificent ſeptē capita beſtiæ portantis meretricē, inquit:Ego dicam tibi ſacramentum mulieris. Ita etiam cōiunctio viri & vxoris in coniugio,eſt ſacramentū cōiunctionis Chriſti & Eccleſię, Eph. 5. Huic etiam affine eſt, quod de ſignificatione parabolarū Chriſtus inquit:Vobis datum eſt noſſe myſteria regni cœlorum,reliquis autem in parabolis. Hæc ſignificatio propius quidem aliquanto ad propoſitam quęſtionē accedit: ſed hoc modo multo plura numeranda erunt ſacramenta,quam ſeptem. Omnes enim figuras & allegorias,ſignificantes aliquid,Patres vocāt ſacramenta. Tertul. li. 5. contra Marcionem,vocat ſacramenta figurarum,& allegorias ſacramentorū, vbi de duobus Abrahę filiis loquitur. Aduerſus Iudæos vocat ſacramentum ligni, diſputans de ſecuri Eliſęi,& de ligno Adę. Ita Auguſti. texens allegorias, vocat ſacramentum panis, ſacramentum piſcium, ſacramentum numeri,&c. Noſtra vero quęſtio eſt quomodo & qua ratione vocabulū ſacramenti ad ſigna gratiæ noui Teſtamenti, qualia extra omnē controuerſiam ſunt Baptiſmus & Cœna Domini tranſlatum & accommodatum ſit. Et in hac inquiſitione aliquid operę poſui. Non autē deprehendi, quod Scriptura appellationem myſterij ſeu ſacramēti tribuat Baptiſmo vel Cœnę Domini:imo nec ordini, nec pœnitentię, nec impoſitioni manuū, Act. 8 & 9 nec vnctioni Apoſtolorū, Marc. 6. in Scriptura tribuitur appellatio myſterij vel ſacramen 1. Epheſ. 3. Non ipſum miniſteriū ſeu ordo ſed quę per miniſterium annunciantur,ſunt & vocātur Paulo iuxta generalem ſignificationem,myſteria ſeu ſacramenta, Epheſ. 5. vbi de cōiugio tractat Paulus,addit:Sacramentum hoc magnum eſt. Sed ipſe ſe explicat,magnum illud de quo loquitur ſacramentum, non eſſe in coniunctione coniugū, ſed in coniunctione Chriſti cū Eccleſia. Ita enim Ambroſius & Chryſoſtom. locum illum interpretantur, & Pauli verba manifeſta ſunt:ſacramētum hoc magnum eſt:ego vero dico,in Chriſto & Eccleſia. Theodoretus ita interpretatur:Sicut Eua ex Adamo formata eſt,ita Eccleſiam naſci ex Chriſto Quod ſi quis propter hanc ſignificationem, quod ſicut vir & vxor ſunt in carnē vnam, ita etiam Eccleſia ſit caro de carne Chriſti, &c. contendat matrimonium in Scriptura vocari myſterium ſeu ſacramentū,non rixabimur de vocabulo. Latè enim *Sacramenti vocabulum latè patet.* illud patere,& multis aliis reb. rationeſigni tribui, iam exemplis oſtendimus. Noſtra vero quęſtio eſt de illa ſignificatione,ſicut Baptiſmus & Cœna Domini,vere & proprie ſunt & vocantur ſacramenta.

Et vſurpatio vocabuli ſacramenti in hac ſignificatione,vt ſcilicet accommodetur ad ſigna gratię efficacia,qualia in nouo Teſtamento extra cōtrouerſiam ſunt Baptiſmus & Cœna Domini, habet quidem aliquam affinitatē cum illis Scripturę exemplis, de quibus ſupra dictum eſt:non tamen ex Scriptura, ſed ex Eccleſiaſtica loquendi conſuetudine ſumpta eſt. Scriptura enim nuſquam vel Baptiſmum vel Euchariſtiam vocat myſteria vel ſacramenta. Hactenus ergo eſt appellatio ἄγραφος.

Quia vero diligētia digna eſt pie eruditis, loqui cum Eccleſia:non rixamur de vocabulo,ſed hoc agimus, ne doctrina rerū, quę in Scriptura tradita eſt,per vocabulū ἄγραφον turbetur & adulteretur. Conſiderādum igitur eſt,qua ratione Eccleſiaſtici quidāScriptores,vocabulū ſacramēti ad ſigna gratiæ N.

Digitized by Google

tiæ N. Teſtamenti accomodarint. Et ad hanc conſiderationem pertinet, Quomodo vocabulũ illud alij latius, alij anguſtius, vſurparint. Ita enim manifeſtum euadet, ex patrib. quoſdã pauciora, quoſdam plura numeraſſe ſacramenta quam ſeptem.

Tertullian. Tertul. ex vulgari Latina lingua de ſacramento militari, vocabulum ſacramenti ad Baptiſmum hoc modo transferre videtur. Ad martyres enim, de abrenunciatione, quæ fit in Baptiſmo, & de reliquis interrogationibus ita inquit: vocati ad militiam in Sacramenti verba reſpondimus, &c. Inde vero poſtea tota actio nomen accepit, ſicut inquit aduerſus Praxeã: fides in Patrem, filium & ſpiritũ ſanctum, ſecundũ Chriſtianorum Sacramentum: &c. Potiſsima vero ratio hæc eſt. Græci Baptiſmũ & Cœnam Dominicã vocanr μυςήεια, quia ſub elementis viſibilibus, offertur & exhibetur arcano modo gratia ſpiritualis, quæ ſenſib. non apprehẽditur, & ratione non intelligitur, ſed ex ſola verbi Dei reuelatione fide cognoſcitur. Et appellatio myſteriorũ in hac ſignificatione, in vulgari Eccleſiæ ſermone recepta & vſurpata fuit, propter hanc etiã cauſã, quia Ethnici peculiares illos, quib. ad idololatricas religiones ſuos initiabãt, vocabãt appellatione vulgo tunc trita, μυςήεια, Et inde Latini Scriptores vtrũque vocabulũ, & myſteriorũ & Sacramentorũ, in hoc vſu tranſtulerunt in ſermonẽ Eccleſiaſticum. Extant enim Ambroſij ſcripta, De iis, qui initiantur myſteriis, & de Sacramentis.

In hoc uero vſu antiquitas appellatione myſteriorũ ſeu Sacramentorũ, non extendit ad numerũ ſeptenarium, ſed pauciora numerat. Vetuſtiſsimi enim talia myſteria ſeu Sacramẽta, numerant duo

Duo tantũ Sacramenta. tantũ: Baptiſmum, & Cœnam Domini. Hæc enim numerat & explicat Iuſtinus in Apologia 2. vbi de-

Apologia Iuſtini. Tertullian. ſcribit ritus Eccleſiæ, ſiue in Palæſtina, vbi natus fuit, ſiue in Italia. Romæ enim Apologiã ſcripſit. Horũ meminit Irenæus. Item Tertul. li. 1. & 4. cõtra Marcionẽ: & de Corona milit. Quod enim libro de reſurrectione carnis addit impoſitionẽ manuũ, & vnctionẽ, intelligit ceremonias tunc coniunctas actioni Baptiſmi, non peculiaria Sacramẽta à Baptiſmo diſtincta: ſicut poſtea oſtẽdemus. Ita

Cyrillus. etiã Cyril. Hieroſolymitanus, vbi ex profeſſo catecheſes & μυςαγωγίας deſcribit, tantũ de myſteriis Baptiſmi & Cœnæ Dominicæ cõcionatur. Quod enim de chriſmate diſputat, intelligit nõ peculiare Sacramentũ, ſed ceremoniã adiunctã actioni Baptiſmi ſicut poſteà in loco de cõfirmatione demõſtrabimus. Extant Ambroſij libri, de iis, qui initiãtur myſteriis: item ſub eius nomine, aliquot libri de Sacramentis. Sed illi libri, cũ ex profeſſo explicationẽ doctrinæ de myſteriis ſeu ſacramẽtis Eccleſię pollicẽãtur, tamen tantũ de ritibus Baptiſmi & Cœnæ Dominicæ tractationẽ continent. Vetuſtiſsimi igitur ſcriptores Eccleſiaſtici, myſteria ſeu Sacramenta Eccleſiæ, non ſeptenario numero definierunt: ſed talia myſteria ſeu ſacramẽta, agnoſcunt tantũ Baptiſmũ & Euchariſtiã, Qui vero ſecuti ſunt, paulatim quidem cœperunt numerũ Sacramentorũ latius extendere: ſed tamen & ipſi nõ ſeptem, ſed pauciora numerãt. Huius rei teſtis eſ-

Dionyſ. Areopag. ſe poteſt Dionyſius ille, quẽ fingunt eſſe Areopagitã illũ, qui ritus quos deſcribit, ab Apoſtolis pręceptoribus acceperit: quãquã in fine Eccleſiaſticæ hierarchię, vbi de Baptiſmo paruulorũ diſputat, ſatis manifeſte ſe prodat, inquit enim: Sancti Præceptores noſtri, ex priſtina traditione edocti, ad nos deriuarunt. Quam ſententiam ita reddidit Paraphraſtes Vercellẽſis: Doctores noſtri à ſuis ſenioribus eruditi, tradiderunt viſum eſſe ſanctis Apoſtolis, &c. Is inquam Dionyſius, quicunq; ſane ſit, vbi ex profeſſo Eccleſiaſticã hierarchiã deſcribit, inter myſteria ſeu Sacramẽta Eccleſiæ, non numerat pœnitentiã, non matrimoniũ, non vnctionem infirmorum, ſed pro ea habet vnctionẽ mortuorum: quam ſi noſtri Pontificij in numerũ Sacramentorũ receperint, non cõſiſtet numerus ſeptenarius, ſed excreſcet in octonarium. Nec tantũ vetuſtiſsimi, ſed & his recentiores, numerũ ſeptenariũ Sacramentorũ ignorant. Gregorius enim, cap. Multi ſeculariũ, expreſſa tria tantum Sacramenta, quibus definitionem accommodat, numerat Baptiſma, Chriſma, corpus & ſanguinem Domini.

Quam eandem ſententiã etiam Rabanus repetit. *Rabanus. Paſchaſ.* Paſchaſius de Cœna Domini inquit: Sunt autẽ Sacramẽta Chriſti in Eccleſia Catholica, Baptiſmus, Corpus quoque Domini & ſanguis: Septenarium vero numerũ, in nullo veterũ ſcriptorum expreſſe poſitũ oſtendere poſſunt. Lindanus allegat ſer- *Lindanus.* monẽ Cypriani de Chriſmate: ſed ſcit, illum non eſſe Cypriani γνήσιον. Et tamẽ nec incertus ille author ſeptẽ, ſed pauciora numerat Sacramẽta. Quæ igitur eſt Tridẽticolarũ vel veſania, vel impudens futilitas, quod non verentur, ſine vllis documentis anathema dicere omnib. qui pauciora quã ſeptem numerent N. Teſtamenti Sacramẽta? cũ vniuerſus vetuſtiſsimę antiquitatis chorus illud fecerit? Quod ſi exceperint, vetuſtiſsimos illos Scriptores nihilominus tamen honorifice ſenſiſſe & docuiſſe de Ordine, de Matrimonio, de Pœnitẽtia, &c. etiamſi appellationẽ Sacramenti illis nõ tribuãt: ſuo ipſorum iudicio cauſam noſtrã adiuuabunt, poſſe ſcilicet illarum rerũ dignitatẽ, ſecundũ Scripturæ ſententiam conſeruari, etiãſi non dicãtur eſſe vere & proprie Sacramẽta: ſicut eſt Baptiſmus & Euchariſtia. Quęſtio vero eſt hoc loco, an vetuſtiſsima Eccleſia (nõ autẽ volo intelligi ſuppoſititia Romanẽſium ſcripta) Sacramentis ſeu myſteriis Eccleſiæ, quę vere & ꝓprie ſunt Sacramẽta, ſicut eſt Baptiſmus & Cœna Dominica, ſeptenariũ numerũ, præfinierit: oſtẽdimus autẽ, pauciora illos numeraſſe.

Pergemus iam oſtendere quoſdam plura quã ſeptẽ numeraſſe. Auguſt. enim primus ferme cœpit vocabulum ſacramẽti, in hac quidem materia extendere, & latiùs vſurpare quã antiquitas fecerat, *Quidam plura quã ſeptem Sacramenta numerarunt.* Epiſtola enim 5. ad Marcel. de ſignis loquens, inquit: Quæ cum ad rès diuinas pertinẽt, ſacramenta appellantur. Et de ciuitate Dei, li. 10. c. 5. inquit: Sacramentũ ſacrum ſignum eſt. Et contra Fauſtũ li. 19. c. 11. externum ſacramentorum vſum deſcribens, ait: In nullum nomen religionis ſeu verũ ſeu falſum, coagulari homines poſſunt, niſi aliquo ſignaculorũ vel ſacramentorum viſibiliũ conſortio colligentur. Vt igitur Auguſtinò aliquid ſit ſacramentum, ſatis eſt, ſi rei alicuius diuinæ vel ſacræ ſignum ſit: præſertim ſi in publicis Eccleſiæ conuẽtibus, certis externis ritibus vſurpetur: ſiue mãdatum habeat à Chriſto, in N. Teſtamẽto, ſiue ex veteri Teſtamẽto ſit ſumptum, vt Chriſma, vel à viris Eccleſiaſticis excogitatum, vt ſignatio crucis. *Auguſtinus vocabulo Sacramenti in largiori ſignificatione vſus.* Nec refert Auguſtin. ſiue gratia per illud ſignum detur, ſiue tantum ſignificetur, vt in matrimonio: item ſiue ſit gratia r[illegible]nciliat[illegible]s, ſiue aliud aliquod donũ ſpi[illegible] in ordinatione. Hoc modo & hac ratione, Auguſtinus aliis & pluribus etiam

rebus tribuit appellationem ſacramenti, quam antiquitas ante ipſum fecerat. Ita de bono coniugali, c.24. dicit, in ordinatis manere ſacramentũ ordinationis. Et rationé appellationis addit. li.2. contra Epiſtolam Parmeniani, c.13. loquens de Baptiſmo & ordinatione, vtrũque, inquit, ſacramentũ eſt, & quadam conſecratione homini datur, illud cum baptizatur, iſtud, cum ordinatur. Et contra literas Petiliani, li.2.c.104. dicit, vnctionem in genere viſibilium ſignaculorum ſacroſanctum eſſe. Et mox quaſi rationem reddẽs, addit viſibile ad ſanctũ ſacramentũ diſcernendũ eſſe ab inuiſibili vnctione charitatis. Ita etiã Matrimoniũ appellat ſacramentum. Et rationẽ explicat libro de bono coniugali, c.18. Sicut Sacramentum pluralium vxorum illius tẽporis ſignificauit multitudinẽ Deo ſubiectã, in terrenis omnibus gentib. ſic ſacramentum nuptiarum ſingularũ noſtri tẽporis, ſignificat vnitatem omniũ noſtrum, ſubiectã Deo futurã in vna cœleſti ciuitate. Hac vero ratione, propter ſignificationem rei ſacræ, Auguſt. plura numerat ſacramenta quã ſeptem illa, pro quib. Pontificij dimicant. Nã de peccatorũ meritis li.2.c.26. dicit, catechumenos ante Baptiſmũ, ſecundum quendã modum ſuum, per ſignũ Chriſti ſanctificari. Sicut & Dionyſius baptizãdis ſignũ crucis tribuit. Illud vero ſignum crucis, Auguſt. cõtra Fauſtũ li.19.c.14. inter Sacramenta numerat. Et in Pſal.141. Multa Sacramenta aliter atque aliter accipimus. Quædã, ſicut noſtis, ore accipimus: quædã per totũ corpus accipimus: crucẽ vero in fronte portamus. Rationé vero quare appelletur ſacramentũ, mox explicat: Quia, inquit, in fronte erubeſcitur, ipſam ignominiã quodammodo, & quã pagani deridẽt, in loco pudoris noſtri conſtituit, ne de cruce erubeſcamus. Item: Crux illa ſignũ eſt humilitatis, vnde ſanatur tumor animæ. Et ſermone 19. de ſãctis inquit: In hac crucis figura continetur ſacramentum. Et explicat, ꝙ in latitudine intelligatur dilectio proximi, &c. Addit etiam: Hoc ſacramẽto crucis ſanctus Heliſæus Sunamitis filiũ, os ori, manus ſuas manib. eius applicans, orando ſuſcitauit. Eiuſdem virtute ſacramẽti, Moſes in deſerto bis petram virga percuſsit. Videt Lector, quàm latè Auguſt. vtatur vocabulo Sacramenti. Nã & in Pſal.65. omnes ritus, qui pręter baptizationẽ in actione Baptiſmi tunc tẽporis adhibebãtur, vocat ſacramẽta. Inquit enim in Sacramẽtis, & in catechiſando, & in exorciſando, adhibetur prius ignis. Et mox rationẽ addit: Trãſiẽs per ignem & aquam, educeris in refrigeriũ. Quarũ enim rerũ ſigna ſunt in ſacramẽtis, ipſæ res ſunt in illa perfectione vitæ æternę. Manifeſtiſsimus vero locus eſt li.2. de peccatorũ meritis, c.26. Quod catechumeni accipiunt, quamuis nõ ſit corpus Chriſti, ſanctũ eſt tamen, & ſanctius quã cibi quib. alimur, quoniã ſacramentũ eſt. Intelligit autem σὐλογίαν, hoc eſt, panem benedictũ, quem vocant ſanctæ cõmunionis vicarium. Et illum expreſſe dicit ſacramentum eſſe, ſed addit: Non ita ſicut Euchariſtia, Sacramentum eſt. Et hoc bene obſeruet Lector. Et de ſymbolo ad catechumenos li.4.c.1. Omnia, quæ in catechumenis ante Baptiſmũ agũtur, vocat ſacramenta. Et enumerat exorciſmos, orationes, cantica, inſufflationes, ciliciũ, inclinationẽ ceruicum, humilitatẽ pedũ, &c. Ita Epiſtola 23. diſputans de Baptiſmo, hoc eſt de Sacramẽto fidei & corporis Chriſti, exẽpla addit de die Dominico, & die Paſchæ, de quib. dicitur: Hodie Domin⁹ reſurrexit. Et explicat: Hos ipſos dies ſecundùm ill
rũ, quib. hæc geſta ſunt, ſimilitudinẽ nuncupam
vt dicatur illo die fieri, ꝓpter ſacramẽnti celeb
tionẽ, quod non illo die, ſed iam olim factum e

Bernardus etiam in ſermone de Cœna Dom
multis contendit, ablutionẽ pedũ eſſe ſacramen
remiſsionis peccatorũ quotidianorũ. Et in ben
dictione ſalis circa Baptiſmũ Põtificia Eccleſia
orat, vt in nomine ſanctæ Trinitatis efficiatur
lutare ſacramentũ ad effugiendum inimicum, S

Hæc recitaui, vt oſtenderem, quale fundam
tum ſit, cui ſeptenarius ſacramentorum nume
ſuperſtruitur: quod ſcilicet Auguſtinus & alij q
dam, pluribus ritibus ſeu rebus appellationem
cramenti tribuant, quam Baptiſmo & Cœnæ D
minicæ. Oſtendimus enim numerum ſacramẽ
rum hoc modo lõge vltra ſeptenarium progre
rum, cum pluribus ritibus ſeu rebus Auguſtin
appellationem ſacramenti tribuat. Et diligen
obſeruãdum eſt, quod Auguſtinus licet in vſur
tione vocabuli ſacramenti aliquanto liberalior
quam pluribus rebus accommodet, quam vete
ante ipſum fecerant: vt tamen oſtẽdat reliqua a
ratione dici ſacramenta, quam ſicut Baptiſmus
Euchariſtia, plerunque explicat, qua ratione di
tur ſacramẽta: ſicut in adductis exẽplis oſtẽdim

Et quando ſignum crucis vocat ſacramentu
illuſtri differentia illud diſtinguit à ſanctifica
ne, quæ fit in Baptiſmo. Et emphaſes verbor
eius conſiderentur.

De peccatorum meritis li.2.c.26. catechume
ſecundum quendam modũ ſuũ, per ſignum Ch
ſti, & orationem manus impoſitionis ſanctific
Et dignũ eſt obſeruatione, Auguſtinum ita nu
rare plura Sacramenta, vt tamẽ primo illuſtri, p
cipuo, peculiari & dictincto loco ponat Bapti
& Euchariſtiã: vt de doctrina Chriſtiana li.3.c
de ſacramentis N. Teſtamenti loquẽs: Pauca,
quit, pro multis, eaque factu facilima, & intelle
auguſtiſsima, & obſeruatione caſtiſsima, ipſe D
minus & Apoſtolica tradidit diſciplina: ſicut
Baptiſmi Sacramẽtũ, & celebratio corporis & ſ
guinis Domini. Et Epiſt. ad Ianu.118. Dominus
ſter Ieſus Chriſtus in Euãgelio, Sacramẽtis nu
ro pauciſsimis, obſeruatione facilimis, ſignifica
ne pręſtãtiſsimis, ſocietatẽ noui populi colliga
ſicut eſt Baptiſmus, Trinitatis nomine cõſecra
communicatio corporis & ſanguinis ipſius, &
quid aliud in Scripturis canonicis commenda

In Pſal.103. inquit: Munus Sacramentorũ in
ptiſmo, in Euchariſtia in cæteris ſanctis Sacra
tis quale munus eſt: ſi hoc modo Baptiſmus, &
chariſtia ſecundum Scripturæ ſententiã, à reliq
ritibus diſcernerentur. De appellatione Sacra
ti, etiamſi aliis etiam rebus per quandam ἐκτ
accommodaretur, facile poſſet conueniri, neq
nim λογομαχίας quærimus. Sed Pontificij ſimpl
terconteadunt, reliquos etiam ritus qualeſcun
quos numerant, vere & proprie eſſe ſacramen
ſicut eſt Baptiſmus & Euchariſtia. Ita enim de
nit primus ille Canon, quem nunc tractamus.

Falſum autem eſſe oſtendimus, quod dictita
ſeptem, & non plura vel pauciora numeranda
noui Teſtamẽti Sacramẽta. In tota enim vera
tiquitate, nullũ extat teſtimonium de ſeptena
Sacramentorum numero, quodque nec paucio
nec plura numeranda ſint. Et ne quidem vnũ p
ferre poſſunt, qui nuſquam non de cõſenſu &

fra

Digitized by Google

[illegible] fragilis antiquitatis gloriantur. Nec vllius veteris Concilij autoritatem pro ſeptenario hoc numero proferre poſſunt: niſi quod ante centum plus minus annos, in Florentino Cōcilio, vna cum purgatorio & primatu Romani Pontificis, ſeptenarius ſacramentorum numerus apud Græcos tentatus, Armenis vero obtruſus eſt: quod ipſum nouitatem ſeptenarij numeri in ſacramētis oſtendit. Armenis enim Bartholomæus Euangelium prędicauit: & ſub Diocletiano, Armeni teſtimoniū habent, quod Chriſtiani, & pietatis ſtudioſi fuerint, apud Euſeb. lib. 9. cap. 7. Poſt mille verò demum annos, & amplius, ſeptenarium numerum ſacramentorum à Romano Pontifice primū accipiunt. Commentum igitur de ſeptenario ſacramentorū numero, etiā antiquitatis veris & firmis teſtimoniis deſtituitur. Præter Auguſtini enim exempla, quæ quomodo ipſe intelligi velit iam oſtendimus, ex vetuſtioribus nihil quod aliquid habeat roboris, proferre poſſunt: niſi quod Dionyſium, Areopagitæ exuuiis perſonatum, in ſcenam hanc producunt, qui tamen nec ipſe ſeptenarium numerum vel probat, vel confirmat, ſicut ſuprà diximus.

Lindanus ex Cypriano. Ex ſermone etiam de ablutione pedum, Cypriano inſcripto, Lindanus glorioſe citat ſuffragiū pro ſeptenario ſacramentorū numero. Sed primo nouit ſcriptū illud non eſſe Cypriani γνήσιον, ſed falſo ipſi aſcriptum. Deinde quiſquis iſte eſt autor, cum recenſere velit ſacramenta, quę & Chriſtus ipſe inſtituit, & quæ poſtea Apoſtoli, dictāte Spiritu ſancto tradiderint, nō ſeptem, ſed quinq; tantum numerat. Et ſimul oſtendit, crepitum potius quam verum anathema eſſe, quod Canon ille, quē nunc examinamus, decernit: Si quis dixerit, non omnia iſta ſeptem ſacramēta à Chriſto ipſo inſtituta eſſe, anathema ſit. Expreſſe enim hoc dicit Cyprianus ipſorū, in ſermone illo quem allegant. *Alexander ab Ales.* Alexander ab Ales, parte 4. q. 8. art. 2. diſerte diſputat, à Chriſto tantū duo eſſe inſtituta ſacramenta, Baptiſmū & Euchariſtiā: idque probat ex fluxione ſanguinis & aquæ, de latere Chriſti. Et quod 1. Io. 5. ſcriptum eſt, tres perhibere teſtimonium in terris, ſpiritū, aquam & ſanguinem, reliquorum verò ſacramentorū formam, Chriſtum voluiſſe ordinari per miniſtros Eccleſiæ: nominatim verò confirmationē dicit, nec à Chriſto, nec ab Apoſtolis, ſed per Cōcilium Meldenſe inſtitutam eſſe, q. 24. membro 1. *Petr. à Soto.* Petrus etiam à Soto, qui Tridenti in Cōcilio mortuus eſt, his ipſis verbis vtitur. Habemus totum ſacramentum Confirmationis, Ordinis, Matrimonij, & extremæ vnctionis, & elementa, & verba, & effectus ex traditione Apoſtolica: non quod negemus, in ſcriptura eſſe nōnulla de iis ſacramētis: ſed omnia, quæ ad integritatem eorū certa fide neceſſaria tenemus, cum in ſcriptura nō ſint, neceſſe eſt Apoſtolicæ eſſe traditionis. Hęc ille. Etſi autē non ignoro, quid titulo traditionis intelligat, hoc loco tamē nobis ſufficit, quod fatetur elementa, verba, effectus, & integritatem quatuor ſacramentorum, ex ſcriptura non poſſe probari. Prætextum verò Apoſtolicarum traditionū, huiuſmodi commentis perſpicue detraximus in priore parte examinis.

Fruantur igitur ipſi ſuo illo anáthemate: Si quis dixerit, ſeptem illa ſacramenta non fuiſſe omnia à Chriſto ipſo inſtituta, anathema ſit.

Hoc primum eſt Pontificiorum argumentum, ex vocabulo ſacramenti, & ex veterum teſtimoniis, quod quam ſit firmum, ex iis, quæ hactenus diximus, manifeſtum eſt. Intelligit autem hinc lector non ſtupidus, quo conſilio, & qua de cauſa, Tridentini patres in hac diſputatione maluerint nudis anathematis pugnare, quam argumentis, & oſtenſione fundamentorum agere.

Alterum argumentum, pro ſtabiliendo ſeptenario ſacramentorū numero ſumunt ex loco à definitione. Et ſane talia argumēta, quæ ea definitione ſumuntur demōſtrationis loco eſſe ſolent. Sed pauliſper expendamus, quomodo definitionem ſacramenti tractent: an ſcilicet (quod dicitur) lapis ad regulam conformetur, an verò plumbea regula ad lapidem inflectatur. Apud Auguſtinum aliquot extant deſcriptiones, quæ nō tam rei definitiones, quam vocabuli explicationes ſunt: vt quod ſacramentum ſit ſacræ rei ſignum: item, inuiſibilis gratiæ viſibilis forma. Sed hæ deſcriptiones valde late patent: plura enim quam ſeptem illa ſigna complectuntur, ſicut ipſi Pontificij fatentur. Variis igitur artificiis, quæſitæ fuerūt tales limitationes definitionis ſacramenti, vt ſinus eius redderetur, nec anguſtior, nec latior numero ſeptenario: ſed ita concinnaretur, vt ſeptem illa, quæ volebant eſſe ſacramenta, intra complexum ſuum reciperet.

Ex Gregorio cap. Multi ſecularium, ſumpſerunt hāc definitionem: Sacramentum eſt, per quod ſub tegumento rerū viſibilium, diuina virtus ſecretius ſalutem operatur. *Definitio ſacramenti ex Gregorio.* Sed hæc videbatur ad numerum ſeptenarium non ſatis eſſe accommodata, quomodo enim iuxta hanc definitionem, matrimonium erit ſacramentum? Fabricatæ igitur ſunt duæ aliæ. *Duæ aliæ definitiones ſacramenti, vna Hugonis, altera Lombardi.* Altera eſt Hugonis: Sacramentum eſt corporale vel materiale elementum foris ſenſibiliter propoſitum, ex ſimilitudine repræſentans, ex inſtitutione ſignificans, ex ſanctificatione cōtinens aliquam inuiſibilem & ſpiritualem gratiā. Altera eſt Lombardi: Sacramentum eſt inuiſibilis gratiæ, viſibilis forma: ita vt ipſius ſimilitudinem gerat, & eius cauſa exiſtat. Sed & in his definitionibus non pauca deſiderarunt. Quia enim docent, in Euchariſtia annihilata ſubſtantia, tantum accidentia panis & vini remanere: viderunt Hugonis definitionem non ſatis conuenire, quod ſacramentum ſit materiale & corporale elementū. Item, quia in matrimonio materiam ſacramenti fingunt eſſe verba, cōſenſum cōtrahentium exprimentia: vident nec Hugonis materiale elementū, nec Lombardi viſibilem formam, ſatis accommodata eſſe. Item ſi per gratiam intelligatur gratuita reconciliatio, remiſſio peccatorum, & acceptatio ad vitā æternā, vident quæri poſſe de gratia, quæ in matrimonio contrahentibus, & in ordinatione ordinatis conferatur. Etſi enim Richardus diſputat, etiam per iſtos ritus conferri gratiam gratum facientem: reliqui tamen agnoſcunt, hoc ſubſiſtere non poſſe.

Scoti definitio. Scotus igitur definitionem ita trāsformauit: ſacramentum eſt ſignū ſenſibile, ſiue ſit viſibile, ſiue audibile, gratiam vel Dei effectum gratuitū, ex inſtitutione diuina, efficaciter ſignificās, ordinatum ad ſalutē hominis viatoris. Sed & in hac definitione quoſdam offenderūt particulæ de inſtitutione diuina, & ꝙ ſacramenta ſint ordinata ad ſalutem. Occam igitur aliam ſubſtituit: Sacramentum eſt ſignum, ſignificās efficaciter effectū Dei gratuitum.

Ecquid iam optime Lector tibi videtur? Num firmæ, fortes & inuictæ ſunt demōſtrationes, quādo hoc modo definitiones trāsformantur, refunduntur & inflectuntur, donec propoſito noſtro, quod

quod ſine documentis intelligendum præſumpſimus, congruant?

Idem certe eſt, ac ſi architectus æquabilitatem ædificij demonſtrare vellet, & nõ lapides ad regulam accommodaret, ſed econtra regulã ad lapides trãsformaret & inflecteret. Non igitur vim habet certæ & firmę demõſtrationis, quãdo ex huiuſmodi definitionib. ſeptenarius ſacramentorũ numerus probatur. Et tamen qualeſcũque ſunt illæ definitiones, multũ faciunt negotij ſcholaſticis, vt terminos & limites ſacramentariæ prouinciæ in regno Pontificio defendant. Si enim ſignũ, ſignificãs effectum Dei gratuitum efficaciter, eſt ſacramentum: quomodo non erunt ſacramenta benedictio Monachorum, aqua benedicta, roſa benedicta, enſis benedictus, agnus Dei, benedictio herbarũ, campanarum, imaginum, inunctio regalis, conſecratio templi, cœmiterij, altaris, &c. Illa enim fiũt certis conſecrationibus, & finguntur habere ſpirituales effectus. Aliquid quidem reſpondent ſcholaſtici, alius aliud: ſed tamen nec ſeipſos expediũt, nec lectoribus ſatisfaciũt. Niſi quod Gabrielis ingenuitas probatur, qui dicit, aquam benedictam non eſſe ſacramentum, quia deſit diuina inſtitutio. Sed hac ratione etiam ex ſeptenario numero, non pauca corruent. Quales igitur ſint Pontificiorum definitiones in hac materia, manifeſtum eſt.

Sed, inquiunt, ſe eadem libertate etiam noſtras recẽtes anguſtiores definitiones nõ recipere. Quo igitur nos vertemus? quomodo, & ex quib. fundamentis demonſtrabimus, quæ ſint vere & proprie ſacramenta N. Teſtamenti? Reſpõdeo: Non dimicabimus de definitionibus, vel huius, vel illius, vel veteribus, vel recentioribus: ſed ſumemus fundamentum, quod extra controuerſiã & in confeſſione eſt apud omnes. Baptiſmus enim & Euchariſtia, omnium cõfeſſione vere & proprie ſunt ſacramẽta. Inde igitur colligemus, quæ tanquã ſubſtãtialia requirãtur, vt aliquid vere & proprie ſit ſacramẽtum N. Teſtamẽti, hæc enim erit ſimpliciſſima & certiſſima demonſtratio. Vt igitur aliquid ſit vere & proprie ſacramentũ N. Teſtamenti, ſicut eſt Baptiſmus & Euchariſtia, requiritur. I. Vt habeat externũ aliquod materiale ſeu corporale, & viſible elementũ ſeu ſignum, quod certo externo ritu tractetur, exhibeatur & vſurpetur. II. Vt elemẽtũ ſeu ſignum illud, & certus eius ritus habeat expreſſum mandatum diuinum, ſeu inſtitutionem diuinam. III. Vt inſtitutum & mandatũ ſit in N. Teſtamẽto. IV. Vt non ad tempus inſtitutum ſit, ſed vſque ad conſummationẽ ſæculi: ſicut de baptiſmo ſcriptũ eſt. Et donec filius Dei redeat ad iudicium: ſicut de Euchariſtia Paulus inquit. Et hæc requiruntur ad elementũ ſeu ſignum ſacramenti, in N. Teſtamento. V. Requiritur ad ſacramẽtũ, promiſſio diuina, de gratia, effectu ſeu fructu ſacramenti. VI. Illam promiſſionem oportet nõ ſimpliciter, nude & per ſe tantum habere teſtimonium in verbo Dei, ſed oportet eã diuina ordinatione, annexã eſſe ſigno ſacramenti, & eo quaſi veſtitã eſſe. VII. Promiſſionem illã oportet eſſe non de quibuſuis donis Dei, ſiue corporalibus ſiue ſpiritualibus. ſed promiſſionem gratiæ, ſeu iuſtificationis, hoc eſt, gratuitæ reconciliationis, remiſſionis peccatorũ, & in ſumma de toto beneficio redemptionis. VIII. Et illa promiſſio in ſacramẽtis, non in genere tantum vel ſignificatur, vel annũciatur: ſed virtute Dei offertur, exhibetur, applicatur, & obſignatur etiã ſingulis,

Sacramẽti noui Teſtamenti proprietates.

qui fide ſacramentis vtũtur. Hæc vera, manifeſta certa & firma ſunt. Hoc enim modo Baptiſmus & Cœna Domini, vere & proprie ſunt ſacramẽta N. Teſtamenti. Inſtituatur iam examen, an reliqua ex ſeptenario numero, eo modo vere & proprie ſint ſacramẽta, ſicut Baptiſmus & Euchariſtia: de quib. nulla eſt controuerſia. Et quia per abſolutionem, nõ in genere tantum annunciatur remiſſio peccatorũ, ſed priuatim etiam ſingulis petentib. & credentibus peccata ſoluuntur & remittuntur: hactenus & hoc modo conuenit cũ promiſſionib. ſacramẽtalib. Vtque ſalutaris vſus priuatę abſolutionis, Eccleſiæ ex ſentẽtia verbi Dei magis cõmendetur: noſtri ſæpe teſtati ſunt, ſe nõ pugnare, ſed libenter cõcedere, vt abſolutio, quia habeat applicationem generalis promiſſionis ad ſingulos miniſterio hoc vtentes, inter ſacramẽta numeretur. Sed tamẽ hoc certũ eſt, abſolutionem nõ habere ex diuina inſtitutione certũ externum elementum, ſignum aut ritũ diuinitus mandatũ. Et etiamſi adhibeatur vel impoſitio manuũ, vel aliquis alius externus ritus: deſtituitur tamen certo, peculiari & expreſſo mãdato Dei. Nec extat ꝓmiſſio, ꝙ per talem aliquẽ externũ ritũ Deus velit efficax eſſe, ad applicationem promiſſionis Euãgelij. Promiſſionẽ quidem habemus, ꝙ per verbũ velit eſſe efficax in credentibus: ſed vt aliquid ſit ſacramentũ, requiritur non nuda tantũ ꝓmiſſio in verbo, ſed vt ordinatione ſeu inſtitutione diuina ſit veſtita externo aliquo ſigno, ſeu ritu diuinitus mãdato. Tale verò ſignũ nõ eſt annũciatio, ſeu recitatio ꝓmiſſionis Euãgelij: hoc enim modo, ipſa generalis prædicatio Euãgelij eſſet ſacramentũ. Eſt enim potẽtia Dei, per quã fit applicatio ꝓmiſſionis, in omnibus & ſingulis credẽtib⁹. Et ita nulla amplius eſſet differẽtia inter ſimplicẽ ꝓmiſſionem, & inter ſacramentũ. In Baptiſmo certe, & in Euchariſtia, annunciatio ſeu recitatio verborũ nõ eſt elementũ ſeu ſignũ Baptiſmi & Euchariſtię. Abſolutio igitur vere & proprie eo modo ſicut Baptiſmus & Cœna Domini, nõ eſt ſacramentũ. Sed ſi quis addita hac explicatione & differentia, eam ꝓpter ſingularẽ applicationẽ ꝓmiſſionis voluerit ſacramẽtũ appellare, Apologia Auguſt. cõfeſſionis ꝓfitetur, ſe non velle pugnare.

An Abſolutio, Ordinatio, & cætera, quæ præter Baptiſmum & Euchariſtiam Põtificij ſacramenta appellãt, vere & proprie ſint ſacramenta. I. Pœnitentium abſolutio.

Ordinatio, hoc eſt, legitima ad miniſteriũ Euãgelij vocatio, & publica eius vocationis declaratio & approbatio, habet mandatũ in ſcriptura: habet etiã promiſſionẽ, quod Deus legitime vocatos, donis ad miniſteriũ neceſſariis velit ornare, 2. Timot. 1. 2. Cor. 3. & ꝙ per miniſteriũ ipſorũ velit efficax eſſe: non in rebus corporalibus, ſed ſicut miniſteriũ ſpiritus eſt potentia Dei, ad ſalutem omni credenti. Et propter multas cauſas vtile eſt dignitatem miniſterij, quã ex ſentẽtia verbi Dei habet, in Eccleſia ornare, & quaſi in illuſtri loco cõſtituere, ad refutãdos & phanaticos, & Epicureos miniſterij contemptores. Hoc modo, & in hãc ſententiam Apologia cõfeſſionis noſtræ dicit, ſe nõ grauatim ordinem vocare velle ſacramentum, modo diſcernatur à Baptiſmo & Euchariſtia, quę vere & proprie ſunt ſacramenta. Et propter hanc cauſam Auguſtinus cõtra Donatiſtas, Ordinẽ vocat ſacramentum: ſicut ſuo loco dicemus. Ordinatio igitur habet quidem ꝓmiſſionẽ de efficacia miniſterij, ad ſalutem omni credenti: ſed nõ habet ꝓmiſſionem, quod beneficium Euãgelij perſonæ ordinatæ, per ipſam ordinationẽ tanquã organon diuinitus ad hoc inſtitutum applicetur ad ſalutem. Multi

II. Ordinatio.

enim

Digitized by Google

enim accipiunt miniſterium, ꝙ efficax eſt in aliis credentibus, cum ipſi, qui exercēt miniſterium, nō ſint filij Dei. Apoſtoli etiam ritū impoſitionis manuum, qui illo loco & tempore in orationib. & benedictionibus vſitatus erat, libere vſurparūt. Non tamen docuerūt, ritum illum à filio Dei in N. Teſtamento inſtitutū, & expreſſe mandatū eſſe, ſicut de aqua in Baptiſmo, de pane & vino in Euchariſtia extant mandata Chriſti. Poſteri verò ad ordinationem adhibuerunt chriſma, & multos alios ritus, qui nec mandatum Chriſti, nec Apoſtolorum exemplū habent. Efficacia verò & applicatio promiſsionis diuinæ, non eſt alliganda ad ritum aliquem, qui non habet mandatum ſeu verbum Dei. Ordinatio igitur non eſt vere & proprie ſacramētum eo modo, ſicut ſacramenta ſunt, Baptiſmus & Cœna Domini. Nam & ritus ordinationis, & promiſsio ordinationis, deficiunt in proprietatibus illis, quæ requiruntur, vt aliquid vere & proprie ſit ſacramentum, ſicut Baptiſmus & Euchariſtia.

II. Matrimonium. Coniugium Auguſtinus tunc potiſsimum ſacramenti appellatione ornauit, cum contra Hieronymi immodeſtas criminationes, diſsimulato Hieronymi nomine, ex verbo Dei defendere vellet, eſſe ſtatum ſeu genus vitæ bonum, purum & ſanctū. Et quia ſimilitudo quędam eſt cōiunctionis Chriſti & Eccleſiæ, Auguſtinus appellationē ſacramēti, quam late accipere & vſurpare ſolet, facile ipſi attribuit: Vt verò ſtatueret, cōiugium vere & proprie eſſe ſacramentum noui Teſtamenti, eo modo, ſicut Baptiſmus & Euchariſtia ſunt ſacramenta, Auguſtino nunquam in mentem venit. Primò enim non eſt in nouo primùm Teſtamento inſtitutum, ſed ſtatim initio, creato genere humano.

Et myſterium illud ꝙ eſt in coniugio, non primùm cœpit tempore N. Teſtamenti. Veteres enim dicunt, illud myſterium ſeu ſacramentum eſſe, ꝙ ex latere Adæ dormientis formata eſt Eua, vt eſſet caro de carne Adæ: quanquam Auguſtinus aliud addat, de ſingularitate ſcilicet vxorū in N. Teſtamento: ſed & illud ipſum, teſte filio Dei. Matt. 19. ita fuit ab initio. 2. Habet quidem piorum coniugium, Dei benedictionem & promiſsionem, ꝙ in concordia, charitate, caſtitate cohabitare poſsint: ſed hæc nō eſt promiſsio illa gratiæ iuſtificationis, quæ N. Teſtamenti propria eſt, nec cōiugium, organon ſeu mediū eſt, per quod Deus offerre, exhibere, & applicare velit beneficia redemptionis, ꝙ ſacramentorū proprium eſt. Et Eccius cōcedit, etiā infidelium coniugium eſſe ſacramentū. 3. Nullum plane externum elemētum habet matrimonium, ſicut in ſacramentis requiritur. Ineptiæ enim ſunt, quod fingunt materiam eſſe, quando vir dicit, Accipio te in meam: formam verò, quando reſpondetur, Et ego accipio te in meū. 4. Nec inde ſequitur vere & proprie ſacramētum, quia habet mandatū Dei, & benedictionem, & aliquid ſacri ſignificat. Hac enim ratione, plures aliç res eſſent ſacramēta.

IV. Confirmatio. Quod ad Confirmationem attinet: prima Apoſtolica Eccleſia habuit promiſsionē, de effuſione viſibilium donorū Spiritus, ſuper credentes. Quādo igitur Apoſtoli ſuper ipſos orabant, adhibebāt vſitatum tūc temporis in orationibus ſymbolum, impoſitionē manuum. Sed temporale donū illud fuit: deſiit enim poſtquā doctrina Euangelij ſatis confirmata erat. Vt verò aliquid ſacramentum ſit, requiritur vt habeat mandatum & promiſsionem Dei, non ad tempus, ſed vſq; ad conſummationem ſeculi. Ludibrium verò eſt, ritum illum ſine mandato Dei imitari: cum manifeſtiſsimum ſit, donum illud iamdudum deſiiſſe. Sed inquis: Certe habemus uniuerſales & perpetuas promiſsiones, de dono confirmationis & perſeuerantiæ, item de augmento donorum ſpiritualium. Nos verò hoc, ꝙ pleniſsimum eſt conſolationis, nō tantum concedimus, ſed addimus præterea, diuinitus ordinata eſſe media, per quæ ſpiritus dona illa confert, confirmat, auget & conſeruat, verbum ſcilicet, fidem, orationem, & exercitia donorum: ſicut in loco de cōfirmatione explicabimus. Sed cuius audaciæ eſt, ideo ſine mādato & inſtitutione Dei, peculiare ſacramentū comminiſci? Multæ enim ſunt promiſsiones, & varia dona ſpiritus, ad quæ non ſunt diuinitus peculiaria ſacramēta inſtituta. Illud verò arbitror diuinitus factū eſſe, ꝙ impoſitio manuum, in confirmatione non fuit retenta. Ita enim poſſet Apoſtolorum exemplū, aliqua ſaltē ſpecie prætendi. Quia verò commutata eſt in vnctionē chriſmatis, & ſignationem crucis, manifeſtius apparet eſſe ſacramentum ſine inſtitutione & mādato Chriſti: cuius etiam nullum Apoſtolorum exemplū prætexi pōt. Quod enim vnctio chriſmatis in V. Teſtamento habuit inſtitutionem diuinam, non ſatis eſt ad conſtituendum ſacramentum N. Teſtamenti, alias enim Turcarum etiam circumciſio poſſet pro ſacramento defendi. Requiritur itaque, vt inſtitutum & mandatū ſit in N. Teſtamento. Vbi verò extat mandatū in N. Teſtamenti ſcriptura? Vbi exemplum, ꝙ abrogatis cæteris veterum vmbris vſus olei retinendus ſit: & inde tot ſacramenta fabricanda? Vbi promiſsio ad illinitionem chriſmatis dari Spiritum ſanctum? Non igitur poteſt vere & proprie eſſe ſacramētum noui Teſtamenti, vbi deeſt inſtitutio, & expreſſum mandatum Chriſti.

Requiſita ſacramenti.

Similis verò ratio eſt de vnctione infirmorum. Quod enim Marcus, Apoſtolos cum donum ſanationis accepiſſent, factitaſſe ſcribit: idem Iacobus Eccleſiæ, tunc cum adhuc donum ſanationis haberet, præſcribit. Adhibebatur enim vnctio olei, vt externum ſymbolū doni ſanationis. Illud cum deſierit, manifeſtum eſt, vſum etiam vnctionis olei temporarium fuiſſe. Non enim extat vel mandatū, vel exemplum in ſcriptura, vt in nouo Teſtamēto ad aliud quam ad donum ſanationis adhibeatur. Mat. 6. Iacob. 5. Nūquid igitur Eccleſia plane nullam nunc habet conſolationem pro ægrotis? Imò habet illa, quæ Iacobus recitat, verbū, fidem, orationē, &c. Illa enim habēt mandatū & promiſsionem Dei, de perpetuo vſu. De vnctione verò olei, ſeparata à dono ſanationis, & ad alium effectū ſine verbo tranſlata, non habemus mandatum vel promiſsionem Dei in ſcriptura noui Teſtamenti. V. Vnctio.

Sed de ſingulis illis, ſuo loco plenius dicendum erit. Hoc verò loco, breuiter tātum ex certis & firmis fundamentis, rationes manifeſtas volui oſtendere, quare quinq; illa (Pœnitentia, Ordo, Coniugiū, Confirmatio & Vnctio) nec debeāt, nec poſſint, eo modo ſicut Baptiſmus & Euchariſtia, vere & proprie dici N. Teſtamenti ſacramenta. Quare verò Pontificij tantopere dimicent, vt ſimpliciter, vere & proprie ſacramentis annumerentur, ſuo loco de ſingulis annotabimus. Rebus ipſis verò, quæ his vocabulis ſignificantur, nihil detrahimus. Sentimus autem, eas non poſſe dignius aut rectius ornari & illuſtrari, quam ſi ſecundum ſcripturæ ſententiam tradantur & explicentur, id quod fieri poteſt,

Digitized by Google

teſt, etiam ſi non tribuamus illis appellationem ſacramenti, eo modo, ſicut baptiſmo tribuitur. Imò peregrinę opiniones & corruptelę, quas ſub titulo ſacramentorum Pontificij rebus illis affinxerunt, non poſſunt ſolide & perſpicue refutari, niſi operculū illud tollatur, & doctrina de reb. illis, ſimpliciter ita explicetur, ſicut in ſcriptura tradita eſt. Sed hæc ſuis locis plenius & cōmodius explicabantur.

Nequaquam autē noui aliquid hac diſputatione in Eccleſiam inuehimus. Antiquitas enim licet vocabulo ſacramenti varie (ſicut oſtendimus) luſerit: omnes tamen, quando incidunt in hiſtoriam, quomodo ex latere mortui Chriſti pfluxerit ſanguis & aqua, dicunt Eccleſiæ ſacramenta illa eſſe: aquā ſcilicet in baptiſmo, & ſanguinē in Euchariſtia. Auguſtinus de ſymbolo ad catechumenos lib. 2. c. 6. dicit: hæc eſſe Eccleſiæ gemina ſacramēta. Et de ciuitate Dei, lib. 15. c. 26. Inde ſacramēta promanarunt, quibus credentes initiantur. Tractatu in Ioan. 9. Mortuo Chriſto, lancea percutitur latus, vt profluant ſacramenta, quib. formetur Eccleſia. Idem in 40. Pſal. De latere Chriſti, Eccleſiæ ſacramenta profluxerunt. Beda ex Auguſtino in 19. cap. Ioan. Aperuit latus, vt illic quodāmodo oſtiū vitæ panderetur, vnde ſacramenta Eccleſiæ manauerūt: ſine quib. ad vitam, quę vere eſt vita, non intratur.

Sacramenta duo tantum, Baptiſmus & Euchariſtia.
Auguſtinus.
Beda.
Chryſoſtomus.

Chryſoſtomus ſuper illum locum dicit, ex ambobus illis Eccleſiam conſtitutā eſſe; & addit, hinc myſteria, hoc eſt, ſacramenta ortum habere: quod ſcilicet aqua & ſanguis ex Chriſti latere profluxit. Idem dicūt reliqui Patres, explicātes illum locum Ioānis. Et ipſi Pōtificij in Eccleſiis ſuis canūt: Hinc ſalutis ſacramenta emanant, in aqua & ſanguine.

Nec ociolam λογομαχίαν, ſed neceſſarium certamen eſſe hanc diſputationem, vel vnicum hoc documentum ſatis oſtendit, quod in res ipſas (vt eſt doctrina de pœnitētia, de miniſterio verbi, de cōiugio, de confirmatione & incremento donorum ſpiritus, de conſolatione ægrotorum) loco ſimplicis ſinceritatis, quam ſecundū verbum Dei habere & retinere debebant, inuecta ſunt multa acceſſoria, peregrina, falſa & impia: hac potiſsimum occaſione, quod titulū ſacramenti, vere & proprie tueri poſſe non videbantur, ſi in illa plana ſimplicitate, qua in ſcriptura res illæ traduntur, relinquerentur. Et aduerſarij propterea tā pertinaciter de numero ſacramentorum dimicant. Vident enim ritus & opiniones, quæ præter & contra verbū Dei, ex hominū traditionibus, in res illas inuecta ſunt, non poſſe plauſibiliori ſpecie excuſari, retineri & defendi, quam ſub pallio, titulo & prætextu appellationis ſacramenti. Vt igitur rebus illis genuina puritas & ſimplicitas ex verbo Dei reſtitui, & reſtituta conſeruari poſſit: neve poſteritati occaſio detur, à ſimplicitate illa rurſus diſcedendi, & eius loco, peregrina & adulterina affingendi: vtilis & neceſſaria eſt illa diſputatio, an reliqua quinque, quæ Pōtificij numerant, vere & proprie ſint ſacramenta, eo modo, ſicut Baptiſmus & Cœna Domini.

DE DIFFERENTIA SACRAMENTORVM VETERIS & noui Teſtamenti.

CANON II.

SI quis dixerit, ea ipſa nouæ legis ſacramenta, à ſacramentis antiquæ legis non differre, niſi quia ceremoniæ ſunt aliæ, & alij ritus externi, anathema ſit.

EXAMEN.

DEVS voluntatem ſuam de myſterio redemptionis generis humani, de gratuita reconciliatione, & acceptatione credentiū ad vitam æternam per fidem, propter victimam filij Mediatoris, omnibus temporibus ab initio mundi, dato certo verbo, patefecit. Addidit etiā verbo, diuina ſua inſtitutione, certa quædam externa ſigna, quib. promiſsionem iuſtitiæ fidei luculentius obſignaret & cōfirmaret. Non igitur N. Teſtamenti tēpore primum cœpit inſtitutio & vſus ſacramentorum: Sed Patres tempore V. Teſtamenti, imo etiā ante promulgationem legis, ſua quædam diuinitus in hunc vſum inſtituta habuerūt ſigna ſeu ſacramenta, quę fuerūt ſigilla iuſtitiæ fidei. Rom. 4. Iam verò cum idem ſit Deus, idem Mediator, eadē gratia, iuſtitia, pmiſsio, fides, ſalus, &c. tamē externa illa ſigna ſeu ſigilla, aliquando mutata ſunt, aliis diuina inſtitutione in locū ipſorum ſubſtitutis, prout ſubinde illuſtrior redditus fuit modus patefactionis, qui primū fuit quaſi lucerna in loco obſcuro ardēs, poſtea ſucceſsit lucifer, donec tandem nocte præterita, exortus eſt ſol iuſtitiæ. Ita Patriarcharū ſignis ſucceſsit inſtitutio circūciſionis: & abrogata demum circūciſione, ſucceſſerūt, per inſtitutionē filij Dei, ſacramenta N. Teſtamenti. Quia verò illa ſignorū mutatio, hæreticorum, & præcipue Manichęorum cauillationib. exagitabatur: cœptū eſt nō inutiliter quæri & diſputari de cōuenientia ſeu ſimilitudine, & de differentia ſacramentorū V. & N. Teſtamenti. Et res ipſa per ſe, ſicut fundamenta in ſcriptura tradūtur, plana eſt. Sed appellatio ſacramenti, nūc latius, nunc anguſtius vſurpata, reddidit illam doctrinam aliquo modo perplexā. Poſtea diſputationes ſcholaſticorū de opere operato, omnino eam turbarunt & ſubuerterunt. Quæ etiam diſputationes Luthero occaſionem prębuerūt, vt in libro de captiuitate Babylonica, inciperet diligentius ex ſcripturę fundamētis inquirere, de ſimilitudine & differētia ſacramentorū veteris & noui teſtamenti. Ne verò Andabatarū more in tenebris pugnemus, monſtrandus eſt ſtatus huius diſputationis.

Sacramentorum vſus fuit etiam tempore veteris Teſtamenti.
Liber Lutheri de captiuitate Babylonica.

Plana autē, atq; (vti arbitror) extra controuerſiam, inter aduerſarios Pontificios, & nos ſunt hæc capita: Iuſtis, qui fuerunt tēpore veteris Teſtamenti, à Deo propoſitā, exhibitam, datam, & collatam fuiſſe gratiam, iuſtitiam, ſalutem, & vitam æternā, propter futuram victimā filij Mediatoris. Saluatos enim fuiſſe iuſtos tempore veteris Teſtamenti, ex ſcriptura certiſsimum eſt. Nemo autē ſaluatur ſine gratia Dei. Illa verò propter ſolum benedictū ſemen promittitur & datur. Eſt & hoc extra controuerſiam, nō aliam fuiſſe gratiam, neq; etiam aliam fidem, qua ſaluati ſunt iuſti, tempore veteris Teſtamenti, quam nunc tempore noui Teſtamenti. Habemus enim eundem ſpiritum fidei. 2. Cor. 5.

Gratia etiam qua iuſtificatus eſt Abraham, & qua ſaluatus eſt Dauid, exemplum eſt iuſtificationis & ſaluationis omnium temporū. Rom. 4. Reſtabit igitur quæſtio, quomodo, hoc eſt, per quod medium, inſtrumentū ſeu organon, Deus tēpore veteris Teſtamenti propoſuerit, exhibuerit, dederit & contulerit credentibus gratiam ad ſalutem. Certū autem eſt, patres illos habuiſſe verbū promiſsionis, de benedictione propter futurū ſemen.

Quaſi per quod medium ſeu organon tempore veteris Teſtamenti credentibus gratia ad ſalutem Deo ſuerit exhibita.

Habuerunt etiam externos quoſdam ritus, diuina inſtitutione huic promiſsioni gratiæ additos & annexos.

Et ver-

Et verbum quidem promiſsionis, an Pontificij permittere velint, fuiſſe tale medium ſeu organū tempore V. Teſtamenti, non plane ſcio. De ſacramētis certe, quib⁹ ꝓmiſsio illa gratię diuina inſtitutione annexa fuit, hoc loco diſputatur. Et apud veteres quidē Eccleſiaſticos ſcriptores, de circūciſione, quæ fuit ſacramentum veteris Teſtamēti, axioma hoc vulgatum & certum eſt: Infantes tēpore V. Teſtamenti, per circumciſionē liberatos fuiſſe à peccato originali. Beda etiā ex patrib. ſententiam hanc, quæ ſcholaſticis ſcriptoribus non ignota eſt, citat: Sacramenta V. Teſtamenti ſuo tempore cuſtodita, vitam conferebant æternam. Lombardi verò tempore, in quæſtionem vocari cœpit hæc ſentētia. Et Hugo quidem, qui circa illa tēpora fuit, valde obſcure & ambigue diſputauit (ſicut Gabriel recitat) vt eadem ſit ſalus iuſtorum in veteri & nouo Teſtamento. Ideo ſacramēta V. Teſtamenti iuſtificaſſe indirecte & ex conſequenti, quaſi mediantib. N. Teſtamenti ſacramentis per ea ſignificatur. Lombardo verò ſcholaſtici tribuunt hāc opinionē, ꝙ per ſacramēta V. Teſtamenti, Deus nulla plane ratione contulerit gratiā credentibus, etiā quando in fide & charitate vſurpata fuerunt. Quia cenſuit, ea impoſita fuiſſe tantum in onus & ſeruitutem, non in iuſtificationem.

Hiſce Hugonis & Lombardi diſputationibus proiectū fuit in medium μῆλον ἔριδος: quod certatim & auide arripuit populus ſcholaſticorum: Et fabricata opinione operis operati, hoc diſcrimen commenti ſunt inter ſacramenta vtriuſque Teſtamenti, quod per illa tantummodo ſignificata, non autem exhibita ſeu collata fuerit gratia, etiam rite ſuſcipientibus: per hæc verò gratia & ſignificetur & conferatur, etiamſi in ſuſcipiente nullus exiſtat bonus interior motus.

Scholaſtici de diſcrimine ſacramentorum vtriuſque Teſtamenti.

Sed quia alij ex ipſis viderunt abſurdum eſſe, ſi dicatur, iuſtis in V. Teſtamento non fuiſſe collatā gratiā, finxerunt igitur, ſacramenta V. Teſtamenti contuliſſe gratiā nō ex opere operato, ſed ex opere operante, hoc eſt, per modū meriti, ex ſuſcipiētis deuotione, quod ita declarant: omnem actum virtutis, charitate formatū, dicunt meritoriū eſſe: vſum verò ſacramentorum V. Teſtamenti, dicūt fuiſſe actum obedientiæ. Data enim fuerūt præcepta de huiuſmodi ſacramētis, & ideo vſum eorum dicunt fuiſſe impletionem præcepti: & propterea ratione virtutis obedientię, per modum meriti, fideles tunc in vſu ſacramentorū accepiſſe gratiam. Hæc verò ſententia directe, & quaſi aduerſa fronte pugnat cum Paulo, qui Rom. 4. ex ꝓfeſſo docet & cōfirmat, circumciſionem nō iuſtificaſſe Abrahamum ex opere operante, ſeu per modū meriti: ſed fuiſſe ſigillū ſeu obſignationē iuſtitiæ fidei, cuius ꝓprium eſt, vt beatitudo ſit eius hominis, cui De⁹ ſecundū gratiam credenti, non operanti, imputat iuſtitiā ſine operibus, Rom. 4. Et quid quæſo ſani ab iſtis hominibus, de ſalutari ſacramentorū vſu expectes, qui gratuitam promiſsionem, qua gratia offertur & exhibetur, & fidem qua promiſsio accipitur, ex ſacramētis proſcribūt, hoc eſt, qui ipſa ſacramenta ex ſacramentis tollūt, & ex Dei actione faciūt noſtrum opus, ex gratia meritū, ex promiſſione præceptum? Et tamen iſtas ſcholaſticorum opiniones, cōcilium Florentinum cōfirmare non veretur, inquit enim: V. Teſtamēti ſacramēta non cauſabant gratiam, ſed eam ſolum per paſsionem Chriſti dandam eſſe figurabāt: noſtra verò & gratiam cōtinent, & ipſam digne ſuſcipientibus conferunt. Quid verò audio? Num iuſtis, tempore V. Teſtamenti, virtute futuræ paſsionis Chriſti, non data fuit gratia? An verò tantum habuerūt præfigurationem, fore vt poſt natum Chriſtum primū daretur gratia illis, qui poſt cōſummatam paſsionem Chriſti crediturí eſſent? Paſsio certe Chriſti, meritum illud eſt, propter quod gratia data fuit & olim & adhuc datur. Neq; enim verū eſt, veteres olim per virtutem futuræ paſsionis Chriſti, ſine certo aliquo medio ſeu organo, quo illa offerretur & applicaretur, iuſtificatos eſſe: nos verò per ſacramenta, ſiue virtute paſsionis Chriſti iuſtificari.

Concilium Florentinum patrocinatur ſcholaſticorum opinionibus.

Hæc ideo hoc loco annotaui, vt Lector admonitus intelligat, quę ſit Helena illa, pro cuius reſtitutione ſecundus hic Canon dimicat. Vt autem ad explicationem eo commodius tranſeamus, conſideret Lector hoc artificium, quod illi, qui nunc ſunt conductitij Pontificiæ cauſæ aduocati, vt amoliantur ſuſpicionem nouitatis, non vtuntur in hac quæſt. ſcholaſticorum argumentis, quia animaduertunt, qualia illa ſint: ſed Auguſtini autoritate opinionem illam tueri conantur ex quadam eius ſentētia, quæ extat in enarratione Pſal. 73. Sacramenta N. Teſtamenti dant ſalutem: Sacramenta V. Teſtamenti, promiſerunt ſaluatorem. Sed ſi recte & diligenter expendatur, quomodo Auguſtin. in loco allegato quæſtionem illam diſputet, non tantum liquido conſtabit, quæ fuerit ipſius ſententia, verum etiam monſtrabuntur vera fundamenta, ex quibus quęſtio hæc recte explicari & diiudicari poterit. Non autem promiſcue de omnib. figuris & ſignis V. Teſtamenti diſputamus, ſed de illis, quibus verbum promiſsionis gratiæ annexum fuit. Multę enim fuerunt in V. Teſtamēto figuræ & vmbræ, quæ aliquid ſane de myſterio incarnationis, redemptionis & iuſtificationis ſignificarunt: non autem omnes adiunctam habuerunt expreſſam promiſsionem diuinam, quod per illa ſigna Deus offerre, applicare & obſignare vellet promiſsionē iuſtitiæ fidei ſingulis, fide illis ritib. vtentibus. Quædam verò non tantum ſignificarunt, verum etiam adiunctā habuerunt promiſſionem, ꝙ per illa ſigna in verbo, Deus iuſtitiā fidei offerre, applicare, obſignare & cōfirmare vellet, in ſingulis, fide ꝓmiſsionis ſignis illis vtentib. quale ſignum, extra omnē controuerſiam fuit circumciſio. Duplicia igitur fuerunt ſigna V. Teſtamenti: quædam tantum fuerūt ſignificatiua, quædam verò ſimul etiā fuerunt virtute promiſsionis exhibitiua ſeu obſignatiua gratię. Auguſtin⁹ verò omnia illa ſigna aliquando vna & eadem appellatione ſacramēti cōprehendit. Quando igitur figuras & vmbras, quæ ſunt ſigna tātum ſignificatiua, vocat ſacramenta, tūc dicit in Pſal. 73. De diſcrimine V. & N. Teſtamenti, ſacramenta non eadē promiſſa nō eadem. Et illud declarat: Promiſſa nō eadē, quia promiſſa terra Canaan, regnū temporale, felicitas terrena. Sacramēta non eadē, quia alia ſunt Sacramenta ſalutem dantia, alia ſaluatorem promittentia. Sacramenta noui Teſtamenti, dant ſalutem: Sacramenta veteris Teſtamenti, promiſerunt Saluatorem. Nunquid autem dicemus Auguſtinū ſenſiſſe, Patres in veteri Teſtamento tantum terrena promiſſa habuiſſe, & prorſus deſtitutos fuiſſe promiſsione ſpirituali, de iuſtitia corā Deo, ſalute & vita æterna? Aut patribus in veteri Teſtamento non fuiſſe datam ſalutem? Certe nemo ſanus, Auguſtino manifeſte falſam hāc ſentētiam tribuere audebit, quā multis in locis ipſe refutat.

Signa veteris Teſtamenti duplicia.

ſutat. In promptu igitur eſt colligere, quid Auguſtinus in illo loco velit. Collationē enim ſeu potius mutuam relationem, indiuiduam connexionem inſtituit inter promiſſa & ſacramenta: vt qualia ſint promiſſa, talia etiā ſint ſacramenta: & quidem ex promiſsis ſumēdum eſſe iudicium de Sacramentis. Et hoc fundamentum diligēter obſeruetur. Iam verò inquit: In veteri teſtamento, fuerunt quędam promiſſa terrena ſeu temporalia politiæ Moſaicæ, & illis promiſsis etiam Sacramenta quædam fuerunt adiuncta: Concludit igitur Auguſtinus, ſicut ipſa promiſſa terrena, figuræ fuerūt ſpiritualium promiſsionum, ita etiam Sacramenta illarum promiſsionum, ſignificaſſe futuram οἰκονομίαν Saluatoris. Manifeſtum igitur eſt Auguſtinum primò ibi loqui de ſignis, quę tantum ſunt ſignificatiua, quæ non annexam habuerunt ſpiritualem promiſsionem. Deinde etiam inter ipſas ſpirituales promiſsiones, in veteri & nouo Teſtamento, Auguſtinus tale facit diſcrimen, quod in V. Teſtamento ſint promiſsiones Chriſti venturi, in nouo verò ſit annunciatio Chriſti exhibiti.

Non minus autem promiſsio de futuro ſemine benedicto, in V. Teſtamento fuit potentia Dei ad ſalutē omni credenti, quàm annunciatio de Chriſto exhibito in N. Teſtamento. Et ex hoc fundamento, de diſcrimine ſcilicet promiſsionis gratiæ in vtroq; Teſtamēto, Auguſtinus differētiā ſumit & conſtituit, inter ſacramenta, quæ promiſsioni gratiæ in vtroq; Teſtamento voce diuina annexa fuerunt, inquit enim: Cum ergo iam teneas promiſſa, quid quæris promittentia, Saluatorem iam habens? Hoc verò eſt, quòd dico te tenere promiſſa: non quod iam acceperimus vitam ęternam, ſed quia iam venit Chriſtus, qui per Prophetas prænunciabatur. Et hanc differentiam in multis aliis locis repetit & explicat. Iſte igitur locus Auguſtini, quo ferme ſolo nituntur Pontificij, nihil ipſis patrocinatur, quaſi tempore veteris Teſtamenti plane nulla fuerint ſacramenta, per quæ Deus in verbo obtulerit, exhibuerit & obſignarit gratiam: cum certum ſit, promiſsionem gratiæ tunc annexam fuiſſe certis quibuſdam ritibus ſeu ſacramentis. Auguſtinum enim diuerſum ſenſiſſe, poſtea oſtendemus. Nunc tantum obiectionem, quam ex Auguſtini loco Pontificij formant, remouere & explicare volui.

De ſacramentis V. Teſtamen. quomodo ſæpe loquatur ſcriptura.

Quæ verò ex ſcriptura adiiciuntur, facile explicari poſſunt, ſi ſeruetur Hilarij regula, vt intelligentia dictorum ſumatur ex cauſis dicendi. Scriptura enim de ſacramētis V. Teſtamenti, ſępe non loquitur quid ſint per ſe, hoc eſt, ex inſtitutione diuina, vt ſcilicet ſunt ſigilla promiſsionis gratiæ & iuſtitiæ fidei: ſed reprehendit & refutat falſas opiniones, quas homines externis illis ritibus, neglecta promiſsione & fide affingebant. Non enim docebant, fidem in ſacramentis, tanquam in verbo viſibili, debere apprehendere promiſsionem de redemptione per filium mediatorem futura, propter quem Deus credentes iuſtificat: ſed ſepulta promiſsione, & abolita vera fide, fingebant ſe ex merito & dignitate operum, quæ in externis illis ritibus exercebant, iuſtificari. Contra hanc opinionem Paulus pugnat, de Circumciſione diſputans, Rom. 2. Gal. 5. Et in Epiſtola ad Hebr. oſtendit, ſolius Chriſti ſanguinem habere virtutem emundādi conſcientiā à peccatis. Quod igitur patres ſub veteri teſtamento iuſtificati ſunt, hoc affirmat factum eſſe, nō virtute ſanguinis pecudum, aut reliquarū luſtrationum: ſed quod ſub illis figuris & vmbris, fides aliud obiectū intuita ſit & apprehēderit promiſsionē ſcilicet de futura victima filij Dei mediatoris. Hoc enim eſt, quod agit per totam Epiſtolam ad Hebræos: vbi ſimul oſtēdit illorum rituum antiquationem ſeu abrogationem, cùm ipſorum complementū, Chriſtus ſcilicet exhibitus ſit, & alia ſacramenta inſtituerit.

Hiſce igitur, quę & ex ſcriptura, & ex Auguſtino obiici ſolēt, explicatis, tota res plana erit. Idē enim Deus eſt, & in V. & in N. Teſtamento, iuſtificās & circumciſionē & præputiū. Idem eſt Chriſtus heri, hodie, & in ſæcula: propter quem & iuſtificati ſunt, & iuſtificātur credētes, & in V. & in N. Teſtamento. Eadem eſt ſubſtātia (vt ſic dicam) promiſſionis, eadem fides, eadē gratia, eadē iuſtitia, eadē ſalus & vita æterna in Chriſto, & propter Chriſtum: qui in V. Teſtamento promittebatur venturus, & in nouo annūciatur exhibitus. De his capitibus nulla eſt, nec eſſe pōt controuerſia. Quęſtio verò in eo verſatur, quo medio, inſtrumēto & organo Deus vtrobiq; vti voluerit ad offerēda, exhibēda, & obſignāda illa beneficia: & quod in nouo Teſtamento verbū Euangelij ſit potentia Dei, ad ſalutē omni credenti, non eſt dubium. Certum eſt & hoc, Chriſtū ad hūc vſum inſtituiſſe ſacramenta N. Teſtamenti, vt per illa tanquā per viſibile verbum, offerret, exhiberet & obſignaret credētibus beneficia Euangelij. Iam de V. etiam Teſtamento extra controuerſiam eſt, plane illā ipſam ibi fuiſſe rationē verbi ſeu promiſsionis. Quæro autem, an in V. Teſtamēto, promiſsio gratię tantū nuda ſine ſacramentis, fuerit propoſita populo Dei? Inuenio autem Geneſ. 17. promiſsionē fœderis: Ero Deus tu', & ſeminis tui poſt te: diuina inſtitutione veſtitam eſſe (vt ſic dicam) ritu ſeu ſacramento circūciſionis. Video etiā Paulum Ro. 4. ſignū circumciſionis vocare ſigillum, ſeu obſignationem iuſtitiæ fidei. Vnde Patres recte ſentiūt, infantes ſub lege per circumciſionem liberatos fuiſſe à peccato originis. Et Beda erudite colligit à cōtrario, eos qui in populo Iſraelitico accipiebāt circumciſionē, vt ſigillū iuſtitiæ fidei, cōiunctos fuiſſe per hoc ſacramentū Eccleſię populi Dei, & cōſignatos fuiſſe in fœdus & communionē beneficiorum Chriſti mediatoris. Deus enim dicit: Maſculus cuius pręputij caro circumciſa non fuerit, exterminabitur anima illa de populo ſuo: quia pactum meum irritū fecit. Cohęrēt igitur hæc, & manifeſta ſunt: 1. quod iuſti in V. Teſtamento eundem habuerint Chriſtū, eādem acceperint gratiā & iuſtitiam ad ſalutem & vitam æternam, quam credentes in N. Teſtamēto accipiunt & habēt. 2. Iuſtos in V. Teſtamento habuiſſe, non tantum nudā promiſsionem gratię, ſed illi promiſsioni, etiā diuina inſtitutione annexos fuiſſe certos quoſdā externos ritus, quę ſacramēta vocantur. Et inde cōſequitur. 3. Quod ſcilicet iuſti in V. Teſtamento, non tātum per nudam promiſſionem gratiæ, propter vēturum Meſsiam: verum etiam per ſacramēta, quæ diuina inſtitutione promiſsioni illi annexa erāt, quale extra controuerſiā eſt circūciſio, non minus acceperint beneficia illa Euangelij, ad ſalutē neceſſaria, quam nos in N. Teſtamento. Atq; ideo Paul. Col. 2. permutatis vocabulis circūciſionis & baptiſmi ſignificat: Nos, qui in N. Teſtamēto per baptiſmū habemus expoliationem corporis peccatorū carnis, accepiſſe & habere idem, quod circumciſi ſub V. Teſtamēto, per circumciſionē acceperūt. Sicut enim circumciſio

fuit

fuit ſigillum iuſtitię fidei, Rom. 4. ita baptiſmus eſt ſtipulatio bonæ conſcientię erga Deum, per reſurrectionem Chriſti, 1. Petr. 3. Et medium ſeu organon, quo exhibebatur & obſignabatur iuſtitia fidei, fuiſſe ſub V. Teſtamento non nudam tantum promiſsionem, ſed & ſignū eius circumciſionem: inſtitutio circumciſionis, Geneſ. 17. & locus Pauli, Rom. 4. clariſsime oſtēdunt. Et 1. Cor. 10. vbi tractat hiſtoriam de Manna, & de aqua ex petra profluente, dicit: Patres eandem eſcam ſpiritualem manducaſſe, & eundem ſpiritualem potum bibiſſe. Et diſerte nominat Chriſtum, qui eſt heri, hodie, & in ſecula. Heb. 13. Et hunc Pauli locum Auguſtinus confert cū Baptiſmo & Cœna Domini, tractatu 26. in Ioan. explicans concionem Chriſti de Manna, inquit: Sacramenta illa fuerūt in ſignis diuerſa, in re quæ ſignificatur, paria ſunt. Et tractatu 45. In ſignis diuerſis, fides eadem, ſicut in diuerſis verbis: quorum alterum prænunciat Chriſtum venturum, alterum annunciat Chriſtum veniſſe.

Aug. contra Fauſtum Manichæum. Et contra Fauſtum Manichæum, multis argumentis agit in diuerſis ſignis, Sacramentis ſeu ritibus vtriuſq; Teſtamenti, res non eſſe diuerſas, ſed eaſdem. Nam lib. 19. c. 15. mouet quæſtionē, vtrum tantum profuerit antiquis iuſtis, fides paſſuri & reſurrecturi Chriſti, quantum nūc prodeſt fides paſsi & reſuſcitati? An ipſa effuſio ſanguinis agni Dei, quæ facta eſt pro multis in remiſsionē peccatorū, aliquid vtilitatis & purgationis dederit etiam his, qui hoc futurū credentes, antequam fieret, ex vita migrauerant? Et iſtam ſane quæſtionem eo loco nō definit. Alibi vero, manifeſte ex verbo Dei affirmat, iuſtos veteris Teſtamēti, quantælibet fuerint ſanctitatis, non tamen eos ſaluos feciſſe, niſi fidem Mediatoris, qui in remiſsionem peccatorū, ſanguinem ſuum fudit. Hęc enim ſunt eius verba.

Iam obſeruet Lector, quæ inde argumenta Auguſtinus texat. Dicit enim ca. 14. In hac vita nemo poteſt eſſe iuſtus, niſi qui ex fide viuit. Gratia, enim, iuſtitia, ſalus, vita æterna, fide accipiēda ſunt. Addit autē: Antiqui iuſti, qui Sacramentis illis intelligebant venturam prænunciari reuelationem fidei, ex illa, licet adhuc operta & abſcondita, munere tamen pietatis intellecta, etiam ipſi viuebāt. Agnoſcit lector connexionem argumentorū. Antiqui iuſti acceperunt remiſsionem peccatorum propter Chriſtum Mediatorē, remiſsio vero peccatorum non niſi fide accipitur, fides vero antiquorum, obiectum habuit, non nudum tantum verbum, verum etiam Sacramenta illius temporis, & ex illa fide, in Sacramētis munere pietatis intellecta, iuſti viuebant. Hæc omnia ſunt Auguſtini.

Quis igitur iam dicet, fidem antiquorum in Sacramentis illius temporis nihil accepiſſe: cum Auguſtinus affirmet, ipſos fide illa, in Sacramentis intellecta vixiſſe? Cap. 16. confert verbum & Sacramenta: Si, inquit, eadem res aliter enunciatur facienda, vt de Chriſto paſſuro, reſurrecturo, &c. aliter enunciatur facta, vt de Chriſto paſſo, reſuſcitato, &c. quid mirū, ſi aliis myſteriorū ſignaculis paſsio & reſurrectio Chriſti futura promiſſa eſt aliis iam facta annunciatur? Quid enim ſunt aliud quæque corporalia Sacramenta, niſi quędam quaſi verba viſibilia ſacroſancta? Hæc Auguſtinus.

Si igitur concedimus, per verbum promiſsionis in veteri Teſtamento oblata & exhibita fuiſſe à Deo credentibus gratiam & ſalutem, quomodo Sacramentis illud adimemus, quæ nihil aliud ſunt, quam viſibilia verba? vt eadem ſit ratio, & idem vſus verbi & Sacramentorum.

Et cap. 14. Correlatiua facit, ſicut fidem & verbum ſeu promiſsionem, ita etiam fidem & Sacramenta, quod ergo fides accipit, hoc Deo per verbum & Sacramenta offert & exhibet. Verba Auguſtini hæc ſunt: Tunc ergo occulta erat fides, nā eadem credebant, eadem ſperabant omnes iuſti & ſancti etiam temporum illorum: & promiſsiua erant illa omnia Sacramenta, omniſque ritus ille ſacrorum: nunc autem reuelata eſt fides.

Et cap. 16. inquit: Aduerſus calumnioſam imperitiam Fauſti demonſtrare ſuffecerit, quanto errore delirent, qui putant ſignis Sacramentiſque mutatis, etiam res ipſas eſſe diuerſas, quas ritus propheticus prænunciauit promiſſas, & quas ritus Euangelicus annunciauit impletas: aut qui cenſent, cum res eædem ſint: non eas aliis Sacramentis annunciari debuiſſe completas, quam his quibus adhuc complendæ prænunciabantur.

Tota igitur res, de collatione Sacramentorum veteris & noui Teſtamenti, planiſsima eſt, ſi tantum adhibeatur illa diſtinctio, quā Lutherus tradit de captiuitate Babylonica: ꝙ ſcilicet quædam figuræ ueteris Teſtamenti tantum fuerunt ſigna ſignificatiua, non autem annexum habuerunt verbum promiſsionis gratiæ. De illis ſignis hoc loco non diſputamus. Fuerunt autē etiam in veteri Teſtamento ſigna quædam, quæ ex inſtitutione diuina, annexum habuerunt verbū promiſsionis gratiæ: ꝙ verbum fidem exigit, quæ gratiam accipiat. Et de illis veterum Sacramentis manifeſtiſsimum eſt, quod ex inſtitutionē diuina, eundem habuerint vſum & finē, quem Sacramenta noui Teſtamenti. Vnum enim & eundem Chriſtum, in verbo promiſsionis, Sacramentis illis annexo, credentibus propoſuerunt: eadem fuit fides quæ & in verbo promiſsionis, & in Sacramentis, quæ promiſsioni gratiæ annexa erant, eandem gratiam, iuſtitiam, remiſsionem peccatorum, ſalutem & vitam æternam quæſiuit & accepit, ſicut nunc in nouo Teſtamento. Et hactenus ſimilitudo ſeu conuenientia eſt inter Sacramenta veteris & noui Teſtamenti.

Triplex diſcrimen inter Sacram. vet. & noui Teſtam. ſecundum Auguſtinum. Nullane autem differentia eſt, nullúmne diſcrimen inter Sacramenta veteris & noui Teſtamenti? Eſt omnino illuſtre diſcrimen, ſicut Auguſtinus variis in locis demonſtrauit. 1. in ipſis ſignis ſeu ritibus externis. Cum enim Chriſtus ſua incarnatione impleuiſſet ea, quæ veterum Sacramentis ſignificata & promiſſa fuerant, mutata & abrogata ſunt vetera illa Sacramenta, & per inſtitutionem Chriſti Mediatoris, alia in ipſorum locum ſubſtituta, Aliis enim ritibus, inquit Auguſtinus contra Fauſtum lib. 19. c. 16. res annunciari debuerunt completæ, quam his, quibus adhuc complendæ prænunciabantur. 2. Sacramenta veteris Teſtamenti fuerunt prænunciatiua venturi Chriſti, noui vero Teſtamenti annunciatiua ſunt exhibiti Chriſti, ſicut inquit Auguſtinus in Pſalm. 73. Et tractatu in Ioan. 45. Item contra Fauſtum lib. 19. c. 13. Et cap. 14. inquit: Illa in veteri Teſtamento fuerunt promiſsiones rerum complendarū, hæc in nouo Teſtamento, ſunt indicia completarū. Et idem omnino diſcrimen Auguſtinus conſtituit, inter verbum gratiæ ſub veteri de venturo, & in nouo Teſtamēto, de exhibito Chriſto. Tractatu in Ioannem 45. Et contra Fauſtū lib. 19. cap. 16. Sicut igitur in diuerſis verbis, ita etiā in ſignis diuerſis, non eſt di-

uerſa, ſed eadem fides: inquit Auguſtinus. Idem ergo etiam Chriſtus, eadem gratia, ad eandem iuſtitiam, eandem ſalutem, &c.

Obſeruandum autem eſt hoc diſcrimen, quod idem Chriſtus, licet aliter verbo & Sacramentis in veteri Teſtamento venturus prænunciatus fuerit, & myſterium redemptionis complendum: aliter vero verbo & Sacramētis in N. T. Chriſtus annūcietur exhibitus, & myſterium redemptionis impletū: virtus tamen incarnationis & redemptionis Chriſti eadem eſt, eadem etiam gratia ad ſalutem neceſſaria, quā Deus non minus tempore V. Teſtamenti propoſuit, quā in nouo, quā etiam veterum fides non minus certo accepit in verbo & Sacramentis, quam nunc in nouo accipitur. Hæc diſtinctio inter ipſam incarnationem ac redemptionem, & inter virtutem eius ſeu gratiam, non recte obſeruata, decepit Scholaſticos, quando enim in Auguſtino legūt, res quæ in veteri Teſtamēto ſignificatæ & promiſſæ fuerunt, in nouo redditas & exhibitas eſſe, hoc intelligunt non de ipſa incarnatione, & de opere redēptionis, ſed de gratia & ſalute, quæ propter Chriſtum donatur & exhibetur: cum certiſsimū ſit, exhibitionem & collationem gratiæ & ſalutis propter Chriſtū, non minus fuiſſe tempore veteris Teſtamenti, quam in nouo.

Quando igitur Auguſtinus dicit, in verbo & Sacramentis veteris Teſtamenti, fuiſſe veritatem promittentem, in nouo exhibentem, in veteri ſignificationem promittentem, in nouo res redditas: hoc intelligit de incarnatione Chriſti, & de opere redemptionis, non autem de virtute eius, & de gratia, quam certe iuſtis in veteri Teſtamento exhibitam eſſe, nemo negare poteſt, qui ipſos ſaluatos eſſe conceſſerit.

Tertium diſcrimen Auguſtinus ita deſcribit, De doctrina lib. 3. cap. 9. Sacramentis numero pauciſſimis, obſeruatione facilimis, ſignificatione præſtantiſsimis, ſocietatem noui populi colligauit.

Et contra Fauſtum lib. 19. c. 13. Prima Sacramenta cum ſuo aduentu Chriſtus impleuiſſet, ablata ſunt, & alia ſunt inſtituta: virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora. Et in Pſa. 73. Mutata ſunt Sacramenta, facta ſunt faciliora, ſalubriora, feliciora. Nū vero ideo veteris Teſtamenti Sacramenta, omnino nec ſalubria, nec felicia erunt, quia noui Teſtamenti Sacramenta prædicātur ſalubriora & feliciora? Aut quia Sacramētorum noui Teſtamenti prædicatur virtus maior, & vtilitas melior, nū ideo plane nulla erit virtus, aut nulla omnino vtilitas Sacramentorum veteris Teſtamenti? Certe quę ſecundum magis & minus comparantur, licet gradu differant, in vno tamen & eodem genere conueniunt. Felicitatem igitur, vtilitatem, virtutem & ſalutem, Auguſt. Sacramētis veteris Teſtamenti eo ipſo tribuit, quod prædicat noui Teſtamenti Sacramēta feliciora, ſalubriora, virtute maiora, & vtilitate meliora. Et hoc libenter damus: ſicut modus reuelationis in nouo Teſtamento illuſtrior eſt, lux fidei maior, & menſura gratiæ vberior: ita etiam per Sacramenta noui Teſtamenti, gratiam Chriſti luculentius, plenius, perfectius & vberius diſpenſari credētibus. Nunc enim conſummato redemptionis myſterio, figuris ſucceſsit ipſa veritas. Heb. 9. vmbris corpus, Col. 2. Filius Dei enim etiam ante ſuam incarnationē fuit iuſtitia & ſalus credentium, Eſaiæ 45. & in ipſis inhabitauit, 2. Cor. 6. Nunc vero poſtquam incarnatus eſt Deus & homo, Eccleſiæ ſuæ adeſt, & in credentibus habitat. In humana enim carne, quam filius Dei aſſumpſit, habitat iam tota plenitudo diuinitatis, vt ex eius plenitudine, omnes accipiamus gratiam pro gratia, Col. 2. Ioan. 1. Illud tempore veteris Teſtamenti nondum erat factū, ſed futurū promittebatur & credebatur. Quod ſi igitur promiſsio, de futura incarnatione & redemptione, potentia Dei fuit ad ſalutem credentibus, ſub veteri Teſtamēto: maior certe, vberior & plenior erit gratia, poſtquam in nouo ipſum complementum rerum illarum factum eſt in Chriſto, qui vt Deus & homo credentibus ſe communicat.

Sacramen. noui Teſta. eurab Auguſtino appellentur feliciora, ſalubriora, &c.

Hoc igitur modo, noui Teſtamenti Sacramenta differunt à veteribus, non tantum quia ceremoniæ ſunt aliæ, & alij ritus externi: ſed diſcrimē eſt aliud longe illuſtrius, ſicut iam diximus. Pontificij vero hiſce differentiis non ſunt cōtenti, ſed ſimpliciter volunt, Deum per veteris Teſtamenti Sacramenta, etiam quæ verbū promiſsionis annexū habuerunt, nullam gratiam exhibuiſſe & contuliſſe credentibus, quod manifeſte falſum eſſe, ſola circumciſio oſtēdit. Cauſa vero principalis, quare dogma illud Scholaſticorum, de differentia Sacramentorum vtriuſque Teſtamēti, tantopere vrgeant, hæc eſt, quod opinionē operis operati, quomodocunque defendere & ſtabilire conantur. Sed de opere operato dicendum erit in examine 8. Canonis.

DE DIFFERENTIA SACRAMENTORVM INTER SE.

CANON III.

Si quis dixerit, hæc ſeptem Sacramenta ita eſſe inter ſe paria, vt nulla ratione aliud ſit alio dignius, anathema ſit.

EXAMEN.

HVIVS Canonis examen paucis abſoluemus. Cū enim alias omnia & ſingula fulmina ſuorum anathematum, peculiariter in noſtrarū Eccleſiarum capita vibrare ſoleant: ab huius certe tertij Canonis triſulco fulmine, laus Deo, capita noſtra omnino libera ſunt. Ita enim fulminant: Si quis dixerit, hæc ſeptem Sacramēta ita eſſe inter ſe paria, vt nulla ratione aliud ſit alio dignius, anathema ſit.

Nos vero nequaquam ij ſumus, qui ſentiamus vel doceamus, ſeptem illa quæ ipſi numerant Sacramenta, ita eſſe inter ſe pária, vt ſicut Baptiſmus & Euchariſtia, eodem etiam modo, ſeu pari ratione, reliqua quinque quæ numerant, vere & proprie ſint Sacramenta. Hoc ipſum enim eſt, quod in examine primi Canonis egimus: etiamſi de appellatione Sacramenti non pugnemus, ſicut & veteres varie ea vſi ſunt: omnino tamen diſcernendas eſſe res illas, quæ ex inſtitutione diuina adiunctos habēt certos externos ritus, ab illis rebus, quæ habent quidem mandatū Dei, ſed non certos externos ritus voce diuina mandatos: & ab illis etiam ritibus, qui habent expreſſum mandatum Dei, & annexā voce diuina promiſsionem gratiæ ſeu beneficij redemptionis, ſicut eſt Baptiſmus & Euchariſtia, diſcernendos eſſe reliquos ritus, qui vndecūque accepti ſunt, certe nō habēt expreſſum mādatum Dei, nec promiſsionem voce diuina annexam, de applicatione & obſignatione gratuitæ reconciliationis. Atque ideo cōtendimus, ritus illos ab hominibus acceptos, nullo modo eodem loco habendos aut in parem dignitatis gradum ſubleuan-

leuandos eſſe: ſicut priores illos, qui voce & mandato filij Dei inſtituti ſunt. Immenſo enim interuallo diſtant, & in Eccleſia diſcernenda ſunt filij Dei inſtituta, ab hominum inuentis. Ab omni igitur crimine & accuſatione Canon iſte nos abſoluit. Dicit enim anathema illis, qui fingunt ſeptem illa quæ ipſi numerant Sacramenta, ita eſſe interſe paria, vt nulla ratione aliud ſit alio dignius.

Sed hæc forſan ioco quis dici arbitretur. Neque enim veriſimile eſt, Tridentinos patres in tertio hoc Canone, tã terribiliter detonare de diſpari 7. Sacramentorũ dignitate, ideo quaſi noſtrã ſententiam probare, & quidem ſub vinculo anathematis cõfirmare voluerint, nec ideo ſane, quaſi nec oblique, nec leuiter, ſed anathematis ſeueritate notare & damnare voluerint Scholaſticorum diſputationes, qui fingunt, ſicut Baptiſmũ & Cœnam Dominicam, eodem etiam modo, & pari ratione, reliqua quinque vere & proprie eſſe Sacramẽta. Quo igitur conſilio & quo ſenſu fabricatus eſt tertius iſte Canon? Dicã tibi, Veteres illas cõtumelias repetere & ſtabilire voluerunt, dignitatẽ ſcilicet chriſmatis in confirmatione, quamuis nec mandatum Dei, nec promiſsionem filij Dei habeat, multo tamen præſtantiorem & ampliorem eſſe, quã ipſius Baptiſmi, licet expreſſum habeat mandatum Dei, & certiſsimam promiſsionẽ, voce filij Dei annexam. Ratio vero (ſi Dîs in Romanorum pantheo placet) hæc eſt, quod Baptiſmus adminiſtrari poteſt, etiam ab iis, qui ſunt in ſimplicib. Sacerdotum ordinibus, imo in neceſsitate etiã à laicis: ſicut Hieronymus inquit contra Luciferianos. Cõfirmationis vero adminiſtrationẽ, ſolis Epiſcopis reſeruari ipſis placuit. Addunt & hanc rationem, quod Baptiſmus tantum ſit Sacramentum initiationis: per confirmationem vero, conferatur perfectio gratiæ & gloriæ. Ritum etiam ordinationis dicunt Sacramentũ eſſe, præeminentia nobilitatis & perfectionis (vtor ipſorum verbis) dignius & præſtantius quam Sacramentum Baptiſmi. Quia inquiunt, ordo conſtituit hominẽ in gratia, gradu & ſtatu dignitatis (hoc eſt, pinguium præbendarum, & regaliũ prælaturarum) ꝙ Baptiſmus non facit. Atq; ita cum in primo Canone, ea quę non habent Dei mandata, ſed ſunt ab hominibus inuenta, diuinis inſtitutis æquaſſent: iam in tertio Canone, poſtulant ea in ſublimiorem dignitatis gradum extolli & collocari, quam quæ ipſe filius Dei in N. T. ſua voce inſtituit, & Eccleſiæ commendauit. Vſq; adeo verum eſt, quod eum, qui ſemel verecundiæ fines tranſiit, oportet gnauiter impudentem eſſe.

Rationes Pontificiorum, cur confirmationem & ordinem ipſi Sacramento Baptiſmi præferre non verentur.

Eſt & hoc vnum ex myſteriis huius tertij Canonis, quod dignitas Sacramenti Ordinis, non poteſt ferre honorabile, ſanctum & caſtum coniugium: licet & ipſum nominent Sacramentum. Tanto enim dignius eſt Ordinis Sacramentum coniugio, quod facilius pati ſecum poteſt centum proſtibula, ſucceſsiue tamen (ſicut inquit Colonienſis quidam) quam vnam legitimam coniugem. Si quę vero pręterea alia tertius hic Canon myſteria continet, ea vel Andradius, vel alius quiſpiam nobis pandet. Quod vero ad rem ipſam attinet, quæ ſit Sacramentorum, quæ Scripturæ teſtimonium habent, ſeu conuenientia ſeu differentia, non poteſt ſimplicius & rectius conſtitui & explicari, quam ſi vnumquodque ex ſua inſtitutione, & ex promiſſione, quam ex voce diuina annexam habet, iudicetur. Non male enim huc quadraret, quod in decreto ſuo dicunt, per Sacramenta iuſtitia fidei vel incipit, vel incepta augetur, vel amiſſa reparatur. Sed hæc plenius explicare, non eſt huius loci: tantum enim examen decretorum & canonum Tridentini concilij inſtituimus.

DE NECESSITATE SACRAMENTORVM.

CANON IV.

SI quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non eſſe ad ſalutem neceſſaria, ſed ſuperflua: & ſine eis aut eorum voto, per ſolam fidem homines à Deo gratiam & iuſtificationem adipiſci, licet omnia ſingulis neceſſaria non ſint, anathema ſit.

EXAMEN.

PRINCIPIO artificiũ compoſitionis in hoc Canone conſiderandũ eſt: in ſingulis enim ferme dictionibus, peculiares latent inſidiæ. Indifferenter de omnibus ſuis, quæ numerant, Sacramẽtis prædicãt, ꝙ ſint ad ſalutem neceſſaria. Quod enim addunt (licet omnia ſingulis neceſſaria non ſint) intelligũt de ordine & cõiugio. Reliquos vero ritus, vt cõfirmationis, extremæ vnctionis, auricularis cõfeſsionis, ſatisfactionis, &c. volunt ſimpliciter eſſe Sacramenta ad ſalutem neceſſaria. Et quod præcipue obſeruandũ eſt, neceſsitatem Sacramentorum opponunt iuſtificationi per ſolã fidem. Atqui ea quæ ad ſalutẽ neceſſaria ſunt, diſtinguendã ſunt, vt Chriſtus promerens, Pater dominans, organa ſeu Sacramenta verbi & Sacramentorum, per quæ Spiritus ſanctus beneficia illa noui Teſtam. offert, applicat, obſignat, auget, & cõfirmat in credentibus: & demũ fides, quæ beneficia illa apprehendit. Singula hæc ſuo modo, & in ſuo gradu, ad ſalutem noſtram ordinata ſunt. Et ſicut non ſequitur: Sacramenta ad ſalutẽ ſunt neceſſaria: ergo non ſolus Chriſtus ſuo merito nobis eam acquiſiuit: ita etiam non ſequitur: Sacramenta ad ſalutem ſunt neceſſaria: ergo non per ſolam fidem gratiam iuſtificationis accipimus. Neque enim quiſq; ſanus iuſtificationem per ſolam fidem, ita vnquã intellexit, quaſi à iuſtificatione excludatur gratia Dei, meritum Chriſti & miniſteriũ verbi & Sacramentorum. Imo fides in iuſtificatione quærit, apprehendit, & accipit gratiam Dei, propter meritũ filij mediatoris: & quidem hæc quærit & accipit in miniſterio verbi & Sacramentorum, per ꝙ medium, ſcit Spiritũ ſanctum velle efficacem eſſe. Quærere vero, apprehendere & accipere illa beneficia, Scriptura affirmat, ſolius fidei proprium eſſe. Manifeſtum igitur eſt, qualis ſit ſophiſtica, neceſsitatẽ Sacramentorũ opponere iuſtificationi per ſolam fidem. Ego vero arbitror, architectos IV. huius Canonis, aliud ſpectaſſe hac antitheſi inter neceſsitatem Sacramentorum ad ſalutem, & inter iuſtificationem per ſolam fidem. Neq; enim neceſsitatem Sacramentorum eo tantum referunt, ꝙ ſint cauſæ inſtrumentales, per quas à Deo nobis offeratur & exhibeatur gratia iuſtificationis: ſed loquuntur de adipiſcenda, ſeu accipienda gratia iuſtificationis: & hoc nolunt ſoli fidei tribui, ſed adiũgunt neceſſitatem Sacramentorum, hoc eſt, intelligunt noſtrum opus; quod in ſuſceptione Sacramentorum facimus, ita ut fides non ſola, ſed vna cũ dignitate ſeu merito illius noſtri operis, accipiat gratiam iuſtificationis. Et propterea nominant Sacramenta nouæ legis, vt ſit mutua relatio legis & noſtrorum operum, in ipſo etiam Sacramentorum vſu, ideo

Inſidiæ huius Canonis.

Officium fidei.

etiam votum nominant, hoc eſt, pollicitationem certi operis, ad accipiendam iuſtificationis gratiā. Quis igitur iā neget Patribus Tridentinis defuiſſe ingenium, cum in tam paucis verbis, tam multas & varias inſidias occultare potuerint? Non poteſt autem eius quæſtionis quæ in IV. hoc Canone proponitur, vera explicatio tradi, niſi prius ex inſidiis illis nos euoluamus. Quando igitur de neceſſitate Sacramentorum diſputatur, non eſt quæſtio de ritibus humana autoritate inſtitutis, ſed de iis qui vere & proprie ſunt Sacramenta: ſcilicet de Baptiſmo, & Cœna Domini. Et in illis Sacramentis non eſt quæſtio de magica aliqua efficacia, abſolute hærente in ipſis externis elementis: nec dignitate, aut merito noſtri alicuius operis: ſed quod ſint media ſeu organa, per quæ Deus offert, & fides accipit gratiam & ſalutem.

Quæſtione hoc modo formata, explicatio non erit difficilis: quę multa vtiliter monebit & veram reuerentiam erga Sacramēta in animis noſtris excitabit. Pendet autem ex conſideratione doctrinę, quare Deus ꝓmiſsioni Euangelij adiecerit Sacramenta? Deus enim, qui ſatisfactionem filij ſui mediatoris ordinauit, vt eſſet meritū & acquiſitio ſalutis noſtræ: qui etiā ordinauit, vt fides eſſet quaſi manus noſtra, qua quæramus, apprehendamus & accipiamus gratiā Dei in Chriſto: idē Deus etiam certū mediū ſeu organon ordinauit, per ꝙ beneficia filij mediatoris, ad ſalutem noſtrā velit offerre & exhibere, vt fides habeat & ſciat certū medium, in quo quærere & accipere poſsit gratiā & ſalutē.

Tale ergo medium ſeu inſtrumentum Dei, eſt verbum Euangelij prædicatum, auditum, cogitatum, & fide apprehenſum. Ro. 10. Fides iuſtificans ex auditu, auditus per verbum Dei. Ro. 1. Euangelium eſt potentia Dei, in ſalutem omni credenti. Ioan. 5. Amen dico vobis, qui verbū meum audit, & credit ei qui miſit me, habet vitam æternā, &c. Iam vero cū Deus per verbū offerat & exhibeat, fides etiam in verbo apprehendat & accipiat non dimidiatum & inſufficiens aliquid, ſed gratiam quæ ad ſalutem neceſſaria eſt, ita vt Euangeliū ſit potentia Dei ad ſalutē omni credenti: oritur quæſtio, quis ſit Sacramentorū vſus, aut propter quas cauſas Deus externos Sacramentorum ritus, ſua inſtitutione adiecerit promiſsioni Euangelij. Et ſunt quidem non pauci homines, partim phanatici, partim prophani, qui & ſentiunt & clamitant, ſuperfluum & non neceſſarium eſſe Sacramentorum vſum. Piorum etiam animi ſæpe huiuſmodi cogitationib. tentantur: Cum verbo Deus omnia, quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt, offerat & exhibeat, cumq; fides illa in verbo inuenire & apprehendere poſsit, quid opus ſit Sacramentis? poſſe igitur ſine ſalutis diſpendio, vſum Sacramentorū negligi.

Sacramen. vſus.

Et talibus ſane, ſiue tentationibus, ſiue phanaticorum clamoribus recte ex verbo Dei opponitur, Sacramenta, quę Deus ipſe, ut eſſent ſalutis noſtræ adminicula, inſtituit, nullo modo iudicanda eſſe vel inutilia, vel ſuperflua, quæ ſecure negligi & cōtemni poſsint. Recte enim Auguſtinus dicit cōtra Fauſtum lib. 19. c. 11. Sacramentorū vis inenarrabiliter valet plurimū: & ideo cōtempta, ſacrilegos facit. Impie quippe contemnitur, ſine qua nō poteſt perfici pietas. Sed hæc ex verbo Dei diligēter explicanda ſunt, vt & doctrina recte intelligatur, & verus Sacramentorū vſus ornetur, & ſerio ametur. Quod igitur ad Deū attinet, verbo promiſsionis offert & exhibet illam ſuā gratiam, quę ad ſalutem neceſſaria eſt: ita vt fides in illo obiecto ſeu medio, inuenire poſsit, quicquid ad ſalutē eſt neceſſariū.

Auguſtinus.

Chryſoſtomus.

Et quidem (ſicut Chryſoſtomus inquit) ſi Angeli eſſemus, nullo pręterea ſigno nobis opus eſſet. Sed carnalis infirmitas fidem impedit, turbat, diſtrahit, & debilitat. Arduū enim & difficile eſt iis, quæ in verbo proponuntur, licet non appareant, tamen firma animi perſuaſione inhęrere, Hebr. 11. Imo cōtra ſpem in ſpem credere, Rom. 4. cū quidem in hac vita, mēs ſemper ſenſuum adminicula quærat. Præterea fides etiā quādo ſtatuit promiſſionem Dei in genere veram eſſe, angitur tamen de hac præcipue quæſtione: an priuatim etiā ad me pertineat? Deus igitur qui diues eſt in miſericordia, vt diuitias bonitatis ſuæ nobis oſtenderet, & commendaret, nō vno tantum modo, per nudum ſcilicet verbum, gratiam ſuam nobis exhibere voluit: ſed infirmitatem noſtram voluit certis adminiculis ſubleuare, inſtitutis ſcilicet, & promiſsioni Euāgelij annexis Sacramētis, hoc eſt, certis ſignis, ritibus, ſeu ceremoniis, in ſenſus incurrentibus, vt illos cōmoneret, erudiret, & certos nos redderet, quod foris in ſpecie viſibili geri cernimus, illud intus virtute & potentia Dei in nobis effici, ſicut enim verbū incurrit in aures, & ferit corda: ita ritus Sacramentorū incurrit in oculos, vt moueat corda, vt non dubitemus, Deum nobiſcum agere, & velle iuxta verbū in nobis efficacem eſſe ad ſalutem. Verbo enim, & externis à ſe inſtitutis ſignis, ſolet cū hominibus agere. Præterea mens humana non tantum per ſe non nouit promiſsionem de gratuita reconciliatione, verum etiam quando illa verbo nobis reuelatur, licet pia mens eā non auſit in genere mēdacij arguere, fides tamen, in tentationibus præſertim, difficulter illam, vt priuatim ad me etiam pertinentem, apprehendere & retinere poteſt. Deus igitur Sacramenta inſtituit, vt eſſent externa & viſibilia ſigna & pignora gratiæ & voluntatis Dei erga nos: quibus illuſtri viſibili teſtimonio teſtificetur, quod promiſsio ad ſingulos illos pertineat, qui fide eam in vſu Sacramētorum amplectuntur. Et hoc modo Sacramenta ſunt externa viſibilia teſtimonia applicationis, gratuitæ promiſsionis Euangelij. Eius enim vox generalis eſt, fides vero & vſus Sacramenti, applicant eam ad ſingulos credentes. Hoc modo Sacramenta, quo ad nos, ſunt ſigna confirmantia fidem erga promiſsionem Euangelij, quo ad Deum, ſunt organa ſeu inſtrumenta, per quæ Deus in verbo, ſua potentia & operatione, gratiam promiſsionis Euangelicæ credentibus exhibet, applicat, obſignat, confirmat, auget & conſeruat. Non autē alia eſt gratia quæ in verbo promiſsionis, & alia quæ in Sacramentis exhibetur: nec alia eſt promiſsio in verbo Euāgelij, alia in Sacramentis. Sed eadem eſt gratia, vnum & idem verbum, niſi quod in Sacramentis, per ſigna diuinitus inſtituta, verbum quaſi viſibile redditur (ſicut Auguſtinus loquitur) propter noſtram infirmitatem. Fides igitur in Sacramentis, non aliam quærit gratiam quam in verbo, nec ſine promiſsione, præter aut extra promiſſionē, in Sacramentis quærit gratiā. Verbum enim promiſsionis, eſt obiectum illud quod fides in Sacramentis intuetur: & in illo apprehendit ea, quæ verbo in Sacramentis promittuntur, offeruntur, & exibentur. Ita Ephes. 5. Paul. inquit: Mundans Eccleſiam lauacro aquæ in verbo. Hæc doctrina

Fides ſpecialis.

ornat

Digitized by Google

ornat dignitatem Sacramentorum,& exuſcitat veram reuerentiam erga vſum Sacramentorum, & ex his fundamentis ſumitur explicatio quæſtionis propoſitæ. Quæ enim piæ aures, prophanas illas voces vel ferre, vel admittere poſſent, Sacramenta eſſe ſuperflua, quæ ſecure contemni, & ſine diſpendio ſalutis negligi poſsint? cum ex verbo Dei conſtet, Deum illa ad ſubleuandam infirmitatem noſtrã inſtituiſſe: vtq; diuitias bonitatis ſuæ, ad procurandam ſalutem noſtram oſtenderet, inſtituiſſe ipſum talia organa ſeu inſtrumenta, in quibus virtute & operatione Spiritus S. fides noſtra quamuis languida & infirma, gratiam apprehendere, & obſignatam retinere poſſet, ad ſalutem & vitam æternam. Neceſſaria igitur ſunt Sacramenta & ratione infirmitatis fidei noſtræ, cui huiuſmodi adminiculis opus eſt: & ratione inſtitutionis diuinæ, quæ enim Deus hoc cõſilio, & in hunc finem inſtituit, vt per ea credentibus exhibeat, applicet & obſignet beneficia mediatoria ad ſalutem: ea certe nec inutilia, nec ſuperuacanea, ſed neceſſaria ſunt.

Et hoc ſenſu nõ inuiti concedimus, Sacramenta ad ſalutẽ eſſe neceſſaria, tanquã cauſam inſtrumentalem: ſed tamẽ addẽda eſt hæc declaratio, nõ tam præciſam eſſe neceſsitatẽ Sacramentorũ ad ſalutẽ, ſicut eſt fidei & verbi. Sine fide enim, nemo poteſt ſaluari: & ſine verbo, nulla poteſt eſſe vera fides, Ro. 10. Qui igitur verbũ Dei nõ habet, is quia non poteſt fidem concipere nõ poteſt ſaluari. Qui vero ex auditu verbi, veram & iuſtificantem fidem iam habet: is licet fide acceperit reconciliationẽ, Sacramentorum tamen vſum nullo modo contemnet, propter cauſas iam expoſitas: aut ſi cõtemnit, fides non eſt vera, nõ enim retinet eſſentialem ſuã proprietatẽ, quæ conſiſtit in mutua relatione verbi & fidei: vt ſcilicet fides verbũ promiſsionis, vbicunq; Deus ſua inſtitutione illud proponit, quærat & apprehẽdat. Sed ſi quis ex auditu verbi, habeat veram fidem in Chriſtum, & nõ concedatur ipſi facultas, vt poſsit Sacramentis iuxta inſtitutionem diuinam vti: in tali certe caſu, nõ eſt ſtatuenda pręciſa neceſſitas Sacramentorũ ad ſalutem: vt propterea ſalus illis denegetur, quib. nõ datur facultas vtendi Sacramentis, licet fide in verbo apprehendant Chriſtum mediatorẽ. Latroni enim in cruce, Chriſtum in verbo promiſsionis fide apprehendenti, certo promittitur paradiſus: licet non daretur ipſi facultas, vt poſſet baptiſmũ accipere. Ita qui in deſerto nati fuerant, per annos. 40. nõ ſũt circumciſi, propter continuas peregrinationis iactationes, quę facultatem circumciſionis accipiendæ nõ concedebant, Ioſuæ. 5. Et tamen non eſt dubiũ, quoſdam ex illis per 40. illos annos in deſerto mortuos fuiſſe: quos nemo damnauerit, ſi Deo fide in promiſsionem de vẽturo Meſsia reconciliati fuerunt. Recte igitur Auguſtinus inquit, contra Donat. lib. 4. c. 22. *Auguſtinus.* Latronis exemplum etiã atq; etiam cõſiderans, inuenio nõ tantum paſsionem ꝓ nomine Chriſti, id ꝙ ex Baptiſmo deerat, poſſe ſupplere: ſed etiam fidem, conuerſionemq; cordis, ſi forte ad celebrandum myſterium Baptiſmi, in anguſtiis temporum ſuccurri nõ poteſt. Neq; enim latro ille ꝓ nomine Chriſti crucifixus eſt, ſed pro meritis facinorũ ſuorum: nec quia credidit paſſus eſt: ſed dum patitur, credidit. Quantum itaq; valeat, etiam ſine viſibili Sacramento Baptiſmi (id ꝙ ait Apoſtolus: Corde creditur ad iuſtitiam, ore autẽ confeſsio fit ad ſalutem) in illo latrone declaratũ eſt: ſed tũc impletur inuiſibiliter, cum myſteriũ Baptiſmi, non contemptus religionis, ſed articulus neceſsitatis excludit. Cap. 23. Latro ille nõ tamen omnino, ſine ſanctificatione Baptiſmi, quę corporaliter adhibetur, fuit: quia non eius accipiendæ voluntas defuit, ſed non accipiendę neceſsitas affuit. Cap. 24. In illo latrone quod ex Baptiſmi Sacramento defuerat, compleuit omnipotentis benignitas: quia non ſuperbia vel contemptu, ſed neceſsitate defuerat.

Cap. 25. Cum vero ex voluntate defuerit, reatu hominem inuoluit: neq; enim vllo modo dicenda eſt conuerſio cordis ad Deum, cum Dei Sacramẽtum contemnitur. Et hoc eſt quod Longobardus dixit, gratiam Dei non eſſe alligatam Sacramentis. *Longobardus.*

Obſeruet autem Lector, in autoribus non tantum videndum eſſe quid dicatur, ſed principaliter, ex quibus fundamentis id quod dicitur extruatur. De articulo neceſsitatis in latrone non baptizato, idem dicit Cyprianus quod Auguſtinus: ſed fundamenta longe ſunt diuerſa. Cyprianus ſentit, latronis paſſionẽ, vicẽ Baptiſmi ſuppleuiſſe: Auguſtinus verò rectius ſentit, fidem cordis apprehendentem Chriſtum, iuſtificaſſe & ſaluaſſe latronem, cùm articulus neceſſitatis Baptiſmum excluderet. Ita vetuſtas de articulo neceſsitatis, cùm credentes priuſquã baptizari poſſent, vel ad martyrium raperentur, vel morte præoccuparẽtur, venuſtè diſtinxit Baptiſmum fluminis, flaminis & ſanguinis. Illud verò poſtea ita deprauârunt, quaſi dignitas operis & meriti in martyrio tãta ſit, quę virtute ſanguinis Chriſti in Baptiſmo ęquetur, & eius vicem ſupplere poſsit. Item Baptiſmũ flaminis interpretati ſunt quod tanta poſsit in aliquo contrito ſatisfactio & charitas eſſe, vt dignitas eius, vicẽ virtutis Baptiſmi ſupplere poſsit. Hæc non tantum peregrina, ſed omnino falſa & impia fundamẽta ſunt: noſtrorum ſcilicet operum merita, ęquare virtuti Baptiſmi. In hac igitur exceptione articuli neceſsitatis, monſtrandi ſunt conſcientiis veri fontes conſolationũ: qui certe non ſunt, vt noſtra opera vice Baptiſmi Deo opponamus, ſed vt fides apprehendens verbum promiſsionis, etiamſi articulo neceſsitatis à Baptiſmo excludatur, nihilominus certo ſtatuat, ſe accipere & poſsidere Chriſtum, gratiam Dei, & vitam æternam. Euangelium enim Dei eſt potentia, ad ſalutem omni credenti.

Porro adſcribam locũ Auguſtini, ex eodem lib. c. 22. qui illuſtrabit hanc quæſtionẽ: An ſcilicet Sacramẽta ſint ſuperflua? Verba hæc ſunt: In Cornelio & amicis eius, poſſet videri ſuperfluum, vt aqua etiam tingerentur, in quibus iam donum erat Spiritus ſancti: quod nõ niſi baptizatos alios accepiſſe, ſancta Scriptura teſtatur, Baptizati ſunt tamen: & in hoc facto Apoſtolica extat autoritas, vſq; adeo nemo debet in quolibet prouectu interioris hominis, ſi forte ante Baptiſmũ, vſq; ad ſpiritualẽ intellectũ pio corde profecerit, cõtemnere Sacramentũ: ꝙ miniſtrorũ opera corporaliter adhibetur, ſed per hoc Deus hominis cõſecrationẽ ſpiritualiter operatur. Nec ob aliud exiſtimo munus baptizãdi Ioanni fuiſſe attributũ: niſi vt Dominus ipſe qui dederat, cum ſerui Baptiſmũ nõ ſpreuiſſet accipere, dedicaret humilitatis viã, & quanti pendendum eſſe ſuum Baptiſma, quo ipſe baptizaturus erat, tali facto apertiſsime declararet. Videbat enim tanquã peritiſsimus Medicus ſalutis æternæ quorundã nõ defuturũ tumorẽ, qui cum intellectu veritatis, & probabilibus morib. ita profeciſſent, *An Sacramenta ſint ſuperflua. Auguſtinus.*

T 3 vt mul-

vt multis baptizatis, vita atque doctrina ſe præponere minime dubitarent, ſuperuacaneum ſibi eſſe crederent baptizari: quãdo ad illum mentis ſe habitum perueniſſe crederent, ad quem multi Baptizati adhuc aſcẽdere conarentur. Hæc Auguſtinus.

DE EFFICACIA ET VSV SACRAMENTORVM.

CANON V.

SI quis dixerit, hæc Sacramenta propter ſolam fidem nutriendam inſtituta fuiſſe, anathema ſit.

CANON VI.

Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis, non continere gratiam quam ſignificant: aut gratiam ipſam non ponentibus obicem non conferre, quaſi ſigna tantum externa ſint acceptæ per fidem gratiæ vel iuſtitiæ: & notę quædam Chriſtianę profeſsionis, quibus apud homines diſcernuntur fideles ab infidelibus, anathema ſit.

CANON VII.

Si quis dixerit, non dari gratiam per huiuſmodi Sacramenta, ſemper & omnibus, quantum eſt ex parte Dei: etiam ſi rite ea ſuſcipiant, ſed aliquando & aliquibus, anathema ſit.

EXAMEN.

DE efficacia Sacramentorum, quomodo ſeu qua ratione offerant, exhibeant, applicent & obſignent gratiã, inter Scholaſticos Scriptores variæ fuerunt diſputationes. Quidam enim, vt Alenſis, Thomas, Durandus, &c. ſenſerunt, ipſis externis Sacramentorũ elementis, per verbum conferri virtutẽ quandã ſupernaturalem, quæ nõ ſit relatio ſeu ordinatio Dei, quod per Sacramenta, tanquam per cauſas inſtrumentales Deus efficacia ſpiritus, velit conferre gratiam: ſed quæ ſit virtus ſupernaturalis & ſpiritualis, abſolute hærens in corporalibus Sacramentorũ elementis, per quam influant & agant in animam, ſiue effectiue, ſiue diſpoſitiue. Addunt tamẽ, vt oſtendant, nec ſe nec alios quod dicunt intelligere, eſſe ens incompletum, quod per ſe non ſit in aliquo ex decem prædicamentis.

Hugo etiam dicit, Sacramenta noui Teſtamenti ideo prius ſanctificari, cõſecrari, ſeu benedici, vt ex ſanctificatione (quæ ſcilicet ex conſecratione, in ipſis Sacramentorũ elementis contenta & incluſa inſit) cum applicantur, ſanctificent: ſcilicet, ſicut quando emplaſtrũ applicatur vulneri. In hac imaginatione etiam Cyprianus hæſit: qui baptiſmum ab hæreticis & malis miniſtris datũ, ideo pronunciauit inutilem, inefficacem & irritum, quia tales ſuis benedictionibus & conſecrationibus nõ poſſint aquæ talem virtutem cõferre, quæ in animam influat & agat. Ex hac etiã imaginatione, orta fuit praua illorũ opinio, qui apud Auguſtinum de Ciuit. lib. 21. c. 25. liberationem ab igne ęterno promiſerunt omnibus, ſine vera fide habentibus Sacramentum Baptiſmatis & corporis Chriſti, quomodolibet vixerint, & in quacunq; hæreſi vel impietate fuerint. Illa vero opinio, ꝙ in ipſis Sacramentorũ elemẽtis, gratia eſſentialiter cõtineatur, ſicut medicina in pixide, ita vt virtus Sacramentorum ſit vel eſſentia, vel qualitas, ſiue completa, ſiue incompleta, hærens in corporalibus Sacramẽtorum elemẽtis, etiam inter Scholaſticos Scriptores, non fuit omnibus probata: vt Bonauenturæ, Richardo, &c. Fuerunt præterea, qui virtutem Sacramentorum in ipſo opere, quo Sacramenta vel celebratur, vel ſuſcipiũtur, cõſtituerunt: ita vt Sacramenta dicerentur cõferre gratiam ex dignitate, & merito operis, quod exercet, vel ille qui celebrat, vel qui ſuſcipit. Sed hæc opinio ex diametro pugnat cum vera ratione Sacramentorum: quæ ſunt actiones, in quibus non nos noſtrum aliquid offerimus, ſed in quibus Deus ſua beneficia nobis offert & exhibet, vt vult illa à ſe donata, à nobis accipi.

Noſtro vero tempore quidam, dum haſce Põtificias opiniones vehementius refutare voluerunt, nimium deflexerunt in ſiniſtram partem. Diſputarũt enim, Sacramenta nihil aliud eſſe, quã ſigna, & notas Chriſtianæ profeſsionis, quibus à Iudæis & paganis diſcernamur. In quo vſu, quondã apud gẽtes fuerũt myſteria Cereris, & ſimiles initiationes.

Quidam cenſuerunt Sacramenta tantum eſſe Chriſtianæ ſocietatis ſymbola, quibus ad mutuam communicationem officiorum excitemur, & obſtringamur: ſicut quondam in fœderibus faciendis mos erat, vna veſci ex rebus ſacrificatis. Alij in vſu Sacramentorum nihil aliud ſpectari voluerunt quã ſolas allegorias ſeu ſignificationes Chriſtianæ mortificationis, regenerationis, viuificationis, ſpiritualis alimoniæ, &c. Sunt qui videri volũt de Sacramentis honorifice ſentire: & tamen docent Sacramenta tantum eſſe ſigna gratiæ, iam antea, ante & extra vſum Sacramentorũ collatæ & exhibitæ, ita vt per Sacramenta Deus nihil conferat & exhibeat illis, qui fide Sacramentis vtuntur: ſed ꝙ tantũ ſint ſigna gratiæ, alias & alio modo ante collatę.

Huic affinis eſt & illorũ opinio, qui exiſtimant, vſum Sacramentorum tantum per modum commonefactionis, excitare fidem, quæ alibi & alio modo, non in vero Sacramentorum vſu, quærat & accipiat gratiam, ſicut talis commonefactio à picturis etiam ſumi poteſt. Has opiniones ideo recenſui, vt ex antitheſi vera ſententia rectius intelligatur: præcipue vero ideo, quia video Pontificios, in ſuis de hac quæſtione diſputationibus, phanaticorum opiniones inſidioſe commiſcere cum noſtrarum Eccleſiarum confeſsione: cum tamen Apologia Auguſtanę confeſsionis ſententiam ſuam, ex verbo Dei extructam, diſerte ſeiungat à phanaticorum prophanis opinionibus.

Manifeſta enim ſunt Scripturæ teſtimonia, quæ vt negari non poſſunt, ita eludi non debent. Tit. 3. Baptiſmus vocatur lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus ſãcti. Ephe. 5. Tradidit ſemetipſum pro Eccleſia, vt illam ſanctificaret, mũdans eam lauacro aquæ in verbo, &c. Ioan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, nõ poteſt introire in regnum Dei. Actor. 2. Baptizetur vnuſquiſq; in remiſsionem peccatorum. Actor. 22. Baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine Ieſu. 1. Petr. 3. loquens de aqua, per quam Noe cum ſuis in arca ſeruatus fuit, inquit, ő: id eſt, quæ aqua, arcæ antitypon, nunc nos ſaluos facit, baptiſma ſcilicet: non quod ſit depoſitio ſordium carnis, ſed quia eſt ſtipulatio bonæ conſcientiæ erga Deum, per reſurrectionem Chriſti. Roma. 6. Quotquot baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem eius baptizati ſumus: vt ſicut cõplantati ſumus ſimilitudini mortis eius, ita etiã reſurrectionis ſimus. Gala. 3. Quotquot baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Marc. 16. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit.

Hæc manifeſtiſsima teſtimonia, quæ diſerte Sacramentis efficaciam tribuunt, & qualis ea ſit, explicant, non ſunt per tropos peruertenda à ſimplici & genuina ſignificatione, quam propria vocabulorum ſignificatio præbet. Et ita veteres hæc teſtimonia, ſimpliciter ſicut ſonant, intellexe-

runt

Digitized by Google

runt. Auguſtinus enim contra Fauſtum libro 19. cap.11. de Sacramentis inquit: Quorum vis inenarrabiliter valet plurimum: & ideo contempta, ſacrilegos facit, impiè quippe contemnitur, ſine qua non poteſt perfici pietas. Cap.13. Sacramenta noui teſtamẽti eſſe virtute maiora, vtilitate meliora. Cap.16. De corporali Baptiſmi actione, & de ſono verborum promiſsionis, inquit: Hæc omnia fiunt & tranſeunt, ſonant & tranſeunt: virtus tamẽ quæ per iſta operatur iugiter manet: & donum ſpirituale quod per iſta miniſtratur, æternũ eſt. In Leuit. quæſt.84. Dominus dicit: Ego ſanctifico Aaronẽ, & Moſi dicit: Sanctificabis eũ: Quomodo ergo & Moyſes ſanctificat, & Dominus? Nõ enim Moyſes pro Domino, ſed Moyſes viſibilibus Sacramentis per miniſterium ſuum: Dominus autem inuiſibili gratia per Spiritũ ſanctum: vbi eſt totus fructus, & omnis vtilitas etiam viſibilium Sacramentorum.

Tractatu in Ioh. 80. Quare non ait Chriſtus, Mundi eſtis propter Baptiſmum quo loti eſtis: ſed ait, Propter verbum quod locutus ſum vobis? Niſi quia & in aqua verbum mundat. Detrahe verbũ: & quid eſt aqua, niſi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum, etiam ipſum tanquã viſibile verbum. Et mox: Vnde eſt tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat? niſi faciente verbo: non quia dicitur, ſed quia creditur.

Has ſententias adſcripſi: quia non tantum tribuunt Sacramentis virtutem ſeu efficaciam, ſed ſimul etiam explicant, quomodo ſeu qua ratione, Sacramenta dicantur conferre gratiam, ſicut iam oſtendemus: Non autem agimus de ritibus, ſine expreſſo verbo Dei inſtitutis: quibus humana temeritas efficaciam ſpiritualem, æqualẽ, imò maiorem & præſtantiorẽ quàm ipſis Dei inſtitutis tribuit: ſed quæ verè & ꝓpriè ſunt Sacramẽta, quæq; promiſsionem gratiæ diuina voce annexã habent. Et appellatione Sacramenti, intelligimus non externa tantùm elemẽta, & viſibiles ritus: ſed omnia illa quæ ad rationem Sacramenti pertinere, ſuprà in explicatione primi Canonis diximus, præcipuè verò promiſsionem de exhibitione & applicatione gratiæ. Non obſcura autẽ, nec difficilis eſt explicatio, ſi adhibeatur neceſſaria illa diſtinctio, quomodo Deus conferat gratiam, & quomodo Sacramenta non conferant gratiã? Deus Pater recõciliat ſibi mundum, acceptat credentes, non imputans ipſis peccata eorum. Hoc certè modo Sacramenta non conferunt gratiam, ſicut ipſe Deus pater. Chriſtus eſt pax noſtra, Eph.2. Mors Chriſti eſt reconciliatio noſtra. In ſanguine ipſius iuſtificati ſumus, Rom.5. Sanguis Chriſti emundat nos ab omni peccato, 1.Ioan.1. Reſurrexit propter iuſtitiam noſtram, Ro.4. Et illo certè modo Baptiſmus non purgat peccata ſicut ipſe Chriſtus.

Spiritus ſancti propria eſt efficacia in collatione & applicatione gratiæ. Et Sacramẽta certè nõ ſunt exæquanda cum ipſo Spiritu ſancto, vt pari & eadem planè ratione credantur conferre gratiam, ſicut ipſe S. ſanctus. Num verò propterea nihil tribuendum eſt Sacramentis? Certè quid Scripturæ ſententiæ Sacramentis tribuant, paulo antè ipſis Scripturæ verbis commemoratũ eſt. Sed accuratè & ſolicitè cauendum eſt, quando de Sacramentorum virtute & efficacia diſputamus, ne ea quę propria ſunt gratiæ Patris, efficaciæ Spiritus, & meriti filij Dei, Deo adimamus, & ad Sacramẽta transferamus, hoc enim eſſet crimen idololatriæ: nec Sacramenta adiungenda ſunt merito Chriſti, gratiæ Patris, & efficaciæ Spiritus, tanquam cauſæ adiuuantes, ſeu partiales: Idem enim hoc eſſet crimẽ. Non enim datũ eſt aliud nomẽ, &c. Act.4. Et gloriam meam alteri non dabo, Iſa. 48. Deus ſaluans non eſt pręter me: ego ſum, & non eſt alius, Iſa.45.

Quo igitur modo Baptiſma nos ſaluos facit, 1. Pet.3. Quomodo eſt lauacrũ regenerationis, Tit.3. Hoc verò Paulus ſimpliciter declarat, cum Epheſio.ca.5. inquit, Mundans Eccleſiam lauacro aquæ in verbo. Et Auguſtinus idem colligit ex illa Chriſti ſententia: Mundi eſtis propter verbum meum, ꝙ locutus ſum vobis. Rectè ergo Apologia Auguſtanæ confeſsionis dicit, eundem eſſe effectum, eandem virtutem, ſeu efficaciam, & verbi, & Sacramentorũ, quæ ſunt ſigilla promiſsionum, quæ ideo etiam Auguſtinus vocat verba viſibilia. Sicut igitur Euangelium eſt potentia Dei ad ſalutem omni credenti: non quòd magica quædã vis characteribus, ſyllabis, aut ſono verborum inhæreat, ſed quia eſt medium, organon ſeu inſtrumentum, per quod Spiritus ſanctus efficax eſt, proponens, offerens, exhibens, diſtribuens & applicans meritum Chriſti, & gratiam Dei, ad ſalutem omni credenti: Ita etiam Sacramẽtis tribuitur virtus ſeu efficacia: non quod in Sacramentis extra ſeu præter meritũ Chriſti, miſericordiam Patris, & efficaciã Spiritus ſancti, quærenda ſit gratia ad ſalutem: ſed Sacramenta ſunt cauſæ inſtrumentales, ita quòd per illa media ſeu organa, pater vult gratiam ſuã exhibere, donare, applicare: filius meritum ſuum communicare credentibus: Spiritus ſanctus efficaciam ſuam exercere, ad ſalutem omni credenti.

Hoc modo manet Deo gloria ſua, vt gratia non alibi quæratur quàm apud Deum patrẽ: precium ſeu cauſa remiſsionis peccatorum, & vita æterna non alibi quæratur, quã in morte & reſurrectione Chriſti: efficacia regenerationis ad ſalutem, non alibi quæratur quã in operatione Spiritus ſancti. Sacramẽta verò illa beneficia in verbo nobis proponunt, afferunt, & exhibent, & obſignant: atque ita ducunt nos ad Chriſtũ, ad gratiam Dei, ad efficaciam Spiritus. Quia enim Deus in iis quæ ad ſalutem noſtram pertinẽt, per certa media vult nobiſcum agere: & hunc vſum ipſe ordinauit, & inſtituit verbum promiſsionis Euangelij: quod aliquãdo ſimpliciter per ſe, ſiue nudum proponitur, aliquando verò veſtitum, ſeu viſibile factum, certis à Deo inſtitutis ritibus ſeu Sacramentis. Verbũ igitur & Sacramẽta monſtrant nobis, vt fides debeat quærere & vbi poſsit inuenire Chriſtũ mediatorem, Patrem & Spiritum ſanctum: ita vt nobiſcum agant, exhibeant, applicent & obſignent beneficia quæ Chriſtus promeruit, & de quibus Euangelium concionatur. Et in vſu Sacramentorum, fides non quærit aut reſpicit eſſentialem aliquam virtutem ſeu efficaciam inhærentem ipſis externis Sacramentorum elementis: ſed in promiſsione quæ annexa eſt Sacramento, quærit, apprehendit, & accipit gratiam patris, meritum filij, & efficaciam ſpiritus.

Hæc eſt ſimplex, plana & vera ſententia, de efficacia Sacramentorum. Et obſeruet Lector, quòd Scriptura vtrumq; affirmat, & Baptiſmum ſaluos facere, 1.Pet.3. & Deum ſaluare per lauacrum regenerationis. Tit.3. Item. Baptiſmus abluit peccata, Actor.22. Et Chriſtus mundat Eccleſiam lauacro aquæ in verbo, Epheſ.5. Deinde obſeruetur &

Digitized by Google

hoc, quàm accuratè Scripturæ verba poſita ſint. Vt, Petrus dicit, Baptiſma nos ſaluos facere, & eſſe ſtipulationem bonæ conſcientiæ erga Deum, ſed addit, per reſurrectionem Chriſti. Paulus vocat lauacrũ regenerationis: ſed illud ita declarat: Deus ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit, per lauacrum regenerationis. Vnde verò Baptiſmus habet, quod eſt lauacrum regenerationis? Reſpondet: Eſt lauacrum regenerationis Spiritus ſancti. Sicut & Chriſtus dicit Iohan.3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, &c. Quomodo verò? Per Ieſum Chriſtum ſaluatorem noſtrum, vt ipſius gratia iuſtificati, hæredes ſimus vitę æternæ. Baptiſamur enim in mortem Chriſti, vt reſurrectionis eius ſimus participes. Rom.6. Chriſtum induimus, quando baptizamuſt, Gal.3. Ille ipſe enim qui tradidit ſemetipſum pro Eccleſia ſua, virtutem ſeu efficaciam ſanctificãdi & mundandi eam, non tradidit alteri, ſed ipſe ſanctificat & mundat eam. Num verò illud efficit ſine ordinario aliquo medio? Paulus reſpondet: Sanctificat & mundat eam lauacro aquæ in verbo. Quantò hæc ſunt ſimpliciora, planiora, certiora, & tutiora de virtute ſeu efficacia Sacramentorum, quàm omnium hominum diſputationes & opiniones, ſiue Scholaſticorum, ſiue aliorum phanaticorum.

Et planè ita etiam Auguſtinus ſentit & loquitur in illis ſententiis, quas ſuprà ſcripſimus. Tribuit enim Sacramentis vim & virtutem: ſed addit declarationem, diuinam virtutem per ſacramenta operari, ita vt Moyſes miniſterium adhibeat, Dominus verò per illud miniſterium, inuiſibili gratia per Spiritũ ſanctum ſanctificet. Et in illa inuiſibili gratia ſanctificationis per Spiritum ſanctum, affirmat eſſe totum fructum & omnem vtilitatem viſibilium Sacramentorum. Ad pleniorem verò declarationem, pertinet hæc etiam conſideratio, quòd duplex eſt in hac doctrina, cauſa inſtrumentalis. Vna eſt quaſi Dei manus: qua per verbum & Sacramẽta, in verbo offert, exhibet, applicat & obſignat credentibus beneficia redemptionis. Altera eſt quaſi noſtra manus: quòd fide ſcilicet petimus, quærimus, apprehendimus, & accipimus ea, quæ Deus nobis per verbũ & Sacramenta offert & exhibet. Neque enim talis eſt Sacramentorum efficacia, quaſi Deus per illa infũdat & imprimat gratiam, ad ſalutem, etiam non credentibus ſeu accipientibus: ſicut quidam opinati fuerunt, etiam vetuſtis temporibus: ſicut Auguſtinus recitat de Ciuitate lib.21. cap. 25. Sed ſicut de verbo Paulus dicit: Euangelium eſt potentia Dei, ad ſalutem omni credenti. Et Hebr.4. Nõ profuit illis ſermo non admixtus fidei. Ita de Sacramentis, quia ſunt verba viſibilia, & ſigilla promiſsionis, Chriſtus dicit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui verò non crediderit, condẽnabitur. Imò Paulus addit: Qui indignè manducat, iudiciũ ſibi manducat. Et inde intelligi poteſt diſputatio de ſentẽtia illa, quæ olim etiam in Scholis vſitata fuit: Non Sacramentum, ſed fidem Sacramenti iuſtificare. Neque enim ſenſus eſt, fidem ita iuſtificare, vt non accipiat gratiam, quam in verbo & Sacramentis Deus offert & exhibet, vel quòd gratiam accipiat, ſine medio aut organo verbi & Sacramentorum. Obiectum enim fidei eſt verbum & Sacramenta: imò in verbo & Sacramentis, verum fidei obiectum eſt Chriſti meritum, gratia Dei, & efficacia ſpiritus. Et fides idem iuſtificat, quia illa in verbo & Sacramentis apprehendit & accipit. Et hoc ſenſu ſicut fides verbi, ita etiam fides Sacramenti dicitur iuſtificare.

Quando igitur fidei tribuitur iuſtificatio, non excluditur auditus verbi & vſus Sacramentorum, ſed ut fides iuſtificet, oportet eam in verbo & Sacramentis Chriſtum apprehendere. Oppoſita autem fuit hæc ſententia illorum opinionibus, qui fingebant in vſu Sacramentorum, ex opere operato etiam illos accipere gratiam ad iuſtificationem & ſalutem, qui ſine pœnitentia & fide Sacramentis vterentur.

Tota igitur hæc doctrina, de efficacia & vſu Sacramentorum, plana eſt. Quod enim contra hanc ſententiam obiicitur, quid Baptiſmus contulerit Cornelio, qui gratiam accepit & habuit ante Baptiſmũ, Act.10. Item quæ fuerit efficacia & virtus circumciſionis in Abrahamo, qui iuſtitiam fidei habuit ante circumciſionẽ, Rom.4. eſt quidem talis quæſtio, quæ contentioſis ingeniis præbet materiam exagitandi ſimplicẽ & veram ſententiã: ſed ſi in timore Dei, ſimplex veritas quæratur & ametur, explicatio huius quæſtionis non erit difficilis, ſed illuſtrabit totam hanc doctrinã. Ab exemplis enim illis extraordinariis, non ſumenda eſt regula generalis de efficacia Sacramẽtorũ: illa enim ſumi debet ex inſtitutione Sacramentorum, & ex promiſſione, quæ illis annexa eſt. Non ergo ſequitur nullam aliam rationẽ Circumciſionis, quàm quæ in Abrahamo iam iuſtificato fuit, eſſe in illis qui octauo die circumcidi iubentur, ideò vt ita in fœdus recipiantur: neq; enim natura ſunt filij fœderis, qui ex circumciſis parentibus naſcuntur. Paulus enim Epheſ.2. pronunciat, non tantùm gentes, ſed & nos qui ex circumciſis parentib. nati ſumus, eramus natura filij iræ. Ita quia in Cornelio, peculiari exemplo ſanctificatio ſpiritualis pręceſſit Baptiſmum: non ſequitur, reliquos iuxta promiſſionem non baptiſari in remiſſionem peccatorum, aut Deum non ſaluos nos facere per lauacrum regenerationis & renouationis. Et hæc diſtinctio, non eſt recens commentum. Nam & Auguſtinus contra Donatiſtas lib.4. cap.24. tale fermè diſcrimen conſtituit, inter circumciſionem Abrahæ, & quam Iſaac octauo die accepit: item inter Baptiſmum Cornelij, & infantium. Nec tamen otioſa fuit circumciſio in Abrahamo, & baptiſatio in Cornelio, quaſi nuda tantùm ſigna fuerint. Gratiã enim Deus in hac vita, non ſemel ita confert & exhibet, vt ſtatim ſit abſoluta & conſummata: ità vt dum in hac vita ſumus, Deus nihil amplius velit exhibere & conferre, & homini nihil amplius opus ſit à Deo accipere, ſed Deus ſemper donat, & homo ſemper accipit, vt magis magiſq; plenius & perfectius Chriſto coniungamur, remiſſionem peccatorum, ſeu reconciliationem firmius teneamus: vtq; inchoata in nobis beneficia redemptionis, conſeruentur, confirmentur, creſcant & augeãtur. Illa verò Deus confert & operatur: credentes illa quærunt & accipiunt, in mediis à Deo in hunc finem inſtitutis: in vſu ſcilicet verbi & Sacramentorum. Illi igitur qui Act.2. agnitione peccatorum compunguntur, & quærunt quid facere debeant, baptiſantur in remiſſionem peccatorum. Ita etiam infantes, qui natura ſunt filij iræ, Deus ſaluos facit per lauacrum regenerationis: hoc eſt, Deus ipſis per Baptiſmum offert, exhibet & applicat beneficia Euangelij. Abraham iam antè accepit &

Digitized by Google

pit & habet iuſtitiam fidei, Cornelius acceperat iam Spiritum ſanctum. Num igitur Circumciſio in Abrahamo, & Baptiſmus in Cornelio, ſuperuacanea, nuda & ocioſa ſigna fuerunt? Nequaquam. Operatio enim, ſeu efficacia Sacramentorum iudicanda eſt ex promiſsione. Non autem otioſa vel ſignificatiua tantum eſt promiſsio, quæ Circumciſioni in veteri, & Baptiſmo in nouo Teſtamento annexa eſt: ſed eſt exhibitiua. Pater enim ſaluos facit, Chriſtus mundat, Spiritus regenerat per lauacrum aquæ in verbo. Sed quid ipſis potuit Sacramentum conferre, cum iam antea haberent iuſtitiam fidei, & Spiritum ſanctum? Reſpondeo. Deus Abrahæ per Circumciſionem, & Cornelio per Baptiſmum, eandem gratiam cuius antea primitias acceperant, offert, exhibet, applicat & obſignat: vt plenius eam & vberius habeant, firmius poſsideant & teneant, vt opus Dei in ipſis inchoatum confirmetur, creſcat, augeatur & conſeruetur. Ita promiſsio Sacramentis annexa, manet ſemper & vniuerſaliter vera & efficax, in iis, qui fide iuxta inſtitutionem Sacramentis vtuntur. Et hoc primitiua Eccleſia ſignificare voluit, quando adultos recens baptizatos ſtatim à Baptiſmo deduxit ad cõmunionem corporis & ſanguinis Domini. Reconciliatio quidem Dei & remiſsio peccatorum, quomodocunque confertur, eadem eſt & plena, quod ad Deum attinet. Quia vero magna eſt noſtra infirmitas, & Deus diues eſt in miſericordia: non igitur vno tantum modo, ſed per media quæ ad hunc vſum inſtituit, vult gratiam ſuam exhibere, conferre, applicare & obſignare: & ad obediẽtiam fidei pertinet, iis mediis vti, ſicut à Deo inſtituta & ordinata ſunt. Ita firma manet ſententia, quod Sacramenta non ſint otioſa vel nuda ſigna: ſed quod Deus per Sacramenta, credentibus gratiam ſuam, ſeu beneficia Euangelij offerat, exhibeat, & conferat, applicet & obſignet. Vniuerſalis enim & exhibitiua eſt promiſsio, quæ Sacramentis voce diuina annexa eſt, ſi fide accipitur.

His ita explicatis, examinabimus iam tres propoſitos Canones. Quintus Canon ſic habet: Si quis dixerit, Sacramenta propter ſolam fidem nutriendam inſtituta eſſe, anathema ſit. Lutheri propoſitio eſt, in libro de captiuitate Babylonica: Omnia Sacramenta ad fidem alendam, inſtituta eſſe.

Hanc cum damnare velint, obſeruet quæſo Lector, quàm inſidioſe agant. Lutherus hoc reprehendit in doctrina Pontificia, quod cum multa de Sacramentorum virtute, & de opere operato diſputent, nullã mentionem fidei faciant in vſu Sacramentorum: imo quod doceant, Sacramenta ſine bono motu cordis, hoc eſt, ſine fide conferre gratiã, & quidem quod ipſam etiam fidem iubeant dubitare de gratia Sacramentorum, hoc eſt, de reconciliatione ſeu remiſsione peccatorum. Lutherus vero contra ex verbo Dei docet, vt Sacramenta ad ſalutem proſint vtentibus, omnino requiri fidem, quæ gratiam illam accipiat, quæ in promiſsione Sacramenti offertur. Sacramentum enim eſt viſibile verbum: & præcipuum in Sacramento, eſt promiſsio gratiæ, quæ inſtitutioni externi ritus, voce diuina annexa eſt. Inter verbum vero promiſsionis, & inter fidẽ, mutua & tam arcta eſt ſiue connexio, ſiue relatio, vt nec promiſsio ſine fide, nec fides ſine promiſsione homini proſit: imo cum fides ſit neceſſarium organon, ad accipiendam gratiam quam Deus offert & exhibet: & cũ in hac infirmitate languida fides nec facile, nec certo, nec firmiter apprehendere & tenere poſsit promiſsionem in nudo verbo propoſitam: Deus inſtituto certo ritu illã quaſi viſibilem fecit, idque in actione cum ſingulis vtentibus, vt fides in applicatione facilius, certius & firmius apprehendat & teneat promiſsionem. Hoc ſenſu Lutherus dicit, Sacramenta inſtituta eſſe ad excitandam, alendã, confirmandam, augendam & conſeruandam fidem, vt in promiſsione ſiue nuda, ſiue Sacramentali ritu veſtita, apprehendat & accipiat gratiam & ſalutem.

Hanc veriſsimam doctrinam, quæ eſt ipſiſsima Scripturæ ſententia, Pontificium conciliabulum non ſimpliciter vult damnare, ſed anathematizare. Verentur autem ipſarum aurium in piis iudiciũ, ſi aperte anathema dicunt huic doctrinæ. Ideo truncatam Lutheri propoſitionem inſidioſe ita ponunt, quaſi ſentiat, Sacramenta non eſſe inſtituta, vt ſint organa ſeu cauſæ inſtrumentales, per quas Deus gratiam offerat, exhibeat, applicet & obſignet credentibus: ſed hunc ſolum tantum eſſe vſum Sacramentorũ, vt tanquam picturæ & ſpectacula externa commonefactione fidem excitent & nutriant: ipſa autem fides in vſu Sacramentorum, nihil accipiat, ſed ſpeculatione ſua alibi circumuagetur. Quam prophanam ſententiam, Lutherus in Sacramentariis, ſerio & ſemper improbauit. Sed Tridentini, diſsimulata vera Lutheri ſententia, quintum hunc Canonem inſidioſe ita poſuerunt, vt ſycophantico artificio, Lutheri diſputationem de mutua inter Sacramentũ & fidem relatione, odioſum & inuiſum reddant imperitis.

Et ſimul hoc agunt, vt fidem ex vero & ſalutari Sacramentorum vſu expungant, abradant & exterminent. Illud enim Lector vtiliter obſeruabit in omnibus hiſce Canonibus, ne vnica quidẽ ſyllaba, ad ſalutarem Sacramentorum vſum, fidem requiri, ſed omnia anathemata crepant, proſcriptionem & deportationem fidei, ex ſalutari Sacramentorum vſu & efficacia. Fateamur igitur neceſſe eſt, inſignes fuiſſe ſophiſtices artifices, architectos decretorum huius Concilij.

In VI. Canone collationem gratiæ indifferenter omnibus ſuis, quæ numerant Sacramentis, arrogant. Et cum variæ ſint diſputationes, quomodo Sacramenta gratiam conferant: ipſi ſimpliciter ſine declaratione decernunt, Sacramenta conferre gratiam: vt oſtẽdant ſe omnes Scholaſticorum opiniones liberas permittere: vtq; ſignificent, ſe non abhorrere ab illorum ſententia, qui fingunt, gratiam eſſentialiter hærere in ipſis Sacramentorum elementis, tanquam medicinam in pixide, dicunt Sacramenta continere gratiam. Mox vero attexunt, eos qui hanc ſententiam non amplectuntur, ex Sacramentis facere nudas tantum notas Chriſtianæ profeſsionis. Hoc eſt artificium VI. Canonis. Quod enim de obice dicunt, in VIII. Canone explicabimus. Quod ad VII. Canonem attinet, ſi qui ſunt qui ſentiunt, Deum per promiſsionem Sacramentis annexam, tantum illudere hominibus, ita vt etiamſi rite quis ea ſuſcipiat, non tamen ſemper & omnibus qui fide Sacramentis rite vtuntur, exhibeat gratiam: neminem in pietate ſanum eſſe arbitror, qui à prophana illa ſententia non abhorreat.

Sed inſidiæ latent in his vocibus: Si rite ea ſuſcipiant. Studioſe enim cauent, ne fidem nominent

nent: ſed vt humanas deuotiones & diſpoſitiones quibus homo ſe dignum reddat, cui Deus Sacramenti gratiam conferat, ſtabiliant, dicunt: Si quis legitimè ea ſuſcipiat. Et ſane ſerio concionamur ex Paulo: Probet ſeipſum homo: qui enim indigne manducat, iudicium ſibi manducat. Requiri igitur in adultis legitimam diſpoſitionem, vt digne accipiantur Sacramenta, non eſt dubiū. Illam vero verbum Dei ita deſcribit Actor. 2. Pœnitentiā agite, & baptizetur vnuſquiſque in remiſsionem peccatorum, Act. 8. Si credis, potes baptizari. Marci decimoſexto. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Pontificij vero, veram interiorem pœnitentiam non admodum vel curant, vel vrgent in vſu ſacramentorum: ſed alias diſpoſitiones, ex hominum traditionibus proponunt, & illis promittunt collationem gratiæ. Hæ falſæ & impiæ perſuaſiones dum taxantur, clamitant Pontificij, nos negare gratiam Dei dari per Sacramenta, etiamſi ritè quis ea ſuſcipiat. Sed inſidioſam ſophiſticen Lector iam intelligit.

Apud Pōtificios vera pœnitentia ſepulta.

DE OPERE OPERATO.

CANON VII.

Si quis dixerit, Sacramentum nouæ legis, gratiam ipſam, non ponentibus obicem non conferre, &c. anathema ſit.

CANON IIX.

Si quis dixerit, per ipſa nouæ legis Sacramenta, ex opere operato non conferri gratiam, ſed ſolam fidem diuinæ promiſsionis ad gratiam conſequendam ſufficere, anathema ſit.

EXAMEN.

HÆc tandē eſt illa Helena, cuius introducēdæ, ornādæ & ſtabiliendæ gratia, præcedentes canones omnes conſtituti ſunt, vt ſcilicet commentum Scholaſticorum, & quidem ipſorum verbis, ſtabiliatur & retineatur: Sacramenta noui Teſtamenti, vtentibus conferre gratiam, ex opere operato, etiamſi in ſuſcipiente non adſit bonus Interior motus, modo non ponat obicem. Dogma vero illud nouum eſſe & peregrinum, ipſa verborum forma ſatis indicat. Neque enim ſeruat Apoſtolicam ὑποτύπωσιν ſanorum verborum, de qua Paulus concionatur, 2. Timot. 1. vt: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Item, Baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine Ieſu, &: qui indigne manducat, iudicium ſibi manducat.

Opinio operis operati.

Commentum igitur illud de opere operante in Sacramentis, quæ ſunt actiones Dei, per quas gratiam ſuam quam fide vult accipi, offert & exhibet, intrudit opinionē noſtri operis: & quidem operati, ſine bono aliquo interiori motu ſuſcipientis: idque facit peregrinis verborum monſtris & Scripturæ, & antiquitati ignotis. Et res ipſa de qua diſputatur, adeo eſt plana & manifeſta, vt inter ipſos Pontificios, qui præcipui videri volunt vt Gropperus & alij, à dogmatis illius fœditate nimium craſſa abhorreant. Fingunt enim iniuriā fieri Doctoribus Scholaſticis, quaſi opinione operis operati docuerint, Sacramenta alicui conferre gratiam, ſine fide gratiam accipiente: ſed dicunt, nihil aliud ipſas diſputationes de opere operato, & de opere operante voluiſſe, quam Sacramentorum veritatem non eſſe ex miniſtri operantis dignitate ſeu merito æſtimandam, ſed ex Dei authoris inſtitutione, potentia & operatione. Ipſe enim eſt, qui per externum miniſterium baptizat, vt Sacramenta dicantur valere non ex opere operantis miniſtri, ſed ex opere operato: ita quod miniſtri malitia non impediat veritatem, integritatem & effectum Sacramentorum, ſi modo adminiſtrentur iuxta inſtitutionem, verbum & mandatum Domini: vt idem ſit quod de Conſecrat. diſt. 2. capit. vtrum, ex Auguſtino citatur: Nihil à bono maius, nihil à malo minus perficitur Sacerdote: quia non in merito conſecrantis, ſed in verbo efficitur creatoris, & virtute Spiritus ſancti. Alfonſus dicit, opinione operis operati, omne meritum ſuſcipientis, ab efficientia Sacramentorum excludi: ita vt Sacramentorum veritas non pendeat ex fide ſuſcipientis, nec Sacramentum efficaciam ſuam mutuetur à fide ſuſcipientis.

Commentum de opere operante.

Σοφὸν γὰ Δία φάρμακον τοσοῦτος ἐν αὐτῷ λόγον, iuxta Euripides dictum. Si enim hoc vellent Pontificij, quando de opere operato diſputant, quia ſententia vera eſt: nulla eſſet controuerſia, neque enim de modo illo loquendi, odioſe vellemus dimicare: aut certe diceremus illud Auguſtini: mentem teneat, linguam corrigat. Sed nec olim Scholaſtici omnes hoc ſenſerunt, licet quidam ferme ita diſputent: & ne nunc quidem Pontificij hoc volunt, quando pro opinione operis operati dimicant: ſed longe aliud monſtrum, ſub exoticis illis verbis alitur, & Eccleſiæ obtruditur, prius igitur explicandum eſt, quid ſibi velit opinio operis operati: deinde facilis erit refutatio. Scholaſtici igitur communiter omnes, inter Sacramenta veteris & noui Teſtamenti, hanc ponunt differentiam: quod hæc conferant gratiam ex opere operato, illa vero ex opere operante. Iam ſi quæras, quid intelligant per opus operans, cui opus operatum opponunt: ex Circumciſione ſimpliciſsime hoc intelligi poterit. Illam enim affirmant gratiam contuliſſe non ex opere operato, ſed ex opere operante. Extra omnem vero controuerſiam Circumciſio in veteri Teſtamento, etiam iuxta Scholaſticorum ſententiam deleuit peccatum originale, non ex dignitate & merito miniſtri circumcidentis: nam & mulieres hoc fecerunt, Exodi 4. 2. Machabæ. 6. ſed ex inſtitutione, potentia & operatione Dei. Nec dici poterit, malitiam miniſtri impediuiſſe veritatem & effectum Circumciſionis: quando iuxta inſtitutionem Dei, adminiſtrabatur & ſuſcipiebatur. Sed (ex opere operante) intelligunt, quod in adultis requirebatur bonus motus, ſeu deuotio interior in ſuſcipiente: & huic opponunt opus operatum. Manifeſtum igitur & certum eſt, Scholaſticos per opinionem operis operantis & operati, non intellexiſſe hoc, quod (ſicut ſupra dictum eſt) Gropperus & alij interpretantur. Verba enim quibus ſe explicant, manifeſta ſunt. Gabriel (qui omnium ſententiariorum diſputationes & opiniones in vnum colligit) diſtinct. 1. queſtione 3. libro 4. his verbis Scholaſticorum ſententiam explicat. Sacramentum dicitur conferre gratiam ex opere operato, ita quod ex eo ipſo quod opus illud, puta Sacramentum exhibetur, niſi impediat obex peccati mortalis, gratia confertur vtentibus. Sic quod præter exhibitionem ſigni, foris exhibiti, non requiritur bonus motus interior in ſuſcipiente. Ex opere operante vero Sacramenta dicuntur conferre gratiam, per modum meriti: quod ſcilicet Sacramentum foris exhibitum, non ſufficit ad gratiæ

Circumciſio.

Opus operans.

Gabriel.

Digitized by Google

tiæ collationem: ſed vltra hoc requiritur bonus motus, ſeu deuotio interior in ſuſcipiente, ſecundum cuius intentionem, cõfertur gratia tanquam meriti condigni vel congrui, præciſe & non maior propter exhibitionem Sacramenti. Petrus de Palude, diſtinct. 1. quæſtion. 1. in quarta ſententiarum, Scholaſticorum ſententiam ibi explicat. In Sacramentis nouæ legis non per ſe requiritur, quòd homo ſe diſponat: ergo per ipſum Sacramentum diſponitur, & ſic probabile eſt, in omni Sacramento nouæ legis, quod iuſtificat ex opere operato. Item: Et, ſi dicatur opus operatum non eſſe à Sacramento, ſed à Deo in Sacramento, vel cum Sacramento, iſtud non valet: quia ita Sacramentum nouæ legis, non diſtaret à Sacramento veteris legis: quia oportebat etiam in veteri lege, diſpoſitionem in paruulis fieri à Deo. Relinquitur ergo, quod Sacramenta nouæ legis, cauſent gratiam, & iuſtificent ex ipſo opere operato (Lector obſeruet antitheſes, quibus explicat opinionem operis operati:) Et poſtea inſtituit probationem, quod Sacramẽta nouæ legis habeant vim inhærentem & inſitam, ad conferendam & cauſandam gratiam ex opere operato. Illam vero vim, ſeu virtutem cauſatiuam gratiæ, dicit in Baptiſmo eſſe in aqua & in verbis, in Confirmatione & Ordine eſſe in verbis & miniſtro, vel charactere Epiſcopali: in Pœnitentia eſſe in miniſtris, & verbis abſolutionis, & in ſatisfactione iniuncta à Sacerdote: in Extrema vnctione, eſſe in miniſtro, verbis, vnctione, & oleo, &c. Marſilius in quarta Sententia, quæſtio. 2. articulo 2. Baptiſmum Iohannis conſiderare poſſumus dupliciter: vno modo, quoad opus operatum, quod erat exterior corporis ablutio: alio modo, quoad deuotionem ſuſcipientis. Tunc eſt concluſio reſponſalis, quod Baptiſmus Ioannis, quoad opus operatum, non contulit gratiam. Et ideo non fuit Sacramentum: quia id ſolum propriè dicitur Sacramentum, quod ex opere operato, confert gratiam.

Petrus de Palude. *Marſilius.*

Menſingerus citat ex Alberto, ſuper 6. caput Iohannis: Opus operans, eſt opus elicitum à virtute: Opus operatum, eſt perfectio externi operis, ſine motu interno. Et Menſingerus addit: Quia ſancti in veteri teſtamento, fide accipiebant gratiam in vſu Sacramentorum: oportet ergo noui Teſtamenti Sacramenta, maioris eſſe efficaciæ, vt conferant gratiam ex opere operato, etiamſi non accedat opus operans ſuſcipientis: hoc eſt, fides ſeu deuotio interior.

Menſinger.

Non ignoro autem, quoſdam de opinione operis operati, paulo aliter diſputare: ſed nunc tantũ oſtẽdere volui, noſtros non falſo Scholaſticis tribuere ſententiam illã. Quomodo enim ipſi inter ſe ſententiam ſuam, de opere operato intelligant & explicent, non meis, ſed ipſorum verbis expoſui. Et vulgi opiniones teſtantur, quomodo doctrina illa de opere operato in Papatu tradita, accepta & intellecta fuerit. Exiſtimant enim abunde ſibi de ſalute proſpectum, externa exhibitione & ſuſceptione Sacramentorum, quicquid fiat de pœnitentia & fide. Præcipue vero hæc perſuaſio regnat in dicendis & audiendis Miſsis, ex quibus effectũ gratiæ ſibi pollicentur: ex adminiſtratione & ſpectaculo externi operis, etiamſi non accedat bonus motus interior. Nec vero de vulgi tantum erroribus loquimur, ſed ita in Scholis tradiderunt de Miſſa. Thomas in quarta Sentent. diſtinctio. 10. quæſt. 2. Euchariſtia in quantum eſt Sacramentum habet effectũ in homine viuente: ſed in quantum eſt ſacrificium, habet effectum in aliis, pro quibus offertur, in quibus non præexigit vitã ſpiritualem in actu, ſed in potentia. Petrus de Palude diſtinct. 12. Quando Miſſa pro alio celebratur, etiam mortale, quod eſt in alterius conſcientia, delet: non per modum Sacramenti, quod ſolum prodeſt ſuſcipienti: ſed per modum Sacrificij, ex merito Chriſti, quo ſibi venia impetretur, id eſt, gratia contritionis. Vnde nec maius donum poteſt homo homini facere, quam ſibi Miſſam dare, aut pro eo celebrare, hoc enim eſt ſingulare in hoc Sacramento, quod pro alio poteſt offerri & ſuſcipi, non ſic autem de aliis, &c. Gabriel duodecimã diſtinctio. Sacramentum Euchariſtiæ, in ratione Sacramenti non tantum prodeſt his, à quibus ſumitur, ſed etiam aliis, pro quibus offertur. Et addit: Nec ſolum fructificat in bonis & iuſtis, ſed etiam in peccatoribus, pro quibus offertur, vt à peccatis conuertantur, &c.

Vſus Pontificiorum. *Petrus de Palude.*

Et noſtri ſeculi Scriptores, qui in regno Pontificio fulciendo columnæ videri volunt, opinionem operis operati hoc argumento declarare & cõfirmare ſolent, quod Baptiſmus paruulis conferat gratiam, qui tamen per ætatem credere non poſſint. Et de pædobaptiſmo quidem, ſuo loco dicendum erit. Nunc ſatis eſt oſtendiſſe, quod opinionem operis operati diſerte opponunt fidei, in illis qui Sacramentum ſuſcipiunt: quaſi eadem ſit ratio paruulorum & adultorum, quod Auguſtinus diſerte negat, lib. 4. cap. 24. De Baptiſmo.

Quid igitur in regno Pontificio ſignificet, & quomodo intelligenda ſit opinio operis operati, manifeſtum eſt. Gropperus Lectorem in re manifeſta turbare conatur hoc ſophiſmate. Scholaſtici enim duplex ſtatuunt opus operans: primo ſcilicet in miniſtro celebrante, ſeu adminiſtrante Sacramentum. Ita Gabriel in Canonem Miſſæ, lect. 26. dicit: Miſſa valet, vno modo ex opere operante, hoc eſt, ex merito perſonali perſonæ celebrantis: propter quod confert Deus petita à Sacerdote, eis quibus orationem & Miſſæ ſacrificium applicat. Alio modo ex opere operato, hoc eſt, ex ipſa conſecratione, oblatione & ſumptione: non habendo reſpectum ad perſonalem ſanctitatem, aut meritum Sacerdotalis, &c. Deinde vero conſtituunt etiam opus operans, in illo qui Sacramentò vtitur: bonum ſcilicet motum interiorem, vt deuotionẽ ſeu fidem ſuſcipientis. Vtrique vero operi operãti opponũt opus operatum, alio atque alio reſpectu: Sed Gropperus hoc fortiter diſsimulat, & quaſi alteri tantum, in miniſtro celebrante opponatur, clamitat fieri Scholaſticis iniuriã, quaſi opinione operis operati docuerint, ad efficacem & ſalutarẽ vſum Sacramenti non requiri in ſuſcipiente bonũ motum interiorem, hoc eſt, fidem: cum dogma hoc ipſorum ſcriptis, ſicut oſtendimus, extet: & in perſuaſione de Miſſæ efficacia, opinio illa non in vulgi tantum animis hæreat, ſed in Doctorum etiam ſcriptis tradatur.

Gropperi Sophiſma.

Sed excipit Alphonſus, non ſtatim toti Pontificiæ Eccleſiæ debere tribui, ſi quid vnus aut item alter diſputauit: cum contra proferri poſsint, qui aliter ſenſerint. Vt igitur extra omnem controuerſiam certo conſtet, quid Pontificia Eccleſia per opus operatum intelligi velit: nec opus ſit, illud inter blattas & tineas anxie exquirere, inſpicid-

Tridint. de opere operato. ſpiciamus, quid cœtus Pontificii iuratus Tridenti de opere operato decreuerit. Et primò cùm non ignorent,inter ipſos Pontificios multos quæſiuiſſe mitigationes Scholaſtici iſtius dogmatis, atque alios aliter opus operatum interpretari: ipſi ſimpliciter tantum approbant & confirmant opinionem operis operati, nulla addita declaratione, qua explicationem operis operati ſiue probent, ſiue improbent. Omnes igitur Scholaſticorum diſputationes & opiniones de opere operato,qualeſcunque ſunt, in genere probant & confirmant.

2.Si Lector quærat: An Tridentina congregatio probet Gropperi, & quorundam aliorum interpretationem ſeu mitigationem opinionis de opere operato, quam ſuprà recenſuimus: res non eſt obſcura.Quòd enim mentione operis operati, non velint intelligi hanc ſententiam, Sacramentorum veritatem & efficaciam non pendere ex miniſtri ſiue dignitate,ſiue indignitate: manifeſtè oſtendunt, de illa enim ſententia, poſtea peculiarem Can.12.ſcilicet,condiderunt. Aliud igitur abſque omni dubitatione, in IIX.Canone intelligitur per opus operatum. 3. Quid vero intelligant per antitheſin,planè & perſpicuè oſtendunt. Duo enim hęc inter ſe opponunt,opus operatum,& fidem,quæ in promiſsione Sacramentis annexa,accipit gratiam. Sentiunt igitur per nouæ legis Sacramenta, ex opere operato ita conferri gratiam, vt non opus ſit, fide oblatam illam gratiam recipere. Scholaſtici enim dicunt, præter exhibitionem ſigni foris exhibiti, non requiri bonum motum interiorem in ſuſcipiente,hæc enim ſunt verba Gabrielis. Sed iterum conſideret Lector, quòd verba in poſteriori parte IIX.Canonis, inſidioſe ita poſuerunt, quaſi noſtra ſententia, qui opinionem operis operati impugnamus,hæc ſit,ſolam fidem diuinæ promiſsionis ad gratiam conſequendam ita ſufficere, vt non opus ſit vſu verbi & Sacramentorum, vel ſolam fidem ita ſufficere, vt non opus ſit, Deum gratiam ſuam per verbum & Sacramenta credentibus offerre & exhibere.

Huiuſmodi ſophiſmatis ruinoſam, & verbo Dei demolitam opinionem operis operati, fulcire, aut potius incruſtare coram imperitis conâtur: cum manifeſtæ extent noſtræ explicationes diuerſum teſtificantes,ſicut in explicatione VI. Canonis annotauimus. Sed id quod res eſt,verentur: ſi opinio operis operati, ſicut à Scholaſticis tradita eſt, nuda proponatur, ipſam propoſitionem afferre ſecum refutationem. Eſt enim demonſtratio inuicta,promiſsionem gratiæ, quæ ita annexa eſt *Fides non excludit verbi & ſacramenti vſum.* Sacramentis, quòd ideò Auguſtinus vocat Sacramentum viſibile verbum, adeò requirere fidem, vt ſermo auditus non proſit, niſi ſit commixtus fidei eorum qui audiunt.Heb.4.

Operis operati inſtaurandi artificium. Et de Sacramentis expreſſa ſunt Scripturæ teſtimonia: qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit,qui verò nõ crediderit,condemnabitur: imò manducat ſibi iudicium, qui indigne manducat. Cõtra hæc manifeſta teſtimonia Pontificij oſtendunt opinionem operis operati: quod ſcilicet per Sacramenta ita cõferatur vtentibus gratia, vt non requiratur bonus motus interior in ſuſcipiente. Imò cum docent, fidem debere dubitare de gratia,plane inuertũt omnia.Incredulos ſine fide fingunt per externum Sacramentorũ vſum accipere & habere gratiam: in credentibus verò, ipſam fidem in vſu Sacramentorum iubent dubitare, an accipiat & habeat gratiam. Sed hæc ſunt euidentiſsima,vt non ſit opus pluribus verbis, res enim ipſa,Eccleſię filiis ſe declarat. Et ipſi Põtificij Scriptores iam tergiuerſantur, nec manifeſtè audent ſuſcipere defenſionem huius axiomatis,quòd vſus Sacramentorum,ſine fide ſaluet ſuſcipientes.Præterea eſt hæreſis iam dudũ ab Auguſtino damnata, De Ciuit.lib.21.ca.25.eos damnari non poſſe, qui Sacramenta Chriſti perceperint, in quacũque hæreſi vel impietate fuerit. Videntur autem Scholaſtici(vt & hoc obiter addam)occaſionem diſputationum de opere operato inde ſumpſiſſe, quod Auguſtinus tradit contra Donatiſtas lib.3.cap.14. Non intereſt cũ de Sacramenti integritate & ſanctitate tractatur, quid credat & quali fide imbutus ſit ille qui accipit Sacramentum. Intereſt quidem plurimũ,ad ſalutis viam:ſed ad Sacramẽti quęſtionem nihil intereſt. *Sacra … tai & fidei.* Fieri enim poteſt,vt homo integrũ habeat Sacramentũ, & peruerſam fidem. Et poſtea:Manifeſtum eſt fieri poſſe,vt fide non integra integrum in quoquam maneat Baptiſmi Sacramentũ.Idem etiã diſputat,errorem in fide, eius qui baptizatur, vtilitatem quidem Baptiſmi, quod ad ſalutis viam attinet,excludere: Sacramentũ tamen illi non deeſſe, nec ſi cõuertatur repeti oportere, tunc enim demũ, cùm fides vera facta fuerit, Sacramentum prius ſuſceptũ vires ſuas exercere, lib.4. cap.15.Et lib.5.cap.8. dicit: Indignè quis ſumens Dominicum Sacramentum, non efficit, vt quia ipſe malus eſt, malum ſit,aut quia nõ ad ſalutem accipit, nihil acceperit. Corpus enim Domini, & ſanguis Domini nihilominus erat, etiã illis quibus dicebat Apoſtolus:qui manducat indignè, iudicium ſibi manducat.Hæc non ſatis conſiderãtes Scholaſtici finxerunt, non tantũ ipſum Sacramentum,verùm etiam gratiam & virtutem Sacramentorum accipi & haberi ſine fide, ab impœnitentibus & incredulis, cùm Auguſtinus vbique inculcet,aliud eſſe Sacramentum,aliud virtutẽ Sacramenti:Imò in locis iam allegatis dicit, illos qui ſine vera fide,ipſum quidem Baptiſma accipiant & habeant, non tamen accipere & habere remiſsionem peccatorum:quę certe eſt gratia & virtus Baptiſmi. *Schol. … corum … ronea … nue.* Et lib.5.ca.8.inquit: Remiſsio peccatorum non conſequitur Baptiſma, niſi non ſolum legitimum,ſed etiã legitimè habeatur,Et contra Creſconium,lib.1.cap.25. cum tractaſſet dictum Pauli, Qui indigne manducat, Ecce quemadmodum obſunt diuina & ſancta male vtentibus. Et contra Epiſtolam Parmeniani, lib.2.ca.6. Vnum & idem ſacrificiũ propter nomen Domini quod inuocatur, & ſemper ſanctum eſt,& tale cuique fit, quali corde accipiendũ acceſſerit, qui enim manducat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit: Non ait,aliis, ſed ſibi. Qui ergo manducat digne, & bibit,gratiam ſibi manducat & bibit. Hæc Auguſtinus.Nullo modo igitur Auguſtinus ſenſit,ſine bono motu cordis,aut ſine fide conferri, accipi & haberi gratiam Sacramentorum.

Ita quod Auguſtinus inquit, Epiſt. 23. Paruulus etiam ſi fidem nondum habeat in cogitatione, nõ ei tamen obicem contrariæ cogitationis opponit: vnde Sacramentum eius ſalubriter percipit. Ex hac Auguſtini ſententia de paruulis,Scholaſtici fecerunt regulam generalem:Ad accipiendam gratiam Sacramentorũ ad ſalutem, non neceſſariam eſſe fidem, vel bonum motum cordis interiorem,

ſed

Digitized by Google

ſed ſufficere, vt non ponas obicem. Obicem autem vocant peccatum mortale, vel propoſitum eius: quale eſt homicidium, libido. Incredulitatē verò ſeu infidelitatem, non volunt eſſe tale obſtaculum quod impediat, quo minus gratia Sacramentorum ad ſalutem accipiatur. Sed huic dogmati & Scriptura, & Auguſtinus ipſe contradicit: ſicut quædā eius loca notauimus. De paruulorum vero Baptiſmo, poſtea ſuo loco dicemus. Nunc tantum obiter monſtrare volui, ex quibus Auguſtini locis non recte acceptis, nec ſatis diligēter cōſideratis, Scholaſtici occaſionem ſumpſiſſe videantur diſputationis de opere operato, quod tamen vocabulū nec apud Auguſtinum, nec apud quēquam ex veterib. extat.

DE CHARACTERE.

CANON IX.

SI quis dixerit in tribus Sacramentis, Baptiſmo ſcilicet, Confirmatione & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc eſt, ſignum quoddam ſpirituale & indelebile, unde ea iterari non poſſunt, anathema ſit.

EXAMEN.

MAGNA & ardua res eſt, anathema alicui dicere, hoc eſt, denūciare ꝙ prçciſus & excluſus ſit ab omni gratia ſeu miſericordia Dei in Chriſto Ieſu, & ꝙ diris ſit deuotus ad ſēpiternū exitium. Cauſam igitur propter quam alicui anathema dicatur, oportet eſſe non leuem, nec dubiam, ſed grauiſſimam & certiſsimā. Iam vero Tridentini ſimpliciter anathema dicunt omnibus, qui non vt articulum fidei, probant & amplectuntur Scholaſticorum recēs & incertum commentum, de Charactere indelebili. Paucis igitur annotabim⁹, qualis, quam grauis ſcilicet, quam vetus, quā certa & firma ſit illa opinio. Illa enim conſideratio oſtendet, quanta leuitate, imo quanta futilitate, Tridentina ſynodus ludat anathematis. Olim iactatum fuit apophthegma, Reges ludere pactis & iuramentis, ſicut pueri aſtragalis ludere ſolent. Nunc rectius dicitur, Pontificia conciliabula anathematis ludere, non ſecus atque pueri aſtragalis ludunt.

Quia vero Gabriel diſputationes Scholaſticorum de Charactere, in vnam ſummam, diſtinct. 6. quæſt. 2. in 4. Sententiarum, collegit: breuiter quædam inde annotabo, inde enim manifeſtum erit, quid ſit propter hanc opinionem alicui anathema dicere. Dicunt igitur, ſicut hominibus certi ſtatus, datur quandoque certus ornatus, vel ſignum in corpore vel veſte, quibus cognoſcuntur eſſe illius ſtatus ſiue ſectæ: ita etiam per Sacramenta, quibus homo ponitur in certo ſtatu, dicunt imprimi immediate à Deo quoddam ſpirituale ſignum in anima ſuſcipientis Sacramentum, quo cognoſcatur ſuſcipiens eſſe in tali ſtatu. Et huic characteri, multa & varia tribuunt. Primo enim dicunt eſſe ſignū gratiæ inexiſtentis, vel quæ inexiſteret, niſi poneretur obex.

II. Signum configuratiuum, ſeu aſsimilatiuum Chriſto, per characterem enim fingunt ſuſcipientem aſcribi familiæ Chriſti. III. ſignum diſtinctiuum ab aliis characterem non habētibus. IIII. ſignum diſpoſitiuum, ad gratiam Sacramēti gratum facientem. V. ſignum rememoratiuum, per quod ſuſcipiens reducitur in memoriam Sacramenti ſuſcepti. VI. ſignum obligatiuum ad obſeruantiam diuinæ legis, ſicut habitus religionis obligat portantem ad obſeruandam legem illius ordinis. Ponunt etiam characterem eſſe indelebile aliquid in anima, reddens Sacramentū per quod imprimitur initerabile. Per tria igitur Sacramenta, Baptiſmum ſcilicet, Confirmationem & Ordinem, dicunt imprimi talē characterem: ſed ita, vt character Ordinis ſit ſextuplex ſpecie. Atq; ita numerus characterum, ſuperabit ipſum numerum Sacramentorum ſeptenarium. Arduæ autem apud ipſos ſunt diſputationes, vnde ſit indelebilitas characteris: deinde etiā de quidditate characteris, an ſit relatio, an vero qualitas abſoluta, & in qua ſpecie qualitatis. Dicunt autem poſſe eſſe & in prima, & in ſecunda, & in tertia ſpecie qualitatis: itē poſſe e tiā poni in prædicamenta relationis & paſsionis. De ſubiecto etiam in quo poni debeat character, variæ ſunt opiniones: an ponēdus ſit in eſſentia animę, an vero in potentiæ: item, an in potētia cognoſcente, an vero in potētia volente. Diſputatur prętereà, an circūciſio impreſſerit characterem: item, an Baptiſmus ſanguinis & flaminis, imprimant characterem: an etiā animæ Chriſti in Baptiſmo impreſſus ſit talis character. Et demū deſcriptiones characteris tales tradūtur: Character eſt ſignum ſpirituale, à Deo ſolo animæ impreſſum, in ſuſceptione Sacramenti initerabilis, manēs indelebiliter de lege cōmuni: vel, eſt ſignum impreſſum animæ, quod eſt prçtiū gratiæ, in ſuſceptione Sacramēti initerabilis. Item character eſt quædam poteſtas ſpiritualis, ad agendum vel recipiendum aliquid in Eccleſia. Hæc ferme eſt ſylua præcipuarum quæſtionum & opinionum de charactere. Gabriel igitur & dicit & probat, vocabulū characteris, in hac quidem ſignificatione & ſentētia, nec in Scriptura, nec in vetuſtis Eccleſiaſticis ſcriptorib. extare: ita vt nec ipſe Lōgobardus characteris mētionem faciat, in tali quidem ſignificatione & ſententia. Quod enim Longobardus dicit, eos qui ab hæreticis, ſeruato charactere Chriſti, baptizati ſunt, non eſſe rebaptizandos: intelligit formam verborū Baptiſmi, à Chriſto traditam. Deinde quod ad rē ipſam attinet, addit Gabriel: Nec rationem neceſſariam demōſtrare, nec euidentem authoritatem Patrum probare, ponendum eſſe talem characterem, ſicut dictum eſt. Sententias enim quæ ex Dionyſio, Auguſtino, Damaſceno & Longobardo, de charactere adducuntur, fere & magis pertinenter ad mentem authorum exponi de ipſo Baptiſmi Sacramento, aut de forma Sacramentali, quam de aliquo realiter animæ impreſſo, ſicut de charactere dicunt. Et declaratis illis Patrum ſententiis, concludit: Patet ergo quod neque authoritate ſacræ Scripturæ, neq; ſanctorum Patrum cogunt ponere characterem, ad hunc intellectū, in quo accipitur à recentiorib. Doctoribus. Rationem etiam dicit nullam eſſe neceſſariā, quæ demōſtret eſſe ſeu imprimi talē characterem. Omnia enim quæ attribuūtur characteri, æquè poſſunt ſolui ſine charactere, ſicut cū charactere. Omnia enim operatur Sacramentū ipſū, ſine charactere. Item, illa quę characteri tribuuntur, inueniuntur in Euchariſtia, & in cæteris quæ non imprimunt characterem. Et tandem concludit, omnes rationes quæ adducuntur, eſſe perſuaſiones, non procedentes ex neceſſariis. Et ſub finem inquit: Omnia quæ de charactere dicuntur, pro magna parte voluntaria ſunt, & modica ratione fulcita. Illam etiam rationem, quæ præcipue mouit Scholaſticos ad ponendum characterem,

Deſcriptiones characteris.

quod ſcilicet Baptiſmus non eſt iterandus, oſtendit Gabriel, non eſſe neceſſariam, inquit enim: Initerabilitatis Sacramentorum principalis ratio, nõ eſt characteris impreſsio, ſed ſola diuina inſtitutio Et minus manifeſtum eſt, characterem eſſe, quam Baptiſmum nõ poſſe iterari: hoc enim à tempore inſtitutionis Baptiſmi fuit certũ: illud verò, ne hodie quidem euidenter certum eſt. Vnã vero ſolam dicit authoritatem eſſe, quę aliquid faciat pro charactere: quod ſcilicet extra de Baptiſmo & eius effectu, ca. Maiores, Innocentius tertius videatur de impreſsione characteris in baptiſmo loqui. Sed & illum ipſum locum dicit Gabriel poſſe aliter intelligi, cum quidem etiã gloſſa ibi tale nihil dicat de charactere. Sed ſit ſane hęc vna prima & ſola authoritas, quia opinio characteris, & Scripturæ & veteribus ignota, Eccleſiæ obtruſa eſt. Ex authore certe colligi poteſt, quale ſit dogma. Ille enim Innocentius eſt, qui Decretales edidit: vt correctio principũ in ſecularibus, referatur ad Papã: vt ille Imperator ſit, quẽ Papa coronari iuſſerit: Hic eſt, qui cõtra Philippũ Imperatorẽ, aliũ curauit creari Othonem: cui adeo fauit, vt nulli Archiepiſcoporum palliũ dare voluerit, niſi cũ Papa contra Imperatorẽ ſentiret. Et ita exitialia bella in imperio concitauit. Poſtea vero ipſum Othonẽ, etiã fulmine excõmunicationis ab imperio proturbare molitus eſt. Hic eſt qui dixit: Aut Pontifex Philippo diadema regiũ, aut Philippus Põtifici inſigne Apoſtolicũ adimat, vt iuſto dolore Vrſpergenſis exclamet: Habes Roma ꝙ ſitiſti, decanta Canticum: quia per malitiam, nõ religionẽ orbem viciſti. Ille igitur talis, ſit ſane poſt natum Chriſtum annis 1200. author noui commenti de charactere: quod & Scripturæ, & veteri Eccleſiæ ignotũ fuit. Operæ preciũ vero eſt, & hoc addere, quomodo Gabriel reſpondeat ad hanc ſententiam, quam videt poſſe obiici: Theologus nihil debet ponere, cuius neceſſitas non apparet ex fide. Ita autem inquit: Credita quæcunque probãtur, aut ex Scriptura, aut per determinationem Eccleſiæ, etiamſi illud determinate non habeatur ex Scriptura: quia non poteſt errare Eccleſia in his, quæ fidei ſunt. Quia vero opinio de charactere ne quidem Eccleſiæ determinationem certam & expreſſam habet: reſpondet igitur Gabriel: Theologus poteſt aliquid ponere tanquam probabile, quod eſt conſonum Scripturæ, & determinationi Eccleſiæ, & in nullo contrarium, licet non poſsit euidenter & neceſſario deduci ex his quæ ſunt fidei. Vnde in propoſito magis videtur cõſonare determinationi Eccleſiæ, ponere characterem, quã eius oppoſitum, & ita cõmuniter Schola Theologorum tenet. Et tandem inquit: Cui non placet hæc ſolutio, quærat aliam.

Innocentius Decretalium concinnator.

Abbas Vrſpergenſis.

Et hæc cum ita ſe habeãt, Lector ex vno hoc canone colligat & æſtimet, quantũ fidei & authoritatis tribuendũ ſit Tridentinæ cõgregationi Romano Põtifici iuratæ: quod de recenti commento, & Scripturæ & Antiquitati ignoto, quod nec authoritate, nec vlla ratione nititur, non aliter ac de certiſsimo & firmiſsimo fidei articulo decernũt. Si quis dixerit, in trib. Sacramẽtis, Baptiſmo ſcilicet, Confirmatione & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc eſt ſignum quoddam ſpirituale & indelebile, vnde ea iterari non poſſunt, anathema ſit. Nihil addam: Cum enim vnicus hic canõ ſatis oſtendat, quid, quale & quantum, conciliabulum hoc ſibi ſumat, Lector admonitus, rem tantam diligentius ſecum conſiderabit & perpendet.

A recenti vero illa dubia & incerta opinione, de impreſsione characteris, ideo decet veram Chriſti Eccleſiam alieniorem eſſe, quia labefactat fundamentum dogmatis: cuius certitudo, propter conſcientiarum cõſolationem, omnino neceſſaria eſt. In doctrina enim, quod Baptiſmus legitimè iuxta Chriſti inſtitutionem collatus, non ſit iterandus, & propter quas cauſas non ſit iterandus, de re magna agitur: quo ſcilicet fundamento, qua certitudine, & quo firmamento conſolatio illa nitatur, quod pactum gratiæ, quod in Baptiſmo Deus nobiſcum iniit, perpetuum ſit, quod ſeruare velit, etiamſi ab eo diſcedamus, ſi modo in vera pœnitentia per fidem ad illud redeamus.

Baptiſmi initerabilitas.

Hanc tantam rem, atque adeo neceſſariã, à vera & ſolida petra inſtitutionis dimouẽt, & fluxæ arenæ ſuperædificant: vt ſcilicet non ſit certior conſolatio, quam certum eſt talem, ſicut ipſi comminiſcũtur, characterem animæ imprimi per Baptiſmũ. Atqui quam recens, incerta & infirma ſit opinio de charactere, ipſis Scholaſticorũ verbis, iam oſtendimus. Sed forſan ideo à fundatiſsimo conſolationis huius firmamẽto, quod in Scriptura extat, diſceſſerunt, & aliud lubricum & commentitiũ ſubſtituerunt: quia fingunt, lapſis poſt Baptiſmum non eſſe amplius vtile & ratũ illud fœdus gratiæ, in quod per Baptiſmũ recepti fuerant, quia diſſolutum & fractum ſit: ſed ad ſecundam tabulã, noſtram ſcilicet contritionem & ſatisfactionem eſſe confugiendum: vt per illam ex pelago perditionis, ad portũ ſalutis enatemus: ſicut Decretũ de pœnitentia oſtendet. Sed vera fundamenta doctrinæ, de non iterando Baptiſmo, in XI. Canone de Baptiſmo explicanda erũt. Illud vero quod Baptiſmi propriũ eſt, vt ſcilicet non iteretur, poſtea ad Confirmationem, & ad ſuos Ordines tranſtulerunt: & de illorum præcipue charactere, magis quam de ipſo Baptiſmo, digladiantur & præſumunt. In reliquis vero Sacramentis diſputant de impreſsione ornatus cuiuſdam, qui ſimilis ferme ſit characteri: de quo tamen ornatu, inter ipſos nondum conuenit. Forſan autem tam pertinaciter Deus ipſos ſinit dimicare, pro vtenda opinione characteris, in Confirmatione & Ordinibus, vt manifeſtum ſit, apud quos ſit & reperiatur character ille, cuius multa ſit mentio, Apoc. 13. 14. 15. 16. 19. & 20.

DE MINISTRIS SACRAMENTORVM.

CANON X.

SI quis dixerit, Chriſtianos omnes in verbo & omnibus Sacramentis adminiſtrandi habere poteſtatem, anathema ſit.

EXAMEN.

VERBA quæ in hoc Canone damnãt, excerpſerũt ex Lutheri libello, de Captiuitate Babylonica: Sed & verba mutilarum, & ſententiam deprauarunt, vt Lutheri doctrinam inuiſam redderent imperitis, quaſi perturbatrix eſſet omnis diuini, & humani ordinis in Eccleſia. Sed Lutherus nunquam ſenſit, quemuis Chriſtianum promiſcue, ſine legitima vocatione vel poſſe, vel debere ſibi arrogare vel vſurpare miniſterium verbi, & adminiſtrationem Sacramentorum in Eccleſia: imo Pontificiis vel ſtertentibus, vel ferro tantum & flamma diſputantibus, Lutherus contra varias Anabaptiſtarum ſectas, ex verbo Dei monſtra-

Digitized by Google

monſtrauit, neminem debere, etiamſi ſit doctiſſimus, miniſterium verbi & Sacramentorum in Eccleſia vſurpare, ſine peculiari & legitima vocatione. Et Eccleſiam ſerio admonuit, ne permittat illos miniſterium verbi & Sacramentorum exercere, qui non habent legitimæ vocationis teſtimonia: quia ſcriptum eſt, Quomodo prædicabunt niſi mittantur? Rom. 10. Non mittebam Prophetas, & ipſi currebant, Ierem. 23.

Lutherus illuſtrator doctrinæ de legitima vocatione.

Et cum per totum mundum Lutheri ſcripta, ſonora voce clamitent, illuſtratam ab ipſo eſſe doctrinã Scripturæ de legitima vocatione miniſtrorum verbi & Sacramentorum: mirari aliquis poſſet, quare in hoc Canone, mutilata & deprauata Lutheri verba, diſsimulata ipſius ſententia, damnare voluerint. Sed vrit ipſos, quod Lutherus in illa diſputatione attingit ſupercilium, imo verius tyrannidem, quæ in regno Pontificio arrogatur, & mitris Epiſcoporum, & raſuris ſacrificulorum. Perſuaſione enim corporalis vnctionis, raſuræ veſtium, &c. laicos tanquam porcos & canes præ ſe contemnebant: imo hoc prætextu quiduis in verbo & Sacramentis, quaſi pro imperio & poteſtate mandabant, mutabant, addebant, &c. Et quidem etiam opus operatum, hoc eſt, integritatem & efficaciam Sacramentorum, ex parte conſtituebant in charactere, quem fingebant in ordinatione imprimi: ſicut ſupra ex Petro de Palude notauimus. Contra has tyrannicas perſuaſiones Lutherus ex verbo Dei docuit, Chriſtum claues, hoc eſt, miniſterium verbi & Sacramentorum tradidiſſe & cõmendaſſe toti Eccleſiæ: nõ autẽ ita, vt quiſque ſuo arbitratu, & priuata temeritate, ſine legitima vocatione miniſterium illud arriperet & vſurparet: ſed quod poſtquam deſiit immediata vocatio, mittat Deus miniſtros verbi & Sacramentorum, per vocationem & electionem Eccleſiæ, ſi fiat iuxta verbi ſui præſcriptum: ita vt ſumma poteſtas verbi & Sacramentorum ſit penes Deum: deinde miniſterium ſit penes Eccleſiam, vt per quam Deus mediate vocat, eligit, & mittit miniſtros: tertio deinde penes illos, qui à Deo per Eccleſiam legitime electi & vocati ſunt, vt penes miniſtros, quibus mandata eſt vſurpatio ſeu adminiſtratio miniſterij verbi & Sacramentorum.

Hac diſtinctione, quæ vera & plana eſt, Lutherus reprimere voluit ſuperciliũ ſacrificulorũ: qui illa perſuaſione inflati erant, quaſi ſoli poteſtatem meram & mixtã haberent in verbo & Sacramentis, ita vt Sacramenta valerent, propter impreſſum ipſis, neſcio quẽ characterem ordinis. Et ne reliqua Eccleſia vel tacito gemitu dicere auderet, Quid facitis? prætendebãt Eccleſiam reliquã nullam plane habere poteſtatem in verbo & Sacramentis. Hoc vlcus quia Lutherus attigit, & ex verbo Dei ſectionẽ adhibuit, illud vero eſt, quod Põtificios cum dolore poſt tot annos hodie adhuc vrit, & male habet. Et hęc eſt cauſa, quare ex illa Lutheri diſputatione, verba quędã mutilata & deprauata, in hoc canone citare & damnare voluerunt.

Oblique vero, & quaſi aliud agẽtes, hoc axioma petunt: Neminem, etiamſi legitime iuxta præſcriptum verbi Dei, ab Eccleſia electus & vocatus ſit, niſi ab Epiſcopo aliquo vnctus & raſus ſit, habere vllam poteſtatem in verbi & Sacramentorum adminiſtratione: & Sacramenta ab illis adminiſtrata, non eſſe vera & efficacia. Has inſidias Lector intelligat, occultatas in hoc Canone.

Quorſum reſponſio ad 10. Canon.

Quod vero ad ipſam ſententiam decimi huius Canonis, ſicut verba poſita ſunt, attinet, & plane & clare reſpondeo: Si qui exiſtimant cuiuis Chriſtiano promiſcue ſine peculiari & legitima vocatione, permiſſam eſſe poteſtatem vſurpandi & exercendi miniſterium verbi & Sacramentorum in Eccleſia: eos iure & merito damnari. Pugnãt enim contra regulam illam diuinam: Quomodo prædicabunt, niſi miſsi fuerint? Item: Currebant, ego non mittebam eos. Item contra regulam Pauli: Vt omnia ordine & decenter fiant in Eccleſia. Caſum vero neceſsitatis, Eccleſia ſemper excepit: vt teſtatur Hieronymus aduerſus Luciferianos, & Auguſtinus ad Fortunatum. Sed quæ ſit legitima & diuina vocatio ad miniſterium Eccleſiæ, poſtea in loco de Ordine explicandum erit.

DE INTENTIONE.

CANON XI.

SI quis dixerit, in miniſtris, dum Sacramenta conficiunt & conferunt, non requiri intentionem ſaltem faciendi quod facit Eccleſia, anathema ſit.

EXAMEN.

HVIVS Canonis examen liquido monſtrabit, Põtificios in conciliabulo Tridẽtino cõgregatos, hoc ſibi propoſitũ habuiſſe, non vt in recẽtiorib' Scholaſticorũ cõmentis, quæ poſt meliora tẽpora Patrũ, ſine Scripturę authoritate, & ſine antiquitatis teſtimonio, in Eccleſiam irrepſerũt, aliquid ad normam verbi Dei corrigã: ſed vt omnes opiniones, quæ hactenus in regno Põtificio agitatæ fuerunt qualeſcunque etiam ſint, quoſcunque habeant authores, etiamſi nec Scripturæ, nec antiquitatis idonea habeãt teſtimonia, ſimpliciter retineantur & ſtabiliãtur: idq; vt facilius fiat, non argumentis & rationibus, ſed nudis anathematis pugnatur. Multum ſiquidem ipſorum intereſt, ne vel ſpecies aliqua mutationis, in præſenti forma regni Pontificij admittatur: id quod fieri iudicaretur, ſi vſitatis Scholaſticorũ opinionibus correctionem aliquam ex regula Scripturæ adhiberent. Illud igitur tam ſolicite cauent, vt in hoc Canone, ſicut & in pleriſque aliis, ipſos Scholaſticorum terminos repetere & retinere voluerint. Et niſi quis nudæ aſſeuerationi, ſine Scripturæ documentis, & antiquitatis teſtimoniis aſſentiatur, ſtatim fatua ſuorum anathematum crepitacula expediunt.

Et illud quod dixi, in vndecimo hoc Canone manifeſtiſsimũ eſt. Dogma enim illud, quod ad veritatẽ Sacramẽti neceſſaria ſit talis intentio miniſtri, quę non tantum reſpiciat ipſum actum conferendi Sacramẽta, iuxta formam inſtitutionis: ſed quæ reſpiciat etiã finem Sacramenti vt ſcilicet intẽtione ſua miniſter velit illud fieri, propter quod Sacramentum inſtitutũ eſt: illud inquam dogma, in Scriptura nullum habet fundamentum: imo pugnat cum veritate Sacramentorum, quam Scriptura tradit niti non moribus, fide vel intentione miniſtri, ſed inſtitutione Dei, ſi eius forma ſeruetur. Tota etiam vera & purior antiquitas ignorat periculoſam, imo pernicioſam illam opinionẽ Alenſis, quod Sacramentum non ſit verum & efficax, ſi miniſter malitioſe ſubtrahat interiorem ſuam intentionem, etiamſi in actione ſeu adminiſtratione ſeruet formam inſtitutionis. Iucundum autem

Digitized by Google

Diſputationis de intentione finis & occaſio.

& vtile fore arbitror, ſi proponatur conſideratio quomodo quæſtio illa apud veteres diſputata fuerit, & quomodo ſenſim inclinatio fieri cœperit, donec progreſſu temporis, dogma Pontificium de neceſsitate intentionis miniſtri inde exculptum ſit. Auguſtinus igitur de Baptiſmo li.7.c.53. mouet has quæſtiones. I. Si quis fallaciter, hoc eſt, animo ſimulato in Eccleſia accipiat Baptiſmum. II. Si quis in mimo cum fide accipiat. III. Si quis ab eo qui nō eſt baptizatus, accipiat Baptiſma. IIII. Si tradens Baptiſmū in Eccleſia fallaciter agat. Et de his quæſtionibus Auguſtinus primum in vtranq; partem diſputat: ita enim inquit: An quantū ad ipſos quidem attinet homines, plurimum diſtat inter eum qui fide Baptiſmum accipit à mimo, & qui animo ſimulato in Eccleſia Baptiſmum accipit: ad ipſius autem Sacramenti integritatem, nihil intereſt. Si enim nihil intereſt ad integritatem Sacramenti, in ipſa Catholica, vtrum id aliqui fallaciter an veraciter agant, cum hoc idem vtrq; agant: quomodo extra Eccleſiam interſit, non video, quādo ille qui accipit, nō ſimulatione palliatus, ſed religione mutatus eſt. An plus valent ad confirmandum Sacramentū illi veraces inter quos agitur, quam ad fruſtrandum illi fallaces à quibus agitur, & in quibus agitur, & tamen ſi poſtea prodatur, nemo repetit. Sed nobis tutum eſt in ea non progredi aliqua temeritate ſententiæ, quę nullo in Catholico regionali concilio cœpta, nullo plenario cōcilio terminata ſunt, &c. Et mox ſubiungit: Veruntamē ſi quis forte in eo me concilio conſtitutū, vbi taliū rerū quæſtio verſaretur, non præcedentibus talibus, quorum ſententias ſequi mallem, vrgeret vt dicerem quid ipſe ſentirem: ſi eo modo affectus eſſem quo eram cū iſta dictarem, nequaquàm dubitarē, habere eos Baptiſmum qui vbicunq; & à quibuſcunque illud, verbis Euāgelicis conſecratum, ſine ſua ſimulatione, & aliqua cum fide accepiſſent, &c. Item præteritis maiorum ſtatutis non dubito, etiam illos habere Baptiſmum, qui quamuis fallaciter id accipiant, in Eccleſia tamen accipiunt, vel vbi putatur Eccleſia, ab eis, in quorum ſocietate id accipitur, de quibus dictum eſt: Ex nobis exierunt. Vbi autem neque ſocietas vlla eſſet ita credentiū, neq; ille qui acciperet ita crederet, ſed totum ludicre & mimice & iocular iter ageretur vtrū approbandus eſſet Baptiſmus qui ſic daretur, diuinum iudicium, per alicuius reuelationis Oraculum, oratione implorandum eſſe cenſerem: ita ſane, vt poſt me dicturos ſententias, ſi quid iam exploratum & cognitum afferrent, humiliter expectarem. Hæc Auguſtinus, pro ſolita ſua vere Chriſtiana modeſtia, vſque adeo autem ex inſtitutionis veritate & certitudine, non ex hominum, ſiue dantium, ſiue accipientium, quacunque vel qualitate vel intentione, vult metiendam eſſe veritatem & integritatem Sacramentorum, vt ne quidem de mimica ſeu ioculari actione pronunciare auſit.

Longobardus poſtea ſuo tempore indicat illam quæſtionem, de ludicra vel ioculari Baptizatione, vt cum aliqui in Balneum vel in flumen merguntur, in nomine Trinitatis, ita diſputatum fuiſſe ſapientibus vt viſum fuerit non eſſe Baptiſmū, quia non intentione baptizandi illud geratur. Et addit: Nam & in hoc, & in aliis Sacramentis, ſicut forma eſt ſeruanda, ita & intentio illud celebrandi, eſt habenda. Intelligit autem Longobardus intentionem, de ipſo actu baptizādi, non de fine & effectu.

Intentio quid.

Baptiſmi. Mox enim ſubiungit illam Auguſtini ſententiam: Illud te non moueat, quod quidā non ea fide paruulos ad Baptiſmū ferūt, vt per ſpiritum ad vitam regenerentur æternam: ſed eos putāt hoc remedio, temporalem accipere ſanitatē, non enim propterea illi non regenerantur, quia nec ab illis hac intentione offeruntur. Et hęc quidem Longobardi ſententia, de intentione celebrādi actionem Baptiſmi, nihil aliud vult, quam intentionem ſeruandam eſſe, vt ſit verum Sacramentū. Non enim hoc vult inſtitutio Baptiſmi, vt fiat vulgaris aliqua lotio, vel quę ex profeſſo nihil aliud ſit, quā vel ridiculus luſus, vel mimica ſubſannatio, vel prophanatio inſtitutionis cū recitatione verborū: ſed requirit, vt peculiaris inſtituatur actio & quidē illa actio, quā Chriſtus inſtituit. Et hoc ſufficit ad ſeruandam inſtitutionem. Quid vero in corde de illa actione ſētiat is, qui adminiſtrat Baptiſmū, hoc ad veritatem ſiue integritatem Baptiſmi nō pertinet: neq; hoc voluit Longobardus. Notū etiam eſt iudicium Epiſcoporū, de facto Athanaſij, Qui puer ludens in littore maris, Epiſcopum ſe eſſe finxit, & more Epiſcopi pueros ludentes tinxerat in nomine Trinitatis. Quam Hiſtoriam deſcribit Sozomenus li.2.c.17. & Ruffinus in 10.lib.Euſeb.ca.14.

Et illa ſententia etiam poſt Longobardi tempora manſit. Innocentius enim (ſicut allegat Angelus in Summa) ſenſit ad veritatem ſeu integritatem Baptiſmi, non neceſſario requiri, quid miniſter ſciat, ſentiat vel credat, de Baptiſmi, vel ſubſtantia, vel effectu, imo ſi contrarium credat, & exiſtimet eſſe deceptionem Baptiſmum, tamen verum eſſe, modo iuxta inſtitutionem baptizet. Ita etiam non requiri, tanquam neceſſariū ad veritatem Baptiſmi, vt baptizans vel ſciat quid ſit Eccleſia, vel vt gerat in mente facere quod facit Eccleſia: imo ſi contrarium gereret in mente, hoc eſt, non faceret quod facit Eccleſia: ſi tamen illud faciat: hoc eſt, ſi formam inſtitutionis ſeruet. Diſputat igitur hoc tantum requiri, vt miniſter baptizans intendat, vel ſaltem vt appareat, quod velit ſeu inſtituat nō lauare tantum, ſed baptizare. Hac vero ſententia, Scholaſtici non contenti, longe vlterius in hac diſputatione progreſsi ſunt. Docuerunt enim ad veritatem Baptiſmi requiri, non tantum formam inſtitutionis, verum etiam intentionem miniſtri, eámque non tantum reſpectu actus baptizandi, vt obiecti, ſed etiam reſpectu effectus Baptiſmi, qui eſt eius finis & terminus. Ideo tria ponunt: Baptizationem, verba & intentionem: & illa tria ſentiunt ſimul requiri ad veritatem ſeu integritatem Baptiſmi, ita vt neutrum ſine altero ſufficiat. Quia vero animaduertunt, hac ratione omnino dubiū & incertum reddi Baptiſmum, varias excogitarunt diſtinctiones, quibus illis incommoditatibus mederentur: aliam ſcilicet eſſe intentionem ſpecialem, quæ vult & intendit illud fieri, propter quod inſtitutus eſt Baptiſmus, aliam eſſe generalem, quæ vult & intendit illud fieri, quod Eccleſia in Baptiſmo intendit, licet baptizans illud vel ignoret, vel non credat. Et hanc rurſus diſtinguūt in actualem, habitualem, & virtualem. Dicunt igitur, ad veritatem Baptiſmi requiri intentionem miniſtri, reſpectu effectus Baptiſmi generalem & virtualem, faciendi quod facit & credit Eccleſia. Si vero miniſter apud ſe non intenderet, quod Eccleſia intendit, ſed quod hæreſis intendit, non eſſet verum Baptiſma. Sed hiſce variis diſtinctionibus

Innocentius.

nibus

Digitized by Google

nibus conſcientiam cum dubitatione reluctantē, nihil releuari, ipſi fatentur. Cùm enim alterius interior intentio, mihi non poſſit eſſe nota: ſi illa tamen neceſſaria ſit ad veritatem Baptiſmi, neceſſe erit baptizatum ſemper manere dubium de ſui baptizatione: & ita nunquam poterit certus eſſe de ſalute ſua. Reſpondet autem Alenſis: Baptizandum committendum eſſe miniſtro, qui nō ſit ſuſpectus, ſed probatus in fide: & ita poſſe haberi vehemētem præſumptionem, quæ ſaluti adulti cū propria intentione ſufficiat. Nam ſi fortè miniſter ſubtraheret interiorem ſuam intentionē, non eſſet quidem verum Sacramētum: ſaluaretur tamen adultus Baptiſmo flaminis, hoc eſt, ſua pœnitētia & charitate, ſine Baptiſmo. Sed ſi in Baptiſmo paruuli, miniſter ſubtraheret intentionem, & ita paruulus non eſſet verè baptizatus: quærunt igitur, ſi ante vſum rationis decederet, an damnatus eſſet? Et reſpondent Alexāder & Thomas, in illo caſu piè poſſe ſupponi, ſine præiudicio tamē, quod ſummus Sacerdos ſuppleat quod deficit Sacramento. Et Gabriel addit: Hoc eſt bene notandum, quia eſt valde conſolatoriū. Sed quare non retinent vera fundamenta conſolationis: vt ſcilicet veritas Sacramentorum æſtimetur, nō ex miniſtri incerta intentione, ſed ex veritate & certitudine diuinæ inſtitutionis? Addunt tamen, ſi ſummus Sacerdos non ſuppleat illud, nō accuſari poſſe iuſtitiam diuinam, etiamſi paruulo baptizato quidem iuxta inſtitutionem Chriſti, ſed ſine miniſtri intentione, non remittat peccata. Hęc fermè ſunt, quæ de intentione, in adminiſtratione Sacramentorum apud Scholaſticos diſputantur: quæ quo minus à nobis fingi viderentur, ipſorum verbis ex Gabriele deſcribere volui, vt lectores cōmonefacti ſciāt & cogitent, quib. de rebus in hiſce Tridentinis Decretis & Canonibus agatur: ne quis exiſtimet, nullam ſubeſſe veram & grauē cauſam, quare illis aſſentiri nec velimus nec poſſimus, nec etiā ſalua fide & bona cōſcientia debeamus. Cùm enim ex hac recitatione conſtet, quæ de hac quæſtione ſit Scripturæ, quę veteris Eccleſię ſententia, quæ Auguſtini modeſta ἐποχή, quæ mediæ ætatis diſputationes: quæ verò recentiorum ſunt opiniones, fidei certè, & ſalutis certitudini periculoſiſſimæ: coit iam Tridentina congregatio, datura ſpecimen eius emendationis, quæ titulo Concilij per multos annos promiſſa, & à Chriſtiano orbe expectata fuit. Quid autē quæſo diſcernit de illis recentibus Scholaſticorum opinionibus? an intētio miniſtri talis, ſicut ipſi tradunt, ad veritatem ſacramēti neceſſaria ſit? Ita inquit Canon 11. Si quis dixerit, in miniſtris dum Sacramenta conficiunt, & conferunt, nō requiri intentionē ſaltē faciendi, quod facit Eccleſia, anathema ſit. Audis ipſas voces Scholaſticorum repeti, & opiniones ipſorum non argumentis, ſed anathemate confirmari. Non igitur vel Scripturam, vel antiquitatē curant: neque hoc ſibi propoſitum habēt, vt opiniones, quæ ſine Scripturæ autoritate, & ſine veris antiquitatis teſtimoniis per recentiores Scholaſticorum diſputationes, in Eccleſiam inuectæ ſunt, ad normam Scripturæ, & antiquitatis conformitatem, corrigantur: ſed vt ſimpliciter omnia, quæcunque & qualiacunque ſunt, quæ quoquo modo regno Pontificio, vſitata & recepta fuerunt, vnde etiam cunq; habuerint originem, ſine minima vel ſuſpicione emendationis & correctionis, retineantur & ſtabiliantur. Neque hoc prætereundum eſt, quare opinionem illam de intentione, tam diligenter & ſerio defendant: vt quod antiquitas ignorauit, de quo Auguſtinus aſſeuerationem ſuſpendit, illud iam ſine documentis, ſola anathematis interminatione, tanquam certiſſimus fidei articulus, credendum obtrudatur. Dogma vero de dubitatione, eſt Helena illa. In VI. enim ſeſſione cap. 9. ſanxerūt, nemini peccata dimitti, qui in fiducia & certitudine remiſſionis peccatorum, iuxta promiſſionem acquieſcit. Nullum enim ſcire poſſe certitudine fidei, cui non poſſit ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſecutū. Et huius dogmatis Ieſuitæ reddūt hanc rationem: quia promiſſio non loquatur de me aut de te, ſed ſit generalis: & fides ſit generaliū pronunciatorum. Iam vero in actione Sacramētorum promiſſio gratiæ non in genere proponitur, ſed applicatur ad ſingulos, hác Sacramentis vientes: & quidem ideo inſtituta ſunt, vt illam applicationem ad ſingulos obſignent, confirment & certificent. Quia igitur vident verum & ſalutarem Sacramentorum vſum, directè & aduerſa fronte pugnare contra dogma de dubitatione: varios cuniculos agunt, vt ſolidam, certam & firmam conſolationem, quæ credentibus in vſu Sacramentorum proponitur, quantum in ipſis eſt, labefactent, ſubruant & euertant. Et ad hunc finem tendit etiam hic Canon. Si enim veritas & efficacia Sacramētorum ex diuina inſtitutione pendere doceatur, animaduertunt, fidem in vſu Sacramentorum habere conſolationis & certitudinis portum tutum, anchoram firmam, & petram inconcuſſam. Vt igitur hæc eneruent, infringant & ſubuertant, fingunt ad veritatem Sacramentorum, præter diuinam inſtitutionem, requiri etiam miniſtri intentionem, ita vt etiamſi Sacramenta iuxta inſtitutionē Chriſti ritu legitimo adminiſtrentur, ſi miniſter interiorem ſuam intentionem vel non adferat, vel ſubtrahat, Sacramenta non ſint vera, nec efficacia. Cū vero alterius cogitatio, & interior intentio mihi nunquam nota, & certo perſpecta eſſe poſſit: conſequitur hinc ſuſpenſum, dubium, & incertum eſſe & manere, quicquid fidei in Sacramentis ad conſolationem proponitur.

Scopus Pontificiorum in hoc anathematiſmo.

Hanc Pontificiorum machinationem, Lector in vndecimo hoc Canone diligenter expendat. Non enim de lana caprina rixæ ſunt, quando de intentione diſputatur, ſed de re magna, & de cōſolatione, quæ conſciētiis neceſſaria eſt, agitur: an ſcilicet fides, veritatem & efficaciam Sacramentorū quærere & cōſtituere debeat in veritate Dei inſtituentis, & in virtute Dei promittentis, & iuxta promiſſionem in actione Sacramentorum operantis: an vero diuina illa veritas & virtus ſuſpendenda ſit ab hominis miniſtri cogitatione, fide & intentione? Scriptura certe tradit, adminiſtrationem quidem Sacramentorum: vt iuxta inſtitutionem adminiſtrentur, commendatā eſſe miniſtris, tanquā cauſæ inſtrumentali: virtutem vero & operationē veritatis & efficaciæ Sacramentorum, eſſe actionem & munus ipſius, & quidem ſolius Dei: Pater enim ſaluat per lauacrum regenerationis, Tit. 3. Chriſtus mundat & ſanctificat Eccleſiam, per lauacrum aquæ in verbo, Epheſ. 5. Baptiſmus eſt lauacrum regenerationis & renouationis, non miniſtri, ſed Spiritus ſancti, Tit. 3. & ſicut Paulus Philip. 1. tradit & affirmat, verbum Euangelij quando ita prædicatur ſicut diuinitus patefactum eſt, verum eſſe & virtutem Dei eſſe, ad ſalutem

Summa huius loci ſeu Canonis & ſcopus.

Baptiſmi efficacia.

omni credenti:etiamſi ille qui annonciat, vel non adferat, vel ſubtrahat intentionem, hoc eſt (ſicut Paulus loquitur) ſi non bona voluntate, non animo puro & ſincero,nec ex dilectione,ſed per inuidiam, ex contentione,& per prætextum prædicet. Eadem certe ratio eſſe debet etiam in Sacramento,quod eſt verbum viſibile:vt fides ſtatuat,Sacramentum verum eſſe, habere veram efficaciam, quando iuxta inſtitutionem adminiſtratur, quicquid miniſter vel cogitet,vel credat, vel intendat, modo inſtitutionem Chriſti in adminiſtratione ſeruet. Sicut enim quando ipſa Euangelicæ prædicationis puritas viciatur & deprauatur, iam non eſt verum Euangelium, nec virtus Dei ad ſalutem credenti:ita quando in actione ſeu adminiſtratione Sacramentorum ipſa inſtitutio mutatur, mutilatur,aut deprauatur, tunc certum eſt,non eſſe verum Sacramentum. Verbum enim inſtitutionis accedens ad elementum, facit Sacramentum. Hæc ſententia ſimplex, vera & certa eſt, præbens conſcientiis vtilem, firmam & neceſſariam conſolationem,quam eripi nobis non patiamur: & pertinet ad gloriam Dei, ne ipſius veritas, ex hominis miniſtri intentione,quæ nobis nec nota,nec certa eſſe poteſt,æſtimetur, & ne fides hæreat in homine miniſtro, ſed nitatur veritate & virtute Dei, inſtituentis & promittentis.

Inſtitutio diuina non ſine damno mutatur.

Diſtinctæ autem, & multum diuerſæ ſunt duæ hæ quæſtiones. 1. Quid ad veritatem & integritatem Sacramēti requiratur,& neceſſariũ ſit.2. Quid à miniſtro requiratur, vt quantum ad ſuam perſonam, fidelis & bonus ſit, quo animo, qua fide, intentione & deuotione Sacramēta tractare debeat, ne(ſicut Paulus inquit)aliis prædicans & miniſtrās ipſe reprobus efficiatur. Miniſtrum enim,qui animo prophano, irriſorio,negligenti & irreuerenti, Sacramenta tractat,peccare non eſt dubium. Sed hæc miniſtri vitia,ſi tamen Sacramēta iuxta Chriſti inſtitutionē adminiſtret, non poſſunt Dei veritatem irritam facere. Non enim ad ſubſtantiam & veritatem Sacramenti pertinet vel qualitas, vel fides,vel deuotio miniſtri. Hāc diſtinctionē Longobardus lib.4.diſtinct.5.elegantiſsimis Auguſtini ſentētiis illuſtrat.Ego dico, inquit Auguſtinus, & nos dicimus omnes,quia iuſtos oportet eſſe,per quos baptizatur, iuſtos oportet eſſe tanti iudicis miniſtros. Sint miniſtri iuſti, ſi volunt: ſi autem noluerint eſſe iuſti qui ſedent in cathedra Moyſis, ſecurum me facit magiſter meus Chriſtus, de quo Spiritus ſanctus dicit: Hic eſt qui baptizat. Item: Quos baptizauit Iudas,Chriſtus baptizauit.Si quis ergo baptizauit, ebrioſus, homicida, adulter, ſi Chriſti erat Baptiſmus, Chriſtus baptizauit. Non timeo adulterum, nec ebrioſum, nec homicidam, quia columbam attendo, per quam mihi dicitur: Hic eſt qui baptizat.Item,Baptiſmus talis eſt,qualis eſt ille, in cuius poteſtate datur: non qualis ille eſt,per cuius miniſterium datur.Et alio loco. Habent ergo non modo boni, ſed etiam mali, miniſteriũ baptizandi,ſed neutri poteſtatem Baptiſmi. Miniſterium enim dedit Chriſtus ſeruis,ſed poteſtatem ſibi retinuit.Et rationem addit,quare hanc poteſtatem non dederit ſeruis: Ne ſcilicet ſeruus in ſeruo ſpem poneret.

Ex Iſidoro etiam Longobardus citat: Non hominem qui baptizat, ſed ſpiritum Dei ſubminiſtrare gratiam Baptiſmi, licet Paganus ſit qui baptizat.

CANON XII.

SI quis dixerit, miniſtrum in peccato mortali exiſtentem, modo omnia eſſentialia,quæ ad Sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, ſeruauerit, non conficere aut conferre Sacramentum, anathema ſit.

De huius Canonis ſententia, nulla eſt inter nos controuerſia. Illam enim noſtri ex Scripturæ fundamentis contra Anabaptiſtas, errorem Donatiſtarum renouantes, ſtrenue defenderunt,& deliria Donatiſtarum ſolide refutarunt. Nihil igitur hoc loco addam. Etenim potiſsimũ, quæ in Concilij huius decretis controuerſa ſunt, examinare inſtituimus.

DE RITIBVS IN ADMINISTRATIONE SACRAMENTORVM.

CANON XIII.

SI quis dixerit, receptos & approbatos Eccleſiæ Catholicæ ritus,in ſolemni adminiſtratione Sacramentorum adhiberi conſuetos, aut contemni, aut ſine peccato à miniſtris pro libito omitti, aut in nouos alios per quemcunque Eccleſiarum paſtorem mutari poſſe, anathema ſit.

EXAMEN.

PRincipio Lector obſeruet,quā callide poſita ſint verba in hoc Canone. Omnes enim ritus qui ſub Papatu in adminiſtratione Sacramentorũ adhiberi conſueuerunt, appellant receptos & approbatos Eccleſiæ Catholicæ ritus:cũ nō ignorent, pleroſque ex illis, nec ſemper à tēpore Apoſtolorũ, nec vbiq; in omnibus Eccleſiis receptos & vſitatos fuiſſe.Sciũt etiā,multos ex vetuſtiſsimis ritibus,per poſteros abolitos,& in nouos commutatos eſſe. Cumque non ignorent, quā libertatem verbum Dei Eccleſiæ in huiuſmodi ritibus concedat:inſidioſe addunt, non debere hoc fieri pro libito,per quemcunque Eccleſiarum paſtorem. Et ſane ordinis & decori gratia, etiam in externis adiaphoris,nō eſt cuiuis,ſine Eccleſię iudicio & cōſenſu permittendum,vt ex petulantia,pro libidinē quiduis vel omittat,vel permutet.Sed longe aliud eſt quod Canon iſte parturit: Pontificē ſcilicet ſolum, cum mitrata, inſulata & cornuta ſua caterua, poſſe pro libito veteres, & quidē Apoſtolicos ritus omittere,& in nouos commutare:& illis deinde Eccleſiam ita obligari, vt miniſter etiamſi formā inſtitutionis diuinæ, legitime ſeruet, atrociter tamen & mortaliter peccet, ſi quid ex Pōtificiis ritibus omittat.Econtra vero,quando miniſter tantum Pōtificiis ritibus ſeruit, etiamſi Cœnam Dominicam vna ſui parte mutilet,& totam actionem Sacramenti in diuerſum genus ſacrificij transformet,nihil quicquā peccare,ſed cultum Deo gratiſſimũ præſtare fingitur. Et tandē ſumma eo redit, vt in adminiſtratione Sacramentorum, maior habeatur ratio rituum,qui ab hominib. inuenti & recepti ſunt,quam ceremoniarum, quæ ipſa filij Dei voce inſtitutæ & mandatæ ſunt:id quod mutilatio Cœnæ Dominicæ tantum non clamat.Hoc igitur eſt,quod XIII.hic Canon machinatur,vt Eccleſiæ ſemel in vniuerſum,pars illa Chriſtianæ libertatis tollatur, vt niſi prælatis Pontificiis ita videatur in huiuſmodi ritibus, ne minimum quidem liceat, vel omittere, vel mutare: etiamſi ex verbo Dei deprehendantur, vel ædificationi non ſeruire, vel citra impietatem ſeruari non poſſe.Quia vero non tam male audiunt, quin ad aures ipſorum totius ferme

Scopus canonis.

Digitized by Google

fermè orbis iuſtiſsimę querelæ peruenerint, de ſuperſtitione & abuſu quorundam rituum, de moderanda & corrigenda oneroſa multitudine, & præcipuè de impijs opinionibus, quæ ex humanis conſtitutionibus & inueterata conſuetudine, poſtremis potiſsimũ temporibus, in adminiſtratione Sacramentorum irrepſerunt: iudicarunt in Concilio eius rei mentionem aliquam eſſe faciendam. Num vero ſpem aliquam oſtendunt moderationis, leuationis & emendationis in ritibus illis Põtificiis, & annexis ſuperſtitioſis opinionibus? Nihil profectò minus. Quin execrandum anathema dicunt, niſi quis omnes illos ritus, cum opinionũ illarum appendicibus, credat eſſe illius Catholicæ Eccleſiæ ritus, quam Nicenum Symbolum definit eſſe Apoſtolicam: & pronunciant peccatum eſſe, ſi vel minimum in iſtis ritibus omittatur vel mutetur. Sibi tamen ſolis, in hoc genere planam poteſtatem, quia illa ante hac ſæpe vſi ſunt, cõſtituendi, omittendi, addendi & mutandi reſeruant.

Præcipua capita in diſputatione de ritibus.

Vt autem ad rem ipſam accedamus, vtque ea, quæ in genere ad diſputationem, de ritibus in adminiſtratione Sacramentorum pertinent, ſimpliciter & ordine explicari poſsint, breuiter quædam de præcipuis capitibus annotabo, qui ſcilicet ritus mandatum & teſtimonium habeant in verbo Dei qui poſtea à patribus, & quo conſilio additi ſint: quomodo à prima origine cœperint degenerare: & quæ ſit regula Chriſtianæ libertatis, in vſu talium rituum in Eccleſia.

Quando ergo quæritur, an adminiſtratio Sacramentorum, ſine certis & peculiaribus quibuſdam externis ritibus fieri debeat? Reſponſio plana & manifeſta eſt. Ipſa enim appellatio & definitio Sacramenti hoc complectitur, vt adſit ibi viſibile & externum aliquod elementum, ad quod verbum accedere oportet: vtque tota actio certo modo & peculiari ceremonia diuinitus inſtituta tractetur & adminiſtretur. Illud verò quomodo fieri debeat, certo & manifeſto verbo Dei, in Scriptura expreſſum, & Eccleſiæ præformatũ eſt, vt ſcilicet illa ſigna & illa verba vſurpentur, quæ in inſtitutione cuiuſq; Sacramẽti Deus ipſe inſtituit & præſcripſit, & quidẽ eo modo tractẽtur & vſurpentur, ſicut inſtitutio ordinat & præcipit. Hi ritus ſubſtãtiales & neceſſarij ſunt, in adminiſtratione Sacramentorũ: ſunt enim ipſius inſtitutionis executio. Deinde ex Scriptura nõ obſcure colligitur, Eccleſiam Apoſtolicã in adminiſtratione Sacramentorũ ſolicitè hoc ſeruaſſe, ne eſſent muta ſpecula, ſed vt doctrina de ſubſtantia, vſu & efficacia Sacramẽtorum, præſentibus, & Sacramenta ſuſcepturis, fideliter ex verbo Dei, & lingua ipſis vſitata & nota proponeretur & explicaretur, vtque illi, qui vſuri erant Sacramẽtis, rectè inſtituti, diligenter admonerentur de legitima & ſalutari Sacramentorũ ſuſceptione. Ita Hiſtoria Actor. & Paulus 1. Cor. 11. adminiſtrationẽ Baptiſmi & Cœnę Dominicę deſcribit, ex illis fundamẽtis inſtitutionis: Prædicate Euangeliũ. Item, Qui crediderit. Et hoc facite in mei cõmemorationẽ: Annũciate mortẽ Domini. Probet ſe homo, &c. Adhibitas etiã fuiſſe preces & gratiarũ actiones ex ipſa Sacramenti inſtitutione ſumptas, ſcriptura manifeſtè teſtatur. Inſtitutio enim teſtatur, Chriſtũ gratias egiſſe, & illud Eccleſiæ faciendum mandauit: Hoc facite. Et Paulus inquit: Mortẽ Domini annunciate. Itẽ Act. 22. Baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine Ieſu.

Et fundamenta quidem Scriptura oſtendit, vnde ſumi debeãt explicationes, exhortationes, preces & gratiarum actiones: ex inſtitutione ſcilicet, & ex doctrina de Sacramentis, ſicut in verbo Dei traditur. Non autem præſcribit conceptis verbis certam formam: ſed hoc pro ratione circumſtantiarum, ad ædificationem liberum permittit, mõdò fundamentum ſeruetur. Hæc ſunt, quæ in adminiſtratione Sacramentorum principaliter obſeruanda & exigenda ſunt: quæ ſcilicet in inſtitutione præſcripta ſunt, quæque habent teſtimonium & exemplum Scripturæ: vt omnia fiant decenter, ordine, & ad ædificationem.

Expendatur autem hoc loco, quàm iniqui exactores ſint Pontificij. Pro humanis enim ſuis ritibus, in adminiſtratione Sacramentorum ita pugnant, vt ne vnius quidem illarum ceremoniolarum omiſsionẽ, ſinę peccato & ſine periculo anathematis liberam permittant. Eorum verò, quæ in adminiſtratione Sacramentorum, diuinitus mandata ſunt, quæq; Scripturæ teſtimonium & exemplum habent, nullo modo tam diligentem habent rationem, imò rigidi illi humanorum rituum exactores, liberum ſibi permittunt in iis, quæ Scripturæ mandatum & teſtimoniũ habent, quando libet aliquid omittere, addere, mutare, &c.

Inſtitutio enim loquitur de vſu calicis, & Paulus addit: Hoc facite donec veniat. Pontificij verò calicẽ ex adminiſtratione Cœnæ Dominicæ, pro ſua libidine tollunt, & quãdo ipſis videtur, quibus etiam videtur, ſe illum reddere poſſe, & verbis gloriantur, & nunc re ipſa oſtendũt. In ſuo Canone ex verbis inſtitutionis expungũt hæc verba: Pro vobis traditur. Econtrà verò, alia quædã ſuperaddunt & infarciũt in ipſam inſtitutionẽ: vt eleuatis in cœlum oculis, item myſteriũ fidei, &c. Et Bonauentura lib. 4. diſt. 8. quæſt. 2. quærit, vtrum ſequendũ ſit, cùm Canon aliter habeat, quàm vel Euangeliſtæ, vel Paulus: ſcilicet, Hic eſt calix ſanguinis mei. Reſpondet autem, Euangeliſtas & Paulum tantùm hiſtoriam narrare: formam verò conſecrationis à Romana Eccleſia ſumendam eſſe. Atque ideò potius verba Canonum quàm vel Euangeliſtarum vel Pauli, ſequenda & vſurpanda eſſe. Et hi ſunt, qui non tantum quiritantur, ſed mox anathemata ſua vibrant, ſi in ipſorum ritibus vel minutulum aliquid ſiue omittatur, ſiue mutetur.

Notorium & manifeſtum eſt in regno Pontificio, in adminiſtratione Sacramẽtorũ, vel planè negligi commonefactiones & exhortationes de vero & ſalutari Sacramẽtorũ vſu: vel lingua peregrina, & populo ignota, ita tractari, vt populus inde ædificari nõ poſsit. Multæ vſurpãtur preces, quæ inſtitutioni & doctrinæ Sacramentorũ non ſunt cõformes, & ſi quid in illis boni eſt, ſolicitè tamen cauetur, ne illud à populo vel exaudiatur, vel intelligatur. Ideò enim præter peregrinã linguam ſecretã murmurationẽ Canonis inſtituerunt, ne fortè populus ad preces & gratiarũ actiones poſsit Amen dicere, 1. Cor. 14. Hæc opponenda ſunt illis, qui de obſeruatione & conformitate humanorum rituum, in adminiſtratione Sacramentorũ, non tantùm plauſibiliter concionantur, ſed anathematis ſuis terribiliter fulgurant. Verè enim colant culicem, & camelum deglutiunt. Matt. 23. Relinquentes enim mandatum Dei, tenẽt traditiones hominum, Marci 7. Imò propter traditiones ſuas mandatum Dei tranſgredi non verentur, Matth. 15.

Digitized by Google

Si iuxta normam Scripturæ ad ædificationem Eccleſiæ, legitima reformatio rituum in adminiſtratione Sacramentorum quæreretur, principaliter ratio habenda eſſet eorum quæ in inſtitutione Sacramentorũ, ab ipſo Deo præſcripta ſunt, quæq; habent Scripturæ teſtimonium & exemplum, vt ſi quid peregrini illis intermixtum inueniretur, reſecaretur: ſi quid vel omiſſum, vel mutatum eſſet, reſtitueretur. Hæc eſſet vera, pia, ſolida & ſalutaris reformatio. Sed purulentũ hoc Pontificij corporis vlcus, ne attingunt quidem in hoc Canone: imò ſi quid horum inueterato abuſu receptũ ſit, illud iubent pro approbato Eccleſiæ Catholicę ritu haberi, & ſub anathemate prohibent, ne quid mutetur.

Ritus in primitiua Eccleſia.

Et hæc ſunt, quæ in adminiſtratione Sacramẽtorum, Scripturæ teſtimoniũ & exemplum habẽt. Et poſt Apoſtolorũ quidem tempora, in primitiua Eccleſia, aliquandiu manſit Euangelica & Apoſtolica illa ſimplicitas, quòd in adminiſtratione Sacramentorum, illi tantùm ritus adhibiti fuerũt, qui habẽt Scripturæ mandatũ & exemplum. Poſtea verò paulatim alia quædam ſuperaddi cœperũt, conſilio primùm nec malo, nec impio: vt ſcilicet externis ritibus, in ſenſus incurrentibus fidelibus, & præſertim rudioribus in Eccleſia, dignitas Sacramentorum magis cõmendaretur, & à contemptu vindicaretur: vtq; virtus, operatio & vſus Sacramentorũ, in ipſa actione luculentius explicaretur, & ob oculos poneretur. In illis etiã addititiis ritibus, habita fuit ratio eorũ, quæ viſa fuerunt ſeruire ad conſeruationem ordinis & decori, in illis conuentibus, vbi celebrãda erat adminiſtratio Sacramentorũ. Illa verò duplicia fuerunt: conſtabant enim vel verbis, vel ritibus & geſtibus. Verbis dico cõſtare: vt ſunt exhortationes, prętes, gratiarũ actiones, lectiones ex Scriptura de Sacramẽtis, confeſsio fidei, interrogationes. & concepta quædam verba, quibus doctrina de vſu & efficacia ſiue Baptiſmi, ſiue Cœnæ Dominicæ explicatur, & quaſi ſub oculos ponitur: vt exorciſmus, abrenunciatio, &c. Non autem contenti fuerunt, cõmonefactionẽ doctrinæ de Sacramenti cuiuſq; dignitate, de vſu & efficacia, in ipſa Sacramentorũ adminiſtratione, verbis ſaltẽ propoſuiſſe: ſed vt cõmonefactio illa tenacius ſenſibus & memoriæ imprimeretur, & fortius animũ moueret, verbis illis cœperũt addere certos quoſdã ritus & geſtus. Et quidem quæ olim verbis & doctrina proponebantur, poſtea in multas figuras demutari cœperunt: vt ꝙ olim verbis monebant & docebant, Baptiſmũ eſſe φωτισμὸν, ei poſteà ſucceſsit grãdis moles Paſchalis cerei. Et tamen illorũ rituum principiò magna fuit parcitas, poſteà verò paulatim cumulari cœperunt: Ita vt tandẽ in theatricum fermè apparatũ, ceremoniæ illæ abierint. Et vt non prorſus ſane damnetur veterũ illud conſilium: nimis tamẽ hoc rigidè & magnificè exaggerant ceremoniarũ magiſtri & exactores, quaſi ſine illis nec veritas, nec dignitas, nec efficacia Sacramentorum conſiſtat.

Quia vero hoc tempore, omnes etiam non vetuſtiſsimi ritus, tanquam neceſſarij, ſub anathematis denunciatione, conſcientiis imponuntur: cùm quidem manifeſtè conſtet, in quem triſtem abuſũ pleraq; talia degenerarint: valdè multa diligenter conſideranda ſunt in hac diſputatione de ritibus, qui à veteribus, in adminiſtratione Sacramentorũ inſtituti & vſurpari feruntur. Primum enim ritus illi non habent inſtitutionem & mandatum Dei: ideò longè alio, & inferiori loco collocandi ſunt, quàm ceremoniæ in ipſa diuina inſtitutione præſcriptæ. II. Cùm ipſe filius Dei, Sacramenta ita inſtituerit, vt ea certis à ſe inſtitutis ritibus præceperit adminiſtrari: valdè ardua eſt quæſtio, an hominibus permiſſum ſit, alios prætereà, & quidem multos & varios ritus, quocunque conſilio ſuperaddere: quaſi ceremoniæ illæ, quæ in adminiſtratione Sacramentorum diuinitus inſtitutæ ſunt, non ſatis ſint vel idoneæ, vel ſufficientes.

Obſeruanda in hac diſputatione de ritibus.

Certè quibus ritibus Sacramenti cuiuſque ſubſtantiam & adminiſtrationem Deus conſtare voluit, illos ipſe verbo ſuo inſtituit & præſcripſit. Et inſtitutioni diuinæ ſicut nihil detrahendũ, ita etiã nihil addendũ eſt. Quod vero prætẽditur, per illos ritus ab hominibus additos, multa piè & vtiliter ſignificari, moneri & doceri, ad illud reſpõderi poteſt, figuras proprias eſſe veteris Teſtamenti: quæ verò in nouo Teſtamento Chriſtus moneri & doceri voluit, non vmbris, ſed luce verbi tradi & proponi voluit. Et de verbi, non autem de figurarum ab hominibus inuentarũ efficacia, habemus promiſsionem: quos uerò ritus verbo adhiberi voluit, eos ipſe inſtituit. III. Ritus illi ab hominibus inſtituti, iudicantur plus decori afferre adminiſtrationi Sacramentorũ, & dignitatem illorum magis commendare, quàm ceremoniæ, quæ in inſtitutione Sacramentorum, ab ipſo Deo præſcriptæ ſunt: ita ſimplicitas inſtitutionis diuinę, exiſtimetur nõ ſatis habere decori, nec reſpondere dignitati Sacramentorũ. Quæ imaginatio ex ſuperadditis illis ritibus orta, impia eſt, & neceſſariò taxanda. Decorẽ enim & dignitatem Sacramentorũ, ex verbo Dei æſtimare debemus. Et quidẽ vtile eſt, vt in ipſa adminiſtratione Sacramentorum, diſcrimen extet inter diuinas actiones, quarum decorum & dignitas in verbo conſiſtit: & inter theatricas mundi pompas, quæ ſuo ſe ſplẽdore cõmendant ſenſibus. Ideò enim tam paucos & tã ſimplices ritus, filius Dei in nouo Teſtamento inſtituit. IV. Multitudo, ſplẽdor & pompa humanorũ illorum rituum, obruit & obſcurat ceremonias diuinitùs in adminiſtratione Sacramentorũ præſcriptas & mandatas. Occupat enim ſenſus & animos, vt vel nulla, vel exigua habeatur ratio eorum, quæ habent inſtitutionẽ & mandatum Dei. V. Ritus illos ſuperadditos paulatim, non permiſerũt eſſe ſigna commonefacientia de doctrina, ſed ſingulis attribuerunt peculiarem quandã efficaciam & operationem, ſine verbo & promiſsione Dei, imò ipſam Baptiſmi efficaciã & operationẽ, cœperunt partiri & diſtribuere inter ritus illos ab hominibus ſuperadditos, ita vt valde parum relictum fuerit ipſi actioni Baptiſmi, quæ habet inſtitutionem & promiſſionem diuinam. Apud vetuſtiſſimos quidem & puriores Scriptores legimus, quòd ritus illi aliquid ſignificarint & monuerint, de doctrina Sacramentorum in verbo Dei comprehenſa. Montaniſtæ verò primùm cœperunt illis tribuere ſpiritualem efficaciam & operationem: ſicut videre licet apud Tertullianum & Cyprianum. Et licet illæ opiniones in vera Eccleſia tunc reprobarentur, ſeminaria tamen hæſerunt etiam in poſterorum diſputationibus. Quoties enim apud veteres occurrit, per exorciſmum & exufflationem expelli ſpiritum immundum à baptizandis, ita vt à Satanæ captiuitate liberi ſint, priuſquam baptiſmum accipiant: item per impoſitionem manus Epiſcopi, & per vnctionem

Ceremoniarũ ſplendor.

nem

Digitized by Google

nem poſt Baptiſmum, primùm dari Spiritum ſanctum: quod ſi colligantur, quæ poſteri ſingulis ſuis ritibus non ſignificatiue, ſed effectiuè, cœperunt tribuere: vel nihil, vel certè valdè parū remanebit ipſi Baptiſmi actioni, quæ habet inſtitutionem & promiſſionē diuinam. Et quale hoc ſit, ex cōſecrationibus, ſeu potius execrationib. vnguenti, ſalis, cerei, &c. æſtimari licet Et hęc profectò neceſſariò ſonte ſaxanda, quādo de vetuſtis ritibus diſputatur. VI. Vulgi perſuaſio ad integritatem, veritatem & efficaciā Sacramentorum, fermè æquè neceſſarios facit ritus ab hominibus inuentos, & qui ab ipſo Deo inſtituti & mādati ſunt. In hac opinione hęſit olim Cyprianus. Et quidem Cornelius Romanus Epiſcopus cenſuit, Baptiſmū licet iuxta Chriſti inſtitutionem adminiſtratum, in Nouato tamen non habuiſſe verā efficaciam, propterea quod propter morbum reliqui ritus, ante & poſt ipſam actionem Baptiſmi adhiberi conſueti, ipſi defuerint. Et hæc quidē opinio poſteà fuit correcta, ſicut notat Longobardus: hæſit tamē, & adhuc hæret in multorum animis. Tridentini verò, vbi ſub anathematis denunciatione obſeruationē illorum rituū, conſcientiis imponunt, ne verbulo quidem huius meminerunt. VII. Liberæ fuerunt horum rituū obſeruationes in Eccleſia: neque enim in omnibus Eccleſiis, ſimiles & iidē fuerunt tales ritus: ſæpe etiam ex antiquiſsimis ritibus, quidā abrogati & omiſsi ſūt: vt prægustatio lactis, mellis & vini, cuius meminit Tertullian. & Hieronymus. Quidam mutati ſunt, & alii de nouo inſtituti prout iudicatū fuit facere ad ædificationem Eccleſiæ. Illam enim non turbulentam licentiam, ſed piam & ſalutarem libertatē, in Eccleſiaſticis huiuſmodi ab hominibus inſtitutis ritibus, Eccleſia vſurpauit & ſeruauit: quòd libera deſuetudine abrogauit, omiſit & mutauit, etiā vetuſtiſsimos tales ritus: quando pro ratione circumſtantiarum, non multum ad pietatē momenti amplius habere iudicabantur: aut quando cauſa ꝓpter quam inſtitui & obſeruari cœperant, vel ſublata, vel mutata erat, & ita cōmutatione temporū, ad ædificationem vtiles eſſe deſierant: aut quando ab ipſo fine & vſu, ad quem initio conſtituti fuerant, deflexerant, & in abuſionem vel ſuperſtitionem degenerarant. Noſtri verò aduerſarij, ſuaues ſunt reformatores: qui vbi ex profeſſo diſputationem de huiuſmodi ritibus inſtituerunt, ne verbo quidem meminerūt de neceſſariis illis commonefactionibus: ſed tantùm anathematis ſuis cōſcientias grauare conantur, vt vel vmbra ſaltem quorūcunq; talium rituum, qui in Romana Eccleſia conſuetudinis aliquam præſcriptionem habere videntur, religioſe ſeruētur, etiamſi nullam nunc veram habeant obſeruationis cauſam, nullum ſalutarem finem & vſum, ad ædificationem: ſicut talia multa ſunt in Canone Miſſæ, & in Ceremoniis Baptiſmi, tempore Paſchę & Pentecoſtes. IIX. Eſt & hoc cōſiderandum, quod in vnum chaos commiſcent recentiora inſtituta (vt de cereo Paſchali) cum vetuſtis ritibus, & illos rurſus confundunt cum diuinis inſtitutis. Nam ſuperadditos illos ritus non relinquūt in ordine illarum ceremoniarum, quæ à viris Eccleſiaſticis, ordinis, decori & ædificationis gratia inſtitutæ ſunt, ſed ex ſuppoſititiis quibuſdam ſcriptis, conquirunt commentitia teſtimonia, ritus illos ab Apoſtolis eſſe traditos, & per conſequens eſſe vel à filio Dei, vel à Spiritu ſancto inſtitutos & præceptos, vt ita in adminiſtratione Sacramentorum, par ſit authoritas, & æqua efficacia eorum, quæ à Deo inſtituta, teſtimonium & mandatum habent verbi Dei, & quæ ſine Scripturæ teſtimonio ab hominibus quomodocunq; tradita ſunt.

Hæc breuiter recitaui, vt Lector admonitus conſideret, quàm multiplices & calumnioſas inſidias, generalitas huius XIII. Canonis ſub venerando antiquitatis, & Eccleſię Catholicæ titulo inuoluat & occultet. Quia verò auguſta & veneranda apparet antiquitatis canicies, in ipſis etiam huiuſmodi ritibus, ita vt vel petulantia, vel ſuperbia eſſe videatur, vel cōtemnere, vel abrogare, vel mutare illa, quæ veteribus probata feruntur: inuidioſis igitur verbis voluerūt Eccleſias noſtras perſtringere, cùm aiunt: Si quis dixerit, approbatos Eccleſiæ catholicæ ritus aut contemni, aut pro libito omitti, aut in nouos alios per quemcunq; Eccleſiarum paſtorem mutari poſſe. Sed quæ ſit Eccleſiarum noſtrarum ſententia, facilis eſt declaratio ex his, quæ annotauimus. In adminiſtratione enim Sacramentorū, diſtinguimus, & diſcernendos eſſe docemus ritus. Sunt enim primò ritus quidā, qui in inſtitutione mādati, atq; ita in adminiſtratione Sacramētorum neceſſarij & ſubſtantiales ſunt. In illis affirmamus nihil eſſe omittendum, mutandum vel abrogandum. Secundò, ſunt in adminiſtratione Sacramentorum quædam, quæ habent teſtimonia & exempla Scripturæ: quæ ſcilicet primam Apoſtolicā Eccleſiam in adminiſtratione Sacramentorū ſeruaſſe, in Scriptura legimus, vt explicationes doctrinæ Sacramentorū, exhortationes, preces, gratiarum actiones, &c. Illa etiam & ſeruamus & docemus diligenter eſſe ſeruanda: ita tamen, vt doctrinæ Sacramentorum ſicut in Scriptura traditur, ſint conformia, non enim muta & socioſa ſpectacula ſunt Sacramenta, ſed inſtituta ſunt, vt & fidem confirment, & promiſsionem verbi clarius proponant. Tertiò, ſunt alij quidam ritus, qui non habent Scripturæ vel mandatum, vel teſtimonium, ſed à viris Eccleſiaſticis ſuperadditi ſunt. Et ne illos quidem in vniuerſum omnes vel abiiciendos, vel damnandos eſſe cenſeo: ſed qui in verbis & interrogationibus conſiſtunt, quæ cum Scriptura conſentiunt, & de doctrina Sacramentorum vtiliter aliquid monent & explicant, liberè poſſunt retineri: ſicut apud nos in adminiſtratione Baptiſmi, retinetur exorciſmus, abrenunciatio, confeſsio fidei, &c. In iis verò, quæ conſiſtunt in ritibus ſeu geſtibus, ſeruetur ea libertas, quam Scriptura concedit, & vera Eccleſia ſemper vſurpauit in huiuſmodi humanis traditionibus: vt ſcilicet illa retineantur & vſurpentur, quæ nihil admixtum habent impietatis & ſuperſtitionis. Item, quæ non ocioſos luſus habent: ſed vel ordini, vel decori Eccleſiaſtico ſeruire, vel vtili & piâ commonefactione, ædificationem populi promouere poſſunt. Poſtremò, quæ ipſa ſubſtantialia Sacramentorum illuſtrant, non autem obruunt vel obſcurant, nec transformant in actionem planè diuerſam: ſicut fit in ſacrificio Miſſæ. In iis verò, quæ Eccleſiaſticis ritibus retineri poſſe docemus, ſeruentur illa, quæ ſuprà diximus: vt ſcilicet ea illuſtri diſcrimine diſcernantur ab illis, quæ habent Scripturæ vel mandatum, vel teſtimonium, ne illis vllo modo exæquentur, multò minus præferantur. Non tribuatur illis ſpiritualis aliqua efficacia, ſine promiſsione diuina: nec quæ propria ſunt Sacramentorum, ad tales ritus

vel

... ſma-

De ritibus circa Sacramenta.

vel ex toto, vel ex parte transferantur. Nec ſentiendũ eſt, tales ritus ad integritatem & veritatem Sacramentorum pertinere: multò minus ad hoc neceſſarios eſſe: ſed habentur pro ritibus adiaphoris: qui ſi ad ædificationem vtiles eſſe deſinant, & à ſalutari fine & vſu in ſuperſtitionẽ & abuſum degenerent, vel corrigendi, vel mutãdi, vel exemplo ænei ſerpentis, abrogandi & prorſus tollendi ſunt. Illi etiam, qui retinentur, debent tamen ſicut ſunt, manere ritus adiaphori: vt ſcilicet non fiant laquei conſcientiarum, ſed ſine opinione neceſsitatis, liberè ſequentur, ita vt extra caſum ſcandali poſsint omitti, vel Eccleſiæ ordinatione & conſenſu mutari vel abrogari. Neque enim priuatim cuiuſuis petulantiæ hoc permittendum eſt. Si verò legitimè hoc fiat, vtile eſt in huiuſmodi adiaphoris exemplo libertatem oſtendere: ita tamen, vt omnia fiant ordine, decenter, & ad ædificationem, iuxta Pauli regulam. Nec damnandæ ſunt Eccleſiæ propter diſsimilitudinem in huiuſmodi ritibus: aut ſi in illorum omiſsione vel mutatione, libertate ſua iuxta dictam Pauli regulam vtantur.

Hæc ſunt vt veriſsima, ita etiam æquiſsima, de ritibus in adminiſtratione Sacramentorum: ſumpta enim ſunt ex doctrina Scripturæ de rebus adiaphoris. Sed hiſce quantumuis æquis conditionibus non patiuntur ſibi ſatisfieri Pontificij, aliàs facilè de ſumma rei, quod ad ritus attinet, tranſigi & conueniri poſſet. Poterit igitur hinc Lector conijcere, quid in XIII. Canone hoc agant, quærant, & moliantur Pontificij.

DE BAPTISMO.

CANON I.

De Baptiſmo Iohannis.

SI quis dixerit, Baptiſmum Iohannis habuiſſe eandem vim cum Baptiſmo Chriſti, anathema ſit.

EXAMEN.

IN omnibus controuerſiis, ea quę neceſſarium vſum habent, in exercitiis pœnitẽtiæ, fidei & pietatis, diſcernanda ſunt ab aliis diſputationibus, in quibus opinionum diuerſitas, vel etiam leuis quędam hallucinatio, non infert iacturam fidei & ſaluti. Ita de Baptiſmo Chriſti, quo nũc Eccleſia noui Teſtamenti baptizat, multa quorum neceſſarius vſus eſt vtiliter poſſunt dici, quid ſit, quæ ſit eius efficacia, quomodo ritè diſpenſetur & ſuſcipiatur, quis ſit eius per totam baptizati hominis vitam vſus, &c. *Baptiſmus Iohannis.* Diſputatio verò de Iohannis Baptiſmo nõ æquè eſt neceſſaria, nemo enim nunc vel baptizatur, vel baptizatus eſt Iohannis Baptiſmo: ſed tantùm quæſtio eſt de ceremonia temporis, iam dudũ præteriti, & quidem exigui. Iohanne enim in vincula coniecto, Baptiſmus eius deſiit. Detentũ autem fuiſſe in carcere vltra integrum annum, ſeries hiſtoriæ Euangelicæ non obſcurè indicat: Ergo non per totum ſeſquiannum durauit Baptiſmus Ioannis. Non igitur anathemate ſtatim iugulandi erant, qui de hac quæſtione, collatis Scripturæ ſententiis, paulò aliter quàm veteres quidam diſputant: ſi id fiat ſalua veritate doctrinæ, de pœnitentia, fide & pietate.

Nec ſanè ignotæ nobis ſunt veterũ de Baptiſmo Iohannis diſputationes: ſed nec inter ſe omnino conſentiunt, nec diuerſum ſentientes damnant.

Cyprianus. Cyprianus Iohannis Baptiſmo tantùm exterius lauacrum tribuit. Et Longobardus inquit: Ibi Iohannis tantũ operatio viſibilis exterius lauãtis, non inuiſibilis gratia Dei virtutis operantis interius. *Longobard.* Item dictus eſt Baptiſmus Iohannis, hoc eſt, hominis: quia nihil ibi gerebatur, quod non ageret homo. Illud Gabriel ex ſcholaſticorũ ſententia ita explicat: *Gabriel. Baptiſmo Iohannis.* In Baptiſmo Iohannis nihil aliud fuiſſe factum, quàm illud, quod totum Iohannes operabatur, exteriorem ſcilicet corporis lotionẽ, ita vt nec pœnitentiam, nec remiſsionem peccatorum contulerit. Et gloſſa de conſecrat. diſt. 4. cap. aliud eſt: Et non regenerabantur, dicit, Deum per Baptiſmum Iohannis, non operatum eſſe vel pœnitentiam, vel remiſsionem peccatorum, ſed appellari Baptiſmum pœnitentiæ, quia prædicarit pœnitentiam. Non autem dicendum eſſe Baptiſmum remiſsionis peccatorum, quia illam Ioannes nec dederit, nec docuerit. Hæc ſunt Gabrielis verba, qui textũ Marci ita diſcerpit: Iohannes erat baptizans, & prædicans Baptiſmum, ſcilicet non ſuum, ſed futurum Chriſti, qui eſſet Baptiſmus pœnitentiæ & remiſsionis peccatorũ. Chryſoſtomus verò *Chryſoſtomus.* expendens illa verba Ioannis, Mat. 3. Ego baptizo vos aqua in pœnitentiã, dicit: Baptiſma Iohannis non habuiſſe quicquam amplius, quàm vt populũ ad pœnitentiam duceret, non enim dixit: In aqua remiſsionis: ſed pœnitentiæ. Et poſtea dicit: Baptiſma Iohannis nõ habebat remiſsionẽ peccatorũ, hoc enim munus illius Baptiſmatis erat, quod Chriſtus inſtituit. Ita Chryſoſtomus: Et quidem Auguſtinus etiã ſæpius ita loquitur, qui tamen di- *Auguſtinus.* ligentius expendens hoc, quod Iohãnes Marc. 1. & Luc. 3. de Baptiſmo ſuo prædicauit, quòd eſſet Baptiſmus pœnitentiæ in remiſsionem peccatorum: Non audet ſimpliciter Baptiſmo Iohannis derogare remiſsionẽ peccatorũ. Et tamen eã non ſimpliciter illi tribuit. Sed cùm ex argumento Donatiſtarum, Anabaptiſmũ ſuum facto Pauli, Act. 19. defendere conantium, aliter ſibi elabi poſſe non videretur, mediam hanc ſententiam tandẽ amplexus eſt. Ita enim inquit cõtra Donatiſtas lib. 5. cap. 10. Credo Iohannẽ ita baptizare in aqua pœnitentiæ in remiſsionem peccatorũ, vt ab eo baptizatis in ſpe remitterentur peccata, re ipſa verò in Domini Baptiſmo id fieret, ſicut reſurrectio, quę in fine expectatur, ſpe in nobis facta eſt: quia ſimul nos excitauit, & ſimul ſedere facit in cœleſtibus. Item, ſpe ſalui facti ſumus. Nam & ipſe Ioannes cùm dicat: Ego quidem baptizo vos in aqua pœnitentiæ, in remiſsionẽ peccatorum: Dominum videns, ait, Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mũdi. Et tamẽ hanc ſuam ſententiam Auguſtinus non proponit, vt neceſſarium dogma, nec damnat ſi quis diuerſum ſentiat. Ita enim inquit cap. 11. Ne quiſquam contẽdat, etiam in Baptiſmo Iohannis dimiſſa eſſe peccata: ſed ſecundum aliquam ampliorem ſanctificationem, eis, quos Paulus denuò iuſſit, Act. 19. baptizari, per Baptiſmum Chriſti remiſsionem eſſe collatam, non ago pugnaciter. Ita etiam contra literas Petiliani, lib. 2. cap. 37. liberum permittit, ſi quis ſententiã meliorem & certiorem afferat, ita enim inquit: Cauſa & ratio Baptiſmi Iohannis, ſiue iſta ſit quam expoſui, ſiue alia melior certiorque reddatur, illud tamen manifeſtum eſt alium fuiſſe Baptiſmum Iohannis, alium Chriſti.

Et Ambroſius de Spiritu ſancto, libro 1. capit. 3. *Ambroſius.* diſputans, quomodo duodecim illi qui negabant ſe ſcire Spiritum ſanctum, Act. 19. baptizati fuerint Ioan-

Digitized by Google

Ioannis Baptiſmo, ita inquit, Ioannes in remiſſionem peccatorum,in aduenientis Ieſu, non in ſuo baptizauit nomine. Et ideò ſpiritum neſciebant, quia nec Baptiſmũ in Chriſti nomine,ſicut Ioãnes baptizare ſolebat, acceperant. Ioannes enim licet non baptizaret in Spiritu,tamen & Chriſtũ prædicabat,& Spiritũ. Ergo iſti,quia nec in Chriſti nomine,nec cum fide ſpiritus baptizati fuerant, non potuerunt Baptiſmatis accipere Sacramentũ, Baptizati ſũt igitur in nomine Ieſu,nec iteratũ in his eſt Baptiſma ſed nouatũ, vnũ enim Baptiſma. Vbi autem non eſt plenũ Baptiſmatis Sacramẽtum,ibi nec principiũ, nec ſpecies aliqua Baptiſmatis æſtimatur:plenum autem eſt, ſi Patrem,Filiũ & Spiritum ſanctũ fatearis. Veterum igitur diſputationes de Baptiſmo Iohannis, non idem omnes ſentiunt, & teſte ipſo Auguſtino,non ſunt tanquam articuli fidei: à quibus diuerſum ſentire,piaculum ſit anathemate dignum. Non poteſt autem obſcurũ eſſe, quid pie ſentiendum ſit,ſi ſepoſitis pauliſper veterum opinionibus,ex ipſa Ioannis Baptiſtæ hiſtoria res accuratius conſideretur & expendatur. Regula enim certiſſima & firmiſſima eſt, de Sacramentis iudicandum eſſe ex verbo, cui ceremoniæ Sacramentorum,mandato & inſtitutione Dei,adiunctæ & annexæ ſunt.Extra controuerſiam autem eſt Ioannem miſſum fuiſſe,& ad prædicandum,& ad baptizandum,vtrunq;enim deſcribitur Io. 1. Hic venit, vt teſtimoniũ perhiberet de lumine. Ego vox clamãtis. Item.Miſit me baptizare. Baptiſmus igitur Iohannis, non fuit muta lotio: ſed Deus illam ceremoniam voluit adiunctam & annexã eſſe verbo ſeu prædicationi,quã ſonabat & ꝓfitebetur Baptiſta. Quale igitur fuit verbum,ſeu doctrina,talis etiã Baptiſmus in miniſterio Iohannis.Num verò doctrina & profeſsio eius fuit, de deponendis per externam ablutionem corporis ſordibus? Nequaquã,ſed prædicauit pœnitentiam arguendo peccata,& proponendo cõminationes de ira Dei,&igni inextinguibili.Num verò hæc ſola & tota fuit doctrina Baptiſtæ?Nullo modo: Matth. enim cap.3. inquit: Venit Iohannes prædicans,& dicens: Pœnitentiã agite, appropinquauit enim regnum cœlorum.Et Marc. cap. 1. dicit,vocem illam clamantis eſſe initium Euangelij Chriſti,Filij Dei,Ioan. 1. & 3. extant dulciſsimæ conciones Baptiſtæ,de perſona & officio Chriſti mediatoris.Acto. 10.docuit de fide in Chriſtũ. Mar. 1. prædicat de remiſsione peccatorum,ſicut & Luc.1. Zacharias miniſterium Ioannis deſcribit: Ad dandam ſcientiã ſalutis plebi eius, in remiſsionem peccatorum eorum. Ioan. 3. vox Baptiſtæ eſt: Qui credit in filium,habet vitam æternam. Docuit etiam de Patre, de Filio,& de Spiritu ſancto.Ioan.1.& 3.Poſteà verò etiam de fructibus pœnitentiæ docuit,Luc.3. & Matth.3.

Pergamus iam de inquiſitione, an ſcilicet Baptiſmus Iohannis fuerit obſignatio partis tantùm doctrinę ipſius,an verò ad totam ipſius doctrinam pertinuerit? Et hoc quidem ab omnibus conceditur,quòd Ioannes ipſe dicit:Ego baptizo vos aqua, in pœnitentiam,Mat.3. Item,Baptizauit populum Baptiſmo pœnitentiæ,Act. 19. &:Qui baptizabantur ab eo,confitebantur peccata ſua,Marc.1. Num verò tantummodo in pœnitentiã,ſine fide Chriſti & remiſsione peccatorum baptizauit? Certè talis pœnitentia ſimpliciter eſt res ethnica:imò eſt miniſterium mortis, iræ Dei, & blaſphemiarum. Et Paulus Act.19.diſertè affirmat, Ioannem ita baptizaſſe Baptiſmo pœnitentiæ, vt ſimul doceret eos, quos baptizabat credere in Chriſtum Ieſum.Marcus etiam & Lucas aſſeuerant,Ioannem de ſuo Baptiſmo prædicaſſe,quòd eſſet Baptiſmus non ſolius & nudæ tantùm pœnitentiæ, ſed pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum Nec phraſis(in remiſſionem peccatorum) remiſſionem detrahit Baptiſmo Iohannis. Nam & in pœnitentiã ſcribitur baptizaſſe,& tamẽ fuit baptiſmus pœnitentiæ, Marc. 1. Actor. 19. Et eadem phraſis vſurpatur etiam de Chriſti Baptiſmo,Act.2.Pœnitentiam agite,& baptizetur vnuſquiſq; in remiſſionem peccatorum. Accedit huc, quod Matt. 3. Iohannes ipſe affirmat eos,qui petebant Baptiſmum ſuum, hoc quæſiuiſſe,vt effugerẽt venturã iram Dei.Ita enim excipit Phariſæos & Sadducæos, venientes ad Baptiſmum ſuum: Quis ſubmonſtrabit vobis fugere à ventura ira?Et Luc. 7. illi qui baptizati erant Baptiſmo Iohannis,dicuntur iuſtificaſſe Deum: qui verò ab eo non erant baptizati, dicuntur ſpreuiſſe conſilium Dei contra ſemetipſos. Quem locum Ambroſius ità interpretatur: Iuſtificatur Deus per Baptiſmũ, qui enim peccat, & confitetur Deo peccatum, iuſtificat Deum,credens ei,ab eoq;ſperans gratiam. Et libro. 2. de Sacramentis pulchrè illud explicat, quòd Baptiſmus vocatur conſilium Dei. Et Beda intelligit illud Conſilium Dei, quòd per paſſionem & mortem Chriſti ſaluare decreuit.

Et hæc,cùm manifeſtè ita ſe habeant, profectò nõ ſatis circumſpectè olim dictum eſt à quibuſdã veteribus: & nunc illuſtrata hac diſputatione, nec rectè nec verè à Põtificijs aſſeueratur, Baptiſmum Iohannis fuiſſe ſine agnitione Trinitatis, ſine fide in Chriſtum,& ſine remiſſione peccatorum. Nec verum eſt, Deum tunc per Baptiſmum Iohannis nihil operatum fuiſſe in credentibus:cùm ipſa etiã pœnitentia ſit donum Dei, Acto.5. & 10. 2. Tim.2. falſum etiam eſt, credentes in miniſterio verbi & Baptiſmi Iohannis, nihil ſpiritualium donorũ accepiſſe. Fides enim in Chriſtum non tantùm poſt paſsionem Chriſti, verumetiam antè iuſtificauit credentes,hoc eſt, accepit gratiam, reconciliationẽm,remiſsionem peccatorum, & ſalutem. Et de verbo quidẽ prædicationis ſuæ, Baptiſta affirmat, Ioan. 3. Qui credit in Filium habet vitam æternã. Et Iohannis primo, tribuitur Baptiſtæ hoc teſtimonium: De plenitudine eius,omnes nos accepimus,gratiam pro gratia. Eandem verò etiam fidẽ in Chriſtum Ieſum, Iohannem in Baptiſmo ſuo propoſuiſſe illis, quos baptizabat, Paulus diſerte affirmat,Acto. 19. Si qui igitur baptizati Baptiſmo Iohannis,in illa fide vel mortui ſunt,vel ſi mortui fuiſſent priuſquam Ieſus per diſcipulos ſuos inciperet baptizare, nemo ſanè illos rectè damnauerit,quaſi ſine gratia Dei, & ſine remiſſione peccatorum deceſſiſſent.

Et hactenus quæſtio illa de baptiſmo Iohannis, ſi ſepoſitis vel veterum vel recentiorum præiudiciis, ex verbo Dei expendatur & diiudicetur, plana & manifeſta eſt. Difficilior verò, & obſcurior eſt altera pars quæſtionis,an ſcilicet Baptiſmus Iohannis,plane idem ſit cum Baptiſmo Chriſti, qui per miniſtros Chriſti exhibiti adminiſtratur: an verò ab eo alius planè & diuerſus ſit?

Et quidem valdè vrgentia ſunt argumenta, non ſtatuendam eſſe diuerſitatem inter Baptiſmum Iohannis & Chriſti. Vtrobique enim, ſicut probauimus, eadem eſt doctrina, idem verbum, eadem

Digitized by Google

eadem promiſsio, eadē fides, eadem remiſsio peccatorum, & idem ritus baptizandi. Et Paulus Eph. 4. per gradationem oſtendit, in nouo Teſtamento, vbi vnum eſt corpus, vnus ſpiritus, vna ſpes vocationis, vnus Dominus, vnus pater, vna fides: ibi etiā vnū eſſe Baptiſma. Maximè verò mouet hoc argumentū, quòd ſuauiſsima eſt cōſolatio, nos qui membra ſumus, Baptiſmū habere vnum, eundem & communem cum Chriſto capite noſtro: qui noſtrum Baptiſmum contactu ſanctiſsimæ ſuæ carnis ſanctificauit, ſicut Patres loquuntur: & illuſtri patefactione certos nos reddidit, etiā noſtro Baptiſmo, gratia & efficacia ſua adeſſe Patrem, Filiū, & Spiritum ſanctum: ibi effundi Spiritum, ibi ſonare vocem gratiæ & beneplaciti Patris. Hæc omnia, quæ dulciſsimas præbent conſolationes, tolluntur & pereunt, quando Baptiſmus Iohannis, quo certè Chriſtus ipſe baptizatus eſt, toto genere diuerſus & alius ſtatuitur à Baptiſmo Chriſti. Paulus dicit, 1. Cor. 12. nos omnes in vnum corpus baptizatos eſſe. Sequeretur autem, nos non eſſe vnum corpus cum Chriſto & cum Apoſtolis, ſi toto genere diuerſus eſt Baptiſmus Iohannis & Chriſti. Chriſtus enim baptizatus eſt baptiſmo Iohānis. Et Apoſtolos, ſi non omnes, aliquos ſaltem, & primos illos, quorū Iohan. 1. mentio fit, baptiſatos fuiſſe baptiſmo Iohannis, nullum eſt dubium. Ieſus enim neminē manibus ſuis, ſiue externo miniſterio baptizauit, ſed ad hoc vſus eſt miniſterio diſcipulorum, Iohan. 4. quos ipſos certè baptiſmo caruiſſe, nemo affirmabit. Apocrypha verò & incerta commenta Euodij & Euthymij, in quibus Ieſus ipſe ſuis manibus dicitur Petrum & Mariam baptizaſſe, quia pugnant cum expreſſo teſtimonio Ioannis Euangeliſtæ, merito nō curamus. Non igitur vel poteſt vel debet baptiſmus Iohannis, à Chriſti baptiſmo, vt toto genere diuerſus, vel prorſus alius, ſeparari.

Apoſtoli à quo baptizati.

Rurſus verò etiam Auguſtinum, qui ſentit alium fuiſſe baptiſmum Iohannis, alium Chriſti, video habere aliquas non contemnendas rationes. Vt enim de loco Actor. 19. quo Auguſtinus pręcipuè nititur, iam non dicam: certè non leue eſt hoc argumentū, cùm, Chriſtus per diſcipulos cœpiſſet baptizare, imò cū poſt aſcenſionem Chriſti, per totū orbem Baptiſmo Chriſti baptizaretur, ſemper tamen ipſa appellatione, diſtinctus fuit Iohannis baptiſmus à Chriſti baptiſmo. Neq; enim nomine miniſtrorū, appellatus fuit baptiſmus Petri. Ioannis, Iudæ, Pauli, &c. ſicut baptiſmus Iohannis conſtanter vbiq; ita appellatur. Et ſeries hiſtoriæ Euangelicæ oſtendit, baptiſmum Chriſti per ſuos diſcipulos, ſucceſsiſſe poſt Ioannis baptiſmū. Nec dici poteſt, vel Petrū, vel alium Chriſti diſcipulum baptizaſſe baptiſmo Ioannis. Scriptura enim aliter loquitur. Ipſe etiam Ieſus, Iohannis 4. legitur feciſſe diſcipulos, non recipiendo tamen tantùm eos, qui à Iohanne baptizati erant, ſed ipſe per diſcipulos baptizando eos, quos in numerum ſuorum recipiebat. Nec veriſsimile eſt, illos tantū Chriſto ſe adiunxiſſe, qui non fuerant prius à Iohanne baptizati: imo Iohannes ſuo Baptiſmo populum præparauit Domino, vt Chriſto ſe adiungerent: illos verò Chriſtus per diſcipulos baptizaſſe legitur, Ioan. 3. & 4. Et Ioannis Baptiſmum tunc defuiſſe, non eſt dubium, cùm nemo amplius baptizaretur Baptiſmo Iohannis, ſicut Auguſtinus tractatio. 4. in Iohannem oſtendit. Aliquid igitur diſcriminis eſſe inter Baptiſmū Ioannis & Chriſti, tota antiquitas conſentit, & ipſa Scriptura inſinuat. Sed de ratione diſcriminis diſputatio eſt.

Differentia Baptiſmi Ioannis & Chriſti.

Auguſtinus contra Donatiſtas, libr. 5. cap. 10. dicit: quoſdam ita diſtinxiſſe, quòd Iohannis baptiſmus prorſus non habuerit remiſsionem. Sed hæc opinio, Auguſtino non omnino probatur. Dicit igitur, ſe credere baptizatis à Iohanne, in ſpe remiſſa fuiſſe peccata: in Chriſti verò Baptiſmo, re ipſa dimitti. Sed mox ſubiungit, ſe non agere pugnaciter, ſi quis diſcrimen ita conſtituat, quòd in Iohannis Baptiſmo dimiſſa quidem fuerunt peccata, ſed in Chriſti Baptiſmo, ſecundum aliquam ampliorē ſanctificationē, collatam eſſe remiſsionem. Et lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 37. rationem diſcriminis eruditè ex diſcrimine patefactionis verbi de Chriſto colligit. Habuit enim vetus Teſtamentū, Baptiſmum in Moſen, 1. Cor. 10. habuit etiam circumciſionem: quæ erant Sacramenta, prænūciantia rem futuram, hoc eſt, venturum Meſsiam. Noſtri tēporis Sacramenta, ſunt annunciationes exhibiti Chriſti, qui iam venit. Inter hæc medium fuit Iohannis miniſteriū, qui docendo & baptizando, Meſsiæ non à longe venturo, ſed iā venienti præibat. Ideò enim dicitur Angelus miſſus ante faciem Chriſti. Et Iohan de Chriſto inquit: ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος qui poſt me, tanquam apparitorem ſuū, viā paratam iam ingreditur, & venit. Apoſtoli verò annunciabant Chriſtum iam veniſſe. Hoc modo iuxta diſcrimen patefactionis, Auguſtinus non incommodè diſtinguit inter Baptiſmum Moſis, imò inter ipſam etiam circumciſionem: inter Baptiſmū Iohannis, & inter Baptiſmū Chriſti, Sed ſicut iuxta Auguſtinum, Iohannes omnium præcedentium proximus Chriſti annūciator fuit, cui ſoli conceſſum fuit & prænunciare abſentem, & videre præſentem: ita propius etiam conuenit, nec tā longè differt Baptiſmus Iohānis, à Baptiſmo Chriſti, ſicut vel Moſis Baptiſmus, vel circumciſio, à Baptiſmo Chriſti. Hac collatione Baptiſmi Moſis ſeu Iudaici in veteri Teſtamento, baptiſmi Ioannis & baptiſmi Chriſti, vtuntur etiā Baſilius de Baptiſmo, cap. 2. Nazianzenus oratione in ſancta luminaria. Cyrillus in Iohannem, lib. 2. cap. 58. confert purificationes legales, Baptiſmum Iohannis & Baptiſmum Chriſti: & diſcrimen vult ſumi ex poſtrema concione Baptiſtæ ante captiuitatē, quæ extat Ioan. 3. Et cap. 57. inquit, Iohannis Baptiſmū fuiſſe introductorium ad perfectionem, & vim pręparationis obtinuiſſe. Sicut autem non ſequitur circūciſos non habuiſſe remiſsionem peccatorum, propterea quia differentia eſt inter circumciſionem & baptiſmū Chriſti: ita multò minus baptiſmō Ioānis, qui propius ad nouum Teſtamentum acceſſit: imò qui initium fuit noui Teſtamenti: ideò derogāda eſt remiſsio peccatorū, vt diſcrimē aliquod ſit inter Iohannis baptiſmū & Chriſti baptiſmū. Sed quale diſcrimen eſt inter verbum de Chriſto venturo, de veniente & de exhibito: talis etiā differentia eſt inter circumciſionem, baptiſmum Iohannis & Chriſti Baptiſmum. Doctrina autem, de Chriſto, licet quo ad modum patefactionis, diſcrimen aliquod ſit, tamen quo ad ſubſtantiam fuit eadem, & effectus eoſdem habuit in credentibus omnibus temporibus, ſiue tempore veteris Teſtamenti, ſiue tempore Iohānis Baptiſtæ, ſiue poſt Chriſtum exhibitum, licet in gradibus differentia aliqua conſtitui poſsit. Qualis igitur verbi, talis etiam ratio eſt circumciſionis, Baptiſmi Ioannis & Apoſto-

Digitized by Google

Apoſtolorum. Nec nimium ſubtiliter hæc ſũt diſcernenda. Si enim ſubtilitates cõſectari libeat, hac ratione etiam diſcrimen conſtitui poſſet inter Baptiſmum Apoſtolorũ, quem dederunt ante paſsionem & reſurrectionẽ Chriſti, & inter eum quem poſtea dederunt. Hanc ſententiam iudico eſſe ſimpliciſsimã. Conuenit enim dictis Scripturæ, & nihil derogat Baptiſmo, vel Iohannis, vel Chriſti: retinet etiam conſenſum veteris Eccleſiæ. Tertia vero quæſtio difficillima eſt: an ſcilicet illis, qui Ioãnis Baptiſmo baptizati erant, neceſſarium fuerit, poſtea etiã Chriſti Baptiſmũ, qui à diſcipulis ipſius adminiſtrabatur, ſuſcipere: an vero poſtquã Chriſtus iam reuelatus & exhibitus prædicabatur, ſuffecerit ipſis quod à Ioanne baptizati fuerunt? Auguſtinus ſentit poſt Baptiſmum Ioannis, neceſſariam fuiſſe ſuſceptionem Baptiſmi Chriſti. Et huius ſẽtentiæ ratio non leuis eſt. Illis enim qui circumciſi erant in venturum Chriſtum, licet iam habebãt ſignum circumciſionis, quod erat ſigillum iuſtitiæ fidei, hoc eſt, remiſsionis peccatorum, neceſſariũ tamen fuit, Ioannis Baptiſmum ſuſcipere, Luc. 7. Si enim in vẽturum Chriſtũ ita crederent, vt Deo per Ioannis miniſterium patefaciẽti, Meſsiam iam eſſe in via, nollent credere, & conſilium eius in Baptiſmo Ioannis ſpernerent: certe fidem ſuam, inanem & falſam redderent. Eadem etiam ratione. qui à Ioanne baptizati, credebãt Meſsiam iam eſſe in via, & venire, ſi poſtea nollent credere prædicationi de Chriſto iam exhibito: eorum certe fides non eſſet vera. Ex noſtris enim Iudęis quidam credunt Meſsiam adhuc venturum: quidam credunt ipſum natum eſſe, ſed nondum regnum inchoaſſe: & tamen vana & falſa eſt ipſorum fides, quia in Chriſtum exhibitum noluut credere. Erat autem Baptiſmus diſcipulorũ Chriſti obſignatio doctrinæ de Chriſto, qui iam non amplius expectandus eſſet venturus in carnem, nec tantum credendus quod in via eſſet, & veniret, ſed quod iam veniſſet, & exhibitus eſſet. Hac ratione poſt Baptiſmum Ioannis ſuſcipiendus videtur fuiſſe Chriſti Baptiſmus, qui per diſcipulos ipſius adminiſtrabatur, in obſignationẽ doctrinæ & fidei de Chriſto iam exhibito. Longobardus vero, ex aliorum veterũ ſentẽtiã diuerſum ſentit: eos ſcilicet, qui à Ioanne baptizati fuerant, ſi crederent Patrem, Filium & Spiritum ſanctũ, & ſpem ſalutis ponerent non in Ioanne, ſed in Chriſto, non fuiſſe iterum aqua baptizatos. Qui vero Ioannis Baptiſma, falſa, impia doctrina deprauarunt (id quod velle videtur hiſtoria, Acto. 19.) illos cenſet poſtea baptizatos fuiſſe Baptiſmo Chriſti. Et hanc ſententiam manifeſte tuetur Ambroſius, de Spiritu ſancto, li. 1. c. 3. ſicut ſententiam eius ſupra adſcripſimus. Et ego quidẽ, licet ab Auguſtini ſententia, in eo quidem quem explicaui ſenſu, & ea quã dixi ratione, non admodũ abhorream: video tamen Scripturam non nimium vel curioſe, vel ſcrupuloſe illud obſeruaſſe. Nam Act. 18. Apollo ſciebat tantum baptiſma Ioannis: & is quidem aſſumitur, & diligentius inſtituitur in via Domini: non tamen legitur denuo aqua baptizatus. Nec primi Apoſtoli, qui à Ioanne baptizati fuerunt, leguntur ſecundo aqua baptizati fuiſſe. Imo ſequeretur, ipſi Baptiſtæ neceſſarium fuiſſe, cum Chriſtus iam miniſterium ſuũ inchoaſſet, vt à diſcipulis Chriſti aqua baptizaretur, ſi præciſe & vniuerſaliter neceſſariũ fuiſſet, quod Auguſtinus diſputat. Rurſus vero quando Apoſtoli faciunt diſcipulos Chriſti, Ioan. 3. & 4. poſtea cum ſemel baptizant tria millia, Act. 2. nec diu poſt, quinq; millia, Act. 4. non leguntur curioſe & ſcrupuloſe inquiſiuiſſe, ne quis forte in turba illa Ioãnis Baptiſmo baptizatus eſſet, quem nefas eſſet denuo aqua baptizari. Relinquatur igitur hæc quæſtio in medio, vt quæ in vtramq; partem rationes habet: cum quidem noſtris temporibus, eius vſus nõ ſit admodum neceſſarius. Vtram enim quis ſentẽtiam amplectatur, vera & neceſſaria fundamenta retineri poſſunt. His ita expoſitis, manifeſtũ erit, quomodo ſententię, quę ex Scriptura opponi ſolent, recte & dextre explicari poſsint. Ipſe enim Ioannes inquit: Ego baptizo vos in aqua ad pœnitentiam, qui vero poſt me venturus eſt, baptizabit vos Spiritu ſancto & igni. Et quia vtitur futuro tempore, *βαπτίσει*, videtur inſinuare, Chriſtũ baptizare Spiritu: non in præſenti, per ipſius ſcilicet Ioannis Baptiſmum: ſed poſt Ioannem demum baptizaturũ ſpiritu, per ſuorum ſcilicet diſcipulorum miniſteriũ. Sed non poteſt certior eſſe interpretatio hujus dicti quam quæ ab ipſo Chriſto & Apoſtolis tradita eſt. Nam Act. 1. poſt reſurrectionem, paulo ante aſcenſionem, Chriſtus repetit illam Ioannis ſentẽtiam, & cum iam vltra triennium, per miniſterium Apoſtolorum baptizaſſet, affirmat tamen, nondũ impletũ eſſe illud, quod Ioannes dixerat: Ipſe baptizabit vos Spiritu ſancto. Et quidem ad Apoſtolos, qui certe Spiritum regenerationis & renouationis iam acceperant, inquit: Vos baptizabimini Spiritu ſancto, nõ poſt multos hoſce dies. Id quod in die Pentecoſtes impletum eſt, effuſis admirandis & viſibilib. donis Spiritus ſãcti. Et Petrus Act. 11. recitãs quomodo in Corneliũ talia dona effuſa eſſent priuſquam aqua in nomine Ieſu baptizaretur, inquit: Recordatus ſum verbi Domini, ſicut dicebat: Ioannes quidẽ baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu ſancto. Manifeſtũ igitur eſt ex interpretatione Chriſti & Apoſtolorum, de quo Baptiſmo Spiritus, verba illa intelligenda ſint. Et quidẽ ipſe Baptiſta ideo addit vocabulũ ignis: vt oſtẽdat ſe loqui de manifeſta illa donatione Spiritus, quæ in ſpecie ignis die Pentecoſtes cœpit. Et ſi ita intelligatur, verum eſt, talem Baptiſmum Spiritus nõ fuiſſe in Ioannis baptiſmo. Baptiſta enim nullum ſignum fecit, Ioannis 10. imo Baptiſmus Spiritus non fuit ante aſcenſionem Chriſti, etiam cum Chriſtus per miniſterium Apoſtolorum baptizaret, Ioan. 7. Non ergo ſequitur ex illa ſententia, Matth. 3. Baptiſmum Ioannis prorſus vacuũ & deſtitutum fuiſſe gratia patris, efficaciã Chriſti, & operatione Spiritus: imo quãdo Chriſtus à Ioanne baptizabatur, tunc certe in Ioannis baptiſmo admirabili & manifeſta patefactione oſtenſa fuit gratia patris, & manifeſta donatio Spiritus.

Et hæc quidem quæ negari non poſſunt, contra aduerſarios contentioſos ſufficere poſſunt. Non inuitus tamen concedo in illa ſententia Chriſtum baptizare Spiritu, amplius aliquid contineri, quam ſolam manifeſtationem admirabilium illorum & conſpicuorum donorum ſpiritus. Illa enim Symbola fuerũt, teſtificãtia de interiori efficacia Chriſti, de inuiſibili donatione & operatione Spiritus. Et Chriſtus non dicẽdus eſt deſiiſſe baptizare Spiritu, poſtquam viſibilia illa dona defierunt.

Affirmo autem, illam etiam interpretationem non ſpoliare Baptiſmum Ioannis, omni Spirituali efficacia. Series enim & contexus hiſtoriæ, in Lu-

ca & Ioanne oſtendit, & occaſionem, & veram ſententiam illius dicti. Lucas ſcribit, populū, ex admiratione auctoritatis perſonæ Baptiſtę deueniſſe in illam opinionē, Ioannē forſan eſſe Meſſiā: ita vt Baptiſmum ipſius, de quo ipſe prædicabat, eſſe Baptiſmum pœnitentię in remiſſionē peccatorū, exiſtimarēt efficaciam illam habere ex virtute perſonæ Baptiſtæ, & propter externam actionem, quam baptizando exercebat. Id quod Ioannes Euangeliſta clarius explicat, vbi ſcribit legatos Hieroſolymitanos expoſtulaſſe cum Baptiſta: Quare ergo baptizas, ſi non es Chriſtus? Hoc enim obiciebāt, ipſum nec debere nec poſſe baptizare in remiſſionem peccatorū, ſi nō eſſet Chriſtus. Ad refutandū igitur illam vulgi perſuaſionē, & hanc Phariſæorū obiectionem, Ioannes diſcrimen facit primo inter ſuam perſonam, & Chriſti perſonam, deinde inter ſuum externum miniſterium, & inter ſpiritualem efficaciam Chriſti. Ille, inquit, potentior me eſt, qui ante me fuit, & è cœlo eſt, ſuper omnes, quia filius vnigenitus. Ego miniſter ſum terrenus, de terra, non dignus vt calceamēta ipſi ſoluā. Ego ſum vox clamantis, & baptizo aqua, hoc eſt, externum miniſteriū verbi & Baptiſmi habeo, exerceo, & adhibeo, Ille verò fortior eſt: hoc eſt ipſius eſt virtus, potentia & efficacia. Ille enim per miniſterium eſt efficax, nam per eum, & propter eum datur remiſſio peccatorum, reconciliatio Spiritus & vita æterna. Ita enim Baptiſta diſertè explicat, quomodo Chriſtus ſit πρῶτος, cùm inquit: Ex plenitudine eius omnes nos accepimus gratiam pro gratia, per Chriſtū enim gratia & veritas facta eſt. Hæc non efficiūt miniſtri, ſiue ſit Petrus, ſiue Iudas, ſiue Ioannes Baptiſta, aut Euāgeliſta. Ideò neceſſe eſt diſcerni perſonam & efficaciā Chriſti, à miniſtris & externo ipſorū miniſterio: ita tamē vt externū etiā miniſterium ſit Chriſti, & per illud doceatur eſſe efficax. Non autem talem facit antitheſin Ioānes. Ego baptizo aqua, ſine remiſſione peccatorum, & ſine Spiritu: ille verò baptizabit aqua & Spiritu. Chriſtus enim ſuis manibus neminem aqua tinxit. Ioannis 4. Nec dici poteſt, Apoſtolos ipſos per ſe dediſſe Spiritum ſanctum, quando baptizabant: hoc enim ſolius Chriſti propriū eſt: ſed qui efficax fuit per miniſterium Petri & Pauli, eius etiam fuit illa efficacia quę in Ioannis miniſterio fuit. Neq; enim inefficax fuit miniſteriū Ioannis, quē Angelus prædicit multos conuerſurū ad Deum. Atq; ideò Ioannis 1. vox Patris ad Ioannem Baptiſtam de Chriſto loquitur, non in futuro, ſed in præſenti: Ipſe eſt, qui baptizat Spiritu. Et ne illa Chriſti efficacia prorſus tollatur ex miniſterio Baptiſtæ, in ipſo Ioannis Baptiſmo Spiritus ſanctus corporali ſpecie columbæ deſcendit ſuper Chriſtū: vt ex plenitudine eius omnes acciperent, non tantū qui poſtea à diſcipulis Chriſti baptizandi erant: Sed Ioannes loquitur in præterito, etiā priuſquam Chriſtus inciperet per miniſterium ſuorum diſcipulorum baptizare: Nos, inquit, omnes ex plenitudine eius accepimus. Baptiſtæ enim eſſe illa verba, Origenes rectè cōtendit. Et hoc eſt, quod Matt. 3. Baptiſta inquit: Ego opus habeo, vt à te baptizer. Non autē loquitur de Baptiſmo aquæ: ita enim Chriſtus non baptizauit, Ioannis 4. intelligit ergo Baptiſmū Spiritus. Atq; ita Baptiſta fatētur, ſe à Chriſto baptizatum eſſe Spiritu: qui tamen aqua, nec à Chriſto, nec ab Apoſtolis baptizatus eſt. Licèt non negem efficaciam poſtea ampliorem & illuſtriorem fuiſſe in externo miniſterio ipſius Chriſti & Apoſtolorum. Minimum enim in regno cœlorū, Chriſto ſcilicet iam reuelato, ipſe pronunciat maiorem eſſe Baptiſta. Matt. 11. Nih igitur aliud ſibi vult, illa de qua diſputamus Baptiſtæ ſententia, quam quod Paulus pluribus explicat de ſuo etiam miniſterio, 1. Cor. 3. 4. Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat: ſed qui incrementum dat, Deus. Et tamen inquit: In Chriſto Ieſu per Euangelium ego vos genui. Item: Miniſtri ſumus, per quos crediditis. Et planè eodem modo de Baptiſta inquit Ioannes Apoſtolus, vt omnes crederent per ipſum. Non igitur ſine efficacia ſpiritus fuit miniſterium Baptiſtæ: credere enim eſt donum Spiritus.

Miniſterium Chriſti & aliorum quomodo & quatenus diſcernendum.

Alter locus, qui in hac diſputatione plurimum iactatus fuit à Donatiſtis, quo etiam Auguſtino multum negocij fecerunt, eſt hiſtoria Act. 19. Quæ narrare videtur, diſcipulos quoſdam credentes, qui confitebantur ſe in Ioannis Baptiſma baptizatos, iuſſos eſſe à Paulo baptizari in nomine Domini Ieſu. Sed nec ille locus certò, manifeſtè & neceſſariò probat, omnibus qui vero Ioannis Baptiſmo legitimè baptizati erant neceſſariū fuiſſe iteratò aqua baptizari à diſcipulis Chriſti: multò minus hoc probat, Ioannis Baptiſmum fuiſſe in credentibus, ſine remiſſione peccatorū. Ex locis enim obſcuris, ambiguis & controuerſis, nihil poteſt probari. Variis autē modis locus ille ab interpretibus explicatur. Quidā vt Anabaptiſtas commodiùs refutent, cōtendunt, duodecim illos non fuiſſe bis aqua tinctos, primùm à Ioanne, & poſtea à Paulo: ſed ſemel tantùm fuiſſe in aqua baptizatos. Et ex illis quidam Baptiſmi vocabulum, in priori parte ſententiæ, nō pro tinctione aquæ, ſed pro inſtitutione & doctrina accipiunt: ſicut totū miniſteriū Ioannis, appellatur Baptiſmus, Act. 18. Apollo tantùm ſciebat & docebat Baptiſma Ioannis, vt ſenſus ſit, In quid baptizati eſtis, hoc eſt. Qua doctrina imbuti & initiati eſtis? Et illi ſentiūt, duodecim iſtos fuiſſe quidem inſtitutos doctrina Ioannis, nō autē Baptiſmo eius baptizatos, ſed poſtea ſemel tantū in nomine Ieſu baptizatos. Alij vocabulū Baptiſmi in priori parte hiſtorię propriè accipiūt, in altera verò parte accipiūt vocabulū Baptiſmi metaphoricè, pro admirādis & conſpicuis illis donis Spiritus, quę Chriſtus vocabulo Baptiſmi appellat, cum inquit Act. 1. Baptizabimini Spiritu. Et illorum ſententia eſt, fuiſſe illos Baptiſmo Ioannis baptizatos, non autē poſtea aqua à Paulo tinctos: ſed particulā καὶ, ſicut alibi ſæpè, ita etiā hîc eſſe ἐξηγητικῶς. Baptizati ſunt in nomine Ieſu, hoc eſt, cùm Paulus impoſuiſſet ipſis manus, venit Spiritus ſuper eos. Sed vtraq; explicatio habet aliquid coacti, non vbique ſeruans & ſimplicitatem & perſpicuitatem textus. Quidam igitur conſiderantes particulam μὲν, cuius redditio eſt particula δὲ, illud κῶλον, His auditis, baptizati ſunt in nomine Ieſu, non accipiunt, vt ſint verba Lucæ hiſtorici, de duodecim illis, ſed vt ſit continuus contextus orationis Paulinæ, hoc ſenſu. Ioannes quidem baptizauit Baptiſmo pœnitentiæ, fide in venturum Chriſtum: ἀκούσαντες δὲ, hoc eſt, qui verò audierunt (Illam ſcilicet Baptiſtæ doctrinam de fide in Chriſtum) baptizati ſunt in nomen Domini Ieſu: hoc eſt idem fuit, ac ſi ab Apoſtolis baptizati eſſent. Et Græcus contextus illam explicationem facilè patitur & admittit: Sententia etiam huic valde cognata, extat in Gloſſa, quæ voca-

13.

Duo vocabuli Baptiſ vſurp.

vocatur interlinearis, licet verba illa accipiat eſſe Lucæ hiſtorici: cum ſcilicet duodecim illi audirẽt, nihil diſtare inter miniſterium Ioãnis & Apoſtolorum, niſi quod Ioannes in venturum eum quem Apoſtoli veniſſe teſtabantur, baptizaſſet: ſtatim id receperunt, non rebaptizati: ſed audita hac declaratione: Baptiſmus Ioannis ipſis fuit baptiſmus in nomen Domini Ieſu. Ioannes enim ita baptizauit, vt iuberet credere in Chriſtum Ieſum. In ipſius igitur nomen baptizati ſunt quos Ioannes baptizauit. Sumpta autem eſt illa Gloſſa ex Ambroſio de Spiritu ſancto, lib. 1. ca. 3. cuius integram ſententiam ſupra adſcripſimus. Diſputat enim de vero & legitimo Baptiſmo Iohannis, non de duodecim illis, quos ſentit adulterinum Baptiſmã, ſub Ioannis nomine accepiſſe. Et hæc explicatio pulchre conuenit cum eo, quod ſub finem 18. capitis de Apollo ſcribitur: quem quia tantum Ioãnis Baptiſma ſciebat, accuratius quidem in via Domini inſtituerunt: aqua autem ipſum rurſus baptizaſſe non leguntur, ſed plenius inſtitutum, diſcipulis commendarunt, vt pro Chriſtiano ſuſciperetur. Hæc ſententia Gloſſæ, valde ſimplex & commoda eſt: & Longobardus etiam diſputat, eos qui ſpem non ponebant in ceremonia illa Ioannis, ſed credebãt in Patrem, Filium & Spiritum ſanctum, non fuiſſe poſtea iterato aqua baptizatos à diſcipulis Chriſti. Quod autem obiici poteſt, ſine Spiritu ſancto non eſſe vel gratiam Dei, vel remiſſionem peccatorum, & illos duodecim quamuis Ioannis Baptiſmo baptizati dicuntur, tamen primum per impoſitionem manuum, Spiritum ſanctum accepiſſe, non difficilis eſt reſponſio. Ipſe enim Lucas explicat, ſe appellatione Spiritus intelligere cõſpicua illa dona eius, ſicut accipitur. Ioan. 7. Aut ſi ſimpliciter accipiatur, ſequetur, ne in Chriſti quidem Baptiſmo datum eſſe Spiritum ſanctum. Nam poſt Baptiſmum Chriſti cum Paulus manus ipſis imponeret, ſcribuntur accepiſſe Spiritum.

Sunt tamen, quibus videtur contextus hiſtoriæ omnino hanc reddere ſententiã, quod duodecim illi primum fuerint Ioannis Baptiſmo baptizati, & poſtea à Paulo in nomẽ Ieſu baptizati. Et Ambroſius quidem illam ſententiam ita explicat in 3. c. ad Galatas. Sentit enim duodecim illos in adultero Baptiſmate, ſub nomine Baptiſmi Ioannis, fuiſſe non tinctos, ſed ſordidatos: quos ideo Paulus in Trinitatis nomine baptizari præceperit. Idem etiam diſputat lib. 1. c. 3. de Spiritu ſancto. Et ad hanc interpretationẽ poſſet illud accommodari, quod non ſimpliciter confitẽtur ſe baptizatos eſſe Ioannis Baptiſmo, ſed εἰς Ἰωάννου βάπτισμα. Quid enim phraſis illa valeat, mox explicatur, vbi dicũtur Baptizari εἰς τὸ ὄνομα Ieſu. Idem enim eſt, quod Ro. 6. Paulus dicit: Quotquot in Chriſtũ baptizati ſumus, in mortẽ ipſius baptizati ſumus. Et 1. Cor. 1. Non eſtis baptizati in nomẽ Pauli. Ex confeſſione etiam ipſorũ & ex Pauli reſponſione colligi videtur, ita ipſos fuiſſe baptizatos, vt nec Spiritum ſanctum ſciuerint, nec in Chriſtum crediderint, ſed in illa ceremonia Ioannis ſpem poſuiſſe videantur: vt fuerit quædam κακοζηλία imo manifeſta deprauatio & adulteratio Baptiſmi Ioãnis. Atque ita ambę hiſtoriæ non male cohærebũt. Apollo baptizatus vero & genuino Ioannis Baptiſmo, nõ rurſus tingitur aqua, ſed plenius inſtituitur: duodecim vero illi, quia non magis baptizati erant, qam qui Phariſæorum Baptiſmo tincti erant, Marci. 7. non rebaptizati, ſed vere primum à Paulo baptizati ſunt. Hanc ſententiam etiam Longobardus amplectitur & ſequitur. Auguſtinus vero ſentit, duodecim illos vero Ioannis Baptiſmo baptizatos, & tamen poſtea etiam à Paulo baptizatos. Cenſet enim aliũ eſſe Ioannis Baptiſmum, alium Chriſti: ita vt qui Ioannis Baptiſmum habebat, illi poſtea etiam neceſſarium eſſet, Baptiſmum Chriſti ſuſcipere. Et hanc tamen ſuam ſententiam defendit à rebaptizatione. Anabaptiſmus enim eſt vnius & eiuſdem Baptiſmi iteratio. Ad hanc ſententiam videtur facere, quod Lucas ipſis tribuit teſtimonium, quod fuerint diſcipuli, hoc eſt, Chriſtiani, ſicut tunc appellabantur: Et Paulus ipſis tribuit fidem, cum inquit, πιστεύσαντες. Inde ex recentioribus etiã quidam ſentiunt, nihil eſſe incommodi, ſi duodecim illi accipiantur primum Ioannis Baptiſmo baptizati: & poſtea à Paulo in nomen Chriſti Domini baptizati. Ioannes enim ſicut prædicabat, ita etiam baptizabat in Chriſtum venturum, Actorum 19. Apoſtoli verò docebant Chriſtum exhibitum: & huic doctrinæ adiunctum habebant Symbolum, Baptiſmum ſcilicet Chriſti. Sicut igitur Ioannis diſcipulis neceſſarium erat, prædicationem Apoſtolorũ de Chriſto exhibito ſuſcipere: ita ſi Symbolum Apoſtolicæ iſti doctrinæ coniunctum ſuſcepiſſe dicantur, nihil eſt incommodi & nulla eſt rebaptizatio: nec damnatur prior Baptiſmus, Ioannis ſcilicet ſicut Anabaptiſtæ faciunt. Et quod textus dicit, Baptizatos in nomen Chriſti Domini: idem eſt ac ſi diceret, in nomen Chriſti exhibiti. Deus enim Ieſum crucifixum, fecit Chriſtum & Dominum, Actor. 2. Auguſtinus.

Has varias interpretationes hiſtoriæ, Actor. 19. ideo recenſui, vt oſtenderem, non eſſe ſufficientẽ cauſam, cur qui vnam ſententiam amplectitur, diuerſum ſentientes ſtatim anathemate damnent, vtque Pontificiis telum hoc cui non parum fidũt, excuterem. Quomodocunque enim hiſtoria illa accipiatur, non poteſt inde certa, euidenti & neceſſaria conſequentia concludi, in Baptiſmo Ioannis nullam fuiſſe efficaciam, & credentes ibi nec gratiam, nec remiſſionem peccatorum accepiſſe. Eadem enim ratione ſequeretur, vel circumciſos non fuiſſe baptizandos, vel nullam fuiſſe circumciſionis efficaciam in credentibus.

CANON II.

SI quis dixerit, aquam veram & naturalem non eſſe de neceſſitate Baptiſmi: atque ideo verba illa, Domini noſtri Ieſu Chriſti, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, ad metaphoram aliquam detorſerit, anathema ſit.

CANON III.

SI quis dixerit, Baptiſmum, qui etiam datur ab hæreticis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, cum intentione faciendi quod facit Eccleſia, non eſſe verum Baptiſmum, anathema ſit.

CANON IIII.

Si quis dixerit, Baptiſmum liberum eſſe, hoc eſt, non neceſſarium ad ſalutem, anathema ſit.

EXAMEN.

QVÆ in tribus hiſce Canonib. traduntur, partim ſunt extra cõtrouerſiã, partim antea ſunt explicata. Ad celebrandum enim Baptiſmum, neceſſario requiri aquã, nemo nunc (quod ego quidem ſciam) in dubiũ vocat. Et quia Baptiſmus eſt lauacrum aquæ in verbo. Ephe. 5. Ideo & Iohannes & Apoſtoli, non alios liquores, ſed aquam ele-

mentarem ad Baptiſmũ acceperunt: eamque non prius peculiaribus exorciſmis conſecratam, ſed ſine diſcrimine ſimplicem, vulgarem, & vbique obuiã. Verbo enim inſtitutionis, in ipſa actione accedente ad elementum aquæ, iudicarũt vere conſecrari & ſanctificari Baptiſmum, vt ſit lauacrum regenerationis Spiritus ſancti. Non igitur improbatur nobis, quod ſecundus Canon dicit aquam verã & naturalẽ eſſe de neceſsitate Baptiſmi. Hoc enim modo ipſi concedunt & confirmant, benedictionẽ fontis (ſicut vocant) ſiue aquam cõſecratam non eſſe de neceſsitate Baptiſmi. Et multæ ocioſæ quæſtiones de aquis diſtillatis, de humoribus mixtis, de niue, de glacie, &c. ita præciduntur. Quod ad locum Ioannis 3. attinet, ſi quis in eo vocabulũ aquæ ita ad metaphoram detorquet, vt vel doctrinam de Baptiſmo conuellat, vel ſentiat, Sacramentũ Baptiſmi poſſe ſine aqua celebrari, is merito improbatur. Alias non ignoramus, Baſiliũ ita locum illum interpretari, vt aqua intelligat ſignificari in Baptiſmo mortificationem, ſpiritu vero viuificationem. Quod IIII. Canon de Baptiſmo, qui etiam ab hæreticis, ſeruata forma inſtitutionis datur, decernit: nos etiam docemus, ſicut antiquitas doctrinæ huius fundamenta contra Donatiſtas, in Scriptura erudite mõſtrauit. De intentione vero dictũ eſt in explicatione Canonis XI. ſicut & de neceſsitate Sacramentorum dictum eſt in IIII. Canone, de Sacramentis in genere. Nihil igitur addam, ſed ad alia in quibus explicatione aliqua opus erit, tranſeamus.

Aqua de neceſsitate Baptiſmi.

Baſilius.

CANON V.

SI quis dixerit in Eccleſia Romana, quæ omnium Eccleſiarum mater eſt, & magiſtra, non eſſe veram de Baptiſmi Sacramento doctrinam, anathema ſit.

EXAMEN.

IN aliquot Canonibus ſequentibus, boni patres ſumpſerunt ſibi propoſitiones aliquot, trũcatim excerptas ex Lutheri libello, de captiuitate Babylonica: nõ refutãdas, ſed (quod facilius eſt) ſine argumentis damnandas. Lutherus igitur qui concedit, Sacramentum Baptiſmi inter multas & varias humanorum rituum pompas, tamẽ quoad materiam manſiſſe, valde grauiter conqueritur, doctrinam de vſu & virtute Baptiſmi, pertinente ad totã Chriſtiani hominis vitam, in regno Põtificio partim ſilentio ſepultã, partim deprauatam eſſe. Cum enim Scriptura, in doctrina de ſalutari vſu Baptiſmi, præcipue duo hæc vrgeat & inculcet, promiſſionẽ ſcilicet ſalutis, quæ ceremoniæ Baptiſmi voce diuina annexa eſt: & fidem, quæ promiſsionem illam apprehendit, amplectitur, retinet & conſeruat: cõqueritur Lutherus, in tot immenſis librorũ quæſtionum, & ſummarũ plauſtris de Baptiſmo vix tamẽ alicubi huius promiſsionis & fidei mentionẽ fieri: ſed in ipſorũ locũ inuectam eſſe in Eccleſiam, opinionem operis operati. Cumq; vſus & virtus Baptiſmi, per totã Chriſtiani hominis vitam durare debeat: Pontificij docent, per peccatũ poſt Baptiſmum commiſſum, virtutem Baptiſmi amitti, & quaſi irritã fieri, ita vt in illis qui poſtea pœnitentiam agunt, nullus ſit vſus Baptiſmi: ſed alia accipienda ſit tabula, quã ad portũ ſalutis vehamur, noſtra ſcilicet contritione, confeſsione & ſatisfactione. Hanc Babylonicã Eccleſiæ captiuitatẽ Lutherus deplorat, quod doctrina de ſalutari vſu & virtute Baptiſmi, in regno Pontificio obruta & ſepulta iaceat, traditionibus & opinionibus votorum, religionum, operum, ſatisfactionũ, peregrinationũ, indulgentiarum, ſectarũ, &c. Monſtrata vero ex verbo Dei via & ratione, optat & cõſulit, vt neceſſaria huic doctrinæ, vera & genuina ſua puritas reſtituatur. Hęc eſt Lutheri querela. Et nũc quidẽ poſt tot annos, Tridentina ſynodus purulento huic corporis ſui vlceri, gladio ſpiritus ſecto, videri vult medicas velle adhibere manus. Arrigat vero diligens Lector aures, quam nobis proponant formam emendationis. Conquerũtur pij, multas non ſanas opiniones de vſu & virtute Baptiſmi, in Romanã Eccleſiã irrepſiſſe: & ſũmis votis hactenus optarunt, vt aliquãdo inſtitueretur inſtauratio veræ & ſanæ doctrinæ, ex limpidis Chriſti & Apoſtolorũ fontibus, in verbo Dei patefactis. Et Tridentina quidẽ congregatio prolixe promittit, ſe coiiſſe ad eliminandos errores, & extirpãdas hæreſes, quæ circa ſacramẽta pullularũt. Sed poſtquã ad rem ipſam ventũ eſt, dũ omniũ animi expectatione ſuſpenſi tenentur, ipſi præteritis viuis fontibus, partim recentes fodiunt ciſternas, partim exoletas nobis monſtrant lacunas: vt ſcilicet repoſita norma & regula Scripturæ, ea ſola & ſimpliciter cenſeatur vera eſſe de Baptiſmi Sacramẽto doctrina, quam Romana, hoc eſt, Põtificia Eccleſia tenet & ſeruat. Hęc ſcilicet tota eſt reformatio. Redeas nũc Luthere, & ex verbo Dei accuſes Põtificiam Eccleſiam, deprauatæ doctrinæ de vſu & virtute Baptiſmi. Didicerũt enim per compendiũ reſpondere: ex fallacia illa, quam Ariſtoteles petitionem principij Scholæ nugationem vocat.

Baptiſmi vſus in quibus conſiſtat.

Lutheri de Bab- nica Ec- ſia cap- tate.

Reſpondet igitur totalis Tridentina ſynodus, vnico valde compendiario axiomate: in Eccleſia Romana veram eſſe de Baptiſmi Sacramento doctrinam. Atqui hoc ipſum eſt de quo quæritur, & controuertitur. Quod ſi ex verbo Dei ipſis oſtẽdas vitia & corruptelas doctrinæ de vſu & virtute Baptiſmi, ipſi gladio ſpiritus obuertunt vmbonem ſuorum anathematũ. Si vero quæras, quare potius ex conſuetudine Põtificiæ Eccleſiæ, quã ex norma Scripturæ diiudicari velint doctrinam de Baptiſmo: imo quare ea, quæ à Scriptura diſsidẽt, & cũ ea pugnant, obiecta ſola ſuæ Eccleſiæ authoritate, tanquam Gorgonis capite defendere & tueri velint: rationẽ hanc reddunt, quod Romana Eccleſia ſit mater & magiſtra omniũ Eccleſiarum. Quorum prius falſum, alterum vero blaſphemum eſt. Neq; enim Romana Eccleſia genuit Hieroſolymitanam, Syriacas, Gręcas, & Orientales Eccleſias: ſed potius ab illis genita eſt. Magiſteriũ vero fidei, nemini debetur, niſi vni Chriſto. Ad ipſos enim Apoſtolos dictũ eſt Matth. 23. Vos nolite vocari Rabbi: vnus enim magiſter veſter eſt Chriſtus. Modeſtius aliquanto eſſet, etiãſi falſo affirmarent, ideo in Romana Eccleſia eſſe verã de Baptiſmi Sacramento doctrinã, quod teneat & ſeruet ea, quæ de Baptiſmo à Chriſto & Apoſtolis in verbo Dei tradita ſunt. Sed Patribus viſa fuit magis compendiaria via, vt nude & ſimpliciter, ſub anathematis interminatione promulgarent, quæcunque in Põtificia Eccleſia, de Baptiſmo traduntur, ideo eſſe vera, quia ipſa ſit omnium Eccleſiarum mater & magiſtra, cui vni competat præcipiendi authoritas reliquis vero omnibus tantum incumbat obediendi neceſsitas. Quare igitur compendiarium & vere Pontificium hunc Canonem, non ſtatim in princi-

Digitized by Google

principio loci de Baptiſmo, quaſi in acie collocarunt: ita enim compendio debellatum fuiſſet? Intelligat igitur Lector, tantum pro forma (quod dicitur) factum eſſe, quod à die Ianuarij 13. vſq; ad 3. Martij, quotidianos ſuos congreſſus inſtituerunt: quaſi ad normam Scripturæ examinarent doctrinam de Sacramentis in genere, & de Baptiſmo: cũ quidem hoc αἴτημα potius quam dogma, ſibi ab initio propoſitum haberent: Si quis dixerit, in Eccleſia Romana, quæ omnium Eccleſiarum mater eſt & magiſtra, non eſſe veram de Baptiſmi Sacramento doctrinam, anathema ſit.

Sed quid, inquis facies, ſi nolis huic Canoni ſimpliciter aſſentiri? Num Baptiſmum qui in Pontificia Eccleſia datur, damnabis? vel pronũciabis, eos non recte & vere baptizatos eſſe, qui Baptiſmum à Pontificiis datum acceperunt? Aut certe ſi hoc facere non potes, concedas neceſſe eſt, verã eſſe doctrinã de Baptiſmo, quæ in Pontificia Eccleſia traditur. Mihi ſane non eſt dubiũ, architectos huius Canonis, eo conſilio verba ita poſuiſſe, vt ſi quis non ſimpliciter omnia, quæcunq; de Baptiſmo in pontificia Eccleſia tradũtur, approbet, proclametur Anabaptiſta eſſe, qui cenſeat neminẽ ſub Papatu recte & vere baptizatũ eſſe: aut ſi hoc nolit, cogatur ſimpliciter totum Papatum probare. Sed ex cornutis illis laqueis facile nos euoluemus. Opponimus enim huic dilemmati, XII. ipſorum Canonem de Sacramentis in genere, & 4. Canonem de Baptiſmo. Verum quidem eſt, quia principalis pars miniſterij eſt doctrina: quod ideo quando vera doctrina deprauatur, & prauæ opiniones ſtabiliuntur, ipſum miniſteriũ mutatur, & quod illorum miniſterium, qui doctrinam corrumpunt, ideo relinquendum ſit, quia ſcriptum eſt: Cauete à pſeudoprophetis. Item: Vocẽ alienorũ non audiunt, ſed fugiunt ab ea. Simul tamen & hoc verũ eſt partem miniſterij, vt ſacramenti alicuius adminiſtrationem aliquãdo poſsideri etiam ab his, qui in aliis materiis graues errores amplectuntur: imo ſæpe habent, adminiſtrant, & dant vera Sacramenta illi etiam, qui ipſis Sacramẽtis aſſuunt falſas aliquas opiniones, modo ſubſtantialia, quæ ad materiam & formam iuxta inſtitutionẽ pertinent, ſeruent: ſicut exemplum de circumciſione Caiphæ, Scribarum & Phariſæorũ, manifeſte teſtatur. Nullo modo autem ſequitur, quia vera fuit circumciſio, quæ à Phariſæis dabatur, ideo etiã veras fuiſſe omnes opiniones, quas præter & cõtra verbũ Dei, non tantum aliis articulis doctrinæ, verum ipſi etiam circumciſioni, traditionibus ſuis aſſuebant. Hoc igitur exemplum oſtẽdit veram explicationẽ argumenti illius, quod ſpecie aliqua obiici poteſt.

In Pontificiorum baptiſmo [illegible]

CANON VI.

SI quis dixerit, baptizatum non poſſe, etiamſi velit, gratiam amittere, quantumcunque peccet, niſi nolit credere, anathema ſit.

EXAMEN.

AVGVSTINVS de Ciuitate Dei, li. 21. recitat & refutat phanaticas quorundam diſputationes, promittentiũ liberationẽ ab igne æterno, vel omnibus hominibus vel eis tantũ, qui Chriſti baptiſmate abluti, & corporis eius ſanguiniſq; participes facti fuerint, quomodolibet vixerint in quacũq; hæreſi vel impietate fuerint: vel certe illis ſolis, qui poſt accepta Sacramẽta, externã profeſſionẽ catholicã retinẽt, licet peſsime viuant. Haſce opiniones Auguſtinus recte & merito dãnat & refutat: pugnant enim cum illa Pauli ſententia, ſæpius repetita, 1. Cor. 6. Gal. 5. Eph. 5. & Coloſ. 3. Qui talia agunt, regnum Dei non hæreditabunt.

Et in noſtris Eccleſiis ex verbo Dei, duriter arguuntur, & ſerio damnãtur, ſi qui vel voce, vel vita & factis profitentur, baptizatis ita cõferri & dari gratiã, hoc eſt, reconciliationẽ & ſalutem, vt ſimul accipiant priuilegium turpitudinis: hoc eſt, vt libere & impune poſsint & auſint ſe in quantiſcũque ſceleribus volutare, & nihilominus in medio ipſorum ſcelerum propoſito, habeant & retineãt gratiam. Sicut enim fide accipitur & retinetur gratia: ita incredulitate, ex qua ſequũtur mali fructus, hoc eſt, peccata vaſtantia conſcientiam, amittitur & excutitur. Qui enim non crediderit, cõdemnabitur. Et baptizatis Paulus cõcionatur, cum inquit: Qui talia agunt, regnum Dei non poſsidebunt. Si ſecũdum carnem vixeritis, moriemini. Et propter hæc venit ira Dei, ſuper filios incredulitatis. Fidẽ vero nequaquam docemus eſſe propoſitum abiiciendi gratiam, & excutiendi Spiritum ſanctũ. Nec ſentimus, fidem iuſtificantem conſiſtere in ſola hiſtorica notitia, aut externa profeſsione articulorũ fidei. Multo minus docemus veram & iuſtificantẽ fidem, eſſe Epicureã in impœnitentia & propoſito ſcelerum perſuaſionem, de gratia & ſalute: ſicut in priori parte Examinis plenius hæc ſunt explicata. Nequaquã igitur agnoſcimus noſtrarum Eccleſiarum eſſe doctrinã ſeu ſententiam, quæ eo ſicut iam dixi ſenſu, in VI. hoc Canone recte dãnatur.

Sed inquis, Lutheri hæc propoſitio eſt, quæ totidem ferme verbis extat in libello eius, De captiuitate Babylonica. Ego vero animaduerti, inſidioſe Canonem hũc ita eſſe fabricatũ, vt vel imprudentes Lutherum damnaremus: vel ſi defendendã ſuſciperemus illam propoſitionẽ, corã toto orbe plauſibili ſpecie nos traducere poſſent, quam profligate flagitioſa & blaſphema ſit noſtra doctrina. Sed bene res habet: Præclarum enim eſt Iureconſulti dictum, Inciuile eſſe, lege non tota perſpecta, ex aliqua eius particula pronunciare. Et Lutherus recte dixit, ſceleratum eſſe, cum noueris pium & ſanum eſſe alicuius ſenſum, ex verbis incommode dictis ſtatuere errorem. In ſenſu enim, non in verbis eſt hęreſis: vt recte dixit Hieronymus, à ſuis calumniatoribus exagitatus. Norunt autem ipſi Põtificij, Lutherum in eo loco non diſputare vel defendere Epicuream illam opinionem: quæ (ſicut in principio dixi) quia cũ verbo Dei pugnat, recte & merito dãnatur. Lutherus vero in illo ipſo loco diſerte affirmat, baptizatos per peccata conſcientiam vaſtantia, deſerere promiſsionem gratiæ Baptiſmi, à fide & veritate eius deficere, item excidere ex virtute & fide Baptiſmi. Longe aliud igitur Lutherũ eo in loco agere non ignorant. Et tamen ex media diſputatione, mutilatam & truncatã propoſitionem excerpũt: vt quibus integra diſputatio non eſt nota, vel qui præcedentia & ſequentia non conſiderant, exiſtiment Lutheri doctrinam tam craſſe & palpabiliter impiam & flagitioſam eſſe. Quale vero hoc artificium ſit, ſiue quis ſophiſticũ ſiue ſycophanticum potius appellare velit, manifeſtum eſt. Conſideret autem Lector Tridentinã technam. Lutherus enim in illo loco acriter inſectatur Pontificiorum corruptelam: qui docent, per peccata, quæ poſt Baptiſmum cõmittuntur, ipſam Baptiſmi nauim illidi, & in tabulas diſſolui: hoc eſt, vim, virtutem ſeu gratiã Baptiſmi, prorſus amitti

& irritam fieri, ita vt in vera pœnitentia, fides ad eam reuerti & redire nullo modo & nullo vnquã tempore poſsit: ſed iam circumſpicienda ſit alia tabula, noſtræ ſcilicet contritionis & ſatisfactionis, cuius virtute ad portum ſalutis vehamur. Hãc doctrinam, quæ gratiam & virtutem Baptiſmi tantũ ad vnicum illud momentũ, quando baptizamur, reſtringit, ita vt per totam vitã poſtea nullus eius vſus ſit, Lutherus oſtendit falſam & impiam eſſe. Et ex verbo Dei verã ſententiam in his verbis explicat: Sicut ſemel ſuper nos lata diuina promiſsione Baptiſmi (qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit) vſq; ad mortem veritas eius perſeuerat, ita fides in eandem nunquam debet intermitti, ſed vſque ad mortem ali & roborari, perpetua memoria promiſsionis eiuſdẽ in Baptiſmo nobis factæ. Quare dũ à peccatis reſurgimus, ſiue pœnitemus, non facimus aliud, quam quod ad Baptiſmi virtutem & fidem vnde cecideramus reuertimur, & ad promiſsionẽ tunc factam redimus, quam per peccatum deſerueramus. Semper enim manet veritas promiſsionis ſemel factæ, nos extenta manu ſuſceptura reuerſos. Et plene confortabitur cor pœnitentis, & ad ſpem miſericordiæ animabitur, ſi conſideret diuinam promiſsionem ſibi factam: quam impoſsibile eſt mentiri, adhuc integrã & non mutatam, nec mutabilem vllis peccatis eſſe, ſicut Paulus dicit, 2. Tim. 2. Si non credimus, ille fidelis manet, ſeipſum negare non poteſt. Et mox ſubiicit: Gratiam & ſalutem Baptiſmi, per peccata ſequentia non ita amittit, vt in vera pœnitentia, per fidem nullus ad eam pateat reditus. Si enim redeat fides in promiſſionem diuinam baptizato factam, in momento abſorbentur peccata per eandem fidem: imo per veritatem Dei, qua ſeipſum negare non poteſt. Et tandem de ſecunda tabula contritionis & ſatisfactionis noſtræ concludit: Vanitas vanitatum & afflictio ſpiritus, quicquid extra fidem veritatis Dei laboratur. Hæc Lutherus.

Lutherus.

Hanc vero ſententiam propoſuerunt ſibi Tridentini Patres condemnandam. Cogitàrunt autẽ, ſi explicate proponerent quid vellent dãnare, fore vt piç aures, ne in ipſa quidem Pontificia Eccleſia, in tanta verbi luce, damnationem ſententiæ, quæ vera & pleniſsima eſt neceſſariç conſolationis, ferre non poſſent. Hoc igitur artificium inuenerunt, vt ſcilicet ex illa diſputatione excerptam propoſitionem, quæ truncatim propoſita, longe aliud ſonat, damnarent: & hoc modo quaſi aliud agentes, totam illam diſputationem, quæ ipſos admodum vrit, anathemati ſubiicerent.

Et hoc Lector diligenter notet. Fallacia enim eſt in vocabulo amiſſionis gratiæ Baptiſmi: quam amiſsionem per peccata contra conſcientiam fieri, & niſi agatur pœnitentia, manere non eſt dubium. Sed ipſi amiſsionem ita intelligunt: quod licet quis poſt lapſum pœnitentiam agat, tamen etiam per fidem, nullo vnquam tempore, ad gratiam in Baptiſmo promiſſam redire poſsit. Ego ſane principio, cum Canonem illum ſemel atque iterum perlegiſſem, ſophiſma illud non animaduertebam: cuius tamen conſideratio, multa in hoc Canone monet.

CANON VII.

SI quis dixerit, baptizatos per Baptiſmum ipſum ſolius tantum debitores fidei fieri, non autem vniuerſæ legis Chriſti ſeruandæ, anathema ſit.

EXAMEN.

VT eo facilius quid ſibi Canon hic velit, aperiatur, primũ ſimpliciter dico, ſi qui ſentiũt vel docent baptizatos per Baptiſmũ tantũ debitores fieri ſolius fidei, hoc eſt, hiſtoricæ notitiæ articulorũ fidei, & externç profeſſionis: ita vt peculiari priuilegio, prorſus exemtos ſe eſſe arbitrentur à ſubiectione & obedientia mandatorum Dei: vtq; liberũ & arbitrariũ ſibi eſſe exiſtiment, ſiue obſequi mãdatis Dei, ſiue ea violare, & ſecure peccatis indulgere poſſe: illos affirmo iure damnari. Sunt enim in ipſum Baptiſmũ blaſphemi, quaſi ſit priuilegium turpitudinis: & pugnant cum doctrina Pauli, Rom. 6. Abſit, vt in peccato maneamus. Cõſepulti enim ſumus cum Chriſto, per Baptiſmum in mortem: hoc ſentiẽtes, quia vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt vltra non ſeruiamus peccato: ſed ſicut Chriſtus reſurrexit à mortuis, per gloriã Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus, &c. Rom. 8. Debitores ſumus, non vt ſecundũ carnem viuamus. Rom. 13. Nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis. 1. Ioan. 4. Et nos debemus mutuo nos diligere. Num vero hac ſententia quæ vera eſt, patientur ſibi Pontificij ſatisfieri à nobis in hoc Canone? Sane non arbitror, Aliud enim eſt quod in hoc Canone cudunt, quam prima fronte ſe offerat.

Promiſsio Baptiſmi offert & confert gratiã Dei Tit. 3. remiſſionem peccatorum, Act. 2. ſtipulationem bonæ conſcientiæ erga Deũ, 1. Pet. 3. regenerationem ſpiritus. Tit. 3. ingreſſum regni cœlorũ. Ioan. 1. ſalutem, Marci 16. hæreditatẽ vitæ æternæ Tit. 2. 3. per & propter mortem & reſurrectionem Chriſti, Ro. 6. 1. Pet. 3. Et hæc beneficia Deus vult fide à nobis accipi iuxta dictum Chriſti: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur: Noſtri igitur ex hoc fundamento docent, vt promiſsio & gratia illa Baptiſmi nobis ſit rata & firma, non pendere eam ex conditione legis à nobis impletæ, ſed requiri tantũ fidem, qua gratuita illa beneficia, quæ nobis propter Chriſtum donantur, ad nos recipiamus. Fides enim accipit promiſſionem Baptiſmi, Mar. 16. Lex vero non eſt ex fide, Gal. 3. Et fides perpetuo maneret incerta, promiſsio etiam nec rata nec vtilis eſſe poſſet, ſi penderet ex conditione legis à nobis impletæ. Qui enim ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt: Gal. 3. Ideo ex fide, vt ſecundum gratiam firma ſit promiſsio. Rom. 4.

Hanc doctrinam in ſeptimo hoc Canone vellicant Pontificij: & expreſſe quidem non audent dicere, efficaciam Baptiſmi pendere ex conditione impletæ à nobis legis: nec tamen diſſimulant quid velint. Mutuantur enim ex 5. cap. ad Galatas illam phraſin: Qui circumciditur, debitor eſt vniuerſæ legis faciẽdç. Atqui hęc Paulus nõ de vero & principali vſu circũciſionis dicit, quã Ro. 4. tradit fuiſſe ſigillũ iuſtitiæ fidei, cui opponit iuſtitiã legis & opera: ſed ex pſeudoapoſtolorũ opinione de circũciſione tanquam noſtro opere dicit hoc conſequi. Addit autẽ qui ea opinione circumciditur, vt fiat debitor vniuerſæ legis ſeruandæ, ad promerendã gratiã & ſalutem, & Chriſtum nihil prodeſſe, euacuatum eſſe à Chriſto, & gratia excidiſſe. Hęc conferantur ad verba VII. huius Canonis, quibus affirmatur, Baptiſmũ debitores facere vniuerſæ legis Chriſti ſeruandæ. Oblique igitur hoc eunt, gratiam Baptiſmi non ſola fide accipi, ſed ad hoc requi-

Scopus quorſum tendat hic ſeptimus Canon.

Digitized by Google

requiri etiam obſeruationem mandatorum Dei. Et ad ſtabiliendum hoc dogma, duplici ſophiſmate vtuntur: quorum prius eſt. In baptiſmo abrenunciamus Satanæ, & operibus eius: & ſic ibi obligatio ad mortificationem peccati, & ad nouitatem vitę, vt liberati à peccato, ſeruiamus Deo, Rom. 6. Ergo non ſolius tantum fidei conditio requiritur, ſed & impletionis mandatorum Dei. Nos verò illa non negamus, quæ Paulus Rom. 6. de baptiſmo ſcribit, quæque in formula abrenunciationis in actione baptiſmi proponi ſolent: ſed reſpondemus per diſtinctionem, quam Paulus tradit Tit. 3. vbi baptiſmum vocat lauacrum regenerationis & renouationis. Principalia autem beneficia baptiſmi ſunt gratia, remiſsio peccatorum, adoptatio, acceptatio ad ſalutem, & ad hæreditatem vitæ æternæ: ad quæ conditio noſtrorum operum non requiritur: dantur enim propter meritum filij Mediatoris. Sed illa beneficia Chriſtus affirmat fide accipi, Marc. 6. Poſt accepta verò beneficia, ſequitur donum renouationis, Tit. 3. & illa obligatio, de qua Paulus Rom. 6. concionatur. Ita enim expreſſe inquit: Liberati à peccato, ſerui facti eſtis Deo ad iuſtitiam. Et Tit. 3. dicit regenerationem præcedere, & renouationē ſequi. Nouitatis verò obiectum, eſſe mandata Dei, nemo dubitat. Quæ igitur re ipſa differunt neceſſario etiā in docendo diſcernenda ſunt.

Alterum ſophiſma eſt. Quia manifeſtiſſimum eſt, nos baptizari non in Moſen, ſed in Chriſtum: hoc eſt, non in legem, ſed in Euangelium. Pro Euangelio igitur nominant legem Chriſti: vt eo facilius confundere poſsint promiſsionem gratuitæ reconciliationis propter Chriſtum, quæ fide accipitur, cum doctrina de mandatis Dei, quę noſtram obedientiam requirunt.

Ita in ſingulis Canonibus, ſingula verba referta ſunt Pontificiis technis & artificiis: quæ recte euoluiſſe, præcipua pars eſt explicationis & refutationis.

CANON VIII.

SI quis dixerit, baptizatos liberos eſſe ab omnibus ſanctæ Eccleſiæ præceptis, quæ vel ſcripta vel tradita ſunt ita vt ea obſeruare non teneantur, niſi ſe ſua ſponte illis ſubmittere voluerint, anathema ſit.

CANON IX.

Si quis dixerit, ita reuocandos eſſe homines ad baptiſmi ſuſcepti memoriam, vt vota omnia, quæ poſt baptiſmum fiunt, vi promiſsionis in baptiſmo iam factæ, irrita eſſe intelligant, quaſi per ea & fidei, quam profeſsi ſunt, detrahatur, & ipſi baptiſmo, anathema ſit.

EXAMEN.

HOs duos Canones coniunxi. Vterque enim ſententiam quam damnat, ſumpſit ex Luthero, de captiuitate Babylonica: & explicationis fundamenta in vtroque Canone eadem ſunt. Et obſeruet lector, qui ſint progreſſus Concilij in 7. Canone, gratuitæ promiſsioni miſceri volebāt mandata Dei, de noſtris operibus: & fidei miſceri volebant noſtram obſeruationem mandatorum Dei. Iam in hiſce duobus Canonibus, ipſis Dei mandatis, contendunt admiſcenda eſſe hominum præcepta: & obligationi ad diuina mandata, adiungi volunt vota humanarum traditionum: vt ita in baptiſmo, nihil relinquatur ſine fermento ſincerum & incontaminatum.

Quod autem ad 8. Canonem attinet, Lutherus ita diſputat: Quando per baptiſmū à Deo in filios adoptati, & in familiam ipſius recepti & aſcripti ſumus, tunc nos ad obedientiam Deo præſtandā obligari: ſed iuxta ipſius mandata, non ſecundum traditiones & mandata hominum. Poſt inſtitutionem enim baptiſmi, Chriſtus Matth. 28. addit: Docentes eos ſeruare omnia quæcūque ego præcepi vobis. Et Paulus Rom. 8. tractans obligationē baptiſmi ad nouam obedientiam, inquit: Liberati à peccato, ſerui facti eſtis Deo. Et normam obediētiæ ibidem explicat, cum inquit: Obediſtis ex corde, in eam, in quam traditi eſtis formam doctrinę. Illas verò ſententias ſcriptura oſtendit excluſiue eſſe intelligendas, quod attinet ad conſcientiā, & ad cultū Deo præſtandū (neque enim de politicis & œconomicis conſtitutionibus iam loquimur) Iacobi. 4. Vnus eſt legiſlator, potens & ſaluare, & perdere. Coloſſ. 2. Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis huius mundi, quid adhuc decretis mūdi tenemini, iuxta mādata & doctrinas hominum? Sed per baptiſmum complanati, facti ſumus ſimilitudini mortis Chriſti, Rom. 6. Ergo baptiſmus ita obligat ad mādata Dei, vt nolit nos traditionibus iuxta mandata & doctrinas hominū ſubiici. 1. Cor. 7. Siue ſeruus ſis, ſiue liber, es libertus & ſeruus Chriſti: precio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominū. Et familiæ ſuæ Deus inſonat, Ezechiel. 20. In præceptis patrū veſtrorū nolite ambulare, ſed in meis pręceptis ambulate: ego enim ſum Iehouah Deus veſter. Matth. 15. Fruſtra colunt me mandatis hominū. Ex his fundamentis Lutherus libere & recte concludit: Quia Deus in domo ſua magna, quę eſt Eccleſia, ſibi ſoli vēdicat ius & authoritatem gubernādi verbo ſuo conſcientias familiæ ſuæ, imò liberorum ſuorum: & quia in baptiſmo ad huius patrisfamilias obedientiam nos obligauimus, qui etiam conſcientias noſtras ab omnibus humanis traditionibus, mandatis & doctrinis liberauit & abſoluit, ſicut ſcripturæ ſententiæ manifeſte teſtantur: ideo nec Papam, neq; vllum hominē habere ius vnius ſyllabæ cōſtituendæ ſuper conſcientiam Chriſtiani hominis. Quicquid verò aliter fit, tyrannico ſpiritu fieri, contra libertatem Eccleſiæ. *Libertas Chriſtianorum.* Chriſtianorum enim conſcientiis, nihil vllo iure poſſe imponi legē, ſiue ab hominibus, ſiue ab Angelis. Nū verò hæc ſententia Chriſtianos abſoluit à debita obediētia politici magiſtratus? Nequaquā. Expreſſe enim loquitur de illis, quæ conſcientiæ imponuntur. Et ipſa obedientia politico magiſtratui debita, verbo Dei mandata, & ſancita eſt. Num verò nulla debet eſſe, vel reuerentia, vel authoritas miniſterij Eccleſiaſtici? Omnibus modis. Sed non ita, vt habeant imperium, ſiue merum, ſiue mixtum in Eccleſia: ſed vt habeant miniſterium. Quando igitur afferunt doctrinam, vocem & verbū Dei: tunc non hominibus, ſed ipſi Deo præſtamus obedientiam. Quando verò conſcientiis aliquid proponunt, extra, præter, aut contra verbum Dei: tunc baptiſmus cōmonefacit nos, & noſtræ obligationis, ad obedientiam verbi diuini: commonefacit nos etiam libertatis noſtræ, à mādatis, doctrinis, & traditionibus hominum. Quid verò, ſi Eccleſia de rebus indifferentibus aliquid ſtatuat, quod ad ordinem, decorem & ædificationem faciat? Reſpondeo: Si conſtitutiones pugnant cum verbo Dei, aut quādo aſſuuntur impiæ opiniones: tūc ſimpliciter interdicta eſt obedientia. Quādo verò res ſunt adiaphoræ, & ſine impiis opinionibus proponuntur:

tunc valet regula Pauli, 1.Cor.14.Omnia fiant decenter, ordine & ad ædificationem. Charitas etiam exemplo Pauli, in obſequium fratrum infirmorum, multa talia, quæ ſine læſione conſcientiæ fieri poſſunt, facit. Et tamen ſalua cõſcientię libertate, ſine opinione neceſsitatis, talia ſeruanda ſunt. Hæc ideo breuiter repetiui, quia video inſidias ſtrui, quando quæritur, an baptizati prorſus liberi ſint ab omnibus humanis conſtitutionibus.

Lutherus.

Lutherus igitur ex obligatione baptiſmi fortiſſime argumentatur contra humanas traditiones, contra doctrinas & mandata hominum in Eccleſia, quibus conſcientias baptizatorum volunt gubernare, obſtringere & illaqueare. Et admodum dolet Pontificiis vulnus illud, quod Lutherus hoc telo, omnibus ipſorum traditionibus & decretis inflixit, illum enim ſuum dolorem non potuerunt in 8.hoc Canone diſsimulare. Nihil verò afferunt, quo firmiſsima & manifeſtiſsima illa fundamenta refutare vel conentur ſaltem: ſed tantum anathema dicunt. Nos verò flagitamus, vt prius oſtendãt, fundamenta illa vana & falſa eſſe: interim vſurpabimus illud Hieronymi dictum: Quicquid ex ſcriptura canonica authoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur qua probatur.

Vota varia in Papatu, eáque pernicioſa.

Eadem ratio eſt 9.Canonis. Nam & illa ſententia, quæ ibi damnatur, ſumpta eſt ex Babylonica captiuitate Lutheri: & continet fundamentum valde euidens & forte, contra Pontificia vota. In veteri enim Teſtamento, verbum Dei diſponebat rationem votorum, de quibus rebus & quomodo fieri poſſent: in nouo verò Teſtamento, Chriſtus & Apoſtoli nihil nobis pręſcripſerunt de peculiaribus votis. Sed in baptiſmo, ex præſcripto verbi Dei, fit generalis profeſsio, votum ſeu promiſsio, qua nos Deo ſubiicimus, & obligamus ad obedientiam. Ad profeſsionem igitur baptiſmi, rectè & merito exigenda ſunt omnia Chriſtianorũ vota, quæ legitima cenſeri debent. Regula autem & norma voti, quod in profeſsione baptiſmi emittimus, eſt ſententia illa Chriſti, Matth.28. Docentes eos ſeruare, quęcunq; ego præcepi vobis. Et Rom. 6. Liberati à peccato, ſerui facti eſtis Deo, traditi in formam doctrinæ Apoſtolicæ. Coloſſ.2. Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mũdi, quid adhuc decretis mũdi tenemini, iuxta mandata & doctrinas hominũ? Et hæc cum ita ſe habeant, conqueritur Lutherus, baptizatorum conſcientias onerari, implicari infinitis aliis votorum legibus, ab hominibus conſtitutis, quædam enim ſunt vota religionum, quædam peregrinationum, quędam aliorum operum, & illis legibus & opinionibus votorum, quæritur & fidei & baptiſmo detrahi. Quaſi enim ipſum baptiſmi votum non ſatis ſit vel præſtans, vel ſufficiens, conquiruntur & cumulantur alia quibus conſcientiæ ita occupantur, vt & memoria baptiſmi obruatur, & dignitas eius extenuetur. Diſputatur enim & ſtatuitur, opus intra tale votum factũ, eſſe præſtantius, & infinitis præmiis præferendum, quam ſi extra tale votũ ſimpliciter ex diuino mandato fieret. Addunt alij ingreſſum religionis eſſe velut nouũ baptiſmũ: ꝙ deinceps liceat toties renouari, quoties ab integro propoſitum religionis renouatur. Et inter hos ſtrepitus opinionũ de votis, vix quiſquam baptiſmi mſuum recordatione dignatur. Leges etiam, vincula & laquei votorum, pugnant cum libertate à mandatis & doctrinis hominum, in quam per baptiſmum collocantur, Col.2. Et quia in baptiſmo abũde, & plus quam poſsimus implere vouimus, ſat etiam negotij habituri, ſi per totam vitã huic vni intenderemus: cenſet igitur Lutherus, ſatis eſſe, vt ſublatis & omiſſis aliis votis, quæ nec Dei mandatum, nec ſcripturæ exemplum habẽt, omnes Chriſtiani reuocẽtur ad baptiſmi vota. Hęc eſt Lutheri diſputatio. Quid verò ſimplicius, quid clarius, quid verius, quid vtilius dici poſſet? Sed ſcio male habet Pontificios, ex ſimplici fundamento baptiſmi, tam euidenter, tam ſolide, & tam potenter eneruari & euerti omnia vota Pontificia. Et quia in examine votorũ, tantopere ſibi timent à regulá & norma profeſsionis baptiſmi, vt qua animaduertunt omnia ſua vota iugulari: prolixum igitur 9.hunc Canonem oppoſuerunt, in quo tamen ſolicite cauent, ne ex ſcriptura vel ſuam ſententiam confirment, vel contraria argumenta refutent: ſed quod ipſos vrit, ſimpliciter tantum vnico anathematis vocabulo repellunt. Agnoſcit autem Lector, fundamenta ex profeſſione baptiſmi firmiora & euidentiora eſſe, quam quæ piis animis, quorum pedibus lucerna eſt verbum Dei, tam leuiter excuti poſsint. Satis igitur eſt monuiſſe, quid ſit, quod clementes illos Dei miſeratione patres, tantopere in duobus hiſce Canonibus commouerit.

CANON X.

SI quis dixerit, peccata omnia, quæ poſt Baptiſmum fiunt, ſola recordatione & fide ſuſcepti Baptiſmi vel dimitti, vel venialia fieri, anathema ſit.

EXAMEN.

PRINCIPIO conſiderandum eſt, quæ & qualis ſit ſententia illa, quã in 10. hoc Canone dãnant Pontificij: deinde non obſcurum erit videre, quo artificio illud faciãt. Lutherus igitur de captiuitate Babylonica, inter cætera in doctrina Pontificia reprehendit & hanc periculoſam, falſam & pernicioſam opinionem, ꝙ finxerunt, gratiam baptiſmi valere tantum ad remiſsionem peccatorum præteritorũ, vel quæ baptiſmi tempus in homine inuenit: ita vt ſi poſt baptiſmũ aliquis in peccatum labatur, etiamſi pœnitentiam agat, & vera fide ad promiſsionem gratiæ, & reconciliationis, propter meritum Chriſti in baptiſmo ſibi oblatam, datam, cõmunicatam, applicatam & obſignatam redeat: nihil tamen amplius ad reconciliationẽ ſibi proſit, gratia promiſsionis baptiſmi. Sed quia per lapſum gratia baptiſmi ita ſit amiſſa, vt fracta & illiſa prorſus exciderit, & irrita facta ſit, etiãſi in ſeria pœnitentia per veram fidẽ peccator ad fœdus illud reuertatur, ꝙ in baptiſmo Deus nobiſcum pepigit: ideo in pœnitentia de peccatis poſt baptiſmum cõmiſſis, fidẽ quærere debere expiationem & reconciliationem, nõ in gratia illius promiſsionis, quæ in baptiſmo nobis oblata, cõmunicata & obſignata eſt: ſed alia circumſpicienda, quærenda & tentanda eſſe media, per quæ cõſequamur gratiam, reconciliationem, & remiſsionẽ peccatorũ.

Occaſio h ius opini nis.

Huic opinioni (inquit Lutherus) præbuit occaſionem, periculoſum illud Hieronymi dictum, ſiue male poſitum, ſiue male intellectum, quo pœnitentiam appellat, ſecundam poſt naufragium tabulam. Hinc enim in peccatis poſt baptiſmum de prima tabula ſeu naue deſperantes, velut amiſſa, ſecundæ tantum incipiunt niti, & fidere tabulæ, hoc eſt, propriæ contritioni & ſatisfactioni. Hinc nata fuerunt votorum, & religionum, operum, ſa-

ſatiſfa-

tiſfactionum, peregrinationum, indulgentiarum, & ſectarum infinita illa onera, & de iis maria illa librorum, quæſtionum, opinionum, traditionum humanarum, &c.

Hæc verò opinio falſa, periculoſa, & pernicioſa eſt: id quod ex doctrina baptiſmi, certo & liquido oſtendi poteſt. Chriſtus enim ipſe actionẽ baptiſmi affirmat non tantum reſpicere, vel præteritum tempus, vel tantum illud momentum, quando adminiſtratur baptiſmus: ſed vtitur certe futuro tempore, cum inquit: qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Et dignũ eſt obſeruatione, quomodo ſcriptura efficaciã baptiſmi ad omnia tempora, præſens, præteritum, & futurum, extendat in credentibus. Paulus enim Tit. 3. inquit: Saluos nos fecit per lauacrũ regenerationis. Petrus verò ſcribens illis, qui diu ante baptizati fuerant, de ſuo & illorũ baptiſmo inquit, 1. Pet. 3. Baptiſma nos ſaluos facit. Et rationem addit: Quia eſt bonæ conſcientiæ ſtipulatio erga Deum, per reſurrectionẽ Chriſti: Quæ certe eſt ratio ſalutis omnium temporũ, ſiue dum baptizamur, ſiue poſt baptiſmum, vel breui vel diu. Et Paulus Tit. 3. cũ de præterito dixiſſet: Saluos nos fecit, ne ad præteritum tempus tantum reſtringatur, addit: Per Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrũ, vt ipſius gratia iuſtificati, hæredes efficiamur, ſecundum ſpem vitæ æternæ. Et Eph. 5. dicit: Chriſtum Eccleſiam lauacro aquæ in verbo mundare & ſanctificare, vt ſiſtat eam ſibi glorioſam, ſine macula & ruga. Id ꝙ in altera demum vita perfecte implendum, Auguſtinus, multis in locis tradit. Virtutẽ igitur, efficaciam & operationem purgationis & ſanctificationis baptiſmi, ſcriptura affirmat per totã Chriſtiani hominis vitam, durare & valere: id ꝙ Paulus manifeſtius, & quidem multis verbis tradit, Rom. 6. Et pactum gratiæ, ſeu fœdus pacis, ꝙ in baptiſmo Deus nobiſcũ iniit, non præteritũ tantũ tempus, vel momentum illud, quo baptizamur, reſpicit: ſed æternum eſt fœdus, ſicut inquit Eſa. 54. In miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui. Montes enim commouebũtur, & colles contremiſcent: miſericordia autem mea non recedet à te, & fœdus pacis meæ non mouebitur: dixit miſerator tuus Dominus. Neque verò hac cõditione initum eſt fœdus illud pacis, inter Deũ & inter nos in baptiſmo: vt ſi inde per peccata exciderimus, ita diſſoluatur & frangatur; vt etiamſi in vera pœnitentia per fidem ad illud redeamus: Deus tamen illud amplius ſeruare ratum & firmum eſſe pœnitentibus non velit. Hominũ enim incredulitas, fidem Dei euacuare non poteſt, Rom. 3. Si non credimus, ille fidelis permanet: negare ſeipſum non poteſt, 2. Tim. 2. Et dulciſſima extat deſcriptio Ieremiæ 3. Vulgo dicitur: Si dimiſerit vir vxorẽ ſuã, & recedens ab eo duxerit virum alterum: nunquid reuertetur ad eam vltra? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me, dicit Dominus. Ergo ſaltem amodo voca me, pater meus, dux virginitatis meæ tu es. Ecce locuta es, & feciſti mala. Et dixi cũ feciſſet hęc omnia, Ad me reuertere: & nõ eſt reuerſa. Et dixit Dominus ad me: Vade, & clama, & dices: Reuertere auerſatrix Iſrael, & aſſumã vos, &c. Hanc conſolationẽ ad fœdus baptiſmi recte accõmodari oſtẽdit exemplũ à cõiugio ſumptũ. Eph. 5.

Efficacia baptiſmi perpetua.

Et ne qua ſit dubitatio, Paulus Galatas poſt baptiſmũ lapſos, reuocat & reducit ad gratiã promiſſionis baptiſmi, c. 5. ſicut etiã Corinthios, 1. Cor. 12.

Natura etiam promiſſionis gratiæ in baptiſmo, idem comprobat. Gratia enim baptiſmi promittit ſalutem per Ieſum Chriſtum, Saluatorem noſtrũ, vt ipſius gratia iuſtificati, hæredes ſimus vitæ æternæ, Tit. 3. Atqui hęc generalis eſt ratio iuſtificationis, poſt quemcunq; lapſum. Ita 1. Petr. 3. Baptiſma eſt ſtipulatio bonæ conſcientiæ erga Deũ, per reſurrectionem Chriſti. Et certe in pœnitentia poſt quemcunque lapſũ, fides hoc quærit, vt cõſcientia Deo reconcilietur: idq; propter mortẽ & reſurrectionẽ Chriſti. Hęc verò ſubſtantialia ſunt in promiſſione baptiſmi: quæ ſemel in baptiſmo ita nobis offertur & obſignatur, vt ſit perpetuũ ſigillum & teſtimonium, nos admiſſos & receptos eſſe in communionem & participationem beneficiorum Chriſti, & gratiæ Dei, ad remiſſionem peccatorũ, ſalutẽ & vitã æternã, ſi promiſſionem fide apprehendamus & teneamus, iuxta dictũ: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui verò nõ crediderit, cõdemnabitur. Vt non incõmode veteres baptiſmum vocarint primã ianuam in Eccleſiam, & ad regnũ Dei. Inde enim certi ſumus nos habere & aditũ, & reditũ ad beneficia Euãgelij, quia in eius cõmunionem per baptiſmũ collocati ſumus.

Hoc igitur extra controuerſiam eſt, quod agentibus pœnitentiam, patet per fidem aditus, imò reditus ad gratiã Dei, in Chriſto Ieſu. Illud verò nihil aliud eſt, quam pœnitentes & poſſe, & debere redire ad promiſſionẽ gratiæ baptiſmi. Baptiſmus enim eſt ſolennis obſignatio, & perpetuum teſtimonium, propoſitam & donatam nobis eſſe communionem & participationem beneficiorum Chriſti, ſi credamus: nam qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Eſt autem vera fides, non tantum quãdo in ipſa actione baptiſmi apprehendit promiſſionem gratię, verum etiam quãdo poſt baptiſmum eam retinet, imò quando poſt lapſum in pœnitentia rurſus promiſſionem illam apprehendit, vera eſt fides. Et manet ꝙ Chriſtus inquit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit.

Neq; verò ſenſus eſt, neminẽ per quæcunq; peccata poſſe amittere gratiã baptiſmi. Docem' enim ſi illi, qui conuerſi fuerãt, admittant actiones cõtra conſcientiã, ipſos vna cum fide à ſe excutere gratiam & Spiritũ S. Sed non ideo ipſa virtus & efficacia baptiſmi euertitur. Sicut enim aliquis poteſt naui excidere, ipſa manente incolumi: ita ex arca baptiſmi, multi temere in mare perditionis proſiliunt, & pereunt: & hi ſunt, qui deſerta promiſſionis fide in peccatũ ſeſe præcipitãt: nauis verò ipſa permanet integra. Et ſi per gratiã Dei is, qui exciderat, ad nauim reuerti poteſt, nõ aliqua alia noua tabula, ſed ſolida ipſa naue vnde exciderat, feretur ad portũ ſalutis. Num verò iterũ baptizandus eſt, qui lapſus fuerat, vt ita ad arcam baptiſmi reuertatur? Non hoc dicimus: ſed lapſus doctrina legis inuitatur, & ducitur ad pœnitentiã, proponitur ipſi doctrina Euãgelij, de gratia Dei in Chriſto: & credẽti miniſterio clauiũ peccata ſoluũtur ſeu remittũtur per nomẽ Chriſti: inuitatur ad Cœnã Dominicã, vbi accipit N. Teſtamentũ in ſanguine Chriſti. Hæc verò non eſt diuerſa alia & noua tabula, poſt fractã & diſſolutam arcam baptiſmi: ſed eadem eſt promiſſio, idem meritũ Chriſti, eadem gratia Dei, eadẽ fides. Vna enim eſt fides, ad Eph. 4. Et baptiſmus eſt perpetuũ teſtimoniũ & ſigillũ, nos ad illa beneficia habere aditum & reditũ, per fidem, poſt quẽcunq; lapſũ, non ſepties, ſed ſeptuagies ſepties.

Lapſi an iterum baptizandi.

Prædi-

Prædicatio igitur pœnitentiæ, annunciatio Euangelij, miniſterium clauium, & vſus Cœnæ Dominicæ, non proponunt nobis, poſt lapſum etiam, aliam & nouam tabulam, ad reconciliationem cũ Deo & ad ſalutem, diuerſam ab ea, quæ in baptiſmo nobis per promiſsionẽ Dei oblata, donata & obſignata fuit: ſed tantũ ſunt media, per quæ vel in gratia baptiſmi confirmamur, vel ad eam poſt lapſum reuertimur. Hęc ſimplicia, vera, vtilia, & manifeſta ſunt. Et ita Auguſtinus etiã docet, De nuptiis & concupiſcentia lib. 1. c. 33. Quod Paulus ait Epheſ. 5. Mundans eam lauacro aquę, in verbo, &c. ſic accipiendũ eſt, vt eodem lauacro regenerationis, & verbo ſanctificationis, omnia prorſus mala hominum regeneratorum mundentur atque ſanentur: non ſolum præterita peccata, quæ omnia nunc remittuntur in baptiſmo, ſed etiam, quæ poſterius humana ignorantia, vel infirmitate contrahuntur. Non vt baptiſmus quoties peccatur, toties repetatur: ſed quia ipſo quod ſemel datum ſit, vt non ſolum antea, verum etiam poſtea, quorumlibet peccatorum venia fidelibus impetretur.

Et hæc eſt illa doctrina, quã Tridentini patres obliquis, ſeu potius malignis oculis & toruo ſupercilio aſpexerunt, quando decimum hunc Canonem cõdiderunt. Obſeruet autem Lector, cum ex Põtificiis ſcriptoribus multi expreſſe totã hanc doctrinam damnent, & contrariam ſententiã defendant: quod tamen Tridentina congregatio non auſit diſerte & expreſſe hoc facere: verita forſan, ſi non propriæ conſcientiæ, at ſaltem piarum aurium in hac Euangelij luce iudicium. Tanta eſt vis veritatis. Nec tamen viſum ipſis fuit, doctrinam illam vel approbare, vel ſine atro calculo dimittere. Inuentũ igitur fuit hoc artificium, vt per calumniam aliter, quam à noſtris traditur, ſententiam illam recitarent: vt ita ſub illo operculo doctrinam quam impugnant, damnare poſſent, & vetera ſua commenta ſtabilire. Dicunt igitur anathema illis, qui docent peccata, quæ poſt baptiſmum committuntur, ſola recordatione ſuſcepti baptiſmi dimitti: hoc eſt, qui ſine pœnitentia in ſceleribus perſeuerant & pergunt, illis ſi tantum perfunctorie & hiſtorice recordentur, ſe aliquando baptizatos eſſe, tali recordatione, peccata dimitti, & quidem ſola recordatione, vt non opus ſit pœnitentia, & miniſterio clauium. Item, omnia peccata quantumcunque atrocia, ſola Epicurea recordatione ſuſcepti baptiſmi, fieri venialia; hoc eſt, vt in illis ſecure & impune perſeuerare poſsint baptizati. Ita Tridentini. Sed noſtri has ſententias non agnoſcũt. Et ne cauillentur, nos aliquid occultare: Epicureas & flagitioſas illas opiniones, ſi quis ita vel ſentit, vel docet, ſonora voce damnamus. Non igitur hoc, ſed longe aliud eſt, quod ipſos vrit: quod quia aperte non audent, ſophiſtica hac peruerſione ſtatus damnare voluerunt. Et hoc Lector diligenter ſecum expendat.

Tridentinorum calumnia.

CANON XI.

SI quis dixerit, vere & rite collatum Baptiſmum iterandum eſſe illi qui apud infideles fidem Chriſti negauerit, cum ad pœnitentiam conuertitur, anathema ſit.

EXAMEN.

IN illa ſententia conſentimus: Neminem vere, rite, & legitime baptizatum, poſt quemcunque lapſum, aut etiam poſt abnegatam in perſecutione veritatem, iterato eſſe baptizandum, quando ad pœnitentiam conuertitur, & Deo cupit reconciliari. Sed quando quæritur, quæ ſint cauſæ & rationes, quare legitimum baptiſma non ſit iterandum, ibi diuerſæ reperiuntur ſententiæ. Quidam enim qui ſentiunt, baptiſmi nauem ſeu arcam peccatis illiſam, ita frangi, vt baptizato nullus poſtea eius ſit vſus, etiamſi rurſus conuertatur: iudicarunt aliquoties poſſe repeti & iterari baptiſmũ. Marcion enim ex contortis quibuſdam Euangelij locis, finxit tertio poſſe vni & eidem baptiſmũ iterari. Secuti ſunt poſtea alij, qui cenſuerunt, quia quotidie peccamus, quotidie etiã iterandum eſſe baptiſmũ: qui inde dicti fuerunt *ἡμεροβαπτισταί*. Iudicarunt enim, pœnitentiam agẽtes non eſſe prohibendos à remedio ſalutis, quod Chriſtus inſtituit. Et quia prior baptiſmus, per peccatum factus ſit irritus, ideo iterandũ eſſe, ne peccator pœnitens careat illa promiſsione: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Et Põtificij quidem ab illa opinione, ꝙ arca baptiſmi per peccatũ frangatur, & prorſus diſſoluatur, nõ ſunt alieni: ſed tamen non cenſent iterandum eſſe baptiſmum. Si quæras rationem, proferunt recens & incertum commentum, de impreſsione characteris, & pœnitẽti, quia irritus factus ſit baptiſmus, proponunt non hanc viã ad reconciliationem cum Deo, vt in pœnitentia per fidem redeat ad fœdus pacis, & pactum gratię, quod propter Chriſti meritum in baptiſmo Deus nobiſcum iniit: ſed alia ipſi proponunt remedia, ad recuperandam gratiam Dei. Vtraque igitur explicatio, in examine huius Canonis neceſſaria eſt.

I. Baptiſmum non eſſe iterandum, ſiue poſt lapſum, ſiue poſt abnegationem, quando peccator ad pœnitentiam conuertitur.

II. Oſtendantur etiã ex verbo Dei, veræ & graues cauſæ, quare in peccatore baptizato, agẽte poſt lapſum pœnitentiam, baptiſmũ iterare nec liceat, nec neceſſe ſit. Cauſæ autẽ ſeu rationes præcipuæ hæ ſunt. I. Pactum gratiæ & fœdus pacis, ꝙ in baptiſmo initur & obſignatur, non eſt momentaneũ, nec fundatum eſt ſuper arenam vulgaris regulæ:

Frangenti fidem fides frangatur eidem:

Sed eſt perpetuũ, ita vt per pœnitentiã ad illud redire poſsimus: ſicut in pręcedentis Canonis examine oſtẽdimus. Non igitur opus eſt baptiſmum iterare. Deus enim perpetuo fidelis manet in ſuo illo pacto. Et ſi iteraretur baptiſmus, fieret iniuria fidei ipſius Dei; quaſi noſtra infidelitas, Dei fidẽ euacuare poſſet. II. In inſtitutione Euchariſtiæ, Chriſtus addit: Quotieſcunque hoc feceritis. De pœnitentia etiam inquit: Non dico ſepties, ſed ſeptuageſies ſepties. De baptiſmo verò ſcriptura nõ tradit, vt quoties lapſi fuerimus, toties iterato baptizemur. Et de ſacramentis iudicandũ eſt ex verbo Dei. III. Nullum habemus in ſcriptura exemplum, ſemel vere baptizatos, quando poſt lapſum ad pœnitentiam conuerſi fuerũt, iterato fuiſſe baptizatos. Sed Corinthiis & Galatis lapſis, Paulus proponit ꝓmiſsionem & cõſolationem baptiſmi prius ſuſcepti, 1. Cor. 6. & 12. Galat. 3. Sicut igitur in V. Teſtamento, poſt circumciſionẽ lapſos, quãdo pœnitentiam egerunt, non legimus iterum circũciſos fuiſſe, ſed ꝙ per pœnitentiã redierint ad fœdus circũciſionis, ꝙ perpetuum erat. Eadem ratio eſt baptiſmi in N. Teſtamento, qui in locũ circũciſionis ſucceſsit. IV. Auguſtinus in Ioan. Tractatu 11. & 12. hãc vrget rationem. Sicut generatio carnalis vna eſt, ita etiã regeneratio ſpiritualis vna eſt.

Cur Baptiſmus iterari non ſit.

Axioma

Auguſtinus.

Sicut

Sicut vterus non poteſt repeti, ſic nec baptiſmus: ſemel naſcimur, ſemel renaſcimur, qui verò peccatis vel infirmātur, vel moriuntur, illi vel ſanantur, vel reſuſcitantur. Hæ rationes certæ, firmę & perſpicuæ ſunt. Præter has quædam etiā aliæ in diſputationibus veterum recitantur, vt quod Auguſtinus alibi inquit: Sicut ſemel Chriſtus crucifixus eſt, ſic baptiſmus iterādus non eſt. Vna enim morte ſua omnes redemit, vt amplius mori non oporteat. Quod videns Eccleſia, intellexit non iterandum baptiſmum. Solet etiam huc accommodari, quod Chriſtus inquit, Ioan. 13. Qui lotus eſt, nō indiget lauari niſi pedes, ſed eſt mundus totus. Quidam etiam locum Hebr. 6. interpretantur de non iterādo baptiſmo, cum inquit: Impoſsibile eſt eos, qui ſemel ſunt illuminati, rurſus renouari, &c. baptiſma enim vocat Paulus renouationem: & veteres vocarunt φώτισμα, illuminationem. Accommodatur etiam huc locus, Ephe. 4. Vnum baptiſma. Sed vna eſt etiam fides: quæ tamen poſt lapſū repetitur. Euchariſtia vocatur vnus panis: & tamen ſcriptum eſt, Quotieſcunque, &c. Priora igitur fundamenta certiora & firmiora ſunt. Doctrina enim hæc, de nō iterando baptiſmo, ita tradenda eſt, vt non tantum diſputetur, non eſſe iterandum, ſed mōſtrentur fontes conſolationum: quod etiam poſt lapſum, quando rurſus conuertimur, licet non iterum baptizemur, tamen reditum & receptum habeamus ad fœdus pacis, & pactum gratiæ, quod in baptiſmo nobiſcum initum & obſignatum eſt. Et propterea volui hæc de explicatione 11. Canonis, hoc loco addere.

CANON XII.

SI quis dixerit, neminem eſſe baptizandum, niſi ea ætate, qua Chriſtus baptizatus eſt, vel in ipſo mortis articulo, anathema ſit.

De hac ſententia olim antiquis temporibus varia fuerunt diſputata, ſed nulla nunc hac de re eſt controuerſia. Breuiter itaque reſpondeo, nos huic Canoni non inuitos ſubſcribere, atque vtinam omnes tales eſſent.

CANON XIII.

Si quis dixerit, paruulos eo quod actum credendi non habent, ſuſcepto baptiſmo, inter fideles computandos non eſſe, ac propterea cum ad annos diſcretionis peruenerint, eſſe baptizandos aut præſtare omitti eorum baptiſma, quam eos non actu proprio credentes, baptizari in ſola fide Eccleſiæ, anathema ſit.

EXAMEN.

MVLTIS & magnis contentionibus & turbis, agitata eſt ab Anabaptiſtis quæſtio de baptiſmo infantium, & vtile eſt monſtrari, explicari, ſæpius repeti & inculcari vera, certa, firma & illuſtria fundamenta ex verbo Dei, quod & quare infantes ſint baptizādi. Et in noſtris Eccleſiis pædobaptiſmus diligenter & erudite, refutatis Anabaptiſtarum opinionibus, defenſus & cōfirmatus eſt. Faciunt autē & Tridentini patres, huius certaminis mentionem: ſed cum explicare deberent fundamenta, quare in paruulis non differendum ſit baptiſma, donec ad annos diſcretionis peruenerunt, & quare poſtea non ſint rebaptizandi, qui in infantia baptizati ſunt: ipſi præterita neceſſaria hac declaratione, litem mouent, quam tamen non explicant, de fide infantium baptizatorum, cum fundamentum, ꝙ & quare baptiſmus etiam ad paruulos pertineat, nō ſit difficilis & obſcura illa diſputatio, an & quomodo infantes credant. Alia ſunt magis illuſtria & firma fundamenta, ex quibus veteres baptiſmum paruulorum probarunt. Allegarunt ſane traditionem, hoc eſt, teſtimonium primæ & purioris Eccleſiæ, quod inde ab Apoſtolorum temporibus, vniuerſalis & perpetua fuerit conſuetudo in Eccleſia, etiam paruulis dare baptiſmum. Sed non ſola vel traditione, vel vniuerſali conſuetudine ita nituntur veteres, quaſi propter titulum traditionis, recipiendus ſit baptiſmus paruulorum, licet nullo ſcripturæ teſtimonio probari & confirmari poſsit: ſed traditionem & conſuetudinem illam oſtendunt niti certis, firmis, aptis & conſentaneis ſcripturæ teſtimoniis: Chriſtus enim diſertis verbis de infantibus (Lucas enim vocat τὰ βρέφη, quæ in vlnis adhuc ferebantur) pronunciat: Sinite paruulos venire ad me, nolite prohibere illos: talium enim eſt regnum cœlorum.

Non autem ita infantium eſt regnum cœlorū, ſicut Angelorū, qui ſine peccato ſunt: in peccatis enim cōcipimur & naſcimur, Pſal. 51. Quod natum eſt ex carne, caro eſt, Ioan. 3. Caro vero regnū Dei non poteſt poſsidere, 1. Cor. 15. Eramus natura filij iræ, Eph. 2. Ro. 5. Per vnius delictum in omnes homines in condemnationē. Ergo neceſſe eſt, vt infantes à peccato, ira Dei, & damnatione liberentur, ſi debent hæredes fieri regni cœlorum. Nemo autem à malis illis liberari poteſt, & ad regnū cœlorum peruenire, niſi per gratiā Dei, ꝑpter meritum Chriſti Mediatoris. Iā Chriſtus paruulos diſerte vocat, & vult admitti ad cōmunionem ſuorum meritorum, inquit enim: Sinite eos venire ad me. Et de patris etiam voluntate affirmat: Non eſt voluntas corā patre veſtro in cœlis, vt pereat vnus de puſillis iſtis. Illam autē ſuam gratiam, Deus nō ſine mediis offert, exhibet, donat & applicat: ſed in hūc vſum, certa inſtituit & ordinauit media ſeu organa. Et miniſterium in Eccleſia ideo inſtituit, vt media illa ſeu organa offerāt & applicent omnibus illis, ad quos pertinet promiſsio Euangelij, de gratia Dei, & ſalute æterna. His axiomatis, quę certa, firma & manifeſta ſunt, ita conſtitutis, facile erit de quæſtione propoſita cōſtituere. Quia enim vult infantes nō perire, ſed affirmat, ad illos etiam pertinere regnum cœlorum: & illorum beneficiorum donationem & applicationem, vult per certa à ſe inſtituta media ſeu organa, verbi ſcilicet & Sacramentorum fieri. Neceſſe igitur eſt, vt ex mediis illis diuinitus inſtitutis, aliquod ſit quod ad infantes etiam pertineat. Neque enim in nouo Teſtamento anguſtior, parcior & malignior eſt gratia Dei, quam in veteri fuit, vbi circumciſio etiam ad infantes pertinebat. Ordine igitur conſiderentur media applicationis in nouo Teſtamento. *Circumciſionis & Baptiſmi eadem ratio.*

Et nuda quidem, aut ſola prædicatione pœnitentiæ, & remiſsionis peccatorum, cum infantibus agi non poſſe, manifeſtum eſt. Illa enim requirit auditum, Rom. 10. cogitationem, meditationem, Pſalm. 119. intellectum. Matth. 13. quæ in infantibus non inueniuntur. De Cœna Domini, Paulus inquit: Probet ſeipſum homo. Item: Diiudicet corpus Domini, id quod infantibus tribui non poteſt. Et Cœnam ſuam Chriſtus inſtituit pro illis, qui iam facti ſunt ipſius diſcipuli. In veteri etiam Teſtamento infantes 8. die circumcidebantur, ad eſum verò agni tunc admittebantur, quando interrogare poterant: Quæ eſt iſta religio? Exod. 12. Supereſt igitur ex mediis applicationis in nouo Teſtamento, ſacramentum baptiſmi.

Et quæ-

Digitized by Google

Quod per Baptiſmū infantibus regnum cœlorum applicetur, probationes ex ſcriptura.

Et quæſtio eſt, an per Baptiſmum infantibus regnum cœlorum applicari & aſsignari poſsit & debeat, cum per prædicationem verbi & Euchariſtiā illud fieri non poſsit. Recitabo autem ex ſcriptura argumenta, quæ non obſcure hoc confirmant.

I. Chriſtus de infantibus inquit Matth. 19. Talium eſt regnum cœlorū. Sed nemo poteſt intrare in regnum cœlorum, niſi renatus fuerit, Ioan. 3. Baptiſmus verò eſt lauacrū regenerationis. Tit. 3. Oportet igitur infantes baptizari, vt renaſcantur, & ita regnum cœlorum, iuxta Chriſti promiſsionem, introire poſsint. Imò Chriſtus inquit: Niſi quis acceperit regnū Dei, velut paruulus, non intrabit in illud, Marc. 10. Adultis verò nemo negat, quo minus renaſcantur ex aqua & ſpiritu, vt introeant in regnum cœlorū, Ioan. 3. Ergo nec infantibus negandum eſt. Adulti enim accipiunt regnum Dei, ſicut infantes, iuxta Chriſti ſententiam.

II. Non eſt voluntas patris cœleſtis, vt infantes pereant, Matth. 18. Ergo vult eos ſaluare. Deus verò ſaluat non ſine mediis, ſed per lauacrum regenerationis, Tit. 3. Sunt igitur baptizandi infantes.

III. Qui habet peccata, ei ne pereat, neceſſaria eſt remiſsio peccatorum. Illa autem confertur, per media diuinitus ad hoc ordinata. Iam Actor. 2. Petrus inquit: Baptizetur vnuſquiſque in remiſsionem peccatorum. Ergo infantibus ne pereāt, dandus eſt baptiſmus in remiſsionem peccatorum.

IV. Chriſtus vult & iubet infantes ſibi offerri, & ad ſe adduci, Matth. 18. Non autem poſſumus corporaliter & viſibiliter Chriſto in vlnas infātes ponere. De Baptiſmo verò Paulus inquit: Quotquot baptizantur, Chriſtum induunt, Galat. 3. Et Rom. 6. Qui in Chriſtum baptizantur, in mortem eius baptizantur: conſepeliuntur cum ipſo, & inſititij fiunt ipſi, Rom. 6. Quia igitur non eſt dubium infantes eſſe ad Chriſtum adducendos (hoc enim ipſe fieri & vult & iubet) & tantum quæſtio eſt, quomodo hoc fieri poſsit: Scriptura verò mōſtrat certam rationem, quomodo poſsimus infantes eo adducere, vt Chriſtum induant, per Baptiſmum ſcilicet: Sequitur ergo, voluntatem & mandatum Chriſti eſſe, vt baptizentur infantes, hoc eſt, ſibi adducantur: & pronunciat talium, qui ad ſe adducuntur, eſſe regnum cœlorum.

V. Chriſtus vult infantibus benedicere, Mar. 10. hoc eſt, ipſis communicare ſua merita, ad ſalutem, hæc enim vera eſt benedictio. Gen. 22. Gal. 3. Eph. 1. Baptiſmus verò eſt mediū, ſeu organon, per quod fit cōmunicatio beneficiorū Chriſti. Nam per Baptiſmum Chriſtus mundat & ſanctificat. Epheſ. 5. Baptizamur in mortē eius. Rom. 6. Baptiſma ſaluat per reſurrectionem Chriſti, 1. Petr. 3. Infantes igitur ſunt baptizandi, vt ipſis communicetur benedictio, hoc eſt, participatio meritorum Chriſti.

VI. Chriſtus cum inquit: Sinite eos venire ad me: vult infantes fieri ſua mēbra, hoc eſt, Eccleſiæ mēbra, cuius ipſe caput eſt. Illi enim, qui ad Chriſtum veniunt, ſunt vera membra Eccleſiæ. Ioan. 6. Sed baptizamur in vnū corpus, 1. Cor. 12. Et Chriſtus Eccleſiam ſuam ſanctificat, & mundat lauacro aquæ in verbo, Eph. 5. Sunt ergo infantes baptizādi, vt fiant mēbra Eccleſiæ, vbi caput eſt Chriſtus.

VII. Pro quibus Chriſtus ſe tradit, vt eos glorificet, illos ſanctificat, & mundat lauacro aquæ in verbo, Epheſ. 5. Sed pro infantibus etiam mortuus eſt: quia pro omnibus mortuus eſt, 2. Cor. 5. Hebr. 7. Et talium eſt regnum cœlorum, Matth. 10. Ergo & infantes ſanctificat, & mundat lauacro aquæ, in verbo.

Argumentum Auguſtini.

VIII. Bonum eſt Auguſtini argumentū, qui ex circumciſione colligit, infantes in nouo Teſtamēto baptizādos eſſe. Baptiſmus enim ſucceſsit in locum circūciſionis, Col. 2. Et idem eſt fœdus pacis & pactū gratię vtrobique. Et quia illius fœderis ratio, quoad infantes attinet, Apoſtolis ex ratione circūciſionis iam nota erat: ideo Chriſtus cōtentus fuit generali mādato de Baptiſmo: nec opus iudicauit, de infantibus, peculiariter aliquid præcipere. Nam nec fœmellarum peculiaris fit mentio, ſed ſententiæ Matth. 28. Marci 16. vtuntur genere Maſculino: & tamē ex cauſa, ratione & fine inſtitutionis, recte iudicatur etiā fœminas baptizandas.

IX. Vniuerſale mandatum eſt, de baptizandis omnibus, qui non ſunt cōdemnandi, ſed ſaluandi, Matt. 28. Mar. 16. Sed inter eos, quos Deus nō vult perire, ſed ſaluari, ſunt etiā infantes. Matt. 18. Ergo mādatum baptizandi, pertinet etiam ad infantes.

X. De tempore noui Teſtamēti, vaticinatur Iſa. c. 49. non adultos tantum fore membra Eccleſiæ, ſed inquit: Ad populos exaltabo ſignum meum, & afferent filios tuos in vlnis, & filias tuas ſuper humeros portabunt. Et Actor. 2. Cū Petrus dixiſſet: Baptizetur vnuſquiſque in remiſsionē peccatorū, & accipietis donū Spiritus ſancti, addit: Vobis eſt promiſsio illa, & liberis veſtris. Ita Act. 16. & 1. Cor. 1. legūtur baptizatæ totæ domus, hoc eſt, integræ familiæ: ad quas certe infantes etiā pertinent.

Hæ demonſtrationes ex ſcriptura, ſunt certæ & firmæ, infantes non eſſe prohibendos à Baptiſmo. Deinde accedit vniuerſalis conſuetudo Eccleſiæ Catholicæ, quæ iam inde ab Apoſtolorum temporibus, ſemper etiam infantibus Baptiſmū communicauit. Fundamentum igitur pædobaptiſmi non eſt, difficilis, & obſcura illa diſputatio de fide infantium. Sed inter argumenta, quæ poſt conſtitutam veram ſententiam opponi & obiici ſolent, illa ſunt pręcipua, quod ſcilicet in inſtitutione Baptiſmi, bina illa coniunguntur. 1. docere & baptizare. 2. credere & baptizari. Neutrum autem, vel doceri, vel credere, videtur infantibus conuenire.

Anaſtaſis ſectu earu reſu

Et ad prius quidem reſpondetur: verum & certū eſt, Chriſtum coniungere doctrinam ſeu verbum, & Baptiſmum. Non enim vel vulgaris, vel muta eſt lotio, Baptiſmus: ſed eſt lauacrum aquæ in verbo, Epheſ. 5. Et eſt obſignatio promiſsionis Euangelij. Baptiſmus igitur eſſe nec poteſt nec debet ſine verbo, ſicut Auguſtinus inquit: Tolle verbum ex baptiſmo, & quid erit aqua, niſi aqua? Vbi igitur verbum Euangelij, nec prædicatum, nec ſuſceptum eſt, ibi nō debet baptiſmus adminiſtrari ſiue adultis, ſiue infantibus. Baptiſmus enim eſt obſignatio doctrinæ Euangelij. Non autem ſequitur inde, infantibus denegandum eſſe baptiſmum. Eſt enim pars doctrinæ Euangelij, quod etiam infantes pertineant ad promiſsionem noui Teſtamenti, Actor. 2. ad Eccleſiam, Iſa. 49. & ad regnum cœlorum, Matth. 19. Igitur & illa pars doctrinæ per baptiſmum obſignanda eſt in infantibus.

Et pædobaptiſmus non eſt balneum ſine verbo, ſed eſt lauacrum aquæ in verbo, ſcilicet promiſsionis de gratia patris, de mundatione filij, & ſanctificatione Spiritus, per & propter meritum Chriſti mediatoris. Connexio igitur verbi & baptiſmi eſt, ſeruatur & manet etiam in pædobaptiſmo: & ita ſatisfit inſtitutioni. Si verò quis inſtet, baptiſmum

non tantum debere eſſe lauacrum aquæ in verbo, ſed etiam docendos eſſe eos qui baptizantur: reſpondeo. Idem etiam in inſtitutione circumciſionis fuit, vnde ſimpliciſsime poteſt hęc obiectio explicari. Deus enim, Geneſ. 17. prius docet Abrahamum, priuſquam circumcidatur. Et non eſt dubium, ipſum Abrahamum præmiſiſſe doctrinam, priuſquam Iſmaelem & reliquos domeſticos circumcideret, ſicut inquit Deus Gen. 18. Scio quod præcepturus ſit filiis ſuis & domui ſuæ, vt cuſtodiant viam Domini. Et vtrumque præceptũ erat in V. Teſtamẽto, vt filios ſuos & docerent, Deut. 4. 6. & 12. & circumciderent, Geneſ. 17. Et in adultis quidem doctrina pręcedebat, & circumciſio ſequebatur. Gene. 17. Paruuli vero iubentur circũcidi octauo die, Geneſ. 17. doceri vero iubentur, quando poſſunt interrogare: Quid ſibi volunt teſtimonia hæc? Deut. 6. Et tamen fuit circumciſio in verbo, etiam quãdo paruuli octauo die circumcidebantur, licet poſtea primum pueri facti docerentur. Et Deus ipſe iudicauit inſtitutioni ſuæ ſatisfieri, etiamſi in paruulis non poſſet præcedere inſtitutio: modo circumciſio fieret in verbo, & inſtitutio ſuo tempore ſequeretur.

Baptiſmus in nouo Teſtamento illud, quod in veteri Teſtamento circumciſio.

Hæc explicatio valde euidens eſt; non tantum propter ſimilitudinem circumciſionis & baptiſmi, ſed præcipue quia in nouo Teſtamento, eo loco eſt Baptiſmus, quo in veteri fuit circumciſio, Coloſ. 2. Et quia illud ex ratione circumciſionis, Apoſtolis tunc notiſsimum erat: ideo Chriſtus de Baptiſmo paruulorum nihil peculiariter tradidit, ſed contentus fuit generali mandato, de baptizandis omnibus, qui ſaluandi eſſent. Ex Apoſtolorum etiam ſcriptis illud colligi videtur. Paulus Epheſ. 6. ſcribens Chriſtianis parentibus, quomodo educare debeat liberos ſuos, qui eo ætatis iam peruenerunt, vt poſsint parentibus obedire, præcipit de inſtitutione Domini: non autem addit: poſtea primum eſſe baptizandos. Ita etiam Ioan. cap. 2. prioris Epiſtolæ, Chriſtianã inſtitutionem diſtribuit: I. pro patribus, II. pro iuuenibus. III. pro pueris. IV. pro paruulis, quos vocat *παιδία*, quando ſcilicet primum poſſunt doceri; non autem addit, tunc primum & poſtea eſſe baptizandos. Paruulos igitur ſuos primum in vlnis adduxerunt Chriſto, vt fierent filij Eccleſiæ, iuxta vaticinium Iſa. 49. Luc. 18. & poſtea ſuo tempore ſecuta eſt inſtitutio Chriſtiana. Atque ita iudicarunt ſatisfieri inſtitutioni Chriſti, de docendo & baptizando.

Alterũ vero argumentum proprie pertinet ad explicationem huius XIII. Canonis, quem nunc tractamus: Quia ſcilicet Chriſtus coniungit, credere & baptizari: an & quomodo infantes qui baptizantur, credant. Et ego ſane, qui ſimplicitatem amo, etiamſi nec intelligam, nec explicare poſſim, quomodo infantes qui baptizantur, credant: iudico tamen ſufficere firmiſsima illa teſtimonia ſupra explicata, infantes eſſe baptizãdos. Neq; enim ab illis propterea diſcedendum eſt, ſi non poſſim vel intelligere, vel explicare, quomodo credant infantes: exigit tamen explicatio huius Canonis, vt de diſputatione illa quædam dicantur. Sunt igitur Scripturæ ſententiæ: Qui non crediderit, condemnabitur. Qui nõ credit, iam iudicatus eſt. Qui incredulus eſt filio, ira Dei manet ſuper illum, omnis autem qui credit in eum, non perit, ſed habet vitam æternam. Qui crediderit, & baptizatus fuerit ſaluus erit. Sine fide impoſsibile eſt placere Deo, &c. Iam quia infantes qui baptizantur, non pereunt, ſed illorum eſt regnum cœlorum: quæſtio eſt, an infantes qui baptizantur dicendi ſint credere vel non credere, habere fidem vel non habere, an inter fideles vel infideles numerandi ſint. Et quidam ſimpliciter diſputant, omnes illas & ſimiles Scripturæ ſententias, tantũ ad adultos pertinere, non autẽ ad infantes, quos ſentiunt gratiã quidem Dei ſaluari, ſed ſine fide: nec tamen volunt, infantes baptizatos inter credulos numerari. Coguntur itaque ſine Scripturę authoritate, fingere medium aliquod inter fidem & incredulitatem, inter fideles & incredulos. Huic vero opinioni aſſentiri nõ poſſum. Scripturæ enim ſententiæ de fide, vniuerſales ſunt. Et immediate contraria ſunt, fides & incredulitas, fideles & infideles. Nec ad illum locũ, vbi Baptiſmus gentibus cõmunicandus inſtituitur, conuenit talis interpretatio: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur, hoc eſt, qui adulti fuerint: Infantes vero, quæ maxima pars eſt eorũ qui nunc baptizantur, nõ credũt: & tamen cum ſine fide baptizantur, non cõdemnantur, ſed ſaluantur.

Auguſtinus.

Simplicior igitur, verior & ſanior eſt Auguſtini ſententia, qui de verbis Apoſtoli, Sermone 14. poſt allegatam Chriſti ſententiam, Qui non crediderit, condemnabitur: interrogat Pelagianum: vbi ponis paruulos baptizatos? Profecto in numero credentium. Nam ideo & conſuetudine Eccleſiæ antiqua, canonica, fundatiſsima, paruuli baptizati, fideles vocantur. Inter credentes igitur paruulos baptizatos numerabis: nec iudicare vllo modo aliter audebis, ſi non vis eſſe aperte hæreticus. Et hanc ſententiam Auguſtinus alibi ſæpe repetit.

Quæſtio de fide infantium.

Sed iam oritur quæſtio multo difficilior & obſcurior, quomodo infantes credant: ſiue qualis ſit fides paruulorũ. De adultorũ enim fide, res nõ eſt obſcura. Eſt enim & oritur ex auditu, cogitatione, meditatione & apprehenſione verbi prædicati: eſt aſſenſio in mente, fiducia in voluntate, qua cor erigitur & quietatur. Credens ſcit ſe credere, vult, & conatur fidẽ retinere, & ſubinde creſcere: luctatur cum dubitatione, diffidentia & trepidatione: exerit efficaciã ſuã ſignis, & teſtimoniis externis, &c. Sic ergo quæritur, an infantes qui baptizãtur, hoc omnino modo credant: an hæc prorſus ſit ratio fidei in paruulis baptizatis? Auguſtinus reſpondet negatiuè, inquit enim Epiſt. 23. paruulum, etſi nondum fides illa qui in credentiũ volũtate conſiſtit, iam tamẽ ipſius fidei Sacramentum fidelem facit. Ibidem fidelis vocatur, non ad rem ipſam mente annuendo, ſed ipſius rei Sacramentũ percipiendo.

Tractatu in Ioã. 80. Et contra Donatiſtas lib. 4. cap. 24. dicit: paruulos baptizatos nondum poſſe corde credere ad iuſtitiam, & ore confiteri ad ſalutem. Epiſt. 57. ad Dardanum inquit: Scire diuina paruulos, qui nec humana adhuc nouerint, ſi verbis velimus oſtendere, vereor ne ipſis ſenſibus noſtris facere videamur iniuriam, quando id loquendo ſuademus, vbi omnes vires officiumque ſermonis, ſuperat euidentia veritatis, &c.

De peccator. meritis lib. 1. cap. 19. dicit, paruulos baptizatos nondũ habere ſenſum fidei. Et hoc eſt, quod in vſitata quæſtione dicitur: An paruuli actu credant. Quæ quæſtio ſi hoc modo vt Auguſtinus explicat, intelligatur, manifeſtum eſt, quid ſit reſpondendum. Nec tamen ideo dicendum eſt, paruulos baptizatos, quia non poſſunt eo modo actu

credere, ſicut adulti, proptereà ipſos nullo modo credere, aut nulla ratione illis poſſe fidem dari à Deo. Sic enim neſciunt Spiritum ſanctum, quamuis ſit in eis (inquit Auguſtinus) ſicut neſciunt & mentem ſuam, imo vitam ſuam, nec tamen ideo dicendum eſt, ipſos nec mentem nec vitam habere. Laborat igitur Auguſtinus, vt aliquo modo oſtendat, quomodo paruuli dum baptizantur, credant, ne luſus ſit, quando qui infantem ad Baptiſmum offerunt, rogati reſpondent: Credit. Et in multis ſane locis diſputat, paruulos baptizari aliena fide, vel parentum, vel geſtantium & offerentum, vel totius Eccleſiæ. Sermo. 14. de verbis Apoſtoli, epiſt. 23.57.105. Contra Donatiſtas lib. 4. cap. 24. &c.

Auguſtinus.

Et hoc quidem ita interpretantur, quaſi nulla plane ſit Dei actio, nulla fiat operatio Spiritus ſancti in paruulo dum baptizatur, ſed alius baptizetur, alius vero credat, & aliena illa fides paruulo, in quo Spiritus ſanctus nihil plane operetur, imputetur ad iuſtitiam & ſalutem. Sed hæc ſententia, Scripturæ non eſt conſentanea. Hoc quidem verum eſt, aliena fide impetrari ſæpe aliis corporalia beneficia, vt in hiſtoria Cananeæ. Poteſt & hoc aliena fides oratione aliquando impetrare, vt impius per gratiam Dei conuertatur, illuminetur, & propria fide donetur. Nemo autem ipſe carens & deſtitutus fide, poteſt iuſtificari & ſaluari alterius fide, Rom. 1. Iuſtus enim ſua fide viuet, Rom. 4. Nuſquam autem Scriptura tradit, alterius fidem, ſi ego ſim ſine fide, mihi imputari ad iuſtitiam.

Auguſtinus.

Et exiſtimo Auguſtinum non hoc ſenſiſſe, quod Spiritus ſanctus in paruulis, dum baptizantur, planè nihil operetur. His enim verbis ſententiam ſuam explicat Epiſt. 57. Dicimus ergo, in baptizatis paruulis, quamuis id neſciant, habitare Spiritum ſanctum. Sic enim eum neſciunt, quamuis ſit in eis, quemadmodum neſciunt & mentem ſuam, cuius in eis ratio, qua vti nondum poſſunt, veluti quædam ſcintilla ſopita eſt, excitanda ætatis acceſſu. Et cum oſtendiſſet, in quibuſdam etiã adultis, hoc neſcientibus habitare Spiritum ſanctum, addit: Habitare autem ideo & in talibus dicitur, quia in eis occultè agit, vt ſint templum eius, id quod poſtea perficit in proficientibus, & proficiendo perſeuerantibus.

Et de peccat. meritis lib. 1. c. 33. Vbi ergo paruulos ponimus baptizatos, niſi inter fideles? ſicut vniuerſæ vbiq; Eccleſiæ clamat autoritas. Ergo inter eos qui crediderunt, hoc enim eis acquiritur per virtutẽ Sacramenti, & offerentiũ reſponſionẽ.

Ibidem cap. 25. Paruuli per Sacramentum, quod ad hoc diuinitus inſtitutum eſt, in credentium numerum tranſeunt.

Et c. 19. inquit: Totũ hoc in ſpe fit, vi Sacramẽti & diuinæ gratiæ, quã Dominus donauit Eccleſiæ.

Et Epiſtola 23. quomodo paruulus, qui baptizãdus offertur per officium alienæ voluntatis, regenerari poſſit, ita explicat: Non eſt ſcriptum: Niſi quis renatus fuerit ex parentum voluntate, aut ex offerentium, vel miniſtrantium fide: ſed niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu. Aliena igitur fides offert paruulũ ad Baptiſmũ, & ibi aqua forinſecus exhibet Sacramentũ gratiæ: ſpiritus verò intrinſecus operatur beneficiũ gratiæ. Regeneratus ergo ſpiritus in maioribus offerẽtibus, & paruulo oblato renatoque communis eſt. Et per hanc ſocietatem vnius eiuſdemque ſpiritus, prodeſt offerentium voluntas paruulo oblato. Hæc ſententia manifeſte oſtendit Auguſtinum nõ cenſuiſſe, paruulos baptizatos regenerari aliena fide, vel parentum, vel offerentium, vel Eccleſiæ: ſed quod aliena fides, quæ ſtatuit, promiſſionem Euangelij etiam ad paruulos pertinere, offerat paruulum ad Baptiſmum, in quo donetur paruulo Spiritus ſanctus, operans intrinſecus, & occulte, in paruulo.

Sicut in alia quadam ſententia, quam Alenſis cita, Auguſtinus inquit: Fides datur & nutritur in Baptiſmo. Hanc ſimpliciſſime iudico eſſe Auguſtini ſententiam: & ita Lutherus etiam eam explicat. Nam de captiuitate Babylonica diſputans, an paruuli poſſint habere fidem? reſpondet: Hic dico, quod omnes dicunt, fide aliena eorum qui offerunt eos, paruulis ſuccurri. Et hoc mox declarat: Sicut verbũ Dei potens eſt, dum ſonat, etiam impij cor immutare, quod non minus eſt ſurdum & incapax, quam vllus paruulus: ita per orationem Eccleſiæ offerentis & credentis, paruulum exiſtimat in Baptiſmo, fide infuſa mutari, mundari, & renouari, &c.

Formula Concordiæ inter Theologos Saxoniæ & ſuperioris Germaniæ.

Et quomodo hoc ſimpliciſſime intelligi poſſit, explicatur in formula Concordiæ, inter Theologos Saxoniæ & ſuperioris Germaniæ: anno Domini 1536. conſtituta. quod ſcilicet, quãdo dicimus infantes credere, aut fidem habere, non ſit imaginandum, infantes intelligere aut ſentire motus fidei: ſed reiicitur error illorum qui imaginantur, infantes baptizatos placere Deo, & ſaluos fieri, ſine actione aliqua Spiritus ſancti in eis: cum Chriſtus clare dicat, niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu. Et ſemper cum remiſſione peccatorũ datur Spiritus ſanctus. Nec quis poteſt Deo placere ſine Spiritu ſancto, Rom. 8. Cum ergo certum ſit, infantes baptizatos eſſe membra Eccleſiæ, & placere Deo: certum & hoc eſt, Spiritum ſanctum in eis efficacem eſſe: & quidem ita efficacem, vt regnum cœlorum, hoc eſt gratiam Dei, & remiſſionem peccatorum accipere poſſint. Chriſtus enim expreſſe hoc affirmat. Marc. 10. Amen dico vobis, niſi quis acceperit regnũ Dei ſicut paruulus, non intrabit in illud. Paruulis igitur, qui Chriſto offeruntur, non tantum offerri & donari regnum Dei, verum etiam eos accipere illud, ex hac Chriſti ſententia certũ eſt. Animalis autem homo non accipit illa, quæ ſunt Spiritus, 1. Cor. 2. Ergo oportet Spiritum ſanctum in infantibus qui baptizantur, efficacem eſſe, & operari, vt regnũ Dei quod in Baptiſmo offertur & donatur, accipere poſſint, ſuo quodã modo, nobis nec ſatis cognito, nec explicabili. Effunditur autem ſpiritus regenerationis & renouationis, in eos qui baptizãtur, Tit. 3. Ergo & in infantes effũditur. Et licet nec ſatis intelligamus, nec verbis explicare poſſimus, qualis ſit illa Spiritus ſancti actio & operatio in infantibus qui baptizãtur: eſſe tamẽ, & fieri ex verbo Dei, certum eſt. Illam autẽ actionem ſeu operationem Spiritus ſancti, in infantib. vocamus fidem, & dicimus paruulos credere. Illud enim medium ſeu organon, quo regnum Dei, quod in verbo & Sacramentis offertur, accipitur, Scriptura vocat fidem: & credentes dicit accipere regnum Dei. Et quidem Mar. 10. Chriſtus affirmat, adultos ita accipere regnũ Dei, ſicut paruuli illud accipiunt. Et Matth. 18. inquit: Qui ſcandalizauerit vnum ex puſillis iſtis qui in me credunt. Et inter puſillos iſtos, etiam *παιδίον* puerulum numerat. Præterea circumciſio in genere vo-

Spiritus ſanctus etiam in infantibus efficax.

re vocatur ſignaculum iuſtitiæ fidei, Ro.4. Quod ſi infantibus circumciſis tribuitur iuſtitia fidei: ergo etiam ipſa fides illis tribuitur. Hanc iudico eſſe ſimpliciſsimam ſententiam, de difficilima & obſcuriſsima illa quæſtione, quod ſcilicet infantes in Baptiſmo non fiant ſancti & ſalui, ſine actione & operatione aliqua Spiritus ſancti in ipſis. Accipere enim ipſos regnũ Dei, ipſe Filius Dei affirmat, id quod ſine operatione Spiritus ſancti, fieri non poteſt. Et Spiritum ſanctum in infantibus, nondum ratione vtentibus, hoc efficere poſſe, licet modus & ratio à nobis nec comprehendi, nec explicari poſsit, nõ eſt dubium, ſicut manifeſto exemplo in Ioanne Baptiſta, oſtendit. De eius enim exultatione Angelus inquit: Replebitur Spiritu ſancto, adhuc in vtero matris. Singulare ſane illud exemplũ, non facit regulam communem, oſtendit tamen, Spiritũ ſanctum etiam in infantibus operari poſſe.

Scholaſtici non conue- niunt quo- [illegible]

Scholaſtici vero & Pontificij Scriptores, quæſtionem hanc per ſe obſcuram & difficilem, variis ſuis diſputationibus magis adhuc intricatam reddiderunt. Quidam enim diſputant, in Baptiſmo, in pueris nondum ratione vtentibus, nullas infundi virtutes, nec ſecundum actum, nec ſecundum habitum, nec ſecundum radicem, ſed in adulta demum ætate, quàm infra 30. annum cõſtituunt, eas conferri, vel ſi in infantia moriantur & baptizati ſint, in ſeparatione animæ à corpore, virtutes illis conferri. Alij diſputant, in Baptiſmo conferri, nec habitus, nec actus virtutem, ſed radicem earum, quæ ſit gratia. Alij radicem illam faciunt characterem Baptiſmi: & eius radicis ramos progreſſu ætatis fieri habitus virtutũ, ex quibus ſequantur ſuo tempore actus. Tertij opinantur, in paruulis baptizatis infundi habitus virtutum, non autẽ actus, ſeu quo ad vſum. Relinquuntur autem illæ opiniones in medio, in conſtitutione Innocentij de Baptiſmo capit. Maiores. Clemens vero poſtea, in Concilio Viennenſi, poſtremam opinionem probabiliorem iudicauit. Quid verò Tridentini noſtri? Primum anathemate damnant, ſi quis dixerit paruulos qui baptizantur, habere actum credendi. Quod ſi intelligant actum credendi, ſicut ſupra in Auguſtini ſententia explicauimus, non pugno. Si vero hac particula ſimpliciter negare volunt, in paruulis qui baptizantur, omnem actionem & operationem Spiritus ſancti: certe contradicendum eſt. De habitu fidei, nullam faciunt mentionem. Opinio igitur illa, quæ in Viennenſi Cõcilio probabilior iudicata fuit, Tridentinis patribus ita ſordet, vt nullam eius mentionem facere dignentur, cum quidem ex profeſſo, de infantibus tractatio inſtituta ſit in hoc XIII. Canone. Et tamen non ſentiunt, paruulos ſine fide baptizari, ſed dicunt, ipſos in ſola fide Eccleſiæ baptizari. Quod ſi ita intelligunt, ſicut verba ſonant, quod in Baptiſmo, in paruulis nulla prorſus fiat diuina actio ſeu operatio Spiritus ſancti: falſum eſſe oſtendimus. Sed video, totum hunc Canonem ſtudio quodam ambigue & prolixè eſſe poſitum. Volui igitur totam diſputationem ſimpliciter explicare. Videntur enim doctrinam noſtrarum Eccleſiarum, de fide infantium oblique voluiſſe perſtringere, vt ſcilicet axioma illud obtineant: Sacramentã conferre gratiam ſine fide vtentis. Si vero Canonem illum, tantum Anabaptiſtarum opinionibus oppoſuerunt: ſciant, nos ab Anabaptiſtarum ſecta alieniſsimos eſſe.

CANON XIV.

SI quis dixerit, huiuſmodi paruulos baptizatos, cum adoleuerint, interrogandos eſſe, an ratum habere velint, quod Patrini eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti ſunt, & vbi ſe nolle reſponderint, ſuo eſſe arbitrio relinquendos, nec alia interim pœna ad Chriſtianam vitam cogendos, niſi ab Euchariſtiæ, aliorumque Sacramentorum perceptione arceantur, donec reſipiſcant, anathema ſit.

Sententia quæ in hoc Canone taxatur, Eraſmo tribuitur, & quidem, ſi tantum exigeret ab adultis publicam & liberam confeſsionem eius fidei, in quam paruuli baptizati ſunt, nihil haberet incommodi, formula etiam interrogationis excuſari poſſet, extat enim, & quidem ferme durioribus verbis, Ioſuæ 24. Optio vobis datur, eligite hodie ꝙ placet, &c. Sed tamen ſicut in hoc Canone ſententia illa recitatur, nolim eam defendere. Illis enim, qui in infantia baptizati ſunt, cum adoleuerint, non libera proponenda eſt optio, vtrum ratum habere velint quod in Baptiſmo ipſorum actum fuit, quaſi pactũ gratiæ, & fœdus pacis, quod paruulis Baptiſmo offertur, & obſignatur, tũc primũ incipiat ratum fieri, quando conſenſus voluntatis adultæ acceſſerit. Ex hoc enim paruo fundamento Anabaptiſtæ ſimpliciter ſuſtulerunt & damnauerunt pædobaptiſmum. Sed commonefaciendi ſunt tales paruuli baptizati, cum adoleuerint, quale pactũ gratiæ, & fœdus pacis, Deus in Baptiſmo cum ipſis inierit, & qua promiſsione gratitudinis, ad obedientiam ſe viciſſim Deo cum abrenunciatione Satanæ obligauerint, & ſerio exhortandi ſunt, vt pro illo ingenti beneficio, Deo gratias agant, in fœdere illo pacis maneãt, & obligationi illi, mortificatione peccati & inchoatione nouæ vitæ ſatisfacere ſtudeant: idque voluntarie & ex animo faciant, aut ſi ex ingratitudine, à fœdere illo, & obligatione illa diſceſſerunt, vt pœnitentiam agant, & ad fœdus redeant, ſtipulatæque obedientiæ ſe rurſus ſubiiciant. Secus vero facientibus proponendæ & exaggerandæ ſunt ſeueriſsimæ comminationes iræ & indignationis diuinæ quibus clauis ligans, retinendo & alligando peccata, & excommunicationem addere debet. Hæc enim ſunt arma militiæ noſtræ. 2. Cor. 10.

Coactionem vero ad fidem, quæ per externam vim, & corporales pœnas fiat, Eccleſia Chriſti ignorat: quæ tantum habet gladium ſpiritus. Politico vero magiſtratui alter, corporalis ſcilicet gladius à Deo commendatus eſt, quo, ſi pius eſt, vti poteſt & debet, ſicut ad reliqua ſcelera, ita etiam ad publicas, externas & notorias blaſphemias, præcipue ſi ſeditio acceſſerit, puniẽdas: ſicut Deus, lata peculiari lege Magiſtratui populi Iſrael hoc præſcripſit & mandauit, Deuter. 13. Sed Tridentini mitiſsimi patres, ideo forſan non ſunt contenti gladio ſpiritus, ſed alia præterea pœna cogere volunt diſcedentes à pacto Baptiſmi, vt ſemper in promptu habeant paratas faces, quibus accendere poſsint & rogos & funeſta bella, ſi quis non in omnia ipſorum placita iurare velit.

An quis per externam vim ad fidem cogendus.

DE CONFIRMATIONE.

CANON I.

SI quis dixerit, Confirmationem baptizatorum otioſam ceremoniam eſſe, & non potius verum & proprium Sacramentum, aut olim nihil aliud fuiſſe, quam catecheſin quandam, qua adoleſcentiæ proximi, fidei ſuæ rationem coram Eccleſia exponebant, anathema ſit.

CANON II.

Si quis dixerit, iniurios eſſe Spiritui ſancto, eos qui ſacro Confirmationis chriſmati virtutem aliquam tribuunt, anathema ſit.

CANON III.

Si quis dixerit, ſanctæ Confirmationis ordinarium miniſtrum non eſſe ſolum Epiſcopum, ſed quemuis ſimplicem ſacerdotem, anathema ſit.

EXAMEN.

Capita in diſputatione de Confirmatione.

VT tota diſputatio de Cõfirmatione, breui & commodiori ordine explicari poſsit, Primo recitabimus, quæ ſit Pontificiorũ doctrina, & ſententia de Confirmatione. Secundo, Oſtendemus quomodo illa Pontificiorum doctrina & ſententia, Scripturæ vel conſentiat, vel repugnet. Tertio, Dicemus quædam de ſententiis, quæ ex veterum ſcriptis pro Confirmatione allegantur. Poſtremo Canones examinabimus, & repetemus, quomodo Eccleſiæ noſtræ iudicent ritum Cõfirmationis piè, & cum fructu ad ædificationem poſſe in Eccleſia obſeruari & vſurpari. Primũ igitur quæ ſit Pontificiæ Eccleſiæ de ſua Confirmatione doctrina & ſententia, ex ipſorum veteribus & recentioribus ſcriptoribus, in vnã ſummam, quã fieri poterit, breuiſsimè colligam: & quidem ipſorũ verbis, vt maiorem fidem habeat narratio, recitabo. Sicut ergo vera Sacraméta, qualia ſunt Baptiſmus & cœna Domini, habent certam materiam & peculiarem formam, (ita enim verbum cuiuſque Sacramenti propriam appellant) ita etiam Cõfirmationi ſuæ, certã deputant materiam, ſcilicet oleum, & illud non ſimplex, nec vulgare, neque quale eſt oleum ſanctificatum, quod vocant catechumenorum & infirmorum: ſed chriſma, hoc eſt, oleum oliuæ cum balſamo, certa proportione ſeu ſ'ôσει mixtum. Nec vero ſimpliciter tantum requirunt mixturam olei & balſami, ſed oportet chriſma illud recens eſſe: hoc eſt, ſingulis annis, certo anni die ab Epiſcopo, pro certis & præſcriptis exorciſandi & benedicendi formulis conſecratam eſſe, alias enim nõ putatur eſſe Sacramentum. Formam vero confirmationis, tradunt eſſe hęc verba: Signo te ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Et ipſam Confirmationem definiunt eſſe inunctionem ſiue illinitionem chriſmatis conſecrati, quæ fiat ab Epiſcopi pollice, in fronte hominis baptizati: non in ipſa actione Baptiſmi, ſed poſtea in peculiari Sacramento, per modum ſeu figurã crucis, cum pronunciatione illorum verborũ: Signo te ſigno crucis, &c. In ipſa vero actione, adduntur conceptis verbis aliæ etiam orationes, & dicitur, Pax tecum. Et poſt illã delibationem, Epiſcopus pollice primum chriſmatum, tota deinde manu, alapam in faciem cedit. Frons vero vnguento delibuta, panno albo qui ſeptimo poſt die deponitur, circumcingitur, ne recens vnctio vel defluat, vel deleatur. Et tandem commendatur ſuſceptoribus. Hæc eſt actio Confirmationis.

Materia Confirmationis.

Forma.

Præcipuum vero caput huius controuerſiæ illud eſt, quomodo de efficacia huius ſuæ Cõfirmationis loquantur. Et non poteſt breuiori compendio, tota illa diſputatio proponi, nec rectius intelligi, quam ſi hoc conſideretur, quod in hac illorum doctrina, perpetua eſt antitheſis Baptiſmi & Confirmationis: ita vt quicumque effectus tribuuntur Cõfirmationi, eo ipſo denegentur & detrahantur Baptiſmo. Quomodo enim, & quare Sacramentum Confirmationis fingant excellentius, dignius, & maius eſſe, quod maiori reuerentia venerandum & tenendum ſit (hæc enim ſunt ipſorum verba) quam ipſe Baptiſmus: partim ſumunt ex ratione miniſtri, per quem perficitur & adminiſtratur, quem oportet Epiſcopum eſſe, præcipue vero ſumunt illud ex effectibus, qui ſunt præſtantiores quam ipſius Baptiſmi. Recitant igitur ex Apocryphis, & commentitiis vetuſtiſsimorum Romanorum Pontificum ſcriptis, tales ſententias. Vrbanus dicit: Omnes fideles per manus impoſitionem Epiſcoporum, Spiritum ſanctum poſt Baptiſmũ accipere debent, vt pleni Chriſtiani inueniãtur. Et pergit Confirmationi tribuere has orationes ſpiritus: vt ſcilicet efficiamur ſpirituales. Animalis enim homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei, vt cor dilatetur ad prudentiam & conſtantiam: vt ſapiamus bonum malumque diſcernere, malitiæ repugnare, prauis cupiditatibus reſiſtere, vt amore vitæ æternæ ſuccenſi, mentem à terrenis ad ſuperna & diuina erigere valeamus. Hæc Vrbanus. Et meminerit lector, ſtatũ diſputionis hunc eſſe, quid Confirmatio conferat, quod Baptiſmus non habeat. Clemens ipſorum dicit, baptizatum per Confirmationem demum percipere ſeptiformem gratiam Spiritus ſancti, & aliter perfectum Chriſtianum eſſe nequaquam poſſe, nec ſedem habere inter perfectos, etiamſi baptizatus fuerit, niſi ſit chriſmate ab Epiſcopo conſignatus. Hæc Clemens. Septiformem autem gratiam ſpiritus intelligunt, ſicut ſolent numerare ſeptem dona ſpiritus. In Confirmatione enim, ſic inter alia orat Epiſcopus ſuper confirmandum: immitte in eum Spiritum ſanctum tuum, ſeptiformis gratiæ tuæ paracletum, de cœlis: ſpiritum ſapientiæ & intellectus, ſpiritum conſilij & fortitudinis, ſpiritum ſcientiæ & pietatis: & imple eum ſpiritu timoris tui: & ſigna eum ſignaculo crucis ſanctæ, propiciatus, & ſpiritum ſanctum non amittat, in vitam æternam.

Confirmationem ſecundum Pontif. digniorem Baptiſmo.

Et ex Cypriani quodam ſuppoſititio ſermone de chriſmate hæc verba tranſſumunt: Et hoc humore conſtat deſcendere omnes gratiarum diuiſiones, quas Spiritus ſanctus, prout vult, ſingulis diſtribuit & largitur. Ex huius actioni beneficio, & ſapientia nobis, & intellectus diuinus datur, conſilium & fortitudo cœlitus illabitur, ſcientia & pietas, & timor inſpirationibus ſupernis infunditur. Hoc oleo vncti, cum ſpiritualibus nequitiis colluctamur: ne fœtoribus ſpuriis imbui poſsimus, qui balſami ſpiritualis odore fragramus.

Accommodant etiam ad ſuã confirmationem, quod Cyprianus habet epiſt. 12. lib. 1. Vngi quoq; neceſſe eſt eũ qui baptizatus ſit, vt accepto chriſmate, eſſet vnctus Dei, & habere in ſe Chriſti gratiã poſsit. Et lib. 2. Epiſt. 1. Tũc demũ plane ſanctificari, & eſſe filij Dei poſſunt, ſi vtroq; Sacramento Baptiſmi ſcilicet & impoſitionis manuum naſcantur. Semper autem meminerit Lector, fieri antitheſin inter efficaciam Baptiſmi, & inter virtutem Confirmationis, vt ea, quę Cõfirmationi tribuuntur, in Baptiſmo dari & accipi negentur. Ita Concilium Laodicenum Canone 48. inquit: Oportet baptizatos poſt baptiſmum, ſacratiſsimum chriſma percipere, & cœleſtis regni participes fieri. Cornelius apud Euſeb. lib. 6. cap. 46. dicit: Nouatum licet baptizatus fuerit, tamen quia ſignaculo chri-

Digitized by Google

lo chriſmatis poſtmodũ conſummatus non fuerit, ideo non potuiſſe vnquam Spiritum ſanctum conſequi. Melchiades de Conſecratio. diſtin. 5. Spiritus ſanctus in Baptiſmo pulchritudinem tribuit ad innocentiam; in confirmatione augmentũ præſtat ad gratiam: in Baptiſmo regeneramur ad vitam, poſt Baptiſmum confirmamur ad pugnam: in Baptiſmo abluimur, in confirmatione roboramur. Hoc Gropperus in prouinciali Concilio Colonienſi ita explicat: In Baptiſmo Filij Dei renaſcimur, & cœleſtis hæreditatis promiſsionem accipimus: ſed vt hanc retineamus, pupillari tutore opus eſt. Quare non ſatis eſt, in baptiſmo accipere Spiritũ innouantem, niſi & per cõfirmationis Sacramentum, accipiamus Spiritum tuentem ac defendentem. Nam quatenus Spiritus ſanctus in confirmatione datur, paracletus eſt, qui regenerati in Chriſto, & cuſtos & conſolator & tutor eſt. Rabanus de Conſecratione, diſtinct. 5. In Baptiſmo Spiritus ſanctus deſcendit ad habitationem Deo cõſecrandam: in vnctione vero cõfirmationis, Spiritus ſanctus cum ſeptiformi ſua gratia, & omni plenitudine ſanctitatis & ſcientiæ & virtutis, venit in hominem, hoc eſt, in domum ipſam, quę per baptiſmum conſecrata eſt, inquit Durandus. Qui etiam addit, per baptiſmum animam Chriſto deſponſari, per confirmationem vero ditari & dotari. Item, per Baptiſmum vulnera ſanari, per confirmationem vero plenitudinem gratiarum conferri. Addit etiam: Poſt confirmationem ad confirmatum dici, pax tecum. Et hoc ita explicat: Nouus homo, qui ſecundum Deum creatus eſt, dignus eſt ſalutari: interim vero cum erat vetus, nõ erat ſalutandus, ſed tantum erat pro eo orandum. Semper autẽ meminerit Lector, antitheſin eſſe inter Baptiſmum & Confirmationem. Concilium Aurelianenſe, de Conſecratio. diſt. 5. Nunquam erit Chriſtianus, niſi in confirmatione Epiſcopali fuerit chriſmatus. Et gloſſa dicit: paruulum baptizatum, & nõ chriſmatum, habiturum minorem gloriam quam qui etiam confirmatus fuerit: & addit, hoc tunc ſaltem concedendũ eſſe ſi ponatur, paruulo in Baptiſmo conferri gratiam. Et hoc Lector bene obſeruet, poſſe ſcilicet gratiam in vniuerſo detrahi baptiſmo, & referri ad chriſma. Conciliũ Turonenſe præcipit, ſacrũ chriſma circumſpecte eſſe cuſtodiendum. Et addit rationem: Ne, inquit, illud vnde Chriſto incorporamur, & vnde omnes fideles ſanctificamur, aliquis infidelis tãgat. Compendium Theologiæ inquit: Confirmatio animã & corpus armat. Animam quidem, per impreſsionem characteris, contra puſillanimitatis vitium: corpus vero per clypeum crucis, contra inſultus dæmonũ, contra timorem in confeſſione nominis Chriſti audaciam præſtat, pugnantem coronat, ꝙ notatur vitta, quæ circa caput confirmati ligatur.

Gropperus.

Concilium Aurelianenſe.

Gerſon citat ex Hugone: Quid prodeſt, ſi per Baptiſmum à lapſu erigeris, niſi etiam per confirmationem ad ſtandum confirmeris? Etiam colligat ſe Lector, expendatque ſecum. Si hæc omnia, quæ hactenus ipſis Pontificiorum verbis recitauimus, Baptiſmo detrahũtur, quam egenum, nudũ, & miſerum relinquatur Baptiſmi Sacramentum. Sed pauliſper ſuſtine bone Lector, audies enim iuxta Danielis vaticinium os loquens adhuc grãdiora & magis horrenda. Ita enim in Põtificali inter cætera Epiſcopus orat, ſuper balſamũ: Clemẽtiam tuam depoſcimus, vt huic vnguento ſpiritualem gratiam largiendo plenitudinem ſanctificationis infundas: vt quicunq; baptiſmate renati iſto fuerint liquore peruncti, corporum atque animarum benedictionem pleniſsimam conſequantur.

Gerſon ex Hugone.

Et quando balſamo oleum miſcetur, Pontifex inter cætera ita orat: Sanctæ Trinitatis perfectio te benedicat, & benedicendo ſanctificet, concedatque, vt qui exterius inde perunctus fuerit, ita interius liniatur, quod omnibus ſordibus corporalis materiæ carens, ſe participem regni cœlorum effici gratuletur. Item, vt fiat omnibus qui ex te vngendi ſunt, in adoptionem filiorum per Spiritum S. Et in præfatione Pontifex ita inter reliqua canit: Creaturæ huius pinguedinem ſanctificare tua benedictione digneris, & ſancti Spiritus ei admiſcere virtutem, cooperante Chriſti Filij tui potentiã: vt ſit his qui renati fuerint ex aqua & ſpiritu, Chriſma ſalutis; eoſque vitæ æternæ participes, & cœleſtis regni faciat eſſe conſortes. Item: Hæc cõmixtio liquorum, fiat omnibus ex ea perunctis, propiciatio, & cuſtodia ſalutaris in ſecula ſeculorum. Item, vt fiat in adoptionem carnis & ſpiritus, his qui ex te vngendi ſunt, in remiſsionẽ peccatorum: vt efficiantur eorum corpora, ad omnem gratiam ſpiritualem accipiendam ſanctificata.

Poſt conſecrationem chriſmatis, cantores canunt inter cætera hunc verſum: Corde natus ex parentis, aluum implens virginis pande vitam, claude mortem, conſecrato chriſmate. Semper autem repetenda eſt illa commonefactio, eſſe antitheſin inter Baptiſmum & Confirmationem: vt quod Confirmationi tribuitur, illud eo ipſo Baptiſmus vel habere, vel conferre negetur.

Carmen poſt conſecrationem Chriſmatis.

Hæc ferme ſunt myſteria traditionum de Confirmatione apud Pontificios: quæ ipſorum verbis recitaui, ne quis vel fingi arbitretur, vel inuidioſius ad prægrauandam aduerſariam partem, exaggerari clamiter. Animaduertit autem hinc Lector, non de re vel leui vel nihili, certamen eſſe, quando de Confirmatione cum Pontificiis diſputatur.

Plenius etiam ex hac narratione intelligatur, quid duo primi Canones de Confirmatione complexũ ſuo inuoluant & occultent. Et cognito vero diſputationis ſtatu, diligentius conſiderabuntur fundamenta, de quibus vel in confirmatione, vel in refutatione diſputatur.

Secundo videndum iam eſt, quæ & qualia huius ſuæ ſententiæ habeãt & afferãt fundamenta. Multa enim, & reuera magna ſunt, quæ confirmationi ſuæ tribuunt. Et Andradius meus prolixe rhetoricatur. Cum tanta ſit humanæ naturæ infirmitas, vt præſentis mortis metus nos facile de fide deiicere atque deturbare poſsit: quid ſi igitur Chriſtus hoc Sacramentũ, inſtituit, illi ſanguinis ſui vim & potentiam impreſsit, vt fidem nobis in ſacro lauacro collatam firmaret, perficeret, atque veluti altiſsimis radicibus defigeret, quo mentes, tãta hac Spiritus ſancti virtute, confirmatas & roboratas, neq; periculi tempeſtas, neq; honoris aura poſſet à fidei curſu vel ſpe vel metu dimouere? Nos igitur qui ſumus, qui diuinæ ſapientiæ leges imponere, infinitam eius bonitatem, abditiſſimaq; ipſius conſilia, noſtro iudicio, tanquam norma quadam metiri volumus: vt ea ſolum Chriſto beneficia accepta referamus, quæ nobis neceſſaria arbitramur, quæ vero comprehendere nõ poſſumus, illa nefarie abiiciamus, aſpernemur, cõculcemus. Ita Andradius.

Andradius.

Gropperus etiam declamitat, poſt Baptiſmum tan-

Gropperus.

tanquam poſt tranſitum mare rubrum, ingrediendum eſſe vaſtum huius mundi deſertũ: in quo cũ hoſtibus, & internis & externis, carne ſcilicet, mũdo & diabolo, priuſquã in terram repromiſsionis perueniamus, ſine intermiſsione dimicare oporteat: quorum hoſtium impetus tantus eſt, vt merito quis hanc initurus luctam terreatur, & abiectis Baptiſmi theſauris deſperet: niſi interim agnoſcat, Chriſtum redemptorem aduerſus hoſce inſultus, alia paraſſe remedia, quib. luctantibus nobis ſubueniret: cumq; inter hæc principem locum obtineat Sacramentum Confirmationis, magnæ eſſe & temeritatis & arrogantiæ, remedium illud tam vtile & tam neceſſarium, repudiare velle. Ita ille.

Nos verò ô boni, nequaquam ij ſumus, qui pericula ab hoſtibus illis, carne ſcilicet, mundo & diabolo nobis imminentia, vel ignoremus, vel contemnamus. Nec ſanè noſtris viribus, ipſorũ inſultus nos excipere & declinare, atque ita in fide perſiſtere & perſeuerare poſſe cõfidimus. Sed ſcimus & fatemur neceſſariam nobis eſſe gratiam & confirmationem Spiritus ſancti, qui indeſinenter & indeclinabiliter (ſicut Auguſtinus loquitur) nos ducat, regat, confirmet, roboret, confortet & conſeruet. Scimus etiam, & fatemur, Spiritũ ſanctum efficacem eſſe in credentibus, non ἀμέσως, ſed per certa media vel organa diuinitus ad hoc inſtituta. Et huiuſmodi mediis reuerenter atque peculiari cum animi gratitudine vtendum eſſe, ſedulo docemus & monemus: Scimus vero & hoc nõ priuato arbitrio nobis ſingenda, vel humana authoritate inſtituenda eſſe talia media, quibus Spiritus S. efficaciam tribuamus & alligemus. In hac igitur quæſtione, quæ ſint illa media, per quæ credendum ſit, Spiritum ſanctum velle efficacem eſſe, ante omnia petimus ex verbo Dei nobis monſtrari expreſſum mandatum & promiſsionem diuinam. Quando enim illa habemus, tunc ſcimus mediis illis, vtpote diuinitus inſtitutis, reuerenter eſſe vtendum, ſcimus etiam quid illis tribuendum ſit.

Reſponſio ad Andradij & Gropperi declamationes.

Ad rhetoricas igitur declamationes Andradij & Gropperi, ſimpliciter reſpondeo. Fateor baptizatos, in hac vita in magnis verſari periculis ſpiritualibus: in quibus omnino ipſis neceſſaria ſit gratia, gubernatio & confirmatio Spiritus ſancti. Fateor etiam, Spiritum ſanctum hæc efficere & operari per certa media, tanquã per organa diuinitus ad hoc inſtituta. Quare omnino huiuſmodi mediis reuerenter vtendũ eſſe affirmo. Sed addo: non humano, vel noſtro, vel aliorum iudicio metiendum, ſed ex verbo Dei petendũ, dicendũ & mõſtrandum eſſe, quę ſint illa media. Quod ſi qua nobis proponuntur talia media, quæ ex certis, firmis & perſpicuis Scripturæ teſtimoniis, nõ habent nec diuinum mandatum inſtitutionis, nec promiſsionem efficaciæ: opponimus dictum Chriſti: Oues meæ vocem meam audient, alienam vero fugient, & ſcriptum eſt: Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum. Non autem nulla Chriſtus inſtituit media, ad cõſeruationem & confirmationem gratiæ in Baptiſmo collatæ: Inuenimus enim in Scriptura Spiritum ſanctum in Baptiſmo in nos opulente effundi: vt nõ in illo tantum momento quãdo tingimur, in nobis operetur, ſed vt in gratia Baptiſmi perpetuo nos conſeruet, gubernet, confirmet, roboret, donec aliquando Deo, in altera vita, ſiſtamur ſine macula, Epheſ. 5. Diſcimus etiam ex Scriptura, verbo cõfirmari animos diſcipulorum, Actor. 14. 15. & 18. Et in hunc vſum inſtitutum eſſe ſcimus Sacramentum Euchariſtiæ, vt ſpiritualis vita, in quam per Baptiſmum renati ſumus, in nobis conſeruetur, confirmetur & roboretur, iuxta dictum: Qui manducat me, viuet ipſe propter me. Hiſce mediis, quę habent Scripturæ teſtimonium, docemus, in lucta aduerſus ſpirituales hoſtes, ad confirmationem vtendum eſſe, auditu, meditatione, fide, lucta & oratione. Sed quid, inquiunt, ſi præterea Chriſtus etiam Sacramentum Chriſmatis ad confirmationem inſtituiſſet? Reſpondeo. Si neceſſarium iudicaſſet, ſine dubio inſtituiſſet. Et ſi de inſtitutione, hoc eſt, de mandato Chriſti & promiſsione, ex verbo Dei certi redderemur, grato animo illud amplecti vellemus. Sed hæc ipſa eſt quæſtio, quæ in controuerſia poſita eſt, quam niſi liquido ex certis, firmis & perſpicuis Scripturæ teſtimoniis nobis probauerint, non patiemur nos à promiſsione Baptiſmi à verbo & Euchariſtia, à fide & oratione, quæ media teſtimonium habent verbi Dei, abduci ad humanas adinuentiones, quamcunque ſpeciem habeant, ſiue antiquitatis, ſiue authoritatis. Ille enim ſolus poteſt Sacramentum inſtituere, qui poteſt Sacramento ſpiritualem efficaciam tribuere: ſicut Scholaſtici recte dicunt. Auſcultemus igitur, quæ & qualia pro ſuo Chriſmate ex verbo Dei fundamẽta & argumenta nobis proferant Pontificij. Ante trecentos autem annos, Alexander Alenſis parte 4. quæſtio. 24. membro 1. publice diſputauit, Sacramentum Confirmationis Pontificiæ, nec inſtitutum, nec diſpenſatum fuiſſe, vel à Chriſto, vel ab Apoſtolis, quia in Scriptura nõ legatur: & quia nec Chriſtus, nec Apoſtoli, vſi ſint illa materia & illa forma: dicit igitur, poſt mortem Apoſtolorum, Sacramentum illud ab Eccleſia in concilio Meldenſi inſtitutum. Et hanc ſententiam ſequitur etiam Bonauentura, qui addit lib. 4. diſtinct. 7. quæſtione ſecunda, ideo materiam Confirmationis neceſſario prius debere eſſe conſecratã, quia Chriſtus illam non inſtituerit, atq; propterea nullam & vim dederit, ſicut aquis Baptiſmi. Alij diſputarunt, Sacramentum illud Chriſmatis non quidem à Chriſto, ſed ab Apoſtolis eſſe inſtitutum. Thomas vero cũ ſuis, quia videt quantũ ſit incommodi, obtrudere aliquid Eccleſiæ titulo Sacramenti, quod nec inſtitutionem, nec mandatum, nec promiſsionem Chriſti habeat: fingit igitur Chriſtum inſtituiſſe & materiã illam, & formam confirmationis addidiſſe etiã mandatum & promiſsionem de efficacia, plane ita ſicut ſupra illa deſcripta eſt. Quia vero fateri cogitur, nec Chriſtum, nec Apoſtolos illam ſiue materiam, ſiue formam vſurpaſſe, vlterius fingit: Chriſtum ita inſtituiſſe, vt nec ipſe nec Apoſtoli illa materia & forma vterẽtur: ſed vt ceſſantibus ſenſibilibus Spiritus ſancti ſignis, tũc demũ in Eccleſia vſurparetur linitio Chriſmatis, & forma illa verborũ: & indubitato tunc adfuturum effectum illum, ſicut tradunt, & credi volunt Pontificij. Sed cũ eo Thomas venit, vt illa quæ tanta cum aſſeueratione dicit, probet, fatetur nullam in Scriptura literã extare, quod, quando, vbi & quomodo Chriſmationem illam Chriſtus inſtituerit. Sed quia Ioannes cap. 20. inquit, Chriſtum multa ſigna feciſſe, quæ non ſint omnia ſcripta: ideo etiã credendum eſſe, Chriſmationem plane eo modo ſicut Pontificij fabulantur, à Chriſto inſtitutam eſſe, licet probari non poſsit. Egregia vero fundamenta.

Argumenta Pontificiorum pro confirmatione ſui Chriſmatis.

Bonauentura.

Thomas.

menta. Agnoſcit Thomas, neceſſariam eſſe diuinam inſtitutionem ad hoc, vt aliquid ſit vere & proprie ſacramentum, atq; ideo neceſſarium eſſe, ſi Confirmatio debet ſacramentum eſſe, vt habeat inſtitutionem Chriſti. Sed quia illã nec oſtendere, nec probare poteſt, fingit, & tanquam αἴτημα poſtulat, quod in primis probandũ erat: cum potius inuertere debuiſſet argumentum, quia inſtitutio chriſmatis non poteſt ex verbo Dei oſtendi & probari, ideo non eſſe verè & propriè ſacramentũ. Sicut Gabriel quærit, quare vnctio, quæ fit in ipſa actione baptiſmi, & ante & poſt tinctionẽ, non ſit peculiare ſacramentum. Et reddit hanc rationem, quia non habeat inſtitutionem diuinam.

Futilitas Thomiſticæ probationis. Hanc igitur infirmitatem & frigiditatem Thomiſticæ probationis, animaduertentes Pontificij, quod ita iudicari poſſent habere ſacramentũ confirmationis, ſine verbi Dei confirmatione, ſparſerunt, & Eccleſiæ obtruſerunt apocrypha, incerta, vetuſtati ignota, ſuppoſititia, fictitia, & cõmentitia aliquot ſcripta; quæ vetuſtiſsimis quibuſdam Romanæ Eccleſiæ Epiſcopis, qui pietatis conſtantia, partim etiã martyrio celebres fuerunt, tribuerent. In illis Clemẽs fabulatur, ſe doctrinã illã de chriſmate, à beato Petro accepiſſe: & cæteros etiã Apoſtolos, præcipiente Domino ita docuiſſe. Sed *Euſebius.* Euſebius ſcribit, Clementis ſcripta, excepta vnica ad Corinthios Epiſtola, ſuo iã tempore adulterata fuiſſe: atq; ideo Gelaſius diſtinct. 15. illa inter apocrypha reiicit. Indene igitur diuina inſtitutio chriſmationis probabitur? Sed, inquiunt, Fabianus martyr ille Chriſti, in Epiſtola, quæ ipſi nunc tribuitur, affirmat prædeceſſores ſuos à ſanctis Apoſtolis accepiſſe, qui idem etiam tradiderint in Romana, Antiochena, Hieroſolymitana & Epheſina Eccleſia, quod Chriſtus in vltima cœna, cum diſcipulis pedes lauiſſet, chriſmatis conſecrationem tradiderit & docuerit, ſicut in Pontificali ea deſcribitur. Sed non tantum incertũ eſt teſtimonium illud, vtpote ex apocrypho & adulterino: ſed mendacium eſt (neque enim poſſum aliter appellare) & quidem toti vetuſtati etiam, quæ admiratrix fuit vnctionis, ignotum.

Tertullianus enim de baptiſmo dicit, vnctionẽ non ex Chriſti inſtitutione, ſed ex priſtina diſciplinã veteris Teſtamenti ſumptam eſſe. Sermo de ablutione pedum, qui Cypriano tribuitur, chriſmã numerat inter ea, quæ non Chriſtus ipſe, ſed Apoſtoli per Spiritum ſanctum inſtituiſſe exiſtimentur. Et in ſermone de chriſmate affirmat, vnctionem chriſmatis ex ceremoniis veteris Teſtamenti reliquam manſiſſe.

Baſilius. Baſilius etiam dicit, nullum extare λόγον γεγραμμένον, de vnctione chriſmatis. Ignorauit igitur illam Fabiani Epiſtolam.

Audit igitur lector, quod etiam diligenter expendet, quæ, qualia, quã certa & firma argumenta & fundamenta diuinæ inſtitutionis, habeat Põtificiorũ confirmatio. Cõſiderabit & hoc lector, quomodo præſumptæ ſuæ opinionis, vndecunq; conquirant qualiacunq; ſuffragia. Primo enim oſtẽdimus, quomodo ſcholaſtici diſputarint. Secundo recenſuimus, quomodo ex apocryphis & ſuppoſititiis ſcriptis conati ſint confirmationem ſuã confirmare, & quam feliciter. Quia vero adulterinis hiſce & ſuppoſititiis præſidiis, luce verbi Dei, hoc eſt, gladio ſpiritus, deiectos ſe intelligunt: Tertio igitur tandem ex ſcriptura emendicare incipiunt ſuffragia quædam, quæ vel in ſpeciem præſumptæ opinioni aliquo modo obducere poſsint. Audiamus vero & illa, qualia ſint, & quid efficiãt. Chriſtus (inquiunt) Apoſtolis per baptiſmũ promiſit virtutẽ ſpiritus, Luc. 24. Act. 1. & illam promiſsionem die Pentecoſtes, miſſo in ſpecie linguarum ignearum Spiritu ſancto impleuit. Apoſtoli etiam baptizatis manus impoſuerunt, qui ita acceperunt Spiritũ S. Act. 8. & 19. Ergo nũc in Eccleſia chriſmate, ſicut in Pontificali deſcribitur, conſecrato, linienda eſt frons baptizatorum, cum forma illa verborum, quæ ſupra deſcripta eſt, & ſequentur effectus ſupra recitati. Immane vero, quanto plus eſt in hac forti concluſione, quam in præmiſſis. Audio & lego quod ſcriptum eſt, Act. 1. 8. & 19. Inuenio autem viſibilia dona ſpiritus: vt miraculum linguarum, & alia, in prima Eccleſiã baptizatis collata fuiſſe per impoſitionem manuum. Habuerunt igitur de his donis promiſsionem. Et cum Ananias, Act. 9. Paulo manus imponeret, vt repleretur Spiritu ſancto, dicit, ſe ad hoc à Deo miſſum eſſe. Habuerunt igitur Apoſtoli eius, quod faciebant, & mandatum, & promiſsionem. Et ſi effuſio illorum ſenſibilium donorum adhuc in Eccleſia duraret, recte adhiberetur etiam impoſitio manuum, quæ ad orationes adhiberi ſolebat: & præcipue quando per manus Apoſtolorum fiebãt miracula, Act. 5. Sed miracula illa iamdudum deſiiſſe in Eccleſia, extra controuerſiam eſt. Temporarium igitur non vniuerſale & perpetuum fuit illud, quod de Apoſtolis ſcribitur, Acto. 1. 8. & 19. De illis enim ſacramentis, quæ perpetuo in Eccleſia durare debent, & quorum vſus vniuerſalis eſt, ſcriptura addit has notationes, vſque ad conſummationem ſeculi, Matth. 28. Item: Donec veniat, 1. Cor. 11. Baptizate omnes, Matth. 28. In vnum ſpiritum omnes potati ſumus, 1. Corin. 12. Legimus autem ipſis Apoſtolorum temporibus non omnibus baptizatis manus ab Apoſtolis impoſitas fuiſſe, nec omnes accepiſſe viſibilia illa dona ſpiritus: quibus tamen neceſſaria dona confirmationis, incrementi, & perſeuerantiæ non deſerunt. Nam Acto. 11. ad Antiochenos mittitur Barnabas, qui ſine impoſitione manuũ, verbo Dei ipſos adhortatur ad conſtantiam & perſeuerantiam in accepta gratia. Et huic exhortationi Deus ſua benedictionẽ adfuit. Ita verbo Dei confirmant animas diſcipulorum, vt in accepta gratia perſeuerent & creſcant. Actorum 14. 15. & 18.

Incumbit igitur Pontificiis hæc probatio, vt oſtendant mandatum Dei, quod illud Apoſtolorũ factum, Actor. 8. & 19. vſq; ad conſummationem ſeculi, donec Chriſtus ad iudicium veniat, in Eccleſia imitandum, vſurpandum & frequentandum ſit: Nulla enim ſanctorũ exempla imitanda ſunt, de quibus non extat verbum & mandatũ Dei, ad nos etiam pertinens. Monſtranda etiã eſt promiſſio de efficacia, ſi illud quod Apoſtoli tũc fecerũt, imitati fuerimus. Neutrum vero oſtendi & probari poteſt. Qualis igitur ſit conſequentia, à facto illo Apoſtolorum, ad Pontificiã confirmationem, manifeſtum eſt, vel ex hoc exemplo. Balthaſar primus ferme inter Anabaptiſtas, ita argumentabatur: Chriſtus infantibus, qui ſibi adducebantur, benedictionem conferebat, non Baptiſmo, ſed impoſitione manuum, Marci 10. Ergo & nos non debemus infantes baptizare, ſed tantum manus ipſis imponere, & ita conferetur ipſis benedictio. *Balthaſaris Anabaptiſtæ argumentatio.*

Sed nos de baptiſmo habemus mandatum & promiſsionem. Non igitur ſine mādato & promiſsione, illud quod Chriſtus quidem fecit, nobis vero faciendum non mandauit, imitari debemus, & relinquere illud, de quo habemus manifeſtū verbū Dei, complectens vniuerſam Eccleſiam omnium temporū. Ita Chriſtus Apoſtolis baptizatis inſufflando dedit Spiritum ſanctum, Io. 20. Quare igitur ex noſtro ſtatu nō facimus peculiare ſacramentum? Si dixeris, quia non habemus mandatum & promiſsionem Dei: idem & nos ad Apoſtolorum exemplum reſpondemus. Quod enim Pōtifex inhalando in chriſmatis pinguedinem, fingit ſe imitari illud, cum Chriſtus inſufflando dixit: Accipite Spiritum S. non tantum ridiculum, ſed magicum, ſuperſtitioſum & blaſphemum eſt. Operæ preciū tamen eſt conſiderare, quam liquido, quam certo, & quam acute, Pontificij chriſmationem ſuam ex hiſtoriis illis, Act. 1. 8. & 19. probare ſatagāt. Si enim in cōfirmatione ſua, vel ignem adhiberēt, vel impoſitionem manus retinerent, aliqua eſſet externa ſpecies cōuenientiæ, licet coniuncta cū κακοζηλία, quia deſtitueretur mādato Dei. Nunc vero chriſmationem ſuā ex hiſtoriis illis confirmare volunt. Arbitror autem diuinitus factum eſſe, quod nō eſt retenta impoſitio manuū, in Pontificia confirmatione, ſed ſubſtituta eſt chriſmatio: vt Eccleſia, animaduerſa palpabili differentia, inter impoſitionē manuum & chriſmationem in fronte, non tam facile ſeduci poſſet allegatione illarum hiſtoriarum Act. 1. 8. & 19. Sed iam arrige aures optime lector: magnum enim & inſigne audies acumen. Act. 1. externū elementū eſt ignis, in ſpecie diſſectarum linguarum. Act. 8. & 19. eſt impoſitio manuū. Vſque adeo vero idem eſt elementū ſeu eadem materia, etiam in pontificiorum confirmatione, vt in illis hiſtoriis, dicatur fundamentum inſtitutionis habere. Quomodo vero illud? Miraberis ſcio, vbi audieris, igni in Pentecoſte, reſpondet in Pontificia confirmatione, oleum. Qua ratione? Quia oleū nutrit ignem. Sed idem facit etiam baculus quercinus, fumo bene induratus. Speciei linguarum reſpondet balſamum, quia eſt odoriferum. Sed quid linguę ſeu guſtui cōmune eſt cum odoribus? Nū lingua odoramur? Sed hęc forſitan dictata ſunt inter homines, qui quatuor tantum ſenſus agnoſcūt: quibus ſcilicet guſtus & odoratus in idē recidūt. Sed mane bone lector, nondū habes omnia. Deſideras enim forſan impoſitionem manuum, cuius ſit mentio Act. 8. & 19. En tibi illā. Quia enim in Pōtificia Eccleſia ſequi idem eſt quod præcedere, ideo Epiſcopus percutiens confirmatū in maxillam poſt confirmationem, repræſentat impoſitionem manuum in Actis, quę tūc præceſſit donationē ſpiritus. Quid vero audio? Eſtne igitur manus imponere, alapis aliquem in faciē cædere? Quando igitur Chriſtus dicit, ſuper ægrotos manus imponent, ſenſus erit: Decumbentes alapis bene cædent, & tūc peius habebunt. Quid vero ſunt, ſi hęc non ſunt profeſſa verbi Dei ludibria? Non autem finxi hæc, ſed ex Durando deſcripſi, quæ noſtra etiam tempeſtate, Fridericum Nauſeam publice repetere & confirmare non puduit. Et talis quidem eſt materiæ confirmationis probatio ex ſcriptura. Conſecrationem vero, ſeu potius excantationem chriſmatis, qualis in Pōtificali deſcribitur, nec vlla quidem ſyllaba ex ſcriptura probare conātur, quia ne in ſpeciem quidē illud facere poſſunt. Quid vero de forma cōfirmationis. Signo te, &c. Nunquid ex ſcriptura probari poteſt, vel Chriſtū inſtituiſſe, vel Apoſtolos vſurpaſſe illam formam verborum? Certe ne fingi quidem hoc poteſt: imo nec in vetuſtis ſcriptoribus, nec in canonibus, forma illa verborū expreſſa eſt, niſi quod poſteri videntur eam fabricaſſe, imo adulteraſſe ex Ambroſij ſententia, de his qui initiantur. cap. 7. Quod enim ſacerdos poſt baptiſmū ibi dicit: Signauit te Deus pater, confirmauit te Chriſtus Dominus, & dedit pignus ſpiritus in corde tuo, illud poſtea Pontificius delibator, ad ſuum chriſma tranſtulit. Signo te, confirmo te chriſmate ſalutis, &c. Et inde fit, quod in ipſis Pontificalibus non eadem eſt illa forma. Gabriel enim recitat, quoſdam pro chriſmate ſalutis, dicere chriſma ſanctificationis. Gerſon habet hanc formam: Firmo te ſigno crucis, & chriſmate, &c. Tam ſcilicet certa ſunt omnia. *Forma cōfirmationis.*

Materia igitur & forma confirmationis, nulla in ſcriptura habet, vel apparentia ſaltem fundamenta ſeu teſtimonia. Liberalius igitur & prudentius illi fecerunt, qui ſimpliciter quod res eſt faſſi ſunt: Pontificiam Eccleſiam non ex ſcriptura, ſed extra & præter ſcripturam habere confirmationis ſuæ & materiam & formam. Magis enim ludibrio exponitur, quam probatur Papiſtica confirmatio, quando eius probatio hoc modo, vel tentatur ſaltem ex ſcriptura. *Materia*

Supereſt igitur quæſtio de promiſsione efficaciæ. Hic vero fucū facere conantur imperitis. Dicunt enim, licet ſenſibilia & miraculoſa illa dona ſpiritus, Act. 1. 8. & 19. iam defierunt. Vniuerſales tamen & perpetuę ſunt promiſsiones, de gratia cōfirmationis, de dono perſeuerantiæ, de conſeruatione & augmento donorum ſpiritualium, de corroboratione per ſpiritum aduerſus carnem, mundum, & Diabolum, &c. Et his recenſitis ſtatim attexunt: Quicunq; cum Pontificali non exclamauerit: Aue ſanctum chriſma: illū omnes illas promiſsiones conuellere, & proculcare. Nos vero dulciſsimas illas promiſsiones, de neceſſariis donis & ſubſidiis ſpiritus, poſt baptiſmū, toto pectore amplectimur, & earū fiducia cum hoſtibus ſpiritualibus luctamur, & Deū inuocamus. Hoc vero loco quæſtio eſt, nō de ipſis promiſsionibus, quas in verbo Dei extare certum eſt: ſed quæſtio eſt, an illas promiſsiones Deus velit, ad delibutionē Pontificij chriſmatis alligatas eſſe, ita vt tunc & per illud mediū efficacia illa ſpiritus detur, quādo Epiſcopus chriſmate pontificaliter excantato, frontē, additis certis verbis, & vna bona alapa inūgit. Hoc eſt quod quęritur, quodq; ex ſcriptura, ne vna quidem litera probari poteſt. Non enim ſequitur: In ſcriptura extat promiſsio, ergo fabricandū eſt humano arbitrio ſacramentum, per quod promiſsio illa applicetur. Quæ enim talia ſacramēta, per quæ promiſsionū applicatio fieri deberet. Chriſtus in nouo Teſtamento haberi voluit: ea ipſe ſua voce inſtituit, & in ſcriptura Eccleſiæ promulgauit. Sed inquiunt: Apoſtoli tamē habuerunt peculiare externum ſignum, impoſitionem ſcilicet manuum, per quam conferebatur Spiritus ſanctus, Act. 8. & 19. Et nemo dicere audebit, Apoſtolos hoc feciſſe ſine mandato, & promiſsione diuina. Eſt ergo in nouo Teſtamento peculiare ſacramentū inſtitutum, & ordinatum ad conferenda dona confirmationis. Efficax enim ſignum gratiæ, eſt definitio ſacramenti. Reſpondeo: vt aliquid ſit ſacramentum Eccle- *Obiectio* *Reſponſio*

Eccleſiæ, requiritur vniuerſalitas (vt ſic loquar) mandati & promiſſionis diuinæ, complectens omnes miniſtros, omnes fideles omnium temporum in nouo Teſtamento. Chriſtus enim inſufflãdo dedit Spiritũ ſanctũ, Ioh. 20. Sudaria & vmbræ Apoſtolorum ſanarunt infirmos. Quare verò inde non facimus ſacramenta vniuerſalia, niſi quia nos non habemus mandatum de imitatione: nec ſi imitari voluerimus, promiſſionẽ de efficacia habemus? idem ergo & hoc loco requirimus, vt oſtẽdatur nobis mandatũ generale, omnibus temporibus, ab omnibus miniſtris in Eccleſia illud faciẽdum eſſe, quod Apoſtoli Actor. 8. & 19. fecerunt. Apoſtoli enim multa habuerunt peculiaria priuilegia, reliquis Eccleſiæ miniſtris nõ imitanda. Nec ipſi Apoſtoli, impoſitionem manuum voluerunt eſſe ordinarium & generale mediũ, ſine quo gratia confirmationis non conferretur à Deo: multi enim gratiam confirmationis acceperunt, ſine impoſitione manuum, vt Antiocheni, Act. 11. Sed Apoſtoli illo ritu viſibilia dona ſpiritus, vt donum linguarum, contulerunt: quæ miracula iam in Eccleſia deſiiſſe, manifeſtũ eſt. Et ſi maximè ritus ille Apoſtolorum eſſet (quod tamen non eſt) ſacramentũ vniuerſale, qua autoritate Pontificij, abolita Apoſtolica impoſitione manuum, delibutionem incantati chriſmatis ſubſtituere potuerũt, & ad illam allegare promiſſiones? Chriſmatis enim inſtitutio in nouo Teſtamento, ex ſcriptura oſtendi & probari nõ poteſt. Nũ verò nulla plane ſunt media, per quæ Deus conferre velit dona confirmationis & perſeuerantiæ? Sunt omnino diuinitus ordinata, certa, ſiue organa, ſiue media, per quæ Spiritus ſanctus dona illa vult conferre, confirmare, augere & conſeruare verbum, ſcilicet Euchariſtia, fides, oratio, lucta, exercitium acceptorum donorum mentis. Inter hæc vero, crucifactionem Pontificij chriſmatis non legimus.

Per quæ media Deus conferat dona confirmationis & perſeuerantiæ.

Planiſſimum igitur factum eſt, nec materiam, nec conſecrationem materiæ, nec formam, nec effectus Pontificiæ confirmationis, vllum certum, firmum, perſpicuum, & idoneum habere ſcripturæ teſtimonium. Veriſsime, itaque dicitur, Pontificios totum ſacramentum ſuæ confirmationis, habere ſine ſcripturæ teſtimoniis & fundamẽtis. Relegat autem iam lector ea, quæ Pontificij ſuæ confirmationi tribuunt: ſicut illa ſupra ipſorum verbis recitauimus, & cogitet quanta ſit audacia, & quanta temeritas, ne durius nunc appellem, talia, tot & tanta tribuere materiali pinguedini ſine mandato, ſine teſtimonio & promiſſione verbi Dei.

Accedit vero præterea, quod non tantum eſt ſine verbo Dei, verum etiam cõtra verbũ Dei pugnat illa chriſmatica Pontificiorum confirmatio. Quãdo enim alicui vel materiæ, vel actioni tribuitur efficacia aliqua, ſiue corporalis ſiue ſpiritualis, quam non habet vel ratione Phyſica, vel ex mandato, inſtitutione & promiſſione diuina, hoc re uera eſt, vel ſuperſtitioſũ, vel magicũ: & ſi abſque mandato Dei adhibeatur nomen diuinum, peccatum eſt contra ſecundum præceptum, & eo grauius peccatum eſt, quo excellentiores effectus illi rei ſine mandato & promiſſione Dei tribuuntur. Ad hoc axioma conferatur cõſecratio chriſmatis, quæ in Põtificali extat, & exhorreſcet lector. Neque enim quicquam releuatur illa Pauli ſententia, 1. Tim. 4. Sanctificatur creatura per verbum Dei, & orationem. Non enim loquitur ibi, de quauis creaturarum tranſmutatione, per verbum & orationem tentanda. Si enim totum Euangelium Iohannis legeretur, & totum Pſalterium recitaretur ſuper vrticam ne vreret, aut ſuper ouum vt fieret globus bombardacius, nihil efficeretur: ſed excepto dono miraculorum, quæ per verbum & orationem fiunt, duplex eſt ſanctificatio creaturarũ, per verbum prior, de qua Paulus in illo loco loquitur, quod vſus earum redditur ſanctus, vt nihil ſit reiiciendum, ſed cum gratiarum actione, bona conſcientia, in eo vſu, ad quem creatæ ſunt, vſurpari poſsint à credentibus & agnoſcentibus veritatem, hæc enim ſunt Pauli verba. Alter eſt, quando virtute verborum inſtitutionis diuinæ, aqua ſanctificatur, vt ſit baptiſmus; panis & vinum ſanctificantur, vt ſint in Euchariſtia corporis & ſanguinis Domini. Neutro vero modo fit conſecratio chriſmatis, deſtituitur enim diuina inſtitutione: nec natura ad hos effectus creatum eſt, vel oleum, vel balſamum.

Confirmatio Pont. è diametro pugnat cũ baptiſmo.

Illud vero præcipue in hac diſputatione conſideretur, quod in priori mẽbro oſtendi, quod pleraque omnia, quæ Pontificij ſuæ cõfirmationi tribuunt, manifeſte derogãt dignitati & virtuti ipſius baptiſmi. Quæ enim chriſmati tribuũtur, ea ex antitheſi baptiſmo detrahuntur. Si enim baptiſmus illa cõferre crederetur, quorſum opus eſſet illinitione chriſmatis, vt ſine iniuria & contumelia ſacroſancti baptiſmi, Põtificia doctrina de chriſmate, recipi & approbari non poſsit. Colligantur itaque hæc in breuem tabellam, quæ ſupra fuſius ſunt explicata. Baptiſmus non efficit, nec Chriſtianos, nec plene Chriſtianos: ſed hoc perficit confirmatio. In baptiſmo non datur Spiritus ſapientiæ, intellectus & conſilij, fortitudinis, ſcientiæ, pietatis, timoris, &c. ſed hoc fit in confirmatione. Spiritus ſanctus, quo reſiſtamus cupiditatibus, mundo & Diabolo, non datur in baptiſmo, ſed in confirmatione. Baptizati non poſſunt in ſe gratiam Chriſti habere, niſi vngantur, non ſunt plene filij Dei, qui baptizati ſunt, ſi non vngantur. Baptiſmus non facit regni Dei participes, ſed hoc facit confirmatio. In baptiſmo non accipimus ſpiritum tuentem, defendentem, gubernantem, roborantem. In baptiſmo tantum præparatur habitatio Deo, non autem venit vel Pater, vel Filius, vel Spiritus ſanctus in domum ſuam, ſed hoc primum fit per confirmationem. Baptiſmus non confert plenitudinẽ gratiarum, ſed hoc facit confirmatio, per chriſmã Chriſto incorporamur, & inde ſanctificamur, &c. Hęc ſunt Pontificiorum verba. Integre enim ſententiæ in primo membro ſunt recitatæ. Ex altera vero parte ſcribãtur ſcripturę ſententiæ de baptiſmo, Mar. 16. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Rom. 6. In mortem eius baptizati ſumus, conſepulti cum illo, per baptiſmum in mortem. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus, ſcientes quod vetus noſter homo, ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati; 1. Cor. 12. In vnum corpus baptizati ſumus, Galat. 3. Quotquot baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Iohan. 3. Qui renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, intrabit in regnum cœlorum. Epheſ. 5. Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo, vt exhibeat ſibi glorioſam Eccleſiã ſine macula, &c. Tit. 3. Saluos nos fecit per lauacrũ regenerationis, & renouatio-

nis

Digitized by Google

nis Spiritus ſancti, quem effudit in nos opulenter per Ieſum Chriſtum, vt ipſius gratia iuſtificati, hęredes ſimus vitæ æternæ. 1. Pet. 3. Baptiſma nos ſaluos facit, quo fit, vt conſcientia bene reſpondeat apud Deum, per reſurrectionem Chriſti.

Hæc inter ſe conferantur: & manifeſtum erit, Pontificiam doctrinā de confirmatione, cum inſigni iniuria & contumelia baptiſmi coniunctam eſſe. Et quis non ſperaſſet fore, vt in Concilio, ſi non omnia talia, aliqua ſaltem, ſi non corrigerentur, ſaltem mitigarentur? Sed quæ ſit mens Tridentina, tres illi Canones de confirmatione, inuoluentes & approbantes omnes & Scholaſticorum & Monachorū opiniones de confirmatione, abunde teſtantur. Cōſideretur vero & hoc, quod ipſa actio baptiſmi pugnat cum Pontificiorū opinionibus de confirmatione. Dicunt enim, in baptiſmo non dari Spiritum ſanctum, ad pugnam contra Diabolū: Sed in actione baptiſmi, multis verbis & exigitur, & fit abrenūciatio Satanę. Dicūt in Baptiſmo non dari Spiritum tuentem & defendentem. Atqui Baptiſta in ipſa actione orat: Qui te regenerauit cuſtodiat te in vitam æternam, &c.

Sicut igitur in primo mēbro explicauimus, qualem confirmationem Pontificij in ſua Eccleſia habeant, agnoſcant & intelligant: ita iam liquido oſtendimus, quale illud ſacramentum ſit, ſi ad ſcripturæ normā exigatur: quod omnino fieri neceſſe eſt. Nā ſicut inquit ſententia Bedæ, quæ citatur 8. q. 1. cap. Nec ſufficere: Nobis ſacris literis vnica eſt credendi pariter & viuendi regula præſcripta.

Tertio, quædā etiam de illis ſententiis dicenda ſunt, quę ex veterum ſcriptis ad ſtabiliendam Pōtificiam chriſmationem cumulari ſolent. Hæc vero diſputatio nihil præiudicare, vel debet, vel poteſt illis fundamentis, quæ ex perſpicuis & ſolidis ſcripturæ teſtimoniis, in ſecundo mēbro oſtendimus. Recte enim & vere dicit Auguſtinus contra literas Petiliani, li. 3. cap. 6. Si quis de quacūque re, quæ pertinet ad fidem, vobis annunciauerit, præterquā quod in ſcripturis legalib. & Euāgelicis accepiſtis, anathema ſit: ſiue ſit Epiſcopus, ſiue Apoſtolus, ſiue etiā Angelus de cœlo. Sacra enim ſcriptura doctrinæ noſtræ regulam figit, inquit de bono viduitatis, c. 1. Ideo concludit, c. 3. de vnitate Eccleſiæ: Quicquid attulerint, & vndecunque attulerint, audiamus potius, ſi oues eius ſumus, vocem Paſtoris noſtri. Non ergo audiamus: Hęc ego dico, hæc tu dicis: ſed hæc dicit Dominus.

Auguſtinus.

Ne tamen in vniuerſum contemnere & conculcare videamur veteris Eccleſiæ iudicia, reuerēter enim veneramur antiquitatis caniciem: ſed ea moderatione, qua ipſi hoc fieri voluerunt, ſicut in priori parte huius examinis, ipſorum patrum verbis hoc oſtendimus. Quædā igitur dicemus de illis ſententiis, in quibus veteres mentionem faciūt chriſmatis: quas omnes Pontificij ad ſuam illam confirmationem, ſicut eam in primo membro deſcripſimus, detorquent.

Quia vero diſsimiles ſunt illæ veterum ſententiæ, vt explicatio eo ſit planior & expeditior, ad cumulum illum ſententiarum adhibebimus diſtinctionem, quæ ex ipſa rei natura ſumpta, manifeſta erit.

Sententiæ quæ ad probationem chriſmatis allegantur, vnde ſumptæ.

Primo enim præcipuę ſententiæ, quæ de Chriſmatione allegantur, ſumptæ ſunt ex ſcriptis, quæ partim ab ipſa Eccleſia Romana, inter apocrypha relata ſunt: partim veræ antiquitati prorſus ſunt ignota, ſuppoſititia igitur, & cōmentitia eſſe non eſt dubium, vt ſunt Decretales veterum quorundā Romanorum Pontificum, de quibus quid etiam Cuſanus Cardinalis iudicet, in priori Examinis parte notauimus. Ita etiā magnifice ſolent in hac diſputatione citare ſermonem Cypriani de chriſmate, quem tamen conſtat eſſe ψευδεπίγραφον. De illis igitur ſententiis multum diſputare, nihil attinet. Commonefaciendus tamen obiter eſt lector, qualis ſit illa cauſa, ad cuius probationem tot apocrypha, ſuppoſititia & commentitia ſuffragia emendicari neceſſe ſit, &c.

2. Quædam ſententiæ de vnctione chriſmatis, ex ſchola Montanici paracleti prodierūt. Ex profeſſo enim Montanicū eſt, quod Tertullian. de baptiſmo inquit, eos qui baptizantur in aquis, non conſequi ſpiritum S. ſed in aqua mundatos, ſub Angelis tantū præparari Spiritui ſancto: qui demū poſtquā egreſsi ſint de lauacro, per benedictā vnctionem & impoſitionē manus aduocetur, & inuitetur. Hanc ſententiā Hieronymus multis verbis ex ſcriptura refutat, in Dialogo aduerſus Luciferianos. Scriptura enim manifeſte affirmat, Spiritū S. effundi, & quidem opulente effundi, per lauacrū regenerationis & renouationis. Tit. 3. Renaſcimur enim ex aqua & ſpiritu, Io. 3. Chriſtus lauacro aquę in verbo ſanctificat & mundat Eccleſiam, Ephe. 5. Ex Tertulliano vero magiſtro ſuo Cyprianus hauſit, quod li. 2. Epiſt. 1. ita diſcerpit ſententiā Chriſti, Iohan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, quod baptiſmo tantum aquam tribuit. Spiritū S. vero tribuit vnctioni & impoſitioni manuum. Et addit, non poſſe eſſe filios Dei, ſi non vtroq; ſacramento naſcantur, lauacro ſcilicet aquę in verbo, & vnctione chriſmatis. Non igitur multū nos mouebit altera Cypriani ſententia, li. 1. Epiſt. 12. vbi aſſeuerat, neceſſe eſſe vngi eū, qui baptizatus ſit, vt accepto chriſmate, habere in ſe Chriſti gratiā poſſit, &c. Cōſtat enim ex qua ſchola, Mōtani ſcilicet, ſententiæ illæ prodierint. Et profecto falſum eſt, baptizatū non habere in ſe gratiā Chriſti, ſed eam demū accepto externo chriſmate donari. Illę enim & Tertulliani & Cypriani ſententiæ, ne illam quidem diſtinctionem agnoſcunt: qui baptiſmo tribuunt ſpiritū regenerationis, & gratiā remiſsionis, chriſmati vero ſpiritū & gratiam confirmationis: ſed ſimpliciter, & in genere, gratiam Chriſti & Spiritum S. Baptiſmo detrahunt, & ad vnctionē chriſmatis referunt. Ideo etiam poſteritas coacta fuit, ſententias illas mitigare. Quæ igitur præterea aliæ, inter ſententias de chriſmate, in primo membro recitatas, Montani ſcholam reſipiant, ex hac commonefactione iudicari poteſt. Non ergo ſine iudicio patiamur nos à ſcripturæ ſententia dimoueri, quando inueteratis abuſibus & erroribus, antiquitatis titulus obducitur & prætenditur. Qualē enim illud ſit, ex hoc loco æſtimari poteſt.

Hieronymus.

3. Sed tamen quidam etiam probati ſcriptores ex patribus, in ſuis libris, vnctionis mentionē faciunt: nempe ſicut alias multas ceremonias, quæ ſuo tempore in actione baptiſmi, ſine mandato diuino, ex Eccleſiaſtica traditione, vſitatæ fuerunt, recenſent & deſcribunt. Non autem efficaciam illam quam ſcriptura baptiſmo tribuit, ei vel detrahunt, vel partiuntur inter tales ceremonias, & ipſum baptiſmum, ſicut Pontificia confirmatio facit: ſed dicunt, iſtis ſuperadditis ſignis ſignificari & declamari, ipſam baptiſmi efficaciā. Vnctionem vero

Vnctio.

Digitized by Google

vero adhibuerunt, quia in Orientalibus præſertim locis, multus & varius erat vſus olei, vngventi, & vnctionis: ſicut etiam vſus ibi fuit oſculi, quod ad declarationem fraternæ charitatis tranſlatum fuit in Eccleſiam, pro circumſtantia illorum locorum. Inepte autẽ faceret, qui ideo ex oſculo facere vellet vniuerſale & neceſſarium ſacramentum. Ita de vnctione Auguſtinus, lib. 15. de Trinitate, c. 26. dicit: Inuiſibile donum gratiæ, ſignificatur viſibili vnguento, quo baptizatos vngit Eccleſia.

Ita contra literas Petiliani. li. 2. c. 104. diſputans de Pſal. 132. dicit. Vetus ſacerdotium in figura corporis Chriſti, quod vnitatis compage fit, ſaluam habeat vnctionẽ. Et illam explicat ſignificare ædificationem ſpiritualem & fragrantiam amoris ſpiritualis. Poſtea de chriſmate addit. Et in hoc vnguento ſacramentũ chriſmatis voli interpretari, & interpretationẽ illã non reiicit. Et de ſingulis huiuſmodi ceremoniis, ex veterib. oſtendi poſſet, quid de vſu, operatione & efficacia ipſius baptiſmi, per ceremonias illas ſignificare voluerint. Nec obſtat, quod Auguſtinus illam vnctionem olei ſeu chriſmatis, aliquando ſacramentum vocat. Nam & catechiſationem, & exorciſationem, & ignem in actione baptiſmi vocat ſacramenta, in Pſal. 61. Et de ſymbolo ad catechumenos li. 4. c. 1. Omnia ſacramenta, quæ aguntur in vobis exorciſmis, orationibus, canticis, inſufflationibus, cilicio, inclinatione ceruicum, humilitate pedũ, &c. Quicquid enim ſacræ alicuius rei ſignum eſt, Auguſtinus ſolet ſacramentũ appellare: ſicut in examine primi Canonis de ſacramentis oſtendimus.

Hæc vero de vnctionis & reliquarum ceremoniarum ſignificationibus, longiſſime abſunt ab illa ſententia, de qua Pontificij in ſua confirmatione dimicant. Obſeruet igitur lector, non ſtatim probari Pontificiam confirmationem, quando in aliqua veterum ſententia, mentio fit chriſmatis. Non enim de vocabulo, nec de ſignificatione ſeu commonefactione potiſſimum, ſed de re ipſa, ſeu de efficacia, quam Pontificia confirmatio chriſmati, eo modo, ſicut in primo membro explicatum eſt, tribuit, diſputatio eſt. Et hæc obſeruatio oſtendet, pleraque veterum teſtimonia, licet mentionem faciant chriſmatis, nihil tamen patrocinari pontificiæ confirmationi. Aliud enim eſt loqui de ſignificatione ceremoniarum, aliud de efficacia & operatione.

4. Sed obiiciunt, veteres tamen chriſmati ſæpe plus aliquid tribuere, quam ſolã ſignificationem. Reſpondeo: Apocrypha, ſuppoſititia & commentitia ſcripta, quæ falſo veterib. quibuſdam tribuũtur, iure & merito non recipimus. Nec Tertulliani & Cypriani, qui hac in parte non obſcure montanizant, autoritate premi volumus. Nec recẽtiorum opinionibus, vt Rabani, Durandi, Gerſonis, &c. Scriptura præſcribi æquum eſt. De vera igitur & puriori antiquitate reſtat inquiſitio. Et licet nõ ignorem alios aliter loqui: hoc tamen affirmare non dubito, in vera & puriori antiquitate nõ poſſe oſtendi, Pontificiam illam antitheſin; inter baptiſmum & chriſmationem, quæ præcipuos effectus baptiſmo adimit & derogat, & chriſmationi tribuit: ſicut ſupra ipſis Pontificiorum verbis antitheſis illa explicata eſt. Hic vero eſt ſtatus huius diſputationis, vt ex veris probatæ antiquitatis ſcriptoribus oſtendant, non quod mentionẽ faciant, Olei, Chriſmatis, Vnctionis, &c. hoc enim non ignoramus: ſed quod baptiſmo detrahenda: Oleo vero, Chriſmati & vnctioni, talia, tot & tanta tribuenda eſſe docuerint, & ex verbo Dei probarint: ſicut Põtificij ſuæ chriſmationi tribuunt, & tribui volunt: quorum verba propterea ſupra adſcripſi. Et hoc eſt quod dico, & ſcio, ex veris probatorum patrum ſcriptis oſtendi & probari non poſſe. Extra, de ſacra vnctione, cap. Vngitur. Oſtendit Innocentius, fuiſſe antiquitus quoſdam, qui vnctiones illas reprehenderent, ita enim inquit: Nec iudaizat Eccleſia, cum vnctionis celebrat ſacramentum: ſicut antiqui mentiuntur, qui neque ſcripturas, neque Dei nouere virtutem. De Cyrillo vero Hieroſolymitano, cuius catecheſes nuper editæ ſunt, quædam breuiter dicenda ſunt, ille enim præcipuus iam cogitur eſſe Pontificij chriſmatis patronus. Et non inique ſane volumus de Cyrillo Hieroſolymitano, cuius Hiſtoria nobis nõ eſt ignota, iudicare: ſi tamẽ κατηχήσεις illæ, quæ recens editæ ſunt, ipſius γνήσιαι & incorruptæ ſunt. Illã tamen libertatem nobis Pontificij nõ eripient, quã in examinandis & diiudicandis omnium patrum ſcriptis, Auguſtinus ſæpius inculcat, Eccleſiæ datum eſſe, vt ſcilicet ad normam ſcripturæ exigantur. Et Hieronymus dicit, Cyrillum hunc in adoleſcentia conſcripſiſſe κατηχήσεις. Ruffinus addit, ipſum aliquando in fide ſæpius in confeſsione variaſſe. Non igitur Canonica eſt ſcriptoris huius authoritas. Sed videamus, quid de vnctione dicat. In ſecunda igitur catecheſi dicit: Exorciſatum hoc oleum tantam virtutem conſequitur, vt non modo ardentia peccatorum veſtigia expurget, verum etiam omnes viſibiles dæmones repellat. Atqui hoc oleo Cyrillus vngit baptizandos ante baptiſmum. Si igitur ante baptiſmum & peccata, & ipſa peccatorũ veſtigia per oleum iam expurgata ſunt: quomodo mox dicit, baptiſmum eſſe peccatorũ abſolutionem, conciliare adoptionem, & donum Spiritus ſancti? Sed explicat ſe, cum inquit: Illud oleum, ſymbolum eſt pinguedinis Chriſti nobis communicatæ, & quod diabolica operatio in nobis deleta ſit, ſcilicet in baptiſmo & per baptiſmũ: cuius efficaciæ baptiſmi, ſymbolum & ſignificatio eſt, oleum. Quod ſi quis hanc explicationem, ex ipſius autoris verbis ſumptam, recipere noluerit, faciet Cyrillum pugnantem, & ſecum, & cum ipſa ſcriptura, quod expurgationem peccatorum detrahat baptiſmo, & tribuat oleo ante baptiſmum. In tertia catecheſi, in principio dicit, eos qui in Chriſtum baptizati, Chriſtum induerunt participes & conſortes factos eſſe Chriſti. Et chriſma gerere imaginem Spiritus, quo Chriſtus corporaliter vnctus fuit: hæc tanquam ſymbola, admonentia de efficacia baptiſmi, tolerari poſſunt. Sed mox attexit Cyrillus iſte, ſiue ſit γνήσιος, ſiue ſuppoſititius: Sicut panis Euchariſtiæ, poſt Spiritus ſancti inuocationem, non amplius eſt panis communis; ſed eſt corpus Chriſti: ſic & hoc vnguentum, poſtquam iam conſecratum eſt, non amplius eſt nudum vnguentum, ſed eſt chriſma Chriſti, quod aduentu Spiritus ſancti, per ipſius diuinitatem energiam habet, vt corpus quidem eo perungatur, anima vero viuifico ſpiritu ſanctificetur. Et mox: Huius ſancti chriſmatis dono accepto, merito appellamini Chriſtiani. Antequam enim hęc gratia vobis donata eſſet, nõ eratis proprie digni eo nomine, &c. Sed ipſe Cyrillus ex Scriptura confirmat: Baptiſmum non tantum eſſe abſolutionem peccatorum

Cyrillus Hieroſolymitanus.

Hieronymus. *Ruffinus.*

Digitized by Google

torum, verum etiam adoptionem filiorum, & donum Spiritus S. conciliare. Et quia baptizati Chriſtum induerunt, affirmat ipſos per baptiſmū participes & conſortes factos eſſe Chriſti. Quomodo igitur ea quæ ipſe etiā teſte ſcriptura affirmat, baptiſmi propria eſſe, purgationem ſcilicet peccatorum, ſanctificationem ſpiritus, & participationem Chriſti, Cyrillus ille mox Chriſmati tribuit? Ego ſimpliciter ita interpretor, quod intelligat chriſma eſſe Symbolū, ſignificans & admonens, quæ ſit baptiſmi virtus & efficacia: non quod illam virtutem velit, vel baptiſmo detrahere, vel eam partiri inter baptiſma & inter chriſma. Quod ſi hanc explicationem nolint recipere Pōtificij, facient Cyrillum aduerſa fronte pugnātem cum ipſa ſcriptura. Chriſtiani enim efficimur & ſumus, non ab externa aliqua pinguedinis delibutione, ſed à Chriſto Domino noſtro, quem in baptiſmo induimus, quem in verbo apprehendimus, vt fide in cordibus noſtris habitet. Neq; enim Antiochiæ primū appellati fuerūt Chriſtiani, inde quod externa aliqua oleę pinguedine deliniti & delibuti fuerint. Si igitur extra & cōtra ſcripturā, Cyrilli huius autoritas vrgeatur: reſpōdemus verbis Auguſtini, Epiſt. 19. Non ideo putandū eſſe, aliquid verū eſſe, quia patres ipſi ſenſerint: ſed ſi per autores Canonicos, quod à veritate non abhorreat, perſuadere poſsint. Ex literis igitur Canonicis, omniū aliorū ſcripta cōſiderare debemus: & quæ in illis cū diuinarum ſcripturarum autoritate non congruit, cum pace eorum & ſalua honorificētia, quæ illis debetur hominibus, reſpuere & improbare poſſumus, licet incōparabiliter inferiores ſumus ipſis patribus. Epiſt. 111. & contra Creſconiū lib. 2. c. 32. idque ſit ſine vlla contumelia patrū, iuſto iudicio, & nulla temeritate, inquit Auguſtinus contra Donatiſtas, lib. 7. c. 20. Et ad Victorem, lib. 2. Expēdamus

Argumentum Cyrilli. igitur paucis, an Cyrillus illam ſuam ſententiā ex ſcriptura canonica nobis perſuadere poſsit: conatur enim illud, ita autē inquit: Moſes ſummum ſacerdotem primum lauit aqua, poſtea vnxit vnguēto: & ita dictus fuit Chriſtus Domini. Ergo qui in N. Teſtamēto volunt Chriſtiani fieri, eos oportet habere veritatem eius, quod antiquis in figura cōtigit. Veritatem autem dicit hanc eſſe, de qua Iohannes concionatur, 1. Io. 2. Vos vnctionem habetis à ſancto, & noſtis omnia, vnctio quā accepiſtis ab eo, maneat in vobis. Itē, vnctio eius docet vos de omnibus. Et hactenus quidem non male colligit Cyrillus: ſed quod inde ſuum externum exorciſatū chriſma ſtabilire conatur, nulla plane conſequentia cohæret. Certiſsimū enim eſt, Ioannem loqui nō de externa aliqua pinguedinis delibatione, ſed de ſpirituali, interiori & inuiſibili vnctione ſpiritus. Et quia in N. Teſtamento, ipſam veritatē habemus, non eſt redeundum ad figuras V. Teſtamenti, ſine mādato Chriſti. Ex illis igitur ſcripturæ locis, chriſma Cyrilli nequaquam probatur.

Altera probatio Cyrilli. Altera vero probatio, quam affert, hęc eſt Iſaiæ 25. Græci textum ita reddiderunt: Et faciet Dominus Sebaoth omnibus gentibus in hoc monte: vinum bibent, lætitiam bibent, vnguēto vngentur: Et addit: Trade hæc omnia gētibus, voluntas enim Domini ſuper omnes gētes. Et inde Cyrillus vult cōfirmare: mandatum & voluntatem Dei eſſe, vt in Eccleſia N. Teſtamenti, omnes gentes chriſmate vngantur. Sed oro Lectorem, vt tantum expendat, qualis ſit hæc probatio. Primum enim Iſaias in ſua lingua, ſententiam illam ita non habet, ſed inquit: Dominus Zebaoth faciet omnibus populis in monte iſto conuiuium pinguium, conuiuium fecium, de pinguedinibus medullatis, & fecibus defecatis. Et tollet Dominus in monte iſto faciem inuolucri, quod expenſum eſt ſuper omnes gentes. Iſaias igitur plane nihil dicit de vnctione tradenda gentibus. Deinde textus ipſe explicat, quod hęc ſint allegorica: & quomodo intelligenda ſit illa allegoria, oſtendit: inquit enim, Præcipitabit mortē in ſempiternum, & auferet lacrymam ab omni facie, & opprobriū populi ſui auferet de vniuerſa terra. Quomodo igitur ex allegorica ſententia, probari poteſt externa delibutio materialis chriſmatis? Poſtremo, ſi corporaliter ſententia illa accipienda eſſet, eadē ratione ſequeretur etiam, fecibus (forſan vt in lupercalibus) & pinguedine medullarum liniendos eſſe baptizatos. Videt igitur Lector quales, quam frigidæ, quam coactæ, contortæ & peregrinæ ſint illæ probationes. Et Auguſtini regula eſt: Non maiorem debere eſſe autoritatem in ſententiis patrum, quam quales earū probationes ex Scripturis canonicis proferunt.

5. Magna eſt diſsimilitudo & diuerſitas, inter chriſma de quo veteres loquuntur, & inter confirmationem, ſicut illa apud Pontificios ſeruatur. Et tres differentias, quæ maxime illuſtres ſunt, breuiter annotabo: vt & hoc manifeſtū fiat, ne ex patrū quidem probatorum veris ſcriptis, probari aut ſtabiliri Pōtificiā, ſicut illa nunc ſeruatur, confirmationem. *Trip. differ. chriſ. ... veter. ... confir. ... P...* Primo enim quod ad materiam (ſicut loquuntur) vel ad externum ſignum attinet, veteribus vſurpata fuit impoſitio manuum, quæ adhuc Hieronymi & Auguſtini ætate in vſu fuit. Iam vero apud Pōtificios, impoſitio manuū in confirmatione prorſus abolita eſt. Quomodo igitur idē poteſt ſacramētū eſſe: niſi forſan ruſticis perſuaſuri ſunt, inflictionē alapæ idem eſſe, quod impoſitionem manuum. Tertullianus meminit tantū olei. Clemens etiam Alexandrinus & Baſilius, tantum olei meminerūt. Sed Pontificij contendunt, ſi oleū non ſit Balſamo mixtum, non eſſe verum ſacramentū. Et licet ex ſcholaſticis quidā diſputent, ſolum oleum eſſe de neceſsitate: conciliū tamē Florentinū decernit, materiā confirmationis debere eſſe chriſma, ex oleo & balſamo confectū. *Con. Flor.* Ideo ne hanc quidē materiā à veteribus habent. Et neſcio, an ex probatis veterū ſcriptis, de mixtione balſami aliquid poſsint proferre. Natiuum certe balſamū vna cū ipſis arboribus iam defeciſſe cōſtat. Periit igitur ex rerū natura, ipſa materia cōfirmationis, quam Pontificij requirunt. Neque enim factitium balſamū, locū eius implere poteſt, ſicut nec aqua factitia, materia eſſe poteſt baptiſmi, nec vinū factitium, materia Euchariſtiæ. *Cy.* Cyrillus baptizatos poſt baptiſmū chriſmate inungit, primū in fronte, ſecundo, in auribus, tertio, in naribus, quarto, in pectore. *A...* Ambroſius de his, qui initiantur, ca. 6. baptizato poſt baptiſmum inungit caput, vt inde defluat vnguentum. *P...* Pontificij vero tradūt, chriſmationem in ſola fronte debere fieri: & ſi fiat in vertice, in pectore, in auribus, in naribus, &c. etiāſi eadem adhibeatur materia & forma, non eſſe ſacramentū confirmationis. Videt igitur lector, quanta ſit diſsimilitudo, & diuerſitas inter veterū ſententias, & inter Pontificiam confirmationē, quod ipſam materiam attinet. Et quando multas cumulant ſententias ex veteribus, opponenda ipſis eſt

hæc

Digitized by Google

hæc diuerſitas. Quicquid enim de chriſmate ex veteribus declamitarint, tamen non habent illud Sacramentum, de quo antiquitas loquitur. Nō enim eadem eſt materia, ſed variis mutationibus alia & diuerſa. Secūdo, apud veteres inunctio chriſmatis non fuit peculiare Sacramentum, aliud diuerſum & diſtinctum à Sacramēto Baptiſmi. Sed ſicut varias habuerunt ceremonias, antecedentes intinctionem Baptiſmi: ita etiam varias habuerunt ceremonias poſt tinctionem, cōnexas tamen & coniunctas ipſi actioni Baptiſm. Et adminiſtrationem Baptiſmi definierunt, non tantum merſione ſiue tinctione, ſed & ceremoniis antecedētibus, & quæ mox continuo actu intinctionem ſequi ſolebant: ita vt actio Baptiſmi illis ſubſequentibus ritib. abſolueretur & perficeretur. Et hoc manifeſtum eſt in omnibus veterū locis, vbi ritus illi deſcribuntur. Ipſe etiam Dionyſius & Damaſcenus vnctionem non ſeparant à Baptiſmo, ſed habent vnctionem & ante Baptiſmum & mox poſt Baptiſmum.

Tertul. Tertullianus dicit: Ex ea die qua baptizati ſumus lauacro quotidiano per totam hebdomadam abſtinemus. Illud hodie Pontificij docent ſeruandum eſſe, non poſt Baptiſmum, ſed poſt confirmationem. Fuiſſe igitur olim vnam, eandē & continuam actionem, quæ nunc in duo Sacramenta diſcerpta eſt, vel hinc manifeſtum eſt.

Antididagma Colonienſe. Antididagma Colonienſiū quærit, quare preſbyter baptizatum vngat chriſmate, cum poſtea in Confirmatione eo liniendus ſit? Et ex geſtis Pontificum recitat, Syluestrum conſtituiſſe, vt propter periculum mortis inexpectatæ presbyter baptizatum chriſmaret: ne propter abſentiam Epiſcopi, ſine confirmatione de hac vita migraret. Si autem præſens eſſet Epiſcopus, vngeretur ab ipſo.

Oſtēdit & hęc narratio, Chriſmationē olim fuiſſe coniunctā & connexā ipſi actioni Baptiſmi. Poſtea vt numerus Sacramentorum augeretur, auulſerunt eā ab actione Baptiſmi: atq; vt fieret inde peculiare Sacramentum, voluerūt inter baptiſmū & delibutionem, intercedere ſpaciū aliquod tēporis. annos ſcilicet 12. vel 15. ſicut tradit gloſſa de Cōſecrat. diſtin. 5. cap. vt Ieiun. Durādus ex Rabano cēſet, baptizatū confirmari nō poſſe, niſi ad minimū poſt ſeptē dies, poſt baptiſmū, ꝓpter ſeptē ſcilicet dona ſpiritus. Longe igitur aliud & diuerſum fuit vnctio veterū poſt baptiſmū, & chriſmatio Pontificia in Cōfirmatione. Alterū igitur ex altero nec confirmatur, nec ſtabilitur. Et iam iudicet lector, quantū ponderis habeant ſuffragia illa, quæ ex veterib. pro ſua cōfirmatione Pontificij conquirunt. De diuerſis enim non eſt idem iudicium. Si igitur probatio valere deberet, oporteret plane idē eſſe & veterū vnctionem, & Pontificiā confirmationē. Tertio, effectus quos Pōtificij hodie ſuę cōfirmationi tribuūt, illos veteres ipſi Baptiſmo adſcribūt. Clemēs enim li. 1. pædag. c. 6. dicit: Baptiſmū vocari, 1. gratiā qua remittuntur peccatā. 2. illuminationem, per quā id quod diuinum eſt, perſpicimus. 3. perfectionem cui nihil deſit. Et addit: Abſurdū eſt. Dei vocari gratiā quæ non ſit perfecta, & vndiquaq; plena. Tincti igitur, inquit, illuminamur, illuminati in filio adoptamur, adoptati perficimur, perfecti immortales reddimur. Et hęc omnia Clemēs tribuit efficaciæ Baptiſmi. Cyprian. li. 4. Epiſt. 7. Diabolus in Baptiſmo fide credentis excluditur *Hilar.* & opprimitur. Hilarius contra Arrianos: Sacramēto baptiſmi, vere Filius Dei vnuſquiſq; perficitur.

Baſilius: In Baptiſmo homo hæres cōſtituitur cœleſtium bonorum. Idem: In Baptiſmo profeſſi ſumus, quod mortui ſimus peccato & mūdo. Gregorius Niſſenus: Baptiſm⁹ docet, ne vitiorū reliquias ſequenti poſt fidē vitæ immiſceamus. Chryſoſtomus in 6. ad Rom. Nō ad hoc tātū valet Baptiſmus, quod priora delicta delet, ſed quod & ad futura cauēda munit. Auguſt. li. 1. de moribus Manichæorum, c. 35. In illo ſacroſancto lauacro inchoatur renouatio hominis, vt proficiēdo perficiatur. Heſychius dicit. Baptiſmum conterere diabolū: & huc accommodat illud Pſalmi: Tu contribulaſti capita draconum. Hæc teſtimonia lector conferat ad ea, quæ Pontificij Baptiſmo detrahunt, & ſuæ confirmationi tribuunt. Inde enim manifeſtum erit, quā bene cōſentiat Pontificia confirmatio cum veteri Eccleſia. Fruſtra igitur vetuſtatis ſuffragiis illā ornare conantur, cum tāta ſit diſſimilitudo & diuerſitas. Hæc de veterū ſententiis, prolixius aliquanto annotaui, vt fucū illū, quem confirmationi ſuæ ex veterum teſtimoniis faciunt, detraherem, vtq; clare oſtenderē, Pontificiā illā chriſmationē non tantū Scripturæ fundamentis, verum etiā veræ antiquitatis idoneis teſtimoniis deſtitui. Neq; enim ſtatim Pontificia cōfirmatio probatur & ſtabilitur, vbi in veterū ſcriptis mentio fit olei, chriſmatis & vnctionis. Atq; ideo oſtēdenda fuit diuerſitas: Video enim Pontificios ſibi mire placere, cumulādis huiuſmodi ſententiis. 6. Adiiciā & hanc obſeruationem: Cum olim vna cōtinua, & coniuncta actio fuerit Baptiſmi, vnctionis & impoſitionis manuū: qua occaſione & ratione primū cœperit diuelli & diſiungi, donec tādem peculiare, diſtinctum & ſeparatū Sacramentū, quod ſua antitheſi Baptiſmū lōge ſuperaret, ex chriſmatione factū eſt? Deprehendi autem triplicem potiſſimum fuiſſe occaſionē. 1. Quādo ab hęreticis vel in ſchiſmate vero baptiſmo baptizati ad Eccleſiā redibant, tūc non rebaptizabātur, ſed vel impoſitione manuū, vel vnctione Chriſmatis recipiebātur. Huius rei frequēs eſt mentio in diſputationibus veterū de cōtrouerſia Cypriani. Ita etiā ſancit Concilium Laodicēſe, Can. 7. Qui à Nouatianis redeūt, doceantur Symbolum fidei: & vncti ſacro chriſmate, ſic myſteriis cōmunicent. Arelatenſe Can. 8. Si ad Eccleſiā aliqui de hęreſi Arriana venerint, interrogēt eos noſtræ fidei Sacerdotes Symbolū. Et ſi præuiderint, in Patrē, Filium, & Spiritū ſanctū eos baptizatos, manus eis tantū imponant, vt accipiant Spiritum ſanctum. Ita Leo epiſt. 77. Qui apud hæreticos baptizatus eſt, nō rebaptizetur: ſed Spiritus ſancti inuocatione, per manuū impoſitionem cōfirmetur, quia Baptiſmi tantū formam, ſine ſanctificatione accepit. Hæc Leo: Non autem idem ritus fuit vbique, id quod etiā Gregorius teſtatur de Conſecra. 4. ca. Ab antiqua. Narrat enim, Occidentē per manus impoſitionem, Orientem per chriſmatis vnctionē recipere eos qui apud hæreſin recte baptizati ad Eccleſiā redibant: Nū vero ideo hoc factū fuit, quaſi Baptiſmus per ſe ſit ſine ſanctificatione, & Spiritu ſancto? Certe Epheſ. 5. ſanctificatio expreſſe tribuitur Baptiſmo. Et opulenta effuſio Spiritus, Tit. 3. Sed quid baptizatus fuit, nō habēs verā fidem, non potuit accipere Spiritū ſanctum, & ſanctificationē Baptiſmi: illa enim fide accipimus. Sed quando poſtea ad veram fidem conuertebatur, tūc demum recte & ſalutariter apprehēdebat promiſſionem Baptiſmi: atq; ita ſanctificationem Baptiſ-

Baſilius. *Gregorius Niſſenus.* *Chryſoſt.* *Auguſtinus.* *Heſychius.* *Concilium Laodicēſe.*

Digitized by Google

mi, antea oblatam quidem, ſed non acceptam, tūc primum fide vera accipiebat: idq; vt fieret, inuocabatur ſuper eum Spiritus ſanctus: cui inuocationi adhibebatur Symbolum impoſitionis manuum, ſicut Auguſtinus inquit, nihil aliud eſſe manuum impoſitionem, quam orationē ſuper hominē, li. 3. contra Donatiſtas ca. 16. Et ca. 1. quæſt. 1. c. Paulianiſtæ, extat hæc ſententia: Dū ab eis baptizātur, qui in hęreſi vel ſchiſmate eis cōmunicant, Sacramentum quidē Baptiſmi ab eis accipiunt, virtutē vero non conſequuntur, quam ſine fide nullus cōſequi poteſt, ſicut Dominus in patria ſua, nō poterat facere vllum ſignū, propter incredulitatē ipſorum.

Auguſtinus.

Aug. contra Donatiſtas 5. c. 23. Manus impoſitio ſi nō adhiberetur, ab hæreſi venienti tanquam extra omnē culpā eſſe iudicaretur: ꝓpter charitatis autē copulationē, manus hęreticis correctis imponitur.

Secūda occaſio fuit, quādo in neceſsitate aliquis, vel à Catechumeno, vel à laico baptizatus erat: tūc vt Baptiſmꝰ ille tanquā verus & legitimus approbaretur & cōfirmaretur: ductus fuit baptizatus ad Epiſcopū. Ita Concilium Elibertanū inquit, Can. 18. fidelem, & in neceſsitate catechumenum, poſſe baptizare, ita vt ſi ille qui ſic baptizatus fuit ſuperuixerit, ad Epiſcopū eum perducat, vt per manus impoſitionem perfici poſsit. Ita hiſtoria de Nouato apud Euſebium lib. 6. ca. 33. oſtēdit, illis qui decumbentes in lecto baptizabantur, non adhiberi potuiſſe reliquos tunc vſitatos ritus: quos tamen ne quid omitteretur, poſtea recuperata valetudine ſubſequi volebant, ſicut & Athanaſij hiſtoria recitatur. 1. quæſt. 1. c. Spiritus S. Tertia ratio & occaſio illa fuit quā Hieronymus deſcribit in Dialogo aduerſus Luciferianos.

Hieronymus.

Narrat enim, ſuo tēpore Eccleſiarū conſuetudinem fuiſſe vt ad eos qui in minoribus vrbibus, per presbyteros & diaconos baptizati erāt, Epiſcopus ad inuocationē Spiritus S. manū impoſiturus excurreret. Et fuit abſq; dubio bona & vtilis conſuetudo, ad retinendā & conſeruandā doctrinæ & fidei puritatē, ꝙ Epiſcopus eos qui ab aliis baptizati erant, ipſe de doctrina & fide interrogabat, & examinabat: & quando intelligebat eos recte credere, & legitime baptizatos eſſe, verbo eos cōfirmabat: & impoſitis ſuper ipſos manibus, Spiritum ſanctū ipſis inuocabat, vt in fide illa perſeuerarent. Sed & ex hac conſuetudine, & ex more recipiendi eos qui ab hęreſi ad Eccleſiā reuertebātur, iam tū Hieronymi tēpore, imo longe ante, nō vulgus tantū, ſed & Epiſcopi quidam finxerant hanc opinionē, quaſi Baptiſma ipſum eſſet ſine Spiritu ſancto: qui tunc primū daretur & acciperetur, quando Epiſcopus ad inuocationem Spiritus ſancti, manus baptizatis imponeret. Hāc vero opinionem, quæ tamē eſt Tertulliani presbyteri, Cornelij Papæ, & Cypriani Epiſcopi. Hierony. ſerio & grauiter refutat. Et probat Baptiſma nō eſſe ſine Spiritu ſancto, quia nulli hominū ſine Spiritu ſancto peccata dimittantur: anima etiam in Baptiſmo non purgetur ſordibus ſine Spiritu ſancto.

Quærit autē Hieronymus, cum Spiritus ſanctus in vero baptiſmate tribuatur, quare in Eccleſia baptizatus, per manus Epiſcopi dicatur accipere Spiritum S. Et ibi quidem locus fuiſſet dicendi, ſicut Pontificij, iam dicūt, in Baptiſmo tantum dari Spiritum ſanctum ad regenerationem, ad reliqua vero neceſſaria dona, Spiritum ſanctum non dari vel accipi in baptiſmo, ſed illud demū fieri in Epiſcopali cōfirmatione. Sed Hieron. hoc nō dicit: ſimpliciter autem reſpondet, hanc obſeruationem deſcendere ex ea autoritate, quod poſt aſcēſum Domini Spiritus ſanctus ad Apoſtolos deſcēdit. Mox verò quomodo hoc intelligi velit ſubiungit, cum inquit: Et multis in locis idē factitatū reperimus. ad honorem potius ſacerdotij, quā ad legis neceſſitatem: alioqui ſi ad Epiſcopi tantum imprecationem Spiritus ſanctus defluit, lugendi ſunt, qui in vinculis aut in caſtellis, aut in remotioribus locis per presbyteros & diaconos baptizati, antè dormierunt, quā ab Epiſcopis inuiſerentur. Hæc Hieronymi explicatio diligēter obſeruāda eſt: præbet enim lucē ad intelligēdas multas hiſtorias & ſentētias veterū, de accipiēdo Spiritu ſancto, per impoſitionē manuū Epiſcopi. Et hinc etiam intelligi poteſt, quomodo Eccleſiaſtica illa cōſuetudo poſtea magis magiſq; degenerarit, aſſutis ſubinde nouis ritibus & opinionibus. Tandem enim extincta luce doctrinæ, ex illo ꝙ ad honorem Epiſcopatus, nō ad legis neceſsitatē factū, quodque in illis qui ab hæreſi reuertebātur ſeruatū fuerat, fabricatū eſt peculiare & vniuerſale Sacramentū pro omnibus baptizatis: & additæ ſunt opiniones manifeſte derogātes dignitati & virtuti Baptiſmi, quę ſuprà recitatæ ſunt. Et hęc ſunt, quæ dixi ex veteribus probari nō poſſe. Nā & Auguſt. cōtra Donatiſtas lib. 3. ca. 16. quærit, quare Spiritus S. in ſola catholica, per manus impoſitionē dari dicatur? Et reſpōdet, non de illis quæ Pōtificij ſuę cōfirmationi tribuūt, ſed inquit: Hoc intelligi maiores noſtri voluerūt, quod Apoſtolus ait: Charitas diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum S. Ipſa enim eſt charitas, quā non habēt qui ab Eccleſię catholicę cōmunione præciſi ſunt. Item: Quis nūc hoc expectet, vt hi quibus manus ad accipiendum Spiritum ſanctum imponitur, repente incipiant linguis loqui? Sed inuiſibiliter & latenter per vinculum pacis, eorum cordibus diuina charitas inſpirari intelligitur, &c.

Auguſtinus.

Expreſſe autem loquitur de hæreticis & ſchiſmaticis reuertentibus. Quomodo vero per manus impoſitionem charitas inſpiratur, reſpondet Auguſtinus: Manus impoſitio quid aliud eſt, quàm oratio ſuper hominem: ergo non ſicut baptiſmus, repeti non poteſt. Et Gratianus de illa Auguſtini ſententia 1. q. 1. c. Arrianos, inquit: Ex eo quod manus impoſitio iterari præcipitur, Sacramentum non eſſe oſtenditur. Quæcunque igitur ex veteribus citantur, longè alia & diuerſa ſunt, quàm Pontificia confirmatio, ſicut illa ſuprà deſcripta eſt.

His ita explicatis, facile & planum erit examen Canonum de Confirmatione. Quod enim primus Canon damnat talem confirmationem, quæ cōſiſtat in Catecheſi, & profeſsione fidei puerorum, hanc habet ſententiā & rationē. Noſtri ſæpe oſtēderunt, ritum Confirmationis, remotis inutilibus, ſuperſtitioſis, & cum ſcriptura pugnantibus traditionibus, piè & ad Eccleſiæ ædificationem, iuxta Scripturæ conſenſum, hoc modo poſſe vſurpari, vt ſcilicet illi qui in infantia baptizati ſunt (talis enim nunc eſt Eccleſiæ ſtatus) cū ad annos diſcretionis perueniſſent, diligēter in certa & ſimplici catecheſi, doctrinæ Eccleſiæ inſtituerētur. Et cū initia mediocriter percepiſſe viderētur, poſtea Epiſcopo & Eccleſiæ offerrentur: atque ibi puer in infantia baptizatus, primo breui & ſimplici commonefactione admoneretur de ſuo Baptiſmo: quo ſcilicet ſit baptizatus, quomodo, quare & in quid ſit baptizatus, quid in illo Baptiſmo tota Trinitas ipſi contu-

Quis poßit eſſe legitimus vſus ritus confirmationis.

contulerit & obſignarit, fœdus ſcilicet pacis, & pactũ gratiæ: quomodo ibi facta ſit abrenũciatio Satanæ, profeſsio fidei, & promiſsio obedientiæ. Secundo, puer ipſe coram Eccleſia ederet propriã & publicã profeſsionẽ huius doctrinæ & fidei. Tertio, interrogaretur de pręcipuis Chriſtianę religionis capitib⁹, ad ſingula reſpõderet: aut ſi quid minus intelligeret, rectius erudiretur. Quarto, admoneretur, & hac profeſſione oſtẽderet, ſe diſſentire ab omnibus ethnicis, hæreticis, phanaticis & prophanis opinionibus. Quinto, adderetur grauis & ſeria exhortatio ex verbo Dei, vt in pacto Baptiſmi, & in illa doctrina & fide perſeueraret, & proficiendo ſubinde cõfirmaretur. Sexto, fieret publica precatio pro illis pueris, vt Deus Spiritu ſuo ſãcto illos in hac profeſsione gubernare, conſeruare & cõfirmare dignaretur. Ad quã precationẽ, ſine ſuperſtitione adhiberi poſſet impoſitio manuũ. Nec inanis eſſet ea precatio: nititur enim promiſsionibus de dono perſeuerãtiæ, & gratia cõfirmationis.

Talis ritus confirmationis, valde multũ vtilitatis ad ædificationem iuuentutis & totius Eccleſiæ conferret: eſſet etiã conſentaneus & Scripturæ, & puriori antiquitati. In Apoſtolica enim impoſitione manuum, factam fuiſſe explorationem doctrinæ & profeſsionem fidei, manifeſte teſtatur hiſtoria, Acto, 19. De exhortatione etiam ad perſeuerãtiã, & de cõfirmatione per verbũ, in ſemel ſuſcepta doctrina & fide extãt Apoſtolicæ Eccleſiæ exempla, Acto. 14. 15. & 18. Et adhibitam fuiſſe publicam precationem, teſtatur hiſtoria, Actor. 8. Ita de exploratione & profeſsione doctrinæ & fidei in cõfirmatione, loquuntur Canon Laodicenus 7. Arelatenſis 8. ſicut ſupra notauimus. Atque ideo canon Aurelianenſis perfectam ætatem requirit in cõfirmando. Nec male huc cõuenit, quod Dionyſius in fine Eccleſiaſticæ hierarchiæ ſcribit de magiſtro Catecheſeon, cui pueri in infantia baptizati tradebantur inſtituendi: vt ad profeſſionem fidei, abrenunciationem Satanæ, & pollicitationẽ obedientiæ Dei, in Baptiſmo factam præſtandã & ſeruandã, doctrina & exhortationibus inducerentur.

Hæc in colloquio Ratiſponẽſi, Anno 1541. propoſita fuerunt. Sed Eccius nomine Pontificiorum, ſimpliciter & ſuperbe omnia illa reiecit, affirmans in confirmatione non expectandum eſſe vſum rationis. Sẽſit igitur, tunc eſſe adhibendã, quãdo nec cõmonefactio de ſuſcepto Baptiſmo, nec exploratio doctrinæ, nec profeſsio fidei, nec exhortatio ad perſeuerantiã, in pueris locũ poteſt habere. Et ita dictum eſt à noſtris, ſi hæc ex ritu confirmationis tollatur, etiamſi nihil cõtineret ſuperſtitionis, eſſe tamen tantũ ocioſam ceremoniã. Et ex hac narratione Lector intelligit, quid primus hic Canon de Confirmatione ſibi velit, vnde ſit ſumptus, & quo reſpiciat, quando meminit ocioſæ ceremoniæ catecheſeos, & profeſsionis fidei. Multi cogitarũt, etiamſi reliqua vſitata in ſua cõfirmatione Pontificij retinere vellent, fore tamen vt catecheſin, exhortationẽ doctrinæ, profeſsionem fidei, cõmonefactionem de ſuſcepto Baptiſmo, & exhortationẽ de perſeuerantia adiungerent, vt ita ſpeciem aliquam pietatis haberet. Sed hæc omnia manifeſtiſsimæ vtilitatis, anathemate primi Canonis obliq; iugulantur. Volunt enim eſſe tale Sacramentum, quod ex opere operato, propter Chriſmatis virtutẽ, cõferat gratiam maiorem quam quæ ſit Baptiſmi.

Miretur autem aliquis, quare Pontificij in ſua confirmatione illa tolerare nolint. Sed ratio eſt quia hoc modo cõfirmatio nihil aliud eſſet, quam cõmonefactio de ſuſcepto Baptiſmo: & eſſet corroboratio in gratia, quæ in Baptiſmo collata eſt. Illud vero Pontificij nolunt, ſicut ſupra oſtenſum eſt: atque propterea hæc quæ diximus, ex ſua confirmatione exterminant, licet valde inſidioſe poſita ſint verba Canonis, (Non tantũ eſſe catecheſin & profeſsionem fidei) cum tamen plerunque talem ætatem in confirmatione deligant, vbi plane nullus poteſt locus eſſe catecheſi, explorationi, profeſsioni & exhortationi. Vſque adeo nullam, vel manifeſtiſſime vtilem emendationem homines iſti vel tolerare poſſunt, vel admittere cogitãt. Quia igitur nihil quod æquum eſt, ab illis obtineri poteſt, dicimus quod res eſt: Confirmationẽ, ſicut illa in regno Pontificio vſurpatur, & ſupra deſcripta eſt, non tantum ocioſam eſſe ceremoniã, ſed multis vanis, ſuperſtitioſis, impiis opinionib. & traditionib. contaminatam, id quod hactenus ſatis demonſtratũ eſt. Quod ſecundũ Canonem attinet: Qualem & quantam virtutem ſuo chriſmati, ſine vllo mandato & promiſsione diuina tribuant, & quãta ſit iniuria & cõtumelia Baptiſmi, illã virtutem Baptiſmi detrahere, & ad Chriſma, quod nullum omnino habet verbum Dei, transferre, hactenus multis oſtenſum eſt. Sed ad hæc omnia, ſola anathematis ſtrepitu reſpõdẽt. Notet autẽ Lector, quod Chriſmati non tantũ ſignificationem & cõmonefactionem aliquã de efficacia Baptiſmi, ſed virtutẽ ſpiritualẽ & diuinã, peculiarem & diſtinctã à Baptiſmo tribui velint: ita vt ſicut in Euchariſtia aliquis iudicium ſibi poteſt manducare & bibere, ita ſentiunt, attrectatione Chriſmatis minus reuerenti, ſupremam indignationem Dei, & plus quam gehennã incurri. Sicut Viennæ quondã Faber Epiſcopus clamitauit, fundamenta orbis tantum non collapſura, cum miniſter deferẽs ampullã Chriſmatis, calceos æſtu in itinere torrefactos, pinguedine ex ampullæ orificio exundante & ſuperfluente, ex ſimplicitate quadam perunxiſſet.

Chriſmati plane diuina virtus adſcribitur.

Tertius Canon illinitionem Chriſmatis in Cõfirmatione, ſolis Epiſcopis ſub anathematis interminatione vendicat. Reſpõdeo autem id ꝙ Lutherus dicit, de captiuitate Babylonica: Quales ſunt Epiſcopi, tale etiam volũt habere miniſteriũ. Quia enim prędicationẽ verbi, & adminiſtrationẽ verorum Sacramentorũ à ſe & ad alios inferiores reiecerunt: ne tamen ipſi nihil quod agerẽt, haberent, delibutionẽ Chriſmatis, vt minime laborioſam & moleſtam inuenerũt: cum ad legitimum Epiſcopi munus obeundũ, plerique ſint, ſicut illuſtris quõdam adoleſcens, in collegio ipſorũ cum recitanda eſſent Pauli verba (Sicut eſtis azymi) cecinit, Sicut eſtis aſini. Conſideret autẽ Lector, quãta ſit hominũ iſtorũ leuitas & prodigalitas in profuſione anathematũ. Scriptura ignorat diſcrimen Epiſcopi & Presbyteri. Hieronymus dicit: Quicquid huius fit, magis ad honorem ſacerdotij, quã ad legis neceſsitatem fieri. Notum etiam eſt, quod Conciliũ Toletanum primũ, Cano. 20. ſtatuit, abſente Epiſcopo, presbyterũ poſſe chriſmare. Et addit, ad illud vſq; tẽpus, quibuſdã in locis presbyteros chriſma confeciſſe. Notum eſt etiam, quod Gregorius diſtinct. 95. ca. peruenit. presbyteris concedit, vt in frontibus Chriſmate tangere debeant baptizatos. Nec ignorant, quomodo Canoniſtę, quomodo Alexander, Thomas, Richardus, hanc quæſtionẽ ex

Illinitio Chriſmatis eſt ſolorum Epiſcoporum.

Hieronymus.

Digitized by Google

illo Canone diſputēt. Et tamen anathema dicūt, ſi quis ſimplicem Sacerdotem dixerit poſſe miniſtrū eſſe confirmationis. Anathema igitur erit etiam omnis Epiſcopus, qui oues ſuas non ipſe Chriſmate confirmarit. Canones enim voluerunt, neminē alium ſed Epiſcopum ipſum debere chriſmare. Extra de ſacra vnctione. Atqui quę ætas proximorum annorum in Epiſcopatibus pinguiuſculis meminit, Epiſcopum ipſum ſingulas ſuas oues chriſmaſſe? Excogitatum enim eſt ludibrium ſuffraganeorum. Coemit ſiquidem aliquis Epiſcopatum in Turcia, puta Sidonium, Tripolitanum, Bethlehemiticum: & iuramento ſe obſtringit, ſe gentes illas ad fidem conuerſurum. Cumque vix iter ingreſſus eſt, mox reuerſus conqueritur de difficultate & impoſsibilitate: ibi Pōtifex abſoluit illum à iuramento: Quia vero tamen habet titulū Epiſcopi, ſed ſine Eccleſia, per talem laruam, noſtri Epiſcopi poſtea in ſuis diœceſibus confirmationem, ordinationes, conſecrationes, & huius farinæ alia perficiunt. Atque ſic egregiè ſcilicet ſatisfit Canonibus, quando fictitius & laruatus ſuffraganeus, alienas oues ſignat, ipſo Epiſcopo interim iuxta morem ſuum, ſua agente. Et tamen non verentur in tali etiam caſu, anathemata crepare. Quid igitur eſt, ſi hoc non eſt vniuerſam religionem ludibrio habere?

SESSIONES CONCILII TRIDENTINI ſub Iulio III.

Non opus eſſe iudico, repetere hiſtoriam, quomodo Conciliū Tridentinum ſub Paulo III. conflato funeſto in Germania bello, primū Bononiā translatum, poſtea morte Pauli III. interceptum: & quomodo mox ſub Iulio III. cum viderentur ſibi de tota Germania triumphaſſe, continuandum & proſequendum rurſus indictum fuerit. Illa enim Sleidanus in ſua hiſtoria copioſe & fideliter annotauit: vbi etiam Lector inueniet, quæ interea in armatis Imperij Comitiis, de Concilio acta & decreta fuerunt, quæque poſtea inſecuta ſunt.

His igitur ad ſuos authores, vnde peti & poſſunt & debent, reiectis: nos eorum quæ ſub Iulio III. decreta ſunt, examen ea ratione quam in præcedentibus ſeruauimus, proſequemur.

DECRETVM DE SANCTISSIMO EVCHARISTIAE SACRAmento, publicatum in tertia Seſſione Tridentina ſub Iulio Papa III. die 11. Octobris, 1551.

SAcroſancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu ſancto legitime congregata, præſidentibus in ea, eiſdem ſanctæ ſedis Apoſtolicæ legatō & nunciis, etſi in eum finē, non abſque peculiari ſcilicet ductu & gubernatione conuenerit, vt veram & antiquam de fide & Sacramentis doctrinam exponeret, & vt hæreſibus omnibus & aliis grauiſſimis incommodis, quibus Dei Eccleſia miſere nunc exagitatur, & in multas & varias partes ſcinditur, remedium afferret, hoc præſertim iam inde à principio in votis habuit, vt ſtirpitus conuelleret zizaniā execrabilium errorum & ſchiſmatum, quæ inimicus homo his noſtris calamitoſis temporibus in doctrina fidei, vſu & cultu ſacroſanctæ Euchariſtiæ ſuperſeminauit. quam alioqui Saluator noſter in Eccleſia ſua tanquam Symbolum reliquit, eius vnitatis & charitatis, qua Chriſtianos omnes inter ſe cōiunctos & copulatos eſſe voluit. Itaque eadem ſacroſancta Synodus, ſanā & ſynceram illam de venerabili hoc & diuino Euchariſtiæ Sacramento doctrinam tradens, quam ſemper Catholica Eccleſia ab ipſo Ieſu Chriſto, Domino noſtro, & eius Apoſtolis erudita atque à Spiritu ſancto, illi omnem veritatem indies ſuggerente, edocta retinuit, & ad finem vſque ſeculi conſeruabit: omnibus Chriſti fidelibus interdicit, ne poſthac de ſanctiſſima Euchariſtia aliter credere, docere, aut prædicare audeant, quam vt eſt hoc præſenti decreto explicatum atque definitum.

DE REALI PRÆSENTIA DOMINI NOSTRI IESV CHRIſti in Euchariſtiæ Sacramento, & de Conſecratione.

CAPVT I.

PRincipio docet ſancta ſynodus, & aperte ac ſimpliciter profitetur, in almo ſanctæ Euchariſtiæ Sacramento, poſt panis & vini conſecrationem, D. N. Ieſum Chriſtum, verum Deum atque hominem, vere, realiter ac ſubſtantialiter, ſub ſpecie illarum rerum ſenſibilium contineri. Nec enim hæc inter ſe pugnant, vt ipſe Saluator noſter ſemper ad dexteram Patris in cœlis aſſideat, iuxta modum exiſtendi naturalem: & vt multis nihilominus aliis in locis, Sacramentaliter præſens ſua ſubſtantia nobis adſit ea exiſtendi ratione, quam etſi verbis exprimere vix poſſumus, poſſibilem tamen eſſe Deo, cogitatione per fidem illuſtrata, aſſequi poſſumus, & conſtantiſſime credere debemus. Ita enim maiores noſtri omnes quotquot in vera Chriſti Eccleſia fuerunt, qui de ſanctiſſimo hoc Sacramento diſſeruerunt, apertiſſime profeſſi ſunt, hoc tam mirabile Sacramentum, in vltima cœna redemptorem noſtrum inſtituiſſe, cum poſt panis vinique benedictionem, ſe ſuum ipſius corpus illis præbere, ac ſuum ſanguinem diſertis ac perſpicuis verbis teſtatus eſt. Quæ verba à ſanctis Euangeliſtis commemorata, & à diuo Paulo poſtea repetita, cum propriam illam & apertiſſimam ſignificationem præ ſe ferant, ſecundum quam à Patribus intellecta ſunt, indigniſſimum ſane flagitium eſt, ea à quibuſdam contentioſis & prauis hominibus, ad fictitios & imaginarios tropos, quibus veritas carnis & ſanguinis Chriſti negatur, contra vniuerſum Eccleſiæ ſenſum detorqueri, quæ tanquam columna & firmamentum veritatis, hæc ab impiis hominibus excogitata commenta, velut ſatanica deteſtata eſt, grato ſemper & memori animo, præſtantiſſimum hoc Chriſti beneficium agnoſcens.

CANON I.

Si quis negauerit, in ſanctiſſimo Euchariſtiæ Sacramento contineri, vere, realiter, & ſubſtantialiter corpus & ſanguinem vna cum anima & diuinitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, ac proinde totum Chriſtum, ſed dixerit, tantummodo eſſe in eo, vt in ſigno, vel figura aut virtute, anathema ſit.

De pręſentia corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti, in ſacroſancta ſua Cœna ſiue de vero & genuino ſenſu verborum cœnæ, Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus: vehemens & vere triſtis eſt hoc tempore controuerſia in Eccleſia: quibuſdam contendentibus, verba illa non eſſe accipienda in eo ſenſu, quem ſimplex, propria, genuina & in Scriptura vſitata ipſorum ſignificatio præbet: ſed per tropos eſſe detorquenda, vt vera & realis præſentia ſubſtantiæ corporis & ſanguinis Chriſti, ex cœna ipſius tollatur & ſubmoueatur longius, quam cœlum diſtat à terra. Et in cœna Dominica, apud nos in terris, relinquatur tantum vel ſignum & figura procul abſentis, & longè à nobis remoti corporis & ſanguinis Chriſti: vel Chriſtus dicatur in cœna ſua præſens eſſe, tantum ſecundum diuinam ſuam naturam, præbens & exhibens cōmunicantibus, nō ipſam ſubſtantiam, ſed virtutem tantum & vigorem corporis & ſanguinis ſui, nō præſentis, ſed procul abſentis, & à Cœna longius remoti, quam aſpectabile hoc cœlū diſtat à terra. Ego vero ab illorum opinionibus fateor, me diſſentire: ſimpliciter vero & apperte

De præ-tia cor. Chriſti.

aperte profiteor, me amplecti & probare illarum Eccleſiarum ſententiam, quæ agnoſcunt & docent veram & ſubſtantialem præſentiã corporis & ſanguinis Chriſti in Cœna, in eo ſenſu quem verba Cœnæ, ſimplici, propria, vſitata & genuina ſua ſignificatione præbent. Et in hac ſententia, vtriuſque partis argumentis diligẽter cõſideratis, acquieſco. Neque enim ſine periculo animæ fieri poteſt, ſi quis ludat fingendis opinionibus in expoſitione verborum Cœnæ. Scriptum enim eſt, eos qui non diiudicãt illud corpus Domini, quod verba cœnæ ibi affirmant exhiberi & accipi, manducare ſibi iudicium. Diiudicatio autem rite fieri non poteſt, ſi à vero & genuino ſenſu verborũ (Hoc eſt corpus meum) aberretur. Non igitur quæuis opiniones, de expoſitione horum vocabulorum temere ſunt amplectendæ, ſed diligenter inquirenda & cõſideranda ſunt fundamenta: vt nõ præſumptas noſtras opiniones in verba illa ingeramus, ſed vt ipſa verba & repetitiones cœnæ, quæ in Scriptura extant, oſtendant & præbeant nobis veram & genuinam interpretationem & ſententiã: idque non obſcuris & ambiguis cõiecturis, ſed perſpicuis, certis & firmis indiciis & teſtimoniis, vt gloriari poſsimus, nos mentem Chriſti tenere. 1. Cor. 2. Quia vero Scriptura nõ eſt priuatæ interpretationis, 2. Pet. 1. ſimplex illa regula omniũ eſt certiſsima, tutiſsima & firmiſsima: quod ſcilicet eadẽ doctrina & ſentẽtia in diuerſis Scripturæ locis, ideo repetita eſt, vt ipſius Spiritus ſancti interpretatio, ex illa collatione locorũ inquiri & deprehendi poſsit. Et quando Spiritus ſanctus in Scriptura ſententiã aliquã, aliter quam ſicut verba ſimpliciter & proprie ſonãt, intelligi voluit, illud vel in eodem, vel in alio loco non obſcure explicauit & oſtẽdit. Iã vero deſcriptio cœnæ, à diuerſis Scriptoribus, & quidem diuerſis temporibus repetita extat in Scriptura. Nulla autem reperiũtur indicia, ſimplicem, propriam, vſitatam & genuinam ſignificationem illorũ verborum (Hoc eſt corpus meum) eſſe deſerendam. Offerunt ſe autem multæ manifeſtæ oſtenſiones, eam ſententiam eſſe retinendam, quam ſimplex, propria, & Scripturæ uſitata verborum ſignificatio præbet: ſicut in peculiari libello, plenius hoc à nobis demonſtratum eſt. Et hæc ſententia in nullum fidei articulum impingit. Certũ enim eſt, quia in humana natura Chriſti, tota plenitudo diuinitatis habitat corporaliter: & per aſcenſionẽ humana natura in Chriſto exaltata eſt, ſuper omne nomen, quod nominatur, ſiue in hoc, ſiue in futuro ſeculo: ideo Chriſtum corpore ſuo poſſe adeſſe vbicunq; voluerit, & facere quodcunque voluerit. Præſentia igitur corporis Chriſti in Cœna, nõ pugnat cũ articulis fidei, vel de veritate humanę naturæ, vel de aſcenſione Chriſti. Habet etiam hæc ſententia perpetuum conſenſum veteris, veræ & purioris Eccleſiæ: & plena eſt dulciſſimarum conſolationum: quę omnes, ſtabilita abſentia corporis & ſanguinis Chriſti, conſcientiis eripiuntur. Sed hęc in repetitione ſanę doctrinæ de pręſentia corporis & ſanguinis Chriſti in cœna, iuſta tractatione explicauimus. Non igitur opus eſſe iudico, vt integra controuerſiæ huius tractatio hoc loco repetatur. Hæc pauca vero ideo hoc loco annotare volui, vt oſtenderem, meam confeſsionem coniunctam eſſe cũ illis Eccleſiis, quæ à Sacramentariorum opinionibus alienæ ſunt, & ſententiam de vera & ſubſtantiali præſentia corporis & ſanguinis Chriſti in cœna, iuxta ſimplicem & genuinã verborum inſtitutionis proprietatem amplectuntur & profitentur. De primo igitur capitulo & 1. Canone, quod attinet ad præſentiam ſubſtantiæ corporis & ſanguinis Chriſti in cœna, nihil amplius iam diſputabo, ne rationem examinis prætergrediar. Duo tamen adhuc in explicatione huius capituli expendenda ſunt. Primum quod verbo continendi, videtur definire velle modum præſentiæ corporis & ſanguinis Chriſti in cœna. Nos vero præſentiam ipſam quia teſtimonium habet verbi Dei, ſimpliciter credimus: de modo vero præſentiæ, quia verbo Dei reuelatus non eſt, iudicamus non eſſe diſputandum. Non igitur definimus certum modum illius præſentiæ, ſed eum humiliter commendamus ſapientiæ & omnipotentiæ Dei. Non ſtatuimus Phyſicam ſeu Geometricam, craſſam & carnalem rationem præſentiæ. Non diſputamus de locali incluſione: nec de deſcenſione, vel aſcenſione corporis Chriſti. Et breuiter, non ſentimus corpus Chriſti in cœna adeſſe modo aliquo, ſeu ratione naturali huius ſeculi.

Diiudicatio corporis Chriſti.

De modo præſentiæ corporis Chriſti.

Fundamentum etiam præſentiæ corporis Chriſti in cœna, Lutherus monuit, non eſſe collocandum in diſputatione de vbiquitate, ſed in veritate verborũ inſtitutionis. Nec Tranſſubſtãtiationem pro articulo fidei recipimus, de qua poſtea dicendum erit. Sed ſicut verba cœnę docent, ſimpliciter credimus illam præſentiam: modum vero & rationem non definimus, ſed ſapientiæ Chriſti veracis & omnipotentis commendamus.

Conſecratio panis & vini.

Alterum quod obſeruandum dixi, eſt illud quod mentionem faciunt conſecrationis panis & vini, & tamen, quæ & qualis illa ſit, non explicant: cùm tamen conſtet, à multis petitum fuiſſe à Patribus Concilij, vt inter tam varias diſputationes & opiniones, certam formam conſecrationis Euchariſtiæ definirent & determinarent.

Quidam enim diſputant, in tacita murmuratione quatuor horũ verborum ſuper panem (Hoc eſt corpus meum) conſiſtere conſecrationem: ita vt nec ea quæ in inſtitutione præcedunt, nec quæ ſequuntur, ad conſecrationem vel pertineant, vel requirantur: ſed in ſyllabis & literis quatuor illorum verborum, ea ſit vis & ἐνέργεια, vt ſi à Sacerdote ſuper panem pronuncientur, poſsint ſubſtãtiam panis conuertere in corpus Chriſti.

Quidam vt Thomas, alia etiam quædam ex verbis inſtitutionis, ad conſecrationẽ requiri & pertinere contendunt. Extat libellus Beſſarionis, in quo prolixe diſputat hanc quæſtionem: An conſecratio fiat per verba inſtitutionis, an vero per verba Canonis, vel an vtraque ſimul ad conſecrationem neceſſaria ſint. Et Colonienſes in ſuo antididagmate, ſerio & multis contendunt, eos vehementer inſanire, qui exiſtimant panem & vinum cõſecrari in corpus & ſanguinem Chriſti per verba inſtitutionis, ſi non adhibeantur etiam verba & preces Canonis. Et inter Pontificios multi publice ſcribunt, illas Eccleſias, quæ non adhibito Papiſtico Canone, verbis inſtitutionis Chriſti in Cœna utuntur, non habere verum corpus & ſanguinem Chriſti, ſed tantum panarium Sacramentum, ſicut Lindanus inquit.

Colonienſes.

Diſputatur etiam, an ad conſecrationem Euchariſtiæ neceſſaria ſit, altaris, ſacerdotis, vaſorum, veſtium, & reliquæ miſſalis panopliæ Pontificialis conſecratio;

Digitized by Google

Inter has tam diuerſas opiniones, Tridētini Patres à multis requiſiti, noluerūt ſe interponere: ſed ſimpliciter ſine declaratione, nominant conſecrationē panis & vini. Et quo cōſilio illud fiat, Lector expendat. Res autem per ſe plana eſt: Quidam enim Papiſticam conſecrationem ita reiecerunt, vt fingerent, etiam ſine verbis inſtitutionis, poſſe celebrari cœnam Dominicam. Quod manifeſte falſum eſt. Certiſsimum enim eſt, Sacramentum non eſſe ſine verbo, ſicut Baptiſmū Paulus vocat lauacrū aquæ in verbo, Epheſ. 5. Et Auguſtini ſententia recte habet, Accedat verbū ad elementū, & fit Sacramentū. Itē: Tolle verbū ex Baptiſmo, & quid erit aqua niſi aqua? Nullo modo igitur Euchariſtia eſſe poteſt, ſine adhibitione verbi. Si.n. ex Euchariſtia tollatur verbū, nihil aliud erit panis quā panis. Et inde Auguſtinus contra Fauſtum li. 20. c. 13. inquit: Noſter panis & calix, certa conſecratione myſticus fit nobis, non naſcitur. Proinde quod nō ita fit, quamuis ſit panis & calix, alimentum eſt refectionis, non Sacramentum religionis. Hoc fundamentū firmiſsimū eſt, ex definitione Sacramenti. Illa vero adhibitio verbi ad elementū in Sacramētis, vocatur veteribus ſanctificatio: vulgus vocat conſecrationem. Paulus ex deſcriptione Marci, nominat benedictionem, cū inquit: Poculum benedictionis cui benedicimus, 1. Cor. 10. Quod ſi iā quæritur, quodnam ſit verbū illud benedictionis, quo accedente ad panem & vinum, fiat Sacramentum corporis & ſāguinis Domini: certe hoc extra controuerſiā eſt, ſicut vnumquodq; Sacramentum habet certum aliquod verbum Dei, ſibi proprium & peculiare: ita etiam Euchariſtiā habere certum, proprium & peculiare verbum, ipſam ſcilicet diuinā inſtitutionem. Exiſtimo vero, apud illos qui non cenſent humana diuinis eſſe vel æquanda, vel præferenda: & hoc extra dubitationem eſſe, impie eum facere, quicunq; benedictionem, ſanctificationem, ſiue cōſecrationē Euchariſtiæ, verbis diuinæ inſtitutionis derogat, & ad preces Canonis, qui ab hominibus ex corrupto & integro, imo ex quam plurimis corruptis, conſarcinatus eſt, transfert. Nec ſane partiēda eſt illa ſiue benedictio, ſiue cōſecratio inter Dei verbū, & inter verba ab hominibus tradita. Nō enim quoduis verbū, ſed Dei verbum requiritur ad Sacramentū. Et verbo Dei, vt ſit igne probatum, nihil eſt addendum: Prouer. 30. Præcipue Teſtamento Filij Dei, nihil eſt ſuper addendum, Gala. 3. Et breuiter, Chriſtus iuſſit nos in actione Euchariſtiæ, facere quod ipſe fecit. Nō autem mutam ipſe actionem exercuit, ſed dixit. Et quid dixerit, in ſcriptura, quantum Spiritus ſanctus nobis neceſſarium eſſe iudicauit, traditū eſt. Vetus igitur Eccleſia, licet aliis etiam exhortationibus & precationibus in adminiſtratione Euchariſtię vſa eſt: ſimpliciter tamē, & recte ſenſit, ſermone Chriſti, hoc eſt, verbis inſtitutionis diuinæ, fieri benedictionem, ſeu conſecrationē Euchariſtiæ.

Auguſtinus.

Ambroſius.

Locus vero omniū clariſsimus extat apud Ambroſium de Sacramento, li. 4. c. 4. Cū enim dixiſſet, panem eſſe corpus Chriſti cōſecratione: mox quærit, quibus verbis & cuius ſermone benedictio illa fiat. Reſpondet autē, verbis & ſermone Domini Ieſu: & addit differentiā eſſe inter reliqua, quæ in illa actione dicuntur, quæ vel ſunt precationes, vel Euchariſtiæ: illa vero dicit, non pertinere ad conſecrationem ſeu benedictionem Euchariſtiæ. Sed quando iam conſecrandū & conficiendum eſt Sacramentum, tunc dicit, Sacerdotem iam non ſuis amplius, ſed Chriſti verbis vti. Quæ vero illa Chriſti verba ſint, c. 5. diſerte explicat, recitās verba inſtitutionis. Et nota eſt Gregorij ſententia, qua affirmat morem Apoſtolorū fuiſſe, vt ad Dominicam ſolūmodo orationem hoſtiam conſecrarent. Falſum igitur eſt, quod Lindanus Baſilio tribuit, conſecrationem Euchariſtiæ fieri verbis non ſcriptis. Nam c. 27. de Spiritu ſancto, Baſilius loquitur, non de verbis conſecrationis, ſed de verbis, quando panis Euchariſtiæ & poculum benedictionis, hoc eſt, facta iam benedictione oſtenditur.

Lindanus.

Baſilius.

Iuſtinus.

Iuſtinus etiam dicit, ſacerdotem diu multúmq; precari & gratias agere: ſed non in hūc finē, vt ita fiat cōſecratio Euchariſtiæ. Addit enim, præpoſitū gratias agere ὑπὲρ τοῦ κατηξιῶσθαι τούτων παρ᾽ αὐτοῦ: hoc eſt, quod myſteria illa nobis à Chriſto inſtituta & tradita ſint. De ipſa vero conſecratione inquit, cibum Euchariſtiæ, gratiarū actione ſacrari, δι᾽ εὐχῆς λόγου τοῦ παρ᾽ αὐτοῦ: hoc eſt, per precationem verbi, quod ab ipſo Chriſto traditū eſt. Quale autē illud verbū ſit, Paulus à Chriſto ſe accepiſſe affirmat, 1. Cor. 11. Et Iuſtinus ipſe ſe explicat: dicit enim, illud eſſe verbū, quod Euāgeliſtæ in Cōmētariis ſuis de Inſtitutione Cœnę, literis cōſignarūt.

Irenæus.

Irenæus dicit. Quando mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Euchariſtia corporis & ſanguinis Domini. Et quod verbum inſtitutionis intelligat, explicat, cum inquit, panem terrenum accipere vocationem Dei, ſcilicet, quando de pane Chriſtus pronunciat: Hoc eſt corpus meum. Ita Ambroſius de his, qui initiantur myſteriis, cap. 9. dicit, Sacramentum illud non hominis benedictione, ſed ſermone Chriſti confici.

Chryſoſtomus.

Et Chryſoſtomus in Homilia de proditione Iudæ, quæſtionem illam pulcherrime explicat: non hominem ſcilicet eſſe, qui nobis res in menſa Dominica propoſitas ſanctificet, vt ſint corpus & ſanguis Domini: ſed eundem Chriſtum, qui primam ſuam cœnam ſanctificauit, etiam nunc noſtrā cœnam Dominicam ſanctificare: Licet enim verba per os Sacerdotis proferantur, Sacramenta tamen, gratia & virtute Dei ſanctificari. Chriſti enim, non Sacerdotis verbum eſt: Hoc eſt corpus meū. Et per illud propoſita ſanctificantur.

Auguſtinus.

Deinde inſtituit collationem inter hoc verbū Chriſti, & inter verbū illud, Creſcite & multiplicamini: quod ſemel dictū, perpetuam in articulo creationis habeat efficaciā. De conſec. diſt. 2. cap. Vtrū in figura, Auguſtinus dicit: Reliqua omnia, quæ Sacerdos dicit, aut clerus chori canit, nihil aliud eſſe, quam laudes & gratiarum actiones, aut certe obſecrationes, & fidelium petitiones. Sacerdotem vero conſecraturum aſſumere verba Euangeliſtarū. Et Thomas 2. quæſt. 83. art. 4. multis diſputat, conſecrationē ſolum in verbis Chriſti conficiri: reliqua vero in Canone, pertinere ad præparationem ſumentium. Vera igitur benedictio ſeu conſecratio Euchariſtiæ, conſiſtit in verbis inſtitutionis ipſius Filij Dei, per quę ipſe nobis hodie, & vſque ad finem ſeculi conſecrat & ſanctificat panem & vinum: vt illam nominationem quam natura non habent, ex gratia & virtute diuina percipiant, vt ſcilicet ſint corpus & ſanguis ipſius.

Thomas.

Verba inſtitutionis à Pontificiis mutilata.

Obſeruet autem lector, quod inter Pontificios plerique cum non poſſent in vniuerſum verba inſtitutionis, ex conſecratione Euchariſtiæ proſcribere, magnam tamen eius partem reſecarunt: ita

vt

vt exceptis quatuor illis verbis, Hoc eſt corpus meum: reliqua in inſtitutione nihil ad conſecrationẽ vel pertineāt, vel faciant. Et hoc ideo diſputant, vt ex conſecratione, exterminatis verbis illis: Dedit illis dicens: Accipite, comedite, &c. poſſent extra vſum habere Sacramentũ. Sed Paulus traditurus Corinthiis, quomodo poſſent nõ vulgarem, ſed Dominicã cœnam celebrare, totam & integrã inſtitutionem recitat & præſcribit. Iuſtinus faciẽs mentionẽ verbi à Chriſto traditi, quo Euchariſtia conſecretur, refert ſe ad deſcriptionem inſtitutionis, quæ apud Euãgeliſtas extat. Emiſſenus, De cõſecrat. diſt. 2. cap. Quia corpus, dicit, Sacerdotẽ in ſanctificatione ita dicere: Accipite, hoc eſt corpus meũ: & bibite, hic eſt ſanguis meus. Ita etiã Ambroſius de Sacramentis, lib. 4. cap. 5. Et breuiter in omnibus vetuſtis liturgiis, non tantùm verba, ſed tota & integra inſtitutio in ſanctificãdis myſteriis recitatur. Duo igitur iam monſtrata ſunt. I. Non prece hominis, ſed verbo inſtitutionis ſanctificari ſiue conſecrari Euchariſtiam. II. Non mutilandã eſſe inſtitutionem, ſed totam eſſe adhibendam ad benedictionem Euchariſtiæ & eius adminiſtrationem. III. Eſt & hoc explicandum, recitationem illorũ verborũ non ita adhiberi, ſicut magi ſua carmina conceptis verbis recitant: puta de Ioue Elicio, aut de luna cœlo deducenda: vi ſcilicet, & virtute literarũ & ſyllabarũ, ſi certo modo recitentur & pronuncientur: ſed ſicut in prædicatione Euãgelij Paulus affirmat Chriſtum ipſum per os miniſtrorũ loqui, Rom. 15. 2. Cor. 13. & Deum exhortari per nos, 2. Cor. 5. Ita in actione Euchariſtiæ, miniſter loco Chriſti legatione fungitur, qui ipſe ibi adeſt: & per miniſtros, verba hæc ſonat: Hoc eſt corpus meũ, hoc facite, &c. & per illud ſuum verbum efficax eſt. Nõ igitur miniſter homo, ſua cõſecratione & benedictione, panem & vinum facit corpus & ſanguinẽ Chriſti: ſed ipſe Chriſtus, verbo ſuo in hac actione adeſt: & inſtitutionis ſuæ verbo quòd per os miniſtri pronũciatur, efficit vt panis ſit corpus ſuum, & poculũ ſanguis ſuus: planè eo modo, ſicut ipſe eſt qui baptizat, licet per miniſtrũ, & verbo ſuo efficit, vt baptiſmus ſit lauacrum regenerationis & renouationis. Adhibemus igitur recitationẽ verborũ inſtitutionis, tãquã ordinationẽ, mandatũ, promiſsionẽ, & priuilegium mediatoris noſtri Chriſti Domini: vt admoneamur, & certi reddamur, quid in Cœna Dominica ſit faciendum & credendum. Conuenimus enim vt accipiamus, edamus & bibamus, non panem cibarium, aut vulgare poculum: ſed illum panẽ, qui eſt corpus Domini, & illud poculum quod eſt ſanguis noui Teſtamenti. Sed natura panis, non eſt corpus Chriſti, nec vinũ ſãguis eius: nec vlla creatura, ſed ſolus Filius Dei, virtute & omnipotentia ſua efficere poteſt, vt panis ſit ipſius corpus, & vinum ſanguis ipſius. Illud autem in prima cœna effecit per verbum, dicens: Hoc eſt corpus meum. Recitantur igitur in noſtra Dominica cœna, verba inſtitutionis, non tantum hiſtoricè: ſed vt Eccleſię oſtendatur, Chriſtum ipſum per verbũ, iuxta ſuum mandatum & promiſsionem, in actione cœnæ adeſſe, & potentia illius verbi, exhibere veſcentibus ſuum corpus, & ſuum ſanguinẽ. Ipſe enim eſt qui diſtribuit, licet per miniſtrũ: ipſe eſt, qui dicit: Hoc eſt corpus meũ: ipſe eſt qui per hoc ſuũ verbum efficax eſt, vt panis ſit corpus, & vinum ſanguis ipſius. Hoc modo & inde certi ſumus & credimus, nos in cœna Domini veſci non vulgari pane & poculo, ſed corpore & ſanguine Chriſti.

Ita Dionyſij Sacerdos inchoaturus adminiſtrationem Euchariſtiæ, præmittit tanquam priuilegium, hæc verba: Tu dixiſti, Hoc facite in mei commemorationem.

Ambroſius.

Ambroſius de Sacramentis lib. 4. cap. 5. pulchrè diſtinguit verba inſtitutionis. Quædam enim ſunt Euangeliſtarũ verba, quæ tamen non vt hiſtorica tantùm recitantur, ſed ſunt tanquam priuilegium, quid nos in actione cœnæ Dominicæ facere debeamus, vt, Accepit panẽ, benedixit, fregit, dedit diſcipulis, &c. alia verò ſunt Chriſti verba, quorũ virtute panis eſt corpus Chriſti, & vinum ſanguis eius, vt Accipite, comedite, bibite, Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus. Hoc autẽ intereſt inter conſecrationẽ, & hiſtoricam recitationẽ verborũ. Quando enim inſtitutio recitatur, & non facimus quod Chriſtus in cœna & fecit, & faciendũ iuſſit: tunc non eſt conſecratio, ſed tãtùm hiſtorica recitatio. Quãdo verò verba recitamus, & facimus quod iuſsit: tunc verbis illis benedicimus pani & poculo. Non ignoro, quæſtionẽ hãc à multis variè diſputatã: quibuſdã ad ipſum opus conſecrãtis, hoc eſt, ad externã tantùm recitationem verborum, ſicut illa fit à miniſtro reſpiciẽtibus, vt ex cõſecratione fermè magicũ quiddam faciant, quibuſdã verò ipſum verbũ planè tollentibus ex Euchariſtia, aliis tantùm hiſtoricã narrationẽ inſtitutionis, ſine accommodatione ad præſentem in noſtra Dominica Cœna actionẽ retinentibus. Sed hanc quam expoſui, iudico eſſe ſimpliciſsimam & verã ſententiã de benedictione, ſeu conſecratione Euchariſtiæ: quæ rectè tradita, vtilis eſt & ad erudiendã & ad confirmandam fidem. Pontificiorum verò ſententiam, de conſecratione Euchariſtię, nõ poſſumus ſimpliciter recipere. Diſputantes enim de verbo, per quod fiat benedictio ſeu conſecratio Euchariſtiæ, vel ipſam inſtitutionem maxima ſui parte mutilant, ſicut ſuprà dictum eſt, quaſi exceptis quatuor verbis, reliqua in inſtitutione nihil vel pertineant vel faciãt ad ſanctificationẽ: vel traditiones humanas aſſuũt verbo Dei, quaſi per verba inſtitutionis, nõ poſſit fieri conſecratio, niſi adhibeantur etiam ea, quæ in Canone Miſſæ conſarcinata ſunt. Atq. ita totum Sacramentum Euchariſtiæ, quantũ in ipſis eſt, reddunt incertum. Petrus enim Comeſtor dicit, verba inſtitutionis non eſſe verba benedictionis: quia ignotum ſit, quibus verbis Chriſtus in benedictione Euchariſtiæ vſus ſit. Sed cõtrarium affirmãt Ambroſius & Chryſoſtomus. Proclus quidam fingit, Apoſtolos intra diem Aſcenſionis & Pentecoſtes, compoſuiſſe Canonẽ, vt eſſet forma cõſecrationis. Sed Gregorius aſſerit, Apoſtolos nõ vſos Canonica illa prece, ſed ad Dominicam ſolummodò orationem hoſtiam conſecraſſe. Ita omnino dubia & incerta eſt Canonica illa benedictio. Incertũ igitur etiam erit Sacramẽtum, quod Canonica illa prece conſecrari dicunt. Nos verò quando verbis Chriſti in inſtitutione tribuimus benedictionem, habemus certum & firmum fundamentum. Præterea ipſam conſecrationem ſeu ſanctificationem, Pontificij tribuunt partim etiam operi Sacerdotis: & quidem non tantùm externæ recitationi verborum, ſed & aliis ſacrificuli geſtibus, vt expanſioni, complicationi, eleuationi, & geſticulationi manuum, inclinationi ceruicis, conuerſioni corporis, tranſpo-

Petrus Comeſtor.

Proclus.

Canonica benedictio omnino incerta.

Digitized by Google

ſitioni libri, cruciformationibus, & aliis ſimilibus: & præcipuè vero conſecrationi ſacerdotis, altaris, vaſorum, veſtium, &c.

Hæc meritò & neceſſariò taxantur, vt oſtendi poſsint vera fundamenta, quibus maximum hoc myſterium nititur: quòd ſcilicet credimus, in cœna Dominica non vulgarem panem, & commune vinum, ſed corpus & ſanguinem Domini adeſſe, exhiberi & accipi.

DE RATIONE INSTITVTIONIS HVIVS SANCTISSIMI SACRAMENTI.

CAPVT II.

ERGO Saluator noſter diſceſſurus ex hoc mundo ad Patrem, Sacramentum hoc inſtituit, in quo diuitias diuini ſui erga homines amoris velut effudit, memoriam faciens mirabilium ſuorum: & in illius ſumptione, colere nos ſui memoriam præcepit, ſuámque annunciare mortem, donec ipſe ad iudicandum mũdum veniat. Sumi autem voluit Sacramentum hoc, tanquam ſpiritualem animarum cibum, quo alantur & confortentur viuentes vita illius qui dixit: Qui manducat me, & ipſe viuet propter me, & tanquam antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præſeruemur. Pignus præterea id eſſe voluit futuræ noſtræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis: adeóque Symbolum vnius illius corporis, cuius ipſe caput exiſtit, cuique nos tanquam membra, arctiſſima fidei, ſpei & charitatis connexione aſtrictos eſſe voluit, vt ad ipſum omnes diceremus, neque eſſent in nobis ſchiſmata.

CANON V.

Si quis dixerit, vel præcipuum fructum ſanctiſsimæ Euchariſtiæ, eſſe remiſsionem peccatorum, vel ex ea non alios effectus prouenire, anathema ſit.

EXAMEN.

De vſu & fructu cœnæ Dominicæ.

VTILISSIMA eſt, ſimplex & vera ex verbo Dei explicatio doctrinæ, de fine, vſu & fructu, ſiue de virtute & efficacia Euchariſtiæ. Hac.n. doctrina, animi excitãtur ad crebriorem vſũ huius Sacramẽti: accenditur in ipſo vſu fides, inuocatio & gratiarũ actio: cõſcientia deniq; credẽtis, ex hac doctrina dulciſsima conſolatione confirmatur, ad ſe etiam, in hac tanta carnis infirmitate pertinere, ſibi certò communicari, firmiter donari & obſignari totum theſautum omnium beneficiorum, quæ Chriſtus mediator traditione ſui corporis, & effuſione ſui ſanguinis nobis acquiſiuit. Oſtendit etiam hæc doctrina, quia variis huius vitæ calamitatibus ſubiecti ſumus, quale pignus habeamus futuræ aliquãdo noſtræ liberationis, immortalitatis & gloriæ. De re magna igitur diſputatio eſt: & omnino neceſſariũ eſt, doctrinæ huius ſynceritatẽ, ſicut ea in verbo Dei tradita eſt, ita conſeruare, ne vel additionibus vel detractionibus adulteretur.

Iterum verò commonefaciendus eſt Lector, quod ſit κρινόμενον, ſeu quis ſit verus ſtatus controuerſiæ inter Pontificios & inter nos de hac doctrina. Tridentini enim dogmatiſtæ, non ſatis explicatè declarant, id, quod in controuerſia poſitum eſt: cùm tamen non ignotum ſit, quid hoc loco damnare velint. Quintum ſiquidem Canonem ita conſtituerunt, quaſi hic ſit ſtatus controuerſiæ, quòd nos remiſsionem peccatorum ita tribuamus fideli ſũptioni Euchariſtiæ, vt negemus alios etiã effectus ex illa ſumptione prouenire ad credentes: cùm longè aliud ſit, quod damnare volunt. Vt igitur explicatis illis, quibus Pontificij ſperant ſe iudicium Lectoris vel turbare, vel ſaltem remorari poſſe: planè & perſpicuè oſtendatur, quid illud ſit, quod in doctrina noſtra de fine & fructu Euchariſtiæ ſugillare & damnare volũt. Breuiter Patrũ verbis & ſententiis recitabo aliquos illos Euchariſtiæ effectus, de quibus Canon iſte loqui videtur: quos Euchariſtiæ nos nullo modo detrahimus, ſed docemus, fidem in ſumptione debere reuerenter conſiderare, & cum gratiarum actione amplecti omnes diuitias, & totum theſaurum beneficiorum, quæ Chriſtus Mediator traditione ſui corporis, & effuſione ſui ſanguinis, Eccleſiæ ſuæ acquiſiuit. Quia enim in Euchariſtia accipimus illud Chriſti corpus, quod pro nobis traditũ eſt; & ſanguinem noui Teſtamenti, qui in remiſsionem peccatorum effuſus eſt: quis neget, credentes ibi percipere theſaurum omnium beneficiorum Chriſti? Accipiunt enim illud, in quo peccata remittuntur, in quo mors aboletur, in quo vita nobis communicatur, quo nos ſibi Chriſtus, tanquã membra adiũgit, vt ipſe in nobis, & nos in ipſo ſimus. Pulchrè enim dixit Hilarius: Hæc accepta & hauſta faciunt vt & Chriſtus in nobis, & nos in Chriſto ſimus. *Hilarij Hum.* *Cyrillus* Cyrillus inquit: Quando carnem Chriſti in myſtica benedictione, fide manducamus, hinc vitam habemus in nobis, illi carni coniuncti, quæ vita effecta eſt, vt nõ ſolùm anima per Spiritũ ſanctum in beatam vitam aſcendat, verum etiam terreſtre hoc corpus, cibo illo ad immortalitatem reducatur, reſuſcitãdum in nouiſsimo die. In Euchariſtia igitur accipimus pignus certiſsimũ & præſtantiſsimum reconciliationis noſtræ cum Deo, remiſsionis peccatorum, immortalitatis, & futuræ glorificationis. Et reuera diuitias diuini ſui erga homines amoris, in hoc Sacramento Chriſtus opulenter effundit. Illud enim corpus, quod pro nobis in mortem tradidit, dat nobis in Cœna ſua in cibum: vt ex eo tanquam ſolido, diuino & viuifico cibo viuamus, alamur, grandeſcamus, confortemur, atque adeò in ipſum conuertamur, ab eo nunquam ſeparandi: ſicut Auguſtinus piè dicit, in perſona Chriſti: *Auguſtinus.* Non tu me mutabis in te, ſed tu mutaberis in me. Et ſacrum conuiuium, in quo Chriſtus ſumitur, memoria paſsionis eius recolitur, mens impletur gratia, & futuræ glorię nobis pignus datur. Et elegans eſt Ignatij ſententia, quæ extat in Epiſtola ad Epheſios: vbi Euchariſtiam vocat φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτον τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν ἐν θεῷ διὰ Ἰησοῦ, καθαρτήριον ἀλεξίκακον. Hoc eſt, Pharmacum immortalitatis, antidotũ ne moriamur, ſed viuamus in Deo, per Ieſum Chriſtum, remedium per auerruncationem, & depulſionem malorum purgans.

Bern. Nec incommoda eſt Bernhardi ſententia, in qua dicit: Corpus Chriſti eſt ægris medicina, peregrinantibus via, debiles confortat, valentes delectat, languorem ſanat, ſanitatem conſeruat: per hoc fit homo manſuetior ad correptionem, patientior ad laborem, ardentior ad amorem, ſagacior ad cautelam, ad obedientiam promptior, ad gratiarum actionem deuotior.

Cypr. Cyprianus dicit: eos quos exhortamur ad prælium, non inermes & nudos eſſe relinquendos, ſed protectione Sanguinis & Corporis Chriſti muniendos. Ad hoc enim fit Euchariſtia, vt poſsit accipientibus eſſe tutela. Idoneus ergo eſſe non poteſt ad martyrium, qui ab Eccleſia non armatur ad prælium: & mens deficit, quam non accepta Euchariſtia erigit & accendit.

Chry. Chryſoſtomus inquit: Si qui fimbriam veſtimenti

Digitized by Google

menti eius tetigerunt, rectè conualuerunt: quantò magis corroborabimur, ſi totum illũ in nobis habeamus? Sedabit ille in nobis ſæuientem membrorum noſtrorum legem, perturbationes animi extinguet, morbos omnes depellet, ab omni caſu nos eriget, & inimici poteſtate deuicta, ad veram pietatẽ concitabit, atq; adeo in ſeipſum confirmabit. Idem inquit, in priorem ad Corinthios: Ipſa menſa, animæ noſtræ vis eſt, nerui mentis, fiduciæ vinculum, fundamentũ, ſpes, ſalus, lux, vita noſtra: Si hinc hoc ſacrificio muniti migrabimus, maxima cum fiducia ſanctum aſcendemus veſtibulum.

Ambro. Ambroſius de his, qui initiantur myſteriis, cap. 8. Iſta eſca, quam accipis, vitæ æternæ ſubſtantiam ſubminiſtrat.

Et in Lucam inquit: Corpus Chriſti edimus, vt vitæ æternæ poſsimus eſſe participes.

Baſilius in Aſceticis dicit, proprium eſſe eorũ, qui ſumunt Euchariſtiam, vt memoriá continuá ſeruent eius qui pro nobis mortuus eſt, & reſurrexit. In vſu igitur cœnæ Dominicæ beneficia traditione corporis Chriſti & effuſione ſanguinis ipſius nobis præſtita & acquiſita, memori mẽte ſunt cogitanda, publica voce prædicanda & annũcianda, gratiarum actione publicè & priuatim cõmemoranda & celebranda. Nec tantum hiſtorica cõmonefactio de morte Chriſti & beneficiis eius in Euchariſtia eſt: ſed ipſe habitans iam in nobis, illã ſui ἀνάμνησιν efficacia corporis & ſanguinis ſui per Spiritũ excitat, accendit, confirmat, auget & conſeruat in nobis: ne obliuio illa, de qua Scriptura loquitur. 2. Pet. 1. nobis obrepat: aut ſi obrepſit, vt excutiatur. Præterea etiam, ficut Auguſtinus inquit, myſterium pacis & vnitatis noſtræ, Chriſtus in menſa ſua conſecrauit: & per hunc cibum & potum, ſocietatem ſui corporis & membrorum ſuorum intelligi voluit, quæ eſt Eccleſiæ vnitas.

Chryſo. Chryſoſtomus inquit: Vna menſa omnibus eſt propoſita, idem cibus porrigitur omnibus, idque in propatulo fit: vt ſcilicet nos vnũ corpus agnoſcamus, & mutua charitate complectamur. Ideo enim (ſicut Auguſtinus inquit) hoc Sacramentum in eiuſcemodi rebus conficitur, quę ex multis, puta ex granis, & multis botris ſeu racemis ad vnum aliquid rediguntur: vt admoneamur participatione huius Sacramenti, vt & nos vnũ ſimus nos diligendo, vnam fidem, vnam ſpem, & indiuiduam charitatem. Et ſicut Cyprianus inquit: Quibus vnus eſt panis, vnum eſt corpus, & omnium vnum cor, & anima vna, vni Chriſto adhærens.

Hæc ex Patrum ſententiis breuiter repetere volui, vt Lectori oſtenderẽ, non hunc eſſe ſtatũ controuerſiæ, de quo hoc loco Pontificij nobiſcũ dimicãt, quaſi ipſi magnificentius ſentiant & loquãtur de fine, fructu, virtute & efficacia ſumptionis Euchariſtiæ: aut quaſi nos de remiſsione peccatorũ, in ſumptione Euchariſtię ita loquamur, vt alios effectus Euchariſtiæ denegemus & detrahamus. Ideo enim noſtram confeſsionem adiunxi ſententiis veterũ, ex verbo Dei ſũptis & extructis: vt corã tota Eccleſia palã fiat, nos dignitati, virtuti & efficaciæ Euchariſtiæ nihil quicquam detrahere. Et mirũ eſt, Põtificios hoc modo inſidioſe voluiſſe tranſponere ſtatum: cùm aliàs iraſci & indignari ſoleant, nos dignitatem & efficaciam Euchariſtię, ex verbo Dei magis extollere & ornare, quã ipſorum Miſſæ, ſatisfactionibus, indulgentiis, & ſimilibus veniarum nundinationibus commodum & vtile ſit. Cùm igitur hæc enumerata diligentius in noſtris Eccleſiis, quàm apud Põtificios doceãtur: num in hac parte doctrinæ conſenſus eſt, ita vt nihil habeãt, quod in noſtra doctrina damnent? Certè nõ ſine cauſa anathemata ſua in V. Canone expediunt. Quid verò illud ſit, obliquè notant cùm damnant: Si quis dixerit, vel præcipuum fructum ſanctiſsimæ Euchariſtiæ, eſſe remiſsionẽ peccatorũ. Sed inquis: Forſan eos notant, qui de remiſsione peccatorũ in ſumptione Euchariſtiæ ita diſputant, vt reliquos eis effectus omnes prorſus negent & tollãt. Illos igitur nominent, nobis cũ tali opinione nihil eſt cõmune, qui ſentimus in vſu Euchariſtiæ, fieri in credentib. applicationẽ & obſignationẽ omniũ beneficiorũ Chriſti mediatoris. Sed aliud eſt, de quo boni illi Patres dimicãt, quod in 2. capitulo ita explicant, Euchariſtiam eſſe antidotũ, quo liberemur à culpis quotidianis, hoc eſt, peccatis venialibus: à mortalibus verò non liberemur per antidotũ Euchariſtiæ, ſed tantùm præſeruemur. Et illud eſt ꝙ Colonienſes Ieſuitæ ex Scholaſticis clarius explicãt, cùm dicunt: Leuia quidem & minora peccata Euchariſtiam delere, aliquando etiam grauia quędam: illa ſcilicet, quorũ memoria cõfitentibus nobis exciderit, tunc enim Sacramenti virtutem ſupplere, quod ignorantia deſiderabat. Mortalia autem peccata, vero vſu Euchariſtię non deleri. Hoc igitur eſt caput illud, quod in doctrina noſtra reprehendunt & damnãt, quòd ſcilicet docemus, Filiũ Dei in Euchariſtia, dato ſuo corpore & ſanguine, tanquã pignore ſeu ſigillo certiſsimo & præſtãtiſsimo, teſtari, ſeu ſingulis fide hoc Sacramento vtentibus, cõmunicare, applicare, & obſignare beneficia ſua, quæ traditione ſui corporis, & effuſione ſui ſanguinis Eccleſię acquiſiuit. Et inter illa beneficia, dicimus præcipuum & primariũ locum obtinere remiſsionem peccatorum, reconciliationem cũ Deo, receptionem in gratiam, & acceptationem ad ſalutem & vitam æternam: non ꝙ reliqua Chriſti beneficia, ab Euchariſtiæ fructu excludamus: ſed quia hæc ſunt quaſi fundamenta omnium reliquorum Chriſti beneficiorum, quæ nobis conferenda ſunt. Neq; hoc facimus priuata aliqua ſpeculatione aut temeritate, ſed ipſe Filius Dei Euchariſtiam nominat nouum Teſtamentũ: Et Ieremias affirmat, in nouo Teſtamento cõprehendi hoc pactũ: Propitius ero iniquitati eorum, & peccati eorũ non memorabor amplius. Et quidem in ipſa inſtitutione, Chriſtus expreſsis verbis nominat remiſsionem peccatorum. Cogitet autẽ Lector, quid ſit, remiſsionem illã in nouo Teſtamento, de quo verba Cœnę loquuntur, cum Ieſuitis reſtringere tantùm ad leuia & minora peccata: quaſi ſanguis Chriſti, in Euchariſtia acceptus, non habeat vim delendi peccata mortalia & grauiora: ſed illa dignitas & virtus tribuẽda ſit noſtris ſatisfactionibus, indulgentiis, Miſſæ ſacrificio, & reliquis veniarum negociationibus. Operæ precium enim eſt, expendere, quare Pontificii contra hoc caput doctrinæ noſtræ tàm pertinaciter dimicent: Hæc enim conſideratio, multa monebit: & oſtendet cauſas grauiſsimas, quare contradicendum ſit.

Ieſuitæ Colonienſes.

Primum igitur remiſsionem peccatorum grauiorum & mortalium, quę poſt Baptiſmum commiſſa ſunt, docent quærendam & impetrandã eſſe noſtra contritione, confeſsione, ſatisfactione, ſacrificio Miſſæ & aliis modis. Vident autem, totam illam veniarum ſtructuram collapſuram, ſi re-

miſſio

miſsio illa,& reconciliatio quæratur in corpore & ſanguine Chriſti. Ne tamen nihil tribuant Euchariſtiæ:loquũtur de venialibus: hoc eſt(ſicut Ieſuitæ interpretantur) de leuioribus & minutiorib. peccatis. Vt igitur ſatisfactiones ſuas & reliquas veniarũ nundinationes retineant,acerbè dimicãt, in vero vſu Euchariſtiæ, nõ fieri applicationẽ remiſſionis peccatorũ. Secundò , vt dogma de dubitatione remiſsionis peccatorum retineant, damnant ipſam etiã obſignationem remiſsionis peccatorũ in Euchariſtia: Ieſuitæ enim Colonienſes manifeſtè oſtẽdunt, ſe dogma illud improbare,quòd credentes, qui fide hoc Sacramento vtũtur, eius ſumptione confirmentur,& certi reddantur de reconciliatione cum Deo, de remiſsione peccatorum, &c. Et rationem aſsignant, quia illud pugnet cum doctrina Põtificia, de dubitatione.Quia igitur vident verũ & ſalutarẽ Euchariſtiæ vſum , quaſi aduerſa fronte expugnare Pontificiũ dogma de dubitatione, ne conſcientiis vllam certam & firmam conſolationem,de fiducia & certitudine remiſsionis peccatorum relinquant, contendunt , in vſu Euchariſtiæ , nec applicationem , nec obſignationem reconciliationis,ſeu remiſsionis peccatorum in ſingulis fide hoc Sacramento vtentibus fieri.

Pontificiorum doctrina de effectu Euchariſtiæ.

Tertiò docent, multos quidẽ præſtantes & inſignes eſſe effectus Euchariſtiæ : eos verò in vſu Euchariſtię illis tantũ contingere,qui ab omnibus grauioribus peccatis antè liberi, immunes, puri & ſancti ſunt: ſecus verò diſpoſitos,iudiciũ ſibi manducare,& grauiſsimam offenſionẽ Dei incurrere, eò ꝙ non pro dignitate, hæc ſacroſancta myſteria contingant. Ita fermè Andradius etiam loquitur. Econtra verò docent,Miſſam eſſe ſacrificium propiciatorium , ad delenda quæuis peccata mortalia & grauiſsima,idq́ue ex opere operato, ſine aliquo peccatoris vel negocio, vel periculo. Hoc modo & hac via experti ſunt , homines à crebriori vſu Euchariſtiæ abſterreri , & ad quotidianas Miſſarũ nundinationes cupidius inuitari. Hoc aucupium nollent amittere: ideò talem fecerunt partitionẽ, quòd ſacrificio Miſſæ tribuant remiſsionẽ omniũ peccatorum : in vero autem Euchariſtiæ vſu , leuiora tantùm & minutiora delicta tradunt deleri: idq́ue tamen non fieri ſine magno periculo , niſi quis ab omnibus grauioribus peccatis antè immunis, purus & ſanctus ſit. Hæc conſideratio verum eſt examen ſecundi capituli, & V. Canonis.

An impœnitentibus proficiat vſus Euchariſtiæ.

Num verò noſtra ſententia eſt , in vero vſu Euchariſtiæ, remiſsionẽ peccatorum accipere etiam eos,qui grauiſsimorum ſcelerum ſibi conſcij ſunt, ſi non deponant, ſed retineant propoſitũ malefaciendi,ſi non afferant timorem Dei, ſiue pœnitẽtiã & fidem , ſed ſcientes perſeuerent in delictis contra cõſcientiã?Nullo ſanè modo ita docemus. Seriò enim monentur apud nos homines eos, qui nõ agunt pœnitentiam, ſed perſeuerant in delictis contra conſcientiam,manducare & bibere ſibi iudiciũ, ita vt rei fiãt corporis & ſanguinis Domini. Cumulatur enim offenſio Dei inde, quòd in impœnitentia Euchariſtiam ſumunt, contumelia afficiũt corpus & ſanguinẽ Domini.In his igitur quibus manducatio illa prodeſſe debet, neceſſaria eſt pœnitentia ſeu timor Dei, expaueſcens cogitatione peccati & iræ Dei aduerſus peccata , & deponẽs propoſitũ malefaciẽdi: neceſſaria etiã eſt fides petens & accipiens remiſſionem peccatorum in promiſsione.Inde verò Andradius texit tale argumentum,ꝙ exiſtimat eſſe inſolubile.Qui agit pœnitentiam,& credit Euãgelio, accipit & habet remiſsionẽ peccatorum. Sed vtiliter acceſſurum ad cõmunionem, oportet afferre pœnitentiam & fidem.Habet igitur remiſsionem peccatorum,ante cõmunionem.Nemo verò illud vel quęrit,vel accipit,quod iã antè habet. Ergò in vſu Euchariſtiæ nec quæritur, nec accipitur remiſsio peccatorum. Sed tota hæc imaginatio , oritur ex ignorãtia doctrinæ,de vero & ſalutari vſu Sacramentorũ. Vnicũ enim eſt fundamentũ recõciliationis cũ Deo, & remiſsionis peccatorũ : Chriſtus ſcilicet mediator, cum ſua obedientia & merito.Illũ verò pater proponit fide apprehendendum & accipiendũ ad remiſsionẽ peccatorũ,& in verbo & in Sacramentis. Eſt autem reconciliatio cũ Deo, & remiſsio peccatorũ,non ſicut color ſeu qualitas, hærẽs immobiliter,indiuulſe & inſeparabiliter in ſubiecto: vt ſemel accepta,nõ opus ſit amplius de ea cogitare. Sed fidei perpetua actio, & quotidianũ exercitium in hac vita eſt, Chriſtũ magis magiſq; & firmius apprehendere , in eo manere & perſeuerare, ne remiſsio peccatorũ amittatur, ſed vt firmius & certius retineatur:imò in hac carnis noſtrę deprauatione,inter tàm varias diaboli inſidias,& mundi ſcandala, nullũ momentũ eſt, in quo non opus ſit nobis quærere,apprehendere & complecti gratiã Dei,reconciliationem & remiſsionem peccatorũ.

Præterea in tẽtationibus, mens de hac quæſtione pręcipuè angitur. Cùm promiſsio loquatur in genere,an etiam ego,qui credo,habeam remiſsionem peccatorum ? an verè, certò & firmiter eam habeam ? Solicita etiã eſt pia mens, ne ſibi eripiatur vel excutiatur. In hunc igitur vſum Deus, qui diues eſt in miſericordia,quam opulẽte ſuper credentes effundit,præter verbum inſtituit etiã vſum Sacramentorũ. Relinquimus autem & tribuimus & verbo, & cuique Sacramento , ꝙ cuiuſque proprium eſt. Per Baptiſmum in Chriſto renaſcimur: renati,verbo & Euchariſtia alimur : lapſi per pœnitentiam & fidem ad promiſsionem gratię reuertimur, & eius fide propter mediatorẽ Deo rurſus reconciliamur. Et tamen ab hoc etiam vſu Euchariſtiæ, quæ continet fundamentũ remiſsionis peccatorum,corpus ſcilicet & ſanguinem Chriſti, nõ excludimur. Filius Dei enim in Euchariſtia,præſtantiſsimo & certiſsimo pignore,exhibitione ſcilicet corporis & ſanguinis ſui , teſtatur ſe ſingulis, fide hoc Sacramento vtentibus , certò cõmunicare,applicare & obſignare remiſsionem peccatorũ, reconciliationem cum Deo, & reliqua ſua beneficia, quæ traditione ſui corporis,& effuſione ſanguinis ſui , Eccleſiæ ita acquiſiuit , vt verbo & Sacramẽtis offerrẽtur,& fide acciperentur. Atque ita fides,in vſu Euchariſtiæ,habet de remiſsione peccatorum , firmam conſolationis , fiduciæ & certitudinis ſuæ ancoram : habet etiam efficax antidotum,ad erigendã & ſuſtentandam languidam fidẽ in luctu & tentationibus,contra diffidentiam,dubitationem , puſillanimitatem & deſperationem. In vero etiam vſu Euchariſtiæ, filius Dei teſtatur, ſe credentes ſibi vt membra inſerere, vt geſtet, ſuſtentet, gubernet & viuificet eos: vt magis magiſque ipſi cõiungantur,& firmius in ipſo perſeuerare poſsint,& accepta beneficia retinere. Hanc dulcem, vtilem & neceſſariam conſolationem & cõfirmationem fidei,conãtur Pontificij Eccleſiæ eripere, quando ex fructibus & effectibus Euchariſtiæ,

ſtiæ,

Digitized by Google

ſtiæ, expungunt applicationem & obſignationem remiſſionis peccatorum. Nec verò noui aliquid noſtra hæc ſententia adfert. In omnibus enim veterum liturgiis, extant precationes, vt ſumptio corporis & ſanguinis Domini, fiat in remiſſionẽ omnium peccatorum. Res igitur, de qua in ſecundo capitulo, & 5. Canone controuerſia eſt, valde magni momenti eſt, propter conſcientiarum conſolationem. Nam & reliquos Euchariſtiæ effectus, quos recitant, tradunt illis tantum contingere, qui ſuis præparationibus à peccatis grauioribus immunes, liberos, puros & ſanctos ſe reddiderunt. Sed hæc ſeptimo capitulo de præparatione plenius explicanda erunt.

DE EXCELLENTIA SANCTISSIMÆ EVCHARISTIÆ super reliqua ſacramenta, hoc eſt: An verà ſit regula illa, ſacramenta extra vſum diuinitus inſtitutum, non habere rationem ſacramenti.

CAPVT III.

COMMVNE hoc quidem eſt ſanctiſſimæ Euchariſtiæ cum cæteris ſacramentis, Symbolum eſſe rei ſacræ & inuiſibilis gratiæ formam viſibilem. Verũ illud in ea excelẽs & ſingulare reperitur, quod reliqua ſacramenta tunc primùm ſanctificandi vim habent, cum quis illis vtitur. At in Euchariſtia ipſa ſanctitatis auctor ante vſum eſt, nondum enim Euchariſtiam de manu Domini Apoſtoli ſuſceperant, cùm verè tamen ipſe affirmaret, corpus ſuum eſſe quod præbeat. Et ſemper hæc fides in Eccleſia Dei fuit, ſtatim poſt conſecrationem, verum Domini noſtri corpus verũmque eius ſanguinem, ſub panis & vini ſpecie, vnà cum ipſius anima & diuinitate exiſtere, ſed corpus quidem ſub ſpecie panis, & ſanguinem ſub vini ſpecie, ex vi verborum: ipſum autem corpus ſub ſpecie vini, & ſanguinem ſub ſpecie panis, animámque ſub vtraque vi naturalis illius connexionis & concomitantiæ, qua partes Chriſti Domini, qui iam ex mortuis reſurrexit, non ampliùs moriturus, inter ſe copulantur: diuinitatem porrò, propter admirabilem illam, eius cum corpore & anima hypoſtaticam vnionem. Quapropter veriſſimum eſt, tantundem ſub alterã ſpecie. atque ſub vtraque contineri: totus enim & integer Chriſtus ſub panis ſpecie, & ſub quauis ipſius ſpeciei parte, totus item ſub vini ſpecie, & ſub eius partibus exiſtit.

CANON III.

Si quis negauerit, in venerabili ſacramento Euchariſtiæ, ſub vnaquaque ſpecie, & ſub ſingulis cuiuſque ſpeciei partibus ſeparatione facta, totum Chriſtum contineri, anathema ſit.

CANON IIII.

Si quis dixerit, peracta conſecratione, in admirabili Euchariſtiæ ſacramento non eſſe corpus & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſed tantum in vſu dum ſumitur: non autem ante vel poſt. & in hoſtiis ſeu particulis conſecratis, quæ poſt communicationem reſeruantur vel ſuperſunt, non remanere verum corpus Domini, anathema ſit.

EXAMEN.

TITVLVS pollicetur explicationem, quę ſit excellẽtia Euchariſtiæ ſuper reliqua ſacramẽta. Et quidẽ ꝙ Euchariſtia dignior & excellentior ſit matrimonio, & reliquis quæ Põtificij ſacramentis annumerant, non opus eſt diſputare. Inter illa enim, quæ non ſunt eiuſdem generis, ne collatio quidem inſtituenda eſt. Hoc verò vtiliter explicaretur, cum ad diſtributionem, applicationem & obſignationẽ beneficiorũ Chriſti mediatoris, diuinitus inſtituta, & ordinata ſint hæc organa, ſeu media, vox Euãgelij, & vſus ſacramentorũ, vt ſunt Baptiſmus & cœna Dominica: cũꝗ; theſaurus, qui in prædicatione Euangelij, in Baptiſmo, in Euchariſtia, fide accipiendus offertur & proponitur, ſit Chriſtus mediator, cum omnibus ſuis beneficiis: quæ ſit vel differentia, vel qui gradus, inter hæc organa ſeu media? Sed de his vtilibus explicationibus non ſunt ſoliciti Tridentini patres. Pro ſcholaſticorum verò traditionibus ſtabiliendis & retinendis, acriter dimicant.

Pontificij de Euchariſtia.

Tradunt autem iſti, Euchariſtiam excellere reliqua ſacramẽta. I. In ſignificando. II. In ſignificato. III. In continendo. Et hæc ita explicant, quod in reliquis ſacramentis, tantum ſit gratia accidentalis & creata: in Euchariſtia verò ſit Chriſtus ipſe author, ſanctificatio, & fons omnis gratiæ. IIII. In modo continẽdi: quod ſcilicet reliqua non ſint ſacramenta, niſi in vſu: & ſanctificandi vim habeant, non niſi in ipſo vſu. Euchariſtia verò ſit ſacramentum, & cõtineat corpus & ſanguinẽ Chriſti, durabiliter & permanenter etiã extra vſũ. Et de prioribus quidẽ tribus gradib. Tridentini nihil diſputant, ideò forſan, quia animaduertũt quã abſurdũ ſit Chriſtũ ipſum, omnis gratiæ & ſanctificationis fontem & autorẽ, ex baptiſmo proſcribere, & eius loco accidentalem & creatã gratiam in aqua hærentẽ ſubſtituere: cũ ſcripturà manifeſte teſtetur. Chriſtum ipſum lauacro aquæ in verbo mundare Eccleſiã, Ephe. 5. Et Paulus affirmat, Gal. 3. Quotquot baptizati eſtis, Ieſum induiſtis. Pro illa verò opinione, quod Euchariſtia ſit ſacramentũ, & contineat Chriſtum, etiam extra vſum illum, ad quem diuinitus inſtituta eſt, tanquã pro aris & focis dimicant. Et monẽdus eſt lector, quas huius ſui certaminis cauſas habeãt. Cœnam Dominicam ab aliquot iam annis, in regno Pontificio transformarunt in actiones plane diuerſas ab eo vſu, ad quem Chriſtus illam inſtituit. In Miſſa enim, recitatis ſuper panem & vinũ verbis conſecrationis (quæ ita vocant) ſacramentum circumſtantibus non diſtribuitur, à populo non accipitur, non manducatur, non bibitur: ſed Deo Patri, pro delendis & viuorũ & mortuorum peccatis, certis ſacrificuli geſtib. & precatiunculis offerri fingitur. Panis ſuper quem verba illa pronunciata ſunt, non ad manducationẽ diſtribuitur: ſed aſſeruatur, reponitur, includitur, circumgeſtatur; & homines perſuadentur, ſe ibi accenſis luminaribus, genuflexione, & aliis venerationis & adorationis ritibus & geſtibus, peculiarem & eximium cultũ Chriſto pręſtare, & quidem excellentiorem, quã ſi panis ille benedictus, iuxta inſtitutionem acciperetur & manducaretur. Oſtenſio Euchariſtiæ vſurpatur contra tempeſtates, incendia, morbos, & quæuis pericula. Item, pro omnis generis benedictione impetranda. Hos poſteriores vſus à Chriſto in verbis inſtitutionis nõ eſſe præſcriptos & mandatos, ipſi Pontificij negare non poſſunt. Priorem etiam nõ habere fundamentũ in verbis inſtitutionis, poſtea de Miſſa demonſtrabimus. Hæc omnia, & his ſimilia refutantur & euertuntur vnica illa, & veriſſima, & firmiſſima regula: Sacramenta extra vſum diuinitus inſtitutum, non habere rationem Sacramenti. Et propterea huic regulæ adeò ſunt infeſti: propter illam enim damnandã, tertium caput, & quartum Canonem poſuerũt. Vident enim omnia illa, quæ extra vſum diuinitus inſtitutum, Euchariſtiæ affingunt, non poſſe retineri, defendi, & ſtabiliri, niſi damnata veriſſima illa regula, dogma ſcholaſticorum, pro articulo fidei Eccleſiæ obtrudatur: quòd

Miſſa Pontificia.

Axioma firmiſſimũ.

Digitized by Google

quòd ſcilicet recitatis verbis conſecrationis ſuper panem, etiamſi vſus ille, quem Chriſtus inſtituit, nec adſit, nec accedat, exiſtimetur tamen Chriſtus Deus & Homo, in illo pane, quacunque ratione tractetur, adeſſe, contineri, & durabili coniũctione permanere, non minus, & non aliter, quàm in ipſa exhibitione & manducatione diuinitùs inſtituta. Hac enim opinione poſita, humana cogitatio mox affingit alios vſus, & inſtituit alias Euchariſtiæ actiones, quã ſicut Chriſtus in verbis inſtitutionis præſcripſit. Et iudicãtur tunc, illa non tantũ bona conſcientia fieri poſſe, ſed omnino fieri debere. Siquidem etiam extra vſum in verbo inſtitutum, Chriſtus cum corpore & ſanguine ſuo ibi adeſſe docetur, nec minus nec aliter quàm in ipſo vſu. Habent igitur Pontificij cauſas ad ſtabiliendũ regnũ ſuum, ſatis magnas & graues, quare pro dogmate iſto, tãquam pro aris & focis ſtrenuè dimicandum ſibi propoſuerint: ſublato enim hoc fulcro, non minima pars regni ipſorũ, ſponte collapſura eſſet. Animaduertunt autem, ſe in hac cauſa ſimilitudine reliquorum Sacramentorum, vehementer premi & angi. Si enim verba inſtitutionis Baptiſmi, ſuper aquam pronuncientur, & non ſit vel fiat actio baptizationis, nec adſit qui tingatur: non eſſe Sacramentum Baptiſmi, ipſi fateri coguntur. Nec ſi aqua illa includatur, circumgeſtetur, vel oſtentetur, dicendũ eſt, ibi Chriſtum, Patrem & Spiritum ſanctum ita adeſſe, ſicut in actione Baptiſmi tota Trinitas adeſt. Hoc ipſi etiam Pontificij fatentur. Ne verò idem in Sacramento Euchariſtiæ, cum irreparabili regni ſui detrimento concedere cogantur, comminiſcuntur hanc eſſe excellentiam Euchariſtię, ſuper reliqua Sacramenta, quòd etiam extra vſum ibi adſit, & contineatur Chriſtus Deus & Homo, eo planè modo, ſicut in ipſo vſu adeſt. Et hæc quidem eſt cõmunis & pertinax ipſorum aſſeueratio. Cumque hactenus tantùm repetitiones Scholaſticæ Theologiæ, ſola anathematum adiectione amplificatas & firmatas, in his decretis audierimus: nunc, quod Dij ipſorũ bene vortant, axioma illud, non verbis tantùm repetere, ſed & probare, & quidem ex verbis inſtitutionis conantur. Arrigat igitur Lector aures, ne perpetuò dicant homines, Tridentinum Concilium ſine fundamentis & probationibus, ſolis aſſeuerationibus & anathematis agere. Ita autem aiunt: Nondum Euchariſtiam de manu Domini Apoſtoli ſuſceperant, cùm verè tamen ipſe affirmaret, corpus ſuũ eſſe quod præbebat. Nos verò conditionem illam accipimus, ex verbis inſtitutionis totã hanc controuerſiam diiudicandam eſſe, & quomodo diiudicatio illa fieri debeat, ipſi Pontificij nobis viam monſtrant: quando ex verbis Baptiſmi probant, aquam Baptiſmi extra vſum diuinitùs inſtitutum, non habere rationem Sacramenti. Vocatur enim Baptiſmus, lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti. Tit. 3. Ipſe Chriſtus cum virtute mortis & reſurrectionis ſuę ibi adeſſe ſcribitur, Galat. 3. Eph. 5. Roman. 6. 1. Pet. 3. Sed quia inſtitutio vtitur verbo ſignificante actionem, Baptizare eos: Item, Quotquot baptizati eſtis, Galat. 3. Baptizemini, Actor. 2. ideo extra vſum illum, & extra illam actionem etiamſi verba inſtitutionis millies ſuper aquam, quauis intentione pronuncientur, tamen non eſt Sacramentum baptiſmi: nec dicendus eſt Chriſtus in aqua illa adeſſe, ſicut in baptiſmo adeſt. Et poſſit forſan quis obiicere: ſicut aquæ thermarum habent & retinent peculiarem ſuam virtutem, etiamſi nemo ibi lauet: neque enim ab vſu lotionis, thermæ virtutem accipiunt, ſed illã antè habent: ita etiam lauacrum aquæ in verbo, eſſe lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, etiamſi nemo ſit qui baptizetur: cùm virtutem illam accipiat & habeat à virtute verbi: non ab illis qui baptizantur. Sed rectè reſpondetur ex inſtitutione, Baptiſmum ſanè virtutem ſuam non mutuari ab vſu eorum qui baptizantur, ſed ab efficacia verbi diuini: eſſe tamen ordinationem Dei, in inſtitutione ita patefactam, vt baptiſmus ſit actio: & quòd in illa actione, ſeu in illo vſu, ſit tale Sacramentum, ſicut mandatum & promiſsio diuina in inſtitutione illud deſcribit. Extra verò illum vſum, aut ſi Baptiſmus trãsformetur in actionem aliam & diuerſam ab ea, quæ inſtitutione præſcripta eſt, non erit Baptiſmus. Inſtitutio enim inquit: Baptizate eos. Quod ſi extra illum vſum, verba inſtitutionis ſuper aquam pronuncientur, non faciunt Sacramentum: ſed magis eſt prophanatio nominis diuini, ſi aqua verbis inſtitutionis ſanctificata, non accommodetur ad eum vſum, quem inſtitutio præſcribit, aut ſi transferatur ad aliam actionem, quàm quæ in inſtitutione mandata eſt. Hæc de baptiſmo vt certa ſunt, ita à Pontificiis, vt arbitror, non negantur. Hoc verò κριτήριον, ex verbis inſtitutionis Sacramentorum ſumptum ad hanc etiam controuerſiam de Euchariſtia accommodabimus: vt manifeſtũ euadat, an verum ſit quòd Pontificij contendunt, Euchariſtiam hoc propriũ & peculiare habere, quòd extra vſum, & extra illam actionem, quæ inſtitutione præſcripta & mandata eſt, habeat rationem Sacramenti, non minus atque in ipſo vero vſu. Si itaque in inſtitutione Euchariſtiæ, tantùm hæc verba extarent: Accepit panem, gratias egit, & dixit: Hoc eſt corpus meum, tunc aliquid dicerent Pontificij. Sed inſtitutio inquit: fregit, hoc eſt, diſtribuit, dedit diſcipulis, & iuſsit vt acciperent, vt comederent & biberent. Hæc verba certè extra omnem controuerſiam, actionem ſignificant, & quidem expreſſè vtitur verbo faciendi, inquit enim: Hoc facite, quod ſcilicet in prima hac mea cœna factum eſt. Si igitur iuxta inſtitutionẽ iudicandum eſt, erit Sacramentum Euchariſtiæ, certa quædam actio, & conſiſtet in vſu, non minus quàm Baptiſmus. Imò conſideret hoc Lector: In inſtitutione Baptiſmi, vnicum tantùm eſt verbum, ſignificans actionem (Baptizate eos) & tamen quàm fortiter demonſtret & conuincat, Baptiſmum extra illum vſum diuinitus inſtitutum, non eſſe Sacramentũ, iam oſtenſum eſt. In Euchariſtiæ verò inſtitutione, non vnum aliquod tale verbum eſt, ſed aliquot ordine ponuntur, quæ manifeſtiſsimè actionem ſignificant: Accepit, gratias egit, fregit, dedit diſcipulis, dixit: Accipite, comedite, bibite, hoc facite. Iam quærimus, ſi ſuper panem & vinum pronuncientur hæc verba: Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus: & non ſit diſtributio, nemini detur, non ſit qui accipiat, comedat & bibat: quærimus inquã, an ibi ſeruetur inſtitutio Chriſti. Et manifeſtum eſt, quòd non. Secundò quærimus, An ibi ſit verum Sacramentum Euchariſtiæ, vbi non ſeruatur inſtitutio Chriſti? Certę quia inſtitutione ſanctificantur Sacramẽta noui Teſtamenti, manifeſtum & certum eſt, vbi non ſeruatur inſtitutio,

Reſponſio.

ſtitutio, ibi non eſſe Sacramentum. Iam autem intelligit Lector, id quod ſupra annotauimus, quare Pontificij tam ſolicite diſputent: Non totam inſtitutionem, ſed tantum particulam illam: Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus: pertinere ad ſanctificationem Euchariſtiæ. Ita enim ſperant ſe poſſe obtinere, quod extra vſum diuinitus inſtitutum, panis ſit & maneat corpus Chriſti. Sed Chriſtus cum inquit: Hoc facite: totam inſtitutionem, non tantum particulam aliquam intelligit. Paulus etiam cum mentionem feciſſet benedictionis Euchariſtiæ, 1. Cor. 10. mox capite 11. monſtraturus, quomodo liceat non vulgarem, nec priuatam, ſed Dominicam Cœnam celebrare, totam inſtitutionem Cœnæ recitat & deſcribit. Veteres etiam in ſanctificatione Euchariſtiæ, non particulam aliquam, ſed totam inſtitutionem adhibuerunt. Et illud eſt verbum, quo accedente ad elementũ iudicarunt fieri Sacramentum. Quando igitur verba inſtitutionis pronunciantur ſuper panẽ & vinum, & nõ adeſt vel accedit vſus ille, ſiue actio illa, quæ in inſtitutione non tantum præſcripta, ſed mandata eſt: omnino veritas cogit, vt ſentiamus & dicamus, ibi non adeſſe Chriſtum cum ſuo corpore & ſanguine, eo modo ſicut in vero vſu Cœnæ iuxta verbum ſuum adeſt. Illa enim differentia inter Baptiſmum & Euchariſtiam, de qua Pontificij laborãt, quod ſcilicet Baptiſmus in vſu, Euchariſtia vero etiam extra vſum ſit Sacramentũ, ex verbo Dei nec oſtendi, nec probari poteſt. Sicut enim in inſtitutione Baptiſmi, ſunt verba, ſignificantia vſum & actionem: ita etiam in inſtitutione Euchariſtiæ, talia ſunt verba: imo quia plura talia verba ſunt in inſtitutione Euchariſtiæ, argumenta multo fortius & firmius concludunt de Euchariſtia, quam de Baptiſmo, quod extra vſum diuinitus inſtitutum non ſint vera Sacramenta. Eſt igitur Cœna Dominica, actio quædam, habens certum vſum, in inſtitutione præſcriptum, & huic actioni, quam filius Dei per miniſteriũ exercet, annexa eſt promiſſio illa, de qua verba inſtitutionis loquuntur. Quãdo vero extra illum vſum, transformatur in aliam & diuerſam actionẽ ab ea, quæ in inſtitutione præſcripta & mandata eſt, licet verba ſuper panem & vinum pronuncientur, non magis erit Sacramentum, quam ſicut de Baptiſmo ſupra dictũ eſt: imo eſt prophanatio, verba inſtitutionis ſuper panem & vinum pronunciare, & interim vſum de quo inſtitutio loquitur, vt ſcilicet diſtribuatur, edatur & bibatur, hoc eſt, ipſum ſenſum inſtitutionis, expũgere, aut in aliud genus peruertere.

Hæc certe ſunt manifeſtiſsima. Obſeruabit autẽ Lector, quod Tridentini non audent dicere, quod tamen & ſentiunt & intelligunt, Euchariſtiam extra vſum diuinitus inſtitutum, eſſe Sacramentum, in quo ſit corpus & ſanguis Domini: ſed dicũt ante vſum & poſt vſum, quæ quia aliquid ambiguitatis habere videntur, iudicarunt ſe ſub illis inuolucris, omnia ea quæ extra vſũ diuinitus inſtitutũ, in tractationẽ ſanctiſsimæ Euchariſtiæ irrepſerũt, ſtabilire, defendere & retinere poſſe. Quid enim (inquiũt) nũ Chriſtus nõ prius pronũciauit hæc verba (Hoc eſt corpus meũ) quam ſolicite obſeruaſſet, Apoſtolos omnes, & ſingulos benedictum, exhibitum & acceptum panẽ, dentibus iam premere & mãducare? Aut ſi de pane illo, ſuper quo gratias egerat, tunc cum illum exhibebat, priuſquam Apoſtoli eum manducarent, dixit: Hoc eſt corpus meum: numnam diu falſa fuit propoſitio illa donec Apoſtoli inciperent mãducare? vt tunc primũ mãducatio Apoſtolorum, propoſitioni illi tribueret veritatem? Et notato in margine cap. Lucæ 22. affirmant Apoſtolos nondum ſuſcepiſſe de manu Domini Euchariſtiam, cum vere ipſe affirmaret, corpus ſuum eſſe quod præbebat. Lucas enim non addit hæc verba: Accipite, mãducate, & bibite: ſed dedit panem, & dixit: Hoc eſt corpus meũ. Ad poſterius autem argumentum primo reſpõdebo, inſtitutionem ſcilicet Cœnæ Dominicæ, diiudicandam eſſe ex collatione deſcriptionum, quę in quatuor locis Scripturæ extant. Perperam igitur faciunt, qui ex deſcriptione Lucæ colligere volunt, Chriſtũ ita dediſſe diſcipulis panem, vt eo ſiue plane non vterentur, ſiue quomodolibet vterẽtur, tamen additam eſſe & manere veritatem illam: Hoc eſt corpus meum. Matthæus enim, Marcus & Paulus deſcribunt, Chriſtum diſertis verbis prius mãdaſſe, vt pane illo quem dabat, vterentur: & quidẽ præſcripſiſſe modũ, quo pane illo vti deberẽt: Accipite ſcilicet, & manducate, & tunc addidiſſe illa verba: Hoc eſt corpus meum. Et Marcus in deſcriptione alterius partis, dicit: Et biberũt ex eo Calice omnes, & dixit eis: Hic eſt ſãguis meus. Nec tamen ſententia eſt, panẽ benedictum qui diſtribuitur, qui exhibetur, & quẽ Apoſtoli de manu Chriſti ſuſceperũt, nõ eſſe corpus Chriſti, ſed tunc primum fieri corpus Chriſti, quando incipit manducari. Tota enim actio inſtitutionis cõnexa eſt, & ad totam illam actionem pertinent hæc verba: Hoc eſt corpus meũ. De illo igitur pane qui benedicitur, qui frãgitur ſeu diſtribuitur, qui exhibetur, qui accipitur & manducatur, de illo inquã pane Chriſtus dicit: Hoc eſt corpus meum. Et Paulus fracto pani hoc tribuit, quod ſit communicatio corporis Chriſti, 1. Cor. 10. In verbis etiam inſtitutionis inquit: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur, hoc eſt, quod diſtribuitur in Cœna, eſt corpus Chriſti. Chriſtus igitur Deus & homo, in tota illa actione Cœnæ à ſe inſtituta, præſens adeſt, & exhibet veſcentibus corpus & ſanguinẽ ſuum. Ipſe enim eſt, qui per miniſteriũ benedicit, qui diſtribuit, qui exhibet, qui dicit: Accipite, manducate, Hoc eſt corpus meũ. Sicut Chryſoſtomus inquit in 26. Matth. Nõ ſunt humanæ virtutis hæc opera, quæ tunc in illa Cœna confecit, ipſe tunc quoque operatur, ipſe perficit, miniſtrorum ordinem nos tenemus, qui vero hęc ſanctificat, & trãſmutat, ipſe eſt. Hęc ſunt ſimplicia, vera, & ex verbis inſtitutionis manifeſta. Vſus enim in hac diſputatione rectiſſime definitur tota ſeu integra illa actione, quæ in verbis inſtitutionis præſcribitur & mãdatur. Quãdo igitur panis iuxta inſtitutionem accipitur, benedicitur, diſtribuitur, exhibetur & accipitur: illa actio nõ recte dicitur eſſe vel ante, vel extra vſum Cœnæ, qui integra actione inſtitutionis definitur. Sed Tridentini de ſola mãducatione loquũtur, & quia ante illam manducationẽ, Chriſtus Deus & homo, in actione Cœnæ, quando panis benedicitur, diſtribuitur, exhibetur & accipitur, adeſt, præbens veſcentibus cum pane & vino corpus & ſanguinem ſuum: vnde Tridentini conantur hoc extruere, Chriſtum Deum & hominem in Euchariſtia etiam ante vſum cum ſuo corpore & ſanguine ita adeſſe, vt recitatis verbis inſtitutionis ſuper panem & vinum, etiamſi reliqua actio quæ in inſtitutione præſcripta & mandata eſt, vt ſcilicet diſtri-

Responſio.

Chryſoſtomus.

buatur, exhibeatur, accipiatur & manducetur, per aliquot dies, imo per aliquot vel menſes vel annos non ſequatur, cogatur tamen Chriſtus interea cũ ſuo corpore & ſanguine, in pane & vino illo, durabili coniunctione permanere: & quidem ita, vt interea ſacrificio Miſſæ, repoſitione & circumgeſtatione, oſtenſione, adoratione, & quæ his coniuncta ſunt, tractetur.

Hæc vero ſunt, quæ inſtitutioni non ſunt conſentanea, imo quæ cum illa pugnant. Actionem enim Cœnę inſtitutio ita pręſcribit: Accipere panẽ & vinũ, benedicere, diſtribuere, exhibere, accipere, mãducare, & addere illud verbum Chriſti: Hoc eſt corpus meũ, Hic eſt ſanguis meus, & hæc facere in ipſius commemorationem. Non autem vel iuſsit, vel permiſit, vt actionem illam diſcerpamus aut diuellamus in aliquot vel dies, vel menſes, vel annos, ſed iſtud nos facere iuſsit, quod & verbo & exemplo ſuo nobis pręſcripſit. Non autem panem ita benedixit, vt promiſerit, ſi poſt aliquot menſes vel annos primum diſtribuatur & manducetur, interea tamen corpus ſuum perpetuo pani affixum fore: ſed accepit panem, benedixit, fregit, dedit diſcipulis, & dixit: Accipite, mãducate, Hoc eſt corpus meum, &c. Et ſuo exemplo monſtrauit diſtributionem, exhibitionem, ſumptionem & manducationem non differendam eſſe in aliquot dies, menſes vel annos. Deſcriptio enim inſtitutionis narrat, ſtatim factam fuiſſe exhibitionem, ſumptionem & manducationem.

Hæc tam ſunt manifeſta ac certa, quæ nullo artificio eludi poſſunt, modò firmiter retineamus illud fundamentum, inſtitutum eſſe normam & regulam, ex qua & ſecundũ quam omnes tales quæſtiones & diſputationes diiudicãdæ ſunt. Vtrumq; igitur ex hoc fundamẽto, clariſsime demõſtratur. I. Benedictionem Euchariſt.ę, & promiſsionẽ pręſentiæ corporis & ſanguinis Chriſti, nõ debere diuelli & diſtrahi ab vſu illo, qui in inſtitutione pręſcriptus & mãdatus eſt. De benedicto enim pane qui diſtribuitur, accipitur & mãducatur, Chriſtus affirmat: Hoc eſt corpus meũ. II. Non eſſe quocũque prætextu inſtituendũ, addendũ, amplectendum alium vſum Euchariſtiæ, quàm qui in verbis inſtitutionis præſcriptus & mãdatus eſt. Quomodo enim Chriſtus Eccleſiã ſuam, vſq; ad finẽ ſeculi Euchariſtia vti voluit: illud & in vltima cœna Apoſtolis tradidit, & poſt aſcenſionẽ, ad Paulum repetiuit. Illa vero & traditio & repetitio deſcripta extat. Et ne hominis quidẽ Teſtamẽto aliquid ſuper ordinatur, Gal. 3. Multo minus igitur hoc faciendũ eſt, in Teſtamẽto filij Dei. Hæc ſimpliciſſima & manifeſtiſsima fundamẽta conuellunt, diruunt, & ſubuertunt duas nõ poſtremas regni Pontificij columnas: quod ſcilicet recitatis verbis inſtitutionis ſuper panem, etiam extra vſum diuinitus in inſtitutione ordinatum & mandatum, Chriſtus Deus & homo, durabili cõiunctione ſit & permaneat in pane, non aliter atq; ibi adeſt in vero vſu, & quod præter ſeu extra illum vſum, qui habet teſtimonium & mandatũ inſtitutionis, liceat alio modo & alio vſu tractare Euchariſtiã, vtpote per modum ſacrificii, repoſitionis, circũgeſtationis, oſtenſionis, & quæ his coniuncta ſunt. Ambroſius vero 1. Cor. 11. indignos dicit illos intelligi à Paulo, qui Sacramentum hoc vel aliter celebrãt, quã à Chriſto inſtitutum eſt, vel aliter illud accipiunt, quam ab ipſo traditum eſt. Ideo vetuſtas, licet hoc non iudicabat neceſſarium, vt ſemper in omni ſynaxi, tota communitas, vel omnes præſentes ſimul cõmunicarent: hoc tamen iudicabat, Miſſam non eſſe legitimam & perfectam, niſi eſſent aliqui qui ſimul cum Sacerdote communicarent: Hoc eſt, vt Sacramentũ Euchariſtiæ, non tractaretur extra vſum diſtributionis & ſumptionis. De Cõſecratione, diſtinctione 2. ca. peracta. Canon Apoſtol. 10. Antiochenus 2. Chryſoſtomus in 1. cap. ad Epheſ. ſermo. 3. Durandus in rationali. li. 4. ca. 1. inquit: Illa eſt legitima Miſſa, in qua ſunt Sacerdotes, reſpondens, atque communicans: ſicut ipſa precum compoſitio euidenti ratione demonſtrat.

Ambroſius.

Chryſ... Duran...

Gabriel Biel in Canonem lectu. 26. Chriſtus poſtquam corpus ſuum conſecrauit, non ſiſtebat in conſecratione: neque dedit diſcipulis, vt ipſum honorifice conſeruarent: ſed dedit in ſui vſum, dicens: Accipite: & manducate. Et Lect. 38. dicit, ideo patres formæ conſecrationis addere hæc verba: Accipite & edite. Caſſander citat ex Humberto Epiſcopo, non eſſe perfectam vel Miſſam, vel commemorationem Chriſti, quam eſſe diſcipulis ſuis tradiderit, niſi panis benedictus mox frangatur, & ſtatim diſtribuatur.

Gabri. Biel.

Quod vero apud Iuſtinum peracta in cœtu Eccleſiæ communione, Diaconus partes aliquas defert ad abſentes, & ad ægrotos: Item ꝙ apud Euſebium ad Epiſcopos hoſpites Euchariſtia mittitur, nihil patrocinatur Pontificiis. Ibi enim Sacramẽtum manet in vſu: defertur enim & mittitur, vt diſtribuatur, exhibeatur, accipiatur & manducetur. Quod vero quidam diſtributam, exhibitam, & acceptam Euchariſtiam leguntur non ſtatim manducaſſe, ſed in ciſtulis, orariis, &c. aſſeruaſſe, & neſcio quid aſſeruato huic pani tribuiſſe, nihil nos mouere debet. Non enim quæſtio eſt, quid aliquis ante nos (vt ex Cypriano verba mutuemur) fecerit, ſed quid ille, qui ante omnes eſt, & prior fecerit, & faciendum nobis mandarit. Nam & illa conſuetudo, priuatim aſſeruandi Euchariſtiam extra vſum, publicis conciliorum conſtitutionibus poſtea abrogata & prohibita eſt.

Cy...

Addit autem IIII. Canon, etiam poſt vſum in Euchariſtia, hoc eſt. in pane & vino, eſſe corpus & ſanguinẽ Domini. Quid autem hoc ſit, expendendum eſt. Chriſtus inſtituit, vt panis & vinũ in Cœna Dominica ſint media, ſeu organa, per quæ vult veſcentibus præbere & cõmunicare corpus & ſanguinẽ ſuum: vt non tantum per fidẽ & ſpiritũ, ſed & naturali ſeu ſubſtantiali participatione, ſicut veteres loquũtur, ſit & maneat in credentibus, illiſq; ſubinde magis magiſque vniatur. Poſt vſum igitur benedicti panis & vini in Cœna Dominica, nõ diſputandum eſt de vnione panis & corporis Chriſti: ſed tradenda ex verbo Dei dulciſsima conſolatio, de cõiũctione Chriſti, Dei & hominis, nõ cũ pane iam manducato, ſed cum anima & corpore credentium, vt nos ſibi inſertos tanquã ſurculos geſtet, ſeruet, viuificet & gubernet. Sed oppreſſa & ſepulta vtiliſsima hac doctrina, gloſſa de Cõſecratione. diſtin. 2. olim tradidit: Quam cito ſpecies dentibus teritur, tam cito in cœlum rapitur corpus Chriſti: ne ſcilicet qua conſolatio credentibus inde relinquatur. Tridentini vero patres, nunc ſuauem illam gloſſæ cantilenam non repetunt: & tamen de coniunctione Chriſti, Dei & hominis, cum credentibus poſt vſum Cœnæ nihil dicunt, ſed diſputant, corpus Chriſti eſſe in pane, etiam

poſt

poſt vſum. Et forſan reſpexerunt ad pudendas illas Pontificias cautelas, quæ in ipſa etiam excrementa inſtituunt inquiſitionem, ſi enim ſpecies aliquo modo dignoſci poſſunt, inſaniunt ibi adhuc affixū hærere corpus Chriſti. Et ego ſane arbitrarer, ipſos (poſt vſum) intelligere illud, quod in IIII. Canone ſequitur, in particulis conſecratis, quæ poſt communionem ſuperſunt & reſeruantur, remanere corpus Chriſti: Sed quomodo (poſt vſum) dici poteſt de illis particulis, ad quas vſus nondum acceſsit, hoc eſt, quæ non ſunt diſtributæ, acceptæ & manducatæ? Ipſa etiam coniunctio, qua vtuntur IIII. Canone, ſignificat duo diſtincta & diuerſa ab ipſis intelligi, quando dicunt, I. in pane Euchariſtię etiam poſt vſum eſſe corpus Chriſti. II. in particulis poſt communionem reſiduis, remanere corpus Chriſti. Sed hæc poſterior controuerſia pertinet ad VI. capitulum, & ad VII. Canonem. Porro tractatur etiam in tertio hoc capitulo, & in III. Canone, quæſtio de concomitantia, qua totus & integer Chriſtus ſit ſub quauis ſpecie, ita vt tantundem contineatur & accipiatur ſub altera ſpecie, atque ſub vtraque. Sed hæc pertinent ad diſputationem, quæ peculiari loco poſtea explicanda erit, de communione ſub vna ſpecie. Ideo hanc partem ad illum locum reiiciemus.

DE TRANSSVBSTANTIATIONE.

CAPVT IIII.

Qvoniam autem Chriſtus Redemptor noſter corpus ſuum id, quod ſub ſpecie panis offerebat, vere eſſe dixit, ideo perſuaſum ſemper in Eccleſia Dei fuit, idque nūc denuo ſancta hæc ſynodus declarat, per conſecrationem panis & vini, conuerſionem fieri totius ſubſtantiæ panis in ſubſtantiam corporis Chriſti Domini noſtri, & totius ſubſtantiæ vini in ſubſtantiam ſanguinis eius, quæ conuerſio, conuenienter & proprie à ſancta catholica Eccleſia, Tranſſubſtantiatio eſt appellata.

CANON II.

Si quis dixerit, in ſacroſanctæ Euchariſtiæ Sacramento, remanere ſubſtantiam panis & vini, vna cum corpore & ſanguine Domini Ieſu Chriſti, negaueritque mirabilem illam & ſingularem conuerſionem totius ſubſtantiæ panis in corpus, & totius ſubſtantiæ vini in ſanguinem, manentibus duntaxat ſpeciebus panis & vini, quam quidem conuerſionem, catholica Eccleſia aptiſsime Tranſſubſtantiationem appellat, anathema ſit.

EXAMEN.

Est & Tranſſubſtātiatio, vna ex columnis regni Pōtificij: pro qua fulcienda & ſtabilienda, cur tantopere laborent, Lectori in primis conſiderandū eſt. Non autem hæc eſt cauſa, quaſi vera & ſubſtātialis præſentia, exhibitio & ſumptio corporis & ſāguinis Chriſti, in Dominica Cœna nō poſſit aliter doceri, retineri, credi, & cōfeſſione exprimi, hoc enim fieri poſſe, ipſi in II. Canone concedunt: ſed vt ſacrificiū Miſſæ, aſſeruatio, circūgeſtatio, adoratio panis, & quę his extra vſum diuinitus inſtitutum coniuncta ſunt, retineantur & ſtabiliātur, ideo tam pertinaciter de Tranſſubſtantiatione dimicant. Inter cæteras enim cauſas Tranſſubſtātiationis expreſſe has recitant, ne alia ſubſtantia quam Chriſti, in Euchariſtia vel adoretur, vel Deo patri offeratur: vtque durabilis ſit præſentia corporis Chriſti in Euchariſtia, etiam extra vſum.

Sicut autem ipſum vocabulum Trāſſubſtantiationis, & nouitatem & peregrinitatē dogmatis ſatis oſtendit: ita vtile eſt obſeruare, quando potiſsimum diſputari cœperit opinio tranſſubſtantiationis: quæ nunc pro articulo fidei, ſub anathematis denunciatione Eccleſię obtruditur. Veteres igitur ſimpliciter mentionem faciunt mutationis & cōuerſionis elementorum, in Cœna Dominica: quā ita intelligunt & explicant, vt poſt ſanctificationē, iam nō ſit cōmunis panis, & vulgare poculum, ſed ſit Euchariſtia: quæ duab. rebus cōſtet, terrena & cœleſti, viſibili & inuiſibili: ſicut Irenæus & Auguſtinus loquuntur. Damaſcenus poſtea, Theophylactus, & alij, cœperūt magis hyperbolice de tranſformatione elementorum in Cœna Domini concionari. Longobardi vero primū tēpore, vna cum Scholaſtica Theologia, in Gallia cœptū fuit diſputari de modo illius conuerſionis, an ſit formalis, an ſubſtantialis, an vero alterius generis. Et fuiſſe varias & diuerſas de hac quęſtione illo tempore opiniones, Longobardus recitat li. 4. diſtin. 11. & 12. Et quidē nihil certi tunc de hac quæſtione in Eccleſia definitum & determinatum fuiſſe, Lōgobardus manifeſte indicat, cū inquit: Definire non ſufficio. Et ſui quidem ſeculi varias opiniones ita deſcribit: Quibuſdam videtur, quidam concedunt, alij dicunt, alij tradunt. Ante ſua vero tempora quæ fuerit multorum ſententia, ita deſcribit. Alij putauerunt, ibi ſubſtantiam panis & vini remanere, & ibidem corpus Chriſti eſſe & ſanguinem.

Hoc igitur modo ſparſis ſeminariis, cum omnes Scholæ diſputatione illa feruerent, Innocentius III. circa annū Domini 1200. in Lateranenſi Concilio, modum conuerſionis, ante in Eccleſia non definitū, primus determinauit, & dogmati nouo, nouam etiam indidit & accommodauit appellationem: corpus ſcilicet & ſanguinē Chriſti in Sacramento altaris, ſub ſpecieb. panis & vini veraciter contineri, tranſſubſtantiatis pane in corpus, & vino in ſanguinē, poteſtate diuina. Hæc enim ſunt verba Concilij Lateranenſis lib. 1. Decretaliū, cap. firmiter. Illam vero ſententiam Innocentius repetit, De celebratio. Miſſarum ca. cum Martha. Et in libro de officio altaris, fuſius eā explicat: panē ſcilicet ita fieri carnē vt deſinat eſſe panis, quia materia panis & vini mutetur in ſubſtantiā carnis & ſanguinis, non quod ex pane vel vino materialiter formetur caro & ſanguis, nec ꝙ aliquid adiiciatur corpori Chriſti, ſed quia panis tranſſubſtantietur in corpus. Ibidem vero Innocentius dicit: Fuerunt qui docerent, quod ſicut poſt cōſecrationem vera panis remaneant accidentia, & ſic vera panis ſubſtantia: quia ſicut ſubiectum non poteſt ſubſiſtere ſine accidentibus, ſic accidentia non poſſunt exiſtere ſine ſubiecto: quia accidentis eſſe, non eſt aliud quam ineſſe. Sic panis & vini ſubſtantiis permanentibus, ad probationem illorum verborum corpus & ſanguis Chriſti veraciter incipiant eſſe ſub illis, ita quod ſub eiſdem accidentibus, vtrumque vere ſuſcipiatur, panis & caro, vinum & ſanguis: quorum alterum probat ſenſus, reliquum credit fides. His verbis Innocentius recitat ſententiam, quæ multorū fuit, ante Lateranenſe ſuum Concilium. Dicit enim: Fuerunt, &c. Et licet ipſe diuerſum & ſentiat & ſtatuat, tranſeunte ſcilicet ſubſtantia, remanere accidentia, & eſſe ſine ſubiecto: non tamen ſicut Tridentini faciūt, anathemate alteram illam ſententiam damnat, quod Lector

diligenter obſeruabit. Idem etiam inquit: An totum in totum, an totale tráſeat in totale, nouit ille qui facit. Tridentini vero patres, ſimpliciter diuerſum ſentientib. anathema denunciát. Hæc igitur Tridétina anathemata, adeo ſunt recétia, vt ne Innocentij quidé ætate, in rerum natura fuerint.

Scholaſtici. Poſt Lateranenſe vero Concilium, Scholaſtici cupide arripuerunt idoneam hanc materiam, ad acuenda & exercenda ſpinoſa ingenia. Diſputant enim: An accidentia, quæ poſt annihilatá panis & vini ſubſtantiam, eadem numero remanent, innitantur vel corpori Chriſti, vel aeri circumſtáti: an vero per ſe ſtent, nulli ſubiectó inhærentia, ita vt ſine ſubiecto cohæreant? Quidá diſputarút, tranſeunte forma panis, remanere materiam, ſicut materia alimenti fit ſub forma nutriti. Alij, tranſeunte materia, remanere formam panis. Communiter vero ſenſerunt, totam ſubſtantiam panis, tranſire in corpus Chriſti. Quæſitum etiam fuit, an materia panis conuertatur in materiam corporis Chriſti, & forma in formam: an vero iuxta Anaxagoræ chaos, quodlibet côuertatur in quodlibet. Item, an ſubſtantia panis, reſoluatur in præiacentem materiam: an vero in nihilum redigatur. Innocentius quærit: An aqua quæ vino miſcetur, ſimul cum vino tranſſubſtantietur: an vero maneat circumfuſa corpori Chriſti. Prolixæ ſunt diſputationes, quomodo accidentia illa, quibus nulla ſubeſt ſubſtantia, poſſint agere & pati, vt nutrire, corrumpi: & quomodo ex eis poſsit aliquid generari. Item; An annihilata ſubſtantia panis, iterum poſsit eadem numero redire. Quid mus rodens panem, comedat. Has & ſimiles portentoſas diſputationes, qui nerui & fructus ſunt dogmatis de Tranſſubſtantiatione, veteri Eccleſiæ prorſus ignotas fuiſſe certiſſimum eſt. Et tamen nunc pro articulis fidei, ſub anathematis interminatione proponuntur.

Scotus Cameracenſis &c. Scotus Cameracéſis, & alij, diſerte fatentur, nec verbis Scripturæ, nec ſymbolis fidei, nec veterum ſententiis cogi nos ad dogma Tranſſubſtantiationis: & ſine tranſſubſtantiatione poſſe doceri, retineri & credi, & veram pręſentiam, & efficaciá corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia: minus etiam abſurdarum quæſtionum habituram doctrinam de Euchariſtia, ſi abſque tranſſubſtantiatione remanere ponatur ſubſtátia panis & vini, vna cum corpore & ſanguine Chriſti, niſi Concilium Lateranenſe diuerſum ſtatuiſſet. Fundamentum igitur primum & principale dogmatis de Tranſſubſtantiatione, collocant in ſolo Lateranenſis Concilij Decreto. Poſtea vero ad ornandum illud Concilij Decretum fucos quoſdam ex Scriptura & Patrib. conquirunt. Durandus non vult improbari aut damnari illam ſententiam, quod remanente ſubſtantia panis, vere & ſubſtátialiter adſit in Euchariſtia Corpus Chriſti. Tridentini vero fabricantes nunc nouos fidei articulos, decernere non verentur: Si quis dixerit, in Euchariſtia remanere ſubſtátiam panis & vini, vna cum corpore & ſanguine Chriſti, anathema ſit. Hæc de initiis & progreſſu diſputationis de tráſſubſtantiatione obſeruare, vtile eſt, ſed ad rem ipſam accedamus. Noſtri nunc igitur Pontificij in tanta luce Euangelij nô audent illud dicere, quod Scotus Cameracéſis, & alij quidam Scholaſtici non obſcure ſignificarunt: Tranſſubſtantiationem Lateranenſis Concilij authoritate potiſsimú niti. Sed duo ponunt valde ſpecioſa fundamenta. I. aiunt verba inſtitutionis Tranſſubſtantiationé panis & vini & ſtabilire & omnino flagitare: deinde affirmant, ſemper in Eccleſia Dei perſuaſum fuiſſe, fieri talem tranſſubſtátiationem. Et quidé ſi hæc duo, quæ magna aſſeueratione affirmant, recte, perſpicue & firmiter probarét, æquum, iuſtú, & omnino neceſſarium eſſet, vt ipſis adſentiremus, & noſtra ſententia cederemus. Videbimus igitur, quomodo Tranſſubſtantiationé ſuam primú ex Scriptura probent, deinde de veteris etiá Eccleſiæ conſenſu dicemus. Tria auté præcipua ſunt arguméta, quæ ad probandá Tranſſubſtátiationé ex Scripturæ verbis nectút. Andradius meus texit tale argumentum. Scriptura affirmat, apud Deú non eſſe impoſsibile omne verbú. Ergo credenda eſt Tranſſubſtantiatio, etſi naturæ vires ac modú, humanúque captú longo interuallo ſuperet, elegans enim & vera eſt Auguſtini ſentétia: Cum Deus aliquid facit, quod nos inueſtigare nô poſſumus, ratio facti, eſt potétia faciétis. Sed plana eſt ad hoc argumentú reſponſio. Non enim quia Deus omnipotens eſt, ideo quicquid nobis viſum fuerit, ſine verbi ipſius teſtimonio ipſi tribuere debemus. Tertullianus inquit: Potuiſſet Deus hominem volatilé facere, ſed nô quia potuit, ideo & fecit. Scriptura igitur tradit hanc regulam: Omnia, quæcunque voluit, fecit. Voluntas auté Dei, in rebus fidei ex verbo ipſius diſcenda & iudicanda eſt. Et quádo de volútate Dei, ex verbo certo conſtat, tunc valet argumentum ab omnipotentia. Ideo ſignificanter Angelus loquitur, cum affirmat omne verbum, hoc eſt, quicquid in verbo patefecit, apud Deum non eſſe impoſsibile. Tranſſubſtátiatio igitur ex verbis Chriſti clare probáda & oſtendenda eſt: & tunc intellectum noſtrú libenter Spiritu S. adiuuante, captiuabimus in obſequiú Chriſti. Sed illam probationé, vt iam oſtendemus, præſtare nô poſſunt. Fruſtra igitur de omnipotentia Dei concionantur. Secundo, alij propius ad rem ipſam accedút, & ita argumentantur, vulgaris panis, & cômune genimen vitis fuit, quod Chriſtus accepit, quando Cœná ſuam voluit inſtituere. Sed poſt benedictionem, de pane & vino illo pronúciat: Hoc eſt corpus meú, Hic eſt ſanguis meus. Illa de vulgari pane, & de cômuni vino, nec poſſunt dici, nec debent credi. Ergo neceſſe eſt, per benedictionem factam eſſe mutationé aliquam: & quidé talem, vt corpus vere prędicari poſsit de pane, & ſanguis de vino. Neceſſe igitur eſt ponere Tranſſubſtátiationem. *Obiectio alia pro tranſſubſtantiatione.*

Reſponſio. Reſpondeo. Concedimus cum Irenæo, pané poſt benedictionem in Euchariſtia, non amplius eſſe cômunem panem, ſed Euchariſtiam corporis Chriſti, quę duabus iam rebus côſtet, terrena, hoc eſt, pane & vino, & cœleſti, hoc eſt corpore & ſanguine Chriſti. Hęc certe magna, miraculoſa, & vere diuina eſt mutatio, cum ante ſimpliciter tantú eſſet vulgaris panis & commune poculum: quod iam poſt benedictioné, cum pane & vino illo, vere & ſubſtantialiter adeſt, exhibetur & accipitur corpus & ſanguis Chriſti. Concedimus igitur fieri mutationem aliquam: & quidem talem, vt de pane vere prædicari poſsit corpus Chriſti, Sed conſequentiam negamus, quod ideo ponenda ſit talis tranſſubſtantiatio, qualem Pontificij docent. Nam ſicut in Scholis loquuntur, à non diſtributo ad diſtributum, non valet conſequentia. Aliqua fit mutatio in pane Euchariſtico, ergo fit Tranſubſtantiatio. Talis enim tantum mutatio neceſſaria eſt, vt Euchariſtia, iuxta Irenæi dictum, duabus

bus rebus conſtet, terrena ſcilicet & cœleſti: id quod ſine tranſſubſtãtiatione fieri poteſt. Illud enim quod Chriſtus in inſtitutione cœnæ ſuæ ſpectauit, præſentia ſcilicet, exhibitio & ſumptio corporis & ſãguinis ſui, poteſt doceri, credi & retineri, etiãſi portentũ Tranſſubſtantiationis, ſine Scripturæ teſtimonio, & ſine antiquitatis cõſenſu, Eccleſiæ nõ obtrudatur, quod etiam IIII. hic Canon quem tractamus, non obſcure cõcedit. Nec noſtrũ eſt, Chriſto præſcribere certũ modum præſentiæ corporis ſui in Cœna, quẽ ipſe verbo ſuo expreſſe, certo & manifeſte nõ patefecerit, ſed ſufficit credere, adeſſe ibi, exhiberi & accipi corpus & ſanguinẽ Chriſti: modum vero pręſentiæ ipſius ſapientię & omnipotentiæ commendemus. Tertiũ argumentũ eſt, quo niſi certo & clare probetur Tranſſubſtantiatio, probare eam ex Scriptura nõ poſſe, ipſi fatentur. Eſt autẽ tale. Si in Euchariſtia remaneret ſubſtãtia panis & vini, vna cum corpore & ſanguine Chriſti, dixiſſet: Hic eſt panis, hoc eſt vinum, & cum iſtis, in iſtis, vel ſub iſtis eſt corpus & ſanguis meus. Iam vero dicit: Hoc eſt corpus meũ, Hic eſt ſanguis meus. Et ſi particula demonſtratiua denotet ſubſtantiã panis & vini, cum duo diſparata ſint, panis & corpus Chriſti, vinũ & ſanguis: alterũ de altero pręsaid nõ poteſt. Vt igitur vera ſit pręsdicatio, Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus: cõſtituẽda eſt in verbis illis propoſitio idẽtica, quã ita vocãt, quãdo ſubiectũ & pręsdicatũ de vna & eadem re loquuntur: vt particulã demonſtratiua denotet non ſubſtantiã panis, ſed ſolã ſubſtantiã corporis Chriſti. Sed hoc cõſtituere, cõſiſtere non poteſt, niſi ſubſtantia panis, quam Chriſtus in manus ſuas accepit, per benedictionẽ annihilata deſierit, & tranſſubſtãtiata ſit, vt nihil aliud ibi per particulam Hoc, notetur & deſignetur, quam ſola ſubſtãtia corporis Chriſti. Propoſitio igitur illa, Hoc eſt corpus meum: omnino ſtabilit & flagitat tranſſubſtantiationẽ. Hæc eſt tota & ſatis longa tela illius argumẽti, quod aliquam pro ſtabilienda tranſſubſtantiatione ſpeciem habere videtur. Sed telam illam, gladio ſpiritus feliciter diſſoluemus, aut potius præcidemus. Principio autẽ hoc notandũ eſt, quod de propoſitione illa: Hoc eſt corpus meum, iuxta regulas prædicabiliũ non aliter diſputant, ac ſi Euchariſtia eſſet phyſicũ aliquid, cuius ratio iuxta communem curſum ac modũ naturę ſe haberet. Sed quia Sacramentum eſt ſupernaturale, cœleſte & diuinũ: ideo non recte fit, quod fides eius à Pontificiis in hac diſputatione exigitur ad regulam Ariſtotelis 6. Metaphy. de compoſitione extremorum in propoſitione affirmatiua, quod ipſi de propoſitione identica interpretantur, Ideo enim comminiſcuntur annihilationem ſeu tranſſubſtantiationem panis, vt propoſitio illa: Hoc eſt corpus meũ, quadrare poſſit ad regulã illam Ariſtotelis. Quale vero in tãta hac cõtrouerſia fundamẽtũ hoc ſit, per ſe manifeſtum eſt. In Scriptura enim, quando duæ res ſeu ſubſtantiæ, diuina ordinatione peculiari modo vniuntur, & præſertim quando res cœleſtis & inuiſibilis cũ re terrena & viſibili adeſt & exhibetur, vſitatũ eſt inquam in Scriptura, quod tunc altera prædicatur de altera. Et ad veritatẽ talis prædicationis, nõ requiritur vel annihilatio vel tranſſubſtantiatio alterius rei: ſed tantũ ſignificatur duarum illarum rerum, quæ ſubiecto & prædicato notantur, vnio & præſentia. Ita Scriptura, explicatura vnionem diuinæ & humanæ naturæ in perſona Chriſti, nõ dicit, In hoc homine eſt Deus: ſed, Deus eſt homo: &, filius hominis eſt filius Dei viui. Nec neceſſe eſt alteram naturam, vel humanam, vel diuinam, quia diſparatæ ſunt, vel annihilari vel ſubſtantiari, vt propoſitioni, quæ alias ad regulas prædicabilium non congruit, ſua conſtet veritas, ſed tantum ſignificatur vnio duarum naturarum, prædicatio autem eſt non vulgaris, ſed inuſitata: quia ipſa vnio non fit ratione aliqua naturali huius ſeculi, ſed eſt ſupernaturalis, cœleſtis & diuina. Nec ſane perſonalem ſtatuimus vnionẽ panis & corporis, vel talem, qualis eſt diuinę & humanę naturæ in perſona Chriſti: ſed ſimilitudine illa, qua tota antiquitas de Euchariſtia vſa eſt, declaramus hanc propoſitionem, de qua hoc loco cõtrouerſia eſt. Et hoc exemplũ manifeſte oſtendit, tertium illud Pontificiorum argumentum ex verbis inſtitutionis, nequaquã ſatis certo, perſpicue & firmiter probare aut ſtabilire tranſſubſtantiationem. Alias enim eadem conſequentia, etiam in perſona Chriſti ponenda eſſet tranſſubſtantiatio alterius naturæ. Ita Iohan. 20. Chriſtus inſufflans in diſcipulos inquit, Accipite Spiritum ſanctum. Num vero, quia non dicit, cum vel ſub hoc flatu accipite Spiritum ſanctum, ideo ponenda erit tranſſubſtantiatio corporalis flatus? Imo cum illo flatu ſimul adfuit, datus fuit à Chriſto, & acceptus ab Apoſtolis Spiritus ſanctus: nec opus fuit tranſſubſtãtiare columbã, vt vera eſſet propoſitio, quod Baptiſta affirmat ſe vidiſſe Spiritum ſanctum deſcendere ſuper Chriſtum. Sicut de viſibilibus illis ſpeciebus, quibus vel ipſa diuina maieſtas, vel Angeli, præſentiã ſuam manifeſtarunt, diſputatũ quidem fuit apud veteres: nemo tamen auſus fuit inde facere articulum fidei, quod ſpecies illæ ſint tantum accidentia, quæ ſine ſubſtãtia aut ſubiecto aliquo, ſubſiſtant & cohæreãt. Progrediẽte arca dicebat Moſes, Exurge Iehouah: nec tamen opus fuit trãſſubſtantiatione ligni vel auri in arca. Sed Scriptura ita loquitur, quia ibi de peculiari modo præſentiæ diuinę maieſtatis, ex verbo & promiſsione ipſius cõſtabat. Imo in vulgari lingua vſitatę ſunt tales pręsdicationes. Quãdo enim loquimur de dolio & vino, de marſupio & pecuniã, de faſciis & infante, dicimus. Illud eſt vinum, quod amicus tibi mittit. Accipe pecuniã quam tibi debeo: Affer infantem vteri mei. Et nemo ita deſipit, vt fingat vel annihilationem vel tranſſubſtantiationem dolij, marſupij, faſciũ & ſimilium. Sed quando ſignificare volumus, duas res coniunctas ſimul adeſſe, ſimul exhiberi & accipi, tunc ita etiam in vulgari ſermone loquimur. Manifeſtum igitur eſt, longam illam tertij huius argumenti telam, nequaquam probare, ſtabilire, aut flagitare tranſſubſtantiationem illam, de qua Pontificij dimicant: imo argumentum illud, iuxta ipſorum etiam placita, ſatis conſiſtere non poteſt. Si enim volunt, particulam demonſtratiuam Hoc, ita denotare ſolum corpus, vt nequaquam ſenſus ſit, Cum hoc, aut ſub hoc, eſt corpus meum: nec dicere poterunt, ſub ſpeciebus panis eſſe corpus Chriſti. Aut ſi propoſitio illa, Hoc eſt corpus meum, poteſt hanc ipſorum interpretationem ferre, ſub ſpeciebus panis cõtinetur corpus Chriſti: ergo nihil concludit argumentum illud, ideo ponendam eſſe Tranſſubſtantiationem, quia Chriſtus nõ dixit: Sub hoc eſt corpus meum, eadem enim ratione, ponenda eſſet etiam Tranſaccidentatio, ſicut Lutherus inquit: ne diceretur, ſub

Aa 3

Margin notes: *Illa obiectio.* — *Regula Ariſtotelis.* — *Exemplum perſonæ Chriſti.*

ſub ſpecie panis. Et adhuc fortius vrgebo aduerſarios. Tradunt enim per verba illa: Hoc eſt corpus meum, fieri tranſſubſtantiationem, ita vt ad primum non eſſe illius propoſitionis (vtor enim ipſorum verbis) ſubſtãtia panis annihiletur, & deſinat, incipiat ibi eſſe corpus Chriſti. Ergo quando Sacerdos dicit: Hoc, nondum eſt tranſſubſtantiatus panis, nondum etiam adeſt corpus Chriſti, falſum igitur erit, iuxta ipſam Pontificiorum doctrinam, particulam Hoc, denotare ſolam ſubſtantiam corporis Chriſti: ita vt cum dicitur Hoc, iam annihilata ſubſtãtia panis eſſe deſierit. *Bonauentura.* Bonauentura in 4. Sententiarum, diſtinct. 8. quæſt. 1. quærit quid demonſtret pronomen Hoc? Et recitat quoſdã dixiſſe, verba illa teneri materialiter: atque ideo non eſſe quærendum, quid ſignificent. Alij dixerunt: Hoc, id eſt, ſignificatum per hoc, quod eſt cõuertendũ in corpus meum, eſt corpus meum. Ipſe vero Bonauentura inquit: Quia verbum accedit ad elementum, ideo per particulam Hoc, non demõſtrari corpus Chriſti, ſed ſubſtantiam panis ſub accidentibus: atque eſſe orationem ſingularem, quæ non ſignificet identitatem, ſed cõuerſionem operatiuam: Hoc eſt corpus, id eſt, hoc totum ad prolationem verbi, trãſit in corpus. *Richardus.* Richardus de ſancto Victore, dicit eſſe demonſtrationem mixtam: Hoc: id eſt, illud in quod tranſſubſtantiabitur, hoc eſt corpus meum, vt ſi ego de cibo quem ſumpturus eſſem, dicerẽ: Hoc, id eſt, illud in quod iſte cibus eſt transmutãdus, eſt corpus meum. Talia portenta interpretationũ, gignit dogma tranſſubſtantiationis. Vſque adeo perſpicue & certò ſcilicet, ex verbis inſtitutionis illud probatur, vt ad ea ne accommodari quidem poſsit, niſi mirabilib. modis illa torqueantur & crucifigantur. Sed ne ipſi quidẽ Pontificij, hiſce argumẽtis ex Scripturæ verbis ſumptis, trãſſubſtantiationem ſatis confirmatam, munitã & tutam eſſe animaduertunt. *Andradius.* Andradius enim poſt mediocrem velitationem, tranſſubſtantiationem collocat inter illas res, quæ nullis Scripturæ ſacrę teſtimoniis aperte definitę & explicatæ ſunt. *Axioma.* Nos igitur ad totam hanc diſputationem, recte accõmodamus veriſsimũ illud axioma: Nihil pro articulo fidei Eccleſiæ proponendum eſſe, quod non ex manifeſtis, certis & firmis Scripturæ teſtimoniis, aperte oſtendi & probari poteſt.

Præter hoc vero, quod ex verbo Dei, tranſſubſtãtiatio manifeſte & certo probari & oſtendi nõ poteſt, habemus etiam ſimplicem & manifeſtam Scripturę de hac quæſtione ſententiam. Accepit enim Ieſus panem, benedixit, fregit, dedit diſcipulis. Et de illo quod accepit, quod benedixit, quod fregit, quod diſcipulis dedit, de illo inquam dixit: Accipite, comedite, hoc eſt corpus meũ. Et ne dubium ſit, an particula demonſtratiua denotet illud, quod Ieſus acceperat, panem ſcilicet, & poculum, Lucas & Paulus, in deſcriptione alterius partis manifeſta adiectione diſerte hoc expreſſerunt, Accepit poculum, benedixit, dedit illis, & addit: τοῦτο τὸ ποτήριον, Hoc poculũ. Et Paulus 1. Cor. 10. ſicut de altera parte inquit, Poculum cui benedicimus, eſt communicatio ſanguinis Chriſti, ita etiã de priori parte inquit: Panis quem frangimus, eſt communicatio corporis Chriſti. Diſerte igitur declarat & exprimit, quid particula Hoc in vtraque parte denotet, panem ſcilicet & poculum. Et cum haſce Scripturæ explicationes habeamus, quare non inhæremus ſimplicitati veritatis? vt quid libet nobis, eam labyrinthis diſputationum de tranſſubſtantiatione exagitare?

Præterea, poſt benedictionem ſeu conſecrationem, in ipſo vſu Paulus appellat panẽ: idq; nõ ſemel, ne incogitanter excidiſſe exiſtimes, ſed quater vel quinquies, 1. Cor. 10. Panis quẽ frangimus: De vno pane participamus. 1. Cor. 11. Quoties mãducabitis hunc panem. Qui mãducauerit hunc panẽ indigne. Probet ſeipſum, & ſic de pane illo edat. Hæc argumenta ſunt perſpicua, firma, & valde vrgentia. Ideo Põtificij variis modis conãtur oſtendere ſpecimen artificij illius ſophiſtæ, de quo antiquitas olim Prouerbium: κεῖται οὐ κεῖται, hoc eſt, cũ in terram proſtratus iã iaceret, tamen circumſtantibus perſuadere conabatur, ſe non iacere, ſed erectũ fortiter ſtare. Ita cũ Paulus in ipſo vſu, & poſt conſecrationem, quinquies nominet panem: ipſi tamen Eccleſię præſtigias trãſſubſtantiationis obiicere conantur, quod non remaneat, nec adſit ibi ſubſtantia panis. *Obiectio.* Sed aiunt, in Scriptura extare exẽpla, vbi ſubſtãtiis mutatis, & in aliud cõuerſis, prior tamen appellatio retinetur, deſignans non quid iã ſint, ſed quid ante conuerſionẽ fuerint. Ita Exod. 7. virga Aaronis conuerſa in colubrũ, etiam poſt cõuerſionẽ vocatur virga. Homo vocatur terra, quia ex terra formatus eſt. Mulier vocatur os, ex oſſib[9] viri. De aqua quę in vinũ conuerſa erat, dicit Euãgeliſta: Cum guſtaſſet aquam vinum factam. Ergo hoc modo etiã pani Euchariſtico, etiã ſi tranſſubſtantiatus eſſet, tribui poſſet appellatio panis: non quod panis eſſet, ſed quod fuiſſet. *Reſponſio.* Reſpõſio autem ſimplex & plana eſt. In allegatis exẽplis virgæ, terræ, oſſis, aquæ, Scriptura diſertis verbis aperte teſtatur, res illas in aliud mutatas & cõuerſas eſſe, ita vt nec ſubſtãtia nec forma prior remãſerit, ſed ſpeciem illarum rerũ, in quas mutatæ ſcribuntur retulerint. Ita Ioh. 2. nõ ſimpliciter nominatur aqua, ſed quæ iam facta erat vinũ. Si idem de Tranſſubſtantiatione panis in Euchariſtia, tã aperte ex Scriptura oſtendi & probari poſſet, tropum illũ quem res ipſa flagitaret, nõ inuiti cõcederemus. Cũ vero nulla extet perſpicua, certa & firma probatio trãſſubſtãtiationis in Scriptura: quæ dementia eſſet, à proprietate verborũ diſcedere? & quando Paulus quinquies panem nominat, ſpectrum ſeu præſtigias panis, accidẽtia ſcilicet ſine ſubiecto cohærẽtia credere? cum Baptiſmo ſine tranſſubſtantiatione aquę, ea tribuamus, quę ſcriptura de illo tradit. Eccius intelligit appellatione panis apud Paulũ, non ſubſtantiam panis, ſed accidẽtia ſine ſubſtantia: hoc eſt non panem, ſed inane ſpectrum panis. Sed ne ipſis quidem pontificiis φάντασμα illud ſatisfacit: ideo aliam rimam quærunt, qua ex claritate verborum Pauli elabantur. Quia enim לחם omne genus alimenti ſignificat, dicunt Paulum Euchariſtiam appellare panem: nõ quod ibi ſubſtantia panis remaneat vna cum corpore Chriſti, ſed quia corpus Chriſti ſit ſpirituale alimentum interioris hominis. Sed hæc omnia locum haberent, ſi perſpicue, certo & firmiter iam demonſtrata eſſet tranſſubſtantiatio panis: tunc enim recte ad metaphoram confugeremus, ſicut Ioh. 6. vbi Chriſtus expreſſe dicit, ſe non loqui de pane externo ſeu materiali, & tamen appellat ſe panem. Econtra vero, inſtitutio expreſſe deſcribit panem materialem, ante benedictionem, Cumq; ſine aperta teſtificatione tranſſubſtantiationis, Paulus etiam poſt ſanctificationem, retineat appellationem panis: meri-

meritò in vna & eadem ſignificatione, propria ſcilicet & genuina, vocabulum illud retinemus: Si enim tropis in deſcriptione Cœnæ Dominicæ ita lubeat ludere, vt in eadem oratione panem mox propriè, mox cùm lubuerit metaphoricè interpretemur: quidni eandem etiam licentiam concedamus Sacramentariis, in vocabulo corporis & ſanguinis? Aut eadem ratione, cùm Chriſtus ſcribitur accepiſſe panem, quia facta iam vulgari cœna illud fecit, dicemus ipſum non panẽ materialem accepiſſe, ſed ſpirituale alimentũ, hoc eſt ſeipſum: atq; ita panẽ prorſus, à tota actione Cœnæ exterminabimus. Tutiſsimũ igitur eſt propriam ſignificationem vocabuli panis retinere, & ante & poſt conſecrationem: cùm nulla euidens Scripturæ ratio, metaphoram illo loco vel flagitet, vel confirmet.

Reliqua enim omnia quæ adferunt, infirma & incerta ſunt: id quod etiam Lanfrancus fatetur. *Lanfrancus.* Diſputans enim, quare etiam poſt benedictionem appelletur panis, adfert quidẽ vſitata illa: vel quia ex pane conficitur, & accidentia panis retinet, vel quia animã ſatiat. Agnoſcens autem, illa infirma & incerta eſſe, addit: vel alio aliquo modo, qui à Doctoribus cõprehendi poteſt, à nobis nõ poteſt. Quantò verò ſimplicius eſt: Scriptura etiam poſt benedictionẽ appellat panẽ. Quare verò panis appelletur, Patres ex analogia ſimilitudinis Sacramenti declarant: ſcilicet quia ſatiat, alij, ſuſtentat, confirmat: quæ ſunt proprietates non accidentiũ, ſed ipſius ſubſtantiæ panis. Item, quia eſt maſſa ex multis granis confecta, ita vnũ efficimur corpus, quia ex vno pane participamus, 1. Cor. 10. & vna maſſa efficimur cũ Chriſto, inquit Chryſoſtomus. Hæc certè non accidentibus, ſed ſubſtantiæ panis conueniunt. Sed dicat quis: Quare ita contendamus an ſubſtantia panis in Euchariſtia vel remaneat, vel nõ remaneat: cũ theſaurus Euchariſtiæ ſit non panis materialis, & vinũ vulgare, ſed vera & ſubſtãtialis præſentia, exhibitio & ſumptio corporis & ſanguinis Chriſti? Neque enim ideò teſtamenti nomine celebratur Euchariſtia, vt fruſtulũ panis, & hauſtũ vini ibi accipiamus: illa enim in noſtris ædibus commodius & abundãtius accipere poſſemus, 1. Cor. 11. ſed quia ibi eſt communicatio corporis & ſanguinis Chriſti. Quid igitur de ſubſtantia panis ſoliciti ſumus, an maneat, an verò deſinat? *Reſponſio.* Reſpõdeo: Nullo modo pari momento cenſemus panẽ & corpus Chriſti. Et Lutherus ſemper dixit, ſe in tota hac diſputatione magis ſpectare præſentiã corporis & ſanguinis Chriſti in Cœna, quã præſentiã panis & vini. Sed quia tranſſubſtãtiatio pro articulo fidei, ſub pœna anathematis proponitur, neceſſariò contradicendũ eſt. De ſingulis enim, quæ ad Sacramẽtorũ rationẽ pertinẽt, nõ aliter docendum & credendum eſt, quàm verbum Dei nobis præſcribit. Nec recipiendũ aliquid eſt pro articulo fidei, quod ex certis, perſpicuis & firmis Scripturæ teſtimoniis oſtendi & probari non poteſt. Præterea, quia filius Dei certa quædam externa media inſtituit & ordinauit, per quæ & ſe & ſua beneficia credentibus vult communicare: illa media agnoſcere, retinere, & ita vſurpare debemus, ſicut à filio Dei inſtituta ſunt, ita enim, & non aliter Deus ordinario modo vult nobiſcũ agere. Cumq; in Euchariſtia inſtituerit, vt panis & vinũ eſſent talia media, per quæ nobis corpus ſuum & ſanguinem, & cum illis omnia beneficia noui Teſtamenti, in Cœna ſua vult communicare: illa igitur media non ſunt abiicienda ex vſu Cœnæ Dominicæ, neq; enim ἀμέσως voluit corpus & ſanguinem ſuũ in Cœna nobis cõmunicare. Opinio etiam tranſſubſtantiationis, ſimplicitatẽ fidei, portentoſis & non neceſſariis labyrinthis quæſtionũ turbat: & ab eo quod in Cœna Dominica præcipuum eſt, homines abducuntur, vt hæreant in cogitatione & admiratione tranſſubſtantiationis.

Eccleſia igitur per nullum Scripturæ locũ perſpicuè, certò & firmiter vel perſuadetur vel cogitur, ad ponendam & credendam tranſſubſtantiationem: ſed magis conſentaneum eſt ſimplicitati verbi Dei, in Euchariſtia remanere ſubſtantiam panis & vini, vnà cũ corpore & ſanguine Chriſti.

Et hac ſimplicitate, multæ ocioſæ & portentoſæ quæſtiones præciduntur. Seruatur etiam ita in Euchariſtia, id quod ad ſubſtantiam omnium Sacramentorum pertinet: vt ſcilicet duabus rebus conſtẽt, materia & forma, re terrena & cœleſti. Verbũ enim accedẽs ad elementũ, non annihilat elementum, ſed facit Sacramentũ. Et ſi in Euchariſtia, in ea re, quæ externa & viſibilis eſt, ludificamur, ita vt videntes, tangentes & guſtãtes panẽ, imò quòd Scriptura affirmat eſſe panem, tamen non panem, ſed ſola accidentia ſine ſubiecto, hoc eſt, ſpectrum & præſtigias panis accipiamus: qualis erit fidei cõfirmatio, tàm certò nos, inuiſibili & cœleſti modo, iuxta verbũ accipere corpus & ſanguinẽ Chriſti, quàm certò panem & vinum accipimus? Perit etiã per tranſſubſtantiationẽ, analogia ſigni & rei, quæ eſt in Sacramentis, ſicut Auguſtinus inquit: Si *Auguſtinus.* Sacramenta earũ rerum quarum Sacramenta ſunt, ſimilitudinem non haberent, Sacramenta non eſſent. Vt in Baptiſmo, ſicut aqua exterius mundat: ita Chriſtus lauacro aquæ in verbo mũdat Eccleſiam. In Euchariſtia, ſicut panis materialis alit, ſuſtentat, cõfirmat: ita corpus Chriſti, eſt alimentũ ſpirituale noui ſeu interni hominis. Sicut panis eſt ſubſtantia, ex multis granis coacta: ita vnũ corpus efficiuntur, qui de vno illo pane Euchariſtiæ participant. Hæ ſignificationes omnes intercident, ſi ſubſtãtia panis in Euchariſtia annihiletur, & in eius locũ præſtigiæ accidẽtiũ, ſine ſubiecto cohærẽtium ſubſtituãtur. Et hæc de Scripturæ ſententiis.

Porrò valdè ſuperbè gloriãtur Pontificij, ſe pro opinione ſuæ Tranſſubſtantiationis habere conſenſum totius antiquitatis, & teſtimonia Eccleſiæ omnium temporum. *Tranſſubſtantiationis credita antiquitas.* Tridentina enim congregatio cap. 4. affirmat, ſẽper hoc in Eccleſia Dei perſuaſum fuiſſe. Andradius verò tragicè declamitat, hunc eſſe conſenſum totius Eccleſiæ, omnium ætatum, omniũ gentium & populorũ, qui vnquam Chriſtianũ nomẽ profeſsi ſunt, ita vt nullum aliud fuerit vnquam Eccleſiæ iudicium. Satis pol glorioſa & audax eſt aſſeueratio: qua profectò nõ vterentur, niſi vel frontem perfricuiſſent, vel nos omnes haberent pro truncis & ſtipitibus, ſeu (vt ipſi loqui ſolent) pro beſtiis, quibus prorſus ignota ſit totius antiquitatis hiſtoria. Sunt igitur quædam dicenda de ſententia veteris Eccleſiæ, quod ad hãc de trãſſubſtantiatione quæſtionem attinet, vt impudentia perfrictæ frontis retegatur. Cumulant autem multas veterum ſententias, in quibus illi dicunt, panẽ appellari, credi & eſſe corpus Chriſti: de pane fieri corpus Chriſti: panem mutari, commutari ſeu transmutari in corpus Chriſti, ſeu vt fiat & ſit corpus Chriſti: creaturas conuerti in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti: panem & vi-

num tranſire in diuinam ſubſtantiam. Et ſingulis illis ſententiis ſua addunt epiphonemata, Eccleſiam omnibus temporibus,ſine ambiguitate ſemper docuiſſe & credidiſſe tranſſubſtantiationem panis & vini, ſicut illa à Pontificiis traditur.

Sed reſpondebimus, id quod æquiſsimum eſt: vt ſcilicet ipſi veteres ſint verborum ſuorum optimi & certiſsimi interpretes. Veteres dicunt in Euchariſtia fieri mutationem ſeu conuerſionẽ panis & vini. Hoc Pontificij interpretantur de annihilatione & trāſſubſtantiatione elementorū, nos mutationẽ Sacramentalem intelligimus, cùm ſcilicet antea tantùm eſſet communis panis,& vulgare vinū, ꝙ accedente verbo Chriſti,non ſolùm panis & vinum, ſed ſimul etiā ibi in Euchariſtia corpus & ſanguis Chriſti adſit, exhibeatur, & ſumatur. Sed nec noſtra ſanè, nec Pōtificiorum interpretatio ſit authentica. Audiamus potius ipſos veteres, quomodo illi & ſua & veteris Eccleſię verba interpretentur,& intelligi velint. Mōſtrabimus autem aliquot argumentis,veteres licet nominent mutationem & conuerſionem, tamẽ nō intellexiſſe tranſſubſtantiationem illam, de qua Pōtificij dimicant.

Primò enim Lōgobardus expreſſe affirmat, lib. 4. diſt. 11. ne ſuo quidem tempore definitum extitiſſe in Eccleſia,qualis ſit illa mutatio ſeu cōuerſio, de qua veteres loquūtur,an ſit formalis an ſubſtātialis,an verò alterius generis. Falſū igitur eſt, vel ipſo Longobardo teſte, ꝙ Pontificij affirmāt,eſſe dogma Catholicum, panẽ Euchariſtię per annihilationẽ & tranſſubſtantiationẽ mutari & cōuerti.

Secundò, habemus teſtimonium, quod apud ipſos etiam Pontificios, omni exceptione maius eſſe debet. *Gelaſius.* Gelaſius enim Romanus Pōtifex,annis poſt Chriſtum natū plus minus quingētis in libro de duabus naturis in Chriſto, aduerſus Eutychen & Neſtoriū dicit, panẽ & vinū Euchariſtiæ, in diuinam tranſire, ſancto Spiritu perficiente,ſubſtantiam,corporis ſcilicet & ſanguinis Chriſti. Et certè hæc verba videntur fortiter ſonare pro ſtabilienda tranſſubſtantiatione,ꝙ enim tranſit in aliam ſubſtantiam, & quidem Spiritu ſancto operante, certè videtur non manere in priori ſua ſubſtantia. Sed Gelaſius ipſe,ſuam & veteris Eccleſiæ ſententiam disertè & apertè explicat, quomodo mutationem ſeu conuerſionem panis & vini in Euchariſtia intelligi velint:idq; trib. modis. Primò, Ita tranſeūt in ſubſtātiā corporis & ſanguinis Chriſti, vt tamẽ eſſe nō deſinat ſubſtantia vel natura panis & vini. Secundò, tranſeunt in diuinā ſubſtantiam permanente tamen pane & vino in ſua proprietate naturæ. Tertiò, Sicut in Chriſto,duæ naturæ ex quibus conſtat, propriè permanẽt. Quartò, Ideò verò dicuntur tranſire in diuinam ſubſtantiam, ꝙ per ea diuinæ efficiamur conſortes naturæ, communicato nobis & corpore & ſanguine Chriſti. Hæc eſt interpretatio Gelaſij, quomodo vetus Eccleſia intellexerit panem & vinum in Euchariſtia mutari ſeu conuerti in corpus & ſanguinem Chriſti. Et Contarenus in colloquio Ratiſponenſi, 1541. obſtupuit,cùm videret tàm aperto & perſpicuo teſtimonio, ꝙ luce meridiana clarius eſt, Pontificiam tranſſubſtantiationem, ex Romani Pontificis ſententia refutari. Et tamen non verentur nunc gloriari de perpetuo conſenſu Eccleſiæ omniū temporum, ꝙ ad dogma tranſſubſtantiationis attinet.

Ambroſius. Ambroſius lib. 4. de Sacramentis, dicit per conſecrationem de pane & ex pane fieri corpus Chriſti. Sed mox explicat ſe,quòd non intelligat annihilationem & tranſſubſtantiationem panis: inquit enim: Si tanta vis eſt in ſermone Domini Ieſu, vt inciperent eſſe,quæ non erant: quantò magis operatoribus eſt, vt ſint quæ erant,& in aliud conuertantur? Lanfrancus hoc teſtimonium non potuit aliter eludere,quā quòd dixit,verba illa nō reperiri in libris Ambroſij. Sed quia hoc non conſiſtit, Petrus Scotus dicit Ambroſij ſenſum eſſe ꝙ maneant, in aliud ſcilicet mutata, vt ſi aqua mutata in vinum, dicatur manere. Sed Ambroſius duo diſtinctè dicit. Vt ſint quæ erant, & in aliud conuertantur. Ipſe igitur ſui interpres eſt,quòd intelligat talem conuerſionem panis & vini,vt ſint quę ante conuerſionem erant, & adiiciatur illa gratia, vt ſimul etiam ibi adſit corpus & ſanguis Chriſti: ſicut Theodoretus & Heſychius loquuntur.

Theodoretus, qui & Epheſinæ ſynodo interfuit, & in Chalcedonenſi laudatus fuit, in primo Dialogo,cuius titulus eſt ἄτρεπτος, ſumit illa principia,quæ in confeſſo tunc erāt in Eccleſia,& apud Catholicos & apud Eutychianos. Dicit igitur, Chriſtum ideo pani tribuere appellationẽ corporis, vt qui cōmunicant myſteriis, non attendant ad naturam eorum, quæ in Euchariſtia viſibilia ſunt, ſed credant illi tranſmutationi quæ ex gratia facta eſt. Audis Theodoretum dicere,nō eſſe attendendum ad naturam viſibilium, ſed credendam tranſmutationem: nominat enim μεταβολὴν. Ne verò tranſmutationem illā interpretaretur quis de trāſſubſtantiatione, mox diſertè explicat ſe, qualem tranſmutationẽ intelligat, dicit enim: Chriſtus viſibilia ſymbola,appellatione corporis & ſanguinis honorauit, οὐ τὴν φύσιν μεταβαλὼν, ἀλλὰ τὴν χάριν τῇ φύσει προστεθεικώς: Hoc eſt, nō trāſmutans ſymbolorum naturam, ſed naturæ ſymbolorum adiiciẽs gratiam: vt ſcilicet ſimul ſint etiam corpus & ſanguis Chriſti. Habes interpretationẽ,quid vetuſtas in Gręca Eccleſia intellexerit per trāſmutationem panis & vini in Euchariſtia: quòd ſcilicet non ipſa natura panis & vini mutetur, ſed quia illi adiiciatur gratia. Et in ſecundo dialogo qui dicitur ἀσύγχυτος, clarius adhuc explicat veteris Eccleſiæ ſententiam. Eutychianus enim ita argumētatur: Sicut panis & vinū aliud ſunt ante conſecrationem, poſt conſecrationẽ verò tranſmutantur, & aliud fiunt: ita etiam corpus Chriſti poſt aſſumptionem, trāſmutatum eſſe in diuinam eſſentiam. Reſpondet autem Orthodoxus: Illis ipſis retibus quæ tetenderas, captus es. Myſtica enim ſymbola poſt ſanctificationem, οὐ τῆς οἰκείας ἐξίσταται φύσεως: hoc eſt, nō immutantur vt propriam ſuam naturam amittant. Vocabulo enim valdè ſignificanti ἐξιστάμενα vocantur,quæ naturam ſuam non ſeruant, ſed immutantur, corrumpūtur,intereunt,& in aliud degenerant. Ita vocatur οἶνος ἐξεστηκώς, vinum corruptum. Addit pręterea Theodoretus: μένει γὰρ ἐπὶ τῆς προτέρας οὐσίας, καὶ τοῦ σχήματος, καὶ τοῦ εἴδους: hoc eſt, Symbola illa poſt ſanctificationem, manent in priori ſua ſubſtantia,forma & ſpecie. Adeoq; & videntur & palpantur, ſicut & antea: intelliguntur autem quæ facta ſunt, & creduntur, & adorantur.

Habemus igitur certam & perſpicuam interpretationem, quomodo veteres ſuam & totius antiquitatis, ſententiam explicent, quid intelligi velint, quando loquuntur de tranſmutatione & cōuerſione panis & vini in Euchariſtia: quod ſcilicet ipſa ſubſtantia & natura panis & vini, nec mutetur,

tur, nec deſinat: ſed quòd permaneat in Euchariſtia, non tantū forma & ſpecies panis & vini, ſed ipſa prior ſubſtātia & proprietas naturę, hęc enim ſunt veterum verba. Mutationem autem intelligunt, cùm antea eſſet tantùm communis panis,& vulgare vinum, quod nunc ſimul ibi etiam adeſt, exhibetur & accipitur corpus & ſanguis Chriſti. Quando igitur Pontificij cumulant veterum ſententias de tranſmutatione & conuerſione: opponatur ipſis hæc veterum interpretatio, quæ fuerit ſententia & Orientalis & Occidentalis Eccleſiæ.

Et quia illam nō ignorant,cogitet Lector,quàm ingenuè agant,quòd contra mentem veterū, ipſorum phraſes ad commentum ſuæ tranſſubſtantiationis detorquent. Tridentinum Concilium affirmat,dogma Pontificiæ Trāſſubſtantiationis ſemper in Eccleſia Dei perſuaſum fuiſſe. Sed hoc falſiſſimum eſſe, & Latinæ & Græcæ Eccleſiæ teſtimoniis manifeſtiſſimis iam oſtendimus.

Tertiò, vetuſtas duas res diuerſorum generum agnoſcit & cōfitetur in Euchariſtia. Ita Irenæus dicit,panē fractum, & calicem mixtum,poſtquam percepit vocationem Dei, non amplius eſſe communem panem,ſed Euchariſtiam corporis & ſanguinis Chriſti. Num verò ita, vt annihilata panis ſubſtantia prorſus deſierit? Non vtemur coniecturis, ſed audiamus ipſum Irenæum explicantem ſe, mox enim ſubiicit, Euchariſtiam conſtare duabus rebus:terrena,pane ſcilicet & vino,& cœleſti,corpore ſcilicet & ſanguine Chriſti. Panē igitur Euchariſtiæ nō eſſe cōmunem panem, Irenæus ita interpretatur:Cùm antea tantùm eſſet vna res,terrena ſcilicet,iam fit Euchariſtia,conſtans duabus rebus, pane & corpore Chriſti, vino & ſanguine Chriſti. Et hæc Irenęi interpretatio oſtendit,quomodo Eccleſia intellexerit id,ꝙ poſtea Auguſtin. dixit, De verbis Domini, ſerm. 28. Ante Chriſti verba, ꝙ offertur panis dicitur: vbi Chriſti verba deprompta fuerint, iā nō panis dicitur, ſed corpus Chriſti appellatur. Sed vt minus relinquatur dubitationis,audiamus ipſum Auguſtinum verba ſua interpretantē. In libro enim Sētentiarū Proſperi, de Conſecr.2.dicit: Hoc eſt ꝙ dicimus, quod modis omnibus probare cōtendimus, ſacrificium Eccleſiæ duobus cōfici, duobus conſtare, viſibili elementorū ſpecie, & inuiſibili Chriſti carne & ſanguine. Et obſeruet Lector, Pōtificij appellationem ſpeciei opponūt naturę,& ſubſtātię & veritati elementorum panis & vini. Et vbicunq; in veteribus legūt ſpeciē panis & vini, mox tranſſubſtantiationem ſuam affingunt. Sed quid Eccleſia intellexerit,quando nominat ſpecies panis & vini, Auguſt. nobis explicabit. Subiungit enim in illa ſententia, cùm nominaſſet ſpeciem elementorum, & corpus Chriſti: Sicut Chriſti perſona cōſtat ex Deo & homine,cū ipſe verus ſit Deus,& verus homo: Quia omnis res illarum rerum naturam & veritatē in ſe continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem ſacrificium Eccleſiæ duobus,Sacramento & re Sacramenti:id eſt corpore Chriſti. Manifeſta eſt explicatio, quòd Auguſtinus duas res in Euchariſtia agnoſcat. Et per ſpeciem intelligit non accidentia ſine ſubſtantia, ſed naturam & veritatem rerum, hoc eſt, elementorum, ex quibus cōficitur Euchariſtia, hæc enim ſunt eius verba: Delectata autem fuit antiquitas appellatione ſpeciei, ꝓpptereà quòd Baptiſta Lucæ 3.narratur vidiſſe Spiritum, corporali ſpecie columbæ, deſcendere ſuper Chriſtum. Et hanc interpretationem ſpeciei, ex Auguſtino in hac materia Lector diligenter obſeruet.

Heſychius etiam duas ſubſtantias ſimul agnoſcit in Euchariſtia, quam definit ſimul eſſe panem & carnem, vinum & ſanguinem. Ita enim inquit lib.20.in Leuit.c.8. Propterea carnes cum panibus comedi pręcipiens,vt nos intelligeremus,illud ab eo myſterium dici,quod ſimul panis & caro eſt. *Heſychius.*

Quartò vſitatiſsima eſt vetuſtis Scriptoribus ſimilitudo,qua inter ſe cōferunt Euchariſtiam,quæ duabus rebus conſtat, & vnionem duarum naturarum in perſona Chriſti. Et quidem in certamine contra Apollinarem & Eutychen, Chryſoſtomus, Theodoretus & Gelaſius, ex Sacramento Euchariſtiæ probant humanam naturam in Chriſto per vnionem non eſſe abſorptam vel trāſmutatam in diuinam, ſed duas veras, diſtinctas & integras eſſe naturas in Chriſto, ſicut Euchariſtia duabus rebus conſtat, & duabus cōficitur. Illa verò argumentatio Eutychen magis confirmaſſet,quàm refutaſſet, ſi tunc dogma trāſſubſtantiationis in Eccleſia notum & receptū fuiſſet. Et hoc argumentum vel ſolum firmiſsime probare poſſet,tranſſubſtantiationem ignotam eſſe veræ & puriori antiquitati, nec video, quid Pōtificij vel fingere poſsint ad eludēdam argumenti huius claritatem. Ita ergo & Iuſtinus in deſcriptione Cœnæ Dominicæ, nominat μεταβολὴν: ſed mox ſubiicit ſimilitudinem duarū naturarū,in perſona Chriſti. Glorioſe ſolent Pontificij iactare Cypriani ſententiam, ex ſermone de Cœna Domini: qui tamen an Cypriani ſit, non ſatis certò conſtat. Ita autem habet ſententia: Panis iſte quem Dominus diſcipulis ſuis porrigebat, nō effigie ſed natura mutatus,omnipotentia verbi factus eſt caro. Et Pontificij ſtatim volunt,ne dubitandum quidem eſſe Cyprianum fuiſſe tranſſubſtantiatorem. Sed ipſe verborum ſuorum optimus eſt interpres. Mox enim ſubiungit,quomodo mutationē illam intelligi velit, inquiens: Sicut in perſona Chriſti,humanitas videbatur,& latebat diuinitas: ita Sacramento viſibili ineffabiliter diuina ſe infundit ſubſtātia, vt eſſet religioni circa Sacramenta deuotio. Sicut ergo in Chriſto duæ integrę ſunt & manēt naturæ,ita mutatio panis de qua Cyprianus loquitur, non abolet ſubſtantiam panis.

Quintò: Irenæus, Emiſſenus, & Ambroſius, mutationem panis Euchariſtici, conferūt cum renouatione renatorum, & cum mutatione credentium in Chriſtū, vt cum ipſo fiant vna maſſa. Atqui renouatio non facit annihilationem & tranſſubſtantiationem naturæ humanæ: nec abſorbetur noſtra ſubſtantia, quando Chriſtus apud Auguſtinum inquit: Sed tu mutaberis in me.

Ita Ambroſius lib.4.de Sacramentis,cap.4.cùm multa de mutatione panis diſſeruiſſet,ſubiicit: Tu ipſe eras, ſed eras vetus creatura: poſtquam conſecratus es,noua creatura eſſe cœpiſti. Emiſſenus verò de Conſecrat. diſt.2 cap. Quia corpus, apertius ſimilitudinem hanc explicat. Cùm enim dixiſſet, Chriſtum viſibiles creaturas, verbo in ſubſtantiā corporis & ſanguinis ſui conuertere: Pōtificij ſtatim exclamant, eſſe ipſiſſimam tranſſubſtantiationem. Emiſſenus verò interpretatur ſeipſum: Oſtēſurus enim non eſſe nouum aut impoſsibile, ꝙ in Chriſti ſubſtantiam, terrena & mortalia conuertuntur,inquit: Teipſum qui in Chriſto es regeneratus interroga. Dudū alienus à vita, peregrinus à miſericordia intrinſecus mortuus exulabas: ſubitò

ſalute-

ſalutaribus myſteriis initiatus, in corpus Eccleſiæ non videndo, ſed credendo tranſiliiſti, & de filio perditionis adoptiuus Dei filius factus es. Num verò per tranſſubſtantiationem illa fiunt? Audi quid ſubiiciat Emiſſenus: Cùm idem atque ipſe eſſes, multò aliter fidei proceſsionibus extitiſti? in exteriori nihil additum eſt, & totum in interiori mutatum eſt. Sicut igitur credentes tranſeunt in corpus Chriſti, & efficiuntur vna maſſa cum ipſo, ſine tranſſubſtantiatione, ita etiam veteres intelligunt conuerſionem panis & vini in Cœna Dominica, vt non opus ſit tranſſubſtantiatione.

Irenæus. Irenæus inquit: Sicut Euchariſtia conſtat duabus rebus, ita corpora noſtra, percipientia Euchariſtiam, non ſunt corruptibilia, ſpem immortalitatis habentia. Et tamen nondum facta eſt transfiguratio corporis noſtri, Phil. 3. ſed ſpē habemus. Non igitur probatur hic transformatio panis.

Sextò. Ne Florentini quidem Concilij temporibus, ante annos centum & amplius, vniuerſalis Eccleſię omnium gentium & populorum conſenſu approbatum & receptum fuit dogma de tranſſubſtantiatione. In vltima enim ſeſsione, inter articulos, in quibus Græca Eccleſia à Romana diſſentiebat, 4. loco ponitur de diuina tranſmutatione panis in Euchariſtia. Et cùm conficiendæ eſſent literæ vnionis, disertè & expreſſe exceptus fuit, etiam concedente Romano Pontifice, articulus ille de diuina tranſmutatione panis in Euchariſtia, quam Latini tunc docebāt. Falſa igitur eſt gloriatio de vniuerſali conſenſu Eccleſiæ omnium ætatum, omnium gentium & populorum, quod ad dogma de tranſſubſtantiatione attinet. Nam & ante centum annos, ſicut hæc hiſtoria indicat, nōdum ſubiecti fuerunt anathemati, qui tranſſubſtantiationis opinionem non receperunt vel approbarunt. Planè nouum igitur & recens eſt anathema II. Canonis, in 3. hac ſeſsione. Atque ita ſatis perſpicue, vt arbitror, monſtratū eſt, veterem & puriorem Eccleſiam, nihil quicquam ſuffragari Pontificio dogmati de Tranſſubſtantiatione.

De recentioribus enim, quorum ætate magna iā doctrinę inclinatio fieri cœperat, vt de Damaſceno, Theophylacto, Richardo, Hugone, Longobardo, & ſimilibus, nihil diſputamus, quando de antiquitatis ſententia quæſtio eſt. Hoc igitur exemplum oſtendit, quàm vana ſit Pontificiorum gloriatio, quando in omnibus ſuis diſputationibus, plenis buccis ſubinde iactitant, vniuerſalem conſenſum totius Eccleſiæ omnium ætatum, omnium gentium & populorum à ſuis partibus ſtare.

Nec verò opus eſt, ſingulas veterum ſententias excutere, quomodo enim verba ſua, de hac materia intelligi velint, ex ipſorum interpretatione iam didicimus.

Ambroſius. Ambroſius de Sacramen. lib. 4. cap. 5. dicit, poſt conſecrationem nihil aliud quàm carnem & ſanguinem Chriſti credendū eſſe. Nec malè hoc dicit. Quia enim fides eſt eorum, quæ non apparent & videntur: non igitur opus eſt fide, vt intelligamus quòd panis, quem oculi vident, adſit ibi: Sed corp' Chriſti ibi adeſſe, fides ſola ex verbo diſcit. Hanc diſtributionem, cùm ſcilicet duæ res ſint in Euchariſtia, alteram ſenſibus, alteram fide apprehendi, Auguſtini ſententia clarè docet: Quod videtis, inquit, in altari, panis eſt & calix, quod etiam oculi veſtri nobis renunciant: ꝙ autem fides poſtulat inſtruēda, panis eſt corpus, calix eſt ſanguis.

Sæpè etiam veteres eò reſpiciunt, quòd Cœna Dominica ſit actio, nō terreſtris, ſed cœleſtis, pertinens ad regnum cœlorum, de quo Euangelium concionatur: in qua quærimus non cibum periturum, ſed alimentum ſpirituale noui hominis. Sæpè igitur de altera tantùm parte, de corpore ſcilicet & ſanguine Chriſti, magnificè concionantur: & volunt corda ſurſum eſſe eleuanda, nec attendendum ad terrena elemēta panis & vini, ſed ad Chriſtum Deum & hominem, qui in Cœna illa adeſt, & præbet veſcentibus corpus & ſanguinem ſuum: ſicut econtrà ſæpe de elementis Euchariſtiæ diſputantes, de ſignis, figuris & ſymbolis loquuntur. Sicut autem Sacramentarij non rectè faciunt, qui propter poſteriores has veterum ſententias, ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti ex Cœna Dominica proturbant: ita neque Pontificij priores ſententias rectè detorquent ad annihilationem & tranſſubſtantiationem elementorum. Alibi enim veteres diſtinctè loquuntur, de duabus illis rebus, ex quibus Euchariſtia conſtat, vt Origenes in 15. Matth. diſputans, panem Domini non ex natura ſui hoc habere vt ſanctificet, inquit: Quod materiale eſt in ſeceſſum eiicitur: quod verò eſt per obſecrationem & verbum Domini, animæ prodeſt, iuxta fidei portionem. Non itaque materia vtilis eſt, ſed verbum quod adiicitur, animo prodeſt. Hæc Origenes.

Chryſoſtomus verò ad illud reſpiciens, quòd Cœna Dominica eſt myſteriū ſupernaturale, cœleſte & diuinum, inquit: Num vides panem? num in ſeceſſum vadit? abſit: Item: Non de manu hominis, ſed Seraphim accipis corpus Chriſti. His verbis Chryſoſtomus, ſicut nec externum miniſterium, ita nec elementa ex actione Cœnæ Dominicæ vult abiicere: ſed vult nos non hærere, vel in manu miniſtri, vel in elementis panis & vini, ſed mentem eleuare ad ea, de quibus verbum loquitur. Sicut igitur ex hac Chryſoſtomi ſententia non ſequitur, externum miniſterium Sacerdotis exhibentis Euchariſtiam, tollendum eſſe, & expectandum aduentum Seraphin: ita nec Tranſſubſtantiatio inde concludi poteſt. Videri enim in Euchariſtia panem & vinum, & ſenſus ipſi, & tota antiquitas teſtantur. *Chryſoſtomus.*

DE CVLTV ET VENERATIONE HVIC SANCTISSIMO Sacramento adhibenda.

CAPVT V.

NVllus itaque dubitādi locus relinquitur, cùm omnes Chriſti fideles, pro more in Catholica Eccleſia ſemper recepto, latriæ cultum, qui vero Deo debetur, huic ſanctiſsimo Sacramento in veneratione adhibeant. Neque enim minus eſt adorandum, quod fuerit à Domino vt ſumatur inſtitutum. Nam illum eundem Deum, præſentem in eo adeſſe credimus quem pater æternus i ıtroducens in orbem terrarum dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei, quem Magi procidentes adorauerunt, quem denique in Galilæa ab Apoſtolis adoratum fuiſſe, Scriptura teſtatur.

Declarat præterea ſancta ſynodus, piè & religioſe admodum in Dei Eccleſia inductum fuiſſe hunc morem, vt ſingulis annis peculiari quodam & feſto die, præcelſum hoc & venerabile Sacramentum, ſingulari veneratione ac ſolennitate celebraretur: vtque in proceſsionibus, reuerenter & honorificè illud per vias & loca publica circumferretur. Æquiſsimum eſt enim, ſacros aliquos ſtatutos eſſe dies, cum Chriſtiani omnes ſingulari ac rara quadam ſignificatione gratos & memores teſtentur animos, erga communem Dominum & redemptorem, pro tàm ineffabili, & planè diuino beneficio, quo mortis eius victoria & trium-

phus

Digitized by Google

phni repræſentantur. At ſiquidem oportuit victricem veritatem de mendacio hæreſi triumphum agere, vt eius aduerſarij in conſpectu tanti ſplendoris, & in tanta vniuerſæ Eccleſiæ lætitia poſiti, vel debilitati & fracti tabeſcant, vel pudore affecti & confuſi aliquando reſipiſcant.

CANON VI.

Si quis dixerit, in ſanct. Euchariſtiæ Sacramento Chriſtum vnigenitum Dei filium, non eſſe cultu latriæ etiam externo adorandum, venerandum, neque in proceſſionibus, ſecundum laudabilem & vniuerſalem Eccleſiæ ſanctæ ritum & conſuetudinem, & ſolenniter circumgeſtandum, vel non publicè vt adoretur, populo proponendũ, & eius adoratores eſſe idololatras, anathema ſit.

EXAMEN.

PRINCIPIÒ oſtendendum eſt, quid ſit quod in V. hoc capite, & VI. Canone in controuerſiam poſitum eſt. Quædam enim extra controuerſiam ſunt, quæ non inuitus concedo. Nam Chriſtum Deum & hominem eſſe adorandum, nemo niſi Arrianus negat. Et quidem humanam etiam eius naturam, propter vnionem cum diuinitate, eſſe adorandam, & nemo niſi Neſtorianus in dubiũ vocat. Cùm enim Pater æternus primogenitũ introduceret in orbem terrarum, dicit: Et adorent eum omnes Angeli. Sicut & Matthæus manifeſtè teſtatur, cap. 28. Apoſtolos in Galilæa Chriſtũ adoraſſe. Conſtat etiam, adorationẽ Dei non eſſe alligatam vel loco vel tempori, Ioan. 4. 1. Tim. 2. Semper igitur & vbique adorandus eſt Chriſtus. Si ergo credimus, Chriſtum Deum & hominem, in actione Cœnæ ſuæ, peculiari modo præſentiæ & gratiæ adeſſe, ita quòd ibi verè & ſubſtantialiter exhibeat veſcentibus corpus & ſanguinem ſuum: quibus vult ſe ita nobiſcum coniungere, vt ſingulis fide ſumentibus, hoc precioſiſſimo pignore applicet & obſignet dona noui Teſtamẽti, quæ traditione ſui corporis, & effuſione ſui ſanguinis Eccleſiæ acquiſiuit: ſi hæc, inquam, verè & ex animo credimus, fieri nec poteſt, nec debet, quin fides Chriſtum in illa actione præſentem, veneretur & adoret. Ita Iacob Geneſis 28. Moſes Exodi 34. Elias 3. Reg. 19. non habebant ſanè peculiare mandatum, vt in illis locis Deum adorarent: ſed quia habebant generale mandatum, vt Deum vbique adorarent: & certi erant Deum ſub externis & viſibilibus illis ſymbolis, verè adeſſe, & peculiari modo gratiæ ſe ibi patefacere: certè Deum ipſum, quem ibi præſentem eſſe credebant, adorabãt: nec vera fuiſſet fides, ſi non ſecuta fuiſſet inuocatio ſeu adoratio, hoc eſt, honor Deo debitus. Seruus Abrahæ, Geneſis 24. cùm ex Rebeccæ reſponſo intelligeret, Deum illa legatione, gratia & benedictione ſibi adeſſe, inclinat ſe, & adorat Dominum. Exo. 4. cùm filij Iſrael audirent, Deum reſpexiſſe afflictionẽ populi, & iam inſtituiſſe viſitationem gratiæ, inclinata ceruice adorauerunt. Exod. 12. cùm audirent de tranſitu Angeli percuſſoris, & de inſtitutione Paſchæ, incuruatus populus adorauit. 1. Cor. 14. Si omnes prophetent, intret autem quis idiota, conuincitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus: & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuncians quòd verè Deus in vobis ſit. Nec verò Deũ illi, procul in cœlo empyræo à ſe remotum & abſentem, ſed verè præſentem, & quidem peculiari modo gratiæ præſentem adorarunt. Rectè igitur Auguſtinus in Pſalm. 98. diſputãs, cùm terra ſit ſcabellum pedum Domini, quomodo Pſalmus dicat: Adorate ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt, inquit: Conuerto me ad Chriſtum, quia ipſum quæro hic, & inuenio, quomodo ſine impietate adoretur terra, ſcabellum pedum Domini: Suſcepit enim de terra terrã, quia caro de terra eſt: & de carne Mariæ, carnem accepit. Et quia in ipſa carne hic ambulauit, & ipſam carnem nobis manducandam ad ſalutẽ dedit: nemo autẽ illam carnem manducat, niſi prius adorauerit. Inuentum eſt quomodo adoretur tale ſcabellum pedum Domini: & non ſolùm peccemus adorando, ſed peccemus non adorando. Ita Ambroſius in eundem Pſalmi verſum inquit: Scabellum, terra intelligatur: per terram autem, caro Chriſti: quã hodie quoq; in myſteriis adoramus, quam & Apoſtoli in Domino Ieſu adorauerunt. *Auguſtinus.*

Nazianzenus in Epitaphio ſororis ſuæ τὸν ἐπὶ θυσιαςηρίῳ τιμώμενον ἀνακαλουμένη, hoc eſt, inuocabat Chriſtum, qui in altari, quando ſcilicet myſteria Cœnæ celebrantur, honoratur. Et ſententia Euſebij Emiſſeni dicit: Cum reuerendum altare, cibis ſpiritualibus ſatiandus aſcendis, ſacrum Dei tui corpus & ſanguinem fide reſpice, honora, mirare, mente continge, cordis manu ſuſcipe, & maximè toto hauſtu interioris hominis aſſume. Lutherus etiam contra Louanienſes artic. 16. vocat Euchariſtiam Sacramentum venerabile & adorabile. Et in 47. cap. Geneſis. Nos non tantùm orantes, ſed & baptizantes, abſoluentes & abſoluti, & accedentes ad ſacram ſynaxin, quin etiam ad recitationem promiſsionis aut textus Euangelij, genua flectere, vel ſaltem ſtare debemus, in ſignum adorationis, ſiue reuerentiæ & gratitudinis. Et ſi in Cœna Dominica nihil aliud porrigeretur præter panem & vinum, ſicut Sacramentarij blaſphemant, tamen eſt ibi promiſsio, & vox diuina, & Spiritus ſanctus per verbum in Cœna. Ideoque decebat nos cum reuerentia accedere. Quando verò magis id fieri par eſt, quando credimus adeſſe verum corpus & verum ſanguinem cum verbo? Hæc Lutherus. *Nazianzenus.* *Lutherus.*

Chriſtum igitur Deum & hominem, in diuina & humana natura, in actione Cœnæ Dominicæ verè & ſubſtantialiter præſentem, in ſpiritu & veritate adorandum, nemo negat, niſi qui cum Sacramentariis vel negat, vel dubitat de præſentia Chriſti in Cœna. Neque enim ἀνάμνησις & annunciatio mortis Chriſti in Cœna ritè fieri poteſt, ſine adoratione illa, quæ fit in Spiritu & veritate. Hæc dicenda fuerunt, ne quis ſuſpicetur, nos in dubium vocare, an Chriſtus Deus & homo, qui in actione Cœnæ præſens adeſt, ſit adorandus.

Quòd ſi hæc conceduntur: quid igitur, inquies, in hac quæſtione, de cultu & veneratione Euchariſtiæ, in controuerſia poſitum eſt, inter nos & inter Pontificios? Reſpondeo: Tria potiſſimùm ſunt huius controuerſiæ capita.

Primò, dicunt ipſum Sacramentum Euchariſtiæ, ſeu totum illud, quod à Domino vt ſumatur inſtitutum eſt, eſſe cultu latriæ adorandum. Atqui Euchariſtia, iuxta dictum Irenæi, conſtat duabus rebus, terrena & cœleſti. Eſſent igitur etiam terrena elementa panis & vini in Euchariſtia, cultu latriæ adoranda: quod à manifeſto idololatriæ, ſeu ἀρτολατρείας crimine excuſari & defendi nullo modo poſſet. Ipſi quidem ideo tranſſubſtantiationem ſuam comminiſcuntur, ne panis ſubſtantia ſimul adoretur. Sed quia incerta eſt opinio tranſſubſtantiationis, imò Paulus affirmat eſſe

panem

Theodoretus. panem etiam poſt benedictionem: Theodoretus
Gelaſius. dicit, naturam elementorũ in Euchariſtia non mutari: Gelaſius tradit, illa permanere in proprietate ſuæ naturæ. Quando ergo docetur, totum illud ꝙ in Euchariſtia adeſt, exhibetur & ſumitur, cultu latriæ adorandum: ſimul comprehenduntur etiam elemẽta panis & vini, quæ ſine idololatria adorari nec poſſunt, nec debent. Neque enim ſi Chriſtus adorandus eſt, ſequitur creaturas etiam illas, vbi adeſt, ſimul eſſe adorandas. Ad cauendã igitur idololatriã disertè diſtinguendum eſt. Chriſtus Deus & homo, in diuina & humana natura, in actione Cœnæ præſens adoretur, ſubſtantia verò vel ſpecies elementorum panis & vini, non adorentur, ne præter creatorẽ, etiam creaturam colamus, Ro. 1. Non igitur ita adorandum eſt Sacramentum Euchariſtię, ſicut in perſona Chriſti propter hypoſtaticam vnionem, vna adoratione humanitatem & diuinitatem colimus & veneramur: nõ enim perſonalis eſt vnio panis & corporis Chriſti in Cœna: ſed quia Euchariſtia cõſtat duab. rebus, terrena & cœleſti, adoratio & veneratio non eſt dirigẽda ad terrena elementa, panem & vinũ, ſed ad Chriſtum Deum & hominem, qui in illa actione præſentiã ſuam peculiari modo gratiæ inſtituit & promiſit: ſicut Iſraelitæ, non lignũ, non aurũ, non Cherubin arcæ fœderis, ſed Deum ipſum tantũ, qui præſentiam ſuam ibi ꝓmiſerat, adorabant. Nec alliganda aut affigẽda eſt adoratio Chriſti, ad elemẽta panis & vini: neq; enim in illis localiter incluſus continetur: ſed panẽ cœnæ reuerenter ſumamus: ipſum verò Chriſtũ, in cœleſti maieſtate ſua, ſupernaturaliter in Cœna præſentẽ, in adorando intueamur.

Secundò. Quando Põtificij de cultu, adoratione & veneratione diſputãt, non principaliter huc reſpiciunt, vt in actione Cœnæ Dominicæ ſiue in vſu eius diuinitus inſtituto, Chriſtus Deus & homo, in ſpiritu & veritate adoretur: ſed ſicut Canon VI. disertè oſtendit, laborãt inſtituere & ſtabilire adorationẽ panis extra vſum ſeu extra illam actionem, quam Chriſtus in inſtitutione ordinauit, & mandauit: quando ſcilicet panis in proceſsionibus circumgeſtatur & in repoſitione includitur, vt tũc populo adorandus proponatur. Suprà verò oſtendimus, illa verba: Hoc eſt corpus meũ, Hic eſt ſanguis meus, eſſe diuina inſtitutione, præceptione & ꝓmiſsione, alligata ad illã actionẽ, quæ in verbis inſtitutionis præſcripta eſt: quando ſcilicet panis accipitur, benedicitur, diſtribuitur, accipitur & manducatur. Quãdo verò verba quidẽ ſuper panẽ recitãtur, actio verò illa in inſtitutione præſcripta & mandata vel nõ ſeruatur, vel in alium vſũ transformatur: non habemus promiſsionẽ de præſentia ibi corporis & ſãguinis Chriſti, ſicut in Cœna ſua adeſt. Quid igitur & quale ſit, panem illum extra vſum, de quo non habemus verbũ Dei, ꝙ ſit corpus Chriſti, tamẽ vt adoretur proponere, diligẽter in timore Dei expendatur. Certè enim ſolicitè cauenda ſunt pericula idololatriæ, ne honorem ſoli Deo debitum, ad vllam aliam rem transferamus. Non autem ſequitur, ſi in ipſo vero vſu Cœnę Dominicæ, Chriſtus rectè adoratur, ideo extra vſum, inſtituendum eſſe peculiarem cultum aut adorationem ad panem, vel circumgeſtatum, vel repoſitum. Sine fide enim, nemo poteſt rectè adorare: fides autem non eſt ſine verbo. Et nullũ extat verbũ Dei, de pane Euchariſtiæ repoſito, vel circumgeſtato: imò pugnat cũ verbis inſtitutionis, quando panis benedictus non diſtribuitur, non accipitur, non manducatur. Quid igitur aliud poſſumus, iuxta normam verbi Dei iudicare, quàm talem cultum non eſſe χριστολατρείαν, ſed ἀρτολατρείαν?

Tertiò, de ipſa etiam adoratione, cultu & veneratione Chriſti in Euchariſtia, quid ſit, aut in quo conſiſtat, controuerſia eſt inter Pontificios & nos. *De adoratione Chriſti in Cœna.* Tridentini enim in VI. Canone nõ obſcurè oſtẽdunt, ſe de externo potiſsimum Euchariſtiæ cultũ laborare & ſolicitos eſſe: vt ſcilicet ſplendida repoſitione, & ſumptuoſa circũgeſtatione, auro, argẽto, ſerico, inclinatione, genuflexione, ꝓſtratione corporis, eleuatione manuũ, tunſione pectoris, luminaribus, inſtrumentis muſicis, bombardarum ſtrepitu, & ſimilibus externis pompis honoretur. Et huic externo cultui etiã ſine vera pœnitentia & fide, tribuunt neſcio quę merita. Vt autẽ de iis qui extra vſum diuinitùs inſtitutũ in Euchariſtia fiunt, nihil amplius dicamus, Scriptura tradit duas regulas: quæ monſtrabunt fundamenta diiudicationis, de definitione adorationis ſeu cultus. *Regula Scripturæ.* Primò externã ſimulationem cultus, ſine interioribus ſpiritualibus motibus, Deo non placere, ſicut inquit: Hic populus labiis appropinquat mihi, cor autem eorum longè eſt à me. Sed veri adoratores adorabunt in Spiritu & veritate. Secundò, Cultus ab hominibus vel inſtitutos, vel electos, Deo non probari, inquit enim: Fruſtrà colunt me doctrinis & mandatis hominum. Et Col. 2. Paulus expreſſe damnat ἐθελοθρησκείας. Eo verò modo Deus vult coli, quem ipſe verbo ſuo pręſcripſit, alias dicit: Quis requiſiuit hæc de manibus veſtris, Eſ. 1. Docendi igitur primũ ſunt homines ex verbo Dei, quomodo in vero vſu Euchariſtię Chriſtum Deũ & hominẽ, vero, interiori & ſpirituali cultu venerari & adorare debeãt. Deinde veræ externę ſignificationes interioris reuerentiæ, vltrò & ritè ſequentur. Externos verò qualeſcunq; reuerentiæ geſtus, ſine vera interiori cordis adoratione, Deus non morãtur, imò vt hypocriſin odit & abominatur. Ideo doctrina de veneratione & adoratione Chriſti in Cœna Dominica, non eſt inchoanda ab externis geſtibus. Ita enim multi Chriſtum adorant, quia ipſum ritè nec colunt, nec venerantur. Sicut Auguſtin. de talibus adorationibus inquit Epiſt. 120. ſuper verſum Pſal. 21. Manducauerunt omnes pingues terræ. Et diuites quidem adducti ſunt ad mẽſam Chriſti, & accipiunt de corpore & ſanguine eius: ſed adorãt tantùm, non etiam ſaturantur, quia non imitantur. Item: Et ipſi veniũt ad menſam, & manducant & adorant: non tamen ſatiantur, quia non eſuriunt & ſitiũt iuſtitiam. Ab interiori igitur & ſpirituali adoratione, primùm inchoandum eſt. Comprehenditur autem vera, interior & ſpiritualis veneratio & adoratio Chriſti, in illis verbis inſtitutionis: Hoc facite in mei ἀνάμνησιν. Itẽ: Mortem Domini annunciate. Quando igitur? Primò *Vera C ſti ado in Cœ quibu bus c ſtat.* cùm cor iuxta verbũ, rectè, piè & reuerenter credit & ſentit de ſubſtantia, & de vſu huius Sacramenti. Secundò, quando grata mente, deuotè cogitamus & cõſideramus, corde & ore celebramus immenſa illa beneficia filij Dei mediatoris: quòd propter nos homines, & propter noſtrã ſalutẽ, deſcendens de cœlis, maſſam noſtræ ſubſtãtiæ aſſumpſit, & illam pro noſtri redemptione patri in cruce obtulit, acerbiſsima morte ſanguinem ſuum effudit: & quòd præterea illud ſuum corpus manducandum, & illum ſanguinem bibendum, in hac ſua Cœna, nobis

nobis communicat: vt ita certiſſimo & pretioſiſſimo pignore, beneficia Noui Teſtamenti credentibus applicet & obſignet: vtq; cum hac miſera & polluta noſtra maſſa, arctiſſimo fœdere ſe copulet, animam ad ſanitatem, corpus noſtrum ad immortalitatem reformet & præparet, &c. Tertiò, quando conſideratis noſtris & ſordibus & miſeriis, ardentibus votis Chriſtum Deum & hominem, quem verè & ſubſtantialiter in illa actione præſentem eſſe credimus, inuocamus, vt ſit noſter mediator, propiciator, aduocatus, interceſſor, iuſtificator & ſaluator: vt propter ipſius mortem, recipiamur & conſeruemur in illo fœdere Noui Teſtamenti, quo pater propter filium credentibus vult placatus eſſe: quando item fides in oratione, hanc victimam Chriſti mediatoris interponit, inter peccata noſtra & inter iram patris, ſicut Anshelmus loquitur. quando conſiderata myſterij magnitudine, & noſtra indignitate petimus, ne indigne manducando rei efficiamur corporis & ſanguinis Chriſti: ſed vt illa manducatione, corpori & ſanguini Chriſti inſerti, vitam inde trahamus, ſicut palmites ex vite: vt manducatio illa nobis proſit ad confirmationem fidei, incrementum charitatis, mortificationem carnis, &c. Atque ideo petimus donari, conſeruari, confirmari & augeri in nobis dona pœnitentiæ, fidei & charitatis. Hæc eſt vera interior & ſpiritualis veneratio & adoratio Chriſti, in vſu cœnæ Dominic. Adoratio enim hæc tria complectitur: Primo, Deum quem inuocamus, rectè agnoſcamus, rectè de eo ſentiamus, & ita eum compellemus, ſicut eſſentiam & voluntatem ſuam in verbo patefecit. Secundo, vt ab eo petamus, quæ daturum ſe promiſit. Tertio, vt pro præſtitis beneficiis gratias agamus. Quomodo autem illa in vſu cœnæ Dominicæ fieri debeant; hoc eſt, quem & quomodo compellare, quid petere, & pro quo gratias agere debeamus: verba inſtitutionis, reliquæ item Scripturæ ſententiæ de Euchariſtia, & præcipue hæc dicta docent & oſtendunt: Hoc facite in mei commemorationem. Item, Mortem Domini annunciabitis. Et hæc eſt vera & certa regula veræ adorationis Chriſti, in vſu Euchariſtiæ, Talis certe adoratio animaduertitur in veterum liturgiis, & precando, & gratias agendo. Iuſtinus vocat panem & vinum εὐχαριστηθέντα, quod Irenæi interpres reddidit, panis, in quo gratiæ actæ ſunt. Dionyſij communio incipit à prece, & definit in ſacram gratiarum actionem. Chryſoſtomi & Baſilij liturgia celebrat totam œconomiam redemptionis noſtræ, & orat pro digna participatione. Quando verò interior & ſpiritualis hæc deuotio, veneratio & adoratio in corde excitata adeſt, tunc externæ ſignificationes in reuerentia & veneratione huius ſacramenti, ſponte & rectè ſequentur. Nam ad veram confeſſionem pertinet, vt fidem, deuotionem & celebrationem, de quibus iam diximus, publice etiam teſtemur, & voce & aliis externis ſignificationibus: quibus oſtendamus, quid de huius cœnæ & ſubſtantia & fructu ſentiamus, qua animi reuerentia & deuotione accedamus, qualem cibum credamus nos ibi accipere. Tali externa confeſſione, ſeiungimus nos à Sacramentariis, & Epicureis contemptoribus horum myſteriorum: excitamus alios ad veram reuerentiam, ne occaſio detur vel ſimplicioribus ad prophanas cogitationes, vel porcis ad conculcanda hæc myſteria. Externa enim irreuerentia, ſignum eſt prophanæ mentis: ſicut Paulus dicit, Corinthios non diiudicare corpus Domini, quia illud in cœna Dominica, non maiori reuerentia tractabant, quàm vulgares concœnationes. In illis verò externis reuerentiæ ſignificationibus ſimpliciſſima & tutiſſima regula eſt, vt ſint teſtimonia fidei interioris de Euchariſtia, iuxta verbum, & illi fidei reſpondeant. Nec inſtituamus humano arbitrio, alios electitios externos cultus, ſed cogitemus, illum honorem honorato gratiſſimum eſſe, quem ex verbo agnoſcimus ipſum velle. Hæc igitur eſt vera adoratio & veneratio Chriſti, in vſu cœnæ Dominicę, de qua Pontificij non admodum pugnant: tantum de externis cultibus ab hominibus inſtitutis, extra verum Euchariſtiæ vſum ſoliciti ſunt: quos tamen communes faciunt toti Euchariſtiæ, hoc eſt & Chriſto & elementis, ſeu ſpeciebus elementorum. Quid igitur in hac Pontificiorum doctrina deſideremus, & reprehendamus, & quibus ex cauſis: breuiter quidem, ſed non obſcure, vt arbitror, oſtenſum eſt.

DE FESTO CORPORIS CHRISTI.

Vel aliquando tandem rectè faciunt, quod fatentur, hoc feſtum non habere teſtimonium vel Scripturæ, vel traditionis Apoſtolicæ, vel veræ antiquitatis in veteri & puriori Eccleſia. Sed dicunt, hunc morem inductum eſſe in Eccleſiam Dei. Intelligunt autem, quod Vrbanus IIII. circa annum Domini 1260. feſtum illud primus excogitauit. idque (vt ipſe in bulla fatetur) inde quod quibuſdam perſonis reuelatum fuerat, feſtum illud & inſtituendum, & generaliter celebrandum. Fuit autem mulier quædam Eua recluſa, à qua Vrbanus, in minoribus adhuc conſtitutus, reuelationem illam accepiſſe ſcribitur. Et Vrbanus quidem Pontifex factus, nouum illud feſtum, ex reuelatione mulierculæ, ſtatim inſtituit, & vbique celebrandum diſtrictè mandando præcepit: Sed ſicut gloſſa dicit, De reliquiis & veneratione ſanctorum, illa conſtitutio Vrbani de nouo feſto non fuit accepta ab omnibus: ſed poſt annos 50. Clemens V. anno 1311. in Viennenſi Concilio, conſtitutionem illam præcepit ab omnibus ſeruari. Et tamen Græcæ Eccleſiæ, ne hodie quidem pompam & morem illius feſti ſeruant. Vnde igitur nouo huic & tali feſto tanta autoritas, vt anathematis iam fulminet, in Tridentina congregatione? vbi alias tantum Apoſtolicas traditiones, & Catholicum conſenſum Eccleſiæ omnium ætatum, gentium, populorum, quæ omnia huic feſto deſunt, crepare ſolent.

Vrbanus 4. instituit festum corporis Christi.

Clemens 5. confirmat festum.

Et ne ſemper antiquitatis velamento ſe occultent, vtile eſt, in ordine hiſtoriarum & in ſerie temporum obſeruare, quomodo poſt meliora antiquitatis tempora, ſenſim & paulatim, facta ſubinde longiori inclinatione, ad ſpectacula illa regni Pontificij deuentum ſit.

Apud Euſeb. lib. 5. cap. 24. Romani Epiſcopi hoſpitibus ſimpliciter mittunt Euchariſtiam. Irenæus enim tantum habet verbum ἔπεμπον.

Lib. 6. Euſeb. cap. 34. presbyter puero tradit Euchariſtiam, ad Serapionem præferendam.

Exuperius in caniſtro vimineo & in vitro portat corpus & ſanguinem Domini. Mulierculis data fuit Euchariſtia domum deferenda, apud Tertullianum & Cyprianum. Nec de præferendis luminaribus, campanis, & de reliqua pompa quæ apud Pontificios vſitata eſt, vlla vel teſtimonia, vel exempla extant in veræ antiquitatis hiſtoria. Et quidem notabile eſt, in Gratiani decreto, nihil tale extare.

Sed tempore Lateranenſis concilij, circa annum Domini 1200. Innocentius cœpit conſtituere, vt Euchariſtia ſub fideli cuſtodia, clauibus & ſeris adhibitis conſeruetur, can. ſtatuimus: De cuſtodia Euchariſtiæ.

Honorius III. Mox circa annum Domini 1220. Honorius III. diſtrictè præcipiendo mandauit, vt à ſacerdotibus Euchariſtia in loco ſingulari, mundo & ſignato ſemper honorifice collocata, deuote ac fideliter conſeruetur. Sacerdos verò frequenter doceat plebē ſuam, vt cum in celebratione Miſſarum eleuatur hoſtia, ſe reuerenter inclinet: idem facient, cum eam presbyter defert ad infirmum, quam in decenti habitu, ſuperpoſito mundo velamine, ferat & referat manifeſte ac honorifice, ante pectus, cum omni reuerentia ac timore, ſemper lumine præcedente, cum ſit candor lucis æternæ: vt ex hoc, apud omnes fides & deuotio augeatur.

Et hæc quidem recentia ſunt, in veris enim veræ antiquitatis hiſtoriis, tale nihil legitur. Adhuc tamen aliquo reſpectu ad vſum illa conſtituta ſunt: quando ſcilicet panis conſecratur, & quando ad infirmum defertur, vt exhibeatur & ſumatur.

Poſtea verò paulatim ab vſu Euchariſtiæ, qui à Chriſto inſtitutus eſt, longius diſceſſum eſt, inſtituto feſto Corporis Chriſti ab Vrbano, & à Clemente confirmato. Et velim Lectorem diligenter conſiderare *Bulla institutionis.* Bullam iſtius inſtitutionis, quæ extat in clementinis lib. 3. tit. 16. Nulla enim prorſus in illa Bulla mentio fit circumgeſtationis & oſtentationis: nec vlla ſyllaba ibi extat, de pane conſecrato per octiduum in monſtrantiam includendo, circumgeſtando & oſtentando. Neque enim mentio ibi fit de tali ſpectaculo, pompa & externa adoratione circumgeſtati & oſtentati panis: ſed finis inſtitutionis illius feſti ita ibi explicatur, vt ſtudeant ſe taliter præparare quod huius precioſiſſimi Sacramenti mereantur participes illa die, poſſintque ipſum ſuſcipere reuerenter, ac eius virtute augmentum conſe- *Verba Bullæ.* qui gratiarum. Hæ ſunt verba Bullæ: in quibus manifeſte dicitur, propter vſum, participationem ſeu communionem ſoleniorem, inſtitutū primò fuiſſe illud feſtum: & in illo vſu, in quo debita reuerentia & deuotio requiritur, gratias agendas eſſe Chriſto, pro immenſo hoc beneficio, quòd corpus ſuum in cibum & ſanguinem in potum nobis tribuit. Et hoc diligenter notandum eſt, ea quæ hodie in feſto corporis Chriſti in regno Pontificio factitantur, ne Vrbani quidem & Clemētis ſeculo nota fuiſſe: ſicut eſt incluſio, circumgeſtatio, oſtentatio, ſpectatio & adoratio panis, extra vſum diſtributionis & ſumptionis. Longe igitur poſt annos Domini 1311. illa excogitata & introducta ſunt. Adeo recens eſt ſpectaculum illius feſti, ſicut in Papatu vſurpatur: de quo tamen retinendo tanta contentione Tridentini laborant, vt ad profuſionem anathematis progredi non vereantur. Non igitur, vel Scripturam, vel Apoſtolorum traditiones, vel antiquitatis ſuffragia curant: ſed vnum ſibi hoc propoſitum habent, vt nerui regni Pontificij, quoquo modo ſalui maneant & ſtabiliantur. Ipſa etiam appellatio mutilata eſt. Vrbanus etiam & Clemens vocant feſtiuitatem corporis & ſanguinis Chriſti. Et in reſponſorio illius feſti canitur: omnes qui de vno pane, & de vno calice participamus. Hodie verò appellatur Feſtum corporis Chriſti.

Pomerius. Pomerius dicit, indulgentias huius feſti auctas per Martinum V. & ſequentem Eugenium. Circa Conſtantienſis igitur concilij tempus, lata noua lege de mutilatione Euchariſtiæ, videntur recentia illa cumulata fuiſſe. Admiſſa verò ſemel circumgeſtatione, oſtentatione & adoratione panis in feſto illo extra vſum, nullus poſtea finis fuit. In maioribus enim Baſilicis, non tantum per octauas huius feſti, ſed quotidie cum lampadibus incluſum proponunt adorandum, efferunt ad incendia reſtringenda, & ad ſimiles caſus auerruncandos. Et ſicut fieri ſolet, quādo ſemel à regia via deflexum eſt, niſi ad veram viam redeatur, nullus aberrandi nec finis, nec modus eſt: ita circumgeſtatio extra vſum à Chriſto in- *Circumgeſtatio Euchariſtiæ.* ſtitutum, eò tandem deducta eſt, quod ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum, Romani Pontificis, verè Pontificiæ, ſeu potius Ethnicæ plus certe quam regali & Imperatoriæ pompæ ſeruire iam cogitur. Ro- *Pompa Pontificum.* mæ enim in pompa Pontificis, non aliter tractatur panis Euchariſtiæ, quaſi ſicut olim in pompa Perſicorum regum, ſacrum ſuum ignem, quem Orimaſda appellabant, equo vectum regi præferebant. In medio enim Pontificalis pompæ, non longe ante Pontificem, ducitur equus albus, manſuetus & phaleratus, portans Sacramentum, quod ipſi in puluino ornato, capſa incluſum ſacriſta impoſuit. Equus habet ad collum, tintinnabulum bene tinniens. Supra portatur baldachinum, cum inſignibus Papæ. Equum præcedunt 12. familiares Papæ pedites, rubra veſte induti, portantes 12. intorticia ante Sacramentum. Inde duo familiares ſacriſtæ equeſtres, etiam rubro induti, portantes laternas argenteas cum lumine, ante ſacramentum. Extant tres libri ceremoniarum Romanæ Eccleſiæ Leoni X. inſcripti, in quibus aliquoties repetitur hæc deſcriptio, Libro primo, ſectione ſecunda. De proceſſione coronati Pontificis ad Lateranum. Sectione 5. De proceſſione Pontificis, & coronati Cæſaris per vrbem. Sectione duodecima, De ordine, quomodo Papa in vrbe, de loco ad locum in ſolenni pompa, vel in Pontificalibus equitat. Et libro 3. De officio ſacriſtæ. Hæc recentia monſtra, ignota ſunt non tantum veteri, verumetiam mediæ antiquitati. Hanc recitationem propter duas potiſſimum cauſas inſtitui: Primò, vt conſiderandum proponerem quæ, qualia & quanta ſint, quæ in quinto cap. & 6. canone, de feſto quod vocant Corporis Chriſti, inuoluant. Secundò, vt oſtenderem, quam procul & quam longè à forma veteris Eccleſiæ, etiam in media antiquitate, receſſum nunc ſit in illo feſto: item quàm recentia, nupera & nouitia ſint, quæ nunc in regno Pontificio, in feſto illo, & in reliquis circumgeſtationibus vſurpantur. Sed oſtenſis initiis, & progreſſu iſtius feſti, de re ipſa etiam pauca quædam dicamus. Sicut igitur ordinis gratia, totus annus diſtributus eſt in certa quædam feſta, quæ vtiliter ad ædificationem populi apud nos ſeruantur: vt ſcilicet præcipui articuli fidei, ordine aliquo, populo per annum proponi, repeti, & contra quaſuis corruptelas retineri poſſint: vtque fideles moueantur, & excitentur ad conſideranda beneficia Dei, de quibus articuli illi fidei concionantur, & Deo pro illis beneficiis in Eccleſia magnæ gratiæ agantur: ita nulli piorum improbaretur, ſi præterquam quod ſemper omnibus diebus illud fieri debet, ordinis gratia, certo anni tempore, Eccleſia frequentius conueniret: & in illo conuentu, doctrina de cœna Domini, iuſta tractatione, ſimpliciter & clarè proponeretur: omnes corruptelæ, puritatem illius doctrinæ contaminantes, refutarentur: admonerentur homines, quantum theſaurum Chriſtus

Eccleſiæ

Digitized by Google

Eccleſiæ in teſtamento ſuo legarit: pro beneficiis illis, quæ Cœna Dominica exhibet & confert, Chriſto Saluatori gratiæ in Eccleſia magna agerentur: taxata negligentia, inuitarentur homines ad celebriorem Euchariſtiæ vſum, per totum annum, &c.

Hoc modo vere, Eccleſia tanquam victrix, de mēdacio & hæreſi, publicum quaſi triumphum ageret. Et ſi hæc eſſet ratio huius feſti, petulantia quædam eſſet, celebrationem eius odioſe exagitare.

Cur Pontificij de feſto illo dimicent. Sed longe aliud eſt, propter quod Pontificij de feſto illo dimicant. Nec noſtri feſtum illud abrogarunt ideo, quaſi hoſtes & inimici ſint omnis boni ordinis: Sed longe aliæ ſunt cauſæ, quæ controuerſiam de hoc feſto mouent. Illas vero, quia ex præcedenti hiſtorica commonefactione manifeſtæ ſunt, breuiter tantum recitabo.

Cur improbandum feſtum corp. Chriſti. I. Celebratio illius feſti, qualis eſt in Papatu proponit, confirmat & ſtabilit mutilationem Euchariſtię: altera enim tantum ſpecies contra inſtitutionem proponitur. Et illo tempore, nouis acceſſionibus deformatum fuit hoc feſtum, cum mutilatio illa Eccleſiis vbique obtruderetur, & non deeſſent qui contradicerent, ſicut de Monachis Alexander Alenſis teſtatur.

II. Celebratio illius feſti, Sacramentum ex vſu didiuinitus inſtituto transfert in aliam actionem, & diuerſum vſum, qui non habet teſtimonium verbi Dei: non enim diſtribuitur, non accipiatur, non manducatur: ſed circumgeſtatur, & oſtentatur. Et ad retinendum præcipuum neruum regni Pontificij, quod ſcilicet Euchariſtia habeat veram rationem Sacramenti, etiam extra vſum diuinitus inſtitutum, etiamſi transformetur in aliam actionem & diuerſum vſum: ideo tanta contentione & de hoc feſto retinendo pugnant.

III. Perſuadentur homines, Chriſtum in pane illo, quando circumgeſtatur, non minus nec aliter adeſſe, quam in vero vſu cœnæ diuinitus inſtituto adeſt. Et quidem volunt, Chriſtum ibi adorandum eſſe: cum tamen nullum extet verbum, quod Chriſtus in tali vſu panis velit corpore & ſanguine ibi adeſſe, ſicut in vſu cœnæ adfuturum ſe promiſit.

IV. Prætextus quem adferunt, de recolenda & celebranda memoria Chriſti, in Euchariſtia, tantum eſt perſuaſio pugnans contra inſtitutionem. Chriſtus enim in Euchariſtia, memoriam ſui inſtituit, non quomodolibet, ſed certa ratione celebrandam. Illa vero ratio non eſt, vt panis circumgeſtetur, populo proponatur & oſtentetur: ſed accepit panem, benedixit, fregit, dedit diſcipulis ſuis, dicens; Accipite, comedite, Hoc eſt corpus meum: hoc facite in mei commemorationem. Et Paulus interpretans hanc commemorationem, diſerte dicit: Quotieſcunque manducaueritis & biberitis, &c. In vero iſto, ea quæ Chriſtus inſtituit & mandauit, diſtributio ſcilicet & ſumptio prætermittitur: & alius vſus recens ab hominibus inſtitutus, imo à mulierculis profectus ſupponitur. Et qualiſcunque ſit prætextus bonæ intentionis, de honoranda Euchariſtia, ſemper cogitandum eſt, fruſtra me colunt mandatis hominum. Et illuſtre exemplum eſt conuenientiſſimum ad hanc diſputationem, quod deſcribitur, 1. Reg. 4. vbi arca Domini, præter verbum inſtitutum & mandatum, intentione non mala, & conſequentia ad modum probabili, in caſtra adducitur, vt ſubſidium ſit aduerſus hoſtium impetus. Hoc exemplum recte conſideratum, totum prætextum intentionis extra verbum, de Circumgeſtatione euertit.

V. Celebratio iſtius feſti proponit Chriſtum in Euchariſtia colendum, alia ratione & aliis modis, quam ipſe in verbo ſuo præſcripſit: idque extra vſum diuinitus inſtitutum. Et perſuadentur homines, cultum illum ab hominibus excogitatum, multo eſſe præſtantiorem & Deo gratiorem, quàm ſi Euchariſtia diſtribueretur, acciperetur, manducaretur, & biberetur in commemorationem Chriſti.

VI. Per iſtud feſtum abducuntur homines à crebriori & vero vſu cœnæ Dominicæ: perſuadentur enim, ſumptionem cum magno periculo eſſe coniunctam: cultum vero huius feſti, ſine periculo multo magis meritorium.

VII. Euchariſtiam Chriſtus ideo inſtituit, vt ipſe nobis offerat, donet, applicet, & obſignet beneficia & merita mortis ſuæ. De hoc vero feſto, Vrbanus in bulla ſua dicit, ſeruari illud in remiſſionem peccantium. Atque illud Pomerius in ſuis ſermonibus ita explicat: Quando homo contritus, in illo feſto intereſt Miſſæ & proceſſioni, & exhibet ſolennem reuerentiam Sacramento circumgeſtato, tunc illo cultu & opere meretur & conſequitur plurima bona, ſcilicet acceptationem Dei, benedictionibus, conuerſionem à peccato, defenſationem ab omnibus periculis & malis, fructificationem meritorum, & exauditionem: quod tunc magis exauditur oratio, quando Sacramentum præſens circumgeſtatur vt in incendiis Et citat ex Richardo: Quod ſi etiam quis eſt in peccato mortali, quamuis non conſequatur remiſſionem peccatorum: tamen prudenter agit, ſi facit in illo feſto, quod continetur in forma indulgentiæ, eo quod bona facta in peccato mortali, diſponunt de congruo ad pœnitentiam, & mediante ea, ad remiſſionem peccatorum. *Pomerius.*

VIII. Pontifices multas, varias & largas indulgentias promittunt & largiuntur illis, qui hoc feſto ſolennem, qualem ipſi deſcribunt, reuerentiam exhibent panis Euchariſtiæ extra vſum. Et Vrbanus quidem certum numerum illarum indulgentiarum præſcripſit, in bulla huius feſti. Poſtea menſura illarum indulgentiarum, per Martinum V. & Eugenium multiplicata & aucta eſt, vt eſſet conferta & concuſſa. Summam vero Pomerius ita colligit: Qui ipſo die feſto interſunt primis vel ſecundis veſperis, vel Miſſæ, vel matutino, pro ſingulis indulgentias 400. dierum. Summa igitur diei feſti aſſurgit ad 16000, indulgētias: infra octauam pro ſingulis 400. dierum inſimul. Summa ſummarum igitur erit, per feſtum & totam octauam eius, 44000. dierum indulgentiæ. Qui vero illo die communicant, illis 400. dierum indulgentias largiuntur. Et notet Lector, quod tantundem indulgentiarum promittitur ſpectatori, quantum ei qui communicat, 400. ſcilicet dierum: Si vero tota ſumma colligatur in quadrupla proportione, veneratio Sacramenti extra vſum à Chriſto præſcriptum, excederet ipſam communionem, hoc eſt, vſum diuinitus inſtitutum. Et Pomerius addit: Eum qui vult indulgentias illas aſſequi, oportere firmum eſſe in fide: vt ſcilicet credat, tantam poteſtatem eſſe apud Eccleſiam, quod poſſit dare tot & tales indulgentias: hæretici enim qui poteſtatem indulgentiarum negant, non cōſequuntur eas. Gloſſa vero de reliquiis & veneratione Sanctorum, de indulgentiis iſtis ita inquit: Remiſſiones illas quibus pauci participant, interpretari velle, nec decet, nec expedit. Hæc igitur ſunt, quæ feſtum corporis Chriſti in Pontificia Eccleſia complectitur, quæque controuerſiam de hoc feſto mo-

Digitized by Google

uent. Quod ſi illa conferantur ad inſtitutionem cœnæ Dominicę, videbit Lector, feſtum illud reuera nihil aliud, quam publicam & ſolēnem ipſo facto proteſtationem, contra inſtitutionem Filij Dei. Ad illa enim quę in inſtitutione præſcripta & mandata ſunt, obſcuranda, poſtponenda & ſepelienda: vtque in eorum locum & alij & diuerſi vſus, de quibus in inſtitutione nihil vel præſcriptum vel mandatum eſt, ſubſtituantur, & populo perſuadeantur opinione cultus præſtantioris: ideo & inſtitutum olim fuit illud feſtum, ideo hodie retinetur & celebratur, ſicut ex illis quæ notauimus, manifeſtum eſt.

DE ASSERVANDO EVCHARISTIÆ Sacramento, & ad infirmos deferendo.

CAPVT VI.

Conſuetudo aſſeruandi in ſacrario ſanctam Euchariſtiam adeo antiqua eſt, vt eam ſeculum etiam Niceni Concilij agnouerit. Porro deferri ipſam ſacram Euchariſtiam ad infirmos, & in hunc vſum in Eccleſiis conſeruari, præterquam quod cum ſumma æquitate & ratione coniunctum eſt, non multis in Conciliis præceptum inuenitur, & vetuſtiſſimo catholicæ Eccleſiæ more eſt obſeruatum. Quare ſancta hæc ſynodus retinendum omnino ſalutarem hunc & neceſſarium morem ſtatuit.

CANON VII.

Si quis dixerit, non licere ſacram Euchariſtiam in ſacrario reſeruari, ſed ſtatim poſt conſecrationem aſtantibus neceſſario diſtribuendam, aut non licere, vt illa ad infirmos honorifice deferatur, anathema ſit.

EXAMEN.

Principalis quæſtio hoc loco eſt: An panis Euchariſtiæ, quādo recitatione verborum inſtitutionis benedictus, ſanctificatus, aut conſecratus eſt, ſtatim ſit diſtribuendus, ſumendus & manducandus, in commemorationem Chriſti: an verò poſt benedictionem, omiſſa diſtributione, ſumptione & manducatione, ſit reponendus, includendus, aſſeruandus, circumgeſtandus, oſtentandus, & ad alios vſus accommodandus, ita vt poſt aliquot, vel dies, ſeptimanas, menſes vel annos, demum ſequatur eius ſumptio & manducatio. Et Tridentinum quidem decretū, ſanciens & ſepeliens talem aſſeruationem, fatetur eam nec verbo Dei præſcriptam, nec traditione vel exemplo Apoſtolorum in Eccleſiam inductam: ſed dicit eſſe antiquam conſuetudinem, & morem vetuſtiſſimum. De conſuetudine verò, quantumuis antiqua, præbet nobis ex Patrum ſententiis reſponſionem Gratianus diſtin. 8. Cyprianus enim dicit conſuetudinem ſine veritate, eſſe vetuſtatē erroris. Et Gregorius ex Cypriano: Dominus in Euāgelio, Ego ſum, inquit, veritas: non dixit, Ego ſum conſuetudo, quælibet igitur conſuetudo, quantumuis vetuſta, quātumuis vulgata, veritati omnino eſt poſtponenda: & vſus qui veritati eſt contrarius, abolendus eſt. Auguſtinus inquit: Hoc plane verum eſt, quia ratio & veritas cōſuetudini præponenda ſunt: ſed ſi conſuetudini veritas ſuffragatur, nihil oportet firmius retineri. Et Cypriani ſententia eſt, vbi de Euchariſtia diſputat: Si ſolus Chriſtus audiendus eſt, non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendum putauerit, ſed quid prius qui ante omnes eſt Chriſtus, prior fecerit:

Status huius loci.

Tridentini aſſeruationē Sacramenti ſtabilientes nituntur ſola conſuetudine.

Auguſtinus.

neque enim hominis conſuetudinem ſequi oportet, ſed Dei veritatem. Quia igitur in hac diſputatione, de aſſeruatione Euchariſtiæ, Tridentini antiquam conſuetudinem, & vetuſtum morem allegant: videndum eſt ante omnia, an huic conſuetudini veritas verbi diuini ſuffragetur. Hoc eſt, quid Chriſtus, qui ante omnes eſt, prior fecerit. Et res in deſcriptione inſtitutionis manifeſtiſſima eſt. Accepit enim Jeſus panem, & gratias egit, ſeu benedixit: non autem panem illum poſt benedictionem aſſeruandum repoſuit: ſed fregit, & dedit diſcipulis ſuis, nec iuſſit vt benedictum illum panem reponerent, aſſeruarent circumgeſtarent, vel aliis oſtentarent: ſed dixit, Accipite, manducate: nec inter benedictionem, diſtributionem, ſumptionem & manducationem, interpoſita fuit mora, ſeu interuallum aliquot horarum, dierum, hebdomadarum, menſium vel annorum: ſed cum benedixiſſet, ſtatim diſtribuit: & quod diſcipuli ea quæ exhibebantur, ſtatim ſumpſerint: nec ſumpta ad alium vſum accommodarint, ſed ſicut iuſſi erant, manducarint & biberint, Marcus in deſcriptione alterius oſtendit, cum in media deſcriptione interponit hæc verba: Et biberunt ex eo omnes. Ipſa etiam annotatio temporis oſtendit, nullam interpoſitam fuiſſe talem moram, quæ aſſeuerationi Euchariſtiæ conſecratæ extra vſum aliquid ſuffragari poſſit. Intra duas enim veſperas iuxta legem, intra ſolis ſcilicet occaſum, & tempus tenebrarum, manducauit Chriſtus paſcha: poſtea diſtribuit, & peracta illa communi cœna, demum inſtituit Euchariſtiam: & poſt illam inſtitutionem, habuit prolixam illam concionem in Iohanne deſcriptam: inde exiit in hortum, orauit ibi in agonia, captus eſt, & ductus primum ad Hannam, poſtea ad Caipham: in cuius palatio multa acta ſunt, priuſquam prima negatio Petri fieret: & tunc fuit tempus primi gallicinij. Hæc ſupputatio euidenter oſtendit, non longam moram fuiſſe in actione primæ cœnæ Dominicæ. Chriſtus autem cum inquit: Hoc facite, iubet vt quotieſcunque fecerimus illud, quod in prima dominica cœna factum eſt, ſequamur & faciamus. Nec vllum veſtigium extat in Apoſtolica hiſtoria, quod aliud vel diuerſum fecerint, diſtrahendo ſcilicet & diuellendo à benedictione diſtributionem & ſumptionem: nec vllum Apoſtolicum exemplum aſſeruationis Euchariſtiæ proferri poteſt. Veritas igitur verbi diuini, conſuetudini aſſeruationis Euchariſtiæ nihil quicquam ſuffragatur. Et ſi iuxta Cypriani ſententiam, in actione cœnæ Dominicæ non attendere debemus, quid aliqui ante nos faciendum putauerint, ſed quid ille qui ante omnes eſt, & prior fecerit, & faciendum, donec ad iudicium veniat, mandauerit: panem & vinum, verbis Cœnæ benedictum non reponemus, includemus, aſſeruabimus, circumgeſtabimus, oſtentui habebimus: ſed diſtribuemus, accipiemus, manducabimus & bibemus, & mortem Domini annunciabimus. Atque ita fidei noſtræ obedientia faciet illud quod Chriſtus prior fecit, & faciendum mandauit. Et hanc regulam ſequentes non declinabimus, vel ad dextram, vel ad ſiniſtram. Sed triſtis & deploranda eſt humani ingenij ſiue curioſitas, ſiue petulantia, quod deſerta ſimplici, manifeſta & plana via doctrinæ præſcripti & mandati Chriſti, & exempli Apoſtolici, priuata audacia, prætextu conſuetudinis, in Teſtamento filij Dei aliquid audet vel mutare, vel ſuperordinare: omiſſa ſcilicet diſtributione & ſumptione, quæ habent mandatum Chriſti: & horum loco excogitare aſſeruationem, repoſitio-

Conſuetudini quam Tridentini allegant repugnat.

Cyprianus.

poſitionem, incluſionem, circumgeſtationem, oſtentationem, &c. panis benedicti, quæ in verbis Chriſti, nec vllam quidem vel ſyllabam, vel literam ſuffragantem habent.

Obiectio. Sed aiunt, conſuetudinem aſſeruandi Euchariſtiam eſſe antiquam, & vetuſtiſſimo catholicę Eccleſiæ more obſeruatam: ita vt aſſeruatio quæ in Pontificia Eccleſia vſitata eſt, reprehendi & damnari non poſſit, niſi ſimul etiam vniuerſa Chriſti Eccleſia damnetur. Synodus igitur Tridentina ſtatuit, morem illum vt ſalutarem & neceſſarium omnino retinendum. *Reſponſio.* Reſpondeo autem, non ideo ſtatim omnes veteres Eccleſias damnari, quando Pontificia repoſitio, incluſio, oſtentatio, circumgeſtatio, &c. taxatur. Primo enim dicimus, quod *Cyprianus.* Cyprianus lib. 2. epiſt. 3. dicit, Si quis de anteceſſoribus vel ignoranter vel ſimpliciter non hoc obſeruauit, quod nos Dominus facere, exemplo & magiſterio ſuo docuit, poteſt ſimplicitati eius de indulgentia Domini venia concedi: nobis vero non poterit ignoſci, qui nunc à Domino admoniti, & inſtructi ſumus, vt vbique lex Euangelica, & traditio Dominica ſeruetur, & ab eo quod Chriſtus & docuit & fecit, non recedatur. Et addit ſententiam illam, quæ diſtinct. 8. citatur: Ignoſci poteſt ſimpliciter erranti: poſt inſpirationem vero & reuelationem veritatis factam, qui in eo quo errauerat perſeuerat prudens & ſciens, iam non in venia ignorantiæ peccat. præſumptione enim atque obſtinatione quadam nititur, cum ratione ſuperetur.

Secundò conſiderabimus & expendemus: An teſtimonia antiquitatis, quæ de vetuſto illo more & antiqua conſuetudine allegantur, probent morem aſſeruandi Sacramentum Euchariſtiæ neceſſarium eſſe, ſicut Tridentinum decretum ſtatuit: item, an teſtimonia illa antiquitatis, probent & ſtabiliant repoſitionem, incluſionem, oſtentationem & circumgeſtationem panis conſecrati, ſicut in Pontificia Eccleſia illi ſeruantur & vſurpantur. Sed priuſquam ad ipſam exemplorum explicationem accedamus, paucis expediemus: An mos reſeruationis dici poſſit aut debeat neceſſarius & catholicus, ſicut Tridentinum decretum affirmat.

Quicquid igitur in Eccleſia Chriſti neceſſarium eſſe ſtatuitur, neceſſe eſt vt habeat præſcriptum & mandatum verbi Dei, & Scripturæ exempla. Suprà autem oſtendimus, Chriſtum nec magiſterio, nec exemplo ſuo (vt Cypriani verbis vtar) aſſeruationem Euchariſtiæ vel præſcripſiſſe vel mandaſſe. Nulla igitur alia exempla poſſunt conſcientiis neceſſitatem imponere, ſeruandi hunc morem. Et tyrannis eſt, tentans dominari fidei Eccleſiæ, & pugnans cum libertate Chriſtiana, ſtatuere, morem aſſeruandi Euchariſtiam neceſſarium eſſe: cum eius nec præſcriptum, nec mandatum, nec exemplum vllum in verbo Dei oſtendi poſſit. Catholicum autem eſſe, *Catholicum quid ſecundum Vincentium Lerinenſem.* Vincentius Lerinenſis rectè definit, quod ſemper, quod vbique & ab omnibus ſimiliter obſeruatum fuit. Ad illud igitur quod affirmatur vniuerſę Eccleſiæ Chriſti catholicum, atque ideo neceſſarium eſſe, omnino requiritur vel verbum, vel exemplum Chriſti & Apoſtolorum. Neque enim caput à membris, hoc eſt, Chriſtum ab Eccleſia: & principalia membra, hoc eſt, Apoſtolos cum ſua doctrina & exemplis, à reliquo corpore Eccleſiæ reſecare debemus, quando de catholica ſeu vniuerſa Chriſti Eccleſia loquimur. Sed illud verè eſt vniuerſæ Eccleſiæ catholicum, quod à capite Chriſti præſcriptum ſeu mandatum, & ab Apoſtolis obſeruatum eſſe oſtendi & probari poteſt. Quando vero hoc fundamentum deeſt, ne totius quidem orbis conſenſus ſufficit ad probandum τὸ καθολικὸν Eccleſiæ Chriſti. Chriſti autem inſtitutionem, nec magiſterio nec exemplo, iuxta Cyprianum, præſcribere vel mandare aſſeruationem Euchariſtiæ, extra vſum diſtributionis & ſumptionis, manifeſtiſſimum eſt, ſicut oſtendimus. Nec vllum Apoſtolorum exemplum oſtendi poteſt: neque enim ſatis eſt, ſi abſque probatione & documentis, fingatur eſſe Apoſtolica traditio. Falſum igitur eſt, aſſeruationem Euchariſtiæ extra diſtributionem & ſumptionem, eſſe vniuerſæ Eccleſię morem catholicum, & quidem vt neceſſarium retinendum. Illud enim quod in eo quod catholicum & neceſſarium eſſe debet, caput eſt, in hoc more deſideratur. Atque ideo forſan Tridentinum decretum non voluit vocare catholicum morem, ſed Eccleſiæ catholicæ morem. Atqui ſymbolum, catholicam Eccleſiam definit eſſe eam, quæ eſt Apoſtolica, cui Chriſtus hoc emblema inſcripſit: Docentes eos ſeruare ea quæ ego præcepi vobis, Mat. 28. Item, Oues meæ vocem meam audiunt. Iohan 10. Sed excipient: ſe intelligere morem & conſuetudinem vniuerſæ Eccleſiæ, poſt Apoſtolorum tempora. Videamus igitur & hoc: An aſſeruatio Euchariſtię ſemper, an vbique, an ab omnibus, in vniuerſa Eccleſia, omnium ætatum, omnium gentium & populorum, pro dogmate catholico & neceſſario, recepta, approbata & obſeruata fuerit. *Ius Canonicum.* Ipſum autem Ius Canonicum, de Conſec. diſtinct. 2. cap. Tribus gradibus, ex Clemente Romano Pontifice deſcribit ſententiam, quomodo presbyter, diaconus & miniſter, reliquias fragmentorum corporis Domini cuſtodire debeant: non autem per cuſtodiam illam, intelligit reclusionem, ſed addit apertam declarationem his verbis. Tanta in altario certe holocauſta offerantur, quanta populo ſufficere debeant: quod ſi remanſerint, non reſeruentur in craſtinum, ſed cum timore & tremore, clericorum diligentia conſumantur. Ne vero de oblationibus populi hoc intelligatur, mox addit: Clericos illos reſidua corporis Domini, quæ in ſacramento relicta ſunt, conſumere. Et gloſſa quidem conatur hoc eludere, quaſi tantum prohibeatur ibi reſeruatio ad opus communicantium: ſed textus diſerte loquitur de communione populi. Extat liber, continens explicationem Leuitici: quem quidam Origeni, alij Cyrillo adſcribunt: Ibi in explicatione ſeptimi capit. de carnibus ſacrificij eodem die comedendis, ita vt non remaneat ex eis quicquam vſque mane, legitur deſcriptio moris Eccleſiaſtici, ex verbis inſtitutionis cœnæ ſumpta. Nam & Dominus monſtrans panem quem diſcipulis dabat, dicebat eis: Accipite, manducate: non diſtulit, nec ſeruare iuſſit in craſtinum.

Heſychius. Heſychius Nazianzeni diſcipulus, explicans illud Leuit. 8. Quicquid reliquum fuerit de carne & panibus, ignis abſumet: indicat ſui ſeculi morem fuiſſe, vt ſi quid omnibus communicatis reliquum eſſet, incenderetur & cremaretur.

Nicephorus. Nicephorus lib. 17. cap. 25. deſcribens hiſtoriam de Iudæi cuiuſdam vitrarij puero, temporibus Iuſtiniani, circa annum Domini 550. narrat à multo tempore conſuetudinem fuiſſe in Conſtantinopolitana Eccleſia, vt cum poſt communionem pluſculum de partibus immaculati diuinique corporis reliquum eſſet, non reſeruaretur, ſed ex ludo literario delecti quidam pueri accerſerentur, qui reli-

quias illas ederent. Hęc conſuetudo ex Clemente intelligi poteſt, qui dicit, reliquias illas eodem die eſſe conſumendas à clericis: quando vero pluſculum ſupererat reliquiarum, quibus conſumendis clerici nō ſufficiebant, adhibebãtur in Conſtantinopolitana etiam Scholaſtici. Illius conſuetudinis nō multo poſt inclinatio quædam facta eſt. Concilium enim Matiſconenſe II. dicit, reliquias quæ poſt peractam communionem ſupererant, 4. vel 6. feria à pueris illis percipiendas eſſe. Poſtea vero per integrum ferme annũ aſſeruari cœperunt. Apud Græcos non vetuſtiſſimos eſt liturgiá προηγιασμένων, id eſt, præſanctificatorum, in quadrageſima enim reliquis 5. diebus, excepto ſabbatho & Dominico, non fit conſecratio, ſed ſola ex præſanctificatis diſtributio & ſumptio: hoc eſt, ex illis quæ Dominico die conſecrata ſunt. Sed Humbertus Epiſcopus Syluæ candidæ, contra libellum Nicetæ monachi citante Georgio Caſſandro, illum Græcorum ritum grauiter reprehendit ex verbis inſtitutionis, & inter cætera inquit: Legimus Dominũ non imperfectam, ſed perfectam commemorationẽ ſuis diſcipulis tradidiſſe, pane benedicto & mox fracto atque diſtributo. Non enim benedixit tãtum, & reſeruauit frangendum in craſtinum: nec fregit tantum, & repoſuit: ſed fractum ſtatim diſtribuit. Vnde Alexãder Martyr, & Papa V. ab Apoſtolo Petro, paſſionẽ Domini inferens Canoni Miſſæ, ait: Hoc quotieſcunque feceritis, id eſt, benedixeritis, fregeritis & diſtribueritis, in mei memoriam facietis. Quia quodlibet horum trium ſine reliquis fiat, ſcilicet aut benedictio ſine fractione & diſtributione, aut fractio ſine benedictione, & diſtributione, perfectam memoriã Chriſti non repræſentat: ſicut diſtributio nulla ſine benedictione & fractione. Hæc Humbertus ille. Gabriel Biel in Canonem, Lectu. 46. allegans Paſchaſij ſententiam, inquit: Chriſtus volens diſcipulos ſuos fructus huius Sacramenti participes fieri, poſtquam corpus ſuum conſecrauit, non ſiſtebat in conſecratione: neque dedit diſcipulis, vt ipſum honorificè conſeruarent, ſed dedit in ſui vſum dicens: Accipite, manducate. Et quia per vſum manducatio tranſit & conſumitur, dedit eis quoties vellent conſecrandi poteſtatem, dum addit: Hoc facite in mei commemorationem. Aſſeruatio igitur Euchariſtię conſecratæ, ſine diſtributione & ſumptione, nec ſemper, nec vbique, nec ab omnibus pro catholico dogmate & neceſſario more recepta, approbata & obſeruata fuit: imo fuerunt, qui morem illum non tantum non ſeruarunt, ſed ex verbis inſtitutionis grauiter reprehenderunt. Atque ita tria iam oſtendimus.

Humbertus Epiſcopus.

Primò, Chriſtum, nec magiſterio, nec exemplo docuiſſe aſſeruationem: imo illam non eſſe conſentaneam verbis inſtitutionis Chriſti. Secundò, Nec oſtendi poteſt Apoſtolorum vel traditio, vel exemplum de reſeruatione. Tertiò, Nec in veteri Eccleſia vbique & ab omnibus reſeruatio vel probata, vel vſurpata fuit: imo non defuerunt, qui morem reſeruationis reprehenderunt: idque ex verbo Dei. Et hæc cum ita ſe habeant, vere Pontificia audacia, & Antichriſti tyrannis eſt, quod 6. capit. de reſeruatione ſancit: Synodus ſalutarem & neceſſarium hunc morem retinendum omnino ſtatuit. Imponere enim conſcientiis neceſſitatem ſine teſtimonio verbi Dei, ſine exemplo Apoſtolorum & ſine vniuerſali antiquitatis conſenſu, nemo tentat, niſi ille qui in templo Dei ſedens, oſtentat ſe quaſi eſſet Deus, & extollitur ſupra omne quod dicitur Deus, 2. Theſſ. 2. Manifeſtum vero eſt & hoc, ex illis quæ hactenus demonſtrata ſunt, noſtras Eccleſias iniuſtè accuſari & damnari, propter non obſeruatam reſeruationem Euchariſtiæ. Sed habent tamen etiam Pontificij exempla quædam veteris Eccleſiæ, de reſeruata Euchariſtia. De illis igitur ordine quodam & diſtinctè reſpondebimus. Et primo operæ precium eſt audire, ex quàm certis, firmis, & authenticis teſtimoniis Tridentini ὁμοθυμαδὸν, conſuetudinem aſſeruandi Euchariſtiam, probent. Dicunt enim, adeo illam eſſe antiquam, vt eam ſeculum etiam Niceni Concilij agnouerit. Et magna quidem eſt Nicenæ ſynodi autoritas, propterea quod controuerſias de fide, iuxta normam & regulam Scripturæ diiudicauit & definiuit. Sed fuit circiter annum Domini trecenteſimum. Seculum igitur Nicenæ ſynodi, non eſt vetuſtiſſimum tempus Eccleſiæ Chriſti. Sed auſcultemus, quo teſtimonio ex Nicena ſynodo reſeruationem probent. Citant ex Canone quodam concilij Niceni, de Diaconis, vt communionem accipiant ab Epiſcopo vel presbytero. Quod ſi non fuerit in præſenti vel Epiſcopus vel presbyter, tunc ipſi diaconi proferant, & edant. Idem vero Canon dicit, diaconos non habere poteſtatem offerendi ſacrificij. Ergo oportuit Euchariſtiam antea fuiſſe vel ab Epiſcopo, vel presbytero conſecratam & reſeruatam, vt in ipſorum abſentia poſſit à diacono proferri & edi. Hoc eſt teſtimonium illud quod ex ſeculo Niceni proferunt. Et patres quidem Niceni Concilij, pręter expoſitionem fidei, etiam Canones quoſdam condidiſſe, non eſt dubium. Sed qui & quot illi Canones ſint, valde ambiguæ ſunt opiniones: Gratianus diſtinct. 16. numerat 70. Canones: ex quibus tantum 20. poſtea in Romana Eccleſia relicti ſunt. Concilio Lateranenſi additum eſt opuſculum tripartitum. In eius parte 3. capit. 10. dicit autor: Concilia antiqua, & etiam poſteriora, vix inueniuntur. Et addit: Mirandum eſt, quod hoc ita neglexerit Eccleſia Romana. Ita magna eſt incertitudo Canonum, qui titulum Niceni Concilij præferunt.

Probatio reſeruationis Sacramenti ex Concilio Niceno.

De iſto vero Canone, ex quo reſeruationem probare conantur, res nō tantum dubia, ſed omnino ſuſpecta eſt. Poſterior enim ſentẽtia, alludens ad reſeruationem, vt ſcilicet ipſi diaconi proferant & edant, in Canone illo nec Græce legitur, nec in decretis, diſtin 93. c. peruenit, nec in priori editione Conciliorum. Sed ſecunda editio, ſicut ex Canone 14. facit 18. ita etiam aſſuit ſententiam illam, de qua nunc diſputamus. Apud Ruffinum libro 1. capit. 6. legitur in illo Canone talis quædam additio: ſed non eo modo, ſicut in Tomis Conciliorum: Nihil enim habet de proferendo, quaſi reſeruatum fuerit, ſed ſimpliciter dicit: Diaconi præſentibus presbyteris Euchariſtiam non diuidant, ſi vero presbyter nullus ſit in præſenti, tunc demum etiam ipſis licere diuidere. Cum igitur de ſententia illa Niceni Canonis alludente ad reſeruationem, res ita ſe habeat, & in 6. Carthaginenſi ſynodo conuicti fuerint Romani de falſatis Nicenis canonibus, manifeſtum eſt, qualis ſit probatio capituli Tridentini, quod ex aſſutitia & dubia illa additione Canonis Niceni, conatur defendere & ſtabilire Pontificiam repoſitionem, circumgeſtationem, & oſtentationem: cum etiam aſſumentum illud non loquatur de circumgeſtatione & oſtentatione ad cultum & adorationem, ſed inquit: Proferant & edant, ſeu diſtribuant. Si igitur ſeriò hoc agerent Tridentini, vt conſcientiis, in articulis hoc tempore controuerſis, monſtrarent certa, firma & ſolida fundamenta, profecto fundamentum

reſer-

reſeruationis, non collocarent in dubia illa Niceni canonis ſententia. Sed quia nomine ſui Pontificis, ad ſe etiam referunt iſtas Canoniſtarum ſententias, quod Papa habeat voluntatem pro ratione in his, quæ vult: item, quod ſupra ius, & extra ius omnia poſſit. Ideo pro forma tantum aliquid dicunt, qualecunque ſit: & mox addunt ſuum illud, Omnino ſtatuimus neceſſarium: aut, anathema ſit.

Secundò, Habent verò ex hiſtoria antiquitatis alia quædam certiora teſtimonia, ex quibus exiſtimant ſe reſeruationem ſuam poſſe probare. Et illa non poſſunt rectius explicari, quam ſi in memoriam reuocetur, quod cum Pontificijs certamen nobis eſt, de ipſorum repoſitione panis conſecrati, incluſione, circumgeſtatione, & oſtentatione ad cultum & adorationem, extra diſtributionem & ſumptionem: cum tali Pontificia reſeruatione, dico nihil commune habere antiquitatis teſtimonia: idque ex collatione exemplorum antiquitatis, cum Pontificia reſeruatione liquido monſtrari & oſtendi poteſt. Apud Iuſtinum, diaconi panem & vinum, quæ cum gratiarum actione ſacrata ſunt, dant vnicuique eorum, qui adſunt participanda: & eadem dantur diaconis, perferenda ad eos qui abſunt. Audis Euchariſtiam dari diaconis, non vt eam reponant, includant, & reſeruent per aliquot vel dies, vel menſes, extra diſtributionem & ſumptionem: ſed ex cœtu Eccleſiaſtico perferunt eam ad illos qui abſunt, vt communicent. Ita ſeruatur ibi tota actio diuinitus inſtituta, benedictio ſcilicet, diſtributio & ſumptio. Sed inquis: Si Iuſtini ſeculo Euchariſtia per diaconos, ad eos, qui aberant, perferebatur, ergo circumgeſtatio & oſtentatio Pontificia inde probatur. Ego verò hoc nego. Pontificia enim circumgeſtatio, non habet adiunctam in illo actu, diſtributionem & ſumptionem: nec circumgeſtatur ideo, vt diſtribuatur & ſumatur, ſed vt oſtentetur, ſpectetur, atque ita peculiaris cultus, externa adoratione inſtituatur, quod totum veræ antiquitati prorſus ignotum eſt.
Irenæ. Irenæus apud Euſebium lib. 5. c. 24. in Epiſtola ad Victorem narrat, omnes Epiſcopos Romanos ante Victorem, cum Aſiaticis etiamſi in obſeruatione Paſchatis diſſentirent, tamen pacem coluiſſe. Et quia communio menſæ Dominicæ, teſtimonium eſt conſenſus, concordiæ & vnitatis in doctrina & fide, ſicut Paulus inquit: vnum corpus multi ſumus, quia omnes de vno pane communicamus. Narrat igitur Irenæus, conſuetudinem fuiſſe, quod Epiſcopis ſeu preſbyteris, ſiue ex Aſiaticis, ſiue ex aliis Eccleſiis Romam venientibus, Romani Epiſcopi ſoliti fuerint Euchariſtiam tranſmittere, teſtificandæ concordiæ & pacis gratia. Hoc exemplum vt Pontificij facilius ad ſuam reſeruationem & circumgeſtationem torquere poſſint, abutuntur Ruffini verſione, quæ habet, ſolêniter tranſmiſſam fuiſſe Euchariſtiam. Et dignum eſt obſeruatione Andradij artificium, qui ex hac hiſtoria fingit, Euchariſtiam olim per maxima locorum interualla circumgeſtatã fuiſſe, ex Roma ſcilicet in Aſiam vſque. Sed
Euſebius. Euſebius recitans Irenæi verba, ſimpliciter habet ἔπεμπον, mittebant, & expreſſe dicit, hoſpites illos ex Aſia Romam veniſſe. Non igitur per aliquot dies, menſes vel annos repoſita & reſeruata tunc fuit Euchariſtia, vt ex Europa in Aſiam circumgeſtaretur vſque, vt hoſpitibus peregre aduentantibus, cum campanis, luminaribus, & reliqua Pontificiis vſitata pompa tranſmitteretur: ſed quia pleriſque quotidiana tunc in Eccleſiis celebrabatur communio: ſicut ex hiſtoriis antiquitatis notiſſimum eſt, non aliter apud Irenæum, quam apud Iuſtinum, peracta communione præſentium, miſſa & delata fuit Euchariſtia ex conuentu Eccleſiaſtico ad abſentes, vt ab illis participaretur. Quod enim pro peregrinis Euchariſtia non fuerit, vel aſſeruata, vel repoſita, ſed aduentantibus peregrinis, illo die quando communicaturi erant, celebrata, Ambroſius manifeſtiſſime indicat, ſcribens in 2. c. 2. ad Timoth. Omni, inquit, hebdomada offerendum eſt, etiamſi non quotidie peregrinis, incolis tamen vel bis in hebdomada. Exempla igitur de peregrina communione, quam ita vocant, nec probant, nec ſtabiliunt Pontificiam repoſitionem, & theatricam circumgeſtationem panis Euchariſtici, extra diſtributionem & ſumptionem. Antiquitas enim peregrinos fideles, quorum perſpecta erat fides, teſtandę coniunctionis gratia, ad communionem Euchariſtiæ admiſit, communicans ipſis Euchariſtiam, vel in ipſo cœtu Eccleſiaſtico, vel miſſa ad ipſos Euchariſtia ex cœtu Eccleſiaſtico. Irenęus in Epiſtola illa, aliud etiam exemplum Aliud exemplum Irenæi.
commemorat: Anicetum ſcilicet & Polycarpum inuicem communicaſſe, licet de feſto Paſchatis diſſentirent: & Anicetum Romæ conceſſiſſe Polycarpo Euchariſtiam, reuerẽtię cauſa. quod non ita ſimpliciter intelligendum eſt, quaſi Anicetus Polycarpo præbuerit aut porrexerit Euchariſtiam: ſed quod conceſſerit Polycarpo, vt in Romana Eccleſia celebraret & adminiſtraret Euchariſtiam. Irenæus enim his verbis vtitur: παρεχώρησε τῷ Πολυκάρπῳ τὴν εὐχαριστίαν. In hiſce exemplis omnibus ſeruatur adhuc vſus ſiue actio, à Chriſto inſtituta. Euchariſtia enim benedicta, ſtatim ex cœtu Eccleſiaſtico defertur, non ad circumgeſtationem, oſtentationem & adorationem extra vſum, ſed ad diſtributionem & ſumptionem. Et delata fuit in veteri Eccleſia, non cum tali theatrica pompa, ſicut in Papatu fit. Data enim fuit deferenda pueris, apud Diõnyſium Alexandrinum mulierculis, apud Cyprianum in ciſtulis: Satyro in oratio. Et Hieronymus laudat Exuperium To- Hieronymus.
loſanum Epiſcopum, quod theſauris Eccleſiæ in pauperes erogatis, corpus Domini in caniſtro vimineo, & ſanguinem portarit in vitro. Portauit autem non ad circumgeſtationem, nec ad oſtentationem: ſed vel in Eccleſiaſtico cœtu ad communionem circumtulit Euchariſtiam (ſicut Cypriani ſeculo fiebat) vel peracta communione, portauit Euchariſtiam ad diſtributionem & ſumptionem pro abſentibus, iuxta Iuſtini ritum.

Sed ex Chryſoſtomi prima Epiſtola ad Innocen- Chryſoſt.
tium, ſperant ſę & repoſitionem Euchariſtiæ, & domunculas ſeu ædiculas ſuas ſacramentarias probare poſſe Pontificii. Sed & hoc fruſtra. Chryſoſtomus enim dicit, milites ingreſſos in ſacrarium. Ergo non talis repoſitoria ædicula fuit ſacrarium veterum, ſed locus ille, in quo celebrabatur conſecratio non adminiſtratio Euchariſtiæ, ita vocabatur. Sed inquiunt, hiſtoriam illam Chryſoſtomi narrare, milites ad veſperam diei ingreſſos fuiſſe ſacrarium, & in illo tumultu ſanguinem Chriſti in militum veſtes effuſum. Non autem fuit tunc communionis tempus, erat enim veſpera diei: & tamen fuit in ſacrario ſanguis Chriſti. Ergo neceſſe eſt, repoſitam & reſeruatam fuiſſe Euchariſtiam, extra vſum ſeu actionem diſtributionis & ſumptionis. Reſpondeo. Concluſio hæc nullo modo eſt neceſſaria, ſed falſo huic Chryſoſtomi hiſtoriæ affingitur: ſicut circumſtan- Falſum argumentum ex Chryſ.
tiæ liquido oſtendunt. Chryſoſtomus enim narrat,

fuiſſe in magno ſabbatho illud tempus, cum mulieres vt baptizarentur, iam ſe exuerant. Vſitatum autem fuit in tota antiquitate, quando adulti baptizabantur, quod ſtatim à baptiſmo ducebantur ad ſynaxin, vt myſteriis Euchariſtiæ communicarent. Atque ideò Chryſoſtomus narrat, ſe cum omni clero in ſacrario tunc adfuiſſe: vt ſcilicet baptizatis adminiſtrarent Euchariſtiam. Nec obſtat, quod hiſtoria dicit, fuiſſe veſperam diei, quaſi ideo tunc non fuerit tempus communionis. Poſt adminiſtratum enim baptiſmum antiquitatis ſequebatur adminiſtratio Euchariſtiæ. Et Miſſas ſolitas celebrari, non tantùm ante meridiem, ſed & circa nonam horam, aliquando etiam ad veſperam, præcipuè verò in Sabbathis Paſchæ & Pentecoſtes, Caſſander probat multis veterum teſtimoniis. Ergo ex illa etiam Chryſoſtomi hiſtoria, non probatur Pontificia incluſio, circumgeſtatio & oſtentatio. Milites enim ingreſſi ſacrarium, viderunt myſteria, ergo non fuerunt recluſa: & ſeruata fuit actio illa, quam filius Dei inſtitutione præſcripſit. Dum enim mulieres baptizabantur, Epiſcopus cum ſuo clero interim præparat Euchariſtiam: vt baptizatis, ſicut tunc vſitatum erat, diſtribueretur, & ab illis ſumeretur.

Ad hanc explicationem exemplorum veteris Eccleſiæ conferatur antitheſis Pontificiæ aſſeruationis: & manifeſtum erit, res eſſe diuerſiſſimas. 1. Pontificij propter reſeruationem, Euchariſtiam mutilant altera ſpecie. Et quidem ex veterum exemplis de reſeruatione, volunt probare, communionem vnius tantum ſpeciei vſitatam fuiſſe in veteri Eccleſia: quia vini ſpeciem cenſent reſeruari non poſſe ſine periculo. Sed hoc falſum eſſe, Exuperij & Chryſoſtomi hiſtoria manifeſte oſtendit. 2. Pontificij panem conſecratum reponunt, includunt, & per aliquot dies, ſeptimanas & menſes aſſeruant, & ibi ad peculiarem cultum proponunt: quod veteres non factitaſſe, ipſa exempla oſtendunt. 3. Apud Pontificios panem circumgeſtatum, tandem ille, qui conſecrarat, non aliis diſtribuit, ſed ipſe ſumit: cuius exemplum in vera antiquitate oſtendi non poteſt. 4. Apud Pontificios panis circumgeſtatur, non ad diſtributionem & ſumptionem: ſed vt oſtentetur, & proponatur ad adorationem, extra vſum à Chriſto inſtitutum, defertur & oſtentatur ad incendia, & alia mala auertuncanda, ſine diſtributione & ſumptione. De pompa Pontificia, ſeu potius de Perſico Oriſmaſda, quando panis equo ante Pontificem circumgeſtandus imponitur, ſuprà diximus. Hæc ſunt de quib. Pontificij dimicant: cum quib. antiquitatis exempla, plane nihil cõmune habent. Et ad reſponſionem ſufficit, ex antitheſi monſtraſſe diuerſitatem, inter repoſitionem, circumgeſtationem, oſtentationémque Pontificiam, & inter antiquitatis exempla. *Finis circumgeſtationis Sacramen.*

Obiectio. Tertiò. Sed tamen negari non poteſt ad communionem infirmorum, alicubi & à quibuſdam reſeruatam fuiſſe Euchariſtiam: ſicut exemplum Serapionis, apud Euſebium li. 6. c. 14. oſtendit, *Reſponſio.* Reſpondeo: Etiam illa reſeruatio non eſt vniuerſalis ſeu perpetua, antea enim oſtendimus, aliquando alicubi & à multis talem reſeruationem non fuiſſe, vel obſeruatam, vel vſurpatam: ſicut etiam ea non fuit opus, cum quotidie illis temporib. celebraretur communio, hora diei 3. 9. ad veſperam, & noctu etiam poſtulante neceſſitate, ſicut Caſſander ex veteribus probat. Et quando diuerſæ allegantur conſuetudines, ſemper conſiderandum eſt, quid ſimplicius, rectius & propius accedat ad inſtitutionem diuinam, eique magis conſentaneum ſit: & quid pro ratione circumſtantiarum, magis ſeruiat ad ædificationem. Hanc enim normam ſeu regulam, Eccleſia in hac ipſa materia de reſeruatione Euchariſtiæ, ſecuta eſt. Vetuſtiſſima enim, & latiſſime patens fuit conſuetudo domeſticæ ſeu priuatæ communionis: quando ſcilicet in cœtu Eccleſiaſtico celebrabatur communio, tunc diuiſo pane Euchariſtiæ, pars eius vel in manus dabatur communicantibus, vel (ſicut Clemens Alexandrinus inquit) permittebatur vnicuique ex populo, partem eius ſumere, quam vel in Eccleſia manducabant, vel domum ſecum aſportabant, aſſeruantes illam, vel in illa ciſtula (vt apud Cyprianum) vel in linteolo (vt apud Auguſtinum, ſermone 252. de tempore) & eam domi, vel ante cibum, vel in periculis, vel inchoaturi aliquid ſumebant. Atque ita (ſicut Ruardus Tapperus, Decanus Louanienſis, ex ſermone Cypriani de lapſis colligit) *Ruardus Tapperus.* in Eccleſia, calix Domini præſentibus offerebatur, ex quo communicantes bibebant: panis verò Dominicus, in manus communicantium dabatur, vt vel ſtatim ſumerent, vel ſecum portarent domum, ibique ſumerent: vt per temporum interualla, prius biberent ex calice in Eccleſia, corpus verò Domini, poſtea domi manducarent. Ita Ruardus. Gorgonia verò Nazianzeni ſoror, vtrumque & corporis & ſanguinis Domini antitypon, ſecum domum aſportauit ex cœtu Eccleſiæ. Huius conſuetudinis de priuata reſeruatione Euchariſtiæ, teſtes ſunt Tertullianus lib. 2. ad vxorem. *Tertull.* Cyprianus ſerm. 5. de lapſis. *Cyprian.* Ambroſius de obitu fratris Satyri. Hieronymus in Apologia pro libris aduerſus Iouinianum. Baſilius ad Cæſarem Patriciam ſcribit, Eremitas quibus in deſerto ſacerdotis copia non erat, Euchariſtiam ex Eccleſiæ conuentu, in eremum ſolitos ſecum deferre, & domi ſeruare, vt à ſeipſis cum opus fuerit, communicentur: & addit, in Alexandria & Ægypto, illud à populo etiam vt plurimum fieri. Notum etiam eſt, quantum ex veteribus quidam, priuatam hanc reſeruationem commendarint: vt Nazianzenus in Epitaphio ſororis ſuæ: Ambroſius de obitu *Ambroſius.* fratris Satyri. Et profectò ſi antiquitas conſuetudinis latè patentis & diu propagatæ, poſſet vel neceſſitatem imponere, vel veritati præſcribere: nulla ratione debuiſſet priuata illa reſeruatio vel mutari, vel abrogari. Sed poſtea mutata, abrogata, & ſeuere prohibita fuit conſuetudo illa, quantumuis antiqua. Concilium Toletanum primum, cap. 14. inquit: Si quis acceptam à ſacerdote Euchariſtiam non ſumpſerit, veluti ſacrilegus propellatur. Cæſar Auguſtanus, ca. 3. inquit: Euchariſtiæ gratiam, ſi quis probatur non conſumpſiſſe in Eccleſia, anathema ſit in perpetuum. Cauſas verò abrogationis ſine dubio habuerunt 1. Quod talis aſſeruatio non eſt à Chriſto vel inſtituta, vel mandata. 2. Verbis inſtitutionis non ſatis eſt conſentanea illa diuiſio manducationis & bibitionis in cœna Dominica: vt ſcilicet prius bibatur de calice, & poſt aliquot temporum interualla, demum manducetur panis diu ante acceptus. 3. Priuata illa reſeruatio, multos peperit abuſus, & varias ſuperſtitiones: & propterea ſub denunciatione perpetui anathematis prohibita, & res ad præſcriptum inſtitutionis Chriſti reuocata fuit. 4. Cùm cauſæ propter quas priuata illa reſeruatio cœperat, deſiiſſent, libere mutata fuit. Cauſa autem potiſſima videtur hæc fuiſſe, quod tempore perſecutionis non potuerunt quoties vellent, ad celebrandam cœnam Dominicam conuenire,

nite. Cum igitur nec vbique, nec ſemper copiam communionis habere poſſent: ne tamen incidentes in periculum aliquod penitus priuarentur communione, particulas quaſdam in cœtu Eccleſiaſtico acceptas, domi reſeruarunt. Sed poſtea iudicatum fuit, rectiſſimum eſſe, præſcriptum inſtitutionis Chriſti ſeruare & ſequi.

[illegible] Hæc ideo recitaui, vt planum fieret, Eccleſiam ſemper iudicaſſe, etiam in hac ipſa materia, conſuetudinem quantumuis antiquam non imponere obſeruationis neceſſitatem: nec veritati præſcribere, vt habita ratione, quid vel ædificet, vel deſtruat, non liceat potius præſcriptum inſtitutionis Chriſti, quam cõſuetudinem ſequi. Et hæc commonefactio monſtrabit, quid iudicandum ſit de exemplis reſeruatæ à ſacerdotibus Euchariſtiæ, pro communione infirmorum. Et quidem ex cœtu Eccleſiaſtico, peracta præſentium communione, delatam fuiſſe Euchariſtiam ad eos, qui vel propter infirmitatem, vel propter alias graues cauſas aberant, Iuſtini deſcriptio oſtendit: & idem docet Exuperij exemplum. De reſeruata vero Euchariſtia, ſi ea opus eſſet ad communionem infirmorum, vnicum illud Serapionis exemplum, in vera & veteri antiquitate (quod ego ſciam, & viderim allegari) extat. Noctem enim fuiſſe, quãdo presbyter in ædibus ſuis infirmus decumbens, puero Euchariſtiam ad Serapionem deferendam tradidit, hiſtoria narrat apud Euſeb. lib. 6. c. 34. Exemplum igitur huius reſeruationis, in vera antiquitate (de recentioribus enim iam non loquimur) vnum hoc eſt: & quidem illud non vetuſtiſſimum: factum enim eſt tempore Nouatiani ſchiſmatis. Et quia Dionyſius Alexandrinus in Epiſtola illa fatetur à ſe hoc præceptum fuiſſe presbyteris: non igitur eſt vel Apoſtolica traditio, vel vniuerſalis & antiquiſſima conſuetudo, autor enim eius, & tempus nominantur. Cumque priuata reſeruatio, de qua diximus, ſit & antiquior, & plura habeat antiquitatis exempla, vt quæ latius vſurpata fuerit: & tamen non iudicata fuerit neceſſaria, ſed libere ſit mutata & abrogata: qua igitur autoritate, Tridentini alteram reſeruationem, de qua nunc agimus, quæ nec tam antiqua eſt, nec tot exempla veræ antiquitatis habet, decernunt eſſe morem neceſſarium, qui omnino retinendus ſit? Non damnamus veteres illos, qui morem hunc obſeruarunt: habuerunt enim graues, pro ratione illorum temporum cauſas. Et illa conſideratio monſtrabit diiudicationem. Non enim morem illum introduxerunt & ſeruarunt, tanquam neceſſarium, quaſi aliter fieri nõ liceret: ſed ratio temporum illorum, præbuit ipſis occaſionem ad hunc

Nouatiani. morem. Nouatiani enim contendebant, lapſos, & præcipue in perſecutione, non eſſe rurſus recipiendos, & ad communionem Eccleſiæ admittendos, etiamſi pœnitentiam agerent. Eccleſia verò pœnitentib. non negabat reconciliationem & communionem: ſed tamen, vt in lapſis ſtatueretur exemplũ, deterrens reliquos à ſimili peccato: vtque exploraretur, an vera eſſet pœnitentia, diſciplina ſeueriori vſi ſunt. Non enim ſtatim ad communionem admiſerunt pœnitentes: ſed prius per certum temporis interuallum, certa diſciplina probabatur ipſorum pœnitentia. Ne tamen quiſquam pœnitentiam, tempore illo Canonico nondum expleto, ſine reconciliatione & communione decederet, ſtatutum fuit, vt in periculo mortis, priuata abſolutione & communione recõciliarentur, & in communionem Eccleſiæ reciperentur, vtq; receptio illa & cõmunio, licet fieret priuatim, non coram tota Eccleſia, tamen teſtimonium eſſet publicæ receptionis, & admiſſionis ad communionẽ totius veræ Eccleſiæ. De illo ipſo pane, qui in cœtu Eccleſiæ benedictus erat, ex quo reliqui credentes participarãt, particulam dandam eſſe cenſuerunt: vt eo minus dubitarent lapſi, ſe recipi in communionem myſtici corporis Chriſti. Vnus enim panis, vnũ corpus multi ſumus, quia omnes ex vno pane participamus, 1. Cor. 10. Cumq; (ſicut Cyprianus queritur lib. 3. Epiſt. 14.) ſacerdotes quidam lapſos, priuatim ſine Epiſcopi & Eccleſiæ conſenſu abſoluerẽt & cõmunicarent: magis placuit hic mos, vt ad communionem pœnitẽtium, in periculo mortis vſurparentur particulæ illæ, ex quib. antea Eccleſia in cœtu communicarat, vt ita infirmus, licet in loco priuato, à ſolo preſbytero tamen quaſi publice, communi teſtimonio, à tota Eccleſia ad cõmunionem recipi iudicaretur. Item, cũ hæreſes & ſchiſmata varie turbarent Eccleſiam, ita vt peculiares ſuos cœtus cogerent, vbi communionem ſuam celebrabant hæretici: ſicut oſtendit hiſtoria Tripartita, lib. 3. c. 11. ne igitur infirmi, hæretica cõmunione macularentur, vtq; morituri diſiungerent ſe ab omnib. hæreticis, & teſtarentur ſe eſſe & perſeuerare velle in cõmunione veræ Eccleſiæ: placuit, ex illo ipſo pane & vino, cuius partem Eccleſia in publico cœtu ſumpſerat, communionem præbere ægrotantibus, vtq; illis diebus & horis, quando publice in Eccleſia non celebrabatur myſterium Euchariſtiæ, ſuccurri poſſet illis, qui in periculo mortis verſarentur, aliquid reſeruari placuit, ab vno die publicæ celebrationis Euchariſtiæ vſq; ad proxime ſequentem. Celebrabatur autẽ publica Syntaxis, vel ſingulis diebus, vel die Dominica, feria 4. & 6. Fuit autem talis illa reſeruatio, ſimpliciter ſine aliqua ſuperſtitione, & ſine peculiari cultu extra vſum. Et memorabile eſt, quod Innocentius de diuinis officiis, citante Caſſandro dicit, ſacerdotem ſolitum Dominicum corpus conſecratum in tres partes diuidere: quarum vnam calici immittat, aliam diaconus communicet, tertiam ad viaticum ſi opus fuerit, in patina vſque ad finem Miſſæ reſeruet, ſi autem opus non fuerit, eam ſacerdos, aut vnus miniſtrorum in communionem accipiat. Obſeruet Lector, quando nulli fuerint ægroti communicandi, nihil fuiſſe reſeruatum vel repoſitum. Hæc, quantum ex hiſtoriis illorum temporum colligere poſſum, fuit cauſa & ratio reſeruationis illius, cuius mentio fit in hiſtoria Serapionis. Et tamen mos ille, nec ante ea tempora, nec illis ipſis temporibus, nec poſt illa tempora, vbiq; & ab omnibus obſeruatus fuit, ſicut ſuprà contrariis teſtimoniis veterum oſtendimus. Cauſæ enim huius reſeruationis, quas habuiſſe ipſos diximus, vt non ſunt prorſus damnandæ, ita non ſunt neceſſariæ, nec neceſſariæ iudicatæ fuerũt illis ipſis temporibus. Nam & alia ratione poteſt per communionem inſtitutioni Chriſti ſatisfieri & morituris ſuccurri. Omnes enim credentes, in diuerſiſſimis locis totius mundi, ſunt vnum corpus, & de vno pane participant 1. Corinth. 10. non quod vna quædam triticea maſſa extenſa ſit per omnia mundi loca: ſed quia idem Chriſti corpus in pane, in omnibus locis, vbi inſtitutio celebratur, accipitur. Poſteris verò temporibus, facta doctrinæ & rituum inclinatione, cum cauſas & rationes illas amplius non haberent, tanquam peculiaris cultus, & neceſſarium quiddam, retenta & habita fuit talis reſeruatio. Et vtile eſt, conſiderare antitheſin. I. Cauſas, quas veteres habuiſſe dixi-

Digitized by Google

mus, Pontificij in ſua reſeruatione pro infirmis, non habent. II. Exemplum Serapionis loquitur de communione in periculo mortis: Pontificij omnes infirmos ex reſeruatis communicant. III. Veterum reſeruatio, tantum fuit pro illis diebus & horis, quando publice in Eccleſia non celebrabatur Euchariſtia: Pontificij verò cum quotidie Miſſas celebrent, tamē pro infirmis ex Paſchali, vel alia ſolenni communione, per totum fermè annum particulas reſeruant. IV. Veterum reſeruatio ſimpliciter ſine ſuperſtitione, & ſine peculiari cultu extra vſum vſurpata fuit. Presbyter enim apud Euſebium decumbens, apud ſe domi habet Euchariſtiam, dat illam puero deferendam ad infirmum. Apud Pontificios verò Innocentius III. prius mandauit, vt Euchariſtia, in Eccleſia, ſub cuſtodia, clauibus & ſeris adhibitis, conſeruetur. Mox poſtea Honorius III. ſtatuit, vt quando reſeruata Euchariſtia defertur ad infirmum, plebs ſe reuerenter inclinet: voluit etiam luminaria ſemper præferri. Sequentes Pontifices certum numerum indulgentiarum addiderunt, ducentorum ſcilicet dierum, pro reuerentia quando ad infirmum cum luminaribus portatur: centum verò, quādo ſine luminaribus portatur. Hæc verò toti antiquitati ſunt ignota. V. Variæ & mirabiles quæſtiones & diſputationes, fidem plus deſtruentes, quam ædificante, motæ & ſparſæ ſunt de particulis illis reſeruatis. Sicut Legenda de Baſilio fingit, ipſum panem conſecratum diuiſiſſe in tres partes: quarum vnam communicarit, alteram in columba aurea, quæ ſuper altare pependit, repoſuerit, tertiam reſeruauerit conſepeliendam ſecum. Hęc vere eſſet inſignis prophanatio cœnæ Dominicæ. Fuiſſe autem tale quid ortū ex reſeruatione, inde colligitur, quod poſtea interdicendum fuit, ne defunctis daretur Euchariſtia. VI. Statuitur iam, morem illum eſſe neceſſarium. VII. In Papatu ſola panis ſpecies reſeruatur, cum de vtraque ſpecie exempla extent, & in Serapionis, & in Exuperij hiſtoria. VIII. Fingitur & defenditur opinio, benedictionem verborum Chriſti non valere: nec verum eſſe ſacramentum, etiamſi verbum Chriſti accedat ad elemēta panis & vini, niſi conſecratio fiat in templo ſeu altari Pontificaliter conſecrato. Atque ita veritas Euchariſtiæ, non tam à verbis Chriſti, quam à loco dependere iudicatur. IX. Additur & hoc, Euchariſtiam ad communionem non recte cōſecrari, extra actum ſacrificij Miſſæ Pōtificiæ. X. Quia Pontificia circumgeſtatio, & oſtētatio panis extra vſum, nullum habet veræ antiquitatis teſtimonium: ideò de reſeruatione Euchariſtiæ, ad vſum communionis infirmorum dimicant, vt aliquam ſpeciem prætendere poſſent ſuæ reſeruationis ad circumgeſtationem. Quia igitur vetus Eccleſia morem ſuæ reſeruationis, non iudicauit eſſe neceſſarium, & iam cauſas illas non habeamus, quæ veteribus quibuſdam occaſionem dederunt ad reſeruationem: cumque in Papatu ab antiquitatis exemplo longe receſſum ſit in reſeruatione, & acceſſerint multi abuſus, variæ ſuperſtitiones, falſæ & periculoſæ opiniones, ſimpliciſſimum, rectiſſimum & tutiſſimum eſt, vt tota hæc res ad normam inſtitutionis Chriſti exigatur, & conſideretur quid propius accedat ad præſcriptum inſtitutionis, eique magis conſentaneum ſit, & ad ædificationem Eccleſiæ faciat. Illud enim fit exemplo veteris Eccleſiæ, quæ idem fecit in diſputatione, de priuata ſeu domeſtica reſeruatione. Res autem non eſt obſcura, ſi deſcriptionem inſtitutionis, tanquam normam & regulam nobis proponamus. Primò enim Chriſtus verbis ſuis, quæ voluit ad elementum accedere, vt fieret ſacramentum, vſus eſt illo loco & illo tempore, vbi & quādo diſtributurus erat communionem, & in præſentia eorum, quibus volebat communicare corpus & ſanguinem ſuum. Magis igitur conſentaneum eſt deſcriptioni inſtitutionis, & exemplo Chriſti, verba cœnæ recitare, & illis benedicere Euchariſtiam, in loco communionis, & tempore communionis, in præſentia communicandorum: quam alio & loco & tempore, abſentibus illis, quibus exhibenda eſt. II. Verba illa cœnæ, dixit: Accipite, comedite, hoc facite &c. diriguntur non ad elementa, ſed ad communicaturos. Non igitur conſentaneum eſt inſtitutioni, verba illa tantùm ad panem & vinum dirigere: & quidem in abſentia communicandorum.

III. Chriſtus communionem non voluit mutam eſſe actionem, ſicut medicus pharmacum, alio loco & tempore præparatum, propinat & applicat: ſed quando panem fractum, & poculum benedictum, diſcipulis dabat, dixit, Et quidem addidit mandatum: Hoc facite in mei commemorationem. Quod Paulus interpretatur, vt fiat annūciatio mortis Chriſti. Illam verò annunciationem dicit fieri debere, nō tantum in benedictione, vt poſtea in ſumptione ſit muta actio, ſed, Quotieſcunq; panem hunc manducabitis, & poculū hoc bibetis, mortem Domini annunciabitis. Idq; non tantum Apoſtolorum tempore fieri voluit, ſed donec Dominus ad iudicium veniat. Hæc certe ſunt manifeſtiſſima. IV. Conſolatio de vſu & fructu Euchariſtiæ, in primis neceſſaria eſt ægrotis. Illam verò verbis Chriſti, quibus ſacramentum hoc conficitur, comprehendi & proponi non eſt dubium. Et fides eam in verbo quærit, & apprehendit, ſicut de baptiſmo Paulus inquit: Mundans Eccleſiam lauacro aquæ in verbo. Recte igitur & vtiliter fit, quod verba cœnæ, quibus panis & vinum Euchariſtiæ benedicitur, recitantur præſente & auſcultante ægroto. V. Illa ratione multæ quæſtiones & diſputationes, de particulis extra vſum reſeruatis, turbantes ſimplicitatem doctrinæ & fidei de Euchariſtia, præcauentur & præciduntur. Poſtremò, quia morem reſeruationis omnino neceſſarium faciunt, exemplo oſtendenda eſt libertas Chriſtiana: præcipue ne veritas Euchariſtiæ, ex loco vbi benedicitur, pendere exiſtimetur: aut quaſi actio ſacrifici Papiſtici, neceſſaria ſit ad veritatem Euchariſtiæ.

Propter has cauſas noſtri in communione infirmorum, verba cœnæ, quæ ſunt ipſa conſecratio, in præſentis ægroti recitāt. Nec iure quis nos propter hunc morem, vel reprehendere, vel damnare poteſt: ſequimur enim & præſcriptū & exemplum Chriſti, de quo pater è cœlo clamauit: Hunc audite. Hunc enim morem conſentaneum eſſe inſtitutioni Chriſti, manifeſtum eſt. Et iuxta Auguſtinum: In cauſis fidei non valet: Hæc ego dico, hæc tu dicis, hæc ille dicit: ſed, Hæc dicit Dominus Et de negocio cœnæ, Cyprianus dicit: Non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendū putarit: ſed quid ille, qui ante omnes eſt, prior fecerit. Et hic eſt vere vetuſtiſſimus mos, cum quo vetus Eccleſia nō pugnat: in qua mos reſeruationis, nec vniuerſalis, nec neceſſarius habitus fuit. Cum enim haberent templa ſeu parochias, in quib. legitimi & ordinarij habebantur conuentus, in quibus etiam ordinaria adminiſtratio ſacramentorū celebrabatur: non tamen locis illis conſecrationem Euchariſtiæ alligatam eſſe voluerunt. Nam & Canon, Sicut non alij, de conſecr. diſt. 2. caſum neceſſitatis excipit & addit: Quoniam neceſſitas le-

Auguſtinus

Digitized by Google

tas legem non habet. Quodq; ſequitur, ne in domibus Euchariſtia celebretur: Gloſſa exponit, niſi neceſſitas cogat. Et Concilium Agathenſe 1. can. 21. Si quis extra Parrochias, in quibus legitimus eſt, ordinariuſque conuentus, oratorium in agro habere voluerit aliis feſtiuitatibus, vt ibi Miſſas teneat, permittimus: exceptis feſtis maioribus. Et canon Aurelianenſis quidem dicit: Vnicuiq; fidelium in domo ſua Oratorium habere licet, Miſſas autem ibi celebrare non licet. Sed canon ſextę Synodi, de conſecr. diſt. 1. c. Clericos, dicit, cum conſenſu Epiſcopi hoc fieri poſſe. Imò in domo ruſtica, vbi nullum erat peculiare oratorium, preſbyter celebrat Euchariſtiam: Apud Auguſtin. de ciuit. Dei lib. 22. c. 8. Et quid opus eſt ſolicite conquirere talia teſtimonia & exẽpla, an ad veritatem Euchariſtiæ requiratur peculiaris qualitas loci: cum nobis Chriſti & Apoſtolorum exempla, pro omnibus ſufficiant, & ſatisfacere debeant? In menſa enim vulgari, & quidem in domo hoſpitis, Chriſtus ſuam primam Dominicam cœnam celebrauit. Nec Apoſtoli peculiares habuerũt baſilicas: ſed ſicut perſeuerabant in doctrina Apoſtolorum, & oratione, quando in priuatis domibus colligebantur, ita etiam per domos frangebant panem. Ordinis igitur gratia, vtile eſt eſſe certa & publica loca ad adminiſtrationem ſacramentorum. Sed eam ita alligare peculiaribus illis & publicis locis, vt fingatur ſacramentis veritatem ſuam non conſtare, ſi vrgente neceſſitate, & ſeruata Chriſti inſtitutione, in loco aliquo vel vulgari vel priuato celebrentur & adminiſtrentur, quaſi veritas & efficacia ſacramentorum, non ex verbis Chriſti, ſed ex qualitate locum pendeat, hoc certe falſiſſimum eſt, ſicut de adminiſtratione baptiſmi, in vulgaribus ſiue priuatis locis, ſi res & neceſſitas ita ferat, manifeſtum eſt. Ad ſubſtantiam enim ſacramentorum, ſicut non pertinet circumſtantia temporis, ita nec loci circumſtantia tanquam neceſſaria requiritur.

DE PRÆPARATIONE, QVÆ ADHIBENDA EST, vt digne quis ſanctam Euchariſtiam percipiat.

CAPVT VII.

SI non decet, ad ſacras vllas functiones quempiam accedere, niſi ſancte, certe quo magis ſanctitas & diuinitas cœleſtis huius ſacramenti, viro Chriſtiano comperta eſt, eo diligentius cauere ille debet, ne abſque magna reuerentia & ſanctitate ad id percipiendum accedat, præſertim cum illa plena formidinis verba, apud Apoſtolum legamus: Qui manducat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit: non diiudicans corpus Domini. Quare communicare volenti, reuocandum eſt in memoriam eius præceptum. Probet autem ſeipſum homo. Eccleſiaſtica autem conſuetudo declarat, eam probationem neceſſariam eſſe, vt nullus ſibi conſcius mortalis peccati, quantumuis ſibi contritus videatur, abſque præmiſſa ſacramentali confeſſione ad ſacram Euchariſtiam accedere debeat, quod à Chriſtianis omnibus etiam ab eis ſacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc ſancta ſynodus perpetuo ſeruandum eſſe decreuit, modo non deſit illi copia confeſſoris. Quod ſi neceſſitate vrgente, ſacerdos abſque præuia confeſſione celebrauerit, quam primum confiteatur.

CANON XI.

Si quis dixerit, ſolam fidem eſſe ſufficientem præparationem ad ſumendum ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum, anathema ſit. Et ne tantum ſacramentum indigne, atque ideo in mortem & condemnationem ſumatur, ſtatuit atque declarat ipſa ſancta Synodus, illis quos conſcientia peccati mortalis grauat, quantumcunq; etiam ſe contritos exiſtiment, habita copia confeſſoris, neceſſario præmittendam eſſe confeſſionem ſacramentalem. Si quis autem contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter aſſerere, ſeu etiam publice diſputando defendere præſumpſerit, eo ipſo excommunicatus exiſtat.

EXAMEN.

Exponam prius paucis, quæ ſit noſtrarum Eccleſiarum de hac præparatione, ex verbo Dei doctrina & ſententia; poſtea non obſcurum erit, quid illud ſit, quod Pontificij in hac noſtra doctrina damnare volunt. Ipſa enim antitheſis oſtendet vitia doctrinæ Pontificiæ, de hac præparatione.

Primò igitur de quæſtione, an ſit, nulla plane eſt vel dubitatio vel controuerſia. Paulus enim manifeſtè affirmat, non omnes dignè, ſed multos indignè percipere Euchariſtiam.

Nec vult indignam ſumptionem non eſſe curandam, quaſi vel nihil referat, vel ſit infirmitas quædam quæ plane nihil ſaluti noceat, etiamſi indigne quis manducet & bibat in cœna Domini: ſed magna vehementia, contra leuitatem & ſecuritatem illam intonat, & affirmat, eos qui indigne manducant, manducare ſibi iudicium, ita vt rei efficiantur violati corporis & ſanguinis Chriſti. Et quidem addit, Deum iudicium illud, contra indigne manducantes, etiam externis pœnis, in hac vita ſæpe oſtendere. Requirit igitur, vt acceſſurus ad illam menſam, ſeipſum prius probet: & ſic de pane illo edat, & de calice illo bibat. Paulus igitur non obiter nec frigide, ſed ſerio & vere Apoſtolica vehementia concionatur de probatione ſeu præparatione, ne indigne quis Euchariſtiam percipiat. Nec dubium eſt, omnibus Eccleſiæ miniſtris hoc incumbere, vt diligenter & ſerio ſuos moneant, & quidem propoſitis grauiſſimis illis, reatus & iudicij diuini comminationibus, ne ſine præmiſſa & adhibita illa probatione ſeu præparatione, de qua Paulus loquitur, cœnam Dominicam accedant. Et ſi illi peccant, qui ex ignorantia ſeu incogitantia indigne manducant: multo grauius erit illorum peccatum, qui cum ratione officij deberent, homines arguendo, monendo, exhortando, & docendo non inſtruunt, quod & quomodo ſe probare, ſeu quam præparationem adhibere debeant, ne indigne manducent & bibant ad iudicium: ſed vt Euchariſtiam digne cum ſuis fructibus & effectibus percipiant. Hæc diligenter & ſerio apud nos docentur & traduntur: quæ paucis indicare volui, ne quis ſuſpicetur, in hoc capitulo hanc eſſe controuerſiam, quaſi nos ſentiamus & doceamus, nullam plane ſeu probationem, ſeu præparationem adhibendam eſſe, vt indigne quis Euchariſtiam percipiat.

Illud vero potiſſimum quæritur, quæ & qualis adhibenda ſit præparatio, ſeu, quid ſit, & in quibus conſiſtat Paulina illa probatio, vt in cœna Dominica poſſimus digne manducare & bibere, ita vt participes ſimus omnium bonorum, ſeu beneficiorum, quæ in cœna illa proponuntur. Ardua ſane, & maximi momenti eſt hæc quæſtio: ideo non eſt definienda vel priuatis noſtris cogitationibus, vel aliorum hominum quorumcunque opinionibus, ſed ex doctrina verbi Dei explicanda eſt. Intelligitur autem hoc loco dignitas, non meritum, nec etiam comparatio ſeu proportio præſtantiæ ſumentis, ad præſtantiam cibi, corporis ſcilicet & ſanguinis Chriſti. Ita enim veteres pie vſurparunt Centurionis vocem: Domine non ſum dignus vt intres ſub tectum meum, & quod Iacob dicit: Minor ſum cun-

Cuiuſmodi adhibenda præparatio.

Digitized by Google

ctis miſerationibus tuis, & veritate tua, quam exhibuiſti ſeruo tuo. Dauid etiam dicit: Quis ſum ego, & quæ eſt domus patris mei? Item: Quid eſt homo, quod memor es eius? Sed dignè manducare, eſt Euchariſtia vti, eo modo, & in eum finem, ſicut ab ipſo Filio Dei inſtituta eſt. Ita enim Ambroſius rectè intelligit & explicat hanc dignitatem. Paulus verò totam hanc doctrinam complectitur vnico vocabulo δοκιμάζειν: quod ſignificat cogitare, conſiderare, & explorare, quale ſit illud, quod probamus. Ita Rom. 12. pij inſtituenda noua obedientia debent probare, quæ ſit voluntas Dei bona. Epheſ. 5. probant, quid Deo placet. 1. Iohan. 4. Spiritus probare iubemur, an ſint ex Deo. 1. Theſſ. 5. Omnia probare, quod bonum eſt, tenete. Et Rom. 1. νοῦς ἀδόκιμος, mens reproba eſt, quæ vitam ita inſtituit, vt nec conſideret, nec curet etiamſi Deo, hominibus & propriæ conſcientiæ improbentur, quæ agit.

Ille igitur in Cœna Dominica ſeipſum δοκιμάζει, qui certo modo, & ad certam regulam, ſeipſum conſiderat, examinat & explorat, an tali corde & affectu accedat, ſicut inſtitutio cœnæ Dominicæ præſcribit & exigit. Ita enim 2. Cor. 13. Paulus dicit: Probate vos ipſos, an in fide ſitis. Et mox explicat verbum δοκιμάζειν: ſcilicet, vt agnoſcatis vos ipſos, quod Chriſtus in vobis ſit. Interpretatio igitur vocabuli δοκιμάζειν, oſtendit, acceſſurum ad cœnam Dominicam debere conſiderare, explorare & examinare mentem, cor, conſcientiam, & ſeipſum totum, an ita ſit diſpoſitus & affectus, vt non ad iudicium, ſed digne cum fructu, cœna Domini vti poſſit.

Huius verò δοκιμασίας conſiderationis, examinis & explorationis, oportet certam aliquam normam & regulam eſſe, à qua ſi diſſentiat, & cum ea pugnet, is iudicetur indigne manducare. Si verò animus ad illam regulam informetur & componatur: tunc certi ſumus, nos non indigne ad iudicium, ſed digne & cum fructu, in cœna Dominica manducare & bibere. Norma autem ſeu regula ſimpliciſſima, certiſſima & tutiſſima, eſt ipſa inſtitutio Cœnæ Dominicæ. Nam & Paulus 1. Cor. 11. ex regula inſtitutionis oſtendit, apud Corinthios quoſdam indigne manducare. Et monſtraturus rationem, quomodo poſſint Dominicam cœnam, digne & cum fructu manducare, proponit ipſam inſtitutionem, ſicut eam à Domino acceperat.

Docendi igitur gratia, doctrina illa de manducatione indignorum, & de probatione ſeu præparatione dignorum, poteſt in tria membra diſtribui. Vt mens ex verbis inſtitutionis intelligat, firmo aſſenſu credat, & in ipſo vſu cœnæ Dominicæ reuerenter cogitet, quid ſit hoc ſacramentum, quis ſit eius vſus, & qualis ſit tota illa actio: quòd ſcilicet ibi vere adſit ipſe filius Dei, Deus & homo, præbens & exhibens per miniſterium, cum pane & vino, veſcentibus, corpus & ſanguinem ſuum: vt hoc precioſiſſimo teſtimonio & pignore, nobiſcum ſe coniungat, & nobis applicet, obſignet & confirmet Noui Teſtamenti pactionem gratiæ: & hæc fides, nitens verbis inſtitutionis, excitet & informet reuerentiam & deuotionem animi, in vſu huius ſacramenti. Hoc pertinere & requiri ad dignam manducationem, cum ipſa inſtitutio oſtendit, tum ex Paulo colligitur: qui pronunciat illos apud Corinthios indigne manducare, qui de cœna Dominica non anguſtius ſentiebant, quam de vulgari aliqua concœnatione, nec maiori animi reuerentia & deuotione ad eam accedebant, atque ita non diiudicabant corpus Domini, hoc eſt, non cogitabant quàm immenſo diſcrimine precioſior & dignior ſit cibus cœnæ Dominicæ, quam in reliquis vulgaribus cœnis, vbi etiam ſunt dona Dei. Indigne igitur manducant, *Qui indigne manducent.*
qui ad cœnam Dominicam accedunt, imbuti prauis, impiis aut prophanis opinionibus de hoc ſacramento. Item, qui vel craſſa & affectata ignorantia, vel irreligioſa incogitantia doctrinæ & fide de Euchariſtia accedunt, vt vel planè non intelligant, vel prorſus non cogitent, qualis ibi inſtituta ſit actio ab ipſo filio Dei: atque ita nullam animi deuotionem vel reuerentiam, erga actionem illam filij Dei adferunt. Ambroſius vocat, inconſiderate & negligenter corpus Domini accipere. Huc etiam pertinent, qui ipſam actionem inſtitutionis vel deprauant, vel alios ipſi vſus & fines, præter, extra aut contra inſtitutionem affingunt.

II. Indigne manducant, qui accedunt ſine pœnitentia, hoc eſt, qui de peccatis ſuis non cogitant, ita vt de illis doleant, non expaueſcunt cogitatione iræ Dei, ſed perſeuerant in delictis cõtra conſcientiam, indulgent prauis cupiditatibus, nec deponunt propoſitum malefaciendi. Chriſtus enim inquit: Hoc facite in mei commemorationem, quod Paulus interpretatur de annuncianda morte Chriſti. Conſideratio verò mortis Chriſti, ſimul etiam commonefactio eſt de abominatione peccati, & de ingenti ira Dei aduerſus noſtra peccata, quam cum nullorum hominum aut Angelorum virtutes aut merita placare potuerint, ipſius filij morte placari oportuit. Nec verò ideo filius Dei hanc ſuam cœnam inſtituit, vt diſcamus leuiter de peccato ſentire, & eius vſu, in propoſito peccandi confirmemur, quaſi accepto ibi priuilegio turpitudinis, ſine timore Dei, ſine contritione & conuerſione, ſecure poſſimus in peccatis contra conſcientiam perſeuerare & pergere, ſeu ad ea redire. Qui igitur tali propoſito, & hac opinione ad cœnam Domini accedit, is eo ipſo contumelia afficit corpus Domini: atq; priora peccata, noua hac triſtiori offenſione cumulat. Digne itaque *Digne manducaturi officium.*
manducaturus in cœna Domini, probare ſeipſum debet, vt afferat pœnitentiam ſeu timorem Dei. Et pœnitentia ſimul etiam complectitur bonum propoſitum. Ita Paulus dicit Corinthios illos indigne manducare, qui non in melius, ſed in peius conueniebant, qui diſſenſiones alebant, pauperes pudefaciebant, Eccleſiam Dei contemnebant in ipſa actione cœnæ Dominicæ.

III. Ad dignam ſeu ſalutarem manducationem *Ad dignam manducationem fides neceſſaria.*
in cœna Dominica, præcipue neceſſaria eſt fides. In actione enim cœnæ, filius Dei exhibitione corporis & ſanguinis ſui, offert, applicat & obſignat remiſſionem peccatorum, & totum beneficium Noui Teſtamenti. Illa verò promiſſio requirit fidem, non tantum vt in genere ſtatuas, vera eſſe quæ Deus de gratia ſua, propter meritum mediatoris promittit: ſed quia in cœna filius Dei ſpeciali actione teſtatur, ſe ſingulos veſcentes velle in communionem corporis & ſanguinis ſui recipere, ſingulis ſe velle exhibitione corporis & ſanguinis ſui, communicare, donare, applicare, & obſignare N. Teſtamenti beneficia, ideò requiritur fides, petens, & cum gratiarum actione accipiens beneficia illa, quæ ibi offeruntur & donantur, ita vt ſinguli ſtatuant, ad ſe quoq; promiſſionem illam pertinere, illam ſibi communicari, applicari, & obſignari, & quidẽ exhibito precioſiſſimo pignore, corpore ſcil. & ſanguine Chriſti. Imò ideo ad cœnã Domini accedamus, vt fides hæc in nobis accendatur

Digitized by Google

datur & confirmetur. Illa enim vera eſt Chriſti ἀνάμνησις. Et in verbis inſtitutionis, ad ſingulos veſcentes Chriſtus inquit: Accipe, hoc eſt corpus meum, quod pro te traditum eſt: accipe, Hoc eſt Nouum Teſtamentum in meo ſanguine, qui pro te effuſus eſt in remiſſionem peccatorum. His enim verbis, olim in Eccleſia traditam fuiſſe Euchariſtiam, Ambroſius teſtatur: quibus ſinguli veſcentes, confeſſionem fidei ſuæ addebant, reſpondentes, Amen. Et hæc formula, quia ipſa inſtitutionis, ad ſingulos veſcentes iuxta veram Sacramenti rationem accommodat, mihi maximè probatur. Non igitur rectè faciunt, qui in vera pœnitentia propter priores lapſus, propter ſenſum peccati, & propter fidei imbecillitatem, Sacramenti huius vſum fugiunt. Ideo enim hoc tantum pignus propoſitum eſt, vt Deo reconciliati, in pactum gratiæ Noui Teſtamenti, vnde excideramus, reſtituamur, in eo confirmemur, vtque fides in illo vſu accendatur & confirmetur.

Qui digne vel indigne manducent. Ipſa vero antitheſis oſtendet qui ſint, qui indignè manducant, eo quod non afferant veram fidem: qui ſcilicet fingunt, ſumptionem prodeſſe ex operatu, ſine bono motu vtentis, qui in ſumptione, vt ſit ſalutaris, nituntur propria dignitate & puritate, quaſi digni ſint cœleſti hoc cibo, aut qui ipſo opere ſumptionis fingũt, ſe mereri remiſſionem peccatorum. Chriſtus enim in ſua cœna, non vult noſtrorum operum merita, & præmia diſtribuere, ſed ſua merita, ſicut gratis ibi offert, ita fide vult accipi. Item qui docent, homines nec debere nec poſſe ſtatuere, ſibi in vſu cœnæ certo donari & applicari beneficia Noui Teſtamenti, etiamſi obſignatio fiat, exhibitione corporis & ſanguinis Chriſti, ſed in incerta dubitatione ſemper fluctuandum eſſe: illi certe ipſum filium Dei mendacem faciunt, in inſtitutione ſuæ cœnæ. Indigne etiam illi manducant, qui ſine fide ita accedunt, vt non cogitent, quid ibi vel quærant, vel accipiant: item qui Epicurea perſuaſione accedunt, quaſi ibi detur priuilegium turpitudinis, vt porrò libere & impune poſſint in ſceleribus perſeuerare, pergere, vel ad ea redire. Vera enim fides non petit & quærit, vt peccata maneant & cumulentur, ſed petit & quærit remiſſionem peccatorum, & liberationem à peccatis. Et hæc fides poſtea genitrix eſt boni propoſiti, cauendi in poſterum peccata, & Deo iuxta ipſius mandata obediendi.

Hanc eſſe veram probationem ſeu præparationem non eſt dubium: conuenit enim ad normam ſeu regulam inſtitutionis cœnæ Dominicæ. Et pium inſtitutum in noſtris Eccleſiis ſeruatur, vt ſinguli qui ad communionem cœnæ acceſſuri ſunt, prius explorentur, quid de hoc Sacramento intelligant: moneantur, vt ſe ita, ſicut iam dictum eſt, probent, ne indignè manducent, rudiores doceantur, quomodo debeant & poſſint ſe probare. Et quia cœna Dominica inſtituta eſt, vt vſu eius, fides reconciliationis cum Deo confirmetur & obſignetur: pia igitur mens non negliget, ſed cum gratiarum actione vtetur omnibus illis mediis, in quibus Deus fidei propoſuit, vt quærat & accipiat gratiam ſeu reconciliationem: vt eſt annunciatio & auditus promiſſionis Euangelij, ſiue in publica prædicatione, ſiue in priuata abſolutione. Et poſtea ſequitur confirmatio, & obſignatio huius applicationis, in communione cœnæ Dominicæ. Propter has cauſas, & hoc modo inſtitutum confeſſionis, piè in noſtris Eccleſiis ſeruatur ante communionem.

Hæc vero probatio & præparatio, non ita præſcribitur, & exigitur, vt ſit omnibus numeris perfecta, ſine omni infirmitate & imbecillitate, cui nihil prorſus deſit. Ideo enim Chriſtus inſtituit ſuam cœnam, vt commemoratione mortis ſuæ, pœnitentia in nobis accendatur & augeatur, vt traditione & obſignatione Noui Teſtamenti, in vſu cœnæ, fides confirmetur & corroboretur. Nouit figmentum noſtrum, quia caro ſumus, ideo exhibitione ſanctiſſimi ſui corporis & ſanguinis, ſe nobis coniungit, vt corpus peccati mortificetur, vetus fermẽtum magis magiſque expurgetur, nouitas inchoata creſcat & augeatur. Non itaque exigitur præparatio, vt noſtra dignitate & puritate nos dignos reddamus hoc cibo: vt ideo ſalutaris nobis ſit, quia propter mundiciem noſtram eo digni ſimus. Hæc enim perſuaſio vere facit indignos. Sed ideo Paulus requirit probationem, vt verè reddamur eſurientes & ſitientes eius cibi & potus, qui ad ſalutem noſtram in cœna illa proponitur, vtque infirmitatem noſtram agnoſcentes, pharmaco & antidoto illius medici, qui cœnam hanc nobis inſtruit, ſciamus opus nobis eſſe: & quomodo ſalutariter illud ſit, ad noſtram ſanationem, accipiendum & vſurpandum.

Hæc eſt ſimplex & vera doctrina, ex fundamentis verborum inſtitutionis ſumpta & extructa, de probatione ſeu præparatione, quæ adhibenda eſt, vt dignè quis Euchariſtiam accipiat. Ex hoc enim fundamento, Paulus Corinthiis concionatur de manducatione indignorum. Et ita etiam veteres de præparatione loquuntur. Heſychius dicit, eum per ignorantiam indignè percipere Euchariſtiam, qui virtutem eius & dignitatem ignorat. *Heſychius.* Auguſtinus inquit: *Auguſtinus.* Sacramentum hoc interioris hominis eſuriem quærit: ideo ad participandum hoc Sacramentum ineptus eſt, qui peccatum & infirmitatem ſuam non ſentit. Chryſoſtomi ſententia eſt. Quia benè habentibus, non opus eſt medico, ſed malè habentibus, ideo ab huius Sacramenti virtute excluditur, qui de ſe præſumens reſolutus cum nauſea accedit. Idem inquit: Nullus communicet, niſi ex diſcipulis Chriſti ſit: alioqui iudicium ſibi manducat & bibit. Auguſtinus ſæpius hoc diſputat: Qui credit in Chriſtum, manducat ipſum, vt & in Chriſto maneat, & Chriſtum manentem in ſe habeat, qui vero hac fide vacuus accedit, foris quidem manducat, non intus, premit dente non capit mente. Et ſicut Gregorius *Gregorius.* dicit: Accipit corpus & ſanguinem Chriſti, eſſentia, non ſalubri efficientia: Sacramentum accipit, ſed vitam Chriſti non accipit. Et dulciſſima eſt Auguſtini *Auguſtinus.* ſententia, vbi de matre ſua Monica inquit, quod ad victimam illam, quæ in cœna Dominica diſpenſatur, animam ſuam vinculo fidei alligarit, ne vel Leo, vel Draco eam inde diuellat. His ita expoſitis, non difficilis nec obſcura erit ratio examinis, in 7. hoc cap. & XI. Canone. Primum enim dicunt, ſe illos damnare, qui ſentiunt ſolam fidem eſſe ſufficientem præparationem, ad ſumendam Euchariſtiam. Verba autem ita poſita ſunt, vt videantur nobis tribuere hanc ſententiam: Etiamſi quis ſine pœnitentia in ſceleribus perſeueret & pergat, & retineat propoſitum malefaciendi, modo tantum hiſtoricam fidem de ſubſtantia ſacramenti habeat, vel concipiat Epicuream perſuaſionem de impunitate impœnitentiæ, ſatis paratum eſſe ad dignam manducationem in cœna Dominica. Sed falſo hoc noſtris Eccleſiis tribui, ex iis, quæ de vera probatione diximus, manifeſtum eſt.

II. Conſideretur, quare hoc artificio vtantur. De-

Digitized by Google

prehendet autem lector, in toto iſto capitulò, vbi ex profeſſo explicationem doctrinæ de præparatione, ad ſumendam Euchariſtiam inſtituerunt, ne vnica quidem ſyllaba mentionem fieri fidei, quæ petat, apprehendat,& accipiat promiſſionem Noui Teſtamenti, quam filius Dei, ſingulis veſcentibus, exhibitione corporis & ſanguinis ſui, in vſu cœnæ offert,communicat& obſignat. Hæc enim fides, applicans ſingulis remiſſionem peccatorum,cum quidem in vſu cœnæ obſignetur & confirmetur, communione corporis & ſanguinis Chriſti, aduerſa fronte pugnat cum dogmate Pontificiorum de dubitatione. Atque propter hanc ipſam cauſam, huic fidei nullum volunt locum concedere, in præparatione ad ſalutarem Euchariſtiæ ſumptionem. Nec tamen auſi fuerũt, fidem ſimpliciter & manifeſte ex præparatione illa proſcribere.Ideo pœnitentiæ ſeu contritioni opponunt ſolam fidem, & damnant, ſi quis dixerit,ſolam fidem eſſe ſufficientem præparationem. Quod ſi intelligatur de perſuaſione,quam ſine pœnitentia,in propoſito malefaciendi,impij ſibi fingunt,non inuitus hoc concedo.Sed aliud eſt, vt iam dicam, quod in hoc Canone damnandum ſibi ſumpſerunt.

Lutherus de præparatione.

III. Obſeruandum eſt, quo ſenſu Lutherus de captiuitate Babylonica dixerit,dignam præparationem nõ eſſe,niſi fidem qua creditur diuinæ promiſſioni, quæ in cœna Dominica proponitur & offertur.Inde enim Tridentini XI. Canonẽ excerpſerũt. Non autem excludit Lutherus agnitionem peccatorum noſtrorum,contritionem ſeu pœnitentiam,ſed pugnat contra Pontificios, qui & ipſi habent,& aliis proponunt multa & varia præparatoria opera: quibus expletis,exiſtimant ſe ſatis digne paratos,ad celebrandam vel audiendam Miſſam, & ad ipſam etiam communionem,ita vt de fide petente, quærẽte, apprehendente & accipiente promiſſionem N.Teſtamenti in cœna,nihil ſoliciti ſint.Ipſam etiam pœnitentiam,hac ratione requirunt,vt eius operibus & merito tribuant dignam præparationem: ita vt ſalutaris manducatio noſtra dignitate & puritate, noſtris operib. præparatoriis & meritis nitatur.Contra iſtas opiniones Lutherus docet,cœnã Dominicam à Chriſto inſtitutam eſſe, non vt ibi nos aliquid Deo conferamus,atque ita noſtris operibus in cœna Dominica ſalutem nobis procuremus : ſed quæ filius Dei traditione ſui corporis, & effuſione ſui ſanguinis promeruit, illa gratuita miſericordia nos præueniens, offert nobis in promiſſione Euangelij, cui exhibitionem corporis & ſanguinis ſui ſub pane & vino,tanquam pignus & obſignationem addit.Gratuita vero promiſſio Euangelij,non operibus & meritis noſtris,ſed fide apprehenditur & accipitur,Ro. 4.& 11.Et hoc ſolius fidei officium eſt,ſine qua inutilis eſt nobis promiſſio: ſicut in prima parte examinis de fide oſtenſum eſt.Accedit,quod antitheſis inter noſtram indignitatem,& inter diuinam præſtantiam cibi & potus in Euchariſtia,turbat & terret cõſcientiam,ex qua tentatione eluctari non poſſumus, ſi nitamur fiducia contritionis,confeſſionis & ſatisfactionis noſtrę,operum præparatoriorum,dignitatis,puritatis,& capacitatis noſtræ. Reſpicienda igitur eſt promiſſio Noui Teſtamẽti,quæ in Cœna Dominica nobis proponitur, & gratuitò nobis offert corpus & ſanguinem Chriſti, & in illis totum beneficium Noui Teſtamẽti.Nec ad accipiendum requirit noſtra merita,& dignitatem noſtram,ſed tantum vt agnoſcentes indigentiam, infirmitatem & indignitatem noſtram, eſuriamus & ſitiamus gratiam illam: atq; ita quæ gratuitò.propter meritum Chriſti, nobis in cœna Dominica offeruntur, fide accipiamus. Hæc certe ex natura gratuitæ promiſſionis Euãgelij & ex mutua relatione inter promiſſionem & fidem, certiſſima & veriſſima ſunt. Et hoc ſenſu Lutherus dicit ſolam fidem eſſe veram & ſufficientem præparationem ad ſumendam Euchariſtiam. Et diſerte addit. Ad hanc fidem mox ſequetur ſua ſponte, dulciſſimus affectus cordis, hoc eſt charitas. Illam enim fidem in pœnitentia exiſtere tradit.

Sola fides ſufficiens præparatio.

Et hæc eſt ſententia illa,quam vndecimus Canon damnat: vt ſcilicet contrarium dogma ſtabiliat de fiducia noſtræ cõtritionis,cõfeſſionis,ſatisfactionis, dignitatis & puritatis per opera præparatoria, vt illis ſalutaris manducatio in cœna Domini niti doceatur. Sed hac ratione fructus cœnæ Dominicæ redditur nobis vel inutilis, vel inanis, vel certè dubius & incertus. Scholaſtici enim tradunt,præparationem quandam eſſe ſufficientiæ & veritatis:quam Bonauentura dicit conſiſtere in peccati omnis expulſione,in reuerentia & dilectione.Et quia ita pręparati accedunt, illos dicunt conſequi fructum Euchariſtiæ. Aliam vero dicunt eſſe præparationem probabilitatis, quando homo faciendo quod in ſe eſt, iudicio propriæ conſcientiæ exiſtimat ſe paratum eſſe.Sed talis præparatio, ſæpe ſecundum veritatem non eſt ſufficiens. Et ibi conſentiunt,qui ita accedit, eum non cõſequi effectus huius Sacramenti, diſputant autem, an talis indigne manducet, & nouo peccato mortali,ita communicando ſe inuoluat, cumq; incertum ſit, quando habeamus præparationem ſufficientiæ veritatis, quando probabilitatis: ſemper incerta hærebit conſcientia,an digne vel indigne manducet. Atque ita conuulſa erit neceſſaria conſolatio, quæ in vſu Cœnæ Dominicæ à Chriſto nobis proponitur.Hæc vero eſt compendiaria illa via, qua homines à crebriori vſu cœnæ Dominicæ deterrent: vt nundinationem priuatarum Miſſarum auidius ſectentur & amplectantur,& quæ ſine periculo meritoria ſit, ad delenda quæuis peccata mortalia.Hæc omnia ſciat Lector inuoluta eſſe in XI. hoc Canone:quæ primo aſpectu non facile animaduertuntur, niſi diſputationes, ex quibus Canon ille excerptus eſt,inſpiciantur & conſiderentur.

Scholaſtici de præparatione.

Intentio XI. Canonis.

IV. Eſt & illud expendendum,quod 7. capitulum dicit,non abſq; magna ſanctitate,accedendum eſſe ad Euchariſtiam,ne iudicium manducemus. Vſitatiſſima autem eſt Apoſtolica illa phraſis,quæ omnes credentes,ſeu diſcipulos Chriſti, vocat ſanctos,quibus etiam Deus ipſe dicit:Sãcti eſtote,quoniam ego ſanctus ſum. Sicut autẽ verbum קדש ſignificat,quod à communi & prophano vſu,in vſum ſacrum ſegregatum,& ad diuinum,ſeu miniſterium,ſeu cultũ accommodatum eſt: ita ſancti vocãtur,nõ qui ita perfecte,omnibus ſordib. expurgatis,puri & mũdi ſunt vt illi ſua puritate coram Deo niti & confidere, vel poſſint vel debeant:ſed qui per pœnitentiam à peccato auerſi, & fide Chriſto, qui ſanctificatio noſtra eſt,inſiti ſunt,& per Spiritum ſanctum renouari cœperunt, vocantur ſancti, & imputatiuè & inchoatiuè:licet cum Paulo Rom.7.& Iſaia cap.64. agnoſcãt & fateantur, ſe multis adhuc malis & ſordibus contaminatos eſſe. Vocantur enim ſancti in Chriſto Ieſu. Ita ergo vetus Eccleſia rectè proclamauit ante communionem: Sancta ſanctis. Non enim datur communio, niſi baptizatis: quos Chriſtus ſanctificauit,mundans lauacro aquæ in verbo, Epheſ. 5.

Et

Et certè, ſicut dictũ eſt, dignè acceſſuri ad communionem, afferre debent pœnitentiam, quæ eſt Hebraica phraſi, ſanctificatio, hoc eſt, auerſio à peccato ſeu immundicie. Debent etiam afferre fidem in promiſſionem Euãgelij. Verbum verò eſt veritas, in quo ſanctificantur credentes, Ioan. 17. fide enim purificantur corda. Act. 15. Tali ſanctitate accedendum eſſe ad Euchariſtiam, ne iudicium manducemus, non negamus. Qui enim ſine pœnitentia in peccatis perſeuerat, & retinet propoſitum malefaciendi, verè immundus & indignus eſt. Et in hanc ſententiam Auguſtinus in Ioannem homilia 88. dicit: Accedens debet eſſe plenus ſanctimonia, & immaculatus. Ita etiã Heſychius libr. 6. in 22. caput Leuitici dicit, pollutos non eſſe admittendos, nec mundatos prohibendos. Et addit explicationem: Qui ſemetipſum probat, ſi peccati ſibi conſcius eſt, & pollutionem animæ ſe habere ſentit, pœnitet ſine dubio, & poſt pœnitentiam, de pane comedere, & de calice ſancto & impolluto bibere poteſt. Et libro 7. in 26. caput dicit, hanc eſſe probationem, vt in mundo corde & conſciẽtia, ad pœnitentiam eorũ, quę olim deliquit, intendenti, participetur ſanctis ad ablutionem peccatorum ſuorum. Atque idem vult Auguſtini ſententia: Mutet vitam, qui vult accipere vitam. Nam ſi non mutet vitam, ad iudicium accipit vitam: & magis ex ipſo corrumpitur quàm ſanatur, magis occiditur quàm viuificatur. De Eccleſiaſticis dogmatibus cap. 53. Habentem adhuc voluntatem peccandi grauari magis dico Euchariſtiæ perceptione, quam purificari.

Heſychius. Auguſtinus.

Idem etiam vult veteris Eccleſiæ conſuetudo quę Catechumenos, & illos quibus propter notoria ſcelera publica pœnitentia impoſita erat, ex Eccleſia dimittebat, quando ad communionem myſteriorum perueniendum erat. Et tunc ſacerdos, porrecturus populo Euchariſtiam, magna voce dicebat: Sancta ſanctis, vt ſcilicet quiſque ſeipſum probaret. Si hoc modo accipiatur quod VII. cap. dicit, magna reuerentia & ſanctitate ad percipiendam Euchariſtiam, accedendum eſſe, non repugno, idem enim & nos docemus. Sed video Pontificios ſanctitatem ita interpretari, vt ante communionem noſtris operibus & ſatisfactionibus, ſummam quandam animi mundiciem, & innocentiam (ita enim Andradius loquitur) nobis acquiramus: vt non opus ſit in communione Euchariſtiæ quærere & accipere remiſſionis peccatorum vel applicationem, vel obſignationem, ſed quod noſtra puritas digna iam ſit, cui Chriſtus cum ſuo corpore & omnibus beneficiis ſuis, ſe coniungat & communicet. Hoc enim vnico argumento Andradius probat, in vſu cœnæ Dominicæ non accipi remiſſionem peccatorum. Hæc verò præſumptio pugnat cum ipſa inſtitutione cœnæ Dominicæ, & efficit vel ſuperbos Phariſæos, vel territas conſcientias abſterret ab vſu cœnæ Dominicæ.

Andradius.

V. Dicunt probationem hanc neceſſariam eſſe, vt ante communionem neceſſario præmittatur Sacramentalis confeſſio. Et quidem quo inſtituto & vſu, in noſtris Eccleſiis confeſſio, tanquam vtilis ad veram probationẽ ſeruetur, paucis ſupra indicaui. Sed Tridentini præparationem conſtituunt in ipſo opere confeſſionis, in enumeratione omnium delictorũ & præcipue in operibus ſatisfactionis, quæ in confeſſione iniunguntur. Et hanc probationem volunt eſſe neceſſariam. Sed de Sacramentali confeſſione, poſtea in loco de pœnitentia, dicendum erit. Nunc tantum indicare volui, qualis ſit præparatio, de qua Pontificij, ſepulta fide, diſputant.

DE VSV ADMIRABILIS HVIVS SACRAMENTI.

CAPVT VIII.

Qvo ad vſum autem, rectè & ſapienter Patres noſtri tres rationes hoc ſanctum Sacramentum accipiendi diſtinxerunt. Quoſdam docuerunt Sacramentaliter duntaxat id ſumere, vt peccatores. Alios tantum ſpiritualiter, illos nimirum, qui voto propoſitum illum cæleſtem panem edentes, fide viua, quæ per dilectionem operatur, fructum eius & vtilitatem ſentiunt. Tertios porrò, ſacramentaliter ſimul & ſpiritualiter, ij autem ſunt, qui ita ſe prius probant & inſtruunt, vt veſtem nuptialem induti ad diuinam hanc menſam accedant. In Sacramentali autem ſumptione, ſemper in Eccleſia Dei mos fuit, vt laici à Sacerdotibus communionem acciperent, Sacerdotes autem celebrantes, ſeipſos communicarent, qui mos tanquam ex traditione Apoſtolica deſcendens, iure ac meritò retineri debet, &c.

CANON VIII.

Si quis dixerit Chriſtum in Euchariſtia exhibitum, ſpiritualiter tantum manducari, & non etiam Sacramentaliter ac realiter, anathema ſit.

CANON IX.

Si quis dixerit, non licere Sacerdoti celebranti ſeipſum communicare anathema ſit.

EXAMEN.

Illam veterum diſtinctionem, vt veram, commodam & vtilem probo, corpus ſcilicet & ſanguinem Chriſti, tribus modis manducari & bibi.

Primò ſpiritualiter tantum, ab illis qui etiam extra vſum cœnæ Dominicæ, vera fide in promiſſione Euangelij, meritum traditi corporis Chriſti & effuſi ipſius ſanguinis, apprehendunt, & ſibi applicant, de qua manducatione, Chriſtus pręcipuè concionatur, Iohan. 6.

Secundò, Sacramentaliter tantum, ab illis ſcilicet, qui indignè manducant de illo pane, de quo Chriſtus affirmat, Hoc eſt corpus meum.

Tertiò Sacramentaliter & ſpiritualiter, ab illis, qui in vſu cœnę Dominicę, ore ſuo, cum pane & vino accipiunt corpus & ſanguinem Chriſti, ita vt ſimul fides, iuxta promiſſionem ſtatuat, Chriſtum illa ſumptione ſibi applicare & obſignare beneficia ſua, quæ traditione ſui corporis & effuſione ſanguinis promeruit: & beneficia illa, quæ in vſu cœnæ veſcentibus offeruntur, grata mente, & læta fiducia amplectatur & accipiat. Non enim probo illorum ſententiam, qui aliter ſentiunt, quam verba inſtitutionis tradunt, corpus ſcilicet & ſanguinem Chriſti, in vſu cœnæ Dominicæ tantum ſpiritualiter per fidem manducari, ita vt os noſtrum tantum elementa panis & vini accipiat, non autem ſimul cum pane & vino accipiat etiam corpus & ſanguinem Chriſti, licet modo ſupernaturali & cœleſti. De eo enim quod in cœna Dominica nobis exhibetur, quod os noſtrum accipit, filius Dei pronunciat: Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus. Et quia in peculiari libello fundamenta huius ſententiæ plenius explicaui, hoc loco nihil addam.

Et quidem nihil amplius inquirerem in 8. hoc capitulum, niſi in prioribus aliquoties animaduertiſſem inſidias, vbi nihil minus primo aſpectu apparebat. Duo igitur, quantum animaduertere poſſum, in hoc capitulo inſidioſe poſita ſunt quæ iudico expendenda eſſe.

Error VIII. cap.

Digitized by Google

Primum quod non dicunt, ipſam carnem & ſanguinem Chriſti ſpiritualiter manducari & bibi à credentibus, etiam extra actionem & vſum cœnæ Dominicæ, ſed dicunt, ipſum Sacramentum Euchariſtiæ, ſpiritualiter tantùm ſumi à quibuſdam qui ſcilicet id, quod in cœna Dominica exhibetur, ore ſuo non accipiunt. Et ſane quia dicunt, voto edi Euchariſtiam, poſſet intelligi de illis, qui non poſſunt habere copiam communionis Sacramentalis, vel de illis, qui in cœtu Eccleſiaſtico, etiam quando non Sacramentaliter communicant, tamen vera fide inhærentes Chriſto, ſpiritualiter carnem ipſius manducant, & ſanguinem bibunt. Sed arbitror Tridentinos hoc non velle. Sed quia in priuatis ipſorum Miſſis, Sacramentum ex circumſtantibus nemini exhibetur, nemo eſt qui illud accipiat, manducet & bibat: ne tamen ex profeſſo nimis manifeſte in ipſam Chriſti inſtitutionem præuaricari videantur, fingunt mandato Chriſti, vbi vſum cœnæ ita deſcribit: Dedit illis, dicens: Accipite, manducate, bibite, hoc facite in mei commemorationem, &c. ſatisfieri, etiamſi Miſſa ita celebretur, vt Sacramentum nemini diſtribuatur, nemo illud accipiat & manducet, modo fide viua ſpiritualiter aliqui carnem Chriſti manducent. Atqui alium modum mãducandi carnem ſuam, extra actionem & vſum cœnæ ſuæ, Chriſtus deſcribit Ioan. 6. Alium vero inſtituit & deſcribit, qualis debeat eſſe in actione & vſu cœnæ ſuæ, vt ſcilicet cum pane & vino exhibeatur, ore ſumatur, manducetur & bibatur corpus & ſanguis ipſius: idque in ipſius commemorationem, hoc eſt, vt ad Sacramentalem accedat ſpiritualis manducatio. Actioni igitur cœnæ Dominicæ non ſatisfit, ſola ſpirituali manducatione, Si nemini ſcilicet Sacramentum exhibeatur, nemo illud accipiat, manducet & bibat.

De more quo Sacerdos ſeipſum communicat.

Alterum quod expendendum iudico, eſt, quod diſputant de more, quo Sacerdos celebrans, ſeipſum communicat. Et quidem non iudico pugnare contra ipſam ſubſtantiam inſtitutionis cœnæ Dominicæ, ſi miniſter qui alios communicat, ipſe etiam de pane illo edat, & de poculo illo bibat, præſertim cum veteris Eccleſiæ exempla ſuffragentur. Atque illud ſimpliciter ſine ſuperſtitione fit in noſtris Eccleſiis. Sed morem illum, tanquam ex Apoſtolica traditione deſcendentem, neceſſario ſemper obſeruandum eſſe, probari non poteſt. Et non ſunt conſcientiis, tanquam neceſſaria imponenda, quæ non habent in Scriptura mandatum Dei. Et Nicolaus Cuſanus ad clerum Bohem. dicit Sacerdotem celebrantem ſolere de manu diaconi, calicem accipere.

Aliud vero præterea eſt, quod X. Canon inſidioſe agit, vt ſcilicet vera ſit communio, conſentiens inſtitutioni Chriſti, etiamſi ſolus Sacerdos, in priuata Miſſa, ſeipſum tantũ communicet. Sed hoc cum deſcriptione Pauli 1. Cor. 11. non conuenit, dicit enim non poſſe celebrari cœnam Dominicam, ſi quiſque *ἴδιον δεῖπνον*, priuatam, propriam ſeu peculiarem cœnam, quæ cum nemine ipſi communis ſit, præoccupet. Chriſtus etiam aliis dedit, quibus dixit: Accipite, manducate. Vt igitur non ſit illicitum, ſi Sacerdos celebrans, ſeipſum vna cum aliis communicet, non tamen eſt vera communio cœnæ Dominicæ, ſi ſacrificulus in priuata Miſſa, priuatam cœnam, quæ cum nemine ſibi communis ſit, inſtituat.

Et hæc ſunt, quæ in hoc capitulo iudico inſidioſe poſita eſſe, quæ aliqua conſideratione opus habent.

CANON X.

Si quis negauerit, omnes & ſingulos Chriſti fideles vtriuſque ſexus, cum ad annos diſcretionis peruenerint, teneri ſingulis annis, ſaltem in Paſchate, ad communicandum, iuxta præceptum ſanctæ matris Eccleſiæ, anathema ſit.

EXAMEN.

Inter cæteras querelas de collapſa ſynceritate doctrinæ & diſciplinæ in Eccleſia, vna hæc non poſtrema eſt, quod Pontificij, homines à crebriori Euchariſtiæ vſu partim perſuaſione de ſpectandis priuatis Miſſis abduxerunt, partim doctrina ſua de præparatione deterruerunt. Et perſuaſum fuit vulgo, ſat ſuperque eſſe, ſi ſemel in anno communione vterentur. Idque præſtantius opus eſſe, ſi ſtatuto tempore, in Paſchate ſcilicet fieret, non ex propria deuotione, propter mandatum Chriſti, ſed ex præcepto Eccleſiæ. Et ego ſane cogitaſſem, ſi quid hac de re Tridentina ſynodus ſtatueret, etiamſi conſuetudinem communionis in Paſchate retinere vellent, fore tamen, vt ad crebriorem & frequentiorem communionis vſum, per totum annum homines exhortarentur, nec eos præcepti, vel legis neceſſitate, ad communionem in Paſchate adigerent. Sed ſicut in tota ſynodo propoſitum ipſis fuit, non aliquid vel minimum ex iis, quæ in Papatu recepta & vitiata ſunt, ad normam verbi corrigere, vel ſaltem mitigare, ſed omnia & ſingula, qualiacunque ſint, ſimpliciter tantum repetere, confirmare & ſtabilire: ita per totam hanc ſeſſionem, nullam literam de crebriori Euchariſtiæ vſu voluerunt ponere, ſed in fine repetunt capitulum: Omnis vtriuſque ſexus, de vnica commũnione in anno: idque ſtatuto tempore, & ex præcepto Eccleſiæ. Obiter tamen & valdè leuiter additur particula (ſaltem) ne prorſus prohibuiſſe videantur, ſi quis crebrius velit communicare. Interim manet perſuaſio, ſatis eſſe ſi quis in anno ſemel vtatur communione.

De tempore communionis.

Quod ſi quis crebrius vtatur, mox affingitur opinio meriti, operis ſupererogationis, quia non ex præcepto fiat. Pauca igitur quædam, de tempore communionis annotabimus. Et Chriſtus quidem diligenter & ſolicitè in inſtitutione cauit, ne exiſtimaretur, communionem ad certum & ſtatutum tempus alligaſſe: propterea quia illo tempore, quando Iudæi iuxta legem Paſcha manducabant, cœnam ſuam inſtituit. Erat enim ſtatutus dies in certo menſe anni manducationi Paſchatis in lege præfinitus. Dicit igitur, Hoc facite, quotieſcunque manducaueritis & biberitis in mei commemorationem. Et particulam illam à reliquis Euangeliſtis omiſſam, Paulus peculiari ſolicitudine bis repetit. Ad vtrumque autem particula illa (Quotieſcunque) reſpicit: primò, ne celebratio ſeu communio cœnæ Dominicæ exiſtimetur ſicut Paſcha Iudæorum, ad certum & ſtatutum tempus alligata eſſe. Secundo, ne exiſtimetur, illud de quo Chriſtus dixit Hoc facite, ſemel tantum in anno faciendum eſſe: ſicut in lege ſufficiebat, Paſcha ſemel tantum in anno manducare: imo non licebat illud vel ſæpius, vel alio tempore anni manducare, quam in lege præfinitum erat, ſiue pro mundis, ſiue pro immundis. Valde ſignificanter autem loquitur Paulus in modo potentiali, *ὁσάκις ἂν ἐσθίητε καὶ πίνητε*, quotieſcunque hoc manducaueritis & biberitis. Certiſſimum igitur & manifeſtiſſimum eſt ex inſtitutione Chriſti, ſicut communio cœnæ Dominicæ non eſt alligata ad certum ſeu ſtatutum tempus anni, ita etiam non ſemel tantum in anno vſurpandum eſſe. Iudaico enim Paſchati, quod & ſemel in anno,

Digitized by Google

Eucharistiæ uſus, an arbitrarius.

anno & ſtatuto tempore anni celebrabatur, Christus particulam illam opponit: Quotieſcunque biberitis, &c. Nec tamen arbitrarium voluit communionis vſum credentibus permittere, vt idem eſſet, ſiue ea aliquando vterentur, ſiue prorſus non vterentur, aut quando libitum eſſet: ſicut fit in rebus adiaphoris. Non enim dicit, quando libitum fuerit, vt in actionibus adiaphoris: ſed inquit, Quotieſcunque feceritis. Nec ſicut ſemel tantum baptizamur, ita ſemel ſufficit cœna Dominica vti, dicit enim, Quotieſcunque: vt ſcilicet de pane illo manducemus, & de calice illo bibamus, quotieſcunque vtile & neceſſarium nobis agnoſcimus & ſentimus pharmacum & antidotum illud quod in Eucharistia Samaritanus noſter vulneribus noſtris infundit: modo nos ipſos probemus, ne ad iudicium illud accipiamus. Regula enim, quando & quoties communione vtendum ſit, ſumenda eſt, I. ex doctrina de fructu & efficacia Eucharistiæ, quando ſcilicet, & quoties efficacia illa nobis opus eſſe agnoſcimus. II. ex doctrina de probatione, ne ſcilicet indigne accipiamus. Et ex his fundamentis homines docendi, monendi & exhortandi ſunt ad crebriorem & frequentiorem vſum Eucharistiæ. Chriſtus enim quia inquit: Quotieſcunque hoc feceritis: omnino vult, vt qui diſcipuli ipſius ſunt, crebro hoc faciant. Nec veri vel fideles Chriſti miniſtri ſunt, qui quacunque ratione populum à crebriori vſu communionis Euchariſtiæ abducunt vel abſterrent.

Exempla antiquitatis.

Et pulcherrima ſunt veræ antiquitatis exempla, de crebro Euchariſtiæ vſu. Apud quoſdam enim vſitata fuit quotidiana Euchariſtiæ communio: apud quoſdam bis in hebdomada: apud quoſdam die Dominica feria 4. & 6. & ſabbatho: apud quoſdam Dominicis ſaltem diebus. Huius rei teſtimonia ſunt apud Hieronymum, in Epiſt. ad Lucinium: apud Ambroſium in 2. cap. prioris ad Timot. apud Auguſtinum, Epiſt. 118. De fide ad Petrum, cap. 19. De Eccleſiaſticis dogmatibus, cap. 53. apud Socratem, li. 5. cap. 22. Et quod maxime ad explicationem huius Canonis pertinet, conſuetudo fuit in veteri Eccleſia, quod in feſtis ſolennioribus tota multitudo ad maiores baſilicas conueniebat, & ibi ſolennis quædam communio celebrabatur: vt quiſque publica profeſſione oſtenderet, ſe eſſe membrum Eccleſiæ. Ita Concilium Agathenſe I. Canone 21.

Concilium Agathenſe.

concedit in priuatis Oratoriis vſum communionis, ſed in maioribus feſtiuitatibus, vult omnes conuenire ad parochias, vbi legitimus eſt, ordinariúſque conuentus. Et de Conſecra. diſtinct. 2. cap. Seculares, Natalis Domini, Paſcha & Pentecoſte nominantur. Chryſoſtomus indicat, in ſua Eccleſia, in Paſchate talem ſolennem communionem celebratam fuiſſe, Homilia 11. ad populum Antiochenum: Et ad Heb. 10. nominat vnam in anno perceptionem. Inde Leo ad Dioſcurum Alexandrinum ſcribit: Si ſolennior feſtiuitas conuentum populi numeroſioris indixerit, quem recipere ſimul vna Baſilica non poſſet, ſacrificij oblatio indubitanter iteretur &c. Inde

Miſſarum multitudo vnde profecta.

collapſa hac conſuetudine, plures Miſſæ eodem die in eodem templo manſerunt, extra primum & verum vſum. Rhenanus exiſtimat ex frequentioribus illis conuentibus ad ſolennem hanc communionem, reliquum adhuc eſſe poſt collapſam illam conſuetudinem hoc veſtigium, quod nundinæ in vrbibus Germaniæ celebrioribus retinent appellationem Miſſarum. Et talis ſolennis communio, non malo conſilio primum inſtituta fuit: vt ſcilicet omnes publica profeſſione oſtenderent, ſe eſſe membra veræ Eccleſiæ: vt ſicut vnus eſt panis, ita multos ſe vnum corpus eſſe admonerentur: vique oſtenderent, ſe diſſentire ab omnibus hæreticis. Atque hoc modo vnitas & conſenſus in doctrina & fide conſeruaretur. Sicut dicit Canon Agathenſis: Seculares

Canon Agathenſis.

qui in natali Domini, Paſchate & Pentecoſte non communicarint, inter catholicos non habeantur. Sed conſuetudo illa per ſe non mala, mox in abuſum degenerauit. Multi enim putabant ſatis eſſe, ſi ſaltem illis ſolennioribus temporibus, communicarent, aliis verò temporibus, communionem nec curabant, nec quærebant, maxime cum viderent eremitas tantum ſemel in anno, vel poſt biennium ex eremo progredi ad Eccleſias, ad communionem, ſicut indicat Chryſoſtomus in 10 cap. ad

Chryſoſt.

Heb. Illam verò prauam perſuaſionem Patres grauiſſimè reprehenderunt: & populum ad crebriorem communionis vſum grauiſſimè exhortati ſunt. Chryſoſtomus in 1. cap. ad Epheſios inquit: Fruſtra habetur quotidiana oblatio, fruſtra ſtamus ad altare: nemo eſt, qui ſimul participet. Et in 10. ca. ad Hebræos inquit: Hæc dicens, non ab vna in anno perceptione vos veto, ſed volo ſemper vos accedere. Ambroſius de Sacramentis, lib. 6. ca. 4. inquit: Si quotidianus eſt cibus, cur poſt annum illum ſumitis, quemadmodum Græci in Oriente facere conſueuerunt? Et Chryſoſtomus homilia 11. increpat populum Antiochenum, quod in Quadrageſima litigarent, & tamen in Paſchate, ſine vera probatione, ex conſuetudine ad ſolennem communionem accederent. Et in 1. ca. ad Epheſios: Aliis temporibus ſæpe cum mundi eſtis, non acceditis, in Paſchate verò, etiamſi quid temerarium ſit commiſſum, nihilominus acceditis: O conſuetudinem, ô præſumptionem. Has grauiſſimas reprehenſiones Lector diligenter hoc loco obſeruet. Hæc enim recitaui, vt oſtenderem, longe aliud eſſe veterem ſolennem communionem in Paſchate, quàm ſicut nunc apud Pontificios ſeruatur. Illi enim ſimul docendo, monendo, hortando & arguendo vrgebant frequentem & crebriorem vſum communionis: Pontificij

Pontificij de tempore communionis.

verò cenſent, ex præcepto neminem obligari, niſi vt ſemel tantum in anno communicet, modo interim priuatarum Miſſarum ſpectaculum liberaliter coemat. Hæc profecto longiſſimè abſunt à veteris Eccleſiæ forma. Canon Apoſtolorum nonus de communione eorum, qui in Synaxi præſentes erant diſertè ſtatuit: πάντας τοὺς εἰσιόντας πιστοὺς, καὶ τῶν γραφῶν ἀκούοντας, μὴ παραμένοντας δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἁγίᾳ μεταλήψει, ὡς ἀταξίας ἐμποιοῦντας τῆς ἐκκλησίας ἀφορίζεσθαι χρή. Quæ ſententia etiam in 2. Canone Antiocheni Concilij repetitur. Cum verò quotidiana communio poſteà à populo intermitteretur, religioſi tamen ſeu clerici, quotidie ad communionem conueniebant, ſicut ex Micrologo Caſſander citat. Et de illa communione intelligi volunt, quod Anacleti Canon, de Conſecratio. diſtin. 2. dicit: Parata conſecratione, omnes communicent, qui noluerint Eccleſiaſticis carere liminibus. Adeo nullam voluerunt Miſſam eſſe ſine communicantibus. Diebus verò Dominicis, & aliis feſtiuitatibus, populus ad communionem conueniebat. Deinde cum & hoc intermitteretur, ſtatutum fuit, vt ſi non frequentius, ſaltem ter in anno omnes communicent. De Conſecrat. diſtinct. 2. cap. Et ſi non frequentius. Tandem Lateranenſe Concilium Laicis ſemel in

Digitized by Google

anno iudicauit ſatis eſſe, vti communione. Quotidiana etiam Clericorum communio ſenſim intercidit. Atque ita collapſo crebrioris communionis vſu priuatæ Miſſæ ſine communicantibus, ſeu Clericis ſeu laicis, per totum annum inualuerunt, & acceſſit perſuaſio, idem eſſe ſpectare Miſſam, atque vti communione, imò minori cum periculo, & maiori cum fructu, ſpectaculum Miſſæ coniunctum eſſe, quàm ipſam communionem. Ita tandem populus à crebriori communionis vſu prorſus abductus eſt, transformarique cœpit cœna Dominica in ſpectaculum, vt vbi Chriſtus dicit: Accipite, manducate, bibite: Pontificij ſubſtituere non vereantur, Accedite & ſpectate, & idem erit ac ſi manducaretis & biberetis.

Falſa perſuaſio Pontificiorum.

Et hæ prauæ perſuaſiones cum ab aliquot iam annis, triſtiſſima animarum iactura, in Eccleſia hæreant, quid quæſo remedij Tridentini Patres afferunt? Num conantur reſtituere crebriorem communionis vſum, iuxta mandatum Chriſti? num volunt homines ad illum exhortandos? Profectò ne vnum quidem verbum, in tota illa Seſſione animaduertitur, quod hoc vel leuiter ſignificet: ſed ſimpliciter dicunt, omnes fideles teneri ex præcepto, vt ſemel ſingulis annis communicent. Addunt autem particulam, Saltem, ne prohibuiſſe videantur, cum seriò & grauiter adhortandi eſſent homines, ad crebriorem communionis vſum. Illam igitur conſuetudinē & perſuaſionem Pontificiæ Eccleſiæ, oſtendi, nec cū Scriptura, nec cū exemplis veteris Eccleſię cōſentire. Et profectò inſignis eſt impudēria, quod ne verbo quidem mentionem faciunt crebrioris communionis, ſed tantum de vnica in anno communione, vſitatam ſuam cantilenam repetunt. Modeſtius aliquanto agit Colonienſe antididagma, quod licet defendat conſuetudinem illam, tamen addit, diligenter admonendos eſſe homines, vt ſe frequentius ad Euchariſtiæ perceptionem præparent. Sed ne talis quidem modeſtiæ ſignificatio iudicata fuit decere illos, qui locum Romani Pontificis in Tridentino Concilio repræſentarunt.

DOCTRINA DE COMMVNIONE SVB VTRAQVE ſpecie, & paruulorum, publicata in Seſſione quinta ſacri œcumenici Concilij Tridentini: Sub S. D. N. Pio IV. Pont. Max. die 16. Iulij, Anno Domini 1562.

PROOEMIVM.

SAcroſancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu ſancto legitime congregata, præſentibus in ea iiſdem Apoſtolicæ ſedis legatis, cum de tremendo & ſanctiſſimo Euchariſtiæ Sacramento, varia diuerſis in locis errorum monſtra, nequiſſimi dæmonis artibus circumferantur, ob quæ in nonnullis prouinciis multi à catholicæ Eccleſiæ fide atque obedientia videantur diſceſſiſſe, cenſuit, ea quæ ad communionem ſub vtraque ſpecie, & paruulorum pertinent, hoc loco exponenda eſſe. Quapropter cunctis Chriſti fidelibus interdicit, ne poſthac de iis aliter vel credere, vel docere, vel prædicare audeant, quam eſt iis decretis explicatum atque definitum.

LAICOS ET CLERICOS non conficientes, non aſtringi iure diuino ad communionem ſub vtraque ſpecie.

CAPVT I.

Itaque ſancta ipſa Synodus, à ſpiritu ſancto, (qui Spiritus eſt ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & pietatis) edocta, atque ipſius Eccleſiæ iudicium & conſuetudinem ſequuta, declarat ac docet, nullo diuino præcepto laicos & clericos non conficientes, obligari ad Euchariſtiæ Sacramentum, ſub vtraque ſpecie ſumendum, neque vllo pacto (ſalua fide) dubitari poſſe, quin illis alterius ſpeciei communio ad ſalutem ſufficiat. Nam, etſi Chriſtus Dominus in vltima cœna, venerabile hoc Sacramentum in panis & vini ſpeciebus inſtituit, & Apoſtolis tradidit, non tamen illa inſtitutio & traditio eo tendunt, vt omnes Chriſti fideles ſtatuto Domini, ad vtramque ſpeciem accipiendam aſtringantur. Sed neque ex ſermone illo apud Ioannem ſexto, rectè colligitur vtriuſque ſpeciei communionem à Domino præceptam eſſe, vtrumque iuxta varias ſanctorum Patrum, & Doctorum interpretationes intelligatur. Namque qui dixit: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis, dixit quoque: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et qui dixit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam, dixit etiam: Panis quem ego dabo, caro eſt pro mundi vita. Et denique qui dixit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem in me manet, & ego in illo, dixit nihilominus: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

ECCLESIÆ POTESTAS circa diſpenſationem Sacramenti Euchariſtiæ.

CAPVT II.

Præterea declarat, hanc poteſtatem perpetuo in Eccleſia fuiſſe, vt in Sacramentorum diſpenſatione, ſalua illorum ſubſtantia, ea ſtatueret vel mutaret, quæ ſuſcipientium vtilitati, ſeu ipſorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum & locorum varietate magis expedire iudicaret. Id autem Apoſtolus non obſcure viſus eſt innuiſſe, cum ait: Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. Atque ipſum quidem hac poteſtate vſum eſſe, ſatis conſtat, cum in multis aliis, tum in hoc ipſo Sacramento, cum ordinatis nonnullis circa eius vſum: Cætera, inquit, cum venero, diſponam. Quare agnoſcens ſancta mater Eccleſia, hanc ſuam in adminiſtratione Sacramentorum autoritatem, licet ab initio Chriſtianæ religionis, non infrequens vtriuſque ſpeciei vſus fuiſſet, tamen progreſſu temporis latiſſime iam mutata illa conſuetudine, grauibus & iuſtis cauſis adducta, hanc conſuetudinem ſub altera ſpecie communicandi approbauit, pro lege habendam decreuit, quam reprobare, aut ſine ipſius Eccleſiæ autoritate pro libito mutare non licet.

TOTVM ET INTEGRVM Chriſtum, ac verum Sacramentum ſub qualibet ſpecie ſumi.

CAPVT III.

Inſuper declarat, quamuis redemptor noſter (vt antea dictum eſt) in ſuprema illa cœna, hoc Sacramentum in duabus ſpeciebus inſtituerit, & Apoſtolis tradiderit, tamen fatendum eſſe, etiam ſub altera tantum ſpecie, totum atque integrum Chriſtum verumque Sacramentum ſumi, ac propterea, quod ad fructum attinet, nulla gratia neceſſaria ad ſalutem eos defraudari, qui vnam ſpeciem ſolam accipiunt.

CANON I.

Si quis dixerit, ex Dei præcepto, vel neceſſitate ſalutis, omnes & ſingulos Chriſti fideles vtramque ſpeciem ſanctiſſimæ Euchariſtiæ Sacramenti ſumere debere, anathema ſit.

CANON II.

Si quis dixerit, ſanctam Eccleſiam catholicam non iuſtis cauſis & rationibus adductam fuiſſe, vt laicos atque etiam clericos non conficientes, ſub panis tantummodo ſpecie communicaret, aut in eo errasse, anathema ſit.

CA-

Digitized by Google

CANON III.

Si quis negauerit totum & integrum Chriſtum, omnium gratiarum fontem & autorem, ſub vna panis ſpecie ſumi, quia (vt quidam falſo aſſerunt) non ſecundum ipſius Chriſti inſtitutionem ſub vtraque ſpecie ſumatur, anathema ſit.

EXAMEN.

Non turbabitur, vt opinor Lector, quod in hoc loco in examine non procedimus iuxta ordinem ſeſſionum Concilij, in quo abrupta tractatione de Euchariſtia, interponitur doctrina de pœnitentia & extrema vnctione. Commodiſſimum enim eſſe iudicaui, vt ea, quæ de ſacramento Euchariſtiæ inter nos & aduerſarios controuerſa ſunt, vno ordine & continua tractatione examinentur & explicentur. Accedit ergo tandem Tridentina Synodus, ad celebrem & vulgatam illam controuerſiam de communione ſub vtraque ſpecie. De qua per multos iam annos, totius Chriſtiani orbis non taciti tantum gemitus, non obſcura ſuſpiria, nec priuatæ tantum diſputationes, ſed communes querelæ, & publicæ flagitationes ſonora voce omnes Eccleſias, atq; adeo (quod dubium non eſt) ipſum etiam cœlum impleuerunt. Ipſas certe, quantumuis craſſas, Pontificiorum aures, tantum non obtuderunt. Neq; enim noſtri tantum, oſtenſis euidentiſſimis & firmiſſimis ex verbo Dei fundamentis & rationibus, ſtrenue & magno zelo, cum voce tum ſcriptis hoc egerunt, verum etiam inter illos, qui Pontificiis partibus adhuc additi ſunt, ipſa rei euidentia hoc effectum eſt, quod per varias nationes & regna, publicis votis & quotidianis efflagitationibus, reſtitutio calicis Dominici, petita & poſtulata fuit: idque ſæpius etiam in ſolennibus regnorum, & nationum conuentibus. Nec verò promiſcuæ & indoctæ tantum multitudinis hæ flagitationes fuerunt, ſed extant hac de re grauiſſimorum virorum, qui ſub ipſo Pontificis regno, eruditione & dignitate celebres ſunt, querelæ, vota, conſilia & monita: imò publicis regum & principum etiam illorum, qui à doctrina Pontificia non prorſus alieni ſunt legationibus cum alias ſæpe, tum verò potiſſimum in congregatione Tridentinæ ſynodi, ſolenniter inter cætera poſtulatum fuit: vt ſublata iniuſta prohibitione vſus Dominici calicis, Eccleſiæ Dei iuxta Chriſti inſtitutionem, & primitiuæ Eccleſiæ morem reſtitueretur.

Communio ſub vtraque ſpecie.

Illæ vero communes & publicæ flagitationes, non ex cæco aliquo impetu, non ex leuitate aliqua vel petulantia, non ex ſtulta nouitatis affectatione, vel pertinaci diſſentiendi libidine, profectæ fuerunt, ſed habent rationes profectò grauiſſimas, firmiſſimas & euidentiſſimas, quas in pauca & in ſummaria capita redactas, non alienum ab inſtituti noſtri ratione erit hoc loco recenſere, vt eo commodius ad Examen Tridentinorum decretorum perueniamus. Ipſa enim antitheſis rationum vtriuſque partis, multum lucis explicationi huius controuerſiæ adferet.

ARGVMENTA EX SCRIPTVRA pro communione ſub vtraque ſpecie.

Prima ratio ſumpta ab ipſa inſtitutione.

Prima igitur ratio ab ipſa inſtitutione Euchariſtiæ ſumitur. Quia enim de ſacramentis, ex ipſorum inſtitutionibus iudicandum eſt, nulli piorum dubium eſſe, vel poteſt, vel debet, vnicam & ſolam illam rationem adminiſtrandi, diſpenſandi & vſurpandi ſacramenta, quod ad ſubſtantiam ipſorum attinet, optimam, rectiſſimam & tutiſſimam eſſe, quæ in inſtitutione ipſorum, ab ipſo filio Dei tradita eſt. Sacramenta.n. non natura creantur, vel humano artificio formantur: ſed inſtitutio filij Dei, accedens ad elementa ab ipſo ordinata, facit ſacramenta. Si verò inſtitutio filij Dei, vel tollatur, vel adulteretur, vel mutiletur & mutetur, nulla ratione vel confici, vel haberi poſſunt vera ſacramenta. Hoc axioma, ne ab ipſis quidem inferorum portis labefactari poteſt. Extra controuerſiam autem eſt, Chriſtum in ea nocte, qua tradebatur, cœnam ſuam inſtituiſſe: Accepit panem, gratias egit, fregit, & dedit diſcipulis ſuis, dicens: Accipite, comedite, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis traditur. Accepit verò etiam calicem: & cum gratias egiſſet, dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes, &c. Et Lucas (quod diligenter obſeruandum eſt) oſtendit, Chriſtum voluiſſe, parem eſſe rationem in diſpenſatione & vſurpatione vtriuſque partis. Abſoluta enim deſcriptione, de diſpenſatione prioris partis, addit ὡσαύτως ſimiliter accepit, & dedit etiam calicem.

Et Matthæus tradit, inſtitutionis hanc eſſe ſententiam, vt omnes illi ex calice Euchariſtiæ bibant, qui de vno pane participant. Illis enim, qui benedictum panem iam acceperant, dicit: Bibite ex hoc omnes. Sicut igitur inſtitutio tradit, panem benedictum eſſe diſpenſandum: Similiter etiam tradit, calicem eſſe diſpenſandum, & quidem illis ipſis, imò omnibus illis, quibus cum pane exhibetur corpus Chriſti, vt illud accipiant & manducent.

Hæc certe ratio non poteſt non vehementer mouere pias mentes, quando vident facta diſceſſione ab ipſa inſtitutione filij Dei, illud humana autoritate mutilari, mutari & diuelli, quod verbum Dei affirmat, Chriſtum ſimiliter, eodem modo & coniunctim inſtituiſſe, cum quidem immotum ſit fundamentum, inſtitutionem ſeruandam eſſe, vt certi ſimus nos habere verum ſacramentum. Nulla autem alia extat inſtitutio Euchariſtiæ, quam hæc quæ tradit ſimiliter inſtitutam eſſe diſpenſationem & vſurpationem vtriuſque partis.

Secunda, mandato Chriſti.

Secunda ratio ſumitur à mandato Chriſti. Non enim dogmatice tantùm tradita eſt inſtitutio cœnæ Dominicæ, ſed vſurpantur in illa aliquot verba, quę expreſſe ſignificant præceptum & mandatum Chriſti: Accipite, comedite, bibite ex hoc omnes, Hoc facite. Sicut autem non pro ſolis duodecim Apoſtolis, qui tunc interfuerunt, cœnam ſuam inſtituit: ita etiam verba mandantia, non tantum complectuntur tempus & actum primæ illius cœnæ, ſed additum eſt mandatum perpetuum & vniuerſale, vt ſcilicet illud, quod in prima illa cœna factum eſt, porrò vſque ad conſummationem ſeculi in Eccleſia fiat. Inquit enim: Hoc (quod ſcilicet iam in hac prima Dominica cœna factum eſt) facite in mei commemorationem. Non obſcurum autem eſt, quid in prima cœna factum ſit, Chriſtus accepit panem & calicem, gratiarum actione benedixit, diſtribuit, dedit diſcipulis, & dixit, &c. Diſcipuli ſumpſerunt, manducauerunt, & biberunt.

Et vtrinque addita fuit commemoratio Chriſti, hoc eſt, annunciatio mortis ipſius. Mandatum igitur (Hoc facite) vtrumq; complectitur: tum quid miniſtri Eccleſiæ, in adminiſtratione & diſpenſatione Euchariſtiæ: tum quid fidelis populus, in ſumptione ſeu vſurpatione facere debeant, hoc ſcilicet, quod in prima Dominica cœna factum eſſe, in deſcriptione inſtitutionis legimus. Illa verò tradit,

Digitized by Google

vtrumque & panem & poculum Domini, ſeorſim & diſpenſatum & ſumptum fuiſſe. Vtque omnia eſſent clariſſima, Paulus tradit, ſe à Domino Ieſu, ſedente iam in gloria ſua, accepiſſe, quod mandatum illud (Hoc facite) non ad vnam tantum, ſed ad vtramque Euchariſtiæ partem pertineat. Diſtinctè enim & ſeparatim, & ad panem & ad poculum Domini, affirmat additum eſſe mandatum Chriſti: Hoc facite. Et ne quis exiſtimet, huic mandato Chriſti ſatisfieri, ſi alterutrum fiat: Paulus in deſcriptione calicis, vtitur particula (ὡσαύτως, ſimiliter) vt oſtendat, mandatum illud ſimiliter eodem modo, pari ratione, nec minus pertinere ad calicem quam ad panem. Paulus enim, quando vult ſignificare, Diaconos non minus quam Epiſcopos debere irreprehenſibiles eſſe, vtitur particula ὡσαύτως. 1. Timoth. 3. Nec vero ad illos tantum, quibus miniſterium adminiſtrandi, & diſpenſandi Euchariſtiam, à Chriſto commendatum eſt, pertinet particula: Hoc facite. Paulus enim in deſcriptione calicis, verba Chriſti ita recitat, vt manifeſte oſtendat, mandatum illud pertinere ad illos etiam quibus Euchariſtia diſpenſatur, datur, ſeu exhibetur. Inquit enim: Hoc facite, quotieſcunque biberitis. Mandatum ergo Chriſti, quod cœnam ſuam in Eccleſia, vſque ad iudicium, velit adminiſtrari, diſpenſari, ſumi & vſurpari, in pane ſcilicet & poculo benedictionis edendo & bibendo, certum & manifeſtum eſt. Et piorum conſcientias hoc argumento vehementer moueri, non eſt mirum. Vniuerſalis enim eſt ſententia, quæ in ſcriptura ſæpius repetita eſt: Mandatis Domini nihil eſſe addendum, nihil detrahendum: non eſſe ab iis declinandum, ſiue ad dextram ſiue ad ſiniſtram. Et grauiſſima eſt Cypriani ſententia, lib. 2. Epiſt. 3. Si ne vnum quidem ex minimis mandatis legis ſoluere debet, multo minus ex his magnis mandatis, pertinentibus ad ipſum Dominicæ paſſionis & noſtræ redemptionis Sacramentum fas eſt vllum infringere, vel humana traditione mutare. Et Ambroſius 1. Corinth 11. diſputans de illis qui indigne hoc ſacramentum tractant, ita vt iudicium ſibi acquirant, ita inquit: indignus eſt Domino, qui aliter celebrat hoc myſterium, quam ab eo traditum eſt. Non enim poteſt deuotus eſſe, qui aliter præſumit quam datum eſt ab authore.

Tertia à iure Teſtamentorum.

Tertia ratio ſumitur à iure teſtamentorum. Nota enim eſt Pauli ſententia, Gal. 3. ne in hominis quidem teſtamento, quando confirmatum eſt, licere aliquid, ſine ſacrilegij crimine vel abrogare vel ſuperordinare. Eſt autem tota cœna Dominica, proprium noui Teſtamenti Sacramentum. De calice vero Chriſtus proprie & peculiariter inquit: Hic calix nouum Teſtamentum eſt in meo ſanguine. Illud Teſtamentum Filius Dei mediator, in ea nocte qua tradebatur, condidit, illud Teſtamentum effuſione precioſiſſimi ſui ſanguinis obſignauit. In illo Teſtamento non terrena & caduca, ſed cœleſtia & æterna bona Eccleſiæ ſuæ legauit. Cumque huius ſui Teſtamenti calicem in cœna Dominica diſpenſandum & bibendum, omnibus illis pro quibus ſanguinem ſuum effudit, inſtituerit: horrenda profectò audacia eſt, vſum teſtamentarij huius calicis, maiori parti Eccleſiæ eripere & prohibere. Quis igitur niſi Antichriſtus indignetur, Eccleſiam ſponſam petere & flagitare, ſponſi ſui teſtamentum, intemeratum & integrum ſibi teſtitui.

Quarta ab exemplo Apoſtolorum.

Quarta ratio ſumitur ab exemplo Apoſtolorum. Cum enim Apoſtoli viderent ſanguinem à corpore Chriſti, tunc cum calicem ipſis præberet, non eſſe ſeparatum, nec effuſum: non tamen iudicarunt, ideo vſum calicis vel eſſe arbitrarium, vel prorſus poſſe intermitti, cum iam in pane accepiſſent corpus Chriſti non exangue, ſed viuum & integrum, ſed ſicut iuſſi erant, bibite ex hoc omnes: ita ſimplici obedientia huic mandato, ſine diſquiſitione rationum, & ſine prætextu periculi obtemperarunt. Marcus enim inquit: Et biberunt ex eo omnes. Suo igitur exemplo Apoſtoli nos inſtruxerunt, in myſterio cœnæ, ſimplici obedientia inhærendum eſſe inſtitutioni & mandato filij Dei: & contra expreſſa verba inſtitutionis, nullas admittendas eſſe vel rationes vel argumentationes.

Quinta à traditione Apoſtolica.

Quinta ratio ſumitur à traditione Apoſtolica, quæ literis comprehenſa, & indubitata eſt. Pontificij diſputant, mandatum inſtitutionis de calice, pertinere non ad omnes fideles, ſed tantum ad Apoſtolos, & ad illos, qui ipſis in miniſterio ſuccedũt. Sed quomodo Chriſtus mandatum illud intelligi voluerit, & in quo ſenſu Apoſtoli illud Eccleſię propoſuerint, non poteſt certius, quam ex Paulo colligi. Is enim manifeſtiſſime teſtatur, 1. Corinth. 11. ſe Eccleſiæ Corinthiorum tradidiſſe diſpenſationem & vſum vtriuſque ſpeciei, ſicut vulgo nunc loquimur. In vno enim illo capite, de corpore & ſanguine Chriſti, de edendo & bibendo, ſeorſim & copulatiuè, ad minimum ſexties repetit: idque ita, vt affirmet ſe à Domino ſedente iam ad dexteram patris, ita accepiſſe, ſicut Corinthiis tradidit. Tradidit autem ipſis diſpenſationem & vſum vtriuſque ſpeciei: id quod extra omnem controuerſiam certum & manifeſtum eſt. Num verò ſolis ſacerdotibus apud Corinthios hoc tradidit? Certe inſcriptio Epiſtolæ habet: Eccleſiæ Dei quæ eſt Corinthi, ſanctificatis in Chriſto Ieſu, vocatis ſanctis. Nec tantum Corinthiis Epiſtolam illam inſcribit, ſed addit: Cum omnibus, qui inuocant nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, in omni loco ipſorum & noſtrorum. Hoc teſtimoniũ valde illuſtre eſt. Quia enim Chriſtus in prima cœna, ſolos duodecim Apoſtolos mẽſæ adhibuit: Pontificij diſputant, ad ſolos Apoſtolos, & qui ipſis in miniſterio ſuccedunt, mandatum inſtitutionis de vſu vtriuſq. ſpeciei pertinere, ita vt laici præcepto diuino non obligentur ad ſumendam Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie, ſed ſufficiat ipſis alterius tantum ſpeciei communio. Sed Paulus manifeſte teſtatur, ſe in Eccleſia Corinthiaca, omnibus vocatis & ſanctificatis in Chriſto, tradidiſſe vſum vtriuſque ſpeciei: & affirmat, ſe illud quod Corinthiis tradidit, ab ipſo Domino accepiſſe. Atque ita mandatum Chriſti, de vſu vtriuſque ſpeciei, accommodat ad totam Eccleſiam. Falſum enim eſt, quod quidam fingunt, Paulum ibi nudam tantum hiſtoriam inſtitutionis cœnæ Dominicæ, & quidem hiſtorice tantum recitare: cum totus contextus tantum non clamitet, ideo Paulum repetere & adducere verba inſtitutionis, vt ex illa norma & regula, errores & abuſus, qui in Eccleſiam Corinthiacam, circa adminiſtrationem & vſum ſacramenti huius irrepſerant, corrigat: vtque veram rationem in adminiſtratione & vſu cœnæ Dominicæ, ex fonte & fundamento inſtitutionis ipſis monſtret. Et accommodatio ad Eccleſiam Corinthiacam, manifeſta eſt in illis verbis: Quotieſcunque manducabitis panem hunc, & poculum hoc bibetis. Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat, &c.

Digitized by Google

Illam verò doctrinam, & illud mandatum de edendo pane, & bibendo poculo Domini, ſumit & extruxit ex verbis inſtitutionis. Atq, ita mandatum Chriſti de calice, ad totam Eccleſiam accommodat: & confirmat ſe, & verba inſtitutionis, & illorum accommodationem, ſicut eam Eccleſiæ Corinthiorum tradidit, à Domino accepiſſe. Atque ita corruit ſophiſma Ieſuitarum, qui dicunt, Paulum tradidiſſe quidem omnibus ſanctificatis in Eccleſia Corinthiaca vſum poculi Dominici, non autem præcepiſſe: quia tradere non idem ſit, quod præcipere, non autem dicit: Præcepi vobis, ſed, Tradidi vobis. Ego verò Paulum ſtudioſe ita locutum eſſe video, vt poteſtatem præcipiendi & prohibendi aliquid in ſubſtantialibus cœnæ Dominicæ, omni cuicunque humanæ autoritati adimeret: & ſoli Chriſto aſſignaret. Ideò ipſe licet præcipuus Apoſtolus, non tamen hoc ſibi ſumere vel voluit, vel auſus fuit, vt in adminiſtratione & vſu huius tanti ſacramenti, quod Teſtamenti appellationem habet, ſua authoritate aliquid vel præciperet, vel prohiberet: ſed Domini præceptum & mandatum allegat: Accipite, edite, bibite. Et illud ſua accommodatione, quam à Domino accepit, oſtendit pertinere non tantum ad duodecim Apoſtolos, nec tantum ad ſacerdotes: ſed ad omnes vocatos, & ſanctificatos in Chriſto Ieſu, non tantum in Eccleſia Corinthiaca, ſed in omni loco. Quod ergo Paulus non dicit: Ego præcepi vobis: ſed præceptum & mandatum, quod ab ipſo Domino accepi, eius iuſſu vobis vocatis & ſanctificatis in Chriſto tradidi: multò fortius obligat, quam ſi dixiſſet: Ego præcepi vobis. Sicut pulcherrime hoc intelligi & illuſtrari poteſt, ex eo quòd 1. Corint. 7. dicit. Non ego præcipio, ſed Dominus. Quod igitur Paulus 1. Cor. 11. dicit: Tradidi vobis: idem eſt, ac ſi diceret: Quod ad adminiſtrationem & vſum cœnæ Dominicæ attinet, non conſilium do, ſed præceptum Domini habeo. Hoc argumentum pulcherrimum non animaduertiſſem in verbis Pauli, niſi Ieſuitarum cauillatio, quod Paulus non præceperit, ſed tradiderit Corinthiis vſum vtriuſque ſpeciei, ad hanc obſeruationem me deduxiſſet. Quod verò dicunt, Paulũ verba Inſtitutionis tantum hiſtoricè, ſine accommodatione ad vocatos & ſanctificatos in Chriſto, in omni loco recitare, falſum eſt. Ita enim hiſtoriam inſtitutionis recitat, vt mox eam accommodet ad Corinthios, & ad omnes, quibus epiſtolam inſcripſit. Et quidem mandatum Domini, de communione vtriuſq; ſpeciei in prima cœna, Apoſtolis datum, Paulus ſicut à Domino accepit, ad omnem hominem vocatũ & ſanctificatum in Chriſto Ieſu, accommodat, cum inquit: Quotieſcunque manducaueritis & biberitis &c. Ne verò quis exiſtimet, Paulum hoc arbitrarium facere: mox per modum imperatiuum, in forma mandati repetit: Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Operæ precium vero eſt conſiderare, quomodo clariſſimam illam Pauli ſententiam, Andradius & Colonienſis Horſtius eludere conentur. Dicunt enim, mandatum illud Pauli pertinere tantum ad probationem, non verò etiam ad manducationem & bibitionem in cœna Dominica, vt ſenſus ſit, inquit Horſtius: Modo homo probatus ſit, tunc ſiue vnam, ſiue vtramque ſpeciem ſumat, perinde eſt. Sed ſophiſtica, imò ſycophantica potius non tam eluſio quam deprauatio eſt manifeſtiſſimæ ſententiæ. Verum eſt, Paulus præcipit, vt homo vſurus cœna Dominica, prius ſe probet. Sed quando homo ſe probauit, tunc Paulus affirmat mandatum Dei eſſe & quidem copulatiuum mandatum, vt homo probatus de pane illo edat, & de poculo bibat. Non minus enim imperatiua verba ſunt, & eiuſdem formationis per copulam connexa, ἐσθιέτω καὶ πινέτω, quàm eſt δοκιμαζέτω. Nec verò pro circumſtantia loci, & conditione Eccleſiæ Corinthiacæ, vſum vtriuſque ſpeciei Paulus tradidit, vt ſit traditio non vniuerſalis, ſed particularis. Titulus enim Epiſtolæ oſtendit, ea quæ ibi traduntur, pertinere non tantum ad Corinthiacos, ſed ad omnes, qui inuocant nomen Domini, in omni loco. Et in tractatione de cœna Dominica, vtitur generali vocabulo: Homo ſeipſum probet, & ſic edat & bibat. Vniuerſalis igitur eſt Paulina accommodatio mandati Chriſti, de edendo pane, & bibendo poculo cœnæ, ad homines omnes vocatos & ſanctificatos, in omni loco. Et idem ſeruatum fuiſſe in praxi Apoſtolicæ Eccleſiæ, certum eſt. Sicut enim inquit, 1. Corinth. 10. Vnum corpus ſumus, quia omnes de vno pane participamus, ita 1. Corinth. 10. inquit: Omnes in vnum ſpiritum potati ſumus. Nec verò ad tempus tantum Paulus illa ita ordinauit, vt traditio ſit temporaria ſicut Sophiſtæ fingunt, Paulum, cum inquit: Reliqua quando venero, diſponam: voluiſſe poſtea abrogare vſum vtriuſque ſpeciei: cum non de illis, quæ à Domino accepta tradiderat, loquatur, ſed τὰ λοιπὰ inquit. Et habemus clariſſima verba Pauli. Præcipit enim mortem Domini annunciari, quando de pane Domini edimus, & de poculo eius in cœna bibimus, donec Chriſtus redeat ad iudicium: hoc eſt, mandatum Domini de manducando & bibendo in cœna Dominica, durare debet vſque ad conſummationem ſeculi, & extremum iudicium. Nec tantum vt ſacerdotes edant & bibant in cœna Domini. Ideo enim Paulus non in prima perſona loquitur: Nos edimus & bibimus; ſed dirigens ſermonem iuxta inſcriptionem Epiſtolæ, ad vocatos & ſanctificatos in Chriſto, omneſque, qui inuocant nomen Domini in omni loco, inquit: Quotieſcunque panem hunc comederitis, & de poculo hoc biberitis, mortem Domini annunciate, donec veniat. Non erant autem Corinthij illi permanſuri in hac vita, vſque ad conſummationem ſeculi. Tradit ergo Paulus doctrinam de vſu vtriuſque ſpeciei Euchariſtiæ, perueuientem ad omnes, qui inuocant nomen Domini, in omni loco, non tantum tempore Apoſtolorum, ſed & futuris temporibus. Et durare debet hæc Apoſtolica traditio, ab ipſo Domino accepta, vſque ad conſummationem ſeculi donec Dominus redeat ad iudicium.

Eluditur Paulina ſententia per Andradium & Horſtium.

Hæc adeò ſunt manifeſta, vt rectè vſurpetur illud Auguſtini: Valeat ad ſui demonſtrationem ipſa rei euidentia. Auguſtinus.

Nec diuerſa fuit reliquorum Apoſtolorum doctrina & traditio. De traditionibus enim in Epiſtola ad Corinthios comprehenſis, docet 1. Cor. 15. Siue ego, ſiue reliqui Apoſtoli, ita docemus, & ita crediſtis. Et 1. Cor. 14. Ita in omnibus Eccleſiis doceo. Eccius cum reliquis argumentis non ſatis fidat, tandem eo decurrit, vt fingat eſſe tacitam Apoſtolorum traditionem, communionem ſub vna ſpecie. Recte ergo & vere dixi contra Ieſuitas, licet ringatur Andradius, Pontificios ab illis, quæ Apoſtolos tradidiſſe, ex ſcriptis ipſorum certo conſtat, libere diſcedere, arbitraria illa facere, imò prohibere, ſicut de vſu calicis conſtat. Figmenta verò, quæ prætextu tacitarum traditionum Eccleſiæ obtrudunt

ſicut Eccius de communione ſub vna ſpecie, etiam ſine ſuppoſitio aliquo antiquitatis teſtimonio fingit: adeo faciũt neceſſaria, vt propterea ferro & flamma perſequantur pios. Nos vero recte opponimus illud Pauli, Gal.1. Si quis Euangelizauerit præter quod accepiſtis, anathema ſit: etiam ſi vel Apoſtolus, vel Angelus de cœlo eſſet. Accepit autem Eccleſia ex Apoſtolorum traditione, vſum vtriuſque ſpeciei. Anathema igitur ſit, quicunque aliud docet.

Argument. 6. à fructu conſolationis. Sexta ratio ſumitur à fructu conſolationis, quam verba Chriſti annexa communioni calicis præbent. Verum quidem eſt, etiam extra vſum cœnæ Dominicæ voce Euangelij in credentibus fieri applicationem beneficiorum Chriſti mediatoris. In cœna etiam, exhibitione corporis ſui, Chriſtus donat, applicat & obſignat credentibus beneficia, quæ traditione ſui corporis promeruit, attamen ſacramentorum vis & efficacia, æſtimanda eſt ex verbo, quod voce diuina cuique Sacramento proprium & peculiare eſt annexum. Dulciſſima igitur eſt promiſſio, quæ communioni calicis, voce filij Dei annexa eſt. Bibite ex hoc omnes: hic calix nouum Teſtamentum eſt in meo ſanguine, qui pro vobis effunditur in remiſſionem peccatorum. Nouum Teſtamentum complectitur gratiam Dei, & reconciliationem, remiſſionem peccatorum, adoptionem, &c. iuxta dictum Ieremiæ, capit.31. Iam de hac quæſtione pia mens valde angitur, An fœdus gratiæ Dei in Chriſto, priuatim ad me etiam pertineat. Opto & ſuſpiro, vt in illud fœdus N. Teſtamenti vere & certò recipiar, ſim, inueniar, & maneam ſemper in illo fœdere, vt ſit illud mihi perpetuo firmum & ratum. Filius Dei vero communioni calicis addidit ſuauiſſima verba, quibus teſtatur ſe poculum cœnæ ſuæ inſtituiſſe, vt ſit medium ſeu organum, per quod peculiariter & efficaciter nouum illud Teſtamentum ſingulis fide ſumentibus vult applicare, obſignare & confirmare: vtque fides noſtra certa ſit, nos vere & certo in fœdus illud recipi, eſſe, inueniri, & confirmari nos in illo fœdere, vt ratum & firmum nobis ſit, affirmat ſe præbere & exhibere nobis in hoc poculo, illum ipſum ſuum ſanguinem, cuius effuſione acquiſitum, ſtabilitum & confirmatum eſt N. Teſtamentum. Hoc fructu dulciſſimæ & neceſſariæ conſolationis, qua filius Dei clementer Eccleſiæ ſuæ proſpexit, piæ conſcientiæ nolunt priuari: ſed cum vera animi gratitudine: hoc Teſtamento filij Dei vtuntur ad fidei confirmationem. Quicquid enim ſit, quod de voce Euangelij, & de communione corporis Chriſti contra hanc ſententiam obiicitur, certum eſt filium Dei non fruſtra nec ocioſe, præter prædicationem Euangelij, & communionem corporis ſui, etiam calicem ſanguinis ſui Eccleſiæ inſtituiſſe: & quidem additis illuſtrioribus verbis de applicatione, obſignatione & confirmatione noui Teſtamenti, ſingulis fide ſumentibus. Sicut enim Deus diues eſt in miſericordia, variis mediis à ſe inſtitutis offerens, applicans & obſignans nobis gratiam ſuam: ita nos variis modis opus habemus medicatione & confirmatione. Quæ igitur talia media à Filio Dei inſtituta eſſe conſtat, illis reuerenter vtamur, nec admittamus prophanas argumentationes, quaſi nulla neceſſaria gratia defraudemur, etiamſi vnam ſpeciem ſolam accipiamus, licet Chriſtus vtramque inſtituerit. Non enim de vini vel ſpecie vel ſubſtantia potiſſimum agitur, ſed de dulciſſimis verbis quæ Filius Dei ſua voce annexa eſſe voluit communioni calicis. Agitur de neceſſaria conſolatione, & confirmatione fidei quæ verbis illis continetur, deque precioſiſſima obſignatione huius promiſſionis, per exhibitionem ſanguinis in remiſſionem peccatorum noſtrorum fuſi. Non enim pani, ſed calici Chriſtus hæc verba peculiariter annexa eſſe voluit: Bibite ex hoc omnes: Hic calix nouum Teſtamentum eſt, &c. Hunc theſaurum Eccleſiæ eripiunt, qui vſum calicis ei adimunt & prohibent. Nec ſatis eſt quod dicunt, nos cum corpus Chriſti edimus, ſimul etiam ſanguinem eius accipere. Filius enim Dei inſtituit, vt communione calicis peculiariter fiat exhibitio ſanguinis ſui, & obſignatio huius promiſſionis, Hoc eſt nouum Teſtamentum in meo ſanguine, &c. Nec vlli creaturæ licet, verba illa à calice diuellere, & alio transferre. Sacramentorum enim vis & efficacia, iudicatur ex verbo Chriſti: quod ſua voce ſingulis annexum eſſe voluit.

TESTIMONIA ANTIQVITATIS *de communione ſub vtraque ſpecie.*

Poſtremò à teſtimoniis & exemplis primæ, veteris, & purioris Eccleſiæ, multæ illuſtres ſumuntur rationes. Inde enim contra omnes recentes cauillationes recte colligitur, primitiuam Eccleſiam verba inſtitutionis cœnæ, de communione calicis ex Apoſtolorum traditione intellexiſſe, non ad ſolos ſacerdotes, ſed ad totam Eccleſiam pertinere. Extant autem à multis annotata teſtimonia & exempla, iuxta ſeriem temporum, ex omnibus vetuſtis ſcriptoribus: quod in legitima & ſolenni celebratione cœnæ Dominicæ, in conuentu Eccleſiæ, ſacramentum Euchariſtiæ non aliter quam ſub vtraque ſpecie, pane ſcilicet & vino adminiſtratum & diſpenſatum fuerit: in Orientali quidem Eccleſia, in hunc vſque diem: in Occidentali vero Eccleſia, mille annis continuis, & amplius. *Orientalis Eccleſia. Occidentalis.* Illa igitur annotatione exemplorum, quia vulgata & nota eſt, omiſſa, iudico hoc argumentum de teſtimoniis antiquitatis, vtiliter poſſe illuſtrari: ſi non tantum exempla notentur, ſed ſi præcipue obſeruentur rationes, quibus adducta vera & purior antiquitas, vſum communionis ſub vtraque ſpecie, conſtanter ſeruandum eſſe cenſuit. Ita enim habebimus teſtimonia antiquitatis, non tantum de facto, ſed quod magis confirmat pios de iure communionis ſub vtraque ſpecie. Non enim exempla tantum obſeruanda ſunt in hiſtoria antiquitatis, ſed præcipua ratio habenda eſt dogmatum, & quæ habuerint fundamenta dogmatum. Illa etiam obſeruatio ſimul oſtendet, ex ipſa hiſtoria antiquitatis ſumi poſſe ſolutiones & refutationes ſophiſmatum, quibus Pontificij mutilationem cœnæ Dominicæ, contra manifeſta inſtitutionis verba, defendere conantur.

Prima autem obſeruatio de rationibus veterũ, hæc eſt: quod non tãtum de facto vtramque ſpeciem diſpenſarunt toti Eccleſiæ, ſed quod dogma fuit in veteri & puriori Eccleſia, verba cœnæ de communione calicis, ex inſtitutione & mandato Chriſti, pertinere non tantum ad ſolos ſacerdotes, ſed ad totam Eccleſiam. Chryſoſtomus homil.18. in 2. ad Cor. *Chryſoſtomus.* Eſt vbi nihil differt ſacerdos à ſubdito, vt quando fruendum eſt myſteriis. Similiter enim omnes, vt illa participemus, digni habemur, καὶ οὐ καθάπερ ἐπὶ τῆς παλαιᾶς, τὰ μὲν ὁ ἱερεὺς ἤσθιε, τὰ δὲ ὁ ἀρχόμενος, καὶ θέμις οὐκ ἦν τῷ λαῷ μετέχειν, ὧν μετεῖχεν ὁ ἱερεύς, ἀλλὰ πᾶσιν ἓν σῶμα πρόκειται, καὶ ποτήριον ἕν. hoc eſt, Nõ ſicut tempore veteris Teſtamenti, quędam ſacerdos, quædam

verò

verò populus comedebat: nec fas erat, populum participare illis, quorum ſacerdos particeps erat: ſed nũc (ſcilicet, tempore noui Teſtamenti) omnibus vnum corpus proponitur, & vnum poculum.

Ignatius. Ignatius ſcribens ad vniuerſam Eccleſiam Philadelphenſem, meminit Epiſcopi, preſbyteri, Diaconorum & populi, inquit autem: Adhortor vos, vt vna fide, vna prædicatione, & vna Euchariſtia vtamini. Vna enim eſt caro Domini Ieſu, & vnus eius ſanguis, pro nobis effuſus: vnus etiam panis omnibus confractus, καὶ ἓν ποτήριον τοῖς ὅλοις διενεμήθη: hoc vnum poculum vniuerſis diſtributum.

Theophylactus. Theophilactus in 1. ad Corinth. 11. dicit, tremendum calicem Domini, cunctis pari conditione traditum eſſe.

Author ſermonis de cœna Domini, qui Cypriano tribuitur: Lex eſum ſanguinis prohibet: Euangelium præcipit vt bibatur, bibimus autem de ſanguine Chriſti ipſo iubente, vitæ æternæ cum ipſo & per ipſum participes: & fatentes nos per peccati guſtum beatitudine priuatos & damnatos, niſi nos Chriſti clementia ad ſocietatem vitæ æternæ ſuo ſanguine reduxiſſet. Nobis itaque pro quibus ſanguis Chriſti oblatus eſt in cruce, quos ſacrificium hoc reconciliauit Deo, ipſe Chriſtus pincerna porrexit hoc poculum.

Hieronymus. Hieronymus 1. ad Corinth. 11. Dominica cœna omnibus debet eſſe communis: quia ille omnibus diſcipulis ſuis, qui aderant, æqualiter tradidit ſacramenta. Auguſtinus in quæſtionibus ſuper Leuiticum, cap. 57. Quid ſibi vult, quod à ſanguine ſacrificiorum, quæ pro peccatis offerebantur, tantopere populus prohibetur, ſi illis ſacrificiis vnum hoc ſacrificium ſignificabatur, in quo vera fit remiſſio peccatorum? A cuius tamen ſacrificij ſanguine in alimentum ſumendo, non ſolum nemo prohibetur, ſed ad bibendum potius omnes exhortentur, qui volunt habere vitam.

Paſchaſius. Paſchaſius colligens expoſitionem Patrum de cœna Domini, capite 15. inquit: Chriſtus eſt, qui frangit hunc panem, & per manus miniſtrorum tribuit credentibus. Similiter & calicem porrigit eis, dicens: Accipite, & bibite ex hoc omnes, tam miniſtri, quam reliqui credentes.

Nicephorus. Nicephorus lib. 1. c. 28. recitata inſtitutione cœnæ de vtraque ſpecie, addidit, Chriſtum illud deinde ad eundem modum, in futurum deinceps fidelibus faciendum, ad ſynceram & euidentem memoriam per manus tradidiſſe.

Diſcrimen verò inter miniſtros & populum hoc notant veteres, quod per illos populo diſpenſetur, idem quod ab ipſis ſumitur, panis ſcilicet, & poculum Domini.

Damaſcenus. Ita Damaſcenus de Orthodoxa fide lib. 4. cap. 14. Chriſtus nouum Teſtamentum diſponit ſanctis diſcipulis, & per ipſos aliis in ipſum credentibus.

In Liturgia Baſilij & Chryſoſtomi, orat ſacerdos: Dignare Domine dare nobis corpus & ſanguinem tuum, & per nos populo.

Et in Hymno feſti corporis Chriſti, ipſi Pontificij ita canunt: Dedit fragilibus corporis ferculum, dedit & triſtibus ſalutis poculum dicens: Accipe quod trado vaſculum, omnes ex eo bibite. Sic ſacrificium iſtud inſtituit, cuius officium committi voluit ſolis presbyteris, quibus ſic conuenit vt ſumant, & dent cæteris.

Secundò, quando in communione calicis plebi miniſtranda, aliquid aliud quam verba inſtitutionis habent, tentabatur, Patres grauiſſimas oppoſuerunt rationes ab exemplo, magiſterio, traditione, præcepto & mandato Domini. Quæ rationes expoſitæ extant apud Cyprianum, libro 2. Epiſtola 3. Cum enim tunc temporis quidam prætextu ſobrietatis, ſola aqua ſine vino, in calice Domini plebi miniſtrando vterentur: Cyprianus opponit rationes ex inſtitutione cœnæ: quæ non tantum de illo caſu loquuntur, ſed ſunt generales & vniuerſales, & expreſſe in genere hanc theſin tractant, quid faciendum ſit in calice Dominico ſanctificando, & plebi adminiſtrando: atque ideo ad hanc noſtram controuerſiam, quę eſt de calice Domini plebi miniſtrando, rectiſſime accommodantur. Sunt autem hæ præcipuæ Cypriani rationes. In calice Dominico ſanctificando, & plebi miniſtrando, tenendum eſſe Euangelicæ veritatis, ac Dominicæ traditionis rationem: nec ab eo, quod Chriſtus magiſter, & pręcepit, & geſſit, humana & nouella inſtitutione eſſe decedendum. Et pronunciat eos errare, qui in calice Dominico ſanctificando, & plebi adminiſtrando, non hoc faciunt, quod Chriſtus ſacrificij huius author & Doctor, fecit & docuit. Et in illo errore dicit reuertendum eſſe ad indicem atque originem Dominicæ traditionis, vt non aliud fiat à nobis, quam quod pro nobis Dominus prior fecit. Item: Quod ſi à Domino præcipitur, & ab Apoſtolo eius hoc idem confirmatur & traditur, vt quotieſcunque in commemorationem Domini biberemus, hoc faciamus, quod fecit & Dominus: inuenimur non obſeruari à nobis, quod mandatum eſt, niſi eadem, quæ Dominus fecit, nos quoque faciamus. Item, quod Chriſtus ſolus debeat audiri, pater de cœlo conteſtatur: Hunc audite. Quod ſi ſolus Chriſtus audiendus eſt, non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendum putauerit, ſed quid ille, qui ante omnes eſt, Chriſtus prior fecerit. Neque enim hominis conſuetudinem ſequi oportet, ſed Dei veritatem, cum per Iſaiam Deus dicat: Fruſtra colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes. Item: ſi in ſacrificio, quod Chriſtus eſt, non niſi Chriſtus ſequendus eſt: ille vtique ſacerdos Chriſti vice fungitur, qui id quod Chriſtus fecit, imitatur. Et ideo ſi quis de anteceſſoribus noſtris vel ignoranter, vel ſimpliciter non hoc obſeruauit & tenuit, quod nos Dominus facere exemplo & magiſterio ſuo docuit, poteſt ſimplicitati eius de indulgentia Domini, venia concedi: nobis verò non poterit ignoſci, qui nunc à Domino admoniti & inſtructi ſumus. Et tandem diſputationem illam ita concludit: De hoc quoque ad collegas noſtros literas dirigamus, vt vbique lex Euangelica & traditio Dominica ſeruetur, & ab eo, quod Chriſtus docuit & fecit, non recedatur. Hæ ſunt ſolidæ rationes, & quidem verbis grauiſſimis, quaſi de induſtria ad præſentem hanc controuerſiam formatæ, & Pontificiorum ſophiſmatis oppoſitæ. Scio autem, Cyprianum in illa Epiſtola diſputare contra aquarios, Cyprianus.
non contra communionem ſub vna tantum ſpecie, quæ ignota tunc fuit Eccleſiæ. Sed rationes ſunt generales, & expreſſe loquuntur, quid in calice Dominico ſanctificando, & plebi miniſtrando faciendum ſit, vt traditio Domini ſeruetur. Recte etiam illæ Cypriani rationes ad præſentem controuerſiam à minore ad maius accommodantur. Si enim tam acriter grauiſſimis rationibus pugnat contra aquarios, qui ipſum calicem & verba calicis populo relinquebant, tantum verò in elemento aliquid mutabant: quanto acrius putas ipſum inſur-

Digitized by Google

tecturum fuiſſe ex iiſdem fundamentis, ſi quis tunc totum calicem Dominicum, & verba calicis, fideli populo eripere & prohibere voluiſſet? Ita cum circa annum Domini 340. quidam intinctam Euchariſtiam populis pro complemento communionis porrigerent, Iulius pronunciat, hoc Euangelicæ & Apoſtolicæ doctrinæ eſſe contrarium. Et dicit, hoc ab ipſo fonte veritatis probari, à quo ordinata ipſa ſacramentorum myſteria proceſſerunt. Et mox dicit, probationem illam eſſe teſtimonium Euãgelij, vbi ſeorſim panis, ſeorſim calicis commendatio memoratur. Calicem igitur ſeorſim populis eſſe porrigendum, Iulius Papa ex inſtitutione cœnæ in Euangelio deſcripta, probat: & intinctionem Euchariſtiæ, quia inſtitutioni non eſt conſentanea, improbat. Tertia veterum ratio fuit: Quia Chriſtus in inſtitutione ſacramenti Euchariſtiæ, duas ſpecies adhibuit, panem ſcilicet & vinum, & ſingulis addidit mandatum, Hoc facite 1. Corin. 11. Ex hoc igitur fundamento patres docuerunt, ad integritatem, complementum & conſummationem huius ſacræ cõmunionis, pertinere vſum vtriuſque ſpeciei: & quidem vſum calicis vocarunt complementum communionis, & cõſummationem myſteriorum. Ita Paſchaſius & Algerus, diſputantes quare Chriſtus ſub duabus ſpeciebus ſeorſim & diuiſim (ita enim veteres loquuntur) inſtituerit Euchariſtiam: allegant hanc Auguſtini ſententiam: nec caro ſine ſanguine, nec ſanguis ſine carne iure communicatur.

Gelaſius Gelaſius de illis, qui à calice ſacrati cruoris abſtinebant, ita decernit, de conſecrat. diſt. 2. c. comperimus. Aut integra ſacramenta percipiant, aut ab integris arceantur, eo quod diuiſio vnius eiuſdemque myſterij, ſine grandi ſacrilegio nequeat prouenire. Iulius diſtinct. 2. c. Cum omne. vocat complementum communionis, quod in Euangelij teſtimonio ſeorſim calicis, commendatio commemoratur.

Ambroſius. Apud Ambroſium lib. 1. Officiorum cap. 41. Laurentius Diaconus dicit, ſibi à Sixto Epiſcopo commiſſam fuiſſe Dominici ſanguinis diſpenſationem, & hanc vocat conſummandorum conſortium ſacramentorum. Diſpenſatio igitur calicis eſt conſummatio ſacramentorum.

Caſſander. Caſſander citat ex ordine Romano, de celebratione Miſſarum, diſpenſationem calicis vocari confirmationem communionis. Verba hæc ſunt: Archidiaconus recepto calice de manu Epiſcopi, confirmat omnes ſanguine Dominico, quos communicauerat Pontifex corpore Dominico.

Leo. Leo primus Serm. 4. Quadrageſimali, de Manichæis dicit: Ore indigno corpus Chriſti accipiunt: ſanguinem verò redemptionis noſtræ, haurire omnino declinant.

Ignotum igitur tunc fuit Leoni, Sophiſtarũ commentum, eos qui ſub vna ſpecie corpus Domini accipiunt, ſimul etiam in pane ſanguinem eius haurire, licet à calice ſacrati cruoris abſtineant.

Quarta veterum ratio fuit, quod ex verbis inſtitutionis, quæ voce filij Dei, communioni calicis addita ſunt, intellexerunt vſum calicis habere peculiarem fructum, vim & efficaciam, faciente hoc verbo, quod calici annexum eſt.

Ambroſius. Ita Ambroſius de ſacramentis lib. 4. cap. 6. Si quotieſcunque effunditur ſanguis, in remiſſionem peccatorum effunditur: debeo illum ſemper accipere, vt ſemper mihi peccata dimittantur: qui ſemper pecco, ſemper debeo habere medicinam.

Lib. 5. capit. 3. Quotieſcunque bibis, remiſſionem accipis peccatorum, & inebriaris in ſpiritu.

Cyprianus libro 1. Epiſt. 2. Quos exhortamur ad prælium, non inermes & nudos relinquamus, ſed protectione ſanguinis & corporis Chriſti muniamus. Nam quomodo prouocamus eos in confeſſione ſanguinem ſuum fundere, ſi eis militaturis Chriſti ſanguinem denegamus? Aut quo modo ad martyrij poculum idoneos facimus, ſi non eos ad bibendum prius in Eccleſia poculum Domini, iure communicationis admittimus? Et obſeruet Lector, quod Cyprianus dicit, poculum iure communicationis ad poculum Domini in Eccleſia eſſe admittendum. Hilarius libr. 8. de Trinitate loquens de corpore & ſanguine Chriſti. Hæc accepta & hauſta efficiunt, vt & nos in Chriſto, & Chriſtus in nobis ſit. Remigius, citante Caſſandro, calici hos verſus à ſe compoſitos inſculpi curauit: *Cyprianus.* *Remigius.*

Hauriat hinc populus vitam de ſanguine ſacro.
Inflicto æternus quem fudit vulnere Chriſtus.

Quintò. Quia Paulus dicit: Quotieſcunque manducabitis panem hunc, & poculum Domini biberis, mortem Domini annunciabitis. Senſerunt igitur veteres: ſicut paſſio ſeu mors Chriſti conſiſtit in traditione corporis & effuſione ſanguinis, ita etiam commemorationem mortis Chriſti, in cœna repræſentandam & celebrandam eſſe manducatione myſtici panis, & potione ſacrati calicis: idque non ſola conſecratione & ſumptione ſacerdotis, ſed etiam diſtributione & participatione fidelis populi. Ita Auguſtinus inquit contra Fauſtum libr. 20. cap. 18. Chriſtiani, peracti huius ſacrificij memoriam celebrant ſacroſancta oblatione, & participatione corporis & ſanguinis Domini.

Ambroſius in 1. Cor. 11. Qui morte Domini liberati ſumus, huius rei memores in edendo & potando corpus & ſanguinem, quæ pro nobis oblata ſunt, ſignificamus, N. Teſtamentum in his conſecuti. Auguſtinus in ſententiis Proſperi: cum frangitur hoſtia, dum ſanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quam Dominici corporis in cruce immolatio, eiuſque ſanguinis de latere effuſio deſignatur? *Ambroſius.* *Auguſtinus.*

Sextò Longobardus quærit: Quare ſub duplici ſpecie ſumatur, cum ſub alterutra ſit totus Chriſtus. Reſpondet autem ex Ambroſio: vt animæ & carnis ſuſceptio in Chriſto, & vtriuſque liberatio in nobis ſignificetur. Valet enim ad tuitionem corporis & animæ quod percipimus, quia caro Chriſti pro ſalute corporis, ſanguis verò pro anima noſtra affertur. Sed ſi in altera tantum ſumeretur, ad alterius tantum, id eſt, animæ vel corporis, non vtriuſque pariter tuitionem valere ſignificaretur. *Longobardus.*

Hugo de ſancto Victore. In vtraque ſumitur, ad ſignificandum, quod duplex eſt effectus huius ſacramenti. Eſt enim redemptio corporis & animæ: quod non ſignificaretur, ſi in vna tantum ſpecie ſumeretur. Item ſumptio in vtraque ſpecie, ſimul redemptionem corporis & animæ ſumentis ſignificat. *Hugo.*

Auguſtinus vtitur hac ratione: Sicut in hac vita, integra, & perfecta refectio ſeu nutritio, conſtat cibo & potu: ita etiam in Euchariſtia proponi corpus Domini in pane edendum, & ſanguinem in calice bibendum. Tractatu in Iohan. 62. Cum cibo & potu id appetant homines, vt non eſuriant neque ſitiant: hoc veraciter non præſtat, niſi iſte cibus & potus, qui eos, à quibus ſumitur, immortales & incorruptibiles facit. Paſchaſius ex Auguſtino ita loquitur: nec caro ſine ſanguine, nec ſanguis ſine carne *Auguſtinus.* *Paſchaſius.*

Digitized by Google

carne iure communicatur. Totus enim homo ex duabus conſtans ſubſtantiis, redimitur, & ideo carne ſimul & ſanguine ſaginatur.

Septimo, Patres dicunt, figuras V. Teſtamenti de manna, & aqua ex petra, item de agno Paſchali, & de ſanguine eius, in N. T. impleri in eo, quod communiter vniuerſo Chriſti populo myſticus panis edendus, & poculum Domini potandum proponitur, Ita Chryſoſtomus Homil. 23. in priorem ad Corinth. Quemadmodum tu corpus Domini manducas, ita & illi manna manducauerunt: & ſicut tu ſanguinem bibis, ita & illi aquam de petra biberunt. Item: Illis mannam & aquam, tibi corpus & ſanguinem dedit. Ambroſius de his qui initiantur myſteriis, ca. 9. Illis aqua de petra, tibi ſanguis è Chriſto: illos ad horam ſatiauit aqua, te ſanguis diluit in æternum.

Auguſtin. Auguſtinus tract. 26. in Ioannem: Omnes eundem potum ſpiritualem biberunt: aliud illi, aliud nos ſed ſpecie viſibili, quod tamen idem eſt virtute ſpirituali.

Ita agnus Paſchalis comedebatur, ſanguis vero eius ſuper vtrumque poſtem ponebatur. Illud myſterium ita explicat Gregorius. Quid ſit ſanguis agni, nõ iam audiendo, ſed bibendo didiciſtis: qui ſanguis ſuper vtrũque poſtem ponitur, quando non ſolum ore corporis, ſed & ore cordis hauritur.

Ad has veterum rationes, de communione ſub vtraque ſpecie, diligentius cõſiderandas, occaſionem mihi præbuit, & non parum me iuuit libellus Caſſandri. Vtilior autem & illuſtrior eſt hæc obſeruatio rationum antiquitatis, quam prolixa & nuda coacervatio exemplorum: ita enim monſtrantur fundamẽta cauſæ: quomodo ſcilicet, ex quibus fundamentis & rationibus, dogma de communione ſub vtraque ſpecie tractatum, confirmatum & explicatum fuerit. Et hæc obſeruatio manifeſte monſtrat, pleraſque ſophiſticas aduerſariorum rationes priuſquam naſcerentur, iam dudum à veteribus fuiſſe exploſas & refutatas: ſicut poſtea oſtendemus.

Teſtimonia igitur & exempla antiquitatis, præbent multas firmiſſimas rationes, cõtra Pontificiam mutilationem Cœnæ Dominicæ. Nam I. in tota antiquitate, non extat illa Pontificiorum ſententia, inſtitutionem calicis pertinere non ad laicos, ſed ad ſolos ſacerdotes: imo diſerte refutatur hæc ſententia à veteribus. II. Veræ antiquitati ignota eſt illa Pontificia diſputatio: Cum Chriſtus integer & totus ſit ſub vtraque ſpecie, ideo non neceſſariam eſſe communionem ſub vtraque, ſed ſufficere ſub alterutra ſpecie: imo contrarium extat in Hugone & Lombardo. III. Reliqua etiam Pontificiorum argumenta, pro defenſione vnius ſpeciei, prorſus ignota ſunt antiquitati: imo pleraque refutata ſunt à veteribus. IV. In tota vera antiquitate non extat dogma illud dogmatice diſputatum & tractatum, Cœnam Dominicam in legitimo & ordinario Eccleſiæ conuentu, vel debere, vel poſſe ita adminiſtrari, vt populo tantum vna eius pars diſpenſetur. V. Cum aliquoties tentaretur auulſio calicis à ſacra communione fidelis populi, purior antiquitas acriter teſtitit, & ex verbo Dei defendit vſum myſtici panis, & ſacrati calicis in communione Eccleſiæ. Quæ exempla poſtea explicanda erunt.

Hæ igitur rationes, & hæc fundamenta ex Scriptura, & ex teſtimoniis veræ antiquitatis, quia certa, firma, manifeſta & illuſtria ſunt, ſua veritate & grauitate, non noſtris tantum perſuaſerunt vſum vtriuſque ſpeciei, verum etiam illorum animos, qui adhuc Babylonica captiuitate regni Pontificij detinentur, promouerunt, quod iudicant ademptionem & prohibitionem calicis non eſſe iuſtam: ſed petunt & flagitant, vt verus mos priſcæ communionis, iuxta Scripturę ſententiam, & antiquitatis teſtimonia, Eccleſię reſtituatur.

Mira autem, & vere horrenda eſt Pontificiorum hac in parte pertinacia, quod nec clariſſima veritatis luce, nec iuſtiſſimis totius Chriſtiani orbis querelis & flagitionibus hactenus quicquam moti fuerunt: ſed obſtinate & pertinaciter, iniuſtam iſtam prohibitionem, & impiam mutilationem, non tam argumentis quam ferro, flamma & exilus piorum, iuxta clauſulam Decreti Conſtantienſis de inuocando brachio ſeculari, defenderunt. Et nunc in Tridentino Concilio, cum poſt multas varias & longas tergiuerſationes, tandem de controuerſia illa aliquid decernendum ſit: cum res ipſa oſtendat, amplius non poſſe teneri hominum vota, quin aliquid hac in parte ſit concedendum: hoc tamen artificio vtuntur, quod iuſtiſſimas petitiones de reſtitutione calicis Dominici damnant, & Pontificiam mutilationem iuſtificant, priuſquam aggrediantur quęſtionem: An, quid, quantum, & quomodo ſit concedendum. Miretur autem quis, cum ſimulant ſe ſanguinem Chriſti non inuidere populo Chriſtiano, vt quem cum corpore in pane ipſis tradant, cumque fingant in calice eſſe ac. identia ſine ſubiecto: cur tam pertinaciter dimicent, ne vſus calicis ita ſicut petitur, ſcilicet iuxta Scripturæ ſententiam, & antiquitatis teſtimonia, Eccleſiæ Dei reſtituatur. Sed non eſt dubium, ſubeſſe valde magnas cauſas, quod iudicant ſine diſpendio & detrimento regni Pontificij, non poſſe reſtitutionem illam, ita ſicut petitur, fieri. Et vtile eſt de cauſis illis cogitare: ita enim rectius intelligi poterit conſilium, mens, ſcopus, finis, & nouum artificium Decretorum Tridentinorum.

Pontificiorũ pertinacia.

Et ipſi quidem cũ longe alia prætexant, veras cauſas ſtrenue diſſimulant, non tamen adeo vel occultæ vel obſcuræ ſunt, quin ex ipſorum dictis & factis intelligi poſſint, vt non opus ſit vel forenſibus coniecturis, vel mathematicis diuinationibus. Et quia etiã hæc conſideratio aliquid lucis examini Decretorum afferre poteſt: breuiter notabimus præcipuas cauſas quas Pontificij habere videntur, quare tam obſtinate & pertinaciter, contra manifeſtiſſimam veritatis lucem, mutilationem Cœnæ Dominicæ, conquiſitis rationibus qualibuſcunque propugnent.

Rationes ob quas Pontificij tantopere propugnent mutilationem Cœnæ Dominicæ.

I. Prima autem cauſa eſt, quod ipſi ſcribunt ſe vereri, ſi ſublata tot annorum prohibitione, vſus calicis ita ſicut petitur iuxta Scripturæ ſcilicet ſententiam, & antiquitatis teſtimonia, Eccleſiæ reſtituatur: fore vt in reliqua coagmentatione ſtructuræ regni Pontificij, multa alia labefactentur & concidant. Quia enim mutilatio illa Cœnæ Dominicæ aliquot conciliis, Conſtantienſi ſcilicet & Baſilienſi, decreta, à multis Pontificibus ſtabilita, & per patronos regni Pontificij, per multos iam annos vt pia, iuſta, & omnibus modis retinenda, comprobata, & non tam argumentis quam multorum piorum exiliis & martyriis confirmata hactenus fuit: ſi iam admittatur mutatio & correctio iuxta normam Scripturæ, præſagiunt fore, vt non poſſint amplius tenere homines, quin in reliquis etiam quæ in regno Pontificio, præter & contra Scripturæ ſententiam decreta, & longi temporis vſu ſura inueterata ſunt, mutationem vel flagitaturi vel facturi ſint: vt ita reſtitutio Dominici calicis, quaſi

Dd

confeſſio erroris futura ſit, & apertura paulatim feneſtram, ad ruinam totius Papatus: fore enim vt non amplius patiantur homines, in illis, quæ præter & contra Scripturam in Papatu recepta & vſitata ſunt, ſibi verba dari titulis Conciliorum, Eccleſiæ, conſuetudinis, &c. ſi vna aliqua in re admiſſa fuerit labefactatio. Nota enim ipſis eſt Philonis ſimilitudo, de legatione ad Caium: Sicut in ædificiis, exēpto vno cemento, reliqua licet firma videantur, laxatim tamen ſidunt, & ad ruinam paulatim inclinant. Hanc cauſam Oſius diſerte explicat, hæc enim ſunt eius verba: Toto cœlo (quod aiunt) errant qui dicunt: Si calix laicis, vxores Sacerdotibus permittantur, inter Papiſtas & Lutheranos facile concordiam eſſe coituram. Egregia vero concordia: per quam non vitia Papatus, quod ferri tamen poſſet, verum ipſe Papatus vniuerſus euertitur. Hæc ſunt Oſij verba.

II. Secunda cauſa eſt, quod hactenus pontifex ſibi & ſuis arrogauit authoritatem & poteſtatem quiduis ſuper conſcientias conſtituendi, etiamſi ex Scriptura illud oſtendi & probari non poſſit, & rurſus mutandi, mutilandi & abrogandi ea etiam, quæ Scripturæ inſtitutionem & teſtimonium habent.

Hinc enim natæ ſunt prodigioſæ Canoniſtarum voces, Papam cōtra ius, ſupra ius, & extra ius omnia poſſe: & quod poſſit diſpenſare contra quatuor Cōcilia: imo contra verba Euangelij, licet non contra mentem. Contra Pauli vero Epiſtolas poſſe Papam non tantum diſpenſare, verum etiam ſtatuere. Pręuident autem, periculoſum & pernicioſum præiudicium generatum iri huic Pontificiæ tyrannidi, ſi vſus calicis, iuxta Scripturæ mandatum, Eccleſiæ reſtituatur. Ideo ſentiunt, in petitione de reſtitutione calicis vel nihil concedendum, vel conceſſionem ita moderandam, vt Pontificium illud, merum & mixtum imperium in Eccleſiam, ſaluum, ſartum & tectum maneat. Hanc cauſam obſcure ipſi Tridentini patres indicant in ſecundo capitulo huius Seſſionis.

III. Tertia cauſa concernit focos & aras Pontificiorum. Erepto enim laicis vſu Dominici calicis, verba promiſſionis de applicatione N. T. & remiſſionis peccatorum, ad ſacrificium Miſſæ tranſtulerunt: & magnifice cœperunt concionari de propitiatione, expiatione, & aliis multis diuinis beneficiis: quomodo per ſacrificiū Miſſæ acquirerentur, & à Sacerdote quibus ipſe vellet applicarentur. De mutilata vero communione, tantū exaggerabatur periculum manducationis iudicij: idque ſine neceſſaria declaratione veræ præparationis. Ita homines à communione abſterrebantur, & ad redimendas Miſſas cateruatim, propoſitis & collatis vniuerſis ferme mundi theſauris, confluebant. Volebāt enim ſinguli ſub calice Domini, propter annexam dulciſſimam promiſſionem comprehendi: ſicut vetus Germanicum dicterium oſtendit. Plerique ſatius putabant, per opus operatum Sacerdotis in Miſſa, data pecunia comparare ſibi propitiationem, & expiationem peccatorum, quam in communione ſubire periculum iudicij: cum quidem digna præparatio in noſtra mundicie conſtitueretur, & tamen adderetur, remiſſionem peccatorum non accipi in communione, etiam à digne ſumentibus. Hæc perſuaſio in infinitum auxit opes & potentiam regni Pontificij. Huic igitur tam fortunatæ nūdinationi Miſſarum timent, ne quid detrimenti accipiat, ſi vſus Dominici calicis, addita doctrina de appellatione & obſignatione noui Teſtamenti, Eccleſiæ reſtituatur. Et hæc cauſa valde prægnans eſt in regno Pontificio. Ipſam etiam non obſcuris verbis explicant, quando dicunt, inter cauſas adempti calicis, hanc non poſtremam eſſe: vt ſcilicet diſcrimen ſit inter communionem Sacerdotum & Laicorum.

Quartam cauſam iudico eſſe dogma de dubitatione reconciliationis & remiſſionis peccatorum. In vſu enim calicis, filius Dei teſtatur, ſe beneficia noui Teſtamenti, ſanguine ſuo acquiſita, applicare; & exhibito præſtantiſſimo pignore precioſi ſui ſanguinis, obſignare ſingulis, fide calicem illum accipientibus. Cum hac vero doctrina, dogma de dubitatione conſiſtere non poteſt. Et ſublata opinione dubitationis, concident vota, peregrinationes, redemptiones Miſſarum, fraternitatum, indulgentiarum, & quę præterea ad publicanatum regni Pontificij pertinent. Hinc illæ lachrymæ.

Hæc conſideratio cauſarum inter cætera etiam hoc oſtendet, quo conſilio & artificio Tridentini patres iuſtificationem adempti calicis, in quinta hac Seſſione prætermittant, cum vndique ſint ad Concilium poſtulationes de reſtituendo vſu populi Dominici: vt ſcilicet quicquid poſtea futurum ſit de conceſſione calicis, non ſit ſyncerum, iuxta Scripturæ ſcilicet ſententiam, & antiquitatis teſtimonia, ſed cogatur etiam illud ipſum, confirmandæ & ſtabiliendæ Antichriſti tyrannidi ſeruire: ſicut poſtea ſuo loco oſtendemus.

Sed accedamus iam, Deo bene iuuāte, ad examen Decretorum & Canonum quintę huius Seſſionis. Et tota ſumma huc redit, communionem ſub vtraque ſpecie, Chriſti fidelibus laicis & clericis nō conficiētibus, ſtatuto Chriſti non eſſe mandatam: atque ideo illis nō eſſe neceſſariam, ſed communionem alterius ſpeciei, ipſis ad ſalutem ſufficere. Nulla enim gratia, ad ſalutem neceſſaria eos defraudari, etiamſi vnam ſpeciem ſolam poſthabita altera accipiant. Finis vero illorum decretorum, hic eſt: Pontificiam Eccleſiam in prohibitione & ereptione calicis Dominici non erraſſe, ſed feciſſe hoc, adductam grauibus & iuſtis cauſis & rationibus. Et hæc omnia eo tendunt, vt obliquè notent & ſugillent poſtulata Regum & Principum, oblata Concilio, de reſtitutione calicis. Si enim grauibus & iuſtis cauſis, communio calicis adēpta & prohibita eſt laicis: iniuſta igitur eſt, nec leuitate caret petitio de eius reſtitutione. *Examen Decretorum & Canonū quintæ ſeſſionis.*

Habebimus autem iam antitheſin: hoc eſt, audiemus cauſas & rationes mutatæ & mutilatæ communionis, quas affirmant eſſe graues & iuſtas, oppoſitas illis, quas ſupra de ſeruanda integra communione, ſicut ea à filio Dei inſtituta, & à Paulo tradita & confirmata eſt, ex Scripturæ fundamentis & ex teſtimoniis antiquitatis annotauimus. Et non iniucundum erit, facta collatione conſiderare, quam inæquali pondere pugnent ſophiſticæ tenebræ & humanæ præſumptiones, cum clariſſima luce verbi Dei. Non omnes autem cauſæ & rationes, quas hactenus Pontificij mutilationi ſuæ prætexuerunt, in Tridentinis decretis repetuntur: ſed tamen in II. capitulo, & in II. Canone omnes illæ, quales etiam cunque ſint pronunciantur graues & iuſtæ eſſe.

Vt igitur plenior ſit antitheſis, præcipuas rationes quæ hactenus à Pontificiis, pro defendenda & iuſtificanda mutilatione Cœnæ Dominicæ, magno conatu agitatæ fuerunt, quam fieri poterit breuiſſime annotabimus, monſtratis tantum fontibus & fundamentis refutationum: vt appareat, quæ ſint cauſæ & rationes illæ, quæ tam graues & iuſtæ cenſentur in regno Pontificio, vt propterea abrogandum & prohibendum ſit illud, quod filius

Dei

Dei in Teſtamento ſuo inſtituit & mandauit. Argumenta vero Tridentini Concilij poſtea plenius & diligentius excutiemus.

ARGVMENTA TEMPORE CONSTANtienſis Concilij agitata pro communione ſub vna ſpecie.

Conſt. Conſtantienſe igitur Concilium, communionem ſub vtraque panis & vini ſpecie, laicis & clericis non conficientibus, ſub pœna excommunicationis, inuocato etiam auxilio brachij ſecularis prohibens & interdicens, haſce ſuæ prohibitionis reddit rationes.

I. Licet Chriſtus ſuis diſcipulis adminiſtrauerit ſub vtraque panis & vini ſpecie, venerabile hoc Sacramentum: tamen hoc non obſtante, conſuetudo communionis ſub vna tantum ſpecie nunc pro lege eſt habenda. Videt Lector, inſtitutioni Chriſti opponi diuerſam conſuetudinem: & ita opponi, vt conſuetudini cogatur cedere teſtamentaria inſtitutio, non hominis aut alicuius creaturæ, ſed ipſius filij Dei: & quidem ita cogatur cedere, vt ſi quis malit teſtamentariam filij Dei inſtitutionem, quàm hominum diuerſam conſuetudinem ſequi, puniatur tanquam hæreticus excommunicatione, inuocato etiam auxilio brachij ſecularis.

Non opus autem eſt prolixa & operoſa refutatione, ipſa enim antitheſis piis mentibus ſatis oſtendit, quale ſit argumentum, quod plus defert recenti hominum conſuetudini, quam teſtamentariæ ordinationi filij Dei. Et adeo flagitioſa eſt illa clauſula (licet Chriſtus inſtituerit ſub vtraque ſpecie, tamen hoc non obſtante, &c.) vt eius nunc ipſos etiam Pontificios pudeat. Aliter enim nunc argumentum illud formant, ſicut poſtea oſtendemus.

Cyprian. Hoc igitur tãtum addam quod apud Cyprianum lib. 2. epiſt. 3. extat illuſtris refutatio huius argumenti, quæ quaſi ex profeſſo oppoſita eſt huic decreto. Diſputans enim de calice Domini ſanctificando, & plebi miniſtrando, ita inquit: Si ſolus Chriſtus, de quo pater de cœlo conteſtatur: Hunc audite, audiendus eſt: non debemus attendere quid aliquis ante nos faciendum putauerit, ſed quid ille qui ante omnes eſt Chriſtus, prior fecerit. Neque enim hominis conſuetudinem ſequi oportet, ſed Dei veritatem: cum per Ieſaiam Deus dicat, Fruſtra colunt me mandata & doctrinas hominum docentes. Et notæ ſunt veterum ſententiæ, quas de antitheſi conſuetudinis & veritatis, Gratianus citat diſtinct. 8. Obſeruabit autem Lector, in Conſtantienſi Concilio nondum notum fuiſſe argumentum illud, quod nunc apud Pontificios præcipuum iudicatur: verba ſcilicet Chriſti de inſtitutione calicis, non pertinere ad laicos, ſed ad ſolos ſacerdotes. Alias enim in Conſtantienſi ratione non opus fuiſſet inſtitutioni Chriſti ſolam conſuetudinem opponere. Huius obſeruationis poſtea vſus erit.

II. Licet in primitiua Eccleſia, huiuſmodi Sacramentum reciperetur à fidelibus ſub vtraque ſpecie: tamen hoc non obſtante, cõſuetudo introducta, &c. Iterum monendus eſt Lector, vt obſeruet quomodo fundamenta huius mutilationis ſubinde mutarint Pontificij. Nunc enim contendunt, conſuetudinem communicandi laicos, ſub vna tantum ſpecie fuiſſe ſemper, etiam in primitiua Eccleſia, atque adeo ipſis etiam Apoſtolorum temporibus. Sed Conſtantienſe Concilium ſimpliciter & diſerte quod res eſt, fatetur: communionem ſcilicet ſub vna tantum ſpecie, ignotam fuiſſe primitiuæ Eccleſiæ. Argumentum autem Conſtantienſe, antitheſin facit inter duas cõſuetudines, quarum vna, vt ſcilicet Euchariſtia à fidelibus recipiatur ſub vtraque ſpecie, eſt conſentanea inſtitutioni Chriſti, hoc eſt, veritati, & eſt antiquiſſima, primitiuæ ſcilicet & potioris Eccleſiæ: altera vero, de vna ſpecie, poſtremis temporibus, cum in multis iam à puritate primitiuæ Eccleſiæ diſceſſum eſſet, in feneſcentem Eccleſiam introducta eſt. Quæſtio iam eſt, vera conſuetudo cui cedere debeat? Auguſtinus ex Cypriano allegat elegantiſſimam ſententiam: Si conſuetudini veritas ſuffragetur, nihil oporteret firmius retineri: alias verò conſuetudini veritatem eſſe præponendam. Iulius Pontifex de Conſec. diſt. 3. conſuetudinem porrigendi poculis intinctam Euchariſtiam, refutat ex conſuetudine Eccleſiaſtica antiquiore, quæ cum Euangelica & Apoſtolica doctrina conuenit, vbi ſeorſim panis, & ſeorſim calicis commendatio memoratur. Auguſtinus.

Sed Cõſtantienſe Concilium decernit antiquiſſimam primitiuæ Eccleſiæ cõſuetudinem, quæ inſtitutioni Chriſti conſentanea eſt, debere cedere diuerſæ recentiori & poſteriori conſuetudini, quę cum inſtitutione & mandato Chriſti pugnat. Atque huius argumenti maxima, ſicut Dialectici vocant, eſt clauſula illa: Hoc non obſtante. Quantum igitur hoc argumentum valeat, ſola & nuda antitheſis ſatis oſtendit.

III. Chriſtus Apoſtolis dedit Euchariſtiam inter cœnandum, poſt cibos, ſeu cœnatis: & tamen ſacrorum Canonum authoritas, & laudabilis Eccleſiæ conſuetudo ſeruauit, & adhuc ſeruat, quod ieiunis iam porrigitur. Ergo eadem ratione, licet Chriſtus vtramque ſpeciem dederit diſcipulis, poteſt tamen conſuetudo introduci, vt laici ſub vna ſolummodo ſpecie communicentur. Reſpondeo: Ingens eſt diſcrimen inter ea quę ad ſubſtantiam Sacramentorum pertinent, quæ habent inſtitutionem, præſcriptum & mandatum Dei: & inter externas circumſtantias, quæ non habent præſcriptum & mandatum Dei, ſed liberas habent obſeruationes, pro ratione ædificationis. Et talis circumſtantia eſt: an poſt cibos, an verò à ieiunis ſit accipiendum hoc Sacramẽtum. Chriſtus enim, quia voluit tunc figuris veteris Teſtamenti finem imponere, & earum loco Sacramentum noui Teſtamenti inſtituere: ideo prius Paſcha cum diſcipulis comedit, & poſtea Euchariſtiam inſtituit. Nobis vero non mandauit, vt ante communionem Paſcha mactemus & edamus: imo vetus Paſcha tunc abrogatum eſt. Et Paulus diſerte declarat, nos non eſſe obligatos ad circumſtantiam illam temporis, vt non niſi illo anni tempore, illo menſe, die & hora celebremus cœnam Dominicam, dicit enim: Quotieſcunque, &c. Calicis vero communio pertinet ad ipſam ſubſtantiam Euchariſtiæ. Extra controuerſiam enim eſt, ſubſtantiam Sacramentorum conſtare materia & forma, hoc eſt, verbo Dei, & externo elemento diuinitus ad hoc inſtituto. Et ita Irenæus dicit, Euchariſtiam conſtare duabus rebus, terrena & cœleſti. Iam vero Chriſtus pro elemento Euchariſtiæ, ordinauit duas diſtinctas ſpecies ſeorſim ſeu diuiſim (ſicut veteres loquuntur) ſanctificandas, diſpenſandas, & accipiendas, panem ſcilicet & vinum: & ſingulis addidit mandatum: Edite, Bibite, Hoc facite. Et Paulus addit, hanc filij Dei ordinationem durare debere vſque ad conſummationem ſeculi. Nullo modo igitur Conſtantienſis conſequentia valet: Chriſtus Euchariſtiam dedit cœnatis, nos eam damus ieiunis: ergo Eccleſia poteſt communionem calicis abrogare, interdicere & prohibere.

Digitized by Google

Sunt, qui non verentur Conſtantienſem hanc argumentationem & conſequentiam, ipſi Auguſtino tribuere, quem dictitant in Epiſtola 118. conſuetudini Eccleſiæ in celebratione Euchariſtiæ tantum tribuere, vt ſuadeat propterea ab inſtitutione Chriſti diſcedendum eſſe. Sed manifeſtam & luculẽtam iniuriam faciunt Auguſtino. Diſputaturus enim de ritibus Eccleſiaſticis, ſtatim in principio Epiſtolæ celebrationem Sacramentorũ quæ in Scripturis Canonicis cõmendatur, excipit. Et poſtea explicaturus hãc quęſtionem, an à ieiuniis, an verò poſt alios cibos accipienda ſit Euchariſtia, triplici vtitur diſtinctione. I. Quid horum ſit faciẽdum, ſi diuinæ Sciptura prę-ſcribit autoritas, non eſt dubitãdum, quin ita facere debeamus vt legimus. II. Si quid horum ſcilicet ritibus, quę diuinę Scripturę authoritas nõ pręſcribit, tota per orbem frequentat Eccleſia: hoc quin ita faciendum ſit, diſputare inſolentiſſimæ inſaniæ eſt. III. Quæ verò per loca & regiones variantur, liberas habẽt obſeruationes. Iam verò noſtra quęſtio de cõmunione calicis, maniſeſtiſſimè eſt inter illa quæ diuina præſcribit authoritas: ſicut ſuprà ex Euangeliſtis & ex Paulo demonſtrauimus. Et ipſe Augſtinus in principio Epiſtolæ, ad primum hoc genus expreſsè refert communicationem corporis & ſanguinis Domini. Valeat igitur quod hoc loco Auguſtinus pronunciat, non eſſe dubitandum, quin ita facere debeamus vt legimus. Alteram verò quæſtionem de ieiunis ſeu cœnatis, Auguſtinus refert ad tertium genus, quod liberas habet obſeruationes. Et hoc ita probat: Chriſtus ideò poſt vltimam Cœnam inſtituit Euchariſtiam. Voluit enim vltimum hoc infigere cordibus, & memoriæ diſcipulorum. Non autem præcepit, quo deinceps ordine (ſcilicet temporis) ſumeretur. Et addit Auguſtinus: Nam ſi hoc Chriſtus monuiſſet, vt poſt cibos alios ſemper acciperetur: credo quod eum morem nemo variaſſet. Ex Paulo vero diuerſum oſtendit. Ille enim arguit & emendat eos, qui ſuis menſis & cibis Dominicam cœnam miſcebant. Immenſum igitur diſcrimen eſt inter illa duo, Euchariſtiam non poſt alios cibos, ſed ieiunis dare: & communionem calicis, prorſus eripere fidelibus laicis. III. Conſtantienſis decreti ratio, eſt conſuetudo: vt Euchariſtia à laicis tantummodo ſub ſpecie panis ſuſcipiatur, ad euitandum aliqua pericula & ſcandala, rationabiliter eſt introducta. Periculum autem intelligunt, ne quid ex calice effundatur. Vnde iudicant, tanta ſcandala ſacrilegij (ſicut vocant) naſci, vt propter euitanda pericula & ſcandala illa, in vniuerſum laicis prohibeant vſum calicis. Sed reſpondemus. Si pericula & ſcandala illa tanta ſunt, & vſque adeo neceſſario & abſolute annexa ſunt communioni calicis, vt his malis nulla alia cautione prouideri poſſit, niſi vnus Dominici calicis fidelibus laicis prorſus eripiatur, interdicatur & prohibeatur, tota primitiua & vetus Eccleſia, ſacrilegij inſimulanda erit. Et redundabit hæc contumelia in ipſum authorem Sacramenti, qui tale quid inſtituit, quod ſine periculo ſcandali & ſacrilegij in Eccleſia ſeruari non poſſit. Si vero hæc pericula non abſolute & neceſſario communioni calicis annexa ſunt: alia igitur ratione, & aliis cautionibus occurrere licebit periculis illis, vt non opus ſit propterea prorſus abrogare vſum calicis. Nam & ſacratum panem in terram poſſe excidere, Auguſtinus teſtatur 1. quæſt. 1. ca. Interrogo. Num vero ideo altera etiam ſpecies, atque adeo totum Sacramentum eripiendum erit laicis? Certe præpoſtera illa ſolicitudo & prudentia, quod ideo prorſus prohibetur vſus calicis, ignota fuit veteri Eccleſiæ, vbi pericula talia, multo magis metuenda fuiſſent quam nunc. Singulis enim aut certe Dominicis diebus, tota communitas communicabat: & quidem ſæpe in tanta frequentia, quam totam ampliſſimæ Baſilicæ ſemel capere non poterant, vt eodem die ſæpe opus fuerit reiteratione celebrationis Cœnæ Dominicæ: ſicut oſtendit Leo Papa epiſt. 81. Dabatur alicubi etiam infantibus Euchariſtia: imò ſanguinem Chriſti aliquando communicantes, domum ſecum deferebant, ſicut de ſorore ſua Gorgonia, Nazianzenus refert. Serapionis puero apud Euſebium Euchariſtia infuſa datur ad ægrotum deferenda. Et quidem etiam ægrotis difficulter deglutientibus, ſanguis Chriſti dabatur, in Canone 76. quarti Carthaginenſis concilij, & 11. Toletano canone.

Πείρασις igitur, non αἰτία eſt, quod de periculo prætexuerunt Pontificij: imo tale quid non raro in veteri Eccleſia accidit. Apud Cyprianum enim ſermo. 5. de lapſis, diaconus puellæ infanti reluctanti, & os labiis obturanti, de calice infundit, quod tamen mox de pollucitis viſceribus erupiſſe legitur. Apud Chryſoſtomum in veſtes militum in ſacrarium irrumpentium, ſanguis Chriſti effunditur. Et grauiter quidem Patres tulerunt, quando tale quid accidit: ſicut Auguſtinus teſtatur cap. Interrogo vos. non tamen tam immane ſacrilegium eſſe iudicârunt, vt propterea prorſus abrogandus eſſet vſus calicis: ſed adhibuerunt ſolicitudinem & cautiones, quantum quidem fieri potuit, ne tale quid per negligentiam accideret. Nunc vero in hac languida Eccleſiæ ſenecta, elapſis florentibus Eccleſiæ temporibus, prudentiores hac in parte eſſe volumus patribus, martyribus, confeſſoribus, ipſiſque adeo Apoſtolis: imo ipſa Dei ſapientia à filiis ſuis iuſtificatur. Quid igitur prætextus, aut potius ſimulatio illa de periculo poſſit & valeat, contra tam illuſtria, ſolida & vrgentia Scripturæ fundamenta, & antiquitatis teſtimonia, illi etiam qui à Pontificis partibus non prorſus alieni ſunt, non diſſimulant.

Quinta ratio eſt, Cum firmiſſime credendum ſit, integrum Chriſtum, corpus & ſanguinem, tam ſub ſpecie panis quam ſub ſpecie vini veraciter contineri: ideo à laicis tantummodo ſub ſpecie panis ſuſcipienda eſt Euchariſtia. Hoc argumentum repetitur in 3. Tridentino capitulo, eo vſque igitur eius explicationem differemus.

Sexta: Conſuetudo hæc diu eſt obſeruata, ergo habenda eſt pro lege. Hoc igitur pro cõfeſſo ſumemus, totis mille & quadringentis annis poſt Chriſtum natum, nullam fuiſſe in Eccleſia legem, nullam ſynodalem aut dogmaticam conſtitutionem, Sacramentum Euchariſtiæ à laicis tantummodo ſub ſpecie panis eſſe ſuſcipiendum: ſed poſtremis illis temporibus, conſuetudinem talem, ſicut alia multa, paulatim in Eccleſiam inuectam. Quale enim ſit quod dicunt: conſuetudinem illam diu eſſe obſeruatam, explicabimus in 2. Trident. cap. Quod vero ad argumentum attinet, ſcio in politicis hoc valere: ſed in Eccleſia, verbo, inſtitutione, præſcripto & mandato Dei, nulla conſuetudo vel debet, vel poteſt præſcribere aut præiudicare. Et in hac ipſa materia, de calice ſcilicet Dominico ſanctificando, & plebi miniſtrando, Cyprianus argumentum illud plane inuertit. Cum enim Aquarij, conſuetudinem quorundam, qui ante Cyprianum fuiſſent, pro ſe allegarent: Cyprianus nequaquam vult concede-

re,

Digitized by Google

re, conſuetudinem illam pro lege eſſe habendam: ſed conſuetudini opponit legem Euangelicam, de calice Dominico ſanctificando, & plebi miniſtrando, inquit enim, legem Euangelicam & traditionem Dominicam vbique ita eſſe ſeruandam, vt ab eo quod Chriſtus docuit & fecit, non recedatur.

Hæ ſunt rationes, & hæc fundamenta Decreti Conſtanrienſis: quibus ſuperſtructa primum fuit lex abrogati, erepti, prohibiti & interdicti Dominici calicis. Illas vero rationes ordine in nuda forma recenſere volui: vt appareat, quam ſcilicet graues & iuſtę ſint, ſicut eas Tridentinum capitulum appellat. Deinde vt facta collatione diſputationum, quæ de eadem materia poſt Concilium illud ſecutæ ſunt, conſideretur, quomodo ſubinde alia quæſita ſint fūdaměta, & quomodo languentibus argumětis, noua ſubinde pharmaca adhiberi curarint Pontificij: vt ſcil. forma & ſpecie plauſibiliori proponi poſſent.

Ad pleniorem autem Conſtantienſis decreti declarationem, pertinet tractatus Gerſonis de communione laicorum. Memorabile enim eſt: quod poſt promulgatum interdictum calicis, cum animaduerterent multi non ſatisfieri illis rationibus, quibus tanquam fundamentis interdictam prohibitionem ſuam ſuperſtruit: ſeniores Concilij Conſtantienſis petierunt à Iohanne Gerſone, vt is conquireret alias grauiores & firmiores rationes, perſuaſiones & allegationes, quibus expugnari poſſent illi qui ægre ferebant, communionem ſub vtraque ſpecie à Chriſto inſtitutam, ab Apoſtolo confirmatam, & à primitiua Eccleſia obſeruatam, ſibi tam frigidis & ieiunis rationibus, ſicut in decreto Conſtantienſi ponuntur, eripi. Factum fuit hoc, biennio poſt promulgatum decretum. Promulgatio enim facta eſt, anno Domini 1415. die Iunij 15. Gerſon vero tractatum ſuum edidit Conſtantiæ, anno 1417. die Auguſti 20. Et dignum eſt perpetua memoria ad omnem poſteritatem, quod ex illa Gerſonis annotatione habemus, quæ dictæ fuerint ſententiæ à Theologis in Conſtantienſi Concilio, cum inſtituta eſſet deliberatio de rationibus prohibiti & erepti calicis. Ita enim inquit Gerſon: Præſentes ſunt in hoc Concilio de præclaris Vniuerſitatibus, tam numero quam merito præcellentes Theologi: vnde dicunt eorum plurimi, qui ſuper hoc fuerunt ſimul congregati, quod conſuetudo de non communicando laicos ſub vtraque ſpecie, licite & rationabiliter fuerit introducta præſertim poſt multiplicationem fidelium: & hoc propter euitationem multiplicis periculi, irreuerentiæ & ſcandali circa ſuſceptionem huius benedicti Sacramenti. Pericula autem hæc ita enumerant. I. In effuſione. II. In deportatione de loco ad locum. In vaſorum ſordidatione, quæ deberent eſſe ſacrata, nec paſſim tractata & tacta à laicis. IV. In barbis longis virorum. V. In conſeruatione pro infirmis, poſſet enim acetum in vaſe generari, addito quod in æſtate bibitiones aut muſcæ generarentur, quandoque etiam putreſceret. VI. fieret multis quaſi abominabile ad bibendum, quādo multi alij præbibiſſent. VII. In quo vaſe fieret conſecratio tanti vini, quantum requireretur in Paſchate pro aliquot millibus perſonarum. VIII. Damnum eſſet in ſumptuoſitate vini: alibi enim vinum vix inuenitur, alibi care comparatur. IX. Eſſet periculum in congelatione. X. Induceretur inde periculum falſæ credulitatis, quaſi tanta eſſet dignitas laicorum circa ſumptionem corporis Chriſti, ſicut & Sacerdotum. XI. Exiſtimaretur ſemper fuiſſe & eſſe neceſſaria communio calicis. Et ita peccaſſent omnes clerici, Doctores & Prælati, qui diuerſæ conſuetudini ſe nō oppoſuerunt voce & ſcriptis. XII. Putaretur virtus & efficacia huius Sacramenti, eſſe magis in ſumptione quam in conſecratione. XIII. Sequeretur, Eccleſiam Romanam non rite ſentire de Sacramentis, nec eſſe in hoc imitandam. XIV. Sequeretur, Conſtantienſe Concilium in fide & bonis moribus erraſſe. XV. Eſſet occaſio ſchiſmatum in Chriſtianitate.

Tract. Gerſonis de communione laicorum.

[illegible] Gerſ.

[illegible]

Has fuiſſe rationes Theologorum in Concilio Conſtantienſi, ex Gerſone diſcimus. Nec vero opus eſt ſingulis addere peculiares refutationes, pleræque enim tales ſunt, quarum nunc ipſos Pontificios pudet. De periculo effuſionis, ſupra diximus. De periculo deportationis, reſeruationis, item de vaſorum contrectatione, facilis eſt reſponſio. Chriſtus enim ſicut Origenes recte inquit, panem ſacratum & poculum benedictionis nō iuſſit ſeruari in craſtinum, ſed dixit: Accipite, edite & bibite. Humanæ igitur traditiones ſunt. Et quia propter ſeruandas illas traditiones, vſus calicis, qui habet inſtitutionem & mandatum Chriſti, laicis prohibetur & eripitur, recte igitur huc accommodatur reſponſum Chriſti: Marci 7. Relinquentes mandatum Dei, tenetis traditiones hominum. Item: Irritum facitis mādatum Dei, vt traditionem veſtram ſeruetis. Et ſapiens antiquitas, quæ & panem & poculum ſacratum ad infirmos & abſentes deportauit, & in hunc vſum alicubi & aliquando per tempus non longum reſeruauit, de periculis illis non ita fuit ſolicita, vt propterea vſum calicis abrogaret. Noua igitur & ſera eſt hæc Pontificiorum prudentia, orta demum poſt annos 1400. Et nihil horum periculorum timendum eſſet, ſi relictis hominum traditionibus, poculum benedictionis non reponeretur, ſed iuxta Chriſti inſtitutionem ſtatim diſpenſaretur. De vaſis capacitate apud veteres nulla ne nata quidem fuit quæſtio: cum tamen ſæpius communicantium tanta eſſet frequentia, vt eam ne ampliſſimæ quidem baſilicæ capere poſſent: ſicut oſtendit Leo ad Dioſcorum, Epiſtola 81. Porro quam ridicula eſt ratio, de longis barbis virorum? Certe in primitiua Eccleſia non omnes fideles fuerunt imberbes. Et inter ipſos Apoſtolos (ſi vera eſt Nicephori deſcriptio) Petrus habuit criſpam & denſam barbam. Quod ſi omnino alterum faciendum eſſet: nōnne potius longæ virorum barbæ reſecandæ eſſent, quam vſus Dominici calicis prohibendus? Quid vero de barbis in femellis fingunt, cum & illis poculum Domini denegent? Et hæc ſcilicet vna eſt de iuſtis & grauibus illis cauſis, quas Tridentinum Concilium celebrat. Eiuſdem grauitatis & iuſtitiæ eſt ratio de ſumptuoſitate vini: & quod abominabile quiddam ſit, ex vno poculo multi bibant. Valde delicata igitur iam facta eſt Eccleſia, cum antiquitas ſæpe repetat, ſignum & teſſeram eſſe Eccleſiaſticæ vnitatis, quod omnibus vnum poculum proponitur, ſicut Chryſoſtomus inquit. Illa vero ratio, non tantum leuis & ridicula, ſed prorſus falſa eſt, quod dicunt, ideo laicis ereptum eſſe vſum calicis, vt in ſumptione corporis Euchariſtiæ, maior ſit dignitas Sacerdotum quam laicorum. Paulus enim docet in Chriſto Ieſu credentes omnes eſſe vnum: Galat. 3. Et hæc ratio iamdudum, quaſi ex profeſſo eſt exploſa à Chryſoſtomo, homil. 18. in 2. Corinth.

Origenes.

IV. Ratio prorſus ridicula.

In poſtremis vero rationibus ingenue fatentur

Theologi Conſtantienſis Concilij, quæ præcipua & principalis cauſa ſit, quod tam pertinaciter digladientur de illa prohibitione calicis: ne ſcilicet erraſſe videantur clerici, Doctores, Prælati, Romana Eccleſia, & Concilium Conſtantienſe. Et hinc rationem Lector bene obſeruet.

Profectò niſi idoneus teſtis eſſet Gerſon, vix crederet aliquis tam frigidas, tam leues, tam futiles & ridiculas rationes à Theologis, ex præcipuis Vniuerſitatibus totius Chriſtiani orbis congregatis, in re tam graui & ſeria propoſitas fuiſſe.

Quando igitur Pontificij in hac diſputatione titulum vniuerſalis Concilij tanquam caput Gorgonis obiiciunt, opponatur ipſis denudata turpitudo rationum & fundamentorum, ex quibus extructum eſt decretum illud Conſtantienſis prohibitionis. Et quidem ipſe Gerſon rationibus illis, indignis appellatione Theologica non ſatis fidit: ideo alias ipſe, à ſenioribus Concilij rogatus conquiſiuit, quæ, quales in tali cauſa eſſe poſſint, nude & ſimpliciter tanquam in tabella ſpectandas proponam: hoc potiſſimum conſilio, vt ex collatione Lector conſideret, quid ex Gerſonis ſchola Tridentini mutuati ſint: & quomodo eaſdem rationes, alia ſpecie, rectius ſcilicet & callidiori artificio proponant. Hæc collatio aliquem poſtea habebit vſum.

Sequuntur rationes Gerſonis.

I. Prima igitur Gerſonis ratio hæc eſt: Circa inſtitutionem & miniſtrationem Sacramentorum, quædam ſunt de neceſſitate Sacramenti, & de iure diuino: vt ſcilicet conſecratio fiat per talem verborum formam, & in tali materia panis. Quædam vero tantummodo ſunt de neceſſitate præcepti Eccleſiæ & de iure humano ſeu poſitiuo: vt ſcilicet conſecratio fiat in azymo, in templo ſeu altari ſacrato, cum talibus veſtibus, cum lumine, cum Epiſtola & Euangelio: item ieiunio ſtomacho. Talia enim ſunt inuariabilia, & ab Eccleſia poſſunt immutari. Et inter hæc ponit etiam vſum calicis, hoc eſt, vſum calicis, qui habet verbum, inſtitutionem, præſcriptum & mandatum filij Dei, in eodem loco & gradu ponit, cum Pontificio veſtitu miſſificatorum, cum accenſis cereis, cum lampadibus certo ritu excantatis, &c.

II. Secunda: Sumptio Euchariſtiæ ſub vtraque ſpecie à laicis, nunquam fuit præcepti iuris diuini: attamen dum fiebat præcipiente vel permittente, vel conſulente Eccleſia, bene fiebat. Nunc vero dum certa ratione inoleuit oppoſita conſuetudo per Eccleſiam laudata & iuſſa: ſumptio talis eſt temeraria, præſumptuoſa, ſcandaloſa, ſeditioſa, & ex conſequenti, æternæ damnationis inductiua Iucundum erit poſtea videre, quomodo eadem argumenta à Tridentinis, non in tam aperta & craſſa forma, ſed ſubtiliori artificio limitata proponantur.

III. Tertia: Chriſtus Iohannis 6. dicit: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis ſanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Sed ibidem mox dicit: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Ergo communio ſub vtraque ſpecie non eſt neceſſaria: ſed ſufficit, ſi tantummodo ſub ſpecie panis ſumatur. Idem argumentum in 1. Tridentino cap. reperitur.

IV. Quarta: Spiritualis manducatio & bibitio ſemper eſt neceſſaria. In paruulis vero, & in caſu neceſſitatis, tota communio Sacramentalis non cadit ſub neceſſitate ſalutis. Ergo pars eius, ſcilicet vſus calicis, poteſt etiam extra neceſſitatem adultis laicis prohiberi & eripi. Hoc argumentum primus Tridentinus Canon recte notat, cum inquit: Ex neceſſitate ſalutis, &c.

Quinta: Gerſon agnoſcit, quam male ſonet in piorum auribus, quod decretum Conſtantienſe, cum concedat Chriſti inſtitutionem præſcribere vſum vtriuſque ſpeciei, tantum illam clauſulam opponat: Hoc non obſtante, &c. ideo varia quærit pharmaca, vt languenti huic argumento, prudens aliquod pharmacum iuxta Euripidem adhibeat. Summa vero huc redit: Scripturam ſacram non eſſe ita recipiendam nude & inſolidum, contemptis aliis traditionibus habendam, iuribus humanis, & canonibus, & decretis, & gloſſis Doctorum frequenter & humiliter vti. Imo expoſitionem Scripturæ à veteribus traditam, recipere interpretationem recentiorum. Et tandem concludit, Scripturam in ſui expoſitione finaliter reſolui in authoritatem & conſuetudinem vniuerſalis Eccleſiæ. V.

Hanc Gerſonis ſententiam, poſtea Nicolaus Cuſanus apertius & craſſius explicauit, Epiſtol. 2. ad Boemos, inquit enim: Scripturas ad tempus adaptari, & varie intelligi, ita vt vno tempore, ſecundum currentem vniuerſalem ritum exponantur: mutato vero ritu, iterum ſententia mutetur. *Nicol. Cuſanus.*

Huius argumenti neruos retinent quidem Pontificij: ſed in tanta luce Euangelij, non audent illud tali forma proponere, ſed aliis artificiis inſtitutionem Chriſti eludunt ſicut poſtea oſtendemus.

Sexta: Videt Gerſon, & hoc non parum habere incommodi, quod decretum Conſtantienſe videatur ſimpliciter concedere, in primitiua Eccleſia, in conuentibus Eccleſiaſticis, fuiſſe communem & vniuerſalem vſum communionis ſub vtraque ſpecie. Et quamuis hoc Gerſon negare, & contrarium ſiue teſtimoniis ſiue exemplis docere non poteſt: addit tamen, probabilius videri, quod hæc obſeruatio nunquam à tempore Doctorum communius apud omnes extiterit. Et hæc Gerſonis commonefactio, excitauit Pontificios procuratores noſtri temporis, quod aliqua talia exempla, quibus hoc probare in ſpeciem conantur, conquiſierunt: ne ſcilicet opus amplius ſit fœda illa clauſula: Hoc non obſtante. VI.

Septima: Quando antiquitatis teſtimonia & exempla teſtantur, populum fidelem debere bibere ſanguinem Chriſti: dicit Gerſon, hæc exponenda eſſe de Sacerdotibus, qui celebrant pro toto populo: vt populus dicatur ſanguinem Chriſti bibere, quia miniſtrantes pro eis illum bibant: quia ſcilicet (ſicut Gabriel Biel dicit) Sacerdos eſt os Eccleſiæ. Hæc ratio talis eſt, quod ex Pontificiis iam aperte & in tali forma, illa vti audet. VII.

Octaua: Auguſtinus licet de communicatione laicorum ſub vtraque ſpecie, ſæpius tanquam neceſſaria loquatur: inuenitur tamen dixiſſe: Crede & manducaſti. Et eodem modo dicere potuit: Crede & bibiſti. Ergo communio laici ſub vini ſpecie, non eſt neceſſaria: ſed prohibito vſu calicis, poteſt lex conſtitui vt Euchariſtia à laicis tantummodo ſub ſpecie panis ſuſcipiatur. Sed multo plus eſt in hac concluſione, quam in præmiſſis. Auguſtinus enim in illo dicto nihil quicquam vel ſomniauit, de mutilanda & mutanda teſtamentaria filij Dei inſtitutione. Sed diſputat, Chriſtum in concione Ioan. 6. non loqui de Capernaitica laniena corporis ſui, ſed de ſpirituali manducatione, quæ fit per fidem, inquit enim: vt quid paras dentes, & ventrem? Crede, & manducaſti. II. Dictum illud recte accommodatur ad ſalutarem ſumptionem Euchariſtiæ, ad quam fide ac- VIII. *Auguſt.*

de ac-

Digitized by Google

de accedere oportet. III. Vſurpatur etiam de caſu neceſſitatis, quando ſcilicet non poteſt haberi copia Sacramentalis communionis, tunc enim valet illud Auguſtini: Crede & manducaſti. Inde verò nulla ratione ſequitur Conſtantienſis concluſio. Et ſi tale quid inde ſequeretur, non Dominici calicis, ſed panis Euchariſtici vſus abrogandus & prohibendus eſſet: nec laicis tantum, ſed vniuerſaliter omnibus, generaliter enim Auguſtinus dicit, Crede & manducaſti.

Prima verò & vltima Gerſonis ratio hæc eſt: Inuocandum potius eſſe auxilium brachij ſecularis, quam per ratiocinationes agendum, cum determinatio Concilij iam tranſierit in rem iudicatam. Item, in expugnatione diuerſum ſentientium, proficere videretur, ſi Imperator acciperet factum illud proſequendum & terminandum, cum potentia etiam brachij ſecularis. Ita Gerſon. Et notetur, hanc eſſe primam & vltimam Conſtantienſem probationem, quia videtur eſſe valde compendiaria. Diſerte etiam ſe declarat Gerſon, contra quos diſputet. Dicit enim, aſſerentes ſumptionem Euchariſtiæ eſſe licitam & vtilem laicis, tantum errare, quantum illos qui dicunt eam eſſe neceſſariam, de neceſſitate præcepti diuini & iuris diſpenſabilis.

Et hę ſunt rationes, tempore Conſtantienſis Concilij diſputatæ & propoſitæ, quando primum nata eſt iniuſta & impia illa lex interdicens prohibens & eripiens laicis vſum Dominici calicis, contra inſtitutionem Chriſti, contra traditionem Apoſtolorum, & obſeruationem primitiuæ Eccleſiæ.

ARGVMENTA BASILIENSIS Concilij.

Mox vero poſt 20. ferme annos, in Baſilienſi Concilio, eadem prohibitio repetita & confirmata fuit. Et operæpretium eſt obſeruare, quomodo tunc ſtatim quædam rationes Conſtantienſis Concilij, vt nimis apertè & craſſè expoſitæ, cœperint alia forma proponi.

Primò enim, quia ſentiebant pias aures, Conſtantienſi illa clauſula non immerito offendi: Licet Chriſtus inſtituit ſub vtraque ſpecie, hoc tamen non obſtante, conſuetudo, &c. rationem illam paululum immutatam, ita proponunt: Laicos & clericos non conficientes, non aſtringi ex præcepto Domini, ad ſumptionem vtriuſque ſpeciei. Illam verò correctionem, ex Gerſonis commonefactione ſumpſerunt: quam etiam Tridentinum Concilium imitatur, ſicut ſuo loco explicabimus.

II. Nec illa forma Conſtantienſis argumenti placuit Baſilienſibus: Licet in primitiua Eccleſia Euchariſtia à fidelibus ſub vtraque ſpecie ſuſciperetur? hoc tamen non obſtante, &c. Baſilienſe igitur Concilium argumentum illud ita format: Eccleſia ordinare habet, quomodo miniſtretur hoc Sacramentum, prout pro reuerentia ipſius Sacramenti, & ſalute fidelium viderit expedire. Et hoc argumentum quomodo in 2. Tridentino cap. repetatur, poſtea videbimus.

III. Modo iuxta ordinationem ſeu obſeruationem Eccleſiæ communicarint, ſiue ſub vna, ſiue ſub vtraque ſpecie, proficit digne communicantibus ad ſalutem. Quare verò non potius iuxta ordinationem Chriſti, & traditione Apoſtolorum, quam primitiua Eccleſia religioſe ſecuta eſt? Cogitetur autem quæſo, quid ſit ſalutem promittere illis, qui relinquentes mandatum Dei, tenent traditiones hominum: imò qui abrogant mandatum Dei, propter ſuas traditiones, Marc. 10. Ad dignam certe communicationem omnino requiritur fides. Sed fides ex auditu, auditus verò verbum Dei. Ergo vbi à verbo Dei diſceditur, non poteſt eſſe vera fides. Et Cyprianus diſputans de calice Domini ſanctificando, & plebi miniſtrando, ad illos qui ab eo quid Chriſtus magiſter fecit, docuit & præcepit, humana inſtitutione decedunt, accommodat illud Eſaiæ, Fruſtra colunt me mandata & doctrinas hominum docentes. Memorabile verò eſt, quomodo illam Baſilienſem rationem, Iacobus Zieglerus contra Vualdenſes amplificarit & illuſtrarit, hæc enim ſunt eius verba, de cõmunione ſub vna ſpecie: Hunc panem ſub obedientia Romanæ Eccleſiæ manducamus, certi quia ob hoc obſequium fidei, viuemus in æternum.

Cyprianus.

Iacobus Zieglerus.

IV. Sub vna ſpecie, integre eſt totus Chriſtus: ergo altera poteſt vel omitti, vel abrogari & prohiberi.

V. Conſuetudinem non vetuſtiſſimam vnius ſpeciei, Baſilienſes cenſent pro lege habendam propter has cauſas. I. Quia eſt rationabiliter introducta. Rationes verò ſunt tales, ſicut illas ex deſcriptione Gerſonis ſupra recenſuimus. II. Quia diutiſſime eſt obſeruata. Hoc verò oſtendemus falſum eſſe, in explicatione ſecundi Tridentini capituli. III. Quia eſt à Doctoribus commendata. Intelliguntur autem non Doctores veteris & purioris Eccleſiæ, ſed qui tunc in ſcholis regnabant, quàm graues vero fuerint ipſorum commentationes, ex Gerſonis annotatione iam didicimus.

ARGVMENTA NOSTRO TEMPORE diſputata, pro mutilatione communionis.

Veniamus iam ad noſtrorum temporum diſputationes: vbi accenſa rurſus, ſingulari Dei beneficio, luce verbi Dei neceſſitas impoſita fuit Pontificiis, vt ex Scriptura quærerent prætextum aliquem huius mutilationis. Et quia videbant, in hac luce verbi Dei non amplius locum habere clauſulam illam, Hoc non obſtante, nouo igitur & ſubtiliori artificio, formandæ fuerunt rationes. Non autem integras illas diſputationes retexemus, ſed tantum mõſtrabimus, ex collatione, quomodo ſubinde requiſita ſint alia & noua fundamẽta, cum priora, ne ipſis quidem Pontificiis ſatisfacerent: & quomodo veteres rationes nouo artificio limatæ, alia ſubinde ſpecie reformatæ ſint. Id quod euidens indicium eſt, cauſam quam Pontificij procuratores in hac diſputatione ſuſtinent, eſſe malam, dubiam, infirmam, languentem & ruinoſam. Quæ enim noua nunc cõminiſcuntur fundamenta, non ſunt illa, ex quibus extructum primum fuit decretum huius mutilationis: ſed conductitij rhetores, ſophiſtico artificio talia poſt factum excogitant, vt illi parti, cui operam ſuam elocarunt, liberaliter inſeruiant, & quoquo modo ſatisfaciant. Illa igitur tantum, quæ noſtris temporibus à procuratoribus regni Pontificij, ſeu noua, ſeu renouata, in hac diſputatione propoſita ſunt, breuiter notabimus.

Et primo hoc obſeruetur. Quia in Scriptura extat manifeſta, & certa deſcriptio teſtamentariæ inſtitutionis filij Dei, viderunt illam lucem, non poſſe hoc quidem tempore animis hominum eripi, ſi cum Conſtantienſi Conſilio dicatur: Hoc non obſtante, vel, ſi cum Baſilienſi Conſilio ſiue probatione fingatur, non omnes fideles illo mandato Chriſti conſtringi. Quærendus igitur fuit prætextus ex detortis quibuſdam Scripturæ ſententiis, an hoc forſan artificio, tenebræ poſſent ſimpliciorum oculis obduci.

Digitized by Google

Auguſtinus. Vel certè vt illud aſſequerentur, quod Auguſtinus contra literas Petiliani inquit: Ambigua & peregrina teſtimonia malam cauſam vel moras faciendo ſuſtentant.

Et quidem cùm tempore Concilij Conſtantienſis & Baſilienſis, in Scriptura nulla potuerint argumenta inuenire, excepto 6 cap. Iohannis, recentibus Pontificiæ turpitudinis patronis, tanta ſuppetit argumentorum copia, vt etiam ex veteri teſtamento probare (ſi Dîs placet) poſſint, fidelibus laicis eripiendum eſſe vſum Dominici calicis. *Oſius.* Oſius enim in confeſſione Petricouienſi, ita argumentatur: Sicut in veteri Teſtamento diſcrimen inter Sacerdotes & laicos tale erat, quòd populus de ſacrificiis quæ erant in materia ſolida, ſimul edebat, de libaminibus verò, quæ liquoribus conſtabant, non populo, ſed ſolis Sacerdotibus fas erat bibere, Leuit. 4. 6. & 16. ita in nouo Teſtamento laicis prohibendus eſt vſus Dominici calicis, vt ſit idem diſcrimen inter Sacerdotes & laicos, quod fuit in veteri Teſtamento. Atqui in veteri Teſtamento, non Sacerdotes ad propugnandam & illuſtrandam ordinis ſui dignitatem hoc conſtituerant, ſed Dei erat ordinatio. In nouo verò Teſtamento, filius Dei cœnam inſtituit communem omnibus fidelibus, hoc eſt, diſcipulis ſuis, in qua calix Domini, pari conditione cunctis traditus eſt, ſicut Theophylactus inquit. Et de vniuerſa Eccleſia Paulus inquit: Omnes in vnum ſpiritum potati ſumus. Non ergo ſequitur: In veteri Teſtamento fuit ex Dei ordinatione, in participatione ſacrificiorum, tale diſcrimen inter Sacerdotes & populum. Ergo licet communionem Euchariſtiæ Chriſtus inſtituerit, Apoſtoli tradiderint, primitiua Eccleſia ſeruarit ſub vtraque ſpecie, tamen vt diſcrimen illud veteris Teſtamenti eodem modo exter, etiam in nouo Teſtamento mutanda potius per homines, & mutilanda erit teſtamentaria inſtitutio filij Dei. Quaſi verò nullum deberet diſcrimen eſſe, inter tempora veteris & noui Teſtamenti. Quid igitur eſt abrogatio veteris Teſtamenti, ſi ideò mutanda eſt inſtitutio Chriſti, vt nullum ſit diſcrimen inter vetus & nouum Teſtamentum? Et quid opus eſt prolixa refutatione, cùm argumentum illud, in illa ipſa planè forma, quaſi ex profeſſo reiectum atque exploſum fuerit, in vera & puriori antiquitate, præcipuè verò à Chryſoſtomo Homilia 18. in 2. Epiſt. ad Corinth. cuius verba ſuprà annotauimus. Veteres etiam ex vſu Mannæ, & aquæ ex petra, probarunt vſum vtriuſque ſpeciei communem eſſe omnibus fidelibus, in nouo Teſtamento. *Eccius pro mutilatione communionis.* Illud verò egregium eſt, quòd Eccius in locis communibus ſacrilegium erepti calicis iuſtificat inde, quòd Dominus prædixerit de poſteris Heli: vt quicunque venerit ad Sacerdotem, ei dicat: Dimitte me, obſecro, ad vnam partem ſacerdotalem, vt comedam buccellam panis. Bella mehercle conſequentia, maledictum & ſupplicium, quod propter atrocia ſcelera Deus poſteris Heli minatur, trahere ad vniuerſum fidelem populum in Eccleſia, & quidem ita, vt propterea fidelibus laicis beneficium & priuilegium Dominici calicis, à Chriſto ipſis indultum, & ab Apoſtolis traditum, prohibeatur & eripiatur. Digna profectò eſt Ecciana hęc ratio, quæ referatur inter argumenta Theologorum Conſtantienſis Concilij, quæ recitata ſunt ſuprà. Qualis enim eſt cauſa quam defendunt, tales etiam ſunt rationes.

Sed audiamus porrò, quas ex nouo Teſtamento rationes proferant, quibus clariſſima verba inſtitutionis eludere conantur. Eccius inter cætera argumenta, allegat etiam ſententiam Pauli, 1. Cor. 5. Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Epulemur itaque in azymis ſynceritatis & veritatis. *Alia argumenta Eccij.* Quia ibi mentio fit epulationis, & non bibitionis: item azymorum, & non vini, fingit igitur ſe probaſſe, Paulum tradidiſſe Corinthiis, in communione Euchariſtiæ vſum vnius tantummodò ſpeciei. Singulari verò Dei iudicio factum eſſe interpretor, quòd tales patronos, & tales rationes ſortita eſt impia mutilatio cœnæ Dominicæ. Certè ſi aliàs non conſtaret, ipſa rationum & argumentorum qualitas oſtendere poſſet, qualis ſit cauſa illa quam defendunt Pontificij. Quod enim Paulus Corinthiis tradiderit vſum vtriuſque ſpeciei, manifeſtiſſimum eſt, 1. Cor. 11. Et tamen tam perfricta frons eſt in procuratoribus regni Pontificij, vt non vereantur contrarium de Paulo fingere: idque teſtimonio planè nihil ad rem faciente. Vt enim Eccio hoc largiamur, quòd iuxta ſuum morem verbum ἑορτάζειν, pro crapulatione interpretatur, certè de cœnæ Dominicæ vel vna vel vtraque ſpecie ſumenda, in illa ſententia Paulus planè nihil loquitur: imò diſertè ſe declarat, quòd non loquatur de azymis triticeis vel materialibus, dicit enim, In azymis ſynceritatis & veritatis. Imò ipſos fideles vocat azymos. Quin igitur ex illo loco Eccius vſum etiam ſacrati panis ex cœna Dominica aufert, vt Chriſtiani ſeipſos deuorent, quia ſunt azymi. Et tamen propter tales rationes volunt nos abiicere clariſſima verba inſtitutionis cœnæ.

Eiuſdem dexteritatis eſt hæc Eccij ratio. Quotidie oramus: panem noſtrum ſuperſubſtantialem da nobis hodie. Miretur forſan Lector, quo artificio petitio illa Dominicę orationis accommodari poſſit ad defenſionem mutilationis Cœnæ Dominicę. Sed dicam tibi: Inquiſitor quidam hæreticiæ prauitatis, ſcripſit contra Valdenſes. Is argumentum hoc ita format: Veteres teſtantur, Apoſtolos in celebratione cœnæ Dominicæ, adhibuiſſe recitationem orationis Dominicæ. Sed in illa tantùm fit mentio panis, non etiam vini. Apoſtolicum igitur eſt, laicis prohibere & eripere vſum Dominici calicis. Et per conſequens: licet Chriſtus cœnam ſuam inſtituit, ſub panis & vini ſpecie: Eccleſia tamen inde vſque ab Apoſtolorum temporibus, orationem Dominicam direxit contra illam Chriſti inſtitutionem, petens abrogationem & prohibitionem Dominici calicis, vt tantùm ſub vna ſpecie communicaretur. Petit enim panem tantùm. Illam verò precationem Eccleſiæ, Deus vſque ad Conſtantienſe Concilium, hoc eſt, per annos 1400. nõ exaudiuit. Ita ergo Chriſtus in oratione Dominica docuit orare, contra cõmunionem ſub vtraque ſpecie: & quidem biennio ante, priuſquam cœnam Dominicam inſtitueret. Quomodo igitur Romanus Pontifex iam quibuſdam nationibus concedit vſum vtriuſque ſpeciei, ſi pugnat cum oratione Dominica, qua panem tantum petimus? Num vero oratio Dominica laicis tantum præſcripta eſt? Quid ſi Sacerdotes dum celebrant, etiam orant, Panem noſtrum, &c. Ergo & illis eripiendus erit vſus calicis.

Et hæc cum tam abſurda ſint, non veretur tamen Concilium Tridentinum omnes illas rationes ex vna fidelia dealbare, quod ſcilicet ſint graues & iuſtæ: cum certiſſimum ſit, petitionem illam Dominicæ orationis, non loqui de cœna Dominica. Et licet veteres quidam, allegoriam inde extru-

Digitized by Google

extruant: nota tamen eſt regula, ex allegoriis non facienda eſſe dogmata, quæ non ſunt in aliis certis & manifeſtis Scripturæ locis fundata. Multo minus igitur admittenda erit allegorica probatio, contra manifeſta verba teſtamẽtariæ inſtitutionis filij Dei. Et allegoria illa, ſi obſtinate vrgeatur, ſimpliciter tollet vtramq; ſpeciem Euchariſtiæ. Sicut enim non facit mentionem vini, ita nec ſubſtantia, nec de ſpecie panis materialis petitionem illam allegoria vult intelligi. Et veteres qui allegoria illa vſi ſunt, nihil minus cogitarunt, quam de prohibendo, abrogando & eripiendo vſu Dominici calicis. Et in veteri Eccleſia, ne ſeptem quidem illi dormientes, de argumentatione iſta ex oratione Dominica contra verba inſtitutionis quicquam ſomniarunt.

Sed propius pedem conferunt Pontificij, demonſtraturi ex Scriptura communionem ſub vna ſpecie, Paulo & reliquis Apoſtolis, imo ipſi Chriſto & vſurpatam & probatam fuiſſe.

Hoc vero eſt artificium illud, quod Conſtantienſi & Baſilienſi Conciliis prorſus ignotum fuit.

Ex Paulo igitur Coloniẽſes Ieſuitæ ita argumentantur, 1 Corinth. 10. vbi fit mentio frangendi panis, & benedicendi calicis, ponitur vtraq; ſpecies. Mox vero poſtea, vbi ad participationem ſeu ſumptionem ventum eſt, dicit: Omnes ex eodem pane participamus. Sacerdotibus igitur conſecrantibus, vtraque ſpecies debetur, laicis vero vna tantummodo ſufficit. Hoc vero Eccleſiæ ignotũ fuit, tempore veteris interpretis, qui habet: Omnes de vno pane & de vno calice participamus. Et Tridentinum Decretum edicit, veterem & vulgatam illam editionem eſſe habendam pro authentica, quam nemo reiicere, quouis prætextu audeat vel præſumat. Qui fit igitur, quod in hoc loco vetus editio à Pontificiis non habetur pro authentica: ſed reiicitur hoc prætextu, quod Græcus textus ibi non facit mentionem calicis? Sed intelligat Lector, Decretum hoc velle: Quando vetus editio ſuffragari videtur erroribus, & abuſibus regni Pontificij, vt tunc habeatur pro authentica, quando vero illis repugnare iudicatur, tunc libere poſſe eam reiici.

Sed ad rem ipſam reſpondeamus. Paulus deſcribens morem communionis in Eccleſia Corinthiaca (Dicit enim, tanquam intelligentibus loquor) meminit & panis & calicis Domini. Formaturus vero argumentum ex communione Euchariſtiæ, quod accommodet ad diſputationẽ de idolorum thyſis, ſatis habet ex vna parte id ſumpſiſſe. Nõ quod vnius tantum partis ſumptio vſitata fuerit apud Corinth. mox enim illis, quos dehortatur ab idolothytis, inquit: Non poteſtis poculum Domini bibere, & poculum dæmoniorum &c. Non autem ad ſolos miniſtros Eccleſiæ pertinet hæc diſputatio Pauli, de idolothytis. Et cap. 12. inquit: Omnes in vnum Spiritum potati ſumus. Clariſſime vero cap. 11. deſcribitur, quod Corinthiis Paulus tradiderit vſum vtriuſque ſpeciei. Nihil igitur Pontificiorum mutilationi patrocinatur ſententia illa Pauli, ſicut Græce legitur. Quidam ex particulam diſiunctiua, apud Paulum 1. Corinth. 11. argumentum formant contra vſum vtriuſque ſpeciei, Paulus enim dicit: Qui comederit panem hunc, aut biberit poculum Domini indigne. Sed in diſiunctiuis ſatis eſt, alteram partem poni. Paulum ergo liberum facere fingunt, ſiue ſub vna, ſiue ſub vtraque ſpecie Euchariſtia ſumatur. Sed facilis & plana eſt reſponſio. Si in verbis inſtitutionis, & in illis locis vbi diſponitur & deſcribitur forma cœnæ Dominicæ, Scriptura vteretur particulis diſiunctis, non parum certe roboris haberet argumentum. Iam vero Paulus recitans inſtitutionem Chriſti, vtitur particula copulatiua, inquit enim: Similiter & poculum, &c. II. Repetens ſuam traditionem, quomodo Chriſti inſtitutionem ad vniuerſam Eccleſiam accommodarit, & quomodo præſcripſerit formam celebrandæ Cœnæ Dominicæ, vtitur aliquoties particulis copulatiuis. III. Deſcribens vſum communionis in Eccleſia Corinthiaca, vtitur etiam copulatiua particula. Hæc adeo ſunt manifeſta, vt argumentum illud de particula diſiunctiua in altera ſententia, valde paucis inter ipſos Pontificios probetur. Neque enim Paulus in illa ſententia præſcribit, diſponit aut præcipit de modo communionis, id quod in aliis ſententiis, per particulam copulatiuam facit: ſed loquens de digna & indigna ſumptione, vtitur diſiunctiua particula, vt oſtendat parem reuerentiam vtrique parti deberi, & pluribus modis poſſe reatum incurri in ſumptione Euchariſtiæ, vtram enim partem quis contumelia affecerit, reus erit. Et recte retorquetur hoc argumentum in ipſos aduerſarios. Quia enim, iuxta Ambroſij ſententiam, indignus eſt Domino, qui aliter celebrat hoc myſterium quam à Chriſto traditum eſt, qui ergo in vna parte ſeruant inſtitutionem Chriſti, in altera vero eam violant, mutant & mutilant, non releuantur vllo prætextu. Diſiunctiua enim particula oſtendit, eos incurrere reatum, qui ſiue in vſu panis, ſiue in vſu calicis, præter & contra inſtitutionem agunt. Diſiunctiua igitur illa particula apud Paulum, non probat aut confirmat Pontificiam mutilationem, ſed acriter eam taxat & damnat, & monſtrat fontes refutationis præcipui Pontificij argumenti, quod ſcilicet ſatisfiat inſtitutioni Chriſti, ſi vna ſpecies digne ſumatur, cum Chriſtus integer & totus, ſub vna etiam ſpecie adſit. Paulus vero pronunciat incurri reatum, quando aliquid contra inſtitutionem committitur, ſiue in panem, ſiue in poculum Domini.

Sed quidquid ſit de traditione Pauli, & de conſuetudine Paulinarum Eccleſiarum: dicunt ab aliis Apoſtolis communionem ſub vna ſpecie, & traditam & ſeruatam fuiſſe. Sed quibus quæſo documẽtis hoc probant? Roffenſis ex apocrypho Euangelio ſecundum Hebræos citat, Chriſtum poſt ſuam reſurrectionem Iacobo Iuſto porrexiſſe Euchariſtiam, ſub panis tantummodo ſpecie. Et ex Legenda citat, Chriſtum Dionyſio Sacramentum hoc miniſtraſſe ſub ſola panis ſpecie. Et inde habere originem communionem ſub vna ſpecie. Sed quia non apocryphorum commenta, nec fabularum figmenta quærimus, ſed Scripturam flagitamus: ideo alius quęrendus fuit prætextus. Oſius igitur affirmat, quicquid Paulus vel tradiderit vel fecerit de vtraque ſpecie, Iacobum certe in Hieroſolymitana Eccleſia, & tradidiſſe & ſeruaſſe communionem ſub vna tantum ſpecie. Quia Act. 2. in deſcriptione exercitiorum Hieroſolymitanæ Eccleſiæ recitatur fractio panis, & nulla ibi fit mentio vini. Quia vero animaduertit Oſius, quantum incommodi habeat, ſi ponantur contraria docuiſſe Paulus & reliqui Apoſtoli: cum quidem inter illos qui Paulo dextras conſenſionis, ante conſcriptam Epiſtolam ad Corinthios dederant, Iacobus etiam fuerit, Galat. 2. ideo fingit Iacobum hoc feciſſe in Hieroſolymitana Eccleſia, non quod contrarius eſſet Paulo, ſed vt oſtenderet, liberum eſſe communicare ſiue ſub vtraque, ſiue ſub

Roffenſis.

Oſius.

Argumentorum ex Act. 2.

vna ſpecie. Sed expendamus, an tantum ſit argumenti huius robur, quo inſtitutionem cœnæ mutilare poſſint Pontificij. Quia enim verba inſtitutionis Chriſti, & Paulinæ traditionis clariſſima ſunt: ſi ab illis nos dimouere volunt, neceſſe eſt vt argumenta, quibus efficere volunt, longè ſint clariora, certiora & firmiora, quàm ipſa inſtitutio. Sed deſcriptio Act. 2. non ſatis apertè, certò & firmiter oſtendit, an de vulgaribus epulis, an verò de Cœna Dominica, locus iſte intelligendus ſit. Chryſoſtomus enim fractionem panis, Act. 2. & 20. non interpretatur de adminiſtratione cœnæ Dominicæ, ſed de vulgari & quotidiano cibo. Et Oecumenius colligens Græcorum interpretationes, de vulgaribus cibis locum illum interpretatur: quòd ſcilicet ſignificetur vilis & parabilis victus ſine delitiis, eo quòd Lucas dicit, ipſos frangentes panem ſumpſiſſe cibum. Et quidem Græcus textus non obſcurè oſtendit, mentionem de tali fractione panis, quæ ad cibum ſeu alimentum pertineat. Dicit enim, per diem in templo congregatos fuiſſe fideles ad auditum verbi: poſtea in domibus fregiſſe panem ad alimentum. Ita enim loquitur: *κλῶντες ἄρτον μεταλάμβανον τροφῆς*, hoc eſt, Frangentes panem ſumebant alimentum. Quis igitur ſanæ mentis, propter locum ambiguum & obſcurum, à clariſſima luce verborũ Chriſti & Pauli ſe dimoueri patietur? Certè ſi tempore Conſtantienſis & Baſilienſis conciliorũ iudicatum fuiſſet, vſum vnius tantùm ſpeciei ex illo loco vel ſpecie aliqua poſſe probari, non intermiſſum fuiſſet hoc argumentum: nec opus fuiſſet vel frigidis aliis rationibus, vel flagitioſa illa clauſula: Hoc non obſtante. Nulla igitur firma & manifeſta eſt certitudo argumenti, quod contra communionem ſub vtraque ſpecie, ex loco Actor. 2. ſumitur.

Chryſoſtom.

Infirmitas argumenti ex loco Act. 2.

Non ignoro autem veteres quoſdam fractionem illam panis, Actor. 2. intelligere de celebratione Euchariſtiæ. Quam interpretationem non reiicio, maximè quia Actor. 20. vna Sabbathi, cùm Paulus concionaturus eſſet, dicitur Eccleſia conueniſſe ad frangendum panem, quod Beda ex Auguſtino interpretatur de celebratione myſteriorum. Sed ne hoc quidem modo, illa fractio panis patrocinabitur Pontificiæ mutilationi, id quod tribus firmiſſimis argumentis probabo.

Obiectio de fractione panis, Act. 2. tribus argumentis refutatur.

I. Nullus ex omnibus veteribus fractionem illam panis ita interpretatus eſt, quòd Apoſtoli vnam tantum Euchariſtiæ ſpeciem, altera prætermiſſa vel abrogata, fidelibus in Eccleſia diſpenſarint: multò minus hoc dogma inde extruxerunt, verba inſtitutionis de calice, non pertinere ad laicos, ſed illis vel poſſe vel debere vſum Dominici calicis prorſus interdici, prohiberi & eripi. Certus ſum, ex tota vera antiquitate, tale nihil poſſe proferri. Status igitur quæſtionis non propriè hic eſt: An veteres quidam fractionem panis, Actor. 2. de celebratione Euchariſtiæ intellexerint: ſed, an docuerint Apoſtolos vnam tantùm partem Euchariſtiæ laicis præbuiſſe, abrogata & erepta altera. Et quidem, an inde extruxerint dogma Pontificiorum, de mutilanda inſtitutione.

II. Pontificiorum axioma eſt, Sacrilegium eſſe, ſi Sacerdos celebrans conſecret non vtramque ſpeciem, ſed panem tantùm. Si igitur Act. 2. quia tantùm panis exprimitur, ideò ſimpliciter excludendum eſt poculum Domini, ſequetur Apoſtolos Cœnam Dominicam panis tantummodò, non etiam calicis conſecratione celebraſſe. Quod Pontificij admittere non poſſunt. Si igitur dixerint, ſicut aliter dicere non poſſunt, ex inſtitutione per Synecdochen ſupplendum eſſe de conſecratione alterius etiam ſpeciei, licet nominatim non exprimatur: iam manifeſtè admittunt Synecdochen, & concedunt, breuem illam hiſtoriæ notationem intelligendam & interpretandam eſſe iuxta deſcriptionem inſtitutionis cœnæ Dominicæ. Nec patebit ipſis hoc effugium, ſi dicere voluerint, Lucam non deſcribere, quid Apoſtoli vel conſecrarint, vel ipſi ſumpſerint: ſed tantùm, quid populo diſpenſarint. Nam Act. 20. Paulus Apoſtolus ſcribitur fregiſſe panem, & ipſe guſtaſſe. Nec iuxta ſua axiomata dicere poſſunt: Paulum ibi vnam tantum ſpeciem ſumpſiſſe: fuit enim tunc conficiens (ſicut Pontificij loquuntur) quia fregit panem. Nolint igitur velint, coguntur in illis locis concedere & admittere Synecdochen, quæ non aliunde quàm ex verbis inſtitutionis ſupplenda eſt. Rectè igitur & nos dicimus, Apoſtolos in fractione illa panis diſpenſaſſe Euchariſtiam, non præter vel contra, ſed iuxta inſtitutionem Chriſti, qui & panem & poculum præbuit. Inſtructio enim Apoſtolica eſt, Docete eos ſeruare, quæ ego præcepi vobis.

Pontificiorum axioma.

III. Fractio illa panis, non tantùm cæteris Apoſtolis, ſed ipſi etiam Paulo tribuitur, Act. 20. Paulum verò celebrationem, diſpenſationem & vſum cœnæ Dominicæ tradidiſſe ſub vtraque ſpecie, non Corinthiis tantùm, ſed omnibus qui inuocant nomen Domini, in omni loco, manifeſtè ipſe teſtatur, 1. Corinth. 11. Sed Lucas hiſtoricus nominat fractionem panis, phraſi Hebræis vſitatiſſima, quæ conuiuium, cœnam aut refectionem, quæ cibo & potu conſtat, deſcripturus, ſimpliciter nominat fractionem, aut manducationem panis. Inſaniret autem, qui legens in hiſtoriis (manducare panem) contendere vellet, homines illos ſine potu vixiſſe. Nec verò ex ſola phraſi de Synecdoche diſputamus. Sed hanc Synecdochen, & quidem in hoc ſenſu Apoſtolis vſitatam fuiſſe, Paulus manifeſtè oſtendit. Nam 1. Cor. 11. vbi expreſſe tradit vſum vtriuſque ſpeciei, tamen ita loquitur: Non licet Dominicam Cœnam manducare. Item, Quando conuenitis ad manducandum. Ibidem dicit, Non diiudicans corpus Domini, vbi tamen in eadem periodo bis copulatiuè coniungit edere & bibere.

Porrò obiter hoc adiiciam, quòd Roffenſis, & poſt eum Ieſuitæ Colonienſes ex opere imperfecto in Matthæum, quod Chryſoſtomo, ſed falsò adſcribitur, probare nituntur, Paulum in naui, Act. 27. ſub vna tantùm ſpecie diſpenſaſſe Euchariſtiam Lucæ, & reliquis diſcipulis.

Si Sophiſtæ in prophanis materiis, vt in laudanda quartana febri, tyranni de Buſiridis, & ſimilibus ita luderent, aliquo modo ferendum eſſet. Sed in re ſeria, pertinente ad conſcientias piorum, ita ludere ſacroſanctæ Scripturæ ſententiis, & quidem ad euertenda clariſſima verba teſtamentariæ inſtitutionis filij Dei, nefarium profectò & ſceleratum eſt. Lucas enim Act. 27 non breuiter, non obſcurè, nec ambiguè, ſed clariſſimè multis repetitionibus diſertè declarat, non agi in illa hiſtoria de celebratione cœnæ Dominicæ, ſed de ſumptione vulgaris cibi, poſt multam & longam inediam.

Et quidem de Euchariſtia hiſtoriam illam interpretari, ſi fiat ſine iniuria & deprauatione inſtitutionis Chriſti, catachreſis eſt, non admodum ſanè probanda, nec imitanda, fit enim præter veritatem hiſtoriæ, aliquo modo tamen toleranda. Autor enim

Digitized by Google

enim operis imperfecti, nihil inde ſtatuit, quod ab inſtitutione Chriſti diſſentiat. Sed detorquere illam hiſtoriam ad mutationem, violationem & mutilationem cœnæ Dominicæ; cùm de Euchariſtiæ diſpenſatione prorſus nihil ibi dicatur, nefarium profectò & ſceleratum eſt. Et vel hinc æſtimari poteſt, qua conſcientia cauſam iſtam agant conductitij procuratores regni Pontificij. Eccius enim, cùm in omnibus illis argumentis ex Apoſtolorum ſcriptis contortis, videat non ſatis eſſe præſidij, poſtremo dicit, communionem laicorum ſub vna ſpecie, eſſe vnum quod veniat ex tacita traditione Apoſtolorum. Et ne vnum quidem ſcriptorem nominare poteſt, qui inter Apoſtolicas traditiones dogma illud referat. Sed vnum axioma habet Pontificia Eccleſia, quod Petrus Aſotus his verbis explicat: Quicquid Romana Eccleſia credit & ſeruat, quod ex Scriptura probari non poteſt, vt illud ſimpliciter credatur ex traditione Apoſtolorum venire.

Nec verò ſolis Apoſtolis maculam illam inurunt, quaſi à teſtamentaria inſtitutione Chriſti diſceſſerint: ſed ipſum Filium Dei fingunt poſt reſurrectionem exemplo & facto deſtruxiſſe, quod in vltima cœna inſtitutione & præcepto ædificarat. Dictitant enim, Chriſtum poſt reſurrectionem duobus diſcipulis in Emmaus, Euchariſtiam ſub vnica ſolius panis ſpecie tantummodò præbuiſſe, atque ita ipſum, tanquam certiſſimum ſui ipſius interpretem, facto oſtendiſſe, quomodo inſtitutionem cœnæ intelligi velit: quòd ſcilicet mandatum de vtriuſque ſpeciei ſumptione, pertineat non ad laicos, ſed ad ſolos Sacerdotes, laicis verò vnius ſpeciei communionem ſufficere. Et non parum ſanè roboris haberet hoc argumentum, ſi certò, manifeſtè & firmiter demonſtrari poſſet, Chriſtum facto & exemplo docuiſſe, ad laicos pertinere non totam inſtitutionem, ſed tantum partem eius de panis ſcilicet ſpecie. Sed quoniam verba inſtitutionis manifeſta ſunt, & clariſſimum eſt Pauli teſtimonium, inſtitutionem Cœnæ pertinere ad totam Eccleſiam, id quod à Domino ſe accepiſſe teſtatur, omnino neceſſe erit teſtimonium quod diuerſum doceat, longe eſt clarius, certius & firmius, vt euidentiæ & certitudinis robore nos dimoueat à verbis inſtitutionis, & à traditione Pauli, à Domino accepta. Quæſtio igitur eſt: An ex illa hiſtoria euidenter, certò & firmiter demonſtrari poſſint tria hæc capita I. Quòd Chriſtus in Emmaus duobus illis diſcipulis dederit Euchariſtiam: II. idque ſub vnica ſolius panis tantum ſpecie: III. & quidem ita, quòd hoc facto voluerit docere, laicis tantùm vnam ſpeciem eſſe dandam, non habita ratione inſtitutionis. Multis autem argumentis conuincitur & demonſtratur, tria illa capita non poſſe certò, euidèter & firmiter in hiſtoria illa oſtendi. Quòd enim fractio illa panis in Emmaus, fuerit Euchariſtiæ diſpenſatio, ex Lucæ deſcriptione, nec clarum, nec certum eſt: Nam & vulgares concœnationes ſeu refectiones vocantur in Scriptura fractio panis, Iſa. 58. Thren. 4. Matt. 14. Nec verba illa quòd acceptum panem legitur benedixiſſe, & confractum dediſſe duobus illis) conuincunt fuiſſe Euchariſtiæ diſpenſationem. Nam & Matt. 14. & 15. de panibus & piſcibus in deſerto eadem verba vſurpantur, vbi nemo vel fingere audet, fuiſſe Euchariſtiæ diſpẽſationem. Formalia verò verba, quæ oporteat ad elementum accedere, vt fiat Sacramentum: ſcilicet, Accipite, manducate, hoc eſt corpus meum, non legimus in hiſtoria illa fractioni panis addita fuiſſe à Chriſto.

Nec virtuti panis illius tribuitur apertio oculorum, ſed hiſtoria ſimpliciter narrat, dum Chriſtus panem frangeret, & diſtribueret, apertos ipſis fuiſſe oculos, ſicut poſtea Apoſtolis recitant, agnitum ſibi fuiſſe Chriſtum in fractione panis, non vi & virtute panis. Non igitur euidenter & certò probari poteſt fractionem illam panis fuiſſe diſpenſationem Euchariſtiæ. Circumſtantiæ verò textus, non obſcure de vulgari cœna loquuntur. Erat enim tempus cœnæ, & in diuerſorio ad menſam hoſpitis, epulis inſtructam recumbebant. More verò qui etiamnum apud Iudæos vſitatus eſt, Chriſtus panem benedixit, & fractum diſtribuit. Et quia diſcipulis noti erant ritus Chriſti, in benedictione & fractione panis, inde ipſum agnouerunt. Adeò verò non eſt certum, an hiſtoria illa loquatur de diſpenſatione Euchariſtiæ, vt nec olim Conſtantienſe & Baſilienſe, neque nunc Tridentinum Concilium auſum fuerit, pro defenſione vnius ſpeciei teſtimoniũ illud allegare: quod tamen fortiſſimum eſſet, ſi certò & euidenter de illis conſtaret, quæ procuratores Pontificij, audacter hiſtoriæ huic affingunt. Nicolaus Lyranus, qui centum ferme annis ante Conſtantienſe Concilium ſcripſit, hiſtoriam illam interpretatur, non de Euchariſtia, ſed de vulgari fractione panis. *Nicolaus Lyranus.*

Et Wilhelmus Wideford, qui contra articulos Wiclefi ſcripſit, anno 1396. expreſſe dicit: nec ex textu, nec ex gloſſa, nec ex antiquis Doctoribus poſſe probari fractionem panis, Lucæ 24. fuiſſe panis conſecrati. *Wilhelmus Wideford.*

Et Alphonſus de Caſtro, in opere aduerſus hæreſes lib. 6. cùm diu multumq; de hiſtoria illa diſputaſſet, tandem concludit, ſe hac de re nihil definire velle. *Alphonſus de Caſtro.*

Cum igitur certo non conſtet hiſtoriam illam Lucæ 24. pertinere ad diſpenſationẽ Euchariſtiæ: ſtulti certe eſſemus, ſi pateremur nos à manifeſto, certo & firmo præſcripto & mandato inſtitutionis abduci per dubium, incertum & ambiguum teſtimonium. Huc enim rectè accommodatur, quod Auguſtinus habet contra Petiliani Epiſtol. cap. 16. Non ea colligant & commemorent, quæ obſcure, vel ambigue, vel figurate dicta ſunt, quæ quiſque ſicut voluerit interpretatur, ſecundum ſenſum ſuum. Talia enim rectè intelligi, exponique non poſſunt, niſi prius ea, quæ apertiſſime dicta ſunt, firma fide teneantur. Sed proferre aliquid quod non egeat interprete, nec vnde conuincamini, quod de alia dictum ſit, & vos illud ad veſtrum ſenſum detorquere conemini. Hæc Auguſtinus. *Auguſtinus.*

Nos verò habemus clariſſimum teſtimonium, quomodo Chriſtus non tantum in vltima cœna inſtituerit Euchariſtiam, verumetiam quomodo poſt aſcenſionem ſuam tradiderit Paulo, quòd inſtitutionem de vtraque ſpecie velit accommodari ad vniuerſam Eccleſiam, ſicut ſuprà hoc oſtendimus.

Nec fingendum eſt, Chriſtum ea quæ & in vltima cœna inſtituit, & poſt aſcenſionẽ repetita ad Paulum traditione confirmauit, facto illo in Emaus voluiſſe infringere & euertere, cùm Paulus dicat de illa manducatione & bibitione, donec veniat ad iudicium.

Quicquid igitur de hiſtoria illa diſputetur, hoc certum eſt, formam celebrandi & adminiſtrandi Euchariſtiam, non eſſe Eccleſiæ in hiſtoria illa præſcriptam. Non enim additum eſt mandatum, vt factum illud Chriſti imitemur: additum verò eſt tale mandatum, & præſcripta forma adminiſtrationis cœnæ Dominicæ in verbis inſtitutionis, & in Paulina traditione. Hoc fundamentum tenentes, aberra- *Hiſtoria Lucæ 24. nil quicquam pertinet ad diſpenſationem Euchariſtiæ.*

Digitized by Google

re non poſſumus. Aliàs enim omnia facta Chriſti, ſine certo verbo ad nos pertinente; imitari non debemus. Nec ipſi Pontificij, qui hiſtoriam illam de conſecratione, adminiſtratione & diſpenſatione Euchariſtiæ interpretantur, poſſunt nudè & ſimpliciter eam ita intueri, quin cogantur multa, quorum in hac hiſtoria, expreſſa mentio non fit, ex inſtitutione Chriſti addere & ſupplere. Et hoc ita probabo, vt nullus tergiuerſandi locus ſit Pontificiis. Quæro enim, an Sacerdoti contra formam & præſcriptum inſtitutionis, liceat ſolo pane conſecrato, & calice in totum prætermiſſo, myſteria Euchariſtiæ celebrare? Certè ipſi docent, ingens hoc ſacrilegium eſſe. Atqui illud ſequitur ex hac hiſtoria, ſi prærerita inſtitutione, ea tantum facienda ſunt in celebratione Euchariſtiæ, quæ expreſſis verbis Lucas ſcribit facta eſſe in fractione panis in Emaus. Quæro item, an Euchariſtia confici vel poſſit, vel debeat ſine verbis illis formalibus: Accipite, manducate, hoc eſt corpus meum, &c. Atqui ſequetur hoc omnino, ſi non iuxta præſcriptum inſtitutionis, ſed iuxta ea tantùm quæ in Emauntica fractione panis facta eſſe ſcribuntur, Cœna Dominica celebranda eſt.

Hæc duo Pontificij admittere & concedere non poſſunt. In quaſcunque igitur partes ſe vertant, coguntur in duobus illis ad formam inſtitutionis recurrere, ſi hiſtoriam Emaunticam ſimpliciter de adminiſtratione Euchariſtiæ interpretandam eſſe contendant. Et nobis ſufficit illud, quòd per has duas quæſtiones Pontificiis velint, nolint, neceſſario extorquetur, formã celebrandæ Euchariſtiæ non poſſe ſimpliciter & totam ſumi ex Emauntica hiſtoria, ſed ſumendam eſſe ex præſcripto inſtitutionis. Atq; ita inciſus eſt neruus huius argumenti. Quod igitur Emaunticam hiſtoriam, ſi omnino intelligenda eſſet de celebratione Euchariſtiæ, malumus ex verbis inſtitutionis interpretari, quàm præſcriptum & mandatum inſtitutionis mutare & mutilare, propter obſcuram illam hiſtoriam, hoc eſt quòd malumus formam celebrandæ & adminiſtrandæ Euchariſtiæ, ex inſtitutione, quam ex hiſtoria illa ſumere: eius rei habemus graues rationes. Ad illud enim quod in inſtitutione Chriſtus fecit, additum eſt in ſingulis partibus mandatum, Hoc facite. Quod Paulus affirmat durare debere vſque ad conſummationem ſeculi. De facto verò Emauntico, non extat vllum mandatum Dei, vt illud imitemur.

Pontificij, verò illa quæ de hiſtoria Emauntica diſputant, non tam in cõtextu Lucæ fundant, quam in Patrum quibuſdam ſentẽtiis, qui fractionẽ illam panis per allegoriam ad doctrinam de Euchariſtia accommodant. Ad quas ſententias multa poſſent reſponderi. Neque enim omnes illi loci de Euchariſtiæ celebratione loquuntur, quos Patres eò accommodant: ſicut manifeſtum eſt de 6. cap. Ioann. & 27. Act. Sed quicquid ſit de allegoricis illis Patrum interpretationibus: hoc in quo ſtatus huius diſputationis conſiſtit, conſtat, apud Patres non tantum non dogma, ſed ne diſputationem quidem talem extare, Chriſtum illo facto in Emaus voluiſſe oſtendere, non totam inſtitutionem cœnæ, ſed tantum dimidiam eius partem pertinere ad laicos, & vel oportere, vel licere vnam tantum ſpeciem Euchariſtiæ, altera prætermiſſa & ſubtracta laicis diſpenſare. Hæc non tantum non dogmatizata, ſed ne diſputata quidem in Patrum ſcriptis oſtendi poſſunt. Imo Græci non tantùm vſum vtriuſque ſpeciei, pro vniuerſa Eccleſia retinuerunt, ſed & tradiderunt, & ſæpe repetiuerunt dogma illud, vſum vtriuſque ſpeciei ex inſtitutione Chriſti, pertinere ad vniuerſam Eccleſiam, & ad Sacerdotes & ad laicos, ſicut ſuprà teſtimoniis ipſorum demonſtratum eſt. Apud Auguſtinum verò locus extat manifeſtiſſimus, tract. 2. in canonicam Ioann. vbi in illa ipſa allegoria de fractione panis in Emaus, diſertè & expreſſis verbis meminit manducationis & bibitionis in Euchariſtia, loquens de vniuerſa Eccleſia, hæc enim ſunt eius verba: Diſcipuli eum non agnouerunt, niſi in fractione *Verba Auguſtini.*
panis. Et verè, qui non ſibi iudicium manducat & bibit, in fractione panis Chriſtum agnoſcit. Hæc ſententia manifeſtiſſimè oſtendit, Auguſtini allegoriam, ſicut & reliquorum Patrum de fractione illa panis, nihil patrocinari mutilationi cœnæ Dominicæ, quæ à Pontificiis in Eccleſiam inuecta eſt.

Et hæ fermè ſunt Scripturæ ſententiæ, quas Pontificij procuratores in diſputationibus noſtrorum temporum, ad iuſtificandum mutilationem cœnæ Dominicæ contorquent. Quæ enim præterea ex 6. cap. Ioann. argumenta nectuntur, & quæ diſputant de præſcripto & mandato inſtitutionis, quod non ad vniuerſam Eccleſiam, ſed ad ſolos Sacerdotes pertineat: illum locum ſuum habebunt in explicatione primi Tridentini capituli.

Hoc igitur eſt vnum genus argumentorũ, quibus Pontificij in hac cauſa vtuntur, ex Scripturæ ſcilicet teſtimoniis. Alterum genus argumentorum, quibus *Argumenta*
vel maximè & præcipuè nituntur, ſumunt ab autori- *ſumpta ab*
tate & poteſtate Eccleſiæ. Operæpretium autem eſt *authoritate Eccleſiæ.*
obſeruare, quomodo inter Pontificios apertius alij, alij rectius, alij ſubtilius & circumſpectius, alij craſſius & impudentius locum illum communem de authoritate & poteſtate Eccleſiæ, accommodent ad defendendam mutilationem teſtamentariæ inſtitutionis Chriſti. Pighius diſputans de communione *Pighius.*
ſub vna ſpecie, ſimpliciter dicit: Romano Pontifici, Petri vicario, dictum eſſe à Chriſto, vt quodcunque in vniuerſo ſuo regno hic ſuper terram figeret, refigeret, obligaret aut ſolueret, hoc ipſum ita fixum, refixum, obligatum, ſolutumque coram Deo habitum iri in cœlis, & ad decretum Conſtantienſe, ſententiam Deuteronomij 17. expunctis clauſulis conditionalibus (indicabũt ibi iudicij veritatem. Item, Facies quodcunque docuerint te, iuxta legem Domini) tanquam merum & mixtum Conciliorum imperium, ſine vlla limitatione vel exceptione ita accommodat: Facies quodcunque dixerint tibi, qui præſunt Eccleſiæ, ſequereq; ſententiam eorum, non declinabis nec ad dexteram, nec ad ſiniſtram. Qui verò ſuperbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, ex decreto Iudicis morietur homo, cunctuſque populus timebit. Oſius verò ad legem illam Con- *Oſius.*
ſtantienſem accommodat Platonis ſententiam, 1. de Legibus. Vobis vna certè lex erit præclariſſima, quæ iubeat, ne quis iuuenum quærere audeat, rectène an contra leges ſe habeant, ſed vno omnium, ore, vnaq; voce rectè, tanquam à Diis poſitas concedi præcipiat, nec vllo modo aliter pati quicquam à iuuenib. cogitari. Latomus ad Bucerum ſcribẽs, inquit: Cùm *Latomus.*
rudis adhuc eſſet prima Eccleſia, ritum à Chriſto acceptum religioſe renuit, donec docta à Patribus intellexit, vtramq; ſpeciem conuenire Sacerdotibus, laicos ſolos pane contentos eſſe poſſe. Craſſum hoc apophthegma, ne ipſis quidem Pontificiis probatur: licet declarat ſe, quòd talem ruditatem primitiuæ Eccleſiæ tribuerit. Sicut Ouid. ſcribens, inquit:

------*Rudis indigeſtaq; moles.*

Et,

Digitized by Google

Et hi quidem ingenue & aperte explicant, quæ ſit Pontificiorum ſententia in loco communi, de autoritate & poteſtate Eccleſiæ. Alij vero illam quidem ſententiam, ſed paulo rectius & ſubtilius proponunt. Dicunt enim, Euangelium concedere Eccleſiæ libertatem in externis ritibus ſeu ceremoniis, quas pro ratione ædificationis poſſit variare: & mutare. Et hoc loco multis declamitant, propter externos ritus non eſſe turbandas Eccleſias, nec vnitatem eius ſcindendam. Adducunt etiam exemplum Vrbi, quem Auguſtinus Epiſt. 86. acriter reprehendit, quod propter ieiunium Sabbathi totas Eccleſias turbaret & damnaret. Sed hoc argumentum, quacunque ſpecie amplificatum, facile ipſis eripitur & excutitur: In ritibus enim adiaphoris, habet Eccleſia poteſtatem, non ad deſtructionem, ſed ad ædificationem. Non autem habet libertatem & poteſtatem docendi aut ſtatuendi aliquid contra mandata Dei, ſeu abrogandi & prohibendi vllam partem mandati diuini, quod pertinet ad Eccleſiam, ad miniſterium, & ad Nouum Teſtamentum. Ipſis enim Pontificis notæ ſunt veterum ſententiæ: Nullo modo quod Dominus iubet, bonus ſeruus mutat. Et 25. q. 1. Sciendum ſummopere eſt, quod inde nouas leges condere poteſt Pontifex, vnde Euangeliſtæ aliquid & Prophetæ nihil dixerunt. Vbi vero aperte Dominus vel Apoſtoli eius, & eos ſequentes ſancti Patres, ſententialiter aliquid definierunt: ibi non nouam legem Romanus Pontifex dare, ſed potius quod prædicatum eſt, vſq; ad animam & ſanguinem confirmare debet. Si enim quod docuerunt Prophetæ & Apoſtoli, deſtruere, quod abſit, niteretur, non ſententiam dare, ſed magis errare conuinceretur. Et quid opus eſt. plures veterum ſententias conquirere, cum habeamus manifeſtam Pauli ſententiam. Si quis præter id quod accepiſtis, vobis euangelizauerit, ſi fuerit vel Apoſtolus, vel Angelus de cœlo, anathema ſit. Quid verò Eccleſiæ à Paulo de adminiſtratione cœnæ Dominicæ acceperint, certum & manifeſtum eſt, 1. Cor. 11. Sed propius pedem conferentes dicunt, in ipſa celebratione Euchariſtiæ, ſicut ea à Domino vſurpata eſt, multa eſſe variata, mutata & abrogata, in quibus nemo Eccleſiam poſſit damnare, quaſi in Chriſti mandatum commiſerit. Chriſtus enim veſperi poſt cœnam, præmiſſa prius ablutione pedum, & manducatione agni Paſchalis, dedit Euchariſtiam. Hæc vero Eccleſia non ſeruat, nec quiſquam vt neceſſarium exigit, vt tantum duodecim, & quidem accumbentes ad menſam, ſicut in prima Cœna factum eſt, ad communionem admittantur.

Sed & hoc argumentum facile ſoluitur per vſitatam regulam: De diſſimilib. non eſt idem iudicium. In inſtitutione enim cœnæ Dominicæ, quædam pertinent ad ſubſtantiam cœnæ Dominicæ, quibus additum eſt mandatum Chriſti Hoc facite, accipere ſcilicet panem, benedicere, frangere, diſtribuere, manducare. Similiter & calicem accipere, benedicere, diſtribuere, bibere, & hoc facere ad commemorationem Chriſti. De reliquis vero circumſtantiis, quas pro ratione temporis tunc Chriſtus ſeruauit, nullum tradidit, vel præſcriptum, vel mandatum. Dicit enim: Hoc facite Non autem addit, vt illud fiat tali tempore, & ſeruatis reliquis circumſtantiis, non mandatis. Et modeſtiſſima eſt Auguſtini ſententia Epiſt. 118. Si hoc Dominus non præcepiſſet, ſed tantum monuiſſet, vt ſemper poſt cœnam diſpenſaretur & acciperetur Euchariſtia: credo, quod nemo illum morem mutaſſet. Non igitur valet conſequentia à circumſtantiis liberis & non mandatis, ad ſubſtantialia cœnæ Dominicæ, quæ habent præſcriptum & mandatum diuinum, quod Paulus dicit durare debere vſque ad glorioſum aduentum Chriſti, 1. Cor. 11.

Tandem igitur Colonienſe antididagma, petit iugulum cauſæ. Conatur enim probare, etiam in ipſis Sacramentorum ſubſtantialibus, vt in materia & forma, quæ habent præſcriptum & mandatum diuinum: Eccleſiam, & quidem etiam Apoſtolorum tempore oſtendiſſe ſuam libertatem & poteſtatem, quædam mutandi, variandi & abrogandi, idque in Baptiſmi Sacramēto, cuius maior ſit neceſſitas, cum ſcriptum ſit: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non intrabit in regnum cœlorum. Documenta vero probationis ſunt: Chriſtus iuſſit baptizare in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Et hæc eſt forma Baptiſmi, ab ipſo Filio Dei inſtituta, præſcripta & mandata. Sed Apoſtoli formam illam mutarunt, variarunt, & ad tempus abrogarunt, leguntur enim tantum in nomine Chriſti baptizaſſe, Actor. 2. & 19. Et hoc argumentum ad præſentem controuerſiam ſpecioſe poteſt accommodari. Licet Chriſtus in forma Baptiſmi expreſſe & diſtincte recitet nomen Patris, Filij, & Spiritus ſancti, tamen Apoſtoli iudicarunt, hoc non eſſe ſimpliciter neceſſarium, ſed poſſe mutari, eò quod in Chriſti nomine propter eſſentiæ vnitatem, etiam Patris & Spiritus ſancti nomen comprehendatur. Eodem ergo etiam modo, licet Chriſtus vtramq; ſpeciem Euchariſtiæ, ſeorſim & diuiſim (ſicut veteres loquuntur) inſtituerit, tamen quia Chriſtus integer, & totus, cum corpore, ſanguine, anima & ſpiritu adeſt, in altera etiam ſpecie. Eccleſia igitur recte iudicauit, vtramq; ſpeciem non eſſe neceſſariam laicis, ſed poſſe ipſis ſufficere alteram tantum: Sicut enim Apoſtoli, ex argumentatione de vnitate eſſentiæ mutarunt inſtitutionem Baptiſmi: ita Eccleſia in argumentatione de concomitantia, recte potuit mutare inſtitutionem cœnæ, de vtraq; ſpecie. Sed reſpondeo: Scriptura non dicit, Apoſtolos ita baptizaſſe in Chriſti nomine, vt mutata & abrogata forma Baptiſmi, à Filio Dei præſcripta & mandata, nomen Patris & Spiritus ſancti prorſus præteritum, omiſſum & excluſum fuerit in actione & adminiſtratione Baptiſmi: hoc eſt, quod in Baptiſmo nulla ab Apoſtolis expreſſa & diſtincta mentio facta fuerit nominis Patris & Spiritus ſancti, ſed tantum nominis Chriſti. Sicut memini monachum quendam opponere locum, Actor. 8. Tantum in Chriſti nomine baptizati erant: cum textus ibi ſimpliciter dicat, Samaritanos nondum accepiſſe viſibilia dona Spiritus, ſed tantum baptizatos fuiſſe in nomine Chriſti, ſicut in Græco textu hoc manifeſtum eſt. Petrus igitur, qui Act. 2. dicit, Baptizemini in nomine Chriſti, expreſſe nominat Deum Patrem, cum inquit 1. Pet. 2. Baptiſma eſſe ſtipulationem bonæ conſcientiæ erga Deum, propter reſurrectionem Chriſti, qui eſt in dextera Patris. Et Act. 2. vbi nominat Baptiſmum in nomine Chriſti, diſerte & expreſſe dicit: Accipietis donum Spiritus ſancti. Item: Vobis eſt promiſſio, & liberis veſtris, & omnibus, qui adhuc procul ſunt, quos Dominus Deus veſter aduocabit. Ita Paulus, qui Rom. 6. dicit, nos in Chriſtum baptizatos. Et Epheſ. 5. Chriſtum mundare Eccleſiam lauacro aquæ in verbo. Is, Tit 3. diſerte & expreſſe, in doctrina Baptiſmi mentionem facit nominis Patris, Filij, & Spiritus ſancti. Dicit enim, Deus nos ſaluos fecit per lauacrum rege-

Refutatio.

Ee

Digitized by Google

nerationis & renouationis Spiritus ſancti, per Ieſum Chriſtum ſaluatorem noſtrum. Imò Act. 15. Paulus pronunciat illos nec rectè, nec in nomine Chriſti baptizatos, qui ignorabant, an eſſet Spiritus ſanctus. Et de illo loco Ambroſius diſputans lib. 1. de Spiritu ſancto, cap. 3. dicit, non eſſe plenum Baptiſma, niſi in nomine & confeſſione Patris, Filij, & Spiritus S.

Planum igitur eſt, Apoſtolos nequaquam mutaſſe vel variaſſe formam Baptiſmi, à Chriſto traditam & præſcriptam, ita vt ſine mentione & nomine Patris & Spiritus ſancti, in ſolius Chriſti nomine baptizarint. Sciebant enim inſtitutioni Baptiſmi, Matt. 28. annexam eſſe hanc clauſulam: Docentes eos ſeruare, quæ præcepi vobis. Quia verò Lucæ hiſtorici propoſitum non erat, deſcribere quomodo & qua forma Apoſtoli baptizarint: illud enim ex inſtitutione conſtabat: cum igitur Baptiſmum illum Noui Teſtamenti à Chriſto inſtitutum hiſtorica breuitate notare & nominare vellet, non neceſſe habuit ſemper repetere totam inſtitutionem de materia, forma, vſu & fructu Baptiſmi, ſed vt peculiari appellatione, Baptiſmum illum diſtingueret à Ioannis Baptiſmo, & à legalibus Iudæorum Baptiſmis, nominauit baptiſmum in nomine Chriſti, ſumpta appellatione, Primo, ab effectu, in Baptiſmo enim Pater, Filius & Spiritus ſanctus diſpenſant, applicant & obſignant communionem meritorum, mortis & reſurrectionis Chriſti: ſicut Rom. 6. Galat. 3. Tit. 3. 1. Petr. 3. Scriptura tradit. Secundo, ſumpta eſt appellatio ab autore, qui Baptiſmum inſtituit, vt in nomine Chriſti baptizare, idem ſit quod iuſſu, mandato & auſpiciis Chriſti baptizare. Quomodo verò ipſe baptizari mandarit, conſtat ex inſtitutione. Baptiſmus igitur in nomine Chriſti non rectè adminiſtratur, niſi iuxta inſtitutionem in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti detur. Non igitur verum eſt, Apoſtolos formam Baptiſmi à Chriſto præſcriptam, mutaſſe, mutilaſſe & abrogaſſe.

Altera antidagmatis probatio hæc eſt, Chriſtus præcepit baptizare, cum immerſione totius corporis in aquam, id enim affirmant, verbum βαπτίζειν ſignificare. Sed Eccleſia hoc indicat non eſſe neceſſarium, ſed ſufficere, ſi baptizatio fiat vel perfuſione, vel aſperſione aquæ. Et tamen hoc pertinet ad ſubſtantialia Baptiſmi. Reſpondeo: Si verbum βαπτίζειν ſimpliciter ſignificaret, totum corpus in aqua immergere: nemo morem immerſionis vel potuiſſet vel debuiſſet mutare. Sed Paulus certiſſimus interpres, dicit baptizare eſſe mundare ſeu purgare per lauacrum aquæ in verbo. Siue igitur per ablutionem quæ fiat adhibita aqua Epheſ. 5. Tit. 3. Act. 2. ſiue adhibitio aquæ fiat mergendo, tingendo, perfundendo ſeu aſpergendo, eſt baptizatio: eſt enim purgatio ſeu ablutio per lauacrum aquæ. Nec ad lauacrum neceſſario requiritur, immerſio ſub aquam. Et ablutio etiam manuum, lectulorum, æramentorum, & poculorum, quæ fit adhibitione aquæ, ſiue mergendo, ſiue tingendo, ſiue perfundendo, Marc. 7. vocatur Baptiſmus. Nec in Baptiſmo Chriſti talem fieri neceſſe eſt confricationē corporis cum aqua, ſicut fit, quando ſordes corporis detergendæ ſunt, 1. Petr. 3. Chriſti igitur mandatum eſt, vt in baptiſmo fiat purificatio ſeu ablutio per lauacrum aquæ. Quo verò modo ablutio illa fieri debeat ſiue mergendo, ſiue tingendo, perfundendo, ſiue aſpergendo, Chriſtus non præſcripſit. Nulla igitur hac in re, mutatio fit in ſubſtantialibus Baptiſmi.

Diſputant etiam de trina tinctione, quæ mutata ſit. Sed certum eſt, Chriſtum non præſcripſiſſe & mandaſſe, ſiue vnicam, ſiue binam, ſiue trinam tinctionem: nec prohibuiſſe, ſi pluries fiat, in vnico Baptiſmo. Satisfit enim inſtitutioni, quando fit ablutio, adhibita aqua. *Trina tin-ctio in Ba-ptiſmo non neceſſ...*

Quod verò dicunt, Chriſti præſcriptum & præceptum eſſe, vt infantes non prius baptizentur, quam doceri poſſint, illud verò Eccleſiam priuata autoritate, contra præſcriptum & mandatum Chriſti mutaſſe, Anabaptiſticum, & falſum eſt, ſicut oſtendimus in loco de baptiſmo. Nullo modo igitur verum eſt (probari enim non poteſt) Eccleſiam habere poteſtatem mutandi, variandi, mutilandi, abrogādi & prohibendi aliquid eorum, quæ de ſubſtantialib. Sacramentorum a filio Dei tradita, præſcripta & mandata ſunt. Vera enim Eccleſia non dominatur fidei, 2. Cor. 1. ſed ſedens ad pedes vnici magiſtri Chriſti, reuerenter & obedienter verbum eius audit, Matt. 2. Lucæ 19. ædificata enim eſt ſuper fundamentum Prophetarum & Apoſtolorum, Epheſ. 2. ſemper ſibi proponens illud: Docere eos ſeruare, quæ ego præcepi vobis, Matt. 28. Si igitur oues Chriſti ſumus, audiamus vocem paſtoris noſtri, inquit Auguſtinus cōtra literas Petiliani. Et hoc eſt ſecundū genus argumentorum, à libertate, autoritate & poteſtate Eccleſiæ.

Tertium verò genus argumentorum eſt, quod teſtimoniis antiquitatis conantur probare, nec ſemper, nec vbiq; in veteri Eccleſia vſum vtriuſque ſpeciei obſeruatū fuiſſe, ſed ſemper etiam in primitiua Eccleſia, in vſu fuiſſe communionem laicorum, ſub vna tantummodo ſpecie. Sed hæc commodiorem locum habebūt in explicatione ſecundi Tridentini capituli, video enim præter opinionem & inſtitutionem, materiam hanc excreuiſſe. Non inutilem tamen iudico hanc annotationem, oſtendit enim, qualia fundamenta cauſæ ſuæ habeant Pontificij. Non inutilis etiam eſt collatio, quomodo ſubinde vel noua excogitata ſint fundamenta, vel vetera nouis coloribus reformata. Ex hac etiam collatione argumentorum, multa quæ in Tridentinis decretis breuius & rectius attinguntur, intelligi poterunt.

ARGVMENTA TRIDENTINAE SYNODI, *de communione ſub vna ſpecie.*

Accedamus igitur tandem ad examen, Decretorum V. Seſſionis. Principio autem Lector obſeruabit, quod Tridentina congregatio noluerit omnes rationes, quæ in hac diſputatione à Pontificiis ſcriptoribus hucuſq; agitatæ fuerunt, per repetitionem ſuas facere. Sed valde multas quaſi habito delectu prætereiunt: ſine dubio ideo, quod incertæ, infirmæ, ineptæ & abſurdæ pleræq; viſæ ſunt. Retinuerunt autem, & ſelegerunt paucas quaſdam: ſine dubio, quæ ex toto illo cumulo optimæ & fortiſſimæ iudicatæ fuerunt. Ne tamen ſtudium & operam procuratorū regni ſui prorſus improbaſſe vel damnaſſe videantur, decernunt in II. capitulo, & II. Canone, omnes tales rationes & cauſas graues & iuſtas eſſe.

Quinq; autem video rationes eſſe, quas Tridentinum Concilium, tanquam ex omnib. copiis præcipuas & fortiſſimas, in hoc certamine in aciem producit, ad propugnandam Pōtificiam mutilationem cœnę Dominicę. Illas igitur ordine examinabimus.

Prima autem ratio hæc eſt. Etſi Chriſtus Sacramentum hoc in panis & vini ſpeciebus inſtituit, & Apoſtolis tradidit: laici tamen, & clerici non conficientes, nullo diuino præcepto ad ſumptionem vtriuſ-

Digitized by Google

vtriuſque ſpeciei obligantur. Alterius igitur ſpeciei communio illis ad ſalutem ſufficit.

In hoc argumento concluſio eſt *κείμενον* de quo controuerſia eſt. Iam vero in omni argumentatione requiritur *αἴτιον* quod ſit ratio & cauſa, cur poſitis & conceſſis quibuſdam, concluſio vera & neceſſaria ratione inde ſequatur, & ita certo ſe habere probetur. In huius vero argumenti antecedente, ponitur & conceditur, Chriſtum inſtituiſſe vſum vtriuſque ſpeciei. Quomodó vero quæſo inde concluditur & probatur, ad laicos non pertinere mandatum Chriſti, de ſumptione vtriuſque ſpeciei? niſi forſan ex veteri illa topica ſumptum eſt, cuius artificium extat Geneſ. 3. licet Deus præceperit, vt non comederetis ex omni ligno, tamen poteſtis illud facere.

Certe de magna & ardua re hoc loco diſputatio eſt, de teſtamentaria ſcilicet inſtitutione Filij Dei. Illa vero non eſt vel ambigua, vel obſcura: ſed tanta eſt eius lux, quæ omnium oculis, etiam quando concepta eſt præſumptio diſcedendi à verbis inſtitutionis, ſe ingerit. Ante omnia igitur operam dandam eſſe, Tridentini patres iudicarunt, vt inſtitutionis molem, qua ſe valde premi ſentiunt, quoquo modo amoliantur.

Et Conſtantienſe quidem concilium, aliquam voluit reddere rationem mutilationis, quamuis valde craſſam & violentam. Decernit enim, non obſtante inſtitutione Dominica, recentem conſuetudinem pro lege eſſe habendam. Sed illam Maximam, noſtra tempora luce verbi illuſtrata, non ferunt. Ideo Tridentini ex Baſilienſi Concilio aliud mutuantur artificium, vt ſcilicet nulla prorſus monſtrata, reddita & explicata ratione, vnde & ſimpliciter, pro imperio, & plus quam prætoria authoritate aſſeuerent & promulgent, licet Chriſtus inſtituerit vſum vtriuſque ſpeciei, tamen laicos nullo diuino præcepto obligari ad ſumptionem vtriuſque ſpeciei. Atqui hoc ipſum eſt, quod in controuerſia poſitum, certa, euidenti & neceſſaria oſtenſione probandum & confirmandum erat. Legimus enim in inſtitutione verba diſponentia, præſcribentia, mandantia & præcipientia, non tantum in vna, ſed in vtraque parte: Accipite, edite, bibite. Et vtrique parti, ſimiliter additum eſt mandatum: Hoc facite. Ergo ad quos prior pars pertinet, ad eos etiam altera pars referenda videtur. Dum vero Tridentini Patres decernunt, verba mandantia in prima quidem parte inſtitutionis, pertinere ad omnes Chriſti fideles, ſacerdotes & laicos, in altera vero parte, verba præcipientia obligare tantum ſacerdotes, & non laicos.

Tridentinorum artificium.

Huius vero diuulſionis & diuerſitatis, nullam prorſus in inſtitutione monſtrant rationem: cum tamen altera illa pars primæ annectatur, non tantum per particulam copulatiuam, &, ſed & per particulam (ſimiliter.) Et quidem cum in altera parte, vniuerſalis particula diſerte exprimatur, quod in 1. parte non ſit, Bibite ex hoc omnes, & additur: Hoc facite. Diligenter autem expendi ſingula verba in primo Tridentino capitulo: non tamen potui deprehendere, quod vllam vel minimam rationem ex verbo Dei aſſignent, qua laicorum conſciẽtias erudire & tranquillas reddere conentur: vt certo ſtatuere poſſint, cum in vtraque parte inſtitutionis ſint verba mandantia, quod illis, quæ in prima parte ſunt, ipſi etiam laici obligentur: quæ vero in altera parte ſunt præcepta, ea nihil pertinere ad laicos.

A Tridentinis [illegible] Cœnæ Dominicæ [illegible].

Duas vero alias inuenio rationes, in primo hoc capitulo expoſitas, ſed ita, non quod per illas velint monſtrare cauſas, & reddere rationes huius ſui decreti: ſed vt in principio proteſtentur, nullam ab ſe requirendam eſſe aliam rationem, quam *αὐτὸς ἔφα*. Iuxta Canoniſtas enim ſicut Papa, ita etiam Concilium voluntatem habet pro ratione, in his quæ vult. Et Pariſienſes aduerſus Lutherum dicunt, legem definiendi in Pontificia Eccleſia hanc eſſe, vt quid ſentiant, paucis explicent, rationes vero cur ita definiant, nullas ſcripto mandent.

Prima igitur ratio hæc eſt. Tridentina Synodus à Spiritu ſancto edocta, declarat ac docet: Licet Chriſtus inſtitueret, &c. Vbi vero Synodus edocta eſt à Spiritu ſancto, de hac declaratione? Num ex aliquo Scripturæ loco? Moris enim eſt Scripturæ, ſicut Hieronymus recte dicit, vt quæ in vno loco breuius & obſcurius dicta ſunt, in alio loco explicet & declaret. Nullum certe ſcripturæ locum, ex quo declarationem illam ſumpſerit, indicant, ſed Chriſto opponunt Spiritum ſanctum, ita vt Chriſtus quidem olim in vltima cœna præceptiuè inſtituerit vtramque ſpeciem, Spiritus vero Sanctus nunc in Tridentina Synodo diuerſam declarationem Patribus inſpirarit.

Memorabilis vero ratio eſt, licet ſine verbi Dei teſtimonio, imo contra manifeſta Chriſti verba hanc declarationem proferant, quare tamen pro certiſſimo fidei articulo ampleсtenda ſit, quia ſcilicet Spiritus ſanctus eſt Spiritus ſapientię & intellectus, Spiritus conſilij & pietatis. Valet autem conſequentia à baculo ad angulum.

Secunda ratio eſt. Tridentina Synodus, ſecuta iudicium & conſuetudinem Eccleſiæ, declarat ac docet, &c. Cuius vero Eccleſiæ? Non Apoſtolicæ, nec primitiuæ: quale enim illius iudicium fuerit, ſupra monſtrauimus: ſed eius quæ circa Conſtantienſe Concilium, conſuetudinem illam contra Scripturam & morem primitiuæ Eccleſiæ inuexit, & quæ poſtea illam conſuetudinem in Conſtantienſi Concilio iudicauit pro lege habendam.

Egregiæ ſane rationes. Paſſim conqueruntur piæ conſcientiæ, etiam in Babylonica regni Pontificij captiuitate, ſe moueri clariſſima luce verborum inſtitutionis, quæ forma Teſtamenti ab ipſo filio Dei tradita, & Eccleſiæ commendata eſt, non per modum Concilij, ſed in forma præcepti & mandati. Sed Tridentinum Concilium ſimpliciter repetit & confirmat veterem cantilenam: præceptum ſcilicet inſtitutionis de ſumptione vtriuſque ſpeciei, non obligare laicos. Dum vero quæruntur rationes, quibus pia mens erudiri, confirmari, & certa reddi poſſit, pro theſauro oſtenduntur carbones, ſcilicet, quia Tridentina Synodus ita declarat & docet. Et quia Eccleſia in Conſtantienſi Concilio ita diiudicauit: ergo Chriſtus licet inſtituerit, &c.

Hactenus Pontificij procuratores laborarunt, aliquo modo & quacunque ſpecie, ex verbis inſtitutionis oſtendere, mandatum de bibendo calice, non pertinere ad laicos, vt non prorſus ſine omni ratione, ex mera tyrannide viderentur populo eripuiſſe vſum Dominici calicis. Sed Tridentina Synodus non vult copias ſuas in illas anguſtias redigi, vt non certior & firmior ſit hæc declaratio, quam certo & firmiter illa ex verbis inſtitutionis probari & demonſtrari poteſt: ideo ſine ratione decretum tantum proponitur. Videntur tamen, quanquam valde obſcure, ad diſputationes illas alludere.

Primus enim Canon dicit, non omnes fideles ex neceſſitate ſalutis, ad ſumptionem vtriuſque ſpeciei

Argumentũ ad quod alludit I. Canon.

Digitized by Google

obligari. Et argumentum ad quod Canon ille alludit, hoc eſt, in caſu neceſſitatis fideles ſaluantur, etiamſi prorſus non poſſint habere copiam Sacramentalis communionis. Ergo citra diſpendium ſalutis, etiam extra caſum neceſſitatis, vſus vnius partis poteſt abrogari. Idem enim iuris quod de toto, etiam de partibus eſt. Et quod ad antecedens attinet, ſupra de Sacramentis in genere, in IIII. Canone explicauimus, quomodo Sacramenta ſint ad ſalutem neceſſaria. De caſu enim neceſſitatis, vera eſt Auguſtini ſententia, etiam à Longobardo citata: Non eſt dubitandum, vnumquemque fidelium corporis & ſanguinis Domini tunc eſſe participem, quando in Baptiſmate membrum corporis Chriſti efficitur, nec alienari ab illius panis calicisque conſortio, nec priuari Sacramenti illius participatione & beneficio, etiamſi antequam panem illum comedat, & calicem bibat, in vnitate corporis Chriſti conſtitutus, de hoc ſeculo migrauit. In caſu igitur neceſſitatis, vbi copia Sacramentalis communionis haberi non poteſt, valent hæ regulæ: Deum ſalutem fidelium, non alligaſſe Sacramentis. Item: Crede & manducaſti. Conſideretur autem, qualis ſit conſequentia: In caſu neceſſitatis fideles ſaluantur, ſine Sacramentali communione. Ergo extra caſum neceſſitatis, licet mutare & mutilare teſtamentariam inſtitutionem Filij Dei. Certe ſi à caſu neceſſitatis, argumentandum eſt ad abrogationem & prohibitionem extra caſum neceſſitatis: ſequetur non alteram tantum partem, ſed totam Euchariſtiæ communionem abrogari, prohiberi, & Eccleſiæ eripi poſſe. Latro enim in cruce ſaluatur, etiamſi neutram Euchariſtiæ ſpeciem acceperit. Sed de caſu neceſſitatis, plura ad argumenti huius explicationem pertinentia ex Auguſtino annotauimus, in explicatione IIII. Canonis, de Sacramentis in genere.

Auguſtinus de caſu neceſſitatis.

Illud autem vehementer mihi mirum fuit viſum: cùm magnis contentionibus, ab omnibus noſtri ſeculi Pontificiis ſcriptoribus laboratum & ſudatum ſit, vt ex ipſa deſcriptione inſtitutionis cœnæ Dominicæ, vel ſpecie aliqua oſtendi poſſet mandatū Chriſti, de ſumptione calicis, ex præcepto obligare non laicos, ſed ſacerdotes tantum (hac enim vnica ratione, ſi illud oſtendi & probari poſſet, vident ſolide reſponderi poſſe ad omnia argumenta, quæ Pontificię mutilationi ex inſtitutione opponuntur) valde inquam principio mirabar, quare Tridentina Synodus diſerte & expreſſis verbis decretum ſuum in illis Pōtificiorum diſputationibus fundare noluiſſet. Sed poſtea animaduerti, graui illud conſilio factum eſſe: quia ſcilicet ſenſerūt, quam parum firma ſit illa non tam contorſio, quam ludificatio teſtamentariæ inſtitutionis Filij Dei. Et hæc etiam cauſa eſt, quod nec in Conſtantienſi, nec in Baſilienſi Concilio ratio illa reperitur: cum tamen multæ & variæ rationes ibi excogitarentur. Obſcure tamen in 1. ca. Tridentini Patres ad commentum illud alludunt, vbi dicūt: Et ſi Chriſtus Apoſtolis tradidit Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie, non tamen ideo omnes Chriſti fideles, ſtatuto Domini ad vtramque ſpeciem accipiendam aſtringuntur. Ratio enim conſequentiæ in hac argumētatione alia eſſe non poteſt, quam quod ea, quæ Chriſtus in inſtitutione cœnæ ad Apoſtolos dixit, nō pertineant ad vniuerſam Eccleſiam ideo, quia tantum ad Apoſtolos illa dicta fuerunt. Quia igitur ad diſputationem illam, quam manifeſta repetitione Tridentini ſuam facere nolunt, obſcure tamen alludunt videndum eſt quale ſit nouū illud commentum, quod tempore Conſtantienſis & Baſilienſis Conciliorum adhuc ignotum fuit. Ita enim manifeſtum fiet, nullis Sophiſticis tenebris obſcurari poſſe clariſſimam lucem inſtitutionis Chriſti. Quo enim acrius impugnatur, eo clarius eluceſcit veritas.

Pighius vero & Andradius, præ cæteris magna contentione hanc fabulam agunt: & paucis argumēta ipſorum notabo. Vtile enim eſt, commonefactionis gratia, proponi talia exempla, quæ oſtendant, quam audacter & impudenter, quam miſere & impiè Pontificij, propter tuendam ſuam mutilationem ludificent, deprauent, torqueant & excarnificent ſacratiſſima verba teſtamentariæ inſtitutionis Filij Dei.

Pighius & Andradius.

Pighius ſumit verba inſtitutionis, ſicut illa à Luca & Paulo deſcripta ſunt, prorſus prætermiſſis Matthæi & Marci deſcriptionibus. Et hoc artificio teſtamentariam inſtitutionem Chriſti ludificat. In prima, inquit, parte inſtitutionis, Chriſtus Apoſtolis duo mādat: I. Accipite, manducate. II. Hoc (quod ſcilicet iam me facientem vidiſtis) facite, in mei commemorationem, hoc eſt, Præcipit vt in poſterum accepto pane, gratias agant ſeu benedicant, & illum diſtribuant accipiendum & manducandum aliis additis verbis illis: Hoc eſt corpus meum, &c. In altera vero inſtitutionis parte de calice, Lucæ & Pauli deſcriptio non habet, Chriſtum Apoſtolis dediſſe calicem: nec præceptiue & imperatiue dixiſſe: Bibite ex hoc omnes. Ergo cum addit, Hoc facite, non præcipit, vt Apoſtoli & Sacerdotes poculum benedictionis bibendum diſpenſent. Hoc enim tantum ipſis præcepit in poſterum faciendum, quod viderant Chriſtum in prima Cœna facientem. Iam vero Chriſtus, iuxta Lucæ & Pauli deſcriptionem, in prima Cœna ne Apoſtolis quidem, poculum benedictionis diſpenſauit, addito præcepto: Bibite ex hoc omnes. Hæc enim verba Lucas & Paulus non habent: Dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: Sed quia in Pauli deſcriptione Chriſtus dicit: Hoc facite: quotieſcunque biberitis: ſignificare voluit, tunc tantum ſacerdotes debere de poculo Domini bibere, quando faciunt, hoc eſt, quando ſacrificant: ipſos vero etiam Sacerdotes quando non faciunt, hoc eſt, ſacrificant, non habere mandatum bibendi de poculo Domini. Hæc eſt Pighiana tela, quæ ſimpliciter ponit, Chriſtum in inſtitutione poculum conſecratum non dediſſe Apoſtolis, nec præcepiſſe ipſis, Bibite ex hoc omnes. Falſumne igitur & mendacium erit, quod Matthæus & Marcus ſcribunt, Chriſtum in inſtitutione cœnæ, poculum benedictionis dediſſe diſcipulis, & dixiſſe: Bibite ex hoc omnes. Pighius reſpondet, Chriſtum poſt aſcenſionem verba inſtitutionis plenius reuelaſſe Paulo. Num vero ita, vt falſitatis & mendacij argueret ea, quæ à Matthæo & Marco deſcripta ſunt? Operæ precium vero eſt audire, quomodo Matthæi deſcriptionem, quæ de calice & præceptiue, & per notam vniuerſalem loquitur, eludat. Dicit enim non incongruenter intelligi poſſe, ea quæ Matthæus de calice ſcribit, pertinere non ad normam præfixam celebrando in futurum hoc myſterio, ſed tantum ad illum actum cum duodecim Apoſtolis pertinuiſſe. Quare verò hoc? Quia ſcilicet in Matthæi deſcriptione, non additur mandatum: Hoc facite. Ita Pighius. Sed quia nimium craſſa eſt violenta hæc inſtitutionis diuulſio, vt nulla prorſus admittatur collatio deſcriptionum inſtitutionis, ſicut in quatuor locis Scripturæ extant; nec quod in vnius deſcriptione

Pighianum artificium.

præ-

præteritum eſt, ex aliorum repetitionibus liceat ſupplere: vt ſcilicet quando Matthæi deſcriptio vrgetur, ſimpliciter dicamus, Chriſtum non dixiſſe, Hoc facite in mei commemorationem: ſi Lucæ & Pauli deſcriptio tractatur, vt ſimpliciter negemus, Chriſtum in inſtitutione calicem dediſſe diſcipulis, nec dixiſſe: Bibite ex hoc omnes; quia ſcilicet Lucæ & Pauli deſcriptio, verba illa non habet. Hæc quia nimis impudenter impia ſunt, non probantur ab omnibus Pontificiis. Vna enim & eadem inſtitutio eſt, quæ quatuor in locis deſcribitur, & ſacri ſcriptores ita mutuas operas tradiderunt, vt quod priores Matthæus & Marcus prœterierunt, poſteriores Lucas & Paulus ſuppleuerint. Quæ vero in priorum deſcriptionibus ſatis luculenter explicata erant, ea poſteriores nô iudicarunt omnia repetenda eſſe, cum quidem omnes deſcriptiones conferri vellent.

Volui tamen Pighianum illud artificium notare, vt extet illuſtre exemplum, ad quas impudenter & craſſas ludificationes Scripturæ, ſuſcepta defenſio Pontificiæ mutilationis, humana ingenia abripiat.

4 Andradius vero nouus artifex, concedit in inſtitutione extare mâdatum de ſumptione calicis. Sed alia via, quam Pighius ingreditur, probaturus, verba inſtitutionis de calice, non pertinere ad laicos, ſed ad ſolos ſacerdotes. Et obſeruabit Lector, non de vini tantum ſpecie laicis eripienda Pontificios laborare, ſed hoc pugnant, laicos ad dulciſſima verba Chriſti, quæ communioni calicis addita ſunt, nullum plane ius habere, quia ſcilicet verba illa ad ſolos ſacerdotes pertineant. Sumpſi autem potiſſimum Andradij diſputationem expendendam, quæ enim mens ſit Tridentini Concilij in primo argumento: quia non plene ſe explicant, ex Andradio opinor, qui & Concilio interfuit, & in ipſo Concilio ſcripſit, omnium rectiſſime intelligemus. Dicit igitur: Licet præceptum de bibendo calice, cum nota vniuerſali, à Chriſto in inſtitutione traditum ſit: non tamen ſequi, omnes Chriſti fideles ſub illo vniuerſali ſigno comprehendi, & præcepto illo obligari. Audis eadem verba, & eandem ſententiam, ſicut in primo Tridentino Capitulo legis. Sed cauſam & rationem huius ſententiæ, quam Concilium ſtudioſe celauit, Andradius Concilij interpres nobis prodit: Chriſtum ſcilicet præcepto illo, vniuerſali nota tradito (Bibite ex hoc omnes) non alios quam prœſentes Apoſtolos compellaſſe. Cum enim non pauci ex 70. diſcipulis, & ex piis matronis, tunc adeſſent Hieroſolymis, Euangeliſtæ tamen expreſſe memorant, Chriſtum tantum duodecim Apoſtolos menſæ illi adhibuiſſe. Et Marcus, explicaturus quos Chriſtus vniuerſali illa nota intelligi voluerit, dicit, omnes illos quos tunc compellarat, cum diceret, Bibite ex hoc omnes, ſtatim in prima illa Cœna bibiſſe ex calice: qui certe non alij fuerunt, quam duodecim Apoſtoli, qui tunc in cœna præſentes fuerunt. Hæc eſt prima σύῤῥαξις Andradij. Sed quæro, an ſemel tantum, in prima ſcilicet illa cœna, Chriſtus illud quod tunc præcipiebat, fieri voluerit? Negabit hoc Andradius. Chriſtus enim addit mandatum, Hoc facite: vt ſcilicet, in poſterum ſeu in futurum, vſque ad conſummationem ſeculi (ſicut Paulus interpretatur) illud fiat, quod in prima cœna factum fuerat. Et niſi traditum eſſet à Chriſto hoc mandatum, nemo factum illud primæ cœnæ auſus fuiſſet vel debuiſſet imitari. Altera vero quæſtio eſt, an tantum duodecim illæ perſonæ, ex mandato Chriſti debuerint poſtea illud facere, ita vt præter & poſt duodecim illos, ad nullum omnino fidelium, ea quę in inſtitutione cœnæ præſcripta & mandata ſunt, pertineant. Negat & hoc Andradius: facit enim illa communio, reliquis etiam Sacerdotibus. Ipſe igitur in ſequentibus fatetur, & oſtendit, falſum eſſe quod prius contendebat, Chriſtum vniuerſali nota, cum dicit, Bibite ex hoc omnes, non alios voluiſſe intelligi, quam duodecim illos qui tunc præſentes erant. Tertia demum quæſtio eſt: Qui ſint illi, ad quos in Eccleſia, præter & poſt Apoſtolos, mandata inſtitutionis Chriſtus pertinere voluerit? Et hic eſt ſtatus quæſtionis valde arduæ & grauiſſimæ: in cuius definitione, non nudis vtendum eſt aſſeuerationibus, ſed argumentis certis, probationibus firmis, & documentis euidentiſſimis. Andrâdius, ſicut forſan in concilio didicit, audacter affirmat, mandata totius inſtitutionis cœnæ pertinere ad ſolos Sacerdotes. Quomodo verò illud probet audiamus. Tria, inquit, mandata ſunt in inſtitutione, Edite, Bibite, Hoc facite. Et hæc copulatiue ita connexa ſunt, vt ad quos pertineat mandatum, Hoc facite, ad illos etiam præcedentia pertineant. Sed Chriſtus poteſtatem in poſterum conſecrandi, celebrandi, adminiſtrandi, & diſpenſandi Euchariſtiam inſtituit, cum diceret: Hoc facite. Illa vero poteſtas, non ex æquo omnibus fidelibus, ſed miniſtris Eccleſiæ competit. Ergo & præcedentia mandata, ſcilicet: Edite, Bibite, ad ſolos Sacerdotes pertinent. Non autem ita, vt ſacerdotibus quando non conficiunt, vtraque ſpecies diſpenſetur, nam & hoc negat, ſed tantum, vt ſacerdotes quando celebrant, vtramque ſpeciem ſumant. Violenta profectò eſt Luſitana hęc argumentatio, qua à iure totius communionis Euchariſtiæ prorſus remouentur non laici tantum, ſed & Sacerdotes non conficientes. Dicit enim vtrumque mandatum, Manducate & bibite, ad ſolos Sacerdotes pertinere: ad quos ſcilicet pertinet mandatum, Hoc facite. Reſponſurus vero ad obiectionem: Quo igitur iure laicis altera ſpecies diſpenſetur, ſi tota inſtitutio ad ſolos Sacerdotes pertinet? hæret tanquam mus in pice. Vult quidem dicere, Apoſtolos ſumpſiſſe vnam ſpeciem, cum adhuc laici eſſent, priuſquam ſcilicet in Sacerdotes conſecrarentur, per verba, Hoc facite. Sed paulo ante dixerat, ad eoſdem copulatiue pertinere, Manducate, & hoc facite. Ideo arbitratur ex 6. cap. Iohannis, laicos ad communionem vnius ſpeciei admitti, vel certe ex generali Sacramentorum ratione. Tandem vero dicit, Chriſtum quidem in genere præcepiſſe, vt fideles Euchariſtia vterentur: quam vero earum ſpecierum conſultius foret plebi porrigere, Eccleſiæ iudicio relictum eſſe. Sed vbi hoc ſcriptum eſt, ô bone vir? Ego enim non in genere, ſed in ſpecie, de vtraque parte Euchariſtiæ ſumenda, lego mandatum Chriſti. Sed quam putas eſſe cauſam quod diſputent, ne vnam quidem ſpeciem laicis ex mandato Chriſti dari? Abſque dubio hæc eſt: vt Pontificis potius liberalitati & authoritati, quam inſtitutioni & mandato Chriſti, communionem ſuam acceptam ferant laici.

Sed expendenda eſt pauliſper hæc Andradij argumentatio. Tota vero vis argumenti, ſita eſt in mandato, Hoc facite. De quo diſtincte dicendum eſt: quatenus ſcilicet pertinet ad miniſtros Eccleſiæ, & quatenus pertinet ad reliquam Eccleſiam. Et planum faciemus, quocunque referatur mandatum illud Chriſti, Hoc facite, ſiue ad Sacerdotes, ſiue ad reliquam Eccleſiam, confirmari & ſtabiliri *De mandato Chriſti, Hoc facite.*

Digitized by Google

noſtram ſententiam: quod ſcilicet communio ſub vtraque ſpecie, ſit iuris & præcepti diuini. Quia enim quod Chriſtus in vltima cœna fecit, in futurum etiam in Eccleſia fieri mandauit: acceptum ſcilicet panem & poculum gratiarum actione benedicere, & ſacrata diſpenſare, quod ad miniſterium proprie pertinet: Non ergo negamus, mandatum Chriſti, Hoc facite, eatenus pertinere ad miniſtros Eccleſiæ, quia vero totum illud, quod in prima cœna non tãtum à Chriſto benedictione & diſpenſatione, verum etiam à diſcipulis ſumptione, manducatione, & bibitione factum eſt, comprehenditur in mandato illo, Hoc facite, refertur enim ad totam actionem præcedentem: non igitur tantum ad Sacerdotes celebrantes Euchariſtiam, ſed & ad illos, quibus Euchariſtia diſpenſatur, vt eam edant & bibant, mandatum illud, Hoc facite, certa ratione pertinet: ſicut poſtea clariſſime ex Paulo demonſtrabimus. Non enim tantum particula quędam, ſed totũ illud, quod in inſtitutione cœnæ factum eſt: comprehenditur in mandato illo, Hoc facite. Primum autem in ipſa inſtitutionis luce videbimus, quid verba illa Hoc facite, velint, poſſint & efficiant, ſi referantur ad ſacerdotes ſeu miniſtros Eccleſiæ. Sine dubio enim Chriſtus quando dixit Hoc facite, miniſtris Eccleſiæ præſcripſit, mandauit & præcepit, quomodo in poſterum ſeu in futurum celebrare & adminiſtrare & diſpenſare debeant Cœnam Dominicam, vſque ad conſummationem ſeculi: nempe vt ea faciant, quæ Chriſtus in prima cœna fecit. Et quidem ſi Chriſtus panem & calicem benedixiſſet, & ſolus ſumpſiſſet, & addidiſſet mandatum, Hoc facite: tunc forſan illud, quod Pontificij volunt, ſequeretur: vt ſcilicet ſolus ſacerdos celebrans, vtramque ſpeciem ſumeret. Iam vero non lego, Chriſtum benedictum illum panem & calicem Euchariſtiæ, ipſum manducaſſe & bibiſſe: licet Chryſoſtomus ſine certo & manifeſto Scripturæ teſtimonio illud affirmet. Manifeſtiſſime autem lego, Chriſtum benedictum panem & calicem aliis diſpenſaſſe addito mandato: Edite, bibite. Quatenus igitur mandatum Chriſti, Hoc facite, ſolos miniſtros Eccleſiæ, ad quos adminiſtratio Euchariſtiæ pertinet, complectitur: non tantum requirit, vt Euchariſtiam conſecrent, & ipſi ſumant: ſed ex præcepto & mandato diuino requirit, vt ſacratam Euchariſtiam diſpenſent, & diſtribuant aliis. Hoc enim Chriſtus in prima cœna fecit, & quod tunc fecit, vt illud in futurum fieret, ſerio mandauit, cum diceret: Hoc (quod ſcilicet me vidiſtis facientem) facite. Quid vero Sacerdotes in adminiſtratione Euchariſtiæ diſtribuere & diſpenſare debeant, manifeſtum eſt ex inſtitutione: quod ſcilicet Chriſtus diſpenſauit, & diſtribuit. Dicit enim: Hoc quod me vidiſtis facere, facite. Chriſtus vero benedictum panem diſtribuit, dicens: Accipite, comedite, &c. Et huic parti actionis, addit, mandatum: Hoc facite. Similiter vero etiam poculum benedictionis diſtribuit, dicens: Bibite, &c.

Et huic etiam parti actionis ſimiliter vt primę addit mandatum, Hoc facite. Sacerdos igitur celebrãs Euchariſtiam, ſi ſolus eam ſumat, & nemini alteri eam diſpenſet, non facit hoc quod Chriſtus fecit. Quod ſi alteram tantum partem diſpenſet, iterum non facit hoc, quod Chriſtus fecit. Is enim ſicut vtramque ſpeciem conſecrauit, ita etiam vtramque diſtribuit. Et illud quod tunc fecit, faciendum in poſterum mandauit, cum diceret: Hoc facite. Manifeſtiſſima igitur demonſtratio eſt, ipſa luce meridiana clarior, mandatum Chriſti, Hoc facite, quatenus ad ſolos ſacerdotes pertinet, nequaquam eripere reliquæ Eccleſiæ communionem vtriuſque ſpeciei. Non enim hoc vult mandatum illud, vt ſacerdos celebrans Euchariſtiam, ſolus eam ſumat, ſed ex præcepto diuino iniungit & imponit ſacerdoti celebranti, vt diſpenſet & diſtribuat Euchariſtiam, & quidem ita ſicut Chriſtus eam diſpenſauit. Is vero & panem & poculum benedictum diſpenſauit, & vtrique parti expreſſe & diſtincte addidit mãdatum: Hoc, quod ſcilicet ego iam feci, in futurum vſque ad conſummationem ſeculi facite.

Reſtat igitur poſtrema quæſtio: Qui ſint illi, quibus ſacerdos celebrans, Euchariſtiam diſpenſare & diſtribuere ex præcepto diuino teneatur? Chriſtus diſpenſauit eam Apoſtolis: quos Pontificij dicunt, tunc retuliſſe perſonam ſacerdotum. Sed Apoſtoli tunc erant conficientes, ſicut Pontificij loquuntur. Ad minimum igitur clericis non conficientibus, diſpenſanda eſſet vtraque ſpecies Euchariſtię, etiãſi ad ſolos ſacerdotes pertineret. Chriſtus enim Apoſtolis, qui tunc non erant conficientes, dedit vtramque ſpeciem. Et hoc quod tunc fecit, ſub præcepto in poſterum fieri mandauit. Et tamen Pontificia Eccleſia ipſis etiam Sacerdoribus, quando non conficiunt, non diſpenſat vtramque ſpeciem. Hunc modum antea Ieſuitis propoſueram, ſed aduocatus ipſorum Andradius, noluit eum tangere: impoſſibile enim eſt, quod vlla ratione vere poſſit ſolui. Sed omiſſis illis ἀδυνάτοις, quærendus eſt certus mandati Chriſti interpres: quibus ſcilicet diſpenſanda ſit Euchariſtia, ita ſicut Chriſtus eam diſpenſauit diſcipulis ſuis, ſub panis ſcilicet & vini ſpecie. Is vero Paulus erit, qui Euangelium ſuum non ab homine, ſed ex reuelatione Filij Dei accepit, Galat. 1. Et doctrinam de cœna Dominica, fatetur ſe ita tradidiſſe, ſicut eam à Domino accepit. Tradidit autem non vt nudam hiſtoriam ſine explicatione, accommodatione & applicatione ad praxim (vt ita loquar) Eccleſiæ: ſed ita proponit inſtitutionem, vt ſit regula & norma adminiſtrandæ, diſpenſandæ & ſumendæ Euchariſtiæ. Recitatis autem verbis & mandatis inſtitutionis Chriſti, mox ſubiungit accommodationem de diſpenſatione & vſu vtriuſque ſpeciei. Num vero ad ſolos Sacerdotes illa pertinent, quæ Paulus ibi de communione ſub vtraque ſpecie ſcribit? Certe titulus Epiſtolæ, vniuerſam Eccleſiam Dei, quæ eſt Corinthi, alloquitur: imo addit, inſcriptam eſſe omnibus, qui inuocant nomen Domini, idque in omni loco. Sicut igitur ex verbis inſtitutionis habemus, in celebratione cœnæ Dominicæ debere ex præcepto diuino fieri diſpenſationem, ſeu diſtributionem vtriuſque ſpeciei, panis ſcilicet & poculi Dominici: hoc enim Chriſtus fecit, & idem faciendum in poſterum mandauit: ita ex Pauli interpretatione habemus, diſpenſationem illam panis & poculi Dominici, ex præcepto Domini debere fieri omni homini probanti ſe, item omnibus qui inuocant nomen Domini. Hæc enim ſunt Pauli verba. Breuiter igitur, ſed certo & manifeſte demonſtrauimus, ſacerdotes ſeu miniſtros Eccleſiæ, quando celebrant & adminiſtrant cœnam Dominicam, ex præcepto diuino aſtringi & obligari, non tantum vt Euchariſtiam conſecrent, & ipſi ſumant, ſed vt conſecratam diſpenſent & diſtribuant, non dimidiam, ſed integram, panem ſcilicet & poculum Domini, ſicut Chriſtus fecit: & vtramque illam ſpeciem diſpenſent & diſtribuant, non

Argumentũ firmiſſimum contra Pontificios.

Paulus verus interpres cœnæ Dominicæ.

Digitized by Google

non ſolis tantum Sacerdotibus, ſed omni homini probanti ſe, & omnibus qui inuocant nomen Domini in omni loco. Et forſan non ſine peculiari artificio, Tridentinum decretum noluit loqui de præcepto diſpenſationis, ſed de præcepto ſumptionis. Etſi vero poſterius illud ex priori manifeſtum eſt, ex natura correlatiuorum: tamen & hoc de præcepto ſcilicet ſumptionis, manifeſte ex Scriptura oſtendi poteſt. In prima enim cœna non tantum hoc factum eſt, quod Chriſtus panem & poculum benedixit & diſpenſauit: ſed & hoc ibi factum fuit, quod Apoſtoli panem & poculum Domini acceperunt, manducarunt & biberunt: idq; non vt arbitrarium quiddam, ſed ex præcepto & mandato Domini. Dixerat enim: Accipite, manducate, bibite. Ad totam vero illam actioně primæ cœnæ, Chriſtus addit mandatũ, vt in futurum vſq; ad conſummationem ſeculi ita fieret: Hoc inquiens, quod ſcilicet in hac prima cœna factum eſt, facite. Sicut igitur in prima cœna Apoſtoli ex præcepto diuino vtramq; ſpeciem ſumpſerunt, manducarunt & biberunt: ita præſcriptum & mandatum Chriſti eſt, vt idem in futurũ vſq; ad conſummationem ſeculi in celebratione cœnæ Dominicæ fiat. Et Paulus locuples teſtis eſt, Chriſtum ipſum in inſtitutione mandatum illud, Hoc facite, non tantum ad conſecrationem & diſpenſationem, ſed expreſſe etiam ad ſumptionem retuliſſe: & quidem expreſſe in altera parte, de calice. Ita enim recitat Chriſti verba: Hoc facite, quotieſcunq; biberitis. Et ipſe Paulus mox ſubiiciens, quæ ſit interpretatio verborum Chriſti, Hoc facite in mei cõmemorationem, inquit: Quotieſcunq; manducaueritis hunc panem & poculum hoc biberitis, mortem Domini annunciate, donec veniat. Paulus igitur mandatum Chriſti, Edite, bibite, hoc facite, accommodat ad ipſos ſumentes. Et ſicut ſumptio panis ſacrati, eſt iuris & præcepti diuini: ita etiam ſumptio poculi Dominici, eſt iuris & præcepti diuini. Et Paulus hæc ſcribit ad omnes qui inuocãt nomẽ Domini in omni loco.

Tridentinorum aſtutia.

Siue igitur ad ſacerdotes ſiue ad ſumentes referatur mandatum Chriſti, Hoc facite: planum factum eſt, communionem ſub vtraq; ſpecie eſſe iuris, præcepti & mandati diuini duplici ratione. I. Quia miniſtri Eccleſiæ, in adminiſtratione cœnæ Dominicę, ex præcepto Domini obligati ſunt, & aſtringuntur ad diſpenſandum Euchariſtiam, ita ſicut Chriſtus eam in prima cœna diſpenſauit, ſub panis ſcilicet & vini ſpecie: idq; non ſacerdotibus tantum, ſed omnibus qui inuocant nomen Domini in omni loco. II. Sumpturi Euchariſtiam, habent mandatum Chriſti, vt in ſumptione illud faciant, quod in prima cœna factum eſſe ſcribitur: vt ſcilicet panem benedictum edant, & poculum Domini bibant. Et ad hoc faciendum, duplici vinculo mandati diuini obligantur & aſtringuntur. I. Quod Paulus ſua interpretatione oſtendit mandatum, Edite, bibite, pertinere ad omnes ſumentes. II. Quod Chriſtus vtriq; parti addit peculiare mandatum: Hoc facite, vt non tantum in diſpenſatione, ſed etiam in ſumptione hoc fiat, quod in prima cœna factum eſt.

Exemplum primitiuæ Eccleſiæ.

Ex hoc iure inſtitutionis, præſcripti, mandati & præcepti diuini, primitiua Eccleſia in legitimis & ordinariis Eccleſiæ conuentibus, vtramque Euchariſtiæ ſpeciem diſpenſauit, & ſacerdotibus, & laicis. Et diſerte docuit, in vſu & participatione horum myſteriorum, nullum eſſe diſcrimen inter ſacerdotem & laicum: ſicut ſupra hæc demonſtrata ſunt. Nec vnquam vel ſenſit vel docuit vetus Eccleſia, arbitrariam eſſe communionem ſub vtraque ſpecie. Sed quia de ſumptione ſub vtraq; ſpecie, & Chriſtus & Paulus præceptiue ſeu imperatiue loquuntur, veteres ſimiliter etiam docuerunt, eam eſſe iuris & præcepti diuini. Cyprian, de cœna Domini inquit: Lex eſum ſanguinis prohibet: Euangelium, vt bibatur præcipit. Bibimus autem de ſanguine Chriſto ipſo iubente, pro quibus ſanguis ille oblatus eſt. Et lib. 2. Epiſt. 3. diſputans de calice Domini ſanctificando, & plebi miniſtrando, aliquoties meminit præcepti diuini: vt cum dicit, ab eo quod Chriſtus magiſter & præcepit, & geſſit, non eſſe humana inſtitutione decedendum. Item, à Domino præcipitur, & ab Apoſtolo eius confirmatur, vt quotieſcunque in commemorationem Domini biberimus, hoc faciamus quod Dominus fecit. Et in fine, inſtitutionem Chriſti vocat legem Euangelicam.

Bernhardus.

Bernhardus ſermo. 3. de Ramis palmarum dicit, alimoniam corporis & ſanguinis Chriſti, eo die primum exhibitam, eo die commendatam & mandatam, deinceps frequentari. Cyprianus lib. 1. Epiſt. 2. Quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, ſi non eos ad bibendum prius in Eccleſia poculum Domini, iure communicationis admittimus? Et Iuſtinus, ſcriptor vetuſtiſſimus, cum deſcripſiſſet ritum ſui ſeculi in Eccleſia, de communione ſub vtraque ſpecie, mox ſubiungit, Apoſtoli in Euangeliis ita ſibi Chriſtum ἐντείλασθαι, præcepiſſe tradiderunt. Oſtendimus igitur ex inſtitutione Chriſti, ex interpretatione Pauli, & ex traditione veteris Eccleſiæ, diſpenſationem & ſumptionem Euchariſtiæ ſub vtraque ſpecie, eſſe iuris & præcepti diuini.

Tridentinorum argumentum ex concione Ioh. 6.

Secundum argumentum contra verba inſtitutionis, Tridentina Synodus texit ex concione, Ioh. 6. Illud verò à Pontificiis ſcriptoribus in duplici forma ſolet proponi. I. Chriſtus Ioh. 6. loquens de ſumptione & participatione carnis & ſanguinis ſui aliquando concionatur de manducanda carne, & bibendo ſanguine, aliquando verò reducit illa ad ſolam manducationem: vt, Qui manducat me, viuet propter me. Ergo communio vtriuſque ſpeciei non eſt tanquam neceſſaria præcepta, ſed poteſt ſufficere ſola manducatio. II. Oſius in confeſſione Polonica, argumentum illud ita format. Chriſtus Ioh. 6. loquens de manducanda ſua carne, & bibendo ſanguine, non facit mentionem vini, ſed tantum panis. Ergo vſus Dominici calicis poteſt abrogari & prohiberi. Sed facilis & plana eſt reſponſio: Cœnam Dominicam Chriſtum inſtituiſſe in ea nocte, qua tradebatur, & Euangeliſtæ teſtantur, & Paulus clariſſime affirmat. Concio verò Ioh. 6. habita eſt à Chriſto anno integro & amplius ante inſtitutionem cœnæ. Et tamen tam boni viri ſunt Tridentini patres, vt non vereantur prætextu ex concione Ioh. 6. ſumpto, reformare, mutare & mutilare teſtamentariam inſtitutionem filij Dei. Eadem enim ratione poſſet quis argumentum nectere ex concione Ioh. 4. tantum bibendum eſſe in cœna Dominica, & quidem non vinum, ſed aquam in calice adhibendam: quia Chriſtus ibi dicit: Qui biberit ex aqua, quam ego dabo, non ſitiet in æternum. Deinde manifeſtum eſt, Chriſtum Iohan. 6. non agere de manducatione & bibitione, quæ ore corporis fiat: nec de pane materiali. Iudæis enim vrgentibus illud ſignum, Patres noſtri in deſerto manna manducauerunt: Chriſtus opponit: Iam verò Pater cœleſtis non corporalem cibum, ſed alium panem, ſcilicet filium ſuum incarnatum, vobis miſit: Ego, inquit, ſum panis ille

Argumentũ Oſij in confeſſione Polonica.

vitæ. Ita cum turbæ quæ ex quinque illis panibus manducarant, ad ipſam reuerterentur, vt iterum corporali manducatione ſaturarentur, Chriſtus pani materiali & manducationi corporali opponit alium ſpiritualem cibum, & ſpiritualem manducationem, quæ fide fit, ſicut aliquoties repetit: Qui credit in me, habet vitam æternam. Si igitur ex 6. cap. Iohannis, de ſubſtantia cœnæ Dominicæ, contra verba inſtitutionis iudicandum eſſet: ſequeretur, etiam elementum panis non eſſe adhibendum ad Euchariſtiam, nec opus eſſe, vt in cœna Dominica ore corporis aliquid acciperetur: imo poſſet inde concludi, vſum & panis & poculi Dominici, ſicut inſtitutio cœnæ de illis loquitur, poſſe ſimpliciter abrogari & prohiberi. Tam egregium ſcilicet argumentum eſt, quod ex concione Iohannis 6. contra inſtitutionem cœnæ à Pontificiis opponitur. Et tamen vnicum hoc argumentum præcipuum fuit, quod tempore Conſtantienſis Concilij, ex ſcriptura contra vſum vtriuſque ſpeciei oppoſitum fuit.

Veteres in concione de 6. cap. Iohan. Veteres quidem in explicatione 6. capitis, plerunque ſolent tractate doctrinam de cœna Dominica, non quod ibi ſit inſtituta, vel quod ex 6. cap. Iohan. diſcendum ſit, quæ ſit materia, quæ forma: hoc eſt, quod elementum, & quod verbum ſacramenti Euchariſtiæ. Sed quia ad ſalutarem Cœnæ Dominicæ vſum non ſufficit Sacramentalis manducatio, niſi accedat ſpiritualis: qualis verò illa ſit & eſſe debeat, deſcribitur Iohann. 6. Hactenus & hoc modo veteres 6. caput Ioan. recte accommodarunt ad doctrinam de Euchariſtia. Non poteſt autem in vllo veterum oſtendi, quod in 6. cap. Ioann. vel diſputarint ſaltem, in legitima & ordinaria celebratione cœnæ Dominicæ, vſum calicis poſſe vel abrogari, vel prohiberi. Doctrina igitur de materia & forma, de elemento & verbo Euchariſtiæ, de norma adminiſtrationis & diſpenſationis cœnæ Dominicæ, & de modo Sacramentalis communionis, ſedem ſuam habet non Ioann. 6. tunc enim Euchariſtia nondum erat inſtituta: ſed in verbis inſtitutionis, in quibus diſpenſationem & communionem vtriuſque ſpeciei præceptiue inſtitutam eſſe manifeſtum eſt. Illud verò Pontificij prorſus inuertunt. Et hinc æſtimetur, qualis cauſa ſit, quæ huiuſmodi argumentis & fundamentis nititur.

Tridentini argumentantur ab autoritate Eccleſiæ. Tertium argumentum Tridentinæ Synodi, ſumitur ab autoritate & poteſtate Eccleſiæ. Conſideretur autem ſtatus diſputationis. Manifeſta & certa ſunt verba inſtitutionis, de vtraque ſpecie. Ab illis Pontificia Eccleſia diſceſſit. Iam cum quæritur, quas huius diſceſſionis rationes habeant? opponitur autoritas & poteſtas Eccleſiæ. Neceſſe igitur erit, eſſe aliquam poteſtatem & autoritatem Eccleſiæ contra expreſſa verba Dei, & quidem ad deſtructionem teſtamentariæ inſtitutionis filij Dei: ad quam tamen duplici mandato, in ſingulis Euchariſtiæ partibus Eccleſiam vſq; ad conſummationẽ ſeculi donec ad iudicium redeat, alligatã eſſe voluit: Manducate, hoc facite: Bibite, hoc facite. Elegans certe, & vera eſt Auguſtini ſententia contra Creſconium lib. 2. c. 21. Paulus dicit: Eccleſia ſubdita eſt Chriſto. Non igitur debet Eccleſia ſe Chriſto præponere: cum ille ſemper veraciter iudicet, Eccleſiaſtici verò iudices, vt homines plerunque fallantur. Sed pleraque ad hoc argumentum pertinentia, in præcedentibus ſunt explicata; ideo tantum verba ſecundi Tridentini capituli examinabimus. Inſidioſe autem ludunt æquiuocatione vocabuli diſpenſationis. Nam & Gerſon diſputat, eſſe quidem præceptum de bibẽdo calice, ſed tale, quod diſpenſabile ſit authoritate Eccleſiæ. Diſpenſationem verò definiunt relaxationem iuris communis, factam cum cauſæ cognitione, ab eo, qui ius & poteſtatem habet diſpenſandi: vt ſcilicet ſit licentia, vel mutandi aliquid in lege, vel faciendi aliquid contra legem. Tridentinum igitur capitulum declarat, Eccleſiam habere poteſtatem in diſpenſatione ſacramentorum. Et ex illa poteſtate, licet Chriſtus vtramque ſpeciem præceptiuè inſtituit, Eccleſiam tamẽ communionem calicis potuiſſe abrogare & prohibere. Audi verò, quomodo illud ex ſcriptura probent. Paulus enim dicit: Sumus diſpenſatores myſteriorum Dei. Myſteria ſunt ſacramẽta: & diſpenſare, eſt ius commune relaxare. Ergo quæ Chriſtus in diſpenſatione & vſu Euchariſtiæ inſtituit, Eccleſia poteſt abrogare: quæ præcepit, poteſt prohibere: vſum ſcilicet calicis Domini, pro laicis.

Canoniſtarum quidem ſententia eſt, Papam poſſe diſpenſare contra 4. prima Concilia: item contra verba Euangelij, licet non contra mentem. Sed ſi quis tunc regnante barbarie & inſcitia linguarum, potuiſſet Papalem illam poteſtatem diſpenſandi, ex dicto illo Pauli probare: Sumus diſpenſatores myſteriorum Dei. næ vere magiſtralis illa allegatio habita fuiſſet. Nunc verò in tanta luce ludere vocabulis, in re tam ſeria, nemo vt arbitror ſanus auderet. Audet autẽ hoc & quidem iure ſuo, præfricta frons Thaidis Babylonicæ. Et qua conſcientia cauſam hãc agant, quantumq; fidei illis ſit tribuendum, hinc æſtimetur. *Canoniſtæ.* Myſteria ibi Paulus intelligit reuelationẽ totius doctrinæ Euangelicæ, & Apoſtolos vocat miniſtros οἰκονόμους: hãc ipſam innuens antitheſin, quod non ſint domini horum myſteriorum, qui poteſtatem habeant mutandi & abrogãdi: ſed quod tantum ſint œconomi, in quibus hæc fidelitas requiritur, vt iuxta inſtitutionem, præſcriptum & mãdatum Domini, ea diſpenſent, quæ ipſis commiſſa ſunt. *Explicatio Paulinæ ſententiæ.* In hac ſententia verus interpres vſus eſt vocabulo diſpenſationis. Illis verò æquiuocatio commoda viſa fuit Tridentinis Patribus, qua mutilationem cœnæ Dominicæ iuſtificarent. Non abs re igitur factum eſt, quod veterem editionem decreto ſuo authenticam fecerunt, ita vt nemo eam diſpenſationibus, quouis prætextu reiicere auderet: etiamſi ſcilicet, vt in hoc loco, οἰκονομία non ſignificet poteſtatem mutandi & ſtatuẽndi aliquid, cõtra id, quod Dominus expreſſo mandato præſcripſit. Sed huic diſpenſationi videntur, ne ipſi quidem Tridentini ſatis fidere. Ita enim orationem moderantur, quaſi velint dicere: In diſpenſatione, hoc eſt, in adminiſtratione ſacramentorum, Eccleſiam in externis circumſtantiis poſſe ſtatuere & ordinare, quæ ædificationi ſeruiũt: & in huiuſmodi quidem ordinationibus, ſi fiant in circumſtantiis, de quib. non extat mandatum Dei, ad hunc finem, vt ea quæ in adminiſtratione ſacramẽtorum à Domino inſtituta, præſcripta & mandata ſunt, eo rectius & diligentius ad ædificationem ſeruentur. Non negamus, inquam, in huiuſmodi ordinationibus Eccleſiam habere poteſtatem, vt omnia ſcilicet fiant ordine, decenter & ad ædificationem. Hanc verò poteſtatem, Pontificij extra ſuos terminos eo trahunt, quaſi Eccleſia ſimili poteſtate poſſit etiam ea, quæ in inſtitutione cœnæ, filius Dei inſtituit, ordinauit, præſcripſit, mãdauit & præcepit, mutare, mutilare, prohibere & eripere. Hoc verò, quia probari non poteſt, negamus. Et obſeruetur Tridentina argumentatio, à diſpenſatione in circumſtantiis adiaphoris, *Tridentina argumentatio.*

phoris,

photis, ad abrogationem, mutilationem & prohibitionem eorum quæ habent verbum & mandatum Dei. Falſum vero eſt quod dicunt, Paulum tali poteſtate vſum in hoc ipſo Sacramento, quando Corinthiis ſcribit: Cætera cum venero diſponam. Diſerte enim prius ponit ea, quæ habent inſtitutionem, ordinationem, præſcriptum & mandatum Chriſti & ab iis poſtea diſiungit ea quæ pollicetur ſe ordinaturum cum venerit. Intelligit igitur ea quæ non habent præſcriptum & mandatum Chriſti.

Et quidem ipſum Concilium non poteſt ſimpliciter hanc diſtinctionem negare: ideo addunt, ſalua Sacramentorum ſubſtantia, fieri poſſe diſpenſationem. Hoc vero mirabile eſt, Euchariſtiam poſſe vna ſui parte mutilari, ſalua tamen ipſius ſubſtantia. Longobardus certe & Scholaſtici, ſubſtantialia Sacramentorum affirmant eſſe materiam & formam: hoc eſt, elementum diuinitus inſtitutum, & verbum voce diuina elemento annexum. Iam Chriſtus pro elemento, in cœna ſua non panis tantum, ſed & poculi vſum inſtituit. Quomodo igitur ſalua manet ſubſtantia cœnæ Dominicæ, ſi altera eius pars abrogetur, mutiletur, & prohibeatur? Sed forſan ſubſtantiam Euchariſtiæ, volunt eſſe ſpiritualem participationem corporis & ſanguinis Chriſti. Cumque illa fiat etiam ſub vna ſpecie, vbi totus & integer Chriſtus adeſt: iudicant ſaluam manere Euchariſtiæ ſubſtantiam, etiamſi poculum Domini inde tollatur. Sed quia etiam ſine pane & vino fieri poteſt ſpiritualis participatio carnis & ſanguinis Chriſti, in verbo Euangelij, ſola fide, Ioann. 6. eadem ergo conſequentia manebit etiam ſalua ſubſtãtia Euchariſtiæ, etiamſi vtraq; ſpecies & panis & vini inde tollatur. Sed quæ ad ſubſtantiam cœnæ Dominicæ pertineant & requirantur, non ex humanis argumentationibus, ſed ex teſtamentaria inſtitutione Filij Dei diſcendum & diiudicãdum eſt. Quartum argumentum Tridentinæ Synodi, ſumptum eſt ab exemplis veteris Eccleſiæ, quod ſcilicet vſus vtriuſque ſpeciei in primitiua Eccleſia, non infrequens quidem, non tamẽ vniuerſalis fuit: ſed ſemper etiam ſimul in vſu fuerit communio ſub vna tantummodo ſpecie. Cui libertati communicandi, ſiue ſub vtraque ſiue ſub vna tantummodo ſpecie poſtea ſucceſſerit mutatio conſuetudinis, de communione ſub vtraque ſpecie, quàm ſubſecuta demum ſit lex de vna tantũ ſpecie.

[margin: ...um exempla veteris Eccleſiæ.]

Obſeruabit autem Lector, quod Pontificij in hac cauſa, vſu rerum multa edocti ſunt, quæ principio non ſatis conſiderata fuerunt. Conſtantienſe enim Concilium cum primum ferret legem de mutilatione cœnæ Dominicæ, ſimpliciter conceſſit, conſuetudinem fuiſſe primitiuæ Eccleſiæ, quod à fidelibus Euchariſtia ſub vtraque ſpecie reciperetur. Sed mox biennio poſt, Gerſon animaduertit, quantum hæc confeſſio haberet incommodi. Et licet diuerſum probare & oſtendere non poſſet: tamen inquit probabilius videri, hoc non communiter apud omnes ſeruatum fuiſſe. Ex hac commonefactione, Tridentina Synodus habet hoc artificium, quod non dicit initio Chriſtianæ religionis vniuerſalem fuiſſe vſum vtriuſque ſpeciei: imo ne quidem dicit, frequentem fuiſſe: ſed per figuram *μείωσιν* inquit, non infrequentem fuiſſe: Reſpiciunt autem ad diſputationes Pontificiorum, quibus probare conantur, etiam in primitiua & veteri Eccleſia, vbi vſitata erat communio ſub vtraque ſpecie, ſemper tamen ſimul etiam vſum fuiſſe communionis ſub vna tantummodo ſpecie. De illis igitur diſputationibus quædam qua fieri poterit breuitate, annotanda erunt. Nam & hæc annotatio oſtendet, Pontificios cum deſtituantur & Scripturæ & antiquitatis veris teſtimoniis, ſimili artificio deprauare veterum teſtimonia, ſicut Scripturæ ſententias ludificant. Quando vero de veteris Eccleſiæ teſtimoniis & exemplis diſputatio eſt, non quæritur de caſibus neceſſitatis & extraordinariis, ſed de legitima, ordinaria, publica & ſolenni celebratione, adminiſtratione & diſpenſatione Euchariſtiæ. A multis autem oſtenſum eſt ex antiquis formis liturgiarum, ex deſcriptionibus celebrationis cœnæ Dominicæ, quæ extant apud veteres, præcipuè vero apud Iuſtinum & Chryſoſtomum: ex aliis multis veterum teſtimoniis & exemplis: quod in veteri Eccleſia, in legitima & ordinaria adminiſtratione cœnæ Dominicæ, ſemper & vbique apud omnes vſitata fuerit communio ſub vtraque ſpecie, iuxta Chriſti inſtitutionem. Neque vllum antiquitatis exemplum proferri poteſt, quod in legitima & ſolenni adminiſtratione cœnæ Dominicæ, vna ſolummodo ſpecies, ſubtracta altera, fideli populo diſpenſata fuerit. Et hæc cum ita ſe habeant, operæprecium eſt videre, quo artificio antiquitatis etiam teſtimonia deprauent Pontificij: quæ plurima & manifeſtiſſima ſunt.

QVOMODO EX ANTIQVITATIS *teſtimoniis, mutilationem ſuam probare conentur Pontificij.*

I. Eccius & pleriq; alij, multum tribuunt huic teſtimonio, quod in veterum ſcriptis, & in antiquis Canonibus, mẽtio fit laicæ communionis: ad quam remittebantur illi qui ex clero eiecti erant. Ergo, aiunt, in veteri Eccleſia alia fuit communio cleri, ſcilicet ſub vtraque ſpecie: & alia laicorum, ſcilicet ſub vna ſpecie. Sed hoc falſum eſſe animaduertunt & fatentur nunc ipſi etiam Pontificij: vt Vicelius, Tapperus, Lindanus, & multi alij. Manifeſtiſſimum enim eſt, illis temporibus, quibus mentio fit laicæ communionis, datam fuiſſe laicis vtramq; ſpeciem. Et Chryſoſtomus expreſsè affirmat, in participatione myſteriorum, nullum eſſe diſcrimen inter ſacerdotes & fidelem populum. Sed laica communio veteribus vocabatur, quando clericus propter crimen aliquod, ab officio miniſterij vel ſuſpendebatur, vel prorſus remouebatur: tunc enim ipſe non adminiſtrabat Euchariſtiam, ſed eam tantum accipiebat: idque non inter clericos, ſed poſt clericos cum laicis, & in loco vbi laici communicabantur. Agnoſcunt igitur, & fatentur ipſi Pontificij, laicam communionem apud veteres non eſſe intelligendam de alio communionis genere, ſed de gradu, ordine, & loco communionis.

[margin: Laica communio quid.]

II. Quidam, quos etiam Oſius in Polonica confeſſione imitatur, fingunt in Epheſina ſynodo decretum fuiſſe, vt laicis tantum vna ſpecies Euchariſtiæ traderetur, eo quod Neſtorius docuerit, ſub pane eſſe cadauer exangue. Sed merum figmentum hoc eſt. Nullus enim ex veteribus hanc opinionem Neſtorio tribuit. Et in hiſtoria, item in actis Epheſini Concilij, ne veſtigia quidem talis, vel diſputationis, vel decreti apparent. Sed talis cauſa talibus digna eſt probationibus.

[margin: Oſius.]

III. Eſt & hoc vnum ex artificiis Pontificiis, vbi in veteribus mentio fit Euchariſtiæ, quod illam tantum de vna ſpecie intelligunt: vt quando apud Euſebium libro 5. cap. 24. Epiſcopis eiuſdem communionis, peregrè aduenientibus tranſmittitur

Digitized by Google

Euchariſtia: Pontificij contendunt, hoc ſimpliciter de panis tantummodo ſpecie eſſe intelligendum. Sed appellatio Euchariſtiæ complectitur vtramque ſpeciem. Iuſtinus enim deſcribens ritum communionis ſub vtraque ſpecie,dixit: Hoc alimentum apud nos Euchariſtia vocatur. Irenæus lib.5.Quando mixtus calix & fractus panis percipit verbum Dei, fit Euchariſtia corporis & ſanguinis Chriſti.Cyprianus lib.1. Epiſt.2. Protectione corporis & ſanguinis Chriſti,eos muniamus: cum ad hoc fiat Euchariſtia, vt poſſit eſſe tutela credentibus.Sermone 5.de lapſis, vbi expreſſe calicis tantum mentio fit, Cyprianus vocat Euchariſtiam.

IV. Ex deportatione Euchariſtiæ ad infirmos conantur probare vſum vnius tantum ſpeciei, eo quod vinum ſine periculo deferri non poſſit.Sed Iuſtinus Apolog.2. & Hieronymus ad Ruſtic. Monach. de Exuperio, expreſſe teſtatur, in veteri Eccleſia vtramque ſpeciem ſolitam deferri ad abſentes & infirmos. In Serapionis hiſtoria,apud Euſeb.lib.6.cap. 44. valde laborat Andradius vt ad vnam ſpeciem illam referat, quia verbum ἀποβρέχειν, perfundere ſeu madefacere, in ſolam panis ſpeciem quadret. Sed quæro ab Andradio, ad quam ſpeciem referatur quod hiſtoria habet: ἐπιστάξαι & ἐγχέαι: infundere,& in os inſtillare. Hic Ieſuitæ dicunt,fuiſſe vinum non conſecratum, in quo iuſſus fuerit puer madefacere panem. Sed hoc Euſebius non dicit. Imo Nicephorus lib.6. cap.6. affirmat Euchariſtiam fuiſſe, quod ſeni puer in os inſtillauit. Ita enim inquit: inſtillauit ei Euchariſtiam. Vſitatum autem fuiſſe,in caſu neceſſitatis,panem Euchariſtiæ in vinum ſacratum intinctum ægrotis dare, ex veterum hiſtoriis notum eſt: ſicut poſtea oſtendemus.

Iuſtinus. Hieronymus.

Andradius.

Infuſio.

V. Ex reſeruatione Euchariſtiæ, cuius alicubi apud veteres mentio fit, vſum vnius ſolummodo ſpeciei probare moliuntur. Sed & hoc vanum eſt. Apud Chryſoſt. enim Epiſt.1. ad Innocentium, etiam ſanguis Domini in ſacrario ſeruatur. Et Gorgonia Nazianzeni ſoror, & corporis & ſanguinis Domini antitypa reſeruarat, ſicut Nazianzenus teſtatur.

VI. Vbi in veterum ſcriptis expreſſe tantū mentio fit panis ſeu corporis Chriſti, ſeu manducationis: ibi Pontificij ſtatim affingunt præſumptam ſuam opinionem, de vna tantummodo ſpecie. Sed quod Sophiſtice deprauent veterum ſententiam, aliquot manifeſtiſſimis exemplis demonſtrabo. Eccius citat ex Epiſt. Ignatij ad Epheſios: Frangentes vnum panem, qui eſt medicamentum immortalitatis &c. Et quia ibi Ignatius non expreſſe meminit alterius ſpeciei: clamitat igitur Eccius, vſum communionis ſub vna ſpecie ab ipſis Apoſtolis traditum & à diſcipulis ipſorum ſeruatum fuiſſe.Sed Ignatius proteſtatur,luculentam ſibi fieri iniuriam. Nam in Epiſtola ad Philadelphienſes,inquit: Vnus eſt panis omnibus confractus: & vnum poculum, vniuerſis diſtributum.

Pontificiorum artificium in citandis veterum ſententiis.

Cyprianus ſerm.5.de lapſis,recitat miracula quædam quæ in altera ſpecie, pane ſcilicet conſecrato acciderunt. Inde Horſtius Colonienſis contra doctiſſimum virum Hamelmannum, probare conatur, tempore Cypriani vſitatam in Eccleſia fuiſſe communionem ſub vna tantum ſpecie: & addit, communionem illam à Deo tunc miraculis comprobatam fuiſſe. Sed impudens figmentum eſt,Cyprianus enim nullo modo ſcribit, miracula illa facta fuiſſe ad comprobandam communionem ſub vna tantummodo ſpecie: ſed longe alias cauſas horum miraculorum recitat. Non autem ſequitur: In ſpecie panis factum fuit miraculum: ergo poculum Domini tunc non fuit diſtributum in Eccleſia.Nam in illo ipſo ſermone, ritum communionis ſui temporis deſcribens Cyprianus inquit: vbi ſolennibus adimpletis,calicem Diaconus præſentibus offerret.

Cyprianus.

Horſtius.

Cyprianus.

Magno verò ſtrepitu in ſcenam producunt ipſum etiam Nicenum Concilium: & non verentur affirmare, ibi communionem ſub vna tantum ſpecie, ſi non decretam,attamen comprobatam & confirmatam fuiſſe. Quia ſcilicet Canon 14. dicit: Si non fuerint in præſenti Epiſcopus vel presbyter, tunc Diaconi ipſi proferant & edant. Sed Canon iſte, nec Græce, nec in Decretis, nec apud Ruffinum ita legitur. Et licet ibi expreſſe tantum nominetur corpus Chriſti, non tamen recte inde concluditur communio ſub vna tantummodo ſpecie. Nam in Concilio Neocæſarienſi, c.15. & diſt.95. c.presbyteri, vbi eadem plane materia de Diaconis repetitur,expreſſe dicitur de dando pane,& porrigendo calice. Manifeſtiſſime igitur antiquitas ſe explicat, quod per Synecdochen ſæpe loquatur. Nam & Paulus ipſe ad Corint. vbi expreſſiſſime de communione ſub vtraque ſpecie tractat,illam tamen aliquoties per ſynecdochen notat, vt cum inquit: Manducare cœnam Domini: Conuenitis ad manducandum: Diiudicatis corpus Domini. Item: In vnum ſpiritum potati ſumus Si quis verò inde vellet concludere,Paulum tradidiſſe & ſeruaſſe communionem ſub vna tantummodo ſpecie, ſcelerate faceret contra manifeſtiſſimam Pauli ſententiam. Ita Auguſtinus de Symbolo lib.3.c.5. Item de feria quarta,c.4. Hieronymus etiam ad Euchariſtiam, expreſſe tantum ſanguinis Chriſti meminerunt. Num verò recte quis inde inferret Auguſtini & Hieronymi temporibus non panem, ſed tantum poculum Domini diſpenſatum fuiſſe laicis,in adminiſtratione cœnæ Dominicæ?

Veterum ſynecdochica locutio.

Auguſtinus.

VII. Magno apparatu, pro mutilatione cœnæ Dominicæ, producuntur exempla de domeſtica communione,quando ſcilicet acceptam in Eccleſia Euchariſtiam,domum ſecum detulerunt. Tertullia. enim lib.2.ad vxorem,tantum panis mentionem facit. Et Hieronym.in Apolog.pro libris aduerſus Iouinia. corporis tantum mentionem facit.Quamuis autem domeſtica ſeu priuata illa cōmunio, aliquid extraordinarium fuerit, non difficile tamen eſt reſpondere. Quia enim illi in Eccleſia Euchariſtiam acceperunt: quæſtio ergo eſt, non quid domi ſumpſerint, ſed quid in Eccleſia ipſis diſpenſatum fuerit. Et ne longius eam, afferam explicationem Ruardi Tapperi, decani Louanienſis, qui maximæ autoritatis eſt inter Pontificios. Is igitur tractans exemplum Satyri fratris Ambroſij, inquit: Videtur ex ſerm.5.de lapſis apud Cyprianum,quod illis temporibus ſanguinem Domini ex calice omnes bibebant, & quod corpus Domini iis in manus dabatur, vt vel ſtatim ſumerent,vel ſecum portarent domum ibique ſumerent, ita vt per temporum interualla biberent ex calice Domini,& corpus Domini manducarent. Hæc ille. Quia verò hæc diuulſio partium cœnæ Dominicæ,non eſt conſentanea inſtitutioni: ideo domeſtica ſeu priuata illa communio poſtea abrogata,& ſeuere prohibita eſt in Toletano & Cæſarauguſtano Conciliis. Nequaquam igitur ex domeſtica illa communione probari poteſt, vſitatam tunc in Eccleſiis fuiſſe diſpenſationem vnius tātum partis Euchariſtiæ. Nam & Tertullianus in eodem libro,

Ruardus Tapperus.

Digitized by Google

libro, vbi in domeſtica communione, in vno loco tantum panis meminit, mox in alio loco loquitur etiam de participatione poculi: & tandem vtrunq; coniungit, cibum & poculum Domini: Nazianzenus autem de ſorore ſua Gorgonia ſcribit, quod & corporis & ſanguinis Domini antitypa, ex Eccleſiaſtico cœtu ſecum domum delata ſeruarit. Et Ambroſius in hiſtoria Satyri fratris ſui, deſcribens ſumptionem, meminit hauſtionis & fuſionis in viſcera. Ergo nec ex illa hiſtoria ſatis certo & euidenter probatur diſpenſatio & ſumptio Euchariſtiæ, ſub vna tantum ſpecie. Et vt maxime in exemplis iſtius domeſticæ communionis, aliquid oſtenderetur (quod tamen nondum video factum eſſe) pugnans cum inſtitutione Chriſti, & ſolenni conſuetudine primitiuæ Eccleſiæ: quid tamen inde efficeretur, cum ſint priuata & extraordinaria exempla, & quidem quæ poſtea graui conſilio abrogata ſunt? Noſtra verò quæſtio eſt; non quid vnus, aut item alter priuatim fecerint, ſed quæ fuerit publica, legitima, ordinaria & ſolemnis conſuetudo veteris Eccleſiæ in adminiſtratione & diſpenſatione cœnæ Dominicæ. Hic eſt ſtatus controuerſiæ, de quo flagitamus teſtimonia & exempla antiquitatis. Et nondum vidi, tale vllum certum & euidens vel teſtimonium vel exemplum veræ antiquitatis à Pontificiis proferri. Quæ enim præterea ex incertis autoribus, vt ex vita Hieronymi & Ambroſij, de quibus autoribus dubitatur, item ex legendis Sanctorum proferunt, indigna ſunt quæ refutentur.

Status controuerſiæ.

Hæc igitur ſunt præcipua capita probationum, quibus conantur Pontificiam mutilationem exemplis antiquitatis palliare & confirmare: quæ profectò nihil probant de eo quod in controuerſia poſitum eſt, de publica ſcilicet, legitima, ordinaria & ſolenni conſuetudine veteris Eccleſiæ, in adminiſtratione & diſpenſatione cœnæ Dominicæ. Pleraque vero vel ſunt mera figmenta, vel manifeſtæ deprauationes ſententiæ veterum: ſicut euidenter oſtendimus. Et tamen Tridentinum Concilium non veretur, omnia illa, tanquam non Apollinis, ſed ipſius Spiritus ſancti oracula exoſculari & approbare, quaſi certum iam & demonſtratum ſit, in primitiua Eccleſia, licet non infrequens fuerit communio ſub vtraque ſpecie, non tamen Catholica, ſeu vniuerſalis fuerit, ſed ſimul etiam ſemper in vſu fuiſſe communionem ſub vna tantummodo ſpecie.

HISTORICA OBSERVATIO, QVOTIES, *& quot modis mutilatio illa tentata fuerit, donec tandem introducta eſt.*

Porrò, quia Tridentinum capitulum, ex mutatione conſuetudinis communicandi ſub vtraque ſpecie, & ex introductione contrariæ conſuetudinis, vult Pontificiam mutilationem iuſtificare: iudico vtiliter quædam annotari poſſe, de hiſtoria introductæ huius conſuetudinis. Iactitant enim, conſuetudinem illam adeò eſſe vetuſtam, vt eius initium ne monſtrari quidem poſſit in hiſtoriis. Sed nos ex veris hiſtoriis oſtendemus, quomodo in veteri Eccleſia aliquoties, & aliquot modis tentata fuerit mutatio communionis ſub vtraq; ſpecie: & quam acriter mutationi huic reſtiterint præpoſiti Eccleſiarum, melioribus & purioribus Eccleſiæ temporibus, donec tandem poſterioribus temporibus, poſt annos ſcilicet Domini 1200. vnà cum aliis erroribus & abuſibus, mutatio illa particulariter, non tamen ſine contradictione, in quaſdam Eccleſias inuecta, deinde latius progreſſa, demum lege Conſtantienſi confirmata eſt.

I. Mutatio communionis.

Tentata autem primum fuit mutatio quædam cõmunionis ſub vtraq; ſpecie, iuxta formã à Chriſto præſcriptam, per illos, qui bibentes in Eccleſia de poculo Domini, panem ſacratum ſecum domum deferebant: quem poſtea ſumebant, aliquando per ſatis longum interuallum temporis: ſicut de Eremitis Baſilius ſcribit. Sed illa conſuetudo abrogata & prohibita fuit in Concilio Toletano 1. circiter ann. Domini 390. & poſtea circa ann. 500. in Cæſarauguſtano. Reducta autem fuit communio ad formam inſtitutionis: vt ſcilicet in Eccleſia, vbi tunc vtraque ſpecies diſpenſabatur, Euchariſtia conſumeretur.

II. Mutatio cœpta circa annum Domini 440.

Secundò. Tempore Leonis I. circa annum Domini 440. Manichæi, quia vinum tantum abominabile quiddam deteſtabantur, & fingebant Chriſti corpus, vtpote phantaſticum, non habuiſſe verum ſanguinem, moliebantur ſumptionem vnius tãtum ſpeciei introducere. Sed Leo Pontifex, ſermone Quadrageſimali. 4. appellat ſacrilegium, ſi quis calicem ſanguinis redemptionis noſtræ haurire declinet. Et huc accommodat illud Pauli Rom. 16. Obſeruate eos, qui diſſenſiones & offendicula præter doctrinam quam didiciſtis, faciunt.

Lindanus.

Lindanus fingit, ante Leonem in vſu fuiſſe in Eccleſia communionem ſub vna ſpecie: ſed Leonem tunc propter Manichæos, rurſus mandaſſe ad tempus cõmunionem ſub vtraq; ſpecie, vt ita deprehendi poſſent Manichæi. Sed Andradius rectè dicit, eſſe inſignem hallucinationem. Adeò enim vſitata tunc communio ſub vtraq; ſpecie, vt his indiciis Leo deprehenderet Manichæos. Leo igitur circa ann. Domini 449. pronunciat eſſe ſacrilegium, diſſenſionem & offendiculum, præter doctrinam ab Apoſtolis acceptam, ore corpus Domini accipere, calicem verò redemptionis noſtræ haurire, declinare.

Andradius.

III. Circa annum Domini 490.

Tertiò. Tempore Gelaſij, circa ann. Domini 490. iterum tentata fuit mutatio communionis ſub vtraque ſpecie: non ab hæreticis, ſicut tempore Leonis, ſed ab hominib. ſuperſtitioſis. Ita enim Gelaſius loquitur. Sed acriter repulſa, & ab Eccleſia exploſa fuit ſuperſtitio illa: ſicut teſtatur canon Comperimus, de conſecr. diſt. 2. Comperimus, quod quidam ſumpta tantummodo corporis ſacri portione, à calice ſacrati cruoris abſtineant: qui quia neſcio qua ſuperſtitione docentur aſtringi, aut integra ſacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: quia diuiſio vnius eiuſdemq; myſterij, ſine grandi ſacrilegio nequit prouenire. Audis, vnam ſpeciem non eſſe integrum ſacramentum, ſed ad vnum idemq; myſterium pertinere vtramque ſpeciem: item eſſe grande ſacrilegium, ſi vna tantum ſpecies ſumatur. Et in Canone illo notandum eſt vocabulum ſuperſtitionis. Inde enim colligi poteſt, ſub quo prætextu quidam tempore Gelaſij, voluerint conſuetudinem communicandi ſub vna tantummodo ſpecie introducere. Eſt enim ſuperſtitio, iuxta ſcholaſticos, velle colere Deum, ſed modo indebito, hoc eſt aliter & contra quam ipſe præſcripſit & mandauit. Prætextum igitur religionis, cultus diuini, & reuerentiæ erga ſacramentum, habuerunt & prætenderunt illi, qui tempore Gelaſij præter & contra formam communionis à Chriſto traditam, & præſcriptam à calice Dominico abſtinebãt. Et quia Canonis verba ſunt, docentur ſuperſtitione aſtringi: poſſet ita etiam intelligi, fuiſſe tunc quoſdam, qui ita docue-

Digitized by Google

rint. Et hoc bene notetur. Quicquid enim prætenditur de religione & reuerentia ſacramenti, in communione ſub vna ſpecie, quia aliter & contra fit, quam Chriſtus inſtituit, ſuperſtitio eſt. Gelaſius vero pronunciat, eos eſſe à communione arcendos, hoc eſt, excommunicandos, qui ex ſuperſtitione, à participatione poculi Dominici abſtinent. Quod vero Gratianus cum Gloſſatoribus, ad ſolos ſacerdotes conficientes, Canonem illum reſtringit: cum Eccleſiaſtica hiſtoria illorum temporum, & cum ipſo textu pugnat. Loquitur enim de illis qui ad ſumptionem Sacramentorum vel admittuntur, vel ab illis arcentur. Et ab ipſis pontificiis, vt Lindano & aliis, IV Mutatio. Gratiani illud commentum nunc exploditur.

Quarto, propter metum periculi effuſionis quidam mature meditati ſunt diſceſſionem à forma inſtitutionis Chriſti: ne tamen omnino tollerent vel abrogarent communionem ſub vtraque ſpecie, panem conſecratum, in poculum benedictionis, intinctam, dederunt communicantibus pro complemento communionis, hoc eſt, iudicarunt non plenam eſſe communionem, ſi tantummodo ſub ſpecie panis, ſine vino conſecrato daretur Euchariſtia. Occaſio intinctionis panis conjectura. Dignum vero eſt obſeruatione, vnde illud in Eccleſiam irrepſerit. Cum enim in caſu neceſſitatis in communione paruulorum & infirmorum, apud veteres intincta & infuſa aliquando Euchariſtia, data legeretur: ſicut ex hiſtoria Serapionis, ex Cypriani ſerm. 4. de lapſis, & ex Proſpero de promiſſionibus cap. 6 & 26. quæſt. 6. cap. Is in decretis: ex illis caſibus extraordinariis, quidam poſtea voluerunt conſuetudinem intinctæ Euchariſtiæ, inuehere in legitimam & ordinariam communionem Eccleſiæ, contra inſtitutionem Chriſti, & morem veteris Eccleſiæ, idque prætextu periculi effuſionis & reuerentiæ erga Euchariſtiam. Sed Iulius Pontifex circa annum Domini 340. in Epiſc. ad Epiſcopos Ægypti, & citatur de conſecr. diſt. 2. can. Cum omne. acriter conſuetudinem illam reprehendit. Et quibus ex fundamentis eam refutet, operæpretium eſt conſiderare. Dicit eſſe contra diuinū ordinē, contra Apoſtolicas inſtitutiones: item eſſe contrarium Euangelicæ & Apoſtolicæ doctrinæ, & conſuetudini Eccleſiaſticæ aduerſum. Et (quod præcipuè notandum eſt) oſtendit, vnde petendæ & ſumendæ ſint probationes in hac cauſa. Inquit enim: Non difficile hoc ab ipſo fonte veritatis probabitur, in qua ordinata ipſa Sacramentorum myſteria proceſſerunt. Agnoſcit Lector, Romanam Eccleſiam longe aliis tunc vſam fundamentis, in controuerſiis de communione cœnæ Dominicæ, quàm nunc vtitur. Nominantur enim ordo diuinus, Apoſtolicæ inſtitutiones, Euangelica & Apoſtolica doctrina, vetus conſuetudo Eccleſiaſtica. Ad illa fundamenta & nos nunc prouocamus: ſed opponuntur nobis poteſtas Eccleſiæ, poſterior conſuetudo, & argumenta rationis. Tandem verò concludit Iulius: Quod pro complemento communionis, intinctam tradunt Euchariſtiam populis, nec hoc probatum ex Euangelio teſtimonium receperunt, vbi Apoſtolis corpus ſuum commendauit, & ſanguinem: ſeorſim enim panis, & ſeorſim calicis commendatio memoratur. Et hoc modo tunc repreſſa fuit conſuetudo intinctæ Euchariſtiæ. Poſtea tamen rurſus pullulauit, circa annum Domini 380. Ideò enim in 3. Bracarenſi Concilio, repetitum fuit Decretum Iulij. Adeò crebro humana ingenia meditata ſunt diſceſſionem à forma communionis, ab ipſo filio Dei præſcripta. Sed melioribus Eccleſiæ temporibus fuerunt, qui contra omnes conſuetudines & prætextus, teſtamentariam inſtitutionem filij Dei retinuerunt, & acriter defenderunt.

Quintò. Cùm ſubinde maior fieret inclinatio V Mutatio. doctrinæ & rituum, à puritate veteris Eccleſiæ, circa annum Domini 920. Cluniacenſis ordo rurſus inſtituit intinctionem: ſed contra morem & vſum reliquarum Eccleſiarum. Ita enim Caſſander citat ex inſtitutis Cluniacenſium lib. 2. c. 35. Quantis ipſum corpus ſacerdos dederit, ſingulis ſanguinis tingit, quanquam ſit contra vſum aliarum Eccleſiarum: quia quidam, maximè nouitij noſtri, adeò ſunt rudes, vt ſi ſanguinē ita ſeparatim accipiant, quandam negligentiam incurrerent. Vides, licet tunc diſputaretur de metu periculi effuſionis & irreuerentiæ, non tamen auſi fuerunt iudicare, ideo intermittendum aut abrogandum eſſe vſum calicis.

In Turonenſi verò Concilio, pro infirmis, etiam Concilium Turonenſe. in aliis Eccleſiis, conceſſus eſt vſus intinctæ Euchariſtiæ. Et ratio additur: Oblatio intincta debet eſſe ſanguine Chriſti, vt veraciter presbyter dicere poſſit, corpus & ſanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti, proficiat tibi in remiſſionem peccatorum, & vitam æternam. Notabit autem Lector, quanquam aliquantulum tunc diſcederetur à forma inſtitutionis Chriſti: tamen adeò neceſſariam iudicarunt vtramque ſpeciem, vt potius intinctam Euchariſtiam dare conſulerent: præcipuè verò notetur, non veraciter dici poſſe, corpus & ſanguinem Chriſti dari & accipi, ſub vna tantummodo ſpecie panis.

Tandem tempore Iuonis, circa annum Domini, 1120. permiſſum fuit alicubi populum communicare intincto pane: idque non autoritate, ſed ſumma neceſſitate timoris ſanguinis Chriſti effuſionis. Ita enim Caſſander allegat Iuonem, de diuinis officiis. Hæc ideo recito, vt oſtendam, cum motæ iam eſſent & exaggerarentur diſputationes de metu periculi effuſionis & irreuerentiæ: non tamen iudicatum fuit, ideo vel poſſe, vel debere alteram ſpeciem prorſus tolli & omitti ex communione: ſed potius intinctione vſi fuerunt, vt tamen daretur vtraque ſpecies. Non autem vniuerſalis fuit tempore Iuonis conſuetudo intinctæ Euchariſtiæ: alibi enim data tunc fuit vtraque ſpecies ſeorſim: ſicut ex illis, qui circa ea tempora vixerunt, præcipue verò ex Bernhardo & Longobardo colligitur.

Sextò. Poſt Longobardum tempore ſcholaſtico- VI. Mutatio. rum ſcriptorum, circa annum Domini 1250. primum manifeſte incepit mentio fieri inuectæ alicubi particularis conſuetudinis, cōmunicandi populum ſub vna ſpecie, propter metum periculi effuſionis. Et tamen in hiſtoria illorum etiam temporum, multa ad hanc diſputationem pertinentia obſeruari poſſunt. Non enim ab omnibus tunc Eccleſiis, recepta fuit illa cōſuetudo: nec omnes paſſi ſunt ſibi eripi vſum Dominici calicis. Thomas enim in 3. parte ſummæ, Thomas. q. 80. artic. 12. dicit in quibuſdam Eccleſiis prouide hoc ſeruari, ne ſanguis Chriſti detur populo. Et in 4. Sententiarum, diſtinct. 11. art. 2. quæſt. 1. inquit: In quibuſdam locis, de conſuetudine datur participatio ſanguinis clericis: hoc eſt, miniſtris altaris, de quibus præſumitur, quod magis ſint cauti. Richardus de media Villa, & Petrus de Tarantaſia, poſtea Innocentius IV. nominatus, teſtantur ſua tempeſtate non tantum miniſtris altaris, ſed & maioribus è populo, à quibus pericula illa non timebantur, Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie datam fuiſſe. Petrus

Digitized by Google

trus vero de Palude in 4. Sententiarum, diſt. 11. q. 1. autor eſt, ſua ætate in quibuſdam Eccleſiis conſuetudinem fuiſſe, communicandi in genere ſub vtraque ſpecie: idque ita caute, vt nihil effunderetur. Ex Wilhelmo de Monte Laudano Caſſander citat: Recipiendo corpus Chriſti, totam veritatem eius recipit, ſed non totum Sacramentum. Et ideo in multis locis communicatur cum pane & vino, id eſt, cum toto Sacramento.

Durandus. Durandus circa annum Domini 1280. in rationali diuinorum lib. 4. cap. 42. narrat ſua ætate in quibuſdam locis cõſuetudinem fuiſſe: quod poſt communionem Sacerdotis, aliquid de ſanguine in calice reſeruatum fuit, & ſuperinfuſum vinum purum, vt communicantes inde aliquid poſſent de ſanguine Chriſti ſumere. Et rationem reddit in præcedentibus, ex Innocentio III. Quamuis ſub ſpecie panis ſanguis ſumatur cum corpore; non tamen ſanguis ſub ſpecie panis bibitur. Particulariter igitur tunc in quaſdam Eccleſias inuecta fuit conſuetudo communionis ſub vna ſpecie.

Variatio circa Communionem a multis [illegible] & reprobata. Deinde obſeruatio hiſtoriarum illius temporis, & hoc oſtendit, quod recenti conſuetudini communionis ſub vna ſpecie, à multis tunc contradictum fuit. Alexander enim Halenſis refert, religioſos quoſdam ægre tuliſſe, eripi ſibi poculum Domini, & flagitaſſe reſtitutionem communionis ſub vtraque ſpecie. Sed illorum petitionem dicit repreſſam fuiſſe commento miraculi, quod ex hoſtia ſacra ſanguis emanaſſet. Et ipſi Scholaſtici ſcriptores, licet cedant conſuetudini, recens à quibuſdam receptæ propter vnicam rationem de periculo effuſionis: tamen multis & palam diſputant, communionem in vtraque ſpecie conuenientiorem, congruentiorem, perfectiorem, completiorem, & maioris efficaciæ eſſe. Ex quibus antiquiſſimis Alexander

Alexander Alenſis. Alenſis inquit, quæſt. 32. membr. 1. artic. 2. Sumpto hoc Sacramento digne in vtraque ſpecie, maior eſt effectus vnius corporis myſtici cum capite, quam ſumpta ſub altera. Quæſt. 53. Licet illa ſumptio quæ eſt in accipiendo ſub vna ſpecie, ſufficiat: illa tamen quæ ſub duabus eſt, maioris meriti, tum ratione argumentationis, deuotionis, tum ratione fidei, dilatationis actualis, tum ratione ſumptionis complectioris. Item; Sumptio ſub vtraque ſpecie, quem modum ſumendi tradidit Dominus, eſt maioris efficaciæ & complementi: Quæſt. 51. dicit, eum qui accipit Sacramentum ſub ſpecie panis, non accipere perfecte ſacramentum, quantum ad Sacramentalem ſumptionem.

Albertus Magnus. Poſt Alenſem proxime ſequitur Albertus Magnus, qui in 4. ſentent. diſtinct. 8. art. 13. inquit, duplicem eſſe in hoc Sacramento perfectionem: Chriſti videlicet ipſius, & Sacramenti, ſecundum quod venit in vſum fidelium. Priore modo dicit verum eſſe, Chriſtum eſſe perfectum ſub vtraque ſpecie. Secundò modo videri ſibi falſum, quia non perfecte ſignetur & cauſſetur vſus fidelium, & vnitas corporis myſtici, niſi duplici ſigno: & ideo virtute Sacramenti, oportere vtrumque habere.

Thomas. Poſt hunc Thomas 3. ſummæ, quæſt. 66. articulo ſecundo. Quamuis totus Chriſtus ſit ſub vtraque ſpecie, non tamen fruſtra. Nam primo hoc valet ad repræſentandam paſſionem Chriſti, in qua ſeorſim fuit ſanguis à corpore ſeparatus. Secundo hoc eſt conueniens vſui huius Sacramenti, vt ſeorſim exhibeatur fidelibus corpus Chriſti in cibum, & ſanguis in potum. Idem contra Gentiles lib. 4. cap. 61. Quia, inquit, complementum noſtræ ſalutis factum eſt per paſſionem Chriſti & mortem per quam eius ſanguis à carne ſeparatus eſt, ſeparatim nobis traditur Sacramentum corporis eius ſub pane, & ſanguis eius ſub ſpecie vini: vt ſic in hoc Sacramento paſſionis Dominicæ, memoria & repræſentatio habeatur, & ſecundum hoc impleatur, quod Dominus dixit: Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere potus. Hæc teſtimonia non poſſunt referri ad ſolam ſacrificulorum ſumptionem: expreſſe enim loquitur de exhibitione & traditione Sacramenti, quæ fit fidelibus. Petrus de Paulude diſtinct. 11. artic. *Petrus de Palude.* 1. dicit, duplicem debere eſſe materiam huius Sacramenti, ſcilicet materiam cibi & potus: qui effectus Sacramenti debet perfecte repræſentari per materiam: Sacramenta enim efficiunt quod figurant. Sed huius Sacramenti effectus, eſt perfecta animi refectio: ergo materia repræſentans, debet eſſe per perfectam corporis refectionem, quæ non eſt niſi per cibum & potum. Bonauentura diſtinct. 8 quæſt. 2. tradit, in hoc Sacramento ex duobus ſignis vnum & perfectum reſultare Sacramentum: cuius integritatis ratio diſpoſitiue veniat à natura, quia nec panis eſt per ſe plane reficiens, nec vinum, ſed vtrumque eſt vna plena refectio. Completiue vero veniat ab inſtitutione diuina, quæ inſtitutio hæc duo ſigna ordinauit, ad ſignificandam vnam perfectam refectionem.

Hæc ex Scholaſticis ſcriptoribus, antiquitatis ſtudioſiſſimus Georgius Caſſander collegit.

Durandus. Durandus in rationali lib. 4. c. 54. dicit: Qui ſolam hoſtiam recepit, non plenum ſacramentaliter recipit Sacramentum. Et ſi enim in hoſtia conſecrata, Chriſti ſanguis ſit: non tamen eſt ibi ſacramentaliter, eo quod panis corpus, non ſanguinem, & vinum ſanguinem ſignificat, & non corpus. Ergo ſub altera tantum ſpecie non eſt completum Sacramentum, quoad Sacramentum. Et licet Durandus principaliter ibi loquatur de ſumptione presbyteri, ratio tamen generalis eſt.

Hæc hiſtorica obſeruatio valde vtilis eſt. Oſtendit enim, cum primum cœpiſſet Eccleſias inuadere conſuetudo communionis ſub vna tantum ſpecie, quod factum eſt poſt annos Domini 1200. quod non ab omnibus Eccleſiis recepta fuerit, ſed quod multi ei contradixerint.

Et quidem quod doctrina veteris Eccleſiæ de Sacramentali communione, non ſtatim immutata & inflexa fuit ad conſuetudinem illam: ſed quod Scholaſtici, licet conſuetudini illi ceſſerint, oppoſuerunt tamen doctrinam ex inſtitutione Chriſti: quod ſcilicet communio ſub vtraque ſpecie, quia à Chriſto inſtituta, ſit conuenientior, congruentior, completior, perfectior, maioris efficaciæ & illuſtrioris repræſentationis. Et tota materia huius controuerſiæ, ne Scholaſticorum quidem tempore ita diſputata fuit, ſicut nunc à Pontificiis tractatur.

Poſtea conſuetudine illa magis magiſque inualeſcente, maior etiam doctrinæ inclinatio ſecuta eſt, vt Lyra in 11. cap. 1. ad Corinth. fatetur, Chriſtum, Sacramentum hoc inſtituiſſe in vtraque ſpecie. Et in 9. cap. Prouerbiorum, teſtatur in primitiua Eccleſia fideles hoc Sacramentum in vtraque ſpecie accepiſſe: addit tamen propter periculum effuſionis ordinatum eſſe, vt laicis tantum ſub vna ſpecie daretur.

Et tamen ante Conſtantienſe Concilium, non

ſimpliciter omnibus vbique laicis erepta fuit communio ſub vtraque ſpecie. Thomas enim Waldenſis, qui ſub tempus Conſtantienſis Concilij contra Wicleſum ſcripſit, licet defendat communionem ſub vna ſpecie, tamen tomo 2. cap. 88. & 94. reſtatur presbyteris, diaconis, miniſtris altaris, maioribus è populo, rectoribus inſignium locorum & monaſteriorum, & aliis dignitate pręſtantibus, fide fortibus, & diſcretis fidelibus, vt doctoribus, regibus, aliiſque qui tanta re digni iudicabantur, hoc donatum fuiſſe, vt ad ſacrificium & eius libamentum, ſcilicet ad communicandum in vtraque ſpecie aſſumerentur.

Imo ipſa petitio procuratorum Concilij Conſtantienſis teſtatur, vſitatam tunc adhuc in multis locis fuiſſe communionem laicorum, ſub vtraque ſpecie. Duæ enim cauſæ in actis Conſtantienſis concilij recitantur, propter quas factum ſit interdictum calicis. Prima explicatur in petitione procuratorum Concilij his verbis: Quia in nonnullis mundi partibus Sacerdotes laicos ſub vtraque ſpecie, panis ſcilicet & vini, communicare non ceſſant, contra Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem: petimus nos procuratores ſynodi, prouideri ſalubriter Eccleſiæ, &c. Secundam cauſam ipſum Decretum explicat: quia ſcilicet in nonnullis mundi partibus quidam docuerint populum Chriſtianum communicandum eſſe ſub vtraque ſpecie: & populum debere ſacramentum Euchariſtiæ ſub vtraque ſpecie ſuſcipere. Hoc vero Æneas Syluius in Bohemica hiſtoria ita declarat: quod ſcilicet Iacobellus quidam Miſnenſis, concionator Eccleſiæ Pragenſis, admonitus à Petro quodam Dreſenſi ludimagiſtro, cum perquiſitis vetuſtis Sanctorum Doctorum codicibus, Dionyſij præſertim & Cypriani, communionem calicis laudatam inueniſſet, hortari cœpit populum, ne deinceps communionem calicis quoquo pacto negligerent. Vera igitur cauſa fabricatæ Pontificiæ legis de mutilatione cœnæ Dominicæ hæc fuit: ne ſcilicet conſuetudine Romanæ Eccleſiæ, aliquid diuerſum vel fieret vel doceretur in vlla Eccleſia. Illud vero apud omnes obtineri non potuit, niſi ex praua conſuetudine lex impia fabricaretur. Et tamen legem illam Græca Eccleſia nunquam recepit.

Ex hac hiſtorica commemoratione rectiſſime examinari & diiudicari poteſt, quantum fidei & authoritatis tribuendum ſit illis, quæ in fine ſecundi Tridentini capituli dicuntur, de latiſſima conſuetudine communionis ſub vna tantummodo ſpecie: quam poſtea Pontificij grauibus & iuſtis de cauſis, pro lege decreuerint habendam.

Argumentum Tridentinæ Synodi. Poſtremum argumentum Tridentinæ Synodi illud eſt quod præcipuum fuit & in Conſtantienſi & in Baſilienſi Concilio: quia ſcilicet cauſa, finis, effectus & fructus communionis Euchariſtiæ, eſt participatio corporis & ſanguinis, imo totius Chriſti. Illa vero fit ſub vna etiam ſpecie. Totus enim & integer Chriſtus, eſt ſub vnaquaque ſpecie: quia ſanguis à corpore iam non eſt ſeparatus in Chriſto. Ergo qui vnam ſpeciem ſolam accipiunt, nulla gratia ad ſalutem neceſſaria defraudantur. Et ſane, ſi cœna Dominica eſſet opus phyſicum, aut ſi noſtra ratione liceret ſapientiam Filij Dei iuſtificare, aliquid valeret hoc argumentum. Peccatum enim eſſe, vulgo dicitur, fieri per plura, quod fieri poteſt per pauciora. Sed in quem peccatum illud redundabit, niſi in ipſum Filium Dei, qui cœnam inſtituit ſub duabus ſpeciebus panis & vini, tunc cum nondum ſeparatus eſſet ſanguis à corpore ipſius, cumque ſciret, poſt reſurrectionem non fore vllam ſeparationem? Certe ſi ſemel permiſſum fuerit, tali argumentatione contra manifeſtam Chriſti inſtitutionem vti, in vniuerſum abrogari poterit cœna Dominica, fide enim in verbo participes efficimur Chriſti, Hebr. 3. Chriſtus per fidem habitat in cordibus. Epheſ. 2. ita vt totus & integer ipſe maneat in credentibus, & credentes in ipſo, Ioann. 6. Præterea in Baptiſmo Chriſtum induimus, Galat. 3. Quorſum igitur opus erit communione cœnæ Dominicæ? *Refutatio argumenti Tridentini.* Item, cur bis ſumunt ſanguinem Chriſti ſacrificuli, ſemel ſub ſpecie panis, & iterum ſub ſpecie vini? Si reſpondeatur, Chriſtum non fruſtra ita inſtituiſſe: hoc & nos volumus. Supra autem oſtendimus, Chriſtum non pro ſacerdotibus tantum, ſed pro vniuerſa Eccleſia cœnam ſuam inſtituiſſe. Reſpondeo igitur, quia Sacramentum hoc non eſt opus naturæ, vel actio rationis & ſenſuum: ſed eſt myſterium fidei, quę ex verbo Dei concipitur; & eo nititur: ideo inſtitutio eius, certo & manifeſto verbo Dei tradita, non eſt reformanda, mutanda aut mutilanda, ex argumentis rationis de naturali concomitantia: ſed ad obedientiam fidei pertinet, vt verbo Dei inhæreat, & eius præſcriptum ſimpliciter ſine diſquiſitione ſequatur. Ita ergo in hoc ſacramento, ea quæ Chriſtus dixit credamus, & quæ iuſſit faciamus. Ratio enim captiuanda eſt in obſequium Chriſti, 2. Cor. 10.

Quod ſi voluerimus ſapientiores eſſe Chriſto, accidet nobis quod ſcriptum eſt Rom. 1. Vani facti ſunt in rationibus ſuis, dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Sed aiunt: Quid maius eſt in Euchariſtia, an *Alia dictio.* Chriſtus, an vero ſpecies vini? Cum igitur Chriſtum integrum & totum accipiamus ſub ſpecie panis: quid de elemento vini litigamus: aut cur de accidentibus ſine ſubiecto cohærentibus tam ſoliciti ſumus? Reſpondeo: Non de ſubſtantia vel accidenti- *Refutatio.* bus vini, quatenus eſt in prædicamento ſubſtantiæ, pugnamus: ſed quia ſcimus Chriſtum nobis ſe & beneficia ſua communicare velle, non *ἀμέσως*, ſed per certa media ad hoc diuinitus inſtituta. Spretis autem & abiectis mediis illis, nec poſſumus, nec debemus nobis, ſicut Enthuſiaſtæ faciunt, polliceri participationem Chriſti: ſed mediis illis & vtendum, & ita vtendum eſt, ſicut ab ipſo Deo inſtituta, præſcripta & ordinata ſunt. Propter hanc cauſam merito in hac controuerſia pugnamus, ne medium diuinitus ad participationem ſanguinis Chriſti, & Noui Teſtamenti in ſanguine ab ipſo Filio Dei in teſtamentaria inſtitutione ordinatum, nobis humana præſumptione eripiatur. Sacramentorum enim efficacia ex verbo Chriſti pendet. Non autem de pane, ſed de calice dixit: Hoc eſt Nouum Teſtamentum in meo ſanguine. Et quando poculum Domini, vera fide accipio, tunc certus ſum ex verbo, mihi donari, applicari & obſignari Nouum Teſtamentum in ſanguine Chriſti. Pontificij dicunt, idem fieri in ſumptione panis. Sed de efficacia Sacramentorum, ſcimus ex verbo iudicandum eſſe.

Vtilis vero hæc eſt conſideratio. Notum fuit antiquitati, Chriſtum vbicunque adeſt, totum & integrum adeſſe: corpus eius non eſſe exangue, nec ſanguinem extra corpus ipſius. Nemo tamen, in vete- *Vetus Eccleſia.* ri Eccleſia vel diſputauit ſaltem, propterea mutari & mutilari poſſe teſtamentariam inſtitutionem Chriſti de diſpenſatione & ſumptione vtriuſque ſpeciei. Longobardus libro 4. diſtinct. 11. proponit *Longobardus.* quidem

Digitized by Google

quidem hoc argumentum, nó autem excludit inde dogma de abrogatione alterius ſpeciei: ſed ex Ambroſio reperit, quare ſub duabus ſpeciebus Chriſtus voluerit Sacramentum hoc accipi, cum ſub alterutra totus ſit. Eodem modo argumétum illud & proponitur & ſoluitur ab Hugone & Haymone. Imo ipſi Scholaſtici, quorum tempore iam cœperat Eccleſias inuadere conſuetudo communicandi ſub vna ſpecie, non iudicatunt hoc argumentum ſatis eſſe ad ſtabiliendam ſumptionem ſub vna ſola ſpecie. Reſpondent enim, Chriſtum quidem perfectum, integrum & totum eſſe, etiam ſub vna ſpecie: ſed ſacramentum totum non eſſe completum, perfectum, integrum & totum, ſi ſub vna tantum ſpecie ſumatur. Sententiæ Longobardi, Hugonis, Haymonis & Scholaſticorum, in præcedentibus ſunt aſſcriptæ. Durandus citat ex Innocentio III. Licet ſub pane non ſit corpus ſine ſanguine, nec ſub vino ſanguis ſeparatus à corpore: non tamen ſub pane ſanguis Chriſti bibitur, nec in vino corpus Chriſti editur. Recens igitur eſt hoc Pontificiorum cómentum, ideo poſſe laicis abrogari, prohiberi & eripi poculum Domini, quia Chriſtus integer & totus ſit etiam ſub panis ſpecie. Obiter vero & hoc monendum arbitror, vbi Conſtantienſe & Baſilienſe Decretum habet, Chriſtum integrum veraciter eſſe & contineri ſub ſpecie panis ibi Tridentini dicunt integrum ſumi. Cumque non auſint contra Scholaſticos dicere, perfectum Sacramentum ſumi ſub vna ſpecie: dicunt tamen, verum Sacramentum ſumi, ſi vna ſpecies ſola ſumatur, etiamſi ſcilicet non ſeruetur inſtitutio Chriſti. Sed hæc in tanta verbi Dei luce facile diiudicari poſſunt. Hæc ſunt quinque illa argumenta, quæ ex innumeris illis, quæ per annos iam 150. à tempore Conſtantienſis Concilij, ſingulos artificio anxie conquiſita fuerunt. Tridentina ſynodus habito delectu, iudicauit talia eſſe, quibus hiſce temporibus in tanta verbi Dei luce, Pontificia mutatio, mutilatio, abrogatio & prohibitio teſtamentariæ inſtitutionis Filij Dei iuſtificari & defendi poſſe videretur. Qualia vero ſint, quid efficiant, & quantum valeant: ſatis, quantum in hac breuitate fieri potuit, oſtenſum eſt.

Scholaſtici.

DECRETVM SVPER PETITIONE CONCESSIONIS calicis, publicatum in Seſſione VI.

INſuper cum eadem ſancta Synodus, ſuperiori Seſſione duos articulos, alias propoſitos & nondum diſcuſſos: videlicet, rationes quibus ſancta Catholica Eccleſia adducta fuit, vt communicaret laicos, atque etiam non celebrantes Sacerdotes, ſub vna tantum panis ſpecie, ita ſint retinenda, vt nulla ratione calicis vſus cuiquam ſit permittendus: & an ſi honeſtis & Chriſtianæ charitati conſentaneis rationibus concedendus alicui, vel nationi, vel regno calicis vſus videatur, ſub aliquibus conditionibus ſit concedendus, & quænam ſint illæ, in aliud tempus, oblata ſibi occaſione, examinandos atque definiendos reſeruarit: nunc eorum pro quibus petitur, ſaluti optime conſultum volens decernit, integrum negocium ad S. D. N. nunc eſſe referendum, prout præſenti Decreto refert: qui pro ſua ſingulari prudentia id efficiat, quod vtile reipub. Chriſtianæ, & ſalutare petentibus vſum calicis, fore iudicauerit.

EXAMEN.

Inter poſtulata Regum & Principum, Concilio Tridentino propoſita fuit & hæc petitio: vt vſus Dominici calicis, iuxta inſtitutionem Chriſti, & morem primitiuæ Eccleſiæ, ſublata iniuſta eius prohibitione, Eccleſiæ reſtitueretur. Patres vero Concilij, priuſquam de petitione illa deliberent, probant, confirmant & ſtabiliunt impiam legem abrogari & prohiberi Dominici calicis, non ſecus ac ſi petita ab ipſis fuiſſet repetitio, confirmatio, & ratificatio decreti Conſtátienſis. Illa vero hoc Concilio ita inſtructa ſunt. 1. Vt petitionem illam regum & principum, oblique ſugillent & damnent: vt qui hoc petant, quod nullo vel iure, vel præcepto diuino ad laicos pertinet: quodque Eccleſia grauibus & iuſtis cauſis adducta, olim non tantum abrogauit, ſed lege ſynodica, tanquam temerariam præſumptionem, imò tanquam hæreſin ſub pœna excommunicationis, ſeuere prohibuit. Ita enim loquitur Conſtantienſe decretum. 2. Vt quicquid de conceſſione futurum ſit, fiat illud ſine detrimento regni Pontificij, & ſine imminutione plenariæ poteſtatis Romanæ Eccleſiæ: imo vt hæc ipſa, ſi qua futura eſſet conceſſio, eſſet confirmatio, & impetratio petitionis eſſet recognitio immanis iſtius priuilegij, quod iuxta Pighium, Romanæ ſedi ita indultum eſt, vt quicquid illa in cauſis fidei hîc ſuper terram figeret, refigeret, obligaret, aut ſolueret, hoc ipſum ita fixum, refixum, obligatum ſolutumque haberetur & maneret. 3. Vt qui ex conceſſione ſiue ſynodi, ſiue Romani Pontificis, vſuri eſſent communione ſub vtraque ſpecie, ipſo tamen vero fructu priuarentur. Nam iuxta decretum 5. Seſſionis Tridentini Concilij, non ex inſtitutione, traditione, iure & præcepto Chriſti, ſed ex miſericordia, benignitate & liberalitate Romani Pontificis, calicem ad ſe non pertinentem ſumerent. Verba igitur calici addita, fruſtra laici ſibi applicarent, cum ad ſolos ſacerdotes pertineant: nec ex illa communione vllam gratiam ad ſalutem neceſſariam acciperent. Hæc enim ſunt verba tertij capituli.

Et ita illis præmunitis, tamen petitio conceſſionis calicis, ex vna Seſſione in aliam reiecta, donec tandem prorſus à Synodo ad ſedem Pontificiam abiecta eſt. Et valde vtile eſſet ſcire: quæ in deliberationibus illis cóſultationes tales inciderint, quod ipſa Synodus noluerit aliquid de hac petitione definire, ſed negotium integrum ad Romanum Pontificem retulerit. Sed quia illa forſan inter myſteria Concilij celata ſeruantur, breuem tantum annotationem ex ipſo ſinu Pontificiorum profectam annotabo, ex qua multa poterunt colligi.

Coloniæ anno 1564. edita eſt conſultatio, de cómunione Chriſtiani populi ſub vtraque ſpecie: erudita ſane, vtpote ab autore Caſſandro profecta. In eius præfatione, ſub typographi perſona narratur, Tridentinam ſynodum per totam æſtatem anni 62. occupatam fuiſſe diſputationibus ſuper petitione conceſſionis calicis. Quis vero diſputationum illarum exitus fuerit, his verbis ibi deſcribitur: Dum maior eruditiorum Epiſcoporum, eaque potior pars, in eam ſententiam concors pedibus iret, vt laicis calicem eſſe concedendum iudicaret: alij vero magna contentione reſiſterent, ne quid incommodi tantus diſſertationum ardor, cœptis de morum & opinionum reformatione rebus adferret: eam controuerſiam Pij IV. Pontificis arbitrio dirimendam reliquerunt. Hæc ibi: ex quibus Lector multa huc pertinentia poteſt colligere.

Conſultatio de communione ſub vtraque ſpecie. Coloniæ edita.

Reiectum autem fuit illud negotium ad Romanum Pontificem, notatis certis conditionibus, quæ

Digitized by Google

bus vſus calicis concedi poſſe videretur. Illæ publicatæ quidem ſunt, ſed editioni Decretorum non ſunt inſertæ. Adiiciam igitur illas: & nihil præterea addam, niſi vt Lector ex illis conditionibus diſcat, quanti Romanus Pontifex vendat conceſſionem calicis. Hactenus queſta fuit Germania de explicationibus, quod nimis magna pecuniæ ſumma, indulgentias & diſpenſationes ſuas Roma vēderet. Nunc verò Pontifex conceſſionem calicis, non auro nec argento vendit, ſed quod multo carius eſt, abnegatione veræ doctrinæ, approbatione omnium abominationum regni Pontificij, & defectione à capite Chriſto, ad hominem peccati, & filium perditionis 2. Theſ. 2. Videant igitur piæ conſcientiæ, ne tanti emant quod Chriſtus gratis acceptum gratis Eccleſiæ dari mandauit. Et perlectis hiſce conditionibus, Lector rectius intelliget, quare Lutherus dixerit: Quando Papa vt Papa, ex plenitudine ſuæ poteſtatis, conceſſurus eſſet communionem ſub vtraque ſpecie, tunc ſe ea non vſurum. Dictum illud Lutheri odioſe ſæpius exagitatum fuit à Pontificiis ſcriptoribus: ſed res & experientia ipſa, in hiſce conditionibus adfert iam veram interpretationem. Audiamus igitur, quid de conditionibus in conceſſione calicis Concilium ſuggerat Pontifici.

CONDITIONES QVIBVS VSVS CALICIS CONCEDI poſſe videtur.

PRime. Vt ſub vtraque ſpecie communicare volentes in reliquis omnibus, tam quoad Sacramentum hoc quam cætera Sacramenta, item in quacunque materia, quoad fidem, doctrinā ritúmque conueniant corde & oris confeſſione, cum in iis omnibus quæ à S Romana Eccleſia ſunt recepta. nec non Decreta omnia huius S. Synodi, tam promulgata quam promulganda, religioſe admittant & obſeruent.

Secundo. Vt Paſtores dictarum nationum, & concionatores, credant & doceant, conſuetudinem ab Eccleſia probatam, & diu obſeruatam, videlicet communicandi ſub altera tantum ſpecie, non eſſe alienam à diuino iure: imo laudabiliter, & tanquam legem obſeruandam, niſi ab Eccleſia aliter ſtatuatur, quodque aliter pertinaciter ſentientes, hæretici ſint cenſendi: nec aliis dent hanc communionem ſub vtraque ſpecie, niſi qui crediderint hanc veritatem, & confeſſi fuerint.

Tertio. Quod ſanctiſſimo Domino noſtro Papæ, vt legitimo vniuerſalis Eccleſiæ Epiſcopo & Paſtori, debeant fideli & ſyncero animo, vt reuerentes filij, omnem reuerentiam exhibere.

Quarto Quod Archiepiſcopis, Epiſcopis & aliis Prælatis ſuis, ſimiliter debitam obedientiam ac reuerentiam præſtent.

Quinto. Vt hic vſus calicis, iis tantum permittatur, qui confeſſi & contriti fuerint, iuxta Catholicæ Eccleſiæ conſuetudinem: item vt ordinarij quam diligentiſſime omnibus cautionibus prouideant, ne in adminiſtratione ſanguinis aliquod ſacrilegium aut prophanatio admittatur, ſuper quibus omnibus prædictis, eorum conſcientia onerentur.

SESSIONIS V.

CAPVT IV.

PARVVLOS NON OBLIGARI AD COMMVNIONEM Sacramentalem.

Denique eadem ſancta Synodus docet, paruulos vſu rationis carentes, nulla obligari neceſſitate ad Sacramentalem Euchariſtiæ communionem: ſi quidem per Baptiſmi lauacrum regenerati, & Chriſto incorporati, adeptam iam filiorum Dei gratiam, in illa ætate amittere non poſſunt. Neque ideo tamen damnanda eſt antiquitas, ſi eum morem in quibuſdam locis aliquando ſeruauit. Vt enim ſanctiſſimi illi patres ſui facti, probabilem cauſam pro illius temporis ratione, habuerunt, ita certe eos, nulla ſalutis neceſſitate id feciſſe ſine controuerſia credendum eſt.

CANON IIII.

Si quis dixerit, paruulis antequam ad annos diſcretionis peruenerint, neceſſariam eſſe Euchariſtiæ communionem anathema ſit.

De hac quæſtione nulla controuerſia eſt inter nos & Pontificios. Non iudico igitur opus eſſe, totam illam diſputationem retexere: cum de iis quæ controuerſa ſunt, potiſſimum inſtituta ſit hæc tractatio.

SESSIO SEXTA.

VERA ET CATHOLICA DOCTRINA, QVOD IN MISSA verum ſacrificium & propitiatorium offeratur.

PROOEMIVM.

Sacroſancta Synodus, &c. vt vetus abſoluta. atque omni ex parte perfecta, de magno Euchariſtiæ myſterio, in ſancta Catholica Eccleſia fides atque doctrina retineatur, & in ſua puritate (propulſatis erroribus atque hæreſibus) conſeruetur: de ea quatenus verum & ſingulare ſacrificium eſt, Spiritus ſancti illuſtratione edocta, hæc quæ ſequuntur docet, declarat, & fidelibus populis prædicanda decernit.

CAPVT I.

Quoniam ſub priori teſtamento (teſte Apoſtolo Paulo) propter Leuitici Sacerdotij imbecillitatem conſummatio non erat, oportuit (Deo patre miſericordiarum ita ordinante) ſacerdotem alium ſecundum ordinem Melchiſedech ſurgere Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui poſſet omnes quotquot ſanctificandi eſſent, conſummare & ad perfectum adducere. Is igitur Deus & Dominus noſter, etſi ſemel ſeipſum in ara crucis, morte intercedente Deo patri oblaturus erat, vt æternam illic redemptionem operaretur, quia tamen per mortem ſacerdotium eius extinguendum non erat, in cœna nouiſſima, qua nocte tradebatur, vt dilectæ ſuæ ſponſæ Eccleſiæ, viſibile (ſicut hominum natura exigit) relinqueret ſacrificium, quo cruentum illud, ſemel in cruce peragendum repræſentaretur, eiuſque memoria in finem vſque ſeculi permaneret, atque illius ſalutaris virtus in remiſſionem eorum, quæ à nobis quotidie committuntur peccatorum applicaretur, Sacerdotem ſecundum ordinem Melchiſedech ſe in æternum conſtitutum declarans, corpus & ſanguinem ſuum ſpeciebus panis & vini, Deo patri obtulit. Ac ſub earundem rerum Symbolis, Apoſtolis (quos tunc noui Teſtamenti Sacerdotes conſtituebat) vt ſumerent tradidit: & eiſdem, eorumque in Sacerdotio ſucceſſoribus, vt offerrent præcepit, per hæc verba: Hoc facite in meā commemorationem, vti ſemper Eccleſia Catholica intellexit & docuit. Nam celebrato vēteri Paſcha (quod in memoriam exitus de Ægypto, multitudo filiorum Iſrael immolabat) nouum inſtituit Paſcha, ſeipſum ab Eccleſia per Sacerdotes, ſub ſignis viſibilibus immolandum, in memoriam tranſitus ſui ex hoc mundo ad Patrem, quando per ſui ſanguinis effuſionem nos redemit, atque eripuit de poteſtate tenebrarum, & in regnum ſuum tranſtulit. Et hæc quidem illa munda oblatio eſt, quæ nulla indignitate aut malitia offerentium inquinari poteſt. Quam etiam Dominus per Malachiam nomini ſuo, quod magnum futurum eſſet in gentibus, in omni loco, mundam offerendam prædixit. Et quam non obſcure innuit Apoſtolus Paulus, Corinthiis ſcribens, cum dicit, non poſſe eos, qui participatione menſæ dæmoniorum polluti ſunt, menſæ Domini participes fieri: per menſam altare vtrobique intelligens. Hæc denique illa eſt, quæ per varias ſacrificiorum naturæ & legis tempore ſimilitudo figurabatur, vtpote quæ bona omnia, per illa ſignificata, velut illorum omnium conſummatio & perfectio complectitur.

CA-

CAPVT II.

Et quoniam in diuino hoc ſacrificio, quod in Miſſa peragitur, idem ille Chriſtus contin·etur, & incruente immolatur, qui in ara crucis ſemel ſeipſum cruente obtulit, docet ſancta Synodus, ſacrificium illud verè propitiatorium eſſe, per ipſumque fieri, vt ſi cum vero corde & recta fide, cum metu & reuerentia contriti ac pœnitentes ad Deum accedamus, miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Huius quippe oblatione placatus Dominus, gratiam & donum pœnitentiæ concedens crimina & peccata, etiam ingentia dimittit. Vna enim, eademq; eſt hoſtia, idemque nunc offerens Sacerdotum miniſterio, qui ſeipſum tunc in cruce obtulit, ſola offerendi ratione diuerſa. Cuius quidem oblationis (cruentæ inquam) fructus, per hanc incruentam vberrimè percipiuntur, tantum abeſt, vt illi per hanc quouis modo derogetur. Quare non ſolum pro fidelium viuorum peccatis, pœnis, ſatisfactionibus, & alijs neceſſitatibus, ſed & pro defunctis in Chriſto, nondum ad plenum purgatis, ritè iuxta Apoſtolorum traditionem offertur

CANON I.

Si quis dixerit, in Miſſa non offerri Deo verum & proprium ſacrificium: aut quod offerri non ſit aliud, quam nobis Chriſtum ad manducandum dari, anathema ſit.

CANON II.

Si quis dixerit, illis verbis: Hoc facite in mei commemorationem, Chriſtum non inſtituiſſe Apoſtolos Sacerdotes, aut non ordinaſſe, vt ipſi aliique Sacerdotes offerrent corpus & ſanguinem, anathema ſit.

CANON III.

Si quis dixerit, Miſſæ ſacrificium tantum eſſe laudis & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem ſacrificij in cruce peracti, non autem propitiatorium, vel ſoli prodeſſe ſumenti, neque pro viuis & defunctis, pro peccatis, pœnis, ſatisfactionibus, & alijs neceſſitatibus offerri debere, anathema ſit.

CANON V.

Si quis dixerit, blaſphemiam irrogari ſanctiſſimo Chriſti ſacrificio, in cruce peracto, per Miſſæ ſacrificium, aut illi per hoc derogari, anathema ſit.

EXAMEN.

Accedimus iam ad Pontificium ſacrificium Miſſæ, quam Daniel. 11. 38. vocat Deum מעזים propterea quod ſit præſidium, monumentum, robur, firmamentum & arx regni Antichriſti. De qua ipſi Pontificij ſæpius in publicis Imperij conuentibus conteſtati ſunt, ſe quiduis potius poſſe pati, quam Miſſæ ſacrificium ſibi eripi.

Non autem ſingula, quæ ad hanc diſputationem pertinent, copioſè perſequemur, illud enim ab alijs, integris & iuſtis tractationibus egregiè præſtitum eſt, & video, hanc ſcriptionem præter inſtitutum & opinionem excreſcere. Sed ea quæ ad examen & explicationem Decretorum Tridentini Concilij pertinere videbuntur, qua fieri poterit breuitate annotabimus.

Ante omnia autem conſtituendum eſt: Quis ſit verus ſtatus diſputationis de ſacrificio Miſſæ. Quia enim vocabulum ſacrificij, πολύσημον eſt, & actio Miſſæ, multa & varias habet partes, omnino igitur per viam diuiſionis conſtituendum eſt, quid in actione Miſſæ illud ſit, de quo propriè & principaliter Pontificij diſputant, quod ſit ſacrificium pro viuis & mortuis, & quale illud ſit ſacrificium, cum multæ ſint ſacrificiorum ſpecies? Hæc diligentia ideò neceſſaria eſt, quia video totam hanc diſputationem, hoc præcipuè artificio turbari, obſcurari & inuolui, quod ſtatus controuerſiæ non explicatè conſtituitur. Cum enim & Scripturæ & veterum ſententiæ, de variis ſacrificiorum generibus loquantur: Pontificij Scriptores, omnes illas ſententias, in quibus mentio fit ſacrificij, ad probandum & ſtabiliendum Miſſæ ſacrificium detorquent, & cumulatis huiuſmodi multis ſententiis, coram imperitis & incautis gloriantur. Propitiatorium Miſſæ ſuæ ſacrificium, habere ſuffragia Prophetarum, Chriſti, Apoſtolorum, & Eccleſiæ omnium temporum.

Status diſputationis de ſacrificio.

Ita Vicelius, patrocinaturus Miſſæ Pontificiæ, collegit multas veterum ſententias, in quibus adminiſtrationi ſeu celebrationi cœnæ Dominicæ, tribuitur appellatio ſacrificij: Item, operoſe probat, in ſynaxi veteris Eccleſiæ ſemper vſitatum fuiſſe, vt aliquid recitare ex ſcriptis Propheticis præcipuè ex Pſalmis, ex Euangelicis, & Apoſtolicis ſcriptis, vſitatas fuiſſe preces communes, & gratiarum actiones decantatas fuiſſe laudes Dei, &c. Et quia illarum obſeruationum veſtigia quædam apud Pontificios in Miſſa reliqua ſunt, (licet, ſicut ipſe Vicelius fatetur, in pleriſque vix vmbra antiquitatis ſuperſit) ſtatim attexit concluſionem, multis paraſangis ampliorem, quam eſt præmiſſa probatio: Propitiatorium ſcilicet Miſſæ Pontificiæ ſacrificium, pro viuis & pro mortuis, habere teſtimonia & ſuffragia Apoſtolicæ primæ & veteris Eccleſiæ, & totius purioris antiquitatis. Huiuſmodi vero inſidiæ ſimpliciſſimè deteguntur monſtrato vero controuerſiæ ſtatu: quo poſito, facilior erit explicatio argumentorum, quæ pro defenſione Pontificiæ Miſſæ allegantur. Illuſtriora etiam erunt contraria argumenta, quibus Pontificiæ Miſſæ abominatio oſtenditur. Multa etiam ex capitulis & Canonibus Tridentinis rectius intelligentur, conſtituto primum ſtatu diſputationis de Miſſa.

Vicel.

DE VOCABVLO Sacrificij.

Dicemus igitur primo de vocabulo Sacrificij, quam latè illud pateat: deinde ad ſingulas partes Miſſæ illud applicabimus, vt ita tandem verum ſtatum de ſacrificio Miſſæ Pontificiæ inuenire & conſtituere poſſimus. Et in veteri quidem Teſtamento, erant ceremonialia externa & viſibilia ſacrificia, quorum variæ erant ſpecies. Differentia autem ſumitur, primo à caſu materiali, fiebant enim ſacrificia, vel de certi generis animalibus, hæc ſacrificia propriè dicebantur victimæ: vel de materia terreſtri arida, vt panis, ſimila, granum, thus, ſal, &c. hæc propriè vocantur immolationes: vel de materia liquida, vt vinum, oleum, hæc propriè vocantur libamenta. Secundo ſumitur differentia veterum ſacrificiorum, à modo & cauſa oblationis. Ita quædam erant holocauſta vel quotidiana, vel ſabbathi: quædam erant ſacrificia propitiatoria, pro peccato: quædam pacifica, pro beneficiis, vel imperrandis, vel impetratis: quædam erant ſacrificia profeſſionis, vt decimæ, primitiæ, &c. Illa vero externa ceremonialia ſacrificia, Auguſtinus rectè dicit duo ſignificaſſe. 1. ſacrificium Chriſti in cruce. 2. vera interiora, inuiſibilia & ſpiritualia ſacrificia fidelium. de Ciuit. libro 10. cap. quinto. Et inde factum eſt, quod antiquatis iam ceremonialibus illis ſacrificiis, Apoſtoli tamen in nouo Teſtamento retinuerunt appellationem ſacrificij. Ita enim appellarunt primo, paſſionem Chriſti, Epheſ. 5. & ad Hebræos. Secundò, miniſterium Euangelij, Ro-

Sacrificia in veteri Teſtamento, eorumque differentia.

Digitized by Google

man.15. Tertio, conuerſionem gentium, & fidem amplectentium Euangelium, Roma.15. & Philip.2. Quarto, orationes, Heb.5. Apoc.5. & 8. Quinto, ſacrificium laudis, ſeu gratiarum actionis, Heb.13. Sexto, beneficentiam in pauperes, & pro ſuſtentatione miniſterij, Heb.13. & Phili.4. Septimo, mortificationem veteris hominis, imo totum hominem, quando Deo conſecratur & deuouetur, vt mundo moriatur, & Deo viuat, vocant ſacrificium, Roma.12. Octauo, totum cultum Chriſtianorum in annunciatione beneficiorum Dei, in abſtinentia à peccatis, & ſtudio nouæ obedientiæ, Petrus vocat ſpirituales hoſtias. Atque ita etiam veteris Teſtamenti ſententiæ loquuntur de ſpiritualibus ſacrificiis. Pſal. 4. Sacrificium iuſtitiæ eſt, ſperare in Domino. Pſal.50. Immola Deo ſacrificium laudis, & inuoca me. Pſal.51. Sacrificium Domino, ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum. Pſal. 145. Eleuatio manuum mearum, ſacrificium veſpertinum. Oſeæ 14. Reddemus vitulos labiorum noſtrorum. Mich.6. Non holocauſta, non vitulos, non arietes, &c. ſed facere iudicium, diligere miſericordiam, & ſolicitum ambulare cum Deo. Propter hanc tam late patentem ſignificationem appellationis ſacrificij, Auguſtinus tradit generalem definitionem de Ciuitate Dei, lib.10.cap.5.& 6. Verum ſacrificium eſt omne opus, quod agitur, vt ſancta ſocietate inhæreamus Deo, & ad eundem finem proximo conſulamus. Et cap. 5. dicit, vera illa ſacrificia conſiſtere in dilectione Dei & proximi.

QVO SENSV ACTIO LITVRgia, iuxta Scripturam, rectè poſſit ſacrificium appellari.

His ita de vocabulo ſacrificij conſtitutis, accommodabimus illud ordine ad ſingulas partes Miſſæ. Ita enim remotis & ſepoſitis illis, de quibus non eſt certamen, tandem verus ſtatus controuerſiæ emerget. Illud vero poſtea explicabimus, qua ratione veteres celebrationi cœnæ Dominicę attribuerint appellationem ſacrificij: In quinto etiam Capitulo notandum erit, quomodo Pontificij omnes & ſingulas partes Miſſæ deprauarint. Nunc tantum per viam diuiſionis ſtatum cauſæ inueſtigabimus.

1. Quia in Synaxi leguntur & explicantur Scripta Prophetica & Apoſtolica, annunciatur ibi mors Chriſti, propoſita ex verbo Dei conſideratione cauſarum & beneficiorum paſſionis Chriſti, hac ratione Miſſa poſſet vocari ſacrificium, iuxta Scripturam, Roman.15. Philip.2.& 1.Pet.2. Sed hoc non eſt ſacrificium illud, de quo Pontificij dimicant. Talia enim apud ipſos peraguntur, vel ſecreto murmure, vel boatu inarticulato, vel lingua peregrina.

2. In adminiſtratione cœnæ Dominicæ celebrantur, dicuntur & decantantur laudes Dei. Et ſacrificium laudis, teſtimonium habet Scripturæ, Hebræ. Pſal.50. Sed nec hoc eſſe ſacrificium, de quo Pontificij in Miſſa ſua pugnant, manifeſte explicat tertius Tridentinus Canon.

3. Propter publicas preces, & communes gratiarum actiones, poſſet Miſſæ, iuxta Scripturæ ſententiam, tribui appellatio ſacrificij. Sed Tridentinum Concilium, Canone tertio hoc non vult.

4. Quia in celebratione cœnæ Dominicæ, ſemper vſitata fuit contributio eleemoſynarum pro pauperibus, poſſet & inde, iuxta ſcripturam toti actioni tribui appellatio ſacrificij. Sed neque hoc eſt ſacrificium illud, de quo controuerſia eſt in Miſſa Pontificia.

5. In ſynaxi totus homo ſe conſecrat Deo, & hoc agitur, vt ſancta ſocietate inhæreamus Deo. Eſt ibi, in vero cœnæ Dominicæ vſu, exercitium pœnitentiæ & fidei, accenditur ibi dilectio Dei & proximi. Si quis hac ratione Miſſam appellaret ſacrificium, & res ipſas recte explicaret, nihil à Scriptura, ſicut oſtenſum eſt, alieni faceret. Sed neque hoc eſt Pontificiorum illud, de quo in Miſſa dimicant ſacrificium.

6. Benedictio ſeu conſecratio Euchariſtiæ, quia eſt actus miniſterij Euangelici, hactenus & addita hac declaratione, poſſet admittere & ferre appellationem ſacrificij, ſicut Romanorum 15. totum miniſterium Euangelij, Paulus vocat ſacrificium. Sed Pontificij diſtinguunt conſecrationem ab oblatione, ea enim quæ conſecrata ſunt, dicunt offerri.

7. Diſpenſatio & participatio, ſeu communio Euchariſtiæ, quia fit in commemorationem vnici ſacrificij Chriſti, & quia ibi diſpenſatur & ſumitur victima, quæ pro peccatis noſtris ſemel in cruce oblata eſt, poſſet hac ratione, & addita hac explicatione, vocari ſacrificium, licet Scriptura ita non appellet. Sed Pontificij expreſſe diſtinguunt ſacrificium ſuum à diſpenſatione & participatione Euchariſtię. Et Gropperus in Concilio male acceptus fuit, eo quod aſſereret, communionem eſſe de ſubſtantia ſacrificij Miſſæ.

QVID ILLVD SIT IN MISSA, quod Pontificij proprie intelligunt ſacrificium.

His ita remotis & ſepoſitis, manifeſtum iam euadet, quid illud ſit in actione Miſſæ, de quo propriè & principaliter Pontificij dimicant, quod ſit ſacrificium Miſſæ. Illud vero omnium clariſſime explicat & declarat Eccius, in primo lib. de Miſſa, ca.10. Dicit igitur ipſam celebrationem, diſpenſationem, & ſumptionem Euchariſtiæ, poſſe dici ſacrificium: quia ſit imago quædam repræſentatiua paſſionis Chriſti, quæ fuit vera immolatio, ſicut Auguſtinus inquit: Solent imagines earum rerum nominibus appellari quarum imagines ſunt: Sed quia inde ſequeretur, Miſſam non eſſe vere & proprie ſacrificium, ſicut homo pictus, non eſt verus homo, item non alia ratione Miſſa eſſet ſacrificium, quam figuræ veteris Teſtamenti, ideo Eccius dicit, Miſſam alio peculiari modo eſſe ſacrificium: quia ſcilicet Eccleſia, non modo Euchariſtia, in memoriam paſſionis vtatur, ſed quia tota actione geſtuum, verborum, rituum & veſtium in Miſſa repræſentet oblationem paſſionis Chriſti, & hac repræſentatione ipſum Chriſtum denuo offerat, in odorem ſuauitatis Deo patri. *Eccius de Miſſa.*

Et hanc ſententiam Eccius declarat hac ſimilitudine. Si alicuius regis triumphus eſſet inſculptus monetæ, pictus in pariete aut in ſtatua, placeret quidem regi (& ita eſt celebratio Euchariſtiæ.) At ſi ageretur coram eo totius hiſtoriæ procurſus, & ita repræſentaretur ei per ſingulas partes, ac ſi realem ipſi exhiberent triumphum: quantum putas complacentiæ rex eſſet habiturus in illa repræſentatione, plus quàm in altera picta aut ſculpta? Et talem viuidam & ſolẽnem repræſentationem paſſionis Chriſti, dicit eſſe coram Deo ſacrificium Miſſæ in actione geſtuum, verborum, rituum, veſtium, &c. Miſſa enim, *Similitudo Eccij.*

Digitized by Google

Miſſa in quibus conſiſtat. enim, iuxta Innocentium & Durandum in quatuor conſiſtit, in perſonis, operibus, verbis & rebus. Perſonæ ſunt, celebrantes, miniſtrantes & circumſtantes. Opera ſunt geſtus, actus & motus. Verba, ſunt orationes, modulationes & lectiones. Res, ſunt ornamenta, inſtrumenta & elementa. Sacrificium igitur Miſſæ, de quo Pontificij dimicant, in eo conſiſtit, quod ſacrificulus certis ornamentis & inſtrumentis ſuper panem & vinum Euchariſtiæ, variis vtitur geſtibus, motibus & actibus, vt ſæpius geniculari, inclinari, ſtrictis manibus modo diſtendere, modo reducere brachia, ſubinde ſe conuertere, nunc eſſe clamoſum, nec magno ſilentio quædam demurmurare, ſuſpicere in altum, eſſe pronum, conſiſtere non vno loco, nunc in dextram, nunc in læuam partem altaris commigrare, micare digitis, inhalare in panem & calicem, ea tollere in ſublime, poſtea reponere, panem frangere, & in calicem immittere, pectus ferire pugno, ſuſpirare, clauſis oculis repræſentare ſomnum, rurſus expergiſci, patellam deauratam auerſam extenſo brachio demonſtrare populo, admouere eam fronti atque pectori, deoſculari nunc altare, nunc imagunculam metallo incluſam, &c. Ita Sleidanus totum drama ſacrificij Miſſæ eleganti hypotypoſi deſcripſit. His vero actibus, motibus, geſtibus, & ritibus, additis conceptis verbis, de ſacrificio, oblatione ſeu hoſtia, fingunt ſe corpus & ſanguinem Chriſti, imo Chriſtum ipſum Filium Dei, denuo ſacrificare & offerre Deo patri, per talem hiſtrionicam ſiue comicam, ſiue tragicam repræſentationem paſſionis Chriſti.

QVALE SACRIFICIVM PONTIficij Miſſam intelligant.

Porro monſtrato eo quod in officio Miſſæ pro illo ſacrificio habetur, de quo Pontificij quam pro aris & focis ſuis dimicant, videndum iam eſt, pro quali ſacrificio illud venditent, ita enim integrum ſtatum huius controuerſiæ habebimus. Memorabile u rem eſt, & dignum obſeruatione, quomodo noſtro tempore quidam ex Pontificiis, ſacrificium illud nouis coloribus cœperint pingere. Vt Gropperus in inſtitutione, & in antididagmate Colonienſi, clamitat Papiſtis fieri inſignem iniuriam à noſtris, quaſi doceant, Miſſam eſſe propitiatorium ſacrificium pro peccatis. Agnoſcit enim & fatetur, clariſſima verbi Dei luce conuictus, vnicum tantum eſſe verum propitiatorium ſacrificium pro peccatis: quod ſcilicet ipſe filius Dei, traditione ſui corporis, & effuſione ſui ſanguinis, in ara crucis, ſemel in odorem ſuauitatis patri obtulit: Miſſæ verò ſacrificium eſſe repræſentatiuum, commemoratiuum, & applicatorium ſacrificium. Hoc artificium imitati ſunt Vicelius, Sidonius, & Architecti formulæ & interreligionis. Ita autem illud explicant: Quia in Miſſa totius Euangelij ſummam, præcipue verò de paſſione Chriſti, verbis, ſignis, ritibus, geſtibus, ornamentis, vaſis, veſtibus, &c. proponatur, & ſenſibus quaſi ingeratur: ideò Miſſam eſſe viſibilem repræſentationem ſacrificij Chriſti, per quam fidelibus memoria paſſionis Chriſti renouetur, vt excitentur ad fidem, deuotionem, gratiarum actionem, timorem Dei, dilectionem, &c. Ita enim Vicelius Miſſam definit, quòd ſit ſacrificium rememoratiuum, item laudis & gratiarum actionis. Et in examine Ordinandorum inquit: Miſſa eſt recordatio paſſionis Chriſti, in publico Chriſtianorum conuentu, vbi à multis aguntur gratiæ ob pretium redemptionis. Illud verò ſacrificium Gropperus dicit ita offerri Deo, & ſiſti in conſpectum patris, quando fides de noſtris meritis diffidens, pretium redemptionis noſtræ, corpus ſcilicet Chriſti pro nobis traditum, & ſanguinem eius pro nobis effuſum, apprehendit, & Deo proponit, hoc eſt, inter iram ipſius, & peccata noſtra interponit, ad conſequendam remiſſionem peccatorum, quam Chriſtus in cruce promeruit & impetrauit.

Miſſa quale ſacrificium ſecundum Gropperum.

Vicelius.

Applicatorium ſacrificium quid. Applicatorium ſacrificium Miſſæ, ita declarat Gropperus, quod in Miſſa totius propemodũ Euangelij, præcipue de paſſione Chriſti ſumma ita proponatur, vt quiſque propria fide ſibi applicet, & particeps fiat remiſſionis peccatorum, incruento Chriſti ſacrificio promeritæ. Et quia in Miſſa etiam orationis ſacrificium offeratur, vt Deus omnes homines participes faciat redemptionis Chriſti, recte etiam abſentibus, & non communicantibus Miſſam applicari δοκεῖ ἡ διατάραξη. Senſerunt enim, quam craſſæ abominationes hæreant in ſacrificio Pontificiæ Miſſæ, quia tamen illas taxare & damnare palam non audent, nouis coloribus Miſſam palliatam in theatrum produxerunt, qualem nec docti, nec vulgus in regno Pontificio hactenus agnouerãt. Et multa quidem de coloribus iſtis dici poſſent: ſed ideò tantum hæc recitaui, vt eò commodius ad cõſtitutionem ſtatus perueniremus. Iſti enim Pontificiæ Miſſæ incruſtatores, de quibus iam diximus, oblique & per indirectum ſignificare voluerunt, non pauca in Pontificia doctrina de Miſſa deſiderari, quæ ex verbo Dei reformanda eſſent, & viam aliquam monſtrarunt. Quid verò Tridentina Synodus, quæ in ſexta hac Seſſione præfatur, de propulſandis erroribus atque hæreſibus? Num conſilium illud arripuit, vt vel ſaltem de craſſis abominationibus ſacrificij Miſſæ, aliquid præcidaret? Nihil certe minus. Sed articuli, qui de ſacrificio Miſſæ, Theologis examinandi propoſiti ſunt, ita conſcripti fuerunt, vt quaſi ex profeſſo illis qualibuſcunque mitigationibus oppoſiti videantur. Primus enim articulus fuit: An miſſa ſit ſola commemoratio ſacrificij in cruce peracti, non autem verum ſacrificium. 13. articulus: An Miſſa ſit tantum ſacrificium laudis & gratiarum actionis, non etiam ſacrificium propitiatorium, tam pro viuis quam pro defunctis. Et ipſa Synodus poſtea decernit cap. 2. ſacrificium Miſſæ eſſe vere propitiatorium. Et 3. Canon inquit: Si quis dixerit, Miſſæ ſacrificium tantum eſſe laudis & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem ſacrificij in cruce peracti, non autem propitiatorium, pro peccatis & viuorum & defunctorum offerendum, anathema ſit. Manifeſtum eſt ex iis, quæ paulò ante diximus, quæ & quorum ſententiæ in illo capitulo & canone damnentur. Gropperus in Colonienſi antididagmate dixerat, Miſſam forte appellari poſſe propitiatorium ſacrificium, non quod vere ſit tale, ſed quod ſit imago vnici propitiatorij ſacrificij, ſemel in cruce oblati: ſicut veteris Teſtamenti quædam ſacrificia appellabantur propitiatoria, propterea quod vnicum verum propitiatorium ſacrificium Chriſti futurum figurabant. Sed huic mitigationi Tridentinum capitulum opponit decretum, ſacrificium Miſſæ eſſe vere propitiatorium. Adeò ſcilicet reuera & delicata eſt Miſſa Pontificia, vt ferre non poſſit, ſi quis vel leuiter attingat, vel molliſſime mitiget, etiam craſſiſſimas abominationes.

Articuli de Miſſa Theologis examinandi propoſiti.

Digitized by Google

Porrò non nudam tantum appellationem propitiatorij ſacrificij, Miſſæ attribuit ſynodus, ſed addit prolixam explicationem: illam ſcilicet Miſſæ actionem, quæ panem & vinum Euchariſtiæ, certis illis verbis, ritibus & geſtibus tractat, ſicut ſupra diximus, eſſe tale propitiatorium ſacrificium, quod offeratur pro peccatis, pœnis, ſatisfactionibus, & aliis neceſſitatibus, non tantum fidelium viuorum, ſed & pro defunctis. Item, per illud propitiatorium Miſſæ ſacrificium fieri, vt ſi in pœnitentia cum vera fide ad Deum accedamus, miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus in auxilio oportuno: item oblatione ſacrificij Miſſæ, placatus Dominus gratiam & donum pœnitentiæ concedens, crimina & peccata etiam ingentia dimittit. Primum capitulum dicit, ſacrificio Miſſæ repræſentari cruentum ſacrificium Chriſti, ſemel in cruce peractum, intelligit autem repræſentationem, ſicut Eccius deſcribit. Et talem mox dicit primum capitulum, ſalutarem virtutem ſacrificij crucis, applicari per propitiatorium ſacrificium Miſſæ, in remiſſionem eorum peccatorum, quæ à nobis quotidie committuntur. Et ſecundum capitulum dicit, fructus cruentæ oblationis Chriſti, vbertime percipi, per propitiatorium Miſſæ ſacrificium. Non igitur propoſitum fuit Tridentinæ Synodo quicquam vel minimum, in receptis Miſſæ abominationibus, vel mitigare, vel ad normam verbi Dei reformare. Sed dānatis illorum ſententiis, qui in ipſo Pontificiorum ſinu, aliquid in perſuaſione de ſacrificio Miſſæ, ſibi diſplicere molliſſimè ſignificarunt, ſimpliciter repetunt, confirmāt & ſtabiliunt quæcunq; vnquam à Pontificiis de ſacrificio Miſſæ ſcripta & tradita fuerūt. Vt igitur Tridentina decreta de Miſſa plenius intelligantur, & ſtatus controuerſiæ clariſſimè conſtituatur, traditiones quaſdam Pontificiorum, de Miſſæ ſacrificio, annotabimus. Aliàs enim clamitant multa in hac diſputatione ſibi tribui, quæ ipſi non agnoſcant.

Canon Miſſæ. Canon igitur dicit: Offerimus tibi hoc ſacrificium pro redemptione animarum, pro ſpe ſalutis & incolumitatis: Hanc oblationem placatus accipias, diéſque noſtros in pace tua diſponas, atque ab æterna nos damnatione eripi, & in electorum tuorum iubeas grege numerari. Et tandem Canon ita concluditur: Hoc ſacrificium quod obtuli, ſit tibi acceptabile: mihique & omnibus, pro quibus illud obtuli, ſit te miſerante propitiabile.

Cricio Polono illa ſecreta maximè probantur: Suſcipe ſancta Trinitas hanc oblationem, & præſta, vt in conſpectu tuo placens aſcend[illegible]t, & meam ac omnium fidelium ſalutem operetur æternam, per eundem Chriſtum Dominum noſtrum. Innocentius de officio Miſſæ, explicans illa verba Canonis: Pro redemptione animæ, pro ſpe ſalutis & incolumitatis: dicit ſacrificium miſſæ offerri. Primò, pro bonis corporalibus, vt pro incolumitate. Secundò, pro bonis ſpiritualibus, vt pro redemptione animę, quam interpretatur remiſſionem peccatorum. Tertiò, pro æternis bonis, vt pro ſalute.

Innocent. Item oblationem miſſæ, quæ in Canone vocatur adſcripta, rata, & acceptabilis, Innocentius ita interpretatur: Adſcripta, per quam nos Deus inter electos adſcribat: rata, per quam ratum ſit noſtræ ſalutis promiſſum: acceptabilis, per quam nos Deus ſibi reddat acceptos. Semper autem in animum reuocandus eſt ſtatus controuerſiæ: Non communioni hæc tribui, ſed ſacrificio miſſæ: ſicut illud ex Eccio ſuprà deſcripſimus.

Idem Innocentius diſputans de trina ablutione ſacerdotis in Miſſa, dicit ſacrificium miſſæ offerri ad purgationem & mundationem peccati originalis, criminalis & venialis. Item cogitationis, locutionis & actionis, vel peccati ignorantiæ, negligentiæ & contumaciæ. Et explicans particulam: Ite, miſſa eſt, inquit: Sacrificium illud vocatur miſſa, quaſi hoſtia tranſmiſſa à nobis patri, vt intercedat pro nobis ad ipſum. Hæc enim ſola ſufficiens & idonea miſſio ſeu legatio eſt ad ſoluendum inter Dominum & homines, inimicitias & offenſas.

Thomas in opuſculo de venerabili ſacramento altaris. Secunda, inquit, cauſa inſtitutionis, eſt ſacrificium altaris, contra quandam quotidianam delictorum noſtrorum rapinam, vt ſicut corpus Domini ſemel oblatum eſt in cruce, pro debito originali, ſic offeratur iugiter, pro noſtris quotidianis delictis in altari, & habeat in hoc Eccleſia munus ad placandum ſibi Deum ſuper omnia legis ſacrificia, pretioſum & acceptum. *Thomas.*

Gabriel Biel dicit, ſacrificium miſſæ à ſacrificio Chriſti in cruce, tantum differre modo oblationis incruento. Idem verò eſſe ſubſtantia & ſimilium effectuum operatiuum, ſeu eundem eſſe finem ſacrificij Chriſti in cruce & in altari, placationem ſcilicet offenſæ patris, & operationem ſalutis æternę. Et addit: Quicquid ſaluator noſter meruit, ſe offerens in cruce, pro omnibus generaliter, tam in remotione mali, quam in collatione boni, viatoribus, purgandis & beatis: hoc ſacrificio Miſſæ applicatur particulariter ſingulis. Tradit etiam, ſacrificulum per miſſam poſſe applicare virtutem paſſionis Chriſti, quibus velit, generaliſſime Eccleſiæ Catholicæ, ſpecialiſſime ſacrificulo, ſpecialiter fundatori, & cuius nomine miſſa peragitur. Et in Epitome ſua dicit, ſacerdotem in miſſa coram Chriſto ſupremo iudice, tanquam mediatorem cauſam noſtram inter ſponſum & ſpōſam, hoc eſt, inter Chriſtum & Eccleſiam agere: & impetrare Eccleſiæ, oratione & ſacrificio ſuo, multa dona corporalia, ſpiritualia & æterna. *Gabr. Biel.*

Eccius de miſſa li. 1. c. 10. In miſſa offerimus Deo patri Euchariſtiam, non tantum ſicut donum Dominicæ paſſionis memoriale, ſed etiam ſicut munus Deo acceptiſſimum, quo & Deum valeamus placare ſuper offenſis, & gratiam eius cum ſpiritualib. bonis reportare. Item ex miſſæ ſacrificio, fideles Eccleſiæ fiunt participes multiplicium fructuum Dominicæ paſſionis. Nam ſicut gratiæ & merita ſaluatoris applicantur fidelibus per applicationem ſacramentorum, ita merita & fructus oblationis Dominicæ, applicantur fidelibus, per huiuſmodi actionem repræſentationis in ſacrificio miſſæ. Item: Per ſacrificium miſſæ, effectus paſſionis Chriſti ad fideles influunt, perueniunt, & in eos deſcendunt. Et in fine 3. libri dicit: Per ſacrificium miſſæ, & viuis, & mortuis in variis neceſſitatibus ſubuenitur. *Eccius.*

Doctor quidam Sorbonicus, recens edidit prolixum commentum de miſſa, vbi in principio ſtatum diſputationis ita format: In miſſa ſacrificandum eſſe Deo, non tantum actu interiori, ſed & exteriori: nec tantum ſacrificio Euchariſtico, ſed & propitiatorio. Et ponit definitionem: Sacrificium propitiatorium, ſeu expiatorium, eſt oblatio Deo facta, pro peccatorum expiatione, & Dei gratia, remiſſione peccatorum conſequenda. *Doctor quidam Sorbonicus de Miſſa.*

Lindanus lib. quarto Panopliæ, cap. 46. ait: Miſſam eſſe proprij nominis ſacrificium, non modo Euchariſticum aut commemoratiuum, ſed etiam *Lindanus.*

pro-

propitiatorium: & hoc tam pro mortuorum quam pro viuorum delendis peccatis, imo pro qualibet adeò Chriſtiani populi neceſſitate. Et cap. 50. dicit, Miſſam eſſe ſacrificium propitiatorium, tam pro mortuis, quam pro viuis, veramq́; pro peccatis hoſtiã, pro impetrandis deniq; cuiuſq; generis à Deo beneficiis, tam corporalibus quam ſpiritualibus.

Et cap. 51. inquit, ſacrificium Miſſæ eſſe applicationem effuſi in cruce ſanguinis, & illam applicationem per ſacrificium Miſſæ, facere nos participes redemptionis Chriſti.

Cap. 52. Eccleſia per quotidianum ſacrificium Miſſæ, haurit ex fonte Dominicæ paſſionis, Chriſti merita, & ipſam tandem propitiationem. Et cap. 5. hoc ita explicat: Si ſcilicet quis propria fide expetat, deſideret & procuret pro ſe celebrari ſacrificium Miſſæ.

Hic igitur eſt verus ſtatus controuerſiæ de ſacrificio Miſſæ, quem non meis, ſed ipſorum Pontificiorum verbis expoſui, ne quis exiſtimet talia ad prægrauandos aduerſarios, à nobis fingi, & inuidioſis verbis exaggerari.

Iam verò ſtatũ diſputationis conſtituto & explicato, multo facilior erit ratio examinis: qualia ſint, quantum valeant, & quid efficiant argumenta illa, quæ ad extruendum, confirmandum, & ſtabiliendum ſacrificium Miſſæ, à Pontificiis produci ſolent. Et cum illa argumenta multa & varia ſint, operæ precium eſt obſeruare, quomodo Tridentinum Cõcilium habito quaſi inter militares copias delectu, pleriſque reiectis, pauca quædam, quæ fortiſſima & firmiſſima iudicata fuerunt, retinuerit, vt res miſſatia verè ad Triarios iam rediiſſe videri poſſit. Quia verò non parum vtilitatis habet illa collatio, priuſquam ad Tridentina argumenta accedamus, paucis annotabo, quam infirma, inepta & peregrina ſint pleraque argumenta, quibus hactenus Pontificij ſcriptores, tanquam validiſſimis fundamentis & columnis, ſtructuram ſacrificij Miſſæ Pontificiæ impoſitam commiſerunt. Id quod ipſum Concilium Tridentinum, ſuo delectu non diſſimulat. Sed breuitatis gratia, argumenta illa non prolixè explicabimus, ſed ordine recenſebimus tantum.

ARGVMENTA SCRIPTORVM Pontificiorum pro Miſſa.

Schatzgeyer. I. Schatzgeyer, hoc eſt, Theſauraudus, fatali nomine exprimens ingenium patronorum Pontificiæ Miſſę, hoc argum. vſus fuit. Iſa. 53. de Chriſto dicitur: Oblatus eſt, quia ipſe voluit. Hoc non poteſt intelligi de Iudæis crucifigentibus Chriſtum. Illi enim habuerunt non offerendi, ſed perdendi intentionem. Nec intelligi poteſt de ipſo Chriſto, offerente ſe in ara crucis, dicitur enim ab Iſaia, Oblatus eſt, ſcilicet nõ per ſeipſum, ſed per alios. Ergo de ſacrificio Miſſæ, vbi Chriſtus per ſacerdotem offeratur patri, intelligenda eſt illa ſententia, quæ ſimul affirmat Chriſtum velle talem oblationem, inquit enim: Oblatus eſt, quia voluit. Sed hoc argumentum ipſi etiam Eccio improbatur. Nam Hebræo. 9. de oblatione Chriſti in cruce, etiam paſſiue dicitur, Semel oblatus eſt. Et Iſaias in ſua lingua ſententiam illam, Oblatus eſt, quia voluit, plane non habet, ſed inquit Mulctatus & afflictus eſt. Et forſan fato quodam locus ille Iſaiæ, ad ſacrificium Miſſæ accommodatus fuit, vt oſtenderetur, quod Pontificia Miſſa ſit mulctatio & afflictio Chriſti, quantum quidem in ſacrificulis.

II. Inter principia huius controuerſiæ, non poſtremum fuit & hoc argumentum. Heb. 10. Voluntarie peccantibus non relinquitur amplius hoſtia pro peccato. Ergo pro quotidianis delictis amplius, hoc eſt, poſt ſacrificium crucis, reliqua eſt hoſtia pro peccato. Illa vero nulla alia eſſe poteſt, quam ſacrificium Miſſæ. Sed & hoc argumentum tale eſt, quod ab ipſo Eccio repudiatur.

III. Monachus Auguſtanus ſacrificium Miſſæ probat ex 7. Danielis: Angeli in nubibus cœli, filium hominis obtulerunt in conſpectum antiqui dierũ. Ergo quando Chriſtus in Miſſa à ſacerdote ſacrificatur, tunc ſimul etiam in nubibus cœli, ab ipſis Angelis ſacrificatur. Et ideo Canon dicit: Iube hæc perferri per manum ſancti Angeli, in conſpectum maieſtatis tuæ. Sed quia manifeſta eſt deprauatio ſententiæ Danielis, ne ipſis quidem Pontificiis argumentum hoc probatur. Daniel enim ibi loquitur, quomodo pater filio mediatori, omnia dederit in manum, Ioh. 3. dederit nomen ſuper omne nomen, Philip. 2. poteſtatem iudicium facere, Ioan. 5. Regnum Dauid, Luc. 1. &c. Verbum verò quo Daniel ibi vtitur, aliquando ſane de ſacrificiis vſurpatur, ſed plerunque ſignificat appropinquare, deferre, adducere. Et ſacrificandi ſignificatio, prorſus non conuenit illi loco Danielis. Monachus Auguſtan.

IV. Eccius inter cætera etiam hoc argumento vtitur. Pſal. 71. Hieronymus ita reddidit: Erit memorabile triticum in terra, in capite montium eleuabitur. Et Rabi Solomon explicat illum verſum Pſalmi de genere placentarum in diebus Meſſiæ. Ergo Dauid vaticinatur ibi de ſacrificio Miſſæ Pontificiæ, vbi ſuper raſos ſacrificulorum vertices, panis azymus eleuetur. Riſum quæſo teneatis amici, quod tam arduis fundamentis Pontificia Miſſa niti oſtendatur. Eccius.

V. Heb. 13. dicit Apoſtolus, nos in nouo Teſtamẽto habere altare, quod vocatur θυσιαστήριον, à ſacrificiis, quaſi dicas, ſacrificatorium. Ergo oportet in nouo Teſtamento eſſe aliquod externum & ceremoniale ſacrificium. Et nullum aliud inueniri poteſt, quam ſacrificium Miſſæ. Huic argumento Eccius valde multum tribuit. Sed eadem ratione conſequentiæ, idem ſacrificium etiam in cœlo inſtituendum eſſet. Nam & ibi Apocal. in multis locis narrat eſſe θυσιαστήριον, cap. 6. 8. 9. 11. 14. 16. &c. Ipſe verò tex. Heb. 13. diſertè poſtea explicat, quæ ſacrificia intelligat, ſcilicet laudis, gratiarum actionis, & beneficentiæ. Et altare interpretatur, quod per Chriſtum tales hoſtias Deo placentes offeramus. Quale igitur artificium eſt, contra manifeſtam ipſius textus declarationem, peregrinam & falſam ſententiam verbis Apoſtoli affingere?

VI. Danielis cap. 8. & 11. dicitur de Antichriſto, quod aufert iuge ſacrificium. Illud verò non poteſt intelligi de orationibus, & aliis ſpiritualibus ſacrificiis, quæ per externam vim piis auferri non poſſunt, imo ardentiores fiunt orationes in perſecutione. Ergo de Miſſæ ſacrificio intelligendum eſt quod in nouo Teſtamento Antichriſtus inueniet. Et qui abrogant ſacrificium Miſſę, illos Daniel pronunciat eſſe miniſtros Antichriſti.

Valde ſane ampla, liberalis & larga eſt hæc conſequentia. Certum eſt, Danielem ibi propriè loqui de impia & ſcelerata tyrannide Antiochi. Et Chryſoſtomus oratione ſecunda aduerſus Iudæos, refert vaticinium illud ad tempora Antiochi, & huius rei teſtem citat Ioſephum. Antiochus verò non

tantum illud iuge ſacrificium abſtulit quod deſcribitur Exod.29.& Num.28.ſed totum cultum Leuiticum in Ethnicas ſuperſtitiones commutauit: ſicut Machabæorum hiſtoria oſtendit. Illud vero totum Daniel per ſynecdochen iugis ſacrificij complectitur. Quando igitur locus ille Danielis, de Antichriſto explicatur, illud fit per allegoriam. Et notum eſt, ex allegoriis non eſſe facienda dogmata, quæ non habent certa, firma, & perſpicua teſtimonia in aliis Scripturæ locis. Nihil aliud igitur ex illo loco Danielis confici poteſt, quam in Nouo Teſtamento futurum ſacrificium, quod ablaturus ſit Antichriſtus. Et Scripturam aliquot genera ſacrificiorum Noui Teſtamenti expreſſe enumerare, ſupra oſtenſum eſt. Quæ vero audacia eſt, præteritis illis Noui Teſtamenti ſacrificiis, quæ ſcriptura diſertè exprimit, locum Danielis, qui in genere de ſacrificio loquitur, de Miſſa exponere, quam ſcriptura nec ponit nec exprimit, quando ſacrificia Noui Teſtamenti enumerat. Multo vero certior explicatio quæ ſacrificia, & quomodo ablaturus ſit Antichriſtus, ex ipſa Scriptura ſumi poteſt, 2.Theſſ.2. 1.Tim.4. 1.Ioan.2. & in Apoc. Per falſam enim doctrinam, per peregrinos, electitios & impios cultus obſcurabit, deprauabit & auferet puritatem miniſterij verbi, Sacramentorum & cultus diuini. Hæc vero propriè per Antichriſtum Romanæ ſedis impleta ſunt, ſicut à multis perſpicuè oſtenſum eſt. Nobis hoc loco ſufficit monſtraſſe, locum illum Danielis, nihil quicquam patrocinari ſacrificio Pontificiæ Miſſæ. Nam primo propriè loquitur de Antiocho, per allegoriam vero transfertur ad Antichriſtum. Secundò, in genere loquitur de ſacrificio, recte igitur intelligitur de ſacrificiis, quæ expreſſe in Nouo Teſtamento nominantur. Tertiò, & ne quid relinquatur dubij, ipſa ſcriptura Noui Teſtamenti explicat, quæ ſacrificia, & quomodo Antichriſtus in Eccleſia ſit ablaturus. Et propter hanc cauſam Concilium Tridentinum, patrocinio illius loci apud Danielem, noluit vti. Nec quod Daniel 12. ablatio iugis ſacrificij, cum poſita abominatione deſolationis coniungitur, quicquam pro Miſſæ ſacrificio facit. Intelligitur enim de abrogatione cultus Leuitici.

VII. Eccius oſtentaturus cognitionem Hebrææ linguæ, philoſophatur de cognatione vocabuli Miſſa, & מנחה. Et vbicunque in Veteri Teſtamento nominatur Mincha, fingit ſtabiliri ſacrificium Miſſæ Pontificiæ. Et vbi Leuit.21. & Num.28. dicitur de ſacrificio panis Dei: Eccius לחם interpretatur carnem Dei. Et ex Rabinis teſtimonia multa allegat, de ſacrificio panis & vini, tempore Meſſiæ. Sed hæc non tantum ridentur ab Hebraicæ peritis, ſed & ipſi Pontificij argumentis illis vti verentur.

VIII. In Tridentino Concilio, in diſputationibus Theologorum, quarum aliquas ſcripto notatas vidi, crebro à multis repetitum fuit hoc argumentum. Chriſtus in inſtitutione cœnæ, verba quæ extra controuerſiam de ſacrificio loquuntur, ponit non in futuro tempore, tradetur, effundetur: ſed in præſenti: Pro vobis traditur & effunditur. Ergo Chriſtus non tantum in cruce, verum etiam in cœna Dominica ſacrificauit corpus & ſanguinem ſuum. Arriſit primò hoc argumentum multis. Ita enim ex peregrinis Scripturæ ſententiis, ſed ex ipſa inſtitutione cœnæ, tanquam ex propria ſede, videretur probari poſſe ſacrificium Miſſæ, hoc enim quod Chriſtus in cœna illa fecit, poſtmodum faciendum mandauit. Sed cum argumentum hoc aliquanto diligentius examinaretur, deprehenſum tandem eſt, illud non tantum non poſſe Pontificiam Miſſam, gladio ſpiritus quaſſatam & deiectam, vel ſubleuare, vel ſtabilire, ſed ne per ſe quidem conſiſtere poſſe: idq́, propter multas rationes. Primò, quia ſi illa eſſent ſubſtantialia verba ſacrificij Miſſæ, magnum ſcelus impingeretur ipſi Canoni, qui in prima parte inſtitutionis, prorſus omittit illa verba: Quod pro vobis traditur. In altera verò parte, Canon habet non præſens, ſed futurum tempus, effundetur. Neruus igitur huius argumenti, cui quidam multum tribuerunt, non tantum inciſus, ſed prorſus exciſus eſt, per ipſum Canonem Miſſæ. Secundò, quomodo ſacrificium Miſſæ poteſt incruentum dici, ſi in eius oblatione in prima cœna, in præſenti facta ſit effuſio ſanguinis? Tertiò, vbi & quando corpus Chriſti pro nobis ad redemptionem ſit traditum, & ſanguis ipſius in remiſſionem peccatorum effuſus, Chriſtianæ fidei non eſt ignotum. Scriptura enim in valde multis ſententiis declarat in paſſione & morte Chriſti hoc eſſe factum. Quartò, nec præſentis temporis vſurpatio, hoc quod iſti volunt, efficit. Vſitata enim & nota eſt enallage temporum in Scriptura, non tantum præſentis, ſed & præteriti pro futuro, propter certitudinem: Puer natus eſt nobis: Agnus occiſus eſt ab origine mundi: Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi: Ego pono animam meam pro ouibus meis. Et in cœna Chriſtus per præſens tempus locutus eſt, erat enim tunc in ipſo actu paſſionis, quæ conſummata poſtea eſt in cruce. Ita die palmarum, inquit Ioann.c.12. Veni in hanc oram, nunc iudicium eſt mundi. Poſt cœnam dicit, Ioann.14. Venit princeps mundi. Sicut mandatum dedit mihi pater, ita facio. Ioan.c.17. Iam non ſum in mundo, nunc ad te venio. Sanctifico me pro eis.

IX. Monachus Auguſtinus inquit: Chriſtus in Cœna ſumens panem in manus, eleuatis oculis in cœlum ad patrem, gratias egit. Ergo ſacrificauit ibi corpus & ſanguinem ſuum patri. Ratio conſequentiæ eſt, quia תרומה in lege vocabatur oblatio, quæ inter offerendum in altum eleuabatur. Sed nullibi legitur, Chriſtum acceptum panem & calicem, in altum eleuaſſe: Imò de ſublatis in cœlum oculis, nec Euangeliſtæ, nec Paulus quicquam meminerunt, ſed Canonis hæc additio eſt. Et vt maxime hoc concedatur, non ſtatim ideò ſacrificium inde excudetur. Nam Chriſtus quinque illos panes, & duos piſces benedicens, aſpexit in cœlum. Idem fecit in reſuſcitatione Lazari, & cum ſanaret mutum & ſurdum. Quin igitur & inde fabricemus ſacrificia, ſi tantum valet ſublatio oculorum in cœlum.

ARGVMENTA TRIDENTINAE SYNODI pro Miſſa.

Talia pro defenſione ſacrificij Pontificiæ Miſſæ, à multis ſeriò & magno conatu diſputata, è Pontificia Eccleſia ſingulari applauſu excepta, noſtris oppoſita, & rudioribus tanquam indubitata & immota fundamenta propoſita hactenus fuerunt. Sed Tridentinum Concilium, vel inuitum agnoſcens qualia ſint, ne verbo quidem eorum mentionem facit. Illis igitur tanquam inter lixas & calones reiectis, propugnationem Miſſæ ad triarios reducunt, ſelectis & in aciem productis certis quibuſdam argumentis, quæ ſine dubio indicarunt eſſe validiſſima & firmiſſima. Illa igitur argumenta, quæ Tridentinum

Digitized by Google

tinum Concilium ad probandum, confirmandum & ſtabiliendum ſacrificium Miſſæ producit, primò euoluemus: ſæpe enim iuxta artificium rhetorum, vno atq; altero verbo integrum argumentum complectuntur, deinde euoluta examinabimus, quid efficiant, & quantum valeant. Compendiaria autem ſimplex & certiſſima erit ratio explicationis, ſi omnia argumenta ad ſtatum controuerſiæ referantur & applicentur. Hoc enim eſt, quod ſingula argumenta, certò, firmiter & perſpicue probare & efficere debent. Primò, corpus & ſanguinem Chriſti in cœna Dominica, tractandum eſſe hiſtrionica illa repræſentatione verbis, ritibus, geſtibus, actibus, ſicut Miſſa Pontificia facit. Secundò, talem repræſentationem eſſe ſacrificium à Chriſto inſtitutum, & Deo patri acceptiſſimum. Tertio, eſſe ſacrificium propitiatorium, ad expianda & delenda peccata, ad conſequendam remiſſionem peccatorum, ad impetranda omnis generis à Deo beneficia, & tandem pro peccatis, pœnis, ſatisfactionibus, & aliis neceſſitatibus viuorum & mortuorum. Quarto, per illud ſacrificium applicari merita paſſionis Chriſti, ſi quis curet pro ſe celebrari Miſſam, imò præſentibus abſentibus viuis & mortuis quibuſcunque ſacrificulus illud voluerit applicatione ſua communicare. Hæc debet in ſingulis argumentis concluſio eſſe, ex bona, certa, firma & manifeſta ratione conſequentiæ. Quod ſi omnibus & ſingulis illis argumentis hoc non conficiatur, iudicium facile erit, quid de Tridentina Pontificiæ Miſſæ meditatione ſentiendum & ſtatuendum ſit: ordine igitur argumenta recenſebimus.

I. Sacerdotium requirit ſacrificium, Chriſti verò ſacerdotium morte ipſius non erat extinguendum, eſt enim perpetuum: Pſalm. 110. Ergo non tantum ſemel in cruce ſe debuit offerre, ſed inſtituere ſacrificium Miſſæ, vbi ſæpius & quotidie pro viuis & pro mortuis offertur Deo patri, vt hoc homo ſit ſacerdos in æternum.

Reſpondeo: Si abſq; Scripturæ luce, ex cōſequentiis iuxta noſtram rationem iudicandum eſſet, aliquid valeret & efficeret hoc argumentum. Sed ſcriptura huius argumenti perſpicuam explicationem, quaſi ex profeſſo tradit in Epiſtol. ad Hebræos, quæ ſcilicet ſit hoſtia ſacerdotij Chriſti, quomodo, quando, quoties, & à quo oblata ſit. Et quidem perpetuitatem ſacerdotij Chriſti, data opera, & diſerte deſcribit: idque negatiue & affirmatiue. Diſerte enim dicit, Chriſtum non ideò eſſe ſacerdotem in æternum, vt ſæpius ſeipſum offerat: ſemel enim & vnica oblatione, vt Pontifex ingreſſus eſt in ſancta. Hebr. 9. item cap. 7. Talis decebat, vt nobis eſſet Pontifex, qui non haberet neceſſitatem quotidie pro peccatis populi offerre: hoc enim fecit ſemel ſe offerendo. Et quidem fundamentum ibi ponitur, oblationem Chriſti repeti non poſſe, niſi negetur id quod ſemel factum eſt, fuiſſe perfectum & conſummatum, quia repetitio ſacrificij ſit ſignum imbecillitatis & ſacerdotis, & ſacerdotij ſacrificij. Sed quomodò ſacerdotium Chriſti poteſt perpetuum eſſe, ſi ſemel tantum vnica oblatione vt Pontifex ſacerdotij ſui ſacrificium perfecit & conſummauit.

Hoc verò Epiſtola ad Hebræos dilucide explicat monſtratis multis rationibus, vt c. 7. Eo quod in æternum maneat, ſempiternum habeat ſacerdotium: quia filius eſt in æternum perfectus. Sed quæ ſunt ſacerdotalia munera, quæ exercet, poſt conſummatam vnicam crucis oblationem? Num verò, vt ſæpius & quotidie ſe offerat pro peccatis populi? Nequaquam, inquit, ſed quia ſaluare in perpetuum poteſt accedentes per ipſum ad Deum, ſemper viuens ad hoc, vt interpellet pro nobis. Et cap. 9. Chriſtus Pontifex futurorum bonorum, per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta. Item introiuit in ipſum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis, non vt ſæpius offerat ſeipſum, c. 10. Pontifex Leuiticus eaſdem hoſtias ſæpius & indeſinenter offert, ſed Chriſtus, vna pro peccatis oblata hoſtia, & ſempiternum ſedet ad dexteram Dei, de cætero expectans, donec ponuntur inimici ſcabellum pedum eius. Vnica enim oblatione conſummauit in ſempiternum eos qui ſanctificantur. Habentes igitur ſacerdotem magnum ſuper domum Dei, accedamus cum vero corde, in plenitudine fidei, aſperſi corda, &c.

Hæc manifeſta ſunt, vt non opus ſit pleniori, vel explicatione, vel refutatione huius primi argumenti. Neque enim, quia Chriſti ſacerdotium ſempiternum eſt, inde efficitur, Chriſtum ideò ſæpius & quotidie ſacrificandum eſſe patri, pro viuis & mortuis. Spiritus ſanctus enim, propter rationes longe alias tradit ſacerdotium Chriſti perpetuum eſſe, quia ſcilicet, I. Sacerdos in æternum viuat. II. Quia virtus vnicæ oblationis ipſius in ſempiternum duret, & efficax ſit. III. Quia ſemper viuat, ad hoc vt apparens vultui Dei pro nobis, intercedat pro nobis. IIII. Quia per ipſum, vt ſacerdotem magnum, habemus acceſſum ad Patrem. V. Quia in perpetuum ſaluare poteſt, & ſaluat, qui per ipſum ad Deum accedunt. Ex ipſa igitur Scriptura perſpicue oſtenditur, nullam prorſus eſſe rationem conſequentiæ in primo hoc Tridentino argumento, imò ſi referatur ad ſtatum controuerſiæ, de ſacrificio propitiatorio, manifeſtum erit, concluſionem argumenti, vt ſcilicet Chriſtus in Miſſa quotidie offeratur pro peccatis viuorum & mortuorum, ex diametro pugnare cum expreſſa, & ſæpius repetita verbi Dei ſententia, ad Hebr. 7. & 10. Et hæc forſan cauſa eſt, quod argumentum illud in 1. capit. non integrum in ſua forma proponitur, ſed breuiter tantum attingitur, & cumulatis aliis rationibus ſophiſtico artificio inuoluitur.

II. Hominum natura exigit viſibile ſacrificium. Ergo Chriſtus inſtituit hiſtrionicam illam repræſentationem paſſionis ſuæ in Miſſa. Hoc argumentum alij Pontificij ſcriptores, clarius hoc modo formant & proponunt: omnibus ſcilicet gentibus à natura hoc dictari, vt in religionibus ſuis viſibili aliquo ſacrificio vtantur, ad impetrandam & promerendam Dei gratiam, pro donis huius vitæ, & pro ſalute æterna. Chriſtum igitur à lege naturæ admonitum, inſtituiſſe Miſſæ ſacrificium. Sed facillima eſt huius argumenti refutatio. In cauſis enim religionis & fidei, non eſt iudicandum, aut aliquid ſtatuendum ex eo, quod natura peccato excæcata, & deprauata dictat, hic enim fons, & hæc origo eſt omnium ſuperſtitionum, & totius idololatrici cultus. Sed Lucerna pedibus meis eſt verbum tuum, Pſalm. 119. Et Canon ſeu regula fidei eſt, non dictamen corruptæ naturæ, ſed ſonus Apoſtolorum. Pſalm. 19. & quidem ratio captiuanda eſt in obſequium verbi, 2. Cor. 10. Quod ſi Tridentinum capitulum dixerit, ſe hoc tantum velle, imbecillitatem naturæ noſtræ non poſſe aliter ad Deum ſubleuari, niſi viſibile aliquod ſacrificium habeat: reſpondeo ſimpliciſſime: Quid vtile & neceſſarium ſit ſubleuandam & reſtau- *II. Argumenti Pontificiorum.*

randam infirmam & corruptam noſtram naturam, non aliunde quam ex Medici noſtri præſcripto & ordinatione iudicandum.

III. Arg. III. Certum eſt, Chriſtum in vltima cœna inſtituiſſe memoriam cruenti ſui ſacrificij, quæ in finem vſque ſeculi permaneret. Item, non eſt dubium Chriſtum cœnam ſuam inſtituiſſe, vt virtus paſſionis ſuæ in remiſſionem peccatorum fidelibus applicaretur. Iam Pontificij dicunt, ſacrificium Miſſæ ſuæ eſſe repræſentatiuum & applicatorium. Ergo Chriſtus in vltima cœna inſtituit ſacrificium Pontificiæ Miſſæ.

Reſpondeo: Referatur hoc argumentum ad ſtatum controuerſiæ, an ſcilicet Chriſtus in vltima cœna inſtituerit memoriam ſuæ paſſionis debere in Eccleſia fieri, per hiſtrionicam illam repræſentationem rituum, geſtuum, & actionum in Miſſa Pontificia. Item an Chriſtus ordinauerit & promiſerit, ſi quis procuret pro ſe fieri talem Pontificiam repræſentationem, quod tunc & per hoc opus ipſi applicetur virtus paſſionis Chriſti, ad remiſſionem peccatorum. Nihil certe horum in inſtitutione cœnæ Dominicæ oſtendi aut deprehendi poteſt: imo Chriſtus in cœna ſua non tantum in genere inſtituit memoriam & applicationem paſſionis ſuæ, ita vt humanis conſtitutionibus commiſerit, quomodo & qua ratione fieri debeat illa commemoratio: ſed expreſſit & præſcripſit, vt memoria paſſionis ſuæ in cœna Dominica celebretur gratiarum actione, diſpenſatione, manducatione, & potatione corporis & ſanguinis, item annunciatione mortis ſuæ. Ita etiam modum applicationis in cœna definiuit & præſcripſit, quod ſcilicet ipſe Chriſtus in cœna ſua, per miniſterium, verbo & diſpenſatione corporis & ſanguinis ſui, ſub pane & vino credentibus velit applicare virtutem paſſionis ſuæ, vtque fideles in vſu cœnæ, ſumptione corporis & ſanguinis Chriſti, vera fide ſibi applicent merita & beneficia paſſionis. Quia igitur inſtitutio cœnæ Dominicæ, nihil habet de repræſentatione & applicatione Pontificiæ Miſſæ, eo modo ficut in inſtitutione ſtatus huius diſputationis dictum eſt. definit autem, & præſcribit alium certum modum & commemorationis, & applicationis: tertium igitur Tridentinum argumentum, nihil prorſus efficit ad ſtabiliendum ſacrificium Pontificiæ Miſſæ. Imò quia inſtitutio illa Chriſti, forma teſtamenti tradita eſt: & ſcelus eſt vel hominis teſtamento aliquid ſuperordinare: manifeſtum igitur eſt, concluſionem tertij huius argumenti, in ipſam teſtamentariam Filij Dei inſtitutionem impingere: eò quod fingat & inſtituat alia commemorationem & applicationem, quam quæ in verbis inſtitutionis à Chriſto tradita & præſcripta eſt.

IV. Arg. IIII. Quartum argumentum tale eſt, in quo cardo totius Pontificiæ Miſſæ ita vertitur, vt niſi hoc argumento probetur & ſtabiliatur, actum & conclamatum ſit: An ſcilicet Chriſtus in vltima cœna, corpus & ſanguinem ſuum, non tantum diſcipulis dederit, verum etiam ſub ſpeciebus panis & vini, Deo patri obtulerit. Agnoſcunt enim, ſi Chriſtus in cœna non obtulit corpus & ſanguinem ſuum Deo Patri, Miſſæ Pontificiæ ſacrificium non poſſe aliud eſſe, quam figmentum & abominationem. Si verò monſtrari poſſet, Chriſtum in cœna ſe obtuliſſe Patri, vltro ſequeretur, ex mandato Chriſti illud porro vſque ad conſummationem ſeculi, in Eccleſia fieri debere.

Variis igitur artificiis tentatum fuit, vt hoc probaretur, vel ex eleuatione oculorum Chriſti in cœlum, vel ex præſenti tempore, traditur, effunditur: vel ex verbo, Facite, quia ſcilicet Virgilius dicat:

Cum faciam vitulam.

Sed Tridentinum Concilium deprehendit, illas probationes non poſſe hoc, quod in controuerſia poſitum eſt, certò, perſpicue, & firmiter demonſtrare: quod ſcilicet Chriſtus in vltima cœna corpus & ſanguinem ſuum obtulerit Deo patri. Ad extremum igitur decurrunt præſidium, & vnicam huius quæſtionis demonſtrationem proferunt: cui tantum etiam tribuunt, quod bis eam repetunt. Si ergo Tridentina hæc demonſtratio non ſatis euidenter, certò & firmiter probauerit, quod Chriſtus in cœna ſe obtulerit patri, vacillabit, ruinabit & concidet totum ſacrificium Pontificiæ Miſſæ. Ita autem ſe habet Tridentina demõſtratio. Figuram Melchiſedech oportuit in veritate impleri, in ſacerdotio Chriſti: eſt enim ſacerdos ſecundum ordinẽ Melchiſedech. Sed Melchiſedech obtulit Deo patri panem & vinũ. Ergo oportuit & Chriſtum offerre Deo patri, non tantum panem & vinum, ſed vt veritas figurã impleret, ſub ſpecieb. panis & vini, corpus & ſanguinẽ ſuum. Illud verò non alibi, quam in cœna fieri potuit.

Ardua, & de re magna quæſtio eſt. Illa enim, quæ in Nouo Teſtamento legimus Chriſtum in cœna ſua feciſſe, prorſus nihil ad ſacrificij rationem, vel ſpecie aliqua alludunt. Accepit ſiquidem panem, gratias egit, fregit, dedit diſcipulis, iuſſit accipere, manducare, dixit Hoc eſt corpus meum. Item: Accepit calicem, dedit illis, iuſſit vt biberent, dixit: Hic eſt ſanguis meus. Et hoc mandauit fieri in ſui commemorationem. Nihil ibi vel legimus, vel audimus, quod Chriſtus in vltima cœna corpus & ſanguinem ſuum ſacrificauerit Deo patri, pro viuis & mortuis. Valde fortem igitur oportet eſſe demonſtrationem, quæ perſuadeat, Chriſtum in cœna ſua hoc feciſſe, cuius nullum veſtigium in deſcriptione cœnæ Dominicæ in N. Teſtamento apparet. Sed inquis: Nonne omni demonſtratione certius eſt, Chriſtum eſſe ſacerdotem ſecundum ordinem Melchiſedech? Eſt omnino: Scriptura enim hoc affirmat, Pſalm. 110. Heb. 9. & 10. Sed controuerſia eſt, non de hac propoſitione, ſed de illis, quæ annexuntur. Primò, an Melchiſedech ſacrificauerit Deo patri panem & vinum in illa hiſtoria quæ Geneſ. 14. deſcribitur. Secundò, an ſacerdotium Chriſti, ſecundum ordinem Melchiſedech, in eo conſiſtat, quod in cœna corpus & ſanguinem ſuum, ſub ſpeciebus panis & vini ſacrificarit patri. *D. Auguſtini de vero intellectu loci. Geneſ. 14.* Vetus quidem tranſlatio habet: Melchiſedech obtulit panem & vinum, erat enim ſacerdos altiſſimi, ſed Moſes ita non ſcripſit. Vtitur enim non verbo ſacrificatorio, ſed inquit הוציא quod ſimpliciter ſignificat depromere, producere. Ita educitur gladius, Ezechiel. 21. educuntur venti, Pſalm. 135. producuntur pediculi, Exod. 8. educitur aqua de Petra, Num. 20. coquitur farina quam ex Ægypto exportarant, &c. Accedit, quod nec Chaldæus paraphraſtes, nec Græci interpretes ſententiam illam reddiderunt per verbum ſacrificãdi, ſed per ſimplex verbum educere, ſeu proferre. Ioſephus interpretatur Melchiſedechum ad refectionem exercitus Abrahæ protuliſſe panem & vinum. *Chryſoſtomi expoſitio.* Chryſoſtomus explicat iſtum locum de prolato, nõ de oblato pane & vino. Veteres etiam Latini patres, in textu illius loci non legunt, obtulit: ſed protulit panem & vinum, ſicut ex Cypriano conſtat. Neque hoc habet Moſes. Erat enim ſacerdos, ideo

obtulit

Digitized by Google

obtulit panem & vinum: ſed bis repetit copulam: Et erat Sacerdos, & benedixit. Græci etiam interpretes non habent particulam γὰρ: ſed δὲ. Erat vero Sacerdos, & benedixit, vt ſententia ita diſtribuatur: Quia Rex erat, ideo protulit panem & vinum; quia Sacerdos erat, ideo benedixit. Iam conſideretur Tridentinum argumentum. Volunt probare, quod ſcriptura Noui Teſtamenti non habet, Chriſtum ſcilicet in cœna ſe obtuliſſe Deo patri. Quomodo vero illud probant? Quia Melchiſedech, aiunt, obtulit Deo panem & vinum. Atqui hoc Scriptura non dicit, ſicut oſtenſum eſt. Qualis igitur in re tam ardua & ſeria, argumentatio eſt? Sed excipiunt: Licet verba Moſis hoc non exprimant, fieri tamen potuit, quod ſacrificarit panem & vinum. Veteres enim plerunque, non niſi facta re diuina, ad ſolennes epulas accedebant. Vicelius dicit: Quia Moſes non exprimit, cui Melchiſedech protulerit panem & vinum, poteſt igitur intelligi, quod non Abrahæ ad refectionem, ſed Deo ad rem diuinam faciendam protulerit. Nos vero nō diſputamus, quomodo vel hic vel ille locum Moſis interpretari, vel quid de ſententia ſuſpicari aut fingere, ſiue velit ſiue poſſit, ſed quæſtio eſt, quid Moſes ſcribat, quid ſcriptura dicat. Illud enim vniuerſaliter valet, cum in tota ſcriptura, tum vero præcipuè in hiſtoria Melchiſedechi, quatenus eſt typus Chriſti. Quis enim tacente Moſe, non colligeret, Melchiſedechum, quia non Deus, nec Angelus, ſed homo fuit, habuiſſe patrem, matrem, principium dierum, & finem vitæ? Atqui in hiſtoria Melchiſedech, quatenus eſt typus ſacerdotij Chriſti, ea tantum quæ expreſſe in ſcriptura ponuntur, conſectanda eſſe, Scriptura oſtendit, ita vt in typo ſacerdotij Chriſti, affirmat Melchiſedechum fuiſſe ſine patre, matre, principio dierum, & fine vitæ, propterea quod Moſes illa expreſſe non ponat, qui ideo hæc omiſit, vt ipſa omiſſio ſeruiret typo ſacerdotij Chriſti, iuxta ordinem Melchiſedech. Hæc contra omnes cauillationes ſunt firmiſſima. Deinde etiamſi concederetur, Melchiſedechum obtuliſſe panem & vinum, ſcimus tamen, ex figuris non eſſe fabricanda dogmata ſine certa & manifeſta Scripturæ explicatione. Pſalmus igitur 110. affirmat, Chriſtum eſſe Sacerdotem, ſecundum ordinem Melchiſedech. Quomodo vero, & qua in re conueniant ſacerdotium Chriſti & Melchiſedech, non explicat. Illud vero explicat ad Hebræos ex profeſſo ſumit declarandum, prolixa & iuſta explicatione. Sed cum multas partes collationis ſacerdotij Melchiſedech & Chriſti recitet & explicet, nullam prorſus mentionem facit oblationis panis & vini, aut quod illam Chriſtus impleuerit in cœna, offerendo corpus & ſanguinem ſuum patri. Nec valet quod Oſius dicit: Apoſtolum illam partem collationis omiſiſſe, propterea quod myſteria Sacramentorum rudibus & nondum initiatis, quibus Epiſtolam illam ſcripſerit, noluerit pandere. Nam cap. 6. dicit: Intermittentes ſermonem inchoationis, ad perfectionem feramur. Poſtremo typus ſacerdotij Melchiſedech, cōſiſtit in iis, quæ non communia habet cum ſacerdotio Aaronico, ſed in quibus diſcernuntur Melchiſedech & Aaron. Sed ſacrificium panis & vini quotidianum fuit in ſacerdotio Aaronico, Exod. 29. Num. 28. Quomodo igitur conſiſteret, Chriſti ſacerdotium eſſe, non ſecundum ordinem Aaron, ſed Melchiſedech, ſi ſacrificium panis & vini, præcipuum atque adeo totum eſſet in ſacerdotio Chriſti?

Certo igitur, firmiter & euidenter demonſtratum eſt, figuram Melchiſedech, quatenus illa in Scriptura ponitur & explicatur, nequaquam efficere & probare, quòd Chriſtus in cœna corpus & ſanguinem ſuum Deo patri obtulerit. Quod vero Patres alicubi tali allegoria vtuntur, ſcimus Patres ſuis allegoriis, ſiue interpretationibus, ſiue Scripturæ teſtimoniis, nec debere nec poſſe articulos fidei condere. Nec tale ſacrificium Patres intelligunt, quomodocunque de oblatione panis & vini loquantur, quale Pontificij in ſua Miſſa habent: ſicut in conſtitutione ſtatus deſcriptum eſt. Sed de Patribus poſtea dicemus. Nunc ſatis eſt oſtendiſſe, nec ex Veteri nec ex Nouo Teſtamento probari poſſe, quod Chriſtus in cœna ſe obtulerit patri. Et ſi ipſe non fecit, nemo illud facere debebit, quod enim ipſe in cœna fecit, Apoſtolis poſtmodum faciendum mandauit.

V. Chriſtus dixit: Hoc facite. Ergo præcepit, vt Sacerdotes in Euchariſtia offerrent corpus & ſanguinem Chriſti. Rationem conſequentiæ Tridentini hanc eſſe tradunt: quia ſcilicet Chriſtus ipſe in prima Dominica cœna corpus & ſanguinem ſuum patri obtulerit, ſicut Melchiſedech. Sed iam oſtendimus, falſo hoc affirmari. Non itaque ſequitur inde concluſio illa, quam Pontificij fingunt. V. Argum.

Sed excipiunt, verbum עשׂה ſæpe vſurpari pro ſacrificare, vt Exod. 29. facere agnum iuuencum. Iudith. 6. facere hœdum. Pſalm. 66. facere boues cum hircis Num. 16 facere holocauſtum. Reſpondeo: Sicut apud Latinos verbum facere, ex adiunctis varios ſortitur modos ſignificandi: ita Hebræis non abſolute ſignificat ſacrificare, ſed vbi textus manifeſte loquitur de ſacrificio. Conſiderentur itaque verba cœnæ: Hoc facite. Contendunt autem τοῦτο referri non ad totum complexum, ſed ad antecedens vocabulum, corpus & calicem: vt ſenſus ſit, Facite corpus & calicē, hoc eſt, ſacrificate. Sed etiamſi hoc concederetur, prius certo demonſtrandum eſſet, in prima illa cœna fuiſſe actionem ſacrificij. Iam vero Paulus certiſſimus eſt interpres, Relatiuum τοῦτο, in mandato Chriſti, Hoc facite, referri ad totam actionem præcedentem, hoc ſcilicet, quod in prima hac cœna factum eſt, vos in poſterum facite. Mandatum igitur Chriſti, Hoc facite, nihil aliud efficit, quam miniſtros Eccleſiæ, in adminiſtratione cœnæ Dominicæ hoc debere facere, quod conſtat & certum eſt, Chriſtum in inſtitutione cœnæ feciſſe. Non autem legitur ibi, ſacrificaſſe aut obtuliſſe Patri corpus & ſanguinem ſuum. Ergo nec Sacerdotes hoc facere debent, ſi nolunt παραβάται à Chriſto iudice accuſari. Vide autem ingenium Thaidis Babylonicæ. Quæ Chriſtum in cœna ſua feciſſe certo conſtat, illa Pontificij vel negligunt vel prohibent: vt publicam annunciationem mortis Dominicæ, vt diſpenſationem vtriuſque ſpeciei. Quæ vero Chriſtus in cœna ſua feciſſe nō legitur, de illis ſolis Pontificij faciendis dimicant. Atqui teſtamentaria eſt inſtitutio. Et in Teſtamento, non ſine ſcelere aliquid vel mutatur vel ſuperordinatur.

VI. Chriſtus Apoſtolos conſtituit Noui Teſtamenti Sacerdotes, ergo præcepit ipſis, vt offerrent corpus & ſanguinē ipſius. Hoc argumentum multis rationibus amplificatur à Pontificiis ſcriptoribus, quia ſcilicet Scriptura vaticinatur, abrogationi Leuitici Sacerdotij ſucceſſurū ſacerdotium Noui Teſtamenti, ita vt vetus ſacerdotium figura fuerit noui: Eſaiæ 66. Ierem. 33. Malach. 3. Sed definitio Sacer- VI. Argum.

dotis ita traditur. Hebr. 5. Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur, in his quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis. Ergo ſacrificulorum officium eſt, in Miſſa offerre Deo patri corpus & ſanguinem Chriſti, pro peccatis viuorũ & mortuorum, quia ſoli preſbyteri ſunt Noui Teſtamẽti Sacerdotes. Hoc argumentum multa complectitur membra, quæ ordine paucis explicanda ſunt, ita enim clariſſime apparebit, quam craſſus paralogiſmus ſit in hoc argumento. Nam vt primo dicamus de ſententia Heb. 5. certũ eſt, textum ibi non loqui in genere, quod ſit officium miniſtrorum verbi & Sacramentorum in N. Teſtamento, ſed de Sacerdotio Veteris Teſtamenti, expreſſe vero & ſolum de ſummo Pontifice loquitur, qui figura fuit Chriſti. Illam vero figurã poſtea tradit impletam eſſe in ſacerdotio & ſacrificio Chriſti, non ita vt in Nouo Teſtamento per plures Sacerdotes ſibi ſuccedentes vnica & eadem illa hoſtia pro peccatis, ſæpius & quotidie repeteretur & offerretur, hoc enim expreſſis verbis Apoſtolus negat, Hebr. 7. 9. & 10. Sed figura illa, in vnica oblatione Chriſti ſemel in cruce facta, impleta eſt Hebr. 9. & 10. & quidem ita, vt in Nouo Teſtamento, inuenta æterna redemptione, & acquiſita cõſummata remiſſione peccatorum, per vnicam oblationem, ſemel in cruce factam, non ſit amplius oblatio pro peccato. Si vero præter vnicam illam, ſemel in cruce factam, alia vel eadem repetita oblatio pro peccato in Nouo Teſtamento ponatur, ſequetur ſacrificium Chriſti in cruce non fuiſſe conſummatum, nec promeruiſſe remiſſionem peccatorum, & æternam redemptionem, hæc enim ſunt verba, & hæc eſt ſententia Epiſtolæ ad Hebræos. Falſiſſime igitur ad ſtabiliendum ſacrificium Pontificiæ Miſſæ pro peccatis viuorum & mortuorum, detorquetur ſententia illa Heb. 5. Porro Leuiticum Sacerdotium fuiſſe figuram Sacerdotij N. Teſtamenti, nullus dubitat. Sed quod ſit illud ſacerdotium N. Teſtamenti, quod abrogato veteri ſucceſſerit, non poſſumus rectius & certius, quam ex ipſa N. Teſtamenti explicatione ſtatuere. Primo igitur Epiſt. ad Hebr. à 5. cap. vſq; ad 10. prolixe explicat, quod Leuiticum Sacerdotium præfigurarit Sacerdotium Chriſti, quodque figura illa impleta ſit vnica oblatione Chriſti, ſemel pro peccato in cruce facta, atq; ita per impletionem antiquatum & abrogatum ſit Leuiticum illud ſacerdotium. Præterea vero Scriptura N. Teſtamẽti mentionem facit etiam regalis & ſancti Sacerdotij 1. Pet. 2. & Apoc. 1. 5. & 20. Chriſtus fecit nos reges & ſacerdotes. In ſolis enim illis quatuor locis, præter vnicum Chriſti ſacerdotium, mentio fit Sacerdotij regalis in Nouo Teſtamento. Illi vero loci non de ſolis preſbyteris, ſed in genere de omnibus fidelibus loquuntur, quibus certe Pontificij, miſſificationes ſuas nullo modo communes facient. Et hoſtias quæ in illo Noui Teſtamenti ſacerdotio offeruntur, Scriptura diſerte deſcribit, quod ſint ſpirituales, & quales ſint, expreſſe & nominatim enumerat, ſicut in principio huius diſputationis, teſtimonia illa Scripturæ annotauimus, Rom. 12. & 15. Phil. 2. & 4. Hebr. 5. & 12. 1. Petr. 2. Nulla autem ibi mentio ſit ſacrificij Miſſæ. Vides igitur, quam ἀσυλλόγιστον, imo quam ſophiſticum ſit, in concluſione Sacerdotium reſtringere ad ſolos ſacrificos: cum in præmiſſis Scriptura loquatur, vel de vnico Chriſti Sacerdotio, vel de ſpirituali Sacerdotio Noui Teſtamenti, quod commune eſt omnibus fidelibus. Cumq; ſcriptura hoſtias Sacerdotij Noui Teſtamenti, expreſſe & nominatim enumeret: concluſio huius argumenti, omiſſis illis, affingit propitiatorium ſacrificium Pontificiæ Miſſæ, de quo ſcriptura nullam mentionem facit in deſcriptione Sacerdotij Noui Teſtamenti. imo quod Epiſtola ad Hebræos oſtendit, pugnare cum vnica oblatione Chriſti, pro peccatis ſemel facta.

Explicatio partium argumenti

Falſa detorſio ſententiæ Hebr. 5.

Sed excipiunt: Num igitur nullum vel conſtituis vel ſeruaris diſcrimen, inter miniſtros Eccleſiæ, & inter reliquos fideles? Omnino conſtituimus & ſeruamus diſcrimen, quod ad miniſterium attinet. Sed inde non ſequitur, ea quæ de Sacerdotibus Noui Teſtamenti ſcriptura tradit, ad ſolos Eccleſiæ miniſtros pertinere. Nam, quod memorabile eſt, cum ſcriptura Noui Teſtamenti varias appellationes tribuat miniſterio, in nullo tamen Noui Teſtamenti loco, miniſtri verbi & ſacramentorum Sacerdotes appellantur. Omnino tamen verum eſt, ratione miniſterij quædam ad miniſtros Eccleſiæ pertinere, quæ reliquis fidelibus peragenda non ſunt mandata. Sed quæſtio eſt, quæ & qualia illa ſint, nec ſufficit ſi dicatur, in Veteri Teſtamento, actus ſacrificij fecit diſcrimen inter Sacerdotes & laicos, ergo idem etiam in Nouo Teſtamento eſſe debet. Primo enim, nota eſt doctrina de abrogato Leuitico Sacerdotio Veteris Teſtamenti. Secundo appellatio Sacerdotum in nullo loco Noui Teſtamenti tribuitur miniſtris verbi & ſacramentorum.

Tertio, ſicut in Veteri Teſtamento Sacerdotes non propria authoritate ſibi finxerunt, quæ ad miniſterium ſuum pertinere vellent, ſed habuerunt verbum præſcriptum & mandatum Dei, quod in actionibus miniſterij ſui ſecuti ſunt. Vt ergo de appellatione Sacerdotum, an miniſtris Noui Teſtamenti tribui poſſit, non contendamus: hoc certe fundamentum firmum & immotum eſt, de officiis miniſtrorum Noui Teſtamenti, iudicandum & ſtatuendum eſſe ex verbo præſcripto & mãdato, quod in ſcriptura Noui Teſtamenti, de miniſterio traditum eſt. Loci autem illi extant Matth. 10. 26. & 28. Marci 16. Act. 1. & 6. 1. Corint. 4. & 12. Item 14. 2. Corinth. 5. Epheſ. 4. Actor. 20. 1. Timoth. 3. Tit. 1. Sed in illis locis nec oratio, nec dictio, nec ſyllaba, nec litera vlla extat, miniſtros Noui Teſtamenti debere hiſtrionica repræſentatione in Miſſa, offerre Deo patri corpus & ſanguinem Chriſti in ſacrificium propitiatorium, pro peccatis viuorum & mortuorum, imo illud pugnat cum ſententia verbi Dei, in Epiſtola ad Hebræos. Manifeſtum igitur eſt, quid efficiat, & quantum valeat ſextum Tridentini capituli argumentum: Chriſtus Apoſtolos conſtituit Noui Teſtamenti Sacerdotes: ergo ipſis, & eorum in ſacerdotio ſucceſſoribus mandauit, vt offerrent in Miſſa, &c.

VII. Agnus Paſchalis fuit figura Chriſti. Sed Paſcha in Veteri Teſtamento, non tantum manducabatur, ſed ſimul etiam immolabatur. Ergo Euchariſtia non tantum diſpenſanda & ſumenda, ſed & in Miſſa immolanda eſt, in ſacrificium propitiatorium pro peccatis viuorum & mortuorum. Animaduertis Lector, Pontificios in controuerſia de re magna & ardua, non certis & perſpicuis ſcripturæ teſtimoniis, ſed vmbris & figuris agere: cum maxime in hac diſputatione locum habere deberet, quod Auguſtinus inquit contra Epiſtolam Petiliani cap. 16. Non ea colligant & commemorent, quæ obſcure, ambigue, vel figurate dicta ſunt, quæ quiſque ſicut voluerit, interpretetur ſecũdum ſenſum ſuum: talia enim recte intelligi exponiq; nõ poſſunt, niſi prius ea, quæ

VII. Arg.

Auguſtinus.

apertiſſime poſita ſunt, firma fide teneantur. Sed aliquid proferte, quod non egeat interprete: nec vnde conuincamini, quod de alia re dictum ſit, & vos aliud ad veſtrum ſenſum detorquere conemini. Et c.19. inquit: Hæc myſtica ſunt, operta ſunt, figurata ſunt, aliquid manifeſtum quod interprete nō egeat, flagitamus. Item quid ſi ambigue poſita, & pro nobis & pro vobis poſſunt interpretari: nihil vtique adiuuant cauſam veſtram, ſed plane talia malam cauſam vel moras faciendo ſuſtentant. Ita Auguſtinus. Et ex hac figura Agni Paſchalis multa poſſent extrui, ne ipſi quidem Pontificiæ Miſſæ tolerabilia. Sicut enim Agnus Paſchalis non ſimpliciter oblatus, ſed mactatus eſt: ita oportet Miſſam eſſe ſacrificium valde cruentum, verbum enim שחט ſignificat mactare cum effuſione ſanguinis. Nec à Sacerdotibus, ſed à multitudine immolabatur Agnus Paſchalis, idq; non in ſacrificium propitiatorium pro peccato, ſed in memoriam liberationis Ægyptiacæ. Hæc certe non patientur Pontificij, ita ad ſuam Miſſam accommodari. Poſſemus igitur totum illud argumentum de vmbra & figura hoc modo declinare, ſed de reipſa reſpondebimus. Non negamus, mactationem Agni Paſchalis fuiſſe figuram immolationis Chriſti. Paulus enim inquit: Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Quæſtio vero eſt, vbi & quando figura illa mactationis Agni Paſchalis à Chriſto impleta ſit. Pontificij dicunt, non in cruce, ſed in cœna hoc factum eſſe. Sed ſcriptura Noui Teſtamenti contrarium affirmat. Nam Baptiſta, Ioann. 1. vocat Chriſtum Agnum Dei, tollentem peccata mundi. Petrus vero diſerte affirmat, Chriſtum tuliſſe peccata noſtra in corpore ſuo, ſuper lignum, 1. Pet. 2. Apoc. 5. Dignus eſt Agnus qui occiſus eſt, & redemit nos Deo in ſanguine ſuo &c. 1. Pet. 1. Redempti eſtis, non corruptibilibus, ſed precioſo ſanguine, quaſi Agni immaculati. Et quod teſtimonium omnium clariſſimum eſt, Ioan. 19. expreſſe ſcriptum eſt, figuram immolati Agni Paſchalis, in Chriſto in cruce impletam eſſe. Os non comminuetis ex eo. Et ita canit Eccleſia: Cum Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus, ipſe enim verus eſt Agnus, qui abſtulit peccata mundi, qui mortem noſtram moriendo deſtruxit &c. Vtrumque igitur in Chriſto impletum eſſe, & immolationem & manducationem Agni Paſchalis, certum eſt. Quomodo vero, quando & vbi, non ex noſtris allegoriis, ſed ex declaratione Scripturæ Noui Teſtamenti diſcendum eſt, quæ affirmat, Chriſtum Paſcha noſtrum immolatum eſſe in cruce ſemel: dari vero ad manducandum in cœna, quotieſcunque iuxta inſtitutionem hoc fecerimus, quod in prima cœna Chriſtus fecit, Paulus 1. Corint. 5. manducationem quidem azymorum, per allegoriam transfert ad nouam vitam: immolationem vero non alibi, quàm in mactatione Chriſti impletam eſſe dicit.

...ando ſi- ...mactati- ...m Agni ...ſchalis ...ſto com- ...ta ſit.

III. VIII. Malachias vaticinatur cap. 1. In omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum eſt Nomen meum in gentibus. Illud ſacrificium non poteſt intelligi de Leuiticis, de illorum enim abrogatione ibi dicit: Non ſuſcipiam munus de manu veſtra. Nec de ſacrificio crucis quod Hieroſolymis factum eſt, intelligi poteſt, dicit enim: In omni loco ſacrificatur. Nec de interioribus & ſpiritualibus ſacrificiis fidelium intelligi poteſt: illa enim etiam tempore Veteris Teſtamenti fuerunt. Propheta vero ibi vaticinatur de plane nouo ſacrificio, quod antea non fuerit. Item de iuſtitiis fidelium dicit Eſaias, quod per ſe coram Deo ſint tanquam pannus menſtruatæ. Hanc vero oblationem vocat mundam. Reliquum igitur eſt, vt de ſacrificio Miſſæ Pontificiæ intelligatur, ibi enim hoſtia, Chriſtus ſcilicet, per ſe munda eſt, quæ nullæ indignitate aut malitia offerentium inquinari poteſt. Reſpondeo, in memoriam reuocetur, quis ſit ſtatus controuerſiæ: An ſcilicet Malachias affirmet, ſacrificulum in Miſſa debere certis illis mimicis geſtibus, ritibus & actibus ſicut apud Pontificios fit, repræſentare pane & vino Deo patri paſſionem Filij ſui: & illam actionem repræſentationis, eſſe ſacrificium Deo gratum, & quidem propitiatorium, ad expianda & delenda peccata viuorum & mortuorum: & quæ præterea Pontificiæ Miſſæ tribui, ſuprà oſtendimus. Horum certe nihil Malachias, vel vnico verbo meminit. Quantum igitur ad probandum & ſtabiliendum Miſſæ Pontificiæ ſacrificium, hoc Malachiæ vaticinium conferat, ex ſola collatione ſtatus controuerſiæ ad ſententiam Prophetæ, manifeſtum eſt.

Sed inquiunt: Tamen vaticinatur de oblatione quæ inter gentes in omni loco, h.e. tempore Noui Teſtamenti ſacrificetur & offeratur. Lego hoc quidem in verbis Prophetæ: ſed generaliter, ſine declaratione, quodnam futurum ſit illud ſacrificium. In Scriptura vero N. Teſtamenti, lego explicationem, quæ ſint ſacrificia fidelium in Nouo Teſtamento, ſpiritualia ſcilicet, ſicut ſuprà loca Scripturæ notata ſunt. Nec verum eſt quod Pontificij dicunt, Prophetam vaticinari de nouo ſacrificio, cuius nullus prorſus vſus fuerit apud fideles, tempore Veteris Teſtamenti. Non enim loquitur de nouo, ſed de mundo ſacrificio: & antitheſin facit, non inter ſpiritualia veterum ſacrificia, & inter mundam illam oblationem inter gentes: ſed nominat Leuitica ſacrificia, quæ in vno ſaltem loco Iudææ offerebantur, & ſtomachatur, quod illa praue offerebantur: illis vero opponit mundam oblationem inter gentes. Et non obſcure declarat, quid per illam intelligi velit, inquit enim: Nomen meum magnum eſt in gentibus. Quia igitur publica celebratio nominis diuini, quæ hactenus anguſtiis Palæſtinæ circumſcripta fuerat, propaganda erat inter gentes, vt in omni loco nomen Domini magnificaretur prædicando, credendo, inuocando, gratias agendo, celebrando &c. hanc magnificationem nominis Dei, vocat oblationem & ſacrificium: ſicut Prophetis vſitatum eſt, cultum Noui Teſtamenti deſcribere phraſibus ceremoniarum Veteris Teſtamenti: vt aſcendere in montem Domini, imponere vitulos ſuper altare &c. Ita cap. 3. idem Propheta dicit: Erunt offerentes ſacrificia in iuſtitia. Pſalmus vero tertius dicit, ſperate in Domino, eſſe ſacrificium iuſtitiæ.

Locus Malachiæ intelligendus eſt de ſpiritualibus ſacrificiis Noui Teſtamenti.

Propheta in deſcriptione cultus Noui Teſtamenti vtitur phraſibus Veteris Teſtamenti.

Habemus igitur ipſius Prophetæ interpretationem, cui accedit, quod Nouum Teſtamentum inter ſpiritualia ſua ſacrificia numerat, 1. Pet. 2. annunciare virtutes eius, qui nos de tenebris vocauit in lucem, Rom. 15. ſacrificare Euangelium. Phil. 2. ſacrificium fidei. Hebr. 13. Vituli labiorum ſunt confiteri nomini Domini. Item, ſacrificium inuocationis gratiarum actionis &c.

Et collatio oſtendit, Scripturam vſurpatione eorundem verborum monſtrare, quæ ſit vera ſententia loci Malachiæ, Prophetam enim ibi loqui de vocatione gentium, certum eſt. De illa vero etiam Paulus loquitur Rom. 15. & Philipp. 2. Malachias vocat ſacrificium & oblationem. Et iiſdem plane verbis Paulus Rom. 15. deſcribit vocationem gentium,

Explicatio loci Malachiæ ex Scriptura.

Digitized by Google

Phil.2. vocat ſacrificium fidei. Dauid Pſ.142. vbi eleuationem manuum vocat ſacrificium, plane illo vocabulo vtitur, quod extat in ſententia Malachiæ, & 1.Tim.2. Paulus dicit, Eleuari mundas manus. Quæ igitur ſit munda oblatio in Malachia, Scriptura non obſcure indicat. Et quãdo talem interpretationem, ex ipſa ſcripfura deſumptam habemus, errare non poſſumus. De Pontificio verò ſacrificio Miſſæ pro viuis & mortuis, nihil habet ſcriptura vel Veteris vel Noui Teſtamenti, imo cum ea ex diametro pugnat: ſicut oſtendit Epiſt. ad Hebræos. Quæ igitur dementia eſt, à ſimplici ſententia, quæ habet certa & manifeſta ſcripturæ teſtimonia, diſcedere & comminiſci peregrinam explicationem de ſacrificio Miſſæ, quæ nullis Scripturæ teſtimoniis nititur, imo quæ cum Scriptura aduerſa fronte pugnat? Quod vero Malachias vocat oblationem mundam, cum tamen iuſtitiæ piorum in hac vita ſint ſicut pannus menſtruatæ: non officit, quo minus rectè de ſpiritualibus Eccleſiæ ſacrificiis locus ille intelligatur. Petrus enim dicit: Offerentes ſpirituales hoſtias, acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum. Inde fideles in oratione dicuntur eleuare puras manus, 1.Tim.2. Mundis enim omnia munda ſunt, Tit.1.

Veterum ſententia de loco Malachiæ. Et veteres etiam Eccleſiæ ſcriptores, de ſpiritualibus Noui Teſtamenti ſacrificiis, ſententiam illam Malachiæ intelligunt & interpretantur, vt Tertull. in lib. contr. Iud. Malachias ita vaticinatur indubitate ideo, quod in omni terra exire habebat prædicatio Apoſtolorum. Nam quod non terrenis ſacrificiis, ſed ſpiritualib. Deo litandum ſit, legimus: Cor contribulatum, hoſtia eſt Dei. Et de ſpiritualibus addit, dicens: In omni loco ſacrificia munda offerentur nomini meo. Hæc ibi. Et contra Marcionem li.3. intelligit per hoc vaticinium, gloriæ relationem, benedictionem, laudem & hymnum. Lib.4. intelligit ſimplicem orationem de conſcientia pura.

Chryſoſt. Chryſoſt. orat. 2. aduerſus Iud. exponit de cultu ſpirituali. Ita & Hieronym. in commentat. exponit de orationibus, & de cultu ſpirituali.

Euſebius. Euſeb. de demonſtrat. Euangel. lib.1. cap.6. dicit, Malachiam nihil aliud ſignificare, quam quod non definite vel Hieroſolymis, vel alio loco, ſed in omni regione gentes orationis incenſum & ſacrificium, quod mundum dictum eſt, non per cruores, ſed pias actiones ſummo Deo eſſent oblaturæ.

Iuſtinus. Iuſtinus in Triphone interpretatur quidem locum illum Malachiæ, de pane & poculo Euchariſtiæ: non quod ſentiat, corpus & ſanguinem Chriſti in cœna offerri Deo pro viuis & pro mortuis: ſed ipſe ſe explicat his verbis: Præcepit panem facere Euchariſtiam, in memoriam paſſionis, vt gratias agamus: & quod mundum cum omnibus, hominis cauſa condidit: & quod nos à peccatis liberauit, & poteſtates deleuit per paſſionem. Propter ſpiritualia igitur ſacrificia, locum illum Malachiæ accommodat ad actionem cœnæ Dominicæ.

Irenæus. Irenæus etiam lib.4. ſententiam illam Malachiæ, de celebratione Euchariſtiæ interpretatur: non vero ita quod ibi hiſtrionica repræſentatione corpus & ſanguis Chriſti, patris offeratur pro viuis & mortuis: ſed ideo & inde (ſicut ipſe ſe explicat) quod tunc in celebratione Euchariſtiæ moris erat, Deo qui alimenta nobis præſtat, primitias munerum ſuorum ſeu creaturæ ſuæ offerre: non quaſi indigēti: ſed gratias agentes donationi eius, ſicut Salomon inquit: Qui miſeretur pauperis, fœneratur Domino. Item: Eſuriui, & dediſtis mihi mãducare. Hæc ſunt Irenæi verba, ex quibus planum fit, ipſum intelligere contributionem eleemoſynarum pro pauperibus, quæ fiebat in actione Euchariſtiæ. Et illam vocat ſacrificium, ideo (ſicut ipſe inquit) quia per munus erga regem honos & affectio oſtenditur: item quia in omni ſimplicitate & innocentia in ſententia pura, & fide ſine hypocriſi, & ſpe firma, in dilectione feruẽt, cum gratiarum actione, primitias creaturarũ eius offerre debemus, in illum vſum, ſicut Scriptura inquit: Qui miſeretur pauperis. Item: Eſuriui, & dediſtis &c.

Irenæus igitur non de Pontificio ſacrificio, ſed de ſpiritualibus ſacrificiis, quæ cum alias ſemper, tum vero præcipuè in adminiſtratione & vſu Euchariſtiæ fieri debent, interpretatur locum Malachiæ. Et in fine 35. capitis ſubiungit: Altare eſt in cœlis: illuc preces noſtræ & oblationes noſtræ diriguntur.

Ita Auguſtinus contra aduerſarium legis, lib.1 c. 20. vaticinium illud Malachiæ, interpretatur de ſacrificio ſecundum ordinem Melchiſedech, & mentionem facit Euchariſtiæ. Non autem de mimica repræſentatione Pontificiorum loquitur, ſed inquit: Immolat Deo in corpore Chriſti, hoſtiam laudis. Pſalm.50. Et addit: Incenſum de quo Malachias loquitur, Ioan. Apoc.5. interpretatur eſſe orationes ſanctorum. *Auguſtinus.*

Hæc loca Iuſtini, Irenæi & Auguſtini, ideo obſeruentur, vt artificium Pontificiorum intelligatur. Quia enim veteres illi, locũ Malachiæ ad actionem Euchariſtiæ accommodant, licet clariſſime ſe explicent, quomodo hoc intelligi velint: Põtificij tamen illis omnibus diſſimulatis, vbi mentionem Euchariſtiæ audierint, mox veteribus affingunt Miſſam ſuam. Nec Scripturæ igitur, nec veterum interpretationes permittunt, locum Malachiæ, de hiſtrionico Pontificiæ Miſſæ ſacrificio intelligere.

IX. Paulus 1.Cor.10. confert menſam Domini & menſam dæmoniorum: & per menſam vtrobique altare intelligit. Sicut ergo Ethnici habuerunt altaria, in quibus primum ſacrificabant, & poſtea de ſacrificatis comedebant: ita & in Miſſa altare eſſe debet, vbi corpus & ſanguis Chriſti primum ſacrificentur, & poſtea participentur. *IX. Arg. Pontificiorum pro Miſſa.*

Principio conſideret Lector, qualia ſuffragia & patrocinia habeat Miſſa Pontificia. Ex vmbris & figuris Veteris Teſtamenti anxie, quæcunque poſſunt conquirunt, & huc detorquent. Cum vero illis non ſatis fidant, ex Ethnicorum ſacrificiis, quæ dæmoniis offeruntur, deploratæ Miſſæ ſuæ ſubſidium acceſſere non verentur: non diſſimili ratione, ſicut ille apud Virgilium inquit:

--- Vos mihi manes
Eſte boni, quoniam ſuperis auerſa voluntas.

Quod autem ad illam Pauli collationem attinet, ſi res ipſa, de qua Paulus loquitur, quomodo ſe habeat, conſideretur, manifeſtum erit, quam falſo ille locus Pauli, ad ſtabiliendum Pontificiæ Miſſæ ſacrificium detorqueatur. Mos erat apud Iudæos, poſt peractum in altari ſacrificium, de partibus ſeu reliquiis ſacrificij inſtruere menſas, ſeu ſolennes epulas: ſicut exempla teſtantur, 1.Reg.1.& 16. Ita etiam gentes, poſt peracta in aris ſua ſacrificia, inſtruebant menſas ſeu ſolennes epulas, ad quas amicos inuitabant, ſicut 8. Æneid. Euander poſt ſacrificium Herculis, Æneam inuitat ad epulas. Iam apud Corinthios diſputabatur, non hæc quæſtio, An Chriſtianis liceret apud aras gentilium intereſſe ipſorum ſacrificiis, & ſimul ſacrificare dæmoniis, hoc enim vt manifeſtam idololatriam, non licere manifeſtũ eſt: *Explicatio loci Paulini.*

ſed

ſed hæc erat quæſtio: Cum Ethnici poſt peracta in templis & in aris ſacrificia, poſtea domi menſas ſeu epulas de idolothytis inſtruerent, & ad illas menſas, amicos & vicinos, etiam qui iam Chriſtiani facti fuerant, inuitarent: quæſtio inquam erat: an Chriſtiani bona conſcientia, illis menſis ſeu epulis intereſſe poſſent: hoc eſt, quæſtio erat non de aris vbi ſacrificabatur, ſed de menſis vbi ſacrificata comedebantur. Et hinc patet Tridentina fallacia, per menſam intelligendum eſt altare ſacrificiorum: cum nec Iudæi nec gentes in aris, ſed in menſis, ea quæ ſacrificata erant, comederint.

Ad illam igitur propoſitam quæſtionem Paulus 1. cap. 8 ita reſpondet: Quia & idolum & idolothytum nihil ſit, ideo extra caſum ſcandali, ſi quis libertatem Chriſtianam rectè intelligat, ſine læſione propriæ conſcientiæ comedi atque etiam emi poſſe idolothyta: habendam tamen eſſe rationem infirmiorum. Deinde cap. 10. addit hanc commonefactionem: Quamuis liberum ſit, non tamen conuenire, vt ſimul quis & menſæ Domini & menſę dæmoniorum particeps ſit. Et rationem addit: Quia, inquit, qui in Iſraël hoſtias ſacrificatas comedunt, illa manducatione participes redduntur altaris, hoc eſt, ſacrificij, quod in altari oblatum eſt. Et gentes quia quæ immolant, dæmoniis immolant: ergo participatio menſæ idolothytorum, oſtendit conuiuas cupere participes fieri ſacrificij idololatrici: imo gratiæ & auxilij dæmoniorum, propter quę ſacrificium illud dæmoniis oblatum eſt. Chriſtiani vero in menſa Domini, eius ſacrificij quod à Chriſto in cruce oblatum eſt, participes redduntur. Ergo non decet, vt ſimul etiam menſæ dæmoniorum participes ſint.

Hæc eſt ſimplex, vera, & genuina ſententia Paulinæ collationis, inter menſam Domini & menſam Iſraëlitarum, item dæmoniorum. Et hęc collatio pulcherrimè illuſtrat doctrinam de cœna Domini. Sicut enim Iſraëlitæ, ſacrificij in altari oblati participes reddebantur, communione non alterius cibi, ſed partium ſeu reliquiarum de illo ipſo, quod in ſacrificio oblatum erat: ita filius Dei ſacrificij ſui in cruce peracti participes nos facit, non communione fruſtuli panis, ſed diſpenſatione & manducatione illius corporis, quod pro nobis in cruce traditum eſt. Et ſicut Moſes Exod. 24. populo applicaturus & obſignaturus vetus Teſtamentum, hoc facit aſperſione non alterius, ſed ipſius ſanguinis, qui pro confirmatione fœderis ſacrificatus erat: ita Chriſtus illum ipſum ſanguinem in cœna bibendum nobis tradit, cuius effuſione nouum Teſtamentum confirmatum eſt. Hęc collatio & confirmat doctrinam de vera & ſubſtantiali præſentia corporis & ſanguinis Domini in cœna, & ſuauiſſimam conſolationem ex eius vſu oſtendit.

His ita declaratis, facile iam erit videre, an ex illa Paulina collatione confirmetur & ſtabiliatur ſacrificium Pontificiæ Miſſæ. Hactenus enim conuenit collatio, ſicut Iudęi & gentes ea quæ ſacrificata erāt, in menſa illis de quibus iam loquimur, comedebāt; ita etiam oportet ea quæ in menſa Domini ſumimus ſacrificata eſſe. Sed vbi, & quando? Num neceſſe erat, vt in ipſis menſis illorum conuiuium fieret ſacrificium? Minimè. ita enim Paulus non dixiſſet, Chriſtianos poſſe intereſſe menſis ſeu conuiuiis illis Ethnicorum. Nec neceſſe erat, ſi poſt vnum atque alterum ſacrificij diem, menſa illa inſtrueretur, vt rurſus in menſa repeteretur actio ſacrificij: ſed ſufficiebat, id quod in illo conuiuio ſumebatur, antea fuiſſe in altari ſacrificatum. Ita cum Chriſtus vnica oblatione ſemel corpus & ſanguinem ſuum in cruce patri pro peccatis noſtris obtulerit: non neceſſe eſt, vt illa in menſa Domini iterum ſacrificentur, quotieſcunque ea ſumpturi ſumus: ſed ſufficit illa nos ſumere quę antea oblata ſunt, in cruce ſcilicet. Vtq; liberum ſit, ſacrificia Leuitica & Ethnica repetere, certe ſacrificium Chriſti repeti nec poſſe nec debere, Scriptura expreſſe ſæpius conteſtatur, Heb. 9. & 10. Illa igitur Pauli collatio, inter menſam Domini, mēſam Iudaicam, & menſam dęmoniorū, nihil prorſus patrocinatur ſacrificio Pontificiæ Miſſæ.

X. Veteris Teſtamenti figuras oportet in nouo cōpleri: ergo ſacrificiū Miſſæ, per varias ſacrificiorum veteris Teſtamenti ſimilitudines præfiguratum, oportet in nouo Teſtamento ſeruari. *X. Argu.*

Reſpondeo. Antecedens concedimus: ſed quod inde infertur, dicimus ſimpliciter falſum eſſe, & probari non poſſe. Neq; enim quia verū eſt, nouum Teſtamentum habere impletionem figurarum veteris Teſtamenti: ideo noſtris vel allegoriis vel conſequentiis liberum relictum eſt, quomodo & quibus in rebus figuras illas impletas eſſe, quiq; fingere velit: ſed impletionem illam, quomodo ſit facta, & in quibus rebus ſita ſit, Scriptura noui Teſtamenti tradit & explicat: nec præter illam explicationem, alia quæ ex Scriptura demonſtrari non poſſunt, fingenda ſunt. Tradit autem Scriptura noui Teſtamenti, figuras ſacrificiorum veteris Teſtamenti, impletas eſſe dupliciter. I. in vnico propitiatorio ſacrificio Chriſti, in cruce. II. in ſpiritualib. ſacrificiis fideliū, quę nominatim in N. Teſtamēto enumerātur, & explicantur. Atq; hoc modo Auguſt. etiam de Ciui. lib. 10. ca. 5. & 6. tradit & explicat ſignificationem & impletionem ſacrificiorum veteris Teſtamenti. Nulla autem in Scriptura N. Teſtamenti mētio fit theatricæ repræſentationis, & propitiatorij ſacrificij Pontificię Miſſę. Falſum igitur eſt, propter impletionem figurarum veteris Teſtamenti, inſtituendū & ſeruādum eſſe Pontificium ſacrificium hiſtrionicę Miſſę. *Auguſtinus.*

XI. Corpus & ſanguinem Chriſti eſſe propitiatorium ſacrificium pro peccatis, non eſt dubium. Sed in cœna Dominica adeſt Chriſtus cum ſuo corpore & ſanguine. Ergo Miſſa eſt ſacrificium verè propitiatorium, eiuſdem virtutis cum ſacrificio crucis: eadem enim vtrobique eſt hoſtia. *XI. Argu.*

Reſpondeo. Multiplex eſt fallacia in hoc argumento: quæ ſi detecta fuerit, facilis erit explicatio. Vt enim corpus & ſanguis Chriſti ſint propitiatoriū ſacrificiū, non ſufficit exiſtere & adeſſe ſubſtantiam illam: nam adfuit in vtero matris, in præſepi, in faſciis, &c. Num vero ideo ſacrificiū propitiatorium pro peccatis fuit, quod Maria abiit per montana, quod primogenitū ſuum faſciis inuoluit, & in præſepe reclinauit, ſedet ad dextrā patris, habitat in credentibus? Num ideo ſeſſio & inhabitatio eſt propitiatoriū illud, de quo Scriptura loquitur, ſacrificium pro peccatis? Ouis certe in ſtabulo & in paſcuis, erat ouis: non tamen ſtatim erat ſacrificium. Ad ſacrificium enim requiritur, non tantum vt ſubſtantia ſacrificij exiſtat & adſit, ſed requiritur actio aliqua certa, qua ſubſtantia illa offeratur. Num vero quæuis & qualiſcunque actio facit ſacrificium? Minimè gentium: neq; enim ſi ouis tondeatur, ideo illa actione ſacrificatur. Sed ad verum, & Deo gratum ſacrificium requiritur. I. ipſa ſubſtantia ſacrificij. II. certa offerendi actio, non ab hominib. excogitata, ſed ab *Quæ ad verum ſacrificium requirantur.*

Digitized by Google

ipſo Deo præſcripta. III. requiritur vt illa actio fiat à perſona ad hoc à Deo conſtituta & ordinata. IV. vt fiat ea intentione & ad illum finem, ſicut à Deo in verbo præſcriptũ eſt. Diſtinctio enim Leuiticorum ſacrificiorum, quæ à cauſa finali ſumitur, vt alia ſacrificia ſint pro peccato, vel hoc vel illo, alia ſint pacifica, pendet ſimpliciter ex præſcripto verbi Dei.

His fundamentis, quę ſimplicia, plana & firma ſunt, ad propoſitum argumentum adhibitis, facilis erit explicatio. Corpus enim & ſanguis Chriſti, ſunt ſacrificium propitiatorium pro peccatis: non hac ſimpliciter ratione, quia exiſtũt: ſed quia filius Dei, vt verus Pontifex, ipſe ad hoc à patre conſtitutus, ſe obtulit Deo patri, ita faciens, ſicut mandatum acceperat à patre, Ioan 14. tradendo ſcilicet corpus, & effundendo ſanguinem. Et Deus virtutẽ, dignitatem & efficaciam illius oblationis, ipſe in verbo declarauit. Si hoc modo ponatur prima propoſitio argumenti, manifeſtum erit, quomodo attexatur altera propoſitio. In cœna enim Dominica adeſt quidem iuxta Chriſti verbum, corpus & ſanguis ipſius: ſed deſiderantur ibi, quæ ad rationem veri ſacrificij requiri iam diximus. Actio enim cœnæ Dominicæ, ſicut à Chriſto inſtituta & mandata eſt, non eſt actio ſacrificij, ſed Sacramenti. Adeſt ibi Chriſtus, non vt ſacrificetur, ſed vt diſpenſetur & ſumatur.

Sed excipiunt Pontificij, ſe actionẽ ſuæ repræſentationis habere intentionem offerendi Deo, corpus & ſanguinem Chriſti: idq; in eum finem, vt ſit ſacrificium propitiatorium pro viuis & mortuis. Ego vero non ignoro, Pontificios hoc facere. Sed quæſtio in hoc argumento eſt. I. An Deus inſtituerit, pręſcripſerit & mandarit talem repręſentationem, per tales ritus, geſtus & actus, ſicut fit in Pontificia Miſſa. II. An voluntatem ſuam declararit, quod talem repręſentationem velit acceptare pro ſacrificio gratiſſimo. III. An extet promiſſio diuina, quod talis actio repręſentationis, ſit propitiatorium ſacrificium pro peccatis. Quia vero ex verbo Dei hęc demonſtrari non poſſunt: non itaq. conficitur hoc argumẽto, Miſſam eſſe tale ſacrificium & eiuſdem virtutis cum ſacrificio crucis, etiamſi concedatur adeſſe ibi corpus & ſanguinem Chriſti. Ambroſius enim rectè pronunciat, eos qui Euchariſtiam aliter tractant & celebrant, quam à Domino traditum eſt, ſubiectos eſſe ſententię Pauli de iudicio Dei: imo quia Chriſtus in ſacrificio Miſſæ, per plures Sacerdotes, tanquam oblatio pro peccato ſæpius offertur, contra ſententiam verbi in Epiſtola ad Hebræos. Horrenda igitur abominatio eſt.

XII. Argum. XII. Eccleſia catholica ſemper ita intellexit & docuit. ergo à tempore Apoſtolorum ſemper in Eccleſia fuit talis ritus, & talis doctrina de ſacrificio Miſſæ, ſicut nunc eſt in Eccleſia Pontificia. Huius argumenti mentio fit in medio primi Tridentini capituli: ſed ordinis gratia ita diſtribui, vt explicatis prius iis, quæ ex Scriptura adducuntur, poſtremum locum haberent teſtimonia Patrum. Notum autem eſt, bonas mentes plurimum moueri conſenſu & teſtimoniis antiquitatis, eius pręſertim, quę fuit purioribus optimis & florentiſſimis Eccleſiæ temporib. Ideo in hac diſputatione, Pontificij potiſſimam pręſidiorum ſuorum partem collocant in cumulandis multis Patrum ſententiis, vt fucum faciant ſimplicioribus. quaſi & ritus & doctrina de ſacrificio Miſſæ, pro viuis & mortuis, ſicut nunc vſurpatur & traditur à Pontificiis, ſit vetuſtiſſimæ traditionis, omnium ſcriptorum totius antiquitatis, & catholicæ obſeruationis in Eccleſia omnium temporum, inde vſq; ab Apoſtolorum temporibus.

Sed & illæ nebulæ non difficulter diſcutiuntur, ſi tota diſputatio de veterum teſtimoniis, referatur ad ſtatum controuerſiæ. Quando igitur multæ & variæ veterum ſententiæ cumulantur, ſemper obſeruandum eſt, an hoc quod in controuerſia poſitum eſt, certo, perſpicuè & firmiter inde probetur: veteres ſcilicet omnes, conſentientibus ſuffragiis hæc dogmata tãquam catholica ſemper tradidiſſe, & ex verbo Dei defendiſſe. I. Eſſe à Chriſto inſtitutum, ab Apoſtolis traditum, & in primitiua Eccleſia obſeruatum, vt corpus & ſanguis Chriſti in cœna, huiuſmodi verbis, ritibus, geſtibus, actibus & ornamẽtis, theatrica repræſentatione Deo patri ſiſtatur & offeratur, ſicut nunc fit in Miſſa Pontificia. II. Quod illa ſacerdotis actio & repręſentatio corporis & ſanguinis Chriſti ſit ſacrificium propitiatorium, ad expianda & delenda peccata, ad placandam offenſam Dei, ad impetrandam gratiam Dei, remiſſionẽ peccatorum, & quęuis à Deo beneficia. III. Sacrificulum per illam repræſentationem, ſpectatoribus non cõmunicantibus, ſed tantum curantibus, vel pro ſe vel pro aliis fieri talem repræſentationis actionẽ, imo abſentibus mortuis, & quibuſcunq; velit, applicare omnia merita & fructus paſſionis Dominicæ. IV. Per illam actionem repræſentationis, accedendum eſſe ad Deum, ſi velimus inuenire gratiam & auxilium. Et quæ præterea Miſſę Pontificię tribui, ſuprà oſtendimus. Hæc ſunt quæ patroni Pontificię Miſſę, in vero & catholico conſenſu purioris antiquitatis, ex ſcriptis non ſuppoſititiis, perſpicuè demonſtrare debebant. Quod enim progreſſu temporis quidam veterum ad ſingulares opiniones declinare cœperunt, non facit catholicum conſenſum totius antiquitatis. Sed illa hoc modo ex antiquitate probari non poſſe, certæ & manifeſtæ rationes oſtendunt. Primo extant deſcriptiones rituum veteris Eccleſię, in celebratione cœnæ Dominicæ, apud Iuſtinum apologia 2. apud Dionyſium in Eccleſiaſtica Hierarchia, apud Auguſtinum Epiſt. 59. & apud Chryſoſtom. Homil. 18. in 2. ad Cor. ſed nihil ibi deprehenditur de hiſtrionica repræſentatione rituum, geſtuum, actuum, verborum, &c. Pontificiæ Miſſæ.

Secundo, ipſi Pontificij ſcriptores teſtantur, illam panopliam verborum, rituum, geſtuum, actuum, ornamentorum, veſtium, qui nerui ſunt, atq; adeo ipſa ſubſtantia Pontificiæ Miſſæ, non fuiſſe tempore Apoſtolorum. Dicunt enim Apoſtolos ad ſola verba Domini addita ſolummodo Dominica oratione conſecraſſe. Gregorius in Regiſtro lib. 7. ca. 65. Platina in vita Sixti 1. Rupertus de diuinis officijs lib. 2. ca. 21. Valafridus Strabo de reb. Eccleſiaſticis ca. 22. Durandus li. 4. ca. 1. & alij. Et quidem diſerte annotant, quibus temporibus poſt Chriſtum & Apoſtolos, & a quibus autoribus ſingulæ partes theatricę iſtius repræſentationis inuentę & inſtitutę ſint: ita vt poſt annos ferme ſexcentos poſt Chriſtum natum, vix abſolutum ſit totum illud drama repræſentationis, quale nunc vſitatum eſt in Pontificia Eccleſia. *Miſſam Pontificiam non fuiſſe in vſu Apoſtolorum temporibus, ipſi Pontificij ſcriptores probant.*

Quia igitur illud, quod iuxta Eccij deſcriptionem propriè Miſſa eſt, in vetuſtiſſima Eccleſia nondum fuit in rerum natura: poſtea enim primum inſtitutum fuiſſe, ipſi Pontificij ſcriptores teſtantur: ergo nec opiniones illæ, quæ Miſſæ nunc affinguntur, potuerunt eſſe in primitiua Eccleſia

Tertio, vetuſtiſſimi ſcriptores ſacrificium expiatorium, propitiatorium & ſatisfactorium pro peccatis,

catis, iuxta ſcripturam, tribuunt vnicæ & ſoli oblationi Chriſti, in cruce factæ: fidelium verò ſacrificia in nouo Teſtamento, omnes vno ore affirmant eſſe ſpiritualia. Et quidem Lactantius expreſſe dicit in Epitome diuinarum inſtitutionum, illa quæ aut digitis fiunt, aut extra hominem fiunt, non eſſe vera ſacrificia. Ignota etiam eſt veteribus illa diſputatio. Quod abrogationi Leuiticorum ſacrificiorum præter ſacrificium Chriſti in cruce, aliud ſucceſſit ceremoniale ſacrificium, in nouo Teſtamento.

Lactant.

Quarto. Ea quæ Pontificij nunc ſacrificio Miſſæ ſuæ arrogant, ea veteres tribuunt diſpenſationi & ſumptioni corporis & ſanguinis Domini in cœna. Sed aduerſarij noſtri ſunt ſuaues, & quidem artificioſi rhetores. Cum de reipſa eo modo, ſicut de ſtatu controuerſiæ ſupra dictum eſt, deberent teſtimonia ex vetuſtiſſimis ſcriptoribus proferre: quia vident illum cum commodo Miſſæ ſuæ fieri non poſſe, vocabula quædam ex veterum ſcriptis arripiunt, & quando illa in aliquot antiquorũ ſententiis oſtẽderint, exiſtimant ſatis probatam & munitam eſſe Pontificiam Miſſam, teſtimoniis & conſenſu antiquitatis. Duo autem talia ſunt vocabula. Miſſa ſcilicet, & ſacrificium. Et vbicunque illa vocabula apud veteres reperiuntur, ſtatim additur annotatio: Hoc eſt teſtimonium pro Miſſa. Et imperitiores quando audiunt talia allegata: Miſſa fuit in vſu tẽpore Ignatij, & reliquorum vetuſtiſſimorum: Tota antiquitas ſenſit & docuit, Miſſam eſſe ſacrificium: nihil aliud cogitant vel intelligunt, quàm talem Miſſam, & tale ſacrificium, ſicut apud Pontificios nunc vſurpatur.

De duobus igitur illis vocabulis, in quibus conſiſtit tota congeries ſententiarum, quas pro Miſſa ſua Pontificij ex veteribus corradunt, pauca quædam dicenda ſunt. Illis enim duobus vocabulis recte explicatis, diſcuſſæ erunt nebulæ quas imperitioribus offundunt, ſtrepitu teſtimoniorum ex veteribus. Faciemus autem illud quam breuiſſime: ab aliis enim copioſe illa ſunt demonſtrata & explicata.

DE VOCABVLO MISSAE.

Primi igitur patroni Miſſæ Pontificiæ, cum ex verbo Dei impugnari cœpiſſet, vt Eccius, & poſt ipſum alij, ſoliciti inquiſiuerunt vocabulum Miſſæ. & vbicunque in Græcorum ſcriptorum interpretibus illud inuenerunt, ſtatim exclamarunt: Adeò antiqua eſt Pontificia miſſa, quod temporibus Ignatij, Dionyſij, & reliquorum vetuſtiſſimorum patrum, celebratæ fuerint Miſſæ. Ignatius enim ad Smyrnẽſes dicit, celebrare Miſſam. Et Miſſam appellat Dionyſius ca. 3. Eccleſ. Hierarchiç. In hiſtoria Tripartita ſæpiſſime reperitur, veteres Eccleſiæ patres Miſſas celebraſſe, lib. 3. c. 11. Miſſas feciſſe, lib. 4. ca. 13. Miſſarum celebraſſe ſolennia, lib. 7. c. 31. lib. 9 c. 9. Populus congregabatur ad Miſſas. His teſtimoniis ſeriò triũphant. Sed certiſſimum eſt, vocabulum Miſſæ apud nullum ex Gręcis autoribus extare: ſed interpretum illa ſunt verba: vt interpres Dionyſij, ἱερουργίας reddidit nunc Miſſam, nunc ſalutis hoſtiæ oblationem: cum vocabulum ſignificet ſacræ actionis adminiſtrationem. Quod Ignatius ſcripſit, δοχὴν ἐπιτελεῖν, conuiuium ſcilicet Dominicum celebrare, hoc interpres reddidit, Miſſas celebrare. Ita vbi Sozomenus habet ἐκκλησιάζειν, & Socrates συνάγειν: quę verba publicas congregationes, & ſolennes Eccleſiæ conuentus ſignificant: Epiphanius Scholaſticus reddidit, Miſſas facere, miſſas celebrare. Et hæc cum ita ſe habeant, tamen ſi Diis placet, præcipua hæc probatio fuit antiquitatis Pontificiæ Miſſæ: cum ne vocabulum quidem Miſſæ, veteri Græcę Eccleſiæ notum fuerit. Non enim quid interpres reddiderit, ſed quid autores ſcripſerint, quęſtio eſt: Apud Latinos ſcriptores, non tamen vetuſtiſſimos, extat quidem vocabulum Miſſæ, vt apud Ambroſium, li. 5. Epiſt. 33. & apud Leonem in Epiſt. ad Dioſcorum Alexandrinum. Sed Miſſas illi appellabant, idem quod Hilarius in Pſ. 65. vocat officia diuinorum ſacramentorum, quando ſcilicet in Eccleſiaſticis conuentibus, vel ſacramenta adminiſtrabantur, diſpenſabãtur & participabãtur: ſicut ex Epiſtola Leonis manifeſtum eſt: vel quando ad orationeſ cõueniebatur. Ita apud Caſſianum lib. 2. de modo Pſalmorum, cap. 13. poſt Miſſam nocturnam non eſſe dormiendum, c. 15. Poſt orationum Miſſam vnuſquiſque ad cellulam ſuam redeat, li. 2. c. 8. Poſt vigilię Miſſã ſomnus vſq; ad lucis aduentum indulgetur. Caſſander ex regula Benedicti, & ex Honorio oſtendit, orationes quæ vulgo collectæ dicuntur, appellari ſolitas Miſſas.

Miſſæ vocabulum veteri Græcæ Eccleſiæ incognitum.

Ex Miſſæ igitur vocabulo, ſiue apud interpretes Græcorum ſcriptorum, ſiue apud Latinos ſcriptores legatur, nihil plane vel patrocinij, vel ſubſidij accedit Pontificiæ repræſentationi. Animaduertunt & ſentiunt hoc, qui nunc eruditiores eſſe volunt in regno Pontificio. Ideo ſatius eſſe iudicant, hoc argumento de vocabulo Miſſę prorſus ſuperſedere, quod tamen principio huius controuerſiæ, pro firmiſſima columna habebatur. Adeò ſcilicet certa & immota ſunt fundamenta Miſſæ Pontificiæ.

QVO SENSV VETERES LITVRgiam appellarint ſacrificium.

Alterum verò genus teſtimoniorum ex vocabulo ſacrificij multo ſpecioſius eſt. Negari enim non poteſt, veteres quando loquuntur de celebratione cœnæ Dominicæ, vſurpare vocabula ſacrificij, immolationis, oblationis, hoſtiæ, victimę: item vti verbis offerre, ſacrificare, immolare. Nonne igitur totius antiquitatis vniuerſalis conſenſus eſt, Miſſam eſſe ſacrificium? Ego verò ſimpliciſſime reſpondeo, ſi de vocabulis, ſiue de appellationibus tantum certamen eſſet, elabi nulla ratione poſſemus, quin concedere cogeremur veteres celebrationi cœnæ Dominicę frequenter attribuiſſe appellationes ſacrificij. Sed quia de re ipſa controuerſia eſt: reſpondeo, non eſſe conſequens ſi veteres cœnam Dominicam appellarunt ſacrificium, quod ideo docuerint & ſenſerint eſſe tale ſacrificium, ſicut Pontificios fingere, ſupra in conſtitutione ſtatus oſtendimus. Vocabulum enim ſacrificij latè patet, & iuxta ſcripturæ & veterum conſuetudinem variis rebus, exercitiis & actionibus tribuitur: ſicut ſupra exemplis & ſcripturæ & antiquitatis, planum fecimus.

Simplex igitur & compendiaria ratio explicandi veterum teſtimonia, quæ de ſacrificio miſſæ ab aduerſariis allegantur, hæc eſt: vt ob oculos ponatur ſtatus huius controuerſiæ, quale ſcilicet ſacrificium Pontificij intelligant, quando de Miſſa diſputant, ſicut ſupra ipſorum verbis explicatum eſt: & ex antitheſi ſi oſtendatur, quod veteres quando celebrationem cœnæ Dominicę appellant ſacrificium, non intelligant illud, de quo Pontificij dimicant: ſed quod appellationem illam tribuant aliis multis & variis veræ pietatis exercitiis, quæ in actione cœnæ Dominicæ concurrunt, & apud veteres vſitata fuerunt. Ita enim manifeſtum euadet, inſignem eſſe fallaciam, quòd vbicunque apud veteres, celebrationi cœnæ Dominicæ tribuitur appellatio ſacrificij, quod Pontificij ſtatim commentum de ſuæ Miſſ-

ſæ ſacrificio affingunt. Ordine igitur & breuiſſimè, genera ſacrificiorum quæ veteres in actione cœnæ Dominicæ, appellatione ſacrificij notare & intelligi voluerunt, annotabimus.

Primò, in veteri Eccleſia vſitatum fuit, quando celebranda erat cœna Dominica, quod pro ſuſtentatione miniſtrorum & pauperum, panis vinum, & alia munera in menſa Domini, ſiue in altari offerebantur: & ex illis oblatis muneribus panis & vini, ſumebantur partes, quæ conſecrabantur in Euchariſtiam. Hæc conſuetudo videtur ſumpta fuiſſe ex 1 Cor. 11. Huius conſuetudinis meminit Pontius Paulinus de gazophilacio: Irenæus lib. 4. Iuſtinus Apologia 2. & in decretis de conſecr. diſt. 1. ca. Omnis Chriſtianus. Et 12. quæſt. 2 cap. Vulturanæ, & ſequentibus. Quia vero in ſcriptura, contributio eleemoſynarum vocatur ſacrificium, Phil. 4. & Heb. 13. inde veteres hoc exercitium pietatis in cœna Dominica, vocarunt ſacrificium & oblationes. *Cyprianus.* Cyprianus ſermone de eleemoſyna: Locuples matrona in Dominicum ſine ſacrificio venis, & partem de ſacrificio quod pauper obtulit, ſumis. Irenæus libr. 4. cap. 33. offerimus Deo primitias creaturarum eius cum gratiarum actione. Atque illud dicit fieri iuxta Scripturæ dicta: Qui miſeretur pauperis, fœneratur Domino. Eſuriui, & dediſtis mihi, &c. Et ex illis primitiis creaturæ Dei, oſtendit ſumptum fuiſſe quod conſecrabatur in corpus & ſanguinem Chriſti. Atque inter cæteras rationes, etiam inde totam *Auguſtinus.* actionem vocat oblationem. Auguſtinus Epiſt. 122. dicit, mulieres offerre ſacrificia ad altare Domini, vt per Sacerdotem Deo offerrentur. Nomina enim eorum qui aliquid obtulerunt ad aram recitabantur, & oratione Deo commendabantur: ſicut canon Gregorij teſtatur. Et multæ ſecretæ idem teſtantur, vt quæ dicitur Dominica 5. 6. 7. poſt Pentecoſte.

II. Publicæ illæ communes & ſolennes preces pro omnibus, quarum forma 1. Tim. 2. præſcribitur, vſitate apud veteres fiebant in actione cœnæ Dominicæ, ſicut teſtatur Auguſtinus Epiſt. 59. ad Paulinum. Et quia fidelium orationes, in ſcriptura vocantur ſacrificia, Pſal. 141. Heb. 5. Apoc 5. & 8. hinc Irenæus de oblatione noui Teſtamenti, in actione Euchariſtiæ loquens inter cætera inquit lib. 4. ca. 33. Vult nos quoque ſine intermiſſione offerre munus ad altare. Eſt ergo altare in cœlis, illuc enim preces & oblationes noſtræ diriguntur. Chryſoſtom Hom. 18. in 2. ad Cor. Quia & in precibus viderit quis populum ſimul offerre, cum pro energumenis, tum pro pœnitentibus: communes enim preces ſunt, & omnes vnam dicunt orationem. Tertullianus ad Scapulam: Sacrificamus Deo pro ſalute Imperatoris: ſed ſicut ipſe mandauit, præceptura. Et in Apologetico cap. 30. Ego offero Domino ſacrificium pingue, quod mihi mandauit, orationem ſcilicet.

III. Cœna Dominica à vetuſtiſſimis, Ignatio, Iuſtino, Irenæo, &c. vocatur Euchariſtia, ideo ſicut Chryſoſtomus explicat Hom. 16. in Matth. quia in eius celebratione proponitur conſideratio de multis & variis beneficiis Dei, principaliter vero de præcipuo opere dilectionis Dei erga nos, quod filium miſerit, qui traditione corporis & effuſione ſanguinis ſui, perditos nos redemit, vt ita inuitemur ad gratiarum actionem. Sacrificium vero laudis & gratiarum actionis, in ſcriptura crebro celebratur. Pſal. 50. 69. Syrach. 35. Heb. 13. Et patres etiam hymnos, laudes & gratiarum actiones vocant ſacrificia: vt Auguſtinus Epiſt. 120. Euſeb. de demonſt. li. 1. c. 10. Tertul. contra Marcionem lib. 4. Et Græcus canon expreſſè mētionem facit hymni, glorificationis &c.

IV. Quia commemorationem Chriſti, Paulus interpretatur de annuncianda in cœna morte Domini: apud veteres igitur in celebratione cœnæ Dominicæ, ſemper ſeruata fuit publica prædicatio, & ſolennis annunciatio paſſionis, mortis, reſurrectionis & aſcenſionis Chriſti. Et Cyrillus in Epiſt. ſyno- *Cyrillus.* dica ad Neſtorium, annunciantes ſecundum carnem, mortem, reſurrectionem & aſcenſionem vnigeniti filij Dei, celebramus incruētum ſacrificium, ſeu ἀναίμακτον λατρείαν. Nam Paulus Rom. 15 totum miniſterium Euangelij vocat ſacrificium.

V. Multa veræ pietatis exercitia concurrunt in celebratione & vſu cœnæ Dominicæ, quæ 1. Pet. 2. vocantur ſpirituales hoſtiæ: vt pœnitentia, fides, ſpes, patientia, dilectio, bonum propoſitum, &c. Et fides, quæ principaliter obiectum ſuum habet in vſu cœnæ Dominicæ, vocatur ſacrificium, Phil. 2. Ita Irenæus lib. 4. c. 32. diſputans de oblatione N. Teſta- *Irenæus.* menti in celebratione Euchariſtiæ, enumerat ſententiam puram, fidem ſine hypocriſi, ſpem firmam, dilectionem feruentē, miſericordiam, obedientiam & iuſtitiā, bonas operationes cum gratiarū actione.

VI. Eccleſia, & ſinguli fideles, in vero vſu Euchariſtiæ, totos ſe corpore & anima vouent, conſecrāt, & dedicant Domino & propter Dominum proximo. Item orationibus Eccleſia offertur, hoc eſt, commendatur Deo. Paulus vero Rom. 12. dicit, corpora noſtra exhiberi Deo hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, cultum ſcilicet rationalem. Inde Auguſtinus de ciuitate, lib. 10. cap. 6. Hoc eſt ſacrifi- *Auguſt.* cium Chriſtianorum, multi vnum corpus ſumus in Chriſto: quod etiam Sacramento altaris, fidelibus noto, frequentat Eccleſia: vbi ei demonſtratur quod in ea oblatione quam offert, ipſa offeratur. Et Epiſtola 59. Vouentur omnia quę offeruntur Deo maxime ſancti altaris oblatio: quo Sacramento prædicatur noſtrum illud votum maximum, quo nos vouimus, in Chriſto eſſe manſuros, vtique in compage corporis Chriſti: cuius rei Sacramentum eſt, quod vnus panis & vnum corpus multi ſumus. Item: Cum populo benedicitur, & fiunt interpellationes, tunc antiſtites velut aduocati, ſuſceptos ſuos miſericordiſſimæ offerunt poteſtati.

Vides quam variis actionibus, & pietatis exercitiis, quę apud veteres in celebratione cœnę Dominicę vſitata fuerunt, attributa ſit applicatio ſacrificij ſeu oblationis: Et inde tota actio nomen apud veteres accepit. Hæc vero cum Pontificiis non ſint ignota, iudicet Lector, quale ſit artificium, quod omnes veterum ſententias de ſacrificio, promiſcuè detorquent ad theatricum ſacrificium Pontificiæ Miſſæ: cum veteres de longe aliis rebus, actionibus & exercitiis loquantur, quando celebrationem cœnæ Dominicæ vocant ſacrificium. Sed excipiunt: Non illa tantum pietatis exercitia, quę veteris Eccleſiæ more, in actione cœnę Dominicę vſurpata fuerunt, à patribus vocari ſacrificia: ſed ipſam actionem cœnę Dominicę, & quidem ipſum corpus & ſanguinem Chriſti in cœna à veteribus vocari ſacrificium, oblationem, hoſtiam, victimam, &c. Ego vero non nego hoc: conſtat enim veteres appellationem ſacrificij, oblationis, victimæ, hoſtię, &c. tranſtuliſſe ad ipſam actionem cœnę Dominicę, imo ad ipſum corpus & ſanguinem Chriſti in cœna.

Sed hoc nego, veteres appellatione ſacrificij, in-

tell. xiſſe

tellexiſſe theatricam illam repræſentationem, qua Pontificij Miſſæ ſuæ ſacrificium definiunt: & quod hiſtrionica illa actio Sacerdotis, certis geſtibus & actibus tractans corpus & ſanguinem Chriſti ſit ſacrificium propitiatorium, ad expianda & delenda peccata, ad placandam offenſam Dei, & ad impetranda quæuis à Deo beneficia. Extant enim veterum declarationes, quomodo intelligi voluerint, quod & actionem cœnæ Dominicæ, & ipſum corpus Chriſti in cœna, vocant ſacrificium & victimam. Et ſicut antea oſtendimus, quomodo patres aliis pietatis exercitiis, quæ circa celebrationem cœnæ Dominicæ concurrunt, tribuerint appellationem ſacrificiorum: ita etiam diſtinctè annotabimus, quo ſenſu veteres vocabula ſacrificiorum tribuerint ipſi actioni cœnæ Dominicæ, & corpori Chriſti in cœna. Et hæc ſimul referantur ad ſtatum controuerſiæ: An ſcilicet patres tale ſacrificium intellexerint, ſicut à Pontificiis in Miſſa fingitur, iuxta declarationem ſupra ipſorum verbis expoſitam.

Primò igitur ipſam adminiſtrationem ſeu celebrationem cœnæ Dominicæ, vt ſanctificationem, conſecrationem, & diſpenſationem, Patres vocant ſacrificium. Dionyſius vocat *ἱερουργίαν*, quia eſt ſacra actio, aut ſacræ actionis adminiſtratio: & dicit, Sacerdotem tunc *ἱερουργεῖν*, quando id facit, quod Chriſtus in prima cœna fecit. Et ne qua ſit dubitatio, quid per *ἱερουργίαν* intelligat, Pontifex orans vt idoneus reddatur ad hanc *ἱερουργίαν*, per partes enumerat quid complectatur. I. Ad imitationem Chriſti, diuina illa dona conficere, ſanctificare aut conſecrare. II. Sanctificata ſanctè diſtribuere. III. Vt communicaturi ſanctè participent illis myſteriis. Et ſtatim explicans, quomodo Pontifex ſanctiſſimam *ἱερουργίαν* perficiat, inquit: Panem indiuiſum diuidit, & vnum poculum omnibus diſtribuit. Dionyſij igitur *ἱερουργία*, non eſt Pontificiorum hiſtrionica repræſentatio, ſed nihil aliud eſt quam præparatio, ſanctificatio, conſecratio, diſpenſatio & diſtributio Euchariſtiæ: quam vocat *θεομίμητον ἱερουργίαν*, adminiſtrationem ſacræ actionis, quæ fiat ad imitationem eius, quod Chriſtus Deus fecit. Illam verò *ἱερουργίαν*, hoc eſt, ſacram actionem, pertinentem ad miniſterium Euangelij, Latini vocant ſacrificium: & *ἱερουργεῖν*, reddunt ſacrificare ſeu offerre. Nam & Paulus Rom. 15. actiones, quæ ad miniſterium Euangelij pertinent, cuius non poſtrema pars eſt adminiſtratio ſacramentorum, deſcribit per vocabula ſacrificij & oblationis. Ita Auguſtinus ad Paulinum Epiſt. 5.9. vocat ſancti altaris oblationem, quæ Deo offeratur: quando ſcilicet id quod in menſa Domini eſt, benedicitur, ſanctificatur, & ad diſtribuendum comminuitur & præparatur. Hæc enim ſunt eius verba.

Cyprianus lib. 7. 1 Epiſt. 3. vbi in principio totius Epiſtolæ argumentum ponit, de calice Dominico ſanctificando & plebi miniſtrando, ſubinde ingeminat vocabula ſacrificij & oblationis: & quod Chriſtus ſumpſit calicem, non ſola aqua, ſed vino & aqua mixtum, illum benedixit, diſtribuit diſcipulis. Hoc Cyprianus ita effert: Chriſtus obtulit Deo patri, non aquam ſolam, ſed vinum aqua mixtum in calice, quod Tranſſubſtantiatores, de ſua oblatione admittere non poſſunt. Nec rectè intellectum oſtendit, quod dicit, Deo patri offerri. Nam & Act. 13. de miniſterio Euangelij, quod Chryſoſtomus interpretatur de prædicatione: Lucas dicit, cum miniſtrarent Domino. Et alibi Patres clariſſime ſe explicant, cum dicunt Chriſtum in cœna immolari populis. Auguſtinus Epiſt. 23. immolari nobis. Auguſtinus in Pſalm. 79. immolari fidelibus, Hieronymus ad Damaſum. Ita Paulus 2. Corinth. 2. de prædicatione Euangelij dicit: Chriſti bonus odor ſumus Deo, ad vitam illis qui ſaluantur. Cyrillus in Epiſt. ad Neſtorium vocat incruentum ſacrificium ſeu *λατρείαν*, quando id quod confectum eſt, nominamus corpus & ſanguinem Chriſti: quando accedimus ad myſticas benedictiones, & ſanctificamur, participes effecti corporis & ſanguinis omnium redemptoris Chriſti. Secundo, Actio cœnæ Dominicæ veteribus vocatur ſacrificium, oblatio, immolatio &c. quia cœna Dominica celebratur & vſurpatur, in memoriam ſeu commemorationem vnici ſacrificij Chriſti in cruce ſemel peracti. Ita Auguſtinus in lib. ſententiar. Proſperi. Cum frangitur hoſtia, dum ſanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quam Dominici corporis in cruce immolatio, eiuſque ſanguinis de latere effuſio deſignatur? De fide ad Petrum, cap. 18. Et contra Fauſtum lib. 20. cap. 18. hæc tria inter ſe confert, ſacrificia Leuitica, ſacrificium Chriſti in cruce, & immolationem corporis eius in cœna, & inter hæc talem oſtendit differentiam; in cruce redditum fuiſſe in veritate, ſacrificium corporis & ſanguinis Chriſti, in veterum ſacrificiis, fuiſſe figuras & ſimilitudines, promittentes futurum Chriſti ſacrificium: in cœna Domini, per ſacramentum memoriæ, celebrari memoriam ſeu commemorationem & gratiarum actionem perfecti & conſummati ſacrificij Chriſti in cruce. Et ad Bonifacium Epiſt. 23. Item Epiſt. 120. ad Honoratum, tractat exempla, quod illud quod alicuius memorabile eſt propter ſimilitudinem ſæpè eius rei, cuius memoriale eſt, nomen accipiat, vt appropinquante Paſchate, dicimus: cras aut perendie eſt Paſſio Chriſti: cum ſemel tantum ante multos annos ſit paſſus. Ex die Dominica dicimus: Hodie Chriſtus reſurrexit: propter ſimilitudinem enim dies ille id eſſe dicitur, quod tamen non eſt. Et poſtea ſubiungit: Nonne Chriſtus ſemel oblatus eſt, & tamen in ſacramento quotidie populus immolatur? Nec mentitur qui dicit, Chriſtum immolari. Si enim ſacramenta non haberent ſimilitudinem earum rerum, quarum ſunt ſacramenta, nullo modo eſſent ſacramenta: ſed ex ſimilitudine, ſæpe nomina earum accipiunt. Eadem etiam ſimilitudine, ſicut dies Paſchæ vocatur reſurrectio Domini, eo quod ſit memoria reſurrectionis Domini. Ambroſius in Epiſt. ad Hebr. declarat, quale ſacrificium ſit cœna Domini: Quod nos, inquit, agimus recordatio eſt ſacrificij. Ita Chryſoſtomus homil. 17. ad Heb. diſputans de quotidiana oblatione in cœna Dominica, tandem inquit: Quod nos facimus, fit ad commemorationem eius, quod ſemel factum eſt, ſcilicet in cruce: non aliud ſacrificium, ſed idipſum ſemper facimus: magis autem recordationem ſacrificij operamur, quia ipſe dicit: Hoc facite in mei commemorationem. Ita Cyprianus dicit: Paſſio Domini, eſt ſacrificium quod offerimus. Theophylactus in 10. ad Hebr. Quæret aliquis, num & ipſi ſine ſanguine immolamus? ita quidem: ſed Chriſti mortis tunc reminiſcimur, eundem ſemper offerimus: quin potius oblationis illius memoriam facimus, perinde ac eſſet hoc tempore immolatus. Auguſtin. in Pſ. 79. Ecce innouauit nos Chriſtus, donauit nobis omnia peccata, & conuerſi ſumus. Si obliuiſcamur, quid nobis donatum eſt, & à quo donatum

eſt, obliuiſcimur munus Saluatoris: cum autem non obliuiſcimur munus Saluatoris, nõne quotidie nobis Chriſtus immolatur? Et ſemel pro nobis Chriſtus immolatus eſt, cum credidimus, tunc fuit nobis cogitatio: modo autem reliquiæ cogitationis ſunt qua meminimus, quis ad nos venerit, & quid nobis donauerit ex ipſis reliquiis cogitationis: hoc eſt ex ipſa memoria quotidie nobis ſic immolatur, quaſi quotidie nos innouet, qui prima gratia ſua nos innouauit. Obſeruet Lector quod Auguſtinus dicit, Chriſtum immolari nobis, quando per vocem Euãgelij ad fidem conuertimur, quando gratia Dei innouamur, in Baptiſmo ſcilicet. Nam & de circumciſione Origenes in 2. ad Rom. dicit ſanguinem circumciſionis offerre: imo ex ipſa memoria beneficiorum Chriſti dicit Auguſtinus, Chriſtum nobis immolari: hoc eſt ſicut alibi dicit: Tunc cuiq; Chriſtus occiditur, cum credit occiſum.

Hæ veterum declarationes conſiderentur. Expreſſe dicunt, Chriſtum ſemel tantum vere, ſiue in veritate oblatum eſſe, in cruce ſcilicet: actionem vero cœnæ Dominicæ, propter ſimilitudinem vocari ſacrificium, oblationem & immolationem: non quod vere ibi fiat immolatio Chriſti, ſed quia inſtituta ſit & vſurpetur in memoriam, ſeu ad commemorationem immolationis Chriſti, ſemel in cruce factæ. Et ne hæc commemoratio ad commentitiam Pontificiorum repræſentationem detorqueatur, ipſi veteres ſe explicant: immolationem Chriſti deſignari, cum hoſtia frangitur, dum ſanguis Domini de calice in ora fidelium funditur. De conſe. diſtin. 2. ca. Cum frangitur. Et de Trinitate inquit Auguſtinus: Qui Domini morte liberati ſumus, huius rei memoriam edendo & potando, quę oblata ſunt, ſignificamus. Item: Corpus Chriſti dicimus illud, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece myſtica conſecratũ ſumimus, in memoriã Dominicę paſſionis.

Longobar. Longobardus lib. 4. diſt. 12. Quæritur, ſi quod gerit Sacerdos, propriè dicatur ſacrificium vel immolatio: & ſi Chriſtus quotidie immoletur, vel ſemel tantum immolatus ſit. Ad hoc breuiter dici poteſt: Illud quod offertur & conſecratur à Sacerdote, vocari ſacrificium & oblationem: quia memoria eſt, & repræſentatio veri ſacrificij, & ſanctæ immolationis, factæ in ara crucis. Et ſemel Chriſtus mortuus eſt in cruce: ibiq; immolatus eſt in ſemetipſo: quotidie autem immolatur in Sacramento: quia in Sacramento, recordatio fit illius, quod factũ eſt ſemel.

Obſeruabit autem Lector, huic Longobardi ſententiæ, quam ex patrum teſtimoniis probat & confirmat: ſacrificium ſcilicet crucis, eſſe verum ſacrificium, actionem verò Sacerdotis nõ propriè dici ſacrificium: directe oppoſitũ eſſe primum Canonem Tridentinum: Si quis dixerit, in Miſſa non offerri Deo verum & proprium ſacrificium, anathema ſit. vides Pontificiam Miſſam non poſſe conſiſtere, niſi declarationes antiquitatis, quibus etiam Longobardi adhuc tempore Eccleſia vſa eſt, anathemate damnentur. Nam & Auguſtinus de ciuitate Dei, lib. 10. inquit: Quod hominibus vocatur ſacrificium, ſignum eſſe veri ſacrificij.

Tertiò. Patres corpus & ſanguinem Domini in cœna præſentia, vocant victimam ſalutarem, hoſtiam puram, precium noſtrum, pretium redemptionis noſtræ, pretium pro peccatis totius mundi, ſacrificium propitiatorium, & propitiationem: non quod actione ſacerdotis, corpus & ſanguis Chriſti in Miſſa offerantur, vt fiant pretium & propitiatio pro peccatis totius mundi, ſed quia victima illa, quę in cruce ſemel pro redemptione noſtra, & pro peccatis totius mundi oblata eſt, corpus ſcilicet & ſanguis Domini, in cœna Dominica adeſt, diſpenſatur, exhibetur & ſumitur, ita vt virtus & efficacia illius oblationis ſemel in cruce factæ, applicetur & obſignetur priuatim ſingulis fide ſumentibus. Ita Cyprianus de cœna Domini inquit: Panis iſte ſuperſubſtantialis, & calix benedictionis, ſolenni benedictione ſacratus, ad totius hominis vitam proficit, ſimul medicamentum & holocauſtum, ad ſanandas infirmitates, & purgandas iniquitates exiſtens. Mox verò addit explicationem de communione, poculum quod Chriſtus nobis porrexit, tantæ virtutis eſſe. Et ſuauiſſima extat ſententia apud Auguſtinũ, lib. 9. cap. 13. de Monica matre ſua: Tantummodo memoriam ſui, ad altare tuum fieri deſiderauit: vnde ſciebat diſpenſari victimam ſanctam, qua deletum eſt chirographum quod erat contrarium nobis, quia triumphatus eſt hoſtis, computans delicta noſtra, & quærens quid obiiciat, & nihil inueniens in illo, in quo vincimus. Ad cuius precij noſtri ſacramentum, ligauit ancilla animam ſuam vinculo fidei. Nemo à protectione tua dirumpat eam. Non ſe interponat nec vi, nec inſidiis, nec Leo, nec Draco, &c. Illa enim, quæ in cœna Chriſtus exhibet, fides accepta interponit inter peccata noſtra & iram Dei, tanquam ſatisfactionem & propitiationem. Ita Bernhardus inquit, ſermo. 22. in Cantica: Cum defecit virtus mea, non conturbor, non diffido: ſciam quid faciam, calicem Domini accipiam. Et ſerm. 1. de Epiphania: Totum quod dare poſſum, miſerum corpus iſtud eſt. Id ſi minus eſt, addo & corpus ipſius. Nam illud de meo eſt, & meum eſt: paruulus enim natus eſt nobis, & filius datus eſt mihi. De te Domine ſuppleo, quod minus habeo in me. O dulciſſima reconciliatio, ac ſatisfactio ſuauiſſima. Emiſſenus de conſecrat. 2. cap. Quia corpus: Conſecrauit nobis ſacramentum corporis & ſanguinis, vt coleretur iugiter per myſterium, quod ſemel offerebatur in precium: vt quia quotidiana & indefeſſa currebat pro omnium ſalute redẽptio, perpetua eſſet redemptionis oblatio: & perennis victima illa viueret in memoria, & ſemper præſens eſſet in gratia, vere vnica & perfecta hoſtia. Cum igitur reuerendum altare, cibis ſpiritualibus ſatiandus aſcendis, ſacrum Dei tui corpus & ſanguinem fide reſpice, cordis manu accipe, & totum Chriſtum interioris hominis aſſume, &c. Quod verò Emiſſenus oblationem vocat perpetuam, hunc habet ſenſum, ſicut Cyprianus de Baptiſmo Chriſti inquit: Oblatio Chriſti in cruce facta, non minus hodie in conſpectu Dei efficax eſt, quam eo die, quo de ſaucio latere ſanguis & aqua exiuit. Semper enim reſeruatæ in corpore plagæ, ſalutis humanæ exigunt precium, & obedientiæ donatiuum requirunt. Hæ veterum ſententiæ de ſacrificio corporis & ſanguinis in cœna, vt ſint analogæ fidei, ita nihil patrocinantur hiſtrionico Pontificiorum ſacrificio. Sed tamen ſimul in veterum lectione, etiam hoc obſeruandum eſt, quomodo phraſes illæ de ſacrificando & immolando corpore & ſanguine Domini in cœna, progreſſu temporis, verum vſum cœnæ Dominicæ paulatim cœperint obſcurare, & peregrinas opiniones de merito actionis ſacerdotis inuehere: Anniuerſaria die in memoriam fidelium defunctorum, munera ſeu eleemoſynæ ad altare offerebantur, vt eſſet confeſſio, qua fide obdor-

Cyprian. de cœna Domini.

Auguſtin.

Emiſſenus.

Cyprianus.

Digitized by Google

dormiiſſent. Poſtea vero inde factæ ſunt propitiationes pro peccatis etiam mortuorum. Horum veſtigia in quibuſdam veteribus reperiuntur: quod libere fatemur. Neque enim veterum qualeſcunque ſententiæ, ſed Scriptura canonica, regula eſt & norma fidei & iudicij in hac controuerſia.

Et hæc conſideratio de næuis quorundam veterum, oſtendit quare malimus cœnam Dominicam Sacramentum potius quam ſacrificium appellari. Primo enim Scriptura, quæ omnium rectiſſimas & commodiſſimas appellationes poteſt rebus ipſis tribuere, nullibi cœnã Dominicam vocat ſacrificium. II. Ipſa appellatio ſacrificij, non parum obſcurat veram doctrinam & vſum cœnæ Dominicæ. Sacrificium enim eſt actio qua nos Deo aliquid reddimus & offerimus. Cœnam Dominicam vero Chriſtus inſtituit, vt in illa (quod proprium eſt Sacramentorum) nobiſcum ageret, præbens, exhibens, applicans & obſignans pignore corporis & ſanguinis ſui, merita paſſionis ſuæ: & vult, vt ea quæ ibi nobis offert & donat, fide accipiamus. Appellatio vero ſacrificij ab illis nos deducit ad ea, quæ nos in actione cœnæ Dominicæ Deo offerimus & reddimus. Rectius igitur & commodius vocatur Sacramentum quam ſacrificium. III. Quid incommodi catachreſes appellationum ſacrificij, ſi ad cœnam Dominicam accommodentur, afferant, theatricum Pontificiæ Miſſæ ſacrificium, quod ex phraſibus illis non dextre intellectis extructum eſt, ſatis oſtendit.

Et hæc ſunt argumenta illa, quæ Tridentinum Concilium pro retinendo, confirmando & ſtabiliendo ſacrificio Pontificiæ Miſſæ, in aciem producit: quam ſimplici explicatione non difficulter refutantur, ſi tantum inſtituatur collatio inter argumenta illa & inter ſtatum controuerſiæ, quem ideo in principio pluribus expoſuimus. Illa enim accommodatio manifeſte oſtendit, nihil veri, firmi & ſolidi, ſiue ſubſidij ſiue patrocinij, ex omnibus illis argumentis Pontificiæ Miſſæ accedere.

ARGVMENTA OSTENDENTIA abominationem Miſſæ Pontificiæ.

Nec vero hoc tantum in ſacrificio Miſſæ Pontificiæ deſideramus, quod ſcilicet deſtituatur veris, firmis & ſolidis Scripturæ fundamentis: ſed hoc eſt quod præcipue querimur, quod ſit abominatio, pugnans cum doctrina de verbo, Sacramentis & fide: imo quod contumelioſa in vnicum Chriſti ſacrificium, & in perpetuum ipſius ſacerdotium: ſicut hæc prolixe à noſtris, iuſtis & integris ſcriptis ſunt demonſtrata. Ergo, ne ab inſtituti examinis ratione longius digrediar, præcipua tantum argumenta contra Pontificiam Miſſam, in pauca generalia capita conferam, & breuiter annotabo. *[Argumenta contra Miſſam.]*

Argum. I. Inſtituere cultum extra verbum, & ſine verbo Dei, & quidem talem cui tribuatur propitiatio pro peccatis, placatio offenſæ Dei, & impetratio gratiæ, & aliorum beneficiorum à Deo, vanum eſt, Deo placare non poteſt, imò idololatria eſt. Fruſtrà enim colunt me, doctrinis & mandatis hominum. Item, Sine fide impoſſibile eſt aliquid placere Deo. Fides autem eſt ex auditu, & auditus per verbum Dei reuelatum. Imò Prophetæ pronunciant, idololatriam eſſe omnia ſacrificia, non tantum gentium, verum etiam Iudæorum, quæ extra verbum, & ſine mandato Dei inſtituebantur in lucis, in excelſis &c.

Sed theatrica repræſentatio per verba, ornamenta, ritus, geſtus, actus &c. ſicut in Pontificia Miſſa fit, nullum habet verbi teſtimonium. Chriſtus enim in inſtitutione cœnæ Dominicæ, ne vlla quidem ſyllaba eius meminit. Fabulantur ſane quidam, Pontificiam miſſificationem Iacobum habere autorem. Sed ipſi Pontificij ſcriptores fatentur, Apoſtolis illa fuiſſe ignota: vt quos ſcribunt, ſolummodo Dominica oratione ad verba cœnæ vſos in celebratione cœnæ Dominicæ: ſicut paulo ante loca authorum notauimus. Et quidem ipſi Pontificij ſcriptores annotant, qui Romani Pontifices, & quorum tempore ſingulos actus & ſcenas miſſifici dramatis inuenerint & inſtituerint, vnde poſtea tota illa repræſentatio compoſita eſt. Quia ergo Pontificia Miſſa, ſine verbo Dei, ſine traditione & exemplo Apoſtolorum humanum inuentum eſt: cultus igitur vanus eſt, qui Deo placere non poteſt: imò abominatio & idololatria eſt, humano commento tribuere propitiationem pro peccatis &c. *[Pontificia Miſſa falsò Iacobo aſcribitur.]*

II. Sacramenta extra vſum à Chriſto inſtitutum, in illam actionem toto genere diuerſam transferre, ingens eſt piaculum. Ambroſius enim tractans doctrinam de cœna Domini, inter indignos reponit illos, qui aliter hoc myſterium celebrant, quam à Domino inſtitutum eſt. Chriſtus autem ſacramenti, & non ſacrificij actionem, in verbis inſtitutionis præſcripſit & mandauit: quod manifeſtiſſimum eſt. Et ipſi Pontificij tradunt, diuerſas eſſe actiones ſacramenti & ſacrificij. Contumelia igitur cœnæ Dominicæ eſt Miſſa Pontificia. *[II.]* *[Ambroſius.]*

III. Adminiſtrationem & vſum cœnæ Dominicæ, Chriſtus moriturus teſtamenti forma inſtituit. Magnum autem ſcelus eſt, vel hominis teſtamento, quando ratum & confirmatum eſt, aliquid ſuperordinare. Manifeſtum igitur eſt, quid ſit Pontificia Miſſa, quæ Teſtamento Filij Dei aliquid ſuperordinat, quod in illo non continetur, non inſtituitur, non præſcribitur. *[III.]*

IIII. Miſſa Pontificia, ſicut eam in principio deſcripſimus, multis modis cum vnico propitiatorio ſacrificio Chriſti in cruce pugnat, & in illud contumelioſa eſt. Vnicum enim ſolum eſt ſacrificium propitiatorium, expiatorium & ſatisfactorium pro peccatis: oblatio ſcilicet Chriſti ſemel in cruce facta, Hebr. 7. 9. & 10. Semel ſe obtulit pro peccatis, ad tollenda multorum peccata, æterna redemptione inuenta. Vnica enim oblatione conſummauit in æternum eos qui ſanctificantur. Ergo fingere aliud propitiatorium ſacrificium pro peccatis, abominanda contumelia eſt in ſacrificium Chriſti. Nec releuat Pontificios, quod dicunt ſe nõ aliam, ſed eandem hoſtiam, quæ in cruce oblata eſt, iterato ſæpius & quidem quotidie pro peccatis offerre. Nam Epiſt. ad Hebr. diſerte & expreſſe hoc agit, & ſæpius repetit, Chriſtum ſe ita ſemel pro peccatis obtuliſſe, vt nõ neceſſe habeat quotidie pro peccatis offerre, nec vt ſæpius ſemetipſum offerat: ſicut Leuiticus Pontifex, per ſingulos annos intrabat in ſancta. Pighius dicit, Chriſtum quidem ſemetipſum non offerre ſæpius: ſed hoc non obſtare, quo minus per ſacerdotes ſæpius offeratur. Sed Heb. 9. non tantum dicitur, Chriſtum ſemetipſum ſemel tantum & non ſæpius obtuliſſe, ſed ibidem etiam ſcriptũ eſt: Chriſtus ſemel oblatus eſt, ad multorum exhauriẽda peccata. Item Heb. 10. in genere dicitur: vbi eſt peccatorum remiſſio, ibi non amplius oblatio pro peccato. Imò Apoſtolus affirmat, eſſe teſtimonium infirmitatis, imbecillitatis & imperfectionis, quãdo eadem hoſtia ſæpius & per plures ſacerdotes quod peccatis offertur. *[IIII.]* *[Pighius.]*

Et hanc ponit antitheſin, inter ſacerdotium Leuiticum & Chriſti. ibi fuerunt plures Sacerdotes,& iteratæ repetitiones eiuſdem ſacrificij : quod ſignum fuit illis ſacrificiis non auferri peccata. Chriſtus verò vnicus & ſempiternus eſt N. Teſtamenti ſacerdos, qui vnica pro peccatis oblata hoſtia, æternā redemptionem & conſummatā remiſſionem peccatorum inuenit. Qualis igitur abominatio ſit Pontificia Miſſa, & quam cōtumelioſa in ſacrificium Chriſti, Scriptura clariſſime, ſæpius repetita eadē ſentētia monſtrat. Sed inquiunt: Licet Chriſtus vnica oblatione conſummatè meruit redemptionē, & remiſſionem peccatorum: tamen vt per illam ſaluemur, neceſſe eſt, vt applicetur & accipiatur. Concedo hoc: ſed Scriptura nō dicit applicationem vnicæ oblationis Chriſti, fieri per nouam & iteratam oblationem pro peccatis, ſed alia oſtendit media, ab ipſo Filio Dei eſſe inſtituta: vt ſcilicet verbo & ſacramentis applicetur, & fide accipiatur. Pleriq; conantur claritatem teſtimoniorum Epiſt. ad Hebr. eludere hac diſtinctione, quod vnica cruēta oblatione ſemel Chriſtus ſe obtulerit: & hoc modo ipſum non poſſe vel debere ſæpius offerri, incruentā verò oblatione, ſæpius & quotidie per ſacrificulos pro peccatis eſſe offerendum. Sed Epiſt. ad Hebr. ſine omni diſtinctione & exceptione, generaliter loquitur: Semel pro peccatis oblatus eſt. Non neceſſe habet quotidie pro peccatis offerri. Vbi eſt peccatorum remiſſio, ibi non eſt amplius oblatio pro peccato. Et textus Heb. 9. manifeſtè tria hæc ponit de oblatione pro peccatis.

Quomodo Pontificij teſtimonium Ep. ſ. ad Hebraeos eludere conentur.

I. Sine ſanguinis effuſione non fit remiſſio. II. Si ſæpius offeratur Chriſtus, oportet ipſum ſæpius pati. III. Oportet mortem intercedere, vt per oblationem pro peccatis, promiſſionem æternæ hæreditatis accipiant, qui vocati ſunt. Scriptura igitur non admittit, Chriſtum ſæpius pro peccatis offerendum eſſe, ſiue fiat cruenta, ſiue incruenta oblatione. Patres vero quando nominant incruentam oblationem, intelligunt ſpiritualia ſacrificia. Fiat autem accommodatio harum ſententiarum ad ſacrificium Pontificiæ Miſſæ. Oblatio Chriſti pro peccato, non fit ſine effuſione ſanguinis: ſed oportet morte intercedente ipſum pati, quando fit hoſtia pro peccato, Hebr. 9. Ergo Pontificij, qui fingunt in Miſſa Chriſtum iteratò offerri pro peccatis, iterato ipſum crucifigunt & occidunt, quantum quidem in ipſis eſt. Chriſtus enim amplius non moritur, mors amplius ipſi dominari non poteſt. Sed ſunt, qui rurſus ſibi ipſis crucifigunt Filium Dei, oſtentui ipſum habentes, Hebr. 6. Talis igitur & tam horrenda eſt abominatio ſacrificij Pontificiæ Miſſæ.

V. Miſſa Pontificia pugnat cum perpetuo ſacerdotio Chriſti. Nemo enim poteſt Chriſtum pro peccatis offerre, niſi ipſe Chriſtus ſemetipſum. Hebr. 5. Nemo ſumit ſibi honorem &c. Hebr. 9. Per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit Deo. Et quidem oblationem pro peccato, in Nouo Teſtamento, affirmat Apoſtolus pertinere ad vnicum ſacerdotium Chriſti: non ita vt per plures Sacerdotes ſibi ſuccedentes ſæpius offeratur, ſed quia ſemel ſemetipſum obtulit Deo. Pugnat verò & alia ratione Pontificia Miſſa, cum perpetuo ſacerdotio Chriſti. Chriſtus enim eſt Pontifex & Saluator noſter, non tantum merito, verum etiam & efficacia. Et Heb. 7. perpetuum ipſius ſacerdotium ita deſcribitur: Saluare in perpetuum poteſt, qui per ipſum recedunt ad Deum, ſemper viuens, vt interpellet pro nobis. Hebr. 9. Introiuit in ipſum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Item: Mediator N. Teſtamenti eſt, vt morte intercedente promiſſionem hęreditatis accipiant, qui vocati ſunt. Hebr. 10 Eos, qui ſanctificantur, Chriſtus conſummat in ſempiternum, vnica ſua oblatione. Item: Habētes Sacerdotem magnum ſuper domum Dei, habemus fiduciam ad introitum in ſancta: accedamus ergo cum vero corde &c. Hebr. 4. Habentes Pontificem, qui penetrauit cœlos, adeamus cum fiducia thronum gratiæ, vt miſericordiam conſequamur, & gratiam in auxilium &c. Colligantur hæc in vnam ſummam, quæ Scriptura teſtatur, pertinere ad perpetuum ſacerdotium Chriſti: & ex oppoſito conſideretur, quod omnia hæc Pontificia Miſſa, ſacerdotio Chriſti detrahat, & ad ſe trāsferat. Vt enim Chriſtus appareat vultui Dei pro nobis, vt per ipſum ad Deum accedentes ſaluemur, vt ſanctificemur, vt promiſſionem hæreditatis accipiamus, vt habeamus acceſſum ad Deum, vt miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus: Pontificij dicunt ſacrificulum, vt mediatorem inter Deum & nos ſe interponere, cum theatrica ſua repræſentatione, & per illam Chriſtum ſiſti vultui patris: vt ita per hāc ſacrificuli actionem accedentes ad Deum, inueniamus gratiam, & conſequamur miſericordiam.

Scriptura verò docet, hæc quærenda eſſe in perpetuo ſacerdotio Chriſti, ad dexteram Patris, per illa media, verbi ſcilicet, Sacramentorum & fidei, quę ad hoc ab ipſo filio inſtituta ſunt. Manifeſtum igitur eſt, quod Pontificia Miſſa Chriſtum ex ſempiterno ſuo ſacedotio proturbet, & in eius locum ſurroget ſæuiſſimos ſacrificulos: vt per ipſorum repræſentationem, ea confidamus nos impetraturos, quæ ſolius ſacerdotij Chriſti ſunt.

VI. Pontificia Miſſa obſcurat & euertit media illa, quæ ipſe Filius Dei inſtituit & ordinauit: vt per illa applicaretur & acciperetur meritum, virtus, & efficacia mortis & paſſionis ſuæ, ad remiſſionem peccatorum, & ſalutem æternam. Sicut enim certum & ſufficiens meritum ſalutis à Deo ordinatum eſt, ſacrificium ſcilicet Chriſti: ita quia oportet eius meriti applicationem fieri, Filius Dei in hunc vſum inſtituit & ordinauit certa media, verbi ſcilicet, & Sacramentorum. Et illa ita ordinauit, quod per ea in miniſterio ipſe, vt perpetuus Sacerdos, vult efficax eſſe, proponere, offerre, diſtribuere, donare, applicare & obſignare merita ſua ad vitam & ſalutem æternam. Et illa vult fide à nobis accipi: quā & ipſam efficacia ſua in nobis operatur & confirmat, per verbum & ſacramenta, vt ita laus & gloria noſtræ reconciliationis & ſalutis, in ſolidum tribuatur vnico Pontifici noſtro Chriſto. Sed illam gloriam Pontificia Miſſa Chriſto detrahit, & ad actionem ſacrificuli transfert, quem fingunt merita paſſionis Chriſti poſſe applicare, quibuſcunque velit. Ita cum Chriſtus merita ſua in verbo & ſacramento nobis oblata & exhibita, velit à nobis fide, vtpote gratuita dona accipi, Pontificia Miſſa ex ſacramento facit ſacrificium: hoc eſt, ex actione Dei facit noſtrum opus, ex gratuita acceptatione facit opus meritorium & impetratorium. Sacrificium enim, iuxta Auguſtinum lib. 1. contra aduerſarium legis, & de ciuit. lib. 10. eſt opus quod Deo nuncupamus, reddimus & dedicamus, hoc fine, vt ſancta ſocietate ipſi inhæreamus. Sacramentum verò eſt ſacroſanctum ſignum, per quod Deus gratuita ſua beneficia, gratis nobis offert, exhibet, applicat & obſignat. Inſignis igitur eſt peruerſio cœnæ Dominicæ, ex ſacramento facere ſacrificium, eo modo ſicut Pontificij de Miſſę

Sacrificium & ſacramentum Auguſtino quid.

ſuæ

ſuæ ſacrificio loquuntur: quod ſcilicet repræſentatoria illa ſacrificuli actio, impetret nobis applicationem beneficiorum Chriſti: & qui curet pro ſe celebrari Miſſam, illum hoc opere impetrare gratiam, & quæ præterea Miſſæ tribuuntur. Paulus Roman.3. inquit: Pater Filium nobis proponit (ſcilicet in verbo & Sacramentis propitiatorium per fidem in ſanguine eius. Hebr.9. Ipſe Chriſtus ſiſtit ſe vultui Dei pro nobis. Hæc omnia, Pontificia Miſſa ad opus ſacrificuli transfert.

Accedit & hæc peruerſio, quod cum Chriſtus vſum cœnæ ſuæ inſtituerit, pro ſingulis ſumentibus qui accipiunt, manducant & bibunt. Miſſa Pontificia vſum & fructum præſentis celebrationis cœnæ Dominicæ, transfert ad ſpectatores qui non communicant: imo ad abſentes, atque adeo ad ipſos mortuos.

Breuiter capita tantum argumentorum, ab aliis latius explicata annoto: ex quibus iudicari poteſt, quàm horrenda ſit abominatio & idolomania Miſſæ Pontificiæ.

DE MISSIS IN HONOREM Sanctorum.

CAPVT III.

ET quamuis in honorem & memoriam Sanctorum nonnullas interdum Miſſas Eccleſia celebrare conſueuerit: non tamen illis ſacrificium offerri docet, ſed Deo ſoli, qui illos coronauit: vnde nec ſacerdos dicere ſolet, Offero tibi ſacrificium Petre vel Paule: ſed Deo de illorum victoriis gratias agens, eorum patrocinia implorat, vt ipſi pro nobis intercedere dignentur in cœlis, quorum memoriam facimus in terris.

CANON V.

Si quis dixerit impoſturam eſſe, Miſſas celebrare in honorem Sanctorum, & pro illorum interceſſione apud Deum obtinenda, ſicut Eccleſia intendit, anathema ſit.

EXAMEN.

Nec difficile, nec obſcurum eſt huius capituli & huius canonis examen. Decimus enim articulus, qui de ſacrificio Miſſæ Theologis in Tridentino Concilio examinandus propoſitus fuit, ſic habet: An abuſus ſit, certas Miſſas certis ſanctis attribuere: Et tertium caput dicit, ideo Miſſas in honorem Sanctorum celebrari, vt ita patrocinia eorum imploremus. Quod Canon Miſſæ interpretatur, vt Deus meritis & precibus Sanctorum, concedat vt in omnibus diuinæ protectionis auxilio, muniamur. Quæſtio igitur eſt: An ſacroſancta cœna Dominica ideo ſit inſtituta, vt eius celebratione, adminiſtratione & vſurpatione, implorentur & comparentur patrocinia Sanctorum, ita vt in omnibus, in quibus indigemus diuinæ protectionis auxilio, Deus illud concedat propter merita & preces Sanctorum. Hæc certè impia prophanatio cœnæ Dominicæ, aduerſa fronte repugnat inſtitutioni eius: idque non tam aperte, quam palpabiliter. Chriſtus enim dicit: Hoc facite, non in Sanctorum: ſed, in mei commemorationem. Et quidem in vſu cœnæ Dominicæ ideo præbet nobis corpus & ſanguinẽ ſuum, vt adituri thronum gratiæ, miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno, apprehendamus, & Deo fide proponamus merita vnicæ oblationis Chriſti, & interceſſionem ipſius, quòd vultui Dei apparet pro nobis, ſemper viuens ad hoc vt interpellet pro nobis, vt in perpetuum ſaluet, qui per ipſum accedunt ad Deum, Hebr.7. & 9.

His meritis & hac interceſſione nitamur, propter hæc merita & hanc interceſſionem, petamus & confidamus in omnibus diuinæ protectionis auxilio muniri. Vtque de exauditione & impetratione certi ſimus, ipſe filius Dei in vſu cœnæ ſe nobis coniungit, communicatione corporis & ſanguinis ſui. Hæc certe ex doctrina verbi Dei, de vſu cœnæ Dominicæ, ſunt manifeſtiſſima, & pleniſſima dulcis & neceſſariæ conſolationis. Pontificij vero non tantum extra Miſſam, inuocationem Sanctorum vſurpant & defendunt: ſed & ipſam ſacroſanctam cœnam Domini huic impietati ſeruire cogũt: vt ſcilicet ipſa actione cœnæ Dominicæ hoc quæratur, vt ſancti ſua merita & preces interponant inter noſtram dignitatem & inter Deum, ita vt ipſorũ meritis & precibus concedatur, quo in omnibus diuinæ protectionis muniamur auxilio. Et Miſſis illis de ſanctis, quas Votiuas nominant, adſcribunt ſingulares effectus, & multo maiores prærogatiuas quam aliis ſimplicibus Miſſis. Hoc certe non tantum eſt, Chriſto adiungere alios mediatores, per quorum merita & preces accedamus ad Deum, vt inueniamus miſericordiam & gratiam ad auxilium: ſed ſimpliciter eſt, Chriſtum deturbare à dextra Dei. Ibi enim ipſum Scriptura affirmat in ſempiternum ſedere, vt apparens vultui Dei pro nobis, interpellet pro nobis, & merito ſuo & interceſſione: vt per ipſius merita & interceſſionem accedentes ad Deum, conſequamur miſericordiam, & inueniamus gratiam in auxilium opportunum & ſaluemur. Hæc vero Pontificij ſanctis ita tribuunt, vt fingant ſe ideo Miſſas celebrare in honorem Sanctorum, vt ipſa actione cœnæ Dominicæ patrocinia Sanctorum implorentur & obtineantur: ita vt propter ipſorum merita & interceſſiones Deus concedat, & conſequamur miſericordiam & inueniamus gratiam ad auxilium. Hæc certe impia & horrenda prophanatio eſt cœnæ Dominicæ. Et quis non putaſſet fore, vt palpabilis hæc impietas, in Tridentino Concilio ſi non penitus corrigeretur, aliqua tamen ſpecie palliaretur? id quod alij patroni regni Pontificij facere tentarunt. Vt Auguſt. ſententiam de Ciu. lib.22. c.10. qua affirmat, in adminiſtratione cœnæ Dominicæ, à ſacerdote ſanctos quidem nominari, nullo modo autem à ſacerdote inuocari; Colonienſe antididagma ita conatur eludere, quod extra Miſſam quidem liceat ſanctos inuocare, non autem in ipſa actione cœnæ Dominicæ. Sed Concilium Tridentinum, cogitans quod ſcriptum eſt Apoc.7. Thaidem Babylonicam circundatam (in Miſſa ſcilicet) purpura & coccino, auro & margaritis, debere in fronte geſtare titulum, quòd ſit mater fornicationum & abominationum terræ: ideo ſine diſſimulatione, perfricta fronte palam profitetur, ideo celebrari Miſſas de ſanctis, vt ipſa actione cœnæ Dominicæ, patrocinia ſanctorum implorentur. Et canon 5. dicit, Miſſas celebrari in honorem ſanctorum, pro illorum interceſſione apud Deum obtinenda: eo ſcilicet modo, ſicut Canon Miſſæ & collectæ de Sanctis teſtantur.

Auguſtinus.

Et ad defenſionem impiæ huius prophanationis, ex doctrina Scripturæ de cœna Dominica, ne in ſpeciem quidem aliquid proferri poteſt. Tantum veterum quorundam exemplis, impietatem illam excuſare & defendere conantur. Sed inſignem & luculentam iniuriam faciunt vere & puriori antiquitati: quod paucis monſtrabimus.

Hoc conſtat ex hiſtoria antiquitatis, cum in magnis illis primitiuæ Eccleſiæ perſecutionibus pro

Hiſtoria antiquitatis de memoriis martyrum.

confeſſione Chriſtianæ fidei, multi quotidie martyres fierent, quod Eccleſia annuas illorum martyrum memorias ſolenniter celebrauit: & quidem in ipſis locis, vbi martyrum corpora ſepulta erant, publicos celebrabant Eccleſiæ conuentus, tractabatur ibi verbum Dei, celebrabatur ibi adminiſtratio cœnæ, ſicut Paulus 1. Corinth. 15. dicit, ſuper mortuos celebratam fuiſſe adminiſtrationem Baptiſmi. Et quidem in ipſa ſynaxi, ante conſecrationem panis & vini, ſuo loco & ordine nomina & certamina martyrum publice recitabantur. Progreſſu temporis, etiam martyrum corpora, ſub ipſis menſis ſeu aris, in quibus celebrabatur cœna Dominica, repoſita fuerunt, maxime Ambroſij & Auguſtini ætate, vt teſtatur Ambroſius lib. 10. Epiſt. 85. De his ex hiſtoria antiquitatis conſtat. Mox vero Pontificij affingunt: Ergo antiquitas Miſſas celebrauit de ſanctis, vt ipſa actione cœnæ Dominicæ, implorarent patrocinia ſanctorum, vt propter ipſorum merita & preces conſequerentur miſericordiam, & inuenirent gratiam ad auxilium. Sed ipſi veteres non tantum expreſſe ſe declarant, quomodo, quare, quo fine, qua opinione, & intentione hoc facerent, verumetiam cum à multis, illa quæ in memoriis martyrum fiebant, ſiniſtre acciperentur, diſerte negarunt illa ipſa, quæ nunc Pontificij Miſſis de Sanctis tribuunt.

Epiſtola Eccleſiæ Smirnenſis. Extat apud Euſebium lib. 4. cap. 15. Epiſtola Eccleſiæ Smirnenſis, vbi narratur, in illo loco, vbi oſſa Polycarpi humata erant, pios ſolitos *συνάγεσθαι*, hoc eſt, publicos Eccleſiæ conuentus celebrare, maxime in die paſſionis eius. Audi vero, quomodo hoc quod tunc vſitatum erat in Eccleſia, aduerſarij interpretati ſint. Narrat enim Epiſtola Smirnenſis, & Iudæos ſuggeſſiſſe præfecto, ne corpus Polycarpi traderet humandum Chriſtianis, fore enim, vt relicto crucifixo, martyrem illum colere inciperent. Quomodo vero Chriſtiani Chriſtum crucifixum colunt? Certe ita, ſicut Epiſtola ad Hebræos perpetuum Chriſti Sacerdotium deſcribit: quod ſcilicet pro peccatis noſtris crucifixus, iam in dextera patris, merito vnicæ oblationis ſuæ, & interceſſione ſua apparens vultui Dei pro nobis, interpellet pro nobis apud Deum, vt per ipſum accedentes ad Deum conſequamur miſericordiam, inueniamus gratiam ad auxilium, & ſaluemur, ad Hebræos 7. & 9. Talem vero honorem & cultum, hac intentione & in hunc finem arbitrabantur Iudæi, Chriſtianos exhibere martyribus, quando ſuper monumenta ipſorum ſynaxes celebrabant. Sed Chriſtiani reſpondent: Ignorant miſeri, nos non poſſe vnquam Chriſtum, qui pro totius mundi ſalute mortem ſuſtinuit, relinquere, neque alium quenquam colere. Qua vero intentione, & in quem finem, ſynaxes celebrarunt ſuper monumenta martyrum? Reſpondet Epiſtola Smirnenſis: Ad memoriam eorum qui prius pro Chriſto certarunt, *καὶ εἰς τὴν τῶν μελλόντων ἄσκησιν καὶ ἑτοιμασίαν*. Quod Ruffinus non incommode reddidit: Vt ſequentium animi, ad præceſſorum viam inſignibus exemplis ſuſcitentur.

Memoria Martyrum in veteri Eccleſia. Sed in orationibus Eccleſiæ, etiam martyrum mentio facta fuit. Audi vero, quomodo & illud Smirnenſis Eccleſia explicet: Martyres, inquit, propter inſuperabilem erga regem & præceptorem ſuum beneuolentiam diligimus tanquam diſcipulos Domini, & imitatores: & optamus, nos illorum conſortes fieri: Græce valde ſignificanter hoc dicitur: *ὧν γένοιτο καὶ ἡμᾶς συγκοινωνοὺς γενέσθαι*. Ita enim Paulus dicit, Philippenſes eſſe conſortes ſuos in gratia. Ruffinus relatiuum *ὧν*, interpretatur de fide, charitate & perſeuerantia martyrum. Orauit igitur Eccleſia, vt in vita æterna conſors & ſocia aliquando fieret martyrum, vtque in hac vita illarum virtutum, quas in martyribus celebrabat, conſors redderetur, acceptis ex munificentia Dei ſimilibus virtutibus. Hoc teſtimonium veteris Eccleſiæ, de memoriis & veneratione martyrum, circa annum Domini 160 diligenter obſeruetur. Vtrunque enim oſtendit, & explicationem veræ ſententiæ, & refutationem eorum, quæ falſo ipſis tribuebantur de cultu martyrum: Apud Dionyſium, ex tabulis recitantur nomina eorum, qui in Chriſto dormierunt. Sed Dionyſius rationem reddit, illud fieri non vel ob implorandum ipſorum patrocinium, vel ob purgatorium: ſed vt præſentes ad ipſorum imitationem vocentur, vtque prædicentur iam vere viuere, vt qui ex morte in vitam vere diuinam iam tranſlati ſint: & ita ſignificetur, mortuos in Chriſto adſcriptos eſſe in memoria Dei.

Iulianus Chriſtianis apud Cyrillum lib. 6. obiicit: *In Iulian.* Colitis homines miſeros, vſos lege dura quadam & aſpera. Cyrillus reſpondet: Martyres neq; Deos eſſe dicimus, neq; adorare conſueuimus: ſed laudamus eos ſummis honoribus, quod pro veritate certarint, & fidei ſinceritatem ſeruarint. Et poſtea dicit ſimile eſſe, ſicut apud Græcorum vetuſtiſſimos, ij qui in Marathone ceciderant, anniuerſariis laudibus coronabantur, cum apud eorum ſepulchra conueniretur. Hoc Lector obſeruet, vnde conſuetudo de anniuerſaria martyrum memoria, quæ nullum expreſſum in ſpecie, Scripturæ vel teſtimonium vel exemplum habet, originem traxerit.

Fauſtus Manichæus Auguſtino obiicit lib. 20. c. 21. Idola vertiſtis in martyres, quos votis ſimilibus colitis: defunctorum vmbras vino placatis, & dapibus. *Fauſtus Manichæus aduerſus Auguſtinum.* Atqui vota gentilium ad idola, qualia fuerint, non ignotum eſt. Auguſtinus enim opiniones illas ita deſcribit, de Ciuit. Dei lib. 8. cap. 20. dæmones medios inter Deos & homines agere: & illa mediatè hominibus apud Deos neceſſarios eſſe: c. 23. Atq; ideo donis inuitari, honoribus mulceri, religione coli, cap. 17. vt preces hominum ad Deos perferant, & inde ad homines conceſſa & impetrata quæ poſcunt referant & apportent, c. 18. Quibus igitur perſuaderi non potuit, eſſe Deos, ipſis perſuaſum fuit, eſſe inter Deos & homines internuncios, ac beneficiorum impetratores, atq; ideo non omnino indignos honore diuino. Hæc ideo ex Auguſtino adſcripſi, vt propoſita diſputatio eo rectius intelligi, vtq; re eo facilius commentum illud Apulei, ad Pontificiorum figmenta de patrociniis Sanctorum conferri poſſit. Num igitur Auguſtinus in memoriis martyrum, illa quæ Fauſtus obiicit, agnoſcit, quod ſcilicet ſimilibus votis à Chriſtianis colantur martyres, ſicut Idola à gentibus? Nihil vero minus. Nam cap. 27. l. 8. de Ciuitate, dicit: *Auguſtinus ad obiectionem Fauſti.* Nos martyribus non conſtituimus templa, ſacerdotia, ſacra & ſacrificia. Atqui hoc in Papatu & factum eſt, & adhuc defenditur. Sed quare, qua intentione, & quo fine veteres, apud memorias martyrum celebrarunt actionem cœnæ Dominicæ? Reſpondet Auguſtinus: Vt ea celebritate, & Deo vero de ipſorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum, ex eorum memoriæ renouatione adhortemur. Num vero ad hæc conſequenda, ſancti inuocabantur? Nequaquam, inquit, Auguſtinus: ſed inuocato in auxilium eodem Deo vero,

qui

qui ipſos & homines & martyres fecit, & ſanctis Angelis cœleſti honore ſociauit. Sed tamen nomina martyrum in ſynaxi recitabantur: ergo fuit tunc inuocatio? Reſpondet Auguſtinus lib. 22. cap. 10. Martyres ad ſacrificium cœnæ, ſicut homines Dei, qui mundum in eius confeſſione vicerunt, ſuo loco & ordine nominantur, non tamen à Sacerdote qui ſacrificat, inuocantur. Contra Fauſtum lib. 20. cap. 21. Offertur Deo apud memorias martyrum, vt ex ipſorum locorum admonitione, maior affectus exurgat, ad acuendam charitatem, & in illos, quos imitari poſſumus, & in illum, quo adiuuante poſſumus. Hactenus Auguſtinus antiquitatis ſententiam, Scripturæ conſentaneam recte recitat. Non tamen nego, progreſſu temporis, Auguſtini præſertim ætate, peregrinas & vitioſas opiniones cœpiſſe memoriis martyrum affingi. Quia enim ad memorias martyrum, quædam miracula edebantur, quæ ſine dubio Deus ipſe edebat, non alio conſilio, quam 4. Reg. 13. vt ſcilicet teſtaretur, doctrinam illam, in cuius confeſſione martyres vitam profudiſſent, veram & diuinam eſſe, vtque miraculis illis, homines ad amplectendam & confitendam doctrinam illam inuitarentur & confirmarentur. Homines hæc non conſiderantes, cœperunt de ſingularibus martyrum, pro ſuis cultoribus, interceſſionibus, de meritis & operationibus martyrum diſputare. Vt de Ciuit. lib. 8. cap. 27. Quidam epulas ad monumenta martyrum deferebant, & credebant eos ibi ſanctificari per merita martyrum. Sed hoc Auguſtinus dicit à melioribus Chriſtianis non fieri, & in infirmioribus tolerari.

Cœptum vero etiam fuit Auguſtini tempore diſputari, de orationibus, meritis, operationibus, & adiumentis martyrum mortuorum, propter miracula, quæ fiebant ad memorias martyrum. Sed illæ relicta tunc fuerunt in medio, tanquam opinio nec vetus, nec certa. Vt lib. 22. de Ciuit. cap. 10. inquit: Faciunt hæc martyres, vel potius Deus, vel orantibus, vel cooperantibus illis, vt fides confirmetur, qua eos non Deos eſſe noſtros, ſed vnum Deum habere nobiſcum credamus. Et cap. 19. Siue Deus ipſe per ſeipſum hoc operetur, ſiue per ſuos miniſtros, ſiue quędam faciat etiam per martyrum ſpiritus, ſiue omnia iſta per Angelos operetur, vt quæ per martyres fieri dicuntur, eis orantibus tantum & impetrantibus, non etiam operantibus fiant: ſiue alia fiant iſtis, alia illis modis qui nullo modo comprehendi à mortalibus poſſunt, &c. Idem de cura pro mortuis, cap. 16. An martyres ipſi præſentes ſint, quando ad memorias ipſorum miracula fiunt: an vero Deus per miniſteria Angelorum opituletur, & martyres generaliter orantes audiat: res hæc altior eſt, quam vt à me poſſit attingi, & abſtruſior, quam vt à me valeat perſcrutari. Ita Origenes in 2. ad Rom. An ſancti qui cum Chriſto ſunt, aliquid pro nobis agant & laborent ad ſimilitudinem Angelorum, qui ſalutis noſtræ miniſteria procurant: habeatur hoc quoque inter occulta Dei, nec chartulæ committenda myſteria. Ita primum ſine aſſeuerationibus diſputari cœperunt illæ opiniones.

Auguſtinus de Martyribus.

Hieronymus vero in contentione aduerſus Vigilantium, audacius aliquid de hac quæſtione, ſed ſine Scripturæ & antiquitatis veris teſtimoniis aſſeuerauit. Baſilius & Nazianzenus declamatoriis ſuis apoſtrophis, non exiguam fecerunt inclinationem. Auguſtinus etiam opinionibus illis, licet eas in dubio relinqueret, aliquid tamen cœpit tribuere: vt de Ciuit. lib. 22. cap. 9. dicit, Martyres talia à Domino impetrare poſſe, & pro patientia etiam habere potentiam. Item contra Fauſt. lib. 20. cap. 21. Populus Chriſtianus memorias martyrum religioſa ſolennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum conſocietur, atque orationibus adiuuetur. Quod de imitatione dicit, illud ex ſententia veterum dicit. Alterum de conſociatione meritorum, non eſt illud quod Pontificij tradunt, ſanctorum merita applicari aliis, ſed merita Patres vocant ipſa bona opera, & virtutes Sanctorum, quibus Deus reddit præmia. Vt igitur in ſimilibus virtutibus & in virtutum coronis, ſocij Sanctorum efficiamur, ad hoc dicit prodeſſe celebrationem certaminum, & victoriarum martyrum, ſed inuocato in auxilium, & adiuuante vero Deo, qui ipſos fecit martyres. Hæc enim ſunt Auguſtini verba. Et qualem conſociationem intelligat, inde colligi poteſt, quod 8. de Ciuitate dicit, Deum martyres Angelis cœleſti honore ſociaſſe. Et hoc loco dicit, nos martyrum meritis, hoc eſt, virtutibus conſociandos eſſe. Et hæc phraſis de conſociatione, plane reddit illam ſententiam quæ extat in Epiſtola Eccleſiæ Smirnenſis, vt ſcilicet optemus nos fieri συγκοινωνούς, martyrum conſortes & ſocios.

Hieronymus. *Baſilius.* *Nazianzenus.* *Auguſtinus.*

Poſtremum vero apud Auguſtinum de adiumento orationum, ortum eſt ex illa opinione, quam Auguſtinus in dubio reliquit, ſicut iam dictum eſt.

Poſtremis vero temporibus, fabricatus eſt inde articulus fidei, de patrociniis, meritis, interceſſionibus, auxiliis, adiumentis & beneficiis ſanctorum, de quo ſi quis vel parum ambigat ſaltem, ſtatim anathemati ſubiicitur: ſicut quintus Canon oſtendit. Et quidem (quod horrendum eſt) ipſa actio cœnæ Dominicæ eo detorquetur. Sed ex Scriptura oſtendi non poteſt, cœnam Dominicam in hunc vſum à Chriſto eſſe inſtitutam, imò prophanatio eſt, pugnans cum inſtitutione cœnæ, ſicut ſupra demonſtratum eſt. Quod ad antiquitatis exempla & teſtimonia attinet, oſtendimus, quæ fuerit ſententia vetuſtiſſimæ & purioris antiquitatis, & quomodo poſtea progreſſu temporis irrepſerint aliæ opiniones, quæ in medio tamen, ſeu potius in dubio relictæ fuerunt, donec tandem ſub regno Pontificio ſtabilitæ, in eam prophanationem cœnæ Dominicæ & cultus diuini exierunt, quæ omnium piorum querelis iam deploratur. Cumque æquum eſſet, vt ad ipſos primos fontes, iuxta Cypriani conſilium hæc reducerentur, ſicut Auguſtinus inquit: Tridentini Patres, ſimpliciter præciſa omni ſpe emendationis, Miſſas de ſanctis, cum annexis ipſis neruis ſuperſtitionum, ſub anathematis interminatione ſtabiliunt. Sed de inuocatione Sanctorum, peculiaris poſtea locus erit. Nunc de memoriis martyrum, qua illas ratione vetus Eccleſia celebrarit, quædam annotanda fuerunt. Ad illa enim exempla non obſcure alludit 3. hoc capitulum, cum tamen Pontificia memoria Sanctorum, nihil commune habeat cum veterum memoriis. Illi enim publica prædicatione proponebant & celebrabant certamina & victorias martyrum, ad imitationem. Pontificij vero tacito murmure ſomniant verius quam celebrant memoriam Sanctorum, & tamen huic dormientutienti ſpeculationi, tribuunt ea quæ ſupra diximus. Hæc vero prorſus ignota ſunt antiquitati.

Memoria Martyrum in Pontificia Eccleſia.

Hh 2

Digitized by Google

DE CANONE MISSÆ.

CAPVT IV.

ET cum ſancte adminiſtrari conueniat, ſitq́ hoc omnium ſanctiſſimum ſacrificium: Eccleſia catholica vt digne reuerenterq́ offerretur, ac perciperetur ſacrum Canonem multis ante ſeculis inſtituit, ita ab omni errore purum, vt nihil in eo contineatur, quod non maxime ſanctitatem & pietatem quandam redoleat, mentesq́ offerentium in Deum erigat. Is enim conſtat, cum ex ipſis Domini verbis, tum & Apoſtolorum traditionibus, ac ſanctorum quoque Pontificum pijs inſtitutionibus.

CAPVT VI.

Si quis dixerit, Canonem Miſſæ errores continere, ideoq́ abrogandum, anathema ſit.

EXAMEN.

Pontificiorum commentum de Canone Miſſæ.

Neruus, imo ſubſtantia, & quaſi anima Pontificij ſacrificij, eſt canon Miſſæ, ideo de eo retinendo multo magis laborant, quam de ipſo ſacræ Scripturæ Canone, quem intermixtis aliis non Canonicis libris, vitiare non verentur. Vt autem maior eſſet apud omnes Canonis iſtius autoritas, ſparſa fuit per Pontificios perſuaſio, eſſe traditionem Chriſti & Apoſtolorum: licet ex Scriptura hoc oſtendi non poſſit. Ita reſpondet Innocentius de celebrat. Miſſarum cap. cum Marthæ. Eccius ex Iſiodoro citat ordinem Miſſæ, ſicut nunc in Eccleſia Pontificia celebratur, primum à ſancto Petro ita eſſe conſtitutum. Decretum de conſecrat. diſtinct. 1. fingit Iacobum fratrem Domini, edidiſſe celebrationem illam Miſſæ: ſicut nunc vſitata eſt apud Pontificios. Et hæc perſuaſio quoſdam inter Scholaſticos Scriptores, ita dementauit, vt verba inſtitutionis contenderent potius ita eſſe legenda, ſicut in canone Miſſæ poſita ſunt, quam ſicut apud Euangeliſtas & Paulum deſcripta extant.

Tempore Beſſarionis, acris fuit diſputatio: Ad conſecrationem Eucharistiæ, æquè neceſſaria eſſe verba Canonis, ac verba inſtitutionis. Cumque in canone illo multa ſint, in quorum commoda interpretatione, multi ſcriptores nequicquam laborarint. Circius Polonus dicit, omnes expoſitiones canonis eſſe ineptas, non enim quærendam eſſe interpretationem canonis, ſed quia ſit myſterium, à Chriſto & Apoſtolis traditum, ideo non intelligendum, ſed adorandum eſſe. Sed primo ex Scriptura doceri, nulla vel ratione vel ſpecie poteſt, Canonicam illam precem, quæ Pontificiis vſitata eſt, vel à Chriſto vſurpatam, vel ab Apoſtolis traditam. Deinde ipſi ſcriptores Pontificij, ſicut ſupra oſtendimus, aperte tradunt, ſine canone illo, ad ſolam tantummodo Dominicam orationem, Apoſtolos per verba inſtitutionis, conſecraſſe oblationis hoſtiam.

Circius Polonus de Canone.

Et extant multa Scriptorum teſtimonia, quod canon ille à Romanis Pontificibus fruſtulatim, ſeu per partes compoſitus, & intra ſexcentos à Chriſto nato annos, vix abſolutus ſit. Quartum igitur hoc Tridentinum capitulum non audet ſimpliciter aſſerere, canonem Miſſæ à Chriſto & Apoſtolis compoſitum, ſed ait, Eccleſiam catholicam canonem illum inſtituiſſe. Ne tamen exiſtimetur prorſus humana eſſe traditio, mox addunt, Canonem conſtare ex ipſis Domini verbis, ex Apoſtolorum traditionibus, & ex Pontificum inſtitutionibus. Secernantur itaque illa, quæ in canone ſunt Chriſti & Apoſtolorum, vt agnoſci poſſit, quæ ſint Pontificum inſtitutiones.

Verba autem inſtitutionis cœnæ ſunt Chriſti. Et iuxta Gregorium, Apoſtolica traditio eſt orationem Dominicam in celebratione Cœnæ recitare. Exceptis igitur verbis inſtitutionis Cœnæ, & oratione Dominica, Canon Miſſæ totus quantus eſt, humanum inuentum, & humana compoſitio eſt (ſiue vt Tridentini loquuntur) canon Miſſæ Romanorum Pontificum inſtitutio eſt.

Sed addunt, Canonem illum multis ante ſeculis ab Eccleſia inſtitutum eſſe, illa autem tam multa ſecula non numerant. Conſtat enim, ſicut poſtea oſtendemus, compoſitionem illam canonis, quæ nunc apud Pontificios vſitata eſt, quingentis annis & amplius poſt Chriſtum, nondum extitiſſe in Eccleſia.

De authore Canonis.

De autore etiam, ſeu conſarcinatore potius, non ſatis conſtat. Quidam compoſitionem illam canonis, Damaſo tribuunt, circa annum Domini 370. alij Leoni, circa annum Domini 450. plerique Gelaſio, circa annum 490. vt à Romanenſi ſede aliquid mutuetur authoritatis. Sed Gregorius lib. 7. Epiſt. 63. loquens de compoſitore canonis, ſine dubio non omiſiſſet, ſi is Romanus aliquis Pontifex fuiſſet, ſed inquit: Precem illam Scholaſticus compoſuit. Scholaſtici vero huius, nec Euſebius, nec Hieronymus, nec Sophronius meminerunt, imo ne Gimodius quidem, qui circa annum Domini 500. catalogum ſcriptorum Eccleſiaſticorum pertexuit.

Gregorij igitur ætate: circa annum Domini 590. vel paulo ante, vixit cõſarcinator ille canonis. Nam Gregorij tempore, appellatio Scholaſtici, multis fuit proprium nomen, ſicut Grammatici loquuntur. Ita Iudex quidam in Campania, lib. 2. Epiſt. 54. Et defenſor Eccleſiæ, lib. 9. Epiſt. 14. habent nomen Scholaſtici. Et tamen ne illa quidem Scholaſtici compoſitio, in Pontificia Eccleſia prorſus ſeruatur. Gregorium enim poſtea particulas quaſdam, quæ nunc in Canone leguntur: addidiſſe, ex hiſtoriis notum eſt.

Innocentius de compilatore Canonis.

Innocentius igitur diſputans de authore canonis, nunc Gelaſio, nunc Scholaſtico, tandem inquit: nec ab vno authore, nec vno tempore, ſed particulatim à multis autoribus & variis temporibus compoſitum eſſe canonem. Ita centonum inſtar, à multis authoribus, & variis temporibus conſutum eſt infelix illud corpus Pontificij canonis. Alexander primus circa annum Domini 110. addidit in canone: Qui pridie quam pateretur. Siritius circa annum Domini 380. ordinauit in canone: Cõmunicantes, & memoriam venerantes. Leo primus circa annum Domini 450. inſtituit illam partem canonis: Hanc igitur oblationem Gregorius Magnus circa annum 590. addidit: Dies noſtros in pace &c. Item: quam oblationem &c.

Obiectio.

Fumi igitur & nugæ ſunt, quod de antiquitate inſtituti & compoſiti canonis, Tridentini Patres fabulantur. Sed opponunt: Non hoc potiſſimum quæri, à quo authore & quo tempore canonica illa precatio in vnum corpus & in formam illam, quæ nunc vulgata & vſitata eſt, compacta ſit: cum oſtendi poſſit: eam ſumptam & collectam eſſe ex Iuſtino, Dionyſio, Baſilio, Chryſoſtomo, Auguſtino & Ambroſio, apud quos & ſententiæ, & verba canonis legantur. Sed & hæc gloriatio vana & falſa eſt. Et vtile eſt, ſcire antiquitatis hiſtoriam de precibus: quæ vſitatæ fuerunt in liturgiis, ſiue in celebratione cœnæ Dominicæ. Inde enim multa iudicari poſſunt ex collatione, & de Pontificio canone, & qua libertate, ratio talium precum ad analogiam fidei, in noſtris Eccleſiis recte inſtituta ſit.

Iuſti-

Digitized by Google

Iuſtinus igitur Apologia 2. dicit, poſt lectionem & interpretationem Scripturæ, omnes conſurgere ad orationem,& finitis illis precibus, afferri præpoſito panem & vinum, vt actionem cœnæ Dominicæ inchoet. Et in illa actione meminit laudis, glorificationis, precum & gratiarum actionis, quibus perfectis, populus ἐπευφημεῖ dicens, Amen. Poſt communionem, inquit, commonefacimus nos inuicem de dilectione, & coniunctione fraterna, & contribuimus eleemoſynas, quibus egenribus ſubuenitur. Et ſuper illis, quæ ita offeruntur, benedicimus patrem factorem omnium, per filium & Spiritum ſanctum.

Irenæ. Apud Irenæum lib. 4. illæ oblationes pro pauperibus, cum gratiarum actione ſuper illa dona, præcedunt actionem cœnæ Dominicæ: ex illis enim muneribus, de primitiis frugum ſumitur, quod per verba Chriſti accipit vocationem, vt ſit corpus & ſanguis Chriſti.

Dionyſius. Apud Dionyſium fiunt precationes & lectiones ſacrorum librorum,& egredi iubentur catechumeni, energumeni, & pœnitentes. Poſtea proponitur panis & calix, & perficitur ἱερὰ εὐχή, ſacra precatio: poſt quam ſequitur communio, quæ deſinit in gratiarum actionem.

Auguſt. Auguſtinus Epiſt. 59. ad Paulinum, explicans illud Pauli 1. Timo. 2. de precationibus, orationibus, interpellationibus, & gratiarum actionibus, dicit, in celebratione Sacramentorum fieri precationes, antequam illud quod eſt in menſa Domini, incipiat benedici: deinde fieri orationes cum illud benedicitur, ſanctificatur,& ad diſtribuendum comminuitur & præparatur: Interpellationes vero fieri, cum ante communionem populo benedicitur; & poſt communionem, dicit omnia concludi gratiarum actione. Chryſoſtomus homilia 18. In 2. ad Corinth. Primum fiunt communes preces à Sacerdote & populo. Secundo, poſt excluſos illos, qui non poſſunt intereſſe myſteriis, alia facienda eſt oratio. Tertio, pax communicandis dicitur. Quarto, concluditur gratiarum actione.

Ex ſacris veterum liturgiis. In veterum igitur liturgiis, I. factæ fuerunt preces, priuſquam illud quod in menſa Domini eſt, inciperet benedici. II. in ipſa benedictione, ſanctificatione, & præparatione panis & calicis Dominici habuerunt preces quaſdam. III. Et poſt ſanctificationē, ante communionem data fuit benedictio ſeu pax populo communicaturo. IV. Poſt communionem tota actio concluſa fuit gratiarum actione.

Sed iam quæſtio eſt, quod fuerit argumentum, & quæ materia illarum precum, hæc enim obſeruatio proprie pertinet ad hanc controuerſiam. Illud vero ex veterum ſcriptis non obſcure colligi poteſt.

Chryſoſt. Argumentum enim precationum, quę poſt interpretationem Scripturę, ante benedictionem Euchariſtiæ fiebant, Chryſoſtomus luculenter explicat, 1. Tim. 2. vbi dicit, in obſequio quotidiano oblationis Sacramentorum, fieri ab Eccleſia obſecrationes & gratiarum actiones, non pro fidelibus ſolum, ſed etiam infidelibus, pro regibus, & omnibus qui in ſublimitate poſiti ſunt, vt illarum præſidio defenſi, tranquillam vitam agamus in pietate & caſtitate, ipſoſq; facit ad agnitionem veritatis venire. Item, Referimus Deo gratias, pro felicibus omnium ſucceſſibus, quod ſolem ſuum oriri faciat, & pluat ſuper iuſtos & iniuſtos. Item, Præcipue agimus gratias pro his, qui nobis iunguntur, & pro beneficiis Dei, quæ nobis & illis contigerunt, & quotidie contingunt, ſiue clam, ſiue manifeſte proueniant, ſiue læta ſint, ſiue triſtia. Idem homilia 26. in Matth. Altari ſacerdos aſſiſtens, iubet nos Deo offerre gratias, pro vniuerſo terrarum orbe, pro abſentibus, atque præſentibus, pro iis, qui ante nos fuerunt, & qui poſtea futuri ſint.

Homilia 18. in 2. ad Cor. In precibus viderit quis populum ſimul cum ſacerdote offerre, pro energumenis & pro pœnitentibus. Et idem confirmat Tertullianus in Apologetico: Oramus pro Imperatoribus, pro miniſtris eorum, pro ſtatu ſeculi, pro rerum quiete, pro mora finis, &c. Ita Ambroſius de Conſecrat. 2. cap. Panis eſt, per reliqua omnia, quæ in ſuperioribus ante conſecrationem dicuntur, laus Deo refertur, oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris. Et Auguſtini ſententia ca. Utrum, dicit: Reliqua omnia quæ ante conſecrationem Sacerdos dicit, nihil aliud quam laudes & gratiarum actiones ſunt, aut certe obſecrationes & petitiones fidelium.

Hoc igitur fuit argumentum, & hæc materia precationum, ante ſanctificationem Euchariſtiæ. Et huc pertinent etiam illæ preces, quibus ſuper munera à fidelibus oblata benedicebatur pater, per Filium & Spiritum ſanctum, ſicut Iuſtinus inquit, & orabatur, vt Deus vellet muneta illa populi ſui accepta habere, ſanctificare, & benedicere, ſicut multæ ſecretæ, quæ ita vocantur, hoc teſtantur.

Quod vero argumentum fuerit ſacrę precis, ſicut Dionyſius illam vocat, in ipſa benedictione & præparatione Euchariſtię, Iuſtinus ita notat: Prępoſitus accipiens panem & vinum, laudem & gloriam Patri in nomine Filij & Spiritus ſancti tribuit: & diu gratias agit, quod Chriſtus dignos nos iudicarit & fecerit, quibus inſtitueret hæc myſteria. Hoc enim volunt Iuſtini verba: ὑπὲρ τοῦ κατηξιῶσθαι τούτων παρ' αὐτοῦ. *Iuſtinus de precib. in benedictione Euchariſtiæ.*

Dionyſius argumentum ſacræ precis, in ipſa ſanctificatione Sacramenti ita deſcribit: Sacerdos ſtans ad altare, celebrat diuinas operationes Ieſu, pro ſalute generis humani, quas beneplacito patris in Spiritu ſancto, iuxta Scripturas perfecit. Deinde procedit ad ſymbolicam adminiſtrationem: vbi prius per apologiam excuſans ſe, quod auſit ſacram illarum adminiſtrationem aggredi, exclamat: Tu dixiſti, Hoc facite in mei commemorationem. Poſtea petit, vt idoneus fiat ad ſacram hanc adminiſtrationem qua Chriſtum Deum imitari debet, perficiendam, hoc enim vocat ἱερουργίαν θεομίμητον, vtque ſanctè poſſit diſtribuere, & vt illi, qui participaturi ſunt, vt ſanctos decet, participent. Ibi vero Patres, multa de vſu & fructu communionis cœnæ Dominicæ concionati ſunt, quod ibi diſpenſetur ſumentibus victima, quæ eſt ſatisfactio pro peccatis noſtris,& precium redemptionis. Cyrillus dicit fieri annunciationem incarnationis, mortis, reſurrectionis,& aſcenſionis Chriſti, cuius pulcherrima extat formula in Liturgia Baſilij. Et qualis ibi gratiarum actio de myſterio redemptionis celebrata fuerit, oſtendit Chryſoſt. homilia 26. in Matthæum. In hac vero ſacra prece, præcipua fuit recitatio verborum inſtitutionis, ſicut teſtatur Ambroſius de Sacramentis lib. 4. Et hanc orationem dicit Auguſtinus ad Paulinum, omnem ferme Eccleſiam concludere oratione Dominica. *Cyrillus.* *Chryſoſt.*

Porro in illa ſacra prece oblatum etiam Deo fuit, ſicut Auguſtinus inquit, votum noſtrum, quo nos vouemus in Chriſto eſſe manſuros vtiq. in compage corporis Chriſti: multi enim vnum corpus ſumus in Chriſto: Atque hoc modo tunc ad ſignifican-

Digitized by Google

dam communionem ſanctorum, recitabantur nomina Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum, Sanctorum, & eorum qui piè in Chriſto obdormierant, ſicut in præcedenti capitulo explicauimus.

Ad hanc precem pertinet etiam benedictio & pax data communicaturis, vt ſcilicet apti ſint ſacris myſteriis Chriſti, & digne communicare poſſint. Auguſtinus dicit: Antiſtites tunc velut aduocati, ſuſceptos ſuos miſericordiſſimæ offerunt poteſtati.

Hoc fuiſſe argumentum, & hanc materiam ſacræ precis, cùm illud quod in menſa Domini eſt benedicitur, ſanctificatur, & ad diſtribuendum præparatur & comminuitur, ex deſcriptionibus quæ apud veteres extant, certum eſt. Illas vero preces fuiſſe populo cum ſacerdote communes, teſtatur Chryſoſtomus homilia 18. in 2. ad Corint. His vero peractis, inquit Auguſtinus, & participato tanto Sacramento, gratiarum actio cuncta concludit. Eius vero argumentum fuit, ſicut Thomas notauit, quod populus exultauit pro ſumptione myſterij, & ſacerdos per orationem gratias Deo obtulit. Et hoc inde ſumptum eſt, quia & Chriſtus hymnum cecinit, poſt datam diſcipulis communionem, ſicut annotat Chryſoſtomus homil. 83. in Matthæum.

Hactenus monſtrauimus, quis ordo fuerit, quod argumentum, & quæ materia ſacrarum precum, apud veteres in liturgiis. Quę obſeruatio poſtea proderit ad examen Pontificij Canonis. Non autē conceptis verbis præſcripta fuit vna quædam certa forma harum precū, ad quā ſub peccati mortalis periculo omnes Eccleſiæ alligatæ eſſent, ſed liberū fuit, vti quacunq; forma, modo analoga eſſet fidei. Ita tempore Auguſtini, in Concilio Aphricano, cap. 70. & in Mileuitano, cap. 12. de precib. ſeu orationibus Miſſæ ſtatuitur, vt prius cum prudentioribus conferantur, ne aliæ dicantur, quàm quæ à prudentioribus tractatæ, vel in Synodo comprobatæ ſint, ne fortè aliquid contra fidem ſit compoſitum. Ita Græci aliam formam huiuſmodi precum habuerunt in Eccleſia Dionyſij, aliam in Baſilij, aliam in Chryſoſtomi. Apud Latinos aliam formam habuit Ambroſius, aliam Iſidorus, aliam Gregorius. Et tamen cum Auguſtinus Gregorio proponeret quæſtionē, quod alia conſuetudo Miſſarum in Romana Eccleſia, alia in Gallicanis Eccleſiis teneretur: Gregorius nō vult ad illam ſuam formam precum, omnes Eccleſias alligatas eſſe, ſed reſpondet: In quacunque Eccleſia inueneris, quod plus poſſit Deo placere, ſolicitè eligas. Fit itaque præter & contra antiquitatis ſententiam, quod ad recitationem Pontificij Canonis, tanquam neceſſariam, Eccleſias ita volunt cogere, quaſi ſine illo Canone non poſſit fieri conſecratio, & communio Euchariſtiæ. Et iniuſtè damnantur noſtræ Eccleſiæ, quod in celebratione cœnæ Dominicæ, liberè ſicut veteres fecerunt, vtuntur formulis precationū, quæ & ſunt analogæ fidei, & pro ratione noſtrorum temporum, ad ædificationem Eccleſiæ faciunt: in quibus tamen ſubſtantialia, quæ in veterum precationibus vſitata fuerunt, comprehenduntur.

Concilium Aphricanum & Mileuitanum de precibus Miſſæ.

Vt autem ad Pontificium Canonem redeamus, falſum eſt quod dicunt, eius verba & ſententiam extare in Iuſtino, Dionyſio, & Auguſtino ad Paulinū. Sed inquiunt: In Baſilij & Chryſoſtomi Miſſa, pleraque quę in Latino Canone ſunt, inueniuntur. Ego vero, vt non negarim, Baſilium & Chryſoſtomum ſuis Eccleſiis compoſuiſſe formam aliquam talium precum: ita affirmo probari non poſſe, Miſſas illas, quæ Baſilij & Chryſoſtomi titulo circumferuntur, ab illis autoribus eo modo, ſicut nunc habentur, conſcriptas eſſe: magna enim, & valde diſſentiens eſt exemplarium varietas. Vt in Baſilij Miſſa, vetus tranſlatio cum Græco exemplari, & noua verſione non conuenit: & liturgia qua Syri titulo Baſilij vtuntur, nec cum veteri, nec cum noua tranſlatione conuenit. Ita in Chryſoſtomi Miſſa, magna diuerſitas eſt exemplarium, Leonis Tuſci, Eraſmi & Pelargi, qui affirmat ſuum exemplar, nec cum Tuſci, nec cum Eraſmi exemplari per omnia conueniſſe: & addit, ſe Romæ in Rota vidiſſe aliud exemplar, quod adhuc ab omnibus variet. Non igitur genuina, ſyncera & certa ſunt omnia, quæ titulo Baſilij & Chryſoſtomi, in liturgiis ipſorum nunc legimus, ſed multa in illis ſunt variata, transformata & aſſuta, quod vel inde colligitur, quod ibi in commemoratione Sanctorum, etiam Baſilij & Chryſoſtomi nomen legitur, quod ſine dubio ab ipſis autoribus ita non eſt ſcriptum. Ex iis igitur, quæ dubia & incerta ſunt, res tanta, de qua in hac controuerſia agitur, definiri nec poteſt, nec debet. Ambroſius 1. Tim. 2. vocat regulam Eccleſiaſticam, qua inquit Sacerdotes noſtri vtuntur, vt pro omnibus ſupplicent. Quale vero illud ſit, iam ex Auguſtino & Chryſoſtomo oſtendimus. In libro de Sacramentis 4. c. 5. & 6. extant quædam verba, quæ in Latino Canone nunc legimus. Sed nec de illis libris certo conſtat, quod ſint Ambroſij, & alia ratione ibi ponuntur verba, quam Pontificius Canon ea accommodat ad ſuum propitiatorium ſacrificium, ſicut mox oſtendemus.

Gloriatio Pontificiorū de antiquitate Canonis.

Hæc ideo commemoraui, vt oſtenderem vanam eſſe gloriationem de antiquitate, autoritate & certitudine Pontificij Canonis. Non enim ſequitur: Veteribus vſitatæ fuerunt ſingulares quædam preces in liturgiis: ergo illa ipſa plane forma precum fuit, quæ nunc extat in Pontificio Canone, vel: Quędam verba Canonis reperiuntur apud veteres, ergo totus Pontificius Canon ita ſicut nunc extat, vetuſtiſſimos Patres autores habet. Et quid opus eſt pluribus? Ipſi Pontificij ſcriptores annotant, quæ ſententiæ Canonis non ex quibus Patribus ſumptæ, ſed à quibus Romanis Pontificibus inuentæ & inſtitutę ſint. Tridentinum etiam capitulum dicit, Canonem exceptis verbis inſtitutionis & oratione Dominica, conſtare ex Pontificum inſtitutionibus. Et iudicio hoc ideo poſitum eſſe in Tridentino decreto, vt oſtenderent ſe non probare diſputationes, quæ contendunt Canonem Miſſæ, non à Romanis Pontificibus, ſed ex ſcriptis Patrum ſcriptum & collectum eſſe.

Sed largiamur ſane hoc, particulas quaſdam Pōtificij Canonis, habere cognationem cum Canone, vel Baſilij, vel Chryſoſtomi, vel Ambroſij, vel Auguſtini: non enim ſtatim inde conficietur, totum ſyſtema Pontificij Canonis propterea pium & ſalutare eſſe. Nam & alia multa aſſuta ſunt, & quæ cum veterum precibus cognationem habent, in alium plane ſenſum & vſum transformata ſunt, ſicut mox oſtendemus: vt ita infelix compoſitio Pontificij Canonis, conſuta ſit ex integro corrupto, & ex multis corruptis. Quando igitur audieris Pontificium aliquem vociferantem: Quidni pius & ſalutaris ſit totus noſter Canon, cum eius ſententiæ quædam, totidem fermè verbis, in Patribus quibuſdam legantur? Opponito elegantiſſimam ſimilitudinem Irenæi, qua libro 1. cap. 1. aduerſus illos vtitur, qui ſcripturæ quaſdam ſententias excerpebār, & commen-

An Canon Miſſæ ſit ve[illegible]

Elegans ſimilitudo Irenæi.

ſis

tis ſuis, ne ſine teſte eſſe viderentur, accommodabant. Idem enim dicit eſſe, ac ſi quis imaginem regis, ex gemmis precioſis à ſapiente artifice fabricatam ſoluat, & materiam aliter componat, vt fiat inde imago canis vel vulpis, & poſtea glorietur, eſſe pulchram imaginem regis, quia illa materia ſit. Vel qui ex variis Homeri verſibus centones conſuunt, ſi illi gloriari vellent, eſſe diuinum Homeri poema.

Quia vero Tridentinum capitulum decernit, Canonem Miſſæ ab omni prorſus errore ita eſſe purum, vt anathema denuncient, ſi quis dixerit, ipſum errores continere, non ſane prolixam inſtituemus tractationem, ſed breuiter & ordine per capita tantum recitabimus, & tanquam in tabella ſpectandum proponemus, quos errores & quæ vitia Pontificius Canon contineat, monſtrata antitheſi quomodo ea, quæ in precationibus veterum piè vſurpata fuerunt, impiè nunc in Canone transformentur ad iteratum ſacrificium Chriſti pro peccatis.

[illegible marginal note]

I. Olim ſuper munera fidelium, quæ ad aram pro pauperibus offerebantur, ſicut ſupra oſtenſum eſt, dicebatur talis oratio: Supplices petimus vt accepta habeas, & benedicas hæc dona, hæc munera, hæc ſacrificia. Iam vero collapſa & abolita illa conſuetudine, accommodantur hæc verba ad hiſtrionicum Pontificiæ Miſſæ ſacrificium, cuius deſcriptio ex Eccio ſupra poſita eſt. Et illud etiam ante conſecrationem Canon dicit, ſe offerre Deo pro Eccleſia: & per illud ſpondet fore, vt Deus Eccleſiam ſuam regat, pacificet, cuſtodiat. Hæc omnia vero tribuuntur repræſentationi nudi & ſimplicis panis; quia longè ante conſecrationem hæc dicuntur. Tam multa monſtra abominationum, ipſum principium Canonis, ſicut nunc à Pontificiis vſurpatur, complectitur.

II. Quod in Canone ſequitur: Offerimus tibi hoc ſacrificium laudis, pro redemptione animarum, pro ſpe ſalutis, manifeſtum eſt ex ipſis verbis, quod de ſpirituali ſacrificio laudis, glorificationis, & gratiarum actionis, olim hæc verba dicta fuerint. Nam ſicut antea ex Dionyſio & Chryſoſtomo oſtendimus, celebrabatur in Liturgia gratiarum actio, pro beneficio redemptionis à Chriſto nobis præſtito, vnde habemus ſpem ſalutis. Et talis celebratio iuxta ſcripturam rectè vocari poteſt ſacrificium laudis, pro redemptione animarum, facta ſcilicet per Chriſtum in cruce. Pontificij verò hoc ſacrificio laudis, per linguam peregrinam, & per ſilentiarum murmur ſepulto, verba illa ad hiſtrionicam ſacrificuli repræſentationem accommodant: quam dicunt fieri pro redemptione animarum, non quæ in cruce facta ſit, ſed quæ per repræſentationem illam ſit impetranda & conſequenda. Et obſeruet Lector, quam ſceleratè verba peruertantur. Sacrificium laudis pro redemptione animarum, acquiſita ſcilicet & inuenta per crucem Chriſti detorquetur ad repræſentationem ſacrificuli, pro impetranda & promerenda redemptione animarum.

III. Pſal. 116. dicit: Quia pro beneficiis non poſſumus Deo gratias referre, beneficia ipſius, gratiarum actione eſſe celebranda: & hæc eſſe vera vota, quæ Deo reddenda ſint coram omni populo.

Hæc igitur ſententia de reddendis votis, olim non malè accommodata fuit ad publicam & ſolennem, quæ in liturgiis vſitata erat, celebrationem beneficiorum redemptionis Chriſti. Sed ſublata publica illa celebratione, Canon redditionem votorum, ad Miſſas votiuas refert: quando ſcilicet aliquis, per nundinationem data certa pecunia, curat pro ſe & ſuis celebrari talem theatricam repræſentationem, tunc impleri illud Pſalmi: Vota mea reddam Domino in conſpectu populi.

IV. Quomodo apud veteres publica prædicatione celebrata ſit memoria martyrum, de certaminibus & victoriis ipſorum, in quem finem & vſum, in præcedenti capitulo oſtendimus. Pontificij verò per ſilentium in Canone, non celebrant, ſed venerantur memoriam: & huic ſilentiariæ memoriæ & nominationi, tribuunt ea, quæ in Canone ſequuntur.

V. Nominationi ſanctorum, in vetuſtiſſima Eccleſia nulla coniuncta fuit inuocatio: ſicut ex Dionyſio, & ex Epiſtola Eccleſiæ Smirnenſis manifeſtum eſt. Poſtea circa Auguſtini tempora, diſputari cœpit opinio, nos martyrum orationibus adiuuari. Sed illæ priuatæ cogitationes, tunc nondum inſertę fuerunt publicis liturgiæ precibus. Auguſtinus enim diſertè dicit de illis precibus, de ciuit. lib. 22. ca. 10. Ad quod ſacrificium, vt homines Dei, ſuo quidem loco & ordine nominantur martyres: non tamen à ſacerdote qui ſacrificat, inuocantur. Pontificius verò Canon, in ipſa actione cœnæ Dominicæ, quærens Dei gratiam, opponit Deo & merita & preces Sanctorum, & quidem ita, vt ſpem faciat, Deum meritis & precibus Sanctorum hoc concedere, vt in omnibus diuinæ protectionis muniamur auxilio. Et honoris (quod dicitur) gratia, additur per Chriſtum, &c. quaſi verò credentes per Chriſtum non poſſint apud Deum auxilium inuenire, niſi hoc Deus concedat meritis & precibus ſanctorum. Hoc certe directè pugnat cum ſententia Scripturæ. Hebræor. 4. 7. & 10. vbi per Chriſtum docemur accedere ad Deum, & ad thronum gratiæ, vt conſequamur miſericordiam, & inueniamus gratiam ad auxilium. Auguſtinus etiam dicit: Sancti Dei nominantur quidem ad altare, ſed à ſacerdote non inuocantur. Pugnat igitur in hac parte Pontificius Canon, & cum Scriptura & cum antiquitatis ſententia. Quamuis enim oratio illa Canonis non dirigatur ad ſanctos, ſed ad Deum, eſt tamen ipſiſſima inuocatio ſanctorum. Nam orare Patrem in nomine Chriſti, propoſito ſcilicet ipſius merito & interceſſione, eſt inuocare Chriſtum: ergo inuocatio ſanctorum, quando oro, vt Deus ſanctorum meritis & precibus concedat, vt in omnibus protectionibus ipſius muniamur auxilio. Quam horrenda verò abominatio ſit in ipſa celebratione cœnæ Dominicæ, Deo proponere merita & preces ſanctorum, vt propterea inueniamus gratiam ad auxilium, in examine tertij capituli diximus.

Canon pugnat cū vera inuocatione Dei

Et obſeruet Lector, ex quam diſſimilibus centonibus conſarcinatus ſit Pontificius Canon, & quomodo progreſſu temporis, impiæ opiniones veterum precibus aſſutæ ſint. In altera enim commemoratione ſanctorum, in Canone verba ſunt pulcherrima: Nobis quoque peccatoribus, famulis tuis, de multitudine miſerationum tuarum ſperantibus, partem aliquam & ſocietatem dare digneris cum ſanctis tuis, intra quorum non conſortium, non æſtimator meriti, ſed veniæ quæſumus largitor admitte, per Chriſtum Dominum noſtrum. Hæc abſque dubio fuit formula veteris commemorationis Sanctorum, & pulchrè congruit ad ea, quæ Smirnenſis Epiſt. de memoria martyrum recitat. Sed

Digitized by Google

poſtea aſſutum fuit contrarium commentum: Quorum meritis & precibus concedas, &c. Et illud recens aſſumentum, poſitum fuit in priori parte Canonis. Vetus vero commemoratio ſanctorum poſt principia reiecta eſt in poſteriorem partem. Hæc conſideratio multa monet & illuſtrat.

VI. Vetus Eccleſia obtulit Deo in celebratione Euchariſtiæ, preces pro impetrandis per Chriſtum beneficiis temporalibus & æternis. Ad hoc ſacrificium precum, commode potuerunt referri hæc verba: Hanc oblationem placatus accipias, dieſque noſtros in tua pace diſponas, atque ab æterna damnatione nos iubeas eripi. Pontificius vero Canon, hæc transfert ad mimicam ſacrificuli repręſentationem panis nondum conſecrati: & orat, vt Deus illam ita accipiat, vt propter illam dies noſtros in pace diſponat, & à damnatione nos eripiat.

Quis ſit ſenſus eorum verborum apud Pontificios.

VII. Quam oblationem benedictam, aſcriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemq; facere digneris. De hac particula Canonis, præcipuè triumphant Pontificij: extat enim in lib. Ambroſ. 4. ca. 5. de Sacramentis. Et de conſe. diſt. 2. cap. Vtrum. tribuitur Auguſtino. Sed inſtituatur collatio, quem ſenſum verba illa habeant apud patres, & quorſum ea torqueant ſacrificuli Pontificij. Auguſtinus dicit, Sacerdotem petere, vt verbo creatoris, & virtute Spiritus S. ex pane & vino fiat corpus & ſanguis Chriſti.

Et manifeſte interpretatur de ſumptione: cum inquit: Quia in Baptiſmo ſimilitudinem mortis Chriſti accepimus, ſimilitudinem quoque carnis & ſanguinis eius ſumamus. Corpus igitur Chriſti crucifixum, & ſanguinem effuſum, quando in Sacramento ſumuntur, vocat hoſtiam benedictam, per quam benedicimur: aſcriptam, per quam in cœlo aſcribimur: ratam, per quam de viſceribus Chriſti eſſe cenſeamur: acceptabilem, vt qui nobis ipſis diſplicemus, per hanc acceptabiles Deo ſimus. In hanc ſententiam veteres non malè orarunt: quia panis & vinum hæc præſtare non poſſunt, vt nobis fiat corpus & ſanguis Chriſti, illa enim hoſtia ſumpta, eſt nobis benedicta, rata, acceptabilis. Et hoc ipſe contextus Canonis videtur velle, addit enim interpretationem: vt nobis fiat corpus & ſanguis Chriſti. Et vocabulum oblationis, non pro actione ibi accipitur, ſed pro pane & vino, quæ à populo oblata erant. Ita enim præparatoria oratio, quæ Ambroſij titulum habet, inquit: Spiritus S. hanc noſtram oblationem efficiat corpus & ſanguinē Chriſti. Pontificij verò ſacrificuli, hæc omnia ad geſticulatoriam ſuam repræſentationem accommodant: & illam interpretantur eſſe oblationem adſcriptam, per quam in cœlos adſcribamur, acceptabilem, per quam Deo accepti ſimus: ratam, per quam rata ſit noſtri cum Deo reconciliatio. Hęc quantum diſtent à veterum ſententia, & qualia ſint, manifeſtum eſt.

VIII. De verbis inſtitutionis cœnæ, quomodo illa in Canone mutentur, antea dictum eſt, vbi de conſecratione egimus. Quod verò poſt verba inſtitutionis ſequitur: Vnde memores paſſionis, reſurrectionis, &c. hoc ſine dubio ſumptum eſt ex veteribus. Sed vide degenerationem. Cyrillus dicit, fuiſſe annunciationem: Dionyſius vtitur verbo ὑμνεῖν. Sed Pontificius Canon lege cauet, vt ita murmuretur, ne quis exaudiat.

IX. Antiquitus de oblatis à populo donis & datis, ſumebatur quod ſanctificabatur verbo Chriſti, vt fieret Euchariſtia corporis & ſanguinis Domini: & hæc ſumptio & ſanctificatio vocabatur oblatio. Nunc cum mos ille non ſeruetur, verba transferuntur ad repræſentationem ſacrificuli.

Oratio ſacrificuli poſt conſecrationem.

X. Poſt conſecrationem ſuper corpus & ſanguinem Chriſti, orat ſacrificulus, vt Deus pater accepta illa habere dignetur, ſicut Abelis brutum pecus, & Melchiſedech cibarium panem & vinum. Indigna profectò, & horrenda eſt comparatio. Torquent ſe igitur expoſitores Canonis, vt abſurditatem illam aliquo modo mitigent & amoliantur. Sed centones ſunt in canone tranſpoſiti. In Liturgia enim Baſilij, quando munera populi collecta ſunt, & compoſita à presbyteris, tunc Pontifex orat, vt Dominus hoc incruentum ſacrificium, acceptum habeat, ſicut ſuſcepit munera Abel, ſacrificium Noe, holocauſtum Abrahæ, &c. Secreta etiam, quæ Dominica ſeptima poſt Pentecoſten legitur, ita orat: Super munera populi, pari benedictione ſicut munera Abel ſanctifica. Hæc particula iam in Centonibus Canonis, poſt conſecrationem poſita, oratur ſuper ipſum corpus & ſanguinem Chriſti. Et tamen nihil vel erroris vel abſurditatis Canon continere decernitur.

XI. Poſt conſecrationem ſuper corpus & ſanguinem Chriſti, ſacrificulus orat: Iube hæc præferri per manus ſancti Angeli, in ſublime altare tuum, in conſpectu maieſtatis tuæ. Apoſtolus ad Hebræos dicit, Chriſtum introiuiſſe in ipſum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Et ſacrificulus (quod horrendum eſt) orat, vt per manus Angeli primum eo deferatur. Sed quem ſenſum illa antiquitas habuerint, ex Irenæo colligi poteſt, qui de oblatione munerum, quibus miſeremur pauperum, & de precibus, inquit, lib. 4. c. 14. Eſt ergo altare in cœlis: illuc preces noſtræ & oblationes noſtræ diriguntur. Et miniſterium Angelorum in orationibus deſcribitur, Apo. 5. & Tob. 12. Hæc vero particula in centonibus Canonis, non ſuo loco poſita, peperit abſurdam & impiam hanc ſententiam. De conſec. 2. cap. Vtrum. Auguſtini ſententia oſtendit, hæc verba ante conſecrationem ſolita fuiſſe dici: quæ ipſe interpretatur, de ſanctificatione panis, vt fiat corpus Chriſti.

Vſus cœnæ Dominicæ ad mortuos tranſlatus.

XII. De memoria defunctorum in Chriſto, extant alicubi quædam veterum exempla. Sed Dionyſius dicit, illam memoriam propter imitationem celebratam fuiſſe, vtq; eſſet teſtimoniū, quod mortui apud Deum viuant. Poſtea ex illa memoria, factæ ſunt preces & orationes, quibus animæ defunctorum Deo commendabantur. Pontificius verò Canon fingit, opus illud repræſentationis Miſſificę, eſſe ſacrificium propitiatoriū pro peccatis, pœnis & ſatisfactionibus, quod defunctis in purgatorio applicetur ad liberationem. Ita ſenſim degenerarunt veterum inſtituta, donec tandem vſus cœnæ Dominicæ, qui pro viuis inſtitutus eſt vt manducent, bibant, & mortem Domini annuncient, ad mortuos tranſlatus eſt, per modum ſacrificij. Sed de purgatorio, & quæ huc pertinēt, peculiaris poſtea locus erit.

XIII. Olim ſuper munera fidelium, inter cæteras precationes etiam hęc dicta fuit: Per quem Chriſtum, hæc omnia nobis ſemper bona creas, ſanctificas, benedicis, & præſtas nobis, per ipſum eſt Deo patri, in vnitate Spiritus ſancti, omnis honor & gloria. Hæc rectè conueniunt ad illud Iuſtini, ſuper eleemoſynas fidelium, Deum benedici in nomine Filij & Spiritus ſancti, & quod Paulus dicit, creaturas per verbum Dei, & orationem ſanctificari: Poſtea rapſodia Canonis poſt conſecrationem, verba illa ad cor-

ad cor-

Digitized by Google

ad corpus Chriſti tranſtulit, quaſi illud in cœna Dominica ſemper de nouo creetur.

XIV. Tempore Gregorij, circa annum Domini 600. alia & noua adhuc inuocatio Sanctorum, Canoni aſſuta fuit, vt ſcilicet intercedentibus Sanctis, Deus propitius det pacem in diebus noſtris, vt quę à peccato ſimus liberi, & ab omni perturbatione ſecuri. Et hæc inuocatio Sanctorum ita poſita eſt in canone, vt poſtquam dictum eſt in oratione Dominica, Libera nos à malo, & priuſquam canetur, Agnus Dei qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem, inſeratur inuocatio Sanctorum, vt & liberatio à malis, & donatio pacis, Sanctorum interceſſioni accepta feratur, ne ſcilicet ſoli Chriſto hæc tribuantur, ſicut oratio Dominica, & inuocatio Agni Dei ſonant, ſed vt per Chriſtum quidem non tamen niſi intercedentibus ſanctis hæc nobis donari perſuadeamur.

Iulius Eucharistia.

XV. Intinctio Euchariſtiæ pronunciata eſt à Iulio Pontifice, non eſſe conſentanea inſtitutioni Chriſti, traditioni Apoſtolorum, & Eccleſiaſticæ conſuetudini. De conſecr. 2. cap. Cum omne. Et tamen in canone, Sacerdos non tantum partem hoſtiæ conſecratæ in calicem mittit, ſed addit: Hanc commixtionem fieri ſumentibus ſalutem mentis & corporis ad vitam æternam. Adeo canoni Miſſæ, nec cum Scriptura, nec cum Patribus, nec cum ipſis veteribus Romanis Pontificibus conuenit.

XVI. Concluſio canonis, id quod nullæ veterum preces faciunt, proponit Deo repræſentationem illam Sacerdotis, pro ſacrificio propitiatorio. Et fingit Sacerdos, ſe illud applicare quibus velit, inquit enim: Hoc ſacrificium quod obtuli, ſit mihi & omnibus, pro quibus illud obtuli, propitiabile: Quantum vero abominationum, commentum illud de propitiatorio ſacrificio contineat, ſupra explicatum eſt.

XVII. Cum in priuatis Miſſis, contra morem veteris Eccleſiæ ſolus ſacrificulus ſumat, manducet & bibat, tamen per ludibrium in canone ſubinde ingeminat illas voces: Quotquot ex hac altaris participatione ſumpſerimus, fiat nobis omnibus ſumentibus ſalus. Habere vinculum pacis, vt apti ſitis ſacroſanctis myſteriis Chriſti. Item: Quæ ore ſumpſimus. Cumque vnam tantum ſpeciem communicantibus diſpenſet, tamen orat: Quotquot ex hac altaris participatione corpus & ſanguinem Chriſti ſumpſerimus &c. Nolui hæc copioſa oratione amplificare & exaggerare, ſed tantum capita errorum breui annotatione ſignare, & conſideranda proponere volui: idque ex illa antitheſi, quomodo, quæ in veterum precationibus non male vſurpata fuerunt, impie nunc ad Pontificium ſacrificium Miſſæ accommodentur & detorqueantur. Illam enim iudico ſimpliciſſimam rationem eſſe declarandi canonem Miſſæ.

DE CEREMONIIS MISSÆ.

CAPVT V.

CVmq; natura hominum ea ſit, vt non facile queat ſine ipſis adminiculis exterioribus, ad rerum diuinarum meditationem ſuſtolli, propterea pia mater Eccleſia ritus quoſdam, vt ſcilicet quadam ſubmiſſa voce, alia vero elatiore, in Miſſa pronunciarentur, inſtituit: ceremonias item adhibuit, vt myſticas benedictiones, lumina, thymiamata, veſtes aliaq; id genus multa, ex Apoſtolica diſciplina & traditione, quo & maieſtas tanti ſacrificij commendaretur, & mentes fidelium per hæc viſibilia religionis & pietatis ſigna, ad rerum altiſſimarum, quæ in hoc ſacrificio latent, contemplationem excitarentur.

CANON VII.

Si quis dixerit, ceremonias, veſtes, & externa ſigna, quibus in Miſſarum celebratione Eccleſia Catholica, vtitur irritabula impietatis eſſe magis quam officia pietatis, anathema ſit.

EXAMEN.

Ceremoniæ Miſſæ quadruplices.

Ceremoniæ Miſſæ, non omnes vnius ſunt generis. Quædam enim habent mandatum diuinum, & exempla Scripturæ, vt fiant in celebratione cœnæ Dominicæ, quæ quaſi ſubſtantialia ſunt, vt in publico conuentu accipere panem & calicem, benedicere, diſtribuere, manducare, bibere, mortem Domini annunciare. Quædam verò non habent quidem expreſſum mandatum Dei, vt neceſſario ita fiant, in celebratione cœnæ Dominicæ: ſunt tamen ſua natura res bonæ & piæ, ſi recte ad ædificationem vſurpentur, vt Pſalmi, lectiones ſcripturæ, piæ preces, & gratiarum actiones, confeſſio Symboli &c. Quædam per ſe ſunt ſuperſtitioſa & impia: vt ſacrificium Miſſæ pro viuis & mortuis, inuocatio Sanctorum, ſatisfactio pro animabus in purgatorio, priuata Miſſa, conſecratio ſalis, benedictio aquæ &c. Quædam verò ceremoniæ ſunt adiaphoræ: vt veſtitus, vaſa, ornamenta, verba, ritus, quæque verbo Dei non repugnant. Et quæ primi ſunt generis, neceſſario obſeruanda ſunt: pertinent enim ad ſubſtantiam cœnæ Dominicæ, ex iis verò, quæ ſecundi & quarti generis ſunt, in Eccleſiis noſtris pleraque, quę ad ædificationem fidelis populi faciunt, ſalua Chriſtiana libertate ſeruantur.

Tertium verò genus ſuperſtitioſum & impium, merito, recte, & neceſſario abrogatum & exploſum eſt. Sed examinemus quintum hoc capitulum.

Primum autem hæc conſideratio ſe offert, quod ſine diſtinctione de ceremoniis Miſſæ loquuntur, & ex vna fideliа omnes dealbant: Hæc enim ſophiſtice ipſis vſitata eſt, quod ea, quæ per ſe pia & bona ſunt in Miſſa, exaggerare ſolent, diſſimulatis interea aliis, vt quia quędam pia & bona ſunt, exiſtimentur reliqua omnia vnius & eiuſdem eſſe generis. Aut ſi quis reprehendat manifeſte ſuperſtitioſa & impia in Miſſa, ſtatim clamitant, omnia ſalubria pietatis exercitia, & quæcunque decoro & ordini ſeruiunt, labefactari & tolli. Omnino igitur in hac diſputatione, adhibenda eſt diſtinctio illa, quam in principio expoſui.

Quomodo Chriſtus, quomodo itidem Apoſtoli cœnam Dominicam celebrarint.

2. Dicunt omnes illas ceremonias, quas in celebratione Miſſarum adhibent, eſſe ex traditione & diſciplina Apoſtolica, quod manifeſte falſum eſt. Quomodo enim Chriſtus celebrarit cœnam Dominicam, Euangeliſtæ deſcribunt. Apoſtolicam verò ſynaxin Paulus deſcribit 1. Cor. 11. Nec ſatis eſt, quod dicunt, veriſſimile eſſe, ab Apoſtolis ceremonias traditas & inſtitutas eſſe, quia Paulus dicat: Cætera cum venero, diſponam: oſtendendum enim eſſet certis documentis, quæ illa ſint, quæ D. Paulus tunc voluerit diſponere, & poſtea diſpoſuerit: quodque voluerit illa eſſe Catholicæ & neceſſariæ obſeruationis. Sed non opus eſt huiuſmodi coniecturis: Ipſi enim Pontificij Scriptores prolixe teſtantur, Apoſtolos nude & ſimpliciter celebraſſe Cœnam Dominicam, recitata ſolummodo ad verba cœnæ, oratione Dominica, & addita commemoratione mortis Chriſti. Atque ideo ad Apoſtolicam Miſſam,

Digitized by Google

propter nudam ſimplicitatem, accommodant illud Prudentij:

Prudentius.

———Agreſti turbida vultu,
Nuda humeros,intonſa comas,exerta lacertos.

Annotant autem iidem Pontificij ſcriptores,quo tempore, & à quibus Pontificibus ſingulæ ceremoniæ Miſſæ,inſtitutæ ſint: falſum igitur eſt,totam panopliam,& integrum apparatum Pontificiæ Miſſæ, eſſe traditionis & diſciplinæ Apoſtolicæ.

3. Quo conſilio, in quem finem & vſum, Patres tales aliquas ceremonias adiecerint celebrationi ſacramentorum, ſupra in loco de ſacramentis in genere, in explicatione 13. Canonis annotauimus. In celebratione verò cœnæ Dominicæ tales ſeruarunt ceremonias,quæ annunciationem mortis Domini, quæ publica prædicatione verbi fiebat, adiuuarent & illuſtrarent: quæque vna cum verbo, de doctrina & vſu ſacramenti, vtiliter aliquid monerent & excitarent homines, vt attentius ad doctrinam verbi, & ad ea, quæ de ſubſtantia ſunt cœnæ Dominicæ, animaduerterent. Et tales ritus liberæ fuerunt obſeruationis,non enim vbique fuerunt iidem & ſimiles, nec alij alios ad ſuorum rituum obſeruationem cogebant. Tali verò libertate,bonos & vtiles ritus, non inuiti probamus & ſeruamus. Sed Pontificij veterum ceremonias, admixtis multis otioſis, ineptis & ſuperſtitioſis ritibus cumularunt, ita vt doctrina & verus vſus cœnæ Dominicæ multitudine talium rituum paulatim obſcurari & obrui cœperit, donec tandem in aliud plane genus,ſacrificij ſcilicet, transformata eſt actio cœnæ Dominicæ: Nec ad illuſtrationem doctrinæ,Pontificij vtuntur ſuis illis ceremoniis: ſed verba coram plebe vel peregrina lingua,vel ita ſecrete pronunciant, vt nemo exaudire poſſit. Interea verò foris, externis ſignis geſticulantur,& illis humanis ritibus,ſepulto vſu verbi,tribuunt hanc virtutem & efficaciam,quod ſpectatores excitent & ſubleuent ad contemplationem,meditationem,& fidem rerum diuinarum. Atqui verbum & ſacramenta diuinitus inſtituta, ſunt organon illud, per quod ſpiritus vult efficax eſſe, mentes illuminare,fidem & pietatem in illis excitare,fouere,confirmare,augere & conſeruare. Ingens igitur diſcrimen eſt, & inter ceremonias & inter vſum earum, qualis fuit in veteri Eccleſia, & qualis nunc eſt in Miſſa Pontificia.

Ceremonia Patrum in Cœna Domini.

Vanitas ceremoniarum in Miſſa.

4. Obſeruationem illarum ceremoniarum ita faciunt neceſſariam,vt pronuncient mortaliter peccare eum, qui aliquid in illis neglexerit, & vix credunt recte celebrari cœnam Dominicam,ſi non adhibeatur totus ille ceremoniarum apparatus. Et quod diligenter conſiderandum eſt,quæ in celebratione cœnæ Dominicæ ſunt iuris & mandati diuini, vt ſcilicet ea, quæ conſecrata ſunt, aliis diſpenſentur, & quidem ſub vtraque ſpecie, vt mors Domini publice annuncietur, lingua, quæ ab idiotis intelligi poſſit. 1. Corint. 14. ea libere negligunt,mutant,& ſepeliunt. Pro humanis verò ritibus retinendis,ferro & flamma pugnant. Ita relinquentes mandatum Dei, tenent traditiones hominum,imò irritum faciunt mandatum Dei, vt hominum traditiones ſeruent, Marci 7.

5. Ceremoniis illis & ritibus per ſe abſolutis,tribuunt peculiaria merita. Et pleræque ceremoniæ in Pontificia Miſſa eo referuntur, vt homines abducant à vero vſu cœnæ Dominicæ: vtque ſtabiliant ſuperſtitioſas & impias opiniones, de opere operato ſacrificij Miſſæ,pro viuis & mortuis. Propter hanc verò cauſam, & propter hunc abuſum, de Papiſticis Miſſæ ceremoniis, non male dictum eſt, eſſe magis irritabula impietatis, quam officia pietatis. Plura verò ad hanc diſputationem pertinentia annotauimus in 13. Canone de Sacramentis in genere, & de ſubmiſſa voce, dicemus in 8. cap.

DE PRIVATIS MISSIS.

CAPVT VI.

OPtaret quidem ſacroſancta Synodus, vt in ſingulis Miſſis fideles adſtantes, non ſolum ſpirituali affectu, ſed ſacramentali etiam Euchariſtia perceptione communicarent, quod ad eos huius ſanctiſſimi ſacrificij fructus vberior proueniret, nec tamen ſi id non ſemper fiat, propterea Miſſas illas, in quibus ſolus Sacerdos ſacramentaliter communicat, & priuatas & illicitas damnat, ſed probat, atque adeo commendat. Siquidem illa quoque Miſſa, vere communes cenſeri debent, partim quod in eis populus ſpiritualiter communicet, partim vero quod à publico Eccleſiæ miniſtro, non pro ſe tantum, ſed pro omnibus fidelibus, qui ad corpus Chriſti pertinent, celebrentur

CANON VIII.

Si quis dixerit, Miſſas, in quibus ſolus Sacerdos ſacramentaliter communicat, illicitas eſſe, ideòque abrogandas, anathema ſit.

EXAMEN.

Vtile eſt, originem priuatæ Miſſæ, qualis iam apud Pontificios eſt, vbi ſolus Sacerdos celebrans communicat, noſſe, & recte conſiderare, hæc enim obſeruatio totam hanc diſputationem illuſtrabit. Principio igitur feruente populi deuotione, quæ perſecutionũ procellis magis inflammabatur, quotidie cœtus Eccleſiaſticus conueniebat ad celebrationem & communicationem cœnæ Dominicæ: ſicut hoc exemplis oſtendimus in examine 13. Canonis, de Euchariſtia. Poſtea refrigeſcente populi ardore, generalis populi conuentus, propter ſecularium occupationes, non potuit, niſi Dominicis feſtis, & ſolennioribus diebus celebrari. Ibi verò clerici & religioſi, quotidie tamen frequentabant ſacra officia: Non quod Miſſas celebrarent ſine communicantibus, ſed ipſi clerici inter ſe retinebant quotidianam communionem. Ita enim ex Walafrido citat Caſſander: Cum maximè clericis omnes dies in ferias deputentur, videtur ratione pleniſſimum, vt per ſingulos dies ſacris occupemur officiis, panem ac ſanguinem Dominicum, ſine quibus viuere non poſſumus, iugiter ambiamus. Tunc igitur cœpit diſtinctio Miſſarum publicarum & priuatarum, quas Gregorius vocat peculiares, Odo Cameracenſis ſolitarias. Quando enim in generali & ſolenni fidelis populi conuentu, communio cœnæ Dominicæ celebrabatur: quod fiebat Dominicis feſtis & ſolennioribus diebus, in publico Eccleſiæ loco: appellabatur publica & ſolennis Miſſa. Quando verò priuatis diebus (ita enim Caſſander notat ex libro Exordij Ciſtercienſis cœnobij) ſoli clerici & religioſi ad communionem congregabantur, appellabatur non publica, ſed priuata Miſſa.

Origo priuatæ Miſſæ.

Miſſæ peculiares ſolitariæ.

Miſſa publica & ſolennis.

Ita Gregorius ad Caſtorium Epiſcopum Ariminenſem inquit: Miſſas publicas in cœnobiis fieri, omnino prohibemus, ne in Dei ſeruorum receſſibus, & eorum receptaculis, vlla popularis præbeatur

Gregorius

Digitized by Google

tur occaſio contentus. Odo Cameracenſis in Canonem: Cum primitus Miſſæ ſine cœtu populi non fierent, poſtea mos inoleuit Eccleſiæ ſolitarias, maxime in cœnobiis, fieri Miſſas. Ita quando, vel pro ægrotis, vel pro peregrinis, vel aliis extra publicam & ſolennem populi congregationem communio cœnæ Dominicæ celebrabatur, vel quando illud fiebat in loco priuato, appellabantur Miſſæ priuatæ. Ita de conſec. diſt. 1. can. Et hoc attendendum, Greg. dicit: Omnes qui in vrbe, vel in circuitu ſunt, ſiue ſacerdotes, ſiue populi, in vnum ad publicam Miſſarum celebrationem cõueniant. Peculiares vero Miſſæ non per altaria, nec in publico, nec tempore publici conuentus fiant, ne populus à publicis ſolennibus abſtrahatur. Ita Nazianzenus in paruo oratorio ſacra celebrabat. Tripart. 9. c. 8. Et Victor de perſecutione Vandalica, lib. 5. narrat, pios propter Arrianorum ſæuitiam, in priuatis domibus & conuentus habuiſſe, & Sacramentis legitime fuiſſe vſos. De conſecr. 1. can. Clericos, permittitur ſacerdotibus, vt in oratoriis, quæ intra priuatas domos ſunt, celebrare poſſint. Hæc verò priuatæ Miſſæ non fuerunt ſine communicantibus. Nam Gregor. homil. 37. in Euang. inquit: Tunc ille compulſus, in Epiſcopi oratorio Miſſas fecit, & manu ſua corpus Dominicum, pacemque omnibus dedit.

Cum vero & illa, de qua iam dixi, quotidiana clericorum & religioſorum communio non amplius frequentaretur: ſacerdotes tamen quotidie, pro more veteri aras inſtruebant. Ibi tunc alicubi, quando non aderant communicantes, preces, lectiones, & cæteri ritus ad ſynaxin pertinentes, excepta conſecratione & communicatione celebrabantur: ſicut Socrates lib. 5. cap. 22. de Alexandrina Eccleſia ſcribit. Et hæc Miſſa dicebatur ſicca. *Miſſa ſicca.* Alicubi vero ſacerdotes celebrantes, quando neminem alium habebant, ſoli communicare cœperunt: ne populi oblationibus, ſi tantum ſiccam Miſſam celebrarent, fraudarentur. Vt autem populum ad oblationes, quæ quæſtui ipſis erant, inuitarent, cœperunt modum præparationis, & periculum indignæ manducationis, vltra veritatem exaggerare, & econtra paulatim multa comminiſci de vtilitate & efficacia quæ ex priuato illo opere & actione Sacerdotis, ad illos etiam, qui non communicarent, modo oblationes afferrent, rediret: donec tandem ex illa ſacerdotis actione ſine communicantibus, fabricatum eſt ſacrificium propitiatorium, pro peccatis applicatorium omnium meritorum Chriſti, & impetratorium omnium, quæ à Deo poſtulamus. His verò opinionibus inſtillatis in hominum animis, cumulatæ ſunt ſine mundo nundinationes & emptiones talium priuatarum Miſſarum. Nam iudicata fuit via eſſe valde compendiaria, ſine magna præparatione, & ſine periculo indignæ manducationis, ex opere operato priuatæ Miſſæ ſacerdotis, poſſe conſequi illa omnia, imò multo plura & præſtantiora, quam quæ ipſa communio cœnæ Dominicæ pollicetur. Hæc vera eſt origo priuatæ Pontificiæ Miſſæ: quam Tridentina Synodus non damnat, ſed probat, atque adeò commendat, nec iniuria. *[illegible] unica [illegible] quæſtura.* Vna enim & potiſſima quæſtura regni Pontificij, eſt cauponatio & nundinatio priuatarum Miſſarum. Res ipſa autem non eſt obſcura: an ſcilicet vera & legitima ſit celebratio cœnæ Dominicæ ſine communicantibus, vbi ille qui celebrat, nemini ſacramentum diſpenſat, ſed ſolus tantum illud ſumit: reliqui verò tantum ſunt ſpectatores. Chriſtum enim, cum ſacramentum hoc inſtitueret, non ſolus ipſe diſcipulis tantum vel ſpectantibus, vel auſcultantibus, illud ſumpſit, nec ex illo opere, diſcipulis ſi non communicarent, ſed tantum cum deuotione aſtarent, ſpectarent, & auſcultarent, promiſit impetrationem gratiæ Dei, imò ne legitur quidem ipſe ſacramentum hoc ſumpſiſſe, ſed diſpenſaſſe, dediſſe diſcipulis, & iuſſiſſe, vt illud manducarent & biberent in ſui commemorationem. *An legitimè Cœna Dominica celebratio cenſenda ſit, quæ fit abſque communicantibus.* Hoc verò quod ipſe in prima cœna fecit, mandauit in futurum fieri, donec veniat ad iudicium. Contra omnes igitur cauillationes, certiſſimum & maniteſtiſſimum eſt, Chriſtum celebrationem cœnæ ſuæ non ita inſtituiſſe, vt ille qui benedicit, ſolus ſumat, reliquis tantum ſpectantibus, & quod ex illa vnius actione, fructus Euchariſtiæ propter ſpectaculum redundet ad alios qui communicant. Sed inſtitutio Chriſti, quando hoc, quod in prima cœna factum eſt, rite & legitime facere volumus, requirit, vt in celebratione cœnæ Dominicæ, ſit qui gratias agat & diſpenſet, adſint etiam quibus detur, qui accipiant, manducent & bibant. Hoc enim in prima cœna factum eſt, & vt in futurum fieret, mandatum eſt. Ita quando Apoſtolorum ſynaxis, per fractionem panis deſcribitur, ſatis oſtenditur fuiſſe diſpenſationem & diſtributionem. Omnium verò clariſſime Paulus *Paulus.* deſcribit, qualis fuerit celebratio cœnæ Dominicæ, in Apoſtolica Eccleſia. Non tantum enim repetit verba inſtitutionis, ſed 1. ad Corinth. 10. dicit, corpus Chriſti in cœna Dominica, cum omnibus illis, quæ traditione ſui corporis promeruit & acquiſiuit, communicari, non ſpectando quomodo vnus ſumat, ſed panis, inquit, quem frangimus, hoc eſt, diſpenſamus, & manducandum diſtribuimus, eſt communicatio corporis Chriſti. Item, dicit, fideles participes eſſe menſæ Domini, non ſpectando, ſed manducando: vnum, inquit, corpus multi ſumus: non quia ſpectamus vnum manducantem, ſed quia omnes ex vno illo pane, qui frangitur, hoc eſt, diſpenſatur & diſtribuitur, participamus. Imò 1 ad Corinth. 11. opponit inter ſe Dominicam cœnam, & priuatam cœnam, & quidem ita vt confirmet, vbi priuate cœna agitur, ibi non poſſe Dominicam cœnam celebrari. Et priuatam cœnam definit, vbi quis priuatim quod cœnæ Dominicæ eſt, manducat, & præoccupat non ſimul participantibus aliis, & dicit non diſſimile eſſe, ac ſi inſtrueretur talis cœna, vbi vnus ſaturetur, alter verò cogeretur eſurire. Coniunctim autem loquitur & de ſumptione cœnæ Dominicæ, & de conuiuiis, quæ more tunc vſitato ſubſequebantur. Hic certe locus, tanquam fulmen proſternit priuatas Pontificiorum Miſſas, in quibus ſolus ſacerdos celebrans, ſacramentaliter communicat.

Et clariſſima eſt Chryſoſtomi ſententia, in illum *Chryſoſt.* Pauli locum: Quod Dominicum eſt, priuatum fecerant. Cœna enim Domini debet eſſe communis. Nam quæ Domini ſunt, non huius ſunt ſerui, non alterius, ſed omnibus communia. Quod enim Dominicum eſt, idem & commune eſt. Nam ſi Domini eſt, non debes tanquam proprium tibi aſſumere, ſed tanquam res Domini, communiter omnibus proponere: ſiquidem hoc eſt Dominicum. Nunc autem non ſinis eſſe commune, ſed tibi comedis.

Vetus etiam Eccleſia Chriſti inſtitutionem, Apoſtolorum traditionem, & Apoſtolicæ Eccleſiæ *Inſtitutio veteris Eccleſiæ.* exemplum ſecuta: ſemper in celebratione cœnæ Dominicæ, ſeruauit diſpenſationem & diſtributio-

nem Sacramenti: id quod teſtantur omnes deſcriptiones liturgiarum, quæ apud Patres extant. In veteri & puriori antiquitate, prorſus ignota fuit talis priuata Miſſa, vbi Sacerdos id, quod conſecrauit, nemini communicat, ſed ſolus ſumit. Commentum vero, quod celebratio cœnæ Dominicæ proſit illis qui non communicant, ſed tantum interſunt, audiunt, & cum deuotione ſpectant, quod ſolus ſacerdos agit: non tantum ignotum eſt antiquitati, ſed ſerio & grauiter reprehenſum & damnatum fuit priſcis Eccleſiæ temporibus. Chryſoſtom. homil. 3. in 1. cap. ad Epheſ. Fruſtra, inquit, habetur oblatio quotidiana, cum nemo ſit, qui ſimul participet. Communicabat ſine dubio Chryſoſtomus cum Sacerdotibus & Diaconis ſuis, ſicut forma liturgiæ ipſius oſtendit. Cum autem ex populo nemo eſſet qui ſimul participet, non dicit, prodeſt vobis quod ego facio, modo cum deuotione interſitis actioni, auſcultetis, & ſpectetis, ſed inquit: fruſtra habetur quotidiana oblatio. Et illud mox clarius explicat, Quiſquis myſteriorum conſors non eſt, imprudens & improbus aſtat. Item: Si quis ad conuiuium vocatus, manus quidem lauerit, & accubuerit & tamen nihil ciborum guſtauerit, nonne infert contumeliam conuiuatori, à quo fuerat vocatus? an non ſatius fuerit, eum qui talis eſt, prorſus non comparuiſſe? Audis non verba, ſed fulmina contra Pontificiam perſuaſionem de ſpectaculo priuatarum Miſſarum. In 2. ad Corint. homil. 18. dicit, in celebratione Euchariſtiæ, non eſſe ſicut in Veteri Teſtamento, vbi ſolus Sacerdos quædam comedebat. *Chryſoſtom.*

Et perſuaſio priuatarum Miſſarum, qualis eſt apud Pontificios, Eccleſiaſticis canonibus ſeueriter repreſſa fuit priſcis Eccleſiæ temporibus.

Inter Canones qui Apoſtolici vocantur, decimus ita habet: Omnes fideles, qui conueniunt in ſolennibus ſacris ad Eccleſiam, Scripturas audiant. Qui vero non permanſerint in oratione, vſq; dum Miſſa peragitur, nec ſanctam communionem percipiunt, velut ἀταξίας Eccleſiæ mouentes, conuenit communione priuari. Et ille Canon, in Antiocheno Concilio, cap. 2. repetitur & confirmatur, De conſecr. diſt. 2. cap. peracta conſecratione omnes communicent, qui noluerunt Eccleſiaſticis carere liminibus. Sic enim Apoſtoli ſtatuerunt, & ſancta Romana tenet Eccleſia.

Imo cum iam irrepſiſſent priuatæ Miſſæ, multi tamen perſuaſionem illam reprehenderunt. Humbertus contra Nicetam Monachum, dicit eſſe imperfectam Miſſam, in qua non ſimul ſit conſecratio, fractio, ſeu diſtributio & communicatio. *Humbertus.*

Walafridus de rebus Eccleſiaſtic. cap. 22. Quamuis cum ſoli Sacerdotes Miſſas celebrant, intelligi poſſit, illos eiuſdem actionis cooperatores eſſe pro quibus tunc ipſa celebrantur officia, & quorum perſonam in quibuſdam reſponſionibus Sacerdos exequitur, tamen fatendum eſt illam eſſe legitimam Miſſam, cui intereſſunt Sacerdotes, reſpondentes, offerentes, atque communicantes: ſicut ipſa compoſitio precum, euidenti ratione demonſtrat. *Walaf. id.*

Regino citat ex Concilio Nannetenſi, ridiculoſum eſſe, muris aut parietibus inſuſurrare, quæ ad populum pertinent. Et vere ludibria ſunt, quod in priuatis Miſſis, vbi nemini diſpenſatur Euchariſtia, ſacrificulus tamen in canone ingeminat: Quotquot ex hac altaris participatione ſumpſerimus, fiat nobis omnibus ſumentibus ſalus. Sacramenta, quæ ſumpſimus &c.

Impudentius verò ludibrium eſt, quod in priuatis Miſſis, vbi nulla fit diſtributio, hoſtia tamen frangitur, hoc eſt, ſicut Auguſtinus inquit, ad diſtribuendum comminuitur. Et loco diſtributionis, à Chriſto inſtitutæ & mandatæ, prodigioſa finguntur de fractis particulis in priuata Miſſa: quæ legi poſſunt apud Durandum in Rationali, lib. 4. cap. 51. Tres partes fractæ de Chriſti corpore ſignant: Prima, ſuam carnem, ſanctoſque, ſecunda ſepultos. Tertia viuentes &c. vel prima pars ſignificat ſanctos in cœlo, ſecunda, Eccleſiam militantem in terra, tertia, defunctos in purgatorio. Item, vna pars offertur pro illis, qui non ſancte viuunt in terra, ſed in peccatis voluuntur, ſecunda, pro ſanctis in cœlo, tertia, pro animabus in purgatorio. Hi ſcilicet ſunt fructus priuatæ Miſſæ, & ex huiuſmodi fructibus figmentorum cognoſcitur, qualis arbor ſit priuata Miſſa. *Fractio in priuata Miſſa.*

Hæc vero cum ita ſe habeant, cumque manifeſtum ſit priuatam Pontificiam Miſſam pugnare cum teſtamentaria inſtitutione Filij Dei, cum Apoſtolorum ſcriptis, traditionibus, cum exemplo Apoſtolicæ Eccleſiæ, cum teſtimoniis veteris Eccleſiæ, & cum canonibus Eccleſiaſticis, quid quæſo Tridentinum Concilium de priuatis Miſſis ſtatuit? Audi verò: Optaret, aiunt, Synodus, vt in ſingulis Miſſis fideles adſtantes, ſacramentali etiam perceptione communicarent. Quare verò hoc optant? Sine dubio, quia vel inuiti agnoſcere & fateri coguntur, non eſſe conſentaneum vel ſcripturæ, vel antiquitati, quod in priuata Miſſa ſolus Sacerdos communicat. Sed ſi ſerio hoc optant, deberent hominibus eximere falſam perſuaſionem, de virtute & efficacia ſpectaculi priuatæ Miſſæ, & ex veris fundamentis, deberent homines hortari ad crebriorem communionem: quod ſcilicet fructum cœnæ Dominicæ, hac ſola ratione, & non alia, quam quæ à Chriſto inſtituta & præſcripta eſt, conſequi poſſint: vtque ad regulam inſtitutionis Chriſti, & ad formam primitiuæ Eccleſiæ commodius rediretur, abrogandæ eſſent priuatæ Miſſæ: vt ſcilicet nulla Miſſa celebraretur, ſi non adeſſent, quibus diſpenſaretur Sacramentum. Sed meminerunt patres, ſe congregatos eſſe, vt proſpiciant, ne quid detrimenti capiat Reſpublica Pontificia, præſertim quod ad quæſturam, & ad officium publicanorum pertinet. Ideo votum, quod ipſa rei euidentia ipſis expreſſit mox interuertunt: ſe ſcilicet, hoc non obſtante, probare, atque adeo hominibus commendare illas Miſſas, in quibus ſolus ſacerdos ſacramentaliter communicat. Ne igitur optandum quidem eſſet, vt in ſingulis Miſſis eſſent, qui ſimul communicarent. Audiamus verò rationes: Non ſunt, inquiunt, priuatæ Miſſæ, ſed communes, etiam vbi ſolus ſacerdos tantum communicat. Atqui ipſi per multas annorum centurias, eas ita nominarunt. Apud Gregorium in regiſtro, crebra eſt appellatio priuatæ Miſſæ. Gloſſa de conſecrat. diſtinct. 1. cap. & hoc attendendum, nominat eas priuatas: & omnino vulgata eſt illa appellatio. Gratias verò agimus Concilio, quòd concedit & fatetur, Miſſam non debere eſſe priuatam, ſed communem. Nec de appellatione, ſed de re ipſa certamen eſt: Qualis ſcilicet communio ſit cœna Dominica. Illa vero ita deſcribitur 1. Corinth. 10. Quia omnes ex vno pane participamus. Quando igitur vnus ad ſe hoc rapit, & nemini communicat: certe non communis, ſed priuata eſt *Miſſæ priuatæ contra ... p. ...*

Miſſa, iuxta Chryſoſtomi ſententiam. Nec vero ſentimus, nunquam celebrandam eſſe cœnam Dominicam, niſi totus Eccleſiæ cœtus in vnum collectus fuerit: Aut omnes fideles neceſſario ſemper in ſingulis Miſſis, ſingulos teneri ad communicandum. Chriſtus enim duodecim tantum adhibuit, ad primam cœnam, & inquit: Quotieſcunque biberitis. Sed hoc eſt quod agimus, nunquam celebrandam eſſe cœnam Dominicam, niſi adſint quibus diſpenſetur Sacramentum.

Duo autem argumenta habent, quibus mundo perſuadere conantur, quod priuatum eſt, commune eſſe. Primum eſt, de ſpirituali communione: vtque eo rectius intelligatur, conferemus illud in iuſtam formam. Celebratio cœnæ Dominicæ, requirit communicationem corporis & ſanguinis Domini: & quando ea fit, tunc ſatisfit inſtitutioni Chriſti. Sed qui audit & ſpectat Miſſam ſi doctrinam de paſſione & reſurrectione Chriſti meditetur, & fide apprehendat, ſpiritualiter communicat corpori & ſanguini Chriſti, Ioh 6. Ergo in priuata Miſſa ſatisfit inſtitutioni Chriſti, etiamſi nullus ex populo, ſed tantum ſolus Sacerdos Sacramentaliter communicet. Quid ſi igitur etiam Sacerdos celebrans, ſpiritualiter tantum communicet: certe eadem conſequentia, egregie ſcilicet ſatisfieret inſtitutioni Chriſti, etiamſi nec ipſe ſumat, nec aliis diſpenſet quæ conſecrata ſunt. Hoc vero artificium vt illo modo ſatisfieret inſtitutioni cœnæ Dominicæ, ignotum fuit antiquitati, neque enim opus fuiſſet, Canones illos quos ſupra nominauimus, de Sacramentali communione, tanta ſeueritate condere, cum verum eſſet quod argumentum hoc conatur efficere. Merito igitur in exilium eiectus eſſet Chryſoſtomus, qui tam duriter reprehendit eos qui adſtant, & non ſimul participant: cum iuxta Pontificios, ſpirituali communione potuerint inſtitutioni Chriſti ſatisfacere.

Sed de re ipſa dicemus. Certum eſt, extra celebrationem & vſum cœnæ Dominicæ, fidem apprehendentem in verbo Chriſtum pro nobis crucifixum, ſpiritualiter communicare, ſeu manducare carnem Chriſti, & bibere ipſius ſanguinem, Ioh. 6. Et quando haberi non poteſt vſus cœnæ Dominicæ, iuxta inſtitutionem Chriſti, ſufficit ad ſalutem ſpiritualis communicatio, iuxta vulgatum Auguſtini dictum: Crede & manducaſti. Nec nego, eum qui adſiſtat, & non paratus eſt ad communionem, ex auditu & conſideratione verborum inſtitutionis cœnæ, & totius actionis, & poſſe & debere deduci in meditationem myſterij redemptionis & iuſtificationis. Conſtat etiam hoc, in ipſo vſu cœnæ Dominicæ, accedere debere ſpiritualem communicationem, ſine illa enim Sacramentalis communicatio iudicium ſibi manducat. Sed quæſtio eſt, qualem communicationem Chriſtus in cœna inſtituerit, præcripſerit & mandarit, ea enim ſatisfieri inſtitutioni, notum eſt. Inquit autem, Accipite, manducate, bibite: &, Hoc facite in mei commemorationem, hoc eſt, Chriſti mandatum eſt, in cœna Dominica debere fieri ſimul & Sacramentalem & ſpiritualem communicationem. Paulus dicit in cœna fieri communicationem corporis Chriſti. Quomodo vero? Quando, inquit, ex vno pane participamus. In celebratione igitur cœnæ Dominicæ, non ſatisfit inſtitutioni, ſola ſpirituali communione, ſine ſumptione Sacramenti. Et peruerſio eſt Teſtamenti Chriſti, loco Sacramentalis ſumptionis proponere ſpectaculum: & ſpectaculo illud tribuere, quod filius Dei, ſua inſtitutione tribuit Sacramentali manducationi & bibitioni.

Auguſtinus in caſu neceſſitate.

[illegible] ſacramentalem tam [illegible] ad [illegible] communionem quam ſpiritualem.

Alterum argumentum eſt: Sacerdos eſt publicus Eccleſiæ miniſter, & liturgia eſt publicum miniſterium. Ergo non pro ſe tantum, ſed pro omnibus fidelibus celebrat cœnam Dominicam. Quomodo vero? Num vt ſolus ea vtatur, & hoc proficiat Eccleſiæ ad remiſſionem peccatorum? Certe prædicatio Euangelij, etiam eſt publicum miniſterium: & concionator eſt publicus Eccleſiæ miniſter, prædicans Euangelium, non pro ſe tantum, ſed pro tota Eccleſia. Num vero ita, vt ipſe ſolus audiat & credat, & Eccleſiæ hoc proficiat ad vitam æternã, etiamſi ipſa nec audiat, nec credat? Certe, iuſtus ex ſua fide viuet, & qui non crediderit, condemnabitur. Sicut igitur publicus Eccleſiæ miniſter, doctrinam Euangelij toti Eccleſiæ proponit, vt eam audiat & accipiat: ita etiam cœnam Dominicam, pro tota Eccleſia celebrat, non vt ſolus ea vtatur, ſed vt per eius miniſterium reliqui accipiant, manducent & bibant, iuxta Chriſti inſtitutionem. Actionem baptiſmi, publicus Eccleſiæ miniſter celebrat, non pro ſe, ſed pro Eccleſia. Num vero, vt ipſe ſe baptizet: & hoc opus illis qui non baptizantur, proficiat ad ſalutem? Nihil certe minus. Manifeſtum igitur eſt, quale ſit hoc argumentum. Sed bene intelligo, quid ſacroſancta ſynodus velit: ſacrificulum ſcilicet ſua priuata actione facere ſacrificium propitiatorium, applicatorium & impetratorium, pro viuis & mortuis: ſicut ſupra hæc explicata ſunt. Et hæc eſt illa Helena, de qua Tridentina ſynodus dimicat: vt ſcilicet iuxta Gabrielem, ſacrificulus ſit os Eccleſiæ: & quod ille ſumit, id proficiat Eccleſiæ non ſumenti, ad remiſſionem peccatorum, & vitam æternam. Hæc vero eſt emendatio illa abuſuum, quam multi ſibi promiſerunt futuram in Concilio.

DE AQVA MISCENDA in Calice.

CAPVT VIII.

Monet deinde ſancta Synodus, preceptum eſſe ab Eccleſia Sacerdotibus, vt aquam vino in calice offerendo miſcerent: tum quod Chriſtum Dominum ita feciſſe credatur, tum etiam, quia è latere eius aqua ſimul cum ſanguine exierit: quod Sacramentum hac mixtione recolitur, & cum aqua in Apocalypſi beati Ioannis, populi dicantur; ipſius populi fidelis cum capite Chriſto vnio repræſentatur.

CANON IX.

Si quis dixerit, aquam non miſcendam vino, in calice offerendo, quod ſit contra inſtitutionem, anathema ſit.

Vide quæſo præpoſteram iſtorum hominum religionem. Eccleſia, aiunt, præcepit Sacerdotibus, aquam vino in calice offerendo miſcẽdam eſſe. Huic præcepto tantum tribuunt, vt eos qui illud non ſtricte ſeruant, non vereantur anathemare damnare. Vſum vero calicis Dominici, totũ & in vniuerſum adimunt, interdicunt & prohibent laicis: cum tamen de calicẽ extent Chriſti verba præceptiua: Bibite ex hoc omnes, hoc facite, quotieſcunque biberitis. Iam vero de mixtione calicis, ideo dicunt ſe pugnare, vt vnio fidelis populi, cum capite Chriſto repræſentetur. Noua hæc religio eſt, quod de vnio-

Digitized by Google

ne populi cum Chriſto ſoliciti ſunt. Sed quomodo? Chriſtus vſum integri Sacramenti ideo inſtituit, vt hæc accepta & hauſta, efficiant vt nos in Chriſto, & Chriſtus in nobis ſit. De calice Paulus dicit, 1. Cor. 12. Omnes in vnum Spiritum potati ſumus. Et Chriſtus inquit: Hic calix nouum Teſtamentum eſt in meo ſanguine, qui pro multis effunditur, in remiſſionem peccatorum. Quare igitur vſum integri Sacramenti non concedunt populo? Quare calicem noui Teſtamenti, cuius mediator Chriſtus eſt, fideli populo denegant? Quare prohibent, ne in vnum ſpiritum potentur, ſi de vnione fidelis populi cum Chriſto ſoliciti ſunt? Sed ignorandum eſt myſterium huius capituli. A qua mixta vino in calice, repræſentat vnionem populi cum Chriſto. Quando igitur hunc mixtum calicem ſacrificulus Deo patri, in propitiatorium ſacrificium offert, populus ſimul cum Chriſto patri ſiſtitur. Ita ſcilicet actio ſacrificuli populo fideli multo vtilior eſt, quam ipſa communio Dominici calicis. Primo enim ſacerdos mixtione aquæ cum vino in calice offerendo, populum vnit cum Chriſto: ſecundo vtrunque, & Chriſtum & populum, in calice ſiſtit Deo patri. Hoc reuera eſt myſterium illud, propter quod Pontificij de mixto calice pugnant.

Myſterium huius capituli.

Vini mixti vſus in primitiua Eccleſia.

Quod autem ad rem ipſam attinet, diſputatio facile & paucis poteſt expediri, neque enim fidei aliquem articulum attingit. In regionibus Orientalibus, vbi fortia vina ſunt, vſitatum fuit, quod homines temperantes & ſobrij non merum biberunt, ſed vinum aqua temperatum, adeo vt infundere ſeu ptoponere vinum, vocetur miſcere vinum. Prou. 9. מסך quod vocabulum inter merum & vinum temperatum, diſcrimen facit, Iſa. 5. & Prouerb. 23.

Græcis etiam infundere vinum, verbo miſcendi deſcribitur, κιρνᾶς αἴθοπα οἶνον. Vnde Latinis etiam pincerna, ἀπὸ τοῦ κιρνᾶν τὸ πίνειν dicitur. Viriſimile igitur eſt, Chriſtum vinum non merum, ſed temperatum bibiſſe. Et quia in primitiua Eccleſia, poſt communionem conuiuia, quæ ἀγάπας appellabant, magna ſobrietate de pane & vino quæ ad menſam Domini oblata fuerant, celebrabantur, non merum, ſed mixtum ſeu temperatum vinum obtulerunt. Et ne gentes calumniarentur, Chriſtianos cœnam Dominicam celebrare, crapulæ aut ebrietatis gratia: veteres ſumpſerunt vinum mixtum, ſeu temperatum: imo quidam prætextu illo ſobrietatis, nudam & ſolam aquam ſumpſerunt, quos Cyprianus recte reprehendit. Hæc de conſuetudine veteris Eccleſiæ, ex Patrum ſcriptis nota ſunt, quanquam nec apud veteres vniuerſalis fuerit ea conſuetudo. Durandus enim lib. 4. cap. 42. dicit, in Græca Eccleſia vniuerſaliter hoc non fieri. Poſtea vero paulatim diſputari cœpit, eſſe traditionem quæ à Chriſto ipſo profecta ſit, licet in Scriptura non extet. Ita Cyprianus, cui valde placet hæc allegoria: illa ſcilicet mixtione ſignificari & oſtendi, quod in vſu cœnæ Dominicæ, ſed fiat adunatio populi tãquam membrorum, cum Chriſto capite. Emiſſenus poſtea conatus fuit traditionem illam ex Scriptura probare: quia ſcilicet ex latere Chriſti crucifixi, profluxerit aqua & ſanguis. Romani vero Pontifices fecerunt inde legem prorſus neceſſariam: vt Canon Alexandri de Conſecrat. diſtinct. 2. ſancit, Deberi non vinum ſolum, ſed cum aqua mixtum offerri. Iulius can. cum omne, dicit iuxta præceptum Canonum hoc fieri debere, ita vt ſi vinum ſolum ſit in calice, etiamſi conſecretur, non poſſit eſſe calix Domini: & ſi ſecus fiat, vocat errorem peruerſorum. Addit etiam, quando in calice aqua vino miſcetur, tunc populum Chriſto adunari, & credentium plebem ei in quem credit, copulari & iungi: item ſi ſolum vinum offeratur ſeu conſecretur, ſanguinem Chriſti eſſe ſine nobis. Varias etiam diſputationes mixtura illa peperit: an ſcilicet aqua illa ſimul cum vino, mutetur in ſanguinem Chriſti, an vero vinum in ſanguinem, aqua in phlegma mutetur. Quidam diſputarunt, aquam ſine mutatione accidentibus vini circumfuſam in aere pẽdere. Illæ diſputationes extant Extra, de celebrat. Miſſarũ, ca. Cum Marthæ.

Durandus.

Cyprianus.

Emiſſenus.

Diſputationes ex mixtura.

Hæc recitaui, vt candidus lector intelligat, quid hoc loco in controuerſia poſitum ſit. Si enim Pontificij mixtionem illam, vt cõſuetudinem adiaphoram, quæ verbo Dei nec mandata, nec prohibita ſit, ſed rationem habeat vero non diſſimilem, ſeruarẽt & proponerent: nulla, vt de re indifferenti, eſſet controuerſia. Falſo enim IX. Canon noſtros inſimulat, quaſi omnes illos damnemus, vt pugnantes contra Chriſti inſtitutionem, qui vini aqua temperatum in celebratione cœnæ Dominicæ vſurpant. Ita enim damnaremus totam ferme antiquitatem. Mixti enim calicis, antiquiſſimi ſcriptores, Iuſtinus & Irenæus meminerunt.

Sed quia Pontificij vrgent, 1. eſſe de neceſſitate præcepti, vt in ipſa actione cœnæ Dominicæ, mixtio illa fiat. 2. Non poſſe calicem Domini eſſe, ſi vinum ſolum ſumatur, & verbis Chriſti benedicatur. 3. Quia ea quæ ſunt ſumptionis Euchariſtiæ, tribuunt huic mixtioni, quod ſcilicet tunc populus Chriſto aduneretur, quando in calice aqua vino miſcetur. Noſtri igitur, vt hæ falſæ opiniones taxarentur, & animis hominum eximerentur, exemplo & facto recte oſtenderunt, Chriſtianam libertatem in illis quæ non ſunt iuris & præcepti diuini, non debere iugo ſeruitutis ſubiectam eſſe: cum præſertim tales, ſicut iam dictũ eſt, opiniones huic obſeruationi affingantur. De vino enim, ſiue de genimine vitis, quod in Dominico calice fuerit, Euangeliſtæ expreſſe ſcribunt: nullam vero aquæ mentionem faciunt. Et etiamſi concedatur, veriſimile eſſe, vinum illud antea fuiſſe temperatum: nullæ tamen circumſtantiæ inſtitutionis, ſpeciem aliquam præbent, quod in ipſa actione cœnæ Dominicæ, Chriſtus tunc cum calicem benedicendum acciperet, aquam in ipſo calice vino miſcuerit. Ineptum enim eſt, quod ex hoſpitis hydria quidam illud probare voluerunt: cum ex pelui, vnde Chriſtus pedes diſcipulorum lauit, propior fuiſſet probatio. Vinum igitur, ſiue genimen vitis, eſt de ſubſtantia Dominici calicis, quod ad externum elementum attinet: an vero debeat eſſe vel merum vel mixtum, rubrum vel album, non eſt de neceſſitate. Et tota hæc diſputatio ex altera ſpecie, omnium rectiſſime diiudicari poteſt. Panem enim eſſe de ſubſtãtia cœnæ Dominicæ certum eſt. An vero debeat eſſe triticeus, an fermentatus, an azymus, magna quondam contentione diſputatum fuit: collectis etiam ex Scriptura argumẽtis, & de grano tritici, & de die cœnæ Dominicæ. Sed Eccleſia recte iudicauit, hæc eſſe libera, & non de neceſſitate Sacramenti. Et eadem plane eſt ratio, an vinum ſit merum, an vero mixtum, rubrum ne an album, præcipuum enim argumentum non neceſſario, ſed probabiliter tantum concludit temperatum ſcilicet, ſeu mixtum vinum fuiſſe, quo Chriſtus in poſtrema cœna cum diſcipulis vſus eſt. Et tamen neque inde conficitur, in ipſa actio-

Euangeliſtæ ſolum vini, non aquæ meminerunt.

ne

ne cœnæ Dominicæ, Chriſtum tunc quando calicem benedicturus ſumebat, aquam miſcuiſſe vino: nihil enim tale apud Euangeliſtas animaduertitur.

[illegible] Alterum argumentum, quod ex latere Chriſti ſanguis & aqua profluxit, non probat, in calice Dominico neceſſario debere aquam vino miſceri. Quæ enim ad ſubſtantiam cœnæ Dominicæ pertinent, quæque in eius celebratione facienda ſunt, ex iis, quæ Chriſtus in inſtitutione in ea nocte qua tradebatur, fecit, ſumenda & oſtẽdenda ſunt. Et vetuſti patres omnes, quando interpretantur & tractant hiſtoriam illam, de ſanguine & aqua profluentibus ex latere crucifixi Chriſti, accommodant eam ad gemina Eccleſiæ Sacramenta: & per aquam, Baptiſmum, per ſanguinem, Euchariſtiam intelligunt, quæ interpretatio non male conuenit ad illud quod 1. Ioh. 5. ſcriptum eſt, de Chriſto veniente ad nos per aquam & ſanguinem. Manifeſtum igitur eſt, neceſſitatem mixtionis aquæ cum vino, in Dominico calice, ex illa hiſtoria non demonſtrari. Romani enim quidam Pontifices, & poſteriores quidam Scriptores, vt Emiſſenus, cœperunt illam hiſtoriam torquere ad mixtionem aquæ cum vino in calice Domini. Poſſem vero multa abſurda, Pontificiæ tranſſubſtantiationi non ferenda oſtendere, quæ ex illa interpretatione ſequantur. Sed contentus ero fundamenta rerum monſtraſſe.

Illa vero allegoria, quod aquæ in Apocalypſi populos ſignificant, oppidò quam infirma probatio eſt! Certum eſt, Chriſtum in vſu cœnæ ſe coniungere membris ſuis: ſed vt illud fiat, non opus eſt mixtione aquæ & vini. Facit enim hoc Chriſtus exhibitione corporis & ſanguinis ſui: ad quam exhibitionem, pane & vino, iuxta inſtitutionem ſuam vtitur. Nec vero humanæ conſtitutioni, de mixtura calicis cum aqua, hoc tribuendum eſt, quod proprium eſt coniunctionis corporis & ſanguinis Chriſti. Et ſi allegoria illa vrgeatur, quia aquæ multæ ſunt populi multi, plus ſumendum eſſe de aqua quam de vino. Vnum enim eſt caput, membra vero multa ſunt: & parum aquæ, valde parum de populo adunaret Chriſto: imò ſi allegoriis libe ret ludere, mixtio aquæ cum vino, de adulteratione cœnæ Dominicæ exponi poſſet. Notum enim eſt, quid Iſaias intelligat, quando inquit: vinum tuum mixtum eſt aqua. Simpliciſſimum igitur & certiſſimum eſt, inhærere manifeſtis verbis inſtitutionis cœnæ: & ea quæ neceſſaria & ſubſtantialia ſunt in Sacramentis, diſtinguere ab aliis vel accidentibus, vel circumſtantiis.

DE SACRIS LINGVA PEregrina peragendis.

CAPVT VIII.

ETſi Miſſa magnam contineat populi fidelis eruditionem, non tamen expedire viſum eſt Patribus, vt vulgari lingua paſſim celebraretur. Quamobrem retento vbique cuiuſque Eccleſiæ antiquo, & à ſancta Romana Eccleſia, omnium Eccleſiarum matre & magiſtra, probato ritu, ne oues Chriſti eſuriant, néve paruuli panem petant, & non ſit qui frangat eis: mandat ſancta ſynodus Paſtoribus, & ſingulis curam animarum gerentibus, vt frequenter inter Miſſarum celebrationem, vel per ſe, vel per alios, ex iis quæ in Miſſa leguntur, aliquid exponant: atque inter cætera, ſanctiſſimi huius ſacrificij myſterium aliquod declarent, diebus præſertim Dominicis & feſtis.

CANON IX.

Si quis dixerit, Eccleſiæ Romanæ ritum, quo ſubmiſſa voce pars Canonis, & verba conſecrationis proferuntur, damnandum eſſe: aut lingua vulgari Miſſam celebrari debere, aut aquam non miſcendam vino in calice offerendo, quod ſit contra Chriſti inſtitutionem anathema ſit.

EXAMEN.

Si qua ſpecies reformationis de Tridentino concilio eſſe potuiſſet, ipſa rei æquitas & euidentia hoc impetrare debuiſſet: vt quod in Eccleſiaſticis conuentibus, lingua fideli populo peregrina & ignota agitur, in lectionibus Scripturæ, in precationibus, gratiarum actionibus, benedictionibus, & præcipuè in adminiſtratione Sacramentorum corrigeretur. Lectiones enim ideo recitantur, vt populus erudiatur: Pſalmi & Hymni canuntur, vt per verbum deuotio populi excitetur. Publicæ preces & Euchariſtiæ, debent Sacerdoti communes eſſe, non tantum cum clericis, ſed cum omni fideli populo: ſicut oſtendit Chriſoſtomus homilia decimaoctaua, in ſecundam ad Corinthios, ita vt ſacerdote verba præeunte, vere reſpondere poſſint, Amen. Et celebrationem Cœnæ Chriſtus expreſſe fieri mandauit in ſui commemorationem, ita vt mortem Domini ſimul annuncient, qui de pane Domini edunt, & de poculo bibunt, iuxta Pauli interpretationem. Iam vero Chriſtus ea lingua vſus eſt, quæ tunc erat popularis, & ab omnibus intelligi poterat. Et quidem in Pentecoſte: ideo Apoſtolis datum eſt donum linguarum, vt omnibus ſub cœlo populis, doctrinam Euangelij proponere, & Sacramenta adminiſtrare poſſent, ea lingua quæ ſingulis populis nota eſſet, & ab omnibus intelligeretur. Et locus extat manifeſtiſſimus apud Paulum, prima Corinthiorum decimo quarto, vbi ex profeſſo & multis quæſtionem illam in vtramque partem tractat: qua ſcilicet lingua Eccleſiæ proponendæ ſint Scripturæ lectiones & explanationes, publicæ preces, gratiarum actiones, Hymni ſeu Pſalmi, & benedictiones ſeu Sacramentorum adminiſtrationes. Vbi enim Paulus εὐλογίαν nominat εὐχαριστίαν veteres recte intelligunt adminiſtrationem cœnæ Dominicæ: illam enim veteres Euchariſtiam vocarunt: & 1. Corinth. 10. Paulus inquit: Poculum benedictionis quod benedicimus. Oſtendit autem Paulus, fuiſſe ſuo tempore, qui donum linguarum coram Eccleſia oſtentare voluerunt, ita vt lectiones Scripturæ, publicas preces, Pſalmos, gratiarum actiones, & Sacramentorum adminiſtrationem, lingua idiotis peregrina & ignota tractarent. Et memorabile eſt quod Ambroſius annotauit, illos quos Paulus perſtringit, fuiſſe præcipue ex Hebræis, qui apud homines Græcos & alios, in tractatibus, aut oblationibus, aliquando Syra lingua, plerunque Hebraica vſi ſint, ad commendationem: quia ſcilicet lingua ſancta ſit, qua primitus ipſe Deus, Patriarchæ & Prophetæ vſi ſint. Et certe magnificus hic fuit prætextus, de lingua ſancta. Sed Paulus ſimpliciter pronunciat: Quia in conuentibus Eccleſiaſticis, omnia debent fieri ad ædificationem Eccleſiæ: ideo vtendum eſſe ea lingua quæ intelligi poſſit, ab illis etiam qui locum idiotarum implent: populum enim non poſſe ædificari, nec recte Amen dicere, niſi intelligat quid dicatur. Et illam ſententiam multis argumentis probat: diuerſum vero ſentientes & facientes taxat, reprehendit: vtque inutilia illa quæ Eccleſiam non ædificant, ſed in aerem funduntur, emendentur flagitat. Et hoc modo confirmat, omnia in Eccleſia fieri ordine, cum decoro, & ad ædificationem. Nihil igitur eſt quod Pontificij prætendunt, ex vſu Latinæ linguæ, apud eos

Chriſtus vſus eſt lingua populari.

Pauli præceptum de vſu conſuetudo linguæ, quæ in publicis conuentibus intelligi poſſit.

Digitized by Google

Et Paulus 1. Cor. 14. diſertè diſtinguit hæc duo: in Eccleſia loqui, de iis ſcilicet, quæ ad publicum miniſterium pertinent: & priuatim ſibiipſi, & Deo loqui. Ideo tota antiquitas, excluſis illis qui non poterant intereſſe myſteriis, voce quæ à circumſtantibus & exaudiri & intelligi poterat, preces, gratiarum actiones, præcipuè vero verba cœnæ pronunciauit, ad quæ populus reſpondit, Amen.

Dionyſius apud Euſeb. Ita Dionyſius apud Euſebium lib. 7. cap. 9. ſcribit de quodam ab hæreticis baptizato, cum & gratiarum actionem in Eccleſia audiiſſet, & ad illam vna cum aliis Amen accinuiſſet, τὴν εὐχαριστίας ἐπακούσαντα, συνεπιφθεγξάμενον τὸ ἀμήν.

Beſſ. Beſſarion de Sacramento Euchariſtiæ dicit, ſacerdotem in Orientali Eccleſia, alta voce verba illa pronunciare: Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus.

Auguſtinus. Auguſtinus ad Oroſium quæſtio. 49. Qualem clamorem faciat vniuerſa Eccleſia, dum potatur ſanguine Chriſti, & dicit Amen, tu ipſe ſi potes conſidera. Et breuiter, omnes deſcriptiones liturgiarum, quæ extant apud veteres, idem teſtantur. In Liturgia quidem, quæ Chryſoſtomi titulum præfert, aliquoties occurrit: Sacerdos orat μυστικῶς ſecreto, & concludit ἐκφώνως alta ſeu ſublata voce. Sed myſtica illa recitatio precum non facta fuit ſub ſilentio, vt nemo exaudire poſſet, ſed quia opponitur τῷ ἐκφώνως, ſignificat quod quædam preces non tam alta & ſublata voce decantatæ fuerint. Nam homilia 18. in ſecunda ad Corinth. dicit, & preces & gratiarum actiones in celebratione Euchariſtiæ, populo cum ſacerdote communes fuiſſe. Expreſſe igitur & apertè, ita vt audiri & intelligi poſſent, etiam quæ non alta voce cantabantur, pronunciata fuerunt tempore Chryſoſtomi. Non enim ſibi & Deo, ſed Eccleſiæ, iuxta Pauli dictum, in precibus illis ſacerdos loquitur. Extat hac de re conſtitutio Iuſtiniani, quæ in Nouellis eſt 123. in hæc verba: Iubemus vt omnes, Epiſcopi pariter & preſbyteri, μὴ κατὰ τὸ σεσιωπημένον, ἀλλὰ μετὰ φωνῆς τῷ πιστοτάτῳ λαῷ ἐξακουομένης, hoc eſt, non ſub ſilentio, vel tacito modo, ſed clara voce, quæ à populo exaudiri poſſit, ſacram oblationem & preces in ſancto Baptiſmate adhibitas celebrent: quo maiore exinde deuotione, in depromendis Domini Dei laudibus, audientium animi efferantur. Ita enim Apoſtolus docet 1. Corinth. 14. &c. His igitur de cauſis conuenit, vt inter cæteras preces, & ea quę in ſancta oblatione dicuntur, clara voce Deo proferantur, ſciturìs ſacerdotibus, quod ſi quid horum neglexerint & in horrendo iudicio magni Dei de his rationem reddent. Neque nos cum hæc cognoſcemus, conquieſcemus, relinquemúſque inulta. Hæc Iuſtinianus.

Tridentini vero Patres cap. 5. contra totius antiquitatis ſententiam decernunt, mentes fidelium, ad rerum diuinarum meditationem & contemplationem excitari & ſuſtolli, ſi tacita voce verba conſecrationis proferantur: cum Paulus fidem pronunciet eſſe, non ex ſilentio, ſed ex auditu verbi Dei. Et operæprecium eſt obſeruare, quod ipſi Pontificij ſcriptores fatentur, non vetus eſſe illud ſecretæ inſtitutum, cuius rationem hanc fuiſſe recitant. Dicunt, olim publice & alta voce precem Canonicam recitatam. Sed cum verba illa per vſum etiam à laicis ſcirentur, paſtores quoſdam in agro ſuper panem & vinum illa recitaſſe, & repente carnem & ſanguinem ante ſe inueniſſe: atque ita diuinitus percuſſos, interiiſſe. Inde vero ſub anathemate præceptum eſt, de cętero ſub ſilentio dicendum Canonem. Ita Honoratus & Billet: quaſi vero magica eſſet illorum verborum ratio. Innocentius cauſam hanc aſſignat: Ne ſacroſancta verba vileſcerent, ſi omnibus etiam laicis nota eſſent. Hoc certe periculum Spiritus ſanctus non perpendit, cum Paulus commemorationem Chriſti interpretaretur annunciationem. Sed & hoc Pontificiorum inſtitutum, Deus electis in bonum vertit: ne ſcilicet aures ipſorum, abominatione Canonis contaminarentur.

Trident. contra ipſum Iuſtinianum. Quia vero Iuſtinianus damnat eos qui verba conſecrationis, & preces Euchariſtiæ tacita voce, quæ à populo non exaudiatur, proferunt: Tridentina igitur ſynodus illam Iuſtiniani conſtitutionem anathemate iugulat, in 9. Canone: Si quis dixerit, ritum quo ſubmiſſa voce pars Canonis, & verba conſecrationis proferuntur, damnandum eſſe, anathema ſit. Ita ſcilicet compendioſe expediunt, vbi vident ſibi & Scripturæ & antiquitatis ſententiam obſtare.

DE POENITENTIA, EX *Seſſione IV. Sub Iulio tertio.*

CAPVT I.

Dè neceſſitate & inſtitutione Sacramenti pœnitentiæ.

SI ea in regeneratis omnibus gratitudo erga Deum eſſet, vt iuſtitiam in Baptiſmo, ipſius beneficio & gratia ſuſceptam, conſtanter tenerentur non fuiſſet opus, aliud ab ipſo Baptiſmo Sacramentum ad peccatorum remiſſionem eſſe inſtitutum. Quoniam autem Deus diues in miſericordia, cognouit figmentum noſtrum: illis etiam vitæ remedium contulit, qui ſeſe poſtea in peccati ſeruitutem, & dæmonis poteſtatem tradidiſſent: Sacramentum videlicet pœnitentiæ, quo lapſis poſt Baptiſmum, beneficium mortis Chriſti applicatur. Fuit quidem pœnitentia vniuerſis hominibus, qui ſe mortali aliquo peccato inquinaſſent, quouis tempore ad gratiam & iuſtitiam aſſequendam neceſſaria, illis etiam qui Baptiſmi Sacramento ablui petiuiſſent: vt peruerſitate abiecta & emendata, tantam Dei offenſionem cum peccati odio, & pio animi dolore deteſtarentur. Vnde Propheta ait: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Dominus etiam dixit: Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis. Et princeps Apoſtolorum Petrus, peccatoribus Baptiſmo initiandis pœnitentiam commendans, dicebat: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum. Porro nec ante aduentum Chriſti pœnitentia erat Sacramentum, nec eſt poſt aduentum illius cuiquam ante Baptiſmum. Dominus autem Sacramentum tunc præcipuè inſtituit, cum à mortuis excitatus inſufflauit diſcipulos ſuos, dicēs: Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt. Quo tam inſigni facto, & verbis tam perſpicuis, poteſtatem remittendi & retinendi peccata, reconciliandos fideles poſt Baptiſmum lapſos, Apoſtolis & eorum legitimis ſucceſſoribus fuiſſe cōmunicatam, vniuerſorum Patrum conſenſus ſemper intellexit: & Nouatianos, remittendi poteſtatem olim pertinaciter negātes, magna ratione Eccleſia Catholica, tanquam hæreticos exploſit atque condemnauit. Quare veriſſimum hunc illorum verborum Domini ſenſum, ſancta hæc Synodus probans & recipiens, damnat eorum commentitias interpretationes, qui verba illa ad poteſtatē prædicandi verbum Dei, & Chriſti Euangelium annunciandi contra huiuſmodi Sacramenti inſtitutionem falſo detorquent.

CANON I.

Si quis dixerit, in Catholica Eccleſia pœnitentiam non eſſe vere & propriè Sacramentum, pro fidelibus, quoties poſt Baptiſmum in peccata labuntur, ipſi Deo reconciliandis, à Chriſto Domino noſtro inſtitutum, anathema ſit.

Digitized by Google

proprie ſacramentum. Nam in eo quidem contro-uerſia poſita eſt, quod Pontificij aſſeuerant, pœnitẽtiam, qua lapſi Deo reconciliantur, eſſe peculiare ſacramentum, quo lapſis poſt baptiſmum, beneficium mortis Chriſti applicatur. Sed addenda eſt declaratio, quis ſit ſenſus, & quæ ſit cauſa huius certaminis. Apologia igitur Auguſtanæ confeſſionis, ne videatur præter neceſſitatem, de verbis potius quam de rebus ipſis contendere, aliquoties diſerte declarat: Cum voce & miniſterio abſolutionis, id quod proprium eſt ſacramentorum, ſingulis credentibus applicetur generalis promiſſio Euangelij, de reconciliatione cum Deo, & remiſſione peccatorum propter meritum Chriſti: ſe non pugnare, quo minus hac ratione, hoc reſpectu, propter hanc cauſam, & in hunc ſenſum, pœnitentia appelletur ſacramentum. Et licet ex diuina inſtitutione, non habeat tale externum & materiale elementum, quale eſt in baptiſmo & in Euchariſtia, quod ad integram definitionem, & genuinam proprietatem ſacramenti requiritur: tamen quia appellatio ſacramenti eſt ἄγραφος, & valde late patet, ſi res ipſæ ſaluæ eſſent, de vocabulis facile poſſe conſenſionem conſtitui, inter illos, qui non amant λογομαχίας.

Quo reſpectu Apologia dicat pœnitentiam eſſe ſacramentum.

Sed hac declaratione, Pontificij in hac diſputatione non patiuntur ſibi ſatisfieri. Aliud igitur eſt, propter quod tam pertinaciter dimicant, pœnitentiam eſſe vere & proprie ſacramentum. Et hæc obſeruatio monſtrabit verum ſtatum huius controuerſiæ: & ſimul etiam oſtendet, non eſſe contentionem de vocabulis, ſed certamen de re longe grauiſſima, quando Pontificij diſputant, pœnitentiam eſſe vere & proprie ſacramentum. Quia enim ſacramentum, iuxta ipſorum definitionem, eſt inuiſibilis gratiæ viſibilis forma, ita vt eius & ſimilitudinem gerat, & cauſa exiſtat: quærunt igitur, quodnam ſit materiale elementum in pœnitentia, quod accedente verbo abſolutionis fiat ſacramentum, non tantum ſignificans, ſed cauſans, (ſicut ipſi loquuntur) gratiam pœnitentiæ, hoc eſt, reconciliationem cum Deo, & remiſſionem peccatorum. Reſpondet autem compendium Theologiæ, materiam ſeu elementum, hoc loco large accipiendum eſſe, pro omni re, ſiue ſit ſubſtantia externa, ſiue actio humana. Atque ita in pœnitentiæ ſacramento, dicit elementum eſſe exteriores actiones, ſeu operationes hominis pœnitentis: cordis ſcilicet contritionem, oris confeſſionem, & operis ſatisfactionem. Et ſi verbum abſolutionis, à ſacerdote prolatum, ad illud elementum, hoc eſt, ad operationes humanas accedat, tunc fieri inde ſacramentum, quod ſit cauſa efficiens & conferens gratiam, hoc eſt, reconciliationem cum Deo, & remiſſionem peccatorum. Peccatorem igitur poſt baptiſmum lapſum, quando quærit & ambit reconciliationem cum Deo, & remiſſionem peccatorum, Pontificij per ſacramentum ſuum pœnitentiæ, deducunt ad humana ſeu propria opera: vt illa, accedente verbo abſolutionis, fiant & ſint ſacramẽtum, hoc eſt, cauſa efficiens & conferens gratiam reconciliationis cum Deo, & remiſſionis peccatorum. Ideo in compendio Theologiæ, talis traditur differentia: Baptiſmus & Euchariſtia, conſiſtunt in paſſione eius, qui ſanctificatur, & non in actione, niſi per accidens, hoc eſt, ſunt Dei actiones, offerentis & exhibentis beneficia Mediatoris. Et nos tantum ea ad nos recipimus, quæ Deus ſua actione in illis ſacramentis exhibet. Pœnitentiæ verò ſacramentum, conſiſtit eſſentialiter in actu eius, qui ſanctificatur. Atque adeo ipſe actus noſter, eſt materia ſacramenti. In aliis, vt Baptiſmo & Euchariſtia, quæ ſine actu noſtro operantur, requiritur exterior materia. Hæc ibi.

Vt autem manifeſtius euadat, de re neceſſaria, & longe grauiſſima certamen eſſe, quando diſputatur, an pœnitentia tale ſit ſacramentum, ſicut Pontificij contendunt: opponamus recitatæ iam Pontificiorum ſententiæ, de ſacramento pœnitentiæ, antitheſin: quam viam & rationem reconciliationis cum Deo, ſcriptura, & doctrina, & exemplis peccatori poſt lapſum monſtret & proponat. Scriptura igitur duo genera doctrinę proponit, legem ſcilicet, & Euangelium. Et lex quidem arguens peccata, & proponens grauiſſimas comminationes Dei, eſt malleus ille Ierem. 23. per quem Deus conterit petras, hoc eſt, ſpiritum contribulat, cor conterit & humiliat vt vera & ſeria agnitione multitudinis & magnitudinis peccati, & iræ Dei aduerſus peccatum, animus incipiat peccatum odiſſe & deteſtari, iram & iudicium Dei timere, ita vt nollet in æternum ſub illis perire, ſed gemitu ſuſpirat, & luctatur, vt ab illis liberetur. Ibi lex habet quidem, & proponit promiſſiones vitæ: ſed ſub conditione perfectæ impletionis: ſed ſcriptura addit declarationem: Quia lex ſpiritualis eſt, & de eius impletione, hæc eſt Dei ſententia: Qui non in omnibus permanſerit, maledictus eſto, ideo coram Deo, ex operib. legis, nulla caro iuſtificatur, Rom. 3. Sed qui ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt, Gal. 3. Ita per legem agnitio peccati, Rom. 3. & lex iram operatur, Rom. 4. Scriptura igitur omnia concludit ſub peccatum, Gal. 3. Euangelium verò docet, id quod legi propter carnem noſtram impoſſibile erat, Deum præſtitiſſe miſſo filio, Romano. 8. Monſtrat igitur Chriſtum agnum Dei, factum pro nobis ſub lege, vt obedientia & paſſione ſua pro nobis, iudicio Dei in lege patefacto ſatisfaceret. Et illum mediatorem pater in Euangelio proponit propitiationem, fide in ſanguine ipſius per remiſſionem peccatorum, Roman. 3. Hæc enim eſt voluntas patris, vt omnis, qui credit in filium, non pereat, ſed habeat vitam æternam, Iohan 6. Atque ita Euãgelium, contritis & territis conſcientiis annunciat, offert & proponit gratiam Dei, reconciliationem, & remiſſionem peccatorum, gratis propter meritum Chriſti: & vult, vt illud beneficium mediatoris, fide quiſque apprehendat, & ſibi applicet. Miniſterium verò priuatæ abſolutionis, generalem illam Euangelij promiſſionem, ad ſingulos petentes applicat: Vt fides eo firmius ſtatuere poſſit, ſibi certo à Deo donari & applicari beneficia paſſionis Chriſti. Et in vſu cœnæ Dominicæ, nouum Teſtamentum, quod ſcilicet Deus propitius vult eſſe peccatis noſtris, & iniquitatum noſtrarum obliuiſci, ſingulis fide ſumentibus Chriſtus exhibet, applicat & obſignat precioſo pignore corporis & ſanguinis ſui. Et tunc recte dicitur: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Omnes enim Prophetæ teſtimonium perhibent, per Chriſtum remiſſionem peccatorum accipere omnes, qui credunt in nomen eius. Et hæc eſt illa ratio reconciliationis cum Deo: cui obſcurandæ, labefactandæ & euertendæ, oppoſita eſt Pontificiorum diſputatio de ſacramento pœnitentiæ, eo modo ſicut dictum eſt: vt ſcilicet peccatorem, poſt lapſum quærentem reconciliationem cum Deo, & remiſſionem, abducant à fide obedientiæ, paſſionis & ſatisfactionis Chriſti, ad fiduciam actionis, propriæ contritionis, confeſſionis & ſatisfactionis: vt

Digitized by Google

ſi ad illa noſtra opera accedat verbum abſolutionis, tunc habeamus cauſam efficientem & conferentem reconciliationem, & remiſſionem peccatorum. Et hic eſt verus ſtatus controuerſiæ, quando diſputatur, an pœnitentia tale ſit Sacramentum, ſicut Pontificij volunt.

Operæpretium autem eſt obſeruare, quomodo & vnde probent & confirment ſuam illam pœnitentiam eſſe tale Sacramentum. Et primo ante aduentum Chriſti in carnem, hoc eſt, tempore veteris Teſtamenti, fuit pœnitentia, per quam lapſi poſt circumciſionem, Deo rurſus reconciliati fuerunt. Sed illam pœnitentiam Tridentinum capitulum negat fuiſſe Sacramentum: tale ſcilicet, ſicut ipſi de ſua pœnitentia loquuntur. Atqui valde hoc mirabile eſt. In pœnitentia enim veteris Teſtamenti, fuerunt illuſtria externa ſigna contritionis, leguntur exempla publicæ confeſſionis peccatorum. Sorori Moſis, & Dauidi, poſt reconciliationem impoſitæ fuerunt à Deo caſtigationes.

Et ex illis exemplis, Pontificij ſuam ſatisfactionem probare conantur. Poteſtas etiam remittendi peccata fuit in veteri Teſtamento: eius enim illuſtre exemplum extat in hiſtoria Dauidis. Et hæc eſt tota definitio Sacramenti pœnitentiæ: contritio ſcilicet, confeſſio, ſatisfactio & abſolutio. Et tamen negant pœnitentiam tempore veteris Teſtamenti fuiſſe Sacramentum: ideo forſan, quia ibi confeſſio etiam quæ coram Eccleſia fiebat, non ſacerdoti in aurem, ſed Deo facta fuit. Et caſtigationes poſt reconciliationem, non à ſacerdote, ſed ab ipſo Deo impoſitæ fuerunt. Nathan etiam Dauidem abſoluit, non ſua iudiciaria aliqua poteſtate, ſed miniſterio, ita quod Deus per Prophetæ miniſterium remitteret Dauidi peccata. Et ſicut Petrus inquit Act. 10. Prophetæ docuerunt, remiſſionem peccatorum in conuerſione accipi, nec propter, nec per pœnitentium opera, ſed propter promiſſum benedictum ſemen, per fidem in ipſum. Quia igitur Patriarcharum & Prophetarum pœnitentia, in multis cum Pontificia non conuenit: ideò meritò negant, pœnitentiam tempore V. Teſtamenti, fuiſſe tale ſacramentum, ſicut ipſi de ſua pœnitentia diſputant.

Nos verò illam aduerſariorum confeſſionem libenter accipimus, quod ſcilicet per annos quater mille à condito mundo, pœnitentia non fuerit tale ſacramentum, ſicut Pontificij diſputant: & quod toto tempore V. Teſtamenti, non fuerit talis ratio, & talis modus reconciliationis cum Deo poſt lapſum, qualem Pontificij in ſacramento ſuæ pœnitentiæ præſcribunt. Apoſtoli verò, & Petrus Act. 10. & Paulus Act. 26. affirmat ſe de pœnitentia in Deum, & de accipienda remiſſione peccatorum non aliter docuiſſe quàm Prophetas. Hæc obſeruatio poſtea habebit vſum. Quando enim Pontificij ad ſacramentum ſuæ pœnitentiæ comprobandum, afferunt teſtimonia & exempla ex veteri Teſtamento: rectè poſſumus reſpondere, nihil inde probari, quia Tridentinum capitulum pronunciat pœnitentiam in veteri Teſtamento non fuiſſe ſacramentum.

Secundò, Baptiſta prædicauit pœnitentiam in remiſſionem peccatorum. Summa enim prædicationis Chriſti ita deſcribitur: Pœnitentiam agite, & credite Euangelio, appropinquauit enim regnum cœlorum. Sed Tridentinum capitulum pronunciat, ante reſurrectionem Chriſti, pœnitentiam nō fuiſſe ſacramentum, nec pœnitentiam ante baptiſmum eſſe ſacramētum. Docuit autem & Baptiſta & Chriſtus, de contritione. Baptiſtæ auditores confeſſi ſunt peccata ſua, Matth. 3. vbi etiam de faciendis fructibus dignis pœnitentia grauiter concionatur. Chriſtus etiam priuatam abſolutionem impertiit, Matt. 9. & Luc. 7.

Quare igitur iuxta definitionem, pœnitentia illa Pontificiis non eſt ſacramentum? Reſpondeo: Quia contritio fuit interior, & confeſſio non habuit enumerationem ſingulorum delictorum. Chriſtus etiam abſolutionem impertiit, non præmiſſo proceſſu iudiciali, & impoſita mulcta: ſed gratis iis, qui peccata agnoſcebant, iram Dei timebant, & fide propter ipſum petebant, & quærebant reconciliationem. Et ſumma, quia in illa pœnitentia, gratis, ſine operibus, fide propter Chriſtum remittebantur peccata: quia etiam tam Baptiſta quam Chriſtus, fidem in filium mediatorem, partem conuerſionis neceſſariam ad conſequendam remiſſionem prædicarunt. Propter has cauſas, talis pœnitentia Pontificiis non eſt ſacramentum, id quod diligenter expendatur. Concedit itaque, & fatetur Tridentinum Concilium, ſacramentum ſuæ pœnitentiæ non habere fundamentum, teſtimonium vel exemplum, ſicut non in V. Teſtamento, ita nec in concionibus Baptiſtæ & Chriſti ante reſurrectionem.

Tertiò, Vnicum monſtrant in ſcriptura fundamentum. Tridentinum enim capitulum dicit, ſacramentum pœnitentię, ſicut illud Pontificij deſcribunt, à Chriſto inſtitutum poſt reſurrectionem, cum inſufflans in diſcipulos, diceret: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, &c. Expendendum igitur eſt, an illa Chriſti ſentētia, hoc quod Pontificij volunt, efficiat: ad remiſſionem ſcilicet peccatorum neceſſariam eſſe contritionem, oris confeſſionem, & operis ſatisfactionem: ita vt externæ illæ operationes pœnitentium, ſint materia: ad quas, ſi verbum abſolutionis accedat, fiat inde ſacramentum, quod ſit cauſa efficiens, & conferens reconciliationem & remiſſionem peccatorum, hic enim eſt ſtatus controuerſiæ. Nouatianos igitur, qui extra miniſterium Euangelij, docebant quęrendam & expectandam eſſe reconciliationem & remiſſionem peccatorum, iure damnatos eſſe fatemur. Et miniſtris Eccleſiæ, datam eſſe à Chriſto poteſtatem, remittendi & retinendi peccata, ſi dextre intelligatur, nemo noſtrum negat. Nam Matth. 10. Marc. 3. & 6 Luc. 10. Chriſtus eligens & emittens Apoſtolos ad prædicandum, dat ipſis ἐξουσίαν καὶ δύναμιν, poteſtatem & virtutem. Et Paulus 1. Corint. 10. & 13. dicit, ſibi à Domino datam poteſtatem, non ad deſtructionem, ſed ad ædificationem.

Illa verò poteſtas remittendi peccata, non ita intelligenda eſt data ſacerdotibus, quaſi Deus ea ſe abdicarit, & eam prorſus tranſtulerit in ſacerdotes, ita vt in abſolutione non Deus ipſe, ſed ſacerdos remittat peccata. Paulus enim diſertè diſtinguit inter poteſtatem & efficaciam reconciliationis, quæ Dei propria eſt, & inter miniſterium, quod Apoſtolis datum eſt: ita quod Deus eſt, qui mundum ſibi reconciliat, 2. Cor. 5. & peccata remittit, Eſa. 43. non autem ſine medio, ſed in miniſterio, & per miniſterium verbi & ſacramentorum. Miniſtri verò dicuntur ſoluere & remittere peccata, propter claues: hoc eſt, quia habent miniſterium, per quod Deus mundum ſibi reconciliat, & peccata remittit. Ita 2 Corinth. 1. Paulus dicit, ſe, qui poteſtatem habeat, non tamen dominari fidei, ſed eſſe tantum miniſtrum & œconomum myſteriorū Chriſti, 1. Corinth. 4. ita

vt qui

Digitized by Google

vt qui plantat & qui rigat, non ſit aliquid, ſed qui incrementum dat, Deus, 1.Cor.3. Et tamen miniſterij vſum vtilem & neceſſarium oſtendit: Dei, inquit, ſumus συνεργοὶ, hoc eſt, adminiſtri, quorum opera Deus vtitur in eo, vbi tamen omnis efficacia ipſius eſt. Miniſtri, inquit, ſumus per quos crediditis. Item, ego per Euangelium vos genui Chriſto, 1.Cor. 14. Omnium vero clariſſime diſtinctionem hanc Paulus tradit, 2.Cor.5. Deus eſt qui reconciliat nos ſibi per Chriſtum, non imputans nobis peccata. Apoſtolis vero dedit διακονίαν, miniſterium reconciliationis. Quomodo vero hoc? Poſuit, inquit, in nobis verbum reconciliationis. Nos igitur pro Chriſto legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obſecramus pro Chriſto: Reconciliamini Deo. Ita hæc diſtinctio Deo ſeruat & tribuit illam gloriam, quæ ipſius propria eſt: miniſterio etiam aſſerit eam, quam ſecundum verbum Dei habet, dignitatem & authoritatem. Sicut enim Chriſtus eſt, qui per miniſterium baptizat, corpus etiam & ſanguinem ſuum exhibet: ita Chriſtus eſt, qui per miniſterium abſoluit, & peccata remittit. Et huc pertinet Auguſtini ſententia, De conſec. diſt.4. Aliud eſt baptizare per miniſterium, aliud baptizare per poteſtatem. Item: Per hanc poteſtatem, quam Chriſtus ſolus tenuit ſibi, & in neminem miniſtrorum transfudit, quanquam per miniſtros baptizare dignatus ſit, per hanc inquam poteſtatem, ſtat vnitas Eccleſiæ. Si enim à Domino transferretur ad miniſtros, tot Baptiſmi eſſent, quot miniſtri. Hæc Auguſtinus. Per Chriſtum igitur & propter Chriſtum, apud Deum quærimus, & à Deo accipimus remiſſionem peccatorum: ſed in miniſterio, & per miniſterium. Hæc neceſſaria diſtinctio, quare in Tridentino capitulo prætereatur, mox oſtendemus, prius enim pertexemus reliqua, quomodo ſcilicet miniſterium Euangelij remittat peccata, ſeu potius, quomodo Deus per miniſterium remittat peccata. In eo enim caput controuerſiæ conſiſtit. Non aliunde autem, ſed ex ipſo contextu, ſumenda eſt declaratio. Chriſtus enim declaraturus remiſſionem & retentionem peccatorum, hæc verba præmittit: Sicut miſit me pater, & ego mitto vos. Et hoc dicens inſufflauit, &c. Quomodo vero Chriſtus miſſus fuerit, vt eſſet miniſter Circumciſionis, ipſe explicat Lucæ 4. ex Propheta Eſaia capite 61. Miſit me Euangelizare pauperibus, ſanare contritos corde, prædicare captiuis remiſſionem, & clauſis apertionem, conſolari lugentes, prædicare annum placationis, & diem vltionis Deo noſtro. Clarior autem, & adhuc certior eſt hæc declaratio, quod Lucas deſcribens eandem hiſtoriam pro eo, quod Iohannes habet, Quorum remiſeritis peccata, remittentur, &c. Lucas narrat, Chriſtum locutum de prædicanda pœnitentia, & remiſſione peccatorum, in nomine ſuo. Remiſſio igitur & retentio peccatorum, per miniſterium, Ioann.20. fit annunciatione verbi, Luc.24. Et alterum declaratur per alterum. Non enim hiſtorice tantum recitanda eſt doctrina legis de peccato, & doctrina Euangelij de remiſſione peccatorum propter Chriſtum: ſed facienda eſt accommodatio ſeu applicatio, & Legis & Euangelij, ad auditores: vt ſcilicet ex lege, monſtratis peccato & ira Dei aduerſus peccatum, denuncietur peccatoribus iudicium damnationis, niſi cum Deo reconcilientur. Ex Euangelio vero formetur Paulina illa exhortatio: Reconciliemini Deo, & quod Ezechiel habet: Quare moriemini domus Iſrael. Et oſtendatur, voluntatem Dei eſſe, vt beneficia paſſionis Chriſti, quæ voce Euangelij proponuntur, & offeruntur, quiſque fide accipiat, & ſibi applicet. Et qui ita credunt, eos Euangelium pronunciat Deo reconciliari & accipere remiſſionem peccatorum. Vt vero hæc annunciatio ſit efficax ad remiſſionem peccatorum, ideo Chriſtus miniſterio per inſufflationem Ioann. 20. addit Spiritum ſanctum. Euangelium enim eſt potentia Dei, ad ſalutem credenti, Romanorum 1. hoc eſt, arma miniſterij, per efficaciam ſpiritus, ſunt valida & potentia, 2.Corinth.10. Qui vero non credunt, hoc eſt, qui applicationem reconciliationis quæ fide fit propter Chriſtum, apprehenſa voce Euangelij, vel Epicurea ſecuritate, vel Phariſaica perſuaſione contemnunt: illis denunciatur ira Dei & æterna damnatio. Atque hoc modo publica & generali annunciatione pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum, miniſterium, imo Deus ipſe per miniſterium, & in miniſterio ſoluit & ligat, remittit & retinet peccata.

Porrò ſicut doctrina arguens peccata, & denuncians iram Dei impœnitentibus, non tantum in genere proponenda eſt, ſed ſicut exigit cura paſtoralis, Ezech.34. ſingulis priuatim, vbi neceſſitas flagitarit, retinenda & liganda ſunt peccata, denunciatione iudicij Dei, ex verbo: ita etiam promiſſio Euangelij, non tantum efficax eſt, quando in genere annunciatur, & quando in generali prædicatione fide apprehenditur, ſed paſtoralis eſt, ſi quam ouem cognouerit ægrotam ſeu confractam, vt illam alliget & ſanet, applicato priuatim miniſterio verbi & ſacramentorum. Priuata igitur abſolutio contritis, & fide petentibus conſolationem, remittit peccata, non aliter quam quod priuatim ſeu ſingulis, voce Euangelij, annunciat remiſſionem peccatorum: id quod ipſe Chriſtus ſuo exemplo oſtendit, Matth.9. Luc.7. Illa verò annunciatio, ſiue peculiaris, ſingularis, ſpecialis, ſiue priuata nominetur, efficax eſt ad remiſſionem peccatorum, quia eſt miniſterium ſpiritus, per quod Deus fidem confirmat, & peccata remittit. Idem enim Euangelium, & eiuſdem efficaciæ eſt, ſiue in genere multis, ſiue priuatim, vel vni vel paucis annuncietur. Et propter fidei infirmitatem, ad pleniorem & firmiorem conſolationem, Deus vult promiſſionem gratiæ non tantum in genere proponi, ſed priuatim etiam ad ſingulos petentes applicari: non ſacramentis tantum, verumetiam per annunciationem Euangelij, ſicut Chriſtus oſtendit Matthæi 9. Lucæ 7. Vt fides mea os firmius ſtatuere poſſit, promiſſionem Euangelij generalem priuatim ad me etiam pertinere: Deum me etiam in illum comprehendere, & mihi in ſpecie donare & applicare beneficia paſſionis Chriſti. Ita ſententia Chriſti, Iohann.20. de remittendis peccatis, ſiue intelligatur de publica ſeu generali annunciatione Euangelij, ſiue de priuata abſolutione, nihil aliud habet, quam miniſterium remittere & retinere peccata, voce ſeu annunciatione verbi Dei.

Errant autem illi, qui ſimpliciter tollunt & damnant vſum priuatæ abſolutionis. Errant verò & illi, qui contendunt generali annunciatione Euangelij, nulli credentium remitti peccata, ſed remiſſionem tantum in priuata abſolutione fieri.

Poſita igitur vera declaratione ſententiæ Chriſti, Iohannis vigeſimo, videamus iam, quam feliciter Pontificij inde Sacramentum ſuæ pœnitentiæ extruunt.

Digitized by Google

Principio autem hoc conſideretur,quod Tridentinum capitulum dicit,ſententiam illam Chriſti, non eſſe intelligendam de poteſtate ſeu authoritate annunciandi Euangelium Chriſti. Et quidem ſi eos taxarent, qui vel hiſtorice tantum,ſine accommodatione & applicatione (ſicut dictum eſt) Euangelium prædicant, vel qui prorſus ex Eccleſia tollunt vſum priuatæ abſolutionis,recte dicerent. Sed ipſi intelligunt in dicto Chriſti, talem poteſtatem remittendi peccata, quæ non conſiſtat in annunciatione Euangelij Chriſti,ſiue fiat in genere,ſiue priuatim. Andradius enim in Concilio Tridentino ſcribens, dicit, valde diſtincta & diuerſa eſſe in miniſterio Apoſtolorum annunciare Euangelium & remittere peccata. Sed iam ex verbis Chriſti oſtendimus, poteſtatem remittendi peccata quam Chriſtus diſcipulis dedit, conſiſtere in ipſo miniſterio annunciandi Euangelium.

Simon Magus, Act. 8. Forſan igitur talem poteſtatem remittendi peccata fingunt,ſicut Simon Magus, Acto.8.petit ſibi vendi hanc poteſtatem,vt cuicunque manus imponat,ei ſtatim detur Spiritus S. Nam & Pontificij docent poteſtatem illam remittendi peccata, non in annunciatione vocis Euangelij, ſed in charactere ſacerdotali fundatam eſſe. Qualem vero poteſtatem Tridentinum Concilium intelligat, Colonienſes Ieſuitæ ita explicant: Chriſtum illa ſententia Ioan.20. Sacerdotes conſtituiſſe Chriſtianorum iudices, vt cauſis explicatis & diſcuſſis,vel remittant peccata, vel retineant,atque ideo idem requiri in Sacramento pœnitentiæ,quod forum politicum requirit in reo: vt ſcilicet,primo,externis ſignis oſtendat,ſe duci peccatorum pœnitudine:ſecundo vt peccata illa quæ vult remitti,per enumerationem confiteatur: tertio, vt iniunctam ſibi à ſacerdote,tanquam à iudice mulctam, æquo animo ſuſtineat. Quod ſi ad has operationes peccatoris & ſacerdotis accedebat verbum abſolutionis:tunc confici inde Sacramentum quo lapſi Deo reconciliantur, & remiſſionem accipiunt. Et in hoc ſacerdotum iudicium Ieſuitæ dicunt Chriſtum promiſiſſe,Ioann.20.vbi dixit: Quorum remiſeritis peccata. Idem dicit ſecundum Tridentinum capitulum: Sacramentum pœnitentię in eo conſiſtere vt ipſi pœnitentes ad Sacerdotum Tribunal ſiſtantur, & per ipſorum ſententiam, ab admiſſis peccatis liberentur. Ita illi.

Ieſuitæ Colon. Arg. Pontif. ex loco Ioh. 20.

Sed Chriſtus certe horum nihil dicit in ſententia illa, Iohan.20. de tali enim iudiciario proceſſu, nulla ſyllaba ibi extat. Extat autem in illa hiſtoria, Luc 24. expreſſa declaratio de prædicanda remiſſione peccatorum. Nulla fit Iohan.20. mentio enumerationis peccatorum, nec iniungendæ mulctæ: imò iubentur Apoſtoli prædicare, non perſolutionem peccatorum, quæ per noſtra opera fiat, ſed remiſſionem peccatorum, propter Chriſti ſatisfactionem. Non igitur ex illa Chriſti ſententia, Iohan. 20. deducitur & ſumitur ſacramentum Pontificiæ pœnitentiæ: ſed contra ſimplicitatem verborum, & contra manifeſtam Chriſti interpretationem, peregrinum commentum in illam Chriſti ſententiam ingeritur & intruditur, quod vel inde intelligi poteſt. Generalis enim eſt ſententia illa, Iohan. 20. de miniſterio Apoſtolorum, quæ complectitur etiam pœnitentiam, & remiſſionem ante baptiſmum, ſicut Luc.24. in eadem hiſtoria Chriſtus de prædicanda inter omnes gentes non baptizatas pœnitentia:& expreſſe de remiſſione peccatorum loquitur.

Sed iuxta Concilium, ante baptiſmum, pœnitentia non eſt ſacramentum, nec requirit proceſſum iudiciarium: Qua igitur certitudine, ex ſententia Iohann. 20. ſacramentum Pontificiæ pœnitentiæ probari poterit? Quod ſi poteſtas remittendi peccata, neceſſario faceret ſacramentum pœnitentiæ: ſequeretur etiam, quod Pontificij negant, in veteri Teſtamento pœnitentiam fuiſſe ſacramentum: fuit enim ibi poteſtas remittendi peccata qua vſus eſt Nathan,in abſolutione Dauidis. Sacramentum igitur pœnitentiæ, ſicut à Pontificiis traditur, non habet fundamentum certum, firmum & ſolidum,in ſententia Chriſti, Iohann.20. Quartò. Nec ex Apoſtolorum doctrina & exemplis, ſacramentum Pontificiæ pœnitentiæ probari poteſt. Paulus enim, Acto.26. recitans ſummam doctrinæ ſuæ de pœnitentia, affirmat ſe nihil docuiſſe extra ea, quæ Prophetæ loquuti ſunt. Petrus etiam Act.10. affirmat ſe illam rationem conſequendæ remiſſionis peccatorum tradere, quæ à Prophetis teſtimonium habet. Sed Tridentinum capitulum negat, pœnitentiam veteris Teſtamenti fuiſſe ſacramentum. Et in tota ſcriptura, Apoſtoli nuſquam leguntur exegiſſe enumerationem peccatorum, ad remiſſionem neceſſariam: nec leguntur impoſuiſſe mulctam, quibus peccata remittebant: ſed reconciliatos hortabantur, vt poſt acceptam remiſſionem, facerent fructus dignos pœnitentia. Vanum etiam & falſum eſt, Apoſtolos aliam docuiſſe pœnitentiam, quod ad ſubſtantialia attinet, quia impij ante baptiſmum ad Deum conuertuntur: & aliam diuerſam, qua lapſi poſt baptiſmum, cum Deo in gratiam redeant. Non enim aliam legem, non aliud Euangelium,non alium Chriſtum, nec aliam fidem, lapſis poſt baptiſmum propoſuerunt. Sed contritio quam Apoſtoli docent, ſiue ante baptiſmum, ſiue in lapſis poſt baptiſmum, eſt agnitio, odium & deteſtatio peccati, timor iræ & iudicij Dei, terrores conſcientiæ, cum deſiderio effugiendi iram Dei. Reconciliationem cum Deo, & remiſſionem peccatorum,docuerunt Apoſtoli non in noſtris operibus,ſed in obedientia,ſatisfactione & merito Chriſti mediatoris,fide quærendam & apprehendendam eſſe,ſiue ante baptiſmum,ſiue in peccatis poſt baptiſmum. *Contritio.* *Apoſtoli de reconciliatione.*

Et in his quæ ſubſtantialia ſunt pœnitentiæ, Apoſtoli nullam faciunt differentiam, ſiue ante baptiſmum, ſiue in peccatis poſt baptiſmum agenda ſit pœnitentia, ſed quando tradunt doctrinam de pœnitentia, in genere loquuntur de pœnitentia. Extant verò in ſcriptis Apoſtolorum exempla conuerſionis eorum, qui poſt baptiſmum lapſi fuerant: vt Galatarum. Illos verò Paulus non ad aliam nouam & diuerſam rationem reconciliationis cum Deo deducit: ſed vehementiſſime, contra perſuaſionem de iuſtificatione operum concionatur, concludens omnia ſub peccato: & propter ſolius Chriſti meritum,fide apprehenſum,docet ipſos coram Deo iuſtificari, quæ pœnitentia ſeu conuerſio, in ſubſtantialibus eadem eſt cum illa, qua primum ab idolis ad Deum conuerſi fuerant. In inceſtuoſo Corinthiaco, quem Paulus excommunicarat, eſt exemplum publicæ pœnitentiæ, in qua requiruntur publica externa ſigna triſtitiæ & pœnitentiæ. Sed illas operationes, Paulus non docet cauſam eſſe remiſſionis peccatorum,ſed vtitur verbo χαρίζεσθαι 2.Corinth.2. Et perpetua eſt Pauli ſententia: Si ex operibus, iam non ex gratia: ſed exinanita eſt fides, & abo- *Exempla pœnitentiæ.*

Digitized by Google

& abolita promiſſio. Quinto. Dicunt quidem Tridentini, vniuerſorum Patrum conſenſum, & Eccleſiam catholicam ab initio, intellexiſſe tale Sacramentum pœnitentiæ, quale ipſi docent. Sed toti antiquitati ignota eſt illa diſputatio: Sicut in baptiſmo & Euchariſtia, eſt externum elementum, quod accedente verbo fit Sacramentum: ita etiam in pœnitentia, requiri externam materiam ſiue elementum, vnde accedente verbo abſolutionis, fiat Sacramentum pœnitentiæ. Ignotum eſt & hoc veteribus actiones eſſe elementum ſeu materiam. Illud vero vtile eſt in antiquitatis hiſtoria obſeruare, vnde & ex qua origine, facta paulatim inclinatione, tandem deuentum ſit ad pôtificias diſputationes, & opiniones de Sacramento pœnitentiæ. Extra omnem autem dubitationem, prima origo fuit ex ſpectaculis publicæ pœnitentiæ, quam magna ſeueritate vetus Eccleſia in manifeſtis & atrocibus criminibus ſeruabat. In illa enim requirebantur externa ſigna contritionis, requirebatur exomologeſis, ſeu confeſſio criminum: & priuſquam rurſus reciperentur in communionem Eccleſiæ, imponebantur certæ quędam externæ caſtigationes, cum exempli cauſa propter alios, tum vero explorationis gratia, an ſeria eſſet pœnitentia. Duæ vero commonefactiones additæ leguntur à veteribus. Primo, illos ritus non eſſe vniuerſaliter neceſſarios, omnibus qui poſt Baptiſmum, agnoſcentes peccata & lapſus ſuos per pœnitentiam cuperent cum Deo reconciliari, gratiam & remiſſionem peccatorum obtinere. Fuit enim diſtinctio inter publicam pœnitentiam, & inter priuatam. Secundo, Monuerunt & hoc veteres externos illos pœnitentiæ ritus non mereri remiſſionem peccatorum, ſed tantum eſſe externa ſigna & teſtimonia: ſicut multæ ſententiæ veterum de pœnitentia, diſt. 1. hoc teſtantur. Paulatim vero à quibuſdam aſſui cœperunt ſuperſtitioſæ opiniones, ritus illos promereri & impetrare veniam. Cœperunt etiam ex Patribus quidam, vt Origenes & alij, populum hortari, vt etiam alia peccata, etiam quæ non eſſent notoria crimina, ſeu excommunicationi ſubiecta, ſacerdoti per confeſſionem aperire, conſilij & medicinæ gratia, quomodò ſcilicet curanda eſſent peccata. Quidam etiam pro occultis peccatis, patiebantur publicas ſibi irrogari Eccleſiaſticas caſtigationes, ſeu mulctas, quas ſatisfactiones vocabant. Inde verò cœpit regula & doctrina generalis fieri. Ad pœnitentiam, qua lapſi in qualiacunq; peccata, poſt baptiſmum Deo reconcilientur, pertinere præter cordis contritionem, & fidem amplectentem Chriſtum, etiam oris confeſſionem, ſacerdoti faciendam, & operis ſatisfactionem. Diſſimiles verò extiterunt diſputationes, quibuſdam aſſerentibus, confeſſionem & ſatisfactionem pertinere non ad impetrationem veniæ, ſed ad oſtenſionem pœnitentiæ: aliis contra diſputantibus, ad impetrandam remiſſionem peccatorum hæc facere. Diſſimiles illas veterum ſententias Gratianus collegit in Decreto de pœnitentia. Poſtea tempore Gratiani circa annum Domini 1150. fortiter diſputatum fuit de neceſſitate confeſſionis & ſatisfactionis. Sed tamen Gratianus diſt. 1. de pœnitentia cap. Quamuis plenitudo, expoſitis diuerſis ſententiis, ita concludit: Cui autem harum potius adhærendum ſit, Lectoris iudicio reſeruatur. Vtraque enim fautores habet ſapientes & religioſos viros. Et gloſſa de pœnitentia diſtinct. 5. recitat, varia quæſita fuiſſe argumenta, quibus probaretur, confeſſionem ſacramentalem eſſe iuris diuini, vt cum Deus ad Adamum dicit, Adam vbi es? Item ad Cain: Vbi eſt Abel frater tuus? vel Ioſu. 7. vbi Achan confitetur delictum ſuum: vel Iacob. 5. Confitemini alterutrum. Sed quia gloſſa infirmitatem illorum argumentorum agnoſcit, tandem concludit: Melius dicitur, confeſſionem inſtitutam fuiſſe à quadam vniuerſali Eccleſiæ traditione, potius quam ex noui vel Veteris Teſtamenti autoritate. Et addit: Apud Græcos confeſſio non eſt neceſſaria, quia non emanauit ad illos traditio talis.

Bonauentura etiam dicit, per interiorem pœnitentiam, quæ conſiſtat in agnitione culpæ & obligationis ad pœnam, deinde in cognitione miſericordiæ diuinæ, remitti culpam, illam verò pœnitentiam, quæ conſiſtit in confeſſione & ſatisfactione, eſſe inſtitutionem Eccleſiæ. Tandem verò ex diſſimilibus & incertis illis diſputationibus & opinionibus, fabricatus eſt articulus fidei, confeſſionem ſcilicet, & ſatisfactionem, tanquam de iure diuino, ad conſequendam remiſſionem peccatorum neceſſariam eſſe. Quod dogma, Tridentinum concilium ſola anathematis interminatione confirmat. Tale igitur nunc eſt ſacramentum pœnitentiæ, de quo Pontificij dimicant. Vnde verò, & ex quam diſſimilibus & incertis diſputationibus, ante Gratiani tempora inchoatum, & poſt Gratiani tempora conſtitutum ſit, vtile eſt conſiderare. Ita enim rectiſſime refutatur, quod gloriantur de vniuerſorum Patrum conſenſu.

DE DISCRIMINE SACRAMENTI POENITENTIÆ & Baptiſmi.

CAPVT II.

CÆterum hoc ſacramentum multis rationibus à baptiſmo differre cognoſcitur. Nam præterquam quòd materia & forma, quibus ſacramẽti eſſentia perficitur, longiſſime diſſident, conſtat certe, baptiſmi miniſtrum, iudicem eſſe nõ oportere, cum Eccleſia in neminem iudicium exerceat, qui non prius in ipſam per baptiſmi ianuam fuerit ingreſſus. Quid enim mihi, inquit Apoſtolus, de his, qui foris ſunt, iudicare? Secus eſt de domeſticis, quos Chriſtus Dominus lauacro baptiſmi ſui corporis membra ſemel effecit. Nam hos, ſi ſe poſtea crimine aliquo contaminauerint: non iam repetito baptiſmo ablui, cum id in Eccleſia Catholica, nulla ratione liceat, ſed ante hoc tribunal, tanquam reos ſiſti voluit, vt per ſacerdotum ſententiam non ſemel, ſed quoties ab admiſſis peccatis, ad ipſum pœnitentes confugerint, poſſent liberari. Alius eſt præterea baptiſmi, & alius pœnitentiæ fructus. Per baptiſmum enim Chriſtum induentes, noua prorſus in illo efficimur creatura, plenam & integram peccatorum omnium remiſſionem conſequentes, ad quam tamen nouitatem & integritatem, per ſacramentum pœnitentiæ, ſine noſtris magnis fletibus & laboribus, diuina id exigente iuſtitia, peruenire nequaquam poſſumus, vt merito pœnitentia laborioſus quidam baptiſmus à ſanctis Patribus dictus fuerit. Eſt autem hoc ſacramentum pœnitentiæ, lapſis poſt baptiſmum ad ſalutem neceſſarium, vt nondum regeneratis, ipſe baptiſmus.

CANON II.

Si quis ſacramenta confundens, ipſum baptiſmum, pœnitentiæ ſacramentum eſſe dixerit, quaſi hæc duo ſacramenta diſtincta non ſint, atque ideo pœnitentiam non recte ſecundam poſt naufragium tabulam appellari, anathema ſit.

EXAMEN.

Si hoc tantũ dicere voluiſſent Tridentini patres, pœnitentiam aliquid aliud eſſe, quam baptiſmum,

& eos, qui poſt baptiſmum lapſi ſunt, ſi conuertantur, non repetito baptiſmo abluendos, ſed per pœnitentiam Deo reconciliandos eſſe, non ſane opus fuiſſet tam prolixo capitulo, nec tam operoſo anathemate. Sed longe aliud eſt, quod ipſis prolixum hoc capitulum expreſſit. Sentiunt enim, ac docent, per peccata, quæ poſt baptiſmum committuntur, ipſam virtutem, efficaciam, ac gratiam fœderis illius, quod in baptiſmo Deus nobiſcum init, prorſus amitti, & irritum fieri, ita vt in vera pœnitentia, fides ad gratiam baptiſmi reuerti nullo modo, & nullo vnquam tempore poſſit: ſed iam circumſpicienda ſit alia tabula, noſtræ ſcilicet operationis, in contritione, confeſſione, & ſatisfactione, cuius virtute, ex peccatorum vndis enatemus, & ad portum ſalutis vehamur. Quia igitur hoc modo efficacia & vſus baptiſmi, tantum ad vnicum illud momentum, quando baptizamur, reſtringitur: & alia ratio reconciliationis cum Deo, & remiſſionis peccatorum proponitur, diuerſa ab ea, quæ fidei, in gratuita promiſſione Euangelij, propter meritum Chriſti offertur, & in baptiſmo obſignatur, noſtri falſam hanc opinionem reprehenderunt, & ex verbo Dei oſtenderunt, nos per baptiſmum, in participationem promiſſionis Euãgelij, & in communionem meritorum Chriſti, fœdere perpetuo ita aſſumi, vt in eo vel perſeueremus, vel ſi per peccata inde exciderimus, vt per pœnitentiam, fide ad fœdus illud, in baptiſmo nobis obſignatum redeamus, vt ita in pœnitentia non ſit noua ratio promerendæ remiſſionis peccatorum, per noſtra opera, ſed tantum ſit reditus ad gratuitam promiſſionem remiſſionis peccatorum, propter ſatisfactionem Chriſti mediatoris, quæ in baptiſmo nobis donata & obſignata eſt, ita vt ad eam reditum habeamus, poſt quemcunque lapſum, non ſepties, ſed ſeptuagies ſepties. Promiſſio enim baptiſmi, ſaluos nos fecit per Ieſum Chriſtum, vt ipſius gratia iuſtificati, hæredes ſimus vitæ æternæ, Tit. 3. facit ſtipulationem bonæ conſcientiæ erga Deum, per reſurrectionem Chriſti, 1. Pet 3. Iam verò in vera pœnitentia, poſt quemcunque lapſum, fides hoc quærit, vt conſcientia Deo reconcilietur, per mortem & reſurrectionem Chriſti, vt ipſius gratia iuſtificati, hæredes ſimus vitæ æternæ. Ita pœnitentia nihil aliud eſt, quam reditus ad promiſſionem gratiæ baptiſmi, non vt iterum baptizemur, ſed vt ad illam gratiam, ex qua per peccata excideramus, per fidem in pœnitentia redeamus.

Quam intelligant pœnitentiam Pontificij.

Effectus Baptiſmi.

Hæc verò eſt ſententia illa, quam hoc loco Tridentini damnare voluerunt. Et obſeruetur, quæ ſit antitheſis, de qua Pontificij dimicant. In baptiſmo donatur gratuita reconciliatio, & remiſſio peccatorum, ſine noſtris operibus, propter meritum & ſatisfactionem Chriſti, iis qui pœnitentiam agunt, & credunt Euangelio. Qui verò poſt baptiſmum lapſi ſunt, iis (ſicut Oſius inquit) non tam facilis, tam liberalis & gratuita via patet ad remiſſionem peccatorum, ſed, ſicut Tridentinum capitulum inquit, per ſacramentum pœnitentiæ, ad reconciliationem cum Deo, ſine magnis noſtris fletibus & laboribus, diuina id exigente iuſtitia, peruenire nequaquam poſſumus. Et quidem grauius peccatum eſt, poſt baptiſmum Spiritum ſanctum contriſtare, & templum eius prophanare, poſteriora enim redduntur peiora prioribus, 2. Pet. 2. Maiorem itaque dolorem habet contritio. & grauior lucta eſt conſcientiæ, quærentis reconciliationem in lapſibus poſt baptiſmum. Sed aliud eſt, quod Tridentinum Capitulum quærit, in baptiſmo ſcilicet, remiſſionem peccatorum gratis ſine noſtris operibus, propter meritum Chriſti donari, & fide accipi, in lapſibus vero poſt baptiſmum, pœnitentiam impetrare veniam, non fide gratis, & ſine operibus, ſed per & propter opera pœnitentiæ. Atque ideo abſolutionem in pœnitentia, non eſſe adminiſtrationem & exhibitionem gratuiti beneficij reconciliationis, propter meritum Chriſti, ſicut in baptiſmo, ſed eſſe iudicium, in quo facta collatione peccatorum, & laboris pœnitentiæ, impoſita etiam inſuper certa mulcta ad recompenſationem, hoc reſpectu pœnitenti promittatur reconciliatio cum Deo. Hæc eſt ſumma ſententiæ ſecundi huius Capituli. Et idem eſt, quod alibi dicunt, duplicem eſſe iuſtificationem, quarum prior fit gratis fide, ſine operibus, propter Chriſtum, altera non gratis, ſed per & propter opera fiat. Sed hæc & explicata, & refutata ſunt in prima parte examinis, in loco de Iuſtificatione, & in ſecunda parte, in 6. & 9. Canone de Baptiſmo. De tribunali vero iudicij pœnitentialis, tunc commodius dicemus, vbi ad confeſſionem ventum fuerit. Sufficit igitur hoc loco oſtendiſſe, quod Tridentinum Concilium velit, quod de differentia ſacramenti pœnitentiæ & baptiſmi tam operoſe diſputat. Pertinet autem hoc ad pleniorem declarationem, qualis ſit pœnitentia illa, ex qua Pontificij ſacramentum faciunt: quæ ſcilicet quærat & impetret reconciliationem & remiſſionem peccatorum, non fide gratis, ſine meritis noſtrorum operum, propter Chriſti merita, ſicut in baptiſmo fit, ſed per & propter labores & opera noſtræ pœnitentiæ. Qui vero ſint illi labores, & quæ opera, mox ſequens Capitulum explicat.

Summa huius capituli.

DE PARTIBVS ET FRVCTV SACRAMENTI pœnitentiæ.

CAPVT III.

Docet præterea ſancta Synodus, ſacramenti pœnitentiæ formam, in qua præcipue ipſius vis ſita eſt, in illis miniſtri verbis poſitam eſſe: Ego te abſoluo, &c. Quibus quidem de Eccleſiæ ſanctæ more, preces quædam laudabiliter adiunguntur. ad ipſius tamen formæ eſſentiam nequaquam ſpectant, neque ad ipſius ſacramenti adminiſtrationem ſunt neceſſariæ. Sunt autem quaſi materia huius ſacramenti, ipſius pœnitentis actus: nempe contritio, confeſſio, & ſatisfactio: qui quatenus in pœnitente ad integritatem ſacramenti, ad plenamque & perfectam peccatorum remiſſionem, ex Dei inſtitutione requiruntur, hac ratione partes pœnitentiæ dicuntur. Sane vero res & effectus huius ſacramenti, quãtum ad eius vim & efficaciam pertinet, reconciliatio eſt cum Deo: quam interdum in viris piis, & cum deuotione hoc ſacramentũ percipientibus, conſcientiæ pax ac ſerenitas, cum vehementi ſpiritus conſolatione conſequi ſolet. Hæc de partibus & effectu huius ſacramẽti, ſancta Synodus tradens, ſimul eorum ſententias damnat, qui pœnitentiæ partes, incuſſos conſcientiæ terrores, & fidem eſſe contendunt.

CANON IV.

Si quis negauerit, ad integram & perfectam peccatorum remiſſionem, requiri tres actus in pœnitente, quaſi materiam ſacramenti pœnitentiæ: videlicet contritionem, cõfeſſionem, & ſatisfactionem, quæ tres pœnitentiæ partes dicuntur: aut dixerit, duas tantum eſſe pœnitentiæ partes, terrores ſcilicet incuſſos conſcientiæ agnito peccato, & fidem conceptam ex Euangelio, vel abſolutione, qua credit quis ſibi per Chriſtum remiſſa peccata, anathema ſit.

EXA-

EXAMEN.

Duo in hoc capitulo tractantur, quæ examinanda ſunt. Primum, quæ ſit materia, & quæ forma in pœnitentia, vnde fiat Sacramentum, cuius effectus vis & efficacia, ſit reconciliatio cum Deo, & perfecta peccatorum remiſſio. Secundo, quæ ſint partes pœnitentiæ, quæ in pœnitente, ad plenam perfectamque peccatorum remiſſionem requiruntur. De re autem grauiſſima agitur, Quomodo ſcilicet, & vnde in vera pœnitentia, illi qui lapſi ſunt, cum Deo rurſus reconcilientur, & remiſſionem peccatorum accipiant, vnde pœnitentia vim & efficaciam illam habeat, remiſſionis ſcilicet peccatorum, quid illud ſit, quo conſcientia in pœnitentia niti debeat, vt non dubitet, ſe rurſus à Deo in gratiam recipi. Quia igitur Longobardus primum, ex pœnitentia Sacramentum fecerat, cœperunt poſtea Scholaſtici quærere, quæ ſit materia, & quæ forma, vnde pœnitentia rationem Sacramenti habere, & definitionem tueri poſſet. Vt enim aliquid ſit Sacramentum, requiritur, vt habeat ex diuina inſtitutione, elementum externum, tanquam ſignum, & verbum diuina ordinatione elemento annexum, cum promiſſione de vi & efficacia. Irenæus vocat rem terrenam & cœleſtem: Auguſtinus vocat elementum, ſeu viſibilē ſpeciem, verbū vel viſibilem gratiam. Prorſus autem, ſicut antea etiam dixi, antiquitati ignota eſt hæc diſputatio, an in pœnitentia ſit materia & forma Sacramentalis. Auguſtinus de fide ad Petrum, Baptiſmum appellat Sacramentum fidei & pœnitentiæ. Impoſitionem enim manuum, qua publice pœnitentes Eccleſiæ reconciliabantur, alicubi inter Sacramenta numerat. Ipſam verò pœnitentiam, qua homini peccata remittuntur, in vera antiquitate Sacramentum appellatum fuiſſe; oſtendi non poteſt. Ideo etiam, vt in re noua, cum nullæ apud Patres ſententiæ extarent, de hac quæſtione varie diſputatum fuit à Scholaſticis, quæ in pœnitentia eſſet talis materia, quæ accedente verbo pœnitentiam faceret Sacramentum. Quidam vt proprietatem materiæ retinerent, ipſa peccata finxerunt eſſe materiā huius Sacramenti. Alij dixerūt ipſum peccatorem confitentem eſſe materiam. Poſtea facta metamorphoſi, elementum ſeu materiam, ex prædicamento ſubſtantiæ tranſtulerunt in prædicamentum actionis, diſputantes, actus pœnitentiæ poſſe materiam Sacramenti eſſe. Et ad ſpeciem ſeu formā viſibilem, quam Auguſtinus in Sacramentis requiri dicit, finxerunt ſufficere, modo ſit aliquid ſenſibile, ſiue viſu ſiue auditu, forſan etiam ſiue guſtū ſiue odoratu percipiatur. Nec tamē conſentiunt, quæ actio in pœnitentia ſit materia Sacramēti pœnitentiæ: an actio Sacerdotis, proferentis certis ritibus abſolutionem, an vero actiones pœnitentis, & quænam. Quidam contritionem, confeſſionē, & ſatisfactionem, ponunt partes materiales Sacramēti pœnitentiæ. Sed quia contritio non eſt viſibilis, & ſatisfactio in opere ſequitur ſuſceptionem ipſius Sacramenti: ideo ſolam confeſſionem quidam ponunt pro materia. Formam vero Sacramenti pœnitentiæ, quidam ponūt verba abſolutionis. Sed quia non eſt in verbo Dei, determinata forma verborū abſolutionis, vt in Baptiſmo & Euchariſtia: ideo alij, ne certitudo efficaciæ Sacramenti fluctuet, ſi forma eſſet incerta, dixerunt ipſos actus Sacerdotis abſoluentis pro forma, & ſufficere ſi actus ille exprimatur, etiamſi non fiat per limitata & determinata verba: ſicut iudex politicus, in ſententia ſiue abſolutoria ſiue damnatoria, non eſt alligatus ad certam formam verborum. Ita actus in pœnitente eſt materia: in Sacerdote vero eſt forma. Quid vero eſt, vnde non Sacramentum fabricari poterit, ſi hoc modo de materia & forma ludere libeat? In oratione, adhibentur ſæpe externi geſtus: prædicatio Euangelij, eſt actio quędam: quin igitur & inde fiant Sacramenta.

Sed de re ipſa dicamus. Magnū & arduum quiddam eſt, aliquid proponere & habere pro Sacramēto. Sunt enim Sacramenta quaſi diuina quædam vaſcula, in quæ merita Chriſti, gratia Dei, remiſſio peccatorum, &c. diuina ordinatione, quaſi depoſita ſunt, vt per hæc quaſi organa, Deus beneficia illa diſtribuat credentibus, applicet & obſignet. Ideo neceſſe eſt, vt materia Sacramētorum ab ipſo Deo; in verbo ſit inſtituta, ordinata & præſcripta. Requiritur certum verbum, ab ipſo Deo traditum: quo ad materiam illam ſeu elementum accedente, fiat Sacramentum, quod habeat promiſſionem diuinam, de ſpirituali gratia & efficacia. In diſputatione autem de pœnitentia, de re magna agitur, de reconciliatione ſcilicet cum Deo, & remiſſione peccatorū. Illa gratia, vis & efficacia, tribuitur humanis operibus ſeu actibus, in pœnitentia. Sed vbi in verbo Dei traditum & inſtitutum eſt, actus illos pœnitentis eſſe materiam, ex qua accedente verbo fiat Sacramentum, cuius effectus ſit reconciliatio & remiſſio peccatorum? vbi præſcriptum eſt certum verbum? vbi tradita extat promiſſio, ſi materia illa & forma coniungantur, adeſſe vim & efficaciam remiſſionis peccatorum? Et profecto audax impietas, & impia audacia eſt, fingere Sacramentum, cuius nec materia, nec forma, nec promiſſio in verbo Dei extet. Conſideretur autem myſterium iniquitatis, quod ſub commenticia illa materia Sacramenti pœnitentiæ occultatur, & abſconditum eſt. Antiquiſſimum eſt Satanæ artificium, homines quando quærunt reconciliationem cum Deo, & remiſſionem peccatorum, deducere ad propria opera, vt illa opponant iudicio Dei, ad conſequendam remiſſionē peccatorum. Illa vero Phariſaica perſuaſio, Paulino fulmine grauiſſime repreſſa, & ex Eccleſia Dei proturbata eſt. Variis vero modis, ille qui mille artifex eſt, poſtea tentauit, fiduciam operum, ad iuſtitiam coram Deo, Eccleſiæ obtrudere. Et aliquando hoc ipſi ſucceſſit, ſæpe vero gladio ſpiritus repreſſus fuit. Tandem vero, vlciſcente Deo veritatis contemptum, & mundi ingratitudinem, 2. Theſſalon. 2. humana opera in pœnitentia, non tantum vt merita, ſed quod maius eſt, vt Sacramentum, propoſita fuerunt, ad conſequendam reconciliationem cum Deo, & remiſſionem peccatorum. Sacramenta autē ſunt diuinæ actiones. Ergo quando ex humanis operibus contritionis, confeſſionis, & ſatisfactionis, Sacramentū fabricatur, iam humanis operibus diuinitas quædam arrogatur: vt ſcilicet ſolium ipſorum iuxta aſtra Dei exaltetur, ſicut de rege Babylonico Iſaias inquit. Thomas diſputat in 4. diſt. 16. art. 1. ideo in Sacramento pœnitentiæ, loco materiæ eſſe actum humanum, quia per quandam recompenſationem tollat offenſam culpæ præcedentis.

Animaduertit hoc Gropperus, ideo in inſtitutione Colonienſi, quærit talē mitigationem. pœnitentiam vocari Sacramentum ratione abſolutionis, quia illa explicet promiſſionem generalem, ad ſingulos petentes: & materiam vocari poſſe externam

Impoſturæ Satanæ.

Gropperus.

Digitized by Google

illam actionem Sacerdotis, qua impertit abſolutionem: quia ſit ſignum externum, quomodo Deus interius animam à peccati nexibus abſoluat. Sed de externis ritibus & geſtibus in abſolutione, nullum in verbo Dei extat mandatum, nullum inſtitutum, nulla promiſſio. Nec ſtatim diuinum Sacramentum eſt, quicquid ſpirituale aliquid ſignificare poteſt. Quod ad ipſam autem abſolutionem attinet, notæ ſunt declarationes Auguſtanæ confeſſionis & Apologiæ.

Tridentinum vero Concilium, ne hanc quidem mitigationem, nec illam quæ in Auguſtana formula interreligionis propoſita fuit, admittit & recipit, ſed ſimpliciter decernit, ex humanis pœnitentiũ operibus, & ex verbo abſolutionis, conſlari Sacramentum pœnitentiæ, cuius effectus, vis & efficacia, ſit reconciliatio cum Deo, & remiſſio peccatorum. Addit autem, ex Dei inſtitutione hoc fieri. Sed falſum eſt, de enumeratione ſingulorum peccatorum, & de Pontificia ſatisfactione, nullum in verbo Dei extare mandatum. Antiquitati etiam prorſus ignotũ eſt, illas pœnitentium actiones, eſſe materiam Sacramentalem. Et tempore Scholaſticorum Doctorum, imo tempore Gabrielis Bielis ante centum adhuc annos, dubium & incertũ fuit, quæ eſſet vera materia Sacramenti pœnitentiæ. Quæ igitur poteſt certitudo eſſe de effectu Sacramenti, cum materia & forma ſit incerta, & promiſſio ſit nulla? Atq; ideo forſan Tridentinũ capitulum dicit, actus pœnitentiũ eſſe materiam Sacramenti pœnitentiæ, vel quaſi.

Cur de Sacramẽto pœnitentia dimicent Papiſtæ.

Erit igitur etiam Sacramentum, vel quaſi: erit etiam eius effectus, remiſſio peccatorum, vel quaſi. Et hæc ipſa cauſa eſt, quare de Sacramento pœnitentiæ dimicent, vt reconciliationem & remiſſionem peccatorum, dubiam & incertam reddant. Nõ quidẽ dubium eſt, priuatam abſolutionem efficacem eſſe: quia eſt vox Euangelij, quod eſt potentia Dei, ad ſalutẽ omni credẽti. Atque ideo probatur mihi Gerſonis ſententia, abſolutionem non in optatiuo modo, forma imprecationis impertiendam, ſed ita vt qui abſoluitur, audiat & intelligat, Deum per illud miniſterium annunciationis Euangelij, ſiue priuatim applicare meritum ac beneficia Chriſti ad remiſſionẽ peccatorum. Sed & ipſa abſolutio in Pontificio hoc Sacramento peruertitur: non enim permittitur Euangelica eſſe, ſed redditur mere legalis. Non enim gratis, fide, ſine noſtris operibus, propter Chriſti meritum impertitur, ſed ſub conditione actuum, contritionis, confeſſionis, & ſatisfactionis, quæ Tridentinum Concilium, tanquam materiam Sacramenti, ad perfectam peccatorum remiſſionẽ, in pœnitente requirit. Quia vero nemo certus eſſe poteſt, an actiones illas in debito gradu habeat: ſemper conſcientia dubia & incerta manet de reconciliatione. Imo ſi ex operibus eſt iuſtificatio, hoc eſt, remiſſio peccatorum: exinanita eſt fides, & abolita promiſſio, Rom. 4. Et qui ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt, Galat. 3. Vere igitur carnificina conſcientiarũ eſt, Sacramentum Pontificię pœnitentiæ.

De partibus pœnitentiæ.

Altera quæſtio tertij huius capituli, eſt de partibus pœnitentiæ. Vtque planior ſit diſquiſitio, Tridentinum capitulum inquit, partes pœnitentiæ intelligi, quæ in pœnitente ad plenam, perfectamque remiſſionem peccatorum conſequendam requirũtur. Iterum de re magna, complectente ſalutem omnium noſtrum, diſputatio eſt. Certum enim eſt, Deum velle lapſos recipere: ſed ſi pœnitentiam agant. Ardua igitur quæſtio eſt, quomodo pœnitentia ita agi poſſit, vt certi ſimus, nos conſequi reconciliationem & remiſſionem peccatorũ. Si enim pœnitentia non recte agitur, peccator licet quærat, non tamẽ aſſequitur remiſſionem peccatorum. Hic vero Scriptura, & teſtimoniis & exemplis viam nobis monſtrat, propoſitis duobus generibus doctrinæ, legis ſcilicet, & Euangelij. Et lex quidem arguit peccata, & proponit cõminationes Dei: atque ita agnito peccato, incutit conſcientiæ terrores, vt incipiat iram Dei timere, atque ita peccatum deteſtari. Atque hic eſt primus gradus pœnitentiæ: non quidem promerens remiſſionem peccatorum, ſed quia hic ordo à Deo eſt inſtitutus, vt iuxta Bernhardi dictum, oleum miſericordiæ non infundat, niſi in vas contritum & contribulatum. Lex vero eſt pædagogus ad Chriſtum. Quia enim vera pœnitentia, habet deſiderium effugiendi iram Dei & damnationem, lex vero pronunciat, ex operibus nullã carnem coram Deo iuſtificari, eo ipſo igitur peccatorem territum, & quærentem recõciliationem cum Deo, lex à ſe ablegat. Ibi vero Euangelium monſtrat nobis obedientiam & ſatisfactionem Chriſti mediatoris pro nobis præſtitam, & propter hoc meritum Chriſti, offert nobis gratiam & remiſſionem peccatorum. A nobis vero hoc requirit, vt illud beneficium Chriſti, fide accipiamus, & nobis applicemus: & pronunciat, eos qui credunt in Chriſtum, remiſſionem accipere per nomen eius. Reconciliatos vero, qui beneficium remiſſionis acceperunt, hortatur vt poſtea faciant fructus dignos pœnitentia. Ita iuxta Scripturam, vt in pœnitẽtia conſequamur reconciliationem, requiritur in pœnitente contritio, & fides apprehendens meritum Chriſti: fructus vero poſt reconciliationem ſequuntur. Hæc ratio agendæ pœnitentiæ, plana & certa eſt, in Scriptura enim tradita eſt, & habet promiſſionem remiſſionis peccatorum.

Sed Tridentinum Concilium, ſine diſſimulatione oſtendens, qualem hactenus promiſerit emẽdationem ſonora voce profitetur, ſe damnare illorum ſententiam, qui pœnitentiæ partes, incuſſos conſcientiæ terrores, & fidem eſſe contendunt. Et terrores quidem à Deo, voce legis conſcientiæ incuſſos, ideo nolunt eſſe partem pœnitenteæ: quia contritionem volunt eſſe dolorem voluntarie pro peccatis, tanquam vindictam aſſumptum, qui hoc opere promereatur miſericordiam Dei, ſicut proximum capitulum explicabit.

Cur Pontificij fidem ex pœnitentia excludant.

Fidem vero operæ precium eſt obſeruare, quare & quo ſenſu ex pœnitentia, quærente remiſſionem peccatorum, excludant & proſcribant: cum tamen Scholaſtici doceant fidem eſſe radicem, & fundamentum, vnde oriatur pœnitentia. Et in quarto capitulo, Tridentinum Concilium dicit, contritionem debere cum fiducia diuinæ miſericordiæ coniunctam eſſe. Num igitur in eo tantum controuerſia conſiſtit, quod Pontificij dicunt, fidem eſſe fundamentum pœnitentiæ: noſtri vero docent, eſſe partem? Certe ſi vtrinque conſenſio eſſet, fidem in pœnitentia eſſe neceſſariam, ad conſequendam remiſſionem peccatorum, non eſſet ideo turbanda Eccleſia, ſi alius fidem fundamentum, alius partem pœnitentiæ appellaret, cum quidem maius ſit, aliquid eſſe fundamentum, quam partem. Animum vero quæſo bone Lector aduerte. Tertiũ Capitulũ ſimpliciter nominat fidem, quam à partibus pœnitentiæ excludit. Quartus vero Canon explicat & declarat, qualem fidem Pontificij in ſua pœnitentia nolunt ferre, quæ ſcilicet

licet

Digitized by Google

Qualem fidem Pontificij intelligant in loco pœnitentiæ.

licet ex voce Euangelij ſeu abſolutionis concipitur, & qua pœnitens credit, ſibi per & propter Chriſtum remitti, & remiſſa eſſe peccata. Quando igitur dicunt, fidem fundamentum eſſe pœnitentiæ, intelligunt talem perſuaſionem, ſi actiones illas pœnitentiæ, à Pontificiis præſcriptas, quis ſuſceperit & præſtiterit, quod illis actionibus impetret veniam peccatorum, & reconcilietur Deo. Hæc enim perſuaſione dicunt ſuſcipiendas eſſe actiones pœnitentiæ, & hoc eſt quod dicunt, fidem eſſe fundamentum pœnitentiæ. Quando igitur quartus Canon anathemate damnat eos, qui dicunt, fidem conceptam ex Euangelio vel abſolutione, qua credit quis ſibi per Chriſtum remiſſa eſſe peccata, neceſſariam partem eſſe pœnitentiæ, ad conſequendam remiſſionem peccatorum: quid aliud facit, quam quod totum Euangelium ex pœnitentia tollit, & ipſam vocem Euangelij propriam, ſicut à Prophetis, Chriſto & Apoſtolis tradita eſt damnat? De Prophetarum enim doctrina inquit Petrus, Actor. 10. Chriſto omnes Prophetæ teſtimonium perhibent, quod remiſſionem peccatorum per nomen eius accipiant, quotquot credunt in ipſum. Summam doctrinæ miniſterij Chriſti, Marc. cap. 1. ita explicat: Pœnitentiam agite, & credite Euangelio. Et poſt reſurrectionem, iubet Apoſtolos prædicare pœnitentiam, & remiſſionem peccatorum, in ſuo nomine, Lucæ 24. Poſt aſcenſionem Paulo legationem Euangelicam ita iniungit, vt conuertantur à tenebris ad lucem, & accipiant remiſſionem peccatorum per fidem, quæ eſt in me, Act. 26. Ipſe etiam Paulus Actor. 20. cum ſciret captiuitatem ſibi imminere, ſummam prædicationis ſuę inter Iudæos & gentes, in hęc capita colligit, teſtificans pœnitentiam in Deum, & fidem in Chriſtum. Reconciliatis vero proponit doctrinam, vt digna pœnitentiæ opera faciant, Actor. 26. Audis vbique fidem, & illam fidem quæ per nomen Chriſti remiſſionem peccatorum accipit, coniungi pœnitentiæ. Et ne plura teſtimonia coaceruemus, quid reliquum erit Euangelio, ſi tollas inde Chriſtum, fidem in Chriſtum, & remiſſionem peccatorum, quæ fide per Chriſtum accipitur? Et tamen Tridentinum Concilium non veretur anathemate damnare, ſi quis dixerit, partem pœnitentiæ eſſe fidem, ex Euangelio conceptam, qua quis credit ſibi per Chriſtum peccata remiſſa. Hoc quidem ante cogitare potui, Tridentinum Concilium in doctrina de pœnitentia, non recte aut explicare traditurum fidem, quærentem & accipientem in voce Euangelij, per & propter Chriſtum, remiſſionem peccatorum. Nunquam vero perſuaderi mihi paſſus fuiſſem, fore vt in tanta verbi Dei luce, publico anathemate damnarent, ſi quis dixerit, partem ſalutaris pœnitentiæ eſſe fidem, conceptam ex Euangelio, qua quis credit ſibi per Chriſtum remiſſa peccata. Sed his notis & indiciis, Dei iudicio, coram toto mundo reuelatur, qualis Eccleſia ſit cœtus Pontificius. Ad perpetuam igitur rei memoriam, notum ſit veræ Eccleſiæ Dei, Concilium Tridentinum promittere pœnitentiæ reconciliationem cum Deo, & remiſſionem peccatorum, ſine fide, quæ quidem ex Euangelio concepta ſit, & qua quis credat, per Chriſtum ſibi peccata remiſſa. Ita enim ſonora voce decernit 4. Canon. Audiamus vero, quas ipſi partes pœnitentiæ aſſignent, quæ ad remiſſionem peccatorum, ſine fide illa, neceſſariæ & ſufficientes ſint. Contritionem numerant, confeſſionem, & ſatisfactionem. Et quia illas pœnitentiæ partes, etiam materiam Sacramenti faciunt, quam oportet externam & viſibilem, ſeu ſenſibilem eſſe, non igitur de contritione interiori, nec de confeſſione quæ Deo fit, nec de propoſito interiori emendationis, partes illæ intelligi debent, ſed de externis actibus contritionis, de externa confeſſione, quæ per enumerationem omnium delictorum proprio ſacerdoti fit, & de externis operibus ſatisfactionis, iniunctæ à Confeſſionario. Atqui externa ſigna contritionis, Scriptura nullibi docet, ad remiſſionem peccatorum eſſe neceſſaria. Enumeratio ſpecialis omnium delictorum, ſacerdoti facienda, in verbo Dei nec mandatum, nec exemplum habet. Satisfactionis vero opera, ipſi Pontificij definiunt eſſe indebita, hoc eſt, verbo Dei non mandata. Habent igitur partes pœnitentiæ, ſine Scriptura, & quidem tales, quales hypocritæ etiam ſimulare & præſtare poſſunt. Et tamen illis tribuunt remiſſionem peccatorum, cum interea fidem ex Euangelio conceptam, qua quis credit ſibi per Chriſtum peccata remiſſa, ſub anathemate in pœnitentia damnent. Iudas vero fide illa deſtitutus, cum partes Pontificiæ pœnitentiæ haberet, contritionem ſcilicet, confeſſionem & ſatisfactionem, laqueo tamen ſe ſuſpendit. Tanta ſcilicet in illis partibus pœnitentiæ, eſt conſolatio, excluſa fide in Chriſtum.

Enumeratio ſingulorum peccatorum.

Trina vero illa enumeratio partium pœnitentiæ, ex publicæ pœnitentiæ ritibus ſumpta, poſtea ritibus illis partim abrogatis, partim mutatis, inducte ad generalem pœnitentiæ doctrinam accommodata eſt.

Acceſſit, quod veteres in multis ſententiis loquuntur de pœnitentia, non quatenus quærit & accipit remiſſionem peccatorum, ſed quatenus eſt vitæ mutatio & emendatio. Et tunc Auguſtinus & Chryſoſtomus ſolent ita loqui: Sicut tres ſunt peccatorum differentiæ, & tribus modis Deum offendimus, corde ſcilicet, ore, & opere: ita veram emendationem per contrarium inſtituendam eſſe, in animo, in verbo & opere. Hæc non attendentes Monachi, fecerunt inde tres partes pœnitentiæ, quibus acquiratur remiſſio peccatorum, & quidem excluſa fide, quæ ex Euangelio concepta credat, per Chriſtum peccata remitti. Et vbi Chryſoſtomos ponit operis humilitatem, Auguſtinus operis ſanctificationem, ſubſtituerunt poſtea operis ſatisfactionem. Et tamen anathema ſit oportet, niſi quis omnia illa, vndecunque orta, tanquam oracula Spiritus ſancti adoret.

Auguſtinus. Chryſoſtom.

DE CONTRITIONE.

CAPVT IV.

Contritio, quæ primum locum inter dictos pœnitentis actus habet, animi dolor, ac deteſtatio eſt de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero. Fuit autem quouis tempore, ad impetrandam veniam peccatorum, hic contritionis motus neceſſarius, & in homine poſt Baptiſmum lapſo, ita demum præparat ad remiſſionem peccatorum ſi cum fiducia diuinæ miſericordiæ, & voto præſtandi reliqua coniunctus ſit, quæ ad rite ſuſcipiendum hoc Sacramentum requiruntur. Declarat igitur ſancta Synodus, hanc contritionem non ſolum ceſſationem à peccato, & vitæ nouæ propoſitum & inchoationem, ſed veteris etiam odium continere, iuxta illud: Proiicite à vobis omnes iniquitates veſtras, in quibus præuaricati eſtis: & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum. Et certe, qui illos ſanctorum clamores conſiderauerit: Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci. Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum. Recogitabo tibi omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ, & alios huiuſmodi generis facile intelliget, eos ex vehementi quodam anteactæ vitæ odio, & ingenti peccatorum de-

teſtatione manaſſe. Docet præterea, etſi contritionem hanc aliquando charitate perfectam eſſe contingat, hominemque Deo reconciliare, priuſquam hoc Sacramentum actu ſuſcipiatur: ipſam nihilominus reconciliationem ipſi contritioni, ſine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non eſſe adſcribendam. Illam vero contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati conſideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, ſi voluntatem peccandi excludat cum ſpe veniæ, declarat non ſolum non facere hominem hypocritam, verumetiam donum Dei eſſe, & Spiritus ſancti impulſum, non adhuc quidem inhabitantis, ſed tantum mouentis, quo pœnitens adiutus, viam ſibi ad iuſtitiam parat; & quamuis ſine Sacramento pœnitentiæ, per ſe ad iuſtificationem perducere peccatorem nequeat: tamen eum ad Dei gratiam, in Sacramento pœnitentiæ impetrandam diſponit. Hoc enim timore vtiliter concuſſi Niniuitæ, ad Ionæ prædicationem, plenam terroribus pœnitentiam egerunt: & miſericordiam à Domino impetrauerunt. Quamobrem falſo calumniantur Catholicos ſcriptores, quaſi tradiderint Sacramentum pœnitentiæ abſque bono motu ſuſcipientium gratiam conferre, quod nunquam Eccleſia Dei docuit, nec ſenſit, ſed falſo docent, contritionem eſſe extortam & coactam, non liberam & voluntariam.

CANON V.

Si quis dixerit, eam contritionem quæ paratur per diſcuſſionem, collectionem & deteſtationem peccatorum, quas quis recogitet annos ſuos, in amaritudine animæ ſuæ, ponderando peccatorum ſuorum grauitatem, multitudinem, fœditatem, amiſſionem æternæ beatitudinis, & æternæ damnationis incurſum cum propoſito melioris vitæ, non eſſe verum & vtilem dolorem, ac præparare ad gratiam, ſed facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, demum illam eſſe dolorem coactum, & non liberum ac voluntarium, anathema ſit.

EXAMEN.

Omnino in iis, quæ veram & ſeriam agunt pœnitentiam, neceſſaria eſt contritio. Neque enim vera pœnitentia eſſe poteſt in iis, qui perſuaſione ſanctitatis, ſomniant ſe eſſe ſine peccato, vel qui peccata contemnunt, extenuant, excuſant, palliant & defendunt: item, qui contaminationes diuinas vel contemnunt, vel irrident, iram Dei non curant, iudicio & indignatione eius non mouentur: atque ideo in peccatis contra conſcientiam perſeuerant & pergunt, peccatis delectantur, quærunt & arripiunt occaſiones peccatorum, atque ea, quæ ſine timore Dei, ex propoſito cumulant: in iis inquam, nulla vera poteſt eſſe pœnitentia, nec ſerio aut recte quæret remiſſionem peccatorum, qui iram & iudicium Dei aduerſus peccata, vel non intelligit, vel non conſiderat, vel non curat. Nequaquam igitur docemus pœnitentiam ſine contritione. Pertinet autem ad contritionem, I. Vt mens peccatoris, ex iudicio legis intelligat, agnoſcat, & ſerio conſideret multiplicem immunditiem, magnitudinem & abominationem peccati coram Deo.

II. Ex doctrina de ira, indignatione & iudicio Dei aduerſus peccata, conſcientia intelligens quam ſerio & horribiliter Deus peccatis iraſcatur, & ea punire velit, agnoſcit ſe propter peccata irretitam teneri nexibus iræ & iudicij Dei, ad æternam condemnationem. III. Inde oritur in conſcientia timor, terror & pauor iræ & iudicij Dei aduerſus peccata. IV. Hinc ſequitur dolor conſcientiæ, grauiter dolentis ſe peccaſſe, & peccatis offendiſſe Deum: incipit igitur peccatum odiſſe, & deteſtari, atque eius propoſitum abiicere. V. Hæc vero agnitio, hic pauor & dolor, excitat & vrget conſcientiam vt cogitet & quærat, an & quomodo effugere poſſit iram Dei, & iudicium damnationis, ſicut Baptiſta inquit: Quis ſubmonſtrauit vobis fugere à ventura ira?

VI. Ad hos terrores neceſſe eſt accedere conſolationem, fidem ſcilicet, quæ ſtatuat nobis remitti peccata propter filium Dei, & tantæ miſericordiæ agnitione, rurſus erigat nos, ne oppreſſi deſperatione, ruamus in æternum exitium. Niſi enim hæc fides accedat, contritio eſt fuga Dei, & tremitus aduerſus Deum, quibus tandem ruitur in æternum exitium. Et hic gradus diſcrimen facit inter contritionem Petri & Iudæ.

Contritio an ex noſtris viribus proficiſcatur.

Eſt autem vera contritio, non opus liberi arbitrij, ſeu virium humanarum, ſed Spiritus ſanctus per verbum prædicatum, auditum & cogitatum, illam in nobis excitat, inchoat, operatur & efficit. Atque ideo pœnitentiam acturi, proponant ſibi legem Dei, monſtrantem agnitionem peccatorum, iram Dei, pœnas præſentes & futuras, ſpirituales & corporales, temporales & æternas, publicas & priuatas, & exempla pœnarum, & qui poſt Baptiſmum lapſi ſunt, immenſa beneficia Dei conſiderent, vt agnoſcant, quam fœda & horrenda ingratitudine Deum offenderint. Sunt autem multiplicia teſtimonia bonitatis Dei erga nos, in creatione & ſuſtentatione mundi, in nutritione & defenſione corporis & animæ, in gubernatione politica, œconomica & priuata, præcipue vero in ſpiritualibus beneficiis, conſideretur patefactio verbi, donatio Euangelij, miſſio filij, donatio Spiritus ſancti, depulſio Diaboli, promiſſio vitæ æternæ, &c.

Inter hæc tanta Dei beneficia, Spiritum ſanctum lapſibus contriſtare, & Deum offendere horrendum profecto ſcelus eſt. Per verbum igitur Dei prædicatum, auditum & cogitatum, Spiritus ſanctus efficax eſt, excitans, inchoans & efficiens veram contritionem, quæ in ſeriis pœnitentiæ exercitiis creſcere quidem debet, nunquam tamen in hac vita ſufficiens & perfecta eſſe poteſt. Delicta enim quis intelligit? Pſalmo. 19. Quis nouit poteſtatem iræ Dei? quis metuit furorem eius? Pſalmo 90. Ad dolorem igitur contritionis, pertinet etiam hoc dolere, quod non poſſumus de peccatis ſatis dolere. Remiſſio vero peccatorum, non pendet ex magnitudine, ſufficientia & merito contritionis, ſed ex obedientia & ſatisfactione Chriſti, fide apprehenſa.

An noſtra contritione impetremus remiſſionem peccatorum.

Neceſſaria igitur eſt contritio, non autem meritum eſt, impetrans remiſſionem peccatorum. Illa enim propter ſolum Chriſtum datur, & fide accipitur, Acto. 10. Contritio vero nihil aliud eſt, quam quod agnoſcimus, ſentimus & fatemur, nos propter peccata irretitos teneri nexibus iudicij diuini, ad æternam damnationem. Et niſi ex illis pauoribus & doloribus, animus agnitione & fiducia miſericordiæ, propter Chriſtum mediatorem eluctetur, ruit in deſperationem, & in æternum exitium. Vtique adeo contritio non eſt meritum remiſſionis peccatorum. Quare igitur neceſſaria eſt? Reſpondeo. Sicut illi qui morbum nec agnoſcunt, nec ſentiunt, medicinam nec curant, nec quærunt, nec applicant, ita gratiam & miſericordiam Dei, quæ in Chriſto proponitur, nemo ſatis curat, nemo ſerio & recte quærit & amplectitur, niſi qui agnitione, ſenſu & pauore peccatorum, & iræ Dei aduerſus peccata, contritus & perterrefactus eſt. Lex enim pædagogus eſt, vrgens & impellens ad quærendam gratiam Dei, in Chriſto. Et ordo diuinus eſt, quod vult

quidem

quidem Euangelizare, ſed pauperibus, vult ſanare, ſed contritos, vult prædicare dimiſſionem, ſed captiuis, vult educere & liberare, ſed vinctos, hoc eſt, ſub peccatis concluſos, vult conſolari, ſed contriſtatos & lugentes, vult reſpicere, ſed ad contritum ſpiritu, beneplacitum eſt Domino, ſed ſuper timentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius, vult reficere, ſed laborantes & oneratos, vult coronare miſericordia & miſerationibus, ſed caput humiliatum non turgidum, vult infundere oleum miſericordiæ, ſed vulneratis, &c.

Hanc de contritione ſententiam, quæ à noſtris ex Scripturæ fundamentis extructa, & iuſtis tractatibus explicata eſt, ideo breuiter hoc loco repetere volui, ne quis exiſtimet, nos contritionem prorſus vel negare, vel ex pœnitentia tollere: vtque antitheſis ſeu collatio clarius oſtendat, quæ ſint potiſſima capita controuerſiæ de contritione, in hoc Tridentino capitulo, quæ ordine nunc, & breuiter examinabimus.

Et primo, quod ad deſcriptionem contritionis attinet, nemo pugnat, quin contritio continere doceatur, non tantum ceſſationem à peccato, & nouæ vitę propoſitum & inchoationem, ſed veteris etiam odium, & peccatorum deteſtationem. Nec de definitione certamen eſſet, niſi inſidiæ laterent ſub vocabulis. Contritio, inquiunt, animi dolor, ac deteſtatio eſt de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero. Hæc verba ego ſimpliciter & candidè acciperem in eam ſententiam, ſicut iam de contritione dixi, ſed inſidiæ, vt monui, latent in vocabulis. Scholaſtici enim docent, contritionem, vt habeat vigorem & valorem ad deletionem & remiſſionem peccati, debere eſſe talem deteſtationem peccati, quę ad punitionem commiſſi peccati, voluntarie ſuſcipiatur aut aſſumatur. Voluntariam enim pœnam remittere & delere peccatum, ſicut in humanis pœna voluntarie aſſumpta, magis placat offenſum. Ita Gabriel. Thomas vero dicit: Sicut peccatum per conſenſum voluntatis conſummatur, ita per diſſenſum deletur & remittitur. Et addit, Baptiſmum in virtute meriti Chriſti, habere virtutem ad delenda peccata. In contritione vero ad remiſſionem peccatorum cum Chriſti merito requiri etiam noſtrum actum diſplicentiæ peccati, qui ſit meritorius: quia cadat ſub libero arbitrio. Et ſicut offenſa committitur in Deum, vel externis membris, vel concupiſcentia, vel voluntate, ita contritionem inferre dolorem corpori, parti ſenſitiuæ, & voluntati ad reconciliandam offenſam, quæ in Deum commiſſa eſt, membris, concupiſcentia & voluntate. Hæc Thomas.

Scholaſtici de contritione.

Et ex hac conſideratione intelligi poteſt, quæ ſit cauſa, quod tertium Tridentinum capitulum nolit, contritionem eſſe terrores, à Deo conſcientiæ, voce legis incuſſos, ita enim contritio non poſſet eſſe meritoria reconciliationis, & remiſſionis peccatorum. Scholaſtici vero, vt contritionem meritoriam faciant ita eam definiunt, quod ſit dolor aſſumptus, & voluntarie aſſumptus, & quidem pro peccatis aſſumptus. Et quia ad illas Scholaſticorum diſputationes, Tridentinum Concilium ſua definitione reſpexit, breuem hanc commonefactionem addere volui.

Scholaſticorum definitio.

Secundo in hoc capitulo principaliter obſeruandum eſt, quid & quantum contritioni tribuant. Hic motus, inquiunt, præparat ad remiſſionem peccatorum, ſi cum fiducia miſericordiæ diuinæ coniunctus ſit. Poſſent hæc verba commodè intelligi, contritionem ſcilicet ita præparare ad remiſſionem peccatorum, quia agnitione & ſenſu iræ Dei aduerſus peccatum, hominem excitet & impellat, vt de ſuis operibus & meritis deſperans, in Euangelio, fide gratis propter meritum Chriſti, quærat & accipiat remiſſionem peccatorum: ſed hoc Tridentina congregatio nullo modo vult. Et ne videantur verbis ipſorum peregrinum ſenſum affingere, audiamus quomodo hoc ipſum Capitulum, præparationem illam per contritionem ad remiſſionem peccatorum, interpretetur & declaret. Motus, inquiunt, contritionis neceſſarius eſt, ad impetrandam veniam peccatorum. Et poſtea dicunt contritionem charitate perfectam, hominem Deo reconciliare, etiam ante abſolutionem, modo adſit votum confeſſionis & ſatisfactionis. Impetrationem igitur veniæ, & reconciliationem cum Deo, manifeſte tribuunt actui ſeu operi contritionis noſtræ, & quidem ante abſolutionem, quæ eſt vox Euangelij, gratis propter meritum Chriſti annuncians, & impertiens fidei reconciliationem cum Deo, & remiſſionem peccatorum. Quid vero aliud hoc eſt quam reconciliationem cum Deo, & remiſſionem peccatorum, adimere Euangelio & fidei: imo gratuitæ miſericordiæ Dei, & merito Chriſti, & transferre illam in merita noſtrorum operum? Sed inquis: Tamen Tridentinum capitulum, contritioni coniungit fiduciam diuinæ miſericordiæ, & votum abſolutionis, & Scholaſtici addunt meritum Chriſti. Verba ſane audio, ſed video, quomodo illa Pontificij intelligant: Pœnitentiam ſcilicet debere de diuina miſericordia concipere talem fiduciam, ſi voluntarie ex dilectione Dei aſſumat dolorem pro peccatis, & habeat propoſitum, ſe velle Sacerdoti enumerare omnia peccata, & obedienter exequi ſatisfactiones, quas Sacerdos iniuncturus ſit, fore vt his motibus & actibus impetret veniam peccatorum, & reconcilietur Deo. Et illa pœnitentium opera, dicunt ex merito Chriſti habere talem virtutem, remiſſionis ſcilicet peccatorum.

Talis fides eſt Pontificiæ pœnitentiæ, in noſtra ſcilicet opera, non in Chriſtum, talem miſericordiam Dei volunt, non quæ ſit gratuita, & gratis propter Chriſti meritum peccata remittat, ſed quæ operibus noſtris tribuat mercedem, reconciliationem ſcilicet cum Deo, & remiſſionem peccatorum. Hæc quia ſimpliciter euertunt doctrinam Euangelij miris tergiuerſationibus inuoluta, & variis pigmentis fucata hactenus ſunt à multis noſtri temporis Pontificiis ſcriptoribus. Sed Tridentinum Concilium, ſine tergiuerſatione & diſſimulatione, manifeſte quid velit & ſentiat, declarat. Simpliciter enim repetit & confirmat, quæ à Scholaſticis Doctoribus de contritione tradita ſunt: quod ſcilicet virtute contritionis, iuxta diſtributionem Thomæ remittatur & deleatur culpa, auferatur pœna, & conferatur gloria. Vtque ea, quæ in hoc capitulo de contritione decernuntur, rectius examinari & planius intelligi poſſint, paucis notabo dogma Scholaſticorum, quod Concilium hoc decreto repetere & confirmare voluit. Scotus igitur dicit, peccatorem ex ſuis naturalibus cum communi ſeu penetrali influentia Dei, poſſe conſiderare peccatum à ſe commiſſum vt contra legem Dei, vt offenſam Dei, vt irę inductiuum, & æterni ſupplicij, & voluntatem ſub his rationibus, poſſe deteſtari peccatum. Et hunc motum vocant attritionem, quæ ſit inſuffi-

Fides Pontificia pœnitentiæ.

ciens & remota diſpoſitio ad remiſſionem peccatorum. Si vero peccator conſideret ſummam & infinitam Dei dignitatem, bonitatem & miſericordiam, & quod dictante ratione, ſuper omnia bona finita & creata diligendus ſit, poſſe voluntatem huic dictamini rationis ſe conformare, & ex naturalibus elicere actum dilectionis Dei ſuper omnia atque ita poſſe peccatum deteſtari, quatenus eſt offenſiuum ſummi boni, ſic à ſe ſuper omnia dilecti. Et hanc diſpoſitionem ex naturalibus eſſe ſufficientem, immediatam & vltimatam, ad infuſionem & ſuſceptionem gratiæ, quæ ſit charitas Dei. Deum enim nemini ſufficienter diſpoſito, ſubtrahere ſuam gratiam. Et quando hoc modo, charitate diligente Deum ſuper omnia, contritio perfecta fuerit: quia charitas ſit gratia illa, qua peccata remittuntur, ita & hac ratione contritionem delere peccata, impetrare veniam peccatorum & reconciliationem cum Deo; quia vel ex charitate diligente Deum ſuper omnia, oriatur, vel charitas motui illi contritionis coexiſtat, conſiſtat, & concomitetur. Et hoc eſt dogma illud Scholaſticorum, ad quod ſtabiliendum, ſtructum eſt hoc decretum, quod ex hac collatione Scholaſtici dogmatis, rectius intelligetur, vt ſcilicet doceamur, in pœnitentia, propter noſtram dilectionem, non fide propter meritum Chriſti, impetrare veniam peccatorum, & recõciliationem cum Deo. Impietas autem huius dogmatis, & per ſe & ex iis, quæ in prima parte Examinis annotata ſunt, adeo manifeſta eſt, vt ad refutationem ſatis ſit monſtraſſe, quale myſterium iniquitatis in hoc capitulo contineatur.

Contritio quando iuxta Pontificios impetret delictorum veniam.

Tertio, eſt & hoc obſeruandum, quod quartum hoc capitulum dicit, contritionem tunc impetrare delictorum veniam, & reconciliationem cum Deo ſi charitate perfecta fuerit. Scholaſtici vocant ſufficientem contritionem. Et Scotus dicit, ad hanc ſufficientiam & perfectionem requiri certam intentionem deteſtationis peccati, quæ per certum tempus, à Deo determinatum, continuetur, in cuius temporis termino, & non ante, deleatur peccatum. Alij diſputant, ad ſufficientiam & perfectionem contritionis, requiri tantum, vt formata ſit charitate: ſicut in præcedentibus dictum eſt. Sed illa charitas debet diligere Deum ſuper omnia, ad quã perfectionem nullus ſanctorum in hac vita peruenire poteſt. Et de ipſa contritione, Scriptura teſtatur: Delicta quis intelligit? Item, quis nouit potentiam iræ tuæ? Impoſſibilis igitur eſt ſufficientia & perfectio contritionis. Et eius perſuaſio vel facit Phariſæos, vel deſperabundos. Conſcientia enim quia nunquam poteſt certa eſſe de ſufficientia & perfectione contritionis, ſemper dubia & incerta manebit de remiſſione peccatorum, & reconciliatione cum Deo. Et hoc ipſum propoſitum eſt Tridentinæ Synodi, vt dogma dubitationis de remiſſione peccatorum confirmet & ſtabiliat. Eius vero refutatio, in prima parte huius examinis explicata eſt.

Explicatio ſententiæ Lutheri.

Quarto, Lutheri propoſitionem, à Leone X. damnatam, repetito anathemate damnant, attritionem ſcilicet facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, nec eſſe dolorem voluntarium, ſed coactum. Facilis vero, & breuis eſt explicatio. Lutherus nequaquam ſenſit, verbum Dei quod arguit peccata, & monſtrat grauitatem, multitudinem & fœditatem peccatorum, non pertinere vel requiri ad pœnitentiam, nec docuit, prædicationem, auditum, cogitationem, & meditationem illius verbi, non eſſe vtilem ad pœnitentiam. Eſt enim (ſicut ſupra dixi) organon, per quod Spiritus ſanctus cor lapideum aufert, & dat cor carneum. Neque vnquam Lutherus dixit agnitionem, deteſtationem peccatorum, quam Spiritus ſanctus, per auditum & meditationem verbi illius operatur in homine, non eſſe verũ contritionis dolorem. Sed Scholaſticas diſputationes de attritione, iure & merito, ex verbo Dei taxauit. Docent enim liberum arbitrium naturalibus ſuis viribus, ex ſolo dictamine legis naturæ, ſine operatione Spiritus ſancti poſſe inchoare, concipere & aſſumere verum dolorẽ & deteſtationem peccatorum, hoc eſt, attritionem: & illam eſſe diſpoſitionem ad gratiam: quam diſpoſitionem vocant facere quod in ſe eſt, quod ſit meritum congrui. Hoc eſt dogma illud de attritione, quod Lutherus impugnauit: quia pœnitentiam, quam ſcriptura affirmat Dei donum eſſe, Act. 5. & 11. 2. Tim. 2. tribuit naturalibus corruptæ naturæ viribus: cum Chriſtus affirmet, malam arborem non poſſe bonos fructus facere. Quia vero experiẽtia teſtatur, animalem hominem ſæpe metu pœnarum dolorem aliquem & deteſtationem peccatorum ſuſcipere & aſſumere: reſpondet Lutherus, idem quod Auguſtinus diſputat, de Spiritu & litera. Quando liberum arbitrium, ſine Spiritu ſancto, metu pœnæ, ſeu ſpe commodi, aliquid vel facit vel omittit, eſſe tantum externam hypocriſin, interius vero, ipſum peccatum magis augeri. Et ad Bonifacium lib. 3. c. 4. Qui carnali metu pœnę aliquid facit, proculdubio inuitus facit, ac per hoc in animo non facit: mauult enim omnino non facere, ſi permittatur impune, atque per hoc in ipſa voluntate intus reus eſt, vbi ipſe qui præcipit, inſpicit Deus.

De attritione igitur, ſicut Scholaſtici eam tradũt, Lutherus recte dixit, quod ſit coactum quiddam, quod non pręparet ad gratiam, ſed faciat hominem hypocritam, & magis peccatorem: peccator enim addens ad peccata, Phariſaicam perſuaſionem de naturalibus ſuis viribus, operibus & meritis, magis redditur peccator. Vide autem artificium Tridentinum. Scholaſticam illam opinionem de attritione, palam pelagianizantem, defendere non audent, vt tamen Bullæ Leonis, ſpecie aliqua patrocinentur, dicunt, contritionem quæ ex agnitione peccati, & ex gehennæ metu, ex impulſu Spiritus ſancti concipitur, & donum Dei eſt, ſi coniunctam habeat ſpem veniæ & excludat propoſitũ peccandi, viam & gradum eſſe ad conuerſionem. Sed ita pugnant ſine aduerſario: quis enim hoc negat, niſi quod contritionem illam cauſam facere videntur impetrationis gratiæ.

Scio autem magnas & longas diſputationes apud Scholaſticos extare, de cõtritione & attritione: hoc eſt, quando dolor in pœnitentia oriatur ex metu gehennæ, & quando ex dilectione Dei oriatur. Et vtrunque ſane fieri in iis, qui poſt Baptiſmum lapſi ſunt, non eſt dubium. Nam & expaueſcunt metu irę & iudicij Dei: & dolent, ſe tam benignum patrem offendiſſe, Mediatori tam optime de nobis merito, adeo ingratos fuiſſe: & Spiritum ſanctum, pignus hæreditatis noſtræ contriſtaſſe. Sed illæ Pontificiæ diſputationes periculoſæ ſunt, & vere laquei conſcientiarum: quod contritio expaueſcens conſideratione iræ & iudicij Dei, ſi non oriatur ex dilectione Dei, etiamſi accedat fides, petens & ſtatuens remitti nobis peccata propter Chriſtum, tamen ſit non ſalutaris, ſed Iudæ pœnitẽtia. In magnis enim, feriis

ſeriis & veris terroribus qui in Pſalmis & apud Prophetas deſcribuntur, reſonant querelæ de grauitate & de multitudine peccatorum, de ira & furore Dei. Et tamen accedente fide in Chriſtum, quæ erigat conſcientiam, vera & ſalutaris eſt pœnitentia. Vtilius igitur eſt, quæſtiones illas præcidere, & contritionem definire ex verbo Dei arguente peccata, & reuelante iram Dei ſuper peccata, per quod verbum Spiritus ſanctus excitat contritionem in pœnitentibus, vtque fides apprehendens conſolationem, voce Euangelij in Chriſto propoſitam, diſcrimen faciat inter timorem ſeruilem & filialem, inter dolorem Iudæ, & inter ſalutarem triſtitiam Petri.

Hæc ſunt præcipua capita controuerſiæ, de contritione, quæ quidem in hoc quarto Tridentino Capitulo tractantur, quæ notare magis quam explicare volui. Fundamenta enim in præcedentibus monſtrata ſunt.

DE CONFESSIONE.

CAPVT V.

EX inſtitutione ſacramenti pœnitentiæ iam explicata, vniuerſa Eccleſia ſemper intellexit, inſtitutam etiam eſſe à Domino integram peccatorum confeſſionem, & omnibus poſt baptiſmum lapſis, iure diuino neceſſariam exiſtere. Quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus, è terris aſcenſurus ad cœlos, ſacerdotes ſui ipſius vicarios reliquit, tanquam præſides & iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quæ Chriſti fideles ceciderint, quo pro poteſtate clauium, remiſſionis & retentionis peccatorum ſententiam pronuncient. Conſtat enim Sacerdotes iudicium hoc incognita cauſa, exercere non potuiſſe, neque æquitatem quidem illos in pœnis iniungendis ſeruare potuiſſe, ſi in genere duntaxat, & non potius in ſpecie ac ſigillatim ſua ipſi peccata declaraſſent. Ex his colligitur oportere à pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum poſt diligentem ſui diſcuſſionem, conſcientiam habent, in confeſſione recenſeri, etiamſi occultiſſima illa ſint, & tantum aduerſus duo vltima Decalogi præcepta commiſſa, quæ nonnunquam animum grauius ſauciant, & periculoſiora ſunt his, quæ in manifeſto admittuntur. Nam venialia, quibus à gratia Dei non excludimur, & in quæ frequentius labimur, quanquam recte & vtiliter citraque omnem præſumptionem, in confeſſione dicantur, quod piorum hominum vſus demonſtrat, taceri tamen citra culpam, multiſque aliis remediis expiari poſſunt. Verum cum vniuerſa mortalia peccata, etiam cogitationes, homines iræ filios, & Dei inimicos reddant, neceſſum eſt omnium etiam veniam, cum aperta & verecunda confeſſione à Deo quærere. Itaque dum omnia, quæ memoriæ occurrunt peccata, Chriſti fideles confiteri audent, procul dubio omnia diuinæ miſericordiæ ignoſcenda exponunt. Qui vero ſecus faciunt, & ſcienter aliqua retinent, nihil diuinæ bonitati per ſacerdotem remittendum proponunt. Si enim erubeſcat ægrotus, vulnus medico detegere quod ignorat, medicina non curat. Colligitur præterea etiam eas circumſtantias in confeſſione explicandas eſſe, quæ ſpeciem peccati mutant, quod ſine illis peccata ipſa, neque à pœnitentibus integre exponantur, nec iudicibus innoteſcant: & fieri nequeat, vt de grauitate criminum recte cenſere poſſint, & pœnam quam oportet, pro illis pœnitentibus imponere. Vnde alienum à ratione eſt, docere circumſtãtias has, ab hominibus otioſis excogitatas fuiſſe, aut vnam tantum circumſtantiam confitendum eſſe, nempe peccaſſe in fratrem. Sed & impium eſt, confeſſionem quæ hac ratione fieri præcipitur, impoſſibilem dicere aut carnificinam illam conſcientiarum appellare. Conſtat enim, nihil aliud in Eccleſia à pœnitentibus exigi, quam vt poſtquam quiſque diligentius ſe excuſſerit, & conſcientiæ ſuæ ſinus omnes & latebras explorauerit, ea peccata confiteatur, quibus ſe Dominum & Deum ſuum mortaliter offendiſſe meminerit. Reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in vniuerſum eadem confeſſione incluſa eſſe intelligantur, pro quibus fideliter cum Propheta dicimus: Ab occultis meis munda me Domine. Ipſa vero huiuſmodi confeſſionis difficultas, ac peccata detegendi verecundia, grauis quidem videri poſſet, niſi tot tantiſque commodis & conſolationibus releuaretur, quæ omnibus digne ad hoc ſacramentum accedentibus, per abſolutionem certiſſime conferuntur. Cæterum quoad modum confitendi ſecreto apud ſolum ſacerdotem, & ſi Chriſtus non vetuerit, quin aliquis in vindictam ſuorum ſcelerum, & ſui humiliationem, cum ob aliorum exemplum, tum ob Eccleſiæ offenſæ ædificationem, delicta ſua publice confiteri poſſit, non eſt tamen hoc diuino præcepto mandatum, nec ſatis conſulte humana aliqua lege præciperetur, vt delicta, præſertim ſecreta, publica eſſent confeſſione aperienda. Vnde cum à ſanctiſſimis & antiquiſſimis Patribus, magno vnanimique conſenſu ſecreta confeſſio ſacramentalis, qua ab initio Eccleſia ſancta vſa eſt, & modo etiam vtitur, fuerit ſemper commendata, manifeſte refellitur inanis eorum calumnia, qui eam à diuino mandato alienam, & inuentum humanum eſſe, atque à Patribus in Concilio Lateranenſi congregatis, initium habuiſſe, docere non verentur. Nec enim per Lateranenſe Concilium Eccleſia ſtatuit vt Chriſti fideles confiterentur, quod iure diuino neceſſarium eſſe intellexerat, ſed vt præceptum confeſſionis ſaltem ſemel in anno, ab omnibus & ſingulis, cum ad annos diſcretionis perueniſſent, impleretur. Vnde iam in vniuerſa Eccleſia, cum ingenti animarum fructu fidelium, obſeruatur mos ille ſalutaris confitendi, ſacro illo & maxime acceptabili tempore Quadrageſimæ: quem morem hæc ſancta Synodus maxime probat & amplectitur, tanquam pium & merito retinendum.

CANON VI.

Si quis negauerit, confeſſionem ſacramentalem, vel inſtitutam, vel ad ſalutem neceſſariam eſſe iure diuino: aut dixerit, modum ſecrete confitendi ſoli ſacerdoti, quem Eccleſia Catholica ab initio ſemper obſeruauit & obſeruat, alienum eſſe ab inſtitutione & mandato Chriſti, & inuentum eſſe humanum, anathema ſit.

CANON VII.

Si quis dixerit, in ſacramento pœnitentiæ, ad remiſſionem peccatorum neceſſarium non eſſe iure diuino, confiteri omnia & ſingula peccata mortalia, quorum memoria, cum debita & diligenti præmeditatione habeatur, etiam occulta, & quæ ſunt contra duo vltima Decalogi præcepta, & circumſtantias, quæ peccati ſpeciem mutant, ſed eam confeſſionem tantum eſſe vtilem, ad erudiendum & conſolandum pœnitentem, & olim obſeruatam fuiſſe tantum ad ſatisfactionem Canonicam imponendam: aut dixerit, eos qui omnia peccata confiteri ſtudent, nihil relinquere velle diuinæ miſericordiæ ignoſcendum, aut demum non licere confiteri peccata venialia, anathema ſit.

CANON VIII.

Si quis dixerit, confeſſionem omnium peccatorum, qualem Eccleſia ſeruat, eſſe impoſſibilem, & traditionem humanam, à piis abolendam, aut ad eam non teneri omnes & ſingulos vtriuſque ſexus Chriſti fideles, iuxta magni Concilij Lateranenſis conſtitutionem, ſemel in anno, & ob id ſuadendum eſſe Chriſti fidelibus, vt non confiteantur tempore Quadrageſimæ, anathema ſit.

EXAMEN.

Longa eſt diſputatio de confeſſione, quæ magna contentione agitatur, cumulatis multis Scripturæ ſententiis, & coaceruatis variis antiquitatis teſtimoniis & exemplis. Id quod eo artificio fit, vt imperitiorum mentes turbentur, & exiſtiment illam & prorſus talem confeſſionem, & quidem tali opinione, ſicut Pontificiis nunc in vſu eſt, ſemper fuiſſe in veteri Eccleſia, tanquam iure diuino mandatam & neceſſariam. Simpliciſſima igitur & commodiſſima ratio explicationis erit, ſi per diſtributionem oſtendatur, quam varia ſint genera, & quam multæ rationes confeſſionis, cuius & in Scriptura, & in veterum ſcriptis mentio fit, deinde ad ſingula hæc genera, inſtituatur antitheſis, quæ & qualis ſit confeſſio, de qua Pontificij dimicant, quæ ſcilicet, vt ad remiſſionem peccatorum neceſſarium exigit, vt omnia & ſingula delicta, quæ à Deo nobis remitti volumus, in ſpecie & ſigillatim, ſecundum omnes circumſtantias ſacerdoti patefaciamus & enumeremus, ita vt quicquid Sacerdoti non

Digitized by Google

enumeretur, illud non remittatur à Deo.

Hoc modo enim perſpicuè oſtendi poterit, Pontificiam confeſſionem nec ſcripturæ, nec antiquitatis vera & conſentientia habere teſtimonia. Loquimur autem hoc loco, non de confeſſione laudis, in qua ſignificatione, aliquoties vocabulum confeſſionis in ſcriptura vſurpatur, ſed de confeſſione fraudis: ſicut Auguſtinus vocabuli æquiuocationem eleganter diſtinguit, de verbis Euangelij, Homilia 8. hoc eſt, de agnitione & confeſſione peccati loquimur.

Prima ſpecies confeſſionis. Primo igitur eſt confeſſio quædam, quę ſoli Deo fit, qua peccata noſtra agnoſcentes, coram Deo cor noſtrum effundimus, confitentes & deplorantes, cum vero cordis dolore, quam multipliciter Deum offenderimus, nóſque reos fatemur iræ & damnationis æternæ, petimúſque miſericordiam. Hæc confeſſio pertinet ad veram contritionem, ne vel fingamus nos eſſe ſine peccato, vel ne peccata contemnamus, extenuemus, excuſemus, palliemus ſeu defendamus, ſed ingenue coram Deo agnoſcamus & fateamur, tum culpam, tum reatum. Hæc confeſſio coniuncta eſt cum ſpe & fiducia veniæ, ſicut *Chryſoſt.* Chryſoſtomus inquit ad Theodo. lapſum: Quid proderunt lachrymæ & confeſſio, ſi nulla adſit abolitionis fiducia? Coniuncta etiam eſt cum propoſito emendationis, ſicut Hilarius inquit in Pſalmo 135. Quid aliud eſt confeſſio erroris, quam confeſſio deſinendi ab errore? De huius confeſſionis neceſſitate & vtilitate, populus diligenter erat commonefaciendus, vt iuxta cautionem debiti noſtri, hoc eſt, iuxta doctrinam Decalogi, inquiramus in totam naturam & vitam noſtram, excutientes & examinantes eam iuxta ſingula præcepta, vt aliquo modo agnoſcamus (ſemper enim manet illud Pſalmi: delicta quis intelligit?) multitudinem, grauitatem & fœditatem peccati, & quam multipliciter rei ſimus coram Deo. Hac enim ratione, vera generatur contritio, fides excitatur & acuitur, vt ſerio quęrat, cum gratitudine accipiat & in filiali timore Domini retineat miſericordiam Dei, & remiſſionem peccatorum.

Frangitur etiam ita ſuperbia humani ingenij, ne Phariſaicam perſuaſionem induat iuſtitiæ ſanctitatis & innocentiæ. Cautiores etiam in poſterum reddit nos illa confeſſio, vt maiori diligentia mores gubernemus, & lapſus caueamus.

Hæc populo ex verbo Dei erant proponenda, & diligenter inculcanda. Sed Pontificij de ſua tantum confeſſione dimicant, ad quam etiam ea, quæ de hac confeſſione, ſiue in ſcriptura, ſiue in veterum ſcriptis dicta ſunt, detorquent, & quæ propria ſunt huius confeſſionis, ea transferunt & tribuunt auriculari ſuæ enumerationi. Loquuntur autem de hac confeſſione, dicta Scripturæ. Pſalmus 32. Quoniam tacui, inueterauerunt oſſa mea. Delictum meum cognitum tibi feci. Dixi, confitebor aduerſus me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Prima Epiſtola Iohannis cap. 1. Si confiteamur peccata noſtra, fidelis & iuſtus eſt, vt remittat. Si dixerimus, quod non peccauimus, verbum eius non eſt in nobis. Prouerbiorum 28. Qui abſcondit ſcelera ſua, non dirigetur, qui autem confeſſus fuerit, & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur.

Hæc confeſſio vel interius in corde, vel publica voce Deo peccata confitetur, vt Leuit. 16. Daniel. 9. Item, vel in genere peccatorum reum ſiſti Deo, vt publicanus inquit: Deus, propitius eſto mihi peccatori, vel inquirit in totam vitam, atque adeò in totam hanc corruptam naturam: vt Pſalm. 19. 25. 51. &c. De hac confeſſione Patres etiam loquuntur, vt Origenes libro tertio, περὶ ἀρχῶν, capite primo. Si quis non prius animæ ſuæ vitia cognouerit, ac proprij oris confeſſione prodiderit, purgari iis abſoluique non poterit. Hoc dictum Pontificij ad ſuam confeſſionem detorquent. Sed in præcedentibus prolixè ſe explicat Origenes, & ſunt hæc eius verba: *Verba Origenis.* Quid à Deo conſequatur, ignorant, niſi prius ad beneficia conſequēda, per deſiderium venerint, quod ita demum fiet, ſi quis antè ſemetipſum cognoſcat, & ſentiat quid ſibi deſit: & quod ſibi deeſt, à quo quærere vel debeat vel poſſit, intelligat, qui enim non intellexerit prius ægritudinem ſuam, medicum quærere neſcit, vel ſanatus non aget gratias. Ne igitur ignoret ſibi per gratiam conceſſum, agnoſcenda & confitēda ſunt peccata. Idem in Pſalmo 37. Homilia prima dicit: Conuenit poſt peccatum confiteri peccatum. Id vero declarat exemplo Publicani, Lucæ 18. & Dauidis. Quæ, inquit, deliqui, quæ concupiui, quæ commiſi, omnia ante te profero, & in orationibus meis ante conſpectum tuum pono: & gemitus meus non eſt abs te abſconditus.

Chryſoſtom. Chryſoſtomus in Pſalmo 50. Quanti ſunt peccatores, ſecure degentes, qui nolunt intelligere quod inique agunt, nec agnoſcere volunt ſuperuenturam ſibi calamitatem: inſuper fiducialiter, quæ mala ſunt, agunt, & ſic nec ingemiſcunt, nec lachrymam proferunt, nec confitentur, quos ſaluari eſt impoſſibile: quod nec agnoſcunt facinora ſua, nec Dei iudicium præ oculis habeant.

Et Homil. 3. in Matt. Confeſſio peccatorum, teſtimonium eſt conſcientiæ, timentis Deum, qui enim timet iudicium Dei, peccata ſua non erubeſcit confiteri, qui autem erubeſcit, non timet. Illic enim turpitudo confeſſionis aſpicitur, vbi futuri iudicij pœna non creditur. Nunquid neſcimus, quia confeſſio peccatorum habet pudorem: & quod hoc ipſum erubeſcere, pœna grauis eſt? Sed ideo magis iubet Deus confiteri peccata, vt verecundiam patiamur pro pœna.

Idem in Geneſin Homilia 4. Quando in præſenti vita, per confeſſionem peccata abluere, & remiſſionem à Domino aſſequi poterimus: tunc abibimus hinc, à peccatis puri, & magnam fiduciam habebimus. Et Homilia 20. Qui hæc fecit, ſi voluerit ad confeſſionem facinorum feſtinare, & medico oſtendere vlcus, qui curet & non exprobret: atque ab illo remedia accipere, & ſoli ei loqui, nullo alio conſcio, & omnia dicere cum diligentia: facile ſua peccata emundabit. Confeſſio enim peccatorum, abolitio eſt delictorum. De hoc loco Lindanus exultat, quod ad verbum tradat ſecretam Pontificiorum confeſſionem. Sed quam veteratorie agat, lector conſideret. In illa ipſa enim Homilia dicit: Si Lamech nō refugit, mulieribus ſuis peccatum confiteri: quali erimus nos venia digni, ſi ei qui omnia noſtra nouit delicta, confiteri non volumus peccata? Et ſubinde ingeminat, medicum illum, eſſe Dominum noſtrum.

Tales igitur veterum ſententias, Pontificij ad ſuam enumerationem detorquent. Sed ipſe Chryſoſtomus ſe clariſſime explicat, in Epiſt. ad Hebr. cap. 12. Homil. 31. inquit: Non dico tibi, vt te prodas in publicum, neque vt te apud alios accuſes: ſed obedire

Digitized by Google

obedire te volo Prophetæ dicenti: Reuela Domino viam tuam. Ante Deum ergo confitere peccata tua. In Pſal.59. Peccata tua dicito, vt deleas illa. Si confunderis alicui dicere, quia peccaſti, dicito ea quotidie in anima tua, non dico, vt confitearis conſeruo tuo, vt exprobret, dicito Deo, qui curat ea. Nec enim ſi non dixeris, ignorat ea Deus. Dicito in hac vita, vt in illa requiem habeas.

Idem ſermone de pœnitentia & confeſſione: Nunc autem neque neceſſarium eſt, præſentibus teſtibus confiteri: ſolus te Deus confitentem videat. De incomprehenſibili Dei natura, Homil.5. Rogo & oro, vt crebrius Deo immortali confiteamini, & enumeratis veſtris delictis, veniam petatis. Non te in theatrum conſeruorum duco, non hominibus peccata tua detegere cogo. Repete coram Deo conſcientiam tuam, te explica: oſtende medico præſtantiſſimo vulnera tua, & pete ab eo medicamentum.

De Lazaro, concione quarta, Caue homini dixeris peccata, ne tibi opprobret. Neque enim conſeruo confiteris, vt in publicum proferat, ſed ei qui Dominus eſt. De hac interiori confeſſione, Deo facienda, multa alia egregia ſunt veterum dicta. Sed has Chryſoſtomi ſententias, ideo hoc loco adſcripſi, inde enim colligi poteſt, quomodo & ex quibus veterum ſententiis, non recte intellectis, poſteritas fabricarit Pontificiam enumerationem & neceſſitatem eius. Dicunt veteres, peccata confeſſione reuelanda, in ſpecie expendenda, curioſius diſcutienda, explicanda, detegenda, enumeranda, &c. dicunt, peccata ſolui per confeſſionem, impoſſibile eſſe ſaluari citra confeſſionem. Sed Chryſoſtomus addit interpretationem, hæc intelligenda eſſe non de externa confeſſione homini facienda, ſed de interiori quæ Deo fit.

II. Species. Secundo, eſt confeſſio fraterna, quæ proximo fit, quando ſcilicet is qui offendit proximum, pœnitentia ductus fatetur ſe peccaſſe, & petit ſibi ignoſci. Lucæ 17. Si ſepties in die peccauerit in te & conuerſus fuerit ad te, dicens: pœnitet me, dimitte illi. De hac confeſſione Auguſtinus tractatu in Iohannem 56. quod etiam Beda allegat in Paulum ad Coloſſenſes, interpretatur illud Iacobi 5. Confitemini inuicem delicta veſtra, & orate pro inuicem. Ad hanc confeſſionem, ſerio exhortandi ſunt homines. Chriſtus enim dicit, Matthæi 5. illum non poſſe munus ad altare offerre, qui non prius reconciliatus fuerit fratri ſuo. Et alteri parti Chriſtus etiam grauiter concionatur, Matthæi 6. Si non dimiſeritis hominibus, nec pater veſter dimittet vobis peccata.

Et illam fraternam reconciliationem, Deus promittit ſe in cœlo ratam habiturum, Matth.18. In quem locum Theophylactus inquit: Si tu offenſus, habes eum, qui te iniuria affecit, poſt trinam admonitionem ſicut publicanum, erit ille & in cœlo talis: ſi autem ſolueris eum, hoc eſt, confitenti & deprecanti ignoueris, erit ei & in cœlo condonatum. Non ſolum enim quæ ſacerdotes ſoluunt, ſunt ſoluta, ſed quæcunque & nos iniuria affecti, vel ligamus vel ſoluimus, & ipſa erunt ligata vel ſoluta. Sub hac confeſſione comprehenditur & hoc, quando fraterna correptione, ad agnitionem & confeſſionem alicuius peccati, etiamſi in nos non ſit commiſſum, frater commouetur & adducitur: Ita enim lucratus es fratrem tuum, inquit Chriſtus. Et propter mutuam interpellationem Iacobus dicit vtilem eſſe hanc confeſſionem: Orate pro inuicem, vt ſaluemini.

Tertio, eſt in ſcriptura confeſſio quædam peccatorum generalis, qua peccator non tantum interius coram Deo, ſed & coram miniſtris verbi & Sacramentorum, non quidem in ſpecie omnia & ſingula peccata, ſecundum omnes circumſtantias enumerat: ſed vel in genere, ſiue voce ſiue reipſa profitetur, ſe agnoſcere peccata & iram Dei aduerſus peccata, vel certa aliqua delicta, grauantia conſcientiam, confitetur, & petit impertiri ſibi remiſſionem. *III. Species.* Talis confeſſio in veteri Teſtamento erat quando aliquis ad Sacerdotem adducebat hoſtiam offerendam pro peccato, pro delicto, pro ignorantia, pro contumacia &c. nec exigebatur, vt peccatum illud in ſpecie & ſigillatim cum omnibus circumſtantiis Sacerdoti exponeretur. *Confeſſio in vetere Teſtamento.* Talis confeſſio erat Dauidis coram propheta Nathan, qua confitetur peccatum adulterij & homicidij, ſine enumeratione circumſtantiarum, 2.Regum 12. Et addit generalem confeſſionem: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum &c. Omnes iniquitates meas dele, Pſalm.51. vbi obſeruetur quod Dauid quidem confeſſionem illam coram Propheta fecit iuxta titulum Pſalmi, ſed tamen ad Deum confeſſionem dirigit. Et illi generali confeſſioni, quæ non eſt integra ſingulorum peccatorum, ſecundum omnes circumſtantias enumeratio, Nathan impertit abſolutionem: Dominus abſtulit peccatum tuum. Et ratio talis generalis confeſſionis, pulchre deſcribitur in hiſtoria Nehemiæ. Nam capite octauo Eſdras cum Leuitis, prælegunt populo in volumine legis, & interpretantur. Inde populus agnoſcens peccata, quibus Deum offenderat, incipit dolere & flere, capite nono ſeparant à ſe ſemen alienigenum, & confitentur coram Leuitis & tota Eccleſia, peccata ſua, & patrum ſuorum. Et Leuitæ, repetita populi confeſſione, implorant Dei miſericordiam: quod ſit loco abſolutionis, & obligant ſe ad emendationem, inito & quaſi conſcripto publice fœdere: id quod pertinet ad fructus pœnitentiæ. Hoc exemplum ideo adſcripſi, quia monſtrat totum proceſſum (vt ita loquar) confeſſionis. *Exempla vnius confeſſionis in nouo Teſtamento.* Ita peccatrix, Lucæ ſeptimo, externis ſignis & geſtibus in genere, ſine ſpecifica enumeratione, profitetur ſe multorum peccatorum ream eſſe, præcipue verò eius, quod notorium erat, & petit abſolutionem.

Et Chriſtus huic generali confeſſioni impertit abſolutionem: Remittuntur tibi peccata tua, fides tua te ſaluam fecit: vade in pace. Eodem modo filius hominis poteſtatem remittendi peccata in terra exercet, Matth.9. Intelligens enim, paralyticum conſideratione peccatorum territum, & videns fidem eius, inquit: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Ibi eſt verbum remittendi, quod extat Iohannis vigeſimo, deſcribitur ibi expreſſe poteſtas remittendi peccata. Et tamen ad abſolutionem, non requiritur integra ſingulorum peccatorum enumeratio. Non aliter autem Chriſtus Apoſtolos miſit, quam ipſe miſſus fuerat, Iohannis 20. Non igitur debent miniſtri ab iis, qui abſolutionem petunt, exigere, quod Chriſtus non exegit. Ita Matth.3. qui à Iohanne baptizantur, confitentur, peccata ſua: eo ipſo enim, quod baptiſmum pœnitentiæ ſuſcipiunt, profitentur ſe eſſe peccatores. Et ex hiſtoria Baptiſtæ colligi poteſt proceſſus, quo vſus fuit Iohannes: prædicauit pœnitentiam,

Digitized by Google

ita ſicut ſcriptum eſt Iſaiæ 40. arguens valles, montes & colles, quod ſint praua & aſpera. Omnis caro fœnum: & omnis gloria eius, quaſi flos agri: fœnum exſecatur, flos cadit, ſpiritu Domini ſufflante in eo. Quando vero accedebant turbæ, Phariſæi & Sadducæi, vt baptizarentur, concionabatur ipſis de ira Dei, & de effugienda ira Dei, Matth. 3. Luc. 3. dicebat ipſis vt crederent in venturum, hoc eſt, in Chriſtum. Acto. 19. Illi vero ad hanc doctrinam confitebantur peccata ſua, hoc eſt, in genere fatebantur, & ſignificabant, ſe agnoſcere peccata, timere iram Dei, & dolere quod Deum offendiſſent, petebantque baptiſma, in remiſſionem peccatorum. Et Ioannes quidem grauiter ipſos monet, ne ſimulatam, ſed veram & ſeriam agant pœnitentiam: idque dignis fructibus oſtendant. Non tamen exigit ſpecificam enumerationem ſingulorum delictorum, ſed iudicat ſufficere, quod ea exponunt, quibus præcipue conſcientiam grauatam ſentiunt, petentes inſtructionem. Ita publicani & milites dicunt: Quid faciemus? Act. 19. confitentur & annunciant acta ſua. Sed Lucas dicit, feciſſe hoc illos, qui iam crediderant: ſicut Paulus poſt conuerſionem, fatetur peccatum perſecutionis: & ſicut Auguſtinus ſuas confeſſiones edidit. Et non fit ibi vel exigitur ſpecifica enumeratio ſingulorum delictorum, ſed agnoſcunt & fatentur, actiones ſuas ad normam verbi Dei non congruere: præcipue verò magicos libros exurunt, ita ipſo facto promittentes emendationem. Ita Zachæus, Lucæ 19. fatetur ſe multos fraudaſſe, & pollicetur emendationem. Chriſtus verò non exigit in ſpecie & ſigillatim enumerationem, per ſingulas circumſtantias, ſed contentus eſt generali confeſſione cum Zachæus inquit: Si quem fraudaui. Et ad hanc confeſſionem Chriſtus abſolutionem pronunciat: Hodie ſalus facta eſt huic domui, quoniam & ipſe eſt filius Abraham. Venit enim filius hominis, quærere & ſaluare quod perierat. Filius etiam perditus, Lucæ 15. generali confeſſione peccati, & promiſſione emendationis, recipitur.

Hæc ideo annotaui, vt oſtenderem, morem confeſſionis, quæ in noſtris Eccleſiis ſeruatur, conſentaneum eſſe ſcripturæ, quod generali confeſſione contenta, non exigit ſpecificam enumerationem. Ea tamen, quæ conſcientiam præcipue grauant, exponere conſuluit, inſtructionis & conſolationis gratia. De hac confeſſione loquitur Baſilius in quæſtionibus compendio explicatis, 288. cum inquit: Neceſſarium videtur iis, quibus diſpenſatio myſteriorum Dei commiſſa eſt, confitenda eſſe peccata, addit enim: Sic & hi, qui antiquitus pœnitebant, inueniuntur apud ſanctos confeſſi eſſe peccata ſua. Scriptum eſt enim in Euangelio: quia Baptiſtæ confitebantur populi peccata ſua: & in Actibus confitebantur ipſis Apoſtolis, à quibus poſtea baptizabantur. Has verò & ſimiles ſententias, quam recte & dextre Pontificij ad integram ſuam enumerationem detorqueant, hæc obſeruatio plane oſtendit.

IV. *Ἐξομολόγησις.* Quartò, veteri Eccleſiæ in multo & frequenti vſu fuit publica confeſſio, quam ἐξομολόγησιν vocarunt. Illis enim, qui deprehenſi eſſent in publicis criminibus, quæ excommunicatione (ſicut Auguſtinus loquitur) plectenda erant, publice erat confitendum, hoc eſt, rei manifeſtorum criminum, coram Eccleſia, quaſi in publico iudicio accuſabantur. Ibi crimen erat apud Paſtorem & Eccleſiam agnoſcendum: & externis ſignis oſtendendum erat, ipſos vere dolere, quod Deum offendiſſent, & Eccleſiam polluiſſent: ibi vſitata erat quædam recitatio criminum. Tales enim non recipiebantur, niſi coram miniſtris & Eccleſia profeſſi eſſent, ſe delicta agnoſcere, de iis dolere, petere veniam, & promittere emendationem. Et illis interpoſito iudicio Eccleſiæ, imponebatur publica ſatisfactio: vt innoteſceret omnibus, eos vere & ſerio pœnitere: ſicut inquit Hieronymus in 16. Erat autem hæc publica confeſſio, vel voluntaria: vt cum criminoſi ſeipſos ſponte apud Eccleſiæ præſides prodebant, deferebant & publicabant: vtque illud facerent, Patres diligenter exhortationibus inſtabant. *Hieronymus.* Si verò peccatum totam Eccleſiam offendiſſet, & tamen rei nollent illud publice agnoſcere & confiteri, Eccleſia illos compellebat ad publicam exomologeſin. I. Publica correptione. II. Quando correptus recuſabat, crimen agnoſcere & fateri, excommunicabatur, & non recipiebatur, niſi prius publica confeſſione crimen agnouiſſet. III. Quando priuatam fraternam correptionem frater recuſabat audire, tunc per denunciationem deferebantur crimina ad Eccleſiam, quæ reos vel publica correptione, vel excommunicatione compellebat ad exomologeſin. Et hæc ſeueritas in publicis criminibus ideo adhibebatur: multa enim talia crimina, à magiſtratu, qui tunc nondum erat Chriſtianus, non puniebantur. Ne igitur Eccleſia ob quoſdam manifeſtarios peccatores, male audiret inter gentes, & ne mala illa exempla, vel infirmioribus offendiculo eſſent, vel contagio totum gregem inficeret. Item, vt alij ſpectaculis illis moniti & abſterriti, cauerent à ſimilibus criminibus: vtque animus illorum, qui ad Eccleſiam redibant, exploraretur, an ſerio reſipiſcerent (multorum enim leuitate & ſimulatione decepta fuerat Eccleſia) ideo morem publicæ confeſſionis, & pœnitentiæ, magna ſeueritate ſeruabant. Et Scripturæ exemplis hæc conſentanea ſunt, vt Luc. ſeptimo, peccatrix publice externis ſignis crimen fatetur, reatum agnoſcit, petit veniam, & pollicetur emendationem. Et 1. Corinth. 5. 2. Corinth. 2. & 7. lapſus publica correptione & excommunicatione compellitur ad agnitionem & confeſſionem peccati. Ioſue 7. cum Achan iam deprehenſus eſſet, Ioſue tamen ab illo flagitat publicam confeſſionem criminis, & reus fatetur: Vere ego peccaui Domino, & ſic & ſic feci.

Irenæus. De hac publica confeſſione, loquitur Irenæus, lib. 1. capit. 9. de mulieribus quibuſdam, quæ à Marco hæretico ſeductæ & corruptæ, cum conuertebantur, in manifeſto faciebant exomologeſin, plangentes & lamentantes corruptelam. Quædam verò ad exomologeſin illam non accedebant, in ſilentio deſperantes de vita Dei. Ita Irenæus. Tertullianus exomologeſin vocat actum pœnitentiæ: quando ſcilicet pœnitentia non ſola conſcientia profertur, ſed actu aliquo adminiſtratur. Et omnes ferme illos actus, quos publica pœnitentia complectitur, Tertullianus tribuit exomologeſi: & manifeſte dicit, illam exomologeſin fieri non tantum presbyteris, verum etiam omnibus fratribus. Atque ideo talem exomologeſin, publicam ſcilicet, vnam tantum concedit.

Euſebius. Ita apud Euſebium libro 6. capite 25. cum Philippus Gordiani filius, vellet in Eccleſia populo precibus communicare, ab Epiſcopo loci non eſt

per-

Digitized by Google

permiſſus, εἰ ἐξωμολογήσηται, hoc eſt, niſi confiteretur. Non autem flagitauit ab ipſo Epiſcopus, vt ſecreto in aurem omnia occulta peccata ſibi recenſeret, ſed iubet, vt inter publice pœnitentes ſe ſiſtat: quos vocat ἐξεταζομένους: quod vocabulum forenſe eſt, quãdo ſcilicet cauſa criminis, inſtituta inquiſitione in iudicio agitatur. Atque ideo etiam dicit, διὰ πολλὰς κατ' αὐτοῦ αἰτίας, propter multas aduerſus ipſum accuſationes erant enim publica crimina.

Ita lib. 5. c. 28. Natalis lapſus in hæreſin, cilicio ſe induit, cinere conſpergit, ad pedes Epiſcopi ſe proſternit, veſtigiis clericorum & laicorum prouolutus, multis lachrymis errorem ſuum deflet. Talis publica confeſſio, non pro quibuſvis peccatis, ſed pro illis, quæ vel publica erant, vel excommunicationem merebantur, ſicut Auguſtinus inquit, imponebatur & ſuſcipiebatur. Et ſi quando de aliis etiam peccatis fiebat, publica tamen profeſſione, & voce & geſtibus ſeu ſignis fiebat, non tantum coram ſacerdoribus, ſed & coram laicis, & omnibus fratribus: ſicut Tertullianus & Euſebius de confeſſione iſla ſcribunt. Ex illa publica confeſſione, poſtea fieri cœpit ſecreta, de illis peccatis, quæ ad publicam pœnitentiam pertinebant. Tandem vero ſecreta illa confeſſio, ad quæuis occulta peccata in interiori pœnitentia detorta eſt. Id quomodo ſenſim & paulatim factum fuerit, oſtendemus, vtilis enim erit hæc obſeruatio.

Diſciplina igitur illa publicæ confeſſionis & pœnitentiæ, eo vſque proceſſit, vt ſi quis in animo propoſitũ habuiſſet, patrandi publici criminis, etiamſi non ſubſecutum fuiſſet ipſum facinus, multi tamen voluntarie ſacerdotibus primum hoc indicabãt, & poſtea publicæ confeſſioni ac pœnitentiæ ſe ſubiiciebant. Ita Cyprianus ſerm. 2. de lapſis: Qui & fide maiore, & timore meliore ſunt, quamuis nullo ſacrificij aut libelli facinore conſtricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerunt, hoc ipſum apud Sacerdotes Dei dolenter & ſimpliciter confitentur, exomologeſin conſcientiæ faciunt, animi ſui pondus exponunt, ſalutarem medelam, paruis licet & modicis vulneribus exquirunt. Audis, non fuiſſe vel præceptum neceſſarium, vel conſuetudinem vniuerſalem, dicit enim, fuiſſe exempla quorundam, qui fide maiore, & timore meliore erant. Non igitur omnes hoc fecerunt: nec damnati fuerunt illi, qui ſoli Deo talia confeſſi ſunt. Sed tamen talia exẽpla cœperunt aliis commendari, & ad imitationem proponi. Obſeruet autem Lector, Cyprianum ibi non loqui de omnibus, ſingulis & quibuſuis peccatis cogitationum & voluntatis, ſacerdoti confitendis: ſed diſerte explicat, illa ſe intelligere, quæ de publicis criminibus perpetrandis, voluntate concepta fuerant: vt de propoſito abnegationis in perſecutione. Pertinent igitur & hæ ſententiæ ad publicam pœnitentiam, & ad publica crimina: nec ſunt generalia dogmata de quibuſvis occultis peccatis, ſacerdoti confitendis, quorum tenati ſe reos eſſe agnoſcunt coram Deo.

Quintò, quando admiſſa erant enormia crimina, ita tamen, vt non eſſent publice Eccleſiæ nota & manifeſta, rei non poterant compelli ad publicam confeſſionem & pœnitentiam: tanta tamen erat ſeueritas diſciplinæ, vt multi ſeipſos publicarent publica confeſſione. Maledicæ verò linguæ, arripiebant inde occaſionem obtrectandi pœnitentibus: ſicut inquit Origenes Homilia ſecunda, in Pſalmum 37. Qui lapſus eſt, procedit in medium, & exomologeſin fecit. Multi verò audientes, vel exprobrant, vel irrident, vel malè loquuntur. Vt igitur talis publica cõfeſſio fieret ad ædificationem, conſuluerunt Patres, prius hoc ſacerdoti, vel erudito medico exponendum eſſe, & eius conſilium exquirendum, an publica confeſſione ſit Eccleſiæ manifeſtandum. Ita Origenes in Pſalm. 37. Circumſpice cui debeas confiteri peccatum tuum, proba prius medicum. Si intellexerit, & præuiderit talem eſſe languorem tuum, qui in conuentu totius Eccleſiæ exponi debeat, & curari, ex quo fortaſſis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipſe facile ſanari: periti illius medici conſilio hoc properandum eſt. Hoc modo peccata pertinentia ad publicam pœnitentiam, quando non erant manifeſtaria, primum ſacerdoti priuatim indicabantur, poſtea ſequebatur publica confeſſio & pœnitentia. Quod enim Origenes in illo loco, non in genere de omnibus & ſingulis peccatis ſacerdoti confitendis loquatur, inde manifeſtum eſt. In prima enim Homilia loquitur de delictis, concupiſcentiis, & commiſſis, quæ ante Deum proferuntur, & in conſpectu ipſius per gemitum exponuntur. Deinde in ſecunda Homilia loquitur in principio, de lapſibus, qui olim ad publicam confeſſionem pertinuerunt. Quia verò inde ſequebantur obtrectationes, ſuadet Origenes, vt tales lapſus primum ſacerdoti exponantur, vt de eius conſilio, vel ſuſcipiatur publica confeſſio, vel omittatur. *Origenes.*

Sextò, cum ardor ille remiſſior factus eſſet, & non inuenirentur, qui vel ſponte per ſeipſos, delicta ſua enormia quidem, non tamen manifeſtaria & notoria, coram Eccleſia, publica confeſſione manifeſtare, vel conſilio ſacerdotis ea in publico Eccleſiæ conuentu exponi vellent: imò in notoriis etiam criminibus, propter confuſionem publicæ confeſſionis, multi omnem potius pœnitentiam ſpernebant: remiſſa igitur tandem, & prorſus ferme abrogata fuit ſeueritas publicæ confeſſionis, & commutari cœpit in priuatam, ita vt talia crimina priuatim & ſecreto confiterentur Sacerdoti: qui licet crimen illud in ſpecie Eccleſiæ non proderet, iniungebat tamen delinquenti publicam pœnitentiam: vt ipſo facto, in genere coram Eccleſia confiteretur & declararet, ſe graue aliquid commiſiſſe. Teſtatur hoc Leo, Epiſtola 69. Et Sozomenus in Tripartita hiſtoria, libro nono, capite trigeſimo quinto. Ita Auguſtinus inquit, de Symbolo ad catechumenos, libro 1. capite ſexto. Illi, quos videris agere pœnitentiam, ſcelera ſua commiſerunt, aut adulteria, aut alia immania facta. Et vtile eſt obſeruare, quando, quomodo, & qua de cauſa facta ſit mutatio illa publicæ confeſſionis, in priuatam ſeu ſecretam. Extat autem deſcriptio in Epiſtola Leonis 78. vbi conſtituit, ſubmouendam eſſe conſuetudinem, qua de ſingulorum peccatorum genere, libellis ſcripta confeſſio publice recitabatur: cum ſufficiat reatus conſcientiarum ſolis ſacerdotibus indicare, confeſſione ſecreta. Quamuis enim plenitudo fidei videatur eſſe laudabilis, quæ propter Dei timorem, apud homines erubeſcere non veretur: tamen quia non omnium huiuſmodi ſunt peccata, vt ea, quæ pœnitentiam poſcũt, non timeant publicare, remouenda erat improbabilis conſuetudo, ne multi à pœnitentiæ remediis arcerentur, dum aut erubeſcunt, aut metuunt inimicis ſuis facta ſua reſerare, quibus poſſunt legum conſtitutionibus percelli. Sufficit ergo illa *VI Species confeſſionum.* *Sozomenus.* *Auguſtinus.* *Leonis Epiſtola 78.*

confeſſio, quæ primum Deo offertur, tunc etiam ſacerdoti, qui pro delictis pœnitentium precator accedit: quod tum demum plures ad pœnitentiam poterant prouocari, ſi populi auribus non publicetur conſcientia confitentis. Hanc Leonis ſententiam ideo adſcripſi quia manifeſte oſtendit, ea quæ de confeſſione hominibus facienda, apud veteres leguntur, non eſſe neceſſaria præcepta, nec iuris diuini, ſed diſciplinam eſſe externam quæ pro ratione ædificationis Eccleſiæ mutari poſſit. Illam enim conſuetudinem, quod crimina enormia quidem, ſed vel propoſito tantum, vel facto non notori Eccleſiæ notorio commiſſa, publica confeſſione Eccleſiæ manifeſtabantur: quam Tertullianus, Cyprianus, & Origenes laudant, & imitandam proponunt: Leo pronunciat eſſe improbabilem, & remouendam. Illis ipſis enim fere verbis vtitur, quibus genus illud confeſſionis Cyprianus & Tertullianus commendant: ob fidem ſcilicet maiorem, & timorem meliorem, non fugiendam eſſe publicationem ſui.

Eſt & illud obſeruandum in Leonis ſententia, quod non loquitur de generali omnium occultorum delictorum enumeratione, quando inquit: reatus conſcientiarum, ſacerdotibus ſecreta confeſſione indicari; ſed oſtendit, ſe loqui de huiuſmodi criminibus, quæ ſi publicarentur, poſſent legum conſtitutionibus percelli: hoc eſt, quæ olim publicæ confeſſioni & pœnitentiæ ſubiecta fuerunt.

VII. Species. Histor. Tripart. Septimò, in Græca Eccleſia longe ante Leonem facta fuerat mutatio illa publicæ confeſſionis, in ſecretam. In hiſtoria enim Tripartita lib. 9. cap. 35. dicit Sozomenus, ab initio Eccleſiæ viſum fuiſſe ſacerdotibus, vt peccata tanquam in theatro ſub teſtimonio cœtus Eccleſiaſtici panderentur, quod de publica confeſſione dictum eſt. Socrates verò addit: Cum poſt perſecutionem ſub Decio factam, Nouatiani ab Eccleſia, propterea quod pœnitentes in perſecutione lapſos recipiebat, diſceſſionem feciſſent: quod factum eſt circa annum Domini 260. Epiſcopos antiquo Canoni Eccleſiaſtico, de publica ſcilicet confeſſione & pœnitentia adieciſſe hanc additionem (vocat enim προσθήκην Canonis) vt presbyter bonæ conuerſationis, prudens & ἐχέμυθος, hoc eſt, ſeruans ſecreti, ſicut Sozomenus inquit, ad hoc ordinaretur: vt lapſi ad illum accederent, ipſi confiterentur peccata. Ille verò ſecundum vniuſcuiuſque culpam, mulctam indicebat. Et Sozomenus illud de iniuncta mulcta, expreſſe dicit idem fuiſſe, quod tunc Romana Eccleſia, in publica & ſolenni pœnitentia ſeruabat. Ita enim ferme morem illum recitat, ſicut deſcribitur diſtinctio. 50. in cap. Quadrageſimæ. Fuit igitur noua hæc προσθήκη, ad antiquum de publica confeſſione Canonem, vt lapſus ſuos peccatores non amplius tanquam in theatro coram toto Eccleſiæ cœtu publicarent, ſed ſecreta & priuata confeſſione presbytero pœnitentiario indicarent. Et quia erat ἐχέμυθος, confeſſionem non prodebat in publicum, niſi forſan in certis caſibus: vt de ſtupro Diaconi. Sed tamen iniungebat mulctam, ſeu ſatisfactionem publicam.

Græca Ecclesia. Obſeruet autem Lector, id quod Origenis tempore ſeruatum fuit, vt ſcilicet lapſus priuatim ſacerdotibus indicati, poſtea in conuentu totius Eccleſiæ exponerentur, mox poſt annos 30. in Græca Eccleſia mutatum eſſe, vt confeſſio ſcilicet eſſet & ſeruaretur ſecreta, ſatisfactio verò iniungeretur publica.

Occidentalis verò, ſeu Latina Eccleſia, ſeueritatem publicæ confeſſionis, per ducentos ferme annos diutius retinuit, vſque ad Leonem ſcilicet, circa annum Domini 450. ſicut in præcedentibus diximus. Indicat autem Socrates, ſolitos fuiſſe quoſdam, apud pœnitentiarium illum presbyterum cõfiteri non tantum publica & notoria crimina, ſed & alia delicta poſt baptiſmum perpetrata. Sozomenus inquit: τὰ βεβιωμένα confitebantur. Non tamen fuiſſe mandatum, obligans omnes ad enumerationem omnium & ſingulorum delictorum, inde colligitur. Vnus enim tantum presbyter, ad has confeſſiones audiendas conſtitutus fuit, in ampliſſima Conſtantinopolitana Eccleſia, in qua 60. presbyteri, tempore Iuſtiniani fuerunt. Et Socrates dicit, nobilem quandam mulierem, presbytero illi confeſſam peccata κατὰ μέρος, hoc eſt, ex parte. Et ad hanc confeſſionem nec integram nec ſpecialem, presbyterũ eam abſoluiſſe, iniuncta hac ſatisfactione, vt vna cũ confeſſione, oſtenderet ieiunio & orationibus opus dignum pœnitentia: illam verò progreſſam cœpiſſe, & alium ſuum lapſum accuſare, diaconum ſcilicet Eccleſiæ ſecum concubuiſſe. Non igitur omnibus neceſſitas confeſſionis illius impoſita fuit: alias enim non ſuffeciſſet vnus presbyter: nec integra omnium & ſingulorum peccatorum enumeratio, tãquã iure diuino ad remiſſionem neceſſaria exacta fuit, ſicut confeſſio mulieris κατὰ μέρος facta oſtendit. Sed præcipue inſtituta fuerat, pro publicis & notoriis lapſibus, vſurpari verò cœpit etiam ad confeſſionem aliorum peccatorum, ſicut iam diximus. Noſtra verò quæſtio eſt, an confeſſio illa, ſiue publica, ſiue priuata, tanquam iure diuino ad remiſſionem peccatorum neceſſaria, tunc in Eccleſia habita fuerit. Et publicam quidem confeſſionem, non iudicatam fuiſſe iure diuino ad remiſſionem peccatorum neceſſariam, mutatio & abrogatio eius oſtendit. Iam verò illam etiam conſtitutionem, priuatim & ſecreto audiendi lapſorum confeſſiones, hiſtoria hæc dicit, in Conſtantinopolitana Eccleſia à Nectario abrogatam & ſublatam eſſe, propter facinus illud Diaconi, confeſſione publicatum, in magnum Eccleſiæ ſcandalum. Sed quomodo abrogatio illa per Nectarium facta eſt? Gropperus dicit, non ipſam ſecretam confeſſionem abrogatam, ſed illum tantum morem ſublatum, quo ſecreto confeſſis, publica imponebatur pœnitentia peragenda. Sed hiſtoria ſimpliciter dicit, deſiiſſe tunc morem illum, quod ſcilicet certus quidam presbyter ad hoc ordinatus erat, vt audiret confeſſiones pœnitentium. *Gropperus.*

Lindanus. Lindanus fingit, Nectarium hoc tantum abrogaſſe, quod vnus certus presbyter ad audiendas cõfeſſiones conſtitutus erat: manſiſſe autem omnino neceſſariam priuatam ſeu ſecretam confeſſionem, ſed liberum permiſſum eſſe, cui quis vellet ex presbyteris confiteri. Sed hiſtoria manifeſte oſtendit, figmentum hoc eſſe. Sozomenus enim dicit, poſt Nectarij illam abrogationem quenq; iudicio propriæ conſcientiæ relictum. Num verò ita, vt confiteretur cui vellet? Hoc certe non dicit, ſed inquit, permiſſum fuiſſe quemque μετέχειν τῶν μυστηρίων, ὡς ἂν ἑαυτῷ συνειδείη καὶ θαρρεῖν δύναιτο: hoc eſt, poſt illam abrogationem, ad communionem myſteriorum quiſque admiſſus eſt, prout ſibi conſcius erat, & iudicare poterat, ſe bona conſcientia, non ad iudicium communicare poſſe myſteriis. Antea igitur ad com-

ad communicationem non admittebantur, niſi prius confeſſi fuiſſent peccata. Sed per Nectarij abrogationem, quiſque permiſſus eſt τῷ ἰδίῳ συνειδότι, quod manifeſte opponitur iudicio, quod fiebat in confeſſione. Et multo manifeſtius argumentum eſt, ipſam ſecretam confeſſionem per Nectarium abrogatam: quod Socrates conqueritur, abrogatione illius diſciplinæ, ſublatam mutuam illam correptionem, de qua Paulus inquit: Nolite communicare operibus illorum infructuoſis, ſed magis arguite. Et quod Sozomenus clarius dicit, per illam Nectarij abrogationem, cœpiſſe antiquam grauitatem & ſeueritatem, in morem arbitrarium & negligentiorem degeneraſſe. Et addit prius, hoc eſt, ante illam abrogationem, minora & pauciora peccata fuiſſe, præ verecundia & pudore confitendi propria peccata, & propter ſeueritatem illorum, qui ad hanc rem, vt iudices ordinati erant. Quid igitur Nectarius abrogarit, vel ex hac querela manifeſtum eſt. Sed inquis, abrogationem illam nec Socrates nec Sozomenus laudant. Reſpondeo: Diſciplinam illam & vtilitatem eius commendant, quæ nec nobis improbatur. Sed tamen neuter illorum affirmat, confeſſionem iuri diuino, ad remiſſionem peccatorum neceſſariam eſſe: nec aſſeuerant, eius abrogationem iuri diuino contrariam eſſe. Sed Sozomenus commendans antiquam illam diſciplinam, inquit: ὡς οἶμαι, vt arbitror. Et Socrates dicit: Quod conſilium illius abrogationis Eccleſiæ contulerit, Deus viderit.

Nobis vero illud veteris Eccleſiæ iudicium ſufficit, confeſſionem, vtut vtilitas diſciplinæ eius laudetur & commendetur, non eſſe iuris diuini, nec ad remiſſionem peccatorum neceſſariam. Alias enim propter nullas turbas abrogari vel potuiſſet, vel debuiſſet.

Colligamus igitur in ſummam, quæ ex hac Nectarij hiſtoria conficiuntur. Omnino verum eſt quod Sozomenus inquit, Deum mandaſſe peccatoribus veniam νέμειν: ſed illis qui pœnitentiam agunt, peccata agnoſcunt, & confitentur. Qui vero recuſant peccata confiteri, illos maius onus quaſi auctæ peccati vſuræ, ſibi acquirere. Sed quæſtio eſt, cui neceſſario confitenda ſint peccata. Et primum quidem in vſu fuit publica confeſſio. Sed eam non eſſe neceſſariam, eius abrogatione oſtenſum eſt. Deinde vſurpata aliquandiu fuit confeſſio, quæ priuatim ſeu ſecreto Sacerdoti fiebat. Sed nec illam iure diuino ad remiſſionem eſſe neceſſariam, licet diſciplina ſit vtilis, Eccleſia Nectarij tempore, eius abrogatione oſtendit. Sola igitur illa peccatorum confeſſio quæ Deo fit, iure diuino ad remiſſionem peccatorum neceſſaria eſt: ſicut Chryſoſtomus, Nectarij ſucceſſor multis & ſæpiſſime hoc oſtendit. Sed contra hæc omnia Pighius obiicit, quod in vna Conſtantinopolitana Eccleſia, ab vno Nectario, paucorum conſilio vt furori tumultuantis populi ſuccurreretur factum eſt, non ſtatim pertinere ad iudicium & conſenſum Catholicæ Eccleſiæ. Sed tamen abrogationem illam nemo, etiam ex illis qui eam non ſatis probabant, vel auſus fuit vel potuit, vt Scripturæ ſeu verbo Dei repugnantem, reprehendere aut damnare. Imo Sozomenus expreſſe dicit: Nectarius primus abrogauit presbyterum, ſuper pœnitentes ordinatum. ἐπηκολούθησαν δὲ σχεδὸν οἱ πανταχοῦ ἐπίσκοποι, hoc eſt, exemplum illius abrogationis ſecuti ſunt omnes ferme Epiſcopi. Socrates dicit in aliis hæreſibus manſiſſe Canonem illum de audiendis confeſſionibus: in Eccleſia vero ἐν ὁμονοίᾳ, antiquatum fuiſſe.

Et ex Chryſoſtomo, qui proxime poſt abrogationem illam, Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ adminiſtrationem ſuſcepit, manifeſte colligitur, quod Eccleſia illius temporis ſenſerit confeſſionem peccatorum quæ Sacerdoti fit, non eſſe iure diuino ad remiſſionem peccatorum neceſſariam.

Et ex hac Nectarij hiſtoria intelligi poteſt, qua occaſione, qua de cauſa, & in quem ſenſum, Chryſoſtomus ſententias illas, quas ſupra annotauimus (quod ſcilicet non neceſſarium ſit homini, confiteri peccata, ſed ſufficiat Deo ea confiteri) ſæpiſſimè repetiuerit. In recenti enim memoria tunc adhuc erat Nectarij abrogatio.

Lindanus contendit, Chryſoſtomum tantum hoc diſputare, quod publica peccatorum confeſſio non ſit neceſſaria, quia dicit: Non in theatrum te duco: non dico, vt prodas te in publicum. Non neceſſe eſt præſentibus teſtibus confiteri, &c. Sed idem etiam dicit: Non dico vt confitearis conſeruo tuo. Solus Deus te confitentem audiat. Item, Soli Domino, nullo alio conſcio, confitearis. Nec publicam igitur, nec priuatam confeſſionem, Chryſoſtomus vult in re diuina, ad ſalutem neceſſariam eſſe. *Lindanus.*

Octauo, vt ad ordinem hiſtoricæ obſeruationis redeamus. Hactenus oſtendimus in veteri Eccleſia morem fuiſſe publicæ confeſſionis, in grauioribus ſeu manifeſtis criminibus. Quæ conſuetudo poſtea, vt improbabilis iudicata, remota fuit & mutata in ſecretam confeſſionem, quæ publicam tamen mulctam, ſeu ſatisfactionem iniungebat. Sed & priuata illa, in Græca Eccleſia ſub Nectario abrogata fuit. Latina vero Eccleſia ſecretam illam confeſſionem retinuit: ſed ſicut antea publica confeſſio, in ſecretam erat mutata. Ita poſtea etiam antiquata fuit ſeueritas iniungendæ publicæ pœnitentiæ, pro grauioribus criminibus ſecreto confeſſis atque ita etiam mulcta ſeu ſatisfactio publica, in priuatam ſeu ſecretam commutari cœpit. Inde vero poſterioribus temporibus, auricularis Pontificiorum confeſſio generata eſt: quæ omnium & ſingulorum delictorum enumerationem, ad ſalutem neceſſariam exigit. *VIII. Species.*

Nono. Et illa quidem quæ hactenus ex patribus annotauimus, ad ea potiſſimum crimina ſpectant, propter quæ excommunicari aliquis merebatur, ſicut Auguſtinus inquit: ſiue illa eſſent palam, ſiue clam, ſiue tantum voluntatis propoſito commiſſa. Non diſſimulandum tamen eſt, extare præterea apud veteres multas ſententias, quibus exhortantur populum, vt alia etiam peccata Sacerdoti per confeſſionem exponant. Ita Cyprianus libro 5. Epiſt. 14. & 16. dicit: in minoribus etiam peccatis, quę quidem non in Deum committantur, veniendum eſſe ad exomologeſin. Sed conſiderandum eſt, qua ratione, quo ſenſu, & in quem finem priuatam illam confeſſionem commendarint. Nullo modo enim ſenſerunt, iure diuino ad remiſſionem peccatorum neceſſarium eſſe, omnia peccata, in ſpecie & ſigillatim, ſacerdoti iuxta omnes circumſtantias enumerare, ita vt ea quæ ſacerdoti in ſpecie non exponuntur, remitti non poſſint, etiamſi vere pœnitens Deo ea confiteatur. Alias vero habuerunt rationes, propter quas & ſeruarunt & commendarunt priuatam confeſſionem: quia ſcilicet vtilis ſit diſciplina, primo ad rudiorum informationem, de vera a- *IX. Species.*

gnitione, de gradibus, de grauitate peccatorum, item de vera & ſalutari ratione agendæ pœnitentiæ. Secundo, ad medicinam: quomodo ſcilicet quælibet peccata curanda & mortificanda ſint, vt in poſterum caueantur & vitentur, quæ vitæ emendatio, quibus peccatis opponenda ſit. Tertio, Conſilij gratia: vt in caſibus dubiis, paſtoris conſilio ouiculæ ex verbo Dei inſtruantur. Quarto Propter conſolationem, quando ſcilicet peccatum aliquod præcipue conſcientiam grauabat & perturbabat, vt ex generali prædicatione conſcientia non poſſet conſolationem concipere, tunc conſulebant paſtori hoc eſſe exponendum, propter priuatam abſolutionem. Quinto, Quia abſolutio non eſt impertienda, niſi qui pœnitentiam agit, impœnitens vero ligandus eſt, ideo ſacerdotem ex aliqua pœnitentis profeſſione oportet intelligere, an ille qui abſolutionem petit, ſi abſoluendus, an vero ligandus. Ad illam vero diſcretionem non opus eſſe integra ſeu ſpeciali enumeratione omnium delictorum, poſtea oſtendemus. Ita Chryſoſtomus, qui præ cæteris acriter contendit, non neceſſarium eſſe ad remiſſionem peccatorum, Sacerdoti peccata exponere & manifeſtare: tamen libro ſecundo de Sacerdotio inquit: Multa arte opus eſt, vt qui laborant Chriſtiani, vltro ſibi perſuadeant, Sacerdotum curationibus ſe ſubmittere oportere: imo, vt curationis & medicinæ nomine, gratiam illis habeant. Et hoc eſt quod Sozomenus dicit, poſt Nectarium, confeſſionem ſacerdotalem factam fuiſſe ἀδιάφορον. Ita Origenes in Pſalmo. 37. dicit: Proba prius medicum, cui debeas languoris cauſas exponere: vt ſi quid ille dixerit, ſi quid conſilij dederit, facias & ſequaris. Idem in 2. capit. Leuitici dicit, ſacerdoti indicari peccatum, & quæri medicinam, ſecundum eum qui ait: Pronunciabo aduerſus me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti. Ita homil. 1. in Pſalmo. 37. Deus ſicut corpori medicamenta præparauit, ita & animæ, in his ſermonibus quos per diuinas Scripturas ſeminauit, vt quæramus medicinam. Archiatros Chriſtus eſt: medici, ſunt miniſtri verbi, quibus curandorum vulnerum diſciplina commiſſa eſt. Et huc refert publicas Epiſcoporum correptiones. Ibidem: Si in corpore macula vel vulnus oriatur, ſolicitus es, & perquiris quid curæ debeas adhibere, quomodo corpori ſanitas antiqua reſtituatur. In eandem ſententiam Cyprianus ſermone 5. de lapſis dicit, peccatores per confeſſionem animi ſui pondus Sacerdotibus exponere, ſalutarem medelam paruis ſcilicet & modicis vulneribus exquirere. Baſilius in quæſtionibus compendio explicatis, 288. Quia modus conuerſionis debet eſſe οἰκεῖος τοῦ ἁμαρτάνοντος, accommodatus ad rationem peccati: & debet fructus oſtendere, dignos pœnitentia: ad hoc aptus eſt modus confeſſionis, quæ fit illis quibus diſpenſatio myſteriorum Dei commiſſa eſt. Et capite 98. dicit, confeſſionem peccatorum hanc habere rationem, quam vulnus habet aliquod corporis, vel paſſio quæ medico monſtranda eſt, qui teſtimonium habet curæ & medelæ. Ita Hieronymus in 6. capit. Matthæi: Sicut in veteri Teſtamento, Sacerdotes notitiam habebant leproſi & non leproſi, vt poſſent diſcernere, qui mundus, quive immundus eſſet: ita in nouo Teſtamento, Sacerdotem non debere temere ſibi arrogare clauem poteſtatis, abſque claue ſcientiæ & diſcretionis, ſed pro varietate peccatorum, debere noſſe qui ligandus ſit, quive ſoluendus. In Eccleſiaſten. capite 10. Si quem ſerpens diabolus occulte momorderit, & nullo conſcio eum peccati veneno infecerit: ſi tacuerit qui percuſſus eſt, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus ſuum fratri & magiſtro voluerit confiteri: magiſter qui habet linguam ad curandum, facile ei prodeſſe non poterit. Si enim erubeſcat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina, non curat.

Chryſoſtomus. *Origenes.* *Cyprianus.*

Idem vult aliud Hieronymi dictum: Vulnus non intellectum, tardius ſanatur.

Hieronymus. *Auguſtinus.*

Auguſtinus eleganter hoc deſcribit, Epiſto. 111. ad Iulianum Comitem: Si tranſgredimur in aliquo peccato poſt Baptiſmum, ordinauit nobis pœnitentiam propter fragilitatem noſtram. Ideo debemus confeſſiones noſtras veraciter confiteri, & fructus dignos facere: id eſt, præterita ne iteremus, ſecundum iuſſionem Deum timentis ſacerdotis: qui ſacerdos, vt ſapiens medicus, primum ſciat curare peccata ſua, & poſtea aliena vulnera detergere & ſanare, non publicare. Nos ſequamur, perquiramus, & cum talibus conſilium ſalutis noſtræ ineamus. Ita Ambroſius in hiſtoria Tripartita, lib. 9. ca. 30. Ambroſius ad Theodoſium pœnitentem inquit: Quibus pharmacis curaſti vulnera illa? Reſpondet Imperator. Tuum opus eſt, & oſtendere & miſcere pharmaca: meum vero, ſuſcipere.

Hiſtor. Trip.

Hanc tamen diſciplinam non fecerunt ſimpliciter iure diuino neceſſariam, ad remiſſionem peccatorum.

Apud Caſſianum enim de fine pœnitentiæ, Pynuſius abbas dicit: Si verecundia retrahente, reuelare peccata coram hominibus erubeſcis, illi quem latere non poſſunt, confiteri ea iugi ſupplicatione non deſinas, ac dicere: Tibi ſoli peccaui, &c. qui abſque vlla verecundiæ publicatione curare, & ſine improperio peccata donare conſueuit.

Origenes etiam homilia 2. in Leui. vbi dicit, medicinæ gratia Sacerdoti peccata indicanda, enumerat præterea alios modos, quibus ad remiſſionem perueniatur.

Pont. confeſſ.

Ad hæc nouem capita, omnes veterum ſententiæ commode referri poſſunt. Longe aliud vero eſt, de quo præcipue Pontificia confeſſio dimicat: confeſſionem ſcilicet quæ ſacerdoti fit, iure diuino ad remiſſionem peccatorum eſſe neceſſariam, & quidem, ita, vt nullum peccatum dimittatur, quod per confeſſionem ſacerdoti non fuerit expoſitum: item ad remiſſionem peccatorum neceſſariam eſſe omnium & ſingulorum peccatorum ſecundum omnes circumſtantias enumerationem, quæ Sacerdoti fiat in ſpecie, & ſigillatim: & ſi vnum reticeatur, etiamſi Deo quis illud confiteatur, tamen non valere abſolutionem.

Et hæc ſunt, quæ nec ex Scriptura, nec ex veteribus liquido oſtendi & probari poſſunt. Licet enim inueniantur alicubi apud veteres ſententiæ duriores, inclinantes ad neceſſitatem confeſſionis: poſſunt tamen opponi aliæ diſſimiles veterum ſententiæ, ſicut Gratianus in vtramque partem ſententias collegit. Et quæ fuerit veteris Eccleſiæ de confeſſione ſententia, Nectarij hiſtoria, & conciones Chryſoſtomi liquido oſtendunt.

Pontificiorum ſtrophæ.

Et hæc cum ita ſe habeant, intelligit Lector, quale ſit Pontificiorum artificium, quod vbicunque in veterum ſcriptis, vocabulum confeſſionis inueniunt, ſtatim exclamant, auricularem ſuam confeſſionem, totius antiquitatis teſtimonio probari & ſtabiliri. Hanc vero ſimplicem diſtributionem, de variis generibus confeſſionis veteris Eccleſiæ, ideo inſtitui,

Digitized by Google

inſtitui, vt veterum ſententiæ rectius & commodius intelligi & explicari poſſint: vtque oſtendatur, confeſſionem de qua veteres loquuntur, non patrocinari auriculari illi, pro qua Pontificij dimicant. Quæ vero ex ſuppoſititiis quibuſdam ſcriptis, quæ Auguſtino tribuuntur allegant, nihil nos mouent: vt de vera & falſa pœnitentia, item de viſitatione infirmorum, vbi dicitur: non ſufficere, ſi ſoli Deo confiteamur peccata, ſed ſacerdotem faciendum eſſe penitus participem conſcientiarum noſtrarum, illi aperienda penetralium noſtrorum abditiſſima latibula, & conſcientiarum penitiora reuelanda repagula, &c. Talia enim à poſterioribus, ſub veterum nominibus conficta ſunt: vt prætextu antiquitatis ſtudioſioribus facilius imponere poſſent. Prodeſt etiam ad hoc diſtributio illa, vt bonis viris oſtendi poſſit noſtras Eccleſias, ea quæ in veterum ſcriptis de confeſſione, vera, vtilia, & Scripturæ conſentanea extant, non reiicere vel damnare, quando Pontificias ſuperſtitiones taxamus. Publicæ enim pœnitentiæ exempla quædam apud nos ſeruantur. Et quidem optamus, poſſe in hoc genere plura quædam ex veteris Eccleſiæ diſciplina, in vſum reuocari, quæ in Pontificia Eccleſia vel prorſus collapſa, vel in ſuperſtitiones & ludibria conuerſa ſunt. Priuatæ confeſſionis vſus apud nos ſeruatur, vt generali profeſſione peccati, ex ſignificatione pœnitentiæ, petatur abſolutio. Cumque non ſine iudicio vſurpanda ſit clauis, vel ſoluens vel ligans, in priuato illo colloquio paſtores explorant auditorum iudicia, an recte intelligant de peccatis exterioribus & interioribus, de gradibus peccatorum, de ſtipendio peccati, de fide in Chriſtum, deducuntur ad conſiderationem peccatorum: explorantur, an ſerio doleant de peccatis, an iram Dei timeant, & cupiant illam effugere, an habeant propoſitum emendationis: interrogantur etiam, ſi in certis quibuſdam peccatis hærere exiſtimantur. Traditur ibi doctrina, & exhortatio de emendatione: quæritur vel conſilium, vel conſolatio, in grauaminibus conſcientiæ: & tali confeſſioni impertitur abſolutio. Hæc certe ſunt ſubſtantialia confeſſionis, de qua veteres loquuntur, quæ cum à nobis, ſine conſcientiarum laqueis, Chriſtiana libertate ad ædificationem retineantur & vſurpentur: iniuſte accuſamur, quaſi totam antiquitatem conuellamus, conculcemus & damnemus.

His ita explicatis, facilius iam & breuius expediri poterit examen Tridentini decreti, de Confeſſione. Principio autem ex ipſis verbis Decreti oſtendemus qualem confeſſionem intelligant, de qua dimicant. Et hæc obſeruatio vtilis eſt, ad veram controuerſiæ explicationem. Conati autem hactenus fuerunt multi Pontificij ſcriptores, in Germania præſertim, acerbitatem legis Pontificiæ de confeſſione, variis pharmacis mitigare. Sed Concilium ſine miſericordia, duriſſimas conditiones Pontificiæ confeſſionis renouat, confirmat & ſtabilit.

Vocatur autem hæc confeſſio, ſecreta, arcana, clanecularia, priuata & auricularis: quam Concilium ita deſcribit, vt peccator poſt Baptiſmum lapſus omnia & ſingula peccata mortalia, etiamſi occultiſſima ſint, non in genere duntaxat, ſed in ſpecie ac ſigillatim, ſacerdoti integra, aperta & verecunda confeſſione, explicatis ſingulorum circumſtantiis, quæ ſpeciem peccati mutare poſſunt, declaret, recenſeat, exponat, explicet, & detegat, excuſſis & explicatis omnibus conſcientiæ finibus & latebris. Hæc omnia ſunt verba Tridentini Decreti. Et talem confeſſionem volunt ſub pœna anathematis credi, à Chriſto eſſe inſtitutam.

Declarant etiam in VII. Canone, ſe non velle confeſſionem, quæ ad erudiendum & conſolandum pœnitentem vtilis ſit, ſed enumerationem quæ iure diuino neceſſaria ſit ad remiſſionem peccatorum: ita vt qui omnia hoc modo confeſſus fuerit, illi diuinam bonitatem, per miniſterium ſeu abſolutionem, nihil remittere. Abſolutionis enim commoda, conſolationes, efficaciam & certitudinem, ex integra & ſpecifica illa enumeratione ſuſpendunt, ſicut in ſpeculo exemplorum, multas fabellas recitant, de iis qui Deo peccata ſua reuelant. Sacerdoti vero in genere confeſſi fuerunt peccata, multis etiam in ſpecie enumeratis: ſed quia vnicum aliquod reticuerant, de quo tamen vere pœnitentiam agebant, nullam ipſis remiſſionem per abſolutionem collatam fuiſſe.

Hęc vero eſt vetus illa carnificina conſcientiarum, quam gladio ſpiritus, Eccleſiæ noſtræ excuſſerunt, propter multas grauiſſimas cauſas. I. Quia imponitur conſcientiis, cum nec Chriſti, nec Apoſtolorum vel præceptum, vel exemplum habeat. II. Nullam in verbo Dei habet promiſſionem. III. Euangelium transformat in Legem, ſtatuit enim remiſſionem pendere ex enumeratione. IIII. Gratuitæ condonationi ſubſtituit meritum enumerationis & ſatisfactionis. Confeſſionem enim meritoriam eſſe ad culpæ remiſſionem, pœnæ diminutionem, paradiſi apertionem, & ſalutis fiduciam, Scholaſtici expreſſe tradunt. V. Conſcientiam adducit in dubitationem, & deſperationem, ſcrupuloſa illa enumeratione. Videns enim ſe non poſſe omnia delicta colligere, nunquam acquieſcit, dubitatio vero extinguit fidem. VI. Exigit rem impoſſibilem, conſtat enim, plurima peccata, nos nec intelligere, nec meminiſſe, iuxta illud: Delicta quis intelligit? ab occultis munda me. Dicunt quidem, illa tantum enumeranda eſſe, quorum poſt diligentem diſcuſſionem, memoriam, & conſcientiam habemus. Sed ſi ſemel admiſſum fuerit, remiſſionem pendere ex enumeratione, conſcientia ſemper dubia erit de occultis: & ſemper hæſitabit, an iuſtam adhibuerit diligentiam diſcuſſionis. Licet igitur diſciplinam priuatæ explorationis retineamus, nolumus tamen conſcientiis laqueos iniici, quaſi iure diuino neceſſaria ſit enumeratio coram Sacerdote, omnium & ſingulorum delictorum, quæ à Deo nobis remitti volumus: vt quæ Sacerdoti non enumerentur, à Deo non remittantur.

Ob quas cauſas Pontificia confeſſio ex orthodoxa Eccleſia ſit exploſa.

Operæ precium vero eſt conſiderare, quibus argumentis talem confeſſionem, ſicut eam deſcribūt, probent & confirment. Duo autem præcipua video argumenta eſſe, quibus Tridentinum Capitulum confeſſionem illam ſuperſtruit.

Primum eſt ab antiquitate, & à teſtimonio vniuerſæ Eccleſiæ: Dicunt enim, vniuerſam Eccleſiam ſemper intellexiſſe talem, ſicut eam deſcribunt, confeſſionem à Chriſto inſtitutam, & iure diuino ad remiſſionem peccatorum neceſſariam eſſe. Sed profecto nimis impudens hoc eſt mendacium. In Scriptura enim nullum extat mandatum, nullum teſtimonium, nullum exemplum de tali integra & ſpecifica enumeratione. Nec veteribus talis enumeratio nota eſt: imo & Nectarij exemplum, & Chryſoſtomi conciones oſtendunt, ne illam quidem confeſſionem, quæ in veteri Eccleſia vſitata fuit, neceſſa-

1. Argument.

riam aut iuris diuini iudicatam fuiſſe ſicut oſtendimus. Et quidem Gratiani adhuc tempore, cum acriter quidem diſputaretur de confeſſionis neceſſitate, nondum tamen fuit articulus fidei, prolixam enim recitationem diuerſarum ſententiarum, quarum quædam affirmant confeſſionem eſſe neceſſariam, quædam negant, ita concludit: Quibus autoribus, vel quibus rationum firmamentis, vtraque ſententia nitatur, in medium expoſuimus: cui autem harum potius adhærendum ſit, Lectoris iudicio reſeruatur, vtraque enim harum aſtipulatores habet ſapientes & religioſos viros. Non itaque verum eſt quod Tridentinum capitulum affirmat, vniuerſam Eccleſiam ſemper intellexiſſe, confeſſionem illam iure diuino neceſſariam eſſe, ad remiſſionem peccatorum. Ante annos quadringentos, Gratiani tempore, pij & religioſi viri habiti fuerunt, qui cenſuerunt confeſſionem non eſſe neceſſariam. Nunc vero anathema eſt, qui dixerit ad remiſſionem peccatorum neceſſariam non eſſe iure diuino Pontificiam confeſſionem. Et tamen non verentur, de vniuerſæ antiquitatis teſtimonio gloriari. Similis impudentiæ eſt quod dicunt, vniuerſam Eccleſiam ſemper intellexiſſe talem confeſſionem à Chriſto inſtitutam eſſe, ita vt ideo iure diuino ad remiſſionem peccatorum neceſſaria ſit. Præterquam enim quod ex Scriptura illud oſtendi non poteſt, Gloſſa de pœnitentia diſtinct.5. cum recitaſſet, multos variis modis & argumentis conatos fuiſſe, vt oſtenderent confeſſionem illam habere fundamentum in Scriptura, tandem concludit: Sed melius dicitur, eam inſtitutam fuiſſe à quadam vniuerſalis Eccleſiæ traditione, potius quam ex noui vel veteris Teſtamenti authoritate. Et traditio Eccleſiæ obligatoria eſt, ſicut præceptum. Ergo neceſſaria eſt confeſſio in mortalibus apud nos: apud Græcos non, quia non emanauit ad illos traditio talis. Hæc Gloſſa.

Bonauentura. Notæ ſunt etiam Scholaſticorum diſputationes. Bonauentura ſentit, Confeſſionem à Chriſto inſinuatam, ab Apoſtolis inſtitutam, à Iacobo promulgatam. Sed Sacramenta non poſſunt inſtitui, niſi à ſolo Chriſto. Ideo, Scotus dicit: Maximè conueniens eſſet, ſi præceptum confeſſionis poſſet euidenter haberi ex Euangelio. Et ſi aliquid in Euangelio ad hoc valeret, videretur eſſe illud Iohann.20. Sed animaduertit hoc non ſatis firmum eſſe, ideo ſumit dictum Iacobi: Confitemini alterutrum, &c. *Scotus.*

Sed inquit: Nec per hoc videtur mihi, quod Iacobus præceptum hoc vel dederit, vel à Chriſto præceptum promulgarit. Videns igitur hanc diſputationem deſtitui veris & firmis ſcripturæ teſtimoniis, tandem concludit, præceptum confeſſionis à Chriſto promulgatum eſſe Apoſtolis, Eccleſiæ vero per Apoſtolos, abſque omni Scriptura. Sed Hieronymus dicit: Quod de ſcriptura Canonica autoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.

Panormitanus. Panormitanus etiam diſputat, Pontificiam confeſſionem non eſſe iuris diuini, ſed humani. Falſum igitur eſt quod Tridentinum Decretum affirmat, vniuerſalem Eccleſiam ſemper intellexiſſe, confeſſionem, ſicut Pontificiis vſitata eſt, à Chriſto inſtitutam, & iure diuino neceſſariam eſſe. Nam liberæ fuerunt opiniones de hac diſputatione, etiam Panormitani tempore. Nunc vero factus eſt inde articulus fidei, ita vt anathema ſit ſi quis dixerit, confeſſionem illam non eſſe inſtitutam iure diuino.

Alterum argumentum pro ſtabilienda ſua confeſſione, ex ipſa Scriptura deducunt. Et obſeruetur quam variis modis tentatæ fuerint probationes Pontificiæ confeſſionis, ex Scriptura. Quidam ex ipſo paradiſo vſque petierunt probationes, vt cum Deus inquit: Adam vbi es? vel cum ad Cain dicit: Vbi eſt Abel frater tuus? *II. Argum.*

Ex nouo Teſtamento proferunt, quod Matthæi tertio ſcriptum eſt: Veniebant, & confitebantur peccata ſua. Matthæi 16. Tibi dabo claues, &c. Matthæi 8. Vade, oſtende te Sacerdoti. 1. Iohann.1. Si confiteamur peccata noſtra. Iacobi 5. Confitemini alterutrum peccata. Sed Tridentinum Concilium agnoſcit, iniuriam fieri illis Scripturæ dictis, ſi ad Pontificiam confeſſionem intorqueantur. Ideo ſumit tantum ſententiam Chriſti, Iohann.20. Scotus enim monuit, ſi aliquid in Euangelio ad hanc probationem valeret, eſſet illa Chriſti ſententia. *II. Argum. Pont. pro cõfeſſione ex loco Io.20.*

Supra autem in primo capitulo, de explicatione & vera ſententia illius dicti, Iohan.20. quædam annotauimus: ideo nunc tantum examinabimus quomodo hoc capitulum quintum ex illis verbis demonſtret, auricularem confeſſionem ibi eſſe inſtitutam, vt iure diuino ad remiſſionem peccatorum neceſſaria ſit. Chriſtus, inquiunt, his verbis Sacerdotes iudices conſtituit, vt pro poteſtate clauium pronuncient ſententiam vel remiſſionis, vel retentionis peccatorum.

Sed nullum iudicium recte exerceri poteſt incognita cauſa. Ideo omnia peccata Sacerdoti, vt iudici in confeſſione quando petitur abſolutio, ſigillatim enumeranda, exponenda & detegenda ſunt. Dupliciter autem actus ille iudicialis in abſolutione à Pontificiis intelligitur. Primo, ſicut in politico iudicio audita cauſa, fit examen & exploratio, quid & quantum voluntariæ pœnæ reus afferat: & deliberatur, quanta præterea mulcta imponenda ſit, vt ita facta recompenſatione delicti, reus abſoluatur. Ita quidam volunt, Sacerdotem in confeſſione, audita explicatione omnium peccatorum, & ſingularum circumſtantiarum, debere explorare, qualis & quanta adſit in pœnitente contritio: debere præterea deliberare, qualis pœna pro grauitate delictorum, pœnitenti iniungenda & imponenda ſit: vt facta recompenſatione peccatorum contritionis & ſatisfactionis, peccator iuſte & merito, tanquam in iudicio abſoluatur. Ad hanc ſententiam non obſcure alludit Tridentinum Capitulum, bis enim repetit, propter iniungendas pœnas pro peccatis neceſſariam eſſe illam enumerationem. Sed hæc ſententia manifeſte, & quaſi ex profeſſo pugnat cum ſententia Chriſti. Non enim iuſſit annunciare perſolutionem peccati, ſcilicet tunc & hoc reſpectu, pronuncient ſententiam remiſſionis, ſi viderint in pœnitente recompenſationem pro peccatis: ſed iuſſit prædicari remiſſionem peccatorum, in ſuo nomine, Lucæ 24. hoc eſt, non ex noſtris operibus, ſed gratis, propter meritum & ſatisfactionem Chriſti, iis qui credunt in ipſum, Romanorum 3. & 5. Actor.10. Alij vero argumentum illud ſubtilius & ſpecioſius ita formant. Poteſtas remiſſionis & retentionis peccatorum non recte poteſt adminiſtrari ſine cognitione & iudicio, an remittenda, an vero retinenda ſint alicui peccata. Illud vero non poteſt fieri ſine enumeratione peccatorum. Ergo abſolutionis proceſſus inſtituendus eſt, ad formam iudicij forenſis. Sed recte reſpondetur, diſcrimen eſſe inter iudicium, & functionem miniſterij Euangelici. *Idem Argumentum ſubtilius formatum.*

gelici.

gelici. In iudicio enim iuxta cauſæ cognitionem pronunciatur, prout vel bona vel mala eſt, vel prout reus affert compenſationem pro delicto. Miniſterium verò Euangelij, mandatum habet annunciandi & impertiendi alienum beneficium, Chriſti ſcilicet, ad remiſſionem peccatorum, illis qui laborant, & onerati ſunt, & petunt refocillari. Et qui petit abſolutionẽ, duo ſibi proponit. Primo, ipſum Deum, vtpote à quo petit & quærit remiſſionem peccatorum: atque ideo coram ipſo totum cor ſuum effundit, deinde proponit ſibi miniſterium, cuius voce ſeu miniſterio, tanquam legati, nuncij ſeu interpretis, Deus vtitur, ad impertiendam & obſignandam abſolutionem. Quando igitur Deo delictũ meum cognitum feci, non neceſſaria eſt ſcrupuloſa enumeratio coram miniſtro, qui tantum diſpenſator eſt alieni beneficij.

[illegible] Sed inquis: Omnino tamen miniſtro neceſſaria eſt clauis diſcretionis, quæ ſine cognitione & iudicio eſſe non poteſt: ne ſcilicet ei peccata remittat cui retinẽda ſunt, aut ei retineat cui ſoluenda ſunt, non enim pro arbitrio, ſed certo mandato miniſtris commiſſa eſt adminiſtratio clauium. Reſpondeo: [illegible] Hoc concedimus, ſed quæſtio eſt, quomodo iudicium illud in miniſterio inſtituendum & exercendum ſit. In generali prædicatione enim pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum, multis qui pœnitentiam agunt, & fide promiſſionem accipiunt, virtute Dei peccata remittuntur, etiamſi de illorum ſiue peccatis, ſiue pœnitentia, ſiue fide, miniſtro nihil conſtet. Sed de impertienda priuata abſolutione, alia ratio eſt. Si enim aliquem abſoluerem, de quo plane ignorarem, an ex verbo Dei eſſet prius inſtitutus, de peccato, pœnitentia, fide in Chriſtum, gratia Dei, & remiſſione peccatorum: non recte adminiſtrarem poteſtatem remittendi peccata. Item, ſi ignorarem, an quis pœniteret, vel crederet: vel ſi ſcirem, eſſe quem impœnitentem & incredulum, & tamen ipſi pronunciarem ſententiam remiſſionis, non recte facerem. Tale igitur iudicium, & talis cognitio requiritur, vt miniſter intelligat, eum qui abſolutionem petit, doctrinam intelligere, peccata agnoſcere, pœnitentiam agere, & in Chriſtum credere. Iam quæritur, an ad hanc cognitionem opus ſit ſpecifica illa enumeratione omnium peccatorum, & circumſtanciarum eius. Certiſſima autem eſt quæſtionis huius explicatio & ſolutio, ex Baptiſtæ, Chriſti & Apoſtolorum exemplo. Nam & in Baptiſmo, priuatim ſingulis, qui baptizantur, remittuntur peccata: & requiritur iudiciũ & cognitio in miniſtris, quos ex adultis ad Baptiſmum admittere & recipere debeant: qui ſcilicet pœnitentiam agunt, & credunt Euangelio. Iam vero Baptiſta, Chriſtus & Apoſtoli, non flagitarunt integram enumerationem ſingulorum peccatorum, ſed contenti fuerunt generali profeſſione pœnitentiæ & fidei. Et quidem Chriſtus, quando priuatam abſolutionem, Matthæi 9. & Lucæ 7. impertit, non requirit enumerationem in ſpecie & ſigillatim, omnium peccatorum. Apoſtoli etiam, quando poteſtate remittendi peccata, quam à Chriſto acceperant, vtuntur, non leguntur exegiſſe talem enumerationem. Ergo ad iudicium illud, & ad illam cognitionem quæ in abſolutione requiritur, non neceſſaria eſt enumeratio illa quam Pontificij flagitant. Extra omnem enim controuerſiam, ita rectiſſime adminiſtratur poteſtas clauium, ſi fiat iuxta exemplum Baptiſtæ, Chriſti & Apoſtolorum. Illos enim in miniſterio remiſiſſe peccata, certum eſt: & tamen non flagitarunt integram enumerationem omnium peccatorum, ſed contenti fuerunt generali profeſſione & ſignificatione pœnitentię & fidei.

Sed inquiunt: Generali confeſſione peccator poteſt miniſtrum fallere. Reſpondeo: Idem fieri poteſt, & ſæpe factum fuit in petitione Baptiſmi: imo vt maxime flagitetur integra enumeratio, manet tamen id quod Auguſtinus inquit lib. 10. Confeſſ. cap. 53. Vnde ſciunt cum à me ipſo, de me ipſo audiunt, an verum dicam: quandoquidem nemo ſcit hominum, quid agatur in homine, niſi ſpiritus hominis, qui eſt in homine. Monendi igitur ſunt illi qui abſolutionem petunt, non cum homine, ſed cum ipſo Deo ſibi negocium eſſe, in cuius conſpectu illa agantur. Et Deus qui corda ſcrutatur, & cogitationes intelligit, non irridetur. Miniſtri vero tantum legatione funguntur, & ſunt diſpenſatores alieni beneficij: quibus non mandatum eſt, vt corda ſcrutentur, ſed vt iis qui ſignificant ſe pœnitentiam agere, & Euangelio credere, annuncient remiſſionem peccatorum. Ita Leo ad Theodorum Foroiulienſem Epiſcopum ſcribit: decumbentibus in agone, impertiendam eſſe abſolutionem, etiamſi non verbis, ſed ſignis tantum petant abſolutionem, aut ſi amici teſtentur, ipſos antea hoc petiiſſe. Quãtum igitur iudicij & cognitionis miniſtro in abſolutione opus eſt, ad illud non eſt neceſſaria Pontificia illa enumeratio. Quomodo vero vtiliter in priuato illo confeſſionis colloquio, explorari & examinari poſſint illi, qui abſolutionem petunt, ſupra dictum eſt. Atq; ita præcipuum argumentum, quod aliquam ſpeciem habet pro enumeratione, ſimpliciter & clare explicatum & ſolutum eſt. *Alia obiectio.*

Et quidem Chryſoſtomus expreſſe diſputat, ad remiſſionem peccatorum non eſſe opus tali forma iudicij, ſicut Pontificij contendunt, vt de confeſſione & pœnitentia inquit: Non neceſſarium eſt, præſentibus teſtibus confiteri, cogitatione fiat delictorum exquiſitio, abſque teſte ſit hoc iudicium: ſolus te Deus confitentem audiat: qui non exprobrat, ſed ſaluat peccata propter confeſſionem. *Chryſoſt.*

Homilia 9. de pœnitentia. Medicinæ locus hic eſt, non iudicij: non pœnas, ſed remiſſionem peccatorum tribuens, &c.

Eſt præterea hoc in præſenti capitulo obſeruandum, quod tantum mortalia peccata confitenda eſſe docent: eo quod ad remiſſionem venialium, non opus ſit abſolutione, ſed aliis remediis poſſint expiari. Vbi obſeruabit Lector, Pontificios qui enumerationem omnium peccatorum flagitant, maximam partem eorum, quę coram Deo vere ſunt peccata, à confeſſione & abſolutione excludere. Primo enim interiorem immundiciem, & malum habitãs in carne, niſi conſenſu & opere impleantur, non volunt comprehendi in confeſſione: quia malam concupiſcentiam quæ in renatis reliqua eſt, docẽt non habere rationem peccati. Deinde, multa delicta actualia adeo iudicant eſſe leuia, vt ad eorum remiſſionem, non opus ſit abſolutione.

Nihil vero aliud eſt abſolutio quam vox Euangelij annunciantis remiſſionem peccatorum, propter meritum Chriſti. Docet igitur Concilium venialia peccata, non abſolutione, hoc eſt, nõ propter Chriſtum remitti, ſed aliis remediis poſſe expiari: tunſione ſcilicet pectoris, & aſperſione aquæ benedictæ, ſicut Thomas docet.

Quod vero dicunt, publicam confeſſionem non

Digitized by Google

eſſe iuris & præcepti diuini, ſupra etiam oſtendimus. Sed quod addunt, confeſſionem quæ ſecreto apud ſolum Sacerdotem fit, eſſe antiquiorem, non poteſt conſiſtere, ſiue ſcripturæ, ſiue antiquitatis exempla conſiderentur, imo ſupra oſtendimus, ex publica confeſſione ortam fuiſſe priuatam ſeu ſecretam. Nec filia matre prior, ſeu antiquior eſſe poteſt.

Quod ad decretum Lateranenſe, circa annum Domini 1200 editum attinet, certum eſt, ante illud tempus non extitiſſe præceptum in Eccleſia, de enumerandis ſacerdoti omnibus delictis, quorum quis remiſſionem à Deo quæreret. Nam & Gratiani tempore, hoc eſt, annis 50. ante Lateranenſe decretum, nihil adhuc ſtatutum fuit de neceſſitate confeſſionis: ſed fuerunt tunc multi pij & religioſi viri, qui iudicarunt non neceſſariam eſſe talem confeſſionem, ſicut Gratianus fatetur diſt. 1. de pœnitentia, cap. quamuis.

Quā occaſione confeſſio Pontificia ſit ſtabilita. Et vtile eſt obſeruare, quomodo ſenſim facta ſit progreſſio, ad Pontificiam confeſſionem ſtabiliendam. Apud patres extant exhortationes ad confeſſionem, diſciplinæ illius gratia, de qua in præcedentibus dictum eſt. Gratiani & Lombardi tempore, cœptum fuit diſputari, an neceſſaria ſit confeſſio. Et Gratianus quidem Lectori liberum permittit iudicium, vtram ſententiam amplecti velit Longobardus vero diſputatione ſua magis inclinat ad neceſſitatem. Et tamen tunc nondum diſputatum fuit de ſpecifica enumeratione ſingulorum delictorum, cum omnibus circumſtantiis, ad remiſſionem neceſſaria. Annis vero quinquaginta poſt, Innocentius decreto mandauit, omnia peccata ſacerdoti eſſe confitenda, ſub pœna excommunicationis. Sicuti vero ſcholaſtici & Summiſtæ, duriores adhuc ſuperaddiderunt conditiones. Innocentij decretum dicit, ſacerdotem debere inquirere circumſtantias peccati: hæc inquiſitio poſtea confitentium conſcientiis impoſita eſt. Et quod Lateranenſe decretum dicit, omnia peccata fideliter eſſe confitenda: huic poſtea additum eſt, non in genere, ſed in ſpecie, ſigillatim, ſecundum omnes circumſtantias, nudè, integrè & diſertè, omnia peccata eſſe Sacerdoti enumeranda. Additum etiam eſt, ſi quid in hac enumeratione omittatur, non tantum illa peccata, quæ in ſpecie & ſigillatim Sacerdoti non enumerantur, non remitti, ſed ne illorum quidem quæ enumerata ſunt, remiſſionem accipi, niſi integra ſit confeſſio, ſecundum omnes circumſtantias. Atque inde tandem complicati ſunt laquei confeſſionales, qui extant in Summiſtis.

Quando per confeſſionem petenda ſit abſolutio. De tempore, quando per confeſſionem petenda ſit abſolutio, noſtri docent, non præſcribendum eſſe certum tempus, quia non omnes pariter eodem tempore idonei ſunt: nec ordine poſſunt audiri & inſtitui confitentes, ſi eodem tempore omnes accurrant. Sed ita tradenda eſt doctrina ex verbo Dei de dignitate & vtilitate abſolutionis & cœnæ Dominicæ, vt homines ad crebriorem vſum inuitentur: non autem mandatis cogendi ſunt, vt quando non ſunt idonei, Sacramentis vtantur.

Apud veteres diſciplina confeſſionis & abſolutionis publice pœnitentium, tempore Quadrageſimæ potiſſimum vſurpata fuit, diſtinct. 50. in cap. *Chryſoſt.* Quadrageſimæ. Et Chryſoſtomus in Geneſin ſæpe hortatur, ieiunij tempore peccata Deo confitenda. Et quia frequentiores tempore ieiunij ad communionem accedebant, præmiſſa fuit etiam ante communionem confeſſio illa apud Sacerdotem, de qua veteres loquuntur, vt inquit Origenes in Pſalm. 37. & Auguſtinus Epiſt. 118. Inde vero poſtea facta eſt Lex, de confeſſione in Quadrageſima, ſub pœna excommunicationis Sacerdoti facienda. Et Tridentinum Concilium decernit, morem illum ideo eſſe retinendum, quia tempus illud maximè ſit acceptabile: hoc eſt, quia ratione temporis plus valeat, & magis accepta ſit coram Deo, confeſſio & abſolutio, contra expreſſam doctrinam Pauli, Roman. 14. Coloſſ. 2. Galat. 4.

DE ABSOLVTIONE.

CAPVT VI.

Circa miniſtrum autem huius Sacramenti, declarat ſancta Synodus, falſas eſſe, & à veritate Euangelij pœnitus alienas doctrinas omnes, quæ ad alios quoſuis homines præter Epiſcopos & Sacerdotes, clauium miniſterium pernicioſe extendunt, putantes verba illa Domini: Quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt alligata & in cœlo: & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo. Et: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt: ad omnes Chriſti fideles indifferenter & promiſcue, contra inſtitutionem huius Sacramenti, ita fuiſſe dicta, vt quiuis poteſtatem habeat retinendi peccata: publica quidem per correptionem, ſi correptus acquieuerit: ſecreta verò per ſpontaneam confeſſionem, cuicunque factam.

Docet quoque, etiam ſacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per virtutem Spiritus ſancti in ordinatione collatam, tanquam Chriſti miniſtros, functionem remittendi peccata exercere: eóſque praue ſentire, qui in malis Sacerdotibus hanc poteſtatem non eſſe contendunt. Quamuis autem abſolutio Sacerdotis, alieni beneficij ſit diſpenſatio: tamen non eſt ſolum nudum miniſterium, vel annunciandi Euangelium, vel declarandi remiſſa eſſe peccata, ſed ad inſtar actus iudicialis, quo ab ipſo velut à iudice ſententia pronunciatur. Atque ideo non debet pœnitens, adeo ſibi de ſua ipſius fide blandiri, vt etiamſi nulla illi adſit contritio aut ſacerdoti animus ſerio agendi & vere abſoluendi deſit, putet tamen ſe propter ſuam ſolam fidem, vere & coram Deo eſſe abſolutum. Nec enim fides ſine pœnitentia, remiſſionem illam peccatorum præſtaret: nec is eſſet, niſi ſalutis ſuæ negligentiſſimus, qui ſacerdotem, ioco ſe abſoluentem cognoſceret, & non alium ſerio agentem, ſedulo inquireret.

CANON IX.

Si quis dixerit, abſolutionem Sacramentalem Sacerdotis, non eſſe actum iudicialem, ſed nudum miniſterium pronunciandi & declarandi, remiſſa eſſe peccata confitenti, modo tantum credat eſſe abſolutum: aut Sacerdos non ſerio, ſed ioco abſoluat, aut dixerit, non requiri confeſſionem pœnitentis, vt Sacerdos eum abſoluere poſſit, anathema ſit.

CANON X.

Si quis dixerit, Sacerdotes qui in peccato mortali ſunt, poteſtatem ligandi & ſoluendi non habere: aut non ſolos Sacerdotes eſſe miniſtros abſolutionis, ſed omnibus & ſingulis Chriſti fidelibus eſſe dictum: Quæcunq; ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo: & quæcunq; ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo. Et: quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. Quorum verborum virtute, quilibet abſoluere poſſit peccata: publica quidem per correptionem duntaxat ſi correptus acquieuerit; ſecreta vero, per ſpontaneam confeſſionem, anathema ſit.

EXAMEN.

Duas partes habet hoc Capitulum. Prior diſputat de miniſtro abſolutionis, ad quem pertineat ordinarium miniſterium clauium: altera vero pars tractat quid ſit abſolutio. *Summa capitis.* Quod ad priorem partem attinet, res paucis poteſt expediri. In Examine enim 10. Canonis, de Sacramentis in genere ea, quæ huc pertinent, explicata ſunt. Licet enim claues traditæ ſint ipſi Eccleſiæ, ſicut veteres recte tradunt: nullo modo tamen ſentimus quemuis Chriſtianum promiſcuè,

Digitized by Google

miſcuè, ſine legitima vocatione, debere, vel poſſe vſurpare aut exercere miniſterium verbi & ſacramentorum. Sicut verò in caſu neceſſitatis, veteres dicunt, quemuis Chriſtianum laicum poſſe ſacramentum baptiſmi adminiſtrare: idem etiam de abſolutione dixit Lutherus, in caſu neceſſitatis, vbi non adeſt ſacerdos: & nihil aliud dixit, quam quod ex veterum ſententia, de caſu neceſſitatis dicunt, Longobardus lib. 4. diſtinct. 17. & Gratianus de pœnitentia, diſtinct. 5.

Antea etiam Theophylacti ſententiam annotauimus, quod ea, quæ in correptione & reconciliatione fraterna ſoluuntur vel ligantur, ſint ſoluta & ligata in ipſo cœlo. Nec dubium eſt per vocem Euãgelij annunciatam, Deum efficacem eſſe, à quocunque annuncietur. Quare igitur Tridentinum capitulum, tam multis de hac quæſtione tumultuatur? Reſpondeo: Quia integritatem, veritatem & efficaciam ſacramentorum, non ſimpliciter & inſolidum in verbis Chriſti conſtituunt, ſed ex parte etiam in charactere, quem fingunt in ordinatione ſacerdotibus imprimi. Ita ergo etiam conſolationem abſolutionis, non tam ex verbo Euangelij, quam ex perſona abſoluentis pendere volunt. Et hoc Lector, intelligat, quando legit primam partem huius Capituli. Qui verò vſum priuatæ abſolutionis, quę voce Euangelij per miniſtrum verbi annunciatur, ex Eccleſia prorſus tollunt, cum iis noſtræ Eccleſiæ nihil commune habent. Quæ igitur contra illos dicũtur, ad nos non pertinent. Verbi etiam & ſacramentorum efficaciam non pendere ex dignitate aut ſanctitate miniſtrorum, modo verbo & ſacramentis ſua conſtet & maneat puritas, in 12. Canone, de ſacramentis in genere explicatum eſt.

Accedemus igitur ad alteram huius capituli partem, in qua diſputatur de re longe grauiſſima: quid ſcilicet ſit abſolutio, quæ ſit eius efficacia, quæ inde conſolatio, & quomodo accipiatur: in quo conſiſtat, & quo quaſi fundamento nitatur efficacia, & conſolatio abſolutionis. De his grauiſſimis quæſtionibus, traditæ ſunt à nobis ex verbo Dei, dilucidæ explicationes. cum prius res neceſſariæ, ſcholaſticorum diſputationibus obrutæ, ſepultæ & deprauatæ eſſent, abſolutionem ſcilicet nihil eſſe aliud, quam ipſam vocem Euangelij, annunciantem remiſſionem peccatorum gratis propter Chriſtum, in genere omnibus, qui pœnitentiam agunt, & credunt Euangelio quę vox Euangelij propter firmiorem & certiorem conſolationem per priuatam abſolutionem applicatur ſingulis, eam petentibus, & fide accipienda eſt, vt ſinguli voci Euangelij in abſolutione credant, & certo ſtatuant, ſibi gratis propter Chriſtum, à Deo per miniſterium donari, applicari & obſignari remiſſionem peccatorum, & hac fide vere ſe Deo reconciliari, ita pauidæ & perterrefactæ conſcientiæ, ex abſolutione conſolationem accipiunt, vt non dubitẽt, ad ſe priuatim quoque pertinere, ſibi priuatim à Deo donari & applicari beneficia mediatoris, quæ in genere omnibus credentibus in Euangelio promittuntur. Euangelium enim eſt potentia Dei, ad ſalutem omni credenti: ſiue in genere multis, ſiue priuatim paucis, aut vni annuncietur, fidem igitur vſu abſolutionis confirmari, non eſt dubium. Et licet neceſſe ſit, in illis, qui petunt abſolutionem, adeſſe contritionem, & bonum propoſitum, efficacia tamen, & conſolatio abſolutionis non nititur noſtra vel contritione, vel obedientia: offert enim, & annunciat remiſſionem peccatorum, non operibus, nec ſecundum opera noſtra, ſed gratis propter Chriſtum: Nec fides in abſolutione eo deducenda eſt, vt pro quantitate & qualitate contritionis ſuæ de remiſſione peccatorum ſtatuat: ſed vt apprehendat vocem promiſſionis, quæ gratis propter Chriſtum offert & exhibet remiſſionem peccatorum. Si enim ex operibus hæreditas, euacuata eſt fides, & abolita promiſſio. Ideo verò ex fide, vt ſecundum gratiam, vt ſit firma promiſſio, Romanorum quarto. Nec ſollicita debet eſſe conſcientia de miniſtri intentione: ſed ſi vox Euangelij annunciatur, fides eam apprehendens, ſtatuat ſe coram Deo abſolutum, quicquid ſit de ſacerdotis animo.

Hæc ideo recitaui, vt clarius intelligi poſſit, quæ ſit illa ſententia, quam in altera parte Tridentinum capitulum damnat. Abſolutionem non volunt eſſe miniſterium annunciandi Euangelij: quo ſcilicet priuatim, voce Euangelij, peccata pronuncientur & declarentur gratis propter Chriſtum remitti, ei qui voci Euangelij in abſolutione credit. Sed fidem quærentem in abſolutione remiſſionem peccatorum, volunt niti noſtra contritione & pœnitentia, ita vt ſententia abſolutionis pronuncietur, non ex voce Euangelij gratis propter Chriſtum, ſed tanquam à iudice: ſcilicet pro ratione contritionis & ſatisfactionis noſtræ. Et hoc eſt illud, quod dicere volunt. Sed more ſuo calumnias miſcent, quaſi nos doceamus, propter ſolam fidem peccatorem coram Deo abſolui, etiamſi nulla adſit contritio, etiamſi peccator ſit ſine pœnitentia, etiamſi tota actio ludo & ioco ſuſcipiatur: cum non ignorent, quid Auguſtana confeſſio de pœnitentia, de contritione, de fide & abſolutione doceat.

Quia verò 9. Canon damnat illos, qui dicunt, abſolutionem eſſe nudum miniſterium, declarandi remiſſa eſſe peccata: iudico addendam eſſe aliquam declarationem. Inter ſacramentarios enim quidam diſputant, per abſolutionem non remitti peccata: cum homines non poſſint peccata remittere, id quod ſolius Dei eſt. Ideo diſputant in abſolutione credentes nihil accipere, ſed tantum eſſe externam declarationem quid iam ante habeant. Sed Deus qui ſolus peccata remittit, non faciat hoc ſine medio, ſed per miniſterium verbi & ſacramentorum. Priuata verò abſolutio annunciat vocem Euangelij, per quam non dubium eſt, Deum efficacem eſſe, & peccata remittere illis, qui vocem Euangelij in abſolutione fide apprehendunt. In abſolutione igitur Deus ipſe per miniſterium Euangelij remittit peccata, ſingulis credentibus: atque hoc modo abſolutio miniſtri, teſtimonium eſt diuinæ abſolutionis, vnde conſcientia teſtimonium habet, ſibi vere à Deo remiſſa eſſe peccata.

Annotandum verò & hoc eſt, quid ſibi velit, quod ſine pleniori explicatione nudam ponunt antitheſin: abſolutionem ſcilicet nõ eſſe miniſterium annunciandi priuatim vocem Euangelij, illis, qui petunt abſolutionem: ſed eſſe actum iudicialem, quo velut à iudice ſententia pronuncietur. Sine dubio autem hac generalitate, voluerunt complecti ſcholaſticorum diſputationes de abſolutione. Vt igitur plenius hæc antitheſis intelligatur, paucis notabo ſententiariorum apophthegmata, quę Tridentinum capitulum in ſinu actus iudicialis comprehendere voluit. Scholaſtici igitur, qui ante Scotum fuerunt, ſentiunt per ipſam contritionem, propter dilectionem ex qua oriatur, deleri & remitti pecca-

tum. Atque ideo dicunt poteſtatem clauium, ſeu abſolutionem, non extendere ſe ad remiſſionem culpæ, aut reatus pœnæ æternæ, nec vt cauſam principalem, nec vt cauſam ſine qua non, nec vt cauſam inſtrumentalem. Ne tamen nullus ſit abſolutionis vſus, dicunt, ſacerdotem cognitis rei delictis & per confeſſionem examinata eius contritione, cum voto ſatisfactionis: inſtituta deinde collatione peccati & contritionis, cum iniuncta ſatisfactione, ſuo iudicio per abſolutionem oſtendere, decernere & pronunciare, peccatorem eſſe ſolutum: propter ſuam ſcilicet contritionem, & ſuſceptam ſatisfactionem. Atque ideo quidam dicunt: remiſſionem illam in abſolutione, fieri non coram Deo, ſed in facie Eccleſiæ.

Thomas, & poſt illum alii diſputant: quando contritio ſufficiens eſt, tunc remitti peccatum per contritionem, ante abſolutionem: quando vero eſt attritio, quæ eſt diſpoſitio inſufficiens, tunc per abſolutionem infundi gratiam, hoc eſt, charitatem, per quam attritio formetur, vt fiat contritio quæ virtute charitatis delere poſſit peccatum. Quidam ſentiunt, pœnam æternam, virtute abſolutionis mutari in temporalem. Alii diſputant, quia poſt remiſſam culpam, quod per contritionem fieri ſentiunt, remanet obligatio ad pœnam temporalem, quæ ob rigorem diuinæ iuſtitiæ, viribus noſtris ſit importionabilis & noſtræ cognitioni ignota, pro qua tamen ſatisfaciendum ſit Deo: datam igitur eſſe ſacerdoti poteſtatem, arbitrandi pœnam illam, & partem eius virtute clauium in abſolutione remitti, reliquam partem per ſatisfactiones expiari: vt ita ligare, ſit ſatisfactionem imponere: ſoluere vero, ſit de pœna temporali aliquid remittere. Et hic eſt actus ille iudicialis in abſolutione, quem Tridentinum capitulum intelligit. Hæc igitur obſeruatio clariſſime oſtendit, quid quærant & agant Pontificij, quando contendunt, abſolutionem ſuam, non eſſe miniſterium annunciandi vocem Euangelij pœnitentibus, ſed eſſe actum iudicialem. Et ne lector illa generalitate, quam Tridentinum capitulum de induſtria ſectatur, turbetur, volui hanc declarationem ipſis Scholaſticorum verbis, huic capitulo addere: vt videant, quibus oculos videndi Deus dedit, quomodo ipſum abſolutionis beneficium à Pontificiis fermentetur, adulteretur & deprauetur.

DE CASVVM RESERVATIONE.

CAPVT VII.

QVoniam igitur natura & ratio iudicij illud expoſcit, vt ſententia in ſubditos duntaxat feratur: perſuaſum ſemper in Eccleſia Dei fuit, veriſſimum eſſe. Synodus hac cõfirmat, nullius momenti abſolutionem eam eſſe debere, quam ſacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut ſubdelegatam non habet iuriſdictionem. Magnopere vero ad Chriſtiani populi diſciplinam pertinere, ſanctiſſimis patribus noſtris viſum eſt, vt atrociora quædam & grauiora crimina, non à quibuſuis, ſed à ſummis duntaxat ſacerdotibus abſoluerentur. Vnde merito Põtifices maximi, pro ſuprema poteſtate ſibi in Eccleſia vniuerſa tradita, cauſas aliquas criminum grauiores ſuo potuerunt peculiari iudicio reſeruare. Neque dubitandum eſt, quando omnia quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt, quin hoc idem Epiſcopis omnibus in ſua cuique diœceſi, in ædificationem tamen, non in deſtructionem liceat, pro illis ſubditis tradita, ſupra reliquos inferiores ſacerdotes authoritate, præſertim quoad illa, quibus excommunicationis cenſura annexa eſt. Hanc autem delictorum reſeruationem conſonum eſt diuinæ authoritati, non tantum in externa politia, ſed etiam coram Deo vim habere, verumtamen piè admodum, ne hac ipſa occaſione aliquis pereat, in eadem Eccleſia Dei cuſtoditum ſemper fuit, vt nulla ſit reſeruatio in articulo mortis: atque ideo omnes ſacerdotes, quoslibet pœnitentes, à quibuſuis peccatis & cenſuris abſoluere poſſint, extra quem articulum ſacerdotes, cum nihil poſſint in caſibus reſeruatis ad vnum, pœnitentibus perſuadere nituntur ad ſuperiores & legitimos iudices, pro beneficio abſolutionis accedant.

CANON XI.

Si quis dixerit, Epiſcopos non habere ius reſeruandi ſibi caſus, niſi quoad externam politiam: atque ideo caſuum reſeruationem non prohibere, quo minus ſacerdos à reſeruatis verè abſoluat, anathema ſit.

EXAMEN.

Quam impotens dominandi conſcientiis libido ſit in Romanis Pontificibus, vel hoc ſolum Capitulum oſtendere poteſt. Ordinis & diſciplinæ gratia, olim conſtitutum fuit, vt quiſque à ſuo paſtore abſolutionem peteret & acciperet: propterea quod paſtori notior ſit vita auditorum ſuorum, quam alteri. Vultum enim ſui pecoris paſtor debet noſſe. Ne igitur ſcelerati, ab aliis miniſtris quibus vita ipſorum nota non eſt, ſine vera pœnitentia abſolutionem ſuffurarentur non inutilis etiam ordinis gratia fuit cõſtitutio de proprio paſtore. Accedit, quod nemo in aliqua Eccleſia miniſterium verbi & Sacramentorum exercere debet, niſi legitimè ad eam vocatus ſit. Sed Pontifices Romani vlterius progreſſi ſunt, & finxerunt, ad hoc vt abſolutio valeat, & ſit efficax, non ſufficere verbum abſolutionis, nec poteſtatem ordinis: hoc eſt, vt miniſter habeat legitimam vocationem: ſed præterea requiri poteſtatem iuriſdictionis, ſuper aliquam plebem vel perſonam. Et illam ita deſcribunt, quod in Papa, vt ſummo hierarcha & Principe Eccleſiæ, plene reſideat tota poteſtas iuriſdictionis, à quo ad inferiores præſidentes, vel mediatè vel immediatè, omnis Eccleſiaſtica iuriſdictio, iuxta ſummi illius principis arbitrium, ſine tamen ſuæ poteſtatis detrimento deriuetur. Atque ideo qui à Papa non habet poteſtatem iuriſdictionis in aliquem, eum nec ſoluere nec ligare poſſe. Ita Gabriel lib. 4. diſtinct. 17. quæſt. 1. Et hoc eſt, quod præſens capitulum decernit, nullius momenti eſſe abſolutionem, quam ſacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut ſubdelegatam non habet iuriſdictionem, hoc eſt, licet abſolutio habeat verbum Dei, & fiat à miniſtro legitime vocato: hoc tamen non obſtante, nullius momenti eſſe abſolutionem, niſi ſacerdos habeat poteſtatem iuriſdictionis ſuper illum, quem abſoluit, à Papa in ſe deriuatam. Quid verò eſt, ſi hoc non eſt in templo Dei ſedere, & extollere ſe ſuper omne, quod dicitur Deus? 2. Theſſ. 2. Ambroſij præclarum dictum eſt: Verbum Dei dimittit peccata: Sacerdos miniſter eſt, exhibens quidem officium ſuum, nullius verò poteſtatis iura exercens. Romanus verò Papa inquit: Etiamſi abſolutio aliqua habeat verum Dei verbum, & miniſter abſoluens ſit à filio Dei, ſedente ad dextram patris, per legitimam vocationem miſſus: nullius tamen momenti abſolutio illa eſſe debet, ſi non ex plenitudine poteſtatis, reſidentis in ſcrinio pectoris Papalis deriuata ſit. Et hanc manifeſtam Antichriſti notam, Tridentinum Concilium confirmare non veretur.

Eadem ratio etiam eſt de caſibus reſeruatis, in veteri enim Eccleſia, enormia crimina quibus cenſura excommunicationis annexa eſt, referebantur ad Epi-

Digitized by Google

ad Epiſcopos, vt de ipſorum conſilio, certa ratio publicæ pœnitentiæ reis ad ipſorum emendationem, & Eccleſiæ ædificationem imponeretur. Innocentij conſtitutio, cap. omnis vtriuſque, dicit: Si Confeſſionarius opus habuerit, vt in enormi aliquo crimine ſe maiores & doctiores conſulat, vt illud abſque vlla expreſſione perſonæ cautè requirat. Inde poſtea facti ſunt caſus reſeruati, in quibus verbum Dei, peccatorem pœnitentiam agentem, per nullum miniſtrum, quantumuis legitime vocatum, abſoluere poſſit: niſi id faciat vel Epiſcopus, vel Romanus Pontifex: idque non diſciplinæ vel ordinis gratia, ſed ideo, quod plenitudo poteſtatis remittẽdi peccata, reſideat in Papa, iuxta cuius arbitrium illa deriuetur in inferiores miniſtros. Quaſi verbum Dei non poſſit remittere peccata, niſi vbi, in quantum, & in quibus caſibus ipſi aſſiſtat poteſtas ex ſcrinio pectoris Pontificij deriuata. Verbi igitur Dei vis & potentia, pro differentia eorum à quibus adminiſtratur, variabitur, ita vt per quoſdam tantum parua peccata remittere poſſit, per Papam vero poſſit quæuis & maxima. Cyprianus vero inquit & citatur: 4. quæſtione 1. Hoc vtique erant cæteri Apoſtoli, quod Petrus fuit, pari conſortio prædíti, & honoris & poteſtatis. Item, Epiſcopatus vnus eſt, cuius à ſingulis inſolidum pars tenetur. Et Chriſtus ex æquo omnibus Apoſtolis dixit: Quorum remiſeritis peccata, &c. Ipſum etiam Tridentinum Capitulum fatetur, in articulo mortis quemuis ſacerdotem in caſibus reſeruatis, poſſe abſoluere. Falſum igitur eſt, reſeruationes illas non tantum in politia Eccleſiaſtica, ſed & coram Deo, talem vim habere, vt in illis nullus ſacerdos, per verbum Dei, vere abſoluere poſſit, niſi ſolus Papa. Sed ad ſtabiliendam Antichriſti tyrannidem, illa conficta ſunt.

DE SATISFACTIONIS neceſſitate & fructu.

CAPVT VIII.

DEmum, quod ad ſatisfactionem (quæ eſt omnibus pœnitentiæ partibus, quemadmodum à Patribus noſtris Chriſtiano populo fuit perpetuo tempore commendata, ita vna maxime noſtra ætate, ſummo pietatis prætextu impugnatur, ab his, qui ſpeciem pietatis habent, virtutem autem eius abnegarunt) ſancta Synodus declarat, falſum omnino eſſe, & à verbo Dei alienum, culpam à Domino nunquam remitti, quin vniuerſa etiam pœna condonetur. Perſpicua enim & illuſtria in ſacris literis exempla reperiuntur, quibus præter diuinam traditionem, hic error quam manifeſtiſſime reuincitur. Sane & diuinæ iuſtitiæ ratio exigere videtur, vt aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptiſmum per ignorantiam deliquerint: aliter vero, qui ſemel à peccati & dæmonis ſeruitute liberati, & accepto Spiritus ſancti dono, ſcientes templum Dei violare, & Spiritum ſanctum contriſtare non formidauerint. Et diuinam clementiam decet, ne ita nobis abſque vlla ſatisfactione peccata dimittantur, vt occaſione accepta peccata leuiora putantes, velut iniurij, & contumelioſi Spiritui ſancto, in grauiora labamur, theſaurizantes nobis iram in die iræ. Proculdubio enim magnopere à peccato reuocant, & quaſi freno quodam coercent hæ ſatisfactoriæ pœnæ, cautioréſque & vigilantiores in futurum pœnitentes efficiunt, medentur quoque peccatorum reliquiis, & vitioſos habitus, male viuendo comparatos contrariis virtutum actionibus tollunt. Neque vero ſecurior illa via in Eccleſia Dei, vnquam exiſtimata fuit ad amouendam imminentem à Domino pœnam, quam vt hæc pœnitentiæ opera homines, cum vero animi dolore frequentent. Accedit ad hæc, quod dum ſatisfaciendo patimur pro peccatis, Chriſto Ieſu, qui pro peccatis noſtris ſatisfecit, ex quo omnis noſtra ſufficientia eſt, conformes efficimur, certiſſimamque inde arrham habentes, quod ſi compatimur, & conglorificabimur. Neque vero ita noſtra eſt ſatisfactio hæc, quam pro peccatis noſtris exoluimus, vt nõ ſit per Chriſtum Ieſum. Nam qui ex nobis, tanquam ex nobis, nihil poſſumus, eo cooperante, qui nos confortat, omnia poſſumus. Ita non habet homo vnde glorietur, ſed omnis gloriatio noſtra in Chriſto eſt, in quo viuimus, in quo meremur, in quo ſatisfacimus, facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur patri, & per illum acceptantur à patre. Debent ergo Sacerdotes Domini, quantum Spiritus, & prudentia ſuggeſſerit, pro qualitate criminum & pœnitentium facultate ſalutares & conuenientes ſatisfactiones iniungere, ne ſi forte peccatis conniueant, & indulgentius cum pœnitentibus agant, leuiſſima quædam opera pro grauiſſimis delictis iniungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem præ oculis, vt ſatisfactio quam imponunt, non ſit tantum ad nouæ vitæ cuſtodiam, & infirmitatis medicamentum, ſed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & caſtigationem. Nam claues Sacerdotum non ad ſoluendum duntaxat, ſed & ad ligandum conceſſas, etiam antiqui patres & credunt, & docent. Nec propterea exiſtimarunt, Sacramentum pœnitentiæ eſſe forum iræ vel pœnarum, ſicut nemo vnquam Catholicus ſenſit, ex huiuſmodi noſtris ſatisfactionibus, vim meriti & ſatisfactionis Domini noſtri Ieſu Chriſti, vel obſcurari, vel aliqua ex parte imminui, quod dum nouatores intelligere nolunt, ita optiſſimam pœnitentiam, nouam vitam eſſe docent, vt omnem ſatisfactionis vim & vſum tollant.

DE OPERIBVS SATISFACTIONIS.

CAPVT X.

Docet præterea, tantam eſſe diuinæ munificentiæ largitatem, vt non ſolum pœnis ſponte à nobis pro vindicando peccato ſuſceptis, aut Sacerdotis arbitrio, pro menſura delicti impoſitis, ſed etiam (quod maximum amoris argumentum eſt) temporalibus flagellis à Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis, apud Deum Patrem, per Chriſtum Ieſum ſatisfacere valeamus.

CANON XII.

Si quis dixerit, totam pœnam ſimul cum culpa remitti ſemper à Deo, ſatisfactionemque pœnitentium non eſſe aliam, quam fidem qua apprehendunt Chriſtum pro eis ſatisfeciſſe, anathema ſit.

CANON XIII.

Si quis dixerit, pro peccatis quo ad pœnam temporalem, minime Deo per Chriſti merita ſatisfieri pœnis ab eo inflictis, & patienter toleratis, vel à Sacerdote iniunctis, ſed neque ſponte ſuſceptis, vt ieiuniis, orationibus, eleemoſynis, vel aliis etiam pietatis operibus, atque ideo optimam pœnitentiam eſſe tantum nouam vitam, anathema ſit.

CANON XIV.

Si quis dixerit, ſatisfactiones quibus pœnitentes per Chriſtum Ieſum peccata redimunt, non eſſe cultus Dei, ſed traditiones hominum, doctrinam de gratia, & verum Dei cultum, atque ipſum beneficium mortis Chriſti obſcurantes, anathema ſit.

CANON XV.

Si quis dixerit, claues Eccleſiæ eſſe datas tantum ad ſoluendum, non etiam ad ligandum, & propterea ſacerdotes, dum imponunt pœnas confitentibus, agere contra finem clauium, & contra inſtitutionem Chriſti, & fictionem eſſe, quod virtute clauium ſublata pœna æterna, pœna temporalis plerunque exoluenda remaneat, anathema ſit.

EXAMEN.

Copioſa ſane & ampla eſt doctrina, quæ ad hunc locum pertinet: ſed dabo operam, vt in pauca eam,

Digitized by Google

contraham, idque vt eo facilius fieri poſſit, prius veram ſententiam in aliquot capita diſtributam, breuiter explicabo.

Primò igitur certiſſimum eſt, Deum peccata remittere, non ex aliqua leuitate, quaſi ſublata lege, non curet iam amplius peccata, nec iraſcatur illis. Ipſe enim propriis digitis legem conſcripſit, ipſe ſua voce promulgauit comminationes de ira ſua, aduerſus peccata, de reatu & ſuppliciis peccatorum. Et illa legis ſententia, vſque adeo firma & immota eſt, vt facilius ſit cœlum & terram ruere, quam vnum legis vel minimum apicem cadere, quin impleatur vel obedientia, vel pœna, Matth. 5. Deus igitur peccata in legem ſuam commiſſa, non remittit ſine intercedente ſatisfactione, qua legi ſuæ & obedientia & pœna, pleniſſime & perfectiſſime ita ſatisfiat, vt per eam & ira eius propitietur, & ſupplicium peccatis debitum tollatur. Talem vero ſatisfactionem propitiatoriam & reconciliatoriam pro peccatis meritoriam remiſſionis peccatorum, & abolitoriam mortis æternæ nullus homo peccator pro ſe, nec vlla creatura præſtare potuit. Ne igitur totum genus humanum in æternum periret, pactum eſt mirabile illud diuini conſilij decretum, de incarnatione filij Dei, vt is mediator noſter, in aſſumpta ſine peccato noſtra natura, pro nobis legi ſubderetur, peccatum, reatum peccati, iram Dei, & ſupplicia peccatorum totius mundi, in ſe deriuata portaret, & pro illis perfectiſſima ſua obedientia, & ſanctiſſima paſſione, Deo patri ſatisfaceret, atque ita impetraret redemptionem, propitiationem, reconciliationem, remiſſionem peccatorum, liberationem ab ira Dei, à condemnatione, & morte æterna.

Hanc verò redemptionem per Chriſtum gratia Dei proponit pœnitentiam agentibus, vt ſit noſtrum propitiatorium, per applicationem ſeu apprehenſionem fidei, ad remiſſionem peccatorum. Romanor. 3. Et hæc ſola, nulla vero alia eſt ſatisfactio pro peccatis propitiatoria, reconciliatoria mortis æternæ. 1. Ioann. 2. Ipſe eſt propitiatio pro peccatis, non noſtris tantum, ſed totius mundi. 1. Tim. 2. Vnus eſt mediator Dei & hominum, qui dedit ſemetipſum ἀντίλυτρον pro omnibus. Gal. 3. factus eſt ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, à maledicto legis redimeret. Hebr. 7. 9. & 10. Vna pro peccatis victima ſemel oblata, æternam redemptionem inuenit, & conſummauit in æternum eos qui ſanctificantur. 1. Cor. 15. per Chriſtum dedit nobis victoriam, contra mortem & infernum. Romano. 5. per vnius obedientiam, iuſti conſtituuntur multi. Actorum 4. Non eſt in alio ſalus, nec aliud nomen datum eſt hominibus, in quo oportet ipſos ſaluari, &c. Hæc in pœnitentia, proponenda ſunt hominibus, ne vel Epicurea leuitate, de reconciliatione cum Deo, & remiſſione peccatorum, ludant, vel Phariſaica perſuaſione, proprias ſuas ſatisfactiones iræ Dei, ad propitiationem & expiationem peccatorum, opponant. In reconciliatione igitur peccatoris cum Deo, omnino neceſſarium eſt, Deo offerre, & iræ eius opponere ſatisfactionem pro peccatis, ſed illa non conſiſtit in noſtris vel actionibus vel paſſionibus, vel ex toto, vel ex parte: ſed inſolidum eſt vnica ſatisfactio obedientiæ & paſſionis filij Dei mediatoris, pro nobis præſtita: illam fides apprehendit, & ponit inter iram Dei, & inter peccata noſtra, ſicut Anſhelmus inquit: petens, & credens & ſtatuens, propter illam ſatisfactionem peccata ſibi remitti, Deum reconciliari, ſe in gratiam recipi, & ab æterna damnatione liberari. Ad hanc ſatisfactionem pœnitentium animi quærentes reconciliationem cum Deo, deducendi erant. Sed regnantibus Monachis, in actu pœnitentiario, cum multa de ſatisfactione diſputarentur plane ſepulta erat vnica hæc Chriſti pro peccatis ſatisfactio, opponenda iræ Dei, ad propitiationem & reconciliationem.

Tridentinum vero Capitulum, cum titulum poſuiſſet de ſatisfactionis neceſſitate & fructu, non prorſus potuit in hac verbi Dei luce, Chriſti ſatisfactionem ſilentio præterire, facit igitur eius mentionem: ſed ita tamen, vt ei adiungat noſtras ſatisfactiones, quas ipſi pro peccatis exoluamus, vt nos pro peccatis patiamur, ſicut Chriſtus pro peccatis paſſus eſt. Et 12. Canon, diſputans de remiſſione peccatorum anathemate damnat illos, qui dicunt non eſſe aliam pœnitentium ſatisfactionem pro peccatis, quam fidem qua apprehendunt Chriſtum pro ipſis ſatisfeciſſe. De rebus igitur magnis & neceſſariis agitur, in hac de ſatisfactione controuerſia, quam ſcilicet ſatisfactionem, fides pœnitentium, ad Deum afferre, & iræ ipſius opponere debeat: ne damnetur, ſed à peccatis abſolui, & à damnatione liberari, Deo reconcilientur, & acceptentur ad vitam æternam.

Secundo. In veteri Eccleſia, viſitata fuit ſatisfactio Canonica ſeu diſciplinaris. Eos enim, qui vel fidem in perſecutione abnegarant, vel in manifeſta & atrocia crimina prolapſi fuerant, vetus Eccleſia non leuiter recepit ad primam ſignificationem pœnitentiæ, ſed prius certis Eccleſiaſticis mulctis caſtigatos explorabat. Stabant in certo loco, ſeparato à communione ſeu cœtu fidelium, cum certis externis ſignis reatus: cibo, potu, veſtitu, geſtibus, gemitu, lamentis, & ſupplicationibus, fatentes reatum, & publice petentes abſolutionem, ſicut ritus illi publicæ pœnitentiæ deſcribuntur apud Tertullianum de pœnitentia, apud Euſebium lib. 5. cap. 28. lib. 6. cap. 25. apud Sozomenum in Tripartita lib. 9. cap. 35. apud Nicephorum lib. 6. cap. 2. & diſtinct. 50. in cap. Quadrageſimæ. Illas publicas pœnitentium caſtigationes, Sozomenus vocat ἐπιτίμια καὶ τιμωρίας, mulctas & pœnas: Latini ſuo quodam modo vocatunt ſatisfactiones. Et quia vocabulum ſatisfactionis, propter monachorum diſputationes, aliud videtur iam auribus ingerere, quam veteribus ſignificauit: vtile eſt conſiderare, quibus Græcis vocibus reſpondeat. Has verò publicas caſtigationes, vetus Eccleſia lapſis im oſuit, non hac opinione, quod eſſent compenſationes coram Deo pro peccatis, aut ſatisfactiones propitiatoriæ, & meritoriæ remiſſionis peccatorum, & abolitoriæ ſtipendij peccati, ſed alios habuerunt fines, vt ſcilicet his ritibus pœnitentium animi explorarentur, an pœnitentiam ſimularent, an verò ſerio agerent. 2. Vt Eccleſiæ, ſcandalis criminum offenſæ, tali externa pœnitentiæ declaratione ruſus ſatisfieret. 3. Vt huiuſmodi ſpectaculis reliqui admoniti, & à leuitate peccandi abſterriti, maiori cura lapſus vitarent. 4. Vt ipſis lapſis hæc diſciplina eſſet incitamentum, ad veram peccati conſiderationem, ad ſerium & non ſimulatum de peccatis dolorem, ad timorem iræ Dei, ad fidem ſerio ambientem miſericordiam Dei propter Chriſtum, ad firmum & conſtans emendationis propoſitum. 5. Vt hæc ſpectacula publicum præberent teſtimonium, Eccleſiam

Satisfactio veteris Eccleſiæ.

non

non docere libertatem ſeu impunitatem peccandi, ne propter lapſos verbum Dei male audiret inter gentes, Rom. 2. Ita 2. Cor. 5. Paulus dicit, Corinthiacam Eccleſiam publica increpatione inceſtuoſi, oſtendiſſe ſolicitudinem, Apologiam, indignationem, timorem, deſiderium, æmulationem, vindictam. Ita Auguſtinus inquit in Enchiridio, c. 65. Plerunque dolor alterius occultus eſt alteri, cum ſit coram illo, cui dicitur: Gemitus meus à te non eſt abſconditus. Recte igitur conſtituuntur ab his, qui præſunt Eccleſiæ tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam ſatis Eccleſiæ, in qua remittuntur ipſa peccata. Hieronymus in 16. cap. Matth. Alia eſt ratio de criminum pœnitentia & ſatisfactione, de qua Eccleſia, quando læſionem accepit & offenſa eſt, publicè ſuum iudicium interponit, indicens ſatisfactionem publicam & grauiorem, vt innoteſcat omnibus, verè pœnitere, qui prompto animo ſuſcipiant, quicquid Eccleſia decreuit. Tertullianus in libro de pœnitentia inquit: Confeſſio ſatisfactionis, conſilium eſt, item, Satisfactio confeſſione diſponitur: inde naſcitur pœnitentia, qua Deus mitigatur.

Et quia experientia oſtendebat, multos ſæpe frigidè & leuiter, ea quæ ad veram de peccatis pœnitentiam pertinent, curare & agere, multos etiam ſimulatione pœnitentiæ receptos, poſtea turbare Eccleſiam, magna igitur ſeueritate vſi fuerunt veteres, in iniungendis Canonicis illis ſatisfactionibus. Certæ enim Eccleſiæ mulctæ, certo tempore exſoluendæ, & pro grauioribus peccatis, duriores & diuturniores imponebantur. Ita Euſebius lib. 6. cap. 34. dicit, Dionyſium Corinthiacum ad Aegyptios ſcripſiſſe de lapſis, τάξεις παραπτωμάτων διαχαράξας. Per certos etiam gradus ſenſim recipiebantur. Primum conſtituebantur inter audientes, quibus eruditioni verbi licebat intereſſe. Deinde expleto certo tempore, in ordinem pœnitentium reperiebantur, quibus orationibus Eccleſiæ licebat intereſſe. Tertiò, ad communionem admittebantur, ſed ſine oblatione. Poſtremò per impoſitionem manus, quaſi in integrum reſtituebantur: Sicut hæc in Canonibus Ancyranis & Nicenis deſcribuntur. Cumulari verò, & nimium exacerbati poſtea fuerunt pœnitentiales illi Canones, & quod ad mulctas, & quod ad diuturnitatem temporis attinet, ita vt Epiſcopi, de impoſitis illis ſatisfactionibus, per indulgentiam non pauca remittere cogerentur. Inuentum etiam fuit artificium redimendi impoſitas ſatisfactiones, per commutationem, vt ſcilicet ieiunium redimi poſſit eleemoſyna, aut oratione. Poſtea pecunia redimi cœperunt indulgentiæ ſatisfactionum, donec tandem exoletis prorſus, & antiquatis Canonicis ſatisfactionibus, pecuniariæ redemptiones indulgentiarum ad aliud genus nundinationis transferrentur.

Hæc ideò recitaui: monſtrandum enim eſt in hac diſputatione, diſcrimen inter ſatisfactiones, de quibus veterum ſententiæ loquuntur, & de quibus nūc Pontificij dimicant. Non igitur vbicunque in veterum ſcriptis vocabulum ſatisfactionis occurrit, ſtatim probantur & ſtabiliuntur Pontificiæ ſatisfactiones. Differentia autem eſt, & in ipſa ſatisfactionum ſubſtantia, & in fine, ſicut collatio oſtendet, vbi ad Pontificias ſatisfactiones peruenerimus. Et vtilis eſt obſeruatio, quod Pontificij, qui veterum ſententiis pro ſatisfactionibus pugnant, antiquas ſatisfactiones nec habent, nec habere curant, tantum præſtigias obiiciunt hominibus, citandis veterum de ſatisfactione teſtimoniis. Optandum ſane eſſet, ex ritibus illis veteris Eccleſiæ, aliquid poſſe in vſum reduci, ſine ſuperſtitione & falſis opinionibus, diſciplinæ & exempli gratia. Sed tamen certum eſt, ritus illos conſcientiæ gratiæ, ad remiſſionem peccatorum coram Deo non eſſe neceſſarios: quod ſatis oſtendit, & comprobat ipſa mutatio, & antiquatio, item, quod in articulo mortis, pax per abſolutionem & communionem Euchariſtiæ, dari præcepta fuit, vel nondum impletis illis ſatisfactionibus vt teſtatur exemplum apud Euſebium lib. 6. cap. 34.

Tertiò. A publico illo ſatisfactionum ritu vocabulum etiam ad emendationem vitę pœnitentium, & ad fructus pœnitentiæ tranſlatum eſt. Nam de dogmatibus Eccleſiaſticis, cap. 53 mentio fit ſecretæ ſatisfactionis per vitæ correctionem, iugi & perpetuo luctu, vt contraria pro his, quæ pœnitet agat. Ad ipſos vero fructus pœnitentiæ, ideo tranſlatum videtur vocabulum ſatisfactionis: quia poſt remiſſionem peccatorum, remanent in carne lubrica quædam peccati veſtigia, ſicut Chryſoſtomus inquit in 50. Pſalmo, ſiue languor quidam tanquam fomes nouorum lapſuum, præſertim quando peccatum per diuturnam conſuetudinem, quaſi radices egit. Illæ reliquiæ contrariis remediis in pœnitentia purgandæ, curandæ & extirpandæ ſunt, ne pullulent ex illa radice noua peccatorum germina. Ita Auguſtini ſententia habet de pœnitentia diſtinctio. 3. Satisfactio pœnitentiæ eſt, cauſas peccatorum excipere nec eorum ſuggeſtionibus aditum indulgere. Et Chryſoſtomus in cap. 3 Matthæi. Quomodo poterimus fructus dignos pœnitentia facere, vtique ſi peccatis aduerſa faciamus? Aliena rapuiſti, incipe iam donare propria, iniuriam cuipiam feciſti, refer iam benedictionis verba conuitiis, &c.

Neque enim vulnerato ſufficit ad ſalutem, tantummodo ſpicula de corpore euellere, ſed etiam remedia adhibere vulneribus. In hanc ſententiam Leo recte dicit, ſermone Quadrageſimali: Chriſtiana anima cordis ſui interna diligenter diſcutiat, videat ne quid ibi diſcordiæ hæſerit, ne quid cupiditatis inſederit, incontinentiam caſtitas pellat, mendacij tenebras lux abigat veritatis, detumeſcat ſuperbia, humilitas aſſumatur: Omnis denique plantatio quam non plantauit pater cœleſtis, radicitus auferatur. Tunc enim virtutum ſemina in nobis bene nutriuntur, quando ab agro cordis noſtri omne germen externum euellitur.

Auguſtinus in Pſalmo 37. Non ſecutus ſis, cum confeſſus fueris peccatum, tanquam ſemper paratus ad confitendum, & committendum peccatum, ſic pronuncia iniquitatem tuam, vt curam geras pro peccato tuo. Quid eſt curam gerere pro peccato? Semper niti, ſemper intendere, ſemper ſtudioſe & ſedulo agere, vt ſanes peccatum: Hæc quia vera, vtilia & neceſſaria ſunt, ex manifeſtis ſcripturæ fundamentis extructa, nullo modo vel negamus, vel reiicimus: ſed fatemur, illa pertinere ad opera ſeu fructus verę pœnitentiæ, & ad illud præceptum Pauli, Rom. 6. Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immundiciæ ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra veſtra ſerua iuſtitiæ, in ſanctificationem. Talia verò opera non docentur in ſcriptura ſuſcipi, opinione meriti remiſſionis peccatorum, ſed ſequuntur reconciliationem, iuxta dictum Chriſti: Auguſt.

Ecce iam ſanus factus es, noli amplius peccare. Et Rom 6. Liberati à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ. Nec ſunt opera indebita ſeu ſupererogationis, extant enim de mortificatione mandata in ſcriptura. Quomodo verò illis etiam operibus, titulo ſatisfactionis, aſſui cœperit opinio expiationis peccatorum, poſtea exponemus. Nunc volui peculiari loco, illas veterum ſententias recitare, quia Pontificij illas inſidioſe miſcent ſuis ſatisfactionibus, quaſi illi, qui Pontificias ſatisfactiones impugnant, reiiciant etiam ea, quæ in ſcriptura tradita & mandata ſunt, vt conuerſos quaſi freno quodam à peccato reuocent & coerceãt, reddant pœnitentes in futurum cautiores & vigilantiores, medeantur peccatorum reliquiis, & vitioſos habitus male viuendo comparatos, contrariis virtutum actionibus tollant. Et hoc artificium lector etiam in Tridentino decreto reperiet. Illa igitur, quæ vera ſunt, & ſcripturæ teſtimonium habent, ſeparanda ſunt: vt eo explicatius oſtẽdi poſſit, quid in controuerſia poſitum ſit, in hac diſputatione de ſatisfactionibus. Quartò, His ita diſtinctis & explicatis, poterimus iam ad examen decreti de ſatisfactionibus progredi, ſed vt planior ſit ratio explicationis, paucis prius expediemus diſputationem de pœnis temporariis, quæ poſt remiſſionem aliquando quibuſdam in hac vita à Deo imponuntur. Mors igitur Chriſti ſatisfactio eſt, & pro culpa, & pro pœna æterna, & fide propter Chriſtum, accipimus ſimul remiſſionem culpæ, & pœnæ æternæ. Oſe.13. Ero mors tua, ô mors. 1. Corinth.15. Dedit nobis victoriam contra mortem propter Chriſtum, Ioan.13. Qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Sed quod ad pœnas temporales in hac vita attinet, poſt acceptam remiſſionem peccatorum ſubiiciuntur in hac vita, vel communibus calamitatibus, vel peculiaribus pœnis, propter certa ſeu priuata quædam peccata, vt Adam, Geneſ.3. Dauid, 2. Reg.12. & 24. item populus Iſraël, Exo.32. Num.12. Miriam. Num.12. Teſtantur idem calamitates baptizatorum poſt baptiſmum. De hoc igitur non eſt controuerſia, an poſt reconciliationem credentes in hâc vita ſubiecti ſint communibus calamitatibus, id enim & ſcriptura & experientia teſtatur. Oſtendunt etiam ſcripturæ exempla, Deum aliquando & poſt reconciliationem ſeu remiſſionem, quibuſdam ſingulares pœnas ob peccata in hac vita imponere: quanquam hoc non ſit vniuerſale, nec enim ſemper, nec omnibus Deus ſingulares pœnas, quibus peccata remittit, in hac vita imponit: teſtantur exempla paralytici, Magdalenæ, Publicani, Zachæi, Petri, de quo Ambroſius inquit: Lachrymas eius lego, ſatisfactionem non lego. Sed hæc eſt quæſtio, quare, propter quas cauſas, & in quem finem tales pœnæ, reconciliatis poſt remiſſionem culpæ, in hac vita à Deo imponantur. Et licet de vocabulis nolim pugnare, an afflictiones illæ reconciliatorum vocandæ ſint pœnæ peccatorum, an verò paternæ correptiones & caſtigationes. Scriptura enim etiam dicit, de reconciliatis, Corpus mortuum eſt propter peccatum, Roman.8. & 2. Reg.12. Quia feciſti hoc, &c. Omnino tamen ſtatuendum eſt diſcrimen, inter pœnas ſeu afflictiones, quæ infliguntur impiis, & quæ imponuntur reconciliatis. In impiis enim ſunt ſigna offenſæ Dei, & perſonam illam eſſe ſub ira Dei, & ſunt teſtimonia ſecuturæ æternæ pœnæ. Hanc cauſam & rationem non habent in reconciliatis, quaſi Deus illis nondum ſatis ſit reconciliatus, ſed aliquid offenſæ retinuerit, etiam poſt datam remiſſionem peccatorum. Sed illis imponuntur ad caſtigationem ſui, & ad exemplum aliorum. Ne enim accepta reconciliatione obliuiſcantur, quanta ſit abominatio peccati, & quæ magnitudo iræ Dei aduerſus peccatum, atque ita lapſus extenuent, negligant aut defendant, gratiam vel ſecuritate amittant, vel noua petulantia excutiant, & tandem ad vomitum reuertantur: ideo ſubiiciuntur poſt reconciliationem, vel communibus calamitatibus vel peculiaribus pœnis: vt hac commonefactione ſubinde magis accendatur, & creſcat in ipſis odium & deteſtatio peccati, timor Dei, fides ſolicite curans, vt gratiam retineat, & in bonitate Dei permaneat, diligentia cauendi peccata, vt reprimantur & mortificentur prauæ inclinationes. Et in ſumma, vt his exercitiis conſeruetur & confirmetur pœnitentia, quæ perpetua eſſe debet, fides, obedientia in cruce, ſpes, petitio & exſpectatio auxilij, liberationis ſeu mitigationis, vtque ſemper circumferamus teſtimonium, nobis propter peccatum pereundum eſſe, niſi propter filium reciperemur: item, ne arrogemus nobis laudem propriæ iuſtitiæ, nec efferamus nos ſuper cæteros peccatores, ſed Deo vera & humili infirmitatis confeſſione nos ſubiiciamus. Denique quando reconciliati vel communibus miſeriis ſubiiciuntur, vel propter certa peccata, inſignibus calamitatibus onerantur, Deus vult in illis, tanquam in publico ſpectaculo, conſpici exempla, admonentia & nos, & alios de iudicio ſuo aduerſus peccata, vt cogitent id, quod Petrus monet: Si à domo Dei iudicium incipit, quis finis eorum erit, qui non credunt Euangelio? 1. Petri 4. Ita, Num.12. Moſes orans pro ſorore ſua, cum ob peccatum lepra fuiſſet percuſſa, & agnoſceret peccatum ſuum, audit à Domino: Si pater eius ſpuiſſet in faciem eius, nonne debuerat ſaltem ſeptem diebus rubore ſuffundi?

Tales igitur temporariæ pœnæ, quas Deus reconciliatis in hac vita imponit, nequaquam ita ſunt interpretandæ, quaſi ſint vel merita remiſſionis peccatorum, vel compenſationes pœnæ æternæ, ſed alias habent longe grauiſſimas cauſas.

Porrò de pœnis illis temporariis, ex ſcriptura & hoc conſtat, Deum pro bona ſua erga reconciliatos voluntate, qua propter filium mediatorem omnia ita diſpenſat, vt ipſis in bonum cedant, Roman.8. nec ſemper, nec omnibus reconciliatis ſingulares pœnas pro peccatis in hac vita imponere, nec æqualiter illas omnibus imponere: impoſitas etiam à Deo ſæpe mitigari, aut tolli: aliquando vero eas manere, & in hac vita non tolli. Et inde reconciliati ſumunt occaſionem pulcherrimorum exercitiorum, pœnitentiæ, fidei, inuocationis, humilitatis, patientiæ, obedientiæ, ſpei, &c. Petunt ſane mitigationem & liberationem, ſed tamen ita vt humiliter & patienter, ex agnitione peccatorum, ſe ſubiiciant flagellis Dei, iuxta bonam ipſius voluntatem. Petunt, vt ſint paternæ caſtigationes, agnoſcunt, Deum in illis pœnis non accendere totam iram ſuam, & nobis in bonum cedere caſtigationes illas, quia reconciliati ſumus. Et ſumma, in temporariis illis pœnis petunt, vt Deus, vel ab illis cuſtodiat, vel mitiget, vel liberet: vel ſi pœnas manere velit, vt det patientiam, & tandem ſaluet. Ita Michæas inquit: Iram Domini portabo, quia peccaui. Et Thren.3. Bonum eſt viro, cum portauerit iugum ab adoleſcentia: ſedebit ſolitarius, & tacebit, ponet in puluere os ſuum, ſi fortè ſit ſpes. Item:

Moſe-

Digitized by Google

Miſericordiæ Domini, quod non conſumpti ſumus. Non accendit totam iram ſuam. In ira miſericordiæ recordabitur. Ne in furore tuo arguas me. Corripe me Domine, inquit Ieremias: veruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me. Dauid inquit: Libera de ſanguinibus, quia tu es Deus ſalutis meæ &c.

Illas etiam temporales pœnas, Scriptura tradit reconciliatis propter filium mediatorem ſæpe vel mitigari, vel prorſus tolli, quando vera humilitate peccata agnoſcunt, fide Deum inuocant, veterem hominem mortificant, & ſerio nouam vitam meditantur, hoc eſt, non in debitis humanarum traditionum operibus, ſed tota pœnitentia, quæ habet mandatum Dei, pœnæ illæ propter Chriſtum mitigantur. 2. Paralip. 8. Si pluuia non fluxerit, ſi venerit locuſta, peſtis &c. conuerſus autem populus meus deprecatus me fuerit, & exquiſierit faciem meam, & egerit pœnitentiam à viis ſuis peſſimis: ego exaudiam de cœlo, & propitius ero peccatis ipſorum, & ſanabo terram. Ierem. 18. Repente loquar, vt deſtruam. Si vero pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, agam & ego pœnitentiam ſuper malo quod cogitaui, vt facerem. Pſalm. 91. Inuoca me die tribulationis, & eripiam. Ioel. 2. Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, in fletu, & in planctu. Scindite, non veſtimenta, ſed corda veſtra &c. Obſeruandum vero eſt, pœnas temporarias mitigari tota pœnitentia, non quod opera eius ſint vel compenſationes, vel merita remiſſionis peccatorum, ſed quia caſtigationibus illis, Deus in reconciliatis aliud nihil quærit, quam vt conſeruetur, magis accendatur, creſcat & augeatur vera humilitas, agnitio, odium & deteſtatio peccati: exercitium fidei, mortificatio veteris hominis, patientia, ſpes &c. Quando igitur in ipſis pœnis, Deus talia pœnitentię exercitia in reconciliatis videt: tunc habet id quod caſtigationibus iſtis quærere ſolet. Atque ita pœnæ illæ vel mitigantur, vel tolluntur, propter filium mediatorem. Et hoc eſt, quod Paulus docet 1. Cor. 11. Si nos ipſos iudicaremus, non vtique iudicaremur. Quando vero iudicamur, à Domino caſtigamur, ne cum mundo damnemur. Delectatus fuit in illa ſententia Paulus paranomaſia verborum forenſium, κρίνειν, διακρίνειν, & κατακρίνεσθαι. Nam per verbum κρίνεσθαι, intelligit eo loco pœnas temporarias, quia mox per παιδεύεσθαι illud interpretatur, quæ à Deo propter peccata immittuntur, quibus tanquam pædagogus flagellis admonet nos de peccato, & ita ſua aduerſus peccata, vt ita flectat, excitet & impellat nos ad pœnitentiam & emendationem. κατακρίνεσθαι complectitur vltimas & æternas pœnas damnatorum in futura vita. Quando vero inquit: Si nos ipſos iudicaremus, non vtitur verbo κρίνειν, ſicut Pontificij interpretantur de electitiis pœnis, quæ tanquam ſatisfactiones aut compenſationes pro peccatis, vel voluntarie ſuſcipiuntur, vel à confeſſionario iniungũtur, ſed vtitur verbo διακρίνειν, quod ſæpe in forenſi ſignificatione vſurpatur, vt 1. Cor. 16. & in Græcis interpretibus ſæpiſſime, Exod. 18. Leuit. 24. 3. Reg. 3. Pſalm 81. quando ſcilicet inſtituitur inquiſitio cauſæ. Hoc igitur Paulus vult dicere: Si nos ipſos diiudicaremus, hoc eſt ſi excuſſa ſecuritate, perpetua pœnitentia inquireremus in naturam & vitam noſtram, mortificantes radicem peccati, reprimentes prauas cupiditates &c. tunc non opus eſſet Deum per flagella nos horum admonere. Quando vero ſecuri, peccatum inhabitans negligimus, & ſenſim ipſi indulgemus: tunc Deus per caſtigationes nos reuocat ad pœnitentiam, ne cum mundo in peccatis damnemur.

Nec tamen ipſa pœnitentia cum fructibus ſuis, Deo præſcribere vel poteſt vel debet terminum aut modum, ſeu mitigationis ſeu liberationis in pœnis illis caſtigatoriis, ſed totum hoc humilis fidei obedientia reſignat, & commendat paternæ Dei erga nos voluntati, cum quidem certi ſimus, diligentibus Deum omnia in bonum cooperari, Rom. 8. ita Ioel. 2. cum in vera pœnitentia petunt à Deo mitigationem & liberationem in pœnis temporariis, addunt: Quis ſcit, ſi conuertatur & relinquat benedictionem? Et 1. Reg. 12. Cum Natan dixiſſet: Paruulus morietur: Dauid ieiunans & pernoctans in terra, deprecatur Dominum, ſed tamen moritur infans, ſeptem diebus percuſſione Domini afflictus, Dauid vero non ob hoc iraſcitur Deo, ſed ſurgens, depoſita lugubri veſte ingreditur domum Domini, licet pœna illa non fuiſſet ſublata, quia, inquit, ita oraui: Quis ſcit, ſi forte miſereatur mei Dominus, vt infans viuat?

Hæc vtiliſſima doctrina, continens pulcherrima pietatis exercitia, Pontificiis ſatisfactionibus miſere & fœde obſcurata & deprauata eſt, ſicut mox oſtendemus. Volui autem hoc loco, priuſquam ad examen Tridentini Decreti ſatisfactionibus accederemus, veram Scripturæ ſententiam, de caſtigationibus temporariis, quæ vel communibus calamitatibus, vel aliquando ſingularibus flagellis poſt reconciliationem in hac vita credentibus à Deo imponuntur, explicare, vt expeditior, & minus intricata eſſet ratio examinis. Video enim à Pontificiis, in hac de ſatisfactionib. diſputatione, quædam miſceri, quæ per ſe, recte intellecta vera ſunt, vt de reliquiis peccatorum mortificandis, & de pœnis temporariis: vt ita ſpeciem aliquam veritatis, commentis ſuis circumdent, vtq; nos prægrauent, quaſi illa etiam quæ vera & vtilia ſunt, negemus & abiiciamus. Iudicaui igitur prius veram ſententiam de his quæſtionibus exponendam eſſe. Ita enim ex collatione, rectius conſiderari & intelligi poterit, quomodo vera & vtilis doctrina, commentis Pontificiarum ſatisfactionum obſcurata & deprauata ſit.

Sed explicata vera ſententia oſtendendum eſt, quomodo paulatim ritibus & operibus illis ſatisfactionum, quas veteres ita vocarunt, cœperint adiici peregrinæ & ſuperſtitioſæ opiniones, quæ ſubinde magis cumulatæ ſunt. Veteres enim vt ritus illos ſatisfactionum hominibus magis commendarent, ſæpe cohortatorie magis quam voce iuxta Chryſoſtomi dictum, de ritibus illis per hyperbolem locuti ſunt, peccata ſcilicet & pœnas peccatis debitas purgari, compenſari, tegi, iudicem placari, & reconciliari operibus illis ſatisfactionum. Ita Origenes opera illa vocat precium, quo peccata redimuntur, homilia 15. in Leuit. Cyprianus lib. 1. Epiſtola 3. dicit, ſatisfactionibus delicta redimi. Epiſt. 8. Dominum placari. Libro 3. Epiſtol. 14. dicit, pœnitentes operibus ſuis Deo ſatisfacere ad miſericordiam, Ambroſius ad virginem lapſam dicit, peccata ſatisfactione expiari. Auguſtinus in Enchiridio cap. 70. dicit, Deum propitiandum eſſe per eleemoſynas. Gregorius dicit: Qui ſe illicita meminit commiſiſſe, à quibuſdam ſtudeat licitis abſtinere, quatenus per hoc conditori ſuo ſatisfaciat. Et Cyprianus in illis hyperbolicis ſatisfactionum commendationibus, eouſque progreditur, vt affirmet peccatum non

Mm

dimitti, niſi abſolutis & completis prius Canonicis illis ſatisfactionibus. Et in ſermone de eleemoſyna excidit ipſi hoc inconſiderate dictum: Delicta quæ ante Baptiſmum contracta fuerunt, Chriſti ſanguine & ſatisfactione purgari, ſordes vero poſtmodum contractas eleemoſynis ablui. Et addit, remedia propitiando Deo, in lapſibus poſt Baptiſmum, hæc eſſe, operationibus iuſtis Deo ſatisfacere, miſericordiæ meritis delicta purgare &c. Hæc profecto minimum tranſcendens veritatem eſt oratio. Ioannes enim illis, qui poſt Baptiſmum peccant, dicit. Hæc ſcribo vobis, vt non peccetis. Sed etſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: nec pro noſtris tantum, ſed pro totius mundi.

Satisfactiones ante aut poſt abſolutionem.

Poſtea collapſis vetuſtis illis ſatisfactionum ritibus, quorum impletio ante abſolutionem flagitabatur, ortum fuit aliud genus ſatisfactionum, operum indebitorum, ſeu ſupererogationes. Illæ vero nouæ & ſecretæ ſatisfactiones, poſt perceptam demum abſolutionem, implendæ iniungebantur. Et ad illa opera indebita, cœperunt Scholaſtici accommodare magnificas veterum de ſatisfactionibus declamationes, quas nouis etiam hyperbolis auxerunt. Ita Scotus definit ſatisfactionem quæ ſit redditio æquiualentis, eſſe operationem exteriorem, laborioſam ſeu pœnalem, voluntarie aſſumptam, ad puniendum peccatum commiſſum à ſe, & ad placandam diuinam offenſam: vel eſſe paſſionem, aut pœnam voluntarie toleratam in ordine ad peccatum, vel peccati remiſſionem.

Thomas diſputat, ſatisfactionem eſſe actum iuſtitiæ, quia peccator ſatisfactione, ipſemet vindicat offenſam diuinam commiſſam, vt hoc modo reſtituatur ſibi amicitia diuina. Et format tale argumentum, probaturus hominem poſſe Deo pro peccato ſatisfacere: Quia homo poteſt homini ſatisfacere, & ei reconciliari. Deus vero incomparabiliter magis eſt miſericors, quam aliquis homo, ergo multo magis homini poſſibile eſt ſatisfacere Deo. Quia vero in ſatisfactione requiritur æquiualentia ad peccatum, dicit Thomas eſſe æquiualentiam, non quantitatis, ſed proportionis: & hominem ita poſſe ſatisfacere Deo, ſi homo faciat quicquid poteſt ex ſua parte, & Deus illud acceptet ex ſua parte, tanquam ſi eſſet æquale, item, ſatisfactionem noſtram habere quandam infinitatem ex charitate, qua informetur, & ex bonitate Dei qua acceptetur: atque ita fieri correſpondentiam noſtræ ſatisfactionis ad peccatum, quod infinitum eſt.

Idem dicit ſatisfactionem ideo debere fieri per opera afflictiua: quia ſcilicet ſit recompenſatio diuinæ offenſæ.

Bonauentura dicit, nullum opus peccatoris, vel paſſionem eſſe ſatisfactionem æquiualentem peccato, niſi per fidem coniungatur paſſioni ſatisfactoriæ mediatoris. Thomas vero contra diſputat, etiamſi non interueniſſet meritum Chriſti, tamen hominem habentem gratiam ſeu charitatem, poſſe Deo pro peccatis ſatisfacere. Porro poſito hoc, quod homo poſſit & debeat Deo pro peccatis ſatisfacere, varie diſputatum fuit, quid ſit in peccato, pro quo homo ſatisfaciat.

Thomas ſimpliciter dicit, ſatisfactionem pœnitentis eſſe recompenſationem diuinæ offenſæ. Bonauentura diſtinguit, in peccato duo eſſe, auerſionem ſeu offenſam, deinde conuerſionem ſeu libidinem deordinatam.

Pro primo nullum hominem poſſe ſatisfacere, pro ſecundo poſſe hominem ſatisfacere. Gabriel dicit, reatum culpæ, & offenſam Dei, remitti vel ſola contritione, vel contritione ſimul & abſolutione, opera vero ſatisfactionis, ordinari ad remiſſionem pœnæ. Ibi vero quidam diſputant, remiſſa culpa, pœnam æternam virtute clauium mutari in temporalem, quod pro ea in hac vita ſatisfacere poſſumus.

Alij ſentiunt, & culpam & pœnam æternam remitti per contritionem, remanere vero obligationem ad aliquãtulam pœnam temporalem, & Deum compromiſiſſe in rectores Eccleſiæ, vt partem eius remittant virtute clauium, pro altera parte imponant ſatisfactiones: opera vero per quæ fiat ſatisfactio, definiunt eſſe indebita, ſeu non mandata, quæ ſunt ſupererogationis. Richardus enim dicit, Deum conſtituiſſe certam menſuram eorum, ad quæ homo de neceſſitate tenetur: Obſeruantiam ſcilicet præceptorum, vt de reliquo, hoc eſt, de operibus ſupererogationis poſſet ſatisfacere de commiſſo peccato.

Hoc eſt totum commentum Pontificiæ doctrinæ de ſatisfactionibus, quod breuiter hoc loco, ipſorũ verbis recitare volui, primum vt ex ipſa antitheſi conſideretur, quam fœde à Scholaſticis adulterata & deprauata ſit doctrina illa, quam paulo ante ex Scripturæ ſententia expoſuimus. Secundo, vt verba Tridentini decreti rectius intelligi poſſint, quid velint & quo reſpiciant. Paucis igitur iam abſolui poteſt examen huius capituli. Quod enim dicunt de peccatorum reliquiis ſanandis, de malis habitibus tollendis, vt cautiores & diligentiores reddantur pœnitentes, ne in ſimilia vel grauiora labantur: quomodo doctrina illa recte & vtiliter iuxta verbi Dei præſcriptum, tradi & vſurpari poſſit, ſupra explicauimus. Hoc vero merito reprehenditur, quod Pontificij doctrinam illam transferunt ad opera indebita, ſeu ſupererogationis, quæ non ſunt mandata à Deo: & tales intelligunt fructus pœnitentiæ, quos non tantum ad nouæ vitæ cuſtodiam, & ad reliquæ infirmitatis medicamentum pertinere volunt, ſed ad præteritorum peccatorum vindictam, quod quale ſit, ex Scholaſticis oſtenſum eſt, vt ſcilicet ſint recompenſatio diuinæ offenſæ. Item, quod attinet ad pœnas temporarias quibus credentes in hac vita, etiam poſt hanc vitam ſubiecti ſunt, quæ ſit vera ſententia, in præcedentibus explicauimus.

Hoc vero obſeruet lector, quam timido & ſuſpenſo gradu, Tridẽtinum capitulum incedat, inter illas Scholaſticorum diſputationes, an per noſtras ſatisfactiones redimatur culpa peccati, an pœna æterna, an vero tantum temporaria pœna. Item, an temporalis pœna intelligenda ſit ea, in quam commutata ſit æterna pœna, an vero à remiſſione culpæ & pœnæ æternæ, diſtinguant pœnam temporariam? Multi noſtri temporis Pontificij Scriptores, diſerte dicunt, culpam & pœnam æternam ſolius Chriſti ſatisfactione tolli, noſtras vero ſatisfactiones pertinere tantum ad temporarias pœnas. Sed Tridentinum Concilium ſingulari artificio verba ita moderari voluit, ne quid videretur in Scholaſticorum diſputationibus reprehendere vel damnare.

Ita vero Concilium ſentẽtiam ſuam explicat. Eos qui ante Baptiſmum deliquerunt, dicit in gratiam a Deo recipi, ſine propriis ſatisfactionibus, propter meritum & ſatisfactionem Chriſti, qui vero poſt Baptiſmum lapſi ſunt, illis ait diuinam clementiam non dimittere peccata, abſque vlla propria ipſorum

ſatiſfa-

Digitized by Google

ſatisfactione, quam pro peccatis ipſi exoluant. Hoc Lector bene notet, Tridentinum Concilium ideo de ſatisfactionibus dimicare, ne lapſis poſt Baptiſmum, ſi conuertantur, credantur peccata dimitti, propter ſolius Chriſti meritum & ſatisfactionem, ſed hoc contendunt, noſtras etiam ſatisfactiones ad hoc neceſſarias eſſe, vt peccata poſt Baptiſmum commiſſa nobis remittantur, atque ideo debere nos pro peccatis noſtris ſatisfactiones exoluere. Hactenus inter Pontificios multi, quia animaduerterunt quam blaſphemum ſit, noſtras ſatisfactiones referre ad remiſſionem peccatorum, ideo clamitarunt falſo ſibi hoc tribui, quaſi doceant, ad ipſam remiſſionem peccatorum ſatisfactiones noſtras pertinere, cum tantum de pœnis quibuſdam temporariis illas intelligi velint. Sed Tridentinum Concilium loquitur quidem etiam de pœna temporali: apertis tamen verbis dicit: peccata poſt Baptiſmum, pœnitentibus à Deo non dimitti abſque aliqua ipſorum ſatisfactione. Et mox addunt, nobis pro peccatis noſtris exoluendam eſſe ſatisfactionem. Illud vero lector ita intelligat: Scholaſtici dicunt, ad perfectam remiſſionem peccatorum, pertinere remiſſionem culpæ, & vniuerſæ pœnæ, ſiue ſit æterna, ſiue temporaria. Quando igitur culpa & pœna æterna dimiſſa ſunt, nondum perfecta eſt remiſſio peccatorum: reſtat enim adhuc pœna temporalis, & quia ad eius remiſſionem neceſſaria ſint opera ſatisfactoria, cum quidem pœna æterna tradatur, commutatur in temporalem. Hoc modo noſtras ſatisfactiones dicunt pertinere ad remiſſionem peccatorum, & ad eam neceſſarias eſſe. Intelligunt igitur, Deum non totam offenſam remittere in remiſſione culpæ, ſed aliquid de offenſione retinere, quod effundat in pœna temporaria, quam poſt condonationem culpæ imponit, & pro remiſſione illius offenſæ, noſtris operibus ſatiſfaciendum eſſe. Sed quæ ſit ratio pœnarum temporalium, quæ poſt reconciliationem à Deo immittuntur, ſupra diximus. Neque enim Deus credentibus peccata ita remittit, ſicut homines ſolent: qui ſæpe condonationem ſimulant, & interim tamen offenſam retinent, & data occaſione eam effundunt.

Illud vero emblema dignum eſt peculiari obſeruatione, imo perpetua memoria, quod Tridentinum capitulum de noſtris ſatisfactionibus ita loquitur: Sicut Chriſtus paſſione ſua, pro peccatis noſtris ſatisfecit: ita & nos ſatisfaciendo patimur pro peccatis.

Nos miſeri hactenus Paulo credidimus, ſolum Chriſtum Ieſum pro peccatis paſſum eſſe. Vnus enim, inquit, pro omnibus mortuus eſt. Vna victima conſummauit omnes qui ſanctificantur. Vnus mediator, qui animam ſuam dedit in redemptionem pro omnibus. Iam vero ex Tridentino Concilio diſcimus, ſicut Chriſtus ſatisfecit pro peccatis, ita & nos debere ſatisfaciendo pati pro peccatis. Non fideliter itaque Iohannes baptizatos inſtituit, cum inquit: Si peccauerimus, Chriſtus eſt propitiatio noſtra, 1. Iohann. 2. debuiſſet enim iuxta Tridentinum capitulum dicere: Si poſt Baptiſmum peccaueritis, non ſolus Chriſtus eſt propitiatio pro peccatis noſtris: ſed ſicut Chriſtus ſatisfecit pro peccatis, ita & vos debetis ſatisfaciendo pati pro peccatis veſtris. Et vehementer miror, cum ſingulari calliditate, multa in his decretis tecta & inuoluta ſint, quod tam craſſa impudentia in hoc capitulo ipſis exciderit. Sed non dubito, ſingulari iudicio Dei hoc factum eſſe, vt extaret manifeſtiſſima nota Antichriſti: non ſolum ſcilicet Chriſtum paſſum eſſe pro peccatis noſtris, nō ſolum ſatisfeciſſe pro peccatis noſtris, ſed & nos ſatisfaciendo pati pro peccatis noſtris. Eant nunc, & proteſtentur, ſe nulla ex parte ſuis ſatisfactionibus obſcurare aut imminuere vim meriti & ſatisfactionis Chriſti. Operæpretium vero eſt audire, quibus argumentis hoc probent: quia ſcilicet Paulus, Romanorum 8. dicit, nos paſſionibus conformes effici Chriſto. Sed nullo modo Paulus affirmat, illam conformitatem in eo conſiſtere, vt ſicut ipſe paſſus eſt pro peccatis noſtris, ita & nos ſatisfaciendo patiamur pro peccatis. Ita Petrus inquit: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens nobis exemplum, ſed in quo exemplum illud conſiſtat, diſerte ibi explicat. Et ne videatur ſatisfactoriam paſſionem pro peccatis, diuidere inter noſtras & inter Chriſti paſſiones: addit, Chriſtum tuliſſe peccata noſtra, vt nos liuore eius ſanari, & peccatis mortui iuſtitiæ viueremus. Alterum Tridentini capituli argumentum, eſt: Omnia, inquit Paulus, poſſum in eo, qui confortat me: ergo poſſum etiam, ſatisfaciendo pro peccatis pati. Num igitur Paulus poteſt mundum redimere, mortem deſtruere, vitam reducere? Si omnia poteſt, vt nullum iam amplius diſcrimen ſit inter caput & membra: nec verum amplius ſit, quod Coloſſ. 1. ſcriptum eſt, Chriſtum in omnibus πρωτεύειν, quare igitur 1. Cor. 1. dicit: Num Paulus pro vobis crucifixus eſt? Vides, vt arbitror, quomodo ſcripturę ſententiis ludat Tridentinum conciliabulum. Eiuſdem generis eſt quod dicunt: In Chriſto viuimus: ergo in Chriſto meremur & ſatisfacimus pro peccatis: quin igitur in Chriſto etiam creamus, & gubernamus cœlum & terram? Ea certe, quæ ad officium redemptoris, mediatoris & ſaluatoris pertinent, ſolius Chriſti ita ſunt propria, vt nemini communicentur. Vnus enim eſt mediator, vnica victima pro peccatis conſummati ſumus. Non eſt aliud nomen hominibus ad ſalutem datum.

Illa vero plus quam magiſtralis, & vere Pontificia eſt demonſtratio. Olim publica pœnitentia, non dabatur abſolutio, niſi completa prius ſatisfactione impoſita: nunc vero Pontificij iniungunt ſatisfactiones, poſt acceptam abſolutionem demum conficiendas. Audi vero, vbi in Scriptura hoc mandatum ſit. Claues, inquiunt, ſacerdotum, non tantum ad ſoluendum, ſed & ad ligandum conceſſæ ſunt. Item: Apoſtoli iubentur, non tantum remittere, ſed & retinere peccata.

Scio hoc, ſed verba illa ſimpliciter ſicut ſonant, intelligo. Chriſtus iubet, Apoſtolos peccata ſoluere, & remittere illis, qui pœnitentiam agunt, & credunt Euangelio, qui vero vel nolunt agere pœnitentiam, vel reconciliationem quæ in Euangelio offertur, nolunt quærere & accipere, illorum peccata iubet ligari & retineri, hoc eſt, iubet illis denunciari: Tu iuxta cor tuum impœnitens, theſaurizas tibi iram in die iræ. Romanorum 2. Qui non credit in filium, ira Dei manet ſuper eum, Iohan. 3. Qui non crediderit, condemnabitur, Matth. 16. Et hanc denunciationem Chriſtus pronunciat ratam fore in cœlo. Hanc vero Chriſti ſententiam, Tridentini ſatisfactores ita ludificant: Quia poteſtas clauium, debet peccata & ſoluere & ligare, remittere & retinere: ergo in abſolutione, non eſt propter Chriſtum perfecta peccatorum remiſſio annuncianda: ſed iniungendum eſt illis qui abſoluuntur, vt & ipſi ſatisfaciendo pro peccatis patiantur, vt ita in abſolutione peccata ſi-

mul & ſoluantur & ligentur, remittantur & retineantur, & quidem ligare & retinere peccata ſignificet iis, qui abſoluuntur, imponere ſatisfactiones quibus & ipſi pro peccatis ſuis aliqua ex parte ſatisfaciant, hoc eſt, peccata hac ratione nobis remittuntur, ſi & ipſi ſatisfaciendo pro peccatis patiamur. Iuſſerit igitur Chriſtus ita annunciare remiſſionem peccatorum in ſuo nomine, vt voluerit illis ipſis quibus peccata ſuo nomine remittuntur, ligari etiam & retineri peccata hoc modo, vt pro illis ſatisfaciendo & ipſi patiantur, ſicut Chriſtus pro peccatis paſſus eſt. Remittet igitur miniſter credentibus peccata propter Chriſtum, ita vt ex illis aliquid retineat, pro quo ipſi ſatisfaciendo patiantur. Et tales non tam deprauationes quam ludificationes ſcripturæ in ipſo Tridentino Concilio, & quidem cum anathemate proponuntur.

Quod dictum eſt, optimam & aptiſſimam pœnitentiam eſſe nouam vitam, hanc habet ſententiam. Poſt acceptam fide propter Chriſtum remiſſionem peccatorum, non requiri præterea aliquam ſatisfactionem, aut expiationem pro peccatis, cum in Chriſto ſimus conſummati, ſed requiri illud quod Scriptura præſcribit, Deline à malo, & fac bonum. Expoliate veterem hominem, mortificate concupiſcentias & actiones eius, & induite nouum, vt in nouitate vitæ ambuletis mortui peccatis, viuite iuſtitiæ, deponite opera tenebrarum & induite arma lucis, &c. Iam vero ad talem nouitatem vitæ pertinent ieiunium, eleemoſyna, oratio, toleratio afflictionum, & alia pietatis exercitia, verbo Dei præſcripta. Sed Pontificij hæc non requirunt, quatenus ad nouitatem vitæ pertinent, & quatenus habent mandatum Dei, ſed quatenus ſunt opera indebita ſeu ſupererogationis, vt hac ratione ſint ſatisfactiones pro peccatis. Intelligunt autem certas leges ieiuniorum, præſcriptam formam eleemoſynarum, numeratam precum recitationem, non ſicut verbo Dei mandantur, ſed ſicut vel ſponte ſuſcipiuntur, vel à ſacerdote iniunguntur. Quatenus enim à Deo mandata ſunt, pertinent ad nouitatem vitæ: quatenus vero vel ſponte ſuſcipiuntur, vel à ſacerdote iniunguntur, fiunt ſatisfactiones pro peccatis. Atque ita non tantum amplius aliquid facere poterimus, quam lex Dei requirit, ſed opera indebita, hoc eſt, quæ non ſunt mandati diuini, ſed traditionum humanarum præſtantiora, digniora, maioris efficaciæ & meriti erunt, quam quæ diuinitus mandata ſunt. Et hoc eſt quod inter ſe tanquam diuerſa opponunt, ſatisfactionem & nouitatem vitæ, cum antea ex Hieronymo & Auguſtino oſtenderimus, eadem eſſe.

DE EXTREMA VNCTIONE.

CAPVT I.

VIſum eſt autem ſanctæ Synodo, præcedenti doctrinæ de pænitentia, adiungere ea quæ ſequuntur de Sacramento extremæ vnctionis, quod non modo pœnitentiæ, ſed etiam totius Chriſtianæ vitæ, quæ perpetua pœnitentia eſſe debet conſummatiuum exiſtimatum eſt à Patribus. Primum itaque circa illius inſtitutionem declarat & docet, quod clementiſſimus redemptor noſter, qui ſeruis ſuis quouis tempore voluit de ſalutaribus remediis, aduerſus omnia omnium hoſtium tela eſſe proſpectum, quemadmodum auxilia maxima in Sacramentis aliis præparauit, quibus Chriſtiani conſeruare ſe integros, dum viuerent, ab omni grauiore ſpiritus incommodo poſſint; ita extrema vnctionis Sacramento finem vitæ, tanquam firmiſſimo quodam præſidio muniuit. Nam etſi aduerſarius noſter occaſiones per omnem vitam quærat & captet, vt deuorare animas noſtras quoquo modo poſſit, nullum tamen tempus eſt, quo vehementius ille omnes ſuæ verſutiæ neruos intendat, ad perdendos nos penitus, & à fiducia etiam, ſi poſſit, diuinæ miſericordiæ deturbandos, quam cum impendere nobis exitum vitæ proſpicit. Inſtituta eſt autem ſacra hæc vnctio infirmorum, tanquam vere & proprie Sacramentum noui Teſtamenti, à Chriſto Domino noſtro, apud Marcum quidem inſinuatum, per Iacobum autem Apoſtolum, ac Domini fratrem, fidelibus commendatum ac promulgatum. Infirmatur, inquit, quis in vobis, inducat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſupra eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & ſi in peccatis ſit, dimittentur ei. Quibus verbis, vt ex Apoſtolica traditione per manus accepta, Eccleſia didicit, docet materiam, formam proprium miniſtrum, & effectum huius ſalutaris Sacramenti. Intellexit enim Eccleſia, materiam eſſe oleum ab Epiſcopo benedictum. Nam vnctio aptiſſime Spiritus ſancti gratiam, qua inuiſibiliter anima ægrotantis inungitur, repræſentat. Formam deinde eſſe illa verba: Per iſtam vnctionem, &c. Res porro, & effectus huius Sacramenti, illis verbis explicatur. Et oratio fidei ſaluabit infirmum & alleuiabit eum Dominus, & ſi in peccatis ſit dimittentur ei. Res etenim, gratia eſt Spiritus ſancti, cuius vnctio delicta, ſi quæ ſint adhuc expianda, ac peccati reliquias abſtergit, & ægroti animam alleuiat & confirmat, magnam in eo diuinæ miſericordiæ fiduciam excitando, qua infirmus ſubleuatus, & morbi incommoda ac labores leuius fert, & tentationibus dæmonis calcaneo inſidiantis facilius reſiſtit, & ſanitatem corporis interdum, vbi ſaluti animæ expedierit, conſequitur. Iam vero quod attinet ad præſcriptionem eorum, qui & ſuſcipere, & miniſtrare hoc Sacramentum debent, haud obſcure fuit illud etiam in verbis prædictis traditum. Nam & oſtenditur illic, proprios huius Sacramenti miniſtros, eſſe Eccleſiæ presbyteros, quo nomine, eo loco non ætate ſeniores, aut primores in populo intelligendi veniunt, ſed aut Epiſcopi, aut Sacerdotes ab ipſis rite ordinati per impoſitionem manuum presbyterij. Declaratur etiam, eſſe hanc vnctionem infirmis adhibendam, illis vero præſertim, qui tam pericloſe decumbunt, vt in exitu vitæ conſtituti videantur, vnde & Sacramentum exeuntium nuncupatur. Quod ſi infirmi poſt ſuſceptam hanc vnctionem conualuerint, iterum huius Sacramenti ſubſidio iuuari poterunt, cum in aliud ſimile vitæ diſcrimen inciderint. Quare nulla ratione audiendi ſunt, qui contra tam apertam & dilucidam Apoſtoli Iacobi ſententiam, docent hanc vnctionem vel figmentum eſſe humanum, vel ritum à Patribus acceptum, nec mandatum Dei, nec promiſſionem gratiæ habentem, & qui illam iam ceſſaſſe aſſerunt, quaſi ad gratiam curationum duntaxat in primitiua Eccleſia, referenda eſſet, & qui dicunt, ritum & vſum, quem ſancta Romana Eccleſia in huius Sacramenti adminiſtratione obſeruat, Iacobi Apoſtoli ſententiæ repugnare, atque ideo in alium commutandum eſſe, & denique, qui hanc extremam vnctionem à fidelibus ſine peccato contemni poſſe affirmant. Hæc enim omnia manifeſtiſſime pugnant cum perſpicuis tanti Apoſtoli verbis. Nec profecto Eccleſia Romana, aliarum omnium mater & magiſtra, aliud in adminiſtranda vnctione, quantum ad ea, quæ huius Sacramenti ſubſtantiam perficiunt, obſeruat, quam quod beatus Iacobus præſcripſit. Nec vero tanti Sacramenti contemptus abſque ingenti ſcelere, & ipſius Spiritus ſancti iniuria eſſe poſſet.

CANON. I.

Si quis dixerit, extremam vnctionem non eſſe vere & proprie Sacramentum à Chriſto Domino noſtro inſtitutum, & à beato Iacobo Apoſtolo promulgatum, ſed ritum tantum acceptum à Patribus, aut figmentum humanum, anathema ſit.

CANON II.

Si quis dixerit, ſacram infirmorum vnctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleuiare infirmos, ſed iam ceſſaſſe, quaſi olim tantum fuerit gratia curationum, anathema ſit.

CANON III.

Si quis dixerit, extremæ vnctionis ritum & vſum, quem obſeruat ſancta Romana Eccleſia, repugnare ſententiæ beati Iacobi Apoſtoli, ideoque eum mutandum, poſſeque à Chriſtianis abſque peccato contemni, anathema ſit.

CANON.

Digitized by Google

CANON IV.

Si quis dixerit presbyteros Eccleſiæ, quos beatus Iacobus adducendos eſſe ad infirmum vngendum hortatur, non eſſe ſacerdotes, ab Epiſcopo ordinatos, ſed ætate ſeniores in quauis communitate, ob idque proprium extremæ vnctionis miniſtrum, non eſſe ſolum ſacerdotem, anathema ſit.

EXAMEN.

Non dubium eſt, id quod decretum Tridentinum affirmat, aduerſarium noſtrum diabolum, qui per omnem vitam, occaſionem deuorandi animas noſtras quærit & captat, illo potiſſimum tempore, cum impendere nobis exitum vitæ proſpicit, omnes verſutiæ ſuæ neruos intendere, ad perdendos nos penitus, & à fiducia, ſi poſſit, diuinæ miſericordiæ deturbandos. Accedunt in hac infirmitate carnis, terriculamenta & trepidationes inſtantis mortis ex conſpectu peccatorum. Vnde oritur extrema & grauiſſima lucta fidei, aduerſus peccata, carnis & Satanæ tentationes, cateruatim & ſolito grauiores tunc ingruentes, aduerſus ipſam denique mortem. Et ſi tunc ſuccumbente fide, aduerſarius noſter præualuerit, actum eſt de ſalute noſtra. Neque enim poſt hanc vitam reſtat locus vel pœnitentiæ, vel reconciliationi. Certum igitur & hoc eſt, clementiſſimum redemptorem noſtrum, qui ſeruis ſuis quouis tempore, de ſalutaribus remediis aduerſus omnia ſalutis diſcrimina, proſpectum eſſe voluit, non tantum præparaſſe auxilia, quibus Chriſtiani dum viuunt & incolumes ſunt, in gratia conſeruentur: ſed præcipue vt in extremo actu vitæ, vbi diſcrimen maximum & periculoſiſſimum eſt, firmo præſidio, & efficaci titubantis fiduciæ fulcimento muniantur & corroborentur, vt poſſint reſiſtere in die malo, & omnibus perfectis ſtare, Epheſ. 6. Deoque gratias agere, qui dat nobis victoriam contra mortem, & ſtimulum eius, 1. Cor. 15.

De his duobus capitibus nulla eſt controuerſia, vtrumque enim pleno ore fatemur. Sed quæſtio eſt, quæ ſint illa remedia & auxilia, ſeu potius antidota. Illa enim vt ſint efficacia, aduerſus mortem & ſtimulum eius, oportet eſſe non ab hominibus excogitata, vel præſumpta, ſed ab ipſo filio Dei, qui eſt verus medicus noſter, inſtituta & præparata, & quidem addita promiſſione, de virtute & efficacia. In ipſis igitur medica animarum officina, ſicut ſacram ſcripturam eleganter & vere vocat Baſilius, inquirenda ſunt remedia, & antidota illa, in media morte ad vitam valitura. Falſa autem eſt illa diſtributio, quam Tridentinum decretum videtur quaſi pro fundamẽto ponere. Alia ſcilicet ſalutis remedia & auxilia, Chriſtum præparaſſe pro viuentibus, alia pro morituris, quaſi ea per quę, dum in hoc ſeculo incolumes viuimus, Deus gratiam nobis confert, & in ea nos conſeruat, non amplius vel valeant, vel ſufficiant, quando ad terminum huius vitæ peruentum, & iam per mortem ad aliam vitam tranſeundum eſt, ſed tunc circumſpicienda ſint alia remedia & præſidia. Chriſtus certe, qui eſt reſurrectio & vita, imo mors mortis, & antidotum contra mortem, ſicut Irenæus inquit de verbo Euangelij, per quod vita illa nobis offertur & communicatur, & de fide, qua in verbo Chriſtus vita noſtra apprehenditur & accipitur, ita loquitur, vt non tantum hic viuamus, vis & efficacia Euangelij & fidei ad ſalutem valeat, ſed diſerte complectitur & ipſum articulum mortis, reſurrectionem mortuorum, & vitam venturi ſeculi.

Ioan. 5. Amen dico vobis, qui verbum meum audit, & credit ei qui miſit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, ſed tranſiet de morte ad vitam. Item, Mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent. Ioan. 6. Hic eſt panis de cœlo deſcendens: vt ſi quis ex ipſo manducauerit, non moriatur, ſed viuat in æternum. Ioan. 8. Amen dico vobis, ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non videbit in æternum. Ioan. 11. Qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit, viuet, & omnis qui viuit, & credit in me, non morietur in æternum. Audis vbique, non aliud verbum, nec aliam fidem proponi morientibus quam viuentibus, ſed illud verbum quod fide apprehendimus, dum viuimus, affirmat efficaciam habere & exercere in ipſa morte ad vitam, imo ideo dum viuimus, verbum illud fide apprehendimus, vt in hora mortis, efficacia eius per mortem tranſeamus ad vitam. Si enim tantum in hac vita in Chriſto ſpem haberemus, miſerabiliores eſſemus omnibus hominibus, 1. Corinth. 15. Ideo Paulus in epiſtolis ſuis orare ſolet, vt credentes in eo quod in hac vita apprehenderunt, conſeruentur & confirmentur, vſque ad diem Chriſt. 1. Corinth. 1. & Phil. 1. Confido, quod qui incepit in vobis communicationem in Euangelio Chriſti, perficiet vſque ad diem Chriſti. Epheſ. 4. Spiritu ſancto ſignati eſtis in die redemptionis. Hebræorum 3. Participes facti eſtis Chriſti, ſi tamen initium fiduciæ, vſque ad finem firmum retinueritis.

Apocalypſeos 2. Eſto fidelis vſque ad mortem. Item, Tantum quod habetis, tenete, donec veniam, 1. Corinth. 3. Si Chriſti eſtis, omnia veſtra ſunt, ſiue vita ſiue mors. Romanorum 8. Deus iuſtificat. Chriſtus mortuus & reſuſcitatus, intercedit pro nobis, ergo nec mors nec vita ſeparabit nos, &c. Non igitur alia vel remedia vel præſidia ſalutis quærenda ſunt in morte, quam quæ dum viuimus, fidei in verbo accipienda offeruntur. Vnicum enim verum & ſufficiens antidotum contra mortem, eſt Chriſtus vita noſtra. Ille vero in verbo Euangelij nobis ſe offert & communicat, cum omnibus ſuis bonis, & per fidem non tantum accipitur, ſed habitat in cordibus noſtris, ad Epheſ. 3. Eſt autem verbum Euangelij, non tantum in ſimplici ſeu nuda promiſſione, verum etiam in Sacramentis illis, quibus voce & inſtitutione diuina, annexa eſt promiſſio gratiæ. Et in terroribus mortis, maxime opus eſt ad corroborationem fidei, illa applicatione & obſignatione promiſſionis gratiæ, quæ in vſu Sacramentorum, ſingulis fidelibus exhibetur. Ita Baptiſmus ſemel ſuſceptus, conſolationem præbet in ipſa morte. Ideo enim olim quidam ſuper mortuos baptizabantur, prima Corint. 15. Et prima Petri 1. Regenerauit nos in ſpem viuam, in hæreditatem incorruptibilem, conſeruatam nobis in cœlis, qui in virtute Dei, per fidem cuſtodimur ad ſalutem. Paulus ad Epheſ. 6. deſcribit generalem armaturam Dei, qua aduerſus omnes inſidias Diaboli in quouis die malo ſtare poſſimus, veritatem ſcilicet, iuſtitiam, Euangelium, fidem, ſalutem, verbum Dei, orationem & obſeruationem. Et 1. Theſſal. 5. dicit, illius armaturæ vſum eſſe, vt ſiue vigilemus ſiue dormiamus, cum ipſo viuamus.

Phil. 1. adiungit communes Eccleſiæ preces: Per veſtram orationem, & ſubminiſtrationem ſpiritus Chriſti proueniet mihi hoc ad ſalutem, vt ſicut ſemper, ita & nunc magnificetur Chriſtus in corpore

meo, ſiue per vitam, ſiue per mortem. Mihi enim viuere, Chriſtus: & mori, lucrum.

His accedit veteris etiam Eccleſiæ conſuetudo, quæ ægros de peccato & ira Dei admonitos, verbo Euangelij conſolabatur, & pro eorum ſalute precabatur. Proponebat etiam & adhibebat illis abſolutionem, voce Euangelij & communicationem corporis & ſanguinis Chriſti, his enim modis iuxta Scripturæ traditionem, promiſſio gratiæ, remiſſionis peccatorum, ſalutis, & vitæ æternæ, applicatur & obſignatur, per efficaciam filij Dei, ſingulis credentibus, ad fidei contra omnes tentationes ſuſtentationem & corroborationem. Ita Dionyſius Corinthiacus apud Euſebium lib. 6. ca 34. dicit, ſe præcepiſſe, vt etiam lapſis in exitu vitæ, ſi peterent, ea adhiberentur remedia & præſidia, quibus bona cum ſpe, ex hac vita migrare poſſent. Nominat autem remiſſionem ſeu abſolutionem, & communionem corporis & ſanguinis Chriſti.

Canon Nicenus inquit: De his qui recedunt ex corpore, antiquæ legis regula obſeruabitur, vt ſi fortè quis recedat ex corpore, neceſſario vitæ ſuæ non defraudetur viatico. Illud vero explicat Carthaginenſe Concilium 4. inquiens: Si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impoſitionem, & infundatur ori eius Euchariſtia. Arauſicanus Canon dicit, communionem congrue nominatam fuiſſe viaticum, in illis qui de ſeculo recedunt. Vide plures huius generis ſententias, 26. quæſt. 6. Ignatius Epiſt. ad Epheſ. cœnam Dominicam dulciſſimis verbis appellat φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτον τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν ἐν θεῷ διὰ Ἰησοῦ χριστοῦ, καθαρτήριον ἀλεξίκακον, hoc eſt pharmacum immortalitatis, antidotum contra mortem ad vitam in Deo, per Ieſum Chriſtum, medicamentum purgatorium auertens & depellens mala.

Hæc remedia & ſubſidia in articulo mortis, habent mandatum & promiſſionem Dei, & non eſt dubium, filium Dei illis ſua efficacia adeſſe, vt ſint virtus & potentia Dei, ad ſalutem omni credenti. Et quia per illa media, filius Dei mediator ſe totum cum omnibus ſuis beneficiis, fidei offert & communicat, & quidem applicationem ſingulis credentibus obſignat, habet igitur fides, in vſu illorum ſatis præſidij & fulcimenti, in ipſa hora mortis, habet etiam armaturam ipſius Dei qua poſſit in die malo, in colluctatione contra ſpiritualia nequitiæ, & aduerſus inſidias diaboli reſiſtere, & in omnibus perfectus ſtare, ad Epheſios 6. Atque ita clementiſſimus redemptor noſter, Eccleſiæ ſuæ quouis tempore, maxime vero vbi grauiſſimum ingruit periculum, circa finem vitæ, de ſalutaribus remediis, aduerſus omnia omnium hoſtium tela proſpectum eſſe voluit, & finem vitæ ſatis firmo muniuit præſidio.

Sed aiunt: Quid ſi Chriſtus, melius quam nos expendens extrema animarum noſtrarum, in agone mortis pericula, voluiſſet præter remedia illa hactenus commemorata, peculiare inſtituere Sacramentum: quo tanquam firmiſſimo præſidio, finem vitæ aduerſus Satanæ impetus, tum ſolito grauiores, & aduerſus horrorem mortis, firmiter & efficaciter muniret? Reſpondeo: Si filius Dei, medicus noſter, iudicaſſet hoc vtile & neceſſarium eſſe, ſine dubio inſtituiſſet peculiare Sacramentum pro morituris. Quos enim diligit, eos in finem vſque diligit, Iohannis 13. Ac ſi ex verbo Dei conſtaret, Chriſtum tale Sacramentum, præſcripta certa forma, dato expreſſo mandato, & addita peculiari promiſſione generaliter omnibus fidelibus, vſque ad finem ſeculi, in articulo mortis adminiſtrandum inſtituiſſe: omnino fidei obedientia requireret, illud fideli reuerentia, & deuota gratitudine recipere & vſurpare.

Et Pontificij quidem aſſeuerant, externam vnctionem eſſe tale Sacramentum. Sed hæc ipſa quæſtio eſt, de qua in hac diſputatione controuertitur: an Chriſtus inſtituerit illam vnctionem, vt eſſet tale Sacramentum.

Vt autem ſimplicius, manifeſtius & certius hæc quæſtio ex verbo Dei determinari & diiudicari poſſit, breuiter repetendum eſt, quomodo Pontificij Sacramentum extremæ ſuæ vnctionis deſcribant. Ita enim planior erit inquiſitio, an tale Sacramentum à Chriſto ſit inſtitutum, & ab Apoſtolis Eccleſiæ traditum.

Primo igitur dicunt, materiam huius vnctionis debere eſſe oleum: non commune ſeu vulgare, ſed non prius ſit conſecratum: non à quouis ſacerdote, ſed à ſolo Epiſcopo: idque certo anni die, feria ſcilicet quinta cœnæ Dominicæ, & certis exorciſmis: vt ſcilicet ampullam olei infirmorum ita exorcizet: Exorcizo te immundiſſime ſpiritus, omniſque incurſio Satanæ & omne phantaſma, in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti, vt recedas ab hoc oleo, vt poſſit effici vnctio ſpiritualis, ad corroborandum templum Dei viui, vt in eo poſſit Spiritus ſanctus habitare, per nomen Dei Patris omnipotentis, & Filij eius, &c. Deinde benedicat ipſum oleum his verbis: Emitte quæſumus Domine Spiritum ſanctum, paracletum de cœlis, in hanc pinguedinem oliuæ, quam de viridi ligno producere dignatus es, refectionem mentis & corporis, vt tua ſancta benedictione ſit omni, hoc vnguento cœleſtis medicinæ peruncto, tutamen mentis & corporis, ad euacuandos omnes dolores, omnes infirmitates, omnemque ægritudinem mentis & corporis, &c. Et niſi oleum hoc modo ab Epiſcopo ſit exorcizatum & conſecratum, tunc dicunt, non poſſe materiam eſſe huius Sacramenti. *Materia vnctionis Pontificia.*

Secundo, illo oleo tradunt linienda & inungenda eſſe illa membra, quæ ſunt organa quinque ſenſuum, vt ſunt oculi, aures, nares, labia, manus, pedes & renes.

Tertio, de forma huius Sacramenti non inter omnes conuenit. Quidam enim tradunt, formam eſſe hæc verba: Per illam ſanctam vnctionem, & ſuam piiſſimam miſericordiam, indulgeat tibi Dominus, quicquid oculorum vitio deliquiſti, in nomine Patris, &c. Et ſic de cæteris ſenſibus. Alij vtuntur hac forma verborum: In nomine Patris, Filij, & Spiritus ſancti, vngo te oleo ſacrato, vt per hanc vnctionem accipias plenam remiſſionem peccatorum. *Forma vnctionis.*

Quarto, effectum huius vnctionis Tridentinum decretum, dicit eſſe gratiam Spiritus, cuius vnctio delicta, ſi quæ ſint adhuc expianda, ac peccati reliquias abſtergat, ægroti animam alleuiet, & confirmet, &c. Canon 2. dicit illam vnctionem conferre gratiam, & remittere peccata. *Effectus.*

Innocentius de ſacra vnctione dicit, vnctionem illam exteriorem, ſi digne ſuſcipiatur, vel agere, vel augere gratiam Spiritus ſancti: quæ eſt inuiſibilis vnctio. Aureolus ponit 7. fructus huius vnctionis: quorum primus, ſit deletio peccatorum venialium. 2. diminutio pœnæ peccato mortali debitæ. 3. gratiæ augmentatio, quæ vi huius vnctionis augetur, non tantum deuotione miniſtrantis & ſuſcipientis, ſed etiam ex virtute operis operati. Aucta vero gra- *Innocentius* *Fructus vnctionis.*

tia

tia augetur & gloria. 4. robur contra dæmonis inſidias. 5. arctatio diabolicæ poteſtatis, quæ non eſt ita potens, ſumpto iſto ſacramento 6. ſanatio corporis, ſi expedit. 7. proteſtatio morientis, quod permanſerit in fide Eccleſiæ. Thomas addit octauum effectum, deletionem ſcilicet peccati mortalis, quantum ad culpam.

Qui vngendi ſint. Quintò, tradunt hanc vnctionem illis eſſe adhibendam, qui tam periculoſe decumbunt, vt in exitu vitæ conſtituti videantur: quia nuncupetur ſacramentum exeuntium. Ita Tridentinum capitulum, hoc eſt, ſicut alij dicunt: Non omnibus infirmis danda eſt illa vnctio, ſed illis tantum, qui exiſtunt in periculo & articulo mortis, de quibus probabiliter dubitatur de morte. Imò Florentinum concilium decernit extremam illam vnctionem non debere dari, niſi infirmo, de cuius morte timetur.

An vnctio à Chriſto ſit inſtituta. Hæ ſunt præcipuæ Pontificiorum traditiones, de extrema ſua vnctione, in decreto Tridentino repetitæ, de quibus controuerſia eſt. Iam videndum eſt, an talis vnctio à filio Dei inſtituta ſit, vt eſſet tale ſacramentum. Scholaſtici diſputãt, quia nullus Euangeliſtarum dicit, Chriſtum inſtituiſſe extremam illam vnctionem: ideo probabilius eſſe, ab Apoſtolis illam eſſe inſtitutam. Et quia Apoſtoli materiam non potuerunt ſanctificare, ideo non debere ſimplex elementum eſſe, ſed oleum exorcizatum & cõſecratum. Et Eccius quidem cenſet, non eſſe abſurdum, Iacobum Apoſtolum authoritate Chriſti, & iuſſu Spiritus ſancti, inſtituiſſe illud ſacramentum. Sed ipſi ſcholaſtici agnoſcunt & fatentur, eius eſſe ſacramenta inſtituere, qui poteſt ſacramentis dare efficaciam. Accedit, quod Epiſtola Iacobi non eſt tantæ autoritatis, vt poſſit Eccleſiæ, ſine aliis ſcripturæ Canonicæ teſtimoniis, nouum ſacramentum inſtituere. Notum enim eſt, quod Hieronymus annotauit, veteres iudicaſſe, Epiſtolam illam non eſſe à Iacobo Apoſtolo ſcriptam, ſed ab aliquo alio ſub ipſius nomine editam. Euſebius etiam de illo dicit: Sciendum, ὡς νοθεύεται. Ideo alij dixerunt, extremam illam vnctionem à Iacobo tantum eſſe Eccleſiæ promulgatam, inſtitutam verò eſſe ab ipſo Chriſto. Eorum verò qui ita ſentiunt, quidam dicunt, in ſcriptura non extare, vbi, quando, & quomodo Chriſtus extremam illam vnctionem inſtituerit, ſed eſſe vnam ex tacitis traditionibus. Tridentinæ verò Synodo, neutra illarum opinionum probatur. Veteres enim affirmant, vnam & eandem eſſe vnctionem, apud Marcum & apud Iacobum. Dicit igitur Tridentinum Capitulum, vnctionem infirmorum, tanquam vere & proprie ſacramentum noui Teſtamenti, à Chriſto Domino noſtro apud Marcum eſſe inſinuatam. Habemus igitur ſedem huius diſputationis in ſcriptura: nec difficile iam erit ſtatuere: an extrema illa vnctio, ſicut à Pontificiis deſcribitur & vſurpatur, ſit à Chriſto, tanquam ſacramentum noui Teſtamenti, inſtitutum. Ad inſtitutionem enim ſacramenti, requiritur vt verbo Dei, per modum mandati & promiſſionis, præſcripta ſit materia, forma, actio & efficacia ſacramenti, idque ita, vt non ſit aliquid vel perſonale, vel temporale, ſed vt mandatum idem faciendi, & promiſſio efficaciæ, pertineat ad vniuerſam Eccleſiam noui Teſtamenti omnium temporum, vſque ad conſummationem ſeculi, donec Chriſtus ad iudicium veniat, talis enim eſt ratio baptiſmi & cœnæ Dominicæ. Ita circumciſio habet quidem mandatum & promiſſionem diuinam, ſed ad nos illa non pertinent. Apoſtoli habuerunt mandatum, de imponendis ſuper ægrotos manibus, & promiſſionem reſtituendæ ſanitatis. Chriſtus lutum impoſuit ſuper oculos cœcorum. Paulus incubuit ſuper mortuum. Sudaria eius impoſita fuerunt ægrotis, &c ſed illa ſunt perſonalia & temporalia: nec ſine peculiari verbo ad nos pertinente, ſunt in exemplum, & ad imitationem trahenda.

Probatio vnctionis ex loco Marc. 6. Locus igitur, in quo fundatum debet eſſe ſacramentum extremæ vnctionis, extat Mar. 6. & ſic habet: Apoſtoli exeuntes prędicabant, vt pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eiiciebant, & vngebant oleo multos ægros, & ſanabant. Ad hunc locum ordine accommodabimus deſcriptionem Pontificiæ vnctionis, ita enim id, quod quærimus, manifeſtum euadet. Nam valde magnum quiddam eſt, aliquid pro ſacramento noui Teſtamenti proponere & habere, præſertim in ſummo diſcrimine imminentis iam mortis, ita vt tunc à verbo, & à reliquis ſacramentis diſcedatur, & vltimum præſidium in exitu vitę conſtituatur in extrema vnctione. Primò igitur videbimus, an Apoſtoli vnctionem illam contulerint morituris, in hunc finem & vſum, vt hoc tanquam firmiſſimo præſidio, finis vitæ contra peccata, diabolum & mortem munitus eſſet. Sed qualis fuerit illa vnctio Apoſtolorum, de qua Marcus ſcribit, certo conſtat ex deſcriptionibus Euangeliſtarum. Matthęus inquit: Dedit ipſis poteſtatem ſanandi omnem morbum & infirmitatem. Lucas dicit: Dedit ipſis virtutem & poteſtatem languores curare. Ipſe etiam Marcus c. 3. inquit: Dedit ipſis poteſtatem curandi infirmitates, & eiiciendi dæmonia. Et Marc. 6. nihil aliud deſcribitur, quam quomodo Apoſtoli, in prima legatione illud perfecerint, ſanaſſe ſcilicet infirmos, adhibito externo ſymbolo vnctionis olei. Marcus igitur in illo loco prorſus non dicit, Apoſtolos eos, qui in agone mortis erant, vnxiſſe, hac opinione, vt in illa vnctione haberent vltimum & firmiſſimum præſidium contra peccata, diabolum & mortem: multo minus pręſcribit, quod talis inunctio olei, in vniuerſa Eccleſia noui Teſtamenti, omnibus temporibus vſque ad conſummationem ſeculi, fieri & ſeruari debeat, ſed deſcribit donum ſanationis, quod ſicut alia etiam miraculorum dona, temporale fuiſſe, & poſt propagatum per totum orbem Euangelium, deſiiſſe manifeſtum eſſe.

Secundò. Nec de illo ipſo dono ſanationis Marcus dicit, Chriſtum Apoſtolis mandato ſuo præſcripſiſſe materiam olei, in omnibus ſanationibus infirmorum, neceſſario adhibendam: ſed hoc tantum dicit, Chriſtum dediſſe ipſis virtutem & poteſtatem ſanandi ægros: ipſos verò adhibuiſſe externum ſymbolum vnctionis olei. Teſtatur autem hiſtoria Apoſtolica, ipſos non eadem ſemper externa ſymbola in curationibus adhibuiſſe: aliquando enim ſolo verbo, aliquando impoſitione manuum, aliquando contactu, vmbra, ſudariis, ſemicinctis, ad ſanandos infirmos vſi leguntur. Nec arbitror Marci ſententiam eſſe, Apoſtolos in prima illa legatione, neminem ſanaſſe, niſi quem oleo vnxiſſent, dicit enim: Multos infirmos oleo vngebant. Ac vt maximè in prima legatione, externum illud ſymbolum doni ſanationis, fuerit generale: certe poſt reſurrectionem, Chriſtus Marci 16. non dicit: Infirmos oleo vngent, & ſanabuntur: ſed, ſuper infirmos manus imponent, & melius habebunt. Non igitur generale & neceſſarium ſymbo- *Vnctio olei tempore Apoſtolorum.*

Mm 4

Digitized by Google

lum ſanationis fuit tempore Apoſtolorum, vnctio olei. Sed Marcus cap. 6. in prima emiſſione Apoſtolorum, cum in ſolam Iudæam emittebantur, in qua legatione multa fuerunt temporalia & perſonalia, ponit narrationem facti, de ſolis duodecim Apoſtolis: quo ſcilicet externo ſymbolo, donum ſanationis adminiſtrarint. Sed cap. 16. cùm iubentur ire in vniuerſum mundum, & prædicare Euangelium omni creaturæ, Chriſtus non tantùm de Apoſtolis, ſed & de iis qui crediderint, loquitur, cùm inquit: Super infirmos manus imponent, &c. Quare igitur non potius ex impoſitione manuum, quę habet verbum Chriſti, pertinens non tantùm ad Apoſtolos, ſed etiam ad credentes, facimus generale Sacramentum pro infirmis? Reſponſio in promptu eſt. Quia loquitur de ſignis, hoc eſt, de donis miraculorum, quæ temporalia fuerunt. Et tamen ne tunc quidem, cum maximè vigebat donum miraculorum, Apoſtoli generaliter, ſemper & neceſſariò impoſitionem manuum adhibuerunt in dono ſanationis. Multò magis igitur hæc reſponſio valebit in vnctione olei, quæ in prima & particulari legatione Apoſtolorum, non tàm expreſsè à Chriſto mandata, quàm ab Apoſtolis facta legitur.

Tertiò. Nihil dicit Euangeliſta vel de mandato Chriſti, vel de facto Apoſtolorum, quòd oleum illius vnctionis debeat prius eſſe conceptis verbis exorcizatum & conſecratum.

Quartò. Apoſtoli non leguntur eos vnxiſſe, de quibus probabiliter præſumebant, quod mox eſſent morituri: ſed vnctione ſua ſanabant ægrotos, ne tunc illa infirmitate morerentur.

Quintò. De adhibita illa forma verborum, quam Pontificij præſcribunt, nulla vel litera vel ſyllaba, in Euangelica hiſtoria legitur.

Sextò. Nec quicquam vel de Chriſti mandato, vel de Apoſtolorum facto legitur, quòd organa quinque ſenſuum inunxerint.

Septimò. Finem & effectum illius vnctionis, Marcus non dicit fuiſſe, vt per eam peccata delerentur, inſidiæ diaboli in morituris reprimerentur, &c. ſed vt hoc externo ſymbolo, donum corporalis ſanationis adminiſtrarent. Manifeſtiſſimum igitur eſt ex ſola antitheſi, Chriſtum Marc. 6. nec inſtituiſſe, nec inſinuaſſe (ſicut Tridentinum capitulum loquitur) talem vnctionem, vt eſſet tale Sacramentum, pro illis qui in exitu vitæ conſtituti ſunt: ſicut Pontificiorum deſcriptio & praxis habet. Et quia ipſum decretum Tridentinum, refert ſe ad 6. caput Marci, oſtenſum iam eſt, Pontificiam vnctionem, in illo loco nec inſtitutionem, nec mandatum, nec promiſſionem, nec exemplum habere, vt poſſit eſſe noui Teſtamenti Sacramentum, ſicut ipſorum deſcriptio habet. Sed cum obſcurior ſit deſcriptio apud Marcum (factum enim Apoſtolorum tantùm narrat, mandatum verò Chriſti ex quo illud fecerunt, non recitat) dicunt pleniorem eius explicationem ſumendam eſſe ex Iacobo: quem non dubium eſt, vt Apoſtolum, & quidem fratrem Domini, optimè ſciuiſſe, quid Chriſtus de vnctione inſtituerit, quid, quomodo, & in quem finem Apoſtoli fecerint. Audiamus igitur, an Iacobus affirmet, Chriſtum inſtituiſſe talem vnctionem, vt eſſet tale vniuerſale Sacramentum pro morituris, ſicut Pontificiorum deſcriptio habet. Et conati quidem hoc ſunt Pontificij oſtendere inde, quod verbum alleuare, quo vetus interpres vſus fuerat, à Monachis mutatum fuit in alleuiare: quod poſtea expoſuerũt de terriculamentis diaboli & mortis, in extremo actu vitę. Item, quia Iacobus dicit: Vt ſaluemini, ſicut interpres reddidit: Ergo non de corporali ſanatione, ſed de ſaluatione in hora mortis, contendunt Iacobum ſuam vnctionem intellexiſſe. Sed veteres interpretes dicunt, & quidem etiã Tridentinũ decretum illud cõcedit, Iacobum non de alia, ſed de illa eadẽ vnctione loqui, quæ Marc. 6. deſcripta eſt. Illam autem pertinere ad donum ſanationis, Euangeliſtæ manifeſtè oſtẽdunt. Et Grammatica oſtendit, falſam eſſe Pontificiorum interpretationem. Iacobus enim vtitur duobus verbis, quæ extra controuerſiam, ad corporalẽ ſanitatem referuntur. Primum eſt, ἐγείρειν: quod Chriſtus vſurpat, quando decumbentes, & lecto affixi ita reſtituuntur, vt ſurgere & incedere poſſint, Matth. 9. Marc. 1. & 9. Ioh. 5. Hoc vetus interpres dixit alleuare: vnde poſtea fecerunt alleuiare. Alterum verbum eſt, ἰᾶσθαι quod de ſanationibus frequentiſſimè vſurpatur: & quidem donum ſanationis, quod fuit in primitiua Eccleſia, hoc ipſo vocabulo deſcribitur, 1. Cor. 12. Vnde etiam intelligi poteſt, quòd tertium verbum σώζεσθαι intelligendum ſit, ſicut ſæpius vſurpatur, de corporalibus ſanationibus, Matt. 9. Marc. 5. & 6. Luc. 8. Loquitur itaque Iacobus, ſicut & Marcus, de dono ſanationis, quod etiam 1. Cor. 12. deſcribitur, & quidem eodem vocabulo, quo Iacobus vtitur.

An ex Iacobo probari poſſit vnctio olei.

Nec Iacobo vt Apoſtolo licuit, vnctionem illam ad aliam vnctionem, ad alium finem, vſum & effectum transferre, quàm à Chriſto, Marc. 6. inſinuata, & ab Apoſtolis vſurpata fuerat. Sed inquis: Iacobus ibi non præſcribit aliquid Apoſtolis, qui donum ſanationis habebant, ſed aliis Eccleſiæ presbyteris. Et quidem expreſsè ibi mentionem fecit remiſſionis peccatorum. *Obiectio.* Reſpondeo: Chriſtus loquens Marc. 16. de ſignis ſeu miraculis, cõſecuturis prædicationem Euangelij, dona illa non tantùm ad Apoſtolos refert, ſed ad alios etiam credentes. Tunc igitur quando adhuc donum ſanationis in Eccleſia non tantùm penes Apoſtolos, ſed & penes alios presbyteros erat: Iacobus illis præſcripſit, quomodo dono illo pie, ſalutariter, & ad ædificationem vti deberent tàm adminiſtrantes, quàm recipientes, quandiu manſurum eſſet in Eccleſia illud donum. Non igitur inde extruendum eſt præceptum vniuerſale & perpetuum, de adhibenda vnctione, etiam poſtquam donum ſanationis, cuius ſymbolũ fuit vnctio, deſiit, ſicut inde hoc intelligi poteſt. 1. Cor. 14. Quidam donis linguarum & Prophetiæ abutebantur. Paulus igitur præſcribit modum & formã, quomodo donis illis, quãdiu erant in primitiua Eccleſia, ſalutariter & ad ędificationem vti deberent. Atqui deſierũt iam illa. Ita cùm in primitiua Eccleſia, dono ſanationis, quod tunc extabat, multi vel abuterentur, vel non rectè vterẽtur: Iacobus præſcribit modum & formam, quomodo piè, ſalutariter, & ad ædificationem, dono illo vtendũ ſit: ne ſcilicet vſurpetur, tanquam chirurgicum aut medicum aliquod artificium, ſed vt mentem ſubleuet ad conſiderationem peccati & miſeriæ noſtræ, hoc eſt, ad pœnitentiam, & ad agnitionem beneficiorum ſpiritualium Filij Dei. Hic enim vſus fuit omnium miraculorum. Docet igitur Iacobus, infirmum quando vnctione ſanandus erat, commonefaciendum eſſe de cauſa morbi, vt agnoſceret peccata. De fide etiam vult doceri, vt per remiſſionem peccatorum, cauſa morbi, hoc eſt, peccatum tolleretur. Adiungi etiam vult communes preces, vtque infirmus etiam ex fide ſimul oret: neque enim incredulo aut maledicenti,

Summa ſententiæ Iacobi.

aliis

aliis pro ſe orantibus peccata dimittuntur. Hoc modo ſignificat donum ſanationis, in quo externum ſymbolum vnctionis adhibebatur, ſalutariter vſurpari poſſe. Remiſſionem verò peccatorum, non externo ſymbolo vnctionis, ſed diſertè orationi fidei tribuit: id quod etiam Lyranus intellexit. Et mox exemplo Eliæ oſtendit, per orationes iuſtorum ſolita miracula fieri, quale tunc etiam erat donum ſanationis.

Hæc eſt ſumma ſententiæ Iacobi. Et ſi hodie adhuc in Eccleſia extaret donum ſanationis, doctrina hæc & regula Iacobi eſſet vtilis, & omnino ſeruatu neceſſaria. Sed quia donum illud iam in Eccleſia ceſſaſſe, manifeſtum & notorium eſt, quæſtio eſt, an externum eius ſymbolum, cui res ipſa, reſtitutio ſcilicet ſanitatis per miraculum, non amplius ſubeſt, in Eccleſiæ vſu retinendum & vſurpandum ſit: & quidem ita, vt ad aliud genus actionis, ad aliud finem, vſum & effectum transferatur: ſcilicet vt per iſtam vnctionem, morituri conſequantur remiſſionem peccatorum, cuſtodiantur ab inſidiis Satanæ, & à terroribus mortis, vt in Domino moriantur. Iacobus certe non dicit, vnctionem illam vel inſtitutam eſſe pro morituris, vel vſurpandam eſſe in articulo mortis: vt finis vitæ, peculiari aliquo præſidio munitus ſit: & quas prætetea cauſas & effectus, vnctioni ſuæ Pontificij tribuunt. Sed dicit eam adhiberi, ad reſtituendam per donum ſanationis, incolumitatem. Quo igitur mandato, qua promiſſione, vnctio illa, cui iam non amplius annexum eſt donum ſanationis, transfertur ad alium finem, ad alium vſum & effectum? Mandatum enim & promiſſio, quam vnctio illa habuit, pertinet & iuxta Marcum, & iuxta Iacobum, ad donum ſanationis. Et idem eſt, ac ſi iam vellem vnctionem ſacerdotum ac regalem, quæ in V. Teſtamento mandatum & promiſſionem habuit, morituris applicare. Pontificiorum igitur extrema vnctio, quia poſtquam donum ſanationis ceſſauit, ad alium iam vſum transfertur: nec mandatum, nec promiſſionem diuinam, imò nec exemplum habet, vel in Marco, vel Iacobo. Nec ipſa, vel materia, vel forma, vel actio Pontificiæ vnctionis, vel Marci, vel Iacobi deſcriptiones, autores habet. De oleo enim per exorciſmos excantato, & conceptis verbis conſecrato, nihil habet Iacobus: nihil habet de inungẽdis organis ſenſuum exteriorum. Formam etiam illam verborum Iacobus non præſcribit, qua Pontificia vnctio vtitur. Iacobus vnctionem adhibet, vt infirmus per donum ſanationis, reſtituatur bonæ valetudini. Pontificij verò eum, de quo aliqua ſpes vitæ eſt, prohibent inungere: ſed cum præſumitur iam eſſe in exitu vitæ, & mox moriturus, tunc inungitur, non vt conualeſcat, niſi per accidẽs, ſed vt bene moriatur. Extrema igitur Pontificiorum vnctio, non eſt illa, de qua Marcus loquitur: nec eſt illa quam Iacobus deſcribit, ſiue materiam, ſiue formã, ſiue actionem, ſiue vſum, finem & effectum ſpectes. Nec fidei oratio, de qua Iacobus loquitur, eſt in Pontificiorum vnctione. Petunt enim per iſtam vnctionem dari plenam remiſſionem peccatorum, cum nulla talis extet diuina promiſſio. Et quia fides non eſt ſine promiſſione: ergo non poteſt eſſe oratio fidei. Adhibent etiam inuocationem mortuorum: quæ quia mandato & promiſſione Dei caret, non poteſt eſſe fidei oratio. Recte itaque dicitur extremam illam vnctionem humanum figmentum eſſe, nec mãdatum Dei, nec promiſſionem gratiæ habens. Quæ enim ad donum ſanationis pertinent, non ſunt ſine peculiari verbo, ad alios vſus trãſferenda. Et falſum eſt, quod Andradius dicit, in ægrotis fidẽ & orationẽ nihil valere, ſine vnctione olei. Nã illud ne tunc quidẽ, cum donũ ſanationis adhuc eſſet in Eccleſia, verũ fuit. Multos enim Apoſtoli oratione ſanaſſe leguntur, ſine vnctione olei. Et Iaco. vnctioni olei, etiam tũc quando vt externũ doni ſanationis ſymbolũ adhibebatur, nõ vult tribui vel ſanitatẽ, vel remiſſionem peccatorum: ſed fidei & orationi illa tribuit.

Et iam in promptu erit reſponſio, ad argumẽtum illud, quod aliquam ſpeciem habet. Ceremonia vnctionis infirmorum habet verbum Dei, & promiſſionem gratiæ, Mar. 6. Iac. 5. Ergo ex loco definitionis, eſt vere & proprie ſacramentum N. Teſtamenti. Reſpondeo. Quatenus vnctio eſt externum ſymbolum doni ſanationis, catenus habet verbum Dei, & promiſſionem. Non autem habemus mãdatũ verbi Dei, vt poſt ceſſationem doni ſanationum, externum ſymbolum vnctionis in Eccleſia vel ocioſe retineatur & vſurpetur, vel in alium finem & vſum transferatur. Nec habemus promiſſionem de effectu gratiæ, ſi vnctio illa in aliam actionem, & in alium vſum transformetur: ſicut oſtendimus apud Pontificios fieri. Non igitur vere & proprie eſt ſacramentum N. Teſtamenti, extrema Pontificiorum vnctio. Ceſſante enim re ipſa, hoc eſt, dono ſanationis, merito etiam externum eius ſymbolum ceſſat: vnctio ſcilicet olei. Interim tamen in morbis Chriſtianorum, ea quæ verbi ſunt, manẽt: agnitio peccatorum, fides, oratio, & remiſſio peccatorum: quæ nullo Dei mandato, nunc poſtquam donum ſanationis ceſſauit, ad vnctionem alligata ſunt: imo ne ipſum quidem donum ſanationis, tunc etiam temporis, ad vnctionem alligatum fuit: ſicut teſtantur omnia exempla ſanationum, in actis Apoſtolicis, in quorum nullo legitur vnctio olei adhibita. Quod verò obiicitur miniſterium Apoſtolorum, non fuiſſe vel medicinale vel corporale, ſed ſpirituale: ideo vnctionem illam non pertinuiſſe tantum ad donum ſanationis. Reſpondeo: ideo verò adhibita fuerunt externa ſeu corporalia miracula, vt illis doctrina de ſpiritualibus beneficiis Chriſti confirmaretur: vtque eſſent εἰσαγωγὴ ad agnoſcenda, deſideranda, quærenda & amplectenda ſpiritualia & æterna bona, quæ in Euangelio offeruntur. Interea verò multis exhibita fuerunt externa miracula, qui ſpiritualia beneficia Chriſti non acceperunt: ſicut econtra multi, in quorum corporibus nullum ſignum exhibitum fuit, gratiam Dei fide in verbo Euangelij acceperunt. Neque enim externa miracula fuerunt organon illud, per quod offeruntur & applicantur ſpiritualia bona: ſed tantum viã præpararunt Euangelio, quod eſt miniſterium ſpiritus, in quo fides quærit & accipit gratiam, remiſſionem, &c.

Adhibuerunt ergo Apoſtoli, in dono ſanationis, externum ſymbolum, vnctionem olei: nõ quod vel ipſum oleum, vel actio vnctionis, aliquam haberet vel adferret vim & efficaciam ad ſanationem, erat enim miraculoſa, multo minus ad remiſſionẽ peccatorum, quam Iacobus orationi fidei tribuit. Sed quia vſitatum & notum tunc erat ex V. Teſtamento, oleum habere ſignificationem donorum ſupernorum & cœleſtium: adhibuerunt igitur in dono ſanationum, vnctionem olei: vt ipſum externum ſymbolum homines moneret, ſanationes illas non conferri, vel humana vel magica aliqua ratione, ſed eſſe dona cœleſtia, ex diuina virtute & operatione. *In quem finem Apoſtoli vnctionem olei adhibuerunt.* Secũdò quia oleũ in ſcriptura ſignificat ſpiritualia bene-

ficia Dei: adhibuerunt igitur in dono ſanationis, vnctionem olei, vt externo illo ſymbolo monerent, non debere ſanatos in corporalibus illis beneficiis ſubſiſtere, ſed mentem ſubleuare ad agnoſcenda, quærenda & accipienda ſpiritualia beneficia mediatoris Chriſti, ad quæ per corporalia illa miracula inuitabantur, & manu ducebantur. Tertio, oleum in illis regionibus fuit præſtantiſſimum, & in quotidiano vſu: non tantum ad cibum & hilaritatem, 4. Reg. 4. & Pſalm. 103. verum etiam ad curationes, Iſai. 1. Ezech. 16. Lucæ 10. Sicut igitur Iſaias ſumpſit ficus ad curandam peſtem Ezechiæ: ita Apoſtoli, ne viderentur magicam exercere, oleum adhibuerunt ad ſanationes, quæ tamen longe excedebant naturalem vim & efficaciam olei: erant enim miracula. Atq; ita poſtquam deſiit donum illud ſanationum, poſſet locus Iacobi pie & vtiliter accommodari ad vſum medicamentorum in morbis Chriſtianorum: vt ſcilicet prius admonerentur de cauſa morbi, hoc eſt, vt peccata diſcerent agnoſcere, fide Deo reconciliari, & oratione Deo valetudinem commendare. Deinde pie poſſent medicamentis vti, inuocato nomine Domini, adiunctis etiam precibus communibus. Hæc vtiliter conſiderari poſſunt de cauſis adhibitæ vnctionis olei, in miraculoſis Apoſtolorum ſanationibus.

Non igitur, quia Marcus & Iacobus dicunt, Apoſtolos vnxiſſe infirmos oleo, ideo extrema Pontificiorum vnctio, ibi vel inſtituta vel promulgata eſt. Nam nec materia nec forma, nec actio Pontificiæ vnctionis ex Apoſtolica vnctione probari poteſt. Vſus vero, finis & effectus, quem Pontificij extremæ ſuæ vnctioni tribuunt, plane diuerſus & alius eſt ab Apoſtolica vnctione, ſicut ipſa antitheſis oſtendit.

Accedit, quod in vera & puriori antiquitate, de hoc Sacramento exeuntium nihil legitur. Extant apud veteres deſcriptiones viſitationis ægrotorum: extant hiſtoriæ, quomodo multi pij in Domino feliciter obdormierint: extant Canones antiqui, quibus præſidiis muniendi, & quo viatico inſtruendi ſint exeuntes de hoc ſeculo, ἵνα εὐέλπιδες ἀπαλλάττωνται, ſicut inquit Dionyſius Corinthiacus: vt bona cum ſpe feliciter hinc migrent. Et recenſentur conſolatio verbi, fides, oratio, abſolutio, communio corporis & ſanguinis Domini. Nulla vero mentio fit, peculiare Sacramentum vnctionis eſſe in Eccleſia, pro iis qui in exitu vitæ conſtituti, per mortem hinc migrare debent: & illam vnctionem eſſe firmiſſimum præſidiū in articulo & diſcrimine mortis, contra peccata, contra infirmitatem carnis, contra horrorem mortis, contra inſidias & potentiam diaboli, vt vnctione illa muniti, per mortem tranſire poſſimus ad vitam: hoc inquam in tota hiſtoria veræ & purioris antiquitatis oſtendi non poteſt. De Romanis enim Pontificibus iam non loquimur.

Vnctio ignota veteri Eccleſiæ.

Sed obiiciunt: Certe Hieronymus in 6. cap. Marci, huic vnctioni teſtimonium præbet. Quis vero eſt ille Hieronymus? Ipſi enim ſciunt, Commentaria in Marcum non eſſe à Stridonenſi illo, ſed longe poſt ipſius ætatem conſcripta.

Obiectio Pontificiorū.

Ita iactitant etiam: Nonne Auguſtinus diſerte vnctionem numerat, inter neceſſarias conſolationes decedentium à ſeculo? Vbi vero hoc facit? in li. 2. inquiunt, de viſitatione infirmorum: item, de rectitudine catholicæ conuerſationis. Atqui ipſi non ignorant, hos libros non eſſe Auguſtini, ſed poſt ipſius tempora, ab aliis conſcriptos, qui poſteà falſo Auguſtino inſcribi cœperunt. Et vel hinc Lector æſtimare poteſt, qualis ſit cauſa extremę iſtius vnctionis, ad cuius comprobationem, ex ſuppoſititiis ſcriptis emendicanda ſunt ſuffragia. Et tamen illo tempore, quando libri iſti ſcripti ſunt, vnctio infirmorum nondum habuit tales appendices, quę iam ſunt ſubſtantia & quaſi anima Pontificiæ vnctionis.

Non iubentur inungi organa quinque ſenſuum, non traduntur per illam vnctionem dimitti peccata, non docetur vnctionem illam eſſe firmiſſimum præſidium morientium, contra mortem & diabolum: nondum vſitata tunc fuit in vnctione inuocatio Angelorum, Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, martyrum, virginum, viduarum, &c. quæ nunc præcipua pars actionis eſt in extrema vnctione. Sed deducebantur tunc adhuc infirmi, ad mediatorem Chriſtum. Et lib. 2. c. 2. extant hæc dulciſſima verba: Tutius & iucundius loquor ad meum Ieſum, quam ad aliquem ſanctorum ſpirituum Dei: plus debet mihi Chriſtus quam alicui cœleſtium ſpirituum. Quod ego ſum, fieri dignatus eſt Deus: non factus eſt, quod eſt Angelus. Ad curiam Dei ſui, Dei tui, præceſſit Deus tuus, homo tuus: tunica tua polymita indutus: illa aſſiduus interpellat pro nobis. Quem igitur habes interceſſorem, habes mediatorem: conſtitue tibi propitium adiutorem: Et ſi Deus pro te, quis contra te? Et lib. 1. cap. 6. deſcribitur hæc morituri oratio: Deus meus, miſericordia mea, refugium meum, te deſidero, ad te confugio, ad te venire feſtino: ne deſpicias me, ſub tremendo diſcrimine poſitum: adeſto mihi propitius in his meis magnis neceſſitatibus, non poſſum me redimere meis operationibus, ſed tu redime me, & miſerere mei: diffido de meis meritis, ſed confido de miſerationibus tuis: & plus confido de tuis miſerationibus, quam diffidā de malis actibus meis. Tu es ſpes mea, Deus meus: tibi ſoli peccaui, mea culpa. Qui fui tibi charus ad redimendum, non ſum vilis ad perdendum. Et nunc ad te venio, qui nulli dees: cupio diſſolui & eſſe tecum. In manus tuas commendo ſpiritum meum Domine: reſpice me, Domine Deus veritatis, vt in pace dormiam, ac requieſcam. Hæc aſcripſi, vt Lector conſideret, quam recens ſit drama Pontificiorum in extrema vnctione.

Verba Auguſtini.

Sed Theophylactum etiam proferunt, qui ex veteribus Græcis, interpretationes ſuas ſumpſit. Quid vero ille? Num dicit, in Græca Eccleſia vnctionem fuiſſe peculiare Sacramentum exeuntium, vt conſtituit in exitu vitæ, ſi oleo vngerētur in organis quinque ſenſuum haberent firmiſſimum præſidium cōtra peccata, contra mortem & diabolum? Nihil certe horum dicit. Sed explicans 6. c. Marci, dicit Apoſtolos oleo vnxiſſe illos, quos per donum ſanationis curabant. Et addit, idem etiam Iacobum in ſua Epiſtola dicere. Mox vero ſubiungit, propter quā ſignificationem oleū adhibitum fuerit, pro externo ſymbolo doni ſanationis: quia ſcilicet ſignificet miſericordiā Dei, & gratiam ſpiritus, per quā à labore liberamur, lucem & hilaritatem ſpiritualē accipimus.

A Theophylacto vnctioni patrocinatur.

Ita Oecumenius, explicans locum Iaco. 5. nihil aliud dicit, quam hoc etiam Apoſtolos feciſſe, quando Dominus adhuc inter homines verſabatur, dum vngerent oleo ægrotantes & ſanarent.

Non ergo fuit Sacramentum exeuntium in Gręca Eccleſia. Sed Chryſoſtomus lib. 3. de ſacerdotio, locum Iacobi, ad illud extremæ vnctionis Sacramentum pertinere interpretatur: inquit Lindanus. Quomodo vero? Num dicit, ſuo tempore in Eccleſia

Chryſoſt.

cleſia fuiſſe peculiare ſacramentum vnctionis, pro morituris, illa materia, forma & actione, ad illum finem, vſum & effectum adminiſtratum, ſicut Pontificiæ vnctionis deſcriptio habet: & diſcedentibus ex hac vita, ſit munimentum & præſidium contra peccata, mortē & Diabolum? Nihil certe horum dicit Chryſoſtomus: ſed recenſens prærogatiuas Chriſtiani ſacerdotis, enumerat prædicationem Euangelij, adminiſtrationem baptiſmi, & cœnæ Dominicæ, & poteſtatem remittendi peccata, per abſolutionem. Addit verò etiam in morbis ſacerdotes plus prodeſſe, quam naturales parentes. Et illud per diſtributionem explicat. Primò, ſæpe laborantem iam & morti vicinam animam, ſaluti reſtituerunt. Secundò, τοῖς μὲν κουφοτέραν τὴν κόλασιν ἐργαζόμενοι: hoc eſt, efficientes, vt flagellum morbi mitigaretur. Tertiò, τοὺς δὲ οὐδὲ παρὰ τὴν ἀρχὴν ἀφιέντες ἐμπεσεῖν: hoc eſt, quoſdam à principio præſeruarunt, ne in morborum flagella, quæ ſunt peccatorum pœnæ, inciderent. Ita enim reddendus eſt locus ille Chryſoſtomi, vbi interpres prorſus peregrinam reddit ſententiam.

Quomodo verò ſacerdotes hoc in morbis efficiunt? Reſpondet Chryſoſtomus: Quia non tantum quando nos regenerant, ſed & poſtea poteſtatem habent remittendi peccata: quæ verò, & qualis ſit illa poteſtas, in præcedentibus explicat: quæ ſcilicet Ioann. 20. deſcripta eſt. Addit etiam ſacerdotes hoc, quod de morbis dicit, efficere docendo, monendo, καὶ τῇ δι' εὐχῶν βοηθεῖν, auxilio orationum. Et poſt illa omnia ſubiicit locum Iacob. c. 5. Non autem diſerte dicit, ſolitam tunc adhiberi externam vnctionem: ſed doctrinæ, admonitionis, orationum, & abſolutionis expreſſe meminit. Et etiamſi exerte diceret, adhibitam externam vnctionem: nihil tamen locus ille patrocinaretur Pontificiorum extremæ vnctioni. Non enim de morientibus diſputat, quo præſidio muniendi ſint, vt in Domino obdormire poſſint, ſed expreſſe agit de præſeruatione, mitigatione, & liberatione à morbis corporalibus: ſicut ex Græco textu manifeſtum eſt. Nec materia igitur, nec forma, nec actio, nec finis, nec vſus, nec effectus extremæ vnctionis Pontificiorum, ex illo loco Chryſoſt. probari poteſt. Non enim ſatis eſt ad probationem Pontificiæ vnctionis, oſtendiſſe, quod veteres mentionem faciant vnctionis, quæ in Marco & Iacobo deſcribitur: ſed hoc monſtrandum eſt, veterem Eccleſiam vnctionem agnouiſſe & vſurpaſſe, pro peculiari ſacramento illorum, quæ in exitu vitæ conſtituti erant, tali materia, forma, actione, tali opinione, in eum finem & vſum, ſicut Pontificij de ſua extrema vnctione tradunt. Hoc verò ex nullis fide dignis veræ antiquitatis ſcriptis, docere poſſunt.

Hoc verò oſtendi poteſt, non diu poſt Apoſtolorum tempora, Apoſtolicam infirmorum vnctionem, extra donum ſanationis in alium vſum transformatam & deprauatam fuiſſe ab hæreticis. Irenæus enim lib. 1. cap. 18. dicit, ex Valentinianis quoſdam morientes ſuos ad finem defunctionis inungere, mittentes capitibus eorum oleum & aquam, cum inuocationibus: idque ex opinione, quod illa vnctione redimantur. Notabilis eſt hiſtoria, quod actio Apoſtolicæ vnctionis, extra donum ſanationis, ad morientes transferri cœpit ab hæreticis, ea opinione quod morientes in fine defunctionis, per illam vnctionem redimerentur. Illud vero Irenæi tempore, inter hæreſes computatum fuit. Conſideret autem Lector, quantum illa Irenæi deſcriptio abſit ab extrema Pontificiorum vnctione. Dionyſius cap. 7. ſuæ hierarchiæ, ſuper mortuum iam ſepeliendum, fundit oleum: id quod ſimpliciter ex Ethnicorum conſuetudine ſumptum fuit, ſicut Virgilius inquit: *[margin: Irenæus.]*

Corpúſque lauant frigentis, & vngunt.

Et notus eſt Ennij verſiculus:

Tarquinii corpus bona fœmina lauit & vnxit.

Apuleius illud vocat vltimum lauacrum, de aſino aureo, lib. 9. Hæc hiſtorica ideo obſeruanda ſunt, vt conſideretur mature irrepſiſſe in Eccleſiam ſuperſtitiones, circa vnctiones morientium & mortuorum. Sed Irenæi tempore, tales vnctiones inter hæreſes reiectæ fuerunt. Dionyſij verò mortuorum vnctionem, ex reliquiis ethnicæ ſuperſtitionis ſeruatam Eccleſia non recepit.

Vtilis eſt & hæc obſeruatio quomodo tandem deuentum ſit ad extremam Pontificiorum vnctionem, pro exeuntibus. Quamdiu in Eccleſia extitit donum ſanationis, manſit etiam vſus vnctionis, ſimplici oleo. Poſtea oleo ſanctificato, quidam miraculoſas ediderunt ſanationes. vt de diſcipulis Antonij, Ruffinus in Eccleſiaſtica hiſtoria, lib. 11. cap. 4. ſcribit: Cum illis oblatus fuiſſet homo, iam pridem membris omnibus, & præcipue pedibus aridus, vnxerunt eum oleo, in nomine Domini: ſtatimque confirmatæ ſunt plantæ eius. Sulpitius Seuerus cap. 21. ſcribit, ſanctum Martinum puellam quandam paralyſis ægritudine ita correptam, vt nullo iam ad humanos vſus, corporis officio fungeretur, oleo ſanctificato ſanitati reſtituiſſe. In Tripart. lib. 8. c. 1. Socrates ſcribit, Monachum Beniamin habuiſſe gratiam, ſolo tactu manus, aut oleo ſanare morbos. Cum vero ad oleum ſanctificatum, nulla amplius miracula ſanationis ſequerentur: ne tamen nullus eius eſſet vſus, Felix IIII. circa annum Domini 528. inſtituit, infirmos ante obitum oleo eſſe inungendos. Poſtea progreſſu temporis, ſubinde alia atque alia addita ſunt: donec tandem ſacramentum illud Pontificium, cum omni ſua paratura, inde extructum eſt: quod nunc tanquam à Chriſto inſinuatum, à Iacobo Apoſtolo promulgatum, tanti venditatur, vt abſque ingenti ſcelere, & ipſius Spiritus ſancti iniuria, contemni non poſſe affirmetur. *[margin: Ruffinus. Sulpitius Seuerus. Felix IV.]*

DE SACRAMENTO Ordinis, &c.

CAPVT I.

SAcrificium & Sacerdotium ita Dei ordinatione coniuncta ſunt, vt vtrumque in omni lege extiterit. Cum igitur in nouo Teſtamento, ſanctum Euchariſtiæ ſacrificium viſibile, ex Domini inſtitutione Catholica Eccleſia acceperit: fateri etiam oportet, in ea nouum eſſe viſibile & externum ſacerdotium, in quod vetus tranſlatum eſt. Hoc autem ab eodem Domino Saluatore noſtro inſtitutum eſſe, atque Apoſtolis, eorumq́ ſucceſſoribus in ſacerdotio poteſtatem traditam conſecrandi, offerendi & miniſtrandi corpus & ſanguinem, nec non & peccata dimittendi & retinendi, ſacræ literæ oſtendunt, & Catholicæ Eccleſiæ traditio ſemper docuit.

CANON I.

Si quis dixerit, non eſſe in Nouo Teſtamento ſacerdotium viſibile & externum, vel non eſſe poteſtatem aliquam conſecrandi & offerendi verum corpus & ſanguinem Domini, & peccata remittendi & retinendi, ſed officium tantum, & nudum miniſterium prædicandi Euangelium, vel eos, qui non prædicant, prorſus non eſſe ſacerdotes, anathema ſit.

Digitized by Google

EXAMEN.

Breuis & facilis eſt explicatio, ſi oſtendatur, qua de re controuerſia ſit. Clamitant enim eos qui Pontificium ſacerdotium non probant, omnem ordinem ex Eccleſia tollere: infinita confuſione cuiuis ex plebe miniſterium proſtituere: ac (quod Tertullianus hæreticis tribuit) ex ſacerdotibus laicos facere, & ſacerdotalia munera laicis iniungere, vt nulla ſit miniſterij vel authoritas, vel dignitas &c. Principiq; igitur hæc calumnia remouenda eſt. Et merito improbantur Anabaptiſtæ & Enthuſiaſtæ, qui vſum externi miniſterij, verbi & Sacramentorum, vel prorſus ex Eccleſia tollunt, vel fingunt inutile & non neceſſarium eſſe, docent enim, potius ſine vſu externi miniſterij, verbi & Sacramentorum, nouas & peculiares reuelationes & illuminationes à Deo petendas & expectandas eſſe: & hanc rationem vocationis, illuminationis & conuerſionis, multo præſtantiorem & auguſtiorem eſſe, quam ſi voce miniſterij vtamur: & Deus quidem eſt, cuius virtute, operatione, efficacia, inſtinctu & afflatu, ea quæ ad vocationem, illuminationem, conuerſionem, pœnitentiam, fidem, nouitatem, & breuiter, quæ ad negocium ſalutis noſtræ pertinent, in hominibus inchoantur, efficiuntur, augentur & conſeruantur. Sed certo ſuo conſilio Deus conſtituit, ſe velle illa diſpenſare, non infuſis in hominum animos, nouis & peculiaribus reuelationibus, illuminationibus & tractatibus, ſine aliquo medio, ſed per externum miniſterium verbi. Illud vero miniſterium non Angelis commendauit, vt illorum apparitiones petendæ & expectandæ ſint: ſed in hominibus poſuit verbum reconciliationis, & per illos vult ſonare vocem Euangelij, diuinitus patefacti.

Anabaptiſtæ & Enthuſiaſtæ.

Sunt quidem omnes Chriſtiani Sacerdotes, 1. Pet. 2. Apoc. 1. eo quod ſpirituales hoſtias Deo offerant: quiſque etiam domi ſuæ, verbum Dei docere poteſt, & debet. Deut. 6. 1. Cor. 14. Non tamen quiuis Chriſtianus publicum verbi & Sacramentorum miniſterium ſibi ſumere & arrogare debet. Non enim omnes ſunt Apoſtoli, non omnes Doctores, 1. Cor. 12. ſed qui peculiari & legitima vocatione à Deo ad hoc miniſterium ſegregati ſunt, Actor. 13. Ierem. 23. Rom. 10. idque fit vel immediate, vel mediate. Et quæ ſit legitima ratio vocationis, quæ fit voce Eccleſiæ, Paulus 1. Tim. 3. & Tit. 1. præſcripſit. Et quidem ipſe Chriſtus, immediate quoſdam ad hoc miniſterium vocauit: vt oſtenderet, ſe probare eorum miniſterium, qui voce Eccleſiæ iuxta regulam ab Apoſtolis præſcriptam, eliguntur & vocantur: quod poſtea latius explicabitur. Addita vero eſt etiam promiſſio, Deum vere efficacem eſſe per hoc ipſum miniſterium docentium Euangelium: quod ipſe filius Dei, perpetua vocatione vult in Eccleſia conſeruare, ſicut Paulus inquit Eph. 4. Aſcendit, dedit dona hominibus: & ipſe dedit quoſdam Apoſtolos, quoſdam Prophetas, alios Euangeliſtas, alios autem Paſtores & Doctores, ad conſummationem Sanctorum, in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti. Ad huius igitur miniſterij vſum, quod Deus inſtituit, & in Eccleſia conſeruat, deducendi ſunt homines: & docendi, per hoc miniſterium exhiberi nobis æterna bona, & quidem hoc modo Deus nos recipiat, ac à peccato & poteſtate Diaboli, & æterna morte nos eripiat, ac iuſtitiam & vitam æternam nobis reſtituat. Hoc verò miniſterium, poteſtatem habet diuinitus conceſſam, 2. Cor. 10. & 13. ſed illam certis officiis & limitibus circumſcriptam: prædicare ſcilicet verbum Dei, errantes docere, peccantes corripere, ſegnes hortari, anxios conſolari, infirmos erigere, contradicentibus reſiſtere, falſam doctrinam taxare & damnare, vitia morum arguere, ſacramenta diuinitus inſtituta diſpenſare, peccata remittere & retinere, eſſe exemplar gregis, orare pro Eccleſia, & priuatim, & publicas preces Eccleſiæ præire, pauperum curam agere, contumaces publice excommunicare, & viciſſim reſipiſcentes recipere, & Eccleſiæ reconciliare: inſtituere miniſtros Eccleſiæ, iuxta Pauli præſcriptum: conſtituere cum conſenſu Eccleſiæ ritus ſeruientes miniſterio, qui non pugnent cum verbo Dei, nec onerent conſcientias, ſed faciant ad ordinem, grauitatem, decorum, tranquillitatem, ædificationem, &c. Hæc enim ſunt, quæ ad duo illa capita pertinent, ad poteſtatem ſcilicet ordinis, & ad poteſtatem iuriſdictionis.

Nec vero de vocabulis dimicamus. Paulus generali appellatione vocat miniſtros, Doctores, Paſtores. In Scriptura Noui Teſtamenti, appellatio ſacerdotum & ſacerdotij, nuſquam tribuitur miniſterio Noui Teſtamenti. Sed Eccleſiaſticorum ſcriptorum vſu inualuit, miniſterium vocare ſacerdotium, & miniſtros ſacerdotes. Ita Chryſoſtomus ἱερωσύνην vocat, quicquid ad miniſterium Noui Teſtamenti pertinet. Auguſtinus de Ciuit. Dei lib. 20. inquit: Epiſcopi & Preſbyteri, proprie iam in Eccleſia Sacerdotes vocantur. Si igitur hoc tantum vellent Pontificij, in Nouo Teſtamento eſſe externum Sacerdotium, h.e. externum miniſterium verbi & Sacramentorum, ſicut iam explicauimus: nulla eſſet controuerſia, nec propter appellationem Sacerdotij mouerentur turbæ, modo res quæ veræ & neceſſariæ ſunt, ſaluæ eſſent. Sed quid velint & quærant, non obſcurum eſt. Nam in primo hoc Canone expreſſe dicunt, ſe per ſacerdotium, de quo dimicant, non intelligere officium & miniſterium prædicandi Euangelium: ſed in primo capitulo declarant, ſe propter ſacrificium Miſſæ, de externo & viſibili ſuo ſacerdotio pugnare, quod definiunt, principaliter eſſe poteſtatem ſacrificandi Chriſtum in Miſſa. Et tale ſacerdotium ideo fingunt, neceſſarium eſſe, vt Eccleſia habeat mediatores, qui cauſam eius coram ſummo iudice Chriſto agant: & actione illa ſacrificij offenſam Patris placent, & impetrent Eccleſiæ propitiationem, & alia cum ſpiritualia dona ad ſalutem neceſſaria, tum etiam corporalia ad hanc vitam pertinentia: imò liberationem animarum ex purgatorio. Sed hoc ſacrificium non tantum commentitium, ſed contumelioſum & blaſphemum eſſe in Chriſtum, ſupra in loco de Miſſa oſtendimus. Non igitur opus eſt, peculiarem hoc loco inſtituere refutationem. Quale enim ſacrificium eſt, tale etiam eſt ſacerdotium. Hanc tantum commonefactionem addam, quod primus Canon ſacerdotium ipſorum ita ſacrificio deuouet, vt à miniſterio verbi liberet: id quod alias multo apertius profitentur: miniſterium ſcilicet docendi, diſpenſationem baptiſmi, & diſtributionem Euchariſtiæ, quæ per Diaconos fieri poteſt, non eſſe de ſubſtantia ſacerdotij Pontificij. Inſtituatur itaque collatio. Chriſtus dicit: Ite, docete, prædicate, baptizate. Matth. 28. Marc. 16. Paulus dicit: Epiſcopus tenax ſit fidelis ſermonis, ac potens exhortari per ſanam doctrinam, & contradicentes conuincere. Tit. 1. ſit aptus ad docendum. 1. Timoth. 3. attendat lectioni & doctrinæ,

Chryſoſtom. *Auguſtinus.* *Pontificium ſacerdotium.*

ctrinæ, cap. 4. peccantes coram omnibus arguat, cap. 5. &c. Apoſtoli ideo aliis officiis ſe exonerant, vt poſſent inſtare doctrinæ, & orationi, Act. 6. Paulus dixit: Non miſit me Chriſtus baptizare, ſed Euangelizare, 1. Corint. 1. Hæc vero quæ ad miniſterium verbi, hoc eſt ad ſacerdotium pertinere, Chriſtus & Apoſtoli affirmant, Pontificij à ſubſtantia Sacerdotij remouent. Diſpenſationem etiam Baptiſmi & diſtributionem Euchariſtiæ, non volunt proprie ad ſuum ſacerdotium pertinere. Omnia igitur & ſingula, in quibus Scriptura miniſterium Noui Teſtamenti conſiſtere tradit, Pontificij à ſuo ſacerdotio remouent & ſeparant. Ex ſacrificio vero corporis & ſanguinis Chriſti in Miſſa, quod præter, imo contra Scripturã in Eccleſiam inuectum eſt, ſicut in loco de Miſſa oſtenſum eſt, conſtituunt ſubſtantiam ſui ſacerdotij. Addunt etiam remiſſionem & retentionem peccatorum. Sed illam nolunt fieri voce & annunciatione Euangelij, ſicut Chriſtus eam inſtituit, ſed actu illo iudiciali, de quo in præcedenti loco dictum eſt. Pontificium igitur ſacerdotium, non eſt miniſterium Noui Teſtamenti, ſed vere abominatio Antichriſti, ſtans in loco ſancto. Veteres quidem aliquando dicunt, ſacerdotum eſſe, offerre corpus & ſanguinem Chriſti: ſed quod illud intelligant de adminiſtratione cœnæ Dominicæ, iuxta Chriſti inſtitutionem, ſupra in loco de Miſſa oſtenſum eſt. Nam & Paulus, prædicationem Euangelij, vocat ſacrificium. Multi qui hactenus inter Pontificios aliquid moderationis præ ſe tulerunt, ſignificarunt ſe optare talem ſacerdotij reformationem, vt miniſterium docendi, quod iuxta Scripturæ traditionem, ad miniſterium Noui Teſtamenti pertinet, ſacerdotibus rurſus curandum iniungeretur. Sed Tridentinum Concilium ſimpliciter definit ſacerdotium, actione ſacrificij: & Canon 1. anathema denunciat illi, qui dixerit, eos qui non exercent miniſterium verbi & Sacramentorum, non eſſe Sacerdotes. Vnicum vero fundamentum habent, quia ſcilicet in Veteri Teſtamento, fuit ſacerdotium ad offerendas victimas: & in Nouo Teſtamento, eſt impletio vmbrarum Veteris. Sed inde non conficitur Pontificiorum ſacerdotium. Sacrificia enim Veteris Teſtamenti, impleta & conſummata eſſe in nouo, vnica victima veri Pontificis noſtri Chriſti, Epiſtola ad Hebræos prolixe docet. Sed inquiunt: Paulus tamen diſputat 2. Corinth. 3. ſi miniſterium Veteris Teſtamenti fuit in gloria, multo amplior erit gloria miniſterij Noui Teſtamenti. Reſpondeo: Quid ſit miniſterium illud Noui Teſtamenti, & quæ officia ad illud pertineant, non eſt conſtituendum ex κακοζηλίᾳ ceremoniarum Veteris Teſtamenti: ſed diſcendum eſt ex deſcriptionibus Chriſti & Apoſtolorum, in Nouo Teſtamento.

ectio Pō-ciorum.

CAPVT II.

CVm autem diuina res ſit ſancti Sacerdotij miniſterium, conſentaneum fuit, quo dignius & maiori cum veneratione exerceri poſſet, vt in Eccleſia ordinatiſſima diſpoſitione, plures & diuerſi eſſent miniſtrorum ordines, qui ſacerdotio ex officio deſeruirent: & ita diſtribuit, vt qui iam clericali tonſura inſigniti eſſent, per minores ad maiores aſcenderent. Nam non ſolum de Sacerdotibus, ſed & de Diaconis ſacra literæ apertam mentionem faciunt: & quæ maxime in illorum ordinatione attendenda ſunt grauiſſimis verbis docent: & ab ipſo Eccleſiæ initio, ſequentium ordinum nomina atque uniuſcuiuſque eorum propria miniſteria, Subdiaconi ſcilicet, Acolythi, Exorciſtæ, Lectoris & Oſtiarij, in vſu fuiſſe cognoſcuntur, quamuis non pari gradu. Nam ſubdiaconatus ad maiores ordines, à Patribus & ſacris Conciliis refertur: in quibus & de aliis inferioribus frequentiſſime legimus.

CANON II.

Si quis dixerit, præter ſacerdotium non eſſe in Eccleſia Catholica alios ordines, & maiores, & minores, per quos velut per gradus quoſdam in ſacerdotium tendatur, anathema ſit.

EXAMEN.

Hoc loco de ſeptem ſuis ordinibus, hoc eſt, de vmbra potius & larua inanium titulorum, quibus res ipſæ in ipſorum Eccleſia nec ſubſunt amplius nec adſunt, dimicant Pontificij. Illud tamen non gratis faciunt, ſed propter pingues illas præbendas, quæ titulis illis, tunc cum vera adhuc miniſterij officia ipſis coniuncta erant, annexæ ſunt. Illa præbendarum beneficia, vt collapſis & reiectis officiis, ſpecie aliqua retinere poſſent, ex ocioſis titulis fecerunt totidem Sacramenta: atque ideo de hac ſua Helena pugnant.

Origo graduum ſeu ordinum miniſterij.

Res autem ita ſe habet. Quia ad miniſterium Eccleſiæ, multa pertinent officia, quæ in magna crecentis populi frequentia non poſſunt commode, omnia & ſingula ab vno vel à paucis expediri: vt igitur ordine, decenter, & ad ædificationem omnia fierent, cœperunt multiplicato Eccleſiæ cœtu officia illa miniſterij, in gradus quoſdam miniſtrorum diſtribui, quos τάξεις ſeu τάγματα poſtea appellarunt: vt quiſque haberet deſignatam certam quaſi ſtationem, in qua certis miniſterij officiis, Eccleſiæ inſeruiret. Ita Apoſtoli principio curarunt miniſterium verbi & Sacramentorum, & ſimul etiam eleemoſynarum contributionem & diſpenſationem. Poſtea vero creſcente numero diſcipulorum, partem illam miniſterij, quæ ad eleemoſynas pertinet, aliis quos diaconos nominabant, commendarunt. Et rationem qua illud faciunt, aſſignant: vt ſcilicet ipſi, miniſterio verbi & orationi diligentius, ſine auocamentis, inſtare poſſent, Actor. 6. Et hæc prima origo graduum ſeu ordinum miniſterij, in Eccleſia Apoſtolica, oſtendit, quæ cauſa, quæ ratio, quis finis & vſus debeat eſſe huiuſmodi ſeu graduum ſeu ordinum: vt ſcilicet pro ratione cœtus Eccleſiaſtici, ſingula officia, quæ ad miniſterium pertinent, commodius, rectius, diligentius, & ordine, cum aliqua grauitate, ad ædificationem obeantur. Et quia Apoſtoli, ex diaconis poſtea qui probati erant, aſſumpſerant ad miniſterium docendi, vt Stephanum & Philippum: colligitur hunc etiam vſum eſſe horum ſeu graduum ſeu ordinum, vt in minoribus prius præparentur & probentur, vt poſtea grauiora miniſterij officia, tutius & cum vtilitate ipſis commendari poſſint. Et hoc eſt quod Paulus dicit 1. Timoth. 3. Probentur primum, & ſic miniſtrent. Item: Qui in diaconatu bene miniſtrauerint, gradum bonum ſibi acquirent. Ita in Liturgia Antiochenæ Eccleſiæ, Act. 13. fuerunt Prophetæ & Doctores: quorum illi vel de futuris vaticinabantur, vel difficiliora Scripturæ loca interpretabantur, 1. Corinth. 15. hi elementa doctrinæ Chriſtianæ populo proponebant. Hebr. 5. Paulus & Barnabas aſſumunt Marcum in miniſterium: Act. 13. non vt corporalia tantum ipſis miniſteria exhiberet, ſed vt partes quaſdam miniſterij verbi, ipſi commendare poſſent: ſicut expreſſe dicit Paulus Act. 15. In Corinthiaca Eccleſia fuerunt Apoſtoli, Prophetæ, Doctores: quidam linguis loquebantur, quidam interpre-

Digitized by Google

ſabantur, quidam habebant Pſalmos, quidam orationes, benedictiones, & gratiarum actiones, non in priuatis exercitiis, ſed in publicis Eccleſiæ conuentibus: 1. Corinth. 12. & 14. Ad Epheſios 4. recenſentur hi miniſterij gradus: I. Apoſtoli, qui non erant ad certam aliquam Eccleſiam, nec per homines, ſed immediate à Chriſto vocati: & habebant mandatum vbique docendi, & ornati erant teſtimonio ſpiritus & miraculorum, quod in doctrina non errarent, ſed quod diuina & cœleſtis eſſet ipſorum doctrina, ad quam reliqui Doctores omnes alligati eſſent. II. Prophetæ, qui vel reuelationes habebant, de futuris, vel qui linguas & Scripturas interpretabantur pro prouectioribus: hæc enim 1. Corinth. 14. tribuuntur Prophetis Noui Teſtamenti. III. Euangeliſtæ, qui non erant Apoſtoli, & tamen non erant ad vnam certam aliquam Eccleſiam deſtinati, ſed mittebantur ad diuerſas Eccleſias, vt ibi Euangelium docerent, præcipue vero, vt prima fundamenta iacerent. Talis Euangeliſta fuit Philippus, Act. 21. Timotheus, 2. Timoth. 4. Tychicus, Syluanus, &c. Tales etiam Euangeliſtas, poſt Apoſtolorum tempora fuiſſe teſtatur Euſebius lib. 3. cap. 37. &c. IV. Paſtores, qui certo gregi Eccleſiæ præfecti erant: ſicut oſtendit Petrus 1 Petri 5. & non tantum docebant, ſed & Sacramenta adminiſtrabant, & habebant inſpectionem auditorum: ſicut Ezechiel cap. 35. officium paſtoratus deſcribit. V. Doctores, quibus non erat commendata præcipua Eccleſiæ gubernatio, vel inſpectio, ſed tantum doctrinam ſimpliciter populo proponebant: quales poſtea fuerunt κατηχηταί. Ita Rom. 2. Paulus vocat διδάσκαλον νηπίων. Et ita in hac ſignificatione expreſſe vſurpatur verbum διδάσκειν, Hebr. 5. Hos vero gradus omnes, Apoſtoli complectuntur appellatione Preſbyterij & Epiſcopatus: aliquando etiam generali appellatione vocant diaconos, quibus miniſterium verbi & Sacramentorum commiſſum eſt. Coloſſenſ. 1. 1. Theſſal. 3. 2. Corint. 3. & 11. Epheſ. 3. Ipſe etiam Paulus aliquando miniſterium verbi ita curauit, vt Sacramentorum adminiſtrationem aliis commendaret. 1. Cor. 1. Non miſit me Chriſtus baptizare, ſed euangelizare. & 1. Timoth. 5. meminit duplicium preſbyterorum: quorum alij laborabant in verbo & doctrina, alij cenſuris Eccleſiaſticis præpoſiti erant: cuius preſbyterij etiam Tertullian. meminit in Apologetico cap. 39. Hi ferme gradus ſunt, in quos tributa leguntur officia miniſterij Eccleſiaſtici tempore Apoſtolorum. Et habet illa diſtributio, exempla etiam Teſtamenti. Dauid enim 2. Paralip. 23. & ſequentibus, miniſterium templi in certos gradus ſeu ordines diſtribuit. Fuerunt etiam in ſynagoga Lectores, qui tantum textum Scripturæ legebant. Fuerunt vero præterea Doctores, qui interpretabantur Scripturam, & accommodabant textum ad exhortationes, Luc 2. Act. 15. Et hæc fuit differentia inter Scribas & Phariſæos. Addenda vero eſt propter præſentem diſputationem hæc commonefactio. I. Non eſſe verbo Dei mandatum, qui vel quot tales gradus ſeu ordines eſſe debeant. II. Non fuiſſe tempore Apoſtolorum, in omnibus Eccleſiis, & ſemper, eoſdem & totidem gradus ſeu ordines, id quod ex Epiſtolis Pauli ad diuerſas Eccleſias ſcriptis manifeſte colligitur. III. Non fuit tempore Apoſtolorum, talis diſtributio graduum illorum, quin ſæpius vnus & idem, omnia illa officia, quæ ad miniſterium pertinent, ſuſtineret & exequeretur: id quod ex Apoſtolica hiſtoria manifeſtum eſt. Liberæ igitur fuerunt tempore Apoſtolorum, tales ordinationes, habita ratione ordinis, decori & ædificationis: niſi quod tunc peculiaria quædam dona, vt linguarum, Prophetiæ, Apoſtolatus, & miraculorum, certis quibuſdam perſonis à Deo collata fuerunt. Illi vero gradus, de quibus hactenus diximus, non fuerunt aliquid præter & extra miniſterium verbi & Sacramentorum: ſed ipſa & vera officia miniſterij, in gradus illos diſtributa fuerunt, propter cauſas iam expoſitas.

Illud Apoſtolorum exemplum, primitiua Eccleſia eadem ratione, & ſimili libertate imitata eſt. Gradus enim officiorum miniſterij diſtributi fuerunt: non autem eadem plane ratione, ſicut in Corinthiaca, vel in Epheſina Eccleſia, ſed pro ratione circumſtantiarum cuiuſque Eccleſiæ. Vnde colligitur, quæ fuerit in diſtributione illorum graduum libertas.

Dionyſius cap. 5. ſuæ hierarchiæ, expreſſe tres tantum ordines numerat: I. ἱεράρχου, cui tribuit ſummum & perfectiſſimum docendi officium, in declaratione omnium myſteriorum Chriſti, & adminiſtrationem Sacramentorum. II. τῶν ἱερέων, Sacerdotum, qui in Catecheſi inſtitutum, plenius erudiunt, quæ ad Pontificem ducunt, adiuuant in iis, quæ ad Sacramentorum adminiſtrationem pertinent. III. τῶν λειτουργῶν. miniſtrorum, quibus tribuit officium purgandi & præparandi initiandos, hoc eſt catechizandi. Et cap. 3. Miniſtrorum, inquit officio, ſacrarum Scripturarum lectio ſuo ordine recitatur. Item: Miniſtrorum alij pro claudendis templi foribus aſtant, quando eiiciuntur catechumeni, pœnitentes, energumeni: alij aliud officium habent, exuunt baptizandum &c. Vides, numerat multa miniſterij officia, nec tamen ſingulis peculiares ordinis attribuit, ſed tres tantum ordines numerat. Canones Apoſtolorum nominant Epiſcopum, Preſbyterum, Diaconum, Lectorem, & Cantorem: non autem ibi mentio fit Oſtiarij, Exorciſtæ, Acoluthi. Ambroſius in 4. caput ad Epheſios, deſcribens gradus officiorum miniſterij ſui temporis, recenſet Epiſcopos, Preſbyteros, Diaconos, Lectores, Exorciſtas. In libello qui Hieronymo inſcribitur, de ſeptem gradibus Eccleſiæ, non recenſentur Exorciſtæ & Acoluthi. Non igitur catholicum dogma eſt, de ſeptem illis ordinibus. Quidam vero veterum plures vltra ſeptem illos numerant ordines. Ignatij Epiſtola annumerant τοὺς κοπιῶντας. quos Epiphanius vocat κοπιάζοντας. Hieronymi libellus vocat foſſores, qui ſcilicet mortuorum funera curabant, & ſepeliebant. Græcis eſt peculiare officium ſyngelorum. Ignatius ordinibus annumerat confeſſores: Clemens, catechiſtas. Canoniſtæ numerant 9. ordines. Pſalmiſtas enim & Epiſcopos annumerant. Multiplicatio vero Eccleſiaſticorum ordinum, inde poſtea orta eſt. Cyprianus enim lib. 3. Epiſt. 22. oſtendit talem fuiſſe diſciplinam, vt nihil quod in Eccleſia & rebus Eccleſiæ, etiamſi non proprie ad miniſterium verbi pertineret, agendum eſſet, per alios exequerentur quam per clericos. Atque ita pediſſequos ſeu famulos Epiſcoporum & Preſbyterorũ, oportebat eſſe clericos. Inde poſtea ex clericis ſumpti ſunt œconomi, defenſores, vicedomini maiores domus. Erant igitur clerici, qui peculiari & arctiori diſciplina formabãtur & præparabantur ad miniſterium Eccleſiæ. Atq; illi primum ad minora quædam officia adhibebantur, vt in illis ſtudium, diligentia, fides & grauitas ipſorum probaretur, an idonei futuri eſſent ad maiora & grauiora miniſterij officia. Et in frequentioribus

tribus Eccleſiis, cum præſertim vndique ex agris, vicis & oppidulis ad Metropolitanam Eccleſiam, præſertim in ſolenniotibus feſtis, conueniendum eſſet ſicut multi veteres Canones hoc præcipiunt, vnus vel pauci, non potuerunt omnia & ſingula miniſterij officia obire. Diſtincti igitur fuerunt gradus ſeu ordines non otioſis titulis ſed certis officiis, ad miniſterium Eccleſię pertinentibus. Erat Epiſcopus tractans verbum Dei, & curans diſciplinam Eccleſiæ. Erant presbyteri docentes & adminiſtrantes Sacramenta. Erant diaconi, præfecti theſauris Eccleſiæ, vt inde pauperum, & præcipuè miniſtrorum Eccleſiæ, ſuſtentationem curarent. Poſtea diaconi etiam ad ſubleuandam partem aliquam miniſterij Epiſcopi & presbyterorum, adhiberi cœperunt: ſicut teſtatur etiam Hieronymus ad Ruſticum: vt ad prælegendum aliquid ex Scriptura, ad docendum, exhortandum, &c. monere populum, vt intenti eſſent, corda haberent ad Dominum, pacem annunciare, parare ea quę pertinent ad adminiſtrationem Sacramentorum, diſtribuere populo Sacramenta, ordinandos deferre ad Epiſcopum, de iis quę ad diſciplinam pertinent, monere Epiſcopos, &c. Conqueritur autem Hieronymus ad Ruſticum Narbonenſem, talia multa diaconis, in Romana præſertim Eccleſia impoſita fuiſſe, præter Apoſtolicam diſciplinam, & præter morem aliarum Eccleſiarum, vt ita primum & verum diaconorum officium, in diaconis ferme obliteratum fuerit. Quia enim nouis illis officiis diaconi occupabantur, ſubſtituti fuerunt illis ſubdiaconi, qui oblationes fidelium, quæ pro ſuſtentatione pauperum & miniſtrorum contribuebantur, colligebant. Erant præterea Lectores qui ex Scriptura præſertim ex veteri Teſtamento publice populo prælegebant: noui enim Teſtamenti lectio poſtea diaconis attributa eſt. Erant Pſalmiſtæ ſeu Cantores, qui præcinebant, quæ totus populus canere ſolebat. Erant Oſtiarij ſeu ianitores, qui tempore myſteriorum, poſt denunciationem diaconi, templo eiiciebant gentiles, catechumenos, pœnitentes, energumenos, hæreticos, & excommunicatos, ita enim Dionyſius hoc officium deſcribit. Epiſcopi, presbyteri, & diaconi, habebant ſuos famulos, miniſtros, comites ſeu aſſectatores, quorum opera, ſi neceſſitas exigebat, vtebantur: ſicut Paulus Oneſimi opera vſus fuit: Illos nominarunt ἀκολούθους: vnde poſtea inſcitia fecit ceroferarios. Erant præterea Exorciſtæ, qui donum habebant eiiciendi aut compeſcendi dæmonia.

Hæc diſtributio graduum, in frequentioribus Eccleſiis, ratione officiorum quæ ad miniſterium pertinent, vtilis fuit ordinis gratia, ad decorum & ad ædificationem. In minoribus vero ſeu rarioribus Eccleſiis, non neceſſaria iudicata fuit talis graduum diſtributio: & in frequentioribus etiam, non vbique ſimilis & eadem fuit graduum illorum diſtributio. Hac vero ratione, in hunc vſum, & ea libertate, plerique illi veteris Eccleſiæ gradus, apud nos etiam ſeruantur.

Hæc recenſui, vt eo commodius oſtendi poſſit, quid in hoc capitulo, de gradibus ſeu ordinibus Eccleſiaſticis, in controuerſia poſitum ſit. Neque enim diſtributionem illorum graduum, qualis fuit in Apoſtolica & in veteri Eccleſia ſimpliciter reiicimus aut damnamus: ſed pro ratione neceſſitatis & ædificationis, in noſtris Eccleſiis illa vtimur, eo modo, ſicut dictum eſt. Hoc vero iuſte & merito in Pontificiis ordinibus reprehendimus: I. quod titulos ſine re, & beneficia titulorum ſine officiis, retineant & vſurpent. Cum enim Canonici officia miniſterij verbi & Sacramentorum, ex ſuis ampliſſimis templis, ad anguſtas & humiles parrochiarum ædiculas, vbi vnus vel duo omnia miniſterij officia obire cogebantur, reieciſſent, retinuerunt ipſi otioſos quidem titulos in miniſterij officiis: non tamen inanes titulos, propter pingues enim præbendas titulos ordinum retinuerunt. Epiſcopi non amplius docebant, presbyteri non adminiſtrabant populo Sacramenta, non contribuebantur amplius oblationes, cum Eccleſiæ ſatis dotatæ eſſent. Ad quid igitur opus fuit vel diaconis, vel ſubdiaconis? diſciplina eiiciendi catechumenos, pœnitentes & energumenos, iamdudum collapſa eſt. Quis igitur vſus eſt oſtiariorum? vt enim fores templi occludantur, vt canes expellantur, vt pauimentum purgetur, ad illud non eſt opus peculiari ordinis Sacramento. Lectores non legunt, vt populus intelligat: Cantores non præcinunt, vt populus ſimul canat. Non igitur habent vel lectores vel Cantores quales in veteri Eccleſia fuerunt. Non habent donum expellendi dęmonia: quales igitur apud ipſos ordo eſt Exorciſtarum? Miniſtri Epiſcoporum & Presbyterorum, equites & milites ſunt: & tamen de Sacramento ordinis acoluthorum multa diſputant. Prorſus nullus igitur veri miniſterij Eccleſiaſtici gradus ſeu ordo in eo officio, ſicut in Apoſtolica & veteri Eccleſia fuit, apud Pontificios reperitur, ſed vacuos tantum titulos habent. Hoc etiam in ludibrium verterunt, quod iuxta veteres Canones, nemo ad ſuperiores ordines aſſumi debet, niſi prius in minoribus probatus fuerit. Vel enim ſimul, vel exiguo interuallo, conferunt omnes minores ordines, & in illis ipſis tamen, nullas veras miniſterij functiones exercent, quibus ad verbi & Sacramentorum miniſterium præparari poſſint. II. Titulis illis adulterina ſuppoſuerunt officia, reiecto vero & legitimo miniſterio verbi & Sacramentorum. Ex Epiſcopatu enim fecerunt politicam dominationem; ex presbyteris fecerunt ſacrificulos, ex acoluthis fecerunt ceroferarios. Quia enim veteres alicubi dicunt fuiſſe miniſtros luminarium, in nocturnis conuentibus, Pontificij finxerunt acoluthum Græcis ſignificare, Latinis ceroferarium, ſolem in media luce facibus illuminantem: interpretatione prorſus falſa, inepta & barbara. Ex Oſtiariis fecerunt theſaurarios. Lectores & Cantores quantum à forma veteris Eccleſię degenerarint, ſola collatio oſtendit. Et poſtremo, omnes ordines, maiores & minores, tandem transformati ſunt in Lectores & Cantores: quid enim aliud quotidie agunt? idque contra ipſos Canones, diſt. 92. In ſancta Romana, Exorciſtas transformarunt in magicos incantatores. Olim enim fuit peculiare donum, voce humana, & poteſtate diuina flagellare, vrere, torquere, & de corporibus exigere diabolum: vel certe compeſcere. Fuiſſe donum illud ſuo adhuc tempore in Eccleſia, Tertull. teſtatur in Apologetic. Et Cyprian. libr. 4. Epiſt. 77. Quod hodie, inquit, etiam geritur per Exorciſtas. Ambroſius etiam lib. 1. capit. 44. Alius exorcizandis, qui malo laborant ſpiritu ſollicitior. Auguſtini etiam tempore donum illud adhuc fuiſſe, colligitur libro 10. de Ciuit. capit. 22. Chryſoſtomus vero & Proſperi ætate, obſeſſi in templum adducebantur, & ſæpe communibus Eccleſię precibus liberabantur. Poſtea cum donum illud deſiiſſet, vt tamen Exorciſtarum ordo retineretur, aliud excogitatum fuit quod ipſis tribueretur officium: vt ſcilicet catechumenos Baptizandos, exorciſmis & exſufflationibus præpararent ab Baptiſmum: ſicut teſtatur liber

Digitized by Google

de Eccleſiaſticis dogmatibus, cap. 51. Et Nazianzenus inquit: Ne ægre feras exorciſmi culturam longiorem, neque ob illius prolixitatem defatigeris. Sed non fuit talis peculiaris exorcizandi actio, in Apoſtolica Eccleſia, nec exorciſtarum veteris Eccleſiæ hoc fuit officium, & nunc illud ne apud Pontificios quidem ſeruatur. Oſtendit autem hoc exemplum quid faciat ἀκοζηλία. Cum donum ejiciendi dæmonia defuiſſet, & tamen vellent ordinem exorciſtarum retinere: aliud & nouum quod ipſis tribueretur, excogitatum eſt officium. Quidam vero recitationem exorciſmorum retinuerunt, cum tamen, donum ejiciendi dæmonia non haberent. Inde tandem ad ſuperſtitioſos exorciſmos, & ad magicas verius incantationes, ἀκοζηλία illa tranſiit. Cumque ipſi dæmones, exorciſmis illis iam illudant, nihil reliqui nunc eſt apud Pontificios, de exorciſtarum officio, præter nudum titulum: qui enim exorciſmis apud ipſos vtuntur, non ſunt illi, qui peculiariter ad hoc ordinati ſunt. Quomodo igitur functionem exorciſtarum, qualis fuit in veteri Eccleſia, reſtituere pollicentur Tridentini Patres? cum donum illud ejiciendi dæmonia, ne habeant, nec conferre poſſint. In veteri Eccleſia fuerunt Prophetæ ſeu Vates, fuerunt etiam Euangeliſtæ, ſicut teſtatur Euſebius libr. 3. capite 37. Quàm ineptum vero eſſet, cum dona illa defierint, velle iam inde peculiares ordines in Eccleſia facere? Et idem eſt de Exorciſtis etiam.

Tertium, quod in Pontificiorum doctrina de Ordinibus improbamus, illud eſt, quod fingunt ex inſtitutione & mandato Chriſti, & ex Apoſtolorum traditione, neceſſarium eſſe, vt tot ordines ſint in ſingulis Eccleſiis. Antea enim diuerſum oſtendimus, ex Apoſtolica hiſtoria. Et Patres, quorum ætate fuit talis graduum miniſterij Eccleſiaſtici diſtributio, expreſſe fatentur, illam non eſſe vel mandati diuini, vel traditionis Apoſtolicæ. Ambroſius enim in 4. cap. ad Epheſ. cum ordines ſuæ Eccleſiæ recenſuiſſet, ſubijcit olim Epiſcopum omnia officia Eccleſiæ, in miniſterio fidelium impleuiſſe: ſed poſtquam omnibus locis Eccleſiæ ſunt conſtitutæ, & officia ordinata, aliter compoſitam rem fuiſſe, quam cœperat. Et mox addit: Ideo non per omnia conueniunt ſcripta Apoſtoli, ordinationi, quæ nunc in Eccleſia, quia hæc inter ipſa primordia ſunt ſcripta. Et Hugo dicit: Ordines iſtos diuerſis locis diſponi, non ſolum voluntaria ordinatione ſpiritualium Patrum, ſed ex ipſo quoque gentilitatis vſu conuenienti ratione aſſumpta. Quam bellum igitur figmentum eſt, Chriſtum ipſum per omnes illos ordines tranſiſſe, fuiſſe Oſtiarium, quando ementes & vendentes templo expulit: Lectorem, cum in Iſaia legeret ex libro: Exorciſtam, quando dæmones expulit: Acoluthum, quando dixit: Ego ſum lux mundi: Subdiaconum, quando diſcipulorum pedes lauit: Diaconum, quando diſtribuit Euchariſtiam: Presbyterum, quando in ara crucis ſe obtulit, & Euchariſtiam conſecrauit.

Poſtremo, ideo de ordinibus illis dimicant Pontificij, vt ex ſingulis peculiaria faciant Sacramenta etiamſi otioſi tantum prætendantur tituli. Atque auguſtum eſt Sacramenti nomen in Eccleſia: ne ita proſtituendum eſt, vt ad ceroferarios deijciatur, vel ad illos, qui canes ex templis nunc abigunt.

CAPVT III.

Cum Scriptura teſtimonio, Apoſtolica traditione, & Patrum vnanimi conſenſu perſpicuum ſit, per ſacram ordinationem (qua verbis & ſignis exterioribus perficitur) gratiam conferri: dubitare nemo debet ordinem eſſe vere & proprie vnum ex ſeptem ſanctæ Eccleſiæ Sacramentis, inquit enim Apoſtolus: Admoneo te, vt reſuſcites gratiam Dei quæ eſt in te, per impoſitionem manuum mearum. Non enim dedit nobis Deus ſpiritum timoris, ſed virtutis, & dilectionis & ſobrietatis.

CANON III.

Si quis dixerit, ordinem ſiue ſacram ordinationem non eſſe vere & proprie Sacramentum, à Chriſto Domino inſtitutum: vel eſſe figmentum quoddam humanum excogitatum à viris rerum Eccleſiaſticarum imperitis: aut eſſe tantum ritum quendam eligendi miniſtros verbi Dei & Sacramentorum, anathema ſit.

CANON IIII.

Si quis dixerit, per ſacram ordinationem non dari Spiritum ſanctum, ac proinde fruſtra Epiſcopos dicere: Accipite Spiritum ſanctum: aut per eam non imprimi characterem, vel eum qui ſacerdos ſemel fuit, laicum rurſus fieri poſſe, anathema ſit.

CANON V.

Si quis dixerit, ſacram vnctionem, qua Eccleſia in ſancta ordinatione vtitur, non tantum non requiri, ſed contemnendam & pernicioſam eſſe, ſimiliter & alias ordinis ceremonias, anathema ſit.

EXAMEN.

Hoc loco quæſtio illa diſputatur, An ordinatio ſit vere & proprie Sacramentum noui Teſtamenti? Et de re ipſa prius dicendum eſt, vt poſtea de appellatione Sacramenti facilius & rectius conſtitui poſſit. Miniſterium igitur verbi & Sacramentorum, ſicut ſupra illud deſcripſimus, inſtitutum eſſe à filio Dei in nouo etiam Teſtamento, nullum eſt dubium. Habet etiam Eccleſia mandatum, de vocandis & conſtituendis miniſtris. Et addita eſt promiſſio. I. Deum approbare miniſterium illorum, qui voce Eccleſiæ vocati, & ad miniſterium ſegregati ſunt. Ita Act. 20. Paulus dicit, eos qui mediate vocati erant, à Spiritu ſancto conſtitutos eſſe, ad paſcendam Eccleſiam Dei. Et Epheſ. 4. ſcribitur, filium Dei dare dona non tantum Apoſtolos, verumetiam Paſtores & Doctores, qui mediate vocantur. II. Addita eſt promiſſio, Deum daturum gratiam & dona, quibus ea quæ ad miniſterium pertinent, recte, fideliter & vtiliter præſtare & exequi poſſint, qui legitime vocati ſunt. Iohann. 20. Accipite Spiritum ſanctum. Item: Tunc aperuit illis mentem, vt intelligerent Scripturas. Matth. 28. Ecce ego ſum vobiſcum, &c. 1. Timoth. 4. Non negligere donum quod in te eſt, per prophetiam, cum impoſitione manuum presbyterij. 2. Timoth. 1. Reſuſcita donum quod eſt in te, per impoſitionem manuum mearum, Luc. 21. Dabo vobis os & ſapientiam. Matth. 10. Dabitur vobis in illa hora, quid loquamini. Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus patris veſtri qui loquitur in vobis. III. Addita eſt & hæc promiſſio, Deum adeſſe, miniſterio, dare ſua benedictione, plantationi & rigationi incrementum, & vere efficacem eſſe per miniſterium: vocare, illuminare, conuertere, dare pœnitentiam, fidem, regenerationem, renouationem: & breuiter, totum negotium ſalutis diſpenſare per miniſterium. Matth. 28. Ecce ego vobiſcum ſum. Ioan. 20. Accipite Spiritum S. quorum remiſeritis peccata, &c. Matth. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum, quæ ſolueris in terra, ſoluta erunt in cœlo. 2. Cor. 3. Eſt miniſterium non literæ, ſed Spiritus qui viuificat,

Digitized by Google

ficat, tollit velamen à cordibus, vt conuertantur & liberentur, vt reuelata facie gloriam Domini contemplantes, in imaginem eius transformemur, 2. Cor.5. Poſuit in nobis verbum reconciliationis: legatione igitur pro Chriſto fungimur, Deo exhortante per nos. 1. Cor. 13. An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus? Eph.4. Dedit dona hominibus, Apoſtolos, Paſtores, Doctores, ad coagmentationem ſanctorum, in opus miniſterij ad ædificationem corporis Chriſti: vt omnes occurramus in vnitatem fidei & agnitionis Chriſti, ne fluctuemus & circumferamur omni vento doctrinæ, &c. 1. Cor.3. Deus incrementum dedit. 1. Cor.15. Non erit labor veſter inanis in Domino. Roma.1. Dedit mihi gratiam & Apoſtolatum, ad obedientiam fidei. Impartiar vobis aliquid gratiæ ſpiritualis. Euangelium eſt potentia Dei ad ſalutem omni credenti. 1. Tim.4. Attende doctrinæ: hoc faciens, teipſum ſaluum facies, & eos qui te audiunt. 1. Cor.4. In Chriſto per Euangelium ego vos genui.

Hæ ampliſſimæ & dulciſſimæ promiſſiones de miniſterio, quaſi in illuſtri loco poſitæ extare debent in Eccleſia, vt dignitas miniſterij ornetur contra phanaticos: vtque illi quibus miniſterium commendatum eſt, maiori alacritate labores obeant, & difficultates tolerent: & homines reuerenter diſcant miniſterio vti. Sine prædicatione enim & auditu verbi, non eſt fides, inuocatio & ſalus, Rom.10. Nemo autem poteſt prædicare, vt ex auditu fides ſequatur, niſi miſſus ſit, Roma.10. Deinde conſtat & hoc, vocationem ad miniſterium Euangelij debere publicum teſtimonium, & publicam teſtificationem Eccleſiæ habere, propter illos qui currunt; & non ſunt miſſi, Iere.23. Ideo Apoſtolicorum vocationem, qui legitime ad miniſterium verbi & Sacramentorum electi erant, publico aliquo teſtimonio, & publica teſtificatione Eccleſiæ declarabãt, & quaſi deſignabãt. Nam & Paulum immediatè vocatum S.S. publica teſtificatione, renunciari & deſignari voluit, quod eſſet gentium Apoſtolus. In illa vero vocationis publica approbatione, teſtificatione, ſeu renunciatione, cum eſſet publica actio, Apoſtoli externum ritum impoſitionis manuum, qui illo tempore, in illo populo vſitatus erat, adhibuerunt, cum propter publicam vocati deſignationem, tum vero propter preces & orationes, quæ ab vniuerſa Eccleſia ſuper perſonam vocatam fiebant. Ad hanc actionem valde accommodatus fuit ritus impoſitionis manuum: vt perſona illa Eccleſiæ publicè deſignaretur, & renunciaretur, legitime eſſe electa & vocata. Hoc enim ritu Moſes Deut.34. populo deſignat & renunciat vocationem Ioſuæ, ſucceſſoris ſui. II. Vt hoc ritu ille qui vocatus erat, de legitima & diuina ſua vocatione confirmaretur: & ſimul admoneretur, ſe deſtinari, addici, & quaſi deuoueri ad miniſterium & cultum Dei. Ita victimis imponebantur manus. Et ita Ioſue confirmatur in ſua vocatione. III. Vt eſſet quaſi publica & ſolennis Eccleſiæ coram Deo proteſtatio, in electione & vocatione ſeruatam eſſe formam & regulam, à Spiritu S. præſcriptam. Ideo Paulus inquit, 1. Timot.5. Manus cito nemini impoſueris, nec communices peccatis alienis. IV. Vt illo viſibili ritu ſignificetur, Deum approbare vocationem, quæ fit voce Eccleſiæ: ſicut enim voce Eccleſiæ, Deus miniſtros eligit, ita etiam teſtificatione Eccleſiæ, vocationem approbat. Ita Diaconorum vocatio approbatur, Actor.6. Et inde fit, quod Deus largitur gratiam per impoſitionem manuum. V. In orationibus, quando ſuper perſonam aliquam peculiariter inuocabatur nomen Domini, adhiberi ſolebat impoſitio manuum: quia perſona illa, quaſi offerretur Deo, & ſiſteretur in conſpectum ipſius, additis ſupplicationibus, vt Deus gratiam & benedictionem ſuam, illi largiri dignaretur. Ita Iacob imponit manum pueris quibus benedicit, Geneſ. 48. ita presbyteri orant ſuper ægrotos, Iacob.5. ita Chriſtus imponens manus, benedicit paruulis, Marci 10. Et quia multum valet deprecatio iuſti, ſi fuerit ἐνεργουμένη, hoc eſt, actuoſa ſeu operoſa. Vt igitur in ordinatione miniſtrorum, conſiderata muneris illius vtilitate & difficultate, propoſitis etiam impedimentis Satanæ, mundi & carnis, ſignificaretur quam neceſſaria ſit peculiaris gratia & benedictio diuina, atque ita oratio Eccleſiæ accenderetur, & iuxta Iacobum redderetur actuoſa ſeu operoſa: ideo exhibitus fuit externus ritus impoſitionis manuum. Additum etiam fuit ieiunium orationi, Act. 13. Et hæc ſeria oratio in ordinatione miniſtrorum, quia nititur mandato & promiſſione diuina, non eſt irrita. Hoc vero eſt quod Paulus dicit: Donum quod eſt in te, per impoſitionem manuum.

Si hoc modo intelligatur ordinatio, de miniſterio verbi & Sacramentorum, iamdudum Apologia Auguſtanæ confeſſionis, noſtrarum Eccleſiarum ſententiam declarauit: nos non grauatim ordinem vocaturos Sacramentum. Et additur ibi: Neque impoſitionem manuum, vocare Sacramentum grauabimur. Late enim vocabulum Sacramenti patere ſupra oſtendimus. Ita Auguſtinus lib.2. contra Parmenianum dicit, ordinationem Sacramentum eſſe, quia conſecratione quadam homini conferatur.

Addenda vero eſt hæc commonefactio, ritum ordinationis diſcernendum eſſe à ceremonia Baptiſmi & cœnæ Dominicæ: non enim eadem ratione ordinatio eſt Sacramentum, ſicut Baptiſmus & Cœna Domini. Et diſcrimẽ manifeſtum eſt. Baptiſmus & Cœna Domini, ſunt media ſeu organa, per quæ Deus promiſſionem reconciliationis ſeu remiſſionis, applicat & obſignat ſingulis credentibus, qui Baptiſmo & Cœna Dominica vtuntur. Tale vero medium ſeu organon, non eſt ritus ordinationis: neque enim omnes ordinandi ſunt, qui cupiunt & petunt ſibi applicari & obſignari remiſſionem peccatorum. Multi etiam, vt Iudas, accipiunt quidem & habent gratiam ordinationis, non autem habent gratiam reconciliationis, ſeu remiſſionis peccatorum. Eſt igitur diſcrimen inter promiſſiones, quæ additæ ſunt ordinationi, & quæ Baptiſmo & Cœnæ Dominicæ additæ ſunt. Deinde etiam in ipſa ceremonia, ſeu ritu externo diſcrimen eſt. In Baptiſmo enim & Cœna Dominica, ipſe filius Dei inſtituit, præſcripſit & mandauit certum externum elementum, certam ceremoniam ſeu ritum. In ordinatione vero, ſicut eam nunc intelligimus, Chriſtus ſemel adhibuit externum ſymbolum, cum die reſurrectionis inſufflaret in diſcipulos, Iohan.20. Non autem addidit mandatum, vt Eccleſia ritum illum inſufflationis, in ordinatione miniſtrorum imitaretur. Et Marci 3. Matthæi 10. Lucæ 9. & 10. dedit virtutem & poteſtatem Apoſtolis, & ſeptuaginta diſcipulis, cum miniſterium ipſis commendaret: ſed ad illam collationem, nullo externo vel ſymbolo vel ritu vſus legitur. Ante aſcenſionem in Galilæa, Matth.28. Mar.16. cum dicit: Ite in orbem vniuerſum, prædicate, Baptizate, &c. ibi addit quidem

Digitized by Google

promiſſionem: Ego vobiſcum ſum, ſed nullum viſibile ſignum, ſeu ritum externum adhibet. Ita in vltima cœna, cum dicit: Hoc facite, nullum externum ritum ordinationis adhibuiſſe legitur. Et dignum eſt conſideratione, quod Apoſtoli cum vellent adhibere externum aliquem ritum in ordinatione, non ſumpſerunt ſymbolum inſufflationis, quo tamen Chriſtus vſus fuit: ne ſcilicet exiſtimaretur, Chriſtum dediſſe mandatum, de vſurpando ritu illo inſufflationis. Sumpſerunt igitur alium ritum indifferentem & liberum, impoſitionis ſcilicet manuum, neque enim neceſſitatem voluerunt Eccleſiis imponere, de qua ipſi nullum habebant Chriſti mandatum. Habet igitur miniſterium verbi & Sacramentorum, promiſſiones diuinas, & illi nititur oratio in ordinatione: ſed illæ promiſſiones non ſunt alligandæ ritui impoſitionis manuum, de quo nec mandatum Chriſti, nec talis promiſſio extat, ſicut de ritu Baptiſmi & Cœnę Dominicæ. Hæc commonefactio propterea addenda eſt: Pontificij enim contendunt ordinationem verè & propriè eſſe Sacramentum noui Teſtamenti, ſicut eſt Baptiſmus & Cœna Domini.

Hanc ſententiam ideo explicare volui, vt conſtet quid Auguſtana confeſſio de ordinatione miniſtrorum verbi & Sacramentorum ſentiat. Tridentina vero congregatio in III. Canone expreſſe dicit ſe ordinationem de qua dimicat, non intelligere ritum eligendi miniſtros verbi Dei & Sacramentorum, hoc eſt, Pontificij ſacramentum Ordinis, non intelligunt de miniſterio verbi & Sacramentorum, ita ſicut iam Scripturæ ſententiam expoſuimus: ſed intelligunt de ſacrificio pro viuis & mortuis, per quod Sacerdotes impetrent viuis gratiam Dei, & omnia neceſſaria dona, mortuis vero liberationem ex purgatorio. Et hoc volunt quando diſputant, in ordinatione conferri gratiam, & dari Spiritum ſanctum. Secundo exterioribus ſignis & ritibus, de quibus nullum extat vel mandatum vel promiſſio Dei, ita alligant gratiam Dei, vt fingant eum cui omnes ritus Pontificię ordinationis adhibiti non ſunt, non poſſe habere gratiam quæ ad miniſterium neceſſaria eſt, non poſſe peccata remittere, non conſecrare Sacramentum corporis & ſanguinis Chriſti: eum vero qui ipſorum ritibus ordinatus eſt, etiamſi nunquam exerceat, vel exercere cogitet miniſterium verbi & Sacramentorum, habere tamen propter ritus illos, perpetuo impreſſam ordinis gratiam, & Spiritum ſanctum. Tertio, in ipſis exterioribus ritibus ordinationis, ab exemplo Apoſtolorum procul receſſerunt. Diximus de Apoſtolorum modeſtia, quod noluerint ſymbolum inſufflationis in ordinationibus vſurpare, quo tamen Chriſtus vſus fuit, cum non haberent mandatum Chriſti: nec ſine promiſſione diuina, voluerunt ſibi hoc ſumere, quaſi afflatu ſuo poſſent conferre Spiritum ſanctum. Sed ſuffraganeus apud Pontificios, ſine pudore ſibi hoc arrogat. Inſufflans enim in ordinatos, inquit: Accipite Spiritum ſanctum. Sed vbi mandatum? vbi promiſſio? Et blaſphemia eſt fingere, in fœtido ſuffraganei anhelitu, incluſum eſſe Spiritum ſanctum, vt inſufflando dicere poſſit: Accipe Spiritum ſanctum. In Concilio Aphricano 4. deſcribuntur ritus, quomodo externa traditione certorum inſtrumentorum, additis verborum admonitionibus, ſoliti tunc fuerint vocatis commendari gradus miniſterij Eccleſiaſtici. Et vtilis fuit diſciplina, vt de officio ſuo admonerentur vocati. Sed hæc ita interpretari, vt accedentibus verbis illis ad ritus iſtos, fiat inde ſine mandato & promiſſione Dei, tale Sacramentum, ſicut quando in Baptiſmo & Cœna Domini, verbum accedit ad elementum, & fit Sacramentum. Hoc profecto eſt prophanare & nomen, & actiones Sacramentorum noui Teſtamenti: quorum fundamentum eſt mandatum & promiſſio Dei. Ioas. 2. Paral. 23. ritu pulcherrimo additis imprecationibus, ordinatur in Regem. In Scholis in promotionibus adhibentur externi ritus, & certa quædam verba. Num vero ideo hæc Sacramenta erunt?

Sed vnctio eſt, de qua præcipuè Pontificij pugnăt, quando de Sacramento ordinis diſputant, id quod non diſſimulat V. Canon. Manifeſtiſſimum vero eſt, nec Chriſtum, nec Apoſtolos externam vnctionem adhibuiſſe in ordinatione miniſtrorum verbi & Sacramentorum. Dionyſius in ſua Hierarchia dicit, Epiſcopum quidem vti vnguento ad omnem ferme Sacerdotalis officij functionem, ſed in ordinatione, nullam facit mentionem vnctionis: adhibet autem tantum ritum impoſitionis manuum, ſicut manifeſtum eſt ex 5 cap. Ambroſius de dignitate Sacerdotali, non vnctionis, ſed tantum impoſitionis manuum meminit, cap. 5. Homo imponit manus, Deus largitur gratiam, Sacerdos imponit ſupplicem dexteram, & Deus benedicit potenti dextera. Auguſtini etiam tempore in Aphricano Concilio, vbi ritus ordinationis deſcribuntur, non vnctionis, ſed tantum impoſitionis manuum, & aliorum rituum, mentio fit.

Et in tota Eccleſiaſtica hiſtoria, item in Tripartita; vbi multa exempla ordinationis deſcribuntur nuſquam mentio fit adhibitæ vnctionis in ordinationibus, ſed tantum impoſitionis manuum.

Sed Cyprianum opponunt, qui in ſermone de Chriſmate dicit, reliquis ritibus veteris Teſtamenti antiquatis, vnctionis honorem manſiſſe in regibus, in ſacerdotibus, & in omni populo. Inde vero Lector colligat, quo candore veterum teſtimonia allegent Pontificij, ſciunt enim, ſermonem illum de Chriſmate, non eſſe Cypriani, & tamen titulo Cypriani conantur ſimplices fallere, cum veræ antiquitatis teſtimoniis deſtituantur, quæ enim ex ſuppoſititiis Romanorum Pontificum Epiſtolis afferuntur, mendaciorum autoribus relinquimus. Ipſe vero Cyprianus, in veris ſuis ſcriptis, cum ſæpius de ordinatione ſcribat, vnctionem fuiſſe adhibitam non meminit. Imo Innocentius de ſacra vnctione fatetur, circa annum Domini 1200. in Græca Eccleſia nondum fuiſſe morem vnctionis, in ordinandis preſbyteris, & conſecrandis Epiſcopis. Et quidem addit, fuiſſe antiquos quoſdam, qui dixerunt, Eccleſiam iudaizare, cum vnctionis celebrat Sacramentum. De hac igitur vnctione in ordinatione, quæ & Scripturæ & veræ antiquitatis teſtimoniis deſtituitur, Tridentinus Canon ſolam anathematis affert probationem: Si quis dixerit, ſacram vnctionem in ordinatione non requiri, anathema ſit. Longobardus dicit, inde ſumptam eſſe, quia in veteri Teſtamento, in ordinationibus Sacerdotum, adhibita legatur vnctio. Quare igitur non reſtituimus totum cultum Leuiticum? Scriptura certè manifeſte tradit, de abrogatione ceremoniarum Leuiticarum. Non igitur ex Leuiticis ceremoniis, aliquid in Eccleſiam noui Teſtamenti inuehendum eſt, de quo nullum extat vel Chriſti mandatum, vel Apoſtolorum exemplum & traditio. Operæ precium vero eſt audire, quid Pighius reſpondeat ad illam obiectionem,

Digitized by Google

nem, quod in Apoſtolicis literis non legitur vnctio Chriſmatis, ſed tantum impoſitio manuum, in ordinatione miniſtrorum adhibita. Ita autem inquit: In rudi illo Chriſtianitatis, nondum videlicet ordinata conſtitutáque hierarchia, & diſciplina Eccleſiaſtica, plurima perfunctorie, ex quadam ſpiritus diſpenſatione peracta fuiſſe ab Apoſtolis, quæ poſtea præſcriptam certámque formam receperunt. De hac verò vnctione figmentum Anacleto attributum, inquit, ideo inungendos eſſe, qui ordinantur, quia inuiſibilis virtus Spiritus ſancti, chriſmati permixta ſit. Et quæ præterea vnctioni huic tribuant, conſecratio, ſeu potius excantatio chriſmatis oſtendit. Recte itaque dicitur, vnctionem illam non tantum contemnendam, ſed & pernicioſam eſſe. Nec ſufficit, ſi ſolus anathematis ſtrepitus, ſine vlla probatione opponatur: ſicut Tridentinus Canon facit.

CAPVT IV.

QVoniam vero in ſacramento ordinis, ſicut & in baptiſmo & confirmatione, character imprimitur, qui nec deleri, nec auferri poteſt, merito ſancta Synodus damnat eorum ſententiam, qui aſſerunt noui Teſtamenti ſacerdotes, temporariam tantummodo poteſtatem habere, ac ſemel rite ordinatos, iterum laicos effici poſſe, ſi verbi Dei miniſterium non exerceant. Quod ſi quis omnes Chriſtianos promiſcue noui Teſtamenti ſacerdotes eſſe, aut omnes pari inter ſe poteſtate ſpirituali præditos affirmet, nihil aliud facere videtur, quam Eccleſiaſticam hierarchiam (quæ vt caſtrorum acies ordinata) confundere, perinde ac ſi contra beati Pauli doctrinam, omnes Apoſtoli, omnes Prophetæ, omnes Euangeliſtæ, omnes Paſtores, omnes ſint Doctores. Proinde ſacroſancta Synodus declarat, præter cæteros Eccleſiaſticos gradus, Epiſcopos (qui in Apoſtolorum locum ſucceſſerunt) ad hunc Hierarchicum ordinem præcipue pertinere, & poſitos (ſicut idem Apoſtolus ait) à Spiritu ſancto regere Eccleſiam Dei, eoſque presbyteris ſuperiores eſſe, ac ſacramentum confirmationis conferre, miniſtros Eccleſiæ ordinare, atque alia pleraque peragere ipſos poſſe, quarum functionum poteſtatem reliqui inferiorum ordinis nullam habent. Docet inſuper ſacroſancta Synodus, in ordinatione Epiſcoporum, ſacerdotum, & cæterorum ordinum, nec populi, nec cuiuſuis ſecularis poteſtatis & magiſtratus conſenſum, ſiue vocationem, ſiue authoritatem ita requiri, vt ſine ea irrita ſit ordinatio, quin potius decernit eos qui tantummodo à populo, aut ſeculari poteſtate ac magiſtratu vocati & inſtituti, ad hæc miniſteria exercenda aſcendunt, & qui ea propria temeritate ſibi ſumunt, omnes non Eccleſiæ miniſtros, ſed fures & latrones, per oſtium non ingreſſos, habendos eſſe. Hæc ſunt quæ generatim ſacræ Synodo viſum eſt Chriſti fideles, de ſacramento Ordinis docere.

CAPVT VI.

Si quis dixerit, in Eccleſia Catholica non eſſe Hierarchiam diuina ordinatione inſtitutam, quæ conſtat ex Epiſcopis, presbyteris & miniſtris, anathema ſit.

CANON VII.

Si quis dixerit, Epiſcopos non eſſe presbyteris ſuperiores, vel non habere poteſtatem confirmandi & ordinandi, vel eam quam habent, illis eſſe cum presbyteris communem, vel ordines ab ipſis collatos, ſine populi vel poteſtatis ſecularis conſenſu aut vocatione, irritos eſſe, aut eos, qui nec ab Eccleſiaſtica & Canonica poteſtate, rite ordinati, nec miſſi ſunt, ſed aliunde veniunt, legitimos eſſe verbi & Sacramentorum miniſtros, anathema ſit.

CANON VIII.

Si quis dixerit, Epiſcopos qui authoritate Romani Pontificis aſſumuntur, non eſſe legitimos ac veros Epiſcopos, ſed figmentum humanum, anathema ſit.

EXAMEN.

Quæ in prima parte huius capituli, de charactere, qui in ſacramento ordinis imprimatur, & de ſacerdotio, quod omnibus Chriſtianis commune eſt, tractantur, de iis nihil hoc loco annotabo. De charactere enim ſacramentorum, diximus in 9. Canone, de ſacramentis in genere. Quod vero non quiuis Chriſtianus, propria temeritate, ſine legitima vocatione, miniſterium verbi & ſacramentorum ſibi ſumere debet, licet omnes ſint ſpirituales ſacerdotes, in 10. Canone de ſacramentis in genere, & in primo capitulo huius Seſſionis explicauimus. Reſtant igitur duæ quæſtiones: de Epiſcopis ſcilicet, & quæ legitima vocatio. De illis quędam dicenda ſunt.

Vt autem ea, quæ de Epiſcopis hoc loco decernuntur, rectius intelligantur, prius quædam ex ſcriptura, & ex veris antiquitatis teſtimoniis paucis repetenda ſunt. Vocabula igitur τ̃ ἐπισκέπτω καὶ τῆς ἐπισκοπῆς, in literis Apoſtolicis de miniſterio Eccleſiaſtico vſurpata leguntur, Actor. 1 & 20. Philip. 1. Tit. 1. 1. Timoth. 3. 1. Pet. 5. Sumpta autem ſunt illa vocabula, ex vſu linguæ vulgaris, & propter curam adminiſtrationis & inſpectionis, ad miniſterium Eccleſiæ accommodata. Suidas dicit, in Athenienſi republica vocatos fuiſſe Epiſcopos & φύλακας, qui ad ſubditas ciuitates mittebantur, non vt mero cum imperio præſiderent, ſicut Lindanus interpretatur, ſed ἐπισκέψασθαι τὰ παρ' ἐκείνοις, hoc eſt, (ſicut Budæus ex Liuio reddit) ad res ſociorum inſpiciendas. Plutarchus in Pericle: Phidias erat omnium operum ἐπίσκοπος, hoc eſt, inſpector. Apud Homerum Iliados ι & ω. Hector vocatur Epiſcopus vrbis. Apud Demoſthenem in verſibus Solonis, Pallas vocatur ἐπίσκοπος Athenarum. Apud Plutarchum in Numa, nominatur Veſtalium ἐπίσκοπος.

Ibidem, Venus eſt ἐπίσκοπος ſuper mortuos, Cicero ad Atticum libro 7. Vult me Pompeius eſſe, quem tota Campania, & maritima ora habeat Epiſcopum, ad quem delectus & negocij ſumma referatur. In Pandectis ſunt Epiſcopi, præfecti rebus venalibus. Et Apoſtoli illa vocabula eo libentius accommodarunt ad miniſterium Eccleſiaſticum, quia ex Græca veteris Teſtamenti verſione, nota tunc vulgata erant. Vocabula enim פקד פקדה & פקודים, quæ ſignificant viſitationem, inſpectionem, munus, curam, adminiſtrationem commiſſam, officium demandatum, Græci reddiderunt ἐπισκοπεῖν, ἐπισκοπὴν. & ἐπισκόπους. Num. 13. Epiſcopi exercitus. Iudith 9. Abimelech habet Epiſcopum Zebul. 4. Regum 11. Epiſcopi qui ſunt ſuper exercitum. Ibidem, cuſtodiæ poſitæ ſuper domum Domini. Ita à Græcis exponuntur: Conſtituit Epiſcopos ſuper domum Domini. 2. Paralip. 34. Inſpectores operantium vocantur Epiſcopi. Numeri 4. Munus ſeu officium Eleazar in tabernaculo Domini, vocatur ἐπισκοπή. Ita Pſalm. 109. functio Iudæ vocatur ἐπισκοπή. Hæc exempla, quæ obſeruaui, ideo recenſui, vt conſideretur, vnde Apoſtoli vocabulum illud ſumpſerint, cuius etiam emphaſis, ex illis locis colligi & intelligi poteſt. Hieronymus reddit Superattendentem, Ambroſius ſuperinſpectorem. Sed quæſtio eſt, qualis gradus in miniſterio Eccleſiaſtico ſit Epiſcopatus, quæ ſint officia Epiſcopi. Et explicatio huius quæſtionis, ideo breuius poteſt abſolui, eſt enim à Hieronymo ex profeſſo pertractata. Oſtendit autem & probat, tempore Apoſtolorum eoſdem fuiſſe Epiſcopos & presbyteros, ſeu eundem fuiſſe presbyterum qui & Epiſcopus: quorum aliud ſit officij, & dignitatis nomen, aliud ætatis. Paulus enim Philip. 1. dicit, in vna

Digitized by Google

illa Eccleſia fuiſſe Epiſcopos & Diaconos, Act. 20. Luc. dicit, euocatos fuiſſe preſbyteros Epheſinæ Eccleſiæ. Illos verò Paul. compellans, vocat Epiſcopos. Tit. 1. Paulus loquitur de conſtituendis per ciuitates preſbyteris. Et explicans, qualis debeat preſbyter ordinari infert: Oportet enim Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe. 1. Pet. 5. Petrus alloquens preſbyteros, vocat ſe compreſbyterum, & preſbyterorum officio tribuit τὸ ἐπισκοπεῖν. Ipſam etiam ordinationem, communem fuiſſe preſbyteris, Hieronymus oſtendit ex loco 1. Tim. 4. de impoſitione manuum preſbyterij. Et illa ſententia Hieronymo non obiter, aut aliud agenti, excidit, ſed ex profeſſo eam diſputat, & in aliquot locis reperit, vt in Epiſtolam ad Titum, in Epiſtola ad Euagrium, item ad Oceanum. Sequuntur hanc ſententiam Ambroſius, Beda etiam in capite ad Philippenſes, item Iſiodorus diſtinct. 21. cap. Cleros. Idem verò Hieronymus & hoc explicat, quæ ſit cauſa & origo differentiæ, quæ poſtea facta eſt, inter Epiſcopum & preſbyteros, quo fine & vſu, differentia illa ab Eccleſia recepta fuerit. ita autem inquit in primum caput ad Tit. Antequam Diaboli inſtinctu, ſtudia in religione fierent, & diceretur in populis: Ego ſum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, communi preſbyterorum conſilio Eccleſiæ gubernabantur. Poſtquam verò vnuſquiſque eos, quos baptizauerat, ſuos putabat eſſe, non Chriſti, in toto orbe decretum eſt, vt vnus de preſbyteris electus, ſuperponeretur cæteris, ad quem omnis Eccleſiæ cura pertineret & ſchiſmatum ſemina tollerentur. Item, apud veteres iidem fuerunt preſbyteri, qui & Epiſcopi: paulatim verò vt diſſenſionum plantaria euellerentur, ad vnum omnis ſolicitudo eſt delata. Idem in Epiſtola ad Euagrium & citatur diſtinct. 93. cap. legimus, inquit: Quod autem poſtea vnus electus eſt, qui cæteris præponeretur, in ſchiſmatis remedium factum eſt, ne vnuſquiſque ad ſe trahens Eccleſiam Chriſti rumperet. Nam & Alexandriæ, à Marco Euangeliſta vſque ad Dionyſium, preſbyteri ſemper vnum ex ſe eligebant, & in excelſiori gradu collocabant, quem Epiſcopum vocabant, quomodo ſi exercitus ſibi Imperatorem faciat, &c.

Porrò, paulò ante Hieronymi ætatem, Aërius æqualitatem illam preſbyterorum & Epiſcoporum, quæ tempore Apoſtolorum fuerat, ita cœpit vrgere, vt Eccleſiæ conſuetudinem, quæ in remedium diſſenſionum, ordinis & concordiæ gratia, Epiſcopum preſbyteris & inſpectioni totius Eccleſiæ præponebat & præficiebat, ſimpliciter damnaret. Cum igitur illa Aërij opinio videretur ad confuſiones & diſſenſiones occaſionem dare, reiecta & improbata fuit. Ibi verò Epiſcopi, erigentes ſupercilium preſbyteros præ ſe contemnebant & prærogatiuam illam iure diuino ſibi deberi exiſtimabant. Hieronymus igitur, feruentibus adhuc ſuo tempore illis certaminibus, ſententiam ſuam ex Scriptura, ſicut profitetur, interponit & oſtendit, tempore Apoſtolorum, & apud veteres, nullum fuiſſe diſcrimen, ſed eoſdem fuiſſe preſbyteros & Epiſcopos, quorum communi conſilio Eccleſiæ gubernatæ fuerint. Deinde exponit, propter quam cauſam, in quem finem & vſum, vnus Epiſcopus cæteris miniſtris præpoſitus & præfectus fuerit, ad tollenda ſcilicet ſeminaria diſſenſionum & ſchiſmatum. Et hactenus Hieronymus probat illam ordinationem. Supercilium verò Epiſcoporum, his verbis reprimit: Sicut ergo preſbyteri ſciunt, ſe ex Eccleſiæ conſuetudine ei, qui ſibi præpoſitus fuerit, eſſe ſubiectos, ita Epiſcopi nouerint, ſe magis conſuetudine quàm diſpoſitionis Dominicæ veritate, preſbyteris eſſe maiores, & in commune debere Eccleſiam regere. De officio verò Epiſcoporum, Hieronymus ad Euagrium dicit idem facere Epiſcopum quod preſbyter facit. Miniſterium igitur verbi & ſacramentorum, & cura diſciplinæ Eccleſiaſticę, commune tunc officium fuit Epiſcopi & preſbyterorum. Atque adeo Epiſcopi non abhorruerunt à miniſterio preſbyterorum, vt Hieronymus ad Ruſticum Narbonenſem diſtinct. 9. cap. 3. Diaconi, conqueratur: Solus Epiſcopus vtitur miniſterio, ſolus vindicat ſibi omnia, ſolus partes inuadit alienas. Ordinatio verò peculiariter attributa tunc fuit Epiſcopis, ſicut inquit Hieronymus: Quid enim facit, excepta ordinatione Epiſcopus, quod preſbyter non facit? Et Chryſoſtomus in priorem ad Timotheum dicit, Epiſcopum ſola ordinatione preſbytero eſſe maiorem. Poſtea plura cœperunt Epiſcopis peculiaria officia attribui, ſicut diſtinct. 98. Leo recitat, clericorum ordinationem, conſtitutionem altaris, benedictionem & vnctionem, Eccleſiæ conſecrationem hæreticos & pœnitentes per impoſitionem manuum reconciliare, chriſma conficere, frontem chriſmate ſignare, formatas Epiſtolas mittere, &c. Illis igitur actionibus, remiſſo paulatim miniſterio verbi & ſacramentorum, cœperunt totos dedere Epiſcopi. Tandem verò, poſtabiectum verbi & ſacramentorum miniſterium, illa etiam officiola, ad ſuffraganeos reiecta ſunt & conuerſi ſunt Epiſcopatus in dominationes. Et tales nunc ſunt Epiſcopi, qui à Romano Pontifice creantur, de quibus rectè dicitur, quod non ſint veri & legitimi Epiſcopi, ſed figmentum humanum, quia prorſus à ſe reiecerunt Epiſcopale officium, quod fuit tempore Apoſtolorum, tempore Hieronymi, & Leonis etiam tempore, factique ſunt principes gentium, qui dominantur, quia Chriſtus Apoſtolis quidem dixit: Vos autem non ſic, ſucceſſoribus verò Apoſtolorum, hoc eſt, noſtris Epiſcopis forſan, dixit: Vos autem ſic: Cumque in Concilio hæc eſſent reformanda, Tridentinus Canon hoc tantum ſtatuit: Si quis dixerit, Epiſcopos qui authoritate Romani Pontificis aſſumuntur, non eſſe legitimos & veros Epiſcopos, ſed figmentum humanum, anathema ſit. Et ita Epiſcoporum ordo, bene ſcilicet reformatus eſt.

His explicatis, plana erunt quę Tridentinum Concilium de Epiſcopis ſtatuit. Quod enim præter cæteros Eccleſiaſticos gradus Epiſcopos numerat, videntur definire velle controuerſiam illam, quæ de ordinibus ſeu gradibus Eccleſiaſticis eſt inter Scholaſticos & Canoniſtas, his pro Epiſcopis peculiarem ordinem fabricantibus, illis annumerantibus Epiſcopos preſbyterorum ordini. Quod dicunt, Epiſcopos preſbyteris ſuperiores eſſe, ſi de veris loquerentur Epiſcopis, & ita intelligerent, ſicut Hieronymus explicat, tolerari poſſet. Sed VI. Canon affirmat, hierarchiam, quæ conſtat ex Epiſcopis, preſbyteris & miniſtris, eſſe diuina ordinatione inſtitutam, & qui ſecus ſentiat, ei anathema dicunt. Sed iam recitauimus, quid Hieronymus ex ſcriptura, de hac quæſtione ſtatuat, quem reliqui veteres ſequuntur. Illis igitur anathema dicit Tridentinum Concilium.

Hoc verò peculiare eſt artificium, quod cum de Epiſcoporum poteſtate dicendum ſit, nullam prorſus men-

Digitized by Google

ſus mentionem faciunt miniſterij verbi & ſacramentorum, ſed nominata chriſmatione & ordinatione generali clauſula addunt: Epiſcopos pleraque etiam alia poſſe peragere, equos ſcilicet & canes, ſi non etiam ſcorta alere, regiam dominationem exercere, & ſimilia Epiſcopalia officia. Anathema etiam dicunt, ſi quis ſentiat, poteſtatem ordinandi eſſe Epiſcopis cum presbyteris communem, cum Hieronymus ad Euagrium ex Paulo probet, qui 1. Timoth. 4. dicit Timotheum ordinatum per impoſitionem manuum preſbyterij. Tanta eſt Tridentini anathematum profuſio.

Poſtremò verò huius Capituli quæſtio eſt: Quæ ſit legitima vocatio miniſtrorum verbi & ſacramentorum. Et hac appendice, noſtras ex profeſſo Eccleſias non tam ſugillare, quam ſemel iugulare, & funditus euertere conantur. Illorum enim clamores hac appendice ſtabilire voluerunt, qui contendunt, in noſtris Eccleſiis nullum eſſe verum & legitimum verbi & ſacramentorum miniſterium, Deum per noſtrum miniſterium non eſſe efficacem, nullam eſſe veram abſolutionem, aut remiſſionem peccatorum, in noſtro miniſterio: non poſſe noſtras Eccleſias habere verum ſacramẽtum corporis & ſanguinis Chriſti, ſed omnes eſſe fures & latrones, non per verum oſtium ingreſſos, qui in noſtris Eccleſiis, miniſterio verbi & ſacramentorum funguntur. Atrox ſane cõminatio. Sed eius nullam aliam addunt rationem, quàm quod noſtratum Eccleſiarum miniſtri, non ſunt à Pontificiis Epiſcopis vocati, miſſi, ordinati, raſi & vncti.

Quia verò miniſterium verbi & ſacramentorum ordinarium illud medium ſeu organon eſt, per quod Deus negocium ſalutis diſpenſat, omnino neceſſarium eſt, Eccleſiæ ex ſcriptura monſtrare, certa & firma quæſtionis huius fundamenta, quæ ſcilicet ſit vera, legitima & ordinaria, atque adeo diuina vocatio miniſtrorum verbi & ſacramentorum. Paucis igitur, pro ratione inſtituti noſtri, illa perſtringemus.

Et principio certum eſt, neminem eſſe legitimum verbi & ſacramentorum miniſtrum, nec poſſe miniſterio rectè & vtiliter ad Dei gloriam, & Eccleſiæ ædificationem fungi, niſi miſſus ſit, hoc eſt, niſi legitimam habeat vocationem, Ieremiæ 23. Romanor. 10. Nec verò vocationis huius ratio talis eſt, ſicut quando politica & œconomica miniſteria conſtituuntur, vel à patrefamilias, vel ab illis, penes quos Reipub. ſumma eſt, vt eodem modo etiam illi, qui dominationem in Eccleſia ſibi ſumunt, ſuo arbitratu & autoritate, Eccleſiaſtica miniſteria poſſint conſtituere. Sed Deus autor, conſeruator, gubernator & αὐτουργὸς (vt ita loquar) miniſterij Eccleſiaſtici ius & autoritatem vocationis & miſſionis, eorum quos συνεργοὺς in hoc miniſterio vult adſciſcere, ſibi reſeruauit, & ad ſe tanquam ad dominum meſſis, voluit pertinere. Ideo Chriſtus inquit, Mat. 9. Orate Dominum meſſis, vt ipſe emittat operarios in meſſem ſuam. Ierem. 23. Currebant, & ego non mittebam eos. Epheſ. 4. Chriſtus det Apoſtolos, Euangeliſtas, Paſtores, Doctores. Actor. 20. Spiritus ſanctus poſuit vos Epiſcopos, paſcere Eccleſiam Dei, Actor. 13. Emiſſi erant à Spiritu ſancto. Ad legitimam igitur miniſterij Eccleſiaſtici vocationem requiritur, vt à Deo ſit vocatus & miſſus, qui legitimus debet eſſe verbi & ſacramentorum miniſter, vt & miniſter & Eccleſia, vere poſſit ſtatuere, ſicut ſcriptum eſt. Eſaiæ 59. Verba mea, quæ poſui in ore tuo. 2. Corinth. 5. Poſuit in nobis verbum reconciliationis. Loco Chriſti, legatione fungimur, Deo exhortante per nos. Luc. 10. Qui vos audit, me audit. Iohann. 20. Sicut miſit me pater, ita ego mitto vos.

Quid requiratur ad legitimam vocationem.

Hæc neceſſario conſideranda ſunt, in vocatione Eccleſiaſtica, vt certo ſtatuere poſſint & miniſtri, & ipſa etiam Eccleſia, Deum huic miniſterio adeſſe, & per illud efficacem eſſe, ſicut inquit Matthæi 28. Ego vobiſcum ſum. Iohannis 20. Accipite Spiritum ſanctum. 2. Corinth. 3. Idoneos nos fecit, vt ſimus miniſtri, non literæ, ſed ſpiritus. 1. Corinth. 3. Eccleſia eſt Dei agricultura, & ædificatio, nos ſumus Dei adminiſtri. Paulus plantat, Apollo rigat, Deus dat incrementum. Iohannis 20. Quorum remiſeritis, peccata remiſſa erunt, quorum retinueritis, retenta erunt. Matthæi 16. Tibi dabo claues regni cœlorum, quicquid ſolueris in terra, ſolutum erit in cœlo, & quicquid alligaueris in terra, alligatum erit in cœlo. Ideo Romanorum 10. Paulus inquit, illos qui non ſunt à Deo miſſi, non poſſe prædicare, ita vt ex illa prædicatione fides concipiatur, quæ inuocet nomen Domini, vt iuſtificemur & ſaluemur. Hæc ex ſcriptura certa ſunt. Iam vero quando Deus ipſe immediate hominibus locutus eſt, & propria voce voluntatem ſuam patefecit: ſicut ſæpe fecit in veteri Teſtamento, & poſtremis temporibus in nouo Teſtamento, per filium locutus eſt, Hebræo. 1. Tunc nullum dubium eſt de efficacia verbi. Non autem voluit Deus, ſemper Eccleſiæ ſine medio, propria voce, verbum ſuum proponere, ſed certo conſilio conſtituit, voce miniſterij, tanquam ordinario medio ſeu organo vti. Et tamen in illo etiam medio manet, quod Prophetis familiare eſt. Hæc dicit Dominus: Quia poſui verba mea in ore tuo. Deo exhortante per nos. 2. Corinth. 13. An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Chriſtus. Et hæc quidem in illis vera & rata eſſe, qui immediate voce diuina non per homines, ſed ab ipſo Deo, vt Prophetæ in veteri Teſtamento, Baptiſta & Apoſtoli vocati ſunt: nemo ſanus dubitare poteſt. Sed paucos Deus tali immediato modo vocauit. Qui enim tempore Apoſtolorum fuerunt Prophetæ, Euangeliſtæ, Paſtores, Doctores, Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, non immediate, ſed voce Eccleſiæ ad miniſterium vocati fuerunt. Num verò in mediata vocatione, dubia, incerta aut falſa ſunt illa, quæ de præſentia & efficacia Dei per miniſterium, ſcriptura tradit. Hæc certe maxima & dulciſſima eſt promiſſio, quod etiam illam vocationem, quæ voce Eccleſiæ fit, ſcriptura affirmat eſſe diuinam, ſiue à Deo, ad Epheſios 4. Filius Dei dat Paſtores, Doctores; qui certe non erant, vt Apoſtoli, immediate vocati. Et Actorum 20. Presbyteros, qui Epheſi, vel à Paulo, vel à Timotheo erant conſtituti, Paulus ita alloquitur: Spiritus ſanctus poſuit vos Epiſcopos. Atque ideo Paulus in ſubſcriptione, coniungit ſibi Soſthenem, in 1. ad Corinth. Timotheum, in ſecunda ad Corinth. Syluanum. Ad illos ergo etiam, qui mediate vocati erant, Paulus accommodat hæc dicta: Sumus συνεργοὶ Dei: Poſuit in nobis verbum reconciliationis, Deo exhortante per nos. Item affirmat, Deum efficacem eſſe, etiam per illorum miniſterium, qui voce Eccleſiæ vocati ſunt: Apollo rigat, Deus dat incrementum. Et 1. Timoth. 4. ad Timotheum inquit: Saluum facies te, & alios. Epheſ. 4. Dat Paſtores, Doctores, in ædificationem corporis Chriſti, vt occurramus in vnitatem fidei, & veritatem facientes, creſcamus in Chriſto,

Immediata vocatio.

Scriptura de mediata vocatione.

Digitized by Google

Hæ promiſſiones ſuauiſſimæ, & maxime neceſſariæ ſunt: quod ſcilicet illorum etiam vocatio diuina ſit, qui voce Eccleſiæ vocati ſunt: quod illorum miniſterio Deus adſit, & per illud efficax ſit. Ideo Paulus dicit, in Timotheo ineſſe gratiam & donum, per impoſitionem manuum. Nec tantum dicit, mearum manuum: ſed addit, etiam presbyterij. 1. Timoth. 4. ne exiſtimetur diſcrimen eſſe, ſiue ab Apoſtolis, ſiue à preſbyteris quis ordinetur. Vt autem mediata illa vocatio, hiſce priuilegiis gaudere poſſit, oportet eam eſſe legitimam, hoc eſt, vt fiat eo modo, & ab illis, ſicut ſcriptura tradit. Et de modo quidem, hoc eſt, quales debeant eſſe, qui ad miniſterium vocandi ſunt, præſcripta eſt certa regula, Actor. 6. Titul. 1. 1. Timoth. 3. Hoc verò loco quæritur, quorum voce & ſuffragiis electio & vocatio illa fieri debeat, vt ſtatui poſſit eſſe diuinam, hoc eſt, Deum ipſum per illa media eligere, vocare, & mittere operarios in meſſem ſuam. Et ſunt huius rei exempla in ſcriptura certa & manifeſta. Act. 1. cum in loco Iudæ ſubſtituendus eſſet alius, Petrus negocium illud proponit in medio, non Apoſtolorum tantum, ſed & reliquorum diſcipulorum, ita enim tunc vocabantur credentes, quorum numerus, qui ſimul congregati erant, quaſi 120. erat. Et ibi Petrus ex ſcriptura proponit, qualem & quomodo eligere debeant, & adiunguntur orationes. Sortes verò mittuntur, quia non debeat eſſe ſimpliciter mediata, ſed Apoſtolica vocatio, ideo poſtea in vocationibus non ſunt ſortibus vſi, Act. 6. cum eligendi & vocandi eſſent Diaconi, nolunt Apoſtoli ſoli ius vocationis ſibi arrogare, ſed conuocant Eccleſiam. Non autem prorſus ſe abdicant cura vocationis, & vulgi aut multitudinis cæcæ & confuſæ libidini eam permittunt, ſed ſunt quaſi gubernatores & moderatores electionis & vocationis: proponunt enim doctrinam & regulam, quales & quomodo eligere debeant. Et electi ſiſtuntur coram Apoſtolis, vt illorum iudicio electio probetur, an rite facta ſit, illi verò orantes, impoſitione manuum electionem approbant. Act. 14. Paulus & Barnabas in ſingulis Eccleſiis, quibus euangelizauerunt, conſtituunt preſbyteros. Non autem ſibi ſolis, ius & autoritatem electionis & vocationis ſumpſerunt, ſed Lucas vtitur vocabulo χειροτονήσαντες, quod 2. Cor. 8. de electione, quæ fit voce ſeu ſuffragiis Eccleſiæ vſurpatur, ſumptum enim eſt à Græca conſuetudine, qua ſuffragia porrectis manibus ferebantur, & ſignificat, ſuffragiis aliquem creare, deſignare, aut conſenſum oſtendere. Non igitur ſine conſenſu Eccleſiæ, Paulus & Barnabas inuitis obtruſerunt presbyteros. Et Actor. 15. cum eligendi eſſent, qui cum mandatis ad Antiochenam Eccleſiam mitterentur, inquit Lucas, viſum eſt Apoſtolis & presbyteris, cum vniuerſa Eccleſia eligere Barnabam & Silam. Illud verò in hiſtoria Apoſtolica vtile eſt obſeruare, quod aliquando ſimul & miniſtri & reliqua Eccleſia coniunctim proponebant & eligebant, quos iudicabant idoneos, vt Act. 1. Aliquando Eccleſia proponebat & eligebat, Apoſtolorum verò iudicio ſubiiciebatur electio approbanda, Act. 6. Sæpe verò Apoſtoli, qui de his rebus melius iudicare poterant, Eccleſiis proponebant, quos iudicabant ad miniſterium idoneos eſſe, & cum accederent ſuffragia & conſenſus Eccleſiæ, rata erat vocatio. Ita Paulus ad Eccleſias mittit Timotheum, Titum, Syluanum, &c. Ita Actor. 14. proponuntur preſbyteri, in quos Eccleſia per χειροτονίαν conſentit. Interdum etiam quidam operam ſuam Eccleſiæ offerebant. 1. Tim. 3. Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat. Semper tamen in legitima vocatione, tempore Apoſtolorum, aderat & requirebatur conſenſus Eccleſiæ, iudicium & approbatio presbyterij. Ita Titus in Creta præfectus fuit gubernandæ & moderandæ electioni presbyterorum, vt rite illa fieret, vtque ordinatione approbaret & confirmaret electionem rite factam. Vtitur enim Paulus Titul. 1. de conſtituendis presbyteris, eodem verbo quod extat Actor. 14. vbi ſimul mentio fit & χειροτονίας, & conſtitutionis presbyterorum. Et Tito præcipit, vt eos, qui in doctrina non ſunt ſani, nec docent quæ oportet, ſeuere arguat, hoc eſt, ſicut clarius inquit 1. Timoth. 5. Ne cito manus alicui imponas, ne communices peccatis alienis, approbando ſcilicet electionem aut vocationem, non rite factam.

Exempla vocationum miniſtrorum in Apoſtolica hiſtoria.

Hiſtoria Apoſtolica de vocatione miniſtrorũ.

Hæc exempla Apoſtolicæ hiſtoriæ clare oſtendunt, electionem ſeu vocationem pertinere ad vniuerſam Eccleſiam, certo quodam modo, vt ſuæ in electione ſeu vocatione, ſint partes & presbyterij, & populi. Et hæc Apoſtolica forma electionis & vocationis, retenta & vſurpata eſt, etiam poſtea in Eccleſia. Diſtinct. 24. extat Canon III. Concilij Carthaginenſis: Nullus ordinetur clericus, niſi probatus vel examine Epiſcoporum, vel populari teſtimonio. Diſtinct. 62. Leo dicit, nulla ratio ſinit, vt inter Epiſcopos habeantur, qui nec à clericis ſunt electi, nec à plebibus ſunt expetiti, nec à comprouincialibus Epiſcopis, cum metropolitani iudicio conſecrati. Diſtinct. 67. Reliqui ſacerdotes à proprio ordinentur Epiſcopo, ita vt ciues & alij ſacerdotes aſſenſum præbeant. Diſtinct. 24. ex Carthaginenſi Concilio IIII. Epiſcopus ſine conſilio clericorum ſuorum, clericos non ordinet, ita vt ciuium conniuentiam & teſtimonium quærat. Diſtinct. 23. ex eodem concilio. cap. Qui Epiſcopus. Cum in his omnibus examinatus, inuentus fuerit plene inſtructus, tunc cum omni conſenſu clericorum & laicorum, & conuentu totius prouinciæ Epiſcoporum, maximeque metropolitani, vel authoritate, vel præſentia ordinetur Epiſcopus.

VIII. Quæſtio. 1. citatur ex Hieronymo, ſed eſt Origenis, cap. licet. Requiritur ergo in ordinando ſacerdote, etiam populi præſentia, vt ſciant omnes & certi ſint, quod qui præſtantior eſt in omni populo ille eligitur ad ſacerdotium, & hoc atteſtante populo, ne qua poſtea retractatio cuiquam, ne quis ſcrupulus reſideret. Diſtinct. 63. cap. Plebs: Preſbyteros, Diaconos, & vniuerſam turbam, vos Epiſcopos oportet ſæpius conuocare, quatenus non prout cuilibet libuerit, ſed concordantibus animis vobis admonentibus, talem quærant perſonam, quam nulla contrarietas à conſtitutis poſſit reuocare reſcriptis. Item Epiſcopos per Emilion non conſecres, niſi poſt electionem vel conſenſum clerici & populi. Cap. Metropolitano: Omnium clericorum atque ciuium voluntate diſcuſſa, optimus ordinetur. Cap. Si in Plebibus: Archiaconus cum clericis & populis ipſius plebis electionem faciat. Cap. Sacrorum Canonum: Carolus & Ludouicus Imperatores ſtatuunt, vt Epiſcopi per electionem clerici & populi, ſecundum ſtatuta Canonum eligantur. Hieronymus ad Ruſticum Monachum: Ita viue in Monaſterio, vt clericus eſſe merearis. Cum ad perfectam ætatem perueneris, & te vel populus, vel Pontifex ciuitatis, in clerum elegerit, age quæ clerici ſunt.

De populi præſentia in ordinando ſacerdote.

Hieronymus.

Ambro-

Ambroſius.

Ambroſius lib.10.Epiſt.82. Merito vir tantus euaſit,quem omnis elegit Eccleſia, & merito creditum, quod diuino eſſet electus iudicio,quem omnes populi poſtulauiſſent.

... electione ... prin- ... auto- ... adhi- ... capta.

Poſtea cum Imperatores & Reges, Chriſtianam religionem amplexi eſſent,illorum etiam voluntas, iudicium & authoritas, ad electionem & vocationem adhiberi & requiri cœpit, quia debent eſſe nutricij Eccleſiæ, & exemplo Ioſaphat, Ezechiæ & Ioſiæ,inſpectio ipſis mandata eſt, vt miniſteria Eccleſiæ rectè conſtituantur & adminiſtrentur. Hac de re extant multi Canones diſtinct. 63. Apud Sozomenum lib.7.cap.7. Imperator in Synodo dat primum Nazianzeno & ſuffragantur ei omnes Epiſcopi. Et pulcherrimum modeſtiæ exemplum in cap.Valentinianus, deſcribitur: vbi Synodus petit, vt Imperator ſapiens & pius exiſtens, eligat ſeu proponat aliquem. Imperator verò reſpondet:Super vos eſt talis electio. Vos enim gratia diuina potiti & illi ſplendore fulgentes,melius poteritis eligere.Et electioni poſtea præbuit aſſenſum.

Quod verò quædam exempla veteris Eccleſiæ, videntur ab hac forma aliquantulum diſcedere, inde factum fuit. Pulcherrima enim hæc ſymphonia Epiſcoporum,clericorum,Chriſtiani magiſtratus,& populi in electione & vocatione miniſtrorum Eccleſiæ, ſæpiſſime turbata fuit. Clerici vel hæretici, vel ſchiſmatici, vel aliis affectibus deprauati, iure electionis ſæpe abutebantur,vel illud ſibi ſolis arrogabant. Ibi & magiſtratus & populus Chriſtianus coacti fuerunt ſe interponere.Ita cum poſt mortem Æluri, clerus ſua authoritate Epiſcopum elegiſſet Petrum Moncbum, Imperator Zenon adeo offenſus eſt, vt quoſdam etiam ſupplicio afficeret. Euagrius lib.3.cap.11 Cum Antiochiæ in abſentia populi, Porphyrius à paucis Epiſcopis ordinatus fuiſſet Epiſcopus, ſecutus fuit atrox tumultus. Nice.lib.13. cap.30.Aulici etiam illo quaſi iure ſuo ſæpius abutebantur. Et ibi clerici ſe oppoſuerunt, cuius generis aliquot ſtatuta extant, diſtinct. 63. Omnium verò modeſtiſſima eſt Caroli & Ludouici cõſtitutio, quæ ſic habet.

Caroli & Ludouici cõſtitutio de electione.

Sacrorum Canonum non ignari, vt Dei nomine ſancta Eccleſia ſuo liberius potiatur honore, aſſenſum ordini Eccleſiaſtico præbemus, vt Epiſcopi per electionem cleri & populi, ſecundum ſtatuta Canonum eligantur.

Populus etiam ſæpiſſime iure ſuo ad tumultus, ſeditiones & varias confuſiones abuſus fuit. Ibi Epiſcopi & Chriſtianus magiſtratus ſe oppoſuerunt, vt in electione Ambroſij. Et inde Canon Laodicenus dicit:Non eſt permittendum turbis,electionem eorum facere, qui ſunt ad ſacerdotium promouendi. Apud Sozomenum lib.7. cap. 8. cum contraria eſſent Epiſcoporum & plebis ſuffragia, Imperator Nectarium elegit, & poſtea electio illa, à Synodo eſt rata habita. Non autem ideo vel populus, vel magiſtratus Chriſtianus, ſimpliciter ab electione & vocatione excluſi fuerunt, ſed addita fuit hæc moderatio, diſtinct. 62. Docendus eſt populus, non ſequendus. Nos quoque, ſi neſciant quid liceat, quidve non liceat,commonere eos,non his conſenſum præbere debemus. Decretum Leonis inquit: Vota ciuium,teſtimonia populorum,arbitrium honoratorum, electio clericorum, in ordinationibus ſacerdotum conſtituantur.Item per pacem & quietem ſacerdotes, qui futuri ſunt, poſtulentur, teneatur ſubſcriptio clericorum, honoratorum teſtimonium,ordinis conſenſus, & plebis. Item,Cleri plebiſque conſenſus,& deſiderium requiratur. Et cap. Noſſe: Conuocato clero & populo, talis ibi eligatur, cui ſacri non obuenient Canones. Sacerdotum quippe eſt electio, & fidelis populi conſenſus adhibendus eſt, quia docendus eſt populus, non ſequendus. In hiſtoria Tripart. plebis potuit eligere, & ſua petitione aliquem offerre. Cyprianus vt Epiſcopus lib 3. Epiſtol. & lib. 4. Saturum, Optatum & Celerinum proponit Eccleſiæ. Valerius Auguſtinum optans ſibi coadiutorem & ſucceſſorem, proponit illud populo. Et Auguſtinus ipſe Epiſt 110. Eradium ſe cupere ſucceſſorem, proponit populo, oratione ſuauiſſima. Quia ſcio, inquit,poſt obitus Epiſcoporum per ambitioſos aut contentioſos ſolere Eccleſias perturbari, debeo quantum ad me attinet, ne contingat, huic proſpicere ciuitati. Et Auguſtini illa electio, à populo confirmatur, & illud inſinuatur Theodoſio & Valentiniano Auguſtis. Narrat etiam ibi Auguſtinus,exemplum de Seuero Mileuitano, qui putarat ſufficere, vt ſucceſſorem ſuum apud Clericos deſignaret, & apud populum exinde non locutus erat. Inde verò orta fuit poſtea perturbatio. Et Auguſtinus de hoc facto inquit: Minus tamen aliquid factum erat. *Auguſtinus.* Cyprianus formam electionis, quæ ſuo tempore fuit, ita deſcribit libro 1 Epiſtol. 4. *Cyprianus de forma electionis ſui temporis.* Propter quod plebs obſequens præceptis Dominicis, & Deum metuens, à peccatore præpoſito ſeparare ſe debet, nec ſe ad ſacrilegi ſacerdotis ſacrificia miſcere,cum ipſe maxime habeat poteſtatem, vel eligendi dignos ſacerdotes,vel indignos recuſandi. Quod & ipſum videmus de diuina autoritate deſcendere, vt ſacerdos plebe præſente ſub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico iudicio ac teſtimonio comprobetur. Et paulò poſt:Coram omni ſynagoga iubet Deus conſtitui ſacerdotem, id eſt, inſtruit & oſtendit, non niſi ſub populi aſſiſtentis conſcientia,fieri oportere, vt plebe præſente,vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & ſit ordinatio iuſta & legitima, quæ omnium ſuffragio & iudicio fuerit examinata, quod poſtea ſecũdum diuina magiſteria obſeruatur in actis. Ibidem: Ordinari nonnunquam videmus indignos, non ſecundum Dei voluntatem,ſed humanam præſumptionem, & hæc Deo diſplicere, quæ non veniant ex legitima & iuſta ordinatione, Deus ipſe manifeſtat per Oſeam Prophetam,dicens: Sibimet ipſi Regem conſtituerunt, & non per me. Propter quod diligenter de traditione diuina & Apoſtolica obſeruatione, ſeruandum eſt, & tenendum, quod apud nos quoque, & fere per prouincias vniuerſas tenetur vt ad ordinationes rite celebrandas,ad eam plebem,cui præpoſitus ordinatur,Epiſcopi eiuſdem prouinciæ, proximi quinq; conueniant, & Epiſcopus deligatur plebe præſente, quæ ſingulorum vitam pleniſſime nouit, & vniuſcuiuſque actum de eius conuerſatione perſpexit &c. Idem lib.1. Epiſt.3. dicit,populi ſuffragium,& coepiſcoporum conſenſum,eſſe diuinum iudicium.

Quia verò non commode poterat vniuerſa populi turba ſemper conuocari, & ſingulorum ſuffragia exquiri, obſeruatus fuit mos ille apud Chriſtianos, annotante Lampridio in vita Alexandri, quod eorum nomina, qui eligendi & vocandi propoſiti erant, ante ordinationem publice proponebantur, & monebatur populus, vt ſi quisquid haberet contra ordinandum,id proferret & proponeret. Et breuiter, iuxta Gregorij ſententiam, ſemper grauis

abuſus iudicatus fuit, ſi quis inuitis & non petentibus detur. Hæc eſt Apoſtolicæ primitiuæ & veteris Eccleſiæ ſententia, de legitima electione & vocatione miniſtrorum verbi & ſacramentorum, quæ ſententia locum habet in illis Eccleſiis, quæ iam verbo Dei cõſtitutæ ſunt: vbi presbyterium eſt, amplectens eum, qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem, magiſtratus pius, populus intelligens doctrinam, & amans pietatis. Vbi verò tempore Apoſtolorum ſacerdotes erant idololatræ, magiſtratus impius, populus ambulans in tenebris, ibi primò per talem electionem, nõ potuit conſtitui miniſterium, ſed eo proficiſcebantur vel Apoſtoli, vel mittebant alios, alibi rite electos, vt primum fundamenta ponerent. Ita Act. 13. Paulus & Barnabas mittuntur ad gentes. Et Act. 11. vſque ad Phœnicen & Cyprum ita propagatur Euangelium, & quidem Antiochiæ gentibus ita primum proponitur. Ita Paulus plures circa ſe habuit, quos huc illuc mittebat ad Eccleſias. Vbi verò aliquantulum fundatæ erant Eccleſiæ, mox eo quem iam diximus, modo miniſteria in Eccleſiis conſtituebantur, Act. 14. Et cum ibi magiſtratus & ſacerdotes manerent in idololatria, nihilominus legitima erat vocatio, quæ fiebat à ſinceris Doctoribus, vna cum fideli populo. Ita Ioſaphat Pontificibus & Sacerdotibus partim ceſſantibus, partim lucos, excelſa &c. colentibus, populo ambulante in tenebris, ipſe miniſteria conſtituit, 2. Paral. 17. & 19. Hanc recitationem ideo inſtitui, vt oſtenderem noſtras Eccleſias reſtituiſſe veram & legitimam formam electionis & vocationis, quæ vſitata fuit in Apoſtolica, primitiua & veteri Eccleſia, vtque ex antitheſi eo clarius perſpiceretur, qualis ſit Pontificiæ Eccleſiæ ordinatio. Ex his enim quæ iam diximus, planum erit examen Tridentini decreti, de legitima vocatione & miſſione miniſtrorum verbi & Sacramentorum. Statuit igitur quartum capitulum & 7. Canon, eos legitimo eſſe verbi & Sacramentorum miniſtros, qui vocati, ordinati & miſſi ſunt à ſolis Pontificiis Epiſcopis & ipſorum ſuffraganeis, nec requiri vel fidelis populi, vel pij magiſtratus conſenſum, ſiue vocationem, ſiue authoritatem. Imo anathema denunciant, ſi quis dixerit ad legitimam vocationem requiri, fidelis vel populi, vel magiſtratus conſenſum. Atqui iam clare oſtendimus, illam ipſam legitimæ electionis ſeu vocationis formam, quæ Tridenti anathemate damnatur, eſſe Apoſtolicæ, primitiuæ, & veteris Eccleſiæ: Sed meminerimus Tridentinis Patribus, à Romano Pontifice commiſſam eſſe hanc curam, non vt Apoſtolicæ & veteris Eccleſiæ diſciplinam reſtituant, ſed vt præſentem ſtatum regni Pontificij quoquo modo conſeruent & ſtabiliant. Hoc igitur quod hactenus factitarunt, volunt in poſterum impune ſibi licere, vt ſcilicet homines qualeſcunque fauore, prece vel precio habiles redditos, ſine petitione, conſenſu & vocatione, vel fidelis populi, vel pij magiſtratus, Eccleſiis præficere, & populo incognitos obtrudere poſſint. Suffraganei verò, ne quidem quærere dignantur de vocatione, modo quis præbendam ſibi compararit & ſuffraganeo pecuniam offerat pro ordinatione. Et non pudet bonos ſcilicet illos patres, ea quæ manifeſtiſſime, & aduerſa fronte pugnant cum ipſa Scriptura, & cum vera antiquitate, verbo ſaltem confirmare, & mox anathema ſubiicere. In noſtris verò Eccleſiis miniſtri verbi & Sacramentorum, non tantummodo à populo & ſeculari magiſtratu vocantur & inſtituuntur, ſicut Tridentinum Capitulum fingit, ſed accedit grauiſſimum iudicium, examen & comprobatio veri presbyterij. Et hanc eſſe legitimam vocationem, multis iam oſtendimus. Sed quare, inquiunt, non petitis ordinationem à noſtris Epiſcopis? Reſpondeo: Si veri eſſent Epiſcopi, & profiterentur ſanam doctrinam, recte hoc ſibi arrogarent. Iam verò ſunt hoſtes & perſecutores veræ doctrinæ. Num igitur à lupo paſtor petet ſibi committi curam gregis? Et neminem ordinare volunt, qui ſit ſanæ doctrinæ, niſi prius eam abiiciat & abiuret. Nec eos qui legitime iuxta formam Apoſtolicam vocati ſunt, ad ordinationem admittunt, ne inde regno ipſorum præiudicium generetur. Nec ad miniſterium verbi & Sacramentorum, ſed ad impium Miſſæ ſacrificium ſuos ordinant. Impiis etiam obligationibus ordinatos ſuos illaqueant, & blaſphemum ſuum chriſma adhibent. Grauiſſimas igitur & iuſtiſſimas habemus cauſas, quod ab hoſtibus ſanæ doctrinæ non petimus ordinationem. Sed, inquiunt, fures & latrones ſunt, qui non ſunt ab ordinaria Eccleſiaſtica poteſtate vocati, ordinati & miſſi. Erunt ergo fures & latrones, Apoſtoli, Euangeliſtæ, Paſtores, Doctores, Presbyteri, Diaconi Apoſtolicæ Eccleſiæ, qui nõ à Pontificibus, penes quos tunc erat ordinaria Eccleſiaſtica poteſtas, ordinati ſunt; & eadem illa quæſtio eſt, qua Pontificij olim exagitarunt miniſterium Baptiſtæ, Ioann. 1. & ipſius Chriſti, Matth. 21. Quis tibi hanc poteſtatem dedit?

4. cap. & 7. Canon de vocatione.

Suffraganei Pontificij.

DE MATRIMONIO.

SESSIO VIII. SVB PIO IV. 1563.

MAtrimonij perpetuum indiſſolubilemq́ue nexum primus humani generis parens, diuini ſpiritus inſtinctu pronunciauit, cum dixit: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea. Quamobrem relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Hoc autem vinculo, duos tantummodo copulari & coniungi Chriſtus Dominus apertius docuit, cum poſtrema illa verba, tanquam à Deo prolata referens, dixit: Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro, ſtatimq́ue eiuſdem nexus firmitatem, ab Adamo tanto ante pronunciatam, his verbis confirmauit: Quod ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet.

Gratiam verò, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indiſſolubilem vnitatem confirmaret, coniugesq́ue ſanctificaret, ipſe Chriſtus, venerabilium ſacramentorum inſtitutor atq́ue perfector, ſua nobis paſſione promeruit. Quod Paulus Apoſtolus innuit, dicens: Viri diligite vxores veſtras, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, mox ſubiungens: ſacramentum hoc magnum eſt. Ego autem dico, in Chriſto, & in Eccleſia.

Cum igitur matrimonium in lege Euangelica, veteribus connubiis per Chriſtum gratiam præſtet, merito inter noua legis ſacramenta annumerandum, ſancti Patres noſtri, concilia, & vniuerſalis Eccleſiæ traditio ſemper docuerunt. Aduerſus quam impij homines huius ſeculi inſanientes, non ſolum perperam de hoc venerabili ſacramento ſenſerunt, ſed de more ſuo, prætextu Euangelij, libertatem carnis introducentes, multa ab Eccleſiæ Catholicæ ſenſu & ab Apoſtolorum temporibus probata conſuetudine aliena ſcripto & verbo aſſeruerũt, non ſine magna Chriſti fidelium iactura. Quorum temeritati ſancta & vniuerſalis ſynodus cupiens occurrere, inſigniores præfatorum ſchiſmaticorum hæreſes & errores, ne plures ad ſe trahat pernicioſa eorum contagio, exterminandos duxit, hos in ipſos hæreticos, eorumq́ue errores decernens anathematiſmos.

CANON I.

Si quis dixerit, matrimonium non eſſe vere & proprie vnum ex ſeptem legis Euangelicæ ſacramentis, à Chriſto Domino inſtitutum, ſed ab hominibus in Eccleſiam inuectum, neque gratiam conferre, anathema ſit.

EXA-

Digitized by Google

EXAMEN.

Principalis huius decreti quæſtio eſt, an matrimonium ſit Sacramentum noui Teſtamenti. Omnium autem & ſimpliciſſima & rectiſſima eſt ratio explicationis, ſi prius de re ipſa dicatur. Poſtea enim de appellatione, facilis erit ratio. Mirum autem eſt quod Pontificij propter appellationem Sacramenti, quam contendunt matrimonio tribuendam eſſe, ſicut Baptiſmo, & Cœnæ Dominicæ, videri volunt dignitatem ſtatus coniugalis magis ornare quam nos, cum extent publicæ ipſorum querelæ & criminationes, quod nimium magnificis encomiis matrimonium à noſtris ornetur. Ipſi vero ad cõiugium accommodare non verentur has ſententias: Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Atque ideo fingunt Spiritum ſanctum in miniſtris verbi & Sacramentorum, ferre non poſſe honeſtũ matrimonium, quia ſcilicet ſcriptum ſit: Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum. Item, Mundamini qui fertis vaſa Domini. Et tamen fortiter diſputãt, matrimonium eſſe vnum ex ſeptem Sacramentis. Tales ſcilicet matrimonium, dignitatis ſuæ patronos ſortitum eſt, qui ſacerdotibus ſuis centum potius proſtibula, ſucceſſiue tamen, ſicut Colonienſis ille inquit, quam vnicam legitimam coniugem concedunt.

Quia igitur prætendunt, ſe Matrimonium inter Sacramenta Eccleſiæ numerare: propter aſſerendam & illuſtrandam eius dignitatem, breuiter recitabo præcipua capita, de eius dignitate & ſanctitate, quæ ex verbo Dei, Eccleſiæ noſtræ & diſcunt & docent. Fuit igitur coniugium etiam inter gentes, ſicut & hodie inter infideles verum conſtat matrimonium, ſed illi politicam tantum conſtitutionem eſſe exiſtimant, licet lex naturę, monſtrans vagos concubitus, ſtupra & adulteria eſſe contra naturam, oſtendat, quanquam valde obſcure, & aliquid maius quàm humanum inuentum. Eccleſia vero ex verbo Dei diſcit & intelligit, ipſum Deum eſſe authorem coniugij, quod in ipſo Paradiſo, quando natura humana ante lapſum, ſine peccato & miſeriis, integra & beata adhuc erat, inſtituit. Quam inſtitutionem & eius benedictionem, ſtatim poſt lapſum, & poſtea poſt diluuium repetiuit, & naturæ etiam lapſæ confirmauit. Geneſ. 4. & 9. Filius etiam Dei in nouo Teſtamento, primam illam inſtitutionem nec abrogat, nec mutat, ſed repetit & confirmat, nec verbis tantum, Matth. 19. ſed & præſentia ſua & primo miraculo in nuptiis edito. Ioan. 2. Poſtea Apoſtoli, doctrinam illam multis ſententiis & concionibus illuſtrarunt.

Secundo, Deus non tantum inſtituit matrimonium vt homines ipſi, coniugali illa coniunctione ſe conſocient, ſed ſicut Deus primus paranymphus fuit, qui Euam adduxit ad Adamum, & primos coniuges ipſe copulauit. Geneſ. 2. ita Chriſtus affirmat, Deum adhuc hodie eſſe, qui coniuges legitimo matrimonio coniungit & copulat, quando iuxta verbum ipſius conueniunt. Quod Deus, inquit, coniunxit, homo non ſeparet. Et vtitur verbo, quod proprie non coniugali coniunctione dicitur. Ita Tobiæ 7. Raguel tradens Tobiæ filiam ſuam, inquit: Deus Abraham, Deus Iſaac & Iacob, vobiſcum ſit: & ipſe coniungat vos, impleátque benedictionem ſuam in vobis. Et Geneſ. 24. Abraham mittens ſeruum, vt Iſaac vxorem adducat, verbis dulciſſimis inquit: Dominus cœli & terræ qui locutus eſt mihi, &c. ipſe mittet Angelum ſuum ante te, & accipies inde vxorem filio meo. Et ſeruus poſtea orat: Domine Deus Domini mei Abraham, occurre obſecro mihi hodie, fac miſericordiam, & oſtende, quam præparaſti ſeruo tuo Iſaac, &c. Hæc proponenda ſunt in Eccleſia, vt in timore Domini, eius fide & inuocatione, matrimonia contrahantur, quia Deus non tantum author, ſed & conciliator eſt matrimonij. Ita Prouerb. 10. Domus & diuitiæ à parentibus, à Domino vero vxor prudens datur. Et Syra. 26. Pars bona, mulier bona, quaſi pro hæreditate timentium Dominum dabitur. Donum Dei eſt mulier bona, &c. Eccle. 7. Inueni amariorem morte mulierem, qui placet Deo, effugiet illam, qui autem peccator eſt, capietur ab illa, Malach. cap. 2. ex hoc fundamento coniuges grauiſſime admonet debitæ beneuolentiæ: Non accipiam placabile quid de manu tua. Quam ob cauſam? quia Dominus teſtificatus eſt inter te & vxorem tuam, & hæc ſocia tua, & vxor fœderis tui. Significat autem עוד teſtificando aliquid confirmare & ſtabilire. Ideo non quæuis coniunctio, ſed quæ verbo Dei non repugnat, legitima eſt, & Deo probatur. Ita Leuit. 18. Geneſ. 6. Eſdr. 10 Nehem. 13. Luc. 17. Mat. 6. improbantur coniunctiones etiam coniugales, quæ non ſunt legitimæ.

Tertio, Ex illa diuina coniunctione, coniugium non eſt vt reliquæ politicæ ſocietates: quæ ſicut mutuo conſenſu contrahuntur, ita mutuo diſſenſu rurſus diſſoluuntur, ſed eſt coniunctio indiuidua, & nexus indiſſolubilis. Quod enim Deus coniunxit, homo non ſeparet. Et quidem Scriptura affirmat, eſſe coniunctionem multo arctiorem, quam ſit parentum & liberorum, dicit enim: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ: vt qui duo ſunt, fiant vna caro. Significat autem דבק adhæſionem, ſeu coniunctionem, quæ fit per complexum amoris affectu ardentiſſimo, vt Geneſ. 34. de Sichem amante Dinam. 3. Regum 11. de amore Salomonis. Pſal. 63. Adhæſit anima mea poſt te. Dicitur autem proprie verbum illud de coniunctione cutis, carnis, oſſium, Iob. 19. Cuti meæ & carni meæ adhæſit os meum, 29. Lingua adhæret palato. Pſalm. 102. Adhæret os meum cuti meæ. Atque ex illa verbi ſignificatione intelligi poteſt, quod Deus affirmat eſſe talem adhæſionem: Vt qui ſunt duo, fiant vna caro. Et Paulus dicit: Nemo carnem ſuam odio habet. Iere. 13. inquit Dominus: Sicut adhæret cingulum ad lumbos viri, ita faciam adhærere ad me omnem domum Iſraël. Sed Deus non ex cingulo Adæ, ſed ex coſta formauit vxorem, vt oſtendatur coniunctio arctiſſima. Solomon Prouerb. 16. dicit, amicum ſæpe arctius adhærere quam fratrem. Sed in coniugio arctior eſt copulatio, quàm parentum & liberorum. Relinquet enim patrem & matrem, &c. Græci reddiderunt per verbum προσκολλᾶσθαι: quod vſurpatur, quando duo quædam glutino ita committuntur, vt quaſi vnum fiant. Ita vſurpatur Iſa. 41. Hinc Paulus docet, neutrum coniugum habere poteſtatem ſui corporis, 1. Cor. 7. item, Qui vxorem diligit, ſeipſum diligit.

Quarto, Scriptura etiam explicat cauſas, quare Deus ſocietatem illam coniugalem inſtituerit, Angelorum enim agmina ſimul condidit: ſed certo conſilio voluit conſeruationem & multiplicationem humani generis, fieri per propagationem generationis, vt in ea præſentiam, ſapientiam & bonitatem ipſius conſpiceremus. Et in pia educatione liberorum, voluit eſſe prima Eccleſiæ plantaria: vtra

Digitized by Google

de domeſticæ Eccleſiæ apud Paulum nominantur. Exercitia enim fidei,inuocationis,charitatis,patiẽtiæ, & totius denique pietatis, quaſi in rudimentis exerceri voluit,in domeſtica ſocietate , vt inde latius propagaretur. Qui enim domui ſuæ non bene præeſt, quomodo is Eccleſiam Dei gubernaret? 1. Tim.3. Item. Qui domeſticorum curam non habet, infideli deterior eſt. Et ipſa coniugij inſtitutione oſtendit, ſe eſſe mentem caſtam, & vagas libidines odiſſe.Ideo enim illis, qui donum continentiæ non habent,certas leges coniugij tradidit & præſcripſit. Deinde aliam cauſam inſtituti coniugij, Deus ipſe dulciſſimis verbis exponit, Geneſ.2. Nõ eſt bonum, hominem eſſe ſolum,faciamus ei adiutoriũ, quod ſit quaſi coram ipſo, & circa ipſum. Erant quidem omnia animalia creata ad miniſterium hominis: ſed non inueniebatur adiutorium, quod eſſet coram ipſo. Propter mutuum igitur obſequium, & mutuam ſubleuationem,Deus inſtituit coniugium, vt communia eſſent,ſiue læta,ſiue triſtia.

Epheſ.4. Melius eſt eſſe duos quam vnum, habent enim emolumentum ſocietatis ſuæ. Væ ſoli, quia cum ceciderit, non habet ſubleuantem ſe. Eccl.9. Perfruere vita cum vxore quam diligis,cunctis diebus vanitatis tuæ,hæc enim eſt pars in vita, & in labore tuo, quo laboras ſub ſole. Syr.26. Gratia mulieris delectabit virum ſuum,& oſſa illius impinguabit.Gen.3.Deſiderium vxoris ad virum. Eph.5. Maritus vxorem diligit & fouet, vxor virum reueretur.

Poſtremò vſum coniugij in natura lapſa,Deus voluit etiam remedium eſſe contra incontinentiam. 1.Cor.7.Propter fornicationem,vnuſquiſq; vxorem ſuam habeat,& vnaquęq; ſuum virum.Item,ne tentet vos Satanas, propter incontinentiam veſtram.Si non continent ſe, nubant, melius eſt enim nubere, quam vri. Et hoc eſt,quod veteres dicunt,matrimonium ante lapſum inſtitutum fuiſſe in officium,poſt lapſum, datum eſſe in remedium. Auguſtin. inquit: Quod ſanis eſt ad officiũ, ægrotis eſt ad remedium.

Quintò, certum & notum eſt & hoc ex ſcriptura, Deum ſua benedictione,& variis donis gratiæ,ſicut Paulus Rom.12. de gratia loquitur , adeſſe caſto & pio coniugio. Quos enim Deus coniungit, illis benedicit, Gen.1. Nec tantum in natura integra benedictio promiſſa eſt coniugio, verum etiam naturæ lapſæ repetita & confirmata eſt, Gen. 9. Complectitur autem illa benedictio, Primò, fœcunditatem & generationem iuxta dictum:Creſcite & multiplicamini.Secundò,fœlicem ſtatum vxoris & liberorum, Pſal.128. Vxor tua ſicut vitis fructifera, filij ſicut nouellæ oliuarum. Ecce ſic benedicetur homo, qui timet Dominum:vt videas filios filiorum tuorum, & Pſ.127.Ecce hæreditas Domini, filij: beatus vir, qui impleuit deſiderium ſuum ex ipſis, non confundetur, cum loquetur inimicis ſuis in porta. Tertiò, complectitur ſucceſſum in œconomia & Politia.Pſ. 128. Labores manuum tuarum manducabis, beatus es, & bene tibi erit. Ecce ſic benedicetur homo, qui timet Dominum, vt videas bona Ieruſalem, omnibus dieb. vitę tuæ, pacem ſuper Iſraël. Pſal.117.Non confundetur, cum loquetur inimicis ſuis in porta. Et hoc eſt, quod prima benedictio inquit, Geneſ.1. Subiicite terram,& dominamini ſuper omnia,quæ in terris mouentur.Quartò,huic verò benedictioni, propter lapſum , admixta eſt quædam crucis difficultas & acerbitas: Gene.3. ſicut in remediis, quale coniugium poſt lapſum factum eſt, ſolent auſtera & acerba quædam miſceri.Sed illa acerbitas,timentibus Deum mitigatur patientia,conſolatione, auxilio,& liberatione diuina. Sicut præſentia Chriſti in nuptiis,Io.2.vtrunq; oſtendit,& crucem,& conſolationem.Habet præterea coniugium ex diuina inſtitutione & hoc priuilegium,ſiue hanc gratiam,quod eſt genus vitæ ſanctum & Deo placens.Cumq; concubitus extra coniugiũ, ſit abominatio coram Deo, ſcortatores enim & adulteros iudicabit Dominus: In coniugio honorabiles ſunt nuptię in omnibus,& κοίτη ἀμίαντος.Heb.13.Si acceperis vxorem,non peccaſti, ſi nupſerit virgo, non peccat, 1.Cor.7.imò in piorum coniugiis vocatur ſanctificatio & honor, 1. Theſ.4. Ita 1.Tim. 2. tribuitur mulieribus parientibus,ſanctificatio & caſtitas.Et Tit.2.vxores amantes liberorum, vocantur caſtæ, 1.Pet.2. mulieres ſubiectæ viris vocantur ſanctæ, & ſperantes in Deum, 1. Cor.7.cohabitatio mulieris fidelis,cum viro infideli pronunciatur ſancta eſſe:Et ibi dicit,ipſam generationem, quæ alias immunda eſſet in coniugio , & præſertim fidelium, ſanctam eſſe, 1.Tim.3. affirmat mulierem ſaluari per generationem, ſi manſerit in fide. Eſt & hæc gratia Dei in coniugio, quod Deus coniugum animos coniungit, vt & velint & poſſint indiuiduam illam vitæ ſocietatem colere,fidẽ coniugalem ſeruare, in nexu illo indiſſolubili manere, vtque complexus affectuum inter coniuges arctior & ardentior ſit,quam inter parentes & liberos,iuxta dicta: Relinquet patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, vt ſint quaſi vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet. Illam etiam gratiam Deus coniugibus Deum timentibus, & in via eius ambulãtib. largitur, vt vir vxorem diligat,curet,foueat, & honorẽ ei, tanquam vaſi infirmiori tribuat. Epheſ.5.& 1. Cor.3.vtq; mulieris deſideriũ ſit ad virum,Geneſ.3 reuerenter ſe viro ſubiiciat,Epheſ.5.& ſit viri adiutorium, Geneſ. 2. exhilaret cor mariti, Syr.26. & Prou.31.& breuiter,gubernatione ſpiritus Dei opus eſt coniugibus,vt in vera concordia ſuum quiſq; officium faciat,mutuas infirmitates tolerent, communes difficultates ſubleuent, liberos pie educent domum gubernent , operas œconomicas faciant,& crucem patienter tolerent:vtque cohabitatio ſit ſecundum ſcientiam, 1.Pet.3. & in Domino, 1.Cor.7. Hæc pij coniuges petunt à Deo, & Deum hanc gratiam largiri petentibus, non eſt dubium.

Poſtremò,coniugium dulciſſima imago eſt Chriſti & Eccleſię, ſicut explicationẽ illam tradit Paulus Epheſ.5. Viri diligite vxores, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam. Vxores ſubditæ ſitis viris, ſicut Eccleſia Chriſto ſubiecta eſt.Quod enim ex latere dormientis Adæ, formatur Eua, vt ſit os ex oſſibus eius, caro de carne eius, hoc veteres pie interpretantur, fuiſſe ſignificationem & prænunciationem , fore vt filius Dei , quaſi relicto patre deſcendens de cœlis, noſtram naturam aſſumeret , fieret caro de carne noſtra, accepta ſerui forma , fieret in ſimilitudine hominum, vt ita peccatum in carne damnaret. Et rurſus ex dormitione, hoc eſt, ex paſſione & morte Chriſti, naſcatur Eccleſia, eductis ex latere eius ſacramentis , quibus generetur, ædificetur, & Chriſto fide ita vniatur, vt ſimus membra corporis eius, & ex oſſibus eius. Quod igitur Adam dixit : Hoc nunc os ex oſſibus meis, propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ , & erunt duo in carnem vnam, hoc Paulus pronunciat magnum myſterium eſſe, in Chriſto & in Eccleſia. Dulciſſima igitur imago redemptionis, eſt in ipſo coniugio propoſita. Et quæ ſuauior poſſet pictura eſſe,

Coniugium imago Chriſti.

Digitized by Google

eſſe, quam ſancta & grata Deo ſint mutua coniugum officia, quam quod Paulus affirmat, virum diligentem vxorem, aſſimilari Chriſto diligenti, redimenti & ſanctificanti Eccleſiam, & vxorem ſubiicientem ſe viro, imitari & exprimere exemplum Eccleſiæ, ſubiicientis ſe Chriſto?

Hæc ampliſſima doctrina, de dignitate & ſanctitate coniugij, in noſtris Eccleſiis, ex verbo Dei diligenter proponitur & inculcatur, quam ideo paucis hoc loco repetere volui, ne quis exiſtimet, nos vel minus honorifice de coniugio ſentire, vel de eius dignitate cupere aliquid detractum, quando contendimus, non eſſe ita vere & proprie ſacramentum Noui Teſtamenti, ſicut eſt baptiſmus, & cœna Domini. Si igitur diſputatio in hoc tantum cardine verteretur, matrimonio tribuendam eſſe appellationem ſacramenti, propter hanc cauſam, vt eſſet commonefactio de tota illa doctrina, de dignitate matrimonij, de qua hactenus diximus, vtque contra omnes doctrinas dæmoniorum, appellatio ſacramenti, quaſi in illuſtri loco collocaret coniugium, & moneret, præclarius & auguſtinus in Eccleſia de coniugio ſentiendum & loquendum eſſe, quam apud Ethnicos, quibus doctrina verbi Dei ignota fuit, vtque ipſos coniugatos, officij ſui admoneret, & in cruce conſolationem mõſtraret. Si hoc, inquam, tantùm à Pontificiis quæreretur, & ageretur in hac diſputatione, facile poſſet de appellatione conueniri. Eſt enim ſacramenti appellatio ἄγραφος, & late patens: ſicut ſuo loco oſtendimus. Ideo Apologia confeſſionis VVittenbergenſis inquit: Quia coniugium eſt ſanctum vitæ genus diuinitus inſtitutum & commendatum, libenter ei tribuimus nomen ſacramenti. Sed hoc modo multo plura numeranda erunt ſacramenta, quam ſeptem. Habent enim reliqua etiam pia genera vitæ, mandatum Dei, & promiſſionem. Aliter etiam in illis vitæ generibus pij verſantur, quàm ethnici. Quis verò ideo contenderet, agriculturam, pecuariam, &c. etiam numeranda eſſe inter Eccleſiæ ſacramenta? Nec verò in nouo primum Teſtamento inſtitutum eſt matrimonium: imò Chriſtus traditionem ſuam de matrimonio, diſertis verbis refert ad primam illam inſtitutionem: Non legiſtis, inquit, quia qui fecit hominem ab initio, &c. Et in quæſtione de polygamia & de Iudaicis diuortiis, non noui aliquid Chriſtus inſtituit, ſed reſtituit doctrinam, ad primæuam inſtitutionem: Ab initio, inquit, non fuit ita, ſicut poſtea in polygamiis & temerariis diuortiis factum eſt. Certum etiam eſt, piis veterum coniugiis defuiſſe illam matrimonij gratiam, de qua diximus ſcripturam loqui. Nec dubium eſt coniugium in Eccleſia ſemper fuiſſe myſterium coniunctionis Chriſti & Eccleſiæ, etiam tempore V. Teſtamenti. Nam Oſeæ 2. Dominus dicit: Sponſabo te mihi in ſempiternum, in iuſtitia, iudicio, miſericordia & fide. Et Solomon ex profeſſo epithalamium ſcripſit, harum nuptiarum in Chriſto & Eccleſia. Paulus enim Epheſ. 5. illud quod Adam de ſuo matrimonio in principio creationis, Geneſ. 2. dicit, pronunciat eſſe myſterium illud magnum in Chriſto & Eccleſia. Vanum igitur eſt, matrimonium eſſe peculiare ſacramentum Noui Teſtamenti. Omnia enim, quæ exiſtimantur eſſe de ratione ſacramenti, conueniunt piorum coniugiis, etiam in V. Teſtamento. Nam quæ in polygamia & in diuortiis, à quibuſdam facti-ata ſunt, Chriſtus pronunciat præter primæuam inſtitutionem facta eſſe, inquit enim, ab initio non fuit ſic. Nec omnes ſancti V. Teſtamenti fuerunt polygami. Et tamen in ipſa etiam veterum polygamia, Auguſtinus quærit myſterium Chriſti & Eccleſiæ, de bono coniugali capit. 18. Quicquid igitur ſit de generali vſu appellationis ſacramenti, vt quicquid ſacrum aliquid ſignificat, & habet mandatum & promiſſionem Dei, ſacramentum appelletur, hoc certum & manifeſtum eſt, matrimonium non eſſe vere & proprie ſacramentum, ea ratione, ſicut eſt baptiſmus & cœna Domini. Et hæc diſtinctio omnino neceſſaria eſt in Eccleſia, ne ſacramenta, quæ diuinitus inſtituta ſunt, vt ſint media, ſeu organa applicationis & obſignationis promiſſionis de remiſſione & vita æterna, confundantur cum aliis ritibus.

Sacramenti appellatio late patens.

Baptiſmus enim & cœna Domini, adiunctam habent promiſſionem de applicatione & obſignatione gratuitæ reconciliationis & remiſſionis peccatorum ſingulis qui fide ſacramentis illis vtuntur. Talem certe promiſſionem, coniugium non habet. Nec opus eſt, vt vxorem ducat, qui cupit ſibi ſacramentum applicari & obſignari gratuitam reconciliationem cum Deo. Multi etiam vxores ducunt, qui Deo non ſunt reconciliati. Et breuiter, coniugium non eſt organon à Deo in hoc inſtitutum, vt per illud offeratur, applicetur, & obſignetur promiſſio gratuitæ reconciliationis cum Deo. Hoc diſcrimen illuſtre eſt, & neceſſario retinendum.

Diſputatio Pont. de materia matrimonij.

Ipſa etiam ſacramenti definitio, quæ requirit externum, materiale & viſibile Symbolum ſeu elementum, non poteſt matrimonio conuenire. Scholaſtici enim vix fingendo excogitare poſſunt, quam velint ponere materiam in ſacramento matrimonij. Richardus dicit, verbum primò prolatum (vt accipio te in meam) eſſe materiam, & verbum ſecundo prolatum (vt, accipio te in meum) eſſe formam, vel è contra, vt ſcilicet verbum viri, aliquando ſit materia, aliquando forma. Quid verò ineptius fingi poteſt, quando de ſacramentorum materia diſputatur? Canoniſtæ diſputant, conſenſum eſſe materiam, verba verò exprimentia conſenſum, eſſe formam. Quidam volunt, ſic vt in pœnitentia actus pœnitentis ſunt materia, ita etiam actus vtentium matrimonio, eſſe materiam, & conſenſum eſſe formam. Qualia verò hæc monſtra ſunt opinionum, quæ inde oriuntur: quod propter præſumptam opinionem (matrimonium eſſe ſacramentum) conantur definitionem ſacramenti accommodare ad matrimonium? Animaduertit hoc Gropperus, ideo diſputat, formam in ſacramento matrimonij, eſſe verbum illud: Quos Deus coniunxit, &c. Elementum verò eſſe exteriores geſtus & actus, quibus coniuges in nomine Domini copulantur, & quibus ipſi inter copulandum profitentur, ſe poſthac in vna carne futuros. Minus hæc abſurda ſunt, quam vel ſcholaſticorum vel Canoniſtarum diſputationes. Sed vt ſit aliquid ſacramentum, non ſufficit vt adſint & adhibeantur externi aliqui geſtus & actus. Talia enim externa ſymbola adhibentur, etiam quando reges coronantur, quando principes feuda accipiunt, quando in Scholis gradus conferuntur, imo quando ſutores aliquem in collegium ſuum recipiunt. Num verò ex ſingulis, peculiaria ſacramenta fabricanda erunt? Requiritur igitur ad ſacramentum, vt materia elementum ſeu externum ſymbolum, ſit à Deo inſtitutum, præſcriptum & mandatum, vtque vſui eius addita ſit promiſſio. Quod Gropperus de externis copulationis ritibus oſtendere non poterit. Et hæc cum ita ſe habeant, ideo Tridentina Synodus fortiter quidem vſque ad anathematis denun-

Oo 2

ciationem aſſeuerat, matrimonium eſſe vere & proprie vnum ex ſeptem legis Euangelicæ ſacramentis, quæ vero ſit ſacramenti huius, vel materia, vel forma, ne verbulo quidem meminit, quod tamen in aliis ſacramentis fecerunt. Vel igitur incerti ſunt de materia & forma huius ſacramenti, vel liberum voluerunt cuiuis relinquere, vt fingat qualem velit, ſiue materiam, ſiue formam, modo credat matrimonium eſſe nouæ legis ſacramentum. Et hoc argumentum Lector bene conſideret.

Sed Tridentinum Capitulum dicit, Paulum numerare matrimonium inter ſacramenta Eccleſiæ. Paulus enim dicit: ſacramentum hoc magnum eſt in Chriſto & in Eccleſia, Epheſ.5. Ego verò putaſſem ſatis eſſe, quod ſcholaſtici propter linguarum ignorantiam in illo loco Pauli hallucinati eſſent. Sed, vt video, Tridentinos Patres nihil pudet, quod ad conſeruandum ſtatum regni Pontificij facit. Ideò quia vetus interpres in illo loco habet vocabulum ſacramenti, & ſequitur, in Eccleſia: mox concludunt matrimonium eſſe ſacramentum Eccleſiæ, ſeu noui Teſtamenti. Atqui Paulus habet μυστήριον, quam vocem interpres ſæpe reliquit, aliquando verò ſacramentum reddidit. Significat autẽ μυστήριον, vel rem ipſam ſpiritualem & arcanam, vel externum Symbolum, ſignificans aliquid arcani. Num verò tot ſacramenta numerabimus, quot rebus appellatio myſterij in ſcriptura tribuitur? Decretum de redemptione, vocatur myſterium, Epheſ.2. de vocatione gentium. Epheſ. 3. de reſurrectione mortuorum, 1. Cor. 15. de conuerſione Iudæorum. Romanorum 11. myſterium ſeptem ſtellarum, & candelabrorum. Apocal.1. imò eſt myſterium iniquitatis, ſedens in templo Dei 2. Theſſ.2. Sacramentum meretricis Babylonicæ, Apocal.18.

Arg. Trident. ex Paulo.

Paulus itaque nihil aliud dicit, quam coniunctionem coniugalem, quam Adam verbis deſcribit, eſſe myſterium magnum, non in ſe, ſed quia ſignificationem habeat, & imaginem gerat arcanæ coniunctionis Chriſti & Eccleſiæ, hoc ſcilicet, quod Adam dicit de coniugali coniunctione, eſt myſterium illud magnum, ego verò dico in Chriſto & in Eccleſia. Duo enim dicta ibi conferuntur, & quod Adam dixit de coniugali coniunctione, & quod Paulus dicit de arcana coniunctione Chriſti & Eccleſiæ.

Ita Auguſtinus in 2.c.Ioh.tract.9.inquit: Ne quis iſtam magnitudinem ſacramenti in ſingulis quibuſque hominibus, vxores habentibus intelligeret: Ego autem dico inquit, in Chriſto & Eccleſia. Quod eſt hoc ſacramentum magnum? Erunt duo in carne vna. Sic ergo Chriſtus adhæſit Eccleſiæ, vt eſſent duo in carne vna.

Si verò coniugium propter hanc cauſam, quia myſterium eſt, numerandum eſt inter ſacramenta Eccleſiæ: eadem opera in numerum ſacramentorum referenda erunt omnia, in quibus Spiritus S. ſimilitudinem aliquam & imaginem proponit & celebrat, Chriſti & Eccleſiæ. Quàm frequens in ſcriptura eſt imago paſtoris & ouium, & quam dulcis eſt eius accommodatio ad Chriſtum & Eccleſiam? Num igitur propterea pecuaria, ſanctum quidem & innocens vitæ genus, ſacramentum erit N. Teſtamenti, ſicut baptiſmus & cœna Domini? Regnum Dauidis imago fuit ſpiritualis regni Chriſti, nec tamen propterea numeratur inter ſacramenta. Neque enim quicquid vel myſterium, vel myſticam ſignificationem continet, ſtatim ſacramentum eſt noui Teſtamenti, ſicut baptiſmus & cœna Domini. Et veteri Eccleſiæ prorſus ignota eſt hæc diſputatio, matrimonium eſſe ſacramentum N. Teſtamenti, ſicut eſt baptiſmus & cœna Domini. Auguſtin. defenſurus coniugium aduerſus Hieronymi criminationes, diſputat tria eſſe coniugij bona, prolem ſcilicet, fidem coniugalem & ſacramentum. Intelligit autem ſacramentum myſticam ſignificationem coniunctionis Chriſti & Eccleſiæ. Et propter illud ſacramentum, dicit in N. Teſtamento polygamiam non eſſe licitam, ſed legitimas nuptias eſſe coniunctionem indiſſolubilem vnius viri & vnius fœminæ. Ita de fide & operibus, cap.7. inquit: In Eccleſia, nuptiarum non ſolum vinculum, verum etiam ſacramentum ita commendatur, vt non liceat vxori virum alteri tradere. Et de bono coniugali. ca.18. inquit: In noſtrarum nuptiis plus valet ſanctitas ſacramenti, quam fœcunditas vteri. Et quam modeſte loquitur, cum inquit: Quod in Chriſto & in Eccleſia eſt magnum, in hoc ſingulis quibuſcunque viris & vxoribus eſt minimum, ſed tamen coniunctionis inſeparabilis ſacramentum. Hoc vero modo & hoc ſenſu Auguſtinus pronunciat etiam polygamiam veterum, fuiſſe ſacramentum, de bono coniugali, capit.18. Sicut ſacramentum pluralium nuptiarum illius temporis ſignificauit futuram multitudinem Deo ſubiectam in terrenis omnibus gentibus, ſic ſacramentum ſingularium nuptiarum noſtri temporis, ſignificat vnitatem omnium noſtrorum ſubiectam Deo futuram in vna cœleſti ciuitate. Longe aliud igitur Auguſtinus intelligit, quando loquitur de ſacramento matrimonij, quam quando Pontificij diſputant matrimonium eſſe vnum ex ſeptem ſacramentis N. Teſtamenti, vere & proprie, ſicut eſt baptiſmus & cœna Domini. Fumos igitur Pontificij vendunt, quando diſputationes ſuas de ſacramento matrimonio ex Auguſtino confirmant, eo quod ipſe matrimonio tribuerit appellationem ſacramenti. Maior verò adhuc impudentia eſt Tridentini capituli, quod fingit, omnes Patres ſemper ita docuiſſe, cum ante Auguſtini ætatem, non facile oſtendi poſſit, vel generalem appellationem ſacramenti tributam matrimonio.

August. de sacramento matrimonij.

Et inter ſcholaſticos Durandus diſputat, matrimonium non eſſe vniuoce ſacramentum, ſicut alia ſacramenta nouæ legis, & concludit, non eſſe ſacramentum ſtricte & proprie dictum.

Eiuſdem generis eſt, quod Tridentinum Capitulum dicit, Concilia ſemper ita docuiſſe. Quæ verò ſunt illa Concilia?

Num Apoſtolicum, num Nicenum, num Epheſinum? &c. Nullum certe ex vetuſtioribus Conciliis numerare poſſunt. Sed recentia producunt. Conſtantienſe ſcilicet, & Florentinum. Vincentius Lyrinenſis tradit, illud eſſe catholicum, quod ſemper, quod vbique & ab omnibus ſeruatum fuit. Sed Tridentinis patribus, vt video, catholicum eſt, ſi centum ſaltem annorum præſcriptionem habet. Quid verò cauſæ eſſe putas, quod tantopere contendunt Pontificij, matrimonium numerandum eſſe inter ſacramenta nouæ legis? Num iam æqui ſunt coniugio? num dignitati eius tantopere fauent? Nequaquam. Suis enim ſanctulis coniugium prohibent, & quidem propter hanc cauſam, vt mundi eſſe poſſint. De coniugio enim interpretari non verentur, quod Paulus dixit: Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Num vero ſine cauſa ex matrimonio ſacramentum faciunt? Imò multas habent cauſas, vt ſcilicet cauſæ matrimoniales Eccleſiaſticis tantum iudi-

Cauſæ ob quas Pontificij matrimonium ſacramentum eſſe contendant.

iudicibus ſubiectæ ſint, vt prohibitiones ſuæ,& implementa ſua, ipſis hominum conſcientiis, tanquam laqueos iniicere poſſint, vt diſpenſationes eo carius vendere poſſint, vt parti innocenti, poſt diuortium, iure diuino permiſſum, ratione ſacramenti non liceat ruſſus aliud contrahere matrimonium, vt docere poſſint, ſecundis nuptiis non eſſe dandam benedictionem, eo quod careat ſacramento, hoc eſt, quod ſecundæ nuptiæ ſint in veritate fornicatio quædam & proſtitutio. Ita enim Decretum loquitur, 31.q.1.c. hac ratione, & quomodo.

Hæ veræ cauſæ illæ ſunt, quæ apud Pontificios ex matrimonio ſacramentum faciunt.

CANON II.

Si quis dixerit licere Chriſtianis plures ſimul habere vxores, & hoc nulla lege diuina eſſe prohibitum, anathema ſit.

EXAMEN.

Quicquid ſit, ſiue de diſpenſatione & permiſſione, ſiue de tolerantia Dei, in polygamia veterum, hoc certum eſt, coniugium ex prima ſui inſtitutione, eſſe vnius maris & vnius fœminæ coniunctionē. Chriſtus enim non nouam aliquam legem condit, ſed cauſas matrimoniales, quæ à primæua normā apud Iudæos diſceſſerant, reuocat ad primam inſtitutionem: Ab initio, inquit, creationis non fuit ſic. Et ex prima illa inſtitutione erudite oſtendit, coniugium eſſe duorum, vnius ſcilicet maris, & vnius fœminæ diuinam coniunctionem. Deus enim in principio creauit non vnum maſculum & plures fœminas, ſed vnum marem & vnam fœminam. Et inter duos illos inſtituit coniugium. Nec dixit, adhærebit vxoribus ſuis (vnica enim tunc tantum erat mulier) ſed τῇ γυναικὶ αὐτοῦ illi ſcilicet vxori ſuæ, diuinitus ſibi adductæ & copulatæ. Et notabile eſt, cum Geneſ.2. tantum ſcriptum ſit: Et erunt in carne vna. Chriſtus addit explicationem: Et erunt duo in carnem vnam. Illam verò explicationem, ſumit ex ipſis circumſtantiis textus. Neque enim plures tunc erant quam duo, vnus ſcilicet mas & vna fœmina. Quod igitur Geneſ.2. ſequitur: Erant autem duo illi, ſeu ambo illi nudi, hoc Chriſtus refert etiam ad præcedentem ſententiam: Et erunt duo in carnem vnam. Et maioris emphaſis gratia, addidit articulum οἱ δύο duo illi. Et repetit: Itaque non amplius ſunt duo, ſed vna caro. Quod itaque ſequitur, Quod Deus coniunxit, τὸ ὃ refert duos illos, vnum ſcilicet marem & vnam fœminam. Quicquid verò diuerſum à veteribus factum eſt, ad hoc Chriſtus reſpondet: Ab initio non fuit ſic. Et propterea Moſes exponit, quod Lamech ſua polygamia, primus fuerit author diſceſſionis à norma illa primæua inſtitutionis coniugij. Quod verò de Patribus quibuſdam veteris Teſtamenti leguntur exempla polygamiæ, tribuatur ſane illud vel diſpenſationi Dei, ſicut Auguſtinus diſputat de bono coniugali: propter ſemen benedictum, quod ex illa gente naſci debebat: vel propter ſignificationem futuræ coniunctionis Iudæorum & gentium, in Eccleſia Chriſti. Vel tribuatur tolerantiæ Dei, neque enim omnibus vitiis liberi fuerunt patres: & multa in ſanctis ſuis Deus tolerat. Quicquid verò horum ſit, Chriſtus pronunciat, exempla non debere præſcribere diuinæ inſtitutioni. Et apertè oſtendit, quæ Deus in politia Iudaica, diſſentientia à prima inſtitutione ad tempus tolerauit, ea tempore noui Teſtamenti abrogari: vt cauſæ

Polygamia Lamech.

matrimoniales iam reſtituantur ad primam inſtitutionem. Ita Paulus etiam 1.Cor.7. dicit: Vnuſquiſque habeat ſuā vxorem, & vnaqueq; ſuum virum. Mulier non habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir: ſimiliter nec vir ſui corporis poteſtatem habet, ſed mulier. Nō igitur licet Chriſtianis, plures ſimul habere vxores: idq; non ideo, quaſi Chriſtus in nouo Teſtamento, nouum & peculiare inſtituerit Sacramentū matrimonij: ſed quia ab initio creationis, in prima cōiugij inſtitutione, Deus ita conſtituit. Et ad illam normam primæ inſtitutionis, abrogatis Moſaicis permiſſionibus, Chriſtus reuocat & reſtituit cauſas matrimoniales in nouo Teſtamento. Rectè igitur & merito damnantur Anabaptiſtæ, & quicunque ſunt, qui contra normam illius inſtitutionis, in principio creationis à Deo traditæ, & poſtea à Chriſto repetitæ & confirmatæ, polygamiam in N. Teſtamento, vel introducere, vel defendere conantur.

CANON III.

Si quis dixerit, eos tantum conſanguinitatis & affinitatis gradus, qui in Leuitico exprimuntur, poſſe impedire matrimonium contrahendum, & dirimere contractum: nec poſſe Eccleſiam in nonnullis illorum diſpenſare aut conſtituere, vt plures impediant & dirimant, anathema ſit.

EXAMEN.

Prior pars huius Canonis, loquitur de gradibus diuinitus prohibitis. Vt enim coniugium ſit coniunctio legitima, ſeu potius diuina, Deus ſanxit certum ordinem perſonarum ſeu graduum, in quibus poſt multiplicatum genus humanum, prohibitam voluit eſſe coniunctionem. In principio quidem, commixtio cum parentibus tantum prohibita fuit iuxta dictum: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ. Tunc enim compellente neceſſitate, per diuinam diſpenſationem, fratres copulabantur ſororibus. Auguſtinus verò rectè dicit, de ciuitate lib.15. cap.16. Quanta illud compellente neceſſitate antiquius eſt, tanta poſtea falſum eſt religione prohibente damnabilius: vt cum nulla neceſſitas eſſet, vt fieret, nefas eſſet ſi fieret. Et prohibitionem coniunctionis inter fratres & ſorores, eſſe iuris naturæ, Auguſtinus inde probat, quod humano genere multiplicato, etiam inter idololatras ſeruetur, & addit: Etiamſi alicubi peruerſis legibus permittantur fraterna coniugia, melior tamen conſuetudo ipſam malit horrere licentiam. Et quidem ante Moſen, ex lege naturæ, aliquidam gradus, præter patrem & matrem, illiciti habiti fuerunt: vt cum Abraham dicit Saram eſſe ſororem ſuam, & Iſaac Rebeccam: etiam gentes exiſtimant, propterea non poſſe coniugem eſſe. Iacob maledicit Ruben, propter commixtionem cum nouerca. Iuda non vult amplius cognoſcere Thamar, nurum ſuam. Iudicauit ergo, commixtionem illam illicitam eſſe. *Auguſt.*

Poſtea multiplicato genere humano, cum ius naturæ partim obſcuraretur, partim peruerteretur, Deus Leuit. 18. & Deut. 27. ipſe ſua voce patefecit & confirmauit, quæ prohibitiones eſſent iuris diuini & naturalis. Et leges illas de gradibus prohibitis, Leuit.18. not. eſſe tantum ceremoniales, quæ ſolum ad politiam Iſraëliticam, & ad illum tantum populum pertineant: ſed eſſe mandata naturalia, quæ ad omnes homines, & ad omnia tempora pertineant, tanquam normæ iuſtitiæ in mente & voluntate diuina immutabiles: Deus in ipſa promulgatione illarum legum, manifeſte oſtendit. Primò

Leges Moſaicæ Leuit.

Digitized by Google

enim pronunciat ſe gentes, quæ ſunt extra politiam Iſraëliticam, propter inceſtas illas coniunctiones punire. Secundo dicit, commixtiones illas fuiſſe abominationem coram Deo, etiam in gentibus, ante promulgatam legem Moſaicam, Leuit. 18. & 20. Et apparet apud Corinthios inter cæteras diſputationes de libertate, quod Chriſtianis in nouo Teſtamento, quia liberi ſint à lege, omnia liceant, fuiſſe etiam hanc: quod vna cum cæteris Leuiticis legibus, abrogata ſit etiam illa lex de gradibus in Leuitico prohibitis: prætextu enim illius libertatis, quidam nouercam ſuam duxit. Paulus verò 1. Corinth. 5. cum dicit talem commixtionem, ne inter gentes quidem nominari, oſtendit leges illas de prohibitis gradibus, non eſſe ceremoniales, ſed eſſe mandata legis naturæ, quæ ad omnes homines, & ad omnia tempora pertineant. Eſt enim maximum argumentum, leges illas in Leuitico eſſe iuris naturæ, quod ethnici legiſlatores quibus ignota fuit lex diuina, eodem ferme modo numerant gradus prohibitos. Baptiſta etiam, cuius miniſterium finem impoſuit legi, confirmat illas prohibitiones: dicit enim Herodi: Non licet tibi vxorem fratris habere. Vt autem intelligeretur, Deum ſerio commixtiones in prohibitis illis gradibus prohibuiſſe, addit comminationes de variis pœnis: vt, Eradicabitur de populo. Quod de pœnis diuinitus inflictis intelligitur, ſicut terra euomuit habitatores ſuos. Item: Abſque liberis orbi erunt. Secundò, Iubentur à magiſtratu publico ſupplicio coram populo affici: vt lapidari, comburi, occidi. Tertiò, Manſer, hoc eſt, qui ex prohibitis illis commixtionibus naſcitur, non ingrediatur in Eccleſiam, vſque in decimam generationem. Deuter. 23. hoc eſt, non iungantur cum illis cōnubia, non ineantur pacta, non admittantur ad ſucceſſiones, officia publica, &c. Ita enim cum Ammonitis & Moabitis, qui ſimul cum inceſtuoſis, Deut. 23. iunguntur, agebatur: vt ex Eſdra & Nehemia patet. Et inde colligitur, quid ſit non ingredi in Eccleſiam. Et forſan Paulus huc reſpexit, cum 1. Cor. 7. inquit: Alias liberi veſtri immundi eſſent. Quartò, Eradicatio non tantum externas corporales pœnas cōplectitur, verum etiam ſpirituales & æternas: vt in circumciſione. Atque ideo Paulus inceſtuoſum excommunicat, & diabolo tradit: 1. Cor. 5. Hoc modo igitur de diuinis prohibitionibus ſentimus & docemus. Et quomodo perſonæ in Leuitico ita numerentur, vt inde certi gradus prohibitionum colligi & conſtitui poſſint, alibi explicatur. Quæ igitur de hac quæſtione controuerſia eſt, inter Pontificios & noſtros? Reſpondeo: Hæc eſt, quod in hiſce diuinis & naturalibus prohibitionibus Pontificia Eccleſia ſumit ſibi ius, authoritatem & poteſtatem diſpenſandi: hoc eſt, quod ſua authoritate & poteſtate, poſſit laxare & ſoluere diuinas prohibitiones. Atque ideo Tridentinus Canon, anathema denunciat, ſi quis dixerit, Eccleſiam non poſſe in nonnullis illorum graduum, qui diuinitùs prohibiti ſunt, diſpenſare. Canoniſtæ diſputant, in matrimonio iam contracto, poſſe talem aliquem caſum euenire, vt propter conſcientias agendum ſit de diſpenſatione: in contrahendo verò, nullam diſpenſationem valere. Sed hanc diſtinctionem Tridentinus Canon non addit, vtrunque enim pari poteſtate volunt ſibi licere.

Altera huius Canonis quæſtio eſt, de humanis prohibitionibus: quæ additæ ſunt diuinis, in proximis gradibus hoc conſilio, vt maiore reuerentia diuinæ prohibitiones obſeruentur. Hoc conſilium, vt non inhoneſtum nec impium, ita non eſt prorſus improbandum & damnandum. Origo autem humanarum prohibitionum, videtur hæc fuiſſe, quam deſcribit Auguſtinus de ciuit. Dei, lib. 15. cap. 16. Experti, inquit, ſumus in connubiis conſobrinarum, etiam noſtris temporibus propter gradum propinquitatis fraterno gradui proximum, quam rarò per mores fiebat, quod fieri per leges licebat: quia id nec diuina prohibuit, & nondum prohibuerat lex humana. Veruntamen factum etiam licitum, propter vicinitatem horrebat, &c. Illiciti, & quod fiebat cum conſobrina, pene cum ſorore fieri videbatur. Ex illa verò ſpontanea abſtinentia à connubiis conſobrinarum, poſtea propter honeſtas cauſas ſecuta eſt prohibitio. Ita enim Auguſtinus inquit: Antiqui patres dè ſuo genere amabant ducere vxores, veruntamen quis dubitet honeſtius hoc tempore etiam conſobrinarum prohibita eſſe coniugia non ſolum propter multiplicandas affinitates, ſed etiam quia neſcio quomodo ineſt humanæ verecundiæ quiddam naturale, atque laudabile, vt cui debet cauſa propinquitatis verecundum honorem, ab ea contineat, quamuis generatricem, tamen libidinem: de qua erubeſcere videmus & ipſam pudicitiam coniugalem.

Et hoc eſt, quod Ambroſius ſcribit, Epiſtola 66. Theodoſium conſobrinarum coniugia prohibuiſſe. Et tamen quod memorabile eſt, prohibitio illa vel non fuit vniuerſalis, vel mox poſtea correcta eſt, id quod ex lege Arcadij & Honorij, C. de nuptiis, colligitur: vbi conſobrinarum coniugia permittuntur, ſicut poſtea etiam Iuſtinianus, Inſtit. de nuptiis, idem concedit. Humanas igitur prohibitiones, veteres non habuerunt tam fixas, certas & immotas, ſicut eas, quæ ſunt iuris diuini & naturalis. Apud Ambroſium lib. 8. Epiſt. 66. Paternus volebat filio, neptem ex filia copulare, illud Ambroſius pronunciat non eſſe legitimum. Eſt enim gradus ille lege diuina prohibitus. In Turonenſi Synodo, circa annum Domini 560. recitantur & ſcripturæ, & Synodorum præcedentium ſententiæ, de gradibus prohibitis. Et ex illa recitatione colligitur, vſque ad illa tempora, diuinis prohibitionibus valde paucas humanas additas fuiſſe: vt, ne qua mulier ſororis ſuæ maritum, poſt mortem eius ducat: item, ne ſuperſtes frater, thorum defuncti fratris aſcendat. Prohibitum etiam tunc fuit, conſobrinæ ſobrinæque connubium: item, ne quis relictam patrui vel auunculi ducat, &c. Plane eadem reperiuntur in Pariſienſi Synodo, circa idem tempus: niſi quod additur de amitâ priuignæ, & de filia priuignæ.

Quales igitur per annos quingentos poſt natum Chriſtum, gradus fuerint prohibitionis in politia, ex Iuſtiniano manifeſtum eſt. Eius enim prohibitiones extenduntur vſque ad nepotem ſeu neptem, ſiue ex fratre, ſiue ex ſorore: hoc eſt, vſq; ad tertium gradum, in linea inæquali, ita tamen vt in ſecundo gradu in linea ęquali coniugium permittatur. Summa verò Eccleſiaſticarum prohibitionum, ſicut ex Turonenſi Concilio colligitur, progreſſa tunc fuit, non vlterius quam vſque ad ſecundum gradum in linea æquali, & ad tertium gradum in linea inæquali. Ita enim illud de ſobrinis intelligo: vel certe non vltra tertium gradum, in linea æquali.

Romani verò Pontifices, prohibitiones illas valde late extenderunt: alij vſque ad quartum, alij ad quin-

quintum, alij ad ſextum, plerique ad ſeptimum gradum. ſicut illa in decretis recitantur, cauſa 35. Toletanum 2. cap. 5. ſtatuit, ne quis propinquam ſanguinis ſui, vſque quo affinitatis lineamenta generis ſucceſſione cognoſcit, in matrimonio ſibi deſideret copulari. Canon Quarmacienſis, cauſa 35. dicit, donec generatio aut recordatione cognoſcitur, aut memoria retinetur. Tandem poſt longas intolerabiles varietates, in Lateranenſi Concilio, circa annum Domini 1200. prohibitiones redactæ ſunt ad 4. gradum, incluſiue.

Hæc ideo recitaui, vt conſideretur, humanas prohibitiones additas diuinis, non fuiſſe ſemper & vbique ſimiles ſeu æquales, ſed variaſſe, ſecundum loca & tempora: & quidem prohibitiones illas, pro ratione circumſtantiarum, ad ædificationem fuiſſe vel extenſas, vel reſtrictas, ſæpe etiam abrogatas. Imperatores etiam Chriſtiani, vt Theodoſius, Honorius, Arcadius, Iuſtinianus, iudicarunt hanc rem ad ſuam etiam curam pertinere, leges enim de gradibus illis ediderunt.

Huiuſmodi igitur humanas prohibitiones additas diuinis, ſi fiant honeſto & pio concilio, vt ſcilicet diuinæ prohibitiones maiori reuerentia ſeruentur, etſi fiant in proximis gradibus poſt diuinas prohibitiones, ab illis, ad quos cura illa pertinet, pro ratione circumſtantiarum loci, temporis, perſonarum, ſine laqueis & ſeruitute conſcientiarum. iudico illas non eſſe temere vel ſimpliciter improbandas & damnandas.

Habent autem Eccleſiæ in ſingulis rationibus cum pio magiſtratu, illam libertatem ſeu poteſtatem, quę fuit in veteri Eccleſia: vt pro circumſtantiis hominum, locorum & temporum, de gradibus aliquid conſtituant, quod verbo Dei non aduerſetur, & vtile ſit ad ædificationem. Hoc enim vetus Eccleſia factitauit.

Romanus verò Pontifex, ſolus ſibi vniuerſalem *Prohibitiones Pontificia.* illam poteſtatem, ſuper omnes Eccleſias arrogat: & quidem ita, vt propter plenitudinem poteſtatis, velit conſciẽtias Pontificiis prohibitionibus non minus teneri, quam diuinis. Sæpe etiam matrimonia, quæ Deus ipſe coniunxit, vtpote quæ non pugnant contra diuinas prohibitiones, Pontifex propter ſuas prohibitiones dirimit & ſeparat: cum tamen ſit fortiſſimum illud vinculum: Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Graues verò ſunt rationes Pontificiæ prohibitionis, qua ipſis conſcientiis laqueos iniicere conantur: quia ſcilicet quatuor humores ſunt in corpore, qui ex 4. conſtant elementis. Rectè igitur exemplis libertatem oſtendunt, qui Pontificiam illam Antichriſti, in Eccleſiam & in piorum conſcientias tyrannidem, nolunt agnoſcere, cum quidem in ipſa Romana curia, nullæ obſtent prohibitiones, ne diuinæ quidem, modo regina pecunia intercedat.

CANON IV.

Si quis dixerit, Eccleſiam non potuiſſe conſtituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis conſtituendis erraſſe, anathema ſit.

CANON V.

Si quis dixerit, matrimonium ratum non conſummatum per ſolennem religionis profeſſionem alterius coniugum non dirimi, anathema ſit.

EXAMEN.

Prolixa eſt diſputatio, de impedimentis, quæ dirimunt matrimonium vel contrahendum, vel iam contractum: quàm integram explicare, non eſt noſtri inſtituti. Quod verò ad examen IV. Canonis attinet, fundamenta quæ certa & firma ſunt, paucis poſſunt monſtrari. Omnino neceſſe eſt, vt firmum, fixum & immotum maneat Decretum filij Dei, vbi inquit: Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet: ſed vt ſit talis indiſſolubilis nexus, & inſeparabilis coniunctio, requiritur vt ſit diuina coniunctio: hoc eſt, vt non pugnet cum doctrina verbi Dei, de ſubſtantia coniugij. Cohærent enim illa duo homo non ſeparet, quod ſcilicet Deus coniunxit. Poſſunt *Impedimenta repugnantia inſtitutioni coniugij.* igitur incidere talia impedimenta, quæ aduerſa fronte repugnant inſtitutioni coniugij: & in talibus impedimentis, homo non ſeparat id, quod Deus coniunxit. Sed Eccleſia oſtendit, tamen coniunctionem, quia pugnet cum norma matrimonij diuinitus tradita, non eſſe legitimam ſeu diuinam coniunctionem: vt, ſi ſit impedimentum graduum, ſiue conſanguinitatis, ſiue affinitatis, quos Deus ſua voce ſeuere prohibuit: ſi quis antea habeat aliam legitimam vxorem: ſi conſenſus non ſit liber & expreſſus: ſi accedat talis error perſonæ, ſicut Iacobo cum Lia accidit, ſi natura prorſus non ſit idonea ad matrimonium. &c. Talia impedimenta non ſunt ab Eccleſia, priuata aut peculiari ipſius authoritate conſtituta, ſed notata ſunt ab ipſo Deo, in inſtitutione matrimonij: & non ſeparant coniugium diuinitus coniunctum. ſed oſtendunt, non eſſe legitimam, ſeu diuinam coniunctionem. De his igitur, quia fundamentum habent in verbo Dei, non eſt controuerſia. Præter hæc verò alia ſunt impedimenta, ab hominibus conſtituta, quæ non pugnant cum verbo Dei *Impedimenta ab hominibus conſtituta.* de matrimonio: vt commentum de cognatione ſpirituali. Quod enim talis cognatio dirimat matrimonium, vel contrahendum, vel iam contractum, & ſcripturæ & veræ antiquitati prorſus ignotum eſt, alias enim inter Chriſtianos, nullum poſſet conſtare matrimonium, omnes enim ſumus fratres & ſorores. Ignorat & hoc ſcriptura, quod votum caſtitatis, dirimit matrimonium iam contractum. *Votum caſtitatis.* Et rectè quidem mouentur homines, ne cum illis, qui diuerſæ & prauæ religionis ſunt, contrahant matrimonium. Diuerſitas tamen religionis, non dirimat *Diuerſitas religionis.* matrimonium, 1. Corinth. 7. Quæ igitur talia impedimenta ab hominibus conſtituta ſunt, quæ non pugnant cum diuina coniunctione, quæ eſt in matrimonio iuxta eius inſtitutionem: illa iuſte & merito taxantur. Tunc enim homo ſeparat, quod Deus coniunxit, quando humana authoritate conſtituuntur impedimẽta dirimentia matrimonium, licet non pugnent cum verbo Dei, de matrimonij coniunctione. Idem enim eſt, ac ſi diceremus: Licet legitima & diuina ſit coniunctio homines tamen poſſe conſtituere aliqua impedimenta. quibus ſeparetur & dirimatur. Ex hac diſtinctione impedimentorum quæ vera & manifeſta eſt, rectè explicari poſſunt ea, quæ prolixè de impedimentis matrimonij diſputantur: quæque in hoc Canone, omnia ſine diſtinctione in genere approbantur & confirmantur.

CANON VI.

Si quis dixerit, propter hæreſin, aut moleſtam cohabitationem, aut affectatam abſentiam à coniuge, diſſolui poſſe matrimonij vinculum, anathema ſit.

Digitized by Google

EXAMEN.

Quæſtio de diuortiis omnibus temporibus magna quidem contentione, non tamen eodem ſemper modo diſputata fuit. Magnum enim & arduum quiddam eſt, matrimonij vinculum per repudium ſoluere, cum videatur obſtare decretum diuinitatis: Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Viciſſim verò, ſi ſe[illegible]tatis ſecundæ nuptiæ prohibeantur: obſtrepit hoc quod Paulus dicit, 1. Cor. 7. conſtitutiones de cauſis matrimonialibus ita moderandas eſſe, ne conſcientiis laquei iniiciantur: & ne ille, qui donum continentiæ non habet, obiiciatur tentationibus Satanæ, & vſtionibus: melius enim eſt nubere quàm vri. Et propter vitandas fornicationes, quiſq; habeat ſuam vxorem. Et ex hac harum regularum diuerſa conſideratione factum eſt, quod quidam in han, alij magis in alteram partem inclinarunt. Sed nos ea tantum, quæ ad explicationem horum Canonum neceſſaria videbuntur, annotabimus.

Explicationis autem gratia, pono diſcrimen inter vera impedimenta, dirimentia matrimonium, vel contrahendum, vel contractum & inter diuortium. Impedimenta enim vocantur, quando coniunctio, quæ non eſt legitima, dirimitur: & præcipuè, quando matrimonium non eſt cõſummatum.

Diuortium verò accidit in coniugio, quod legitime contractum, & præcipue, quando iam conſummatum eſt. Ita Moſes, Deuter. 24. deſcripturus repudium, inquit: Si homo acceperit vxorem, & maritauerit eam. Sed Eſd. 10. ſeparatio alienigenarum, quia contra mandatum diuinum coniunctæ erant, fit ſine libello repudij, quanquã illa differentia non vbiq; ab omnibus ſeruetur. Quidã enim inter cauſas diuortij numerant etiam gradus prohibitos, qui tamen propriè ad impedimenta matrimonij pertinent. Prima igitur quæſtio eſt, propter quas cauſas licitum & permiſſum ſit in nouo Teſtamento, legitimum diuortium. Non dubium autem eſt, Moſen propter duritiem cordis Iudæorum, plures diuortij cauſas conceſſiſſe: dicit enim, Deut. 24. Si non inuenerit gratiam in oculis eius, eo quod deprehenderit in ea rem fœdam, Malach. 2. Si odio habes, dimitte. Poſtea verò actio diuortij apud Iudæos, in eam licentiam & leuitatem degenerauit, vt ex quacunque cauſa vxores dimitterent. Matthæus dicit, κατὰ πᾶσαν αἰτίαν: hoc eſt, quicquid eſſet, cuius poterant vxores inſimulare, ſtatim petebant diuortium. Quia verò viris cordatis & grauibus, leuitas illa repudij ex quauis cauſa diſplicebat: proponunt igitur Chriſto quæſtionem, an ex quauis cauſa fieri poſſit diuortium? Et ſimul comprehenditur quæſtio, quæ ſint veræ cauſæ legitimi diuortij. Chriſtus verò vnam ſolam cauſam fornicationis excipit: de reliquis verò quibuſuis cauſis inquiunt: Qui dimiſſa vna duxerit aliam, & qui ducit dimiſſam, adulterium committunt.

De vera cauſa diuortij.

Non autem committi poteſt adulterium, niſi vel vtraque, vel altera perſona ſit vinculo matrimonij alligata. Pronunciat ergo Chriſtus præter fornicationem nullam aliam eſſe cauſam, quæ poſſit facere tale diuortium, quo vinculum matrimonij ſoluatur, vt cõiuges vere & legitime ſeparari poſſint. Sed in omnibus aliis cauſis, excepta fornicatione, pronunciat manere decretum diuinum: Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Scio fuiſſe qui diſputarunt, non ſolam cauſam fornicationis, in Chriſti ſententia intelligendam eſſe, licet ſola diſerte exprimatur: ſed ſub illa comprehendi etiam alias cauſas, quæ ſint vel æque graues, vel etiam grauiores, quam fornicatio: quia moris ſit ſcripturæ, exempli loco vnum aliquid proponere, & diſerte exprimere, ſub quo reliqua quæ ſunt eiuſdem generis comprehendantur: vt exemplum de ſubleuando aſino inimici, complectitur omnia charitatis officia, quibus damnum aliquod ab inimicis auerti poteſt.

Ita exemplum de obuertenda altera maxilla, omnis generis contumelias complectitur: & exemplum ſecuris è manubrio exilientis, complectitur omnia homicidia inuoluntaria. Sed talem explicationem, exiſtimo ſententiam Chriſti non admittere: propterea quia ſtatus reſponſionis, ex propoſita quæſtione diiudicandus eſt. Ita autem proponitur quęſtio: An ex omni cauſa liceat dimittere vxorem? Ad quæſtionem hanc Chriſtus reſpondens, non dicit, ex quauis cauſa licere: nec etiam dicit, ex nulla cauſa licere: ſed explicaturus, ex quib. cauſis liceat, ex quibus non liceat, ſolam fornicationis cauſam excipit: ex reliquis verò quibuſuis cauſis, pronũciat vinculum matrimonij nõ ſolui, ſed committi adulterium, ſi fiat cõmixtio cum alia perſona. Hæc ſententia cõſcientiis tutiſſima eſt: ex verbis enim Chriſti, manifeſta & certa eſt. Cui tamen illud quod dignum eſt obſeruatione, addi poteſt: ſicut vulgo dicitur, aliud eſſe ius fori, aliud ius poli: aliud eſſe forum politicum, aliud forum conſcientiæ. Ita enim Theodoſius & Valentinianus, Chriſtiani Imperatores, ſub doctiſſimis & vigilantiſſimis Epiſcopis, qualis fuit Ambroſius, ediderunt conſtitutionem de diuortiis: in qua plures cauſas diuortij concedunt, vt ſæuitiam, veneficia, inſidias vitæ ſtructas, &c. Politicæ enim conſtitutiones ita moderandæ ſunt, vt non tantum boni & ſanabiles ad regulam bonæ conſcientiæ gubernentur, verum etiam vt impij, præfracti & contumaces, qui iuſtis admonitionib. regi nolunt, reprimantur & coerceantur, ne reliquorum tranquillitatem turbent. Cumque politicis legibus omnia quæ ad exactam iuſtitiæ normam non conueniunt, caueri non poſſint: quando igitur duo imminent incommoda, vt id quod leuius eſt, eligatur, conſtituuntur metæ, quantum ſine Reipublicæ perturbatione concedi poſſit, & vbi gladius ciuilis repreſſurus ſit impiorum contumaciam. Ita Deus ipſe in conſtitutione politiæ Iſraëliticæ, propoſuit quidem normam inſtitutionis coniugij: ſed quia pleriqueprop ter cordis duritiem, illa norma nolebant regi: Moſes igitur politicus legiſlator, ne œconomica tranquillitas prorſus turbaretur & vaſtaretur, politicam fecit conſtitutionem, de modo & metis diuortiorum. Semper tamen conſcientiis inſonuit vox doctrinæ: Ab initio non fuit ſic. Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Eodem modo Ambroſius, qui conſcientias de diuortiis, ſecundum Chriſti doctrinam erudiebat, non ignorabat politicam illam Imperatoris ſui Theodoſij conſtitutionem: ſed illam hoc politico fine editam nõ damnauit: nec tamen docuit, in foro conſcientiæ pios hoc facere poſſe, & debere, ſicut hoc pulchrè colligitur ex illis quæ ſcripſit, in 16. caput Lucæ: Omnis qui dimiſerit vxorem ſuam, & alteram duxerit, mœchatur. Audi, inquit, legem Domini: cui obſequuntur, etiam qui leges ferunt. Item: Dimittis ergo vxorem quaſi iure, ſine crimine: & putas id tibi licere, quia lex humana nõ prohibet, ſed prohibet diuina.

An quauis cauſa ſufficiat ad dimittendam vxorem.

Moſes de modo diuortiorum.

Non igitur omnem & quamuis cauſam diuortij Chriſtus approbat: nec tamen etiam nullam concedit diuortij cauſam: ſed cauſam fornicationis excipit

pit ab aliis omnibus illegitimis, illicitis & inſufficientibus diuortij cauſis. Propter adulterium igitur, fieri poteſt verum & legitimum diuortium: Et illud diuortium non pugnat cum diuino decreto: Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Ibi enim non homo, ſed Deus ipſe ſeparat. quod enim verbum Dei facit, hoc Deus ipſe facere iudicandus eſt.

De caſu deſertionis. Aliud verò eſt loqui de caſu deſertionis, quem Paulus ponit, 1. Cor. 7. Si infidelis diſcedit, diſcedat. Quæſtio enim de diuortio, ita proponitur: Propter quas cauſas vir ſiue mulier poſſit à ſe repudiare & abiicere, ſiue vxorem, ſiue maritum legitime coniunctum. Ad hanc quæſtionem recte reſpondetur verbis Chriſti, quod propter ſolum adulterium. Neque enim Paulus, præter vnicam illam Chriſti exceptionem, fideli concedit, vt propter diſparitatem religionis, infideli repudium mittat: ſicut Anabaptiſtæ fingunt alterum coniugum ſtatim poſſe repudiari, ſi nolit ſectam illorum amplecti. Paulus enim expreſſe dicit: Si infidelis conſentit cohabitare, fidelis non dimittat illam. Si infidelis diſcedit, diſcedat: non enim ſeruituti ſubiectus eſt frater vel ſoror, in huiuſmodi.

diuor- ... facere ... ab di- ... Audis Paulum diſtincte loqui. 1. Non concedit fideli, vt propter diuerſitatem religionis, vel petat, vel faciat diuortium, inquit enim: Fidelis non dimittat infidelem. 2. Si verò fidelis ab infideli iniuſte deſeratur & abiiciatur, in hoc caſu deſertionis, ſi infidelis non poteſt adduci vt cohabitet, & fidelis non poteſt continere: pronunciat Paulu, fidelem non eſſe ſeruiliter alligatam deſertori, ſed eſſe liberam. Seruitus enim & libertas oppoſita ſunt. Et Phraſis Pauli: δεδούλωται, rectiſſime intelligi poteſt ex illis quę ſcribit Rom. 7. Mulier lege alligata eſt viro. Item, libera eſt à lege viri, ne ſit adultera, ſi alteri viro copuletur. Atque ita Ambroſius ſententiam illam interpretatur, quod non ſit peccatum ei, qui propter Deum dimittitur, ſi alij ſe iunxerit, nec accuſatur, ſi deſerta alij copuletur. Infidelis verò diſcedens, & in Deum & in matrimonium peccare dignoſcitur. Et mox poſtea: Si Eſdra dimitti fecit vxores aut viros infideles, vt propitius fieret Deus, nec iratus, ſi alias ex genere ſuo acciperent (non enim ita præceptum his eſt, vt dimiſſis iſtis alias minime ducerent) quanto magis, ſi infidelis diſceſſerit, liberum habebit arbitrium, ſi voluerit nubere legis ſuæ viro? Hæc Ambroſius. Phoetius ita ſcribit: Si infidelis diuortium fecerit non eſt ſeruituti ſubiectus fidelis, quin & ipſe diuortium faciat. Interpretatur autem verbum χωρίζεσθαι non ſimpliciter pro diſcedere, ſed pro ſeparare ſeu diuortium facere: ſicut vſurpatur in illo dicto, homo non ſeparet.

... dua ... diuor- Duos igitur caſus in ſcriptura habemus, quibus vinculum matrimonij diſſoluitur, vt coniuges ſeparentur, nō tanquam ab hominibus, ſed ab ipſo Deo: 1. propter adulterium, vir licite, recte, & ſine peccato poteſt vxorem ſuam repudiare. 2. Si infidelis nolit cohabitare cum fideli, ſed deſerat, dimittat & repudiet eam, ſine culpa adulterij, tātum propter fidem: peccat quidem infidelis, & in Deum & in ius matrimonij: ſed perſona innocens deſerta, non eſt ſeruituti ſubiecta, ſed libera à lege viri, vt non ſit adultera, ſi legitime iungatur alteri viro. Et hos duos caſus etiam Chryſoſtom. annotauit, 1. Cor. 7. Infidelis, inquit, cauſam præbuit, & fornicatio.

CANON VII.

Si quis dixerit Eccleſiam errare, cum docuit & docet (iuxta Euangelicam & Apoſtolicam doctrinam) propter adulterium alterius coniugum, matrimonij vinculum non poſſe diſſolui: & vtrunque, vel etiam innocentem, qui cauſam adulterio non dedit, non poſſe altero coniuge viuente aliud matrimonium contrahere: mœcharique eum qui dimiſſa adultera aliam duxerit, & eam, quæ dimiſſo adultero alij nupſerit, anathema ſit.

EXAMEN.

Repetitur hoc loco, & ſtabilitur lex illa Pontificia, quod parti innocenti, quæ à coniuge vel adultero, vel adultera, legitimo diuortio ſeparata eſt, nulla ratione liceat, parte rea adhuc viuente, aliud matrimonium contrahere. Et multi ſane ſperarunt mitigationem aliquam iſtius duriſſimæ legis, eo quod inhumana eius aſperitas, non tantum partem innocentem, ſine ſua culpa, iure ſuo priuat, quod contra regulas iuris eſt, verum etiam periculoſiſſimos laqueos conſcientiis iniicit. Innocens enim poſt legitimum diuortium, legitime factum, ſi donum continentiæ non habeat, & tamen non poſſit ſecundum matrimonium contrahere, cogetur vel in perpetua vſtione, qua inuocatio turbatur & extinguitur: vel in fornicatione, quæ à regno Dei excludit, viuere: idque nō ſua, ſed aliena culpa. Atque ita diuortium à filio Dei propter cauſam adulterij indultum parti innocenti nihil aliud erit, quam laqueus, quo coniiciatur in vſtiones, in fornicationes, in iram denique, & iudicium Dei. Melius igitur Chriſtus Eccleſiæ conſuluiſſet, ſi ſimpliciter nullum diuortium, etiam propter adulterij cauſam conceſſiſſet. Ita enim pars innocens retinuiſſet facultatem vtendi remediis, diuinitus contra fornicationem conceſſis. Sed Tridentinum Concilium non eſt ſolicitum, quomodo conſcientiis conſulatur: ſicut enim ſacrificulis, ita forſan etiam ſeparatis centum potius concubinas, quam vnam legitimam vxorem concedent. Septimus igitur Canon ſub anathemate prohibet, innocentem qui cauſam adulterio non dedit, aliud matrimonium altero coniuge viuente, contrahere: & pronunciat eum, qui poſt legitimum diuortium legitime factum, dimiſſa adultera aliam duxerit, mœchari. Contendit enim per diuortium non poſſe vinculum matrimonij diſſolui, etiamſi propter cauſam adulterij legitime fiat. Non ignoro autem, Auguſtinum, & qui illum ſequuntur, quæſtionem hanc horride & duriter diſputare & definire. Sed ſi ſepoſitis hominum præiudiciis, & præconceptis præſumptionibus, ex ipſis Chriſti verbis quæſtio hęc diiudicetur, res profecto plana & manifeſta eſt. *Auguſtini de hac quæſtione diſputatio.* Quæſtio à Phariſæis proponitur Chriſto, de diuortio ſeu repudio: hoc eſt, de dimiſſione ſeu ſeparatione vxoris. Iam ante omnia conſtituendum eſt, quæ ſit definitio diuortij, de quo Phariſæi quærunt. Illud verò certum & manifeſtum eſt, ex loco Deut. 24. quem Phariſæi allegant. Ibi enim Moſes dicit, per repudium vxorem dimitti è domo mariti, & ita emitti, vt poſſit alteri marito nubere. Et Leuit. 21. Ezech. 44. ſacerdos ſicut viduam, ita etiam repudiatam vetatur ducere, Ierem. 3. tanquam vulgatum & notorium allegatur poſt repudium libertatem eſſe tranſeundi ad aliud coniugium. Repudium igitur ſeu diuortium, de quo Phariſæorum quæſtio loquitur, non tantum eſt ſeiunctio à conuictu domeſtico ſeu ſeparatio quoad cohabitationem: ſed eſt ſolutio vinculi matrimonialis, ita vt poſt legitimum diuortium legitime factum, poſſit contrahi aliud matrimonium, non tantum poſt mortem prioris coniugis, ſed viuente eo. Illud enim expreſſe ponitur,

Digitized by Google

Deut.24. Et verbum כרת, vnde repudium, ſeu diuortium Hebræis dicitur, ſignificat abſcindere, ſeu præſcindere, quod ad ſolutionẽ vinculi coniugalis apte conuenit. Atq; adeo vinculum coniugale non manet poſt diuortium, inter priores coniuges, vt Deut. 24 & Ierem. 3. pronuncietur abominatio eſſe, ſi maritus repudiatam ſuam, poſt mortẽ alterius viri ducere voluerit. Deitenbergius obiicit: Iudæis licuiſſe poſt diuortium ducere aliam vxorem, non ratione diuortij, ſed quia licebat plures tunc ſimul vxores habere. Hanc verò rationem vanam & falſam eſſe inde conſtat. Nam & vxor repudiata, poterat alteri nubere. Deut. 24. Leuit. 21. Ezech. 44. Iere. 3. Quid igitur Phariſæorum quæſtio, nomine diuortij intelligat, certum & manifeſtum eſt. Et ipſa formula libelli repudij, quæ adhuc hodie Iudæis vſitata eſt, idem confirmat: In ea enim ponitur hæc clauſula: Concedo ei licentiam & poteſtatem, vt pro libito ſuo vadat quò voluerit: ducique poſſit ab omni viro: nec eam quiſquam prohibere præſumat.

Quid Christus intelligat per diuortium & repudium.

Videamus porrò quid ipſe Chriſtus in reſponſione ſua intelligat per diuortium ſeu repudium. Coniungit autem, Matth. 19. Marc. 10. Luc. 16. duo hæc: vxorem dimittere & poſt diuortium aliam ducere. Eadem ergo eſt definitio diuortij, in quæſtione Phariſæorum, & in reſponſione Chriſti. Hanc verò notationem diuortij, accõmodabimus ad ipſam quæſtionem & reſponſionem. Quærunt enim Phariſæi, propter quas cauſas tale diuortium licitum ſit. Hic verò libere fateor, ſi Chriſtus tantum hoc reſpondiſſet, quod Marcus & Lucas deſcribunt, ſenſus ſimpliciter hic eſſet: propter nullam prorſus cauſam, licitum eſſe tale diuortium: ſed quæcunque intercedat cauſa, non poſſe vinculum matrimonij diſſolui, niſi per mortem. Ita enim habent verba: quicunque dimiſerit vxorem ſuam, & duxerit aliam, adulterium committit. Sed quia in Euangeliſtis, vniuerſalis & neceſſaria regula eſt, verã interpretationem & ſententiam quærendam & ſumendam eſſe ex collatione deſcriptionũ, quæ extant apud reliquos Euangeliſtas: ita enim mutuas operas tradiderunt, vt quod vnus breuius & obſcurius poſuit, illud alter ſuppleat, & clarius explicet. Conferẽda igitur eſt etiam Matthæi deſcriptio, quæ teſtatur non ſemel, ſed in duobus locis Chriſtum diuerſis temporibus, quando materiam diuortij tractauit, diſerte addidiſſe exceptionem de caſu fornicationis, Matth. 5. & 19. Non itaq; ſimpliciter vniuerſales ſunt ſententiæ illæ Chriſti, in Marco & Luca: ſed cum illa exceptione, quam Matthæus Apoſtolus, qui illis concionibus Chriſti interfuit, duobus in locis addit. Quia igitur veriſſima eſt regula, quod generi derogetur per ſpeciem: ſenſus igitur reſponſionis Chriſti, ex collatione Euangeliſtarum hic erit: tantum in cauſa fornicationis, licitum eſſe tale diuortium, ſicut ſupra deſcripſimus: in reliquis verò omnibus cauſis, non eſſe licitum, vt vir vxorem dimittat, & aliam ducat. Et quia pronunciat adulterium committi, ſi alia ducatur: oſtendit, in omnibus diuortiis propter quaſcunque cauſas fiant, manere vinculum matrimonij, excepto illo diuortio, quod fit propter cauſam fornicationis. Argumenta enim à contrario ſenſu, ſunt omnium & manifeſtiſſima & firmiſſima. Quia igitur Chriſtus dicit: Qui dimiſerit vxorem ſuam, excepta cauſa fornicationis & duxerit aliam, mœchatur. Ergo à contrario ſenſu, qui propter cauſam fornicationis dimittit vxorem, & aliam ducit, nõ mœchatur. Hoc certe luce meridiana clarius eſt. Et hæc clariſſima ſimplicitas, vel inde confirmatur, quod Auguſtin. diuerſam ſuam ſententiã aliter tueri non poteſt, niſi verba Chriſti de exceptione fornicationis, miſere, & contra quàm ſimplicitas contextus patitur, torqueat. Dicit enim hunc eſſe ſenſum exceptionis, quod illi grauius quidem peccent, qui ſine cauſa fornicationis diuortium faciunt: ſed tamen & illos adulterij reos eſſe, qui propter cauſam fornicationis vxorem dimittunt; & aliam ducunt. Sed inſpiciatur tantum textus, & manifeſtum erit, Chriſtum hoc non dicere. Neq; enim propoſita erat quæſtio, vtrum ex illegitimis diuortiis grauius peccatum ſit, ſed quæſtio erat de cauſis legitimis diuortij. Et Phariſæi quidem exiſtimabant, quamuis cauſam ſufficere. Chriſtus verò reſpondet: Excepta cauſa fornicationis, nullam aliam eſſe cauſam, quæ poſſit matrimonij vinculum ſoluere. Semper autẽ in memoriam reuocetur definitio diuortij. Phariſæi enim in quæſtione ponunt definitum: quærunt enim de cauſis diuortij. Chriſtus verò in reſponſione ponit ipſam definitionẽ diuortij: vxorem ſcilicet dimittere, & aliam ducere. Et hanc definitionẽ nulli cauſæ tribuit, niſi tantũ cauſæ fornicationis. Particulæ etiam παρεκτὸς & εἰ μὴ, illam Auguſtini contorſionem non admittunt. Græci interpretes, 1. Reg. 20. reddiderunt πλὴν: puer hoc non ſciebat; niſi tantum Dauid & Ionathas, c. 21. Non eſt hic alius gladius, præter hunc, 3. Reg. 3. Nemo adfuit niſi nos duæ, Act. 26. Optarim omnes fieri tales, qualis ego ſum, exceptis his vinculis. In his ſententiis, certe ineptiſſima eſſet interpretatio de magis & minus, cũ ſimpliciter ſint excluſiuæ exceptiones: ſicut & particula, niſi, quæ Mat. 19. vſurpatur, cuius exempla vbique ſunt obuia.

Duo dicta ex Paulo vtrumque ſolutum.

Ita ergo ſententia Chriſti plana eſt. Sed duo dicta ex Paulo opponuntur: de quo non dubium eſt, quin omnium rectiſſime Chriſti ſententiam intellexerit. Illas igitur paucis oſtendemus, non tollere exceptionem Chriſti de cauſa fornicationis. Rom. 7. dicit mulierem lege alligatam eſſe viro, donec viuit: ita vt ſi viuente viro, alteri coniuncta fuerit, adultera pronuncietur. Hoc Pontificij ita interpretantur, quaſi Paulus voluerit docere, nec poſt legitimum quidem diuortiũ, propter cauſam fornicationis legitime factum, concedi poſſe aliud matrimonium, altero coniuge viuente. Sed Paulus in illo loco non tractat ex profeſſo doctrinã de diuortiis, ſed ex inſtitutione coniugij, quod ſit indiuidua coniunctio, ſimilitudinem quatenus propoſito ſuo congruit, aſſumit. Et nullum dubium eſt, matrimonium per ſe, iuxta inſtitutionem, eſſe talem coniunctionem, ſicut Chriſtus inquit: Non iam ſunt duo, ſed vna caro. Item: Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Et hoc modo iuxta inſtitutionem, nexus matrimonij non niſi morte diſſoluitur. Et hactenus ſimilitudo illa ſeruiebat Pauli propoſito. Alia verò quæſtio eſt de diuortio: cuius ſimilitudinem Paulus non attexuit, quia ad id quod in illo loco agebat, non erat opus, Chriſtus verò, Mat. 19. ſimul & legem inſeparabilitatis coniugij, ex inſtitutione tradit: & adiungit exceptionem de diuortio, propter cauſam fornicationis. Non igitur exiſtimandus eſt Paulus ſuſtuliſſe ſeu abrogaſſe exceptionem illam Chriſti quãdo legem inſtitutionis, de indiuidua coniugij ſocietate recitat. Et ne coniecturis opus ſit, ipſe Paulus certiſſimus ſui interpres ſit. Dicit enim, ſe loqui ſcientibus legẽ. Atqui legẽ concedere ſecundas nuptias, poſt legitimum diuortium, certiſſimum eſt, Deut. 24. Leuit. 21. Iere. 3. Ezech. 44. Loquitur itaq; in illo loco Paulus

de vin-

Explicatio loci Paulini. de vinculo coniugali, quale eſt per ſe, extra caſum diuortij. Nam & ipſe 1. ad Cor. 7. vbi ſententiam illam, quæ extat Rom. 7. reperit, fidelem in caſu deſertionis eximit ſeruitute, & vindicat in libertatem à lege coniugis infidelis, dum adhuc viuit. Altera ſententia Pauli 1. Cor. 7. videtur fortius vrgere: præfatur enim, ſe repetere præceptum Domini de diuortiis. Dicitur autem ſimpliciter, ſine exceptione, præceptum Domini eſſe, mulierem à viro non ſeparari: ſi verò ſeparetur, vt maneat innupta, aut viro reconcilietur: Et virum non dimittere vxorem. Inſpiciamus igitur aliquando propius, illam Pauli ſententiam, maximè quia profitetur ſe repetere præceptum Domini, de diuortio. Chriſtus autem in illo ſuo præcepto, duo complectitur. 1. propter quas cauſas non ſit licitum diuortium, ita vt legitime poſſit aliud matrimonium contrahi, 2 addit exceptionem de cauſa fornicationis. Videamus iam, an Paulus vtramque partem præcepti Chriſti complectatur, an vero de altera tantum parte legatur. Et non diuinationibus agemus, ſed ex ipſis Pauli verbis, hac de re ſtatuimus. Primò autem ſumemus illud, quod etiam aduerſariorum confeſſione certum eſt. Licet enim poſt diuortium, non permittant alterum matrimonium: hoc tamen fatentur; conceſſum eſſe, vt propter cauſam fornicationis, vir poſſit vxorem dimittere, & vxor virum deſerere. In aliis verò caſibus, extra fornicationem, Chriſtus pronũciat ipſam dimiſſionem non licere. Nam Matth. 5. non de repetitis à viro poſt dimiſſionem ſecundis nuptiis, ſed de ipſa dimiſſione loquitur: Quiſquis vxorem dimiſerit, excepta cauſa fornicationis, facit eam mœchari. Iam verò Paulus, 1. Corint. 7. inquit: Præcipio non ego: ſed Dominus, mulierem à viro non diſcedere, & virum non dimittere vxorem. Audis Paulum loqui de illa parte præcepti Dominici, quæ in aliis caſibus extra cauſam fornicationis, ipſam dimiſſionem prohibet. Et in his caſibus rectè dicit, non poſſe contrahi alterum matrimonium, quia nondum ſoluto vinculo matrimonij, eſt adulterium. Non autem præceptum Domini eſt, virum propter cauſam fornicationis, nec debere, nec poſſe vxorem dimittere. Exceptio igitur cauſæ fornicationis, in illa Pauli ſententia non comprehenditur: quia expreſſe declarat, ſe loqui de illis caſibus, in quibus ipſa dimiſſio non eſt licita.

Quod autem addit: Si verò diſcedit, &c. oſtendit multa fieri de facto, quæ de iure non licent.

Secundò ipſum verbum reconciliationis, oſtendit Paulum non loqui de cauſa fornicationis. Quãdo enim in ſcriptura alter dicitur alteri reconciliari, intelligitur hoc proprie non de parte innocente, ſed quod pars offendens reconcilietur alteri, vt ad Rom. 5. Cum inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo. Matth. 5. Si Frater tuus habet aliquid aduerſum te, vade reconciliare fratri tuo.

Si igitur Paulus diſceſſionem mulieris de cauſa fornicationis viri intelligeret: non mulieri, vt parti innocenti, ſed viro, vt parti offendenti iniungeret reconciliationem. Quia verò dicit, mulier reconciliet ſe viro, ergo intelligit ſeparationem, quæ propter alias cauſas fit, excepto caſu fornicationis. Salua igitur manet exceptio Chriſti.

Tertiò, ipſe Paulus mox fideli parti deſertæ, non proponit præceptum, maneat innupta: ſed liberam eam pronunciat. Ergo Paulus ipſe oſtendit, priorem illam ſententiam non eſſe intelligendam ſine exceptione.

Quartò, Græci interpretes exceptionem cauſæ fornicationis, expreſſe addunt in explicatione huius Paulinæ ſententiæ. Chryſoſtomus dicit, vxorem à viro nõ diſcedere ſine fornicatione: & addit Pauli ſententiam eſſe: quia propter alias cauſas, excepta fornicatione, contingit fieri diuortia: melius eſſe, vt à principio non fiant, quod ſi fiant, vel maneant ſine coniugio, vel reconcilientur.

Eandem explicationem reperit Theophylactus. *Theophy.*
OEcumenius ita inquit: Lex Domini eſt, ne excepta fornicatione fiat diuortium. Item: Vir vxorem non dimittat, niſi ratione fornicationis duntaxat, hæc enim lex Chriſti eſt.

Ambroſius etiam inquit: Si diſceſſerit propter malam conuerſationem viri, iam innupta maneat. *Ambroſius.*

Corinthiorum igitur quæſtio non fuit de legitimo diuortio, quod propter cauſam fornicationis fit, ſed de illis diuortiis, quæ Græcorum leuitate, ex quibuſuis cauſis in illis locis vſitata erant. Atque ita diiudicatio huius quæſtionis, quantum ad ſcripturæ ſententiam attinet, plana eſt. Et bonæ mentes acquieſcere debent, quando habent ipſius diuinæ voluntatis ſimplicem & genuinam ſententiam, in ſcriptura patefactam.

Apud Eccleſiaſticos verò ſcriptores, quæſtio illa non eodem modo definita fuit. Omnino enim quãtum ſalua conſcientia fieri poteſt, opera danda eſt, vt diuortia etiam legitima caueantur, & nexus coniugalis vel indiſſolubiliter ſeruetur, vel ſi interruptus fuerit, redintegretur. Serio igitur viros monebant, & hortabantur veteres, vt adulteras, ſi pœnitentiam agerent, & ſpem emendationis præberent, paterentur ſibi reconciliari: cum præſertim nobis Chriſtianis cogitandum ſit, fœdus ſpiritualis coniugij inter Chriſtum & Eccleſiam, ſæpe à nobis ſpirituali fornicatione violari. Nollemus autem Deum tam duriter nobiſcum agere, vt propterea ſine ſpe reconciliationis, in æternum nos à ſe repudiet. Sed celebramus, ſicut æquum eſt, illam Dei miſericordiam, quæ pulcherrimè deſcripta eſt, Ieremiæ 3. Eandem igitur humanitatem & miſericordiam, lapſæ etiam parti nos præſtare æquum eſt, ne incidamus in illud iudicium: Qua menſura menſi fueritis, &c. cum præſertim Chriſtus adulteram reſipiſcentem clementer receperit, Iohan. 8. Quod caput, Auguſtinus narrat acerbos viros tanto odio perſecutos, vt ex ſuo loco illud expunxerint.

Accedit, quod ſecunda matrimonia, ſua habent incommoda propter liberos ex priori coniugio ſuſceptos. Et pars lapſa, quando ſine omni ſpe receptionis repudiatur, difficilius ad pœnitentiam redibit, ſed ex deſperatione, aliis atrocioribus flagitiis ſe proſtituet. Hieronymus citat quidem ſententiam *Hieronymus.* Solomonis ex cap. 18. Prouerbiorum, quæ tamen in Hebraico textu Solomonis non extat: Qui tenet adulteram, ſtultus eſt & impius 32. quæſt. 1. citatur ex Chryſoſtomo. Fatuus eſt & iniuſtus, qui retinet meretricem. Patronus enim turpitudinis eſt, qui celat crimen vxoris.

Non tamen pugnat aduerſus pietatem, adulteram reſipiſcentem recipere. Ita Dauid coniugem ſuam Michol, quæ alteri copulata fuerat, rurſus ad ſe recepit.

Hæc & alia argumenta, quibus perſuaderi & molliri poſſit viri animus, extant apud Auguſtinum. Et piis omnibus probatur, vt non ſtatim ad diuortia proſiliatur, ſed prius tententur omnia, quæ reconciliationi & redintegrationi ſeruire poſſunt. Omnis

Digitized by Google

enim mihi licent, ſed non omnia expediunt & ædificant, inquit Paulus.

Veteres igitur, vt animos maritorum efficacius mouerent, docuerunt, rectius, præſtantius & perfectius eſſe, ſi etiam ille, qui ab adultera ſeparatus eſt, vel maneat ſine coniugio, vel reconciliatam vxorem rurſus recipiat: Et ſecundas nuptias poſt diuortium, aliqua etiam publica reprehenſione notarunt: vt eo facilius animos ad reconciliationem flecterent. Non autem adeo fuerunt aſperi, duri, horridi & immanes, vt maluerint conſcientias ſeparatarum, huiuſmodi traditionibus, laqueis vſtionis & fornicationis, in æternum exitium præcipitare, quam alterum matrimonium concedere. Ita Origenes in 18. ca. Mat. dicit quidem talia matrimonia eſſe extra ſcripturam, & aduerſus ea, quæ ſcripta ſunt Rom 7. & Mat. 18. addit tamen: Scio quoſdam, qui præſunt Eccleſiis, extra ſcripturam permiſiſſe aliquam nubere viro priori viuente. Et contra ſcripturam quidem fecerunt, Rom. 7. non tamen omnino ſine cauſa hoc permiſerunt: forſan enim propter huiuſmodi infirmitatem incontinentium hominum, peiorum comparatione, quæ mala ſunt, permiſerunt. Et illam permiſſionem dicit nō eſſe iuxta exactam iuſtitiam, ſed ſecundum duritiam hominum carnalium. Comparat autem, quod diligenter notandum eſt, hanc promiſſionem illi quæ extat, 1. Cor. 7. Bonum eſt mulierem non tangere, ſed propter fornicationem, &c. Item: Rurſus conueniant, ne tentet vos Satanas: hoc verò dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium. Non igitur intelligit permiſſionem criminis mortalis, vaſtantis conſcientiam, & effundentis gratiam. Et ſi nihil aliud, talem certe promiſſionem ſeu indulgentiam, aliquando in concilio futuram ſperarunt Caietanus, Eraſmus & Catharinus: ſed fruſtra, ſicut iam apparet.

Ita docti 7. Canonem Neocæſarienſem, de huiuſmodi ſecundis nuptiis intelligunt: & meo quidem iudicio, recte. Statuit enim presbyterum non debere intereſſe conuiuiis ſecundarum nuptiarum, ne conuiuio illis nuptiis conſentire videatur. Et ratio additur: quia præceptum ſit, ſecundis nuptiis pœnitentiam imponere. Notatæ igitur fuerunt ſecundæ illæ poſt diuortium nuptiæ, publica aliqua Eccleſiaſtica reprehenſione: non tamen prorſus vel damnatæ, vel prohibitæ, vel reſciſſæ fuerunt.

Hieronymus. Ita Hieronymus Fabiolam, quæ poſt legitimum diuortium, viuente priori marito, alteri nupſerat, narrat quidem publicam egiſſe pœnitentiam, de qua ſcilicet loquitur Canon 7. Neocæſarienſis, eò quod eſſet contra rigorem Euangelij: qui vniuerſam cauſationem nubendi, viuentibus viris, fœminis amputat: tamen addit, illam hoc non vt peccatum mortale commiſiſſe: nec tantum Papiniani leges ſecutam, ſed feciſſe hoc iuxta dicta Pauli: Melius eſt nubere quàm vri. Item: volo iuniores viduas nubere, ne conuertantur poſt Satanam. Nec publica Fabiolæ pœnitentia efficit, peccatum eſſe ſimpliciter mortale & damnabile: nam & illis qui adulteram ſine diuortio retinebant, duorum atque triū etiam annorum pœnitentiam tunc imponebatur, c. 32. q. 1. Et duriores omnino fuerunt veteres fœminis, ne illis poſt diuortium, alterum concederetur coniugiū: ſicut Ambroſius 1. Cor. 7. inquit: Non permittitur vxori vt nubat, ſi virum ſuum cauſa fornicationis dimiſerit. De viro autem exiſtimat, Paulum ideo non addere, Maneat ἄγαμος: Quia inquit, viro licet ducere aliam, ſi dimiſerit vxorem peccantem. Et reliqua quidem diuortia Ambroſius & arguit, & damnat in 16. Luc. Sed poſt diuortium ex cauſa fornicationis, expreſſe dicit licere, vt vir aliam ducat vxorem, idque non ex legum ciuilium, ſicut Lindanus fingit, ſed ex Pauli ſententia pronunciat. Et ex illo Ambroſij loco colligitur, publicas illas reprehenſiones, quæ extant apud Origenem & Hieronymum, potiſſimum contra fœminarum ſecunda matrimonia conſtitutas fuiſſe. Viris enim illud licuiſſe, Ambroſius aperte affirmat.

Circa Auguſtini verò tempora, quæſtio hæc horridius cœpit diſputari: ſimpliciter ſcilicet adulterina eſſe coniugia, quæ poſt legitimum etiam diuortium propter cauſam fornicationis legitime factū, ſiue à viris, ſiue à fœminis contraherentur. Non tamen catholicum fuiſſe hoc dogma, inde apparet, quod fuerunt tunc, qui Auguſtini ſententiæ contradixerunt: vt Pollentius. Sed Auguſtini autoritate effectum eſt, quod in concilio Mileuitano 17. Canon, hac de re ita poſitus eſt. Placuit, vt ſecundum Euangelicam & Apoſtolicam diſciplinam, neq; dimiſſa à marito, alteri coniungatur: ſed ita maneāt, aut ſibimet reconcilietur. Quod ſi contēpſerint, ad pœnitētiam redigantur. Sed nec ille Canon dicit de parte innocente, quæ propter cauſam fornicationis partē peccantē dimittit: ſed loquitur de dimiſſis, hoc eſt, de parte rea. Illud verò notabile eſt, quod addit Canon iſte, petendā eſſe legē Imperialem in illa cauſa. Ergo vſq; ad illa tempora, etiā ſub Chriſtianis Imperatoribus, nō fuit lex ſeu conſtitutio, prohibēs talia matrimonia. Neque verò poſtea etiam à Chriſtianis Imperatoribus talem legem impetrarunt, ſicut ex Codice Iuſtiniani manifeſtum eſt. In Eccleſia etiam poſt illud tempus, talia matrimonia non ſimpliciter vt damnabilia reſciſſa fuerūt. Leo enim Epiſt. 85. loquitur de ſacerdote quodā, qui poſt diuortium vxoris, aliam duxerat. Illum verò tantum à miniſterio remouet, non autem reſcindit alterum illud coniugium: nec ex communione Eccleſię illum eiicit. *Concilium Mileuitani.*

Et licet poſt illa tempora, duriores ſemper hac de re factæ fuerunt conſtitutiones: tamen & conſtitutiones & exempla quædam, retinuerunt veteris Eccleſiæ humanitatem. Vt c. 32. q. 7. citatur Canon cuiuſdam Concilij. Quædam cum fratre viri ſui dormiuit: decretum eſt, vt adulteri nunquam coniugio copulentur: illi verò cuius vxor ſtuprata eſt, licita coniugia non negentur. Item ex decreto Zachariæ: Concubuiſti cum ſorore vxoris tuæ: ſic feciſti, neutram habeas: & ſi illa, quæ vxor tua fuerit, conſcia ſceleris non fuit, ſi ſe continere non vult, nubat in Domino: tu autem & adultera, ſine ſpe coniugij permaneatis. Ex Concilio Triburienſi: Si quis cum nouerca ſua dormierit, neuter ad coniugium peruenire poteſt: ſed vir eius poteſt, ſi vult aliam accipere, ſi ſe continere non poteſt. Et Gregorius ſcribit Bonifacio: Quod propoſuiſti, ſi mulier infirmitate correpta, non valuerit viro debitum reddere, quid eius faciat coniugalis? Bonum eſſet, ſi ſic permaneret, vt abſtinentiæ vacaret: ſed quia hoc magnum eſt, ille qui non poterit ſe continere, nubat magis.

Hæc ideo recitaui, vt rectius expendi poſſit, quale ſit Tridentinum anathema in 7. hoc Canonē. Præcipue verò vt conſideretur, ex quibus cauſis & rationibus, veteris Eccleſiæ humanitas, poſt diuortium aliquando conceſſerit coniugia. Si Magiſtratus exequeretur iudicium adulteri & adulterę, Deuteron. 22. Ezechiel. 16. & 23. non opus eſſet quæſtione

ſtione illa turbatrice conſcientiarum. Sed quia Magiſtratus ceſſat, conſulendum igitur eſt conſcientiis, ex verbo Dei: ſicut Paulus perſonæ deſertæ conſulit ex illa regula: In pace nos vocauit Deus. Item, Ne laquei conſcientiis iniiciantur.

CANON VIII.

Si quis dixerit Eccleſiam errare, cum ob multas cauſas ſeparationem inter coniuges, quo ad thorum ſeu quo ad cohabitationem, ac certum incertúmve tempus fieri poſſe decernit, anathema ſit.

EXAMEN.

Hæc non eſt noua definitio diuortij, quod ſcilicet ſit tantum ſeparatio inter coniuges, quoad thorum & quoad cohabitationem, manete interim etiã inter ſeparatos vinculo matrimonij. Et talis quidem ſeparatio ſumpta fuit primum ex dicto Pauli. 1. Cor. 7. Si diſcedit, maneat inupta, aut viro reconcilietur, quando ſcilicet non aderat vera cauſa legitimi diuortij. Incidebant vero quædam aliæ grauiores diſſenſiones. Ibi cum diuortium fieri non poſſet, fiebat quædam ſeceſſio, poſt quam per recõciliationem cohabitatio redintegrabatur. Ex illa ſeceſſione poſtea facta eſt definitio diuortij: cum Paulus expreſſe conteſtetur, ſe non loqui de vero diuortio, hoc eſt, de dimiſſione & ſeparatione, quæ præcepto Domini conceditur, inquit enim: Coniugatis præcipio, non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non ſeparari, nec virum dimittere vxorem. Quod igitur Paulus attexit: Si diſcedit, aut maneat inupta, aut viro reconcilietur: non pertinet ad verum & legitimum diuortium, de quo Chriſtus loquitur. Et tamen ex illo loco, Pontificij fabricant definitionem veri & legitimi diuortij.

Secundo. Chriſtus ipſam dimiſſionem coniugis, niſi fiat propter cauſam fornicationis, pronunciat eſſe illicitam & illegitimam; Matth. 5. Dictum eſt antiquis: Si quis dimiſerit vxorem ſuam, det ei libellum repudij. Ego vero dico vobis, quia omnis qui dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari. Contra hanc vero Chriſti ſententiam, Pontificij decernunt, præter fornicationem, multas alias eſſe cauſas, propter quas licita & legitima ſeparatio coniugum fieri poſſit.

Tertio. Separationem ſeu dimiſſionem, quæ 1. Cor. 7. extra cauſam fornicationis deſcribitur, Paulus nec ſuadet, ne decernit, ſed docet eam pugnare cum præcepto Domini, qui præcipit non diſcedere. Quando vero coniuges contra illam Apoſtoli doctrinam & admonitionem, priuata contumacia ſe ſeparant, tunc Paulus ſuadet reconciliationem: aut ſi hoc nolint, pronunciat ipſos debere ſine coniugio manere. Sed 8. hic Canon dicit, ipſam Eccleſiam ob multas cauſas, præter fornicationem, decernere poſſe ſeparationem.

Quarto. Chriſtus Matth. 5. dimiſſionem ſeu ſeparationem coniugũm, quæ fit præter cauſam fornicationis, ideo improbat, quia obiicit periculis vſtionis, fornicationis & adulterij. Facit, inquit, illam mœchari. Sed de his periculis, Pontificij non ſunt ſoliciti, libere enim decernunt ſeparationem, ad certum incertúmve tempus.

Quinto. Contendunt tale debere eſſe diuortium, in quo vinculum matrimonij nihilominus ſaluum maneat. Atqui in Pontificia illa ſeparatione vinculum coniugij, multis & variis modis ſoluitur & dirumpitur.

Nam ad vinculum matrimonij, pertinent hæ ſententiæ: Et adhærebit vxori ſuæ. Faciamus ei adiutorium, quod ſit coram ipſo. Mulier non habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir. Iterum conuenite, ne tentet vos Satan, propter incontinentiam veſtram: Non ſunt duo, ſed vna caro. Et ipſum matrimonium, definitur indiuidua vitæ conſuetudine. Hæc vero vincula coniugij in Pontificia ſeparatione, quoad thorum & cohabitationem, ſoluuntur & dirumpuntur. Homines igitur contra decretum diuinitatis ſeparant, quod Deus coniunxit.

CANON XI.

Si quis dixerit, prohibitionem ſolennitatis nuptiarum, certis anni temporibus ſuperſtitionem eſſe tyrannicam ab ethnicorum ſuperſtitione profectam: aut benedictiones, & alias ceremonias, quibus Eccleſia in illis vtitur, damnauerit, anathema ſit.

EXAMEN.

Olim in feſto Natiuitatis, Paſchatis & Pentecoſtes, celebrabatur frequens & ſolennis totius populi communio. Ne igitur nuptiarum conuiuiis, & reliquis pompis, turbaretur aut impediretur præparatio ad dignam communionem, bono conſilio ſtatutum fuit, ne in illis feſtis, & proximis diebus ante illa feſta, pompæ nuptiarum celebrarentur. Poſtea cum collapſa eſſet conſuetudo ſolennis communicationis in illis feſtis: hoc eſt, cum cauſa, finis & vſus ſtatuti illius deſiiſſet, ipſum tamen ſtatutum retentum fuit. Et aliui cœpit noua opinio, quaſi ſanctitas illorum temporum non poſſet ferre commixtionem carnis in copula coniugali, ſicut quondam in ſacris Bonæ Deæ matronæ cogebantur ſecubare. Hæc opinio taxatur & reprehenditur. Scriptura enim pronunciat, thorum eſſe immaculatum: item, eſſe caſtitatem & ſanctificationem.

CANON XII.

Si quis dixerit, cauſas matrimoniales non ſpectare ad iudices Eccleſiaſticos, anathema ſit.

EXAMEN.

Quia matrimonium in Eccleſia normam habet ipſum verbum Dei, & in cauſis matrimonialibus multi accidunt caſus conſcientiarum: Eccleſia igitur non poteſt prorſus & ſimpliciter, cauſas matrimoniales à ſe, ad politicum Magiſtratum reiicere: ſicut fit in cauſis hæreditatum, ſucceſſionum, & ſimilibus. Chriſtus enim qui cauſam diuidendæ hæreditatis prorſus à ſe reiicit, Lucæ 12. quæſtionem de diuortiis non ſimiliter reiicit: ſed ex verbo Dei oſtendit, quid cum norma Inſtitutionis conſentiat, quid vero pugnet. Ita Paulus, 1. Cor. 7. de cauſis matrimonialibus conſultus, non reiicit totum negocium ad politicum Magiſtratum, ſed conſcientias ex verbo Dei erudit. Ita Ambroſius reſpondet in quæſtione matrimoniali, de gradibus prohibitis, libr. 8. Epiſtola 66. *Ambroſius* Et in vetuſtis etiam Conciliis, quædam de cauſis matrimonialibus ſtatuta leguntur. Nunquam vero vetus Eccleſia cauſas matrimoniales ita ad ſuũ forum tranſtulit, vt prorſus excluderet politicum Magiſtratum, maxime ſi Chriſtianus eſſet. Ferre enim leges, ad Magiſtratus officium pertinet. Ita non Epiſcopi, ſed Theodoſius Imperator legem tulit, de conſobrinorum coniugio. Auguſtinus de Ciuitate Dei, libr. 15. capit. 16. Ambroſius Epiſt. 66. Ita Concilium Mileuitanum iudicat lege imperiali ſibi opus eſſe, ad ſtatutum de diuortiis. Talis tunc fuit coniunctio miniſterij Eccleſiaſtici, & Magiſtratus politici, in cauſis matrimonialibus: quas poſtea Pontifex & Epiſcopi prorſus ad ſe rapuerunt, excluſo ſimpliciter politico etiam Chriſtiano magiſtratu.

Digitized by Google

DE CLANDESTINIS Matrimoniis.

Tametſi dubitandum non eſt, clandeſtina matrimonia libero contrahentium conſenſu facta, rata & vera eſſe matrimonia, quamdiu Eccleſia ea irrita non fecit: & proinde iure damnandi ſunt illi, vt eos ſancta ſynodus anathemate damnat, qui ea vera ac rata eſſe negant: quique falſo affirmant, matrimonia à filiisfamilias, ſin. conſenſu parentum contracta irrita eſſe, & parentes ea rata vel irrita facere poſſe: nihilominus ſancta Dei Eccleſia, ex iuſtiſſimis cauſis illa ſemper deteſtata eſt, atque prohibuit, &c.

EXAMEN.

Inter ipſos Pontificios, ſi qui ſunt ſaniores, agnoſcunt & fatentur, matrimonia inſciis & inuitis parentibus contracta, non eſſe legitimam aut diuinam coniunctionem. Gropperus enim in inſtitutione Colonienſi, grauiſſime inquit: Euariſti Canonem plane ſanctiſſimum, cuperemus in Eccleſiam Concilio generali reuocari, ob clandeſtina illa matrimonia tollenda: quæ nunc paſſim non palam, ſed furtim inter pueros & puellas, citra parentum conſenſum, per lenones & lenas copulantur: vel inter ſtultos & temulentos, ſola cauſa libidinis, non Dei reſpectu, ſed diaboli inſtinctu coniunguntur: idque ſæpenumero præter deſtinatum conſenſum. Quis enim conſenſum recte vocârit, cuius non conſilium, ſeu vel pueritia, vel temulentia, vel inſidiæ, vel libido cauſa ſint? Quis vero neſcit, quot ſtupris, quot periuriis, & id genus aliis criminibus, ac innumeris malis, clandeſtina illa matrimonia anſam præbeant? Et poſtea: Scimus Eccleſiam hæc matrimonia multo ex tempore ſuſtinuiſſe, nec facile reſcidiſſe: ne vitiatis puellis ſua ſimplicitas fraudi, & adoleſcentibus impune foret, quod puellis ſtuprum intuliſſent. Verum cum experientia doceat, hanc Eccleſiæ indulgentiam, innumeris malis abutentium vitio, anſam præbere: quis non videt longe ſatis eſſe, vt clandeſtina illa matrimonia, quæ omnino Sacramenti rationem non habent, ab Eccleſia tollantur, ſeu decernatur ſaltem, ipſa matrimonij firmitatem apud Eccleſiam non prius habitura, niſi noui conſenſus robur acceſſerit, &c. Hæc ibi.

Gropperi verba in inſtitut. Colonienſi.

Et profecto grauiſſima habet hæc ſententia documenta & firmamenta, ex iure diuino, iure naturali, iure ciuili, & ex veteris Eccleſiæ conſtitutionibus.

Primum enim Eccleſia ſentit & fatetur, coniugium eſſe talem coniunctionem, cuius autor, coniunctor & conciliator ſit ipſe Deus. Vt igitur coniuges ſtatuere poſſint, ſe ab ipſo Deo coniungi, vt que ipſum benedictione ſua, cœpto coniugio ad futurum ſperare & petere poſſint: docendi ſunt, ne contra verbum & mandata Dei coniugia ineant. Neque enim eius coniunctionis Deus conciliator erit, quæ contra ipſius verbum inſtituitur. Iam vero patria poteſtas, non tantum iuris ciuilis eſt: ſed mandatum diuinum liberos ſubiicit parentum poteſtati, vt illis in Domino obediant in omnibus. Quomodo igitur legitima & diuina poteſt eſſe coniunctio, quæ inſtituitur violatione obedientiæ & reuerentiæ, quam ex mandato diuino liberi parentibus debent?

Canoniſtæ quidam clamitant, nos affingere hoc 4. præcepto, quod in contrahendis matrimoniis, patria poteſtas ex iure diuino habet autoritatem ſuper liberos, cum cauſæ matrimoniales videantur exemptæ eſſe à 4. præcepto, per hoc dictum: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ. Sed hoc dictum loquitur non de ſponſa, ſed de vxore, hoc eſt, de matrimonio legitime iam contracto. Ipſa vero Scriptura, & præceptis & exemplis liberorum matrimonia contrahenda includit in 4. præceptum. Parentibus enim mandat, vt ipſi vel filias elocent, vel filiis vxores accipiant, Deut. 7. Ierem. 29. Et Abraham, pro iure patriæ poteſtatis, quaſi teſtamento cauet, quam velit vxorem filio accipere, & qualem nolit à filio duci. Et in Nou. Teſtamento Paulus 1. Cor. 7. vbi diſputat de virginibus vel ſeruandis, vel elocandis, conſilium illud præſcribit parentibus. Ius igitur diuinum tribuit patriæ poteſtati, autoritatem ſuper liberos, non tantum in ciuilibus contractibus, ſed expreſſe etiam in contrahendis matrimoniis. Quartum igitur præceptum, de reuerentia & obedientia liberorum erga parentes, expreſſe & in ſpecie complectitur etiam contractum matrimonij. Et quidem patriam poteſtatem poſſe matrimonia ſine conſenſu parentum contracta, vel rata vel irrita facere, Deus expreſſe in lege ſua oſtendit. Extat enim lex diuina, Deut. 22. Si quis virginem ſtuprauerit, dabit patri tot ſiclos, & habebit eam vxorem, nec poterit eam dimittere, cunctis diebus vitæ ſuæ. Audis illum de iure debere eam vxorem habere, ſi pater conſenſerit. Sed Exodi 22. Interceſſione patriæ poteſtatis, illud poteſt vel ratum vel irritum fieri. Si enim pater virginis, eam ſtupratori dare noluerit, non poteſt eam habere vxorem. Imo ſi virgo, quæ adhuc eſt in patria poteſtate, ipſi Deo aliquid vouerit, votum illud irritum poteſt reddi, contradicente patre, Num. 30. Multo magis ergo patria poteſtas autoritatem habebit in promiſſione matrimoniali, facta citra parentum conſenſum.

Quia igitur res ardua eſt, contractum matrimonij ita inſtituere, vt Deus ipſe matrimonium coniungat, copulet & conciliet, quæritur, quomodo Deus illud faciat? Non autem ſine medio illud facit, ſicut Adamo Euam adduxit, ſed per certa & legitima media. Illa autem quæ ſint, in explicatione 4. præcepti ipſe oſtendit. Quando igitur hiſce mediis ſpretis & conculcatis, inſtituitur contractus matrimonij, num homo pronunciabit eſſe legitimam & diuinam coniunctionem? Hæc certe ratio grauiſſima eſt, ex iure diuino ſumpta.

Secundo. Quod hæc ſententia ſit non tantum iuris ciuilis, ſed & naturalis, leges ciuiles oſtendunt, vt in Digeſtis de ritu nuptiarum. Nuptiæ conſiſtere non poſſunt, niſi conſentiant omnes, hoc eſt, qui coeunt, quacunque in poteſtate ſint. Et Codice de nuptiis: Obſeruatis iuris præceptis, ſociare coniugio tuo quam volueris, non impedieris: ita tamen, vt contrahendis nuptiis patris tui conſenſus accedat. Et inſtitutio. de Nuptiis, Iuſtas nuptias inter ſe ciues Romani contrahunt, qui ſecundum præcepta legum coeunt: maſculi quidem puberes, & fœminæ viri potentes: & conſenſum habeant parentum, quorum in poteſtate ſunt. Nam hoc fieri debere, & ciuilis & naturalis ratio ſuadet, in tantum vt iuſſus parentis præcedere debeat.

Ius naturæ. Ius Ciuile.

Tertio. Veteris Eccleſiæ conſtitutiones eandem ſententiam, & quidem magna grauitate tuentur. Extat Euariſti conſtitutio, edita circa annum Domini centeſimum, quæ inquit: Aliter legitimum non fit coniugium, niſi ab his qui ſuper ipſam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus cuſtoditur, vxor petatur, & à parentibus & propinquis ſponſetur, &c. Ita peracta & legitima ſcitote eſſe connubia: aliter vero præſumpta, non coniugia, ſed adulteria, vel contubernia, vel ſtupra, aut fornicationes potius, quam legitima coniugia

eſſe

Digitized by Google

eſſe non dubitatur: niſi voluntas propria ſuffragauerit, & vota ſuccurrerint legitima. Addit autem Euariſtus: Ita à Patribus accepimus, & ſanctis Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus traditum inuenimus. Et circa annum Domini 390. quæ fuerit Eccleſię de hac quæſtione ſententia, ex Ambroſio colligitur, qui de hiſtoria Rebeccæ, in lib. de Patriarchis inquit: Conſulitur Rebecca non de ſponſalibus. Illa enim iudicium expectat parentum, non eſt enim virginalis pudoris, eligere maritum, ſed de die profectionis conſulitur. Et addit Ambroſius, hanc ſententiam eſſe legis naturæ. Plerique, inquit, Euripidion illud mirantur, vbi mulier cum ad alias nuptias petebatur, inquit: Sponſaliorum meorum pater meus curam ſibi ſubiit: hoc enim non eſt meum. Ergo quod & ipſi philoſophi mirati ſunt, ſeruare virgines, & non ſolum virgines, ſed & ſi qua vidua vult nubere, nubat in Domino, ita vt electionem mariti, parentibus deferat, &c.

Et circa annum 436. Carthaginenſis 4. Synodus oſtendit vſitatum fuiſſe, vt ad teſtificandum parentum conſenſum, ſponſus & ſponſa à parentibus in Eccleſia ſacerdoti benedicendi offerrentur.

Circa annum Domini 450. Leo Pontifex ſtatuit, ita ſecundum legem & Euangelium, publicis nuptiis in coniugium liquide aliam ſumi, ſi ſponſa à parentibus tradatur ſponſo. Idem dicit: Paterno arbitrio fœminæ viris iunctæ, carent culpa.

In Concilio Toletano 4. circa annum Domini 630. decretum eſt ne virgines extra voluntatem parentum, vel ſuam, cogantur maritos accipere.

Et circa annum Domini 865. Bulgaris recens ad fidem conuerſis, ita ſcribit Nicolaus de conſuetudine Romanæ Eccleſiæ: Apud noſtrates ſponſalia fœdera, quę futurarum ſunt nuptiarum promiſſio, conſenſu eorum, qui hęc contrahunt, & horum quorum in poteſtate ſunt, celebrantur. Hæc extant in decretis, cauſa 30. & 32 quæ iuxta ſeriem temporum diſtribui, vt eo clarius perſpiciatur, recentem eſſe Pontificiam conſtitutionem, de ratis habendis clandeſtinis matrimoniis, diſſentientem à ſententia veteris Eccleſiæ.

Conuenit etiam huc, quod 37. quæſt. 1. & 2. ſcribitur de raptoribus, qui puellam violenter à domo patris abducunt, vt corruptam in vxorem habeant. Ibi enim ſancitur, ex Aurelienſi ſynodo, etiamſi puella raptori conſenſerit, tamen reddendam eſſe poteſtati patris. Et Gregorius dicit: Cum rapta patriæ poteſtati reſtituta fuerit, & raptor rapinæ ſuæ pœnitentiam egerit, cum voluntas parentum vtriuſque in vnum conuenerit, non prohibentur ad inuicem copulari.

Et hæc præcipue intelligenda ſunt, quando res adhuc eſt integra. Quando enim matrimonio conſummato, ſecuta eſt commixtio, tunc ad vitanda maiora ſcandala, & ne iniuria fiat vitiatæ & deſertę mulieri, ſeruari poteſt diſpenſatio, quæ extat Deut. 22. Habeat eam in vxorem. Atque ita Ambroſius Siſynnio patri conſulit, ſimul tamen etiam culpam filij fatetur, lib. 6. Epiſtola 43. Imo tolerauit hoc Iſaac in Eſau.

Si vero parentum vel negligentia vel duricies, illa ſua poteſtate abuteretur, & non vellet liberis proſpicere de coniugio, vel conaretur impedire honeſta matrimonia, aut cogere inuitos ad incommodas coniunctiones, certa iuris remedia huic abuſui & oppoſita ſunt, & alia opponi poſſunt.

Audi vero, qualia ἀνόητα Tridentina ſynodus de hac quæſtione ſtatuat. Fatetur, Eccleſiam talia clandeſtina matrimonia ſemper deteſtatam eſſe, atque prohibuiſſe: & tamen ſimul anathemate damnat eos, qui ea vera ac rata eſſe negant. Poteſtne igitur deteſtanda & prohibita coniunctio, facere verum matrimonium? hoc eſt, deteſtāda & prohibita coniunctio, iuxta Tridentinum Concilium, eſt legitima & diuina coniunctio. Atqui Euariſtus Pontifex Romanus, ante annos 1450. pronunciauit, non eſſe vera matrimonia, idque ex Apoſtolorum traditione. Ipſos ergo Apoſtolos Tridentina Synodus anathemate damnat. Addit autem, Eccleſiam, hoc eſt, Pontificem cum ſuis prælatis, poſſe facere vt irrita ſint talia matrimonia, quamdiu vero hoc non fecerit, anathemate damnandos eſſe, quicunque ex verbo Dei, ex iure naturæ, & ex veteris Eccleſiæ conſtitutionibus, negant ea eſſe vera & rata. Et vel hinc iudica, qualia ſint Tridentina anathemata. Manifeſte enim oſtendunt, quare pro clandeſtinis matrimoniis dimicent, non quod ſint vel verbo Dei, vel veteris Eccleſiæ conſtitutionibus conſentanea. ſed tantum propter retinendam & ſtabiliendam Pontificiorum tyrannidem. Fatentur enim ſe poſſe, ſi modo vellēt, facere vt irrita ſint talia matrimonia, ſed quamdiu hoc facere nolint, omnes diuerſum ſentientes debere anathema eſſe. Et ſatis quidem hæc, pro imperio Pontificio.

CANON IX.

Si quis dixerit, clericos in ſacris ordinibus conſtitutos, vel regulares caſtitatem ſolenniter profeſſos poſſe matrimonium contrahere, contractumq́; validum eſſe, non obſtante lege Eccleſiaſtica vel voto: & oppoſitum nil aliud eſſe, quam damnare matrimonium: poſſeq́; omnes contrahere matrimonium, qui non ſentiunt ſe caſtitatis (etiamſi eam vouerint) habere donum, anathema ſit: Cum Deus id recte petentibus non deneget, nec patiatur nos ſupra id quod poſſumus tentari.

CANON X.

Si quis dixerit, ſtatum coniugalem anteponendum eſſe ſtatui virginitatis vel cœlibatus, & non eſſe melius ac beatius, manere in virginitate aut cœlibatu, quam iungi matrimonio, anathema ſit.

EXAMEN.

Diſputatio de virginitate & cœlibatu clericorum, non poteſt breuibus abſolui. Reſtant etiam loci nonæ Seſſionis, de purgatorio, de reliquiis, imaginibus, & inuocatione Sanctorum, de indulgentiis, de delectu ciborum, de ieiuniis, de feſtis. Sed quia ſecunda hæc pars examinis, præter opinionem excreuit, & aliis cauſis, quo minus nunc progrediar, impedior, illa igitur quæ reſtant, peculiari aliquando tractatu, ſi Deo viſum fuerit, & Eccleſiæ vtilitas flagitare videbitur, explicabimus.

SECVNDAE PARTIS EXAMINIS DECRETORUM TRIDENTINI CONCILII, FINIS.

Digitized by Google

TERTIA PARS
EXAMINIS
DECRETORVM
CONCILII TRIDENTINI,
COMPLECTENS EXPLI-
CATIONEM LOCORVM:

De Virginitate.
De cœlibatu Sacerdotum.
De Purgatorio.
De inuocatione Sanctorum.

ADIECTA EST IN SINGVLIS LOCIS HISTORIA certaminum inde vſque ab Apoſtolorum temporibus.

AVTHORE
MARTINO CHEMNICIO, D.

Pp

Digitized by Google

Digitized by Google

Illuſtriſſimo Principi ac Domino,

D. IOHANNI GEORGIO,
MARCHIONI BRANDEBVRGICO,
SACRI ROMANI IMPERII ARCHICAMERA-
RIO ET ELECTORI, PRVSSIÆ, STETINI, POMERANIÆ,

Caſſubeorum, Sclauorum, & in Sileſia Croſſorum
Duci, Burggrauio Noribergico, & Rugiæ
Principi, &c. Domino ſuo
clementiſſimo:

Gratiam, ſalutem ac pacem, à Deo Patre, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.

ILLVSTRISSIME *Princeps Elector, Domine clementiſſime, annus iam agitur undecimus, cum fatali quadam occaſione cum Ieſuitis, nouitia Romani Pontificis creatura, in certamen incidi. Quia enim ſectam illam ideo excogitatam conſtabat, vt inde tanquam ex equo Troiano, prodirent noui milites, literarum & linguarum armis inſtructi, qui patrocinium Pontificiæ religionis felicius, quam reliquorum Monachorum ordines hactenus feciſſent, ſuſciperent & ſuſtinerent, ac profeſſione politioris literaturæ & linguarum, tanquam lenociniis abutentes, incautæ iuuentutis animos allicerent, atque à prima ætate Pontificiis opinionibus imbuerent: idq́; ita inſidioſe, vt publicis ſcriptis ſe non ſtatim aperirent, vnde colligi poſſet, quid monſtri alerent: Ego certis tum rationibus adductus, præcipua capita Theologiæ, quam profiterentur, ex quadam ipſorum cenſura excerpta, edidi, vt hac ratione prouocati, ipſi plenius ſe aperirent, vnde propius agnoſci poſſent. Cum vero ex ipſorum grege nemo prodiret, ſed Andradius quidam Luſitanus, homo doctus ſane & eloquens cuius in Concilio Tridentino non minima fuit autoritas, à patribus Concilij iuſſus, libello meo, exiguo ſane, aliquot libros Explicationum, quas orthodoxas vocabat, opponeret, ita, vt quaſi rationem Decretorum & Canonum Concilij Tridentini, cui tum intererat, reddere videretur: Ea occaſione, cum neceſſario aliquid eſſet reſpondendum, vt cum aliqua Lectoris vtilitate illud fieret, Examen ſeu explicationem Decretorum Concilij Tridentini inſtitui, & locos de Scriptura & Traditionibus, de peccato, de libero arbitrio, de iuſtificatione, de fide, de bonis operibus, & de Sacramentis, duabus partibus ex ſacræ Scripturæ Canonicæ fundamentis, collatis ad eam normam veræ & piæ antiquitatis teſtimoniis, ante aliquot annos, ſimplici orationis filo expediui.*

Supererant autem in Decretis illis reliqui examinandi ſeu explicandi loci, de Virginitate, & de cælibatu Sacerdotum, de Purgatorio, de inuocatione, reliquiis & imaginib. Sanctorum, de indulgentiis, de ciborum delectu, de Ieiuniis & Feſtis. Et ſane animus non erat, illorum etiam locorum tractationem ſuſcipere, & ea, ſicut in prioribus partibus factum fuerat, ratione pertexere: abſterrebar enim magnitudine & difficultate laborum, quos in prioribus partibus expertus eram. Cumq́; præter quotidianas Miniſterij mei occupationes, aliis ſubinde negotiis

impediret: ſperabam ex noſtris alium aliquem feliciori ingenio, maiori eruditione & eloquentia elegantiore inſtructum & ornatum, cui plus otij & excitatior ingenij alacritas ſuppeteret, prodíturum, qui vtilem hanc & neceſſariam Eccleſiæ operam, maiori cum fructu, vel priuato ſuo, vel communi Eccleſiarum noſtrarum nomine, præſtaret. Multis enim de cauſis valde vtile eſſet, graui autoritate, communicatis ſententiis, & coniunctis operis, publicam refutationem, Decretis Concilij Tridentini, communi nomine opponere, in qua detectis inſidiis, & corruptelis refutatis, vera ſententia in ſingulis locis illuſtraretur, vt poſteritati etiam conſtaret, quæ fundamenta, & quas rationes iudicij ſui, de Tridentini Concilij decretis, ætas hæc noſtra habuiſſet. Hæc enim ratio ad inſtruendas & confirmandas bonas mentes, plus habitura eſſet momenti, quam priuatæ commonefactiones.

Interea vero ex variis locis, à multis eruditis & pijs viris, quibus priorum partium lectio non ingrata fuerat, & per literas & coram inſtigatus fui, vt reliquos etiam locos pertexerem, cum laborem illum ſemel ſuſcepiſſem, & facta promiſſione quaſi ex condicto tenerer. Cumq́ ex aduerſariorum etiam, Lindani, Cromeri, Tiletani, atque aliorum Pontificiorum clamoribus animaduerterem, priores illos meos labores non abſque fructu ſuſceptos fuiſſe, acerbæ enim ipſorum vociferationes, acceptæ plagæ indicia & teſtimonia ſunt: paſſus tandem ſum, id quod ſupererat oneris, mihi rurſus imponi: Maxime cum viderem, Lindanum in exagitando Apologetico illo, in quo ordines Proteſtantium (vt vocant) cauſas recuſatæ Tridentinæ Synodi grauiter exponunt, ſuperbe noſtris Eccleſiis inſultare, & illos præcipue locos, quos reliquos eſſe dixi, varijs ſophiſmatum artificijs, ſub ſpecie Catholicæ Antiquitatis deprauare. Reliquorum itaque etiam in decretis Tridentini Concilij locorum Examen ſeu explicationem, pio ſtudio inſtitui, & Deo iuuante, pro donorum meorum mediocritate, ſimplici dictione, ex Scripturæ fundamentis, & huic conſentientibus veræ antiquitatis teſtimonijs, pertexui. Et de meis laboribus nihil dicam, illos enim Chriſto Seruatori, vera animi humilitate, in timore Domini offero, & Eccleſiæ eius audienti & ſequenti vocem paſtoris ſui, iudicium de illis permitto.

Hanc vero tertiam partem Examinis Tridentini Concilij, complectentem explicationem locorum, de Virginitate, de cælibatu Sacerdotum, de Purgatorio, & de inuocatione Sanctorum, veſtræ, Illuſtriſſ. Princeps Elector, Celſit. demiſſa ac debita animi reuerentia publica, hac inſcriptione dedicare volui, idq́ non ambitione aut leuitate aliqua: ſed cauſis adductus honeſtiſſimis & grauiſſimis. Vtile enim eſt, & ad præſentis ætatis homines, & ad omnem poſteritatem, extare illuſtria teſtimonia, quod neceſſaria horum temporum certamina, de grauiſſimis controuerſiis Religionis, contra impias & ſuperſtitioſas Romani Pontificis & coniuratorum ipſius corruptelas, non agitentur leuium, turbulentorum, aut indoctorum quorundam hominum clamoribus ex praua quadam diſſentiendi libidine, ad dementandum rude & ignobile vulgus: Sed quod illarum controuerſiarum explicationes, grauiſſimo Principum ſapientiſſimorum iudicio, ex firmis ac perſpicuis verbi Dei fundamentis & veræ antiquitatis teſtimonijs, diligenter conſiderentur, expendantur & cognoſcantur. Atque vtile eſt, cauſas, cur illuſtriſſimi Germaniæ Principes & reliqui ordines, Decreta Concilij Tridentini recipere nolint, ex Scripturæ fontibus, & ex prima Apoſtolicæ & Catholicæ Eccleſiæ antiquitate, repetitas extare, præſertim cum res ipſa palam oſtendat, tyrannidem Pontificiam, inſidijs, perfidia, gladijs, flammis & teſtibus hoc agere, vt Decreta Concilij Tridentini, ſuppreſſa neceſſaria illa veritatis diſquiſitione, quæ Act. 16. deſcribitur, executioni mandentur.

Cumq́ libellum de ſecta Ieſuitarum & doctrina ipſorum, qui primam occaſionem præbuit ad ſequentes meas de Tridentino Concilio lucubrationes, Illuſtriſſimo Celſit. veſtræ parenti, &c. felicis recordationis, inſcripſerim & priores etiam partes Examinis Decretorum Concilij Tridentini, alijs illuſtriſſimis Brandeburgicæ familiæ Principibus, dedicarim, cumq́ huius etiam partis ſcriptio in illud tempus inciderit, cum Celſit. veſtra vna cum politica adminiſtratione

tione

Digitized by Google

tione Marchiæ & Brandeburgicæ prouinciæ latiſſimæ, Eccleſiarum etiam curam & nutricationem, Chriſtiano principe dignam, ita ſuſciperet, vt doctrinæ cœleſtis incorrupta vox in illis ſemper ſonaret: exiſtimaui me Principi patriæ meæ, fauſtæ gratulationis & pij ominis loco, recte poſſe, & iure debere, ſcriptum hoc in quo cœleſtium dogmatum puritas & veritas à Pontificiorum corruptelis, ſordibus & ſuperſtitionibus vindicatur, demiſſa reuerentia offerre. Scio enim Celſit. veſtram, poſt ſacræ Scripturæ cognitionem, in perlegendis D. Lutheri Scriptis, & perſcrutandis antiquitatis monumentis eam poſuiſſe operam, vt de momentis controuerſiarum religionis, recte, pie & ſapienter iudicare poſſit. Et diligentia periculoſiſſimis hiſce temporibus profecto neceſſaria eſt, vt Principes ipſi diligenter attendant, quale genus doctrinæ regionum ſuarum Eccleſiis proponatur, ſicut Celſit. veſtra pie & prudenter facit, quod publica autoritate Eccleſiis ſuis lectionem Scriptorum D. Lutheri diligenter commendat. Non enim Pontificij ſolum, ſed & Sacramentarij clancularij Lutheri ſcripta de hominum manibus excutere ideo conantur, vt ſuis erroribus in Eccleſia liberius graſſari poſſint.

Quo minus autem dubitarem, Illuſtriſſ. Celſit. veſtræ nomini, meas haſce lucubrationes dedicare, animum mihi addiderunt reuerendi, clariſſimi & doctiſſ. viri, DD. Georgius Cœleſtinus, Eccleſiæ collegiatæ apud Berlinenſes Præpoſitus, DD. Iohannes Copus cognatus meus, Celſit. veſtræ Conſiliarius intimus, & DD. Iohannes Neander Medicus, cuius fidei Celſit. veſtra corporis ſui curam committit. Hi enim ſpem mihi non dubiam fecerunt, ſignificationem hanc quantulamcunq; demiſſi & deuoti animi à ſubdito erga Principem patriæ profectam & declaratam Celſit. veſtræ non ingratam fore, cum quidam affirmarent, libellum Eccleſiarum Prutenicarum continentem explicationem controuerſiarum huius temporis, in quo conficiendo & ego tunc aliquid operæ contuli, à Celſit. veſtra antea, aliqua cum commendatione & non ſine pia approbatione, perlectum fuiſſe.

Quod igitur diuinæ bonitati gratum, & Eccleſiæ fauſtum ac ſalutare ſit, prodit Tertia hæc pars Examinis Concilij Tridentini, ſub Illuſtriſſimo Celſit. veſtræ nomine, quam ſi Lectores intellexerint, Celſit. veſtræ iudicio ſapientiſſimo non improbatam fuiſſe, libentius inſpicient, atq; vt opinor, aliqua cum voluptate legent in ſingulis locis integram, inde ab Apoſtolorum temporibus contextam certaminum hiſtoriam, quando ſcilicet, à quibus, qua ſpecie, & quibus argumentis, corruptelarum & ſuperſtitionum ſeminaria ſparſa, reſuſcitata, & expolita ſubinde fuerint. Ac rurſus, à quibus veritatis teſtibus, & ex quibus fundamentis, repreſſa & refutata fuerint: quodq; priuatæ patrum quorundam opiniones & deuotiones, tunc non fecerint legem communem, aut dogma Catholicum, cum ſemper alij veritatis teſtes melioribus illis Eccleſiæ temporibus, pullulantibus ſuperſtitionibus, opinionibus, ex fundamentis Scripturæ Canonicæ publice ſe opponerent. Illa enim hiſtorica obſeruatio hiſce controuerſiis plus affert lucis, quam aliæ prolixæ diſputationes, & de ſententiis veterum vna hæc certiſſima diiudicandi ratio eſt: oſtendit enim, qua fide, & quo candore, Pontificij multas veterum ſententias, ad ſtabiliendas ſuas ſuperſtitiones, detorquere ſoleant. Et inter ſcribendum ſæpius optaui, in prioribus etiam partibus ſimilem rationem ſeruatam fuiſſe, vt ſingulis locis addita eſſet talis hiſtorica controuerſiarum explicatio: quod fieri tamen non incommode poterit, ſi aliquando repetenda erit editio. Sed in ſingulis locis Lector ipſe hæc animaduertet.

Videbitur forſan nonnullis prolixitas eſſe nimia. Sed quia ſtatus controuerſiarum à Pontificiis inſidioſe plerunque tranſponitur (nunc enim longe aliam ſpeciem controuerſiis induere conantur, quam quæ ante annos quinquaginta fuit) oſtendendum fuit, quid proprie in controuerſia poſitum ſit in ſingulis locis, & facienda antitheſis, quomodo olim illa diſputarint, & quomodo nunc ea pingant. Argumenta etiam nunc longe alia conquirunt Patroni Regni Pontificij quam quæ ante hos annos ipſis vſitata fuerunt: conferenda igitur fuerunt & vetera ipſorum & recentia argumenta. Cumq; in explicationibus Argumentorum ſubinde noua commini-

ſcantur ſophiſmata, illa fuerunt detegenda & remouenda. Et cum præcipuam victoriæ ſpem in eo ponant Pontificij, vt Lectorem cumulatis varijs Patrum ſententijs turbent, conatus fui in hiſtoria certaminum de ſingulis locis nebulas illas diſcutere, & veram rationem diiudicandi veterum ſententias ex ipſis fontibus monſtrare. Inde factum eſt, quod ſcriptum longius, quam vel inſtitueram, vel cogitaram, excurrit, quam prolixitatem, non quidem affectatam, ſed quam rerum ipſarum tractatio, non tam obtulit, quam flagitauit, candidus Lector boni conſulet. Deus Pater, Domini noſtri Ieſu Chriſti, rigationi huic, mediocri labore ex pio ſtudio ſuſceptæ ſua benedictione ſalutare addat incrementum, vt ad nominis ſui gloriam, & Eccleſiæ ædificationem, aliquid inde vtilitatis redeat. Amen.

Veſtram vero Illuſtriſſime Princeps Elector Celſit. demiſſe oro, vt hanc inſcriptionem à ſubdito ſuo clementi animo ſuſcipiat, & me meaq́ ſtudia ſibi clementer commendata habere non dedignetur, ſicut Chemniciorum & Sabinorum familiæ, quæ in atauo meo coniunctæ fuerunt, honeſtum ſemper ſub Marchionibus Brandeburgenſibus locum habuerunt. Deum oro, vt ſub Celſit. veſtra literarum, pietatis & pacis ſtudia feliciter ſemper floreant. Datæ Brunſuigæ XX. Ianuarij, Anno Domini M.D.LXXIII.

Celſit. veſtram

demiſsè & reuerenter colens,

MARTINVS CHEMNICIVS, D.

Digitized by Google

EX OCTAVA SESSIONE TRIDENTINI CONCILII.

De Caſtitate, Cœlibatu & Virginitate.

CANON IX.

SI quis dixerit: Clericos in ſacris ordinibus conſtitutos, vel regulares, caſtitatem ſolenniter profeſſos, poſſe matrimonium contrahere, contractumq́; validum eſſe, non obſtante lege Eccleſiaſtica vel voto, & oppoſitum nil aliud eſſe, quam damnare matrimonium: poſſeq́; omnes contrahere matrimonium, qui non ſentiunt ſe caſtitatis (etiamſi eam vouerint) habere donum. anathema ſit, cum Deus id rectè petentibus non deneget, nec patiatur nos, ſupra id quod poſſumus, tentari.

CANON X.

SI quis dixerit: Statum coniugalem anteponendum eſſe ſtatui virginitatis, vel cœlibatus, & non eſſe melius ac beatius manere in virginitate aut cœlibatu, quàm iungi matrimonio; anathema ſit.

EXAMEN.

QVÆ in præcedentibus partibus tractata ſunt, quia alicubi habent dogmatum ſubtilitates intricatas, aliquàm deſiderant diſputationem. Quæ verò adhuc reſtant examinanda capita, (vt de Cœlibatu, de Purgatorio, de Reliquiis, Imaginibus & Inuocatione Sanctorum, de Indulgentiis, de Delectu Ciborum, Ieiuniis & Feſtis) manifeſtas, craſſas & notorias annexas habent ſuperſtitiones & idolomanias: quas cùm totus orbis Chriſtianus in clariſſima verbi Dei luce, magno cum dolore & gemitu, dudum exhorreſcens aſpexerit, ita vt querelæ non tacitis iam coram Deo gemitibus effundantur, ſed plena ac ſonora voce in toto orbe vndiq; perſtrepant, id quod ne ipſi quidem aduerſarij negare poſſunt. Exiſtimârunt igitur multi, licèt tam effrenis ſit Monachorum, & recentis Pontificiæ creaturæ Ieſuitarum, impudentia, vt nihil tam enormiter & notoriè ſit ſuperſtitioſum, cuius patrocinium & defenſionem ipſi ſuſcipere & profiteri non auſint: fore tamen vt Patres Tridentini in Concilio, tanquam in publico orbis theatro, aliquo ſuffunderentur pudore, & ea, quę publica ſcandala, manifeſtos abuſus, craſſas ſuperſtitiones, & non diſſimulandas Idolomanias ſecum trahunt, ex Eccleſia Dei, publica autoritate tollerent. Præcipuè verò in hoc cap. de Cœlibatu, vbi publica, notoria, ſcortatoria, adulterina & Sodomitica infamia, inquinatiſſimi cœlibatus in regno Pontificio, multarum conſcientiarū periculoſi ac pernicioſi laquei, & perſuaſiones de merito Virginitatis, cum Euangelio pugnantes, & contumelioſæ in meritum Filij Dei, multorum inter ipſos etiam Pontificios conſcientiis inclamant, & relaxationem legis cœlibatus efflagitant. Nota eſt Gregorij Magni [illegible], quam Epiſtola D. Vlrici Epiſcopi Auguſtenſis recitat. Nota eſt Pij II. vox à Platina annotata. Noti ſunt Mantuani verſus, quod fuerit ſeculi ſui iudicium de lege cœlibatus. Quid de ea inter ipſos huius temporis Pontificios ſcriptores multi optent, in publicis ſcriptis extat. Auditæ fuerunt in ipſo Concilio Tridentino Catholicorum quorundam (vt vocant) Principum legationes, idem ſonora voce flagitantes. Sed querelam illam, qua in præcedentibus ſæpius me neceſſitas vti coegit, hoc etiam [illegible] co repetere cogor: quòd ſcilicet architecti Decretorum & Canonum Concilij Trident. puncta & momenta controuerſiarum non diſertè & expreſſè, ponuntcumq; craſſiora commenta Monachorum, exertis verbis in tanta Euangelij luce, qua etiam Laicorum oculi illuſtrati ſunt, defendere non auſint, & tamen damnare nolint, mirabili artificio, verum controuerſiarum ſtatum inuoluunt, ita, vt nihilominus neruos ſuperſtitionum retineant, vt ab imperitis harum controuerſiarum primo intuitu, hoc non ſtatim animaduertatur, pij tamen ſi moneantur, inſidias facile perſpiciunt. Tectè enim & obliquè, ſi non integris ſententiis, tamen vel vno atque altero vocabulo, ad ſuas, quas ſtabilire volunt, ſuperſtitiones alludunt, vt cùm hoc loco caſtitatem, matrimonio opponunt, non caret Babylonico myſterio. Apoc. 17. ſicut oſtendemus. Ita non clare explicant, quid in controuerſia ſit poſitum, quando inſtituitur collatio inter virginitatem & cœlibatum: obiter tamen eò alludunt, quòd de merito vitæ æternæ & beatitudinis ſit diſputatio, quando vocabulo Paulino, ſuo more, vtuntur (beatius eſſe.) Eodem modo legem & vota cœlibatus nominant tantùm, vt illo operculo totam Lernam ſuperſtitionum, quæ in iſta Pandoræ pixide latet, ſtabiliant. Hæc igitur ea ſimplicitate, qua vſi ſumus, in præcedentibus, euoluemus, vt Lectori de Decretis & Canonibus illis indicaturo, integræ diſputationes in conſpectu ſint. Et primum de Caſtitate dicemus.

[margin:] [illegible] de quibus libro [illegible] — *[margin:] [illegible] Patres [illegible] ſpem [illegible] de[illegible].* — *[margin:] Gregorius cœlibatu [illegible] II.* — *[margin:] [illegible] Malitia Trid. patr. in occultando [illegible] ſtatu, vt nihilominus ſuperſtitionum retineant.* — *[margin:] Trid. pat. caſtitatem matrimonio opponunt.*

CAPVT I.

QVOD CASTITAS PROPRIE OPPONATUR vagis illicitis & prohibitis libidinibus.

CAſtitas, pudicitia, puritas, ſanctimonia, neceſſariæ virtutes ſunt in credentibus. Impudicitiam enim inquinamenta ſeu impuritatem, quæ caſtitati opponitur, Deus aueſſatur, odit & abominatur. Et qui ſine vera caſtitate impuris impudicitiæ inquinamentis polluti ſunt, Deo placere non poſſunt, 1. Theſſal. 4 1. Corinth 6. Epheſ. 4 & 5. Hebr. 12. Maxime igitur prodeſt & neceſſarium eſt, vt in Eccleſia Dei doctrina de vera caſtitate, pura, integra, & perſpicua extet, vt ita virtus caſtitatis recte commendetur, & ad eam excolendam pij ſeriis exhortationibus extimulentur. Falſa autem illa perſuaſio animis hominum eximenda eſt, quaſi in ſolo Cœlibatu ſit caſtitas Deo placens, & quaſi conſuetudo coniugalis opponatur caſtitati, ita vt reliqua libidinum incendia & operationes extra coniugium, ſint quidem aliquid quaſi præter caſtitatem, non tamen frangant votum caſtitatis, quæ illa conditione in regno Pontificio vouetur (in quantum humana fragilitas permittit.) Quando igitur in Eccleſia de caſtitate iuxta verbum Dei loquimur, non in genere de abſtinentia à coniugio declamitandum, ſed integra doctrina comprehendenda eſt. Caſtitas enim Deo placens, de qua Scriptura concionatur, Primò in eo conſiſtit, vt vitentur omnes libidines, pollutiones & commixtiones extra coniugium à Deo prohibitæ. Secundò, eſt etiam caſtitas Deo

[margin:] Veram caſtitatē Deus in piis omnibus requirit. — *[margin:] Caſtitas vera non in ſolo cœlibatu eſt.* — *[margin:] Caſtitas in quibus conſiſtat.*

Digitized by Google

placens in conſuetudine coniugali, propter ordinationem, benedictionem & ſanctificationem Dei. Tertiò, in illis, qui donum habent continentiæ, Caſtitas eſt puritas vitæ cœlibis, qua abſtinetur non tantùm à prohibitis, verùm etiam à legitimis commixtionibus. De his capitibus ordine dicemus.

Pontif. [illegible] oppo-nunt. Pontificij igitur, quando de encomiis caſtitatis concionantur, orationē ſolummodo vel certè principaliter contra matrimonium dirigunt, de aliis incendiis & operationibus libidinum, obiter tantùm facta mentione. Et vulgus audiens illis, qui licet omnis generis libidinibus ſe polluunt, ideò tamen caſtitatis appellationem tribui, quia legitimum cōiugium non ineant, concipit inde odium coniugij, & perſuaſionem impunitatis in pollutiſſimis etiam libidinibus. Debuiſſent itaq; Patres Tridentini, caſtitatem Deo placentem, non contra legitimum matrimonium diſtinguere, ſed vagis illiciis, & prohibitis à Deo libidinibus opponere: cùm præſertim poſtremi huius ſeculi inquinamenta ſerias de hac parte caſtitatis admonitiones efflagitent. Nō enim à ſancto coniugio, ſed ab illiciis, fœdis & prohibitis libidinibus, Euangelicę caſtitati capitale periculum eſt. Nam Deus, qui caſta mens eſt, hoc agit, vt eos, qui non continent, pudico matrimonio copulet, Matth. 19. Malignus verò ille ſpiritus, hoſtis veræ caſtitatis, qui propterea ἀντίδικος appellatur, tanquam Leo rugiens obambular, vt animos incendiis libidinum inflammatos, in mentem reprobam coniiciat, ita vt contra propriæ conſcientiæ teſtimonium & contra ſeueriſſimas Spiritus ſancti prohibitiones, in ſcortationem, adulteria, & alias ſpurcas libidines profligatiſſimæ ruant. Atque hæc etiam cauſa eſt, quando Scriptura de caſtitate, pudicitia, mundicie & ſanctimonia loquitur, quòd toties & tam acriter doctrinam, contra vagas libidines, ſeueriſſimis prohibitionibus, & duriſſimis comminationibus, propoſitis, etiam horrēdis exemplis pœnarum, repetit & inculcat. Et quidem oſtendit, quam variis modis impurus ille ſpiritus pudicitiam Euangelicæ caſtitatis attentare & conſpurcare ſoleat, vt docentes in Eccleſia, animos hominum ſeria inculcatione, & aſſidua meditatione huius doctrinæ diligentiùs præmuniant. *Scriptura caſtitatem opponit vagis libidinibus.*

Primò enim quoſdam flammis libidinum ita tranſuerſos rapit, vt Dei prohibitiones & comminationes, nec cogitent, nec conſiderent, nec curent, ſed contra conſcientiam, quaſi beluino impetu in libidines ruant. Notum eſt, quid Paulus, Eph. 4. de Gentibus ſcribat: Dedolentes ſe ipſos tradiderunt impudicitiæ in operationem omnis immunditiæ. Vbi ἀπηλγηκότας vocat, quorum conſcientiis quaſi callus quidam obductus eſt, vt nec Dei, nec hominum iudicio, nec propriæ conſcientiæ cogitationibus accuſantibus afficiantur aut moueantur, ſed beluino impetu in quaſuis libidines ruant. Ro. 1. vocat νοῦν ἀδόκιμον, mentem reprobam, quia incendia libidinum etiam mentis iudicium deprauāt, vt non conſideret τὸ καθῆκον (hoc enim Philoſophico vocabulo Paulus vtitur) Nec verò inter Gentes tantùm hoc accidit, ſed in ipſo etiam populo Dei, Oſeæ 4. Fornicatio aufert cor. Et Prouer. 7. Sequitur, non ſecùs, quàm bos, qui ad lanienam vadit. Et Epiſtola Iudæ dicit, quoſdam fœdiſſima carnis inquinamenta ſectari, ἐνυπνιαζομένους, hoc eſt, in quibus iudicium mentis quaſi veterno quodam oppreſſum eſt. Cauſam autem Oſeas explicat, quia, inquit, deſeruerunt Dominum & mandata eius. Et remedium Salomon oſtendit, cùm inquit: Præceptum lucerna eſt, & Lex lumen, & vitæ via correptio & caſtigatio, vt cuſtodiant te à muliere mala &c. In tradenda igitur doctrina de vera caſtitate, non contra matrimonium contumelioſa ſpicula ſunt eiaculanda, ſed eò maximè reſpiciendum eſt, vt diuinæ prohibitiones, comminationes & exempla pœnarum, de confuſione libidinum grauiſſimis commonefactionibus vrgeantur, & inculcentur. Hoc enim efficax remedium eſt per ſpiritum caſtificationis, ne cor auferatur, aut veterno opprimatur, ne mens reddatur reproba, & ne conſcientia callo dedolentiæ obduretur. *Libidines Gentium.* *Immunditia graſſandam in populo Dei.*

Secundò, plerunque opinione licentiæ, & perſuaſione impunitatis, impurus ille ſpiritus, ſolet poculum ſpurcarum libidinum hominibus propinare, quaſi abſque offenſione Dei, & ſine diſcrimine, ſalutis æternæ ſit, etiamſi quis ſe tradat impudicitiæ ad operationem omnis immundiciei. Vt enim ex hiſtoriis Ethnicis nihil huc afferamus, vtque hoc loco de Simone Mago non dicamus, qui, ſicut Auguſtinus annotauit, docuit deteſtandam turpitudinem indifferenter vtendi fœminis. Certè ex 15. cap. Actorum colligitur, Gentes etiam poſt conuerſionem, ſcortationem opinione impunitatis, tanquam rem Adiaphoram, exercuiſſe. Ideo enim Apoſtoli in Decreto, quod ad gentes conuerſas mittendum erat, hoc vnum tantum ex lege morali addunt, vt abſtineant à fornicatione. Et apud Corinthios (ſicut in opulentis emporiis magna ſolet eſſe & licentia, & confuſio libidinum) poſt diſceſſum Pauli in ipſa Eccleſia, opiniones illæ ſpargi cœperunt, quaſi fornicatio inter Adiaphora, non vero inter ea, quæ Deo nos exoſos faciant, numeranda eſſet. Nam 1. Corinth. 6. Videntur Corinthij his argumentis vſi. Sicut in Nouo Teſtamento Moſaicum diſcrimen ciborum ſublatum eſt, ita, vt promiſcuus vſus omnium ciborum, quod ad conſcientiam indifferens, licitus & conceſſus iam ſit: ita etiam promiſcuam Venerem non eſſe peccatum. Textus enim inquit, Eſca, ventri, & venter eſcis. ſed non ita inquit Paulus, corpus ſcortationi, ſed Domino. Item, Quia Deus ſpiritus eſt, & ſpiritu vult coli: Si itaq; in ſpiritu Deum colamus, non refert quid in corpore fiat. Paulus verò opinioni indifferentiæ, magno zelo opponit grauiſſimas has comminationes: Eos, qui libidinibus, cum lege Dei pugnantibus, corpora ſua polluunt, non poſſe hæredes Dei, membra Chriſti, & templa Spiritus ſancti eſſe. Argumento verò de indifferenti vſu corporis, cum res ſit externa grauiſſimas rationes opponit. 1. Quia Deus creator & conſeruator eſt non animæ tantum: verum etiam corporis. 2. Non anima tantum: ſed & corpus precio ſanguinis Filij Dei redemptum eſt. 3. Spiritus ſanctus non tantum animæ coniungitur: ſed & corpora noſtra ſunt templa Spiritus ſancti. 4. Sumus membra Chriſti, non tantum ſecundum ſpiritualem hominem: ſed & corpora noſtra ſunt membra Chriſti. 5. Non tantum anima habet vitam æternam: ſed & corpora noſtra ſuſcitabuntur ad vitam æternam. Ex illis rationibus concludit non eſſe Adiaphoron & liberum, quomodo quis corpore ſuo vti velit, ſed glorificandum eſſe Deum, non tantùm in ſpiritu, verùm etiam in corpore noſtro. *Opinione licentiæ, & de libidinibus ſuaſit.* *Ethnici. Simon Magus.* *Gentes conuerſa ſcortationem inter Adiaphora numerant.* *Corinthus.* *Argumenta Pauli contra libidinem.*

Tertiò, tanta eſt immundi iſtius ſpiritus impudentia, vt cùm libidines ſuas, primùm excæcatis & obduratis cordibus obtruſiſſet, & ſecundò, illas tanquam rem indifferentem venditaſſet, tanquam non ſit verius longius progredi, & ex ipſa etiam Scriptura, ſpeciem conquirere, quam turpitudini ſuæ *Satanas [illegible] Scriptura [illegible] vult.*

Digitized by Google

ſuæ, tanquam rei non vitioſæ, ſed bonæ & honeſtæ prætexeret. Apocalyp.2. fit mentio doctrinæ & vitæ Nicolaitarum. Hiſtoriam autem deſcribit Clemens, libr.3.Stromatum,& Euſebius,libr.3.capit.29. Quòd ſcilicet Nicolaus, vnus ex ſeptem primis Diaconis, Act.6. cùm pulchram haberet vxorem, & à quibuſdam zelotypia vxoris ipſi obiiceretur, mulierem in medium produxerit, & ſe eam communem velle omnibus facere dixerit. Addit autem vterque & Clemens & Euſebius, Nicolaum hoc feciſſe ex ſimplicitate quadam, vt ita ſuſpicionem Zelotypię à ſe remoueret,& ſpecimen præberet,ſe non addictum eſſe rebus huius mundi, ſed iis ſe renũciare poſſe, cùm ſcriptũ ſit: Qui non odit vxorem ſuam,non poteſt meus eſſe diſcipulus. Item, nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Inde verò Nicolaitæ occaſionem ſumſerunt fœdiſſimi ſui dogmatis de promiſcua confuſione libidinum, quam non tantùm licitam, ſed & bonam eſſe blaſphemè diſputârunt. Et non multò pòſt ex Valentini ſchola tàm tetræ libidinum confuſiones prodierunt, vt deſcriptiones earum apud autores nemo legere poſſit, quin totus cohorreſcat. Extat etiam apud Clementem, lib.3. Stromatum, longa narratio, de Carpocratis ſchola. Quia enim Chriſtiani tunc Vigilias, hoc eſt, nocturnos cõuentus celebrabant, ideò, quia interdiu, propter metum Tyrannorum, conuenire non audebant, & ibi conuiuiola pro pauperibus, quæ ἀγάπαι nominabantur, inſtruebant. Carpocratiani, hanc conſuetudinem imitati, ad nocturnas concœnationes promiſcuè, viri & mulieres, conueniebant, & poſt cœnam amoto lumine nefanda quęque exercebant. Docebant enim licitum eſſe coire, quando velint, & cum quibus velint, & à mulieribus, tanquam obedientiam legis, exigebant promiſcuum concubitum. His enim verbis Clemẽs fœdas ipſorum libidines deſcribit, atque argumenta etiam, quibus horrendas ſuas libidines defendere auſi fuerunt, recitat. Quia enim ſcriptura commendat communionem inter fratres, quæ deducit ad regnum cœlorum, ipſi κοινωνίαν illam non fuerunt veriti interpretari de promiſcua confuſione libidinum, vt mulieres ſint communes, ſicut aeris vſus communis eſt. Clemens verò ſcitè vocat eos fratres non Chriſti, ſed libidinis, & dicit κοινωνίαν illam deducere non ad regnum cœlorum, ſed ad proſtibula, & ad communionem ſuum & hircorum.

Quidam ex Carpocratianis accedens ad formoſam virginem, dixit: Scriptũ eſt, Da omni à te petenti: illa, vt quæ nõ intelligebat hominis petulantiam, modeſtè reſpondet. At tu matrem conuenias de matrimonio. Ad dictum verò ſcripturæ Clemens reſpondit: Quædam eſſe communicabilia, vt eſt pecunia, cibus, veſtitus, officia, operæ, &c. De corpore verò ſcriptum eſſe, 1.Cor.6. Corpus non fornicationi, ſed Domino. Item, Non eſtis veſtri iuris, precio enim empti eſtis. Fertur dictum quoddam Matthiæ: Cum carne pugnare, & carne vti, nihil ei impudicum largiendo ad voluptatem, augere autem animam per fidem & agnitionem. Hoc verò dictum Carpocratiani ad ſpurcitias ſuas ita mutilârunt: Animam eſſe augendam fide & cognitione: Carne autem vtendum, hoc eſt, ſi modo anima caſtificetur, 1.Pet.1. non referre apud Deum, quomodo corpore quis vtatur, Quia ſcriptum ſit, Rom.2. Ira & tribulatio, non ſuper corpus, ſed ſuper omnem animam, operantem malum.

Gnoſtici etiam abuſi ſunt hoc argumento: iuſto non eſt lex poſita. Item, non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia. Ergo prohibitiones ſexti præcepti non obligant Chriſtianos: Sed ſicut domini ſunt Sabbathi, hoc eſt, tertij præcepti quod tanquam ceremoniale iam abrogatum eſt, ita voluerunt Chriſtianos dominos eſſe etiam ſexti præcepti. Abuſi ſunt etiam illa ſententia Pauli: In Chriſto non eſt mas aut fœmina. Item, quod Græca tranſlatio habet, Mal.3. Deo reſtiterunt, & ſalui facti ſunt.

Clemens verò opponit has ſententias, Roman.5. Num peccabimus, quia non ſumus ſub lege? Et Gal. 5. Ne præbeamus libertatem in occaſionem carnis, 1. Pet.2. Libertas nõ ſit velamen malitiæ. Nec verò poſt Apoſtolorum tantum tempora, ſed ipſis Apoſtolis adhuc in carne viuentibus, talia à Pſeudo apoſtolis in Eccleſia ſparſa fuiſſe, ex Epiſtolis Petri & Iudæ manifeſtum eſt. Quanto verò zelo pro caſtitate contra turpitudines i ſas Apoſtoli pugnârint oſtendit locus, Apocalyp.2. Odiſti opera Nicolaitarum, quæ & ego odi. Item, habes tenentes doctrinam Nicolaitarum, quod odi, 2.Pet.2. Dominus eos, qui poſt carnem in concupiſcentia pollutionis ambulant, in diem iudicij puniendos ſeruat. Et Epiſtola Iudæ: Ignis æterni pœnam ſuſtinebunt, qui carnem maculant. Non autem inſtitui hoc loco, iuſtam aut integram argumenti huius tractationem, ſed hæc obiter adduxi, ea occaſione, quia Tridentini Canones caſtitatem Deo placentem, non tam fœdis libidinibus opponunt, quam contra ſacrum coniugium diſtinguunt. Volui igitur paucis oſtendere, quòd ab initio noui Teſtamenti, impurus iſte Spiritus, non per honeſtum coniugium, ſed per fœdas ſuas libidines, Euangelicæ caſtitati perniciosas inſidias ſtruxerit, idque variis modis: & quam acti zelo Apoſtoli & primitiua Eccleſia, gladio Spiritus contra cõfuſiones libidinum ſe oppoſuerint. Inde enim conſequens eſt, omninò neceſſarium iam eſſe in Eccleſia, ad tuendam veram caſtitatis ſanctimoniam, homines non à coniugio deterrere, ſed à confuſione libidinum arcere per diuinas prohibitiones, comminationes, & exempla pœnarum. Cum quidem & mens reproba in libidinibus, & perſuaſio licentię ſeu indifferentiæ, non minùs pernicioſè nunc graſſentur, quam olim: imò cùm iam in Italia potiſſimum, & quidem Romæ in ipſa ſanctiſſimi (ſi Diis placet) Patris conſpectu, lupanaria, hoc eſt, publicæ turpitudinum officinæ apertè proſtant, & publicis vectigalibus elocentur. Ne dicam quòd proximis annis ipſius Pontificis legatus, ſicut Sleidanus ſcribit, edito publico ſcripto, horrendum illud vitium, propter quod Sodoma cum vicinis vrbibus, igne iræ diuinæ conflagrauit, & pro ſe defendere, & aliis commendare in publicam contumeliam loci, 2. Pet.2. non fuerit vllo pudore, ſi non Chriſtiano, ac ſaltem humano tetractus. Et iſti homines, de caſtitate contra matrimonium, decreta faciunt, ſcilicet non diſſimiliter, ſicut in antiquo prouerbio dicitur: Clodius de pudicitia.

CAPVT II.

AN CASTITAS RECTE DISTINGVAtur contra Matrimonium, quaſi etiam in Coniugio non ſit Deo placens caſtitas.

IN nono Canone caſtitatem matrimonio opponi manifeſtum eſt. Hæc enim ſunt verba Canonis: Si quis dixerit, regulares, caſtitatem ſolenniter profeſſos, poſſe matrimonium contrahere, &c. Item, poſſę omnes contrahere matrimonium, qui non ſentiunt ſe caſtitatis, etiamſi eam vouerint, habere donum, Anathema ſit. Sentiunt igitur caſtitatem coniugio violari, pollui & contaminari, in coniugio contra caſtitatem peccari. Coniuges caſtitate

Inſidiæ Canonis Trid. de caſtitate. Deo placente deſtitui. Quia verò differentia eſt inter caſtitatem, quæ in cœlibatu ſeruatur, & eam, quę eſt in conſuetudine coniugali, poſſet quis cogitare, Canonem hoc tantū velle dicere: Coniuges non eſſe virgines. Sed lōgè aliud myſterium eſt, ad quod antitheſi illa, inter caſtitatē & matrimonium alludunt. Multa enim à veteribus, & à recentioribus diſputata ſunt: ſtatū coniugalem eſſe carnalem & immundum, cui illa, quæ Scriptura de caſtitate, pudicitia, mundiciei & ſanctimonia prædicat, non poſſint conuenire, *Coniugij vituperationes* ſed in ſolo cœlibatu eſſe caſtitatem Deo placentem, ideò ſolas ſuas Virgines vocant Sanctimoniales impollutas. Hæc Tridentini patres apertis & diſertis verbis ex profeſſo forſan defendere nō audent: quia tamen fundamentum hoc eſt virginitatis ſuorum regularium & cœlibatus Sacerdotum, rectè voluerunt illa antitheſi inter coniugium & caſtitatem ſeu ſanctimoniam, ad veteres illos impietatis neruos alludere. Vident enim poſito & conceſſo hoc fundamento, quòd in coniugio non ſit caſtitas, ſponte inde conſequi & ſtabiliri ea, quæ ipſi de ſanctimonialium virginitate, & de ſacerdotum cœlibatu, tradūt & defendunt. Nam caſta placent ſuperis. Item, Caſta Deus mens eſt, caſta vult mēte vocari. Et caſtas pondus iuſſit habere preces. Myſterium igitur iniquitatis in antitheſi iſta inter matrimonium & caſtitatem *Antitheſis Cano. Trid. pat. ſraudes detegit.* inuolutum, ex collatione hiſtoriarum euoluemus, vt coniugio ſua caſtitas & ſanctimonia ex ſcriptura aſſeratur, & origo falſarum perſuaſionum de neceſſitate cœlibatus Sacerdotum, & de meritis virginitatis regularium monſtretur. Ad ſequentia enim magnum hæc habebunt vſum.

In puritate itaq; vitæ cœlibis eſſe caſtitatem etiam ratio intelligit: In conſuetudine verò coniugali piorum eſſe caſtitatem, pudicitiam, mundiciem, ſanctimoniam, ratio videre nō poteſt. In ſolam enim coniugum commixtionem oculos defigit. Sed doctrina *Scriptura caſtitatem etiam coniugio tribuit* eſt ſacræ Scripturæ propria & peculiaris, caſtitatē & ſanctimoniam Deo placētem, eſſe etiam in cōſuetudine coniugali piorum propter ordinationem, coniunctionem, benedictionē, & ſanctificationem Dei. Non igitur Ethnicorum dictis vel exemplis, nec ex rationis dictatis, aut externa ſpecie: ſed ex doctrina diuinitùs patefacta formandū eſt iudicium, de cōiugij caſtitate & ſanctimonia. A qua regula cū veteres *Cur nonnulli ex patribus coniugio iniqui erint* hæretici, & quidam etiam ex patribus diſcederēt, & rationis iudiciū ſequerentur, ac externā tantū ſpeciē conſuetudinis coniugalis conſiderarent, valdè non tantùm tenuiter, ſed iniquè, imò contumelioſè & blaſpheme de coniugio & ſenſerunt & locuti ſunt.

Cùm enim ſub initium Noui Teſtamenti, turpitudo & confuſio deteſtandarum libidinum ex verbo Dei acriter damnarentur, & contra eas doctrina de caſtitate & ſanctimonia ex Scriptura diligēter & ſerio vrgeretur: videns impurus ille Spiritus, ſe hac ratione id, quod cōtra Euangelicam caſtitatem machinabatur, vbiq; & apud omnes efficere non poſſe (cum & Doctores in primitiua Eccleſia gladio Spiritus ſe fortiter opponerent, & inter ipſos etiam Ethnicos honeſtiores, quiq; à confuſione libidinum abhorrerent) in aliam ſe formam conuertit, & excitauit multos, qui cum vagas libidines rectè abominarentur, nimis in alteram partem deflexerunt, prætextu caſtitatis & ſanctimoniæ, damnantes etiam coniugalem conſuetudinem, eò, quòd commixtio ſexuum etiam in cōiugio videretur res eſſe immunda. Puritas verò, caſtitas, pudicitia & ſanctimonia, in ſolo cœlibatu iudicaretur eſſe. Et Marcion quidem (ſicut Clemens refert) à Philoſophis & Poëtis, *Marcion.* qui ſemper iniquiores fuerunt coniugio, ſeminaria ſuæ opinionis accepit, ſed cum illi tātùm moleſtias, quas hoc vitæ genus ſecum trahit, prætenderent, Marcion præterea addidit hāc blaſphemiam: Ipſam commixtionem ſexuum in cōiugio eſſe peccatum: Imò ipſum opus generationis eſſe malum & à contrario Deo profectum, ideo ſicut Tertullianus ſcribit lib. contra Marc. Neminem ad baptiſmum admittebant, niſi vel cœlibem, vel matrimonio & huius fructui renunciantem. Secundus quidam poſteà *Seuerus.* illam blaſphemiam amplificauit, docens, mulierem totam eſſe opus diaboli, viri verò inferiores partes ab vmbilico eiuſdem diaboli creationem eſſe, & ideo vtentes coniugio aſſeruit Satanæ opus implere, ita Epiphan. tom. 3. lib. 1. hæreſi 45.

Alij eandē blaſphemiam hoc modo proponebant, ſicut extat apud Clementem, cum plane nulla ſit differentia inter commixtionem in cōſuetudine coniugali & in fornicatione, diabolum excogitaſſe diſcrimen, vt honeſta matrimonij ſpecie, turpitudo illa tegeretur. Et contumelioſum hoc argumentum, totidem fere verbis etiam Tertull. repetit, de exhortatione caſtitatis, vbi inquit, videtur eſſe matrimo- *Tertullian.* nij & ſtupri differentia, ſed vtrobique eſt commixtio, Ergo inquis & primas nuptias damnas? Reſpondet: Nec immeritò, quoniam & ipſæ ex eo conſtant, quod eſt ſtuprum. Ita Hieronym. etiam ex ve- *Hieronym.* terum hæreticorum lacunis, contumelioſam illam vocem hauſit, quando dicit, hanc tantum eſſe differentiam inter vxorem & ſcortum, quòd tolerabilius ſit vni eſſe proſtitutam, quàm pluribus.

Et illi quidem veteres hæretici, quorum multi & *Hæretici ingens in vniuerſum damnant.* varij fuerunt ſectatores, coniugium tanquam rem prorſus immūdam, & opus diabolicū, in vniuerſum damnârunt, nec quēquam in coniugio poſſe ſaluari docuerunt. Tatianus verò qui & eruditione & au- *Tatianus.* ctoritate (fuerat enim Iuſtini martyris diſcipulus) pollebat, primo quidem iuxta Marcionis dogma, nuptias, tāquam inſtitutionem diabolicam, prorſus damnauit, & pares eas fornicationib. & aliis corruptionibus fecit. Poſteà tamen animaduertens, ſiue ipſe ſiue ſectatores eius id, quod Auguſtinus ex Epiphanio innuere videtur, nimis craſſam eſſe hanc blaſphemiam, conuerſus ad hypocriſin, cœpit ſub prætextu caſtitatis, ſanctimoniæ & perfectionis, quā in cœlibatu conſtituebat, nuptias ſugillare. Libro enim de caſtitate, ſicut recitat Clemens, inſcripſit titulum (de perfectione ſecundum ſeruatorem) vt hic fuerit prætextus quod in lege, veteri quidem populo conceſſum fuerit coniugium: Euangelium verò excellentiorem doceat perfectionem. Et ideo ſectatores ipſius appellarunt ſe *ἐγκρατεῖς*, quaſi ſoli præ- *Encratitæ* cepta Euangelica de caſtitate & ſanctimonia ſeruarent: Et ipſa hypocriſis de perfectione & caſtitate, multis cœpit arridere. Montanus enim publice do- *Montanus.* cuit in infirmis tolerari primas nuptias, licet non careant vitio, perfectius autem eſſe, etiam illas vel caueri, vel ſolui: Secundas verò nuptias ſimpliciter pro fornicationibus habuit. Quia verò teſtimonia Scripturæ & præcipue Pauli manifeſte hiſce opinionibus contradicebant: Tertullianus poſteà auſus *Tertullianus.* fuit fingere paracletum Montani id, quod Paulus tenellæ adhuc Eccleſię infantiæ indulſerat, adultiori iam abſtuliſſe, & diſciplinam perfectius aſtrinxiſſe. Et non veretur dicere: Si Chriſtus repudium, quod Moſes conceſſerat, abſtulit, cur nō etiam paracletus id, quòd Chriſtus indulſit, tolleret? Quanquam igitur

Digitized by Google

tur Marcionis, Tatiani, & reliquorum hæreticorum manifeſtæ & craſſæ blaſphemiæ contra coniugium, in Eccleſia non recipiebantur & probabantur: ex illa tamen hypocriſi, de qua iam dictum eſt, de perfectione, quodq; in coniugio non eſſet vera caſtitas & ſanctimonia, paulatim etiam in ipſam Eccleſiam zizania quædam irrepſerunt, vt licet ſecundas nuptias cum Montano damnare non auderent, iniquiores tamen illis eſſe cœperunt. Clemens enim 3. Strom. dicit: Eum qui ſecundò cõtrahit matrimonium, non quidem peccare contra legem: quia Paulus ex venia concedat, non tamen implere perfectionem Euangelij. Nazianz. Primæ nuptiæ legis ſunt. Secundæ indulgentiæ. Tertiæ præuaricationis. Et Concilium Neocæſarienſe prohibet presbyterum intereſſe ſecundis nuptiis, & ſtatuit non eſſe benedicendas. Origenes in Lucam de ſecundis, tertiis & quartis nuptiis inquit. Non ignoramus, quòd tale coniugium reiiciet nos de regno Dei. Ita licet primas nuptias non damnarent, tamen cœlibatui adhærere cœpit perſuaſio perfectionis. Nam & Manichæi non prorſus damnabant nuptias, auditoribus enim ſuis, vt plebeis & imperfectioribus eas concedebant: Electis verò ſuis (quos ita vocabant) vt perfectioribus, omnino interdicebant vſum coniugij. Atque inde demùm ipſi etiam patres, vt Origenes, Ambroſius, Hieronymus, diſputare cœperunt, cœlibatum, propter caſtitatem & ſanctimoniam, meliùs conuenire miniſterio Eccleſiaſtico, quàm coniugium. Illa enim labes, quam Hieronymus Tatiano tribuit, in ipſa Eccleſia cœpit affricari coniugio: Qui ſeminat in carne è carne metet corruptionem.

Clemens.

Manichæi.

Quomodo verò zizania illa in regno Pontificio aucta & ad oppreſſionem tritici euecta ſit, poſteà oſtendemus. Hoc loco digitum tantum ad fontem & originem intendiſſe ſufficit. Et hæc hiſtorica commonefactio oſtendet quid Paulus velit quando 1. Timot. 4. dicit doctrinam dæmoniorum prohibentem nubere, tunc multos inuenturam applauſores, quando in hypocriſi proponetur.

Argumenta hæreticorum contra matrimonium.

Vtilem autem eſſe iudico illam conſiderationem, quibus argumentis contra coniugium vſi ſint veteres hæretici, & quomodo illa Tertullianus & Hieronymus à veteribus hæreticis mutuati ſint. Hæc enim collatio poſteà oſtendet, ex qua Topica deſumpta ſint Pontificiorum argumenta contra coniugium ſacerdotum: Atque ita manifeſtum euadet, eandem eſſe doctrinam dæmoniorum, 1. Tim. 4. in hypocriſi propoſitam, apud veteres & recentiores contemptores & proſcriptores coniugij. Collegit autem Clemens 3. Strom. longa oratione pleraq; veterum argumenta, illa nos, vt collatio, de qua diximus, faciliùs poſſit inſtitui, breuiter recenſebimus. Dicunt generationem pugnare contra charitatem proximi. Non enim eſſe inducendos in mundum alios, tàm miſerè infelices futuros. Item, in Eccleſia regnum mortis deſtructum eſt. Sed generatio præbet regno mortis nutrimentum, iuxta dictum, Rom. 5. Mors regnauit. Citant etiam ex Euangelio ſecundum Ægyptios, quod Salome interroganti, quouſque vigebit mors? Chriſtus reſponderit, quoad vſque vos mulieres pariris, Salome excepit: rectè ego feci, quæ non peperi. Chriſtus reſpondit, omni herba veſcere, ea autem, quæ habet amaritudinem, non veſcaris.

Fons argumentorum, quibus Pontificij coniugium ſacerdotum impugnant.

Euangelium ſecundum Ægyptios.

Item Luc. 20. filij huius ſeculi nubunt, poſt reſurrectionem verò non nubent, ſed ſimiles erunt angelis Dei. Sed fideles ſpiritualiter iam reſurrexerunt &c. Clemens reſpondet per inſtantiam, ergo poſt ſpiritualem reſurrectionem etiam non deberent edere, bibere, dormire &c.

Chriſtus non duxit vxorem, & ipſius actio eſt noſtra inſtructio. Clemens reſpondet, miſſus erat non ad generationem, ſed ad opus redemptionis: ipſum verò cõiugium, & doctrina, & miraculis approbauit.

Matth. 24. In diebus Noe, Luc. 17. In diebus Loth erant nubentes.

Matth. 24 Væ prægnantibus & lactantibus.

Citant etiam ex Euangelio ſecundum Ægyptios, veni ad diſſoluendum opera fœminæ. Item, ſcriptum eſt, exite, immundum ne tangatis, mundamini, qui fertis vaſa Domini.

Deſpondi vos viro vni, virginem caſtam. Qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, ſed virgines ſunt, hi ſequuntur agnum, qui in carne ſunt Deo placere non poſſunt. Ad quod Clemens rectè reſpondet, Paulum etiam de coniugatis dicere, vos non eſtis in carne, ſed in ſpiritu.

Tatianus dixit: Coniugatos ſeruire duobus Dominis, Deo & Satanæ. Nam 1. Cor. 7. propter orationem debent abſtinere, ſed propter incontinentiam, ne tentet diabolus, debent rurſus conuenire. Conſuetudinem ergo cõiugalem ſoluere precationem. Ne vocaueritis patrem ſuper terram. Ergo generatio eſt prohibita.

Cœlebs curat ea, quæ ſunt Domini &c. Reſpondet Clemens, vxor etiam, quando eſt de domo ſolicita, poteſt hoc facere in Domino.

Luc. 14. Vxorem duxi, non poſſum venire.

Tatianus in lib. de caſtit. his argumentis vſus eſt, Chriſtus Eunuchos vocat beatos: Mat. 19 Cõuerſatio veſtra eſt in cœlo. Phil. 2. Non quæramus quæ ſuprà terram: Col. 2. Qui ſeminat in carne de carne metet corruptionem: Gal. 6. Luc. 14. Qui non odit patrem, vxorem. Eſa. 56. De Eunuchis dabo illis nomen melius. Ad hoc poſtremũ Clemens reſpondet, Meliores eſſe his, qui tantum externa profeſſione ſe iactant.

Item, Adam poſt lapſum primùm cognouit Euam, maledictus dies in quo natus ſum. In peccatis conceptus ſum. Ergo conſuetudo coniugalis eſt peccatum. Hæc ferè ſunt hæreticorum argumenta contra coniugium, quæ apud Clementem extant.

Annotabo verò paucis etiam fontes refutationũ, quas Clemens opponit. Inde enim intelligi poterit, quid Eccleſia tunc de coniugio ſenſerit. Allegat illud, 1. Timot. 4. Vbi prohibitio coniugij vocatur doctrina dæmoniorum, 1. Cor. 7. Alligatus es vxori, ne quæras ſolutionem. Ipſius Clemẽtis verba hæc ſunt: An reprobant etiam Apoſtolos? Petrus enim & Philippus filios procrearunt, Philippus etiam filias viris tradidit, Paulus vxorem ſuam vocat σύζυγον, Phil. 4. de qua inquit: 1. Cor. 9. habemus poteſtatem circumducendi vxorem, vt reliqui Apoſtoli Porro affirmat Clemẽs etiam in matrimonio eſſe caſtitatem. Item, qui propter moleſtias educationis fugiunt matrimonium, eos dicit peccare cõtra charitatem. Vtitur etiam his teſtimoniis, 1. Cor. 7. Sancti ſunt filij, ſanctificatur mulier, vir, &c. 1. Timoth. 5. Volo iuniores viduas nubere, 1. Tim. 4. Epiſcopum conſtituit, qui ex propria domo toti Eccleſiæ præeſſe meditatus ſit, 1. Tim. 2. Saluabitur mulier per generationem.

Refutationes argumentorum quibus vſi hæretici.

Item, inquit: Apoſtoli docentes de caſtitate nuſquam prohibent coniugium. Sunt & hæc eius verba. Quia Paulus dicit, conuenite rurſus in diem, ne tentet vos Satan propter incontinentiam, Ergo conſuetudo coniugalis, etiamſi non proptèr procreationem, ſed ad vitandam vſtionem ſeu fornicationem.

Digitized by Google

ſuſpiciatur, tamen non eſt damnanda.

Argumenta defendentium coniugium.

Recitat etiam illorum, qui defenderunt coniugium, hæc fuiſſe argumenta. I. Ex naturæ conſtitutione. II. Quia ſcriptum eſt, creſcite. III. Patriæ cauſa, vt ſucceſſorem in ſuum locum quis conſtituat. IV. Propter adiutorium vt in morbis &c. Hæc quia non inutilia fore arbitrabar breuiſſimè annotare volui. Poſſunt enim iudicium in grauiſſima hac controuerſia rectè formare.

Argumenta Tertull. contra coniugium.

Porrò addemus breuiter etiam Tertulliani & Hieronymi argumenta, contra coniugium.

Tertullianus ad vxorem: Quale quæſo hoc bonum eſt, quod mali comparatio commendat. Vt ideò melius ſit nubere, quia deterius ſit vri. Sic dicitur, meliùs eſt vno oculo carere quàm duobus. Item, quod permittitur ſuſpectam habet permiſſionis ſuæ cauſam: Duę ſpecies humanæ imbecillitatis nuptias neceſſarias faciunt, concupiſcentia carnis & ſeculi, ſed vtraque repudianda eſt ſeruis Dei.

Item, quod neceſſitas præſtat, depreciat ipſa. Sed carnem legimus infirmam, & hinc nobis impenſiùs adulamur, legimus tamen & Spiritum firmum. Si ergo Spiritus carne fortior eſt, noſtra culpa inferiora ſectamur. Idem de exhortatione caſtitatis: Ex indulgentia eſt quicquid permittitur: ea autem venit de voluntate inuita, id eſt, non probante. Non eſt nunc locus iſtius vocis, Creſcite, &c. ſed tempus in collecto eſt. De Monogamia negat locum Pauli 1. Cor. 9. de circumducenda vxore, intelligēdum eſſe de coniugio Apoſtolorum, cùm tamen Clemens ex antiquitatis ſententia hoc affirmet. Item, non potes capere, quia non vis, poſſe enim te, ſi velis oſtendit, quia tuo arbitrio vtrunque propoſuit. Eſt & hoc Tertulliani argumentum: Qui videt mulierem ad concupiſcendam eam, adulterium committit coram Deo. Ergo magis qui videt ad ducendam, & maximè, qui ducit, coram Deo adulterium committit. Item, in libro de velandis virginibus, conſuetudinem coniugalem vocat communem contumeliam, quod etiam Hieronymus repetit.

Hieronymi argumenta hæc ſunt.

Argumenta Hieronymi.

Si bonum eſt mulierem non tangere: ergo malum eſt tangere: nihil enim bono contrarium, niſi malum. Si autem malum eſt, & ignoſcitur, ideò conceditur, ne malo quid deterius fiat. Locum, 1. Tim. 2. ita deprauat: tunc ſaluabitur mulier, ſi tales genuerit filios, qui virgines permanſuri ſunt, ſi quod ipſa perdidit, recuperet in liberis &c. Similiter etiam locum, Rom. 6. finis illorum mors, ita deprauat: Puto, quod & nuptiarum finis mors ſit, fructus autem ſanctificationis, qui vel ad virginitatem vel ad continentiam pertinet, vita penſatur æterna. Tractans illam ſententiam, vt vacetis orationi &c. inquit: Oro te, quale illud bonum eſt, quod orare prohibet, quod corpus Domini accipi non permittit. Semper orandum, igitur nūquam coniugio ſeruiendum. Et huc torquet dictum Petri, ne impediantur orationes veſtræ. Quando impleo officium mariti, non impleo Chriſtiani. Dicit etiam Paulum ſecundum veniam loqui de nuptiis, ſicut etiam de illo qui inceſtum commiſerat, inquit: Si quid donaſtis, & ego, &c. De loco, Matt. 24. Væ prægnantibus, inquit: Non hic ſcorta damnantur, ſed vteri tumeſcentes, infantum vagitus, fructus atque opera nuptiarum. Item, nuptiarum finis mors eſt. Virginitas verò pertinet ad vitam æternam. Nuptiæ terram, virginitas cœlum implet. Omnia fermè loca Scripturæ de carne & ſpiritu, de ſanctificatione, de renouatione, de emundatione ad cœlibatum, contra coniugium torquet. Et dicit aduerſus Heluidium, non negamus maritatas ſanctas mulieres inueniri, ſed quæ vxores eſſe deſierint. Dicit etiam Paulum obliquè damnaſſe nuptias. Nam lib. 5. comment in Ierem. inquit: Si propter anguſtiam temporis habentibus vſus vxorum tollitur, quantò magis non habentibus, ne accipiant, imperatur? Et contra Iouinianum illud, 1. Cor. 7. Ego verò vobis parco, ita exponit: Tantùm recenſeo tribulationem carnis: taceo autem, quæ damnatio maneat coniugatos in futura vita, vt infirmis parcam, qui iam ſunt in matrimonio: quam deprauationem textus Auguſtinus multis refutat in libro de ſancta Virginitate. Poſſem plura & ex aliis etiam ſcriptoribus addere, ſed non eſt huius inſtituti integram illorum certaminum hiſtoriam texere. Hæc enim ideo tantùm adduxi. I. Vt viam ad ſequentia præſtruerem, quomodo ſcilicet à veteribus hæreticis Montaniſtæ, à Montaniſtis ex patribus quidam, argumenta arripuerunt, quibus poſtea & meritum Virginitatis, & cœlibatum Sacerdotum, in ipſa Eccleſia pro articulis fidei ſtabilire conati ſunt. II. Vt oſtenderem ipſam neceſſitatem flagitare, vt non de Virginitate tantùm declamitetur in Eccleſia, ſed vt coniugio etiam aſſeratur & vindicetur caſtitas, pudicitia, mundicies & ſanctimonia; quam Spiritus ſanctus in Scriptura ipſi tribuit.

CAPVT III.

CASTITAS IN CONIVGIO.

Ethnicorum igitur ſententiis, Hæreticorum blaſphemiis, Patrum quorundam iniquitati, & priuato rationis humanæ iudicio opponendæ ſunt caſtæ, pudicę & ſanctæ appellationes, quas Scriptura cōiugio tribuit. Inde enim certò poteſt colligi, quo loco Spiritus ſanctus conſuetudinem coniugalem habeat, & quid velit nos in Eccleſia de ea ſentire & loqui. Oſtēdunt autem teſtimonia Scripturæ, Deum tanti facere inſtitutionem & ordinationem ſuam in coniugio, vt etiam in hac corrupta natura, conſuetudinem coniugalem, in qua leges cōiugij non violantur, maxime ſi coniuges ſint credentes, pronunciet eſſe ἁγνείαν, caſtitatem, puritatem, σωφροσύνην cōtinentiam ſeu pudicitiam, ἁγιασμὸν ſanctimoniam, ἀμίαντον mundiciem, quæ inquinationi & pollutioni opponitur, τιμίαν, quod non fœdum ac turpe, ſed honore dignum eſt, 1. Theſſ. 4. Meminerit quiſque vas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore, non in paſſione concupiſcentiæ, ſicut & gentes, quæ Deum non nouerunt, 1. Cor. 7. Sanctificatur vir infidelis per mulierem fidelem. 1. Tim. 2. Si manſerit in fide ac dilectione & ſanctimonia cum caſtitate. Vt enim oſtēdat ſe in illo loco loqui de conſuetudine coniugali, diſertè nominat generationem liberorum. Hebr. 13. Honorabile coniugium in omnibus, & cubile impollutum. Aliud verò eſt cubile extra coniugium. Rom. 13. Non in cubilibus, Matt. 19. vocatur coniunctio diuina, Eph. 5. Paulus dicit coniunctionem viri & vxoris magnum eſſe myſterium in Chriſto & Eccleſia. Tit. 2. hortatur adoleſcentulas, vt viros ſuos ament, filios diligāt, ſint caſtæ, ſobriæ, &c. 1. Pet. 3. mulieres ſint ſubditæ viris, vt conſiderantes caſtam conuerſationem &c. Et memorabile eſt exemplū, cùm Nicæna Synodus vellet nouam legem ſtatuere, ne Clerici conſuetudinem haberent cum vxoribus propriis, Paphnutius confeſſor, qui erat expers nuptiarum, exurgens, contradixit, honorabiles confeſſus

Appellationes quas Scriptura coniugio ornat.

Paphnutius de cal. coniug.

nuptias,

Digitized by Google

nuptias, & affirmant conſuetudinem cum propria vxore eſſe σωφροσύνην pudicitiam ſeu caſtitatem. Ex illa Paphnutij oratione poteſt colligi, quo prætextu, & propter quas rationes, ſynodus voluerit coniugij vſum ſacerdotibus interdicere. Quia ſcilicet caſtitas requiratur in miniſtris. 1. Timor. 4. Et quia turpitudo conſuetudinis coniugalis non deceat miniſterium, his imaginationib. Paphnutius opponit ſuam confeſſionem ex verbo Dei, quod in ipſo etiam coniugio ſit pudicitia & caſtitas Deo placens. Extat etiam Athanaſij exhortatio ad Heremitas circa Alexandriam, qui contendebant, tantùm in cœlibatu eſſe caſtitatem. Oſtendit autem etiam in coniugio eſſe caſtitatem, ita etiam cum Hieronymus matrimonium tam flagitioſa contumelia affeciſſet; Auguſtinus ex Scriptura appellat caſtitatem coniugalem & pudicas nuptias, de ſancta virginitate, c. 20.

Athanaſius.

Auguſtinus

Non autem appellationes tantùm in teſtimoniis Scripturæ obſeruandæ ſunt: vt 1. Cor. 7. Conſuetudinem coniugalem piæ matronæ, etiam cum viro infideli non polluere conſcientiam. Et 1. Theſſ. 4. inquit: Voluntas Dei eſt, &c. 1. Tim. 2. dicit: Fidem, dilectionem & ſanctificationem ſimul poſſe eſſe in conſuetudine coniugali. Rom. 13. Cubilia recenſet inter opera tenebrarum, in quibus Chriſtus non inducitur. Sed Ebr. 13. Concubitum coniugalem (ita enim κοίτη vſurpatur, Rom. 9.) dicit eſſe impollutum. Et ne quis exiſtimet coram hominibus tantùm haberi impollutum, mox in antitheſi addit: Scortatores autem & adulteros iudicabit Dominus. 1. Pet. 3. Vxoribus, quæ maritis ſubditæ ſunt, tribuit timorem Dei, interiorem ſeu nouum hominem, incorruptionem, ſpiritum mitem, ſpem in Deum, & id, quod coram Deo eſt precioſum.

Hæc rectè obſeruata, monſtrant grauiſſimas cauſas, quare in Eccleſia retinendum & defendendum ſit Spiritus ſancti illud dogma, quòd pudicitia & caſtitas ſit etiam in conſuetudine coniugali. Poſtea ex hiſce fundamentis etiam oſtendemus, veteres non habuiſſe veras cauſas, cur ſacerdotibus coniugium prohiberent, quaſi ſcilicet Spiritus ſanctus, timor, dilectio, fides, pura conſcientia non poſſit eſſe in conſuetudine coniugum. Illa enim omnia, ſicut oſtendimus, Scriptura tribuit ipſis nuptiis.

Sententia quorundam ex veteribus contra coniugium cum Scriptura pugnantes.

Collatio etiam oſtendet, quàm longe à caſtimonia linguæ & ſententiæ Spiritus ſancti diſcedant & exorbitent veterum quorundam dicta, quæ citantur 33. quæſt. 2. Vt connubia legitima carent quidem peccato, non tamen tempore illo quo coniugales actus geruntur, præſentia Spiritus ſancti dabitur etiamſi Propheta videatur eſſe, qui officio generationis obſequitur. 33. q. 4. Quicunque vxori debitum reddit, vacare non poteſt orationi, non de carnibus agni comedere debet. Item, ſi panes propoſitionis ab his, qui vxores ſuas tetigerant, comedi non poterant; quantò magis panis qui de cœlo deſcendit, non poteſt ab his, qui coniugalibus paulò ante hæſere complexibus, violari atque contingi? Ibidem Gregorij ſententia extat, Romanorum ſemper ab antiquioribus vſus fuit, poſt admixtionem propriæ vxoris, lauacri purificationem quærere, & ab ingreſſu Eccleſiæ paululum temperare, &c. Idem Gregorius 1. Dialogorum, ponit tale exemplum: Mulier quæ in nocte cognita erat à viro, mane veniens ad proceſſionem, à diabolo fuit arrepta. Non addam refutationes, ſi enim nude & ſimpliciter hæc veterum dicta ad Spiritus ſancti ſententias, ſupra notatas, conferantur, res plana erit.

Diſcrimen caſtitatis coniugalis in natura integra & corrupta.

Porrò neceſſariò addenda eſt hæc commonefactio, eſſe quandam differentiam, inter caſtitatem conſuetudinis coniugalis, quæ futura fuiſſet ante lapſum, & quæ iam in hac corrupta natura poſt lapſum eſt. Epiphanius lib. 1. tom. 3. hæreſi 45. dicit: Appetitiones in natura à Deo inſitas eſſe, non propter ἀτιμίας, ſed ob vſum bonum & neceſſariæ vtilitatis ordinem. Et addit: Quare & ipſam appetitionem concupiſcentiæ corporis non ἄτιμον eſſe affirmauerim. Eſt enim ad παιδοποιΐαν ἐν σπορᾷ data ad hoc, vt impleatur illud, Creſcite & multiplicamini, fuiſſet igitur etiam in integra natura appetitio ſexus ad ſexum, ſed ibi ſine flammis & incendio libidinis, fuiſſet opus ſanctiſſimum & puriſſimum.

In natura integra.

In natura corrupta.

Nunc per peccatum, nobiliſſimum illud opus generationis, quod vere eſt creatura Dei, lepra libidinis (ſicut Lutherus vocat) infectum eſt. Et quando Scriptura conſuetudinem coniugum vocat caſtitatem & ſanctimoniam, non ita interpretemur, quaſi flammæ illæ concupiſcentiæ ſanctificentur in coniugibus, vt ſint res bona, pura, & ſancta. Nam primi parentes ſtatim poſt lapſum loca generationis texerunt, cum ἀταξίαν, inſolitam antea, ibi ſentirent: Et Deus ipſe tunicas ipſis addit. Paulus etiam 1. Cor. 12. vocat membra ἀτιμότερα καὶ ἀσχήμονα, quæ tegendo honoranda ſunt. Diſtinguendum igitur eſt ipſum opus, quod per ſe bona creatura Dei eſt, à vicio & ἀταξίᾳ concupiſcentiæ, quæ per peccatum acceſſit. Nam Scriptura vtrumque tribuit coniugibus, & ἀκρασίαν 1. Corint. 7. & caſtitatem, 1. Timoth. 2. Coniugij autem honeſtate, ſanctitate & puritate, propter Dei inſtitutionem & benedictionem, obumbratur & regitur acceſſoria illa ἀταξία; ita vt credentibus non imputetur, ſed conſuetudo coniugalis, licet iam non ſit tam pura, ſicut ante lapſum futura fuiſſet, (non enim ſit ſine incendio libidinis) tamen coram Deo, & in conſpectu eius ſit caſtitas, ſanctificatio, puritas. Coniugium enim nunc poſt lapſum, eſt quaſi vmbraculum, quo multæ, vt ſic dicam, ineptiæ maritales teguntur, vt credentibus non imputentur, ſicut Lutherus in Gen. 26. cap. pulcherrime hoc diſputat, fol. 382. Pij igitur coniuges, vt caſtitatem in conſuetudine coniugali ſeruent, primò diſcant cogitare de flammis, incendio, & ardore libidinis, nec cogitent eſſe rem per ſe bonam, & Deo placentem, ſed ſtatuant ſi intra limites coniugij contineantur, Deum credentibus ea non imputare, ſed tolerare, diſſimulare, ignoſcere, & ſicut Lutherus elegantiſſime huc accommodat verbum illud, Act 13. ἐτροποφόρησεν. Secundò cogitandum eſt coniugibus etiam illud Pauli 1. Theſſal. 4. Vt poſſideant vas ſuum non in πάθει ἐπιθυμίας, ſicut Gentes. Sicut enim Petrus vxorem vocat vas infirmum: ita locus iſte Pauli non inepte de vſu coniugis exponitur, vt pij coniuges non indulgeant furori beluinæ libidinis, ſicut Gentes, ſed moderentur & frenent τὰ πάθη concupiſcentiæ, vt honorabile ſit coniugium, & cubile impollutum. Et ſicubi exceſſerint, petent illud non imputari, ſed ignoſci.

Creatura Dei ab ἀταξίᾳ in coniugio diſcernenda.

Auguſtinus docet triplex bonum coniugij.

Auguſtinus, vt Hieronymi ſententiam aduerſus coniugium, pro ſua modeſtia, diſſimulato authoris nomine, eò commodius refutaret, ponit tria bona coniugij. Primò, Bonum fidei, quia neuter coniugum habet poteſtatem ſui corporis, ſed obligantur ad debitum beneuolentiæ, ne alter alterum fraudet. Secundò, bonum prolis iuxta benedictionem diuinam, Creſcite. Tertio, Bonum Sacramenti, quia eſt copula indiſſolubilis. Et ſicut

Digitized by Google

Chriſtus diligit Eccleſiam: ita maritus vxorem,&c. Et per hæc bona dicit excuſari concubitum coniugalem. Extant etiam prolixæ diſputationes apud Scholaſticos,quando conſuetudo coniugalis ſit meritoria, quando ſit peccatum veniale, quando mortale, ſcilicet, quando fit vel cauſa procreandorum liberorum vel vitandæ fornicationis, vel quando quæritur delectatio, & exceditur moderatio. Clemens etiam 3.Strom.diſputat de cõgreſſu cum coniuge prægnante,vel lactante priuſquam infans ablactetur. Et extant de hac quæſtione etiam veterum diſputationes,lib.4.ſentent.diſt.32.Et apud Gratian. 33.quæſt.4. Sed ex huiuſmodi diſputationibus,quæ ex noſtris conſequentiis ſine expreſſo verbo Dei texuntur, plerunq; nectuntur laquei conſcientiarum. Rectius igitur conſcientiæ erudiuntur ex illis Scripturæ fundamentis,de quibus diximus.Nam & Clemens inquit,quia Paulus dicit:Rurſus conuenite,ne tentet vos Satan, διὰ τὴν ἀκρασίαν: ideò matrimoniorum finem honeſtum & licitum, etiam alium eſſe, quàm procreationem liberorum. Et Longobardus rectè dicit: Ante lapſum coniugium fuiſſe tantùm officium,nec verò eſſe etiam remedium.Ideò Salomon Prouer.5.& Eccleſ.9.inquit:Lætare cum vxore adoleſcentiæ tuæ &c. Semper tamen pij coniuges agnoſcant ἀταξίαν illam, de qua etiam ratio erubeſcit, quæ per peccatum acceſſit, vt ſuprà diximus. Moneri itaq; debent coniuges propoſitis hiſce Scripturæ dictis. 1.Theſſ.4. Quiſque vas ſuum poſſideat in ſanctificatione & honore,non in paſſione concupiſcentiæ ſicut Gentes:1.Pet.3.Cohabitate vxoribus ſecundum ſcientiam, quaſi infirmiori vaſculo muliebri impartientes honorem, ne impediantur orationes veſtræ. Item, quòd Sara inquit: Poſtquam conſenui, & dominus meus vetulus eſt, num voluptati operam dabo? Et 1.Cor.7. Ne fraudetis vos inuicem,niſi ad tempus,vt vacetis ieiunio & orationi. Sed quia Deus coniugibus ſecundum veniam, vt Paulus inquit, multa indulget, quæ tamen non excedunt limites coniugij,& indulget propterea,ſicut Paulus inquit:ne tentet vos Satan,propter intemperantiam veſtram.De quibus igitur non extat manifeſta prohibitio diuina, inde diſputando ex noſtris nudis conſequentiis,non debemus conſcientiis laqueos facere. Hactenus igitur oſtendimus, caſtitatem non eſſe coniugio opponendam, quia Spiritus ſanctus affirmat in ipſo coniugio eſſe caſtitatem, pudicitiam & ſanctimoniam.

Scholaſtici de coniugali conſuetudine.

DE VIRGINITATE SEV COELIBATV.

Commendatione coniugij non damnatur cœlibatus, & viduitas.

QVÆ hactenus de caſtitate, pudicitia & ſanctimonia in conſuetudine coniugali ex verbo Dei attulimus, non eam habent ſententiam, quaſi neceſſarium ſit omnibus hominibus ſub periculo ſalutis in coniugio eſſe,aut quaſi genus vitæ cœlibis per ſe ſit prohibitum, impium & damnatum, ita vt nec virgo,nec vidua,etiamſi Dei dono poſſent continere, in illo vitæ genere bona conſcientia perſeuerare & ſaluari poſſint. Certum enim eſt ex verbo Dei, vtrumque genus vitæ Deo probari, & coniugium & cœlibatum,ſiue in virginitate,ſiue in viduitate.Sicut enim de coniugio hoc iam demonſtrauimus:ita Chriſtus & Paulus affirmant, ab illo præcepto(Creſcite & multiplicamini. Item,quiſq; habeat ſuam vxorem &c.)excipi quoſdam qui ſcilicet donum continentiæ à Deo habent. Ac ſi fideles & pij ſunt, affirmat Scriptura, ipſos in puritate vitæ cœlibis ſanctos eſſe, curare quæ ſunt Domini, adhærere & placere Domino,ac hæredes eſſe regni cœlorum. Matth.19. 1.Cor.7. Recipimus igitur, probamus & repetimus Eccleſiæ Catholicæ confeſſionem, quæ extat in Concilio Gangrenſi, & apud Epiph. lib.2. tom.1. hæreſi 48. Sancta Dei Eccleſia virginitatem cum humilitate admiratur & glorificat,viduitatem laudat, & nuptiarum caſtum vinculum honorat & ſuſcipit. Scortationem verò,adulterium,& alias libidines interdicit,abominatur & damnat &c. Non ergo cœlibatum ipſum per ſe, ſed periculoſas ſuperſtitiones, & impias opiniones, quas hypocritæ cœlibatui præter & contra ſcripturam affinxerunt, taxamus, reiicimus & damnamus. Quia verò magna & confuſa eſt colluuies errorum in cœlibatu Pontificio, de præcipuis capitibus eo ordine dicemus, quem ratio explicationis Tridentinorum Canonum nobis ſubminiſtrabit. Et collationem inter cœlibatum ac coniugium, de qua Canon decimus loquitur,primò examinabimus.

Quid in doctrina Papiſticorum de cœlibatu damnetur.

CAPVT I.

IN QVIBVS CASIBVS, QVO SENSV, ET propter quas cauſas coniugium aliquando æquetur, aliquando anteponatur cœlibatui.

ANimaduertat quæſo Lector, quam inſidioſè verba decimi Canonis ſint poſita. Anathemate enim ſuo illos iugulat, qui ſtatum coniugalem non tantùm æquant, verum etiam anteponũt cœlibatui. Et hæc eo artificio ita nudè & inexplicatè poſita ſunt, vt ij, qui certaminum horum temporum ignari ſunt, vel non præmoniti quid in controuerſia poſitum ſit,exiſtiment,noſtras Eccleſias non immeritò damnari, cùm talis opinio ſit Iouiniana hæreſis, ac expreſsè, directè, & aduerſa, quod dicitur, fronte pugnet cum manifeſtis ſententiis Pauli, 1. Corinth.7. Qui matrimonio iungit, bene facit, & qui non iungit, melius facit. Item, Beatior autem erit, ſi ſic permanſerit ſecundum meum conſilium. Neceſſitas igitur efflagitat, vt inuolutæ illæ generalitates euoluantur, atque ita candido & pio Lectori, in clara luce monſtretur verus diſputationis ſtatus, & quid propriè in controuerſia ſit poſitum, quando noſtri contra Pontificios, locum comparatorum inter cœlibatum & coniugium,tractant.

1. Fallacia generalitatis Canonis Trid.

Pontificij igitur, quando de cauſa finali, & de merito virginitatis vel cœlibatus diſputant, quo conſilio, quo fine, quo reſpectu, & propter quam cauſam ſuſcipiendus & ſeruandus ſit cœlibatus, palàm docent: ideò ſuſcipiendum & ſeruandum eſſe cœlibatum, quia ſit ſatisfactio pro peccatis, & meritum remiſſionis peccatorum gratiæ Dei, ſalutis & vitæ æternæ. Et ne conquerantur falsò ſibi hoc tribui, euidenter demonſtrabimus hanc eſſe Pontificiorum de cœlibatu doctrinam. In forma enim abſolutionis Monaſticæ, inter cætera hæc ponuntur verba: Rigor Religionis, meritum ordinis(cuius pars eſt cœlibatus) cedant tibi in remiſſionem peccatorum, & in præmium vitæ æternæ. Item,quando fit ſolennis emiſſio voti de paupertate, obedientia & caſtitate, Epiſcopus reſpondet: Et ego promitto tibi regnum cœlorum, & vitam æternam, ſi hæc ſeruaueris. In Roſario allegatur hæc ſententia Thomæ: Religioſus tantùm facit donum Deo in ſua profeſſione,quòd per id conſequitur indulgentiam plenariam omnium ſuorum peccatorum à pœna & à culpa. Citatur ibi & alia ſententia Thomæ.In vitis Patrum legitur,quod eandem

Pontificia virginitatis cauſa finalis.

Confirmatio.

Roſarium.

Digitized by Google

eandem gratiam conſequantur, religionem intrãtes, quam cõſequuntur baptizati. Et author Roſarij Bernhardinus addit: Religioſus ſemper, quando recordatur ſe feciſſe profeſſionem: & de hoc eſt contentus, & de nouo eam faceret, ſi non feciſſet, qualibet vice conſequitur indulgentiam plenariam omnium peccatorum. Et ne Tiletanus meus excipiat, hæc vetera & iam exoleta eſſe, eandem cantilenam repetũt illi etiam, qui iam in hac luce Euangelij diuinitus accenſa, regni Pontificij patrocinium ſuſceperunt. Albertus Pighius enim controuerſia 14. de votis monaſticis, de tribus votis ſubſtantialibus Monachatus, expreſſis verbis dicit: Illa eligimus & facimus ea opinione & confidentia, quia exiſtimamus illis nos prouocare Dei erga nos miſericordiam, gratiam & beneuolentiam promereri. Item, Monaſtice aſſumitur à profitentibus, quia creditur valere ad ſatisfaciendum pro peccatis, vtque per eam impetremus diuinam gratiam & miſericordiam. Item, caſtrant ſe propter regnum Dei aſſequendum, & propter diuinam promerendam erga nos gratiam, Vnde verſus:

Inclyta virginitas cœlos quæ dote mereris,
Cum thalamis Chriſti, conſocianda places.

Petrus à Soto, qui Tridenti in Concilio mortuus eſt, in confeſſione ſua Catholica dicit: Virginitatem ſeu cœlibatum, coram Dei tribunali magni meriti, excellentiorem & ſanctiorem eſſe coniugio, quia ſcilicet ſit ſatisfactio peccatorum maxima, & meritum vitæ æternæ, hæc enim ſunt ipſius verba.

Et dignum eſt obſeruatione, cum Hieronymus in Epiſtola ad Paulam, de obitu Bleſillæ filiæ, dixiſſet. Secũdo, quodammodo propoſiti baptiſmo ſe lauit, licet de propoſito interpretetur & addat quodammodo, ac de huiuſmodi ſuis hyperbolis ipſe dicat, Rhetoricati ſumus, & in modum declamatorũ paululum luſimus, tamen poſteri eandem gratiam profeſſioni Monaſticæ adſcripſerunt, quam Scriptura baptiſmo tribuit. Et quanquam Bernhardus, qui aliquid lucis habuit in articulo iuſtificationis, quæſierit mitigationem qualemcunque impij illius [illegible] cum inquit de præcepto & diſpenſatione, Audire vultis à me, vnde inter pœnitentiæ inſtituta monaſterialis diſciplina meruerit hanc prærogatiuam, vt ſecundum baptiſma nuncupetur, arbitror ob perfectam mundi renunciationem & ſpiritualis vitæ excellentiam, &c. Bernhardinus tamen in ſuo Roſario, & alij Monachi, mitigationem illam non recipiunt, ſed ſicut verba ſonant, interpretantur de conſequenda plenaria remiſſione omnium peccatorum, per profeſſionem Monaſtices, quod quidem in illis, non vſque adeo mirandum eſt propter turpiſſimas illius temporis tenebras. Hoc verò prodigium eſt, quod hoc tempore Petrus à Soto non veretur, & quidem Catholico nomine, fœdiſſimam illam Baptiſmi cõtumeliam probare & defendere: Vota Monaſtices ſcilicet æquiualere Baptiſmo, ideò, quia ſint magna ſatisfactio pro peccatis, vnde quandoque & quidem frequentius, plena omnium peccatorum ſatisfactio eſſe poſſint, quòd ad immunitatem à pœna futuri ſeculi pertinet, verba enim eius recito. Et quanquã tingantur Pontificij, quando loquimur de luce Euangelij hisce poſtremis temporibus diuinitus accenſa, veriſſimum tamen eſſe ipſi experiũtur, quòd ſimplices laici, & quidem pueri etiam, in doctrina Catecheſeos rectè inſtituti, exhorreſcant, quando blaſphemas haſce voces audiunt. Si enim Paulus de operibus legis, hoc eſt quæ diuinitus mandata ſunt, pronunciat: Si ex lege iuſtitia, Chriſtus fruſtra mortuus eſt, Nos multò iuſtiori dolore, non tam cõqueri quam exclamare poſſumus, Si cœlibatus & reliqua monaſtica vota, quæ præceptum Domini non habent, ſunt ſatisfactio pro peccatis maxima, promerentia plenariam remiſſionem omnium peccatorum, regnum Dei & vitam æternam, ſibi igitur & fruſtra Chriſtus mortuus eſt. Item, Si profeſſio cœlibatus, & reliquorum votorum æquiualet Baptiſmo, quo ad plenariam remiſſionem peccatorum, & à culpa & à pœna; exinanita igitur eſt fides, & Euangelij promiſſio vnà cum Sacramentis abolita eſt. Nec neceſſe eſt addere operoſam refutationem harum contumeliarum. In prima enim parte in loco de iuſtificatione, ex clariſſimis Scripturæ fundamentis fontes refutationum monſtrati ſunt.

Tantum igitur ſtatum controuerſiæ inter Pontificios, & noſtros de collatione inter virginitatẽ & cõiugium formabimus, qui ex iis, quæ annotauimus, hic erit. An virginitas excellentior & melior ſit coniugio, coram tribunali Dei, ita, vt non coniugium, ſed cœlibatus ſit ſatisfactio pro peccatis maxima, promerens gratiam Dei, plenariam remiſſionem peccatorum omnium, regnum Dei & vitam æternam. Ad hanc verò quæſtionem non nos, ſed Scriptura reſpõdet: Nec coniugium, nec cœlibatum, ſed ſanguinem Filij Dei eſſe propiciationem & ſatisfactionem perfectam, ſolam & vnicam pro peccatis noſtris. 1. Ioan. 1. Nec cœlibatu, nec coniugio, ſed fide in nomine Chriſti, qui mortuus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtitiam noſtram, credentes accipere remiſſionem peccatorum, ſalutem, & vitam æternam, Actor. 4. & 10. Ioann. 20. Sicut igitur Petrus coniugatus, fide per gratiam Dei, propter ſolius Chriſti ſatisfactionem & meritum, coram tribunali Dei iuſtificatur & ſaluatur, Actor. 15. Ita & Paulus cœlebs non ſuum cœlibatum tribunali Dei opponit, ſed fatetur ſe iuſtificari & ſaluari gratis per Dei gratiam propter redemptionẽ Chriſti fide in ſanguine ipſius Rom. 3. Coram tribunali igitur Dei, in articulo iuſtificationis & ſaluationis, cœlibatus non eſt excellentior, melior aut præſtantior coniugio, ſed in hoc pares ſeu æquales ſunt, cœlebs & coniugatus, quòd ſicut coniugatum, ita & cœlibem, ſi velit coram Deo iuſtificari, oportet credere in eum, qui iuſtificat impium, vt nec cœlibatus, nec coniugium, ſed fides ipſi imputetur ad iuſtitiam, & beatitudo tam cœlibis quàm coniugati in eo conſiſtat, quando Deus iuſtitiam imputat ſine operibus. Romanor. 4. Imò ſi iudicio Dei fidelis coniugatus mortem & obedientiam Chriſti: Cœlebs verò ſuum cœlibatum, tanquam propitiationem, ſatisfactionem & meritum ad iuſtitiam & ſaluationem opponat, hic certè fidelis coniugatus, iſti Phariſaico cœlibi in hoc caſu iure & meritò longè anteponitur: Rectè enim huc accommodatur illud Pauli, Gal. 5. Euacuati eſtis à Chriſto, & gratia excidiſtis qui cœlibatu iuſtificamini.

Status quæſtionis huius.

Pronunciatum Scripturæ.

Hæc Tridentini Patres ſciunt in controuerſia eſſe, quando de collatione virginitatis & coniugij diſputatur. Hoc enim caſu, hoc ſenſu, & hoc modo fidele & humile coniugium noſtri aliquando æquant, aliquando anteponunt ſuperbo cœlibatui. Sed ſi explicatè hoc proponerent, vident pium Lectorem ſententiam illam improbare non poſſe: Nec forſan clarè profiteri audent Pighianas & Aſoticas illas blaſphemias, de quibus dictum eſt, & tamen neruos retineri cupiunt. Hanc ad rem accommodatiſſimum viſum fuit illud artificium, vt Canon in genere & inexplicatè damnaret eos, qui coniugium anteponunt

Quo ſenſu coniugium aut æquetur aut præferatur cœlibatui.

Sententia noſtra vetuſtatis habet teſtimonia.

Concilium Gangrenſe.

cœlibatui. Nec verò noſtri vel primi, vel ſoli de tali exæquatione, in hoc caſu cœlibatus & coniugij, locuti ſunt. Gangrenſe enim Concilium, Canonic. 10. prorſus eodem modo ſancit: Si quis ex his, qui virginitatem propter Dominum ſeruant, extollitur aduerſus coniugatos, Anathema ſit. Et Can. 12. hoc explicat: Si quis virorum propter continentiam, quæ putatur, amictu pallij vtitur, quaſi per hoc habere ſe iuſtitiam credens, &c. Et Auguſtinus in libro de ſancta virginitate, multa quidem diſputat de præcellentia cœlibatus, de qua poſtea dicemus, grauiſſimè tamen virginum ſuperbiam efferentium ſe contra coniugatos reprehendit. Et capit. 26. concludit ipſam vitam æternam, & ipſum regnum cœlorum, communiter, & ex æquo dari omnibus, & coniugibus & virginibus, qui fide gratis per redemptionem Chriſti iuſtificantur. Et cap. 40. modeſtè, inquit: Vos genus electum, & in electis electius, virginei chori, ſequentes agnum, etiam vos gratia ſalui facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt, non ex operibus, ne quis extollatur. Cap. 49. dicit etiam ad virgines pertinere. Si dixerimus, quòd peccatum non habemus, ſeducimus nos: Sed ſi confiteamur delicta noſtra, fidelis & iuſtus eſt, vt dimittat nobis peccata noſtra, &c. Item, Si peccauerimus, aduocatum habemus apud Patrem, Ieſum Chriſtum, iuſtum; & ipſe eſt propiciatio pro peccatis noſtris. Et capit. 52. dicit ad virgines, iuſtitiam veſtram nolite ſtatuere, ſed Deo iuſtificanti vos ſubmittite. Falſum igitur & contumelioſum in Chriſtum eſt, fingere cœlibatum eſſe ſatisfactionem pro peccatis maximam, promerentem plenariam remiſſionem omnium peccatorum & vitam æternam. Sed reliqua etiam, quæ in hac diſpoſitione, de collatione inter cœlibatum & coniugium, controuertuntur, perſequamur: vtque eò breuiùs ea perſtringere poſſimus, in certa capita illa conferemus.

Augustinus.

Secundus error Pontificiorũ, quod cœlibatum vocant ſtatũ perfectionis, & opus ſupererogationis.

Secundò, Ex falſa perſuaſione de præceptis & conſiliis fingunt ſe per cœlibatum plus ſupererogare, quàm perfecta legis obedientia requirat. Ideò coniugium vocant ſtatum imperfectionis, cœlibatum verò ſtatum perfectionis. Nec inani tantum vocabulorum ſtrepitu ludunt, ſed propter illam, non tantùm perfectionis, ſed ſupererogationis perſuaſionem ſui merita & opera ſupererogationis vendunt, communicant, & applicant aliis, qui ſunt in ſtatu imperfectionis, Hinc Bernhardinus in ſuo Roſario fingit Monachos & Sanctimoniales ſubſtantialibus ſuis votis, non pro ſuis tantùm peccatis, verumetiam pro fundatorum & aliorum benefactorum peccatis ſatisfacere. Et Hieronymus libro 1. aduerſus Iouinianum, non veretur ex turpi deprauatione loci Paulini 1. Timoth. 2. aſſerere, mulierem ſaluari per cœlibatum liberorum, hoc eſt, Sanctimoniales ſuo cœlibatu non ſibi tantùm, ſed & parentibus promereri ſalutem, & vitam æternam, quam illi alias conſecuturi non eſſent, eò quòd in legitimo coniugio liberis operam dediſſent. In hymno etiam de virginibus canunt, huius obtentu Deus alme noſtris parce iam culpis, vitia remittens, &c. Ad hanc opinionem iterum accommodetur ſtatus controuerſiæ: An ſcilicet cœlibatus coniugio præferendus ſit ita, & ideo, quod poſſit pro aliorum etiam peccatis ſatisfacere, & aliis etiam vitam æternam promereri. Hic ſi dicam, Solum Chriſtum pro peccatis noſtris ſatisfeciſſe, & ſanguine ſuo nobis acquiſiuiſſe ſalutem & vitam æternam, atque ideo ſicut nec coniugio, ita neque etiam cœlibatui hoc tribuendum eſſe: Rectè quidem in hoc caſu, & Scripturis conſentaneè cœlibatum & coniugium exequauero: ſed minus adhuc quàm verum eſt, dixero. Debeo enim iuxta Scripturam dicere: Si quis hac perſuaſione & hac confidentia cœlibatum ſuſcipiat & ſeruet, vt ita pro aliorum peccatis ſatisfaciat, & aliis promereatur vitam æternam, eum non tantùm fideli coniugato longè poſtponendum: ſed eſſe manifeſtè contumelioſum & blaſphemum in mortem & obedientiam vnici noſtri propiciatoris & Saluatoris Jeſu Chriſti. Quare igitur Tridentini patres non explicatè dixerunt in ſuo Canone, (Si quis in hoc caſu & hoc modo dixerit, coniugium anteponendum eſſe cœlibatui, anathema ſit) ſi perſuaſiones illas probant? Aut ſi non probant, quare ſententiam ſuam non diſtinctè declarant? Sed hinc animaduertat lector, quid generalitatibus illis in decimo Canone inuoluere voluerint patres iſti.

Bernhardinus.

Hieronymus.

Violenta dictorum Scripturæ ad ſolum cœlibatum detorſio & deprauatio.

Tertiò, Multa Scripturæ dicta, quæ communiter & ex æquo ad omnes fideles pertinent, Pontificij ad ſolum cœlibatum detorquent, & fideles coniugatos inde excludunt, vt 2. Corinth. 11. Deſpondi vos vni viro, virginem caſtam exhibere Chriſto, Oſe. 2. Deſponſabo te mihi in ſempiternum in iuſtitia & iudicio, in miſericordia & miſerationibus. Et ſponſabo te mihi in fide, Ieſ. 61. Induit me veſtimentis ſalutis, & indumento iuſtitiæ circumdedit me quaſi ſpõſam ornatam monilibus ſuis. Matth. 25. Virgines intrant cum ſponſo ad nuptias agni. Et quæ ſimilia dicta de ſponſa Chriſti in Scriptura extant, vt Ioann. 3. Ephe. 5 Pſalm. 45. Apoc. 21. & in Cantico Canticorum: ea Monachi ad ſolum cœlibatum detorquent. Num verò metu Tridentini anathematis cõcedemus, cœlibatum meliorem eſſe coniugio, ita & ideo, quòd ſoli cœlibes excluſis coniugatis illis Scripturæ dictis comprehendantur? Atqui ſi hoc fecerimus omnes fideles coniugatos excludemus ab Eccleſia, à iuſtitia, miſericordia, ſalute, & ab hæreditate regni Dei. Deſponſatio enim illa fit inter Chriſtum & Eccleſiam, in iuſtitia, & miſericordia, induit veſtimentis iuſtitiæ & ſalutis, & collocat ſponſam in communionem hęreditatis filij Dei, ſicut dicta illa Scripturę oſtendunt. Abſit autem hoc, Petrus enim fideles cõiugatos expreſsè vocat cohæredes gratiæ. Quicquid igitur Pontifex ſæuo ſuo Tridentę fulminet, nos liberè & intrepidè cum Scriptura dicimus, fideles coniugatos, cùm ſint membra Chriſti, non minus eſſe Chriſto ſpiritualiter deſponſatos, quàm virgines credentes. Non enim vel coniugio, vel cœlibatu, ſed fide per miſerationes Dei, Chriſto deſponſamur, Oſe. 2. Imò rectè addimus fidelem & humilem coniugem, quæ non ex operibus, ſed fide ex gratia propter Chriſtum, iuſtam & ſaluam ſe eſſe ſtatuit, longè anteponendam eſſe ſuperbæ virgini, quæ non fide ex miſericordia, ſed propter meritum ſuæ virginitatis ſe ſponſam Chriſti eſſe ſtatuit. Quòd ſi hanc ſententiam Tridentini patres damnauerint, poſſunt eadem opera vniuerſam ſcripturam damnare.

Eadem ratione, præcellentiam cœlibatus pro coniugio Pontificij explicaturi, dicta Scripturæ de ſanctificatione, de emundatione ab inquinamentis, de deponendo veteri homine & induendo nouo, de renouatione Spiritus, & ne conformemur huic ſeculo, nec ſecundum carnem viuamus, ſed ſecundum Spiritum ambulemus, & ſimilia ad ſolos cœlibes ſeu virgines accommodant. Extant hæc apud Hieronymum, libro 1. contra Iouinianum, & repetuntur in multorum Monachorum ſcriptis:

ſcriptis: Vnde etiam vſitate ipſis appellationes fluxerunt, quòd cœlibes vocant ſanctimoniales & ſpirituales. Coniugium verò appellant ſtatum ſecularem & carnalem. Hic certè analogia fidei non poteſt concedere, cœlibatum propterea anteponendum eſſe coniugio, quia ſoli cœlibes, & non coniugati, licet fideles, ad commemorata illa Scripturæ dicta pertineant. Ita Roſarium dicit, virginitatem præſeruare ab interitu damnationis æternæ, & in eius figuram præcepiſſe Deum Num. 31. Iud. 21. Mulieres, quæ cognouerunt viros, interficite, virgines autem reſeruate. Marullus dicit: Moſen, quia coniunx fuit, nō potuiſſe ingredi terram promiſſionis. Ioſuæ verò propterea, quia cœlebs fuit, hoc datum fuiſſe. Et quia hæc figura fuit requiei in vita æterna. Ebr. 3. Manifeſtum eſt, quid inde ſequatur. Neſcio verò, an patres Tridentini hoc modo, hoc ſenſu, & propter hanc rationem, palam auſint cœlibatū coniugio anteponere? Et tamen generalitas Canonis anathema fecit omnes, qui Monachorū opiniones de præcellentiā cœlibatus, non per omnia probant.

Quartò, Apud ſcholaſticos vſitatum eſt illud axioma, & prolixè reperitur in Roſario. Opera quæ in religione Monaſtica (cuius fundamentum ſunt tria illa vota, cœlibatus paupertatis & obedientiæ) fiunt, etiam minima, vt ſtare, dormire, ſedere, comedere, &c. meliora & præſtātiora eſſe coram Deo, quàm maxima opera, vel primę vel ſecundę tabulę, quæ à coniugatis etiam in fide fiunt. Sic iudicium penes pium & cordatum lectorem, cùm minima & quidem adiaphora Monachorū opera, vt comedere, & quæ comeſtionem ſequuntur, tantopere efferant. An Monachi crepitus melior ſit coram Deo, oratione fidelis coniugati? Ego enim hæc ipſorum Monachorum verbis tantùm recito, vt Lector eo facilius de artificio 10. Canonis iudicare poſſit.

Quintò, Auguſtinus non audet virginitatem Baptiſtæ præferre coniugio Abrahæ. Sed ſcio quid reſpondeat: Cœlibes ſcilicet noui Teſtamenti non præferri coniugibus veteris Teſtamenti, vbi Eunuchi ſeu cœlibes, vix pro membris Eccleſiæ habebantur: Sed quando in nouo Teſtamento, inter ſe comparantur cœlebs & coniugatus, tunc illum huic pręferri. Quæro igitur non, an virgo Ethnica Chriſtianæ coniugi ſit poſtponenda, hoc enim planum eſt. Sed quæro, an cœlibatus craſſi & præpinguis Monachi, melior & præſtantior ſit coniugio Petri, Lucæ, Philogonij, Spiridonis, Patris Nazianzeni, Hilari, &c. qui coniugati fuerunt? Non ſanè arbitror.

Auguſtinus certè modeſtè inquit, de virginitate, cap. 44. Quis neſciat obedientem mulierem inobedienti virgini præponendam? Sed quando ambæ ſunt obedientes pręceptis Dei, itane trepidabit ſanctam virginitatem, etiam caſtis nuptiis, & continētiam pręferre connubio? Imò verò non dubitet hāc rem illi rei præponere. Hic tamen vel hæc virgo obediens, & Deum timens, illi vel illi mulieri obedienti, & Deum timenti, ſe anteferre non audeat, alioqui non erit humilis, & Deus ſuperbis reſiſtit. Et cap. 51. Fidenter dico, nec mihi ne iraſcantur timeo, quos vt mecum ſibi timeant ſolicitus moneo, facilius ſequuntur agnum, ſi non quocunque ierint, certè quouſque potuerint, cōiugati humiles, quàm ſuperbientes virgines, &c. Non itaque in genere inter quoſuis cœlibes & coniuges, conſtituenda eſt prærogatiua ſeu excellentia cœlibatus. Et in collatione illa, non ad cœlibatum tantùm & coniugium, ſed ad fidem & ad cæteras virtutes, quæ vel in cœlibe vel in coniuge ſunt, reſpiciendum eſt.

Et hæc præcipuè in controuerſia ſunt, quando de collatione inter cœlibatum & coniugium diſputatur, quæ hoc loco per capita annotare volui, vt lector inde intelligat, quibus caſibus, quo ſenſu, & propter quas rationes, noſtri aliquando diſputent & contendant, vel cœlibatum exæquari cum coniugio, vel coniuges anteponendos virginibus. Si quis enim de controuerſijs, quæ inter noſtros & inter Monachos, de hac materia agitantur, non ſit pręmonitus, & legat nudè ac in genere, eſſe quoſdam, qui auſint coniugium æquare virginitati, imò qui non vereantur coniugium anteponere cœlibatui, vel turbabitur, vel clamabit Iouiniano peiores eſſe hæreticos.

Et hoc ipſum ſpectauit generalitas 10. Canonis. Sed ex iis, quę annotauimus planum & manifeſtum eſt, eſſe fallaciam à dicto ſecundum quid, ad dictum ſimpliciter. Et permittatur hæc quæſtio cuiuis pio Lectori, ſecundum analogiam fidei examinanda & diiudicanda, an in illis caſibus, in eo ſenſu, & propter illas cauſas, ſicut Monachos ſentire & loqui oſtendimus, cœlibatus coniugio, eo modo ſicut Monachi volunt, præferendus ſit coram tribunali Dei.

CAPVT II.

QVOMODO, QVO SENSV ET propter quas cauſas, Paulus cœlibatum præferat coniugio.

IN collatione coniugij & cœlibatus, alterum præferri alteri manifeſtæ ſunt Pauli ſententiæ 1. Cor. 7. Qui iungit matrimonio bene facit: Qui non iungit melius facit. Item, beatior erit, ſi cœlebs manſerit. Varias autem hæc collatio peperit diſputationes omnibus temporibus. Et de Pontificiis quidem iam diximus. Oſtendunt autem hiſtoriæ, temporibus Ambroſij & Hieronymi, etiam ſpargi cœpiſſe ſeminaria illius perſuaſionis, quaſi virginitas ideo præferretur coniugio, quòd eſſet meritum remiſſionis peccatorum, ſalutis & vitæ æternæ. Illam enim perſuaſionem (cum Ambroſius & Hieronymus fermè eò alludere viderentur) Auguſtinus de ſancta virginitate modeſtè, ſed tamen grauiter refutat. Et Iouinianus forſan voluit falſam illam perſuaſionem reprehendere, ſed ſi vera ſunt, quæ de ipſo ſcribuntur, nimium deflexit in alteram partem, vel tollens prorſus illas Pauli ſentētias, meliùs facit. Item, beatior erit, vel propter externa tantùm commoda, & propter Epicuræum ocium, cœlibatum præferens coniugio, cum Paulus dicat vt ſit ſancta, & adhæreat Domino. Auguſtinus & Hieronymus ſcribunt, Iouinianum docuiſſe, virgines & maritatas ſi ſint baptiſatæ, & non diſcrepent cæteris operibus, eiuſdem eſſe meriti. Auguſtinus verò ſatis oſtendit, non de merito ſalutis & vitæ æternæ controuerſiam fuiſſe, De virgin. cap. quadrageſimo, Sed quòd Iouinianus gradus cœleſtium remunerationum, pro diuerſis bonis rectè ac piè collocatis, negarit & ſuſtulerit. Ita enim epiſtola Mediolanenſis Eccleſiæ apud Ambroſium Iouiniani errorem deſcribit. Atque hos errores Eccleſia rectè damnauit in Iouiniano, quod propterea dico: Solent enim Pontificij noſtras Eccleſias (quia meritum remiſſionis peccatorum, & vitæ æternæ cœlibatui detrahunt, & ſoli Chriſto tribuunt) inuidia Iouinianiſmi onerare, quam tamen nec planè nec rectè deſcribunt. Sed Iouinianum relinqua-

Quare virginitas coniugio anteponatur.

mus ſuo iudici, ac de re ipſa dicamus. Certum autem eſt, ſicut in præcedentibus oſtenſum eſt, cœlibatum præferri coniugio, non ideò nec ita, quaſi ſit opus, quod magis mereatur remiſſionem peccatorũ, ſalutem & vitã æternam, vel quod poſſit inter peccata noſtra, & inter iudiciũ Dei, tanquã propiciatio ſeu ſatisfactio, opponi. Hæc enim opinio contumelioſa eſt in filiũ Dei, tollit fidẽ, & abolet promiſſionem. Collatio igitur virginitatis & coniugij, de qua Paulus loquitur, non pertinet ad articulum iuſtificationis & ſaluationis, id quod Auguſtin. etiam expreſsè fatetur de virginitate, capite quadrageſimo, quadrageſimo nono, & quinquageſimo ſecundo. Sed tamen negare non poteſt, Paulum conferre cœlibatum & coniugium, non vt paria, ſed ita vt cœlibatum præferat. Hoc verò quo ſenſu accipiendum ſit ſimpliciter ex Scriptura explicabimus.

Primò, Quando ſtatus coniugalis, & ſtatus cœlibatus inter ſe conferuntur, tunc Paulus dicit: Qui matrimonio iungit, benè facit, qui non iungit, melius facit. Non autem ideò & ita, quaſi ſolus cœlibatus ſit ſtatus bonus, mundus, & Deo placens: Coniugium verò ſit ſtatus malus, immundus, & Deo abominabilis. Vterq; enim ſtatus bonus, impollutus eſt, & Deo placens. Sed quia vtrũque eſt donum Dei, 1. Cor. 7. Apologia Confeſſionis Auguſtanæ dicit: Sicut in reliquis donis Dei, donum dono præſtat, ita virginitas donum eſt præſtantius coniugio, Lutherus in 1 Cor. 7. dicit, Paulum ſtatum virginum vocare beatiorem, quàm coniugum, non autem coram Deo in articulo iuſtificationis & ſaluationis, ſed propter alios fines, de quibus mox dicemus: Ita, quia Paulus vtrumq; genus vitę vocat vocationem diuinam, & inter reliquas etiam vocationes diſcrimen eſt, rectè dicitur, vocationẽ diuinam ad cœlibatum, eſſe præſtantiorem vocatione ad coniugium. Auguſtinus de virgin. cap. 44. dicit, continentiam præferri connubio, hoc eſt, hanc rem illi rei præponi, cap. 46. Multa ſunt dona & aliis alia clariora ac ſuperiora, ſingulis ſingula, cap. 45. Diuinæ gratię multa ſunt munera, & eſt aliud alio maius ac melius, dicente Apoſtolo, æmulàmini dona meliora. Et hoc eſt, quod Ambroſius dicit: Honorabile coniugium honorabilior virginitas. Cõſidera autem modeſtiam Auguſtini de virgin. ca. 45. Rem quidem rei, & donum dono præfert, non tamen ideò vult, virginem coniugi ſe anteponere, alioquin non eſſet humilis, & Deus ſuperbis reſiſtit, quia omnia ſunt Dei dona, quæ non niſi examine tentationis declarantur. Et ca. 46. dicit: Alter donis potioribus, ſed paucioribus, alter inferioribus, ſed pluribus fructuoſus eſt.

Virginitas donum præſtantius.

Propter vtiles fines virginitatis.

Secundò, Cœlibatus à Paulo præfertur coniugio, principaliter propter fines vtiles & præſtantes. Cœlibatus enim non eſt ex eorum genere, quæ per ſe & ſua natura ſunt cultus Dei, ſicut eſt fides iuſtificans, verus timor Dei, dilectio, &c Sunt enim etiam inter Ethnicos & infideles virgines, ſunt in Eccleſia & fatuæ virgines, quæ audiunt: Non noui vos. Et nota ſunt Auguſtini dicta: Quid prodeſt integra caro, mente corrupta? Item, melius eſt humile coniugium, quàm ſuperba virginitas, Et cœlibatus ſine charitate nihil eſt. Cœlibatus igitur ex eorum genere eſt quę referuntur ad aliud: Nam ſicut Auguſtinus inquit de bono coniugali, cap. 9. Quædam bona propter ſe ipſa expetenda ſunt, vt ſapientia, ſalus, quædam propter aliud expetuntur, vt ieiunium tunc probatur, quando eò refertur, vt carnis petulantia coerceatur & mortificetur, ne actiones Spiritus interturbet. Ita cœlibatus in Scriptura commendatur in perſonis idoneis, non quòd per ſe ſit cultus Dei, ſed laudatur propter finem vtilem. Ita Hieronymus li 1. contra Iouinianum, Circumciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorum Dei. Ita nihil prodeſt, abſque operibus, vel cœlibatus, vel nuptiæ, &c. Et Nazianzenus, de funere ſororis in hanc ſententiam diſputat: Nec nuptias propter naturam propriam eſſe fugiendas, nec virginitatem propter naturam propriam extollẽdam, ſed mentem eſſe, quæ & nuptiis & virginitate, vel bene vel malè vtatur. Et quidem finis ſuperſtitioſus poteſt cœlibatum, non inutilem tantùm, verum etiam damnabilem reddere. Qui enim cœlibatum eligit, propterea, quòd coniugium tanquam rem impuram deteſtetur, illum Paulus dicit, non tantum non placere Deo, ſed ſequi doctrinam Dæmoniorum, 1. Tim. 4. Et qui Epicurę i tantùm ocij cauſa pręfert cœlibatum. Item, qui abſtinet à coniugio, ideò tantùm, vt moleſtias œconomicas fugiat, illum Clemens, lib. 3. Stromatum, rectè dicit, peccare contra charitatem. Qui verò cœlibatum ſuſcipit, & ſeruat ea opinione & fiducia, quòd ſit propiciatio pro peccatis, & meritum vitę æternę, ille cum cœlibatu ſuo blaſphemat meritum ſanguinis Filij Dei, vt ſupra oſtenſum eſt. Ita Matt. 19. Chriſtus diſtinguit Eunuchos, qui enim natura tales ſunt, quando non veros & pios fines ſibi proponunt, ipſorum cœlibatus certè per ſe non eſt cultus Dei. Qui verò ab hominibus caſtrati ſunt, ſi tantùm politicum illum finem, ſicut olim in cuſtodiendis gynecæis vſitatum erat, ſectentur, illorum certè cœlibatus, non pertinet ad illas ſententias Pauli, quibus commendat cœlibatum, 1. Cor. 7. Ideò Chriſtus ex fine iudicandum docet de cœlibatu, cum inquit: Quidam caſtrant ſe propter regnum cœlorum, de qua ſententia poſtea dicemus. Eſaias etiam cap. 56. dignitatem Eunuchatus non ex ſe æſtimat, ſed inde ſi fœdus Domini teneant. Et Paulus 1. Tim. 5. dicit: Viduam ſi cœlibatum ſuum non referat ad verum finem, ſed ad ocium & delitias, viuentem eſſe mortuam. Ex his manifeſtum eſt, in doctrina de cœlibatu, non tam de eius pręcellentia declamitandum quàm hoc agendum eſſe, vt veri eius fines rectè conſtituantur & obſeruentur. Pręcipua igitur cura eſſe debet, vt cœlibatui verus finis, vnde dignitas & præcellentia eius æſtimetur, conſtituatur. Non autem quiſque ſibi fingere debet peculiares cauſas finales, etiam ſi hoc fiat bona intentione: Quia ſcriptum eſt: Non faciatis ſinguli, quod vobis rectum videtur. Deuteron. 12. Item fruſtra colunt me mandatis hominum, Matt. 15. Quis hæc requiſiuit de manibus veſtris? Iſai. 1. Et quod Paulus ſcribit, Coloſſ. 2. de cultibus electitiis. Ex Scriptura igitur petendæ ſunt veræ cauſæ finales, propter quas cœlibatus commendatur, & in credentibus, quando perſonæ ſunt idoneæ, Deo probatur. Item, Scriptura nullibi dicit, cœlibatus hunc debere eſſe finem, vt ſit ſatisfactio peccatorum maxima, & meritum vitæ æternæ coram tribunali Dei, ſicut Aſotus impudentiſſimè loquitur. Honor enim propiciationis pro peccatis, & meriti vitæ æternæ, ſoli obedientiæ & ſanguini filij Dei redemptoris & ſaluatoris debetur.

Veræ cauſæ finales cœlibatus. Præſens neceſſitas.

Veras autem cauſas finales cœlibatus Paulus 1. Cor. 7. hoc ordine recenſet & explicat. I. Exiſtimo hoc bonum eſſe propter inſtantem neceſſitatem. Non autem ſimpliciter dicit bonum, vt opponatur malo, hoc eſt, vitio ſeu peccato, ſed addit, καλὸν τῷ

ἀνθρώπῳ

ἀνθρώπῳ, quod ipſe mox explicat per συμφέρον, hoc eſt,commodum & vtile eſt homini. Nec verò loquitur Paulus de ocio Epicuræo, quòd delitias huius mundi ſectatur,& fugit moleſtias, quæ vel ob confeſſionem Euangelij, vel in ſecunda tabula charitati imponuntur,vel in ſocietate vitæ communis obiiciuntur,quaſi ideò cœlibatus Deo placeat, & coniugio præſtantior ſit, ſicut Auguſtinus & Clemens rectè diſputant:Sed præſentem neceſſitatem intelligit,pericula perſecutionum, propter Euangelium, principaliter, deinde etiam reliquas aduerſitates, quæ in vitæ communis negotiis obiiciuntur. Hebraicum enim צרה quod hoſtilem coarctationem & oppugnationem ſignificat, Græci reddiderunt per ἀνάγκην. Tunc igitur in tanto & Ethnicorum & Iudæorum odio contra Euangelion, Chriſtianorum ceruicibus, ſingulis momentis, quaſi imminebant, eiectio, proſcriptio, direptio facultatum, vincula, infamiæ, & omnis generis perſecutiones. Nec illorum tantùm temporum,talis fuit conditio:ſed quia Euangelion eſt verbum crucis, omnibus temporibus crucē & perſecutionem ſecum trahit,non tātùm quò ad Doctores, ſed & omnes, qui viuere volunt, perſecutionē patiētur, 2.Tim.3. In tali igitur neceſſitate Paulus dicit, Cœlibatum eſſe expeditiorem, ad perferenda onera & calamitates exilij, vinculorum,perſecutionis, &c. Sępe enim in perſecutionibus animi franguntur conſpectu & recordatione vxoris, liberorum, & integras familias in exilio circūducere,aſpicere ſpoliatas,notatas infamia,expoſitas periculis,&c. ſępe in infirmioribus animum remiſſiorē facit ad confeſſionem. Quidam pręſentem neceſſitatem ſic intelligunt, quia,in exordio naſcētis Eccleſię non inueniebantur tot Chriſtiani, cum quibus matrimonium contrahere,poſſent, cogebātur ſæpe infidelibus nubere, vt propter illam eius temporis neceſſitatē potius ſuadeat cœlibatū. Sed Paulus non de illo tantùm tēpore loquitur, ſed cōplectitur totum curſum vitæ omnium piorum,omnibus temporibus in hoc mundo. Militia enim vita hominis ſuper terrā, quia præter perſecutiones piis cum variis calamitatibus & aduerſitatibus in hac vita confligendū eſt. Et communes etiam calamitates ſeu tribulationes,Gręci interpretes reddiderunt ἀνάγκας, Pſal. 31. quas Paulus vocat ἐνεστῶσαν. quod ſemper quaſi immineant ceruicibus piorum in hac vita. Quia vero in ferenda cruce ſæpe plus excruciātur animi cogitatione de vxore & cariſſimis liberis, quam ipſa calamitate,vnde patientia & obedientia in cruce ſępe languidior fit. Dicit igitur Paulus,propter talem neceſſitatem,cui præ cæteris hominibus pij expoſiti ſunt,cœlibatum in perſonis idoneis expeditiorem & commodiorem eſſe. Et qui donum illud habet,& hoc fine cœlibatum eligit,rectè facit. Qui vero donum continentiæ non habet, vel iam alligatus eſt vxori, non debet propterea vel vti, vel quærere ſolutionem ab vxore. Sed ſit tanquam non habens vxorem,tanquam non flens, inquit Paulus, hoc eſt,non ita addictus ſit, vel vxori vel liberis, vt propterea,vel confeſſionem in perſecutione,vel patientiam in cruce abiiciat. Ac ſciat etiam in coniugio ſibi non defuturum auxilium Dei, ad tolerandas perſecutiones & alias calamitates,cum quidem, ſicut Paulus inquit, habeat vocationem Dei ad cōiugium. Et quo magis arduum & difficile hoc opus eſt in coniugatis:eo etiam illuſtrior eſt ipſorum cōfeſſio in perſecutione, & patientia in cruce , ſicut multorum coniugatorum exempla hoc oſtendunt.

Secundam cauſam finalem cœlibatus,Paulus his verbis conſtituit: Coniugati tribulationem carnis habebunt,ego autem vobis parco. Item, Velim vos eſſe ſine ſolicitudine. Intelligo autem hoc loco tribulationem , quod in ipſo coniugio multæ obiiciuntur moleſtiæ & difficultates in cohabitatione cum coniuge (ita enim Petrus totam conuerſationem vocat) in educatione liberorum, in gubernatione familiæ, &c. in re familiari, vel paranda vel conſeruanda, in tanta negociationum deprauatione, &c. Ab his ſolicitudinibus liberiores ſunt cœlibes. Coniugati vero ſi ſint infirmiores, ſępe illis difficultatibus ſuccumbunt,ita, vt lapſu aliquo præoccupentur, ſicut Paulus inquit, Cogitat quæ ſunt mundi,vt coniugi placeat. Et cum non omnium eadem ſit fortitudo & robur, dicit Paulus: Ego parco vobis, velim vos eſſe ſine ſolicitudine: Non autem vult Chriſtianos eſſe ita delicatos, vt communia onera huius vitæ fugitent, vel tanquam Epicurei de grege porci,tātum cutem ſuam, ſine honeſta aliqua ſolicitudine vocationis, curēt, ſed vocat ἀμερίμνους, qui illis difficultatibus,quę mentē diſtrahūt,& multis ſunt occaſio ruinæ,non ſunt expoſiti: Qui igitur habet donum continentiæ, ſi in eligendo cœlibatu hunc finem ſibi proponat,rectè facit. Reliquis vero, qui donum à Deo habēt ad coniugium & vocationem ad difficultates illas,quæ coniugium comitantur,ſubeundas, propoſita eſt doctrina : Vt qui habēt vxores ſint tanquam non habentes, qui vtuntur hoc mundo tanquam non vtantur. Propoſita etiam eſt conſolatio, Deum inter difficultates cōiugales, ſua gratia & auxilio non defuturum petentibus. Ideo enim Paulus donum Dei vocat, non tantum continentiam in cœlibatu,verum etiam vt coniuges maneant in fide, dilectione, & ſanctificatione cum caſtitate,1.Tim.2. Et hoc loco inquit, quiſq; habet ſuū donū,vnus ſic,alius autem ſic. Item, ſicut cuiq; Deus diſtribuit,ſicut quēq; vocauit Dominus, ita ambulet. Et ſicut difficilior eſt pugna,ita victoriam etiam inter coniugij moleſtias illuſtriorem eſſe præ cœlibatu, Clemens pulchre diſputat. lib.7. Strom. Vere enim coniugiū ſchola eſt progymnaſmatū, patientię,conſolationis,fidei,ſpei,charitatis &c. Loquitur autē Paulus principaliter de impari, moroſo,& difficili coniugio. Neq; enim oblitus erat,quibus verbis Scriptura , dulciſſimā mediocriter cōmodi coniugij,cohabitationem deſcribat,Gen.2. Faciamus ei adiutoriū,quod ſit corā ipſo. Prou.12. Mulier diligēs coronā eſt viro. 18. Qui mulierem inuenit, bonum inuenit & hauriet iucunditatem à Domino. Et quæ prolixe deſcribuntur Prou. 31. & Eccl.9. Perfruere vita cum vxore, quam diligis cunctis diebus vanitatis tuæ, hæc enim eſt pars in vita & in labore tuo. Prou.5. Lætare cum vxore adoleſcentiæ tuæ, &c.

Vita ἀμέριμνος.

Tertiam cauſam finalem,Paulus his verbis ponit: Coniunx curat ea, quæ mundi ſunt, vt viro placeat. Cœlebs vero curat ea quæ ſunt Domini,vt Deo placeat,vt ſit ſancta corpore & ſpiritu. Item,vt indiuulſe adhæreatis Domino, &c. Coniugium enim valde multa habet auocamenta. Et ſicut Lutherus inquit : In multa aliena à verbo negocia diuiditur, non poteſt ſemper intendere lectioni, intereſſe publicis congreſſibus,precibus, &c. Sæpe à cogitationibus primæ tabulæ diſtrahitur ad curas rei familiaris. Cœlibes vero expeditius & liberius inſtare poſſunt verbo Dei & orationi, die ac nocte. Hæc ſunt Lutheri verba. Item,ad Apoſtolatum,cuius vocatio generalis, ad omnia loca extendebatur, expeditior

Vt ſint ad pietatis exercitia expeditiores.

Digitized by Google

erat cœlibatus, præcipuè verò de impari coniugio Paulus loquitur. Si enim contingat coniunx, vel infidelis, vel non ſtudioſus pietatis, multa ſæpe diſſimulantur, omittuntur, vel deſignantur in gratiam coniugis, ne offenſiones oriãtur: vellet autem Paulus Chriſtianos eſſe ἀμερίμνους, hoc eſt, non diuerſis cogitationibus & ſtudiis diſtrahi à cultibus primæ tabulę: vult igitur Paulus finem cœlibatus hunc conſtitui, vt qui habet donum illud, omnes cogitationes, curas, ſtudia & actiones, Domino, & exercitiis pietatis, ſine auocamentis huius ſeculi, addicere poſſit. Quos verò Deus ad coniugium vocauit, cogitent ne curis huius ſeculi tanquam ſpinis præfocentur, ſed primùm quærant regnum Dei, & iuſtitiam eius, deinde ſciant ſe etiam operibus ſecundæ tabulæ Deo cultum præſtare, quia ſecundum mandatum ſimile eſt primo. Nullo modo autem hæc eſt Pauli ſententia, quaſi nemo in coniugio poſſit curare quæ ſunt Dei, Domino adhærere, & ſanctitatem corporis, & ſpiritus habere, ſed loquitur de iis, quæ plerunque accidunt, ſæpius enim & cœlibes, negotiis ſeculi implicantur. Quòd verò piæ etiam coniuges ſint ſanctæ, & curent quæ ſunt Domini, Scriptura manifeſte tradit. 1. Pet. 3. 1. Tim. 2. Quódque maritos lucrifacere poſſint Domino, 1. Cor. 7. 1. Pet. 3. Et Clemens 3 Strom. dicit: Etiam nupta, & de iis quæ ſunt mariti, & de iis quæ ſunt Domini, ſolicita eſt in Domino vt ſit ſancta & corpore & ſpiritu. Nazianzenus de funere ſororis ſuæ: Carni conglutinari, nequaquam ſeparat à ſpiritu. Item, nupta parum per mundo miniſtrat & naturæ, ſeu illi potius, qui naturæ legem hanc tulit, Deo, &c. Et in corporis quidem ſanctitate diſcrimen eſt, commixtio enim coniugum, non fit ſine ardore libidinis: Sed tamen etiam vaſis tribuitur ſanctificatio in coniugio, 1. Theſſ. 4. Et Origenes vellet quidem locum in principio, Rom. 12. ad virginitatem ſolam contorquere, ſed addit correctionem, quia videmus nonnullos Sanctorum, aliquos etiam Apoſtolorum habuiſſe coniugia, non vſquequaque poſſumus de ſola virginitate ſentire. Et addit, Cõiuges pios poſſe etiam corpora ſua exhibere hoſtiam ſanctam Deo placentem. Et econtrà, Virgines vitiis mentis maculatas, non ex ſola virginitate corporis offerre hoſtiam ſanctam, Deo placentem.

Etiam coniuges curant quæ ſunt Domini.

Etiam coniuges ſancti ſunt corpore

Hoc ergo modo Paulus & recenſet & deſcribit cauſas finales cœlibatus, qui in Scriptura commendatur & Deo in perſonis idoneis probatur. Chriſtus verò hæc omnia complectitur vno fere verbo cùm inquit: Qui ſe caſtrant propter regnum cœlorum. Quia verò vocabulo regni cœlorum intelligitur in Scriptura, vel æterna beatitudo, vel miniſterium Euangelij, & exercitia fidei, pœnitentiæ, pietatis, inuocationis, Matth. 13. Rom. 14. Pontificij ita interpretantur illam ſententiam, quòd cœlibatus ſit meritum vitæ æternæ, quam ſententiam falſam & blaſphemam eſſe antea oſtendimus. Sed quia Scriptura non eſt priuatæ interpretationis, habemus interpretem omni exceptione maiorem. Paulus enim abſque dubio, illa Chriſti verba interpretari voluit, quando finem cœlibatus ſtatuit. 1. Cor. 7. Curate quę ſunt Domini, & ſine diſtractione adhærere Domino. Hæc enim ad regnum cœlorum pertinent. Manifeſtum igitur eſt ex Pauli explicatione, quid in illis verbis, Matth. 19. Regnum cœlorum ſignificet. Caſtrant ſe igitur propter regnum cœlorum, vt in cœlibatu expeditiores ſint curare quæ ſunt Domini, ſiue in miniſterio verbi, ſiue in aliis exercitiis pietatis. Sicut autem credentes totius pietatis & omnium actionum finem non conſtituunt, in hac caduca & tranſitoria vita, ſed reſpiciunt ad futuram vitam. In hanc ſententiam, etiam in prima ſignificatione, Brentius exiſtimat, non incommodè dici, Caſtrant ſe propter regnum cœlorum, ſicut etiam Auguſtinus diſputat de virginitate, cap. 22. & 24. Modò non aſſumatur cœlibatum eſſe vel meritum vitæ æternæ, quod iudicio Dei opponi poſſit (Hic enim honor ſoli Chriſto & eius merito debetur) vel eſſe applicationem, ea enim eſt fides & eſt communis virginibus & coniugatis.

Caſtratio propter regnum cœlorum.

Porrò Auguſtinus multa diſputat de prǽmiis, ſeu de remuneratione pij cœlibatus in futura vita. Ponit autem hoc fundamentum de virginitate, cap. 26. Vita æterna, ſicut regnum cœlorum (quod vocant præmium ſubſtantiale) commune erit omnibus beatis, & tamen ſicut ſtella differt à ſtella in claritate, ita in reſurrectione mortuorum, inter beatos diſcrimen erit, in prǽmiis accidentalibus ſeu remunerationibus, ſicut alia eſt claritas corporum cœleſtium, alia terreſtrium, 1. Cor. 15. Ita licet per eãdem fidem ſaluentur & diſcipuli & Doctores. Tamẽ Daniel. 12. ſcriptum eſt. Diſcipuli fulgebunt, quaſi ſplẽdor firmamenti, Doctores verò quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Sicut ergo martyres, in vna & communi ſalute, præmiis ſeu remunerationibus prǽferentur confeſſoribus, hoc modo cenſet Auguſtinus, etiam in ęterna vita, quę gratis propter Chriſtum datur, futuram quandam remunerationis prǽrogatiuam illorum, qui ſe propter regnum Dei caſtrauerunt. Reſpicit enim ad relationem inter donum præſtantius, & inter remunerationem. Diſerte autem Auguſtinus addit, capite quadrageſimo: Etiam vos virgines gratia ſalui facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt, non ex operibus, ne quis extollatur. Et 49. Etiam ad virgines pertinet, ſi dixerimus, quia peccatum non habemus. Item Aduocatum habemus, qui eſt propitiatio pro peccatis noſtris. 48. Etiam virginibus orandum eſt: Dimitte nobis debita noſtra, vt per hoc quod petunt, meminerint quid ſint. Auguſtinus igitur meritum ſalutis, & remiſſionis peccatorum: Item, ſatisfactionem pro peccatis, non tribuit virginitati, quando diſputat, quòd non tantùm in hac, verùm etiam in futura vita cœlibatus amplius aliquid habeat, quàm coniugium. Sed ſicut inquit, cap. 45. Diuinæ gratię ſunt multã munera, & eſt aliud alio maius & melius. Et cap. 46. modeſtiſſime inquit: Quomodo verò vel coæquentur, vel diſtinguantur in accipiendis honoribus, quis hominum audeat iudicare? Monachi verò poſtea quaſi de re compertiſſima loquentes, certas aureolas virginibus in cœlo fabricarunt, & quidem formas earum deſcripſerunt. Loquitur autem Auguſtinus, non de cœlibatu nudo, aut per ſe, ſed de pio eius vſu, quando ad verum illum finem, de quo, 1. Corinth. 7. refertur. Quando enim ſtatus per ſe conſiderantur, Paulus confert vocationes ſtatuum, 1. Corinth. 7. Vt ſeruorum & dominorum, de quo pronunciat, Epheſ. 6. Quiſque quod fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, ſiue ſeruus, ſiue liber: non enim eſt acceptio perſonarum apud Deum. Quia verò illi, qui donum continentiæ habent, poſſunt in cœlibatu expeditiores eſſe ad miniſterium verbi, & ad exercitia pietatis, 1. Corinth. 7. Si igitur talentum ſuum, recte, diligenter & fideliter collocent, habebunt ſuam remunerationem, alij maiorem, alij minorem, Matth.

Auguſtinus de præmijs pij cœlibatus in vita æterna. Præmium ſubſtantiale. Præmia accidentalia.

Aureola Monachorum virginibus debita.

Digitized by Google

Matth.25. Et hanc exiſtimo Auguſtini ſententiam eſſe. Hæc igitur eſt ſimplex & vera declaratio, quomodo, quo ſenſu, & propter quas cauſas, Paulus cœlibatum præferat coniugio.

CAPVT III.

EXPLICATIO ARGVMENTORVM, QVIbus Pontificij, pro ſtabilienda ſua de cœlibatu opinione, potiſſimùm vtuntur.

QVIA varij quæriũtur prætextus, vt ſuperſtitioſa perſuaſio Pontificij cœlibatus, per Euangelium patefacta, ſpecie aliqua vel ornetur, ſaltem vel tegatur: vtile eſt præcipua ipſorum argumenta colligere, vt veræ explicationes & ſolidæ refutationes opponi poſſint. Volo autem non omnes rationes, quæ variè ab ipſis nectuntur afferre, ſed tantùm præcipua teſtimonia, quæ ex Scriptura ab ipſis allegantur recenſere, & fontes explicationum breuiter monſtrare, cùm quidem ex illis, quæ hactenus diximus, ſine magno negotio refutationes peti poſſint.

I. 1.Cor.7. Ne fraudetis vos inuicem, niſi fortè ex conſenſu ad tempus, vt vacetis ieiunio & orationi. Ergo conſuetudo coniugalis, res eſt impura & abominanda coram Deo. Impedit enim exercitia pietatis & corporalia & ſpiritualia, vt ieiunium & orationem. Item, obſtaculo eſt, quominus oratio à Deo exaudiatur. Ita enim deprauat Hieronymus dictum, 1.Petr.3. Ne impediantur orationes veſtræ. Et hic infert, quia ſemper orandum: Ergo nunquam vtendum eſt matrimonio. Item, quando impleo officium mariti, non impleo Chriſtiani. Dicit etiam Hieronymus, Spiritum ſanctum non dari in conſuetudine coniugali, etiamſi Propheta quis ſit. Quia Spiritus ſanctus vocatur Spiritus precum. Et coniugium orare non permittens. Reſpondeo: Certum eſt Paulum non loqui de illis Chriſtianorum orationibus, quas vult ſine intermiſſione quotidianas & aſſiduas eſſe, Epheſ.61. Theſ.5. Luc.18. Ita enim nullus in coniugio poſſet ſaluari. Cui enim inuocatio adimitur, ei & fides & Spiritus ſanctus, & ſalus ipſa adimitur, Romanorum 10. Quia quiſquis inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit: Qui verò nomen Domini non inuocant, ſuper illos Deus effundit iram ſuam. Pſalm. 79. Valde vſitatum eſt autem in Scriptura, quando ſimul coniunguntur ieiunia & preces, quòd gnificantur ſolennes orationes, quæ vel publice in magna aliqua neceſſitate ſuſcipiebantur, vel priuatim de re aliqua valdè graui inſtituebantur. De illis ſolennibus orationibus, quæ ſæpe per aliquot dies, veterum conſuetudine durabant, Paulus dicit: Si forte coniuges vtrimque conſenſerint, vt tunc ad tempus abſtineant à copula coniugali, ſe illud non quidem præcipere, ſed permittere & conſulere. Et cauſam ipſe oſtendit, non quòd conſuetudo coniugalis inquinet aut prophanet orationem ne exaudiatur, aut quòd contriſtet aut expellat Spiritum precum: Sed ἵνα σχολάζητε, hoc eſt, vt omnibus aliis rebus & negotiis poſtpoſitis, totos vos dedatis intentionibus affectibus, qui in tali oratione requiruntur. Ergo, inquis, omninò tamen vſus coniugij impedit preces. Reſpondeo: Sicut cibus, potus, ſomnus, & quotidiana negotia vocationum, impediunt tales orationes, quæ tamen ideò non ſunt res vitioſæ & immundæ. Veteres enim talibus temporibus omnis generis delitias à ſe abdicabant, imò à neceſſariis etiam, vt cibo, potu, ſomno, & quotidianis negotiis ſæpè abſtinebant, quæ tamen per ſe ſunt res bonæ. Eodem modo etiam de conſuetudine coniugali Paulus loquitur. Pontificij verò ita interpretantur, quaſi propter immundiciem coniugij oratio fiat abominatio coram Deo, & Spiritus precum nolit adeſſe, ſed hæc non tantùm falſa, ſed ſimpliciter blaſphema ſunt, in ſanctam Dei ordinationem. Et dignum eſt obſeruatione, quòd Paulus, ne in hoc quidem caſu grauiſſimarum ſupplicationum, præcepto audet vti, quaſi alias non poſſent vacare huiuſmodi orationibus, niſi abſtineant à conſuetudine coniugali, ſed inquit: niſi fortè, &c.

Hieronymus.

Ieiunium iunctum precibus ſolennes orationes denotat, publicas vel priuatas.

II. Obiiciunt etiam illud, 1.Cor.7. Nupta curat quæ ſunt mundi, cœlebs quæ ſunt Domini, vt ſancti ſint. Reſpondeo: Apoſtoli præſcribunt coniugatis quæ ſunt Domini, & affirmant coniugatos poſſe curare ea quæ ſunt Domini, 1.Cor.14.1. Tim.2.1. Petri 3. ſicut etiam exempla Scripturæ probant, Abrahæ, Saræ, Elizabeth, Zachariæ, & Lucæ 8. Econtrà multas viduas Paulus dicit nimium curare ea quæ ſunt mundi, & viuentes eſſe mortuas, 1.Timoth.5. Senſus igitur Pauli non eſt, vel omnes, vel ſolos cœlibes, eſſe ſanctos. Sunt enim multæ virgines fatuæ, & in coniugio etiam eſt ſanctificatio, 1.Timoth. 2.1. Petr.3. Nec quod coniugium res ſit tam impia, vt nemo qui alligatus eſt vxori, poſſit curare ea quæ ſunt Domini, hoc enim manifeſtè falſum eſt. Neque hoc dicit, illos qui non habent donum continentiæ meliùs poſſe Deo adhærere, & curare ea quæ ſunt Domini, ſi cœlibatum elegerint, ſicut neque hoc vult, omnes qui cupiunt indiuulsè Domino adhærere, debere cœlibes eſſe, ſed pro circumſtantiis & diuerſitate perſonarum, donorum & vocationum, Paulus ſua accommodat conſilia. Et finem conſultationis hunc ponit: Quid cuique pro ratione ſui doni, & vocationis commodum & vtile ſit, ad hoc, vt indiuulsè Domino poſſit adhærere, curare quæ ſunt Domini, & ſanctificationem corporis ac Spiritus obtinere. Qui igitur donum habent continentiæ, iis gratulatur expeditam eam libertatem, quam talis cœlibatus ſecum adfert, nec tamen ſub præcepto audet iniungere, ſed conſulendo monet, vt maneant cœlibes, ita enim ipſos poſſe expeditius & liberius, quæ Domini ſunt curare, Deo adhærere & ſanctificationem ſectari. Qui verò donum continentiæ non habent, ſed vruntur, illis certè ad hoc, vt ſancti ſint, & indiuulsè Domino adhæreant, non ſuadet cœlibatum. Incendium enim & flammæ incontinentiæ curam diuinorum impediunt, corpus & Spiritum inquinant, & conſcientiam à Deo auellunt, illis igitur melius eſſe dicit matrimonium contrahere, quàm vri. Et qui hoc modo ad coniugium vocatur, illi Paulus tradit præcepta, quomodo etiam in coniugio poſſit curare, quæ ſunt Domini, Deo adhærere & ſanctificationem ſectari. Recenſet autem & proponit varia auocamenta, quæ coniugibus obiiciuntur, & monſtrat pericula, quòd multi coniugati per illa auocamenta ſinunt ſe à Domino, & à cura diuinorum auelli, vt magis quæ mundi ſunt curent. Illis igitur tradit hanc doctrinam qui habent vxores, ſint tanquam non habentes, qui vtuntur hoc mundo, ſint tanquam non vtentes. Et addit conſolationem: Quemque in ſua vocatione poſſe manere apud Dominum. Paulus igitur non ſugillat nuptias, ſed tradit doctrinam grauiſſimam, pro diuerſitate donorum, vt omnes Domino adhæreant. Cœlibatum dicit expeditiorem eſſe, coniugatos præmonet de periculis, tradit præcepta, & proponit conſolationes. Hæc vtile eſſet explicare,

Digitized by Google

pro virginibus & coniugatis, non autem conſcientiis laqueos inijcere immodica & falſa celebratione cœlibatus, quaſi ſolus ad cultū Dei aptus & idoneus ſit, cum libertate cœlibatus multi abutantur ad delitias & curioſitatem, 1. Tim. 5. Et inter ipſas moleſtias cōiugij, mulier poſſit manere in fide, dilectione, ſanctificatione, 1. Tim. 2. Et hoc certe eſt curare quæ ſūt Domini, Deo adhærere, & ſanctificationem ſectari.

III. Vtuntur & hoc argumento. 1. Reg. 21. Abimelech interrogat Dauidem, priuſquā miniſtros ipſius ad veſcendos panes propoſitionis velit admittere, an mundi ſint à mulieribus, & Dauid reſpondet: Si de mulieribus agitur, illæ iam per triduum à nobis ſeparatę fuerunt. Attexunt autem Pontificij, propter ſanctitatem Dauidis non eſſe veriſimile quæſtionem fuiſſe de ſcortis, quæ in Iſrael prohibita erant, ideò ſummum ſacerdotem ſenſiſſe, vſum legitimi coniugij adferre talem quandam contaminationem, quæ à rebus diuinis coniugatos arceat.

Reſpōdeo. Variæ rationes contaminationis à mulieribus traduntur in lege Moſis, vt in puerperio, in menſtruis, in fluxu ſanguinis, &c. Nuſquam autem Lex dicit: Vſum legitimi coniugij, reddidiſſe hominem immundum. Locus enim, Leuit. 15. loquitur de γονοῤῥοίᾳ. Eſt igitur manifeſta corruptela. Et vt maxime Moſes dixiſſet, eſſe legalem contaminationem, quod probari nō poteſt, non tamen ſequeretur, rem eſſe per ſe impuram & peccatum. Nam & contactus mortui hominis contaminabat iuxta legem. Et tamē officium curandi funera, inter ſacroſordines apud Hieronymum & Epiphanium, refertur.

IIII. 1. Cor. 7. Hoc dico ſecundum veniam, non ſecundum pręceptum, ſed venia non conceditur niſi rei vitioſæ: Ergo, &c. Quidam ex Auguſtino reſpondent: Commixtionem coniugalem, quæ fit ſola cauſa procreationis, non habere culpam, ſed ſi fiat propter incōtinentiam vitandæ fornicationis cauſa, habere culpam, licet venialem, ſed expendatur contextus totius diſputationis Paulinæ. *Clemens.* Nam & Clemens obſeruauit, coniugij finem honeſtum & licitum, iam poſt lapſum non tantum eſſe procreationem: verùm etiam, ſicut Paulus dicit, vitandæ fornicationis cauſa. Item, Conuenite rurſus, ne vos tentet Satan, propter incontinentiam veſtram. Et idem dicit ipſe Auguſtinus: Ante lapſum, coniugium inſtitutum fuiſſe tantum ad officium, poſt lapſum verò etiam ad remedium. Iam quia Paulus dicit: Qui non continet, contrahat matrimonium, cumque illum dicat non peccare, ſed benè facere: Quis ergo audebit dicere, culpam vel peccatum eſſe conſuetudinem coniugalem, etiam vitandæ fornicationis cauſa? Eſt enim thorus immaculatus, Ebr. 13. Sed ſi loquamur de incendiis libidinis, illa commixtioni coniugali adhæret, etiam quando fit ſola cauſa procreationis. Nec tunc libido per ſe ſanctificatur, ſed non imputatur in coniugio. Ergo & tunc eſt peccatum veniale. Placet igitur illa *Auguſtinus.* Auguſtini ſententia, de merit. libro 1. capite 29. Bonum coniugij non eſt feruor concupiſcentiæ ſeu libidinis, ſed quidam licitus & honeſtus illo feruore vtendi modus. Et de bono coniugali, capite 5. & 16. dicit: Concupiſcentiam, quæ per ſe vitioſa eſt, modificari in coniugio, & redigi ad legitimum vinculum.

Sed quare Paulus tamen dicit ſe loqui ſecundum veniam, non ſecundum præceptum? Reſpondeo: ad totum complexum eius, quod procedit, & de abſtinendo, & de congrediendo reſpicit Paulus, ſcilicet cùm ardor libidinis in quibuſdam feruētior, in quibuſdam mitior ſit, & Deus conſuetudinem coniugalem pro remedio licito & honeſto dederit, ne incontinentia in fornicationem, vel in vſtionem & tentationem Satanæ naturam infirmam conijciat. Se igitur nec illud de abſtinentia ſub præcepto proponere, quaſi neceſſariò abſtinendum eſſet à conſuetudine coniugali, tempore ieiunij & orationis, ita vt qui ſecùs faceret, contra Deum peccaret. Neque hoc etiam ſecundum præceptum ſe dicere, vt ſtatim rurſus conueniant, etiamſi diutius poſſent & vellent ex conſenſu abſtinere. Sed quia Deus in hac infirma natura, remedium conſuetudinis coniugalis, contra incontinentiam ordinauit, & ἀταξίας libidinis, quæ in conſuetudine coniugali admixta eſt, ſub venia coniugij velit tegere: non igitur ſimilem & eandem rationem ſub præcepto poſſe præſcribi omnibus coniugibus, ſed quemque pro ratione doni, à Deo ſibi conceſſi, in hoc caſu vel abſtinendi, vel congrediendi, eligere debere, quod naturæ ſuæ conueniens eſſe intelligat, ad hoc, vt adducere ſe poſſit orationi & ieiunio, & ne præbeat occaſionem Satanæ, qui per incontinentiam inſitam, mirabiles inſidias piis coniugibus etiam in abſtinentia ſtruere ſolet. Hæc ſententia quam perpetua Pauli diſputatio præbet, continet vtilem doctrinam. Et phraſis de indulgentia ſeu venia eam confirmat. Deus enim verbo ſuo, peccata & vitia non concedit. Sed quod hoc loco Paulus vocat, συγγνώμην, hoc poſtea ſimpliciter nominat γνώμην. Vtraque enim vox præcepto opponitur in Paulo. Et illa antitheſis vocabulorum monſtrat ſententiam, quòd ſcilicet non omnes ad vnam & eandem rationem, quaſi per præceptum, velit alligatos eſſe. Sed cùm dona ſint diuerſa, & vocationes ſint diuerſæ, ſe pro circumſtantiis perſonarum & donorum, proponere ſententiam & conſilium, vt quiſque quod ſibi bonum, hoc eſt, vtile & expediens ſit, eligat, hoc enim ad id dico, quod vobis conducibile eſt, inquit poſtea. Συγγνώμην igitur Paulus vocat, vel quia flammas libidinis Deus in vero coniugij vſu fidelibus nō imputat, vel quia paterna indulgentia Dei eſt, quòd incontinentibus noluerit abſtinentiam ſub præcepto imponere, quodque iis qui poſſunt vel breuiùs, vel longiùs abſtinere, ſi ex conſenſu fiat, noluerit neceſſitatem conſuetudinis coniugalis, ſub præcepto iniungere, vel quia nemo abſolute ſub præcepto, vel ad coniugium, vel ad cœlibatum obligatur, ſed qui vtuntur ineant cōiugiū. Et virgo etiam ſi nupſerit, non peccat. *Venia.* Συγγνώμη igitur, venia ſeu indulgentia apud Paulum non eſt conceſſio rei prohibitæ & malæ, ſed opponitur præcepto, in communi etiam Græca lingua γνώμη καὶ συγγνώμη ita vſurpantur, quando non rigidè, eodem modo de omnibus, ſed ex æquo & bono, habita ratione circumſtantiarum, in certis caſibus, ἐπιεικῶς, rectè tamen iudicatur. Ariſt. Ethicorum 6. ca. 11. Hieronymus illud 1. Cor. 7. Ego autem parco vobis, &c. ita interpretatur: Recenſeo tantùm tribulationes carnis, quia parco vobis, nolo autem explicare, quæ pœna coniugatis in futuro ſeculo debeatur. Sed hanc interpretationem Auguſtinus diſerte refutat de virgin. capit. 17. & 20. eleganti inuerſione. *Hieronymus refellit Auguſtinus.* Si enim Paulus ita voluiſſet Corinthus parcere tacendo, non pepercisset animæ ſuæ mentiendo, ſed incurriſſet illud iudicium Dei, quod deſcribitur Ezech. 3. & 33. Et manifeſtum eſt Paulum loqui de externis tribulationibus.

Monachi. V. Monachi virginibus in comparatione coniugium accommodant illud, Sapi. 3. felix ſterilis & incoinquinata, quæ neſciunt thorum in delicto, habe-

Digitized by Google

habebit fructum in reſpectione animarum ſanctarum. Reſpódeo: Veræ ſunt doctrinæ Dæmoniorum, quæ ſententias damnantes illegitimas commixtiones citant contra diuinam ordinationem coniugij, cùm Paulus illud ipſum vocabulum ἀμίαντος, quod hoc loco vſurpatur tribuat coniugio, Ebræ. cap. 13. Et hoc teſtimonium annotaui, non quòd requirat operoſam explicationem. Locus enim ſi tantum aſpiciatur, manifeſtus eſt. Nam mox poſtea nominat adulteros, & concubitum illegitimum, ſed vt animaduertatur, quomodo ſub ſpecie caſtitatis, doctrinæ Dæmoniorum ſparſæ ſunt.

nſus nus. Alphonſus Hiſpanus dicit, coniuges ſanctitatem Spiritus quidem poſſe habere, ſed ad ſolos cœlibes pertinere ſanctitaté carnis & ſpiritus. 1. Cor. 7. Hinc loca de inquinamétis & operibus carnis accommodantur ab iſtis ad coniugium. Sed Pauli præceptum generale eſt, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, 2. Cor. 7. & 1. Cor. 6. omnibus redemptis dicit: Corpus veſtrum eſt templum Spiritus habitantis in vobis, glorificate igitur Deum in corpore & in ſpiritu veſtro. Et ne Origenes quidem audet ſolis virginibus generalem illam ſententiam accommodare, Rom. 12. Exhibere corpora veſtra hoſtiam ſanctam Deo placentem. Nam & coniugalis thorus eſt ἀμίαντος ſine inquinamento. Ebr. 13. & in ipſo coniugio eſt ſanctificatio. 1. Timor. 2. Quòd verò differentia quædam ſit inter mundiciem coniugalem & virginalem, ſuprà explicatum eſt.

VI. 1. Cor. 7. Bonum eſt, ſi ſic permanſerint, &c. Qui non elocat, meliùs facit. Item, Beatior erit ſi ſic permanſerit &c.

Bonum eo loco non opponi malo culpæ ſeu peccato, ipſo Paulo interprete manifeſtum eſt. Dicit enim, qui matrimonium contrahit, non peccat, imò bené facit. Sed quòd Apoſtoli, Matth. 19. dicunt συμφέρει, expedit, hoc Paulus bonum vocat, & in eodem capite ipſe explicat per συμφέρον, conducibile. Et addit ad quid ſit conducibile. Sicut igitur Ierem. 16. propter imminens bellum, exilium & captiuitatem, Deus dicit, ne ducas vxorem, nec generes liberos, nó quòd peccatum ſit, ſed quia calamitoſis illis temporibus non erat cómodum. Ita Paulus dicit: Bonú eſt propter præſentem neceſſitaté. Et ſuprà dictum eſt, quo modo & quo reſpectu ſit beatius & meliùs in cœlibatu manere. Et quòd vocabulo (beatius) non intelligat meritum æternæ beatitudinis inde manifeſtum eſt, nam & Chriſtus, propter calamitates belli Iudaici, & deſtructionis Ieroſolymitanę ita loquitur Matt. 24. Væ prægnantibus & lactantibus in illa die. Et Luc. 23. Beatæ ſteriles, & ventres qui non genuerunt, ac vbera quæ non lactauerunt. Feliciores enim ſunt in publicis calamitatibus, qui ſuum tantum calicem bibunt, & non ſimul etiam coniugum & liberorum miſeriis excruciantur. Paulus igitur vtrumq; dicit, meliùs eſt nubere, & meliùs facit non elocans. Item volo omnes manere, vt ego, & volo iuniores viduas nubere. Hæc non ſunt cótradictoria, ex quadam inconſtantia & leuitate, ſed eſt pro diuerſitate donorum in illis, quibus cóſulendum eſt, pia & prudens conſiliorum moderatio, quibus verò melius ſit nubere, & quibus melius ſit non nubere, & propter quos fines cœlibatum pronunciet meliorem & beatiorem, non reliquit noſtris coniecturis, ſed ipſe diſerte explicat, ſicut ſuprà prolixe declaratum eſt.

Bonus. Huc pertinet etiam Auguſtini dictum de bono coniugali, cap. 8. Coniugium non in comparatione fornicationis bonum eſt, alioqui duo mala eſſent quorum alterum peius ſit, aut bonum erit, & fornicatio, quia peius eſt adulterium, aut bonum erit adulterium, quia peior eſt inceſtus. Non ergo duo mala ſunt, connubium & fornicatio, quorum alterum eſt peius: Sed duo bona ſunt, connubium & continentia, quorum alterum eſt melius.

VII. Matt. 19. Sunt Eunuchi, qui ſe caſtrauerunt propter regnum cœlorum. Hic ſerio triumphant, cœlibatum eſſe meritum regni cœlorum, hoc eſt vitæ æternæ: ſed cùm appellatio regni cœlorum accipiatur non in vna ſignificatione in Scriptura, ſed áliquando accipiatur pro regno Dei in futuro ſeculo, aliquando verò pro Eccleſia in hac vita, quam Deus Spiritu ſancto gubernat, & ad hoc vtitur miniſterio verbi & exercitiis pietatis, Matt. 13. & 22. Cumq; Scriptura non ſit priuatæ interpretationis. 2. Pet. 1. nemo vel poteſt, vel debet certior interpres eſſe illius ſententiæ Chriſti, quàm Paulus, qui materiam illam ex profeſſo tractat. Is autem conſtanter docet, vitam æternam eſſe donum Dei, quam ſolus Chriſtus ſanguine ſuo nobis acquiſierit, quodq; illam in promiſſione fide accipiamus: cœlibatum verò docet eſſe expeditiorem, in illis, qui donum continentiæ habent, non ad Epicuræas delitias, ſed ad onera miniſterij, & ad exercitia pietatis, h. e. ad regnum cœlorum, ſicut in præcedentibus declaratum eſt. Habemus igitur Apoſtolicam interpretationem verborum Chriſti, quid ſit ſe caſtrare propter regnum cœlorum. *Æquiuocatio dicti regnum cœlorum.*

VIII. Eſaiæ 56. Non dicat Eunuchus, Ego lignum aridum. Quia hæc dicit Dominus Eunuchis, Qui elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum, dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen meliuſ à filiis & filiabus, nomen ſempiternum dabo eis, quod non peribit. Reſpondeo: Senſus Prophetæ ex contextu manifeſtus eſt. Dixerat de ſalute & iuſtitia per Chriſtum offerenda, & adiunxerat illud epiphonema: Beatus vir, qui appnehéder iſtud. Quia vero conſcientiæ facile perturbantur diſputationibus de electione & particularitate, præſertim, quia in Veteri Teſtamento macerie quadam Deus Gentes ſepararat à populo ſuo, & Eunuchi habebantur quaſi excluſi à benedictione Dei, Deut. 7. Non erit infœcundus inter vos. Et Deut. 23. Eunuchi prohibebátur intrare Eccleſiam Dei. Tradit igitur Propheta, conſolationem nominatim pro aduenis & Eunuchis, ne arbitretur, ſe à iuſtitia & ſalute Chriſti excluſos, propterea, quia vel ex Ethnicis parentibus nati, vel quia externa ſeu corporali benedictione Dei, deſtituti ſunt, quia hæc dicit Dominus Eunuchis: ſi fœdus meum tenuerint, habebunt melius nomen præ Iſraelitis carnalibus, qui fœdus meum non ſeruant, licet propter natiuitatem, externam ſpeciem & profeſſionem videantur magnam prærogatiuam habere, quod ſint filij & populus Dei. Item, præ illis, qui externa benedictione, ſiue ſeminis, ſiue alia affluunt, & interim fœdus Dei non tenent, & quæ ipſe vult non eligunt. Eſt enim antitheſis inter illos, qui titulum populi Dei, & domus Domini ſibi arrogant, & inter illos, qui externa ſpecie titulum illum non habent, & tamen ſicut Propheta inquit: Cupiunt Domino adhærere, Ego verò iubeo, inquit, eos propterea non deſperare. Si enim fœdus meum tenuerint, dabo eis in domo mea nomen melius & ſempiternum, præ filiis & filiabus, fœdus meum non tenentibus. Et idem eſt quod Chriſtus dicit Matt. 8. Multi venient ab Oriente & Occidente & accumbent cum Abraham in regno cœlorum, filij verò regni eiicientur foras. Poſſunt enim aduenæ in Eſaia *De Eunuchis Eſaiæ.*

Digitized by Google

intelligi proſelyti, quia adhærebant Domino, ſicut textus inquit: Eunuchi verò Gentes. Sicut enim hoc loco dicit eſſe lignum aridum: ita eadem metaphora prolixè deſcribit gentium vocationem, cap. 54. Iubila ſterilis quæ non parturis, deſolata, confuſa, &c. plures enim erunt, niſi eius, quàm maritatæ, &c.

Hæc doctrina præbet pulcherrimam, & maximè neceſſariam conſolationem, quæ non eſt deprauanda figmento ſupererogationis. Diſertè enim dicit, nec Ethniciſmum, nec Eunuchatum, per ſe eſſe meritum nominis ſempiterni, ſed ſi in illo contempto, abiecto & quaſi maledicto (ſicut tunc habebatur) ſtatu, tenuerint fœdus Domini, & elegerint quæ Deus vult, &c. dabo eis nomen ſempiternum. Sicut igitur manifeſtum eſt, quòd conditio aduenarum non eſt meritum vitæ æternæ, ita nec cœlibatus. Vtroſq; enim coniungit Propheta, aduenas & Eunuchos. Auguſtinus nomen ſempiternum ita intelligit, Sicut donum virginitatis præſtantius eſt coniugio, ita etiam præmia in vita æterna, futura diffeſétia, ipſam verò vitam æternam expreſſe dicit gratis dari propter Chriſtum, ſicut antea locum Auguſtini annotauimus. Hæc interpretatio, licet non reddat illam dulciſſimam conſolationem, quam Propheta illo loco tradit: tamen Pontificio cœlibatui nihil patrocinatur de merito vitæ æternæ per cœlibatum.

Virgines in Apocalypſ. IX. Apocal. 14. Cantent quaſi canticum nouum, quod nemo poterat diſcere, ij ſunt, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati: Virgines enim ſunt, ij ſequuntur agnum quocunq; ierit, ſine macula enim ſunt ante thronum Dei. Reſpondeo: Si hanc ſententia ita voluerint interpretari, vt antitheſis ſit, coniugium eſſe coinquinationem cum mulieribus, & propter conſuetudinem coniugalem inuri piis coniugibus maculam ante thronum Dei: Non tantùm falſum, ſed & contumelioſum erit aduerſus inſtitutionem Dei, ſicut ſupra, cum de caſtitate & ſanctimonia coniugij tractaremus, ex Scriptura oſtendimus: Neq; hoc poteſt dici, ſolos cœlibes ſignaculum patris cœleſtis in fronte gerere Eſt enim ſignaculum commune, Apoc. 7. Nec ſoli cœlibes, ſed omnes empti ſumus precio, 1. Cor. 6. & 7. Ita reliqua quæ Apoc. 14 Virginibus illis tribuuntur, pertinent ad omnes fideles, vt quòd facti ſumus primitiæ Deo, Iacobi 1. quòd ſumus immaculati ante Deum, Eph. 1. & 5. Coloſſ. 1. & in omnium eorum ore, quibus peccata tecta ſunt, non eſt dolus, Pſal. 32. & omnes oues Chriſti ſequuntur paſtorem, Ioan. 10. Nouum etiam cãticum omnes fideles cantant in Nouo Teſtamento Pſalm. 40. & 96. Eſaiæ 42 Apoc. 5. Non ergo de ſolo cœlibatu contra coniugium, ſed de omnibus fidelibus contra infideles, intelligenda eſt illa ſententia in Apoc.

Virgines caſtas Scriptura ſæpè metaphoricè vocat credentes. Quòd verò virgines caſtas vocat, metaphorica deſcriptio eſt Eccleſiæ credentium, in tota Scriptura vſitatiſſima vt Matth. 25. Regnum cœlorum comparatur virginibus, & Pſal. 44. adducentur Regi virgines. Et in Prophetis crebra eſt illa metaphora, quòd Eccleſia vocatur Virgo filia Sion: Eſaiæ 37. & 47. Virgo Iſrael, Amos 5 Ierem. 18. & 31. Virgo filia Iuda, *Ratio huius metaphoræ.* Thren. Et ratio metaphoræ eſt, quòd fideles in conſcientia non ſunt maculati, vel falſa doctrina, vel impiis cultibus, vel peccatis conſcientiam inquinantibus, ſed fides eſt ſana, cultus ſinceri, obedientia vera, ſtolæ lotæ ſanguine Chriſti, hinc Paulus de tota Eccleſia Corinthiorum, inter quos erant coniugati & cœlibes, imò qui ex ſcortationibus & adulteriis, 1. Cor. 6. conuerſi erant, dicit: Deſpondi vos virginem caſtam exhibere Chriſto, 2. Cor. 11. Et ex oppoſito, idololatria, falſa doctrina, auerſio à Deo, vocatur ſcortatio, adulterium, coinquinatio cum meretricibus, non tantum in Veteri Teſtamẽto, verumetiam in Nouo. Chriſtus enim Phariſæos vocat generationem adulteram. Et in illo ipſo capite Apoc. coinquinatio cum mulieribus, diſertè exponitur de ſcortatione cum meretrice Babylonica. Ex manifeſtis igitur circumſtantiis textus, ex perpetua Scripturæ phraſi, & ex analogia fidei, certum & euidens eſt, locum illum, Apocal. 14. proprie non loqui de cœlibatu carnali, ſed de virginitate ſpirituali, quæ communis eſt omnibus credentibus, coniugibus, virginibus & viduis. Cum Auguſtino verò, qui ad prærogatiuam doni virginitatis, locum illum in Apoc. modeſte tamen, referre conatur, quia illud facit ſine contumelia coniugij, nec fabricat inde meritum vitæ æternæ, non contendemus, modò vera ſententia loci illius inde non euertatur. *Idolola[tria] ſcriptur[a] fornicat[io] vocat.*

X. Syrach. 26. Omnis ponderatio non eſt digna continentis animæ. Hoc dictum Monachi accommodant ad ſuas lances, quibus imponuntur ſatisfactiones pro peccatis, & inter illas præcipuum momentum tribuunt ſuo cœlibatui. Sed Syrach illam opinionem non tantum non ſtabilit, ſed in illo loco, ne quidem de cœlibatu loquitur, ſed de coniugio, inſpiciatur tantum locus, præcedit enim: Gratia mulieris delectabit virum ſuum, & animam talis mulieris vocat πεπαιδευμένην & ἐγκρατῆ, eruditam ſeu bene inſtitutam & temperantem. Ἐγκράτεια enim, quæ continentia exponitur, etiam Epiſcopo vnius vxoris viro, qui liberos habet, tribuitur, Tit. 1. Dicit igitur Syracides, nullam commutationem, nullam ponderationem æqualem & correſpondentem poſſe inueniri animæ talis moderatæ & temperantis vxoris. Et hinc videt Lector, quàm anxie & nullo iudicio monachi vndique conquirant cœlibatus ſui encomia, ad rem prorſus nihil facientia. Hæc ſunt præcipua Pontificiorum argumenta, quæ ex Scripturæ ſententiis malè detortis conſuunt. Et ſi qua alia habent, ea partim in præcedentibus ſunt explicata, partim in ſequentibus repetenda erunt.

CAPVT IV.

DE DONO CONTINENTIAE SIVE DE perſonis ad cœlibatum idoneis.

MAgna ſanè eſt veri cœlibatus commoditas & felicitas, non tamen omnibus, qui Deo placere & ſaluari cupiunt, ſub præcepto propoſitus eſt. Imò Paulus diſertè dicit, ſe ne de illis quidem, qui dono continentiæ prædiri ſunt, præceptum Domini habere: atque ideo non audet dicere ipſos peccare, ſi matrimonium contrahant. Tanta eſt Apoſtoli modeſtia in illis, de quibus non extat expreſſum mandatum Dei. Nec verò etiam coniugium indifferenter omnibus ſub diſcrimine æternæ ſalutis præcipitur. Et apparet apud Corinthios diuerſas fuiſſe diſputationes, quibuſdam prætextu Veteris Teſtamenti, cœlibatum quaſi infamem & inutilem prorſus reiicientibus, & coniugij vinculum indifferenter omnibus iniicere conantibus: Quibuſdam verò vitam cœlibem ita admirantibus, vt ad eam omnes adigere, coniugia religionis gratia diſſoluere, & eos qui matrimonium contraherent, peccare contenderent. Paulus verò reſponſionem ſuam ad illas quæſtiones ita moderatur, vt oſtendat, vtrumque genus vitæ, & coniugalis & cœlibis, ſanctum eſſe, & Deo placere. Non autem in- *Corinth[iorum] diſputa[tio]nes, de [con]tinent[ia et] coniug[io].* *Paulus habent[es] donum [con]tinentiæ.*

dil

differenter quibuſuis, vel coniugium, vel cœlibatum conuenire. Eſſe enim quoſdam, qui vrantur & continere non poſſint: illis dicit præceptum eſſe, vt vitandæ fornicationis cauſa matrimonium contrahant, & conſuetudine coniugali vtantur, ne propter incontinentiam à Satana tententur. Deinde dicit quoſdam eſſe, qui incendiis libidinis & flammis incontinentiæ non ita vrantur, ſed poſſint continere. Illis, ſi iam alligati ſunt coniugio, dicit: Noli quærere ſolutionem. Item, Non fraudes alterum, non enim poteſtatem iam habes tui corporis, ſed coniunx coniugi debitam beneuolentiam reddere tenetur. Si verò liberi & ſoluti adhuc ſint, & poſſint continere, dicit, ſe præceptum Domini non habere, vt tales vel coniugiū quærant, vel cœlibes maneant. Faciat igitur, inquit, quod vult: Si coniugium inierit, non peccat. Sed quia tribulationem carnis tales habebunt, & per coniugij onera ſæpe ab exercitiis pietatis auocantur, dicit iuxta ſuam ſententiam, tales, qui donum continentiæ habent, melius facere, ſi cœlibes manſerint, propter illas vtilitates cœlibatus, quas ſuprà ex Paulo recenſuimus. Hanc eſſe ſeriem & ſententiam Paulinæ reſponſionis, ex contextu manifeſtum eſt.

Et ex hoc fundamēto pendet explicatio quæſtionis de perſonis ad cœlibatū idoneis: neque enim ita in medio Deus poſuit coniugium & cœlibatum, vt vnuſquiſq; liberam habeat electionem ad vtrumuis. Qui enim vel natura ſunt ad coniugium inhabiles, vel ab hominibus caſtrati ſunt, illi matrimonium eligere non debent, Matth.19. Et qui vruntur nec continere poſſunt, non debent cœlibatum eligere: ſed ſi non continent, contrahant matrimonium. Qui verò donum continentiæ habent, illi etiamſi coniugium elegerint, non peccant, rectiùs tamen & meliùs faciunt, ſi cœlibatum elegerint. Certiſſimum igitur eſt, non omnes eſſe ad cœlibatum idoneos, nec promiſcuè omnes eſſe ad cœlibatum inuitandos, cùm nemo etiamſi idoneus ſit, ad eum ſit cogendus. Et tamen eſſe quoſdam ad cœlibatum idoneos manifeſtè conſtat, Matth.19. & 1.Cor.7. Nec illos tantùm, qui vel natura, vel ab hominibus facti ſunt Eunuchi: verùm etiam alios quoſdam, qui cùm ad coniugium natura non eſſent inhabiles, tamen ſeipſos caſtrauerunt, hoc eſt, à coniugio abſtinuerunt & cœlibatum elegerunt, vt ad negotia regni cœlorum eſſent expeditiores. Nō autem naturalem eſſe illam veræ continentiæ facultatem, Chriſtus eo ipſo oſtendit, quòd eos qui natura ſunt Eunuchi, diſtinguit ab illis, quibus datum eſt, vt ſe caſtrent propter regnum cœlorum, quod Paulus manifeſtiùs explicat, cùm inquit: Vnumquemq; habere proprium donum ex Deo. Quia enim continentia, non eſt tantùm abſtinere à coniugio, & interea ſcortationi, adulteriis & aliis pollutionibus indulgere, vel mentem ſordibus libidinum inquinatam gerere, ſed eſt ſanctitas corporis & ſpiritus, ſicut Paulus eam definit. Quid enim prodeſt integra caro mente corrupta? inquit Auguſtinus. Meritò itaque continentia non naturale, ſed donum, quod ex Deo ſit, ſicut Paulus loquitur, cenſetur.

Status verò controuerſiæ in eo conſiſtit, quòd Pontificij contendunt, ſicut reliqua dona ſpiritualia non ſunt naturalia, ſed diuinitùs dantur, illis autem dantur, qui petunt, Iacobi 1. Omne datum bonum, & donum perfectum è ſupernis eſt, deſcendens à patre luminum. Qui igitur indiget ſapientia poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter. Ita cenſent continentiam tale donum eſſe, quod Deus nemini petenti & quærenti velit denegare. Quòd verò pauci donum illud habeant, inde fieri: quod nec oratione, nec ſtudio, nec lucta contra carnem illud petant & quærant. Et ſicut de incredulis Chriſtus dicit: Sermo meus οὐ χωρεῖ non habet locum in vobis, ita exiſtimant eodem verbo ipſum vti de cœlibatu, Matth. cap.19. Non omnes capiunt verbum hoc, quia ſcilicet donum illud non omnes velint quærere & capere. Et huic perſuaſioni ſuperſtruunt vota cœlibatus, & id genus alia. Hoc etiam vult Canon Tridentinus, quando anathema dicit illis, qui docent, omnes poſſe contrahere matrimonium, qui non ſentiunt ſe caſtitatis (etiamſi eam vouerint) donum habere, cùm Deus id rectè petentibus non deneget, nec patiatur nos ſuprà id quod poſſumus tentari.

Refutatio è Scriptura per diſtinctionem donorū Dei.

Interponat autem Scriptura ſuam ſententiam, an hæc ita ſe habeant. Et res plana erit, ſi exigatur ad normam huius diſtinctionis, quæ manifeſta & certa eſt. Quædam enim dona Dei ſunt communia ſeu generalia, quæ ſcilicet omnibus piis neceſſaria ſunt, & de illis loquuntur promiſſiones: Quicquid petieritis, dabitur vobis, &c. Alia verò ſunt dona peculiaria ſeu priuata, de quibus non extat promiſſio quòd Deus ita velit omnibus & ſingulis credentibus dare, vt Rom.12. Habentes dona iuxta gratiam nobis datam differentia. Et 1.Cor.12. diuiſiones ſunt donorum: Alij datur donum ſanationum, alij donum miraculorum, alij prophetia, alij donum linguarum, &c. Hæc omnia efficit vnus atque idem Spiritus, diuidens peculiariter ſiue priuatim, vnicuiq; propria dona ſicut vult. Hæc diſtinctio donorum certa & manifeſta eſt. Videamus iam an Scriptura donum continentiæ ponat inter dona generalia, an verò inter dona peculiaria. Certum autem eſt, donum continentiæ non eſſe omnibus neceſſarium. De virginibus enim præceptum Domini non habeo. Item, ſi nupſerit virgo non peccat. Et qui non continent, in matrimonio ſaluantur, ſi manſerint in fide &c. Et non eſſe generale donum, Chriſtus oſtendit, cùm inquit: Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt. Qui poteſt capere, capiat. Et ne quis exiſtimet Chriſtum, vel ad infideles, vel ad remiſſiores Chriſtianos reſpicere, ad ipſos Apoſtolos hæc loquitur, & quidem tunc, cùm ſignificarent ſibi magis probari cœlibatum. Dicunt enim, ſi ita eſt cauſa hominis cum vxore, non expedit matrimonium contrahere. Chriſtus verò ipſis Apoſtolis, hoc modo admirantibus cœlibatum reſpondet: Non omnes capaces ſunt huius dicti, ſed quibus datum eſt. Ne verò ita intelligatur, ſicut inter credentes & infideles Chriſtus diſtinguit Matth.13. Vobis datum eſt noſſe myſteria regni Dei, cæteris verò in parabolis, vt videntes non videant &c. Paulus diſertè, quando cum fidelibus & ſanctificatis agit de cœlibatu, ita loquitur: Vnuſquiſque proprium donum habet ex Deo, alius quidem ſic, alius verò ſic. Et eadem prorſus phraſi, qua 1. Corinth.12. dona priuata ſeu peculiaria deſcribit, etiam hoc loco de cœlibatu vtitur: Sicut vnicuique diuiſit Dominus, ſicut vnumquemque vocauit Deus, ita ambulet. Sicut igitur non promiſcuè omnes credentes habent, & etiamſi velint & petant, non poſſunt omnes habere donum miraculorum, ſanationum, linguarum, prophetiæ &c. Imò cùm Deus decreuerit talia peculiaria & priuata dona, non indifferenter omnibus & ſingulis conferre, fides non rectè poteſt illud petere, cuius mandato & promiſſione deſtituitur. In hoc igi-

Dona Dei omnibus piis communia & neceſſaria.

Dona Dei ſpecialia.

Accommodatio rei ad quæſtionem.

Specialia Dei dona nequeunt ab omnibus per miſſa è peti.

Specialia Dei dona nequeunt ab omnibus promiſsione peti. tur genere donorum, pij non debent temeraria præſumptione & affectatione, Deo quaſi præſcribere, quibus donis velint ab ipſo ornari, ſed quiſq; ſuum donum quod habet debet agnoſcere, & diligenter excolere, vt talentum ſuum à Domino ſibi concreditum, rectè, fideliter, & vtiliter collocet.

Cœlibatus eſt donum Dei ſpeciale. Eodem prorſus modo Scriptura de cœlibatu etiã loquitur. Quando enim recenſet commoda & vtilitates cœlibatus, addit Non omnes ſunt capaces, ſed illi tantùm quibus datum eſt, qui ſcilicet proprium, peculiare ſeu priuatum illud donum habẽt ex Deo. Quid verò ſi reliqui etiam, qui donum illud continentiæ non habent, peterent, quærerent, vellent, anniterentur, nonne Deus etiam ipſis donum illud daturus eſſet? Hic certè Scriptura, nec mandatum tradit, nec promiſſionem addit. Sed Paulus dicit: Vellem quidem omnes ita eſſe. Non autem hortatur, vt omnes hoc affectent, nec omnibus hanc facultatem promittit, ſed vnuſquiſque, inquit, proprium donum habet ex Deo, vnus quidem ſic, alius verò ſic. Et addit, Deum ita diſtribuiſſe vocationes, quòd quoſdam ſibi velit ſeruire in cõiugio, quoſdam verò in cœlibatu. Et ſingulis donis, ad vocationem ſuam, ſiue in coniugio, ſiue in cœlibatu, neceſſariis à Deo inſtrui. Monet igitur Paulus, ne Deo præſcribamus, ſed vnuſquiſque dona ſua, quæ ex Deo habet, conſideret, & tale genus vitæ, ſiue coniugalis, ſiue cœlibis deligat, in quo pro ratione donorum ſuorum poſſit bona conſcientia Deo ſeruire, & Domino adhærere. Et in delectu illo, expreſsè iubet accurata & matura deliberatione conſiderare & expendere, an donum continentiæ ex Deo habeat, vel non habeat, is, de cuius cœlibatu vel coniugio quæſtio eſt. Si quis ſtat, inquit, firmus in corde, non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis, &c.

Non omnes fideles cœlibatui ſunt idonei. Certum igitur & manifeſtum eſt, ex verbis Chriſti, & ex Pauli explicatione: Non omnes credentes habere donum continentiæ, quò ad cœlibatũ idonei eſſe poſſint. Et qui non continent, ſed vruntur, illos certè Paulus non vult cœlibatum amplecti, eò, quòd multas & magnas commoditates id vitæ genus habeat. Non enim hæc de cœlibatu, inquit, ideò dico, vt laqueum vobis iniiciam Nec illis qui donũ hoc non habent, proponit mandatum, cõſilium ſeu exhortationem, vt per caſtigationes corporis & orationem, ſe idoneos reddant ad cœlibatum, multò minus addit promiſſionem, Deum illis, qui donum continentiæ non habent, illud dare velle, ſi modò velint, conentur & cœlibatum accipere annitantur, ſed dicit: Qui ſe non continent, contrahant matrimonium. Meliùs enim eſt nubere quàm vri. Et propter fornicationem vitandam, quiſque habeat coniugem. Ac rationem addit: Ne vos tentet Satanas, propter incontinentiam veſtram.

Nota eſt Hieronymi querela in Epiſtola ad Euſtachium, cùm ſe diu maceraſſet in eremo, vt membra ſqualido cœno horrerent, ora ieiuniis pallerent, & ipſe vix oſſibus hæreret, ſola tamen, inquit, libidinum incendia bulliebant. Item, cùm in eremo Solis ardoribus inter feras & ſcorpiones repletus amaritudine ſederet, ſæpe tamen Romanis ſe deliciis intereſſe putabat.

Examen Canonis Tridentini iuxta Pauli ſententiam. Et iuxta hanc normam inſtituatur iam examen, Paulus dicit. Satanam illis, qui donum continentiæ non habent, inſidiari ſuis tentationibus, propter incontinentiã. Quid verò ipſos iubet facere, ne in tẽtationem inferantur? Vtantur, inquit, remedio coniugij diuinitùs ad hoc inſtituto & conceſſo. Et in ea vocatione coniugij affirmat pios non minùs manere apud Dominum quàm in cœlibatu. Trident. verò Canon dicit, eos qui donum continentiæ non habent, ſed tentantur propter incontinentiam, modò voueant cœlibatum, nõ debere remedio matrimonij diuinitùs inſtituto & conceſſo vti, ſed ſperare debere, Deum non permiſſurum nos ſupra id, quod poſſimus, tentari. At qui remedia diuinitùs ordinata negligit & abiicit, & ſine mandato ac certa promiſſione, extra donum & vocationem ſuam, fiducia diuini auxilij aliquid priuata ſua præſumptione affectat & ſuſcipit, is tentat Deum. Ita ergo tales cœlibes, qui donum non habent, primò, à Satana tentantur, & deinde ipſi viciſſim Deum tentant. Non itaq; mirum eſt, ſi in nefandas turpitudines, & in æternum exitium, præcipites ruant. Sed Deus, inquit Canon, rectè petentibus nihil denegat. Benè verò eſt, quod addunt (Rectè petentibus) Nemo verò rectè poteſt petere, ſine mandato & promiſſione Dei. *De eo, Deum rectè petentibus nihil denegare.* Vbi vero habes mandatum Dei? vbi promiſſionem? ſi donum continentiæ tibi non ſit datum, & ſi tentaris propter incontinentiam, vt matrimonium abiures, & interea petas tibi dari donum continentiæ? Imo directè pugnas contra ordinationem Dei, quæ illos, qui non continent, ſed vruntur, & à Satana propter incontinentiam tentantur, iubet vti matrimonio, tanquam remedio diuinitus inſtituto, ad vitandas vſtiones & fornicationes.

Vetuſta opinio, cœlibatum eſſe poſſibilem omnibus. Et dignum eſt obſeruatione, quod præſumptio de generali poſſibilitate cœlibatus ipſis Apoſtolorum temporibus exorta, & ab ipſis etiam Apoſtolis manifeſta experientia refutata fuerit. Paulus enim, 1.Tim.5. recitat exemplum iuniorum viduarũ, quæ cùm donum continentiæ nõ haberent, & nihilominus genus vitæ cœlibis amplexæ fuerant, abſq; dubio illa perſuaſione, quod & vellent & poſſent cœlibatũ ſeruare, tentationes Satanæ non euaſerint, ſed conuerſæ fuerint retro poſt Satanam. Et Paulus hac experientia edoctus, nõ dicit: Volo iuniores viduas conari, anniti, carnem caſtigare, luctari cõtra tentationes, & orare: Ita omnibus poſſibilis erit cœlibatus, ſed dicit: Volo iuniores viduas nubere, & rationem addit: Ne detur occaſio aduerſario. Item, ne cõuertantur retro poſt Satanam, à quo ſcilicet, ſi donum cõtinentiæ non habent, tentantur, propter incontinentiam. Si itaque ſemel conſtituerimus, non noſtræ rationis concinnas ſpeculationes, vel hominum traditiones, ſed expreſſam Spiritus ſancti ſententiam, in illis locis vbi ex profeſſo materiam hanc tractat, ſequi, nullum amplius dubium eſſe debet, quàm quod donum continentiæ non ſit commune omnibus fidelibus, quodque illis, qui nõ continent ſed vruntur, remedium coniugij propoſitum ſit.

De iis qui donum continentiæ habent. Sed tamen & hoc certum eſt, aliquos poſſe ſe caſtrare propter regnum cœlorum, ſed quibus datum eſt, hoc eſt, qui proprium illud donum ex Deo habent, Matthæ. 19. 1. Corinth. 7. Cùm igitur donum illud quidam habeant, quidam non habeant, quæſtio eſt complectens totam hanc diſputationem, qui illi ſunt, qui habeant, & qui non habeant, ſeu quod ſit κριτήριον iuxta quod examinari, inquiri, deprehendi & ſtatui poſſit, an quis donum illud habeat vel non. Hoc enim eſt, quod Paulus dicit: Iudicandum eſſe an habeas neceſſitatem, an verò poteſtatem propriæ voluntatis. Et quia Tridentinus Canon videtur noſtros perſtringere, quaſi ex ſenſu donum continentiæ metiantur, cùm

inquit,

inquit, qui non ſentiunt ſe donum caſtitatis habere, &c. explicabimus hanc quæſtionem eò diligentius. Norma igitur eius examinis ſeu inquiſitionis traditur, Matt. 19. 1. Cor. 7. Quia enim Chriſtus tria genera Eunuchorum ponit, donum ergo continentiæ nõ in illis tantùm eſt, qui vel corpore ad cõiugium ſunt inhabiles, vel qui natura ita ſunt frigidi, vt nullam appetitionem vel inclinationem ad venerẽ ſentiant. Sed ſicut in reliquis donis diuinis, quia caro concupiſcit aduerſus Spiritum, ſtudio, conatu, lucta aduerſus carnem & oratione dona ſunt exuſcitanda, excolenda & conſeruanda. Idem etiam in dono cõtinentiæ faciendum eſt. Qui enim negligentia ita torpet, vt nulla diligentia conetur & ſtudeat continentiam colere, nulla lucta concupiſcentiæ reſiſtat, vt eam reprimat, corpus, temperantia, & honeſtarum occupationum exercitiis, nõ ſubigat, nec caueat & vitet occaſiones prouocantes libidinem, ideò vt ne quidem petat gratiam & auxilium Dei ad continentiam, ſed delitiis ſe dedat, crapula ſeu ſaturitate ventrem diſtendat, ocium ſectetur, & incentiua (vt dici ſolet) libidinis aucupetur, is donum continentiæ non accipiet, & etiamſi ipſi datum ſit, non exuſcitabit & excolet, ſed ſuffocabit potiùs & extinguet. Studio igitur, conatu, lucta, abſtinentia & oratione opus eſt, vt rectè explores, an datum tibi ſit donum cœlibatus, vel an Deus illud tibi dare velit.

Vnde deprehendatur an quis continentiæ dono ſit æditus.

Et ad quam normam exigenda ſit illa exploratio, hæc dicta Pauli oſtendunt: Propter vitanda ſtupra quiſque habeat cõiugem. Ne vos tentet Satanas propter incontinentiam veſtrã. Melius eſt nubere quàm vri, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu, vt adhæreatis Domino abſque diſtractione. Significat autem πύρωσις, in tentationibus, impetum ſeu vehementiam affectuum, qui non in ſuperficie tantùm pungunt, & leuiter excuti poſſunt, ſed qui quaſi incendio quodam cor penetrant, adurunt & depopulantur. Ita Græci interpretes eo vocabulo vtuntur, Pſalm. 9. & 17. Et Paulus etiam ita loquitur, 2. Cor. 11. Quis ſcandalizatur, & ego non vror. Hoc verò loco ſignificat flammas & incendia libidinis, quando cor æſtuat, & cæco carpitur igni. Rectè igitur Thomas dicit, non ſtatim vritur, qui calorem ſentit. Sed quando in vita cœlibe, titillationes concupiſcentiæ aculeis ſuis te pungunt, & æſtum aliquem ſentis, non ſtatim exclames te vri, ſed diligentia, conatu, lucta, temperantia & oratione fortiter repugnes, timorem Dei & amorem veræ pudicitiæ opponas, impuras cogitationes præcidas, turpes motus reprimas, occaſiones, vires, & robur reſiſtendi à Domino tibi dari petas. Quod ſi hac diligentia flammæ libidinis poſſunt reprimi, repelli vel reſtingui, nondum laboras vſtione, de qua Paulus loquitur. Sed hoc ipſum eſt donum continentiæ, quod ea diligentia in lucta à petentibus accipitur, exuſcitatur, excolitur & conſeruatur. Si verò flammæ libidinis tam ſunt ardentes, vt hac diligentia, vel reprimi, vel reſtingui, vel repelli non poſſint (iuxta dictum: Quoque magis premitur, tantò magis æſtuat ignis) ſed intro penetrent, voluntatem occupent, cor inflamment, cogitationes abripiant, & totum corpus incendant, vt cor vel pleno aſſenſu, vel cæco & inquieto impetu libidinis, æſtuet & ardeat, tunc certum eſt, te non eſſe capacem dicti Chriſti, hoc eſt, non habere donum continentiæ ex Deo. Et hoc eſt vſtio ſeu tentatio illa Satanæ per incontinentiam, quam Paulus remedio coniugij reſtinguendam eſſe docet, ne vel corpus fornicatione, vel Spiritus vſtione inquinetur. Periculum enim ſeu præcipitium potiùs in tali vſtione imminet, ne Satan naturam infirmam in fornicationem (ſub qua hoc loco omnis generis illegitimas commixtiones & pollutiones Paulus complectitur) coniiciat. Ac etiamſi corpus impollutum ſeruetur, tamen ſi cor ita, ſicut dictum eſt, vratur, non retinetur vera & pura definitio cœlibatus, quam Paulus conſtituit in ſanctitate corporis & ſpiritus. Et quòd interior illa vſtio, etiamſi non accedat externa pollutio, ſit coram Deo peccatum contra præceptum, Non mœchaberis, Chriſtus expreſſis verbis pronunciat, Matth. 5. Ego dico vobis, quicunque aſpexerit mulierem ad concupiſcendum eam, iam adulterium commiſit in corde ſuo. Et vſtiones illæ quando adeò impotentes ſunt, ſicuti dictum eſt, ipſam conſcientiam ſauciant, inuocationem turbant, exercitia pietatis interrumpunt, impediunt, & maculant, vt homo non poſſit abſque diſtractione adhærere Domino. Qui igitur tales ſunt, illi eo ipſo intelligunt, ſe non eſſe capaces cœlibatus, hoc eſt, ſe non habere donum continentiæ ex Deo. Et de illis intelligenda ſunt ea, quæ ſuprà diximus.

Thomas.

In quibus ſit donum continentiæ.

In quibus non ſit.

Interior vſtio eſt peccatum contra ſextum præceptum.

Carentes continentia dono, Scriptura iubet contrahere matrimonium.

Num verò illi non poſſunt Deo placere, & Domino adhærere, quia donum continentiæ non habent? Imò hoc ipſum Paulus agit: vt quiſque pro ratione doni & vocationis ſuæ, tale genus vitæ ſibi deligat, in quo bona conſcientia poſſit Deo placere, & apud Dominum manere, &c. Non autem præſcribit, vt is, qui facta ea de qua diximus, exploratione vritur, pertinaciter eiurato coniugio quærat & affectet donum continentiæ. Nec conſulit, vt in vſtione maneat, ſed inquit: propter vitandam fornicationem, quiſque habeat coniugem. Item, melius eſt nubere quàm vri. Et ne vos tentet Satanas propter incontinentiam veſtram. Affirmat coniugium eſſe proprium donum ac peculiarem vocationem ex Deo, in qua illi, qui in cœlibatu continere non valent, Deo bona conſcientia, in iuſtitia & ſanctitate ſeruire, ipſi placere, quæ eius ſunt curare, & ipſi dono & beneficio diuino, adhærere poſſint. Quòd verò illi, qui donum continentię habent, cœlibatum eligere poſſint, & tamen non peccent, etiamſi matrimonium contraxerint, in ſequenti capite explicabimus. Nunc tantùm hoc oſtendendum fuit, non omnes eſſe ad cœlibatum idoneos, eo, quòd donum continentiæ non ſit commune, ſed peculiare, & quia norma rectè exploretur, an quis donum continentiæ habeat, an verò non.

Et poſitis his fundamentis, quæ certa, firma & manifeſta ſunt, non difficilis erit explicatio eorum, quæ de generali poſſibilitate cœlibatus à Pontificiis opponi ſolent, vt ſpecioſè ita formatur argumẽtum: Propoſitum, vt Deo placeas, cures ea, quæ ſunt Domini, & abſque diſtractione Domino adhæreas, pium eſt, & ab omnibus ſuſcipiendum, ad quod etiam Deus gratiam ſuam nemini petenti denegat. Sed cœlibatui expreſſis verbis Paulus hoc tribuit. Ergo cœlibatus ab omnibus eſt ſuſcipiendus, & Deus donum illud nemini petenti denegabit. Et Monachi in ſuis Legendis multa fingunt miracula, quomodo tales miraculosè ab Angelis caſtrati, aliis virilia exuſta, & ſine ſenſu reddita, ex aliis ſenſus libidinis prorſus ſublatus, &c.

Sed reſponſio ex Pauli diſputatione vera & perſpicua ſumitur, in perſonis ſcilicet ad cœlibatum idoneis hæc locum habere. Neque enim ſoli cœlibes DEO placent, quaſi in pio coniugio, nemo poſſit curare quæ ſunt Dei, & Domino adhæ-

rere, ſicut hæc ſuprà ſunt explicata. Si verò excipiatur, quia meliùs & expeditiùs hæc in cœlibatu præſtari poſſunt, ideò ab omnibus cœlibatum eligendum. Reſpondet contextus Paulinæ diſputationis: Deum vocationes ſuas ita diſtribuiſſe, quòd non omnes, ſed quoſdā ſibi velit in cœlibatu ſeruire, quoſdam verò nō in cœlibatu, ſed in matrimonio. Et addit: vnuſquiſque proprium donum habet ex Deo, vnus ſcilicet, vt in cœlibatu poſſit expeditiùs Deo ſeruire, hoc eſt, qui donum continentiæ habet: alius verò, vt in pio coniugio rectiùs hoc præſtare poſſit, qui ſcilicet vritur & non continet. Et extra controuerſiam eſt Deum omnium optimè noſſe, in quo vitæ genere quiſque ipſi commodiſſimè ſeruire poſſit & debeat, & ad hoc gratiam & auxilium ſuum nemini vult denegare. Quòd ſi donum continentiæ non habeas, & tamen induas perſuaſionem, te in cœlibatu poſſe meliùs Deo ſeruire, atque ideò petas tibi dari donum continentiæ à Deo, iam ſapientia Dei à filiis ſuis iuſtificatur, & idem eſt, ac ſi Abiathar exiſtimaret, ſe meliùs poſſe Deo ſeruire in functione militari, atque ideò petere à Deo ſibi dari dona Dauidis. Et Paulus non in genere omnibus dicit, quòd in cœlibatu expeditiùs poſſint Deo ſeruire, ſed de iis, qui donum continentiæ habent: de aliis verò dicit: Meliùs eſt nubere. Et poſt recitatas commoditates cœlibatus ſubiicit: Hæc ad vtilitatem veſtram dico, non vt laqueum iniiciam vobis. Ergo cœlibatus quibuſdam, qui ſcilicet donum continentiæ non habent, non tantùm non confert ad hoc, vt indiuulsè Deo adhæreant, & expeditiùs ea, quæ Domini ſunt curent, ſed laqueum potiùs inicit, quo irretiti à Deo abſtrahantur, & retrò poſt Satanam controuertantur, 1. Timoth. 5. Paulus igitur finem monſtrat ab omnibus expetendum, vt ſcilicet Deo placeas, & indiuulsè Domino adhæreas. Illud verò vult exigi ad menſuram doni, quod quiſque ex Deo habet, an ſcilicet in cœlibatu, an verò in coniugio hoc commodius & expeditiùs, pro ratione tui doni facere poſſis.

De eo, Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.

Sed generalis aiunt promiſſio eſt: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Et Iacob. 1. Qui indiget, petat à Deo, qui dat omnibus affluenter, &c.

Reſpondeo. 1. Ioann. 5. additur limitatio: Si quid petierimus ſecundum voluntatem eius, audit nos. Diximus autem ſuprà de differentia donorum, quòd quædam ſint generalia, omnibus fidelibus promiſſa: quędam verò ſint ſingularia ſeu peculiaria, de quibus Paulus dicit: Diſtribuit ea non indifferenter omnibus fidelibus, ſed prout vult, vni ſic, alteri verò ſic.

Obiectio alia.

Ita obiiciuntur & illæ ſententiæ. Phil. 4. Omnia poſſum in eo, qui me confortat, Chriſto, Marc. 11. Omnia ſunt poſſibilia credenti. 2. Cor. 3. Non ſumus idonei ex nobis ipſis, ſed Deus nos idoneos facit. Philipp. 2. Deus operatur in nobis velle & perficere. Sed reſponſio plana eſt. Quædam enim ſententiæ loquuntur de donis generalibus, quæ omnibus fidelibus neceſſaria ſunt: quædam verò loquuntur de gratia & auxilio Dei in cuiuſque vocatione. Neque enim Paulus præſumit, ſe poſſe exercitum ducere, Rempublicam adminiſtrare, &c. quando dicit: Omnia poſſum in Chriſto. Nec petit vt ad ea, quæ extra vocationem ſuam ſunt, à Deo idoneus reddatur, quando inquit: Deus nos idoneos reddit. Sed de vocatione ſua & de donis ad eam neceſſariis loquitur. De dono verò continentiæ, quòd Deus illud non velit generale eſſe, ſed quòd quoſdam non ad cœlibatum, ſed ad coniugium vocarit, ſuprà demonſtratum eſt. Ratio igitur diſſimilitudinis inter dona generalia ſeu vocationem communem, & inter dona ſingularia ſeu vocationem ſpecialem, monſtrat fontes explicationum, vt quando dicunt: Reſiſtere Satanæ, vincere terrores mundi, mortificare actiones carnis, tempore perſecutionis vitam & fortunas in diſcrimen adducere, multò eſt difficilius, quàm à muliereulæ complexu continere. Sed hæc licet naturæ viribus impoſſibilia, per gratiam facta fuerunt poſſibilia, non viris tantùm, verùm etiam infirmis puellulis. Quidni igitur in continentia multò faciliùs illud fieret? Reſpondeo: Vocatio communis eſt omnium piorum, vt Diabolo, mundo & carni reſiſtant, & in perſecutione Chriſtum confiteantur. Et ad hęc Deus gratiam ſuam omnibus petentibus promiſit. Non autem communis omnium piorum vocatio eſt ad cœlibatum, ſed Deus vni vult gratiam ſeu donum ad cœlibatum, alteri ad coniugium dare. Ita de tentationibus generalibus rectè dicitur: Sufficit tibi gratia mea. Sed de tentatione Satanæ per incontinentiam, Paulus dicit: Conuenite rurſus in vnum, ne vos tentet Satan. Item, volo iuniores viduas nubere, nullam occaſionem dare aduerſario, iam enim quædam conuerſæ ſunt retrò poſt Satanam.

Quod verò dicunt alia eſſe remedia ad reprimendam incontinentiam, quàm ſolum coniugium, vt laborare, orare, corpus caſtigare, &c. Non igitur ſtatim eum, qui ſentit tentationes aliquas incontinentiæ, debere ad coniugium prouolare. Hoc in præcedentibus cùm de vſtione ageremus explicatum eſt. Donum enim continentiæ in illis, quibus datum eſt, ea diligentia, de qua argumentum loquitur exuſcitatur & excolitur. Reliquis verò qui donum illud ex Deo non habent, Paulus dicit: ſi non continent contrahant matrimonium. Meliùs eſt enim nubere quàm vri, &c.

De dicto Sapientiæ 8.

Frequentiſſima apud Auguſtinum, & alios eſt allegatio eius ſententiæ, quæ extat, Sapi. 8. Vt ſciui, quoniam aliter non poſſem eſſe continens, niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſapientiæ, ſcire cuius eſſet hoc donum. Adij Dominum, & deprecatus ſum ipſum, &c. Et inde conantur probare, donum cœlibatus generaliter promiſſum eſſe omnibus petentibus. Sed profectò locus ille, ſi rectè inſpiciatur, non probat hoc. Manifeſtum enim eſt, authorem ibi loqui in perſona Salomonis, dicit enim: Tu elegiſti me Regem populo tuo, & dixiſti me ædificare Templum in monte ſancto tuo, &c. Et certè Salomon non fuit cœlebs, cumque prolixè deſcribatur oratio illa, de qua locus allegatus inquit: Adij Dominum, & deprecatus ſum illum, & dixi, &c. Prorſus nulla fit mentio cœlibatus, ſed ſapientiam petit ſibi dari. Ipſa igitur luce clarius eſt, locum illum non loqui de cœlibatu. Hiſtoria enim Salomonis, in cuius perſona illa dicuntur, hoc non admittit. Sed inquis ponitur ibi vocabulum ἐγκρατὴς, quod continentiam ſignificat. Conſideretur autem totus contextus loci, quale enim donum intelligat, cuius author ſit Deus, non nobis diuinandum reliquit, ſed longa precatione exponit. Adij enim, inquit, Dominum, & deprecatus ſum ipſum, & dixi, &c. Nullum autem verbum de cœlibatu in tota illa precatione inuenitur: Sed cùm in præcedentibus dixiſſet, ſe à puero amaſſe, & ſectatum fuiſſe ſapientiam, ſed intellexiſſe, quòd non poſſet eam conſequi, niſi ex dono Dei, ideò inquit, Adij Dominum, & deprecatus ſum ipſum. Da mihi ſapientiam, &c. Sicut igitur in communi lingua Græca, vox ἐγκρατὴς, ſæpè ita vſurpatur,

Vox ἐγκρατὴς.

patur, quando aliquis compos alicuius rei fit, ſic hoc etiam in loco rectè accipi poteſt. Cùm viderem, me non poſſe compotem fieri ſapientiæ, quam amabā, oraui igitur Dominum. Ita totus contextus optimè cohæret. Ineptiſſimum autem eſſet, ſi de cœlibatu proponeret, & poſtea in prolixa oratione aliud peteret, nulla prorſus mentione facta cœlibatus. Sed etiamſi in vſitata ſignificatione accipiatur, non extorquebitur inde, donum cœlibatus commune eſſe omnibus petentibus. Nam vocabulum ἐγκρατὴς, tribuitur etiam coniugibus caſtis, qui liberos habent, Tit.1. Et quia Salomon, Sap.8. loquitur, non ergo de perpetuo cœlibatu vocabulum ἐγκρατὴς ibi intelligendum eſt. Nam 3.Reg.3. Coniugium Salomonis ante orationem pro ſapientia, deſcribitur. Et conſideretur quomodo cum toto contextu ſententia illa cohæreat. Nam cap.7. dixit: Spiritum ſapientiæ eſſe ſanctum & incoinquinatum, ἀμόλυντον. Et cap. 8. inquit: Sapientia docet σωφροσύνην, temperantiam ſeu pudicitiam, quæ etiam in coniugio eſt, 1.Tim.2. Et poſtea dicit: cum animam bonæ indolis nactus eſſem, dedi operam, vt corpus etiam eſſet ἀμίαντον, impollutum, quia ſcilicet ſapientiæ, cuius Spiritus impollutus eſt, cupiebam particeps fieri. Sed vidi eſſe donum Dei, corpus impollutum ſeruare, ideò oraui Dominum. Quomodo verò Salomon corpus ſuum impollutum ſeruauerit, hiſtoria ipſius oſtendit, in adoleſcentia ſiquidem illegitimas commixtiones vitauit, & poſtea coniugium iniit, cuius thorus, quia immaculatus eſt, corpus ſeruat incontaminatum coram Deo. Et quidem non in cœlibatu, ſed in coniugio poſito Salomoni donum ſapientiæ, cuius Spiritus impollutus eſt, collatum fuit, 3.Reg.3. Quid igitur ἐγκράτεια illa ſit, quam Salomon & petiuit & impetrauit, cuius author & donator Deus eſt, ex hiſtoria Salomonis luce meridiana clarius eſt. Hæc de ſententia illa, Sap.8. quæ tanto cum apparatu allegari ſolet, hoc loco annotare volui. Illæ enim interpretationes omnium certiſſimæ ſunt, quas ipſæ textus circumſtantiæ monſtrant, ſubminiſtrant & confirmant.

Sapientiæ 8.

De teſtimonijs Patrū.

Poſtremò non ignoro, pleróſque ex patribus ita diſputare, quaſi videantur ſentire, omnes ſi modò velint & petant, poſſe continentiam in cœlibatu præſtare. Illud enim (qui poteſt) ita interpretantur, quicunque vult capere, capiat: Sed hæc explicatio manifeſtè pugnat cum Paulo, ſicut perſpicuè in præcedentibus demonſtrauimus. Et ipſi Patres etiam cum Chriſto & Paulo ſentiunt ac loquuntur.

Ignatius. Ignatius enim ad Smyrnenſes inquit: εἴ τις δύναται ἐν ἁγνείᾳ μένειν, ἐν ἀκαυχησίᾳ μενέτω, ἐὰν καυχήσηται, ἀπώλετο. hoc eſt, Si quis poteſt in continentia manere, maneat ſine gloriatione, ſi verò gloriatus fuerit, periit.

Hilarius. Hilarius dicit: Dominum nos admonere ad cœlibatum, ſi tamen poſſimus.

Hieronymus. Hieronymus contra Iouinianum dicit: Si omnes virgines eſſe poſſent, nunquam & Dominus diceret, Qui poteſt capere, capiat, & Apoſtolus in ſuadēdo non trepidaret. Et in Matt. 19. ſcribit: Vnde infert Dominus, qui poteſt capere, capiat, vt vnuſquiſque conſideret vires ſuas vtrum poſſit virginalia & pudicitiæ implere præcepta. Per ſe enim caſtitas blanda eſt, quemlibet ad ſe alliciens. Sed conſiderandæ ſunt vires, vt qui poteſt capere, capiat.

Auguſt. Auguſtinus ad Pollentium ca 19. inquit, ad cœlibatum conſilio Apoſtoli, quicunque poteſt capere, prouocatur. Idem de virginitate ca. 40. Vnuſquiſque habet proprium donum. Quis ergo donat iſta? Quis diſtribuit propria vnicuique ſicut vult? Nempe Deus, apud quem non eſt iniquitas. Ac per hoc, qua æquitate ille faciat alios ſic, alios autem ſic, homini noſſe aut impoſſibile aut difficile eſt, quin tamen æquitate faciat dubitare fas non eſt.

Gregorius. Et Gregorius de cura paſtorali parte 3.cap.30. dicit, donum cœlibatus non eſſe omnium, his verbis: Veritas de hac integritate dicit: Non omnes capiūt verbum hoc, quod eo innotuit ſummum eſſe, quo denegauit omnium. Et capite præcedenti ſcribit: Cœlibes eſſe à paſtoribus admonendos, vt ſi tentationum procellas cum difficultate ſalutis tolerant, coniugij portum petant.

Bernhardus. Bernhardus etiam in ſermone ad Clericos, de contemptu mundi: Vtinam, qui continere non valent, cœlibatui dare nomina vereantur, ſumptuoſa enim turris eſt, & verbum grande, quod non omnes capere poſſunt.

Hæ veterum ſententiæ manifeſtè oſtendunt, ipſos ſenſiſſe, quòd non omnibus detur donum illud, vt poſſint continere, quia verò donum continentiæ, etiam in illis, quibus datur, recipitur, exuſcitatur, excolitur & conſeruatur, non ſine magno ſtudio, conatu, labore & lucta à petentibus, ſicut ſuprà oſtendimus, & multi deſidia illud ſuffocant & extinguunt. In hanc ſententiam rectè accipi poſſunt dicta quæda patrum vt cùm Origenes dicit: Qui vult capax eſſe verbi de caſtitate, petat, credens dicenti, & accipiat, non dubitans de illo, quod dictū eſt, omnis qui petit accipit. Et quod Auguſtinus ad Pollentium, lib.2 cap.19. Non eos terreat ſarcina continentiæ, leuis erit, ſi Chriſti erit, Chriſti erit, ſi fides aderit, quæ impetrat à iubente quod iuſſerit. Item, quod Chryſoſtomus dicit: Ideò non omnes capere poſſunt, quia non omnes volunt; palma propoſita eſt, qui cupit gloriam, cogitet de labore. Et Hieronymus: His datum eſt à Deo, qui petierūt, qui voluerunt, qui vt acciperent, laborauerunt, &c.

Hæc veterum dicta, ſi accipiantur eo modo, vt dictum eſt, nihil habent incommodi, ſi quis verò ea voluerit ita torquere, quòd donum continentiæ indifferenter omnibus offeratur, ſi modò velint, petant & conentur, is faciat patres directè pugnare cōtra Chriſtum, contra Paulum, imò contra ſe ipſos etiam. Et ſi qui ex patribus maxime ita ſenſiſſent, ipſi darent nobis veniam, quòd mallemus certam & manifeſtam Chriſti & Pauli ſententiam, quàm priuatas hominum cogitationes ſequi.

CAPVT V.

DE VOTO COELIBATVS, ET QVID *Paulus de propoſito ſuſcipiendi cœlibatus doceat.*

An vouendus ſit cœlibatus. CVm itaque conſtet, cœlibatum eſſe vitæ genus, Deo placens in his, qui donum habent: quæſtio iam eſt, à quibus, & quomodo genus illud vitæ ſuſcipiendum & inſtituendum ſit. Et an voto aliquis ad cœlibatum, in perpetuum abiurato coniugio, ſe aſtringere poſſit aut debeat, ita vt emiſſo voto, nec poſſit nec debeat, in perpetuum, ſub pœna æternæ damnationis, in quocunque etiam caſu, ſi neceſſitas flagitarit, remedio coniugij diuinitùs contra vſtionem & vitandam fornicationem, inſtituto vti. Hoc enim eſt, quòd IX. Canon Tridentinus dicit, eos, qui caſtitatem vouerunt, non poſſe ſub pœna anathematis matrimonium contrahere, etiamſi ſentiant ſe caſtitatis donum non habere. Pelagus autem opinionum, & carnificinæ

Digitized by Google

conſcientiarum, eſt hæc quæſtio, quando ex hominum præſumptis ſententijs & decretis, æſtimanda inſtituitur. Simplex verò & plana eſt eius explicatio, ſi lucerna pedibus noſtris ſit verbum Domini. Ex Scripturis igitur diuinitùs inſpiratis (iuxta Magni Conſtantini Concilium) ſumemus quæſtionis huius ſolutionem, & apparebit quantùm conſcientiæ interſit, an ſemitas Domini rectas in Scriptura præmonſtratas, an verò anfractus ſeu labyrinthos potiùs viarum humanarum, ingrediatur.

Non præſcribitur non continentia contrahant.

Qui igitur donum continentiæ ex Deo non habet, ei cœlibatus, nec præcipitur, nec conſulitur: Sed mandatum habet, ſi non continent, contrahant matrimonium, meliùs eſt nubere, quàm vri, &c. Nec benè igitur, nec rectè facit, qui ſine dono continentiæ cœlibatui ſe aſtringit, ſicut in præcedenti capite ex Pauli ſententia oſtenſum eſt. Sed quid de illis, qui donum habent, vt adhibita ea, de qua ſuprà dictum eſt, diligentia, flammas libidinis poſſint vel reſtinguere, vel reprimere & cohibere? Certè ſi non haberemus expreſſam Spiritus ſancti determinationem de hac quæſtione, nos iudicaremus eum coram DEO damnabiliter peccare, qui dono continentiæ non vteretur ad cœlibatum. Ac ſine dubio ingenioſi eſſemus, colligendis multis & variis, ad confirmandam hanc ſententiam, rationibus. Sed admiranda eſt Pauli modeſtia, quod conſcientiis nihil vult tanquam neceſſarium imponere, de quo non habet expreſſum mandatum Domini. De virginibus igitur, inquit, præceptum Domini non habeo, non autē loquitur in genere de virginibus, hoc eſt, de perſonis ſolutis, quæ dono continentiæ deſtitutæ, ad cœlibatum non ſunt idoneæ. De illis enim in principio dixerat ſe habere præceptum Domini, vt qui ſe non continent, contrahant matrimonium. Hoc ergo loco de illis virginibus loquitur, quibus à Deo datum eſt, vt poſſent verbum de cœlibatu capere, dicit enim, ſi ſolutus es, ne quæras vxorem. Et de illis virginibus dicit, quòd ſi & vxorem duxeris, non peccaſti, etſi virgo nupſerit, non peccauit. Afflictionem tamen in carne habebunt huiuſmodi. Vbi vides, quòd Paulus hoc dicit: Eos, qui donum continentiæ habent, & tamen cōtrahunt matrimonium, acceſſere quidem ſibi afflictiones carnis, conſcientiam tamen in ſpiritu coram DEO ipſis relinquit liberam, quòd ſcilicet nubendo non peccent. Et poſtea dicit: Etiamſi cauſa incontinentiæ non interceſſerit, ſed tantùm ſi pro more populi aut loci habeatur indecorum, vltra adultam ætatem aliquam ſeruari virginem, faciat, inquit, quod vult, non peccat ſi nubat. Et hæc omnia ſumit ex eo fundamento, quia, inquit, præceptum Domini non habeo, quòd ſcilicet illi, qui donum continentiæ habent, neceſſariò debeant in cœlibatu viuere, & à coniugio abſtinere. Meam autem, inquit, ſententiam propono, vt qui miſericordiam conſecutus ſum à Domino, in hoc vt ſim fidelis. Arbitror itaque hoc bonum eſſe propter præſentem neceſſitatem, &c. Item vidua ſoluta nubat, cui vult, modò in Domino, Attamen beatior erit, ſi ſic permanſerit iuxta meam ſententiam. Puto autem quòd & ego Spiritum Dei habeam. Non autem vult Paulus verbo Dei aliquid de ſuo addere, aut priuatas ſuas cogitationes verbo Dei vel æquare vel proponere, ſed γνώμην vocat, non propriè conſilium (ita enim βουλὴν nominaſſet) ſed ſententiam ſeu iudicium, quod ex generali analogia fidei, in caſu, de quo in Scriptura nihil expreſſum extat, colligit, vt ſcilicet quiſque tale genus vitæ ſibi deligat, quod pro ratione circumſtantiarum, loci, temporis, perſonarum & donorum iudicat & animaduertit ſibi vtile & commodum futurum, ad hoc, vt curet, quæ ſunt Domini, vt ſanctus ſit corpore & ſpiritu, & indiuulsè Domino adhæreat. Hac verò ſua ſententia, non audet cœlibatum tanquam neceſſarium, etiam illis, qui donum habēt iniungere, nec audet peccatum dicere, etiamſi illi, qui donum continentiæ habent, contrahant matrimonium. Sed inquit, propter commoda & vtilitates cœlibatus, exiſtimo (conſcientia tamen manente libera) bonum eſſe ſic manere. Item meliùs facit, & beatior erit, ſi habens donum, ſic permāſerit iuxta meam ſententiam. Paulus igitur non præcipit, ſed conſcientiis liberum relinquit, tantùm ſuadet & conſulit, vt propter vtiles fines, illi, qui donū continentiæ habent, ſi voluerint, in cœlibatu maneant.

An habentibus donum continentiæ interdictum ſit coniugiū.

Ad cœlibatum non ſunt cogēdi etiam qui donum continentiæ habent.

Paulus certas regulas dat, quomodo cœlibatus ſuſcipiendus ſit.

Nec verò in genere tantùm conſilium dat de cœlibatu, ſed accuratè oſtendit, quomodo ſit ſuſcipiēdus. Tradit enim vtiles aliquot regulas ſeu cautiones, quas in deligendo ſeu ſuſcipiendo cœlibatu, diligenter vult obſeruari: illas, vt planior ſit explicatio, ex perpetuo Pauli contextu contrahemus, & ordine recenſebimus.

Prima autem regula ſeu cautio hæc eſt: Ne quis laudibus cœlibatus illectus, temerè viribus ſuis non ſatis exploratis, vitam cœlibem arripiat, ſed vt diligenter cōſideret, quodnam donum ex Deo habeat. Normam autem explorationis ita deſcribit, vel neceſſitatem quis habet, vel poteſtatem propriæ voluntatis. Et neceſſitatem vocat, quando quis, ſicut Hieronymus explicat, videt laſciuientem carnem ſuam in libidinem, ita vt refrænare non poſſit, atque ita agnoſcit ſe in duplici neceſſitate poſitum, vt aut vratur & ſcortetur, aut vxorem ducat. Et in hanc ſententiam vocabulum ἀσχημονεῖν, quo Paulus hoc loco vtitur, vſurpatur, Roman. 1. de pollutionibus contra naturam. Græci interpretes hoc vocabulo vtuntur, Geneſ. 34. de ſtupratione Dinæ. Et quòd dicitur Leuit. 18. reuelare turpitudinem propinquæ ſecundum carnem, hoc Græci reddiderunt ἀσχημοσύνην, imo membra pudenda ita vocant, Exo. 20. & 28. quod Paulus imitatus eſt. 1. Corinth. 12. Qui igitur talem ἀσχημοσύνην animaduertit, & ſic oportet fieri, inquit Paulus ſcilicet ob reſtinguendam vſtionem, & vitandam fornicationem, is ſciat ſibi non conſuli, multò minùs præcipi, vt committat ſe periculis vitæ cœlibis & tentationibus Satanæ, ſed meminerit mandatum eſſe, ſi ſe non contineat, vt matrimonium contrahat. Qui verò donum continentiæ ex Deo habet, atque ita non neceſſitatem, ſed poteſtatem habet propriæ voluntatis, ei liberum eſt, voluntatem applicare vel ad coniugium vel ad cœlibatum. Et ſi cœlibatum eligat, benè facit, imò meliùs facit, quàm ſi coniugium ſuſciperet propter rationes.

Verbū ἀσχημονεῖν quid.

II. Non vult cœlibatum, etiam ab illis, qui donum habent, diligi & ſuſcipi, ea opinione, quaſi neceſſitas præcepti diuini eum iniungeret & imponeret, aut quaſi peccatum eſſet, ſi talis, qui donum continentiæ habet matrimonium contraheret, ſed libertatem conſcientiæ vult conſeruari.

III. In hoc delectu præcipuè vult rationem haberi vocationis ſeu functionis cuiuſque ita, vt tota deliberatio ad veros fines cœlibatus referatur, qui ſuprà peculiari capite expoſiti ſunt. Hoc, inquit, ad id, quod vobis ipſis conducibile eſt, dico, vt ſcilicet, ſi vocationis veſtræ officia commodiùs & expeditiùs

tiùs obiri poſſint in cœlibatu, & ſi donum illud habetis, deligatis vitam cœlibem in hunc finem, vt commodius & expeditius poſſitis curare, quæ ſunt Domini, ſanctimoniam corporis & ſpiritus ſectari, indiuulſe Domino adhærere, ab afflictionibus carnis & à ſolicitudinibus auocantibus ab exerciriis pietatis, liberiores eſſe.

… temere … batus … piendus. Quartò, Monet Paulus ne temere, aut leuiter aliquid conſtituatur in ſuſcipiendo cœlibatu, ſed vt diligens, grauis & matura adhibeatur deliberatio. Ideo enim bis mentionem facit cordis, qui ſtat firmus, inquit, in corde ſuo. Item, qui iudicauit hoc in corde ſuo, ne ſcilicet ipſo facto cœlibatus ſuſcipiatur, ſine certo & deliberato animi propoſito, neue animo ambigente ſeu fluctuante ſuſcipiatur. Et ne *…ndat de… …ratio … mi.* deliberatio illa leuiter, obiter, aut perfunctoriè peragatur, vt quis viribus ſuis non ſatis perpēſis, & corde ſeu animo ſuo, quomodo erga cœlibatum affectus ſit, non ſatis explorato, aliquid conſtituat, cuius non multo poſt inconſtanti mutabilitate ipſum pœniteat. Sed omnibus circūmſtantiis diligenter & rectè conſideratis, perpenſis, & exploratis, maturo cōſilio, deliberato propoſito, & conſtanti voluntate, certi aliquid conſtituatur. In hac autem deliberatione caput debet eſſe inuocatio ſeu oratio, vt Deus ſpiritu ſuo ſalutaria conſilia ſuggerat, deliberationes gubernet, animum, quo velit, inclinet, & ordi*…libeatur … uocatio … bus.* naria ſubiiciat media. Sicut enim in omnibus vocationibus diuinis hoc obſeruandū eſt, ita cum Paulus inter vocationes Dei numeret & coniugium & cœlibatum, eadem ratio eſſe debet in hiſce etiam deliberationibus. Magnam enim emphaſim habent verba, quibus Paulus vtitur, vt cum dicit hoc κέκρικε in corde ſuo. Significat enim κρίνειν, quando re deliberata, & argumentis tanquam in iudicio vtrinque diſceptatis, iudicium fertur, ſententia pronunciatur, & certi aliquid definitur, determinatur, ſeu ſtatuitur. Ita Act. 15. poſt factam συζήτησιν diſquiſitionem ſeu collationem ſententiarum, Petrus his verbis pronunciat, ideo ego iudico.

Et 1. Cor. 5. Paulus laturus ſententiam excommunicationis, hoc ipſo verbo vtitur. Hoc vero loco cum addit, iudicauit in corde ſuo, plus eſt, quam quando, 1. Cor. 11. dicit: Iudicate apud vos ipſos, an decorū ſit, &c. Magnā etiam emphaſin habet, quod hoc loco dicit, ἕστηκεν ἑδραῖος. Significat enim ἑστηκέναι firmiter & conſtanter perſtare ſeu perſeuerare. Et ἑδραῖος ſignificat firmum ac ſtabilem: vnde ἑδραίωμα, fundamentum ſeu fulcimentum dicitur. Et 1. Cor. 15. coniungit hęc duo, ἑδραῖοι & ἀμετακίνητοι, qui ita ſunt obfirmati, vt non patiantur ſe à ſententia dimoueri, ac obſeruetur antitheſis. Paulo ante cū ageret de illis, qui licet donum continentiæ habeant, tamen contrahunt matrimonium, vtitur verbo νομίζειν. Et addit, faciat quod vult, non peccat ſi elocat, ſed in cœlibatu ſuſcipiēdo, verbis maturæ, diligētis & grauis deliberationis, vtitur. Et ad conſilia, vt ſalutaria ſint, requiritur gubernatio Spiritus ſancti, & benedictio diuina, quæ pia oratione petēda & quę*…ſus ſtatu … mendis eſt … hac delibe… ratio.* renda ſunt. Atq; ideo etiam deliberationem illam non committit ętati iuuenili, in qua conſilium, prudentia, circumſpectio, grauitas & conſtantia deſideratur, ſed parentibus vel aliis ſapientioribus, qui rectius, maturius & diligentius hæc iudicare poſſunt, eam vult deferri & communicari. Et tamē patriam poteſtatem ita limitat Paulus, non quaſi liberi præter ſuam ſententiam, voluntatem & habilitatem, à parentibus pro imperio vel ad coniugium, vel ad cœlibatum, deſtinare poſſent, ſed patris deliberationem ſtatuit moderandam & dirigendam eſſe ſecundum ingenium, voluntatem, habilitatem & inclinationem, ſiue (vt Græci interpretes loquuntur) γνώμην καὶ ὁρμὴν filiæ. Ita enim veteres: Ambroſius; Hieronymus, Primaſius & Photius, illa verba Pauli rectè interpretantur, non habens neceſſitatem, ſed poteſtatem propriæ voluntatis.

Quintò, Præterea in hac deliberatione Paulus vult etiam ætatis rationem haberi. Nam hoc loco vocat virginem ὑπέρακμον. Et 1. Timot. 5. expreſſe nominat annum ætatis ſexageſimum. Inſinuat ergo, Primo, ætatem ante ἀκμὴν. Secundo, in ipſa ἀκμῇ, hoc eſt, in integra ſeu conſiſtente ætate. Tertio, poſt ἀκμὴν. Et quidem ante ἀκμὴν, quando corpora adhuc creſcunt, & qualitates caloris & humoris nondum abſolutę ſunt, nec ad ſuum incrementum peruenerunt, mediocri diligentia Deo iuuante poteſt puritas retineri. Et ad hanc diligentiam exhortandi ſunt iuniores, exemplo Solomonis, Sapie. 8. ſicut in præcedentibus dictum eſt. In illa vero immatura ætate, & ex eius circumſtantiis, ſi quis de totius reliquæ vitæ ſtatu conſtituere vellet, imprudenter faceret. Poſt ἀκμὴν autem in ætate prouectiori circa annum ſexageſimum iudicat Paulus, 1. Tim. 5. nō opus eſſe ſcrupuloſiori examine, ſi enim tunc vſtio vel non ſentitur, vel reprimi & reſtingui poteſt, non eſt periculum, ne annis ſuccedentibus, creſcat & inflammetur. Ad ætatem igitur intermediam, quæ ἀκμαία, hoc eſt, conſiſtens, florens & integra appellatur, deliberatio & exploratio illa pertinet, ſicut & Hieronymus in commentariis dicit: Parentes quidem vſque ad legitimam ætatem cuſtodire debent virginem, & docere quod melius eſt. Si autem illa tunc noluerit, fiat quod neceſſe eſt, &c. Et adſit poteſtas propriæ voluntatis, ne vel corpus ægritudine languefactum, vel animus luctu, & aliis ſolicitudinibus deiectus ſit. Ita enim falleret deliberatio, ſicut exemplum viduarum, 1. Timoth. 5. indicat.

Sextò, His vero regulis omnibus, de ſuſcipiendo cœlibatu, Paulus addit vtilem & neceſſariam hanc cautionem: Hoc autem dico ad id, quod vobis ipſis conducibile eſt, non vt laqueum vobis iniiciam. *Cœlibatus non necſat laqueum cõſcientiarum.* Obſeruanda autem eſt Grammatica vocabuli ſignificatio. Βρόχον enim Varinus dicit ſignificare foramen corrigiæ, per quod ferramentum traiicitur, vt *Βρόχος laqueus quid.* pedem conſtringat. Suidas dicit ſignificare τὸ τῆς ἀγχόνης χωρίον, illam partem laquei, quę ita parata eſt, vt conſtrictione ſua ſtranguler. Et citat gręcam ſententiam, ὁ δὲ ἤδη μεμηχανημένος ἀγχόνην, τὸν βρόχον ἐνδεδυμένος. Pollux dicit, βρόχον ſignificare in aucupum ſeu venatorum retibus foramina, quę quaternorum funiculorum nexibus efficiuntur, per quæ animalcula, ſi caput exerant, quaſi elapſura, fortius cōſtringuntur, & ita capiuntur. Et vſitatiſſima in Scripturis eſt ſimilitudo laquei, quando aliquis vel inſidiis & dolis circumuentus, vel non præuidens & animaduertens, incidit in periculum, quo coniici poſſet in perditionem, vel corporis vel animæ, niſi inde extricaretur. Cum igitur ipſa experientia Paulus in viduis, 1. Timot. 5. didiciſſet, qui caſus euenire poſſint & ſoleant, etiam illis, qui deliberato animi propoſito cœlibatum ſuſceperunt, non vult cœlibatum, vel ſuſcipiendum, vel ſuſceptum, cuiquam tanquam laqueum iniici, quo ita conſtrictus teneatur, vt etiamſi poſtea tentationibus Satanæ propter incontinentiam flammis vſtionis, periculo fornicationis & quæ inde conſequitur, perditioni, & cor-

Digitized by Google

poris & animæ, expoſitus ſit, non poſſi t inde extricari & liberari. Declaratione autem ipſe addit, quibus & quando cœlibatus fiat laqueus, ſcilicet, quibus & quando non amplius conducibilis & vtilis eſt, πρὸς τὸ εὔσχημον, id eſt (ſicut antitheſis, τὸ ἀσχημονεῖν, cuius ſignificatio paulo ante explicata eſt, oſtendit) ad hoc, vt honeſta caſtitas, ſine labe ſiniſtræ famæ, ac ſine pollutione carnis & ſpiritus ſeruetur, vtque ſine auocamentis & diſtractione, Domino piè quis adhærere poſſit. Qui igitur vitam cœlibem agere inſtituit, ſi poſtea experiatur, ſe à Satana propter incontinentiam periculoſe tentari, vſtionibus pollui, in periculo fornicationis verſari, inuocationem impediri, exercitia pietatis turbari, flammis libidinum, quas lucta, oratione & diligentia reprimere & reſtringere non poteſt, is ſi in hoc caſu, ad ſeruandum cœlibatum, quem ſuſcepit, adigitur & cogitur, ei profecto contra voluntatem & prohibitionem Pauli, laqueus iniicitur: qui vero obſtinate in tali caſu cœlebs conatur manere, is ſibi ipſi contra mentem & inhibitionem Pauli, laqueum induit. Et metaphora laquei, periculum & perditionem indicat, niſi laqueus extricetur, imo abiiciatur & abrumpatur. Qui enim laqueum non vult iniici, is certe iniectum, non vult eum periculo corporis & animæ retineri, ſed abiici. Et manifeſta eſt Pauli ſententia, licet nec temere nec leuiter, ab eo, quod ſemel deliberato animi propoſito, tanquam vocatio Dei ſuſceptum eſt, reſiliendum ſit, Deum tamen nemini cœlibatum iniicere, vt ipſi laqueus ſit Imo Deũ non velle, vt quiſquam hominum, etiam ſi ſpiritum Dei, ſicut Paulus, habeat, vel alteri, vel ſibi ipſi cœlibatum ita imponat, vt ſit vel fiat ipſi laqueus. Ac quomodo & quando ſit & fiat laqueus, ipſe ſicut oſtenſum eſt declarat. Non autem dicit, ſi ſemel deliberato propoſito cœlibatum ſuſcepiſti, etiãſi laqueus tibi vel ſit, vel poſtea fiat, tamen in perpetuum, ſub pœna æternæ damnationis, non potes inde liberari, ſed conare, luctare, precare, &c. Hoc certe non dicit, ſed ſimpliciter pronunciat, Hoc dico ad id, quod vobis ipſis conducibile eſt, non vt laqueum vobis iniiciam, vt ſcilicet neceſſe vobis ſit, in cœlibatu manere, etiamſi ille vobis ad finem illum de quo ſupra dictum eſt, non ſit adiumento, ſit obſtaculo & impedimento, imo etiamſi exponat vos periculo pollutionum, ſcortationis & perditionis. Relinquit igitur conſcientiæ libertatem illam integram & illæſam, vt qui non continet, nubat, & ſi nupſerit non peccet, ſemper enim & omnibus melius eſt nubere quam vri, & oppoſitum vel docere vel præcipere, vel facere, laqueus eſt contra prohibitionẽ Pauli.

Quibus, & quando cœlibatus ſit laqueus.

Hanc eſſe Pauli ſententiam de ſuſcipiendo cœlibatu, certum & manifeſtum eſt. Nihil autem habet hæc ſententia perplexi vel intricati, quod vel dubitationes parere, vel ſcrupulos conſcientiis iniicere poſſit, ſed eſt ſimplex, plana, conſcientiis vtilis & ſalutaris. Tridentinum vero Concilium, ſepoſita ſeu ſepulta potius plana hac Pauli ſententia, ita decernit, Cano. 9. Si quis dixerit poſſe omnes contrahere matrimonium, qui non ſentiunt ſe caſtitatis, etiam ſi eam vouerint, habere donum, Anathema ſit. Non autem ignota mihi ſunt illa, quæ ex Patrum ſcriptis, ex Conciliorum decretis, & ex Scholaſticorum diſputationibus huc afferri ſolent. Sed quia à modeſto & ſalutari conſilio Pauli diſſentiunt: Imo cum eo pugnant, & continent vaſtiſſimum pelagus quæſtionum, diſputationum & dubitationum, quibus conſcientiæ, in periculoſos illos laqueos, quos tanta ſollicitudine Paulus præcauere voluit, coniiciuntur, certe ſicut Apoſtoli dicunt, Acto. 14. Non eſt iuſtum in cõſpectu Dei, homines potius audire quam Deum per Paulum loquentem.

Tridentinum non repugnat Paulo.

CAPVT VI.

DE VOTIS VETERIS TEſtamenti.

HÆc quidem ſimplici & piæ conſcientiæ ſufficerent: Plenioris tamen explicationis gratia, de præcipuis Pontificiorum argumentis, quibus ad ſtabiliendum votum ſuum cœlibatus vti ſolent, quædam addemus. Et quia ſtrepitu ſententiarum Scripturæ de faciendis & reddendis votis conantur conſcientias turbare, breuiter perſtringemus doctrinam de votis veteris Teſtamenti, ad addemus ſententiam noui Teſtamenti. Non autem integram huius quæſtionis explicationem, de votis in genere, hoc loco inſtituemus, ſed quæ ad ſoluenda Pontificiorum argumẽta de voto cœlibatus vtilia & neceſſaria videbuntur, in compendium contrahemus.

Argumenta Pontificiorũ quibus votũ cœlibatus defendunt.

Obiiciuntur enim, vrgentur & inculcantur generales hæc Scripturæ ſententiæ. Pſal. 6. Vouete & reddite Domino Deo veſtro. Pſal. 67. Reddam tibi vota, quæ diſtinxerunt labia mea. Num. 30. Si quis virorum votum Domino vouerit, non faciet irritum verbum ſuum, ſed omne quod promiſit implebit. Eccle. 5. Si quid vouiſti Deo, ne moreris reddere, ſed quodcunque voueris redde, multoque melius eſt non vouere, quam poſt votum promiſſa non reddere. Deut. 33. Cum votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requirit illud Dominus Deus tuus, ſi moratus fueris reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri abſque peccato eris. Quod autem ſemel egreſſum eſt labiis tuis, obſeruabis & facies ſicut promiſiſti Domino Deo tuo, &c.

Sententiæ generales de votis.

Hæ ſententiæ generales, quando ad votum cœlibatus accommodantur, non poſſunt recte explicari, niſi in genere de votis aliquid dicatur.

In veteri igitur Teſtamento, & facta & perſoluta fuiſſe vota, extra controuerſiam eſt. Conſiderandæ autem ſunt deſcriptiones votorum, inde enim doctrina colligi poterit. Et ſumma hæc eſt: Faciebant in veteri Teſtamento vota propter varias cauſas, præcipuè vero, quando in periculis & neceſſitatibus conſtituti Deum pro liberatione, vel impetrando beneficio, inuocabant. In afflictionibus enim non tantum clamabãt ad Dominum, ſed promittebant gratitudinem, non in genere tãtum, ſed in ſpecie etiam aliquid, quod iuxta legem loco gratitudinis Deo offerrent. Vouebant, vt Gen. 28. Nu. 21. 1. Reg. 1. Ionę. 1. & 2. Pſal. 22. Cum clamarem exaudiuit me, vota mea reddam, Pſal. 66. Reddam vota, quæ diſtinxerunt labia mea, & locutum eſt os meum in tribulatione mea. Pſal. 76. Vouete (ſcilicet in anguſtia conſtituti) & reddite (ſcilicet poſt exauditionem & liberationẽ) Vota enim in afflictionibus facta, poſtea in medio Eccleſię reddebant palã coram omni populo, narrantes ſuas anguſtias, & prædicantes beneficia Dei, vt Pſal. 21. Salua me ex ore leonis, Narrabo nomen tuum fratribus meis, In medio Eccleſiæ laudabo te. Qui timetis Dominum, laudate eum, timeat eum omne ſemen Iſrael, quia non auertit faciem ſuam à me, & cum clamarem ad eum, exaudiuit me, Vota mea reddam in conſpectu

De votis veteris Teſtamenti.

Variæ cauſæ votorum populi veteris Teſtamenti.

Digitized by Google

ſpectu timentium eum, Pſalm. 66. Reddam vota: Venite & audite omnes qui timetis Deum, & narrabo, quanta fecit animæ meæ. Benedictus Deus, qui non amouit orationē meā, & miſericordiam ſuam à me.

Porro vouebant in veteri Teſtamento etiam extra pericula, vel ad gloriam Dei, & cultum eius iuxta legem amplificandum. Ita vouebantur ſacrificia, Leuit. 7. Num. 15. Et ad extructionem templi, 2. Para. 5. Vel ad ſuſtentationem miniſterij & pauperum. Ita vouebantur domus, agri, decimæ, Leui. 27. Deut. 12. Vel ad teſtificandam fidem & confeſſionem, Ionæ 1. Actor. 21. vel vt caro ſubiiceretur ſpiritui per ieiunia & cæterarum rerum abſtinentiam, Num. 30. Vel vt eſſet commonefactio eius, quod Paulus tradit, Roma. 12. Exhibete vos Deo hoſtiam viuam. Ita ſe ipſos Deo vouebant. Leuit. 27. Vel vt ſuo exemplo alios inuitarent & excitarent ad agnitionem & glorificationem Dei, Num. 6. 1. Reg. 1.

Et licet vota illa fiebant libera & ſpontanea voluntate, Deus tamen non reliquit voventium arbitrio, vt quicquid ipſis videretur, aut quomodocunque videretur, vouerent, ſed tradito certo & expreſſo verbo declarauit, quæ & quomodo ſibi vellet, vel non vellet voueri. Habebant igitur vouentes in veteri Teſtamento verbum, non tantum quod illa, quę vouebant, Deo placerent: verumetiam quod Deus illa ſibi vellet voueri. Nam de iis, quæ non volebat ſibi voueri, loquuntur hæc dicta, Deut. 23. Non offeres mercedem proſtibuli, nec precium canis, in quocunque voto, quia abominatio eſt Deo, Leuit. 27. Primogenita & decimæ, quæ anteà Domini ſunt, non debent ſecundario per votum Domino conſecrari. Prouer. 15. Victimæ impiorum abominabiles, vota iuſtorum placabilia. Prou. 20. Ruina eſt homini deuorare ſanctum, & poſt vota facere. Eccl. 5. Diſplicet Deo ſtulta promiſſio.

Quæ vero volebat voueri, ea partim erant moralia, quæ etiam ſine voto, ex mandato Dei debentur. vt Pſalm. 57. Super me ſunt vota tua Deus, reddam laudationes tibi. Pſalm. 50. Immola Deo laudem, & redde altiſſimo vota tua: Et inuoca me in die tribulationis, & eruam te, & glorificabis me. Gen. 28. Dominus erit mihi in Deum. Ad illa vero quæ alias debentur, peculiari voto ideo ſe obſtringebant. Solet enim humanum ingenium in afflictionibus piū propoſitum gratitudinis & emendationis concipere, poſt liberationem vero eius ſecure obliuiſci, ac ſæpe à prauis cupiditatibus abſtractum retro reſpicere & in peius ruere. Vt igitur mutabilitas illa voluntatis humanæ, in bono peculiari & arctiori vinculo obligationis, conſtringeretur, & ſecuritas, torpor ac prauæ inclinationes carnis, eo fortius excuterentur, & omnes affectati prætextus præciderentur, peculiari voto ſeu iuramento, ſe Deo ad reddenda illa, quæ alias ex mandato debentur, obligabant, vt ita perpetuam commonefactionem ſecum circūferrent. Ita, Pſalm. 119. Iuraui & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ. 2. Par. 15. Corroborarunt fœdus, vt quærerent Deum patrum ſuorum in toto corde ſuo, iurauerunt que Domino voce magna cum execratione in omni corde ſuo. 2. Eſd. 10. Percutiunt fœdus & iurant cum execratione, quod velint ambulare in lege Domini, &c. Et hæc erant vota moralia.

Præterea vero erant multa ceremonialia vota in veteri Teſtamento, quæ tamen pro ratione pædagogiæ veteris Teſtamenti, vel ſignificationes vel conteſtationes, vel excitationes erant moralium, pœnitentiæ ſcilicet, fidei, charitatis & obedientiæ. Vt in gratiarum actionibus adhibeātur peculiares votiuæ liberationes. Pſal. 116. Quid retribuam Domino, pro omnibus, quæ retribuit mihi, calicem ſaluationum accipiam, & nomen Domini inuocabo. Vota mea Domino reddam, coram omni populo eius. Et ipſa ceremonialia vota volebat Deus referri ad moralia, imo oſtendebat, ſe opus operatum in ceremonialibus illis non curare, ſi non ad moralia referrentur, vt Pſal. 50. Non in ſacrificiis tuis arguam te. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? Immola Deo laudem, & redde altiſſimo vota tua, & inuoca me, &c. Sacrificans laudem honorificabit me. Pſal. 51. Libera me de ſanguinibus, & exultabit lingua mea iuſtitiam tuam, quoniam, ſi voluiſſes, ſacrificium dediſſem. Sacrificium Domino ſpiritus contribulatus: Cor contritum & humiliatum non deſpicies, tunc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ, oblationes & holocauſta, &c.

Et ad ceremonialia illa vota, non quidem ex mandato tenebantur, erant enim libera & ſpontanea, Deut. 23. Eccl. 5 Sed tamen certo verbo traditum & præſcriptū erat, quæ & quomodo Deus in hoc genere ſibi voueri vellet, vt Pſal. 66. 2. Reg. 15. 2. Paral. 25. Vouentur ſacrificia, Sed quę Sacrificia vouenda ſint, præſcribitur, Leu. 7. 22. 23. Num. 15. Ita, Leuit. 27. Res votiuas Deus præſcribit: Voueat ſeipſum, animalia, domum, agrum. Ita, 1. Reg. 1. Hanna vouet Domino filium. Et tale eſt Nazaræorum votum. Num. 6. Ita, vouēdas eſſe primitias & decimas, præſcribitur Leu. 27. & Deut. 12 Et inde decimæ vouentur, 2. Parali. 31. Aurum, argentum & ſimilia ad ſtructuram templi ex voto conferuntur, 1. Para. 29. 2. Parali. 5. & 15. Talia enim vouenda eſſe Deus præſcripſerat. Exod. 25. Votum affligendæ animæ per ieiunium, & abſtinentiam aliarum rerum deſcribitur, Num. 30. Reprehendit autem Scriptura vota, quæ contra præſcriptum Dei pugnant, vt Michæ votum. Iud. 17. Et quæ Idolis fiebant. Ierem. 44. Amos. 5. Baruch. 6. Imo & illa vota improbat, quæ licet bona intentione, tamen non ex præſcripto Dei fiebant, quale erat Iephthe votum, Iudicum 11. Et Dauidi cum bona quidem intentione, ſed ſine certo verbo Dei, feciſſet votum de ædificando templo, 2. Reg. 7. Pſalm. 131. Nathan quidem Propheta, votum illud probat & prædicat, ſed Deus non vult votum illud à Dauide impleri, 2. Reg. 7. 1. Paral. 28. Adeo etiam in liberis & ſpontaneis votis, Deus voluit verbum ſuum regulam eſſe. Nec votum Rechabitarum, Ierem. 35. de non bibendo vino, de non ædificanda domo, vinea, agro, fuit præter aut extra verbum Dei. Nam abſtinentiam à vino, domum, agros, &c. potuiſſe voueri & liberum fuiſſe, vel redimere, vel non redimere, conſtat. Num. 6. & 30. Leuit. 27.

Vota Ceremonialia regebantur verbo Dei.

Poſtulauit autem Deus, vt vota iuxta legem facta ſeruarentur. Quia alias ſignificatio eſſet contemptus Dei, & animi ingrati, qui obliuiſcitur beneficiorum Dei. Et pugnat contra ſecundum præceptum. Nomen enim Domini in vanum aſſumitur. Cumque peccatum ſit fidem homini datā fallere, multo magis ſcelus eſſet Deo mentiri. Obſeruandum tamen eſt in exemplis votorum veteris Teſtamenti, dicta Scripturæ de reddendis votis, Deut. 23. Eccleſ. 5. etiam in veteri Teſtamento, in certis caſibus exceptionem, limitationem ſeu diſpenſationem admiſiſſe. Votum enim de re impia, illicita vel ſtulta Deus prohibuit fieri, & factum non voluit impleri. Deut. 23. Eccleſ. 5. Prou. 20. Nec voluit Deus votum reddi, cuius impletio ſine peccato contra mandatum Dei,

Certi caſus in faciendis & ſoluendis votis veteris Teſtamenti excepti fuerunt.

Votum de re impia, illicita & ſtulta.

Votum quod nequit ſine peccato præſtari.

Votum de re, quæ non eſt in poteſtate vouentis.

non poterat fieri, vt Iephthe votum. Pulcherrimam vero ἐπιείκειας in diſpenſandis & commutandis votis, etiam de rebus per ſe bonis & licitis, quando impleri non poterant, Deus in veteri Teſtamento ſua voce oſtendit, ne ex votis fierent laquei conſcientiarum. Nam, Num. 30. Si filia vel vxor, vel de familia aliquis vouerit quid, & votum iuramento confirmauerit, ſi pater, maritus aut herus contradixerit, vouens non tenetur reus voti, ſed Dominus ei propitius erit, inquit textus. Et Leuit. 27. Si quis animal immundum, quod immolari non poteſt, vouerit, non eſt propter votum cōtra mandatum Dei offerendum, ſed commutatur in precium, ſecundum Sacerdotis æſtimationem conſtitutum. Ibidem, ſi pauper eſt, vt æſtimationem voti reddere non poſſit, quærat apud Sacerdotem diſpenſationem, & ſacerdos non vrgebit vltra vires vouentis, ſed æſtimationem moderabitur ſecundum id, quod manus ipſius apprehendere poteſt, & dabit pauper, non quantum vouit, ſed quantum poteſt. In veteri igitur Teſtamento, in faciendis & reddendis votis, excepti fuerunt hi caſus. Primo, quando votum erat de re impia, illicita aut ſtulta. Secundo, quando votum ſine peccato non poterat ſeruari. Tertio, quando in poteſtate vouentis non erat votum reddere. Quarto, quando finis votorum non erat rectus, Pſalm. 50. & 51.

Diſpenſatio votorum in Vet. Teſta.

Pontificij nullam ἐπιείκειαν in votis admittunt.

Hæc exempla veteris Teſtamenti diligenter ſunt obſeruanda propter Pontificios, qui in votis nullam admittunt ἐπιείκειας, ſed rigidiſſimè vrgent, vt ſeruentur, ſub interminatione æternæ damnationis, etiamſi vel caſus impotentiæ interueniat, vel ſine ſauciatione conſcientiæ, & ſine læſione vel fidei vel charitatis ſeruari non poſſint. Tales laqueos, ne Moſaica quidem lex inijcere voluit, ſed diſertè dicit: Dominus propitius erit. Atque hæc fuit ratio votorum in veteri Teſtamento, quantum quidem ad noſtrum inſtitutum ſufficit.

CAPVT VII.

AN TALIA VOTA SINT etiam in nouo Teſtamento.

In nouo Teſtamēto nullum mandatum Dei extat de faciēdis votis.

IN nouo vero Teſtamento, nec mandatum, nec promiſſionem, nec exemplum habemus, cultum Dei in Nouo Teſtamento cōſiſtere in faciendis votis. Nec habemus certum aut expreſſum verbum, de quibus rebus & quomodo vota fieri debeant. De cœlibatu quidem Paulus conſilium dat, ſed tamen non dicit peculiari voto illum eſſe vouendum Deo. Et non poteſt aliquid ex fide ad cultum Dei fieri, ſi deſtituatur verbo Dei. Verbum Dei enim eſt, quod differentiam facit, inter verum cultum & inter ἐθελοθρησκείας Col. 2. & ματαιοθρησκείας Matth. 15. Nec cōcludit argumentum: In veteri Teſtamento vota fuerunt pars cultus diuini, Ergo & in nouo. Quia enim cultus Leuiticus veteris Teſtamenti abrogatus eſt, requiritur itaque certum & peculiare verbum, vt aliquid in nouo Teſtamento ſit cultus Dei. Et quod ad vota attinet, illa ne in veteri quidem Teſtamento ſine certo & expreſſo verbo Dei fuerunt cultus Dei. In nouo vero Teſtamento, non tantum non extat verbum de votis faciendis: Sed præterea de rebus non mandatis ſed adiaphoris ſeu liberis ſcriptum eſt: Nemo iudicet vos, Coloſ. 2. Nolite iugo ſeruitutis ſubijci. Galat. 5. Eſca non commendat nos Deo, neque enim ſi manducauerimus plus habebimus, neque ſi non manducauerimus, minus habebimus, 1. Colo. 8. Sunt enim infirma & egena elementa mūdi, Colo. 2. Galat. 4. In quibus regnum Dei, quod eſt iuſtitia, pax & gaudium in Spiritu ſancto, non conſiſtit, Romanorum decimo quarto. Quę in nouo Teſtamēto vera ſunt de iis obſeruationibus, quæ in veteri habuerunt verbum Dei, multo magis vera ſunt in iis, quæ nec in veteri, nec in nouo Teſtamento, verbum aut præſcriptum Dei habent, ſed tantum ſunt doctrinæ & mandata hominum.

Hæc fundamenta ſimplicia, plana, perſpicua, vera & firma ſunt, de votis ceremonialibus, ſeu de rebus, quæ in nouo Teſtamento non habent, vel mandatum, vel verbum, quod Deus iis coli velit. Moralia vero, hoc eſt, quæ ad fidem & charitatem pertinent, eadem ſunt in veteri & in nouo Teſtamento. Et hæc quæ ex mandato debentur, ſi interpoſita peculiari obligatione, cum obteſtatione nominis diuini Deo promittantur, ſi hoc non fiat opinione meriti, iuſtitiæ, remiſſionis peccatorum, & vitæ æternæ, nec ea opinione, quod melior & præſtantior cultus Dei ſit, ſi fiat ex voto, quam ſi ex obedientia propter mandatum Dei fiat, ſed ideo tantum, vt inconſtantia voluntatis humanæ arctius conſtringatur, ſicut ſupra dictum eſt, non pugnat cum verbo Dei. Tale enim pactum, ſeu talis promiſſio & obligatio fit in actione Baptiſmi. Et nihil aliud eſt quam quod de fide Paulus dicit, 2. Cor. 11. Deſpondi vos vni viro, virginem caſtam exhibere Chriſto. De noua verò obedientia, Romanorum 12. Exhibeatis ſeu ſiſtatis corpora veſtra hoſtiam Deo, & ne conformemini huic ſeculo. Hoc ſi quis votum appellare velit, de appellatione nemo dimicabit. Lutherus enim, in 23. caput Geneſis, vocat vota moralia quæ alioqui opera neceſſaria, & mandata ſunt omnibus hominibus. Nec tamen in nouo Teſtamento præſcriptum eſt, vt peculiari aliqua ſolennitate voueantur. Populus enim noui Teſtamenti ſpontaneus, non ſeruitutis, ſed libertatis ſpiritum accepit, Pſalm. 110. Romanor. 8. 2. Corin. 3. Ipſa vero moralia mandato Dei non ſunt alligata ad certum modum ſeu præſcriptum, ſiue ad certas circumſtantias quantitatis, perſonarum, temporum, locorum, &c. Sed quomodo circumſtantiæ illæ ad regulam charitatis exigendæ ſint, Paulus tradit, 2. Corinth. 8. Et in illis liberis circumſtantiis, quod ex hilaritate, ſeu promptitudine ſpiritus recte fit, illud ſi pio propoſito, ſine ſuperſtitioſis opinionum appendicibus, Deo promittatur, non eſt impium, ſed ad moralia vota, ſi ita appellare libeat, pertinet. Nec eſt aliquid extra, præter, aut ſupra verbum Dei. De liberis enim illis circumſtantiis extat verbum Dei. 2. Corinth. 8. Quæ vero vel mandatum, vel verbum Dei in nouo Teſtamento non habent, vt ſunt pleraque Pontificiorum vota, etiamſi ita pingantur, quod ad expeditiorem obſeruationem moralium referantur, tamen ſubſiſtere non poſſunt. Talis enim pædagogia pertinet ad vetus Teſtamentum, & iam non ſumus amplius ſub pædagogo. Galat. 3.

Lutheri ... moralia | *Vota, carent. ... Te... ſ...*

CAPVT VIII.

DE PONTIFICIO VOTO cœlibatus.

De ... Liber...

VT vero tandem theſin de votis transferamus ad hypotheſin de cœlibatu, quia & coniugium & cœlibatus in nouo Teſtamento habent verbum Dei, certis conditionibus circumſcriptum. Si quis iuxta illud verbum, conſideratis

Digitized by Google

deratis circũſtantiis donis ſuis & vocationis ſuæ, de liberato animi propoſito, eligat ſtatum cõiugalem, & quaſi ſiſtens ſe in conſpectum Dei, conſtituat, decernat ſeu promittat, ſe in illo vitę genere Deo iuxta verbũ ſeruiturum, is recte facit. Et hoc, ſi quis votum appellare voluerit, de vocabulis nõ rixabimur, ſi res ipſa verbo Dei ſit conſentanea. Eodem modo, ſi quis donum continentiæ ex Deo habet, & pro ratione vocationis firmo ac conſtanti animo propoſito, quaſi ſiſtens ſe Deo, conſtituat, ſe in vita cœlibe, ad quam donum habet, iuxta verbum curaturum quæ ſunt Domini, is iuxta ſententiam Pauli bene facit, ſi nõ opinione iuſtificationis, quæ ſolius Chriſti meritum & beneficium eſt, hoc faciat, ne tali propoſito aut decreto iniiciat ſibi laqueum, abiurato in perpetuum, quicunque etiam caſus inciderit, matrimonio. Non leuiter ſane aut temere, ſine neceſſitate, aut graui cauſa, propoſitum illud, quod interpoſita quaſi teſtificatione Dei, decretum eſt, mutari debet, ſed tamen non debet eſſe laqueus (ſicut iam de Pauli ſententia dictum eſt) ſi recte ſeruari non poſſit, aut ſi ſeruatum pugnet cum fine cœlibatus, quem Paulus præſcribit, 1. Corin. 7. Sicut qui coniugium eligit, non perpetuo voto ſe obligat, vt non liceat ſi poſſit, ex vtriuſq; conſenſu ad tempus abſtinere, vel poſtea in viduitate permanere. Hoc propoſitum aut decretum, ſi quis cum veteribus, votum cœlibatus vocare velit, ſi res ipſa cum præſcripto Pauli congruat, & conſcientiæ illa libertas, de qua in præcedentibus ex Pauli ſententia diximus, ſeruetur, de vocabulo non litigabo, ita enim erit votum & coniugij & cœlibatus. Sicut Auguſtinus in Pſ. 75. dicit: Præter vota communia eſſe vota propria ſingulorum. Alius inquit, vouet Deo caſtitatem coniugalem, vt præter vxorem ſuam non nouerit aliam. Alij etiam vouẽt etſi experti coniugium, vltra nihil tale pati, in viduitate ſcilicet, & ipſi vouerunt aliquid maius quam illi. Alij virginitatem ipſam ab ineunte ætate vouent, & iſti vouerunt plurimi, &c. Nec tale votum includit abiurationem coniugij in perpetuum. Vſitata enim exceptio ſeu limitatio (in quantum humana fragilitas permittit) videtur vetus formula eſſe, oſtendens votum cœlibatus primum non fuiſſe abſolutum, ſed conditionale, & quæ conditio adiecta fuerit, non ſicut nunc flagirioſè à Pontificiis intelligitur, ſcilicet voueo cœlibatum, ſed ita vt ſi humana fragilitas eum caſte ſeruari non permittit, poſſim fornicationibus & aliis libidinum pollutionibus impune & libere indulgere, ſi modo legitimum cõiugium non contraham. Sed hic verus eſt ſenſus: Cõſtituo ſeu voueo me in cœlibatu caſte victurum, ſed hac conditione, exceptione & limitatione, ſi humana fragilitas hoc non permittat, vt liberum mihi ſit, remedio coniugij, contra vſtionem & ſcortationem diuinitus illis, qui continere non poſſunt, ordinato, vti. Hæc vere pia fuit conditio vtiliter præcauens, ne vota fierent laquei.

Quod igitur ad vocabulum attinet, per ſe ſane non multum refert, ſi votum cœlibatus appelletur propoſitum illud, quod Paulus ſuis verbis deſcribit. 1. Corinth. 7. Qui ſtatuit in corde ſuo firmus, & hoc iudicauit in corde ſuo, &c. Quanquam proprie loquendo aliud eſt propoſitum cordis, quod quis apud ſe in corde ſuo (ſicut Paulus loquitur) ſtatuit & decreuit, & aliud eſt votum, ad quod dicunt requiri voluntatis intentionem, rationis deliberationem, cordis promiſſionem, oris expreſſionem, promiſſionis teſtificationem, ſeu confirmationem Deo factam, interpoſita obteſtatione nominis diuini, & audita ſiue explicite, ſiue implicite execratione, ſi non ſeruetur. Sed quia vota in regno Pontificio ita ſunt contaminata, vt ipſum etiam vocabulum, ſicut Pontificiis vſitatum eſt, deprauationẽ rerum ſecum trahere videatur, & per illud veritati inſidias ſtruere non ceſſent Pontificij, cum quidem notum ſit, quomodo ex vocabulo voti apud veteres in hoc negotio vſitato tandem facti ſint miſerrimi illi laquei conſcientiarum. Tutius igitur & rectius eſt planis & ſimplicibus verbis, ſententiam Pauli tradere & explicare, à quibus ſcilicet, quomodo, quo fine, & qua conditione cœlibatus eligendus ſeu ſuſcipiendus ſit.

His vero ita declaratis, manifeſtum iam erit ingens eſſe diſcrimen inter has duas quæſtiones.

Primo, An is, qui donum continentiæ habet, recte & pie poſſit in corde ſuo proponere & ſtatuere, ſe manſurum in cœlibatu. Quæ enim ſit Pauli de hac quæſtione ſententia, prolixe declaratum eſt.

Secundo, An votum cœlibatus ita, ſicut in Pontificia Eccleſia vſitatum eſt, vel fieri, vel factum ſeruari, bona & pia conſcientia poſſit & debeat. Vt vero manifeſtum vadat quid ſecundum analogiam fidei ad hanc poſteriorem quæſtionem reſpondendum ſit, breuiter recenſebo præcipua capita de voto cœlibatus, ſicut illud fieri ſolet, & ſeruari poſtulatur in Eccleſia Pontificia.

Et quia non conſtitui totam doctrinam de votis Pontificiis hoc loco tractare, nõ refutabo iam, quod docent, illos cultus, qui habent mandatum & præſcriptum in verbo Dei, non eſſe vouendos, ſed eos tantum, qui ſine mandato Dei ab hominibus inſtituti ſunt. Neque hoc exagitabo, quod pleraque vota ſanctis facienda docẽt, cum Longobardus definiat, votum eſſe teſtificationem promiſſionis ſpontaneę, quæ Deo, & de his, quæ propriè ſunt Dei, fieri debeat, ſed tantum de voto cœlibatus annotabo præcipua capita breuiſſime.

Præcipua capita de voto cœlibatus.

Primo, Religioſis ſuis proponunt cœlibatum, nõ ea libertate aſſumendum & ſeruandum, ſicut Paulus inquit: Præceptum Domini non habeo, conſilium autem do. Sed ideo addunt laqueos votorum, iuxta conſiliorum decreta & Pontificum ſtatuta, ne ſit conſilium, ſed fiat rigidiſſimum præceptum. Non autem Domini præceptum eſt, 1. Corin. 7. ergo mandatum hominum eſt. Atque ita Pontificium votum cœlibatus pertinet ad ἐθελοθρησκείας, Col. 2. & quia fit iuxta doctrinas & mandata hominum, pertinet ad ματαιοθρησκείας Matth. 15.

Secundo, Sicut ſentiunt cultus illos, qui ex voto fiunt, licet nec mandatum, vel præſcriptum verbi Dei habeant, ſed ab hominibus inſtituti ſint, multo eſſe meliores & præſtãtiores iis, qui ſine voto fiunt, licet à Deo mandati ſint, & teſtimonium Scripturæ habeant. Ita docẽt etiam cœlibatum, qui iuxta Scripturæ ſententiam ſine voto libere aſſumitur & ſeruatur, multo eſſe inferiorem eo, qui ex voto iuxta hominum ſtatuta aſſumitur & ſeruatur. Ita verò hominum ſtatuta, non tantùm æquantur, ſed prorſus præferuntur mandatis & præſcripto verbo Dei.

Tertio, Ea opinione, intentione, perſuaſione, fiducia, & hoc fine vouent cœlibatum, vt ſit ſatisfactio, & propiciatio pro peccatis, meritum gratiæ, iuſtitiæ, & ſalutis & vitę æternę ſicut ſupra hoc ipſorum verbis demonſtratum eſt. Ea vero inſignis eſt blaſphemia, in meritum Filij Dei, euertens & abolens totum Euangelium: ſicut in Confeſſione Au-

Digitized by Google

guſtana, & eius Apologia copioſe ex Scriptura oſtenditur. Cúmque in prioribus capitibus, Pontificia vota ad doctrinas hominum iuſte relegentur in hoc capite, etiam inter doctrinas Dæmoniorum merito proſcribuntur.

Quartò, Etiam illis, qui donū continentiæ ex Deo non habent, ſuadent vouendum cœlibatum, facta ipſis promiſſione, ſed ſine verbo Dei, de gratia & auxilio diuino, & de facilitate continentiæ ſi modo velimus. Sed perſuaſioni de facilitate continentiæ quatuor maxime obſtāt. Primo, Inclinatio ſexus ad ſexum, naturæ in ipſa creatione inſita. Secundo, Flāmæ libidinum, quæ poſt lapſum acceſſerunt. Tertiò, Quia poſſe continere donum Dei eſt, nō commune, ſed ſingulare. Quartò, Quod iam in hac effœta mūdi ſenecta, natura imbecillior minus potens eſt, ad reſiſtendum libidini, niſi per coniugium. Et quomodo hæc perſuaſio pugnet cum Scripturæ ſententia, paulò antè, cum de dono continentiæ tractaremus, oſtenſum eſt. Idem enim eſt, ac ſi quis qui donum non habet, voueat ſe linguis locuturum, vaticinaturum, miracula editurū &c. Aut qui vocationem non habet, ſi voueat ſe hoſtes profligaturum &c.

Quintò, Illis qui donum continentiæ habent, non relinquunt eam libertatem, quam Deus ipſis conceſſit. 1. Cor. 7. ſed per vota iniiciunt ipſis laqueos abiurationis coniugij in perpetuū. Hoc enim ſenſu vouent cœlibatū, quod in perpetuum, quicunq; etiam caſus incidant, non velint remedio matrimonij vti, hoc eſt etiamſi vel vſtio ipſis ſuſtinenda, vel in ſcortationes, aut alias obſcœnas pollutiones prolabendum ſit. Et quidem ſi is, qui donum continentiæ habet, ſtudio, lucta & oratione, donum illud poteſt cōſeruare & excolere, vt per totam vitam caſtitatem in cœlibatu præſtare poſſit, is rectè & bene facit, ſi in perpetua continentia Deo ſeruiat, iuxta Pauli ſententiam. Sed experientia docet id, quod etiam Paulus de viduis quibuſdam ſui temporis annotauit, quoſdam aliquando eſſe ad cœlibatum idoneos, ita vt eū deliberato propoſito ſuſcipere non defugiant, qui tamen poſtea incontinentia ita tentantur, & vſtionibus ita æſtuant, vt flammas libidinis nullo conatu, nulla lucta nec oratione reprimere aut reſtringere poſſint. Illis certe in tali caſu, quando Deus donum continentiæ ſubtrahit, Paulus dicit (generaliter enim loquitur) ſi non continent, nubant. Semper enim melius eſt nubere, quam vri. Item, ſi nupſerit, non peccat, ad vitandam fornicationem habeat coniugem. Et 1. Tim. 5. de viduis illis dicit: Volo iuniores viduas nubere, & nullam occaſionem dare Diabolo. Si ergo per votum cœlibatus coniugium in perpetuum, in quocunque etiam caſu, abiuras, certe ipſi Domino directe contradicis. Dominus enim dicit: Si non continent, nubant, tu vero vouendo iuras, etiamſi continere non potero, tamen in perpetuum non nubam. Dominus dicit: Melius eſt nubere quam vri. Tu vero vouendo contradicis, etiam ſi futurum eſſet, vt vrerer, volo tamen vt melius mihi ſit vri, quam nubere. Dominus per Paulum dicit, virgo ſi nupſerit, non peccat: Pontificij vero laqueos votorum ideo iniiciūt, vt etiamſi poſtea quis viderit (vtar enim verbis Hieronymi) laſciuientem & ebullientem carnem ſuam in libidinem, ita vt refrenari non poſſit, ideoque agnoſcat ſe in duplici neceſſitate conſtitutum, vt aut ſcortetur, aut vxorem ducat: tamen non liceat, ſed peccatum ſit matrimonium contrahere. Et quæ flagitia hæc vouendi ratio ſecum trahat, infamia, inquinati apud Pontificios cœlibatus, ſonora voce in toto orbe clamitat. Neceſſaria igitur in voto cœlibatus eſſet illa exceptio ſeu conditio, Si humana fragilitas permiſerit, & ſi Deus donum continentiæ dederit & conſeruauerit, volo cœlebs manere. Paulus enim vtrumque ponit ἰδὼ ἢ μένειν, & inquit, vt eſſe & manere poſſint, ſicut ego peculiare donum ex Deo eſt.

Et conſideretur diabolica peruerſitas. Scortationes & reliquas illegitimas pollutiones Deus pronūciat talia eſſe peccata, quæ excludant ab hæreditate regni Dei, vſum vero matrimonij pronunciat eſſe caſtum, impollutum & ſanctum in omnibus. Iſti vero in ſ[illegible]is votariis, ſi continere non poſſint, iudicant pollutiones & ſcortationes eſſe leuicula peccatula. Coniugium vero clamitant maximam eſſe abominationem, adulterio & inceſtu teteriorem, vnde Colonienſis quidam Scriptor, turpiſſima Campegij & Pighij vocem, rhetorice amplificare voluit: melius ſcilicet eſſe, ſi votarius continere non valens, centum habeat concubinas, ex ordine tamen, inquit, & ſucceſſiue, quam ſi vnam legitimam vxorem ducat: ita ergo Pontificij per talia vota cœlibatus induunt conſcientiis laqueos, quibus ſi continere non poſſint, per inquinamenta carnis & ſpiritus, demerguntur tandem in interitum & perditionem. Abiurato enim coniugio, homines plerumque ad cœlibatum non idoneos, collocant in eum vitæ ſtatum, in quo eſt iners otium, abundantia & ſaturitas panis. Et cum ex iſtis radicibus Ezechiel dicat olim Sodomiticos fructus prodiiſſe, non mirum eſt, nunc etiam Pontificium cœlibatum, omnis generis fœdiſſimis pollutionibus contaminatiſſimum eſſe.

[illegible]

Albertus Pighius.

Lutherus antitheſin illam votorum Monaſticorum erudite & venuſte ducit per totum Decalogum, oſtendens quomodo contra ſingula præcepta pugnent. Nam contra *Primum præceptum*, Ex cœlibatu faciunt meritum iuſtitiæ & vitæ æternæ, in quo fiduciam collocant.

Lutherus [illegible]

Contra *Secundum*, In vanum aſſumunt nomen Dei in vouendo. Et cum ſolius Chriſti nomen nobis datum ſit, in quo oporteat nos ſaluari. Ipſi hoc nomen votis ſuis blaſpheme imponunt.

Contra *Tertium*, Peculiarē cultum ab hominibus ſine mandato Dei inſtitutum ex votis ſuis faciunt.

Contra *Quartum*, Docent ſine conſenſu & contra voluntatem parentum, tale genus vitæ ſuſcipi poſſe, in quo ab officiis, parentibus iuxta mandatum Dei debitis, abſoluuntur. Percalcatum, aiunt, perge patrem. Sola in hoc genere pietas eſt, eſſe crudelem.

Contra *Quintum*, Quia vitam communem fugiunt, peccant ergo contra charitatem proximi.

Contra *Sextum*, Totam Sodomam & Gomorrham ex cineribus reſuſcitant.

Contra *Septimum*, Viuunt ſine labore, in ocio, abundantia & ſaturitate, ſicut Sodomitæ, quibus etiam fructibus ſuis reſpondent. Ezech. 16.

Contra *Octauum*, Dicunt falſum teſtimonium de meritis cœlibatus, & contra caſtitatem ac ſanctitatem coniugij.

Contra *Nonum & Decimum*. Docent vſtionem non eſſe peccatum. Sicut Pighius non veretur ſcribere: Flammas & incendia libidinis eſſe conditiones, quas nobis indiderit creatrix omnium omnipotens illa bonitas & ſapientia (hæc enim ſunt eius verba) ſicut famem & ſitim, contra Chriſtum, Matth. 5. & Paulum 1. Corint. 7.

Sed hæc prolixius tractare, non eſt noſtri inſtituti,

Digitized by Google

turi, cum ex ſolidis fundamentis explicata extent in libro Lutheri, de votis Monaſticis, ac in confeſſione & Apologia Auguſtana ſub eodem titulo.

CAPVT IX.

ARGVMENTA PONTIFICIORUM de voto cælibatus.

IAm verò plana & expedita erit reſponſio ad argumenta de faciendo aut ſeruando voto cœlibatus, ſicut apud Pontificios vſitatum eſt. In votis enim non tantum materia voti conſideranda eſt, hoc eſt, an id, quod vouetur, per ſe & in ſuo genere ſit licitum, bonum & pium, ſed & hoc conſiderandum eſt, an is, qui vouet, donum habeat, quo poſſit votum implere, præcipue verò, quæ ſit intentio ſeu opinio, & quis finis fouendi. Reſpondeo igitur neminem bona conſcientia poſſe facere votum cœlibatus, eo modo, ſicut in Pontificia Eccleſia fit. Qui enim donum continentiæ non habet, non debet Deum tentare vouendo, ſicut ſupra multis oſtenſum eſt. Qui verò donum habet, non debet abiuratione perpetua coniugij, laqueum contra Paulum ſibi inijcere. Opiniones verò huic voto annexæ (quia aduerſantur & Decalogo & Euangelio) ſimpliciter ſunt fugiendæ & deteſtandæ, quaſi ſcilicet ratio & ſolennitas voti ab hominibus inſtituta, faciat cultũ præſtantiorem, quam ſit obedientia verbo Dei mandata, & præcipue, quod finis præſumitur eſſe ſatisfactio pro peccatis, & meritum vitæ æternæ. Quando igitur obiicitur: Scriptum eſt, Vouete. Reſpondeo: Primum ex diſtinctione V. & noui Teſtamenti, vt ſupra dixi. Deinde dico non omnia, nec à quibuſuis, nec quouis modo eſſe vouenda, ſi vel cum Scriptura pugnent, vel impingant in fidem Euangelij, ſicut oſtenſum eſt de votis Pontificiis.

Sed ſi votum iam emiſſum eſt, certè peccatum eſt illud non ſeruare, Deuter. 23. Eccleſ. 5. Reſpondeo: Antea oſtenſum eſt, Deum non omnium votorum ſicut etiam non omnium iuramentorum, qualiacunque ſint, & quocunque vergant, impletionẽ ſub interminatione æternæ damnationis exigere, vt de iuramento Saulis, 1. Reg. 14. Dauidis, 1. Regum 25. Herodis, Matth. 14. Cum igitur opiniones annexæ votis, ſicut monſtratum eſt, ſint impię & blaſphemę, nequaquam cum huiuſmodi impiis opinionibus ſeruanda ſunt vota.

Sed quid ſi impiæ iſtæ opiniones remoueantur? Reſpondeo: Non leuiter ſane aut temere ab eo, quod iureiurando promiſiſti, diſcedendum eſt. Adhibeas igitur diligentiam, conatum, luctam; & addas preces, quod ſi Deo iuuante ita potes vſtionem reprimere & reſtringere bene eſt, ſerues cœlibatum, iuxta Pauli conſilium & præſcriptum. Si verò non potes continere, ſed vreris, & verſaris in periculo fornicationis, tunc Deus ipſe te abſoluit, non enim vult tibi laqueum iniici, vt ſupra dictum eſt. Et ſi in genere vouiſti caſtitatem, non ſequitur, te abiuraſſe coniugium. Nam & iuxta Chryſoſtomi ſententiam: Primus gradus caſtitatis eſt ſincera virginitas. Secundus autem fidele coniugium. Qui igitur caſtitatem in cœlibatu ſeruare non poteſt, ſi ideo ducat vxorem, vt in coniugio ſeruet caſtitatem, non dici poteſt peccare contra votum caſtitatis: ſed ſi facta fuit expreſſa abiuratio coniugij in perpetuum, & non poteſt cõtinere, cumque in voto interpoſita ſit conteſtatio per nomen Domini, erit ergo peccatum contra ſecundum præceptum. Agnoſcas igitur te peccaſſe aſſumẽdo nomen Dei in vanum, agas pœnitentiam, & petas tibi hoc propter Chriſtum ignoſci, cum videas te ſine peccato illud, quod vouiſti, ſeruare non poſſe, ſicut plenius hæc explicari poſſunt ex fundamentis illis, quæ hactenus de votis annotauimus. Atque hoc eſt primum principale argumentum Pontificiorum, ex ſententiis Scripturæ, de faciendis & ſeruandis votis.

Alterum principale argumentum eſt, quod textũ in loco, 1. Timoth. 5. Viduæ cum luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidẽ irritam fecerunt. Hęc enim verba ita interpretãtur: quod tẽpore Pauli, viduæ quædam ſolenniter vouerint perpetuum cœlibatum, abiurato in perpetuũ coniugio. Illas verò poſtea, eo, quod laſciuia, ſeu vſtione tentarẽtur, voluiſſe cõiugij remedio contra vſtionem vti, ex priuilegio cõmuni, Melius eſt nubere, quàm vri, ſed Paulũ pronunciare hoc ipſis propter factum votum nequaquã licuiſſe, ſed ipſum velle nubere, etiamſi vſtione tententur, & cõtinere non poſſint, habere in ipſis iudicium æternæ damnationis, eo, quod primã fidem, qua Chriſto per votum cœlibatus ſe deſponſarint, irritam fecerint. Ita illi, & huius interpretationis adſtipulatores habent quoſdam ex Patribus. Quia verò res magna eſt, de qua agitur, pertinens ad conſcientiarum, vel ſalutem, vel damnationem, diligenter conſiderandum eſt non quid vel hic, vel ille interpretetur: ſed quam ſententiam fidei analogam, Rom. 12. verba & circumſtantię textus præbeant. Non enim vllus certior, quam ſcriptura ſui ipſius interpres eſt, vtque eò ſimplicius & rectius hoc fieri poſſit, ordine hæc capita in textu Pauli expendemus.

1. An viduæ Paulinæ allectæ fuerint hac opinione, vt talis votiua viduitas eſſet peculiaris & præſtantior cultus Dei, & meritum vitæ æternæ, ſicut Pontificij de ſuo cœlibatu docent.

2. An viduæ Paulinæ, emiſſo ſolenni aut expreſſo voto, coniugium in perpetuum eiurarint.

3. Quodnam fuerit peccatum illarum viduarum, propter quod damnationem incurrerunt, & Satanæ traditæ fuerunt.

4. Quam primam fidem Paulus intelligat.

5. An Pauli ſententia fuerit, allectas illas viduas, etiamſi non poſſent continere: tamen nullo modo potuiſſe nubere, ſine reatu æternæ damnationis. In his enim capitib. tota diſputatio de ſententia Pauli conſiſtit.

Et primò, quæ fuerit ratio collegij viduarum tẽpore Apoſtolorum non opus eſt per coniecturas exquirere, aut ex patrum Scriptis diſcere. Extant enim manifeſtæ deſcriptiones, Act. 6. & 1. Tim. 5. Quod ſcilicet viduas pauperculas, quæ nec parentes nec liberos nec amicos, nec rem familiarem habebãt, nec operas facere poterant, vnde ſuſtentari poſſent, Eccleſia in ſuam curam recipiebat, vt eleemoſynis Eccleſiæ ſuſtentarentur, & in quotidiana eleemoſynarum erogatione ipſarũ à Diaconis ratio haberetur. Non quod ſentirent viduitatem per ſe eſſe peculiarem cultum Dei, ſed quia inter reliquos pauperes, viduarum præcipue rationem habẽdam eſſe verbũ Dei præcipit. Et quia in collegium illud viduarum multæ ſe ingerebãt, quæ filios aut nepotes, aut alios cognatos habebant, qui merito ipſius alimenta ſuppeditare debebant, aut quæ per ætatem adhuc rem domeſticam adminiſtrare, atque ita victum ſibi parare poterant, Paulus hoc per Timoth. vult corrigi, vt ſcilicet tales ab Eccleſiaſtico collegio viduarum

arcerentur, (quod certe facere non debuiſſet, nec feciſſet, ſi peculiarem cultum & meritum in tali viduitate poſuiſſet, ſed eas potius ad hoc inuitare, & volentes omnes in hoc collegium recipere debuiſſet) & tantum illæ, quæ omni ſubſidio deſtitutæ erant, ſuſciperentur. Ideo enim allegabantur, vt Eccleſiæ eleemoſynis alerentur. Hæc manifeſtè patêt, 1. Tim. 5. Actor. 6. Et quod pro illa ſuſtentatione Eccleſia viciſſim ipſarum opera, ad curam pauperum, peregrinorum, afflictorum, & ægrotorum vſa fuerit (ſicut miniſterium Diaconiſſarum in hiſtoria Eccleſiaſtica deſcribitur) inde colligi poteſt, quod talem Paulus vult deligi, quæ antea hoſpitalitatem erga peregrinos, & officia humanitatis erga afflictos exercuit. Videtur etiam viduarum officium fuiſſe, funera lauare & inuoluere, Act. c. 9 Et inſtitutionem puellarum, iuuencularum Paulus tribuit presbyteriſſis, Titum cap. 1. qui tamen locus in genere de omnibus matronis prouectioris ætatis intelligi poteſt. Ex illa deſcriptione manifeſtum eſt, longe diuerſiſſimam eſſe rationem viduarum Paulinarum, & cœlibatus Pontificij. Nec cœlibatum igitur ſuum, nec vota ſui cœlibatus, recte inde conantur probare Pontificij, cum res longe ſit alia.

2. Viduas Paulinas, non vouiſſe votum, quale apud Pontificios vſitatum eſt, ex loco definitionis probari poteſt. Definiunt enim votum eſſe propoſiti ſupererogantis promiſſionem, ſeu de bono meliori, quod ſit magis meritorium. Iam verò erant tunc in Eccleſia, qui ſuis laboribus victitabāt, & de ſuo eleemoſynas contribuebant. Hæ autem viduæ propter inopiam ex eleemoſynis viuere cogebantur. Num igitur opus ſupererogationis, melius bonum, magis meritorium eſt, & dignum ſolenni voto eſt propter inopiam accipere; Eleemoſynas, quam vel labores manuum ſuarum manducare, vel de ſuo impertiri egenis? Certe Paulus ex ſententia Chriſti pronunciat: Beatius eſſe dare, quem accipere.

An decreuerint perpetuo viduitatem ſeruare.

Alia verò quæſtio eſt, an viduæ illæ habuerint propoſitum, ſeu decreuerint in viduitate manere: Quia enim in collegium illud viduarum ideo recipiebātur quod neminem haberent, à quo ſuſtineretur, ergo ſi cogitaſſent, per matrimonium ſibi aſciſcere maritum, cuius laboribus alerentur, non periiſſent in collegium illud cooptari. Conſtituiſſe itaque illas viduas, cum in collegium hoc reciperentur, in viduitate permanere, ac negociis œconomicis ſe abdicare, etiam contextus Pauli, indicare videtur, cum inquit: Poſtea volunt nubere. Item, volo iuniores nubere, domum adminiſtrare, &c. Non autem opus eſt, ex veterum quorundam diſputationibus cōquirere, an expreſſo ſeu ſolenni voto, viduitati ſe aſtrinxerint, cum abiuratione matrimonij in perpetuum, ſub conditione æternæ damnationis, cum extet diſertis verbis deſcriptio, quale fuerit propoſitū ſeu decretum cœlibatus tempore Apoſtolorum, 1. Cor. 7. Qui ſtat firmus in corde ſuo, &c. vbi expreſſe additur illa conditio: Non vt laqueum vobis iniiciam, &c. Et cum habeamus ipſius Pauli deſcriptionem, quale fuerit propoſitum ſeu decretum cœlibatus ſuo tempore, non debemus vllas alias explicationes, vel quærere, vel ab iis excogitatas admittere.

Ob quod peccatum viduæ reatum dānationis contraxerunt.

3. Cum Paul. dicat viduas illas lapſas habere damnationem, & cōuerſas eſſe retro poſt Satanam, quæſtio eſt, (quod fuerit tam atrox ipſarum peccatum, quod ipſas Chriſto aduerſarias Satanæ mancipia, & reas condemnationis fecerit. Pontificij dicunt, poſt votum velle nubere, eſſe tam grande peccatum. Sed videamus, an Paul. hoc dicat. Quod enim ex veteri tranſlatione vrgent (in Chriſto velle nubere) hoc eſt, quia per votum Chriſto fuerint deſponſatæ, ideo dānabile eſſe, velle marito mortali nubere, nihil eſt. Quomodo enim tam atrox peccatum eſſet in Chriſto nubere, cum 1. Corinth. 7. Paulus dicat: Vidua nubat, cui vult, modo in Domino. Et vnus eſt Dominus Ieſus Chriſtus, 1. Corin. 8. Paulus verò non dicit in Chriſto, ſed contra Chriſtum, & particula illa non poteſt referri ad verbum nubere, ſicut etiam pueri, qui elementa Græcæ linguæ intelligunt, videre poſſunt, dicit enim καταςρηνιάσωσι τῦ χριςῦ. Et deſponſationem ſpiritualem cū Chriſto, cōmunem eſſe omnibus fidelibus, ac fieri per fidem, non per votum cœlibatus, ſupra oſtenſum eſt. Et ineptum profecto eſt, quod Chryſoſtomus deſponſationē illarum viduarum cum Chriſto, inde probat, quia ſcilicet in Scriptura Chriſtus vocatur προςάτης viduarum & pater orphanorum, quaſi verò hoc non pertineat ad reliquas etiam viduas, quas Paulus in collegium illud nō admittit. Audiamus itaq; ipſum Paul. cauſam damnationis harum viduarum, multis valde ſignificantibus verbis deſcribentem. Non autem ſimpliciter dicit, quod voluerint nubere, ſed cum aduerſus Chriſtum luxuriatæ fuerint, nubere volunt. Significat autem ςρηνιᾶν, non ſimpliciter luxuriari & laſciuire, ſed cum immani quadam inſolentia & petulantia, quaſi ruptis & abiectis habenis ferocire. Ita etiam Græci interpretes, 4. Reg. 19. ςρῆνος reddiderunt שאנן, quod ſignificat obſcuritatem & tranquillitatem inſolenter & ſuperbe tumultuari. Quod vocabulum, Eſai. 32. tribuitur mulieribus, propter affluentiam inſolentib. & petulantibus. Et Apocal. 18. tribuitur libidinibus meretricis Babylonicæ ac vltra ſcortationem ponitur. In hoc verò loco, appoſite tribuitur viduis, quæ curis domeſticis liberatæ, ex publicis eleemoſynis alebātur. Et quidem contra Chriſtum inſolenter & petulanter laſciuiebant, inquit Paul. Eo ergo laſciuiæ & petulantiæ progreſſæ erant, quod iugum Chriſti, hoc eſt, timorem Dei, fidem & pietatem erga Chriſtum excuſſerant & abiecerāt. Et antitheſis aliquid addet lucis, 1. Corint. 7. docet pias viduas poſſe nubere, cui velint, modo in Domino, hoc eſt, in timore & inuocatione Domini, vel nō nubere cum abnegatione fidei & religionis. Hæ verò viduæ non in Domino, ſed petulanter & inſolenter laſciuiendo cōtra Chriſtum volunt nubere. Atrox profecto eſt deſcriptio atrocis peccati. Non igitur velle nubere ſimpliciter & per ſe, ſed ita velle nubere, ſicut Paulus hoc loco deſcribit, damnabile eſt. Quatuor autem peccata ordine recitat. I. Petulanter laſciuiebant contra Chriſtum. II. Cum deberent miniſtrare, pauperibus, peregrinis, afflictis & ægrotis, ipſæ neglectis & abiectis miniſterij ſui officiis, ocioſæ circuibant domos, nugaces, curioſæ, loquentes quæ non decent. Et quia Chriſtus dicit, Matth. 25. Quicquid vni ex minimis meis fratribus non feciſtis, mihi nō feciſtis. Ideo Paulus dicit: Viduas illas, non contra pauperes tantum, ſed contra ipſum Chriſtum petulantiam exercuiſſe. III. Dicit ipſas ea petulantia occaſionem dediſſe aduerſario maledicendi & blaſphemandi ſanam Euangelij doctrinam. IIII. Dicit nonnullas ex ipſis tandem conuerſas eſſe retro poſt Satanam. Et verbis vtitur valde atrocibus: dicit enim ἐξετράπησαν, quod ſignificat à via prorſus deflectere. Ebre. 12. diſcrimen ponitur inter eum, qui in via Domini remiſſior eſt, & quaſi claudicat, & qui

Cauſam damnationis harum viduarum Paulus recitat.

Quatuor peccata earum viduarum.

Digitized by Google

qui prorſus ab ea deflectit. Et ὀπίσω τοῦ Σατανᾶ, ſignificat manifeſtam defectionem à Chriſto. Sicut enim credentes & pij dicuntur, venire & ſequi poſt Chriſtum, ſicut diſcipuli præceptorem ſectari dicuntur, Luc.9.& 14.Matt.01.Ita Apoſtatę dicuntur abire εἰς τὰ ὀπίσω. Ioann.6. dicuntur defeciſſe,excidiſſe à fide, quæ in ipſis ſubuerſa ſit, 1.Tim.4.& 6.2. Timo.2. Significatur itaque tandem ſecuta omnimoda apoſtaſia, ſeu defectio harum viduarum à fide & religione Chriſti. Cum enim primum,contra Chriſtum petulanter laſciuirent, ſecuta fuit tādem prorſus defectio à Chriſto, & affectatio Satanæ, ſiue iudaiſmum ſiue paganiſmum,ſiue Pſeudoapoſtolos,qui captiuas ducebant mulierculas, 2.Timot.3.ſectari cœperint,ſiue dederint ſe flagitioſa vita laqueis Satanæ ,iuxta ipſius voluntatem , 2. Timoth.2. Non igitur opus eſt viduis hiſce , ex incertis veterum commentis, peccata de votis fabricare,cum atrociſſima ipſarum peccata, damnationem ſecum trahentia,Paulus expreſſis verbis commemoret. Non ergo ſimpliciter nubere,ſed hoc modo velle nubere,vere damnabile eſt. Et potuiſſent quidem illę,alia ratione,id quod cupiebant, in Domino conſequi. Sed ſiue notam leuitatis & inconſtantiæ , tanquam publicam infamiam inter Chriſtianos, quod collegium viduarum deſererent, veritæ , ſiue per laſciuiam & petulantiam à Satana prorſus captiuatæ fuerint, certe vna cum miniſterio viduarum , ipſam etiam Chriſtianiſmi profeſſionem tandem abiecerunt, & ita fidem abnegarunt , ſicut iam diximus.

4. Paul. dicit viduas illas habere damnationem quia primam fidem irritam fecerint. Magnis igitur contentionibus diſputatur,quā fidem hoc loco Paulus intelligat. Sed ſi ipſius Pauli declarationem quærimus,res non eſt obſcura. Non enim opus eſt, ex aliis ſcripturæ locis exempla adducere, ſed in eadem illa priori Epiſtola ad Timoth.extant exempla huius phraſeos,aliquoties repetita, vt capit.1.Nonnulli repulſa bona conſcientia circa fidem naufragium fecerunt,capit.2.Si permanſerit in fide,capit.4.Quidam deficient à fide attendentes doctrinis Dęmoniorum. Et capit.5.paulò ante ſententiam illam,de qua nunc agimus:Qui ſuis domeſticis non prouidet,fidem abnegauit,& infideli deterior eſt,cap.6. Quidam dum auaritiam appetunt, à fide aberrauerunt. Item quidam profitentes falſo nominatam ſcientiam circa fidem exciderunt. Et 2.Timor.2. Circa veritatem aberrarunt,& ſubuerterunt quorundam fidem. Vbi idem ferme verbum ponitur,ac cum dicit: Conuerſæ ſunt poſt Satanam. Et cap.3. Mente corrupti,reprobi circa fidem. Quæ ſententiæ omnes loquuntur de vera,viua,& iuſtificante fide,quàm docent excuti,abijci & amitti, duobus modis, vel per peccata contra conſcientiam. Fides enim non manet in illis, qui indulgent prauis cupiditatibus contra conſcientiam, 1.Timoth.1.& 2.ca.5.& 6.Vel admiſſo errore in fundamento,aut fundamento religionis ſubuerſo, 1.Timoth.4.& 6.2.Timo.2.& 3. Iam vero in loco illo de viduis, de quo diſputatio eſt,eadem extat phraſis, de abiecta fide , & res etiam congruunt. Officia enim miniſterij ſui fraudulenter facere , & contra Chriſtum petulanter laſciuire, ſicut Paulus viduis illis tribuit, peccata ſunt excutientia fidem. Et deſerta via Domini Satanam ſectari, ſubuerſio eſt fundamenti, fidei & religionis , ſicut oſtenſum eſt. Dicit igitur Paulus viduas iſtas non debere ſibi blandiri,quaſi in tali vitæ petulantia & apoſtaſia , nihilominus poſſint Deo placere, & hæredes vitæ eſſe , ſed pronunciat eas habere damnationem inde & ideo, quia veram & viuam fidem,quæ ſola iuſtificat & ſaluat,non amplius habeant, ſed eam abiecerint & excuſſerint: Idque probat factum eſſe ab aliquibus per peccata contra conſcientiam , à nonnullis verò defectione à fundamento. Hæc ſententia plana eſt, conueniens contextui , & conſentanea doctrinæ Pauli, quo ad phraſin , & quo ad ſenſum ſeu res ipſas. Quod verò primam fidem vocat,variæ & veræ poſſent reddi rationes. Eſt enim fides fundamentum omnium virtutum,& totius pietatis principium ante quam nihil in homine boni eſt, hæc prima ſuſcipitur in baptiſmo, & eſt virtus primæ tabulæ , quam deinde ſequitur fidelitas in officiis ſecundæ tabulæ, quæ Galat.5. etiam fides appellatur. Hæc vera ſunt, ſed ſimplicius eſt,ſi iuxta phraſin ſcripturæ vſitatam, intelligamus Paulum hoc dicere: Viduas illas fidem, quam antea habuerunt,& qua prius Deo placuerunt, abieciſſe & amiſiſſe. Quando enim Scriptura mutationem aliquam factam deſcribit , vel collationem facit inter id,quod antea ſeu prius fuerat , & inter id , quod ſecutum eſt,tunc hoc modo vtitur vocabulo πρῶτα,vt Matth.12.Luc.11.2.Petr.2. Poſteriora hominis illius fiunt peiora τῶν πρώτων , quam prius aut antea fuerant. Et locus extat apertiſſimus, continens & explicans illam phraſin Pauli de prima fide. Apocal.2. Vbi Ioann. iubetur ſcribere miniſtro Eccleſiæ Epheſinæ: Habeo aduerſum te,quod charitatem tuam primam reliquiſti, memor eſto itaque vnde excideris , & age pœnitentiam,& prima opera fac. Hic locus manifeſtiſſime oſtendit,quo ſenſu Paulus primam fidem appellet,vt non opus ſit,vel prolixiori diſputatione,vel aliunde petita explicatione. Nam & de ſpirituali deſponſatione Chriſti & Eccleſiæ,quæ fide fit, Scriptura ita loquitur,vt poſt lapſum, ad primum ſpiritualis coniugij fœdus reuertantur. Ezech.16. Ierem.31. Oſeæ cap.2. Vt prima fides dicatur reſpectu eius,qua illi, qui lapſi fuerant , poſtea in conuerſione rurſus Deo reconciliabantur,quæ tamen, quaſi ſecundaria fides , nihil aliud eſt , quam reuerſio ad primam fidem, quæ ſignaculo Baptiſmi obſignata erat, vna enim eſt fides, Epheſ.ca.4.

Et ex patribus etiam quidam , per primam fidem intelligunt eam, quam in Baptiſmo amplexi & profeſſi ſumus,quam irritam reddi ſentiunt , per doctrinas hęreticas,vt Athanaſius,lib.6.de Trinitate. Hieronymus in præfatione Epiſtolæ ad Titum. Et Vincentius Lyrinenſis contra prophanas hæreſeôn nouitates. Hæc ſententia ſimplex,vera & plana eſt, analoga Scripturæ, & conſentanea contextui loci Paulini. Cumque vota cœlibatus,qualia apud Pontificios fieri ſolent,tempore Apoſtolorum non fuerint, ſicut paulò ante oſtenſum eſt , & vocabulum fidei pro voto in Scriptura nullibi vſurpetur, quæ eſſet analogia fidei,fidem pro voto cœlibatus interpretari? Si enim votum viduitatis dicatur prima fides , reſpectu eius fidei , qua ſecundis nuptiis ſe obligare volebant:certe non recte dicetur prima,quia ante votum viduitatis , fidem priori marito dederant , & ante hanc Chriſto in baptiſmo fidem dederant : Hoc igitur modo non prima, ſed ſecunda , aut etiam tertia potius fides eſſet votum viduitatis. Quæ igitur eſſet plerophoria, ſententiam certam deſerere , & interpretationem incertam amplecti , etiamſi quoſdam ex Patribus habeant autores?

5. Quia verò viduæ illæ, propoſito ſeruandæ viduitatis, ſicut ſupra dictum eſt , in collegium illud Eccleſiaſticum ſe recipi petierant,& ſi non peculiari

Cur vocet primam fidem.

Teſtimonia Patrum de prima fide.

Athanaſius Hieronymus Vincentius Lyrinenſis.

Fides in Scriptura nuſquam accipitur pro voto.

An his viduis ſit damnatio nuptiarum

bere interdictum fuerat.

bus, aut expreſſis verbis, ipſo tamen facto Eccleſiæ, cuius ſumptibus alebantur, fidem dederant, quod miniſterio ſuo erga pauperes, diligenter & fideliter fungi vellent. Atque hoc modo etiam in ſecunda tabula Scriptura dicit, fidem datam eſſe ſeruandam, 1. Mac. 10. 2. Mach. 11. Num igitur ſine peccato & recte fecerunt iſtæ viduæ, quod propoſitum illud viduitatis, & temere ſuſceperunt: & petulanter poſtea ab eo receſſerunt, præcipue verò, quod curam miniſterij erga pauperes, negligenter, male & fraudulenter adminiſtrarunt, atque ita datam Eccleſiæ fidem feſellerunt?

Quæſtiones duæ. De quæſtione poſteriori.

Reſpondeo. Primum de poſteriori membro. Scriptum eſt: Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter, Iere. 48. Nequaquam igitur ſine peccato fuit, quod eleemoſynis Eccleſiæ abuſæ, miniſterium erga afflictos neglexerunt. Sed grauitatem peccati Paulus indicat, cum inquit, contra Chriſtum, cuius eleemoſynas comedebant, & afflictos eius negligebant, petulanter laſciuiſſe & habere damnationem. Damnatio verò eorum, qui ita Eccleſiæ eleemoſynis abutuntur, deſcribitur, 2. Petr. 2. & in Epiſtola Iudæ. Et verbum καταστρηνιάω, Petr. videtur reddere voluiſſe, cùm inquit: Luxuriantes & oculos habentes plenos adulterij. Iudas verò reliquam partem deſcriptionis Paulinæ videtur reddidiſſe, cum inquit: Maculæ ſunt in agapis veſtris de eleemoſynis conuiuantes ἀφόβως, hoc eſt, ſecure & ſine vlla, vel Dei, vel Eccleſiæ reuerentia. Non enim ſolæ viduæ, ſed & alij cœperunt eleemoſynis Eccleſiæ abuti. Et quia tali petulantia aduerſariis occaſionem dederunt blaſphemandi ſanam doctrinam, certe quantum peccatum ſit ſcandalum, Chriſtus declarat, Matth. 18. Hæc igitur pars deſcriptionis extra controuerſiam eſt, quod ſit peccatum grauiſſimum. Sed reſtat altera quæſtio, de propoſito viduitatis, quod ſtatuerunt, ſe cœlibes velle afflictis miniſtrare, & poſtea ab illo propoſito laſciuientes defecerunt, & voluerunt nubere, an recte hoc & ſine peccato fecerint. Reſponſio autem plana eſt, quod temeritas in ſuſcipiendo, & leuitas in abiiciendo eo propoſito, quod non priuatum iam erat, ſed receptione in collegium viduarum, publice conteſtatum, & notorium factum erat, merito reprehenditur & culpatur. Si enim Paulus, notam inconſtantiæ & leuitatis, eo quòd promiſerat ſe venturum ad Corinth. tam ſolicite amolitur, 2. Corint. 1. Facile inde colligi poteſt, quid de temeritate, inconſtantia & leuitate harum viduarum, in re grauiori iudicandum ſit. Et Paulus non diſſimulat aduerſarios inde ſumpſiſſe occaſionem obtrectandi & conuiciandi. In Eccleſia etiam leuitatem illam infamem fuiſſe, hoc indicat, quod ex viduis illis, quædam ideo prorſus defecerint à religione Chriſtiana, vt ſine exprobratione leuitatis, nubere poſſent vel Iudæis, vel Gentibus. Atque in hanc ſententiam Epiphan. diſcrimen facit inter κρίμα & κατάκριμα: qui inquit, ne confundātur apud homines (& hoc intelligit κρίμα) occulte ſcortantur, atque ita Deum offendunt, & condemnationem æternam ſibi attrahunt (& hoc appellat κατάκριμα) Sicut & 1. Tim. 3. Paul. dicit Neophytum Epiſcopum facile cadere εἰς κρίμα, hoc eſt, in criminationem & conuiciationē aduerſariorum. Et Matt. 7. eodem modo diſtinguitur inter κρίμα & κατάκριμα: Nolite iudicare, nolite condemnare. Et quod 1. Tim. 5. vocat κρίμα, mox appellat λοιδορίαν. Quia verò in hiſce viduis non ſola leuis & incōſtans mutatio propoſiti fuit, ſed hæc traxit ſecum multa atrocia peccata, in prima & ſecunda tabula, ſicut ex verbis Pauli

De quæſtione priori, quod viduitatem elegerunt, ſed poſtea ſententiam mutauerunt.

Id in viduis reprehenditur propter leuitatem & inconſtantiam.

Pauli exemplum.

Epiphan. κρίμα & κατάκριμα.

oſtendimus, ideo κρίμα recte intelligitur de reatu æternæ damnationis. Aliud igitur eſt loqui de temeraria ſuſceptione, & de inconſtanti mutatione propoſiti in hiſce viduis, ſi per ſe conſideretur. Vbi Epiphan. recte diſtinguit inter κρίμα & κατάκριμα. Aliud verò eſt loqui, de atrocibus illis peccatis, quæ laſciuiam, contra Chriſtum ſecuta ſunt, vbi κρίμα recte pro æterna condemnatione accipitur. Et quia Paulus ab experientia animaduertit, quam pernicioſus ſit laqueus ad multa atrociſſima peccata, publica teſtificatio propoſiti cœlibatus, à quo ſine nota leuitatis non facile diſcedi poteſt, ideo ſolicite non tantum cauet, ſed ſerio mandat & præcipit, ne in ætate florenti & lubrica, cuiquam tales laquei iniiciantur. Neque hoc tantum dicit, vt præter voluntatem aliqua ad cœlibatum ſuſcipiendum cogatur, ſed quia multæ iuniores viduæ, ob recentem ex maritorum obitu luctum, & ob mœſtitiam ac deiectionem animi, propter ſummam inopiam cum omni ſubſidio deſtitutę eſſent, certo propoſito conſtituerent, ſe in cœlibatu manere velle, ac ideo peterent ſe in collegium viduarum, quæ publicis Eccleſiæ eleemoſynis ſuſtentabantur, recipi: Paulus experientia edoctus, quam facile mutatio illius propoſiti incidat, & quæ inde pericula naſcantur, ſi continere non poſſint, ſerio mandat, etiamſi iuniores viduæ, cum tali propoſito ſe offerant, ne recipiantur ſed reiiciantur, nec aliqua deligatur, niſi ſit annorum 60. in qua ætate flammæ libidinum mediocri diligentia reprimi & reſtingui poſſunt. Quam horribiliter itaque, ô bone Ieſu, regnum Pontificium contra Canonem, quæ per electum tuum organum promulgaſti, peccat & communicat nefandis aliorum peccatis, quod votum cœlibatus, non expectato anno 60. in iuuenili lubrica ætate conſcientiis vel imponit, vel voluntarie oblatum non tantum recipit, ſed fieri conſulit, ſuadet, hortatur, & hoc laqueo innumera animarum millia, in barathrum æternæ perditionis præcipitat. Certe hic vnicus locus Pauli, potentiſſimum fulmen eſt, vno ictu proſternens omnia Pontificiorum vota. Quot enim reperias, qui poſt annum 60. demum vouerint cœlibatum? Qua igitur fronte, qua ſpecie, quo colore vel defendere, vel excuſare poſſunt, quod à præſcripto Pauli magis magiſque receſſerunt? Leo enim primus conſecrationi monialium ſtatuit annum 40. Pius primus ſtatuit annum 25. Alius Canon vetat ante annum 18. fieri votum, pleriq; vero Canones annum 15. nominant. Nec valet exceptio, quod Paulus de viduis, non de virginibus loquatur. Ratio enim Pauli generalis eſt: In iuuenili & lubrica ætate, neminem ad cœlibatus profeſſionem aſtringendum, propter pericula, quæ inde oriri experientia docuit.

Paulus non vult laqueum cœlibatus cuiquam iniici ætate florente.

Sexagenaria iubet deligi.

Papa contra Paulum laqueum cœlibatus ætati iuuenili iniicit.

Qua ætate votum cœlibatus fieri Pontifices ſtatuerint. Leo I. Pius I.

Chryſoſtomus hoc loco dicit: Viduæ illæ ἁπλῶς οὐκ ὀρθῶς ὑπὸ κρίσεως εἵλοντο, ex ſimplicitate, non recte, nec vero iudicio elegerunt viduitatem. Et addit: Lapſus qui inde acciderunt, præbuerunt occaſionem ταύτης νομοθεσίας, ferendæ huius legis, vt ſcilicet iuniores viduæ reiicerentur, & nulla aſſumeretur, niſi annorum ſexaginta. Et Ambroſius hoc loco recte dicit (cuius tamen poſtea in velandis ſuis virginibus obliuiſcitur) Paulus prohibet iuniores in hac ſuſcipi profeſſione. Lubricæ enim ætati fides facile adhiberi non debet, quippe cum quarundam exempla præcedant. Item, oſtendit damnationem tales manere, ne facile audeant, quod implere difficile eſt, aut ſi animus eſt huic deuotioni deditus, apud ſe interim teneant, quia temerarium

Chryſoſtomus de viduis.

Ambroſius.

dicit

Digitized by Google

dicit eſſe profiteri, quod adhuc iuuenili ætati credi non debet. Item, quantum laudabile eſt, ſi impleat quod vltra vires eius creditur, tanto magis puniendus erit, ſi hoc ſibi audeat imponere, præſumptione temeritatis, quod ferre non poſſit, &c. Iuniores igitur viduas, Paulus, propter pericula quæ recenſet, non vult porrò aſtringi ad cœlibatum, ſed nubere.

De viduis iunioribus cœlibatum profeſſis ac tamen in collegio viduarū receptis.

Sed quid de illis iunioribus Paulus vult fieri, quæ ipſo facto profeſſæ iam erant cœlibatum, vtpote receptæ in collegium viduarū? Certe ſi laſciuia vtantur, non vult eas in peccatis, quæ inde ſequi videt, perſeuerare, & in damnatione manere. Quia verò cum propoſito ſeruandæ viduitatis receptæ erant, num ideo coniugium ſub pœna æternæ damnationis in perpetuum ipſis prohibet, etiamſi continere non poſſint, propoſitis interim aliis contra incontinentiam remediis? Hoc certe non facit. Meminerat enim, quòd paulò ante cap. 4. ſcripſerat, doctrinam Dæmoniorum eſſe, prohibere coniugium illis, qui non continent. Sed illas etiam viduas, quæ viduitatem profeſſæ erant (ſi ita loqui liceat) cum poſtea laſciuirent, & non continent, illas, inquam, Paulus vult nubere, idque ideo, ne vllam occaſionem præbeant Diabolo, & ne tandē, ſicut nonnullis acciderat, prorſus retro poſt Satanā conuertantur, ſi præter vires & voluntatē, in cœlibatu manere cogerentur, & aditus ad legitimas nuptias ipſis prohiberetur. Si igitur temerariæ, imprudentes, & incautæ promiſerunt cœlibatum, ſi propoſitum illud in ipſis mutatum eſt, & continere non poſſunt, ſi inde in peccata, quæ Paul. recenſet, prolapſæ ſunt, agant pœnitentiā, petant remiſſionē. Ne verò in damnatione maneant, & tandē prorſus poſt Satanam ſubuertantur, Paul. vult ipſas nubere, non autē laſciuiendo contra Chriſtum, ſed in Domino, idq; ideo ne in poſterum prębeant occaſionē Diabolo. Velle itaq; nubere, in huiuſmodi viduis, ſi continere non poſſunt, non ſimpliciter dānat, ſed laſciuiendo contra Chriſtum, & abiecta fide velle nubere, hoc verò damnat.

Quæ non cōtinent poſt viduitatem etiam profeſſionem vult nubere.

Quid in his viduis damnabile vocet Paulus.

Hanc ſententiam contextus Pauli manifeſte oſtendit, atque ita expreſſe eum interpretatur Chryſoſt. *Chryſoſt.* Quoniam, inquit ipſe, volunt nubere, volo & ego iuniores nubere, liberos gignere, domum adminiſtrare. Longę enim præſtat hęc facere, quam illa (quæ ſcilicet de damnatis viduis recēſet) Oportebat quidem curare, quæ Dei ſunt, oportebat fidē ſeruare, quando verò illa non fiunt, melius eſt hæc fieri, quam illa, quippe viduitas illa nihil parit boni, ἀπὸ δὲ τοῦ γάμου πάντα, ex hiſce verò nuptiis (earum ſcilicet, quæ viduitatem profeſſæ erant, cum continere non poſſent) multa bona. *Theophylact.* Et Theophylact. illa duo (iuniores nubere volunt, & volo iuniores nubere) ita connectit. Volo & ego indulgens & concedens earum votis, ne Diabolus illudat ipſis, quod cum Chriſti ſponſæ eſſent, factæ ſint adulteræ, ideo ſub matrimonium eas duco. Ambroſius etiam illud, Volo iuniores nubere, ita explicat. Quoniam quæ ſupra dixit de huiuſmodi, quod contraria & illicita perducant eas ad mortem, idcirco conſilium dat, & præcipit ea fieri, quæ licita ſunt. Et multum expedit nubere, quam ſub bona & pia profeſſione notabiliter incedere. Sic enim inuenit occaſionem Satanas, quomodo ſubuertat animas inconſultas, *Ambroſius.* cum pia profitentes iniuſte verſantur. Hæc Ambroſius. Locus igitur ille Pauli de viduis prorſus nihil patrocinatur Pontificiorum ſententiæ, de votis cœlibatus, vel faciendis, vel factis, ſicut quidem illa in Pōtificia Eccleſia vſitata ſunt. Iuniores enim viduas non vult recipi, & receptas ſeu, vt loquuntur, profeſſas, ſi continere vel non poſſint, vel non velint, vult nubere, quarum vtrunque contra Pontificiæ Eccleſię doctrinam & praxin pugnat. Et hæc de loco illo Pauli aliquanto prolixius annotare volui, vt perſpiceretur, quanto rectius, certius, firmius, & iucundius interpretatio Scripturæ ex ipſis fontibus quam ex ciſternis humanarum commentationum petatur. Atque hoc eſt ſecundum principale argumentum pro voto cœlibatus.

An Maria fecerit votū virginitatis.

Tertium argumentum ex Scriptura ita confingunt: Quia Maria, Luc. 1. non in præterito, ſed in præſenti loquitur, virum non cognoſco. Fingunt igitur Mariam habuiſſe propoſitum, & feciſſe ſolenne votum ſeruandæ perpetuæ virginitatis. Et mox addūt rhetoricas amplificationes. Deum in ſanctiſſima Deipara virgine, votum perpetui cœlibatus in nouo Teſtamento, voluiſſe dedicare. Sumpta autem hęc ſunt ex Apocryphis traditionibus. Extat enim Protoeuangelium Iacobi, vbi narratur Mariam anno ætatis tertio, accenſis lampadibus, per puellas ſolenniter ductam fuiſſe in templum, ac iuxta votum conſecratam, in ſancta ſanctorum ipſam de manu Angeli cibum accepiſſe. Anno verò ætatis 12. Angelum apparuiſſe Pontifici & iuſſiſſe, vt alicui ex maritis viduis traderetur in cuſtodiam, virgo ſeruanda. Hæ Apocryphæ fabulæ, ſpecioſo titulo traditionum, ſæpe etiam patribus impoſuerunt, ſicut Epiphanio ſpelunca Bethleemitica, & Auguſtino commentitium hoc votum Mariæ, quod diſerte contra Scripturam pugnat. In templo enim, & ſub ſacerdotibus veteris Teſtamenti, votum perpetui cœlibatus prorſus ignotum fuit, nec mandatum, nec exemplum habens. Hiſtoria verò noui Teſtamenti diſerte dicit, Mariam deſponſatam fuiſſe Ioſepho, ita vt aliquando conuenirent. Et notum eſt, quid in Scriptura ſignificet συνελθεῖν. Nec Maria, nec Ioſeph, aliter ſciuerunt, priuſquam ab Angelo de ſummo myſterio incarnationis filij Dei edocerentur. Falſum igitur eſt, & Euangelio contrarium, quod Apocrypha fabula fingit de voto Marię. Sed qualia ſunt vota Pōtificia, talis eſt etiam prima eorum dedicatio, fabuloſa ſcilicet. Quod autem non in præterito loquitur Maria, ſed inquit, virum non agnoſco, ratio manifeſta eſt. Quia enim nondum erat in domum ſponſi deducta, nec breui adeo hoc futurum erat. Nam poſt tres menſes & amplius, Ioſeph demum de deductione cogitare cœpit, Matth. 1. Poſtquam ſcilicet ex ædibus Eliſabeth Maria reuerſa eſſet Nazareth, Luc. 1. Dicit igitur, quomodo fiet iſtud, cum nondum cognoſcam virum, hoc eſt, cum nondum verſer in cubili coniugali, aut nondum vtar conſuetudine coniugali. Non enim ſequitur, ſi in præterito dicatur, illa cognouit virum, ergo concipiet.

Protoeuangelium Iacobi.

Fabula Apocrypha vēdicatis Apoſtolicis traditionibus.

IV. Argumentum ex loco, Rom. 7.

Quartò, ex illo loco, Rom. 7. Viuente viro, adultera vocabitur, ſi nupſerit alteri viro, veteres multa argumenta formant, in quibus præcipuum robur obligationis voti cœlibatus conſtituunt. *Baſilius.* Baſilius dicit, nulla deſponſata, viuente ſponſo, poteſt alium ſine crimine adulterij ducere. Sed Deo dicatæ virgines ſunt deſponſatæ Chriſto. Ergo poſt votum nubere, adulterij crimen eſt coram Deo. *Ambroſius.* Ambroſius inquit: Quæ ſe ſpopondit Chriſto, iam nupſit, iam immortali iuncta eſt viro, & ſi iam nubere voluerit, adulterium perpetrat. *Chryſoſt.* Chryſoſtomus dicit: Quæ ſeipſam ſemel Domino deſponſauit, iam non eſt libera, vt, cui velit, nubere poſſit, non enim mortuus eſt vir eius, ſed ſi viuente viro

immortali, mortalem in Domini thalamum ſuperinduxerit, non adulterium tantum, ſed inceſtum perpetrabit.

Solutio.

Sed reſponſio manifeſta eſt, Scriptura enim docet, non ſolos cœlibes deſponſari Chriſto, ſed totam Eccleſiam eſſe ſponſam Chriſti, & deſponſationem illam fieri nõ cœlibatu, ſed vera fide iuxtà verbum, Oſe. 2. 1. Cor. 11. Manifeſta igitur fallacia eſt, à ſpirituali deſponſatione hominis interioris argumentari, contra legitimum coniugium hominis exterioris. Eadem enim ratione ſequeretur, etiam nulli prorſus fidelium liberum eſſe coniugium, omnes enim fideles deſponſati ſunt Chriſto.

Obiectio ex 1. Cor. 11.

Quod verò, 1. Cor. 11. nominat virginem copulatam Chriſto, non intelligit externum cœlibatum, ſed loquitur de tota Eccleſia Corinthiorum, in qua præter virgines & viduas, non tantum coniugati erant, verum etiam, qui à ſcortatione, adulterio, imo ab inceſtu conuerſi erant, 1. Corinth. 6. Multi enim coniugati, imo quę meretrices fuerunt, fidem Chriſti habent, quam fatuæ virgines non habent, Matt. 25. Et illam ipſam argumentationem veterum Auguſti. de bono viduitatis, c. 10. expreſſe reiicit & refutat, recitatis multis abſurdis, quæ inde ſequantur, & vocat opinionem minus conſideratam. Si verò certo ſcire cupis, quod verum ſit adulterium oppoſitum deſponſationi ſpirituali, ſeu qui ſint illi, qui fornicantur à Domino, aut quæ ſit generatio adultera, interroga Scripturam, & illa monſtrabit tibi, quæ & vbi ſint ſpiritualia proſtibula & propudia. Scriptura enim Scortationem ſeu adulterium ſpirituale, ita deſcribit, quando anima, quæ Chriſto fide deſponſata eſt, à verbo ipſius diſcedit, & electitios cultus inſtituit extra & contra verbum Dei, aut ab eius ſubiectione & obedientia ſe auertit, Iere. 3. Ezech. 16. Oſe 4. 2. Cor. 11. Iſti igitur, qui contra verbum Dei, malunt vri quam nubere, & ex cœlibatu faciunt ſatisfactionem pro peccatis, ac meritum vitæ æternæ, vere ſunt ſpiritualia proſtibula in regno Dei, & adulteri Chriſti, non autem illæ virgines, quæ cum donum continentiæ non habeant, iuxta mandatum Dei nubũt in Domino, & vocem ſponſi ſui ſequuntur, melius eſt nubere, quam vri.

Auguſt. veterum argumentationem reiicit.

Scortatio ſpiritualis.

V. Argumentum, voventes cœlibatũ iuri ſuo contrahẽdi matrimonium renunciant.

Quintò, illi qui vouent cœlibatum iuri communi (ſcilicet ſi non continent, nubant. Item, ſi nupſerit, non peccat) volentes renunciant, & vnicuique certe licet iuri ſuo renunciare, ac ſi fiat hoc propter cultum Dei, gratum eſt Deo, &c. Reſpondeo in politicis rebus alia ratio eſt, ſed in ſpirituali libertate N. Teſtamenti Paul. dicit, non eſſe faciendum, vel admittendum iugum ſeruitutis, Gal. 5. Et in hoc caſu Paul. præbet planam reſponſionem. Qui enim dono continentiæ præditus eſt, atq; ita habet poteſtatem propriç voluntatis, vt ſi nubat, benefaciat, ſi non nubat melius faciat, is ſi iuri nubendi renũciet, & ſe propter regnum cœlorum eo fine, ſicut hactenus dictum eſt, caſtret, bene facit. Et tamẽ, ne is quidem debet ſibi laqueum iniicere, vt ſi amplius continere non poſſit, remedio coniugij vti non liceat. Qui verò donum cœlibatus non habet, ei ius illud (ſi non continent, nubant) non eſt liberum in vtramque partem, ſed eſt neceſſarium remedium, diuinitus mandatum non continentibus, cui ſi renunciat, peccat, & tentat Deum, ſicut ſuperius oſtendimus, & contra mandatum Pauli iniicit ſibi laqueum.

De habentibus donum continentiæ.

De non habentibus donum continentiæ.

VI. Argumentum, Raziæ exemplum.

Sextò, citatur etiam pro voto cœlibatus locus, 2. Macha. 14. Razias multis temporibus continentiæ propoſitum tenuit in Iudaiſmo, corpus & animam tradere contentus pro perſeuerantia. Ex hinc forſan Ambroſius ſumpſit illud, quod ſcripſit, iuſtam eſſe cauſam ſacerdoti, ob quam martyrio ſe exponat, ne virgo Deo ſacrata tradatur nuptui. Ad hanc ex Machab. ſententiam multa poſſent reſponderi, quod liber non ſit Canonicus, quod idem Razias exemplo non probando ſeipſum contra quintum præceptum interfecerit, quodque votum perpetuæ continentiæ in veteri Teſtamento non fuerit. Sed expeditiſſima reſponſio eſt, quod ſit fallacia figuræ dictionis: hæc enim ſunt Græca verba: ἦν γὰρ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις τῆς ἀμιξίας, κρίσιν εἰσενηνεγμένος τοῦ ἰουδαϊσμοῦ, καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ὑπὲρ τοῦ ἰουδαϊσμοῦ παραβεβλημένος hoc eſt, ſuperioribus temporibus ſeceſſionis (ſcilicet à prophano cum Gentibus commercio) cum actiones iudiciales propter Iudaiſmum intentarentur, corpus & vitam pro Iudaiſmo Razias obiecerat. Nullum itaque verbum in hac ſententia eſt de voto perpetui cœlibatus.

Ambroſius.

Machabæorum liber non Canonicus.

Fallacia figuræ dictionis.

VII. Argumentum.

Septimò, illud etiam argumentum, quod Auguſtinus tractat de adulterinis coniugiis, accommodant ad voti perpetui cœlibatus, nempe ſi vxor occupetur tali ægritudine, vt non poſſit ferre maritum, aut ſi maritus iuuenculæ captiuus teneatur. In tali certe caſu & marito & vxori alia remedia vitandæ fornicationis proponenda & quærenda ſunt, quam nouæ nuptiæ.

Idem ergo dicunt facere debere, & poſſe eum etiam, qui cœlibatum vouit, etiamſi domum non habet. Reſpondeo: Aliud eſt, quando vel Deus immittit calamitates tales in cõiugio, vel quando propter vocationem & confeſſionem relinquenda eſt vxor & liberi, Mat. 19. Et aliud eſt, quando homo non habens donum continentiæ ſibiipſi ſine vocatione diuina, per votum contra verbum Dei, prohibet coniugium. Hoc enim pertinet ad doctrinas Dæmoniorum, 1. Tim. 4. Quando enim Deus aliquem vocat ad crucem, ſimul promittit gratiam, quod non velit pati, vt ſupra id, quod poſſumus, tentemur, 1. Cor. 10. Quando verò nos ipſi, ſine mandato & promiſſione Dei, aliquid ſuſcipimus, ibi, quia Deum tentamus, non poſſumus nobis polliceri auxilium diuinum. Nec debemus ſpe diuini auxilij aliquid ſuſcipere, quod ſit vel præter, vel contra verbũ Dei, ſicut eſt votũ cœlibatus in illis, qui non habẽt donũ.

Poſtremò ex patrum Scriptis multa & varia conquirunt ſubſidia, pro ſtabiliendis votis ſuis, quæ hoc loco omnia recenſere non eſt noſtri inſtituti. Et hiſtoriam quidem antiquitatis de cœlibatu, poſtea in loco de cœlibatu ſacerdotum contexemus. Nunc verò breuiter tantum annotabimus, quid ad obiectiones ex patribus vere reſponderi poſſet. Non autem ignoramus, quod patres vota perpetui cœlibatus probent, quodque illa obligatoria etiam agnoſcant. Sed ad omnes ſententias, quæ ex patribus ſubiiciuntur, reſpondemus. I. Quod ipſi patres non cupiunt ſua Scripta tanquam Canonica recipi, ſed volunt ea ex Canonicis conſiderari, vt ſi quid in illis cum Canonicis congruit, cum laude eorum recipiamus: ſi quid diſſentit, bona ipſorum venia libere reſpuamus, ſicut in prima parte, tales ipſorum patrum ſententias multas annotauimus. II. Argumenta veterum, quibus vota illa, & perpetuam eorum obligationem probare conantur, talia ſunt, quæ vel ipſi inter ſe, alter alterius argumenta reiicit & refutat, vel certe infirmis fundamentis nituntur. In præcedentibus enim oſtendimus, quomodo celebre illud omnium fermè veterum argumentum, de

Teſtimonia patrum pro aſſerendo voto cœlibatus.

Generalis reſponſio ad ſententias patrum.

Argumenta veterum de ipſis patribus ſub iudice lata ſunt.

Digitized by Google

de deſponſatione ſanctimonialium cum Chriſto, ab Auguſtino, vt opinio minus conſiderata, reiiciatur & refutetur. Et viciſſim, quomodo argumentum de prima fide viduarum, quod Auguſtinus cenſet fortiſſimũ eſſe, à Chryſoſtomo, Ambroſio & Theophylacto, in explicatione illius loci Paulini infringatur, etiam oſtendimus. Ita argumentum de voto Mariæ eſſe apocryphum monſtrauimus. Cumque reliqui ſententiam ſuam de votis ex Scriptura probare conentur, Epiphanius diſerte dicit, ex Scriptura hoc non poſſe haberi. Allegat igitur traditionem qua conatur probare Apoſtolos conſtituiſſe, peccatum eſſe, poſt decretam virginitatem ad nuptias conuerti. Sed librum illum Clementis de conſtitutionibus ſeu ordinationibus Apoſtolorum, ſexta Synodus dicit apocryphum & adulteratum eſſe. Cum itaque non ex Scriptura, ſed ex traditione eaque non authentica, doctrinam ſuam de votis habeant veteres, non obſcurum eſt, quantum authoritati patrum hac in re ſit tribuendum. Non enim numerandi ſunt, quot ſunt, qui fortiter aliquid aſſeuerent, ſed ponderandum eſt, quam firmiter, & ex quibus fundamentis, id quod dicunt, probent & confirment. Accedit & hoc, quod non ſine contradictione vota illa à Patribus in Eccleſiam introducta ſunt. Baſilio enim hac in re contradixit clerus Neocæſarienſis. Hieronymi votariis, quam acriter Romæ contradictum fuerit, ipſe non ſcriptis tantum, ſed diſceſſione etiam ſua, teſtatum fecit. Et Ambroſius, quot & quam acres habuerit hac de re in Eccleſia ſua contradictores, ipſe multis conqueritur, libro tertio, de virginibus. Nouum igitur hoc fuit tempore Baſilij in Græca, tempore Hieronymi in Romana, tempore Ambroſij in Mediolanenſi Eccleſia.

III. Veteres illi multo verecundius, mitius & modeſtius materiam votorum in praxi Eccleſiæ tractarunt, quam Pontificij. Non enim illis, qui donum continentiæ non habebant, vota imponi volebant, ſicut Epiphanius inquit contra Montaniſtas: Exhortamur eum, qui poteſt, non autem neceſſitatem imponimus ei, qui non poteſt, neque reiicimus ipſum à vita. Et Heſychius in 20. cap. Leui. dicit: Non ſuper virtutem diſcipulis ingeramus, ſed quę eis ſunt poſſibilia, id eſt virginitatẽ ei, cui poſſibilis eſt. Ita poſt pactum cœlibatus, ſi non continent, melius eſſe vt nubant. Chryſoſtomus ex Paulo probat, 1. Timo. 5. ſicut dictum eſt. Et nota eſt celebris illa Cypriani ſententia, de virginib. Deo dicatis, li. 1. Epiſtola 11. Quod ſi ſe ex fide Chriſto dicauerunt, pudicæ & caſtæ ſine vlla fabula perſeuerent, & ita fortes & ſtabiles præmium virginitatis expectent. Si autem perſeuerare nolunt aut non poſſunt, melius eſt vt nubant, quam vt in ignem delitiis ſuis cadant. Certe nullum fratribus aut ſororibus ſcandalum faciant, manifeſta eſt ſententia, virginibus etiam quæ Deo dicatę ſunt, ſi poſtea ita perſeuerare nõ poſſint, imo etiam ſi nolint perſeuerare, melius eſſe nubere, quam vel vri, vel ſcandalum dare laſciuiendo.

Hanc Cypriani ſententiam Pontificij, quia eius luce premi ſe ſentiunt, variis modis conantur eludere. Oſius inquit, forſan Cyprianus hoc dicit de illo tempore quando nõdum erant Deo conſecratæ. Sed ita Epiſtolam illam orditur Cyprianus: poſtulas quid nobis videatur de virginibus, quæ cum ſemel ſtatum ſuum continenter & firmiter tenere decreuerint, detectæ ſunt poſtea in eodem lecto pariter manſiſſe cum maſculis, ex quibus vnum Diaconum eſſe dicis. Item ſi ſe ex fide in Chriſto dicauerunt. Pighius conatur elabi per diſtinctionem de voto ſimplici & ſolenni: Sed vera antiquitas diſtinctionem illam ignorat, & ipſe Pighius non multum tribuit huic rationi. Dicit enim hoc magis pendere ex interdicto Eccleſiæ, quam ex ſolennitate profeſſionis. Et certe ſi votum perpetui cœlibatus tam ſtricte, ſine vlla diſpenſatione ex mandato Deo obligat, impium ſane eſt in voto ſimplici, contra mandatum Dei diſpenſare, in ſolenni vero voto, tantũ propter externas quaſdam ſolẽnitates ab hominibus abiectas nolle diſpenſare. Ita enim humanæ ſolennitates longe præferentur mandato Dei. Sed illa ipſa diſtinctione Pontificij fatentur, votũ cœlibatus non propter mandatum Dei tam ſtricte obligare (poſt ſimplex enim votum concedunt nuptias non eſſe damnabiles) ſed propter humanas ſolennitatum conſtitutiones.

Colonienſes dicunt, Cyprianum quidem permittere illis poſt votum nuptias, ſed pronunciare coniũctiones illas inceſtas eſſe. Item, vox Chriſti pronunciat adulteram, ſi cum viro reperta fuerit: ſed hoc luculentum crimen falſi eſt. Cyprianus enim nõ loquitur ita de legitimis coniugiis, poſt decretam virginitatem contractis, ſed de cohabitatione & condormitione virginum cum clericis, in quo caſu etiã per obſtetricum inſpectionem volebant probare ſe virgines eſſe. De eo enim caſu Cyprianus expreſſe in Epiſtola illa loquitur. Poſtremo Oſius dicit, eſſe priuatam vnius Cypriani opinionem. Concilium vero Chalcedonenſe, Canone 12. contrarium ſanxiſſe. Sed nota eſt Panormitani ſententia, quod plus credendum ſit vel ſimplici laico Scripturam producenti, quam toti ſimul Concilio: & Gerſon concludit, In ſacris literis excellenter erudito, atque authoritatem Catholicam proferenti, plus eſſe credendum, quam generali Concilio. Et tamen Epiſtola illa non eſt priuata Cypriani, ſubſcripſerunt enim etiam presbyteri. Nec ſolus Cyprianus ita ſenſit, antea enim recitauimus quomodo Ambroſius, Chryſoſtomus & Theophilactus locum Pauli, 1. Timoth. 5. interpretentur. Hieronymus etiam in Epiſtola ad Demetriadem inquit: Sanctum virginum propoſitum, & cœleſtis Angelorumque familiæ gloriam, quarundam non bene ſe gerentium nomen infamat, quibus aperte dicendum eſt, vt aut nubant, ſi continere non poſſunt, aut contineant ſi nolunt nubere. Andradius vero præter ſuam conſuetudinem hoc loco humanus & modeſtus eſt, inquit enim, Cyprianum illa Epiſtola innuere æquum eſſe, vt huiuſmodi virginibus poſt votum, Epiſcopi authoritate liberum ac integrum fiat nubere, quod proprio arbitrio ipſis facere non licebat. Et addit, Cypriani tanquam Epiſcopi primatis erat, vota Deo facta, cum iuſtitiæ æquitatiſque ratio poſtularet, irrita facere, ſeu vt dici ſolet, diſpenſare. Atque hoc Lector diligenter notet.

Obſeruetur autem quomodo ſenſim & ſubinde maior acceſſerit aſperitas, Epiphanius enim traditionem profert, peccatum eſſe, poſt decretam virginitatem ad nuptias conuerti, atque ideo multi temporis pœnitentiam imponit nubentibus poſt votum, vt ſic tandem ad Eccleſiam inducantur, & hoc vocat χεῖμα. Sed tamen dicit: Melius eſt habere χεῖμα, quam κατάχειμα. Melius enim, inquit, eſt, vnum peccatum habere quam plura, melius eſt lapſum à curſu, palam ſibi vxorem accipere iuxta legem, & non quotidie occultis iaculis ſauciari ab improbitate, quæ ipſi à Diabolo infertur. Et hoc vocat κατάχειμα, quando malunt occultè ſcortari, quam apud homines confundi. Auguſtinus vero adhuc durior eſt, damna-

Pighius. Ieſuitæ Colonienſes. Oſius. Panormitanus. Gerſon. Hieronymus. Andradius. Proceſſu temporis rigor & aſperitas votorũ creuit. Epiphanius. Auguſtinus.

tioni aliquando ſubiiciens nubente poſt votum, ſed tamen alibi coniugia illorum non vult diſtrahi, aut adulteria appellari. Et ca. 9. de bono viduitatis inquit. Paulus ſignificat, eas quas nubere voluit, melius potuiſſe continere, quam nubere, ſed melius nubere, quam retro poſt Satanam ire. Ante Auguſtinum vero Canon 18. Ancyranæ Synodi multo fuit mitior, dicit enim: Quotquot virginitatem pollicitam præuaricati ſunt profeſſione contempta, inter bigamos, id eſt, qui ad ſecundas nuptias tranſierunt, haberi debebunt. Canon verò Chalcedonenſis 15. dicit, maneant excommunicati. Et tamen addit, poſſe eis fieri humanitatem, ſi Epiſcopus loci ita probauerit.

Canon Ancyranæ Concilij. *Ca. 15. Chalcedonenſis.*

Pelagius. Ita Pelagius 27. q. 1. de viduis, humaniter conatur conſulere conſcientiis, inquit enim: Quæ ſi propria voluntate profeſſam priſtini cōiugij caſtitatem mutabili mente calcauerint, periculi earum intererit, quali Deum ſatisfactione placare debeant. Nos autem talibus nullum laqueum debemus iniicere, &c.

Innocentius. Innocentius vero 27. qu. quæ Chriſto: Ne quidem ad pœnitentiam admitti vult illas, quæ poſt votum nupſerunt, ſed licentiam agendæ pœnitentiæ ipſis prorſus præcidit, niſi coniugia ſeparata fuerint.

Pontificij noſtri temporis. Et noſtri temporis Pontificij, tales non tantum excommunicant, ſed crudeliſſime excarnificant & occidunt, cum tamen in ſuis votariis, ſcortationes, adulteria, inceſtus & totam Sodomiam bene ferre poſſint, modo non legitimum contrahant matrimonium. Adeóne cum Patribus quidem, quorum tamen autoritatem tanquam orci galeam obiicere ſolent, Pontificiis noſtris conuenit, cum tamen ipſorum etiam Scholaſticorum diſputationes, in votis mitigationes quaſdam monſtrent, dicunt enim quinque eſſe, quæ voueri non poſſunt. I. Mala ſeu peccata. II. Neceſſaria, vt ſi quis voueat ſe aliquando moriturum, vel ſe non eſſe volaturum. III. Caſualia ſeu fortuita, quorum euentus ambiguus eſt, & ad bonū & ad malum, quale fuit votum Iephthe. IV. Stulta, vt ſi quis voueat ſe velle leuare feſtucam à terra. V. Indiſcreta, vt ſi quis voueat nimiam macerationem corporis, quia corpori parcendum eſt, Rom. 13. Col. 2.

Scholaſtici de non vouendis aut poſt votum non ſeruandis. *Mala.* *Neceſſaria.* *Fortuita.* *Stulta.* *Indiſcreta.*

De diſpenſatione, commutatione vel redemptione voti. *Votum cœlibatus nō ſimpliciter diſpenſatione caret.* Multa etiam Scholaſtici diſputant de diſpenſatione, commutatione & redemptione voti. Non itaque ſimpliciter indiſpenſabile eſt votum cœlibatus, cum ipſi etiam Pontifices ſæpius legantur diſpēſaſſe, ne familiarum ſucceſſio intercideret, cur non multo magis, ne conſcientiæ illaqueatæ intereant? Nam & 22. q. 4. multi citantur Canones, non eſſe ſeruanda promiſſa, vota, vel iuramenta, quibus vel temere & incaute malum turpe aut ſtultum promiſſum fuit, vel quod ſeruatum in peiorem vergeret exitum. Iſidori verba ſunt: In malis promiſſis reſcinde fidem, in turpi voto muta decretum quod incaute vouiſti, ne facias: Impia eſt promiſſio quæ ſcelere adimpletur. Bedæ ſententia eſt, ſi aliquid forte nos incautius iurate contigerit, quod obſeruatum in peiorem vergat exitum, libere illud ſalubriori conſilio mutandum nouerimus, ac magis inſtante neceſſitate peierandum, quam pro vitando periurio, in aliud crimen grandius eſſe diuertendum. Elibertanus Canon dicit: Definitio incauta laudabiliter ſoluenda eſt, nec eſt præuaricatio, ſed temeritatis emendatio. In quem vero exitum vota eorum, qui continere non poſſunt, vergant, toti mundo manifeſtum eſt. Et tamen Tridentinum Concilium, nec Pauli, 1. Tim. 3. nec veteris Eccleſiæ humanitatem imitari voluit, ſed ſimpliciter ſtatuit: Si quis dixerit poſſe omnes contrahere matrimonium, qui non ſentiunt ſe caſtitatis, etiamſi eam vouerint, habere donum, anathema ſit.

Iſidorus. *Beda.* *Elibertanus Canon.*

DE COELIBATV SACERDOTVM.

Qvæstio hæc eſt ἐπιπολάζον ſicut Græci loquuntur. Sed quia pleraque quæ huc pertinent in præcedentibus explicata ſunt, breuitati, quantum quidem fieri poterit, operam dabimus. Non autem repetam publicas totius Chriſtiani orbis querelas de notoria infamia inquinati apud Pontificios cœlibatus, nec illorum rationem imitabor, qui ipſa cauſæ æquitate exiſtimarunt ſe à Prælatis Eccleſiæ impetrare poſſe, vt legem de cœlibatu Sacerdotum, quæ occaſio fuit, vt vniuerſus ordo Eccleſiaſticus fœde contaminaretur, Eccleſia ſequens paſtorum exempla, obſcœnis libidinibus impleretur, & vniuerſa religio ludibrio exponeretur, tollerent. Nec lamentabiliter deplorabo, quam turpiter piorum Principum expectationem fefellerint Tridentini patres. Erudite enim, copioſe, & facunde factum hoc eſt à multis. Quid vero argumentis, querelis, petitionibus & lamentationibus hactenus effectum ſit, intelliges, ſi libuerit nonum Canonem octauæ ſeſſionis audire, qui ſic habet.

CANON IX.

Si quis dixerit, Clericos in ſacris ordinibus conſtitutos, vel regulares caſtitatem ſolenniter profeſſos poſſe matrimonium contrahere, contractumque validum eſſe non obſtante lege Eccleſiaſtica, vel voto, & oppoſitum nil aliud eſſe quam damnare matrimonium, poſſeque omnes contrahere matrimonium, qui non ſentiunt ſe caſtitatis (etiamſi eam vouerint) habere donum, anathema ſit, cum Deus id recte petentibus non deneget, nec patiatur nos ſupra id, quod poſſumus, tentari.

Vides, Patres illos, adeo eſſe inhumanos, vt nec filiorum ſuorum triſti imbecillitate, certo periculo, & manifeſta pernicie, nec totius Eccleſiæ offendiculis & querelis moueantur. Hoc enim ſemel ſibi propoſuerunt, neruos regni Pontificij defendere & ſtabilire, etiamſi fracta collabatur Eccleſia. Prudenter autem ſibi cauerunt ne rationes decreti exponerent, ſed cum multos in hac arena infeliciter pugnaſſe viderent, compendium victoriæ eſſe iudicarunt, ſi ſolo anathematis fulmine, argumenta, quæ ſoluere non poſſent, proſternerent. Nos vero merito cogitamus illud Tertulliani: Lex quæ probari ſe non vult, merito ſuſpecta eſt, & ſi non diſcuſſa & probata dominetur, improba eſt, cum nulla lex ſibi ſoli conſcientiam ſuæ iuſtitiæ debeat, ſed eis à quibus obſequium expectat: Præcipua igitur capita in quibus controuerſia hæc conſiſtit, ordine examinabimus, & ſimplici breuitate explicabimus.

Tridentini Patres neruos Pontificij regni retinere ſtudent. *Rationes decreti reticentur.* *Tertullianus de legibus.*

CAPVT I.

QVAE SIT SCRIPTVRAE ſententia & definitio de hac quæſtione.

Iureconſulti recte dicunt: Lata lege, quicunque vult ſapientior eſſe lege, fatuus eſt: Cum vero extet in Scriptura certa & manifeſta determinatio huius quæſtionis de coniugio ſacerdotum, non in genere

Pontificij lege diuina ſapientiores eſſe volunt.

genere tantum, ſed expreſſe ſeu in ſpecie: Pontificij tamen conquiſitis vndique argumentis & rationibus, ita diſputant, quaſi vel nihil de hac quæſtione in Scriptura definitum extaret, vel quaſi ſapientiores vellet & poſſent eſſe lege diuina. Ita Andradius prolixe & ſplendide rhetoricatur de dignitate & ſalutari vtilitate miniſterij, quod requirat homines, qui ſancti ſint & immaculati, in quibus Spiritus ſanctus habitare poſſit, qui aliarum rerum curis abiectis, totos ſe addicant Domino, vt diuinis rebus perpetuo vacare, altiſſimis fidei & religionis myſteriis intenti eſſe poſſint. Atque inde pronunciat, ſacerdotibus minime conuenire ſtatum coniugij, quod hominem in contraria ſæpe ſtudia diſtrahit, animum importunis & inanibus curis excruciat, & temporalibus rebus immergit. Ac mox declamatoriè addit, Satanam, qui olim vnius Heuæ opera vſus eſt, vt vniuerſum genus humanum ab altiſſimo iuſtitiæ gradu deiectum, in extremas miſerias coniiceret, nunc omnium ſibi fœminarum veluti auxilia adiungere, magnoque impetu in Eccleſiaſticum ordinem inuadere, vt illi pudicitiæ ſanctimoniæque ſplendorem eripiat, atque ita Sacramenta, in quibus potiſſima ſalutis noſtræ præſidia poſita ſunt, euertat & demoliatur. Quorſum vero hæc tam grandia, niſi vt probet ſe eſſe ſapientiorem Paulo, qui quaſi ex imperitia dixiſſet: Oportet Epiſcopum vnius vxoris virum eſſe. Andradius ex penetralibus Tridentini Concilij pronunciat, multo conuenientiorem & ſapientiorem legem eſſe, qua ſacerdotibus omni ratione interdicitur ne vxores habeant.

Andradij de coniugio ſacerdotum commenta.

Hic ſi nos prætetita Scripturæ determinatione, rationes contrarias colligere, & coniugium ſacerdotibus rectius conuenire, noſtris argumentationibus oſtēdere conaremur, mare diſputationum ingrederemur, & infinitæ eſſent ingeniorum concertationes, & rationum conflictationes. Sicut igitur Iurecōſulti, quando habent certam & expreſſam legem, non de ea, ſed ſecundum eam iudicari volunt. Ita diſputatio hæc omnium rectiſſime ita inſtituitur, vt inquiratur quid Scriptura de hac quæſtione pronunciarit & definierit, in illis præcipuè locis, vbi ex profeſſo materiam hanc tractat. Sicut enim quæuis dogmata, ita hæc etiam quæſtio in Scriptura certam & propriā ſuam ſedem habet. Quis vero rectius & melius conſtituere poſſet, (an coniugium conueniat in miniſterio Eccleſiaſtico) quam ipſe Spiritus ſanctus, qui eſt autor & gubernator miniſterij? Quod ſi in Scriptura, nihil de hac quæſtione definitum extaret, imitanda tamen nobis eſſet Pauli modeſtia, vt etiam ſi nobis videretur cœlibatus melius conuenire ſacerdotio, non tamen leges ferre, ſed modeſte dicere deberemus: Præceptum Domini non habeo, conſilium autem do, ita tamen, vt nemini laqueum iniiciam. Iam vero cum quæſtio hæc ex profeſſo extet in Scriptura determinata, quid aliud eſt in diuerſam & contrariam partem, non tantum diſputare, ſed rigidiſſimas leges ferre, & eas inclementer defendere, quam os in cœlum ponere, & ſapientiam Dei iuſtificare, Matt. 11. Deum conſiliis noſtris velle inſtruere & adiuuare Iſaiæ 14. Ex aduerſo reſpondere Deo? Romanorum 7. Imo contradicere factori ſuo? Eſaiæ 45. Cum igitur habeamus Scripturæ deciſionem, nō patiamur nos ab illa abduci in campum vel Dialecticarum ratiocinationum, vel Rhetoricarum declamationum, vel immenſum illud pelagus humanarum conſtitutionum, ſed iuxta pium Conſtantini conſilium ex Scriptura diuitus inſpirata, quæramus & ſumamus quæſtionis huius ſolutionem.

ſtatus huius controuerſiæ.

Conſtantini conſilium de controuerſiis Eccleſiæ.

Omnes igitur qui decorem domus Dei, Pſal. 26. diligunt, ſummis votis merito exoptant, vt miniſterio verbi & Sacramentorum in nouo Teſtamento, ſua dignitas, & grauitas, authoritas, & ſanctitas conſtituatur, conſtet & conſeruetur. Et quidem Pontificij Clericis ſuis ideo prohibent coniugium, quia exiſtimant, illud non decere, non ornare, non adiuuare, ſed dedecere, magis impedire, obfuſcare, polluere & inquinare dignitatem & ſanctitatem vitæ ſacerdotalis. Sed nos ſumimus illud axioma, quod nemo niſi atheos negare poteſt, Illum ſcilicet ſolum optime noſſe, quid dignitatem & ſanctitatem miniſterij Euangelij, vel deceat, vel adiuuet, vel dedeceat & impediat, qui autor, gubernator, & Dominus eſt miniſterij, imo cuius ſacerdotes ſunt συνεργοὶ, 1. Cor. 3. hoc eſt, Tales adminiſtri, quos Deus tanquam conſortes & cooperarios ad communionem ſeu participationem ſui operis, quo ipſe colit & exædificat Eccleſiam, admittit & aſſumit, vt ipſorum miniſterio vtatur, & per illud efficax ſit, hoc enim ſignificat συνεργός. Et quia ille in Scriptura ex profeſſo, quæſtionem hanc de ſacerdotum noui Teſtamenti ſanctitate & virtutibus explicauit, certe non ſtultum tātum, ſed prorſus impium eſſet, prætetea imo quaſi abrogata & conculcata illa Spiritus ſancti determinatione, aliud diuerſum imo contrarium, vel ex noſtris cogitationibus, vel ex hominum conſtitutionibus ſtatuere velle.

Axioma in hac quæſtione certiſſima.

Συνεργοὶ quid.

Spiritus ſanctus igitur per Paulum electum ſuum organon, multis & accuratè deſcribit illas virtutes quas Deus in Epiſcopo, ad retinendam, ordinādam, & adiuuandam dignitatem, grauitatem & ſanctitatem miniſterij requirit. Primo, quod ad doctrinam attinet, vt Epiſcopus ſit διδακτικός: hoc eſt, ſicut ipſe explicat, vt teneat myſterium fidei, 1. Tim. 3. & amplectatur ſanam doctrinam, Tit. 1. ſit affectatus & enutritus in verbis fidei & bonæ doctrinæ, 1. Tim. 4. ſit idoneus, vt alios quoque doceat, prophanas verborum pugnas & inanitates fugiat, ſermonem veritatis recte ſecet, 2. Tim. 2. potens ſit exhortari per doctrinam ſanam, & contradicentes arguere, Tit. 1. inſtet opportune, importune, arguat, increpet, exhortetur in omni patientia & doctrina, 2. Tim. 4. perſiſtat in his, quæ didicit, 2. Tim. 3. formam habeat ſanorum verborum, 2. Tim. 1. depoſitum cuſtodiat, & mandatum ſine macula irreprehenſibile ſeruet, 1. Timo. 6. attendat lectioni, donum ſuum non negligat, ſed exuſcitet meditando & exercendo, vt profectus ipſius manifeſtus ſit in omnibus, 1. Tim. 4. Oret pro ſe & pro Eccleſia, 1. Tim. 2. Ita enim Paulus explicat quid ſit Διδακτικός.

Virtutes quas Deus in Epiſcopo requirit.

Διδακτικός.

Secundo requirit in Epiſcopo donum gubernationis Eccleſiæ, & deſcribit quomodo debeat verſari in domo Dei, quæ eſt Eccleſia, hoc eſt, quomodo debeat Eccleſiam curare ſeu gubernare, 1. Tim. 3. Quomodo miniſteria debeat conſtituere, & eorum inſpectionem habere, 1. Tim. 3. Tit. 1. quem proceſſum debeat ſeruare contra aduerſarios doctrinæ, 1. Tim. 12. 2. Tim. 2. Tit. 3. quomodo iudicia Eccleſiaſtica erga peccantes, lapſos ſeu accuſatos, ſint inſtituenda & exercenda, 1. Tim. 5. 1. Tim. 3. quomodo ſupplicationes ſeu preces publicæ ſint inſtituendæ, 1. Tim. 2. quomodo ſingulis ordinibus, ſeu ſtatibus in Eccleſia pia officia ſint præſcribenda, & quæ in illis deſiderantur, corrigenda, 1. Tim. 2. 5. & 6. Tit. 2. & 3. quomodo pauperum cura ſit habenda. Hæc enim ad gubernationem Epiſcopi Paulus refert.

Donum gubernationis.

Digitized by Google

Mores ſeu conuerſatio.

Tertio, quia ad miniſterium recte peragendum omnino neceſſaria eſt Spiritus ſancti pręſentia, gubernatio & cõfirmatio, requirit igitur Paulus in Epiſcopo talem ſanctitatem, ne Spiritum ſanctum per peccata contra conſcientiam excutiat. Ideo, inquit, myſterium fidei teneat in conſcientia pura, 1. Tim. 3. Milites in prophetiis bonam militiam, habens fidem & bonam conſcientiam, quam quidam repellentes circa fidem naufragiũ fecerũt, 1. Tim. 1. Exerce teipſum in pietate, charitate, fide, caſtitate, 1. Timo. 4. Fuge auaritiam, quę multos in exitium demergit, ſectare iuſtitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mãſuetudinem, certa bonum certamen, apprehende vitam æternam, 1. Tim. 6. Labora vt bonus miles Chriſti, nemo vero militans implicat ſe negotiis ſecularibus, ſed vt ei, qui ſe in militiam delegit, placeat. Stude te probatum exhibere Deo, operarium non erubeſcendum. Qui ſe emundarit ab iſtis, erit vas in honorem ſanctificatum, accommodum vſibus Domini, ad omne opus paratũ. Iuueniles cõcupiſcentias fuge, ſectare vero pacem cum iis, qui inuocãt Dominum, 2. Tim. 2. Deuita vitia, quæ faciunt reprobos circa fidem, 2. Tim. 3. Affectare inſtitutionem meã, propoſitum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam, perſecutiones, afflictiones, 2. Tim. 3. Vigila, obdura in afflictionibus, miniſterium tuum imple, 2. Tim. 4. Teipſum caſtum cuſtodi, 1. Timoth. 5.

Quarto, requirit Paulus in Epiſcopo talem vitæ ſanctitatem, morũ probitatem, & cõuerſationis grauitatem, vt & typus ſit gregis ſeu fidelium, 1. Petr. 5. in verbo, in cõſuetudine, in dilectione, in ſpiritu, in fide, in caſtitate, 1. Timo. 4. Per omnia teipſum præbẽs formam bonorum operũ, in doctrina, in integritate, in grauitate, Tit. 2. Et vt aduerſarij pudore ſuffundãtur, nihil habentes, quod de vobis dicant mali: ſed vt nemo vos poſſit criminari, 1. Timo. 3. Sicut illas virtutes recitat ac deſcribit, Tit. 1. 1. Timo. 3.

Hæ ſunt virtutes, quas Spiritus ſanctus in miniſtro verbi requirit, quibus oſtendit, conſtitui, ordinari & adiuuari dignitatem, grauitatem, reuerentiam & ſanctitatem miniſterij verbi Sacramentorum in Nouo Teſtamento. Illas hoc loco recenſere volui, vt planum facerem, nos nihil aliud cupere, & quærere, quam vt miniſterio vera illa dignitas, reuerentia & ſanctitas, quam ipſe Spiritus ſanctus præſcribit & requirit, reſtituatur, conſeruetur, & excolatur. Pontificij vero his ſepultis, interea contra caſtitatem & ſanctitatem legitimi coniugij diſputant, & laqueos faciunt: Et modo quis cõiugium abiuret & deteſtetur, etiamſi reliquis virtutibus epiſcopalibus ſit deſtitutus, imo contrariis vitiis contaminatus, is demum capax & habilis iudicatur. Si quis vero reliquis virtutibus à Deo ſit ornatus, tantum autem vnius legitimæ vxoris maritus ſit, is contumelioſe miniſterio repellitur, reiicitur, remouetur, excommunicatur, proſcribitur, occiditur.

An cælibatum in ſacerdote Spiritus ſanctus requirat.

Sed videamus, an Spiritus ſanctus ad illas Epiſcopi virtutes tenendas, conſeruandas & excolendas, cœlibatum faciat neceſſarium, & coniugium, tanquam obſtaculum & maculam illarum virtutum, inde excludat & remoueat. Certe in prolixo & accurato illo virtutum Epiſcopalium catalogo, nec virginitatis, nec viduitatis facit mentionem, ſed de cœlibatu tacens, non tantum mentionem facit matrimonij, ſed in dotibus & virtutibus, quas in Epiſcopo & cæteris miniſtris requirit. Primo loco ponit hoc, vt Epiſcopus ſit vnius vxoris maritus, frugi paterfamilias, & bonus liberorum ſuorum formator. Nec tamen cœlibes, ſi certa dona ad miniſteriũ neceſſaria habeant, excludit: ipſe enim Paulus cœlebs fuit, & vellet omnes ita eſſe, 1. Corin. 7. Et Chriſtus laudat illos, qui ſe caſtrant propter regnum cœlorũ, ſed addit, non omnes capiunt verbum hoc. Et Paulus inquit, vnuſquiſque habet proprium donũ ex Deo, caſtitatẽ igitur in miniſterio requirit Paulus, 1. Tim. 4. & 5. ſed eam eſſe duplicem, in cœlibatu ſcilicet & in coniugio, & antea demonſtratum eſt, & hoc loco Paulus oſtendit, cum inquit, ſit vnius vxoris vir. Qui igitur cæteris virtutibus ad miniſterium neceſſariis præditus eſt, & præterea habet donum cœlibatus, is, quia abſque vlla diſtractione aliorum ſolicitudinũ poteſt Domino adhærere, & quæ Domini ſunt curare, recte poteſt in Epiſcopum eligi. Quod vero Paulus hoc loco cœlibatus expreſſe non facit mentionem, hoc proculdubio ideo factum eſt, ne propter admirationem cœlibatus aliquis, qui cæteris virtutibus ad ædificationẽ Eccleſiæ neceſſariis caret, eligatur, aut ne in electione cœlebs propter cœlibatum præferatur coniugato, ſi is pluribus & præſtantioribus virtutibus ad Eccleſiæ ædificationem vtilibus & neceſſariis, à Deo ornatus ſit. Ne igitur inter ſolos cœlibes idonei quærantur eligendi ad miniſterium, neve omnes cœlibes exiſtimentur ad miniſterium idonei, vtque oſtendat, non tot vere cœlibes ad miniſterium idoneos reperiri, quot Eccleſia miniſtris opus habet, & vt maxime tot reperiri poſſent, non tamen eos, qui donum continentiæ non habent, ſed malunt nubere, quam vri, ac ad vitandam fornicationem contrahunt matrimonium, à miniſterio arcendos eſſe, ſi cæteris virtutibus præditi ſint. Ideo cum de cœlibatu taceat, expreſſe dicit: Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris maritum, 1. Timo. 3. Item, presbyteri conſtituantur, ſi quis ſine crimine, eſt vnius vxoris vir, Tit. 1. Manifeſtum igitur eſt ex hoc loco Pauli, virtutes ad miniſterium neceſſarias & donum continentiæ non ſemper eſſe coniuncta, imo adeo raro eſſe coniuncta, vt Paulus ideo inter virtutes Epiſcopi cœlibatus prorſus non meminerit ſed coniugij. Ad ea enim, quæ frequenter & facile eueniunt, potius debet accommodari ius, quam ad ea, quæ rarius & difficilius contingunt, dicunt Iureconſulti. Manifeſtum etiam hoc eſt, ex textu Pauli, Deum illis etiam qui donum continentiæ non habent, ſed ideo, quia ſe non continent, contrahunt matrimonium, conferre eas dotes, quę in miniſterio ad ædificationem Eccleſiæ neceſſariæ ſunt.

Cælibes à miniſterio non excluduntur.

Caſtitas duplex.

Quare Paulus cælibatus non meminerit.

Deus matrimonio iunctis confert dotes miniſterio neceſſarias.

Cũ igitur Spiritus ſanctus velit eos eligi, & conſtitui Epiſcopos ſeu presbyteros & diaconos, qui præditi ſunt virtutibus ad miniſterium neceſſariis, & virtutes illæ ſint dona Dei, quæ cõfert, quibus ipſe vult, & ipſe hoc loco diſerte declaret, quod nõ illis vel tãtum, vel ſemper ea conferre velit, qui donum continentiæ habent, ſed & illis, & quidem frequentius illis, qui propter vitãdam fornicationem vnius vxoris mariti ſunt, atque ideo diſerte pręſcribat, eum eligendum & conſtituendum Epiſcopum, qui ſine crimine vnius vxoris maritus eſt, ſi reliquis virtutibus ornatus ſit. Quid quæſo amplius requirimus aut vlterius deſideramus, ſi ex ipſius Spiritus ſancti ore veritatem haurire & diſcere ſatis eſſe putamus? Quod enim obiicitur ex loco, 1. Cor. 7. ſolicitudines & diſtractiones coniugales, obſtaculo & impedimento eſſe operibus, curis & exercitiis miniſterij. Certe extra omnem controuerſiam, Deus omnium optime nouit, quid miniſterio impedimento ſit vel non ſit. Is vero per electum ſuum Organon, dona ad miniſterium neceſſaria,

Obiectio, ex 1. Corinth. 7.

Digitized by Google

neceſſaria, & verum vſum eorum, attribuit etiam marito vnius vxoris, qui liberos & curam rei familiaris habet. Contradicit igitur Spiritui ſancto qui diſputat & clamitat, coniugium per ſe eſſe impedimento iis, qui ad miniſterium pertinent.

Nec vero hoc tantum dicit Paulus, quod Mātuanus de Hilario Epiſcopo canit, (Non nocuit tibi progenies, non obſtitit vxor, Legitimo coniuncta toro) ſed nominatim affirmat, coniugium, quaſi ſcholam progymnaſmatum eſſe. Vbi Epiſcopus in minoribus diſcit, exercet, & ſpecimen edit, quomodo curanda & gubernanda ſit Eccleſia Dei. Vulgare enim prouerbium fuit, ſicut Chryſoſtomus annotat. Bonus œconomicus, cito fit bonus politicus, ὁ οἰκονομικὸς, καὶ πολιτικὸς ἂν γένοιτο ταχέως. Expendit etiam hoc Chryſoſtomus, cum Epiſcopi officium ſit in Eccleſia, officij ſui admonere coniuges, patresfamilias, mulieres, liberos, ſeruos, &c. Eum hoc rectiſſime poſſe facere, qui in œconomia horum ordinum & virtutes didicit, & vitia obſeruauit. Nec verbis tantum, ſed exemplo etiam ordinibus illis poteſt prælucere is, qui pius maritus eſt. Ita doctrinam de dilectione Chriſti erga Eccleſiā, ille rectius intelligit, qui in coniugio, quod exemplar eius eſt, eam aſpicere didicit. Tyrocinia etiam patientiæ, ſpei, & conſolationis in tribulationibus & afflictionibus, Epiſcopus vxoratus domi exercet, quæ poſtea in cauſis Eccleſiæ, vt iam nō rudis miles, in aciem educere poteſt. Et curam domeſticā rei familiaris, Epiſcopus vxoratus, poteſt tuto infidelem ſuam matrēfamilias reiicere, vt ipſe expeditius ea, quæ miniſterij ſunt curare poſſit. Ita, Prou. 31. Vxor virum in politia verſantem, curis domeſticis pulcherrime ſubleuat. Et Naziāzenus matrē ſuam inde laudat quod marito ſuo non tantum non impedimento, ſed adiumento fuerit in miniſterio, imo vt miniſterium contra calumniatores ornetur, & occaſio criminandi aduerſariis præcidatur. Ad hoc vtile eſſe coniugiū, Paulus diſerte affirmat, vt ſcilicet ſine crimine, irreprehenſibilis ſit Epiſcopus, vnius vxoris maritus. Quod vero dicitur copulam coniugalem habere aliquid immundi, quod ſanctitatem miniſterij contaminet, hoc & antea refutatum eſt, & Paulus hoc ipſo loco refutat, cum Epiſcopo, vnius vxoris marito, tribuit σωφροσύνην καὶ ἐγκράτειαν, pudicitiam, temperantiam, ſeu continentiam. Tit. 1. Sicut mox cap. 2. caſtitatem tribuit etiam vxoribus in coniugio. Poteſt ergo etiam vxoratus presbyter, exemplar fidelium eſſe, non tantum in pietate, charitate & fide, verum etiam in caſtitate, 1. Tim 4.

Hæc certe ex contextu Pauli plana & manifeſta ſunt, quæ ideo etiam maius momentum & pondus apud omnes pios habere debent, quia eo loco Paulus materiam illam, ex profeſſo tractat. Et conſentiunt reliquæ etiam Scripturæ ſententiæ. In veteri enim Teſtamento, cum Deus varias legales pollutiones ſacerdotibus prohibuiſſet, vt mundi & ſancti eſſent, coniugiū tamen ipſis nō prohibuit, ſed certis conditionibus circumſcriptum permiſit, Leuit. 21. Ezech. 44. Et ne quis in nouo Teſtamento hoc vel mutatum vel abrogatum putaret, propterea quia in veteri ſacerdotio erat ſucceſſio ſecundum carnem, Paulus in nouo Teſtamento dicit: Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris maritum. Et quod, 1. Cor. 7. ſcriptum eſt, eum, qui non continet, ſi contrahat matrimonium non peccare, ſed benefacere, ad vniuerſam Eccleſiam pertinet, cum quidē in illa Epiſtola Paulus multa ex profeſſo de miniſtris Euangelij diſputet. Si quis enim cum Pontificiis dicere velit, Paulum reliquis quidē Chriſtianis coniugium liberum reliquiſſe, ſacerdotibus vero propter ſanctitatem miniſterij prohibuiſſe, ei Paulus grauiſſime contradicit, affirmās doctrinam dæmoniorum eſſe, propter hypocriſin, ſeu externā ſpeciē ſanctitatis, prohibere nuptias, 1. Tim. 4. Honorabile enim coniugium eſt in omnibus, hoc eſt, inter cuiuſuis ordinis homines, ad Ebræ. 13. Quod vero Paulus cœlebs fuit, hoc non fecit ex neceſſitate legis. dicit enim ſe poteſtatem habere circumducendi vxorem, ſicut ex reliquis Apoſtolis quidam fecerunt, 1. Cor. 9. Quod enim locum illum Pauli, veteres quidam interpretantur, quod Apoſtoli opulentas quaſdam matronas ſecum circumduxerint, in ſuis per orbem peregrinationibus, quę de ſuis facultatibus ſumptus præbuerint Apoſtolis, ſicut Luc. 8. Chriſtum multæ mulierculæ ſequuntur, miniſtrātes ei de ſuis facultatibus, illud loco Pauli non bene conuenit. Chriſtum enim matronæ illæ in ſola Iudæa ſequebātur. Quæ vero ſpecies fuiſſet, Petrum propriam ſuam vxorem relinquere, & interea aliorum opulentas vxores inter Gentes, per varios populos, in longinquis peregrinationibus circumducere? Et argumento Pauli hoc prorſus contrarium eſt. Hoc enim Paulus ibi agit, ſe habuiſſe poteſtatem grauandi Eccleſiam Corinthiacā ſumptibus pro ſe & ſuis, ſicut inquit Petrus, & alij ſumptus ab Eccleſiis, quibus miniſtrant, accipiunt, non pro ſe tātum, ſed & pro vxoribus ſuis, quas ſecum circumducunt. Ea vero poteſtate dicit Paulus, ſe non eſſe vſum, ne grauaretur Eccleſia apud Corinthios. Atqui non fuiſſet grauata, ſed ſubleuata Eccleſia, ſi huiuſmodi opulentas matronas Paulus circumduxiſſet, quarū ſumptibus ſuſtentatus fuiſſet. Nec loquitur in plurali, ſicut Luc. c. 8. ſed dicit, γυναῖκα, quam ſororē nominat, fidelē enim vxorem intelligit, quia Ethnica nō ſequeretur maritum fidelem in huiuſmodi peregrinationibus. Et qualem ſororem intelligat ipſe explicat, cum vocat γυναῖκα. Non autem opus fuiſſet tali Epexegeſi, ſi ſimpliciter, aut in genere mulierē intelligi voluiſſet. Nulla enim ſoror maſculus eſt, ſed quia talem ſororem fidelem intelligit, quę vxor ſit, & verbum περιάγειν, indicat ius mariti, quem vxor tenetur ſequi. Apoſtoli autem nequaquam hoc ius ſibi ſumpſerunt, vt aliorum vxores ex poteſtate cogerent ſe in peregrinationibus ſequi. De maritali igitur poteſtate circumducendi proprias vxores, Paulum loqui manifeſtum eſt. Atque hoc modo de vxoribus Apoſtolorum locum hunc intellexit Clemens, cuius ſententiam Euſebius ſua citatione confirmat, lib. 3. cap. 35. Sed ne opus ſit vel obſcuris, vel controuerſis locis niti, clariſſima eſt Pauli de ſacerdotum coniugio ſententia: conſtitue presbyteros, ſi quis ſine crimine eſt, vnius vxoris vir.

Locus de circumducenda [illegible]. 1. Cor. 9.

Mirari vero quis poſſet, quid contra manifeſtam hanc lucem, humana præſumptio vel auderet vel poſſet. Sed videbis, quomodo in omnes formas ſe vertant humanæ interpretationes, quando Lector, ſicut Hilarius inquit, non vult intelligentiam ex verbis referre, ſed conatur cogere hoc videri ſcriptum, quod ante lectionem præſumpſerat intelligendum. Ita cum admiratio cœlibatus præſumpſiſſet, ſacerdotes non debere maritos eſſe, non inquiſiuerunt in Paulo an ſententia illa vera eſſet. Sed in hoc laborarunt, vt Pauli verba ad ſuam præſumptam opinionem, quoquo modo detorquerent. Quidam enim (vt Calixtus) per vxorem intelligi

Paulina ſententia deprauata per Pontifices. Hilarius de interpretationibus.

Calixtus.

Vxor pro Eccleſia.

volunt Eccleſiam,vt Epiſcopus nõ pluribus, ſed vni præfectus ſit Eccleſiæ, nec tranſeat ab vna Eccleſia ad aliam,ſed alligatus ſit vni Eccleſię,ſicut vir vxori. Sed vt de tranſlatione Epiſcoporum iam non dicã, certe manifeſta eſt falſatio textus. Paulus enim loquitur de tali vxore,ex qua Epiſcopus liberos ſuſceperit,& curã domus, hoc eſt liberorum ac familiæ, diſerte Paulus diſtinguit à gubernatione Eccleſiæ. Alij dicunt,Paulum nõ loqui affirmatiuè,quaſi velit admittere ad Epiſcopatum eum,qui maritus ſit, ſed negatiuè hoc tantum velle,ne quis admittatur ad Epiſcopatum, qui plures vxores habuerit. Sed hæc gloſſa manifeſte pugnat contra textum,qui affirmatiue dicit,conſtituas presbyteros, ſiquis ſine crimine eſt, vnius vxoris vir. Eum igitur qui vnius vxoris vir eſt,dicit poſſe conſtitui Epiſcopum. Et Ambroſius inquit,qui ſine crimine vxoris vir eſt,tenetur ad legem ſacerdotij ſuſcipiendi. Hieronymus verò textum ita deprauat, qui vnius vxoris maritus non amplius ſit,ſed fuerit. Sed eadem ratione interpretanda eſſent etiam ſequentia, qui nõ amplius ſit,ſed fuerit ſobrius,prudens,pudicus, aptus ad docẽdum, &c Sed Tit.1.expreſſe ponitur verbum (eſt) ſi quis ſine crimine, eſt vnius vxoris vir. Aliter vero Paulus loquitur,quando id,quod præteritum eſt,vult intelligi,vt 1.Tim.5. vidua γεγονυῖα, quæ fuit vnius viri vxor. Et in illo ipſo 3.c.de Diaconis loquens, ita verba ponit, vt nulla ratione poſſint eludi, dicit enim Diaconi ἔστωσαν, ſint vnius vxoris viri. Et quod ibidẽ interponit de mulieribus, recte intelligitur eſſe deſcriptio quales debeãt eſſe Epiſcoporum & Diaconorum vxores, quia.n.de mulierũ officio in genere dixerat,c.2. & de viduis ac diaconiſſis dicturus erat, c.5. Hoc ergo loco Epiſcoporum & Diaconorũ vxores,quales debeant eſſe, deſcribit. Atque ideo deſcriptione Diaconorum quaſi interrupta, in medio ponit hanc particulã de mulieribus. Et poſtea perrexit deſcriptionem:Diaconi,inquit,ſint vnius vxoris viri,talis ſcilicet,qualem in parentheſi deſcripſit, ergo non mortuæ,ſed viuentis vxoris,maritum intelligit,& Pauli regula eſt, quando mortua eſt vxor, virum liberatum eſſe à lege vxoris,vt mortuę vxoris maritus amplius eſſe & dici non poſſit, Rom.7.Cor.7.Ita Chryſ.Tit.1.quærit,quale Paulus talem Epiſcopum in medium producat, qui ſit vnius vxoris vir? Et reſpondet,obturat ora hæreticorum, qui nuptias διαβάλλουσι,cauillantur ſeu criminantur, oſtendens, quod τὸ πρᾶγμα,negocium illud nõ ſit ἐναγὲς, impurum ſeu deteſtãdum,ſed adeo τίμιον, honorabile ſeu precioſum, vt cũ eo poſſit quis etiã ſacrum Epiſcopatus thronum aſcendere. Et 1. Tim.3. dicit Chryſo. Paulum non ferre legẽ neceſſariam,vt nemo ſine vxore poſſet fieri Epiſcopus, ſed prohibere ἀμετρίαν, ne(vt Iudæi) duas κατὰ ταυτὸν, ſimul eodem tẽpore, habeat vxores, is qui conſtituendus eſt Epiſcopus. Theophylactus hoc ita repetit, ſi duxerit vxorem Epiſcopus,vnius ſit,non multarũ maritus. Chryſ.vero attingit quidem alterã etiam interpretationẽ.Quidã inquit, dicũt Paulum intellexiſſe τὸν ἀπὸ γυναικὸς, qui ab vxore ſcilicet liberatus ſit, mox vero addit, etiamſi hoc nõ ſit,licet eum, qui vxorem habet, eſſe quaſi non habeat, 1.Cor.7. Licet enim αὐτῷ τῷ πράγματι καταχρήσασθαι καλῶς,rẽ illã, ſeu nẽgotium illud,ſcilicet cõſuetudinem cõiugalem,recte & honeſte tractare ſeu vſurpare,ſicut in diuitiis fit. Hæc Chryſoſt.

Nega. i. e. qui Paulũ

Hieronymus pro præſente præteritum ſubſtituit.

Paulus deſcribit quales debeant eſſe ſacerdotum vxores.

Chryſoſt.

Theophyl. & Chryſoſt.

Eluſio alia de diſcrimine diſſimilium præceptorũ

Poſtremo alij, quia animaduertunt eluſiones cõmemoratas non poſſe ferre lucem clariſſimã textus Paulini,fatentur igitur & concedunt,hanc eſſe ſententiam,ſicut oſtendimus. Sed dicunt primitiuam Eccleſiam,dum adhuc rudis ex Gentibus conſtituebatur,leuiora dediſſe præcepta, & propter conuerſorum paucitatẽ ſacerdotibus permiſiſſe coniugiũ: Roborata vero Eccleſia, hominibuſque ad potiora prouocatis, additum eſſe Eccleſiaſtico ordini cœlibatum.Hæc ſunt verba Bunderi cuiuſdã. Sed Chryſoſt.recte dicit:Paulum illo loco non de perſona Timothei, ſed in genere loqui de omnibus ad miniſterium aſciſcendis, & quod Timotheo præſcribit, hoc velle ſeruari ab omnibus. Quis vero niſi Dæmõ ille qui in hypocriſi prohibet nubere,1.Tim.4.Pontificiis reuelauit,textum ita eſſe mutandum vt tempore Pauli quidem textus hic fuerit,Epiſcopus ſit vnius vxoris vir, Poſteris vero temporibus textus ita ſonet, Epiſcopus nullius legitimæ vxoris vir ſit,aut comburatur?Et quãta blaſphemia eſt, Eccleſiã Apoſtolicam hac contumelia afficere, quod conſtitutiones & ordinationes ipſius, fuerint rudis indigeſtaq; moles? Paulus enim in illo loco, non deſcribit,primam tumultuariam conſtitutionem Eccleſiarũ inter Gentes,ſed inquit:ideo reliqui te in Creta,vt reſidua,quæ deſiderantur, pergas corrigere. Et vtitur vocabulo valde ſignificanti ἐπιδιορθώσῃ. Significat enim διορθοῦν,corrigo,emẽdo,recte diſpono, curuum erigo, vt in rectum dirigatur, quod vſitate dicimus reformare.Præpoſitio vero ἐπὶ, ſignificat continuationem & abſolutionem reformationis.Paulus igitur,quædã præſens reformauit, reliqua, quæ adhuc deeſſe videbantur iuxta ſuum præſcriptum, per Titum voluit abſolui. Et partem illius abſolutæ Apoſtolicæ correctionis ſeu reformationis, affirmat hãc eſſe,vt conſtituantur presbyteri,ſi quis ſine crimine, eſt vnius vxoris vir. Hegeſippus certe apud Euſebium,li.3.c.32.non dicit, Eccleſiam poſt Apoſtolorũ demum tempora adoleuiſſe, & factã virginem immaculatam permanſiſſe ad illa vſque tempora, quãdo Simeon ſucceſſor Iacobi crucifixus eſt, & addit triſtem hanc querelam: Vt vero & Apoſtolorũ chorus,& omnis illa ætas,quę à Domino ſuſceperat,viuæ vocis auditum,de hac luce deceſſit,tum velut in vacuã domum falſæ doctrinæ impius ſe error immerſit.Ita Hegeſippus. Pontificij vero ex illis poſterioribus corruptis temporibus, non verentur Pauli ἐπιδιόρθωσιν,Tit.1. corrigere ac mutare, & quidem eo titulo,quod meliora ac potiora ſint habẽda:quę poſterioribus tẽporibus contra Paulum irrepſerũt,quã quæ ipſe per Spiritum ſanctum conſtituenda & corrigenda ordinauit, ſicut inquit, Tit. 1. Pius Lector candide hæc conſideret,res enim manifeſta eſt.

Primitiua & poſteriorũ temporũ Eccleſia.

Bunderus ab ipſis.

Emphaſis.

Hegeſipp.

CAPVT II.

QVOMODO CONTRA HVNC Spiritus ſancti Canonem, Pontificij pugnent.

Antitheſis Canonis Pauli & decretorum Pontificiorum.

CHryſoſtomus dicit:Paulum ideo nuptias tanquam rem honorabilem, precioſam & ſanctã collocare in ipſum Epiſcopatus thronum, vt extet in Eccleſia illuſtre teſtimonium ipſo facto refutans hæreticos,qui nuptias vt prophanas & impuras criminantur. Pontificij vero coniugium in ordine Eccleſiaſtico ſimpliciter, nec admittere, nec ferre volunt, ſed illud, vt rem prophanam & immundam, quæ dignitatem & ſanctitatem miniſterij dedecoret impediat,& inquinet,ſuſpenſionibus,depoſitionibus, excommunicationibus, diuortiis, vinculis, proſcriptionibus, ferro & flamma in ſacerdotibus ſuis perſequuntur.Paulus dicit:Conſtitue presbyteros,ſi

Digitized by Google

ros,ſi quis eſt ſine crimine,vnius vxoris vir. Pontificij verò, neminem in ordinem ſacerdotum admittunt, niſi vouerit,ſe in perpetuum nullius legitimæ vxoris maritum fore,hoc eſt,niſi coniugium in perpetuum abiurarit. Et ſi vnius legitimæ vxoris vir ſit, cum ignominia & contumelia à ſacerdotio reiicitur. Paul.dicit:Dona quæ ad miniſterium neceſſaria ſunt,etiam coniugatis à Deo conferri,atque ideò vnius vxoris virum, ſi reliquis donis & virtutibus ad Eccleſiæ ædificationem neceſſariis à Deo ornatus ſit,diſponit,ordinat,imperat & edicit (hæc enim eſt vis verbi δεῖ παραγγέλλω) in honorem coniugij eligendum eſſe in Epiſcopum. Pontificij verò coniugatum,quantumuis ea vitæ ſanctitate,illis donis & virtutibus, quas Paul.requirit, à Deo inſtructus ſit, ad miniſterium non admittunt,nec in eo tolerant ſed in contumeliam & ignominiam coniugij, ab ordine Eccleſiaſtico reiiciunt & eiiciunt, niſi vxorem abiecerit & coniugium abiurarit. Atque ita Eccleſiam ſcelerate defraudant multorum opera,qui donis ſuis vtiliter poſſent Eccleſiam ædificare. Econtra verò Eccleſiam replēt eiuſmodi hominibus, qui nec donis,nec virtutib. neceſſariis ad miniſterium inſtructi ſunt, quiq; nec vitæ ſanctitate, nec morum grauitate, miniſterium ornare, & Eccleſiam ædificare poſſunt. Manifeſtum enim eſt,non omnes cœlibes habere reliqua dona ad miniſteriū neceſſaria. Nec tot poſſe vere cœlibes ad miniſterium idoneos reperiri,quot miniſtris Eccleſia opus habet. Qui verò in ſacris ordinibus conſtituti ſunt, & donum cōtinentiæ non habent, nec tamen propter interdictum Eccleſiæ Pontificiæ matrimonium cōtrahere poſſunt, illi vſtionibus & obſcœnis pollutionibus, non tantum priuatim conſcientiam ſuam ſauciant & maculant, Spiritum ſanctum excutiunt, orationem abominabilem faciunt, ſed publice etiam totam Eccleſiam, quæ paſtorū exempla ſequitur, fœdis libidinib. replent, miniſterij dignitatem & ſanctitatem, turpiter proſtituunt & maculant. Nihil horum negari poteſt. Præterea laqueum votorum perpetui cœlibatus, ſeu potius abiurationis coniugij in perpetuum iniiciunt omnibus, quos in ordinem Eccleſiaſticum admittunt, ſiue habeāt donum continentiæ, ſiue non habeant, id quod directe pugnat contra Paulum, qui nemini laqueū vult iniici. Quod enim fingunt,Deum omnibus velle dare donum cœlibatus, atq; ideo omnes poſſe coniugium abiurare, ſupra refutatum eſt. Et Chryſoſto. explicās illud,melius eſt nubere, quum vri, dicit hanc eſſe ſententiam,quia magna eſt tyrannis ἐπιθυμίας, concupiſcentiæ. Si igitur multum ſuſtineas βίαν καὶ πύρωσιν,vim & vſtionem, ἀπόστηθι τῶν πόνων καὶ ἱδρώτων, μήποτε καὶ ἀνατραπῇς,deſiſte à laboribus & ſudoribus,ne forte ſubuertaris. Plerique verò in regno Pontificio, nō propter regnum cœlorum, ſed propter pinguia beneficia, & ſpe ampliſſimarum dignitatum ſe caſtrant,hoc eſt, coniugium abiurant & omnis generis fœdis libidinibus ſe polluunt. Sicut Eraſmus inquit: Vereor ne cenſus Eccleſiaſtici, caſtrent hodie Clericos verius,quam pietas.

Pontificij Eccleſiam libidinibus fœdis replent.

Chryſoſtomus de vſtione.

Optima beneficia: & faſtus honorum caſtrant Pontificios.

Cumque Paul.cœlibatum illis etiam,qui donum cōtinentiæ habent, non auſus fuerit præcipere, nec coniugium prohibere: Pontificij lege ſeueriſſima omnibus ſuis clericis cœlibatum tanquam neceſſarium ad ſacerdotium, præcipiunt & coniugium in perpetuum prohibent, ſiue donum continentię habeant, ſiue non habeant: Et eo ipſo produnt cuius ſpiritus ſint. Paul. enim expreſſe dicit: Prohibitionem coniugij eſſe ſpiritum erroris & doctrinā Dæmoniorum,1.Tim.4. Nec elabi inde poſſunt, quod fingūt Paulum reſpexiſſe ad ſolos Tatianos & Manichæos, qui nuptias in vniuerſum omnibus prohibuerunt, eo, quod abominabiles & damnabiles illas iudicarent. Non enim de vna aliqua ſecta,nec de certo aliquo puncto temporis, mox poſt Apoſtolorum ſeculum loquitur: ſed in plurali vocat ſpiritus erroris & doctrinas Dæmoniorum,& quidem in nouiſſimis temporibus prædicit hoc maxime euenturum. Nec releuat Pontificios quod dicunt, ſe non in vniuerſum damnare nuptias, nec omnibus eas prohibere ſed tantum certo ordine, Clericis ſcilicet,propter dignitatem, ſanctitatem & mundiciem ſacerdotij. Nam & Manichæi non in vniuerſum omnibus coniugium prohibuerunt, ſed tantum electis ſuis,propter maiorem ſanctitatem & perfectionem. Auditoribus enim ſuis, quos ita vocabant,vt imperfectioribus, coniugium permittebant. Num igitur propterea Manichæos à Spiritibus illis erroris & à doctrinis Dæmoniorum apud Paulum, eximemus? Imò Paulus oſtendit, ſe de illis maxime loqui,qui nō in vniuerſum damnant, ſed propter hypocriſin, hoc eſt, propter externam ſpeciem ſanctitatis & perfectionis prohibent nubere. Et certe,propter illam ipſam rationem Pontificij clericis & regularibus ſuis,prohibent nuptias, quia ſcilicet ſcriptum ſit: Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum. Item, mundamini qui fertis vaſa Domini. Et Thomas Aquinas dicit: Ad perfectionem tendentibus maxime vitandum eſt vinculum coniugale. Quod verò Paul.addit, ſpiritus illos impoſtores ſub hypocriſi habere conſcientiam pollutam & contaminatam tanquam inuſtis cauterij ſtigmatis notatam,eo ipſo, fœditatem Pontificij cœlibatus toti iam orbi notiſſimam,quaſi intento digito demonſtrat. Nec valet exceptio,quod dicunt, ſe neminem cogere ad ſuſcipiēdos ordines, & ad emittendum votum cœlibatus. Neminem enim ad beneficia Eccleſiaſtica admittunt, niſi votum perpetui cœlibatus,quod nihil aliud eſt, quam abiuratio & prohibitio coniugij in perpetuum,ſuſceperit. Et certe conſtitutis in ſacris ordinibus, coniugium ſub pœna anathematis & diminutionis capitis, ſeueriſſime prohibent. Et verbum quidem prohibendi, quidam non libenter vſurpāt,ſed quid refert alia vocabula quærere, cum re ipſa & de facto clericis ſuis ſeueriſſime prohibeāt τὸ γαμεῖν? Et ne à vocabulo quidem prohibendi ſeu interdicendi ſibi temperant, vt non reipſa tantum, ſed in verbis etiam extent notæ, cuius Spiritus doctrina illa ſit. Nam 26. q.2. extant hæc verba: Copula ſacerdotalis nec legali nec Euangelica, nec Apoſtolica authoritate prohibetur: Eccleſiaſtica tamen lege, penitus interdicitur. Habes teſtimonium ex ipſorum decreto manifeſtum, quod Spiritus veteris & noui Teſtamenti, qui eſt Spiritus veritatis,non prohibeat copulam ſacerdotalem. Alius igitur Spiritus eſt, qui eam lege Eccleſiaſtica penitus interdicit. Et quis ille Spiritus ſit, Paulus diſerte exprimit 1.Tim.4 Spiritus ſcilicet erroris, proferens in hypocriſi doctrinas Dæmoniorum prohibentium nubere. Ita Calixti decretū habet, Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis & Monachis concubinas habere ſeu matrimonia contrahere penitus interdicimus. Eliberrino Cōcilio Canone 33. placuit in totum prohibere Epiſcopis,Presbyteris, Diaconis ac Subdiaconis, poſitis in miniſterio, abſtinere ſe à coniugibus, &c. Et hoc certe eſt ad verbū reddere id, quod Paul.

Locus 1. Tim. 4. de prohibitione nuptiarum.

Thomas Aquinas.

Excuſatio Pontificiorū neminem à ſe ad ordinū ſuſceptionem cogi.

ſcribit κωλυόντων γαμεῖν, interdicentium ſeu prohibentium contrahere matrimonia.

CAPVT III.

ARGVMENTA PONTIFICIORVM pro lege cœlibatus ſacerdotum.

Argumenta Pontificiorum pro cœlibatu aſſerendo. Status callida tranſpoſitio in hac quæſtione, cœlibatum ſacerdotum eſſe iuris diuini.

ET hæc cum manifeſte pugnent contra Canonem Spiritus ſancti per Paulum promulgatum, tamen ex Scriptura argumenta conquirunt ad ſtabiliendam prohibitionem coniugij in ordine Eccleſiaſtico, quaſi Scripturam per Scripturam euerſuri. Et obſeruetur mutatio ſtatus controuerſiæ: quidam enim olim contenderunt, & nunc etiam diſputant, prohibitionem copulæ ſacerdotalis eſſe iuris diuini, duplici ratione. Primò, quia fingunt eſſe traditionem Apoſtolicam. Secundò, quia argumentis ex Scriptura eam probant. Et in Concilio Tridentino magnis contentionib. hoc diſputatum fuit. Sed alij, quia vident hoc figmentum nimis eſſe impudens, cum præter Paulum, etiam veteris Eccleſiæ hiſtoria, ſicut mox oſtendemus, & ipſe etiã Gratianus, (in capitulo Sors) reclament. Ac Scholaſtici etiam ſaniores diſputant, Ordinem annexum habere votum continentiæ, non per ſe, aut ex iure diuino, ſed impedire coniugium ratione ſtatuti Eccleſiaſtici. Atque in hanc ſententiam tandem videtur etiam Cõcilium Tridentinum deſcendiſſe, cum Canone 9. inquit: Non obſtante lege Eccleſiaſtica. Ita verò, cum concedant, non iure diuino, ſed Eccleſiaſtica lege ſacerdotibus prohiberi coniugium, quæſtio plana erit. Primò, an ſeruus ea de re poſſit legem ferre, de qua nihil præcipere voluit ipſe Dominus, ſicut Theodoretus loquitur. Secundò, an cõiugium, quod Deus illis, qui donum continentiæ habent, liberum permiſit, illis verò, qui non continent, mandauit, Eccleſia poſſit lege ſub pœna anathematis prohibere. Tertiò, an coniugium, quod Deus honorabile pronunciauit eſſe in omnibus, Eccleſia ſua lege poſſit abominandum & deteſtandum facere in ſacerdotibus. Quartò, an prohibitionem coniugij, quam Paulus pronunciat eſſe Dæmoniorum doctrinam, Eccleſia ſua lege poſſit canonizare. De his ſane quæſtionibus, non opus eſt prolixe diſputare, analogia enim fidei oſtendit etiam Idiotis, quid reſpondendum ſit. Cumque fateantur legem de cœlibatu ſacerdotum non eſſe, nec diuini iuris, nec naturalis, ſed poſitiui, certe ipſi in decretis ſuis tradunt, quando ſtatutum aliquod nõ amplius ædificat, ſed deſtruit, non eſſe rigide, & inclementer defendendum, ſed pro ratione ædificationis Eccleſiæ, mutandum. Debebant igitur eandem humanitatem præſtare, etiam in lege cœlibatus relaxanda, quam vident calamitatem Eccleſiæ eſſe, & publice & priuatim. Sed dicunt obſtare multa grauiſſima Scripturæ dicta, quæ legem illam cœlibatus confirment. Atqui ita prohibitio coniugij in ſacerdotibus eſſet iuris diuini, ſi Scriptura eam traderet & confirmaret, quod tamen ipſi negant.

Gratianus & Scholaſtici.

Concilium Tridentinũ.

Status cauſæ.

Principium firmiſſ.

Et omnibus quidem illis argumentis rectè opponi poteſt vnum illud axioma, quod verum, certum, ſolidum, & firmum eſt: Nempe, quando de re aliqua in Scriptura habemus expreſſum & determinatum textum (vt de Epiſcopo, Presbytero & Diacono, vnius vxoris marito) non admittenda eſſe vlla alia argumenta, ex quibuſcunque Scripturæ locis formentur. Quacunque enim ſpecie pingantur, rectè reſponderetur, Paulus illud, quod opponitur, nõ ignorauit, & tamen hoc non obſtante, dicit: Conſtitue Presbyteros, ſi quis ſine crimine eſt vnius vxoris vir. Ordine tamen videbimus, quæ illa argumenta ſint, & quantum habeant momenti. Quia verò pleraque omnia, quæ ad explicationem illorum argumentorum pertinent, in ſuperioribus ſunt expoſita, hoc loco breuiores erimus, & ordine tantum præcipua argumenta, quæ ex Scripturæ locis formare ſolent, monſtratis fontibus ſolutionum recenſebimus. Nec verò ignoro, Patres etiam aliquando talia argumenta formare, & tales rationes nectere cœpiſſe. Sed illi ſuis ratiocinationibus non ferebant leges, nec conſcientiis laqueos iniiciebant, ſed tantum oſtendebant videri ſibi, cœlibatum ad officia miniſterij Eccleſiaſtici magis commodum eſſe, quam coniugium. Quomodo verò illis argumentationibus ſenſim progreſſum ſit, & ex eo, quod Origenes dicit (mihi videtur) item ex eo, quod Euſebius dicit (decet) factum ſit (debet & oportet) collatio hiſtoriarum & argumentorum apud Patres oſtendit, ſed recitentur argumenta.

Argumenta Pontificiorum è 1. Corinth. 7. facta.

Primò, multa argumenta formantur ex loco, 1. Corint. 7. vt vacetis ieiunio & orationi. Nec mirum eſt Põtificios conari legem cœlibatus ſacerdotum, ex illo potiſſimum capite confirmare. Chryſoſtomus enim ſcribit, fuiſſe quoſdam, qui totam illam diſputationem Pauli de virginitate ſeu cœlibatu, voluerint ad ſolos ſacerdotes & doctores in Eccleſia reſtringere, quos Chryſoſtomus ex ipſo textu refutat. Ita Origenes tractans illum locum, dicit. Certum eſt impediri ſacrificium iuge aut indeſinẽs iis, qui neceſſitatibus coniugalibus inſeruiunt. Vnde mihi videtur, quod illius ſolius eſt offerre ſacrificium indeſinens, qui indeſinenti & perpetuæ ſe caſtitati deuouerit. Ambroſius ita argumentatur: Si plebeis hominibus orationis cauſa, ad tempus abſtinere præcipit Apoſtolus, vt vacent orationi, quãto magis Leuitis & Sacerdotibus, quos die noctúq; pro plebe ſibi commiſſa, orare oportet? Mundiores ergo eſſe debent cæteris, quia actores Dei ſunt. Hieronymus ita inquit: Si laicus & quicunque fidelis digne orare non poteſt, niſi abſtineat officio coniugali: Sacerdoti, cui ſemper pro officio offerenda ſunt ſacrificia, ſemper orandum eſt, ergo ſemper carendum matrimonio.

Chryſoſtomus de 7. cap. 1. ad Corin. Origenes.

Ambroſius.

Hieronymus.

Reſpondeo, locus ille Pauli in ſuperioribus explicatus eſt. Ad conſequentiam igitur, quam Patres inde formant, ſimpliciter reſpondeo: Paulus bene nouerat ſacerdotum officium, & quod ſemper ipſis ſit pro Eccleſia orandum, & tamen dicit: Oportere Epiſcopum eſſe irreprehenſibilem, vnius vxoris virum. Item Diaconi ſint vnius vxoris. Interpretationem igitur & conſequentias Origenis, Ambroſij & Hieronymi, Paulus ipſe reiicit & refutat. Et hæc ſolutio omnium firmiſſima eſt. Aliqua tamen modeſtia eſt Origenis, qui opinionem ſuam, non prætoria authoritate proponit, ſed inquit: Mihi videtur. Conſtat enim Origenem nimium fuiſſe admiratorem cœlibatus, qui dicitur ideo ſibi virilia execuiſſe, vt poſſet continens eſſe, quod exemplum multi tunc alij ſecuti ſunt, vt Eccleſia coacta fuerit ſeueriter hoc prohibere, vt non mirum ſit, Origenem primum fere eſſe inter Patres, qui ita diſputare cœpit, quod diligenter obſeruetur: Et tamen Origenicum illud VIDETVR, Eccleſia illius temporis, non tantum non recepit, ſed non multo poſt diſerte damnauit in Gangrenſi ſynodo, quaſi ſoli cœlibes, & non coniugati, poſſent offerre & pro Eccleſia

Origenis opinio ſtrauit.

Gangrenſe Concilium.

Digitized by Google

Paphnutius. cleſia orare. Sicut Paphnutius in Nicena ſynodo argumentationes, quę poſtea à Hieronymo & Ambroſio repetitæ ſunt, refutauit, ſicut mox in hiſtoria cœlibatus oſtendemus. Quod vero Hieronymus dicit, ideo debere à coniugio abſtinere, vt digne poſſint orare, hoc eſt, ſicut Carthaginenſis ſecunda Synodus dicit, quo poſſint ſimpliciter, quòd à Domino poſtulant, impetrare, blaſphemia eſt, faciens coniugium rem tam impuram, vt orationem faciat fœtere coram Deo, vt non poſſit exaudiri. Sed hæc in ſuperioribus refutata ſunt, vbi ad hoc monſtratũ eſt, de quibus orationibus Paulus in illa ſententia, 1. Cor. 7. loquatur. Tantum igitur Chryſoſtomi interpretationem adſcribam, cuius hæc ſunt verba, quæ Hieronymi argumentationem infringunt & refutant. Intelligit orationem τὴν μετὰ πλείονος σπουδῆς, quæ ſit maiori intentione. Si enim diceret συμιόντας ἀλλήλοις, eos qui coniugali conſuetudine vtuntur, non debere vel poſſe orare, quomodo locum & tempus haberet quod alibi præcipit indeſinenter orandum? Licet igitur (καὶ ὁμιλεῖν γυναικὶ καὶ εὐχῇ προσέχειν) & cum vxore conſuetudinem habere, & precibus intentum eſſe, ſed cõtinentia illæ fiunt exactiores, ἀκριβέστεραι. Non enim ſimpliciter dicit, vt oretis, ſed vt vacetis orationi, vt qui intelligat, conſuetudinem coniugalem inducere ἀσχολίαν, non autem ἀκαθαρσίαν.

Argumentum ſecundum. Secundo: Ex illa etiam Pauli ſententia varia texũt argumenta. Coniux curat ea quæ mundi ſunt. Cœlebs vero quæ ſunt Domini, vt ſine diſtractione Domino adhæreat. Inde enim inferunt, Coniugium nulla ratione cõuenire miniſterio Eccleſiaſtico, quod ſine aliis ſolicitudinibus & diſtractionibus debet curare quæ ſunt Domini. Sed de ſententia illa Pauli in ſuperioribus ſatis dictum eſt, quæ hoc loco non repetam, inde enim peti poſſunt. Et ſane ſi quis donum continentiæ habeat, & reliquis virtutibus ad miniſterium neceſſariis à Deo ornatus ſit, is procul dubio poteſt expeditius obire officia miniſterij. Conſequentiam vero generalem, quæ inde texitur, quaſi nemo coniugatus, etiamſi cæteras virtutes Epiſcopales habeat, poſſit in miniſterio ea, quæ Domini ſunt, recte curare, aut quaſi ideo coniugatus ad miniſterium non ſit admittendus, Paulus negat & refutat. Qui enim hęc ſcribit 1. Cor. 7. & qui dicit. Nemo militans implicat ſe negotiis ſecularibus. Idem quando ex eodem ſpiritu præſcribit formam Epiſcopi, & quidem talis Epiſcopi, quem vult eſſe fidelem diſpenſatorem Dei, dicit: Sit vnius vxoris vir, nec curam domus & familiæ per ſe impedire officia Epiſcopi, Paulus oſtendit: Inquit enim, domui ſuæ bene præſit, liberos habeat ſubiectos. Cumque Deus vxorem appellet adiutorium viri, & Paulus mulieribus attribuat οἰκοδεσποτεῖν, gubernationem ſeu adminiſtrationem domus, ſicut Solomon inquit: Sapiens mulier ædificat domum. Coniugatus igitur Epiſcopus, multis negotiis & curis domeſticis ſubleuatur ab vxore pia, vt poſſit miniſterio ſuo expeditius vacare, ſicut paulo ante etiam oſtendimus. Et quid ineptius eſt, quam noſtros Epiſcopos, (qui cum deberent Deo militare, toti immerſi ſunt politicis, ſecularibus & aulicis negotiis) diſputare περὶ ἀπραγμοσύνης cœlibatus, quam Chryſoſto. ex Paulo recte celebrat, cum ipſi propter negotia ſecularia petant dignitates Eccleſiaſticas.

Argumentum tertium. Hieronymus. Tertio, Surſum & deorſum verſant argumentum, quod ex hiſtoria de vicibus ſacerdotalibus 1. Par. 24. formant. Hieron. lib. 1. contra Iouinianum inquit: Nam & in veteri lege, qui pro populo hoſtias offerebant, non ſolum in domibus ſuis non erant, ſed purificabantur ad tempus ab vxoribus. Ambroſius 1. Timot. 3. Veteribus ideo conceſſum eſt vxores ad vſum habere, quia multo tempore vacabant à miniſterio, Dauid enim 24. conſtituit claſſes, vt vicibus deſeruirent: At vbi tempus imminebat miniſterij, purificati aliquantis diebus accedebant ad templum offerre Domino: Nunc vero paucos quotidie neceſſe eſt in Eccleſia præſto eſſe, nec habent dilationem, vt poſt conuentum legitime purificentur ſicut veteres. Ac per hoc omnes à conuentu fœminæ abſtinere debent. Innocen. ad Exuperium Epiſcop. Toletanum ita ſcribit: Nam cum & veteribus ſacerdotibus, durante miniſterij ſui tempore, neceſſe fuerit ſe continere etiam ab vxoribus propriis, tametſi ad ſacerdotij ſucceſſionem neceſſario vterentur coniugio, nec ſatis mundos dignoſque habuit lex etiam illa carnalior, ad obeundi diuini cultus & ſacri altaris, quamuis vmbratica miniſteria, qui non abſtinuiſſent etiam vxoribus propriis, quanto magis decet noſtros ſacerdotes, pudicitiam ordinationis die ſeruare, &c. — Ambroſius. — Innocentius.

Reſpondeo: Hæc argumentatio ſumit principia, partim incerta, partim falſa. Nulla ergo vel vera, vel neceſſaria conſequentia inde conficitur. Fingit enim vices ſacerdotales ideo inſtitutas, ne immundicies conſuetudinis coniugalis, qua propter ſucceſſionem, carere non poterant, pollutione quadam, indignos redderet ſacerdotes ad obeunda officia miniſterij. Hiſtoria enim vbi inſtitutio illa de vicibus ſacerdotalibus accurate deſcribitur, huius rei prorſus nullam facit mentionem, ſed alia ratio illius diſtributionis ibi redditur. Et manifeſtum eſt, vices illas, quadringentis plus minus poſt Moſen annis à Dauide inſtitutas. Et interea ſacerdotes ſemper fuerunt coniugati, ac liberis operam dederunt. Imo ipſe Pontifex, ſingulis diebus mane ac veſperi iubebatur ſacrificium offerre Domino, Exod. 29. Et tamen generabat liberos. Quomodo igitur poſt conuentum cum vxore, per aliquot demum dies purificatus, ad ſacrificium accedere potuiſſet? Animaduertit hoc etiam Auguſtinus, qui cum legat Leu. 15. Vir à coitu pollutus ſit vſque ad veſperam, miſere ſe torquet, quomodo Pontifex ante illas vices, ſingulis diebus potuerit ſuffitum facere, & tamen ſimul etiam liberis operam dare, quęſt. in Leu. 28. Et in 2. Retractationum. Deinde neque hoc ex Scriptura probari poteſt, extare vllum expreſſum mandatum, interdicens ſacerdotibus conſuetudinem coniugalem, & iubens eos abeſſe propria domo toto tempore vicis ſuæ, quaſi inde immundi & indigni redderentur, ad obeunda altaris miniſteria. Quod enim Zacharias tempore vicis ſuæ domo abeſt, habitans in exedris templi, inde factum fuit, quia habitationem ſuam non habebat Hieroſolymis, ſed in ciuitate Iuda. Nec ſcio extare legem, quod ſacerdotes ex domibus ſuis venientes, per aliquot dies purificandi eſſent, priuſquam templum ingrederentur. Purificatio enim, quæ Numer. 8. deſcribitur, longe alia eſt. Et tamen argumentatio illa tanta contentione à tam multis vrgetur, vt ſacerdotibus noui Teſtamenti laquei iniiciantur, cum tamen principia eius dubia prorſus & incerta ſint. Sumit enim hoc pro confeſſo, Conſuetudinem coniugalem reddidiſſe hominem immundum in veteri Teſtamento, cum tamen in toto veteri Teſtamento non extet expreſſis verbis talis lex. Nam Leuitic. 15. vnde hoc conantur probare, quia vulgaris tranſlatio habet: Vir à quo egreditur ſemen — Auguſtinus.

coitus, immundus erit vſque ad veſperam. Textus originalis aliud habet & agit, nempe περὶ γονοῤῥοίας, ſicut manifeſtius ex 22. c. Leuitici colligitur. Nec ex hiſtoria Abimelech hoc poteſt liquidò & certò probari, ſicut ſupra oſtendimus. Et vt maximè in veteri Teſtamento, conſuetudo coniugalis attuliſſet legalem & Moſaicam quandam pollutionem, qua conſequentia iugum illud ſacerdotibus Nou. Teſtamenti imponeretur, à quo Chriſtus totam Eccleſiam liberauit? Num igitur Leuiticas pollutiones in nouum Teſtamentum reducemus, & quidem arctius, quam ſub lege fuerunt, aſtringemus? Lex enim ſeruitutis ſacerdotibus permittebat coniugium: Pontificij verò penitus interdicunt, idque ſub lege libertatis. Certe Paulus ſimpliciter dicit, ſit vnius vxoris vir. Et ſi maxime Leuitica aliqua pollutio in conſuetudine coniugali fuiſſet, Paulus expreſſe eam abrogat, cum inquit: Honorabile eſſe coniugium in omnibus, & cubile ſeu concubitum impollutum, κοίτην enim vocat. Nulla igitur prorſus eſt conſequentia in illa argumentatione, quam tamen magna confidentia, non recentiores tantum, ſed & veteres ad euertēdum manifeſtum textum (ſit vnius vxoris vir) vſurpant.

Quartum argumentum.

Quartò, ex illo etiam loco 1. Cor. 7. Si quis iudicauit in corde ſuo ſeruare virginem ſuam, bene facit, &c. formant argumenta pro perpetuo cœlibatu ſacerdotibus indicendo, hoc modo: Eccleſia non minus iuris habet in ſuos miniſtros, quam pater in filiam. Sed patriæ poteſtati Paulus hoc tribuit, quod poſſit filiam ſeruare virginem. Et addit: Patrem hoc modo non tantum bene, ſed etiam melius facere, quam ſi filiam elocaret. Eccleſia igitur non tantum bene facit, prohibendo miniſtris ſuis coniugium, ſed melius facit, quam ſi coniugium ipſis conceſſiſſet. Reſpondeo: Paulus non tribuit parentibus tyrannicam poteſtatem, vt liberis ſuis matrimonium prohibere, & contra naturam ac voluntatem ipſorum, ad cœlibatum ipſos adigere poſſint, ſiue habeant donum continentiæ, ſiue non habeant, ſed patriæ poteſtati certos circumdat limites, cum inquit. Non habens neceſſitatem, ſed poteſtatem propriæ voluntatis, ſcilicet, ſi filia habet donum continentiæ, & ὁρμὴν (ſicut OEcumenius loquitur) ad cœlibatum, tunc pater habet poteſtatem propriæ voluntatis, & bene facit, ſi ſeruet virginem, modo tamen ipſi laqueum non iniiciat. Si verò filia donum continentiæ non habeat, nec ὁρμὴν ad cœlibatum, tunc pater non habet deliberationem conſilij, ſed neceſſitatem præcepti: propter vitandam fornicationem, quiſque habeat coniugem. Si ſe non continent, nubant. Melius eſt nubere, quam vri, ſicut in ſuperioribus illa Pauli ſententia latius explicata eſt. Inde verò hoc ſequitur, Eccleſiam poſſe quidem pro diuerſitate donorum, ex miniſtris quibuſdam cœlibatum ſuadere, ſed ſine laqueo, quibuſdam verò debere coniugium concedere. Sicut autem non pater ſed tyrannus eſſet, qui filiam non habentem donum continentiæ, ad cœlibatum cogeret: Ita iniqua & tyrannica lex eſt, ſine diſcrimine prohibens coniugium omnibus miniſtris Eccleſiæ, ſiue donum continentiæ habeant, ſiue non habeant.

Oecumenius.

Eiuſdem generis eſt & hoc argumentum, ſicut paterfamilias habet liberam poteſtatem, vel eligendi, vel reiiciendi miniſtros in ſua œconomia, prout ipſi videtur: Ita Eccleſia poteſt tale decretum facere, quod velit coniugatos à miniſterio repellere, & non alios miniſtros admittere, aut tolerare, quam cœlibes. Reſpondeo: S. S. Eccleſiæ præſcripſit certam formam, ſecundum quam debet miniſtros eligere. Et in illa forma inter cætera expreſſe præſcribitur: Si quis ſine crimine eſt vnius vxoris vir. Non itaque licet Eccleſiæ contrarium decretum facere. Non enim ſui iuris eſt Eccleſia, ſed Chriſto tanquam capiti debet eſſe ſubiecta.

Quintum genus argumentorum ab hæreticis damnata mutuantur Pontificij Syricius & Innocentius.

Quintò, Pontifices Romani, pro ſtabilienda prohibitione coniugij in ordine Eccleſiaſtico, tales afferunt rationes, quæ à veteribus hæreticis mutuo ſumptæ ſunt, & manifeſte contumelioſæ ſunt in ſanctam inſtitutionem coniugij, adeo, vt illarum inter ipſos etiā Pontificios, ſi qui aliquid adhuc frontis habent, pudeat. Syricius enim & Innocen. ſacerdotes ex propriis coniugibus generantes ſobolem, contumelioſe appellant ſectatores libidinum, & præceptores vitiorum. Has autem reddunt rationes, quia ſcriptum ſit: Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum. Item, ſi ſacerdos contaminatus fuerit carnali concupiſcentia (de vſu autem legitimi cōiugij loquuntur) quo pudore vel ſacrificabit, vel qua conſcientia, quóve merito exaudiri ſe credit, cum dictum ſit: Omnia mūda mundis, coinquinatis autem & infidelib. nihil mundum, & qui in carne ſunt Deo placere non poſſunt. Sit igitur munditiæ puritate ſecurus, qui offerre aut baptizare debet. Alij allegant illud Eſai. 52. Pollutum nolite tangere: Mundamini, qui fertis vaſa Domini. Et Epheſ. 5. Sponſa Chriſti debet eſſe glorioſa, ſine macula & ruga. Item, Rom. 13. Non in cubilibus, ſed induamini Dominum Jeſum Chriſtum. Hæ rationes non requirunt operoſam explicationem vel refutationem, manifeſte enim oſtendunt, prohibitionem coniugij in regno pontificio, eſſe ipſam doctrinam Dæmoniorum. Nā & veteres hæretici, iiſdem prorſus & ſimilibus argumentis olim damnarunt coniugium, ſicut in ſuperioribus oſtenſum eſt. Ac ſupra cū de ſanctimonia & caſtitate coniugij ageremus, fundamenta ſolutionum monſtrata ſunt. Sententiæ enim pleræque ſunt generales, pertinentes ad omnes fideles, & loquuntur de peccatis inquinantibus conſcientiam, & excludentibus à regno Dei, quibus legitimum coniugium accenſere, Dæmoniorum doctrina eſt. Quædam verò ſententiæ diriguntur ad ſacerdotes veteris Teſtamenti, quibus vſus coniugij expreſſe conceſſus fuit, & tamen fuerunt ſancti, mundi & impolluti, etiam ſecundum legem.

Argumenta ex dictis ſcripturæ de votis.

Sextò, multa texunt argumenta ex locis Scripturæ de votis, & quod omnes, qui volunt & petunt, poſſint donum continentiæ à Deo impetrare, quia ſcriptum ſit: Quæcunque petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis: Sed hæc in præcedentibus prolixe ſunt explicata.

Allegant etiam illum locum, qui vxores habent, ſint quaſi non habentes, ergo ſacerdotes non debent conſuetudinem habere cum vxoribus propriis. Sed Chryſoſtomus oſtendit, Paulum ibi in genere loqui, de omnibus fidelibus, non in ſpecie de ſacerdotibus. Nec Paulus illis verbis prohibet congreſſum coniugum, expreſſe enim dicit: Ne fraudetis vos, ſed vult, ne ita addicti ſint vxoribus, vt ea, quæ Dei ſunt, vel violent, vel negligant.

Andradius.

Andradius præterea ex loco, Eſa. 56. de Eunuchis ita argumentatur. Præcipuus locus in domo Dei, quæ eſt Eccleſia, eſt ordinis Eccleſiaſtici. Sed Propheta vaticinatur Deum in nouo Teſtamento principem illum locum Eunuchis daturum. Ergo Clerici, qui principem in Eccleſia locum obtinent, debent cœlibes eſſe. Sed ſententia illa Eſaiæ in ſuperiori-

Digitized by Google

rioribus eſt perſpicue explicata. Hoc igitur loco nihil aliud addam, quam quod Chriſtus ipſo facto oſtendit, falſam eſſe illam interpretationem & argumentationem ex loco Eſaiæ. Inter Apoſtolos enim pleroſque fuiſſe coniugatos, teſtantur vetuſtiſſimi Patres, vt Ignatius ad Philadelphienſes. Clemens 3. Strom. Euſeb. lib. 3. hiſtor. Eccleſ. Ambroſ. 2. Cor. 11. & Matth. 19. cum Chriſtus de cœlibatu ab ipſis Apoſtolis interrogaretur, reſpondit: Non omnes capiunt verbum hoc, ſed qui poteſt capere, capiat. Paulus etiam illam argumentationem diſertis verbis refutat: Inſtituens enim reformationem, de conſtituendo principe illo in Eccleſia loco, expreſſe dicit, conſtitue presbyteros, ſi quis eſt ſine crimine vnius vxoris vir. Item Diaconi ſint vnius vxoris viri.

Apoſtolorum plerique coniugati fuerunt.

Argumentatur etiam Andradius ex loco Deut. 33. Qui dixit patri ſuo & matri ſuæ neſcio vos, & fratribus ſuis, ignoro illos, & neſcierunt filios ſuos, hi cuſtodiunt iudicia tua ô Iacob, & legem tuam ô Iſrael, ponent holocauſta ſuper altare tuum. Ergo multo magis in nouo Teſtamento, Clerici ita debent diuinis rebus addicti eſſe, vt vxores nec ducant, nec habeant. Reſpondeo: Deus illa lege non flagitat à Leuitis, vt non habeant parentes & fratres, vel ne generent filios. Erant enim in veteri Teſtamento coniugati, ſed ne illos plus ament, quam Deum, Matth. 10. Luc. 14. Et ſi in miniſterio ſcandalizauerint Leuitas, vt poſſint illis renunciare, Matt. 18. Luc. 14. ſicut fecerunt Leuitę, Exod. 32. Imò ſi ratio & fidelitas miniſterij flagitauerit, vt poſſint relinquere parentes, domum, vxorem, liberos propter nomen Chriſti, Matth. 19. Quod autem inde non ſequatur, coniugium interdicendum eſſe ſacerdotibus, Deus ipſe in veteri Teſtamento oſtendit, Leuit. 21. Et in nouo Teſtamento Chriſtus habuit Apoſtolos coniugatos, Paulus etiam dicit: Oportet Epiſcopum eſſe irreprehenſibilem vnius vxoris virum.

Andradij argumentum.

Hæc ſunt præcipua argumenta, quæ Pontificij pro ſtabilienda lege cœlibatus ſacerdotum, ex Scripturæ quibuſdam ſententiis formant, quę hoc nullo modo efficiunt, quod lex cœlibatus continet: Nullum ſcilicet coniugatum, etiamſi reliquis virtutibus ad ædificationem Eccleſiæ neceſſariis inſtructus ſit, ad miniſterium admittendum, vel conſuetudinem coniugalem in miniſterio non eſſe tolerandam, vel ſolos cœlibes ad miniſterium eſſe idoneos, vel iugum cœlibatus omnibus ſacerdotibus eſſe imponendum, ſiue donum continentiæ habeant, ſiue non habeant. Hic enim eſt ſtatus, ad quem argumentationes diriguntur. Nam cœlibes, qui donum continentiæ habent, ſi cæteris etiam virtutibus, quas Paulus deſcribit, polleant, poſſe expeditius miniſterium curare, de eo nulla eſt controuerſia.

Summa legis Pontificiorum de cœlibatu.

Septimò, multas nectunt ratiocinationes, ideo tenendam & defendendam legem cœlibatus, quia dignitatem miniſterij Eccleſiaſtici deceat, ornet, promoueat, vt in maiori apud populum authoritate & exiſtimatione ſit. E contra colligunt multa incommoda, quæ ex coniugio presbyterorum oriantur, vt quod reditus Eccleſiaſtici imminuantur, quodque vxores & liberi presbyterorum, ſi illi moriantur, cogantur in egeſtate viuere, quare miniſterium, cuius authoritatem apud omnes expedit maximam eſſe, in contemptum adducatur. Hæ politicæ rationes ſpecioſe poſſunt amplificari, ſed reſponſio ſimplex & vera eſt, Spiritum ſanctum omnium optime nouiſſe, quid dignitatem & ſanctitatem miniſterij in regno Dei vere poſſit ornare & adiuuare, is autem diſerte dicit, ſint vnius vxoris viri. Nec dignitas & authoritas miniſterij Eccleſiaſtici metienda eſt ex politicis opibus, dignitatibus & ſplendoribus. Regnum enim Chriſti non eſt de hoc mundo, & qualis fuerit Apoſtolorum conditio ex hiſtoria ipſorum manifeſtum eſt. Dignitas enim & authoritas miniſterij conſiſtit in teſtimonio bonæ conſcientiæ, 2. Cor. 1. & in fidelitate diſpenſationis, 1. Cor. 4. quodque Deus ſuo Spiritu, gratia, benedictione & efficacia miniſterio adeſt, 1. Cor. 2. 2. Cor. 10. quæ virtus Dei in infirmitate ſecundum carnem perficitur, 1. Cor. 2. 2. Cor. 4. & 12. De reditibus verò Eccleſiaſticis poſſet iniri certa ratio, & viduis ac orphanis ſacerdotum poſſet ac deberet honeſta ratione proſpici, vt propterea non opus eſſet contra Paulum decreta facere, conſcientiis laqueos iniicere, & omnia fœdis libidinibus replere.

An cœlibatus Pontificius ornet dignitatem miniſterij Eccleſiaſtici.

In quibus vere conſiſtat dignitas miniſterij Eccleſiaſtici.

Poſtremò, potiſſimam victoriæ partem collocant in teſtimoniis patrum & antiquitatis, in Conciliorum decretis, in præſcriptione longæ conſuetudinis, & in exemplis multorum, qui aliis remediis ad reprimendos & reſtinguendos æſtus libidinis vſi ſunt, quam coniugio. Et ſane ſtrepitu illo patrum, antiquitatis, Canonum & exemplorum, poſſet aliquis, ſi non moueri, at ſaltem perturbari, ideo contexemus ordine hiſtoriam cœlibatus ab initio, ab ipſis Apoſtolorum temporibus ad noſtra vſque ſecula. Inde enim manifeſtum erit, legem cœlibatus non eſſe antiquiſſimam, ſed defenſionem & vſurpationem coniugij ſacerdotum longe eſſe antiquiorem. Oſtendet etiam illa hiſtoria, quomodo melioribus Eccleſiæ temporibus, ſæpius quidem tentata, ſed ſemper repulſam paſſa fuerit lex illa cœlibatus, & quomodo poſtea inclinata virginitate Eccleſiæ, ſicut Hegeſippus loquitur, cœperit ſenſim ſub hypocriſi ſanctitatis irrepere, donec tandem manifeſte operante myſterio iniquitatis Antichriſtianiſmi, ſtabilita eſt, non tamen ſine magnis contentionibus, & piorum contradictionibus. Nunc igitur in genere tantum reſpondeo, quia patrum opiniones, & præſcriptio antiquitatis opponuntur manifeſte ſententiæ Pauli, dicimus cum Iuſtino, Paulus eſt pater patrum, cuius ea eſt authoritas, vt ſi vel Angelus è cœlo aliquid annunciaret, præter id, quod à Paulo annunciatum eſt, anathema ſit habendus. Ad obiectionem de antiquitate Ignatius reſpondet, elegante ſententia in Epiſtola ad Philadelphum, τοῖς θέλουσιν ἐγὼ λέγω, ὅτι ἐμοὶ ἀρχεῖα ἐστὶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, οὗ τὸ παρακούειν πρόδηλος ὄλεθρος. Illis qui antiquitatem obiiciunt, ego dico, quia mihi antiquitas eſt Ieſus Chriſtus, quem nolle audire manifeſtus interitus eſt. Et Cyprianus recte dicit: Non quærendum eſt, quid aliquis ante nos fecerit, ſed quid ille, qui ante omnes eſt, faciendum iuſſerit. Item Chriſtus non dicit: Ego ſum conſuetudo, ſed ſum veritas. Ad conciliorum decreta, quæ pro lege cœlibatus afferuntur, hoc in genere reſpondeo. Cum in Nicæna celeberrima ſynodo lex cœlibatus ſacerdotum repulſam ſit paſſa, ſicut mox oſtendemus, licet igitur poſteriora quædam concilia, legem illam admiſerint & ſtabilierint, hoc nihil præiudicat veritati. Nam decretum diſtinct. 50. inquit: Quando in aliquibus geſtis conciliorum diſcors ſententia inuenitur, illius concilij magis debet teneri ſententia, cuius antiquior & potior extat authoritas: Et in omni lege obſeruandum eſt, vt malum prohibeatur, & bonum præcipiatur. Iam verò lex cœlibatus prohibet coniugium, quod

Teſtimonia patrum, &c.

Vtilitas hiſtoriæ cœlibatus.

Generalis reſponſio ad patrum teſtimonia. Iuſtinus.

Ad obiectionem antiquitatis. Ignatius.

Cyprianus

De recta conciliorum.

Digitized by Google

lligi voluerit, nempe τοὺς κατ' αὐτὸν ἐξ Ἑβραίων χειριανίζοντας, ἐπὶ ἰουδαϊκώτερον οἰκοῦντας, καὶ τὰ ἐκείνων ἔθη φυλάττοντας, hoc eſt, illos, qui ſuis tēporibus ex Ebręis Chriſtianiſmum amplexi, adhuc nimium Iudaicè conuerſabantur, & mores ſeu ritus illorum retinebant. Illam explicationem reperit etiam Nicephorus. Et Sophronius in vita Marci ita ſcribit. Philo diſertiſſimus Iudæorum, videns primam Eccleſiam Alexandriæ Iudaizantem, quaſi in laudem Gentis ſuæ, ſuper eorum conuerſatione ſcripſit, &c. Et hæc cùm ita ſe habeant, ex illa tamen origine, Monachatus cum deſpectu coniugij, in Ægypto primum diſſeminatus, & inde poſtea per totum orbem, ſub ſpecie & prætextu Apoſtolicæ traditionis propagatus fuit. Cum verò tempore Chriſti celebre inter Iudæos Eſſæorum illud inſtitutum eſſet, mirum videri poſſet, quod Chriſtus eorum nominatim nullam facit mentionem, ſed Apoſtoli videntur eò reſpexiſſe, quando audita diſputatione Chriſti de diuortio dicunt: Si ita ſe habet cauſa hominis cum vxore, non ergo expedit matrimonium contrahere, quaſi dicerent: Eſſæi ergo rectè faciunt, τὸν γάμον ὑφορώμενοι, coniugium auerſantes (his enim verbis Philo apud Euſebium lib. 8. de præpar. Eſſæorum cœlibatum deſcribit) Chriſtus vero ita reſpondet, vt oſtendat, donum veri cœlibatus non eſſe omnium, & quibus datum eſt, ipſos debere hoc ad verum finem referre, vt ſcilicet propter regnum cœlorum ſe caſtrent, vtque ipſo facto Eſſæorum ſuperſtitionem de cœlibatu refutaret, ideò quoſdam coniugatos ad Apoſtolatum vocauit, & in comitatu ſuo habuit mulieres adhuc coniugatas.

Ex Eſſæorum etiam inſtituto videntur diſputationes illę apud Corinthios, de coniugio & cœlibatu, 1. Cor. 7. ortæ fuiſſe, nam & Gentibus Eſſæorum cœlibatus admirationi fuit, ſicut meminerunt Plinius & Solinus, & quæ fuerint diſputationes apud Cor. inde colligi poteſt, quod Paulus dicit: Non omnium eſſe cœlibatum. Item, de virginibus præceptum Domini non habeo, nō vt cuiquam laqueum iniiciam. Qui non continent, nubant: melius eſt nubere, quàm vri, &c. Sed vndecunq; occaſionem ſumpſerint quæſtiones illæ Corinthiorum, hoc conſtat, Diabolum hoſtem legitimi coniugij, tentaſſe zizania ſuperſtitioſi cœlibatus ſpargere in Eccleſia, ipſis Apoſtolis adhuc viuentibus & docentibus, ſed vigilantia Apoſtolorum illa repreſſa fuerunt, ſicut ex accurata illa diſputatione Pauli, 1. Cor. 7. non obſcurè colligitur, id quod etiam iuniorum viduarum temerè ſuſceptus cœlibatus, 1. Timoth. 5. teſtatur, vbi Paulus inter cætera docet, ad collegium viduarum, quibus ratione eleemoſynarum in viduitate manendum erat, nullam admitti debere, ante annum ętatis 60. Iunioribus vero docet propter ἀσκήσεις, hoc eſt, propter exercitia pietatis, ſicut Philonis mulierculæ prætendebant, non neceſſarium eſſe cœlibatū, ſed poſſe ipſas in coniugio etiam pietatem exercere. Cùmque Philonis θεραπευταί, propter zelum philoſophandi (ſicut Sozomenus Philonis verba recitat) nuptias auerſentur, Paulus Tito præſcribit, cōſtitue preſbyteros, ſi quis eſt vnius vxoris vir. Imò 1. Tim. 4. dicit, doctrinam Dæmoniorum eſſe, prohibere nuptias. Ita ergo tempore Pauli tentata fuit ſuperſtitio & lex cœlibatus, ſed à Paulo grauiter eſt repreſſa, monſtrata vera ratione pij cœlibatus. Memorabile vero exemplum eſt Nicolaitarum, quod non tantum ipſis Apoſtolorum temporibus contigit, ſed ortum fuit à Nicolao, qui ex ſeptem primis Diaconis vnus fuit. Hiſtoriam enim ita deſcribit Epiphanius Tom. 2. lib. 1. hæreſ. 25. Quod Nicolaus ille cum haberet pulchram vxorem, & videret alios eſſe in admiratione propter cœlibatum, vt non videretur vxorius, & inferior eſſe aliis, conſtituerit ad exemplum & imitationem cœlibum, conſuetudini coniugali in perpetuū renunciare. Et illud quidem Nicolaū aliquādiu toleraſſe, ſcribit Epiphanius, ſed cum in finem non poſſet vſtionē incontinentiæ reprimere, ne tamen inconſtantiæ ſeu leuitatis argueretur, ſi à propoſito videretur reſiliiſſe, maluit ſe cōuertere ad promiſcuā venerem, & ad vagas libidines, imò ad Venerem contra naturā, ſicut Epiphanius dicit, quàm legitimo coniugio vti. Atque inde orta fuit ſecta Nicolaitarum, quam in Aſia latè diſſeminatā fuiſſe, Apocalypſis teſtatur, qui ſenſerunt, ſi modò à legitimo coniugio abſtinerēt, ſe aliis fœdis, imò nefandis libidinibus non peccare. Hanc ſectam Iohannes Apoc. 2. magno zelo refutat. Principaliter verò in illa hiſtoria hoc obſeruandum eſt, quod Nicolaus ille, cum poſt adminiſtratum Hieroſolymis Diaconatum, in aliis orbis partibus (In Aſia enim Nicolaitas fuiſſe Apocalypſis teſtatur) Euangelium exemplo Stephani & aliorum, Actorum 8. annunciaret, ex immodica admiratione cœlibatus, propter quem videbat alios quoſdam magnifieri, in eā opinionem deuenerit, quaſi coniugium & conſuetudo coniugalis non conueniret miniſterij dignitati. Ita quibuſdā Apoſtolis adhuc viuentibus tentata fuit, diſceſſit à Canone illo Pauli (Epiſcopus ſeu Preſbyter, ſit vnius vxoris vir, ſimiliter & Diaconus) idq; ea opinione, quaſi melius & rectius eſſet, vt nullius legitimæ vxoris vir ſit preſbyter, etiamſi donum continentiæ ex Deo non habeat. Euentus verò triſtis & obſcœnus oſtendit, Deum non velle omnes in miniſterio eſſe cœlibes, & cœlibatū velle in miniſterio omnibus imponere, nihil aliud eſſe, quam obiicere ſcandalum ſeu occaſionem fornicationis, ſicut Iohannes loquitur Apocalip. 2. Et hæc hiſtoria Nicolai eſt ipſiſſima imago cœlibatus Sacerdotum in Eccleſia Pontificia.

Vide autem, quanta contentione, quibus artibus & inſidiis hoſtis coniugij ſuperſtitioſam opinionē cœlibatus, laborarit primis temporibus in Eccleſiam inuehere. Cùm enim viuentibus Apoſtolis id, quod aliquoties tentarat, non poſſet obtinere, obſeruauit illam occaſionē, cum Paulus & cæteri Apoſtoli ex hoc mundo euocati, & Iohannes in Pathmon eſſet relegatus, tunc enim exiſtimauit ſe in Eccleſiam tanquam in domum vacuam, poſſe per hypocriſin irrepere. Excitauit igitur in Aſia Preſbyterum quendam, ſectatorem ſeu σπουδαστήν, ſicut ſe iactabat, Pauli, qui ſparſit hiſtoriam quandam, præferentem titulum, de Periodo Pauli & Teclæ, ſiue vt Gelaſius diſt. 15. titulum citat de actis Pauli & Teclæ. Summa autem fabulæ hæc erat. Teclam nobilem virginem Iconienſem, voluntate & conſenſu parentum deſponſatam fuiſſe Thamiro cuidā: Paulum verò cùm veniſſet Iconium, de virginitate eo modo fuiſſe concionatum, quòd Tecla repudiato ſponſo, contra voluntatem & ſponſi & parentum, cœlibatum vouerit. Et Paulum per multos annos Teclam illam ſecum circumduxiſſe, ac tandem eam facto velo conſecraſſe, tradita ipſi poteſtate docendi, baptizandi, & virgines voto perpetui cœlibatus velandi & conſecrandi. Hæc fermè fuit ſumma cōmenti, ſicut ex Tertulliano de Baptiſmo, ex Ambroſio de virginitate, & ex legenda Teclæ colligi-

Nicephorus. *Sophronius.* *Sententia Eſſæorum de ſ... ...* *Diſputatio Corinthiorum de cœlibatu.* *Tempore Pauli tentatus cœlibatus.* *Nicolaitæ tempore Apoſtolorum.* *Quibus artibus Satan cœlibatum in Eccleſiam inuehere ſtuduerit.* *Cœlibatus ex ſuppoſititiis ſcriptis.* *Periodus ſeu actus Pauli & Tecla.*

Digitized by Google

tur. Quia verò magna erat in Eccleſia authoritas Pauli, multi exemplum illud opponebant & præferebant ſcriptis Pauli, & reliquorum Apoſtolorum. *Iohannes fabulã de Tecla refutauit.* Iohannes verò cum ab exilio Eccleſiæ reſtitutus eſſet, videns fabulam illam non eſſe conſentaneam perpetuæ doctrinæ & ſententiæ Pauli, qui ſicut mulierem non permittit publicè in Eccleſia docere: Ita deſponſatam, contra ſponſi & parentum voluntatem, ſuſcipere cœlibatum prohibet, 1.Cor.7. Sponſa enim cenſetur loco vxoris, Deut.22. Presbyterum igitur illum Iohannes publicè coram Eccleſia conuicit, quòd falſum & ſuppoſititium librum, ſub nomine & titulo Pauli ſparſiſſet. Et Presbyter ille publicè confeſſus fuit, ſe hoc Pauli amore feciſſe. Iohannes verò ipſum à miniſterio remouit, vt propter poſteritatem, publica nota commentum illud de Tecla, vt ſuppoſititium & adulterinum, reiiceretur. Ita hiſtoriam deſcribit Tertullianus de Baptiſmo, & Hieronymus de Scriptoribus Eccleſiaſticis. *Repetitum eſt commentum de Tecla.* Sed tamen poſtea tempore Tertulliani, mulierculæ quædam, miniſterium verbi & Sacramentorum, in Eccleſia ſibi vendicare conabantur, authoritate Teclæ illius, quas Tertullianus hiſtoria illa de Iohanne Apoſtolo repellit. *Ambroſius fabulam Teclæ rurſus produxit in ſcenam.* Sed poſt illud etiam tẽpus, Ambroſius inſtitutum ſuũ velandi ſacras virgines, quod in Mediolanenſi Eccleſia tunc vt nouũ & peregrinum reprehendebatur, conatur ex fabula illa Teclæ, tanquam traditionem Apoſtolicam probare & tueri. Epiphanius etiam & Hieronymus ad Gerontiã teſtimonio illius Teclæ vtuntur. *Gelaſius rurſus abiicit. Monachi reducunt in theatrum.* Imò cũ circa annum Domini 500. Gelaſius narrationẽ illã de actis Pauli & Teclæ, inter Apocrypha reieciſſet: Monachi tamẽ, poſtea fabulam illam Teclæ aliquoties exploſã, rurſus in theatrum, peculiari Legenda, vt vocant, reduxerunt, vt hominibus perſuaderent votũ cœlibatus, & ordinem ſanctimonialium eſſe inſtitutum & traditionem Apoſtolorum, vtq; manifeſtiſſimas Pauli ſententias, commentitia illa de Tecla fabula eluderent & obruerent. Et hanc hiſtoriam obſeruatione Lector diligenter notet, monſtrat enim originem Monachatus & ſuperſtitioſi cœlibatus: oſtendit etiam veram ſolutionem ad omnia, quæ in hoc genere à Pontificiis, de Apoſtolicis traditionibus, & de exemplis Apoſtolicæ Eccleſiæ, extra Scripturã proferri ſolent. Et dignum eſt admiratione, cum Deus publico Iohannis Apoſtoli teſtimonio, commẽtum illud de Tecla reprobaſſet, tantam tamen, antiquis etiam temporibus, fuiſſe humani ingenij, ſiue leuitatem, ſiue curioſitatem, ſiue temeritatem, quòd voluerint commentitiam illam fabulam potius, quam manifeſtam Scripturæ ſententiam ſequi, ſicut tempore Tertulliani, Ambroſij, Epiphanij, & Hieronymi, hoc factum fuiſſe oſtendimus. Non moueamur itaque quando legimus, commentitium illum prætextum Apoſtolicæ antiquitatis & traditionis, multis poſtea impoſuiſſe. Nos verò diſcamus, omnia hæc, quæcunque ſpecie producantur, referre ad primam hanc, quam iam oſtendimus, originem.

Cœlibatus ex Apocryphis ſcriptis. Ita ergo Apoſtolorum temporibus lex & ſuperſtitio cœlibatus aliquoties tentata, & quaſi rogata, ſed interceſſione Apoſtolorum grauiter repulſa & abrogata fuit. Poſt mortem verò Apoſtolorum, zizania illa, quæ viuentibus Apoſtolis, in ipſo germine repreſſa & ſuffocata fuerant, liberius cœperunt erumpere. Cúmq; hoſtis coniugij animaduerteret, ſcripta Apoſtolica ſibi obſtare, varia Apocrypha ſcripta, quaſi ab Apoſtolis vel edita, vel tradita, Eccleſiæ obtruſit. Clemens enim libro tertio Stromat. narrat, hæreticos veteres, cum ſexum muliebrem deformare & legitimam conſuetudinem coniugalem damnare vellent, vſos eſſe teſtimoniis ex Apocrypho quodam Euangelio, ſecundum Ægyptios, *Euangelium ſecundum Ægyptios.* vbi Salomę interroganti: Quò ad vſque vigebit mors? Dominus reſpondiſſe fingitur, Quò ad vſque vos mulieres paritis. Dominum item dixiſſe: Veni ad diſſoluẽdum opera fœminæ. Cúmq; apud Ægyptios Chriſtiani quidam iuxta Eſſęorum inſtitutum (cuius primarium caput fuit ἀγαμία) Iudaizare cœperint, non mirũ eſt inde prodiiſſe tale apocryphum Euangelium. Eodem modo aliud apocryphum ſcriptum, ſpecioſo titulo Protoeuangelij Iacobi, *Protoeuangelium Iacobi.* quaſi baſis & fundamentum eſſet Euangelicæ narrationis, ſparſum fuit. Vbi Maria narratur votum perpetui cœlibatus emiſiſſe, quod verè Apocryphum ſcriptum, etiam Auguſtino hac in parte impoſuit. Similiter etiam varia Apocrypha ſcripta promittentia actus ſingulorum Apoſtolorum, prodierunt, quale nuper, poſtquam vulgares Legendæ fœtere cœperunt, ſub titulo Abdiæ Babylonici in theatrum reductum eſt. *Abdias Babylonicus. Druſiana.* Ibi fingitur Druſiana, poſtquam à Iohãne fuiſſet cõuerſa, propter cultum Dei noluiſſe amplius marito ſuo commiſceri. Et quidem marito inſiſtente ipſam mori potius elegiſſe, quam conſuetudinem repetere coniugij. Quod ex profeſſo & quaſi aduerſa fronte pugnat cum manifeſtiſſima doctrina Pauli, 1.Cor.7. *Iohannes moriturus fingitur.* Ibidem Iohannes moriturus fingitur ita orare: Tu Domine, qui ſeruum tuum mũdum à coniunctione fœminea præſtitiſti, qui feſtinanti mihi ad nuptias in iuuentute demonſtraſti te, & dixiſti: Mihi neceſſarius es Ioannes, operam tuã quæro: Sed cum iuuentutis ardore viſus eſſem non ſeruare præceptum, & diffiſus, quod integritatem ſeruare vix poſſem, animum ad nuptias appuliſſem, tu ægritudinem corporis mihi intuliſti. Tertiò quoque ſtudentem nuptiis, impedimento leuiore reuocaſti. Tu mihi Domine in mari dignatus es dicere: Iohannes niſi meus eſſes, permitterem tibi, vt vxorem duceres. Hac commentitia narratione apocryphus ille Iohannes fingit, legitimam coniunctionem cum vxore reddere immundum, virginitatem eſſe præcepti. Et Chriſtum illis, quorum opera in miniſterio Eccleſiaſtico vti velit, non permittere vxores. Quæ omnia cum Scriptura expreſſe pugnãt. Ebr.13.1.Cor.7.1.Tim.3.

Figmentum de ſponſo in nuptiis Canæ. Atque hinc ſumpta eſt fabula, quòd Iohannes fuerit ſponſus ille in Cana, quódque Chriſtus ad nuptias illas propterea venerit, vt ſponſum à nuptiis auelleret, & ad cœlibatum traduceret, quod non cum Scriptura tantum, ſed cum tota antiquitate pugnat, quæ docet Chriſtum nuptiis illis ideo interfuiſſe, vt coniugium ſibi probari oſtenderet.

Iphigenia. Vita Bartholomæi. Item Abdias, Iphigeniam voto perpetuæ virginitatis cum multis aliis, à Matthæo ſacto velo conſecratam fabulatur. Et ita in vita Bartholomæi ſcribit de Maria: Hæc virgo cum execraretur omnem virum, ſeruandæ virginitatis votum prima Deo omnipotenti vouit. Quod cum deſponſatione Mariæ expreſſe pugnat. *Vita Thomæ.* Idem in vita Thomæ fingit: Dominum apparuiſſe ſponſo & ſponſæ, deductis iam in cubile, & diſſuaſiſſe conſuetudinem coniugalem, his verbis: Thomas vos mihi commendauit, vt cuſtodiam vos ab omni malo. Et ibidem Abdias fingit: Mulieres conuerſas, ex concionibus Thomæ didiciſſe, vt non amplius dormirent cum maritis ſuis. Et quidem cum Rex peteret à Thoma, quia ſeparaſti animos vxorum

rum

Digitized by Google

orum à conſortio coniugij noſtri, age igitur vt redeant, & ſint coniuges noſtræ, ſicut ante fuerunt. Thomas fingitur reſpondere: Errat iuſſio Regis, ſi enim hoc facerem, Deus corpus & animam mitteret in æternum ignem. Quod certè palpabiliter pugnat contra Paulum, 1. Cor. 7. Hæc pauca ex Abdia, quem fingunt contemporaneum & comitem fuiſſe Apoſtolorum, recitare volui, vt oſtenderem, quales ſint traditiones, quas pro defendenda lege cœlibatus, Pontificij Apoſtolorum titulo venditant. Et quia κεϲτνεια manifeſta ſunt (ex diametro enim pugnant cum ſcriptis Apoſtolicis) vetus Eccleſia talia ſcripta de actibus Apoſtolorum, non tantum inter Apocrypha, ſed inter ſuppoſititia, adulterina, commentitia, abſurda & impia reiecit, ſicut Euſebius loquitur lib. 3. cap. 25. Et idem repetitur diſt. 15.

Ignatius pie docet de cōiugio & cœlibatu.

Ignatius verò, auditor Iohannis, in Epiſtola ad Philadelphienſes de cœlibatu & coniugio more prorſus Apoſtolico loquitur: Gratulor, inquit, vobis virgines ſanctimoniam, vt Eliæ, Ioſuæ, Melchiſedech, Eliſæi, Ieremiæ, Baptiſtæ, Iohannis, Timothei, Titi, Euodij, Clementis, qui cœlibes vixerunt. Mox verò addit Ignatius, horum, inquit, mentionem feci, non vituperans reliquos ſanctos, διὰ γάμοις προσομιλήσαντας, eò quòd in conſuetudine coniugali vixerunt. Opto enim Deo dignus in ipſorum veſtigiis inueniri in regno Dei, vt Abrahami, Iſaaci, Iacobi, Ioſephi, Iſaiæ & aliorum Prophetarum. Item vt Petri & Pauli, vt aliorum Apoſtolorum, qui in matrimonio fuerunt, ſeu vt ſignificantius loquitur Ignatius, τοῖς γάμοις προσομιλησάντων, quod ſignificat & matrimonium contrahere, & conſuetudine coniugali vti. Loquitur autem Ignatius principaliter de doctoribus Eccleſiæ. Et memorabile eſt, cùm Timotheus & Titus fuerint cœlibes, ſicut Ignatius hoc loco refert, quòd Paulus ipſis præſcribit vt non cœlibes tantùm conſtituant Preſbyteros, ſed nominatim vnius vxoris mariti meminit. Porrò in eadem Epiſtola Ignatius dicit: Si quis Deum & Chriſtum confitetur: φθορὰν δὲ καὶ μολυσμὸν, corruptionem verò ſeu labem & coinquinationem vocat τὴν νόμιμον μίξιν, legitimam coniugum commixtionem & liberorum procreationem, aut cibos quoſdam abominabiles, talis habet ἔνοικον inhabitatorem Draconem illum Apoſtatam. Hic Ignatij Canon, qui etiam Apoſtolorum coniugia complectitur, diſertis verbis oſtendit Syritij & Innocentij decreta, quę cōſuetudini coniugali Sacerdotum mundiciem & puritatem adimunt, pollutionem verò & contaminationem tribuunt, non ex Spiritu ſancto, ſed ex inhabitante in ipſis Dracone illo apoſtata, profecta eſſe.

Canones Apoſtolorum de cœlibatu.

Porrò extant Canones, qui præferunt titulum Apoſtolorum, quibus ipſum Decretum diſt. 16. Canonicam & Apoſtolicam autoritatem adimit, & inter Apocrypha ponit, quamuis quædam vtilia in eis inueniantur, hæc enim ſunt Iſidori verba, in illorum quinto ita ſancitum legitur: Epiſcopus aut Preſbyter, aut Diaconus, τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μὴ ἐκβαλλέτω προφάσει εὐλαβείας, propriam ſuam vxorem ne eiicito aut repudiato, prætextu aut cauſa religionis ſeu pietatis: ſi abiecerit, ἀφοριζέσθω, ſi perſeuerauerit, καθαιρείσθω.

Iſidorus.

Quia verò ex prauis opinionibus, & malis moribus bonæ leges naſcuntur, apparet ea fuiſſe occaſionem huius Canonis, quòd poſtquam (ſicut iam ex Ignatio oſtendimus) illi exploſi erant, qui fingebant, coniugium in vniuerſum omnibus fidelibus eſſe inquinationem, alij in ſolo ordine ſacerdotali hoc locum habere contēderunt: Religionem ſcilicet, pietatem, innocentiam, reuerentiam & cautionem (hæc enim omnia ſignificat εὐλάβεια, quæ in ſacro miniſterio requiruntur) non poſſe ferre conſuetudinem coniugalem, tanquam rem minus purā. Hoc enim Canon 50. non obſcurè indicat, cum inquit: Si quis ex ſacerdotali ordine, nuptiis, carnib. & vino abſtinuerit οὐ δι᾽ ἄσκησιν, non propter meditationem & exercitationem in rebus diuinis, ſed propter abominationem, diffamationem, & calumniam nuptiarū & creaturarum, aut corrigitur, aut deponitur, & ex Eccleſia eiicitur. Canones igitur illi rectè concedunt & probant: Si quis habens donum continentiæ à coniugio ideo abſtineat, vt expeditior ſit ad officia miniſterij. Sed γάμον, hoc eſt, coniugium, nuptias & conſuetudinem coniugalē, religioni, pietati, & reuerentię ſacri miniſterij prorſus non conuenire, hoc Canones illi, non tantum negant, ſed ſub pœna depoſitionis & excommunicationis damnant Sacerdotibus itaq; qui continere non poſſunt, vſum legitimi coniugij, non tātum vt rem licitam, bonam, & piam concedunt: Sed & eos, qui in ſacris ordinibus, copulam coniugalem, prætextu religionis, vel prohibent, vel ab ea abſtinent, ab officio remouent, & excommunicationi ſubiiciunt. Hæc hiſtorica obſeruatio valde vtilis eſt. Mōſtrat enim, cùm Satan non poſſet coniugiū in omnibus fidelibus damnare, quòd ordini ſacerdotali tētarit cœlibatum tanquam neceſſarium imponere, quaſi religio eſſet, ſacerdotem, qui præ reliquis mūdior eſſe debet, cū vxore etiam legitima conſuetudinē habere. Sed qua ſeueritate, lex cœlibatus ſacerdotum, cū argumentis & rationib. de religione ſeu pietate, non tantū exploſa, ſed damnata tunc fuerit, Canones illi clariſſimè oſtendunt. Et Pontificij quidem quia vident legem ſuam de cœlibatu ſacerdotum, cum omnibus argumētis & rationibus Syricij & Innocentij, diſertè Apoſtolico hoc Canone iugulari & damnari, varias quęſierunt rimas, vt ex vinculis illius Canonis, quib. ſe conſtrictos ſentiunt, elabantur. Fingunt enim diſt. 31. & 81. Canonem illum Apoſtolorum loqui non de conſuetudine coniugali, ſed tantū de neceſſariis ad victum & veſtitū, vxori à ſacerdote coniuge ſubminiſtrandis: Sed manifeſta eſt deprauatio Canonis, ſicut verba & circumſtātię oſtēdunt. Et ſexta Synodus expreſſe dicit, hāc eſſe ſentētiam Apoſtolici huius Canonis: Sacerdotibus non eſſe prohibendā copulā ſeu conſuetudinē coniugalem, ſicut poſtea Canonem illum ſextæ Synodi adſcribemus. Sed pergamus iam in ordine hiſtorię.

Pontificiorū deprauationes Apoſtolici canonis.

Dionyſius Corinthius contra legem cœlibatus.

Tempore igitur Dionyſij Corinthiorum Epiſcopi, circa annum Domini 170. (Nam ad Sotherem ſcripſiſſe dicitur) iterum cœpit lex de cœlibatu caput exerere, & quidem apud Gnoſios in Creta Inſula, vbi Paulus ipſe per Titum ἀντίθετον illam præſcripſerat. Conſtitue Preſbyteros, ſi quis eſt ſine crimine, vnius vxoris vir. Euſebius enim lib. 4. cap. 23. narrat Dionyſium Corinthiacum ſcripſiſſe Epiſtolam ad Gnoſios, in qua Pinytum Parœciæ illius Epiſcopum adhortatur, μὴ βαρὺ φορτίον ἐπάναγκες, τὸ περὶ ἁγνείας, τοῖς ἀδελφοῖς ἐπιτιθέναι, τῆς δὲ τῶν πολλῶν καταστοχάζεσθαι ἀσθενείας, hoc eſt, Ne graue illud onus de continentia ſeu cœlibatu, fratribus tanquam neceſſarium imponat, ſed infirmitatis potius multorum rationem habeat. Non autem exiſtimo Pinytum voluiſſe in genere omnibus credentibus coniugium prohibere, ſed fratribus præcipuè, hoc eſt, collegis miniſterij (quos Paulus ſolet fratres vocare) voluit legem cœlibatus imponere, ἐπάναγκες enim vox eſt,

Pinytus in Creta cœlibatum ...

quæ in legibus ſiue edictis poni ſolet. Et obſeruatu dignum eſt, quid Pinytum mouerit ad imponẽdam fratribus legem cœlibatus, cùm doctrina, exempla & Canones Apoſtolicæ Eccleſię diuerſum traderẽt. Illud verò non obſcure colligitur ex reſponſione Pinyti, quia oſtendit ſe recipere quidem Dionyſij ſententiam, ſed tamen monet vt in poſterum τελειοτέροις, perfectioribus liberis cibum firmiorem impertiri velit Dionyſius, ne ſemper immorantes (λόγοις γαλακτώδεσι) huiuſmodi doctrinis, quę tanquam lactis cibus ſunt, (νηπιώδει ἀγωγῇ) in puerili inſtitutione conſeneſcant. Senſit igitur Pinytus, coniugium Sacerdotum ab Apoſtolis & viris Apoſtolicis approbatum, temporis tantum gratia, tanquam lactis cibum, & puerilem imperfectámque inſtitutionem conceſſum fuiſſe. Poſteros verò debere de doctrina firmiore & de perfectiore inſtitutione cogitare, vt ſcilicet Sacerdotibus coniugium prohibeatur, & lex cœlibatus imponatur. Hoc diligenter obſeruetur, argumentum enim illud à Hieronymo etiam, & à multis Pontificiis vſurpatur, contra ſententias Pauli, 1. Tim. 3. Tit. 1. Sed tunc Dionyſius Corinthiorum Epiſcopus, vir magnæ authoritatis, legem cœlibatus, non obſtante plauſibili illa Pinyti argumentatione, ex Eccleſia exploſit.

Sub ſpecie perfectionis cœlibatus irrepſit.

Hæretici verò interea coniugium inſectabantur in vniuerſum, pręcipue vero in Leuitis ſuis, Epiphanius enim ſcribit, apud Gnoſticos Leuitas laudatiſſimos non vti fœminis, ſed ſeipſis, hoc eſt, Venere παρὰ φύσιν, ſicut Paulus Ro. 1. loquitur. Ita legitimus amor mulierum ſub ſpecie ſanctitatis faſtidiri cœpit, iuxta vaticinium Danielis 11. quod poſtea in ipſam Pontificiam Eccleſiam irrepſit. Sed in Eccleſia coniugium Sacerdotum poſt Dionyſium illum, honeſtas tunc à manifeſtis inſectationibus ferias habuit. Quod inde colligitur. I. quia multi in hiſtoria illorum temporum & poſtea Epiſcopi & Presbyteri, leguntur coniugati fuiſſe. Et ne de hiſtoriarum fide dubitent Pontificij, Vicelius conductitius ipſorum rhetor, recenſet hos Epiſcopos & Presbyteros vxoratos, Dionyſium, Fauſtinianum, Syluerium, Sergium, Hormiſdam, Talarum, Valerium, Tertullianum, Leonem, Felicem, Oceanum, Numidicum, Hilarium, Seuerium Nazianzeni patrem, Reſtitutum, &c. Huic Catalogo rectè additur Chæremon, Spiridion, Baſilij pater, Niſſenus, Philogonius, Apollinaris, Syneſius, &c. II. Honorificum tunc temporis habitum fuit in Eccleſia, ex Epiſcoporum linea (vt ita dicam) ortum fuiſſe. Sicut Polycrates apud Euſebium, lib. 5. cap. 25. contra Victorem diſputans, gloriatur, ſeptem ſuorum συγγενῶν, cognatorum ordine fuiſſe Epheſi Epiſcopos, & ſe in ſucceſſione eſſe octauum, ſicut ſimilia exempla poſtea etiam annotabimus. III. Coniugij dignitas, caſtitas & ſanctitas, illis temporibus, à Clemente Alexandrino, li. 3. Strom. hoc non poſtremo argumento defendebatur, quòd Apoſtoli, in ſacratiſſimo Eccleſiæ miniſterio conſtituti, fuiſſent coniugati.

Leuitæ apud Hæreticos caſtitas.

Sacerdotes primitiuæ Eccleſiæ coniugati.

Ecce autem nouum artificium hoſtis coniugij. Cùm enim lex cœlibatus aliquoties turpem paſſa fuiſſet repulſam, Paracletus Montani, per Tertullianum circiter annum Domini 230. cum ſecundas nuptias in vniuerſum damnare vellet, in ordine Eccleſiaſtico potiſſimũ ſubſtitit. Nam Monogamiam ſacerdotibus præ cæteris lege quadam præſcripſit. Dicit enim de exhortatione caſtitatis: Apud nos plenius & ſtrictius præſcribitur, vnius matrimonij eſſe oportere, quos allegit in ordinem ſacerdotalem vſus, ac memini quoſdam Digamos loco deiectos. Hæc Tertullianus.

Montanus contra ſecundas nuptias.

In vera autem Eccleſia, legem illam non fuiſſe ſeruatam, ipſe Tertullianus, cum ab Eccleſia ad Montaniſtas tranſiiſſet, fatetur, cum in libro de Monogamia inquit: Cur ergo non erubeſcunt, quotquot ex digamia præſident apud vos, &c. Hoc Nouatiani ſeu Cathari poſtea cupide arripuerunt, nullum enim & ipſi digamum ad clerum admiſerunt, ſicut Socrates refert. Illa verò Montanica præſcriptio de Monogamia Sacerdotum, poſtea in ipſam Eccleſiam magno impetu irrupit, ſicut poſtea dicemus. Cæterum licet Tertullianus coniugium Sacerdotum primo non damnaret, tamen poſtea cum eſſet Montaniſta factus, de coniugio & de ſexu muliebri valde contumelioſe ſcripſit: Et inde Cyprianus (magiſtrum enim ſuum vocabat Tertullianũ) hauſit non tam contemptum, quam odium aduerſus ſexum muliebrem. Atq; ea occaſione, cum Mõtani Paracletus ſub hypocriſi perfectioris ſanctitatis, coniugium non parum deformaſſet, & tamen prohibitionem coniugij in vniuerſum non poſſet obtinere, cœpit Origenes diſputare de neceſſitate cœlibatus in ordine ſacerdotali, quem alij quidam ſecuti ſunt. Et Manichæi ſub ſpecie ſanctitatis & puritatis, electis ſuis, tanquam perfectioribus, coniugium prohibuerunt. Atque ita ſenſim iterum reuocari cœpit lex de cœlibatu Sacerdotum, donec in Nicæna Synodo, machinationes illę in apertum cœperunt erumpere, ſed tamen grauiter ibi publica authoritate repreſſæ & repulſæ fuerunt. Quæ hiſtorica obſeruatio, quia valde vtilis eſt, & multum lucis affert huic controuerſiæ, aliquantò diligentiùs, ſed tamen breuiter eam explicabimus ex actis Nicænæ Synodi, & ex illis diſputationibus & actionibus, quæ Synodum eam anteceſſerunt.

Nouatianorum monogamia.

Ex Montaniſmo Tertullianus coniugij vituperator.

Cyprianus, oſor ſexus fœminei.

Origenes de cœlibatu ſacerdotum.

Scribunt itaque Socrates lib. 1. cap. 11. & Sozomenus lib. 1. ca. 23. Cum Nicæna Synodus poſt conſcriptam formulam fidei, vellet ad reformandam vitam Eccleſiaſticorum Canones facere, viſum fuiſſe Epiſcopis, νόμον νεαρὸν, nouitiam legẽ, in Eccleſiam inferre, vt Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi & Subdiaconi, μὴ συγκαθεύδειν, non concumberent cum vxoribus, quas ante ordinationem duxerant. Cum vero quæſtio illa in ſolenni συλλόγῳ conſultanda propoſita eſſet, Paphnutius Confeſſor in medio Epiſcoporum ſurgens contradixit, & ἐβόα μακρὰ, magna voce exclamãs, ne graue iugum imponeret viris ſacratis, aſſeuerans τίμιον εἶναι καὶ τὴν κοίτην, καὶ αὐτὸν ἀμίαντον τὸν γάμον, honorabilẽ eſſe concubitum coniugalem, & ipſum coniugium eſſe impollutum. Ne igitur exquiſita exactione Eccleſiæ plus nocerent, difficile enim eſſe, nec omnes poſſe ferre hoc. Ne igitur ipſis Sacerdotibus & eorum vxoribus lex cauſa fieret, τὸ μὴ σωφρονεῖν, caſtitatem & pudicitiã nõ ſeruandi, ſuaſit Synodo, ne talẽ legẽ ponerent, vocans σωφροσύνην pudicitiam ſeu caſtitatẽ, etiam συνέλευσιν καὶ συνουσίαν, conſuetudinẽ, congreſſum ſeu concubitum cum propria legitima vxore. Et reliquas quidem partes huius hiſtoriæ mox attexemus, prius enim diſquirendum eſt, quibus rationib. & argumẽtis Epiſcopi in Nicæna Synodo moti fuerint, ad legem illam rogandam. Et optandum ſane eſſet, hæc diligẽtius in actis Synodi annotata eſſe, inde enim non parum lucis accederet. Sed ex diſputationibus, quæ præceſſerunt tempus Nicęnę Synodi, hæc rectè colligi poſſunt, ſicut breuiſſime oſtendemus.

Nicænæ Synodi hiſtoria de cœlibatu.

Paphnutius.

Rationes, quibus addita Nicæna Synodus legem cœlibatus Sacerdotum ferre voluit.

De Montaniſtis igitur ſupra quædam attigimus,

mus. Ex illa verò perſuaſione perfectioris inſtituti, Origenes cœpit quædam diſputare de neceſſitate cœlibatus Sacerdotũ, ſed tamen valde timide, vt de re noua, & propter Montani Paracletum tunc ſuſcepta, ita enim ſcribit Homilia 23. in Num. De iugi ſacrificio: Vereor aliud dicere, quod ex ſermonib. Apoſtolicis intelligi datur, ne forte videar aliquos offendere, Si enim oratio eſt ſacrificiũ & incẽſum, & Paulus dicit: Nolite fraudare, &c. Certũ eſt, quia impeditur ſacrificium indeſinens in iis, qui coniugalibus neceſſitatibus ſeruiunt, vnde videtur mihi, quod illius eſt, ſolius offerre ſacrificium indeſinẽs, qui perpetuæ ſe deuouerit caſtitati. Hæc Origenes.

Origenis rationes ob quas cœlibatum ſacerdotum aſſeruit, ſed valde timidè.

Poſt hunc paulò ante Nicænam Synodum, Euſebius lib. 1. demonſt. cap 9. prolixã habet diſputationem, cur nunc in nouo Teſtamento, nõ tam ſtudioſe ſit opera danda generationi liberorum, ſicut tẽpore veteris Teſtamenti. Tandem verò deflectit ad ordinem ſacerdotalem, quare ipſis à coniugio abſtinendum ſit, vt ſcilicet multitudini, ex Gentibus ad Eccleſiam concurrenti, vacare poſſint. Attexit autem Euſebius argumenta mirifica ſane. Dicit enim, Enoch nõ ante, ſed poſt generatum Mathuſala, placuiſſe Deo, & poſtquam Deo placuit, non amplius generaſſe liberos. Ita Noe poſt ſaluationem ex aquis, non operam dediſſe liberis. Addit famam eſſe Iſaacum poſt generationem gemellorum non amplius conſuetudinẽ habuiſſe cum vxore ſua. Moſem etiam, & Aaronem, poſt apparitiones & accepta oracula Dei, abſtinuiſſe ab vxoribus. Et tandem concludit, in nouo Teſtamento non prorſus prohibitum eſſe coniugium, quia ſcriptum ſit: Oportet Epiſcopum γεγονέναι, fuiſſe vnius vxoris virum, ſed poſtquã ſacrari ſunt, & in Dei miniſterio occupari, πρέπει, conuenit ſeu decet ſeſe deinceps abſtinere γαμικῆς ὁμιλίας, à conſuetudine coniugali. Reliquis verò extra ordinem Eccleſiaſticũ, Scriptura diſerte omnibus dicit, honorabile cõiugium, & cubile impollutum. Hæc Euſebij diſputatio ideo diligenter eſt obſeruanda. Paphnutius enim, quaſi ex profeſſo videtur orationem ſuam eò dirigere, vt contra Euſebij argumentationes oſtendat, non in reliquis tãtum, ſed in ipſo etiam ſacerdotali ordine, honorabile eſſe cõiugium & cubile impollutum. Et obſeruet Lector, inter diſputationes Nicænas etiam hoc fuiſſe, quomodo intelligendus & interpretandus ſit locus Pauli, 1. Tim. 3. Tit. 1. An Epiſcopum oporteat vel eſſe vel fuiſſe vnius vxoris maritũ. Et Euſebius quidem, vbi Paulus habet εἶναι ſupponit γεγονέναι, hoc eſt, pro eſſe, ſupponit fuiſſe. Sed Paphnutius ſonora voce contradicit, confirmans Epiſcopum fuiſſe etiam eſſe vnius vxoris virum. Idque non ita, ſicut Hieronymus poſtea finxit, vt deſinat vir eſſe, ſed cõſuetudinem Sacerdotis cum propria ſua vxore, Paphnutius pronunciat eſſe σωφροσύνην, caſtitatem & pudicitiam. Atque hac ipſa ſententia refutat Origenis diſputationes, qui caſtitatem Sacerdotum in ſolo cœlibatu conſtituebat, quodque poſtea Hieronymus περὶ σωφροσύνης philoſophatus eſt.

Euſeb. de cœlibatu ſacerdotum.

Fabula de Enoch.

De Noe.
De Iſaac.

De Moſe & Aaron.

Diſputatio Nicæna de loco Pauli 1. Timot. 3. Tit. 1.

Hę obſeruationes illuſtrant hiſtoriam, monſtrant enim argumenta & rationes, quibus legem de cœlibatu Sacerdotum, poſtea ex Patribus quidam, & Pontificij adhuc hodie defendere conantur, agitatas fuiſſe tempore Nicænæ Synodi, & à Paphnutio grauiter refutatas eſſe.

Et magna quidem eſt Paphnutij authoritas, præſtitit enim conſtantiam confeſſionis in perſecutione, effoſſo ſibi altero oculo, & miraculis etiam clarus fuit. Nec libidinis gratia hanc ſententiam defendit. Fuit enim cœlebs & continentiæ laude celebris. Pręcipua verò authoritas ſententię eius hęc eſt, quòd nititur fundamentis Scripturæ, quodque vniuerſa Synodus ſententiam eius approbauit. Ita enim in hiſtoria ſequitur. Synodus igitur laudauit conſilium Paphnutij, & in ipſius ſententiam conceſſit vniuerſus ille Sacerdotum cœtus. Atque ideo nullam legem hac de re poſuerunt, ſed in ſententia & voluntate cuiuſque ſine lege aut opinione neceſſitatis relictum hoc fuit, an velit quis abſtinere à cõſuetudine coniugali, an vero non. Ita enim deſcribunt hiſtoriam Sociates & Sozomenus. Et quod Pontificij tanquam fundamentum & fulcrum legis ſuæ ponuur, poſſe ſcilicet omnes, modo velint continentiam veri cœlibatus præſtare, hoc diſerte à Nicæna Synodo refutatum eſt. Paphnutius enim dicit, non tantum eſſe χαλεπόν, difficile, ſed non omnes poſſe ferre hoc.

Authoritas ſententiæ Paphnutij.

De axiomate Pontificiorũ poſſe omnes continentiam præſtare.

Publica igitur autoritate in Synodo celeberrima non tantum Orientalis Eccleſiæ, ſed œcumenicæ, & quidem ipſius etiam Romanæ, reprobata fuit lex de cœlibatu Sacerdotum, & quidem ex hoc fundamento, quòd lex illa plus detrimenti, quàm cõmodi allatura eſſet Eccleſiæ, eo quòd αἰτία cauſa eſſet futura, impuritatis & impudicitiæ ordinis Eccleſiaſtici, id quod verè à Paphnutio prædictum fuiſſe, impurus & obſcœnus euentus legis illius in regno Pontificio toti mundo manifeſtauit. Atque ita cõſideratio huius hiſtoriæ oſtendit, omnia argumenta, quibus etiam poſtea Pontificij pro ſtabilienda lege cœlibatus vſi ſunt, refutata eſſe publica authoritate in Nicęna Synodo. Nam & hoc, quod Origenes ſuo exemplo vel introduxiſſe vel confirmaſſe dicitur, vt qui donum continentiæ ex Deo non haberent, ſe excinderent, peculiari Canone ibi damnatum eſt.

Paphnutij vaticinium de lege cœlibatus.

Obſeruetur autem artificium Pontificiorum qui vt aliquid derogent huic Nicænæ cõſtitutioni, fingũt mox poſtea in Hiſpanis & in Galliis, in Elibertina & Arelatenſi Synodis contrarium conſtitutum eſſe, ſed Chronologia oſtendit prouinciales illas ſynodos, ſub Sylueſtro celebratas, præceſſiſſe Nicænam, cuius exitum attigiſſe tempora Iulij, præter hiſtoriam tripartitam etiam Decretum diſtinct. 16. confirmat. Et hæc ipſa obſeruatio illuſtrat Nicænã hiſtoriam. Oſtendit enim diſputationes de cœlibatu Sacerdotum, paulò ante Nicænam Synodum eò progreſſas, quòd leges de eo cœperunt ferri. In Hiſpaniis enim celebratum fuit Concilium Elibertinum 19. Epiſcoporum, qui Canone 33. ita decreuerunt. Placuit in totum prohibere Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis & Subdiaconis, poſitis in miniſterio, abſtinere ſe à coniugibus ſuis, & non generare filios. Quòd quicunque fecerit, ab honore clericatus exterminetur. Similiter in Galliis ſub Sylueſtro celebrata eſt Arelatenſis ſecunda, cui ex aliis etiam Prouinciis per multos Epiſcopos interfuiſſe ſcribunt. Ibi in 2. Canone ſtatutum fuit, Neminem in vinculo coniugij conſtitutum ad ſacerdotium aſſumi, niſi fuerit promiſſa conuerſio, quaſi ſcilicet ſcelus & piaculum eſſet legitimum coniugium.

Pontificij conantur conſtitutionẽ hanc Concilij Nicæni abolere.

Cœlibatus ſacerdotum leges ſubinde rogatæ in ſynodis etiam, Concilium Elibertinũ.

Concilium Arelatenſe.

Et hæc obſeruatio præter ea, quæ ſupra ex Origene & Euſebio annotauimus, oſtendit, quæ fuerint occaſiones, quòd Epiſcopi in Nicæna Synodo, voluerunt legem vniuerſalem ferre, de cœlibatu Sacerdotum. Cum enim lex illa primum per diſputationes fuiſſet rogata, & poſtea prouincialibus quibuſdam Decretis cœpiſſet ferri, petitum

Cauſa ferendæ legis cœlibatus Sacerdotum in Nicæna ſynodo.

fuit in Nicæna Synodo, vt perferretur, hoc eſt, vt vniuerſali authoritate confirmaretur, & ab omnibus vbiq; Eccleſiis reciperetur, ſed ibi authoritate vniuerſali Cõcilij œcumenici, lex illa, quę in Hiſpaniis & Galliis iã ferri cœperat, nõ eſt perlata, ſed repulſa & abrogata, id quod inde etiam conſtat. Oſius enim Cordubenſis prouinciæ Hiſpaniæ Epiſcopus, Nicænæ Synodo interfuit, conſenſit & ſubſcripſit. Et poſt Arelatenſem illam Galliæ Synodum, Hilarius celebris Eccleſiæ Pictauienſis in Gallia Epiſcopus, coniugatus fuit, vnde certò colligitur, Arelatenſe illud decretũ, tunc abrogatum fuiſſe per Nicænam Synodum. Non poſſum autem prætermittere, quin elegãtes Mantuani verſiculos, de Epiſcopali coniugio Hilarij adſcribam, qui ita inquit lib. 1. Faſtorum:

Mantuanus de coniugio Hilarij.

Integritas vitæ, legum prudentia, cultus
Cœlituum, tutela inopum diademaque pedumque
Pictauienſe tibi, dum nil mortalia curas,
Dum viuis tibi ſorte tua contentus, & omni
Ambitione procul, populo applaudente, tulerunt:
Non nocuit tibi progenies, non obſtitit vxor
Legitimo coniuncta thoro, non abhorruit illa
Tempeſtate Deus thalamos, cunabula, tædas.
Sola erat in pretio, quæ nunc incognita, virtus
Sordet, & attrito viuit cum plebe cucullo.

Attexit autem Mantuanus multos pios, ſuo etiam tempore reprehendiſſe legem cœlibatus, quos verſus poſtea adſcribemus.

Hasce obſeruationes de Nicæna Synodo, quia plurimum habent vtilitatis, & multum etiam lucis adferunt ad illuſtrandam totam hanc controuerſiam breuiter hoc loco annotare volui.

De iis, qui ſacerdotium ſuſceperunt cœlibes.

Sed quid dicemus de appendice, quam addit Paphnutius de illis, qui cœlibes in ordinem ſacerdotalem cooptati fuerunt, nihil diſſimulabo. Sunt enim hæc Paphnutij verba: Sufficere, vt qui clericatu ante nuptias vel cœlibes potiti eſſent, iuxta antiquam Eccleſiæ traditionem ad nuptias amplius non accederent. Veteri autem Prouerbio dicitur: calumniare audacter, ſemper enim aliquid hæret: ita ex Satanæ calumniis contra coniugium, licet repellerentur, tamen aliquid adhęſit in Eccleſia. Digamiæ enim dãnatio cum non poſſet vniuerſaliter obtineri, cœpit ordini Eccleſiaſtico adhærere, ſicut ſuperius dictum eſt. Atq; ita etiam cum prohibitio coniugij in ſacris ordinibus nõ poſſet in vniuerſum obtineri, aliquid tamen adhæſit. Conſuetudo enim facta fuit ſine aliqua lege quòd illi, qui cœlibes ad ſacerdotium aſſumpti erant, poſtea non contrahebant matrimonium. Et Paphnutius quidem ſuadet, cõſuetudinem illã retinẽdam, ſed tamẽ non dicit eſſe vel præcepti diuini, vel conſilij & traditionis Apoſtolicæ, ſed vocat Eccleſię nõ legem, ſed παράδοσιν, hoc eſt, traditionem. Cumque in priori parte aſſerat Scripturæ teſtimonia, de altera illa clauſula tantum Eccleſiæ conſuetudinem allegat, quam tamen non fuiſſe vniuerſalem, nec legis neceſſitate, ſine diſpenſatione impoſitam manifeſtè oſtendi poteſt, ex 10. Cano. Concil. Ancyr. quod aliquot annis præceſſit Nicęn. ſynodum. Canon autem ſic habet: Diaconi ſi in ipſa ordinatione proteſtati fuerint, velle ſe habere vxores, nec poſſe ſe continere, hi poſtea, ſi ad nuptias venerint, maneant in miniſterio, propterea, quia his Epiſcopus licentiã dederit. Dederunt itaq; & potuerũt Epiſcopi dare licẽtiam contrahẽdi matrimonium, iis etiam, qui in miniſterio conſtituti fuerunt. Conſuetudo ergo & non legis neceſſitas fuit. Nam prohibere contrahere matrimonium doctrina Dæmoniorum eſt, 1. Tim. 4. Scriptura etiam veteris Teſtamenti Sacerdotibus expreſſe permittit, vt poſſint contrahere matrimonium, Leui. 21. Ezech. 44. Et in nouo Teſtamento non excipit Sacerdotes à cõmuni illa regula, ſi ſe non cõtinent, contrahant matrimonium, imò hoc fundamento Ancyranus Canon vtitur. Quando enim Diaconi proteſtantur in ordinatione, ſe non poſſe continere, tunc Epiſcopus dat ipſis poteſtatem, vt iuxta Pauli regulam poſſint liberè etiam poſtea contrahere matrimonium. Si verò in ordinatione profeſſi fuerint continentiam, & poſtea ad nuptias venerint, non prohibet quidem hoc Canon, & nuptias illas nec dirimit, nec damnat, ſed inter eos, qui ad ſecundas nuptias tranſierunt (quod prorſus non eſſe peccatum Paulus affirmat, 1. Cor. 7.) ipſos habendos ſtatuit Canone 19. & eodem iure, quo digamos, hos etiam à miniſterio debere ceſſare ſancit Canone 10. Ac conſuetudinem non ſimilem fuiſſe vbique, facile oſtendi poteſt. Paphnutius etiam notat Ægyptiacam conſuetudinem de omnibus, qui ante nuptias in Clerum aſſumpti erant.

De conſuetudine, qua cœlibes ad ſacerdotium admiſſi matrimonium contrahere prohibebantur.

Canon Concilij Ancyrani.

Diſpenſationes veteris Eccleſiæ.

Conſuetudo diſſimiliter ſeruata fuit.

Canon verò 25. qui Apoſtolorum titulum præfert, dicit: Qui in Clerum peruenerunt (ἄγαμοι) cœlibes (κληρικῶν) iubemus, Lectores & Cantores ſolum, ſi volunt, matrimonium contrahere. Ancyranus verò Canon, etiam Diaconis hanc licentiam concedit. Tempore Hieronymi, ſicut ipſe teſtatur in libro cõtra Vigilantium, conſuetudo fuit, quòd Diaconi, priuſquam ordinarentur, ducebant vxores, vt ita cõiugati poſtea poſſent à Diaconatu ad ſuperiores ordines promoueri. Poſteris verò temporibus, ex diſſimili & libera illa conſuetudine, facta eſt lex rigidiſſima, ſicut ex 6. Synodo generali patet. Iuſtinianus etiam in authentica de ſanct. collatione 9. dicit: Epiſcopum non poſſe Diacono tempore ordinationis permittere, vt poſt ordinationem ducat vxorẽ; quod cum Ancyrano Canone ex Diametro pugnat: ita fit, quando non veritatem, ſed conſuetudinem extra verbum Dei ſequimur. Sed de hac quæſtione, poſtea etiam quædam dicenda erunt. Nunc verò pergemus in contexenda hiſtoria.

Conſuetudo tempore Hieronymi.

Iuſtinianus votum cœlibatus ſancit.

Poſt Nicænam igitur Synodum, multi celebres Epiſcopi fuerunt vxorati, vt de Hilario dictum eſt, & de patre Baſilij Magni hiſtoriæ diſerte teſtantur. Nazianzenus verò etiam in laude ponit, quod pater ſuus in ipſo Epiſcopatu fuerit vxoratus. Et Mantuanus de eo canit:

Coniugia Sacerdotum poſt Nicænã ſynodum. Hilarius. Pater Baſilij Magni. Nazianzen. Grego. Nyſſenus. Spiridon.

Præſule patre ſatus, nam tunc id iura ſinebant,
Paſtorale pedum geſſit, poſt funera patris.

De Nyſſeno Epiſcopo fratre Baſilij Magni dicit Nicephorus, quamuis is Epiſcopus coniugem haberet, tamen rebus illis fratri minime ceſſit. De Spiridone verò celebri illo Epiſcopo Sozomenus dicit, li. 1. cap. 11. Vxorem & liberos habuit, ſed propterea non fuit τὰ θεῖα χείρων, in rebus aut exercitiis diuinis inferior aut deterior. Et Athanaſius ad Dracontium dicit: Multi ex Epiſcopis matrimonia nõ inierunt, Monachi contra parentes liberorum facti ſunt, & viciſſim etiam Epiſcopi filiorum patres.

Athanaſ.

Maxime verò illuſtre exemplum extat in Synodo Gangrenſi, quomodo conſtitutio Nicæna, contra legem de cœlibatu Sacerdotum, in actum fuerit deducta. Euſtachium enim Epiſcopum narrat Sozomenus, lib. 3. cap. 14. in Armeniam, Paphlagoniam & reliqua circa Pontum loca primum introduxiſſe Monachatum, præſcripta peculiari regula, de cibis, de veſtitu, & de aliis rebus, & dicit, quoſdam confirmare, librum Aſceticum, qui Baſilij titulo fertur,

Synodus Gangrenſ. Euſtathius Epiſcopus coniugium ſacerdotibus interdixit in Armenia [illegible].

tur, huius Euſtachij eſſe. Is igitur inter cætera, quæ diſſentanea à Canonibus, & typis Eccleſiaſticis inſtituit, γαμεῖν ἐκώλυε, ſicut Socrates inquit, prohibuit contrahere matrimoniũ. Et multis mulieribus coniugatis perſuaſit à conſuetudine coniugali abſtinere, quas Sozomenus dicit, poſtea cùm continere nõ poſſent in adulteria incidiſſe. Præcipuè verò Sacerdotum coniugio iniquus fuit, quod Socrates ita deſcribit, εὐλογίας καὶ κοινωνίας, hoc eſt, preces & ſacramenta presbyteri vxorem habentis iuſſit fugere, ὡς μύσος, tanquam pollutionem & piaculum. Sozomenus dicit diſcipulos huius Euſtachij καταμεμφομένους, hoc eſt, vituperaſſe ſeu reprehendiſſe coniugium, & presbyteros vxoratos contempſiſſe. Significat autẽ ὑπεροράω, quo verbo Sozomenus vtitur, aliquem præ ſe contemnere, & quaſi ex alto deſpicere. Cœpit autem inſtitutum illud Euſtachij paulò ante tẽpus Nicæni Concilij. Meletius enim, qui primus Arrium protraxit, ſubſtitutus fuit huic Euſtachio, cùm à proprio ſuo parente Epiſcopatu deiectus fuiſſet, poſt quam deiectionem Monachatum illum inſtituit. Et hæc obſeruatio de tempore hiſtoriæ Euſtachij oſtendit, ante tempus Nicænæ Synodi, ſicut in Hiſpaniis & Galliis, ita etiam in Armenia, Paphlagonia, & circa Pontum, legem de cœlibatu Sacerdotum magno ſupercilio caput cœpiſſe extoere. Et quia magnum inſtitutum hoc habebat ſpeciẽ ſanctitatis, caſtitatis & puritatis, primò non auſi fuerũt Epiſcopi illius loci ſe opponere, ſed cùm Nicææ, publica authoritate lex illa eſſet repulſa, abrogata & antiquata, cui Synodo etiã Armeniæ, Paphlagoniæ & Ponti Epiſcopi interfuerãt, reuerſi igitur domũ, cum authoritate Nicænæ Synodi armati eſſent, non longè pòſt, Gangris Concilium celebrarunt, in quo Monachatum Euſtachij damnarunt, & nominatim contra legẽ de cœlibatu Sacerdotum poſuerunt, 4. Canonẽ. Si quis diſcernit inter presbyterum cõiugatum, tanquã occaſione nuptiarum, quod offerre non debeat, quodque non oporteat, eo miniſtrante de oblatione percipere, & ab eius oblatione ideò ſe abſtinet, Anathema ſit. Quæ verò huius Canonis ſententia ſit, ex hiſtoria Euſtachij, quam ex Socrate & Sozomeno recitauimus, intelligi poteſt.

Gangrenſe Concilium contra legem cœlibatus.

Hactenus igitur, magna, graui & publica autoritate, lex de cœlibatu Sacerdotũ ex Eccleſia repulſa & exploſa fuit, vt cogitari potuiſſet, hoſtem cõiugij nunquam deinceps auſurum cãtilenam illam repetere. Sed vix 40. annis interiectis maiori impetu legem illam non iam rogare, ſed ſtabilire & promulgare cœpit. Cum enim Iouinianus virginitatem nimis abiectè haberet, nacti Hieronymus & Ambroſius cãpum latiſſimum, cœlibatum depreſſo coniugio Sacerdotum inſtituerunt. Fit enim in huiuſmodi controuerſiis, quod Baſilius venuſta ſimilitudine pingit, ſicut inſitores, quando incuruum tenellæ arboris ſtatum corrigere ſtudent, plerumque nimia inflexione in alteram partem peccant. Qualia verò fuerint argumenta Ambroſij & Hieronymi, nempe, quæ in vera antiquitate antea exploſa & refutata fuerant, in præcedentibus declaratum eſt.

Repetita lex cœlibatus Sacerdotum in Eccleſia Latina.

Iouinianus.

Baſilius de inſitoribus.

Idem, apud Græcos eodem tempore magno conatu egit Epiphanius, prætextu traditionum, quarum peculiaris admirator fuit. Scribit igitur, lib. 2. Tom. 1. hæreſ. 59. contra Catharos. Sancta Dei Eccleſia non ſuſcipit ad ſacerdotium adhuc περιγινόντα, liberos gignẽtem, vnius vxoris virum, ſed qui ſe ab vna cõtinet, aut in viduitate viuit, maximè vbi ſynceri, ſeu vt ſignificantiùs loquitur Epiphanius, ἀκριβεῖς, hoc eſt, exacte exquiſiti ſunt Canones Eccleſiaſtici. At dices mihi, inquit, omnino in quibuſdam locis adhuc liberos gignere Presbyteros, Diaconos & Subdiaconos, ſed hoc nõ eſt iuxta Canonem, ſed iuxta hominum mentem, quę per tempus elanguit, & propter multitudinẽ, cum non inuenirentur, qui miniſtrarent. Ita Epiphanius. Sed ab hoc vno exemplo diſcere poſſumus, quantum tribuendum ſit patribus, quando ſine Scriptura loquuntur. Vt enim pace Epiphanij & ſalua ipſius honorificẽtia, id quod res eſt dicam, cum vniuerſa hiſtoria totius antiquitatis manifeſte & exacte pugnat, quod ipſe aſſerit, ſicut ex iis, quæ hactenus demonſtrauimus, luce meridiana clarius eſt. Et in re manifeſta nihil addam amplius. Poſſem enim quærere, quem Canonem, & vnde habeat Epiphanius de lege cœlibatus Sacerdotũ? Poſſem quærere, num Epiphanio non ſynceri ſint Canones Pauli, Apoſtolorum, Ignatij, Dionyſij, Ancyranæ Nicænæ & Gangrenſis Synodorum? Poſitas quidem imò tentatas verius fuiſſe aliquoties leges ſeu Canones de cœlibatu Sacerdotũ oſtendimus, ſed illas vera, graui & publica authoritate repulſas & reiectas fuiſſe, ex certis hiſtoriis demonſtrauimus. Epiphanius verò contra iudicium totius veræ antiquitatis, reiectitios illos Canones iudicat eſſe ἀκριβεῖς, & quidem eo ipſo vocabulo vtitur quo Paphnutius, vbi contra legẽ cœlibatus Nicææ diſſẽtiẽs, dicit ὑπερβολὴν ἀκριβείας magis nocere Eccleſię. Hæc & alia poſſem vere contra Epiphanij temerariam aſſertionem adferre, ſed pudenda patrum prætſtat tegere, quam denudare niſi aduerſariorum impudentia veritatẽ inde oppugnantium aliud cogat. Certe Epiphanij illã narrationẽ, non tantum præcedentes Scriptores, verum etiam ſequẽtes in Eccleſia Orientali, & præcipue 6. Synodus manifeſte redarguunt & refellunt, ſicut ſeries hiſtoriæ oſtendet.

Epiphanius in Græca Eccleſia defendit legem cœlibatus.

Epiphanius cum tota antiquitate de cœlibatu Sacerdotũ pugnãtia docet.

Epiphanij ſententiam Scriptores Eccleſiæ refutarunt.

Cum enim Ambroſius & Hieronymus ſuis diſputationibus apud Latinos tumultuarentur contra coniugium Sacerdotum: Eccleſia tamen hac in re veterem ſuam libertatem, illis temporibus adhuc retinuit, ſicut ipſe Hieronymus teſtatur. Nam lib. 1. contra Iouinianum ita inquit: Si autem Samuel duxit vxorem enutritus in tabernaculo, quid hoc ad præiudicium virginitatis, quaſi non hodie quoque plurimi Sacerdotes habeant matrimonia. Idem cũ indignatione quadam refert, frequenter in ordinatione ſacerdotali cœlibem ab Eccleſia negligi, & maritum aſſumi. Apud Græcos verò cum Epiphanius reiectos Canones pro ſynceris vẽditaret, Chryſoſtomus patrociniũ cõiugij Sacerdotum ſuſcepit, affirmat enim cõiugium rem tam ſanctam & bonã eſſe, vt cum eo quis poſſit aſcẽdere ſacrum Epiſcopatus thronum, ſicut ſupra ſententias ipſius annotauimus. Nec tamen nihil damni dedit narratio illa Epiphanij, quantumuis reuera totius antiquitatis hiſtoriæ repugnet. Externa enim ſpecies ſanctitatis, facile oculos hominum perſtringit, vbi à norma verbi Dei diſceſſum fuerit. Ita Socrates, libro 5. capite 22. narrat, ſe in Theſſalia cognouiſſe hanc conſuetudinem, quòd qui vxorem ſuam poſt adeptum clericatum cognouiſſet, ordine abdicabatur. Et illam conſuetudinem dicit, inde fuiſſe ortam, quod Theodorus quidam Clericus amatoria quædam poemata edidiſſet. Et addit quidem conſuetudinem illam irrepſiſſe etiam in Theſſalonicam, Macedoniam, & Hellada. Sed diſerte dicit, conſuetudinem illam eſſe ἴδιον, hoc eſt, diuerſam & diſſentientem à reliquis Eccleſiis. Nam inquit,

Ambroſij & Hieronymi ſententiam, Eccleſiæ praxis illis temporibus non recepit.

Chryſ. contra Epiphanium coniugium Sacerdotum defendit.

Mos Theſſalorum de cœlibatu.

Digitized by Google

[...]ntales [...] [...]dotum. in Oriente omnes, qui γνήσιοι, celebres ſunt, etiam Epiſcopi, εἰ καὶ βέλοιντο, οὐκ ἀνάγκῃ νόμου, hoc eſt, ſi ipſis ita viſum fuerit, proprio arbitrio, ſeu ſpontanea voluntate, non autem legis aliqua neceſſitate abſtinent. Multi verò illorum, inquit, ipſo tempore Epiſcopatus & (ſicut Nicephorus addit) ipſo Epiſcopali munere fungentes, in Epiſcopalibus ædibus, liberos multos ex legitimis coniugibus ſuſceperūt. Sed cùm per certamen Iouiniani, in Latina Eccleſia doctrina de coniugio, præſertim quod ad ſacerdotes attinet, valdè eſſet perturbata, ſicut ex Ambroſij & Hieronymi ſcriptis apparet & in quibuſdam etiam locis Græciæ, Nicæna conſtitutio inciperet labaſcere, ſicut ex Socrate oſtendimus: Hāc occaſionem hoſtis coniugij ratus fuit, ſibi non eſſe negligendam. Cumque antea, ſicut ex hiſtoriis oſtendimus, legem de cœlibatu ſacerdotum aliquoties per Doctorum diſputationes, per priuata vt Euſtachij inſtituta, per Concilia quædam prouincialia, vt Elibertanum, Arelatenſe, & in generali etiam Synodo Nicęna, magno, ſed irrito conatu tentaſſet: Alia via, potētia ſcilicet, & vi negotium ſibi aggrediendum exiſtimauit, quam ad rem, eam ſedem ſibi vtilem operam nauare poſſe intellexit, in qua eum ſeſſurum ſciebat, qui amorem mulierum non curaturus eſſet, Dan. 11. In cuius manu pingitur calix plenus immundicia libidinis, Apoc. 17. Pōtifices igitur Romanos, qui iam in alias etiam Eccleſias imperium ſibi vſurpare cœperant, delegit. Syricium enim primum fuiſſe, qui ſacerdotibus in Occidentali Eccleſia coniugia non diſſuaſit, ſed prohibuit & interdixit, ipſorum hiſtoriæ & decreta teſtantur. Et ægrè ſanè adducor, vt credam Syricium, cui veræ hiſtoriæ meliora tribuunt teſtimonia, tam contumelioſè contra Scripturam, & contra ſynceræ antiquitatis manifeſta iudicia, repetitis ipſiſſimis veterum hæreticorum argumentis, de legitimo coniugio ita ſcripſiſſe, ſicut Epiſtolæ decretales, quæ ipſi tribuuntur, loquuntur. Scio enim vetuſtioribus etiam Romanæ Eccleſiæ Epiſcopis, multas Epiſtolas ſuppoſitias tribui. Poſſem etiam oſtendere, Canones multò recentiores prohibentes Sacerdotibus conſuetudinem coniugalem, falsò tribui vetuſtioribus, vt diſtinct. 32. Vrbano primo, diſtinct. 81. Lucio primo, diſt. 27. Calixto primo, vt falſo prętextu antiquitatis imperitioribus imponāt. Ita forſan Syricio, cuius aliqua fuit authoritas, ea, quæ multò poſt fabricata ſunt, tribuere voluerunt, vt ſpeciem aliquam doctrinis Dæmoniorum circundarent, ſed nō pugnabo. Sit igitur, quoniam Gratianus cum Gloſſatore ſuo ita volunt, primus author prohibitionis coniugij in Sacerdotibus Syricius. Si enim vel Angelus è cœlo aliquid annunciauerit præter id, quod in Scripturis legalibus & Euangelicis accepimus (ſicut Auguſtinus inquit) anathema ſit.

Nicæna conſtitutio incipit labaſcere.

Per Pontifices Romanos reducta grauior lex de cœlibatu ſacerdotum.

Syricius legē de cœlibatu vrget.

Primus author prohibitionis coniugij Sacerdotum in Occidente.

Rationes, cur cœlibatus ſacerdotum in Eccleſia Romana decretus. Operę precium autem eſt audire rationes & fundamenta, ex quibus poſt annos à nato Chriſto 400. prohibitio coniugij & lex de cœlibatu ſacerdotum in Pontificia Eccleſia rogata, lata, perlata, & aliis etiam Eccleſiis manifeſta vi obtruſa eſt. Inde enim colligi poterit, an ex Scriptura, an ex vera & probata antiquitate, an verò ex doctrinis Dæmoniorū ſit. Nihil enim eſt medium. Syricius igitur Epiſtola 4. & eum ſecutus Innocentius Epiſtola 3. expreſsè dicunt, ſe Sacerdotibus coniugatis ideò interdicere conſuetudinem cum propriis ſuis vxoribus, vt mundiciæ & pudicitiæ puritate, ſecuri poſſint orare, baptizare, & ſacrificium offerre. Qui ſi contaminatus eſt carnali concupiſcentia, hoc eſt, coniugali conſortio, quo pudore, qua mente ſacrificare vſurpabit? qua conſcientia, quo merito exaudiri ſe credit? cùm dictum ſit, munda mundis, inquinatis autem & infidelibus nihil mundum? Sequitur, ſed fortaſſe hoc licere credit, quia ſcriptum eſt, vnius vxoris virū. Non permanenti in concupiſcentia generandi hoc dixit, ſed propter continentiam futuram. Neque enim integros non admiſit qui ait: Vellem omnes eſſe ſic, ſicut & ego. Quod & apertiùs declarat dicens: Qui autem in carne ſunt, Deo placere nō poſſunt. Vos autem iam non eſtis in carne, ſed in ſpiritu. Et habentem filios, non generantem dixit. Hæc ſunt ipſorum verba. Syricius verò diſtin. 82 addit alias contumelioſas voces cōtra Sacerdotes, legitima ſua cōiugia defendentes: Dicat mihi, inquit, quiſquis ille eſt ſectator libidinū, præceptor vitiorum, &c. Item, Nouerint ſe nunquam poſſe veneranda tractare myſteria, à quibus ſeipſi, dum obſcœnis cupiditatibus inhiant, priuauerunt. Loquitur autem, non de fornicatione, ſed de cōiugali cōſuetudine Sacerdotum cum propriis ſuis vxoribus. Nec verò opus eſt hoc loco, accurata diſputatione. In præcedentibus enim prolixè explicatum eſt, & per ſe patet, imò luce meridiana clariùs eſt. I. Hæc decreta Syricij & Innocentij expreſsè, directè, & prorſus diuerſa fronte pugnare cum manifeſtis Scripturæ ſententiis, quæ affirmant, in conſuetudine cōiugali eſſe ſanctimoniam, pudicitiam, caſtitatem & cubile impollutū, quæ teſtimonia in præcedentibus ſunt expoſita. II. Decreta iſta ex diametro contraria eſſe ipſis Apoſtolorū Canonibus, ſententiæ Ignatij iudicio Dionyſij, Nicænę Synodo, Concilio Gāgrenſi, & probatis veræ antiquitatis exemplis, ſicut collatio horū Decretorum ad illa, quæ ex veris hiſtoriis hactenus annotauimus, liquidè oſtendit. III. Manifeſtum eſt & hoc, eadem prorſus argumenta, & eaſdem Scripturæ ſententias, quæ in Decretis Syricij & Innocentij repetuntur, veteres hæreticos contra coniugium vſurpaſſe, ſicut in principio huius tractatus oſtendimus, & negari nō poteſt. Quia itaque non ex Scriptura, nec ex iudiciis veræ & probatæ antiquitatis, ſed ex veterum hæreticorum lacunis, deprompta ſunt illa Pontificia decreta, poſſemus rectè & vere iudicare, quòd profecta ſint ex ſpiritibus erroris, & ex doctrinis Dæmoniorum 1. Tim. 4. Sed ne noſtrum iudicium ſuſpectum ſit, pronunciet ſententiam Ignatius in Epiſtola ad Philadelphienſes: Quicunque, inquit, dixerit, conſuetudinem coniugalem eſſe labem, & inquinationem, hic inhabitatorem habet Draconem illum Apoſtatam. Nec valet exceptio, quòd nō in vniuerſum de omnibus fidelibus, ſed tantùm de Sacerdotibus loquantur Pontificia decreta. Paphnutius enim in Nicæna Synodo, magna ac ſonora voce aſſeuerat, etiam in Sacerdotibus cubile coniugale eſſe honorabile & impollutum. Et Manichæi non in vniuerſum omnibus ſuis auditoribus, ſed tātùm electis tanquam perfectioribus & ſanctioribus, cōiugium prohibuerunt, & tamen fuit doctrina Dæmoniorum. Quòd verò Syricius præfatur, præcepta illa ſua eſſe Apoſtolica, & Patrum conſtitutione inſtituta, falſum teſtimonium eſt, ſicut 6. Synodus oſtendit. Quòd verò addit propter Gentes Sacerdotibus Eccleſiæ imponendum eſſe cœlibatum, in eo veram legis ſuæ originem oſtendit, ſicut in principio huius hiſtoriæ monſtrauimus. Sed hæc in præcedentibus diligenter ſunt explicata.

Ne ſint in carne.

Syricij voces contumelioſa.

Decreta Syricij & Innocentij Scripturæ repugnant. Repugnant Canonibus Apoſtolorū, ſententiis Eccleſiaſticis & Concilijs. Sunt ſibi hæreticorum repetita.

Reſ. tantur ab Ignatio.

Perga-

Digitized by Google

Pergamus igitur nunc in ordine hiſtoriæ. Non autem iuxta Apoſtolicam Pauli modeſtiam, tanquam conſilium Decreta ſua Pontifices iſti propoſuerunt, ſed Syricius, quaſi in cacumine montis Sinai ſederet, fulminat: Si quis ab hac Canonis ratione voluerit euagari, ſciat ſe & à noſtra communione ſecluſum, & gehennæ pœnas habiturum. Epiſt. 4. & diſtin. 82. inquit: Si quis Epiſcopus, Presbyter aut Diaconus fuerit in coniugali conſuetudine inuentus, omnem ſibi per nos indulgentiæ aditum intelligat obſeratum, quia ferro neceſſe eſt vt abſcindantur vulnera, quæ fomentorum non ſentiunt medicinam.

Sed ordo hiſtoriæ exigit, vt conſideretur, quomodo Romani Pontifices legem ſuam de cœlibatu aliis Eccleſiis obtruſerint, & quanta multorum annorum difficultate, multis vndique contradicentibus, violenter tandem iugum hoc Eccleſiis Occidentalibus impoſuerint. Vt enim breuitatis gratia non ſingula commemoremus, ſatis indicij hoc eſt, quòd poſt Syricium omnes fermè Pontifices, vna illa lege cœlibatus perficienda occupatiſſimi fuerunt: Quódque ab illo tempore in tot prouincialibus ſynodis, longo tempore lex illa, variis ſubinde modis repetita eſt, quibus nihil opus fuiſſet, ſi Syricij decretum cum approbatione Eccleſiæ receptum fuiſſet.

Obſeruandus autem eſt actus Pontificum, quòd illis primum prouinciis legem cœlibatus Sacerdotũ obtruſerunt, in quibus intellexerunt ſparſa eſſe quædam eius ſeminaria. Quia enim in Hiſpaniis & Galliis antea per Elibertanum & Arelatenſe Concilia tentata fuerat lex iſta, licet per Nicænam ſynodum eſſet inducta & abrogata, tamen quædam ſeminaria ibi adhæſiſſe, non eſt dubium. Quomodo etiam in Theſſaliam & Macedoniam cœperit ſuperſtitio illa irrepere, antea ex Socrate oſtendimus. Et ex Monachatu Eſſæorum apud Ægyptios, in Aphricam contagium quoddam tranſiiſſe veriſimile eſt. Syricius igitur ad Hiſpanos & Aphricanos. Innocentius ad Italos, Gallos & Macedonicos, Leo ad Theſſalonicenſes & Africanos, decretales ſuas Epiſtolas de lege cœlibatus potiſſimum miſerunt. Iudicarunt enim illis prouinciis primum occupatis, facilem patere aditum ad expugnandas reliquas.

Et Carthaginenſe quidem Cõcilium ſecundum, Can. 2. ex præſcripto Syricij dicit: Omnibus placet vt Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, & qui Sacramenta cõtrectant, pudicitiæ cuſtodes, etiam ab vxoribus propriis ſe abſtineant. Rationis verò loco additur manifeſtum & luculentum mẽdacium, his verbis: vt quod Apoſtoli docuerunt, & ipſa ſeruauit antiquitas, nos quoq; cuſtodiamus. Vnde iudicium poteſt fieri, quãtum decretis illis tribuendum ſit. Animaduertit hoc Gratianus, atque ideo inſeruit voculam (Apoſtoli docuerunt exemplo) Et gloſſa ridiculè inquit: A tẽpore Syricij hic vocat antiquitatem, cum ipſo tempore Syricij Concilium illud celebratum fuerit. Et tamen Sacerdotes Africanos decretum illud non ſtatim recepiſſe, inde colligitur, quòd in quinto Concilio Carthag. adhuc repetendum fuit. Ita in Galliis Epiſcopi quidam, forſan quia antiquitùs caſtrati matris Deum Sacerdotes Galli fuerant, & quia nõ multò antè etiam in Arelatenſi ſynodo hoc tentarant, ſed per Nicænam ſynodum impediti fuerant, cupidè conati fuerunt tunc Romanis Pontificibus gratificari. Sed Sacerdotibus repugnantibus, tot difficultates ipſis obiectæ fuerunt, quod annis ampliùs 200. continuis, multis & variis ſynodis prouincialibus, vt Agatenſi, Arauſicana, Auernenſi, aliquot Aurelianenſibus, Turonenſibus, Matiſconenſibus & Antiſiodorenſibus, hoc ſaxum ipſis voluendum fuit. Et tamen in Turonenſi ſecunda, Can. 8. & 15. annis poſt Syricium 170. Galliæ Epiſcopi, Archipresbyteri, Diaconi, & Subdiaconi adhuc vxorati fuerunt. Imò in Antiſiodorenſi 2. annis poſt Syricium ducentis & amplius, Presbyteri, Diaconi & Subdiaconi, in Galliis adhuc vxores habuerunt, quæ Presbyteræ nominatæ fuerunt, Canon. 21. & 22. Imò in mediis turbis, cùm Gallici Epiſcopi in prouincialibus ſuis ſynodis legem cœlibatus vrgerent, Saluianus Maſſilienſis Epiſcopus, vir doctiſſimus, circa annum 480. legem de cœlibatu expreſſè reprehendit, libro 5. de prouidentia Dei. Nouum prorſus, inquit, eſt conuerſionis genus: Licita non faciunt, illicita committunt. Temperant à coniugio, & non temperant à rapina. Quid agis ſtulta perſuaſio? Peccata interdixit Deus, non matrimonia. Item, non eſt conuerſio, ſed auerſio. Qui iam pridem, vt fama eſt, opus honeſti matrimonij relinquitis, tandem à ſcelere ceſſate. Alludit autem Saluianus ad Canonem illum: Non aſſumendum coniugatum ad Sacerdotium, niſi promiſſa fuerit conuerſio, quaſi à labe & ſcelere.

In Hiſpaniis verò, Tarraconenſis Epiſcopus ſcribit Syricio, Sacerdotes non poſſe adduci, vt legem cœlibatus recipiant. Et in Toletana prima, tempore Syricij, Patronus Epiſcopus ita præfatur: Mihi placet primitùs conſtituta Nicæni Concilij perpetuò eſſe ſeruanda, nec ab eis recedendũ. Et vniuerſi Epiſcopi mox referũt ſe ad geſta Nicæni Concilij, in quo quid de Sacerdotum coniugio ſtatutum ſit, ſuprà oſtendimus. Ac Presbyteros, Diaconos & reliquos Clericos habuiſſe tunc vxores, patet ex Can. 4. & 7. Imò etiam poſt ordinationem generaſſe, primus Canon oſtendit. Dicit enim, Presbyteros & Diaconos, ſi poſt ordinationem filios genuerint, ad altiorem gradum non aſcendant. Poſteà verò in multis Hiſpanicis ſynodis, vt Gerundenſibus, Hiſpalenſibus & Toletanis, contumelioſè tractatum fuit coniugium Sacerdotum. Acceſſit etiam brachium ſeculare, per vim ſtabiliens legem cœlibatus: Et tamen poſt annos à Syricio ducentos, Iſidorus, Hiſpalenſis Epiſcopus, edidit regulam de vita Clericorum, in qua inter cætera dicit, diſt. 23. Clerici caſtimoniam non violati corporis perpetuò obſeruare ſtudeant, aut certè vnius matrimonij vinculo fœderentur.

Gallis igitur tandem & Hiſpaniis ſub iugum cœlibatus fermè miſſis, ſenſim alias etiam Prouincias aggredi cœperunt Pontifices. Nam circa annum 585. Eccleſia Syracuſana elegerat Epiſcopum, habentem ſuperſtitem vxorem & liberos. Pelagius verò confirmationem integro penè anno diſtulit. Sed Syracuſani in propoſito ſuo irreuocabiliter perſtiterunt, vt Pelagius ipſis, ne ampliùs inſanirent (ſicut loquitur) cedere fuerit coactus, diſt. 28. vbi Pelagius non diſſimulat, principalem cauſam legis de cœlibatu Sacerdotum, eſſe opes Eccleſiaſticas. Et diſtinct. 31. Gregorius narrat ante triennium, hoc eſt, circiter annum Domini 600. ducentis poſt Syricium annis, Subdiaconis Siciliæ prohibitum fuiſſe, vt more Romanæ Eccleſiæ, ſuis vxoribus nullatenus miſcerentur. Addit autem Gregorius: Vſum talis continentię, in Eccleſiis Siciliæ antea non fuiſſe, atque ideò iſtis Subdiaconis concedit vſum coniugum, ſed in poſterum neminem vult ordinari, niſi continentiam promiſerit.

Memorabile autem eſt, quod Epiſtola Vlrici refert, Gregorium cùm ex piſcina quadam allata pluſ

Vu 2

Difficultas perferendi hanc legem in Galliis.

Hiſpania repugnat legi cœlibatus.

Iſidorus de coniugio clericorum.

Sicilia tentata lege cœlibatus.

Memorabilis [illegible] lege de cœlibatu Sacerdotum.

Gregorius de cœlibatu.

Pontifices Romani nati patribus ſacerdotibus.

quàm ſexies mille infantū capita vidiſſet, ingemuiſſe, & decretum de cœlibatu tantæ cædis cauſam cōfeſſus, condigno illud pœnitentiæ fructu purgaſſe. Decreto enim illo prorſus damnato, Apoſtolicum illud laudaſſe conſilium, Melius eſt nubere, quam vri. Imò addidiſſe ex ſui parte: Melius eſſe nubere, quam mortis occaſionem præbere. Hæc Vlricus.

Et quidē ipſi ſedi Romanæ præfuerunt Pontifices, ex ſacerdotū coniugiis nati, diſt. 56. Bonifacius I. Felix III. Gelaſius I. Agapetus primus, Sylucrius Deus dedit, Theodorus, Hadrianus ſecundus, Agapetus ſecūdus, ab A.D. 423. vſq; ad annū 950. Et ne de Gratiani palea dubitetur, idem cōfirmat etiam Platina & Volaterranus. Nec valet exceptio, quaſi illi vel ex fornicatione, vel ante ſuſceptos ſacros ordines ex Sacerdotib. nati fuerint. Gratianus enim c. Cenonanenſe, expreſsè dicit: Non ſunt intelligēdi de fornicatione, ſed de legitimis coniugiis nati, quæ Sacerdotib. ante prohibitionem vbique licita erant, & in Orientali Eccleſia vſque hodie eis licere probantur.

Eccleſiæ Orientales legem cœlibatus auerſatæ ſunt. Iuſtiniani conſtitutio.

Cùm verò in Occidentali Eccleſia lex cœlibatus ita tumultuaretur, tentatæ quidem fuerunt etiā Græcæ Eccleſiæ in Theſſalia præcipuè & in Macedonia, ſicut de Innocentij & Leonis decretalibus ſuprà diximus. Sed Oriētales Eccleſiæ iugum illud ſibi inijci paſſæ non ſunt, retinuerūt verò & defenderūt veterē libertatem. Licet ex Occidentali lege cœlibatus etiā in Oriente quædam adhæſerunt. Circa annū igitur 530. Iuſtinianus in authen. de ſanctiſ. coll. 9. talē fecit conſtitutionem: Clericos non aliter ordinati concedimus, niſi literas ſciant, & recta fide ac honeſta vita ſint, & neq; concubinam, neque naturales habuerint aut habeāt liberos, ſed qui vel cœlibē vitam agūt, vel vxorem habuerunt, aut habent legitimam, & eam vnam & primam, neq; viduam neque repudiatā, &c. Et in Nouellis conſtit. 8. Laudat Epiphanius Epiſcopum Conſtantinopolitanum, quòd ex Sacerdotibus & genus & originē ducat. Romani tamē per Iuſtinianū tētarunt legem cœlibatus. Dicit enim col. 6. ſe illos præferre qui habentes vxores cum illis non cohabitant, ſed cœlibatū eligunt. Et col. 9. ſancit Diaconos non ordinandos niſi profeſſi fuerint cœlibatum, ſed nec Græci in 6. vniuerſali ſynodo retractarunt.

Orientales Eccleſiæ, tentata lege cœlibatus.

Poſtea enim circa A.D. 690. Græci ſeu Orientales videntes iugum cœlibatus, Occidentalibus, quibuſdam Eccleſiis per vim iniectum, & legem illam ſubinde ad alias etiam Prouincias progredi, cùm quidē antea etiam in parte quadam Hellados, hypocryſis illa puritatis irrepere cœpiſſet, ſicut Socrates narrat, & Iuſtinianus etiam ab Epiſcopis quibuſdam perſuaſus, eo inclinaſſe videretur, circa A.D. 530. in Authētica Quomodo oportet, vbi inquit: Nihil ſic in ſacris ordinibus diligimus, quàm cum caſtitate viuentes, aut cum vxoribus non cohabitantes, aut vnius vxoris virum, qui ſiue fuerit, ſiue adhuc ſit, & ipſe caſtitatem eligat, &c. Ne igitur in Orientalibus Eccleſiis, ex huiuſmodi principiis quaſi ſeminatiis, idem accideret, quod in Occidentalibus, iudicarunt legi cœlibatus inſtar Gangrenæ ſerpenti, maturè occurrendum, idque non priuatis Doctorum diſputationibus, ſed publica authoritate, & generali vniuerſalis ſynodi conſtitutione. Mox igitur poſt ſextam generalem Synodum, conuenerunt in Trullo Regij palatij 227. patres, & inter reliquos Canones, decimum tertium hac de re poſuerunt, qui etiam repetitur diſtinct. 31. Canon. Quoniam.

Orientalium Epiſcoporum Canon pro coniugio Sacerdotum.

Primò autem Canonem illum, ſicut apud Gratianum extat, recitabimus, deinde ex Græco ſubiungemus verſionem. Ita igitur Gratianus Canonem hunc refert: Quoniam in Romani ordine Canonis eſſe cognouimus traditum, eos qui ordinati ſunt Diaconi vel Presbyteri, confiteri, quod ſuis iam copulentur vxoribus, antiquum ſequentes Canonem Apoſtolicæ diligentiæ, & conſtitutiones ſacrorum virorum, legales nuptias amodo valere volumus nullo modo cum vxoribus ſuis eorum connubia diſſoluentes, aut priuantes eos familiaritate ad inuicem, in tempore oportuno. Quicunque ergo dignus inuentus fuerit ſubdiaconali ordinatione, aut diaconali aut ſacerdotali, hi nullo modo prohibeantur, ad talem aſcendere gradum, quo vxoris ſuæ cohabitatione, nec etiam tempore ordinationis ſuæ profiteri caſtitatem cogantur, quòd abſtinere debeant à legalis vxoris familiaritate. Item, oportet eos qui altari miniſtrant, in tempore oblationis ſanctorum, continentes eſſe in omnibus, vt à Deo poſſint conſequi quæ ſimpliciter poſtulant. Si quis igitur præſumpſerit, contra Apoſtolicos Canones, aliquos presbyterorum & diaconorum priuare à contractu & communione legalis vxoris ſuæ, deponatur. Similiter & Presbyter aut Diaconus, qui religionis cauſa vxorem ſuam expellit, excommunicetur, ſi verò in hoc permanſerit, deponatur. Multis modis obſcurè & incommodè redditus eſt hic Canon, quod arbitror non tàm à Gratiano factum, quàm ab aliis Pontificiis poſtea, quibus Canon ille fuit tanquam ſudes in oculo. Ideò ſtudioſè verba eius, quaſi per ludibrium diuexarunt, vt Canon dicere videretur: Sacerdotes Romanæ Eccleſiæ profiteri, quod copulentur vxoribus non ſuis, Nam & in Tomis Conciliorum prorſus expunxerunt & omiſerunt illum Canonem. Cromerus verò diſputat non eſſe genuinum.

Canon ſicut extat apud Gratianum.

Canon Græcus.

Sed in Græco Nomocanone extat, citatur à Nilo Theſſalonicenſi, interpretantur eum Gentianus. Heruetus & Petionius etiam. Ego ſimplicem verſionem ponam, additis alicubi Græcis vocabulis, vt emphaſis rectius expendi poſſit. In hanc igitur ſententiam Græcus Canon loquitur. Quoniam in Romana Eccleſia (ἐν τάξει κανόνος) loco Canonis ſeu decreti, traditum eſſe cognouimus (μέλλοντας ἀξιοῦσθαι) vt ij, qui digni habendi ſunt ordinatione Diaconi vel Presbyteri (καθομολογεῖν) profiteantur, ſe deinceps cum vxoribus ſuis non congreſſuros ſeu concubituros (συνάπτεσθαι) Nos ſequentes (ἀρχαῖον) veterem Canonem (ἀποστολικῆς ἀκριβείας καὶ τάξεως) Apoſtolicæ, ſinceræ, exquiſitæ & ordinatæ conſtitutionis, legitimas ſacrorum virorum (συνοικέσια) cohabitationes coniugales etiam ex hodierno die in poſterum (καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν) valere ratas & firmas eſſe, (ἐῤῥῶσθαι) volumus. Nullo modo eorum cum vxoribus propriis (συνάφειαν) coniunctionem ſeu copulationem diſſoluentes, aut (ἀποστεροῦντες) fraudantes eos (κατὰ καιρὸν τὴν προσήκουσαν ὁμιλίας) conſuetudine coniugali, quæ conuenienti tempore fiat. Itaque ſi quis dignus inueniatur Hypodiaconi, Diaconi aut Presbyteri ordinatione, is minimè prohibendus eſt ad hunc gradum aſcendere, ideò quod cum legitima vxore (συνοικῶν) cohabitet. Nec tempore ordinationis ſuæ [ἀπαιτείσθω] poſtuletur ab eo ſeu cogatur, vt profiteatur (ὡς ἀποστήσεται) quò abſtinere velit aut debeat legitimo congreſſu cum propria vxore, non autem indiſcriminatim cum vxoribus ſuis coniunctionem habebunt, ſed vicis ſuæ tempore abſtinebunt. Si quis igitur præſumpſerit contra Apoſtolicos Canones, Diaco-

Digitized by Google

Diaconos & Sacerdotes poſt ordinationem, conſuetudine cum legitimis ſuis vxoribus priuare deponatur: Similiter & qui ordinantur, ſi vxores ſuas prętextu pietatis abiiciant, excommunicentur.

[…]dum […]rba […]n Cano- Multa in hoc Canone ſunt conſideranda. Non enim hoc tantùm dicunt Orientales, quòd conſtitutiones & Canones Romanæ Eccleſiæ de lege & voto cœlibatus Sacerdotum non velint recipere, ſed rationem addunt grauiſſimam, quia ſcilicet Romanæ illæ conſtitutiones, pugnent contra veterem Canonem Apoſtolicæ conſtitutionis, vbi diſertè cautum eſt: Ne prætextu religionis conſuetudo coniugalis Sacerdotibus prohibeatur, Canone Apoſtol. 5. Et eo ipſo, quòd Canonem illum, de conſuetudine coniugali Sacerdotibus licita, vocant ἀρχαῖον, ex antitheſi notant Romanum Canonem de lege & voto cœlibatus eſſe νεαρὸν nouitium, ſicut Socrates etiam eum appellat. Similiter etiam eo ipſo, quòd hunc Canonem de coniugio Sacerdotum affirmant eſſe Apoſtolicam conſtitutionem, negant Romanæ Eccleſiæ conſtitutiones de cœlibatu Sacerdotum eſſe Apoſtolicas. Ac ideò meritò dicunt, ſe repudiato Romanæ Eccleſiæ decreto, veteri Canoni Apoſtolicæ conſtitutionis velle obſequi, hoc enim ſignificat ἐξακολουθεῖν. Et *Phanius […] […]* quia Epiphanius auſus fuerat diſputare: Canonem illum de conſuetudine coniugali Sacerdotibus permiſſa, non eſſe ἀκριβῆ, hoc eſt, minus ſincerum (ſicut interpres reddidit) ſeu minus exactum & exquiſitum: Patres illi confirmant, in eo Canone eſſe Apoſtolicam ἀκρίβειαν, hoc eſt, Apoſtolicam ſinceritatem exactam & exquiſitam. Ac diligenter obſeruetur, Epiphanij diſputationem de Canone cœlibatus Sacerdotum, in generali ſynodo, publica authoritate eſſe reiectam & exploſam. Quòd verò Latini contenderunt, Apoſtolos temporis tantùm gratia Canonem illum poſuiſſe, vt progreſſu temporis emendaretur, hoc Patres illi negant. Dicunt enim, Apoſtolicam illam conſtitutionem eſſe ſinceram & exquiſitam, & in poſterum etiam debere valere. Et tandem ex hoc fundamento, decretum faciunt: Coniugium nequaquam debere impedimento eſſe, quo minus is, qui idoneus eſt, ad ſacros ordines aſſumatur & euehatur, & à nemine tempore ordinationis exigendum eſſe votum cœlibatus: Imò depoſitioni & excommunicationi ſubiiciunt, ſi quis vel legem cœlibatus Sacerdotibus imponat, vel ſi quis in ſacris ordinibus conſtitutus, prætextu pietatis & religionis conſuetudinem coniugalem abiiciat. Quòd dicunt de conuenienti tempore conſuetudinis coniugalis, reſpiciunt ad locum Pauli, 1. Cor. 7. qui in præcedentibus explicatus eſt. Nam & Paulino verbo (ὑποστρέφοντες) vtuntur. Gratianus verò eo loco peregrina verba ex ſecunda ſynodo Carthaginenſi infarſit: Qui altari miniſtrant, debent in omnibus eſſe continentes, quo poſſint ſimpliciter, quod à Deo poſtulant, impetrare.

Quod de[…] […] in […] […] Porrò licet hoc mo[…] Orientalis Eccleſia libertatem coniugij Sacerdotum, contra Occidentales rectè defenderet, aliquantulum tamen etiam in Oriente, tunc à prioribus inſtitutis receſſum, & Occidentalibus aliquid conceſſum fuit. Nam in eadem ſynodo, Can. III. dicunt: Quia Romana ſedes, quod ad Sacerdotum coniugium attinet, ſummum ius, Conſtantinopolitana verò ἐπιείκειαν ſeruauit, nos ex duobus illis medium componamus, &c. Atque inde factum eſt, quòd eos qui vel ad ſecundas nuptias tranſierunt, vel qui viduam, repudiatam, ancillam, meretricem duxerunt, noluerint in poſterum ad ſacerdotium admittere, Can. 3. Et quod 13. Canone Sacerdotibus concedunt, hoc Epiſcopis negant. Nam in 12. Canone Epiſcopum iubent à propria vxore ſecedere poſt ordinationem. Et Can. 48. vxor Epiſcopi in monaſterium detruditur. Quod cum Nicæna ſynodo, & cum Apoſtolico Canon. 5. expreſsè pugnat, vbi tam Epiſcopis, quàm reliquis Sacerdotibus vſus coniugij nō tantùm permittitur, ſed Epiſcopus prætextu religionis vxorem abiiciens, deponitur & excommunicatur. Ex eadem etiam mixtura in 6. Canone Conſtantinopolitano decernunt, vt DEINCEPS, Presbyteris, Diaconis & Subdiaconis, poſt ordinationem non liceat coniugium contrahere. Quia enim dicunt (deinceps) ergò antea licuit. Ne tamen laqueum videantur cuiquam inicere, permittunt & ſuadent, vt qui continere non poſſunt, vxores ducant priuſquam ordinentur, quam cautionem etiam hodie Græci vſurpare dicuntur. Et inde Sigiſmundus Baro ſcribit, apud Moſcouitas ſæpe eodem die vnum & eundem vxorē ducere, & mox poſtea ad gradum diaconatus ordinari. *Epiſcopo cō[…] iugio inter[…] dictum.*

Cùm itaque hoc modo (accedente etiam Imperatorum authoritate, ſicut in Can. 3. patet, qui in Oriēte tunc ſedē Imperij habebā[n]t) lex cœlibatus ex Orientalibus Eccleſiis excluſa eſſet, & Iuſtiniani Authenticæ correctæ, Romani Pontifices abiecta omni ſpe, quod Orientem etiam lege illa ſua occupare poſſent, cōſtituerunt in reliquis Occidentis Eccleſiis, coniugio Sacerdotum proſcripto, legem cœlibatus ſtrenuè vrgere. Et aſtutè Canonem Cōſtantinopolitanum ita interpretari cœperunt, quaſi Oriente tantùm excepto, totus Occidens legi cœlibatus ſubiectus eſſet. Ita enim Stephanus II. diſt. 31. Aliter ſe Orientalium traditio habet Eccleſiarum, aliter huius ſanctæ Romanæ Eccleſiæ. Nam eorum Sacerdotes, Diaconi aut Subdiaconi, matrimonio copulantur. Iſtius autem Eccleſiæ, vel Occidentalium, nullus Sacerdotum à Subdiacono vſque ad Epiſcopum, licentiam habet coniugiū ſortiēdi. Quaſi verò aliud eſſet Euangelium in Oriēte & aliud in Occidente. Atque Orientalium traditionē conſtat eſſe Apoſtolicam, Scripturæ ſcilicet, veræ etiā & purioris antiquitatis. Qualis verò & vnde ſit Occidentalis traditio, prohibens coniugium, Paulus nominatim explicat 1. Timoth. 4. & Ignatius in Epiſt. ad Philadelphienſes, ſicut ſuprà dictum eſt. *In Occidentalibus Eccle[…] ſia lex cœlibatus vrge[…] tur.* *Stephani […] ſtitudus.*

Exigeret autem ordo hiſtoriæ, vt porrò oſtenderemus, quibus artificiis, & quantis difficultatibus lex de cœlibatu Sacerdotum, reliquis etiam Occidentis Eccleſiis obtruſa ſit. Sed quia inſtituti noſtri non eſt integras hiſtorias contexere, breuiter tantùm quædam annotabimus, quando & quomodo, lex iſta Angliæ, Hyberniæ, Germaniæ, Poloniæ, Bohemiæ, Daniæ, Sueciæ Eccleſias, magnis turbis, & diuturnis difficultatibus inuaſerit.

Et in ſingulis hoc obſeruetur, quòd Euangelium, quando primò in iſtis locis plantatum fuit, non attulerit ſecum legem de cœlibatu Sacerdotum, ſed quod multò poſt, Sacerdotibus in illis prouinciis, ab initio Euangelij habentibus vſum coniugii, lex iſta impoſita & ſuperſeminata fuerit, tanquam zizania inter triticum. Iure enim hic etiam illud Tertulliani valebit: Quod primum verum, adulterinum autem quod poſterius.

Britanniam igitur ſeu Angliam omnium prouinciarum primam Chriſti nomen recepiſſe, Sabellicus author eſt. Doctores enim Eccleſiarum Britannicarum numerantur, inde ab anno Domini 170. & vlterius, & tamen per multas annorum centurias, Britannia legem cœlibatus Sacerdotum igno- *Britannia […] conuerſa quando.*

Digitized by Google

Tentata lex cœlibatus in Anglia. Auguſtinus Monachus.

rauit. Circa annum verò Domini 600. Auguſtinus Monachus Romanus, à Pontifice Gregorio miſſus fuit in Angliam, vt Romanas traditiones Eccleſiis Britannicis inferret, ſed huic Epiſcopi & doctores Britanniæ fortiter primò ſe oppoſuerunt, atque ideò, licet cœlibatus Sacerdotum pars non poſtrema eſſet Romanarum traditionum: Auguſtinus tamen ille cùm videret, coniugium Sacerdotibus Britanniæ vſitatum eſſe, non ſtatim prohibitionem coniugij ipſis obtruſit. Sed orſus ab aliis pompaticis ceremoniis, homines primum in admirationem Romanæ ſedis adduxit, poſteà ſenſim & ipſe & ſucceſſores eius fundamenta legis de cœlibatu Sacerdotum, variis artificiis cœperunt ſubſtruere, partim mirificis encomiis caſtitatis, quam in ſolo cœlibatu conſtituebant, partim introducta in Angliam hypocriſi Monachorum Benedictinorum.

Brituualdus Lundenſis Epiſcopus.

Circa annum vero Domini 714 Brituualdus Lundenſis Archiepiſcopus, in Synodo tentauit Sacerdotibus coniugium prohibere, ſed non potuit hoc obtinere. Interea Beda contra coniugium Sacerdotum diſputabat (mortuus enim eſt an. 734.) vt diſt. 31. Sacerdotibus vt ſemper valeant altari aſſiſtere, ſemper ab vxoribus eſt abſtinendum. Poſt Bedam verò Monachorum declamationibus & hypocriſi, Clericorum coniugium in magnum contemptum apud vulgus adductum fuit. Odo igitur Cantuarienſis Epiſcopus, circa annum Domini 9?0. magno tumultu Sacerdotum nuptias hæreticas iudicandas decernebat. Sed quia vna erat, ſine verbo Dei & ſine viribus, inſania, Dunſtanus ſucceſſor Odonis, alia via rem aggrediendam iudicauit. Et operæ precium eſt obſeruare, cum diſputationibus, declamationibus & hypocriſi, non poſſent legem cœlibatus, & prohibitionem coniugij inuehere, quibus tãdem rationibus hoc perfecerint. Monachi ſparſerant fabulam, Gabrielem Angelum in charta quadam 12. articulos ſignatos detuliſſe, quòd coniugium Sacerdotum non eſſet tolerandum, mox Dunſtanus Romam ad Pontificem proficiſcitur, & inde redit in Angliam, anno 960. horribili bulla Iohannis 13. ornatus, qua ipſi dabatur ſumma authoritas, vt ſacerdotes Britannici vel vxores abiicerent, & votũ cœlibatus ſuſciperent, vel omnibus prorſus Eccleſiaſticis prouentibus exuerentur. Adiunxit verò ſibi Dũſtanus etiam brachium ſeculare Regis Edgari, vt ſi claue non poſſet ſoluere, gladio nodum illum diſſecaret. Cumq; ſacerdotes legitimas ſuas vxores nollent abiicere, Dunſtanus ipſos eo titulo, quaſi eſſent vaſa fornicationum, ab Eccleſijs cathedralibus expulit, & Monachos Benedictinos in ipſorum locum ſubſtituit, vnde nomen Canonicorum regulariũ ortum, ad hunc vſq; diem durat. Multis verò bonis, tyrannis illa diſplicebat. Ortę igitur fuerunt magnæ turbæ in regno Angliæ, circa annum 975. ita vt cauſa preſbyterorum eiectorum, ad delectos iudices deferenda eſſet, qui cùm Vintoniç in Monachorum conclaui, in frequenti conſeſſu ea de re agerent, & iam maior pars decerneret, preſbyteros eſſe reſtituendos ad priſtinos honores; Ecce ſubitò vox audita eſt, Non benè ſentiunt, qui preſbyteris fauent. Verum quia imago Chriſti de cruce pendentis quę ibidem proſtabat, viſa fuit eam reddidiſſe vocem, ita fides habita eſt oraculo, vt preſbyteri cauſa ceciderint, & turba omnis ſedata ſit. Hæc Polydorus libro 6. Anglicæ hiſtoriæ, qui addidit, multos tunc exiſtimaſſe, Phœbi magis quàm Dei oraculum illud fuiſſe, hoc eſt, hominum fraude non Dei nutu edi-

Odo Cantuarienſis. *Dunſtanus.* *Fabula de 12. articulis Gabrielis Archangeli. Mina Pontificis ad Anglos.* *Gladius Regis Edgari.* *Sacerdotes Angliæ traduntur Monachis Benedictinis.* *Turbæ in Anglia propter legem cœlibatus ortæ.* *Vox incerti authoris pro lege intermiſſa.*

tum. Inde Canutus rex, circa annum Domini 1020. Sacerdotes, eò quod vxorati eſſent, ex templo Burienſi, ſubſtitutis Monachis eiecit, idem poſtea Eduardus fecit in collegio Oxonienſi.

Canutus Rex.

Sed circa annum 1097. cùm rex Vuilhelmus, accepto annuo tributo, preſbyteris coniugatis vxores relinqueret, & reliquis poteſtatem faceret contrahendi matrimonium. Anshelmus Cantuarienſis ſe oppoſuit, & in ſynodo Londinenſi, anno 1102 Sacerdotibus vxores prohibuit. Variæ in illa ſynodo diſputationes fuerunt, quibuſdam mundiſſimum hoc viſum fuit, quibuſdam verò periculoſum, ne dum mundicias viribus maiores appeterent, in immundicias horribiles, ad Chriſtiani nominis ſummum dedecus, inciderent. Ac mox anno ſequenti, publicis querelis ad Anshelmum delatum fuit, loco prohibiti coniugij, cœpiſſe per totam Angliam regnare vitium Sodomiticum, & ex Clero contagium illud etiam ad Laicos ſerpere. Anshelmus nouis edictis hoc reprimere ſtuduit, ſed fruſtrà, cùm remedium diuinitùs inſtitutum prohiberet. Cùm verò ne hac quidem ratione prohibitio coniugij ab omnibus reciperetur, Anshelmus cauſam ad Romanũ Pontificem detulit, à quo miſſus Iohan. Cardinalis in ſynodo Londinẽſi, Pontificia authoritate, coniugium ſacerdotum denuò prorſus damnauit, anno 1125. Sed mirabili iudicio Dei, ſequenti nocte cum ſcorto in lecto deprehenſus, captus fuit. Cumq; Epiſcopi poſtea, an. 1129 illam Cardinalis ſententiam executioni mandandam, à Rege Henrico flagitarent, is accepta à Clero pecunia, permiſit ipſis ſiue vxores, ſiue mulieres. Miſſus igitur tãdẽ Albertus Oſtiẽſis ab Innocentio, an. 1138. cõiugium ſacerdotum in perpetuum proſcribit ex Anglia. Et tamen poſtea etiam multi eruditi ſacerdotes in Anglia, legitimas vxores & liberos habuerunt, quos recenſet Balæus 3. Cent. 10. Reliqui, qui vxores dimittebant, & eaſdẽ loco concubinarum recipiebant, tolerabantur.

Sodomia propter legem cœlibatus. *Iohan. Cardinalis damnat coniugium, ipſe cum ſcorto capitur.* *Albertus Oſtienſis.*

Hæc ex Balæi Centuriis, qui ex certis hiſtoricis ea deſcripſit, collecta, pro ratione inſtituti noſtri, hoc loco breuiter annotare volui. Et grata nobis debet eſſe illa hiſtoria. Manifeſtè enim oſtendit, Chriſtum Euangelium quidem ſuum Britanniæ intuliſſe, circa annum ſalutis ducenteſimum, & illud per miniſtros tam coniugatos, quàm cœlibes propagaſſe. Poſt quingentos verò demum annos, prohibitionem coniugij, à Romanis Pontificibus cœpiſſe eò inuehi, ſed maximè certabimus, per quadringentos annos continuos & ampliùs, verè Romanenſibus artificiis fabulam illam actam, non gladio Spiritus quod eſt verbum Dei, ſed Monachorũ hypocriſi, & clamoribus. Pontificum bullis, Regum gladiis, & Satanæ præſtigiis. Hoc enim præcipuè in Hiſtoria Anglicani cœlibatus obſeruãdum eſt, quibus epicherematis, lex Pontificij cœlibatus, Eccleſiis Britannicis obtruſa ſit. Inde enim ſtatui poteſt, ex cuius Spiritus officina, ta[illegible] non argumenta, ſed epicheremata profecta ſint.

De Hyberniæ Eccleſiis, Bernhardus in vita Malachiæ ſcribit, quod vſque ad ſuam ætatem Epiſcopi ibi fuerint vxorati. Et nominatim dicit, in ſede Archiepiſcopali Hyberniæ Armachana, ante Celſum, qui Bernhardi tempore vixit, octo viros vxoratos & literatos ſediſſe, qui ob vitandum laqueum voti cœlibatus, ordinationem à Romanis Pontificibus noluerunt petere. Et Malachias primus, legem cœlibatus ſacerdotum in Eccleſijs Hyberniæ inuexit, circa ann. Dom. 1130. ſicut ſcribit Bernhardus.

Hyberniæ Epiſcopi vxorati. *Malachias.*

Porrò

Digitized by Google

Porrò quia Bulgaria inter Vngariam & Græciam ſita eſt, Romani Pontifices eam Occidentalibus Eccleſiis adiungere conati ſunt, & populum hypocriſi externa cœperant dementare. Nam circa annum Domini 860. diſtinct. 28. Bulgari Nicolaū primum conſuluut, vtrum presbyterum, habentem vxorem, debeant ſuſtentare & honorare, an vero à ſe proiicere. Illis Nicolaus ita reſpondet, vt oſtendat, ſe non re ipſa tantum, ſed diſertis etiam verbis Paulo contradicere. Paulus enim dicit: Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris virum. Nicolaus verò Bulgaris reſpondet, presbyteros coniugatos eſſe valde reprehenſibiles, ſed tamen poſſe tolerari, ſicut Chriſtus Iudam inter ſuos diſcipulos tolerauit, & ſicut Deus ſolem ſuum facit oriri ſuper bonos & malos. Sed ſacerdotes Bulgari per Epiſcopos ſuos Guntherum & Theodogutum, Nicolao iſti acriter ſe oppoſuerunt, & tyrannidem ipſi obiecerunt. Cumque Pontifex ſua tonitrua, & fulgura ipſis minitaretur, oſtenderunt ſe bullas non multum timere. Succeſſor verò Nicolai, Adrianus ſecundus, circa annum Domini 870. tres Legatos, Syluestrū, Leopardum & Dominicum miſit ad Bulgaros, vt ibi in Eccleſiis omnia ad normam Pontificiam inſtituerent, & adduxerunt illi ſecum ſacerdotes Latinos, ſed Bulgari expulſis Latinis ſacerdotibus, Græcos retinuerunt, & Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ tandem ſe rurſus adiunxerunt.

Sed ad patriam Germaniam venio, quæ vt natio maſcula, ab initio recepti Euangelij, ad Hellebrandum vſque per annos nongentos & amplius, coniugium Sacerdotum defendit & vſurpauit, ac iugum cœlibatus, ſicut poſtrema recepit, ita prima proiecit. Irenæus enim, qui ſcripſit circa annum Domini 180. teſtatur ſuo iam tempore celebres in Germania Eccleſias fuiſſe, & fidem earum ſimplicem, nihil cōtinentem præter ea, quæ in Scripturis ſacris tradita ſunt, quęque in capitibus Catecheſeos habemus, deſcribit, lib. 1. Vnde veriſimile fit quod dicitur: Creſcentem, quem Paulus ſcribit in Galliam abiiſſe, 2. Tim. 4. Moguntiæ docuiſſe fidem Chriſti. Hilarius etiam Epiſcopus vxoratus, circa annū Domini 350. narratur ſcripſiſſe ad Epiſcopos Germaniæ primæ & ſecundæ, & nominatim dicitur ad Vuormatienſē Epiſcopum ſcripſiſſe, de quodā Euphrate Agrippinēſi Arriano. Ambroſius etiam ad quandam Germaniæ Reginam Fridgildam ſcripſiſſe dicitur. Hieronymus, lib. 2. contra Iouinianum, teſtatur ſe in Treuirenſi Eccleſia (vbi ante etiam Athanaſius latuerat) verſatum, & ibi dicitur cum Ruffino, Bonoſo & Florentio κατηχήσεων magiſtros audiuiſſe. Et ex Germanica illa Schola Catecheſeos, prodiit explicatio in ſymbolum Apoſtolicum, quæ Cypriani titulo fertur, ſed à Ruffino conſcripta eſt. Vnde poſt Irenæum, de doctrina & fide Eccleſiarum Germanicarum ſtatui poteſt. Ex illo etiam loco, Hieronymus epiſtolam ſcripſit ad duos illos Germaniæ ſacerdotes Sunnionem & Fridelum, qui cum audiſſent, Hieronymum Hebraicę linguę peritum eſſe, petierant deprauata quædam loca in Pſalmis reſtitui. Tantopere hoc Hieronymo placuit, quòd exclamat in Epiſtola: Quis hoc crederet, vt Barbarus Getarum ſermo, Hebraicam quęrat veritatem, & dormitantibus imò contendentibus Græcis, ipſa Germania Spiritus ſancti eloquia ſcrutetur? &c. Et quia ſermonis Getarum meminit, quaſi diſtinguens eum ab Idiotiſmo Treuirenſi, hoc eſt, Germania Ciſrhenana. In media igitur Tranſrhenana Germania, videntur duo illi ſacerdotes fuiſſe. Non diu enim poſt Hieronymū, Clodoueus Rex Francorum, circa annum Domini 440. fidem Chriſtianā publice ſuſcepit, & in prouinciis ſuis eam propagauit. Et Bonifacius fidem Chriſti in Germania inuenit, nō attulit. Hiſtoriç enim manifeſte teſtātur ab annis octoginta, ante Bonifacium, collapſam fuiſſe diſciplinam Eccleſiaſticam Francicis Eccleſiis. Ergo antea & veram doctrinam, & piam diſciplinam habuerunt.

Clodoueus. *Bonifacius.*

Cùm igitur ſexcentos ferme annos Germania fidem Chriſti profeſſa eſſet, tempore Bonifacij & lōge pòſt legem cœlibatus ſacerdotum adhuc ignorauit. Non enim gregarij ſeu plebei tantum ſacerdotes, matrimonia habuerunt in Germania, ſed præcipui etiam Epiſcopi. Nam Bonifacius, circa annum Domini 730. inuenit Geholibum (quem alij Gerbilionem appellant) Epiſcopum Moguntinum, cuius pater Geraldus ante ipſum Moguntiacus Epiſcopus fuerat, Auentinus libro tertio. pag. 294. Hedio ex vetuſtiſſimis diplomatis oſtendit, Paſchalem Epiſcopum Curiæ Rhetorum, circa annum 780. in ipſo Epiſcopatu habuiſſe legitimam vxorem, cuius adeo ipſum non puduit, vt voluerit nomen ipſius in principio quorundam diplomatum addi & exprimi, & quidem honeſto titulo, quod eſſet Antiſtita ſeu Epiſcopa Curienſis. Auentinus, libro. 5. pagina quingenteſima & ſeptuageſima quarta, de Hellebrandi tempore ſcribens, inquit, circa annum Domini 1075. Sacerdotes Germaniæ illa ætate publicè vxores, ſicut cæteri Chriſtiani habebant, & filios procreabant, ſicut in inſtrumētis donarionum, quæ illi templi Myſtis, Monachis fecere, innenio, vbi hæ nominatim cum coniugibus teſtes citantur, & honeſto vocabulo presbyteriſſæ nuncupantur, imo Hieron. Gebuilerus Pontificius noſtri temporis Scriptor fatetur, ſicut etiam Balæus idem annotauit, tempore Henrici 4. circa annum Domini 1070. in Galliis & in Germānia circiter 24. Epiſcopatus fuiſſe, in quorum diœceſi à ſuperioribus ordinibus, ad infimum Clericum vſque coniugati fuerunt, & Nicolaus primus, circa annum Domini 865. ſcribens ad Rathulfum Epiſcopum Argentoratenſem, matricidæ cuidam imponit certam pœnitentiam, vt poſt quadriennium poſſit quidem communionis gratiam accipere, oblationes vero non offerat ante alterum ſeptennium. Fuit ergo presbyter, quia offerendi poteſtatem habuit. Et tamen Nicolaus addit, à propria verò & legitima coniuge non ſeparetur, ne in fornicationis voraginem corruat.

Primi Epiſc. Germ. coniugati fuerunt. *Gerolus Moguntin.* *Paſchalis vxoria Rhet. Epiſcopus coniugatus.* *Antiſtita ſeu Epiſcopa.* *Presbyteriſſæ.*

Euangelium igitur Chriſti, ab Apoſtolorum ſtatim tempore in ſuperioribus Germaniæ partibus ſuſceptum, nōn iniecit ſacerdotibus Germanicis laqueum cœlibatus ſeu prohibitionem coniugij. Ab initio enim ſuſcepti Euangelij per annos ferme mille, coniugium ſacerdotum, non tantum vſitatum, ſed honorifice habitum & defenſum fuit, in Germanicis Eccleſiis, ſicut ex illis, quæ iam recitauimus, patet.

Videamus iam, quando, per quos & quibus artificiis, lex cœlibatus in Germanicis Eccleſiis tentata, quantiſque non tam difficultatibus, quam totius imperij concuſſionibus, tandem per vim intruſa ſit. Circa annum igitur Domini 700. ob Regum negligentiam & crebra bella, magna licentia Eccleſias in Francia inuaſerat; ſacerdotes canes & ſcorta alebant, luxu & auaritia perditi, inquit Auentinus. Non multò poſt venit ex Anglia in Germaniam Vinofridus, qui perſpecto ſtatu Eccleſiarum

Quando & per quos lex cœlibatus in Germ. intruſa ſit. *Vinofridus Anglus in Germaniā.*

in Francia, Romam pergit, rem omnem ad Gregorium ſecundum defert. Is Viuofridum ſacræ Philoſophiæ Magiſtrum Germaniæ gentibus deſignat, & Pontificio diplomate illi demandat prouinciā docendi Francos, & à malis falſiſque ſacerdotibus purgandi, A. 719 idibus Maij. Qui per biennium mādatis ſtrenuè defunctus, Romam reuertitur, & Viuofridi nomine in Bonifacium mutato, Epiſcopus creatur, & conceptis verbis in ſcita Pontificum per Germaniam propaganda iurat. A. 721. pridiè calendarum Decembris. Verba Iuramenti extant apud Auentinum, pag. 288. Atq; diplomatis Pontificiis ad Reges & Epiſcopos Germaniæ ablegatur. Dignum autem eſt obſeruatione, quod Bonifacius ille, cùm tale mancipium Pontificis factus eſſet, vt Nauclero teſte, condiderit flagitioſum illud capitulum, diſt. 40. Si Papa, non ſtatim primo congreſſu ad Romanorum Pontificum placita, ſicut iurauerat, Germanos obligare auſus fuit. Multi enim ſe ipſi opponebant, quod offerret diſſentanea Apoſtolorum doctrinę: vt Sydonius, Virgilius, Adelbertus, Claudius, Clemens Scotus. Ideo Gregorius ſcribens ad Epiſcopos Bauariæ, non audet primo ſuas traditiones offerre, ſed illa ipſa fundamenta doctrinæ Chriſtianæ repetit, quæ intelligebat in Eccleſiis Germaniæ tunc recepta & vſitata eſſe. Ita enim inquit apud Auentinum, pag. 290. Controuerſiæ ſecundum Chriſti ſeruatoris noſtri legem, & placita Euangelij Pauliq; legati Chriſti ſcita, cognoſcantur. Et in fine addit: Nemo ſe perfectum, nemo iuſtulum, nemo Sanctulum eſſe confidat. Tota vita Chriſtiani pœnitentia eſt, & bellum. Imbecilles & homines ſumus, omnes egemus clementia Dei. Sed contradicentibus ſub alia ſpecie expulſis, mox ſub prætextu reformationis prauæ vitæ ſacerdotum, doctrinæ etiam mutatio tentata eſt, & Pontifices ſuum fermentum admiſcuerunt. Noui enim Epiſcopi ad Canonum ſtatuta alligabantur, & mandabatur ipſis, vt ex Romanæ ſedis doctrina, populum informent, apud Nauclerum, pag. 786. & ſequenti. Hinc Gregorius ſecundus mandauit, Baptiſmum, citra mortis neceſſitatem, non eſſe adminiſtrandum, niſi in feſto Paſchatis & Pentecoſtes. Mox Gregorius tertius addidit: Quiſque fidelis pro ſuis mortuis verè Chriſtianis licitè poteſt offerre, debetque preſbyter eorum facere memoriam. Nauclerus, pag 787. quod diligenter notetur, oblationes pro mortuis, in Eccleſiis Germanicis, per annos ferme ſeptingentos, non fuiſſe, ſed per Bonifacium primo introductas. Sed ad hiſtoriam cœlibatus reuertamur.

Capitulum, diſtin. 40 ſi Papa, eſt Bonifacij huius. Gregorij litera ad Bauaros.

Baptiſmi adminiſtratio quando.

Grego. III.

Orationes pro defunctis quando in Germania.

Inter capita igitur reformationis Eccleſiarum in Germania per Bonifacium, non poſtremum erat lex cœlibatus, ſeu prohibitio coniugij ſacerdotum. Sed quia Bonifacius animaduerterat, Germanos à vagis libidinibus abhorrere, amantes verò, reuerentes & tenaces eſſe legitimi fœderis coniugalis, ſicut ipſe Bonifacius apud Nauclerum, Tomo ſecundo, pagina prima, ſcribit: in antiqua Saxonia, ſi virgo in paterna domo ſtuprata, vel matrona fuerit adulterata, ſtrangulatam cremant, & ſuper foſſam ſepulturæ corruptorem ſuſpendunt, aut cingulo tenus veſtibus ſuccifis flagellant, caſtæque matronæ pungunt de villa in villam, donec interimant, &c. Pontifex igitur nō auſus fuit ſacerdotibus Germanis primo aditu legitimum coniugium prohibere. Sed Gregorius ſecundus hoc tantùm mandauit Bonifacio, Epiſtola 3. Ne digamos in ſacerdotum ordinem cooptaret. Gregorius verò tertius de reformatione ſacerdotum, quos fornicatores & adulteros eſſe acceperat, ita ſcribit ad Epiſcopos Bauariæ, Nemo ſcorta aut concubinam alat, quiſque aut caſte viuat, aut vxorem ducat, quam repudiare fas non eſto, Auentinus pag. 290. Sed poſt hunc cum Bonifacius à Zacharia Pontifice peteret conſilium, quid agendum ſibi eſſet, ſi inueniret ſacerdotes fornicarios & adulteros: Reſpondet Zacharias, Dominus dicit: Sacerdotes mei ſemel nubant, Et Apoſtolus vnius vxoris virum vult. Et hoc ante ſuſceptum ſacerdotium vti licitum eſt, nam à die ſuſcepti ſacerdotij, etiam ab ipſo proprio coniugio prohibendi ſunt. Item, quomodo plures vxores habere præſumunt, quibus nec vnam conceſſum eſt, poſt ſuſceptum miniſterium, attrectare? Ita quidem Zacharias. Sed dignum obſeruatione eſt, quod illud de prohibitione coniugij ſacerdotum Bonifacius vel non auſus fuit Germanis proponere, vel non potuit obtinere. Extat enim deſcriptio Synodi à Carolo magno conuocatæ, Anno Domini 742. & à Bonifacio celebratæ, apud Auentinum, pag. 292. & apud Nauclerum, pagin. 791. vbi prorſus nulla fit mentio prohibitionis coniugij ſacerdotum, quam Zacharias mandauerat. Et poſt illud etiam tempus, ſacerdotes in Germania vxoratos fuiſſe oſtendimus. Sed hoc tunc ſtatutum fuit. Sacrificuli adulteri, ſcortatores, ſacris opibus nequaquam alantur. Item Sacerdos ſcortator, libidiniſque mancipium, in carcere pane & aqua paſtus, pœnas luat. Et nullus in domo ſua ſubintroductam mulierem habitare permittat, &c. Interea verò Bonifacius ita concionabatur, vt oblique ad cœlibatum alluderet: Sacerdotes debere cupiditatibus imperare, libidines refrænare, voluptates ſpernere, &c. Et Zacharias poſtea cum videret lege & mandato, ſe non poſſe prohibitionem conſuetudinis coniugalis apud Germanos obtinere, ſcribit Eccleſiis Galliæ & Franciæ, Anno 743 precatio vel conſulendo proponens, vt in poſterum cœlibes ad ſacerdotium aſſumant. Hæc enim ſunt eius verba: Si Bonifacio dicto audientes eritis, & caſtos ab omni Venere ſacerdotes vobis delegeritis, quemadmodum iure diuino præſcribitur, & noſtro munere functus Bonifacius frater noſter prædicat, omnibus formidoloſi eritis Barbaris, Auentinus, pag. 296.

Germani inſenſi libidinibus vagis & amantes coniugij.

Antiquorum Saxonum animaduerſio ſeuera in ſcortationes & adulteria.

Digamis ſacerdotium interdictum in Germania.

Zacharias prohibet coniugiū ſacerdotū in Germania.

Bonifacius non auſus prohibitionem publicare.

Sacrificuli ſcortatores adulteri.

Cœlibes ad ſacerdotium eligendos.

Circa idem verò tempus diuus Virgilius, ex Hybernia ad Reges Franciæ venit, cum Dabda Græco ſacerdote. Cumque Hybernici & Græci coniugium ſacerdotum tunc probarent & defenderent, Bonifacius quæſiuit occaſionem, vt Virgilium expelleret. Et quia Virgilius Philoſophiæ peritus, de Antipodibus alicubi diſputârat, hanc occaſionem Bonifacius Philoſophiæ ignarus arripuit. Et Zacharias reſcripſit: Virgilium Philoſophum à templo Dei & Eccleſia depellito, ſi illam peruerſam doctrinam fuerit confeſſus. Ita Bonifacius quidem per annos 36. variis modis coniugium ſacerdotum in Germaniæ Eccleſiis attentauit, ſed tamen prohibitionem eius, & legem cœlibatus, non potuit in Germanicas Eccleſias in vniuerſum inuehere. In ſecundo Tomo Conciliorum referuntur ſane Concilia quædam in Germania celebrata, in quibus coniugium ſacerdotibus prohibitum legitur: Sed inſignem & manifeſtam fraudem, imò luculentum crimen falſi deprehendi in deſcriptione Concilij Moguntiaci, Anno 813. Ibi enim 10. Canon ita legitur: Clerici caſtimoniam inuiolati corporis perpetuo conſeruare ſtudeant. Quòd cum legerem, primò

Virgilius è Francia pulſus à Bonifacio.

De Antipodibus. Cauſa falſo prætexta perſecutionis.

Crimen falſi commiſſum in deſcriptione Concilij Moguntiaci.

Digitized by Google

primò videbam non poni legem neceſſariã, ſed tradi conſilium, vt ſtudeant continentiæ Clerici. Cum verò attentius totum illum Canonem perluſtrarem, vidi Concilium Moguntinum, in illo Canone nihil aliud agere, quam quod regulam Clericorum ex Iſidoto (quæ repetitur diſtinct.23. His igitur) ad verbum tranſcribant. Sed cum regula illa Clericorum expreſſe ita habeat, ſicut etiam in Hulderici Epiſtola citatur: Clerici caſtimoniam inuiolati corporis perpetuo conſeruare ſtudeant, aut certe vnius matrimonij vinculo fœderentur, Rapſodi Conciliorum (cum reliqua ad verbum ex cap. His igitur, deſcribantur) illam particulam, de matrimonio clericis conceſſo, aſtute, ne dicam perfide & ſcelerate, lutulento crimine falſi, expunxerunt & omiſerunt. Atque hinc ſtatuatur quantum fidei Rapſodiis illis tribuendum ſit. Eadem enim fide etiam, capit. Quoniam, &c. in Tomis illis omiſerunt. Ita etiam Vuormacienſi Concilio inſerti ſunt Canones, tranſcripti ex ſecundo & quinto Carthaginenſi, de prohibitione coniugij ſacerdotum, cum tamen poſtea, & Hellebrandi etiam tempore, ſacerdotum coniugium in Germania vſitatum fuerit, ſicut ſupra oſtendimus.

Regula Cle-ricorum Iſidori.

Memorabilis autẽ eſt hiſtoria certaminis inter Nicolaum primum & Huldericum Epiſcopũ Auguſtanum, de prohibitione coniugij Sacerdotum, circa annum 860. Et ne quis cauilletur Epiſtolam Vlrici à noſtris confictam eſſe, mentionem eiusfacit & argumentum exponit Æneas Sylulus in ſua Germania. Et reperta eſt, ante mota ſeculi huius certamina, in Biblitheca quadam Hollandiæ. Vide Hedionem Eccleſiaſtica hiſtoria, libro 8. capit.12. Et ne nominis æquiuocatio lectorem turbet. Alius eſt Vdalricus Auguſtinus, quem Auentinus ſcribit mortuum eſſe, anno 973. Hunc verò Huldericum Æneas Sylulus ſcribit mortuum, Anno Domini 900. ætatis 83. Et digna eſt Epiſtola illa Hulderici, quæ extet & legatur in Eccleſia. Melius enim quam omnes illorum temporum hiſtorici oſtendit, quibus argumentis res vtrinque acta ſit, & pro coniugio & contra coniugium ſacerdotum. Non autem hoc loco integram illam epiſtolam, quæ alias extat, adſcribemus, ſed argumenta tantum in vtramque partem excerpemus, recentis ipſius Vlrici verbis. Nicolaus igitur diſtin.32. ca. de illo Clerico, reprehendens Odonem Epiſcopum Viennenſem in Galliis, eò quòd ipſius authoritate ſubdiaconus Aluericus vxorem duxerat, decretum fecit: Nulli vnquam Clericorum, exceptis Lectoribus & Cantoribus, vxorem habendi licentiam dandam eſſe. Et decretum illud ad Germanicas etiam Eccleſias miſit, atque executionem eius Epiſcopis mandauit. Huldericus vero non tantum recuſat hoc facere, ſed oſtendit, quibus Argumentis ſacerdotes Germaniæ coniugium ſuum defenderint, quia ſcilicet, Primò, in veteri Teſtamento Dominus ſacerdoti coniugium conſtituit. Secundò, Non legitur hoc in nouo Teſtamento interdixiſſe. Tertiò, Chriſtus & Paulus affirmant, non omnes poſſe capere cõſilium continentiæ. Quartò, Paulus diſertè dicit, ſe non habere præceptum Domini de cœlibatu. Quintò, Paulus expreſsè dicit, Epiſcopi & Diaconi ſint vnius vxoris viri. Sextò, Paulus ſine exceptione dicit, propter fornicationem vnuſquiſque habeat ſuam vxorem. Item, melius eſt nubere quàm vri. Septimò, Citat Canonem Apoſtolorum: Nec clericus vxorem propriam ſub obtentu religionis abiiciat. Octauò, Citat decretum Syluestri, quod ſtatuit, vxorem Diaconi à Sacerdote benedicendam eſſe. Quod decretum Pontificij in ſuis conſiliorum tomis, ſicut alia quædam, expunxerunt. Nonò, Allegat regulam clericorum, quæ extat, diſtinct.23. Clericus ſit pudicus aut certe vnius matrimonij vinculo fœderatus. Decimò, Quia Nicæna Synodus ſacerdotibus coniugium liberum permiſit. Vndecimò, Paulus dicit: Alligatus es vxori, noli quærere ſolutionem. Nam & qui vxores habent poſſunt eſſe tanquam non habentes: Et qui nubunt, poſſunt in Domino nubere, hoc eſt, ſicut ipſe explicat, in contrahendo matrimonio nihil quod Dominus prohibeat attentare. Duodecimò, Dicit præceptum cœlibatus ſacerdotum eſſe oneroſum & importabile, contra Euangelicam inſtitutionem & ſancti Spiritus dictationem, contrarium tam veteri, quam nouo Teſtamento. Chriſtus enim dicit; Qui poteſt capere capiat. Iſti verò dicunt, Qui non poteſt capere feriatur anathemate. Item, dicit eſſe morbum, imo peſtilentiam, prauitatem intentionis, fatuam & turpem ſuggeſtionem, doctrinam Phariſaicam, periculoſum hæreſis decretum. Imo hæreſin quam cœci duces cæcorum in Eccleſiam Dei introducant, manipulum zizaniæ, & commentum totius inſaniæ, imo eſſe ſpiritus illos erroris, & doctrinas Dæmoniorum prohibentium nubere. Decimotertio, Fructum cœlibatus Pontificij admodum graphice depingit, & allegat ſententiam Auguſtini. Nullum tam graue facinus, quin admittendum ſit, vt deuitetur peius. Multi vero aſſentatores, hominibus, non Deo, pro falſa ſpecie continentiæ placere volentes, grauiora committunt. Patrum ſcilicet vxores ſubagitant, maſculorum ac pecudum amplexus non abhorrent, in quouis ſanctiſſimo ordine conſtituti, alienis vxoribus non dubitant abuti. Cumque quidam Epiſcopi & Archidiaconi, ita præcipites ſint in libidinem, vt neque adulteria, neque inceſtus, neque maſculorum (proh pudor) turpiſſimos amplexus ſciant abhorrere, tamen caſta clericorum coniugia dicunt ſibi fœtere, & ab eis iubent & cogunt clericos abſtinere. Et dicunt honeſtius eſſe pluribus occulte implicari, quam aperte in hominum vultu & conſcientia, cum vna ligari. Sed væ vobis Phariſæi, qui omnia facitis propter homines. Item, Clerici dum licita vnius mulieris conſortia (Phariſaico furore deuicti) relinquere coguntur, fornicatores & adulteri, & aliarum prauitatum turpiſſimi miniſtri efficiuntur. Et quod flendo cernimus omnes in ſupradictis ſæuiunt ſceleribus. Inde tantum Eccleſia Dei ſcandalum, tantum clerus deſpectum patitur. Ne igitur Eccleſia, vnica Domini Sunamitis, adulterinis diutius vſa maritis, regale ſacerdotium, per irrecuperabile à ſuo ſponſo Chriſto auellatur diuortium, extirpanda eſt Phariſaica illa doctrina ab ouili Dei: Hæc omnia ſunt Hulderici verba.

[Certamen] Nicolai pri[mi] & Hul[derici] Au[guſtani] de [pro]hibitione [co]niugij ſa[cer]dotum.

[A]rgumenta [qui]bus Ger[ma]niæ Epi[ſco]pi ſuum [co]niugium [de]fenderũt.

Fructus cœlibatus Pontificij.

Secundò, Argumenta aduerſariorum prohibentiũ ſacerdotibus coniugium, recitat & refutat Huldericus. I. Clerici debent ſe caſtrare propter regnum cælorum. Paulus dicit ſe de cœlibatu præceptum Domini non habere, conſilium autem dare. Et Chriſtus dicit: Non omnes hoc conſilium capere poſſe. II. Sine caſtimonia nemo videbit Deum. Reſpondet: Caſtimonia non eſt in virginali flore, ſed etiam in coniugali coniunctione. III. Prætenderunt ſpeciem externam ſanctitatis & puritatis in cœlibatu coram hominibus. Reſpondet: Potius deberent nobis perſuadere, vt in conſpectu eius, cui omnia nuda & aperta ſunt, erubeſcamus peccatores eſſe, quam in conſpectu hominum mundi. Nam qui hominibus placent, apud Dominum confuſi ſunt,

Argumenta prohibentiũ coniugium ſacerdotum.

Digitized by Google

ſecũdum Pſalmiſtam. IV. Oppoſuerunt exemplum aliorum cœlibum ſeu continentium,& inde ipſi Epiſcopi clericos coniugatos in deſpectum deduxerit. Ad hoc argumentum dupliciter reſpondet Vlricus: Nõ debetis præſumere de donis veſtris,nec propterea alienum ſeruum iudicare. Deinde dicit,falſam eſſe ſpeciem continentiæ,ſub qua fœdiſſimæ libidines lateant, &c. V. Allegatunt exemplum Gregorij Magni. Sed hoc refutat oppoſita narratione de capitibus ſex mil ium infantum, quam ſupra recitauimus. VI. Illud Pauli, propter fornicationem vnuſquiſque vxorem ſuam habeat, ſpecialiter ad laicos pertinere mẽtiuntur hypocritæ,inquit Vlricus. Nam illud Apoſtolicum dictum vere nullum excipit, &c. VII. Maritum vnius vxoris de Eccleſia interpretati ſunt. Sed Vlricus hanc deprauationem ita refutat, quia Paulus addit, Qui ſuæ domui præeſſe neſcit, quomodo Eccleſiam Dei curabit?

Aliquid legis de cœlibatu inter dimicationes ipſas tamen adhæſit in Germania. In iis rogati ſacerdotes ſunt continentiæ ſtudere, poſt iuſſi.

Tertiò, in illa Huldrici Epiſtola etiam hoc obſeruandum eſt, quomodo inter ipſa certamina, aliquid tamen de lege cœlibatus ſubinde adhæſerit, & ipſa ſenſim,quaſi per cuniculos irrepſerit. Nam ex verbis Vlrici manifeſte colligitur,vſque ad aliud tempus in Germania Epiſcopos monuiſſe tantum imo rogaſſe clericos (his enim verbis vtitur) vt ſi poſſent, ſtuderent continentiæ, non autem iuſſiſſe, multo minus coegiſſe. Nicolaum vero & quoſdam Epiſcopos,imperioſa quadam violentia cœpiſſe iubere & cogere. Et illum quidem laqueum, Germania libertatis amans,maſcula reſponſione per Huldricum tunc quidem excuſſit. Sed tamen ex illis certaminibus duo hæc adhæreſcere cœperunt,ſicut Vlrici verba oſtendunt. Primò,Quia Epiſcopi cœlibes clericos coniugatos deſpiciebant, & in contemptum apud alios etiam adducebant, multi non idonei ad cœlibatum, externam ſpeciem continentiæ coram omnibus affectabant. Secundo, Quidam cum aſſumerentur ad ſacerdotium,ſua ſponte, vel manu, vel ore, votum faciebant continentiæ. Et illi poſtea ad exequendum votum ex debito, ſicut Vlricus inquit, conſtringebantur, aut ab ordine deponebantur. Sed tamen liberum tunc erat ordinandis,non vouere. Dicit enim Epiſtola, ſacerdotes huius voti neſcios, omnino ſcias non eſſe cogendos.

Duo mala ex his certaminibus nata. Simulatio continentiæ. Votum continentiæ.

Ordinandis liberũ erat, non vouere.

Has obſeruationes ex Huldrici Epiſtola, ipſius verbis annotare volui. Totam enim hiſtoriam de coniugio ſacerdotum in Germania,clarius illuſtrant, quam multorum hiſtoricorum, de iſtis temporibus prolixæ ſcriptiones. Tantum autem Vlricus graui, ſolida,maſcula & vere germana ſua reſponſione effecit,quod ex illo tempore, libertas coniugij ſacerdotum in Germania, intemerata manſit, per annos ferme ducentos, vſque ad Hildebrandum. Scribit enim Balæus 2. Centuria 11. Circa illa tempora fuiſſe in Germania cœnobia Monialium nobilium, vnde exire & honeſte nubere poterant,excepta Abbatiſſa. Et addit Monachos & Canonicos Huldrici Auguſtenſis, potuiſſe vxores ducere vſque ad Hellebrandi tempora. Bruſchius etiam annotat, circa annum Domini 950. plures Monachos cœnobij Fuldenſis,ſub abbate Hadamario, matrimonia contraxiſſe.

Monialium & Monachorum coniugia in Germania. Monachi Fuldenſes coniugati. Inſectantur Pontifices, porro coniugia ſacerdotum Germaniæ.

Nec tamen deſtiterunt Romani Pontifices, practicis Italicis coniugium ſacerdotum Germaniæ attentare. Et circa annum milleſimum, Brunonem Auguſtenſem Epiſcopum ſubornarunt,vt is Huldrici Epiſtolam,qua ſe premi ſentiebant,contrario decreto cœlibatus irritam faceret. Sed is,ſicut ex Bruſchio Balæus ſecundus, Centuria 43. annotat, ideò miſerabiliter cæſus fuit,amputatis pedibus,manibus & capite.

Bruno Auguſten. Epiſcopus occiditur quod cœlibatum ſuaſit.

Poſtea circa annum Domini 1050. cum haberent Pontificem natione Germanum, Leonem nonum, hominem ſimplicem, illum inſtigarunt, vt in ſynodo Moguntinenſi, cum quadraginta Epiſcopis coniugia ſacerdotum prohiberet & damnaret, exiſtimantes, Germanos à populari ſuo facilius paſſuros ſibi laqueum cœlibatus inijci. Et tunc quidem Germania non habebat Huldericum aliquem,qui ſe opponeret. Nicetas vero Abbas Græcus,edito ſcripto, coniugium ſacerdotum cõtra Pontificias illas damnationes defendit. Quia vero magno conatu, Pontificia cohors contra Nicetam hunc ſcripſit,& hæreticum ipſum declarauit,diſt.31.ca.Omnino. Apparet Nicetam illum non in Græcia vixiſſe,nec pro Græcis ſcripſiſſe, quorum ſacerdotibus coniugia ſine aliqua Occidentalium contradictione, libera erant, ſed ſi non in Germania, certe in aliqua Eccleſia Occidentali hæſiſſe,& pro coniugio ſacerdotum Occidentalium ſcripſiſſe. Nam ex Auentino oſtendimus,Dabdam Græcum ſacerdotem in Sueuia miniſterio Eccleſiaſtico functum. Certe Leo nonus Nicetæ huic Latine reſpondit: Nec Græcos in Orientali Eccleſia exiſtentes audebant hæreticos proclamare,propterea, quòd coniugium ſacerdotum probarent & defenderent. Ergo Occidentalis Eccleſiæ membrum fuiſſe hunc Nicetam veriſimile eſt.

Leo 9. Germanus, cœlibatum vrget.

Nicetas coniugia ſacerdotum tuetur, & hæreticus declaratur.

Poſt Leonem,Nicolaus ſecundus,Presbyterorum vxores primus concubinas iudicauit, & nuptias eorum fornicationes. Ac quia ex Nicetæ ſcripto animaduerterat, homines plus moueri eruditis ſcriptis, quam nudis & imperioſis mandatis ſeu prohibitionibus,excitauit Petrum Damianum Epiſcopum Hoſtienſem, vt is publico aliquo ſcripto,coniugium ſacerdotum damnaret,præſertim cum eo tempore etiam Auxentius Mediolanenſis coniugio ſacerdotum patrocinaretur,ſed irrita erant hæc omnia. Sacerdotes enim Germaniæ, illo tempore nihilominus publice vxores habebant, & liberos procreabant, ſicut cæteri Chriſtiani,inquit Auentinus.

Nicolaus ſecundus.

Petrus Damianus inſectator coniugij ſacerdotum.

Auxentius Mediolanẽſis.

Gregorius igitur ſeptimus (quem Germani vero & fatali nomine Hellebrandum, hoc eſt, Titionem infernalem appellarunt) videns ſacerdotibus Germaniæ,nec diſputationibus,nec Conciliis,nec mandatis,nec prohibitionibus coniugium poſſe eripi,cogitauit cœlum terræ potius miſcendum eſſe, quam Germaniæ Eccleſiis hanc libertatem relinquendam. Fulmen itaque execrationis expediuit, atque illud primum in aliquot imperij principes,& in ipſum denique Imperatorem vibrauit, quos cum fatali quodam ſucceſſu ſolio deieciſſet, & totum imperium perfidia,bellis, rapinis,incendiis,& cædibus turbaſſet,iudicauit opportunum & fatale hoc tempus eſſe, quo miſeram turbam ſacerdotum, ex poſſeſſione ſancti, caſti, & honorabilis coniugij, quam vſurpatione annorum ferme mille præſcripſerant, ſemel in perpetuum deturbare poſſet. Præuidebat enim turbatis & exterritis omnibus nullum Carolomannum, nullum Huldericum futurum,qui patrocinium coniugij ſacerdotum, vel ſuſcipere auderet, vel ſuſtinere poſſet. Ac ſi ex hiſtoriis conſideretur quam profligatum Diaboli organon Hellebrandus iſte fuerit, quali temporum ac rerum ſtatu, quam truculenta tyrannide, & quam funeſtis turbis, coniugium ſacerdotibus Germaniæ extorſerit, non opus erit diſputare, an ex Deo vel ex hominibus

Greg. VIII. Hellebrandus fulminat anathemata ſacerdotum coniugia diſſecit.

Hellebrandus organon Diaboli.

qibus

nibus illud ſit, manifeſtum enim erit ſimpliciter ex Diabolo eſſe. Sed hiſtoriam illã de virtutibus Hellebrandi, quæ alias nota eſt,& aliunde peti poteſt, hoc loco non repetemus. Tantum igitur ea, quæ ad cœlibatus hiſtoriam pertinent, breuiter annotabimus. Et ex diligenti hiſtoriarum collatione deprehendi, tragœdiã illam hoc modo & ordine ab Hellebrando, contra coniugium Sacerdotum in Germania actam, ſtatim initio Pontificatus circa annũ 1072. anteceſſorum ſuorum Leonis & Nicolai decreta de lege cœlibatus, quorum ipſe rogator & architectus fuerat, ſtrenue cœpit vrgere, miſſis hûc illûc ad Epiſcopos Germaniæ literis, vt legem illam clericis ſuis perſuaderent. Nam in Epiſtola ad Conſtantienſes ita ſcribit. Miſimus Epiſcopo veſtro Othoni literas exhortatorias, per quas iniunximus illi, vt caſtitatem (hoc eſt cœlibatum) clericorum ſtudioſe prædicandam ſuſciperet. Epiſcopi verò illud, quia contra Scripturam, contra decreta veræ antiquitatis, & contra vetuſtiſſimam Germanicarũ Eccleſiarum conſuetudinem erat, facere recuſarunt. Præcipue vero Conſtantienſis Epiſcopus grauiter ſe Pontifici oppoſuit, ſicut teſtatur Epiſtola Hellebrandi ad Conſtantienſes, quæ extat apud Nauclerum, Tom 2. pag. 140. Ex qua etiam colligitur, Hellebrandi decretum duo hæc capita comprehendiſſe. Primò, vt clerici, qui vxores haberent, eas dimitterent. Secundò, vt qui adhuc cœlibes eſſent, nullas vxores ducerent. Hæc enim ſunt verba Epiſtolæ illius: Epiſcopus veſter palã clericis ſuis iuſſioni noſtræ contraria permiſit, ita, vt qui mulierculas (intelligit autem legitimas vxores) habuerant, retinerent, & qui non habebant illicita temeritate ſubintroducerent (hoc enim verbum ſubintroducendi, quo Nicænus Canon illicita mulierum contubernia notauit, Hellebrandus iſte ad legitimum coniugium detorſit) Epiſcopum etiam Argentoratenſem huic Pontificis machinationi reſtitiſſe ſcribunt.

Narratio tyrannidis Hellebrandi qua ſacerdotibus Germaniæ coniugia eripuit.
Epiſtola Hellebrandi ad Conſtantienſes.
Summa decreti Hellebrandi.
Argentoratenſis Epiſcopus Hellebrando refragatur.
Concilium Romanum.

Sed Hellebrandus cum videret, ſe hac ratione non poſſe Germaniam ſub iugum cœlibatus mittere, manifeſtam vim adhibendam iudicauit. Romæ igitur Concilium centum & decem epiſcoporũ congregauit anno 1074. vbi cum prius Imperatorem fulmine ſuæ execrationis ſolio deturbaſſet, & ſubditos ab obedientia abſoluiſſet, hoc etiam decretum fecit, quod Hirsfeldenſis & Nauclerus hiſce verbis deſcribunt: Vt Presbyteri vxores nõ habeãt, habentes aut dimittant, aut deponantur. Nec quiſquam omninò ad Sacerdotium admittatur, qui nõ in perpetuum continentiam vitamque cœlibẽ profiteatur. Hæc poſterior clauſula ideo addita fuit, quia antea (ſicut ex Epiſtola Vlrici & ex Epiſtola Gregorij ad Conſtantienſes oſtenſum eſt) in Germania Clericis, quando ad Sacerdotium aſſumebãtur, liberum erat, pro ratione doni cuiuſque, vel cõtinentiam promittere, vel licentiam contrahendi & vſurpandi coniugij retinere. Auentinus decretum illud Hellebrandi his verbis deſcribit, pag. 603. Sacerdotem qui vxorem habeat, rem diuinam nõ facere, eius ſacrificia ſummopere à populo, ne contagione polluatur, euitãda, Neque illis vllo pacto decimas & huiuſcemodi donariua tribuenda eſſe. Et pag. 564. Sacerdotes coniugatos Hellebrandus Nicolaitas appellat, inceſtus condemnat. curia Sacerdotum mouet, &c. Vincentius li. 29. c. 45. Gregorius celebrata ſynodo, vxoratos Sacerdotes à diuino officio remouit, & laicis Miſſam eorum audire interdixit. Decretum verò illud Hellebrandi non communi more publicabatur, ſed ſcribebat ipſe nõ Epiſcopis tantum & Sacerdotibus, ſed mandabat laicis etiam, vt illud ſuum decretum ſtrenue exequerentur, ſicut Nauclerus ſcribit. Auentinus rem ita narrat, pag. 564. Pontifex ſcribit, Cæſari, Ducibus, Principibus maxime Bertoldo, Rudolpho, Vvelphoni, Alberto & vxoribus horum, ac mulieribus, cęteriſque quoſcunq; idoneos credidit. Item Epiſcopis, ſacrificulis, & ipſi etiam populo, vt ſacerdotes coniugatos, velut ſceleratos & impios deuitẽt, eorum ſacrificia, colloquia, ſermones, conuiuia, haud aliter quã contagionẽ fugitent, illos ſalutare, reſalutareve maximam impietatem eſſe docet, iis parere, & reditus Eccleſiaſticos reddi vetat, &c. Et quia terribilis factus iam erat Pontifex, ab execratione Imperatori intẽtata, eodem fulmine Epiſcopos etiam terruit. Conſtantienſi enim Clero & populo ita ſcribit apud Nauclerum: Apoſtolica authoritate omnibus præcipimus, vt Epiſcopo veſtro ſi ſedi huic rebellis extiterit, nullam obedientiæ reuerentiam exhibeatis, neque id animæ veſtræ perniciem eſſe putetis. Ab omni enim ſubiectionis illius iugo, beati Petri authoritate vos abſoluimus, &c. Hoc epicheremate Epiſcopis os obturatum fuit, ſed Clericorum cœtus in Germania, aduerſus hoc decretum Hellebrandi vehementer infremuit, clamitans hominem plane hæreticum & veſani dogmatis eſſe, qui oblitus ſermonis Domini quo ait, Non omnes capiunt verbũ hoc, qui poteſt capere capiat. Et Apoſtoli Qui ſe nõ continet, nubat: Melius eſt enim nubere quàm vri) violẽta exactione homines viuere cogeret ritu Angelorum, & dum conſuetum curſum naturæ negaret, fornicationi & immũditię fræna laxaret. Quod ſi pergeret ſententiam confirmare, malle ſe ſacerdotium quam coniugium deſerere, & tunc viſurum eum, cui homines ſorderent, vnde gubernandis per Eccleſiam Dei plebibus, angelos comparaturus eſſet. Hæc ſunt Hirsfeldẽſis verba, quæ ideo adſcripſi, vt inde coniectura fiat, ex quibus fundamentis Germanici ſacerdotes coniugium ſuum defenderint.

Decretum Concilij contra coniugium.
Vincentius.
Promulgatio decreti Hellebrandi in Germania contra ſacerdotum coniugia.
Hellebrandi tyrannis in Epiſcopos Germaniæ.
Indignatio cleri Germanici in Hellebrandum.
Hirsfeldẽſis.

Hiſce argumentis Epiſcopi plerique Conſtantienſis exemplo territi, nihil mouebantur, ſed Pontificis decretum, qui aſſiduis legationibus hoc vrgebat, additis diris ſuis execrationib. executioni mãdare ſtudebant. Moguntinus verò (recito Hirsfeldenſis verba) conſiderans non paruo conſtitutam hanc operam, vt tanto tempore inolitam conſuetudinem reuelleret, clericis ſuis in dimidiũ anni deliberandi ſpacium dedit, hortans eos, vt quod neceſſario faciendum eſſet, ſponte facerent. Exacto deliberationis ſpacio ſynodum indicit Erphurdiæ, cuius hæc erat propoſitio, vt clerici, ſine omni tergiuerſatione, in præſentiarũ aut coniugiũ abdicarẽt, aut ſacri altaris miniſterio ſe abdicarent. Illi ecõtra multas rationes afferebant, quibus oſtendebant decretum illud irritum habendum, præterea addebant preces & ſupplicationes. Moguntinus conteſtatus, ſe præter voluntatem propriã à Pontifice ad hoc compulſum, non poſſe aliter, quam decretum illud exequi. Clerici videntes nihil argumentis, nihil ſupplicationibus profici, egreſſi tanquam ad cõſultandum, conſilium ineunt, vt in ſynodum non redeant, ſed iniuſſi omnes in domos ſuas diſcedant. Nonnulli clamitabant, melius ſibi videri, vt in ſynodum regreſſi ipſum Epiſcopum, priuſquam execrabilem in eos ſententiam promulgaret, cathedra Epiſcopali deturbatum, merita morte mul-

Clerici Ger- [illegible] Epiſcopus Moguntinus.
Diſcrimen Epiſcopi Moguntini in ſynodo Erphordienſi, ob legem cœlibatus.

Digitized by Google

ſtarent, & inſigne monimentum ad poſteros tranſmitterent, ne quis deinceps ſucceſſorum talē ſacerdotali nomini calumniam ſtruere molitetur. Epiſcopus hæc eos machinari animaduertens, pollicetur, ſe prima opportunitate Romā miſſurum & daturum operam, vt Pontificem ſi qua poſſet ratione ab hac ſententiæ auſteritate deduceret. Hæc acta ſunt anno 1074. Hæc verò à Moguntino ad Hellebrandum relata, furorem ipſius nihil mitigārunt.

[illegible] Hellebrando [illegible]

Præter Sacerdotes verò multi alij boni viri, inſtitutum illud Hellebrandi aperte improbabāt, quod nouum eſſet, Scripturæ & veræ antiquitatis ſententiæ contrarium. Ita enim Vincentius ſcribit lib. 26. cap. 45. Gregorius vxoratos ſacerdotes à diuino officio remouit, & Laicis miſſam eorum audire interdixit, nouo exemplo, & vt multis viſum fuit, inconſiderato præiudicio, contra ſanctorum patrum ſententiam, ſed Hellebrandus (qui, ſicut Auentinus ſcribit pag. 564. iactitabat ſe quodcunque, vt libeter, ligare, ſoluere poſſe, qúique in Epiſtolis publice gloriabatur, etiamſi iniuria vel ipſum Cæſarem affecerit, tamen ſe metui oportere, vtpote, qui errare non poſſit, & à Chriſto Petróque acceperit poteſtatem vt ſoluat ligētque vtcumque lubeat.) Curienſem Epiſcopum anno 1075. ad Moguntinum miſit cum mandatis, quibus ei ſub interminatione gradus & ordinis ſui præcipiebat, vt presbyteros omnes, qui intra ſuam diœceſin eſſent, cogeret, aut in præſentiarum coniugibus renunciare, aut ſe in perpetuum ſacri altaris miniſterio abdicare. Moguntinus menſe Octobri ſynodum Moguntiæ congregat, vbi, cum prohibitionem coniugij ſacerdotum promulgare & exequi vellet exurgentes Clerici, ita eum verbis confutabant, ita manibus & totius corporis geſtu eum debachabantur, vt ſe vita comite ſynodo exceſſurum deſperaret. Sic tandem rei difficultate ſuperatus, ſtatuit ſibi deinceps tali quæſtione omnino ſuperſedendum, & Romano Pontifici relinquendum, vt cauſam, quam ipſe toties inutiliter propoſuiſſet, ille per ſemetipſum, quando vellet, & quomodo vellet peroraret. Hæc Hirſfeldenſis & Nauclerus.

[illegible] arrogantia [illegible] Hellebrā

[illegible] in ſynodo Moguntia de vita periclitatur ob cœlibatus legem.

Anno verò 1076. in feſto Pentecoſtes Concilium celebratum fuit Vuotmaciæ cui interfuere omnes Epiſcopi Galliæ & Germaniæ, ac propter Anathematizatum Imperatorem, Hellebrandum horrendorum ſcelerum accuſatum & cōuictum depoſuerunt. Inter cætera vero, quæ in ipſius actionibus dānarunt, fuit & hoc, ſicut Auentinus recitat, pag. 570. Maritos ab vxoribus ſeparat, ſcorta pudicis coniugibus, ſtupra, adulteria, inceſtus, caſto præfert connubio, &c. Huic decreto etiam Italiæ Epiſcopi cōuentu Ticini acto, ſubſcripſerunt. Sed Pōtifice execrationem Imperatoris repetente, Epiſcopi plerique metu Hellebrandi, non præſtiterunt conſtantiam, & ſcindebatur incertum ſtudia in contraria vulgus. Alemanus Epiſcopus Paſſauienſis, accepta noua Hellebrandi execratione, vxoratos ſacerdotes expellebat, & iis alios cœlibes ſubſtituebat. Expulſi, qui ad Imperatorem confugerant, reſtituebātur, ſed mox Monachi reſtitutos coniugatos rurſus deiiciebant: Illos verò miniſtri Imperatoris virgis bene cæſos in exilium mittebant, ita vt Alemānus Romam profugere cogeretur. Auentinus ita ſcribit pag. 564. Ex interdicto ſacerdotum cōiugio, grauiſſima ſeditio gregem Chriſti perculit, nec vnquam talis lues populum Chriſti afflixit. Sacerdotes aduerſus Pontifices, populus aduerſus ſacerdotes ſæuire, omnia diuina humana permiſceri cœperunt, viri, mulierculæ, leui ſuſpiciuncula excitati, ſacerdoti ſuo reſiſtebant, bona templi diripiebant, populares ſacerdotulos, qui vxores habebant, Hocciſaciebant, ſacroſanctam hoſtiam à ſacerdotibus, qui coniuges habebant, conſecratam, in lutum abiiciebant, pedibuſque conculcabant. Tales enim nō eſſe ſacerdotes, neque ſacrificare, Hellebrandus docebat, &c. In hoc diſſidio multi eos, quos ad Eccleſiarum miniſteria eligebant, nolebant ad Epiſcopos, qui neminem ſine abiuratione coniugij ordinabant, mittere, qui nihilominus vt laici concionabantur, & ſacramenta adminiſtrabant, ſicut Nauclerus inquit: Sacerdotes pro concione Hellebrando maledicebant, Antichriſtum eſſe prædicabant, qui titulo Chriſti negotiū Antichriſti ageret in Babylonia, in tēplo Dei ſederet, ſuper omne id, quod colitur ſe extolleret, quaſi Deus, iactās ſe errare nō poſſe, ad occulendā ſuam ambitionem fabulas cōminiſcatur, annales corrumpat, cœleſtia oracula adulteret, diuinas literas falſo interpretando ſuæ libidini ſeruire cogat, &c. Auentinus pag. 573.

Concil. Vuormacienſe Hellebrādum Pontificatu deponit.

Pontifex crudelitate ſæuit in clericos. Alemannus Paſſauienſis [illegible] ex prohibitione coniugij.

Hellebrandus Antichriſtus.

Sed Anno 1080. Pontifex denuò Imperatorem execratur, & ſacerdotibus iterum connubiis interdicit. Gratum, inquit Auentinus, fuit ſcortatoribus, quibus pro vna vxore, ſexcentas iam mulierculas inire licebat. Hinc ocaſione accepta, multi falſi Prophetæ nebulas offundebant, fabulis, miraculis, quæ exempla vocantur, à veritate plebem Chriſti auertebant, ſacras literas interpretando ſuo negotio ſeruire cogebant. Porrò pauciſſimis Veneri bellum indicentibus, quibuſdam caſtitatis iactantiam, quęſtus ergo, ſimulantibus, maxima pars ſub honeſto caſtimoniæ nomine ſtupra, inceſtus, adulteria, paſſim & impune committebant. Hæc Auentinus. Quę ideo diligenter obſeruanda ſunt, quia deſcribunt fructus Pontificij cœlibatus. Pergit autem Auentinus pag. 579. Sed pleriſque Epiſcopis aliis, eruditis, ſimplicibus, apertis atque bonis, præter coniuratos, Pontificis nouum dogma, peſtifera hæreſis, quæ vnquam Chriſtianum conturbaſſet regnum viſa eſt. Quamobrem Italiæ, Germaniæ & Galliæ Epiſcopi, Anno 1080. ſeptimo Calendas Iulij apud Brixinam Bauarię vrbem conueniunt, Hellebrandum iterum condemnant & deponunt: Ac inter cæteras cauſas condemnationis fuit & hæc vna, quod inter coniuges diuortia faceret, ſicut & Nauclerus ſcribit. Auentinus addit fuiſſe & hæc verba in Brixienſi illo decreto contra Hellebrandum, ſuauis homo, ſacerdotes, qui vxores habent legitimas, ſacrificos eſſe pernegat. Interim tamen ſcortatores, adulteros, inceſtuoſos, aris admouet, &c. Poſt hæc Epiſcopi inter ſe ſcriptis aduerſariis, alij pro Hellebrando, alij contra ipſum, digladiati ſunt, ſicut Auentinus ſcribit, donec in exilio ipſe Salerni mortuus eſt.

Pontifex repetit prohibitionem coniugij ſacerdotum.

Fructus Pontificij cœlibatus.

Conuentus Epiſcoporum in Bauaria ad condemnationem Pontificum.

Defenſio Epiſcoporum.

Hellebrandus igitur, licet totum Acheronta furiis ſuis moueret, non tamen potuit in vniuerſum ſacerdotibus in Germania legitima coniugia extorquere. Vrbanus vero (merito ſuo Turbanus dictus) cum variis conciliis Hellebrandi acta confirmaſſet, & Imperatoris execrationem repetito effulminaſſet, ſacerdotum etiam coniugia circa annum Domini 1090. denuò damnauit, atque ea principum prædę expoſuit, hoc modo ſicut extat diſtinct. 32. Eos qui poſt diaconatum vxoribus vacare voluerint, ab omni ſacro ordine remouemus, officióque & beneficio Eccleſiæ carere decernimus, quod ſi ab Epiſcopo commoniti, non ſe correxerint, Principibus

Vrbanus Hellebrandi decreta & acta contra coniugia ſacerdotum confirmat.

Digitized by Google

Paſchalis.

pibus indulgemus licentiam, vt eorum fœminas mancipent ſeruituti. Poſt illum Paſchalis idem decretum repetit, cumque Henricum quintum in parricidium contra parentem Imperatorem armaſſet, apud parricidam iſtum facilè obtinuit, vt is Comitiis Northuſanis cum Epiſcopis & Principibus quibuſdam coniugia Sacerdotũ, ſub titulo hæreſis Nicolaitarũ, politico etiã Imperij decreto damnaret. Atque inde factum fuit, quod poſtea Principes, brachio (vt loquuntur) ſeculari, ſtrenuè ſibi exequendum ſumpſerunt decretum Calixti, factum circa annum 1120. quod reperitur diſtinct. 27. Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis & Monachis, concubinas habere, ſeu matrimonia contrahere, penitus interdicimus, contracta quoque matrimonia ab huiuſmodi perſonis disiungi iudicamus. Atq; ita demum politica coactione, ſub Henrico V. qui cùm vnicus filius eſſet, Pontificum inſtinctu, in Patris & Imperatoris viſcera gladium ſtrinxit, Sacerdotibus in Germania coniugium vi publica adempta eſt. Sicut etiã Polidorus, lib. 5. de Inuent. ſcribit, quod circa annum Domini 1100. Sacerdotibus adempta fuerint coniugia. Ac teſtantur idem verſiculi, eo tempore ſub Calixto ſcripti, ſicut annotat Balæus, pag. 175.

Politico decreto coniugium prohibetur.

Henricus V. parricida in patrem impius, pontificum mancipiũ coniugia ſacerdotum ſuſtulit in Germania.

O bone Calixte, nunc omnis clerus odit te,
Quondam presbyteri poterant vxoribus vti:
Hoc deſtruxiſti poſtquam tu Papa fuiſti,
Ergo tuum merito nomen habent odio.

Hæc eſt vera hiſtoria, ex certis Scriptoribus collecta, de iugo cœlibatus, quomodo illud Eccleſiis Germaniæ impoſitum tandem fuerit, in qua ſi conſideretur, per quos, quibus artificiis, quantis certaminibus & turbis, per integros quadringentos annos, in Germania fabula illa prohibitionis coniugij acta ſit, luce clarius apparebit eſſe ipſiſſimam doctrinam Dæmoniorum.

Septentrionales regiones.

Portò breuiſſimè iam addemus, quomodo & quando reliquis etiam Septentrionalibus Eccleſiis, Pontifices legem iſtam cœlibatus obtruſerint, quod eò procliuiùs tunc ipſis erat perficere, ſubiugatis potentiſſimis prouinciis, Italia, Anglia, Gallia, Germania. Accedebat & hoc, quod forma doctrinæ Eccleſiaſticæ in ſcholis Chriſtianis circa annum 1140. mutari cœpit, admixto philoſophiæ & humanarũ traditionum fermento, vnde ſcholaſtica Theologia non multò poſt prognata eſt. Publicè enim tunc in Scholis, Oxonij, Pariſiis, & alibi, inter cætera etiam de cœlibatu, contra coniugium Sacerdotum, cœptum fuit diſputari, ſicut ex Tritemio Balæus annotat 2. Cent. 74. Tunc etiam Pontifices Ro. impudentiùs cœperunt de coniugio Sacerdotum loqui. Nã Innocentius ſecundus, rationem prohibitionis cõiugij hanc reddit. Cum Sacerdotes templum Domini, & ſacrarium Spiritus ſancti debeant eſſe & dici, indignum eſt, eos cubilibus & immunditiis deſeruire. Alexander tertius. Extra, de Clericis coniugatis, cùm ſimul voluptatibus & carnalibus deſideriis, ac diuinis & Eccleſiaſticis obſequiis vacare non valeant, ob immunditiam ſuam indigni ſunt Eccleſiaſticis Sacramentis tractandis.

Scholaſtica Theologia.

Contumelioſi ſermones in coniugium ſacerdotum Inno. II. Alex. III.

Lucius III.

Lucius Tertius, diſt. 81. Miniſtri, ſtatuit ſacerdotes coniugatos indignos eſſe, qui ſacramenta vel adminiſtrent, vel accipiant, imò qui vrceum ad altare ſuggerant. Conferat autem Lector hæc decreta ad blaſphemias veterum hæreticorum contra coniugium, & ad Canones Gangrenſes & palpare poterit, eſſe doctrinas Dæmoniorum.

Circa annum igitur 1190. Clemens Tertius miſit Petrum quendam Capuenſem Cardinalem in Poloniam, quæ ante ducentos annos & amplius (ſcilicet Anno 965.) fidem Chriſti amplexa fuerat, vt inter reliquas Cleri formationes, etiam legem cœlibatus ipſi proponeret. Et poſt An. 20. Henricus Epiſcopus Gneſnenſis, Sacerdotes Poloniæ ſub iuramento coegit legitimas vxores abiicere, ſicut Polonorum Chronica narrant.

Cœlibatus Poloniæ ſacerdotum.

Illuſtriſſimus & reuerendiſſimus Princeps, Georgius Anhaltinus, ex Bohemorum Chronicis (qui circa A. D. 950. Chriſtiani facti fuerant) hæc verba tranſcribit: A. D. 1196. Petrus Cardinalis in Bohemiam veniens dum Scholaſticos voluit ordinare, à ſacerdotibus & Prælatis prope occiſus fuit, ideo quod Sacerdotes iubebat vxores à ſe dimittere.

Bohemia Sacerdotes.

Petrus Cardinalis.

Circa A. 1230. Gregorius nonus miſit VVilhelmũ Cardinalem in Sueciam, vbi per A. 400. ante fides Chriſti prædicata fuerat. Cardinalis verò legati prima intentio & cura fuit in Concilio Schenningenſi, reuocare Suecos & Gothos, ſchiſmate Græcorum, in quod presbyteri & Sacerdotes, ductis publice vxoribus, conſenſiſſe videbantur, effecitque cooperantibus Rege Erico & Brigeto duce, vt abiuratis coniugibus, cœlibatum amplecterentur. Tranſgreſſores verò huius ſtatuti, omnibus prouentibus priuauit, grauibúſq; cenſuris ac iudicio ſeculari ſubiecit. Hæc Ioannes Magnus, li. 19. quæ verba diligenter notentur: quòd Sacerdotes publice vxores duxerint. Et tamen Balæus, 4. Cent. 1. ex Saxone Grammatico annotat, quod circa idem ferme tempus, Rex Daniæ Põtificales decimas execratus, ſacerdotibus coniugia decreuerit, & illorum ſacra ſibi exploſo Pontificis miniſterio, ſufficere prædicarit. Clementem III. etiam Saxo ſcribit excommunicaſſe Danorum plebem, eò, quòd legẽ cœlibatus nollet recipere, ſed Sacerdotibus legitima cõiugia permitteret.

Suecia, Gothia. Greg. IX.

Daniæ Sacerdotibus coniugia Regia autoritate conceſſa.

Teſtantur itaq; etiam Septentrionales hiſtoriæ, doctrinam Euãgelij & fidem Chriſti, cum primum ſuſciperetur, non intuliſſe in illas prouincias legem cœlibatus, ſed permiſiſſe & approbaſſe honeſta ſacerdotum coniugia. Poſt multos verò annos demũ à Romanis Pontificibus non ſine magnis turbis & certaminibus, eò inuectas doctrinas Dæmoniorum, prohibentium & ſoluentium nuptias.

Cùm verò Eccleſias Occidentales iam omnes ſub iugum prohibitionis coniugij miſiſſent, tãdem ſub Innocentio Tertio, in Lateranenſi Concilio Canone 14. ita ſtatuerunt, qui ſecundum regionis ſuæ morem non abdicarunt copulam coniugalem, illi ſi in fornicationes lapſi fuerint grauius puniantur, cùm legitimo matrimonio vti poſſint. Sed quare decretum illud nõ fecerunt, ſeu ſeruarunt, priuſquam prohibitione coniugij totius Occidentis Eccleſias funeſtis calamitatibus turbarent, & fœdiſſimis obſcœnitatibus deformarent, niſi quod implendum erat 17. cap. Apocalypſis. Et tamen ex illo Canone colligitur adhuc circa annum 1200. in quibuſdam regionibus copulam coniugalem ſacerdotibus vſitatam fuiſſe. Sed non iudico operæ precium eſſe poſteriorum etiam temporum hiſtoriam de cœlibatu hoc loco texere, tunc enim Satan prorſus ſolutus fuit, Apoc. 20.

Lateranenſ. Concil. Canon ſub Inno. III.

Illud verò prætereundum non eſt, quod etiam poſtquam vi publica lex cœlibatus iam lata & perlata erat, vt ſcilicet ad ſacros ordines nemo admitteretur, niſi continentiam promitteret, ſeu votum perpetui cœlibatus emitteret: Epiſcopi tamen in Germania ad noſtra etiam vſq; tẽpora promiſſio-

Votum cœlibatus expreſſè ab ordinandis in Germania non exactũ.

Xx

Digitized by Google

Gregorius Anhaltinus Princeps. Quæ ordinandis in Germania omiſſa.

nem illam ſeu profeſſionẽ & votum cœlibatus expreſſe & ſollenniter ab ordinandis non exegerunt, ſicut illuſtriſſimus & reuerendiſſimus Princeps Anhaltin. ſcribit in Epiſcopatu Magdenburgenſi & Merſburgenſi, nullam eius mentionem fieri ſolitam. Alicubi hoc tantùm ordinandis dictum fuit. Si vſq; nunc fuiſtis inceſti, amodo ſitis caſti, vbi caſtitas non honeſto coniugio, ſed inceſtis libidinibus opponitur.

Admonitio Hypodiaconorum.

Quibuſdam in locis hæc formula initiandis propoſita fuit. Promitto me victurum ſecũdum Canones, pro poſſe & noſſe. In Pontificali hypodiaconi admouentur his verbis. Hactenus liberi eſtis, licetque vobis pro arbitrio ad ſecularia vota trãſire. quod ſi hunc ordinem ſuſceperitis, amplius non licebit à propoſito reſilire, ſed Deo, cui ſeruire regnare eſt, perpetuò famulari, & caſtitatem illo adiuuante ſeruare oportebit, &c. Ieſuitæ verò Colonienſ. hypodiac. ordinandis alibi hanc formam dicunt proponi.

Ordinandi nec vouent, nec iurant cœlibatum. Monialium votum.

Quicunq; ad hunc ordinẽ accedent, voto ſe conſtringant cœlibes & caſtos ſe manſuros, ſed in Germania ordinandi ſolenniter & expreſſe hoc non vouerunt. Exemplum enim expreſſi & ſolennis voti, deſcribitur in conſecratione Moniali*ũ*, vbi Epiſcopus Monialem conſecrandã interrogat,

Forma ſolennis voti Monachorũ.

Promittis te perpetuò virginitatem ſeruare? Illa verò expreſſe reſpondet, promitto. Monachus etiam expreſſe votum continentiæ emittit, in profeſſione dicens: Promitto me perpetuam ſeruaturum continentiam, quantùm humana fragilitas permittit. Ad tale verò votum continentiæ expreſſe & ſolenniter emittendum, Epiſcopi Germaniæ Clericos ſuos, vel non potuerunt, vel non voluerunt adigere. Quod ipſum illuſtrat hiſtoriam cœlibatus. Et tamen ſub prætextu voti conſcientias illaquearunt.

DE FRVCTIBVS IMPVRI apud Pontificios cœlibatus.

Ex quo Spiritu lex cœlibatus ſeu prohibitio coniugij profecta ſit, obſcœni, impuri, horrendi & abominandi fructus tantùm non clamitant. Et ſane à cogitatione & commemoratione eorum animus abhorret, ac lingua refugit, nec magnopere neceſſarium eſſe arbitror talem narrationem inſtituere, cum impuritas & obſcœnitas Pontificij cœlibatus, toti iam mundo fœteat.

Lex cœlibatus ſacerdotum fœdiſſ. libidines peperit. Nicolaus.

Pauca tamen quædam annotabimus, quomodo omnibus temporibus, lex cœlibatus fœdiſſimas libidines inuexerit, atque ita fructus ſemper autorem monſtrarint: Suprà enim ex Epiphanio annotauimus quomodo Nicolaus, cũ cœlibatum affectaret, & poſtea continere non poſſet, in promiſcuas libidines, non ſe ſolum ſed multos etiam alios præcipitarit: Quos etiam fructus iuniorum viduarum temere ſuſceptus cœlibatus, tempore Apoſtolorum attulerit.

Viduæ iuniores tempore Apoſtolorum. Hæretici.

Paulus ipſe deſcribit, 1. Tim. 5. Apud hæreticos verò, qui legitima coniugia prętextu caſtitatis damnarunt, quàm profligatis & abominandis libidinibus omnia fuerint inquinatiſſima, non liber commemorare. Extant autem deſcripta apud Irenæum, Epiphanium, & alios, quæ nemo pius legere poteſt, quin totus & corpore & animo exhorreſcat.

Cyprianus.

Notum eſt quid Cyprianus, lib. 2. epiſt. 11. narret, de virginibus cœlibatum profeſſis, quę cum maſculis in eodem lecto manebant, & tamen per inſpectionem obſtetricum virginitatem probabant.

Chryſoſt.

Chryſoſtomus etiam in oratione, quòd fœminæ regulares viris cohabitent, inquit: Duo hactenus genera commixtionis viri & fœminæ nota fuerunt, coniugium & ſtuprum, iam verò tertium à regularibus iſtis fœminis inuentũ eſt, &c. Inde Cyprianus inquit: Peius quàm mæchari eſt continentiam dicere criminoſam, & infamem ferre ſanctimoniam.

Hieronymus.

Hieronymus etiam ad Oceanum promiſcuam Venerem & Canones Clericorum nuptias perſtringit.

Paphnutius.

Et ſupra dictum eſt, Paphnutium in Nicæna Synodo ideo diſſuaſiſſe legem cœlibatus, quia futura eſſet cauſa impuritatis & impudicitiæ in ordine Eccleſiaſtico.

Euſtachius.

Annotauimus etiam ſuprà ex Socrate, quod mulierculæ, quas Euſtachius ſub ſpecie caſtitatis à conſuetudine coniugali abſtraxerat, poſtea in manifeſta adulteria prolapſæ fuerint.

Saluianus.

Et Saluiani querelam de Sacerdotibus licitum coniugium relinquentibus, ſuprà recitauimus. Licita, inquit, non faciunt, & illicita committunt. Qui opus honeſti matrimonij reliquiſtis, à ſcelere ceſſate.

Gregorius Magnus. Fructus cœlibatus ſacerdotum Germaniæ.

Ita ſuprà etiam annotauimus, quomodo tempore Gregorij Magni, lex cœlibatus paruo tempore, piſcinam ſex millium trucidatorum infantum capitibus impleuerit. Et quos fructus lex cœlibatus in Germania, tempore Nicolai Secundi produxerit, ſuprà ex Hulderici Epiſtola recitauimus. Patrum, inquit, vxores ſubagitat, maſculorum & pecudum amplexus nõ abhorrent. Item, qui Clericorum caſta coniugia ſibi fœtere dicunt, neque adulteria, neque inceſtus, neque maſculorum turpiſſimos amplexus ſciunt abhorrere.

Angliæ.

Quomodo etiam in Anglia ex prohibito ſacerdotum coniugio, vitium Sodomiticum per totam Angliam cœperit regnare, & quomodo ex Clero ad populum lues illa tranſierit, ſuprà oſtenſum eſt. Ita in hiſtoria Heliebrandi ex Auentino recitauimus fructus legis cœlibatus. Maxima, inquit, pars ſub honeſto caſtimoniæ nomine, ſtupra, inceſtus, adulteria paſſim & impune committebant. Item, grata lex illa erat quibuſdam Clericis, quibus pro vna vxore ſexcentas iam mulierculas licebat inire. Cumque quædam Concilia Clericis conceſſiſſent matrum & ſororum cohabitationes, vt de quibus nulla poſſet eſſe ſuſpicio, poſtea compertum fuit, cœlibatum ſacerdotum iam caſtum eſſe, vt nec matres nec ſorores inire dubitarint. Ideo in aliis Conciliis illas etiam cohabitationes prohibere coacti fuerunt.

Bernardi querela.

Sd audi Bernhardi querelam, qui in ſermone de Conuerſione ad Clericos, capite 29. inquit, Si iuxta Ezechielis prophetiam parietem fodſamus vt in domo Dei videamus horrendum, peſſima forte apparebit inter parietes abominatio. Siquidem poſt fornicationes, adulteria, poſt inceſtus, ne ipſæ quidem apud aliquos ignominiæ paſſiones, & turpitudinis opera deſunt. Vtinam nec Apoſtolũ hæc ſcribere, nec nos dicere oporteret, vt nec dicẽtibus crederetur, quod humanum aliquando occupauerit animum tam abominanda cupido, heu execrabili Sodomorum cinere inimicus hominum, Eccleſiæ corpus aſperſit, & ipſorum etiam miniſtrorum eius nonnullos, ſanè fœdiſſima & ſpurciſſima reſperſit, &c. Et in fine inquit: Multi, non quidem omnes, ſed tamen multi, certum eſt, nec latere poſſunt præ multitudine, nec præ impudentia quærunt, multi vtique libertatem in occaſionem carnis dediſſe videntur, abſtinentes remedio nuptiali, & in omne deinceps flagitium effluentes: Vtinam qui continere non valent, cœlibatui

nomina

Digitized by Google

nomina dare vererentur. Eſſe ſine dubio melius nubere, quàm vri, & ſaluari in humili gradu fidelis populi, quàm in Cleri ſublimitate, & deterius viuere, & diſtrictius iudicari. Et alibi inquit: Tolle de Eccleſia honorabile coniugium, & thorum immaculatum, nonne reples eam concubinariis, inceſtuoſis, feminifluis, mollibus, maſculorum concubitoribus, & omni denique genere immundorum?

Monaſteriorum & Collegiorum libidines in Anglia. Exempla fœda, obſcœna & horrenda, quibus omnia Collegia & Monaſteria ſcatent, nolo commemorare, quæ monſtra libidinum in Collegiis & Monaſteriis Angliæ viſitatio Henrici VIII. inuenerit, legat cui libet in Balæo, Centuria 8. & 9.

Mantuanus. Mantuanus notoria illa ſuis verſibus deplorat:

-------- Nulla hic arcana reuelo,
Non ignota loquor, liceat vulgata referre,
Sic vrbes, populique ferunt, ea fama per omnem
Iam vetus Europam mores extirpat honeſtos.
Sanctus ager ſcurris, venerabilis ara Cynædis
Seruit, honoranda diuum Ganymedibus ades.

Item.

I pudor in villas, vrbs eſt iam tota lupanar.

Nigellus. Nigellus in ſpeculo ſtultorum de Monialium caſtitate ita canit:

Quod nunquam niſi clam nullâque ſciente ſororum
Cum quocunque ſuo fratre manere poteſt.

Item.

Harum ſunt quædam ſteriles, quædam parientes:
Virgineóque tamen nomine cuncta tegunt.

Paſquillus Paſquillus.

Roma vale, vidi, ſatis eſt vidiſſe, reuertar,
Cum leno, aut meretrix, ſcurra, Cynædus ero.

Epitaphium Sixti. De Romanorum Pontificum caſtitate tantum duo Epitaphia adſcribam.

Sixte iaces, tandem deflent tua buſta Cynædi,
Scortáque lenones, alea, vina, Venus.

Item.

Hoc iacet in tumulo Lucretia nomine, ſed re
Thais, Alexandri filia, ſponſa, nurus.

Et eò vſque progreſſa eſt obſcœnitas Pontificij cœlibatus, quòd iniquitatem ſuam exemplo Sodomæ prædicare non vereantur, ſicut Scriptura loquitur. Vergerius enim, Sleidanus & Balæus ſcribunt,

Ioannes à Caſa, Sodomiam rithmis Italicis celebrauit. Ioannem à Caſa Archiepiſcopum Beneuentanum, Cameræ Apoſtolicæ Decanum, & in Venetorum dominio nuncium Apoſtolicum rythmis Italicis poëma ſcripſiſſe, in quo Sodomiæ laudes celebrarit, &c. Opus dicunt excuſum eſſe apud Troianum Nauum.

Lutherus. Lutherus ſcribit ſe Romæ vidiſſe, Cardinales illos quaſi pro ſanctis haberi, qui fornicationibus & adulteriis cum mulieribus contenti eſſent. Sed abrumpo narrationem: Quæ enim in occulto ab illis fiunt turpe eſt vel dicere, Epheſ.5. Et quod Arnobius

Arnobius. aduerſus Gentes ſcribit de puritate cœlibatus Sacerdotum apud Gentes, hoc ad coniugium noſtrum conuenit. Sunt autem hæc verba, libro 8. Impunitatem fecit non caſtitas, tutior, ſed impudicitia felicior: vbi autem magis à ſacerdotibus, quàm inter aras & delubra conducuntur ſtupra? tractantur lenocinia? adulteria meditantur? frequentius denique in æditu orum cellulis, quàm in ipſis lupanaribus flagrans libido defungitur? Hæc ille.

QVOD MVLTIS DOCTIS ET Bonis viris ſub regno Pontificio lex cœlibatus, ſeu prohibitio coniugij ſacerdotum diſplicuerit.

QVOD multi omnibus ſeculis, inde ab Apoſtolorum vſque temporibus, prohibitioni coniugij fortiter contradixerint, donec per vim ea ſtabilita fuit, in præcedenti hiſtoria oſtendimus. Nunc breuiter tantùm annotabimus, quòd etiam poſt ſtabilitam illam legem cœlibatus, in mediis captiuitatis Babylonicæ tenebris, multi præſtantes viri fuerunt, qui manifeſta Scripturæ ſententia, & horrendis libidinum ſcandalis moti, ſuaſores extiterunt, vt iniqua illa lex antiquaretur, & ſacerdotibus libertas legitimi coniugij reſtitueretur. *Qui Latam legem cœlibatus ſub regno Pontificio reprobinde-runt.*

VValdenſes igitur, qui circa annum Domini 1160. in Galliis exorti ſcribuntur, hunc etiam articulum inter cæteros habuerunt: Coniugium ſacerdotum & iure, & neceſſariò in Eccleſia retinendum eſſe. *VValdenſes*

Thomas Aquinas, circa annum Domini 1270. in ſumma, quæ in ipit: Commiſerationes Domini cap. 165. diſputat, cœlibatum Sacerdotum eſſe ex ſtatuto Eccleſiæ, atque ideo Eccleſiam in voto caſtitatis poſſe diſpenſare. Et addit: Si Acolytus in ſecreta confeſſione, ad diſcretum Sacerdotem veniat, & ſe nullo modo poſſe continere dicat, non multum peccat ſacerdos, dando ei conſilium, vt cum aliqua occultè matrimonium contrahat, & occultè Epiſcopi ſui oculos fallat. Minus enim credimus eſſe peccatum, beneficium cum occulto coniugio retinere, quàm fornicatiam contra diuinam prohibitionem habere. Si verò poſteà ſacros ordines à ſuis Prælatis, cogatur accedere, credimus minus eſſe peccatum vxore vti, quàm cùm alia fornicari, ſi ex toto noluerit continere. *Thomas Aquinas.* *Occultum matrimonium.*

Durandus circa annum Domini 1320. in libro de modo celebrandi Concilij, ex multis rationibus diſputat conſultum fore, vt in Concilio generali, ſacerdotibus libertas coniugij reſtituatur. *Durandus.*

Et eodem tempore etiam Marſilius Patauinus idem diſputauit. *Marſilius Patauinus*

Dantes etiam Florentinus & Petrarcha, circa idem tempus, alter ſalsè alter acerbè, (cùm ad Lenocinium ſororis ſuæ Pontifici Benedicto proſtituendæ ſolicitatus fuiſſet) impuritatem Pontificij cœlibatus inſectabantur. *Dantes Florentinus & Petrarcha.*

Balæus, pag. 421. annotat, circa A.D. 1340. publicè magna fuiſſe certamina, quibuſdam pro coniugio, aliis contra diſputantibus & ſcribentibus.

VViclefum etiam contra impurum cœlibatum ſacerdotum docuiſſe & ſcripſiſſe. Et Purueum, qui ex ipſius ſchola prodiit, peculiarem librum de miniſtrorum coniugio edidiſſe, Balæus annotat, Centuria 6. & 7. Idem etiam in fine 6. Centuriæ, ex certis hiſtoricis recitat, Anno 1349. Canonicum quendam de crimine peſſimo, Sodomitico ſcilicet, accuſatum, in publico Parlamento VVeſtmonaſterij, atque inde magnates publicè diſputaſſe, quod lex continentiæ adiuncta ſacerdotio, in totam Eccleſiam Sodomiam induxerit. Delicata (aiebant) cibaria virorum Eccleſiaſticorum, quærunt naturalem purgationem vel peiorem. Votum continentiæ (dicebant) Moniales cogit ad horribilia peccata: vt ſunt interfectiones abortiuorum, deſtructio naturæ per medicinas, mutuæ libidines, & alia non dicenda. *VViclefus, Purueus.*

Digitized by Google

Narrat etiam publicè tunc iactatos fuiſſe hos verſiculos.

Plangunt Anglorum gentes crimen Sodomorum.
Surgunt ingrati Grezita, Simone nati,
Qui reges eſtis, populus quicunque praeſtis,
Qualiter his geſtis gladios prohibere poteſtis?

Sigiſmundus Imperator, ſub Concilio Baſilienſi.

Circa annum Domini 1430. Sigiſmundus Imperator imminente Baſilienſi Concilio, curauit formulam reformationis Cleri conſcribi, in qua fuit & hoc caput. Quia plus mali quàm boni, ex Calixti decreto, in Eccleſia ſecutum ſit, melius & animæ tutius eſſe, vt iuxta ritum Eccleſiæ Orientalis, Clericis licentia concedatur contrahendi honeſta matrimonia. Formula illa reformationis Argentorati edita eſt, Anno 1520.

Æneas Syluius.

Et Æneas Syluius in actis Concilij Baſilienſis, lib. 2. ſcribit: Fortaſſe non eſſet peius, ſacerdotes quamplures vxorari, quoniam multi ſaluarentur in ſacerdotio coniugato, qui in ſterili presbyteratu damnantur. Idem ſicut Sabellicus & Platina referunt, etiam in Pontificatu, inter prouerbiales ſuas ſententias & hanc habuit: Sacerdotibus magna ratione ademptum eſt coniugium, ſed maiore reſtituendum. Extat etiam Epiſtola ipſius 321 Romæ ſcripta An. 1457. ad Ioannem Frundt, vbi ita inquit: Credimus te conſilio vti non inſulſo, ſi cùm nequeas cōtinere, vxorem quæris, quamuis id prius cogitandum fuiſſet, antequam ſacris initiareris ordinibus. Sed non ſumus Dij, qui futura proſpicere valeamus: Quando huc ventum eſt, vt legi carnis reſiſtere nequeas, melius eſt nubere quam vri. Non tamen hæc Pontificis ſententia eſt, vt diſpenſandum cenſeat, ſtat in ſua ſerenitate, nec putat vni concedendum, quod multis innoxium vertat malum, & vnum pati pro multis non inconueniens arbitratur. Expectandus eſt ergo, vt tutò agas, alterius Apoſtolatus, qui mitior ſit. Neſcimus tamen an vita tam diu comes erit, &c.

Ex Ep. la Æneæ Sylui ad Ioannem Frundt.

Panormit.

Panormitanus quoque Abbas Siculus, poſtea Archiepiſcopus, in c. cùm olim. de clericis coniugatis, quærit: Nunquid hodie Eccleſia poſſit ſtatuere, vt Clericus poſſit contrahere matrimonium, ſicut Græci? Reſpōdet autem, Credo quòd ſic, & hoc indubitatum eſt apud me, reſpectu eorum, qui nō ſunt obligati ex voto vel tacito, vel expreſſo, & hoc probo ratione: Continentia enim non eſt in Clericis ſecularibus de ſubſtantia ordinis, ſicut dicit Innocētius, nec eſt de iure diuino, quia aliàs Græci peccarent, nec excuſaret eos conſuetudo, quia illa non valet cōtra legem diuinam. Et non ſolùm credo poteſtatem ineſſe Eccleſiæ hoc condendi, ſed credo pro bono & ſalute animarum, quòd eſſet ſalubre ſtatutum, vt volentes continere & magis mereri relinqueretur voluntati eorum. Non valentes autem continere, poſſent contrahere: Quia experientia docente, contrarius prorſus effectus ſequitur ex illa lege cōtinentię. Cùm hodie non viuant ſpiritualiter, nec ſint mundi, ſed maculantur illicito coitu, cum eorum grauiſſimo peccato, vbi cum propria vxore eſſet caſtitas. c. Nicęna. Vnde deberet Eccleſia facere, ſicut bonus Medicus, vt ſi medicina experientia docente, potius officit quàm proſit, eam tollat. Et vtinam idem eſſet in omnibus cōſtitutionibus poſitiuis, vt ſaltem obligarent, quò ad pœnam, & nō quò ad culpam. Nam ita creuerunt ſtatuta poſitiua, vt vix reperiantur aliqui, qui non corruperint viam ſuam. Hæc Siculus ille, cuius in Concilio Baſilienſi magna fuit autoritas.

Canoniſta Stephanus Aufrerius.

In eandem ſententiam alij etiam Canoniſtæ ſcripſerunt, inter quos Stephanus Aufrerius fuit, qui aliorum etiam ſententias adducit. Inquit enim tempore primitiuæ Eccleſiæ, licebat presbyteris & ſic conſtitutis vxorem ducere, c. quoniam, & c. aliter. diſtinct. 31. dummodo die celebrationis abſtinerent à coniugibus. Poſtea in Occidentali Eccleſia venit prohibitio, vt conſtituti in ſacris ordinibus deberent abſtinere, & d. c. aliter. Et dicit Franciſcus in Rubtica q. dec. Quòd hoc præceptum det materiam illaqueandi plures animas propter fragilitatem noſtram. Ideò credit, quòd ſicut Eccleſia induxit hoc præceptum continentiæ, quòd quoque reuocabit, & erit conueniens dicto Apoſtoli reuocatio, qui dicit: De virginibus præceptum non habeo conſilium autem do. Hæc ille. *Franciſcus.*

Rodolphus Agricola.

Et Rodolphus Agricola, qui anno 1485. obiit, inter reliquas Eccleſiæ tenebras (inquit Balæus) etiam prophanationem Miſſæ, & impuritatem cœlibatus deplorauit. Ioannes autem de VVeſalia, Concionator VVormatienſis, cuius damnationem, Ann. 1476. Moguntiæ factam, Ioannes Keiſersbergius eximius Theologus, iniquiſſimè tulit, inter cætera docuit: Nullam eſſe cauſam rationabilem prohibendi Clericis coniugium. *Ioannes de VVeſalia.*

Eraſmus Roterodamus.

Eraſmus in declamatione de laudibus matrimonij: Mihi ſanè, inquit, videtur non peſſimè conſulturus rebus & moribus hominum, qui Sacerdotibus & Monachis quoque ſi res ita ferat, ius indulgeat coniugij. Et addit: Exaggerent quantumlibet ſuum inſtitutum, Monachorum & virginum examina, Sanctiſſimum vitæ genus eſt, pure caſtéque ſeruatum coniugium. Idem in annotationibus, 1. Timot. 3. inquit: Etiam atque etiam vereor, ne cenſus Eccleſiaſtici caſtrent hodie Clericos verius, quàm pietas. Et in Colloquiis dicit: Execramur, ſi quis vel inſciens peierauit. At nemo deteſtatur ſacerdotes iuramento promittentes caſtitatem, quam tamen nec præſtant, nec præſtare cogitant.

Adolphus Epiſcopus Mersburgenſis.

Reuerendiſſimus & Illuſtriſſimus Dominus Georgius, Princeps Anhaltinus, ſcribit: Patruum ſuum Adolphum, Epiſcopum Mersburgenſem, ante Lutheri nomen auditum, ſæpius dixiſſe: Si Concilium futurum eſſet, ſe ſuaſorem & autorem futurum, vt ſacerdotibus ius coniugij reſtitueretur. Addidiſſe etiam, multos ſacerdotes, vt conſcientiæ conſulerent, cum concubinis ſuis ſecreto matrimonia contraxiſſe.

Mantuanus.

Sed ne opus ſit omnium voces ſeu ſententias, qui ante Lutheri ſcripta, in medio Papatu legem cœlibatus improbarunt, colligere, adſcribam Mantuani (qui anno Domini 1516. mortuus eſt) verſus, quibus piorum & eruditorum ſui ſeculi iudicium de prohibitione coniugij ſacerdotum complexus eſt. Ita enim canit, libro 1. Faſtorum, de Hilario Pictauienſi.

Non nocuit tibi progenies, non obſtitit vxor
Legitimo coniuncta thoro, non horruit illa
Tempeſtate Deus thalamos, cunabula, tædas,
Sola erat in precio, quæ nunc incognita virtus
Sordet, & attrito viuit cum plebe cucullo,
Propterea leges, quæ ſunt connubia contra,
Eſſe malas quidam perhibent: prudentia Patrum
Non ſatis aduertit, dicunt, quid ferre recuſet,
Quid valeat natura pati. Ceruicibus, aiunt,
Hoc inſuaue iugum noſtris imponere Chriſtus
Noluit: iſtud enim quod adhuc quam plurima mon
Fecit, at audaci dicunt pietate repertum,
Tutius eſſe volunt, quæ lex diuina ſinebat,
Iſſe via, veterumque ſequi veſtigia Patrum.
Quorum vita fuit melior cum coniuge, quàm nunc
Noſtra ſit, excluſis thalamis & coniugis vſu

Digitized by Google

Quæ noſtro ſeculo à Luthero & aliis, contra prohibitionem illam coniugij ſcripta, dicta, facta ſunt, nihil attinet hoc loco cõmemorare. In recenti enim memoria, & quidem in conſpectu ſunt omnium. Quòd verò iudicium de lege ille cœlibatus ſit principum etiam illorum, qui Pontificiis patribus addicti ſunt, Patres in Concilio Tridentino ex oratore Bauarico & ex aliis coram audiuerunt. Inter ipſos etiam Pontificiæ cauſæ patronos multi fatentur, notoriam & obſcœnam infamiam inquinati in Pontificia Eccleſia cœlibatus, efflagitare legis illius vel antiquationem vel ſaltem mitigationem.

[illegible]

Et quidem Lyndanus etiam, qui in aliis manifeſtis erroribus & ſuperſtitionibus defendendis non multum frontis habet: de hac tamẽ lege, licèt timidè admodum ac ſuſpenſo quaſi gradu, (ne Deum ſuum terreſtrem vere dicendo offendat) inquit, certè & hodie licet caſtos, atque vitæ integros maritos ad ſacerdotium aſſumere, quod meo quidem iudicio rectius, ſanctiusque fortè fieret, per aliquot Germaniarum Prouincias, quàm impuriſſimos aliquot præficere, aut etiam diutius tolerare nebulones, Apoſtatas & ſacrilegos paſtores. Quod factum aureo illi D. Paphnutij reſponſo minimè foret alienum, neque à vero remedio fortè abhorriturum videri poſſet. Sed viderint quibus ea cura diuinitùs eſt tradita. Hæc Lindanus, qui hoc ſuo iudicio, omnium Romanorum Pontificum decreta & decretales condemnaret, niſi prouidè adderet (ſuum fortaſſis) & ipſam agnitam veritatem Pontificis arbitrio rurſus ſubijceret. Tu verò cogita qualis ſit illa Eccleſia, quæ ad tollendam aut relaxandam iniquiſſimam illam legem, nec ſententia Chriſti, nec Pauli doctrina, nec Apoſtolorum Canonibus nec iudicio primitiuæ Eccleſię, nec ſonora Pahnutij in celeberrima Nicæna Synodo, voce, nec anathematis Gangrenſibus, nec ſextæ vniuerſalis ſynodi decretis, nec tot tragicis turbis lege illa motis, nec tot obſcœnis impuritatibus inde ortis, nec conſcientiarum laqueis, nec tot piorum votis, gemitibus & flagitationibus, quicquam moueatur, ſed legem illam quæ contumelia coniugij eſt, & ipſiſſima materia turpitudinis, non ſtrenuè tantùm, ſed prorſus tyrannicè tuetur.

AN PECCATVM SIT, SI QVIS, *qui in miniſterio Eccleſiæ conſtitutus eſt, & continere non poteſt, matrimonium contrahat.*

POSTQVAM Pontificij omnes Sophiſtices neruos intẽderunt, vt clariſſimas Pauli ſententias, de Epiſcopo vnius vxoris viro, deprauarent, & vniuerſæ veræ antiquitatis teſtimonia eluderent, tandem veritatis luce (quæ illorum etiam oculos, qui eam obſcurare, nequicquam conantur, perſtringit) conuicti fateri coguntur, ex præſcripto Pauli, olim coniugatos rectè ad miniſterium Eccleſiæ vocatos & conſtitutos in ſacris ordinibus, conſuetudine coniugali licitè vſos. Atque illud hodie etiam poſſe concedi. Vt verò, alio Sophiſtico artificio, veritatem etiam conceſſam rurſus peruertant, incipiunt diſputare. In nouo Teſtamento nunquam licuiſſe illis, qui iam in ordinem miniſterij Eccleſiaſtici cooptati fuerunt, matrimonium contrahere. Quæſtio igitur eſt. An peccatum hoc ſit, cumque peccatum ſit 1. ἀνομία, Ioan.3. Et ex iis quæ diuinitus non ſunt prohibita, nemo debeat conſcientiis ſcrupulum inijcere, Coloſ.2. Videbimus an in verbo Dei ſit prohibitum. Hic enim principalis ſtatus eſt. Cum hac diſputatione conſcientiis laqueos iniicere conentur. *Status quæſtionis.*

Inuenio autem in veteri Teſtamento, vbi externa Leuitica puritas exactiſſimè in ſacerdotibus requirebatur, non tantùm vſum conſuetudinis coniugalis ſacerdotibus conceſſum, ſed textus manifeſtè dicit, Leuit.21. Sacerdotes ducant vxorem, ſed non ſcortum, nec repudiatam. Et ne de gregariis tantùm ſacerdotibus priuſquam adminiſterium aſſumerẽtur, hoc intelligatur, expreſſè de ipſo Pontifice ſeu Sacerdote magno, etiam poſtquam vnctus & conſecratus fuerat, dicit: Virginem ducet vxorem. Et in illo loco hoc ſcribitur, vbi de ſacerdotibus Deus expreſsè dicit: Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum. Nec valet Syricij eluſio propter vices ſacerdotales, in veteri Teſtamento hoc toleratum. Annis enim amplius quadringentis, priuſquam vices illæ à Dauide inſtituerentur, Deus illo etiam tempore, quando Pontificem quotidie manè & veſperi oportebat offerre, Exo.29. concedit ipſi vt ducat vxorem. Et Ezechiel deſcribens formam noui templi, tanquam idæam typicam Eccleſiæ noui Teſtamenti (neque enim Zorobabelis templum, idæam illam Ezechielis expreſſit) cap.44. dicit: Sacerdotes non viduam, aut repudiatã, ſed virgines Iſraelitici generis vxores ducent. *Leuitis in vet. Teſtamento licuit contrahere. Leuit. 21. Sacerdos magnus. Syricij eluſio.*

Illa verò conceſſio non eſt in nouo Teſtamento contraria prohibitione abrogata, imo Paulus expreſsè dicit: Legitimum matrimonium, & conſuetudinem coniugalem, non pugnare cum miniſterio noui Teſtamenti. Sed excipiunt, Paulum quidem hoc dicere, eum qui iam eſt vnius vxoris vir, quique iam liberos habeat, poſſe ad Epiſcopum aſſumi. Non autem ipſum dicere, quòd poſtquam Presbyter aliquis conſtitutus eſt, poſſit vxorem ducere. Ideo verò in iſto loco hoc non expreſſit, quia mox capite ſequenti dicturus erat: eſſe doctrinam Dæmoniorum in hypocriſi mendacium loquentium, quicunque prohibere velit contrahere matrimonium. Et obſeruet Lector antitheſin. Pontificij fingunt Paulum, 1. Timot.3. Coniugatos quidem admittere ad Presbyterium, ſed eo ipſo prohibere, vt qui iam Presbyteri facti ſunt, non contrahant matrimonium. Ipſe verò Paulus capite ſequenti dicit, eſſe mendacium & doctrinam Dæmoniorum, ſi quis prohibeat contrahere matrimonium. Et omninò friuolum & ineptum eſt concedere, Epiſcopum poſſe bona conſcientia vxorem habere, & conſuetudine coniugali vti, mox autem fingere, eſſe peccatum contra conſcientiam, ſi vxorem ducat. Eadem enim ſophiſtica eſt, qua Vintonienſis Anglus locum Pauli, 1.Cor.7. voluit eludere. Eum qui in coniugio ad fidem Chriſti vocatus eſſet, poſſe propter vitandam fornicationem vxorem habere. Non autem ſequi eum, qui cœlebs conuerſus eſſet, ſi continere non poſſet, ad vitandam fornicationem poſſe vxorem ducere. Quod idem eſt, ac ſi quis fingeret, quando Chriſtus dicit, Marci 9. Habere ſalem in vobis. Et capite duodecimo: Habere fidem Dei: hanc eſſe ſententiam, vt qui iam habent, teneant, & vſurpent ſalem & fidem. Qui verò non habent, nullo modo debere ſalem acquirere, aut fidem concipere. Aut ſi Anabaptiſta contenderet, eum qui iam in officio magiſtratus conſtitutus ſit, poſſe illud bona conſcientia adminiſtrare, ſed officium illud de nouo ſuſcipere, neminem bona conſcientia poſſe. *Paulus. Deprauatio ſententiæ Pauli. Vintonienſis.*

Atqui Methodus Pauli, 1.Corint.7. hæc eſt. Primum loquitur de coniugatis: Bonum eſſet homini

Xx 3

mulierē non tangere, ſed propter vitandam fornicationem, quiſque habeat ſuam coniugem, nec fraudēt ſe inuicem, ſed reddant ſibi mutuò debitam beneuolentiam, ne vos, inquit, tentet Satanas, propter incontinentiam veſtram, &c. Ex illo verò fundamēto mox attexit de coniugatis & viduis, tanquam cōſequentia in caſu ſimili. Bonum iis eſſet ſi permanerent vt ego: Sed quia vnuſquiſque proprium donum habet, ſi ſeſe non continent contrahant matrimonium. Melius enim eſt matrimonium contrahere, quàm vri. Et, ſi vxorem quis duxerit non peccat, ſed rectè facit, 1. Corint. 7. Axioma igitur Pauli eſt: Sicut maritum eſſe, ita etiam maritum fieri, ſine peccato licet: Et qui rectè ſine peccato poteſt vxorem habere, is etiam rectè ſine peccato poteſt vxorem ducere. Quia igitur Epiſcopus presbyter ſeu Diaconus, rectè & ſine peccato poteſt vxorem habere, 1. Tim. 3. Tit. 1. Ergo eodem iure etiam rectè, & ſine peccato poteſt vxorem ducere. Eſt & hoc argumentum perſpicuum & firmum, Quod à Deo prohibitum non eſt,

Axioma firmum.

illud ſine peccato, quò ad conſcientiam liberum eſt. Sed Paulus expreſsè & in genere dicit, ſe non habere præceptum Domini, quo cœlibes prohibeantur matrimonium contrahere, 1. Cor. 7. imò pronunciat, Dæmoniorum doctrinam eſſe prohibere, matrimonium contrahere.

Obiectio. Ex decretis Patrum & Conciliorum.

Sed Patres, inquiunt, & Concilia ſtatutum fecerunt, ne illi, qui iam ſacerdotes facti eſſent, poſtea vxores ducerent. Benè ergo habet, quòd non diuina, ſed humana tantùm prohibitio eſt, Non itaque conſcientiam poteſt obligare, Paulus enim pronunciat, Col. 2. Nemo vos iudicet in illis, quæ Deus libera eſſe voluit. Si enim mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi, quid quaſi viuentes in mundo, decretis tenemini? Quod ſi de illis, quæ in veteri Teſtamento diuinitùs prohibita fuerant, verum eſt: ideo, quia in nouo Teſtamento à Chriſto in libertatem vindicata erant, multò magis in hominum prohibitionibus, quæ carent teſtimonio Scripturæ, locū hoc habere debebit. Neque enim ideo à iugo Moſaico, quòd diuinitùs in veteri Teſtamento impoſitum erat, Chriſtus in nouo Teſtamento nos liberauit, vt hominum ſtatutis & prohibitionibus ſine verbo Dei, conſcientiæ illaquearentur, precio enim empti eſtis, inquit Paulus, nolite fieri ſerui hominum.

Chryſoſtom.

Cùm igitur coniugium tam ſit honorabile, vt cum eo quis poſſit Epiſcopatus ſolium aſcendere, ſicut Chryſoſtomus inquit: Quid quæſo nuptiæ habent, quod tam impurum aut impium ſit, vt non coniugium, ſed nuptiæ prohibendæ & fugiendæ ſint ſacerdotibus? Certè in nuptiis, quando matrimonium contrahitur, Deus ipſe coniuges copulat, Matth. 19. & fœdus inter ſponſum & ſponſam ipſe, ſua teſtificatione interpoſita, confirmat, Malach. 2. Et Chriſtus ipſe nuptiis, cùm matrimonium contraheretur, intereſſe voluit, Ioan. 2. Extram Scripturam itaque, imò contra eam dicitur, Coniugium quidem & vſum ipſius licere ſacerdotibus, non autem nuptias, ſeu vt matrimonium contrahant. Nam Ebr. 13. vbi ſcribitur, coniugium honorabile eſſe, vſurpatur vocabulum γάμος, quod & coniugium, & ipſas etiam nuptias quando matrimonium contrahitur, ſignificat. Ipſas igitur nuptias pronunciat eſſe honorabiles, & quidem in omnibus. Et 1. Corinth. 7. non tantùm eum, qui matrimonio vtitur, verumetiam eum, qui matrimonium contrahit, pronunciat non peccare, ſed benè facere. Ac, quod diligenter notandum eſt, Paulus 1. Timoth. 4. dicit, doctrinas Dæmoniorum, non tam ipſum coniugij vſum prohibere, quàm τὸ γαμεῖν, hoc eſt, ne matrimonium contrahatur, ita enim Paulus loquitur.

Iure diuino igitur in verbo Dei, non eſt prohibitū, ne ſacerdos contrahat matrimonium, imò talis prohibitio pugnat contra Paulum, 1. Corinth. 7. & numeratur inter doctrinas Dęmoniorum, 1. Timoth. 4. In hoc fundamento, conſcientiæ rectè & tutò poſſunt acquieſcere. Quia enim ſolum verbum Dei dominatur conſcientiis, nullum igitur contrarium ſtatutum, nulla diuerſa conſuetudo poteſt aut debet conſcientiis ſcrupulum inijcere. Quòd verò per Paphnutium obiicitur afferentem veterem Eccleſiæ traditionem, ſuprà explicatum eſt in hiſtoria Nicænę Synodi, quòd ſcilicet traditio illa non ſit iuris diuini, ſed poſitiui, & quidem non vniuerſalis, ſed particularis, nec perpetua, omnes & ſemper obligans, ſicut ſuprà oſtendimus.

Paphnutius.

Canon Apoſtolorum 27.

Ita ad Canonem 27. Apoſtolorum qui tantùm Lectoribus & Cantoribus nuptias permittit, reſponderut ex diſt. 16. vbi Canonibus illis, non Canonica tribuitur autoritas, ſed inter Apocrypha numerantur. Et Canonem illum non fuiſſe in primitiua Eccleſia, vel receptum, vel ſeruatum, manifeſtè oſtendit Canon Ancyranus decimus, qui Diaconis poſt ordinationem concedit nuptias. Et 50. Canō ex illis, qui Apoſtolis tribuuntur, ita dicit: Si quis ex ordine ſacerdotali nuptiis abſtinuerit, οὐ δι᾽ ἄσκησιν, id eſt, ideo vt pro ratione ſui doni ad exercitia pietatis expeditior ſit, ſed propter abominationem, oblitus, quòd omnia bona valdè, quodque maſculum & fœminam Deus creauit hominem, aut corrigitor, aut ex Eccleſia eiicitor. Hic audis hæreſin eſſe, nuptias contrahendas ſacerdotibus prohibere, tanquam rem prophanam, immundam, & miniſterio indignam. Atque hoc Canone ſumitur reſponſio ad aliorum Cōciliorum decreta, & Pontificum reſcripta, quæ ſacerdotibus nuptias prohibent.

Canon Ancyranus poſt ordinationem nuptias concedit Diaconis.

Impudens Pontificiorum mendacium.

Decretorum teſtimonia.

Quod verò dicunt nullis hiſtoriis probari poſſe, ſacerdotem iam miniſterio Eccleſiæ cōſtitutum, vnquam matrimonium contraxiſſe, hoc nimis liberaliter fingūt. De ſingulis enim ordinibus ex ipſis eorum decretis teſtimonia poſſunt adduci, vt de minoribus ordinibus, Extra. de Clericis coniugatis, cap. Cùm olim, &c. Orientales in minoribus ordinibus (hoc eſt, Cantores, lectores, Acolyti & Subdiaconi) In ſuperioribus vtuntur matrimonio contracto. Et Subdiaconi etiam in Occidentali Eccleſia, publica Epiſcoporum autoritate, vxores duxerunt vſque ad Nicolai II. tempora, diſt. 32. De illo Clerico.

Minores ordines.

Diacon.

De Diaconis extat expreſſum teſtimoniū, diſt. 28. ex Can. 10. Ancyrano. Diaconi quicunque cùm ordinantur, ſi in ipſa ordinatione proteſtati ſunt, velle ſe habere vxores, nec poſſe ſe continere, hi poſtea, ſi ad nuptias venerint, maneant in miniſterio, propterea quòd his Epiſcopus licentiā dederit. Et hoc circa annum 500. primum prohibitum eſt in Iuſtiniani Auth. de ſanct. col. 9. §. Clericos. De ſacerdotibus ſeu Presbyteris loquitur, diſt. 31. Aliter ſe Orientalium traditio habet Eccleſiarum, aliter huius ſanctæ Romanæ Eccleſiæ. Nam earum ſacerdotes Diaconi aut Subdiaconi matrimonio copulantur. Iſtius autem Eccleſiæ vel Occidentalium, nullus ſacerdotum à Subdiacono vſque ad Epiſcopum, licentiam habet coniugium ſortiendi. Et gloſſa quidem manifeſta falſatione verbum (copulantur) exponit (pro copulato vtuntur) quod etiam Caietanus reprehendit & reiicit.

Presbyteri.

& reijcit. Sed antitheſis manifeſte oſtendit ſententiam. Hæc duo enim opponuntur, copulari matrimonio, & non habere licentiam ſortiendi coniugium. Et illæ ipſæ phraſes, (copulari matrimonio, & ſortiri vxores) de ipſo contractu matrimonij expreſſe vſurpantur, diſt.32.c. Multorum. Item, ſi qui 16. quæſt.2.c. Sors. Copula ſacerdotalis vel conſanguineorum, nec legali, nec Euangelica, nec Apoſtolica autoritate prohibetur, Eccleſiaſtica tamen lege, penitùs interdicitur, vbi notabis Canonem 27. qui Apoſtolis tribuitur, prohibentem Sacerdotibus nuptias, tempore Gratiani non habuiſſe autoritatem Apoſtolicam. Et de Epiſcopis ac ſacerdotibus inſinuat, cap. ſi quis amodo, diſtinct.81. quod ante Alexandrum Secundum, circa annum Domini 1070. potuerint vxores ducere. Dicit enim, ſi quis amodo Epiſcopus, Preſbyter aut Diaconus fœminam acceperit aut acceptam retinuerit, &c. Ergo anteà vſitatum fuit. Et quidem vſque ad Alexandrum Tertium circa annum Domini 1060. alicubi vſitatum fuiſſe ſacerdotes in ordinibus maioribus nuptias contrahere teſtatur cap. ſane. De Clericis coniugatis, dicit enim, ſacerdotes illi, qui nuptias contrahunt, &c. Item, clarius teſtatur gloſſa, diſtinct.84. cum in præterito. Dicunt quidam, quod Gregorius introduxit continentiam Subdiaconis, diſtin.31. Preſbyteris vero & Diaconis Syricius introduxit, imo dicunt, quod olim Sacerdotes poterant contrahere ante Syricium. Hæc gloſſa. Iſidorus etiam circa annum Domini 620. In regula Clericorum, diſt.23.c. His igitur. Clerici aut continentes ſint, aut certe vnius matrimonij vinculo fœderentur. Quæ regula, de Clericis in ſacris ordinibus iam conſtitutis, manifeſte loquitur. Et illos ſi continere non poſſunt, dicit debere & poſſe fœderari vnius matrimonij vinculo, hoc eſt, matrimonium contrahere.

Epiſcopi. *Iſidor.*

Inn. III. Et Innocentius Tertius, cum ſuper Decretales ſcriberet, c. placet. De cõuerſione coniugatorum dixit: Matrimonium de iure diuino non prohibere ſuſceptionem ſacrorum ordinum, ſed tantum ex conſtitutione Eccleſiæ, & ſic matrimonium naturaliter non reſiſtere promotioni ad ſacros ordines. Imo etiam poſt conſecrationem, ſacerdotem poſſe contrahere matrimonium, niſi Eccleſiæ ſtatuto prohibitum hoc eſſet, &c. Et gloſſa in c. cum olim. de Clericis coniugatis dicit: Papam poſſe diſpenſare, vt aliquis contraheret in ſacro ordine, quia tantum ex conſtitutione Eccleſiæ continentia ordini annexa eſt. *Caietanus.* Caietanus etiam tractans quæſtionem, an Pontifex poſſit diſpenſare cum ſacerdote Occidentalis Eccleſiæ, vt accipiat vxorem, dicit, nec ratione, nec autoritate probatur, quod abſolute loquendo, Sacerdos peccet contrahendo matrimonium, nec ordo, in quantum ordo, nec ordo, in quantum ſacer, eſt impeditiuus matrimonij. Et concludit, Sacerdotium non dirimere contractũ matrimonij, ſiue antè, ſiue poſt ſecluſis omnibus legibus, ſtando tantum in his, quæ à Chriſto, & ab Apoſtolis habemus, &c. *Cuſanus.* Et Cuſanus Epiſtola 2. ad Bohemos de vſu communionis, inquit: conſequenter in nouo Teſtamento viſum eſt, poſt aliqua tempora abſurdum fore, quod in ſacris ordinibus exiſtentes contraherent, ſimiliter & ſolenniter vouentes, quod ſi facerẽt, ſeparandos eſſe, qui tamen antè, tanquam à Deo coniuncti ſeparari non potuiſſent. Ex quibus verbis manifeſtiſſimum eſt, exiſtẽtes in ſacris ordinibus, olim potuiſſe matrimonium contrahere. Ita paulo ante ex Apophthegmatis, & ex Epiſtola Æneę Syluij ad Ioannem Frundt, ſacerdotem qui cum continere non potuiſſet, cupiebat vxorem ducere, idem oſtendimus. Imo ex ipſa Scriptura probari hoc poteſt. Paulus enim ponit, ſe ſiue inter viduas, ſiue ἀγάμους, 1. Cor.7. Sed ca.9. dicit, ſe habere poteſtatem circumducendi mulierem ſororem, ſicut Petrus & reliqui Apoſtoli coniugati. Habuit igitur Paulus poteſtatem ducendi vxorem in ipſo miniſterio. Huc pertinet etiam, quod tanquam textum Scripturæ allegãt, Tertullianus & Innocentius primus, ſacerdotes ſemel nubant. Ergo vſitatum hoc tunc fuit. *Teſtimonia Scripturæ.*

Exempla hiſtoriarum Germaniæ ante Hellebrandum. Porro in Eccleſiis Germanicis ante Hellebrandi furias, ſacerdotes habuiſſe libertatem contrahendi matrimonia, ex hiſtoriis illis, quas ſupra ex certis authoribus annotauimus, manifeſtum eſt. Extat apud Auentinum, pag.290. Epiſtola Gregorij Tertij ad Epiſcopos Boiariæ, de reformatione ſacerdotũ, qui fornicationibus & adulteriis inquinati erant, vbi inter cætera hæc extant verba: Nemo ſcorta aut concubinam alat, quiſq; aut caſte viuat, aut vxorem ducat, quam repudiare fas non eſto. Ex illa Epiſtola etiam Vvolffgangus Lazius oſtendit, olim viris Eccleſiaſticis liberum fuiſſe, ſi continere non poſſent, matrimonium contrahere. Et circa annum Domini 800. Moguntiæ in Synodo, reformationem Clericorum in Germania, ex regula Clericorum ab Iſidoro conſcripta, inſtitui debere decreuerunt. Illius vero regulæ caput vnum eſt: Clerici aut continentes viuant, aut certe vnius matrimonij vinculo fœderentur. Quæ verba de fœdere legitimi matrimonij contrahendo loquuntur, ſed rhapſodos Conciliorum ea malitioſe expunxiſſe ſupra oſtendimus. *Grego. III.* *Vvolffgangus Lazius.*

Vlricus. Ex Vlrici etiam Epiſtola idem colligitur, vbi & hæc hiſtoria recitatur: Gregorium Magnum cum fructus prohibiti Clericis coniugij in piſcina inueniſſet, damnato priori ſuo decreto, Apoſtolicum illud conſilium etiam ſacerdotibus accommodaſſe, melius eſt nubere, quam vel vri, vel mortis occaſionem præbere. Et vſque ad Hellebrandi tempora, ſacerdotes Germaniæ habuiſſe libertatem & contrahendi & vſurpandi matrimonij, manifeſte teſtatur Epiſtola ipſius ad Conſtantienſes apud Naucletum, pag.140. in qua dicit: Epiſcopus veſter Clericis ſuis permiſit, vt qui vxores habuerant, retinerent, & qui non habebant, ducerent.

Conſuetudo Eccleſiæ Græcæ. De Græcæ Eccleſiæ conſuetudine Eraſmus id, quod non ex aliis audiuit, ſed quod ipſe coram oculis ſuis vidit, teſtatur in Apologia aduerſus Pariſiẽſes, ſe Venetiis apud Gręcos vidiſſe Sacerdotem poſt ſuſceptum ordinem ducere vxorẽ, ſed vnicam virginem. Et ſupra ex hiſtoria Ioannis Magni adſcripſimus hæc verba: Vvilhelmi Cardinalis prima cura & intentio fuit reuocare Suecos & Gothos à Schiſmate Græcorum, in quod Preſbyteri & Sacerdotes ductis publice vxoribus conſenſiſſe videbantur. Et Metropolita Ruſſiæ apud Sigiſmundum Baronem ſcribit, maximum eſſe errorem & peccatum in Romanana Eccleſia, quod Sacerdotes, qui ſecundum legem ducunt vxores reiiciant.

DE DIGAMIA SACERDOTUM.

PERVERSA prorſus ratio eſt: virtutes quas Paulus in Epiſcopo expreſſe requirit, quæque ad ædificationem Eccleſiæ vtiles & neceſſariæ ſunt in eligendis ſa-

Digitized by Google

cerdotibus negliguntur, finguntur vero alia, quæ à Paulo non requiruntur, & ad Eccleſiæ ædificationé nihil faciunt, illis cóſcientiæ perturbantur, & Eccleſia idoneis miniſtris defraudatur. Si quis enim vxore defuncta, aliã legitime duxerit, vel qui honeſtam viduam duxerit (quæ iuxta Scripturam non libere tantum, ſed in Domino fiunt, 1. Cor. 7.) is etiamſi reliquis donis ad Eccleſiæ ædificationem vtilibus & neceſſariis, ad miraculum vſq; à Deo ordinatus ſit, à miniſterio Eccleſiaſtico arcetur & remouetur. Qui vero vel 100. adulteriis, vel 1000. ſtupris ſe proſtituerunt, illis, ſi modo legitimum coniugium fugerint, etiamſi aliàs vel ſtipites, vel aſini ſint, nulla prorſus inhabilitas obſtat, quo minus ad ſacros ordines promoueri, imo ad apicem, non Epiſcopalem tantum, ſed Pontificium etiam, cum ſolenni acclamatione, Dignus & Iuſtus eſt, euehi poſſint.

Aug. ſin. de digamis.

Auguſtinus diſputat, eum, qui ante Baptiſmum vnam habuerit vxorem, & ea mortua, ſecundam poſt Baptiſmum duxerit, non eſſe ad miniſterium admittendum.

Hieron. contra

Hieronymus vero, Tit. 1. falſe hoc refutans quærit, quo priuilegio illi, qui ante Baptiſmum cum aliquot concubinis inquinati fuerant, poſtea ad ipſum Epiſcopatus ſolium aſcendant, oblique notans ipſum Auguſtinum, qui ante conuerſionem duas concubinas habuerat. Abſurda profecto hæc ſunt. Et tamen hæc opinio ſub hypocriſi peculiaris ſanctitatis, etiam in Orientalibus Eccleſiis tandem ad hunc vſque diem inualuit, ſed rem ipſam ſepoſitis præiudiciis conſideremus.

Si mortua vna vxore alteram legitime duceret, tale eſt propter quod aliquis, licet aliis donis & virtutibus ad Eccleſiæ ædificationem neceſſariis inſtructus, à miniſterio Eccleſiaſtico arceri & remoueri debeat, neceſſe eſt atrox crimen eſſe. Paulus enim dicit Epiſcopum debere eſſe ἀνέγκλητον, Tit. 1. hoc eſt, qui huiuſmodi criminibus non ſit obnoxius, propter quæ publicè poſſit infamia notari ſeu in ius vocari. Atqui mortua vxore liber eſt vir à lege prioris vxoris, vt poſſit ducere aliam, Rom. 7. & 1. Cor. 7. Ac viduis in genere Paulus præſcribit, bonum quidem ipſis eſſe, ſi cœlibes permanſerint, ſed ſi ſe non continent, contrahant matrimonium. Melius eſt enim, matrimonium contrahere, quam vri. Et addit à viduis ſecundas nuptias poſſe contrahi in Domino, 1. Cor. 7. Quod igitur Deus liberum eſſe pronunciat, quod Paulus tanquam remedium incontinentiæ præſcribit, ac tam ſanctum eſſe teſtatur, vt in Domino poſſit fieri, certe ſi quis illud contendat tale crimen eſſe, propter quod aliquis alias idoneus, à miniſterio arcendus & remouendus ſit, is Spiritui ſancto contradicit.

Origo & fons peruerſæ huius opinionis.

Operę precium autem eſt conſiderare, vnde perſuaſio illa primum ſit orta, quæ temporibus confirmata, & conſuetudine præſcripta, titulum nunc habet Apoſtolicæ traditionis. Et à Gentium ſacerdotibus, κακοζηλίᾳ quadam hoc acceptum eſſe non diſſimulant.

A Gentium Sacerdotibus in Eccleſiam tranſlata monogamia. Hieronym.

Hieronymus enim 2. contra Iouinianum dicit, vnicubas ſemper inter matronas habuiſſe decuit, per quas fortunę muliebri ſacra fierent, nullum ſacerdotem digamum, nullum flaminem bimaritum leges.

Pighius.

Pighius citat Seruium ſuper illud Vergilij (Huic vni forſan poteram ſuccumbere culpæ) etiam Ethnicos bis nuptos repuliſſe à ſacerdotio.

Tertulliani monogamia Montanica.

Acceſſit poſtea ex Montani ſchola Tertul. qui cum ex reuelatione paracleti Montanici ſecundas nuptias ſimpliciter & in genere damnaret, vt iſtis Mótanicis reuelationibus, quæ ſuſpectæ & inuidioſæ tunc erant, ſpeciem aliquam ex Scriptura indueret,

Depravatio dicti Pauli.

cœpit locum Pauli ita interpretari, Sacerdotes ſint vnius vxoris viri, hoc eſt, Monogami. Omnes autem Chriſtiani ſunt ſacerdotes. Ergo ſecundæ nuptiæ omnibus ſunt prohibitæ. Cumque videret ſibi obſtare, quod qui ſecundam duxit, non eſt mortuæ vxoris vir, ſed viuentis, & ita nihilominus vnius vxoris vir. Impudenter fingit, non referre, duas quis vxores ſingulas habuerit, an pariter ſingulæ duas fecerint. Eundem enim numerum eſſe coniunctorum & ſeparatorum, quod directe pugnat contra Paulum, qui Rom. 7. & 1. Cor. 7. pronunciat, virum ab vxore mortua liberatũ & ſolutũ eſſe. Nõ igitur mortuæ maritus amplius eſt, ſed vnius, quæ viuit, licet ordine vel ſecunda, vel tertia ſit.

Secundæ nuptiæ laicorũ notatæ.

Quanquam autem Montanus cum ſuo paracleto, merito ab Eccleſia reprobatus ſit, adhæſit tamen inde in quibuſdã locis, etiam laicorũ ſecundis nuptiis nota quædam ignominiæ. Neocæſarienſe enim Concilium, cap. 3.

Concil. Neocæſarienſe.

ſecundas etiã legitimas nuptias publicæ pœnitentiæ ſubiicit per longum tempus, quod tempus Laodicenum Concil. poſtea minuere voluit: Ca. 7. prohibet preſbyterũ conuiuio ſecundarum nuptiarum intereſſe, ne ſua præſentia videatur illas comprobare.

Benedictio negata ſecundis nuptiis.

Alius Canon ſecundis nuptiis benedictioné denegat, & preſbyterum benedicentem digamos ſuſpenſum mittit ad ſedem Apoſtolicam. Quæ ſi intelligantur de ſecundis nuptiis, poſt mortem prioris coniugis legitime contractis, ſimpliciter pugnant contra Paulum, Rom. 7. & 1. Cor. 7. Ideo gloſſa exponit de ſecundis nuptiis, viuẽte adhuc priore coniuge. Andradius vero citat & probat Conſtantini Porphyrogenetæ conſtitutionem, quæ quinquennij excommunicationem imponit ei, qui tertiam vxorem poſt mortem priorum duxerit. Et ex opere imperfecto citat ſecundas nuptias ſecundum Apoſtolicum præceptum licitas eſſe: Secundum autem veritatis rationem veram eſſe fornicationem.

Secundæ nuptiæ interdictæ ſacerdotibus.

Sed cum damnatio ſecundarum nuptiarum non poſſet in vniuerſum obtineri, ſacerdotali ordini ſub prætextu maioris ſanctitatis obtrudi cœpit, vt laicis tantum tanquam imperfectioribus, ſecundæ nuptiæ concederentur. Ita enim inquit Tertullianus, cenſent Monogamiam tantum eſſe ſacerdotũ, quia Paulus dicit: Oportet Epiſcopum eſſe vnius vxoris virum.

De loco Pauli 1. Tim. 3. vnius vxoris vir.

Sed vera Catholica Eccleſia, tempore Tertulliani circa annum Domini 200. hoc non obſeruauit, & dictum illud Pauli non hoc modo intellexit, ſicut Tertullianus ipſe fatetur in li. de Monogamia. Montaniſtæ enim ſe vocabant ſpirituales, reliquos vero, qui non erant Montaniſtæ, vocabant Phyſicos. Inquit igitur: Cur ergo non erubeſcunt, quotquot ex digamia præſident apud vos, quando hæc ipſis leguntur: Oportet Epiſcopum vnius vxoris virum eſſe? His verbis manifeſte teſtatur, in Eccleſia Catholica apud illos, qui non erant Montaniſtæ, digamos præſides Eccleſiarum fuiſſe, & dictum Pauli non intellexiſſe de Monogamia. Poſtea cum ſubinde maior fieret doctrinæ inclinatio, digamia ſacerdotibus ſeuerius prohibita fuit.

Ambroſ.

Ambroſius enim exponens locum, 1. Tim. 3. dicit, Quamuis ſecundam numero vxorem habere non ſit prohibitum, vt tamen quis dignus ad Epiſcopatum ſit, etiam licitum debet ſpernere, propter ſublimitatem iſtius ordinis.

Digamos ſacerdotes Eccleſia admiſit tempore Ambroſii & Hieronymi.

Sed Eccleſia etiam illius temporis, vbiq; digamos ad ſacerdotiũ admiſit, id quod Hieronymus ipſe, qui tamé nec primis, nec ſecúdis nuptiis ſatis æquus fuit, teſtatur in Epiſtola ad Oceanum,

Digitized by Google

num, his verbis: Canterius Hiſpaniæ Epiſcopus, homo & ætate vetus & ſacerdotio, vnam antequam baptizaretur, alteram poſt lauacrum priore mortua, duxit vxorem, & arbitraris eum contra Apoſtoli feciſſe ſententiam, qui in catalogo virtutum Epiſcopi, vnius vxoris virum præcepit ordinandum? Miror autem te vnum protraxiſſe in medium, cum omnis mundus his ordinationibus plenus ſit, non dico de presbyteris, non de inferiori gradu. Ad Epiſcopos venio, quos ſi ſigillatim voluero nominare, tantus numerus congregabitur, vt Ariminenſis ſynodi multitudo ſuperetur, &c.

Et Hieronym. explicans locum Pauli, inquit, Hoc quod dicit vnius vxoris virum poteſt & aliter diſſeri. Ex Iudæis erat Apoſtolus. Prima Chriſti Eccleſia de reliquis Iſraël congregabatur. Sciebat lege conceſſum, exemplo Patriarcharum familiare populo nouerat, in multis vxoribus liberos ſpargere. Ipſis quoque ſacerdotibus huius licentiæ parebat arbitrium, præcepit ergo ne eandem licentiam Eccleſię ſibi vindicent ſacerdotes, ne bina pariter & trina coniugia ſortiantur, ſed vt ſingulas vno tempore habeant vxores. Apud Græcos etiam, cum à Latinis de ſenſu loci illius Paulini mota eſſet controuerſia, Theodoretus circa annum Domini 430. recitat illorum interpretationem, qui ſentiunt Paulum nominando vnius vxoris virum, non prohibere ſecundum matrimonium, quando mors vinculum prioris diſſoluit, ſed reſpicere ipſum ad hanc antitheſin. Olim enim & Græci & Iudæi, inquit, cum duabus, tribus & pluribus vxoribus iungebantur lege matrimonij. Et nunc, inquit, cum leges Imperatoriæ prohibeant duas ſimul vxores ducere, cum concubinis & ſcortis rem habent. Et leuitas in repudiis, tunc etiam vſitata erat. Hiſce omnibus iudicant Paulum opponere vnius vxoris virum. De hac vero interpretatione pronunciat Theodoretus, videntur recte dicere. Item, his conſideratis admitto eorum interpretationem.

Eodem modo etiam Chryſoſtomus recitat quidem Latinorum interpretationem, ſed ſuam, hoc eſt, Græcæ Eccleſiæ, prolixe explicat, quod ſcilicet Paulus reſpectu Polygamiæ & repudij, nominet vnius vxoris virum. Ita enim ſcribit, 1. Tim. 3. dicens, vnius vxoris virum, ἀμετρίαν prohibet. Quoniam apud Iudæos licitum erat, (καὶ δευτέροις ὁμιλεῖν γάμοις, καὶ δύο ἔχειν κατὰ ταυτὸν γυναῖκας.) & altero iungi matrimonio & eodem tempore ſimul duas habere vxores. Et Tit. 1. inquit, Dicens Paulus, vnius vxoris virum, voluit hæreticis os obturare qui nuptias criminantur, oſtendens rem illam non abominabilem, ſed adeo precioſam & honorabilem, vt cum ea, quis poſſit etiam ſacrum Epiſcopatus thronum aſcendere. Eo ipſo vero cum dicit (vnius vxoris virum) etiam ἀσελγεῖς, libidinoſos, petulantes ſeu procaces coercet, nec permittit, vt quis principatum hunc ineat μετὰ δευτέρου γάμου, cum altero matrimonio. Qui enim erga ἀπελθοῦσαν, hoc eſt, eam quæ repudiata diſceſſit, nullam beneuolentiam ſeruauit, quomodo is bonus Eccleſiæ præſes erit, quam ille non ſuſtinebit reprehenſionem? Noſtis enim omnes, noſtis etiam ſi non eſſet legibus prohibitum τὸ δευτέροις ὁμιλεῖν γάμοις, alteris iungi nuptiis, multas tamē res ipſa habet κατηγορίας, criminationes ſeu reprehenſiones. Nullam igitur Paulus criminandi occaſionem, Præſides, vult ſubiectis ſuis præbere, &c. Interpres reddens μετὰ δευτέρου γάμου, poſt ſecundas nuptias. Itē, ἀπελθοῦσαν defunctam vxorem, ſenſum Chryſoſtomi peruertit. Nullis enim legibus Imperatorum prohibitum vnquam fuit, ne poſt mortem prioris coniugis ſecundæ nuptiæ legitimè contraherentur. Sed hoc leges Imperatoriæ prohibuerunt, ne quis ſimul duas vxores duceret, ſicut Theodoretus citat. Et quod hoc loco Chry. δεύτερον γάμον alterum matrimonium, ſeu ſecundas nuptias intelligat, ex commētariis ipſius, 1. Tim. 3. intelligitur, quæ verba paulo ante annotauimus. Et ex Theodoreto etiam, cuius verba adſcripſimus, hoc declaratur, quod ſcilicet ad polygamiam, & ad repudium reſpiciat. Atque hanc Græcorum interpretationem Hieronymus etiam. Tit. 1. adducit, & eam non reprobat, ſed in Epiſtola ad Oceanum confirmat. *Hieronymus.* Gloſſa etiam Canones, damnantes digamiam, exponit de ſecundis nuptiis, quæ contrahūtur viuente adhuc priori cōiuge.

Paulus igitur, quando Epiſcopum nominat vnius vxoris virum, non prohibet ſecūdas nuptias poſt mortem coniugis. *Summa ſententia Pauli 1. Tim. 3.* De hoc enim caſu, 1. Cor. 7. dicit, ſi ſe non continent, contrahant matrimonium in Domino. Sed vel polygamus eſt, vel qui repudiata adhuc viuente, alteram duxit, vel qui concubinarum & ſcortorum vir fuit, eum Paulus propter ſcandalum non vult eligi in Presbyterum, ſicut Theodoretus tria hæc expreſſe ponit, in quorum antitheſin vnius vxoris vir intelligatur.

Quæ vero contra hanc interpretationem opponuntur, eam magis confirmant, quam labefactant. *Obiectio de viduis monogamis.* Specioſum videtur, quod obiicitur ex loco 1. Tim. 5. Vidua eligatur, quæ vnius viri vxor fuit, Polygamia vero nunquam mulieribus conceſſa fuit. Ergo phraſis illa videtur ſignificare monogamiam. Sed reſponſio plana eſt. Licet enim mulier ratione polygamiæ non poterat plures maritos habere, aliis tamen & quidem variis modis hoc fieri poterat, vt ſi vel conſtante matrimonio adulterium perpetraſſet, vel ſi extra caſum fornicationis per repudiū à priore marito diſceſſiſſet, & aliū duxiſſet, viuente priori, iam erat non vnius viri vxor, Matth. 5. Rom. 7. vel ſi in fornicatione vixiſſet. Nam mulier etiam in illegitimis coniunctionibus dicebatur habere virum, Ioh. 4. Talem igitur viduam, quæ notam habebat illegitimæ coniunctionis cum viris, Paulus non vult in collegium viduarum aſſumi, vt phraſis illa (vnius vxoris vir) ſit periphraſis legitimi coniugij, iuxta dictum Chriſti: Erunt duo in carnem vnam. Sicut etiam Paulus, 1. Cor. 7. quando dicit: Quiſq; habeat ſuam vxorem, & quęq; ſuum virum, per periphraſin deſcribit legitimam coniunctionem matrimonij.

Pighius magnis clamoribus contendit, ex nullis probatis hiſtoriis poſſe oſtendi, aliquem tempore Apoſtolorum, imo trecentis annis antea, ſimul duas habuiſſe vxores. *Pighius.* Figmētum igitur dicit eſſe, Pauli phraſin de marito vnius vxoris ita interpretari, quaſi oppoſita ſit polygamiæ, quæ tunc prorſus in vſu non fuerit. Sed ipſius clamoribus opponimus Theodoretum, Hieronymum & Chryſoſtomum, qui diuerſum affirmant, ſicut iam monſtratum eſt. Et teſtimonium clariſſimum, refutans falſam illam Pighij aſſertionem, extat apud Iuſtinum in Tryphone, *Iuſtinus de polygamia.* vbi apertis verbis de Iudæis dicit: Magiſtri veſtri ad hoc vſq; tempus, quatuor & quinq; vxores vnūquemq; veſtrum habere permittunt. Item, Quemcunq; in locum veniunt Iudæi nuptiarum nomine vxores ducunt. Hæc Iuſtinus. Et Theodoretus poſtea ab Imperatoribus Chriſtianis, tandem polygamiam illam, quæ & apud Iudæos, & apud Græcos vſitata erat, prohibitam eſſe tradit, 1. Tim. 3. *Theodoretus Concil. Toletanum 1.* Conci-

lium etiam Toletanum primum, tempore Leonis primi, cap. 17. oſtendit, tunc adhuc polygamiam vſitatam fuiſſe, ita enim ſtatuit. Si quis fidelis habens vxorem, habeat concubinam, non communicet. Cæterum is, qui non habet vxorem, & pro vxore concubinam habet, à communione non repellatur, tantum, vt vnius mulieris aut vxoris aut concubinę ſit coniunctione contentus. Intelligit autem concubinas, non ſcorta, ſed quæ ſine pactis dotalibus, & ſine inſtrumentis legalibus, legitimè tamen & matrimonialiter viro coniunctæ erant, quæ differentia inter vxorem & concubinam in veteri etiam Teſtamento vſitata fuit. Et Canon ille Toletanus loquens de polygamia, prorſus eadem phraſi vtitur, qua Paulus: Sit vnius coniunctione contentus. Falſum igitur teſtimonium eſt quod Pighius affert.

Teſtimonia monogamiæ ſacerdotum.

Tertull. dicit, Sacerdotes legis ſemel tantum nupſiſſe. Et Innoc. 1. dicit ſcriptum eſſe: Sacerdotes mei ſemel nubant, quod in tota ſacra Scriptura non extat. Tertull. vero commentum falſum eſt, & à Hieron. in Epiſt. ad Oceanum refutatur, ſicut verba ſupra adſcripſimus. Rationes vero, quæ afferuntur contra digamiam ſacerdotum, frigidæ profecto & friuolæ ſunt. Auguſtinus de bono coniugali, cap. 18. hanc rationem reddit: Sicut polygamia in veteri Teſtamento ſacramentum fuit, ſignificans ex omnibus populis colligendam Eccleſiam: Ita nunc Monogamiam ſacerdotum eſſe ſacramentum vnitatis Eccleſiæ. Et ſcholaſtici quærentes rationes conſtitutionis de Monogamia ſacerdotum, dicunt Sacramenti rationem non admittere digamiam Sacerdotum. Et Bonauentura in genere loquens, dicit etiam in ſecundis viduarum nuptiis non fieri benedictionem propter defectum ſacramenti. Atqui Paulus analogiam miniſterij ſeu ſacramenti expreſſe explicat hanc eſſe, Epheſ. 5. Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ & erunt duo in carnem vnam. Quod cum fiat in viduarum etiam matrimonio, liberatæ enim ſunt à lege mariti defuncti, Ro. 7. cumq; viduę in Domino nubãt, 1 Cor. 7. nos certe non debemus excogitare aliam rationem ſacramenti, qua conſciẽtias pręter Scripturam conſtringamus. Pighius allegat, ex 44. c. Ezech. vbi vulgata tranſlatio habet: Soror Pontificis, quæ alterum virũ non habuit, &c. Sed textus ſimpliciter habet de ſorore Pontificis, quæ nondũ tradita eſt viro, ſed adhuc in paternis ędibus ſeruatur, illã Põtifex, ſi moriatur, vt patrem familiæ paternæ poteſt lugere.

Rationes contra digamiam ſacerdotum. Auguſt.

Scholaſtici.

Bonauentura.

Pighius.

Citatur etiam illud, quod Deus in veteri Teſtamento, Leu. 21. viduam Pontifici ducendam prohibuerit. Sed hæc pertinere ad Leuitica veteris Teſtamenti ſtatuta, inde patet, quia non ratione digamię prohibitum hoc fuit. Nam Ezech. 44. viduam à ſacerdote relictam, ducere poſſunt ſacerdotes.

Ex his omnibus manifeſtum eſt, diſputatione de digamia, non debere conſcientiis laqueum iniici. Non enim habet certum & expreſſum fundamẽtum in Scriptura. Quod vero Canones illi, qui Apoſtolorum titulum pręferunt, tale quid ſtatuunt, apocryphum hoc eſſe, hiſtoriæ illæ Græcæ & Latinæ Eccleſiæ, quas recitauimus, conuincunt.

Canones Apoſtolorum de monogamia ſacerdotum.

Hæc iudico eſſe præcipua capita controuerſię de cœlibatu, quæ dum mediocri diligentia conatus ſum euoluere, opinione longius progreſſa eſt explicatio, quam prolixitatem Lector, tunc boni conſulet, ſi occaſionem inde ſumpſerit, de materiis hiſce diligentius cogitandi, quam inter ſcribendum mihi datam eſſe libenter fateor.

DECRETVM DE PVRGATORIO PVBLICATVM PRIMA DIE SESſionis nonæ & vltimæ Tridentinæ, ſub ſanctiſſimo D. N. Pio IV. Pont. Max. die 3. Decembris, 1563.

CVM Catholica Eccleſia Spiritu ſancto edocta, ex ſacris literis, & antiqua Patrum traditione, in ſacris Conciliis, & nouiſſimè in hac œcumenica ſynodo docuerit, purgatorium eſſe, animáſque ibi detentas, fidelium ſuffragiis, potiſſimum vero acceptabili altaris ſacrificio iuuari: Præcipit Synodus Epiſcopis, vt ſanam de purgatorio doctrinam à ſanctis Patribus, & ſacris Conciliis traditam, à Chriſti fidelibus credi, teneri, doceri, & vbique prædicari diligenter ſtudeant. Apud rudem vero plebem, difficiliores ac ſubtiliores quæſtiones, quæque ad ædificationem non faciunt, & ex quibus plerumque nulla fit pietatis acceſſio popularibus concionibus ſecludantur: Incerta item, vel quæ ſpecie falſi laborant, euulgari & tractari non permittant. Ea vero, quæ ad curioſitatem quandam aut ſuperſtitionem ſpectant, vel turpe lucrum ſapiunt, tanquam ſcandala & fidelium offendicula prohibeant. Curent autem Epiſcopi, vt fidelium viuorum ſuffragia: Miſſarum ſcilicet ſacrificia, orationes, eleemoſynæ, aliáque pietatis opera, quæ à fidelibus pro aliis fidelibus defunctis, fieri conſueuerunt, ſecundum Eccleſiæ inſtituta, piè & deuotè fiant: Et quæ pro illis ex teſtatorum fundationibus, vel alia ratione debentur, non perfunctoriè, ſed à ſacerdotibus, & Eccleſiæ miniſtris, & aliis, qui hoc præſtare tenentur, diligenter & accuratè perſoluantur.

STRVCTVRA PVRGATORII.

TRIDENTINI Patres in hoc decreto glorioſe prætantur, ſe Spiritu S. edoctos ex ſacris literis, & antiqua patrum traditione, in ſacris Conciliis, & in hac Tridentina Synodo docuiſſe purgatorium eſſe, animaſque ibi detentas fidelium ſuffragiis iuuari, &c. Cumque pij & eruditi hoc ſeculo non quærant, fabularum de purgatorio, quæ totius mundi crumenas expurgarunt, repetitiones: Sed certis ac manifeſtis Scripturæ teſtimoniis oſtendi velint: An tale ſit purgatorium, quale Pontificij comminiſcuntur: Auidius ſane expectabam, ex quibus Scripturæ teſtimoniis, & qua ratione, purgatorium illud ſuum, tanquam dogma Catholicum, & articulum fidei, liquido & certo in hac luce Euangelij probare conaturi eſſent. Cæterum de teſtimoniis ſcripturæ verbum nullum, inquit ille, quia ſcilicet, ſicut Petrus à Soto fatetur, ex Scripturæ teſtimoniis purgatorium aperte probari non poteſt: Sed prius ſine Scriptura hoc credendum eſt: Poſtea ad pręſumptam illam opinionem, loca quędam Scripturæ quoquo modo detorquenda ſunt. Dicunt ſane in ſacris Conciliis ſanam doctrinã de purgatorio traditam eſſe. Et imperiti forſan cogitare poſſent, in Nicęno aut alio ex vetuſtioribus hoc factum eſſe: Sed Florentinum illud eſt Concilium, celebratum, circa annum Domini 1439. Onus igitur probationis non imprudẽter in hac materia declinant, ipſum vero purgatorium ignem, qui hactenus culinas ipſorum tam ſplendide calefe-

Petrus à Soto fatetur purgatorium à Scriptura probari non poſſe.

Purgatorium Florentino Concilio primum confirmatum eſt.

calefecit, nudis ſed fortibus aſſeuerationibus, ex cineribus exſufflare & redaccendere ſtrenue conãtur. *Quarum abominationũ papiſticarũ fundamẽtum ſit purgatorium.* Præcipua enim axiomata doctrinæ Papiſticæ, vt de meritis, de ſatisfactionibus, de perfectionibus & de propria iuſtitia coram Deo: Itẽ, totus fernie cultus in templis ipſorum, vt vigiliæ, miſſæ pro defunctis, anniuerſaria, oblationes pro mortuis, peregrinationes, animarum balnea, indulgentiæ opera ſupererogationis, fraternitates, memoriæ, exequię, ſuffragia, aqua luſtralis, dedicationes cœmiteriorũ, & ſimilia aucupia, purgatorio tanquam ſuo fundamento ita incumbunt, vt hoc deſtructo omnia iſta à fundamento ſimul euertantur. Cœlum itaque potius (quia iam dudum aliis illud vendiderunt) quã purgatorium ſibi eripi paterentur. Quia vero impoſturas iſtas etiam Laici, quos cœcos vocare ſolẽt, videre cœperunt, temporis gratia quædam in materia purgatorij ſubindicant eſſe ſubtilia, difficilia, non ædificantia, incerta, falſa, curioſa, ſuperſtitioſa, his enim verbis in Decreto vtũtur, ſed quæ illa ſint nõ exprimũt. Si enim quæ talia ſunt, omnino inde eximerentur, vno momento totum purgatorium euacuaretur. Et tamen illa ipſa non damnant, ſed tantum prohibent, ne in popularibus concionibus e uulgẽtur. Sed ne purgatoriæ iſtæ impoſturæ, vel Lethæo flumine ſubmergantur, vel ſub orci galea occultẽtur, materiã illã ſolita noſtra ſimplicitate breuiter euoluemus. Et primũ ſtructurã purgatorij qualis à Põtificiis traditur, ex ipſorũ libris delineabim⁹.

Triplex ſtatus animarum, corporibus ſolutarum. Beatorum. De ſtatu igitur animarum, poſtquã à corporibus ſolutæ ſunt, vſq; ad carnis reſurrectionẽ, ſiue ad diẽ iudicij, ita docent: Quoſdam, qui moriuntur, dicunt in virtutib. ſeu charitate perfectos, & ab omni peccati labe mundos eſſe, horum animas ſtatim quando à corpore excedunt, dicunt in cœlũ euolare. *Dãnatorum.* Quorundã vero animas, qui vel ſine fide Chriſti, vel ſine pœnitentia in peccato mortali moriuntur, dicunt recta ad infernum detrudi, vnde nulla eſt redemptio. Eſſe vero quoſdam qui ſunt baptizati & habẽt fidem de Chriſto, ac charitatem Dei, de peccatis etiam mortalibus habent contritionem, ſed quando moriuntur, tunc vel in charitate non ſunt perfecti nec à labe peccati prorſus mundi, vel debitam ſatisfactionẽ de cõmiſſis & omiſſis nõdum plene expleuerunt, vel ſolum minutis quibuſdam venialibus peccatis obnoxij ſunt, illorum animas iniuſtũ eſſet ad infernũ detrudere, cum ſint baptizati, & habeant fidem, charitatẽ ac pœnitentiam. Et tamen Paradyſum nondum poſſent intrare, quia ſcriptum eſt de pœnitentia, diſt. 1. Nõ poteſt quiſquam gratiam vitæ cœleſtis accipere, niſi purgatus fuerit ab omni labe peccati. Et Apoca. 21. Nihil coinquinatum introibit in eam. Ac iuſtitia Dei requirit, vt peccata ſatisfactione purgentur & puniantur.

Mediorum in purgatorio. Quod ſi in hac vita vel factũ vel impletum nõ fuit, in altera vita illud fieri & compleri neceſſe eſt. Pro illis igitur animabus fingunt medium quẽdam ſtatum ſeu locũ, vbi pœnali ſatisfactione expientur, & maculæ peccati igni excoquantur & purgentur, vt exoluta pro peccatis ſatisfactione, & labe peccati expurgata, perfecti & puri, poſſint in Paradyſum trãsferri, priuſquã generale iudicium fiat. *Ignis purgatorius cuiuſ modi.* In illo vero purgatorio dicunt eſſe ignẽ, qui eiuſdẽ generis ſit cum igne gehennę. Imo in ſubſtãtia dicunt eundẽ eſſe ignem purgatorij & inferni, & pœnas etiam eſſe eaſdem, niſi quod in purgatorio ſint trãſitoriæ, in inferno vero æternæ. Vnde dicunt: Minimã ſcintillam purgatorij, excedere maximam pœnam corporalem huius vitæ. De loco etiam purgatorij diu diſputatum, ſed poſtea certi aliquid definitum eſt. *Locus purgatorij.* Quidam enim purgatorium conſtituerunt in loco aliquo, qui eſſet ſupra nos, ſed tamen ſub cœlo: Alij vbi quis in terra peccaſſet, ibi locum purgatorij eius poſt mortẽ eſſe dixerunt. Sed poſtea ex reuelationibus inuentus fuit certus & definitus purgatorij locus, duplex ſcilicet: Vnus communis ſeu generalis ſub terra, quo communiter vadãt animæ purgãdæ. *Purgatoriũ generale.* De ſitu tamẽ generalis purgatorij, ſecundũ omnes dimenſiones nõ prorſus cõuenit inter omnes. Quidam enim volunt locum illum purgatorij eſſe ſuper infernum ſecundum altitudinem. Quidã apud infernum ſecundum lõgitudinẽ. *Situs purgatorij generalis.* Alij circa infernum iuxta circulum, ſicut quando pomum ſcinditur, domunculæ ſeminum in circulo diſtinctę apparẽt, hac enim ſimilitudine vtuntur. Ingolſtadienſes infernum, purgatorium, circulum infantum non baptizatorum, & limbum Patrum ita diſtinguunt, vt ignis tartareus infernẽ in terrę meditullio exæſt[illegible]ãs torqueat damnatos, deinde ſuperiuẽ exudans, in ſecundo circulo purget fideles, poſtea forſan fum[illegible]s eius in tertio circulo infeſtet infantes, poſtremo eius calore & forſan luce limbus Patrum in quarto circulo calefiat & illuſtretur ſicut fit in vaporariis. *Purgatoriã particularia.* Alia porro purgatoria vocant particularia, ad quæ aliquãdo animæ à Deo mittantur, ad faciẽdam pœnitentiam in hoc mundo, vel propter leuiorem punitionem, vel propter celeriorem liberationẽ, vel ad oſtendẽdam veritatem purgatorij. Ita apud Gregorium quædam animę purgatorium ſuum habuerunt in balneis, quædã in vmbra arborum, quædam in glacie, quædã in domibus vbi peccauerant. *Cruciatus purgatorij.* Porro in illo purgatorio dicunt animas tam diu igne torreri, donec vel pœnis pro menſura peccatorum ſatisfecerint, & igne ſufficiẽter purgatæ fuerint, vel donec ſuffragiis viuorum inde citius liberẽtur. Pro certo enim habent, animas in purgatorio exiſtentes, viuorũ ſuffragiis poſſe adiuuari, vt vel citius vel mitiori pœna inde liberentur. *Genera ſuffragiorum quibus viui animabus in purgatorio ſubueniant.* Et ne quid certitudini deſit, ſuffragia illa dicunt ad quatuor genera reduci, 14. q. 2. ca. Animæ, ſcilicet ad oblationes ſacerdotum, ad ſanctorũ orationes, ad charorũ eleemoſynas, ad cognatorũ ieiunia, ſiue alia pietatis officia. His vero ſufficiẽter peractis, dicunt animas purgatas ſtatim euolare ad gloriã. Hæc eſt ſtructura purgatorij, ſicut deſcribitur in magno volumine Pantheologiæ, in compendio Theologiæ, in Roſario Bernhardi, & in Concilio Florentino. *Pantheologia. Compendium theologiæ. Roſarium Bernhardini. Concil. Flor.* *Fundamẽta doctrinæ de purgatorio.* Fundamenta vero hæc ſunt. I. Reatũ tantum culpæ mortalis propter Chriſtum (ſi tamen contritio ſufficiens ſit) remitti. Æternas vero pœnas peccatis mortalibus debitas, virtute clauium mutari in temporarias, quas vnumquemq; vel per ſe, vel aliũ debita ſatisfactione exoluere neceſſe ſit, ſiue in hac ſiue in futura vita. II. Pro minutis ſeu venialibus peccatis, nos ipſos & poſſe & oportere ſatisfacere, ſiue in hac ſiue in futura vita. III. Maculas ſeu ſordes peccati in natura hærentes, per ſatisfactiones prorſus expurgandas eſſe, quod ſi in hac vita plene & perfecte nõ fiat, neceſſariã eſſe purgatorij ignis expiationem. Hæc omnia ex humanę rationis cogitationibus, ex ignoratione Chriſti, & iuſtitiæ fidei, profecta ſunt, ſicut oſtendemus, fundamẽta purgatorij pugnare contra ſacrã Scripturam, ipſam vero purgatorij ſtructuram commentitiã eſſe. Sed prius hiſtoriã purgatorij contexemus, inde enim flammis purgatorij, quæ tenebroſæ & obſcuræ ſunt, non parum lucis accedet.

Digitized by Google

HISTORIA PVRGATORII.

Vnde nata ſuſpicio purgatorij.

CVM purgatorium in veteri Teſtamento etiam aduerſariorum confeſſione non fuerit,& in nouo,nec Chriſtus nec Apoſtoli illud doceant,operæ precium eſt conſiderare, vnde primum exorta ſit illa opinio, ex quibus initiis cœpta poſtea fuerit, quanquam cũ proteſtatione dubitationis, in Eccleſia diſputari, quomodo deinde creuerit: donec conſuetudine confirmata, & apparitionibus ſpirituum impoſtorum ſtabilita,nunc pro articulo fidei, ferro & flamma defenditur. Hæc conſideratio multa vtiliter monebit,& illud, quod decretum Tridentinum de antiqua Patrum traditione inſinuat, recte illuſtrabit. Hiſtoriam itaque iuxta ſeriem temporum ſimpliciſſime contexemus.

CAPVT I.

PVRGATORIVM Ethnicorum.

PRimum igitur apud Platonem, qui circa annum 400. ante incarnationem Chriſti floruit,

Plato purgatorium primus condit.

purgatorium Pontificium eadem prorſus ſententia,& iiſdem ferme verbis,ſicut a Pontificiis deſcriptum inuenio,qui cum ex Philoſophicis fundamẽtis, & ex humanæ rationis imaginationibus illud extruxerit, manifeſtum hinc erit, vnde purgatoria opinio primũ orta ac nata, & poſtea cũ apud Eccleſiaſticos doctores Platonici Philoſophi in magna cœpiſſent admiratione eſſe, in Eccleſiæ diſputationes immiſceri cœperit. Nec eſt, quod quis fingat, Platonem opinionem illam de purgatorio apud Ægyptios, ex traditione Sacræ Scripturæ, vt alia

Purgatoriũ ignotũ vet. Teſtam.

quædam accepiſſe. Vetus enim Teſtamentum purgatorium ignorat & ipſi Pontificij fatẽtur purgatorium in veteri Teſtamento non fuiſſe. Euſebius igitur de præparatione Euangelica,li.1.cap.vlt.prolixã diſputationem Platonis tranſcribit, ex libro ipſius de anima,vbi fluuiis infernalibus ex Poëtarum tra-

Plato de anima habet purgatoriũ.

ditione deſcriptis, tandem inquit: Qui videntur propter peccatorum magnitudinẽ, vt ſunt ſacrilegia,homicidia illegitima & ſimilia(ἀνιάτως ἔχειν)inſanabiles eſſe, illi coniiciuntur in tartarum, vnde nunquam poſſunt euadere. Qui vero iudicãtur magna quidẽ peccata, ſed ἰάσιμα, quæ medicabilia ſeu ſanabilia ſunt,perpetraſſe,vt ſi ex iracundia cædem commiſerunt, aut erga parentes violenter aliquid deſignarunt, reliquam vero vitam (μεταμέλον βιώσαντες) in pœnitentia exegerunt, illi pro ratione delicti,in diuerſa Ignis flumina ambulendi coniiciuntur, tãdem poſt annum & amplius appropinquant paludi Acheruſiadi, ibi vero eos,quos læſerunt inclamant, & ſuppliciter petunt,vt permittantur egredi & recipiantur. Et ſi aduerſariis ſuis hoc perſuaſerint,egrediuntur,& deſinunt in pœnis verſari. Sin minus, in ignitis iſtis fluuiis tandiu iactantur, donec ab iis, quos læſerunt hoc impetrent. Qui vero excellenter ſancte vixerunt, ſupra aſcẽdunt in puriſſimas habitationes,vbi ſine labore viuunt in futurum tempus. Qui vero mediocriter vixerunt, illi per Acherontem in paludem igni ardentem deuehuntur, ibi peccatorum pœnas exoluunt,& καθαιρόμενοι, hoc eſt, purgati luſtrati ſeu expiati(ἀπολύονται) abſoluuntur ſeu redimuntur ſi quid deliquerunt. Deinde benefactorum præmia recipiunt,&c. Et li.12 Euſeb.deſcribit alium locum ex Gorgia Platonis, vbi repe-

Plato in Gorgia de purgatorio.

tit. Eos qui iuſte & ſancte vixerunt, quando moriũtur,in beatorum Inſulas, vbi in omni felicitate extra mala viuunt,abire. Qui vero impie & iniuſte vixerunt,eos dicit in carcerem ſupplicij,quem Tartarum nominant,abire. Et hæc ſunt,inquit,quæ auditu ego percepi,& credo vera eſſe. Inde vero,inquit, ego ratiocinor, tale quid euenire: Cum quædã peccata ſint curabilia, quod ex pœnis in altero ſeculo, quidam liberentur,quidam non. Et hæc Lector diligenter obſeruet, Platonem de duobus locis, beatorum ſcilicet & damnatorum, ex traditione aliquid accepiſſe, ipſum vero ex philoſophicis ratiocinationibus tertium adiecisse. Rationes autem has

Rationes, quibus Plato medium ſtatum defunctorum probat.

affert, pro tertio ſeu medio ſtatu defunctorum poſt hanc vitam. Sicut,inquit,in hac vita,qui puniuntur pro ratione delicti, ita puniuntur: vt vel vtilitatem emendationis ipſi inde accipiant vel vt paradigma fiant cæteris. Ita in inferno etiam, qui peccarũt peccata(ἰάσιμα) quæ curari ſeu ſanari poſſunt, per dolores & cruciatus auxilium & emolumẽtum

Prima ratio.

accipiunt. Non enim poſſunt aliter,niſi per cruciatus ab iniquitate liberari. Qui vero propter atrocitatem delictorum ἀνίατοι ſunt,illis nihil prodeſt ſed exempla aliis fiunt, &c. Ex Poëtis etiam ſumit ar-

Teſtimonia Poëtarum.

gumenta. Homerus enim Tantalum, Syſiphum & Titium perpetuis cruciatibus in inferno ſubiicit. Therſitem vero & alios prauos Idiotas non item.

Secunda ratio.

Altera vero Platonis ratio prorſus philoſophica eſt, cum inquit, ſicut corpora notas & ſtigmata etiam poſt mortem retinent: Ita vitia imprimere animæ notas & maculas, Radamanthum igitur,quando animam corpore ſolutam videt prauis maculis fœdatam eſſe, iuſto iudicio pronunciare, an ſit ἰάσιμος, quæ iuuari & ſanari poſſit, an vero ἀνίατος, prorſus incurabilis. Atque ideo inquit Plato,ego ſtudeo,vt coram iudicio illo comparere poſſim, habens animam ὑγιεστάτην, prorſus ſanam & mundam.

Purgatoriũ in philoſophorũ ſcholis natum.

Hæc in Platonis ſententiis recte obſeruata & diligenter conſiderata, oſtendunt & verba & ſententias Pontificij purgatorij ex Philoſophorum Scholis prodiiſſe, vt Tertullianus non male dixerit, Phi-

Tertullian. Philoſophi hæreticorum Patriarchæ.

loſophos eſſe hæreticorum Patriarchas. Præcipue vero obſeruandum eſt, Platonem cum apud Ægyptios traditionẽ de duobus locis ſeu ſtatibus mortuorum,quorum alter eſt beatorum, alter damnatorum, accepiſſet, ipſum poſtea ex philoſohicis ratiocinationibus addidiſſe tertium ſtatum ſeu locum defunctorum, dicit enim ἐκ τούτων τῶν λόγων τοιόνδε λογίζομαι. Et quidem eadem fundamenta habet cum Pontificiis, de maculis ſcilicet animæ non perfecte mundæ,purgandis ſeu expiandis per ignẽ. Item,de cruciatibus poſt mortem ſatisfactoriis, vbi pœnitentia in vita non fuerit expleta, quodque ab aliis etiam ex pœnis illis liberari poſſint.

Tota igitur ſtructura Pontificij purgatorij extat in Platone, annis ante Chriſtum natum quadringẽtis, ex Philoſophicis & Poëticis fundamentis delineata. Et memorabile eſt,cum Euſebius iſtas Platonis ſententias adducat, vt oſtendat etiam Philoſophos habere quædam, quæ à doctrina Eccleſiæ non multũ ſint abſona, quod ipſe ex Scriptura de duobus tantum ſtatibus defunctorum loquatur, nihil addens de tertio ſiue de purgatorio, ſine dubio non omiſſurus hoc, ſi tunc doctrina de purgatorio in Eccleſia vel nota vel recepta fuiſſet.

Virgilius de Purgatorio.

Illud verò Philoſophicum & Poëticum purgatorium, Virgilius ex Platonicorum ſententia, 6. Æneid eleganter depinxit.

Quin

Quin & ſupremo cum lumine vita reliquit,
Non tamen omne malum miſeris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt peſtes, penitúſque neceſſe eſt
Multa diu concreta modis inoleſcere miris.
Ergo exercentur pœnis, veterúmque malorum
Supplicia expendunt, aliæ panduntur inanes
Suſpenſæ ad ventos, aliis ſub gurgite vaſto,
Infectum eluitur ſcelus, aut exuritur igni.
Quiſque ſuos patimur manes, exinde per amplum
Mittimur Elyſium, & pauci læta arua tenemus,
Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem, purúmque reliquit
Æthereum ſenſum, atque auraï ſimplicis ignem.

Auguſtinus. Et Auguſtinus non diſſimulat Platonicorum dogma eſſe, de pœnis purgatorij poſt mortem de Ciuit. 21. c. 13. Et c. 27. recitans illum verſum Virgilij:

Quique ſui memores alios fecere merendo.

Miratur etiam apud Virgilium inueniri illam ſententiam, quod mortui viuentium ſuffragiis & meritis iuuentur, cum dogma illud extra Scripturá, ex Platonicorum ſchola in Eccleſiam irrepſerit.

Gentilium ſacrificia pro mortuis. Secundò in Gentilium ſacrificiis publica & recepta fuit perſuaſio, mortuorum animas viuentium exequiis, inferiis & ſacrificiis releuari & adiuuari, vt ex Stygiis paludibus ad Campos Elyſios in requiem & refrigerium deducerentur. Illas verò animas, quæ viuentium ſuffragiis deſtituerentur, vel in cruciatibus hærere, vel miſere oberrare. Ita Elpenoris vmbra conqueritur apud Homerum, Odyſſ. 12. Et Palinurus apud Virgilium, Æneid. 6. Sacrificia etiam Ethnicorum pro mortuis, adiunctis precibus & orationibus deſcribuntur, Odyſſ. 11. Æneid. 5. Et Arnobius aduerſus Gentes, libro 2. ſcribit: Magos ſpondere commendatitias habere ſe preces, quibus emollitæ neſcio quæ poteſtates, vias faciles præbeant, ad cœlum contendentibus ſubuolare. Hetruriam etiam in Acheronticis libris polliceri, certorum animalium ſanguine numinibus certis dato, animas à legibus mortalitatis educi & diuinas fieri, &c. Ingolſtadienſes ſcribunt, purgatorium extare apud Homerum Odyſ. α & γ. Virgilium Æneid. 6. Ouidium 2 Faſtorum. Ariſtotelem philoſophum, libro 2 cap. 5. In Alcorano articulo decimo.

CAPVT II.

MACHABAEORVM PVRgatorium.

Tertiò ſuperſtitioſa Iudæorum. TErtiò, ex illis Philoſophorum ratiocinationibus, & ex ſuperſtitioſis Gentium ſacrificiis, quæ vbique vſitata erant, cum quidem, ſicut de charis abſentibus, ita etiam de mortuis naturalis quædam cura & ſollicitudo animis noſtris inſita ſit, ad Iudæos etiam huius opinionis contagium quoddam, inclinato iam Iudaiſmo, ſerpere cœpit. Quanquam enim inciſio carnis, & euulſio capillorum, in luctu mortuorum, expreſſe prohibita erant. Leuit. 19. Deut. 14. ex conuerſatione tamen inter Gentes, Iſraëlitis etiam Prophetarum tempore illa vſurpari cœpta fuiſſe, ex Ieremiæ, ca. 16. non obſcure colligitur. Sicut à Gentibus etiam tibicines in funerum curatione mutuati ſunt, Matth. 9. iuxta verſum Poëtæ:

Cantabat mœſtis tibia funeribus.

Eadem ratione tandem poſt Prophetarum tempora etiam orationes & ſacrificia pro mortuis, Iudæi imitari cœperunt, circa annum 170. ante natum Chriſtum, cuius exemplum extat 2. Machabæorum 12. Id quod tum fieri cœpit, cum collapſa doctrina, & rebus omnibus, cum in Imperio, tum in templo perturbatiſſimis, Iudæi vna cum fœderibus, etiam lingua, appellationibus, moribus, & ritibus, conformitatem cum Gentibus quærerent & affectarent: Sicut tota hiſtoria Machabæorum oſtendit. Quod enim Machabæus ſacrificium pro mortuis fieri voluit illud ſine mandato Dei, & ſine vllo ſanctorum exemplo fecit, ſi tamen fecit. Nam cum ſacrificia per genera, per ſpecies, ad indiuidua vſque pro ſingulis caſibus & neceſſitatibus, accurate, prolixe, & quidem ſcrupuloſe deſcripta extent in Moſe, ne vna quidem ſyllaba de ſacrificio aliquo pro mortuis, in toto Moſe extat: Nec vllum exemplum ſacrificij poſt mortuis, in tota Canonica Scriptura veteris Teſtamenti oſtendi poteſt. Ita variæ formulæ, & multa exempla piarum precationum extant in veteri Teſtamento: Sed de oratione pro mortuis, nec doctrina, nec mandatum, nec promiſſio, nec forma, nec exemplum vllum, in Canonica veteris Teſtamenti Scriptura inuenitur. Cumque ex profeſſo in veteri Teſtamento in multis locis pia funerum curatio luctus & planctus mortuorum deſcribatur, nihil prorſus vel de ſacrificio, vel de oratione pro mortuis, vt à peccatis ſoluantur, legitur. Imò etiam poſt Prophetarum tempora, poſtquam Canon veteris Teſtamenti iam conſtitutus erat, cum in Hagiographis ex profeſſo deſcribatur Tobiæ pietas in curandis funeribus, & Syracides ex veterum collectaneis, pietatem, quæ mortuis à viuentibus exhibenda ſit, ex compoſito aliquot in locis deſcribat, nec ſacrificij, nec orationis pro mortuis vlla ibi fit mentio. Quod enim Tobiæ 4. ſcribitur, panem tuum, & vinum tuum ſuper ſepulturam iuſti conſtitue, non factum fuit propter purgatorium mortuorum, ſed propter viuorum conſolationem, qui in luctu erant, ſicut hæc ratio manifeſte exprimitur & deſcribitur, Ieremiæ 16. Et Hieronymus in commentariis dicit, lugentibus ferre cibos morem fuiſſe, & præparare conuiuium, quod Græci περίδειπνα vocant, & probat hoc ex tricesimo primo capite Prouerbiorum. Circa poſtrema tantùm tempora, ſub inclinatione religionis Iſraeliticæ exemplum de Machabæo extat, idque ſolum & vnicum, atque extra Canonem veteris Teſtamenti, & Scriptores etiã nec certi, nec probati, ſicuti mox oſtendemus. Et Ioſephus cum Machabæorum hiſtoriã diligenter deſcribat, ſacrificij illius pro mortuis nullam facit mentionem. Contra omnes igitur, quæ ex hoc loco texuntur diſputationes, regula Tertulliani etiam in hac cauſa præiudicet, id eſſe verum quodcumque primum, id eſſe adulterinum quodcunque poſterius. Præſtans quidem, ſtrenuus & bonus vir fuit Machabæus: Sed in negotiis religionis, ſicut Auguſtinus venuſte dicit, non valet. Hæc ego dico, hæc tu dicis, hæc ille dicit, ſed dicit Dominus. Nec mala intentione Machabæus hoc feciſſe putandus eſt, & arriſit illud factum tunc multis, licet verbo Dei deſtitueretur, ſicut Hiſtoricus etiam indicat. Sed Deus expreſſe dicit, Deuteron. 12. Non facietis ſinguli, quod vobis rectum videtur, ſed quod ego præcipio tibi, hoc tantum facito Domino, nec addas quicquam, nec minuas.

Et ne talia exempla patrum ad imitationem trahantur, Deus in c. 20. Ezech. expreſſo mandato hoc cauit. In præceptis Patrum veſtrorum nolite incedere. Ego Dominus Deus veſter, in præceptis meis

Marginal notes (right column): *Mach. bæus ſacrificia fieri iubet pro mortuis.* — *Nec Moſes.* — *Nec Prophetæ.* — *Nec Hagiographi de ſacrificio pro mortuis.* — *Sed temporâ Machabæorum tandem.*

Digitized by Google

ambulate,& iudicia mea cuſtodite. Et notum eſt, quid Chriſtus reſpondeat,ad argumentum illud,dictum eſt antiquis.

Machabæorum ætate Iudæi Gentium ritus ſunt imitati.

Tempora etiam illa, quibus Machabæus vixit, multa alia ex Gentilium ritibus, in Iudaiſmum inuehere cœperunt,idq; per ipſos Sacerdotes, quibus puritas doctrinæ & rituum cuſtodienda mandata erat.Vt enim nõ dicam de impio Iaſone, qui vt cõſumeretur ſummum ſacerdotium, in gratiam Antiochi Gymnaſiũ Ethnicum, Palæſtram Ephebiam, &c.Hieroſolymis cõdidit, & in ſacrificium Herculis trecentas didrachmas publica legatione ad Antiochum miſit. Ipſi certe reliqui ſacerdotes, neglectis ſacrificiis legalibus, conformitatem cum Helleniſmo affectaſſe aperte ſcribuntur, 2. Machab.4. Et ipſa etiam legalia ſacrificia, ad aucupandã Gentium gratiam, ſacerdotes inflexiſſe, hiſtoria nõ obſcure oſtendit. Nam 1.Machab.7. ſacerdotes Nicanori oſtendunt holocauſta, quæ pro rege idololatrico & hoſte religionis Iudaicę offerebãt. Et 1.Machab. 12. renouaturi fœdus cum Spartanis ſcribunt: Nos ſine intermiſſione in dieb. ſolennibus memores ſumus veſtri in obſecrationibus & in ſacrificiis, quæ offerimus.2.Machab.3. Onias vt regi ſe purgaret, hoſtiam obtulit pro ſalute Heliodori ſpoliatoris templi. Et c.13. Antiochus Eupator permittitur Hieroſolymis in tẽplo ſacrificium offerre.Ita Philo in legationem ad Caium ſcribit: Auguſtum mandaſſe, ſuis ſumptibus in templo Hieroſolymitano, pro ſe mactari quotidianas victimas,taurũ & agnos duos, quæ certe Moſaicæ legi nõ ſunt conſentanea. Imò affectatio illa Helleniſmi,Machabęorum temporibus eouſq; progreſſa eſt,quod Razias vir famæ celebris, & pater Iudęorum appellatus,ſibi ipſi exẽplo inter Gentes vſitato & laudato mortem conſciuit,vſus argumentis Ethnicis. Eligens ſcilicet notabiliter mori potius, quam impiis ſubditus fieri,& contra natales ſuos indignis iniuriis agi.Rebus igitur inter continuas bellorum turbas in Iudaica religione ita inclinatis, non mirum eſt etiam orationes & ſacrificia pro mortuis, ex Helleniſmi κακοζηλίᾳ,ſine mandato & exemplo Canonicæ Scripturæ, Iudam primum tentaſſe, & ſacerdotes non abhorruiſſe.Nobis verò in Eccleſia, eſt poſteriorib. inclinati,& tandem collapſi Iudaiſmi exempli, ſine Canonicæ Scripturæ mandato & exemplo, imitatio inſtituenda non eſt. Elegans enim eſt Cypriani ſententia, quam Auguſtinus dicit ſine dubitatione optimam eſſe, oſtendens quid agendum ſit, quando extra Canonicæ Scripturæ authoritatem exempla & conſuetudines obiiciuntur. Si ad diuinæ,inquit, traditionis caput & originem reuertamur, ceſſabit error humanus.Si enim canalis aquæ, qui prius copioſe & pure profluebat, vel deficiat vel aquas turbidas vehat, certe ad fontem pergitur, vt noſcatur, an in venis ſeu in capite tale quid ſit,an verò in medio itinere aliquid irrepſerit:idem etiã in iis, quæ poſterioribus temporibus in religionis negociis acciderunt examinandis, recte, neceſſario, & quidem tuto etiam fit.

Philo.

Razias αὐτόχειρ.

An imitandum Machabæus exemplum. Cypriani ſcite dictum.

Porro author etiam hiſtoriæ illius de Machabæi ſacrificio pro mortuis, nec Canonicus, nec probatus eſt.Libros enim Machabæorum non eſſe in Canone, in prima parte examinis oſtendimus, nec tãtum veterum hoc iudicium fuit, ſed & Gregorius Magnus,Moral.lib.18. ſcribit: De Machabæis proferamus teſtimonium,de libris non Canonicis, ſed ad ædificationem editis. Et Lyranus de libris Machabæorum inquit: Non ſunt in Canone,leguntur tamen per conſtitutionẽ Romanæ Eccleſiæ. Eccleſia quidẽ propter hiſtorias martyrum, eos legẽdos recepit,ſed addidit, ſicut Auguſt. inquit, vt ſobrie leguntur.Et Hieron.de Apocryphis illis expreſſe dicit,legit hæc Eccleſia ad ædificationem plebis, non autem ad authoritatem Eccleſiaſticorum dogmatum confirmandam: illorum quippe authoritas ad roboranda ea,quæ in contentionem veniũt, minus idonea iudicatur. Et Cyprianus etiam dicit:Legi quidem hæc in Eccleſiis voluerunt,non tamen proferri ad authoritatem ex his fidei confirmandam. Ergo factum illud Iudæis in libris illis laudatum,cũ de eo nec doctrina nec mandatum, nec promiſſio, nec exemplum in Scriptura Canonica extet,nec debet, nec poteſt nobis dogma Eccleſiaſticum aut articulũ fidei facere. cumq; purgatorium in contẽrionem venerit,ex Machabæorum libris, vtpote Apocryphis, illud probari non poteſt. Hæc ex veteris Eccleſiæ ſententia de ſcriptis Apocryphis: Inter ipſos etiã libros Machabæorum magnum eſt diſcrimen.Primus enim liber grauiter ſcriptus eſt: Secũdus vero ex quinque libris Iaſonis cuiuſdam Cyrenæi ab authore incerto decurtatus eſt, ſtylo prorſus affectato.2 Machab.2. Atque inde cum eaſdem hiſtorias,quæ in primo deſcriptæ ſunt,retexat, multa admiſcet, vt de mirandis apparitionibus in conflictibus,quorum nec primus Machabæorum, nec Ioſephus meminerunt.De numeris etiam interfectorum,cùm primus liber modeſte loquatur, ſecundus in immenſum omnia exaggerat.In numeris etiam annorum,ca.1. & in quibuſdam aliis hiſtoriis, non obſcura contradictio ſecundi libri contra primum deprehenditur.De occultatione ſacri ignis & arcæ, cõmentitia quędam affert,quorum abſq; dubio,vel Ieremias vel Eſdras aut Nehemias mentionem feciſſent,ſi vera eſſent.Et fabulam eſſe,inde deprehẽditur.Arcam enim,quam Scriptor hic conſeruatam fuiſſe fingit,Rabini conqueruntur in toto ſecundo templo defuiſſe. Certe de morte Antiochi non cõſentiunt, ſed contraria ſunt,quæ ſcribuntur.1. Machab.6.& 2.Machabæ.1. Ac mox etiam capit.9. diuerſum de eius morte ſcribitur.Item,Iudas occumbit,pugnans contra Bacchidem, anno regni Græcorum 152.ſed 2.Machabæor.9. Epiſtola Iudæ ſcripta dicitur anno 188. Ergo 36. anno poſt mortem ſcripſiſſet. Ita contra hiſtoriæ fidem, dicuntur Iudæi,2.Macha.2. tranſlati in Perſidem,cum in Chaldæam & Babyloniam tranſlati fuerint. Et quid opus eſt Argumentis, cum ipſe author ſecundi Machabæorum, ſcriptionem ſuam his verbis concludat.Et ego quidem ſi bene, & vt hiſtoriæ competit, hoc & ipſe velim, ſin autem minus digne, concedendum eſt mihi. Atq; ideo Gelaſius etiam cum ſeptuaginta Epiſcopis vnum tantum Machabæorum librum recepit.Valde imprudentes itaque vel prorſus ſtulti eſſemus, ſi à tali Scriptore, qui etiam ipſe ſibi veniam,ſicubi errarit,dari poſtulat, nouum dogma,de quo nulla teſtimonia in Canonicis ſcripturis extant,nobis obtrudi pateremur.

De authoritate librorũ & hiſtoria Machabæ.

Auguſtinus. Hieron. de Apocrypha.

Cyprianus.

Diſcrimen in Machabæorum libris.

Poſtremo, ipſam enim deſcriptionem hiſtoriæ, 2.Machabæor.12. conſiderabimus, vt quantum roboris habeat, liquido intelligi poſſit. Certum autem eſt eandem hiſtoriam, quæ 2. Machab.12. narratur, deſcribi etiam, 1 Machab.5.vbi nulla veſtigia commenti illius de ſacrificio pro mortuis apparent, ſed duo Sacerdotes præter vocationem, & contra ducis inhibitionem, ex ambitione educentes ex-

Certitudo hiſtoriæ 2. Mach.

tes exercitum contra Iamniam, cum duobus millibus Iſraelitarum à Gorgia profligati & cæſi ſcribũtur. Illorum vero τῶν προπεπτωκότων, qui prius ceciderant, corpora, cum Machabæus poſt obtentam contra Gorgiam victoriam, ad ſepulturam colligere ſtatuiſſet, inuenta ſunt (inquit autor ſecundi Machabæorum) ſub tunicis interfectorum, ἱερώματα, hoc eſt, quæ vel ſacrificata vel conſecrata erant idolis Iamnienſium: cumque hæc Iudæis lege interdicta eſſent, omnibus manifeſtũ factũ fuit, ipſos ob hanc cauſſam corruiſſe. Iudas igitur pro concione populũ adhortatus fuit, vt ſe cõſeruarent à peccatis, cum ſub oculis viderent, quæ proſtratis accidiſſent propter peccatum. Atque ita omnes ad preces cõuerſi, ἠξίωσαν μὴ διὰ τὸ γεγονὸς ἁμάρτημα τελείως ἐξαλειφθῆναι: hoc eſt, rogauerunt, ne propter commiſſum illud à fratribus peccatum ipſi prorſus delerentur (ita enim Græcus textus habet) Et Iudas miſit pecuniam Hieroſolymas, vt offerretur ibi ſacrificium, quod in Leuitico hoſtia pro peccato appellatur. Et hactenus quidem Machabæus legi diuinæ conſentaneè fecit, quod orauit, ne ciuium peccatum toti exercitui à Deo imputaretur, quodque ad auertendum ab exercitu reatum illius peccati, ſacrificium pro peccato offerri curauit. De eo enim exempla extant in Canonicis Scripturis, Ioſuæ ſeptimo, & Deut. 21. Sed Machabæus extra limites verbi Dei, ex ſuis priuatis ratiocinationibus longius progreſſus, pro ipſis etiam defunctis orauit, & ἐξιλασμὸν hoc eſt, expiationem per ſacrificia etiam pro defunctorum peccatis fieri poſſe cogitauit. Quia enim duo millia virorum à Gorgia, 1. Machab. 5. proſtrati fuerunt, Iudas etiam totidem drachmas bis mille ſcilicet in ſacrificium pro ipſis miſit. Et ne exiſtimes ex doctrina, mandato ſeu exemplo legis diuinæ Machabæum hoc feciſſe, audi quomodo author hiſtoriæ totã rem narret. Machabæus, inquit, διαλογιζόμενος de reſurrectione, hoc eſt, ex ſuis quibuſdam ratiocinationibus, quas ex articulo reſurrectionis ipſe ſibi texebat, hoc inſtituit. Et mox vocat ἐπίνοιαν ὁσίαν, hoc eſt, opinionem, excogitationem ſeu inuentionem (hanc enim eſſe vocabuli proprietatem eruditi norunt) pietatis ſpecie velatam. Quodque vulgaris tranſlatio legit (bene & religioſe de reſurrectione cogitans) Græcus textus habet ἀστείως, quod ſignificat ciuile, feſtinum, concinnum & plauſibile, nouum illud Macchabæi inſtitutum viſum fuiſſe. Porro illæ etiam circumſtantiæ in hiſtoria expendantur. Qui enim occubuerant, illi extra vocationem & contra Ducis mandatum ex ambitione pugnauerant, ac idololatria contaminati, diuinæ vltioni ſubiecti fuerant, ita vt in ipſis peccatis occiderentur, priuſquam pœnitentiam agere, & à Deo remiſſionem peccati accipere potuerunt. Quam atrox verò peccatum illud ſit, quod 2. Machab. 12. deſcribitur, manifeſte indicat hiſtoria, Ioſu. capit. 7. Num verò illos in tam atroci peccato cæſos, Machabæus diceret cum pietate dormitionem accepiſſe, ſicut Pontificij ex vulgari tranſlatione legunt & interpretantur? Nequaquã. Repugnaret enim hoc legi diuinæ & ipſi huic hiſtoriæ, ſed hæc eſt vera ſententia, quam & ipſe Græcus textus præbet. Machabęus ſciuit & credidit articulum de reſurrectione mortuorum. Cõſiderabat autem quod illis, qui in pietate obdormiunt, optimum repoſitum ſit χαριστήριον, hoc eſt, donum gratiæ, quod ſcilicet reddet ipſis Dominus in illo die, ſicut Paul. inquit. Illa verò duo millia virorum non cum pietate dormierant, ſed in peccatis trucidati fuerant, & tamen ſciebat illos etiam reſurrecturos. Vt igitur in die iudicij & reſurrectionis non damnarentur, propter peccata illa, in quibus mortui fuerant, ſed donum ſalutis etiam accipere poſſent, cogitauit Machabæus, cum pro viuorum peccatis inſtituta eſſent in lege ſacrificia & orationes, poſſe forſan etiam mortuorum peccata ita expiari. Et habuerũt quidem ratiocinationes illæ Machabæi ſpeciem quandam pietatis (ſi ex hominum bonis intentionibus de religione aliquid ſtatuendum eſſet) eò, quod mortuis bene cupiebat, ſed nec doctrinam, nec mandatum, nec promiſſionem, nec exemplum, hac de re in verbo Dei, Machabæus habuit. Idem enim ſine dubio Dauid, Sauli & Abſoloni defunctis præſtitiſſet, ſi verbi Dei authoritatem habuiſſet, ſed luget ipſos, non autem vel orat, vel ſacrificat pro ipſis, poſt mortem.

Ex priuatis igitur ſuis διαλογισμοῖς, ſicut hiſtoria inquit, Machabæus illud excogitauit. Ita verò non tantum præter, ſed etiam contra verbum Dei fecit. Sacrificia enim pro viuis inſtituta erant, quod verò Machabæus illa etiam ád mortuos extẽdit, hoc fecit contra mandatum Dei, quod diſerte dicit: Non addas quicquam, nec minuas. Quod verò illis, qui ſine pœnitentia & reconciliatione cum Deo in peccatis mortui erant, expiationẽ in altero ſeculo promittit, hoc cõtra totam ſacram ſcripturam pugnat. Et opinionem de opere operato in ſacrificiis Leuiticis, quã magna contentione Epiſtola ad Hebr. refutat, tunc cœpiſſe irrepere, hiſtoria hæc oſtendit. Neque enim per ſe aut ipſo opere, ſacrificia Leuitica conſcientiam à peccatis emundare poterant, ſed erant commonefactiones excitantes fidem, de victima venturi Meſſiæ, qua fide viui, qui lapſi erant, veniam à Deo peccatorum petebant & accipiebant. Act. 10. Machabęus verò, ſacrificia illa expiationem peccatorum coram Deo, ex ipſo opere operato impetrare arbitratus fuit. Ideo eorum etiam peccata, qui ſine pœnitentia in peccatis mortui erant, per ſacrificia poſt mortẽ ſolui poſſe cogitauit, quod cum ipſis fundamentis Scripturæ pugnare certum eſt.

Et memorabile eſt, quod ex hiſtoriis probari nõ poteſt, poſt Machabæi tempora vſque ad Chriſtũ, inſtitutũ illud ſacrificandi pro mortuis receptum, vel vſurpatum fuiſſe apud Iudæos. Imò diuerſum exequiæ Lazari oſtendunt, Ioh. 11. Rabini verò tandem poſt Chriſtum excœcati & obdurati, hoc arripuerunt. Sicut enim ex Razis exemplo, referente Lyrano, traditionem fecerunt, nõ tantum licitum, verum etiam meritorium eſſe ſeipſum interficere, ſi quis timeat, ne magnitudine tormentorum ſuperatus deficiat, vel ne in cõtemptum Dei ludibrio habeatur. Ita etiã ex Machabæi διαλογισμοῖς & ἐπινοίᾳ, ſicut hiſtoricus appellat, memorias mortuorũ Rabini tandem inſtituerunt. Habent enim adhuc hodie in Synagogis ſuis libellos memoriales, ex quib. nomina defunctorum ſingulis annis ter ex ſuggeſtu ſuo publice recitant. Et à præcentore poſtea additur oratio, vt Deus animarum illarum memor eſſe, atque eas in Paradiſum, cum Abraham, Iſaac & Iacob, collocare velit, &c.

A Machabæi tempore vſque ad Chriſtum non fuit Iudæis recepta pro mortuis ſacrificandi conſuetudo.

Rabini poſt Chriſtum arripuerunt pro mortuis orare.

Hæc eſt hiſtoria, de orationibus & ſacrificiis pro mortuis, in ſeneſcentem & inclinatum Iudaiſmum tandem inuectis. Quæ hiſtoria, quid aut quantum Pontificio purgatorio ſuffragari poſſit, ex his, quæ diximus manifeſtum eſſe poteſt. Cumque diſerte fateantur Pontificij, ſi vnicum illum locum, qui quidem apertus ſit, ex Scriptura pro purgatorio

Hiſtoria Machabæi non patrocinatur purgatorio.

Digitized by Google

afferre poſſe, patet totam ſtructuram purgatorij admodum ruinoſam eſſe, cuius primum principium & fundamentum vacillet ac labaſcat: Imò non tantum præter, ſed contra ſcripturam ſit. Et tamen illa ipſa Machabæi hiſtoria, ne vna quidem ſcintillula iudicium præbet ignis purgatorij, nec dicit animas ante reſurrectionem igne torqueri, ex quibus cruciatibus per ſacrificia liberandæ ſint, ſed reſurrectionis meminit, & ne tunc pœnas commeritas illi, qui in peccatis mortui fuerant, acciperent, ideò peccata defunctorum conatus fuit ſacrificiis expiare, ſed ſine verbo Dei. Quod verò illi, qui in peccatis ſine pœnitentia mortui ſunt, poſt mortem poſſint per orationes aut ſacrificia à peccatis ſolui, quæ Machabæi opinio fuit, ne ipſi quidē Pontificij concedunt. Et falſum eſt, quod Ingolſtadienſes fabulātur, textum loqui de reſurrectione myſtica à peccatis, circumſtantiæ enim manifeſtæ ſunt. Sed Pontificij potius, quam purgatorium amittant, malunt interpretationem reſurrectionis ex Hymenæi & Phileti ſchola, 2. Tim. 2. petere. Nihil prorſus itaq; veri ſubſidij Pontificio purgatorio ex Machabæi illa hiſtoria accedere poteſt, quam tamen ita cupide arripuerunt, vt etiam præter Græci ſermonis fidem, ipſum textum ad purgatorium ſuum alicubi conformare conati ſint. Sicut collatio Græci textus & vulgatæ verſionis oſtendit. Et ne quid in illa hiſtoria ad Pontificium purgatorium neceſſarium deeſſe videretur, pro duobus millibus drachmarum, duodecim millia repoſuerunt.

CAPVT III.

PVRGATORIVM EX APOCRYPHIS.

Quomodo & vnde ſigmentum purgatorij in Nouo Teſtamento extructum ſit.

QVartò, quia oſtendimus, quomodo ex ſacris Gentilium, & ex ſcholis Philoſophorum, ſeminaria purgatorij in ſeneſcentem tandem & inclinatum Iudaiſmum inuecta ſint: Videbimus iam porrò, quomodo & vnde in noui etiam Teſtamenti Eccleſiam irrepſerint. Quod enim Chriſtus & Apoſtoli de Pontificio purgatorio nihil docuerint, poſtea liquido oſtendemus. Mox enim ſublatis ex hac terra Apoſtolis, per Apocrypha commenta ſub nomine & prætextu ipſorum, cœperunt talia, ſi non vt credenda obtrudi, tamen vt diſputanda ſpargi, quæ non multo poſt temporibus confirmata, titulum cœperunt ſibi arrogare Apoſtolicæ traditionis, ſicut pleraque, quæ citra ſcripturam hoc titulo venditantur, ex apocryphis fabulis originem ſumpſerunt, quod facile oſtendi poſſet. Ita extant Hermæ cuiuſdam, quem Pauli diſcipulum fuiſſe fingunt, ſcripta Apocrypha, ex quibus veteres eius, quod paſtoris titulum præfert, propter ſententias quaſdam de Trinitate, aliquando mentionem faciunt: Feruntur præter alia Hermæ illius ſcripta magis fabuloſa, vbi in viſionibus anus quædam nouas reuelationes dictitat. Et viſione tertia pingitur Eccleſia, tanquam turris, in cuius ædificatione, quidam lapides circumciduntur & aptantur, quidam verò reiiciuntur, qua figura lapſi ſignificantur. Hermas verò interrogat anum ſuam, An proiectis illis lapidibus nulla reſtet pœnitentia? illa reſpondet, quaſi ex Trypode: Habent quidem pœnitentiam, ſed in hac turre non poſſunt conuenire, alio autem loco ponentur multo inferiori, & hoc, cum cruciati fuerint, & impleuerint dies peccatorum ſuorum, & tunc illis continget transferri de pœnis, ſi cogitarint, hoc eſt, pœnitentiam egerint de peccatis, id-

Hermæ ſcripta.

que propterea, quoniam perceperunt verbum, &c. Et hoc lector bene notet, quod purgatorium, quando ſub nouo Teſtamento primum quaſi de longe emicare cœpit, anile commentum ab anu perſonata profectum fuit.

Anus profert purgatorium.

Ex ſimili lacuna etiam hoc ſcaturiit, quod viuorum orationibus mortui poſſint à peccatis liberari. Apocryphum enim commentum de actibus Andreæ Apoſtoli fingit, Andræam, cum pro ſene quodam lenone intercederet, dixiſſe, Domine tamen pro mortuis etiam obtinemus pietatem tuam, cur igitur hunc non ſaluares? Huc pertinet etiam Miſſa, quæ Iacobo tribuitur, in qua extat oratio pro mortuis.

Actus Andreæ Apoſtoli.

Et Irenæus lib. 1. cap. 18. ſcribit, quoſdam ſui temporis hæreticos, mittentes defunctorum capitibus oleum & aquam cum certis inuocationibus, ita defunctorum animabus promiſiſſe redemptionem.

Valde antiqua igitur eſt purgatorij traditio, ſed qualis & vnde ſit, diligenter conſideretur.

CAPVT. IV.

ORIGENIS PVRGATORIVM.

QVinto, circa annum Domini 200. in ſchola Alexandrina, alia & noua purgatorij fundamenta, extra ſcripturam, ex fabuloſis traditionibus ſubſtrui cœperunt. Clemens enim Alexandrinus, duo valde pernicioſa mala in Eccleſiam inuexit, de quibus tamen ipſe gloriatur, 1. Stromatum. Cœleſtem ſiquidem veritatem admiſcuit Philoſophiæ decretis. Et quicquid titulum traditionis habere audiuit, ſtatim tanquam Apoſtolicum arripuit & conſignauit. Nam & libro 6. ex Apocryphis Petri & Pauli contendit probare, ſicut Sancti veteris Teſtamenti, per legem Moſaicam ſaluati ſunt, ita Græcos per Philoſophiam ſaluatos eſſe. Ex eodem fonte non tantum recitat, ſed multis argumentis confirmare conatur, libro 6. Chriſtum & Apoſtolos impiis apud inferos annunciaſſe Euangelium, vt non manerent in damnatione, ſed conuerterentur poſt mortem, qui in vita Euangelium audire non potuerunt. Et libro quarto dicit: Siue hic, ſiue alibi agatur pœnitentia, nullus enim locus vacat miſericordia Dei. Ita libro ſexto inquit: Forſan ceſſabunt ſupplicia poſt hanc vitam. Ex iſtis initiis Origenes poſtea mirabilia de purgatorio fabricauit paradoxa, ſicut fieri ſolet, quando à verbo Dei diſceditur. Finxit enim varias animarum poſt hanc vitam purgationes, & à pœnis liberationes, ſicut Auguſtinus de hæreſibus ſcribit. Malos etiam qui in flagitiis, facinoribus, ſacrilegiis & impietatibus quamlibet maximis, hanc vitam finierant, imò ipſum Diabolum & Angelos eius, quamuis poſt longiſſima tempora, purgatos atque liberatos, regno Dei lucique reſtitui. Hæc Auguſtinus. Ex ipſius verò Origenis ſcriptis quæ extant, colligitur, quod ſenſerit, omnes quantumcunque pios, poſt hanc vitam igne purgandos eſſe. Nam Homil. 8. in Leuit. vbi de purificatione puerperarum textum allegorizat, inquit: Donec ſumus in carne poſiti, ad liquidum, puri eſſe non poſſumus, niſi futuri ſeculi tempus affuerit, in quo die, qui viriliter egerit, ſtatim in ipſo aduentu futuri ſeculi purgatur. Si verò non viriliter aduerſus peccatum pugnauit, iſte tranſit ſeptimanam vnam & alteram, ac tertia demum apparente purgatur ab immunditia. Homil. 25. in Num. inquit: Requiretur diligenter cum exterinus:

Clemens Alexandrinus ſeminaria purgatorij.

Origenis paradoxa de purgatorio.

Purgatorium Origenianum omnibus mortuis commune.

Digitized by Google

rimus: quid vnuquiſque deferat, ſi aurum, argentum, ferrum, plumbum, lignum, &c. Probantur omnia hæc, quæ per ignem, per ignem: quæ per aquam, per aquam. Ergo purificatione indiget omnis, qui exierit de prælio huius vitæ, quia nemo mũdus, qui de hac vita exit. Omnes ergo purificationibus indigemus: Multæ verò & diuerſæ nos manent purificationes. Sed myſtica hæc ſunt & ineffabilia. Quis enim enarrabit, quæ ſint purificationes, quæ parentur Petro, Paulo, & ſimilibus, &c. In Exodum, homil. 6. allegorizans talentum plumbi ex Zacharia, inquit: Iniqui vt plumbum demerguntur. Sancti verò ſuper aquas ambulant, quia peccatorum pondere non grauantur: Sed tamen Petrus non ita, ſicut Chriſtus ſuper aquas incedit. Habuit enim aliquid, de plumbo. Igitur qui ſaluus fit, per ignem ſaluus fit, vt ſi quid de plumbo habuerit admixtum, id ignis excoquat, vt omnes aurum bonum efficiantur. Veniendum eſt ergo omnibus ad ignem & ad conflatorium. Malach. 3. parum plumbi paruo igni purgatur, plus plũbi, plus exuritur. In Ieremiam homil. 12. Si poſt fundamentum, non ſolum aurum ſuperædificaueris, verum & ligna, ſtipulam, quid tibi vis fieri, cum anima ſeiuncta fuerit à corpore? Vtrum ingredi vis in ſancta cum lignis & ſtipulis tuis, vt polluas regnum Dei? An propter ſtipulas vis foris reſidere, & pro auro nihil mercedis accipere? Sed neque hoc æquum eſt. Quid igitur ſequitur, niſi vt primum propter ligna ignis tibi detur, qui conſumat ſtipulam? Idem in Pſalm. 38. Virtus animam ſubtilem facit, peccatum verò eam craſſam & carneam efficit. Lebetes igitur vel Cacabi Ezechielis, flammis ſuccenſi, lignis & ſtipula inflammati, nos ſuſcipient. Virga ergo emenderis, vt non indigeas cacabo ſuccenſo. Idem in 11. cap. ad Rom. Qui verbi Dei purificationes ſpreuerit, triſtibus & pœnalibus purificationibus ſe reſeruat, vt ignis gehennæ in cruciatibus purget, quem nec Apoſtolica doctrina, nec Euangelicus ſermo purgauit. Verum hæc ipſa purgatio, quæ per pœnã ignis adhibetur, quantis temporibus, quantiſve ſeculis de peccatoribus exigat cruciatus, ſolus ſcire poteſt ille, cui pater omne iudicium tradidit, qui ita diligit creaturam ſuam, vt pro ea ſe humiliarit. Philipp. 3. Sed huiuſmodi ſenſus, velut myſterium Dei ſilentio tegantur, nec paſſim proferantur. Has ſententias ex Origene ideò adſcripſi, vt Lector conſideret, quorſum Apocryphæ traditiones apud Clementem & mixtura Theologiæ cum decretis Philoſophiæ à Clemente inſtituta, tandem euaſerint.

...gatorii ...ſtur pu... ...cum de...

Porro Origenicum purgatorium, nullas admittit leuationes, mitigationes aut liberationes, per orationes aut opera viuentium, ſed vnumquemque pro ſe pœnis expiare, cruciatibus exoluere, & flammis expurgare peccata ſua in purgatorio Origenico neceſſe eſt. Et quando expiatio & ſolutio, & expurgatio illa per pœnas perfecta eſt, tunc purgati reſtituuntur luci & regno Dei. Obſeruet autem Lector, cum Clemens, lib. 6. ex Apocryphis locum pœnitentiæ in alteram etiam vitam tranſponere tentaſſet, & diſputandi gratia dubitatiue dixiſſet, forſan ceſſabunt ſupplicia poſt hanc vitam. Succeſſor ipſius Origenes, mox inde dogmata & articulos fidei fecit, & perizomata in Scriptura quæſiuit. Adeò periculoſum eſt, ſine verbo Dei, ex priuatis cogitationibus aliquid in Eccleſia, vel dubitando ſpargere. Ita cum Lactantius de Purgatoriis Virgilij verſibus, 6. Æneid. dixiſſet: Hæc propemodum vera ſunt,

...gatoriũ ...gnem nul... admittit ...iſuſſio... ...ſtriã.

poſteri mox addiderunt. Hæc prorſus vera ſunt.

Atque hoc eſt Origenicum purgatorium, ex Platonicis principiis, de exurendis maculis peccati, & ex Apocryphis fabulis, quæ in Clemente titulum traditionum habent, citra & contra Scripturam conflatum. Sunt autem hæc Origenici purgatorij αἰτήματα. Primò, poſt hac vitam eſſe locum pœnitentiæ, ſeu reconciliationis cum Deo. Secundò, peccata non remiſſione deleri in hac vita, ſiue ex gratia condonari: ſed pœnis ſiue in hac vita elui, ſiue poſt hanc vitam cruciatus igni expiari, expurgari, & quaſi excoqui. Tertiò, pœnas in futuro ſeculo eſſe expiatorias & purgatorias. Quartò, eſſe liberationem ex pœnis futuri ſeculi. Quintò, cum nemo in hac vita mũdus ſit à ſordibus peccati, ideò omnes etiam ſanctiſſimos poſt hanc vitam flammis purgatorij ignis expiandos & expurgandos eſſe, priuſquam in regnum Dei admittantur. Sextò, etiam impiiſſimos, imò ipſum Diabolum, longiſſimi temporis cruciatibus purgari, & à pœnis liberari poſſe. Hæc Origenica αἰτήματα, diu in Eccleſiis iactata, & varie diſputata ſunt. Et Græci quidem ſcriptores, licet ad Origenicas illas purgationes alicubi alludant, rarò tamen & valde leuiter, Origenicas illas ſcintillas ſuis diſputationibus ventilant, ſicut Gregorius Niſſenus alicubi facit. Tandem verò in Græca Eccleſia in 5. generali Synodo Origenicum illud purgatorium (ſicut Græci in Apologia ſua de purgatorio, quam Baſilienſi Concilio obtulerunt, recitant) circa annum 550. interpoſita publica autoritate, prorſus exploſum & reſtinctum fuit, ita vt poſt illud tempus in Græca Eccleſia non potuerit rurſus accendi. Teſtantur autem Græci in illa Apologia, non tantum illam Origenis opinionem tunc damnatam, qua impiis & ipſis etiã Diabolis liberationem tandem ex pœnis gehennæ promiſit, ſed & hoc fundamentum in 5. illa Synodo exploſum & ſubuerſum fuiſſe, quaſi peccata non remiſſione ex gratia condonentur, ſed per pœnas & cruciatus ignis expientur ſeu expurgentur poſt hanc vitam. Sed in noſtris Tomis conciliorum hæc omnia ſepulta ſunt, quia nec pro aris, nec pro focis Papiſticis eſſet, purgatorium ignem extingui.

Capita purgatorij Origenici.

Græca Eccleſia purgatorium Origenis exploſit.

CAPVT V.

LATINORVM PVRGATORIVM ex Origene.

SExtò, in Latinis verò Eccleſiis Origenicum illud de purgatorio commentum, pluribus arriſit, & maiori etiam contentione diſputatum fuit. Hiſtorica enim obſeruatio oſtendit, quod Origenis phantaſia Latinis cauſam & occaſionem dederit fingendi purgatorium. Licet enim euidentia veritatis & pietatis cogeret, ex purgatorij illis Origenis commentis, quia nimis craſſa erant, multa reſecare: aliquid tamen ex illa agitatione diſputationum & opinionum de pœnis purgatoriis poſt hanc vitam, in Latinis Eccleſiis hæſit, partim in vulgi ſuperſtitionibus, partim in Doctorum diſputationibus, quod paulatim conſuetudine roboratum, & ſpectris ſtabilitum, tandem in dogma & articulum fidei euaſit. Conſiderandum verò eſt, quomodo ex Origenicis purgationibus apud Latinos alij aliud probent, alij improbent, alij dubitantes diſputent, atque inter ſe alij aliorum diſputationes reprehendant. Lactantius enim de diuino præmio, capite 21. dicit, non poſt mortem protinus iudicari homines, ſed omnes in vna communi cuſtodia detineri,

Orig. commentum de purgatorio in Latina Eccleſia hæſit.

Lactantij purgatorium, poſt extremũ iudicium.

donec tempus aduenіat, quo iudex meritorum faciat examen. Et addit: Sed & iuſtos cum iudicauerit Deus, igni eos examinabit. Tum quorum peccata vel pondere, vel numero præualuerint, perſtringentur igni atque amburentur.

Ambroſius Origenis aſſecla. Ambroſius verò, qui in commentariis ſuis pleraque ex Origene tranſcribere ſolet, purgatorij etiam opinionem ipſis Origenis verbis in ſcripta ſua retulit, præſertim in Pſalm. 118. in multis locis, vt Sermo. 20. Omnes oportet tranſire per flammas, etiamſi Ioannes Euangeliſta ſit, de cuius ſane morte ſunt, qui dubitent, de tranſitu verò eius per ignem, dubitare non poſſumus, quia in Paradiſo iam eſt, &c. Item, donec plumbum in me tabeſcat, ardebo: Si nihil argenti in me inuentum fuerit, in vltima inferni detrudar, aut vt ſtipula totus exurar, &c. Item, quia Dominus dicit: Intrate in requiem meam, vnuſquiſque noſtrûm vſtus romphæa illa flammea non exuſtus purificabitur, vt ingreſſus in illam Paradiſi amœnitatem, gratias agat Domino ſuo, dicens: Induxiſti nos in refrigerium. Et in Pſalm. 36. Omnes igni examinabimur. Etſi autem per ignem examinabuntur, dicent tamen: Tranſiuimus per ignem & aquam, & induxiſti nos in refrigerium. Alij in igne manebunt, alij ſalui fient, ſed per ignem, etſi enim omnino non exuremur, tamen vremur. Et 2. Timot. 2. de vaſis ignominiæ in magna domo Domini loquens, inquit: Hos contumelia dignos oſtendit, non tamen perituros, ſed purgandos per ignem, quia domui Dei ex aliqua parte neceſſarij ſunt, &c.

Hieronymus Origenis cõmentum retinet. Hieronymus etiam diligens Origenis Lector, ſententias eius de purgatorio ſæpius recitat, vt Ezech. 1. Ex quo oſtenditur, poſt pœnas ſupplicia & purgationem peccatorum, futuram miſericordiam, duntaxat in his, qui Deum videre meruerunt regnantem. Et Eſa. 10. Quidam intelligunt pœnas & tormenta in hoc adhiberi peccatoribus, vt diuino igne purgentur. Et Ezech. 46. Omnis creatura immunda eſt, & diuino igne purganda ad diē Sabbathi, vbi æterna erit requies. Et in vltimum cap. Eſa. manifeſte recitat Origenis ſententiam de finiendis aliquando ſuppliciis. Quæ omnia, inquit, replicant aſſeuerare cupientes, poſt cruciatus & tormenta, futura refrigeria, quæ nunc abſcondenda ſint ab his, quibus timor vtilis eſt, vt dum ſupplicia reformidant, peccare deſiſtant. Quod nos ſolius Dei debemus ſcientiæ derelinquere, cuius non ſolum miſericordia, ſed & tormenta in pondere ſunt, & nouit quem, quomodo aut quamdiu debeat iudicare, ſolumque dicamus, quod humanę conuenit fragilitati, Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Et ſicut Diaboli & omnium negatorum atque impiorum, qui dixerunt in corde ſuo, non eſt Deus, credimus æterna tormenta, ſic peccatorum atque impiorum, & tamen Chriſtianorum, quorum opera igne probanda ſunt atque purganda, moderatam arbitramur, & mixtam clementiæ ſententiam Iudicis. Hæc ibi. Idem in capit. 9. Eccleſiaſtici. Mortui nihil valent ad id adiicere, quod ſemel ſecum tulere de vita, nec iuſte quippe poſſunt agere, nec peccare, nec virtutes adiicere, nec vitia, licet quidam huic expoſitioni contraria dicant, aſſerentes etiam poſt interitum excreſcere nos poſſe & decreſcere, & quod Salomon ait (pars non erit eis adhuc in ſeculo) ita intelligunt, vt dicant eos in hoc ſeculo, nullam habere communionem, habere verò ſub alio ſeculo, & non excludi opinionem, quæ contendit, poſtquam de hoc ſeculo migrauerimus, & offendere poſſe creaturas rationales & promereri, &c. Eandem etiam Origenicam purgationem, Prudentius verſibus ſuis expreſſit.

Prudentius.

Eſto cauernoſo (quia ſic pro labe neceſſe eſt
Corporea) triſtis me ſorbeat ignis auerno,
Saltem mitificos incendia lenta vapores
Exhalant, æſtuque calor languente tepeſcat.
Lux immenſa alios & tempora vincta coronis
Glorificent, me pœna leuis clementer adurat.

Quæ de purgatorio Origenis ſententia, quæque improbata ſint à ſcriptoribus Latinis. Has ſententias Lactantij, Ambroſij & Hieronymi ex Origene tranſumptas eſſe, manifeſtum eſt. Ideo autem illas hoc loco adſcripſi, vt Lector ſibi inde ſeriem hiſtoriæ informare poſſit, quod Latini illi Scriptores, in Origenico purgatorio reprobarint, quid verò illo adhuc tempore diſputarint: De liberatione Diaboli & infidelium extra Eccleſiam, Ambroſius tacet. *Quæ improbata.* Hieronymus verò tormenta ipſorum credit æterna. Hoc igitur in Origenis purgatorio improbatunt. Reliquas verò purgatorias Origenis opiniones, alij aſſertiue, alij dubitatiue diſputarunt, ſcilicet peccata non gratia dimitti, ſed igne expurgari, atque ideo omnes etiam electos, poſt hanc vitam igne illo purgatorio eſſe amburendos, licet non exurendos, *Quæ retenta.* priuſquam ſaluentur. Secundò, tormenta in futuro ſeculo habere vim & proprietatem purgatoriam. Tertiò, locum pœnitentiæ & meriti, etiam poſt hanc vitam in altero ſeculo reſtare, quam opinionem licet Hieronymus non prorſus probet, tamen eam vt non *Hieronymus diſputat.* improbabilem in medio relinquit. Quartò, illis, qui profeſſione Chriſtiani fuerunt, licet in peccatis & impietate moriantur, Hieronymus purgationem per ignem reſtare arbitratur, ſed Dei ſcientiæ relinquendum exiſtimat, quando & quamdiu in tormentis vnumquemque iudicare debeat. Ambroſius verò opinatur, ſi modo aliquid argenti inueniatur, etiamſi maxima pars plumbum ſit, tamen per ignem purgatos, aliquando liberari & ſaluari. Quintò, purgationes illas fieri igni gehennæ, & plerunque poſt iudicium. Hæc Origenica αἰτήματα Ambroſius & *Ambroſius affert.* Hieronymus, ex tropicis & allegoricis ſcripturæ locis, pingere & ornare quidem conantur. Auguſti- *Auguſtinus improbat.* nus verò, ſicut iam oſtendimus, illa ex certis, claris & apertis ſcripturæ teſtimoniis, ex profeſſo reprobauit & refutauit.

Pōtificiorum perfidia in allegandis Patrum teſtimoniis pro purgatorio ſtabiliendo. Atque hoc ſingulari diligentia obſeruandum eſt, quod Pontificij, quando ſtrepitu teſtimoniorum antiquitatis ſimplicium oculos perſtringere volunt, purgatorium eſſe antiquam Patrum traditionem, iſtas Origenis, Ambroſij & Hieronymi ſententias, de longe alio purgatorio, quam Pontificiorum eſt, loquentes, licet ex ſcriptura ab Auguſtino reprobatæ & refutatæ ſunt, tamen allegare non verentur, vt lectoribus, quibus hiſtoria ea nota non eſt, fucum faciant. Pontificij enim nec electos omnes, nec eos, qui in impietate moriuntur, licet profeſſione ſint Chriſtiani, in purgatorium admittunt, quod tamen veterum illæ ſententiæ faciunt. Et eſt hæc obſeruatio, in ſerie huius hiſtoriæ non prætereunda. Si enim longa temporis præſcriptio, antiqua patrum traditio, & Eccleſiæ obſeruatio, ſine apertis Scripturæ teſtimoniis purgatorium poſſet ſtabilire, tunc Auguſtinus male feciſſet, quod purgatorias illas veterum opiniones, ad ſcripturæ examen reuocatas, reiecit & refutauit, cum ferme omnes tunc in Eccleſia & docti & indocti, opiniones illas amplecterentur, & Scripturæ allegoricas ſententias ſuis rhetoricationibus eò detorquerent. Sed audiamus Auguſtinum, purgatorias illas opiniones, ex antiqua patrum

Digitized by Google

trum traditione, & ex peruulgatis in Eccleſia opinionibus protractas, ad Scripturę lucem & normam exigentem.

Auguſtinus de purg. terra diuinis ſenter loquitur. Auguſtinus igitur, quando obiter in huius diſputationis mentionem incidit, recitat, vt reliqui vulgatas illius temporis opiniones, vt de Geneſi contra M. nichæos libro ſecundo, capite decimo, diſputans de ſpinis ſuffocantibus verbum Dei, inquit: Si quis fortè agrum non coluerit, & ſpinis eum opprimi permiſerit, habet in hac vita maledictionem terræ in omnibus operibus ſuis, & poſt hanc vitam habebit, vel ignem purgationis, vel pœnam æternam. Ita in Pſalm. 37. de igne emendatorio declamitans dicit, Quoſdam in altera vita igne illo, Matth. 25. argui & non emendari. Quoſdam verò argui & emendari. Et de ciuit. Dei, lib. decimo, cap. 25. ex conflatorio Malachiæ 3. inquit, videri apparere, in extremo iudicio quaſdam quorundam purgatorias pœnas futuras, vt igne, qui in peccatis ſunt mundari, deinceps Domino placeant. Sed quando ex profeſſo iuſta diſputatione quæſtionem illam tractat, aliter & ſentit & loquitur, vt de ciuit. Dei, lib. 21. capite 13. dicit Platonicos quidem ſentire, omnes pœnas, etiam diuinas, eſſe emendatorias ſeu purgatorias, atque ita temporarias, non æternas. Infligi autem illas aliis in hac vita tantùm, aliis poſt mortem, aliis & nunc & tunc. Ex illis Platonicis principiis, & ex Origenicis diſputationibus, poſtea capit. 17. & ſequentibus narrat, ſuo tempore paſſim in Eccleſia varias fuiſſe opiniones. Sunt autem illæ ipſæ, quas iam ex Origene, Lactantio, Ambroſio & Hieronymo recitauimus. Quoſdam *Varia de purgatorio ... Auguſtini tempore.* enim diſputaſſe, omnes homines etiam malos & infideles, quos iudex gehennæ ſupplicio dignos iudicabit, poſt grauia & diuturna pro meritis ſupplicia, ex illis cruciatibus eruendos. Deum enim miſericordem, donaturum eos precibus & interceſſionibus Sanctorum ſuorum. Alios verò ab æterno ſupplicio liberationem non omnibus quidem hominibus promiſiſſe, ſed baptiſatis tantùm & qui participes fuerint Sacramenti corporis Chriſti, in quacunque aliàs hæreſi vel impietate vixerint. Alios item, nec omnibus baptiſatis, ſed tantùm in Eccleſia Catholica perſeuerantibus, quamuis in ea malè viuentibus, promittere ſalutem per ignem merito fundamẽti, 1. Cor. 3. Quoſdam verò ſenſiſſe, nec omnibus Catholicis, ſed iis tantummodò, qui in vita nefaria, eleemoſynas pro peccatis ſuis fecerunt, iudicium cum miſericordia futurum, vt poſt aliquod tempus, ſiue paruum, ſiue prolixum ab illa damnatione liberentur. Purgationem verò ſenſerunt in eodem igne fieri, quo igne malè in æternum ardebunt. In fine narrat, quoſdam fructum trigeſimum, ſexageſimum & centeſimum ita intellexiſſe, vt ſancti pro ſuorum diuerſitate meritorum in die iudicij, alij tricenos, alij ſexagenos, alij centenos homines, à damnatione ſuis interceſſionibus liberent. Quendam verò cùm videret homines ex illa opinione impunitatem ſibi polliceri, facetè reſpondiſſe: Benè potius eſſe viuendum, ne ſi fortè tam pauci ſint interceſſores, vt citò ad numerum ſuum vel tricenum, vel ſexagenum, vel centenum, vnoquoque eorum perueniente, multi remaneant, qui erui de pœnis, aliorum interceſſione non poſſint.

Atque hę diſputationes titulo & ſpecie miſericordiæ & clementiæ Dei, quæ ſuperat iudicium, doctos & indoctos, longo tunc tempore faſcinauerant, ſicut ex ſententiis Origenis, Lactantij, Ambroſij & Hieronymi oſtendimus, ſed Auguſt. remoto antiquitatis prætextu ad normam verbi *Auguſtinus reprobat veterum de purgatorio diſputationes.* Dei hæc reuocat, atque inde reprobat & refutat. Inquit enim: Si hæc ſententia propterea bona & vera, quia miſericors eſt, tantò erit melior & verior, quantò miſericordior fuerit. Extendatur ergo fons huius miſericordiæ vſque ad Diabolos, ſed ſi quis hoc audeat, tantò inuenietur contra recta Dei verba errare peruerſius, quantò ſibi videtur ſentire clementius. Et poſtea inquit, qui Origenis ſententiam de ſaluatione Diabolorum dãnârunt, non inuiderunt eis mundationem & beatitudinem, ſed potiùs viderunt diuinam euacuari non poſſe ſententiam. Matth. 25. Apoca. 20. Quia enim in vna eademque ſententia, & pœna & vita dicitur æterna, aut vtrumque cum fine diuturnum, aut vtrumque ſine fine perpetuum debet intelligi. Quamobrem prorſus nec alia cauſa, nec iuſtior, nec manifeſtior inueniri poteſt: Cur diaboli nullum habeant regreſſum ad vitam ſanctorum, niſi quia Scriptura, quæ neminem fallit, hoc dicit. Ita de infidelibus damnatis inquit: Eadem Dei ſententia eſt, quæ in malos, & Angelos & homines profertur, diſcedite in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo. Quòd ſi ab huius æternitate pœnæ, vel vniuerſi, vel quidam homines damnati ſubtrahentur, ſtatim eneruabitur fides, qua creditur, ſempiternum Dæmonum futurum eſſe ſupplicium. Neque enim vna & eadem Dei ſententia, in Angelos vera erit, in homines falſa. Eodem modo de Chriſtianis baptizatis, qui in impietate mortui ſunt, inquit, ſi tales poſt quãtalibet tempora ab igne liberati regnum Dei poſſidebunt, falſa erit Apoſtolica ſententia, quæ ſine ambiguitate manifeſta eſt: Qui talia agunt regnum Dei non poſſidebunt. Sed quoniam hæc falſa non eſt, ergo niſi in ſempiterno ſupplicio non erunt, quia in regno Dei eſſe non poterunt. Fundamentum igitur Auguſtini contra Origeni- *Fundamentum Auguſt. contra diſputationes Origenis de pœnis purgatorij.* cas diſputationes hoc eſt, ſine Scriptura, & contra Scripturam, nullas admittendas eſſe argumentationes, quanquam ſpecie proponantur. Inquit enim fruſtra homo poſitus in hoc corpore, occultorum iudiciorum Dei ſibi notitiam arrogare præſumit. Item, non quod homines ſuſpicantur, ſed quod Deus dixit, valebit. Non ergo aduerſus Deum argumentari, ſed diuino potiùs dum tempus eſt, debent parere præcepto, qui ſempiterno cupiunt carere ſupplicio. In hac enim vita tempus eſt pœnitentiæ fructuoſæ, poſtquam verò dictum fuerit à iudice viuorum & mortuorum, venite, diſcedite, nimiæ præſumptionis eſt dicere, cuiquam eorum non futurum ſupplicium æternum, quos Deus ituros in ſupplicium dixit æternum. Ex his fundamentis Auguſt. pleraſque Origenicas ſententias de pœnis purgatoriis, quas etiam Ambroſ. & Hieron. comprobant & aſſeuerant, reprobat & refutat.

Prudentia Auguſtini in purgatorij doctrina tractanda. Quia verò difficile eſt, inueteratas opiniones animis hominum vel penitus, vel ſtatim euellere, & vnum multorum opinioni refragari. Conſideranda eſt Auguſtini prudentia & modeſtia, quomodo quædam ex veterum purgatorio tanquam falſa, vt quæ apertis Scripturæ teſtimoniis nimis craſsè repugnabant diſertè reprobarit. Quædam

Digitized by Google

verò ſatis putarit dubia & incerta facere, ne liberè & apertè omnia ſemel reiiciendo, eos, quorum animi purgatoriis illis opinionibus præoccupati erant, in totum abalienaret. Ex loco igitur Pauli, 1. Cor. 3. (Saluus erit quaſi per ignem) veteres ſuas pœnas purgatorias, quorumcunque peccatorum etiam poſt iudicium, tanquam dogma certum extruere conati fuerant ante Auguſtinum. Ambroſius enim, 1. Cor. 3. falſos doctores ſiue hæreticos in Eccleſia intelligit per eos, qui fundamento ſuperædificant fœnum & ſtipulas. Et peruerſas ipſorum aſſeuerationes dicit perituras. Ipſos verò malos doctores dicit ſaluos quidem futuros, ſed pœnas ignis paſſuros, vt per ignem purgati, fiant ſalui & non ſicut infideles æterno igne torqueantur, vt ex aliqua parte operæprecium ſit credidiſſe in Chriſtum. Hæc Ambroſ. Sed hanc ſententiam Auguſt. expreſsè, licet ſuppreſſo autoris nomine refutat de ciuit. Dei, lib. 21. cap. 25. Hieronym. verò, ſicut ante ipſum etiam Origenes & Ambroſius, fœnum & ſtipulas ſupra fundamentum interpretantur eos, qui fidem Chriſti profeſſione quidem habent, ſed in impietatis ſceleribus viuunt & moriuntur, hoc eſt, qui aliquid argenti, ſed plurimum plumbi habent, eos per pœnas quaſdam ignis arbitrantur poſſe excoqui & purgari, ad ſalutem percipiendam, merito fundamenti. Sed hanc opinionem Auguſt. ex teſtimoniis Scripturæ, 1. Cor. 6. Gal. 5. Iac. 2. 1. Cor. 13. &c. vt falſam refutat, idque in aliquot locis, vt de ciuit. Dei, lib. 21. cap. 26. De fide & operibus, cap. 14. in Enchiridio, cap. 27. & ſequentibus. Et de 8. Dulcitij quæſtionibus, cap. 1.

Quomodo veteres ante Auguſt. locum 1. Cor. 3 intellexerint.

Quia verò tandem quæſtio reſtabat de ſenſu loci illius Paulini, qui ſcilicet ſint, cum hæretici & impij non ſint, qui ſalui fiant, ſed per ignem, qualis ignis ille ſit, vbi & quando purgatio illa per ignem fiat. Hic Auguſtinus non ignorabat, veteres quoſdam ante ſe, audacter & conſtanter ex loco illo Pauli aſſeueraſſe: Omnes pios etiam Apoſtolos, quia nemo mundus ex hac vita diſcedat, neceſſe habere per ignem purgatorium poſt hanc vitam, imò poſt iudicium, ſicut Lactantius tradit, tranſire. Videbatur autem inuidioſum futurum, ſi exploſis prioribus veterum expoſitionibus de hæreticis ſcilicet & impiis, aliàs etiam interpretationes ipſorum ſimpliciter & apertè damnaret, ideò ſatis putauit, ſi monſtrata ſententia loci Paulini, quæ vera & certa eſt, alteram explicationem, licet veteribus pro certo dogmate fuerat, dubiam & incertam facere, ita enim per ſe poſtea collapſuram exiſtimauit. Dicit igitur ſententiam illam Pauli ad intelligendum difficilem eſſe, & deputandum in his, quæ Petrus dicit in ſcriptis Pauli, eſſe difficilia intellectu, quæ homines non debeant peruertere ad proprium ſuum interitum. Item dicit, quia illud de ædificantibus ſuper fundamentum ſtipulas obſcurè dictum eſt. Ita ergo intelligendum eſt, ne aliis manifeſtis Scripturæ locis inueniatur contrarium, quæ obſcuritatem ambiguitatémque non habent. Quod ſi quæratur de ipſa Pauli ſententia, quomodo intelligenda ſit, fateor, inquit Auguſtinus, malle me hic audire intelligentiores, doctiores & meliores, &c. Item, ſi ſubtiliùs diſſerere coner, quid ſit ædificare aurum, & ſtipulas, vereor ne ad intelligendum difficilior ſit ipſa expoſitio. Fundamentum igitur interpretatur Chriſtum, qui per fidem habitat in cordibus noſtris, ſuperædificia intelligit non hæreſes, nec peccata, ſed bona terrena & temporalia, licita tamen & conceſſa, vt ſunt diuitiæ, vxor, liberi, deliciæ, &c. Ob quæ vel adipiſcenda vel retinenda, quicunque peccata committit, is amiſſo fundamento, igne æterno torquebitur. Qui verò ea ita habet, vt ſine carnali aliquo erga ea affectu tantùm cogitet, quomodo placeat Domino, is aurum, argentum, gemmas ſuperædificat. Qui verò terrena illa, carnali aut ſeculari aliquo affectu diligit, non tamen ita vt Chriſto ea vel præponat, vel præponere velit, eum ſentit ſuperædificare lignum, fœnum, ſtipulam. Iam inquit, ignis talis debet intelligi, vt ambo per eum tranſeant, & qui aurum, & qui ſtipulam ædificat. Ergo ignis gehennæ eſſe non poteſt, ab illo enim igne nemo ſaluabitur, quia combuſtio eius æterna eſt, atque ideo nemo ſaluandorum in illum ignem veniet. Vſitatum autem in Scriptura eſſe oſtendit, ignem vocare tentationem ſeu tribulationem in hac vita, vt vaſa figuli probat fornax, & homines iniuſtos tentatio tribulationis. Et illo, inquit, ignis tentationis ſeu tribulationis in hac vita, variè probat cuiuſque opus. Et probationem ita declarat. Quod ſi res in hunc articulum tentationis deducatur, vt vel Chriſtus defendendus, vel temporalia illa amittenda ſint, ibi eius opus non exuritur, qui ea non dilexit, quorum amiſſione crucietur. Alterius autem opus exuritur, quoniam ſine dolore non pereunt, quæ cum amore poſſeſſa ſunt. Quod enim quis ſine illiciente amore non habuit, ſine vrente dolore non perdit. Qui tamen timore amittendi talia, non deſerit Chriſtum, quamuis doleat dum amittit, ſaluus eſt quidem, ſic tamen quaſi per ignem, quia ex eorum amiſſione tantum vrit dolor, quantum hæſerat amor, &c. Hæc Auguſtinus in locis ſuprà citatis.

August. de loc. 1. Cor. 3.

Ignis pro[illegible] ſcriptura tribulationem ſignificat.

Duo igitur axiomata Auguſtin. ponit, quæ ex Scriptura certa, firma, & fixa habet. Primum, in hac mortali vita eſſe pœnas quaſdam purgatorias illis, qui eis coerciti corriguntur. Et tales vſtiones purgatorias in hac vita multas ac varias eſſe, cùm ipſa vita mortalium tota ſit pœna, & accidant omnes tribulationes carnis, perſecutiones etiam, & ipſa denique mors carnis. Et de tali vſtione ſeu purgatione in hac vita, locum, 1. Cor. 3. rectè, verè & certò intelligi poſſe aſſerit. II. Ponit & hoc axioma contra veteres: poſt extremum iudicium nullas fore pœnas purgatorias. De intermedio verò tempore, poſt mortem corporis vſque ad diem iudicij, quia Origenis ſectatores pœnas purgatorias iuſtorum, magna cum aſſeueratione ibi poſuerunt, Auguſtinus, quia illud manifeſtè improbare non audet, ſatis habet oſtendiſſe, non eſſe certum & firmum dogma, ſed diſputationem obſcuram, ambiguam, dubiam & incertam. Ita enim inquit de ciuit. lib. 21. cap. 26. Si hoc temporis interuallo, poſt mortem corporis vſque ad diem iudicij, Spiritus defunctorum eiuſmodi ignem DICVNTVR perpeti, ſiue ibi tantùm, ſiue hic & ibi, ſiue ideò hic & non ibi ignem tranſitoriæ tribulationis concremantem ſecularia venialia inueniant, non redarguo, quia FORSITAN VERVM eſt. Idem de fide & operibus, capit. 14. ſiue in hac tantum vita homines iſta patiuntur, ſiue etiam poſt hanc vitam talia quædam iudicia ſubſequũtur, non abhorret (QVANTVM ARBITROR) à ratione veritatis, iſte intellectus ſententiç Pauli, ſcilicet

August. intermedium tempus in dubio relinquit.

ſcilicet de igne tentationis ſeu tribulationis. Et in Enchiridio, cap.69. in hac vita ignis tribulationis probat iuſtos, ſicut Scriptura dicit. Tale verò aliquid etiam poſt hanc vitam fieri, incredibile non eſt. Et vtrum ita ſit, quæri poteſt, & aut inueniri, aut latere, nonnullos fideles per ignem quendam purgatorium, quantò magis minúſve bona pereuntia dilexerunt, tantò tardius citiúſque ſaluari. Eadem repetit etiam ad Dulcitium, vbi de his cognatis quæſtionibus dicit. Hæc deſcripſimus, vt tamen in eis NVLLA veluti CANONICA CONSTITVATVR AVTORITAS. Ita ergo Auguſtinus Origenis opiniones de pœnis purgatoriis poſt hanc vitam, quæ inter Latinos apud doctos etiam, vt Ambroſium & Hieronymum, fuerant in admiratione, cùm ex obſcuris ambiguis, tropicis & allegoricis dictis, ad normam & examen teſtimoniorum Scripturæ, quæ aperta, clara & manifeſta ſunt, deduxiſſet, partim reprobauit, partim dubias & incertas reddidit. Græca verò Eccleſia ignem purgatorij poſt hanc vitam, in quinta generali Synodo, ſimpliciter reprobauit & extinxit, ſicut Apologia Græcorum teſtatur.

Ex hac hiſtorica obſeruatione intelligi poteſt, qua fide & quo candore, Pontificij veterum & ipſius etiam Auguſtini ſententias, pro ſtabiliendo ſuo purgatorio allegent. Auguſtinus certè materialem ſeu corporeum ignem (ſicut Scholaſtici loquuntur) ne per dubitationem quidem in purgatorio arbitratur, multò minus ignem, qui eiuſdem generis ſit cum igne gehennæ, ſicuti Pontificiorum traditio habet. Id enim expreſſè negat, ſed loquitur tantùm de igne tentationis ſeu tribulationis, ſicut in hac vita accidere ſolet, & tale aliquid etiam poſt hanc vitam fieri, poſſe quæri, & poſſe vel inueniri, vel etiam latere. Quàm periculoſum verò ſit, vel dubitationes de huiuſmodi rebus in Eccleſia ſpargere, hæc ipſa etiam hiſtoria oſtendit. Quæſtio enim ferit quæſtionem, & dato vno inconuenienti ſequuntur plura. Ita Auguſtin. de ciuit. 21. cap. 24. Si detur poſt hanc vitam purgatorium, quærit, ſi dies iudicij deprehenderit, aliquos viuos tales, qui ſi ante iudicium mortui fuiſſent, per pœnas purgatorij potuiſſent ſaluari, num illi tunc ſimpliciter ſint damnandi. Arbitratur autem ibi ſine Scriptura, etiam facta reſurrectione non defuturos, quibus poſt pœnas, quas patiuntur Spiritus mortuorum, impertiatur miſericordia, vt in ignem non mittantur æternum. Sicut & lib. 20. cap. 15. opinionem habet in ipſo extremo iudicio, priuſquam vltima ſententia proferatur, quaſdam quorundam purgatorias pœnas futuras. Alij deinde poſt reſurrectionem, de carne, quæ magis & requirat & mereatur purgationem, quàm anima, ita diſputârunt. Sed ad Dulcitium quæſtio. 3. ex articulo fidei concludit, in aduentu Domini, mox ſine interpoſito ſpacio temporis, aut interiecta alia actione futurum iudicium. Sicut illud deſcribitur, Matth. 25. Ex illis verò Auguſtini dubitationibus, poſteri aſſeuerationes, imò articulos fidei fecerunt, ſicut poſtea oſtendemus. Prius enim de aliis quibuſdam, quibus Pontificij ex hiſtoria antiquitatis ad ſtabiliendum ſuum purgatorium abutuntur, dicendum erit vt ordo hiſtoriæ purgatorij continuetur.

QVOMODO EX RITIBVS ſatiſfactionum veteris Eccleſiæ conentur purgatorium probare.

SEPTIMO', ex ritibus ſatiſfactionum veteris Eccleſiæ, Pontificij ligna, fœnum & ſtipulas, ad ſuccendendum ſuum purgatorium, magno conatu colligere ſtudent. Fingunt enim credentibus tantùm reatum culpæ propter Chriſtum remitti, pœnam verò æternam mutari in temporalem, eamque ſacerdotibus virtute clauium à Chriſto arbitrandam datam eſſe, quo genere mulctæ, & quanto tempore, perſoluenda ſit. Cùm verò lapſi ſæpius moriantur, priuſquam pœnitentiam ſeu ſatiſfactionem illam expleuerint, dicunt conſequens eſſe, vt quod reliquum manſit ſatiſfactionis, poſt hanc vitam in purgatorio exoluatur. Atque hoc eſt vnum ex præcipuis fundamentis Pontificij purgatorij. Non autem totam doctrinam de ſatiſfactionibus Eccleſiaſticis hoc loco repetemus, quam in ſecunda parte huius examinis explicauimus, ſed ea tantum, quæ ad purgatorij hiſtoriam facere videbuntur, breuiter perſtringemus. De appellatione igitur ſatiſfactionum apud veteres, & quo conſilio ac fine vſurpatæ fuerint, in ſecunda parte diximus, vt ſcilicet ita pœnitentes publico teſtimonio comprobarent, ſe non ſimulare, ſed ſeriò agere pœnitentiam. Multi enim qui poſtea Eceboli nominati ſunt, leuitate repetitionis abnegationum & pœnitentiæ in perſecutionibus offendebant & turbabant Eccleſiam. Vt igitur lapſi in poſterum cautiores redderi, maiori cura lapſus vitarent, & reliqui etiam à facilitate lapſuum deterrerentur, publicè illę pœnitentium ſatiſfactiones, vehementer illis perſecutionum temporibus auctæ, & duriter exaſperatæ fuerunt, ſicut in Tertulliano, Cypriano & Euſebio: Item in Canonibus pœnitentialibus Ancyranis, Nicænis, & qui titulo Gregorij Neocæſarienſis feruntur, videre eſt. Ac propter illam ipſam cauſam videntur Clemens, Tertullianus & Origenes tam duriter loqui, quaſi vnam tantùm pœnitentiam poſt baptiſmum lapſis concedant. Cyprianus etiam diſputat, abſolutionem non valere, priuſquàm Canonica illa ſatiſfactio expleta eſſet. Alij dixerunt ſolius Dei ſcientiæ relinquendum, an, quomodo & quando lapſi agentes pœnitentiam, in gratiam à Deo recipiantur. Origenes verò homilia 13. in Ieremiam, videtur abſolutionem ſeu expiationem lapſorum, in purgatorium ſuum reiicere. Ex illis diſputationibus & ritibus, Nouatiani hæreſin ſuam, quæ lapſis pœnitentibus, ſpem veniæ in hac vita, vel negabat, vel certè in dubium vocabat, extruxerunt. Coacti itaque fuerunt Epiſcopi in Synodis, aſperitatem iſtius diſciplinæ, & duritiem illarum diſputationum, mitigare, ſicut colligitur ex Cypriano libro quatto, Epiſtola ſecunda. Et ſanè ante expletum tempus impoſitæ ſatiſfactionis Canonicæ, non facilè quenquam ad abſolutionem & communionem admitti volebant, propter cauſas ſuprà recitatas. Cyprianus lib. 3. epiſtol. 8. & ſermone quinto, de lapſis. Sed tamen imminente periculo mortis,

Satiſfactiones Pontificiæ.

Appellatio, cauſa & finis ſatiſfactionum Eccleſiæ veteris.

Leuitate Ecebolorum ſatiſfactiones publicæ pœnitentium auctæ ſunt.

Duriores locutiones nonnullorum ex patribus de lapſis poſt baptiſmum. Cyprianus.

Occaſio hæreſeos Nouatianorum.

lapſis pœnitentibus, etiam ante expletum tempus Canonicæ ſatisfactionis, pacem, remiſſionem ſeu abſolutionem, & communionem dabant, libro 3. epiſt. 17. & libro 4. epiſt. 4. Euſeb. libro ſexto capit. 34.

Nullibi patres dicunt ante expletū ſatisfactionis tempus, mortuos in purgatorio eam exſoluere.

Nullibi verò dicunt (cùm quidem 26. q. 6. huius generis ſententiæ multæ referantur) quod tales poſt hanc vitam, etiam poſt acceptam pacem (ſicut loquuntur) cruciatibus ignis reliquum Canon. ſatisfactionis perſoluere cogantur. Imò diſertè dicunt, lapſis pœnitentibus, in periculo mortis ideo dandam abſolutionem & communionem, etiam ante expletam ſatisfactionem, vt morientes eam pace ad Dominum veniant, inquit Cyprianus, ſiue vt abſoluti, deleto peccato (ϲυὶλυτῶς) bona cum ſpe ex hac vita migrent, ſicut Dionyſius apud Euſebium loquitur. Hoc quidem addunt, ſi tales conualuerint, explendum ipſis in Eccleſia eſſe ritum ſatisfactionis. Quòd verò in altero ſeculo illud etiam faciendum ſit, non dicunt. Imò Cyprianus expreſsè dicit libro quarto, epiſt. 2. ideo ſacrificatis agentibus pœnitentiam, in exitu etiam ante expletam ſatisfactionem, abſolutione ſubueniendum eſſe, quoniam exomologeſis apud Inferos nec eſſe, nec fieri poteſt. Complectitur autem vox exomologeſis, ſecundum Tertullianum, totum actum Canonicæ ſatisfactionis. Lindanus ex illa epiſtola pro ſtabiliendo purgatorio, excerpit hanc ſententiam. Aliud eſt ad veniam ſtare, aliud ad gloriam peruenire, aliud miſſum in carcere, non exire inde, donec ſoluat nouiſſimum quadrantem, aliud ſtatim fidei & virtutis accipere mercedem, aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari & purgari diu igne, aliud peccata omnia paſſione purgaſſe, &c. Sed ne vnico quidem verbo Lyndanus probare poteſt, Cyprianum ibi loqui de tempore poſt hanc vitam ante iudicium, ſed diſertè per totam epiſtolam agit de ſatisfactionibus, quæ in Eccleſia ante exitum vitæ fiunt, Cumque obiiceretur, virtutem confeſſorum in Eccleſia minui, & martyria deficere, ſi lapſis pœnitentibus ſpes pacis offeratur. Reſpondet: Hoc ideo timendum non eſſe, quia magnum ſit diſcrimen. Lapſos enim opus habere, vt ad veniam ſtent in Eccleſia, & ſatisfactionum doloribus crucientur, ac tanquam igni purgentur, donec impoſitam mulctam vſque ad extremum quadrantem exoluant. Stantes verò habere gloriam & mercedem conſtantiæ ſuæ in Eccleſia, & in die iudicij etiam maiorem habere fiduciam coronæ, hoc enim eſt quod in fine addit: Denique aliud eſt pendere in die iudicij ad ſententiam Domini, aliud ſtatim à Domino coronari. Hanc eſſe Cypriani in illo loco ſententiam ex circumſtantiis manifeſtè patet. Quòd verò poſt hanc vitam ſatisfactio poſſit expleri aut exolui, non tantùm non dicit, ſed diſertè negat in illa Epiſtola, cùm inquit: Ideo ante exitum pœnitentibus dandam pacem, quia apud inferos exomologeſis fieri non poſſit. Ex hiſtoria igitur ſatisfactionum veteris Eccleſiæ certè conſiderata, labaſcit atque corruit etiam hoc fundamentum Pontificij purgatorij, quod ex ritibus ſatisfactionis veteris Eccleſiæ ſubſtruunt. Imò ipſi Pontificij reipſa oſtendunt, ficulneum, arenoſum, imò commentitium hoc eſſe fundamentum. Ritus enim illi veterum ſatisfactionum ab annis amplius mille non fuerunt in vſu. Quomodo igitur poſſent materiam purgatorij præbere in altera

ἐξομολόγησις.

De loco Cypriani contra Lindanum.

Cyprianus negat poſt mortē exolui poſſe ſatisfactionem.

Ritus ſatisfactionū Eccleſiaſti à mille annis deſijt.

vita? Sed aſperas & diuturnas illas veterum ſatisfactiones, didicerunt in præſcriptum numerum eleemoſynarum, precularum & ieiuniorum, cum fictione iuris, ſicut loquuntur, commutare. Et has ipſas etiam commutationes, pecunia docuerunt poſſe redimi, ſicut poſtea de Indulgentijs dicemus. Inde fit, quod abſolutionem & communionem dant ſuis confitentibus, & poſtea verbi gratia, leuicula quædam ipſis titulo ſatisfactionum implenda iniungunt, quæ ſi implere noluerint, data pecunia redimere poſſunt. Atque hæc cum in Pontificia Eccleſia ludo & ioco ita agantur, quis credere poſſet, hoc eſſe fundamentum purgatorij, etiamſi aliquod eſſe conſtaret? ſed quale eſt ædificium purgatorij, talia etiam habet fundamenta. De pœnis verò, quæ poſt remiſſionem peccati in hac vita aliquando piis imponuntur, poſtea dicemus.

QVOMODO EX PRECIbus pro defunctis purgatorium accendere conentur.

OCTAVO, Quia in hiſtoria antiquitatis, in orationibus habita fuit memoria etiam defunctorum, quorum animas piis ſuis precibus Deo commendabant: Pontificij exiſtimant, inde locum & ignem purgatorij, non tam Dialecticè probari, quàm Geometricè demonſtrari. Pro animabus enim in Paradyſi gaudio iam exiſtentibus, tales orationes eſſent ſuperuacaneæ: Pro illis autem animabus, quæ iam ad infernum damnatæ ſunt, inutiles eſſent. Ergo arbitrantur, neceſſariò medium locum conſtituendum, vbi animæ igne excarnificentur, vnde orationibus liberandæ ſint. Et huic argumento tantùm tribuit Lindanus, quod ſcribere non veretur, Lutheranos ſi ſibi conſtare velint, non poſſe effugere, quin purgatorium concedere cogantur, eò, quod Apologia noſtra dicat, nos non prohibere orationem pro mortuis, quodque Lutherus etiam in confeſſione ſua illam admittat. Vident autem omnes ſani nulla neceſſitate conſequi. Si Eccleſia orat pro mortuis, Ergo animæ defunctorum cruciantur igne purgatorij. Multæ enim aliæ cauſæ, & longè alij fines huius orationis eſſe poſſunt. Sed vt tota res planior fiat, cùm quidem hiſtoriarum imperitos, hoc argumento turbare, & fallere conentur Pontificij, inſpiciamus hiſtoriam veræ antiquitatis, de oratione pro mortuis, an inde certò & firmiter demonſtretur Pontificium purgatorium. Sumunt autem ſine probatione duo αἰτήματα. I. Apoſtolos non tantùm exemplo monſtraſſe, ſed doctrina inſtituiſſe, imò mandato præcepiſſe, vt in precibus, quas ſacerdos ad altare in diuinis myſteriis Deo fundit, locum ſuum habeat, etiam memoria & commendatio mortuorum. II. Veterem Eccleſiam hoc ſemper præſuppoſuiſſe in orationibus pro mortuis, quod animæ defunctorum nondum ſunt in requie, ſed hæreant in pœnis, ſupplicijs & cruciatibus ignis purgatorij, vnde

Linda[nus] tran[...]

Eccleſia pro[...] Ergo de [...] gatorio [...]

Præſuppoſ[...] Pontifi[...]

vnde orationibus ſint liberandæ. Quæ duo ſi vera eſſent aliquid ſequeretur, non quidem præciſè & certò, quòd in igne aliquo cruciarentur animæ iuſtorum, ſed quod vel in pœnis quibuſdam, vel certè in periculo cruciatuum eſſent. Sed inſpiciamus hiſtoriam.

Oratio ... mortuis tradita ... Chryſoſtomo ... ſcriptura ... nihil ... de ... pro mortuis.

Non ignoro ſanè Chryſoſtomum affirmare, Apoſtolos tradidiſſe & præſcripſiſſe, vt in tremendis myſteriis fiat commemoratio & commendatio defunctorũ, ſed in tota ſacra Canonica Scriptura, non Apoſtolica tantùm, ſed & Prophetica veteris & noui Teſtamenti, nulla extat litera, nulla ſyllaba, nulla dictio, nulla oratio, continens vel doctrinam, vel mandatum, vel promiſſionem, vel exemplum de oratione pro mortuis. Quia igitur ex Canonica Scriptura oſtendi non poteſt Chryſoſtomi illa aſſertio, eadem facilitate, iuxta Hierony. contemnitur, qua probatur. Aut legat hoc nobis, ſicut inquit Auguſt. ex Lege, ex Prophetis, ex Pſalmis, ex Euangelio, ex Apoſtolicis literis, & credemus. Vbi verò de re obſcuriſſima diſputatur, inquit idem Auguſtinus, non adiuuantibus diuinarum Scripturarũ certis clariſque documentis, cohibere ſe debet humana præſumptio, nihil faciens in alteram partem declinando. Imo ſi quis de quacunque re, quæ pertinet ad fidem vitámque noſtram, tanquam certum & neceſſarium dogma, ſeu articulum fidei annunciarit, præterquam quod in Scripturis legalibus & Euangelicis accepiſtis, anathema ſit, inquit Auguſtin. contra literas Petiliani. Et non tantũ ex Scripturis Canonicis aſſertio illa Chryſoſtomi probari non poteſt, ſed hiſtoriæ antiquitatis diuerſum prorſus oſtendunt. Hieronymus enim, Gregorius & alij ſcribunt, Apoſtolos ad ſolam orationem Dominicam celebraſſe actionem myſteriorum diuinorum, quod profectò cum aſſertione illa Chryſoſtomi manifeſtè pugnat. Imò Tertullianus de corona militis expreſſè dicit: Oblationes pro defunctis non ex Scriptura, ſed ex conſuetudine fluxiſſe. Et numerat eas inter tales obſeruationes, quales ſunt de trina merſione, de prægustatione lactis & mellis, de oblationibus pro natalitiis, de prohibitione geniculationis die Dominica. Et ne virgo coronam geſtet in capite. &c. Et addit: Harum & aliarum diſciplinarum, ſi legem expoſtules, Scripturarum nulla legis traditio tibi prætendetur. Sed has obſeruationes ſine vllius Scripturæ inſtrumento, ſolius traditionis titulo, exinde conſuetudinis patrocinio dicit vindicari. Item, obſeruationem conſuetudo roborauit, quæ ſine dubio de traditione manauit. Quomodo enim vſurpari quid poterit, ſi traditum non eſt? Num verò ab Apoſtolis illa tradita eſſe Tertullianus affirmat? Nequaquam. Subiungit enim: An non putas omni fideli licere, concipere & conſtituere quod Deo congruat, diſciplinæ conducat, & ſaluti proficiat? Item, ſaluo traditionis reſpectu, quocunque traditore cenſeatur, &c. Cùm igitur oratio & oblatio pro mortuis ſit incertæ traditionis conſuetudo: Cumque reliquæ obſeruationes, inter quas hæc etiam à Tertulliano numeratur, iam dudum obſoletæ interciderint: Nullo ergo modo dogma neceſſarium aut articulus fidei eſt, oratio & oblatio pro mortuis, multò verò minùs purgatorium pro articulo fidei inde poteſt probari. Effectus enim non poteſt melior aut præſtantior eſſe ſua cauſa. Nec ſtatim ſimpliciter aſſentiri debemus aſſertioni Chryſoſtomi, qua extra Scripturam & ſine certis documentis, nuda aſſeueratione dicit: Traditionem & præſcriptionem Apoſtolicam eſſe orationem pro mortuis. Quomodo enim Patres quidam, multas aliquãto vetuſtiores conſuetudines ad Apoſtolorum traditiones, propter maiorem autoritatem retulerint, quas tamen longè aliam habuiſſe originem, liquidò probari poteſt, in prima parte aliquot exemplis oſtendimus. Et de oblationibus pro defunctis, manifeſtè hoc iam ex Tertulliano probauimus. Accedit quod ea, quæ in Apocryphis ſcriptis ſub Apoſtolorum titulo ac nomine ſparſa fuerant, licet in primitiua Eccleſia pro ſuppoſititiis & reiectitiis habebantur, poſtea tamen conſuetudine roborata, cœperunt paulatim titulum Apoſtolicarum traditionum vſurpare. Ita cùm in Apocryphis ſcriptis Clementis & Abdiæ mentio fiat orationis pro mortuis, cœpit Chryſoſtomus dicere eſſe Apoſtolicam traditionem.

Oratio pro mortuis ex Apocryphis. Orationes pro mortuis unde?

Non ergo ex Scripturæ Canonicæ præſcripto, mandato, promiſſione aut exemplo, originem habent orationes pro mortuis, ſed ex naturali quadam humanæ mentis affectione. Cura enim ſicut pro abſentibus ita etiam pro mortuis, qua ipſis bene eſſe vellemus, naturaliter, atq; vt Auguſtinus loquitur, familiarius tangit noſtrum affectum quem habemus circa eos, qui nobis vel ſanguine, vel familiaritate, vel religionis cómunione iuncti ſunt. Ex illa naturali humanæ mẽtis affectione, apud Gentes orationes & oblationes pro mortuis vbique inſtitutæ, receptæ, & vſurpatæ fuerunt, ſicut ſuprà oſtendimus. Valde notabile autem hoc eſt, quod Sancti veteris & noui Teſtamenti, licet naturalem illam affectionem in morte ſuorum non minùs ſentirent, quàm Gentes, nec minùs ipſis bene cuperent, tamen non auſi fuerunt peculiarem cultum pro mortuis, ex propria intentione inſtituere, cùm verbo & mandato Dei deſtituerentur. Machabæus hoc auſus fuit, inclinata iam Iudaiſmo religione. Sed ſicut in veteri Teſtamento nullum habuit præcedentem, ita in nouo nullum habuit ſequentem, nullum enim vel verbum, vel exemplum orationis aut oblationis pro mortuis extat in nouo Teſtamento. Cúmque in Scripturis Propheticis exequiæ & memoriæ mortuorum celebratæ legantur, prorſus tamen nulla fit mentio vel orationis, vel oblationis pro mortuis. Dauid orat pro filiolo ex adulterino nato, qui ob pœnam peccati in extremis admodum afflictim habebat, ſed poſtquam audiſſet ipſum mortuũ, ſtatim reſurrexit. Et ſcribitur quidem, ingreſſus domum Domini adoraſſe, non autem pro anima defuncti pueri oraſſe vel ſacrificaſſe. Quod ſine dubio pro Abſolone interfecto etiam feciſſet, ſi abſque verbo Dei auſus fuiſſet ex ſua affectione, quam acerrimam tunc 2. Reg. 18. ſentiebat, aliquid vel facere, vel inſtituere. Tanta tunc erat religio, ne ex humanis affectionibus etiam quod bonum videbatur, facerent, ſed vt hoc tantum, quod Dominus præcipiebat, ita facerent, ne quid vel adderent, vel minuerent, Deuteronom. 12.

Sancti in Scriptura nullum cultum pro mortuis inſtituerunt. Machabæus.

Dauid orat pro ... nõ pro mortuo.

Poſt Apoſtolorum verò tempora, humana illa erga mortuos affectio, ſenſim cœpit orationes & oblationes pro mortuis, in Eccleſiam inuehere.

Orationes & oblationes pro mortuis

Poſt Apoſtolorum tempora cæperunt.

Cùm enim apud Gentes, magna pars religionis orationibus & oblationibus pro mortuis ſeruiret, & pleriq; Chriſtiani ex Paganiſmo conuerſi eſſent, ac exiſtimarent Chriſtianam religionem non debere facere homines inhumaniores: illam conſuetudinem orandi pro mortuis, ſicut alias multas aliquantulum vt videbatur ad pietatem Chriſtianam inflexas, retinuerunt. Cumque Scripturæ teſtimoniis & exemplis deſtituerentur, apocrypha quædam, ſicut dixi, ſparſa ſunt, vt non omninò à pietate videretur abhorrere. Ita cùm Ethnici ſtatis & præcipuè anniuerſariis diebus, quando pro mortuis ſuis orabāt, etiam epulas ad ſepulchra deferrent, vnde mortuis ſolatium quoddam accedere putabant, irrepſit hoc etiam in Eccleſiam, ſicut Auguſtinus conqueritur Epiſtola 64. Alibi verò hoc ita reformatum erat, vt in memoriam defunctorum, amici cibos, & alia donaria in vſum pauperum & Clericorum conferrent, ſicut colligitur ex Origene libro tertio in Iob, & qui conferebant, vocabantur Sportulantes. Cyprianus lib. 1. Epiſtola 9. Poſtea tales Sportularum collationes fieri cœperunt, quando celebrabatur Euchariſtia, & vocabantur oblationes. Memoriæ defunctorum, & orationes pro mortuis, primùm priuatim fiebant ab amicis, ſicut apud Tertullianum maritus pro vxore mortua orat, poſtea aduocari cœperunt Sacerdotes, apud Origenem lib. 3. in Iob. apud Dionyſium oratio pro defuncto fit in templo, ſed ſine celebratione Euchariſtiæ. Tandem ſicut omnes orationes Eccleſiæ, in actione myſteriorum Euchariſtiæ recitari ſolebant, ita etiam commemoratio & commendatio defunctorum, in actionem illam tranſlata eſt. Ita vt in traditione humana & in conſuetudine adiaphora, variæ & diſſimiles fuerint obſeruationes.

Epulæ ad mortuorum ſepulchra.

Sportulæ ... in Euchariſtia celebratione oblationes. Memoria defunctorum & orationes pro mortuis primò priuatæ. Sacerdotes adhibiti. Tranſlatæ orationes pro mortuis in templa & actione Euchariſtiæ.

Oratio pro mortuis eſt humana tantum traditio.

Ex his omnibus planum & manifeſtum eſt, orationem pro mortuis non eſſe Apoſtolicam doctrinam, aut diuinum mandatum ſeu articulum fidei aut dogma neceſſarium, ſed humanam traditionem, libera & varia conſuetudine introductam, & tandem ſuperſtitioſa obſeruatione roboratam. Ergo nec inde Purgatorio Pontificiorum igni ſine Scriptura Canonica, autoritas poteſt conciliari, multò minùs verò expiationes, propiciationes & ſatisfactiones per viuorum opera, pro peccatis defunctorum, contra Scripturam, inde confirmari poſſunt.

Orationes veterum pro mortuis non patrocinantur purgatorio. Falſum axioma Pontificiorum. Oblationes & orationes pro mortuis leguntur primum apud Tertul.

Oſtendemus iam porrò, ne veterum quidem orationes pro mortuis, Pōtificio purgatorio patrocinari. Falſum enim eſt quod dicunt, primitiuam Eccleſiam in orationibus pro mortuis ſemper præſuppoſuiſſe purgatorium, & quæ ipſi annexa eſſe volunt. Tertullianus primus eſt (non enim de Apocryphis iam loquimur) apud quem cōſuetudo oblationum & orationum pro mortuis legitur. qui tamen diſertè & expreſsè aſſerit eam non eſſe ex Scriptura. Is igitur in libro de Monogamia inquit: Enimuero vxor pro anima ſcilicet defuncti mariti orat, & refrigerium interim adpoſtulat ei, & in prima reſurrectione conſortium, & offert annuis diebus dormitionis eius. Et de exhortatione caſtitatis ad maritum defunctæ vxoris inquit: Etiam repete apud Deū pro cuius Spiritu poſtules, pro qua oblationes annuas reddas. Stabis ergo ante Deum, cum tot vxoribus, quot illa oratione commemoras & offeres pro duabus, & commemorabis illas duas. His verbis Tertullianus oſtēdit, duo fuiſſe in illa conſuetudine ſine Scriptura recepta, oblationes ſcilicet & orationes pro mortuis. Ne verò intelligatur de ſacrificio aliquo propiciatorio, per ſacerdotem pro mortuis oblato, Tertullianus dicit, vxorem offerre, & maritum reddere annuas oblationes. Et ſportulas, quæ in vſum pauperum cōferebantur, vocari & intelligi oblationes, maniſeſtiſſimum eſt ex Canone Carthaginenſi & Vaſenſi, 13. q. 2. Qui oblationes defunctorum, aut negant Eccleſiis, aut difficulter reddunt, tanquam egentium necatores, qui pauperes conſolatione alimoniæ & neceſſaria ſuſtētatione fraudant, habendi ſunt. Sed quia in oratione pro mortuis dicit animabus refrigerium poſtulatum, Pontificij inferunt inde inſinuari, animas defunctorum nondum eſſe in loco refrigerij, ſed in medio aliquo loco pœnarum. Tertullianus verò lib. 4. contra Marcionem, & de anima, tantùm duo conſtituit loca excipiendis animabus exutis corporibus, vbi ſequeſtrentur in diem Domini, inferos ſcilicet, pro reprobis, pro animabus verò iuſtorum ſinum Abrahæ, quem dicit eſſe regionem non cœleſtem, ſublimiorem tamen inferis, præſtantem refrigerium animabus iuſtorum, donec conſummatio rerum, reſurrectionem omnium plenitudine mercedis expungat. Et hoc tantùm dicit Tertullianus, pios animabus defunctorum ſuorum optaſſe hoc refrigerium, ac in reſurrectione conſortium. Non autem dicit animas iuſtorum in loco aliquo pœnarum eſſe. Imò cōtra Marcionem diſertè dicit, eas interim à morte ſcilicet vſq; ad reſurrectionem, eſſe in refrigerio. Sed excipiunt Pontificij, abſurdum & ineptum eſſe, poſtulare eis refrigerium, ſi iam in refrigerio eſſent. Audiamus igitur Dionyſium, quæſtionem illam de oratione pro mortuis ex profeſſo explicantem, quo ſenſu vetus Eccleſia pro mortuis orarit, & quomódo orationes illas intellexerit. In hoc enim cardine tota hæc controuerſia vertitur.

Conſequentia Papiſtica pro aſſertione purgatorij, ex Tertulliano. Refutatio. Vbi ſit anima ex Tert.

Tertull. non dicit animas pro quibus oratur eſſe in pœnis.

Quo ſenſu vet. Eccleſia pro mortuis orarit.

Dionyſius igitur, qui Areopagitæ titulū præfert, deſcribens ritus ſui temporis circa eos qui obdormierunt, cap. 7. Eccleſiaſticæ Hierarchiæ. non ſtatas aut anniuerſarias habet orationes pro mortuis, non addit Sportularum oblationes. nec myſteriorum celebrationem, ſed tantùm funus in templum defert, atque ibi ante ſepulturam Pontifex ſemel factam precem ſuper mortuum facit, deinde oſculo ſalutat defunctū, quod reliqui præſentes etiam faciunt, poſtea infundit defuncto oleum, & corpus recondit. Hæc ipſa rituum diſſimilitudo & varietas oſtendit, nō eſſe diuinas ſanctiones, ſed humanas, liberas & indifferentes conſuetudines ſeu obſeruationes. Dionyſius enim oblationes anniuerſaria, & myſteriorum celebrationem, quæ alibi in exequiis vſitata fuerunt, non habet. Oſculum verò defuncti, vt cuius etiam cadauer ſuaue & precioſum debeat eſſe, & infuſionem olei habet, quæ alibi non fuerunt vſitata, quæque ne hodie quidem Pontificij obſeruant. Orationis verò ſuprà mortuum dicit, hoc fuiſſe argumentum, vt diuina bonitas cuncta dimittat peccata, quæ per humanam infirmitatem defunctus admiſerit, eumque collocet in luce & regione viuentium, in ſinum Abrahæ, Iſaac & Iacob, in locum vnde au-

Dionyſius Ritus circa mortuos apud Dionyſ.

Oſculum & infuſio olei.

Argumentum orationis pro mortuis.

fugit

Digitized by Google

fugit, dolor, triſtitia & gemitus. Et tali vero orationis forma, Pontificij ſtatim ſolent inferre, animas defunctorum nondum eſſe in regione viuentium, ſed in loco tenebrarum, doloris, triſtitiæ & gemitus, vnde orationibus ſint liberandæ, hoc eſt, in purgatorio. Sed conſequentiam hanc Dionyſius diſerte negat, & expreſſe contrarium aſtruit. Non enim tres, ſed duos tantum ordines ponit eorum, qui ex hac vita diſcedunt, *ἱερῶν καὶ ἀνιέρων*, Sanctorum & Prophanorum. Prophanos autem vocat illos, qui vel inquinamentis Ethnicis pleni, vel qui Sacramentis quidem initiati, ad damnabiles vero concupiſcentias transfugerunt. Eos, quando ad finem huius vitæ perueniunt, dicit miſerabiliter & inuitos ex hac vita auelli, nulla bona ſpe ſubnixos propter peſſimam vitam. Alterum vero ordinem morientium vocat Sanctorum, qui pie quidem vixerunt, ſed tamen pro remiſſione peccatorum orant. Eos dicit cum firma & certa ſpe in diuina (*εὐφροσύνῃ*) lætitia & hilaritate tendere ad mortis terminum, tanquam ad finem certaminum, cum animæ ibi non poſſint ad deteriora conuerti & corpora beatam expectent reſurrectionem. Propter hæc inquit, obdormitio Sanctorum eſt in lætitia & ſpe immobili, quia peruenerunt ad finem certaminum. Item norunt ſe totos percepturos (*χριστοειδῆ λῆξιν*) Chriſtiformem requiem, quando ad terminum huius vitæ peruenerunt. Qui igitur, inquit, ad terminum ſuorum certaminum venit, ſacra impletur lætitia, magnaque cum (*ἡδονῇ*) iucunditate ſeu voluptate viam feliciſſimæ regenerationis ingreditur. Propinqui vero defuncti (*μακαρίζουσι*) beatum illum prædicant, ſicut & eſt, vt qui ad optatum victoriæ finem peruenerit (*πρὸς τὸ νικηφόρον εὐκταίως ἀφικόμενον τέλος*) & authori victoriæ perſoluunt hymnos gratulatorios (*χαριστηρίους*,) ſeipſos quoque orantes ad ſimilem requiem admitti. Sumentes autem defunctum ad Pontificem ducunt, quaſi ſacris donandum coronis. Is coacto ſacro cœtu peragit precem (*εὐχαριστήριον*) complectentem gratiarum actionem pro illa Dei pietate, qua deſtructum eſt, iniuſtum & tyrannicum illud contra nos omnes imperium, quodque non tantum, qui ad ſummum ſanctitatis peruenerunt, ſed & alij, qui ſummos illos gradus attingere non potuerunt ad remunerationem admittantur. Deinde miniſtri promiſſiones Scripturæ de reſurrectione recitant, & Pſalmos idem ſonantes decantant. Et rationem huius reddit Dionyſius, quia inquit, promiſſionum illarum Lectiones & Cantiones, declarant & explicant beatam illam requiem, in quam æternaliter ſubuehuntur, qui diuinum exitum conſequuti ſunt. Illæ ipſæ vero Lectiones & Cantiones (*ἀποδεκτικά*) defunctum quaſi amplectuntur & ſuſcipiunt. Viuentibus vero ſunt exhortationes ad conſimilem exitum. Poſtea præcipuus ex miniſtris, dimiſſis Catechumenis, Sanctos iam defunctos (*ἀνυμνεῖ*) honorifica celebratione celebrat. Et cum illis etiam nuper defunctum, pari prædicatione proſequitur. Et hanc commemorationem dicit ideo fieri, vt audientes Sanctorum præmia ex Scripturis celebrata, & pie defunctum iam vere conſortem ſeu ſocium exiſtere (*κοινωνὸν ὄντα*) Sanctorum, qui à ſeculo ſunt, in ipſis etiam ſimile deſiderium excitetur, cum audiant quam vere beatum ſit in Chriſto mori.

Dionyſius duos ordines defunctorum aſtruit. [illegible]

Hæc prolixius aliquanto recitaui ex Dionyſio, vt oſtenderem falſum eſſe, quod Pontificij dicunt, veterum orationes pro mortuis præſuppoſuiſſe purgatorium, hoc eſt, quod defunctorum animæ, pro quibus oratur, non ſint in requie, ſed in doloribus, gemitibus & cruciatibus ignis. Dionyſius enim prolixa oratione & multis verbis diuerſum & contrarium præſupponit, ſicut manifeſtum eſt. Conſequentiam etiam illam (ſi defunctis poſtulatur refrigerium, ergo nondum habent illud, ſed ſunt in cruciatibus) Dionyſius ex profeſſo refutat, ponit enim quæſtionem: quare præſul oret, vt mortuus dimiſſis peccatis, collocetur in luce & in regione viuorum? Si enim illis quiſque recipiet remunerationem, prout in hac vita geſſit, defunctus vero ſuas operationes huius vitæ iam conſummauit, quomodo per præſulis orationem ad aliam requiem, quam vita ipſius dignum eſt, transferetur? Et hic ſane locus fuiſſet dicendi de pœnis purgatorij, de ſuffragiis & ſatisfactionibus viuorum pro mortuis, ſi tunc temporis Eccleſia orans pro mortuis, talia agnouiſſet. Sed Dionyſius nihil horum dicit, tantum in genere reſpondet, iuſtorum preces efficaces eſſe in hac vita, nedum poſt mortem pro iis tantum, qui digni ſunt, & hoc exemplis de viuis oſtendit. Orationis vero ſuper mortuum dicit, hunc eſſe ſenſum: Pontifex didicit ex Scripturis diuinitus traditis, quod illis, qui pie vixerunt, reddetur ſecundum opera ipſorum, ſed tamen ita, vt diuina bonitas per ſummam clementiam (*φιλανθρωπίας*) non reſpiciat, recordetur aut imputet maculas, quæ ipſis ex humana infirmitate adhæſerunt. Nemo enim mundus eſt à ſorde, inquit Scriptura. Et notabit Lector, Dionyſium propter maculas peccati non conijcere defunctum in ignem Purgatorij ſicut Pontificij faciunt, vt ibi cruciatibus ignis excoquantur, ſed dicit *φιλανθρωπίᾳ* Dei ex clementia eas condonare. Pergit autem quærere, ſi hæc certo promiſſa ſunt, & dantur defunctis in Chriſto, quare Pontifex petit ea pro mortuis? Tres autem aſſignat rationes. I. Pontifex ad imitationem bonitatis Dei aliorum dona, tanquam proprias expetit gratias. II. Quia ipſe Pontifex nouit ea, quæ diuinitus promiſſa ſunt, certo donari pie defunctis, vt igitur præſentibus etiam manifeſtet & confirmet, quæ bona certo donanda ſunt pie obdormientibus, ideo ea in forma precationis proponit, quia quæ iuxta Deum petit, Pontifex conſequitur. Et in illa ſua oratione nihil aliud petit, quam quæ in Scripturis expreſſe promiſſa ſunt, donanda pie defunctis. Hæc enim eſt ſententia verborum Dionyſij. III. Pontifex à Chriſto accepit poteſtatem clauium. (Quorum remiſeritis ſeu retinueritis, &c. Quodcunque ligaueris aut ſolueris ſuper terram, &c.) vt iudicium DEI iuxta verbum ipſius patefaciat & manifeſtet, Deo charos admittendo, & impios excludendo. Ita ergo in Chriſto defunctos (*ἱεροφαντικῶς*) quaſi tranſmittens & tranſuehens eos in æternam requiem, per abſolutionem in forma precationis, eos in lucem & regionem viuorum transferri oſtendit. Et oſtendunt veteres hiſtoriæ, primum vſum orationis pro mortuis fuiſſe in ipſis ſepulturis. Fidelium enim funera fauſtis comprecationibus ad ſepulturam deducebantur, ſicut oſte-

Dionyſius refutat Pontificiorum argumenta.

Dionyſius nõ mittit animas ob maculas peccati in purgatorium.

Cauſa Dionyſij cur pro mortuis oret Pontifex.

Prima.

Secunda.

Tertia.

dit Chryſoſtomus in ſermone quodam ſuper verba 1. Theſ. 4. Deinde in ipſa ſepultura corpora fidelium defunctorum oratione preſbyteri componebantur, ſicut teſtatur Tertullianus libro de anima. Deinde cum in cœmiteriis conuentus Eccleſiaſticos celebrarent, preces illæ etiam poſt ſepulturam repeti cœperunt, facta inde ſunt anniuerſaria. Et tandem purgatorium inde extructum eſt.

Hæc deſcriptio Dionyſij manifeſte & quaſi ex profeſſo refutat ea, quæ Pontificij ex ritu orationis veterum pro mortuis, ad ſtabiliendum purgatorium ſuum, exſculpere moliuntur. Et oſtendit qua de cauſa ac quo ſenſu veteres pro mortuis orarint, non quod ſenſerint eos eſſe in cruciatibus, vnde noſtris ſuffragiis ſint redimendi: Sed propter ſuperſtitum inſtitutionem, exhortationem & conſolationem. Licet enim credant & ſciant, credentes defunctos iam veniſſe ad requiem: Tamen quia in ſpectaculo mortis magna eſt animi humani conſternatio & perturbatio, cum quidem conſpectus iræ diuinæ, & terror diuini iudicij, propius tunc nos attingat, afficiat & quaſi ob oculos verſetur. Confugimus igitur ad Deum, quærentes conſolationem in verbo & ſacramentis, legendo, audiendo, meditando, orando, credendo & ſperando. Vſitatum autem eſt in grauioribus tentationibus orationem ſæpius repetere, etiam quando ex verbo ſcimus priorem orationem exauditam eſſe, & ipſa talis oratio eſt fidei confirmatio, ſicut in Pſalmis talia exempla multa ſunt, Et Iob inquit cap. 9. Cum inuocantem me exaudierit, non tamen credo quod audierit vocem meam. Ita ſi quis poſt acceptam abſolutionem & communionem in graui caſu mox rurſus oret pro remiſſione peccatorum: Non ideo dubitat de veritate abſolutionis & communionis, ſed conſcientiæ infirmitas quærit ita confirmationem, & ipſa talis oratio, quia nititur promiſſione abſolutionis & cõmunionis, confirmat fidem acceptæ reconcilitionis. Ita Chriſtiani lugentes ſciunt quidem promiſſiones diuinas de iis, qui in Domino moriuntur, quando tamen in perturbationibus conſiderant infirmitates ſuorum, & quia coram non cernunt requiem & felicitatem eorum, confugiunt ad Deum, & precibus eos miſericordiæ Dei commendant, vt ita ipſis orationibus ſe confirment, de beatitudine defunctorum. Nituntur enim orationes tales, quales vetuſtiſſimæ fuerunt, illis promiſſionibus: Qui credit in me, non videbit mortem, tranſibit per mortem in vitam, etiamſi morietur viuet: Beati mortui, qui in Domino moriuntur, &c.

Fundamẽta orationum veterũ pro defunctis.

Quid fuerint, quoque conſilio factæ ſint orationes veterũ pro defunctis.

Fuerũt itaque veterum orationes pro mortuis, non ſatisfactiones pro peccatis mortuorum; non redemptiones animarum ex igne purgatorij: Sed publicæ celebrationes, applicationes & obſignationes promiſſionum diuinarum, de remiſſione peccatorum, requie & ſalute pie defunctorum, fuerunt inſtitutiones & exhortationes viuentium, fuerunt conſolationes & confirmationes lugentium, & fuerunt declarationes piarum affectionum animi erga defunctos. Beſtialis enim ἀπάθεια eſſet, nihil affici morte ſuorum memoriam amicorum defunctorum ſtatim ex animo delere, non ipſis bene velle & bene precari, quæ tamen omnia iuxta verbum moderanda ſunt. Hoc modo & in hanc ſententiam etiam Apologia confeſſionis dicit: Nos non prohibere orationem pro mortuis. Et Lutherus in confeſſione ſua dicit: Pro mortuis, quia Scriptura nihil meminit, exiſtimo non eſſe peccatum, ex libera deuotione, ita vel ſimiliter orare, vt Deus animę, ſi in tali ſtatu ſit, miſereatur, vtque ſatis ſit, quãdo ſemel vel bis illud factum fuerit. Vigiliæ enim, Miſſæ pro animabus, & anniuerſaria in Papatu prorſus inutilia ſunt, imo ſunt Diaboli nundinationes Ita Lutherus. Sed tamen quorſum tandem euadant illa, quæ ſine Scriptura licet non mala pietatis ſpecie, inſtituuntur & ſuſcipiuntur, hæc ipſa purgatorij hiſtoria oſtendit.

Apologia confeſſionis Auguſtanæ de oratione pro mortuis.

Hæc igitur hiſtorica obſeruatio de oratione pro mortuis, adimit Pontificiis illum purgatorij prætextum, cui plurimum nunc tribuunt, & quo ſolo ſperant, ſe mundum rurſus faſcinare poſſe. Nec vero ſolius Dionyſij Hierarchia, memorias mortuorum ita interpretatur, ſed & reliqui antiquiores ita ſenſerunt. Origenes quidem Platonicum purgatorium alias ſtrenue vrget. Sed ritum Eccleſiarum ſuarum deſcribens, lib. 3. in Iob, inquit: Non celebramus diem natiuitatis, cum ſit dolorum & tentationum introitus, ſed diẽ mortis, vtpote omnium dolorum depoſitionem, & omnium tentationum effugationem, quia non moriuntur, ſed perpetuo viuent, hi qui mori videntur. Propterea & memorias Sanctorum facimus, & parentum noſtrorum vel amicorum in fide morientium deuote memoriam agimus, tam illorum refrigerio gaudentes, quam etiam nobis piam conſummationem in fide poſtulãtes. Item, Celebramus memoriam defunctorum, religioſos cum ſacerdotibus conuocantes, fideles vna cum clero inuitantes, ad hæc egenos & pauperes, pupillos & viduas ſaturantes, vt fiat feſtiuitas noſtra in memoriam requiei defunctis animabus, quarum memoriam celebramus. Audis Chriſtianos celebraſſe diem mortis, ſuorum, eleemoſynis & orationibus, non quod exiſtimarint eos doloribus cruciati, vnde exequiis illis liberandi eſſent, ſed quia fuerunt gratulationes in memoriam, quod defunctorum animæ, per mortem ad omnium dolorum depoſitionem ad omnium tentationum effugationem, & ad requiem perueniſſent. Quæ certe cum Pontificiorum purgatorio ex diametro pugnant.

Origenes de memoria mortuorum.

Cyprianus quidem nouo & peculiari modo loquitur: Offerre pro defunctis & ſacrificium pro dormitione eorum celebrare, lib. 1. Epiſt. 9. Quas phraſes interpretantur Pontificij de ſacrificio propiciatorio, & de ſuffragiis pro expiandis & redimendis animabus defunctorum. Sed ipſe Cyprianus, & quidem in eadem Epiſtola interpretatur ſe, quod oblationes pro dormitione alicuius, intelligat ſportularum contributiones: ſacrificium vero pro dormitione celebrare, interpretatur ibidem, nomen alicuius in prece ſacerdotum, quæ in adminiſtratione Euchariſtiæ fiebat, nominare: Et pro aliquo ſacrificare, ibidem aperte ita interpretatur: Deprecationem aliquã nomine eius in Eccleſia frequentare, quod lib. 3. Epiſtola 14. vocat nomen alicuius offerre. Quod autem non ſenſerit Cyprianus, illa quæ appellabat ſacrificia pro defunctis, eſſe propiciationes aut ſatisfactiones pro peccatis ipſorum, ex ipſius explicationibus conſtat. Nam lib. 3. Epiſtola 6.

Cyprianus ſacrificium & oblatio pro defunctis quid ſit.

Oblatio-

Oblationes & ſacrificia pro Martyribus.

Oblationes & ſacrificia pro Martyribus celebrari dicuntur, quando commemorationes certaminum, & memoria glorioſæ mortis ipſorum celebratur. Cum tamen, ſicut Auguſtinus inquit: Iniuriam martyri faciat, qui pro martyre orat. Ita libro 4. Epiſtola 5. de martyribus ex Celerini familia loquens: Quos certe non in cruciatibus ignis, ſed in gloria cœleſti eſſe ſentit, dicit: Sacrificia pro eis ſemper, vt meminiſtis offerimus, quoties martyrum paſſiones & dies anniuerſaria commemoratione celebramus. Atque ideo libro 1. Epiſtola 9. non vult pro eius dormitione offerri, & nomen eius ad altare nominari, qui presbyterum actorem ſeu tutorem nominauerat, non quod ſentiret ipſum ideo in æternum damnatum eſſe, ſed ne Eccleſiaſtica celebratione poſt mortem honoraretur, qui contra ſtatutum poſitiuum, presbyterum tutorem fecerat. Ita etiam pro viuis dicit Cyprianus offerri ſeu ſacrificari, quando in precibus, quæ fiebant in adminiſtratione Euchariſtiæ, gratiæ pro iis agebantur, vel aliquid orabatur, vt libro tertio Epiſtola 1. ad Lucium ab exilio cum ſuis reuerſum, inquit: Hic quoque in ſacrificiis atque in orationibus noſtris, non ceſſamus Deo gratias agere, & orare pariter ac petere, vt qui perfectus eſt & perficiens cuſtodiat & perficiat in vobis confeſſionis veſtræ coronam. Ita libro 3. Epiſtol. 15. & 16. pro lapſis offerre, eſt pro Euchariſtiam parare, & preces pro ipſis facere. Cyprianum vero nullos, qui in Domino moriuntur, cruciatibus purgatorij terrere, ſed promiſſione beatitudinis magnis aſſecurationibus conſolari, pulcherrimus eius ſermo de mortalitate ſatis oſtendit. Eius eſt, inquit, mortem timere, qui ad Chriſtum nolit ire. Eius eſt ad Chriſtum nolle ire, qui ſe non credit cum Chriſto incipere regnare. Simeon dicens: Nunc dimittis ſeruum tuum in pace, conteſtatur tunc eſſe ſeruis Dei pacem, tunc liberam & tranquillam quietem, quando de iſtis mundi turbinibus extracti, ſedis & ſecuritatis æternæ portum petimus. Ad refrigerium iuſti vocantur, ad ſupplicium rapiuntur iniuſti, &c.

Oblationes & ſacrificia pro viuis.

Oblatio pro lapſis.

Purgatorij cruciatus Cyprianus non aſſerit.

Sermo Cypriani de mortalitate.

Ita Nazianzenus oration. 7. præſupponit Cæſarium iam adeptum eſſe ſalutem, & animam ipſius dignum fructificare honorem. Poſtea vero addit: Nunc ô vitæ & mortis Domine Cæſarium ſuſcipe, hunc enim tuis συγχωρουμένῳ λόγῳ τῷ σῷ φέρεται, tuis rationibus, quibus totum vniuerſum gubernas committimus, cui & noſtras animas, & qui ante nos diſceſſerunt προκατειλημμένοι, tanquam depoſitum commendantes.

Nazianzenus quomodo oret pro mortuis.

Ambroſius de obitu Valentiniani: Non dubitemus de meritis Valentiniani, credamus vel Angelorum teſtimoniis, quod deterſa labe peccati ablutus aſcendit, quam ſua fides lauit, credamus, quia aſcendit à deſerto, hoc eſt, arido & inculto loco, ad illas florentes delectationes, vbi cum fratre coniunctus, æternæ vitæ fruitur voluptate. Beati ambo, ſi quid meæ orationes valebunt, nulla inhonoratos vos mea tranſibit oratio. Omnibus vos oblationibus frequentabo. Quis prohibebit vos innoxios nominare? &c. Vides Ambroſium præſupponere, illos iam deterſa labe peccati ablutos eſſe, & æternæ vitæ delectationibus iam frui, pro quibus oraturum ſe dicit. Et certe in Valentiniano, qui Catechumenus mortuus erat, propter quod etiam ſorores ipſius ſuperſtites valde contriſtabantur, locum habuiſſet id, quod Pontificij de purgatorio dicunt, per orationes & oblationes poſſe animas poſt mortem, à peccatis & à pœnis ſolui. Sed Ambroſius dicit: Ipſum iam peccatis ablutum & innoxium, æternæ vitæ frui voluptate. Quare vero oraturus eſt pro ipſo, ſi hæc iam habet? Reſpondet, Dolor pleruſmque ſolatium eſt dolentis. Item, Eſt in piis affectibus quædam etiam flendi voluptas. Et in commemoratione eius, quem amiſſum dolemus, acquieſcimus. Item, Non tranſibo vos inhonoratos, &c. Ita de obitu Theodoſij, ex fide ipſius probat, animam eius iam conuerſam in requiem. Et addit: Abſolutus dubio iam certamine, fruitur nunc Theodoſius luce perpetua, tranquillitate diuturna, &c. His præſuppoſitis addit orationem: Da requiem ſeruo tuo Theodoſio, illo connectatur anima eius, vbi mortis aculeum ſentire non poſſit. Dilexi virum, & ideo proſequar eum, vſque ad regionem viuorum, nec deſeram, donec fletu & precibus inducam virum, quo ſua merita eum vocant, in montem Domini, vbi perennis vita, nullus gemitus, nullus dolor, &c. Vides Ambroſium quidem orare pro Theodoſio, ſed præſupponere, quod anima iam ſit conuerſa in requiem, ac fruatur iam luce & tranquillitate. Statim etiam poſt orationem illam dicit: Manet ergo in lumine Theodoſius, & ſanctorum cœtibus gloriatur, illic complectitur Gratianum, & in regno Chriſti conſiderat templum eius, &c. Ita libro 2. epiſt. 8. de Fauſtini ſorore: Meliorem illic vitam exigit, itaque non tam deplorandam, quam proſequendam orationibus reor, nec mœſtificandã lachrymis, ſed magis oblationibus animã eius Domino commendandam arbitror. Audi vero quid ſubiungat: Securus inquit de meritis eius & fide. Item, Quid eſt, quod ingemiſcamus pro mortuis, cum iam reconciliatio mundi facta ſit apud patrem per Chriſtum, quoniã ergo beneficia Chriſti tenemus, cum apud omnes, tum apud te, legatione pro Chriſto fungimur, vt noueris irreuocabilia eſſe dona Dei, vt credas quod ſemper credidiſti, nec nouo mœrore tuam in dubium adducas ſententiam, quia ideo peccatum factus eſt Dominus, vt tolleret peccatum mundi, vt eſſemus in illo omnes iuſtitia Dei: non iam culpæ obnoxij, ſed iuſtitiæ remuneratione ſecuri. Hæc Ambroſius orans pro mortuis. Ex hiſce teſtimoniis manifeſtiſſimum eſt, falſum eſſe quod Pontificij fingunt, præſuppoſitum veterum in orationibus pro mortuis hoc fuiſſe, quod crediderint, piorum animas poſt mortem eſſe in peccatis, & in cruciatibus ignis, vnde noſtris orationibus & ſuffragiis, tanquam expiationibus & ſatisfactionibus, ſint liberandę & redimendæ. Imo hoc præſupponunt veteres, piorum animas pro quibus orant, deterſa labe peccati, iam eſſe ablutas & innoxias, eſſe ſaluas, in luce perpetua: Frui illic vita meliore, imo tranquillitate & delectatione vitæ æternæ, in ſanctorum cœtibus, &c. Cauſas igitur orationum habuerunt, non quas Pontificij fingunt, ſed quas ex Dionyſio iam explicauimus.

Ambroſius orat pro iis, quos ſcit iam æterna beatitudine frui.

Cur igitur pro beatis oret Ambroſius.

De obitu Theodoſij.

De ſorore Fauſtini.

Concidit figmentum Pontificium, de purgatorio extructum, ex veter. oration. pro mortuis.

Sed tranſeamus ad Epiphanium. Quod enim non omnes in vulgo tunc vſitatas orationes pro mortuis, ea fidei analogia intellexerint, ſicut de vetuſtiſſimis iam dictum eſt, inde colligitur, quod Ærius quidam certamen hac de re mouit,

Epiphanij ſententia de orationibus pro mortuis. Aerij certamen.

mouit. Diſputationem autem Ærij Epiphanius ita deſcribit,(τίνι τῷ λόγῳ) qua ratione aut qua de cauſa, ſiue quo ſenſu, poſt mortem nomina defunctorum recitantur. Oret enim viuus, aut œconomiam fecerit (quod vel de adminiſtratione Euchariſtiæ, vel erogatione eleemoſynarum intelligi poteſt) ſed quid mortuus inde vtilitatis conſequetur? Si autem(ὅλως) omnino oratio eorum qui hîc ſunt, eos qui (ἐκεῖσε) illic ſunt,(ὤνησε) iuuare potuerit, nemo ergo (εὐσεβείτω) religionem colat, nemo benefaciat, ſed amicos aliquos paret, quocunque velit modo, vel pecunia conducens, vel in morte amicos rogans, vt orent pro eo, ne quid ibi patiatur, nec quæ ab eo admiſſa ſunt (αἰνιχίστων) vel grauiſſima ſcelera (ἐκζητηθῇ) exquirantur. Hæc verba oſtendunt Ærium diſputaſſe, τίνι λόγῳ, quo ſenſu, qua ratione, & ob quam cauſam, defunctorum nomina in precibus recitarentur. Videntur autem illa Ærij verba, quæ tanquam reſponſio ſunt ad propoſitam quæſtionem, ex vulgi tunc opinionibus & ſermonibus ſumpta eſſe, quando dicit: Preces eorum, qui in hac vita ſunt, omnino iuuare eos, qui ex hac vita exceſſerunt. Inde vero Ærius texuit conſequentiam falſæ & impiæ ſententiæ. Nempe, ſi quis in hac vita, nec religionem ad Deum, nec charitatem ad homines coleret (hoc enim volunt duo verba εὐσεβεῖν καὶ ἀγαθοποιεῖν) ſed vel grauiſſima ſcelera committeret, & ſine remiſſione eorum in impœnitentia hinc diſcederet, modo poſt mortẽ precatores aliquos haberet, nõ daturum ipſum in altera vita ſcelerum pœnas. Et hanc impiam ſententiam, Ærius falſo & per calumniam Eccleſiæ tribuit, quaſi ipſa hoc ſenſu, hac ratione, & hac de cauſa, pro mortuis oraret. Vide autem, quid Epiphanius reſpondeat: Quod ſi fuiſſet in Pontificiorum ſententia, reſpondendum ipſi fuiſſet orationibus illis omnino iuuari mortuos, & quidem ita. I. Vt peccata quæ ipſis in hac vita remiſſa non eſſent, poſtea in altero ſeculo, propter orationes & ſuffragia viuorum, tanquam expiationes & propitiationes, remitterentur. II. Vt ſatisfactiones pro peccatis debitæ, ſed in hac vita non plene expenſæ poſt mortem à viuentibus loco & nomine defunctorum exoluerentur. III. Vt à pœnis & cruciatibus ignis purgatorij, per orationes & ſuffragia viuentium liberarentur & redimerentur. Sed horum nihil Epiphanius reſpondet, imo in reſponſione hoc præſupponit, eos defunctos, pro quibus ſuperſtites orant, eſſe & viuere apud Dominum, quod ſumptum eſt 2. Corin. 5. Philip. 1. Luc. 23. Quæ hypotheſis reſponſionis, ſimpliciter totum purgatorium Pontificium euertit, ὅτι ἀπελθόντες εἰσὶ καὶ ζῶσι παρὰ τῷ δεσπότῃ, quod ſcilicet illi, qui ex hac vita excedunt, ſint & viuant apud Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

Aerij conſequentia.

Reſponſio Epiphanij.

Axioma Epiphanij.

Hoc vero cum Epiphanius tanquam certum firmum & fixum principium fidei præſupponit, audi quas alias rationes & cauſas recitet, quo ſenſu Eccleſia tunc pro mortuis orarit. Sumpſerat Aerius ex vulgi ſermonibus & opinionibus: Quia orationes illæ pro mortuis fiunt, ergo omnino etiam ipſis mortuis proſunt. Epiphanius vero primo recitat cauſas & rationes illarum orationum, quæ ad viuentes ſeu ſuperſtites pertinent, quod iterum diligenter notetur. Ita enim inquit, reddens primam cauſam commemorationis nominum defunctorum, τί δὲ ἂν τούτου προυργιαίτερον, τί τούτου καιριώτερον καὶ θαυμασιώτερον, πιστεύειν τοὺς παρόντας, &c. Quid poteſt vtilius, quid opportunius, quid admirabilius eſſe, quam quod ſuperſtites, qui in præſenti vita ſunt, in ea fide & ſententia ſint, vt credant eos, qui hinc migrant, viuere, & non prorſus interiiſſe ſeu deſiiſſe (ἀνυπαρξίαν enim vocat) ſed eſſe & viuere apud Dominum? Primam igitur vtilitatem commemorationis defunctorum hanc ponit, quod ſuperſtites illo ritu commonefiant, de hoc articulo fidei, quod qui in fide moriantur, non intereant, ſed quando hinc diſcedunt, quod ſint & viuant apud Dominum, ideo ſcilicet in precibus, quæ fiebant in adminiſtratione cœnæ Domini, ipſorum facta fuit mentio, vt eſſet talis publica confeſſio apud ſuperſtites.

Cauſæ orandi pro mortuis tempore Epiphanij.

Prima cauſa.

Secundam cauſam & rationem hanc tradit, ὅπως αὖ τὸ σεμνότατον κήρυγμα διηγῆται (quibus verbis reſpicit ad παρακαρύτλαν Dionyſij ὡς ἐλπίς ἐστιν ὑπὲρ ἀδελφῶν εὐχομένοις ὡς ἐν ἀποδημίᾳ τυγχανόντων, vt præclarum illud encomium enarretur, quod illi, qui pro fratribus orant, ſpem habeant, tanquam de illis, qui in peregrinatione ſunt. Hoc loco Lindanus ἀποδημίαν interpretatur lugendã peregrinationem à Domino, tranſigendam in carcere purgatorij, vbi in igne luendum ſit ſupplicium pro peccatis, vnde orationibus viuorum ſint liberandi. ſed ſcelerata eſt hæc peruerſio & verbi & ſenſus. Paulus enim 2. Cor. 5. diſerte dicit, Pios quando à corpore peregrinantur, præſentes adeſſe apud Dominum. Et idem diuerſo reſpectu eſſe ἐκδημεῖν & ἐνδημεῖν. Quando enim in hac vita ſumus, tunc domi ſumus in corpore, ſed peregre adſumus à Domino, quando vero tabernaculum corporis deponimus, tunc peregrinamur à corpore, ſed præſentes ſumus apud Dominum. Ita enim Philip. 1. dicit: Mortem eſſe ἀνάλυσιν, diſceſſionem ſcilicet ex hoc mundo ſed ita, vt pie mortuus, eo ipſo quo ab hoc mundo diſcedit, ſit cum Chriſto. Epiphanius igitur pie mortuos dicit eſſe ἐν ἀποδημίᾳ, in peregrinatione. Sed cuius reſpectu? Paulus dicit: Reſpectu carnis & mundi huius, mortem eſſe peregrinationem, ſed illa peregrinatione pie defunctos domi & præſentes eſſe apud Dominum ſeu cum Chriſto. Lindanus vero aduerſa fronte contradicit Paulo, pios ſcilicet quando per mortem tabernaculum huius corporis deponunt, tunc demum incidere in lugendam peregrinationem à Domino, in quo exilio, tanquam in carcere, cruciatibus ignis excarnificentur, vt lamentabiliter eiulare cogantur: Miſeremini mei ſaltem vos amici mei. Quod ſi Paulum Lindanus pro ſui ordinis profeſſione non curaret, at ſaltem cum Patribus plus tribuat, cogitaſſet, quod Nazianzenus, vbi Cæſarium mortuum vocat primitias ἀποδημίας peregrinationis ſuæ, addat explicationem, quod intelligat peregrinationem non à Domino, ſed ab hoc mundo ad Dominum. Dicit enim animas illorum peregrinantium deponi apud Dominum, & à Domino ſuſcipi, imo ſaltem inſpexiſſet, quod in proximo verſu Epiphanius præcepit, Eccleſiam quando orat pro mortuis, credere eos, qui pie ex hac vita excedunt, eſſe & viuere apud Dominum. Et tanta tamen Epiſcopi impudentia eſt, quod in proximo ſequenti verſu audet fingere, pie defunctorum lugendam peregri-

Secunda cauſa.

Lindani corrupta depravatio Epiphanij.

ἀποδημία mortuorum iuxta Epiphanium.

Lindanus Pauli contrarius.

Nazian. de ἀποδημία pie mortuorum.

Lindani impudentia tali digna Epiſcopo.

Digitized by Google

peregrinationem à Domino in ſuppliciis & cruciatibus. Vere Pontificia eſt hæc falſatio, digna non mitra tantum, ſed ſi fœtura gregem ſuppleuerit, galeto etiam. Sed talis eſt Pontificij purgatorij veritas, vt niſi mendaciis defendi non poſſit.

...ntentia ...pha...

Senſus autem Epiphanij manifeſtus eſt: Superſtitibus ſpem eſſe de defunctis fratribus, qualis eſt de peregrinantibus, non certe vt illi ad nos in hoc exilium redeant, ſed vt nos ex hac miſeriarum valle, ad ipſos in patriam accerſamur, 2. Reg. 12. Sicut Cyprianus mortem piorum recte vocat accerſionem Dominicam, qua morientes non amittuntur, ſed præmittuntur, recedentes præcedunt tanquam proficiſcentes & migrantes ad patriam. Sicut ſpem illam Cyprianus ſermone de mortalitate pulcherrime explicat. Quis non ad ſuos, inquit, nauigare feſtinet? patriam noſtram Paradyſum computamus: Magnus illic nos charorum numerus exſpectat, parentum, fratrum, filiorum, frequens nos & copioſa turba deſiderat, iam de ſua immortalitate ſecura, & adhuc de noſtra incolumitate ſollicita, ad horum conſpectum & complexum venire, quanta & illis & nobis lætitia, vbi ſumma & perpetua felicitas? &c. Huius igitur beatæ ſpei commonefactionem, teſtimonium & confeſſionem, Epiphanius dicit fuiſſe ritum commemorationis defunctorum, & orationis pro mortuis. Sicut igitur prima, ita etiam ſecunda hæc Epiphanij ratio & cauſa orationis pro mortuis, publicum & ſonorum teſtimonium dicit, contra Pontificiorum purgatorium, ſicut manifeſtum eſt, atque etiam ideo Lindanus ſua falſatione ſenſum deprauare conatus fuit.

[Cy]prianus. ... loco ... ...

...a cau-

Tertiam cauſam his verbis obſcure ſane ponit Epiphanius, ὠφελεῖ δὲ καὶ ἡ ὑπὲρ αὐτῶν γινομένη εὐχή, εἰ καὶ τὰ ὅλα τῶν αἰτιαμάτων μὴ ἀποκόπτοι, ἀλλὰ οὖν γε διὰ τὸ πολλάκις ἐν κόσμῳ ἡμᾶς ὄντας σφάλλεσθαι, ἀκουσίως τε καὶ ἑκουσίως, ἵνα τὸ ἐντελέστερον σημανθῇ, &c. Prodeſt autem, quæ pro defunctis fit oratio, licet totam culpam ſeu tota abſcindat ſeu tollat, verum enimuero propterea quia nos dum in hoc mundo ſumus, ſæpe & ſponte, & non ſponte erramus ſeu offendimus, vt id quod perfectius eſt ſignificetur. Nam & iuſtorum & peccatorum commemorationem facimus: Pro peccatoribus quidem, miſericordiam Dei deprecantes, pro iuſtis vero Patriarchis, Prophetis, Apoſtolis, Martyribus, &c. vt Chriſtum ab hominum ordine diſcernamus, per honorem, quem ipſi exhibemus, vtque cultum ei reddamus. Lindanus hoc etiam loco crimen falſi committit: Nam pro ἐντελέστερον legit, ἀτελέστερον, & interpretatur (vt quod leuiſſimum eſt, dicam) cum verba perſpicua & nota ſint, & tota ſequens periodus efflagitet illum ſenſum, quem Petionius etiam reddidit (vt id, quod perfectius eſt, ſignificetur) hoc eſt, vt Epiphanius ipſe ſubiungit, vt Chriſtum à reliquorum hominum ordine ſeparemus, nullus enim hominum, etiamſi millies & vltra in iuſtitia degat, poteſt Chriſto comparari ſeu adæquari. Lindanus etiam αἰτιάματα libenter vellet interpretari pœnas ſeu ſupplicia luendorum peccatorum, vt Epiphanium ita obtorto collo in Pontificiorum purgatorium pertraheret, ſed crimina, ob quæ quis accuſatur, hoc vocabulo ſignificari vel ex 25. cap. Acto. notum eſt, quodque in obiectione Aerius vocarat ἁμαρτήματα, hoc in reſponſione Epiphanius vocat αἰτιάματα. Et ex collatione obiectionis Aerij, & reſponſionis Epiphanij intelligi poteſt, quis ſit ſenſus quando dicit, orationem pro mortuis non abſcindere τὰ ὅλα τῶν αἰτιαμάτων, tota peccata: Aerius enim obiecerat, ſi quis vel grauiſſima ſcelera committat, & in impœnitentia ſine remiſſione eorum hinc diſcedat, poſſe ipſum poſt mortem orationibus ita iuuari, vt Deus peccata ab ipſo non exquirat, vt pro ipſis aliquid pati cogatur. Ad hanc obiectionem Epiphanius reſpondet, orationem pro mortuis nequaquam poſſe tollere tota peccata, hoc eſt, mortuis, qui in impœnitentia prorſus ſine remiſſione peccatorum hinc diſceſſerunt, non poſſe per orationes veniam in altero ſeculo impetrari, & nominat, τὰ ὅλα, quia Aerius in ſua obiectione quæſierat: An mortui ὅλως iuuentur orationibus viuentium. Dicit igitur Epiphanius ὅλα tota peccata non poſſe tolli per orationes pro mortuis. Hoc enim axioma ponit extra controuerſiam. Num vero Epiphanius ſentit, ſi non tota peccata, at ſaltem quædam ſeu partem eorum poſſe per orationes pro mortuis, poſt hanc vitam remitti? Hoc quidem Pontificij inde nectunt, ſed Epipha. hoc prorſus non dicit, ſicut verba ipſius oſtendunt. Et quæſtio eſt, quid Epiphanius ipſe dicat, non quid Pontificij ipſi affingant. Requirebat autem omnino ſeries orationis & ſententiæ, vt ſi ita ſenſiſſet, ſubiungeret: Etſi non tota peccata, tamen quia in hoc mundo ſæpe & voluntarie & inuoluntarie peccamus, illa ſaltem peccata, etiamſi in hac vita remiſſa non fuerint, poſt mortem poſſe remitti per viuorum orationes pro mortuis. Sed quicquid diſputetur de anacoluthis Epiphanij: Certum eſt, Epiphanium hoc non dicere, ſed in ſuſpenſo hoc relinquit. Et ne Scholaſtici quidem Scriptores audent affirmare aliquam peccatorum ſeu culparum remiſſionem, poſt mortem in altero ſeculo fieri, ſed de pœnis tantum diſputant. Obſeruet autem Lector quam caute verba ponat Epiphanius. Aerius quæſierat, an omnino ipſis mortuis aliquid proſint preces, quæ pro ipſis fiūt? Epiphanius vero reſpondens, non dicit, omnino ipſis mortuis proſunt, ſed ſimpliciter inquit: Illa oratio quæ pro mortuis fit, prodeſt. Quomodo vero? Quia, inquit, dum in hoc mundo ſumus, in multis offendimus omnes. Num igitur qui in vita, illorum peccatorum remiſſionem, nec quæſiuit, nec accepit poſt mortem, per aliorum orationes veniam poteſt conſequi? Hoc certe Epipha. non dicit, ſed inquit, in eadem prece, qua miſericordiam Dei imploramus, & peccatorum mentionem facimus, & Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum &c. vt ſcilicet illud, quod perfectius eſt, ſignificetur, vt ſcilicet Chriſtus ab omnium hominum ordine, quantumlibet iuſtorum diſcernatur, hoc eſt, neminem quantumuis iuſtum, ita ſaluum eſſe, ſicut Chriſtus, propria ſcilicet iuſtitia, ſanctitate ſeu mundicie, propriis virtutibus & meritis, ſed omnibus vt ſaluentur, miſericordia Dei & remiſſione peccatorum propter Chriſtum opus eſſe, & eos qui ſalui ſunt, non propria iuſtitia, ſicut Chriſtus, ſed ex miſericordia Dei per remiſſionem peccatorum propter Chriſtum ſaluos eſſe. Et prorſus idem hoc eſt, quod etiam Dionyſius, ſicut oſtendimus de oratione pro mortuis, dicit,

[Lin]danus in [E]piphanio [cri]men falſi [com]mittit.

Sententia Epiphanij ex contextu & cauſis dicendi.

Occupationis dilutio.

Aerij quæſtio Epiphanij reſponſio.

Summa verborum Epiphanij.

Digitized by Google

quod ſcilicet veterum ritus commemorationis defunctorum,& orationis pro mortuis,fuerit publica & ſolennis commonefactio infirmitatis & corruptionis naturæ humanæ,in omnibus etiam ſanctiſſimis, & item præclara confeſſio : Neminem ſua iuſtitia , ſed omnes etiam ſanctiſſimos, ex miſericordia Dei per remiſſionem peccatorum propter Chriſtum ſaluari. Atque ita hoc ritu, Chriſto ſuus honor (inquit Epiphanius) deferebatur, vt qui ſolus ſine peccato fuit, imo qui ſolus ſua nos iuſtitia , à peccato &ira Dei liberat. Ex Epiphanio igitur purgatorium Pontificium nequaquam poteſt ſtabiliri. Eius enim præſuppoſitum eſt,eos,qui pro mortuis orant, iam eſſe & viuere apud Dominum. Græca ergo Eccleſia, nec Epiphanij tempore, ſicut nec poſtea vnquam credidit,piorum animos in cruciatus ignis purgatorij poſt mortem conijci.Orauit quidem pro mortuis,ſed alio ſenſu, & aliis de cauſis ſicut monſtratum eſt. Atque hic eſt ſtatus controuerſiæ inter nos & Pontificios, quando de veterum ritu orationis pro mortuis diſputatur.

Purgatorium ab Epiphanio aſſerui nequit Ratio.

De Epiphanio vero diſſimulandum non eſt, ipſum in hac diſputatione,non aperte & libere ea quæ facies diſputationis poſtulabat , explicare. Aerius enim offenſus vulgi opinionibus & ſermonibus quæſiuit , an omnino ipſis mortuis proſint orationes, quæ pro ipſis fiunt , & an à peccatis per illas orationes poſt mortem liberentur ? Ad has obiectiones cum Epiphanius reſpondere debebat, hoc quidem dicit, tota peccata, aut totam culpam non poſſe poſt mortem,per aliorum orationes abſcindi. Ad reſiduam vero partem quæſtionis : An ergo quædam peccata , poſt mortem demum,per aliorum orationes remittantur,nihil reſpondet , ſed propter vulgi opiniones, quas reprehendere non audet, & tamen confirmare non poteſt, in ſuſpenſo hoc relinquit, & de induſtria obſcuritatibus (ſicut textum legenti patet) inuoluit. Sicut etiam ad illam Aerij obiectionem (an omnino ipſis mortuis orationes,quæ pro ipſis fiunt,proſint? Item quid & quantum) aperte non reſpondet.Dicit quidem orationes,quæ pro mortuis fiunt,vtiles eſſe,non autem addit (ipſis mortuis) ſed ad alias cauſas & rationes propter quas vtiles ſint tales orationes, confugit. Ita homines fuerunt Patres, qui conſuetudinibus & opinionibus ſuorum temporum ſæpe ceſſerunt, præſumptiones vulgi non ſemper , ſicut Auguſtinus inquit,libere auſi fuerunt reprehendere.Hæc nos libere fatemur, qui patrum literas non vt Canonicas habemus , ſed ex Canonicis conſideramus. Quod enim Epiphanius non affirmat,ſed propter vulgi opiniones in ſuſpenſo relinquit , illud ipſi Scholaſtici diſerte & prorſus negant, vllam ſcilicet culpam poſt mortem remitti. Sentiunt enim & recte quidem,omnem culpæ remiſſionem non niſi in hac vita fieri.Nos vero in hac ſerie hiſtoriæ de oratione pro mortuis , hanc obſeruationem conſiderabimus, quomodo progreſſu temporis ſenſim facta fuerit doctrinæ inclinatio.Vetuſtiſſimi enim rationes orationis pro mortuis , recte, ſicut monſtrauimus,explicarunt.Epiphanius vero propter vulgi perſuaſiones, primum in ſuſpenſo reliquit illa, quæ diximus. Non multo vero poſt Auguſtin. affirmatiue ea cœpit diſputare , vnde tandem tota Camarina purgatorij exſtructa eſt. Sicut iam ordine oſtendimus.

Epiphanius non totam quæſt. Aerij explicat.

Epiphanius ceſſit opinionibus vulgi ſui temporis.

Autoritas Patrum Scholaſticorum pronunciantium remiſſ. culpæ in hac vita fieri.

Et Auguſtinus quidem orans pro matre ſua defuncta, veterum veſtigia ſequitur, lib. confeſſ.9. cap.13. Inquit enim : Quanquam illa ſic vixit, vt laudetur nomen tuum , in fide moribúſque eius, non tamen audeo dicere, nullum verbum exiſſe ab ore eius contra præceptum tuum. Et væ etiam laudabili vitæ hominum,ſi remota miſericordia diſcutias eam.Quia verò non exquiris delicta vehementer, fiducialiter ſperamus, aliquem apud te locum inueniri indulgentiæ. Nunc itaque pro peccatis matris meæ deprecor te, exaudi me per medicinam vulnerum tuorum , quæ pependit in cruce, & ſedens ad dextram tuam te interpellat pro nobis. Dimitte Domine,dimitte obſecro, ne intres cum ea in iudicium.Et credo quod iam feceris , quod te rogo, ſed voluntaria oris mei approba Domine,&c. Audis Auguſtinum orare pro matre ſua , non quod exiſtimet eam in cruciatibus purgatorij hærere , aut adhuc in iudicio Dei peccatis obnoxiam teneri. Credit enim eam iam aſſecutam eſſe quod rogat , cauſam vero orationis aſſignat, quod ſit bene affectæ voluntatis erga matrem deſiderium. Ex eadem etiam confeſſione colligi poteſt, quo ſenſu & qua ratione , in actione adminiſtrationis Euchariſtiæ , facta fuerit commemoratio defunctorum, non vt opus illud eſſet ſatisfactio aut propiciatio pro peccatis mortuorum : (Neque enim pro mortuis inſtituta eſt Euchariſtia) ſed vt eſſet teſtimonium & confeſſio de illo articulo fidei , quo credimus communionem ſeu ſocietatem Sanctorum , eorum ſcilicet, qui iam in altera vita cum Chriſto regnant , & fidelium qui adhuc ſub cruce , in hac miſeriarum valle militant. Quia enim nexus communionis membrorum huius corporis , eſt caput Chriſtus, licet igitur illi depoſito peccato iam ſint in æterna beatitudine, nos vero corpus peccati & mortis adhuc circumferamus , tamen credimus nos eſſe conciues & cohæredes regni & ſalutis ipſorum.Eius enim cor, ore & ſanguine communicamus, & ſalui ſumus ſpe, cuius meritis & communione,ipſi æternam beatitudinem iam poſſident. Ita de ciuitate Dei lib. 20. cap.9. dicit : Neque enim piorum animæ mortuorum ſeparantur ab Eccleſia , quæ etiam nunc eſt regnum Chriſti, alioquin nec ad altare Dei fieret eorum memoria, in communione corporis Chriſti , &c. Item, vt amici defunctorum , conſiderantes humanæ vitæ imbecillitatem, certam ſibi conſolationem propoſitam haberent, eos, qui in Chriſto obdormiunt, licet multis & magnis infirmitatibus circumdati fuerint , non tamen ideo ex regno Dei excludi , aut in æternam damnationem abiici, ſed propter victimam filium Dei,cuius in Euchariſtia dum viuerent, participes facti eſſent, in æternam beatitudinem recipi , ideo voluerunt commemorationem nominum defunctorum, in ipſa actione Euchariſtiæ fieri. Ita Auguſtinus de matre ſua moritura inquit : Memoriam ſui ad altare fieri voluit , cui nullius diei intermiſſione ſeruierat, vnde ſciret diſpenſari victimam , qua deletum eſt chirographum quod erat contrarium nobis, qua triumphatus eſt hoſtis computans delicta noſtra, & quærens quid obiiciat , & nihil inueniens in illo, in quo vincimus. Quis ei reſtituet precium , quo nos emit, vt nos auferat ei ? Ad cuius precij noſtri Sacramentum , ligauit ancilla tua animam ſuam vinculo fidei : Nemo à protectione

Auguſt. pro matre Monica orat.

Auguſt. non ſtatuit matrem ſuam in purgatorij cruciatu eſſe pro qua orat.

Quo ſenſu defunctorum commemoratio facta in actione Euchariſtiæ.

Digitized by Google

ctione tua dirumpat eam. Non ſe interponat, nec vi, nec inſidiis Leo & Draco. Neque enim reſpondebit illa nihil ſe debere, ſed reſpondebit dimiſſa debita ſua ab eo, cui nemo reddet, quod pro nobis non debens reddidit. Hæc profecto præclara confeſſio eſt, qua fide Monica in Chriſto ſit mortua, & qua ſpe Auguſtinus confidat, eam habere remiſſionem peccatorum, & eſſe hęredem vitæ æternæ.

Veteres ſine mandato & exēplo Scripturæ orationes pro mortuis & commemorationes eorum in actione Euchariſtiæ inſtituerunt.

Hæc quæ veteres hoc modo explicant, Scripturæ non aduerſantur, & ſane æquum eſt, veteris Eccleſiæ ritus hoc modo ad analogiam fidei candide interpretari: Negari tamen non poteſt, cum talis doctrina, confeſſio & conſolatio, de iis qui in Chriſto moriuntur, exemplo Scripturæ, alia forma, ſimplicius, clarius & commodius potuiſſet proponi & declarari, periculoſe feciſſe veteres, quod ſine mandato & exemplo Scripturæ, in forma orationis pro mortuis, & quidem in ipſa actione Euchariſtiæ, quæ pro viuis inſtituta eſt, hoc fecerunt, cum & ritus & ipſa forma verborum in oratione pro mortuis, aliud videatur auribus & ſenſibus ingerere, quam veterum declarationes interpretentur. Satius certe fuiſſet cum Scriptura loqui, (Lucerna enim pedibus noſtris eſt verbum Domini, & qui loquitur, loquatur eloquia Dei) quam ſine Scripturæ Canonicæ exemplo, alia & periculoſa forma, quæ facile alium ſenſum recipere poſſet, ſententiam per ſe non impiam publice in Eccleſia proponere. Quas enim opiniones & perſuaſiones vulgus inde conceperit, quibus etiam Epiſcopi tandem cedere cœperunt, donec purgatorium Pontificium inde conflatum eſt, hęc ipſa hiſtoria oſtendit. De Epiphanio enim iam diximus, quomodo tales vulgi opiniones, cum confirmare non poſſit, tamen refutare etiam non auſit. Auguſtinus vero & Chryſoſtom. tempori, conſuetudini, & receptis vulgi opinionibus plus concedere, & orationes pro mortuis aliter, quam veteres fecerant, ſine Scriptura interpretari cœperunt. Cum enim vulgo multi contenderent, orationes pro mortuis, quas non inanes eſſe præſumebant, adeo eſſe efficaces, vt per eas etiam illi, qui ſine pœnitentia in peccatis contra conſcientiam mortui eſſent, Deo poſt mortem reconciliarentur & ſaluarentur: Alij vero ex Scriptura & ex veterum ſententia contra diſputarent, vnumquemque poſt hanc vitam ita iudicari, prout in hac vita ſe geſſit & orationes pro mortuis, eſſe viuorum commonefactiones, confeſſiones & conſolationes: Auguſt. ſatisfacturus vtriſque, mediam quandam viam excogitauit, etſi modo perſuaſionem illam de impœnitentibus poſſet tollere, aliquid putauit vulgi opinionibus de efficacia orationis pro mortuis, concedēdum eſſe. Fuiſſe autem quæſtionem illam Auguſtini temporibus ἀμφιλέγομενον, & ex vulgi opinionibus varie in vtramque partem diſputatam, oſtendunt loca Auguſtini, de cura pro mortuis ad Paulinum Nolanum, cap. 1. & 4. & 18. Et ad Dulcitium, quæſt. 2. Item, de ciuitate libro 21. capit. 13. & 14. In Enchiridio cap. 10. de verbis Apoſtoli ſermone 32.

Impia opiniones vulgi ex orationibus pro mortuis, quibus etiam Epiſcopi ceſſerunt.
Epiphan.
Auguſtin.
Chryſoſt.

Auguſtin. tres defunctorum ordines conſtituere, valde bonos, valde malos, medios.

Summa autem diſputationis Auguſtini hæc eſt, quod tres facit ordines defunctorum. Primos dicit eſſe valde bonos, qui ſuffragiis & opitulationibus poſt mortem non indigeant. Secundos dicit eſſe valde malos, quos nullis viuorum ſuffragiis dicit liberari poſſe. Tertios facit medios, qui nec adeo boni ſint, vt ſuffragia illa poſt mortem non requirant, nec adeo mali, vt eis illa poſt mortem non proſint, ſed cum viuerent, dicit ipſos meruiſſe, vt hæc ſibi poſtea poſſent prodeſſe. Iam cum in genere pro omnibus defunctis eadem forma oretur, putat orationes illas pro valde bonis eſſe gratiarum actiones, pro valde malis, etiam ſi nulla ſint adiumenta mortuorum, eſſe tamen qualeſcunque viuorum conſolationes: Aut certe ad hoc prodeſſe, vt tolerabilior fiat ipſa damnatio. De mediis vero dicit: Neque negandum eſt defunctorum animas pietate ſuorum viuentium releuari & adiuuari, cum pro ipſis ſacrificium mediatoris offertur, vel eleemoſynæ in Eccleſia fiunt. Nam pro non valde malis ſunt propitiationes, vt plena ſit ipſorum remiſſio, & pro talibus dicit exaudiri piorum orationem, vt miſericordius cum ipſis agatur à Domino, quam eorum peccata meruerunt, ſiue vt ante diem iudicij, ſpiritus ipſorum per pœnas temporales purgari, non tradantur æternis ſuppliciis. Ita Auguſtinus in locis commemoratis, quæ noua ſunt & veteribus ignota.

Orationes pro defunctis valde bonis. Pro valde malis. Pro mediis.

Quantum in his ſine Scriptura Auguſtini autoritas valeat.

Num vero ſtatim ſine vlla inquiſitione, pro articulis fidei hęc accipienda ſunt, ideo, quia Auguſtinus ita ſenſit? Hoc certe Auguſt. nunquam voluit. Dicit enim ad Hieronymum: Alios ſcriptores præter Canonicos ita eſſe legendos, vt non verum putemus, quia ipſi ita ſenſerunt, quantalibet etiam ſanctitate doctrináve polleant, ſed quia vel per alios autores Canonicos, vel probabili ratione quod à vero non abhorreat, perſuadere potuerint. Item Epiſt. 3. Nullorum diſputationes quamuis Catholicorum & laudatorū hominum, velut Scripturas Canonicas habere debemus, vt non liceat nobis aliquid in eorum ſcriptis improbare & reſpuere, ſi forte inuenerimus, quod aliter ſenſerint, quam veritas habet. Talis, inquit, ego ſum, in ſcriptis aliorum, quales ego volo eſſe intellectores meorum. Et ad Vincentium inquit: Negare non poſſum nec debeo, multa eſſe, in tam multis opuſculis meis, quæ poſſint iuſto iudicio, & nulla temeritate culpari. Sicut igitur, inquit contra Creſconium, Cypriani literas non vt Canonicas habeo, ſed ex Canonicis conſidero, & quid in eis diuinarum Scripturarum authoritati cōgruit, cum laude eius accipio, quod autem non congruit, cum pace eius reſpuo. Ita ſalua honorificentia, quæ Auguſtino, vt viro docto, ſancto & de Eccleſia optime merito debetur, illam eius diſputationem, non cum credendi neceſſitate, ſed cum iudicandi libertate conſiderabimus, quæ ſcilicet & qualia habeat fundamenta, idque breuiter per capita quædam oſtendemus. Primo igitur ad Paulinum cap. 1. fatetur, ſe nullum hac de re Scripturæ teſtimonium habere, excepto vnico loco Machabæorum, ex quo libro dogmata Eccleſiaſtica non poſſe cōfirmari, nec ea quæ in contentionem veniunt roborari, ipſi veteres, ſicut ſupra oſtendimus, confirmant. II. Fundamentum totius diſputationis, dicit ſe collocare in conſuetudine orandi & offerendi pro mortuis. Atqui Tertullianus expreſſe dicit, conſuetudinem illam non eſſe ex ſcriptura. Et Epiphanius etiam dicit non eſſe præceptum patris, hoc eſt, Dei, ſed inſtitutionem matris, hoc eſt, Eccleſiæ & traditionem Patrum, quod ipſe etiam Auguſtinus dicit. Num vero ex tali fundamento, ſine certis expreſſis &

Fundamenta opinionis Auguſtini de tribus defunctorum ordinibus.
I Hiſtoria Machabæ.
II. Conſuetudo orandi pro defunctis.

Digitized by Google

perſpicuis Scripturæ teſtimoniis, aliquis nouum articulum fidei condere poteſt, aut Eccleſiæ obtrudere debet? III. Senſum & vſum orationis pro mortuis, Auguſtinus multo aliter interpretatur & intelligit, quam antiquitas ante ipſum fecit, ſicut ex præcedentibus manifeſtum eſt. IV. Nouæ ſuæ diſtributionis, nec in ſcriptura, nec in ipſis etiam veteribus teſtimonia habet. Quantum igitur valeat, manifeſtum eſt. V. Ipſe Auguſtinus de hac ſua ſententia non eſt certus. In hac enim diſputatione, dicit animas defunctorum pietate viuentium liberari ex purgatorio. Sed alibi dicit dubium & incertum eſſe, an ſit purgatorium, in quo animæ poſt mortem temporalibus pœnis purgentur, ſicut ſupra oſtendimus. Quomodo vero certum eſſe poteſt, aliquos ex purgatorio liberari, cum iuxta ipſum Auguſtin. poſſit quæri, poſſit & latere, an omnino aliquæ animæ purgentur? Poteſt igitur etiam quæri, poteſt & latere, an animæ ab illa purgatione, pietate viuentium releuentur vel liberentur? Sicut fruſtra nec ſatis prudenter, operoſam aliquis vel deliberationem vel expeditionem inſtitueret, vt captiuos ex carcere aliquo liberaret, ſi dubium & incertum eſſet, an omnino vel talis aliquis carcer eſſet, vel captiuus aliquis in carcere illo detineretur. Ita quod Auguſtinus in hac diſputatione dicit: Preces pro defunctis valde malis ſeu damnatis ad hoc prodeſſe, vt damnatio fiat tolerabilior. De hac ipſa ſententia ita inquit, de Ciuitate lib. 21. cap. 24. Quod quidem non ideo confirmo, quoniam non reſiſto. vnde colligitur, ipſum vulgi opinionibus in hac materia, non libere auſum reſiſtere, licet à conceſſione non vellet eas confirmare. Et cap. 27. ſcribit, Quis ſit ille modus vitæ, & quæ ſint illa peccata, quæ ita impediunt peruentionem ad regnum Dei, vt tamen ſanctorum amicorum meritis, poſt mortem impetrent indulgentiam, difficilimum eſt inuenire, periculoſiſſimum definire. Ego certe vſque ad hoc tempus, cum inde ſatagerem, ad eorum indaginem peruenire non potui. Vides quomodo Auguſtinus, cum temporibus & receptis opinionibus aliquid concedat, mox tamen dubia & incerta illa reddat. Quomodo igitur ex his dubitationibus articulos fidei faciemus? VI. Hanc vnicam maximam Auguſtinus habet & vrget in tota hac diſputatione, fruſtraneas ſcilicet inutiles & inanes, imo ludibria, & ſicut Chryſoſtomus loquitur, σκηνὴν καὶ ὑπόκρισιν, fore orationes pro mortuis, ſicut tum in Eccleſia frequentabantur, ſi non id, quod ſonant, & ſicut ſonant, mortuis impetrarent, propiciationem ſcilicet, remiſſionem, mitigationem, liberationem & peruentionem ad regnum Dei. Sed antiquitas alium ſenſum, alios fines, & alios vſus orationis pro mortuis tradidit ſicut oſtendimus. Et certe illi argumentationi Auguſtini recte opponi poteſt hæc inſtantia. Cum eadem forma orationis fuerit pro omnibus defunctis, tamen ipſe Auguſtinus dicit, pro valde bonis verba habere ſenſum gratiarum actionis, cum tamen hoc non ſonent. Pro valde malis vero, eſſe non mortuorum adiumenta, ſed qualeſcunque viuorum conſolationes, licet verba aliud ſonent. Et hoc certe iuxta Chryſoſtom. vere etiam σκηνὴ καὶ ὑπόκρισις. Quod ſi Auguſtinus iudicat, orationes pro valde bonis & pro valde malis, non propterea eſſe inania ludibria, etiamſi non intelligantur id, quod ſonant, & ſicut ſonant, impetrare (iniuriam enim facit martyri, qui orat pro martyre.) Et in inferno nulla eſt redemptio. Manifeſtum igitur eſt, connexionem argumentationis Auguſtini, non eſſe firmam aut neceſſariam, quæ poſſit articulum fidei condere.

III. Diſſilet a ſententia orationis veterum pro mortuis.

IV. Sine Scriptura tres ordines mortuorum facit.

V. Vt rem dubiam in medio relinquit.

De orationibus pro valde malis.

Poſtremo, cum ſanguis Chriſti ſit propiciatio pro peccatis totius mundi, & remiſſio peccatorum ſit ſolius Chriſti meritum: Ergo non tantum ſine Scriptura, ſed contra Scripturam dicitur viuentium opera eſſe propiciationes pro peccatis defunctorum, & pietatem viuentium poſſe mortuis mereri remiſſionem peccatorum. Pugnat & hoc contra ſcripturam, quod diſputatio illa Auguſti. ponit, partem remiſſionis peccatorum nos propter Chriſti meritum in hac vita: partem vero poſt hanc vitam propter hominum viuentium merita conſequi, vt ita ex vtriſque ſit & fiat plena remiſſio, cum iuxta ſcripturam remiſſio peccatorum plene, & propter ſolius Chriſti meritum, & in hac vita detur credentibus, Actor. 10. & 13. Item valde bonos propriis meritis, mediocriter bonos partim propriis, partim aliorum hominum meritis, coram Deo, & quidem poſt mortem, reconciliari, cum ſolius Chriſti meritis iuſtificemur & ſaluemur. Et vbi quæſo etiam hæc opinio fundamentum habet? Viuus mereor, vt mihi defuncto, poſt mortem aliorum viuentium pietas ſuccurrat? Recte certe, ſicut Dulcitius refert, tempore Auguſtini quidam dixerunt. Si aliquis talis beneficij locus poſſet eſſe poſt mortem, ipſi defuncti animam, refrigeria ſua ſibi rectius ferre poſſe per ſe, illic confitendo peccata, quam ſi in eorum refrigerium ab aliis oblatio procuretur. Et ipſi etiam Scholaſtici hæc Auguſtini αἰτήματα improbant & negant, quod ſcilicet poſt mortem poſſit fieri remiſſio culpæ, quodque damnatis ſupplicia poſſint mitiora ſeu leuiora reddi, per ſuffragia viuorum. Imo ipſe Auguſtinus, remiſſionem peccatorum ſolius Chriſti meritis tribuit, & in hac vita, ſalutem vel acquiri vel amitti docet, ſicut poſtea oſtendemus. Hæc capita recte conſiderata euincunt, Auguſtini illam diſputationem talem eſſe, vt modeſtiſſime, & quidem ipſius verbis; de ea pronunciemus, in qua nulla velut Canonica authoritas conſtitui vel poſſit vel debeat. Et tamen quantum ſuperſtitionum ſecum poſtea traxerit, teſtis eſt Pontificia Eccleſia.

Læditur gloria Chriſti.

Depravatio articuli de remiſſione peccatorum.

Abſurditas.

Scholaſtici Auguſtini ſententiam improbant.

Circa idem ferme tempus, apud Græcos Chryſoſtomus eandem quæſtionem diſputauit, ſed non eodem modo, ſicut Auguſtinus, quod ipſum oſtendit in tota illa diſputatione, quæ extra & præter ſcripturam, hominum conſuetudinibus, præſumptionibus & argumentationibus nititur, nutantibus & variantibus ſententiis, nihil eſſe certi, firmi aut ſolidi. Cumque Pontificij multas ſententias ex Chryſoſtomo cumulent, pro ſtabiliendo ſuo purgatorio (quod tamen Græca Eccleſia, exceptis Origeniſtis, nunquam agnouit) hæc conſideratio oſtendet, qua illud fide faciant, & quantum Chryſoſtomus ipſorum purgatorio patrocinetur. Facit autem Chryſoſtomus defunctorum non tres ordines ſicut Auguſtinus, ſed tantum duos, Sermo. 3. ad Philip. 4. ad Heb. Homi. 69. 70. ad Antiochenos: Primum Chriſtianorum, qui in vera fide hinc diſcedunt: Alterum, qui vel ſine ſacramentis in infidelitate moriuntur,

Chryſoſt. de oratione pro mortuis.

Ordines defunctorum apud Chryſoſtomum.

Chriſtiani. Infideles.

tur, vel qui baptizati quidem ſunt, ſed in peccatis moriuntur. Iam dicit in genere pro omnibus defunctis preces faciendas, & eleemoſynas erogandas, licet ad altare pro fidelibus tātum. Et primus eſt qui aſſerit, ſed ſine vllo documento, ab Apoſtolis hoc ſancitum eſſe, cum Tertul. Epiphan. atque etiam Auguſtinus, traditioni Patrum & conſuetudini Eccleſiæ hoc adſcribant. Inde vero extruit hoc axioma. Non eſſe μάτην aut ἀνόνητα, quæ Eccleſia pro mortuis, orationibus & oblationibus agit, ſed multum habere emolumenti, vtilitatis. Hoc verò iuxta duos illos quos conſtituit defunctorum ordines, ita diſtribuit, De fidelibus defunctis ſeu iuſtis inquit, Hom. 23. in Matth. Cur poſt mortem iterum pauperes cōuocas? Cur preſbyteros, vt pro eo velint orare, obſecras? Non ignoro te reſponſurum vt defunctus requiem adipiſcatur, vt propitium iudicem inueniat. Audis Chryſoſtomum, vulgi opiniones & ſermones recitare, quibus ipſe etiam accedit. Num vero ſentit, eos qui in fide hinc diſcedūt, pro quibus orat, eſſe in lugenda peregrinatione à Domino, & in cruciatibus ignis, ſicut Lindanus inquit: Hoc certe Chryſoſtomus non dicit, ſed contrarium affirmat. Inquit enim Serm. 3. ad Philip. (ἐκεῖ μεταστάντες) fideles poſtquam hinc diſceſſerunt, & illuc migrauerunt, beatos eſſe, qui ad Chriſtum abierunt, & ibi (ἐγγύτερον) propius eſſe cum rege Chriſto, non per ſpeculum, nec per fidem, ſed facie ad faciem. Et Ser. 4. ad Hebræos: Dic mihi quid ſibi volunt in funere Lampades iſtæ (φαιδραί) illuſtres? Nonne quod defunctos tanquam athletas (προπέμπομεν) deducimus? Quid verò Hymni? Nonne quia Deum glorificamus, & gratias agimus, quod iam coronauit (ἀπελθόντα) eum qui hinc diſceſſit (ὅτι τῶν πόνων ἀπήλλαξε) eo quod à laboribus ſeu doloribus, ipſum manumiſſum liberauit ſeu abſoluit? (ὅτι τῆς δειλίας ἐκβαλὼν, ἔχει παρ' ἑαυτῷ) quod ex omni anguſtia & metu mortis ſcilicet, Hebræor. 2. eductum, iam ipſum apud ſe habet. Nonne propter hoc Pſalmi & Hymni? Hæc enim omnia gaudentium ſunt. Cogita quid pſallas illo tempore: Conuertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. Et rurſus: Non timebo mala, quoniam tu mecum es, &c. Hæc eadem repetit, Homilia 76. ad Antiochenos. Et Homilia 32. in Matthæum addit: Ad requiem proficiſcitur qui hinc migrat, turbationum enim omnium tranquillus quidam portus in morte eſt. In hoc mundo habemus tribulationem. Hic impletur quod Scriptura dicit: In ſudore, in dolore, &c. De futuris nihil huiuſmodi ſcribitur, ſed oppoſitum. Eſaiæ 33. Effugit dolor, triſtitia & gemitus, &c. Homilia 61. in Ioannem: Si Si iuſtus moritur, lætandum eſt, quia liberatus à futura formidine, in tuto collocatur. Ille moriens cum Angelis euolabit, etiamſi nemo exequiis interueniat. Hæc certe Pontificium purgatorium non tantum pernegant, ſed ſimpliciter euertunt. Quamcunque igitur cauſam orationis pro fidelibus defunctis reddat Chryſoſtomus, purgatorium certe non eſt. Dicit autem: Quare presbyteros & pſallentes vocas? Nonne vt te conſolentur & defunctum honorent? Nos venimus de reſurrectione Philoſophantes, inſtituentes omnes, etiam qui morte ſuorum nondum ſunt perculſi, vt ſi quid tale acciderit, generoſe perferrent. Sermo. 4. ad Hebræ. Et hom. 70. ad Antiochenos.

An more orādi pro defunctis ſit traditio Apoſtolica.

Orationes pro fidelibus mortuis.

Chryſoſt. contra Pontificiorum purgatorium.

Lampades.

Hymni in exequiis.

Ita ergo Chryſoſtomi oratio pro iis, qui in fide moriuntur, prorſus nihil patrocinatur Pontificiorum purgatorio. Sed illud negat, tollit & euertit.

Porro pro illis etiam, qui vel ſine fide & ſacramentis, vel in peccatis moriuntur, Chryſoſtom. dicit: vel preces vel eleemoſynas offerendas, & diſputat tales etiam mortuos inde aliquid emolumenti & ſolatij accipere. Hoc vero ita explicat: Peccatores vbicunque ſunt, procul ſunt à rege. Illi igitur ſi moriantur, lætandum quidem hoc nomine, quod malitia ipſorum interrupta eſt, ne poſſint vitia cumulare, ſed ipſi digni ſunt lachrymis, luctu & eiulationibus. Quæ enim ſpes eſt iis qui cum peccatis hinc diſcedunt? Ibi enim peccata non poſſunt exui aut deponi. Quamdiu in hoc mundo ſunt, ſpes eſt poſſe eos mutari: Si vero hinc migrarint in infernum, ibi ex pœnitentia nihil ipſis emolumenti poteſt accedere. In inferno enim quis confitebitur tibi? Sunt igitur extra regnum Dei cum damnatis, &c. Et tamen affirmat etiam illos, orationibus & eleemoſynis poſt mortem aliquantulum iuuari. Excogitemus, inquit, aliquod ipſis auxilium (μικράν τινα) modicum quidem & exiguum, per preces & eleemoſynas. Facit enim hæc res ipſis (τινὰ παραμυθίαν καὶ παραψυχήν) aliquam conſolationem, & aliquod refrigerium. Quomodo vero? vt (συγγνώμη) indulgentia ipſis impetretur, inquit. Num vero vt ex damnatione liberentur? Hoc enim dicit, ſed ipſe interpretatur hoc, vt pœna damnationis ipſis leuior reddatur, Hæc Chryſoſtom. Serm. 3. ad Philip. Homil. 69. ad Antiochenos. Serm. 41. ad Corinth. Hom. 61. in Ioannem. Homil. 21. in Act. Theophilactus etiam, Luc. 12. illam Chryſoſtomi opinionem recitat, inquit enim: Oblationes, quæ fiunt pro defunctis, prodeſſe etiam illis, qui in grauibus peccatis mortui ſunt. Deum enim habere quidem poteſtatem mittendi tales animas in gehennam, nō ſemper autem ea poteſtate vti, ſed ſæpe remittere poſtea peccata. Hanc vero Chryſoſtomi ſententiam de damnatis, ipſi Pontificij non poſſunt probare. Docent enim damnatis in inferno, orationes & ſuffragia nihil prodeſſe, quia in inferno nulla eſt redemptio. Et Gregorius pro infidelibus & impiis defunctis non vult orari, libro 4. Dialogo capit. 44. Scholaſtici etiam prorſus negant, damnatos in inferno poſſe iuuari per ſuffragia viuorum, nec quo ad totalem liberationem, nec quo ad pœnæ diminutionem ſeu mitigationem, nec quo ad temporis ſuſpenſionem, nec quo ad fortificationem ad leuius tolerandum. Ita Bonauentura 4. ſententiarum, diſt. 46. Quod vero Chryſoſt. Homil. 21. in Acta dicit: Eos qui in peccatis mortui ſunt, per eleemoſynas poſſe ab æterna morte eripi, tale eſt, quod nemo, ne quidem Pontificij probare poſſunt.

Ex his igitur pius Lector iam videt, qua fide & quo candore, Pontificij mutilas & imperfectas Chryſoſtomi ſententias allegent, pro ſtabiliendo ſuo purgatorio, quæ ſi integræ in ſuis locis conſiderentur, partim tales ſunt (vt de iis, qui in peccatis moriuntur) quæ ne ab ipſis quidem Pontificiis probari & recipi poſſunt: Partim vero, vt de fidelibus defunctis, Pontificium purgatorium prorſus euertunt.

Quia igitur vetuſtiſſimi, orationes pro mortuiis ita vſurparunt & interpretati ſunt, vt prin-

Orationes pro infidelibus defunctis apud Chryſoſt.

Pontificij à Chryſoſtomo diſſentiunt.

Gregorius.

Scholaſtici.

Bonauentura.

Fides & candor Pontificiorum in citandis teſtimoniis Chryſoſtomi pro purgatorio.

Digitized by Google

cipia, Pontificij purgatorio ex diametro prorſus contraria, præſuppoſuerint, ſicut oſtendimus. Licet ergo poſtea, facta doctrinæ ad vulgi opiniones & ſermones inclinatione Auguſtin. & Chryſ. cœperint ea diſputare, quæ Epiphanius prætertione quadam in ſuſpenſo reliquerat, quia tamen ſine expreſſis Scripturæ documentis diſputant, nec inter ſe conueniunt, ſed variant & diſſentiunt, Auguſtinus etiam de ſua diſputatione dubitat, Chryſoſtomus vero hoc aſſeuerat, quod ipſi Pontificij improbant, & Scholaſtici negant, ſicut hæc omnia demonſtrata ſunt: Nulla igitur certitudine ſeu plerophoria, qualis in dogmatibus fidei requiritur, ex veterum orationibus pro mortuis, probari, aut pro articulo fidei ſtabiliri poteſt Pontificium purgatorium, licet verum ſit, Auguſtinum & Chryſoſtomum eo ipſo, quod de orationibus pro mortuis, in aliũ ſenſum, quam antiquitas ante ipſos fecerat, cœperunt diſputare, ſeminaria & occaſionem ſubminiſtraſſe poſteris, ad cameſtinam purgatorij comminiſcendam & ſtabiliendam, ex fundamento humanæ traditionis & conſuetudinis orandi pro mortuis ſine mandato & exemplo Canonicæ Scripturæ. In Germanicas certe Eccleſias, orationes & oblationes pro mortuis, per Bonifacium tandem introductæ ſunt, (cum per aliquot annorum centurias antea, fidem Chriſtianam Germania habuiſſet) ſicut Epiſtolæ Decretales ad Bonifacium expreſſe oſtendunt, in tomis Conciliorum, & apud Naucierum & Auentinum.

Purgatorium pontificiorum quid ex orationibus veterum probari non poſſit.

Ex Auguſt. & Chryſoſt. ſeminaria purgatorij ſunt nata.

Orationes & oblationes pro mortuis in Germania.

QVOMODO GREGORIVS ex *ſpectris mortuorum purgatorium confirmarit.*

NONO, Hactenus oſtendimus multas & varias purgatorio quæſitas fuiſſe ſubſtructiones, quibus tamen non potuit fulciri & ſtabiliri. Tandem igitur cum aliter non poſſet, mortuorum ſpectris confirmatum eſt. Gregorius enim 4. Dialog. ca. 39. duas Scripturæ ſententias, Machab. 12. & 1. Corinth. 3. pro purgatorio citat. Sed illis, quia videt alias manifeſtiores opponi, non multum fidit, ſicut de loco 1. Cor. 3. (Saluus erit ſic tamen quaſi per ignem) expreſſe dicit: Quamuis hoc de igne tribulationis in hac vita nobis adhibito poſſit intelligi: tamen ſi quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, penſandum ſolicite eſt, quia illum per ignem dixit poſſe ſaluari, non qui ſuper hoc fundamentum, ferrum, æs, plumbum, ædificat, id eſt, peccata maiora, & idcirco duriora, atque tunc iam inſolubilia, ſed lignum, fœnum, ſtipulam, id eſt, peccata minuta & leuiſſima, quæ ignis facile conſumat, &c. Aliam igitur & nouam topicam, probandi & confirmandi dogmata fidei, Gregorius in Eccleſiam introduxit, à mortuis ſcilicet veritatem quærere, quod tamen diſerte, & expreſſe, Deus in Scriptura prohibuit, Deuter. 18. Eſa. 8. Et quia Eccleſia ante ipſum, hoc genere argumentorum, probationum, & confirmationum, in diſputationibus Eccleſiaſticis non fuerat vſa, cum quidem de ſtatu mortuorum multa fuiſſent quæſita & diſputata, imo Auguſtinus in libro de cura pro mortuis, prolixe diſputat & probat, animas mortuorum non intereſſe rebus viuentium: Gregorium igitur, vt ſpectris ſuis ſpeciem aliquam circumdet, capit. 41. ponit hanc quæſtionem. Quid fiat, quod illis temporibus, tam multa de animabus per reuelationes & oſtenſiones clareſcant, quæ antea latuerunt? Et notet Lector in hac quæſtione, ea, quæ Pontificij docent, de ſtatu animarum in purgatorio, non eſſe antiqua, ſed tempore Gregorij primum reuelata. Reſpondet autem, ſicut cum nox finitur, & dies incipit oriri, ante ſolis ortum, ſimul aliquo modo tenebræ cum luce commixtæ ſunt, ita dicit mundi finem (quem ſuo tempore inſtare arbitrabatur) cum futuri ſeculi exordio permiſceri, ita vt res ſpirituales futuri ſeculi, ſignis manifeſtioribus tranſluceant. Sed à Gregorij tempore iam anni 970. tranſierunt, prorſus nihil itaque ſimilitudo illa probat. Præſtruit autem ſpectris ſuis fidem eo, quod ex apparitionibus, multa primum de beatorum gaudiis, & de damnatorum pœnis recitat. Tandem ad ignem purgatorij accedit. Sentit enim capite vigeſimo quinto quorundam iuſtorum animas, à cœleſti regno quibuſdam manſionibus differri, in quo dilationis damno nihil aliud innuatur, niſi quod de perfecta iuſtitia aliquid minus habuerint. Hoc vero ex mortuorum ſpectris probat, vt capite quadrageſimo narrat, animam Paſchaſij Diaconi, poſt multum temporis à morte, apparuiſſe Germano Epiſcopo Capitano in thermis angularis: Cumque Germanus vidiſſet Paſchaſium in caloribus thermarum ſtantem & obſequentem, quæſiuiſſe, quid illic tantus vir ageret? Illum vero reſpondiſſe, ſe ideo in loco illo pœnali deputatum eſſe, quia in ſchiſmate Pontificum, in parte Laurentij contra Symmachum ſenſiſſet, addidiſſe autem: Quæſo tu pro me Dominum deprecare. Atque in hoc cognoſces quod exauditus ſis, ſi huc rediens me non inueneris. Quod ita factum eſſe, Gregorius ab aliis audiuit, qui capite 41. dicit: hoc ideo Paſchaſio, viro alias tam ſancto, vt poſt mortem in ſepultura etiam miracula ediderit, accidiſſe, ne culpa illa ſine vltione laxaretur, quam ipſe culpam eſſe non credidit, atque ideo eam fletibus non extinxit. Capite 45. dicit: plerumque de minimis culpis, ipſum ſolum pauorem egredientes iuſtorum animas purgare. Capite 55. dicit: Si culpæ poſt mortem inſolubiles non ſunt, multorum ſolet animas etiam poſt mortem ſacra oblatio hoſtiæ ſalutaris adiuuare, ita vt hanc nonnunquam ipſæ defunctorum animæ expetere videantur. Et hoc mox ex ſpectris ſuis probat. Narrat enim Presbyterum quendam, in loco vbi aquæ calidæ vapores nimios faciunt, ſolitum lauare, atque ibi inueniſſe virum quendam incognitum, ad ſuum obſequium præparatum, calciamenta abſtrahendo, veſtimenta ſuſcipiendo, &c. Cumque hoc ſæpius faceret, Presbyterum illum cogitaſſe, ſe velle ipſi aliquid pro munere afferre, atque duas coronas oblationum, hoc eſt, rotundas placentas, quales in oblationibus ſolebant vſurpare, ſecum detuliſſe, quas cum famulo illi pro munere offerret ipſum reſpondiſſe: Hic panis ſanctus eſt, quem ego manducare non poſſum. Ego enim huius loci Dominus aliquando fui, ſed pro culpis meis hic poſt mortem deputatus ſum. Si autem mihi aliquid præſtare

Fundamenta purgatorij ex ſpectris.

Auguſtin. de animabus defunctorum apparitionibus.

Cauſa crebrarum apparitionum ſpectrorum tempore Gregorij.

Anima Paſchaſij Diaconi.

Fabula de balneatore.

vis,

vis, omnipotenti Deo per me offert hũc panem, vt pro peccatis meis interuenias,&c. Ibidem narrat aliam ſpectri fabulam de Monacho quodam, qui tres aureos poſſederat,& licet in agone vehementer ingemuiſſet de hoc ſuo peccato, tamen in ſterquilinio ſepultus, poſt mortem diu in igne cruciatus fuit. Gregorius verò cogitauit vt ipſum eriperet, mandauit igitur, vt triginta continuis diebus pro abſolutione illius, ſacrificium offerretur. Triceſima autem die, mortuus ille fratri ſuo apparuit dicens: Hucuſque malè fui, ſed iam modo bene ſum, quia hodie communionem recepi. Huic fabulæ, in qua etiam defuncti poſt mortem communionem ſacramenti recipiunt, Gregorius addit hoc Epiphonema: Concordante ſimul viſione & ſacrificio, res apertè claruit, quia defunctus per ſacrificium euaſit ſuppliciũ. Et hæc quidem ſpectra, Gregorius non ipſe vel vidit vel audiuit, ſed ab aliis narrata credidit, & nimis temeraria credulitate Eccleſiæ obtruſit (ſi tamen Dialogi illi, Italicis prodigiis pleni, à Gregorio ſcripti ſunt, de quo, cùm nec in genere orationis, nec rebus ipſis, reliquis Gregorij ſcriptis conueniant, eruditi non immerito dubitãt.) Et tamen in fine Dialogorum, cap. 58. ita concludit: Inter hæc autem penſandum eſt, quod tutior ſit via, vt bonum, quod quiſque poſt mortem ſuam ſperat agi per alios, agat ipſe dum viuit per ſe. Quantum vero topica illa Gregorij ex ſpectrorum apparitionibus valeat, poſtea in refutatione oſtendemus. Nunc tantùm in hiſtoriam exædificati purgatorij conteximus vbi hoc obſeruetur, quàm facetè ſpiritus impoſtores, purgatoriis præſumptionibus illuſerint. Si enim purgario fieri deberet, in thermis ſiue in balneis ea rectiùs, quàm in igne fieret: Et tamen ex illis illuſoriis thermarum ſpectris, balnea animarum poſtea inſtituta ſunt.

Alia de Monacho poſſidente proprium.

Balnea animarum.

QVOMODO SVB DAMAſceni nomine, ſpectrorum illud dogma de purgatorio, tanquam ex authoritate etiam Græcæ Eccleſiæ, propoſitum ſit.

DECIMO, Abductis ſemel animis à lege & à teſtimonio Scripturę, ad apparitiones & reuelationes ſpectrorum ſeu mortuorum, non difficile poſtea fuit, ſub illo prætextu, per quaſuis fabulas ſtructuram purgatorij abſoluere. Duo tantùm obſtare videbantur. I. Quod vetuſtiores dogma illud de purgatorio vel ignoraſſent, vel certè non conſtanter illud aſſeruiſſent. II. Quod Græca Eccleſia purgatorium ignem ſimpliciter non agnoſceret: Imò in quinta generali Synodo expreſſe damnaſſet Origenicas purgationes, ſicut Græcorum Apologia teſtatur. Iudicarunt igitur duo illa obſtacula quoquo modo eſſe amolienda. Et contra primum, ψευδεπίγραφα καὶ ἐμβόλιμα, ſub vetuſtiorum nomine imperitioribus obtruſerunt. Ac alias veterum ſententias de oratione pro mortuis, contra mentem ipſorum, ad purgatorium ſuum contorſerunt, ſicut partim oſtendimus. Ita ſub nomine Auguſtini, citatur à

Ψευδεπίγραφα & ſuppoſititia ſcripta veterum.

Gratiano & Lombardo, liber de vera & falſa pœnitentia, cuius autor, capi. 71. ipſum Auguſtinum nominatim allegat. Et cap. 18. inquit: Conuerſus in fine vitæ, vita quidem viuet, non tamen promittimus, quod euadat omnem pœnam. Nã prius purgandus eſt igne purgationis, qui in aliud ſeculum diſtulit fructum conuerſionis. Hic autem ignis etſi æternus non ſit, excellit tamen omnem pœnam, quam vnquam paſſus eſt aliquis in hac vita. Ita titulo Auguſtini feruntur ſermones de feſto commemorationis omnium animarum, vbi purgatorium ſtrenue defenditur. Cùm feſtum illud longe poſt Auguſtinum inſtitutum ſit. Allegant etiam Pontificij ſententiam quandam, tanquam Theodoreti exponentis dictum, 1. Corint. 3. de igne purgatorij. Sed in commentariis Theodoreti, in Epiſtolas Pauli prorſus contrarium extat: ideò Græci in ſua Apologia tales citationes rectè vocant διαφθορὰς καὶ παρεμβολὰς αἱρετικῶν. Ex quæſtionibus etiam Athanaſij titulum præferentibus, quas tamen conſtat ipſius non eſſe, quædam allegat Damaſcenus. Item, ex quadam alia oratione ſub titulo Athanaſij, quæ nunc non extat, recitat oleum & ceram debere ad ſepulchrum accendi, & reliqua conſueta eò afferri (εἰς τὸ λύτρον) vt ſint precium redemptionis defuncti. Quòd Athanaſius proculdubio nunquam vel ſenſit vel dixit, cùm contra Scripturam pugnet, & ſit blaſphemum in filium Dei. Λύτρον enim noſtrum nõ eſt cera vel oleum, imò nec aurum nec argentum, ſed ſolius immaculati agni filij Dei ſanguis, 1. Petri 1. Et Canon Elibertinus 54. prohibet accenſionem cereorum in cœmeteriis.

Liber de vera & falſa pœnitentia non eſt Auguſt.

Theodoret.

Quia vero quinta vniuerſalis Synodus, circa annũ 550. purgatorias opiniones Origenis damnauerat, ſicut Græcorum Apologia teſtatur, contra hoc purgatorij præiudicium, Damaſceni quandam orationem de defunctis extruſerunt. Nec operoſè diſputabo, an oratio illa γνήσιος ſit Damaſceni, cùm in locis ſuis communibus de orthodoxa fide, nullam purgatorij mentionem faciat. Græca certe Eccleſia ſententiã, quam Damaſcenus in illa oratione defendit, nũquam probauit. Autor eſt recentior, & à ſuperſtitionibus de imaginum adoratione non alienus. Autoritas itaque ipſius non eſt tanta. Sed ex re ipſa orationem illam æſtimemus. Oſtendit autem hæc continuatio hiſtoriæ de purgatorio, quomodo ſpectris ſemel in cathedram Eccleſiæ admiſſis, fabulæ apparitionum & viſionum, ſine fide modoque cumulatæ ſint. Narrat igitur Damaſcenus fabulas adeò fabuloſas, vt ne Pontificij quidem illas omnes approbare poſſint. Dicit Protomartyrem quandam precibus ſuis ſaluam feciſſe Falconillam poſt mortem, quæ Gentilis fuerat, & in idololatria, aliena à Chriſto mortua fuerat. Narrat etiam fabulam de Macario, qui cùm ſolitus eſſet pro defunctis preces fundere, & valde deſideraret cognoſcere (εἰ ἄρα πρὸς ὄνησιν γίνονται) an etiam ad aliquam vtilitatem fierent, quomodo ex arido cranio ſciſcitando de defunctis omnia didicerit. Dicit enim Deum amatorem animarum, voluiſſe Macario (ἐνδείξασθαι καὶ πληροφορῆσαι) certis argumentis hoc oſtendere & confirmare, atque ideò cranio hominis mortui quod prorſus exaruerat, inſpiraſſe verbum veritatis (ſcilicet Deut. 18. Eſa. 8.) vt diceret ad Maca-

Synodus vniuerſalis 5.

Oratio Damaſceni ſuppoſititia pro defunctis.

Fabuloſa ſpectra Damaſceni.

Falconilla.

Granium loquitur.

Digitized by Google

rium: Quando pro mortuis preces offers, tunc conſolationes (μικραὶ) exiguas ſentimus. Citat autem Durandus ex vitis Patrum, quòd cranium illud fuerit Sacerdotis gentilis, qui in Idololatria mortuus fuerat. Commentum etiam de Gregorio non ſimpliciter, ſed magna aſſeueratione recitat, quod ſcilicet Gregorius per forum Traianum iter faciens, validam orationem ad Deum effuderit, vt Traiano Imperatori veniam ſeu indulgentiam peccatorum donaret. Et cóſeſtim diuinitùs vocem auditam: Orationem tuam exaudiui, & Traiano do veniam, tu verò pro impiis defunctis preces mihi non offeras. Hæ Damaſceni fabellæ, multum negotij etiam Scholaſticis fecerunt, vt craſſam eorum impudentiam, colore aliquo incruſtarent. Et vtile eſt conſiderare ſarcaſmos Diaboli in iſtis ſpectrorum illuſionibus, id quod ex interpretationibus illarum fabularum colligi poteſt. Quidam enim putant Traianum ad illam Gregorij orationem ad vitam reuocatum, & feciſſe pœnitentiam, qua veniam & gloriam meruerit. Alij exiſtimant animam Traiani non ſimpliciter à reatu pœnæ æternæ abſolutam, ſed eius pœnam vſque ad diem iudicij fuiſſe ſuſpenſam. Sunt qui dicunt animam Traiani non fuiſſe ab inferno liberatam, ſed ab inferni cruciatibus exemptam, vt in inferno quidem maneret, ſed inferni pœnas non ſentiret. Bernhardinus verò exiſtimat hanc opinionem veriorem eſſe, quod Traianus non definitiuè, ſed conditionaliter tantùm fuerit damnatus, diuinam enim ſapientiam præuidentem Grego. oraturum pro Traiano, ſingulari diſpenſatione diſtuliſſe ſententiam definitiuam damnationis ipſius. Ita pro eo quod dilectionem veritatis non receperunt, miſit eis Deus efficaciam erroris, vt mendaciis credant, 2 Theſſa. 2. Eodem modo de Macarij cranio Durandus ridiculè inquit, ex orationibus Macarij damnatos, pro quibus orabat, hoc conſecutos, vt mutuo ſe viderent in tormentis, & hanc fuiſſe exiguam illam conſolationem, iuxta dictum: Gaudium ſeu ſolatium eſt miſeris ſocios habere in pœnis. Si quis non agnoſcit has eſſe illuſiones Diaboli, prorſus excæcatus eſt. De purgatorio verò eandem prorſus cantilenam canit Damaſcenus, quæ in Pontificia Eccleſia reſonat, & ad eius confirmationem inter cæteras fabulas intertexit & hanc. Quod ſancti cuiuſdam patris diſcipulus, qui in vita diſſolutiore mortuus fuerat, ſeni cum lachrymis oranti, poſt mortem à Deo monſtratus fuerit, in flamma ceruice tenus ardens, ſicut diues ille epulo. Cùm verò ſanctus ille magis ſe affligeret, oſtenſus fuerit ei vſque ad zonam ardens. Cùm verò afflictionem afflictioni adderet, in viſione monſtratum ſeni, diſcipulum omnino ab igne liberatum. Tam euidentem viſionem de purgatorio, ne Gregorius quidem habuit, ſed eiuſdem claſſis eſt hæc viſio, cuius eſt illa de Falconilla, de Macario, & de Traiano. Tales certè fabulas quinta Synodus non tam riſiſſet, quàm anathemate damnaſſet. Et tamen tanquam ex autoritate Græcæ Eccleſiæ, oratio illa Damaſceni pro ſtabiliendo purgatorio circumfertur.

Durandus

De Gregorio orante pro Traiano mortuo.

Scholaſticorum figmenta, quibus ſa... tas fabellas Damaſceni incruſtant.

Bernhardinus.

De cranio mortui.

Damaſceni de purgatorio commentum.

De Scholaſtico vita diſſolutioris.

Mox verò obiicit ſibi Damaſcenus quo ſcriptum eſt, in inferno nulla redemptio, & reſponſionem verſibus ludit, quod eos, qui ſine vera agnitione Dei, & tamen præclaris virtutibus præditi, mortui fuerant, Chriſtus deſcenſione ſua ad infernos illuminarit & ſaluarit, quia miſericordia Dei ſuperat iudicium eius. Diſputat etiam de lancibus, in quibus ſub emiſſionem extremi halitus, cuiuſque opera appendantur, & prout ſiniſtra lanx momentum fecerit, dextram orationibus, eleemoſynis & ſuffragiis pro defunctis implendam eſſe, in qua etiam panem, quem Petrus quidam Telonarius, pro lapide aliquando in faciem mendici iracundus proiecerat, locum habere, & momentum afferre docet. Refutationem ſuo loco tractabimus, nunc tantùm hiſtoriam conteximus, vt obſeruetur, quomodo ſubinde maior facta fuerit doctrinæ inclinatio, vtque fucus detrahatur Pontificiis, qui exiſtimant ſe illa Damaſceni oratione, tanquam Græcæ Eccleſiæ teſtimonio, nos valde poſſe premere, cùm tam craſsè ſentiat & loquatur, vt ne ipſi quidem Pontificij omnia poſſint recipere. Et ſine dubio diuinitus factum eſt, quòd talia craſſa mendacia interſperſa ſunt, vt cuius doctrina ſit, proderetur, ſicut pueri dicunt: Satanam etiam, quando ſe in Angelum transformauit, tamen vngulis prominentibus prodi. Ipſe certè Damaſcenus, de redemptione in inferno dicit, ταῦτα οὐκ ἀποφαντικῶς ἀλλὰ συλλογιστικῶς διὰ τὸ φιλάδελφον, id eſt, hæc non definitiuè, aſſeueratiuè, aut demonſtratiuè, ſed ratiocinando fratrum ſtudio & amore diſputamus. Et hæc ſunt, quæ ſub Damaſceni titulo, poſt Gregorium ex ſpectris mortuorum, ad dilatandos & confirmandos purgatorij terminos proferuntur, quæ quantum valeant, cordato Lectori obſcurum eſſe non poteſt, ſicut poſtea in refutatione oſtendemus.

Lances Damaſceni.

QVOMODO INITIA ILLA *purgatorij, in Eccleſia Pontificia, aliis & nouis ſubinde viſionibus, reuelationibus, & ſpectris, aucta & confirmata ſint, donec tandem inter articulos fidei non poſtremum locum purgatorium habere cœperit.*

HACTENVS oſtendimus, purgatorium ex Philoſophicis humanæ rationis principiis, primam ſuam originem habuiſſe, & variis quidem modis tentatum fuiſſe, vt aſcititio aliquo ex Scriptura fuco Eccleſiæ obtruderetur, ſed nec ex ſcriptura, nec ex aliis argumentationibus potuit vllas firmas vires aut ſolidum robur acquirere, cùm diſputatores inter ſe, ſicut hactenus oſtendimus, diſſentirent, & alter alterius opiniones conuelleret, quod difficile non fuit, cùm in arena fundatæ, & ex arena, ſicut Irenæus loquitur, connexæ eſſent. Poſtquam verò ſemel hoc receptum fuerat, citra & extra Scripturam poſſe ex viſionibus & ex ſpectris mortuorum, dogmata ſeu articulos fidei conſtitui nullo deinceps negocio, in Pontificia Eccleſia, purgatorij exædificatio abſoluta fuit. Et tamen, quod benè notandum eſt, nullius ex veteribus opinionem de purgationibus, per omnia ſequi vel volunt vel poſſunt Pontificij, ſicut collatio oſtendit. Adeò incerta, inconſtans, & mutabilis eſt opinio purgatorij. Tot verò ac talia de viſionib. & reuelationibus, vel ab hominibus confi-

Trad. Eydus de purgator.

Digitized by Google

confiſta, vel à Satanæ illuſionibus in Pontificia Eccleſia obiecta ſunt, vt ipſa Tridentina ſynodus fateri cogatur, multa in illis eſſe incerta, curioſa, ſuperſtitioſa, ſpecie falſi laborantia, & turpe lucrum redolentia. Quæ verò illæ ſint non explicant, ſi enim talia eſſent remouenda, tunc in tota purgatorij ſtructura, nihil ſalui aut reſidui maneret. Ex iis igitur, quæ apud ipſos authentica habentur, quædam quæ ad continuandam purgatorij hiſtoriam facere videbuntur, annotabimus.

Noua reuelationes poſt Gregorium, ad purgatorij comprobationem.

Colligitur autem ex conſideratione & ſerie hiſtoriarum, Gregorij topicam ex ſpectris mortuorum, multis in Eccleſia non ſatifeciſſe, cùm Scriptura expreſſe prohibeat à mortuis veritatẽ quærere, Deut. 18. Eſa. 8. Obſeruetur itaque in ordine hiſtoriæ, quomodo ex aliis reuelationibus & viſionibus, ſubſidia & ſupplementa ſpectris mortuorum, ad ſtabiliendũ purgatorium ſuccenturiarunt. Ita de mortuis quibuſdam reſuſcitatis confinxerũt reuelationes, in ſuppoſititia & prorſus commentitia quadam epiſtola, ſub nomine Cyrilli Epiſcopi Hieroſolymitani, vbi homo Græcus latinè ſcribit de miraculis Hieronymi defuncti, cùm Hieronymus viuens Cyrilli iſtius vitam deſcripſerit. Cauſam autem figmẽti, actores fabulæ non diſſimulant, fuiſſe ſcilicet ſectam inter Græcos, quæ inter cætera aſſeruerit, nullum fore purgatorij locum; in quo animæ, quæ nondum de ſuis peccatis in mundo plenam egiſſent pœnitentiam, purgarentur. Et ſectam illam etiam ad Latinos vſque veniſſe. Fictitius igitur ille Cyrillus, ſcribit hac de re ad commentitium Auguſtinum. Notabit autem Lector, quia Auguſtinus de purgatorio dubitarat, & Græci illud prorſus negabant, ideò commentum illud excogitatum fuiſſe, vt duo illi ſcrupuli hominibus eximerentur, & ſimul contra Auguſtini dubitationem, & contra Græcorum negationem, purgatorium ſtabiliretur. Fingit itaque perſonatus iſte Cyrillus, Hieronymum poſt mortem apparuiſſe Euſebio cuidam, & mandaſſe, vt ſaccum ſuum tribus defunctorum cadaueribus imponeret, fore enim vt tres illi à mortuis reſuſcitati, hæreſin iſtam negantem purgatorium, ſuis narrationibus radicitùs extirparent. Et tres illos, ſacco Hieronymi reſuſcitatos, per viginti dies inter homines rurſus verſatos, & narraſſe ſe poſt mortem ad præſentiam Iudicis deportatos, cumque poſt accuſationem ſententia damnationis iam publicanda eſſet, interueniſſe Hieronymum, ac propter reuerentiam ac deuotionem à tribus illis ſibi exhibitam obtinuiſſe, vt ſententia ſuſpenderetur, & reuerſi ad corpora, pœnitentiam de perpetratis peccatis agerent, ac errorem negantem purgatorium, deſtruerent, vtq; eò efficaciùs illud facere poſſent, Hieronymum deduxiſſe ipſos ad purgatorium, & ad infernum, vt non tantùm viderent, ſed experientiam pœnarum probarent, ac de illis teſtificarentur apud ſuperſtites. Ab illis igitur Cyrillus, qui fatetur ſe antea incertum fuiſſe de pœnis purgatorij, narrat ſe multa de altero ſeculo didiciſſe. Et vnum ex illis dixiſſe, ſi omnes, quæ in hoc mundo excogitari poſſunt pœnæ, comparentur minimo tormento purgatorij, ſolatia eſſe. Debere enim quenque potiùs omnibus illis pœnis, quas vniuerſi homines ab Adam hucuſque ſingulatim pertulerunt, ſimul ad finem mundi vſque, ſine vllo remedio velle cruciari, quam vno die in purgatorio, minima, quæ ibi habetur pœna, torqueri. Narrat etiam Cyrillus, ſe interrogaſſe ex reſuſcitatis illis vnum, in quo differant tormenta purgatorij & inferni? Et reſpondiſſe illum. Eaſdem eſſe magnitudine pœnas purgatorij & inferni, in hoc tantùm differre, quod infernales pœnæ non finem expectent, ſed augmentum, in die vniuerſalis iudicij, purgatorij verò pœnæ ſint cum fine. Nam poſt expletam pœnitentiam, inde exempti, gaudiis beatiſſimis perfruentur. Ita Apologus ille. Et in Scriptura quidem multi leguntur ex mortuis reſuſcitati, nullus tamen nouum articulum fidei attuliſſe, aut de purgatorio oracula protuliſſe legitur. Similes fabulas Pontificij multas habent, de iis, qui ex purgatorio poſt mortem ad corpus reuerſi finguntur.

Cyrillus Hieroſolymitanus ſuppoſititius.

Hieronymus poſt mortem apparens purgatorio probando ſtudet.

Miraculum trium reſuſcitatorum ab Euſebio.

Differentia tormentorum inferni & purgatorij.

Secundò finxerunt viuentes quoſdam in extaſin raptos, vidiſſe pœnas purgatorij vt in ſpeculo exemplorum, diſtinct. 5. exemplo 3. Presbyter quidam in extaſi, apertis oculis vidit animas variis ſubditas pœnis, diſcurſu reciproco longè latéque vagari, hinc inde in mundo, & quaſdam ex illis ocyus, quaſdã verò tardius liberandas. Vidit etiam animam Conſtantini iudicis Turritani, quæ per nouẽ annos in ſtillicidio domus ſuæ, ventis, pluuiis & algoribus expoſita exceſſuum ſuorum pœnas luerat, per columnam quandam fulgidam, porrectam, de cœlo vſque ad terrã ad cœlum ſcandere. Ibidem exemplo 60. Monachus quidam in extaſi vidit in purgatorio animas, verubus & contis acuminatis infixas, ad rogum maximum torreri & aſſari in modum anſerum, vbi ex tortoribus quidam ignẽ flabellis exſufflabãt, alij adipem ex ardentibus defluentem, & eundem rurſus bullientem refundebant. Poſtea vidit locum refrigerij, vbi animæ quaſi poſt graues labores quieſcebant. Et quis iam dubitare audebit de purgatorio, cum eodem prorſus modo probetur, ſicut Virgilius Platonis purgatorium confirmaturus, Æneam viuum ad loca illa pœnarum deducit.

Extaſis viuentium.

Conſtantinus Turritanus.

Monachi viſio.

Tertiò finxerunt viuos quoſdam, ſine extaſi vidiſſe & audiuiſſe pœnas purgatorij, & liberationem ex illis. Item in Lombardica aurea legenda, de commemoratione defunctorum, cum Epiſcopus Theobaldus magnum fruſtum glaciei propter refrigerium pedibus ſuppoſuiſſet, audiuit ex glacie illa vocem hominis dicentem: Sum quædam anima, quæ in hoc gelicidio pro peccatis meis affligor, & liberari poſſem, ſi triginta Miſſas ſine interuallo triginta diebus continuis pro me diceres. Ibidem legenda 185. Conradus & Vdalricus apud caſtrum Louffen viderunt in ipſo turbine aquæ, procellis hinc inde ſpumantibus, duas aues introeuntes & exeuntes mergi. Intellexerunt igitur in Spiritu duas animas fore ſub ſpecie illarũ auium, quæ ibidem ob ſcelerum multitudinem purgatorium ſuum ſuſtinerent. Ambo igitur Miſſam pro defunctis celebrarunt, & illarum auium ſpecies ampliùs ibi non viderunt. Eſt ergo purgatorium non in igne tantùm, ſed & in thermis, in balneis, in vmbra arborum apud Gregorium, in vagis diſcurſionibus, in ventis, algoribus, pluuiis, ſtillicidiis, fluctibus, glacie, &c. Si quis igitur infirmus in fide, non poſſet credere ignem purgatorium, non ſta-

Epiſcopus Theobaldus.

Conradus & Vdalricus.

Purgatorium non tantùm in igne.

Digitized by Google

tim eſſet hæreticus, ſi modo crederet, thermas eſſe purgatorias, balneum eſſe purgatorium, pluuias purgatorias, aquam purgatoriam, ventos purgatorios, glaciem purgatoriam, &c.

Patritij Purgatoriū in puteo in Hybernia.

Quartò, in Lombardica hiſtoria 49. Patritio reuelatum fuit, in puteo quodam maximo & profundiſſimo in Hybernia eſſe locum quendam purgatorij, in quem quiſquis viuus deſcendere vellet, alia ſibi pœnitentia non reſtaret nec aliud pro peccatis purgatorium ſentiret, ſed poſt vnius diei naturalis moram inde rediret in vitam. Et ne quis de fide fabulæ dubitet, clauis ad purgatorium illud Patritij, in Abbatia quadam aſſeruata fuit. Et nobilis quidam, Nicolaus nomine, cùm pro peccatis ſuis in hac vita vellet Patricij purgatorium ſuſtinere, clauem poſtulauit, & aperto oſtio in puteum illum deſcendit. Mox verò in puteo ſub terra inuenit oratorium quoddam, vbi Monachi albis induti officium celebrabant, & ab illis inſtructus, vt conſtans eſſet, à Dæmonibus arreptus, varias purgatorij pœnas non tantùm vidit, ſed expertus etiam eſt diuerſarum ſcilicet ferarum terribiles voces, ignem maximum, vbi viui cremabantur, & laminis ferreis cãdentibus vſque ad viſcera flagellabantur. Vidit etiam ſerpentes & bufones ignitis aculeis, quorundam viſcera extrahentes, quoſdam vidit in ſartagine frigi, quoſdam in rota vncinis ignitis, ſuſpenſos circumuolui, vidit & foueas metallis bullientibus plenas, in quibus alij vnum pedem, alij duos habebant, alij ibi erant vſq; ad genua, alij vſque ad ventrẽ, alij vſque ad pectus, alij vſque ad collum, alij vſque ad oculos. Et reliqua ad imitationem Æneidos Virgilij non infeliciter conficta, quæ Tridentini Patres reiicere non poſſunt. Eſt enim legenda authentica, imò aurea, & feſtum Patricij quotannis apud ipſos celebratur. Tantùm igitur decreuerunt Tridentini, talia in popularibus concionibus non eſſe euulganda & tractanda, ne homines exiſtimẽt ſe Homeri Odyſſæam, vel Virgilij Æneida, vel veras narrationes Luciani audire. Atque hæc ſunt fulcra & firmamenta, quibus tota purgatorij domus inclinata recumbit, quorum ipſos Pontificios iam pudere aliquantulum incipit.

Angelorum reuelationes.

Quintò, ex Angelorum etiam reuelationibus purgatorium ſtabilitum eſſe fabulantur in Aurea legenda de omnibus Sanctis. 157. Romæ enim cuſtos Eccleſiæ ſancti Petri, in extaſi ab Angelo ductus fuit ad locum purgatorij, vbi vidit vtriuſque ſexus homines alios in ſtratis aureis, alios in menſis gaudentes diuerſis deliciis, alios nudos & inopes auxilium mendicantes. Angelus verò dixit, hunc locum eſſe purgatorium, & abundantes animas illas eſſe, quibus ab amicis per multa ſuffragia copioſè ſubuenitur, egentes verò eſſe, quarum cura nulla habebatur. Iuſſit igitur Angelus omnia illa ſummo Pontifici ſignificari, vt poſt feſtum omnium Sanctorum, inſtitueret diem animarum, &c. Hoc verò bonum eſt purgatorium, vbi animæ non igni torrentur, ſed in lectis aureis quieſcunt, & in menſis eburneis, omnibus deliciis affluunt. Sed quia additur, hæc illis contingere, quorum amici copioſè præbent ſacerdotibus, quæ ad ſuffragia requiruntur, poſſet quis cogitare, ſicut Bernhardinus inquit presbyteros feciſſe hanc adinuentionem vt caperent eleemoſynas, niſi æditu Romano ab Angelo hoc eſſet reuelatum. Quis verò nunc dubitet de illo, niſi totus mundus? Brigitta verò in ſuis reuelationibus, cap. 34. fingit, Chriſtum ipſum ſibi & pœnas purgatorij, & modum liberationis inde per orationes, per eleemoſynas, & per ſacrificium miſſæ reuelaſſe.

Diabolorum teſtimonium.

Sextò, vt omnis generis teſtibus, ex loco à ſufficienti enumeratione, purgatorij veritas comprobaretur, ipſi etiam Diaboli, teſtes ſcilicet omni exceptione maiores, ſuum addiderunt calculum. Ait enim Petrus Damiani in Lombardica hiſtoria 158. quòd S. Odilio comperiens, quòd apud Vulcaniam Siciliæ, crebro voces & vlulatus Dæmonum audirentur plangentium, quòd animæ defunctorum per eleemoſynas & orationes de manibus ipſorum eriperentur, ordinauerit feſtum commemorationis defunctorum. Et quid iam requiritur amplius, niſi vt fidem noſtram, & ſenſum Scripturę captiuemus in obſequium Spirituum erroris, in hypocriſi loquentium mendacium, ſi non à mortuis tantùm, ſed ab ipſis etiam Diabolis quærenda eſt veritas? Et hoc loco venit mihi in mentem, quod Bernhardinus, ſerm. 13. de Indulgentiis ſcribit. Ibi enim Monachus quidam ad ipſum dicit: Ego non credo, quòd per iſtas indulgentias, homo euadat pœnas purgatorij. Bernhardinus verò reſpondet: Tibi non proderunt, quia in eis non habes fidem, ſed benè mihi, quia firmiter hoc credo. Et addit: In ſignum huius dicitur, ſicut credidiſti, fiat tibi. Item, ô mulier, magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut vis. Hæc ille.

S. Odilo.

Bernhardinus.

Poſtremò, omnia quæ ad purgatorium pertinent, vt peccata promerentia purgatorium, locum, ignem, pœnas, durationem, liberationes, &c. Ex talibus reuelationibus certa prorſus & definita habent Pontificij: Ita ſoror Damiani, quia aliquando fiſtulam dulce canentem cum delectatione quadam audierat, propterea per 15. dies in purgatorio tormentis ſubiecta fuit, id quod ipſa poſt mortem fratri ſuo Damiano retulit in ſermonibus diſcipuli 110. Et Monachus quidã, qui ob conciliandum ſomnum aliquando vinum non mixtum biberat, in purgatorio miſerabiliter cruciatus fuerat, apud eundem ſerm. 160. O beatos igitur caupones, qui dum vinum aqua adulterant, multas animas à purgatorio præſeruant. Ibidem Monachus quidam in purgatorium cõiicitur ideò, quòd in agone amicos laicos ad ſe admiſerit. In ſpeculo exemplorum, diſtinctione 8. exemp. 65. Magiſter quidem ſcholarem ſuum rogauit, vt poſt mortem ad ſe rediret, & ſtatum ſuum renunciaret. Is igitur apparuit ei cum Cappa ex Pergameno intus flamma ignis contecta, & dixit: Hæc Cappa plus me premit, quàm ſi vnam turrim ſuper me haberem. Et cùm Magiſter pœnam illam facilem iudicaret, dixit ei defunctus, vt manum extenderet. Ibi ille guttam vnam ſui ſudoris dimiſit, quæ magiſtri manum ſtatim, vt ſagitta perforauit, vnde cruciatum mirabilem ſenſit, diſtinct. 5. exemplo 115. Quidam vno die fuerat in purgatorio, & propter ineffabilem torturam, putabat ſe multis annorum circulis ibi fuiſſe, diſtinctio. 9. exemplo 183. Quidam Monachus abſente Abbate, ſine abſolutione & ſine iniuncta pœnitentia mortuus fuerat. Oratẽ autem poſtea Abbate, defunctus apparuit petens abſolutionem. Abbas

Soror Damiani.

Monachus vinum dilutum qui bibit.

Speculum exemplorum. De ſcholare.

De Monacho.

bus vero neſciens, quæ pœnitentia iniungenda eſſet defuncto, dixit, vt pro pœnitentia ſaltem tamdiu ſtaret in purgatorio, donec corpus eius eſſet ſepultum. Ibi defunctus horribiliter exclamauit; quod tamdiu in purgatorio morari deberet. Bernhardinus in ſuo Roſario fabulatur, tres Marchiones poſt mortem, Mantuæ in quodam pulchro palatio feciſſe pœnitentiam, qui Sutori dixerunt, ſi promitteret ire pro eis quibuſdam vicibus ad quandam Eccleſiam ſanctæ Mariæ campeſtrem, & hoc nudis pedibus, quod ſtatim intrarent gloriam Paradyſi. Item, alius quidam mortuus apparuit, & dixit, vt curaretur fieri anniuerſarium pro anima, quæ eo indigeret. Alibi cum ſpectrum quoddam valde tumultuaretur, dixerunt præſentes, noli amplius huc reuerti, & cras curabimus fieri miſſas pro te, & eleemoſynas dari, vt à pœnis eruaris. Et tunc ſpectrum illud amplius non rediit. Apparuit etiam maritus quidam defunctus vxori ſuæ, geſtans candelam in manu, cumque vxor interrogaret, reſpondit ille: Hæc eſt candela, quam poſuiſti ante imaginem Mariæ pro anima mea, fac aliquid boni pro me. Sum enim in purgatorio. Et quia non faciebam eleemoſynas pro patre meo, Deus omnia bona, quæ feceram pro me reputáuit pro anima patris mei, ideo ille eſt iam liberatus: Ego vero remaneo in purgatorio. Dicas ergo filiis meis, vt benefaciant pro me, alias Deus faciet eis, ſicut mihi fecit. Item, mortuus quidam ſurgens ex ſepulchro, pulſauit ad ianuam ſacerdotis, dicens: O domine, ſurgite, & præparate vos ad faciendum meum trigeſimum, & dicite vxori meæ, vt faciat eleemoſynas pro anima mea. Monachus etiam quidam, cum in die mortuorum miſſam celebraret pro eis, vidit quaſi infinitas animas de purgatorio exeuntes, & in Paradyſum euolantes, tanquam ſcintillas de ardenti fornaci exeuntes, & in aëre tranſuolantes. Et concludit tandem Bernhardinus. Si quis poneret aurem ad foramen purgatorij, quales ille lamentationes audiret! Miſeremini mei, ſaltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me. Et inter ipſos Monachorum ordines de hac re fuerunt mirificæ contentiones. Franciſcani enim concionabantur Franciſcum quotannis deſcendere in purgatorium, & cultorum ſuorum animas inde liberare. Dominicum dicebant, ſingulis menſibus hoc facere: Prædicatores clamabant, Mariam cultores ſuos non tamdiu relinquere in tormentis purgatorii, ſed ſingulis Sabbathis eo deſcendere, & deuotos ſuos inde liberare. Illis omnibus Auguſtinianus contradixit, monſtrans ex ſcriptura eos, qui in Chriſtum credunt, non venire in iudicium, ſed à morte tranſire ad vitam, ſicut latroni Chriſtus dicit: Hodie mecum eris in Paradyſo.

Bernhardinus de tribus Marchionibus.

De ſpectro tumultuante.

De marito apparente vel obitum coniugis.

De mortuo ſurgente è ſepulchro.

Tales fabulæ infinitæ extant in iſtorum libris, ex quibus aliquas breuiter excerpere volui, quæ oſtendunt, ex qualibus illuſionibus, conſtitutum, ſtabilitum & confirmatum ſit purgatorium apud Pontificios. Non enim ex verbo Dei, ſed ex huiuſmodi ſpectrorum illuſionibus habent, quæcunque in tota doctrina de purgatorio tradunt. Et quanquam frons meretricis Babylonicę, iuxta Prophetæ dictum, perfricta, imo plus quam ænea eſt, vnde confuſione non confunduntur & erubeſcere neſciunt: Singulari tamen iudicio Dei impletum iam eſt aliud Prophetæ dictum: Oſtendam Gentibus turpitudinem tuam, & regnis ignominiam tuam. Et ne ficulneis perizomatis illam rurſus, quod ſtrenue conantur, obuelare poſſint, ad hoc prodeſt talis repetitio fabularum purgatorij.

Ex hiſce vero ſpectris, & non ex Scriptura conſtituerunt Pontificij totam ſtructuram ſui purgatorij, quam in principio huius loci ipſorum verbis delineauimus. Præcipuè vero quod viuorum ſuffragiis animæ defunctorum in purgatorio poſſint adiuuari, releuari & liberari, & quomodo hoc fiat, definite & determinate prorſus ſciunt ex ſpectrorum narrationibus. Ex illis poſtquam omnia hæc iam conſtituerunt, deinde honoris (quod dicitur) gratia, quæritur prætextus quidam ex Scriptura. Quia ſcilicet multi vnum corpus ſimus, & alter alterius membra, vbi vnum membrum ſolicitum eſt de altero, Romanorum 12. 1. Corinth. 10. & 12. Sicut igitur cibus aut medicina ſumpta pro vno membro, adiuuat aliquo modo omnia membra, & prodeſt toti corpori: Ita, quia ſuffragia Eccleſiæ ſunt cibaria & medicamina ſpiritualia, proſunt omnibus membris, & viuis & defunctis, qui etiam poſt mortem ſunt & manent membra eius corporis, cuius caput Chriſtus eſt: Ita illi. Sed Paulus hanc ſimilitudinem, de iis, qui in hac vita, ſiue in hoc ſeculo ſunt, expreſſe intelligit & explicat. In hac vero controuerſia, ex Scriptura probandum erat, viuentes ſuis ſuffragiis poſſe ſatisfacere pro peccatis defunctorum, & quæ viuentes in hoc ſeculo agunt, ea prodeſſe defunctis in altero ſeculo, vt per ea à pœnis liberentur. His ex ſcriptura liquido probatis, tunc poſtea ſimilitudo illa rectè accommodaretur. Ex ſolis vero ſimilitudinibus ſine manifeſtis & expreſſis Scripturæ teſtimoniis, non poſſunt dogmata conſtitui. Sed quid opus eſt de locis Scripturæ multa diſputare, cum ipſi non diffiteantur, totam nundinationem ſuffragiorum pro mortuis, ex ſpectrorum reuelationibus ortam, auctam, confirmatam & ſtabilitam eſſe, ad quam præſumptionem ſcriptura poſtea detorta fuit.

De ſuffragiis.

Multi ſumus vnum corpus.

Refutatio.

Duæ vero quæſtiones ſunt, quas magna contentione, & quidem operoſe diſputant Scholaſtici, quia faciunt πρὸς τἄλφιτα, vt ſcilicet ſacerdotes ſuffragia ſua vendibiliora facere, & eo carius extrudere poſſint. Vna quæſtio hæc eſt: An ſuffragia tantum valeant ſi fiant pro pluribus, ac ſi pro vno fierent? Item, an ſuffragia facta ſpecialiter pro vno, proſint æqualiter omnibus in purgatorio exiſtentibus? Et Præpoſitiuus quidem diſputauit, quod ſic: ſumpta ſimilitudine à candela, quæ accenſa pro vno, reddit lumen omnibus exiſtentibus in illo conclaui. Item, Sicut lectio pro vno, prodeſt omnibus cum illo exiſtentibus, quia vox vna omnibus communicatur. Sed quia hac ratione, tota nundinatio ſuffragiorum, ſeptimi, trigeſimi, anniuerſariorum, & memoriarum perpetuarum, magno cum detrimento culinarum, mox prorſus concideret: Tota igitur factio Scholaſticorum & Monachorum, contra Præpoſitiui ſententiam inſurgit, & contrarium defendit, quod ſcilicet ille citius exibit de purgatorio, pro quo fiunt plura ſuffragia in ſpecie, vt ſi duo æqualibus pœnis obligati, ſimul intrent purgatorium, vt maneant ibi per cen-

Duæ quæſtiones Pontificiorum de ſuffragiis, quæ fiunt defunctis.

Prima quæſtio.

tum annos, poſſunt pro vno tot ſuffragia ſpecialia fieri, vt intra horam à pœnis illis liberetur, cum alteri, pro quo nulla particularia ſuffragia fiunt, per multos annos in pœnis illis permanendum ſit.

Bernhardini Epiphonema.

Et hoc Bernhardinus in ſuo Roſario concludit hoc Epiphomate. Valde itaque vtile eſt habere hæredes devotos, qui ſcilicet magnis impenſis multas & ſumptuoſas exerceant nundinationes ſuffragiorum cum ſacerdotibus. Et quis neget multum hoc prodeſſe, ſi non animabus defunctorum, at certe ſacrificulis, qui Curios ſimulant & Bachanalia viuunt: Si non ad purgatorij ignem refrigerandum, aut certe ad hoc, vt in ſacrificulorum culinis, aſſiduo luceat igne focus.

Secunda quæſtio.

Altera quæſtio eſt, vtrum ſuffragia facta pro defunctis, ab illis, qui ſunt in peccato mortali, proſint eis? De hac vero quæſtione poſtquam in vtramque partem diſputarunt, tandem inclinant in hanc ſententiam. Cum pauci ſine crimine viuant, tutius & melius eſſe, vt ſuffragia pro defunctis per ſacerdotes fiant, quam per priuatos. Quia Sacerdos, aiunt, eſt quaſi ſyndicus Eccleſiæ, & miniſter generalis, cuius opera Sacramentalia non æſtimantur ex ipſius dignitate, ſed ex merito vniuerſalis Eccleſiæ. Atque hæc diſputationes admodum felicem & copioſam fecerunt Pontificiorum nundinationem, confluentibus totius ferme mundi opibus, in baratrum purgatorij, cuius ignis ſiue ſub terra luceat, ſiue non, Pontificiorum certe culinas laute & oppipare illuſtrauit.

Contentio Canoniſtarum & Scholaſticorum de virtute ſuffragiorũ.

Eſt etiam contentio inter Canoniſtas & Scholaſticos. Illi enim, 12. quæſt. 2. cap. Tempus autem, &c. faciunt ex Auguſtino quadrimembrem diuiſionem. I. Quoſdam eſſe valde bonos in Paradyſo, qui ſuffragiis non indigeant. II. Quoſdam eſſe valde malos in inferno, quibus ſuffragia nihil proſint. III. Quoſdam mediocriter eſſe bonos, qui ex purgatorio per ſuffragia liberentur. IIII. Quoſdam in inferno eſſe non extreme malos, illi licet per ſuffragia non poſſint à damnatione liberari, tamen damnationem eorum per ſuffragia vel mitiorem & tolerabiliorem reddi, vel vſque ad iudicium ſuſpendi poſſe. Sed hoc quartum membrum Scholaſtici prorſus negant. Contendunt enim nemini in inferno prodeſſe ſuffragia nec quo ad liberationem, nec quo ad mitigationem, nec quo ad ſuſpenſionem pœnæ, nec quo ad fortificationem tolerantiæ.

Scholaſtici diſſident ab Auguſtino & Gregorio. Purgatoriũ cõtradictionibus cõſtat. Vigiliæ mortuorum non meminerunt purgatorij.

Illud etiam quod Auguſtinus & Gregorius diſputant, per ſuffragia viuorum poſſe defunctis impetrari remiſſionem culpæ venialis, Scholaſtici non concedunt, qui volunt omnem culpæ remiſſionem in hac vita fieri, & ſuffragia valere tantum ad pœnæ vel diminutionem, vel ſolutionem. Ita ergo tantum ex diſſentientibus opinionibus conſtat purgatorium.

Illud etiam obſeruatione dignum eſt, quod in vſitatis vigiliis mortuorum, nulla prorſus mentio fit, vel purgatorij vel ignis ipſius. Et lectiones cum Pſalmis, ex ſcriptura ſumptæ, nullum prorſus verbum habent, quod vel doceat, vel mandet, vel promittat, vel oret, vel quod vllam mentionem faciat, animas defunctorum poſt hanc vitam, ſuffragiis viuentium vel releuari, vel liberari ex purgatorio. Sed loquuntur de miſeriis huius vitæ, de pœnitentia & reconciliatione cum Deo in hac vita, de beatitudine fidelium, poſt hanc vitam in Chriſto, & de reſurrectione mortuorum, quæ viuorum inſtructiones & conſolationes fuerunt. Et quia antiquitus ſtatim poſt emiſſum defuncti ſpiritum presbyteri aduocabantur, qui cum amicis defuncti pernoctabant, ex verbo Dei philoſophantes, ſicut Chryſoſtomus, inquit, Vnde appellatio vigiliarum, quæ in media die iam celebrantur, reliqua eſt. Antiphonæ igitur, verſiculi & reſponſoria in vigiliis illis, animam defuncti recens emiſſam Deo commendant, vt dimiſſis peccatis, ab inferno & à morte æterna cuſtodiatur & liberetur, ne in die extremi iudicij, ſecundum peccata iudicetur & condemnetur, ſed vt in reſurrectionis gloria inter electos reſpiret. Nulla igitur ne in vigiliis quidem mentio fit purgatorij, adeo vt Ingolſtadienſes cogantur precationes illas in vigiliis per auxeſin & catachreſin eludere, niſi velint purgatorium amittere. Poſteriores vero quidam Pontifices, orationes quaſdam de tormentis purgatorij addiderunt vigiliis.

De Eccleſia Græca.

Porro Græca Eccleſia hac in re ſemper à Latinis diſſentit, nec purgatorium vnquam recipere voluit. Tandem vero circa annum Domini 1430. cum à Turcis Græci infeſtarentur, ſpe conſequendi auxilij, Palæologus Conſtantinopolitanus Imperator, tentauit facere vnionem cum Latinis. Et in Baſilienſi quidem Concilio Gręci, ſcripta Apologia, quæ extat, purgatorium Romanorum improbarunt & reiecerunt.

Baſilienſe Concilium.

Poſtea vero, cum Eugenius ſchiſmaticus Baſilienſe Concilium diſſipaſſet, Ferrariæ & Florentiæ diu multumque cum Græcis actum fuit. Et controuerſia quidem de proceſſione Spiritus ſancti rite fuit declarata & compoſita. Pontifex vero vehementer vrſit, vt in reliquis etiam controuerſis articulis, de purgatorio ſcilicet igne, de Romani Pontificis primatu ſeu principatu, de pane azimo, & diuina panis transmutatione in Euchariſtia, Græci ad Latinorum ſententiam accederent.

In quibus Græca Eccleſia à Romana diſſideat.

Græci vero reſponderunt, ſe tantum in mandatis habere, vt de proceſſione Spiritus ſancti tractent. De reliquis igitur quæſtionibus non poſſe ſe ex Orientalis Eccleſiæ autoritate, aliquid conſtituere. Cum vero Pontifex vrgeret, & Palæologus Imperator ſpe auxilij concedendum aliquid exiſtimaret, cœperunt Græci, excepto Epheſino, de illis quæſtionibus generaliter & ambigue reſpondere, & tamen cum proteſtatione, ne in literis vnionis illorum articulorum mentio fieret. Extorſit tamen Eugenius & hoc à Palæologo, cum Beſſarionem & alios Græcos variis artificiis ſibi obnoxios feciſſet (acriter tamen contradicente Epheſino) vt in literis vnionis purgatorium etiam, quaſi à Græcis receptum & approbatum, poneretur. Factum hoc fuit, anno 1439. ſed vix anni 14. ab illa vnione exierant, cum Mahometus Turcarum Imperator, capta Conſtantinopoli, totum Orientis Imperium abſtulit anno ſcilicet 1453. quod multi Græci interpretati fuerunt propter ſimulatam illam cum Latinis vnionem factum eſſe. Atque ideo vnionem illam reſciderunt, & purgatorium Latinorum, ſicut antea, ad hunc vſque diem conſtanter improbarunt & negarunt.

Vvaldenſes de purgatorio.

Vvaldenſes etiam cum aliis circa annum 1200. purgatorium Pontificium negarunt. Docuerunt

Digitized by Google

runt autem verum purgatorium eſſe in hac vita, iuxta hæc Scripturæ dicta Ebræ. 1. Facta purgatione peccatorum, &c. 1. Ioannis 1. Sanguis Chriſti emundat nos ab omni peccato. 2. Timoth. 2. Si quis ſe expurgarit ab iſtis, erit vas in honorem. *VVeſſelus.* VVeſſelus circa annum 1480. diſputauit, animas ſolutas à corporibus, non ſupplicio aliquo purgari, ſed quia imperfectæ in agnitione & in charitate hinc diſcedunt. Dicit igitur in altero ſeculo, ante iudicium, illas creſcere & perfici, ſub diſciplina Dei patris, & ſub doctore Ieſu, & illo profectu ſentit eas purgari. Et dicit Auguſtinum de verbis Domini, appellare hoc intellectualem diſciplinæ ignem. Allegat etiam Nazianzenum, qui duplicem ignem fecit, purgatorium, de quo Chriſtus dicit: Veni ignem mittere in terram, & quam velim illum iam ardere. Punitorium vero qui paratus eſt Diabolo & angelis eius.

Inter poſteriores etiam Græcos quidam diſputare cœperunt, poſſe fieri, vt animæ quædam poſt hanc vitam purgentur, non quidem igni, ſed vel carcere, vel tenebris, vel turbine. Et ab hac *Lutherus.* ſententia Lutherus in principio in ſuis articulis non abhorruit, ſcilicet turbationem, pauorem, horrorem eſſe purgatorium. Alij verò Græci, ſine intermedia pœnali purgatione, ſentiunt credentium animas tranſire ad Paradyſum, Deo ex [illegible] condonante ipſis peccata. Et quomodo Lutherus poſtea, re diligentius ad normam Scripturæ examinata, purgatorium gladio Spiritus ſubuerterit, & ignem illum extinxerit, hiſtoria recens eſt, & plagam illam totum regnum pontificium ſentit & dolet, ac omnis generis flabella ad reſuſcitandum illum ignem conquirit, ſed nequicquam.

Hanc purgatorij hiſtoriam mediocri diligentia collectam, in principio huius loci ponere volui, monſtrat enim fontes & fundamenta explicationum & refutationum in tota hac controuerſia, atque ideo reliqua capita huius loci, breuius iam expediri poterunt.

COMMENTVM PONTIFICIORUM de purgatorio, alienum eſſe à Scriptura & cum Scriptura pugnare.

HACTENVS de ſtructura purgatorij diximus, quomodo ex Philoſophorum rationibus, ex Poëtarum fabulis, ex Iudaicis præſumptionibus, ex Apocryphorum commentis, ex Origenicis allegoriis, ex humanis traditionibus & conſuetudinibus, atque ex dubitabundis diſputationibus fuerit ſenſim coagmentata, & ſubinde accedentibus nouis architectis variata & mutata, iuxta dictum: Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis, donec tandem ex ſpectris mortuorum, & ex illuſoriis viſionibus ac reuelationibus, in Pontificia Eccleſia inter articulos fidei locum meruit. Iam vero *Vſus Canonis ſcripturæ.* opiniones illas Pontificij purgatorij, ad regulam ſeu Canonem verbi Dei exigemus, an illi conſentaneæ ſint vel repugnantes. Ideo enim conſtitutus eſt Canon librorum Canonicorum, inquit Auguſtinus contra Creſconium, vt ſecundum illos de cæteris libris & diſputationibus, vel fidelium, vel infidelium libere iudicemus, & quod in eis diuinarum Scripturarum authoritati cōgruit, accipiamus. quod non congruit, ea libertate, ad quam nos vocauit Dominus, reſpuamus. Sacra enim Scriptura doctrinæ noſtræ regulam figit, inquit idem: Ne audeamus ſapere plus quam oportet, vt docere in Eccleſia nihil aliud ſit, quam vocem doctoris Spiritus Sancti ex Scriptura repetere & recitare. Nam iuxta Baſilium, manifeſta ἐκπτωσις eſt à fide, aut reprobare quid ex his quæ ſcripta ſunt, aut ſuperinducere quid ex non ſcriptis. *Baſilius.* Quicquid autem attulerint, & vndecunque recitauerint, audiamus nos potius, ſi oues eius ſumus, vocem paſtoris noſtri. Ergo in Scripturis ſanctis Canonicis, ſicut Auguſtinus Eccleſiam, ita nos *Auguſtinus.* purgatorium requiramus. Hoc enim quod de ſacris voluminibus ſumitur, inquit Origenes, fir- *Origenes.* mum & ſolidum eſt, quod qui ſequitur ſecurus ingreditur. Quando vero abſque Scriptura aliquid dicitur, auditorum cogitatio, inquit Chryſoſtomus, claudicat. Suſpecta igitur ſecundum Gerſonis conſilium debet eſſe omnis reuelatio, *Gerſon.* quam non confirmat lex & Prophetæ cum Euangelio. Senſus quippe noſtri & enarrationes, ſiue ſacris Scripturis teſtibus non habent fidem, inquit Origenes. Sequamur itaque hoc etiam loco Chryſoſtom. conſilium, vt non multorum opiniones habeamus, nec reſpiciamus quid huic vel illi videatur, ſed hæc omnia in Scripturis inquiramus. Non enim humanis documentis, ſed diuinis oraculis dogmata demonſtrāda ſunt, inquit Auguſtinus. Legant itaque Pontificij nobis, vt Auguſtini verbis vtar, purgatorium *Auguſt.* ſuum ex Lege, ex Prophetis, ex Pſalmis, legant ex Euangelio, & Apoſtolicis literis, & credemus. Sin minus, dicemus cum Tertullia. Adoramus Scri- *Tertullianus.* pturæ plenitudinem: Aut Scriptum doceat purgatorij officina, aut ſi ſcriptum non eſt, timeat væ illud adiicientibus aut detrahentibus deſtinatum. Et quod Auguſtinus contra Petilianum de Eccleſia, idem nos rectiſſime de purgatorio dicimus. Purgatorium ſuum, ſi poſſunt, demonſtrent non in ſermonibus & rumoribus Latinorum, non in Conciliis Epiſcoporum ſuorum. non in literis quorumlibet diſputatorum, non in ſignis & prodigiis fallacibus, quia etiam contra illa verbo Domini præparati & cauti redditi ſumus, ſed in præſcripto legis, in Prophetarum prædictis, in Pſalmorum cantibus, in ipſius paſtoris vocibus, in Euangeliſtarum prædicationibus & laborib. hoc eſt, in omnibus Canonicis ſanctorum librorum autoritatibus. Hæc ſunt cauſæ noſtræ documenta, hæc fundamenta, hæc firmamenta, inquit Auguſt. Item, non dicant ideo verum eſt, quia illa & illa mirabilia fecit, vel iſte, vel ille, aut quia illa, & illa ibi contingunt, aut quia ille vel illa, tale viſum, vel vigilans vidit, vel dormiens ſomniauit, remoueantur iſta, vel figmenta mendacium hominum, vel portenta fallacium ſpirituum. Exigite ab iſtis, vt oſtendant aliqua manifeſta de Canonicis libris teſtimonia: Memento quod Domini dictum ſit, habent Moſen & Prophetas, audiant illos. Hæc Auguſtinus.

Nos equidem non ſumus tam feri, barbari, aut inhumaniter ſtupidi, quin fratres noſtros ex hac vita diſcedentes, charitatis vinculo, tanquam membra corporis Chriſti complectamur, eorum memoriam fraterna beneuolentia retineamus;

de ipſorum ſtatu cogitemus, felicitati eorum faueamus,& beatiſſima quæque ipſis optemus. Singuli certe in timore Domini de fine noſtro cogitamus, precantes cum Dauide: Notum mihi fac Domine finem meum,& numerum dierum meorum. Quod enim viuimus in carne,in fide viuimus filij Dei, qui dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis, Gal.3. Vt ſiue viuamus ſiue moriamur,Domini ſimus. Roman.14. Qui mortuus eſt pro nobis, vt ſiue vigilemus, ſiue dormiamus, ſimul cum ipſo viuamus. 1. Theſſ.5. Vnice enim optamus ſinguli in hoc elogium includi, Beati mortui qui in Domino moriuntur, Apoc.14. Ita enim cupimus diſſolui, vt non veniamus in locum tormentorum. Luc.16. Sed vt ſimus & viuamus cum Chriſto,Phil.1.1.Thc.5. Si itaque ex ſolidis & manifeſtis Scripturæ Canonicæ fundamentis liquido conſtaret, doctrinam de purgatorio, ſicut à Pontificiis traditur, veram, certam & firmam eſſe, omnino ſuffragia illa, quæ animas ex tormentis purgatorij poſſent liberare, pro defunctis noſtris,à ſacerdotibus quanti ſcunque impenſis licitaremur,& viui curaremus, vt poſt mortem noſtram liberaliter illa redimerentur. Quis enim ſibi ipſi & ſuis non optaret, poſt mortem refrigerium, requiem & beatitudinem æternam? Sed fruſtra hæc omnia vel crederentur, vel timerentur,vel ſperarentur,vel ſuſciperentur,ſi non Deus ipſe in verbo ſuo hæc pateſeciſſet, inſtituiſſet, & promiſſionibus ſuis confirmaſſet. Ex Dei enim ordinatione & voluntate, non ex hominum imaginationibus & præſumptionibus,talia æſtimanda ſunt, quia ſolus Deus poteſtatem animarum habet, Matth.decimo. Quod ſi ſcriptura Canonica Pontificiorum purgatorium non crediderit, iniuſte pro articulo fidei credendum nobis obtruditur. Fides enim ex qua iuſtus viuit, & per quam ſine dubitatione ambulamus,ex Scripturis Canonicis iuxta Auguſt.concipitur. Quod ſi præterea à Scriptura diſſentire dogma purgatorij, & cum ea pugnare monſtratum fuerit,recte, merito,& quidem neceſſario illud nobis improbandum & abiiciendum erit.

Purgatorij dogma diſſidet totum à Scriptura.

Quæ complectatur doctrina Pontificij purgatorij.

Quando autem purgatorium nominamus, intelligimus hæc omnia, quæ ſupra in ſtructura & hiſtoria purgatorij explicata ſunt. I. Quod præter locum damnatorum & beatorum,tertius quidam locus medius poſt hanc vitam conſtituitur. *Primum cap.* II. Quod animæ quorundam, qui in vera fide, qua membra Chriſti & hæredes Dei ſunt, hinc excedunt, ex Chriſto & regno eius aliquandiu excluſæ, igni poſt hanc vitam excrucientur, & torqueantur, priuſquam ad requiem & beatitudinem transferantur. *Secundum.* III. Opera pietatis viuentium, loco ſatisfactionum ſuffragari defunctis,vt per ea & propter ea, poſt mortem à tormentis purgatorij liberentur. *Tertium.* IV. Quod poſt hanc vitam defunctis reſtet locus aliquis veniæ, indulgentiæ, remiſſionis peccatorum & reconciliationis cum Deo,quam,dum viuerent,non acceperunt. *Quartum.* V. Fide propter Chriſtum tantum culpam peccari remitti, pœnam vero æternam ex gratia, poteſtate clauium, mutari in temporariam, pro qua nobis ipſis ſit ſatisfaciendum, ſiue in hac, ſiue in futura vita, vel per nos, vel per alios. *Quintum.* Durandus addit, etiam ſacerdotibus errorem, ſi non ſufficientem ſatisfactionem impoſuerint confitentibus,in purgatorio luendum eſſe. VI. Niſi quis inhærentem *Sextum.* iuſtitiam perfectam, & ſine omni macula, integram & prorſus mundam habuerit, non poſſe ingredi regnum Dei, ſed tam diu igne torrendum, donec maculæ peccati excoquantur. VII. Peccata venalia,hoc eſt, vt ipſi interpretantur, quæ non ſunt contra legem Dei, tam atrocibus ſuppliciis poſt hanc vitam expiari in credentibus. *Septimum.* Hæc igitur in Scriptura Canonica quæramus, an ibi ita tradantur,an vero à perpetua Scripturæ ſententia diſſentiant,& cum ea pugnent.

Et in Scriptura quidem extant deſcriptiones, qua fide & qua ſpe, credentes mortui ſint. De ſtatu etiam ſeu conditione defunctorum, poſt hanc vitam ante iudicium, Scriptura loquitur. Viuentium etiam pietas erga mortuos,in Scriptura Canonica celebratur & deſcribitur: Sed nullibi vlla fit mentio, vel ignis purgatorii poſt hanc vitam, vel ſuffragiorum pro mortuis. *Scriptura nihil habet de purgatorio.* Iacob moriturus teſtamentum ſuum condit. Ioſeph quid poſt mortem ſuam fieri velit mandat. Patriarchæ defunctorum exequias diligenter & religioſe celebrarunt, ſed nulla prorſus mentio fit eorum quæ ad purgatorij camerinam pertinent. *Patriarchæ.* Per Moſen Deus varia ſacrificia pro omnis generis neceſſitatibus inſtituit, ſed de ſacrificio pro mortuis verbum nullum. *Moſes.* Nec Prophetæ qui ſunt interpretes legis diuinæ, quicquam de purgatorio habent. *Prophetæ.* Variæ extant in Scriptura comminationes, multæ promiſſiones, myſteria etiam non pauca diuinitus reuelata,de iis,quæ rationi ignota ſunt, ſed de purgatorio vbique ſilentium. Res petendæ, quæ ſunt ſecundum voluntatem Dei, in Scriptura explicantur. Formulæ etiam piarum precationum multæ & variæ deſcriptæ extant, ſed de oratione pro mortuis in purgatorio nihil. Officia charitatis proximo exhibenda diligenter in ſpecie deſcribuntur, ſed inter hæc ſuffragia pro mortuis non leguntur. Et quidem cum Paulus ex profeſſo *Paulus.* præſcribat conſolationem proponendam viuis in luctu mortuorum, 1.Theſſalon.4. nulla ſyllaba ad purgatorij opiniones alludit,cum quidem antitheſis hoc poſtulaſſet, vbi dicit: Ne contriſtemini ſicut reliqui.Gentes enim de mortuis ſuis ſoliciti erant, non ſimpliciter, quod eos prorſus interiiſſe exiſtimarent: Hæc enim quorundam tantum opinio fuit: ſed quod iuxta Philoſophorum & Poëtarum figmenta, eos purgatoriis quibuſdam pœnis torqueri putabant, ſicut ex Platone & Virgilio, ſupra oſtendimus. Hic certe locus poſtulaſſet, de purgatorio & de ſuffragiis pro mortuis dicere, ſi Apoſtolica hæc eſſet traditio,alias enim Paulus & viuos feſelliſſet in Eccleſia Theſſalonicenſium, & mortuos defraudaſſet, dicens: Conſolemini vos mutuo ſermonibus iſtis: Tacens vero de tormentis piorum in purgatorio, ex quibus per viuorum ſuffragia potuiſſent liberari, ſi dogma Pontificiorum de purgatorio eſſet Apoſtolicum. Paulus vero ſimpliciter dicit:Mortuos in Chriſto, dormire per Chriſtum, & exſpectare beatam ſpem reſurrectionis. Cumque Ioanni *Ioannes in Apocalypſi.* in Apocalypſi fidelium ſtatus ſeu conditio poſt hanc vitam, non tantum qualis poſt extremum iudicium futurus eſt: Sed qualis etiam nunc ſit poſt mortem ante carnis reſurrectionem, multis & variis viſionibus & reuelationibus oſtendatur, ibi certe & tempus & locus fuiſſet reuelationis purgatorij, ſed nulla prorſus ibi, vel oratio, vel dictio, vel ſyllaba, vel litera extat, vel de purgatoriis

Doctrina de pœnitentia non admittit dogma de purgatorio.

toriis pœnis, vel de ſuffragiis ſatisfactoriis & liberatoriis poſt hanc vitam. Eodem modo doctrina pœnitentiæ, iuſtificationis, remiſſionis peccatorum, reconciliationis cum Deo, & ſaluationis, in ſcriptura crebris repetitionibus inculcatur, per dogmata, per promiſſiones, exhortationes, exempla & conſolationes. Et in hac vita eſſe tempus acceptabile, quo per Dei gratiam poſſimus ſalutarem pœnitentiam agere, iuſtificari, redemptionem, ſalutem, & vitam æternam conſequi, ſcriptura manifeſtè tradit. Poſt mortem verò hæc, ſi neglecta fuerint, vel ex parte, vel in ſolidum effici & præſtari poſſe, & quidem per aliorum vicariam pietatem, à ſcriptura prorſus alienum eſt. Ita ſcriptura etiam ignorat, quòd animæ poſt exitum ex hac vita, tormentis igneis & poſſint & cogantur pro peccatis in hac vita non expiatis, ſatisfacere. Sicut & hoc ſcripturæ ignotum eſt, quòd peccata non remittantur per gratuitam condonationem miſericordiæ & bonitatis Dei propter Chriſtum, ſed quòd ignitis tormentis, poſt hanc vitam, per modum ſatisfactionis & ſolutionis, eluantur & excoquantur, quódque credentes purificentur & emundentur à peccatis, non ſanguine Chriſti in hac vita, ſed flammis purgatorij poſt mortem. Hæc in ſcriptura non tradi, & inde oſtendi & probari non poſſe, adeò manifeſtum eſt, vt ipſi Pontificij hoc fateri & concedere cogantur. Ideò enim viſiones & reuelationes ſpectrorum in ſubſidium aduocarunt, quia viderunt ex Scriptura Canonica illa probari non poſſe. Quæ verò audacia eſt, pro articulo fidei obtrudere, & quæ temeritas eſſet, pro articulo fidei accipere, de quo nulla certa & manifeſta vel documenta, vel teſtimonia in ſcriptura extant? Dicamus itaque cum Auguſtino: Si qui de quacunque re, quæ pertinet ad fidem vitámque noſtram, non dicam, ſi nos, ſed quod Paulus adiecit, ſi Angelus de cœlo vobis annunciauerit, præterquam quod in ſcripturis legalibus, & Euangelicis accepiſtis, anathema ſit, aut legat mihi hoc in ſcripturis ſanctis, & non ſit anathema. Ita enim Auguſtinus loquitur.

Auguſt.

Dogma de purgatorio, pugnat cum perpetua ſententia ſcripturæ.

Neque verò hoc tantùm in Pontificiorum purgatorio deſideratur, quod Scripturæ Canonicæ fundamentis, teſtimoniis & documentis deſtituitur, quod tamen ſolum ſufficeret, ne pro dogmate Eccleſiaſtico, aut pro articulo fidei reciperetur: Sed præter ea, contra perpetuam ſcripturæ ſententiam pugnat, & præcipuos doctrinæ cœleſtis articulos labefactat, deprauat & euertit. Quod vt in re plana paucis, & liquido oſtendi poteſt, facta tantum antitheſi ſententiarum ſcripturæ, & opinionum purgatorij, quas paulò ante ideo per capita aſſignauimus, vt antitheſis eò faciliùs & certiùs inſtitui poſſit. Quod igitur attinet ad medium illum ordinem, ſtatum ſeu locum, ſcriptura tantùm duos facit ordines ſeu ſtatus hominum poſt hanc vitam. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur. Marc. decimo ſexto. Qui credit in filium, non iudicatur, qui verò non credit, iam iudicatus eſt. Item, qui credit in filium, habet vitam æternam, qui verò non credit Filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum, Iohan. 3. Ita Luc. 16. animabus à corpore exeuntibus, ante extremum iudicium, duo

Antitheſis ſententiarum ſcripturæ & opinionum purgatorij. I. De medio loco inter beatos & damnatos.

tantùm loca aſſignantur, locus conſolationis & locus tormentorum. Et quidem Chaſma ita confirmatur ſtatim poſt mortem, vt ex loco tormentorum nemo poſſit, ad locum conſolationis transferri. Dauid etiam bimembrem tantùm facit diſtinctionem, mortem ſcilicet Sanctorum precioſam, & mortem peccatoris peſſimam, Pſalm. 34. & 116. Et vſitata eſt in ſcriptura immediata illa diuiſio, vel vita, vel mors, vel benedictio, vel maledictio. Deut. 30. vel ſaluus vel condemnatus, Marc. 16. vel perire vel habere vitam æternam, Iohan. 3. vel habere hæreditatem regni Dei, vel non habere, Rom. 8. Galat. 5. vel eſſe in regno Dei, vel extra, Matth. 8. vel habere ſortem Sanctorum in lumine, Coloſ. 1. vel eſſe in tenebris exterioribus. Contra has verò ſcripturæ ſententias, Pontificiorum purgatorium fingit medium ſtatum, vbi animæ nec in luce ſint, nec in tenebris exterioribus, nec vitam, nec mortem habeant, nec benedictæ ſint, nec maledictæ, nec damnatæ, nec ſaluæ, nec cum Chriſto, nec cum Diabolo. Quòd verò docent, animas poſt mortem, ex loco tormentorum poſſe tranſire ad locum refrigerij, hoc diſertè & expreſsè pugnat contra manifeſtam Chriſti ſententiam, Luc. 16.

Dauid.

II. De eo, quod dictitant, animas quaſdã torqueri, quæ purgat. antequam ad requiem perueniunt.

Eodem modo inſtituatur antitheſis iſtius opinionis purgatorij, quæ fingit, quorundam fidelium animas, poſt hanc vitam cruciatibus ignis torqueri, priuſquam ad requiem & beatitudinem transferantur: Chriſtus certè, Ioan. 5. affirmat: Amen, Amen dico vobis, qui verbum meum audit, & credit ei, qui miſit me, habet vitam æternam, & in iudicium non veniet, ſed tranſibit à morte in vitam. Purgatorium verò contradicit: Tranſibit non à morte in vitam, ſed in tormenta ignis purgatorij, & ibi horribiliter iudicabitur, ac poſtea demum vitam habebit, cùm Chriſtus dicat, non iudicatur, ſed habet vitam æternam, Ioan. 3. Iudicari enim & ſaluari in Ioanne opponuntur. Eodem modo, ſi tantùm annotentur reliquæ Scripturæ ſententiæ, primo intuitu ſine prolixa & operoſa explicatione manifeſtum erit, quòd purgatorij opinio de tormentis fidelium poſt hanc vitam, quaſi aduerſa fronte illis repugnet, Rom. 4. Quorum peccata ſunt remiſſa, beati ſunt. Ezechielis 18. iniquitatum eius non recordabor. Rom. 8. Nihil condemnationis his, qui in Chriſto ſunt. Coloſ. 2. Chirographum ſublatum eſt. Rom. 5. Iuſtificati habemus pacem cum Deo. Roman. 8 Quis accuſabit, &c. Ioan. 8. Non guſtabit mortem. Ezech. 18. vita viuet, non morietur. Ioan. 11. Etiamſi mortuus fuerit, viuet. Quod non de duratione vitali, qualis etiam in damnatis in æternum erit, ſed de vita beata intelligitur 1. Theſ. 5. vt ſiue vigilemus, ſiue dormiamus ſimul cum Chriſto viuamus. Et Eſai. 57. Iuſtus moriens venit in pacem, & requieſcit in cubili ſuo. Luc. 2. Nunc dimittis ſeruum tuum Domine in pace. Geneſ. 15. Ibis ad patres tuos in pace, Pſal. 3. In pace in idipſum dormiam & requieſcam. Apocalypſi decimo quarto. Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Amodo iam dicit, Spiritus vt requieſcant à laboribus ſuis. Manifeſta certè hæc ſententia eſt eos, qui in Domino moriuntur, non tormentis ignis primum ſubiici, ſeſt ſtatim venire ad requiem.

Digitized by Google

Significat autem ἀπαρτὶ deinceps, iam inde confeſtim, iam iam ab hac hora omnino planè. Et græcus textus particulam illam ἀπαρτὶ, refert ad præcedentia, vt ſenſus ſit, mortui qui in Domino moriuntur, confeſtim ab illa hora omnino beati ſunt. Et Spiritus reſpondens, vtitur particula aſſeueratiua, ναὶ, ita prorſus. Et additur ratio. Ita modo beati ſunt, vt requieſcant à laboribus ſuis. Nec de illis loquitur, qui propria ſatisfactione & mundicie ad cœlum euolant, ſicut inquit. capit. 7. qui lauarunt & dealbauerunt ſtolas ſuas in ſanguine agni, illos poſtquam hinc exceſſerunt, nullus æſtus tanget, ſed abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum. Et Eſa. 35. Gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus. Quod dictum etiam Chryſoſtomus de fidelibus defunctis in futuro ſeculo interpretatur. Ita Chriſtus in cruce traditurus Spiritum patri, vtitur verbis, non peculiariter ſuis, ſed quæ Dauid antea vſurpauerat. Pſalmo 31. In manus tuas Domine, commendo ſpiritum meum: vt oſtendat, propter capitis conſummationem, etiam membra illam conſolationem habere in ipſa morte, quod Spiritus emiſſus, tanquam depoſitum, ſuſcipiatur à Deo. Sicuti & Stephanus, Act. 7. hac fiducia obdormit: Domine Ieſu ſuſcipe Spiritum meum. Et ne excipiatur, Martyrum tantùm hoc priuilegium eſſe, Petrus dicit: Omnes iuſtos, qui in hac vita affliguntur, animas ſuas tanquam apud fidelem creatorem deponere. 1. Pet. 4. Iuſtorum enim animæ in manu Dei ſunt. Sapien. 3. hoc eſt, ſicut Chriſtus interpretatur. Ioannis 10. Oues, quæ audiunt vocem meam, in manu mea ſunt. Non verò ita, ſicut omnia ſunt in manu Dei, potentiæ ipſius ſubiecta, ſed quia redemiſti me, Domine Deus veritatis. Pſalm. 31. quia non tangit eos tormentum. Sapien. 3. & quia nemo eos de manu mea rapiet, ſed vitam æternam do ouibus meis, Ioannis 10. Ita Paulus hac fiducia dicit, mortem ſibi lucrum eſſe, quia cupio, inquit, diſſolui & eſſe cum Chriſto. Phil. 1. Et ne quis contendat peculiare hoc Apoſtolorum priuilegium eſſe, 2. Cor. 5. in genere loquitur, quando per depoſitionem terreni tabernaculi peregrinamur à corpore, tunc præſentes adſumus apud Dominum, atque ideo confidimus, & bonam voluntatem habemus deponendi hoc tabernaculum. Ita 2. Timoth. 4. cùm de ſe Paulus dixiſſet, tempus reſolutionis meæ inſtat, in reliquo repoſita mihi eſt (non tortura purgatorij) ſed corona iuſtitiæ. Addit, non mihi tantùm ſed & omnibus qui diligunt aduentum ipſius. Et quidem Rom. 14. expreſſè de infirmis in fide dicit, ſiue viuimus, ſiue morimur, Domini ſumus. Non ſicut ratione creationis omnia ſunt Domini, ſed peculium eius ſumus, acquiſiti ſanguine ipſius, vt det nobis vitam æternam, & de manu eius nemo nos rapiet. Ioannis 10. Id quod Chriſtus illuſtri exemplo in latrone, qui in ipſo vitæ exitu conuerſus eſt, probauit. Hunc enim Pontificij ſimpliciter tormentis purgatorij acerbis & diuturnis ſubieciſſent, ſed Chriſtus inquit: Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradyſo. Quod exemplum cùm ſit valde illuſtre, Pontificij variis modis conantur eludere. Quidam ex latrone conantur Martyrem facere: Alij dicunt, Priuilegium hoc ſingulare fuiſſe, quod diſertè Athanaſius negat. Monachus verò quidam hac deprauatione ſibi multum placet: Amen, hodie dico tibi, eris mecum in Paradyſo. ſcilicet poſt expleta tormenta purgatorij. Vſque adeò ergo cum Scriptura Canonica pugnat Pontificium purgatorium, vt conſiſtere non poſſit, niſi ſceleratè diſtorqueantur & deprauentur clariſſima Scripturæ dicta. Eò magis verò deteſtanda nobis ſunt commenta iſtius purgatorij, quia, & cum Scriptura, ſicut manifeſtum eſt, pugnant, & dulciſſimam atque adeò neceſſariam conſolationem, in media morte nobis eripiunt.

Chryſoſt. — *Exemplum latronis* — *Deprauatio Papiſtica exempli latronis.*

Similiter etiam contra Scripturam pugnat, quod fingunt, poſt hanc vitam impetrari poſſe indulgentiam ſeu remiſſionem peccatorum, & reconciliationem cum Deo, vel per propria tormenta, vel per aliorum viuentium opera. Et ea, quæ viui pro mortuis faciunt, in rationem venire apud Deum, coram iudicio ipſius. Paulus enim 2. Corinth. 5. docens quomodo Deus nos ſibi reconciliet per Chriſtum, non imputans nobis peccata vt efficiamur iuſtitia Dei in ipſo, dicit Deum ad hoc inſtituiſſe miniſterium reconciliationis, tanquam ordinarium organon. Et Apoſtolos nomine Chriſti exhortari & obſecrare, reconciliemini Deo. Num verò in altero etiam ſeculo, erit miniſterium verbi & Sacramentorum? Paulus certè mox capite ſequenti addit admonitionem, ne gratiam illam in vacuum acceperitis. Nunc enim eſt tempus acceptum, nunc eſt dies ſalutis. Sententia manifeſta eſt, tempus reconciliationis cum Deo & iuſtificationis, eſſe nunc in hac vita, & qui in hac vita non iuſtificantur, ſeu Deo reconciliantur, eos in vacuum recepiſſe gratiam. Per mortem enim Chaſma confirmatur, vt non pateat amplius aditus ad pœnitentiam, reconciliationem cum Deo, & ſaluationem, Luc. 16. Et Heb. 3. & 4. Si volumus ingredi requiem Domini, feſtinemus ne quid fruſtretur. Adhortemur igitur nos inuicem per ſingulos dies, donec dies appellatur hodie, qui enim hodie obdurant corda, illis iurauit in ira ſua, non ingreſſuros in requiem ſuam: Qui verò credunt, illi ingrediuntur, non in tormenta, ſed in requiem. Quid poſſet manifeſtius contra purgatorium dici? Claues etiam regni cœlorum Chriſtus ita inſtituit, quòd diſertè affirmat, quæ in terris ſoluuntur, ea ſoluta eſſe in cœlo. Ergo, quæ in terris non ſoluuntur, ſed ligata manent, ea poſtea non ſoluuntur, Matth. 16. & 18. Sicut enim in libris, ſecundum ea, quæ dum in corpore fuimus, acta ſunt, inuenitur, ita iudicabimur, 2. Corinth. 5. Apocalypſis 20. Huc pertinent omnes Scripturæ ſententiæ, vt quiſque in finem cuſtodiamur & perſeueremus, Matth. 12. 1. Cor. 1. Hebræorum 3. Apocalyp. 2. Ideo etiam Dauid petit, Pſalm. 39. Notum fac mihi finem meum. Et Moyſes Pſal. 90. Doce nos de fine noſtro, vt adducamus cor in ſapientiam. Et tota Scriptura ad pœnitentiam & reconciliationem cum Deo in hac vita nos exhortatur. Venit nox quando nemo poterit operari, Ioan. 9. Dum tempus habetis, Galat. 6. Quod reliquum eſt in carne temporis, 1. Petri 4. Incolatus veſtri tempore, 1. Pet. 1. Redimentes tempus, Epheſ. 5. Tempus breue eſt, 1. Corinth. 7. Piè viuamus in hoc ſeculo, Tit. 2. Scientes tempus, quia iam hora eſt à ſomno ſurgere, Rom. 13. Qui enim hoc tempus negligunt, illi poſtea fruſtra cum fatuis virginibus pul-

III. Dei quod poſt hanc vitam remiſſ. peccat. poſſit impetrari. — *Clauium uſus.*

pulſabunt ianuam clauſam. Matthæi 25. Quærite Dominum dum inueniri poteſt. Eſaiæ 55. Nec mortui laudabunt te Domine, ſed nos qui viuimus. Pſalm. 115. Laudabo Dominum in vita mea, pſallam Deo, quamdiu ſuperſtes ero. Pſalm. 146. Syrach. 5. Ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem, ſubitò enim venit ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te, Syr. 18. Iuſtificationem non differas vſque ad mortem. Eccleſ. 9. Mortui non habent vltra mercedem, nec habent partem in hoc ſeculo, & in opere, quod ſub ſole geritur. 11. In quemcunque locum ceciderit arbor, in eo permanebit. capit. 9. Inſtanter operare, quia nec opus, nec ratio erunt apud inferos quò properas. *Syr.* 14. Ante obitum operare iuſtitiam, quoniam non eſt apud inferos inuenire cibum. Has ſententias Pontificij ita eludunt, initium oportere in hac vita fieri, & ita nos dum viuimus promereri, vt ſi quid deſit, illud poſt mortem ſuppleri poſſit, vel à nobis ipſis per cruciatus purgatorij, vel à ſuperſtitibus per opera pietatis, & hæc ſimul venire in rationem coram iudicio Dei. Sed hæc dicuntur non tantum ſine Scriptura, ſed & contra Scripturm. Nam 2. Corinth. 5. Paulus dicit, coram tribunali Dei vnuſquiſque referet, prout geſſit in corpore, ſiue bonum, ſiue malum. Galat. 6. Vnuſquiſque propriam ſarcinam portabit. Quicquid enim ſeminauerit homo, hoc & metet. Itaque dum tempus habemus operemur bonum. Apocal. 14. Opera eorum ſequuntur eos. Et Matth. 25. In iudicio recenſentur, non quæ poſt mortem vel ipſi in purgatorio paſſi ſunt, vel alij viuentes pro ipſis ſatisfactionis loco fecerunt, ſed quæ ipſi in hac vita fecerunt. Quomodo verò contra has Scripturę ſententias, opiniones illæ de remiſſione & ſatisfactione poſt mortem, ac de ſuffragiis viuorum pro mortuis, pugnent, manifeſtum eſt. Statutum enim hominibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium, ſecundum ea ſcilicet, quæ in corpore quiſque geſſit. Hebr. 9. 2. Corinth. 5. Auguſtini verò effugia ſeu eluſiones potius, de quibus ſuprà diximus, prorſus nulla in Scriptura fundamenta habent.

Eluſiones quibus Pontificij hæc dicta deprauant.

IV. De ſatisfactionibus Pōtificiis in purgatorio pro peccatis.

Quod attinet ad plenam perſolutionem ſatisfactionum pro peccatis exoluendam, vel in hac vita, vel poſt mortem, per tormenta purgatorij, aut per viuorum ſuffragia, quæ ſunt propiciationes & redemptiones: Illa non tantum ſine Scriptura dicuntur, ſed articulum iuſtificationis noſtræ coram Deo, quæ eſt ſumma & finis totius Scripturæ, ſimpliciter à fundamentis euertunt, & contumelioſa ſunt in ſatisfactionem filij Dei. Omnino enim peccatum non dimittitur ſine ſatisfactione, qua plenariè, integrè, perfectè, & abſolutè, legi Dei ſatisfiat. Sed talis ſatisfactio, quia nobis impoſſibilis eſt, ideo Deus filium ſuum miſit in ſimilitudine carnis peccati, vt factus hoſtia pro peccato, damnaret peccatum, vt iuſtificatio legis impleretur, non à nobis, ſed in nobis, qui ſumus in Chriſto Jeſu. Romanorum 8. Is enim factus eſt nobis à Deo iuſtitia. 1. Corint. 1. & per fidem nobis illud imputatur, quòd Chriſtus traditus eſt propter peccata noſtra. Romanorum 4. vt obedientia ipſius iuſti conſtituamur. Romanorum 5. factus enim eſt pro nobis peccatum, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in ipſo, 2. Corinth. 5. Et hæc iuſtitia Chriſti nobis imputata, perfecta, integra, abſoluta, & vndique ſine macula, pura & munda eſt. Noſque in ipſo ſumus conſummati. Col. 1. Et quia in ſanguine Agni dealbamus ſtolas noſtras, puri & mundi ſumus in ipſo. Apocalyp. 7. Sanguis enim filij Dei emundat nos ab omni peccato. 1. Ioann. 1. & Romanorum 3. Iuſtificati per redemptionem, quæ eſt in Chriſto, quem propoſuit Deus propiciatorium in ſanguine ipſius, &c. Alias igitur propiciationes & redemptiones in purgatorio fingere, per eleemoſynas, & alia ſuffragia viuentium, vel per paſſiones purgandorum, contumelia eſt in ſanguinem Chriſti. Nam 1. Pet. 1. expreſsè ſcriptum eſt: Non corruptibilibus, velut auro & argento, redempti ſumus, ſed precioſo ſanguine Chriſti. Et applicationem fieri fide, tota Scriptura clamitat. Falſum ergo, impium & abſurdum eſt, quod Ingolſtadienſes diſputant, virtutem meriti Chriſti poſt hanc vitam in purgatorio communicari & applicari credentibus per cruciatus, & tormenta ignis. Purgatorij igitur opinio, aſſuens noſtras, & aliorum etiam redemptiones, propiciationes & ſatisfactiones pro peccatis, & propriam mundiciem, ac perfectionem, per chymicam quandam ſublimationem & depurgationem, in purgatorio inſtituens, iuſtitiam fidei euertit, & in abſolutiſſimam Chriſti ſatisfactionem, fide nobis imputatam, blaſphema eſt, quaſi qui eius fide viuit & moritur, poſtea cogatur acerbiſſimos cruciatus purgatorij ſubire, propterea quod non habeat plenam pro peccatis ſatisfactionem, ſed eius ſupplementum cogatur quærere, vel in propriis ſuis cruciatibus, vel in aliorum ſuffragiis. Si enim alia poſt mortem quærenda eſt propiciatio & redemptio ex purgatorio: Ergo Chriſti propiciatio & redemptio non eſt plena. Si alia purgatione poſt mortem opus eſt per ignem, vt ſaluemur: Ergo ſanguis Chriſti non ad plenum purificat credentes: Fruſtra ergo Chriſtus mortuus eſt, ſi aliis propiciationibus, ſatisfactionibus & purificationibus ſaluamur, Gal. 3.

V. De eo, quod dicunt, Chriſtum ſatisfeciſſe pro culpa peccati, & non pro pœna æterna.

Non minus illa etiam purgatorij opinio, ita partiens remiſſionem peccati, vt Chriſti merito tantùm remiſſio culpæ tribuatur, pœnæ verò pro peccatis debitæ remiſſio, à noſtris exolutionibus & ſatisfactionibus pendeat, Chriſti redemptionis officio & merito derogat & detrahit, quaſi culpam tantùm, & non pœnam etiam peccatorum noſtrorum in ſe ſuſcepiſſet, & non pro vtroque ſatisfeciſſet, cum Scriptura manifeſtè affirmet factum ipſum pro nobis eſſe & peccatum. 2. Corinth. 5. & maledictum. Gal. 3. vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, & attritus propter ſcelera noſtra, mulcta pacis noſtræ ſuper eum, & propter tranſgreſſionem populi plaga illi. Eſaiæ 53. Et Scriptura teſtatur ſimul fieri remiſſionem culpæ & pœnæ. Matth. 18. & debitum remittitur, & debitor dimittitur, ne venundetur, aut in carcerem coniiciatur. Luc. 15. Acolaſtus reuerſus non torturæ ſubiicitur, ſed ſtatim cum gaudio recipitur. Ouis inuenta non mulctatur, ſed humeris imponitur. De pœnis verò temporariis, quæ aliquando in hac vita conuerſis imponuntur, item de remiſſione peccatorum venialium dicemus in refutatione. Cumque actio Cœnæ Dominicæ inſtituta ſit pro viuentibus, qui in vnum conueniunt, manducant & bibunt, & mortem Domini annunciant, & hoc faciunt in

VI. De Miſſa pro mortuis.

Digitized by Google

commemorationem Chriſti. Horribilis certè prophanatio Cœnæ Dominicæ eſt, ex operè illo viuentium, facere propiciationem pro mortuis in purgatorio, ſicut in loco de Miſſa hæc plenius explicata ſunt.

Cauda purgatorij.

Ex hac igitur antitheſi ſententiarum Scripturæ & opinionum purgatorij, manifeſtum eſt, commentum purgatorij Pontificij, non tantùm deſtitui documentis & teſtimoniis Scripturæ, ſed tale eſſe, quod perpetuæ Scripturæ ſententiæ, & præcipuis eius locis, ex diametro repugnet, articulum iuſtificationis euertat, ſalutis ſcopum transferat, Verbum, Sacramenta & Claues regni cœlorum deprauet, veram pœnitentiam labefactet, obedientiam, mortem & ſatisfactionem Chriſti irritam reddat, falſam iuſtitiam & ſatisfactionem ſupponat, bonitati Dei deroget, ſomnum & quietem in Chriſto obdormientium, in acerbiſſima tormenta peruertat, conſcientiis certam conſolationem eripiat, impœnitentiam & ſecuritatem in illis, qui poſt mortem larga ſuffragia coemere poſſunt, alat, & confirmet. Et breuiter purgatorium mater, fons & origo eſt omnium impoſturarum totius Papatus. Hac enim quaſi baſi nituntur ſatisfactiones, merita, opera ſupererogationis, indulgentiæ, prophanatio Cœnæ Dominicæ, vigiliæ, oblationes, miſſæ, ſuffragia, orationes, peregrinationes, balnea pro defunctis, & quæ his affinia ſunt innumera: Præcipue verò fraternitates. Scribunt enim in ſpeculo Roſariorum, quod puella quædam, quæ iuxta ſententiam iudicis, ſeptingentis annis in purgatorio cruciari debuiſſet, poſt quindecim dies liberata fuerit meritis participationis fraternitatis Roſarij Mariæ. Eadem puella ex purgatorio liberata, habuerat legationem à reliquis animabus, quæ adhuc detinebantur in purgatorio, vt amici ipſorum viuentes curarent ſe inſcribi in fraternitatem illam, vt participatione meritorum fraternitatis illius, defuncti ex purgatorio liberentur, &c.

Roſarium de fraternitatibus.

Quo igitur loco habendum ſit Pontificium purgatorium, amantibus ſimplicem & ſolidam veritatem manifeſtum eſt. Doctrina verò, quæ purgatorio illi opponitur, certa & manifeſta habet Scripturæ teſtimonia, tradit verum vſum Verbi, Sacramentorum & clauium cœleſtium, obedientiæ, morti, redemptioni, propiciationi, & ſatisfactioni Chriſti debitum & ſolidum tribuit honorem, miſericordiam Dei iuxta Scripturam celebrat, veram iuſtificationem & ſaluationem monſtrat, firmas & dulces conſolationes in ipſa morte præbet, mortem fidelium oſtendit, ſomnum, dormitionem & quietem eſſe, pœnitentiam excitat, fidem confirmat, & pietatis exercitia in hac vita accendit. Vera igitur vtilis & ſalutaris eſt.

Porrò cum manifeſtiſſimis hiſce Scripturæ ſententiis, quas recitauimus, etiam patrum dicta conſentiunt, quæ adiicimus, non quod patrum ſententiis tanquam Canonica autoritate nitamur, ſed ſicut Auguſtinus inquit, vt admoneantur ij, qui putant ſanctos patres aliquid dicere, quomodo, ante & extra præſumptiones purgatorias, iuxta diuina eloquia his de rebus & ſenſerint & locuti ſint. Ipſius verò ſententiæ clariſſima & pleniſſima autoritas, non in Patrum ſcriptis, ſed in ſanctis Canonicis libris viget. Ita enim Auguſtinus loquitur.

Teſtimonia Patrum contraria opinionibus purgatorij. I. De locis defunctorum poſt hanc vitam.

Patres igitur cum Scriptura & ex Scriptura, duo conſtituunt loca poſt hanc vitam, regnum ſcilicet cœlorum & gehennam. Et quædam ſanè Patrum dicta Pontificij ita eludunt, quòd loquantur de tempore poſt reſurrectionem & extremum iudicium, vbi & ipſi concedunt tantùm duo loca eſſe. Sed extant quædam Patrum dicta, quæ manifeſtè teſtantur, ipſis animabus ſeparatis ſeu corpore ſolutis, etiam ante reſurrectionem, duo tantùm loca iuxta Scripturam aſſignari. Auguſtinus enim diſputans contra Pelagianos conſtituentes pro paruulis, qui ſine baptiſmo moriuntur, tertium & medium quendam locum inter gehennam & regnum cœlorum, ſumit generale illud axioma, quòd Scriptura tantùm duo loca animabus ſeparatis poſt hanc vitam tribuat. Ita generaliter loquitur de peccatorum meritis, libr. 1. capit. 28. Nec eſt vllus vlli medius locus, vt poſſet eſſe niſi cum Diabolo, qui non eſt cum Chriſto. Hinc & ipſe Dominus volens auferre de cordibus malè credentium, iſtam neſcio quam medietatem, definitiuam protulit ad hæc ora obſtruenda, ſententiam, vbi ait: Qui mecum non eſt, contra me eſt. Et hoc generale axioma Auguſtinus accommodat ad paruulos, qui ſine baptiſmo moriuntur. Quod ſimiliter etiam hypognoſticon, libro quinto facit. Primum, inquit, locum, fides Catholicorum diuina autoritate regnum credit eſſe cœlorum, ſecundum gehennam, tertium penitus ignoramus, imò nec eſſe in Scripturis ſanctis inuenimus. Et hoc generale axioma, accommodat ad diſputationem de infantibus non baptizatis. At de animabus ſeparatis, ante reſurrectionem carnis, manifeſtiſſimè loquitur de Ciuit. Dei, libro 13. capite 8. In requie ſunt animæ piorum à corpore ſeparatæ, impiorum autem pœnas luunt, donec iſtarum ad æternam vitam, illarum verò ad æternam mortem, quæ ſecunda dicitur, corpora reuiuiſcant. In variis quæſtionibus quæ Athanaſij titulo feruntur, qu. 19. Animæ à nobis profectæ, vbi aut quomodo ſint, aliena & horribilis quæſtio eſt, & hominibus abſcondita, non enim permiſit Deus redire quenquam inde, qui annunciaret: tamen ex Scripturis diſcimus, quòd peccatorum animæ inferius omni terra & mari exiſtunt, vbi non eſt videre, neque lumen, neque vitam hominum. Animæ autem iuſtorum poſt Chriſti aduentum & mortem, in Paradyſo ſunt: Non enim propter ſolam latronis animam, Chriſtus Deus noſter Paradyſum aperuit, ſed etiam ob reliquas omnes ſanctorum animas, &c. Et in præcedentibus cùm hiſtoriam purgatorij contexeremus, plura teſtimonia veterum annotauimus, quod duos tantùm defunctorum ordines faciant, quodque iuſtorum animæ ſtatim poſt mortem veniant ad requiem & refrigerium. Ita Hieronymus in Epitaphio Paulæ: Quicquid ad Dominum reuertitur, in familiæ numero computatur, illius amiſſio cœleſtis domus habitatio eſt, quæ quamdiu in corpore fuit, peregrinata eſt à Domino, queſta, heu mihi, quia peregrinatio mea prolongata eſt. &c. Idem ſuper obitu Bleſillæ ad Paulam: Poſtquam anima ſarcina carnis abiecta, ad ſuum reuolauit autorem, & in antiquam poſſeſſionem diu peregrinata conſcendit. Item, lugeatur mortuus,

Auguſtinus.

Athanaſius.

Hieronymus.

mortuus, ſed ille quem gehenna ſuſcipit, nos quorum exitum Angelorum turba comitatur, quibus obuiam Chriſtus occurrit, grauemur, magis ſi diutius in tabernaculo illo mortis habitemus. Idem in Epitaphio Lucinij non mors ſed dormitio & ſomnus appellatur. Et hoc pulchrè explicat Chryſoſtomus Sermo 17. ad Hebr. Illa reuera mors eſt, quando is qui moritur, non permittitur ad vitam tranſire, ſed poſt mortem viuere, & quidem ζωὴν βελτίονα, vitam meliorem, ὁ θάνατος τοῦτό ἐστι, ἀλλ᾽ ἡ κοίμησις, non mors eſt illa ſed dormitio: Similia extant in Epitaphiis Baſilij & Nazianzeni.

Conſtanter etiam docent Patres cum Scriptura: In hac tantùm vita locum eſſe pœnitentiæ & reconciliationis cum Deo, poſt hanc vitam vero vnumquemque iudicari ſecundum ea, quæ geſſit in corpore, vt Iuſtinus in Tryphone dicit: Sententiam doctrinæ Chriſti eſſe ἐν οἷς ἂν ὑμᾶς καταλάβω, ἐν τούτοις καὶ κρινῶ, in quibus vos deprehendero in illis & iudicabo. Quam ſententiam Cyp. ſermone de mortalitate ita reddidit: Qualem te inuenit Deus, cùm de hoc mundo te euocat & accerſit, talem pariter & iudicat. Idem contra Demetrianum: Reſpicite dũ tempus eſt ad æternam ſalutem, ſecuritati & vitæ, dum licet prouidere, hortamur dum adhuc aliquid de ſeculo ſupereſt, Deo ſatisfacere. Non celamus beneficia diuina pro odiis veſtris, ſalutis iter vobis demonſtramus. Quando iſtinc exceſſum fuerit, nullus iam locus pœnitentiæ eſt, nullus ſatisfactionis effectus. Hic vita aut amittitur, aut tenetur, hic ſaluti æternæ, cultu Dei & fructu fidei prouidetur. Nec quiſque aut peccatis retardetur, aut annis quo minus veniat ad conſequendam ſalutem. In iſto adhuc mundo manenti, nulla pœnitentia ſera eſt, patet ad indulgentiam aditus, & quærentibus atque intelligentibus veritatem facilis acceſſus eſt. Tu ſub ipſo licet exitu, & vitæ temporalis occaſu pro delictis roges Deum, confeſſionem & fidem eius agnitionis implores, venia confitenti datur, & credenti indulgentia ſalutaris de diuina pietate conceditur, & ad immortalitatem ſub ipſa morte tranſitur. Hanc gratiam Chriſtus impartit, redimendo credentem precio ſanguinis ſui, &c. Talem certe Pontificij ſimpliciter in purgatorium detruderent, ob non perſolutam pro peccatis ſatisfactionem. Sed Cyprianus dicit: Hanc gratiam eſſe redemptionis per ſanguinem Chriſti

Ambroſius de bono mortis, cap. 2. Dauid ideo tanquam peregrinus, ad illam Sanctorum communem omnium patriam feſtinabat, petens pro huius commorationis inquinamento, remitti ſibi peccata, priuſquam diſcederet de vita. Qui enim hic non acceperit remiſſionem peccatorũ, illic non erit: Non erit autem, quia ad vitam æternam non poterit peruenire, quia vita æterna remiſſio peccatorum eſt, ideoque dicit: Remitte mihi vt refrigerer priuſquam eam, & amplius non ero. Hier. in 6. cap. ad Galatas ſuper illa verba, vnuſquiſque onus ſuum portabit, inquit: In hac vita nos ſuſtentemus, & in præſenti ſeculo alterutrum auxilio ſimus. Et mox: Per hanc Apoſtoli ſententiam docemur, dum in præſenti ſeculo ſimus, ſiue orationibus, ſiue conſiliis inuicem poſſe adiuuari, cùm autem ad tribunal Chriſti venerimus, non Iob, non Daniel, non Noe, rogare poſſe pro quoquam, ſed vnumquenque portare ſuum onus. Ibidem: Tempus ſementis tempus præſens eſt, & vita quam currimus. In hac licet nobis quod volumus ſeminare, cum iſta vita tranſierit, operãdi tempus aufertur. Idem in 9. Eccleſ. repetit Salomon, donec viuunt homines, eos poſſe fieri iuſtos, poſt mortem verò nullam boni operis occaſionem dari. Item mortui nihil valent ad id adiicere quod ſemel ſecum tulerunt de vita, nec iuſtè quippe poſſunt agere, nec peccare, nec virtutes adiicere, nec vitia. Et in 11. cap. Mortis tempeſtate ſubuerſus, quaſi lignum, vbicunq; cecideris, ibi iugiter manebis, ſiue te rigidum & trucem, ſiue clementem, & miſericordem, vltimum inuenerit tempus. Idem in Pſal. 106. Dum eſtis in hoc ſeculo, hortor vos agere pœnitẽtiam. Confitemini ergo Domino, quoniam in iſto tantùm ſeculo miſericors eſt. Hic miſereri poteſt pœnitentis, quia illic iudex eſt, non miſericors, hic miſericors, illic iudex eſt. Idem in Pſalm. 65. Ignoſce mihi vt refrigerer priuſquam abeam, & vltra non ſubſiſtam. Qui enim dum in hoc viuit corpore, veniam peccatorum non fuerit conſecutus, & ſic de vita exceſſerit, Deo perit & eſſe deſiſtit, licet ſibi ſubſiſtat in pœnis.

Iuſtinus, quæſt. 75. Poſt animæ à corpore exceſſum, ſtatim fit bonorum & malorum diſtinctio. Ducuntur enim ad loca quæ eis digna ſunt ab Angelis, bonorum quidem in Paradyſum: Improborum verò ad inferorum loca, vbi cuſtodiũtur vſque ad reſurrectionem. In libello qui Auguſtino aſcribitur de vanitate Seculi: Scitote quia cum anima à corpore auellitur, ſtatim aut in Paradyſo pro meritis bonis collocatur, aut certe pro peccatis in inferni tartara præcipitatur. Eligite modo quod vultis, & hoc iam in vita veſtra diſponite, aut perpetualiter gaudere cum Sanctis, aut ſine fine, cruciari cum impiis.

Auguſtinus de fide ad Petrum, cap. 3. Tempus acquirendi vitam æternam, in iſta tantùm vita Deus hominibus dedit, vbi voluit pœnitentiam etiam eſſe fructuoſam, quod qui in hac vita non fecerit, habebit quidem pœnitentiam in futuro ſeculo de malis ſuis, ſed indulgentiam in conſpectu Dei non inueniet. Idem Epiſt. 54. Poſt hanc vitam quiſque id habebit, quod in hac ſibimet conquiſierit. Serm. 66. In hoc ſeculo pœnitẽtiam facientibus miſericordia Dei ſubuenit: In futuro autem pœnitentia non proficit, ſed rationem noſtrorum operum reddituri ſumus. Lib. 2. quæſt. Euan. cap. 38. Quòd apud Lucam Abraham diuiti dicit, ad ea loca, in quibus torquentur impij, iuſtos, etiãſi velint non poſſe tranſire, quid aliud ſignificat, niſi poſt hanc vitam ita receptos in carcere, vt inde non exeant donec reddant nouiſſimum quadrantem, propter incommutabilitatem diuinæ ſententiæ, nullum auxilium miſericordiæ poſſe præberi à iuſtis, etiamſi velint præbere? quod admonet, ſcilicet, vt in hac vita homines ſubueniant quibus poſſunt, ne poſtea etiamſi optimè recepti fuerint, eis, quos diligunt, opitulari non valeant.

Chryſoſt. Homil. 55. in Ioan. Donec dies eſt, dum licet hominibus in me credere, dum hæc durat vita, laborandum eſt, venit nox, hoc eſt, futurum tempus, quando nemo operari poteſt. Noctem enim futurum tempus appellat, quando peccatores nihil operari poterũt. Ita & Orig.

in Pſal.35. dictum illud Iohan. 9. exponit de illo tempore,quod erit poſt hoc ſeculum, tunc dicit noctem illam futuram, cùm iam nemo poteſt operari aliquid,ſed vnuſquiſq; tunc paſcitur ex operibus ſuis,quæ hic poſitus operatus eſt.

Chryſoſt. de Lazaro concione 2. Omnia hic diſſolue, vt citra moleſtiam illic videas tribunal. Donec hic fuerimus,ſpes habemus præclaras, ſimulac verò diſceſſerimus illuc, non eſt poſtea in nobis ſitum pœnitere, neque commiſſa diluere. Idem Homilia 22. ad populum Antiochenum: Poſt finem vitæ nec meritorum ſunt occaſiones, ſicut nec athletis poſt tranſacta certamina, coronas adipiſcendi. Idem alibi.Neque enim qui in præſenti vita peccata non abluerit,poſtea conſolationem aliquam inuenturus eſt. Item: Neque putemus nobis cùm illuc venerimus, miſericordiam tribuẽdam eſſe, qui non agimus vt veniam mereamur accipere, etſi Abraham pro nobis roget,etſi Noe, etſi Iob, etſi Daniel. Dum igitur tempus eſt in manibus,plurimam apud Deum fiduciam nobis præparemus.

De depravationibus Papiſtarum, quibus hæc Patrum dicta eludunt.

Hæc patrum dicta Pontificij ita eludunt,quòd propriæ pœnitentiæ & propriis meritis poſt hãc vitam non ſit locus,interim tamen viuentium operibus, meritis, ſatisfactionibus & ſuffragiis, mortuos in altera vita poſſe iuuari.Sed quæ Scriptura hoc dicit? Imo quæ Scriptura non contradicit? quando docet iuſtum ſua fide victurum,iuſtitiam iuſti ſuper ipſum futuram. De alieno oleo nihil poſſe communicari. Dicunt igitur, ſed ſine Scriptura, quia Deus videat, quòd animæ in purgatorio grauiter puniantur quodque tempus iam præterierit, vt ſe iuuare non poſſint, ideo ipſum viuorum ſuffragia, tanquam ſatisfactiones & propiciationes pro mortuis acceptare. Sed quare non potius Chriſti ſatisfactionem & propiciationem pro ipſis acceptat, ſi omnino poſt hanc vitam reconciliatio fieri poteſt? Aut ſi in altero ſeculo, animæ defunctorum aliorum orationibus & ſuffragiis poſſunt iuuari & expiari: rectius certè & efficacius illud fieret, per animas ſanctorum,qui ſunt in Paradiſo.Sed hoc Abrahã diſertè negat. Luc.16. Ita Scholaſtici obiiciunt ſibi ex patribus quòd mortui in altero ſeculo non ſint in ſtatu merendi. Reſpondent autem Eſſe tamen ipſos in ſtatu ſoluendi quod debent & ideo quamuis ab aliis non poſſint iuuari in merito, poſſe tamen iuuari in ſolutione: Chriſti ergo ſolutio pro nobis, quantum audio,non ſufficit,ſed ſolutio debiti noſtri vbiuis potius, quàm apud Chriſtum quęrenda docetur. Atqui Scriptura doces: Si debita propter Chriſtum in hac vita non fuerint remiſſa, tunc vnumquenque ſuum onus portaturum.Gal.6. Filius enim non portabit iniquitatem patris, sed anima quæ peccauerit,ipſa luet Iuſtitia iuſti ſuper eum erit, & impietas impij ſuper ipſum. Ezech.18. Et vnuſquiſque noſtrum pro ſe rationem reddet Deo,Rom.14. *Scholaſtici.*

Perſpicuè itaque oſtendimus opiniones Pontificij purgatorij & Scripturæ, & Catholicis antiquitatis ſententiis repugnare. Quod ſi Pontificij obiecerint, Veteres aliquando in aliis locis aliter ſenſiſſe & locutos eſſe,non nego hoc,ſed ſemper videndum eſt, quæ Patrum ſententiæ Scripturæ Canonicæ ſint conſentaneæ. Quando verò,vt in hiſce diſputationibus & Scripturæ & ſibi ipſis repugnant & contradicunt Patres, manifeſtum eſt, quanta hac in re complectente animarum ſalutem, ipſorum debeat eſſe autoritas in Eccleſia,quæ non debet audire:Hæc dicit ille vel ille,ſed hæc dicit Dominus.

ARGVMENTA PONTIFICIORUM quibus purgatorium ſuum ſtabilire conantur,explicata & refutata.

SICVT nullum vnquam falſum dogma in Eccleſia ſparſum fuit, quòd non ſpecie aliqua plauſibili propoſitum fuit: Veſtimenta enim ouium, ſpecies ſunt ſimulatæ religioni,inquit Chryſoſtomus: Imò quò magis languida & ruinoſa cauſa eſt,eò pluribus argumentis, vndecunque & quomodocunque conquiſiris, tanquam coloribus, quibus incruſtetur, & quaſi medicamentis, quibus obligetur,indiget.Nam ευκτυμο. ες δήλον τρία ἔπεα διαρκέσει,inquit Pindarus:Ita ad ſtabiliendum purgatorium, varia & valde multa argumenta congerunt Pontificij. In Rhetorum enim ſcholis didicerunt,argumenta quę per ſe imbecilla ſunt, mutuo auxilio fulcienda eſſe,vt ſi non poſſint valere,quia magna ſunt, valeant quia multa ſunt. In tres verò claſſes ſeu ordines, multitudo & varietas illa argumentorum, commodioris explicationis gratia diſtribui poteſt. Præcipua enim quæ habent argumenta, ex ſpectris mortuorum, ex eorum viſionibus & reuelationibus ſumpta ſunt. Secundò,ex Patrum traditionibus ſeu ſententiis, & ex longa conſuetudine ac obſeruatione, multa ad purgatorium ſuum conducunt argumenta. Tertiò, poſtquam ex ſpectris mortuorum, & ex humanis conſuetudinibus purgatoriũ conſtruxerunt, tunc demum ex Scriptura quædam loca conquirunt, vt vel ſpeciem ſaltem & prætextum aliquem, ex verbo Dei purgatorium habeat. De ſingulis igitur breuiter quædam annotabimus,pleraque enim in præcedentibus explicata ſunt.

Chryſoſt.

Genera argumentorum, quibus purgatorium defenditur.
I. Ex viſionibus.
II. Ex traditionibus & conſuetudinibus.
III. Ex Scriptura.

Certum eſt Pontificios non ex Patribus, multò minus verò,ex Scriptura, ſed ex ſpectris mortuorum, ex viſionibus & reuelationibus aſſeuerationem illam habere, quod certò ſit locus aliquis punitorius fidelium poſt hanc vitam, vbi ſit, qualis ignis ibi ſit,quæ pœnæ, quãta duratio purgationis, quomodo animæ per ſuffragia & ſatiſfactiones viuorum inde liberentur, & ex quibus viſionibus ac reuelationibus illa extructa ſint,ſuprà oſtendimus. Iam quæſtio eſt, quantùm Pythonica illa Topica, in Eccleſia valeat,hoc eſt,an mortuorum ſpectris, viſionibus & reuelationibus,citra & contra Scripturam, dogmata facienda,& noui articuli fidei recipiendi ſint. Et pleraſque ſanè tales fabellas,veris narrationibus Luciani non diſſimiles, à Monachis confictas eſſe non eſt dubium,ſicut de Cyrilli Epiſtola conſtat. Sed fingamus illa ſicut à Monachis deſcribuntur ita facta eſſe: Scriptura certè expresſè conſequẽtiam quam Pontificij inde texunt negat, imò prohibet & damnat Leui.20. & Deut.18. Non inueniatur in te qui Pythones conſulat, nec diuinos, & quærat à mortuis veritatem. Abominatur enim Dominus quicunque iſta facit, Eſa.8. Quod ſi dixerint: Quærite à Pythonibus & diuinis,nũquid non populus à Deo ſuo requiret? Num pro viuis ad mor-

Primum genus argumentorum ex ſpectris mortuorum, viſionibus & reuelationibus.

Scriptura de mortuis reſponſa.

Digitized by Google

ad mortuos? Ad legem magis & ad teſtimonium, quod ſi non dixerint iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux. Cúmq; hæc ſententia ſit maniſeſtiſſima, Pontificios tamen non pudet eam deprauare, & ad purgatorium ſuum detorquere. Ingolſtadiéſes enim in publica diſputatione inter argumenta pro purgatorio hanc Eſaiæ ſententiam, ſed manifeſto crimine falſi, ita citant: Nunquid non populus à Deo ſuo requiret viſionem pro viuis & mortuis? Item Luc. 16. Rogante Epulone, vt anima Lazari mitteretur in domum patris ipſius. Abraham reſpondet: Habent Moſen & Prophetas, audiant illos. Cúmque diues exciperet: Non pater Abraham, ſed ſi quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiã agent. Abraham concludit: ſi Moſen & Prophetas non audiunt, neque ſi quis ex mortuis reſurrexerit, credent. 1. Iohan. 4. Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus an ex Deo ſint, quoniam multi Pſeudoprophetę exierunt in mundum. Gal. 1. Si vel Angelus de cœlo Euangelizauerit vobis præter id, quod Euangelizauimus vobis, anathema ſit.

Ita Auguſtinus de vnitate Eccleſiæ, c. 16. Non dicãt, ideo verum eſt, quia ille vel illa tale viſum, vel vigilãs vidit vel dormiens ſomniauit. Remoueantur iſta vel figmenta mẽdacium hominum, vel portenta fallacium ſpirituum. De viſis fallacibus legant, quia Sathanas transfigurat ſe in Angelum lucis. Audiant quæ Pagani narrãt de Diis ſuis, mirabiliter vel facta vel viſa, & tamen Dij Gentium Dæmonia. Et in præcedentibus. Eccleſiam ſuam ſi poſſunt demonſtrent, non in ſermonibus & rumoribus Afrorum, non in conciliis Epiſcoporum ſuorum, non in literis quorumlibet diſputatorum, non in ſignis & prodigiis fallacibus, quia etiã contra iſta verbo Domini præparati & cauti redditi ſumus (ſcilicet Deuter. 13. Matth. 24. 2. Theſſ. 2.) ſed demonſtrent in Canonicis Sanctorum librorum autoritatibus.

Athanaſius. Athanaſius quæſt. 11. quærit, quare Deus non permiſerit animas defunctorum redire, & enarrare quis ſtatus apud inferos; & qualis ibi neceſſitas? Reſpondet autem: Multi inde errores orirentur, Dæmones enim formas humanas induere poſſent, & dicere à mortuis ſe reſurrexiſſe, & inde multas res ementitas, & falſa dogmata de iis, quæ ibi fiunt, ſpargere, idque ad ſeducendum nos & perdendum: Videt Lector in illa reſponſione, impoſturas Papiſticas viuis coloribus depictas eſſe.

Chryſoſt. Chryſoſtomus Homilia 29. in Matth. diſputans contra illos qui fingebant, defunctorum animas Dæmones fieri, refutationem ſumit ex generali axiomate, Clamant: Anima talis ego ſum: Verùm hæc oratio à fraude & deceptione Diabolica eſt, vetularum hæc verba, imò deſipientium dicenda ſunt, & puerorum ludibria. Nec enim poteſt anima à corpore ſeparata, apud nos hic errare. Item multis è locis Scripturæ comprobari poteſt, non errare hic poſt mortem hominum animas, nec iuſtorum, nec peccatorum. Idem concione 4. de Lazaro: Si nouiſſet Deus, quòd mortui excitari viuentibus eſſent profuturi, nequaquam omiſiſſet. Adhæc ſi aſſiduè eſſent excitandi mortui, nobiſque quæ illic geruntur, renunciaturi, Diabolus facilè peruerſa dogmata inuexiſſet. Potuiſſet enim frequenter oſtendere ſimulachra, & per illa quæcunque vellet, perſuadere deluſis. Item, Innumerabiles ſceleratus ille Dæmon dolos texuiſſet, multámque fraudem in vitam hominum induxiſſet. Eóque Deus occluſit fores, nec permittit aliquem defunctorum huc reuerſum narrare, quid illic fiat, ne illa accepta occaſione technas ſuas omnes inueheat. Itẽ, Deus Diabolo præcluſit viam ad has inſidias, nobiſque parcens non permiſit, vt quiſquam vnquam illinc huc reuerſus, de iis, quæ ibi ſunt, narraret viuentibus hominibus, docens nos, vt Scripturis potius credendum exiſtimemus, quàm cæteris omnibus.

Gerſon. Gerſon de examine doctrinarum citat Gloſſam ſuper illud: Apparuit Moſes & Helias cum ipſo: Suſpecta eſt omnis reuelatio, quam non confirmat Lex & Prophetæ cum Euangelio.

Hæc Scripturæ teſtimonia & antiquitatis ſententię fundamentum purgatorij Pontificij, quod in mortuorum viſionibus & reuelationibus conſiſtit, ſimpliciter proſternunt & euertunt.

De Samuele per Pythoniſſam excitato. Quòd enim de Samuele per Pythoniſſam excitato, 1. Reg. 2. ſcriptũ eſt, non confirmat Deum velle veritatem quæri à mortuis, vel mortuos apparere, & homines docere. Saul enim expreſſe fatetur: Dominus receſſit à me, nec vltra reſpondet mihi, nec per Prophetas, nec per ſomnia, ideo ad Diabolum per mortuorum ſpectra reſpondentem ſe conuertit. Cúmque contra expreſſam prohibitionem diuinam Saul Pythoniſſam conſulat, quis dixerit ſanctam Samuelis animam, impio Sauli contra Dei mandatum obſequi? Et ſi verus fuiſſet Samuel, ſequeretur iuſtorum animas non in manu Domini, ſed in poteſtate diaboli eſſe, & ne in Abrahæ quidem ſinu à magicis artibus tutas eſſe. Accedit quod Samuel ante illud tempus, plus minus biennio mortuus fuerat, corpus itaque ipſius in terram reuerſum fuerat. Nec diabolus ex terra poteſt corpora reſuſcitare, quod ſolius Dei eſt. Rectè igitur Hebræi & Auguſtinus ſentiunt, ſpectrum diabolicum fuiſſe, Dæmone ſimulachrum Samuelis effingente. Auguſtinus. Quod & illa verba oſtendunt, cùm inquit: Cras mecum eris. Saul enim qui ex deſperatione ſeipſum interfecit, non collectus eſt ad populum electorum, nec delatus in ſinum Abrahæ, vbi Samuelis anima fuit. Quis igitur perſonatus ille Samuel à Pythoniſſa excitatus fuerit, non obſcurum eſt. Quòd verò ex circumſtantiis futura prædicit, hoc diabolo familiare eſt, ſicut & illud, quod prætextu nominis & verbi diuini abutitur. Quod verò Syracides cap. 46. videtur vero Samueli hæc tribuere, nihil probat: liber enim eſt Apocryphus. Moſes quidem & Elias apparuerunt in clarificatione Chriſti, Luc. 9. Sed ſpecialis hæc viſio fuit, & peculiaris diſpenſatio Dei, vnde nequaquam regula generalis facienda eſt. Ideo enim Eliam igneo curru abſtulerat, & Moſen Deus ipſe ſepeliuit, ita vt ſepulchrũ eius nemo cognouerit, ſignificans ſe ipſorum corporibus & ſpiritibus, ad peculiarem aliquando diſpenſationem vſurum. Nec noui aliquid duo illi, extra aut præter Scripturam attulerint, ſed locuti ſunt de exceſſu Chriſti complendo in Ieruſalem. Et duos illos ideo Deus ad peculiarem illam diſpenſationem ſumpſit, vt oſtenderet, veritatem omnẽ ex Lege & Prophetis, & ex doctrina Chriſti petendam eſſe. Illa igitur viſio prorſus nihil patrocinatur Pontificiis ſpectris, purgato-

Digitized by Google

rium citra & contra Scripturam extruentibus.

Secundum genus argumentorum, quæ texuntur ex dictis patrum, & conſuetudine orandi pro mortuis.

Secundò, Argumenta quæ pro ſtabiliendo purgatorio, ex patrum quibuſdam ſententiis, & ex conſuetudine Eccleſiæ orandi pro mortuis, à Pontificiis formantur, ſupra in hiſtoria purgatorij commemorata ſunt, & monſtrati fontes explicationum, quarum hæc ſumma eſt. I. Patrum opiniones & diſputationes, ſine expreſſa & manifeſta Scripturæ Canonicæ autoritate, non faciunt articulos fidei ſicut in prima parte huius examinis, multis ipſorum patrum ſententiis oſtenſum eſt, quarum quædam etiam recitantur, diſtinct. 9. Et ad argumenta de conſuetudine, reſpondet Gratianus diſtinct. 8. Chriſtus non dixit, Ego ſum conſuetudo, ſed ego ſum veritas. Quælibet igitur conſuetudo quantumuis vetuſta & vulgata, veritati omnino eſt poſtponenda, cumque Chriſtus veritas ſit, magis veritatem, quàm conſuetudinem ſequi debemus. Conſuetudinem enim ratio & veritas ſemper excludunt. Et conſuetudo ſine veritate vetuſtas erroris eſt. Non igitur hominum conſuetudinem ſequi oportet, ſed Dei veritatem. Et quæ præterea aliæ ſententiæ, diſtin. 8. extant. II. Oſtendimus ſuprà quoſdam veterum, ex Apocryphis fabulis, cœpiſſe ad purgatorium alludere. III. Origenes ſuũ peculiare purgatorium excogitauit, cuius ſententias alicubi Ambroſius & Hieron. tranſcripſerunt, ſicut oſtendimus. Sed Origenicum illud purgatorium in quinta Synodo publicè damnatum eſt. Et tamen illas ſententias Pontificij pro ſuo purgatorio allegare non verentur. IIII. Auguſtinus cœpit quidem de alio purgatorio diſputare, nihil autem vel affirmauit vel aſſeuerauit, ſed vt opinionem dubiam & incertam in medio reliquit. V. Veteres longe alio ſenſu & fine pro mortuis orarunt, quàm Pontificij, ſicut monſtrauimus. VI. Græca Eccleſia commentum de igne purgatorij nunquam recepit. VII. Præcipua fundamenta, quæ Pontificij purgatorio ſuo præſtruunt à patribus diſerte reiiciuntur. VIII. Quæ Monachi in purgatorio ſuo ex ſpectris mortuorum effinxerunt, vetuſtioribus ignota ſunt. Hæc omnia in præcedentibus liquido ſunt explicata & demonſtrata, vt ſuperuacuum eſſet ea hoc loco repetere. Inde verò manifeſtum eſt, Pontificium purgatorium ex vetuſtioribus patribus probari nequaquam poſſe.

DE SCRIPTVRÆ SENTENTIIS, *quæ à Pontificiis ad ſtabiliendum purgatorium detorquentur.*

Pontificij fatentur purgatorium ex Scriptura probari non poſſe.

ANtea aliquoties diximus, Pontificios opinionem purgatorij ad Scripturam adferre, non inde referre, ſed cogere hoc videri in Scriptura dictum, quod ante lectionem præſumſumpſerunt credendum, vt Hilarij verbis vtar.

Perionius.

Perionius dicit, ſe ſolum illum locum, qui extat in Apocrypho libro Machabæorum, depromere poſſe ex Scripturis diuinis, qui aperte doceat preces & ſacrificia prodeſſe mortuis.

Roffenſis.

Roffenſis diſerte ponit hæc verba: Tametſi ex Scripturis non poſſit probari purgatorium, veritas eius nihilominus Chriſtianis cunctis credenda eſt. Et poſtea addit: Quanquam fortaſſis vnam aliquam Scripturam, quæ proteruientem adigat, vel rem velit, nolit, confiteatur, in promptu ſit adducere, poteſt eſſe nihilominus illic aliqua, tametſi diligentiſſimos hactenus inquiſitores ipſa latuerit.

Pet. à Soto.

Petrus à Soto, inquit, licet in Scriptura ſacra nihil perſpicue de purgatorio tradatur, tamen multa credenda eſſe, quæ ſcripta non ſunt, ideo in quibuſdam locis Scripturæ purgatorium non quidem demonſtrari, ſed inſinuari. Hæ confeſſiones aduerſariorum ideo diligenter ſunt notandæ: Oſtendunt enim ipſos ſine Scriptura purgatorium credere. Quod verò multas ſoleant Scripturæ ſententias pro purgatorio allegare, illud pro forma tantùm, quod aiunt, ab ipſis fieri. Operæprecium autem eſt conſiderare, quàm alienæ, peregrinæ, ineptæ, & frigidæ ſint probationes: Nam iuxta verſiculum:

Cauſa, patrocinio, non bona, peior erit.

Orig. et monach.

Origenes igitur & poſt ipſum Pontificij, vbicunq; in Scriptura inueniunt metaphoras plumbi, argenti, ignis, purificationis, leberum, conflatorij, &c. inde ſtatim per allegoriam purgatorium extruunt, ſicut de Origenis ſententiis ſuprà quædam annotauimus: ſed regula certa & Catholica eſt, quam Hieronymus ita tradit.

Regula Hieronym.

Ex locis Scripturæ obſcuris, dubiis, ænigmaticis & allegoricis, non poſſe conſtitui dogmata. In illis enim, quæ in Scripturis aperte poſita ſunt, inueniuntur illa omnia, quæ continent fidem moreſque viuendi, inquit Auguſtinus.

Auguſtin.

Idem contra Petiliani literas cap. 5. inquit: Illa interim ſeponenda ſunt, quæ obſcurè ſunt poſita & figurarum velaminibus inuoluta, deligamus aperta & manifeſta, quæ ſi in ſacris Scripturis non inuenirentur, nullo modo eſſet, vnde illuſtrarentur obſcura. Et cap. 16. inquit, proferte aliquid, quod non egeat interprete, non quod alium ſenſum probare poteſt.

Argument. Monachori poſt Orige.

Vſitatiſſimum Monachis poſt Origenem fuit illud teſtimonium ex Pſalm. 66. Tranſiuimus per aquam & ignem, & eduxiſti nos in refrigerium. Addunt autem ſententiam Iob 24. Ad nimium calorem tranſeunt ab aquis niuium. Hinc fingunt in purgatorio eſſe, & ignem, & aquam, & animas ex igne feruentiſſimo proiici in aquam gelidiſſimam, & econtrà. Sunt vero qui exiſtimant imprudenter feciſſe eos, qui igni purgatorij aquam, licet per interſtitium adiunxerunt. Putant enim interſtitium illud ab igne progreſſu temporis exuſtum & deſtructum iam eſſe, & aquas illas quaſi diluuio quodam in purgatorium effuſas ignem ibi iam ferme extinxiſſe. Sed Iob hoc tantùm dicit in ſua lingua, ſicut calor & terra torrida abſumit aquas niuales, ita infernum eos, qui peccauerunt. Dauid vero loquitur non de futuris cruciatibus purgatorij, ſed de afflictionibus & liberationibus præteritis, pro quibus gratias agit, ſicut in contextu Pſalmi manifeſtiſſimum eſt.

Aqua & ignis metaphoræ ſignificant tribulationes humanas.

Et hoc ad ſpem liberationis ex calamitatibus, vel præſentibus, vel futuris in hac vita recte accommodatur. Vſitata enim in tota ſacra Scriptura eſt metaphora aquæ & ignis pro tribulationibus in hac vita. Auguſtinus in eo loco per ignem intelligit infelicitates in hoc mundo, per aquam res proſperas, & nullibi in hac vita verum eſſe refrigerium, ſed tantùm in altero ſeculo.

Eccius

Digitized by Google

Eccij argumentum. Eccius ad purgatorium ineptiſſimè torſit illud Eccle. 4. De carcere catenisque interdum quis egreditur ad regnum, &c. Sed Salomon vices & fluctus rerum, in vanitate huius ſeculi conſideranda proponit, quòd qui rex eſt, aliquando ex throno deiicitur, & ex ſeruo & captiuo ſæpè fit Rex, ſicut Ioſepho contigit. Egregia verò hæc eſt purgatorij probatio.

Stapulenſis argumentum. Stapulenſis ad ſtabiliendũ purgatorium, torquet locum Zach. 9. In ſanguine Teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua. Si enim vincti ſunt, & in lacu, & tamen emittuntur inde, quod in inferno non fit. Ergo de purgatorio exiſtimat intelligendum eſſe. Sed Spiritus ſanctus, Matth. 21. locum illum explicat de primo aduentu Chriſti, & de redemptione, quæ fit per ſanguinem Chriſti, de qua Paulus ex Oſæa concionatur 1. Corin. 15. Roman. 3. Epheſ. 1. Coloſ. 1. *Hieronymus.* Et Hieronymus lacum illum interpretatur de inferno, vbi nulla eſt miſericordia, qui cùm nobis omnibus præparatus eſſet, merito ſanguinis Chriſti ex eo redempti ſumus. Quidam de limbo patrum locum illum exponere conati fuerunt, ſed de purgatorio ex veteribus nemo illum intellexit. Nec poteſt cum purgatorio Pontificiorum conuenire, aliàs enim non propriis ſatisfactionibus, nec aliorum ſuffragijs, ſed ſolius Chriſti ſanguine animæ ex purgatorio liberarentur.

Mart. Eiſingreinius vnde purgatoriũ aſtruat. Mich. 7. Recens Martinus quidam Eiſingreinius conatus fuit oſtendare, ſe, vltra omnes, purgatorium poſſe ex veteri Teſtamento probare. Audiamus igitur quodnam palmarium nouus ille logodædalus inuenerit. Dicit Mich. 7. extare manifeſtam purgatorij probationem in his verbis: Ne læteris inimica mea ſuper me, quia cecidi, reſurgam cùm ſedero in tenebris, Dominus lux mea eſt. Iram Domini portabo, quoniam peccaui ei, *Hieronymus.* donec cauſam meam iudicet, &c. Sed Hieronymus dicit id, quod contextus ipſe oſtendit, iuxta literam eſſe, querelam τῆ Hieruſalem contra Babylonem, & cæteras Gentes. Per anagogen verò illud (cecidi reſurgam) poſſe intelligi de conuerſione, iuxta dictum, Nolo mortem peccatoris, &c. Reliqua rectè intelligi de afflictionibus huius vitæ. Omnis enim correptio ad præſens non videtur gaudij, vt ſenſus ſit, ſi me deſpicis, quia tormenta ſuſtineo, diſce ab Ezechiele, pœnas primum ſanctioribus irrogari Et addit idem eſſe quod Eſa. inquit cap. 9. habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis. Quem locum Matthæus non de purgatorio in altero ſeculo, ſed de conuerſione & illuminatione peccatorum in hac vita exponit cap. 4. Et metaphora de tenebris, vmbra mortis & luce, vſitatiſſima eſt in Scriptura, ſicut Luc. 1. beneficium redemptionis Chriſti hac metaphora deſcribitur, illuceſcere his, qui in tenebris & in vmbra mortis ſedent. Quod ſi ita poteſt purgatorium ſuum probare Eiſingreinius, quiduis ex quouis poteſt facere. Nihil igitur obſtat quò minus purgatorium ſuũ dicat creatum eſſe, quando Gen. 1. ſcribitur: Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, & dixit Dominus, fiat lux.

Aliud argumentum Eiſingreinij pro purgatorio. Idem eodem acumine purgatorium inuenit in Pſal. 48. Deus redimet animam meam de manu inferi, cùm acceperit me. Quem locum Auguſtinus rectè, iuxta vſitatom Scripturæ metaphoram, exponit de laboribus, tribulationibus, preſſuris & tentationibus in hoc mundo. *Pſal. 48 Auguſtinus.* Acutius verò eſt, quòd conductitius ille Rhetor ex Pſalm. 106. probat purgatorium: *Aliud eiuſdem argumentum ex Pſal. 106.* Clamauerunt ad Dominum, cùm tribularentur, & de neceſſitatibus eorum liberauit eos, & eduxit eos de tenebris & vmbra mortis. & vincula eorum dirupit. Manifeſtiſſimum eſt, eſſe gratiarum actionem, pro beneficiis & liberationibus populo Iſrael exhibitis, quæque quotidie in hac vita mortalibus à Deo exhibentur. Et tamen impudens illa beſtia non veretur purgatorium ſuum inde effingere. Quòd ſi illo loco fundati eſſent nerui purgatorij Pontificij, ſimpliciter inciſi eſſent. Dicit enim, Nec fuit qui adiuuaret, & peccata mortalia purgatorio poſt hanc vitam eluerentur. Dicit enim: Exacerbauerunt eloquia Dei, & conſilium altiſſimi irritauerunt. Ingolſtadienſes addunt hæc argumenta pro purgatorio, Matth. 3. Chriſtus baptizabit Spiritu ſancto & igni. Acto 2. Quem Deus ſuſcitauit ſolutum doloribus inferni, 1. Reg. 1. Deus deducit ad inferos & reducit, Iob. 4. in inferno protegas me, 1. Corint. 15. Baptizantur pro mortuis. Afflictiones enim ſignificantur vocabulo Baptiſmi. Lucæ 12. Item qui in Scriptura à mortuis excitati leguntur, non ſunt reuocati nec ex Paradiſo, nec ex inferno. Ergo fuerunt in purgatorio. Num verò exiſtimas hominibus iſtis aliquid, non dico conſcientiæ, ſed frontis eſſe, qui nec alia, nec certiora cauſæ ſuæ habent, & tamen proferre audent documenta.

Argumentũ ex Malac. 3. Quidam de purgatorio interpretantur locum Malach. 3. Erit quaſi ignis conflans, & ſedebit conflans, colans, emundans, purgans, &c. Quæ ſententia loquitur de beneficio Chriſti vocantis, illuminantis, conuertentis, purgantis & emundantis Eccleſiam ſuam per verbum & crucem in hac vita. De primo enim eius aduentu loquitur. Erunt offerentes Domino ſacrificia iuſtitiæ, ſicut Hieronymus & Theodoretus etiam exponunt.

Alia argumenta. Iob. 18. Eſa. 54. Alij vt multitudine allegatorum, cauſam purgatorij, ſi non probent, at ſaltem obruant adducunt hæc dicta, vt quod Iob. cap. 19. de ærumnis in hac vita dicit: Miſeremini mei vos amici mei, quia manus Domini tetigit me. Et Eſa. 54. In momento indignationis abſcondi faciem meam à te, & in miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui. Quod de cruce Eccleſiæ in hac vita dicitur. *Leu. 12.* Leuit. 12. quod de puerpera ſtatuitur, hoc Pontificij ad purgatorium ſuum detorquent. Non ingredietur in ſanctuarium donec impleantur dies purgationis ſuæ.

Ex nuda hac recitatione ſententiarum, quas ex veteri Teſtamento Pontificij pro purgatorio ſuo adducunt, manifeſtum eſt quale dogma ſit. Nihil enim aliud inductione talium argumentorum efficiunt, quàm quòd rem per ſe incertam argumentando prorſus dubiam faciunt, vt Lector verè dicere poſſit, incertior iam ſum multò, quàm dudum. Imò dicat potius, ſi non alia habetis fundamenta & documenta purgatorij veſtri, prorſus illud non credo. Atque ideo prudentius faciũt illi, qui abſque probationibus & teſtimoniis Scripturæ, poſtulant ſimpliciter credi purgatorium fide implicita. Vnus verò locus ex veteri Teſtamento, ſpeciem aliquam habet. 2. Mach. 12. *2. Mach. 12.*

Sed liber iſte non eſt Canonicus. Et de loco illo prolixam & ſolidam oſtendimus explicationem in hiſtoria purgatorij.

Argumenta ex confirmationes veteris Testamenti pro Purgatorio Pontificio. Porrò cùm nouum Teſtamentum lux ſit veteris, audiamus qualia, quàm certa, quàm firma, & perſpicua, pro purgatorio ſuo, ex nouo Teſtamento teſtimonia proferant Pontificij. Peculiari enim iudicio Dei fieri non dubito, quòd Pontificia Synagoga pro purgatorio ſuo ex Scriptura corradit, qualiacunque dicta, modò multa ſint, & ea quomodocunque in purgatorium ſuum pertrahere poſſint. Nam ipſo ſuo ſe indicio produnt, quod dogma purgatorij commentitium & falſum ſit, cùm patroni eius etiam qui doctiſſimi videri volunt, ex Scriptura nulla, niſi obſcura allegorica, incerta, aliena, frigida, & inepta teſtimonia proferre poſſint. Veritas enim, certitudo, & firmitas dogmatum, ex qualitate teſtimoniorum Scripturæ, quibus probantur, æſtimanda eſt.

Primarium argumentum ex epiſt. ad Philip. Producunt igitur in primis locum Phil. cap. 2. In nomine Ieſu omne genu flectetur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum ſeu ſubterraneorum. Iam damnati apud inferos non exhibent Chriſto cultum adorationis ſeu pietatis, quin potius ipſum extremè oderunt, & blaſphemant. Ergo præter beatos in cœlo ſeu Paradyſo, & præter damnatos in inferno, neceſſe erit ſub terra eſſe tertium quendam locum, vbi animæ quędam laudent & colant Chriſtum, hoc eſt, in purgatorio.

Reſponſio. Reſpondeo: Expendamus, an locus ille Pauli certò, perſpicuè & firmiter, reddat & confirmet Pontificiorum dogma de purgatorio. *Beda Aquinas.* Ante Bedam & Aquinatem certè non fuerunt certi, an purgatorium eſſet ſub terra, ſupra terram, aut in aere. *Gregorius. Alcuinus.* Nam Gregorius animas purgat in thermis, in glacie, in vmbra arborum. Alcuinus collocat purgatorium in aere, inter cœlum & terram. *Beda.* Apud Bedam poſtea ſpectrum quoddam retulit, purgatorium ſub terra eſſe, & confine inferno. Quomodo ergo ex ſubterraneis Pauli, probari poterit, vel Gregorij vel Alcuini purgatorium, quod non ſub terra, ſed ſupra terram fuit? Et genicularionem Paulus in illo loco intelligit, non tantùm cultum pietatis: *Genuflexio Pauli, eſt omnium ſubiectio data Chriſto.* Sed in genere ſubiectionem omnium, ſub ſumma illa poteſtate, quæ Chriſto ſuper omnia data eſt. Exponit enim gloriam, in quam Chriſtus poſt humiliationem exaltatus eſt, vt ſit Dominus & iudex vniuerſorum. Rom. 14. Non autem piorum ſeu electorum tantùm Dominus & iudex eſt, ſed omnia, quæcunque ſunt, ſiue in cœlo, ſiue in terra, ſiue ſub terra, Chriſto vt Domino ſubiecta ſunt, Pſal. 8. Cuius maieſtatẽ ſeu gloriã agnoſcere & vereri cogẽtur ipſi etiam damnati in inferno, imò Diaboli ipſi. Lucæ 8. Omnes enim iudicabit & pios & impios, & ipſos etiam Diabolos. Atq; hoc modo genicularionem de ſubiectione & iudicio explicat Paulus Roma. 14. *Abſurditas.* Et quia Eſaiæ cap. 45. dicit omne genu ipſi flectendum, ſi genicularatio ſimpliciter tantùm de cultu pietatis intelligenda eſſet, ſequeretur, illud ipſos Diabolos & damnatos etiam aliquando facturos. Manifeſtiſſima verò refutatio eſt, quod Paulus Roma. 14. illam genuflexionem diſertè exponit de extremo iudicio, tunc enim manifeſtè oſtẽdetur, omnia Chriſto eſſe ſubiecta. Falsò ergo ad purgatorium detorquetur. Sed excipiunt Apoc. 5. ſcriptum eſſe,

Obiectio ex Apoc 5. Omnem creaturam, quæ in cœlo eſt, & ſuper terram, & ſub terra, & in mari, & quæ in eis ſunt, audiui dicentes, Agno honor, benedictio & gloria & imperium. *Reſponſio.* Reſponſio autem manifeſta eſt, quod pro more Scripturæ per Proſopopeiam, omnes creaturas etiam irrationabiles, faciat ſuo modo Deum celebrare, ſicut montes, colles, ligna, Dracones, beſtię volucres, ignis grando, Sol, Luna, & ſtellæ dicuntur Deum laudare, Pſal. 145. Et quomodo hoc intelligendum ſit, exponit, cùm inquit: Quia ipſe mandauit & creata ſunt. Præceptum poſuit, quod non prætereunt, ſed faciunt verbum eius. Celebratio igitur Dei eſt, quod creaturæ etiam inanimatæ & irrationales, manent in ſua ſtatione. Atque ita intelligendum eſſe locum in Apocalypſi, inde manifeſtum eſt, quòd annumerat etiam creaturas in mari. Et ſi maximè vterque locus de rationali cultu pietatis & celebrationis intelligeretur, quomodo quæſo inde conſequeretur, Sub terra ſunt, qui colunt & celebrant Deum. Ergo neceſſe eſt ipſos ignibus excruciari, flammis torqueri, & per ſatisfactiones viuorum inde redimi? Cultus certè & celebratio Dei, non definitur flammarum torturis, & alienis, præter Chriſti redemptionem, ſatisfactionibus pro peccatis. Si itaque dogma purgatorij Pontificij non eſt certius, quàm ex illis locis probatur, neceſſe eſt fictitium atque adeò nullum adeſſe.

Secundum argumentum Apoc. 21. II. Ex loco Apocal. 21. ita extruunt purgatorium: In cœleſtem ciuitatem non intrabit aliquid coinquinatum. Sed multæ animæ ex hoc ſeculo migrant, non vſq; adeò puræ, vt in cœlum recipi mereantur, neq; adeò immundæ, vt in gehennam ſint coniiciẽdæ. Ergo neceſſe eſt locum medium eſſe, vbi ignibus purgentur, vt poſſint aliquando intrare Paradyſum. Hæc argumentatio ſimpliciter procedit ex ignorantia iuſtitiæ Euangelij, & ex iudicio rationis de iuſtificatione, *Solutio.* quam conſtituunt in propria, ſeu inhærente in nobis iuſtitia, puritate & perfectione. Sed Scriptura clamat, inter omnes Sanctos neminem in hac vita poſſe dicere. Prouerb. 20: Purum eſt cor meum, & mundus ſum à peccato, & communis omnium Sanctorum in hac vita querela eſt. Eſa. 64. Facti ſumus velut immundum omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Ideo Deus dedit nobis Pontificem impollutum, Ebr. 7. ſanctum ſanctorum. Daniel. 9. qui per ſemetipſum fecit purgationem peccatorum noſtrorum, Ebræ. 1. Sanguis enim Chriſti purgat conſcientiam ab operibus mortuis, Ebræ. 9. & emundat à peccatis. 1. Ioh. 1. qui dedit ſemetipſum, vt mundaret ſibi populum peculiarem, Tit. 2. Et Eccleſiam emundat lauacro aquæ in verbo, Epheſ 5. Mundi eſtis propter verbum meum Ioh. 15. Fide purificans corda eorum, Actor. 15. Ita credẽtes habent mundiciem coram Deo, qua Paradyſum ingredi poſſunt, ſed illa nõ conſiſtit in propria inhærente mundicie. illa quidem in hac vita per Spiritum ſanctum inchoatur. 1. Cor. 5. 2. Cor. 7. 2. Timot. 2. Sed non eſt ſine macula & perfecta: Nam ſi dixerimus, nos peccatum non habere, veritas in nobis non eſt, ſed ſi confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, vt emundet nos ab omni peccato. Quomodo verò? Remittens nobis peccata: Quia ſanguis Chriſti emundat nos ab omni peccato. 1. Ioh. 1.

Hinc

Digitized by Google

Hinc ſancti in altero ſeculo nitent, quia ſtolas ſuas lauerunt in ſanguine agni, Apocal. 7. & 22. Verè igitur nihil immundi intrat in cœleſtem illam ciuitatem, ſed credentes, licet cum Eſaia fateantur ſe immundos, tamen in Chriſto habent perfectiſſimam munditiem. Pontificij verò eos, qui emundationem illam Chriſti fide habent, flammis torrentibus ſubijciunt, quaſi non verè, rectè, aut ſatis in Chriſto purgatos. Et aliam tanquam præſtantiorem purgationem, per proprias ſcilicet ſatisfactiones, vel per aliorum ſuffragia, comminiſcuntur, quod in perfectiſſimam Chriſti purgationem contumelioſum eſt, & homines ſeducit, ac Paradyſo excludit. Qui enim dicunt, mundi ſumus, hoc eſt, peccatum non habemus, ſeducunt ſeipſos, & veritas non eſt in eis. Prouerb. 20. 1. Ioh. 1. Et locus Apoca. 21. dicit, Eos, qui mendacium faciunt non intrare ad cœleſtem ciuitatem. Ex dicto igitur illo Iohannis, nihil minùs quàm Pontificiorum purgatorium probatur. Idem enim Ioannes, cùm in Apocalypſi ſua videret, & gloriam beatorum, & pœnas damnatorum, de tertio loco ſeu ſtatu purgatorij, nihil vel vidit, vel audiuit, vel ſomniauit. Et Phraſis ipſa Apocalyp. 21. oſtendit, quòd non de venialibus peccatis, quæ Pontificij igne purgari fingunt, loquatur. Inquit enim πᾶν κοινοῦν, quicquid coinquinat, non intrabit in eam: Quæ verò ſint, quæ hominem coinquinent, Chriſtus explicat Matth. 15. Et Ioannes ipſe addit explicationem: Quod abominationem facit & mendacium. Loquitur ergo de peccatis, quæ à regno Dei excludunt. Quæ verò Scriptura tradit, per tormenta ignis purgandos eſſe eos; qui cupiunt ingredi Paradyſum?

...tum. ...c. 16. III. Ex tormentis diuitis Epulonis, Lucæ 16. quidam contendunt probare purgatorij pœnas, ſed ſingulis partibus dogmatis Pontificij de purgatorio, hiſtoria illa repugnat. Ex legatione enim, quam cupit ad fratres mitti, colligitur ipſum abſque pœnitentia deceſſiſſe. Et Abraham dicit, Chaos ita confirmatum eſſe, vt ex loco illo tormentorum, nemo poſſit tranſire ad locum ſolatij. Omne etiam refrigerium loco illi denegat. Quod ſi Epuloni iſti nota fuiſſent Pontificiorum ſpectra & ſuffragia, petiiſſet ipſe mitti ad fratres, vt miſſas, vigilias, anniuerſaria, memorias, balnea, peregrinationes, indulgentias, & quæ præterea ad ſuffragiorum nundinationem pertinét, ſibi procurarent, multam enim ſubſtantiam reliquerat. Adeo igitur ex illa hiſtoria Pontificiorum purgatorium non probatur, vt ad refutationem eius vel ſola ſufficeret.

...rtum ...th. 3. IV. Nec verentur quidam etiam Ioanni Baptiſtæ affingere purgatorium, in illis verbis, Mat. 3. In cuius manu ventilabrum eſt, & permundabit aream ſuam, congregabitque triticum in horreum ſuum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Fingunt enim ventilabrum ſignificare mortem, aream Purgatorium, horreum Paradyſum. Sed Baptiſta concionatur de pœnitentia, & de purgatione peccatorum, quæ fit in hac vita, ſicut & veteres aream interpretantur, de Eccleſia in hac vita, in qua ſimul mixta ſunt, & triticum & paleæ.

...ntum. ...rc. 13. V. Faceta prorſus probatio purgatorij eſt, quam confingunt ex cap. 13. Marci, Homo peregrè profectus, ſignificat animam, quæ per mortem ex hoc mundo migrat, Ille ſeruis reliquit ſuam poteſtatem, hoc eſt, teſtamentariis ſuis mandauit, vt ex relictis bonis redimant ſuffragia, quibus ex purgatorio liberetur. Ianitori verò præcepit, vt vigilet, hoc eſt, paſtori ſuo legauit partem bonorum, vt vigilanter pro ipſo ſacrificet. Et poſt tam prægnantem probationem, quis amplius dubitabit de purgatorio, niſi totus mundus? Nam & ex Pſalmo 8. egregiam & verè magiſtralem habent purgatorij probationem: Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius, volucres cœli, hoc eſt, Angelos & Sanctos in cœlo, pecora campi, hoc eſt, pios in hac vita, piſces maris, hoc eſt, animas in purgatorio. Ex huiuſmodi certè non argumentis, ſed nugis, æſtimari poteſt, quale dogma ſit purgatorium Pontificiorum. *Pſalm. 8.*

VI. Matth 5. Conijcieris in carcerem, Amen dico tibi, non exibis inde donec perſolueris extremum quadrantem. Hic dicunt Purgatorium apertè probari, quia fit mentio carceris, vnde vincti poſſunt aliquando exire, quod de inferno non poteſt intelligi: Inde enim nulla redemptio eſt. Et perſolutionem debiti vſque ad extremum quadrantem, poſſe fieri in altero ſeculo, ex particula (donec) putant probari. Videndum autem nobis eſt, an certò, euidenter & firmiter ex hoc dicto Chriſti, Pontificiorum purgatorium probetur. Si enim Chriſtus purgatorium docuit, neceſſariò illud credere tenemur, ad huius enim vocem cœlitus alligati ſumus: Hunc audite. Primus autem Origenes fuit, qui locum illum de purgatorio expoſuit. Nam Homilia 35. in Lucam illud (Mitteris in carcerem) ita explicat: Exigeris debitum per labores & opera, ſiue per pœnas & ſupplicia, & non inde exibis, niſi reddideris. Ex Origene Ambroſius interpretationem ſuam, ſicut plerumque ſolet, Lucæ 12. mutuatus eſt. Et magnus quidem vir fuit Ambroſius, ſed conſidera quæſo, quàm pueriliter ineptiat, extructurus ex illo loco purgatorium. Hæc enim ſunt ipſius verba: Quia olim quadrans in Balneis ſolebat dari, cuius oblatione quiſque accipiebat facultatem illic lauandi. Ideo dicit in purgatorio ſolutione quadrantis elui peccata, ſi tam diu noxius exerceatur pœnis, vt commiſſi ſupplicia erroris expendat. Sed quia Origenicum purgatorium meritò reiectum fuit, ſuſpecta igitur eſt Ambroſij interpretatio, quam Origenicam eſſe inde conſtat. Quod enim reus traditur iudici, & à iudice exactori, à quo in carcerem conijcitur, hoc Ambroſius aliquoties repetit fieri in extremo iudicio. Purgatorium igitur ſuum Ambroſius cum Origene ponit poſt extremum iudicium. Atque ita ne Ambroſij quidem interpretatio patrocinatur Pontificiorum purgatorio. Contextus autem illius loci ad literam, manifeſtè loquitur de ſtudio concordiæ, vt is, qui fratrem offendit, petat veniam, & qui lapſus eſt, non ſit nimium durus ad reconciliationem. Ac à ſtudio litigandi in foro deterret, à periculis, incommodis & damnis, quæ ſequi ſolent. Et hanc eſſe ſimplicem & genuinam huius loci ſententiam, Chryſoſtomus expreſſe affirmat, quam ſententiam etiam Hieronymus probat. Atque hoc diligenter notetur, ſimplicem, propriam, genuinam & literalem (vt dicitur) ſententiam huius loci, prorſus nihil de purgatorio loqui.

Sextum. Matth. 5. *Donec.* *Solutio. Origenes.* *Ambroſ.* *Solutio ex contextu ... tota.* *Chryſoſt. Hieronym.*

Digitized by Google

Quod verò per allegoriam eo detorquetur, notum eſt, dogmata ex locis Scripturæ propriis, non autem ex allegoricis detorſionibus, extruenda & probanda eſſe. Sequitur itaque locum Matth. 5. non poſſe fundamentum, documentum aut firmamentum purgatorij eſſe. Et de allegoria illius loci inter interpretes non conuenit.

Allegoria loci Matt. 5. *Ambroſius.* *Aduerſarius quis.* *Hilarius & Hieronymus.*

Ambroſius enim per aduerſarium allegoricè intelligit Diabolum, ſed hoc & Hieronymus & Chryſoſtomus diſertè reprobant. Hilarius & Hieronymus illorum etiam allegoriam reijciunt, qui locum illum interpretantur de concordia vel carnis & animæ, vel animæ & ſpiritus.

Chryſoſt. *Carcer.* *Auguſtinus*

Chryſoſtomus in opere imperfecto dicit: Per carcerem intelligi poſſe anguſtias & tribulationes huius mundi. Auguſtinus per carcerem intelligit infernum ſeu gehennam. Qua verò παρεργία, ex allegoria tam incertum dogma purgatorij, quòd aliàs nulla manifeſta in Scriptura teſtimonia habet, conſtitui aut confirmari poterit?

De particula, Donec

Nec particula (donec) euincit, eos qui ſine condonatione fraterna hinc excedunt, vel exituros aliquando ex carcere, vel in altero ſeculo perſoluere poſſe debitum. Eſt enim peccatum mortale, excludens à regno Dei in ipſam gehennam. Notum etiam eſt, particulam donec non ſemper ſignificare terminum, ſed ſæpius continuationem & perpetuitatem: vt, non cognouit eam donec peperit, Matth. 1.

Beda.

Et Beda ex Auguſtino dicit, donec. Matth. 5. ponit pro infinito, ſicut alibi: Donec ponam inimicos.

Auguſtin.

Et Luc. 12. hanc Auguſtini interpretationem adducit. Quia ſemper ſoluere pœnas patiendo, ſed nunquam perſoluere veniam conſequendo poteris, neque enim ibi veniæ locus erit: Nunquam exibis inde, vbi perpetuas peccatorum pœnas lues. Et quidem de 8. quæſtionibus. Dulcitij, vbi ex profeſſo quæſtionem purgatorij tractat, non audet ex iſto loco purgatorium ſtabilire, ſed dicit. Locum illum (Non exibis inde donec, &c.) intelligendum eſſe ſicut illud: Non cognouit eam donec peperit.

Theophil.

Theophylactus etiam Luc. 12. tractans allegoriam huius loci, inquit: Punit nos donec menſuram pœnæ impleamus. Nunquam autem impletur menſura pœnæ, ſemper ergo puniemur. Si enim in carcere manebimus donec extremum minutum reddamus, & nunquam reddituri ſumus, manifeſtum eſt, quòd æternum futurum ſit ſupplicium:

Hieronym.

Ita etiam Hieronymus in Threnis Ieremiæ exponit ſententiam illam Chriſti de pœnis æterni ignis.

Solutio ex Chriſti interpretatione.

Et quid opus eſt Patrum interpretationes ſolicitè conquirere, cùm habeamus ipſius Chriſti interpretationem? Quod enim Matth. 6. dicit: Si non remiſeritis hominibus, nec pater veſter remittet vobis peccata veſtra. Illud Matth. 18. in parabola ita dicit: Tradidit eum tortoribus, quoad vſque redderet vniuerſum debitum. Atqui paulò antè dixerat: Seruum illum non potuiſſe dimitti, niſi gratuita condonatione debitum remitteretur, quæ remiſſio illi in carcere negata eſt. Manifeſtum igitur eſt, ex illo loco Matthæi purgatorium non poſſe probari, ſed ſententiam eius Pontificiorum purgatorio prorſus repugnare.

Literalis ſenſus loci Matth. 5. Allegoria eius loci.

Literalis enim ſenſus loquitur de iudiciis forenſibus in hac vita. Allegoria verò, iuxta Chriſti & veterum etiam interpretationem, ad fraternam reconciliationem, dum in hac vita ſumus, hortatur, ſimilitudine petita à ciuilibus iudiciis, oſtendens, ſine ſpe ſalutis in æternum damnandos illos, qui vel reconciliationem petere nolunt, vel offenſam remittere negant, ſed in inimicitiis moriuntur.

6 primum. Matth. 12.

VII. Multos mouit locus Matth. 12. vbi Chriſtus de peccato in Spiritum ſanctum inquit: Non remittetur, nec in præſenti ſeculo, nec in futuro.

Auguſtin.

Auguſtinus enim de Ciuitat. libro 21. cap. 24. ita ex hoc loco argumentatur: Neque enim veraciter de quibuſdam diceretur, quod non eis remittatur, neque in hoc ſeculo, neque in futuro, niſi eſſent, quibus etſi non in iſto, tamen remitteretur in futuro.

Gregorius.

Gregorius etiam cùm loco Pauli 1. Cor. 3. non multum fidat: dicit enim de tribulationibus huius vitæ intelligi poſſe: ex illa Matth. ſententia ſola, conatur purgatorium probare. Ita enim inquit 4. Dialog. cap. 39. de quibuſdam leuibus culpis, eſſe ante iudicium purgatorius ignis, credendus eſt. pro eo, quod veritas dicit: Si quis in Spiritum ſanctum blaſphemiam dixerit, neque in hoc ſeculo dimittetur, neque in futuro, in qua ſententia datur intelligi, quaſdam culpas in hoc ſeculo, quaſdam verò in futuro relaxari, quod enim de vno negatur, conſequens intellectus patet, quia de quibuſdam conceditur.

Bernhardus.

Et Bernhardus ſuper Cantica. Serm. 67. contra eos, qui ſuo tempore purgatorium negabant, hoc ſolum Scripturæ teſtimonium profert. Quærant, inquit, ab eo qui dixit, quoddam peccatum eſſe, quod neque in hoc ſeculo, neque in futuro remittetur, cur hoc dixerit, ſi nulla manet in futuro remiſſio, purgatione peccati?

Reſponſio ad locum Matt. 12.

Sed cogitetur quis ſit ſtatus controuerſiæ de purgatorio, An ſcilicet animæ fidelium à corporibus ſolutæ, igne corporali torreantur, vt acerbiſſimis ſuppliciis pro peccatis non remiſſis ſatisfaciant, aut viuorum ſuffragiis ex igne illo liberentur. Num verò ex dicto illo Matth. etiamſi iuxta Auguſtini interpretationem accipiatur, illud probari poterit? Certè remiſſio peccatorum non definitur tormentis flammarum, & ſuppliciorum ſatisfactionibus. Neque enim ſenſus eſt quando Scriptura dicit: Chriſtum meruiſſe nobis remiſſionem peccatorum, quod promeruit nobis tormenta flammarum, & acerbiſſima ſupplicia, quibus nobis ipſis pro peccatis ſatisfaciendum ſit, ſed ex miſericordia Dei propter ſatisfactionem Chriſti, ſcriptura tradit peccata remitti, hoc eſt, gratuito condonari & tegi, ne imputentur & exquirantur. Etiamſi igitur Auguſtino concederetur, quædam peccata in altero ſeculo remitti, purgatorium tamen Pontificiorum inde probari & ſtabiliri prorſus non poſſet. Cum remiſſione enim peccatorum (ſicut Scriptura de ea loquitur) ex diametro prorſus pugnant ea, quæ Pontificij de pœnis purgatorij tradunt. Et hoc Lector diligenter conſideret, quod ex illo dicto, quo præcipuè nituntur, purgatorium nullo prorſus modo probetur.

De vera ſententia huius dicti Matth. 12.

Vt autem de vero ſenſu huius dicti aliquid dicamus, magna & ardua quæſtio eſt, vbi fiat remiſſio peccati, in hoc ne, an verò etiam in futuro ſeculo?

Origenis laqueus ex ſeu loci abuſu.

Origenem enim certum eſt ex hoc fundamento, quod ſtatuebat tempus pœnitentiæ, reconciliationis & remiſſionis, etiam in altero ſeculo eſſe, finem pœnarum etiam damnatis, imò ipſis quoque Diabolis promiſiſſe. Extant autem in Scriptura multa clariſſima dicta, quæ paulò antè recitata ſunt, quòd in hac tantum vita ſit tempus

fructuoſæ

Digitized by Google

In hac vita locus eſt pœnitentiæ, & remiſſioni peccatorum

fructuoſæ pœnitentiæ, reconciliationis & remiſſionis. Hoc enim in cœlo ſolutum erit, quicquid in terra ſolutum fuerit. Quicquid verò in terra ligatum fuerit, erit etiam in cœlo ligatum. Nec medium fingi debet inter peccatum ligatum, & inter peccatum quod ſolutum non eſt. Contra illa clariſſima Scripturæ dicta, alicui, qui ſine remiſſione peccatorum moritur, promittere remiſſionem in altero ſeculo, nemo ſine expreſſo verbi Dei teſtimonio, vel debet vel poteſt. Nullibi autem ſcriptura manifeſtè & expreſsè hoc dicit, ſed per modum conſequentiæ ex dicto illo Matthæi, opinio ea texitur. Nec verò res tanta contra clariſſima Scripturæ dicta, nudis aut ſolis conſequentiis, ſine aperto verbi Dei teſtimonio committenda eſt. Nam & Auguſtinus contra eos diſputat, qui ex illo loco conſequens eſſe contendebant, excepta vna illa ſola ſpecie peccati in Spiritum ſanctum, reliqua peccata omnia in altero ſeculo remitti poſſe. Et certè ſi ſolis conſequentiis credendum eſſet, Auguſtinus non poſſet elabi. Nam reliqua peccata omnia, vni illi ſpeciei in dicto Chriſti opponuntur, Marci 3. Sed Auguſtinus videns, conſequentiam illam repugnare aliis manifeſtis Scripturæ dictis, rectè eam reiicit & refutat. Et ipſe conſtituere non audet, quod aut quale peccatum illud ſit, quod in altero ſeculo remitti dicendum ſit, cùm nullum habeat manifeſtum Scripturæ teſtimonium.

Auguſt. locum hunc in medio relinquit.

Rectiùs igitur, tutiùs & certiùs eſt, iuxta clariſſima Scripturæ dicta hortari homines, vt in hac vita quærant & accipiant remiſſionem peccatorum, propoſita dulciſſima illa promiſſione: Qui credit in filium non venit in iudicium, ſed à morte tranſit in vitam: Non autem lactare aut potius ſeducere homines, dubia, vana & falſa ſpe, acquirendæ remiſſionis peccatorum poſt hanc vitam. Qui enim ſine fide & ſine remiſſione peccatorum hinc diſcedunt, illos Scriptura pronunciat condemnatos eſſe, & iram Dei manere ſuper ipſos. Et ante Auguſtinum, talis interpretatio dicti Chriſti non fuit in Eccleſia, vel nota vel vſitata. Nam nec Hilarius, nec Hieronymus, nec Chryſoſtomus, nec Theophylactus, dictum illud ita expoſuerunt. Athanaſius etiam, qui peculiarem tractatum de dicto illo conſcripſit, nihil tale vel dicit, vel inde extruit.

Veteribus ignota fuit huius dicti interpretatio, quam e poſteriores affinxerunt. Athanaſ.

Et quid opus eſt de interpretatione & ſenſu illius phraſeos apud Matthæum, multis diſputare, cùm habeamus interpretem certiſſimum, & omni exceptione maiorem. Marcus enim, qui eſt quaſi interpres Matthæi phraſin illam (Neque in hoc ſeculo, neque in futuro remittetur) non ita interpretatur, quaſi quorundam peccatorum remiſſio poſt hanc vitam impetrari poſſit: Sed partitionem illam de præſenti & de futuro ſeculo ſimpliciter ita interpretatur, quòd blaſphemia in Spiritum ſanctum non habeat remiſſionem in æternum, ſed rea ſit æterni iudicij, Marc. 3. Partitione verò illa Matthæus ideo vtitur, vt oſtendat tam horribile eſſe peccatum in Spiritum ſanctum, vt iudicium iræ diuinæ, & in hac vita exagitationibus conſcientiæ, illi qui peccati huius rei ſunt, ſentiant, & fore, vt in altero ſeculo grauiùs eò premantur & exagitentur, quando in reſurrectione mortuorum, iudicium de peccatis palàm fatetur. Et hoc eſt, non remitti nec in hoc ſeculo, nec in futuro, id eſt, reatum iudicij diuini, & in hoc ſeculo & futuro ſuſtinere, Marc. 3. Beatitudo enim hominis eſt, cui remiſſa ſunt peccata, Roman. 4. & iuſtificati fide, pacem habent cum Deo, Rom. 5.

Vera huius dicti interpretatio e Marco 3.

Cur tali loquendi forma Matth. vſus ſit.

Ita Chryſoſto. hanc partitionem Matthæi explicat: Vniuerſorum (inquit) hominum, alij & hic & ibi ſupplicia dabant, vt Sodomitæ: Alij in præſenti ſolummodo vita, vt fornicator Corinthiacus: Alij in futura tantùm vita, vt diues ille Epulo: Alij nec in præſenti, nec in futura, vt Prophetæ & Apoſtoli. Senſum igitur dicit eſſe, cùm peccatum illud vobis non ſit veniale, pœnas tam in præſenti vita quam in futura luetis ingentes. Ita Chryſoſtomus. Præterea tempus futuri ſeculi, de tempore poſt reſurrectionem mortuorum in Scriptura accipitur. Aduentus enim Chriſti ad iudicium, faciet finem huic ſeculo. Matth. 13. & 24. Et quando qui bona egerunt, ibunt poſt reſurrectionem in vitam æternam, Iohan. 6. Illud tempus vocatur futurum ſeculum, Marc. 10. Et Luc. 20. Tempus reſurrectionis expreſsè vocatur tempus futuri ſeculi. Quando igitur Matthæus nominat futurum ſeculum, intelligit extremum iudicium poſt reſurrectionem mortuorum. Malè ergo de intermedio tempore inter mortem & reſurrectionem exponitur. Sed Matthæus ſua partitione coniungit iudicium Dei aduerſus peccatum, quod in hoc ſeculo ex verbo Dei pronunciatur, quodque in futuro ſeculo ipſe iudex Chriſtus pronunciaturus eſt. Quia enim impij non curant, quando peccatum ipſorum in hoc ſeculo ex verbo arguitur ligatur & condemnatur, & multos habent prætextus, quos etiam in die iudicij proferent, Matth. 7. Dicit igitur Chriſtus: Sicut peccatum in Spiritum ſanctum, in hoc ſeculo non remittitur, ſed ligatur: ita in futuro etiam ſeculo in die iudicij, illi, qui Spiritum blaſphemarunt, non pronunciabuntur iuſti, ſed ligati & condemnati, hoc enim eſt peccatum non remitti, nec in hoc nec in futuro ſeculo. Porrò ipſi etiam Scholaſtici ſentiunt, nullam culpam poſt hanc vitam remitti, ſed eius remiſſionem in hac tantummodo vita fieri. Cùmque Pontificij de ſatisfactione pœnæ in purgatorio agant, ſententia verò Matth. de remiſſione peccati ſeu culpæ loquatur, manifeſtum eſt alienum prorſus & peregrinum eſſe, locum illum ad purgatorium velle detorquere. Et cùm aliàs doceant, venialia peccata tam leuiter dimitti, aſperſione ſcilicet aquæ benedictæ, benedictione Epiſcopali, tunſione pectoris, recitatione orationis Dominicæ, &c. cur in purgatorio illa tam inclementer & acerbè torquerent, etiam in illis, quibus in agone, aquam ſuam execratam largiter cum multis indulgentiis aſpergunt, niſi eſſet de pane luctando?

Tempus futuri ſeculi ſignificat iudicium extremum.

Scholaſticorum ſententia de hac quæſtione.

IIX. Inter præcipua purgatorij documenta Pontificij cenſent locum Pauli, 1. Cor. 3. Si quis ſuperædificat ſuper fundamentum aurum, argentum, lapides precioſos, ligna, fœnum, ſtipulam, vniuſcuiuſque opus manifeſtum fiet: Dies enim declarabit, quia in igne reuelatur, & cuiuſque opus, quale ſit, ignis probabit. Si cuius opus manſerit quod ſuperædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur, ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem.

Octauum. 1. Cor. 3.

Et quia in hac ſententia Pauli mentio fit ignis non damnantis, ſed per quem ſalui fiunt illi quo-

rum opera exſtruuntur. Exiſtimant igitur, ignem purgarotium inde ſatis manifeſtè, certò & firmiter probari. Sed videamus, an res ita ſe habeat. Omnino enim probationes & confirmationes

Solutio argumenti.

dogmatum, oportet non dubias, obſcuras & incertas, ſed manifeſtas, certas & firmas eſſe. Extra controuerſiam autem eſt, quod negari à nemine poteſt, totam illam Pauli orationem, & ſingula eius vocabula eſſe tropica ſeu metaphorica, vt ſunt fundamentum, architectus, ſuperædificare, aurum, argentum, gemmæ, ligna, fœnum, ſtipulæ, opus ſeu ædificium. Et in oratione, quæ tota eſt metaphorica, vocabulum ignis materialiter accipere, nihil aliud eſſet, quàm humano capiti ceruicem pictor equinam addere ſi teuter. Qualia enim ſunt aurum, argentum, gemmæ, fœnum, ligna, ſtipulæ, talem oportet etiam eſſe ignem. Et

Ignis metaphora.

metaphora vocabuli ignis, multo frequentior & vſitatior in ſcriptura eſt, quam auri, argenti, ligni, gemmarum, &c. Imò Paulus ipſe quaſi præuidens deprauationem iſtam ſuæ ſententię, cùm reliquis vocabulis nihil addat, quando ad vocabulum ignis venit, adiicit talem circumſcriptionem, quę quaſi intento digito, metaphoram in vocabulo ignis monſtret. Dicit enim: Ipſe ſaluus erit, ſed ſic tamen quaſi per ignem. Hoc manifeſtiſſimum eſt, quod etiam à pueris intelligi poteſt. Ignis igitur Pontificij purgatorij, ex illo loco Pauli, probari nequaquam poteſt.

Auguſt.

Secundò, Ipſe etiam Auguſtinus, Academicus ſeu ſcepticus purgatorij diſputator, aduertit, verba Pauli ita poſita eſſe, vt neceſſe ſit talem ignem intelligi, per quem vtrique tranſeant, & qui aurum, & qui lignum ſuperædificant. Hinc Origenes

Origenis ſomnium de ſuo purgatorio.

omnes etiam Sanctiſſimos, poſtquam ex hac vita diſceſſiſſent, in ignem purgatorij cruciandos coniecit. Quæ opinio meritò damnata eſt. Alij cum nodum illum aliter ſoluere non poſſent, ignem purgatorij in aëre collocarunt, per quem omnibus ſanctis, quando ad cœlum euolant, tranſeundum ſit. Et eos, qui aurum ſuperædificauerunt,

Alcuinus.

Alcuinus dicit, magna facilitate ignem illum peruolare: Reliquos cum ligno, fœno, & ſtipula diutiùs in illo hærere: ſed Pontificij hoc non concedunt. Fingunt enim multos hinc excedere, adeò vel mundos & perfectos, vel plenariis Pontificiis indulgentiis ita munitos, vt à flammis purgatorij prorſus immunes, è veſtigio in cœlum euolent. Ignem igitur ſui purgatorij, Pontificij ex illo loco Pauli probare non poſſunt: Quia ignis de quo Paulus loquitur, communis eſt omnibus fidelibus, tam qui aurum, quam qui ſtipulam ſuperædificant. Pontificiorum verò ignis tantùm illos purgat, qui ligna, fœnum & ſtipulas ſuperædificarunt. Et Pauli ignis probat opera ædificantium. Pontificiorum verò ignis punit, torquet, cruciat & excarnificat animas fidelium. Non idem itaque ignis eſt Paulinus & Pontificius.

Auguſtinus locum obſcurum eſſe fatetur.

Tertiò, Cùm loca illa Scripturæ, in quibus articuli fidei, ſuam quaſi propriam ſedem habent, neceſſe ſit, aperta, plana & manifeſta eſſe: Auguſtinus diſertè fatetur, locum illum Pauli obſcurum & difficilem eſſe. Et ponit eum inter illa, de quibus Petrus dicit: In Epiſtolis Pauli quædam eſſe difficilia intellectu, quæ indocti & inſtabiles deprauent, ſicut & cæteras Scripturas, ad ſuam ipſorum perditionem, id quod diuerſæ huius loci explicationes à veteribus traditæ oſtendunt.

Diuerſæ & diſſidentes interpretationes huius loci Chryſoſtomi.

Chryſoſtomus enim interpretatur de igne gehennæ, & de pœnis æternis. Et quod Paulus dicit: Ipſe ſaluabitur per ignem, hoc Chryſoſtomus ita exponit: Non in nihilum redigetur flammis inferni, ſed quò ad ſubſtantiam, in æternum perdurabit, & ad pœnam ſeruabitur. Quæ explicatio, licet Pauli ſententiæ non conueniat, à Theophyl. tamen, & in Græcorum ſcholiis repetitur.

Theophyl.

Theodoret.
Oecumenius.

Theodoretus, & Oecumenius intelligunt locum illum Pauli de aduentu Domini, de igni quo mundus conflagrabit, & de die extremi iudicij. Et interpretationem ſumunt ex alio loco Pauli, 2. Theſſalon. 1. Quia in die iudicij Ieſus reuelabitur in flammis ignis, daturus vindictam iis, qui non nouerunt Deum, & non obediuerunt Euangelio, 2. Theſſ. 1. Theodoretus dicit: Auditores eſſe opus doctorum, quod ſi auditorum vita præceptorum doctrinæ in die iudici non reſponderit, comburentur illi in aduentu Domini, doctor verò ſaluabitur, examinatus per ignem illum, qui in die iudicij præcedet faciem iudicis, ſi vita doctrinæ reſponderit. Ignis enim ille tunc in die iudicij, iuſtos non comburet, inquit, ſed reddet ſplendidiores. Alcuinus etiam de Trinitate

Alcuinus.

lib. 3. cap 21. dicit eos, qui ligna, fœnum, ſtipulas ſuperædificarunt ardore illius ignis, quo Chriſtus in extremo iudicio veniet, purgandos, & completo illo extremi iudicij die, ſtatuendos ad dextram. Illis verò qui aurum, argentum, & gemmas ſuperædificarunt, ignem illum diei iudicij fore, ſicut tribus pueris in Caminis Babylonicæ fornacis fuerat. Et Gloſſa ordinaria, 1. Cor. 3. duos ignes futuros legimus, vnum æternum, quo punientur reprobi: alterum, quo exuretur facies huius mundi, qui emundabit eos, qui ſuperædificarunt fœnum, lignum, ſtipulam. Et ſanè ſi vocabulum ignis, in illa Pauli ſententia, 1. Cor. 3 propriè accipi vel deberet, vel poſſet, non poſſet alia conuenientior interpretatio eſſe, quàm quæ ex alio loco, 2. Theſſal. 1. ſumitur: Sed illa cum Pontificiorum purgatorio prorſus nihil haberet commune, id quod manifeſtum eſt.

Ambroſ.

Ambroſius ex Origene ſuo interpretatur de igne poſt iudicium, in quo opinatur prauos doctores, qui malam doctrinam profeſſi ſunt, pœnas quidem daturos, non autem in perpetuum igne æterno, ſicut infideles puniendos, ſed ſaluos aliquando futuros. Et rationem addit, vt ex aliqua parte operæprecium ſit crediſſe in Chriſtum.

Auguſtin.

Auguſtinus verò, quando hunc locum ex profeſſo tractat, in Enchiridio, cap. 69. De fide & operibus, cap. 15. De ciuitate, lib. 3. De 8. quæſtion. ad Dulcitium, quæſt. 1. Origenicas explicationes reiicit, & vbique eandem fermè repetit interpretationem. Ignem ſcilicet illum Pauli, intelligendum eſſe de tribulationibus huius vitæ, & exterioribus & interioribus. Et metaphoram illam ex ſcriptura probat: vas figuli probat fornax, at animas iuſtorum tentatio tribulationis. An verò poſt hanc vitam talis aliquis ignis ſit, dubitat, & in medio relinquit, ſicut in præcedentibus oſtenſum eſt. Ipſe etiam

Gregorius.

Gregorius architectus purgatorij, 4. Dialog. capite 39. non audet locum illum Pauli ſimpliciter, propriè & certò de igne purgatorij interpretari. Inquit enim, quamuis de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito, poſſit intelligi, tamen ſi quis de igne futuræ purgationis accipiat,

Digitized by Google

accipiat penſandum eſt, &c. Sunt etiam, qui ignem & diem Pauli interpretantur de examine particularis iudicij, quod ſtatim in morte cuiuſque exercetur, vt anima à corpore ſeparata deportetur vel in Paradiſum, vel ad infernum. Hæc recitaui, vt oſtenderem Pontificiorum purgatorium, ex illo loco Pauli, cum obſcurus & allegoricus ſit, ac varias interpretationes recipere poſſit, probari & demonſtrari non poſſe.

Quæ verò ſit ſimplex, vera & genuina ſententia in illo loco Pauli, non poteſt certiùs, quàm ex contextu totius loci colligi & conſtitui. Loquitur enim de Doctoribus in Eccleſia, & de dogmatis. Et fundamentum quidem dicit eſſe veram doctrinam de perſona, de officio, & beneficiis Chriſti, opus verò ſeu ædificium eſſe reliqua dogmata. Iam qui vel aliud fundamentũ ponunt, vel fundamentum illud peruertunt & euertunt, vel qui falſa, praua & impia dogmata, à fundamento aliena, vel pugnantia contra fundamentum ædificant, eos poſtea dicit, prophanare templum Domini. Et addit, diſperdet illum Deus. Qui verò fundamentum ſaluum retinent, & ſuper fundamentum illud ædificant, eos dicit in duplici eſſe differentia. Quoſdam enim ſolidum, purum & precioſum opus ſeu ædificium ſuperædificare, dogmata ſcilicet, quæ ſunt analoga fidei hoc eſt, quæ habent perſpicua, certa & firma Scripturæ teſtimonia, quæ conſcientiis neceſſaria, vtilia & neceſſaria ſunt. Illa comparat auro, argento & gemmis, metaphora Scripturis familiari & vſitata. Mandata enim Domini deſiderabilia ſunt ſuper aurum, argentum & lapidem precioſum multum, Pſalm. 19. & Pſalm. 119. Et ſapientia diuina inquit, Prouerbior. octauo: Melior eſt fructus meus auro & lapide precioſo, & prouentus meus argento electo, Prou. 16. Poſſide ſapientiam, quia auro melior eſt, & acquire intelligentiam, quia precioſior eſt argento. Alios verò dicit retinere quidem Chriſtum fundamentum, ſed ad ſuperædificium congerere materiam infirmam, ſuperuacantem, otioſam, & inutilem, vt ſunt ligna fœnum, ſtipulæ, hoc eſt, opiniones bonæ intentionis, quæ ſpeciem aliquã habent, ſed non ſunt expreſſè & ſolidè in Scriptura fundatæ, vel ſunt ſuperuacaneæ, ocioſæ & inutiles diſputationes, quæ ad veram pœnitẽtiæ, fidei & charitatis ędificationem, non ſunt vel neceſſariæ vel vtiles. Talia ſi non opponantur fundamento, ſed ſi fiducia iuſtitiæ, gratiæ & ſalutis ſoli Chriſto inhæreat, dicuntur fundamento ſuperſtrui, tanquam ligna, fœnum & ſtipulæ: Scriptura enim ea, quæ coram mundo ſpeciem quãdam habent, ſed non nituntur verbo Dei, vocat fœnum, Eſaiæ 40. Vbi fœnum verbo Dei opponitur. Omnis caro fœnum, exiccatum eſt fœnũ, quia Spiritus Domini ſufflauit in eo. Verbum autem Domini manet in æternum. Ita Eſaiæ 1. Opiniones populi extra verbum Dei, quibus plurimum tribuebant, vocantur ſtipulæ: Erit fortitudo veſtra vt ſtuppa, & ea, quæ non vtiles fructus ferunt, vocantur ligna arida, Eſaiæ 58. Sicut & vaſa lignea in domo Domini opponuntur aureis & argenteis, 2. Tim. 2. Hæc ideò obſeruanda ſunt, quia oſtendunt Paulum non nouis aut inſolitis vti metaphoris, ſed eas ſumptas eſſe ex Scripturis, & Scripturam ipſam oſtendere earum interpretationem.

Ita de doctoribus & de dogmatis propriè & ſimpliciter locus ille Pauli intelligitur. Quia verò ex doctrina & ſecundum doctrinam ſequuntur opera, de iis etiam ſecundario poteſt exponi: non autem de prauis operibus, quæ verbo Dei prohibita & damnata ſunt: ea enim non ſuperſtruuntur fundamento Chriſto. Nam qui talia agunt regnum Dei non poſſidebunt, ſed quæ habent verbum & mandatum Dei: illa quia Deo placent, ſi in fide fiant, intelliguntur per aurum, argentum & gemmas. Quæ verò non habent verbum & mandatum Dei, ſed vel cordis humani aut bonæ intẽtionis cogitationes, vel Patrum traditiones ſunt, & propter prætextum vetuſtatis, longinquitatem conſuetudinis, præſcriptionem temporis, multitudinem adhærentium & externam ſpeciem pietatis, arrident, ita vt infirmiores in fide non poſſint ex illis ſe expedire: illa dicuntur ligna, fœnum, ſtipulæ. Et ſi fiducia in ſolo Chriſto hæreat, dicuntur ſuper fundamentum ſuperædificari. Si verò vel præferantur mandatis Dei, vel fiduciam ſibi vendicent, non amplius ſunt in fundamento, ſed ſuccendentur, & non erit, qui extinguat, Eſa. 1.

Secundaria huius loci interpretatio de operibus hominũ.

Aurum, argentum & gemmæ.

Lignum, fœnum, ſtipulæ.

Porrò, dogmata vera & cultus veri, ſæpius quaſi in obſcuro latent, ac non magnifiunt, ſed oppugnantur, improbãtur & damnantur, etiam à multis. E contra vero opiniones & cultus lignei, plerumq; magnam ſpeciem coram mundo habent, laudantur, probantur, amantur, defenduntur. Deus igitur ad examen ſalutare probationis ſuæ, adducit, & dogmata & cultus, quod vt ſalutare ſit, in hac vita fieri neceſſe eſt. Illam verò probationem examinis diuini, afferentem illuſtrem, ſtabilem, & ſolidam cognitionem, Scriptura deſcribit, primùm metaphora diei ſeu lucis. Tenebris enim, hoc eſt, quando in errore & ignorantia aliquid defendimus, opponitur dies ſeu lux, hoc eſt, illuſtris cognitio, & verum iudicium. Ita 1. Cor. 4. nolim iudicari ab humano die. Et Iere. 17. Diem hominis non deſideraui. Significat autem dies hominis, cognitionem, ſeu iudicium mundi, ſeu rationis de rebus factis. Ita Ioan. 3. Qui veritatem facit, venit ad lucem, vt manifeſtentur opera eius. Epheſ. 5. Omnia, dum aguntur, à luce manifeſta fiunt, nam quod omnia manifeſtat, lux eſt. Idem etiam metaphora ignis ſignificari vſitatum eſt, vt Pſalm. 12. Eloquia Domini, eloquia munda, vt argentum igne examinatum, probatum terra, purgatum ſeptuplum. Ipſe enim quaſi ignis conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quaſi aurum, & quaſi argentum, vt offerant Domino ſacrificia in iuſtitia. Malach. 3. Syr. 27. Sap. 3. Quaſi vaſa figuli, & tanquam aurum, in fornace probantur. Quodque Eſaias dicit, cap. 28. Vexatio dat intellectum. Et Ierem. 31. Caſtigaſti me & eruditus ſum, Illud metaphoricè ita dicitur, Threnorum 1. Miſit ignem in oſſa mea, & erudiuit, 1. Petri 1. Per ignem probatur, 1. Pet. 3 Per ignem exploramini. Hæc verò omnia Scriptura in hac vita fieri affirmat. Manifeſtum igitur eſt, quando Paulus dicit, dies declarabit, ignis probabit & reuelabit, non eſſe nouas metaphoras, ſed Scripturæ familiares, ex Scriptura ſumptas, & inde etiam ſicut exemplis oſtendimus, interpretandas.

De par itaque dici, declarabit. Ignis probabit.

Immittit autem Deus diem illum declara-

Dies declarationis & ignis probationis. tionis, & ignem probationis, vel per tribulationes exteriores, vel per tentationes conſcientiæ, vel per clariorem manifeſtationem veritatis ex verbo, ne in tenebris errorum & ignorantiæ maneant, qui fundamentum retinent, ſed vt expurgetur, ſi quid talium opinionum, quę fundamento non ſatis congruunt, adhæſerit. Ita Ambroſius in Pſalm. 118. Sermo. 13. veniat verbum Dei, intret in Eccleſiam, fiat ignis conſumens, vt exurat fœnum & ſtipulam, & quicquid eſt ſeculare, conſumat, graue plumbum iniquitatis eſt in pleriſque, liqueſiat igne diuino, meliorentur vaſa aurea, argentea, vt ſenſus & ſermo paſſionum calore recoctus incipiat eſſe precioſior. Ita Ambroſius. Illud verò vt ſalutare ſit, neceſſe eſt fieri, vel in hac vita, vel in hora mortis. Ita ergo iuxta Paulum, opus ſeu ædificium cuiuſq; quale ſit, manifeſtum fit. Si enim ſolido Scripturæ fundamento nititur, tunc ſiue aurum igne non abſumitur, ita ſiue tribulationibus, ſiue tentationibus, ſiue collatione, ſeu examine ad Scripturã, talia dogmata ſeu cultus non euertuntur, ſed magis illuſtrantur & confirmantur, 1. Petr. 1. Audiens enim & faciens verbum Dei fundatus eſt ſupra petram, Matth 7. Et illorum labores habebunt præmia in reſurrectione iuſtorum. Quæ verò extra aut præter verbum Dei præſumuntur, poſſunt quidem plauſibilem prætextum & magnam ſpeciem habere, ſed quando in ignem tribulationis ſeu tentationis coniiciuntur, aut quando ad lucem verbi Dei protrahuntur, tunc ſunt ſicut ligna, fœnũ & ſtipulę, quæ non poſſunt conſiſtere, ſed exuruntur. Fœnum enim exiccatur, ſolum autem verbum Domini, iuxta E-*De eo, damnum patitur.* ſaiam manet. Quando verò ita agnoſcit quis, vel opiniones, quas multum amauit, & acriter defendit, vel cultus in quibus valde laborauit, ita exuri, tunc damnum patitur, videns ſe fruſtra in iis laboraſſe, & cum pudore dolet: Sicut ſi quis parietem cum fundamento non recte coagmentet, ſi paries concidat, architectus mercedem non accipit, ſed cum pudore & dolore damnum impenſæ operæ patitur. Si verò talis doctor fundamentum teneat, licet in præmiis accidentalibus, vt vocant, damnum patiatur, ſaluus tamen erit ratione fundamenti, ſed non ſine igne tentationis in hac vita. Hoc ergo modo Paulus docet, ignem illum tribulationis ſeu tentationis vtilem & ſalutarem eſſe, ne lignis, fœno, aut ſtipulis addicti maneamus, ſed vt purgati, poſſimus offerre ſacrificia iuſtitiæ, Malach. tertio. Et quos Deus amat, qui ſcilicet in fundamẽto ſunt, illos per ignem ita examinat, vt ſi quid vel præſumptionis vel fiduciæ prauæ adhæſerit, exuratur, & expurgetur, vt iudicium ita rectificetur. Sicut autem exiguus ignis ſtipulas exurit, ad ligna verò maiori igne opus eſt: Ita diuerſorum *Exempla veterum, qui hanc interpretationem comprobant.* diuerſæ ſunt tentationes. Reliqui verò extra fundamentum, ſunt tales ſtipulæ, quæ cum accendentur, nemo erit, qui extinguat. Eſa. 1. Hæc plurimis veterum exemplis declarari poſſunt. Multas enim & ſuas & aliorum opiniones retractarunt, vel tentationibus, vel planiori Scripturæ intelligentia edocti, ſicut Auguſtinus inquit, *Auguſtinus.* de Spiritu & litera, capite 36. In multis offendimus omnes, dum putamus Deo, quem diligimus placere, vel non diſplicere quod facimus, & poſteà per Scripturam eius, ſiue certa & perſpicua ratione cõmoniti, cum didicerimus quod nõ placeat, pœnitendo deprecamur, vt ignoſcat: Plena humana vita eſt documentis talibus. Hæc Auguſtinus, qui alibi dicit, Cypriani errorem de rebaptizatione, igne Martyrij expurgatum eſſe. *Cyprianus.* Ita Bernhardus de operum meritis & fiducia multa diſputat: ſed quando in tentationibus ad tribunal ſeu examen diuini iudicij ſiſtitur, agnoſcit ſtipulas eſſe. *Bernhardus.* Vitam, inquit, meam perdidi, perditè vixi, ſufficit mihi ad omnem iuſtitiam te ſolum habere propiciũ, cui ſoli peccaui. Imò in ipſo Paulo extat exemplum maximè illuſtre, Phil. 3. Vbi & metaphoras loci, 1. Corin. 3. explicare videtur, certè verbum ζημιοῦσθαι expreſsè ponit. Quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus ſum propter Chriſtum detrimentum, veruntamen exiſtimo omnia detrimentum eſſe, propter eminentem ſcientiam Ieſu Chriſti Domini mei, propter quem omnia detrimentum feci, &c. Et quot ſunt veterum opiniones, quas ipſi acriter defenderunt, quæ poſtea veritate reuelata ignem ſuſtinuerunt. Architecti verò, ſi fundamentum tenuerunt ſalui facti ſunt: quia diſertè profeſſi ſunt, ſe nolle ſuis diſputationibus Canonicã authoritatem tribui. Hæc ſententia contextui orationis Paulinæ congruit, eſt analoga fidei, & reliquę Scripturæ conſentanea. Imò Scriptura ipſa, metaphoras illas, quibus Paulus vtitur, ita interpretatur, ſicut oſtendimus. Nihil minus ergò, quàm Pontificiorum purgatorium ex loco illo Pauli probatur.

Poſtremò, ex doctrina ſua de ſatisfactionibus præcipuum habent argumentum. *Argumenti & fundamentum purgatorij, ex falſis Pontificiorum doctrina de ſatisfactionibus.* Quia enim in hac vita poſt remiſſum peccatum, credentibus aliquando temporales pœnæ imponuntur: fingunt Pontificij, in conuerſione per fidem propter Chriſtum tantùm culpam peccati dimitti, pœnam verò æternam virtute clauium commutari in temporalem ſeu tranſitoriam, quam vnumquemque tanquam ſatisfactionem pro ſe exoluere neceſſe ſit. Et quia multi ante exolutam illam ſatisfactionem moriuntur, ſentiunt reſiduum pœnarum, vt Iuſtitiæ Dei ſatisfiat, poſt hanc vitam in purgatorio, acerbioribus ſuppliciis eſſe vel perſoluendum, vel redimendum. Sed in 1. parte examinis, in titulo de ſatisfactionibus, fundamenta huius argumenti excuſſa ſunt, & monſtratum eſt, Chriſtum & pro culpa & pro pœna peccatorum ſatisfeciſſe, credentes etiam fide propter Chriſtum ſimul remiſſionem culpæ & pœnæ accipere. Quòd verò poſt reconciliationem aliquando pœnæ temporales credentibus imponuntur, illud non fieri propter ſatiſfactionem, ſed vt reliquiæ peccati in carne hærentes, ita mortificentur, & pij in futurum, quæ ſi fræno quodam coerceantur, ne acceptam gratiam vel ſecuritate amittant, vel petulantia excutiant, & ad vomitum reuertantur: Sicut in loco allegato pleniùs illa explicata ſunt. Inde verò planiſſima ſumitur ſolutio & explicatio huius argumenti. Quia enim reliquiæ peccati hærent in carne credentium, quæ ideò in hac vita pœnitentia & cruce mortificatur, crucifigitur, & deſtruitur, Romanos 6. 7. & 8. Galat. 5. Col. 3. Caro autem per mortem deponitur. Carne ergo peccati depoſita, non amplius opus eſt pœnis illis mortificatoriis & emendatoriis. Corpus enim mortuum eſt propter peccatum: Spiritus

verò

verò vita eſt propter iuſtitiam, Roma.8. Et quod caput eſt, Scriptura de pœnis temporalibus, quæ propter peccatum in carne habitans, credentibus in hac vita imponuntur, multa & expreſſe loquitur. Quòd verò ſpiritus eorum, qui in Chriſto moriuntur, pœnę & quidem atrociores poſt hanc vitam quam quæ carni peccatrici in hac vita imponuntur, infligendæ ſint, Scriptura prorſus nihil dicit, imò contrarium diſertè affirmat: Eos, qui in Domino moriuntur à modo requieſcere à laboribus ſuis, Apocal.14. Venire in pacem, Eſa.57. Luc.2. Eſſe cum Chriſto in Paradyſo. Luc.23. Philip 1. 2.Corin.5. Vbi nullum tormentum eos tangat. Sapient.3. Ex fictitio igitur fundamento, extra & contra Scripturam, argumentum illud conatur purgatorium conſtruere.

Hæc ſunt præcipua argumenta, quæ tanquam fulcra labaſcenti purgatorio ſupponuntur. Quòd autem cauſam purgatorij prorſus nihil vel probent, vel adiuuent, ex his, quæ diximus, manifeſtum eſt.

DECRETVM, DE INVOCATIONE & veneratione ſanctorum, publicatum eadem die prima, Seßionis nouæ & vltimæ Tridentinæ.

MANDAT ſancta Synodus omnibus Epiſcopis, & cæteris docendi munus curamque ſuſtinentibus, vt iuxta Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ vſum, à primæuis Chriſtianæ religionis temporibus receptum, ſanctorúmque Patrum conſenſionem, & ſacrorum Conciliorum decreta, in primis de Sanctorum interceßione, inuocatione, reliquiarum honore, & legitimo imaginum vſu, fideles diligenter inſtruāt, docentes eos Sanctos vnà cum Chriſto regnantes, orationes ſuas pro hominibus Deo offerre, bonum atque vtile eſſe ſuppliciter eos inuocare, & ob beneficia impetranda à Deo, per filium eius Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, qui ſolus noſter Redemptor & Saluator eſt, ad eorum orationes, opera auxiliúmque confugere. Illos verò, qui negant ſanctos, æterna felicitate in cœlo fruentes, inuocandos eſſe, aut qui aſſerunt vel illos pro hominibus non orare, vel eorum, vt pro nobis etiam ſingulis orent inuocationem eſſe idololatriam, vel pugnare cum verbo Dei, aduerſarique honori vnius mediatoris Dei & hominum, Ieſu Chriſti, vel ſtultum eſſe, in cœlo regnantibus, voce vel mente ſupplicare, impiè ſentire.

DE VENERATIONE Sanctorum.

QVOD in aliis controuerſiis, vbi malæ cauſæ patrocinia, quæ ſpecie aliquam honeſtatis præferant quæruntur, fieri ſolet, idem Pontificij in hoc loco faciunt: vt ſcilicet à vero negotij ſtatu, & ab eo, quod in controuerſia poſitum eſt, homines ad alia quædam, quæ aliquantò magis ſpecioſa & plauſibilia ſunt, abducere conentur. [Margin: [illegible]] Cùm enim de inuocatione Sanctorum, ſicut eam publica & priuata praxis Pontificiæ Eccleſiæ hactenus vſurpauit, controuerſia ſit, multi inter Patronos regni Pontificij, diſſimulatis craſſis & pudendis iſtis ſuperſtitionibus, varia quærunt ad occultandam illam turpitudinem diuerticula. Andradius fingit nos cum Caianis & Eunomianis docere nephariam contemptionem & ſacrilegam deſpicientiam Sanctorum, quorum Spiritus apud Deum viuunt, quaſi ſcilicet negemus Sanctos eſſe honorandos, aut doceamus memóriam ipſorum nulla celebratione aut veneratione eſſe cohoneſtandam. [Margin: *Andradius.*] Colonienſes calumniantur noſtros, quando diſtinguunt inter Sanctos, qui adhuc in terris viuunt, & qui iam vita defuncti ſeu mortui ſunt, quaſi ſentiant Sanctos, qui ex hac vita migrarunt non eſſe cum Chriſto, nec viuere apud Deum, ſed eſſe mortuos, hoc eſt, prorſus extinctos. [Margin: *Colonienſes.*] Vicelius & alij operosè diſputant, Sanctos, qui iam in patria cum Chriſto ſunt, eſſe nobiſcum membra vnius illius corporis, cuius caput Chriſtus eſt, cumque illi non ignorent, in terris ſemper colligi filio Dei Eccleſiam, ſub cruce & variis perſecutionibus, vſque ad finem mundi, non eſſe dubium, ipſos cum apud Deum viuant, Eccleſiæ, quam ſciunt in terris ſub cruce militare, à Deo optare omnia bona, quaſi à nobis hoc vel negetur, vel damnetur. [Margin: *Vicelius.*] Hæc igitur quibus vera momenta huius controuerſiæ, vel occultantur vel inuoluuntur, & obruuntur priùs breuiter explicanda ſunt. Ita enim rectè conſtitui poterit, quis ſit verus ſtatus eius, quod in hoc loco inter nos & Pontificios controuertitur, & quo dirigenda ac referenda ſint omnia argumenta, ſiue in confirmatione, ſiue in refutatione.

[Margin: *Sanctos eſſe honorandos.*] Quod itaque ad veros Sanctorum honores attinet, eos Confeſſio noſtra probat, non propter hominum traditiones, aut cuiuſcunq; temporis conſuetudinem, ſed quia fundamenta & teſtimonia habet in Scriptura. Vulgò allegatur verſiculus ille, ex tranſlatione ſeptuaginta, Pſalm. 139. Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui Deus, vbi vocabulum רע ab Ebræis exponitur, non pro amicis, ſed pro cogitationibus ſeu conſiliis Dei, cùm in principio eiuſdem Pſalmi ita vſurpetur, vt non poſſit aliter quam pro cogitatione intelligi. Et in hac ſignificatione, contextus illius verſiculi, optimè cum præcedentibus & ſequentibus cohæret. In formatione ſcilicet hominis, & gubernatione vitæ humanæ, tam illuſtria & eximia extare prouidentiæ diuinæ documenta, vt numero comprehendi nō poſſint. Quia tamen vocabulum illud plerumque amicos ſignificat, Græci ſicut & Chaldæus Paraphraſtes, non omnino malè reddiderūt eam ſententiam, quæ per ſe vera & pia eſt, licet contextui non admodum bene quadret, Eos ſcilicet, quos Chriſtus, non ſeruos, ſed amicos ſuos appellat, Ioan.15 Quique iam apud Dominum præſentes ſunt, 2.Corint.5. debere in magno apud nos precio haberi. Ita enim verbum יקר vſurpatur, 1. Samuel. cap. 18. Magno in precio fuit nomen Dauidis, Pſalm.72. Precioſus erit ſanguis eorum in oculis eius, Pſalm.116. Precioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum eius. Citatur etiā ex vulgata verſione, Pſalm.150. Laudate Dominum in ſanctis eius. Quæ ſententia quidem non eſt mala. Extat enim, Galat.1. Sed Pſalmus tantùm dicit: Laudate Dominum in ſanctitate ſeu in ſacrario eius. Manifeſtiores verò ſunt illæ ſententiæ, Pſalm.112. In memoria æterna erit iuſtus:

Digitized by Google

Et Prouerb. 10. Memoria iuſti erit in benedictione. Quod repetit Syracides, cap.45. Cuius memoria in benedictione. Et cap.46. Sit memoria illorum in benedictione: qua phraſi Iudæi adhuc hodie vtuntur in elogiis & epitaphiis præſtantium virorum. Ita Sapient.4. Immortalis eſt memoria eius, quoniam & apud Deum nota eſt & apud homines, Sapient.8. Relinquunt poſteris memoriam perpetuam. Et Maria inquit, Luc. 1. Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Imò Chriſtus ipſe dicit. Marc. 14. Vbicunque prædicabitur Euangelium in vniuerſo mundo, etiam hoc, quod fecit hæc mulier, narrabitur in memoriam eius. Cuius contrarium eſt, Prouer.10. Nomen impiorum ſordeſcet. Pſal.109. In generatione altera deleatur nomen eius.

Exempla venerationis ſeu celebrationis Sanctorum in Scriptura. Et exempla extant in Scriptura illuſtria. de tali veneratione, ſeu celebratione Sanctorum. Extrema enim eſſet impietas, de illis vel leuiter ſentire, vel contumelioſè loqui, quos Deus pater honorificat, Ioan.12. Quos filius agnoſcit cohæredes. Rom. 8. Quos Spiritus ſanctus templa ſua vocat, 1. Cor.3. 2. Cor.6. Qui bonum certamē certarunt, fidem ſeruarunt, curſum conſummarunt & iam præſentes ſunt apud Dominum. 2. Tim.4. Phil.1 2. Cor.5. Non autem opus eſt omnes locos notare, vbi Patriarcharum memoria in veteri Teſtamento, grata honorificentia celebratur. Plena enim eſt tota Scriptura. Et in publicis Eccleſiæ conuentibus, celebratas & decantatas fuiſſe Sanctorum laudes, teſtantur Pſalmi 105. & 106. Chriſtus etiam Patriarcharum memoriam celebrat, Matth.22 Iohan.8. Ac memoriam Ioannis Baptiſtæ, & viuentis & mortui honorifice prædicat, Matth.11. & Ioan.5 Et Matt.21. Populi ſtudium commendatur, quòd de Baptiſta etiam poſt mortem honorifice ſentiant, fuiſſe ipſum Prophetam, non humana, ſed diuina autoritate miſſum. Ita Paulus Abrahamum prædicat, Roman. 4. Petrus ſanctos Prophetas celebrat, 1. Pet.1. Stephanus, Actor.7. texit longum Catalogum Sanctorum veteris Teſtamēti. Et ad Ebræos 11. verum panegyricon Sanctorum deſcribitur. Apud Syracidem etiam à cap.44. vſque ad finem deſcribuntur prolixæ celebrationes Sanctorum. Imò gloria Sanctorum, qui ex hac vita in fide Chriſti diſceſſerunt. ab ipſis Angelis celebratur, Apocal.7.14 20. &c. Hæc recitaui, vt oſtenderem, nos non tantùm probare veros honores Sanctorum, ſed ex firmis & ſolidis Scripturę fundamentis eos defendere.

Sub titulo venerationis Sanctorum, quid occultet Pontificij. Porrò ſub hoc axiomate, quòd Scriptura tradit, memoriam Sanctorum grata celebratione eſſe venerandam, Pontificij omnes ſuas ſuperſtitiones occultare conantur: Volunt enim conſequens eſſe: Si ſancti ſunt venerandi: Ergo ſunt inuocandi, adorandi. Ergo ſuffragia, patrocinia, merita, protectiones, auxilia Sanctorum ſunt imploranda. Quaſi Scriptura tantùm genus traderet (Sanctos eſſe honorandos) nobis verò liberum relinqueret excogitare qualeſcunque cultus, & quaſi omnia, quæcunque ſint, & quomodocunque fiant, modo fingantur in honorem Sanctorum fieri, Deo placeant, etiamſi honor ſoli Deo debitus, ad Sanctos transferatur. Sed Scriptura non tantùm tradit memoriam iuſtorum eſſe in benedictione, ſed oſtendit etiam, in honorandis Sanctis, ſæpe & facile peccari, & à regula pietatis aberrari, Chriſtus enim Matt.23. reprehendit Phariſæos, qui ſepulchra Prophetarum ædificabant, & monumenta iuſtorum ornabant, cùm ipſi interea gladiatorio animo perſecutioni Euangelij inhiarent. Iudæos etiam reprehendit, Ioan.8. qui Abrahami memoriam honorifice celebrabant: Fidem verò & opera eius non imitabantur, ſed contraria deſignabant. Ioannes Apocal.19. Cùm Angelum ſuum, quo reuelante, tam multa abdita myſteria cognouiſſet, iudicaret honorandum eſſe, in exceſſu peccat. Nam ad adorationem Angeli delabitur, ſed ab Angelo ſeriò repellitur. Et tamen cap.22. rurſus ex loco de veneratione Angeli, conatur conſequentiam extruere, de cultu adorationis Angelo exhibendo. Quod ideò tam accurata repetitione de ſeipſo Ioannes annotauit, vt in ipſis Sanctorum exemplis videamus, procliuem lapſum eſſe ex veneratione Sanctorum ad idololatriam, niſi intra certos terminos à Scriptura præfixos honor Sanctorum contineatur. Ita Cornelius intentione non mala coram Petro procidit, deferens ipſi adorationem, ideò quòd auguſtius quid de ipſo quàm de homine ſentiret, quia Angelus viſus fuerat Petrum ſibi præferre, cùm diceret: Hic dicet tibi, quid te oporteat facere. Sed Petrus illum honorem recuſat, quia inquit: Et ego ipſe homo ſum. Act.10. Et quod Epiſtola Iudæ, de altercatione Michaelis & Diaboli, circa corpus Moſis ſcribit: Interpretes ita exponunt, quòd ſepulchrum Moſis, quod Deus volebat ignorari, Diabolus voluerit proferre, vt ea occaſione ſuperſtitioſus cultus mortui inſtitueretur. Ita liber Sapientiæ cap.14. oſtendit ex memoriis mortuorum honorifice conſecratis & celebratis, tandem originem ſumpſiſſe idololatriam.

Scriptura oſtendit in honore Sanctorum facile peccari poſſe. *Phariſæi.* *Iudæi.* *Ioannes Euangeliſta.* *Cornelius.* *Epiſtola Iudæ.* *Liber Sapientiæ.*

Quid Scriptura doceat in honoribus Sanctorum de cæt. Scriptura igitur primò tradit, memoriam Sanctorum debere in precio eſſe. Secundò, oſtendit etiam in honorandis Sanctis ſæpe & facile peccari. Tertiò, in probatis exemplis monſtrat, qui ſint veri Sanctorum honores, Deo grati, & ipſis Sanctis accepti. Non enim quoſlibet honores, etiamſi opinione venerationis fiant, Sanctis acceptos eſſe, Angelus, Apocal.19. & 22. Petrus, Acto.10. & Paulus, Acto 14. oſtendunt. Et Moyſen, cuius memoriam Iudæi honorifice celebrabant, cùm doctrinam eius nō ſequerentur, Chriſtus dicit accuſaturum Iudæos. Ioan.5. *Scriptura cur Canonica dicta.* Quia igitur Scriptura ideò vocatur Canonica, quia debet norma & regula eſſe fidei & operum in Eccleſia. Non ergo meliùs, rectiùs aut tutiùs, quàm ex Scriptura ſacra peti poteſt aut debet, quæ ſit vera & pia ratio honorandi Sanctos. Et qui ſecundum Scripturæ exemplum Sanctos honorat ſeu veneratur, is reprehendi nec debet, nec poteſt, ſed læta conſcientia certus eſt, Deo id, quod facit, probari. Et ipſæ Sanctorum animæ abſque dubio aliud nec cupiunt, nec optant, nec gratum ſeu acceptum habere poſſunt, quam ſibi id à nobis fiat, quod voluntati Dei, quæ in verbo ipſius eſt patefacta, conforme eſt. In Eccleſia enim non debemus facere quod nobis rectum videtur, ſed quod Dominus noſter præſcribit, Deuter.12. De electitiis enim cultibus dicit: Quis hæc requiſiuit de manib. veſtris? Sit igitur verbū Dei in hac etiam quæſtione de veneratione Sanctorum lucerna pedibus noſtris, & lumen ſemitis noſtris.

Redu-

Digitized by Google

Reducit autem Apologia Confeſſionis noſtræ, Scriptuæ ſententiam de honoribus Sanctorum, ad tria hæc capita. I. Vt Deus in Sanctis celebretur. II. Vt dona ipſorum ampliſicentur, & ſancti ipſi laudentur, qui donis illis fideliter vſi ſunt. III. Vt virtutes ipſorum ad imitationem proponantur. In hiſce vero capitibus, Scriptura ſemper hoc fundamentum ponit, quod veras Sãctorum hiſtorias recitat, & inde capita hæc celebrationis ipſorum deducit. Extant autem de capitibus illis illuſtria in Scriptura exempla. Vt de primo: Quod Deus in Sanctis ſit celebrandus, Paulus, Galat. 1. recitata conuerſionis & vocationis ſuæ hiſtoria, addit hoc elogium: Et glorificabant in me Deum. Veræ enim celebrationes ſanctorum, debent eſſe commonefactiones, vt Eccleſia in Sanctis agnoſcat, & conſideret exempla præſentiæ, gratiæ, bonitatis, ſapientiæ, veritatis & potentiæ Dei, vtque propterea vera gratiarũ actione Deum celebret, qui tam illuſtria præſentiæ ſuæ teſtimonia in Sanctis proponit, quiq; varia dona inter filios hominum diſtribuit, inſtruẽs alios aliis, & mirabiliter eos gubernans ac defendens, vt doctrina, confeſſione, ſcriptis, miraculis, martyrio, conſtantia, præclaris factis, & aliarum virtutum exemplis, reliquis præluceant. Omnibus etiam aliquo modo notum eſſe debet, quomodo & quibus teſtimoniis Deus Eccleſiam omnibus temporibus colligat, ſeruet & gubernet, vt Deo gratiæ agantur, quod ſe patefecit, quod Eccleſię colligit & ſeruat, quod mittit Doctores & alios peculiaribus donis inſtructos, in quib. teſtimonia de ſe oſtendit. Matth. 5. Vos eſtis lux mundi. Sic luceat lux veſtra, vt homines videntes bona veſtra opera, glorificent Deum. Philip. 2. In medio nationis prauæ lucetis, tanquam luminaria in mundo, verbum vitæ præferentes. Epheſ. quarto. Sedens ad dexteram Patris, dat dona hominibus, aliis alia, ad ædificationem corporis Chriſti. 1. Corinth 12. Diuiſiones donorum ſunt, ſed idem eſt Deus, efficiens omnia in omnibus, vnicuique verò datur manifeſtatio ſpiritus ad id, quod expedit. Pſalm 105. Narrate omnia mirabilia eius. Pſal. 68. Mirabilis Deus in ſanctis ſuis. Galat. 2. Cognouerunt gratiam mihi datam, quod ille, qui efficax fuit in Petro ad Apoſtolatum circumciſionis, efficax fuit & in me erga Gentes. 2. Cor. 13. An experimentum quæritis in me loquentis Chriſti? Iſa. 49. Poſuit os meum, quaſi gladium acutum, & in vmbra manus ſuæ protexit me. Actor. 9. Organum electum eſt mihi, vt portet nomen meum coram Gentibus, & filiis Iſrael, ego enim oſtendam illi, quanta oportear ipſum pro nomine meo pati. Actor. 26. Conſtituo te miniſtrum, eripiens te à populo & Gentibus. Ier. 1. Noli dicere, quia puer ſum, quia ad omnia, ad quæ te mittam, ibis. Ne timeas à facie eorum, quia tecum ſum, vt eruam te à facie eorum, dicit Dominus. 1. Corinth. 15. Non ſum dignus vocari Apoſtolus, gratia autem Dei, ſum id, quod ſum. Abundantius omnibus laboraui, non ego tamen, ſed gratia, quæ mihi adeſt. Pſal. 8. Quid eſt homo, quod memor es eius? minuis eum, mox gloria & honore coronas eum. 1. Corinth. 12. Sufficit tibi gratia mea, virtus enim mea infirmitate perficitur. Et Maria in ſua Doxologia, ex profeſſo & pulcherrime hoc caput deſcribit: Magnificat anima mea Dominum, quia reſpexit ad miſeriam ſeu paupertatem ancillæ ſuæ. Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes, quia fecit mihi magna, qui potens eſt, & ſanctum nomen eius, & miſericordia eius à progenie in progeniem, timentibus eum. Fecit potentiam in brachio ſuo, diſperſit ſuperbos cogitatione cordis ſui. Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles. Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes. Suſcepit Iſrael puerum ſuum, recordatus miſericordiæ ſuæ. Sicut locutus eſt ad Patres noſtros, Abraham & ſemini eius in ſecula.

Ita in lapſibus Sanctorum, & in pœnitentia eorum, proponitur gratia Dei conſpicienda in infirmitatibus, Gal. 1. 1. Tim. 1. Matth. 26. Pſal. 51. In pœnis oſtendit, quod iniquitates in virga viſitet, miſericordiam autem non auferat Pſal. 89. Quodque corripiat ſuos, ne cum mũdo damnẽtur, 1. Cor. 11. In afflictionibus, perſecutionibus, mitigationibus, liberationibus, in exercitiis fidei, ſpei, charitatis, patientiæ, perſeuerantiæ, cõſolationis Sanctorum, conſpicienda proponitur præſentia, ſapientia, veritas, potentia & gratia Dei: Dominus mortificat & viuificat, 1. Regum 1. Cum ipſo ſum in tribulatione, Pſalm. 119 Fidelis Deus qui dat exitum 1. Corinth. 10. Ducit velut ouem Ioſeph. Pſalm. 80. Pſalm. 105. & 106. Actor. 7. Ebiæ. 11. Dauid Pſalmo 115. breui ſententia hæc complectitur. Non nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam, propter miſericordiam tuam, & veritatem tuam, ne dicant Gentes, vbi eſt Deus eorũ? Huc pertinet etiam, quod Deus ſanctos ſuos à miſeriis huius vitę liberatos, iam ſtolis albis decoratos ſecum habet, expectãtes plenam glorificationem, Apocalyp. 4. 6. 7. & 12. Lazarus, qui in vita ſua accepit mala, iam ſolatio fruitur, Luc. 16. Curſum conſummaui, de reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illo die, non ſolùm autem mihi ſed & omnibus, qui diligunt aduentum eius, 2. Timoth. 4. Precioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum eius, & ſanguis ipſorum, Pſal. 72. & 116. Cuſtodit omnia oſſa eorum, Pſalm. 34.

Lapſus Sanctorum, & eorum pœnitentia. Pœna Sanctorum. Afflictiones Sanctorum.

Secundò, Scriptura donec Dei Sanctis collata magnificat & celebrat, ipſos etiam Sanctos laudat, qui donis illis fideliter vſi ſunt. Ita Zacharias Luc. primo. Chriſtus, Matth. 11. Baptiſtam celebrant, Elizabeth, Mariam, Luc. 1. Paulus, 1. Corint. 15. Gratia eius in me vacua non fuit ſed laboraui, Matth. 25. Euge, ſerue bone, & fidelis, in paucis fidelis fuiſti, ſuper multa conſtituam te, intra in gaudium Domini tui, Ebræ. 3. Moſes fidelis fuit in domo Domini. Apocaly. 12. Non dilexerunt animas ſuas vſque ad mortem. Huc pertinent elogia Sanctorum, Actor. 7. Ebræ. 11. & 12. Pſalm. 105. 1. Corinth. 12.

De donis Sanctorum.

Tertiò, Gloriam Sanctorum eſſe, ſi doctrinam, fidem, ſpem, charitatem, patientiam & reliquas virtutes ipſorum imitemur, Paulus expreſsè dicit, Philip. 2. Sitis irreprehenſibiles in medio nationis prauæ, inter quos lucete tanquam luminaria in mundo, ad gloriam meam in die Chriſti. 1. Theſ. 2. Vos eſtis gloria noſtra, & corona gloriationis noſtræ. In veneratione igitur Sanctorum finis eſſe debet, ita celebrare virtutes Sanctorum, vt ſint exempla, ad imitationem & confirmationem propoſita. Hoc enim

De imitatione virtutum Sanctorum.

Digitized by Google

modo conuertuntur corda patrum ad filios, & increduli ad prudentiam iuſtorum, Lucæ 1. Ita Scriptura recitat veras Sanctorum hiſtorias, de doctrina & confeſſione eorum, vt fides noſtra in agnitione & confeſſione veræ doctrinæ, exemplis ipſorum, quæ verbo Dei conſentanea ſunt, confirmetur. Hoc modo & in hunc finem Stephanus, Actor. 7. Sanctorum hiſtorias prædicat. Paulus, Rom. 4. Chriſtus, Io 8. Abrahamum. Petrus, 1. Pet. 1. & 2. Pet. 2. Prophetas celebrat. Et Ebræ. 11. Ob fidei confirmationem, prolixus ille Sanctorum catalogus, ex veris ipſorum hiſtoriis contexitur, ſicut ſcriptum eſt, cap. 13. Quorum intuentes exitum cōuerſationis, imitemini fidem. Ita fiducia miſericordiæ Dei erigitur & confirmatur in nobis, quando audimus Dauidi adulterium, Petro negationem condonari, Pſalm. 51. Et 1. Timoth. 1. ad exemplum iis qui credituri eſſent in Chriſtum.

Doctrina & confeſſio Sanctorum.

Eadem ratione Scriptura reliquas virtutes Sanctorum celebrat, vt obedientiam ipſorum erga mandata Dei, quæ elucet in exercitiis pœnitentiæ, fidei, ſpei, charitatis, patientiæ, & reliquarum virtutum, conemur imitatione exprimere, & veſtigia ipſorum ſequi. Roman 4. Qui ſectantur veſtigia Abrahæ, Philip. 3. 1. Theſſal. 1. Imitatores noſtri ſitis, & obſeruate eos, qui ita ambulant, ſicut nos habetis pro exemplari, Roman. 15. In noſtram doctrinam præſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationem Scripturarum ſpem habeamus. Ebræ. 6. Ne ſitis ſegnes, ſed imitatores eorum, qui per fidem & patientiam, hæreditatem accipiunt promiſſionum, ad Ebræos 12. Cùm tantam copiam teſtium habeamus, per patientiam curramus in propoſito nobis certamine, 2. Tim. 3. Tu aſſectatus es doctrinam meam, inſtitutionem, propoſitum, fidē, longanimitatem, dilectionem, patientiam, perſecutiones, afflictiones. 1. Tim. 4. Eſto typus fidelium, in verbo, in conuerſatione, in dilectione, in ſpiritu in fide, in caſtitate. 3 Reg. 19. Non ſum melior patribus meis, Pſal. 22. Patres noſtri clamauerunt ad Deum, & exaudiuit eos. Huc pertinent integri Pſalmi, 105. & 106. Et totum caput ad Ebræos 11.

Exempla obedientia Sanctorum erga mandata Dei.

Gloria etiam beatorum, in qua nūc ſunt, ideo celebratur, vt nos in hac peregrinatione difficilima, ſuſpiremus ad ſocietatem & congregationem illorum, ſicut Scriptura inquit: Collectus eſt ad populum ſuum, vt eò contendamus, & curſum noſtrum dirigamus, & hac meditatione, nos in hac lachrymarum valle confirmemus & conſolemur.

Gloria & beatitudo Sanctorum.

In hac verò imitatione diſcrimen eſt, inter virtutes communes, ſicut Paulus vocat, fidem communem, Tit. 1. & inter dona ſingularia, ac vocationes peculiares. Paulus etiam in hoc genere tradit regulam imitationis, 1. Corinth. 11. Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti: Ne ſcilicet ea Sanctorum opera imitemur, quæ non habent verbum & mandatum Dei. Nam ipſa Scriptura ideo ad præmonitionem, non tantùm virtutes, verùm etiam lapſus & næuos Sanctorum deſcribit, vt oſtendat, prudentia in accommodandis exemplis opus eſſe. Ita Paulus phariſaiſmum ſuum deſcribit, Actorum 26. Galat. 1. Philipp. 3. Petri etiam næuum in vſu doctrinæ de adiaphoris notat, Gal. 2. Et Ioannes ſuam hallucinationem in cultu Angelorum ipſe bis repetit, Apocalyp. 19. & 22. Cultus etiam electitij, etſi non mala intentione inſtituti, ideo in Scriptura taxantur, Iudic. 17. Exod. 32. Et Sanctorum lapſus ideo deſcribuntur, vt in imitandis Sanctorum factis, norma ſit verbum Dei, 2. Regum 12. Matthæi 26. In imitatione etiam habendam eſſe rationem vocationis, Chriſtus oſtendit, Ioannis 18. Si regnum meum eſſet mundanum, miniſtri mei pugnarent, Lucæ 22. Vos autem non ſic, Matthæi 26. Qui gladium acceperit, &c. Hoc modo & hac ratione, Scriptura Canonica Sanctorum honores tractat. Quomodo enim vera primitiua Eccleſiæ antiquitas, Sanctos piè honorarit, poſtea in hiſtoria annotabimus. Syracides certè in prolixa ſua Panegyri, eadem & non alia capita ſequitur, ſicut ea deſcribit, cap. 44. Laudemus viros præſtantes, maiores noſtros. Multam gloriam per hos Dominus fecit magnificentia ſua, ſapientia, conſilio, potentia, celebres fuerunt. Veri benefici ſeu benemeriti, nomen & gloriam adepti ſunt, prædicantur & celebrantur à populis, corpora ipſorum honorificè ſepulta ſunt. Henoch exemplum eſt pœnitentiæ nationibus, &c. Vulgata quidem tranſlatio Syracidis alicubi obliquè transformata eſt ad Pontificios cultus: Vt cum cap. 49. dicit: Oſſa Ioſeph viſitata eſſe, & poſt mortem prophetaſſe. Sed Græcus textus habet ἐπεσκέπησαν conſeruata ſunt, quod cum hiſtoria congruit, Geneſ. 50. De oraculis verò oſſium Ioſephi mortui, nec hiſtoria Moſis nec Græcus Syracides quicquam habent. In cap. 50. Vulgata tranſlatio ita loquitur, quaſi Onias poſt mortem oret pro populo, ad confirmandum ſomnium, 2. Macha. 15. Sed Græcus textus diſertè ita loquitur, quod ſit quaſi inuitatorium, vt viuentes benedicant, & orent Dominum.

Diſcrimen imitationis Sanctorum, quoad virtutes communes, & dona ſingularia.

Syracides depravata.

Talis Sanctorum veneratio, in Eccleſiis noſtris exemplo Scripturæ probatur & ſeruatur. Proponuntur enim veræ hiſtoriæ, & ex illis ea capita, quæ iam recitauimus, populo inculcantur. Falſum igitur eſt, quod Pontificij dictant, nos docere contemptionem & deſpicientiam Sanctorum quaſi memoria ipſorum nulla celebratione ſit cohoneſtāda, cùm illam celebrationem Sanctorum, quæ vnica, vera, Deo placens & Sanctis honorifica eſt, ſicut ſcilicet in Scriptura Canonica tradita eſt, ſtudioſè obſeruemus. De Pontificia verò Eccleſia conquerimur, quod veros illos Sanctorum honores, de quibus Scriptura loquitur, nec ſeruant, nec curant, nec requirunt, ſed eos obſcurant, peruertunt, & tollunt. Pro veris enim Sanctorum hiſtoriis, impudentes fabulas de Sanctis ſpargunt, de tali fide, & de talibus operibus, quæ non tantùm non habent teſtimonia in verbo Dei, ſed plerumque cùm eo ex diametro pugnant.

Veneratio Sanctorum in Eccleſ. Auguſtanæ confeſſionis.

Pontificij laudes veros ſ. honores ſpernunt.

Tempore Gelaſij, ſicut notat Gratianus diſtin. 15. tales legendæ de Sanctis, ſecundum antiquorum autoritatem, ſingulari cautela in Eccleſia Romana non legebantur, quia vel ab infidelibus, vel ab hæreticis, vel ab incertis authoribus ita conſcriptæ iudicabantur, vt veræ fidei potius ſubſannatio, quàm confirmatio eſſent. Nunc verò tales fabulæ Luciani narrationibus impudentiores, quaſi columen ſunt familiæ Pontificiæ. Cúmque aureæ quondam Lombardicæ hiſtoriæ fabellæ, toti iam mundo fœteant, nouo artificio, ſub prætextu, quaſi veterum & Græcorum autorum,

Legendæ Sanctorum apocryphæ

Lombardica hiſtoria.

rum, à Lipomano & Surio, eadem fabula, quam antea propter actores, ſicut Terentius de ſua quadam fabula, inquit, exploſam putant, rurſus in theatrum adfertur.

Diſcrimen & periculū Vergerij propter legendā Georgij.

Nota eſt Vergerij hiſtoria, qui, cùm in Tridentina Synodo Georgij legendam, quàm Gelaſius diſtinct. 15. diſertè autoribus hæreticis tribuit, ſibi non per omnia probari oſtenderet, in diſcrimen dignitatis, imò vitæ & capitis adductus fuit.

Pontificij multos venerantur pro Sanctis, qui nunquā fuerunt in rerū natura, aut in gehenna ſunt.

Multos etiam Pontificij Sanctos venerantur, qui nunquam vel vixerunt, vel in rerum natura fuerunt, vt Georgium, Chriſtophorum, Katharinam. Vſitatum fuit in ipſo etiam Papatu dictum: Multorum reliquias coli in terris, quorum animæ ardeant in inferno. Et digni ſunt Pontificij omnium bonorum odio, vel hanc vnicam ob cauſam, quod hiſtorias de vita & obitu martyrum, quas veteris doctrinæ & conſolationis pleniſſimas fuiſſe, non eſt dubium, tam fœde & impudenter, fabulis ſuis deprauarunt.

Cyprianus.

Cyprianus ſcribit: Eccleſiam certos notarios adiunxiſſe martyribus, vt acta eorum fideliter annotarent, ad laudem Dei & inſtructionem fidelium. Eò magis verò dolendum eſt, pro auro illo, non carbones, ſed ſordes & ſtercora ſuperſtitioſiſſimarum fabularum, à Pontificiis ſuppoſita eſſe.

Pontificij Sanctis tribuunt honores repugnātes Scripturæ.

Non tantùm autem illos honores, de quibus Scriptura loquitur, Pontificij Sanctis non deferunt, ſed ſine Scriptura, & contra Scripturam, ritu prorſus ethnico, donariis, ſacrificiis ſeu oblationibus, nuncupatione votorum, peregrinationibus, templis, altaribus, feriis, ieiuniis, inuocatione & adoratione, fiducia & ſpe auxilij, ob merita ipſorum, Sanctis cultum exhibent, & exhiberi volunt. Et hæc ſciat Lector intelligenda eſſe, quando Pontificij de veneratione Sanctorum loquuntur, ſicut mox oſtendemus. Ita ergo illud, quod de venerandis ſeu honorandis Sanctis ſpecie aliqua ab aſtutioribus Pontificiis diſputatur, vt Eccleſias noſtras calumniis prægrauent, & lectores à conſideratione pudendæ idolomaniæ, quæ regnat in Eccleſia Pontificia, abducant, planè & perſpicuè ex Scripturæ fundamentis explicatum eſt.

Eccleſia noſtra non docent, ſanctos vnà cum corporibus extinctos eſſe.

Ad alteram etiam calumniam expedita reſponſio eſt. Confeſſio enim noſtra nequaquam dicit, animas Sanctorum, qui ex hac vita diſceſſerunt, vel extinctas eſſe vnà cum corpore, vel ſine ſenſu & intellectu, hoc eſt, ſine vita dormire. Nam Scriptura, de anima à corpore ſeparata, ita docet, Matth. 10. Corpus occidunt, animam verò non poſſunt occidere. Eccleſ. 12. Paulus redit in terram, vnde erat: Spiritus verò redit ad Deum, qui dedit illum, Ioan. 5. A morte tranſit in vitam. Philip. 1. Cupio emigrare & eſſe cum Chriſto. 2. Corinthio. 5. Probamus magis peregrè abeſſe à corpore, & præſentes adeſſe apud Dominum. Luc. 23. Hodie mecum eris in Paradyſo, Luc. 16. Anima Lazari ſeparata à corpore, ſolatio fruitur in ſinu Abrahæ. Et vita animarum beatarum, quæ à corpore ſeparatæ ſunt, qualis ſit, multis in locis in Apocalypſi deſcribitur, præcipuè capit. 4. 5. 6. 7. 15. &c. Ex colloquio etiam Moſis & Eliæ cum Chriſto, non obſcurè hoc colligitur.

Matthias Deuuayus Vngarus.

Fuit noſtris temporibus quidam Matthias Deuuayus Vngarus, qui ſparſit opinionem, animas piorum poſt ſeparationem à corpore, vſque ad reſurrectionem carnis dormire ſine ſenſu & intellectu. Hoc paradoxon arripuerunt Anabaptiſtæ, ſed opinio iſta publicè reprobata eſt à noſtris, & Apologia Confeſſionis Auguſtanæ concedit: Sanctos in cœlis in genere orare pro Eccleſia. Credimus igitur & confitemur, corpora piorum defunctorum, dormire in puluere, in ſpe reſurrectionis: Animas verò eſſe & viuere apud Chriſtum.

Cur ſancti mortui appellantur.
An in hac vita aliquis ſanctus appellandus.

Quòd verò vſitatè vocantur mortui, illud fit ad oſtendendum diſcrimen, inter Sanctos, qui in hac vita adhuc nobiſcum commorantur, & inter eos, qui ex hac vita diſceſſerunt. Falſum enim eſt, & repugnat vniuerſæ Scripturæ, quod Pontificij diſputant, Nullum piorum, dum in hac vita eſt, ſanctum appellandum (Ioann. 17. Romanorum 1. 8. 15. 16. & in locis innumeris) Canonizatio Romanenſis, pars eſt idolomaniæ & nundinationis Babylonicæ.

Sancti viui. Sancti mortui.

Viui igitur, ſancti vocantur, qui adhuc in his terris in carne viuunt. Qui verò hinc emigrarunt, vocantur mortui, licet animæ vitam viuant meliorem. Ita enim Scriptura loquitur, Romanorum 14. Siue viuimus, ſiue morimur, Domini ſumus. In hoc enim Chriſtus & mortuus eſt, & reſurrexit, vt viuis & mortuis dominetur: Apocalypſis decimoquarto, Beati mortui, qui in Domino moriuntur. 1. Theſſalon. 4. Mortui in Chriſto reſurgent primum. Et Chriſtum in ſymbolo confitemur mortuum fuiſſe, priùs quàm per reſurrectionem reuixit. Confitemur etiam Chriſtum iudicaturum viuos & mortuos, hoc eſt, & eos, quos extrema illa dies adhuc in carne viuentes deprehendet, & eos qui ante extremum illum diem, ex hac mortali vita diſceſſerunt, quos ſymbolum mortuos appellat.

Patres ſanctos vocant mortuos.
Auguſtinus.

Et ipſi Patres, Sanctos, qui hinc diſceſſerunt, appellant mortuos. Auguſtinus de Ciuita. libro 22. capite decimo: Nos Martyribus, noſtris memorias, ſicut hominibus mortuis, quorum apud Deum viuunt Spiritus, fabricamus. Idem de vera Religione, capite 55. Non ſit nobis religio cultus hominum mortuorum: quia ſi piè vixerunt, non quærunt tales honores. Et de cura pro mortuis, capit. quarto: Martyres vocat mortuos.

Chryſoſtom.

Chryſoſtomus etiam Petrum & Paulum vocat mortuos, Homilia 66. ad Anthiochenos. Mera igitur calumnia eſt, quam Pontificij, ex vocabulo mortuorum ſtruunt. Quod ſi quis eo ſenſu Sanctos appellaret mortuos, ſicut Iulianus apud Cyrillum, libro ſexto & decimo, is meritò damnaretur.

Natales ſeu natalitia ſanctorum.

Veteres enim dies obitus Sanctorum, pulchrè vocarunt natales, ſiue natalitia ipſorum, quod tunc ingrediantur vitam meliorem, quæ verè vita eſt. Et cœleſtis patria verè vocatur Regio viuorum. Chriſtus etiam, Ioann. capite 11. de Lazaro inquit: Non eſt mortuus, ſed dormit. Item, qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit, viuet.

Sanctos pro Eccleſia militante eſſe ſolicitos.

Tertio: Neque hic eſt ſtatus controuerſiæ, quando de inuocatione Sanctorum diſputatur, quaſi ſentiamus, animas Sanctorum apud Chriſtum adeo eſſe ſecuras, vel gaudio & gloria quaſi ebrias, vt vel non cogitent, quòd filius Dei in terris, ſemper vſque ad finem mundi, ſibi colligat Eccleſiam, vel non ſciant, aut certè non curent, quod Eccleſia ſub vexillo crucis in terris militans, variis afflictionibus & perſecutionibus

expoſita & ſubiecta ſit, velut à Chriſto, apud quem præſentes ſunt, nihil boni vel cupiant, vel optent, vel petant Eccleſiæ, quam ſciunt in terris ſub cruce laborare. Quia enim beati in patria, nobiſcum vnius & eiuſdem corporis membra ſunt, cuius caput Chriſtus eſt, & quia charitas non excidit, & Sancti apud Chriſtum viuunt, ac ſciunt Deum prouidiſſe, vt ſine nobis non conſummentur, Ebræ. 11. Sed expectandum, donec compleantur conſerui & fratres eorum in terra, Apocalyp. 6. Piæ & bonæ ſunt cogitationes, beatos in cœlo, licet particulares circumſtantias ſingulorum hominum in terris verſantium non videant, pro ipſo tamen generali ſtatu Eccleſiæ, quam in terris ſub cruce militare ſciunt, ſuo quodam modo, vt quia ipſi experti ſunt, quot & quantæ ſint mortalis vitæ difficultates & miſeriæ, ſolicitos eſſe, atque ideo viuentibus, vtpote membris ſuis, bene velle, & à Chriſto, apud quem præſentes viuunt, optima quæque cupere & optare, vt à malo ſeruati & liberati, ad ſocietatem cœleſtis patriæ transferantur. Et tales pias cogitationes nec improbamus, nec damnamus: Apologia enim Confeſſionis Auguſtanæ dicit, concedimus Sanctos in cœlis orare pro Eccleſia in genere. Saxonica Confeſſio dicit, ex colloquio Moſis & Eliæ cum Chriſto colligi, Beatis in cœlo curæ eſſe Eccleſiam, & beatos orare pro Eccleſia. Witenbergenſis Confeſſio dicit, ſicut Angeli ſoliciti ſunt pro nobis, ita Sanctos in cœlis orare pro Eccleſia.

Apologia Auguſtanæ Confeſſionis. Confeſſio Saxonica. Confeſſio Wurtenbergenſis. Sanctos in cœlo pro eccleſia militante orare. Scriptura diſertè non affirmat.

Quia tamen in Scriptura, quæ Canonica eſt, nullum prorſus extat perſpicuum, expreſſum & certum teſtimonium de Sanctis, qui ex hac vita diſceſſerunt, orantibus in altero ſeculo pro Eccleſia militante, cùm aliàs Apocalypſis Ioannis multa & varia de ſtatu beatorum in altera vita oſtendat, vrgeri illud pro indubitato & neceſſario fidei articulo, nec debet, nec poteſt, ſed ſint & maneant cogitationes, nec malæ, nec impiæ. Multò minus verò inuocatio Sanctorum, & quæ præterea de agnitione & exauditione particularium votorum, & de auxiliis affinguntur, inde ſine Scriptura effingenda ſunt. Sed hæc poſtea in refutatione argumentorum, & in hiſtoria inuocationis Sanctorum repetenda, & plenius explicanda erunt. Hoc loco tantùm calumniæ, quibus præcipuus & verus controuerſiæ huius ſtatus, à quibuſdam occultatur, inuoluitur & tranſponitur, repellendæ fuerunt. Quando igitur de inuocatione Sanctorum diſputatur, non eſt quæſtio, an Sancti ſint honorandi: nec quæſtio eſt, an Spiritus Sanctorum, qui ex hac vita diſceſſerunt, apud Chriſtum viuant, & Eccleſiæ in terris benè velint: Sed de inuocatione Sanctorum, qualis in Eccleſia Pontificia vſitata eſt, controuerſia eſt. De ea igitur, Quæ, Qualis, & Quanta ſit, iam dicemus.

Quæ extra ſtatum quæſtionis diſputentur.

DE INVOCATIONE *Sanctorum, quomodo in Eccleſia Pontificia & doceatur & exerceatur.*

CRASSAS ſuperſtitiones & terros abuſus hærentes in inuocatione Sanctorum, quidam ex patronis regni Pontificij, conquiſitis minus aſperis pharmacis, conantur mitigare, & variis coloribus pingere, vt vetus ſuperſtitio, gladio verbi Dei profligata, nouo iam velata fuco, Eccleſiæ rurſus obtrudatur. Sciunt enim Rhetoricum, ſiue vt veteres locuti ſunt, Sophiſticorum artificium eſſe τὰ σκληρὰ μαλθακῶς λέγειν. Quidam igitur contendunt, Sanctos non inuocari tanquam datores ſeu largitores beneficiorum, nec tanquam auxiliatores in neceſſitatibus, aut defenſores in periculis, ſed ſolũmodo tanquam interceſſores, vt apud Deum orent pro nobis, hoc eſt, vt non ad miſericordiam, opem & auxilium, ſed tantùm ad orationes beatorum in cœlo confugiamus, (quod tamen pharmacum Tridentinum Cõcilium diſertè reiicit) ſicut in hac vita alter alterius orationibus ſe cõmendat, & petit aliorum precibus ſe iuuari, Romanor. 15. Et hoc modo honorem & officium mediatoris Chriſto non derogari, nec in Sanctos transferri contendunt. Inuocationem enim Sanctorum nihil aliud eſſe, quàm compellationem, ſicut quando Paulus viuos, vel coràm verbis, vel abſentes per litteras compellat, vt ſui in orationibus memores ſint. Vicelius etiam luce veritatis eò adigitur, vt dicat, Sanctos non inuocandos, cùm inuocatio ſoli Deo debeatur, ſed tantùm compellandos, vt orent pro Eccleſia militante. Sunt, qui rhetoricentur, inuocationem Sanctorum nihil aliud eſſe, quàm ſi quis orationem ſuam ad Deum in nomine Chriſti dirigens, in ipſa oratione hanc cogitationem & hoc votum admiſceat, vt optet ſe & neceſſitatem ſuam includi, ſicut orationibus fidelium in hac terra viuentium, quando ſiue nominatim pro quibuſdam, ſiue in genere pro vniuerſa Eccleſia interpellant: Ita etiam in deſideriis beatorum in cœlis, quibus Eccleſiæ in terris militanti benè volunt, ſe & neceſſitatem ſuam optet, includi, vt qui membrum & frater ſit etiam beatorum in cœlis. Alij inuocationem Sanctorum Rhetorico ſchemate excuſant & defendunt, quod tantum ſit, vel commonefactio, ſtatuens beatos in cœlo pro neceſſitatibus, quibus non ignorant Eccleſiam in his terris militantem ſubiectam eſſe, ſolicitos eſſe, & pro illis Chriſtum, apud quem præſentes adſunt, in genere interpellare, vel ſit deſiderium, optans & celebrans beatos id facere, quod per ſe vltro faciunt. Dauidem enim tali figura, ſuam confeſſionem & deſiderium ſuum ſæpè exprimere, vt Pſalm. 148. Laudate Dominum omnes Angeli, Sol, Luna, Stellæ, Dracones, Abyſſi, ignis, grando, nix, glacies, ventus, montes, colles, arbores, beſtiæ, ſerpentes, volucres, reges terræ, & omnes populi, Principes & omnes Iudices terræ, ſenes cum iunioribus. Pſalm. 103. Benedicite Domino omnes Angeli eius, exercitus & miniſtri eius, Benedicite Domino opera eius. Item, Timete Deum omnes Sancti eius: Dilige Do-

Diſſenſio Pontificiorũ ſententia de inuocatione Sanctorum. I. Inuocari vt interceſſores.

Secunda. Vicelius.

Tertia.

Quarta.

gite Dominum omnes ſancti eius. Et quod Daniel.3.ex Græco in cantico trium virorum in fornace Babylonica legitur: Spiritus & animæ iuſtorum, benedicite Domino: Laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

Et huiuſmodi aſcititiis coloribus, manifeſtiſſima ſcripturæ dicta, quę inuocationi Sanctorum rectè & verè opponi ſolent, mirificè eludunt. Quia verò tantùm ſophiſticæ, ſeu potius præſtigiatrices incruſtationes, palliationes & fucationes ſunt, cum doctrina & exempla inuocationis Sanctorum in Eccleſia Pontificia, longè aliud non tam teſtentur, quàm ſonora voce clamitent, vtile eſt, ex authenticis Pontificiorum ſcriptis oſtendere. Primò doctrinam, quid & quomodo de inuocatione Sanctorum doceant. Deinde exempla, quomodo, propter quas cauſas, quo ſenſu, & qua fiducia Sanctos inuocent. Ita enim poſtea refutationes & explicationes planiores & faciliores erunt. Non autem omnium Monachorum ſordes, qui audaciſſimè, aut vt verius dicam, impudentiſſimè de inuocatione Sanctorum nugati ſunt, coaceruabimus (quanquam talis labor Eccleſiæ ad poſteritatem non inutiliter impenderetur.) Exciperent enim forſan Pontificij, eſſe priuatas ſuperſtitiones, non publicam aut receptam Eccleſiæ ſuæ doctrinam. Sed ex publicis ſeu authenticis ſcriptis, vnde formam publicæ ſuæ doctrinæ, petere ſolent, paucas quaſdam ſententias annotabimus.

Capita doctrinæ Papiſticæ de inuocatione Sanctorum.

Longobardus igitur libro quarto, diſtinctio. 45. ita concludit: Intercedunt ergo ad Deum pro nobis Sancti, & merito, dum illorum merita ſuffragantur nobis, & affectu dum vota noſtra cupiunt impleri: Oramus ergo vt intercedant pro nobis, id eſt, vt merita eorum nobis ſuffragentur, & vt ipſi velint bonum noſtrum, quia eis volentibus, Deus vult & fiet. Hæc Magiſter.

Longobardus, Intercedunt merito & affectu.

Alexander Alenſis, Sententiariorum ſeu Scholaſticorum primus & vetuſtiſſimus, dicit Sanctos orandos eſſe propter tres cauſas. I. Propter noſtram inopiam, quam habemus in merendo, vt vbi noſtra non ſuppetunt merita, patrocinentur aliena, vel propter inopiam, quam habemus in contemplando, vt qui non poſſumus ſummam lucem reſpicere in ſe, ſaltem in ſanctis aſpicere valeamus, vel propter inopiam, quam habemus in amando, quia orationis effectus dependet ex deuotione, & plerumque imperfectus homo, magis ſentit ſe affici circa Sanctos, quàm circa Deum.

Alexander Alenſ de cur ſi orandi Sancti. Prima.

II. Orandos dicit Sanctos propter ipſorum gloriam, vt dum per eorum ſuffragia, quod petimus, impetramus, ipſos magnificemus, & glorificando collaudemus.

Secunda.

III. Propter Dei reuerentiam, vt peccator, qui Deum offendit, quaſi non audeat ipſum in propria perſona adire, recurrat ad Sanctos eorum patrocinia implorando. Idem inquit: Sanctos oramus vt mediatores, per quos impetramus. Hanc Alenſis ſententiam, ipſis fermè verbis reliqui Scholaſtiti repetunt. Tranſlata etiam eſt in Lombardicam hiſtoriam, & in Rationale diuinorum.

Tertia.

Bonauentura: dicendum, quod Sanctorum orationes multa nobis bona impetrant, ſicut dicit Magiſter, merito & affectu, merito quidem præcedenti. Licet enim ſufficienter iam remunerati ſint pro ſuis meritis, & nunc non ſint in ſtatu merendi, tamen quia multa ſupererogarūt, tantum meritis ſuis locum adepti ſunt, vt non ſolùm ſibi beatitudinem & gloriam meruerint, ſed etiam aliis iam poſſint ſuffragari. Idem inquit: Qui antea erat indignus, rogando Sanctos eorum patrocinio efficitur dignus.

Bonauentura.

Thomas reddit hanc rationem inuocationis Sanctorum. Quia vltima reducuntur in Deum per media. Ideo mediantibus Sanctorum ſuffragiis, Dei beneficia in nos diffunduntur. Et nos beneficia Dei ſumimus mediantibus Sanctis, inde Sanctos conſtituimus interceſſores, & quaſi mediatores pro nobis, oratione vel expreſſa vel interpretatiua, hoc eſt, quia merita ipſorum exiſtentia coram Deo, ſunt nobis ſuffragia. Idem diſputat non dicendum eſſe: Chriſte ora pro nobis, hoc eſt, non orandum eſſe, vt propter interceſſionem Chriſti exaudiamur, & quæ petimus, impetremus.

Thomas.

Thomas prohibet orare: Chriſte ora pro nobis.

Gabriel Biel ſuper Canonem pronunciat nos, ordine inſtituto à Deo, debere ad auxilia Sanctorum confugere, vt ſaluemur eorum meritis & votis. Ibidem dicit: Patrem cœleſtem dimidium regni ſui dediſſe beatiſſimæ virgini cœlorum Reginæ, idque in Eſther ſignificatum, cui Aſſuerus dimidium regni pollicetur. Ita patrem cœleſtem cùm habeat iuſtitiam & miſericordiam, iuſtitia ſibi retenta, miſericordiam exercendam virgini matri conceſſiſſe. Hoc Bernhardinus in ſuo Mariali etiam reperit, & inde infert, à foro iuſtitiæ Dei appellandum eſſe, ad forum miſericordiæ matris eius.

Gabr. Biel.

Miſericordia Mariæ, iuſtitiam Deo tribuit.

Antoninus Archiepiſcopus Florentinus parte 3. Summæ titulo 3. dicit: Diuina beneficia deſcendere in nos, mediantibus Angelis & animabus beatis, quia Deus bonitatem ſuam communicet inferioribus. Idem inquit: Lex Deitatis eſt, infima ad ſuprema per media reducere. Quantum verò ad dona gratiæ, beati ſunt medij inter Deum & viatores. Et titulo 12. dicit: Sanctos per Canoniſationem à Papa proponi, vt exemplar fidei & vitæ ſanctæ, & ab omnibus adorandos, ac in neceſſitatibus inuocandos. Idem parte 4. titulo 15. de Maria virgine inquit: Neceſſarium eſt, vt hi, ad quos conuertit oculos ſuos, pro eis aduocans, iuſtificentur & ſaluentur. Ad obiectionem verò, 1. Ioan. 2. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum, ita reſpondet: Chriſtus non ſolum aduocatus eſt, ſed & iudex cuncta diſcuſſurus, ita quòd nihil inultum remanebit. Cùm itaque vix iuſtus ante eum ſit ſecurus, quomodo peccator ad eum tanquam aduocatum accederet? Ideo Deus prouidit nobis de aduocata, quæ mitis & ſuauis eſt, in qua nihil inuenitur aſperum. Item, Maria ita aduocat & interpellat, vt Deum patrem placet, & conuerſos ad gloriam inducat. Dulciſſimam illam ſententiam, Ebræor. quarto, de Chriſto Pontifice noſtro: Accedamus ad thronum gratiæ, &c. ita deprauat Antoninus: Maria eſt Thronus Chriſti, in qua quieuit. Ad eam igitur cum fiducia accedamus, vt conſequamur miſericordiam, & gratiam inueniamus, ad auxilium oportunum. Citat etiam & laudat Bernhardi ſententiam. Securum acceſſum habes ad Deum ô homo, vbi

Antoninus.

Maria aduocans pro hominibus.

mater ſtat ante filium, filius ante patrem, Mater oſtendit filio pectus & vbera, Filius patri latus & vulnera. Item, ad mediatorem Chriſtum opus eſt nobis aliis mediatoribus. Item vſitatùm illud, quod Maria vocatur plena gratia, & porta cœli, non ita exponit, quòd Chriſtum, ex cuius lenitudine gratiam accipimus, quique eſt via, veritas, & vita, genuerit, ſed inquit, ideo dici ut plena gratia, quia ſecundùm Albertum, eſt medium & cauſa gratiæ, transfundendo eam in genus humanum. Er addit Mariam verè poſſe dicere illud, Syrach 24. In me omnis gratia vitæ & veritatis: In me omnis ſpes vitæ & virtutis, quod tamen dictum, Syrach in ſua lingua non habet. Et totum illud caput de ſapientia Dei loquitur. Portam cœli dicit Mariam vocari, ideò, quia, quicquid vnquam gratiæ de cœlis exiuit in mundum, hoc per Mariam exiuit, & quicquid in cœlum intrat, hoc per Mariam intrare neceſſe eſt. Sanctos etiam dicit Antonius vocari portas cœli, ideò, quia per ſuffragia ſua importent nos in cœlum. Et de aſſumptione Mariæ dicit, Seraphin voluiſſe Mariam apud ſe retinere, ſed ipſam de filio ſuo ſedente ad dexteram patris, allegaſſe illud, Geneſis 2. Non eſt bonum hominem eſſe ſolum: Addens, ſum ei data in adiutorium, in redemptionem per compaſſionem, in glorificationem per interceſſionem, vt cùm minatus fuerit, ſubuertere terram, ſicut in diluuio, ego appaream tanquam arcus, vt recordatus fœderis repropitietur, &c. Sicut publica pictura in templis ſuis confeſſionem huius doctrinæ oſtentant, Chriſtum ſcilicet minitari & proiicere iacula, homines verò confugere ad miſericordiam Mariæ, quæ vt Mediatrix ſe interponat, & oſtentatis filio vberibus, iacula eius pallio ſuo excipiat.

Maria plena gratia.

Maria porta cæli.

Sancti portæ cæli.

Hoc Bernhardinus in ſuo, quod publica authoritate confirmatum eſt, Mariali, ita declarat. Maria fuit adiutrix noſtræ redemptionis. Et eſt auxiliatrix noſtræ iuſtificationis. Deus enim omnes gratias faciendas Mariæ commiſit, quas ipſa fideliter diſtribuit. Omnes igitur in ſuis neceſſitatibus debent ad eam recurrere. Item eſt illuminatrix noſtra, quos in fide & virtute illuminat, cui naſcenti Deus dixit: Dedi te in lucem Gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ. De ipſa dici poteſt. Lumen ad reuelationem Gentium, &c. Eſt aduocata noſtra, cauſas noſtras coram Deo agens, interceſſione, & ſanctitatis merito. Si enim merita aliorum Sanctorum pro nobis apud Deum intercedunt, multò fortius merita illius, quæ plenitudinem obtinuit meritorum & gratiarum, poterunt nobis diuinam gratiam impetrare. Dicitur collum, ſicut enim collum eſt medium inter caput & corpus, ſic ipſa eſt Mediatrix inter Deum & nos. Et ſicut à capite per collum in corpora deſcendunt omnia, ita à Chriſto per virginem in nos veniunt omnia dona. Ipſa enim nobis gratias ſpirituales tribuit. In Chriſto enim eſt gratia tanquam in capite influente, in Maria ſicut in collo transfundente. Nulla enim gratia venit de cœlo ad terram, niſi tranſeat per manus Mariæ. Nam gratiæ omnes intrant in Mariam, & ab illa nobis communicantur. Eſt enim Mediatrix, ſaluationis, coniunctionis, iuſtificationis, reconciliationis, interceſſionis, communicationis. Hæc Bernhardinus. Huius generis poſſem plura & craſſiora ex Monachorum Marialibus adſcribere, ſed quia ſolent excipere, ex priuatis priuatorum ſomniis, non eſſe æſtimandam publicam Eccleſiæ Pontificiæ doctrinam, volui ex publicis Scriptis, in quibus communis forma doctrinæ Pontificiç, ſicut tempore Scholaſticorum tradita fuit, comprehenditur, pauca hæc annotare.

Mariale Bernhardini.

Maria adiutrix iuſtificationis.

Illuminatrix.

Aduocata.

Collum.

Mediatrix.

Et illa adhuc hodie retinentur & defenduntur à Pontificiis. Sotus enim in Confeſſione Catholica dicit, Sanctos in cœlo eſſe coadiutores & cooperatores in opere ſalutis noſtræ.

Sotus.

Colonienſes in ſuo antididagmate dicunt, Sanctos in cœlo, quaſi patronos, opitulatione apud Deum pro nobis intercedere, ita vt Deus patiatur ſe miſericorditer reconciliari propter merita & interceſſiones Sanctorum, ſuáque dona nobis propter illos impertiat.

Colonienſes.

Lindanus citat & probat illud ex imaginaria ſeptima ſynodo, Sancti in cœlis pro me apud Deum ſupplicant, quo per illorum mediationem propitius ſit Deus, & remiſſionem peccatorum mihi gratis largiatur.

Lindanus.

Saltzgerius dicit: Sanctos inuocandos eſſe, ad duo beneficia nobis impendenda, tum vt pro nobis apud Deum intercedant, tum vt ſiue viſibiliter ſiue inuiſibiliter adiutorium nobis impendant.

Saltzgerus.

Dietenbergius dicit: Sanctos pro nobis intercedere, nihil aliud eſt, quàm quòd noſtram cauſam apud Deum agant, non tam noſtra, quàm ſua merita & vota, pro obtinenda noſtra ſalute, offerendo.

Dietenbergius.

Clichtoueus: Opera Sanctorum ita ſunt accepta Deo, vt non ſolùm ipſi vitam æternam inde conſequantur, ſed & vt opem eorum implorantibus, multa beneficia poſſint impetrare. Item, ſicut diuerſæ ſunt manſiones in cœlis, ita alius Sanctorum aliud habet, quod poteſt communicare: Vt Petrus contra infidelitatem, Agnes pro caſtitate, &c. Idem ſcribit: Mechtildi virgini factam reuelationem, cùm ſoror quædam monaſterij extrema vnctione inungeretur, & ſacerdos litaniam legeret, ſingulos ſanctorum ad nomina ſua Chriſtum flexis genibus orare.

Clichtoueus.

Hæc omnia complectitur, comprobat & confirmat decretum Tridentinum. Statuit enim, bonum & vtile eſſe, Sanctos ſuppliciter inuocare, & ob beneficia impetranda à Deo per Chriſtum, ad eorum orationes, opem, auxiliúmque confugere. Et eos damnat, qui negant inuocationem Sanctorum, vt pro nobis etiam ſingulis orent. Licet enim verba decreti ita modificata ſint, vt videantur tantùm interceſſionem, non miſericordiam, gratiam & donationem beneficiorum Sanctis tribuere, quia tamen diſtinguunt inter orationes, & inter opem & auxilium Sanctorum, ipſos neruos inuocationis Sanctorum, ſicut hactenus in Eccleſia Pontificia vſitata fuit, non obſcurè retineri volunt. Id quod Catechiſmus ex Decreto Tridentini Concilij Pontificis iuſſu editus, nulla circuitione vſus, clarius & expreſſius oſtendit. Inquit enim: Chriſtiani dicuntur Angelos adorare, non tamen veneratione diuina: Et addit Iacobum inuocaſſe Angelos, petiiſſe enim ab Angelo benedictionem, Geneſis 32. & 48. Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis. De Sanctis inquit: Eam ob cauſam inuocandi

Tridentinum Concilium.

Catechiſmus Romanus.

Digitized by Google

nocandi ſunt, quod pro ſalute hominum preces aſſiduè faciunt, multáque eorum merito & gratia, in nos Deus confert beneficia, Rogati peccatorum veniam nobis impetrant, & conciliant nobis Dei gratiam. Item, ad Sanctorum gratiam confugere licet, & ſubſidiis eorum vti. Patrocinium enim noſtri ſuſcipiunt, &c. Et hoc loco obſeruet lector, quod Polonica Synodus Petricouienſis, conata fuit inuocationem Sanctorum aliquantulum mitigare. Dicit enim cap. 18. A Sanctis non miſericordiam, ſed interceſſionem tantùm poſtulari, ſicut ab aliis in ſeculo degentibus. Romanus vero Catechiſmus, hoc ipſum pharmacum reſpuit & reiicit, & ad gratiam Sanctorum confugiendum eſſe docet.

etricouien. Synodus Polonic.

Qualis igitur inuocatio Sanctorum fuerit, & adhuc retineatur & defendatur in Eccleſia Pontificia, ex ſcriptis ipſorum διδακτικοῖς publicis oſtendimus. Clarius autem in ipſa communi & publica praxi inuocationis Sanctorum, quæ publica autoritate confirmata, recepta & vſitata eſt in Pontificia Eccleſia, idipſum conſpici poteſt.

Et quidem ex legendis atque in ſpeculis exemplorum, innumera & ſuperſtitioſiſſima poſſent commemorari. Poſſet etiam ex recenti memoria & ex publicis ſcriptis oſtendi, quod ſub Papatu, ſingulæ regiones, ſingulæ ciuitates, ſingulæ familiæ, ſingulæ domus, ſinguli homines, ſinguli ſtatus, artes, morbi, &c. peculiarem ſanctum, tutelarem & auxiliatorem habuerint, & coluerint altaribus, miſſis, imaginibus, candelis, ieiuniis, feriis, votis, peregrinationibus, inuocationibus, imò recitationibus Dominicæ orationis.

Germaniæ enim attributus fuit patronus S. Martinus & Georgius cataphractus: Romanis Petrus & Paulus: Hiſpanis Iacobus: Gallis Michaël & Dionyſius: Heluetiis virgo Maria, ea quę in nigricante ſylua eremitarum locum habet: Vngaris præter Ludouicum, illa Maria, quæ Aquiſgrani ſedem habet: Polonis Staniſlaus: Moſcouitis Nicolaus: Boruſſis Albertus, &c.

Ciuitates etiam Sancti inter ſe ſortiti fuerunt, Mediolanum ceſſit Ambroſio: Colonia Agrippina tribus Magis: Auguſta Hulderico: Brunſuiga Aucto ri: aliæ Quintino, Valentino, Quirino, Vrſo, Oſvaldo, Gangolffo: & infinitum eſſet ſingula enumerare. Rectiſſimè enim ad iſtam Pontificiorum ſuperſtitionem, accommodari poteſt quod Prudentius Gentibus obiicit, lib. 2. contra Symmachum:

Quanquam cur Genium Roma mihi fingitur vnum?
Cum portu, domibus, thermis, ſtabulis, ſoleatis
Aſſignare ſuos genios, pérque omnia membra
Vrbis, pérque locos, geniorum millia multa
Fingere, ne propria vacet angulus vllus ab vmbra, &c.

Ita à Nautis inuocabatur Nicolaus & Chriſtophorus. Et ad auertendam grandinem, ac alias noxias tempeſtates à ſegetibus, inuocabatur Ioannes & Paulus. Contra incendia ignis, Agatha & Floreanus inuocabantur. Vitium tutela commendabatur Vrbano. Contra rubiginem Iodocus. Contra brucos inuocabatur Magnus.

Anſerum cura Gallo, Ouium Vuendelino. Equorum Eulogio, Boum Pelagio, Porcorum Antonio tribuebatur.

Studioſi Gregorium & Catharinam colebant. Pictores Lucam. Medici Coſmum & Damianum. Iureconſulti Iunonem. Equites Georgium. Fabri Eulogium. Sutores Criſpinum. Sartores Gutmannum. Figuli Goarum. Venatores Euſtachium. Meretrices Afram & Magdalenam.

Contra peſtem inuocabatur Sebaſtianus & Rochus. Contra febrem Petronella. Contra venenum Ioannes Euangeliſta & Benedictus Abbas. Contra dentium dolores Apollonia. Contra oculorum vitia Otilia. Contra morbos pudendorum Apolliuaris. Contra calculum Liberius. Contra ignem ſacrum Antonius. Contracti inuocabant Vuolffgangum. Dæmoniaci Romanum. Epileptici Valentinum. Captiui Leonhartum. Puerperæ Margaritam. Pro reſtitutione rerum amiſſarum inuocabatur Vincentius. S. Felicitas donabat liberos maſculos. Anna diuitias. Barbara præſtabat ne quis ſine Sacramento moreretur.

Et quis ſingula, quæ innumera & infinita ſunt enumeret? Vtile tamen eſſet, in ſingulis nationibus, prouinciis, vrbibus, oppidis & pagis, in perpetuam Pontificiæ ſuperſtitionis memoriam, talia conſignata ad poſteritatem extare.

Sed quia ex Pontificiis quidam excipiunt, ſe non approbare vel defendere, vulgi aut ſingulorum errores, ſuperſtitiones & abuſus: Et decretum Tridentinum addit hanc clauſulam (Omnis ſuperſtitio in Sanctorum inuocatione tollatur.) Quæ verò ſint ſuperſtitiones, in inuocatione Sanctorum, non explicat. Si enim omnes ſuperſtitiones, id eſt, omnia ea, quæ ſine mandato & exemplo Scripturę, in inuocatione Sanctorum fiunt, tollenda eſſent, nihil in toto illo cultu, ſicut apud Pontificios frequentatur, reliqui maneret. Generalem itaque hanc clauſulam, ſine explicatione addiderunt, vt ſpem aliquam emendationis, ſub generalitatibus nihil ſignificantibus, oſtentarent, & interim nihilominus ipſos neruos ſuperſtitionis retinerent, vel vt haberent κρησφύγετον, ſi exemplis craſſiſſimarum ſuperſtitionum vrgerentur.

Non igitur ex priuatis quorumcunque preculis, ſed ex iis quæ publicè in Eccleſiis ipſorum leguntur, & magnis boatibus proclamantur, quæque publica Pontificum autoritate confirmata ſunt, exempla colligemus, qualis ſit inuocatio Sanctorum in Eccleſia Pontificia, de qua controuerſia eſt.

Et ſanè horret animus talia repetere, recitare ſeu deſcribere. Sed quia conductitij Pontificiorum rhetores illa diſſimulant, & magna confidentia ſæpè negare audent: Et noſtris, qui in captiuitate iſta Babylonica, quæ in Apocalypſi deſcribitur, non fuerunt vel actores, vel ſpectatores, non ſatis nota ſunt exempla horrendę idolomaniæ, deuorabo ſanè tædium & moleſtiam iſtius laboris, & ex Sequentiis (vt vocant) Hymnis, Breuiariis & Orariis, communi vſu receptis, & publica autoritate in Pontificia Eccleſia confirmatis, exempla inuocationis Sanctorum colligam, vt iuxta Prophetæ dictum: Gentibus turpitudo, & regnis ignominia Pontificiæ ſuperſtitionis palàm oſtendatur, vtque noſtri imaginem Pontificiæ idolomaniæ tanquam in κατόπτρῳ, in conſpectu ſibi proponere poſſint, ne patroni Pontificiæ turpitudinis, vel diſſimulando, vel negando ea, quæ publica & notoria ſunt, elabi conentur: Sed vt ſtatus huius controuerſiæ, de

inuocatione Sanctorum, clariſſimè depingi, & argumenta rectiùs explicari poſſint.

Illud verò libenter fateor, in Sequentiis, Hymnis & Collectis, multas veras & pias ſententias, eleganti & erudita breuitate comprehenſas contineri, quas meritò amamus, retinemus & vſurpamus. Dolendum verò eſt multa admixta eſſe, quæ verbo Dei non ſunt conſentanea, ſed manifeſtam ſuperſtitionem redolent. Ex illis igitur ea, quæ ad inuocationem Sanctorum, qualis in Eccleſia Pontificia publicè vſitata & recepta eſt, pertinent, annotauimus.

EX CVRSV HORARVM beatæ Mariæ virginis, ſecundum ordinarium Eccleſiæ Hildensheimenſis.

GAVDE Maria virgo, cunctas hæreſes ſola interemiſti in vniuerſo mundo.

Dignare me laudare te virgo ſacrata. Da mihi virtutem contra hoſtes tuos.

Precibus & meritis ſanctiſſimæ Dei genitricis virginis Mariæ, & omnium Sanctorum ſaluet & protegat nos omnipotens & miſericors Dominus, Amen.

O Maria admitte preces noſtras, intra ſacrarium tuæ exauditionis, & reporta nobis antidotum reconciliationis, ſit per te excuſabile, quod per te ingerimus, ſit impetrabile, quod fide & mente poſcimus, accipe quod offerimus, redona quod rogamus, excuſa quod timemus.

Sancta Maria ſuccurre miſeris, iuua puſillanimes, refoue flebiles, ora pro populo interueni pro clero, intercede pro deuoto fœmineo ſexu. Sentiant omnes ſuum leuamen, quicunque celebrant tuum nomen. Aſſiſte parata vocibus poſcentium, & reporta nobis omnibus optatum effectum.

Infirmitatem noſtram quæſumus Domine, propitius reſpice, & mala omnia, quæ iuſtè meremur, omnium Sanctorum tuorum interceſſione placatus, auerte.

Concede quæſumus omnipotens Deus, fragilitati noſtræ præſidium, vt qui ſanctæ Dei genitricis virginis Mariæ memoriam agimus, interceſſionis eius auxilio, à noſtris iniquitatibus reſurgamus.

Te nunc ſuppliciter ſancta Theotocos regis perpetui ſponſáque poſcimus, vt nos ſemper vbique miti munere protegas.

Beatæ Mariæ ſempérque virginis Dei genitricis Mariæ, nos quęſumus Domine merita proſequantur, & tuam nobis indulgentiam ſemper implorent.

Deus, qui omnibus Sanctis tuis æternæ beatitudinis præmia contuliſti, concede propitius, vt qui peccatorum noſtrorum pondere premimur, eorum apud te precibus ſubleuemur.

Salue Regina miſericordiæ. Vita dulcedo & ſpes noſtra, ſalue. Ad te clamamus exules filij Euæ. Ad te ſuſpiramus gementes & flentes in hac lachrymarum valle. Eia ergo aduocata noſtra, illos tuos miſericordes oculos ad nos conuerte. Et Ieſum benedictum fructum ventris tui, nobis poſt hoc exilium oſtende. O clemens, O pia, O dulcis Maria.

VERSVS.

In omni tribulatione & anguſtia noſtra, ſuccurre nobis piiſſima virgo Maria.

COLLECTA.

Protege, quæſumus Domine, famulos tuos ſubſidiis pacis, & Beatæ Mariæ patrociniis confidentes, à cunctis hoſtibus redde ſecuros.

ANTIPHONA DE DOMIna noſtra.

INuiolata, intacta & caſta es Maria. Quæ es effecta fulgida cœli porta. O mater alma Chriſti chariſſimá, ſuſcipe pia laudum præconia. Noſtra vt pura pectora ſint & corpora. Quæ nunc flagitant deuota corda & ora. Tua per precata dulciſona, nobis concede veniam per ſecula.

Stella maris ſuccurre cadenti, ſurgere qui curat populo.

Precamur te piiſſima Dei genitrix virgo Maria, per amorem vnigeniti filij tui, Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt non derelinquas nos miſeros peccatores ſine tuo adiutorio, ſed ſemper adiuua & conforta nos in tuo ſancto ſeruitio, vt ſecuri perueniamus ad portas Paradyſi, ante conſpectum tuum, & vt ibi mereamur dilectiſſimum filium tuum videre, & cum eo in ſempiterna lætitia gaudere.

Hæc eſt mulier virtutis, quæ contriuit caput ſerpentis, hanc peccatores deuotè adeamus, rea pectora tundamus, dicentes: Sancta, ſancta, ſancta Maria, clemens & pia, Domina noſtra, fac nos tuis precibus conſortes cœleſtis gloriæ.

Recordare virgo mater, dum ſteteris in conſpectu Dei, vt loquaris pro nobis bona, & vt auertat indignationem ſuam à nobis.

Aue tu roſa, virgo Maria, ô generoſa, clemens & pia, vera da nobis vti ſophia, & cum electis frui gratia, vt te laudemus cum melodia, & tu repelle noſtra vitia, virgo Maria da nobis gaudia.

Obſecramus ſanctiſſima virgo, libera nos ab omni malo, & ora pro peccatis noſtris.

Eius pia interceſſione, ab inſtantibus malis, & à morte perpetua liberemur.

O Maria generoſa, ſuper omnes ſpecioſa, impetra nobis veniam. O Maria gratioſa, dulcis, mitis & formoſa, applica nobis gratiam. O Maria glorioſa, in deliciis delitioſa, præpara nobis gloriam.

EX PRAEPARATORIIS ANTE Miſſam dicendis.

PRopter totius iniquitatis culpam, indignus ſum vt viuam, quia peccaui ab infantia mea vſque nunc, coram te, & coram omnibus Sanctis tuis: Sed per merita & interceſſiones eorum, mihi tribue propter tuam clementiam, omnium delictorum meorum veniam.

EX COMPASSIONIBVS Mariæ.

REcordare ſeptem horum tormentorum ac dolorum perenni memoria, vt qui nos te inuocamus, per hæc ſiſti valeamus in perenni gloria.

Ad te igitur hodie, ô vnica ſpes miſerorum, confugio, & plena fiducia tibi meipſum in omnibus neceſſitatibus deuotè commendo. Te hodie & ſemper in matrem & patronam, præ cunctis eligo & præopto.

Libera

Libera me ab omni malo; & ora pro peccatis meis. Aue Maria, ſalus & conſolatrix viuorum & mortuorum, mecum ſis in omnibus tribulationibus, tentationibus, neceſſitatibus & anguſtiis meis, & maximè in hora mortis meæ, & impetra mihi omnium peccatorum meorum veniam, & cœleſtis patriæ gloriam.

EX SEPTEM GAUDIIS CORPORALIbus beata Maria virginis.

GAude virgo ſtella maris, à peccatis nos emunda. Fac nos ſemper ſalutari partu fœcundari, atque corde ſteriles, fac clementer fertiles. Fac à noſtro ſcelere, piè nos reſurgere, ſurſum tolle variis, cor oppreſſum vitiis. Præſta nobis miſeris, ſubleuamen ſceleris, & poſt hanc miſeriam, duc ad vitæ patriam. O dulcis amica Dei, vernans & decora: memor eſto mei, mortis dum venerit hora.

Venerandorum gaudiorum Domine glorioſæ genitricis tuæ ſacroſanctæ ſemper virginis Mariæ, memoriam recolentes, te ſuppliciter exoramus, vt eius interuenientibus meritis, cœleſtis conſolationis participes, & gaudij, quo tecum modo lætatur, in futuro tribuas eſſe conſortes.

EX SEPTEM GAUDIIS COELESTIBUS beata virginis Mariæ.

GAude mater miſerorum: quia pater præmiorum, dabit te colentibus, congruentem hic mercedem, & fœlicem poli ſedem, ſurſum in cœleſtibus.

Dulciſſime Domine Jeſu Chriſte, qui beatiſſimam genitricem tuam, glorioſiſſimam virginem Mariam, perpetuis & felicibus gaudiis in cœlo lætificaſti, concede propicius, vt eius meritis & precibus continuis ſalutem, & proſperitatem, animæ & corporis conſequamur, & ad gaudia tuæ beatitudinis, ac eiuſdem virginis glorioſæ feliciter perueniamus.

EX ROSARIO BEATAE MAriæ virginis.

O Virtutum vaſculum, Regina cœlorum, Chriſti receptaculum, ſalus anxiorum. Tutum propugnaculum, ſaluatrix languidorum. Audi conquirentium, preces famulorum, & pro nobis miſeris Deum deprecare. Nam quicquid petieris, vales impetrare. Summa non neceſſitas te cogit rogare. Quos in fluctu poſitos, ſæuum pulſat mare.

Reparatrix & ſaluatrix, deſperantis animæ, irroratrix & largitrix ſpiritualis gratiæ. Quod requiro, quod ſuſpiro, mea ſana vulnera. Et da menti te poſcenti, gratiarum munera, vt ſim caſtus, & modeſtus, dulcis, fortis, ſobrius, pius, rectus, circumſpectus, ſimultatis neſcius, eruditus & munitus diuinis eloquiis, conſtans, grauis & ſuauis, benignus, amabilis, corde prudens, ore ſtudens veritatem dicere: Malum nolens, Deum volens, pio ſemper opere.

Peccatorum conſolatrix, infirmorum curatrix, errantium reuocatrix, iuſtorum confirmatrix, deſolatorum ſpes & auxiliatrix, atque mea promptiſſima adiutrix, & ſingulariſſima inuocatrix, tibi Domina glorioſa, commendo hodie & quotidie animam meam, vt me in tuám cuſtodiam cōmendatum, ab omnibus malis, & fraudibus Diaboli cuſtodias, atque in hora mortis conſtanter mihi aſſiſtas, ac animā ad æterna gaudia feliciter perducas.

O Domina mea ſancta Maria, me in tuam benedictam fidem & ſingularem cuſtodiam, ac in ſinum miſericordiæ tuę, hodie & quotidie, atque in hora exitus mei, animam meam, & corpus meum tibi commendo, omnem ſpem meam, conſolationes, anguſtias, miſerias, & finem vitæ meæ committo, rogans, vt per tuam ſanctiſſimam interceſſionem & glorioſa merita, omnia mea dirigantur & diſponentur opera, ſecundum tuam, tuique filij voluntatem, ad meam vtilitatem.

Ac precor vt ſerues me à peccatis, à ſcandalis, ab omni confuſione humana, ab ira iudicij tremenda, ab impuris cogitationibus, ab omni mortali peccato, à ſubitanea & improuiſa morte, ab omnibus periculis animæ & corporis, honoris & rerum mearum, nec vnquam tale me permittas facere peccatum, quo tuam gratiam amittam. Dona mihi de præteritis emendationem, de præſentibus cuſtodiam, de futuris cautelam. Da mihi in hac vita promptum adiutorium, & eſto prolocutrix in tremendo iudicio, ad tuum filium, Dominum Deum noſtrum Jeſum Chriſtum.

O Domina dulciſſima, miſericordiæ viſceribus pleniſſima, ſuccurre mihi miſero peccatori, antequam mors ſubitanea & improuiſa ſuperueniat, ne ſubitò & imparatus hinc diſcedam. Ora pro me Maria virgo benedicta, ob vnigeniti filij tui amariſſimam mortem, vt peccatorum deteſtatione, Diaboli & operum eius abrenunciatione, vera contritione, pura humilique confeſſione, perfecta pœnitentia & ſatisfactione, proximi dilectione, filio tuo reconciliatus, de hoc mundo tranſeam, & fac mecum miſericordiam tuam ô beata mater virgo Maria, in illa tremenda hora, quando mortua lingua ſe nequiuerit mouere ad inuocandum te, neque oculi lucem capere poterunt, auréſque meæ nulli voci pateſcent. Memor eſto tunc precum mearum, quas nunc fundo, ô Maria, ad aures tuæ pietatis, & ſubueni mihi in illa vltima neceſſitatis meæ hora, vt liberatus à miniſtris Diaboli, collocet cum fidelibus & amicis filij tui.

Aue plena gratia virgo fœcunda, Mundi ſpes & gloria, mater illibata, peccatorum venia, ſponſa conſecrata, conſolatrix hominum, vinculum amoris, purgatrix peccaminum, medela vitiorum. Aue vas clementiæ, gratiæ piſcina, portus indulgentiæ, vitæ medicina, veniæ pincerna, nardus odorifera, gratiæ lucerna, ſurge, veni, propera, regina ſuperna, me Chriſto confœdera, me ſemper guberna, cor meum illumina, fulgens ſtella maris, & ab hoſtis machina ſemper tuearis. O glorioſa virgo Maria, mater regis æterni, libera nos ab omni malo, & à pœnis inferni.

BENEDICTIO MANE ET ſero dicenda.

PAx Domini noſtri Jeſu Chriſti, & virtus paſſionis eius, ſignum † ſanctæ Crucis, integritas beatæ Mariæ virginis. Bene † dictio omnium ſanctorum, Angelorum cuſtodia, & ſuffragia omnium Dei electorum, ſint inter me & omnes inimicos meos, viſibiles & inuiſibiles, nunc & ſemper, & in hora mortis, &c.

Digitized by Google

AD PROPRIVM ANGELum oratio.

ANgele qui meus es cuſtos pietate ſuperna, me tibi cōmiſſum ſalua, defende, guberna, terge meam mentem, vitiis & labe fluentem, aſſiduuſque precor mihi ſis, releuéſque cadentem.

DE S. PAVLO.

ILluc ſupplices tuos, poſt huius carnis terminum perducere dignare, quos feciſti, veritatis lumen agnoſcere.

DE S. BARTHOLOMAEO Apoſtolo.

VERSVS.

VOto precamur ſupplici, vt precibus Apoſtoli, à reatu liberi, poſſimus Deo perfrui.

Quæſumus, vt eius patrocinio deferamus noxia, & conſequamur bona æterna.

DE IACOBO MAIORE.

AVe ſingulare præſidium peregrinorum tuorum, benignus exaudi vota ſeruorum, te colentes adiuua, ducens ad cœleſtia.

DE S. THOMA.

TV nos ſupplices tuos in eius fide ſtabiles efficere dignare, quem palpando meruiſti Deum agnoſcere.

DE VNO APOSTOLO.

AVe ſancte N. Angele, Domini noſtri Jeſu Chriſti, per illius amorem, qui te de mundo elegit, deprecor, vt me indignum famulum tuum ab omnibus aduerſitatibus liberes, ab omni impedimento corporis & animæ, & in hora mortis animam meam ſuſcipiens, perducas in vitam æternam. Ora pro nobis N. Apoſtole beate, vt per te gaudere mereamur in æternitate.

Quæſumus omnipotens Deus, vt beatus Apoſtolus N. tuum pro nobis imploret auxilium, vt à noſtris reatibus abſoluti, à cunctis periculis exuamur.

DE S. PANCRATIO.

O Martyr inuictiſſime, Pancrati beatiſſime, qui in Chriſti confeſſione perduraſti in perſecutione, tuo mereamur precamine in bonis mala vincere.

Infirmitatem noſtram, quæſumus Domine propicius reſpice, & mala omnia, quæ iuſte meremur ſanctorum Martyrum tuorum, paritérque Pontificum Cornelij & Cypriani interceſſione.

DE S. GEORGIO.

HIc nos ſaluet à peccatis, vt in cœlo cum beatis poſſimus quieſcere.

DE S. BLASIO.

SAncte Blaſi vir laudande, &c. Qui das lapſis releuamen, & infirmis das iuuamen. Tu pro nobis intercede, vt cœleſti nos mercede, ditet Deus cum beatis, regno ſuæ claritatis.

Deus qui per orationem beati Blaſij Martyris tui atque Pontificis, cunctis eiuſdem memoriam facientibus, à quacunque tribulatione, infirmitate ſeu aduerſitate, tenerentur, liberari conceſſiſti, concede propicius, vt cuius memoriam agimus in terris, eodem deprecante, gloriam conſequamur in cœlis.

DE S. ERASMO.

STet ſemper in tripudio egenorum iam concio, habens ciuem in æthere, qui ſuos ſcit reprimere defectus, deprecamur, & in mortis examine, ſic Eraſmus præparatur, noſtros tergat vt reatus.

Fac nos eius meritis & precibus, cunctas inſidias omnium inimicorum noſtrorum ſuperare, & à paupertate corporis & animę, ac morte perpetua liberari.

Deus, pro cuius Eccleſia glorioſus Martyr & Pontifex Thomas gladiis impiorum occubuit, Præſta quæſumus, vt omnes, qui eius implorant auxilium, petitionis ſuæ ſalutarem conſequantur effectum.

DE S. CHRISTOPHORO.

O Glorioſe Martyr Chriſtophore, ſis memor noſtri ad Deum omni hora, & tuere ſine mota, corpus, ſenſum & honorem conſerua, qui cœli florem meruiſti hîc portare, inter vlnas vltra mare, nos per tantam dignitatem, fac vitare prauitatem, & amare corde toto, Deum verum laude, voto, præ cunctis mundanis iſtis, vt poſt mundi huius triſtis blandimenta, te præſente, perducamur ad cœli regnum.

Deus, qui beatum Chriſtophorum Martyrem tuum virtute conſtantiæ in paſſione roboraſti, concede propicius, vt qui eius commemorationem agimus, ipſius meritis & precibus ab omni languore corporis & animæ præſeruemur, atque ad gaudia æterna feliciter perducamur.

Interceſſio, quæſumus Domine, beati Lamberti Martyris tui atque Pontificis, tuam nobis non deſinat placare iuſtitiam, & noſtrum tibi deuotum efficere famulatum.

DE S. COSMA ET Damiano.

O Medici piiſſimi, qui meritis clariſſimi, in cœlis refulgetis. A peſte, clade corporum, præſeruetis & operum, moribus ne langueamus, aut moriamur Spiritu, ſed animæ ab obitu velociter ſurgamus, & viuamus in gratia, ſacra cœli palatia donec ingrediamur.

Concede nobis indignis famulis tuis, vt qui Sanctorum iſtorum Martyrum glorioſam commemorationem agimus, ipſorum intercedentibus meritis, ab omnibus Dæmonum erepti inſidiis, atque cunctis huius vitæ aduerſitatibus, præſens tempus ita in tuis laudibus peragamus, vt dimiſſis peccatis omnibus, poſt huius vitę pericula ad gaudia tranſeamus ſecura.

DE S. SEBASTIANO.

ORa pro nobis Chriſti Martyr Sebaſtiane, vt peſtem epidimiæ illæſi mereamur pertranſire, & promiſſionem Chriſti Jeſu obtinere.

Deus qui glorioſum tuum Martyrem Sebaſtianum in tua fide & dilectione tam ardenter ſolidaſti, da nobis miſeris peccatoribus eius meritis & interceſſione, in omni tribulatione auxilium, in perſecutione ſolatium, in tribulatione & anguſtia ſubſidium.

DE S. VINCENTIO Martyre.

VIr inclytus Vincentius, Martyr Domini precioſus, cuius interceſſio nobis obtineat veniam,

Digitized by Google

veniam, qui per tormenta paſſionis ęternam meruiſti palmam, & ſempiternam coronam.

XIIII. AVXILIATORVM.

INter Sanctos Deo gratos, adiutores vos beatos prædicat Eccleſia. Ad ſe Deus nos clamantes, per vos ſaluet fluctuantes, in valle miſeriæ.

Da, vt omnis, qui in ſuis neceſſitatibus eorum implorat auxilium, ſecundum promiſſionis tuæ gratiam, petitionis ſuæ ſalutarem conſequatur effectum.

DE S. BERNVVARDO *Epiſcopo.*

O Gemma Saxoniæ: norma pietatis, decus tuæ patriæ, Bernvvarde dux pacis, nos oppreſſos erige, ſuccurre turbatis, ad Chriſtum dirige fontem bonitatis. Pie præſul Bernvvarde, tuorum memor operum, ſta coram ſummo iudice, pro tuorum cœtu pauperum.

Omnipotens ſempiterne Deus, immenſam clementiam tuam humiliter imploramus, vt qui fragilitate carnis prępediti innumerabiliter peccauimus, beati Bernvvardi Confeſſoris tui atque Pontificis, aſſiduis precibus adiuuemur, quatenus eius ſuffragantibus meritis, ab omni aduerſitate mentis & corporis liberemur.

DE S. GODEHARDO *Epiſcopo.*

OPem nobis præſul bone, fer in noſtris anguſtiis, & nos ſalua in agone, ab æternis ſuppliciis.

DE S. AVGVSTINO.

GAude præſul Auguſtine. Audi nos te rogantes, & poſt mortem nos ouantes, duc ad regna cœlica.

DE S. AMBROSIO.

O Præſul beatiſſime Ambroſi doctor inclyte, vitæ meæ rege curſum, poſt hanc vitam trahe ſurſum animam ad gaudia, vbi Deum contemplari, iuſtis piè ſociari merear in gloria.

Vt quem doctorem vitæ æternæ habuimus in terris, interceſſorem ſemper apud te habere mereamur in cœlis.

DE S. HIERONYMO.

SVbuenias triſti populo, Hieronyme, Chriſti doctor & amice, tu fons nitidiſſimæ linguæ.

Præſta quæſumus, vt cuius venerandam memoriam agimus, eius ſemper & erudiamur doctrinis, & meritis adiuuemur.

DE S. BERNHARDO.

INterceſſio nos quęſumus Domine, beati Bernhardi abbatis commendet, vt quod meritis noſtris non valemus, eius patrocinio aſſequamur.

DE S. FRANCISCO.

O Franciſce lux ſolaris, crucifixus ſingularis iam cum Chriſto gloriaris, in choro cœleſtium. Tu ſis nobis vitæ via, tu pro nobis ſemper pia, prode Chriſto ſtigmata. Ora pro tuis famulis, vt rapti ex miſeriis, tecum laudemus dulciter Trinitatem perenniter.

DE S. IOSEPH NVTRITIO *Domini.*

GAude Ioſeph fili Dauid, Ora virginis ſponſæ tuæ natum, vt ſe nobis det placatum, collocans ad dextram.

DE S. ROCHO CONTRA *Peſtem.*

DEus qui beato Rocho per Angelum tuum tabulam eidem afferentem promiſiſti, vt qui ipſum inuocauerit, nullo peſtis cruciatu læderetur: Præſta quæſumus, vt qui eius memoriam agimus, meritis eius ab æterna morte liberemur.

DE S. LIBORIO CONTRA *Calculum.*

DEus qui beatum Liborium, Pontificem tuum innumeris glorioſum miraculis, ſpeciali in medendis arenearum & calculi paſſionibus priuilegio decoraſti, præſta quæſumus, vt ipſius meritis & interceſſione, ab his aliiſque malis erui, gaudiis perfrui mereamur æternis.

DE VNO CONFESSORE.

SAncte N. nos tuos famulos pio precatu ab omni culpa emunda, commendans Deo, cœleſtium vt conſortes faciat gaudiorum.

Interceſſio nos quæſumus Domine beati N. Confeſſoris commendet, vt quod noſtris meritis non valeamus, eius patrocinio aſſequamur.

Miſericordiam tuam quæſumus Domine nobis interuenientibus beatis Confeſſoribus tuis, clementer impende, & nobis peccatoribus ipſorum propiciare ſuffragiis.

DE S. DOROTHEA.

OMnipotens ſempiterne Deus, in cuius nomine glorioſa virgo & martyr Dorothea cuncta genera tormentorum ſuperauit, te ſuppliciter exoramus, vt eius interuentu cuncta pericula vincamus, ipſamque in omnibus neceſſitatibus celerem adiutricem nobis ſentiamus.

DE S. BARBARA.

INterceſſio nos, Domine, quæſumus beatæ Barbaræ virginis & Martyris tuæ ſemper adiuuet, vt non ſubitò moriamur.

DE S. AGNETA.

AVe Agnes glorioſa, me in fide ſerues recta dulcis virgo & dilecta, te exoro precibus: Charitate da perfecta, Deum, per quem es electa, colere piè omnibus.

Deus, qui beatam Agnetem virginem tuam caſtitatis amore decoraſti, & flammis traditam illæſam conſeruaſti, da nobis quęſumus, eius meritis & precibus, eiuſdem caſtitatis tenore fulciri, & ab omni vitiorum æſtu liberari.

DE S. APOLLONIA.

VIrgo Chriſti egregia, pro nobis Apollonia funde preces ad Dominum, vt tollat omne noxium, ne pro reatu criminum, morbo vexemur dentium, ſed ſanitate capitis gratulemur & corporis.

DE S. CHRISTINA.

CHriſtina virgo felix, te deprecantes reſpice, ne cum impiis damnemur, nos tua ſancta ſalua prece.

DE DECEM MILLE *virginibus.*

O Præclaræ vos puellæ, nunc implete meum velle, & dum mortis venerit hora, ſubuenite ſine mora, in tam graui tempeſtate, me precantem defenſate, à Dæmonum inſtantia.

Digitized by Google

Concede propicius, vt earum precibus & meritis, cum ipſis in æterna beatitudine collocari mereamur.

AD VNAM VIRGINEM.

SAlue ſancta N. virgo Dei inclyta, tuis precibus nos Chriſto commenda. Ad te clamamus in anguſtiis conſtituti. Ad te ſuſpiramus auxilium quærentes. Eia virgo Dei electa tuum lætum oculorum aſpectum ad nos inclina. Et Ieſum crucifixum, qui tollit mundi reatum, redde nobis placatum, ô clemens, ô pia, ô dulcis virgo.

DE S. ANNA.

DEus, qui beatam Annam matrem tuæ genitricis fieri voluiſti: Præſta quæſumus, vt meritis vtriuſque matris & filiæ, regna cœleſtia conſequamur.

DE S. MARTHA.

OMnipotens ſempiterne Deus, cuius filius ſumpta carne pro nobis, in æde beatæ Marthæ hoſpitari dignatus eſt, concede propicius, vt precibus & meritis illius, quæ illum placidè ſuſcepit in terris, ab illo miſericorditer ſuſcipi mereamur in cœlis.

DE S. BRIGITTA.

O Brigitta mater bona, dulcis ductrix & matrona, nobis fer ſuffragia. Naufragantes in hoc mari, tuo ductu ſalutari, duc ad vitæ brauia.

DE S. GERTHRVDE.

DEus, qui beatam Gerthrudem piam virginem ex ſtirpe Regia progenitam, ſpeciali hoſpitalitatis gratia ſublimaſti, tribue quæſumus, vt eius precibus & meritis interuenientibus, tam præſens quàm futurum hoſpitium, noſtræ infirmitati congruum, & tuæ maieſtati inueniamus acceptum.

DE OMNIBVS VIRGINIBVS & viduis.

DEus, qui nos in tantis periculis conſtitutos, pro humana ſcis fragilitate non poſſe ſubſiſtere, da nobis per merita omnium ſanctarum virginum, viduarum & continentium tuarum, ſalutem mentis & corporis, vt ea, quæ pro peccatis noſtris iuſtè patimur, te adiuuante vincamus.

DE OMNIBVS SANCTIS.

MAieſtatem tuam, Domine, ſuppliciter deprecamur, vt ſicut nos iugiter omnium Sanctorum tuorum commemoratione lætificas, ita ſemper ſupplicatione defendas.

EX ANTIDOTARIO.

SAlue imperatrix glorioſiſſima, peccatricis animæ meæ ſpes tutiſſima. Dei genitrix virgo Maria. Tu poſt Deum præcipuum & maximum meum es refugium & gaudium.

O ſancta virgo Maria, & omnes Sancti & Electi Dei, nunc & in hora mortis meæ, mihi miſero ſuccurrite, & Dominum Deum noſtrum, veſtris meritis & precibus mihi propicium facite. Tu ergo ô virginea mater, accedens ad illud ſuper cœleſte ſacrarium ſemper venerandæ Trinitatis, offer pro me, nunc & in hora mortis meæ, quicquid virtutum & gratiarum ab hora conceptionis tuæ, vſque ad horam aſſumptionis, in te Rex gloriæ, tanquam conſeruatiſſimo theſauro ſuo dignatus eſt conſeruare. Tu etiam beatorum Angelorum militia, offer pro me, & in hora mortis meæ, conſtantiam puriſſimam, qua cum Deo noſtro permanſiſtis, & felicem innocentiam, in qua per ipſum confirmari eſtis. Tu quoque Patriarcharum & Prophetarum cœtus, offer pro me nunc & in hora mortis meæ, merita fidei & deſideriorum, quibus Chriſtum Dei filium repromiſſum conſtanter expectaſtis. Túque Senatus Apoſtolorum & Euangeliſtarum offer pro me, nunc & in hora mortis meæ, merita feliciſſimæ cum Chriſto adhærentiæ, familiaris amicitiæ, & fidelis perſeuerantiæ. Tu hinc ô roſea Martyrum turba, offer pro me, nunc & in hora mortis meæ, merita fidelitatum, conſtantiæ, & precioſi ſanguinis, cum ſanguine immaculati agni, pro omnium ſalute effuſi. Tu deinde ſplendens Confeſſorum chorus, offer pro me, nunc & in hora mortis meæ, merita deuotionum, ſtudiorum, exercitationum & virtutum omnium, in quibus Domino Deo noſtro placere meruiſtis.

Tu inſuper honeſta virginum & mulierum caterua, offer pro me, nunc & in hora mortis meæ, cordis & corporis mundiciem, qua Deo, ſpretis mundi deliciis, & corporis voluptatibus placuiſtis.

ORATIONES DE QVINQVE doloribus beatæ Mariæ, quas S. Anſhelmus Capellanus eius compoſuit, incipientes ſingulæ à ſingulis literis nominis Mariæ, quas qui deuotè dixerit, maximas conſequitur gratias à Domino, prout reuelatum fuit beato Ioanni Euangeliſtæ, qui cùm (vt de eo ſcriptum reperitur) diu deſideraſſet videre beatam Mariam virginem, poſt eius aſſumptionem in cœlum, tandem quadam vice raptus in cœlum, in viſione vidit & audiuit, quod beata virgo Maria narrauit filio ſuo, quod in hoc mundo in quinque doloribus ſubſcriptis fuerit nimium perturbata. Chriſtus igitur filius eius hoc audiens, ob eius honorem plurimas promiſit gratias & prærogatiuas ſe daturum, illi, qui eoſdem dolores deuotè recoleret. Sunt igitur Orationes tales.

ORATIO PRIMA.

MEdiatrix Dei & hominum, & fons miſericordiæ indeſinenter effundens riuos copioſæ gratiæ Maria. Te rogo dulciſſima mater Domini noſtri Ieſu Chriſti, per illam perturbationem, quam habuiſti in corde tuo piiſſimo, tunc & deinceps, cùm Simeon ſanctus & ſenex prophetando diceret: Tuam ipſius animam pertranſibit gladius, vt petas, quatenus idem benedictus filius tuus, de largiſſima clementia ſua, mihi donet per eandem perturbationem tuam, indulgentiam omnium peccatorum meorum. Et vt me liberet ab omnibus malis, præteritis, præſentibus & futuris.

ORATIO SECVNDA.

AVxiliatrix Dei & hominum, & pacis æternæ condimentum Maria, te interpello ſincioſiſſima regina cœli, per illam doloroſam perturbationem, quam habuiſti in corde tuo benigniſſimo pro eo, quòd filium tuum aman-

Digitized by Google

amantiſſimum per triduum amiſeras, vt roges eum, quatenus ipſe propter eandem turbationem tuam, mihi dignetur dare plenam cognitionem, perfectam contritionem, puram confeſſionem, ſpem firmam, certam ſecuritatem, à Deo nunquam ſeparandum, & ita perfectum & verum amorem, vt cum illo amore tantam merear mercedem in cœlo accipere, ac ſi ei in multis annis cum perfectione ſanctiſſimæ vitæ diligentius ſeruiuiſſem.

ORATIO TERTIA.

REparatrix debilium, & vulneratæ animæ efficaciſſima medicina, Maria, te peto glorioſa Domina, per illam perturbationem, quam habuiſti in corde tuo clementiſſimo, pro eo, quod perfidi Iudæi captiuauerunt deſiderabilem vnigenitum veteri tui filium, quatenus depreceris eundem filium tuum, propiciatorem ſeculi, vt ipſe propter eandem turbationem tuam, me de omni captiuitate, & ab omni tribulatione corporis & animæ, anguſtiarum & periculorum meorum, vna cum amicis meis, conſanguineis, familiaribus & benefactoribus, & recommendatis clementer eripiat, & ab omnibus malis in perpetuum tueatur.

ORATIO QVARTA.

ILluminatrix cœcorum, & lucerna ſalutiferæ gratiæ Maria. Te flagito dulciſſima bona mater Dei, per illam turbationem tuam, quam habuiſti in corde tuo propiciatiſſimo, pro eo, quod amantiſſimus filius tuus à Iudæis crudeliſſimis in conſpectu tuo, cum clauis acutiſſimis, ſine omni miſeratione, viuificæ crucis patibulo fuit affixus, vt poſtules ab eodem filio tuo, quatenus per eandem turbationem tuam, ignem veri amoris & paſſionis ſuæ in corde meo accendat.

ORATIO QVINTA.

ADuocatrix omnium peccatorum, quos damnabiliter moles vitiorum deprimit, finiſque noſtræ miſeriæ Maria, te deprecor venerabiliſſima mundi domina, per illam intolerabilem turbationem, quam habuiſti in corde tuo benigniſſimo, in illa hora, cum filius tuus de cruce depoſitus, cum recentibus vulneribus, & proprio ſanguine rubricatus, datus fuit à Ioſeph in ſinum tuum, vt propter eãdem perturbationem tuam, ipſe me præuenire dignetur abundantia gratiarum ſuarum, vt det corpus meum & animam meam, in poteſtatem tuam, & in ſinum miſericordiæ tuæ, quem cunctis deuote poſtulantibus, clementer aperis in æternum.

QVICVNQVE HANC SVBSCRIPTAM orationem triginta diebus dixerit, in honorem beatiſſimæ virginis Mariæ, quæcunque licita petierit, miſericorditer obtinebit, quod explemento ſæpius probatum eſt.

SAncta Maria, perpetua virgo virginum, mater miſericordiæ, mater gratiæ, ſpes omnium deſolatorum, conſolatrix omnium deſperãdum, O miſeratrix miſerorum, dulcis conſolatio afflictorum, ac mater miſericordiarum, deſolatorum piiſſima conſolatrix, & in omni neceſſitate pupillorum promptaadiutrix. Exaudi preces meas. Et quia in diuerſis malis & anguſtiis propter peccata mea poſitus ſum, ignoro ad quem fugiam, niſi ad te Dominam meam, dulciſſimam virginẽ Mariam, genitricem Domini noſtri Ieſu Chriſti, informatricem humanitatis noſtræ. Ergo aures tuæ pietatis, precibus meis benignè accommoda, per viſcera miſericordiſſimi filij tui, &c.

QVICVNQVE SVBSCRIPTAM ORAtionem quotidie dixerit, in honorem beatiſſimæ virginis Mariæ, trecentos dies indulgentiarum habebit ab Innocentio Papa, qui eam inſtituit.

O Clementiſſima Domina, & dulciſſima virgo ſancta Maria, mater Dei, mater orphanorum conſolatio deſolatorum, via errantium, ſalus & ſpes in te ſperantium, fons vitæ & veniæ, fons ſalutis & gratiæ, fons pietatis & indulgentiæ, fons conſolationis & lætitiæ, da mihi pro peccatis meis, veras plangendi lachrymas & condignas, & da mihi quicquid filius tuus requiſiuit à me veraciter agnoſcere, tuo iuuamine frequẽter incipere, perſeueranter exequi, feliciter adimplere. O flos virginum Maria, regina cœli, deprecor humiliter & deuote, vt cum omnibus ſanctis & electis Dei, venias & feſtines in conſilium & auxilium meum, in omnibus orationibus, & anguſtiis & neceſſitatibus meis, & in omnibus rebus. O Maria maris ſtella, portus ſalutis naufragantium dux pia, miſerorum patrona dulciſſima, reorum aduocata doctiſſima, deſperatorum ſpes vnica, peccatorum ſaluatrix magnifica, die mea nouiſſima, me facile ſplendidiſſima tua, precor irradia, nutrix ſacratiſſima, meæ mortis piiſſima, diem & horam nuncia. Tu portum præbe naufrago, reo fer patrocinia, dans miſero ſolatia, ſis ſpes, ne deſperatione ſuccumbam mortis in agone, cum tunc non ſit ſpes altera, niſi tu virgo puerpera, patris parens & filia, cui me reconcilia. O miſericordiarum & veniæ fons inexhauſtibilis, imo ipſa miſericordia & venia, nulli dans repulſam Exauditrix benigniſſima hanc orationem ſupplicem clemẽter ſuſcipias & exaudias, & vitam æternam mihi tribuas. Audi & exaudi me benigniſſima virgo Maria, mater Dei & miſericordiæ, Amen.

SANCTVS EDMVNDVS CANTVArienſis Archiepiſcopus, ſequentem orationem compoſuit, eamque quotidie dicere conſueuit, in honorem ſanctiſſimæ Dei genitricis ſemper virginis Mariæ, & beati Ioannis Euangeliſtæ, tutoris eius, quam cum ſemel propter occupationem quandam dicere neglexiſſet, apparuit ei ſanctus Ioannes Euangeliſta, ferulam in manu tenens, & vt leuaret manum imperans: Qui cum leuaſſet, & ille ferulam alte leuans, pie tamen ſubmittens, blande eum corripuiſſet, ſubiungens, ait: Caue, ne amplius vnquam omittas, quod diligenter obſeruauit, maximamque ob hanc ſanctitatis gratiam promeruit. Multa etiam alia leguntur miracula facta, virtute illius orationis, quæ breuitatis cauſa hic omittuntur.

O Intemerata & in æternum benedicta, ſingularis & incomparabilis virgo Dei genitrix Maria, inclina aures tuæ pietatis, indignis ſupplicationibus meis, & eſto mihi peccatori, pia in omnibus auxiliatrix. O Ioannes beatiſſime Chriſti familiaris amice, te inuoco cum matre eiuſdem ſaluatoris, vt opem mihi tuam, cum illa ferre digneris. O duæ gemmæ cœleſtes, Maria & Ioannes. O duo luminaria diuinitus ante Deum lucentia, veſtris radiis effugate ſcelerum meorum nubila, vobis duobus, ego peccator hodie corpus & animam meam commendo, vt omnibus horis atque momentis, intus & exterius, firmi cuſtodes, & pij apud Deum interceſſores exiſtere dignemini. Credo enim firmiter, & fateor, & indubitanter ſcio, quia velle veſtrum velle Dei eſt, vnde quicquid ab illo peteris, ſine mora obtinebitis. Per hanc igitur potentiſſimam veſtræ dignitatis virtutem, poſcite mihi corporis & animæ ſalutem, & à Deo indulgentiam omnium peccatorum meorum, atque in extrema hora huius vitæ, venite mihi in adiutorium, contra omnes laqueos inimici. Et in die iudicij, quando redditurus ſum rationem de peccatis meis, ſuccurrite mihi ante tribunal Chriſti, vt non deputer cum impiis ad pœnam, ſed cum iuſtis ad gaudium & gloriam.

QVICVNQVE SEQVENTEM ORAtiunculam quotidie deuote dixerit, ſine pœnitentia & myſterio corporis Chriſti non decedet, ſicut fuit reuelatum beato Bernhardo, cui ab Angelo data eſt.

AVe Maria, ancilla ſanctæ Trinitatis, Aue Maria, ſalus & conſolatrix viuorum & mortuorum, mecum ſis in omnibus tentationibus, tribulationibus, neceſſitatibus & anguſtiis, & infirmitatibus meis, & impetra mihi veniam omnium delictorum meorum, & maxime in hora exitus mei, non deſis mihi ô piiſſima virgo Maria.

SEQVITVR ORATIO DE OMNIBVS membris beatiſſimæ virginis Mariæ, quam qui deuote dixerit, ſpecialem ab ea gratiam conſequitur.

ADoro & benedico beatiſſimos pedes tuos, quibus antiqui ſerpentis, cum omnibus pompis eius, caput calcaſti, &c.

Adoro & benedico caſtiſſimum vterum tuum, aceruo tritici liliis candidiſſimis vallato, comparatum, &c.

Adoro & benedico nobiliſſimum cor tuum, & cæt.

Adoro & benedico fœcundiſſima vbera tua botris aſſimilata, &c.

Adoro & benedico manus tuas tornatiles, plenas hyacinthis, &c.

EX ORATIONIBVS DE SEPTEM gaudiis corporalibus beatæ Mariæ virginis.

O Maria mater pia, eſto nobis recta via, ad tuum filium, ac pro tua gratia, depelle noſtra vitia, per hoc ſanctum gaudium.

EX ORATIONE AD B. MARIAM virginem.

TV virgo ſanctitatis luce nos irradia, & ſic tua prece Deo reconcilia, vt poſt mortem gloriemur in cœleſti patria. Ad hoc omnes poteſtates virtutum cœleſtium, ad hoc omnes Sancti, veſtrum petimus auxilium.

IMPLORATIO PATRONORVM.

ET vt efficax mea deprecatio ſit, beatæ Mariæ, ſemper virginis, ſuffragium peto.

Adſit mihi quæſo, ſemper & vbique beatorum Angelorum cuſtodia, & præſta vt apud te pro me miſero peccatore, ſanctorum Angelorum agmina intercedant.

Interceſſiones Apoſtolorum imploro, Martyrum preces expoſco, Confeſſorum orationes expoſtulo. Subueniat mihi apud miſericordiam tuam, chorus ſanctarum virginum tuarum, quarum principatum tenet beata virgo Maria. Ibi ipſa cum omnibus Sanctis intercedat, vt ad vitam perueniam ſempiternam, te miſerante & donante.

ALIA ORATIO AD B. VIRGINEM Mariam.

TE mater illuminationis cordis mei, te nutrix ſalutis meæ mentis, te obſecrant, quantum poſſunt cuncta præcordia mea. Exaudi Domina, adeſto propitia, adiuua potentiſſima, vt mundentur ſordes mentis meæ, vt illuminentur tenebræ meæ. Certus enim ſum, quia ſicut per filij gratiam ea potui accipere, ſic eadem per matris merita poſſum recipere. Ergo Domina porta vitæ, ianua ſalutis, via reconciliationis, aditus recuperationis, obſecro te per ſaluatricem tuam fœcunditatem, fac vt peccatorum meorum mihi venia, & bene viuendi gratia concedatur, & vſque in finem, hic ſeruus tuus ſub tua protectione cuſtodiatur.

AD OMNES SANCTOS PATRIARchas & Prophetas.

SAncti Patriarchæ, ſancti Prophetæ, obſecrate pro peccatis meis, & pulſa penitus erroris caligine, cordis mei oculos veræ fidei Catholicæ lumine illuſtrate, vt in die iudicij non cum impiis & infidelibus, qui credere & pœnitentiam agere noluerunt, ſecundum meritum meum me deputer, ſed per veſtram interceſſionem merear inueniri abſolutus in illa die ab omni vinculo peccatorum, vobiſcunque ac omnibus fidelibus, introire ad regna cœlorum.

AD S. PAVLVM DOCTOREM Gentium.

O Beate Paule Apoſtole, te deprecor, vt me ab angelo Satanæ eripias, & à ventura ira liberes, & in cœlum introducas.

AD S. ANDRAEAM.

SAncte Andrea Apoſtole Dei, deprecor te, vt tuis meritis, ab omni phantaſia Sathanæ me eripias, & à futura ira defendas, & virtutem tuam mihi ante tribunal Chriſti oſtendas.

DE S. MATTHIA APOSTOLO.

SAncte Matthia, te ſuppliciter imploro, vt meritis & interceſſionibus tuis, ab eodem Domino noſtro IESV Chriſto, veniam peccatorum

torum meorum in hoc ſeculo percipiam, & in futuro vitam æternam poſſideam.

DE S. PHILIPPO.

SAncte Philippe Apoſtole Domini, te miſer ego peccator omnium criminum ſordibus obuolutus, deprecor, vt ab omni me diſtricto flagello, quod iuſte mereor, & ab omni damnatione, & à ventura ita liberes, & lampadibus ornatum, & lætum ad Regem gloriæ perducas.

DE S. IACOBO MINORE.

SAncte Iacobe Apoſtole Domini, te deprecor ego peccator, omni ſpurcitia plenus, vt me tuis glorioſis meritis, ab omni diſtricto iudicio, quod iuſte mereor, & ab ira ventura miſericorditer eripias, & atro agmine fugato, ſancto agmine propinquante; in conſortium Angelorum & ſinum Abrahæ me tradas.

DE S. BARTHOLOMAEO.

SAncte Bartholomæe, te deprecor, vt me tuis precioſis meritis, liberes ab omnibus verſutiis Diaboli, & inſidiis & terroribus, & impugnationibus, & damnatione & illuſione hoſtis, in die furoris Domini, & in fine vitæ meæ, contra aduerſarios meos in adiutorium meum venias, & binis luminibus ſuffulto, veſtigia agni oſtendas.

DE S. MATTHAEO.

SAncte Matthæe Apoſtole, ego peccator te deprecor, vt me ab anguſtia, quam digne mereor, tuo interuentu miſericorditer defendere digneris.

DE SANCTO SIMONE *Apoſtolo.*

SAncte Simon Zelotes, per gratiam illius, qui te elegit de mundo, te deprecor, vt me miſerum ab omnibus aduerſitatibus & à pœnis, quas pro peccatis meis horribilibus mereor, eruas: & à cogitationibus immundis, tuis meritis emundes, & monita mihi tribuas, vnde Angelica celſitudo admirabilem me videat & iuſtum.

DE S. IVDA.

SAncte Iuda Apoſtole, per illum qui te ſibi in amicum aſciuit, deprecor te, vt me à conſuetudine peccatorum meorum tuis meritis abſtrahas, & à poteſtate dæmonum eruas, & me ad inuiſibiles euehas potentias.

DE S. STEPHANO.

SAncte protomartyr & digniſſime Leuita Chriſti, Stephane ad te confugio, te inuoco, te ſuppliciter & obnixe deprecor, vt intercedere digneris, pro me nimis fragili & indigno, ad Dominum Ieſum Chriſtum. Adiuua me quæſo, immaculate & inuictiſſime teſtis veritatis, vt quia tuo exemplo, nec innocenter viuere, nec glorioſe mori valeo; ſaltem conceſſo mihi, per Dei miſericordiam, & tuæ interceſſionis merita, ſpatio vitæ meæ, ſordes ita congrua emundatione diluam, vt in articulo mortis ab auditione mala liberatus, ſententiam perpetuæ damnationis euadam.

DE S. VINCENTIO.

O Beate Vincenti martyr Chriſti inclyte exora pro me Deum omnipotentem, vt tua prece placatus, mihi condonet meorum veniam commiſſorum, & in bono opere finem reddat perſeuerabilem.

DE S. SEBASTIANO.

O Beate Sebaſtiane, magna eſt fides tua, intercede pro nobis ad Dominum Ieſum Chriſtum, vt à morte epidimiæ, & ab omni infirmitate corporis & animæ, tua interceſſione liberemur.

AD S. DIONYSIVM.

SAncte Dionyſi, Galliæ Doctor, & inclyte martyr, te deprecor, ne deſpicias me, ſed ſuſcipias preces meas, & redime me ex omnibus paupertatibus & tribulationibus, animæ & corporis. Rogo te ſancte Dionyſi, tuóſque ſocios, vt ſuſcipiaris animam meam, quando præſentata fuerit ante tribunal iudicis, & deprecemini legem potentem, vt per veſtra ſuffragia, merear liberari à tormentis perpetuis.

AD S. CHRISTOPHORVM.

SAncte Chriſtophore, martyr Ieſu Chriſti, qui pro Chriſti nomine pœnas pertuliſti, opem confer miſeris, atque mundo triſti. Qui cœleſtis luminis regna meruiſti, &c. Chriſtophori ſancti ſpeciem quicunque tuetur, illo nempe die nullo languore tenetur. O martyr Chriſtophore, pro ſaluatoris honore, fac nos mente fore dignos Deitatis honore, & promiſſione Chriſti, quia quod petis, obtinuiſti, da populo triſti bona, quæ moriendo periſti, confer ſolamen mentis tolle grauamen iudicis, examen fac mite ſit in omnibus, Amen

DE S. ERASMO.

MOdo ſancte Eraſme, tibi commendo omne conſilium meũ & omnes actus meos, & omnia, quæ mihi ſubiecta ſunt, in tuam ſanctam fidem, vt eruas me ab omnibus aduerſitatibus & à cunctis meis inimicis, corporalibus & ſpiritualibus, propter repromiſſum tibi à Deo ſpecialiter conceſſum.

AD XV. AVXILIATORES.

COnditor & redemptor generis humani, exaudi me indignum famulum tuum, vt per Sanctorum merita & interuentum, deleas omnes iniquitates meas, cunctáque bona cordi meo inferas, mores bonos & continentiam linguæ; charitatem atque humilitatem, cæteráſque omnes virtutes.

AD OMNES SANCTOS *Martyres.*

AD vos clariſſimi Sanctorum Dei Martyres; mente & corde ego nimius peccator proclamo, quatenus vos cum ſanctiſſima oratione veſtra, innumeras peccatorum meorum ſordes apud Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, aliquantiſper diminuere & delere dignemini, vt vltra vitam meam grandi meorum criminum pondere grauatum non inueniar.

DE S. BERNHARDO.

O Alme pater Bernharde, & ardentiſſime amator, cultor ſuauitatis, & melliflue dulcedinis Dei, qui es ſpes & ſolatium omnium ad te clamantiũ, corde toto tuę ſanctæ protectioni me commendo, propter excellentiam meritorum tuorum, vt ab omnibus, quæ contraria ſunt animæ meæ, tueri me digneris.

DE S. NICOLAO.

CRedo pie ſancte Nicolae, tuis me precibus eſſe ſaluandum, ideo ad te clamo, & te

precibus meis licet indignis,pulſare non deſiſto, vt te intercedente ab imminentibus periculis, à peccatis & offenſionibus meis, quibus quotidie affligor, me tear liberari, ſalua me ſupplicem famulum tuum, amice Dei Nicolae, de præſentibus anguſtiis & tribulationibus, quia in te confidit anima mea, vt per te me ſaluet,qui te ſibi elegit.

AD OMNES SANCTOS *Confeſſores.*

OMnes ſancti ſacerdotes & confeſſores Dei, nolite me deſpicere, ſed ſicut optaſtis à Deo, hic adhuc poſiti in mortali corpore, audite me, vt veſtro ſacratiſſimo interuentu, à peccatis exui,& à pœnis abſolui, & à cunctis tentationum periculis erui merear.

DE TRIBVS REGIBVS.

COncede propicius, vt per horum trium Magorum, pias intercesſiones & merita, nobis famulis tuis tribuas, vt itinere, quo ituri ſumus, celeritate, lætitia, gratia & pace,negociôque bene peracto,te ipſo ſole vero,vera ſtella,& vera luminis luce,ad loca deſtinata, cum omni proſperitate,ad ipſorum cœleſtiúmque ciuium conſortia,ſalui ac ſani redire valeamus.

IN CATHARINAM.

AVe virgo Dei digna, Chriſto prece me conſigna, preces audi præſta votum,cor in bono fac immotum, confer mihi cor contritum, tege viſum & auditum, rege guſtum & olfactum, virgo ſancta rege tactum, vt in cunctis te regente, viuam Deo pura mente, O beata Catharina, Babylonis de ſentina, tutum mihi fer ducatum, plaſmatorem fac placatum. Eſto mihi conſolatrix, pro me ſis interpellatrix, Chriſtum pro me interpella, ſalua mortis de procella ſuperate fac me mundum,ne demergar in profundum,ne me ſinas naufragari, in peccatis in hoc mari,viſita tu me infirmum, & in bonis fac me firmum: Agoniſta Dei fortis, eſto præſens in hora mortis: Decumbētem foue,leua, & de morte ſolue ſæua,vt reſurgam nouus homo, ciuis in cœleſti domo: Duplex mors ne me infeſtet, Ieſus Chriſtus illud præſtet,tua prece exoratus. Idem pater,idem natus, idem vtriuſque flamen, qui viuit & regnat, Amen.

EX CANTICIS QVÆ VOCANT SEQVENTIA.

DE SANCTO STEPHANO *protomartyre.*

O Stephane ſignifer regis ſummi bone, nos exaudi,nos proinde ſupplices ad te clamantes, & precibus te pulſantes, oratio ſanctiſſima nos tua ſemper conciliet Deo noſtro.

DE INNOCENTIBVS.

QVorum precibus ſacris deprecamur, dele pie noſtra crimina vitæ, vt quos laudibus tuis iunxeras,nobis iſtic dones clemens fauere.

ALIA DE INNOCENTIBVS.

CLari filioli, dulces puſioli,nos iuuate precibus,quos Chriſtus innocentem mortem veſtram miſerans, pro ſeſe maturatam,placitus exaudiens,nos regno ſuo dignetur.

DE BEATA AGNETE.

APud quem nunc intercedat, vt cœli nobis concedat intrare palatium.

DOMINICA ANTE ASCENSIOnem Domini.

O Maria Magdalena,audi vota laude plena, apud Chriſtum, chorum iſtum, clementer concilia, vt fons ſummæ pietatis, qui te lauit à peccatis,ſeruos ſuos atque tuos,mundet data venia. Amen dicant omnia.

IN NATIVITATE DIVI *Ioannis Baptiſtæ.*

SAncti Baptiſtæ, Chriſti præconis ſolennia celebrantes, moribus ipſum ſequamur, vt ad vitam quam prædixit,aſſeclas ſuos perducat.

Deuote, te ſanctiſſime hominum amice Ieſu Chriſti flagitamus, vt gaudia percipiamus.

Apparens quæ Zachariæ Gabriel repromiſit. Qui tuam celebrarent obſequiis natiuitatem.

Vt per hæc feſta æterna gaudia adipiſcamur: Qua ſancti Dei ſacris deliciis læti gaudent.

Tu qui præparas fidelium corda, ne quid deuium vel lubricum Deus in eis inueniat.

Te depoſcimus, vt crimina noſtra & facinora continua prece ſtudeas abſoluere.

Placatus vt ipſe ſuos ſemper inuiſere fideles,& manſionem in eis facere dignetur.

IN FESTO VISITATIONIS *Mariæ.*

VEni præcelſa Domina Maria, tu nos viſita, ægras mentes illumina, per ſacra vitæ munera.

Veni Saluatrix ſeculi, ſordes aufer piaculi, in viſitando populum,pœnæ tollas periculum.

Veni Regina Gentium, dele flammas reatuum, dele quodcunque deuium,da vitam innocentium.

Veni vt anum viſites,Maria vires robores,virtute ſacri impetus,ne fluctuetur animus.

Veni lux ſtella marium,infunde pacis radium, exultet cor in gaudium,Ioannis ante Dominum.

Veni virga regalium,reduc fluctus errantium, ad vnitatem fidei,in qua ſaluantur cœlici.

Veni depoſce Spiritus, ſancta dona propenſius,vt dirigantur rectius,in huius vitæ actibus.

IN TRANSLATIONE S. *Martini.*

NOs audi tua feſta colentes annua mundo celebria.

Tu pro nobis ſpes noſtra: Martine Deo ſupplica.

Cæcis das viam, mutiſque loquelam: Tu nos adiuua: Mundans immunda, qui fugas Dæmonia,nos hic libera.

Qui ſuſcitator trium mortuorum fueras, laxa noſtræ mentis vincula, qui infirma iam curaſti corporum plurima, ſana noſtræ mentis vulnera.

Qui Chriſtum tua chlamyde partita tectum videras nocte ſecunda, fac prece, criminum vt ſoluat nobis debita,Chriſti gratia.

Laus tua Chriſtus erat, quem tota ſemper mente colebas: hunc pro nobis implora, vt lapſis remedia tribuas, præſtans culpis veniam, hæc precibus impetra.

Digitized by Google

Lux ſuper te effulſit angelica, dum libas myſtica, nos per te protegat Chriſti dextera : Mortis metam, qui tuis prædixeras, nihil mortem trepidans, à morte animæ tu nos libera.

DE SANCTO IACOBO *Apoſtolo.*

O Felix Apoſtole, magne Martyr Iacobe, te colentes adiuua, peregrinos vndique tuos clemens protege, ducens ad cœleſtia.

IN FESTO S. LAVRENTII *Martyris.*

O Laurenti militum Dauid inuictiſſime regis æterni, apud illum ſeruulis ipſius deprecare veniam ſemper.

IN FESTO ASSVMPTIONIS *beatæ virginis Mariæ.*

ECcleſia ergo cuncta te cordibus atque carminibus venerans, tibi ſuam manifeſtat deuotionem, precatu te ſupplici implorans Maria.

Vt ſibi auxilium, circa Chriſtum Dominum eſſe digneris per æuum.

IN OCTAVA ASSVMPTIONIS *Mariæ.*

AVdi nos, nam te filius nihil negans honorat, Salua nos Ieſu, pro quibus virgo mater te orat.

IN FESTO MICHAELIS *Archangeli.*

SVmmi regis Archangele Michaël, intende quæ ſumus noſtris precibus. Te námque profitemur eſſe ſupernorum ciuium Principem. Tu Deum obſecra pro nobis, vt mittat auxilium miſeris.

Principalis eſt poteſtas à Domino tibi data, peccantes ſaluificare animas. Idem tenes perpetui potentiam Paradyſi, omnes ciues te adorant ſuperi.

Audi nos Michaël Angele ſumme : Tu palam deſcende de poli ſede, nobis ferendo opem Domini atque leuamen indulgentiæ.

Tu noſtros Gabriel hoſtes proſterne : Tu Raphael ægris affer medelam, morbos abſterge, noxas dilue, nóſque fac intereſſe gaudiis beatorum.

IN CELEBRITATE SANCTORVM *Gereonis & ſociorum eius.*

MAieſtati ſacroſanctæ militans, cum triumphante iubilet Eccleſia, de triumpho Thebæorum, & ſalute peccatorum per horum ſuffragia.

Hac patrona legione, nos [illegible] bonis ſumme bone: loca potioribus, vbi patris, vbi tui & amoris ſacri frui mereamur gloria, Amen.

VNDECIM MILLIVM *virginum.*

QVarum orationibus felices cum felicibus, pace fruamur ſedula, per ſeculorum ſecula.

IN FESTO OMNIVM *Sanctorum.*

ORdines noueni Spirituum beatorum, Quos in Dei laudibus firmauit charitas : Nos fragiles homines firmate precibus:

Vt ſpirituales prauitates veſtro adiuuamine vincentes fortiter : Nunc & in æuum veſtris ſimus digni ſolennibus intereſſe ſacris.

Nos adiutorium nunc & perenniter foueat, protegat vt veſtrum : In die poſcimus gaudiorum veſtrorum.

IN OBITV SANCTI *Martini.*

IGitur te cuncti poſcimus ô Martine, qui multa mira hic oſtendiſti, etiam de cœlo gratiam Chriſti nobis ſupplicatu tuo ſemper infundas.

DE S. ELISABET.

ELla mater nos agnoſce, libro vitę nos depoſce, cum electis inſeri, vt conſortes tuæ ſortis, & à pœnis, & à portis eruamur inferi.

DE S. CATHARINA.

ORa pro populo, precare pro clero, Martyr Chriſti Catharina, aſtantem populum, precantem te Clerum, foue, rege per ſecula.

DE SANCTO ANDREA *Apoſtolo.*

NOs igitur peccatis noſtris grauati, te Deus poſcimus, vt illius, qui tua ſemper ſectatus præcepta, tibi placet, nos interceſſione tuearis in æternum.

IN FESTO CONCEPTIONIS *Mariæ.*

TV ſpes certa miſerorum, vera mater orphanorum : tu leuamen oppreſſorum, medicamen infirmorum, omnibus es Domina.

Te laudamus voce pari, laude digna ſingulari, vt errantes in hoc mari, nos in portu ſalutari, ſiſtat tua gratia, Amen.

DE MARTYRIBVS.

ERgo facti cohæredes Chriſto in cœleſtibus apud ipſum vota noſtra promouete precibus, vt poſt finem huius vitæ, & poſt tranſitoria in perenni mereamur exultare gloria.

DE CONFESSORIBVS.

PAſtor bone miſerere Eccleſiæ, tuiſque precibus refoue, confer opem plebi tuæ, preces intende, & pio iuuamine maculas dilue.

In via nos adiuua, colloca in patria, redde quæ ſperamus bona.

ALIA DE VNA VIRGINE.

TVte iam dulcibus plena deliciis, Chriſto miſerias noſtras ſuggerito nobis conſolationem precando.

DE VIRGINE MARIA.

SVpplicamus nos emenda, emendatos nos commenda, tuo nato, ad habenda ſempiterna gaudia.

ALIA DE VIRGINE *glorioſa.*

OMnis homo omni hora, hanc adora ac implora eius patrocinia: Pſalle, pſalle niſi toto cordis, oris, voce, voto: Aue plena gratia.

Salue decus firmamenti, tu caliginoſæ menti deſuper irradia, placa mare maris ſtella: ne inuoluar nos procella & tempeſtas valida. Virgo mater Maria, mater miſericordiæ, nos adiuua.

PROSA IN LAVDEM *virginis Mariæ.*

GAude Maria templum ſummæ maieſtatis. Salua nos & omnes conſerua per omnia ſecula ſeculorum, Amen.

Digitized by Google

DE DOMINA NOSTRA.

TE collaudat cœleſtis curia,quæ mater es regis & filia,per te regis donatur venia,per te iuſtis confertur gratia.

Ergo maris ſtella,natum tuum ora, vt nos ſoluat à peccatis,& in regno claritatis,quo lux lucet ſedula,collocet per ſecula, Amen.

SEQVENS IN LAVDEM virginis.

PVlchrior ſyderibus,& per mulieribus cunctis benedicta : placa tuum filium,& purga fidelium omnium delicta.

In te pluit,in te fluit Deus ſuam gratiam: Ergo tuæ nobis plue gratiæ clementiam. Ad beati tui nati transferas præſentiam,& cunctorum delictorum confer indulgentiam.

EX HYMNIS DE SANCTIS.

DE SANCTO STEPHANO, Hymnus.

SAncte Dei precioſe protomartyr Stephane: Qui virtute charitatis circumfulſus, vndique Dominum pro inimico exoraſti populo:

Funde preces pro deuoto tibi nunc collegio, vt tuo propiciatus interuentu Dominus, nos purgatos à peccatis, iungat cœli ciuibus.

DE SANCTO IOHANNE APOſtolo, Hymnus.

CVius prece aſſidua, vt noſtra ſoluas crimina, è cœlo donans præmia, voce precamur cernua.

DE SANCTO BLASIO Hymnus.

TE ſimul fuſis precibus rogamus, ciuium fautor maneas tuorum , ad thronum Chriſti memor eſto noſtri,optime Blaſi.

DE S. AGATHA.

IAm renitens quaſi ſponſa polo , pro miſeris ſupplicia Domino,ſic ſua feſta coli faciat,celebrantibus vt faueat.

DE S. IOANNE BAPTISTA.

SOLVE polluti labij reatum ſancte Ioannes.

DE SANCTO PETRO & Paulo.

HAc ſacra die, quæ dat reis veniam : Iam bone paſtor, pater clemens, accipe vota precantium & peccati vincula reſolue tibi poteſtate tradita, Qui cunctis cœlum verbo claudis & aperis.

Doctor egregie Paule mores inſtrue, & mente poli nos transferre ſatage.

IN FESTO VISITATIONIS Mariæ.

LEua gregem, duc ad regem Maria cunctos viſitans,vt ſaluetur & lætetur, cum tu ſis mater medians.

DE MARIA MAGDALENA.

TE quæſumus gratiſſimam nobis depoſce veniam.

IN FESTO S. AFRAE.

O Narciſce cum Felice , vos pro nobis omni vice, & pro noſtra ciuitate , & pro cunctis ſupplicate.

Afra ſimul & conſortes , ſicut pro nobis prece fortes,& vt nobis expiatis,ſit portio cum beatis.

DE NATIVITATE MARIAE.

MAria mater Domini, æterni patris filij, fer opem nobis omnibus, ad te confugientibus.

IN FESTO NATIVITATIS Mariæ.

TE nunc ſuppliciter ſancta theodocos regis perpetui ſponſáque poſcimus, vt nos ſemper vbique miti munere protegas.

Sanctis obtineas virgo precantibus pacis præſidium, nobis atque beati regni dona perennia.

DE SANCTO MAVRITIO Martyre.

CVi quapropter ſupplicantes illi preces fundimus, vt dignetur nobis Chriſtum facere propicium, quem amauit, cum quo regnat, nunc & in perpetuum.

DE S. MICHAELE.

HInc Dei genitrix Maria, totus & nobis chorus Angelorum ſemper aſſiſtat,ſimul & beata concio tota.

DE S. GALLO.

QVæ ſumus mundi ſator & redemptor, vt ſacris eius precibus tueri hanc velis plebem tribuens quod optat corde benigno.

DE OMNIBVS SANCTIS.

OMnes ſuperni ordines mille milleni millies veſtros audite ſupplices.

Primum virtutes igneæ : mox repleti ſcientiæ: ex hinc iuuate nos prece ſeſſiones Dominicæ.

Nunc vos cœleſtes Domini & principes præualidi:potentiáque prædíti,eſtote nobis placidi.

Hinc ditati virtutibus, vóſque tremendi nutibus : fulgoroſi vultibus , Chriſti fauete plebibus.

Omnes, quos Dei gratia ab hac exemit patria: bona donans cœleſtia: noſtra laxate crimina.

Tu pater adſis Abraham : claram gerens proſapiam:cum ipſis neceſſariam, nobis precando veniam.

Tandem Dauid Hymnidicis: hinc inde ſtipatus choris: pulcher coronis regiis : cunctis ſuccurre miſeris.

Sacer adeſto flagitans cœtus futura prædicans: nobis Chriſtum concilians, in cœlo iam tripudians.

Omnes dum carnem induit:quos Chriſtus præſens docuit:quóſque abſentes imbuit, erigite qui corruunt.

Noſtros ſuppreme clauiger:& nouæ pacis legifer:Omniſque Chriſti crucifer actus mundate pariter.

Nunc poſce Dei genitrix: omniſque carnis domitrix:ceſſétque culpa perditrix,& plebs ſaluetur debitrix.

Nunc omne ſacerdotium, primus ordo Pontificum, Clerum regendo ſubditum, fletum tergite ſupplicum.

AD COM-

Digitized by Google

AD COMPLETORIVM HYMNVS.

IEſu ſaluator ſeculi: redemptis ope ſubueni: & pia Dei genitrix, ſalutem poſce miſeris.

Cœtus omnes Angelici: Patriarcharum Cunei: & Prophetarum merita, nobis precentur veniam.

Baptiſta Chriſti præuius: & clauiger æthereus: cum cæteris Apoſtolis, nos ſoluant nexu criminis.

Chorus ſacratus martyrum: ſacerdotum confeſſio, & virginalis caſtitas, nos à peccatis abluant.

Electorum ſuffragia: omneſque ciues cœlici; annuant votis ſupplicium, & vitæ poſcant præmium.

AD NOCTVRNVM HYMNVS.

CHriſte redemptor omnium, conſerua tuos famulos: beatæ ſemper virginis, placatus ſanctis precibus.

Beata quoque agmina cœleſtium Spirituum: præſentia, præterita, futura mala pellite.

Vates æterni iudicis Apoſtolique Domini: ſuppliciter expoſcimus, ſaluari veſtris precibus.

Martyres Dei inclyti: confeſſoreſque lucidi, veſtris orationibus, nos ferte in cœleſtibus.

Chorus ſanctarum virginum, Monachorumque omnium, nos ſimul cum omnibus Chriſti conſortes facite.

DE S. MARTINO.

MArtinus quoniam vota fidelium attendit, tribuens cuncta & ſalubria, confert hic famulis, ritè canentibus, ſtellis aureola ſerta micantibus.

Martinum precibus gens Gallica, dignis ſolicitet noſtráque patria, Martinus faciat tempora proſpera.

AD HORAS CANONICAS IN SOLENnitate B. Martini Hymnus.

MArtinus autem præuius, fac vt ſit horis omnibus, ne Dæmonum fallacia pes noſter impactus ruat.

Hic arma nobis cœlica, inſtante pugna conferat, hoc præliante continuus, hoſtis fugetur noxius.

Hic nos per vndas ſeculi, clauo gubernet proſpero: ne fortè noſtram ſpumea puppim charybdis ſorbeat.

Hic nos triumpho nobili, & laureatos myſticè, apret tuis conſpectibus, iunctos ſupernis ciuibus.

DE S. CATHARINA.

SPonſa ſponſo gratos, fac nos & acceptos.

Monſtra te vitæ viam, vt Philoſophiam mundi tranſeamus, veram ſequamur.

Ora & inclina nobis verum Sina, vt intremus chorum tecum Angelorum.

AD COMPLETORIVM.

CAtharinæ collaudemus virtutum inſignia, vt ipſe certa reſpiremus per eius ſuffragia.

DE SANCTO ANDREA.

IAm nos fouero languidos, curámque noſtri ſuſcipe, quo per crucis victoriam, cœli petamus patriam, Amen.

DE S. NICOLAO.

ERgo pie nos exaudi aſſiſtentes tuæ laudi, Ne ſubdamur hoſtis fraudi, nobis fer auxilia.

Nos ab omni malo ducas, via recta nos códucas, poſt hanc vitam nos inducas ad æterna gaudia, Amen.

IN LAVDEM EIVSDEM S. NICOLAI

O Venerande Pontifex, pius nec tardus opifex, cunctis qui corde credulo, te quærunt in periculo.

Aufer mortis diſpendia, confer vitæ ſtipendia, quo poſt carnis exilia, tecum ſimus in gloria.

DE FESTO CONCEPTIONIS Mariæ.

O Maria clauſus hortus, naufragantis mundi portus, placa nobis, qui te fecit matrem ſibi, quam elegit.

Adeſto iam ſupplicibus tuis, faueto precibus, manum benignè porrige, vitámque noſtram dirige.

Maria mater gratiæ, mater miſericordiæ, tu nos ab hoſte protege, in hora mortis ſuſcipe.

Maria virgo virginum, depoſce nobis omnium, remiſſionem criminum, tuum placando filium.

DE APOSTOLIS HYMNVS generalis.

VOs ſecli iuſti iudices, & vera mundi lumina, votis precamur cordium, audite preces ſupplicum.

Qui cœlum verbo clauditis, ſeráſque eius ſoluitis, nos à peccatis omnibus ſoluite iuſſu quæſumus.

Quorum præcepto ſubditur, ſalus & languor omnium, ſanate ægros moribus, nos reddentes virtutibus.

Vt cùm Iudex aduenerit Chriſtus in fine ſeculi, nos ſempiternis gaudiis faciat eſſe compotes.

DE VNO MARTYRE HYMNVS veſpertinus.

MArtyr Dei, tui precatus munere, noſtrum reatum dilue, arcens mali contagium, vitæ remouens tædium.

Soluta ſunt iam vincula, tui ſacrati corporis, nos ſolue vinclis ſeculi, amore Dei filij.

DE CONFESSORIBVS HYMNVS generalis.

VNde nunc noſter chorus in honore, ipſius hymnum canit hunc libenter, vt piis eius meritis iuuemur omne per æuum.

IN ANNVNCIATIONE B. VIRGINIS Mariæ.

AVe maris ſtella, Dei mater alma, atque ſemper virgo, felix cœli porta.

Sumens illud aue, Gabrielis ore, funda nos in pace mutans nomen Euæ.

Solue vincla reis, profer lumen cæcis, mala noſtra pelle, bona cuncta poſce.

Monſtra te eſſe matrem, ſumat per te precem, qui pro nobis natus, tulit eſſe tuus.

Virgo ſingularis, inter omnes mitis, nos culpis ſolutos, mites fac & caſtos.

Vitam præſta puram, iter para tutum, vt videntes Ieſum, ſemper collætemur.

Digitized by Google

EX BREVIARIO ROMA-
no, &c.

DEus, cuius dextera beatum Petrum ambulantem in fluctibus, ne mergeretur, erexit, & coapoſtolum eius Paulum tertio naufragantem de profundo pelagi liberauit, exaudi nos propitius, & concede, vt amborum meritis æternitatis gloriam conſequamur.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui Eccleſiam tuam variis Sanctorum meritis ſemper illuminas, protegis & conſeruas, concede vt beati Franciſci & Sanctorum ſequentium, cum interceſſione, & hic ab omnibus mundemur offenſis, & in futuro cœleſti gloria perfruamur.

Ora pro nobis ſancta Dei genitrix, vt digni efficiamur promiſſionibus Chriſti.

Diuinum auxilium beatiſſimę virginis Marię, præſidium Angelicum, & omnium Sanctorum ſuffragium, maneat ſemper nobiſcum.

Dulcis amica Dei, roſa vernans, ſtella decora.
Tu memor eſto mei, dum mortis venerit hora.

Quæſumus omnipotens Deus, vt beatus N. Apoſtolus, tuum pro nobis imploret auxilium, vt à noſtris reatibus abſoluti, à cunctis etiam periculis eruamur.

Infirmitatem noſtram reſpice omnipotens Deus, & quos pondus propriæ actionis grauat, beati N. Martyris tui atque Pontificis interceſſio glorioſa nos protegat.

Deus qui nos beati N. Martyris tui atque Pontificis annua ſolennitate lætificas, concede propitius, vt cuius natalitia colimus, de eiuſdem etiam protectione gaudeamus.

Exaudi, quæſumus Domine, preces noſtras, quas in beati N. confeſſoris tui atque Pontificis ſolennitate deferimus, vt qui dignè tibi meruit famulari, eius intercedentibus meritis, ab omnibus nos abſoluas peccatis.

Adeſto Domine ſupplicationibus noſtris, quas in beati N. martyris tui ſolennitate deferimus, vt qui noſtræ iuſtitiæ fiduciam non habemus, eius qui tibi placuit precibus adiuuemur.

Interceſſio nos, quæſumus Domine, beati N. Abbatis commendet, vt quod noſtris meritis non valemus, eius patrocinio aſſequamur.

Da ſupplicanti cœtui, obtentu huius optimi, remiſſionem criminum, rumpendo nexum vinculi, &c.

Proinde te piiſſime, precamur omnes ſupplices, vt huius almi gratia, nobis remittas debita.

Indulgentiam nobis, quæſumus Domine, beata N. virgo & martyr, imploret.

Per virginem matrem, concedat nobis Dominus ſalutem & pacem.

Protege Domine populum tuum, & Apoſtolorum tuorum Petri & Pauli, & aliorum Apoſtolorum patrocinio confidentem, perpetua defenſione conſerua.

Omnes ſancti tui, quæſumus Domine nos vbique adiuuent, vt dum eorum merita recolimus, patrocinia ſentiamus, & pacem tuam, noſtris concede temporibus.

Deus qui virginalem aulam beatæ Mariæ, in qua habitares, eligere dignatus es, da quæſumus, vt ſua nos defenſione munitos, iucundos ſuæ faciat intereſſe commemorationi.

Exaudi nos Deus ſalutaris noſter, & Apoſtolorum tuorum Petri & Pauli, & aliorum Apoſtolorum, nos tuere præſidiis quorum donaſti fideles eſſe doctrinis.

Concede, miſericors Deus fragilitati noſtræ præſidium, vt qui ſanctæ Dei genitricis memoriam agimus, interceſſionis eius auxilio à noſtris iniquitatibus reſurgamus.

Famulorum tuorum, quæſumus Domine, delictis ignoſce, vt qui tibi placere de actibus noſtris non valemus, genitricis filij tui interceſſione ſaluemur.

Concede nos famulos tuos, quæſumus Domine Deus, perpetua mentis & corporis ſanitate gaudere, & glorioſæ beatæ Mariæ ſemper virginis interceſſione, à præſenti liberati triſtitia, & æterna perfrui lætitia.

Beatæ & glorioſæ ſemper virginis Mariæ, quęſumus Domine, interceſſio glorioſa nos protegat, & ad vitam perducat æternam.

Adeſto ſupplicationibus noſtris, piiſſima Dei genitrix virgo virginum Maria.

Ad te pia mater confugimus, vt præſto nobis ſit tua defenſio, & qui diſtricti iudicis iram timemus, dum grauiter deliquiſſe ſumus conſcij, ipſum videre non audemus, ad te eius matrem confugimus, vt pro nobis apud Deum interuenias, & excuſa ſcelera noſtra, omnipotentis filij tui gratiam nobis impetrans, referas cunctorum, quæ commiſimus, indulgentiam.

Deus pro cuius Eccleſia glorioſus Pontifex Thomas gladiis impiorum occubuit, præſta quæſumus, vt omnes, qui eius implorant auxilium, petitionis ſuæ ſalutarem conſequantur effectum.

SIXTVS DEDIT AD SEQVENTEM
orationem, quam & ipſe confecit, vndecim millia annorum indulgentias, & debet dici coram imagine beatæ Mariæ virginis in ſole.

AVe ſanctiſſima mater Dei, Regina cœli, porta paradyſi, Domina mundi. Libera me ab omni malo, Ora pro peccato meo: Amen.

O Regina poli, mater gratiſſima proli, ſperne me noli, me commendo tibi ſoli.

Deus qui nos beati Saturnij, martyris tui concedis natalitio perfrui, eius nos tribue meritis adiuuari.

Deus qui beatum Nicolaum, Pontificem tuum, innumeris decoraſti miraculis, tribue quæſumus, vt eius meritis & precibus, à gehennæ incendiis liberemur.

Deus qui populo tuo æternæ ſalutis beatum Ambroſium miniſtrum tribuiſti, præſta quæſumus, vt quem Doctorem vitæ habuimus in terris, interceſſorem habere mereamur in cœlis.

Da nobis, quæſumus Domine, beati Apoſtoli tui Thomæ ſolennitatibus gloriari, vt eius ſemper patrociniis ſubleuemur.

Da quæſumus omnipotens Deus, vt qui beatæ Anaſtaſiæ, martyris tuæ, ſolennia colimus, eius apud te patrocinia ſentiamus.

Preces populi tui, quæſumus Domine clementer exaudi, vt beati Marcelli, martyris tui atque Pontificis, meritis adiuuemur, cuius paſſione lætamur.

Adeſto Domine ſupplicationibus noſtris, vt qui ex iniquitate noſtra, reos nos eſſe cognoſcimus, beatorum martyrum, Vincentij & Anaſtaſij, interceſſione liberemur.

Deus

Deus, qui animæ famuli tui Gregorij, æternæ beatitudini præmia contuliſti, concede propicius, vt qui peccatorum noſtrorum pondere premimur, eius apud te precibus adiuuemur.

Fac nos quæſumus Domine, ſanctorum martyrum tuorum, Primi & Feliciani ſemper feſta ſectari, quorum ſuffragiis protectione tuæ dona ſentiamus.

Sancte Paule Apoſtole, prædicator veritatis, & Doctor Gentium, intercede pro nobis ad Deum, qui te elegit, vt digni efficiamur gratia Dei.

Deus fidelium remunerator animarum, quiq; hunc diem beati Apollinaris, ſacerdotis tui, martyrio conſecraſti, tribue nobis, quæſumus, famulis tuis, vt cuius venerandam celebramus feſtiuitatem, precibus eius indulgẽtiam conſequamur.

Sanctorum martyrum tuorum nos Domine, Nazarij & Celſi, Victoris & Innocentij, confeſſio beata communicet, & fragilitati noſtræ ſubſidium dignanter exoret.

Solue iubente Deo, terrarum Petre catenas,
Qui facis vt pateant cœleſtia regna beatis.

Deus tuorum gloria ſacerdotum. præſta quæſumus, vt ſancti martyris tui, & Epiſcopi Donati cuius feſta gerimus, ſentiamus auxilium.

Beatorum martyrum tuorum, Tiburtij & Suſannę, nos Domine foueant continuata præſidia, quia non definis propicius intueri, quos talibus auxiliis concefferis adiuuari.

Lætetur Eccleſia tua Deus, Agapiti martyris tui confiſa ſuffragiis, atque eius precibus glorioſis, & deuota permaneat & ſecura conſiſtat.

Deus qui beatum Ludouicum, confeſſorem tuum, de terreno ac temporali regno, ad cœleſtis & æterni regni gloriam transtuliſti, eius quæſumus meritis, & interceſſione Regis Regum Ieſu Chriſti, filij tui, nos cohæredes facias & eiuſdem regni tribuas eſſe conſortes.

Beatorum martyrum tuorum, pariterq; Pontificum Cornelij & Cypriani, nos quæſumus Domine feſta tueantur, & eorum commendet oratio veneranda.

Adeſto Domine populo tuo, vt beati Nicomedis martyris tui, merita præclara ſuſcipiens, ad impetrandam miſericordiam tuam, ſemper eius patrociniis adiuuemur.

Beati Euangeliſtæ tui Matthæi Domine, precibus adiuuemur, vt quod poſſibilitas noſtra non obtinet, eius nobis interceſſione donetur.

Annue quæſumus omnipotens Deus, vt ſanctorum Martyrum tuorum, Mauritij & ſociorum eius, nos lætificet feſtiua ſolennitas, & quorum ſuffragiis innitimur, eorum natalitiis gloriemur.

Præſta quæſumus omnipotens Deus, vt qui ſanctorum martyrum tuorum, Coſmæ & Damiani natalitia colimus, à cunctis malis imminentibus eorum interceſſionibus liberemur.

Hic eſt Michael Archangelus princeps militiæ Angelorum, cuius honor præſtat beneficia populorum, & oratio perducit ad regna cœlorum.

Deus, qui Eccleſiæ tuæ, in exponendis ſacris ſcripturis, beatum Hieronymum confeſſorem tuum, Doctorem glorioſiſſimum elegiſti, præſta quæſumus, vt eiuſdem piis ſuffragantibus meritis, quod ore ſimul & opere docuit, te adiuuante exercere valeamus.

Summi Regis palatio, Doctor loca diſcipulos, ſalutis priuilegio, Chriſti præmuni famulos.

Sanctorum martyrum tuorum, nos Domine, Sergij, Bachi, Marcelli, & Apulei, beata merita proſequantur, & tuo ſemper faciant amore feruentes.

Beatorum martyrum tuorum, Domine, Chriſanti & Dariæ, quæſumus, adſit nobis oratio, vt quos veneramur obſequio, eorum pium iugiter experiamur auxilium.

Deus qui beatum Iuonem, confeſſorem tuum, piis operibus, ſignis & miraculis, in Eccleſia tua clarere feciſti, præſta quæſumus, vt eius meritis & precibus, tua beneficia capiamus.

Omnipotens, ſempiterne Deus, qui nos omnium Sanctorum tuorum merita, ſub vna tribuiſti celebritate venerari, quæſumus, vt deſideratã nobis tuæ propiciationis abundantiam, multiplicatis interceſſoribus largiaris.

Nos ergo fratres chariſſimi, tantorum patrocinia interceſſorũ, de quibus locuti ſumus, tota mentis intentione quæramus, vt per temporalia feſta, quæ gerimus, eorum meritis & interceſſione, ad æterna præmia peruenire valeamus.

Pulſemus itaq; humilibus precibus, ad oſtium aulæ virginalis, vt nobis aperire dignetur cubiculum charitatis & caſtitatis, quatenus dum illuc mentis puritate & mundis orationibus admiſſi fuerimus, etiam ab huius ſexus ordine noſtræ ſalutis gaudium impetremus.

Ob hoc ergo tam ſtudioſè eorum memoriam in noſtra ſolennitate facimus, vt eorum precibus & meritis, hic adiuuari valeamus.

Tuorum corda fidelium, Deus miſerator illuſtra, & beatæ Elizabeth precibus glorioſis, fac nos proſpera mundi deſpicere, & cœleſti ſemper conſolatione gaudere.

Præſta quæſumus omnipotens Deus, vt beatæ Felicitatis, martyris tuæ, ſolennia recenſentes, meritis ipſius protegamur & precibus.

Deus qui dediſti legẽ Moſi in ſummitate mõtis Sinai, & in eodem loco per ſanctos Angelos tuos, corpus beatæ Catharinæ virginis & martyris tuæ, mirabiliter collocaſti, tribue quæſumus, vt eius meritis & interceſſione, ad montem, qui Chriſtus eſt, valeamus peruenire.

Virgo autem Catharina, ad Martyrium ducta, dum oraret pro ſe, & ſui memoriam agentibus, facta eſt vox ad eam dicens: Veni electa mea ecce tibi beatitudinis ianua aperitur. His verò qui paſſionem tuam celebrauerit, opem de cœlis promitto.

Paſſionem glorioſæ virginis Catharinæ deuotè plebs celebret fidelis, quæ ſui memores Deo commendat meritis & iuuat beneficiis.

Vox de cœlis intonuit: veni electa mea, veni intra thalamum ſponſi tui, quæ poſtulas impetraſti, qui te laudant ſalui fient.

Aue virginum gemma Catharina, tua venerantibus patrocinia, impetrata non deneges ſuffragia.

Gemma Chriſti Barbara, nos tecum ſedere para, vt nos tibi feliciter conteguemus perenniter &c.

Deus amator pudicitiæ qui ad declaranda merita beatæ Barbaræ virginis & martyris tuæ, miſericordiam, ipſam inuocantibus promiſiſti, da nobis quæſumus, ita ipſius intereſſe ſolennitati, vt ab hoſtium incurſionibus ſecuri & eius interceſſione, ad gaudia perducamur æterna.

Digitized by Google

Omnipotens ſempiterne Deus,qui conceptionis diem , genitricis filij tui , ſempérque virginis Mariæ , voluiſti ſolennitate annua venerari, tribue quæſumus, vt omnes,qui eius implorant auxilium , petitionis ſuæ ſalutatem conſequantur effectum.

Gaude Maria virgo, quæ cõtritura caput Diaboli,illi per culpam nunquam ſubiecta fuiſti.

Quod quidem ſingulariter eſt agendum , cùm calamitates irruunt, quæ abſq; demeritis hominum nos contingunt, vt per ipſorum Sanctorum preces & merita , miſericordia Domini ſuper peccatis hominum imploretur,& humanum genus ab imminentibus malis & innumeris periculis,præſeruetur.

Hæc apud Deum, quẽ ipſa peperit, ſedula pro nobis aduocata nos iuuat, nos tuetur,nos protegit,nos exaltat. Hæc omnibus,qui ad eam recurrunt promptiſſimum exhibet patrocinium.

Te proſequentes laudibus , piis faueto precibus, adeſto poſtulantibus , tuis virgo ſupplicibus.

Sancte Franciſce,propere veni, pater accelera ad populum, qui premitur, & teritur ſub onere, palea,luto,latere & ſepulto Ægyptio,ſub ſabulo, nos libera,carnis extincto vitio.

Conemur totis viribus , iungamus preces precibus,vt Auguſtini meritis,cœli fruamur gaudiis.

DE SANCTO MARTINO.

Mane nobiſcum in æternum.

DE S. LAVRENTIO AD *Completorium.*

ADeſt namque feſtiuitas & dies venerabilis, qua cœlum pro meritis,Laurentius ingreſſus eſt. Ipſe dignetur Dominum,rogare clementiſſimum, vt ab æternis ignibus, nos ſeruet & Dæmonibus.

DE PSALTERIO VIRGINIS *Mariæ.*

COnſtat totum Pſalterium ſub Papatu tranſformatum eſſe ad inuocationem Mariæ. De eius itaque origine, pauca quædam annotabo ex ſpeculo roſatiorum , quod ex Alano deſcriptum eſt, qui narrat Dominicum primò commentum eſſe Roſaria Mariæ , vt ſcilicet quinquaginta ſalutationes Angelicę recitentur & ſingulis decem ſalutationibus, vna oratio Dominica interiiciatur, hoc eſt, vt ipſi loquuntur 50. Aue Maria, & 5. Pater noſter, faciant vnum Roſarium , Loquendum enim nobis eſt, ſicut ille in Macaronicis inquit:

Barbottat Patres noſtros, Aueq; Marias.

In hunc vſum Dominicus narratur fabricaſſe lapillos 55. ita in domum ſerti coniunctos, vt inter ſingulos decem minores , vnus grandior interponeretur, & huiuſmodi ſerta ſeu Roſaria lapillorum , nominauit Patriloquia, quia ſcilicet conueniunt rebus nomina ſæpè ſuis.

Ex Roſariis deinde cœperunt fabricare Pſalteria, hoc eſt, vt tria Roſaria, centum ſcilicet & quinquaginta Aue Maria , & quindecim Pater noſter, facerent vnum Pſalterium Mariæ , quia tot ſcilicet ſint Pſalmi Dauidis.

Scribit autem Alanus, quod in illo Pſalterio, poſtea quidam ſingulis ſalutationibus, peculiares preculas ad Mariam interiecerint , maxime verò celebrat,quod Carthuſienſes ſuper Pſalmos Dauidicos fecerunt 150. ſalutationes Mariæ verſuales. Alij cœperunt diſputare,ſingulos Pſalmos poſſe ad Mariam accommodari,& narrat Alanus Colonienſem quendam, talem accommodationem Pſalmorum ad Mariam,in publica Pſalterij lectura feciſſe.

Poſtea inſtituta fuit peculiaris fraternitas, de Pſalterio Mariæ , quam Sixtus 4. additis multis indulgentiis, circa annum Domini 1470.confirmauit. Innocentius verò octauus,ad reliquas indulgentias , addidit plenariam remiſſionem à pœna & à culpa,ſemel in vita,& ſemel in articulo mortis , ingredientibus illam fraternitatem: Alanus verò ſubducto accurate calculo omnium illarum indulgentiarum , hanc ſummam inuenit : Ad vnum quodque ſcilicet Pſalterium Marię , datas eſſe à diuerſis Pontificibus, indulgentias ſexagies mille annorum.

Hæc de Pſalterio Mariæ, ex ſpeculo Roſariorum ideò hoc loco adſcripſi , quia intelligo ex Pontificiis quoſdam dicere , Pſalterium Mariæ eſſe vnius ſuperſtitioſi Monachi priuatum commentum , quod non debeat vniuerſæ Eccleſiæ Pontificiæ tribui.

Tria autem exemplaria Pſalterij Mariani impreſſa vidi,vnum Venetiis editum,alterum Pariſiis,tertium Lipſiæ. Scripta verò exemplaria, in viſitatione Monaſteriorum Ducatus Brunſuicenſis,inuenta ſunt multa. Et in exemplaribus impreſſis talis eſt inſcriptio.

Pſalterium beatę virginis,compilatum per Seraphicum Doctorem , ſanctum Bonauenturam Epiſcopum Albanenſem,nec non ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyterum Cardinalem,&c.

Nec verò diſputabo, an verò ſit, quòd fingunt, Bonauenturam autorem eſſe Pſalterij Mariæ. Scio enim , quòd Bonauentura longè aliter diſputet & doceat , in 15. Sententiarum, diſtinct.3. quæſt.2.vbi inquit: Cauendum eſſe ne dum matris excellentia ampliatur, filij gloria minuatur, & ſic in illo mater prouocetur , quæ magis vult extolli filium quàm ſeipſam, vt potè creatorem creaturæ. Et ad obiectionem, quòd honor,qui matri exhibetur,referatur ad filium, Bonauentura reſpondet,Non omnem honorem,qui filio debetur,matri tribuẽdum eſſe. Quia igitur in Pſalterio Mariæ prorſus contrarium fit, vbi omnia, quę filij propria ſunt, matri tribuuntur:Equidem exiſtimo falſum eſſe,quòd compoſitionem iſtius blaſphemi Pſalterij,Bonauenturæ autori tribuũt. Volui tamen illam inſcriptionem,qua publicè editum eſt,hoc loco addere,vt oſtenderem Pſalterium illud Mariæ,publica autoritate,Eccleſiis in Papatu propoſitum fuiſſe.

Et quia in iſto Pſalterio Mariæ , extat illuſtre ſpeculum, terræ & horrendæ idolomaniæ,quam Pontificia Eccleſia , in Sanctorum inuocatione exercuit, neque antiqua eius exemplaria vbique obuia ſunt,volui illud, de verbo ad verbum deſcriptum,hoc loco addere,& toti mundo diiudicandum proponere.Deſcripſi autem illud ex Pariſienſi exemplari, quod extat in Bibliotheca Illuſtriſſimi Principis Iulij, Ducis Brunſuicenſis & Lunæburgenſis , ad quod etiam contuli editionem Venetam & Lipſicam.

Qualis itaque lerna ſuperſtitionis & idolomaniæ,ſub inuocatione Sanctorum , in Eccleſia Ponti-

Digitized by Google

Pontificia lateat, ex hoc Mariano Pſalterio Lector cognoſcat, & inde conſtituat, quis ſit ſtatus controuerſiæ, in hoc loco de inuocatione Sanctorum.

INCIPIT PSALTERIVM VIRGINIS Mariæ, à deuoto Doctore, Sancto Bonauentura compilatum.

I.

BEATVS Vir, qui diligit nomen tuum, virgo Maria, gratia tua animam illius confortabit. Tanquam lignum aquarum fontibus irrigatum, vberrimos iuſtitiæ fructus propagabit. Benedicta tu inter mulieres, propter humilitatem, & credulitatem cordis tui. Vniuerſas enim fœminas vincis pulchritudine carnis: Superas Angelos & Archangelos excellentia ſanctitatis. Miſericordia tua & gratia tua vbique prædicatur, Deus operibus manuum tuarum benedixit: Aue Maria, &c.

II.

Quare fremuerunt inimici noſtri, aduerſum nos ſunt meditati inania? Protegat nos dextera tua mater Dei, vt acies terribilis cõfundes ac deſtrues eos. Venite ad eam omnes, qui laboratis & tribulati eſtis: & refrigerium & ſolatium dabit animabus veſtris. Accedite ad eam in tentationibus veſtris, & ſtabiliet vos ſerenitas vultus illius. Benedicite illam in toto corde veſtro: Miſericordia enim illius plena eſt omnis terra. Aue Maria.

III.

Domina quid multiplicati ſunt qui tribulant me? In tempeſtate tua perſequeris & diſſipabis eos. Diſſolue colligationes impietatis noſtrę tolle faſciculos peccatorum noſtrorũ. Miſerere mei Domina, & ſana infirmitatem meam, tolle dolorem & anguſtiam cordis mei. Ne tradas me manibus inimicorum meorum, & in die mortis conforta animam meam, Deduc me ad portum ſalutis, & Spiritum redde factori & creatori meo, Aue Maria, &c.

IV.

Cùm inuocarem exaudiuiſti me Domina, de ſublimi ſolio tuo mei dignata es recordari. A rugientibus præparatis ad eſcam, & de manibus quærentium me, liberauit me gratia tua. Quoniam benigna eſt miſericordia tua, & pietas tua in omnes, qui inuocant nomen ſanctum tuum. Benedicta ſis Domina in æternum, & maieſtas tua in ſeculum ſeculi: Glorificate eam Gentes in virtute veſtra, & cuncti populi terræ, extollite magnificentiam eius.

V.

Verba mea auribus percipe Domina, & ne auertas à me ſpecioſitatem vultus tui. Conuerte luctum noſtrum in gaudium, & tribulationem noſtram in iubilationem. Corruant ante pedes noſtros inimici noſtri, virtute tua eorum capita conterantur. Benedicat te omnis lingua, & nomen ſanctum tuum confiteatur omnis caro. Spiritus enim tuus ſuper mel dulcis, & hæreditas tua ſuper mel & fauum.

VI.

Domina, ne in furore Dei ſinas corripi me, neque in ira illius iudicari. Propter honorem nominis tui Domina, propitietur nobis fructus glorioſus ventris tui. De porta inferni, & de ventre abyſſi tuis ſancti precibus libera nos. Aperiantur nobis portæ iuſtitiæ, vt enarremus in æternum mirabilia tua, Quia non mortui, neque qui in inferno ſunt, laudabunt te Domina, ſed qui tua gratia vitam æternam obtinebunt.

VII.

Domina, in te ſperaui, de inimicis meis libera animam meam Conclude ora Leonis, dentes eius, & labia perſequentium confringe. Ne moreris propter nomen tuum nobis impartiri miſericordiam tuam. Splendor vultus tui fulgeat ſuper nos, vt ſerenetur conſcientia noſtra apud altiſſimum Offerantur per te preces noſtrę, & vota noſtra apud altiſſimum.

VIII.

Domina, Dominus noſter factus eſt per te frater & ſaluator noſter, vt ignis in rubo, & ros in vellere, ita deſcendit in te æternum verbum Dei, Spiritu ſancto fœcundante obumbrauit tibi virtus altiſſimi. Benedictus ſit mundiſſimus conceptus tuus. Benedictus ſit partus tuus virgineus. Benedicta ſit mundicies carnis tuæ, benedicta ſit dulcedo miſericordiæ cordis tui.

IX.

Confitebor tibi Domina in toto corde meo, & narrabo populis laudem & gloriam tuam. Tibi enim debetur gloria, gratiarum actio, & vox laudis. Inueniant peccatores gratiam apud Deum, per te inuentricem gratiæ & ſalutis. Reſpirent ad indulgentiam humiles pœnitentes, ſana contritiones cordis eorum. In pulchritudine pacis & requie opulenta cibabis nos poſt laborem peregrinationis noſtræ.

X.

In Domina confido propter dulcedinem miſericordiæ nominis ſui. Oculi eius in pauperem reſpiciunt, & manus eius ad pupillum & viduam ſunt extentæ. Exquirite illam à iuuentute veſtra, & clarificabit vos ante faciem populorum. Miſericordia illius veſtrorum auferat multitudinem peccatorum, & fœcunditas illius Deo grata fœcunditatem nobis conferat meritorum. Extende ad nos brachium tuum virgo ſancta, & ne auertas à nobis glorioſum vultum tuum.

XI.

Saluum me fac mater pulchræ dilectionis, fons clementiæ & dulcor pietatis. Girum terræ ſola circumuis vt ſubuenias inuocantibus te. Pulchræ ſunt viæ tuæ, & ſemitæ tuæ pacificæ. In te refulget ſpecies caritatis, lumen iuſtitię & ſplendor veritatis. Amicta ſolari lumine ſicut veſtimento, duodecim ſtellarum corona rutilans radianti. Gloria tibi ſit virgo virginum, duc nos obſecramus ad regna cœlorum: Amen.

XII.

Vſquequo Domina obliuiſceris mei, & non liberas me in die tribulationis meæ? Vſquequo exaltabitur inimicus meus ſuper me? potentia virtutis contere eum. Eſto nobis Domina turris fortitudinis, & petra duriſſima conterens inimicum. Magnificamus te gratiæ inuentricem, per quam ſecula reparantur. Exaltata ſuper choros Angelorum, ante thronum Dei pro nobis intercede.

XIII.

Dixit inſipiens aduerſarius noſter, in corde ſuo, perſequar & comprehendam, interficiet eos

manus tua. Exurge Domina præueni eum, & ſupplanta eum, & deſtrue omnes conatus illius. Tuam pulchritudinem Sol & Luna mirantur, Tibi Angelicæ poteſtates ſeruiunt & famulantur. Tuo tactu leuiſſimo ſanantur infirmi, tuo odore roſeo mortui reuiuiſcunt. Virgo Dei genitrix, quem totus non capit orbis, In tua ſe clauſit viſcera factus homo.

XIIII.

Domina, quis habitabit in tabernaculo Dei? aut quis requieſcet cum Senatoribus populi? Pauperes Spiritu & mundo corde, mites, pacifici atque lugentes. Recordare Domina, vt loquaris pro nobis bona, & indignationem filij tui auertas à nobis. Amplectamur Mariæ veſtigia peccatores, & eius beatis pedibus prouoluamur. Teneamus eam fortiter, nec dimittamus, donec ab ea meteruerimus benedici.

XV.

Conſerua me Domina, quoniam ſperaui in te, mihíque tua ſtillicidia gratiæ miſericorditer impartire. Aluus tuus virginalis & tua viſcera pudiciſſima Dei altiſſimi filium genuerunt. Benedicta ſint mundiſſima vbera tua, quibus lacte Deifico ſaluatorem Ieſum enutriuiſti. Confitemini laudes virgini glorioſæ, quicunque apud eam gratiam & miſericordiam inueniſtis. Date magnificentiam nomini eius, & collaudate in ſæculum conceptum atque partum illius.

XVI.

Exaudi Domina iuſtitiam meam, & amoue à me tribulationem meam. Confitebor tibi in voce exultationis, cùm magnificaueris ſuper me miſericordiam tuam. Imitamini eam ſanctæ virgines Dei, vt imitatæ ſunt, Agnes, Barbara, Catharina, Cecilia & Lucia. Honorificate eam in voce labiorum veſtrorum, per hoc eius gratiam Agatha, Margaretha, & Cæcilia cum cæteris ſuſceperunt. Sponſum dabit nobis Dei patris filium, & de Paradiſi liliis coronam incomparabiliter redolentem.

XVII.

Diligam te Domina cœli & terræ, in Gentibus nomen tuum glorificabo. Confitemini illi tribulati corde, & roborabit vos contra inimicos veſtros. Stilla nobis Domina gratiam vberum tuorum ex mananti lacte dulcedinis tuæ refice viſcera puerorum tuorum. Religioſi omnes honorate illam, quia ipſa eſt adiutrix, & veſtra ſpecialis aduocata. Eſto refugium noſtrum glorioſa mater Chriſti, quia tu es totius religionis mirabile firmamentum.

XVIII.

Cœli enarrant gloriam tuam virgo Maria, & vnguentorum tuorum fragrantia in omnibus Gentibus eſt reſperſa. Reſpirate ad illam perditi peccatores, & perducet vos ad indulgentiæ portum: In Hymnis, Pſalmis, & Canticis pulſate viſcera eius, & ſtillabit vobis gratiam dulcedinis ſuæ. Glorificate eam iuſti ante thronum Dei, quia fructu ventris eius eſtis iuſtitiam operati, Laudate eam cœli cœlorum, & nomen eius glorificet omnis terra.

XIX.

Exaudias me Domina in die tribulationis, & precibus noſtris conuerte clementem faciem tuā. Ne proiicias nos in hora mortis noſtræ, ſuccurre animæ meæ cùm deſeruerit corpus ſuum. Mitte Angelum bonum in occurſum eius, per quem à malignis hoſtibus defendatur. Oſtende ei placatum ac ſerenatum iudicem ſeculorum, qui ob tui gratiam veniam, & indulgentiam ei largiatur. Sentiat in pœnis refrigerium tuum, & concede ei locum inter electos Dei.

XX.

Domina in virtute lætabitur cor noſtrum, & in dulcedine nominis tui conſolabitur anima noſtra De ſedibus mitte nobis ſapientiam Dei, per quam in omni veritate dulciter illuſtremur. A carnalibus deſideriis concede gratiam abſtinendi, vt lumen gratiæ in noſtris cordibus oriatur. Quàm dulcia diligentibus te eloquia tua, virgo ſacrata, quamque ſuauia tuarum ſtillicidia gratiarum Gloriam & honorem pſallam tibi, & in nomine tuo gloriabor in ſeculum.

XXI.

Deus Deus, meus, reſpice in me, meritis tuis virgo ſancta Maria. Domina mea clamaui ad te per diem & noctem, & feciſti cum ſeruo tuo miſericordiam tuam. Quia ego ſperaui in gratia tua, ſempiternum à me opprobrium abſtuliſti. Deriſerunt me inimici mei vndiq;, tu autem ſub vmbra manus tuæ contuliſti mihi refrigerium bonum. Adorent te familiæ Gentium, & glorificent te omnes ordines Angelorum.

XXII.

Dominus regit me virgo Dei genitrix, quia tu amabilem vultum eius ad me conuertiſti. Benedicti ſunt oculi tui ſplendidiſſimi, quos digneris miſericorditer conuertere ſuper peccatores. Benedictum ſit lumen & ſplendor faciei tuæ, benedicta ſit gratia vultus tui. Benedicta ſit miſericordia manuum tuarum, Benedicta ſit emanatio virginei lactis tui. Benedicant te Apoſtoli & Prophetæ Dei, Martyres, confeſſores & Virgines pſallant tibi. Gloria tibi ſit ô virgo virginum, duc nos, obſecramus ad regna cœlorum, Amen.

XXIII.

Domini eſt terra & plenitudo eius, tu autem ſanctiſſima mater cum eo regnas in æternum. Gloriam & decorem induiſti. Omnis lapis precioſus, amictus & operimentum tuum. Splendor Solis ſuper caput tuum, & lunaris pulchritudo ſub pedibus tuis. Sydera micantia ornant ſedile tuum, aſtra te glorificant ô ſtella matutina. Memento noſtri Domina in beneplacito tuo, & fac nos dignos glorificandi nomen ſanctum tuum.

XXIV.

Ad te Domina leuaui animam meam, in iudicio Dei precibus tuis non erubeſcam. Neq; illudant mihi aduerſarij mei, etenim cuncti præſumentes de te roborabuntur. Non præualeant aduerſum me laquei mortis, & caſtra malignantium non impediant greſſus meos. Collide impetum eorum virtute tua, & cum manſuetudine occurre animæ meæ. Ductrix mea eſto ad patriam, me cœtui Angelorum digneris aggregare.

XXV.

Iudica me Domina, quoniam ego ab innocentia mea digreſſus ſum, ſed quia ſperaui in te, non infirmabor. Vre cor meum igne amoris tui, & cingulo caſtitatis reſtringe renes meos. Quoniam miſericordia tua & clementia tua ante oculos meos eſt, & delectatus ſum in voce laudis

Digitized by Google

dis tuæ. Domina dilexi decorem faciei tuę, & veneratus ſum ſanctam maieſtatem tuam. Confitemini nomini eius, quoniam ſanctum eſt, enarrentur à ſeculis mirabilia eius.

XXVI.

Domina illuminatio mea ſit, ſplendor faciei tuæ, & ſerenitas gratiæ tuæ refulgeat menti meę. Exalta caput meum ſuper inimicos meos, & ego Pſalmum nomini tuo cantabo. Ne auertas faciē tuam à me, quia ſpeciem & decorem tuum à iuuentute mea concupiui. Te amaui & exquiſiui regina cœlorum & gratiarum: Miſericordiam & gratiam tuam ne ſubtrahas à ſeruo tuo. Confitebor tibi in nationibus Domina, & thronum gloriæ tuæ honorificabo.

XXVII.

Ad te Domina clamabo, & exaudies me, in voce laudis tuæ lætificabis me. Miſerere mei in die anguſtiæ meæ, & in luce veritatis tuæ libera me. Benedicta ſis ô Domina in omnibus finibus terræ. Sanctuarium quod firmauerunt manus tuæ, eſt ſanctum templum corporis tui glorioſi. Conſcientia tua munda & immaculata eſt, locus propiciationis & habitaculum ſanctum Dei.

XVIII.

Afferte Dominæ noſtræ filij Dei, afferte Dominæ noſtræ laudem & reuerētiam. Da virtutem ſeruis tuis mater ſancta, & benedictionem laudātibus & glorificantibus te. Exaudi gemitus ſuſpirantium ad te, & ne ſpernas vota inuocantium nomen tuum. Sit manus tua ad ſuccurrendum mihi parata, & auris tua intendens ad deprecationem meam. Benedicant tibi cœlum & terra, mare & cardines orbis terrarum.

XXIX.

Exaltabo te Domina, quoniam ſuſcepiſti me, ab iniquo aduerſario meo liberabis me. Conuertere ad me, & viuificabis me, de portis mortis reduc me, & de fluctibus tribulationum, quæ circumdederunt me. Propter imperium & magnificentiam dexteræ tuæ, contere & diſſipa omnes aduerſarios meos. Et ego offeram tibi ſacrificium laudis & gloriam tuam deuotus exaltabo. Exultate cœli, & iucundare terra, quia conſolatur Maria ſeruos ſuos, & pauperum ſuorum miſerebitur.

XXX.

In te Domina ſperaui, non confundar in æternum. in gratiam tuam ſuſcipe me, inclina ad me aurem tuam, & in mœrore meo lætifica me. Tu es fortitudo mea, & refugium meum, conſolatio mea, & protectio mea, ad te clamaui, cum tribularetur cor meum: & exaudiſti me de vertice collium æternorum. In manus tuas Domina commendo Spiritum meum, totam vitam meam, diem vltimum meum.

XXXI.

Beati, quorum corda te diligunt virgo Maria, peccata ipſorum à te miſericorditer diluentur; Sancta, caſta, & florigera viſcera tua, quæ florem viriditatis perpetuæ erupetunt. Decor pulchritudinis tuæ corruptionem non videbit, & vultus tui gratia in perpetuum non marceſcet. Benedicta tu virga Ieſſe ſublimis, quæ te vſque ad ſedentem in throno maieſtatis Dominum dilataſti. O virgo regina ipſa es via, per quam nos ſalus de ſupernis ſedibus viſitauit.

XXXII.

Exultate iuſti in virgine glorioſa, & in rectitudine cordis collaudate eam. Accedite ad eam cum reuerentia & deuotione, & delectetur cor veſtrum in ſalutatione illius Impendite illi ſacrificium laudis, & inebriamini ab vberibus dulcoris illius. Influet enim vobis radios ſuæ pietatis, & clarificabit vos fulgoribus miſericordiæ ſuæ. Suauiſſimus & dulciſſimus eſt fructus illius in ore & corde ſapientis dulceſcit.

XXXIII.

Benedicam Dominam omni tempore, & non deficiet laus eius in ore meo. Magnificate eam mecum omnes qui impinguati eſtis melle & lacte recreationis eius. In periculis, in rebus dubiis, inuocate illam, & in neceſſitatibus veſtris inuenietis auxilium & refrigerium dulce. Sumite exemplum conuerſationis illius, & æmulamini ſtudio humilitatis & caritatis illius. Quia ergo Domina humilima fuiſti, increatum verbum ex te carnem aſſumere coegiſti.

XXXXIV.

Iudica Domina nocentes me, & contra eos exurge, defende & vindica cauſam meam. Anima mea in te lætabitur, & in tuis beneficiis deuotus exultabo. Gratia & dulcedine tua pleni ſunt cœli & terra: quocunque enim pergimus, occurrit nobis diffuſio tui vteri virginalis. Ecce vndique nos tuis beneficiis irretiſti, ſemper & vbique benignitatis tuæ laqueos extendiſti. Curramus ergo cariſſimi, & tam nobilem & dulcifluam virginem ſalutemus, vt in ſuę dulcedinis gremio quieſcamus.

XXXV.

Dixit iniuſtus vt peccet in abſcondito, per te à malo propoſito diſcedat ô mater Dei. Inclina vultum filij tui ſuper nos, coge illum precibus, nobis peccatoribus miſereri. Domina in cœlo miſericordia & gratia tua diffuſa eſt ſuper terrā. Potentia & virtus in brachio tuo, robur & fortitudo in dextera tua. Benedictum ſit imperium tuum ſuper cœlos, benedicta ſit magnificentia tua ſuper terram.

XXXVI.

Noli æmulari in malignantibus Domina, furorem illorum dulcifica per gratiam tuam. Sperate in illam religioſi & clauſtrales. Confidite in illam clerici & ſeculares. Delectamini in laudibus illius, & exaudiet petitiones cordis veſtri. Melius eſt modicum cum gratia illius, quam theſauri argenti multi, & lapides precioſi. Gloria tibi ſemper ſit ô regina cœlorum, & in nullo tempore noli nos obliuiſci.

XXXVII.

Domina ne furore ſuo arguat nos Dominus, nobis veniam obtine de peccatis. In conſpectu tuo ſit omne deſiderium noſtrum, ſpes noſtra & confidentia noſtra. Cor meum conturbatum eſt in me, receſſit lux de viſceribus meis. Illumina ſplendore tuo caritatem meam. Dulcifica dulcore tuo contritionem meam. Ne derelinquas nos Domina mater Dei, gratia tua & virtus ſit à dextris meis.

XXXVIII.

Dixi cuſtodiam vias meas Domina, cum per te gratia Chriſti mihi fuerit data. Dulcore tuo liquefactum eſt cor meum, amore tuo inflammata ſunt viſcera mea. Exaudi orationem meam

BBe

Domina, & deprecationem meam, vt contabeſcant aduerſarij mei. Miſerere mei de cœlis & de altitudine throni tui, & ne permittas me in valle miſeriæ conturbari. Cuſtodi pedem meum, ne labatur & corruat, & in fine meo, ſit mihi præſens gratia tua.

XXXIX.

Expectans expectaui gratiam tuam Domina, & feciſti mihi ſecundum multitudinem miſericordiæ nominis tui. Exaudiſti preces meas & eduxiſti me de lacu miſeriæ, & de fouea inimici. Multa & mirabilia ſunt dona tua Domina, & incomparabilia ſunt tua ſtillicidia gratiarum. Exultent & lætentur ſuper te omnes, qui diligunt te, & qui oderunt nomen tuum, corruent in infernum. Benedicta ſis in æternum Domina in ſeculum, & in ſeculum ſeculi.

XL.

Beata Maria intelligit ſuper egenum & pauperem, in eius laudibus iugiter permanentem. Domina Angelorum & regina mundi, emunda cor meum, igne amoris, & caritatis tuæ. Tu es mater illuminationis cordis mei, tu es nutrix reſouens mentē meam. Te cupit os meum collaudare, te affectat mens mea affectuoſiſſime venerari. Te deſiderat anima mea exorare, quia tuitioni tuæ ſe commendat tota ſubſtantia mea.

XLI.

Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita ad amorem tuum anhelat anima mea, virgo ſancta. Quia tu es genitrix vitæ meæ, & altrix reparationis carnis meæ. Quia tu es lactatrix ſaluationis animæ meæ, initium & finis totius ſalutis meæ. Exaudi me Domina, vt mundentur ſordes meæ, illumina me, vt illuſtrentur tenebræ meæ. Accendatur amore tuo tepor meus, gratia tua expergiſcatur torpor meus.

XLII.

Iudica me Domina, & diſcerne cauſam meam, de Gente peruerſa, à ſerpente maligno, & à dracone peſtifero libera me. Sancta fœcunditas tua diſperdat eum, beata virginitas tua conterat caput eius. Sanctæ preces tuæ corroborent nos contra eum. Sancta merita tua exinaniant virtutem eius. Perſecutorem animæ meæ mitte in abyſſum, puteus infernalis deglutiat eum viuentem. Ego autem & anima mea in terra captiuitatis tuæ benedicam nomen tuum, & glorificabo te in ſecula ſeculorum.

XLIII.

Domina auribus noſtris audiuimus, & patres noſtri annunciauerunt nobis. Quia ineffabilia ſunt merita tua, & valde ſtupenda ſunt miracula tua. Quoniam innumerabiles ſunt virtutes tuæ, & inæſtimabiles miſericordiæ tuæ. Exulta anima mea & lætare in illa, quia multa bona ſunt laudatoribus eius præparata. Benedicta ſis regina Angelorum, & benedicantur à Deo laudatores magnificentiæ tuæ.

XLIIII.

Eructauit cor meum, verbum bonum Domina, cum tuo rore mellifluo extitit dulcoratum: Per tuam ſanctitatem peccata mea purgantur. Per tuam integritatem incorruptibilitas mihi condonatur. Per tuam virginitatem anima mea à Chriſto adamatur, & ſibi amoris vinculo ſociatur. Per tuam fœcunditatem ego captiuus ſum redemptus, per tuum partum virgineum de morte perpetua ſum ereptus. Per tuam prolē digniſſimam perditus ſum reſtitutus, & de exilio miſeriæ in patriam beatitudinis ſum reductus.

XLV.

Domina refugium noſtrum tu es in omni neceſſitate noſtra, & virtus potentior conterens inimicum. Beneficiis tuis plenus eſt mundus, ſuperant cœleſtia, penetrant & inferna, per plenitudinem gratiæ tuæ quæ in inferno erant, ſe lætantur liberata. Obtentu fœcunditatis tuæ virgineæ, quæ ſupra mundum ſunt, ſe gaudent reſtaurata. Per glorioſum tuæ virginitatis ſanctiſſimæ partum, homines Angelorum fiunt ſocij & conciues.

XLVI.

Omnes Gentes plaudite manibus, pſallite in iubilo virgini glorioſæ. Quoniam ipſa eſt porta vitæ, ianua ſalutis & via noſtra reconciliationis, ſpes pœnitentium, ſolamen lugentium, pax beata cordium atque ſalus. Miſerere mei Domina, miſerere mei, quoniam tu es ſpes & lux omnium confitentium in te. Per tuam ſalutarem fœcunditatem placeat, vt peccatorum venia mihi concedatur.

XLVII.

Magna es Domina & laudabilis valde in ciuitate Dei cœli, in vniuerſa Eccleſia electorū eius. Aſcendiſti alternantibus, Hymnidicis Angelorum choris, Archangelis conſtipata, filiis & roſis coronata. Occurrite illi poteſtates, & principatus, obuiate ei virtutes & dominationes. Cherubin throni & Seraphin exaltate eam, & conſtituite eam à dextris ſponſi amantiſſimi & filij eius. O quam læto animo, quam ſereno aſpectu ſuſcepiſti eam Angelorum & hominum Deus, & dediſti ei principatum ſuper omnem locum dominationis tuæ.

XLVIII.

Audite hæc omnes Gentes auribus, percipite, qui ingredi cupitis in regnum Dei. Virginem Mariam honorate & inuenietis vitam & ſalutem perpetuam. Pauperes ſeruos tuos Domina, felici conſideratione coniunge Domino. Eſuriem paruulorum tuorum fructu ventris tui refice & ſuſtenta. Remanſiſti enim incorrupta poſt partum, & inuiolata poſt filium.

XLIX.

Deus Deorum Mariæ locutus eſt per Gabrielem nuncium ſuum, dicens: Aue gratia plena, Dominus tecum, per te ſalus mundo reperiatur. Speciem & decorem tuum, altiſſimi filius concupiſcit. Adorna thalamum tuum Sion, præpara te in occurſum Dei tui. Per ſpiritum enim ſanctum concipies, qui tuum partum faciet virgineum & iucundum.

L.

Miſerere mei Domina, quæ mater miſericordiæ nuncuparis, & ſecundum viſcera miſericordiarum tuarum, munda me ab omnibus iniquitatibus meis. Effunde gratiam tuam ſuper me, & ſolitam clementiam tuam ne ſubtrahas à me. Quoniam peccata mea confitebor tibi, & coram te me accuſo de ſceleribus meis. Fructui ventris tui me reconcilia, & pacifica me ei, qui me creauit.

LI.

Quid gloriaris in malitia. O maligne ſerpens & Draco infernalis? Submitte caput tuum mulieri.

Digitized by Google

lieri, cuius fortitudine demergeris in profundum. Contere eum Domina pede virtutis tuæ, exurge & diſſipa malitiam eius. Extingue potentiam illius, & virtutem eius redige in fauillam, vt viuentes exultemus in nomine tuo, læto animo dicamus tibi laudem.

L I I.

Dixit inſipiens inimicus in corde ſuo, hominem deiiciam de tabernaculis filiorũ Dei. Egrediar & ero Spiritus mendax in ore ſerpentis, & per fœminam deiiciam virum eius. Sicut exaltantur ô miſer cœli à terra, ſic exaltatæ ſunt cogitationes Dei à cogitationibus tuis. Noli extolli de caſu mulieris, quia mulier conteret caput tuum. Tu illi foueam præparaſti, & in ſagena illius capieris.

L I I I.

Domina, in nomine tuo ſaluum me fac, & ab iniuſtitiis meis libera me, vt non noceat mihi calliditas inimici, ſub vmbra alarum tuarum protege me. O Domina adiuua me, gratiam tuã largire animæ meæ. Voluntarie offeram tibi ſacrificium laudis, & confitebor nomini tuo quoniam bonum eſt. Quoniam ex omni tribulatione liberabis me, & inimicos meos deſpiciet oculus meus.

L I I I I.

Exaudi Domina orationem meam, & ne contemnas deprecationem meam, contriſtatus ſum in cogitatione mea, quia iudicia Dei perterruerunt me. Tenebræ mortis venerunt ſuper me, & pauor inferni inuaſit me. Ego autem in ſolitudine expecto cõſolationem tuam, & in cubili meo attendo miſericordiam tuam. Glorifica manum & brachium dextrum tuum, vt proſternantur à nobis inimici noſtri.

L V.

Miſerere mei Domina, quoniam conculcauerunt me inimici mei quotidie. Omnes cogitationes eorum in malum contra me. Excita furorem, & memento belli, & ſuper eos effunde iram tuam. Innoua ſigna, immuta mirabilia, ſentiamus adiutorium brachij tui. Glorifica nomen tuum ſuper nos, vt cognoſcamus, quoniam in ſeculum miſericordia tua. Stilla nobis guttam ſuauitatis tuæ, quia tu es pincerna gratiæ & dulcoris.

L V I.

Miſerere mei Domina, miſerere mei, quia paratum eſt cor meum exquirere voluntatem tuã. Et in vmbra alarum tuarum requieſcam, quia delectabile eſt mihi refrigerium tuum. Manus tuæ diſtillant myrrham primam, & digiti tui vnguentum gratiarum. Et fragmen mali punici eſt guttur tuum, & ſpiramine oris tui ſuaue compoſitum thymiama. Tu enim es mater pulchræ dilectionis, & ancora ſpei, portus indulgentiæ, & ianua ſalutis.

L V I I.

Si vere vtique iuſtitiam loquimini, iuſtitiæ & miſericordiæ honorate Reginam. Ad laudem enim & gloriam pertinet Saluatoris, quicquid honorificum impenſum fuerit ſuæ genitrici. Roſæ martyrum te circumdant ô Regina, & lilia virginum ambiunt thronum tuum. Laudate eam ſimul aſtra matutina, concentum illi facite omnes filij Dei. Glorificate eam cœli & terra, mare & flumina, ac fundamenta orbis.

L V I I I.

Eripe me ab inimicis meis, Domina mundi, exurge in occurſum meum Regina pietatis, Aurum obrizum in ornamentis tuis, Sardius & Thopaſius in Diademate tuo. Iaſpis & Amethyſtus in dextra tua. Carbunculi ſcintillantes in monilibus tuis, Myrrha, Thus & Balſamus in manibus tuis, Saphirus & Smaragdus in digitis tuis.

L I X.

Deus repuliſti nos propter peccata noſtra, & miſertus es nobis propter virginem Mariam. Intercede pro nobis ſalutifera mater Dei, quæ Angelorum & hominum ſalutẽ peperiſti. Tu enim mœſtis exultationem infundis, & mœrentibus lætitiam & dulcorem. Lætifica nos dulcifluo ſono oris tui, & liquore tuo roſeo perfunde corda noſtra. Tonate cœli deſuper, & date illi laudem, glorifica illam terra cum omnibus habitatoribus tuis.

L X.

Exaudi Domina deprecationem meam, & ſuper firmam petram ſtabilies mentem meam. Eſto mihi domina turris fortitudinis, me tuearis à facie crudelis vaſtatoris, vt caſtrorum acies ſis illi terribilis, & viuus corruat in profundum inferni. Tu enim es rutilans & decora, rubens vt conſurgens aurora. Pulchra es & clara, vt luna pleniſſima, & tanquam ſol, refulget ſacer aſpectus tuus.

L X I.

Nonne Domina ſibi ſubiecta erit anima mea, quæ Saluatorem omnium genuiſti? Memento noſtri perditorum ſaluatrix, exaudi planctus cordis noſtri. Infunde gratiam de theſauris tuis, & vnguentis placa dolorem noſtrum. Da nobis gaudium & lætitiam bonam, vt confundas bonorum inimicos. Ablue omnia peccata noſtra, ſana omnes infirmitates noſtras.

L X I I.

Deus, Deus meus, pro matre tua te glorifico. Virginaliter enim te concepit, & ſine anguſtia te parturiuit. Benedicta ſis ô Domina noſtra, & pro nobis aſſiſte ante thronum Dei. Species & claritas in aſpectu tuo. Cuſtodi animam meam Domina, vt non corruat in peccato.

L X I I I.

Exaudi Domina orationem cum deprecor, à pauore crudelis libera mentem meam. Impetra nobis pacem & ſalutem in die nouiſſimo. Benedicta ſis ſuper mulieres, & benedictus ſit fructus ventris tui. Illumina Domina oculos meos, & illuſtra cœcitatem meam. Da mihi in te confidentiam bonam, in vita & in fine meo.

L X I V.

Te decet Hymnus Domina noſtra in Sion, laus & iubilatio in Ieruſalem. Benedictionem omnium Gentium dedit tibi Dominus, laudem & gloriam ante conſpectum omnium populorum. Benedixit te Dominus in miſericordia tua, & thronum tuum conſtituit ſuper omnes ordines Angelorum. Gratiam & decorem poſuit in labiis tuis, & pallio gloriæ induit corpus tuum. Coronam radiantem poſuit in capite tuo, & virtutum monilibus te decenter ornauit.

L X V.

Iubilatæ Dominæ noſtræ omnis terra, pſallite Hymnum, date honorificentiam maieſtati illius. Benedictum ſit cor tuum Domina, cum quo ar-

Digitized by Google

denter & ſinceriter Dei filium dilexiſti. Reſpice paupertatem virgo glorioſa, miſeriam & anguſtiam meam ne tardes remouere. Aufer tribulationem meam dulcifica languorem meũ. Benedicat te omnis caro, glorificet te omnis lingua.

LXVI.

Deus miſereatur noſtri, & benedicat nobis per illam quæ eum genuit. Miſerere noſtri Domina, & ora pro nobis, in lætitiam bonam conuerte mœſtitiam noſtram. Illumina me ſtella maris, clarifica me virgo clariſſima. Extingue ardorem cordis mei, refrigera me gratia tua. Protegat me ſemper dextera tua, præſentia tua illuſtret finem meum.

LXVII.

Exurgat Maria & diſſipentur inimici eius, & conterantur omnes ſub pedibus eius. Impetum inimicorum noſtrorum diſſipa, deſtrue omnem iniquitatẽ eorum. Ad te Domina clamaui in tribulatione, & ſerenaſti conſcientiam meam. Non deficiat laus tua in ore noſtro, & amor tuus de viſceribus noſtris. Pax multa diligentib. te, Domina, anima eorũ non videbit mortem in ęternum.

LXVIII.

Saluum me fac Domina, quoniam intrauerunt concupiſcentiarum aquæ vſque ad animam meam. Infixus ſum in limo peccati, & aquæ voluptatis circumdederunt me. Plorans ploraui in nocte, & dies lætitiæ ortus eſt mihi. Salua animam meam genitrix Saluatoris, quia per te vera Salus data eſt omni mundo, cum nunciante Angelo fuiſti obumbrata, & patris ſapientia prægnans & grauidata.

LXIX.

Domina in adiutorium meum intende, & luce miſericordiæ tuę illuſtra mentem meam. Doce nos exquirere bonitatem tuam, vt enarremus mirabilia tua. Oſtende potentiam tuam contra inimicos noſtros, vt ſanctificeris in nationibus procul. In ira flammæ tuæ mergantur in infernum, & qui conturbant ſeruos tuos, inueniant perditionem. Miſerere ſeruorum tuorum, ſuper quos inuocatum eſt nomen tuum, & ne ſinas anguſtiari eos in tentationibus ſuis.

LXX.

In te Domina ſperaui, non confundar in æternum, & in tua miſericordia libera me & eripe me. Propter multitudinem iniquitatum mearũ oppreſſus ſum vehementer. Facti ſunt hoſtes mei in capite, ſubſannauerunt & deriſerunt me quotidie. Vide Domina mea, quoniam tribulor, expande manus tuas, ſuccurre pereunti: Ne moreris propter gratiam nominis tui, vt efficiaris mihi in gaudium & in ſalutem.

LXXII.

Deus iudicium tuum Regi da, & miſericordiã tuam Reginæ matri eius. In manu tua Domina, ſalus & vita conſiſtunt, lætitia perpetua & æternitas glorioſa. Reſperge cor tuum dulcedine tua, fac me obliuiſci miſerias huius vitæ. Trahe me poſt te vinculis miſericordiæ tuæ, & fomẽtis miſericordiæ & pietatis tuæ ſana dolorem meum. Concupiſcentias æternas excita in anima mea, & de gaudio Paradyſi inebria mentem meam.

LXXIII.

Quam bonus Iſrael Deus his, qui matrem ſuã colunt & venerantur! Ipſa enim eſt ſolatium vitæ noſtræ, in laboribus ſubuentio noſtra optima. Obtexit caligine hoſtis animam, in viſceribus meis Domina lumen fac oriri. Auertatur à me ira Dei per te, placa eum meritis & precibus tuis. In iudicio pro me aſſiſte coram ipſo, ſuſcipe cauſam meam, mea ſis aduocata.

LXXIII.

Vt quid Domina repuliſti nos, nec ſubuenis in die tribulationis? Ingrediatur oratio noſtra in conſpectu tuo, & voces gementium non deſpexeris. Tetendit arcum ſuum contra nos inimicus, firmauit dexteram ſuam & non eſt conſolator. Diſrumpe in nobis ligaturam maliriarum ſuarum, & libera nos dextera tua. Repelle eum in locum perditionis eius, ſempiterna damnatio ſuſcipiat eum.

LXXIV.

Confitebimur te Domina & laudabimus nomen tuum, fac nos in tuis laudibus delectari. Cantate ei habitatores terræ, & laudem ei in populis nunciate. Confeſſio & magnificentia coram illa, fortitudo & exaltatio in throno illius. Adorate illam in decore eius, glorificate opificem pulchritudinis illius. Recordamini in ſempiternum miſericordiæ illius, retinete in mente virtutes & mirabilia illius.

LXXV.

Notus in Iudæa Deus, in Iſrael honorificentia matris illius, Dulcis eſt memoria eius ſuper mel & fauum, & amor eius ſuper omnia aromata. Salus & vita in domo illius, & in tabernaculo illius pax & gloria ſempiterna. Honorificate illam cœli & terra, quia ſummus artifex hanc mirabiliter honorauit. Date illi omnes creaturæ laudem & ſtupendam miſericordiam eius extollite gratulanter.

LXXVI.

Voce mea ad Dominam clamaui, & ſua gratia intendit mihi. Abſtulit à corde meo mœſtitiam & mœrotem, & ſuauitate ſua cor meum dulcorauit. Fortitudinem meam erexit in confidentiã bonam, & ſuo aſpectu mellifluo mentem meam ſerenauit. Adiutorio ſancto ſuo euaſi pericula mortis, & de manu crudelis ſubterfugi. Gratias Deo, & tibi mater pia, de omnibus quæ aſſecutus ſum, pietatẽ & miſericordia tua.

LXXVII.

Attendite populi Dei præcepta Dei, & Reginæ gratiæ nolite obliuiſci. Aperite cor ad inueſtigandum eam, & labia ad glorificandam illam. Deſcendet amor eius in cordibus veſtris, & concupiſcite placere illi. Pulchritudo illius vincit Solem & Lunam, compoſitio decoris eius ad ornamenta virtutum. Miſerere mei Regina gloriæ & honoris, & ab omni periculo cuſtodi mentem meam.

LXXVIII.

Domina venerunt Gentes in hæreditatẽ Dei, quas tu meritis tuis Chriſto confœderaſti. Sit eloquium tuum dulce coram ipſo & coniunge me illi; qui me redemit. Extende brachium tuum contra hoſtem crudelem; & denuda mihi verſutiam illius. Vox tua dulcis ſuper omnem melodiam, harmonia Angelica ei non valet cõparari. Diſtilla mihi ſuauitatem gratiarũ tuarũ, & tuorum chariſmatum fragrantiam & odorem.

LXXIX.

Qui Regis Iſrael intende ad me, fac me dignè matrem tuam collaudare. Expergiſcere de pul-

uere

uere anima mea, perge in occurſum reginæ cœli. Solue vincula colli tui paupercula anima mea, & glorioſis laudibus accipe illam. Odor vitæ de illa progreditur, & omnis ſalus de corde illius ſcaturiſat. Chariſmatum ſuorum fragrantia ſuaui animæ mortuæ ſuſcitantur.

LXXX.

Exultate Dominæ adiutrici noſtræ, iubilate illi in lætitia cordis veſtri. Accendantur affectus veſtri in illam & inimicos noſtros induat confuſione. Imitemur humilitatem illius, obediētiam & manſuetudinem illius. Omnes gratiæ Dei radiantur in ea, capaciſſima enim fuit bonitas filius. Currite ad illam cum deuotione ſancta, & de bonis ſuis participabit vobis.

LXXXI.

Deus ſtetit in ſynagoga Iudæorum, de qua vt roſa de ſentibus progreſſa eſt mater eius. Terge fœditatem meam Domina, quæ ſemper rutilas puritate. Fons vitæ influe in os meum, ex quo viuentes aquę profluunt & emanant. Omnes ſitientes venire ad illam, & de fonte ſuo gratanter vos potabit. Qui hautiet ex ea, ſaliet in vitam æternam, & qui bibet ex ea, non ſitiet vnquam.

LXXXII.

Domina mea quis ſimilis erit tibi, quæ gratia & gloria ſuperemines vniuerſa? Sicut exaltantur cœli à terra, ſic tu præcelſior cunctis rutilas exaltata, vulnera cor meum charitate tua, fac me dignum gratia & muneribus tuis. Liqueat anima mea amore tuo, & concupiſcētia tua cor meum inflammetur. Fac me deſiderare honorificentiam tuam & gloriam, vt per te recipiar ad pacem Ieſu Chriſti.

LXXXIII.

Quam dilecta tabernacula tua Domina virtutum, quam amabilia tentoria requietionis tuæ? Honorate illam peccatores, & impetrabit vobis ſalutem & pacem. Super thus & balſamum incenſum orationis eius, preces eius non reuertuntur vacuæ nec inanes. Intercede pro me Domina apud Chriſtum tuum, nec derelinquas me in vita neque in morte. Benignus eſt enim ſpiritus tuus, & gratia tua replet orbem terrarum.

LXXXIV.

Benedixiſti Domina domum tuam conſecraſti habitationem tuam. Hæc eſt ſpecioſa inter filias Hieruſalem, cuius memoria eſt in benedictione. Beatiſſimam prædicate illam Angeli ſancti, glorificate illam virtutes & dominationes. Populi Gentium exquirite prudentiam eius. Sentite de illa in bonitate, & in ſimplicitate cordis quærite illam.

LXXXV.

Inclina Domine aurem tuam, & exaudi me, conuerte vultum tuum & miſerere mei. Diſtillatio dulcoris oblectat animas Sanctorum, & infuſio charitatis tuæ ſuper mel dulciſſimum. Irradiatio gratiæ tuæ dilucidat intellectum, & lux miſerationum perducit ad ſalutem. Fons bonitatis tuæ inebriat ſitientes, & aſpectus faciei tuæ retrahit à peccato. Scire & cognoſcere te, eſt radix immortalitatis, & enarrare virtutes tuas, eſt via ſalutaris.

LXXXVI.

Fundamenta vitæ in anima iuſti, perſeuerare in charitate tua vſque in finem. Gratia tua releuat pauperem in aduerſitate & inuocatio tui nominis immittit ei confidentiam bonam. Miſerationibus tuis repletur Paradyſus, & à terrore tuo confunditur hoſtis infernalis. Qui ſperat in te, inueniet theſauros pacis, & qui te non inuocat in hac vita, non perueniet ad regnum Dei. Fac Domina vt viuamus in gratia Spiritus ſancti, & perduc animos noſtros ad beatum finem.

LXXXVII.

Domina auxiliatrix ſalutis meæ, in die clamaui & nocte coram te. Ingrediatur oratio mea in conſpectu tuo, conſolare cum facie tua mœſtitiam meam. Multiplicata ſunt mala in anima mea, expurga eam à ſordibus & peccatis. Virtus tua perſequatur inimicos noſtros, ne nos impediant ad ſalutem. Confer gratiam animæ ad reſiſtendum eis, conforta cor noſtrum contra concupiſcentias carnis.

LXXXVIII.

Miſericordias tuas Domina, in ſempiternum decantabo. Vnguento pietatis tuæ medere contritis corde, & oleo miſericordiæ tuæ refoue dolores noſtros. Gratioſus vultus tuus mihi appareat in extremis, formoſitas faciei tuæ lætificet egredientem ſpiritum meum. Excita ſpiritum meum ad amandum bonitatem tuam, excita mentem ad extollendum nobilitatem & precioſitatem tuam. Libera me ab omni tribulatione mala, & ab omni peccato cuſtodi animam meam.

LXXXIX.

Domina refugium facta es nobis in cunctis neceſſitatibus noſtris. Diffuſio gratiæ tuæ producit operationes ſanctas, & ſtillicidium dulcoris tui affectiones facit caſtiſſimas. Miſerationum tuarum Domina recordabor, ſacrificium laudis & carnem lætitiæ pſallam tibi. Qui honorant te, coronam perennem pro cinere obtinebunt, & pallium laudis pro ſpiritu mœroris. Qui ſperant in te amictu luminis induentur, gaudium & perpetuam lætitiam ſortientur.

XC.

Qui habitat in adiutorio matris Dei, in protectione ipſius commorabitur. Concurſus hoſtis non nocebit ei, ſagitta volans non tanget eum. Quoniam ipſa liberabit eum de laqueo inſidiantis, & ſub pennis proteget eum. Clamare ad illam in periclis veſtris, & flagellum non appropinquabit tabernaculo veſtro. Fructus gratiæ inueniet qui ſperauerit in illam, porta Paradyſi reſerabitur ei.

XCI.

Bonum eſt confiteri virgini Mariæ, & pſallere illi gloriam proſperitatis & mentis. Annunciare merita eius lætificat intellectum, & imitari opera eius, exhilarat Angelos Dei. Qui acquirit gratiam eius, cognoſcetur à ciuibus Paradyſi, & qui habuerit characterem nominis eius annotabitur in libro vitæ. Exurge Domina & iudica cauſam noſtram, & ab inſurgentibus in nos, libera nos. Ne retrahas à protectione dexteram tuam, & excipe gladio tuo iacula vaſtationis.

XCII.

Dominus regnauit, decorem induit, matrémque ſuam ornamēto virtutum coronauit. Adimpleat propitiationem ſuam in nobis mater pacis, & viam ęquitatis doceat ſeruos ſuos. Qui deſideratis ſapientiam Chriſti, ſeruite matri eius animo reuerēti. Quis ſufficiat enarrare opera tua

Digitized by Google

Domina, aut quis inueſtigabit theſauros miſericordiæ tuæ? Suſtine deficientes in tentationibus ſuis, deſtina illos in ſortem veritatis.

XCIII.

Deus vltionum Dominus, ſed tu mater miſericordiæ, ad miſerandum inflectis eum. Magnificentia tua Domina, prædicatur in ſæculum, qui autem colunt te, inuenient viam vitæ. Seruite illi reuerentialiter exultantes, & ſanabit vos benedictus fructus caſtiſſimi ventris illius. Reſpice Domina humilitatem ſeruorum tuorum, & laudabunt te in generationibus ſæculorum. Magnifica nomen tuum, in multiplicatione gratiarum tuarum, & ne ſinas ſeruos tuos ſubiacere periculis.

XCIV.

Venite exultemus Dominæ noſtræ, iubilemus virgini ſaluatrici noſtræ. Præoccupemus faciem in iubilatione, & in Canticis collaudemus eam. Venite adoremus & procidamus ante eam, confiteamur illi cum fletibus peccata noſtra. Impetra nobis Domina indulgentiam plenam, aſſiſte pro nobis ante tribunal Dei. Suſcipe in fine noſtro animas noſtras, & introducat nos in requiem tuam æternam.

XCV.

Cantate plenæ gratiæ canticum nouum, cantate Mariæ omnes terrigenæ orbis. Quoniam omnes Angelos ſanctitate præcellit, & natos mulierum virtutibus mirabilibus & ſignis. Formoſitas & gloria in vultu illius, ſapientia & gratiæ in oculis illius. Afferte illi gloriam patriæ Gentium, exultate in ea omnes creaturæ Dei. Admirabile commercium habetis per eam, ex quo vocati eſtis filij Dei excelſi.

XCVI.

Dominus regnauit, exultet Maria, in omni imperio dominationis illius. Adorate eam ciues curiæ Paradyſi, exaltate eam virgines ſpecioſæ filiæ eius. Quoniam eleuata eſt ſuper principatus & dominationes. exaltata eſt ſuper Angelorum & Archangelorum legiones. Patriarchæ & Prophetæ concrepate illi laudem, concentum illi facite Apoſtoli & martyres Chriſti. Confeſſores cum virginibus de canticis Sion, dicite canticum ei, & regratiamini ei Monachi ſancti, de acceptis triumphis.

XCVII.

Cantate Dominæ noſtræ canticum nouum, quia mirabilia fecit, in conſpectu Gentium, reuelauit miſericordiam ſuam, in extremis terræ auditum eſt nomen eius. Recordare Domina pauperum & miſerorum, & ſuſtenta eos ope refrigerij ſancti tui. Tu autem Domina, ſuauis & verax es, patiens nimis & miſeratione plena. Conculca hoſtes animarum noſtrarum & contumaciam eorum elide brachio ſancto tuo.

XCVIII.

Dominus regnauit, iraſcantur populi, Maria ſuper Cherubin ſedet à dextris eius. Magna eſt in Sion gloria tua Domina, & in Hieruſalem magnificentia tua. Cantate ante eam chori virginales, & adorate thronum eius, quoniam ſanctus eſt, in dextera eius ignea lex, & in circuitu eius Sanctorum millia. Cantate ei ante oculos eius, & iuſtitiæ regulam in corde illius.

XCIX.

Iubilate Dominæ noſtræ omnes homines terræ, ſeruite illi in lætitia, & iucunditate. In toto animo veſtro accedite ad illam, & in omni virtute veſtra conſeruate vias eius. Inueſtigate illam & manifeſtabitur vobis, eſtote mundi corde, & apprehendetis eam. Quibus auxiliata fueris Domina, eris refrigerium pacis, & quibus auerteris vultum tuum, non erit ſpes ad ſalutem. Recordare noſtri Domina, & non apprehendent nos mala, ſuccurre nobis in fine, & inueniemus vitam æternam.

C.

Miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domina, pſallam tibi in exultatione cordis cum lætificaueris animam meam. Laudabo nomen tuum & gloriam tuam, & præſtabis refrigerium animæ meæ. Zelatus ſum amorem & honorem tuum, ideo defendes cauſam meam ante iudicem ſæculorum. Allectus ſum gratia & bonitate tua, oro ne frauder à ſpe & confidentia bona. Conforta animam meam in nouiſſimis meis, & in carne iſta me fac conſpicere Saluatorem meum.

CI.

Domina exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat. Non auertas ſacrum aſpectum tuum à me, neque abomineris me propter immunditiam meam. Ne derelinquas me in comitatu, & in concilio inimicorum meorum, & ne ſinas me cadere in exprobrationem eorum peſſimam. Qui confidunt in te, non timebunt colubrum tortuoſum, & qui exaltant te præconiis, euadent manus acherontis. Per virginalem conceptum tuum, da mihi in te confidentiam bonam. & per admirabilem partum tuum, lætifica animam meam.

CII.

Benedic anima mea matri Ieſu Chriſti, & omnia præcordia mea glorificate nomen eius. Ne obliuiſcaris beneficia eius, neque gratias eius, & conſolationes illius. Gratia eius peccata relaxantur, & miſericordia illius ægritudines reparantur. Benedicite ei omnes virtutes cœlorum, glorificate eam chori Apoſtolorum & Prophetarum. Benedicite ei mare & Inſulæ Gentium, Hymnum dicite ei cœli & habitationes eorum.

CIII.

Benedic anima mea virgini Mariæ, honor enim & magnificentia eius in perpetuum. Formoſitatem & pulchritudinem induiſti, amicta es Domina fulgenti veſtimento. De te procedit peccatorum medela, ac pacis diſciplina, ac feruor caritatis. Imple nos ſeruos tuos virtutibus ſanctis, & ira Dei non appropinquet nobis. Iucunditatem æternam da ſeruitoribus tuis, & noli eos obliuiſci in certamine mortis.

CIV.

Confitemini Dominæ noſtræ, & inuocate nomen eius, cantate ei glorioſe enarrantes virtutes eius. Laudate & exaltate virgines filiæ Sion, quia deſponſabit vobis regem Angelorum. Honorate Reginam plenam omni gratia, & contemplamini cum reuerētia ſanctiſſimum vultum ſuum. Salus ſempiterna in manu tua eſt Domina, qui te digne honorauerint, ſuſcipient illam. Clementia tua non deficiet à ſæculis æternis, & miſericordia tua à generatione in generationem.

CV.

Confitemini Dominæ noſtræ, quoniam bona eſt,

Digitized by Google

eſt, per cunctas tribus terræ enarrate miſericordias eius. Longe eſt impiis conuerſatio eius, à mandatis altiſſimi non declinauit pes eius. Fons irriguus gratiæ, procedit de corde illius, & emanatio virginalis, caſtificans animas ſanctas. Spes de gloria Paradyſi in corde illius, qui deuoto animo honorauerit illam. Miſerere noſtri fulgentiſſima Regina cœli, & præſta conſolationem de gratia tua.

CVI.

Confitemini Domino, quoniam bonus, confitemini matri eius, quoniam in ſæculum miſericordia eius. Innocentiam & viam prudentiæ, oſtende nobis Domina, & viam intelligentiæ indica ſeruis tuis. Timor Dei illuſtrat intellectum, & amor tuus exhilarat eum. Beatus vir cuius obſequium eſt gratum tibi, oſſa illius impinguabuntur adipe & pinguedine gratiarum. Eloquium tuum ſuſtentat animam imbecillem, & labia tua eſurientem animam refocillant.

CVII.

Paratum cor meum Domina, paratum cor meum laudes tuas pſallere & decantare. Melior eſt caritas tua cunctis diuitiis, & gratia tua ſuper aurum & lapidem precioſum. Beatitudo & iuſtitia donantur à Domino, qui autem de peccato conuerſi fuerint ad te, pœnitentiæ remedium conſequentur. Emiſſiones tuæ gratia & pax, qui autem tibi placuerint, procul fient à perditione. Eſto vmbraculum protectionis in tentationibus noſtris, expanſio alarum tuarum defendet nos à deuorante.

CVIII.

Domina laudem meam ne deſpexeris, & hoc dedicatum tibi Pſalterium digneris acceptare. Reſpice voluntatem cordis mei, & affectionem meam fac tibi beneplacentem. Propera ad viſitandum ſeruos tuos, ſub tegumento manus tuæ illæſi conſeruentur. Illuminationem Spiritus ſancti per te ſuſcipiant, & refrigerium contra cupiditatis æſtum. Medere contritis corde Domina, & refoue eos vnguento pietatis.

CIX.

Dixit Dominus Dominæ meæ, ſede mater mea à dextris meis, Bonitas & Sanctitas placuerunt tibi, ideo regnabis mecum. Corona immortalitatis, in capite ſancto tuo, cuius fulgor & claritas non extinguetur. Miſerere mei Domina mater luminis & ſplendoris, illumina nos Domina veritatis & virtutis. De theſauris infunde nobis ſapientiam Dei, & intellectum prudentiæ ac formam diſciplinæ.

CX.

Confitebor tibi Domina in toto animo meo, glorificabo te in tota mente mea. Opera gratiæ tuæ commemorabuntur, & teſtamentum miſericordiæ tuæ ante thronum Dei. Per te miſſa eſt redemptio à Domino, populus pœnitens habebit ſpem ſalutis. Intellectus bonus omnibus honorantibus te, & ſors illorum inter Angelos pacis. Glorioſum & admirabile eſt nomen tuum, qui illud in corde retinent, non expaueſcent in puncto mortis.

CXI.

Beatus vir, qui timent Dominam, & beatum cor, quod diliget eam, iucundus homo, qui non ſatiatur laude tua, & à relatu virtutum tuarum non fatigatur. Exortum eſt in corde eius lumen Dei, Spiritus illuminat intelligentiam eius. Diſperge Domina gratiam pauperibus tuis. In memoria æterna fiant per te nomina noſtra, ab auditu terribili non trepidet cor noſtrum.

CXII.

Laudate pueri matrem Dei, glorificate ſenes nomen eius. Benedicta ſit Maria mater Chriſti, ipſa enim eſt via ad patriam ſalutis. Excelſus ſuper Cherubin thronus eius, & ſedes eius ſuper cardines cœli. Super humiles vultus eius, & ſuper confidentes in ea aſpectus illius. Miſericordia eius ſuper omnem carnem, & eleemoſyna illius vſque ad extremum terræ.

CXIII.

In exitu animæ meæ de hoc mundo, occurre illi, & ſuſcipe illam, conſolare illam vultu tuo ſancto, aſpectus dæmonis non conturbet eam. Eſto illi ſcala ad regnum cœlorum, & iter rectum ad Paradyſum. Impetra ei à patre indulgentiam pacis, & ſedem lucis inter ſeruulos tuos. Suſtine deuotos ante tribunal Chriſti, ſuſcipe cauſam eorum in manibus tuis.

CXIV.

Dilexi matrem Dei Domini mei, & lux miſerationum eius infulſit mihi. Circumdederunt me dolores mortis, & viſitatio illius lætificauit me, dolorem & periculum incurri, & recreatus ſum gratia illius. Nomen eius & memoriale illius ſit in medio cordis noſtri, & non nocebit nobis ictus malignantis. Conuertere anima mea in laudem ipſius, & inuenies refrigerium in nouiſſimis tuis.

CXV.

Credidi propter quod locutus ſum, laudem & gloriam tuam Domina orbi terrę. Compatere animæ meæ, & dilige illam, & bene placitum tuum inſinuare ei. Statue illi teſtamentum dilectionis & pacis tuæ, & præbe illi iugem memoriam nominis tui. De benedictione ventris tui da mihi ſuſtentationem, & de pinguedine gratiæ tuæ dulcora animam meam. Diſrumpe vincula peccatorum meorum, & de virtutibus tuis exorna faciem animæ tuæ.

CXVI.

Laudate Dominam noſtram omnes gentes, glorificate eam omnes populi. Quoniam confirmata eſt ſuper nos gratia & miſericordia eius, & virtus illius permanet in ſeculum. Qui digne coluerit illam iuſtificabitur, qui autem neglexerit illam, morietur in peccatis ſuis. Labia Angelorum enarrabunt ſapientiam eius, & omnes ciues Paradyſi cantabunt ei laudem. Bono animo accedentes ad illam, non capientur ab Angelo deuaſtante.

CXVII.

Confitemini Domino quoniam bonus, confitemini eius matri, quoniam in ſeculum miſericordia eius. Amor illius expellit peccatum à corde, & gratia illius expiat conſcientiam peccatorum. Via veniendi ad Chriſtum, eſt appropinquare ad illam, qui autem fugerit eam, non inueniet viam pacis. Qui obduratus eſt in peccatis ſæpe inuocet illam, & lux in ſuis tenebris orietur. Qui triſtatur in corde ſuo, clamet ad illam, & dulcoranti ſtillicidio inebriabitur.

Digitized by Google

CXVIII.

Beati immaculati in via, qui matrem Domini imitantur. Beati imitatores humilitatis illius. Beati participes caritatis. Beati perſcrutatores virtutum illius. Beati conformes imagini cordis illius. Beati qui conceptum & partum illius venerantur. Beati qui deuote ei famulantur. Beati qui in ea habent ſpem & confidentiam. Beati qui per illam ſuſcipiunt felicitatem æternam.

Retribue ſeruo tuo Domina, viuifica me, & faciam voluntatem tuam. Incola ego ſum in terra, nihil abſcondas mihi de amore tuo. Concupiuit anima mea laudes tuas deſiderare omni tempore. Tu enim ſalus mea in Domino, quæ me morti adiudicatum liberaſti. Quid pro his retribuam tibi, niſi me totum, Domina ſuſcipe me.

Legem pone mihi Domina voluntatis tuæ ſanctarum ſanctiſſima, & exquiram eam ſemper. Deduc me in ſemitam miſerationum tuarum mulierum pulcherrima, quia ipſam volui. Inclina animam meam ad ſupernorum amorem Domina, & non in impudicitiam. Ecce concupiui caſtimoniam tuam Domina à iuuentute mea, in miſericordia tua confirma me. Et obſeruabo viam teſtimoniorum tuorum in ſeculum, & ſcrutabor mandata filij tui, quæ dilexi.

Memor eſto verbi tui dominarum primiceria, in quo mihi ſpem dediſti. Hæc in tempeſtatum fluctibus potenter tenuit me, quia eloquium tuum viuificauit me. Circumdederunt me viri mendaces, & congregata ſunt ſuper me flagella, & ecce manus tua eripuit me. Communicaui in bonis omnibus honorantibus te, & cuſtodientibus obnixe mandata tua. Miſerationibus tuis plena eſt omnis terra, ideo viam iuſtificationum tuarum exquiſiui.

Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo Domina, de quo lætantur Angeli Dei. Diſciplinam morum tuorum, & æquitatem tuam doce me, quia verbis tuis præ cunctis credidi. Bonum mihi, quia onere tuo humiliaſti me, vt ſequar conuerſationem tuam. Qui amant ſeruientes tibi, venerabuntur, qui autem abominatus fuerit eos, ruet in interitum. Veniant mihi ſemper guttæ clementiæ tuę deſuper, & viuam, quia lex tua ſancta meditatio mea eſt.

Defecit in ſemitis tuis anima mea Domina, & niſi miſeratio tua magna eſſet, periiſſem vtique in infirmitatibus meis. Defecerunt oculi mei in contemplatione tua, velut vter in pruina ad te viſa eſt anima mea. Secundum bonitatem tuam viuificaſti me, & non obliuiſcar ſermones tuos, quia tibi adhærere bonum eſt. Diſpoſitione tua mundus perſeuerat, quem tu cum Deo fundaſti ab initio. Tuus totus ego ſum, Domina ſaluum me fac, quoniam deſiderabiles erant laudes tuæ in tempore peregrinationis meæ.

Quomodo dilexi legem tuam Domina, quia teſtimonia tua in conſpectu meo ſemper. Suauitatum tuarum affluentia cor meum alienauit à me & caro mea mirabiliter exultauit in te. Quã dulcia peccatoribus eloquia tua Domina, ſuper omnem melodiam refectio tua dulcis ori meo. Illuminatio greſſibus meis verbum tuum, & lumen infallibile ſemitis meis. Quoties exaſperauerunt in me peccatores inferni, quia à caritate tua declinare nolui, ego autem in te ſperaui Domina.

Iniquos odio habui, & viam tuam dilexi Domina. Adiuua me, & ſaluus ero Domina mundi, meditabor honorificentiam mandatorum tuorum. Fac me ſemper ſtare in timore tuo, & non tradas me virgo calumniantibus me. Vernaculus tuus ſum ego minimus in domo tua. Cuſtodi me Domina à negligentibus iudicia iuſtitiæ tuę. Contemnis omnes diſcedentes à ſeruitio tuo, quia iniuſta eſt conuerſatio eorum.

Mirabilia teſtimonia tua mater alma, & ſermonibus tuis illuminatum eſt cor meum. Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis, filiæ regum collaudent faciem tuam. Ardens verbum labiorum tuorum vehementer, qui ad te properat percipier illud, vt arundo agitatus ſum in conſpectu tuo, tene me Domina ſub iugo tuo, vt non confundar. Seruientes tibi plus aliis inuadunt dracones inferni; ſed tu Domina defende nos.

Clamaui in toto corde meo, ad te Domina, de neceſſitatibus meis clementer eripe me. Vocem gemitus mei exaudi Domina mea, doce me quid acceptum ſit apud te omni tempore. Longe à neſcientibus te ſalus, qui autem perſtat in obſequio tuo procul fiet à perditione. Miſericordia tua irrigat mundum vniuerſum, Domina in ſalutari tuo viuifica me. Initium eloquiorum tuorum veritatis in æternum, & legem tuam immaculatam non ſum oblitus.

Principes perſecuti ſunt me gratis, & ab inuocatione nominis tui trepidauit ſpiritus malignus. Pax multa obſeruantibus amorem tuum mater Dei, & non eſt illis ſcandalum. Septenis horis cantaui tibi Domina laudes. Iuxta eloquium tuum da mihi intellectum. Intret oratio mea in conſpectu tuo, vt non derelinquam te Domina cunctis diebus vitæ meæ, quoniam omnes viç tuæ miſericordia & veritas. Concupiſcam in æternum te laudare Domina, cum docueris me iuſtificationes tuas.

CXIX.

Ad beatam Mariam cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. Domina libera nos ab omni malo cunctis diebus vitę noſtræ. Contere capita inimicorum noſtrorum pede inſuperabilis virtutis tuæ. Et exultauit Spiritus tuus in Domino ſalutari tuo, ſic veram digneris infundere lętitiam cordi noſtro. Ad Dominum accede rogatura pro nobis, vt per te noſtra peccata deleantur.

CXX.

Leuaui oculos meos ad te, mater Chriſti, per quam venit ſolatium omni carni. Auxilium tuum, & gratiam tuam nobis impende in omni tribulatione noſtra. Cuſtodi nos Domina iugiter virgo Maria, ne peccatorum laqueo capiamur. Non dormitet neque dormiat pupilla oculi tui, vt tua ſemper cuſtodia protegamur. Angelorum & hominum te laudat omnis lingua, & ante te omnia genua incuruantur.

CXXI.

Lætatus ſum in te regina cœli, quia te duce in domum Domini ibimus. Ieruſalem cœleſtis ciuitas, ad te Maria veniamus. Pacem & indulgentiam virgo nobis impetra, & palmam de hoſtibus ac triumphum. Conforta & conſolate cor noſtrum tuæ dulcedine pietatis. Hic Domina tuam in nobis infunde clementiam, vt deuote in Domino moriamur.

Ad te

Digitized by Google

CXXII.

Ad te leuaui oculos meos regina, quæ regnas in cœlis. Adiutorium noſtrum in virtute ſit nominis tui, per te omnia opera noſtra dirigantur. Benedicta ſis in cœlo & in terra, in mari & omnibus abyſſis. Benedicta fœcunditas tua. Benedicta ſit virginitas & mundicia tua. Benedictum ſit corpus tuum ſanctum. Benedicta ſit anima tua ſanctiſſima.

CXXIII.

Niſi quia Domina noſtra erat in nobis, inueniſſent nos pericula multa. Eſto virgo defenſatrix noſtra, & ante Deum aduocata propicia. Oſtende nobis Domina miſericordiam tuam, & conforta nos in ſancto ſeruitio tuo. Benedicant te ſancti Angeli in cœlo. Benedicant te omnes homines ſuper terram. Ne tradas beſtiis animas confitentium tibi, nec ora te canentium obturentur.

CXXIV.

Qui confidunt in te mater Dei, non timebunt à facie inimici. Gaudete & exultate omnes qui diligitis eam, quia adiuuabit vos in die tribulationis noſtræ. Reminiſcere miſerationum tuarum Domina, & releua peregrinationem incolatus noſtri. Conuerte amabilem vultum tuum ſuper nos, confunde & deſtrue omnes inimicos noſtros. Benedicta ſint omnia opera manuum tuarum Domina. Benedicta ſint omnia ſancta miracula tua.

CXXV.

In conuertendo, faciem tuàm ſereniſſimam ſuper nos, lætificabis nos virginea mater Dei. Benedicta ſis ô ſacrarium Chriſti, præ cunctis mulieribus ſuper terram. Benedictum ſit glorioſum nomen tuum, quod os Domini mirabiliter nominauit. Non deficiat laus tua de labiis noſtris, nec caritas tua de præcordiis noſtris. Qui te diligunt benedicantur à Domino, & qui te volunt diligere non defraudentur à deſiderio ſuo.

CXXVI.

Niſi Domina ædificaueris domum cordis noſtri, non permanebit ædificium eius. Ædifica nos gratia & virtute tua, vt maneamus firmi in perpetuum. Benedictū ſit eloquium ſanctum tuum & benedicta ſint omnia verba oris tui. Benedicantur à Deo, qui te benedicunt, & in iuſtorum numero computentur. Benedic Domina te benedicentes, & ne vnquam auertas ab eis glorioſum vultum tuum.

CXXVII.

Beati omnes qui timent te Domina noſtra, & beati omnes, qui ſciunt facere beneplacitum tuum. Benedicti ſunt pater & mater, qui te genuerunt. quorum memoria permanebit in ſeculum. Beatus eſt venter, qui te portauit, & beata vbera, quæ te lactauerunt. Conuerte miſericordiam tuam ſuper nos, & deprecabilis eſto ſuper ſeruos tuos. Intuere & reſpice opprobrium noſtrum, aufer cunctas iniquitates noſtras.

CXXVIII.

Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea inimici mei, libera me Domina, & vindica me ab ipſis. Ne des illis poteſtatem in animam meam, cuſtodi omnia interiora & exteriora mea. Obtine nobis veniam peccatorum, & per te Spiritus ſancti gratia nobis detur. Fac nos digne & laudabiliter pœnitere, vt beato fine ad Deum veniamus. Placatum tunc & ſereniſſimum nobis oſtende glorioſum fructum ventris tui.

CXXIX.

De profundis clamaui ad te Domina, Domina exaudi vocem meam. Fiant aures tuæ intendentes in vocem laudis, & glorificationis tuæ. Libera me de manu aduerſariorum meorum. Confunde & deſtrue ingenia & conatus contra me. Erue me in die mala, & in die mortis ne obliuiſcaris animæ meæ. Deduc me ad portum ſalutis, & inter iuſtos ſcribatur nomen meum.

CXXX.

Domina non eſt exaltatum cor tuum, neque ſublimati ſunt oculi tui. Benedixit te Dominus in virtute ſua, qui per te ad nihilum redegit inimicos noſtros. Benedictus ſit, qui tibi obumbrauit, & ſua gratia qui te fœcundauit. Benedictus ſit, qui te ſanctificauit, & mundam de matris vtero te produxit. Benedic nos Domina, & conforta nos in gratia tua, vt per te ante conſpectum Domini præſentemur.

CXXXI.

Memento Domina Dauid, & omnium inuocantium nomen tuum. Da nobis in nomine tuo fiduciam, vt confundantur aduerſarij noſtri. Cōſolare nos in terra peregrinationis noſtræ, & releua paupertatem noſtram. Da nobis panem lachrymarum virgo ſancta, & dolorem peccatorum in terra incolatus noſtri. Redde nobis propicium benedictum fructum ventris tui, vt Spiritus ſancti gratia repleamur.

CXXXII.

Ecce quam bonum & quam iucundum Maria diligere nomen tuum. Vnguentum effuſum & odor aromatum nomen tuum diligentibus ipſum. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domina, quam præparaſti diligentibus & ſperantibus in te. Eſto refugium pauperum in tribulatione, & baculus miſerorum, Inueniant quæſo gratiam apud Deum, qui te in ſuis neceſſitatibus inuocabunt.

CXXXIII.

Ecce nunc benedicite Dominam, omnes qui ſperatis in nomine ſancto eius. Gaudete gaudio magno qui exultatis & glorificatis eam: quia ſatiabimini ab vberibus conſolationis eius. Ecce enim iucundante vbertate declinabit in vobis ad conſolandum & lætificandum corda veſtra. Benedicite illam omnes ſerui eius, nomen eius, & memoriale ſit in deſiderio animæ veſtræ. Benedicite illam omnes angeli & ſancti Dei, laudate in ſecula mirabilia eius.

CXXXIV.

Laudate nomen Domini, benedicite nomen matris Chriſti. Mariæ præcamina frequentate, & ſuſcitabit vobis voluptates æternas. In anima cōtrita veniamus ad illam, & non ſtimulabit nos cupiditas peccati. Qui cogitat de illa in tranquillitate mentis inuenit dulcorem & requiem pacis. Reſpitemus ad illam in finitione noſtra, & reſerabit nobis atria triumphantium.

CXXXV.

Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam per Mariam datur miſericordia eius. Impetra nobis Domina amicitiam Ieſu Chriſti, &

Digitized by Google

cuſtodi ne perdamus innocentiam noſtram. Cóprime hoſtem noſtrum imperio tuo, ne feriat in nobis virtutem caritatis. Bona naturalia conſerua in nobis,& bona gratiæ per te multiplicentur. Illumina vias & ſemitas noſtras, vt noſcamus, quę placita ſunt Deo.

CXXXXVI.

Super flumina Babylonis fleuerunt Hebræi, nos verò ſuper iniquitates noſtras lugeamus. Clamemus humiles ad puerperam virginem, offeramus ei planctus & ſuſpiria noſtra. Non inuenietur propiciatio ſine illa, nec ſalus ſine fructu illius. Per illam peccata purgantur, & per fructum illius animæ dealbantur. Per illam fit vera ſatisfactio de peccatis, per fructum illius ſanitas animæ condonatur.

CXXXVII.

Confitebor tibi Domina in toto corde meo, quia per te expertus ſum clementiam Ieſu Chriſti. Audi Domina verba mea, & preces meas & in conſpectu Angelorum cantabo tibi laudes. In quacunque die inuocauero, exaudi me, & multiplica virtutem in anima mea, confiteantur tibi omnes tribus & linguæ, quia per te ſalus reſtituta eſt nobis. Ab omni perturbatione libera ſeruos tuos, & fac eos viuere ſub pace & protectione tua.

CXXXVIII.

Domina probaſti me & cognouiſti me, tu cognouiſti ruinam & tranſgreſſionem meam. Copioſa facta eſt ſuper me miſericordia tua, & dilatata eſt ſuper me clementia tua. Imperfectum meum aſpexit oculus tuus, & palpebræ tuæ nouerunt vias meas. Effluentiam deſiderij ſancti habeamus à Spiritu S. & macula peccati non deturbet conſcientiam noſtram. Serenet corda noſtra lux miſericordiæ tuæ, & recreet nos tuæ pacis dulcedo.

CXXXIX.

Eripe me Domina ab omni malo, & ab hoſte inferni defende me, contra me tetendit arcum ſuum, & in fraude ſua inſidiatur mihi. Confringe vires eius malignas, & obtunde potenter aſtutiam eius. Conuerte iniquitatem ipſius in verticem illius, & in foueam quam fecit, corruat feſtinanter. Nos autem exultemus in ſeruitio tuo, & in tuis laudibus gloriemur.

CXL.

Domina clamaui ad te, exaudi me, intende orationi meæ, & poſtulationi meæ. Dirigatur obſecratio mea vel incenſum coram facie tua, in tempore ſerotini ſacrificij & matutini. Non declinet cor meum in verbis malignantibus, & nequitiæ cogitatus ſubuertant ſenſum meum. Fac me aſſentire beneplacito cordis tui, & tuis actionibus conformari. Radio intelligentiæ reuerbera cor meum, & igniculo caritatis inflamma.

CXLI.

Voce mea ad Dominā clamaui, ipſam quàm humiliter deprecatus ſum. Effudi in conſpectu eius lachrymam meam, & dolorem meum ſibi expoſui. Inſidiatur hoſtis calcaneo meo, extendit contra me ſuum rete. Adiuua me Domina ne corruam coram eo, fac vt conteratur ſub pedibus meis. Educ de carne animam meam, vt confiteatur tibi & pſallet Domino Deo forti in perpetuum.

CXLII.

Domina exaudi orationem meam, percipe tuis auribus ſupplicationem meam. Perſecutus eſt malignus vitam meam, depoſuit in terra conuerſationem meam. Denigrauit me caligine ſua, & anxiatus eſt nimis Spiritus meus. Ne auertas faciem tuam à me, vt non corruam cum deſcendentibus in lacum. Emitte lucem tuam, & gratiam tuam, & repara denuò vitam & conſcientiam meam.

CXLIII.

Benedicta ſis Domina, quę inſtruis ſeruos tuos ad prælium, & eos roboras contra inimicum. Fulgure & coruſcatione diſſipa illum. Mitte iacula tua, vt confundas illum. Glorifica de alto manum tuam, vt cantent ſerui tui laudem & gloriam tuam. Eleua de terrenis affectionem noſtram, de ſempiternis deliciis refice viſcera noſtra. Concupiſcentiam ſupernorum accende in cordibus noſtris & de gaudiis Paradyſi velis nos recreare.

CXLIV.

Exultabo te mater filij Dei, & per ſingulos dies cantabo laudes tuas. Generatio & populi laudabunt opera tua, & miſericordiam tuam Inſulæ expectabunt. Abundantiam dulcoris tui Angeli eructabunt, & de ſuauitate tua Sancti pronunciabunt. Oculi noſtri in te ſperant Domina, mitte nobis cibum & eſcam delectantem. Laudationem tuam loquetur lingua mea, & benedicam te in ſeculum ſeculi.

CXLV.

Lauda anima mea Dominam, glorificabo eam, quamdiu vixero. Nolite ceſſare à laudibus illius, & per ſingula momenta recogitare illam. Cùm exierit Spiritus meus Domina ſit tibi commendatus, & in terra ignota præſta illi ducatum. Non conturbent eum culpæ prius commiſſæ, nec inquietent ipſum curſus malignantis. Perduc eum ad portum ſalutarem, vt præſtoletur ſecurè aduentum redemptoris.

CXLVI.

Laudate Dominam, quoniam bonus eſt pſalmus, iucunda & decora ſit illi noſtra laudatio. Ipſa enim medetur contritis corde, & refouet eos vnguento pietatis. Magna eſt virtus illius & gratia illius, & clementia eius nullum habebit finem. Præcinite ei in iubilatione, & in confeſſione Pſalmum canite illi. Beneplacitum eſt ei ſuper timentes Deum, & in eis qui ſperant de miſericordia eius.

CXLVII.

Lauda Ieruſalem Dominam, glorifica etiam illam ô Sion. Ipſa enim conſtruit muros tuos, & filios tuos benedicit. Gratia ſua te impinguat, pacémq; donat terminis tuis. Leuemus corda noſtra cum manibus ad illam, vt ſuam influentiam ſentiamus. Glorificemus omnes miſericordias eius, & benedicamus omnes bonitates illius.

CXLVIII.

Laudate Dominam noſtram de cœlis, glorificate eam in excelſis. Laudate eam homines & iumenta, volucres & piſces maris. Laudate eam Sol & Luna, ſtellæ & circuli Planetarum. Laudate eam Cherubin & Seraphin, throni, dominationes & poteſtates. Laudate eam omnes legiones

Digitized by Google

nes Angelorum. Laudate eam omnes ordines ſpirituum ſupernorum.

CXLIX.

Cantate Dominæ noſtræ canticum nouum, laus eius in congregatione iuſtorum. Lætentur cœli de gloria eius, inſulæ maris & totus orbis. Aqua & ignis laudent eam, frigus & æſtus, ſplendor & lumen. Exaltationes eius in gutture iuſtorum, & laudes eius in cœtu triumphantium. Ciuitas Dei iucundare in illa, & pro incolis tuis, frequenta illi carmen.

CL.

Laudate Dominã in ſanctis eius, laudate eam in virtutibus & miraculis eius. Laudate eam cœtus Apoſtolorum Laudate eam chori Patriarcharum & Prophetarum. Laudate eam exercitus martyrum, laudate eam turmæ Doctorum & cõfeſſorum Laudate eam collegia virginum & continentium. Lauda eam ordines Anachoritarum & Monachorum. Laudate eam conuentus omnium religioſorum. Laudate eam omnes animæ ciuium ſupernorum: omnis ſpiritus laudet Dominam noſtram.

SEQVVNTVR ALIQVOT Cantica Prophetarum.

CONFITEBOR tibi Domina, quoniam per te placatus eſt mihi Dominus, & conſolata es me. Ecce Domina ſaluatrix mea fiducialiter agam in te, & non timebo. Quia fortitudo mea, & laus mea in Domino es tu, & facta es mihi in ſalutem. Hauriam aquas in gaudio de riuulo tuo, & ſemper inuocabo nomen tuum. Notas facite in populis virtutes Dominæ noſtræ, quia excelſum eſt valde nomen eius. Exulta & lauda totum genus humanum, quia talem dedit tibi mediatricem Dominus Deus tuus.

Ego dixi circa dimidium dierum meorum, vadam ad Mariam, vt me Chriſto reconciliet. Quæſiui reſiduum annorũ meorum in amaritudine animæ meæ. Generatio mea ablata eſt, quia pater & mater, & amici dereliquerunt me: Maria autem aſſumpſit me. Sperabo in illam manè, ſerò, meridie, quaſi Leo contriuit omnia oſſa peccatorum meorum. Et tu Domina eruiſti animam meam vt non periret, & de manu canis vnicam meam. Domina ſaluum me fac, & laudem tuam cantabo cunctis diebus vitæ meæ, ô pia mater Domini mei.

Exultauit cor meum in Domino, & exultatum eſt cor meum in Domina mea. Quia fecit mihi magna, qui potens eſt, per Mariam matrem eius. Non eſt ſancta vt eſt Domina noſtra, quæ ſola ſupergreſſa eſt vniuerſas. Recedant ergo vetera de ore veſtro, & linguis loquamur nouis. Exulta & lauda Mariam Sion & Ieruſalem, quia maxima in dominabus Iſrael. Ipſa pauperem facit & ditat, humiliat & ſublimat: Altior cœlo, terra latior, ſtellis purior eſt hæc Domina noſtra.

Cantemus Dominæ noſtræ glorioſæ virgini Mariæ, in Hymnis & confeſſionibus benedicamus eam, Domina noſtra omnipotens, poſt Deũ nomen eius, currus Pharaonis & exercitum eius proiecit in mare. Dextera tua Domina, magnificata eſt in fortitudine, quia in multitudine miſericordiæ tuæ, ſtrauiſti aduerſarios meos. De ore leonis liberaſti me Domina, & tanquam infantem genitum mater ſuſcepiſti me. O Domina cariſſima mea, velut pullum gallinę tege me mirabili poſſeſſione tua. Tuus totus ego ſum, & omnia mea tua ſunt, virgo ſuper omnes benedicta. Ponam te ſicut ſignaculum ſuper cor meum, quia fortis eſt vt mors dilectio tua.

Domina audiui auditionem tuam, & obſtupui, conſideraui opera tua & expaui. Domina mea opus tuum circa medium annorum viuificaſti illud. Confitebor tibi Domina, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & reuelaſti ea paruulis. Operuit cœlos gloria tua, & miſericordiæ tuæ plena eſt terra. Egreſſa es virgo in ſalutem populi tui, in ſalutem cum Chriſto tuo. O benedicta, in manibus tuis repoſita eſt ſalus noſtra, recordare pia paupertatis noſtræ. Quem vis ipſe ſaluus erit, à quo auertis vultum tuum, vadit in interitum.

Audite cœli quæ loquar de Maria, audiat terra verba oris mei. Magnificate ipſam ſemper mecum, & exaltate nomen eius in ſeculum ſeculi. Generatio praua atque peruerſa, agnoſce Dominam noſtram ſaluatricem tuam. Nunquid ipſa non eſt mater tua, quæ poſſedit & in fide generauit te? Si hanc dimittis, non es amicus ſummi Cęſaris, quia ipſe ſine ea non ſaluabit te. Vtinam ſaperes & intelligeres, ac nouiſſima prouideres. Quemadmodum infans ſine nutrice non poteſt viuere, ita nec ſine Domina noſtra poſſet habere ſalutem. Sitiat ergo anima tua ad ipſam, tene eam, nec dimitte, donec benedixerit te. Repleatur os tuum laude eius, decanta tota die magnitudinem eius.

Benedicite omnia opera Domini Dominæ glorioſæ, laudate & ſuperexaltate eam in ſecula. Benedicite Angeli Domini veſtræ, benedicite cœli Dominæ noſtræ. Benedicat omnis creatura Dominam noſtram, quam Rex voluit ſic benedici. Benedicta ſis ô ſummi Regis filia, quæ odore præis cuncta lilia. Benedicta ſis corona dominarum omnium, benedicta ſis gloria Ieruſalem. Odor tuus ſicut agri pleni, cui benedixit Dominus. Qui in benedicentes te redundabit, irrigans omnia intima eorum. Qui benedixerit te ô virgo beata, ſit ille iugiter benedictus. Qui maledixit tibi roſa candidiſſima, ſit ille maledictus. Non recedat de domo ſeruorum tuorum vini & olei abundantia. In nomine tuo omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium & infernorum. Benedicamus Deum qui te creauit, Benedictus vterque parens, qui te generauit. Benedicta ſis Domina in cœlo & in terra, laudabilis & glorioſa, & ſuperexaltata in ſecula. Amen.

Benedicta ſis Domina & mater Dei mei Iſrael qui per te viſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ. Et erexit vnicornu ſalutaris caſtitatis tuæ in domo Dauid pueri ſui, ſicut locutus eſt per os Eſaiæ, & aliorum ſanctorum Prophetarũ eius. Salutem ex inimicis præſta, virginum virgo, & de manu omnium, qui nos oderunt, pacem nobis tribue. Et fac miſericordiam pro parentibus & nobis, vt memor ſis teſtamenti omnipotentis Dei; quod iurauit ad patres noſtros, Abraham & ſemini eius in ſecula. Sic ſine timore de

manu inimicorum noſtrorũ liberati, quietè ſeruiamus illi. In ſanctitate & iuſtitia corã te omnibus diebus noſtris. Et tu Maria propheriſſa Dei vocaberis, quoniam noſti, quòd reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ. Per quam dedit ſcientiam ſalutis plebi eius in remiſſionẽ peccatorũ eorum. Per viſcera multitudinis miſericordiæ tuæ viſita nos ſtella matutina oriens ex alto. Illumina tenebras ſedentium in vmbra mortis, & eas luce dilectiſſimi filij tui digneris inſtellare. Miſerere, miſericordiæ mater, nobis miſeris peccatoribus, qui retrò acta peccata pœnitere negligimus, & multa quotidie pœnitenda committimus.

Quicunq; vult ſaluus eſſe, ante omnia opus eſt vt teneat de Maria firmã fidem. Quam niſi quiſque integram inuiolatámq; ſeruauerit, abſq; dubio in æternum peribit. Quoniam ipſa ſola virgo manens peperit, ſola cunctas hæreſes interemit. Confundatur & erubeſcat Hebræus, qui dicit Chriſtum ex Ioſeph eſſe natũ. Confundatur Manichæus, qui Chriſtum fictum dicit habere corpus. Palleat omnis, qui hoc ipſo aliunde, non de Maria dicit aſſumpſiſſe. Idem namque filius, qui eſt patris in diuinis vnigenitus, eſt & verus vnigenitus Mariæ filius: in cœlis ſine matre, in terra ſine patre. Nam ſicut anima rationalis, & caro propter vnionem, de homine vere naſcitur, ita Deus & homo Chriſtus, de Maria verè generatur, induens carnem de carne virginis: quia ſic humanum genus redimi congruebat. Qui ſecundum diuinitatem æqualis patri, ſecundum humanitatem verò minor patre. Conceptus eſt in vtero Mariæ virginis, Angelo annunciante de Spiritu ſancto: non tamen Spiritus ſanctus pater eius eſt. Genitus in mundum ſine pœna carnis virginis Matris: quia ſine carnis delectatione conceptus. Quem lactauit mater vbere de cœlo pleno, quam circumſtabant Angeli obſtetricum vice, nunciãtes paſtoribus gaudium magnum. Hic à Magis muneribus adoratus, ab Herode in Ægyptum fugatus, à Ioanne in Iordane baptizatus, traditus, captus, flagellatus, crucifixus, mortuus & ſepultus, cum gloria reſurrexit, ad cœlos aſcendit, Spiritum ſanctum in diſcipulos & in matrem miſit, quam demum in cœlum ipſe aſſumpſit, & ſedet ad dexteram filij, non ceſſans pro nobis filium exorare. Hæc eſt fides de Maria matre virgine, quam niſi quiſque fideliter firmitérque crediderit, ſaluus eſſe non poterit, &c.

Te matrem Dei laudamus, te Mariam virginem confitemur, Te æterni patris ſponſam omnis terra veneratur, Tibi omnes Angeli & Archãgeli, tibi throni, poteſtates & principatus, fideliter ſeruiunt. Tibi omnes virtutes cœli cœlorum & vniuerſæ dominationes obediunt.

Tibi omnes chori, tibi Cherubin & Seraphin, exultanter aſſiſtunt. Tibi omnis Angelica creatura, inceſſabili voce proclamant: Sancta, Sancta, Sancta Maria Dei genitrix, mater & virgo. Pleni ſunt cœli & terra, & mare, maieſtatis gloriæ fructus ventris tui. Te glorioſus Apoſtolorum chorus, ſui creatoris matrem collaudat. Te beatorum Martyrum cœtus candidatus genitricem glorificat. Te glorioſus confeſſorum exercitus, Trinitatis templum appellat. Te ſacratum virginum chorea amabilis, virginitatis & humilitatis exemplum prædicat. Te tota cœleſtis curia, cœlorum Reginam honorat. Te per vniuerſum orbem, Eccleſia ſancta inuocãda celebrat. Matrem diuinæ maieſtatis. Te venerandam te veram Regis cœleſtis puerperam. Sanctam quoq; dulcem ac piam. Tu Angelorum Domina, tu Paradyſi ianua. Tu ſcala regni cœleſtis & gloriæ, tu thalamus, & tu arca pietatis & gratiæ. Tu vena miſericordiæ. Tu ſponſa & mater Regis æterni. Tu templum & ſacrarium Spiritus ſancti, totius Trinitatis beatiſſimæ nobile triclinium. Tu mediatrix Dei & hominum, amatrix mortalium, reparatrix cœleſtium illuminatrix fidelium. Tu agoniſatrix pugnantium, aduocata pauperum, miſeratrix & refugium peccatorum. Tu erogatrix munerum, ſuperatrix & terror Dæmonum ſuperborum. Tu mundi Domina, cœli Regina, poſt Deum ſola ſpes noſtra. Tu ſalus te inuocantium, portus naufragantium, miſerorum ſolatium, pereuntium refugium. Tu mater omnium beatorum, gaudium plenum poſt Deum, omnium ſupernorum ciuium ſolatium. Tu promotrix iuſtorum, congregatrix errantium, promiſſio Patriarcharum. Tu veritas Prophetarum, præconium & doctrix Apoſtolorum Magiſtra Euangeliſtarum. Tu fortitudo martyrum, exemplar confeſſorum, honor & feſtiuitas virginum. Tu ad liberandũ exulem hominẽ, filium Dei ſuſcepiſti in vterum. Per te expugnato hoſte antiquo ſunt aperta fidelibus regna cœlorum. Tu cum filio ſedes in gloria patris. Tu ipſum pro nobis roga virgo Maria, quem nos ad iudicandum credimus eſſe venturum. Te ergo poſcimus nobis tuis famulis ſubueni, qui precioſo ſanguine filij tui redempti ſumus. Æterna fac pia virgo, cum Sanctis tuis nos gloria munerari. Saluum fac populum tuum Domina, & vt ſimus participes hæreditatis filij tui. Et rege nos & cuſtodi nos in æternum. Per ſingulos dies ô pia te ſalutamus. Et laudare te cupimus vſque in æternum mente & voce. Dignare dulcis Maria, nunc & ſemper ſine delicto nos conſeruare. Miſerere pia nobis miſerere nobis. Fiat miſericordia tua magna nobiſcum, quia in te virgo Maria confidimus. In te Maria ſperamus, nos defendas in æternum. Te decet laus. te decet imperium, tibi virtus & gloria, in ſecula ſeculorum, Amen.

Magnificat anima mea Dominam Mariam. A ſolis ortu vſque ad occaſum, laudabile nomen Mariæ. Renuit conſolari anima mea, memor fui Mariæ, & delectata & exercitata ſum, & defecit ſpiritus meus. Ideò dilexi Mariam, ſuper aurum & topazion. Accedite ad Mariam, & illuminamini, & facies veſtræ non confundantur, &c.

Nunc dimittis ancillam Mariæ Domine in pace, quia viderunt oculi mei ſalutare Marię, quod paraſti ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem Gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael, &c.

INCIPIT LITANIA Mariæ.

Kyrie eleyſon. Chriſte eleyſon. Chriſte audi nos.

Pater de cœlis, Mariæ glorioſus conditor, Miſerere nobis.

Fili redemptor mundi Deus, Mariæ fœcundator, Miſerere nobis.

Spi-

Digitized by Google

Spiritus ſancte Deus, mirabilis obumbrator, Miſerere nobis.

Sancta Trinitas, vnus Deus, quæ Mariam glorificas, Miſerere nobis.

Sancta Mar.

Quæ totum orbem illuminas,
Quæ tuos ſeruientes exaltas,
Quæ pro peccatoribus ſupplicas,
Illuminatrix cordium,
Fons miſericordiæ,
Flumen ſapientiæ,
Splendor ſanctæ Eccleſiæ,
Ab Angelo ſalutata,
Per Spiritum ſanctum obumbrata,
In cœlis glorificata,
Roſa veris gratioſa,
Viris frondens generoſa.
Virgo dulcis & ſpecioſa,
A Deo patre ſponſa electa,
Dei verbo mater prælecta,
A Spiritu ſancto virgo protecta,
Quæ Deum in vtero concepiſti.
Quæ Dominum in tuo vtero humanaſti,
Quæ Dominum & hominem peperiſti,
Virgo virginum ſignifera,
Virga Ieſſe Chriſtifera,
Arbor vitæ fructifera,
Fœminarum pulcherrima,
Humilium humilima,
Sacrarum ſanctiſſima,
Super omnes diligentius amanda,
Super omnes reuerentius celebranda,
Super omnes excellentiùs magnificanda,
Mater conditoris,
Mater redemptoris,
Mater ſaluatoris,
Mater mundo deſiderabilis,
Mater inferis terribilis,
Mater terribilis.
Virgo plena gratia.
Virgo plena clementia,
Pia fundens ſolatia,
Flos & decor virginalis,
Fluuius ſapientialis,
Splendor & lux Orientalis,
Virtutum cœli Regina,
Domus Dei cypreſſina,
Feneſtra cœli criſtallina,
Perpetuæ lucis aurora,
Virgo pulchra & decora,
Melodia dulcis & ſonora,
Deliciarum Dei dapifera,
Cœleſtis curiæ pincerna,
Placidũ deitatis vmbraculũ.
Paradiſi porta peruia,
Puriſſimum cœleſtis gratiæ vaſculum,
Dignum Chriſti cœnaculum,
Virgo virginum, noua exultatio,
Mulierum 1 benedictio,
Miſerorum pia conſolatio
Vera ſalus & beatitudo,
Charitatis magnitudo,
Pietatis latitudo,
Mater orphanorum,
Mammilla paruulorum,
Conſolatio afflictorum,
Nobilis Regina cœlorum,
Cui Angeli obediunt & obſequuntur,
Cui Sancti & Sanctæ congaudent & congratulantur,
Quam omnia laudant & venerantur,

Ora pro nobis.

Propicia eſto, parce nobis Domina.

Propicia eſto, Libera nos Domina.

Ab omni malo,
Ab omni mala tentatione,
Ab ira Dei & indignatione,
A periclitatione & deſperatione.

Libera nos Domina.

A ſuperbia præcipitante,
A luxuria deturbante,
Ab auaritia deuaſtante,
A peccato iræ, & inuidia cruciante,
A peccato gulæ & gaſtrimargiæ commaculante,
Ab incurſu hoſtis malignantis,
Per dulcorem & gaudium de Chriſti incarnatione.
Per dolorem & anguſtiam ipſius paſſionis,
Per gaudium & lætitiam de eius aſcenſione,
Per gaudium & lætitiam de tua coronatione,
In mortis hora deuaſtante,
In iudicis ſtricto examine,
Ab inferni horribili cruciamine,

Libera nos Domina.

Peccatores,

Vt ſanctam Eccleſiam piiſſima conſeruare digneris,
Vt iuſtis gloriam, peccatoribus gratiam impetrare digneris,
Vt nauigantibus portum, peregrinantibus reditum, infirmantibus ſanitatem, tribulatis conſolationem, captiuis liberationem impetrare digneris,
Vt famulos & famulas tuas, tibi deuote ſeruientes, conſolari digneris,
Vt cunctum populum Chri-

Te rogamus audi nos.

FFf

Digitized by Google

ſtianum, filij tui precioſo ſanguine redemptum, conſeruare digneris.
Vt cunctis fidelibus defunctis æternam requiem impetrare digneris.
Vt nos exaudire digneris,
Mater Dei,
Filia Dei,
Sponſa Dei,
Mater chariſſima, Domina noſtra miſerere, & dona nobis perpetuam pacem.

Kyrie eleyſon. Chriſte eleyſon. Kyrie eleyſon. Pater noſter, &c. Et ne nos inducas, &c. Sed libera, &c.

Ego dixi, Domina miſerere mei, Sana animam meam, quia peccaui coram facie tua. Conuerte miſericordiam tuam ſuper nos, & deprecabilis eſto ſuper ſeruos tuos. Oſtende nobis potentiam tuam contra inimicos noſtros, vt ſanctificeris in nationibus procul. Miſerere ſeruorum tuorum, ſuper quos inuocatum eſt nomen tuum, & ne ſinas anguſtiari eos in tentationibus ſuis. Ne proiicias nos in tempore mortis noſtræ, & ſuccurre animæ meæ, cum deſeruerit corpus ſuum. Educ de carcere animam meam, vt confiteatur tibi, & pſallat Domino meo forti in perpetuum. Eſto nobis Domina turris fortitudinis, & petra duriſſima conterens inimicum. Adiuua me Domina, ne corruam coram eo, fac, vt conteratur ſub pedibus meis. Exaudi orationem meam Domina, & deprecationem meam, vt contabeſcant aduerſarij mei. Domina exaudi orationem meam, & clamorem &c.

COLLECTA.

OMnipotens, ſempiterne Deus, qui pro nobis de caſtiſſima virgine naſci dignatus es, fac nos, quæſumus, tibi caſto corpore ſeruire & humili mente placere. Oramus & te piiſſima virgo regina mundi & Angelorum, vt eis, quos purgatorius examinat ignis, impetres refrigerium, peccatoribus indulgentiam, iuſtis in bono perſeuerantiam, & nos fragiles ab inſtantibus defende periculis, per eundem Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Hæc ex impreſſo publico exemplari deſcripta ſunt, & exiſtimaſſem ſanè Pontificios, in tanta verbi Dei luce, quæ his temporibus, oculis ipſorum, ipſis inuitis ſæpius ſe ingerit, nec velle, nec audere, tam craſſam idolomaniam excuſare, multò minus defendere. Sed ecce anno ſuperiori editur, à Martino Iſengrinio fabula, quam ex Angelis Satanæ quidam in obſeſſa puellula, exorciſta Caniſio, ſaltauit, vbi cùm alia argumenta deſint, ab authoritate, ex ipſius ſcilicet Diaboli teſtimonio, inuocatio Sanctorum probatur & confirmatur. Narrat enim obſeſſam quandam puellam, ex peculiari quadam Mariæ reuelatione, adductam eſſe ad capellam beatæ virginis in antiqua Oetingen, cumq; Caniſio præſide Litania cantaretur, & inuocaretur miſericordia, auxilium & liberatio Dei patris, Filij, & Spiritus ſancti, Diabolum nihil fuiſſe motum, cùm verò Lauretana Litania de beata Maria (quæ eiuſdem argumenti & ſententiæ eſt, ſicut ea, quã ex Pſalterio Mariæ iam deſcripſimus) inchoaretur, tunc demum Satanam cœpiſſe in obſeſſa turbari, clamare & furere. Mox verò Caniſium, ligneam antiquam & carioſam Mariæ imaginem arreptam, impoſuiſſe capiti puellæ obſeſſæ, tum verò Diabolum cœpiſſe exclamare: Ach mulier, quid me calcas & caput meum conteris? Et quis iam dubitet, ipſo ſcilicet Diabolo teſte, Geneſ. 3. legendum eſſe, non ipſum ſemen, ſed mulierem contriuiſſe caput Satanæ & adhuc conculcare? Sequitur autem in Iſengrini narratione, quòd Diabolo, cùm ipſi à puella obſeſſa exeundum eſſet, quaſi ſatisfactionum loco impoſitum fuerit, vt ipſe per obſeſſam, barbortaret aliquot patres noſtros, Aueque Marias, tanquam roſarium Mariæ, & diabolum, quaſi inuitus & coactus illud faceret, cum gemitu & indignatione præfatum: En vos Ioannes non vult inuocare Sanctos, cùm tamen nos diaboli inuiti hoc cogamur facere. Cùm verò expanſis manibus & flexis genibus, orationem dominicam diabolus ſupplex & deuotus peroraſſet, ac iam in ſalutatione Angelica eò perueniſſet (Aue Maria gratia plena) ſcribit ſonora ac deuota voce ipſum diabolum intertexuiſſe hanc apoſtillam, O Maria gratia & miſericordia tua, ſit ſuper omnes illos, qui hanc tuam capellam viſitant, Ach ora pro omnibus illis. Atque ita diabolum, relicto poſt ſe (ſicut ſolet) fœtore exiiſſe. Hæc poſſent ad Alanum, tanquam noua confirmatio Pſalterij Mariæ addi, nec iniuria, vt ad Sixtum & Innocentium, tertius hic teſtis adiungeretur, ipſe ſcilicet diabolus.

Atque hinc manifeſtum eſt, Pontificios quicquid vel ſimulent vel diſſimulent, omninò tamen velle ipſos neruos veteris idolomaniæ in inuocatione Sanctorum, retinere & in theatrum reducere.

Poſſent autem multò plura exempla ſuperſtitioſarum precularum adduci, ſed nunc tantùm ex iis, quæ publica authoritate in communi Pontificiæ Eccleſiæ praxi, vſitata fuerunt & adhuc ſunt, exempla proferre volui. Inde enim iam ſtatus, ad quem refutationes dirigendæ ſunt, rectè conſtitui poterit.

Poſtremò addam hoc loco ſequentiam (vt barbarè vocant) in concilio Conſtantienſi decantatam, in honorem atque inuocationem Mariæ, vt eò minus tergiuerſari nunc poſſint Pontificij, quid inuocationibus ſuis, Sanctis tribuerint. Quod enim vetus Eccleſia Spiritui ſancto piè tribuit. Veni ſancte Spiritus, & emitte cœlitus, lucis tuæ radium: Hoc Conſtantienſe Concilium eodem genere carminis, & eadem melodia, publica inuocatione à Maria petit.

Veni mater gratiæ
  Fons miſericordiæ
  Miſeris remedium.
Veni lux Eccleſiæ
  Triſtibus lætitiæ
  Nunc infunde radium.
Te reginam colimus
  Tibi laudes canimus
  Ex affectu cordium.
Quæ es in anguſtiis
  Et in rebus dubiis

Salus

Salus & ſolatium.
O ſtella perfulgida
Tu dira certamina
Maris huius reprime.
Simonis nauicula
Filij tunicula
Ne ſcindantur prohibe.
Portus nauigantium
Preces ſupplicantium
Filiorum ſuſcipe.
Conſolare flebiles
Iuua puſillanimes
Et errantes corrige.
Quæ Deum hominibus
Et ima cœleſtibus
Iungis ô puerpera.
Hæreſes interime
Schiſmatáque reprime
Firma pacis fœdera.
Amen.

DEMONSTRATIO, QVOD INuocatio Sanctorum non ſit in verbo Dei tradita, quódque doctrina de vera inuocatione in Scriptura diuinitùs patefacta, non ſit conſentanea, ſed ei repugnet.

TESTIMONIA & fundamenta Scripturæ, quæ inuocationem illam Sanctorum, qui ex hac vita diſceſſerunt, ſicut eam hactenus ex Pontificiorum libris deſcripſimus, improbant & reiiciunt, non ſunt obſcura, ſed manifeſtam & firmam præbent refutationem, ſi modo capita, in quibus Pontificiorum inuocatio conſiſtit, obſeruentur. Ex illis autem, quæ in præcedenti capite prolixè ipſis Pontificiorum verbis deſcripſimus, hæc capita luculenter colliguntur.

...ata præ... ...us de Pa... ...ica inuo... ...ione Sanctorum.

I. Sanctos, qui ex hac vita diſceſſerunt, in neceſſitatibus eſſe inuocandos, orationem ad illos eſſe dirigendam, & quidem ſuo modo adorandos eſſe, ſicut Romanus Catechiſmus inquit. *...imum.*

II. Quia propter peccata indigni ſumus exauditione, beatos in cœlo, ſuis interceſſionibus eſſe noſtros aduocatos & patronos, qui cauſam noſtram apud Deum agant, idque ideò, quia Chriſtus vt iudex & iuſtus, ſit durior & rigidior, ad quem mediatorem, aliis nobis opus ſit mediatoribus. Sanctos igitur vt magis mites, propitios & miſericordes nobis propoſitos eſſe, vt ad eorum patrocinia confugiamus, qui noſtris calamitatibus, quas & ipſi in carne experti ſunt, magis afficiantur, atque ideo ad ſuffragandum promptiores ſint, quàm Chriſtus. *...undum.*

III. Quia nos meritis idoneis & ſufficientibus deſtituimur, ideo Sanctos inuocari, vt merita ſua, quæ ſupererogarunt, nobis applicent, & accommodent, ac ea interponant inter iuſtitiam Dei, & noſtram indignitatem, vt ita digni efficiamur promiſſionibus Dei. *...tium.*

IV. Docent omnia beneficia, quibus indigemus, beatis in cœlo à Deo collata eſſe, vt ipſi implorati dent, largiantur & diſtribuant nobis ea, quæ ad gratiam in hac vita, & ad gloriam in futura vita pertinent, quæque ad externa ſeu temporalia beneficia pertinent. *...artum.*

V. Diſertè Sanctos inuocant, vt donatores & largitores beneficiorum & ſpiritualium, & corporalium, cùm huius, tùm futuræ vitæ. Item, vt auxiliatores, præſeruatores, cuſtodes & liberatores in periculis & malis, tàm ſpiritualibus quam corporalibus. Imò ſancti in inuocationibus vocantur refugium, præſidium, tutela, vita & ſalus noſtra, &c. *Quintum.*

VI. Docentur homines, in neceſſitatibus ad Sanctorum gratiam, miſericordiam, opem, auxilium & præſidium confugere, atque conſolationem, ſpem & fiduciam in Sanctos collocare. *Sextum.*

VII. Sentiunt beatos in cœlo ſingulorum particularia vota, & quidem tacitas cogitationes mentium videre, cognoſcere, intelligere, & audire, imò adeſſe & aſſiſtere ſingulis precantibus. *Septimum.*

VIII. Singulis Sanctis certæ & peculiares procurationes commiſſæ finguntur, ſicut in præcedentibus oſtendimus. *Octauum.*

Hos eſſe neruos & ſubſtantiam inuocationis Sanctorum per ſe notorium eſt atque ex authenticis monumentis, & quidem ex publica praxi Eccleſiæ Pontificiæ, quaſi ad oculum iam demõſtrauimus. Nec difficile eſt, de ea iuxta normam & regulam Scripturæ iudicare, modò ſemper in memoriam ſibi reuocet Lector, quid in controuerſia poſitum ſit, quando de inuocatione Sanctorum diſputatur. Iudico autem explicationem planiorem & expeditiorem reddi, ſi adhibeatur hæc diſtributio, vt oſtendatur. Primò, quòd inuocatio Sanctorum non ſit verbo Dei tradita. Secundò, quòd non ſit conſentanea doctrinæ de vera inuocatione in Scriptura patefactæ, ſed ab ea recedat. Tertiò, quòd cum verbo Dei in Scriptura reuelato pugnet. *Diſtributio capitũ tractationis huius.*

Quod ad primum attinet, extra controuerſiam certum & manifeſtum eſt, inuocationem Sanctorum non eſſe in Scriptura Canonica, vel veteris vel noui Teſtamenti, expreſsè traditam, id quod Eccius in ſuo Enchiridio diſertè fatetur. Coguntur etiam Ieſuitæ hoc concedere, licet fidem ſuam implicitam libenter eò vſque extenderent, vt Laici neceſſe haberent credere, Scripturam etiam ea, quæ prorſus non habet, docere. Sed res manifeſta eſt, ſicut per enumerationem oſtendi poteſt. Nulla enim in tota ſacra Scriptura ſententia extat, quæ doceat inuocationem Sanctorum. Nullum extat mandatum, quod præcipiat inuocare Sanctos, qui ex hac vita diſceſſerunt. Nulla extat promiſſio, quòd talis inuocatio Deo ſit grata, & efficax, hoc eſt, quòd exaudiatur, & impetret gratiam & auxilium. Nullum extat in Scriptura exemplum, à piis inuocatos fuiſſe Sanctos, qui ex hac vita diſceſſerunt. Nulla extat comminatio in ſcriptura, nullum exemplum pœnæ contra illos, qui Sanctos non inuocant. Atque ideò inuocationem Sanctorum præcipui etiam inter Pontificios, inter ea numerant, quæ ſine Scriptura & extra Scripturam recepta ſunt. Ideò etiam Tridentinum Decretum non ſcripturam allegat, ſed tantum inueteratum vſum, conſenſionem Patrum, & Conciliorum Decreta, de quibus poſtea quædam dicemus.

Inuocatio Sanctorum non traditur in verbo Dei. *Eccius.* *Ieſuitæ.* *Dicta ſeu, teſtimonia Scripturæ.* *Mandatum.* *Promiſſio.* *Exemplum.* *Comminatio vel pœna non inuocantium Sanctos.* *Inuocatio Sanctorum ſine Scriptura recepta eſt.*

Non leue autem, ſed maximi momenti argu-

mentum hoc eſt. Nullum enim dogma in Eccleſia vel proponendum, vel recipiendum eſt, de quo nulla in Scriptura Canonica extent certa firma & perſpicua teſtimonia, ſicut in prima parte, multis argumentis hoc monſtrauimus. In primis verò in hoc loco de oratione ſeu inuocatione hoc valet. Chriſtus enim de Samaritanis loquẽs, Ioannis quarto, veræ & falſæ inuocationis, ex illo principio (veri adoratores adorabunt patrem in Spiritu & veritate) hoc ponit diſcrimen: Vos adoratis, quod neſcitis. Nos adoramus, quod ſcimus. Quia ſcilicet veri Iudæi habebant verbum Dei, de ſua inuocatione. Samaritanorũ verò inuocatio, licet bona intentione fiebat, & inueterata longi temporis præſcriptione nitebatur, (Allegant enim veteres Patres, Ioannis quarto, ſicut & Tridentinum Decretum facit) verbi Dei tamen teſtimonio deſtituebatur, atq; ideo à Chriſto reiicitur. Et Deuteronomij decimo ſeptimo, Idololatria in adoratione ſeu inuocatione hac nota deſcribitur, quod ſine mandato Dei fiat. Inquit enim, adorant Deos alienos, Solem, Lunam, & omnem militiam cœli, quæ non præcepi. Ita Matthæi ſexto, Ethnicorum & Phariſæorum vanis, & Deo non placentibus orationibus opponitur illa forma, quæ à filio Dei præſcribitur. De cultibus enim, qui ſine verbo Dei ſuſcipiuntur, Deus ipſe pronunciat: Quis requiſiuit hæc de manibus veſtris? Iſaiæ primo. Item, Fruſtra colunt me, Matthæi 15. Præterea ipſa Scriptura, ex loco de fide, præbet & format tale argumentum, quod nulla ratione vel labefactari vel eludi poteſt. Nec in genere tantùm: vt quando dicit, Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Item, Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt: Sed de oratione ſeu inuocatione nominatim dicit Iacobi primo. Poſtulet in fide: qui enim hæſitat, non exiſtimet, ſe quicquam accepturum à Domino. Marci vndecimo, Quæcunque orantes petitis, Credite, quia accipietis, & euenient vobis, Matthæi vigeſimo primo, Omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis.

Quid ſit inuocatio ſine verbo Dei.

Certiſſimum autem eſt, veram fidem non ex priuatis ſomniis aut cogitationibus, nec ex hominum traditionibus, ſed ex ſolo verbo Dei concipi, & eo niti, ſicut Paulus Romanorum capite decimo, vbi de vera & ſalutari inuocatione loquitur, expreſſè ponit hanc regulam: Fides ex auditu, auditus per verbum Dei. Certiſſima igitur & firmiſſima conſequentia eſt, illam ſolam veram, & Deo placentem eſſe inuocationem, quæ fit ex præſcripto, & ſecundum præſcriptum verbum Dei. Alias verò inuocationes, quæ non habent teſtimonium, mandatum & promiſſionem in verbo Dei, vanas, irritas & falſas eſſe, quia ſine fide fiunt. Quomodo enim mens certò & rectè poteſt ſtatuere, talem inuocationem Deo placere, acceptam eſſe & exaudiri, cùm nullam habeat promiſſionem? Et fiducia ſine verbo & promiſſione Dei, non tantùm vana eſt, ſed eſt peccatum contra primum præceptum. Quid igitur de inuocatione Sanctorum, vel propter hanc ſolam rationem, quia in ſcriptura non eſt tradita, ſentiendum ſit, ex breui hac commonefactione manifeſtum eſt.

Regula immota de legitima inuocatione.

Secundò manifeſtum eſt, inuocationem Sanctorum diſcedere ab ea doctrina, quę de vera inuocatione, in ſacra Scriptura tradita, & diuinitus mandata eſt. Eſt verò & huius argumenti vis maxima. Cùm enim omnes Gentes ſuas habeant inuocationes (ſicut Plinius dicit, Tunc votorum locum eſſe, quando ſpei nullus eſt) quæ ideo vanę & falſæ ſunt, quia ſine verbo Dei, ratio doctrinam rectę inuocationis, naturaliter ignorat, ingens certè & inenarrabile beneficium Dei eſt, quod in verbo ſuo patefecit, quomodo velit inuocari, & quæ inuocatio accepta & efficax ſit. Ab illa verò patefactione diſcedere, & alios modos inuocationis, præter & extra verbum Dei comminiſci, quale peccatum ſit, à piis facilè iudicari poteſt. Sola ſiquidem vera Chriſti Eccleſia, præ omnibus aliarum Gentium religionibus, hoc proprium & peculiare habet beneficium, quod Deum rectè inuocare nouit, eo ſcilicet modo, qui in verbo Dei patefactus & monſtratus eſt. Eſt quidem inuocatio, ſicut dictum eſt, etiam apud Ethnicos, ſed vera Eccleſia inuocationem ſuam ab Ethnica, Turcica, Iudaica ſciungit his notis, quod Deum inuocat, ſicut eſſentiam & voluntatem ſuam in verbo patefecit, & eo modo inuocat qui in verbo pręſcriptus & mandatus eſt. Inde vera inuocatio ponitur tanquam nota Eccleſiæ Dei, in qua ſunt ſanctificati in Chriſto, & vocati Sancti, cum omnibus, qui inuocāt nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, prima Corinthiorum primo. De aliis verò religionibus, etſi dicunt ſe inuocare vnum Deum, conditorem cæli & terrę, tamen quia non iuxta verbum Dei inuocant, ſcriptura pronunciat, Pſalmo ſeptuageſimo nono, Ieremiæ decimo, Effunde iram tuam in Gentes, quæ te non nouerunt, & in regna, quæ nomen tuum non inuocauerunt. Cùm igitur ſapientia ſit Eccleſiæ propria, quod ex verbo & ſecundum verbum nouit Deum rectè inuocare, cumque gloria Dei propriiſſima ſit inuocatio, & nulla maior virtus, nulla etiam efficacior conſolatio ſit, quàm vera inuocatio: Conſtantiſſimè retinendus eſt ille modus inuocationis, qui in ſcriptura diuinitus monſtratus & mandatus eſt, nec vlla ratione ab eo diſcedendum, vtque inuocatio illa pura & ſincera retineatur, non ſunt miſcendi alij modi, qui nullo mandato, aut exemplo probato, in ſcripturis confirmati ſunt.

Inuocatio Sanctorum cum doctrina ſcripturæ, de vera inuocat. non conſentit.

In Eccleſia Deum rectè inuocare poteſt.

Inuo. aliarum religionum inanis extra Eccleſiam.

Eſt autem doctrina inuocationis, ſicut in verbo Dei tradita eſt, plana & perſpicua: Quomodo ſcilicet ſit orandum, quid ſit petendum, & quòd in oratione adorandus aut compellandus, & in neceſſitatibus, vt exaudiamur, recipiamur, iuuemur, cuſtodiamur, liberemur & ſaluemur, inuocandus ſit ſolus verus Deus, Pater, Filius & Spiritus ſanctus, idque in nomine Chriſti Mediatoris. Hæc inuocatio vera eſt, habet enim verbum & mandatum Dei, habet etiam exempla in Scripturis probata. Nec incerta eſt hæc inuocatio. Habet enim teſtimonia Scripturæ, quòd Deo placeat & efficax ſit, & habet promiſſiones, quæ iubent ſic inuocantes firma fide ſtatuere, quòd certò recipiantur & exaudiantur. Deus enim, quem inuocamus, orationes noſtras audit, quia corda ſcrutatur, Romanorum octauo. Poteſt iuuare, quia omnipotens eſt, & vult iuuare, quia clemens eſt, & verax, qui iuſſit ſe inuocari, & promiſit ſe ita inuocantibus auxilium, Pſalmo quinquageſimo. Cumq; indigni ſimus, qui à Deo exaudiamur & iuuemur, proponit nobis Scriptura Chriſtum Mediatorem, vt in eius nomine,

Capita, in quibus conſiſtit tota doctrina veræ inuocation.

hoc

Digitized by Google

hoc eſt, propter interceſſionem & merita ipſius, petamus nos exaudiri & iuuari. Et affirmat Scriptura interceſſionem,& merita ipſius adeo grata & efficacia eſſe coram Deo, vt propterea certo affirmet, inuocantes licet indignos exaudiri & iuuari. Ipſe etiam mediator iubet nos ad ſe confugere, Matth. 11. Venite ad me, &c. De hoc mediatore Scriptura affirmat, quod ingrediatur in Sanctum ſanctorum, hoc eſt, in arcanum conſilium diuinitatis, cernens pectus æterni patris, interpellans pro nobis, aſpiciens motus, dolores, gemitus & preces cordis noſtri, ac perferens ea ad patrem.

A vera ſanctorum [illegible]. Et quid præterea ad certitudinem inuocationis deſiderari poſſet? Ab hac vero regia via, inuocatio Sanctorum diſcedit, & quaſi hic modus inuocationis, quem Scriptura præſcribit, non ſatis ſit vel tutus, vel ſufficiẽs, vel certus, vel efficax, vel Deo gratus, alios & quidem varios modos inuocationis Sanctorum miſcet, quos vel præfert, ſicut oſtendimus, vel vbi verecundiſſime agit, ſuccenturiatos adiungit inuocationi, quę habet mandata & promiſſiones diuinas, in ſcriptura expreſſas. Hæ vero opiniones & perſuaſiones, partim impiæ, partim iniquæ ſunt, in verbum, mandata & promiſſiones diuinas, in Scripturis traditas. Et quæ pœna ſit eorum, qui à verbo Dei diſcedunt, & ei aliquid addunt, denunciatur Apocaly. 22. De cultibus certe & adoratione Deus inquit, Ierem. 2. Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ vitæ, & foderunt ſibi ciſternas, &c. Et Roman. 1. Coluerunt creaturam παρὰ τὸν κτίσαντα præter creatorem, hoc eſt, non tantum creatorem, ſed præterea etiam creaturas coluerunt. Ita enim παρὰ vſurpatur, 1. Corinth. 3. & Galat. 1. Et Samaritani reprehenduntur, quod & Deum, & præter Deum etiam creaturas adorarint & coluerint, 4. Reg. 17.

Inuocatio Sanctorum [illegible] cum [illegible] in Scriptura tradita. Inuocatio igitur Sanctorum, ideo, quia diſcedit à forma veræ inuocationis, quæ in Scriptura diuinitus eſt tradita, monſtrata & mandata, repudianda eſt, cum vt gratitudinem noſtram erga ingens hoc beneficium Dei, quod doctrinam veræ inuocationis rationi ignotam, in verbo ſuo nobis patefecit, oſtendamus, tum vt à corruptelis verę inuocationis alienos nos eſſe, probemus. Diabolus enim inde vſque ab initio generis humani, ad corrumpendam puritatem doctrinæ de inuocatione, variis modis ſemina ſparſit, & ſemper ſparget, initiis leuioribus quidem, ſed ex quibus poſtea manifeſti idololatrici furores ſequuntur, ſicut exemplis iam oſtenſum eſt in hiſtoria inuocationis Sanctorum, mox plenius oſtendemus.

Quod ſi inuocatio Sanctorum nihil aliud haberet vitij, tamen periculoſum eſſet, à modo inuocationis, ab ipſo Deo, in verbo ipſius præſcripto, diſcedere. Et inter ipſos Pontificios multi agnoſcunt, melius, rectius, certius & tutius eſſe, ipſum Deum in nomine Chriſti inuocare, quam inuocationem ad Sanctos dirigere. Cur igitur propter incerta ea, quæ certa ſunt, relinquimus? aut quare certis incerta vel præferimus, vel certe miſcemus? Cum inuocatio maxime debeat religioſa eſſe, & certo ac firmo fundamento niti.

Georgius Caſſander. Audiui à viro quodam clariſſimo, Georgium Caſſandrum, qui inuocationem Sanctorum, vt alia quædam Pontificia pingere conabatur, cum in colloquium hac de re cum quibuſdam veniſſet, tandem poſt multas velitationes reſpondiſſe: Ego, inquit, in meis precibus, non ſoleo Sanctos inuocare, ſed inuocationem dirigo ad Deum ipſum idque in nomine Chriſti, hoc enim tutius eſſe exiſtimo. Ita Hofmeiſterus, poſtquam multas ſententias veterum de inuocatione Sanctorum coaceruaſſet, tandem concludit illa ſententia, quę extat in libris de viſitatione infirmorum, qui Auguſtino adſcribuntur, libro 1. cap. 2. Tutius & iucundius loquar ad meum Ieſum, quam ad aliquem ſanctorum Spirituum Dei, &c. *Hofmeiſterus.*

Narratio de Georgio Duce Saxoniæ. Audiui ex Sarcerio, cum Georgius Dux Saxoniæ in agone mortis conſtitutus eſſet, & Monachi certatim ipſum exhortarentur, alius vt Mariam, alius vt Angelos, alius vt diuerſos Sanctos auxiliatores inuocaret, tandem nobilem quendam, Ducis familiarem acceſſiſſe, & Ducem ita compellaſſe: Celſitudo veſtra in politicis negotiis ſemper vſa fuit hoc prouerbio: Recta ſine ambagibus progredi, eſſe viam maxime compendiariam. Quare igitur in hac via periculoſiſſima Celſitudo veſtra tam varias ambages ſectatur, & non potius inuocatione ſua, recta per Chriſtum ad Deum ipſum, qui certo iuuare & vult & poteſt, accedit?

Eraſmus. Eraſmus ſuo more iocatur, cum in naufragio quiſque ad ſuum ſanctum, tanquam ad Deum tutelarem inuocatione confugeret, vnum quendam, cum videret præſentiſſimum imminere periculum quod moram longam & lenta auxilia non admitteret, varia cogitaſſe, ſi Nicolaum ſuum inuocaret, incertum eſſe an audiret, & forſan aliorum votis audiendis & expediendis occupatum, non poſſe ſibi tam cito vacare, aut ſi vellet, forſan non admitti tam cito ad audientiam apud Deum, tandem igitur id, quod certius & tutius eſſet, conſtituiſſe, ſe recta ad ipſum Deum per Chriſtum confugere velle, cum ſcriptum ſit Pſalmo 50. Inuoca me in die tribulationis, & ego eripiam te, & glorificabis me. Item Ebræ. 4. Accedamus ad Pontificem noſtrum Chriſtum thronum gratiæ, vt miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus ad auxilium opportunum.

Inuocatio Sanctorum pugnat cum manifeſto verbo Dei. Tertio, Inuocatio Sanctorum non hoc tantum habet vitij, quod ſine verbo Dei ſuſcipitur, & à norma inuocationis in Scripturis tradita recedit, ſed præterea directe & quaſi aduerſa fronte pugnat, contra manifeſta ſcripturæ teſtimonia. Id quod manifeſtiſſimum eſt, ſi modo ea, quæ Pontificij in ſuis inuocationibus Sanctis tribuunt, ad ſcripturam conferantur. Sunt autem in inuocatione Sanctorum quædam, quæ tam craſſe & enormiter, cõtra verbum Dei pugnant, vt piorum animi exhorreſcant, & ipſos etiam Pontificios ferme pudeat craſſæ iſtius turpitudinis, quæ à ſuperſtitione & idololatria, excuſari & defendi nequaquam poteſt. Et tamen in publica praxi Eccleſiæ ipſorum retinentur. Prolixe enim oſtendimus, Pontificios inuocare Sanctos, vt auxiliatores, præſeruatores, cuſtodes, & liberatores in neceſſitatibus, imo Sanctos in inuocationibus diſerte nominant refugium, præſidium, tutelam, vitam, ſalutem noſtram, quod tam euidenter cum Scriptura pugnat, vt inter ipſos Pontificios, qui aliquid adhuc frontis habent illud negare non poſſint. Soli enim Deo in inuocatione hæc tribuenda ſunt. Pſalmo 45. Deus *Quæ Sanctis Pontificij inuocatione tribuant.*

Digitized by Google

noſter, refugium & robur, adiutor in tribulationibus, propterea non timebimus, etiamſi turbetur terra. Deus eſt in medio eius, non commouebitur, adiuuabit eam Deus mane diluculo, Dominus exercituum nobiſcum, ſuſceptor noſter Deus Iacob. Pſalm. 18. Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus, adiutor meus, & ſperabo in eum, protector meus, & cornu ſalutis meæ & ſuſceptor meus, laudans inuocabo Dominum, & ab inimicis meis ſaluabor. In tribulatione mea inuocaui Dominum & exaudiuit me, de inimicis meis, & factus eſt Dominus protector meus. Liberauit me, quoniam voluit me. Et dediſti mihi protectionem ſalutis tuæ, & dextera tua ſuſcepit me, propterea celebrabo te in nationibus, & nomini tuo canam. Pſ. 143. Dominus miſericordia mea & refugium meum, ſuſceptor meus, & liberator meus, & in ipſo ſperaui. Ioan. 14. Ego ſum vita. Pſal. 36. Quoniam apud te eſt fons vitæ. Pſ. 62. Vtiq; ad Deum ſilẽs reſpicit anima mea, ab ipſo enim ſalus mea. Ipſe eſt petra mea, & ſalus mea, Deus auxilij mei, & ſpes mea in Deo eſt. Semel locutus eſt Deus, duo hæc audiui, quia poteſtas Dei eſt, & tibi Domine miſericordia. Actor. 4. Non eſt in aliquo alio ſalus. Iſaiæ quadrageſimo quinto, Rogant Deum non ſaluantem. Nam Deus ſaluans non eſt præter me. Oſeę decimotertio. Tantummodo in me auxilium tuum. 2 Par. 20. Quando ignoramus quid agere debeamus, hoc ſolum habemus reſidui, vt oculos noſtros dirigamus ad te. Eſther 14. Domine adiuua me, cui præter te nullus eſt auxiliator alius. Sed quid laboro colligere multa talia teſtimonia, cum tota ſcriptura nihil aliud doceat? Quam enormiter vero, & quam craſſè, inuocatio Sanctorum apud Pontificios, hiſce teſtimoniis, & vniuerſæ ſcripturæ repugnet, ſola inſpectio & collatio eorum, quæ ſupra ipſorum verbis tranſcripſimus, plus ſatis docet.

Spem, fiduciam & ſolatium in Sanctos collocare.

Ita in Sanctos collocare ſpem, fiduciam & ſolatium, ſicut inuocationes Pontificiorum expreſſe faciũt, manifeſte pugnat cum verbo Dei. Quid enim in toto Pſalterio aliud reſonat, quam, In te Domine ſperaui, non confundar. Tu es ſpes mea. In Domino confido, In te confidit anima mea? Et 2. Cor. 1. pater miſericordiarum, & Deus omnis conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione. Ro. 15. Deus patientię & conſolationis. Et tota Scriptura ſacra aſſeuerat, ſpem & fiduciam cultus eſſe ſoli Deo debitos. Iere. 17. Maledictus homo, qui confidit in homine. Pſal. 117. Bonum eſt confidere in Domino, quam confidere in homine. Bonum eſt ſperare in Domino, quam ſperare in Principibus Pſal. 146. Nolite cõfidere in filiis hominum, in quibus non eſt ſalus. Pſal. 113. Qui timent Dominum, ſperent in Domino, adiutor eorum, & protector eorum eſt.

Confugere in inuocatione ad gratiam & miſericordiam Sanctorum eſt, blaſphemia Pontificiorum in Deum

Pugnat etiam cum ſcriptura ad gratiam & miſericordiam Sanctorum in inuocatione confugere, quod Pontificios facere ipſorum verbis oſtendimus. Ebr. 4. Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ, vt miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus ad auxilium opportunum. Contumelioſum autẽ & blaſphemum eſt, quod fingunt, Deum vt truculentum, miſericordiam abdicaſſe, & tradidiſſe eam exercendam Mariæ & Sanctis. Totius enim Scripturæ vox vnica eſt, ſicut Exodi 33. Deus oſtenſurus gloriam ſuam, & omne bonum, inquit: Miſerebor cui miſerebor, & clemens ero erga quem clemens ero. Et Pſal. 145. Miſerator & miſericors Dominus, patiens & multum miſericors. Bonus eſt Dominus in omnes, & miſerationes eius ſuper omnia opera eius.

Bona à Sanctis petere, quæ à Deo dari, Scriptura tradit.

Similiter cum verbo Dei ex diametro pugnat, quod omnia ea, quæ diuina beneficia ſunt, quæ ſcriptura affirmat à ſolo Deo nobis dari & conferri, Pontificij à Sanctis petunt. In precculis enim ſuis, expreſſe Sanctos vt donatores & largitores beneficiorum ac donorum tam ſpiritualium, quam corporalium, cum huius, tum futuræ, vitæ, compellant, implorant, inuocant, & propter impetranda à Sanctis illa beneficia, eos colunt & venerantur, id quod Pontificios facere ex authenticis ipſorum inuocationibus oſtendimus. Talis autem inuocatio manifeſta & horribilis idololatria eſt: gloriam enim Dei in creaturas transfert, Iſai. 48. Rom. 1. Hæc in inuocatione Sanctorum, tam enormiter & craſſe impia ſunt, vt multi ex Pontificijs, eorum defenſionem ſuſcipere non auſint. Cumque inficiando eabi non poſſint (res enim manifeſta eſt) de vulgi ſuperſtitionibus & abuſibus quædam declamitant. Sed in authenticis formulis precationum, publice talia in Eccleſiis ipſorum leguntur, demurmurantur, imo ſonoro boatu decantantur, & à ſummis Pontificibus confirmata leguntur, quæ ſi iam non probant, ſicut probare non poſſunt, cur igitur publice & expreſſe ea non damnant & ex Eccleſia abiiciunt?

Ex confeſſione impietatem, quæ in eſt inuocatione Sanctorum.

Quomodo idololatriam inuocationis Sanctorum Pontificij pingant & occultent.

Reliqua vero in inuocatione Sanctorum nouis coloribus pingere, & Sophiſticis fucis incruſtare, & occultare conantur. Dicunt enim, ſe non tribuere Sanctis, quod ſua poteſtate inuocanti-bus poſſint auxiliari, ſed quod Deus beatis in cœlo omnia illa beneficia conferat, vt ipſi inuocati, dent, largiantur & diſtribuant ea hominibus. Sed & hoc ſine omni Scripturæ teſtimonio dicitur, imo Scripturæ repugnat, quæ ad gloriam Chriſti mediatoris affirmat pertinere, quod acceperit dona pro hominibus, Pſalm. 68. Et ſedens ad dextram patris, ea conferat hominibus, Ephe. 4. Nam dextera Dei exaltatus, & promiſſione Spiritus ſancti accepta à Patre, effudit hoc, quod videtis & auditis, Actor. 2. Pater enim diligit filium, & omnia ipſi dat in manum, Ioan. 3. & 13. Vt ex plenitudine eius accipiamus, Ioann. 1. Ideo pater ipſum dedit caput Eccleſiæ, vt dona & beneficia diuina, à Deo per Chriſtum caput noſtrum ad membra deriuentur, Epheſ. 1. & 4. Coloſ. 2. Quia igitur inuocatio Sanctorum, hanc gloriam mediatoris & capitis noſtri, partim Chriſto prorſus adimit, & ad ſanctos transfert, partim in hoc officio mediatoris & capitis, Chriſto Sanctos tanquam ſocios & ſodales adiungit, & quidem tanto numero, & eo modo, vt Chriſtus inter tot ſocios, in hoc officio, vix agnoſci poſſit, ſicut preculæ Pontificiorum oſtendunt: manifeſtum eſt etiam, hanc qualemcunque incruſtationem inuocationis Sanctorum, verbo Dei deſtitui, imo contra Scripturam & contra officium Chriſti capitis pugnare.

Quod Sanctos tantum vt interceſſores vocent.

Plerique hoc collyrio vtuntur, Sanctos tantum vt interceſſores apud Deum inuocari, vt ſuis interceſſionibus & meritis apud Deum nobis, qui indigni ſumus, ea, quæ petimus, impetrent & obti-

Interceſſio pars ſacerdotij Chriſti.

obtineant. Sed & hoc Scripturæ aduerſari planum faciemus. Ad gloriã enim ſacerdotij Chriſti, pertinet etiam officium interceſſionis, vt ſcilicet propter interceſſionem, & merita ipſius exaudiamur, recipiamur, iuuemur & ſaluemur, ſicut ſcriptura multis hoc probat, Ebr. 7. & 9. Quia verò viuentes in hoc ſeculo, iubentur pro ſe inuicem intercedere ſeu interpellare, 2. Tim. 2. Et Paulus petit pro ſe fieri ad Deum in Eccleſia, Rom. 15. Et certum eſt tali interceſſione nihil derogari officio ſacerdotij mediatoris Chriſti: videndum igitur eſt, quomodo ſcriptura illam interceſſionem apud Deum, quam ſoli Chriſto mediatori & Pontifici noſtro, tanquam proprium & peculiare officium ſacerdotij ipſius tribuit, deſcribat. Inde enim manifeſtum euadet, nullum in hoc officio ſocium Chriſto adiungendum eſſe. Summa autem hæc eſt: Quia propter peccata indigni ſumus, qui in conſpectum Dei, noſtris orationibus admittamur, exaudiamur, recipiamur, miſericordiam & gratiam, ad auxilium opportunũ inueniamus: Deus igitur ipſe Chriſtum conſtituit Pontificem, Mediatorem, Aduocatum ſeu interceſſorem, Ebr. 7. Qui in cœlo appareat vultui Dei pro nobis, Ebr. 9. Et ſit miſericors & fidelis Pontifex, in his, quæ apud Deum nobis agenda ſunt, vt peccatoribus Deum propitium reddat, Ebræ. 2. Vt per ipſum aditum & acceſſum habeamus ad Deum, Epheſ. 3. Ebræ 7. Vt per & propter interceſſionem & merita ipſius, miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus ad auxilium oportunum, Ebræo. 4. Vtq; interceſſio illa ſufficiens, Deo grata, nobis vtilis, efficax, certa & tuta ſit. Epiſtola ad Ebræos c. 7. & 9. docet officium redemptionis & interceſſionis coniuncta eſſe, ita vt dignitatem, virtutem ſeu efficaciam interceſſionis Chriſti ex meritis redemptionis pendere oſtendat. Secundo addit, Ideo oportuiſſe, mediatorem ſeu Aduocatum noſtrum, filium Dei eſſe. Tertio, ſecundum aſſumptam naturam, excelſiorem cœlis factum, ad dexterã Dei, ingreſſum Sanctum ſanctorum, vt appareat vultui Dei pro nobis. Quarto, Deum ipſum & quidem iureiurando cõſtituiſſe illum mediatorem, aduocatum & interceſſorem. Et ex his fundamẽtis concludit, vnde ſaluare ad plenum poteſt, qui per ipſum accedit ad Deum, ſemper viuens ad hoc vt interpellet pro nobis. His etiam fundamentis reliqua, quæ Scriptura de hac parte ſacerdotij Chriſti tradit, nituntur, vt Ioannis 16. Quicquid patrem petieritis in nomine meo, dabit vobis. Ioannis 14. Ego ſum via, veritas & vita, nemo venit ad Patrem niſi per me. Ioan. 10. Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſaluabitur, & ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet. Epheſ. 3. Per Chriſtum habemus fiduciam & acceſſum, in confidentia per fidem ipſius. Rom. 5. Per Chriſtum habemus acceſſum fide in gratiam 1. Ioann. 2. Si quis peccauerit, Aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Roman. 8. Quis accuſabit? Quis condemnabit? Chriſtus mortuus eſt, imò & ſuſcitatus eſt, & eſt ad dexteram Dei, & intercedit pro nobis. Tales aduocatos ſeu mediatores, ex nulla creatura facere debemus. Solius enim Chriſti mediatoris, proprium officium hoc eſt, & ad ſacerdotium ipſius pertinet. Inde Paulus 1. Timoth. 2. dicit. Vnus eſt mediator Dei & hominum, homo Ieſus Chriſtus, vbi non tantum de mediatore redemptionis loquitur, ſicut Pontificij per diſtinctionem inter mediatorem redemptionis & interceſſionis, locum illum Pauli eludere conantur: Sed diſerte & hoc tractat, propter quem orationes noſtræ Deo acceptæ ſint ad ſalutem, propter vnum ſcilicet illum mediatorem, qui ſemetipſum dedit pretium redemptionis pro omnibus. Et Chriſtus ipſe excluſiuam particulam expreſſe ponit, Ioann. 14. Nemo venit ad patrem niſi per me.

Diſcrimen interceſsionis Sanctorum apud Deum & inter ... Scripturam.

Officium redemptionis & interceſsionis Chriſti coniungitur.

Diſtinctio Papiſtica, inter mediatorem redemptionis & interceſsionis.

Huic vero officio Sacerdotij Chriſti, diſerte aduerſatur & repugnat Pontificia inuocatio Sanctorum, ſicut ex iis, quæ ſupra annotauimus, manifeſtum eſt. Expreſſe enim Sanctos ita inuocant, vt merita ſua interponant inter iuſtitiam Dei, & indignitatem noſtram. Et ſumma omnium precularum huc redit, quod petunt, interceſſionibus & meritis Sanctorum ſe exaudiri, recipi, iuuari, protegi & ſaluari, ſicut & Canon Miſſæ ipſorum dicit: Quorum precibus & meritis concedas, vt in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio. Interceſſionis Chriſti vero non faciunt expreſſe in ſuis preculis mentionem, imò diſertè diſputant, Chriſtum non eſſe ita inuocandum, vt oret ſeu intercedat pro nobis. Hac vera ratione Chriſtus ab ea parte ſacerdotij ſui, vel prorſus deiicitur & deturbatur, aut ſi mitiſſime cum ipſo agatur, alij multi & varij ſocij in hoc officio ipſi adiunguntur, quod Scripturæ, ſicut oſtendimus, repugnat.

Antitheſis inuocationis Sanctorum. Summa precularum Papiſticarum, quibus Sancti inuocantur. Canon Miſſæ.

Conſiderentur ſaltem illæ rationes, quas reddunt, quare præter Chriſtum, etiam Sancti vt mediatores & aduocati, ſeu interceſſores inuocandi ſint, quia ſcilicet Chriſtus durior, rigidior & aſperior ſit: Sancti vero magis propitij, clementes & miſericordes, imò ad exaudiendum & iuuandum promptiores, vt qui eaſdem calamitates in carne ipſi etiam experti ſint. Hæc certe ratio Sanctos in officio mediatoris, non tantum Chriſto adiungit, ſed manifeſte præfert, & ex diametro pugnat contra expreſſam Scripturæ ſententiam Ebræ. 2. Debuit per omnia fratribus ſimilis reddi, vt miſericors & fidelis eſſet Pontifex in his quæ apud Deum forent agenda. Nam ex hoc quod ipſi contigit tentatum eſſe, poteſt & iis, qui tentantur auxiliari. Ebræ. 4. Non habemus Pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris, ſed tentatum per omnia, ſecundum ſimilitudinem abſque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, vt conſequamur miſericordiam, & gratiam inueniamus ad auxilium oportunum: Ita etiam cum ſcriptura pugnat, quod dicunt, peccatores etiamſi pœnitentiam agant, non audere ad Chriſtum mediatorem accedere, cum ipſe omnes voce dulciſſima ad ſe inuitet, Matt. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Et promiſſio extat ſuauiſſima, Ioan. 6. Eum, qui venerit ad me, non eiiciam foras.

Cauſa cur Sancti inuocandi ſint, vt aduocati & interceſſores, Prima. Sancti Chriſto miſericordiores.

Refutatio ex Scriptura.

Secunda. Peccatores non audere adire Chriſtum mediatorem.

Ex his manifeſtum eſt, immenſum & infinitum diſcrimen eſſe, inter interceſſionem Chriſti capitis, Pontificis, Mediatoris & Aduocati noſtri, & inter preces communes, quibus membra Eccleſiæ, in hac vita, pro ſe inuicem orant. Et oſtenſum eſt, Pontificios in ſuis inuocationibus, tribuere Sanctis illam interceſſionem, quæ ad ſa-

cerdotium Chriſti pertinet, & ipſius propria eſt.

Inuocatio & adoratio ſoli Deo debetur.

Imò totum negotium, & quidem ipſæ appellationes inuocationis & adorationis Sanctorum, pugnant contra Scripturam, quę Deum iubet inuocate & adorare. Pſal.17. inuocabo Dominum, & ab inimicis meis ſaluabor. Item, in tribulatione mea inuocaui Dominum, & ad Deum meum clamaui, &c. Pſal.50. Inuoca me in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me. Pſalm.86. Beneficus eſto mihi Domine, quia te quotidie inuoco. Lætifica animam ſerui tui, quoniam ad te Domine animam meam leuaui, quoniam tu Domine bonus es & propitius, & multæ miſericordiæ omnibus inuocantibus te. Pſalm.120. Ad Dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. Pſalm.144. Præſto adeſt Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate, voluntatem timẽtium ſe faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & ſaluos faciet eos, &c. Et ne opus ſit ire per ſingula, Salomon 3.Reg.8. enumerationem inſtituit per partes ſeu ſpecies, quod in omnibus neceſſitatibus Deus ſit inuocandus. Quodq; gloria exauditionis Deo debeatur, teſtatur Pſalm.18. & 50. Et breuiter, ſalutarem inuocationem debere ad Deum fieri per Chriſtum confirmat Paulus ex Ioële: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Vnus enim & idem eſt Dominus omnium πλυτῶν. hoc eſt, theſaurus bonitatis, gratiæ & benificentiæ ſuæ exuberans in omnes inuocantes ſe. Et ſalutarem inuocationem cum fide ita connectit, vt diſertè dicat: Quomodo inuocabunt in quem non credunt? Eum igitur ſolum inuocare debemus, in quem Scriptura nos credere iubet. Et ſicut in nullum alium, quam in ſolum Deum credere debemus, ita etiam ſolum Deum inuocare debemus. Alias ſicut fide, ita etiam inuocatione, ſi ad creaturas transferatur, idololatria committitur. Scriptura quidem dicit, Exod.14. Crediderunt Domino & Moſi ſeruo eius. Sed Patres rectè dicunt: Aliud eſſe credere alicui, & aliud credere in aliquem quod ſoli Deo competit.

Credere alicui. Credere in aliquem. Oſii vox blaſphema.

Oſius, quia videt hoc argumẽto, Rom.10. cauſam inuocationis Sanctorum fũditus ſubuerti, vt ei periclitanti & labaſcenti ſubueniat, non veretur affirmare, etiam in Sanctos credendum eſſe. Idq; probare conatur ex Epiſt. ad Philemonem, vbi Paulus dicit: Audiens charitatem tuam, & fidem, quam habes in Domino Ieſu, & erga omnes Sanctos. Paulus vero nequaquam dicit: Credo in Deum & in omnes Sanctos, ſed vtitur conſueta ſua diſtributione, quod recenſet fidem in Deum & charitatem erga proximum. Scriptura rectè inde probat, Chriſtum eſſe Deum quia iubemur in illum credere, & ipſum inuocare. Quod argumentum de diuinitate Chriſti per inuocationem Sanctorum prorſus obſcuratur & labefactatur.

Formula orationis Dominicæ, euertitur inuocatio Sanctorum. Diſcrimen veræ & falſæ inuocationis.

Eſt & hoc firmum & illuſtre argumentum cõtra inuocationem Sãctorum, quod Chriſtus præſcribens formulam veræ, piæ & ſalutaris inuocationis, inquit: Quando oratis dicite: Pater noſter, qui es in cœlis, Quia tuum eſt regnum, & potentia, & gloria. Ille ergo ſolus inuocandus eſt, qui eſt pater noſter in cœlis, cuius eſt regnum, potentia & gloria. Quæ vt ſolius Dei propria ſunt, ita Sanctis vel verbo, vel ipſo facto inuocationis ea tribuere, idololatria eſt. Hac certa nota diſcernitur vera inuocatio à falſa, ſicut Dauid & Ieremias pronunciant. Effunde iram tuam in regna, quæ nomen tuum non inuocauerunt. Et impiorum deſcriptio traditur, Pſalmo 53. Deum non inuocant. Licet enim omnes Gentes ſentiant, ſe inuocare illum Deum, qui eſt creator cœli & terræ, quia tamen non ita ſicut ſe patefecit, inuocant, patrem ſcilicet, filium & Spiritum ſanctum in nomine Chriſti, ſed præter Deum, alias poteſtates intermedias inuocant, ſicut Auguſt. in lib.8. de ciuitate oſtendit, Deus pronunciat ipſos non inuocare nomen ſuum. Se enim ſolum vult inuocari & adorari, ſicut Chriſtus inquit, Matth.4. Scriptum eſt, Dominum Deum tuum adorabis, & ipſum ſolum coles. Atque propter hanc cauſam Sancti & homines & Angeli, magno zelo adorari ſe prohibuerunt, Actorum 10. & 14. Apoc. 19. & 22. Quomodo vero Pontificij locos illos eludere conentur, mox in refutatione argumentorum dicemus.

Dicunt Sanctos inuocantibus adeſſe, & gemitus cordis humani intelligere.

Poſtremo pugnat & hoc contra Scripturam, quod Sanctis in cœlo, inuocationibus ſuis hoc tribuunt, quod præſto adſint inuocantibus, quod hominum corda intueantur, cogitationes & gemitus cognoſcant, audiant, diſcernant & iudicent. Solius enim Dei & Chriſti mediatoris, proprium eſt, omnibus adeſſe, corda intueri & ſcrutari, ac cogitationes videre: Idq; in oratione fieri, Paulus ex profeſſo affirmat, Rom.8. Qui ſcrutatur corda, ſcit quid deſideret Spiritus. Matth.6. Ora patrem tuum, qui eſt in occulto, & pater tuus qui videt in occulto, reddet tibi in propatulo. Pſalmo 18. Clamor meus in conſpectu eius, introiuit in aures eius. Pſalmo 38. Gemitus meus à te non eſt abſconditus. Pſalmo 79. Introeat in conſpectum tuum gemitus compeditorum. Pſal. 144. Præſto adeſt Dominus omnibus ſeſe inuocantibus. Deu.4. Non eſt alia natio, quæ habeat Deos appropinquantes ſibi, ſicut Dominus Deus noſter adeſt cunctis obſecrationibus noſtris. De Sanctis vero, qui ex hac vita diſceſſerunt, ſcriptura expreſſe tradit, quod nos & res noſtras in terris non cognoſcant. 4. Reg. 22. Colligam te ad patres tuos, vt non videant oculi tui omnia mala, quæ introducturus ſum ſuper locum iſtum. Iſaiæ 63. Populus proteſtatur ſe ideo oratione ad Deum confugere, quia Abraham neſcit nos, & Iſraël ignorat nos, tu vero pater noſter es, reſpice de cœlo.

Sancti mortui non cognoſcunt res humanas in terris.

His ſimpliciter contraria ſunt, quæ in inuocatione Sanctorum geruntur, ſicut oſtendimus. Quod vero ſingulis Sanctis certas procurationes aſſignant, hoc fit ſine omni Scriptura, exemplo prorſus Ethnico, ſicut Mantuanus dicit: Vt Martem Latij, ſic nos te diue Georgi.

Procurationes ſingulorum Sanctorum.

Hæc Scripturæ teſtimonia, quæ liquido & certo oſtendunt, quid de Pontificia inuocatione Sanctorum ſentiendum & iudicandum ſit, ſine rhetoricis amplificationibus, nuda tantum, ſimplici & breui recitatione, oppoſuimus præcipuis erroribus, qui in inuocatione Sanctorum hærent, vt ipſa contrapoſitio iudiciũ ex verbo Dei oſtendat. Poſſent formari & aliæ rationes contra inuocationem Sanctorum, quod ſcilicet eum quem in neceſſitatibus inuocamus, neceſſe ſit ſcire, velle, & poſſe iuuare inuocantes ſe, quódq; inuocantium preces ad ipſum poſſint pertingere, & quod melius intelligat, quibus rebus opus habeamus, quam à nobis exponi poteſt. Hæc vero ſoli

Congeries rationum oppoſitarum inuocationi Sanctorum.

Digitized by Google

ro ſoli Deo conueniunt, niſi Sanctos velimus omnipotentes & omniſcios facere. Sed quando Scripturæ teſtimonia ipſis verbis Dei, erroribus opponuntur, tunc non humanæ argumentationes, ſed ipſa vox diuina iudicium pronunciat de controuerſia.

EXPLICATIO ET REFVTATIO argumentorum, quæ à Pontificiis pro ſtabilienda inuocatione Sanctorum formari & opponi ſolent.

PIIS conſcientiis ſatis eſt, & firmis & perſpicuis Scripturæ fundamentis, cognitam habere doctrinam de vera inuocatione Dei in nomine Chriſti. Hac enim recte cognita, quicquid ab ea diuerſum eſt, aut cum ea pugnat, ſine diſceptatione repudiabunt, etiamſi non poſſint omnia ſophiſmata, quæ veritati acute opponuntur, ſoluere. Cumque præterea hactenus oſtenſum ſit, Pontificiam inuocationem Sanctorum non eſſe verbo Dei traditam, ſed ab eo diſſentire, imo cum eo pugnare: Et contra manifeſtam Scripturæ ſententiam, nulla argumenta vel admittenda vel recipienda ſint, poſſet totum hoc caput, quod in refutandis argumentis aduerſariorum occupatur, omitti. Ne tamen aliquid, quod certam & ſolidam fidei πληροφορίαν turbare aut labefactare poſſit, relinquatur: præcipua argumenta quæ à Pontificiis, ad ſtabiliendam inuocationem Sanctorum formari & opponi ſolent, colligemus, addita ſingulis breui explicatione & refutatione. Nam & huius operæ non contemnendum erit pretium. Qualis enim cauſa ſit, quam de inuocatione Sanctorum Pontificij defendunt, infirma, aliena & contorta argumenta, quibus ad eam ſtabiliendam vtuntur, oſtendent. Et in refutationibus iſtorum argumentorum quædam, quæ ad illuſtrandam doctrinam de vera inuocatione non parum faciunt, commode explicari poterunt.

[illegible]

Priuſquam autem ordine argumenta recenſeamus, illud præmittere non erit inutile, vnde colligi poteſt, qua fide & conſcientia, Scripturæ quædam teſtimonia, ad ſtabiliendam inuocationem Sanctorum detorqueant. Eccius enim in ſuo Enchiridio diſerte fatetur, Spiritum ſanctum expreſſis Scripturis, hoc eſt, nec doctrina, nec mādato, nec promiſſione, nec exemplo tradidiſſe inuocationem Sanctorum. Et in veteri Teſtamento ideo non fuiſſe traditam inuocationem Sanctorum, quia populus alioquin propenſus fuerit in idololatriam, & patres in limbo nondum fuiſſe beatos, quia ante paſſionem Chriſti non peruenerint ad viſionem Dei. In nouo vero Teſtamento non eſſe traditam, ne Gentes ad veterem cultum idolorum reuerterentur, & ne Apoſtolis arrogantiæ hoc daretur, ſi docerent Sanctos poſt mortem colendos & inuocandos, quaſi ipſi poſt mortem, gloriam illam quærerent. Hoc Lector bene notet. Si enim iuxta propriam ipſorum confeſſionem inuocatio Sanctorum nec in veteri, nec in nouo Teſtamento tradita eſt, Ergo nec ex teſtimoniis illis, quæ ex ſcriptura allegari ſolent, probari poteſt. Imo ipſi Pontificij, quando tales Scripturę ſententias citant, non credunt, inuocationem Sanctorum in illis tradi. Nihil aliud itaque agunt, quam quod ſimpliciorum oculos perſtringere, & animus faſcinare conantur, vt exiſtiment, in allegatis Scripturæ teſtimoniis hoc tradi, quod ipſi allegatores fatentur, in tota Sacra ſcriptura expreſſe & certo non contineri.

Hanc gloſſam memineris ſemper præponendam, quando videris Pontificios teſtimonium aliquod Scripturæ, ad ſtabiliendam inuocationem Sanctorum proferre. Quod enim A ſotus dicit, in ſcripturis non quidem doceri, ſed inſinuari, inuocationem Sanctorum: Quodque Ieſuitæ ſcribunt, non aperte eam in ſcripturis tradi, ſed in myſterio, vnde elicienda ſit: non probationes ſunt, ſed ludificationes in re tanta. Sed ordine argumenta ipſorum videamus. *Petrus à Soto.* *Ieſuitæ.*

I. In Regum aulis, non ſtatim ad ipſum Principem ſubditis patet aditus, & ſi quis in conſpectum ipſius Regis ſtatim prorumpat, male accipitur. Sed illi, qui apud Principes in authoritate ſunt, primum adeundi & obſequiis deliniendi ſunt, vt per eos negotia apud Principem conficiantur. Ergo multò magis hoc obſeruandum erit, quando Deus nobis adeundus eſt. *I. Argumentum à more aularū.*

Ad hoc argumentum facilis eſt reſponſio. Non enim ex ſimilitudinibus rerum humanarum, præſertim, quæ per peccatum deprauatæ ſunt, ſed ex verbo diuinitus patefacto, de voluntate Dei iudicādum eſt. Quia ſcriptum eſt: Deus ego & non homo, Oſe. II. Et de ipſo negotio inuocationis diſerte ſcribitur, Iſai. 55. Non enim cogitationes meæ, cogitationes veſtræ, neque viæ veſtræ viæ meæ, dicit Dominus, ſed ſicut exaltantur cœli à terra, ſic exaltatæ ſunt cogitationes, & viæ meæ à veſtris. Et quæ ſint cogitationes ac viæ Domini quod ad inuocationem attinet, tradito certo verbo, nobis reuelauit. Ab illo diſcedere, & Deum ex corruptis aularum moribus æſtimare, ſtultiſſimum ſane, ne impium dicam, eſſet. Quod enim Principes ipſi non audiunt ſuos, illud non faciunt ratione officij, ſed vel præ ſuperbia & negligentia, quod ſuos deſpiciunt, & non curant, vel quod aliis deliciis & voluptatibus dediti, rebus ſuorum vacare nolunt. Quam infeliciter vero ſubditorum rebus corruptis hiſce moribus conſulatur, teſtantur totius Orientis & Occidentis querelæ, vt non inuenuſte argumentum hoc, homo quidam facetus deriſerit. Cum enim in aula quadam, manibus ſingulos prenſando, verbis demulcendo, & muneribus promerendo, diu circumactus fuiſſet, & tamen parum proficeret, audiens Epiſcopum quendam declamitare, de inuocatione Sanctorum, ex aulica illa conſuetudine, exclamauit: Si in cœlis, quando Deus nobis adeundus eſt, ea ratio eſt, quæ in aulis, tunc ſimpliciter actum & conclamatum nobiſcum eſt. *Faceta huius argumenti [illegible]*

Volui autem hoc argumentum primo loco ponere, vt obſeruetur, inuocationem Sanctorum non ex verbo Dei ſumptam, ſed ex illis ipſis humanis ratiocinationibus extructam eſſe, ex quibus omnes idolomaniæ Ethnicorum ortæ ſunt. Hoc enim argumento Ethnicos ad ſtabiliendam ſuam idololatriam vſos fuiſſe (ſicut per Comites peruenitur ad Regem) teſtatur Ambroſius in primum caput ad Romanos. Et Auguſtinus libro octauo de ciuitate Dei, prolixe recitat, Platonicos ideo inter ſummum Principium, & inter vota hominum intermedia quædam numina, tan- *Ethnicorum hoc argumentum eſt.* *Ambroſius.* *Auguſtinus.*

Digitized by Google

quam internuncios ſeu mediatores, qui vota noſtra ſuſciperent, & ad ſummum Deum ea referrent, ac ibi expedirent, & expedita ad nos referrent, finxiſſe: quia cogitarint nos indignos eſſe, quibus ad ipſum Deum pateat aditus, & infra maieſtatem Dei eſſe, ſingulorum precibus vacare, cum ſupremam illam maieſtatem aliis maioribus negotiis occupari veriſimile ſit. Nota autem eſt ex ſcriptura, dulciſſima doctrina, quod Deus velit & quidem mandet, vt inuocatione ſe accedamus, & promittat ſe ſingulos audire, & ſingulorum res etiam minimas, vt capillos defluentes curare velle. Quod ſi ſimilitudo illa de interceſſoribus in aulis pertinaciter vrgeatur, recte reſpondet Apologia noſtra: Si Rex conſtitueret certum interceſſorem, non volet ad ſe cauſas per alios deferri. Ita cum Chriſtus ſit conſtitutus Pontifex & interceſſor, cur quærimus alios?

Apologia.

II. Indignitas noſtra cogit ad Sanctos cōfugere.

II. Humilitas in oratione Deo grata, nobis vtilis & neceſſaria eſt, vt indignos nos agnoſcamus, qui ob conditionis vilitatem, & propter enormitatem ac multitudinem peccatorũ, Deum interpellemus, & ab ipſo exaudiamur. Ergo ſancti Deo cariſſimi, in quibus nulla exorandi indignitas cognoſcitur, inuocandi à nobis ſunt. Reſpondeo: Verum eſt, quod ad Deum eo propius quis accedit, quo ſe magis coram eo humiliat agnitione, conſcientia, & cōfeſſione peccatorum & propriæ indignitatis. Deus enim ſuperbiam cum ſemper, tùm maxime in oratione odit, Luc. 18. Sed inde non ſequitur, ad Sanctorum interceſſiones & merita nobis indignis eſſe confugiendum. Deus enim certum nobis conſtituit Mediatorem, filium ſuum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per hunc vult nos ad ſe accedere, & propter huius interceſſionem & merita affirmat nos licet indignos, exaudiri, recipi & iuuari. Et hæc vera eſt humilitas, agnoſcere & fateri, tantam eſſe noſtram indignitatem, vt nec noſtra, nec omnium Sanctorum, ſed ſolius Chriſti merita, interpoſita inter Deum & indignitatem noſtram, poſſint nobis impetrare gratiam & miſericordiam ad auxilium opportunum. Phariſaica autem ſuperbia eſt, vel noſtra, vel aliorum hominum merita Deo in oratione opponere.

III. Quia Sancti ſunt honorandi.

III. Honor, qui miniſtris & amicis alicuius Domini exhibetur, Domino non poteſt ingratus eſſe. Indicium enim eſt beneuolentiæ erga Dominum: Ergo cultus & inuocatio Sanctorum (de quibus Chriſtus inquit: Non iam dicā vos ſeruos ſed amicos meos) nō poteſt Deo diſplicere.

Reſpondeo: Sanctos Dei eſſe honorandos ſeu venerandos, ſupra prolixe oſtenſum eſt. Sed inde non ſequitur, eos eſſe inuocandos. Non enim ex coniecturis aut ſimilitudinibus, ſed ex verbo Dei de voluntate ipſius ſtatuendum eſt. Scriptum enim eſt, Lucerna pedibus meis verbum tuum: In verbo Dei autem traditur, quomodo Deus Sanctos ſuos velit honorari, & quem honorem ſibi ſoli, vt Domino velit exhiberi, ita vt gloriam ſuam non velit dare alteri. Sanctos autem inuocatione eſſe honorandos, Scriptura non docet, ſed affirmat ſolum Deum adorandum & colendum eſſe, Matth. 4. Item, Inuoca me in die tribulationis, &c.

IV. Ex glorioſa Chriſti exaltatione.

IV. Chriſtus ſecundum diuinam naturam æqualis eſt maieſtatis cum patre: Secundum humanitatem autem exaltatus eſt, ſuper omne nomen ad dexteram maieſtatis. Ergo maior & altior eſt, quam vt vel noſtris malis afficiatur, vt ad ipſum accedere auſimus, ſed reuerentes tantam in ipſo maieſtatem, ad Sanctos potius confugiamus, qui promptiores erunt ad patrocinandum nobis, quia membra noſtra ſunt, & eaſdem miſerias experti. Reſpondeo: Hoc argumentum ſimpliciter pugnat cum expreſſa Scripturæ ſententia. Ebræ 2. & 4. Non habemus Pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris, ſed ideo ſimilis factus eſt fratribus per omnia, vt miſericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deum. Nam ex hoc quod contigit ipſum tentari, poteſt & iis, qui tentantur auxiliari. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, vt miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus ad auxilium opportunum. Roma. 8. Eſt in dextera Dei intercedens pro nobis. Luc. 23. Memento mei quando veneris in regnum tuum. Matt. 11. Venite ad me. Ioan. 16. Quicquid in nomine meo petieritis, &c. Manifeſtum igitur eſt, vel ex hoc argumento ſine Scriptura, imo contra Scripturam, ex humani cordis cogitationibus & ratiocinationibus extructam eſſe inuocationem Sanctorum. Ad talia vero argumenta omnia Paulus reſpondet, Rom. 1. Fruſtrati ſunt per ratiocinationes ſuas, & obtenebratum eſt cor inſipiens eorum, cum putarent ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt.

V. ex dicto Geneſ. 48.

V. Sed Geneſ. 48. Iacob dicit: Inuocetur ſuper eos nomen meum, nomina quoque Abraham & Iſaac.

Reſpondeo: Vel hæc ſola allegatio oſtendit, qua fide cauſam hanc agant Pontificij. Certiſſimum enim eſt pios in veteri teſtamento nunquam inuocaſſe nomen Abraham, Iſaac & Iacob: Quod ipſi etiam Pontificij fatentur & concedũt, ad dita hac ratione, quod tunc Sancti in limbo caruerint viſione Dei. Ergo falſo, & quidem contra propriam conſcientiam, hoc teſtimonium ad ſtabiliendam Sanctorum inuocationem allegāt. Et quod Scholaſtici olim phraſin illam Gene. 48. non recte intellexerunt, barbariei iſtorum temporum imputari poteſt. Nunc vero ſtudiis linguarum tam feliciter illuſtratis, idē facere, morbidæ cauſæ, & malæ conſcientiæ indicium eſt. Vſitata enim in Scriptura hęc phraſis eſt, quando aliquis alterius nomine, tanquam familiæ ipſius inſertus appellatur, vt Iſai. 4. Vxores dicunt ad maritum: Inuocetur nomen tuum ſuper nos. Et de templo ſæpiſſimè Scriptura ita loquitur: Super quod inuocatum eſt nomen tuum, id eſt, quod nomine tuo appellatur, ſcilicet Domus Domini. Ita Iacob nihil aliud vult dicere, quam ſe nepotes ſuos, ex Ioſepho natos adoptare in filios, vt ſint & dicantur filij Iacob, ſiue Iſraël, ac ſi ex ipſo Iacobo eſſent nati. Ne quis exiſtimaret, ipſis aliquid derogari ideo, quod vel ex matre Ægyptiaca eſſent nati, vel quod Ioſeph inter Ægyptios viuens eos genuiſſet. Sed excipiunt, Iacobũ in illa oratione, non tantum de politica adoptione ſed de ſpirituali etiam benedictione agere. Plus igitur quàm ſolam nuncupationem phraſin illam complecti. Reſpondeo: Quia tota poſteritatis Iſrael felicitas & beatitudo cōſtabat diuini fœderis hæreditate: Ero Deus tuus, & ſeminis tui poſt te. Item, Multiplicabo ſemē tuum, &c. Iacob igitur hac adoptione, ſimul etiam fœde-

Scholaſtici Fallaces figura dictione.

Inuocare nomen alicuius ſuper aliquem.

Sententia verborum Iacobi.

Ad exceptionem reſponſio.

fœderis ſucceſſionem ad nepotes illos tranſmittere voluit: Quod inde fiebat, quia iam facti erãt filij Abraham, Iſaac & Iacob. Phraſis igitur illa, per ſe ſimpliciter hoc ſonat, Ephraim & Manaſſen, familiæ Iacob annumerari, & genere ipſius cenſeri. Inde vero ſequebatur fœderis hæreditas, ideo Hebraiſmus ſimpliciter habet, Nomen meum vocetur in eis.

VI. Ex dicto Ierem. 15.

VI. Ierem. 15. Si ſtaret Moſes & Samuel corã me, non eſt anima mea ad populum iſtum. Reſpondeo: Regula vſitata & vera eſt: Conditionalis nihil probat, niſi poſita conditione. Et ſenſus verborum eo inclinat. Moſen & Samuelem tunc non ſtetiſſe coram Deo pro populo. Ex hoc igitur loco contrarium potius oſtendi poſſet: interceſſionem ſcilicet mortuorum tunc ignotam fuiſſe. Et vt maximè alterum concederetur, non tamen ſequeretur eſſe inuocandos. Pontificij vero non poſſunt dicere Moſen & Samuelem tempore veteris Teſtamenti ſtetiſſe coram Deo pro populo. Tradunt enim, patres in limbo ante paſſionem Chriſti non admiſſos ad viſionem Dei. Iterum ergo Lector animaduertit, qua fide Pontificij cauſam hanc agant. *Sententia verborum Ierem.* Senſus vero Prophetæ certus & manifeſtus eſt. Tam abominandũ peccatum eſſe idololatriam coram Deo, vt etiamſi talis aliquis ipſi cõtingat interceſſor. quales Moſes & Samuel, dum in hac vita eſſent, fuerunt, ſe *Confirmat. 1.* tamen non parciturum populo. Hęc interpretatio non eſt incerta. Eodem enim prorſus modo Deus loquitur, Ezech. cap. 14. Si fuerint tres viri illi, in medio eius, Noe. Daniel & Iob, ipſi in iuſtitia ſua liberabunt animas ſuas: & ſciunt Ponti- *Thomas.* ficij, Thomam ex gloſſa interlineari, gloſſam vero ex Hieronymo eodem modo locum illum interpretari, quod ſcilicet loquatur iuxta ſtatum, quo in hac vita Moſes & Samuel fuerunt. Hos .n. legimus, dum viuerent pro populo orantes iræ Domini reſtitiſſe, & impendentem auertiſſe ſententiam. Et gloſſa addit Hic eſt intellectus iſtius loci. Reputo autem hinc rectè iudicari, quam ruinoſa ſit cauſa inuocationis Sanctorum, cuius talia ponuntur fundamenta.

VII. Patres vet. Teſta. in orationibus ſuis meminerunt Patriarcharũ.

VII. Sed patres veteris Teſtamenti in inuocatione ſæpe oppoſuerunt Deo nomina & merita Patriarcharum, vt Gen. 32 Deus patris mei Abraham & Iſaac erue me, &c. Exod. 32. Deut. 9. Recordare ſeruorum tuorum Abraham, Iſaac & Iacob, &c. Pſal 132. Memento Domine Dauid, & omnis afflictionis eius. Reſpondeo: Ipſa Scriptura ſe diſerte declarat, quod hiſce phraſibus veteres, *Solutio argumenti, & explicatio phraſeos.* Deo tantum rationem fœderis, quo Abrahamo, Iſaaco & Iacobo pepigerat, & poſteritati ipſorũ benefacturum, proponant, quodq; ſe promiſſionibus Dei ad Patriarchas factis, niti oſtendant. Ita enim Moſes inquit, Exo. 32. Memento Abraham, Iſaac, Iacob, quibus iuraſti per temetipſum dicens: Multiplicabo ſemen eorum, & terram hanc dabo ei, ne dicant Ægyptij &c. Deu. 26. Sicut iuraſti patribus noſtris. Ita in cantico græco Daniel. 3. Propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruum tuum, & Iſrael ſanctum tuum, quibus locutus es pollicens, quod multiplicaturus, &c. Et 3. Regum 8. Solomon in dedicatione templi, Pſalmum 132. ita declarat: Nũc Domine Deus Iſrael, conſerua famulo tuo Dauid patri meo, quæ locutus es ei. Item, firmentur verba tua, quæ locutus es ſeruo tuo Dauid, patri meo. Pſal. 89. Diſpoſui pactum electo meo, iuraui Dauid ſeruo meo. Si deliquerint filij eius, non prophanabo pactum meum, ſemel iuraui in ſanctitate mea, ſi Dauidi mentiar. Vbi ergo ſunt miſericordiæ tuæ Domine antiquæ, ſicut iuraſti Dauid in veritate tua, Hinc 2. Paralip. 21. Noluit Dominus diſperdere domum Dauid propter pactum quod inierat cum eo. Et Iſai. 37. Protegam ciuitatem hanc, propter me & propter Dauid ſeruum meũ. Quod vero in orationibus illis non confugerint ad mortuorum interceſſiones, manifeſtum eſt ex oratione, quæ extat Ieſa. 63. Abraham non cognoſcit nos, & Iſrael ignorat nos, Tu Domine pater noſter.

Et tamen mox additur: Conuertere propter ſeruos tuos, quia ſumus tribus hæreditatis tuæ. Ergo tantum ad promiſſiones patribus factas, & ad beneficium fœderis cum patribus initi, confugiunt, quando dicunt: Recordare Abrahã, &c. Promittit quidem Deus, ſe propter pios, etiam poſteris benefacturum. Exod. 20. Geneſ. 22. & 26. Ieſa. 37. 3. Reg. 15. Sed pij in ſuis orationibus, ſicut oſtendimus, non merita patrum, ſed gratuitam Dei promiſſionem allegant. Non enim dicunt, exaudi quoniam illi bene meriti, ſed quia promiſiſti, pepigiſti, iuraſti illis.

VIII. A cõparatio minoris

VIII. Allegant exemplum 2. Reg. 14. Abſalom reconciliatus patri, non ſtatim admittitur in cõſpectum eius, ſed per biennium ſedet in domo ſua, & faciem Regis non videt, donec per interceſſionẽ Ioab hoc impetret. Ergo multo minus peccator agens pœnitentiam, debet oratione ſua ſtatim in conſpectum Dei prorumpere, ſed ad Sanctorum interceſſionem confugere. *Solutio per diſtinctionẽ*

Reſpondeo: Alia ratio eſt reconciliationis apud ciuilem Magiſtratum, alia vero apud Deum, de qua ex verbo iudicandum eſt, quod pronunciat nos fide per Chriſtum habere acceſſum ad Deum, Epheſ. 3. Acceſſum ad gratiam, Roma. 5. Et pater redeunti filio prodigo, cum adhuc longe abeſſet, ob viam procedit, amplectens illum, Luc. 15. Filius enim qui eſt in dextera patris, intercedit pro nobis, quis ergo accuſabit quis damnabit, cum Deus intercedente filio iuſtificet? Roman. 8.

IX E ſimilitudine regnorũ mũdi

IX. Sed Adonias impetraturus Abiſagen à Solomone matrem eius Bethſabe ſubmittit aduocatam, quia inquit, non poteſt tibi vt matri quicquam negare. Et Solomon matrem interceſſuram collocat ad dexteram ſuam dicens, pete mater mea, neque enim fas eſt, vt auertam faciem tuam, 3. Reg. 2. Ergo multo magis, de matre Domini hoc ſtatuendum eſt, cum Solomon typum Chriſti geſſerit.

Reſpondeo. De regno Chriſti, non ex ſimilitudine regnorum huius mundi, ſed ex verbo Dei iudicandum eſt: regnum enim eius, non eſt de hoc mundo, ſed cœlorum regnum. De ſolio vero Mariæ collocato ad dexteram Chriſti, & de autoritate eius, qua in ſocietatem officij Chriſti admiſſa ſit, Scriptura nihil docet, ſed hæc ſoli & vni Chriſto tribuit. Et Chriſtus ipſe, eorum, quæ officij ſui ſunt, nihil ad matrem pertinere oſtendit, cum deprecanti reſpondet, Ioann. ſecundo. Quid mihi & tibi mulier? Similis etiam hiſtoria extat Matth. 14 Marc. 3. Luc 8. Ipſa etiam Maria inquit: Beatam me dicent omnes generationes, non quod ego magna futura ſim, vt meum no-

Digitized by Google

men ſanctum ſit, ſed quia fecit mihi magna, qui potens eſt, & ſanctum nomen eius. Et quam inepta ſit hæc ratiocinatio pro inuocatione Sanctorum, ipſa hiſtoria oſtendit. Solomon enim duriter increpat matrem, ac ſanctè iurat Adoniam moriturum, eumque è veſtigio interfici iuſſit. Infauſta ſane interceſſio, quæ mortem affert. Talem ſibi interceſſionem Pontificij habeant: Nos Chriſtum habemus aduocatum, qui eſt propiciatio pro peccatis noſtris, 1. Iohan. 2. per cuius vitam ſeruamur ab ira, Rom. 5. Qui ſaluat eos, qui per ipſum accedunt ad Deum, Ebr. 9. Eo pro nobis intercedente, quis accuſabit? quis damnabit? Rom. 8.

X. Ex dicto Iob. 5.

X. Iob. 5. Voca ergo, ſi eſt, qui tibi reſpondeat, & ad aliquem ſanctorum conuertere.

Reſpondeo, nequaquam ſententia eſt, Iobum debere in ſua calamitate ad Sanctorum inuocationem confugere, ſed præcedentia & ſequentia oſtendunt ſenſum: Neminem ſcilicet à iuſto Deo puniri, vbi non cauſa pœnę ſubſit. Et ideo inquit: Oſtende aliquem Sanctorum, qui in tali calamitate ſicut tu, fuerit ſine cauſa, quemadmodum tu exiſtimas.

XI. Ex dicto Iob. 33.

XI. Iob. 33. Si fuerit pro eo Angelus loquens vnus de millibus, vt annunciet homini æquitatem, miſerebitur eius, & dicet: Libera eum, inueni in quo ei propicier. Reſpondeo: Elihu oſtendit, quam variis modis Deus homines adducat ad pœnitentiam, vel immiſſis conſcientiæ terriculamentis, vel per flagella caſtigationum. Et ſi tunc adfuerit homini nuncius, interpres voluntatis diuinæ, ex verbo oſtendens homini, quid rectum ſit: Hoc modo ſi in terroribus cõſcientiæ ſeu in cruce acceſſerit miniſterium verbi, operatur Deus pœnitentiam ad ſalutẽ. Et hanc ſententiam quæ vera eſt, verba ipſa reddunt: Angelos enim vocari Doctores, tanquã nuncios Dei, notũ eſt, & hoc loco addit vocabulum, מליץ, quod ſignificat interpretem, vt oſtendat qualem Angelum intelligi velit, nec textus habet (loquens pro eo, ſed ſi fuerit iuxta eum Angelus interpres. Neque hoc textus dicit: Angelum Deo annunciare hominis æquitatem, habet enim לאדם, vt ſcilicet homini annunciet rectitudinem ſeu officium ipſius, quæ omnia ad miniſterium verbi congruunt. Gregorius interpretatur de interceſſione Chriſti mediatoris. Hieronymus ita accipit, ſicut Eſaias pro Ezechia ægrotante orauit. Aut ſi de Angelo intelligatur, idem erit quod Actorum decimo Angelus ad Cornelium dicit: Orationes tuæ, & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei. Inde vero non ſequitur Sanctos eſſe inuocandos. Nam ne Angeli quidem ſe adorari aut inuocari volunt, Apocal. 22. & 19.

Angelus ſcripturæ phraſi ſignificat miniſterium verbi Dei.

Gregorius. Hieronymus.

XII. Ex viuorum hominum pro aliis interceſſionibus aut deprecationibus.

XII. Sed Paulus vult fieri interceſſiones in Eccleſia pro omnibus hominibus, 1. Timoth. 2. Et Iacobi 5. Orate pro vobis inuicem, vt ſaluemini, multum enim valet deprecatio iuſti efficax. Et Paulus petit, vt Romani & Coloſſenſes pro ſe orent, Roma. 15. Col. 4. Et quantum illis interceſſionibus tribuat, oſtendit, cum ad Philemonem inquit: Spero quod per orationes veſtras donabor vobis: Et Deus ipſe vult interceſſores ad ſe parari ſanctos, vt propter ipſos exaudiat. Geneſis 20. Orabit pro te, eſt enim Propheta, & viues. Iob. 42. Ite ad ſeruum meum Iob, & orabit pro vobis, faciem eius ſuſcipiam; vt non imputetur vobis ſtultitia.

Ezechielis 22. Quæſiui de eis virum, qui interponeret ſepem, & ſtaret oppoſitus contra me pro terra, ne diſſiparem eam, & non inueni. Ita Abraham pro Sodomitis, Gen. 18. Moſes pro Iſraelitis intercedit Pſalm. 106.

Reſpondeo Hæc omnia & ſimilia etiam teſtimonia, loquuntur expreſſe de viuorum orationibus in hac vita. De illis habemus mandata, exempla & promiſſiones in Scriptura Canonica. Et ſicut miraculis, ita etiam exauditione orationum, Deus ſæpe Prophetis & Sanctis ſuis, quia in hoc mundo contempti erant, teſtimonium præbuit veritatis, innocentiæ & acceptationis. Sicut cum Paulus captiuus duceretur Romam ob confeſſionem Euangelij. Deus ipſius orationibus donauit animas 276. in naufragio, Acto. 27. De iis vero, qui ex hac vita diſceſſerunt, tale nullum extat mandatum, nullum exemplum, nulla promiſſio in Scriptura Canonica.

Texuntur quidem ratiocinationes à minori ad maius, & cogitationes non ſunt impiæ, beatos in cœlis orare pro Eccleſia in genere, ſicut ſupra diximus. Sed quomodo orent, in Scriptura reuelatum non eſt. Ex iis vero quæ Sancti in hac vita agunt non eſt ſine expreſſis Scripturæ teſtimoniis dogma conſtituendum, aut articulus fidei faciendus de ſtatu beatorum in altero ſeculo. Scriptura enim dicit: Oculus non vidit, auris non audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Concedimus bonas & pias eſſe cogitationes, de beatis in cœlo, cupientibus & optantibus, cœleſti modo, Eccleſiæ in terris ſub cruce militanti, optima quæque, ſicut in capite de veneratione Sanctorum oſtenſum eſt, modo non pro neceſſario articulo fidei proponatur. Inde vero non ſequitur: Sanctos eſſe inuocandos, ſicut apud Pontificios fit. De patrum enim cogitationibus, quod attinet ad ſocietatem orationis Sanctorum, qui in cœlo ſunt, & quæ adhuc in terris verſantur, mox in hiſtoria de origine inuocationis Sanctorum quædam dicemus.

Sed vrgent Pontificij, excitatis teſtimoniis de viuorum interceſſione hoc tamen conſequi, non repugnare officio mediatoris & Pontificis Chriſti, ſi alios & plures interceſſores paremus, qui vna nobiſcum, Deum in nomine Chriſti, pro noſtris neceſſitatibus inuocent. Paulò ante vero ex perſpicuis Scripturæ teſtimoniis, deſcripſimus interceſſionem Chriſti mediatoris, Pontificis & aduocati noſtri, quæ ſolius ipſius ita propria eſt, vt in ea nullum admittat ſocium. Et oſtendimus, Pontificios ſuis inuocationibus ex Sanctis facere tales interceſſores, vt ipſorum interceſſionibus & meritis acceſſum habeant ad Deum, exaudiantur, recipiantur, iuuentur, & ſaluentur, quod ſimpliciter repugnat officio ſacerdotij Chriſti. Eccleſiæ vero ſiue viuorum interceſſio alia eſt. Petimus enim, vt Deum vna nobiſcum per Chriſtum inuocent, pro noſtris neceſſitatibus. Et hoc, quia de Sanctis, in hoc ſeculo nobiſcum adhuc verſantibus, habet mandatum & promiſſionẽ Dei, non pugnat contra officium Chriſti mediatoris, Pontificis & aduocati noſtri. Quod ſi quis vero etiam viuorum preces pro ſe fieri, ea opinione peteret, ſicut Pontificij Sanctos inuocant, vt ſcilicet viuorũ interceſſione & meritis

Eccleſiæ pro nobis interceſſio in hac vita.

Digitized by Google

ritis exaudiretur, reciperetur & ſaluaretur, is non iuxta Scripturam, Eccleſiæ intercesſionem flagitaret, ſed officio ſacerdotij Chriſti manifeſte derogaret.

Licet a viuis petere, vt pro nobis orent, ergo & Sanctos inuocare, vt pro nobis intercedant.

Inſtant verò ex Pontificiis τὰ πληρὰ μανθάνοντες λέγοντες. Sicut ſine impietate poſſum viuos inuocare, hoc eſt, petere ab ipſis, vt pro me orent: Ita potero etiam Sanctos, qui iam cum Chriſto ſunt, inuocare, vt pro me intercedant. Reſpondeo, Paulus petit per literas, vt Romani pro ſe orent, ſed non inuocat Romanos. Eſt enim inuocatio præcipua pars cultus diuini, & complectitur affectum mentis, confugientis ad gratiam, præſidium & auxilium eius, quem inuocat. Atq; ideo Scriptura non dicit viuos à nobis inuocari, quos petimus vt pro nobis orent. Sed quid, inquiunt, Si vocabulum inuocationis non tribuatur Sanctis, ſed dicantur à nobis compellari? Reſpondeo: Hoc Pontifex & Concilium Tridentinum non concedit. nam pro inuocatione Sanctorum, vt pro aris & focis pugnāt. Et de ipſa etiam compellatione res plana eſt. Etiamſi enim beati in cœlo orent pro Eccleſia, non tamen ſequitur ipſos in oratione nominatim à nobis eſſe compellandos. Nullum enim dubium eſt, fideles in Africa & in India orare pro Eccleſia, ſed non ſequitur, quando vel coram, vel per literas nō poſſum cum ipſis agere, me eos in oratione debere compellare, vt pro mea neceſſitate orent. Ita enim vel tribuerem ipſis, quod deſideria & gemitus cordis mei viderent, vel certe in oratione, quæ maxime religioſa eſſe debet, luderem.

Sed poſtremò aiunt quidam: Si ſtatuam beatos in cœlo optare Eccleſiæ in terris omnia bona, potero ſine impietate in oratione mea optare, vt illis generalibus beatorum votis, mea etiam neceſſitas includatur. Reſpondeo: Quomodo Patres quidam talem ſocietatem orationum beatorum in cœlis optarint in ſuis precibus, poſtea in hiſtoria annotabimus. Pontificiorum verò inuocationem, longe aliam eſſe, ex ipſorum libris & preculis, ante liquido oſtendimus.

XIII. E comparatione Angelorum & Sanctorum.

XIII. Sed ſicut Angelus Actorum 10. vel coram cernit, vel in Deo videt, vel ex eius reuelatione agnoſcit, eleemoſynas & orationes Cornelij: Et Zachar. 1. Angelus ſcit adeſſe ſeptuageſimum annum: Et quia corā Angelis in cœlo gaudium eſt, ſuper vno peccatore agente pœnitentiam, Luc. 15. Innoteſcit igitur Angelis in cœlo, quando peccator aliquis agit pœnitentiam: Ita eodem modo dicunt beatos. quia ſunt ἰσάγγελοι. Lucæ 20. licet per ſe non poſſint videre motus cordium, tamen Deo reuelante, poſſe cognoſcere & intelligere, quando inuocantur à viuis. Reſpondeo: Angelorum officium Scriptura ita deſcribit, quod ſint adminiſtratorij ſpiritus, qui emittantur ad miniſtrandum credentibus, Ebr. 1. Angelis enim ſuis mandauit de te. Pſal. 91. Illis ergo à Deo reuelantur ea, quæ ad exequendum miniſterium illud circa homines neceſſaria ſunt & emiſſi interſunt rebus humanis. De beatis verò in cœlo, Scriptura hoc non dicit. Et lucerna pedibus noſtris eſt Dei verbum. Eadem ratio eſt alterius etiam argumēti. Quia enim Deus, qui ſolus omnia poteſt, & omnia operatur in omnibus, tamen Angelorum miniſterio vtitur ad cuſtodiam hominum. Cur igitur non idem, inquiunt, etiam de beatis in cœlo crederemus? Et ſicut Angelorum diuerſa ſunt miniſteria, Dan. 10. Quid prohiberet etiam Sanctis in cœlo, certas procurationes in terris commiſſas eſſe? Reſpondeo: Ad hanc conſequentiam vnicum tātum deeſt, quod ſcilicet de Angelis Scriptura hoc tradit. De Sanctis verò in cœlis, Scriptura tale nihil docet. Imò de Dauide Paulus inquit: Acto. 13. Poſtquam ſuæ generationi voluntate & conſilio Dei inſeruiiſſet, appoſitus eſt ad Patres. Ita etiam, quod beati in cœlo, non interſint rebus humanis in terra, nec noſtra adminiſtrent, Auguſtinus probat ex loco Eſaiæ 63. & 4. Reg. 22.

XIIII. Sed 4. Reg. 5. Eliſæus ex reuelatione diuina cognoſcit, quid Giezi abſens & egerat & dixerat. Imò Daniel. 2. Viſionem cordis Nabuchodonoſor, quæ ipſi exciderat, Daniel per diuinam reuelationem agnoſcit. Et 4. Reg. 6. Eliſæus inde nouit omnia, quæ Rex Syriæ ſecreto in ſuo conclaui conſultat. Inde etiam Abraham ſcit de ſcriptis Moſis & Prophetarum, Luc. 16. Cur igitur impoſſibile iudicaremus, beatos in cœlo poſſe, Deo reuelante, cognoſcere orationes noſtras? Reſpondeo: Nequaquam dicimus, Deo hoc impoſſibile eſſe. Quæſtio verò eſt, non quid Deus poſſit, ſed an ex abſoluta Dei potentia, quiduis ſine Scripturæ teſtimonio ſtatuendum ſit. Deus enim noſter in cœlo, omnia quæcunque voluit, fecit. Potentia igitur & voluntas Dei coniungenda ſunt, quando ſtatuere volumus Deum aliquid facere. De voluntate vero eius ex verbo iudicandū eſt. Et verbum Dei nihil prorſus docet, quod Deus beatis in cœlo, noſtras neceſſitates & orationes reuelet. Sunt igitur phantaſiæ cordis humani, ſine verbo Dei, quod ex Pontificiis quidam aſſerere non verentur, Sanctos cognitione beata, omnia videre & cognoſcere. Quid enim, inquiunt, non viderent & ſcirent, qui videntem & ſcientem omnia, vident & ſciunt? Sed hoc, quia Dei proprium eſt, alij negant. Sunt qui fingant Sanctos vbique adeſſe vbicunque inuocentur, ſed hoc Auguſtinus negat. Alij igitur philoſophantur de reuelatoria cognitione. Et Deum hoc poſſe non eſt dubium, ſed quia inuocationem oportet certo fundamento verbi Dei niti: Dubitatio enim impedit exauditionem & impetrationem, Iacobi 1. Ideo cū in Scriptura hac de re nihil ſit traditum, aſſeuerationes humanas, ſine verbo Dei non recipimus. Et cum de Chriſto mediatore habeamus certa & expreſſa mandata, & promiſſiones Dei: cur ad ignota & incerta nos abduci pateremur? Et profecta magna audacia eſt, de rebus cœleſtibus ſine verbo Dei, tam audacter diſputare, ac ſi cum Menippo heri ex cœli penetralibus deuolaſſemus. Pia vero eſt Auguſtini modeſtia, qui inquit: Vbi de re obſcuriſſima diſputatur, non adiuuantibus diuinarum autoritatum certis clariſque documentis, cohibere ſe debet humana præſumptio, nihil faciens in partem alteram declinando. Solomon certe 3. Reg. 8. rationem, cur in afflictionibus oratione ad Deum ſit confugiendum hanc reddit: Des cuique ſicut videris cor eius. Tu enim ſolus noſti cor omnium filiorum hominis.

Sanctos vbique adeſſe vbicunque inuocentur, vbi adeſſe.

Auguſtinus.

XV. Ex Apocal. 5.

XV. Apocalyp. 5. Quatuor animalia, & viginti quatuor ſeniores procidderunt coram agno, habentes ſinguli citharas & phialas aureas, plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes Sanctorum. Reſpondeo: Non opus eſt diuinationi-

Digitized by Google

bus, quales fuerint illæ προσευχαὶ Sanctorum. Iohannes enim ipſe mox explicat: Canunt canticum nouum, dicentes: Dignus es accipere librum, & aperire ſigilla eius, quoniam occiſus es, & redemiſti nos Deo per ſanguinem tuum, ex omni tribu & lingua, & feciſti Deo noſtro Reges & Sacerdotes, & regnabimus ſuper terrã. Ex hoc itaque loco, non tantum non probatur inuocatio Sanctorum. Sed cum certum ſit, beatos in cœlo non eſſe mortuos, nec otioſos, & inde colligatur eos orare: In hoc loco oſtenditur, quales ſint beatorum orationes in cœlo. Et c.16. deſcribitur alia oratio martyrum: Vſquequo Domine non iudicas & vindicas ſanguinem noſtrum, de his qui habitant in terra? Quod vero vel particularia vota audiant, vel ſpeciales neceſſitates viuentium in terra cognoſcant, & pro iis in ſpecie Deum interpellent, hoc ſane Iohannes non vidit, nec nobis id, quod ſcriptum non eſt, affingere licet.

XVI.

XVI. Apocalyp.8. Alius Angelus venit, & ſtetit ante altare, habens thuribulum aureum, & data ſunt illi incenſa multa, vt daret de orationibus Sanctorum omnium, ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum. Et aſcendit fumus incenſorum de orationibus Sanctorum, de manu Angeli coram Deo.

Primaſius.

Reſpondeo: Primaſius intelligit per Angelum Chriſtum. Is enim apparet vultui Dei pro nobis, Ebr.9. Et per ipſum offerimus Deo ſacrificia laudis, Ebræ.13. Et quia propter ipſum preces noſtrę à Deo recipiuntur, ideo dicitur addere incenſum orationibus noſtris, vt aſcendant, ſicut incenſum ad Deum, Pſal.141.

Interpres in Apocalypſi vertit, vt daret de orationibus Sanctorum. Sed Græca habent: Data Angelo incenſa, vt daret ea orationibus Sanctorum: vel ſi intelligatur de Angelo ſimpliciter, idem erit, quod Scriptura alibi dicit: Angelos offerre orationes noſtras Deo, & referre exauditionem earum, Tob.12. Dan.9. & 10. Luc.1. Acto. 10. Et illis adde incenſum odoris fragrantis coram Deo, non ex Angelorum dignitate aut meritis, ſed ex ara, quæ eſt ante thronum Dei. Chriſtus enim eſt ipſe ſacerdos, ſacrificium & ara, Ebræ.13. Et tamen Angeli adorari ſe omnino non volunt, Apocal.19. & 22.

Exceptio de orationibus Sanctorum in cœlo.

Si quis verò contendat intelligendas eſſe orationes Sanctorum, non qui in terra ſunt, ſicut Pſal.16. loquitur, ſed qui in cœlo verſantur, nihil aliud inde euertur, quam non tantum credentes in terris, verũ etiam beatos in cœlo offerre Deo preces. Quales verò illæ beatorum preces in cœlo ſint, expreſſe deſcribitur Apocal.5. & 6. Addit autem Ioan. etiam Angelos ſuas celebrationes, tanquam ſocia thura, adiicere, vt omnia, quæ in cœlo & in terra ſunt, adorent & glorificent Deũ, Apocal.5. Hæc ſententia etiam vera eſt, ſed de inuocatione Sanctorum, nullo artificio ex loco illo aliquid elici poteſt.

XVII.
Ex æquiuocatione vocabuli adorationis.

XVII. Sed ſcriptura teſtatur adorationem etiam creaturis ſuo modo tribui, vt Abraham adorauit populum terræ, Geneſ. 23. Iacob adorauit Eſau Gen.33. Nathan adorauit Dauidem, 3.Reg. 1. Salomon adorauit matrem, 3.Reg.2. Sunamitis Eliſæum, 4.Reg.4. &c. Ergo licet Deus ſolus ſit adorandus & inuocandus, tanquam primum, ſupremum & æternum principium, nihil tamen obſtat, quò minus ſuo modo etiam Sanctos inuocare & adorare liceat.

Reſpondeo: Notum eſt, reuerentiam quæ magnis viris geniculatione, aut inflexione corporis exhibetur, appellari in veteri Teſtamento adorationem. Sed adoratio, qua genua cordis flectuntur (vt Paulus loquitur) in inuocatione, vt exaudiamur, recipiamur, iuuemur & ſaluemur, eſt opus fidei, & præcipua pars cultus diuini. Ideo Chriſtus dicit: Dominum Deum tuum adorabis, & illum ſolum coles. Nec valet Sophiſticum effugium, ſi dicatur, non admitti idololatriam, ſi modo creaturæ, quæ adoratur, & inuocatur, non tribuatur, quod ſit primum, ſupremum, & æternum principium. Satan enim Luc. 4. petens ſe adorari, non petebat ſibi à Chriſto hoc tribui, quòd eſſet ab æterno, & principium omnium, nec quod à ſeipſo haberet poteſtatem & gloriam mundi, ſed inquit: Mihi tradita ſunt, & cui volo, do illa: Si igitur me adoraueris, dabo tibi. Adorare igitur ſeu inuocare Sanctos ea opinione, quòd omnia ipſis tradita ſint, ita vt adorari ſeu inuocati, ea nobis dent, idololatria eſt, pugnans cum illo mandato Dei, Dominum Deum tuum adorabis, & illum ſolum coles, ſicut definitio adorationis, quæ ſoli Deo debetur, ex illo loco Luc.4. manifeſte colligitur. Nec verò hoc diſcrimen eſt, quod idololatria ſit, ſi Diabolo tribuatur adoratio ſeu inuocatio, ſi verò Sanctis tribuatur, eſſe pietatem. Nam Apocal.19. & 22. Iohannes adoraturus Angelum, non erat tam ſtultus & prophanus, quod cogitaret Angelum eſſe primum, ſupremum, & æternum principium, ſed gratiam Angeli, ad conſequenda ab ipſo alia plura beneficia, illa adoratione ambire volebat. Angelus vero duriter Iohannem repellit: vide ne feceris, Dominum adora. Manifeſtum igitur eſt, Pontificias inuocationes Sanctorum, quæ ſuperius deſcriptæ ſunt, eſſe non venerationes Sanctorum, ſed adorationes ſoli Deo debitas, hoc eſt, eſſe idololatriam.

Sophiſma Pontif. ſolutio.

Papiſtica inuocatio Sanctorum eſt idololatria.

XVIII.
Ex diſtinctione cultus δουλείας & λατρείας.

XVIII. Sed Auguſtinus de ciuit.10. diſtinguit inter honorem, ſeu cultum δουλείας, qui creaturis tribui poteſt, & inter cultum λατρείας, qui ſoli Deo debetur, quique ſine crimine idololatriæ, non poteſt creaturis tribui. Et hoc fuco omnes ſuperſtitiones purgare conantur Pontificij. Quia enim eo modo, ſicut ſuperius ex ipſorum libris annotauimus, Sanctos inuocant & adorant, quãdo ipſis opponuntur manifeſta Scripturæ teſtimonia, de ſolo Deo adorando & inuocando, conantur per hanc vnicam rimam elabi, quod inuocent & adorent Sanctos, cultu duliæ, non autem latriæ. Sed reſpondeo: Auguſtinus videns Scripturam docere, vt Deum diligamus, timeamus, honoremus, colamus, & ipſi ſeruiamus: Et eandem etiam præcipere, vt parentes honoremus, illi ſeruiamus, amicos colamus, proximum diligamus, regem timeamus: Vt igitur honorem & cultum, qui ſoli Deo debetur, diſtingueret ab honore, qui creaturis etiam recte impendi poteſt, bono & recto conſilio hanc diſtinctionem tradidit, alterum vocans λατρείαν, alterũ δουλείαν. Ex Scriptura vero vult ſumi & iudicari, qui honores ſoli Deo debeantur, & qui creaturis etiam recte impendi poſſint. Sed Pontificij, illa Auguſtini diſtinctione ita abutuntur, quaſi omnia, quæ Sanctis tribuunt, etiamſi ſoli Deo, iuxta

Cauſa huius diſtinctionis Auguſtini.

Scriptu-

Digitized by Google

Scripturam debeantur, ſi modo hanc appellationem appingant, quod ſit cultus duliæ, excuſare & iuſtificare hoc fuco poſſint, quod Auguſtino nunquam in mentem venit. Loquitur enim de re ipſa, quam iuxta Scripturam vult iudicari, quod ſcilicet ſit cultus quidam, qui ſoli Deo debetur, & hunc Auguſtinus diſtinctionis gratia appellat λατρείαν. Quando verò cultus ille ad creaturas transfertur, tunc dicit eſſe idololatriam, ſiue cultus ille ab hominibus appelletur δουλεία ſiue λατρεία. Oſtendimus autem ſuprà clariſſime, Pontificios adorationem & inuocationem, quæ ſolius Dei propria eſt, re ipſa transferre ad Sanctos. Nihil itaque releuantur, ſi verbo dicant, ſe illud facere cultu δουλείας. Rem ipſam enim & non vocabula, quæ ſæpe optima, rebus peſſimis ab hominibus imponuntur, Deus iudicat. Neque Auguſtinus dicit, poſſe etiam creaturas inuocari & adorari, ſi modo addatur vocabulum duliæ. Deum enim ſolum vult adorari & inuocari. Et hunc eſſe cultum λατρείας, oſtendit Pſal. 50. Inuoca me, & eripiam te, & honorificabis me. Item: Dominum adorabis, & ipſum coles, vbi expreſſe ponitur verbum λατρεύειν. Scio Vallam diſputare λατρεύειν, tribui etiam hominibus, vt in Sophocle & in Græca verſione, Leuitici 22. & 29. Nume. 28. & 29. opus ſeruile vocatur λατρευτὸν, & δουλεύειν tribui etiam Deo, Actor. 20. Romanor. 7. 1. Theſſal. 1. Quod quidem etiam Auguſtinus non ignorauit. Inquit enim Scriptura, aut ſemper, aut tam frequenter, vt pene ſemper ſeruitutem, quæ pertinet ad colendum Deum, appellat latriam. Sed non incommoda eſt hæc Auguſtini diſtinctio, ſi recte vſurpetur, & ſicut Auguſtinus eam tradit, nihil prorſus patrocinatur Pontificiis ſuperſtitionibus.

XIX. Ex dicto Christi, Ioan. 5. XIX. Ioan. 5. Eſt qui vos accuſat Moſes, in quo vos ſperatis, ergo fides tempore Chriſti fuit: Moſen Iudæos apud Deum pro meritis, vel accuſare, vel eis patrocinari, & Iudæos in eius patrocinio ſpem collocaſſe. Reſpondeo: Chriſtus non facit Moſen aduocatum Iudæorum coram Deo in altero ſeculo, in quo ſit ſperandum, ſed loquitur de miniſterio, ſeu de doctrina Moſis. Et idem eſt, quod Phariſæi dicunt Ioan. 9. Nos Moſis diſcipuli ſumus, & ſcimus, quod Moſi locutus ſit Deus. Sperabant igitur, ſi Moſis doctrinam ſequerentur, ſe Deo gratos & acceptos eſſe. Chriſtus verò inquit: Miniſterium ſeu doctrina Moſis vobis maxime aduerſatur & accuſat vos. De me enim loquitur, & eſt pædagogus ad me, quem vos reiicitis. Et vſitatum eſt, authorem ſeu miniſtrum nominari, quando miniſterium ſeu doctrina intelligitur, vt Luc. 16. Habent Moſen & Prophetas, audiant illos. *Metonymia inquam.* Non intelligendum eſt, quod Moſes tempore epulonis iſtius vel vixerit, vel reuixerit, & corporaliter tunc docuerit, ſed miniſterium & doctrina illius intelligitur. Sicut igitur tunc habebant Moſen, & audiebant Prophetas, qui dudum mortui fuerant, quia doctrinam eorum habebant & audiebant: Ita & ſperabant in Moſe, & Moſes accuſabat eos.

XX. Ab exemplo diuitis epulonis. XX. Luc. 16. Diues epulo, cum eſſet in altero ſeculo, & videret ſtatum beatorum, Abrahami & Lazari, in altero ſeculo, petiturus mitigationem pœnæ, non Deum ipſum accedit, ſed Abrahamum inuocat, & fratribus impetraturus pœnitentiam, Abrahamū rogat, vt S. Lazarum mittat. Reſpondeo: Damnati in altero ſeculo, quia vident ſe à Deo prorſus abiectos eſſe; Deum fugiunt, & vbiuis potius, quam apud Deum quærunt conſolationem, licet fruſtra. Num igitur à damnatis, qui à Deo abiecti, & in æterna deſperatione ſunt, diſcemus veram inuocationem: Ita vt propter damnatum epulonem, à manifeſtà Scripturæ ſententia, de ſolo Deo in nomine Chriſti inuocando, diſcedamus? Et certe diues ita orans non exauditur, ſed triſtem audit ſententiam. Orent igitur cum diuite iſto, qui ita exaudiri, & iuuari volunt. Nos iuxta doctrinam, mandatum & promiſſionem Chriſti, in nomine Domini inuocabimus. Vidit diues iſte Abrahamum & Lazarum, atque ideo alloquitur illos, inde verò non ſequitur, eodem modo abſentes Sanctos compellandos. Meminerat, in quo ſtatu fratres moriens reliquerat: Ignorabat autem, an poſtea pœnitentiam egiſſent, inde certe non ſequitur beatos cognoſcere omnia, quæ ſinguli viuentes in terris agunt vel cogitant. Eiuſdem verò ponderis eſt & hoc argumentum, quod milites crucifixores Chriſti dicunt: Heliam vocat, ſinite videamus, an veniat Helias. *Aliud ab exemplo militum crucifigentium Christum.* Quid enim? Num ab impiis militibus, qui in Ethnica idololatria educati & inſtituti erant, diſcemus, quomodo Deus inuocandus ſit? Num propter militares ſarcaſmos, à verbo Dei, monſtrante veram & ſalutarem rationem inuocationis, diſcedemus? Audierant milites iſti Iudæorum opinionem, quod Elias tempore Meſſiæ rediturus eſſet, ideo putant Heliam iam adeſſe: Cumque linguam Syriacam non intelligant, exiſtimant ipſum à Chriſto vocari. Ex hiſce verò argumentis lector iudicet, quale dogma ſit inuocatio Sanctorum, cui ſtabiliendo talia quæruntur fulcra.

XXI. Genus argumentorum à Cochlæo. XXI. Cochlæus adducit & hæc teſtimonia, Pſalm. 134. In ſeruis ſuis deprecabitur. Pſalm. 32. Pro hac orabit ad te omnis ſanctus. Pſal. 120. Leuaui oculos meos ad montes. Pſalm. 119. Aſpice in me, & miſerere mei, ſecundum iudicium diligentium nomen tuum. Hæc teſtimonia annotaui, non quod verear vlli ſano poſſe perſuaderi, in illis tradi & ſtabiliri inuocationem Sanctorum, ſed vt Lector ex huiuſmodi argumentis & probationibus diſcat æſtimare, qua fide & qua conſcientia Pontificij cauſam hanc agant. Nam Pſal. 134 eſt verbum נחם, quod ſignificat Deum commiſeratione moueri erga ſeruos ſuos, quibus iratus fuerat. Pſal. 32. loquitur de Sanctis in hac vita, petentibus remiſſionem peccatorum ſuorum. Ita enim Paulus Romanorum 4. exponit, Pſalm. 120. Montes in quib. Syon & templum ſita erant, intelligit, eo enim oraturi ſe vertebant, Daniel. 6. In Pſalm. verò 119. phraſis eſt, ſecundum iudicium, id eſt, ſicut ſoles miſereri eorum, qui diligunt te.

Richardus etiam verba 2. Pet. 1. in hanc ſententiam allegat: Dabo operam poſt obitum meum, vt horum omnium memoriam faciatis. Cū verba hoc ſonent: Dabo operam, vt poſt obitum meum habeatis, vnde horum memoriam habere & retinere poſſitis. Illud verò ſcripta illa Epiſtola ſe efficere declarat. Sunt, qui dicunt verba, Dan. 8. Gabriel fac intelligere viſionem, eſſe inuocationem Angeli, cum ſit mandatum filij Dei, vt Gabriel viſionem illam Danieli explanet.

XXII. Ex Macch. 15. XXII. Sed 2. Macca. 15. Onias olim Pontifex &

Ieremias, apparent orantes pro populo, & pro ciuitate, Reſpondeo: liber eſt Apocryphus, & propter hiſtoriam vtilis eſt, ſi ſobrie legatur, ſicut

Auguſtinus.

Auguſtinus inquit: Non autem vt inde proferantur teſtimonia ad authoritatem fidei confirmandam. Eius enim authoritas ad corroboranda ea, quæ in contentionem veniunt minus idonea iudicata fuit. Hoc enim eſt Cypriani & Hieron. iudicium de libris Apocryphis.

Cyprianus. Hieronymus.

Et ſi teſtimonium illud expendatur, ſomnium eſt, quod ad excitandos militum animos Machabæus recitat. Et tamen in illo ipſo loco, nec Machabæus, nec exercitus, vel Oniam, vel Ieremiam, ſed Dominum inuocant, ideo nec inde inuocatio Sanctorum probari poteſt.

XXIII. Ex Baruch 3. Lyra.

XXIII. Baruch 3. Audi nunc orationem mortuorum Iſrael. Reſpondeo: Et hic liber eſt Apocryphus. Lyra verò hæc verba ita exponit. Patriarchæ & Prophetæ dum viuerent, orarunt pro felici ſtatu poſteritatis, illam orationem, quam viuentes adhuc orarunt, nunc petit exaudiri.

XXIV. Ex miraculis ad inuocationem Sanctorum factis.

XXIV. Ad inuocationem Sanctorum multa edita ſunt miracula. Et miracula ſunt teſtimonia veritatis doctrinæ.

Reſpondeo: Ex ſolis miraculis, ſine teſtimoniis verbi diuini, non poſſe vllum dogma probari, nec hoc titulo debere recipi, ipſa ſcriptura diſerte teſtatur, Deutero. 13. Si ſurrexerit Propheta, & dederit tibi ſignum & portentum, atque euenerit, quod locutus eſt. Si dixerit tibi: Eamus poſt Deos alienos, quos non nouiſti, non audies verba Prophetæ illius, quia tentat vos Dominus, vt palam fiat, an diligatis ipſum. Matth. viceſimo quarto, Surgent Pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur, ſi fieri poſſit, etiam electi. 2. Theſſal. 2. Aduentus Antichriſti eſt in omni virtute, & ſignis, & prodigiis mendacibus in omni ſeductione iniquitatis. Apocalyp. 13. Facit ſigna magna, & ſeducit habitantes in terra propter ſigna, quæ data ſunt illi facere in conſpectu Beſtiæ, &c.

Differentia miraculorum.

Non igitur vnius generis ſunt omnia ſigna: quædam enim ſunt diuina miracula, quædam ſunt præſtigiæ Diaboli, quædam ſunt figmenta hominum. Quod vero ad inuocationem Sanctorum attinet, quia in Scriptura non eſt tradita: an ex ſolis miraculis poſſit probari & recipi, res plana eſt. Scriptum enim eſt, Ebræo. 1. Olim quidem Deum multis modis verbum ſuum patefeciſſe, quod miraculis comprobatum fuit: Nouiſſime vero in poſtremis diebus locutum nobis eſſe per filium, cuius doctrina, per Apoſtolos propagata, & per ſigna ſubſequentia confirmata eſt. Poſt illam igitur nouiſſimam & poſtremam patefactionem, non eſt exſpectanda reuelatio alterius, & noui alicuius dogmatis. Cum itaque dogma de inuocandis Sanctis, Scriptura Canonica ignoret, atque ita nouum ſit, nulla vel ſigna, vel portenta extra verbum Dei, ad probationem noui iſtius dogmatis admittenda ſunt. Si enim relicta regula verbi Dei, ſignis & prodigiis agendum erit, eadem opera vniuerſam Ethnicorum idolomaniam ſtabiliemus. Paria enim, ſi non plura & maiora ſigna & prodigia, edita ſunt apud Ethnicos, ad inuocationes & cultus idolorum.

Poſtremò, cum videant, cauſam inuocationis Sanctorum, non reddi meliorem, proferendis huiuſmodi alienis & contortis ex Scriptura teſtimoniis: Alij qui inter Pontificios prudentiores haberi volunt, omiſſis Scripturæ teſtimoniis, in quibus parum ad victoriam ſpei collocant, ad patres, & ad antiquam conſuetudinem, longi temporis præſcriptione confirmatam, confugiunt.

Patrum & nomina, long. temporis inuocando in [illegible] Sanctorum.

Dicunt enim, ab annis plus mille, inuocationem Sanctorum in Eccleſiam receptam fuiſſe. Et Patres ferme omnes eam docuiſſe, vſurpaſſe & defendiſſe. Cum autem euidenter hactenus demonſtratum ſit; Pontificiam inuocationem Sanctorum, in Scriptura Canonica non tradi, poſſem ſimplici, breui & vera, ad hoc argumentum reſponſione defungi: Patres ſcilicet, ſuo ſiue ſenſu, ſiue conſenſu, ſine certis, claris, & firmis verbi Dei teſtimoniis, non poſſe nouos articulos fidei in Eccleſia facere. Nam ſicut Auguſtinus vere dicit, ad authoritatem fidei ſeu dogmatum in Eccleſia non valet, Hæc ego dico, Hæc tu dicis, Hæc ille dicit. Sed, Hæc dicit Dominus.

Generalis reſponſio teſtimonia Patrum.

Poſſem etiam ex Gratiano adferre, conſuetudinem ſine verbo Dei non eſſe veritatem, ſed vetuſtatem erroris. Iuxta Cypriani enim dictum non attendendum eſt, quid aliquis ante nos fecerit, ſed quid ille, qui ante omnes eſt, faciendum & docuerit, & mandarit. Poſſem etiam Hieronymi dictum allegare: Errantium multitudinem non parere errori patrocinium. Sed quia canicies patrum reuerenter, ſalua tamen verbi Dei præeminentia, & fidei ſinceritate, tractanda eſt, & aliquid poterit adferre vtilitatis, ſi præcipuis ſententiis, quæ ex veteribus ad ſtabiliendam inuocationem Sanctorum proferri ſolent, addantur veræ declarationes: Ponamus ſane in hac etiam explicatione aliquid operæ. Vt autem explicatio illa ſine tædio, ac maiori cum fructu conſiderari poſſit, colligemus quaſi hiſtoriam, ex præcipuis antiquitatis Scriptoribus, de origine & progreſſu inuocationis Sanctorum.

Reſponſio ad long. temporis conſuetudinem. Cyprianus. Auguſtin.

HISTORIA DE ORIgine inuocationis Sanctorum.

NOn dubium eſt, multum acceſſurum lucis huic controuerſiæ, ſi ex veris & probatis antiquitatis monumentis, contexatur hiſtorica annotatio, de origine inuocationis Sanctorum. Inde enim non tantum veterum ſententiæ, quas ad ſtabiliendam Sanctorum inuocationem, Pontificij colligere, & oſtentui habere ſolent, recte explicari poterunt, ſed præterea multas etiam alias vtiles commonefactiones hæc conſideratio præbebit. Et integram quidem talem narrationem, more & ſtylo hiſtorico formandam aliis eruditioribus, & eloquentioribus concedam. Pro ratione vero noſtri inſtituti, ſimpliciter & breuiter de hiſce capitibus quædam annotabo.

Capita huius hiſtoricæ narrationis.

I. Quod optimis & puriſſimis Eccleſiæ temporibus, Chriſti ſcilicet & Apoſtolorum. Imo in primitiua etiam ſeu vetuſtiſſima Eccleſia, poſt Apoſtolorum

ſtolorum

ſtolorum tempora, prorſus ignota fuerit inuocatio Sanctorum.

II. Quibus temporibus, & à quibus authoribus ſpargi cœperint ſeminaria ratiocinationum, de orationibus beatorum in cœlis pro Eccleſia.

III. Quòd illam opinionem primò, vt priuatum, non autem tanquam publicum & authenticum dogma Eccleſiæ, authores habuerint.

IV. Quod illi ipſi authores Sanctos tunc nondum inuocauerint, ſicut in Pontificia Eccleſia fit, ſed quod ingens diſſimilitudo ſit inter illas veterum cogitationes, & inter Pontificiam inuocationem Sanctorum.

V. Quomodo ex illis initiis ſenſim progreſſum ſit ad ſpeciem quandam inuocationis.

VI. Quòd in ipſis apoſtrophis compellationũ, falſi ſint patres, ſed de opinione illa dubitare.

VII. Licet cœperint tunc priuatæ quædam & ſingulares veterum quorundam deuotiones (ſicut nominant) quod tamen in publicas Eccleſiæ preces illæ admiſſæ non fuerint, ſed quod priuatis quorundam deuotionibus publica illorum temporum praxis (vt ita loquar) in inuocatione Dei in Eccleſia, recte opponi poſſit.

VIII. Quod antiquis temporibus, cum quidam inuocationem Sanctorum inciperent vſurpare & defendere, alij fuerint, qui eam improbarint & reprehenderint, donec extincta luce doctrinæ, ſuperſtitiones prorſus inualuerunt.

IX. Quod ex incertis & ſuppoſititiis ſcriptis, quæ falſo Patribus tribuuntur, ad ſtabiliendam inuocationem Sanctorum, à Pontificiis proferātur teſtimonia. Hiſce capitibus comprobatis, facilis & plana erit reſponſio ad argumenta ex Patribus adducta.

Non autem inſtituam tractationem, quæ fuerit origo idololatriæ inter Gentes, ab initio mũdi, & quomodo ea etiam in populum Dei, ſub veteri teſtamento irrepſerit, ſed tantum de temporibus noui teſtamenti dicemus, vtque explicatio planior ſit, breuiter primum deſcribemus, qualis tunc fuerit idololatria apud Ethnicos. Ita enim diligentius & rectius ex antitheſi conſiderabitur, qualis doctrina & inuocatio in Eccleſia, primis & optimis temporibus, idololatriæ Gentium oppoſita fuerit. Quomodo poſtea ad illos Gentium δἰαλεγισμὸς (Sicut Paulus nominat Roman. 1.) vtpote rationi humanæ conſentaneos, ſenſim cœperit etiam in Eccleſia fieri quædam inclinatio, donec tandem in manifeſtam ſuperſtitionem res euaſit, quæ ſemel admiſſa, in immēſum creuit, ita vt tandem inter idololatriam Gentium, & inter cultum ac inuocationem Sanctorum, nihil niſi nominum ſeu appellationum tantum mutatio interfuerit, id, quod Ludouicus Viues in Commentariis ſuis, ſuper libros Auguſtini de ciuitate Dei manifeſte fatetur.

Neque vero totam Camarinam de Diis Gentium, de cultu & inuocatione eorum mouebimus, ſed tantum quædam, quantum ad inſtitutam antitheſin neceſſarium iudicabitur, breuiter perſtringemus.

Pleríque igitur inter Gentes, vnum ſummum conſtituerunt Deum, ſed illi alia inferiora numina adiunxerunt ſeu ſubſtituerunt. Ideo, quod exiſtimarent, ſupremam illam numinis maieſtatem ſublimiorem eſſe, quam vt vel ſingulas mortalium res curare velit, vel à miſeris & indignis hominibus adiri poſſit: Inferiores verò Deos aditu faciliores eſſe, & affici cura rerum humanarum, ac quia apud ſummum illum Deum authoritate valeant, poſſe hominibus ea, quæ petunt, conficere, & impetrata ad homines perferre. Inde confict ianta varietate Dij cœleſtes, aërij, terreſtres, marini, ſyluestres, tutelares, penates: inter quos quaſi diſtributa fuit, per certas procurationes, adminiſtratio vniuerſi, præfecti peculiares patroni, regionibus, prouinciis, ciuitatibus, familiis, domibus, elementis, frugibus, pecoribus, opibus, morbis, artibus, opificiis, &c. Pleni ſunt omnium Poëtarum libri, quomodo homines inferiores illos Deos coluerint & inuocarint, & quomodo Dij illi ſic culti & inuocati, mortalium cauſas, ſuis interceſſionibus apud ſummum Deum egerint: Quomodo etiam, vt ſuorum ſupplicum negotia eò melius conficerent, & petita impetrarent, gratiam & merita ſua coram ſummo illo Deo, prolixe allegarint. Hæc quia vulgata, & in lectione Poëtarum, vbique obuia ſunt, hoc loco non repetemus, ſed tantum ex Euſebio & Auguſtino, de Platonicorum opinione quædam adſcribam, quæ inſtitutam antitheſin illuſtrare poterunt.

Verus Deus ſummus, ſub quo alia numina inferiora.

Officia & beneficia Deorum intermediorū.

Libri Poëtarum.

Platonici enim inter ſummum Deum, & inter homines, duplices conſtituerunt mediatores, quorum interceſſione & opera, mortalium preces ad Deum perferrentur, & negocia conficerentur, Dæmones ſcilicet & animas defunctorum. Quos enim in hac mortali vita, de genere humano præclare meritos eſſe cognouerant, eorum animas poſt mortem, vt Deo propiores factas, & curare res humanas, & iis plurimum apud Deum prodeſſe poſſe, opinabantur. Ita Æneas patrem ſuum defunctum inuocat: Nunc pateras libate Ioui, precibuſque vocate Anchiſen genitorem. Et Euſebius de præparatione Euangelica, lib. 15. dicit ex Platonis & Stoicorum ſententia, duplices eſſe patronos mortalium in cœlo apud Deum, Dæmones ſcilicet & Heroas. Et Dæmones eſſe οὐσίας ψυχικὰς, eſſentias ſpirituales. Animas vero à corporibus ſeparatas eſſe ἥρωας. Et libro 12. citat ex Platone de legibus hanc ſententiam. Defunctorum animæ virtutem quandam habent, qua poſt mortem (ἐπιμελοῦνται) res humanas in fidem curamque ſuam recipiunt, & iis præſunt. Et addit Plato, diſputationes, in quibus illa continentur, veræ quidem ſunt, ſed nimium prolixæ. Credere vero oportet, & aliis de huiuſmodi rebus opinionibus & narrationibus, cum & multæ & valde antiquæ ſint. Hæc Plato.

Platonicorum Dij mediatores inter Deum ſummum & homines.

Euſebius.

Auguſtinus verò in libris de ciuitate Dei plenius ex Platonicis, Apuleio & Porphyrio opinionem illam explicat, vt libro 8. capite 14. dicit, Platonicos aſſignare Diis locum excelſiſſimum, hominibus infimum, Dæmonibus medium, capite 16. & 17. Dicunt Dæmones obſequiis donisque placari, gaudere honoribus, diuerſis ſacrorum ritibus oblectari, & in eis ſi quid neglectum fuerit, commoueri, donis inuitari, honoribus mulceri, religione coli, capite 18. Hunc honorem ipſis ideo deferri, vt quando iuxta Platonem nullus Deus miſcetur homini, iſti ad Deos perferant preces hominum, & inde ad homines impetrata, quæ poſcunt, vt homo eos patronos ad-

Auguſtinus de mediatoribus Platonicorum.

habeat,per quos illum Dij exaudiunt, capite 20. Vrgens cauſa cogit dęmones medios inter Deos & homines agere, vt ab hominibus auferant deſiderata, & ad eos referant impetrata, capite vigeſimo primo. Ab hoc & ipſi dæmones putantur colendi,per quos Dij poſſint,& quid in rebus humanis agatur addiſcere,& vbi oporteat hominibus ſubuenire, capite 22. Ita eſſe medios dæmones inter Deos & homines, tanquam internuncios & interpretes,qui hinc ferant petitiones noſtras,inde referant Deorum ſuppetias,quia meritis ſuperiores ſint hominibus, cap. 23. Apuleius dicit dæmones hominibus apud Deos neceſſarios eſſe,vt inter homines, Deóſque quadam medietate verſentur, capite 25. per dæmonum medietatem ambiendum ad beneuolentiam ſeu beneficentiam Deorum,cap.26. Æſculapij mundanus homo, id eſt, corpus iacet in monte Lybiæ, reliquus vero, vel potius totus (ſi eſt homo totus in ſenſu vitæ) melior remeauit in cœlum: omnia etiam nunc hominibus adiumenta præſtans infirmis numine ſuo, quæ ante ſolebat medicinæ arte præbere. Item Hermes in cognominis ſui patria conſiſtens, omnes mortales vndique venientes adiuuat atque conſeruat. Iſin vero vxorem Oſiris, tam multa bona præſtare propitiam, quantis ſcimus obeſſe iratam. Item opinantur dæmones ex hominum mortuorum animis extitiſſe:Libro 9.capite 2. Per dæmones tanquam medios Diis conciliari affectat, & ſtudet. Capite nono, Dæmones mediatores ſunt inter homines & Deos,per quos ad Deorum amicitias homines ambiant. Capite vndecimo, dicunt & animas hominum dæmones eſſe, & ex hominibus,ſi meriti boni ſint,fieri lares, ſi mali, lemures ſeu laruas. Cap. 25. Quærunt mediatores, per quos arbitremur nobis peruentionis gradus ad Deum eſſe moliendos.Cap.18. Dicunt dæmones mediatores viam præbere ad Deum. Idem libro 8. cap.13. Putant Deos malos ſacris placandos eſſe,ne lædant,bonos autem vt adiuuent inuocandos. Has ſententias de Platonicorum opinionibus ex Auguſtino, ideo primo loco adſcripſi, vt eò facilius & rectius inſtitui poſſit ea, de qua ſupra dictum eſt, antitheſis. Cum illis enim Platonicorum opinionibus,in re ipſa tantum appellationibus immutatis, prorſus conueniunt ea, quæ Pontificij de mediatoribus, ſuffragiis, patrociniis, meritis, ope & auxilio Sanctorum tradunt,ſicut ex ipſorum libris ſupra monſtrauimus.

Hermes.

Dæmones ex animabus mortuorum.

Vera inuocationis doctrina opinionibus Ethnicorum a Christo & Apoſtolis oppoſita.

Sed videamus iam qualem doctrinam de vera inuocatione Dei, Chriſtus & Apoſtoli, iſtis Ethnicorum opinionibus oppoſuerunt. Et diabolos quidem ſeu malos ſpiritus, non eſſe colendos & inuocandos ſeu adorandos, Chriſtus manifeſte tradit Matth. 4. Quia vero apud Deum ſunt ſancti & electi Angeli, qui emittuntur ad miniſterium ſaluandorum: Sunt etiam animæ iuſtorum, quæ apud Deum in cœlo viuunt, ſicut concio cœleſtis Hieruſalem deſcribitur, Ebr.12.Num igitur Scriptura Canonica tradit, infima reduci ad ſumma,hoc eſt, homines habere acceſſum ad Deum per hæc media,hoc eſt,per interceſſiones, patrocinia & merita Angelorum & beatorum in cœlis, quorum auxilium in inuocatione implorandum ſit?

Ex Platonicorum certe ratiocinationibus hoc ſequeretur.Et Philo,qui Apoſtolorum temporibus vixit, cum Platonicæ Philoſophiæ adeo deditus eſſet, vt de ipſo vulgò diceretur, ſicut Hieronymus notauit, ἢ Φίλων πλατωνίζει ἢ Πλάτων φιλωνίζει, opinionem Platonicam de dæmonibus,ad animas ſeu Spiritus iuſtorum defunctorum tranſtulit.Ita enim in libro de execratione ſcribit.Iudæi tres habent aduocatos, & interceſſores apud Patrem. I. Bonitatem patris. II. Priſcos Gentis conditores,qui nudis animis pro filiis & filiabus indeſinenter efficacibus precibus ſupplices, hoc honore digni habiti ſunt à patre, vt facile exaudiantur. III. Habent profectum pœnitentium.

Philo Platonicam Philoſophiam inuexit in Eccleſiam Iudæorum.

Philo de Iudæorum aduocatis apud patrem.

Et ita quidem Philo platoniſat: Chriſtus verò & Apoſtoli, nec de Angelis, nec de ſpiritibus beatorum tale quid tradunt, ſed docent: Vnum nos habere Mediatorem & aduocatum apud Patrem, Ieſum Chriſtum, qui appareat vultui Dei in cœlis, interpellans & intercedens pro nobis: per hunc affirmat Scriptura, nos habere acceſſum ad Deum, addita promiſſione, Quicquid patrem in nomine huius Mediatoris petierimus, ratum fore. Chriſtus igitur & Apoſtoli docuerunt,inter Deum & homines, propter peccata & indignitatem noſtram omnino opus eſſe Mediatore,ad quem inuocatione confugiendum ſit,vt cauſam noſtram ſuſcipiat,& eam patrocinio ſuo apud patrem agat & conficiat. Illud verò officium Mediatoris,nec Angelis,nec beatorum ſpiritibus in cœlo,ſed ſoli Chriſto vnico mediatori tribuunt. Et contra Platonicos aſſeuerant,Deum ipſum res noſtras curare, & velle ipſum à nobis per Chriſtum inuocari. Et quidem Chriſtus addit ſententiam excluſiuam: Nemo venit ad Patrem, niſi per me.

Quid Scriptura doceat de mediatore.

Dignum verò eſt obſeruatione, quod tempore Chriſti & Apoſtolorum, illis ipſis humanæ rationis cogitationibus, ex quibus Platonici ſuam opinionem de Mediatoribus extruxerant, quidam non Ethnici tantum, verum etiam pij moti, & in eam hallucinationem adducti fuerunt, quòd tentarunt ea tribuere, vel Sanctis Dei, vel Angelis, & quæ Platonici dæmonibus, & heroibus ſuis tribuerunt: ſed grauiter & feriò fuerunt reprehenſi & prohibiti, ac ſolum Deum in nomine Chriſti adorare, & inuocare iuſſi ſunt.

Initio N. Teſtamenti pij reprehenduntur, quod ſanctis vel Angelis tribuerunt quæ Platonici Dæmonibus & Heroibus.

Notæ enim ſunt hiſtoriæ Actorum 10.& 14. Apocalyp.19. & 22. Et Coloſſ.2. Paulus eorum ſeductionem cauendam eſſe docet, qui prætextu humilitatis, θρησκείαν Angelorum docebant. Quam ſententiam Theodoretus ita exponit:humilitate vtentes hoc conſulebant dicentes: Vniuerſorum Deorum nec cerni,nec comprehendi, nec ad eum poſſe perueniri, & oportere per Angelos diuinam ſibi beneuolentiam conciliare. Ipſa igitur argumenta, quare Angeli & Sancti, iuxta Pontificiorum traditionem, ſint inuocandi,& agitata, & refutata ſunt tempore Apoſtolorum. Et in nouo Teſtamento,omnes piorum preces diriguntur ad Patrem per Chriſtum, non autem vel ad Angelos,vel ad beatos in cœlo. Damnatos quia Deum fugiunt, oſtendit Scriptura, prętérito Deo ad Sanctorum inuocationem conuerti,ſed fruſtra, Luc.16.

Angelorum mediationem Paulus refutauit.

Hæc in præcedentibus plenius & diligentius ſunt explicata. Nunc tantum antitheſin inter opinio-

Digitized by Google

opiniones Gentium, & inter doctrinam CHRISTI & Apoſtolorum, de inuocatione notare volui. Cui addatur hæc obſeruatio, quod inter Iudæos qui CHRISTI & Apoſtolorum doctrinam repudiabant, ſpargi tunc cœperit opinio de inuocatione mortuorum, ſicut ex Philone oſtendimus, cum Iſaiæ tempore Patres ita orarint: Abraham ignorat nos, Iſraël neſcit nos, Tu pater noſter. Hæ antitheſes multas vtiles præbent commonefactiones.

Inuocatio Sanctorum poſt Apoſtolorum tempora, diu incognita fuit Eccleſia primitiua.

Porro etiam poſt Apoſtolorum tempora, vſq; ad annos à nato CHRISTO ducentos & vltra ignota fuit in primitiua Eccleſia inuocatio Sanctorum, nec de interceſſionibus & patrociniis beatorum in cœlis, illa ætate dogma vllum fuit in Eccleſia. Cum enim patres illius temporis, cōtra ſuperſtitiones Gentium, qui Dæmones & Heroas, tanquam mediatores inter Deum & homines colebant & inuocabant, multa grauiter & prolixe diſputarent & ſcriberent, nullibi, nunquam & nuſquam, vel Sanctis Angelis, vel beatis defunctorum ſpiritibus, tale quid tribuerūt, cum tamen antitheſis, ſi Eccleſia illorum temporum ita ſenſiſſet, hoc requireret. Sed ſolum Deum per Chriſtum, vnicum Mediatorem colendum, adorandum & inuocandum docuerunt, & hanc fidem ſanguine ſuo obſignarunt. De animabus iuſtorum à corpore ſeparatis, multa diſputant, ſed quod in cœlo patroni & aduocati ſint eorum qui in terris viuunt, hoc prorſus ignorant.

Forma publica inuocationum, in primitiua Eccleſia.

Extant deſcriptiones apud eius ætatis ſcriptores, de publica forma inuocationis, quæ tunc vſitata fuit in Eccleſia, vt apud Clementem 7. Stromatum, Iuſtinum Apologia ſecunda, Tertullianum in Apologetico capite trigeſimo. Solum autem Deum in nomine Chriſti inuocatum fuiſſe legimus, nulla facta mentione, vel patrocinij, vel inuocationis, ſiue Angelorum, ſiue Sanctorum. Hæc certa & manifeſta ſunt, nec opus eſt aliquot ſententias inde deſcribere, cum integris libris & iuſtis tractatibus, illa ab ætatis illius ſcriptoribus explicata extent. Imo hæreticos illorum temporum, vſos fuiſſe inuocationibus Angelorum, teſtatur Irenæus, libro primo, capite vigeſimo tertio. Et capite trigeſimoquinto ponit formam inuocationis: O Angele te oro, &c. Quidam etiam coluerunt & inuocarunt Cain & Iudam: eos enim, ſicut Auguſtinus ſcribit, exiſtimarunt eſſe fortiſſimæ virtutis. Audi vero, quid illis hæreticorum inuocationibus Irenæus opponat, libro ſecundo, capite quinquageſimooctauo, Eccleſia, inquit, per vniuerſum mundum varias gratias à Deo accipiens, in nomine Chriſti perficit. Non inuocationibus Angelicis facit eas aliquid, ſed munde & pure & manifeſte orationes dirigens ad Dominum, qui omnia fecit, & nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti. Vides Irenæum non ponere hanc antitheſin. Hæretici inuocant commentitios Angelos & falſos Sanctos, vt Cain & Iudam, Eccleſia vero inuocat veros Angelos & veros Sanctos. Sed Eccleſia, inquit, per vniuerſum mundum, non vtitur inuocationibus Angelicis, ſed orationes dirigit ad Deum in nomine Chriſti. Hoc ſane illuſtre teſtimonium eſt.

Hæretici inuocarūt Angelos. Irenæus.

Cain & Iudas inuocati.

Antitheſis vera inuocationis tempore Irenæi.

Euſebius.

Oratio Polycarpi morientis.

Extat etiam apud Euſebium libro quarto, capite decimoquinto, in Epiſtola Eccleſiæ Smyrnenſis, oratio Polycarpi, qua poſtrema vſus eſt, cum in rogo iam palo alligatus eſſet. In illa oratione, Deum nominat quidem Deum Angelorum & poteſtatum, & omnis creaturæ, ac vniuerſi generis iuſtorum, qui viuunt, inquit, coram te, in conſpectu tuo. Non autem inuocat vel Angelos, vel ſpiritus illos iuſtorum, nec patrocinij aut ſuffragij illorum meminit, cum tamen fateatur ipſos eſſe & viuere coram Deo, Sed patrem, filium & Spiritum ſanctum inuocat & glorificat, per æternum Pontificem Chriſtum.

De honoribus & monumentis martyrum in primitiua Eccleſia, quæ poſtea ſeminaria præbuerunt inuocationi Sanctorum.

Porro martyres illa ætate in magno habitos fuiſſe honores, non eſt dubium. Irenæus enim libro 3. ca. 20. dicit, Hæreticos, qui fingebant Chriſtum non vere eſſe paſſum, etiam martyres ſpreuiſſe, & vituperaſſe eos, qui propter Domini confeſſionem occiduntur. Et addit: Cum inquiretur ſanguis eorum & gloriam conſequentur, tunc à Chriſto confundentur omnes, qui inhonorauerunt eorum martyrium. Eccleſia vero, ſicut Epiſtola Smyrnenſis narrat, martyrum oſſa honorifice condidit, & in illo loco ſolebant συνάγεσθαι, hoc eſt, Eccleſiaſticos conuentus celebrare, maximè annuo martyrij ipſorum die, quē pulcherrima appellatione vocarunt γενέθλιον diem natalem, ſeu natalitia, eo, quod miſeram hanc vitam cum meliori commutaſſent, & ex morte in veram ac cœleſtem vitam, vere iam regenerati eſſent. Et inde quidem Pontificij conantur ſuam inuocationem Sanctorum probare & ſtabilire, quando legunt, veterem Eccleſiam apud monumenta martyrum ſolitam Eccleſiaſticos conuentus tractatione verbi, adminiſtratione Sacramētorum, & exercitiis orationum celebrare. Sed quæ fuerit primitiuæ illius Eccleſiæ ſententia, illuſtri narratione explicatur in Epiſtola illa Smyrnenſi. Et quia ſubſequentibus temporibus, illæ συνάξεις ad monumēta martyrum, occaſionem & ſeminaria præbuerunt, ad cultus & inuocationem Sanctorum: grata Eccleſiæ debet eſſe Smyrnenſis illa Epiſtola, quia perſpicue oſtendit, & affirmatiue & negatiue, qua opinione primitiua Eccleſia martyrum memoriam celebrarit. Narrat enim illa Epiſtola, & Gentes, & Iudæos apud præfectum inſtitiſſe, ne Polycarpi corpus Chriſtianis traderetur, addita hac ratione: Ne relicto crucifixo Polycarpum inciperent σέβειν colere. Quomodo vera Eccleſia Chriſtum colit? Certe ſicut Epiſtola ad Hebræos perpetuum Chriſti Sacerdotium deſcribit, quod ſcilicet pro peccatis noſtris mortuus ſit, & reſuſcitatus iam ſit in dextera patris, merito vnicæ ſuæ oblationis & interceſſione apparens vultui Dei pro nobis, vt ſit aduocatus noſter, & Pontifex in iis, quæ apud Deum nobis agenda ſunt, interpellans pro nobis, vt per ipſum accedētes ad Deum, miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus ad ſalutem & ad auxilium opportunū, Hebræorum 2. 4. 7. & 9. Audi vero quid Eccleſia Smyrnenſis illis Gentium & Iudæorum calumniis reſpondeat: Ignorant, inquiunt, quod neque Chriſtum, qui pro ſalute eorum, qui in toto mundo ſaluandi ſunt, paſſus eſt, vnquam relinquere, neq; aliquem alium colere poterimus. Qua igitur opinione, qua ſententia & intentione memorias martyrum celebrarunt in primitiua Eccleſia? Reſpondet Epiſtola Smyrnenſis: Chriſtum tanquam filium Dei adoramus, martyres vero tanquam diſcipulos & imitatores Domini, diligimus, ἀξίως ſicut dignum eſt, propter inſuperabilem erga

Epiſtol. Smyrnenſis. Eccleſia oſſa martyrum honorificè condidit, non autem eos interceſſores in orationibus coluit.

Natalitia martyrum.

Conuentus Eccleſiaſtici ad monumenta martyrum.

Qua via cur Eccleſia martyrum memoriam celebrauerit. Negatiua. Solus Chriſtus in Eccleſia.

Affirmatiua. Cultus martyrum in primitiua Eccleſia.

Digitized by Google

regem & præceptorem ſuum beneuolentiam, quorum & nos conſortes & diſcipulos fieri optamus. Et in fine: Celebramus diem natalitium Polycarpi. εἴς τε τὴν τῶν προηθληκότων μνήμην, καὶ τῶν μελλόντων ἄσκησιν καὶ ἑτοιμασίαν, hoc eſt, memoriam eorum, qui certamen ſuum iam decertarunt, & ad ſequentium exercitationē & præparationem, ſiue vt Ruffini paraphraſis habet, vt ſequentium animi ad præceſſorum viam inſignibus exemplis ſuſcitentur, audientes ipſos ob certamina celebrari, & iam corona incorruptionis ornatos, ac brauio incomparabili donatos eſſe. Hæc enim ſunt Smyrnenſium verba. Scripta autem fuit Epiſtola illa circa annum Domini 160. Vnde manifeſtum eſt primitiuam Eccleſiam, poſt Apoſtolorum tempora, in memoriis martyrum, nō propoſuiſſe hominibus ſuffragia & patrocinia, per interceſſiones & merita Sanctorum in cœlo: Sed recitata & celebrata fuiſſe certamina martyrum, quæ pro fide Chriſti pertulerunt, addita ex verbo Dei prædicatione, quibus iam coronis ac brauiis ornati eſſent: idq; ideo, vt auditorum animi ad imitationem ſuſcitarentur, & ad ſimilia certamina, propoſitis martyrum coronis & brauiis, præpararētur & animarētur. Facta fuerunt etiam ibi vota ad Deum, vt Eccleſia in hac miſeriarum valle militans, conſors & ſocia fieret martyrum, cum in virtutibus eorum in hac vita, tum in coronis & brauiis in æterna vita, ſicut Græca verba votum illud eleganter & ſignificanter exprimūt, ὧν γένοιτο καὶ ἡμᾶς συγκοινωνοὺς γενέσθαι: in voto autem illo, non martyres, ſed ipſum Chriſtum filium Dei inuocarunt, ſicut Epiſtola illa inquit.

Collectio ſuperſtitum.

Cum hac confeſſione Eccleſiæ Smyrnenſis, conſentiunt ea etiam, quæ ſub nomine Dionyſij in Eccleſiaſtica Hierarchia ſcribuntur, capite 3. Refert enim, in adminiſtratione Euchariſtiæ, ſolita ex ſacris tabulis recitari nomina eorum, qui piè ſanctéq; vixerunt, & in Domino obdormierant. Sed quæ fuerunt cauſæ, & qui fines illius ἀναῤῥήσεως: Num vt homines docerentur, ad interceſſiones, ſuffragia, patrocinia, opem, & auxilium Sanctorum, inuocatione ſua confugere? ſicut Pontificius Canon inquit: Quorum meritis & precibus concedas, vt in omnibus tuæ protectionis muniamur auxilio. Hoc vero Dionyſius nequaquam dicit, ſed cauſas nominationis Sanctorum has deſcribit. I. Vt viuentes ad imitationem prouocarentur, & ad exemplum beatorum ſanctè viuere, & piè in Domino mori docerentur. II. Vt Sancti illi prædicarētur eſſe non mortui, ſed viui, qui ex morte ad vitam vere diuinam tranſlati iam eſſent. III. Vt oſtenderetur eos eſſe in memoria apud Deum. Nouit enim Deus, qui ſui ſunt. Et precioſa eſt in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. IV. Quando altari impoſita ſunt venerabilia ſymbola, per quæ Chriſtus σημαίνεται καὶ μετέχεται, ſignatur & ſumitur, ſtatim, inquit, adeſt deſcriptio Sanctorum, vt indicetur indiuidua ipſorum coniunctio, & ſacratiſſima vnio cum Chriſto.

Dionyſius.

Memoria Sanctorum in actione Euchariſtiæ.

Cauſæ nominationis Sanctorum Dionyſii.

Hæc de cœtibus Eccleſiaſticis apud monumenta martyrum, & de recitandis nominibus Sanctorum, diligenter ſunt obſeruanda, quomodo inſtituta & obſeruata fuerint in primitiua Eccleſia. Illa ipſa enim poſtea, cum non eo modo, eo fine & ea ſimplicitate, in Eccleſia obſeruarentur, ſed additis nouis opinionibus alio inflecterentur, facta fuerunt tandem ſeminaria cultus & inuocationis Sanctorum, ſicut mox oſtendemus. Adeo periculoſum eſt, in Eccleſia aliquid ſine verbo Dei inſtituere, etiamſi principio nihil videatur habere incommodi.

In primitiua igitur Eccleſia, vſque ad annos ducentos poſt Chriſtum natum, dogma de ſuffragiis, patrociniis, interceſſionibus, meritis, ope, auxilio & inuocatione Sanctorum in cœlis, prorſus ignotum fuit: & longe alia tunc fuit, ſicut oſtēdimus, ratio venerationis Sanctorum, quam quæ poſtea inuecta eſt. Cumque iuxta Tertulliani dictum aduerſus Praxeam, id ſit verum, quodcunque primum id ſit adulterium, quodcunque poſterius, non difficile erit, vel ex hac ſola obſeruatione, de hac controuerſia iudicare.

Tertull.

Vide autem aſtum Pontificiorum. Cum enim veris primitiuæ Eccleſiæ teſtimoniis deſtituantur, & tamen intelligant non leue eſſe præiudicium, quod Eccleſia primis, optimis & ſinceriſſimis temporibus per annos ducentos, inuocationem Sanctorum ignorauit, ex ſuppoſititiis ſcriptis, & ex locis quibuſdam mala fide detortis, teſtimonia conquirere conantur, fucum facturi ſimplicioribus, quaſi ab ipſis Apoſtolorum temporibus inuocatio Sanctorum ſemper in Eccleſia fuerit. Ita ex commentitia Epiſtola Anacleti citant, pro omnibus aſſiduam apud Deum, omnium Sanctorum effundi orationem. Ex Miſſa ſuppoſititia Iacobi citant: Communem orationem agamus Mariæ & omnium Sanctorum, vt precibus & interceſſionibus eorum, omnes miſericordiam conſequamur. Recens vero Lipomānus & Surius, ſub veterum nominibus, nouas cōfarcinarunt legendas, vt videantur non deſtitui, vel vetuſtiſſimis primitiuæ etiam Eccleſiæ teſtimoniis. Ibi Aurelianus inuocat Martialem his verbis: Adſit nobis ille de cœleſtibus, vt orationibus eius muniti, mereamur hæreditatis æternæ participes adſciſci in regnum Dei. Ibi Cyrus ſcriba inuocat Leontium martyrem, per quem inquit, Deus ſui regni partem nobis concedat. Sed ex fabulis non probantur dogmata.

Ex apocryphis & ſuppoſititiis ſcriptis Pontificij conantur inuocationem aſtruere pro traditione Apoſtolica.

Epiſtola Anacleti.

Miſſa Iacobi.

Lipomannus & Surius.

Periouius vero ex Iuſtino conatur inuocationem Sanctorum probare. Vt autem Lector iudicare poſſit, quis ſit candor, & quæ fides Pontificiorum, locum adſcribam ex ſecunda Apologia, pagina 137. Obiectio erat, Vos Chriſtiani eſtis athei. Iuſtinus vero reſpondet: Fatemur nos talium (νενομισμένων) qui putantur eſſe Dij, atheos eſſe: ſed non veri Dei, ἐκεῖνον γὰρ πατέρα καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ υἱὸν (ἐλθόντα καὶ διδάξαντα ἡμᾶς ταῦτα, καὶ τὸν ἄλλον ἑπομένων, καὶ ἐξομοιουμένων ἀγαθῶν ἀγγέλων στρατὸν) πνεῦμά τε τὸ προφητικὸν, σεβόμεθα καὶ προσκυνοῦμεν, hoc eſt, Nos patrem, & qui ab ipſo eſt, filium (qui venit & docuit hæc nos, & reliquum exercitum aliorum bonorum Angelorum, qui ipſum ſequuntur & ipſi aſſimilantur) & ſpiritum Propheticum colimus & adoramus. Hoc Periouius ita deprauat, quaſi ſenſus ſit: Nos adoramus Patrem, Filium, Angelos & Spiritum ſanctum. Quæ ſententia prorſus & manifeſte impia eſt. Ita enim Angeli cum ipſo Deo, imo ſupra Spiritum ſanctum adorarentur. Cum Iuſtinus alludens ad locum, Epheſios tertio, hoc tantum dicat: Filium Dei, eam ſapientiam, quam hominibus reuelauit, etiam Angelis pateféciſſe, ſicut ſententia manifeſta eſt, ſi verba legantur in parentheſi.

Periouius.

Refutatio.

Alij

Ex Irenæo.

Alij locum Irenæi allegant, qui libro quinto dicit: Vt virginis Euæ virgo Maria fieret aduocata. Sed ſi lector rem ipſam conſideret, ſententia plana erit. Maria enim annis ferme quater mille poſt Euę lapſum & nata eſt, & cōcepit Chriſtum. Quis igitur vel per febrim ſomniabit, Euam tunc cum eſſet virgo, inuocaſſe Mariam aduocatam ſuam, quæ nondum nata erat? Et Mariam in cœlo apud Deum aduocatam fuiſſe Euę virginis, id eſt, priuſquam illa ab Adamo cognoſceretur, cum Maria tunc nondum nata, nedum aſſumpta eſſet? Hoc certe quam abſurdum ſit, quilibet ſanus iudicare poteſt. Nequaquam igitur hoc ſenſit Irenæus, ſed confert hęc duo inter ſe, quantum mali per Euam virginem mundo illatum, & quantum boni per Mariam virginem, eo, quod Chriſtum peperit, mundo collatum ſit. Et in hac collatione atque in hāc ſententiam, Mariam nominat Euę aduocatam, quod Irenęus ſine dubio Gręcè ſignificantius dixit. Interpres enim eius & obſcurus & infelix fuit, ſicut alibi diximus. Firmum igitur & fixum contra omnes cauillationes manet, quod inuocatio Sanctorū, primitiuæ Eccleſię, per annos ducentos, ignota prorſus fuerit.

QVANDO ET A QVIBVS ſpargi cœperint ſeminaria inuocationis Sanctorum in Eccleſia.

Prima ſeminaria cultus & inuocationis Sanctorum poſt mortem Apoſtolorum & eorum auditorum. Origenes.

VIDEAMVS iam quando, à quibus, & quomodo cœperint ſeminaria ſpargi, & via ſterni ad cultum & inuocationem Sanctorum. In tota autem vera antiquitate, inter omnes patres, Origenes primus eſt apud quem ſeminaria illa inueniuntur. Et hoc ipſo nomine, opinio de inuocatione Sanctorum, merito ſuſpecta habetur, quod ſeminaria eius, ab Origene authore initium ſumpſerunt. Factum enim hoc eſt illo tempore, cum hāc vitam iam reliquiſſent omnes illi, qui & Chriſtum & Apoſtolos audiuerant. Et notum eſt quid Euſebius lib. ca 32. ex Egeſippo de illis temporibus ſcribat: Eccleſiam ſcilicet, vſque ad illa tempora, virginem puram & incorruptam manſiſſe, poſtquam autem generatio illa prætériiſſet, tunc errores, quaſi conſpiratione facta nudo vertice in Eccleſiam, velut in vacuam domum, irruiſſe. De ipſo etiam authore Origene, nota ſunt veteris Eccleſiæ iudicia apud Epiphanium, Tomo 2. lib. 1. hæreſi 64. Et Hieronymi ad Pammachium & Oceanum, qui inquit: Origenem laudaui interpretem, non dogmatiſten, ingenium, non fidem. Item: Credite experto, venenata ſunt illius dogmata, & aliena à Scripturis ſanctis, vim Scripturis facientia, &c.

Iudicia Eccleſiæ veteris de Orig. Epiphanij. Hieronymi.

Illis igitur temporibus, & ab illo authore, circa annum Domini 240. ſpargi cœperunt ſeminaria inuocationis Sanctorum. Et operæpretium eſt, conſiderare, qualia fuerint initia, & qui ſecuti ſint progreſſus. Non enim ipſa ſtatim inuocatio mortuorum, cum reliquis idolomaniis, quas inde ſecutas eſſe, in præcedentibus oſtendimus, primo impetu nudo, quod dicitur, capite, in Eccleſiam irrūpit. Sed Origenis tempore, primum diſputari cœpta eſt opinio illa, vt non abſurda nec inconueniens. Animas beatas, vt quæ membra adhuc ſint vnius corporis nobiſcum, & caritatem non abiecerint, in altera etiam vita ſolicitas eſſe de ſalute noſtra, atque pro nobis, fratribus ſuis orare apud Dominum.

Initia & progreſſus inuocationis ſanctorum. Primo opinio beatos orare pro nobis.

Hæc vero opinio, quia nec ſententiis nec exemplis Canonicæ ſcripturæ euidenter demonſtrari poterat, ſed tantum ex apocryphis ſcriptis, & ex traditionibus, veriſimilitudinem quandam præ ſe ferebat, inter priuatas diſputationes & cogitationes repoſita, non autem inter publica Eccleſiæ dogmata, illis quidem temporibus relata fuit.

Teſtimonia huius opinionis, ex apocryphis & traditionibus.

Hæc ita ſe habere, manifeſte ex Origene oſtendi poteſt. Ita enim ſcribit Homil 3. in Cantica: Omnes Sancti, qui de hac vita deceſſerunt, habētes adhuc caritatem erga eos, qui in mundo ſunt, ſi dicantur curam gerere ſalutis eorum, & iuuare eos precibus ſuis, atq; inteructu ſuo apud Deum, NON ERIT INCONVENIENS. Scriptum namque eſt in Machabæ. libris ita: Hic eſt Hieremias Propheta Dei, qui ſemper orat pro populo.

Origenes dubitatiuè diſputat.

Non inconueniens.

Idem in Ioſue ca. 13. inquit: EGO SIC ARBITROR, quod omnes illi, qui dormierunt ante nos patres, pugnent nobiſcum, & adiuuent nos orationibus ſuis. Ita namque etiam quendam de ſenioribus magiſtris audiui dicentem, &c.

Sic arbitror.

Magiſter ſenior dixit.

Audis teſtimonia, non ex Scriptura Canonica, ſed ex Apocryphis, & ex traditionibus. Atque ideo de opinione illa dicit Origenes: NON EST INCONVENIENS, EGO SIC ARBITROR. Mox tamen, ſicut fieri ſolet ex diſputationibus fieri paulatim cœperunt aſſeuerationes. Nam ſuper Numeros cap. 31. Origenes dicit: Quis enim dubitat, quod ſancti quique Patrum, & orationibus nos iuuent, & geſtorum ſuorum confirment atque hortentur exemplis? Ita etiam tractatu 27. in Matth. allegoriſans ſtructuram templi inquit: Diſcipuli, cæterique Sancti, non ſolum nunc, ſed etiam modo ante conſpectum Chriſti intercedunt.

Secundo ex opinione fit aſſeueratio. Origenes.

CAPVT III.

SED has vel diſputationes vel aſſertiones, fuiſſe illis temporibus priuatas, nequaquam autem publica & recepta Eccleſiæ dogmata, Origenes ipſe diſerte pronunciat in Epiſtola ad Romanos, lib. 2. pagina 345. his verbis: Iam vero ſi etiam extra corpus poſiti Sancti, qui cum Chriſto ſunt, agunt aliquid & laborant pro nobis ad ſimilitudinem Angelorum, qui ſalutis noſtræ miniſteria procurant, habeatur hoc quoque inter occulta Dei, nec chartulæ committenda myſteria, &c. Sicut igitur Eccleſia diligenter diſtinxit inter ſcripta Canonica, quæ publice in Eccleſia, tanquam regula fidei & fundamentum Eccleſiaſticorum dogmatum, legebantur, & inter ſcripta apocrypha, quæ priuatim quidem cognoſcebantur, non autem publice in Eccleſia legebantur, nec peculiaria dogmata inde extruebantur, vel confirmabantur: Ita accuratum illis temporibus ſeruatum fuit diſcrimen inter publica Eccleſiæ dogmata, & inter opiniones priuatas & apocryphas, qualem hanc, de interceſſione Sanctorum eſſe, ipſe Origenes pronunciat.

Opinio priuata non publicum dogma.

Atq; hæc cum ita ſe habeant: Pontificij tamen non verentur Origenem adducere teſtem, probaturi inuocationem Sanctorum, ſemper in Ec-

Pontificiorum candor in Origenis teſtimoniis allegandis.

cleſia receptam & probatam fuiſſe. Cum enim Origenis nomine, multa ſuppoſititia & falſa ferantur, ex illis pſeudographis Pontificij cauſæ ſuæ ſuffragia conquirunt. Ita extat lamentum, quod Eraſmus pronunciat, non eſſe ab Origene ſcriptum, nec ab Hieronymo verſum, ſed eſſe figmentum alicuius indocti. Ac Gelaſius diſtin. 15. expreſſe dicit, librum de pœnitentia Origenis eſſe apocryphum. Et tamen Pontificij inde tanquam ex Origene authore, inuocationem Sanctorum probant, quia figmentum illud loquitur: Incipiam me genibus proſternere, & deprecari vniuerſos Sanctos, vt mihi non audenti petere Deum, ſuccurrant. O Sancti Dei, vos deprecor, vt procidatis miſericordiis eius pro me miſero: Heu mihi pater Abraham deprecare pro me, ne de finibus tuis aliener, quos valde cupiui, &c.

Lamentatio Origenis.

Gelaſius de lib. Orig. de pœnitentia.

Eodem modo feruntur Homiliæ in diuerſos, quas conſtat non eſſe Origenis. Et tamen Lindanus, tantum non ouans, ſed triumphans, conatur inde probare, vniuerſalem fuiſſe conſuetudinem in Eccleſia, inde vſque a b Apoſtolorum temporibus inuocandi Sanctos. Quia ſcilicet ibi Homilia 3. ſcribitur: Patres ſecundum voluntatem Dei mandaſſe, celebrari memoriam innocentum ſempiternam in Eccleſiis, vt eis interceſſio filiorum apud Deum prodeſſet.

Homiliæ Origenis. Lindani triumphus.

Atriani etiam cuiuſdam Commentaria in Iob ſub Origenis nomine leguntur, atque inde etiam Sanctorum inuocationem probant Pontificij. Author enim ille li. 2. dicit: O beate Iob, ora pro nobis miſeris, vt nos miſericordia Dei protegat & eripiat, &c.

Origenes in Iob.

Sed Origenes ipſe, etiam ſi eo, ſicut dictum eſt modo, de orationibus Sanctorum cœperit diſputare, illam tamen conſequentiam nō modo non texit inde: Beati in cœlo orant pro nobis, ergo ſunt inuocandi: Sed eam ex profeſſo reiicit, li. 8. contra Celſum. Reſpondens enim ad illud Celſi argumentum. Supremo Deo non poſſe diſplicere, ſi alij etiam inferiores, quos Dæmones appellabant, cum ſint amici Dei, votis & ſupplicationibus colantur, vt hominum cauſas apud ſupremum Deum adiuuent: Dicit quidem Chriſtianos non tales Dæmones agnoſcere, ſicut Gentes fingunt, ſed ſcire Angelos eſſe miniſtros Dei, & beatos ipſius amicos. Non autem dicit Eccleſiam loco Dæmonum Gentilium, Angelos & beatos inuocare, ſed fidem Eccleſiæ ita deſcribit, pag. 755. Ipſi Deo omnibus præſidenti, per vnigenitum ipſius filium ſupplices vota offerimus, cui ſupplicamus, quandoquidem noſtrorum ſit ille delictorum propitiatio, vt tanquam Pontifex noſtras offerat Deo preces. Et pagina 760. Deus namque & ſolus eſt adorandus, vnigenitusque & primogenitus omnis creaturę Deus verbum ſuppliciter eſt, & vt Pontifex deprecandus, vt noſtras quæ ad te peruenerint preces, ad Deum referat.

Origenes de conſequentia Papiſtica. Sancti orant pro nobis: Ergo ſunt inuocandi.

Orig. contra Celſum.

Fides Eccleſiæ de inuocatione Sanctorum tempore Origenis.

Pag. 762. Quod ſi Angelorum multitudinem cupimus, vt in nos ſe clementius gerat, illa multitudo cognatos ſibi & amicos hos fecerit, quos ſuam viderint erga Deum pietatem imitari, ita vt eorum opitulentur ſaluti, qui Deum & inuocent, & ex animo deprecentur, & ad eorum beneficium concedant, qui Deum ſupplicando adorent, quem ipſi item & adorant, & ſuppliciter venerantur.

Et pag. 773. Quanto rectius egerit, vt Deo ſe credat præſidi rerum, per Ieſum doctrinam nobis huiuſmodi ſuggerenti, ab eoque omnem cum opem, tum & tutelam depoſcat, à ſanctis Angelis & iuſtioribus cæteris prodeuntem. Et tandem pag. 774. ad Celſi ſimilitudinem (quæ columen eſt Papiſticę inuocationis) ſicut ſcilicet inter homines, non ipſi tantum Principes ſeu Reges ſupplicationibus placandi ſunt, ſed primo potentiores, & ſecundum hos Reges: Ita reſpondet, vt confirmet ſolum Deum placandum & inuocandum eſſe, & qui Deum placatum habet, ei ſimul & amicos Dei placatos eſſe. Et iis, qui Deum inuocant, Angelos & Spiritus beatos, nec vocatos vltra vna precari Deum, vt non opus ſit illos peculiaribus votis ſeu ſupplicationibus inuocare & placare. Verba Origenis hæc ſunt: Licet plena ſit hæc vita exemplorum, quod primum potentiores placentur, & ſecundum hos reges, vnus tamen nobis placandus eſt Deus, & vt propicius ſit exoptandum, qui vtique & pietate & virtute placatur. Quod ſi quos alios velit præter Deum omnipotentem placatum iri, Celſus intelligat, ſicut corpus hoc cum mouetur, & vmbram habet ſe ſubſequentem, ſic item, & qui ſummum Deum placarit, & illius amicos propicios vt habeat, ſequitur, Angelos ſcilicet, animaſque & Spiritus cæteros beatiores, quippe qui ſimul ſentiant, quinam Dei ſint benignitatem promeriri. Nec ſolum ſe hi erga digniores quoſque propicios reddunt, ſed & Deo gratificari volentibus opitulantur, hiſque & placatiorem hunc faciunt, vnaque & ſupplicant & precantur. Ita vt affirmare id auſim, vel hominibus vltro, quæ potiora ſunt, animo deſtinantibus, Deoque ſupplicantibus, poteſtates illas innumeras, nec vocatas quidem, vltro Deum vna comprecari, generique noſtro adeſſe. Ita ille.

Origenes de argumento Papiſticorum ... à ſimilitudine & more ... aulatum.

Origenis igitur tempore, inuocatio Sāctorum nondum fuit. Cœpit quidem ille diſputare de orationibus beatorum, & licet dicat (affirmare auſim) tamen priuata & Apocrypha fuit tunc illa opinio, non autem publicum & receptum Eccleſiæ dogma, ſicut ipſius Origenis verbis oſtendimus. Quod enim Origenes dicit: Maneat inter occulta, nec chartis committatur, hoc Græci vno verbo vocant ἀπόῤῥητον. Et tamen ex illa ſua diſputatione de orationibus beatorum, nequaquam conſequens vult eſſe Origenes, Angelos & Spiritus beatorum, eſſe votis & ſupplicationibus colendos, imo præcipuum Pontificiorum argumentum, ex aulicis ſupplicationibus petitum, Origenes in Celſo refutat.

Origenis tempore nondum fuit inuocatio Sanctorū ſed in diſputatione venit.

Operæ precium tamen eſt conſiderare, quomodo priuata & Apocrypha illa diſputatio Origenis de orationibus beatorum, paulatim progreſſu temporis, vires maiores acquiſierit. Nam ex Apocryphis Machabæorum libris, & ex traditionibus opinio illa primum inchoata, mox apparitionibus ſeu ſpectris ſtabiliri cœpit. De Potamiena enim, quę ex Origenis Schola prodiit, & martyrio celebris facta eſt, ſcribit Euſebius li. 6. ca. 5. quod tunc cum ad martyrium duceretur, Baſilidem Ethnicum, propter exhibita humanitatis quædam officia, iuſſerit bono eſſe animo ἐξαιτήσασθαι γὰρ αὐτὸν ἀπαλλαγέντα, ſe enim poſt diſceſſum ſuum pro pœna ipſius (eo, quod ſententiam damnationis in Potamienam tuliſſet) depreca-

Apparitionibus & ſpectris ... opinio de inuocatione Sanctorum.

precaturam Dominum ſuum, & non multo poſt beneficiorum remunerationem ipſi repẽſuram. Et addit Euſebius Baſilidem, cum non multo poſt conuerſus, & ob confeſſionem in vincula coniectus fuiſſet, narraſſe: Potamienam triduo poſt martyrium, noctu ſibi aſtitiſſe, & coronam capiti ſuo impoſuiſſe, ac dixiſſe, ſe pro ipſo Dominum deprecatam (ὠξαιτήκασθαι) & petita impetraſſe. Subiungit etiam Euſebius quoſdam ſcribere, alios plures Alexandrinos, illis temporibus confertim ad Chriſti doctrinam acceſſiſſe, eo, quod Potamiena in ſomnis apparuiſſet, & ipſos ad fidem vocaſſet. Et hæc quidem mirifica eſt hiſtoria (Spiritus ſcilicet mortuorum infideles ad fidem vocare) carens verbi Dei exemplo, imo pugnans cum expreſſa Scripturæ ſententia, Ieſaię 8. Luc. 16. Ideo etiam Euſebius addit, ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὧδε ἐχέτω. Sed hæc quidem ita ſe habeant. Omnibus vero temporibus, apparitiones ſeu ſpectra multum turbarunt in doctrina religionis. Inde enim multæ factæ ſunt diſceſſiones à verbo Dei, & multa ſine verbo, imo contra verbum Dei, ex ſpectrorum apparitionibus recepta ſunt.

Abſurdiſſ. fabula.

Mortuorum apparitiones religioni ſemper nocuerunt. Fons inuocationis mortuorum, miracula ad monumenta martyrum.

Porro ad ſtabiliendam opinionem illam de interceſſionibus beatorum, præter Apocrypha teſtimonia ex Machabæis, præter traditiones & apparitiones mortuorum, acceſſit quartum etiam, Miracula ſcilicet. Cum enim Deus ad monumenta Martyrum varia ederet miracula, vt doctrinam & fidem, pro qua Martyres paſſi fuerant, illuſtri teſtimonio, contra perſecutorum blaſphemias apud poſteros confirmaret, ac gloriam, in quam aſſumpti erant Martyres, conſpicua indicatione, inter totius mundi contumelias, teſtatam faceret, vt ita reliqui ad amplectendam fidem Chriſti incitarentur, & in ea ita corroborarentur, vt pro eius confeſſione non dubitarent, nec detrectarent, extremum vel fortunarum, vel vitæ diſcrimen adire: Hoc poſtea ſedatis perſecutionum procellis, & remiſſo ardore confeſſionis ac martyrij, de orationibus & auxiliis Sanctorum communi perſuaſione plerique interpretari cœperunt. Inde ſubſequentibus temporibus, tanquam confeſſum & indubitatum dogma, publice etiam tradi cœpit, quod Origenis tempore, vt probabilis tantum & priuata opinio habebatur: Beatorum ſcilicet orationibus viuentes adiuuari, commemorationes etiam ſeu memorias Martyrum, ſicut Cyprianus loquitur lib. 2. epiſt. 6. annuis paſſionis ipſorum diebus, & conuentus ſolennes in iis locis, vbi exuuiæ ipſorum conditæ erant, accepto ex vetuſtate more, quem ſupra ex Epiſtola Smyrnenſi, & ex Dionyſio deſcripſimus, diligenter retinebant. Sed celebrationes iſtas, præter & contra piæ vetuſtatis obſeruationem, nouis opinionibus trãſformabant, ideo ſcilicet eas frequentandas, vt Martyrum orationibus adiuuentur. Inde paulatim fieri cœpit inclinatio ad ipſam inuocationẽ Sanctorum. Quæ inclinatio, quibus initiis cœpta, quibus progreſſibus aucta, quomodo ſæpius vel aperte reprehenſa, vel tacite, oppoſita vera doctrina de inuocatione Dei, & veteri conſuetudine de memoriis Martyrum, repreſſa fuerit, donec adhæreſcentibus ſubinde ſub deuotionis ſpecie, ſuperſtitionis ſeminariis, & Epiſcopis partim diſſimulantibus propter vulgi perſuaſiones

Publici dogmatis loco haberi cœpit, beatorum orationibus viuentes iuuari.

Memoria martyrum ſine ſuperſtitioſo ritu erat pia.

Inclinatio ad inuocationem Sanctorum.

(ſicut Auguſtinus fatetur Epiſt. 118. Ego, inquit, multa huiuſmodi propter nonnullarum, vel ſanctarum, vel turbulentarum perſonarum ſcandala deuitanda, liberius improbare non audeo, tam multis præſumptionibus plena ſunt omnia) partim priuatas ſuas, vt vocant, deuotiones, in Eccleſiam inuehentibus, ſuperſtitio tandem prçualuit, & paulatim admiſſa, immenſum creuit: Cumque vbi conſiſteret, non inueniret in tam craſſim & tetram idolomaniam, ſicut ſupra oſtendimus, euaſit, cuius nunc pleroſque inter ipſos Pontificios pudet: Illam hiſtoriam ex certis veterum monumentis, quanta fieri poterit breuitate & perſpicuitate, colligemus. Hæc ipſa enim nuda hiſtorica annotatio, ſine prolixiori, vel explicatione, vel refutatione, multa vtiliter monebit, & totam hanc controuerſiam, quod ad ſententias veterum attinet, quæ pro ſtabilienda Sanctorum inuocatione afferri ſolent, recte illuſtrabit.

Hiſtoria de initio & incrementis inuocationis Sanctorum.

Mota igitur & ſparſa primum ab Origene circa annum Domini 240. diſputatione illa de orationibus beatorum ſpirituum, non tamen ſtatim inſecuta eſt inuocatio. Firma enim & fixa retinebantur adhuc illa Scripturæ principia, inuocationem eſſe cultum, ſoli Deo debitum, Iuxta illa dicta: Dominum Deum tuum adorabis, & illum ſolum coles. Inuoca me in die tribulationis: Quiſquis nomen Domini inuocauerit ſaluus erit: Effunde iram tuam in Gentes, quę nomẽ tuum non inuocauerunt. Ideo cum Celſus obieciſſet, Non ſolum Deum orandum, verum etiam beatis ſpiritibus, qui Deo aſſiſtunt, ſupplicandum: Origenes hoc negat, & tantum dicit, eos, qui vnum Deum per Chriſtum inuocant, & pietati ſtudent, habere Angelos & beatos Spiritus, non vocatos orationis ſocios & comprecatores. Item, ab ipſo & vno Deo poſcendam eſſe opem & tutelam, ad quam Deus pro ſuo beneplacito, Angelos & beatorum Spiritus (de quo tamen ipſe etiam Origenes dubitat) adhibet. Hæc bene & diligenter notentur.

Origenis ætate, anno circiter 240. ignorat inuocationem Sanctorum.

An beatis Spiritibus ſupplicãdũ.

Non multo vero poſt, circa annum Domini 250. Cyprianus apud Latinos alium & nouum gradum addidit. Quia enim viuẽtes mutuo pro ſe orant, & in hac vita Scripturæ exemplo alter alterius orationibus ſe recte commendat, ſicut illis temporibus vſitatum erat, quod lapſi eos, qui ob confeſſionem fidei in vinculis detinebantur, adibant, & ipſorum ſe orationibus commendabant, vt Deo & Eccleſiæ reconciliarentur, lib. 3. & epiſt. 18. Cyprianus igitur & inde, atque etiam ex hypotheſi Origenis, de interpellationibus Sanctorum in altera etiam vita, non quidem mortuos inuocauit, ſed viuentes priuſquam ex hac vita diſcederent, admonere cœpit, vt poſt mortem ſui apud Deum memores eſſent. Ita lib. 1. epiſt. 1. ad Cornelium inquit: Memores noſtri inuicem ſimus, vtrobiq; pro nobis ſemper orantes. Et ſi quis noſtrum prior diuinæ dignationis celeritate præceſſerit, perſeueret apud Deũ noſtra dilectio, pro fratribus & ſororibus noſtris apud miſericordiam patris, non ceſſet oratio. Et lib. 2. de habitu virginum, inquit, Durate fortiter, ſpiritualiter pergite, peruenite feliciter, tantum mementote tunc noſtri, cum incipiet in vobis virginitas honorari. Hæc vero noua & priuata eſt Cypriani deuotio, ſine Scripturæ & anti-

Cypriani ætate anno 250. noua deuotio orta.

Martyres viui rogantur, vt poſt mortem ſui apud Deum ſint memores.

Digitized by Google

quitatis exemplo ſuſcepta. Quæ licet excuſari poſſe videatur, propterea quia eos, qui adhuc in hac vita conſtituti erant, alloquitur, quia tamen caret Scripturæ teſtimonio & exemplo, gradum poſtea fecit ad inuocationem eorum, qui ex hoc ſeculo iam diſceſſerant.

Suppoſititia & pſeudopigrapha Cypriani.

Quæ vero præterea ex Cypriani vel ſuppoſititiis, vel Pſeudopigraphis citantur, merito non curamus, vt quod in Sermone de Stella & Magis ſcribitur, paruuli ab Herode occiſi, ſecretorum conſcij diuinorum, clementiam Dei pro noſtris exorant laboribus. Item facti ſunt ſupremi capitolij Senatores & Iudices, nonnullis veniam obtinentes immeritis, aſſiſtuntque miſerationibus & vltionibus diuinis, &c. De Apocrypho vero ſcripto de conuerſione Cypriani in Nazianzeno poſtea dicemus.

Seminaria inuocationis mortuorum Arrij tempore repreſſa: quod ſolus Deus inuocandus ſit.

Porro poſt Cyprianum, cum Arriana hæreſis Chriſto honorẽ diuinitatis detraheret, & orthodoxi ipſum verum Deum eſſe, inter cætera argumenta inde etiam probarent, quia in Scriptura & inuocetur & inuocari iubeatur: Repreſſa aliquantulum & aliquandiu fuerunt ſeminaria illa inuocationis Sanctorum. Loquimur autem non de incertis, Apocryphis & ſuppoſititiis ſcriptis, quæ recens magna copia, ſub titulo venerandæ vetuſtatis à Pontificiis in theatrum produci cœperunt, ſed de certis probatorum authorum ſcriptis.

Euſebij opinio de interpellationibus Sanctorum.

Ita Euſebius retinet quidem anticipatam opinionem, de interpellationibus Sanctorum, ſed inuocationem eorum nec docet, nec vſurpat, ſed Chriſto gloriam perferendi preces noſtras ad patrem relinquit, lib. 10. hiſtor. Eccleſ. in vita Conſtantini. Frigide autem, ne dicam ridiculè facit Euſebius, quod opinionem illam, de orationibus Sanctorum, ex Platone probare conatur, & quidem illis verbis, quibus fatetur opinionem illam non facile probari poſſe, ſed tamen credi debere. Nam de præparatione Euangelica lib. 12. ex Platone de legibus hanc ſententiam, & hæc verba Euſebius deſcribit: Certe defunctorum animæ virtutem quandam habent, qua vel poſt mortem rebus humanis auxiliantur. Vera enim hæc opinio eſt, ſed niſi prolixis rationibus probari non poteſt. Credere autem oportet huiuſmodi ſermonibus, quoniam à priſcis valde viris traditi ſunt. Hæc eſt Platonica Euſebij demonſtratio de ſuffragiis Sanctorum.

Platonica ratio Euſebij de Sanctorũ orationibus.

Lactantius.

Hilarius.

Lactantius vnum Deum docet inuocandum. Hilarius vero in Origenicis ſuis allegoriis de montibus & auribus Dei, (vt ſolet Græcorum floſculis ornatus incedere, ſicut Hieronymus inquit) diſputat quidem de interceſſionibus Angelorum, in Pſalmum 129. Item de cuſtodiis & præſidiis Apoſtolorum, Patriarcharum, vel potius, vt inquit Angelorum. In Pſalmum 124. Non tamen vel Angelos, vel Sanctos, ſed vnum Deum inuocat, & honorem inuocationis ideo communicat Chriſto, quia credit ipſum verum eſſe Deum. Et rationẽ addit in Pſal. 124. Adeſt enim, & cum fideliter inuocatur, per naturam ſuam præſens eſt, & ei, qui in eum credit, aſſiſtit. Et dignum eſt obſeruatione, quod Origenicam illam Hilarij allegoriam, qua in Pſalm. 124. de montibus vtitur, Auguſtinus ex profeſſo ita inuertit, vt inde inuocationis & auxilij honorem Sanctis adimat, & ſoli Deo vindicet, in libro de paſtoribus cap 8. Vide quia non in montibus tibi ſpes eſt. Auxilium meum, inquit, à Domino, qui fecit cœlum & terram. Noli putare iniuriam te facere montibus ſanctis, quando dixeris: Auxilium meum non in montibus, ſed à Domino, qui fecit cœlum & terram. Ipſi montes hoc tibi clamant, 1. Corinth. 1. vt ſecurus ſine illa iniuria montium, dicas auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terram. Non ſolum tunc tibi non ſuccenſebunt montes, ſed tunc amabunt, tunc magis fauebunt. Si in ipſis ſpem tuam poſueris contriſtabuntur. Angelus multa diuina & mira oſtendens homini, ab homine adorabatur, ille tanquam leuantem oculos in montem, reuocans ad Dominum ait: Noli facere, illum adora, nam ego conſeruus tuus ſum, & fratrum tuorum. Hæc Auguſtinus.

Auguſtinus Hilarij ſententiam inuertit.

Athanaſius de inuocatione.

Athanaſius vero hoc argumento ſæpius probat, Chriſtum eſſe verum Deum, quia eius auxilium in neceſſitatibus inuocatur, vt oratione ſecunda contra Arrianos, Sancti non poſtulant à creato aliquo, vt ſit auxiliator. Chriſtus ergo, cuius auxilium Sancti inuocant, eſt verus Deus. Et oratione tertia: Creatura non adorat creaturam, ſed Deum. Chriſtus ergo, qui adoratur, Deus eſt. Et in libro de incarnatione verbi, ex inuocatione ſeu adoratione probat: Verbum habitare in Chriſto, non vt in reliquis Sanctis, ſed perſonaliter. Inquit enim: Si adoras hominem Chriſtum, eo, quod ibi inhabitet Dei verbum, eadem opera adora quoque Sanctos ob Deum, qui ibi domiciliũ habet. Cumque ex hoc Athanaſij fundamento, inuocatio creaturarum prorſus ſubuertatur, tamen ex pſeudopigrapho & ſuppoſititio quodã ſermone, de ſanctiſſima Deipara, conantur Pontificij etiam ſub Athanaſij nomine, inuocationem ſuam Sanctorum ſtabilire, quia ſcilicet ſuppoſititius ille Athanaſius ita inquit: Et iam audi filia Dauidis & Abrahæ, & inclina autem tuam in preces noſtras, & ne obliuiſcaris populi tui, neque noſtri, qui ſumus de familia & domo patris tui. Ad te clamamus, recordare noſtri ſanctiſſima virgo, & retribue nobis pro exiguis iſtis eloquiis magna dona, ex diuitiis gratiarum tuarum, tu quæ gratia plena es. Item intercede hera & Domina, & regina & mater Dei pro nobis.

Suppoſititius Athanaſius.

Hactenus igitur per annos à nato Chriſto 350. & amplius, Eccleſia inuocationem Sanctorum in publica (vt ita dicam) praxi ignorauit. Tãdem vero circa annũ Domini 370. per Baſilium, Nyſſenum & Nazianzenum, in publicos Eccleſiæ conuentus, occaſione orationum panegyricarum, inuehi cœpit, eodem tempore, cum abiiſſem authoribus, Monachatus ex Ægypto & Syria in Græciam introduceretur. Et videtur hæc ſiue portio, ſiue appendix Monachatus fuiſſe. Inter Monachos enim illos, perſuaſionẽ de inuocatione Sanctorum, aliquantò ante in ſolitudinibus priuatim receptam & vſurpatam fuiſſe, ex vitis Palladij & Theodoreti (ſi tamen γνήσια ſunt omnia) non obſcure colligitur. In publicos vero Eccleſiæ conuentus, nondum manifeſtè & exertè introducta & recepta fuerat. Sed Baſilius Nazianzenus, & Nyſſenus, primi fuerunt, qui eam ex priuatis & Monachorum deuotionibus, & vulgi perſuaſionibus, in Eccleſiam inuexerunt. Cum enim in Rhetorum Scholis educati, eloquentiæ laudem

Baſilius, Nyſſenus, Nazianzenus inuocationem Sanctorum publicè in Eccleſiam inuexerunt, Rhetoricis ſuis Apoſtrophis. Inuocatio Sanctorum Monachis ſuit uſitata.

Digitized by Google

laudem & haberent & affectarent, non contenti fuerũt pia illa antiquitatis ſimplicitate, qua eam in commemorationibus martyrum vſam fuiſſe, ſupra ex Smyrnenſis Eccleſiæ Epiſtola, & Dionyſio oſtendimus, ſed orationes panegyricas declamatoriis floſculis & Rhetoricis apoſtrophis, & quæ præterea ad figuram πανηγυρικὴν pertinent, ita exornarunt, vt opinionem de comprecationibus & auxiliis Sanctorum, quæ Origenis tempore apocrypha & priuata erat, tanquam publicum dogma in immenſum exaggerarent, & ad compellationes eorum, quoniam memoriam celebrabant, orationem conuerterent, atque ita figuram orationis ad formam inuocationis declinarent: Cuius tamen exempla nec ex Scriptura, nec ex vetuſtiori & puriori Eccleſia habebant.

Et hæc de figuris declamatoriis non affingimus illis patribus, ſed ipſi has præbent iudicationes. Nam de Apoſtrophe & Proſopopœia oratoria, ipſe Nazianzenus exempla luculenta oſtẽdit, vt oratione in ſanctum Paſcha, vbi inquit: O Paſcha, magnum & ſacrum, totiuſque mundi expurgatio. Tecum enim tanquam cum animato aliquo colloquar. Et oratione 1. in Iulianum. Audite hæc omnes Gentes. Omnes enim appello magno præconio. Audite populi, tribus, linguæ, ætas omnis, & qui nunc viuitis, & qui dehinc naſcituri eſtis. Et vt maius mihi ſit præconium, omnis cœlorum exercitus, omneſque Angeli audite. Audi & tu quoque magni Conſtantini anima (εἴ τις αἴσθησις) ſi quid ſentis, & reliquorum Chriſtianorum Imperatorum. Item voco ad hanc panegyrin omnes animas, &c. Et mox, Quid hoc rei eſt Imperatorum diuiniſſime? Cogor enim illum tanquam præſentem & audientem inculpare, licet cum Deo conſtitutum, ac in tantum ſegregatum, quantum etiam ad melius tranſiuit regnum. Et in ſecunda oratione in fine prolixa apoſtrophe Iulianum mortuum compellat. Et talia exempla in carminibus ipſius multa ſunt. Eodem modo, licet de orationibus mortuorum, declamatoriis aſſeuerationibus vtantur, non tamen diſſimulant, ſe de illa opinione non prorſus certos eſſe, ſed dubitare, ſicut mox oſtendemus.

Operæ precium autem eſt conſiderare, quod Baſilius, non ex Scripturæ vel teſtimoniis, vel exemplis, nec ex publicis veteris Eccleſiæ ritibus, ſed ex vulgi & mulicrcularum priuatis deuotionibus, Sanctorum inuocationem in panegyres ſuas inuexerit.

Ex veteris quidem Eccleſiæ ritu hoc retinet, ſicut inquit in Gordium martyrem. Eius feſtum celebramus, qui in huiuſmodi die certamen pro Chriſti morte ſubiit. Et cum vitam Sanctorum exponimus, primo Dominum per ſeruos ſuos glorificamus. Deinde iuſtos ipſos laudamus, & populum per honeſtorum factorum narrationem exhilaramus. Item, nõ noſtris indigent laudibus ornati, ſed nos ipſorum vitæ hiſtoria & cõmemoratione, imitationis gratia indigemus. Quid verò ipſe ex vulgi opinionibus & narrationibus, de miraculis & apparitionibus attexat, ex oratione in Manantem martyrem manifeſtum eſt. Inquit enim: Quę quiſque in memoria habet, ad mentem reuocet. Mementote martyris, quotquot illo per ſomnia potiti eſtis, quotquot in hoc loco conſtituti συνήγορον ipſum in precationibus habuiſtis, quibus (ὀνόματι κληθεὶς) nominatim vocatus, in operibus aſtitit, quos peregrinantes reduxit, quos ex infirmitate reſtituit, quibus liberos iam defunctos reddidit, quibus vitæ terminum prorogauit. Hęc in commune conferte & inter viuos mutuo, quæ quiſque nouit, ei, qui non nouit, diſtribuite, quæ ignorat ab eo, qui nouit, accipiat, &c.

Eodem modo Homilia in 40. martyres, non dicit ſicut quædam verſio habet: Qui premitur ad hos confugiat, qui lætatur hos oret, ſed recitatiue vulgi & mulicrcularum concurſum exponit. Qui tribulatur ad quadraginta confugit, qui lætatur ad ipſos decurrit, ille vt moleſtiarum ſolutionem reperiat, hic vt res ſecundæ ipſi conſeruentur. Hoc loco mulier pia pro liberis orans deprehenditur, marito peregrinanti reditum, infirmo ſanitatem petens. *Conſuetudo & opinio vulgi mulierculaurũ.*

Inde verò Baſilius erumpit in oratorias exclamationes. Hi ſunt qui regionem noſtram, (διαλαχόντες) inter ſe partiti, velut turres muniunt, non vno loco ſe ipſos concludentes, ſed multis iam locis hoſpites facti, &, quod paradoxon eſt, non ſingulatim diuiſi ad ſuſcipientes accedunt, ſed omnes ſimul ſunt, & apud ſingulos omnes ſunt. O ſufficiens beneficentia, paratum Chriſtianis auxilium: Eccleſia martyrum. Quantum laborares, vt vnum aliquem reperires, qui pro te Dominum (δυσωποῦντα) exoratum placaret, quadraginta iam ſunt, &c. Cum his martyribus fiant preces veſtræ. O communes generis humani cuſtodes, boni curarum (κοινωνοὶ) ſocij, precationis ſynergi, legati potentiſſimi, &c. *Exclamatio, eſt'q; ſine Scriptura.*

Et hæc licet extra Scripturam, ſine verbo Dei & citra exemplum primitiuæ Eccleſiæ πανηγυρικῶς declamitentur, ita vt interceſſionis Chriſti, ne verbo quidem mentio fiat, quaſi ipſe gubernatione Eccleſiæ ſe abdicaſſet, & adminiſtrationis ſuæ munera ſpiritibus defunctorum, qui vbique omnibus adſint, diſtribuiſſet, quod contra perpetuum regni & ſacerdotij Chriſti officium pugnat, & ab Auguſtino, ſicut poſtea annotabimus, non conceditur. Tamen videre eſt, quanta in doctrina religionis, & in exercitiis pietatis inclinatio fiat, quando ad præſumptas vulgi opiniones magnorum & eloquentium virorum accedit autoritas. Factis enim talibus initiis à Baſilio, mox longius progreſſum fuit ab illis, qui Baſilium admirabantur ac ſuſpiciebant.

Nyſſenus enim, Baſilij frater, oratione in Theodorum martyrem, inquit: Qui reliquias attingũt, martyri tanquam omnibus partibus integro & vigẽti ſupplicant, vt pro ſe apud Deum legationis munere fungatur, vt Dei miniſtrum appellant, qui quando vult, inuocatus munera impetret. Et mox: Tu verò, quæcũque te ora tenet, huc ad nos veni. Nos enim te vocantem viciſſim vocamus. Quocirca ſiue ſublimi in æthere moraris, ſiue cœleſtem aliquam abſidem circumuertis, ſiue inter Angelorum choros conſtitutus, Dominum adoras, iſtis omnibus parumper intermiſſis, ad nos, qui te colimus & honoramus, accede. Multis beneficiis indigemus, tu legationis munere apud communem Regem pro nobis fungere. Quamquàm vitam hanc tranſcendiſti, humanas tamen neceſſitates non ignoras, impetra *Nyſſenus Baſilij frater, ſectator in inuocationibus.*

HH h

nobis pacem. Nos quidem, quod hactenus ſarti tecti ſeruati ſumus, tibi acceptum referimus, ſed in poſterum etiam ſecuritatē poſtulamus. Quod ſi maiori opus ſit auxilio, fratrum tuorum martyrum chorum adhibe, vna cum omnibus ſupplica: Multorum preces iuſtorum, nationum & populorum crimina diluant. Petrum admone, Paulum excita, Ioannem aduoca, vt Eccleſiarum ſolliciti, curam ſuſcipiant. Idem in vita Ephrem, Tu verò aſſiſtens vitæ principi, omnium noſtrum recordare, nobiſque peccatorum veniam impetra. Et in vita Meletij: Iam facie ad faciem Deum alloquitur, & erroribus noſtris veniam implorat, &c. Hæc qualia ſint, ſi ad Scripturę Canonem exigantur, manifeſtum eſt. Primitiua certe Eccleſia, ita nec ſenſit, nec docuit. & poſtea etiam Auguſtinus ea, quæ à Nyſſeno aſſeuerantur, improbauit, vt de præſentia martyrum, quodque neceſſitates viuentium videant, & quod auxilium Sanctis ſit acceptum referendum.

Vita Ephrem.

Vita Meletij.

Auguſtinus hanc Nyſſeni ſententiam improbat.

Illas ſemitas non antiquas ſane, ſed admodum tunc recentes, ſecutus eſt iiſdem temporibus etiā Nazianzenus. Si enim ſepoſita norma & lucerna Scripturæ noſtris pauliſper cogitationibus indulſerimus, facilis & procliuis eſt in hanc ſiue opinionem ſiue deuotionem inclinatio. Eſt enim ſingularis & mirifica ſuperſtitum affectio erga eos qui hinc diſceſſerūt, præſertim quorum virtutes admiramur, vel quibus familiariter vſi fuimus. Inde enim Gentes ſuos Heroas & Dæmones fecerunt, ſicut Plutarchus in Romulo deſcribit. Nazianzenus igitur ex humana illa affectione, non ex Scriptura, inquit, oratione in Baſiliū: Nunc in cœlis degit, ibiq; pro nobis, vt arbitror, ſacrificia offert, ac pro populo orat. Licet enim nos reliquerit, non tamen omnino reliquit. Tu autem ſacrum & diuinum caput, ex alto nos reſpice, & carnis ſtimulum, aut tuis ſiſte precibus, aut fortiter me ferre perſuade, totamque vitam nobis in melius permuta. Cū verò emigrabimus nos ibi tuis excipe tabernaculis. In Athanaſium: Tu autem è ſupernis, propicius nos reſpice, & populum hunc dirige, noſque in pace foue, in certamine dirige, & cum temetipſo ſtatue. Et in Cyprianum: Tu verò ab alto propicius nos reſpice, noſtrumque ſermonem & vitam dirige, & ouile hoc paſce, ac lupos abige &c. Atque ita quidem rapidis & quaſi aureis, panegyricarum declamationum fluminibus, ſtipulæ ſeu quiſquiliæ inuocationis Sanctorum in Eccleſiam, non multò ante annum Domini 400. inuehi cœperunt.

Nazianzenus nomen Baſilij ep[...] inuocatio am[...]plectitur.

Vt arbitror.

Inuocatio Sanctorum inuecta circa annum 400.

Conſiderandum autem eſt in hiſtoria illorum temporum, quod non vbique & ab omnibus, pro certis, veris & Catholicis dogmatibus, receptæ fuerint panegyricæ illæ declamationes. Cuius illuſtre hoc eſt argumentum, quod ipſi authores panegyrici, inter ipſas Rhetoricas exaggerationes, dubitationem ſuam non diſſimulant: quodque coguntur declamatorias ſuas figuras mitigare. Nazianzenus enim declamitans Baſilium in cœlis pro populo ſacrificia offerre & orare, addit parentheſin (ὡς οἶμαι vt arbitror) Et in Epitaphio patris ſui dicit quidem: Nunc precibus magis proficit, quam antea doctrina, quāto Deo iam eſt propinquior, dignus effectus Angelicò ordine & parrheſia. Mox autē addit correctionē πείθομαι δ' vt ego mihi perſuadeo: Item εἰ μὴ τολμηρὸν τοῦτο εἰπεῖν, ſi non audax & temerarium eſt hoc dicere. Et quod ante ex oratione i. In Iulianum adduximus: Audi tu quoque Conſtantini anima [...]. Item, Cogor illum tanquam præſentem & audientem compellare. Et in Baſilium: Conſulo, vt in ipſum reſpiciatis (ὡς ὁρῶντος καὶ ὁρωμένου) & quaſi ipſe videat & videatur, ſpiritu præparemini. Omnium verò apertiſſime dubitationem ſuam profitetur in funere ſororis Gorgoniæ. Ibi enim poſt multas apoſtrophas, tandem concludit: Si noſtri honores tibi curæ ſunt, & ſi (τοῦτο γέρας) hæc dignatio loco præmij Sanctis animabus à Deo confertur, (τῶν πιστῶν [...]) vt talia ſentiant, reſciſcant vel intelligant, ſuſcipe & tu ſermonem noſtrum. Hoc certe modo de dogmatibus certis, firmis, & Catholicis, ſeu de articulis fidei, non loquitur Eccleſia, ſed credimus, ſcimus, certus ſermo & omni acceptione dignus, firmiter crede, & nullatenus dubites, &c.

Patres huius ætatis, de hac opinione ipſi dubitarunt.

Porrò obſeruandum eſt hoc, cum nouitatis ſuſpicione tunc laboraret inuocatio Sanctorum, quomodo ex pſeudopigraphis Nazianzenus ſuffragia cōquiſierit. Allegat enim ſcriptum quoddam de pœnitentia ſeu conuerſione Cypriani, quaſi ab ipſo Cypriano conſcriptum, quod ſcilicet is ante conuerſionem magus fuerit, & Chriſtianæ cuiuſdam virginis pudicitiam, per Dæmonem quendam proſtitutorem attentarit, virginem verò illam, cognitis inſidiis Diaboli, aliis omnibus omiſſis, ad Deum confugiſſe, & ſponſum ſuum Chriſtum protectorem feciſſe. Cumque hoc feciſſet, etiam virgini Mariæ ſupplicaſſe, vt virgo virgini periclitanti opem ferret, (καὶ τὴν παρθένον Μαρίαν ἱκετεύουσα βοηθῆσαι παρθένῳ κινδυνευούσῃ) atque hanc fuiſſe viam liberationis puellæ illius, & conuerſionis Cypriani. Ita Nazianzenus.

Suffragia [...] Nazianzenus ex pſeudepigrapho. Liber de pœnitentia Cypriani.

Sed librum illum de pœnitentia Cypriani, apocryphum & ſuppoſititium eſſe, Gelaſius ex authoritate Romanæ Eccleſiæ, diſerte & expreſſe oſtendit diſtinctione decima quinta, cap. Sancta Romana. Et Hieronymus in Catalogo, ac in Commentario Ionæ, dicit: Cyprianum profeſſorem Rhetorices fuiſſe, & conuerſatione ac ſuaſu Cæcilij, occaſione verò lectionis Ionæ, ad fidem Chriſtianam conuerſum. Et ipſe Cyprianus lib. ſecundo, epiſt. ſecunda, contexens hiſtoriam ſuæ conuerſionis, nihil de Magica illa tragœdia dicit.

Quia verò Catholicum hoc eſt, ſicut Lyrinenſis non male definit, quod ſemper, quod vbique, & ab omnibus fidelibus, ex Scriptura conſtanter receptum fuit, addenda eſt & hæc obſeruatio, quod non dubitatum tantum de inuocatione Sanctorum fuit iſtis temporibus, cum ex priuatis vulgi & muliercularum deuotionibus, in Eccleſiam inciperet introduci, ſed diſerte, & quidem magno zelo reprehenſa, & in Catalogum hæreſeon relata fuit ab Epiphanio, qui iiſdem ferme temporibus vixit. Sicut autem hiſtoria Eccleſiæ omnium temporum oſtendit, quando errores plauſibili aliqua ſpecie palliati, in perſonis, ſicut Auguſtinus loquitur, vel multis, vel magnis, libere & vtiliter ſine offenſione Eccleſiæ reprehendi non poterant, quod iidem in aliis perſonis, ſiue minoribus, ſiue paucioribus, vel quando exceſſus committebantur craſſiores, libere fuerunt taxati. (Hoc enim modo Augu-

Lyrinenſis.

Inuocatio Sanctorum hæreſis damnata hoc ipſo tempore.

Epiphanius contra inuocationem Sanctorum.

Digitized by Google

Auguſtinus in Pelagianis damnauit, quæ in pleriſque veterum ſcriptis, totidem ferme verbis leguntur) ita Epiphan. arripit craſſum exceſſum muliercularum quarundam Thracum, in Arabia & in ſuperioribus partibus Scythiæ, quæ in ſella quadrata, expanſo linteo, panem ſeu collyridem proponebant, & offerebant in nomen Mariæ. Illa verò occaſione, multa & varia inuocationis Sanctorum ſeminaria, quæ variis in locis erumpere, & à magnis quibuſdam viris foueri cœperant, magna vehementia taxat & reprimit. Non enim hoc tantum agit, mulieribus non licere ſacrificare, & alia, quæ ad publicum miniſterium, verbi & Sacramentorum pertinent, peragere: Item, ſoli Deo eſſe ſacrificandum: ſed longius progreditur, dicit enim mulierculas illas offerre collyridem, vt ſit profeſſio quod colant & adorent Mariam. Transfert igitur diſputationem illam ab hypotheſi ad theſin, de cultu ſcilicet ad adorationem Sanctorum. Nec verò ignotum mihi eſt Pontificiorum κρησφύγετον, quod fingunt adorationem Sanctorum, non autem inuocationem damnari ab Epiphanio. Et adorationem nimis anguſte definiunt, quando ſcilicet tribuitur alicui, quod ſit eſſentia æterna, infinita, omnipotens, &c. Atqui Epiphanius cum ex profeſſo, & quidem prolixe materiam illam tractet, ne verbo quidem vel innuit ſaltem eam differentiam, quod Sanctos non liceat quidem adorare, tanquam æternos & omnipotentes Deos. Liceat autem ipſos, tanquam legatos apud Deum, & auxiliatores in neceſſitatibus inuocare, & certis cultibus vel votis, vel donatiis placare. Nec Ægyptij, quos Epiphanius Pharaonis filiam, ob nutricationem Moſis, adoraſſe ſcribit, tam amentes fuerunt, quaſi ſenſerint eam ab æterno fuiſſe. Sed quid intelligat per λατρείαν & adorationem, ipſe declarat exemplis, ſicut ſcilicet apud Ieremiam colunt exercitus cœleſtes & reginam cœli. Et ſicut Noe ſacrificium fuit profeſſio, quod beneficium ſeruationis Deo acceptum referret. Et Iacobi ſacrificium fundentis oleum ſuper lapidem, petit panem, veſtimenta, vtque in peregrinatione ſua incolumis reducatur. Talia verò ſacrificia, hoc eſt, talem adorationem, quæ petit beneficia & auxilia in neceſſitatibus, Epiphanius contendit cultum eſſe ſoli Deo debitum. Atque ideo ipſe in principio, & in fine contra Collyridianos implorans auxilium ad errores refutandos, & veritatem illuſtrandam, non Mariam, ſed Deum inuocat, & pro verbo adorãdi vtitur hiſce vocabulis, [illegible] ἐπικαλούμενοι, Deum orantes & inuocantes, vnde manifeſtum eſt, ſub adoratione comprehendi inuocationem, ſicut ſupra hoc oſtendimus.

Status diſputationis Epiphanij de Collyridianis.

Papiſticum diuerticulum de diſcrimine inuocationis & adorationis.

Epiphanius de Sanctorũ adoratione ſeu inuocatione

De adoratione igitur, ſeu inuocatione Sanctorum, Epiphanius ita loquitur contra Antidicomarionitas: Sint Sancti in honore, & quies ipſorum in gloria. Non autem conuenit Sanctos vltra, quam decet, honorare, ſed honorare Dominum ipſorum. Et addit, in Scriptura hoc damnari. Erunt, inquit, mortuis cultum præſtantes, ſicut & in Iſrael coluerunt. Et memorabile eſt quod dicit, ab ipſis Sanctis diſcendum eſſe, qui honores Deo, & qui ſanctis debeantur, nec honores illos, (vt adorationem & inuocationem) quos ipſi Sancti, dum viuerent, Deo tribuerunt, eſſe poſtea vel Sanctis ipſis, vel aliis per errorem tribuendos. Verba Epiphanij hæc ſunt. [illegible], &c. Honor, quem Sancti ſuo tempore Deo exhibuerunt, factus eſt aliis non videntibus, veritas in errorem. Et contra Collyridianos dicit. Quidam contemptim de Maria ſentiunt, & loquuntur, quidam verò in alteram partem declinantes, vltra decorum eam glorificant. Item: Sub prætextu ei[illegible], quod iuſtum eſt, Diabolus ſubiens hominum mentem, mortalem naturam deificans, ſtatuas humanam imaginem referentes expreſſit, vt mortuos adorent, & imagines adorandas introducant, adulterante mente ab vno & ſolo Deo. Reuera ſanctum erat Mariæ corpus, non tamen Deus, virgo erat honorabilis, ſed non ad adorationem nobis data, ſed ipſa adorans eum, qui ex ipſa ſecundum carnem, natus eſt. Atque ideo Dominus dixit ad eam: Quid mihi & tibi mulier? Ne quis exiſtimaret ſanctam virginem excellentiorem eſſe, & nimia eius admiratione in hæreſin dilabatur. Et totam hanc diſputationem, Epiphanius à ratiocinationibus humanarum affectionum reuocat ad normam Scripturę, & argumenta Baſiliana & Gregoriana recte & oblique refutat, ſicut ex collatione facile animaduerti poteſt. Quæ, inquit, Scriptura narrauit? Quis Prophetarum præcepit, hominem adorari? Helias mortem non vidit, ſed tranſlatus eſt. Ioannes ſuper pectus Domini recubuit. Sed neque Helias adorandus eſt, etiamſi in viuis ſit, neque Ioannes προσκυνητός, licet per preces dormitionem ſuam admirandam effecerit. Sed neque Tecla, neque quiſquam Sanctorum adoratur. Non enim dominabitur nobis ἀρχαία πλάνη, antiqua ſeductio, vt relinquamus viuentem, & adoremus ea, quæ ab ipſo facta ſunt, ſicut ſcriptum eſt: Præter creatorem coluerunt creaturam. Si enim Angelos Deus adorari non vult, quanto minus Annæ filiam? Item, Verbum Deus carnem aſſumpſit ex Maria, non tamen vt adoretur virgo, neque vt Deum illam faceret, ſit in honore Maria. Pater verò, & Filius & Spiritus ſanctus adoretur, Mariam nemo adoret. Hoc enim myſterium, nec mulieri, nec viro, ſed Deo (προστέτακται) certo & ſerio mandato attributum eſt. Neque Angeli talem glorificationem capiunt. Conuertatur itaque creatura ad Dominum, vt ſolum Deum colat. Item: Licet ſancta ſit Maria & honorabilis, non tamen ad adorationem. Hæc Epiphanius, qui præterea magno animi ardore, & ſingulari verborum vehementia, contra hæreſin illam, quam à mulieribus dicit profectam, inſurgit, quæ apud ipſum, qui volet, legat. Tota verò illa Epiphanij diſputatio, rectius intelligetur, ſi, vt dixi, conſideretur qualia circa illud tempus initia inuocationis Sanctorum, ex muliercularum deuotionibus, ſicut Baſilius fatetur, in Eccleſiam inuehi cœperint. Ideo Epiphanius dicit: Compeſcat Ieremias mulierculas, ne turbent orbem terrarum, ne dicant: Honoremus Reginam cœli. Item, ne credas Iſrael mulieri, reſulta à malæ mulieris conſilio.

Oſius de Ephrem.

Oſius Cardinalis allegat Ephrem Syrum, his verbis inuocantem Mariam: Eſto noſtra conciliatrix, & aduocata in hora iudicij, libera nos à futuro igni & tenebris, tu namque es ſpes apud Deum Chriſtianorum. Quod ſi Ephrem ille, vel

dixit vel ſcripſit, quia circa Baſilij & Epiphanij tempora vixit, non obſcurum erit, qualis cœperit tunc Mariæ inuocatio ſeu adoratio, quam tanto zelo Epiphanius inſectatur. Quia vero videbat Epiphanius, multorum animos, perſuaſionibus illis de nimia Sanctorum admiratione præoccupatos, ita concludit: Hæc ſcripſimus volentibus diſcere ſcripturæ veritatem, quæ ſi quidam non volunt tolerare, neque vtilia, ſed potius contraria ſuſcipere, dicendum erit: Qui audit, audiat, qui inobediens eſt, ſit inobediens. Hæc Epiphanius.

Chryſoſtomi ſententia de Sanctis.

Pertexemus autem aliquanto vlterius, Græcæ Eccleſiæ hiſtoriam, deinde ad Latinos reuertemur. Chryſoſtomus igitur, qui circa ann. 400. potiſſimum floruit, proxime poſt Baſilij & Nazianzeni tempora ſucceſſit. Nam & Baſilio tanquam præceptore vſus fuiſſe, à quibuſdam ſcribitur. Cumque illis temporibus inuocationem Sanctorum, ſicut oſtendimus, quidam aſſererent, quidam reprehenderent, quidam vero de ea dubitarent, non inutilis erit obſeruatio, quomodo Chryſoſtomus ſuam ſententiam interpoſuerit, & Eccleſiam ab ingruentibus tunc ſuperſtitionibus, ad vera inuocationis fundamenta retraxerit. Summa autem eorum, quæ ex ſcriptis Chryſoſtomi, vbi quæſtionem hanc tractat, colligitur, in his conſiſtit capitibus.

Pugnantes de inuocatione Sanctorum ſententia.

I. Quia videbat vulgi perſuaſionem totum negocium exauditionis, atque ideo ipſius etiam ſalutis, neglecta pœnitentia & pietate erga Deum, reiicere in aliorum interceſſiones, ſæpe & grauiter hanc perſuaſionem reprehendit, vt Homilia 44. in Geneſin, Homilia 5. in Matthæum, Homilia 42. in priorem ad Corinthios, Homilia 1. ad Theſſal. &c.

Indignitatis noſtræ cauſa opus eſſe mediatoribus Sanctis.

II. Quia inuocatio Sanctorum præcipue hac perſuaſione nitebatur, quòd nos peccatores indigni ſimus, qui vel ad ipſum Deum, noſtris orationibus accedamus, vel qui orantes exaudiamur, ideo opus nobis eſſe interceſſionibus, patrociniis & mediationibus Sanctorum ad Deum: Chryſoſtomus hanc perſuaſionem multis in locis conatur populo eximere, propoſitis promiſſionibus de Chriſto mediatoris officio & interceſſione.

Ita Homilia quinta in Matthæum: Si mente vigilemus, multo magis noſtro, quam alieno tuti eſſe poſſumus ſuffragio. Nam & Deus ſalutem noſtram, non tam aliis pro nobis rogantibus vult donare, quam nobis. Sic enim & Chananæam illam aliquando miſeratus eſt, ſic etiam meretrici donat fidem, ſic denique latronem à cruce in Paradyſum tranſtulit, nullius patroni, nullius precibus mediatoris inflexus. Et de muliere Chananæa Homilia duodecima dicit: Miſerere mei. Non, inquit, habeo conſcientiam bonorum operum, nec rectæ vitæ fiduciam: Ad miſericordiam confugio, ad tranquillum portum peccantium, vbi ceſſat iudicium, vbi ineffabilis ſalus eſt. Dic mihi mulier, quomodo auſa es, cum ſis peccatrix & iniqua, accedere ad Chriſtum? Ego, inquit, noui quid agam, vide prudentiam mulieris, non rogat Iacobum, non obſecrat Iohannem, neque pergit ad Petrum, nec intendit ad Apoſtolorum chorum, non quæſiuit mediatorem, ſed pro omnibus illis pœnitentiam accepit comitem, quæ aduocati locum impleuit, & ſic ad ſummum fontem pertexit. Propterea, inquit, deſcendit, propterea carnem aſſumpſit, & homo factus eſt, vt ego ei audeam loqui. Surſum in cœlis Cherubin eum tremunt, & Seraphin metuunt, & deorſum meretrix loquitur cum eo. Ibidem: ad Deum non oſtiario, non mediatore, non miniſtro opus eſt. Sed dicit: Miſerere mei Deus, &c.

Idem Homilia de profectu Euangelij: Vis diſcere, quod etiam per nos ipſos orantes, plus apud Deum efficimus, quam dum alij pro nobis orant? Clamauit Chananæa, & acceſſerunt Diſcipuli. Et ad illos quidem dixit: Non ſum miſſus, &c. Quando autem ipſamet acceſſit, tunc beneficium dedit: Vides quomodo repulit cum alij precarentur, vbi vero ipſamet orans, clamauit, annuit. Cum hæc omnia non ignoremus, licet peccatores ſimus & indigni, licet ſoli ſimus & interceſſoribus careamus, ne deficiamus, ne deſpondeamus animum. Ibidem: Cæterum non opus eſt patronis apud Deum, neque vllo diſcurſu, vt blandiare aliis, ſed licet ſolus ſis, patronóque careas, & per te ipſum Deum preceris, omnino tamen voti compos eris. Neque enim tam facile Deus annuit, cum alij pro nobis orant, vt cum ipſimet oramus, etiamſi plurimis pleni ſimus malis.

Chryſoſtom. orationes intelligit appellatione Sanctorum.

III. Quia verò Scriptura docet: Licet ipſi Deum inuocemus, aliorum tamen pro nobis orationes non eſſe contemnendas. Chryſoſtomus illas ſententias, de Sanctorum pro nobis interceſſionibus, de illis, qui adhuc in hoc ſeculo nobiſcum viuunt, interpretatur. Et notanda eſt fraus Pontificiorum. Vbicunque enim Chryſoſtomus mentionem facit interceſſionis Sanctorum (vt cum Homilia 44. in Geneſin dicit: Quando quod ex nobis eſt, ſimul offerimus, & accedit interceſſio Sanctorum, plurimum nobis confert. Et Homilia quinta in Matth. Habent enim vim pro nobis, & quidem maximas orationes ſupplicationéſque Sanctorum. Et Homilia 1. in Epiſtolam ad Theſſal. Non contemnamus preces Sanctorum, ſed oremus etiam, vt pro nobis precentur, manúmque porrigant.) Hæc omnia Pontificij, de Sanctis in altero ſeculo, interpretantur. Sed Chryſoſtomus expreſſe & diſerte loquitur, de interceſſionibus Sanctorum, in hoc ſeculo viuentium. Nam Homilia 44. in Geneſin, exempla interceſſionis Sanctorum adducit, ex Geneſi capite 18. Ierem. 7. 11. & 14. Et Homilia 1. ad Theſſal. allegat exempla Act. 12. Phil. 1. 2. Corinth. 2. quæ de viuorum interceſſionibus loquuntur. Atque in illa Homilia dictum Ieremiæ: Si ſtarent Moſes & Samuel, &c. Ita exponit: ſi illi iam ſtarent. Item, εἰ τοίνυν οὗτος ἐβόων νῦν καὶ ταῦτα ἔλεγεν. Si Moſes nunc eſſet, & hæc diceret: Dele me, &c.

Fraus Pontificiorum.

IV. Illud quidem Chryſoſtomus ſæpius vrget, Deum propter pios patres, ſæpe liberis & poſteris benefacere. Et in hanc ſententiam aliquoties adducit illas ſententias Scripturæ: Recordatus ſum teſtamenti mei, quod erat ad Abraham. Item: Propter Dauid ſeruum meum, protegam ciuitatem hanc. Homilia in Geneſin 41. & 44. Homilia 27. in Matth. &c. Sed hoc nihil aliud eſt, quam Deum ipſo facto hoc comprobare, quod ex gratia clementer promiſit, faciens miſericordiam in millia his, qui diligunt me.

V. Ad

Digitized by Google

V. Ad illam vero, quæ vulgari tunc cœperat, opinionem, de orationibus & patrociniis Sanctorum in altero ſeculo, alicubi inclinat etiã Chryſoſtomus. vt quando de miraculi, quæ ad martyrum ſepulchra edebantur, declamitat. Ita in Babylam martyrem dicit: Sanctorum vbi hinc emigrarint fortitudinem terrificam eſſe, tum Regibus, tum Dęmonibus, tum ipſi etiam Dęmonum principi: Et in Iuuentium ac Maximum martyres inquit: Sicut milites vulnera in præliis ſibi inflicta Regi monſtrantes, fidenter loquuntur, ita & illi in manib. abſecta capita geſtãtes, & in medium afferentes, quęcũq; voluerint apud Regem cœlorũ impetrare poſſunt. Et Homi. 22. ad Rom. Si Paulus cũ hic eſſet vſq; adeo dilexit homines, multò magis illic feruentiorem amorẽ oſtendet.

VI. Sed tamen in Scriptis illis, quę certò conſtat eſſe Chryſoſtomi, nec docet, nec defendit, nec vſurpat inuocationem Sanctorum. Cumque apud ſepulchra martyrum tunc conuenirent, ad tractationem verbi, ad Sacramentorum adminiſtrationem, & ad preces Deo fundendas, qualis inde perſuaſio, ſenſim & tacite animis inſederit; ipſe Chryſoſtomus narrat, oratione in Babylam; vbi inquit: Si quis huiuſmodi conditoriis aſſiſtat, ipſius capſulæ aſpectus in animam inuadens ipſam percellit, ac perinde afficit, quaſi qui illic mortuus iacet, preces ſimul fundat præſenſque adeſſe cernatur, &c. Sed tamen non martyres, ſed ipſum Deum inuocat Chryſoſtomus.

Iterum autem obſeruet Lector, quomodo Pontificij cum veris teſtimoniis deſtituantur, ad ψευδεπίγραφα confugiant. Miſſam enim, quę Chryſoſtomi titulo fertur, in qua Sancti exerte inuocantur, ſuppoſititiam eſſe alibi plane oſtẽdimus, & eiuſdem generis eſſe etiam Homiliam in natali Petri & Pauli, oſtẽdunt ineptę, falſę & deprauatæ Scripturæ citationes, vt cum dixit; Petre & Paule ſine intermiſſione pro nobis, rogamus, orate, promiſſa veſtra implere. Sunt enim hæc veſtra conuenta, vnius quidem hoc, venire mecum & bonis ne deficiamur. Alterius verò illud, ſtudebo poſt meum obitum veſtri facere mentionem. Ita Homilias ad populum Antiochenũ ex variis tum locis, tum authorib. confutatas eſſe conſtat.

Et in illarum 66. ita legitur. Et ipſe, qui purpuram indutus eſt, accedit illa complexurus ſepulchra & faſtu depoſito, ſtat Sanctis ſupplicaturus, vt pro ſe apud Deum intercedant, & Scenarum fabrum ac piſcatorem, etiam mortuos, vt protectores orat. Quæ totidem ferme verbis leguntur, inter ſermones Auguſtino inſcriptos de ſancto Paulo. Et Garetius Canonicus ex authore multò recentiore Theodoro Daphopato, illam ipſam ſententiam citat. In veris autem & certis Chryſoſtomi ſcriptis, tale nihil legitur. Quod enim ex Homilia poſt reditum exilij afferunt Pontificij, vbi Chryſoſtomus inquit: Inuitaui vos ad Apoſtolos, veniamus ad Timotheum, ad Andræam, &c. Non ſunt inuocationes, ſed deducit populum ad conſideranda exempla perſecutionum in Sanctis, ſicut contextus orationis manifeſte oſtẽdit. Ita Ieſuitæ Colonienſes inuocationem Sanctorum conantur ex Homil. 5. Chryſoſtomi in Matthæum, probare. Ita autem citant verba: Hæc non eò dicimus, vt ſupplicandum Sanctis eſſe negemus. Sed manifeſta eſt falſatio. Verba enim Chryſoſtomi hæc ſunt: Et bene dicimus, non vt pro peccatoribus ſupplicandum eſſe Sanctis negemus. Hoc enim agit, ſe non negare, quin Sancti (loquitur autem ſicut exempla, quæ allegat, oſtendunt, de viuentibus in hoc ſeculo) debeant pro peccatoribus ſupplicare.

Chryſoſtomus igitur gliſcentem tunc ſuperſtitionem inuocationis Sanctorum, aliquantulum repreſſit, & doctrinam piæ inuocationis ad veros fontes reuocare conatus fuit, ſed videamus, quid Ij, qui ipſum ſecuti ſunt, fecerint.

De Theodoreto Cyri Epiſcopo,

Chryſoſtomi igitur diſcipulum atque ſectatorem fuiſſe Theodoretum Cyri Epiſcopum, ſcribit Nicephorus. In eius verò ſcriptis (modo ſi γνήσια ſunt omnia) pugnantia prorſus, contradictoria de hac materia leguntur. Extãt enim duodecim libri, de curatione Græcarum affectionũ, quorum tamen Nicephorus in Catalogo lucubrationum Theodoreti nullam facit mẽtionem, in horum octo multis verbis commẽdatur & ſtabilitur inuocatio Sanctorum. In Commentariis verò in Epiſtolas Pauli, quæ ex Nicephori Catalogo certò conſtat eſſe Theodoreti, prorſus contrarium traditur. Non eiuſdem autem ponderis & autoritatis eſſe ea, quæ ex incertis ſcriptis proferuntur, cum iis, quæ certorum ſcriptorum teſtimonia habent, extra controuerſiam eſt.

Libri de curatione Græcarum affectionum.

Comment. in Epiſt. ad Coloſſ.

Et inter diſſimiles ſiue pugnantes Patrum ſententias, ſemper videndum eſt, vtra Scripturæ magis ſit conſentanea.

Status librorum Theodoreti, de curatione affectionum Græcarum.

In libris ergo illis, qui inſcribuntur Curatio Græcarum affectionum, propoſitum autoris eſt, ſicut in titulo indicat, Euangelicam veritatem ex Græcorum & Gentium Philoſophia demonſtrare. Inde in octauo libro de martyrum honoribus diſputaturus, quod tanquam vrbium cuſtodes, & locorum præſides, quorum precibus & interuentu apud Deum vtentes homines, per eos demum diuina munera conſequantur, honorandi ſint, multas ex Philoſophis & Poetis, ex Heſiodo pręcipue, & ex Platone ſententias tranſcribit, quod Gentes ſuos Heroas & Dæmonas eodem etiam modo coluerint, ſcilicet vt φύλακας θνητῶν ἀνθρώπων πανεπόπτας iuxta Heſiodum, quos ſoliti fuerint, θεραπεύειν καὶ προσκυνεῖν αὐτῶν τὰς θήκας, iuxta Platonem.

Honore martyrum ſuperſtitioſi vnde.

Et poſt hanc collationem tandem circa finem concludit, martyres apud Chriſtianos, non tantum eo modo, ſed multo amplius coli: Martyrum, inquit, templa magnitudine & ſplendore præſtantia ſunt, neque hæc per annum ſemel aut bis, aut quinquies viſitamus, ſed in eis ſæpenumero dies feſtos peragimus. Quique homines proſpera ſunt valetudine, conſeruare ſibi eam à martyribus petunt. Qui vero ægritudinem aliquam patiuntur, ſanitatem expoſcũt. Inſuper ſteriles viri & mulieres, dari ſibi filios petũt, qui verò parentes ſunt, integra ſibi cuſtodiri, quæ conſecuti ſunt, dona. Item, qui peregre aliquò proficiſcuntur, petũt martyres ſibi comites eſſe in via, vel potius itineris duces. Qui verò iam ſoſpites redierunt, gratias agunt acceptum beneficium confitentes. Non qui ſe ad Deos accedere arbitrentur, ſed qui orent Dei martyres, tanquam diuinos homines, interceſſoreſque ſibi eos apud Deum aduocent & precentur. Pie verò fideliterque precatos, ea maxime conſequi, quæ deſiderant, teſtantur, illa quæ votorum rei dona perſoluunt, manifeſta nimirũ adeptę ſanitatis indicia;

Templa martyrum & feſta.

Nam alij quidem oculorum, alij vero pedum, alij porro manuum ſimulachra ſuſpendunt, ex argento auróue confecta, &c. Ita Theodoretus in libris illis, quos inſcripſit, De Euangelicæ veritatis, ex Græcorum atque gentium Philoſophia, cognitione, quorum tamen librorum ſicut dictum eſt, in catalogo lucubrationum Theodoreti apud Nicephorum nulla fit mentio.

Idem vero Theodoretus in Commentariis ad Epiſtolas Pauli, quæ inter *γνήσια* ipſius opera Nicephorus recenſet, ipſum fundamentum & neruos inuocationis Sanctorum, ex Scriptura ſubuertit, & ſuperſtitionem illam Synodorum authoritate damnatam ſcribit. Quod Theodoreti teſtimonium eo gratius nobis eſſe debet, quia in magnis illis Conciliorum voluminibus, Canon ille non ita legitur, ſicut eum Theodoretus citat. Explicans igitur Theodoretus illud Pauli Col. 2. In humilitate & religione Angelorum inquit: Qui legem defendebant, eos etiam ad Angelos colendos inducebant, dicentes, fuiſſe legem per eos datam. Mãſit autem diu hoc vitium in Phrygia & Piſidia: Quocirca Synodus quoque, quæ conuenit Laodiceę, quę eſt Phrygię metropolis, lege prohibuit, ne precarentur Angelos. Et in hodiernum vſq; diem, licet videre apud illos & eorum finitimos, oratoria Sancti Michaelis. Illi ergo hoc conſulebant, vtrique humilitate vtentes, dicẽtes vniuerſorum Deum, nec cerni, nec comprehendi, nec ad eum poſſe perueniri, & oportere per Angelos diuinam ſibi beneuolentiam cõciliare. Et hoc eſt, quod Paul. dicit: In humilitate & cultu Angelorum. Hoc autem (in iis, quæ non vidit incedens) pro eo, quod eſt propriis rationibus & cogitatis vtens. Idem repetit in 3. cap. Præcipit Paulus, vt Deo patri gratiarum actionem emittant, per Chriſtum, non per Angelos. Hanc etiam legem ſequens Laodicena Synodus, & volens veteri illi morbo mederi, cauit ne precarentur Angelos, & ne relinquerent Chriſtum. Hæc Theodoretus, qui etiam in Compendio Hæreticarum fabularum. Cainis hoc tribuit, quod Angeli alicuius nomen inuocent. Et tamen Andradius non veretur ſcribere, veterem Cainam hæreſin eſſe, inuocationem Sanctorum improbare.

Angelorum inuocatio damnata.

Synodus Laodicena.

Celebrata autem fuit Laodicena illa Synodus, circa annum Domini 368. hoc eſt, circa tempora Baſilij & Nazianzeni, quod notabile eſt. Operæprecium autem eſt conſiderare, qua fraude Canon ille nunc deprauatus, Angelos in Angulos transformarit. Ita enim nunc habet 35. Canon: *Non oportet Chriſtianos, derelicta Eccleſia abire, & ad Angulos idololatriæ abominandæ congregationes facere, quæ omnia interdicta ſunt. Quicunque autem inuentus fuerit, occulte huic idololatriæ vacans, anathema ſit, quoniam derelinquens Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium Dei, acceſſit ad idola, &c.* Altera editio legit (Angelos nominare) Theodoretus vero dicit: Canonem illum prohibere inuocationem Angelorum, ne quis Angelos oret aut precetur, quaſi per illos aditum ſibi ad Dei gratiam & beneuolentiam facturus.

Proderit vero ad illam Theodoreti narrationem de lege Laodicenæ Synodi, & de Michaelio conferre ea, quæ Nicephorus ſcribit Tomo 7. c. 50 de apparitionib. Michaelis, & de oratorio Michaelio, extructo à Conſtantino. Et quæ in Lombardica hiſtoria ſcribuntur de apparitione Michaelis in Gargano facta, anno Domini 390. Illa enim collatio oſtendet, quales fabulæ ſub titulo venerandæ antiquitatis Eccleſiis obtrudantur.

Sed reuertamur ad Theodoretum, qui ſi autor eſt librorum de Græcis affectionibus, cum contrarium illis ſcribat in Commentariis ad Paulum, ſicut oſtendimus, non obſcurum eſſe poteſt, quid illi eius narrationi, de martyrum inuocatione tribuendum ſit. Hanc enim ex collatione Philoſophiæ Græcorum atque Gentium, ſicut titulus teſtatur, aſſumit. Alteram vero ſententiam ex fundamento verbi Dei, Coloſ. 2. & 3 extruit.

Et quod diligenter obſeruandum eſt, etiamſi Theodoretus ſanctos inuocaſſet, ſicut in hiſtoria religioſa, quæ ipſi tribuitur, aliquot extãt exempla, non tamen vniuerſalis fuit in omnib. Eccleſiis illa obſeruatio, ſicut ex Cyrillo, qui iiſdẽ temporibus vixit, manifeſtum eſt. Iulian. enim apoſtata Chriſtianis obiecerat, quod Chriſtum hominem & martyres colerẽt. Si, inquit, adhuc nobiſcum (id eſt, cum Ethnicis) eſſetis, vnum pro multis Diis coluiſſetis, non hominem, imo non multos homines miſeros, vſos lege dura & aſpera, intelligens martyres. Cyrillus vero reſpõdens lib. 6. quod ad Chriſtum attinet, inquit: Non vt hominem colimus, ſed hominem, qui apparuit, Dei verbum agnoſcentes. De martyrib. vero reſpondens, memoriam & honorem martyrũ confitetur, adorationem negat, inuocationis vero nullam prorſus facit mentionem. Hęc enim ſunt eius verba: Ad ſanctos martyres, neque Deos eſſe dicimus, neq; adorare conſueuimus. Laudamus autem eos potius ſummis honoribus, quod pro veritate ſtrenue certarũt, ita vt & ſuam animam contempſerint, &c. Proinde non eſt indignum, imo etiam neceſſarium, eos, qui tam claris operibus glorioſi ſunt, perpetuis honorari laudibus. Et paulo pòſt venerationem martyrum deſcribit: Non cultu, non adoratione, non inuocatione, ſed inquit: Omni honore eos dignamur, quodãmodo reponentes illis memoriam inacceſſibilẽ, pro honorib. & remuneratione fortitudinis tam conſpicuæ. Imo recitans, quomodo Gręci ſuos Dæmonas, quos ex hominibus præſtantib. fieri fingebant, coluerint, ſcilicet tanquam cuſtodes & auxiliares ſuperſtitum, cũ Deum eſſe nihil aliud intellexerint, quam vtilitati cuipiam hominum Præfectum eſſe. Non addit, ſicut Theodoretus facit, Chriſtianos idem, aut multo magis de martyrib. ſuis ſentire, ſed ita concludit. Proinde nos quidem minime. Græci autem potius deprehenduntur fuiſſe hominum cultores, & Dei gloriam incircumſpecte, quibus voluerunt, tribuiſſe. Ita lib. 10 Iulianus inquit: Ad antiquum illum mortuum additis multos recẽs mortuos. Cyrillus vero reſpondens, dicit: Chriſtianos magnifacere reuerentiam & honorem erga ſanctos martyres, ſed addit: Scriptura nobis vnum Deum prædicauit, aliũ autem præter illum omnino nullum adorare conſueuimus. Idem Cyrill. in 16. c. Ioan. inquit: Nullus accedit ad patrem, niſi per filium, per quem adductionem habemus ad patrem in Spiritu. Ideò ſe portam & viam appellat, quia inquit: Nemo venit ad patrem niſi per me. Nam in quãtum Filius & Deus eſt, vna cum patre, nobis bona largitur. In quantum vero Mediator eſt & Pontifex, & Paracletus, noſtras preces ad Patrem adducit. Et tandem concludit, orandum igitur eſt in nomine

Hiſtoria religioſa.

Inuocatio Sanctorum hac ætate non fuit vniuerſalis.

Cyrillus contra inuocationem Sanctorum.

Veneratio martyrum apud Cyrillum.

Adoratur ſolus Deus.

nomine Saluatoris, ſi exaudiri à Patre volumus.

Atque ita hactenus in Græca Eccleſia, inuocatio Sanctorum alicubi, & à quibuſdam variè tentata, vſurpata & defenſa, non tamen vbique ab omnibus Eccleſiis recepta & approbata fuit: Sed ſemper fuerunt quidam præſtantes viri, qui eam non admiſerunt, ſed improbarunt, & fundamenta eius refutarunt, & Eccleſiam ad fontes veræ inuocationis Dei deduxerunt, ſicut oſtendimus. Poſt hæc vero tempora, inſecuta quidem eſt triſtior & maior confuſio dogmatum & rituum in Græca Eccleſia: In receptas tamen & vniuerſales formulas publicarum precationum inuocatio Sanctorum tarde admiſſa fuit. Et memorabile eſt, ac ad perpetuam rei memoriam dignum obſeruatione, quod Petrus Gnapheus, qui in quinta vniuerſali Synodo, vt hæreticus damnatus fuit, primus author & inuentor fuit miſcendæ inuocationis Sanctorum inter publicas Eccleſiæ preces. Nicephorus enim lib. 15. cap. 28. inter ea, quæ Petrus ille Fullo inueniſſe ſeu reperiſſe dicitur numerat & hoc, vt in omni precatione Dei genitrix nominaretur, & diuinum eius nomen inuocaretur. Factum hoc fuit circa annum Domini 470.

Pontificij vero, qui in publicis Eccleſiæ ſuæ precibus, inuocationi Sanctorum primarium locum tribuunt, ne videantur Fullonem illum hæreticum huius rei authorem habere, allegant Canonem ſeptimum vniuerſalis ſextæ Synodi, vt prætendere poſſint, publica vniuerſalis Eccleſiæ authoritate receptam, atque adeo ſancitam eſſe inuocationem Sanctorum. Cumque reliqua dogmatica illius Synodi de incarnatione Chriſti recipiamus, exiſtimant eadem authoritate etiam inuocationem Sanctorum recipiendam eſſe. Sed certum eſt, 9. illos Canones, qui in Tomis Conciliorum ſextæ Synodo tribuuntur, ſuppoſititios & adulterinos eſſe, id quod ipſi etiam Pontificij pronunciant. Et hoc Lector diligenter notet. Ita autem habet adulterinus ille Canon.

Singulis diebus, qui amplius non poteſt, ſaltem duabus vicibus oret, mane ſcilicet & veſperi, dicens Symbolum ſiue orationem Dominicam, vel: Qui plaſmaſti me miſerere mei, vel etiam: Deus propicius eſto mihi peccatori. Et Deo gratias agat, pro quotidianæ vitæ commeatibus, & quia ſe ad imaginem ſuam creare dignatus ſit, & à peccatoribus ſegregare. His actis, & ſolo Deo creatore ſuo adorato, inuocet Sanctos, vt pro ſe intercedere apud maieſtatem diuinam dignentur, &c. Poſtea tamen prænaleſcente ſuperſtitione, vna cum cultu & adoratione imaginum, inuocatio Sanctorum etiam recepta, & ſtabilita eſt in Græca Eccleſia, in ſeptima Synodo, circa annum Domini 781.

Atque ita in Græca Eccleſia à voto communium precum, quo primum ſocietas inuocationis ſolius Dei expetebatur, inclinatio ſenſim facta eſt ad manifeſtas & craſſas ſuperſtitiones. Ita Iuſtinianus Imperator lib. 1. Codicis, Tit. 30. tantum interceſſionis facit mentionem, cum inquit: Hoc etiam deprecantes exoramus glorioſę Mariæ virginis precibus, vt quicquid minus eſt Reipub. noſtræ, per nos indignos ſeruos ſuos reſtituat in ſuo nomine Deus.

Euagrius non longe poſt ea tempora craſſius progreditur. Facit enim Choſroem Perſarum Regem, ita inuocantem beatum Sergium: vt & ego & Syra Amaſia, & omnes, qui in mundo ſunt, [illegible]: Vt in tuam potentiam ſperemus, & in te amplius credamus. Et ne opus ſit plura exempla ex poſteriorum ſcriptis conquirere, Vnus Damaſcenus ſatis craſſa ſuppeditat exempla. In eius enim hiſtoria ſcribitur, cum à Leone Iſaurico vna manu mutilatus eſſet, quod ſtatim confugerit ad Mariam, feruideque ipſi ſupplicarit, atque hoc pacto ipſum detruncatam manum, ſanitate reſtituta mirabiliter recepiſſe. Et ipſe Damaſcenus in hymnis ſuis ita inuocat Mariam. Inuituperabilem ſpem tuam Deipara habens, ſeruabor, defenſionem tuam poſſidens, non timebo, perſequar inimicos meos, & in fugam vertam, ſolam habens, vt thoracem protectionem tuam, & omnipotens auxilium tuum. Et deprecor clamans tibi Domina, ſalua me interceſſionibus tuis. Iſta, glorioſa mater Dei adhuc noſtram deprecationem filio tuo, vt ſaluet per te animas noſtras. Miſericordiæ ianuam aperi nobis benedicta Deipara. Sperantes igitur in te ne aberremus, liberemur per te à calamitatibus. Tu enim es ſalus generis hominum, omnem ſpem meam in te repono, mater luminis, ſerua me ſub protectionem tuam, &c.

Inde hoc tempore Græci in precibus ſuis horariis, craſſiſſimas habent ſuperſtitiones inuocationis Sanctorum, cuius exempla quædam à D. Camerario & Chytræo recitantur: vt te murum inexpugnabilem, munitionem ſalutis Deipara virgo, ſupplices inuocamus, aduerſariorum diſſipes conſilia, vrbem muni. Item, ſpes, præſidium & perfugium Chriſtianorum, quæſo, vt quæ mũdum ſaluas indeſinente tua deprecatione, memineris noſtri, virgo laude omni digniſſima. Ibidem extat fabula, quod Apoſtoli, cũ prius ſoliti fuiſſent, Chriſtum ita inuocare, Domine Ieſu Chriſte, opitulare nobis: eius loco poſt aſſumptionem Mariæ, exclamaſſe: Sanctiſſima Deipara opitulare nobis. Ibidem etiam ſinguli manè ſomno ſurgẽtes, dicere iubentur. Sanctus es Deus, propter Dei genitricem, miſerere noſtri, &c.

Hæc certe talia ſunt, quæ nec excuſari, nec defendi poſſunt. Sed deſino [illegible] talia plura recitare. Hæc enim ad inſtitutam noſtram hiſtoricam conſiderationem, de initiis, de progreſſu, & tandem de craſſo exceſſu inuocationis Sanctorum, in Græca Eccleſia ſufficere poſſunt.

Reuertamur iam ad reliquos Latinos Scriptores poſt Lactantium & Hilarium, de quibus ſupra dictum eſt, & ex illis etiam hiſtoriam inuocationis Sanctorum breuiter contexemus. Ambroſius igitur, qui iiſdem ferme temporibus floruit, quibus Baſilius & Nazianzenus, quando Scripturam interpretatur, ipſa fundamenta inuocationis Sanctorum, in Exemplis Ethnicæ idololatriæ conuellit. Gentes enim, quod non rectà ipſum ſupremum Deum, ſed Heroas, Dæmonas, & alias creaturas, cultibus, votis & inuocationibus ſuis accederent, duabus potiſſimum rationibus mouebantur.

I. Sicut in aulis nõ ſtatim ad ipſum Regem prorũpitur, nec ad illum cuiuis patet aditus, ſed Comites & Tribuni primo adeundi & deliniendi ſunt, vt vel ſupplicationes Subditorum ad Regem perferãt, vel aditum ipſis ad Regem patent.

II. Qui vel miſer vel indignus, vel male meri-

Damaſceni inuocatio.

Græci noſtra ætate.

Camerarius Chytræus.

Fabula impudens.

De Latinis Patribus poſt Lactant. & Hilarium. Ambroſius de inuocatione.

rus eſt, is, quando à Rege aliquid vult impetrare, implorat ſuffragia eorum, qui àpud Regem in gratia & authoritate ſunt. Et hæc ſunt ipſiſſima etiam fundamenta inuocationis Sanctorum apud Pontifices.

Ambroſius verò exponens illa verba Pauli, Roma. cap. 1. (ſeruierunt creaturæ potius, quam creatori) iſtas rationes differre refutat his verbis: Solent tamen pudorem paſſi neglecti Dei, miſera vti excuſatione, dicentes. Per iſtos poſſe ire ad Deum, ſicut per Comites peruenitur ad Regem: Age nunquid tam demens eſt aliquis, & ſalutis ſuæ immemor, vt honorificentiam Regis vendicet Comiti? Cum hac de re ſi qui etiam tractare fuerint inuenti, iure vt rei damnentur maieſtatis. Et iſti non putant reos, qui honorem nominis Dei deferunt creaturæ, & relicto Domino conſeruos adorant, quaſi ſit aliquid plus, quod ſeruiatur Deo. Nam & ideo ad Regem per Comites, & Tribunos itur, quia homo vtique Rex, & neſcit quibus debeat Rempub. credere. Ad Deum autem, quem vtique nihil latet (omnium enim merita nouit) promerendum ſuffragatore non eſt opus, ſed de mente deuota. In libro etiam de Iſaac & anima, de Chriſti mediatoris officio piè & ex Scriptura inquit: Ipſe Chriſtus os noſtrum eſt, per quod patri loquimur, oculus noſter per quem patrem videmus, dextera noſtra, per quam patri nos offerimus, quo niſi intercedente, nec nobis, nec Sanctis omnibus quicquam cum Deo eſt.

Apoſtropha Rhetorica Ambroſii.

Alibi vero, ſicut ferebat ſtyllus illius temporis, Rhetoricis apoſtrophis ludit, vt in funere fratris Satyri. Sed prius vltimum vale dico, Præcede ad illam communem omnibus & debitam, ſed iam mihi præ cæteris deſiderabilem domum, para hoſpiti conſortium. Ne quæſo, cupientem tui diu differas, properantem exſpecta, feſtinantem adiuua, & ſi diutius tibi morari videbor, acceſſe, &c. Sed figuram hanc eſſe Proſopopœiam, Rhetores norunt, ſicut & in Lucam libro decimo, Ambroſius hac figura vtitur, cum inquit: Vnde te euocem Petre, vt doceas me, quid flens cogitaueris? Vnde inquam te euocem, de cœlo, vbi iam choro inſertus es Angelorum? An etiam de tumulo? &c.

Ambroſius ad inuocationem Sanctorum inclinat contra Scripturam.

Non tamen nego, Ambroſium tandem, cum Monachatum à Baſilio mutuo ſumpſiſſet, etiam ad inuocationem Sanctorum cœpiſſe inclinare. Nam in libro de viduis inquit: Cum ſocrus Simonis Magi febribus detineretur, Petrus & Andreas rogauerunt Dominum pro ea: Et tu vidua habes proximos, qui Deo pro te ſupplicent: Habes Apoſtolos proximos: Habes Martyres proximos. Item, Videtis, quod magno peccato obnoxia, minus idonea ſit, quæ pro ſe precetur, certe quæ pro ſe impetret. Adhibeat igitur ad medicum alios precatores: Infirma eſt caro, mens ægra, & peccatorum vinculis impedita. ad medici illius ſedem debile non poteſt explicare veſtigium. Obſecrandi ſunt Angeli, qui nobis ad præſidium dati ſunt. Martyres obſecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vendicare. Poſſunt pro peccatis rogare noſtris, qui proprio ſanguine, etiamſi quæ habuerunt peccata, leuarunt. Iſti enim ſunt Dei martyres, noſtri præſules, ſpeculatores vitæ, actuumque noſtrorum. Non erubeſcamus eos interceſſores noſtræ infirmitatis adhibere, qui & ipſi infirmitatem corporis etiam cum vincerent, cognouerunt. Hæc ibi Ambroſius, præter, imo contra Scripturam. Quæ enim Scriptura docet, peccatorem pœnitentem non poſſe pro ſe orare: Non poſſe ad Chriſtum accedere, atque ideo Angelos & martyres defunctos eſſe inuocandos? Imo contra Scripturam exertè pugnat, Martyres peccata ſua proprio ſanguine lauiſſe, 1. Ioan. 1. Apoc. 1. 7. 17. Cumque Chriſtus clamitet: Venite ad me omnes, qui onerati eſtis, Matth. 11. Et promittat Ioan. 6. Quicquid ad me venerit, non eiiciam foras: Ambroſius in illa ſua declamatione, contrarium ſtatuit. Et manifeſtum eſt, quomodo impingat in dulciſſimam ſententiam Ebræ. 2. Quod Chriſtus ideo paſſus ſit & tentatus, vt fieret fidelis & miſericors Pontifex, & poſſet eis, qui tentantur, auxiliari: Cumque Angelus nolit adorari Apoc. 19. Ambroſius dicit: Obſeruandi ſunt Angeli. Quæ vero conſequentia eſt? Petrus in hac vita, pro ſocru ſua orauit, Ergo inuocandi ſunt Sancti, qui ex hac vita diſceſſerunt. Illas ipſas certe rationes, quibus hoc loco Ambroſius vtitur, ipſe, tractans textum Rom. 1. in aliis refutat. Et Chryſoſto. illud Ambroſij, quod peccator pœnitens non poſſit pro ſe precari, nec ad Chriſtum accedere, ſæpius in multis locis refutat, ſicut oſtendimus. Auguſtinus etiam iuſta diſputatione reiicit illud, quod Ambroſius dicit: Martyres in altero ſeculo eſſe ſpeculatores vitæ, actuumque noſtrorum. Qualis igitur debeat eſſe autoritas huius ſententiæ Ambroſij, cordato Lectori non obſcurum eſſe poteſt. Quæ vero præterea ſub Ambroſij nomine, ex ſermonibus & ex præparatione ad miſſam, proferri ſolent, ſuppoſititia ſunt.

Martyres proprio ſanguine peccata ſua lauiſſe contra Scripturam.

Collatio Scripturæ.

Ἀσυλλόγιστον.

Suppoſititia Ambroſij.

Sed tamen circa illa tempora, in Latina etiam Eccleſia, alicubi & à quibuſdam, inuocationem Sanctorum, vel certe ſpeciem eius, vſurpatam fuiſſe, oſtendunt obiectiones Gentium & Manichæorum, de quibus in Auguſtino dicemus: Vigilantianum etiam certamen Hieronymi tempore idem oſtendit. Et fieri quidem poteſt, ſicut in certaminibus ſolet, quod Vigilantius nimium deflexerit in alteram partem, derogans debita venerationi, & iuſtis honoribus martyrum, ſi vera ſunt, quę Hieronymus in ſuis criminationibus ipſi tribuit.

Vigilantij certamen.

Sed tamen inde colligitur, Eccleſias apud Celtas & Germanos, offenſas fuiſſe noua illa perſuaſione inuocationis Sãctorum, qui ex vita diſceſſerant. Non enim tantum Vigilantius presbyter eam reprehendit, ſed (quod Hieronymus ad Ripacium conqueritur) Epiſcopus etiã Galliarum, vir ſanctus, cum multis aliis ſententiæ ipſius acquieuit. Irenæus enim ſcribit, Celtas & Germanos, quos Barbaras Gentes appellat, ſimplicitatẽ fidei Apoſtolicę, tam tenaciter & mordicus retinuiſſe, vt ſtatim aures obturatint, ſi quis diuerſum ab eo, quod ſemel acceperant, annunciaret. Cum igitur Apoſtolicã initio traditionem accepiſſent, Solum Deum, in nomine Chriſti mediatoris adorandum & inuocandũ, non potuerunt non offendi, ſubintroducta noua opinione inuocationis Sanctorum. Quod ſi Vigilantius, iuxta Baſilij ſimilitudinem, more inſitorum, qui dum curuæ arboris ſtatum corrigere ſtudẽt, nimia attractione in alterã partem deflectendo, peccant, eo progreſſus eſt, quod contemptim & ſcurriliter de

Celtæ & Germani offenſi inuocatione Sanctorum.

Irenæus.

ter de martyribus, & eorum reliquiis, & ſenſit & locutus eſt, ſicut Hieronymus ipſum accuſat, non defendo. Quanquam optandum eſſet, vel ipſius Vigilantij ſcriptum extare, vnde de eius ſententia recte ſtatui poſſet, vel Hieronymum non conuitiis & criminationibus, ſed Scripturæ argumentis modeſte & placide cauſam illam egiſſe. Quod enim Vigilantio multa impingat, quæ nunquam dixit, ipſe non poteſt diſſimulare, cum inquit. Miror quod non dicas nequaquam perpetranda martyria: Quod cum dixeris, imo & ſi non dixeris, ita habebetis quaſi dixeris, &c. Sed hæc relinquamus Deo iudici iuſto.

Capita diſputationis Vigilantij & Hieronymi.

Nos vero remotis pauliſper è ſcena perſonis, rem ipſam videamus. Et de reliquiis martyrum poſtea dicemus. Quod vero ad hunc locum attinet, Vigilantius quantum ex Hieronymo colligitur, tria hæc capita diſputauit. I. Martyres ſeu Sanctos, qui ex hac vita diſceſſerunt, non eſſe colendos & adorandos. II. Dum viuimus, mutuo pro nobis orare debere, poſt mortem vero nullum pro aliis deprecari. III. Martyrum ſeu beatorum animas non adeſſe ſuis tumulis, nec intereſſe rebus viuentium. Ad hæc capita Hieronymus reſpondens, nequaquam vel probat vel defendit Sanctorum cultum & adorationem, ſed dicit: Nos autem non dico martyrum reliquias, ſed ne Solem quidem & Lunam, non Angelos, non Archangelos, non Cherubin, & Seraphin, & omne nomen quod nominatur, & in præſenti ſeculo, & in futuro colimus & adoramus, ne ſeruiamus creaturæ potius, quam creatori. Item: Quis aliquando Martyres adorauit? Quis hominem putauit Deum? Item: Populi qui ſanctis Samuelis reliquiis occurrerunt, non Samuelem adorabant, ſed Chriſtum, cuius Samuel & Propheta & Leuites fuerat.

Primum. Secundum. Tertium.

Sophiſtica ſolutio diſtinctio adorationis & inuocationis.

Nota mihi eſt Lindani & aliorum Sophiſtice, qui fingunt, Hieronymum quidem adorationem martyrum damnare, ſed inuocationem eorum probare & defendere. In tota vero prolixa & acerba illa Hieronymi inuectiua, nulla ſyllaba extat de hac diſtinctione, quod martyrum animæ, non quidem adorandæ, ſed tamen inuocandæ ſint. Et ex Auguſtino mox oſtendemus, illis temporibus, in publicis Eccleſiæ precibus, Sanctos nec adoratos, nec inuocatos. Circa idem etiam tempus Laodicena Synodus lege prohibuit, ne quis Angelos precetur, ſed ad memorias martyrum, ipſum & ſolum Deum adorabant, inuocabant & precabantur, ſicut ex Auguſtino mox oſtendemus. Quod igitur Hieronymus dicit. Si quis precator ad martyrum memorias aduenerit: Intelligit de adoratione & inuocatione ipſius Dei, quæ fiebat apud memorias martyrum. Demonſtrari enim non poteſt, vlla vel dictione, vel ſyllaba, Hieronymum aduerſus Vigilantium, hoc agere & defendere, quod Sancti, qui ex hac vita diſceſſerunt, ſint inuocandi.

In inuocatione adorationi ſanctis.

Secunda quæſtio Vigilantij.

Quod vero ad alteram quæſtionem attinet, recepta tunc à pleriſque erat ſententia illa de qua Origenes, ſicut ſupra oſtendimus, cum non habeat expreſſum Scripturæ teſtimonium, dubitando & ambigendo diſputauit: Beatos ſcilicet in altera vita orare pro Eccleſia. Et acceſſerat illa perſuaſio, quando Deus ad monumenta martyrum adorabatur & inuocabatur, tunc martyres vna cum illis precatoribus ſua vota coniungere, & Deum comprecari, ac propter votum talium communium precum ſeu comprecationis, fiebant tum adorationes & inuocationes Dei apud monumenta martyrum. Hanc perſuaſionem, quia extra ſcripturam recepta erat nec veræ antiquitati nota fuerat, à multis in Gallia non fuiſſe, tanquam articulum fidei, receptam, ex illo Hieronymi libro manifeſte apparet. Vigilantius vero, ſicut in contentionibus fieri ſolet, non tantum dimicauit, opinionem illam, cum claris ſcripturæ teſtimoniis deſtituatur, non eſſe æquandam articulis fidei, ſed eam (ſi vera ſunt, quæ Hieronymus ipſi tribuit) ſimpliciter ita damnauit, vt diceret: Poſt mortem in altero ſeculo nullum *audere* pro aliis deprecari. Item: Dum viuimus mutuo pro nobis orare poſſe. Poſtquam autem mortui fuerimus, nullius eſſe pro alio exaudiendam orationem. Et hanc negatiuam Vigilantius conatus fuit probare ex Apocryphis Eſdræ, & ex tranſlatione quadam Solomonis non authentica. Attulit etiam illud ex Apoc. 6. quod martyres vltionem ſui ſanguinis obſecrãtes impetrare non quiuerint. Hieronymus vero in contrariam partem, magna vehementia inſurgens, tanquam pro articulo fidei pugnat, Beatos in altero ſeculo orare pro Eccleſia credentium in hac vita: Cum Origenis tempore fuerit tantum priuata, dubia & apocrypha opinio, quæ aliqua probabilitate tantum diſputabatur. Et Hieron. ex ſcriptura nulla expreſſa adfert teſtimonia, tantum ita argumentatur: Si Apoſtoli & martyres adhuc in corpore conſtituti, poſſunt orare pro cæteris, quando pro ſe adhuc debent eſſe ſolliciti, quanto magis poſt coronas, victorias, triumphos, &c. Sed ſub initium huius loci oſtendimus, quid noſtræ Eccleſiæ de hac diſputatione (An beati in cœlo, pro Eccleſia militante, ſoliciti ſint & orent) ſentiant; ſi non, vt articulus fidei, cum neceſſitate credendi, ſed vt probabilis opinio proponatur. De orationibus igitur Sanctorum Hiero. diſputat, non autem contendit, Sanctos eſſe inuocandos.

An beati orent pro nobis.

Tertia quæſtio Vigilantij.

Quod vero ad tertiam quæſtionem attinet, Vigilantius diſputauit, ſicut verba ipſius Hieronymus recitat: Animas Apoſtolorum ac martyrum, vel in ſinu Abrahæ, vel in loco refrigerij, vel ſubter aram Dei conſediſſe, nec poſſe ſuis tumulis, & vbi voluerint, adeſſe præſentes. Hieronymus vero reſpondet: Tu Deo leges ponis? Tu Apoſtolis vincula iniicis? vt vſque ad iudicij diem teneantur cuſtodia, ne ſint cum Domino ſuo, de quibus ſcriptum eſt: Sequuntur agnum quocunque vadit? Si agnus vbique, ergo & hi, qui cum agno ſunt, vbique eſſe credendi ſunt, &c. Sed hanc Hieronymi aſſeuerationem, non multo poſt diſerte negarunt, reiecerunt, improbarunt & refutarunt Auguſtinus & Chryſoſtomus. Et Auguſtini quidem teſtimonia mox adſcribemus. Chryſoſt. vero Homilia 29. in Matthæum dicit: Non poteſt anima à corpore ſeparata in his regionibus errare. Iuſtorum enim animæ in manu Dei ſunt: Peccatorum vero poſt hunc exitum continuo abducuntur, quod à Lazaro & diuite planum efficitur. Et paulo poſt: Multis è locis Scripturæ comprobari poteſt, non errare hic poſt mortem, iuſtorum hominum animas. Nam & Stephanus ait: Suſcipe Spiritum meum. Et Paulus, reſolui ac eſſe cum Chriſto, deſiderabat. De

An beati adſint in terris.

Hieronymus refellitur ab Auguſtino & Chryſoſt. Chryſoſtomus.

Animas poſt mortem non errare in terris.

Digitized by Google

Patriarcha quoque Scriptura dicit: Et appoſitus eſt ad patres ſuos. Quod vero nec peccatorum animæ hic commorari poſſint, diuitem audias quid dicat, perpendaſque quid petit, & non impetrat. Quod ſi poſſent animæ hominum hic conuerſari, veniſſet ipſe vt cupiebat, &c. Idem concione 4. de Lazaro prolixe diſputat, mortuos non apparere viuentibus. Et inquit: Animæ corpus egreſſæ, non amplius hic commorantur, ſed protinus abducuntur.

Hieronym. non defendit inuocationẽ ſanctorum defunctorũ.

Non omnia igitur ſimpliciter Catholica dogmata ſunt, quæ Hieronymus contra Vigilantium diſputat. Sed quod ad hunc locum de inuocatione Sanctorum attinet, non opus habemus hac reſponſione. Certum enim & manifeſtũ eſt, Hieronymum in tota illa diſputatione, nec probare, nec defendere inuocationem Sanctorum, neque hoc diſputare, orationem eſſe ad Sanctos, qui in altero ſeculo ſunt, dirigendam. Quod vero de oratione beatorum in cœlo pro Eccleſia diſputat, de eo, quæ ſit Apologiæ noſtræ ſententia, ſub initium huius loci expoſuimus, Inde vero non ſequitur, Sanctos eſſe inuocãdos, nec eam conſequentiã Hieronymus inde texit: Quicquid igitur ſit de Ambroſij obſecrationibus, hoc certum eſt; Hieronymum non diu poſt Ambroſium, in certamine contra aduerſariũ, licet vniuerſam bilem effundat, non tamen vel voluiſſe, vel auſum fuiſſe, inuocationem Sanctorum defendere. Vnde recte colligitur, eam tunc non habitam pro dogmate ſeu articulo fidei. Ea enim, quę dogmata ſunt, quando ab aduerſariis impugnantur, aperto Marte, & maiori zelo ſolent defendi.

Apoſtropha Rhetorica Hieronymi.

Quod vero in Epitaphio Paulæ Hieronymus dicit: (Vale ô Paula, & cultoris tui vltimam ſenectutẽ orationibus iuua) Non ſtabilire Pontificiorum opiniones de inuocatione Sanctorum, ſed eſſe apoſtrophen Rhetoricam, ex ipſo Hieronymo oſtendi poteſt. Nam in Epitaphio Nepotiani

Epitaphium Nepotiani.

diſerte inquit: Quicquid dixero, quia ille non audit, mutum videtur. Et ſub finem: Cum quo loqui non poſſumus, de eo loqui nunquam deſinamus. Ita in oratione ſuper obitu Bleſillæ, attribuit Bleſillæ mortuæ prolixum ſermonem, quo matrem lugentem alloquatur: Quas nunc exiſtimas Bleſillam noſtram pati cruces, quæ ferre tormenta, quod tibi Chriſtum videat ſubiratum? Clamat nunc lugenti: Si vnquam me amaſti mater: Si tua vbera ſuxi, &c. Quem ſermonem figuratum eſſe nemo non videt. Et continua illa figura ibidem etiam dicit: Loquitur illa & alia multa, quę taceo, & pro te Dominum rogat, mihique vt de eius mente ſecurus ſim, veniam impetrat peccatorum, &c. Et licet Rhetoricæ illæ compellationes inclinare tunc cœperint ad inuocationem Sanctorum: Ipſe tamen Hieronymus, per mitigationem quandam eas declarat, ne ſint inuocatio, vt in vita Hilarionis, Conſtantiæ cuiuſ-

Vita Hilarionis.

dam, quam ſanctiſſimam mulierem appellat, deuotionem deſcribens, inquit: erat enim ſolita peruigiles in ſepulchro Hilarionis noctes ducere, & quaſi cum præſente, ad adiuuandas orationes ſuas ſermocinari, Sicut ſimili figurarum licentia, Euſebius in vita Conſtantini dicit: σὲ μὲν εὐσέβεια καὶ φιλανθρωπία προσκυνῶ. Te quidem ô pietas & humanitas adoro. Quid vero ex figuratis iſtis compellationibus ſine vllo Scripturæ teſtimonio, vel exemplo introductis, tandem extru-

ctum ſit, in Græcæ Eccleſiæ hiſtoria iam oſtendimus, & in Latina hiſtoria mox idem ſequetur. Sed iam ad Auguſtinum progrediamur.

In ea igitur tempora Auguſtinus incidit, cum quęſtionibus & diſputationibus, de orationibus & patrociniis Sanctorum, perſonarent omnia. Et operæ precium eſt conſiderare, vbi Auguſtinus temporibus ceſſit, & quomodo tamen à præſumptionibus, ad veros fontes inuocationis nominis diuini Eccleſiam reuocare ſtuduerit, cum receptas & communes præſumptiones, liberius reprehendere non auderet. Omnia enim iſtis temporibus plena fuiſſe præſumptionibus, ipſe ad Ianuarium conqueritur, vbi & hoc addit: Multa huiuſmodi propter nonnullarum, vel ſanctarum, vel turbulentarum perſonarum ſcandala deuitanda, liberius improbare non audeo. Et quod contra Fauſtum dicit: Aliud eſt quod docemus, aliud quod ſuſtinemus, aliud quod præcipere iubemur, aliud quod emendare præcipimur, & donec emendemus, tolerare compellimur.

Auguſtini ſeculum.

Ad Ianuarium.

Contra Fauſtum.

Auguſtinus igitur, vna cum aliis etiam ſecutus eſt opinionem illam, quæ tunc fermè communis facta fuerat, quod ſcilicet beati in cœlo, ſolliciti ſint pro Eccleſia in terris militante, & pro ea orent. In hanc ſententiam allegat Cypriani dictum, cap. 14. de prædeſtinatione Sanctorum: Magnus illic nos carorum numerus exſpectat, parentum, fratrum, filiorum, frequens nos & copioſa turba deſiderat, iam de ſua incolumitate ſecura, adhuc de noſtra ſalute ſolicita. Et lib. 9. Confeſſ. Nunc Nebridius meus in ſinu Abraham viuit, & ſpirituale os ponit ad fontem diuinum, & bibit quantum poteſt, ſapientiam pro auiditate ſua. Nec ſic eum arbitror inebriari ex ea, vt obliuiſcatur mei, cum tu Domine quem potat ille, noſtri ſis memor. In Pſal. 88. Natalitia Sanctorum cum ſobrietate celebrate, vt imitemur eos, qui præceſſerunt, & gaudeant de nobis, qui orant pro nobis, &c. De exauditione etiam illarum orationum, diſputat quæſtione in Exodum 108. & 149. Et de Ciuitat. lib. 22. cap. 9. dicit martyres talia à Domino impetrare poſſe, & pro patientia iam habere potentiam. Addit etiam libro 20. contra Fauſtum, cap. 21. Populum Chriſtianum memorias martyrum, religioſa ſolennitate concelebrare, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum conſocietur, atque orationibus adiuuetur. Per conſociationem autem Auguſtinus illud reddere voluit, quod Epiſtola Smyrnenſis Eccleſiæ, de qua ſupra dicit, ὧν γένοιτο καὶ ἡμᾶς συγκοινωνοὺς γενέσθαι, vt ſcilicet Eccleſia militans in hac vita, illarum virtutum, quas in martyribus celebrabat, conſors redderetur, acceptis à Deo ſimilibus virtutum donis: Vtque aliquando conſors & ſocia fieret præmiorum, quorum in vita æterna martyres iam compotes facti ſint. Vtrunque enim vocabulo meriti veteres intelligunt. Et ipſe Auguſtinus conſociationem ita exponit, vt libro octauo, de Ciuitate Dei. Deum martyres Angelis cœleſti honore ſociaſſe. Et lib. 11. dicit: Ad Sanctorum Angelorum ſocietatem & congregationem, in hac peregrinatione laborioſiſſima ſuſpiramus. Omnium vero manifeſtiſſimè hanc phraſin explicat de vera religione, cap. 55. Sancti illum à nobis coli volunt, quo illuminante lætantur, meriti ſui nos eſſe conſortes. Quod vero de adiumento

Beati in cœlo pro Eccleſia militante orant.

Conſociatio meritorum.

otatio-

orationem addit, nequaquam intelligit Sanctos inuocandos. Hoc enim, ſicut mox oſtendemus, diſerte negat, ſed perſuaſio erat illius temporis, quando apud memorias martyrum Deus inuocabatur, quod tunc martyrum animæ, vna Deum comprecarentur. In hanc ſententiam dicit Tract.8. in Ioannem: Ad menſam Domini non ſic martyres commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requieſcunt, vt etiam pro eis oremus, ſed magis vt orent ipſi pro nobis, vt eorum veſtigiis adhæreamus. Et ſermone 17. de verbis Apoſtoli, Iniuria eſt, pro martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendare. Ipſe etiam Auguſtinus alicubi erumpit, non quidem in inuocationem, ſed in votum communium precum, ſeu comprecationis Sanctorum, lib.5. contra Donatiſtas, cap.1. Beatus Cyprianus iam corpore non aggrauante animam, ſerenius perſpicit veritatem: Adiuuet itaque nos orationibus ſuis, in iſtius carnis mortalitate, tanquam in caliginoſa nube laborantes, vt donante Domino, quantum poſſumus, bona eius imitemur. Et hæc Auguſtinus, ſiue Scriptura, temporibus & conſuetudini cedens.

Vide autem & conſidera quomodo Auguſtinus, ſicut ipſe loquitur, ea, quæ tolerare compellitur, corrigere & emendare ſtudeat, vt Eccleſiam à præſumptis perſuaſionibus, ad Scripturæ doctrinam de inuocatione Dei reuocet. Nam poſt Baſilium plerique patres, vt Nazianzenus, Nyſſenus, Theodoretus Ambroſius, Hieronymus, &c. non tam diſputarant, quam aſſeuerarant, animas martyrum & beatorum, apud memorias ſuas, & alibi in hoc mundo præſentes eſſe, rebus viuentium intereſſe, eas cognoſcere, curare, diſponere & adminiſtrare, vota precantium audire, & ad Deum perferre, cultoribus ſuis auxilio eſſe, ac omnis generis beneficia non impetrare tantum ſed conferre. Hac enim potiſſimum præſumptione, Deum precaturi ad monumenta martyrum concurrebant, ac ipſos ſæpius martyres nominatim compellabant, beneficia etiam exauditionum & auxiliorum, ipſis tribuebant martyribus: volebant etiam ideo apud monumenta martyrum ſepeliri. Auguſtinus vero cum præſumptiones illas liberius, ſicut ipſe loquitur, improbare non auderet, reuocat eas in dubium, & ſenſim ad negandas eas progreditur, vt in libro de cura pro mortuis. Reſponſurus ad obiectionem, quod martyres, ipſis beneficiis, quæ dantur orantibus, indicent, ſe intereſſe rebus humanis, quorundam etiam aſpectibus appareant, & in ſomnis eos alloquantur: Cum varias quæſiuiſſet ſolutiones, ita concludit ca.16. Quanquam iſta quæſtio vires intelligentiæ meæ vincat, quemadmodum opitulentur martyres iis, quos per eos certum eſt adiuuari, vtrum ipſi per ſeipſos aſſint, vno tempore, tam diuerſis locis, & tanta inter ſe longinquitate diſcretis: An ipſis in loco ſuis meritis congruo, ab omni mortalium conuerſatione remoto, & tamen generaliter orantibus pro indigentia ſupplicantium, ſicut nos oramus pro mortuis, quibus vtique non præſentamur, qui eſt vbique præſens, exaudiens martyrum preces, per Angelica miniſteria, vbique diffuſa, præbeat hominibus iſta ſolatia. Res hæc altior eſt, quam vt à me poſſit attingi, & abſtruſior eſt, quam vt à me valeat perſcrutari, &c. Sed cap. 13. vulgatam tunc opinionem, ſimpliciter ex verbi Dei fundamentis refutat, vt volet, inquit, accipiat quiſque quod dicam: Si rebus viuentium intereſſent animæ mortuorum, me ipſum pia mater nulla nocte deſereret, ſed profecto, quod ſacer Pſalmus perſonat, verum eſt, quoniam pater & mater dereliquerunt me. Si autem parentes noſtris curis & rebus non intereſſunt, qui ſunt alij mortuorum, qui nouerunt quid agamus, quidve patiamur? Eſaias Propheta dicit: Tu es pater noſter, quia Abraham neſciuit nos, & Iſrael non cognouit nos. Si tanti Patriarchæ, quid erga populum ex his procreatum ageretur, ignorauerint, quomodo mortui viuorum rebus atque actibus cognoſcendis adiuuandiſq; miſcentur? Quomodo dicemus eis fuiſſe conſultum, qui abierunt, antequam venirent mala, quæ illorum obitum conſecuta ſunt, ne viderent mala illa, 4. Regum 22. & 2. Paralip. 34. Et inde concludit. Ibi ergo ſunt ſpiritus defunctorum, vbi non vident, quæcunque aguntur aut eueniunt in iſta vita hominum. Et cap.14. ad obiectionem de diuite ita reſpondet: Ita illi cura fuit de viuis, quamuis quid agerent, omnino neſciret, ſicut eſt nobis cura de mortuis, quamuis quid agant, vtique neſciamus. Et cap. 15. dicit poſſe quidem mortuos quædam, quæ ſinuntur audire ab iis, qui hinc ad eos moriendo pergunt, vel ab Angelis, vel Spiritu Dei reuelante cognoſcere, vel per diuinam potentiam poſſe rebus viuentium intereſſe, ſed cap.16. hæc omnia oſtendit & relinquit dubia & incerta.

Secundo, Eodem modo etiam vulgatam tunc opinionem de auxiliis ſeu beneficiis, quæ à martyribus præſtari & conferri præſumebant, in dubium reuocat, vt facilius poſtea mentibus in dubitationem adductis, eximi poſſet. Ita de ciuitate Dei, lib.22. cap.9. de miraculis, quæ ad monumenta martyrum edebantur, inquit: ſiue Deus per ſeipſum miro modo, quo res temporales operatur æternus, ſiue per ſuos miniſtros iſta faciat, & eadem ipſa, quæ per miniſtros facit, ſiue quædam faciat etiam per martyrum Spiritus, ſicut per homines adhuc in corpore conſtitutos, ſiue omnia iſta per Angelos, quib. imperat, operetur, vt quæ per martyres fieri dicuntur, eis orantibus & impetrantibus, non etiam operantibus fiant, ſiue alia fiant iſtis, alia illis modis, qui nullo modo comprehendi à mortalibus poſſunt, vim tamen atteſtantur hæc fidei, in qua carnis in æternum reſurrectio prædicatur.

Tertio, Quando apud memorias martyrum conuentus celebrabant, ſacrificia offerebant, & preces faciebant, multi, ſicut in præcedentibus oſtenſum eſt, ipſos Sanctos inuocabant, ſicut etiam ex Catecheſi Cyrilli Hieroſolymitani citatur hæc ſententia: Cum hoc ſacrificium offerimus facimus mentionem Sanctorum, qui ante nos obdormierunt, vt Deus orationibus illorum & deprecationibus, ſuſcipiat preces noſtras. Auguſtinus vero conſueta ſua moderatione oſtenſurus, hoc non recte fieri, opponit veterem formam, publicæ & communis orationis, quæ in Synaxi nomine totius Eccleſiæ, tanquam Collecta recitabatur, quam vocarunt quidam precem Canonicam, eo quod Canon & regula eſſe debebat orationum: verba Auguſtini hæc ſunt de Ciuit. li. 22. cap. 10. Nos martyribus noſtris non templa,

De benef. martyrum.

De inuocatione Sanctorum ad monumenta martyrum.

ſicut Diis, ſed memorias, ſicut hominibus mortuis, quorum apud Deum viuunt ſpiritu, fabricamus. Nec ibi erigimus altaria, in quibus ſacrificemus martyribus: ſed vni Deo & martyrum, & noſtro ſacrificium immolamus. Ad quod ſacrificium, martyres ſicut homines Dei, qui mundum in eius confeſſione vicerunt, ſuo loco & ordine nominantur, non tamen à ſacerdote, qui ſacrificat, inuocantur: Deo quippe, non ipſis ſacrificat, quamuis in memoria ſacrificet eorum. Et lib. 8. cap. 27. Honoramus memorias martyrum, vt ea celebritate, & Deo vero, de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum, eodem inuocato in auxilium, ex eorum memoriæ renouatione adhortemur.

Sanctis apud Auguſtinũ non inuocantur.

Auguſtinus igitur vtrumq; diſerte ponit: Non martyres eſſe inuocandos, ſed vnum verum Deum, etiam quãdo apud Martyrum memorias preces fiebant, eſſe in auxilium inuocandum. Et circa idem tempus, in Carthaginenſi Concilio tertio, cautum fuit, ne priuatæ & nouæ formulæ precationum temere vſurpentur, ſed ad altare, ſemper ad patrem dirigatur oratio. Et hanc habet ſententiam, quod Auguſtinus Epiſtol. 42. dicit: Videris imperij nobiliſſimi eminentiſſimum culmen, ad ſepulchrum piſcatoris Petri, ſubmiſſo diademate ſupplicare: Quod ſcilicet non Petro, ſed ipſi Deo, licet apud monumentum Petri, ſupplicet.

Axiomata Auguſtini de inuocatione.

Concilium Carthaginẽſe 3. de inuocatione.

Orantes igitur apud monumenta martyrum, non debere martyres, ſed Deum inuocare, nec orationem ad martyres, ſed ad Deum, qui ſolus adorandus & inuocandus eſt dirigere, Auguſtini doctrina & ſententia eſt. Cumque de martyrum comprecationibus ſeu intercceſſionibus, multa opponerentur, Auguſtinus non concedit inde ſequi inuocationem, ſed reſpondet: Vel martyres generaliter orare pro Eccleſia militante, quam ſciunt ſub cruce adhuc gemere, licet neſciant, quid agant viui (De cura pro mortuis, capite 16.) vel ſi poſſunt preces ſentire, id tunc fieri, quando Deum inuocamus, & preces ad Deum dirigimus. Ita inquit de vera religione capite 55. Quiſquis in Deo manet, & poteſt humanas preces ſentire, in illo me exaudit. Et de Ciuit. 10. cap. 12. Nam cum & exaudiunt Angeli Dei, ipſe in eis, exaudit. Et hoc diligenter notetur, quod non conſequatur, ſi Sancti in altera vita orant pro Eccleſia, quod ſint inuocandi, & oratio ad ipſos dirigenda.

An ſi ſancti in altera vita pro Eccleſia orent, ſint inuocandi.

Quarto: Cum ex ſuperſtitionibus vulgi Chriſtianorum, & Gentes & hæretici varias calumnias, Eccleſiæ Dei ſtruerẽt, Auguſtinus improbatis ſuperſtitionibus, veterem & veram Eccleſiæ fidem opponit. Cum enim Maximus Madaurenſis Grammaticus Epiſt. 43. deſcribens Gentilium religionem, dixiſſet: Nos Dei virtutes multis vocabulis inuocamus, variis ſupplicationibus proſequimur, piis precibus adoramus: Et addidiſſet, Chriſtianos in Africa, loco Iouis, Iunonis, Mineruæ & Veneris, habere & colere punicos martyres, Mygdonem, Sananem, Namplanionem, & Lucitam: Auguſtinus Epiſt. 44. nequaquam hoc concedit martyres in Eccleſia inuocari, ſupplicationibus & precibus coli: ſed reſpondet: Scias à Chriſtianis Catholicis, nullum coli mortuorum, nihil denique vt numen adorari, quod ſit factum & conditum à Deo, ſed vnum ipſum Deum, qui fecit & condidit omnia.

Diſcrimen Paganiſmi & Chriſtianiſmi in venerandis Sanctis.

Nullum mortuorũ Chriſtiani colũt.

Ita de vera religione cap. 55. dicit: Non ſit nobis religio cultus mortuorum, quia ſi piè vixerunt, non ſic habentur, vt tales quærant honores, ſed illum à nobis coli volunt, quo illuminante, lætantur meriti ſui nos eſſe conſortes. Honorandi ergo ſunt propter imitationem, non adorandi propter religionem. Item, hoc etiam ipſos optimos Angelos velle credamus, vt vnum cum ipſis colamus Deum, cuius cõtemplatione beati ſunt. Quare honoramus eos caritate non ſeruitute. Nec eis templa conſtruimus: Nolunt enim ſe ſic honorari à nobis. Et in Pſalm. 96. Omnes Sancti vel Angeli, illius quærunt gloriam, quem diligunt. Ad eius cultum, ad eius orationem, ad eius contemplationem omnes, quos diligunt, rapere & inflammare ſtudent. Item, volunt potius, vt Deus vnus colatur, vnus adoretur, Deo vni ſacrificium offeratur, non ſibi.

Quomodo ipſi Sancti à nobis honorari velint, Aug.

Et contra Fauſtum, lib. 20. cap. 21. Fauſtus hæc obiicit Chriſtianis: Idola vertiſtis in martyres, quos votis ſimilibus colitis. Qualibus autẽ votis Gentes idola coluerunt, non vt Deos, ſed vt Mediatores, ſupra ex Auguſtino oſtendimus. Auguſtinus vero nequaquam hoc concedit, martyres ſimilibus votis apud Chriſtianos coli, quibus idola apud Gentes coluntur, ſed inquit: Colimus martyres eo cultu dilectionis & ſocietatis, quo & in hac vita coluntur ſancti homines Dei, ſed illos tanto deuotius, quanto ſecurius poſt incerta omnia ſuperata, iam in vita feliciori victores ſunt. At illo cultu, qui Græcè λατρεία dicitur, cum ſit quædam proprie diuinitati debita ſeruitus, nec colimus, nec colendum docemus, niſi vnum Deum. Cumque ad hunc cultum, pertineat oblatio, nullo modo tale quid offerendum docemus, vel martyri, vel Angelo.

Item in libris de ciuitate Dei, aliquoties repetit: Non eſſe ſacrificia offerenda Sanctis. Atqui certum eſt inuocationem eſſe ſacrificiũ ſpirituale, ac cultum ſoli Deo debitum. Pſal. 50. Immola Deo ſacrificiũ laudis: & inuoca me in die tribulationis. Ebræ. 13. Per Chriſtum offeramus hoſtiam laudis Deo ſemper, hoc eſt, Fructum labiorum noſtrorum. Ita Tertullianus dicit: Sacrificamus Deo, pro ſalute Imperatoris, ſed prece puta. Et Auguſtinus libro 10. de Ciuitate cap. 19. vbi diſputat: Dæmones non fumis aut nidoribus ſacrificiorum, ſed ſupplicantium animo delectatos: tamque paria ponit orationem & ſacrificium. Ita autem inquit: Sicut orantes atq; laudantes, ad eum dirigimus ſignificantes voces, cui res ipſas, quas ſignificamus offerimus: ita ſacrificantes, non alteri viſibile ſacrificium offerendum eſſe nouerimus, quam illi, cuius in cordibus noſtris, inuiſiblie ſacrificium noſipſi eſſe debemus. Tunc nobis fauent, nobiſque congaudent, atque ad hoc ipſum nos pro ſuis viribus adiuuant Angeli, virtuteſque ſuperiores. Si autem illis hęc exhibere voluerimus, non libenter accipiunt, imo vetant.

Soli Deo ſacrificandum.

Quinto Auguſtinus ipſe agnoſcit & fatetur, ſolere homines cultus ſoli Deo debitos, ad homines transferre. De ciuit. lib. 10. cap. 4. multa inquit de cultu diuino vſurpata ſunt, quæ honoribus deferuntur humanis, ſiue humilitate nimia, ſiue adulatione peſtifera. Ita tamen, vt quibus ea de-

Honores diuini hominibus.

Digitized by Google

ea deferuntur, homines haberentur, qui dicuntur colendi & venerandi, ſi autem eis multum additur, & adorandi.

Origeniſtarum inuocatio.

Et lib. 21. cap. 18. oſtendit: Origeniſtas iiſdem prorſus argumentis, quibus inuocatio Sanctorum ſtabilitur vſos, cum probare vellent: Infideles debere quidem in æternum perire, ſed cum ad iudicium ventum fuerit, miſericordiam ſuperaturam. Donabit enim eos, inquiunt, miſericors Deus, precibus & interceſſionibus Sanctorum ſuorum. Si enim orabant pro illis, quando eos patiebantur inimicos, quanto magis quando videbunt humiles, ſupplice ſque proſtratos. Neque enim credendum eſt, aiunt, amiſſuros Sanctos viſcera miſericordiæ, cum fuerint pleniſſimæ & perfectiſſimæ ſanctitatis, vt qui tunc orabant pro inimicis ſuis, quando & ipſi ſine peccato nó erant, tunc non orent pro ſupplicibus ſuis, quando nullum cœperint habere peccatum. Aut verò Deus tunc eos non exaudiet tot & tales filios ſuos, quando in tanta eorum ſanctitate nullum inueniet orationis impedimentum? Et poſtea addit hoc, quod ipſi de ſuis cordibus ſuſpicātur: Putant Scripturas diuinas tacuiſſe, vt multi ſe corrigant, &c. Hæc ſunt ipſiſſima Pontificiorum argumenta. Et profectò quicquid argumentorum pro inuocatione Sanctorum affertur, quia Scripturæ diuinæ tacent, tantum ſunt humani cordis ſuſpiciones, ſicut hoc loco Auguſtinus loquitur.

Auguſt. de miraculis ad memorias martyrum.

Sextò, Quia miracula, quæ apud martyrum memorias edebantur, plerique ipſis martyribus ita tribuebant, vt opiniones de cultu, inuocatione & auxiliis martyrum, inde ſtabilirent: Auguſtinus miracula illa ipſi Deo tribuit, & verum finem ac vſum, tum illorum miraculorum, tum etiam celebritatum apud memorias martyrum oſtendit, vt de Ciuit. lib. 22. Cum multa & varia miracula ad martyrum memorias tunc edita, recenſuiſſet, tandem concludit, capite nono. Cui niſi huic fidei atteſtantur iſta miracula, in qua prædicatur Chriſtus reſurrexiſſe in carne, & in cœlum aſcendiſſe cum carne. Nam & ipſi martyres huius fidei martyres, id eſt, teſtes fuerunt. Item ei profectò atteſtantur fidei, in qua carnis in æternum reſurrectio prædicatur. Et cap. 8. deſcribens exultationem Eccleſiæ, ad editum miraculum apud memoriā Stephani, inquit: Quid erat in cordibus exultantium, niſi fides Chriſti, pro qua Stephani ſanguis effuſus eſt? Et capite decimo, faciunt iſta martyres, vel potius Deus, vel orantibus, vel cooperantibus eis, vt fides illa proficiat, qua eos non Deos eſſe noſtros, ſed vnum Deum habere nobiſcum credamus. Item ideo vt in Deum credatur, quod & Chriſtus eſt: martyres faciunt, quicquid mirabile faciunt, lib. 10. cap. 12. Quæcunque miracula, ſiue per Angelos, ſiue quocunque modo fiunt, Dei vnius, in quo ſolo beata vita eſt, cultum, religionemque commendant. De cura pro mortuis, capite 16. Deus edit miracula per martyrum memorias, quoniam hoc nouit expedire nobis, ad ædificandam fidem Chriſti, pro cuius illi confeſſione ſunt paſſi.

Celebritates martyrum.

Ipſas etiam celebritates martyrum ad verum & veterem finem ac vſum reuocat, vt de Ciuita. lib. 8. cap. 27. apud memorias martyrum offertur Deo, vt ea celebritate, & Deo vero, de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum, eodem inuocato in auxilium, ex eorum memoriæ renouatione adhortemur. Et contra Fauſtum lib. 20. cap. 21. Quod offertur, Deo offertur apud memorias martyrum quos coronauit, vt ex ipſorum locorum admonitione, maior affectus exurgat ad acuēdam caritatem, & in illos, quos imitari poſſumus, & in illum, quo adiuuante, poſſumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & ſocietatis, quo & in hac vita coluntur ſancti homines Dei, &c.

Inuocatio mortuorum ab Auguſtino repreſſa oppoſita doctrina de orando Deo & de mediatore Chriſto.

Poſtremò, vt gliſcentem ſuperſtitionem inuocationis Sanctorum, ſolide reprimeret Auguſtinus, verā doctrinam de inuocatione Dei, ſiue de orando Deo, & de interceſſione Mediatoris Chriſti, frequenter & diligenter vrget, vt ita homines ad veros fontes Scripturæ reuocaret. Nec opus eſt aliquot eius ſententias adſcribere cum omnes libri eius pleni ſint. Extat Epiſtola eius 121. de orando Deo, ad probam viduam, vbi totam doctrinam de oratione pulcherrime explicat. Et ibi poſt explicatam Dominicam orationem dicit: Si per omnia precationum ſanctarum verba diſcurras, nihil inuenies, quod non iſta dominica contineat & concludat oratio. Item quiſquis in oratione id dicit, quod iſta Euangelica prece non continetur, vel carnaliter, vel illicite orat. Et hoc diligenter notetur. Nam inuocatio Sanctorum non continetur oratione Dominica, quam Tertullianus rectè & eleganter vocat, legem orationis.

Oratio dominica lex orationis.

Idem Auguſtinus in libro de paſtoribus, cap. 8. Sunt etiam montes boni. Leuaui oculos meos in mōtes, vnde veniet auxilium mihi. Et vide, quia non in montibus tibi ſpes eſt: Auxilium, inquis, meum à Domino, qui fecit cœlum & terram. Noli putare iniuriam facere te montibus ſanctis, quando dixeris: Auxilium meum à Domino, &c. Ipſi montes hoc tibi clamant. Mons erat, qui clamabat: Audio ſchiſmata in vobis. Ego ſum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, ego autem Chriſti. Leua oculos in iſtum montem, audi quid dicat, & in ipſo remaneas. Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis? Ergo poſtquam leuaueris oculos tuos in montes, vnde venit auxilium tibi, id eſt, in authores Scripturarum diuinarum. Attende omnibus medullis ſuis, omnibus oſſibus clamātem, Domine quis ſimilis tibi? Vt ſecurus ſine vlla iniuria montium, dicas: Auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terram. Non ſolum tibi tunc non ſuccenſebunt montes, ſed tunc amabunt, tunc magis fauebunt. Si in ipſis ſpem tuam poſueris contriſtabuntur. Angelus multa diuina & mira oſtendens homini, ab homine adorabatur, ille tanquam leuantem oculos in mōtem reuocat ad Dominum: Noli, inquit, facere, Deum adora. Nam ego conſeruus tuus ſum, & fratrum tuorum.

De officio mediatoris Chriſti, Auguſt.

Ita doctrinam de officio Mediatoris Chriſti, pulcherrime illuſtrat Auguſtinus, vt lib. Confeſſio. 10. capite 42. dicit: Ideo Angelos non debere inuocari, vt per ipſos ad Deum veniamus, & ipſi reconciliemur: quia nulla talis oratio in Scriptura ſit tradita. Verba hæc ſunt: Quem inuenirem, qui me reconciliaret tibi? An eundem mihi fuit ad Angelos? Qua prece? quibus Sacramentis? Multi conātes ad te redire, neque per ſeipſos

Digitized by Google

valentes, ſicut audio, tentarunt hæc, & digni habiti ſunt illuſionibus &c. Et capite ſequenti: Verus autem Mediator, quem ſecreta tua miſericordia demonſtraſti humilibus homo Chriſtus Ieſus, inter mortales peccatores, & immortalem iuſtum apparuit. Merito mihi ſpes valida in illo eſt, quod ſanabis omnes languores meos per eũ, qui ſedet ad dexteram tuam, & te interpellat pro nobis, alioquin deſperarem. conterritus peccatis meis, & mole miſeriæ meæ meditatus fueram fugam, ſed prohibuiſti me & confirmaſti me, dicens: Ideo pro omnibus Chriſtus mortuus eſt, &c. Ecce Domine iacto in te curam meam, & viuam.

An Sancti Mediatores. Auguſtinus. Contra Parmenianum lib. 2. cap. 8 Iohannes non dicit: Aduocatum habetis, quaſi ſegregans ſe ipſum à peccantibus, vt iam non ei opus eſſet propiciatione, quæ fit per Mediatorem, ſedentem ad dexteram patris, & interpellantem pro nobis: Quod vtique non ſolum ſuperbe, ſed etiam falſo diceret. Si vero ita diceret: Mediatorem me habetis apud patrem, ego exoro pro peccatis veſtris (ſicut Parmenianus quodam loco Mediatorem poſuit Epiſcopum inter populum & Deum) Quis eum ſicut Apoſtolum Chriſti, & non ſicut Antichriſtum intueretur? Vt igitur ſeruent vnitatem Spiritus, in omnibus orationibus ſuis, de vno Mediatore ſecuri ſint. Homines enim Chriſtiani inuicem ſe commendant orationibus ſuis. Pro quo autem nullus interpellat, ſed ipſe pro omnibus, hic vnus veruſque Mediator eſt. Paulus autem quanquam ſub capite præcipuum membrum, ſed tamen, quia membrum eſt, ſe orationibus fidelium, & ipſe commendat. Nec Mediatorem ſe facit inter populum & Deũ, ſed rogat, vt pro ſe orent inuicem omnia membra corporis Chriſti. Ac ſic oratio pro inuicem membrorum omnium adhuc in terra laborantium, aſcendat ad caput, quod præceſſit in cœlum, in quo eſt propiciatio pro peccatis noſtris. Nam ſi eſſet mediator Paulus, eſſent vtique & cæteri Coapoſtoli eius, ac ſi multi Mediatores eſſent, nec ipſi Paulo conſtaret ratio, qua dixerat vnus Mediator, &c.

An Sancti aduocati noſtri in cælo? Auguſtinus. Eandem ſententiam repetit, Tractatu in Epiſtolam Iohannis 1. Iohannes talis vir non dixit: Aduocatum habetis, ſed habemus. Nec me habetis dixit, ſed Chriſtum poſuit, non ſe, & habemus, dixit, non habetis. Maluit ſe ponere in numero peccatorum, vt haberet aduocatum Chriſtum, quam ponere ſe pro Chriſto aduocatum, & inueniri inter damnãdos ſuperbos fratres: Ieſum Chriſtum iuſtum ipſum habemus aduocatum ad patrem, ipſe propiciatio eſt peccatorum noſtrorum. Hoc qui tenuit, hæreſin non fecit. Hoc qui tenuit, ſchiſma non fecit. Inde enim facta ſunt ſchiſmata, cum dicunt homines: Nos iuſti ſumus, nos ſanctificamus immundos, nos iuſtificamus impios, nos petimus, nos impetramus. Et mox quidem Auguſtinus ponit obiectionem. Ergo Sancti non orant pro nobis? Sed diſerte loquitur de precibus Sanctorum, qui in hac vita adhuc ſuperſtites ſunt. Nequaquam autem vel ſentit, vel dicit: Beatos in altero ſeculo, eſſe noſtros apud Deum aduocatos & mediatores, ſed ratio de Mediatore generalis eſt.

Suppoſititia ſcripta ſub nomine Auguſtini de inuocatione. Ita ergo Auguſtinus, præſumptiones & ſuperſtitiones, cultus & inuocationes Sanctorum reprimere, & Eccleſiam ad veros fontes inuocationis Dei reuocare ſtuduit. Poſtea verò ſub Auguſtini titulo & nomine, multa ſuppoſititia ſcripta ſparſa ſunt, in quibus contra certa veri Auguſtini ſcripta, inuocatio Sanctorum docetur & vſurpatur, vt in ſermone de ſancto Paulo. Curuant Imperatores genua ad memoriam piſcatoris, qui eius auxilia, & apud Deum patrocinia inuocant. *Sermo de S. Paulo.* Sed eius contrarium Auguſtinus tradit de Ciuit. lib. 8. c. 27. Imò in Codice Homiliarum, Louanij edito ſub Auguſtini nomine, citante Lindano, *Lindanus.* dicitur: Excellentiam Imperatorum genib. prouolutam ADORARE Petrum Piſcatorem, cum Auguſtinus totis neruis contendat, neminem niſi *Petrum adorandum.* vnum ſolum Deum adorandum. Ita in libello de cognitione veræ vitæ, ſub Auguſtini nomine diſputatur, Sanctos in orationibus inuocari, & Sanctos intueri verba, & res viuentium. *De cognitione vera vita.* Cum Auguſtinus prorſus contrarium ſtatuat, de Ciuit. & de cura pro mortuis, ſicut oſtendimus. Ita exempla inuocationis Sanctorum proferuntur ex libro de Spiritu & anima. Item ex libro Meditationum, quos libros conſtat non eſſe Auguſtini. *De ſpiritu & anima & meditationibus.* Et verus Auguſtinus diſerte dicit: Sanctos non inuocari, ſicut oſtendimus.

Fraudulentia Papiſtarum in citandis veterum teſtimoniis. Sed hoc artificio Pontificios in citandis veterum teſtimoniis, vt ſuperſtitiones ſuas ſpecie aliqua pallient & ſtabiliant, abuti iam non eſt nouum, quæ tamen fraus, commone factionis gratia ſubinde repetenda & detegenda eſt. *Noua ſuperſtitiones veterum autoritate proponuntur.* In hac ipſa traditione obſeruaui, quam inſidioſe & fraudulenter, poſteriorum ſuperſtitiones adſcribantur vetuſtioribus. Sicut enim de Homilia Chryſoſto. 66. ad Antiochenos ſupra annotauimus, quod ſit alterius multò recentioris: Ita Garetius Pontificiæ Eccleſiæ columen, ex Fulberto quodam, *Garetius.* qui poſt annum Domini milleſimum vixit, citat ſuperſtitionem iſtam Pontificiis vſitatam. Sancta Maria ſuccurre miſeris, iuua puſillanimes, refoue flebiles. Sentiant omnes tuum leuamen, &c. Pontificij verò, vt ſuperſtitionem illam antiquitatis, pietatis & autoritatis ſpecie populo venditent, inſidioſe & fraudulenter eam Auguſtino tribuunt, idque in duobus locis, ſcilicet ſermo. 2. de annunciatione, & de aſſumptione, quos ſermones non Auguſtini, ſed Fulberti illius eſſe conſtat.

Poſt Auguſt. in Poetarum Scholis inuocatio martyrum tanquam quæſiuit & creuit. Ad hanc vero de inuocatione Sanctorum hiſtoriam, tanquam peculiaris obſeruatio, præcipue hoc pertinet, quod circa Auguſtini tempora, & poſtea, materia illa inuocationis Sanctorum, incidit in Poetas, qui inuocationes Muſarum, Dæmonum, & Heroum, ex poematis veterum, poetica imitatione & licentia, ad martyres tranſtulerunt. Atque ita inuocatio Sanctorum ſine Scripturæ mandato, promiſſo & exemplo, primò per declamatorias rhetorum figuras in Eccleſiam inuecta, ſed à multis variè repreſſa & reiecta. Poſtea verò cum nulli eſſent Epiphanij & Auguſtini, qui ſe opponerent: Per Poetas, *Exempla Poeticarum ſuperſtitionum.* figuris Poeticis, imitatione & licentia poetica, ita amplificata, & ad ſummum exceſſum perducta fuit, vt omnia, quæ in Scriptura à Chriſto petere & ſperare iubemur, Poëtæ iſti à Sanctis petant & ſperent. Et ne parum eſſent Poëtæ, ea, quæ Epiphanius & Auguſtinus in cultu Sanctorum diſerte improbarunt & reiecerunt, ipſi in verſibu libertime vſurpare cœperunt. Atque ex

Dama-

Digitized by Google

Damaſceni quidem carminibus ſupra quædam deſcripſimus. Nunc verò ex Latinis Chriſtianorum Poëtis pauca quædam adiiciemus, vt conſideretur, quomodo ſuperſtitio ſemel admiſſa, in immenſum creſcat, & quomodo humanum ingenium, eruditionis, eloquentiæ & elegantiæ affectatione & oſtẽtatione, ſibi placẽs & indulgẽs, quando ſemel verbi Dei metas tranſiuit, non poſſit ſibi modum ponere, ſed longius ſubinde progrediatur, vt tandem vbi conſiſtat, nec habeat, nec inueniat. Ita Prudentius, qui circa Auguſtini ferme tempora vixit, elegans ſane Poëta, ſed licentia nimis Poëtica luſit in inuocatione Sanctorum, vt:

HYMNO IN S. LAVrentium.

QVæ poteſtas ſit credita
Et muneris quantum datum,
Probant Quiritum gaudia,
Quibus rogatus annuis.
Quod quiſque ſupplex poſtulat
Fert impetratum proſpere,
Poſcunt, LITANTVR, indicant,
Et triſtis haud vllus redit.
Hos inter ô Chriſti decus
Audi Poëtam ruſticum
Cordis fatentem crimina
Et facta prodentem ſua.
Indignus agnoſco & ſcio,
Quem Chriſtus ipſe exaudiat.
Sed per patronos martyres,
Poteſt medelam conſequi.
Audi benignus ſupplicem
Chriſti reum Prudentium,
Et ſeruientem corpori
Abſolue vinclis ſeculi.

IDEM HYMNO IN S. Vincentium.

ADeſto nunc & percipe
Voces precantum ſupplices
Noſtri reatus efficax
Orator ad thronum patris.
Per te, per illum carcerem,
Per vincla, flammas, vngulas,
Per quem trementes poſteri
Exoſculamur lectulem.
Miſerere noſtrarum precum
Placatus vt Chriſtus ſuis
Inclinet aurem proſperam
Noxas nec omnes imputet.
Pauli ſper huc tu illabere
Chriſti fauorem deferens,
Senſus grauati vt ſentiant
Leuamen indulgentiæ.

IDEM HYMNO IN S. Agnem.

SEruat ſalutem virgo Quiritium,
Nec non & ipſos protegit aduenas,
Pura ac fideli pectore ſupplices,
O virgo felix, ô noua gloria,
Intende noſtris colluionibus
Vultum, &c.

IN SANCTOS MARTYRES Calaguritanos.

FAma nam terras in omnes,
Præcurrit proditrix,
Hic patronos eſſe mundi,
Quos precantes ambiant,
Non ſinunt mane vt vllus
Voce murmur fuderit,
Audiunt ſtatimque ad aurem
Regis æterni ferunt,
Inde larga fonte ab ipſo,
Dona terris influunt, &c.

IDEM IN CASSIANVM martyrem.

SVggere ſi quod habes iuſtum vel amabilẽ votum,
Spes ſi qua tibi eſt, ſi quid intus æſtuas.
Audit crede preces martyr proſperrimus omnes,
Rataſque reddit, quas videt probabiles.
Audiot, vrbem adeo, dextris ſucceſſibus vtar,
Domum reuertor, Caſſianum prædico.

IN S. CYPRIANVM.

DEſine flere bonum tantum tenet ille regna cœli.
Nec animus inuolitat terris, nec ab hoc recedit orbe.
Nec Lybiæ populos tantum regit, extuſque in ortum
Solis & vſque obitum, Gallos fouet, imbuit Britannos.
Denique Doctor humi eſt, idem quoque Martyr in ſupernis.
Inſtruit hic homines, illinc pia dona dat patronus, &c.

Non multo poſt Pontius Paulinus Poeticas illas inuocationes imitatus, de ſuo etiam quędam addidit, fidem, ſpem & fiduciam, in ſanctos collocans, vt Epiſt. 12. ita inuocat Clarum: *Pontius Paulinus.*

Hæc peccatorum bonus accipe vota rogantum:
Vt ſis Paulini, Theraſiæque memor.
Sic cum Martino ſocia pietate labores
Vt vincant veſtræ, crimina noſtra preces.
Vt ſimul in veſtri ducamur ſorte Seueri,
Veſtraque nos ſemper protegat ala ſinu.

IDEM NATALI III. in Felicem.

HIc amor, hic labor eſt nobis, hæc vota tuorum
Suſcipe, commendaque Deo, vt cum ſedula cura
Seruitium noſtrum longo tibi penderet æuo,
Tunc demum placidos pietate laboris alumnos
Abſoluas, mittente manu, poſitaſque tuorum
Ante tuos vultus animas, vectare paterno
Ne tenuas gremio Domini fulgentis ad ora,
Quem bonitate pium, ſed maieſtate tremendum
Exora, vt precibus plenis meritiſque rodonet
Debita noſtra tuis.

ITEM.

Poſce ouium grege nos ſtatui, vt ſentẽtia ſummi
Iudicis, hoc quoque nos iterum tibi munere donet,
Ne male gratatis leuos adiudicet hœdis.

IDEM IN NATALI Felicis V.

ERigit in cœlum mentem, & mox corde refecto,
Præſumente fidem, ſpem voti compotis haurit,
Sanctaque Felicis rapido petit atria curſu,
A Felice pio, velut à cuſtode, repoſcit
Increpitans miſcetque precantia verba querelis:
Sancte Deo Felix inopum ſubſtantia ſemper:
Pro miſeris Felix & ſemper diues egenis,
Te requiem feſſis Deus, afflictiſque leuamen,
Te poſuit mœſtis ad ſaucia corda medelam,
Propterea tanquam gremio confiſa paterno,
In te pauperies caput inclinata recumbit,
Felix ſancte meos ſemper miſerare labores, &c.

IDEM IN NATALI VIII. *Felicis.*

COncurramus ad hunc ſpe conſpirante patronum,
Suſcipiat noſtras placida pietate querelas,
Et dum natalem illius celebramus ouantes,
Ille preces noſtras meritis pius adferet altis,
Nos lætamur ei non eſt cura hæc noua Sanctis
Exorare Deum pro peccatoribus ægris,
Atq; bonis meritis meritum ſuperare ſiniſtrum,
Vt quondam hos habuit ætas: ſi ſit modo noſtra
Felicem ſortita ſalus, petat omne quod audet,
Quodque cupit tali ſperet confiſa patrono.
Sancte Deo, dilecte Dei, tu dextera Felix
Eſto precor nobis tu munitiſſima turris.

IDEM NATALI IX.

POſco tuis Felix tecum ad tua vota parentes,
Hic quoque ades mihi, nunc poſcas vt adeſſe vocatos.
Qui colitis lætos Paradiſi cœlitus hortos,
Quique ſub excelſa Domini requieſcitis ara,
Pulcher Apoſtolici chorus agminis & Patriarchæ,
Vos etiam Sancti ſupplex depoſco Prophetæ,
Vos quoque corporibus cæſis & ſanguine fuſo,
Occiſum & viuum teſtati martyres agnum.
Hæc tibi Chriſte Deus tenui fragilique paratu
Pro nobis facimus: nec enim te ſumme creator
Facta manu capiunt, toto quem corpore mundus
Non capit, anguſtum cui cœlum terraque punctum eſt.
Sed Sanctis ſine fine tuis deuota ferentes
Obſequia, exiguo magnos veneramur honore,
Sperantes illis ex oratoribus vt tu
In nobis operum ponas perfecta tuorum, &c.

Fortunatus. Deinde poſt annum Domini 500. Fortunatus Martinum ſimpliciter fecit mediatorem Dei & hominum, & quidem adorandum, vt lib. 2. de vita S. Martini.

VIr tranſcripte, potens æterna in ſecula cuius
Signifer arma crucis fers nobilitata triumphis,
Dulcis ADORANDE, & mihi pectore voce colende.
Fer pietatis opem miſero, miſeri miſerere.
Rector vt altithrono cum venerit arbiter orbis,
Tunc memor obtineas delicti obliuia noſtri,
Inter me & Dominum MEDIATOR adeſto benigne,
Quem ſua culpa ligat, tua vt interuentio ſoluat,
Spes Fortunati ſit fida ſalutis egena,
Suppliciter humilem tibi ſe ſtrauiſſe patrone.
Nam prece multa vales apud illum, cuius haberis,
Quod peto tu poteris, quia totum præſtat amicis.
Sic tibi quæque petis tribuat præſentia Regis.

LIB. V.

Qui poteſt ore mei veniam depoſce reatus,
Et vitiata tibi mea lingua remurmurat audi.

LIB. IIII.

Intercede precor veniam, vir adepte coronam,
Eripe paſtor ouem ne clauda vel extera reſtet.
Porrige celſe manum, rege greſſum, dirige ſenſum,
Exceſſuſque graues leuiori examine penſes,
Inter & ipſe Deum atque reum MEDIATOR adeſto,
Obtineas meritis Iudex cum venerit orbis,
Tunc precor vt fragilem ſacto velamine celes,
Et tua me trepidum defendat ab igne poteſtas.
Nam ſcio certo reum quemuis tibi cedere Chriſtum, &c.

ITEM.

Talibus officiis placatus opime ſacerdos,
Quorum vota vides redde benigne vicem.
Qui virtute potens Orientis in axe ſepultus,
Ecce ſub occiduo cardine præbet opem.
Ergo memento preces, & reddere vota viator.
Obtinet hic meritis, quod petit alma fides, &c.

Iſtæ Poëticæ Sanctorum inuocationes, quomodo & quantum, & à Scripturæ, & à puriori antiquitate diſcedant, imo quomodo cum Scripturæ doctrina, de inuocatione Dei, in nomine mediatoris Chriſti pugnent, atque ea, quæ veteres negarunt, affirment, ea etiam licentia nimis Poëtica vſurpent, quæ veteres, ſicut oſtendimus, reprehenderunt & reiecerunt, manifeſtum eſt, ſicut collatio eorum, quæ hactenus in hac hiſtoria annotauimus, oſtendit. Non enim interceſſionem tantum, ſed omnia, quæ Scriptura nos iubet à Deo, & à Chriſto mediatore petere, Poëtæ iſti à Sanctis petũt, ita vt nihil ferme ſit, quod Deo & Chriſto reſeruetur. Nam & fidem, ſpem ac fiduciam, in Sanctos collocare docent, quæ profecto, nec excuſari, nec defendi, vel poſſunt, vel debent. *Immoderatã ſibi Poëta contra Scripturam vſurpant licentiam.*

Cum vero nec tunc, nec poſtea, vllus eſſet vel Epiphanius vel Auguſtinus, qui ſuperſtitiones iſtas cum autoritate vel reprimeret, vel corrigeret, aperta nouam feneſtra, quam latiſſima ianua, in ipſam Eccleſiam irruperunt, ac à poſterioribus ſemper cumulatæ & auctæ ſunt, donec in manifeſtam & craſſam idololatriam, cuius ſupra exempla, ex Pontificia Eccleſia, adſcripſimus, euaſerunt. Vtque hæc commodius & facilius inter ſe conferri poſſint, pauca quædam ex poſteriorum ſcriptis annotabimus. *Inuocatio Sanctorum deſijt tandem in idololatriã.*

Ita

Digitized by Google

Ita Maximus Homilia in Martyres Tauricos inquit. Licet vniuerſi vbique ſint Sancti, & omnibus proſint, ſpecialiter tamen illi pro nobis interueniunt, qui & ſupplicia pertulere pro nobis. Semper enim nobiſcum ſunt, nobiſcum morantur, hoc eſt, & in corpore nos viuentes cuſtodiunt, & de corpore recedentes cuſtodiunt. Et ideo veneremur eos in ſeculo, quos defenſores habere poſſimus in futuro.

Leo. Leo ſermone primo de natali Apoſtolorum: Credimus atque confidimus, inter omnes labores iſtius vitæ, ad obtinendam miſericordiam Dei, ſemper nos ſpecialium patronorum orationibus adiuuandos, vt quantum propriis peccatis deprimimur, tantum Apoſtolicis meritis erigamur. Item, ſi quid à nobis rectè diſcernitur & agitur: Si quid à miſericordia Dei, quotidianis ſupplicationibus obtinetur, Petri eſt operum atque meritorum. *Speciales patroni.*

Euthymius. Euthymius Monachus in Encomio Mariæ: Vides ante pedes pulcherrimæ capſæ tuæ, nos omnes tuum poſtulare auxilium, exſpectantes tuam defenſionem, tuum in omnibus inuocantes auxilium. Itaque, vt dum hic quidem manemus, nos protegas, ſupplicamus, cum verò excedemus, vt in ædibus ſemper virentibus & luminoſis habitemus, obſecramus.

Victor. Victor lib. 3. perſecutionis Vandalicæ, inuocat Patriarchas, Prophetas, Apoſtolos: Proſtrati, inquit, rogamus, vt non ſpernatis veſtros miſeros precatores, per eum, qui vos ad Apoſtolicum culmen prouexit.

Fulgentius. Fulgentius in ſermone de laudibus Mariæ, inquit: Venite virgines ad virginem Mariam, concipientes ad concipientem, parturientes ad parturientem, matres ad matrem, lactantes ad lactantem, iuuenculæ ad iuuenculam. Ideo enim omnes iſtos curſus naturæ Maria ſuſcepit, vt omnibus ad ſe conuenientibus fœminis ſubueniret, & ſic reſtauraret omne genus fœminarum ad ſe venientium.

Gregorius Magnus. Gregorius Magnus Homil. 32. in Euangelia: Adſunt defenſores noſtri ſancti martyres, rogari volunt, atque quærunt vt quærantur. Hos ergo adiutores, veſtris orationibus quærite, hos protectores veſtri reatus inuenite. Idem Epiſto. 39. lib. 4. In omnipotentis Dei gratia, atque beati Apoſtoli Petri adiutorio confidat. Lib. 11. Epiſt. 44. Ipſe ſit veſtri cuſtos imperij, ſit vobis protector in terra, ſit pro vobis interceſſor in cœlo. Et libro 12. Epiſt. 22. Speramus in omnipotentis Dei virtute, & in ipſius beati Petri Apoſtolorum principis adiutorio.

Inuocatio Sanctorum publicis Ecclesiæ ſupplicationibus inſerta. Atque hactenus inuocatio Sanctorum in priuatis preculis regnauit, eam verò hic Gregorius apud Latinos in publicas Eccleſiæ ſupplicationes, quas Græco vocabulo λιτανείας vocant, primus intruſiſſe ſcribitur. Apud Græcos enim, Petrus Gnapheus idem antea tentauit, ſicut ſupra notauimus.

Litania Eccleſiæ vetuſtiſſima. Antiquiſſimus verò mos, publicarum & communium ſupplicationum, ſemper fuit in Eccleſia. Sed in illis vnus & ſolus verus Deus, in nomine Chriſti mediatoris, inuocabatur. Talium enim ſupplicationum meminit Irenæus. Iuſtinus capita commemorat, quod nati ſimus, quod valetudini conſultum ſit, quod ſpecies rerum conſeruentur, quod viçes animæ bene ſuccedant, quod immortalitatem ſperare ac impetrare liceat. *Iuſtinus de capitibus Litaniarum Eccleſiæ.* *Tertullian.* Tertullianus addit: Oramus pro inimicis, pro perſecutoribus, precâtes ſumus omnes ſemper pro Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium ſecurum, domum tutam, exercitus fortes, ſenatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quæcunque hominis & Cæſaris vota ſunt. Item, Oramus pro imperatoribus, pro miniſtris eorum, & poteſtatibus, pro ſtatu ſeculi, pro rerum quiete, pro mora finis.

Cyprianus. Cyprianus inquit: Publica eſt nobis & communis oratio, non pro vno, ſed pro toto populo. Et in illis publicis ſupplicationibus, Eccleſiam ad ardentiores preces, peculiaribus exhortationibus & geſtibus, excitatam fuiſſe conſtat. Cyprianus dicit: Quando inchoaturi eſſent preces, ſacerdotem illam exhortationem præmiſiſſe; *Surſum corda*. Et populum reſpondiſſe: *Habemus ad Dominum*.

Geſtus ſupplicantium. Apud Iuſtinum ſurgunt ad ſupplicationes. Apud Tertullianum cœlum ſuſcipientes, manibus expanſis, capite nudo, precantur pro omnibus, aliquando ſtantes, aliquando genibus flexis. Milites Antonini oraturi pro pluuia, curuatis genibus prouoluunt ſe in terram apud Euſebium. Apud Clementem abiiciunt ſe in terram. Apud Sozomenum lib. 7. cap. 23. Cum populus Antiochenus, Theodoſij Imperatoris iram, ob motam ibi ſeditionem timeret, inſtituerunt ſupplicationem publicam ad Deum, vt imperatoris iram mitigaret, vſurpatis ad eam ſupplicationem melodiis lugubribus. Author librorum de vocatione Gentium, ſiue eis Ambroſius ſiue Proſper eſt, explicans locum Pauli 1. Timoth. 2. Vt fiant obſecrationes, poſtulationes, & gratiarum actiones, pro omnibus hominibus inquit: Quam legem ſupplicationis, ita omnium ſacerdotum, & omnium fidelium deuotio concorditer tenet, vt nulla pars mundi ſit, in qua huiuſmodi orationes non celebrentur à populis Chriſtianis. Supplicat ergo vbique Eccleſia Deo, non ſolum pro Sanctis, & in Chriſto iam regeneratis, ſed etiam pro omnibus infidelibus, & inimicis crucis Chriſti, pro hæreticis, & ſchiſmaticis, &c. Et talia exempla multa extant in hiſtoriis, quod tempore belli, peſtis, tempeſtatum, terræmotuum, decretæ & celebratæ fuerint tales publicæ ad Deum ſupplicationes. Ita apud Nicephorum, Theodoſius cum tota Eccleſia ſupplicationem fecit Deo, pro ſerenitate, priuato habitu medius inter canentes Hymnos incedens. Et apud Theodorum Lectorem, Martianus Imperator hortatur Anatolium, vt tales ſupplicationes decernat.

Mamercus Viennenſis, inſtituit ſupplicationes ſtatas. Non multo poſt, Mamercus Viennenſis conſtituit, vt annuatim ſtatis diebus ſolennes ſupplicationes fierent, ob imminentia tunc pericula; terræmotuum, incendij & incurſionis ferarum. Talis conſtitutio etiam extat in Concilio Toletano quinto. Et ratio vocabuli λιτανείας, quod extat etiam in 63. Epiſtola Baſilij explicatur in 32. Canone Concilij Moguntini, ſub Carolo Magno, his verbis: Litaniæ Græco nomine appellantur, quæ Latinè dicuntur Rogationes. Inter λιτανείας autem & ἐξομολογήσεις hoc differt. Quod exomologeſes, pro ſola peccatorum confeſſione agantur: Litaniæ vero, indicuntur propter rogandum Deum, & impetrandum in alt. *Vocabulum λιτανείας.* *λιτανεῖαι. ἐξομολογήσεις.*

Digitized by Google

quo miſericordiam eius. Sed iam vtrunque vocabulum ſub vna dignatione habetur. Hæc Canon ille.

An inuocatio Sanctorum ſemper fuerit in Litania.

Sed inde Pontificij nectunt tale argumentum. Quia vſus Litaniarum, hoc eſt, ſupplicationum ſeu rogationum, ſemper fuit in Eccleſia, & in Litania extant expreſſæ inuocationes Sanctorum. Ergo inuocatio Sanctorum, in ſolennibus Eccleſiæ precibus, ſemper fuit in publico vſu. Atqui non ſequitur, ſi nunc in Pontificia Litania Sancti inuocantur, quod ſemper in veteris etiam Eccleſiæ Litaniis, fuerit inuocatio defunctorum. Nam ipſorum Pontificiorum hiſtoriæ narrant, inuocationem Sanctorum, additam & inſertam eſſe Litaniæ à Gregorio Magno, circa annum Domini 600. vtque nouum inuentum ſpecie aliqua, quaſi de cœlo deſcendiſſet, Eccleſiis obtruderetur, addiderunt hanc fabellam: In ſolenni celebratione Litaniæ, Angelos auditos canentes: Regina cœli lætare, atque tunc Gregorium addidiſſe hęc verba, Ora pro nobis Deum. Quod igitur nunc in Litania Pontificij Sanctos inuocant, non eſt prima & antiqua forma veteris Litaniæ, ſed noua Gregorij additio. Veteres enim, vbi Litaniarum meminerunt, diſerte dicunt: Deo ſupplicatum fuiſſe. Ita Tertullianus in Apologetico dicit: Sacrificamus prece pura pro ſalute imperatoris, ſed Deo vni & vero. Proſper dicit: Supplicat ergo vbique Eccleſia Deo. Et Moguntinus Canon dicit: Litanias indici propter rogandum Deum. Ipſe etiam Gregorius & P. Diaconus teſtantur, in Græca & Latina Eccleſia, ſemper à Clero & à populo, in Litaniis acclamatum fuiſſe, χριστὲ ἐλέησον, Chriſte eleiſon. Et quidem à pleriſque in Litanias ægre receptum fuiſſe τρισάγιον illud: Sancte Deus, Sancte fortis, Sancte immortalis miſerere nobis, cum antea ad ſingulas petitiones ingeminarent tantum Kyrie eleiſon.

Fabula de cantico: Regina cœli. *Veterum Litania.* *Tertullian.* *Proſper.* *Canon Moguntinus.* *τρισάγιον Litania.*

De Miſſa Chryſoſt. Leo Thuſcus.

Quod verò Miſſa Chryſoſtomi, in verſione Leonis Thuſci, inuocat Michaelem, Nicolaum, & reliquos Sanctos, nõ ſatis idoneum & firmum argumentum eſt antiquitatis. Miſſam enim illam non à Chryſoſtomo conſcriptam, ſed ſub eius nomine, diuerſis temporibus, variis additionibus conſutam, vel inde conſtat, quod verſio Leonis Thuſci, multum diſcrepat ab exemplari, quo Eraſmus vſus eſt.

Ambroſius Pelargus.

Et Ambroſius Pelargus aliud exemplar habuit, cui affirmat, nec cum Thuſci, nec cum Eraſmi exemplari conueniſſe. Et addit: Se Romæ adhuc aliud exemplar vidiſſe, quod ab omnibus illis variarit. Et extant apud Chryſoſtomum deſcriptiones, quales ſuo tempore vſitatæ fuerint ſupplicationes in Liturgia, Homilia 26. in Matthæum. Homil. 18. in ſecundam ad Corinthios. In 2. caput prioris ad Timotheum, quæ cum ſuppoſititia illa Miſſa non conſentiunt, & nihil habent de inuocatione Sanctorum. Conſutam autem eſſe illam Miſſam, poſt Chryſoſtomi tempora, & hoc oſtendit, quod inter Sanctos, qui ibi cõmemorantur, ipſius etiam Chryſoſtomi mentio fit. Hoc tamen commodi adferunt iſtæ rapſodiæ, quod inde, adhibitis aliis veterum deſcriptionibus colligi poteſt, quæ fuerit ſimplicitas & puritas primæ & veteris Litaniæ, & quomodo poſtea ſubinde nouæ additiones acceſſerint, donec tandem ad inuocationem Sanctorum in ipſis Litaniis deuentum ſit. Quæ obſeruatio digna eſt diligenti conſideratione.

Litania olim per Chryſoſtom.

Capita igitur petitionum, quæ in Litaniis Deo proponebantur, paulò ante commemorauimus. Et Chryſoſtomus in locis iam allegatis dicit fieri ab Eccleſia obſecrationes, & gratiarum actiones, pro fidelibus, pro infidelibus, pro magiſtratibus, pro felicibus omnium ſucceſſibus, pro amicis, pro cognatis, & pro inimicis etiam, pro vniuerſo orbe: Pro præſentibus, pro abſentibus, pro energumenis, pro pœnitentibus, &c.

Forma Litaniarum.

Forma verò Litaniarum hæc fuit: Diaconus quadam ἐκφωνήσει, conceptis verbis populo preces præibat, commemorans petitionum capita, vt: Pro ſuperna pace & ſalute animarum noſtrarum. Pro proſperitate ſanctarum Dei Eccleſiarum. Pro Clero & populo. Pro magiſtratibus. Pro pace totius mundi. Pro hac regione & ciuitate. Pro temperie aeris, fertilitate & temporibus pacificis. Pro nauigantibus, viatoribus, ægrotantibus, laborantibus, captiuis, vt liberet nos à tribulatione periculi, & neceſſitate. Singulis verò petitionibus Diaconus addebat, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν, Dominum ſupplices rogemus. Populus verò ad ſingula reſpondebat, κύριε ἐλέησον, Chriſte eleiſon. Hæc fuit prima & vetuſtiſſima forma Litaniæ, ſicut & ex iis, quæ paulò ante diximus, colligitur.

Formæ additæ in Litania.

Additæ verò fuerunt poſtea & hæ formulæ, ἐξάκουσον, Exaudi Domine, ſubueni, defende, ſerua, cuſtodi nos Deus, tua gratia.

Item, diem ſanctum, pacificum, & ſine peccatis à Domino poſtulamus. Præſta Domine remiſſionem peccatorum conducibilia animabus noſtris: Pacem mundo, Chriſtianum finem vitæ noſtræ à Domino poſtulemus. Tribue Domine, &c. In his omnibus Deo, ſicut Proſper loquitur, Eccleſia ſupplicauit.

Commemoratio Sanctorum admiſta Litaniis.

Tandem ſenſim admiſceri cœpit Litaniæ, non quidem ſtatim inuocatio, ſed tantum commemoratio Sanctorum, ſicut aliquoties reperitur in Miſſa Chryſoſtomi hæc formula: Sanctiſſimæ Deiparæ, & ſemper virginis Mariæ, cum omnibus ſanctis memoriam agentes, nos ipſos, & inuicem, & omnem vitam noſtram Chriſto, Deo noſtro commendemus.

Suffragia Sanctorum.

Ex commemoratione verò illa, deinde ſecuta ſunt ſuffragia, vt vocant, & primo vt ita dicerent: Precibus & ſupplicationibus Mariæ, & omnium Sanctorum, quorum memoriam celebramus, exaudi & reſpice nos. Inde hoc ſecutum eſt quod poſtea dixerunt: Precibus Sanctorum tuorum, miſerere noſtri. Interceſſionibus Sanctorum tuorum, Saluator, ſalua nos. Item, confirma nos, dirige, cuſtodi vitam noſtram, ſtabili greſſus noſtros, precibus & ſupplicationibus Mariæ, & omnium Sanctorum: Tandem extructa inde eſt directa inuocatio Sanctorum, quæ extat in verſione Leonis Thuſci. Maria Deo ſupplica, vt animas noſtras ſaluet. Apoſtoli legatione fungimini apud Deum, vt peccatorum remiſſionem animabus noſtris tribuat. Pater Nicolae fungere legatione apud Chriſtum Deum, vt animæ noſtræ ſalutem conſequantur. Martyres confeſſores, orate pro nobis, ſaluate animas noſtras. Sancte Michael, rogamus te, vt tuis interceſſionibus munias nos, vmbra alarum tuarum cuſtodi nos. Ad te clamamus, à periculis erue nos.

Tandem inuocatio Sanctorum inſerta Litaniis.

Atque

Digitized by Google

Litania Cœnobij Corbeienſis ad Viſurgim.

Atque hoc modo ex commemoratione Sanctorum, deuentum tandem fuiſſe ad inuocationem, oſtendit etiam Litania Cœnobij Corbeienſis, vbi Sancti nominantur quidem, ſed ſemper additur, Exaudi Chriſte. Item: Chriſtus vincit, Chriſtus regnat, Chriſtus imperat. Illam Litaniam quam ante triennium, in Cœnobio Corbeiæ nouæ, quæ ſub Ludouico, ex veteri Galliæ Corbeia, tanquam colonia, ad Viſurgim flumen deducta eſt, in vetuſto Codice inueni, quia aliquid monere poteſt, hoc loco adſcribam.

LITANIA EX VETVSTO CODICE Collegij Corbeienſis ad Viſurgim deſcripta: videtur autem in vſu fuiſſe circa annum Domini 890. Fit enim in ea mentio Stephani Pontificis & Arnulphi Imperatoris.

CHriſtus vincit, Chriſtus regnat, Chriſtus imperat: Exaudi Chriſte.
Stephano ſummo Pontifici Salus & vita: Saluator mundi tu illum adiuua.
Sancte Petre. S. Paule. S. Andrea. S. Clemens. S. Sixte. Exaudi Chriſte.
Arnolpho regi vita & victoria, Redemptor mundi, tu illum adiuua.
S. Dei genitrix. S. Michael. S. Gabriel. S. Raphael. S. Iohannes. Exaudi Chriſte.
Omnibus iudicibus & cuncto exercitui Francorum vita & victoria. Saluator mundi, tu illos adiuua.
S. Maurici. S. Sebaſtiane. S. Martine. S. Ambroſi, S. Hieronyme. Exaudi Chriſte.
Bouoni Abbati & congregationi S. Stephani ſalus & vita. Redemptor mundi, tu illos adiuua.
S. Stephane. S. Vite. S. Dionyſi. S. Blaſi. S. Georgi. Chriſtus vincit, Chriſtus regnat, Chriſtus imperat.

Rex Regum,
Rex noſter,
Arma noſtra inuictiſſima,
Spes noſtra,
Fortitudo noſtra,
Murus noſter inexpugnabilis,
Gloria noſtra,
Victoria noſtra,
Liberatio & Redéptio noſtra,
Defenſio & exaltatio noſtra,
Miſericordia noſtra,
Lux, via & vita noſtra,
} Chriſtus vincit.

Ipſi ſoli imperium, gloria & poteſtas, per immortalia ſecula ſeculorum, Amen.
Ipſi ſoli honor, laus & iubilatio per infinita ſecula ſeculorum, Amen.
Ipſi ſoli virtus, fortitudo & victoria per omnia ſecula ſeculorum, Amen.
Chriſte exaudi nos.
Kyrie eleiſon.
Chriſte eleiſon,
Kyrie eleiſon.
Hactenus Litania Corbeienſis.

Sententia Dei & Chriſti San[ctis]

Sed poſtquam in publicas Eccleſiæ preces admiſſa eſſet Gregoriana forma inuocationis Sanctorum (S. Maria ora pro nobis) ſine fine & modo poſt ea progreſſa eſt, vt omnia ferme, quæ Dei & Chriſti propria ſunt, à Sanctis nominatim & publice peterentur. Nec opus eſt ex ſingulis Scriptoribus annotare. Supra enim deſcripſimus, quæ ſit forma inuocationis Sanctorum in Eccleſia Pontificia; vbi omnia illa comprehenduntur.

Garetius.

Et quidem hoc ipſo tempore Pontificij craſſiſſima illa defendere non verentur. Garetius enim Canonicus edidit libellum de inuocatione Sanctorum, vbi citat & probat ex Michaele Syngelo: Sancte Dionyſi, qui Ieſum vniuerſo mundo propicium reddis, cultoribus tuis Deum propicium reddere, & precibus compellare velis, &c.

Sancti Mediatores.

Ex Theofredo Abbate citat. Sancti ſunt inter Deum, & nos Mediatores poſiti, vt qui per noſtra cum Phariſæo deſpicimur merita, per illorum interceſſionem iuſtificemur cum publicano. Ibi Nicenus quidam dicit: Habes Taraſium interceſſorem, defenſorem, propugnatorem, & tuæ ſpei adimpletorem. Citat etiam ex Andrea quodam Cretenſi: S. Maria placa Dominum pro communi figmento. Nam ex quo tranſlata es è terra, te vniuerſus mundus habet commune propiciatorium. Sicut & in proſa quadam canitur: O pia paupera, pians ſcelera, iure matris impera redemptori. Sed talia plura ſupra annotauimus.

Nicenus.

Andreas Cretenſis.

Inuocationi Sanctorum ſemper aliqui reclamarunt. Caroli Magni tem[pore]. Claudius presbyter.

Et ſane non habuerunt poſtrema illa tempora, vel Epiphanios, vel Auguſtinos, qui ſuperſtitiones illas ſerio, & cum authoritate reprimerent. Omnibus tamen temporibus fuerunt aliqui, qui vel contradixerunt, vel moderatius & rectius ſenſerunt. Ita in Aula Caroli Magni Imperatoris, fuit Claudius quidam Hiſpanus presbyter, in explanandis lectionibus Euangeliorum celebris. Is Taurinenſi Eccleſiæ præfectus ſub Ludouico, cum adoratione imaginum etiam inuocationem Sanctorum reprehendit, ſicut ex Ionæ Aurelianenſis refutationibus manifeſtum eſt.

Ionas Aurelianenſis.

Hildebertus Turonenſis.

Hildebertus Turonenſis circa annum Domini 1120. ſcribit contra quendam, qui multos ſibi ſocios adiunxerat, Auguſtini ſententiam defendendo, Sanctorum animas ignorare, quid in iſta vita agatur, atque ideo ocioſas eſſe Litanias, quibus oramus, vt pro nobis orent Sancti, cum nec audiant nos, nec norint, quid agatur apud nos.

Bernhardi tempore.

Bernhardus etiam Sermone 66. in Cantica dicit, ſuo tempore quoſdam extitiſſe, quod Sanctorum ſuffragia in Litaniis poſtularentur.

Alenſis.

Poſtea inter ſententiarios Alenſis quæſt. 92. dixit: Solum Deum adorandum & inuocandum. Sanctos magis ſe habere ex parte orantium, quaſi coadiuuantes, quam illius, qui oratur.

Bonauentura.

Bonauentura in 3. ſententia dicit: Cauendum eſſe, ne dum Mariæ matris excellentia ampliatur, filij gloria minuatur, & ſic in illo mater prouocetur, quæ magis vult extolli filium, quam ſeipſam, vtpote creatorem creatura. Et ad obiectionem, quod honor matris referatur ad filium, reſpondet: Non omnem honorem, qui filio debetur, matri tribuendum.

Sed quia non ſigillatim omnia conſtituimus perſequi, hæc ad inſtitutam noſtram obſeruationem ſufficere iudico. Tandem igitur hiſtoricam hanc conſiderationem, de origine, progreſſu & craſſo exceſſu inuocationis Sanctorum, conclu-

Digitized by Google

Cyprianus. demus hac Cypriani ſententia: Non videndum eſt, quid aliqui ante nos fecerint, ſed quid Chriſtus, qui ante omnes eſt, & fecerit & faciendum mandarit. Non enim vel conſuetudinem, vel hominis cuiuſque errorem, ſed Dei veritatem ſequi iubemur. Addatur huc & laudata illa ab Auguſtino Cypriani ſententia, ex epiſtola ad Pompeium. In compendio eſt apud religioſas mentes, & errorem deponere & inuenire veritatem. Nam ſi ad diuinæ traditionis caput & originem reuertamur, ceſſabit error humanus. Si canalis aquæ, qui copioſe prius & largiter profluebat, ſubito deficiat, nonne ad fontem pergitur vt illic defectionis ratio noſcatur, vtrum, areſcentibus venis, in capite ſiccauerit, an vero integra inde & plena procurrens, in medio itinere deſtiterit? Ita ergo ſuadet Cyprianus, nutantibus & vacillantibus diſputatorum ſententiis, ad originem Dominicam, & Euangelicam & Apoſtolicam traditionem, recurrendum, atque inde canalem in noſtra tempora dirigendum. Intelligit autem traditionem ſcripturam, quia addit: Ea eſſe facienda, quę ſcripta ſunt. Concludamus igitur Cypriani verbis. *Traditio Cypriano quid.* Si aut in Euangelio præcipitur, aut in Apoſtolorum epiſtolis & actibus continetur traditio inuocationis Sanctorum, obſeruetur ſane: Sin minus, meminerimus, quod Auguſtinus dicit, *Auguſtinus.* in Eccleſia non valere, Hæc ego dico, Hæc tu dicis, Hæc ille dicit: Sed, hæc dicit Dominus. Deus Spiritu gratiæ & precum nos illuminet & gubernet, vt abiectis ſuperſtitionibus, ſolum ipſum in ſpiritu & veritate adoremus, & ſolum Domini noſtri Ieſu Chriſti nomen inuocemus. Quiſquis enim inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit.

FINIS.

QVARTA

Digitized by Google

QVARTA ET POSTREMA PARS

EXAMINIS DECRETORVM CONCILII TRIDENTINI,

COMPLECTENS EXPLICATIONEM LOCORVM;

De Reliquiis Sanctorum.
De Imaginibus.
De indulgentiis.
De ieiuniis.
De ciborum delectu.
De Feſtis.

ADDITA EST HISTORICA OBSERVATIO controuerſiarum, de ſingulis locis, inde vſque ab Apoſtolorum temporibus:

AVTHORE
MARTINO CHEMNICIO, D.

III

Digitized by Google

Digitized by Google

Reuerendiſſimo & Illuſtriſſimo Principi ac Domino,

D. HENRICO IVLIO,

ILLVSTRISSIMI PRINCIPIS IVLII, DVCIS BRVNSVICENSIS ET LVNEBVRGENSIS FILIO, ET HALBERSTATENSIS ECCLESIÆ

deſignato Epiſcopo, &c. Domino ſuo clementiſſimo:

Gratiam, ſalutem ác pácem, à Deo Patre, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vnicum Magiſtrum, authorem & conſummatorem fidei noſtræ.

SICVT in funeſto Germaniæ bello Romanus Pontifex, pro eius cuius perſonam ſuſtinet Antichriſti, imperio poſtulare auſus fuit, vt omnes Principes & ordines imperij, futuris Tridentini Concilij Decretis ſine vlla conditione & exceptione, ſe ſubmitterent: ita nunc moleſtiſſime fert, ſi quis conſcientiæ cauſa ex fundamentis Scripturæ ſacræ, quæ tamen ideo Canonica vocatur, in decreta Tridentini Concilij inquirere auſit. Ideo enim Reges & Principes ſibi addictos variis artificiis inflammat, vt ſine veritatis inquiſitione, etiam contra pacta & datam fidem, ferro, flamma & ſanguine, executio Tridentini Concilij obſignetur, quaſi fides perfidia poſſet ſtabiliri. Huius Pontificiæ Tyrannidis cum in piis de religione ſermonibus aliquoties mentio incideret, memini Celſit. veſtræ parentem, Illuſtriſſimum Principem & Dominum, Dominum Iulium, Ducem Brunſuicenſem & Luneburgenſem, Dominum meum clementiſſimum, prolixe laudare id, quod Tertullianus in Apologetico, de legibus contra Chriſtianos tunc latis, recte & eleganter dixit; Lex quæ probari ſe non vult, merito ſuſpecta eſt, & ſi non diſcuſſa ac probata dominetur, improba eſt, cum nulla lex ſibi ſoli iuſtitiæ ſuæ conſcientiam debeat, ſed eis, à quibus obſequium exſpectat.

In quo ſermone memini Celſit. ipſius longius progreſſam, grauiter diſſerere, quantum referat, in doctrina religionis fontes veræ ſententiæ & refutationum, quæ corruptelis & ſuperſtitionibus recte & ſolide opponi poſſunt, ex ipſis fundamentis noſſe & tenere, præſertim quando ob confeſſionem veræ doctrinæ odia & pericula, ſicut Celſit. ipſius accidit, ſuſtinenda ſunt. Cúmque adeſſent, qui ſignificabant, propter illam cauſam priores meas contra Tridentina decreta lucubratiunculas, multis doctis & piis non improbari, Pontificios vero non leuiter vrere: Celſit. ipſius cohortationibus clementibus inſtitit, vt reliquas

Digitized by Google

etiam partes pertexerem, ac laborem illum, quem multi non inutilem iudicarent, Eccleſiæ & poſteritati præſtarem: Ac clementer oſtendit, Celſit. ſuæ non ingratum fore, ſi poſtremam hanc partem veſtræ Celſit. vt filiolo ſuo longe chariſſimo, publica inſcriptione dedicarem. Cuius ſui conſilij pias & graues afferebat rationes. Cupere enim ſe Deo propitio, liberis chariſſimis hæreditatem relinquere, non tantum prouinciam egregie & feliciter excultam, ſed inter theſauros, vnum hoc tanquam principale κειμήλιον velle ſuis commendatiſſimum eſſe, formam ſcilicet veræ & puræ religionis, ex fontibus Propheticæ & Apoſtolicæ ſacræ Canonicæ ſcripturæ extructam, & Eccleſiarum atque Scholarum, in quibus recte & pie conſtituendis quotidie diligenter elaboretur, curam atque nutricationem. Vtque meminiſſent, præcipua capita doctrinæ cæleſtis non obiter & in ſuperficie (quod dicitur) ſed ex ipſis fundamentis ſibi cognoſcenda, vt eius confeſſionem paterno exemplo, etiamſi propterea odia & pericula ſuſtinenda eſſent, Deo clementer ipſos gubernante & iuuante, retinere poſſent, ideo velle ſe à primis annis tradi, commendari & proponi ſuis talia ſcripta, in quibus ex ſacræ ſcripturæ fundamentis, & ex veræ antiquitatis conſentientibus teſtimoniis, doctrina explicetur, & errorum atque ſuperſtitionum ſolidæ refutationes monſtrentur.

Cumque Celſit. ſua cognouiſſet, Lindanum Ruremundenſem Epiſcopum, in Apologetico, contra Illuſtriſſimos Germaniæ Principes, & reliquos Imperij ordines, Auguſtanæ confeſſionis doctrinam profitentes, edito, etiam ſuæ Celſit. Eccleſiaſticam ordinationem ſatis contumelioſe ſugillare, quaſi in ea à paterna, adeóque Catholica Chriſti religione, diſceſſum eſſet: clementer ſignificauit, cupere ſe, & ad liberos ſuos chariſſimos, & ad omnem poſteritatem, extare teſtimonium non temere aut leuiter, ſed habitis grauiſſimis deliberationibus, ex ſolidis ſcripturæ & veræ antiquitatis fundamentis (ſicut de quibuſdam locis in hoc ſcripto ſpecimen exhibetur) Eccleſiaſticam illam ordinationem conſcriptam eſſe, in qua ipſe etiam aduerſarius multa laudare cogitur. Et meminit Celſit. ſua, Illuſtriſſimum ſuum parentem, felicis recordationis, toto illo tempore, quo per aliquot menſes decubuit, mente ad extremum vſque integra, noluiſſe Pontificios ſacrificulos, ad exhibendam ſibi ſuperſtitioſam Pontificiorum vnctionem & mutilatam cœnam Domini admittere, non mandaſſe aliquid de vigiliis & miſſis pro defunctis, cum commentitij purgatorij ne mentionem quidem ferre tunc voluerit, non confugiſſe ad patrocinium Sanctorum, nec opera vel ſua, vel aliorum iudicio Dei oppoſuiſſe, ſed curaſſe ſibi prælegi dicta Scripturæ, & ſumptas inde pias precatiunculas de miſericordia Dei, & gratuita reconciliatione, remiſſione peccatorum, & ſaluatione propter meritum & ſatisfactionem ſolius obedientiæ & paſſionis Chriſti, vnici noſtri Mediatoris & Seruatoris, & in ea fide atque inuocatione obdormiuiſſe. Id quod complures grauiſſimi teſtes, nobilitate generis & virtute præſtantes, conteſtantur, quibus etiam aliquoties diſerte ſignificarit, cum multas ſuperſtitiones, & varios abuſus, in Papiſtica Eccleſia animaduertat, ſe filio vnico hæredi poteſtatem facere, vt Eccleſiarum ſuæ ditionis reformationem, prout ex verbo Dei, Chriſto iudici eius ſe rationem reddere poſſe iudicaret, inſtitueret. Sed de ordinatione illa Eccleſiaſtica, ſi Lindano eam copioſius, ſicut minitatur, ſugillare libuerit, non deerit Illuſtriſſimo Duci Iulio, &c. & Theologis ipſius, vera, pia & honeſta oratio.

Poſtremo, quod ad hanc dedicationem attinet, addidit Celſitudo ſua & hanc cauſam, quod exiſtimet, potiſſimam partem educationis boni Principis in eo conſiſtere, vt in principiis doctrinæ cæleſtis fideliter inſtituatur, vtque libri complectentes ſummam & fundamenta eius doctrinæ, à primis annis Principum liberis tradantur & commendentur. Sicut 4. Reg. 11. Ochaziæ filio, octo annorum puero, vna cum regni diademate etiam

volumen

volumen Legis diuinæ in manus traditur: Licet enim per ætatem de grauiſſimis religionis negociis iudicare nondum poſſet, exiſtimauit tamen ſapientiſſimus Pontifex Ioiada, vtile & ſalutare eſſe, vt voces Legis diuinæ Regij pueri aures à prima ætate circūſonarent, atque traditione illa libri Legis admoneretur, in quam ſpem, ad cuſtodiendam ſcilicet & propagandam veram religionem, iuxta Legis diuinæ normam, educaretur. Nam & propter illam ipſam cauſam Reges & Principes olim liberos ſuos in collegiis Eccleſiaſticis, cum adhuc in vero eſſent vſu, educari voluerunt, ſicut Otto Magnus, & Heinricus Secundus, in Collegio Hildeſienſi ita educati & inſtituti fuerunt, & in Collegio Leodienſi ſcribuntur aliquando ſex Regum & Principum liberi ſimul ita educati & inſtituti fuiſſe.

Hanc igitur poſtremam partem Examinis Decretorum Concilij Tridentini, veſtræ, Illuſtriſſime Princeps ac Domine clementiſſime, Celſit. de grauiſſimo parentis Illuſtriſſimi conſilio, propter cauſas iam expoſitas, pro fauſto omine piæ & ſalutaris educationis, debita reuerentia offero, nuncupo & dedico, ac demiſſe oro, vt Celſit. veſtra in ſuſcipiendo ſacro hoc munuſculo eam oſtendat clementiam, qua ſimul & ſubditorum votis atque omini, & Illuſtriſſimæ familiæ Brunſuicenſis & Brandeburgenſis expectationi reſpondeat, & primis aſſueſcat ab annis vtilia ſcripta amare, & Eccleſiæ Doctores, in mundo deſpectos, & exoſos, ſua clementia complecti, fouere & tueri. Quod ſi conſimili indicatione pietatis & clementiæ veſtra Celſit. dedicationem hanc acceperit, ſicut ante annos octo, maximæ tunc ſpei puer, Illuſtriſſimus nunc Pruſſiæ Dux D. Albertus Fridericus, &c. primæ partis nuncupationem ſibi gratam eſſe oſtendit, erit de quo & Deo gratias agam, & Brunſuicenſi prouinciæ gratuler.

Legat autem aliquando Celſit. veſtra, cum controuerſias illas religionis intelligere cœperit, & interea legent in quarta hac parte alij, non abſque voluptate, vt arbitror, integras hiſtorias, de reliquiis & imaginibus Sanctorum, de indulgentiis, de delectis ciborum, de ieiuniis, & feſtis, quæ ſcilicet fuerint de his controuerſiis ſententiæ, & obſeruationes in Apoſtolica & primitiua Eccleſia, quomodo progreſſu temporis quædam fieri cœperint inclinationes ad ſeminaria ſuperſtitionum, quibus alij vigilantes Epiſcopi ſe oppoſuerunt, donec tandem Deo mundi ingratitudinem & verbi ſui contemptum vlciſcente, craſſæ & horrendæ inde factæ fuerint, in Pontificia Eccleſia, non tam ſuperſtitiones quam idolomaniæ. Et quomodo abiectis prauis abuſibus & impiis ſuperſtitionibus, controuerſiæ illæ ad fontes ſcripturæ Canonicæ ſint reuocandæ, ne propter abuſus & ſuperſtitiones res ipſæ, quæ, ſi iuxta ſcripturæ normam reformentur, ad Eccleſiæ ædificationem retineri poſſunt, temere & cum ſcandalo infirmorum abiiciantur. Infeliciter enim ſanantur vulnera, vbi medicina adhibetur nocentior morbo, ſicut in multis reformationibus ſæpe accidit.

Et quia Pontificij videntes, ſe ſcripturæ præſidiis deſtitui, antiquitatis ſpeciem corruptelis & ſuperſtitionibus ſuis prætexere conantur, vtile eſt & hunc prætextum, detectis ſophiſmatum inſidiis, ipſis adimere: Veneranda enim eſt antiquitatis canities, qua viri graues non immerito mouentur. Volumus igitur in hiſce partibus oſtendere, Pontificios fide non bona antiquitatis teſtimonia tractare. Primo enim pro traditionibus Apoſtolicis ea venditant, quæ extant in illis ſcriptis, quæ vetus Eccleſia expreſſe inter Apocrypha reiecit. Secundo, plurima conquirunt ſuffragia ex illis ſcriptis, quæ falſo patribus quibuſdam tribuuntur. Tertio, veteribus quædam affingunt, quæ ipſi nunquam vel ſenſerunt, vel ſcripſerunt, ſicut Andradius ſcribit, Valentinianos à Tertulliano in Scorpiaco ideo damnatos, quod dictarint, ſanctis, qui ex hac vita

Digitized by Google

diſceſſerunt,non eſſe tribuendũ cultum & inuocationẽ. Extat autem liber ille Tertulliani, & nulla in eo ſyllaba de cultu & inuocatione Sanctorum reperitur, ſed hoc refutat Tertullianus, quod noſtici Martyriorum (ſicut inquit) refragatores docuerunt ſimplicitatem, imo vanitatem atque adeo dementiam eſſe, ob confeſſionem Euangelij mortem perpeti, Deum enim non velle mortem peccatoris, qui ideo ſemel occiſus ſit, ne nos occideremur, cumque taurorum & hircorum ſanguinem recuſet, quomodo hominum ſanguinem flagitaret? contra illud figmentum Tertullianus ex Scriptura oſtendit, perpetranda martyria, maxime ideo, ne colendo & orando Deos alienos, nomen & honorem vnici Dei creaturis addicamus. Et in illo ipſo libro ponit hanc ſententiam, quæ fundamenta inuocationis Sanctorum prorſus euertit. Quas mihi, inquit, poteſtates ianitrices in cœlo affirmas iuxta Romanam ſuperſtitionem, ſcito aſcenſum illum complanatum veſtigiis Domini, & introitum reſeratum viribus Chriſti, nec vllam moram in limine Chriſtianis occurſuram. Quod ſi adhuc clauſum putas cœlum, memento claues eius hic Dominum Petro, & per eum Eccleſiæ reliquiſſe, &c. Et tamen non verentur fingere, Tertulliani tempore, circa annum ſcilicet CC. eos hæreticos iudicatos, qui Sanctorum inuocationi contradixerunt. Ita Chryſoſtomo tribuunt hanc ſententiam, Imperatores Chriſtianos ſupplicaſſe Sanctis, & ſcenarum fabrum, atque piſcatorem etiam mortuos, vt protectores, inuocaſſe, cum ipſa Chryſoſtomi editio fateatur, in vetuſtis exemplaribus illa non fuiſſe, cumque in aliorum poſteriorum ſcriptis ea inueniantur. Quarto, verſionibus prauis Græcorum abutuntur ad ſuperſtitiones ſuas ſtabiliendas. Ita ex verſione non vera Perionius conatur inuocationem Sanctorum ex Iuſtino probare. Alij adorationem reliquiarum ex Euſebio, prohibitionem eſus carnium ex hiſtoria Eccleſiaſtica, ſacrificium Miſſæ ex Ignatio, ſatisfactionem pro peccatis per ieiunium, ex Baſilij τοῦ ἀπολογητικοῦ, ſicut ſuis locis oſtendimus. Quinto, ex priuatis veterum quorundam diſputationibus, & deuotionibus, quibus tamen ſæpius alij contradixerunt, faciunt dogmata Catholica. Ita memorabile eſt, quod in vita Antonij ſcribitur. Chriſtianos in Ægypto ſolitos ſanctorum virorum defuncta corpora aromatibus condire, vt ſæpius ſpectari poſſent. Antonium vero ipſis ſuaſorem & autorem fuiſſe, vt exuuias illas in terram defoderent, vt ibi iuxta ſententiam diuinam (Puluis es, & in puluerem conuerteris) computreſcerent. Imo ex Origenis opinionibus purgatoriis, quas vetus Eccleſia damnauit, non verentur ſuum purgatorium Pontificij tanquam Catholicum dogma probare. Sexto, in diſſimilibus Patrum ſententiis non adhibent normam ſcripturæ Canonicæ, quæ ſcilicet ſententiæ verbo Dei magis conueniant, ſed illas excerpunt, quas iudicant ſuis ſuperſtitionibus pingendis quoquo modo ſeruire poſſe. Poſtremo, cum ingens ſit diſſimilitudo inter formam Eccleſiæ, quæ fuit Patrum tempore, & quæ nunc eſt apud Pontificios; ipſi veterum teſtimonia ita allegant, quaſi omnia illa, quæ in Pontificia Eccleſia fiunt, Patribus etiam ita in vſu fuiſſent. Hæc & ſimilia his mediocri diligentia in poſtremis hiſce partibus de ſingulis locis oſtendere conatus ſum.

Et quia Durandus non diſſimulat, pleraque talia vel ex Iudaicis obſeruationibus, vel ex Ethnicis ritibus, in Eccleſiam irrepſiſſe, vtile eſt propter poſteritatem, etiam tales Antitheſes notare. Quod enim gentes pro luſtratione ciuitatum & agrorum, circũferendis ſtatuis & promiſcuo cantu puerorum & puellarum, Cererem placabant, fulmina popyſmis arcebant, & flumine viuo ſe à delictis purificari putabant: Inde Pontificij ſuas ſumpſerunt proceſſiones, aquam luſtralem, quodque fulminibus ſtrepitus nolarum, & ſuffitus herbarum conſecratarum opponunt. Forma certe in cultu Sanctorum apud Pontificios per omnia ſimilis eſt, ſicut apud gentes ſingulis Idolis peculiaria dedi-

cata

cata erant templa, ſtatuæ deorum in templis, & anathemata in templis ſuſpenſa. Et ſicut apud gentes Herculi decimas vouebant, vt diuitiis abundarent: Æſculapio gallum mactabant, vt à morbo conualeſcerent: Neptuno taurum immolabant, vt feliciter nauigarent. Et, ſicut Varro dixit, diſcendum, qua de cauſa quiſque deorum aduocandus ſit, ne à Libero aqua, à lympha vinum optetur: Ita Pontificij certas procurationes inter Sanctos diſtribuerunt, vt Chriſtophorum certis ritibus colendum & inuocandum, vt præſeruet à repentina morte: Sebaſtianum & Rochum vt à peſte, Antonium vt ab igne ſacro: Hubertum vt à morſu canis rabidi: Sigemundum vt à quartana: Benedictum vt à calculo: Leonhardum vt à vinculis: Iobum vt à ſcabie: Valentinum vt ab epilepſia: Apoloniam vt à doloribus dentium: Seruatium vt ab omnibus morbis: Laurentium & Florianum, vt domum ab igne ſeruaret: VVendelinus gregem à lupis defendebat: Scholaſtica tonitrua & tempeſtates arcebat: Ludouicus minorita cereuiſiæ curam agebat: Vrbanus & Medardus vini: Margarita parturientibus ipſa virgo præerat: Georgium tutelarem habebant equites: Nicolaum nauigantes: Eraſmum negociantes: Hieronymo cereus accendebatur, ad res perditas recuperandas. Imo ſicut Alcoranus Mahomethi violationem iuriſiurandi tridui ieiunio compenſat, & cædem boni viri duorum menſium ieiunio expiat: ita Pontificij certis ieiuniis quæuis delicta expiant, imo per ea mortuis ſe ſubuenire fingunt. Sed infinitum eſſet omnia percenſere, hæc vero exempli tantum gratia hoc loco adducta ſunt, cum de argumento, quod in hiſce partibus tractatur, quædam dicenda eſſent: In ipſo vero ſcripto Lector hæc plenius explicata inueniet.

Deum autem oro, vt veſtram, Illuſtriſſime Princeps, Celſit. tanquam nouellam oliuæ plantulam, Spiritu ſuo ſancto in tota inſtitutione rigare, fouere & excolere velit, vt efficiatur organon Deo gratum, politiæ vtile, & Eccleſiæ ſalutare, Amen. Brunſuigæ 10. *Auguſti, Anno Domini* M. D. LXXIII.

Celſit. Veſtram.

demiſſè & reuerenter colens,

Martinus Chemnicius, D.

Digitized by Google

Digitized by Google

DE RELIQVIIS SANCTORVM,

Decretum Concilij Tridentini.

SAnctorum quoque Martyrum, & aliorum cum Chriſto viuentium, ſancta corpora, quæ viua membra fuerunt Chriſti, & templa Spiritus Sancti ab ipſo ad æternam vitam ſuſcitanda & glorificanda, à fidelibus veneranda eſſe, per quæ multa beneficia à Deo hominibus præſtantur: Ita vt affirmantes Sanctorum reliquiis venerationem atque honorem non deberi, vel eas aliaque ſacra monumenta à fidelibus inutiliter honorari, atque eorum opis impetrandæ cauſa, Sanctorum memorias fruſtra frequentari, omnino damnandos eſſe, prout iam pridem eos damnauit, & nunc etiam damnat Eccleſia.

QVIS SIT STATVS CONTROuerſiæ in hoc loco.

[illegible]

SAcra Scriptura ideo vocatur Canonica, quod ſit & eſſe debeat Canon ſeu Regula, ad quam exigendum, & ſecundum quam diiudicandum eſt, quicquid ſiue de dogmatibus, ſiue de cultibus in Eccleſia Dei diſputatur. Ad hanc regulam, hoc eſt, ad ſententias & exempla Scripturæ, ſi hæc diſputatio de reliquiis Sanctorum referatur & examinetur, facilis & plana erit diiudicatio. Vt autem commodius & rectius illud fieri poſſit, principio exponemus capita, in quibus hæc controuerſia de reliquiis Sanctorum conſiſtit. Non enim in eo ſtatus huius controuerſiæ vertitur, An corpora, reliquiæ, ſiue oſſa Sanctorum, quorum animas Deus ex hac mortali vita ad cœleſtem patriam euocauit, propter ſpem reſurrectionis & glorificationis, ſint honorifice & reuerenter tractanda & ſepelienda, ſed pontificij, quando de veneratione atque honore reliquiarum diſputant, de his potiſſimum capitibus dimicant.

Capita de quibus Pontificij in hac quæſtione dimicant.

I. Eleuatio corporum defunctorum.

Corpora, cineres, ſeu oſſa Sanctorum, ex ſepulchris eruenda ſeu eleuanda, & in loco edito, puta ſupra ſummum altare, vel in alio conſpicuo loco collocanda, auro, argento, ſerico, &c. exornanda.

II. Circumgeſtatio in publicis proceſſionibus.

Reliquias illas in proceſſionibus & ſupplicationibus publicis eſſe circumferendas, ac populo Chriſtiano tangendas, & exoſculandas, vel ſaltem ſpectandas, eſſe oſtentandas, & proponendas.

III. Canonizatio ad venerationem.

Docent, tales reliquias per Pontificem Romanum eſſe approbandas, Extra. De reliquiis & veneratione Sanctorum, quod Canoniſtæ dicunt fieri per Canonizationem, quam ita definit Antonius parte 5. ſuæ ſummæ, Titulo 12. capite 8. quod per canonizationem Sancti proponantur à Papa, vt exemplar fidei & vitæ ſanctæ, & ab omnibus ADORANDI & in neceſſitatibus INVOCANDI.

IV. Cultum eſſe meritorium eſſe.

Docent ſingularem & meritorium cultũ Dei eſſe ſi populus opis impetrandæ cauſa (ſicut Tridentinum Decretum loquitur) propoſitas & oſtentatas illas reliquias tangat, oſculetur vel ſpectet, & ante illas, geſtu & animo adorabundus procidat, & candelis, ſerico, corollis, & ſimilibus ornamentis eas veneretur.

Docent, gratiam & virtutem Dei in illis reliquiis, quibus etiam dictitant inſidere, aut aſſiſtere, quærendam, & eius participes fieri, qui reliquias illas tangunt vel ſpectant.

V. Gratiam & virtutem Dei in iis [illegible]

Sacrificium Deo gratum eſſe, ſi reliquiis illis offerantur precioſa dona.

VI. Offerenda dona.

Reliquias illas tangentibus, oſculantibus, aut ſaltem ſpectantibus, multas peccatorum indulgentias pollicentur.

VII. Indulgentiam peccatorum [illegible]

Orationem meliorem, digniorem, & Deo acceptiorem eſſe, ſi fiat apud vel ante reliquias Sanctorum, vt quorum meritis opem impetremus. Atque ideo in neceſſitatibus vota facienda, & peregrinationes ſuſcipiendas ad illa loca, vbi exiſtimantur reliquiæ Sanctorum eſſe, vt ibi opis impetrandæ cauſa inuocentur.

VIII. Orationem ad Sanctorum reliquias magis exaudiri. Vota & peregrinationes ad loca ſanctorum.

Ad ſacramenti Euchariſtiæ ſanctitatem etiam non parum conferre, ſi in altari reliquiæ Sanctorum incluſæ habeantur.

IX. Ad Euchariſtiæ ſanctitatem iuuare.

Canoniſtæ docent, reliquias Sanctorum poſſe ſuper aliquem poni, Thomas addit, illas licite poſſe portari in collo ex deuotione & FIDVCIA ad Deum & ad SANCTOS, quorum ſunt reliquiæ, Hæc enim ſunt verba Thomæ.

X. Geſtationem earum aut ſuper aliquem impoſitionem.

Iuramenta apud Pontificios fiunt tactis Sanctorum reliquiis, vt religio iuriſiurandi inter Deum & inter Sanctos diuidatur.

XI. Vſus in iuramentis.

Incertis ſuppoſititiis & falſis reliquiis plena ſũt apud Põtificios omnia, quibus tamen ſine diſcrimine eadẽ veneratio & idem honor exhibetur.

XII. Multa [illegible] pro Sanctorum reliquiis haberi.

Hæc apud Pontificios in veneratione reliquiarum & factitata eſſe & adhuc fieri, publicum & notorium eſt, quæ ideo in principio huius loci, tanquam in tabella explicata, proponere volui, vt Lector conſideret, quales abuſus & ſuperſtitiones, ſub ſpecioſo titulo, de honorandis Sanctorum reliquiis ſtabilire, & Eccleſiæ rurſus obtrudere conetur Tridentinum Concilium. De his enim capitibus quiuis Chriſtianus, ex verbo Dei recte inſtitutus, iuxta analogiam fidei facile iudicare poteſt. Quia vero quando ſuperſtitiones illæ reprehenduntur, inuidioſe opponi ſolet ex Scriptura & ex pia antiquitate plauſibilis titulus de honorandis Sanctorum reliquiis, ſub quo craſſas & tetras illas ſuperſtitiones, quas in Tabella præcedenti notauimus, venditare conantur. Primo igitur paucis oſtendemus Scripturæ ſententiam, quomodo illa, & teſtimoniis & exemplis Sanctorum demortuorum corpora, oſſa, ſeu reliquias veneretur & honorari velit, vnde ipſa antitheſis per ſe oſtendet, Pontificias venerationes nec teſtimonia nec exempla Scripturæ habere, imo Scripturæ aduerſas & contrarias eſſe. Secundo ex hiſtoria antiquitatis, de veneratione reliquiarum, quædam annotabimus, quomodo illa à bono & tolerabili vſu ad ſuperſtitiones & abuſus magis magiſq; inceperit degenerare, donec tandem in Idololatriam non diſſimulandam euaſit.

Capita ſequentis refutationis. Ex Scriptura, quomodo honorandæ reliquiæ. Ex hiſtoria antiquitatis.

Digitized by Google

SACRAE SCRIPTVRAE SENTENTIA, de corporibus, oſsibus, ſeu reliquiis Sanctorum.

Quomodo gentes mortuorum corpora tractauerunt.

GEntes, cum verbum Dei de corporum reſurrectione & glorificatione ignorarent, licet de animarum immortalitate aliquid, quaſi per ſomnium cogitarint, ipſa tamē cadauera hominum mortuorum, propter fœtorem & immundiciem tanquam abominabilia exhorruerunt, ſicut Iulianus apud Cyril. lib. 10. oſtendit. Inde Barbari quidam cadauera hominum canibus & auibus dilanianda & deuoranda proiecerunt. Et leges XII. Tabularum, corpora mortuorum in ciuitate, ne inde contaminarentur, ſepeliri ſeuere vetuerunt, quæ prohibitio etiam poſtea aliquot Principum reſcriptis confirmata fuit. Scriptura vero non tantum animarum præſtantiam & immortalitatem docet, verumetiam corporum in piis in hac vita ſanctificationem celebrat, & eorum poſt hanc vitam, in reſurrectione futuram glorificationem promittit. Sicut enim Deus non animam tantum, verumetiam corpus humanum creauit: Ita filius Dei Mediator non animam tantum, verumetiam corpus humanum aſſumere & redimere voluit. Et Spiritus S Lauacro regenerationis & renouationis non animam tantum, ſed & corpus abluit, obſignat, & ſanctificat, nec anima tantum, ſed & corpora noſtra, ſicut inquit Irenæus, percipiunt Euchariſtiam, quæ conſtat duabus rebus terrena & cœleſti, corpore ſcilicet & ſanguine Chriſti. Et Paulus affirmat, corpora fidelium etiam in hac vita eſſe domicilia & templa inhabitantis Spiritus Sancti & gratiæ Dei, 1. Corinth. 6. & 2. Corint. 6. Corpora etiam piorum eſſe membra Chriſti, idem affirmat, 1. Corin. 6. Epheſ. 5. Et in ipſis etiam corporibus, & per corpora, Deus multa glorioſa & mirabilia opera in Sanctis ſuis exercet & oſtendit, ſicut per manus Apoſtolorum edebat ſigna & prodigia, ac vmbra Petri ſanabat infirmos, Acto. 5. Membra noſtra præbemus arma iuſtitiæ Deo, Rom. 6. Et glorificamus Deum, non tantum per ſpiritum, ſed & per corpus noſtrum, quæ vtraque ſunt Dei, qui ea precio redemit, 1. Corinth. 6. Ac ſtigmata crucis & paſſionis Chriſti in ipſis noſtris corporibus portamus, Galat. 6. 2. Corinth. 15. Et illa ipſa hæc miſera piorum corpora filius Dei in nouiſſimo die ad vitam ſuſcitabit, Iohan. 5. Et in hac carne mea videbo Deum meum, Iob. 19. Qui corpus humilitatis noſtræ glorificabit, Phil. 3. Vt quod nunc ſeminatur in corruptione, ignominia, & infirmitate, reſurgat in incorruptibilitate, gloria & potentia, 1. Cor. 15. Vt ſplendeat ſicut Sol. Matth. 13. & conforme reddatur glorioſo corpori Chriſti, Philip. 3.

Iulianus. *Leges 12. tabularum.* *Principum reſcripta.* *Scriptura ſententia de mortuorum corporibus.* *Irenæus.* *Paulus de honore corporum fidelium.*

Scriptura dupliciter conſiderat hominum corpora.

Scriptura igitur corpora piorum dupliciter conſideranda proponit. Primo, quia ſint per naturam, poſtquam propter peccatum in ſummas miſerias demerſa ſunt, corpora ſcilicet peccati & mortis, Rom. 7. & 8. in corruptione, infirmitate, & ignominia, 1. Corinth. 15. Sicut veteres eleganter dixerunt: Quid aliud eſt homo ſecundum corpus quam ſperma fœtidum, ſaccus ſtercorum, cibus vermium?

Bernhardus.

Poſt hominem vermis, poſt vermem fœtor & horror:
Sic in non hominem vertitur omnis homo.

Item:

Cum fex, cum limus, cum res viliſsima ſimus,
Vnde ſuperbimus, ad terram terra redimus.

Secundo, proponit Scriptura fidei ita conſideranda piorum corpora, quid per gratiam in hac vita in ſpe fiant, & quid poſt hanc vitam in gloria futura ſint, ſicut iam oſtendimus.

Scriptura dupliciter de ſepulchris & cadaueribus mortuorum loquitur.

Eodem modo Scriptura etiam de ſepulchris & cadaueribus piorum loquitur dupliciter. Primo ſicut per ſe ſunt & ſenſui patent, vt cum Chriſtus Matth. 23. dicit: Sepulchra foris quidem apparere ſpecioſa, intus vero plena eſſe oſſibus mortuorum & omni ſpurcitia. Et quando Iob inquit, cap. 7. Induta eſt caro mea putredine, & ſordibus pulueris, cutiſque mea facta eſt abominabilis. Et 19. Vado ad terram tenebroſam & opertam mortis caligine, terram miſeriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitans. Cap. 13. Quaſi putredo conſumendus ſum, & quaſi veſtimentum, quod comeditur à tinea, &c.

I. Cum ſint per ſe ſenſibus patent. Matt. 23. Iob. 7. 10. 13.

II. Cum ſint ex gratia coram Deo.

Secundo loquitur Scriptura de corporibus, reliquiis & ſepulchris fidelium defunctorum, qualia ſunt ex gratia in fide & ſpe coram Deo, vt: Precioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum eius, Pſalm. 116. Cuſtodit Dominus omnia oſſa iuſti, vnum ex his non conteretur. Pſalm. 34. Vocantur mortui Dei, Ieſ. 26. Mortui tui viuent, expergiſcimini & iubilate, qui habitatis in puluere, quia ros herbarum virentium, ros tuus. Intra populus meus in cubicula tua, donec tranſeat indignatio mea. Et hinc ſumpſit Syrach, quod bis repetit, cap. 46. & 49. Oſſa eorum de locis ſuis reuireſcant. Ieſai. 56. Veniunt in pacem, requieſcunt in cubilibus ſuis. Matth. 9. Non eſt mortua puella, ſed dormit. 1. Corinth. 15. Dormiunt in Chriſto. Apoc. 14. Beati mortui qui in Domino moriuntur. Nam & caro mea requieſcet in ſpe, reſurrectionis ſcilicet & glorificationis, Pſal. 16. Cumque in veteri Teſtamento tactus mortui contaminaret, Chriſtus in nouo Teſtamento, aſſumpta mortali noſtra carne, tangens mortuos, ipſa cadauera noſtra ſanctificauit: Et poſitus in monumento alieno ſepulchra noſtra, per ſe immunda, glorioſa reddidit. Inde enim Angeli in albis in ſepulchro apparent, per ipſum enim ſepulchrum & requies humani corporis, facta eſt gloria, Eſaiæ 11.

Pſal. 116. Pſal. 34. Eſaia 26. Syr. 46. 49. Eſa. 56. Matt. 9. 1. Cor. 15. Apoc. 14. Pſalm. 16. Teſtamentum. Eſa. 11.

Hieronymus.

Hæc ideo copioſius deſcripſi, quia quando ſuperſtitioſus cultus reliquiarum reprehenditur, ſtatim ſolet obiici, quod Hieronymus etiam Vigilantio opponit: Ergo Petri & Pauli reliquiæ immundæ ſunt? Ergo Domini corpus in ſepulchro poſitum immundum fuit? Et Angeli mortuo cadaueri atque polluto præbebant excubias? Ergone cilicio colligandæ, & in ſterquilinium proiiciendæ ſunt Martyrum reliquiæ? &c. Reſpondemus autem, nos nequaquam ſentire aut docere, Sanctorum reliquias vel contemptim habendas, vel irreuerenter & irreligioſe tractandas, ſed eo illas loco & in eo precio habendas, ſicut recitata teſtimonia Scripturæ oſtendunt. Non autem inde ſequitur, vel ex humanæ rationis cogitationibus ſumendum, vel ab Ethnicorum aut quorumcunque hominum exemplis diſcendū, aut quenque ſibi ipſi fingere debere, qua veneratione honorandæ ſint Sanctorum reliquiæ: ſed eadem Scriptura, quæ docet in precio ha-

Scriptura docet reliquias in precio habendas.

ben-

Digitized by Google

In præceptorum doctrina venerandi reliquias Sanctorum.

habendas Sanctorum reliquias, modum etiam & rationem veræ venerationis earum oſtendit. Et ſi hanc regulam ſequamur, non poterimus errare, nec poterit qui iure nos accuſare, quod reliquias Sanctorum nō ſatis veneremur, ſi honorem in Scriptura præmonſtratum ipſis exhibeamus. Et quicquid huic regulæ non conſentaneum, in veneratione reliquiarum præſumitur, illud meritò ac iure reprehendere ac repudiare poſſumus. Lucerna enim pedibus meis verbum tuum. Et: Si non dixerint iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.

Scriptura veteris Testamenti repugnat cum Pontificijs qui colendas reliquias Sanctorum docent.

Extant igitur in Scriptura multæ deſcriptiones funerationum, & quidem aliquot, vt in veteri Teſtamento magnificæ & ſumptuoſæ extant curationes funerum: nihil verò tale in illis deſcriptionibus legitur, ſicut Pontificij de cultu reliquiarum docent, ſed tantum quod funera piorum honorificè curata reuerenter ad ſepulturam deducta, & religioſè in monumentis condita & aſſeruata ſint. Idem & multò quidem ſimplicius in nouo Teſtamento de ſepultura Baptiſtæ & Stephani legimus. Cumque tota plebs Iudæorum Patriarcharum memoriam ſemper maximi fecerit, & quidem ratione promiſſionis (ſicut in præcedenti loco dictum eſt) nomina eorum etiam in precibus publicè commemorarint, non tamen ad monumenta eorum inuocationem inſtituerunt, non oſſa ipſorum effoſſa circumgeſtarunt, & ad peculiarem cultum oſculanda, tangenda, ſpectanda, oſtentarunt, non accenſis cereis honorarunt, non impetrandæ opis cauſa coluerunt, non docuerunt gratiam & virtutem Dei apud reliquias illas quærendam, non vota fecerunt, non oblationes obtulerunt reliquiis illis, non impoſuerunt eas languentibus, nec ad collum portarunt, non poſuerunt in illis ſpem & fiduciam non per oſſa Sanctorum iurarunt, cum aliàs in iuramento varios admiſiſſent abuſus, Matthæi 5. & 23.

Sed neque nouum Testamentum de reliquiis.

Quod ſi quis excipiat, in veteri Teſtamento gratiam Dei parciorem fuiſſe, & contactum mortui etiam pij tunc pollutum habitum: In nouo certè Teſtamento inter natos mulierum, excepto Chriſto, non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta. Et Stephanus plenus gratia & fortitudine, edidit miracula & ſigna magna in populo, Actorum 6. Non tamen vel cum Baptiſta, vel cum Stephano, vel cum Apoſtolis mortuis tale quid fecit Apoſtolica Eccleſia, quod Pontificios reliquiis Sanctorum facere oſtendimus. Eiſengrinus quidem ita argumentatur: Si, Actorum quinto, ægrotos exportarunt, vt venientis Petri vel vmbra illos obumbraret. Si, Actorum decimo nono, ſudaria à corpore Pauli delata, & ſuper infirmos impoſita, morbos fugarunt: quare non idem iam etiam reliquiis Sanctorum tribueremus, cum per mortem gratia ipſorum non ſit imminuta, ſed magis aucta?

Eisengrini argumentum.

Sed illam argumentationem & talem conſequentiam Scriptura & veteris & noui Teſtamenti prorſus ignorat. Neque enim quæcúque Deus per Sanctos ſuos in hac vita fecit, eadem etiam per corpora & oſſa ipſorum poſt mortem ſe facturum promiſit. Vtebatur miniſterio ipſorum in hac vita ad propagandum Euangelium, & addidit promiſſionem de ſignis ſequentibus, Marc 16. Illo miniſterio defuncti ſunt in hac vita & ſicut de Dauide, Paulus Actor. 13. inquit, cum ſuæ generationi voluntate Dei ſeruiiſſent, obdormierunt. Non itaque conſequens eſt, quod Deus in hac vita per Sanctos præſtitit, illud poſt mortem apud reliquias ipſorum quærendum eſſe. Non dubium ſanè eſt, Deum pro infinita ſua potentia per oſſa Sanctorum maiora etiam miracula poſſe facere quàm quæ per ipſos, dum in hoc ſeculo viuerent, facit. Sed Scriptura cùm de corporibus & oſſibus Sanctorum mortuorum multa tradat, non tamen vel à potentia Dei abſoluta, vel ex eo quod Deus per Sanctos in hac vita fecit, conſequentiam talem texit ad reliquias ipſorum, vt ſine certo & expreſſo verbo peculiarem cultum ad reliquias Sanctorum inſtituat. Et Dei voluntas non noſtris argumentationibus, ſed ſuis ipſius æſtimanda eſt vocibus Hæc regula certiſſima & tutiſſima eſt.

Ac diligenti obſeruatione dignum eſt, quod exempla de reliquiis Sanctorum in verbo Dei ita deſcripta ſunt, vt quaſi intento ad fontem digito, explicationes & refutationes eorum, quæ à Pontificiis opponuntur, præbeant. Vt Eliſæus, 4. Reg. 13. iam moriturus vaticinatur de Victoria Iſraelitarum contra Syros, ſi conuertantur ad Dominum. Cumque Eliſæus iam mortuus & ſepultus eſſet & eodem anno copiæ militares Moabitarum irruptionem facerent in terram Iſrael, Deus peculiari & extraordinario miraculo confirmaturus veritatem vaticinij Eliſæi, per contactum oſſium ipſius iam defuncti, mortuum hominem reſuſcitauit ad vitam. (Et hoc eſt quod Syrach dicit, c. 48. Corpus Eliſæi poſt mortem propheraſſe.) Quidni enim Deus ſua virtute, quando vult, hæc poſſet facere, per oſſa illa, quæ ſuæ cuſtodiæ commendata eſſe affirmat, Pſalm. 34. Non autem dicit Scriptura, mortuum illum hominem ex deſtinato & propoſito ad Eliſæi ſepulchrum abductum, vt contactu oſſium ipſius reſuſcitaretur, quaſi tunc fuerit conſuetudo in populo Dei, concurrendi ad ſepulchra Prophetarum ſeu Sanctorum, vt votis & inuocationibus gratiam & virtutem apud oſſa mortuorum quærerent. Sed textus dicit inopinato caſu mortuum illum in Eliſæi ſepulchrum proiectum, cùm quidem vellent ſepelire hominem, & ſuperuenientibus latrunculis, non haberent ſpacium faciendi foueam, ne itaque cadauer inſepultum, hoſtium libidini expoſitum eſſet, aperuerunt tymbam monumenti, quod proximum erat, quod Eliſæi fuit, & in illud non depoſuerunt (tantùm enim temporis non habebant) ſed proiecerunt mortuum ſuum, qui ad fundum delapſus, ita attigit oſſa Eliſæi, & reuixit, vt hoc miraculo Deus Iſraelitas commonefaceret Prophetiæ Eliſæi, ne timerent incurſiones hoſtiles, ſi modò Domino adhærerent.

Exemplum de reliquiis Elisæi.

Quia verò illuſtre & ſtupendum fuit illud miraculum, & Pontificij omnes illos ſuos cultus reliquiarum, quos pauló antè deſcripſimus, ex miraculis extruxerunt (à miraculis enim argumentantur ad inſtitutionem cultuum) videbimus, an Scriptura ex inſigni hoc miraculo oſſium Eliſæi idem fecerit, vel faciendum præſcripſerit, quod Pontificij faciunt in cultu ſuarum reliquiarum. Si enim Scriptura ex illo oſſium Eliſæi miraculo idem fecit, valebit illa Pontificiorum conſequentia, à miraculis ad cultum, ſin mi-

Ex miraculo ossium Elisæi non instituitur cultus.

nus, recte & tuto ea poterit repudiari, à quibuſcunque etiam necſtatur. Iam vero etiam poſt editum illud miraculum, Eliſæi oſſa non legimus ſepulchro eruta, in ſublime eleuata, non circumgeſtata, non exoſculanda, tangenda, ſpectanda, propoſita, non candelis honorata, non ſerico exornata, non opis impetrandæ cauſa, inuocatione adorata, non ad peculiarem cultum propoſita. Nec inſtitutus fuit concurſus ad oſſa illa ad quærendum ibi gratiam & virtutem Dei, nó promiſſæ indulgentiæ, non impoſitæ reliquiæ illæ infirmis vel mortuis non per illas iuratum, non collocata in illis ſpes & fiducia, &c. Tale prorſus nihil in Scriptura de reliquiis Eliſæi factum legimus, etiam poſtquam inſigne & ſtupendum illud miraculum per oſſa eius editum fuiſſet. Sed oſſa Prophetarum in monumentis ſeu ſepulchris relicta ſunt, id quod etiam Chriſtus affirmat Matthæi 23. Nec ad ſepulchra illa iuſtorum Iudæi perrexerunt adoraturi ſeu inuocaturi. In templo enim adorabant. Ædificabant ſane ſepulchra Prophetarum, & ornabant monumenta iuſtorum Matth. 23. declarantes ita reuerentiam ſuam erga Sanctos Prophetas, quos iniuſte occiſos fatebantur. Sed hoc ipſorum ſtudium non in admodum excellenti gradu à Chriſto commendatur, quin potius ſicut & Chryſoſtomus interpretatur, hoc in ipſis grauiter reprehenditur, quod ſint mortuorum Prophetarum laudatores & admiratores, cum viuentium, & præſentium, qui peccata arguunt, & verbum Dei pure docent, ſint contemptores & perſecutores, quodque Sanctos pauperes hic viuentes negligant, & in mortuorum monumentis ædificandis oſtentationis gratia multum abſumant. Nam & hanc interpretationem addit Chryſoſtomus.

Ornantes ſepulchra iuſtorum quando laudentur. Matth. 23.

Hæc ſunt manifeſta & profecto talia, quibus ſemel tota hæc controuerſia, de reliquiis Sanctorum, definiri, & vniuerſus Pontificiorum cultus hac in parte refutari poteſt. Nam & Syracides capite quadrageſimo octauo deſcribens miracula Eliſæi in vita & poſt mortem, finem & vſum ponit, ne vnum quidem ex illis capitibus, quæ de Pontificiorum cultu annotauimus, ſed confirmationem vaticiniorum Eliſæi, vtque populus à peccatis ad Deum, quem Eliſæus docuerat, conuerteretur. Et memoriam quidem ad reliquias Sanctorum & Prophetarum reuerenter celebrat Syracides, non autem addit ſuperſtitiones illas, de quibus Pontificij dimicant: ſed oſſa in ſepulchris ſub ſpe glorioſæ reſurrectionis relinquit, & reuerenter habet, vt capite quadrageſimo ſexto, & quadrageſimo nono. Sit memoria eorum in benedictione, & oſſa eorum locis ſuis pullulent ſeu reuireſcant, & nomen eorum permaneat in æternum, permanente gloria ipſorum ad poſteros.

Oſſa piorum reliquit in ſepulchris.

Porro extat etiam in Scriptura exemplum de aſſeruatis & deportatis Ioſephi reliquiis, cuius conſideratio præbebit materię veræ explicationis & refutationis eorum, quæ Pontificij de transferendis & aſſeruandis reliquiis Sanctorum diſputant. Ioſephi enim mortui corpus non fuit in Ægypto vel ſepulturæ mandatum, vel in monumentum illatum, ſed aromatibus conditum, & in arcam ſeu ciſtam ex precioſo ligno fabrefactam ſepoſitum, & vſque ad exitum Iſraelitarum ex Ægypto aſſeruatum. Num vero ad inſtituendum talem cultum, ſicut capita de Pontificia veneratione reliquiarum ſupra deſcripta ſunt? Nequaquam. Sed Ioſeph, ad teſtificandam ſuam fidem in promiſſionem Dei, mandauit, ne corpus ſuum in Ægypto ſepeliretur, ſed vt tam diu aſſeruaretur, donec in tempore viſitationis oſſa ſecum aſportarent in terram promiſſionis, vt hoc quaſi illuſtri pignore poſteri inter preſſuras & perſecutiones animati, de exitu ex Ægypto, & de hæreditanda terra promiſſionis, non hæſitarent. Nam & ideo hoc Ioſephi factum reliqui ex duodecim Patriarchis non traxerunt in exemplum, nec ſequentes Prophetæ & Iuſti hoc imitari leguntur. Nec vero dubium eſt, filios Iſrael oſſa ſeu reliquias Ioſephi reuerenter aſſeruaſſe, id quod Syrach oſtendit verbo ἐπεσκέπησαν, quod ſignificat tam diligenter aliquid ſeruare, ac ſi operimento aliquo defendatur & muniatur, nihil tamen illius ſuperſtitioſæ venerationis, quam ſupra deſcripſimus, ipſos reliquiis illis Ioſephi exhibuiſſe legimus. Vetus tranſlatio legit Syrach 49. Oſſa Ioſephi viſitata eſſe, & poſt mortem prophetaſſe, quod quidam eo detorquent, quaſi Iſraelitæ ad oſſa Ioſephi, inſtituta peregrinatione tanquam ad oraculum concurrerint. Sed Græcus textus habet ἐπεσκέπησαν, quod verbum iam explicatum eſt. Poſteriora vero verba prorſus non habet, ſed ex capite 48. quod ibi de Eliſæi oſſibus dicitur, Librarij ad Ioſephi etiam oſſa, contra fidem textus tranſtulerunt.

Exemplum Ioſephi non ad imitationem.

Text. Syrach ad peregrinationes transformatus.

Aſſeruatio & deportatio oſſium Ioſephi.

Porro de aſportatis etiam Ioſephi reliquiis hiſtoria ſacra loquitur, Exod. 13. Sed nec eo modo nec fine, nec ea de cauſa, nec tali opinione, ſicut circumgeſtationes reliquiarum apud Pontificios fiunt. Reuerenter ſine dubio reliquias illas Ioſephi Iſraelitæ aſportarunt ex Ægypto in terram promiſſionis, ſed nihil tale ipſis exhibuerũt, quale Pontificios ſuis reliquiis facere ſupra oſtendimus. Neque enim cum Pharao ipſos inſequeretur, cum igniris ſerpentibus infeſtarentur, cumque vndique ab hoſtibus premerentur, ad Ioſephi reliquias, quas ſecum portabant, opis impetrandæ cauſa, ſicut Tridentinum Decretum loquitur, confugerunt. Cumque reliquias illas in terram promiſſionis tuliſſent, non eleuarunt illas (ſicut Pontificij loquuntur) nec peregrinationes & cultus ad illas inſtituerunt: ſed ſub terra illas condiderunt & ſepelierunt, Ioſue 24. Nec poſtea ad ſepulchrum vel Ioſephi, vel aliorum Patriarcharum, & Prophetarum, tales concurſus & cultus vnquam inſtituti leguntur, quales Pontificij ad ſuas reliquias celebrant. Imo Epiphanius contra Antidicomarionitas citat ex 70. interpretatione ſententiam Scripturæ, qua damnantur illi, qui mortuis cultum præſtant. Et apud Cyrillum, lib. 10. contra Iulianum, citatur ſententia ex Eſaia, ex ſepulchris & ſpeluncis dormiunt propter inſomnia. Quod tamen Hieronymus inconſtantia quadam, quæ in ſepulchro Hilarionis peruigiles noctes ducere erat ſolita, laudat, & quidam etiam aſſumentum illud in 40. cap. Syracidis, de oſſibus Ioſephi prophetantibus, ita interpretari non verentur.

Tranſportatio oſſium Ioſephi qualis.

Non concurſus ad oſſa Ioſephi. Epiphanius.

Cyrillus.

Similiter extat etiam in Scriptura exemplum de oſſibus ſeu reliquiis mortuorum ex vno ſepulchro in aliud tranſlatis, vt intelligeremus, Scripturam etiam in hac diſputatione de tranſlatione reli-

Tranſlatio reliquiarum in ſcriptura.

ne reliquiarum certam regulam præbere. Nequaquam autem iis de cauſis, eo modo, & eo fine, talis tranſlatio in Scriptura facta deſcribitur, ſicut apud Pontificios fit. Sed quia ciues Iabes *Oſſa Saulis & Ionathæ.* Gilead ſepelierant oſſa Saulis & Ionathæ in nemore Iabes. 1. Regum 31. Dauid igitur poſtea oſſa eorum tranſtulit in terram Beniamin, & intulit in paternum Saulis ſepulchrum, 2. Reg. 21. Audis cauſam politicam, ficut tunc magnæ familiæ ſua *Sepulchreta familiarū.* peculiaria habebant ſepulchreta. Et Berzellai ſenex ideò aulicam dignitatem reſpuit, vt poſſit ſepeliri iuxta ſepulchrum parentum ſuorum, 2. Reg. 19. Aliud etiam illuſtre exemplum extat 4. *Iosias.* Reg. 23. Cùm enim Ioſias ſepulchra, quæ erant in excelſo Ieroboam, deſtrueret, oſſa exuit ex ſepulchris, & combuſſit ea ſuper altare. Cùm verò intelligeret non procul inde abeſſe ſepulchrum viri Dei & Prophetæ, mandauit Ioſias: Sinite eum quieſcere, & nemo loco moueat oſſa eius. Et addit textus. Oſſa illa intacta manſerunt. Econtrà verò pœna diuina ita deſcribitur: Ieremiæ 8. Eiicient oſſa eorum de ſepulchris ſuis. Baruch. 2. Transferentur oſſa Patrum noſtrorum de loco ſuo, & proiicientur.

Ex his itaque, quæ hactenus recitauimus, manifeſtum eſt, ſi ſacram Scripturam pro Canone & Regula dogmatum & cultuum habere volumus, Pontificias reliquiarum venerationes iure & rectè repudiari poſſe, cum Scripturæ teſtimoniis & exemplis deſtituantur, nec illis conſentaneæ ſint. Sanctas verò piorum reliquias ita rectè ſecundum Scripturam honorari, ſi ita, ſicut Scripturæ ſententiis oſtendimus de ipſis ſentiamus, atque hac opinione reuerenter funera curemus, religiosè ad ſepulturam deducamus, & terræ, magnæ matri, commendemus, iuxta ſententiam Dei. Terra es, & in terram reuerteris. Atq; ea ibi, in ſpe reſurrectionis, & glorificationis, reuerenter quieſcere, Ieſa. 57. & in puluere dormire, (Dan. 12.) ſinamus, donec, qui in monumentis ſunt, audiant vocem filij Dei, qua ad vitam ſuſcitentur, Ioan. 5. Hoc enim modo ipſius Dei cuſtodiæ reliquias Sanctorum commendamus, Pſal. 34. *Tatianus.* Vt ſint, ſicut oratio quædam Tatiani ad Græcos eleganter inquit, ἐν ταμείοις ἐναποκείμενα, in penu, conclaui ſeu cubiculo prædiuitis Domini depoſitæ. *Cyrillus.* Et Cyrillus lib. 10. contra Iulianum verum reliquiarum honorem in Eccleſia etiam hoc modo deſcribit. Defunctorum, inquit, reliquias viderit quiſpiam apud nos non nudas & negligenter in terram proiectas, ſed bene compoſitas. Occultatæ enim quodammodo ſunt in ſinu matris, in profundis terræ, ſicut & *Prudentius.* Prudentius eleganter canit: Nunc ſuſcipe terra fouendum, Gremióque hunc ſuſcipe molli, Hominis tibi membra ſequeſtro, Generoſa & fragmina credo.

Canonica reliquiarū veneratio. Papiſtica reliquiarū veneratio, pugnat contra Scripturam. Sed de hac vera & Canonica reliquiarum veneratione, Tridentinum Decretum non admodum eſt ſolicitum. Dimicat autem de aliis ſuperſtitioſis reliquiarum cultibus, qui non tantum carent teſtimonio verbi Dei, ſed contra illud non obſcurè pugnant. Electitij enim cultus qui opis impetrandæ cauſa, ex rationis humanæ præſumptione, ſine verbo Dei inſtituuntur & ſuſcipiuntur, etiamſi magnam ſpeciem præ ſe ferant, in Scriptura tamen reiiciuntur & prohibentur, Deuter. 12. Coloſ. 2. Ita gratiam & virtutem ſuam Deus vult in verbo & Sacramentis, iuxta mandatum & promiſſionem, fide & inuocatione ad Deum quæri. Ea igitur ſine verbo & extra verbum, non deberà nobis ad Sanctorum oſſa alligari. Hora etiam nunc eſt, quod inuocatio ad nullum locum alligata eſt, Ioannis 4. Pugnat igitur contra officium Mediatoris Chriſti hæc perſuaſio, quòd oratio dignior, melior & acceptior ſit, ſi fiat coram reliquiis Sanctorum, quam ſi in ſpiritu & veritate, in nomine Chriſti, in alio loco fieret. Ita indulgentias peccatorum promittere oſculantibus reliquias, pugnat contra doctrinam de fide in Chriſtum, per cuius ſolius nomen remiſſionem peccatorum accipiunt credentes, Act. 10. Fiduciam & ſpem collocare in reliquias, pugnat contra primum præceptum. Per aliud quam per Dei nomen, vt per reliquias iurare, pugnat contra ſecundum præceptum. Sanctos verò, quorum reliquiæ à Papa canoniſatæ ſunt, in neceſſitatibus inuocare & adorare, aduerſa fronte repugnat doctrinę de inuocatione & adoratione Dei. Et hæc omnia, quæ cum verbo Dei non obſcurè pugnant, in Pontificia reliquiarum veneratione fieri notorium eſt, & in principio oſtendimus. Et ipſa appellatio Scripturæ canonicæ nos admonet & confirmat, vt quicquid in veneratione reliquiarum cum hac regula non conſentit, ſed ab ea diſcedit, vel cum ea pugnat, liberè bona quorumcunque hominum venia repudiemus. Quando verò reliquias Sanctorum ita veneramur, ſicut Scripturæ exempla nobis prę monſtrant, tunc certi ſumus, nos rectæ viæ quæ appellatur via mandatorum Dei, inſiſtere.

Hanc Scripturæ ſententiam Auguſtinus breuiter complectitur de Ciuitat. lib. 1. cap. 19. Non contemnenda & abiicienda ſunt corpora defunctorum maximè iuſtorum atque fidelium, quibus tanquam organis & vaſis, ad omnia bona opera, ſanctus vſus eſt Spiritus. Si enim paterna veſtis & annulus, ac ſi quid huiuſmodi, tantò carius eſt poſteris, quantò erga parentes maior extitit affectus, nullo modo ipſa ſpernenda ſunt corpora, quæ vtique multò familiarius & coniunctius, quàm quælibet indumenta geſtamus, vnde & antiquorum iuſtorum funera officioſa pietate curata ſunt, exequiæ celebratæ, ſepultura prouiſa ipſis dum viuerent, hæc de ſepeliendis vel etiam transferendis ſuis corporibus, filiis mandauerunt, verum iſte authoritates non hæc admonent, quòd inſit vllus cadaueribus ſenſus, ſed ad Dei prouidentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoque mortuorum pertinere ſignificant, propter fidem Reſurrectionis aſtruendam.

ANNOTATIONES QVAEDAM ex hiſtoria Antiquitatis, de reliquiis Sanctorum.

Tam breui itaque ac facili compendio, tota controuerſia de reliquiis Sanctorum dirimi & diiudicari poſſet, ſi ſacram Scripturam vt Canonem & regulam in hac cauſa ſeriò adhibere vellemus. *An ex conſuetudinibus hæc controuerſia dijudicanda.* Sed Pontificij in Scriptura non multum ſibi præſidij poſitum videntes, totam hanc controuerſiam à ſcripturæ norma, ad Patres, & ad veteres conſuetudines, tranſponere conantur. Sed nos ſeducentes illos non volumus

Cyprianus.

ſequi. Non enim videndum eſt, inquit Cyprianus, quid aliqui ante nos fecerint, ſed quid ille, qui ante omnes eſt, in ſuo verbo nobis faciendum præſcripſerit & præmonſtrarit. Neq; enim hominum conſuetudinem, ſed Dei veritatem ſequimur. Nec hominum vel priuatæ vel publicæ deuotiones, ſed ſola ſacra Scriptura Canon, regula & norma eſſe debet dogmatum & cultuum in Eccleſia.

Auguſtinus.

Quicquid igitur in patrum ſcriptis, & in antiquis conſuetudinibus cum hoc Canone congruit, cum laude eorum recipimus, quicquid vero ab hac regula diſſentit, cum pace eorum, libere, ſalua honorificentia, quę talibus debetur viris, reſpuimus, ſicut in prima parte pluribus hæc ſententia demonſtrata eſt.

Initia.

Quia tamen non immerito magna eſt & eſſe debet antiquitatis reuerentia: Videbimus quos ritus vera antiquitas circa reliquias Sanctorum, qui Scripturæ conſentanei fuerunt, ſeruarit, quando vero, vnde, & quomodo longius progreſſum ſit.

Progreſſus.

Exitus.

Quæ principia, licet primo fuerunt tolerabilia, admixtis tamen paulatim ſuperſtitionibus, tandem in non diſſimulandam idololatriam euaſerunt.

Martyria in honore.

Reliquiæ Martyrum ſepultæ.

Fuerunt igitur poſt Apoſtolorum tempora multi præſtantiſſimi & celeberrimi Martyres. & in magno precio ac honore habita fuerunt martyria. Baſilidis enim hæreſin docentem non eſſe pro Chriſto martyrium ſubeundum, quia non ipſe, ſed pro ipſo Simon Cyreneus ſit crucifixus, magna vehementia refutarunt. Huc enim pertinet quod Irenæus ſcribit lib.3. cap.20. Ad tantam temeritatem progreſſi ſunt quidam, vt etiam martyres Domini ſpernant, & inhonorent eorum martyrium. Corpora etiam ſeu reliquias martyrum reuerenter & religioſe tractarunt. Sed nihil aliud legimus, quam quod honorificæ ſepulturæ eas tradiderunt.

Euſebius.

Ita Epiſtola martyrum Galliæ circa annum Domini 160. apud Euſebium libro 5. capite 1. conqueritur, perſecutores Martyrum corpora inhumata proieciſſe canibus, adhibitis nocte ac die cuſtodibus, ne quiſquam illorum à Chriſtianis ſepeliretur. Reliquias vero combuſtas, & in fauillam redactas in Rhodanum diſperſiſſe. Et additur: Nos vero in magno eramus mœrore conſtituti, quod non liceret nobis corpora Sanctorum martyrum ſepulturæ tradere. Circa idem tempus acciderunt etiam ea, quæ Epiſtola Eccleſiæ Smyrnenſis apud Euſebium lib.4 cap.15. de Polycarpi oſſibus narrat, de quibus in præcedenti loco diximus.

Polycarpi oſſa.

Perſecutores enim nolebant Polycarpi corpus Chriſtianis humandum concedere, ſed exuſſerunt illud. Chriſtiani vero oſſa illa ambuſta nacti, auro & gemmis precioſiora habuerunt. Sed quid illis fecerunt? Sicuti conueniebat, inquiunt, ex more ea condidimus.

Conuentus Eccleſiaſtici ad monumenta Martyrum, quando.

Illo vero tempore cœperunt ad ea loca, vbi inſignium Martyrum reliquiæ humatæ erant, cœtus ſeu conuentus Eccleſiaſticos, præcipue die paſſionis ipſorum, quem eleganter appellarunt Natalitium, celebrare. Ita enim inquit Epiſtola Smyrnenſis. Vbi etiam, quoad fieri poteſt, congregatis cum exultatione & gaudio, Dominus Natalem Martyris ſui diem celebrare largietur.

Hæc Pontificij producentes mox attexunt, ſeu potius affingunt omnia illa ſua capita de veneratione reliquiarum, quæ in principio huius loci expoſuimus, quaſi fuiſſent illa omnia antiquiſſimis primitiuæ Eccleſiæ temporibus in vſu.

Epiſt. Smyrnenſis.

Sed Epiſtola Smyrnenſis affirmatiue & negatiue clariſſime totum negotium explicat. Cultum enim martyrum ſimpliciter & diſerte negat. Honores vero ipſorum ita deſcribit, non ſicut Pontificij Sanctos colunt. ſed ſicut Scriptura docet, quemadmodum hiſtoria illa in præcedenti loco plene explicata eſt.

Martyrum panegyres quare primum inſtitutæ, & quomodo celebratæ.

Quia enim Chriſtiani videbant, apud Græcos multos ad virtutem & fortitudinem inflammari, inde, quod viri fortes, qui ſtrenue pro patria pugnando nobili morte occubuerant, anniuerſariis laudibus coronarentur, cum apud ſepulchra illorum conueniretur: (Ita enim Cyrillus libro 6. contra Iulianum, vbi de martyrum honoribus agit, loquitur) iudicarunt, & in Eccleſia hac ratione multos ad fortiter ſuſcipienda, & conſtanter perferenda Martyria, incitari & confirmari poſſe.

Cyrillus.

Cum igitur viderent multos martyria auerſari, & in perſecutionibus deficere, inſtituerunt Martyrum panegyres peculiari ſolennitate celebrandas, in quibus certamina ipſorum debitis laudibus efferebantur, memoria ipſorum grata prædicatione celebrabatur, coronæ ac palmæ, quibus à Deo agonothetæ iuxta Scripturæ promiſſiones donati eſſent, Martyres glorioſe prædicabantur, vt hoc modo ſuperſtites, ad futura certamina pro fide ſubeunda & perferenda, præpararentur, excitarentur, & confirmarentur, ne metu ſuppliciorum deficerent, & confeſſionem abiicerent. Et hoc eſt quod Epiſtola Smyrnenſis dicit: In loco ſepulturæ Polycarpi congregati, cum gaudio & exultatione diem paſſionis eius celebrauimus, ad memoriam eorum qui ante certarunt, & ad futurorum exercitationem & præparationem, ſiue, vt Ruffini Paraphraſis habet, vt ſequentium animi ad præceſſorum viam exemplis inſignibus ſuſcitentur. Sed hæc in præcedenti loco diligentius & prolixius explicauimus. Hoc loco vero pauca repetenda fuerunt, vt oſtenderetur falſum eſſe, quod Pōtificij fingunt, antiquiſſimis primitiuæ Eccleſiæ temporibus talem fuiſſe cultum & venerationem reliquiarum, ſicut ex pontificiæ Eccleſiæ vſu & praxi in principio huius loci deſcripſimus.

Hæc igitur in veteri Eccleſia inita fuerunt panegyricorum conuentuum apud ſepulchra martyrum, tolerabilia ſane nec reprehendenda, ſed pro ratione illorum temporum in mediis & ſæuiſſimis perſecutionibus vtilia, vt ſcilicet ad imitationem fidei, charitatis & conſtantiæ martyrum, reliqui inuitarentur ac armarentur. Et talis ratio honorandi reliquias Sanctorum manſit in Eccleſia etiam ſequentibus temporibus. Martyrum enim corpora non inhumata circumgeſtarunt, cultus & opis impetrandæ cauſa, ſicut Pontificij faciunt: Sed ea reuerenter, & quidem cum periculo ſepelierunt, ſicut Euſebius libro 7. cap.16. narrat: Aſſyrium Martyris cuiuſdam corpus humero ſuo ſplendidoque & precioſo indumento impoſitum detuliſſe, & ſplendidiſſimæ ſepulturæ, quantum conueniebat, tradidiſſe.

Veteres non clamarunt, non circumgeſtarunt, ſed ſepelierunt reliquias.

Et capite 22. Sanctorum mortuorum corpora complexi ſinu exceperunt, lauerunt & ad ſepulturam ornarunt. Ita Origenes contra Celſum libro quinto inquit: Humana cadauera vt animæ domicilia, haudquaquam ſunt abiicienda, quippe quæ ex opti-

ex optimatum legum permiſſu cum honoribus, qui haberi his poſſunt, & ſepultura dignantur. Et lib. 8. Rationalem animam honorare didicimus, & huius organa ſepulchro honorifice demandare. Alibi, vt libro 1. in Iob, meminit precioſi veſtitus, quo mortui ornabantur, quando in terram erant condendi. Loca vero ſepulturæ appellata fuiſſe κοιμητήρια, Euſebius teſtatur libr. 7. capite 15. Vbi etiam dicit, illa à perſecutoribus erepta fuiſſe Chriſtianis, vt ſcilicet non potuerint ibi ſuas panegyres celebrare. Ita Tertullianus in Apologetico dicit: Romę in eodem cœmiterio, in via ſcilicet Oſtienſi, ſuo tempore extitiſſe monumentum Petri & Pauli. Et Euſebius ex Caio quodam ſcriptore Eccleſiaſtico idem confirmat. Tunc igitur Sanctorum corpora nondum monumentis eruebantur, ſed ſinebantur in cubiculis ſuis dormire. Cyprian. lib. 3. Epiſt. 6. diligenter iubet annotari dies, quibus martyres decedunt, vt commemorationes eorum in Martyrum memoriis celebrari poſſint, ſicut ex Epiſtola Smyrnenſi iam oſtendimus. Et apud Euſeb. lib. 7. Epiſt. Hieracis inquit: Cum ab omnibus pulſi morti traderentur, etiam tunc feſtum egimus, & quilibet ſingularum afflictionum locus panegyricus nobis fuit, ager, ſolitudo, nauigium, diuerſorium, carcer, &c. Hæc in certis hiſtoriis ita deſcripta extant, in quibus nihil eorum capitum, quæ de pontificia veneratione reliquiarum ſupra expoſuimus, ſed ea tantum legimus, quæ in Epiſt. Smyrnenſi explicauimus, de honeſta ſcilicet ſepultura, & de panegyricis commemorationibus Martyrum. Quæ vero præterea ſuppoſititia, dubia, & falſa ſcripta ſub nomine & titulo Romanorum Pontificum feruntur, eorum, quia nec poſſunt nec debent veritati teſtimonium præbere, merito non habetur ratio. Tali igitur reuerentia & veneratione tractatę & habitæ fuerunt reliquię Sanctorum in primitiua Eccleſia, vltra annos trecentos.

Qualis veneratio reliquiarum prima trecentis annis.

Hæretici damnati propter contumelias reliquiarum.

Porro in veteri Eccleſia etiam hæretici quidam damnati fuerunt, ideo quod reliquiis Martyrum non deferrent debitos honores. Hiſtoriæ vero oſtendunt, cauſas damnationis non fuiſſe illas, de quibus Pontificij in hac controuerſia dimicant, ſed longe alias. Et hæc ipſa conſideratio de hæreticis aliquid lucis huic controuerſiæ affert. Baſilides igitur, ſicut ſupra oſtendimus, ideo damnatus fuit, quod Martyria diceret non neceſſaria, ſed inutilia & vana eſſe, ac propterea ipſos Martyres, ſicut Irenæus loquitur, ſperneret. Caianos ſcribit Hieronymus à Tertulliano damnatos, eo quod reliquias Martyrum non honorarent. Illos vero Auguſtinus dicit carnis reſurrectionem negaſſe. Ratio igitur & cauſa manifeſta eſt. Concilium Gangrenſe canone 20. damnat eos, qui panegyricas Martyrum ſolennitates, quæ tunc eo fine & modo ſicut oſtenſum eſt celebrabantur, damnabant. Atque inde ſumptum eſt, quod in libello de dogmatibus Eccleſiaſticis capit. 73 ſcribitur, Sanctorum corpora, & præcipue beatorum Martyrum reliquias, tanquam Chriſti membra ſynceriſſime honoranda, & Baſilicas eorum nominibus appellatas, velut loca ſancta diuino cultui mancipata, affectu piiſſimo & deuotione fideliſſima adeundas credimus. Si quis contra hanc ſententiam venerit, non Chriſtianus ſed Eunomianus & Vigilantianus creditur. Verba vero canonis Gangrenſis hæc ſunt: Si quis per ſuperbiam tanquam perfectum ſe exiſtimans, conuentus, qui ad memorias martyrum fiunt, abominatur, & miniſteria, quæ in eis fiunt, ſimul cum eorum memoriis execratur, anathema ſit. Lindanus huic canoni falſo affingit, quaſi Euſtachium ob reprehenſa & non ſeruata illa capita in veneratione reliquiarum, de quibus Pontificios dimicare in principio diximus, damnarit. Sed illis temporibus tales ſuperſtitiones nōdum inuaſerant Eccleſiam. Et acta Gangrenſis Concilij, in præfatione & concluſione, cauſam ita exponunt, vt opus ſit diuinationibus. In præfatione enim patres Gangrenſes dicunt, quoſdam priuata conuenticula in ædibus celebrare, & loca Sanctorum martyrum contemnere, & eos, qui illic conueniunt, reprehendere. In concluſione vero ſuam ſententiam his verbis explicant: Nos domos Dei honoramus, & conuentus, qui in his fiunt, tanquam ſanctos & vtiles ſuſcipimus, pietatem in priuatis domibus non claudentes: ſed omnem locum in nomine Dei ædificatum honoramus, & congregationem ſanctam in Eccleſia ad vtilitatem communem factam recipimus. Eſt itaque etiam ratio Gangrenſis canonis manifeſta. Ita veteres Porphyrium, Iulianum cum reliquis Ethnicis, in hac diſputatione damnarunt, quod dicerent, corpora & oſſa Sanctorum eſſe rem immundam & abominabilem, contaminantem & vrbes & homines, ſicut Cyrillus contra Iulianum & Theodoretus contra Græcos recitant. Eunomius etiam cum ſuis ſectatoribus Baſilicas Apoſtolorum & Martyrum, ſicut Hieronymus ſcribit, non ingrediebantur. Cauſa vero non eſt obſcura. Eunomius enim diuinitatem Chriſti negabat. Cum verò Martyres doctrinam & fidem de eius diuinitate ſanguine ſuo obſignaſſent, & Deus miraculis, quæ ad ſepulchra Martyrum edebantur, fidem illam Martyrum confirmaret: Eunomij ſectatores, ne ea, quæ Magiſtri ſui doctrinæ contraria eſſent, ipſo facto approbare viderentur, nolebant ſe aggregare conuentibus Eccleſiaſticis, qui in memoriis Martyrum celebrabantur, quia ibi præcipue Martyrum fides de Chriſto vero Deo & homine ad imitationem prædicabatur. Hos hæreticos ante Hieronymi tempora in hac cauſa ab Eccleſia damnatos fuiſſe conſtat. Inde vero nequaquam probantur aut ſtabiliuntur Pontificij cultus reliquiarum. Cauſæ enim damnationis, ſicut oſtenſum eſt, tales fuerunt, quæ nihil aliud quam ſententiam Epiſtolæ Smyrnenſis oſtendunt & confirmant. Et quidem Vigilantius etiam ſi id quod Hieronymus ipſe tribuit ſenſit, Reliquias ſcilicet Martyrum immundas eſſe, cilicio colligendas, & in ſterquilinium proiiciendas, merito damnatus fuit. Adorationem certe ne Hieronymus quidem probare audet. De circumgeſtatione vero mox dicemus.

Baſilides. — *Caiani.* — *Concilium Gangrenſe.* — *Euſtachius.* — *Porphyrius. Iulianus.* — *Eunomius.* — *Vigilantius.*

Seminaria ſuperſtitionis in veneratione reliquiarum quando & quomodo.

Hactenus igitur Pontificij ſuæ venerationis reliquiarum, ſicut eam in principio deſcripſimus, verum aut firmum patrocinium ex probatis hiſtoriis antiquitatis primitiuæ Eccleſiæ, per annos trecentos & amplius, nullum habere poſſunt. Quę enim hactenus deſcripta ſunt, Scripturę ſunt conſentanea, & pro ratione illorum temporum, ſine ſuperſtitione ad ædificationem Eccleſiæ vtilia fuerunt.

Digitized by Google

Sed videamus iam porrò quando, quomodo, & vnde res hæc longius progreſſa, ſuperſtitionum ſeminaria ſecum traxerit, quæ à quibuſdam Epiſcopis repreſenſa, à quibuſdam diſſimulata, à quibuſdam verò etiam laudata & aucta ſunt, vnde eò tandem euaſerunt, ſicut ſuprà Pontificias ſuperſtitiones in veneratione reliquiarum deſcripſimus. Sub Conſtantino igitur magno cœptæ fuerunt tranſlationes reliquiarum, ex ſepulchris obſcurioribus, ad monumenta celebriora, quod Conſtantinus ex zelo pietatis non malo fecit. Sicut enim reliqua externa ornamenta, quæ Ethnicæ religioni plauſibilem ſpeciem & authoritatem apud homines conciliarunt, ſtuduit ad Chriſtianam religionem transferre, vt eam hoc modo etiam gentibus commendabiliorem faceret, ſicut tota eius hiſtoria indicat. Ita cùm videret, gentes Regum & præſtantium virorum corpora, ſi in loco ignobiliori condita eſſent, magna pompa & ſolennitate ad monumenta nobiliora transferre. Quos verò Heroas putabant, in ſplendidiſſimis templis deponere. Sicut Cyrillus libro 10. contra Iulianum, multis exemplis oſtendit, celeberrima templa gentium fuiſſe olim ſepulchra aut monumenta mortuorum. Nota eſt hiſtoria, quàm regia Pompa, Antigonus Demetrij patris cineres, ex Syria in Græciam deportarit, ſicut eam Volaterranus & Sabellicus ex Plutarcho deſcribunt, quorum verba adſcribam vt ſimilitudo oſtendat, vnde talia in Eccleſiam irrepſerint. Antigonus, aiunt, cum Demetrij patris cineres obuios haberet, magna veneratione illos complexus eſt. Vrna clauſit aurea purpura & diademate inſtrata, quam regia naui ſublimiter collocauit, circumſtantibus haſtatis iuuenibus armorum fulgore conſpicuis, Xenophane canente ſacrum carmen, ciuitates, ad quas appellebant, vrnæ coronas mittebant, & viros, qui reliquias deducerent. Inde Corinthum remigans, omnibus circa nationibus adeuntibus, cineres illos honorandos præbuit. Cumque Corinthij honores & coronas illis miſiſſent, tandem eas apud Demetriadem depoſuit. Extat etiam apud Plutarchum in Theſeo & Cymone deſcriptio Pompæ, qua Theſei oſſa, poſt annos quadringentos, ex Scyro inſula Athenas à Cymone in ſua triremi tranſlata, & quam ſplendida deductione ac feſtiua celebritate (vtrumque enim ſignificat πομπή) ab Athenienſibus excepta ſint, quaſi ipſe Theſeus in vrbem rediiſſet. Idem etiam de Phocyonis oſſibus ſcribit.

Conſtantinus cœpit tranſlationem reliquiarum. — *Ethnicorum exempla.* — *Demetrij cineres tranſlati.* — *Theſei oſſa tranſlata.* — *Phocionis oſſa.*

Cùm hæc, inquam, conſideraret Conſtantinus, cogitauit talia meritò exhibenda eſſe Sanctorum Dei, Prophetarum, Apoſtolorum, & Martyrum reliquiis, quas gentes pro immundis habebant. Cœpit ergo Sanctorum reliquias ex ſepulchris obſcurioribus transferre ad loca cœlebriora, adhibitis ſplendidiſſimis Pompis, quod ſtatim & alij magno ſtudio imitari cœperunt. Ita Hieronymus ſcribit, Conſtantinum ſanctas reliquias Andreæ, Lucæ & Timothei tranſtuliſſe Conſtantinopolim. Apollo Daphnæus Iuliano ſuſcitanti oraculum indicauit, ſe propter vicinũ mortuum (erat enim Babylæ Martyris ſepulchrum vicinum) non poſſe reſpondere. Cùm igitur Iulianus mandaſſet, vt Chriſtiani Babylæ ſepulchrum auferrent, vniuerſa Eccleſia conueniens, matres & viri, virgines iuueneſque longo agmine thecam Babylæ tranſtulerunt Antiochiam intra ſacrum templi ſeptum, pſallentes per viam. Confundantur omnes qui adorant ſculptilia. Arcadium narrat Hieronymus, oſſa beati Samuelis, poſt tam longum tempus, de Iudæa tranſtuliſſe in Thraciam, Epiſcopos cineres illius vaſe aureo, ſerico & precioſo linteamine velatos, portaſſe, populos Eccleſiarum à Palæſtina vſque Chalcedonem reliquiis illis occurriſſe, & tanta lætitia, quaſi præſentem viuentémque Prophetam cernerent, ſuſcepiſſe adorantes non Samuelem, ſed Chriſtum, cuius Samuel & Leuita, & Propheta fuerat. Hæc enim ſunt Hieronymi verba.

Tranſlatio oſſium Andreæ, Lucæ, Timothei. — *Babylas.* — *Samuel.*

Ex hiſce initiis ſecuta ſunt catervatim & quaſi certatim innumera huius generis exempla, quorum omnes illorum temporum hiſtoriæ plenæ ſunt. Nam & circa illa tempora, Arriana hæreſi contra diuinitatem Chriſti latè & cum potentia in ipſis Imperatorum aulis graſſante, apud quorundam Martyrum ſepulchra miracula quædam ſanationum edebantur, ad teſtificãdam & confirmandam fidem illam Chriſti, pro cuius confeſſione Martyres ſanguinem ſuum effuderant. Huius generis miracula aliquot deſcripta extant apud Auguſtinum de ciuitat. Dei libro 22. cap. 8. & apud alios eius ætatis ſcriptores. Quæ vt negari omnia nec debent, nec poſſunt, præſertim quæ fidem Chriſti illuſtrant & aſtruunt: Ita pleraque talia ſunt, quæ, ſicut ipſe Auguſti. fatetur, non tanta commendat authoritas, vt ſine difficultate vel dubitatione credantur. A poſterioribus certè ſcriptoribus multa talia adiecta & immixta ſunt, quæ fabulis quam veris miraculis ſimiliora ſunt. Vt quod Nicephorus narrat de duobus Epiſcopis, qui in Nicæna Synodo, priuſquam Formula fidei Niceni conſcriberetur & ſubſignaretur, mortui fuerant, quod poſtea ſuper corpora mortuorum formula illa fidei impoſita, & mane vtriuſque chirographi ſubſcriptione confirmata inuenta ſit, (veritatem ſcilicet à mortuis, Ieſaiæ octauo.) Ita quod de tranſlatione reliquiarum Chryſoſtomi ſcribit, non potuiſſe eas moueri, Theodoſium vero ſcripſiſſe Epiſtolam ad Chryſoſtomum, quæ cum poſita eſſet ſuper pectus ipſius, motum fuiſſe tumulum. Et corpus Chryſoſtomi ante annos 35. mortui, cum in throno Epiſcopali collocatum fuiſſet, dixiſſe: Pax vobis. Alij verò adhuc craſſiora & magis fabuloſa affinxerunt.

Miracula apud monumenta martyrum. — *Multa miracula quæ Auguſtinus vocat dubia.* — *Commentitia miracula.*

Sed occaſione quorundam, vt cœperam dicere, miraculorum, perreptati vndique tunc cœperunt omnia antiqua ſepulchra, conquiri oſſa, cõportari fauillæ, quæ vel Prophetæ alicuius, vel Apoſtoli, vel Martyris eſſe putabantur, partim ex antiquis indicationibus, partim ex viſionibus, apparitionibus, ſignis, ſomniis, & aliis indiciis. Factæ autem fuerunt tranſlationes illæ reliquiarum iiſdem ritibus & cæremoniis, quæ in ſolenni deductione funerum vſitatæ tunc erant. Accedebant autem ex gentilium Pompis vrnæ aureæ, & velamenta ſerica, obuiationes, deductiones, ſicut de Demetrij reliquiis ſcriptum, & in tranſlatione Samuelis ſeruatum, oſtendimus. Deponebantur autem Martyrum reliquiæ non ſuper altare, (ſicut nunc in papatu fit) Illum enim locum Chriſto, vt hoſtiæ pro peccatis totius mundi,

Conquiſitio reliquiarum. — *Quibus ritibus factæ tranſlationes reliquiarum.*

Reliquiæ martyrum ſub altari. mundi, deberi exiſtimabant: ſed ſub altari, vt qui Chriſti redempti ſint paſſione, inquit Ambroſius lib. 10. Epiſt. 85. vbi addit: Hunc ego locum prædeſtinaueram mihi. Dignum eſt enim vt ibi requieſcat ſacerdos, vbi offerre conſueuit. Sed cedo locum Martyribus, &c. Et hoc eſt quod Hieronymus dicit, Romanum Pontificem ſuper veneranda oſſa Petri & Pauli offerre, & tumulos ipſorum Chriſti arbitraria altaria. Et quia preces communes ſeu publicæ fiebant in adminiſtratione Euchariſtiæ, dicit Iulianus apud Cyrillum lib. 6. & 10. Chriſtianos apud ſepulchra Martyrum inuocaſſe Dominum.

Hæc Conſtantini ſeculo noua fuerunt, ſine Scripturę mandato & ſine præcedentis antiquitatis, exemplo, ex κακοζηλίᾳ quadam ſplendoris *Pompa tranſlationum ex Ethnicis.* in Ethnicis Pompis & ſepulchretis inſtituta. Quæ ſane initio zelo quodam pietatis ſuſcepta vix videri potuerunt habere aliqua ſuperſtitionis ſeminaria. Nam honorificæ illæ tranſlationes & deductiones reliquiarum factæ fuerunt propter ſpem reſurrectionis & glorificationis illarum exuuiarum, quæ in vita fuerant templa Dei, & organa Spiritus ſancti reſuſcitanda ad vitam & lucem cœleſtem. Et ſicut tempore Pauli, ad ſignificandam ſpem reſurrectionis, actio Baptiſmi viuentibus alicubi ſupra mortuos adminiſtrabatur. *Euchariſtia & orationes ad ſepulchra martyrum.* 1. Corinth. 15. Ita Euchariſtia adminiſtrari potuit ſuper corpora Martyrum ſine ſuperſtitione. Potuit etiam oratio ſine ſuperſtitione ad Deum fundi apud ſepulchra Martyrum, in illa fide Chriſti, pro qua Martyres mortui fuerant. Ipſa etiam honorifica tranſlatio & depoſitio reliquiarum, quæ erant vel Prophetarum, vel Apoſtolorum, vel Martyrum, præter commonefactionẽ de ſpe reſurrectionis & glorificationis, fuit etiam incitamentum quoddam. ad admirationem fidei & virtutum, quæ prædicantur de Sanctis, ſicut Chryſoſtomus inquit in Babylam: Poſt ſermonis facultatem ipſa certe Sanctorum ſepulchra, proximum locum obtinent, ad animos hominum in ipſos Sanctos intuentium, ad virtutum earundem æmulationem excitandos, &c. Præterea extra *Naturalis affectio erga reliquias.* verbum Dei naturalis quædam affectio eſt, ſi quis poſt longum tempus ſpectare poſſet membra illa, quæ in antiquis Prophetis, Apoſtolis & martyribus, organa fuerunt Spiritus ſancti ad opera præſtantiſſima. Sicut Auguſtus Imperator *Auguſtus reliquias Alexandri aſpicit.* Alexandriam ingreſſus, id quod primum in ea vrbe optauit conſpicere, Alexandri Magni corpus fuit, quod & floribus totum conſperſit & coronæ proſecutus eſt honore. Ita Chryſoſtomus *Chryſoſtomus optat videre poſſe reliquias Pauli & Petri.* inquit, Homil. 32. in epiſtol. ad Roman. Ego Romam celebro, non propter marmoreas columnas, & aliam Phantaſiam, ſed propter columnas illas Eccleſiæ, Petri ſcilicet & Pauli corpora. Quis mihi nunc dabit circumfundi corpori Pauli, affigi ſepulchro, videre puluerem corporis illius, ſtigmata Chriſti geſtantis, puluerem, inquam, oris illius, per quod Chriſtus locutus eſt. Vellem videre ſepulchrum, quo recondita ſunt arma illa iuſtitiæ, arma lucis, membra nunc viuentia, tum vero cum in hac vita eſſent mortua: quæ mundo fuerunt crucifixa membra Chriſti, quæ Chriſtum induerant, quæ templum Spiritus ſancti, ſanctaq; fuerant ædificatio, quæ ligata erant ſpiritu confixa timore Dei, habentia ſtigmata Chriſti, &c. Idem Homil. 8. in Epiſtol. ad Epheſios: Vellem nunc etiam eſſe in illis locis in quibus iſta dicuntur eſſe vincula, cuperem videre cathenas illas, quas verentur & horrent dæmones, venerantur vero Angeli, quod ſi liberum fuiſſet per curas Eccleſiaſticas, & corpus habuiſſem validum, nihil vtique cauſatus fuiſſem, quo minus tanta ſuſcepta peregrinatione, cathenas dũtaxat illas, & carcerem, vbi ligatus fuit, vidiſſem, &c. Ita Antonius tunicam palmeam Pauli Heremitæ tanti fecit, vt diebus ſolennibus tantum illa *Tunica Pauli Heremitæ.* amiceretur. Theodoſius etiam iunior ſago quodam Epiſcopi Chibronenſis indui pro gloria dũcebat. Et thronum Iacobi primi Epiſcopi Hieroſolymitani, ad ſua vſque tempora ſeruatum fuiſſe *Thronus Iacobi.* ſcribit Euſebius. Hæc ideo dico, quæ enim ſimplici intẽtione & abſque ſuperſtitione facta ſunt, non temere traducimus aut damnamus, ſed quo ad eius fieri poteſt, excuſamus, & libenter in meliorem partem, quantum quidem per aduerſarios & ſine detrimento veritatis fieri poteſt, interpretamur.

Sed tamen diſſimulari non poteſt, nouas iſtas & electitias deuotiones erga reliquias, ſine ſcripturæ teſtimonio, & abſq; vetuſtiſſimæ Eccleſiæ exemplis ſuſceptas, ſtatim poſt initium habuiſſe ſeminaria ſuperſtitionis, tanquam communiter *Quomodo ſenſim irrepſerit ſuperſtitio.* accidens aut potius tanquam accidens inſeparabile adiuncta. Sicut enim Pompa tranſlationis reliquiarum ad Ethnicorum æmulationem, ſicut oſtendimus, inſtructa fuit: Ita ſimul cum Ethnicis Pompis adhæreſcentes etiam gẽtiles ſuperſtitiones in Eccleſiam irrepſerũt. Nota enim eſt hiſtoria apud Plut in Theſeo: Quod Athen. in Marathone pugnãtes, dicãtur vidiſſe ſpectrum Theſei, in armis pro Athen. pugnans & Barbaros inuadens. Poſtea Apollo per oraculum monuit Athenienſes, vt oſſa Theſei inquirentes Athenis deponerent, & religioſa veneratione ſeruarent, at- *Athenienſium perſuaſio de oſſibus Theſei.* que ipſum tanquam Heroa, hoc eſt, tanquam munimentum & pręſidium vrbis, ſacrificiis, & inuocationibus colerent. Epiphanius ſcribit, Ægyptios gentiles, locum, vbi Ieremias ſepultus fuit, *Ægyptiorũ de Ieremiæ reliquiis.* magna deuotione & religione coluiſſe, ea opinione, quod ab ipſo Aſpides & Crocodili profligarentur. *Ælianus de Alexandri reliquiis.* Ita Ælianus de varia hiſtoria lib. 12. narrat: Alexandri Magni corpus per triginta dies inhumatum iacuiſſe. Poſtea Ariſtandrum nomine correptum dixiſſe: Cum Alexander omnium ſeculorum Reges felicitate ſuperaſſet, ſibi à Diis patefactum eſſe, in quacunque terra corpus ipſius requiem eſſet habiturum, eam felicitate abundantem & ab hoſtili vaſtatione liberam fore. Inde inter ſucceſſores Alexandri ortam contentionem, ſingulis conantibus corpus illud in ſuum regnum transferre, quaſi obſidem firmitatis & immobilitatis Imperij. Tandem vero Ptolomæum pro cæteris præueniſſe, & in Alexandriam Ægypti illud tranſtuliſſe, &c. Polydorus etiam, ex Dionyſio oblationem cereorum oſtendit fuiſſe partem cultus gentilitij. Et ſupra diximus de floribus, roſis, & Coronis, quæ reliquiis oblata fuerunt ab Ethnicis. *Cerei & flores Ethnicorum apud reliquias.*

Hæc gentilitia in Eccleſiam etiam recepta, & nouis additamentis aucta fuiſſe, ex hiſtoriis patet. Suſceptis enim tranſlationibus reliquiarum, *Perſuaſio de Laribus tranſlata ad reliquias Sanctorum.* mox addita fuit perſuaſio: Sanctos ſeu martyres illius vrbis ſeu regionis, vbi reliquiæ ipſorum depoſitæ erant, columnas, turres, munimen-

ſa, præſidia eſſe, ſicut Baſilius in 40. Martyres & in Manantem Martyrem declamitat. Sicut apud Romanos propter vrnas, quibus fornicibus domi quiſque ſuorum oſſa & cineres depoſita habebat, Lares & Penates in domibus, tanquam tutelares, patronos, & protectores familiæ colebant, & in neceſſitatibus inuocabant, ſicut Seruius in multis locis annotat. Ex tranſlationibus mox factæ fuerunt circumgeſtationes reliquiarum, vt apud Hieronymum contra Vigilantium. Et apud Auguſtinum, cùm in tranſlatione reliquiarum Stephani mulier cœca illuminata eſſet: mox Lucillus Epiſcopus circumgeſtationem memoriæ Stephani inſtituit. Ac quia aliquando quædam miracula ad reliquias edebantur, omnes, in quibuſuis infirmitatibus & neceſſitatibus eo currebant, flores apud Auguſtinum, oraria, tunicas apud Ambroſium, ſepulchris illis ſeu vrnis iniectas, ſi reciperent, tanquam amuleta & præſeruatiua geſtabant, Martyres ipſos ſuis cineribus adeſſe opinabantur. Nec Deum tantùm: ſe ipſos etiam Martyres apud memorias illas inuocabant, ſentiebant gratiam & virtutem diuinam oſſibus illis inſidere, ideo inuocationibus & aliis cultibus eam apud reliquias quærebant: ſicut Baſilius in Pſalm. 115. diſputat. Nec tantùm curationes corporales ibi quærebant, ſed fingebant Spiritualem gratiam, vt ſanctimoniam & charitatem, dari & augeri per contactum, exoſculationes ſeu complexus reliquiarum, vt Nyſſenus in Theodorum Martyrem rhetoricatur. Apud Auguſtinum quidam reliquias Martyrum imponunt ægrotis. Tunc etiam circa Hieronymi & Auguſtini tempora cœperunt diuulſiones reliquiarum, vt diſtributæ in variis locis viſerentur. Ita apud Auguſtinum de Ciuit. libro 22. cap. 8. reliquiæ Stephani in aliquot locis Aphricæ extabant, cùm apud Theodorum lectorem ſub Theodoſio iuniore, Stephani integræ reliquiæ ſcribantur Hieroſolymis Conſtantinopolim tranſlatæ. Inde Monachi quidam circumcurſitantes vendere cœperunt reliquias, apud Auguſtinum de opere Monachorum. Mulierculæ claro die ſole rutilante cereos ante tumulos Martyrum accendebant. Apud Hieronymum vulgus vigilias agebat in Cœmiteriis Martyrum, & cibos ſanctificandos eò ferebat. Suſcipiebant etiam peregrinationes ad loca, vbi reliquias miraculis celebres & claras audiebant. Ita ad terram ſanctam, ad limina Petri & Pauli Romam peregrinabantur. Et Auguſtinus epiſt. 137. duos clericos pro amolitione ſuſpicionis furti, ad reliquias Felicis Nolenſis miſſos ſcribit.

Circumgeſtationes reliquiarum vnde. *Concurſus ad reliquias.* *Amuleta.* *Inuocatio Martyrum. Gratia inſidens reliquiis.* *Diuulſiones reliquiarum.* *Nundinatio reliquiarum. Cerei. Vigiliæ. Peregrinationes ad reliquias.*

Et hæc Pontificij pro ſuis ſuperſtitionibus ſtabiliendis producere ſolent, quaſi ſit Apoſtolica traditio, ſemper, vbiq; & ab omnibus in Eccleſia obſeruata. Sed in Scriptura, nec mandatum, nec exemplum, de omnibus illis obſeruationibus legitur. In verè antiqua etiam & primitiua Eccleſia in citatis hiſtoriis talia exempla nulla extant. Quod enim in Iuſtini quæſtionibus quædam leguntur: Quòd Martyrum corpora tueantur homines ab inſidiis dæmonum, morbóſque curent arte medica incurabiles: Conſtat à Iuſtino quæſtiones illas non eſſe conſcriptas. Nam in quæſt. 82. & 86. citatur Origenes, qui longè poſt Iuſtinum vixit. Et quæſt. 127. Manichæorum meminit qui poſt annū Domini 300. innotuerunt. Quando igitur Pontificij in hac de reliquiis diſputatione opponunt antiquitatis titulum, reſpondemus primo: Noſtram antiquitatem eſſe Chriſtum & ſacram ſcripturam. Deinde addimus, Apoſtolicam, & primitiuam Eccleſiam, ſuperſtitioſas illas obſeruationes circa reliquias Sanctorum, quas iam recenſuimus, vltra annos trecentos & amplius ignoraſſe. Irrepſerunt autem in Eccleſiam circa annum 400. de quibus temporibus Auguſtinus ipſe conqueritur Epiſtola 119. tā multis præſumptionibus plena fuiſſe omnia, vt tolerabilior fuerit Iudæorum conditio, qui legalibus ſarcinis, non humanis præſumptionibus ſubiiciebātur. Et ex ramuſculis de ſignis ſeu miraculis quorum quædam vera, quædam commentitia erant, aucta fuerunt hæc omnia. Procliue enim & vſitatum eſt humano ingenio ex ſignis ſeu miraculis, ſine verbo & mandato Dei, fingere noua dogmata, & inſtituere peculiares cultus, cùm tamen in Scriptura Deus hoc ipſum prohibuerit, & cauendum mandauerit, Deut. 13. Matthæi 24. 2. Theſſal. 2.

Sine Scriptura & primitiuæ Eccleſiæ exemplo. Quæſtiones Iuſtino ſuppoſitæ. *Antiquitas noſtra Chriſtus.* *Circa annū 400 hæc irrepſerunt.* *Ex miraculis noui cultus.*

Et tamen illis ipſis temporibus, in iſtis vulgi pullulantibus ſuperſtitionibus, ſingula fermè capita reprehenſa fuerunt. Concilium enim Elibertanum Canone 34. ita ſtatuit: Cereos per diem placuit in Cœmiterio non incendi. Inquietandi enim Sanctorum ſpiritus non ſunt. Qui hæc non obſeruauerint, arceantur ab Eccleſiæ communione. Et Canone 35. placuit prohibere, ne fœminæ in cœmiterio peruigilent, eò quòd ſæpe ſub obtentu orationis ſcelera latenter committantur. Extat oratio Gregorij Nyſſeni, diſſuadens & improbans ſtudium peregrinationis ad terram ſanctam. Hiſtoriæ ſanè gratia veteres quidā ſuſceperunt profectionem Hieroſolymitanam, & Chriſtum, qui in locis illis natus, conuerſatus, & paſſus fuit, in ſpiritu & veritate adorarunt, ſicut Euſebius libro 6. cap. 9. narrat, Alexandrum ex Cappadocia circa annum Domini 200. profectionem inſtituiſſe ad loca Hieroſolymitana, εὐχῆς καὶ τῆς τῶν τόπων ἱστορίας ἕνεκεν, orationis & hiſtoriæ gratia viſendi loca illa. Poſtea pietatis partem non poſtremam quidam in Hieroſolymitana peregrinatione conſtituerunt, quaſi gratia Dei in locis illis amplior, & Spiritus ſanctus abundantior & propior eſſet. Sicut Chryſoſtomus Homilia quinta, ad Antichenos narrat: Quoſdam ſolitos in Arabiam peregrinari, vt terram illam oſcularentur, in qua Iob ſederat. Nyſſenus igitur peculiari oratione perſuaſiones & ſuperſtitiones illas refutauit ex veris & ſolidis fundamentis. Dicit enim, rem illam ad regulam Scripturæ, & ad dictum præceptorum Domini exigendam eſſe, An ſit opus à Domino mandatum? Et addit Si præter Domini præcepta id appareat introductū non video quid ſit quod præcipiat velle quid aliquē facere, qui ſe ſibi legem boni fecerit ipſum. Vbi Dominus ad regni cœlorum hæreditatē appellat benedictos, inter rectè facta quæ eo dirigunt profectionem Hieroſolymitanam non enumerauit. Vbi beatitudines enumerat, tale ſtudium non eſt complexus. Quod autem neq; beatum efficit neq; ad regnum cœlorum conducibile eſt, qui in eo ſtudium & opera ponatur? Quid verò plus eſt habiturus, qui loca illa adit? Quaſi verò in locis illis Spiritus ſanctus abundet,

Superſtitiones reprehenſa a veteribus. *Cerei prohibentur in Cœmiteriis.* *Vigiliæ prohibentur.* *Peregrinatio Hieroſolymitana.* *Ad terram Iob.* *Nyſſenus contra iſtas peregrinationes.*

Digitized by Google

abundet, & gratia Dei amplior ſit ibi? Imo inquit: Ego ex collatione cognoui, noſtra loca illis exteris longe eſſe ſanctiora. Vos ergo, qui timetis Dominum, in quibus locis eſtis, eum laudate. Localis enim mutatio vt Deus propior ſit non efficit: Sed vbi fueris, ad te Deus veniet, ſi animæ tuæ diuerſorium paratum inuenict. Quod ſi hominem interiorem peruerſis cogitationibus plenum habeas etiam in Golgotha, in Olineto, in monumento reſurrectionis fueris, non ſuſcipies Chriſtum. Conſule ergo fratribus, vt à corpore peregrinentur ad Dominum, non è Cappadocia in Palæſtinam. Quia enim Spiritus vbi vult ſpirat, eius igitur illi quoque, qui hic ſunt ac credūt, participes fiunt iuxta fidei analogiam, non iuxta peregrinationem in Hieroſolyma ſuſceptam: Hæc Nyſſenus. Temporibus etiam Ludouici Pij Claudius presbyter publico ſcripto reprehendit ſuperſtitionem illorum, qui pro acquirenda vita æterna Romam peregrinabātur, propterea quod dictum eſſet Petro, tibi dabo claues Regni cœlorum. Sed non eſt dictum, inquit Claudius, vt Petrus in cœlo exiſtens, ſoluat eos qui in terra ſunt. Sed quicquid ſolueris in terra, &c. Et tandem cōcludit Claudius: Nemo de meritis vel interceſſione Sanctorum confidat, quia niſi eandem fidem teneat, per quam illi placuerunt Deo, ſaluus eſſe non poterit, &c. Bernhard. etiam Epiſt. 319. Monacho cuidam peregrinationem Hieroſolymitanam diſſuaſit, addita hac ratione: Non terrenam, ſed cœleſtem Hieroſolymam inquirere Monachorum propoſitum eſt, & hæc non pedibus proficiſcendo, ſed affectibus proficiendo.

Claudius contra peregrinationes.

Bernhardus diſſuadet peregrinationes.

Auguſtinus de moribus Eccleſiæ Catholicæ, c. 34. inquit. Nolite conſectari turbas imperitorum, qui in ipſa vera religione ſuperſtitioſi ſunt. Noui multos eſſe ſepulchrorum & picturarum adoratores, noui multos, qui cum luxurioſiſſime ſuper mortuos bibant, & epulas cadaueribus exhibentes, ſuper ſepultos ſeipſos ſepeliant. Scribit etiam lib. 8. de ciuit. cap. 27. quoſdam epulas ſuas detuliſſe ad ſepulchra Martyrum, quas cum inquit appoſuerint, orant & inferunt vt veſcantur, ſanctificari ibi eas putātes per merita Martyrum in nomine Domini Martyrum. Sed addit: à Chriſtianis mulieribus hoc non fieri, & in pleriſq; terrarum nullam talem eſſe conſuetudinem. In præcedenti etiam loco de inuocatione Sanctorum oſtendimus, Auguſtinum enim perſuaſionem conuellere, qua opinabantur, ſpiritus Martyrum reliquiis ſuis præſentes adeſſe, & peccatores audire. Illud etiam Baſilij, de gratia & virtute diuina inſidente reliquiis ſanctorum, Auguſtinus ita conatur tollere, quod diſputat, Deū vbicunque vult, quando & quomodo vult, per Angelica miniſteria, talia miracula apud ſepulchra Martyrum poſſe edere, ſed hæc in præcedenti loco explicata ſunt, vbi & hoc oſtenſum fuit, Auguſtinum improbare, ſi ſancti in precibus inuocentur. Hieronymus etiam damnat adorationem reliquiarū. Et Cyrillus lib. 10. contra Iulianum, Sanctorum reliquias dicit non circumgeſtandas, ſed in ſinu Matris in profundis terræ occultandas. Ibidem etiam ſcribit: Ethnicorum ſuperſtitionem fuiſſe, per mortuorum reliquias iurare, Mà per eos qui in Marathone, in Salamine, in Arthemiſio, in Platæis, cæli ſunt. Mà per alios qui in vulgaribus ſepulchris ſiti ſunt. Auguſtinus de opere Monachorum cap. 28. inquit, Tam multos Hypocritas ſub habitu Monachorum vſquequaquam diſperſit, circumeuntes Prouincias, nuſquam miſſos, nuſquam fixos, nuſquam ſtantes, nuſquam ſedentes. Alij membra Martyrum (ſi tamen Martyrum) venditant, & omnes petunt, omnes exigunt, aut ſumptus lucroſæ egeſtatis, aut ſimulatæ precium ſanctitatis. In quinta etiam Carthaginenſi Synodo capite 14. conqueruntur patres per ſomnia, & inanes quaſi reuelationes, vbique conſtitui altaria tanquam memorias Martyrum. Et decernunt euertenda altaria, vbi non certæ Martyrum reliquiæ conditæ, fideliſſima origine probatur. Additur autem in illo canone, tales euerſiones propter tumultus populares ſæpe non permitti. Ad multas igitur tale vulgi ſuperſtitiones Epiſcopi ſæpe cōniuere coacti fuerunt, ſicut & Auguſtinus inquit: Talia multa propter quarundam vel religioſarum vel turbulentarum perſonarum ſcandala deuitanda, liberius improbare non audeo. Ita de Ciuita. lib. 22. cap. 8. Quidam terram ſanctam Hieroſolymis allatam, in cubiculo ſuo ſuſpenderat, ne quid mali etiam ipſe pateretur, cum maligni ſpiritus domum infeſtarent. Cumque domus ab illa infeſtatione purgata eſſet, cogitauit quid de terra illa fieret, quam diutius in cubiculo ſuo reuerentiæ cauſa habere nolebat. Accerſiuit Epiſcopos proximos, petiuit vt terra illa alicubi infoderetur, atque ibi orationum locus fieret. Non reſtitimus, inquit Auguſtinus, factum eſt, &c. Hieronymus vero aduerſus Vigilantium tales mulierculatum ſuperſtitiones magna orationis acerbitate etiam tuetur. Cumque negare non poſſet ex gentilium ritu ſumptum eſſe, quod claro die, ſole fulgente, moles cereorum apud ſepulchra Martyrum accenderentur, ita reſpondet: Quod ſi aliqui per imperitiam & ſimplicitatem ſecularium hominum vel certe religioſarum fœminarum, de quibus vere poſſumus dicere: Zelum Dei habent, ſed non ſecundum ſciētiam, hoc pro honore Martyrum faciunt; quid inde pendis? Neque enim Chriſtus indigebat vnguento, nec Martyres lumine cereorum, & tamen illa mulier in honorem Chriſti hoc fecit, deuotioque mentis eius recipitur. Et quicunque accendunt cereos, ſecundum fidem ſuam habent mercedem, dicente Apoſtolo: Vnuſquiſque in ſenſu ſuo abundet, &c. Fides igitur tunc cœpit haberi; quod quiſque ſine verbo Dei ex ſuo ſenſu præſumebat. Et ex hoc fonte poſterioribus ſeculis ſuperſtitiones ſtabilitæ, & in immenſum auctæ ſunt, ita vt nulla Eccleſia adorationes faciendas, vel ad Sacramenta adminiſtrāda, idonea iudicaretur, niſi reliquiis Sanctorum ſanctificata eſſet. De conſecrat. Diſtinct. 1. additæ ſunt prodigioſæ fabulæ de commentitiis mirāculis, vnde cultum tandem inſtituerunt, à gentium Idololatria nec genere, nec ſpecie, nec numero differentem.

Auguſt. contra ſepulchrorum adoratores. Epulæ ad ſepulchra Martyrum.

Auguſtinus diſputat contra præſentiam.

Contra inuocationem martyrum.

Cyrillus contra circumlationem reliquiarum. Falſæ reliquiæ tempore Auguſtini.

Monachorum circumuentiones.

Carthaginenſi concilium de falſis reliquiis.

Vulgi ſuperſtitiones ab Epiſcopis improbatæ.

Terra ſancta ſuſpenſa.

Auguſtinus. Hieronymus.

Cereos quomodo defendat Hieronymus.

[illegible] Eccl. ſit reliquiis.

Sed ſingulas ſequentium tēporum ſuperſtitiones in ſpecie recenſere non eſt noſtri inſtituti. Et pleraque huc pertinētia in præcedēti loco de inuocatione Sanctorū annotata ſunt. Neque enim hominum quotumcunq; vel præſumptiones vel conſuetudines: ſed Dei vocem & Scripturæ veritatem ſequi nobis Deo bene iuuante cōſtitutum eſt. Atq; ideo primo loco ſcripturæ ſententias &

Digitized by Google

exempla expoſuimus de vera reliquiarum veneratione. Cumque fidelium reliquias hoc modo iuxta ſacræ Scripturæ præſcriptum honoremus, & honorandas dicamus, immerito accuſamur. Pontificias vero reliquiarum venerationes, quia non tantum à Scriptura diſſentiunt: ſed propter multiplices ſuperſtitiones cũ Scriptura pugnant, merito improbamus. Quia vero venerandæ antiquitatis nomine & titulo, ſuperſtitiones ſuas velare conantur, oſtendimus in primitiua & antiquiſſima poſt Apoſtolos Eccleſia, per annos trecentos non fuiſſe illas venerationes reliquiarum, de quibus Pontificij nunc dimicant.

Scriptura.

Primitiua Eccleſia.

Inclinatio ad ſuperſtitiones.

Poſtea vero monſtrauimus, quando & quomodo longius in hac re fuerit progreſſum, & ſparſa ſuperſtitionum ſeminaria, quæ tamen à multis fuere reprehenſa, donec res in apertas exiit ſuperſtitiones, pro quibus retinendis Pontificij nunc digladiãtur. Quod primum verum, adulterinum quodcunque poſterius, inquit Tertullianus. Reuocetur itaque tota controuerſia ad primos fontes, & res plana erit. Veteres pro ratione ſuorum temporum, quæ ad excitandam & confirmãdam imitationem fidei, charitatis, & conſtantiæ, in confeſſione & perferendis Martyriis, vtilia iudicarunt, pie ſine ſuperſtitione primum obſeruarunt. Nunc eum talia ſine vſu imitationis tantum ſuperſtitionibus ſeruire cogantur, (nam Tridentinum Decretum de Imitatione nullum verbum facit. ſed opis impetrandæ cauſa omnia hæc fieri & facienda docet) non recte illis prætenduntur exempla antiquitatis: cum quidem ipſæ etiam antiquitatis Hiſtoriæ oſtendant, quam periculoſum ſit, ſine verbo Dei, ex humanis vel præſumptionibus vel conſuetudinibus, peculiares cultus vel inſtituere vel ſuſcipere. Scripturam itaque, iuxta ipſorum Patrum conſilium, ſequamur, & ita errare non poterimus.

Alia ratio veteris Eccleſiæ.

Alia Pontificiis.

Hiſtoria circumforanearũ reliquiarũ.

Reſtat adhuc longa camerina, de impoſturis & fallaciis incertarum, commẽritiarum, ſeu ſuppoſititiarum, & falſarum reliquiarum: Sed hæc hiſtoria à Caluino peculiari libello inchoata ab aliis, quibus nota ſunt talia, pertexetur.

Vtile autem eſſet propter poſteritatem in ſingulis nationibus tales deſcriptiones confici & capſulas reliquiarum inſpici. Ita enim multiplices fraudes detegerentur. Et vſu veniret, quod vir eruditus & grauis Andreas Abbas Amelunxbornenſis narrare ſolet; Anglorum quondam Regi Eduardo ex dentibus laboranti accidiſſe: Cum enim ille mandaſſet Apolloniæ dentes, quę vbique in Regni ſui Eccleſiis in reliquiis ſeruabantur, ad ſe mitti. Tot ex vnius Regni reliquiis, Apolloniæ dentes coaceruati fuerunt, quos aliquot magnæ tonnæ capere non potuerunt. Aut quod circumforaneo cuidam patrum memoria accidit, qui eum plumas Spiritus ſancti ſe circumferre in reliquiis iactabat, faceti quidam homines clam aperta capſula, carbones loco plumarum ſubiecerunt. Cumque poſtridie præmiſſa lõga præfatione, de plumis ſuis præfatus fuiſſet, & populus adorabundus aſtaret, aperiens capſulam pro plumis carbones inuenit. Is vero artis ſuæ nõ immemor, inuerſa oratione cœpit declamare, eſſe carbones craticulæ Laurentij ſubreptos. Sed hoc argumentum aliis relinquam, & ad ſequentia progrediar.

Dentes Apolloniæ.

Pluma Spiritus Sãcti.

Carbones Laurentij.

Vnicum tantum adhuc locum adſcribam ex Euſebio, vnde intelligi poterit, qua fide veterum teſtimoniis abutantur Pontificij. Ita ergo Euſebij locum tanquam ex Trapezuntij verſione citant Pontificij. Hæc nos quotidie factitamus, qui veræ pietatis milites vt Dei amicos honorantes, ad monumenta illorum accedimus, votaque ipſis facimus tanquam viris ſanctis, quorum interceſſione ad Deum non parum iuuari profitemur. Hæc Pontificij.

Inſpexi autem locum Euſeb. lib. 43. de præparatione Euangelica, ca. 7. & deprehendi, eſſe manifeſtum crimen falſi. Euſebius enim nequaquam dicit, fideles ipſis Martyribus vota ſeu ſupplicationes facere, ſed dicit, id quod antea ex aliis etiam patrib. oſtendimus, ſolitos Chriſtianos apud monumenta martyrum Deum inuocare. Totum autem locum Euſebij adſcribam, oſtendit enim quomodo ex κακοζηλίᾳ gentilium Philoſophorum & Poëtarum ſeminaria ſuperſtitionum ſenſim in Eccleſiam irrepſerint, vel tandem non æquarint tantum, ſed & ſuperarint gentium ſuperſtitiones.

Euſebius igitur exiſtimauit, complures ex gẽtibus acceſſuros ad fidem Chriſti, ſi oſtenderetur, doctrinam Eccleſiæ non alienam eſſe à Philoſophorum & Poëtarum ſententiis: inſtituit itaque in illis libris conformitatem doctrinæ Platonis & Eccleſiaſticæ. Et ex Platone hæc verba deſcribit, quomodo oporteat honorare mortem eorum qui glorioſe vitam commutarunt? Reſpondet Plato, qui in militia cum gloria mortui ſunt, nonne dicimus aurei generis eos eſſe? Omnino credemus Heſiodo, quomodo quidam huius generis moriuntur, quod illi δαίμονες ἁγνοὶ ἐπιχθόνιοι τελέθουσιν, ἐσθλοί, ἀλεξίκακοι, φύλακες μερόπων ἀνθρώπων. hoc eſt, quando Heroes moriuntur, inde fiunt dæmones puri, obuerſantes in terris, boni, depulſores malorum, & cuſtodes hominum. Addit autem Plato, in poſterum igitur vt demones factos οὕτω θεραπεύσομεν, καὶ προσκυνήσομεν αὐτῶν τὰς θήκας, ita colemus eos, & monumenta eorum adorabimus.

Huic Platonicæ ſententiæ Euſebius ſubiicit hæc verba. Hæc Platonica recte accommodantur ad mortem θεοφιλῶν religioſorum, quos recte dixeris milites veræ pietatis: ὅθεν καὶ ἐπὶ τὰς θήκας αὐτῶν ἔθος ἡμῖν παριέναι, καὶ τὰς εὐχὰς παρὰ ταύταις ποιεῖσθαι, τιμᾶν τε καὶ μακαρίας αὐτῶν ψυχάς, ὡς εὐλόγως καὶ τούτων ὑφ' ἡμῶν γιγνομένων. hoc eſt, vnde & moris nobis eſt ad monumenta ſeu loculos eorum accedere, & apud illa vota ſeu precationes facere, honorareque beatas ipſorum animas, tanquam probabiliter ſeu rationi conſentanea hæc à nobis fiant. Et tandem concludit Euſebius. Hæc Plato & alij σύμφωνα τοῖς ἡμετέροις δόγμασι, dogmatibus noſtris conſonantia ſeu conſentanea.

Manifeſtum igitur eſt quod ex gentium ritibus, vt rationi conſentaneis, talia in Eccleſiam irrepſerint. Cumque Plato dicat, ipſa monumenta Heroum adorari, Euſebius non dicit, Chriſtianos idem facere: ſed dicit, Chriſtianos apud ſepulchra martyrum orationes ſeu vota facere ad ipſum Deum, ſicut Iulianus apud Cyrillum conſuetudinẽ illam Chriſtianorum recitat, id quod ſupra oſtendimus.

DD

Digitized by Google

DE IMAGINIBVS Decretum Tridentinum.

IMagines porro Chriſti, Deiparæ virginis & aliorum Sanctorum in templis præſertim habendas & retinendas, eiſq; debitum honorem & venerationem impertiendam: non quòd credatur ineſſe aliqua in iis diuinitas vel virtus, propter quam ſint colendæ, vel quòd ab eis aliquid ſit petendum, vel quòd fiducia in imaginibus ſit figenda, veluti olim fiebat à gentibus, quæ in idolis ſpem ſuam collocabant: ſed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræſentant: ita vt per imagines, quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus & procumbimus, Chriſtum adoremus, & Sanctos, quorum illæ ſimilitudinem gerunt, veneremur. Id quod Conciliorum præſertim verò ſecundæ Nicenæ Synodi Decretis contra imaginum oppugnatores eſt ſancitum.

Illud verò diligenter doceant Epiſcopi per hiſtorias myſteriorum noſtræ redemptionis picturis vel aliis ſimilitudinibus expreſſas, erudiri & confirmari populum in articulis fidei commemorandis & aſſiduè recolendis: Tùm verò ex omnibus ſacris imaginibus magnum fructum percipi, non ſolùm quia admonetur populus beneficiorum & munerum, quæ à Chriſto ſibi collata ſunt: ſed etiam quia Dei per ſanctos miracula & ſalutaria exempla oculis fidelium ſubijciuntur, vt pro iis Deo gratias agant, ad ſanctorúmque imitationem, vitam moreſque ſuos componant, excitenturque ad adorandum ac diligendum Deum, & ad pietatem colendam. Si quis autem his Decretis contraria docuerit aut ſenſerit, anathema ſit.

In has autem ſanctas & ſalutares obſeruationes ſi qui abuſus irrepſerint, eos prorſus aboleri ſancta Synodus vehementer cupit, ita vt nullæ falſi dogmatis imagines & rudibus periculoſi erroris occaſionem præbentes ſtatuantur. Quod ſi aliquando hiſtorias & narrationes ſacræ Scripturæ, cum id indoctæ plebi expediet, exprimi & figurari contigerit, doceatur populus, non propterea diuinitatem figurari, quaſi corporeis oculis conſpici, vel coloribus aut figuris exprimi poſſit. Omnis porrò ſuperſtitio in Sanctorum inuocatione, reliquiarum veneratione, & imaginum ſacro vſu tollatur, omnis turpis quæſtus eliminetur, omnis denique laſciuia vitetur, ita vt procaci venuſtate imagines non pingantur nec ornentur, & Sanctorum celebratione, ac reliquiarum viſitatione homines ad comeſſationes atque ebrietates non abutantur, quaſi feſti dies in honorem Sanctorum per luxum ac laſciuiam agantur. Poſtremò tanta circa hæc diligentia & cura ab Epiſcopis adhibeatur, vt nihil inordinatum aut præpoſterè & tumultuariè accommodatum, nihil prophanum, nihilque inhoneſtum appareat, cum domum Dei deceat ſanctitudo.

Hæc vt fideliùs obſeruentur, ſtatuit ſancta Synodus nemini licere vllo in loco vel Eccleſia, etiam quomodolibet exempta, vllam inſolitam ponere, vel ponendam curare imaginem, niſi ab Epiſcopo approbata fuerit: nulla etiam admittenda eſſe noua miracula, nec nouas reliquias recipiendas, niſi eodem recognoſcente & approbante Epiſcopo. Qui ſimul atque de iis aliquid compertum habuerit, adhibitis in conſilium Theologis, & alijs pijs viris, ea faciat quæ veritati & pietati conſentanea iudicauerit. Quòd ſi aliquis dubius aut difficilis abuſus ſit extirpandus, vel omnino aliqua de iis rebus grauior quæſtio incidat, Epiſcopus, antequam controuerſiam dirimat, Metropolitani & Comprouincialium Epiſcoporum in Concilio prouinciali ſententiam exſpectet: ita tamen, vt nihil inconſulto ſanctiſſimo Romano Pontifice nouum aut in Eccleſia hactenus inuſitatum decernatur.

QVIS SIT STATVS controuerſiæ de imaginibus.

VAlde mirandum eſt de Imaginibus ſeu ſtatuis, hoc eſt, de re, in qua religio Chriſtiana & pietas nulla ex parte ſita eſt, tàm atroces, hoſtiles, atque adeo cruentas dimicationes in Eccleſia ortas fuiſſe, ſicut poſteà oſtendemus. Fuerunt enim & olim, & adhuc ſunt, qui acerrimè contendant, nullas prorſus imagines, etiam ſi nec ad cultum proſtent, nec ad adorationem proponantur, tolerandas eſſe: quod quidam de ſolis templis ſiue locis, vbi ad cultum diuinum conuenitur, intelligunt: quidam verò in genere, in nullis etiam priuatis locis, Sanctorum imagines tolerandas docent. Illi igitur neceſſitatem de imaginibus per ſe nec faciendis, nec habendis, nec tolerandis imponunt conſcientiis, & partem pietatis non poſtremam in demoliendis imaginibus collocant, ac religionem non minima ex parte inde æſtimant, ſi vel habuerint vel viderint Templa imaginibus ſimpliciter & prorſus vacua. Pontificij econtrà in Tridentino Decreto prorſus neceſſitatem faciunt, de imaginibus in templis habendis & retinendis, tanquam parte non poſtrema religionis, pietatis & cultus diuini: imò docent imaginibus honorem, atque adeo cultum exhibendum, & quidem eodem cultu, qui rei per imagines ſignificatæ debetur veritatis: vt ſi ſit Dei vel Chriſti imago, eam cultu λατρείας & adorationis, ſicut Deum ipſum venerandam: ſi Mariæ, cultu ὑπερδουλείας: ſi Sanctorum, cultu δουλείας: ſicut Antoninus ex Thoma docet, & ſicut ex Pſeudoſynodo Nicena poſtea oſtendemus. Imò Pontificiorum templa tantùm non clamitant, imagines in illis, auro, argento, gemmis, ſerico, honorari, votis, cereis, ſuffitu, anathymatis, oblationibus, templis, aris, feſtis, ceremoniis, ſalutationibus, incuruationibus, genuflexionibus, expanſione manuum, apertione capitis, imò precibus & inuocationibus coli, & in publicis ſupplicationibus circumferri. Lutherus verò iuxta regulam Scripturæ, imagines, repræſentantes veras atque vtiles hiſtorias, inter adiaphora poſuit, quæ ornatus, memoriæ, ſiue hiſtoriæ gratia, ſine ſuperſtitione haberi poſſint: & tamen ſi non habeantur, religioni & pietati nihil decedat. Cultum verò imaginum verbo Dei prohibitum & damnatum eſſe oſtendit. Superſtitioſas igitur opiniones de imaginibus per doctrinam verbi diuini, animis hominum eſſe eximendas: & ſi quæ imagines ad cultum proſtent, eas publica authoritate eſſe tollendas, ac ſi ex imaginibus periculum idololatriæ timendum ſit, eas potius abolendas eſſe docuit. Hæc
vt eò commodius explicari poſſint, Primò de I.
Ethnicorum imaginibus & ſtatuis quædam annotabimus. Secundò oſtendemus, quæ ſit do- II.
ctrina veteris & noui Teſtamenti de imaginibus. Tertiò monſtrabimus in primitiua Eccle- III.
ſia imagines non fuiſſe adhibitas ad cultum diuinum. Imò ne in oratorio quidem, vbi Eccleſia ad cultum diuinum conueniebat, facile fuiſſe admiſſas. Quartò annotabimus, IV.
quomodo & quando cœperit vſus imaginum

Quidam vtionem vſum imaginum damnant.

Pontificij imagines ſtatuunt & adorant.

Lutherus imagines ponit inter adiaphora.

in Eccleſia: & quæ poſtea de imaginibus fuerint certamina, & in quas tandem ſuperſtitiones euaſerint, quas non corrigere, ſed retinere & ſtabilire conantur Tridentini patres.

DE VSV IMAGINVM *apud Ethnicos.*

Quia ea quę in Scriptura de ſimulachris tradūtur, ad Ethnicas ſuperſtitiones potiſſimùm reſpiciunt, atque ex gentilium illis conſuetudinibus multa poſtea in Eccleſiam etiam irrepſerunt, primo loco quædam de origine, atque vſu imaginum, apud Ethnicos annotabimus. Illa enim collatio multum lucis huic controuerſiæ adferet. Non autem integram huius rei hiſtoriam ex ſcriptoribus colligemus, quo ſcilicet tempore, & à quibus authoribus initium ſumpſerit vſus ſimulachrorum apud Ethnicos, nec quid ſingulis temporibus de ſimulachris actum ſit apud Ethnicos: alterius enim argumenti hæc ſunt, ſed quæ ad propoſitum noſtrum inſtitutum facere videbuntur, breuiter ex certis ſcriptoribus annotabimus. In libro igitur Sapientiæ extat illuſtris & prolixa deſcriptio de origine & cultu ſimulachrorum. Nam c. 14. ita ſcribitur, ἀρχὴ πορνείας ἐπίνοια εἰδώλων. Initium ſcortationis (ſcilicet ſpiritualis) eſt excogitatio ſimulachrorum, & adinuentio illorum corruptela vitæ eſt, neque enim erant ab initio, neque in perpetuum manebunt. Nam κενοδοξίᾳ, hoc eſt, inani hominum gloria ſeu ambitione, in mundum introducta ſunt, atque ideo velox ipſis interitus deſtinatus eſt. Acerbo enim luctu præmaturè abrepti filij, dolens pater imaginem fecit, & iam antea mortuum hominem, nunc tanquam Deum colere cœpit, & domeſticis ſuis tradidit μυστήρια καὶ τελετάς, religionem ſeu ſacra, ceremonias ſeu ſacrificia. Deinde progreſſu temporis, impia conſuetudo præualeſcens, pro lege ſeruata eſt. Et ob Tyrannorum mādata ἐθρησκεύετο τὰ γλυπτά, religioſis ceremoniis culta ſunt ſculptilia. Et quos (ἐν ὄψει) in conſpectu, coràm vel præſentēs honorare non poterant (eò quòd procul habitarent) eorum è longinquo ad viuum expreſſam imaginem regis, quem honorare volebant, repræſentarunt, vt abſentem, tanquam præſentem per adulationem ſtudioſè colerent (κολακεύωσι.) Ad intentiorem autem cultum, imperitiores prouexit artificis eximia diligentia. Ille enim potentiori ſtudens placere, ſimilitudinem arte elaborauit ad ſummam elegantiam. Vulgus verò opificij venuſtate abductum, quem paulò ante vt hominem honorarat, mox vt numen colendum (σέβασμα) exiſtimat. Et hæc fuit vitæ humanæ ſeductio, quòd homines in ſeruitutem redacti, incommunicabile nomen lignis & lapidibus impoſuerunt. Infandorum enim ſimulachrorum cultus, omnis mali origo, cauſa & finis: Nam inanimatis confiſi ſimulachris, vltionem malè facientes non timent. Vtraque ergo de cauſa punientur, & quoniam de Deo malè ſenſerunt dediti ſimulachris, & quod ſanctitate ſpreta iniuſtè agunt. Et cap. 13. dicit: Artifex vel hominis effigiem, vel animalis ſimulachrum figurat ex ligno, auro, argento, aut lapide, opus manus antiquæ, & in extructo ad id digno domicilio, in pariete illud collocat, & ferro firmat ne cadat, cum ſe ipſum iuuare non poſſit. Huic vota faciens pro ſubſtantia, pro nuptiis, pro liberis, non erubeſcit inanimato loqui, pro ſanitate inuocat infirmum, pro vita rogat mortuum, pro auxilio ſupplicat inopi, &c. Et cap 15. Agit gratias Deo, quòd nos in errorem non ſeduxit malæ artis excogitatio, adumbratio picturæ, labor infructuoſus, effigies per varios colores ſeu ſculpta, cuius aſpectus inſipientibus dat concupiſcentiam, & diligit mortuæ imaginis effigiem, &c.

Origo ſimulachrorum, cap. 14.

Cum hac narratione conſentiunt reliquæ etiam Ethnicorum hiſtoriæ. Duplex enim cauſa & vſus imaginum ſeu ſimulachrorum apud Ethnicos deſcribitur. Alter fuit politicus, hiſtoriæ & gratæ memoriæ cauſa. Ita Volaterranus ſcribit lib. 17. Valerium Meſſalam, qui primo bello Punico conſul fuit; tabulam picturæ prælij, quo Hieronem & Carthaginenſes in Sicilia vicerat, primùm propoſuiſſe in latere curię Hoſtiliæ. Antiquitùs etiam, ſicut ſcribit Alex. ab Alex. libro 5. cap. 24. ea obſeruata fuit conſuetudo, vt nobilibus viris defunctis, illorum imagines, tàm circa limina domus, quàm pro foribus locarentur, vt defunctorum deſiderium repræſentatæ illæ ſpecies lenirent, poſteróſque ad præclara facinora domi foriſque obeunda inuitarent. Ita Valerius Maximus ſcribit lib. 8. cap. 16. Scipionis Africani imaginem in cella Iouis poſitam, quæ inde petatur, quotieſcunque munus aliquod Cornelianæ gentis celebrandum ſit. Et Catonis ſuperioris effigiem in curia poſitam, quæ ad eius etiam generis officia inde expromatur. Et addit Valerius hoc Epiphonema: Gradum ordinem Senatorium qui vtiliſſimum Reip. ſenatorem tantùm non ſemper ſecum habere voluit. Et Saluſtius de bello Iugurthino inquit: Sæpe audiui, ciuitatis noſtræ præclaros viros ſolitos ita dicere: Cùm maiorum imagines intuerentur, vehementiſſimè ſibi animum ad virtutem accendi, ſcilicet non ceram illam neque figuram tantam vim in ſe habere, ſed memoria rerum geſtarum eā flammam egregijs viris in pectore creſcere, neque prius ſedari, quàm virtus eorum famam atque gloriam adæquauerit. Ac vſitatiſſimum fuit benè de Rep. meritis ſtatuas ponere. Athenienſes enim primi tyrannicidis Harmodio & Ariſtogitoni publicè ſtatuas poſuiſſe videntur, ſicut Plinius ſcribit lib. 34. cap. 4. Vbi addit: Effigies hominum non ſolebant exprimi, niſi aliqua illuſtri cauſa perpetuitatem merentium. Excepta deinde res eſt à toto orbe terrarum humaniſſima ambitione. Etiam omnium municipiorum foris ſtatuæ ornamentum eſſe cœpere, prorogarique memoria hominum, & honores legi, ac baſibus inſcribi, Honores clientum inſtituit ſic colere patronos: hæc Plin. Apud Lacedæmonios, ſicut ſcribit Alexander ab Alex. libro tertio, cap. 7. vſitatum fuit, his qui in re militari fortia geſſerant facinora, ſtatuas & columnas pariter cum elogijs poſt obitum erigere. Rege verò defuncto, ipſius ſimulachrum, ita vt quaſi viuus appareret, in thoro purpura & auro inſtrato effingere. Et Miltiadi ob egregiam in pugna Marathonia nauatam operam, hunc honorem Athenienſes tribuerunt, vt imago eius exſculpta in publica porticu poneretur. Ita Phocioni & Socrati iniuſtè damnatis poſt mortem ſtatuæ ab Athenienſibus erectæ ſunt.

Vſus imaginum primus apud gentes.
Valerius Meſſala.
Maiorum imagines.
Scipiones.
Catonis imago.
Statuæ benè meritis poſitæ.
Athenienſes primi ſtatuarum.
Lacedæmon. ſtatuæ.

Alexander Magnus, centum viginti equites qui in campis Adraſtæis ceciderant, equeſtribus

ſtatuis

Digitized by Google

Romanor. Statuæ. ſtatuis donauit. Romani etiam, ſicut ſcribit Alexander ab Alex. lib. 3. cap. 7. Iis qui domi vel foris egregiè ſe geſſiſſent, poſt mortem in roſtris imagines in memoriam poſteritatis plerunque cereas aut marmoreas, vel etiam æneas columnas, cum trophęis & titulis publico concilio, erigebant, & res geſtas monumentis inſculpebant. Ita Horatio Coclitiſtatua in Vulcanali poſita fuit. *Coclitis.* Mutio etiam Sceuolæ honoris gratia ſtatua erecta. *Scæuola.* Et Tito Sempronio Graccho publico ſenatus conſulto ſtatua conſularis in templo fuit collocata, cum inſcriptione: Reſtituros ab eo mores. *Gracchi.*

Philoſophorū & Poëtarū imagines. Philoſophis etiam, Oratoribus & Poëtis ſtatuæ poſitæ ſunt, vt Homero, Colophoni, Gorgiæ Delphis, Iſocrati in Olympiis, Menedemo, Demoſtheni, Beroſo Athenis, Mithridates Platoni, Ptolomæus Philopater Homero, Mantuani Virgilio ſtatuam poſuerunt. Poſtea viuis etiam honoris & gratitudinis ergò ſtatuæ poſitæ ſunt. Et quando memoriam alicuius delere, vel nomini ignominiam inurere volebant, ſtatuas vel deiiciebant, vel contumelioſè tractabant. Exemplorum plenæ ſunt omnes hiſtoriæ. Et quod amoris ac honoris indicia fuerint, oſtendit hiſtoria M. Antonini apud Fulgoſium. *Antonini imagines.* Ipſo enim mortuo, velut ſacrilegus fuit habitus ciuis, qui domi eius non habuiſſet imaginem, dignum ducentes, vt aut metallo, aut ſaltem pictura eius virtutis ſeruarent memoriam, cuius vitam diuturniorem fata paſſa non erant. Sicut contrarium Neroni & Domitiano ante acciderat, quorum memoriam propter ſceleratam vitam extinguere quæſierunt. *Conſtantini Imagines.* Ita Euſebius de vita Conſtantini libro quarto ſcribit, Romanos audita morte Conſtantini, non vocibus tantùm proclamaſſe, Conſtantinum beatum, Deo amabilem, & verè imperio dignum: ſed reipſa etiam hoc declaraſſe, Mortuum tanquam viuentem (οἰκεῖ ὡς ἀναθεῖναι) ſuſpenſis pictis tabulis, effigiem eius referentibus honorantes. Cùm enim cœli effigiem coloribus expreſſiſſent, ipſum ſuper cæleſtes orbes, in æthereo cœtu requieſcentem depinxerunt. Et poſtea addit Conſtantinum (εἰκόνων ἀναστάσει) erectis imaginibus vnà cum filiis ſuis apud omnes gentes honoratum, & in numiſmatis effigiem eius exſculptam.

Superſtitioſus imaginū vſus apud Ethnicos. Hactenus de politico imaginum & ſtatuarum apud Ethnicos vſu diximus, cui mox vel acceſſit vel ſucceſſit ſuperſtitioſus & idololatricus cultus. Nam & politicæ quædam imagines in ipſa templa collocatæ, ac puluinaribus Deorum impoſitæ ſcribuntur. *Cerei, ſuffitus, coronæ, ſacrificia, ſupplicationes imaginibus.* Vulgi etiam adulatio præter flores & coronas, ſuffitu etiam, ſeu incenſo & cereis ſtatuas venerabatur. Ita Cicero 3. Officiorum de ſtatuis, C. Mario à multitudine poſitis ſcribit: Omnibus vicis ſtatuæ factæ ſunt, & ad eas thus & cerei: Imperatores etiam quidam partim ſubornabant, partim imperitabant ſtatuis ſuis ſuffitus, ſacrificia, ſupplicationes, anathymata, & alios diuinos honores exhiberi. Sicut hiſtoriæ de Nabuchodonoſore, de Alexandro Magno, de Antiocho, de Caligula, Domitiano, Heliogabalo, Commodo & Diocletiano, referunt. Eſt & ſuperſtitionis non exigua pars, quod Polydorus ſcribit: Romæ Marcianorum familiam ſolenne ſemper habuiſſe, vt Alexandrum Magnum viri in auro & argento, mulieres in reticulis & annulis exſculptum geſtarent, eò quòd ſicut Iulius *De Alexandri imagine geſtata.* Capitolinus teſtatur, diceretur iuuari in omni actu ſuo, qui Alexandrum auro aut argento ſculptum geſtaret.

Templa Ethnicorum primò abſque ſimulachris. Deorum verò, ſiue vt rectius loquar, Idolorum ſimulachra apud gentes tandem omnia delubra impleuerunt, & diuinum cultum totum ad ſe rapuerunt. Antiquitus quidem multæ gentes abſque ſimulachris Deum colebant. Perſas enim nec ſtatuas nec aras Diis ſuis erexiſſe ſcribunt Herodotus & Strabo. *Perſæ.* Aegyptiis licet Templa marmore & auro eſſent luxu ingenti & mira arte elaborata, tamen Deorum imagines ipſis habitas fuiſſe derediculas ſcribit Alex. ab Alex. lib. 2. capite 22. *Aegyptij.* Vbi etiam addit: Etiamſi Licurgus apud Lacedæmonios multarum ceremoniarum inſtitutor fuerit, nullam tamen apud ipſum factam Deorum imaginem fuiſſe, quippe qui hominum aut animalium ſpecies Diis tribui ſemper vetuerit. *Spartani.* Euſebius de præparat. libro 6. ſcribit apud Seres lege exceptum fuiſſe, ne ſimulachra colerentur. *Seres.* Tacitus ſcribit: Germanos priſco tempore, nec Deos cohibere parietibus, neque vllam humanioris ſpeciem aſſimilare ex magnitudine cœleſtium fas arbitratos. *Germani.* Auguſtinus de Ciuitat. libro 4. capite 31. ex Varrone citat, antiquos Romanos, plus quàm annos centum & ſeptuaginta, Deos ſine ſimulachro coluiſſe. *Romani.* Et addit hæc verba Varronis: Quòd ſi adhuc, inquit, manſiſſet, caſtius Dij obſeruarentur, cuius ſuæ ſententiæ teſtem adhibet Varro inter cætera etiam gentem Iudæam. *Iudæi.* Nec dubitat eum locum ita concludere, vt dicat, qui primi ſimulachra Deorum populis poſuerunt, eos ciuitatibus ſuis & metum dempſiſſe, & errorem addidiſſe, prudenter exiſtimans, Deos facilè poſſe in ſimulachrorum ſoliditate contemni. Plutarchus in Numa inquit: *Numa.* Hic Romanos prohibuit exiſtimare imaginem Dei (ἀνθρωπόμορφον καὶ ζωόμορφον) hominis ſpeciem aut animalis habere formam. Nec fuit apud eos prius vel picta vel ficta Dei ſpecies, ſed in prioribus centum ſeptuaginta annis templa quidem ædificabant, ſimulachrum verò nullum (ἔμμορφον) effigiatum faciebant, perinde atque nefas eſſet, meliora per deteriorum ſimilitudines exprimere, cùm Deus aliter quàm intelligentia comprehendi non poſſit: Hæc Plutarchus.

Cultus ſimulachrorum apud gentiles. Poſteris verò temporibus totam religionem & vniuerſum cultum Deorum gentes ad ſimulachra & ſtatuas alligarunt: varia enim & multa fingebant Deorum genera, inter quos vnum ſtatuebant eſſe magnum & primum Deum, qui det omnia, alios appellabant paruos Deos, à magno illo ortos, qui aliqua dent. Lactantius lib. 1. cap. 5. Epiphanius Tomo 1. lib. 3. hæreſi 76. Et inter paruos Deos alios ſelectos appellabant, à quibus opera maiora in mundo adminiſtrentur, alios plebeos ſeu minorum gentium Deos, vtpote minutis opuſculis deputatos. Auguſt. de Ciuitate lib. 2. cap. 2. Alios bonos, quos obſequiis lætis, vt prodeſſent, propitiabantur & inuocabant. Alios malos, quos cædibus & ſupplicationibus triſtibus, ne nocerent, placabant. Auguſtin. de Ciuit. lib. 2. cap. 14. *Varia Deorum genera.* Alios vocabant dæmones, quos Porphyrius mediatores conſtituit inter Deum & homines, lib. 8. cap. 20. Clemens in oratione ad gentes dicit, dæmones circa ſepulchra verſari, & poſt Deos cuſtodire homines. Tatianus dicit, Græcos

tribuere dæmonibus quòd ſanent morbos. Euſeb. de præpar. lib. 4. cap. 3. dicit, quatuor genera ponit: Primò Deum patrem omnium. Deinde aliorum Deorum multitudinem. Tertio loco dæmones, quorum alios bonos, alios prauos arbitrentur. Quartò heroum animas, & bonos quidem ſumma religione, vt proſint, colendos, malos verò ne noceant, placandos. Singulis autem Deorum generibus dedicarunt peculiaria tẽpla, delubra, ſacella, fana. Et in his ſingulos deorum peculiaribus repræſentarunt ſtatuis, ſimulachris, ſeu imaginibus ligneis, lapideis, marmoreis, aureis, argenteis, pictis, fictis, ſculptis, fuſis. Et rudiores quidem primùm, ſicut ſcribit Clemens in oratione ad gentes, erigebant ligna inſignia, lapides non ſculptos, ſed columnas ex lapidibus: Alij gladium, alij haſtam adorabant. Poſtea artificum ſtudio illa in ſtatuas effiґcta ſunt, quas non in templis tantum, ſed & domi habebant & venerabantur, ſicut tradit Clemens. Et ſingulis Diis peculiarem attribuerũt effigiem, vel hominum, vel animalium quadrupedum, vel reptilium, vel aquatilium, vel volatiliũ, & ſingulas ſtatuas certis habitibus & coloribus diſtinxerunt, ſicut Arnobius deſcribit lib. 6. Et Euſebius de præparat. lib. 3. Statuas autem ita formatas, certis deinde ritibus precularum, & vnguentorum dedicabant & conſecrabant, atque inde fieri exiſtimabant, vt Dij in ſtatuis habitarent, ſicut tradit Arnobius contra gẽtes, lib. 6. qui etiam lib. 1. dicit. Si quando conſpexeram lubricatum lapidem, & ex Oliuæ vnguine ordinatum, tanquam ineſſet vis præſens, adulabar, affabar, & beneficia poſcebam. Apud Auguſtinum de Ciuit. lib. 8. ca. 23. Hermes viſibilia & contrectabilia ſimulachra, velut corpora Deorum eſſe aſſerit: Ineſſe autem his quoſdam Spiritus inuitatos, qui valent aliquid ſiue ad nocendum, ſiue ad deſideria eorum nonnulla complenda, à quibus eis diuini honores & obſequia cultus deferuntur. Hos ergo Spiritus inuiſibiles per artem quandam viſibilibus rebus corporalis materiæ copulari, vt ſint quaſi animata corpora illis ſpiritibus dicata & ſubdita ſimulachra, quæ inde tanta & talia faciant. Et cap. 24. dicit Hermes, Euocantes animas Dæmonum vel angelorum, eas diuinis myſteriis indiderunt imaginibus ſanctis, per quas idola & benè faciendi & malè vires habere poſſent. Et hos eſſe internuncios, mediatores, & interceſſores hominum apud Deum, Apuleius ibidem tradit.

Simulachra in templis.

Peculiares effigies, habitus, color Deorum in ſimulachris.

Conſecratio ſtatuarum.

Spiritus in ſtatuis.

Imagines verò ſiue ſtatuas hoc modo dedicatas ſeu conſecratas, Auguſtinus epiſt. 40. dicit, à gentibus ſacris ſedibus honorabili ſublimitati locari, vt à precantibus atque immolantibus attendantur. Item talibus ſimulachris diuinum cum timore cultum adhibent, eáque viuentibus ſimilia venerantes adorantéſque contuentur, eiſque velut præſentibus preces allegant, victimas immolant, vota perſoluunt. Et Prudentius tradit, ſuper aris ſteriſſe ſimulachra quæ colebantur: Clemens ad gentes ſcribit, ſtatuas nidore, ſanguine, fumo, & ſacrificiis honoratas & adoratas. Euſeb. libro 3. de vita Conſtantini addit anathymatum honorem. Arnobius lib. 7. contra gentes, partem cultus fuiſſe tradit incenſionem thuris ante ipſa numinum ſigna. Sozomenus lib. 2. cap. 4. addit, oblationem thymiamatum & libaminum, quæ Lactantius ita deſcribit lib. 6. cap. 1. focos adolent ac veteri vino madefaciunt, ſacras dapes apparant, & exquiſitas epulas offerunt. Arnobius libr. 7. inquit: Honorabant idola coronis, floribus, aris, tinnitibus, tympanis, Symphoniis, canonibus ad tibiam collatis vocibus. Lactantius lib. 6. cap. 2. Diis accendebant in templis lumina. Ita apud Euſebium libro 2. de vita Conſtantini, Licinius accenſis cereis candelis pro conſuetudine ſacrificat. Apud Arnobium, libro ſexto, adorant ſimulachra in terram proſtrati. Apud Liuium libro ſexto, Decadis quartæ, Romani Ceteri ieiunant. Apud Sozomenum libro quinto, cap. quinto, delectu ciborum colunt idola, vt qui ſacris intereſſe velint, abſtineant à prophanis cibis. Feſta verò & ludos partem fuiſſe honoris & cultus idolorum, teſtatur Epiphanius libro tertio, Tom. 2. & Arnobius libro ſeptimo. Sacerdotes idolorum quidam non miſcebantur mulieribus. Hiera aduerſus Iouinianum, libro ſecundo. Quidam raſis capitibus incedebant, teſte Hieronymo libro 13. in Ezechielem. Solebant non ab omnibus omnia, ſed à certis Diis apud peculiares ſtatuas certas res petere, vt indicat Tatianus contra Græcos. Item ſicut Arnobius libro ſecundo ſcribit, ſentiebant ſingulos Deos certarum rerum datores eſſe. Adeuntes delubra aqua ſe aſpergebant, Iuſtinus Apolog. 2. Alij cœna ſordida, veſte lacera, abſtinentes à lauacris adorabant ſimulachra, Clemens in Parænetico ad gentes. Vbi & addit, ſimulachra Deorum ad publicas calamitates auertendas, ſolennibus ceremoniis ex vno loco in alium ſolita transferri. Ita Romani apud Arnobium, libro ſeptimo, ad vincendum Hannibalem, Magnam matrem Deûm ex Phrygia Romam tranſtulerunt, & magnifico templo honorarunt. Ad peſtem etiam abigendam Aeſculapium ex Epidauro Romam adduxerunt, & templo ac ſacrificiis coluerunt. Arnobius libro octauo ſcribit, Romanos cruda hyeme nudos diſcurrere, ſcuta vetera circumferre, vicatim Deos ducere, quædam fana quotidiè, quædam ſemel in anno adire. Teſtatur etiam Epiſtola Ieremiæ gentes in publicis ſupplicationibus ſtatuas Deorum circumgeſtaſſe. Euſebius libro tertio, de vita Conſtantini ſcribit, in ſtatuis illis inuenta mortuorum corporum oſſa & arida crania.

Locus imaginum in templis & cultus.

Vota.

Sacrificia.

Thus.

Corona.

Cerei.

Adorationes.

Ieiunia.

Feſta.

Cœlibatus.

Caput raſum.

Aqua luſtralis.

Circumgeſtatio ſtatuarum.

Oſſa mortuorum in ſtatuis.

Hæc ideo annotaui. Collatio enim oſtendit, tantam eſſe ſimilitudinem cultus diuini, qui olim fuit in delubris gentium, & qui nunc ad ſtatuas in Pontificiorum templis conſpicitur, vt Ludouicus Viues fateatur, non poſſe diſcrimen aliquod oſtendi, niſi quòd nomina tantùm & titulos mutarint, vt rectè ac verè iam Pontificiis dici poſſit, quod Fauſtus olim Chriſtianis obiicere conatus fuit: Idola vertiſtis in martyres ſeu Sanctos, quos votis ſimilibus colitis.

Similitudo cultus Ethnici & Papiſtici ad ſtatuas.

Et ne hac exceptione elabi conentur Pontificij, quod non tribuant virtutem aliquam materię, vel formę ſtatuarum, quodque rõ Diabolum vrgentes, ſed in imaginibus vel Deum ipſum, vel Sanctos cum Deo viuentes, & de Eccleſia benè meritos, colant & honorent, vt honor imaginibus exhibitus referatur ad prototypum, hoc eſt, ad eos qui per imagines ſeu ſtatuas ſignificantur & repræſentantur, Age ex gentium hiſtoriis manifeſtè oſtendemus, honores & cultus, quos ſtatuis ſeu imaginibus exhibebant, ipſos retuliſſe non

Quo modo gentes venerabantur ſtatuas.

Digitized by Google

retuliſſe non principaliter ad materiam ſeu formam ſtatuarum, ſed vel ad ſummum Deum, vel ad eos quorum Spiritus apud Deum viuere, & tanquam mediatores ſeu interceſſores mortalibus apud Deum multùm prodeſſe exiſtimabant, vtpote qui in vita de genere humano benè eſſent meriti. Sicut ex iis, quæ hactenus annotauimus, manifeſtum eſt. Et vulgi quidem ſuperſtitio apud Ethnicos ſicut & apud Pontificios craſſior fuit ipſis ſtatuis affixa, quam ſapientes magis diſſimularunt quàm probarunt: Sicut apud Auguſtinum de Ciuitate lib. 4 cap. 27. Scæuola Pontifex expedire exiſtimat, falli in religione ciuitates. Et cap. 31. Varro dicit, Multa eſſe vera quæ non modò vulgo ſcire non ſit vtile, ſed etiam ſi falſa ſunt, aliter exiſtimare populum expediat, atque ideo Græcos myſteria taciturnitate parietibuſque clauſiſſe. Et lib. 6. ca. 10 Seneca vulgi ſuperſtitionem ita irridet, Sacros, inquit, immortales inuiolabileſque Deos in materia viliſſima atque immobili dedicant, habitus illis hominum, ferarúmque & piſcium, quoſdam verò iuxta ſexum diuerſis corporibus induunt, numina vocant, quæ ſi Spiritu accepto ſubitò occurrerent, monſtra haberentur. Et poſtea, Hæc omnia ſapiens ſeruabit, tanquam legibus iuſſa, non tanquam Diis grata. Item: Omnem iſtam ignobilem turbam Deorum, quam longo æuo longa ſuperſtitio congeſſit, ſic adorabimus, vt meminerimus, cultum eius magis ad morem quàm ad rem pertinere. Sapientes verò apud Ethnicos non exiſtimarunt, Deos per ſe tales habere formas, ſicut in ſtatuis figurabantur, ſed addebant concinnas interpretationes, ſicut Auguſtinus inquit Epiſtola 49. Et extant tales interpretationes apud Euſebium de præparat. lib. 3. 4. & apud alios, quòd ſcilicet vel in huiuſmodi formis aliquando hominibus apparuiſſent, vel quòd inuiſibilis natura & proprietas Deorum ita ob oculos poneretur, vel quòd per eiuſmodi habitus indicarentur merita & inuenta ipſorum, quibus genus humanum olim iuuerunt: vel vt ſignificarentur beneficia ab ipſis petenda. Arnobius libro ſexto ſcribit, gentes docuiſſe adorandas ſtatuas, non quòd æs, aurum, argentum, & ſimiles ſtatuarum materiæ Dij ſint, ſed quod Deorum, qui aliàs inuiſibiles ſunt, præſentia per ſimulachra exhibeatur, & quòd iis vel Dij, vel virtutes diuinæ inhabitent, ſeu quòd per ea Dij inuiſibiles honorentur & colantur propter dedicationem. Item ſcribit, gentes ſenſiſſe Deos in templis ad ſtatuas inuocatos, libentius & citius audire, quàm ſi ſub axe nudo, & æthereo tegmine adorentur. Apud Athanaſium in oratione contra idola, dicunt Philoſophi, ſtatuas non eſſe Deos, ſed ſimulachra Deorum ideo haberi, vt Dij ſub iſtis imaginibus reſpondeant, & ſe reuelent, qui alioqui inuiſibiles aliter cognoſci non poſſint. Alij ſubtilius philoſophantes dicunt, hæc inſtituta eſſe, vt per ea Dij inuocentur & aduentus Angelorum ac aliarum poteſtatum ad conferenda beneficia ita concilietur. Addunt eſſe pro elementis literarum, vt ita homines diſcant Deum inuiſibilem agnoſcere: Hæc Athanaſius. Euſebius libro tertio, de præparat. citat ex Porphyrio, quòd rudiores tantùm ad ligna & lapides in ſtatuis reſpiciant: Sed ſapientes voluiſſe Deum & Dei virtutes ſenſibus noſtris ([illegible]) per imagines nobis familiares ([illegible]) ſignificare ſeu patefacere inuiſibilia Dei per picturas viſibiles ([illegible]) effingentes ſeu exprimentes ([illegible]) illis qui aſſueti ſunt ex ſimulachris tanquam ex libris literas ſeu inſtitutiones de Diis legere ſeu colligere. Et libro quarto tractat & refutat argumentum gentilium, quo cultum idolorum ex miraculis fanaticorum, & ex pœnis erga contemptores idolorum, ipſa experientia comprobatis, defendunt & ſtabiliunt. Et apud Auguſtinum de Ciuitate, lib. 7. cap. 5. Varro dicit, ſicut per corpus humanum anima, quæ eſt in corpore cognoſcitur: Ita per ſimulachra, quæ formam haberent humanam, ſignificari immortales Deorum Spiritus, &c. Et quanquam huiuſmodi interpretationibus Sapientes inter gentes vulgi ſuperſtitiones pinxerint, tamen manſit id, quod Auguſtinus ſcribit Epiſtola 49. Idola quidem omni ſenſu carere quis dubitet? verumtamen cum his locantur ſedibus honorabili ſublimitate, vt à precantibus atque immolantibus attendantur, ipſa ſimilitudine animatorum membrorum atque ſenſuum, quamuis inſenſata atque exanimata, afficiunt infirmas animas, vt viuere & ſpirare videantur, accedente præſertim veneratione multitudinis, qua tantus eis cultus Dei impenditur. Item quando eis velut præſentibus preces allegant, vota perſoluunt, ſic afficiuntur omnino, vt ea ſenſu carentia putare non audeant.

Vulgi craſſa opinio de ſtatuis.

Sapientes quid de ſtatuis.

Qua opinione gentes adorarint ſtatuas.

Imagines pro literis apud gentes.

Auguſtini [illegible].

Hæc quæ de gentium imaginibus hactenus annotauimus, poſtea habebunt vſum, vbi ad Papiſticam imaginum venerationem deuenerimus: ſimiles enim ſtatuarum cultus, ſimilibus etiam interpretationibus apud Pontificios pinguntur.

SACRAE SCRIPTVRAE SENtentia & doctrina de Imaginibus, Simulachris ſeu Statuis.

Scriptura de Simulachris duo potiſſimum tradit: Primò gentium Idola irridet & damnat. Secundò quando populus DEI vſum Simulachrorum ad cultum veri DEI transferebat, Hoc ſcriptura reprehendit, prohibet, & damnat.

Gentium igitur Idola in ſcriptura hæc ferè nominantur & deſcribuntur. Et interpretationes appellationum oſtendunt, partim quomodo verus cultus Dei in idololatriam apud gentes degenerarit partim qua opinione idola coluerint. Moabitarum ergo idola fuerunt: Baal, Numeri 22. quod appellationem inde habet, quòd Deum, qui eſt Dominus noſter, ac poteſtatem in nos habet, magno deuotionis ardore ita colere voluerint, ſicut vxor erga maritum affecta eſſe debet. Et ratio cultus Baalitici ita deſcribitur: Extruxerunt ipſi excelſa. Num. 22. Ierem. 19. vel in tectis ædium ipſum coluerunt. Ierem. 42. Extruxerunt ei domos, 3. Regum 8. Faciebant ipſi ſtatuas, 4. Regum 3. & 10. Erexerunt altaria, fecerunt Lucos & alia vaſa, 4. Regum 21. & 23 Coluerunt ipſum genuflexione & oſculatione, 3. Regum 16. & 19. 4. Reg. 21. Suffitu, Ierem. 7. & 11 Incenſo. 4 Reg. 23. Feſtis & ſolennitatibus.

Gentium idola quæ in ſcriptura nominantur.

Baal.

4. Regum 10. peculiaribus Prophetis & Sacerdotibus, 3. Reg. 18. 2. Paralip. 23. adorarunt inuocatione, Baal exaudi nos, 3. Reg. 18. coluerunt ornatu argenti, auri, & monilium, Oſeæ 2. Sacrificiis, 4. Reg. 10 Immolatione ſeu combuſtione liberorum, Iere. 19. *Baalpeor.* Fuit & Moabitarum idolum Baalpeor, Num. 25. habens nomen ab apertione, quod propter affinitatem appellationis Priapi, & propter Hiſtoriam fornicationis, Numer. 25. interpretantur de nudatione pudendorum. Quia verò verbum illud propriè, de apertione oris dicitur, poteſt & hæc ratio appellationis eſſe, quòd audierint de Deo, qui patribus locutus, & dato verbo ſe patefeciſſet. Cultus autem deſcribitur adoratione per incuruationem ſeu genuflexionem, comeſtione eorum quæ immolata fuerant. Et dicuntur coniugati fuiſſe ipſi Baal, Num. 25. Pſalm. 106. *Chemos.* Porrò & Chemos fuit Moabitarum Idolum, Numer. 21. 3. Regum 11. 4. Reg. 13. Iud. 11. Ier. 48. Quidam inde dictum volunt [illegible], Deum comeſſationum, ſeu Bacchum, quòd cultus eius fuerit, ſicut Exod. 32. deſcribitur, ſedit populus manducare, & ſurrexit ludere. Poteſt verò & appellationem inde habere, quòd fuerit ſimulachrum eius qui diſceſſerat ſeu aberat, Sicut origo ſimulachrorum deſcribitur, Sap. 14.

Baal Berith. Madianitarum idolum videtur fuiſſe Baal Berith, Iud. 8. & 9. quaſi Dominus, qui fœdus cum populo ſuo inierat, & cui populus fœdere aſtrictus erat.

Rimmon. Syriæ idolum fuit Rimmon, 4. Reg. 5. nomen habens à iaculationibus.

Nisroch. Aſſyriorum fuit Niſroch, Eſa. 37.

Moloch. Milchom. Ammonitarũ Idola fuerunt Moloch. 3. Regum 11. & Milchom. 4. Reg 23. quaſi Rex, ſub cuius Regno & poteſtate viuamus: Eum coluerunt traducendo liberos per ignem, Leuit. 20. 4. Reg. 23.

Aſtharoth. Sidoniorum idolum fuit Aſtharoth vel Aſthoreth, Iud. 2. 3. Reg. 11. 4. Reg. 23. Appellationem habet à fœtura ouium, Deut. 7. Ad ſingula enim beneficia impetranda, & ad quaſuis calamitates auertendas, peculiaria habuerunt & coluerunt idola.

Dagon. Philiſtinorum idolum fuit Dagon, Iud. 16. & 1. Reg. 5. Nomen habet à fœcunditate & multiplicatione piſcium & frumenti.

Baalzebub. Ammonitarum idolum fuit Baalzebub, 4 Reg. 1. Habitus autem fuit princeps dæmoniorum, Luc. 11. Et dictus dominus muſcarum, vel quòd dæmonia tanquam examina muſcarum homines circumuolitent, vel quòd contra infeſtationem Muſcarum inuocatus fuerit, certa immiſſio morborum & lapſuum, atque liberatio ipſi tributa ſcribuntur, 4. Reg. 1.

Bel. Babyloniorum idola fuerunt Bel, Ieſa. 46. Ierem. 50. eiuſdem etymologiæ cum Babel. *Nebo.* Item Nebo, Iſa. 46. à vaticinando nomen habens. Eorum verò, quos rex Aſſyrius ex Babylone & vicinis prouinciis in Samariam collocarat, idola fue- *Samaritanorum idola.* runt, 4 Regum 17. Suchoth Benoth, Nergel, Aſima, Nebahaz, Tharthac, Adramelech, Anamelech, quas Syriacas voces appellationem habere dicunt à gallis, gallinis, pullis, hircis, canibus, aſinis, equis, mulis, pauonibus, vnde colligitur, qua opinione idola coluerint.

Æmulatione Ægyptiorum Iſraelitæ in deſerto, Amos 5. hæc idola coluerunt, portaſtis *Siccuth.* Siccuth regem veſtrum. Nomen autem habet à tegumento, ſeu protectione & monumento. Item, Cium *Cium.* imaginum veſtrarum, placentas enim ſimulachris offerebant. Et Cochab, hoc eſt, ſydus ſeu *Cochab.* ſtellam Deorum veſtrorum.

In genere nominantur idola, vt Miplezeth, 3. *Miplezeth.* Regum 15. quod nomen habet à timore & tremore, ſicut Ieremias de ſtatuis idolorum dicit, oſtentantes metum gentibus. Item Thamuz, *Thamuz.* Ezech. 8. Gad, Iſai. 65. nomen habens ab excurſo- *Gad.* ribus, graſſatoribus, depopulatoribus. Ibidem offertur libamen ipſi Meni. Nomen autem habet *Meni.* à calculatione, & diſtributione rerum. Pro fortuna igitur & felicitate in negociationibus idolum illud coluerunt, Ezech. 8. Omnes formæ reptilium & animalium, ac vniuerſa idola domus Iſrael depicta erant in pariete, quæ nebula fumi ſuffitus colebant. 4. Regum 23. coluntur Sol, Luna, ſigna & militia cœli, Ierem. 7. & 44. regina *Militia cœli.* cœli, 4. Regum 22. In ſimulachro depicta erant *Regina cœli.* currus equi Solis, Iſai. 2. coluntur talpæ & veſpertiliones, ſcilicet contra infeſtationes. Hæc ſunt gentium idola, quorum nomina extant in veteri Teſtamento, quæ Dauid vocat Elilim, hoc eſt, *Elilim.* vanitates, nihili. Moſes Deut. 32. vocat Siddim, *Siddim.* hoc eſt, dæmonia vaſtantia. In nouo Teſtamento Roman. 1. dicit Paulus, gentes mutaſſe gloriam Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volatilium, & quadrupedum, & reptilium. 1. Corinth. 12. Currebatis ad ſimulachra muta. Actor. 14. Dij ſpecie hominum deſcenderunt, Barnabam vocant Iouem, Paulum Mercurium, eò quòd eſſet dux verbi, quos ſacrificiis taurorum & coronis colere volebant, Actor. 19. Inclamatur magna Diana Epheſ. Actorum 17. deſcribitur ara ignoti Dei. Actorum 28. nauigantes præferunt inſigne Caſtoris & Pollucis. Quam *Quomodo Scriptura irrideat & damnet idola.* falsè verò Scriptura irrideat, quàm grauiter damnet idola illa gentium, videre eſt apud Iſa. capit. 37. Non erant Dij, ſed opera manuum hominum è ligno aut lapide. Iſa. 40. cui ſimilem facieris Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Artifex conflat ſimulachrum ex auro, argento, ligno, &c. Iſai 41. faber confortauit conflationem, confortauit ſimulachrum clauis, vt non moueatur. Nunciate futura benè aut malè ſi poteſtis facite, & ſciemus quòd Dij ſitis, vos eſtis ex nihilo, abominatio elegit vos. Iſa. 44. Quis formauit Deum & ſculptile conflauit ad nihil vtile, fabri ſunt ex hominibus. Artifex dat ligno formam viri, & ſpeciem hominis. Ex dimidia parte ligni ſuccendit ignem, coquit carnes, ex reſidua parte facit Deum & ſimulachrum, curuatur ante illud, adorat, & ante illud precatur, dicens: Libera me, quia Deus meus es tu, non ſentiunt, non intelligunt, &c. Iſa. 45. Pudefiant fabricatores idolorum, errant qui ligneum ſimulachrum geſtant & rogant Deum non ſaluantem. Iſai. 46. cui me ſimilem facietis? Conferunt aurum, conducunt artificem, vt faciant Deum, cui procidunt, quem adorant, portant illum in humeris, cùm clamauerint ad eum, non audiet, de tribulatione non ſaluabit eos. Ierem. 10. ſtatuta gentium ſunt vanitas, lignum formatur, auro ornatur, clauis firmatur, portatur, quia incedere non valet. Nolite timere ea, quia nec malè poſſunt facere nec benè, purpura indumentum eorum, opus artificum vniuerſa hæc. Sic ergo dicetis eis: Dij, qui cœlos & terram non fecerunt, pereant.

Digitized by Google

cant. Ezech.6. Væ ſuper abominationes, cadent in medio idolorum, vbi ſuffitum ipſis fecerunt. Ezech. 14. poſuerunt idola in cordibus, & ſcandalum iniquitatis coram facie ſua, ponam faciem meam contra illos. Oſeæ 3. viſitabo contra eos dies Baalim. Oſeæ 8. Artifex fecit illum, & non eſt Deus, mittam ignem in ciuitates eius, cap.10. currunt ad vitulos, dicent montibus, cadite ſuper nos, cap.11. Baalim ſacrificant, ſimulachris adolent, irruit gladius in ciuitates eius. Amos 5. Adoratis idola, ideò transferam vos vltra Damaſcum. Mich.1. Omnia idola ponam in perditionem Zach. 10. Simulachra locuta ſunt vana, ideo abducti ſunt quaſi grex. Pſal.115. Aures habent & non audiunt, ſimiles illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Rom.1. Cùm Deum cognouiſſent, non vt Deum glorificauerunt, ſed coluerunt præter Creatorem ea, quæ condita ſunt, Gal.4. Seruiebatis eis, qui natura non ſunt Dij. 1.Corinth.10. Ne ſitis cultores idolorum, &c. Item dæmoniis immolant, & non Deo, &c. Atque ita Scriptura irridet & damnat propter idola & gentes & Iſraelitas, quando craſſa ſuperſtitione gentium idolomaniam imitabantur, ſicut multa his prorſus affinia & ſimilia in Papatu facta ſunt.

Alterum verò, quòd Scriptura de ſimulachris tradit, propius ad hanc diſputationem de imaginibus, ſicut ea nunc ſpecioſis coloribus pingitur, accedit, quòd ſcilicet in populo Dei omnibus ferme temporibus quidam non ſanè ipſas ſtatuas nec idola adorarint, & vſum ſimulachrorum ad cultum veri Dei tranſtulerint. Et quid de illo inſtituto Deus in ſuo verbo iudicarit. Hæc enim obſeruatio deteget fucos Pontificios, in cultu ac veneratione imaginum, ſicut in Tridentino Decreto pingitur. Et ante diluuium quidem nihil tale, quod quidem in Scriptura annotatum ſit, legimus. Poſt diluuium verò annis vix trecentis exactis, Thare ſcribitur ſeruiiſſe Diis alienis, Ioſ. 24. Et Epiphanius ſcribit illum primum fuiſſe, qui filio ſuo Haram immatura morte prærepto ſtatuam poſuit. Item, ducentis annis poſt mortem Noah in domo Laban & in familia Iacob inueniuntur Dij alieni, Geneſ. 31. & 35. Quales verò fuerint Dij illi alieni, operæprecium eſt conſiderare. Andradius enim ita philoſophatur, quia Deus, qui in natura ſua inuiſibilis eſt, & ante incarnationem Chriſti, & poſtea etiam viſibili aliqua ſpecie patribus ſe oſtendit, vt vel in effigie humana ſeu ſimilitudine filij hominis, Geneſ.32. Iſa.6. Daniel 7. quæ imago erat corporis illius, quod filius definito tempore aſſumpturus erat, vel in forma antiqui dierum, Daniel.7. vel in igne in rubo, Exod. 3. vel in columna ignis & nubis, Exod. 13. & 33. vel ſub ſpecie columbæ, Matth.3. & ſub aliis variis formis, quæ in Apocalypſi deſcribuntur, vbi etiam & Angelorum & beatorum Spirituum variæ imagines Ioanni à Deo offeruntur. In quibus formis Sancti ipſum verum Deum, qui ſub huiuſmodi viſibilibus ſpeciebus, tanquam imaginibus, præſentiam ſuam ſub hominum aſpectum ponebant, venerabantur & adorabant. Inde igitur infert Andradius, Deum ipſum oſtendiſſe hominibus originem, vſum, venerationem & adorationem imaginum in cultu diuino, vt ſcilicet homines ipſius ſapientiam imitati, iiſdem vel ſimilibus ſpeciebus

Simulachra tranſlata ad cultum veri Dei reprehenduntur in Scriptura.

Andradius de imaginibus.

Deum effingerent & exprimerent, atque in illis ſpeciebus, ſeu ad tales imagines ipſum verum Deum colerent, & adorarent. Nihil enim referre, humananè an diuina opera tales imagines fiant, artenè fabricentur an miraculo, cùm vtrumque ſit effigies, ſimulachrum ſeu imago. Ita Andradius.

Specioſa ſanè oratio, ſi remota regula & extincta lucerna verbi diuini, ex humanæ rationis conſequentiis, de religione & cultu diuino ſtatuendum eſſet. Sed Rom.1. Paulus dicit, hanc eſſe ipſiſſimam idololatriæ ſeu vanitatis originem, quòd homines ſine verbo Dei per διαλογισμὸς, hoc eſt, per argutas ſuas ratiocinationes ſeducti, gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem hominis aut alterius imaginis mutarent. Et has ipſas Andradianas & Pontificias ratiocinationes, multos in populo Dei olim ſeduxiſſe, Scriptura manifeſtè oſtendit. Alienos enim Deos quos Thare in Chaldæa coluit, conſtat fuiſſe Vr Chaldæorum, Geneſ. 11. quod ignem ſeu focum ignis ſignificat. Sicut poſtea etiam Perſæ ignem in foculo equo impoſitum circumgeſtarunt, & ſub nomine Oriſmadæ coluerunt. Et apud Rom. Veſtales ignem perpetuum cuſtodierunt. Alex. etiam ab Alex. lib. 5. cap. 12. ſcribit in Poliadis Mineruæ templo virgines lychnum inextincti luminis & Palladium cuſtodiuiſſe. Apud Delphos etiam mulieres matrimonio ſolutas ignem peruigilem cuſtodiuiſſe. Non autem adeò vel inepti vel impij fuerunt Patres, Ioſ.24. qui in populo Dei educati & inſtituti erant, vt exiſtimarent eſſentiam diuinam eſſe elementum ignis, ſed quia igne cœlitus delapſo & abſumente ſacrificia, Deus præſentiam ſuam Patribus patefecerat, ſicut & poſtea fecit, 2. Paralyp.7. 3.Reg.18. ignem illum exceptum conſeruarunt, (quod poſtea & Veſtales Romanæ & Delphicæ mulieres æmulatæ ſunt, ignem ſuum ſi extinctus foret, è flamma ſolis rurſus elicientes) & in illo igne, ad ſeu apud, & ante illum ignem, verum & viuum Deum colere, & adorare inſtituerunt. Exiſtimarunt enim prorſus, ſicut Andradius argumentatur, Si filij Iſrael gloriam Domini in ſpecie ignis deſcendentem rectè adorarunt, 2. Paralip.7. piè igitur & rectè cultum veri Dei ad Vr ſeu ignem poſſe inſtitui. Sed quia ſine verbo, mandato, & promiſſione Dei ex priuatis ratiocinationibus hæc inſtituebant, Scriptura pronunciat ipſos coluiſſe Deos alienos, hoc eſt, fuiſſe cultum illum idololatriam, Ioſ.24.

Vr Chaldæorum.

Oriſmadæ ignis perpetuus.

Eadem ratio eſt de Teraphim, quos Laban Deos ſuos vocat, Geneſ.31. Et quos Micha Iud. 17. ſculpſit & fudit. Fuiſſe enim Teraphim ſtatuas, ad effigiem, ſimilitudinem, ſeu imaginem formæ humanæ fabricatas, non eſt dubium ſicut oſtendit locus manifeſtiſſimus 1.Reg.19. Non autem adeò rudes & craſſi fuerunt, quaſi eſſentia diuina eſſet ſtatua ex ligno formata, ex argento fuſa, ex ære ſculpta, ſed quia in ſimilitudine viri ſeu filij hominis λόγος patribus apparuerat, Geneſ.23. Daniel.7. exiſtimarunt verum & viuum Deum rectè poſſe coli, ſi talem imaginem repræſentantem non creaturam aliquam, aut idolum aliquod, ſed ipſum DEVM exprimerent, & in tali imagine, ſeu ad tale ſimulachrum DEVM inuiſibilem colerent, & adorarent,

Teraphim.

Digitized by Google

Nam Iud. 17. non Dæmoni, ſed Le Iehouah. hoc eſt, ipſi vero Deo, pecunia illa, vnde ſculptile & fuſile formatur, conſecrabatur. Et Micha dicit: Nunc benefaciet mihi Iehouah. Et cap.18. Danitæ apud ſimulachrum illud conſulunt, & interrogant Deum, & Leuita reſpondet: Iehouah adeſt itineri veſtro. Iſraelitæ ergo non Creaturas, non Dæmonas, ſicut gentes ſuis Teraphim fecerunt, Ezech.21. Zach.10. Sed verum Deum, qui peculiari appellatione Iehouah à commentitiis numinibus diſcernitur, in ſimulachris ſeu imaginibus coluerunt, & tamen Scriptura pronunciat, ipſos coluiſſe Deos alienos, Geneſ.35. Rationem explicat Samuel 1 Reg. 15. Quia iniquitas ſeu mendacium Teraphim eſt, nolle acquieſcere voluntati Dei patefactæ, ſed à verbo diſcedere, & mandatis eius aliquid addere.

Porrò Ezechielis 20. ſcribuntur filij Iſrael deflexiſſe ad Idola Ægypti, non quòd vel Creaturas vel Dæmonas cum Ægyptiis adorarint, ſed quòd ſimulachra & externos ritus Ægyptiacæ religionis ad cultum veri Dei tranſtulerint. Ita Exodi 32. cùm Moſes in monte commoraretur per 40 dies & noctes, & columnam ignis & nubis, in qua Deus hactenus ipſos præceſſerat, non amplius viderent, cogitarunt, ex Andradij ratiocinationibus, ſe rectè facturos, ſi præſentiam Dei alio externo ſimulachro repræſentarent, ad quod vel in quo, verum Deum colerent. Cumque in Ægypto cultum Apis vidiſſent, ſimulachrum illud fuſo ſeu conflato aureo vitulo, ad cultum veri Dei tranſtulerunt, & cultum non ad materiam vel formam vituli, ſed ad prototypum ſuum, vel rem ſignificatam, hoc eſt, ad verum Deum, qui ipſos ex Ægypto eduxerat, retulerunt. Dicunt enim: Hi ſunt Dij tui, qui eduxerunt te ex Ægypto, non quòd ſentirent, vitulum eo die primùm conflatum, ipſos ante menſes 4. eduxiſſe ex Ægypto, ſed hac oratione proteſtantur, ſe hoc ſimulachro non aurum, non formam fuſilem, non bouem creatum, ſed illum Deum colere, cuius brachio excelſo ex Ægypto educti fuerant. Et Aaron ſonora voce proclamauit: Cras ſolennitas erit, non vituli, ſed Halehouah veri Dei. Sed non obſtantibus ſolennibus, & ſonoris iſtis proteſtationibus, Deus pronunciat, Peccauit populus recedens à via quam præcepi eis, (quomodo ſcilicet velim coli) excandeſcam & delebo eos. Nec valet hoc loco Andradij exceptio, Iſraelitas non peccaſſe in genere, quòd Deum in ſimulachro voluerint colere, ſed in ſpecie, quòd ſcilicet non debito ſimulachro hoc fecerint, ſed Dei gloriam commutarint in ſimilitudinem bouis comedentis herbam, Pſal.106. cùm in tali ſpecie Deus nunquam apparuiſſet. Sed Ezech.1. & 10. quando gloria Dei apparet, videtur facies hominis, facies leonis, facies bouis, & facies aquilæ. Et quod manifeſtum eſt, Exodi 20. non dicit Deus, ſe in ſimulachris coli velle, ſi modò diuinæ maieſtati conuenientem habeant formam, ſed ſimpliciter dicit: Non facies tibi vllum ſimulachrum ad cultum.

Apis. Vitulus aureus.

Ita Iud.2. Iſraelitæ ſeruierunt Baalim. Sed Oſeæ 2. dicit Dominus: Me vocarunt Baali, hoc eſt, cultum ad ſtatuam illam, dixerunt ſe non vel materiæ vel formæ ſtatuæ, nec Dæmoni, ſicut gentes faciebant, ſed Deo vero exhibere. Et tamen Scriptura dicit Iud. 2. Fecerunt malum in conſpectu Domini ſeruiendo Baalim.

Me vocarunt Baali.

Poſtea, ſicut ingenium humanum procliue eſt à ſuperſtitione ad idolomaniam ſimulachrorum, Iſraelitæ non tantùm Dei, verum etiam virtutum cœleſtium, ac aliarum creaturarum, quarum miniſterio Deus ſolet generi humano benefacere, ſimulachra fecerunt & coluerunt. Atq; ad ſingula beneficia impetranda, & pericula auertenda, peculiaria habuerunt & coluerunt ſimulachra. Sicut ex locis ſuprà annotatis, in quibus idola gentium & Iſraelitarum æmulatio deſcribitur, ſi appellationum Etymologiæ excutiantur, manifeſtum eſt. Et eodem prorſus modo in Eccleſia pontificia à ſuperſtitione imaginum ad profligatam illam ſtatuarum idolomaniam, cuius ipſos etiam Pontificios aliquantulum iam pudet, deuentum eſt.

Iſraelitæ & imagines creaturarum.

Ne verò exemplis, ſed legibus controuerſia hæc dijudicetur, Deus tradita certa lege voluntatem ſuam de ſimulachris patefecit, Exod. 20. & Deut.5. Leuit.26. Cùm enim ſapiẽtes omnium temporum ex ratione iudicarint, Deum, Angelos & Sanctos viſibili aliquo externo ſigno conſtituto, colendos & venerandos: Deus talem vſum ſimulachrorum ad cultum ſimpliciter numerat inter Deos alienos, & ita prohibet, vt nullus eluſioni aut exceptioni locus eſſe poſſit. Primo enim numerat ſculptile & fuſile, ſtatuam poſitam, ſeu erectum lapidẽ ad imaginem aliquam formatum ſeu fabricatum. Et generali vocabulo *Temunah*, hoc eſt, ſimilitudinem ſeu imaginem, exprimentem & repræſentantem qualicunque effigie ſpeciem aliquam, quocunque modo, & ex quacunque materia pictam vel effectam. Deut.4. vocat Samel, id eſt, figuram, effigiem, ſeu formam. Secundò res, quarum ſimilitudinem ſeu imaginem ad cultum proponi & vſurpari vetat, ita numerat, vt nullus exceptioni locus ſit, dicit enim, Eorum quæ vel in cœlis ſuprà, vel in terra deorſum, vel quæ ſub aquis, vel quę ſub terra ſunt. Sunt autem in cœlo Deus, Angeli, & Spiritus beatorum, ſub terra ſunt dæmones: Sunt autem ſub terra corpora mortuorum. Reliqua quæ cœlo affixa, quæ in aere, in aquis, in terra ſunt, per ſe patent. Prohibet igitur ad cultum facere, proponere, aut vſurpare, non tantùm imagines idolorum & dæmoniorum, 1 Corinth.8 nec tantùm irrationalium creaturarum, verumetiam Angelorum, ſpirituum iuſtorum, qui in cœlis ſunt, & hominum defunctorum, quorum corpora ſub terra ſunt, & ne ipſius quidem Dei imaginem ad cultum fieri, proponi & vſurpari vult lex Dei: Deus enim noſter in cœlo eſt. Et lex prohibet eius, quod in cœlo eſt, imaginem ad cultum fieri. Et Deuter. 4. ratio additur, vocem verborum eius audiuiſtis, non autem vidiſtis ſimulachrum aliquod, quando de medio ignis vobis locutus eſt Dominus. Tertiò duobus vocabulis prohibet omne genus cultuum religioſorum, cùm inquit: Non adorabiș nec coles ea, quorum altero, quod incuruationem ſignificat, omnes externos geſtus & ritus cultuum, altero interiores affectiones & deuotiones cultuum complectitur. Et cultus illos exteriores & interiores Scriptura in libro Sapientiæ & in locis ſuprà annotatis deſcribit, incuruationibus, geniculationibus, prouolutionibus corporis, manuum

Lex Dei de ſimulachris.

Quarum rerum imagines ad cultum prohibeantur.

Qui cultus prohibeantur.

Digitized by Google

manuum extenſionibus, exoſculationibus, ſacrificiis, incenſo, thure, libationibus, ornatu auri, purpuræ, &c. circumgeſtationibus, inuocationibus, ſupplicationibus, votis, deſiderio, amore, deuotione, ſpe, fiducia, metu, &c. Quartò, ne quis hæc ita eludat, quaſi tantum prohibeatur cultus, qui ipſi materię vel formę ſimulachrorum exhibetur: oſtendimus iam aliquot Scripturæ exemplis, etiam quando cultus illi imaginum ad prototypum ſiue ad res per imagines ſignificatas, ſiue ad Deum ipſum referuntur, tamen appellari cultum Deorum alienorum. In ſtatuis enim, per ſtatuas, ſeu ad ſtatuas ſeu imagines, Deus nec ſe, nec Angelos, nec Sanctos, nec vllam creaturam vult coli, ſicut ex iis, quæ hactenus ex Scriptura demonſtrauimus, manifeſtiſſimum eſt.

Hæc igitur lex diuina non ſemel poſita, ſed ter repetita, Exod. 20. Leui. 26. Deut. 5. & 27. ſimpliciter prohibet, imagines ad cultum religionis ſeu pietatis facere, habere vel vſurpare, cultum enim diuinum non vult ad ſtatuas alligari, religionem, pietatem & cultum Dei, non vult collocari aut exerceri in veneratione imaginum, non vult vel ipſas imagines coli, vel Deum vel Sanctos, vel vllas creaturas in imaginibus, ſeu per imagines adorari aut coli. Et illa prohibitio in lege illa Dei ita circumſcribitur, vt nulla exceptione, ſicut oſtendimus, eludi poſſit.

Cultus Dei non alligandus, non exercendus ad ſtatuas.

Manifeſtum autem eſt, cum hac legis diuinæ ſententia pugnare ea, quæ in decreto Tridentino de veneratione imaginum ſtatuuntur, præcipuè verò, quòd in pſeudoſynodo Nicena ſecunda dicitur, Sanctorum imagines honorandas, & palam eſſe adorandas, quodque Thomas ſcribit, imaginibus Christi eundem cultum & eandem adorationem, quæ Chriſto ipſi debetur, exhibendam eſſe, de quibus poſtea ſub finem quædam annotabimus. Exceptiones verò, quibus Pontificij legem illam Dei eludere conantur, vanæ ſunt, & ipſis verbis legis atque Scripturæ exemplis excluſæ. Quidam enim tantùm dicunt prohiberi, ne alienorum Deorum imagines ad cultum proponantur, Sed ſcriptura legem illam manifeſtè interpretatur, etiam de veri Dei imagine ſeu ſimilitudine, ne & illa ad cultum proponatur, Exod. 20. Deut. 4. Iſa. 40. Alij dicunt tantùm prohiberi, ne vel dæmonum, vel idolorum, vel creaturarum irrationalium imagines ad cultum proponantur, ſed lex in genere loquitur de iis, quæ in cœlo, in terra, & ſub terra ſunt. In cœlo autem ſunt, Deus, Angeli, & Spiritus iuſtorum, In terra viuunt ſancti, Pſal. 67. ſub terra in puluere dormiunt corpora beatorum. Alij dicunt, ipſas imagines non eſſe adorandas & colendas, ſed in imaginibus & per imagines, eos qui per imagines ſignificantur & repræſentantur, puta Deum, Angelos & ſanctos colendos. Sed ſuprà aliquot Scripturæ exemplis oſtendimus, Deum talem cultum non probare, ſed prohibere & damnare. Sanctorum verò cultum & adorationem, ſiue fiat per imagines, ſiue abſque imaginibus cum Scriptura pugnare in præcedenti loco demonſtrauimus. Sunt qui dicunt, cùm Deus in cultu ſuo ſemper externa viſibilia ſigna verbo ſuo adiunxerit, qualia ſunt Sacramenta veteris & noui Teſtamenti; non ergo eſſe contra voluntatem Dei, ſi per extraneas & viſibiles imagines colatur, ſicut in veteri Teſtamento verſus templum & ad arcam fœderis adorabant. Reſponſio autem plana eſt, quod Deus ipſe verbo & mandato ſuo talia externa ſigna ſeu ſacramenta in veteri & in nouo Teſtamento inſtituit, non autem noſtro arbitrio permiſit, quæ & qualia nobis videntur ſigna, & quidem ad cultum facere. Dicit enim, Non faciatis ſinguli quod vobis rectum videtur, ſed quod ego præcipio vobis, hoc tantùm faciatis Domino Deo veſtro, non addatis quicquam, nec detrahatis. Deut. 12. Et imagines quaſcunque ad cultum fieri, proponi & vſurpari, Deus diſertè, ſicut oſtendimus, prohibuit. Poſtremò ait Andradius, in veteri Teſtamento, cùm Chriſtus nondum eſſet incarnatus, non licuiſſe Deum inuiſibilem in imagine viſibili colere: nunc verò, poſtquam Deus in carne ſicut Paulus loquitur, manifeſtatus eſt, licitè & rectè Chriſtum per imagines adorari & coli, ſicut Tridentinum decretum loquitur. Sed lucerna pedibus meis verbum tuum, & lux ſemitis meis. Chriſtum enim adorandum & colendum eſſe, Apoſtoli docent: in ſimulachris vero & per imagines eſſe colendum & adorandum, Apoſtoli nequaquam docent. Sed 1. Ioan. 5. cum dixiſſet filium Dei veniſſe, & dediſſe nobis mentem, vt cognoſcamus verum Deum, addit, filioli, cuſtodire vos, ſeu cauere à ſimulachris. Quæ ſententia ad legem, Exod. 20. reſpicit, & eam in nouo Teſtamento ratam eſſe debere oſtendit. Græci enim ſculptile, ſtatuam ſeu imaginem, Exod. 20. reddiderunt εἴδωλον, qua voce Ioannes etiam vtitur. Stat igitur Scripturæ ſententia, nullam imaginem, ſiue Dei, ſiue Angelorum, ſiue Sanctorum, ſiue cuiuſcunque creaturæ, ad cultum eſſe faciendam, proponendam ſeu vſurpandam.

Quomodo legem de ſimulachris eludere conentur Pontificij.

Lex de ſimulachris [illegible] in nouo Teſtamento.

Et de cultu quidem imaginum ex lege Dei hæc manifeſta ſunt. Sunt verò qui contendunt, legem illam, non tantùm cultum & adorationem, verùm ipſas etiam imagines ſimpliciter prohibere. Duas enim diſtinctas legis illius partes faciunt, quarum prior ſimpliciter prohibeat facere imagines. Altera prohibeat factas adorare aut colere. Sed Leuit. 26. textus legis ita ponitur, vt oſtendantur prohiberi, ne ad adorandum ſiue ad cultum fiant, aut ponantur imagines: Non facietis, inquit, vobis idolum & ſculptile, nec titulos erigetis, nec lapidem inſignium ponetis *Lehiſhtahaouoth* ad adorandum. Et ipſa Scriptura oſtendit, facturam & vſum imaginum, ſi non proponantur & vſurpentur ad adorationem & ad cultum, non ſimpliciter prohiberi. Lapides enim inſignitos ad adorationem ponere prohibetur, Leuit. 26. Sed ad monimenta ſeu memoracula hiſtoriarum, Iacob. Geneſ. vigeſimo octauo, lapidem erexit in titulum, fundens oleum deſuper. Et Ioſ. 2. Dominus præcipit poni & erigi duodecim lapides, vt ſint ſignum memoriale ſeu commonefactorium hiſtoriæ tranſitus per Iordanem. Ioſue etiam moriturus erigit lapidem prægrandem ſub quercu, quæ erat in Sanctuario Domini, vt eſſet in teſtimonium icti fœderis cum Deo, Ioſ. 24. Samuel quoque in memoriam auxilij diuini contra Philiſtinos erigit lapidem, & nomen eius vocat lapidem adiutorij, 1. Reg. 7. Et illuſtre exemplum extat Ioſ. 22. Cùm duæ tribus & dimidia ædificaſſent al-

An ſimpliciter omnis ſculptura & vſus imaginum prohibeatur.

tâte, reliqui Iſraelitæ rati ad cultum hoc factum eſſe, indixerunt illis bellum: Cùm verò illi oſtenderent, ſe altare illud extruxiſſe non ad ſacrificia, ſed in teſtimonium & ad memoriam hiſtoriæ, filij Iſrael hoc approbarunt, & Deum glorificarunt. Imò Deus ipſe iubet, Exod.25. fieri duos Cherubim aureos ex vtraque parte propiciatorij. Et Cherubim fuiſſe imagines alicuius faciei allatas, Deus ipſe ibidem oſtendit. dicit enim: Expandent alas, & alis operient propiciatorium, reſpicientque ſe mutuò verſis in propiciatorium vultibus. De omnibus verò operibus tabernaculi, ad quæ etiam Cherubim pertinent, dicit Dominus. Exod.31. Impleui Bezaleel ſpiritu Dei, ſapientia & intelligentia, ad operandum aurô, argento, ære. Salomon etiam ad ornatum domus Domini, 3. Reg.7. & 2. Paralyp.3. capita columnarum format in modum Lilij, facit mala punica, ſub mari fuſili facit boues duodecim, in baſibus format leones, boues, Cherubim, in tabulatis ſculpſit Cherubim, leones & palmas. In Pontificis etiam tunica formata fuerunt ex auro mala punica, Exod.39. Num.21. Deus mandat Moſi, vt faciat Serpentem æneum, & erigat illum in ſignum. Serpentem autem illum fuiſſe figuram Chriſti, certum eſt, Ioan.3. Et in memoriam illius hiſtoriæ, quæ in deſerto tunc acciderat, æneus ille ſerpens vltra annos ſeptingentos ſeruatus fuit in populo Iſrael, ac priuſquam accederet abuſus cultus & adorationis, non iudicarunt ſe aſſeruatione imaginis illius peccare contra legem, Exod. 20. cùm verò cœpiſſent ſimulachro illi incenſum adolere, hoc iudicauit Ezechias, pugnare contra legem illam Dei, atque ideò ſerpentem illum confregit, 4.Reg.18. imaginem etiam Cæſaris, Chriſtus in moneta nec exhorruit, nec damnauit, Math. 22. Et talem exiſtimo etiam ſtatuam illam fuiſſe, quam Michol in lectum loco Dauidis poſuit, 1. Reg. 19. Imagines igitur ad ornatum, ad memoriam, commonefactionem, & repræſentationem hiſtoriarum facere, habere & vſurpare, non pugnat contra legem illam Dei, ſi non accedat cultus & adoratio imaginum.

Imagines politicæ ad ornatum ſeu hiſtoriarum memoriam.

Quidam diſputant legem illam Dei de imaginibus non loqui de locis prophanis, politicis, domeſticis aut priuatis, ſed tantùm de locis ſacris, vbi ad cultum Dei conuenitur, ne ibi ponantur vllæ imagines. Sed Moſes Deuter. 27. dicit, ſi imago ad cultum ſeu adorationem proponatur aut vſurpetur, etiamſi illud fiat in abſcondito, prophano ſiue priuato loco, eſſe maledictionem. Et Ioſue certè lapidem in ſignum erexit in ipſo ſanctuario Domini, Ioſue 24. Salomon etiam in ipſo templo Domini varias formauit imagines, 3. Reg.7. Imò Deus ipſe in Sancto ſanctorum ſuper arca fœderis, quo ſe vertebant adoraturi, iuſſit fieri Cherubinas imagines, Exod.25. Ex quo igitur fundamento verbi Dei vſus imaginum in templis, ſi non proponantur aut vſurpentur ad cultum & adorationem, ſed vel ad ornatum, vel ad memoriam, commonefactionem, ſeu repræſentationem hiſtoriarum, quæ veræ & vtiles ſint, damnari poſſit aut debeat, non video. Certè ex lege, Exodi 20. hoc deduci non poteſt. Quòd verò metus, & periculum ſuperſtitionis & idololatriæ prætenditur, illud inculcatione veræ doctrinæ & præmonitionum contra cultus imaginum caueri & auerti poteſt. Aut ſi ſpreta doctrina accedat ad imagines cultus & adoratio, rectum erit imitari exemplum Ezechiæ. Nec verò vel neceſſitatem habendi imagines in templis cum Tridentinis patribus probo, nec partem vllam pietatis in illis colloco, ſed inter adiaphora cum Luthero imagines refero, ſi non ad cultum ſeu adorationem proponantur, aut vſurpentur. Neque verò etiam ex rebus adiaphoris, ſi non accedant vel prauæ opiniones, vel impij abuſus, fingenda ſunt peccata, ſine verbo Dei, ſicut quidam nullas etiam indifferentes imagines tolerandas clamitant, & in earum vel carentia vel demolitione non poſtremam pietatis partem collocant.

An à templo omnis vſus imaginum prohibeatur.

Poſtremò ſunt qui diſputant, alias quidem imagines vtcunque tolerari poſſe: Dei verò & Chriſti nullas eſſe imagines, vel faciendas vel tolerandas.

An Dei imago facienda.

Et quidem ſi quis exiſtimet, eſſentiam Dei vel lineamentorum circumſcriptionibus, vel colorum varietatibus exprimi poſſe, aut talem eſſe diuinitatis naturam, ſicut Anthropomorphitæ finxerunt, is meritò damnatur, ſicut Eſaiæ 40. ſcriptum eſt, Cui ſimilem facietis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Si verò ſine praua opinione, & ſine ſuperſtitione non quidem ipſa diuinitatis eſſentia, ſed tantùm ſpecies illæ viſibiles, quibus olim Deus præſentiam ſuam patefecit, (Sicut Danielis 7. apparet antiquus dierum. Et Luc.3. Spiritus ſanctus corporali ſpecie columbæ deſcendit) hiſtoricè pingantur, aut ſi Chriſtus in ſerui forma, in qua Deus manifeſtatus eſt, tanquam memoraculum hiſtoriarum Euangelicarum exprimatur, illud quidem prorſus damnare non auſim, ſicut nec damnari poteſt, ſi figuræ viſionum diuinarum Apocalypſeos coloribus exprimantur. Lubenter tamen fateor periculoſum eſſe, vel diuinitatis aliquam imaginem, quocunque prætextu facere, facilè enim poteſt impingere in legem Dei, Deuter.4. Ieſ.4. Act.17. Optimam verò, certiſſimam, & vtiliſſimam Dei & Chriſti imaginem eſſe, quam mentis noſtræ agnitio ex verbo Dei format & concipit. Sed tamen de indifferentibus odioſè dimicandum non eſt: Sicut enim non pietas, ita nec peccatum in illis collocari debet, ſi non accedant prauæ opiniones & abuſus. Quia enim Deus ipſe in viſionibus tales imagines oſtendit, ſicut peccatum non eſt, tales viſionum hiſtorias verbis exprimere, ita peccatum non erit, tales Scripturæ hiſtorias hiſtoricè & ad vſum hiſtoricum picturis repræſentare, modò illud fixum maneat, ipſam diuinitatis eſſentiam, nec debere, nec poſſe figura aut imagine aliqua exprimi.

Varro apud Auguſtinum de Ciuitate, lib.4. rectè dicit, gentem Iudæorum Deum ſine ſimulachro aliquo coluiſſe, hoc eſt, Iudæos non habuiſſe ſimulachrum aliquod in templo ad cultum propoſitum. Ioſephus etiam libro Antiquitatum 18. capite 11. ſcribit: Cùm Caius ſtatuam ſuam vellet per Petronium Ieroſolymis in templo Dei collocare, vt tanquam Deus coleretur, Iudæos maluiſſe ſe morti exponere, quàm id, quod lege Dei prohibitum erat, admittere vel recipere, cultum ſcilicet ſtatuarum.

Iudæi vllas imagines ad cultum tolerarunt.

Quod

Quod verò alibi Ioſephus ſcribit, Iudæos nec Cæſaris effigiem, nec Aquilam, Romani Imperij ſignum, ne in militantibus quidem vexillis, aut in locis extra templum, etiamſi non ad cultum ſeu adorationem proponerentur, voluiſſe tolerare, prætendentes legem Dei, Phariſaicæ hypocriſeos pars eſt, quæ pietatem eſſe indicabat, culicem colare, etiamſi camelum deglutirent. Et peculiarem cultum Dei in eo conſtituebant, quod ſeniorum traditionibus ad ſtrictiorem obſeruationem, quàm quæ ab ipſa lege exigitur, ſe aſtringerent. Extra caſum enim cultus, adorationis & ſuperſtitionis imagines non fuiſſe in lege prohibitas, clariſſimè oſtendimus. Scribit autem Ioſephus libro 18. Antiquitatum cap. 4. Pilatum προτομάς, hoc eſt, imagines Cæſaris, quæ ad vmbilicum vſque depictæ erant, & ſignis ſeu vexillis militaribus inerant, in vrbem Ieroſolymam intuliſſe: Iudæos verò noluiſſe hoc tolerare, prætendentes, legem diuinam prohibuiſſe, εἰκονοποιΐαν, fabricationem ſeu formationem imaginum. *Phariſæi omnem vſum imaginum damnarunt.* Atque ideò priores præſides vrbem ingreſſos cum ſignis ſeu vexillis non hoc modo inſignitis. Sed tempore Chriſti publicè habuerunt Iudæi imaginem Cæſaris in numiſmate, quod Chriſtus nec reprehendit, nec damnat, Matth. 22. Simile eſt quod Ioſephus ſcribit libro 17. capit. 8. Cùm Herodes ſupra portam maiorem templi paraſſet anathema precioſum, magnam ſcilicet auream aquilam, vtpote ſignum Romani Imperij, Phariſæos quoſdam legis interpretes declamitaſſe, legem Dei prohibere (ἀναστάσεις εἰκόνων) ne imagines ſtatuantur, aut animantium effigies (ἐπιτηδεύεσθαι) artificioſè paratæ ponantur. Sophiſtas igitur iſtos diſcipulis ſuis autores fuiſſe, vt aquilam illam deijcerent. Et lib 1. contra Apionem citat ex Hecatæo, in templo Ieroſolymitano: Τὸ παράπαν omnino prorſus non fuiſſe (ἄγαλμα ἢ ἀνάθημα) ſimulachrum aliquod, aut Anathema. Sed ſupra oſtendimus, in templo Salomonis fuiſſe imagines Et Luc. 21. ſcriptum eſt, ſecundum etiam templum pulchris ἀναθήμασι ornatum fuiſſe. Vnde rectè colligitur, illas Ioſephi narrationes, non ex vero & antiquo ſenſu legis diuinæ, ſed ex recentioribus Phariſæorum traditionibus & ſuperſtitionibus ſumptas eſſe. Sed quæ ſit vera legis diuinæ de imaginibus ſententia, ex perſpicuis & firmis ſcripturæ teſtimoniis hactenus oſtendimus. Quibus addatur Pauli etiam exemplum, Actorum 28. vbi vehitur in naui, quę præfert inſigne Caſtoris & Pollucis, quos gentes vt præſides maris, & nauigantium patronos colebant. Quo facto Paulus oſtendit, pios rectè ſentientes, non contaminari tolerandis imaginibus etiam idololatricis, quæ ad cultum proſtant, ſi ratione vocationis & officij eas ordinariè & legitimè tollere non poſſint. Paulus certè inſigne illud Caſtoris & Pollucis non deiecit vel confregit, ſed ſine impietate in naui illa vectus eſt, cùm idola illa nec coleret, nec adoraret. Et ſine dubio cultum, adorationem, & opinionem patrocinij verbo Dei reprehendit, vi verò & manu imagines illas non deiecit, ſicut nec Prophetæ, licet verbo deteſtarentur cultum idolorum, ea per vim tumultuariè confregerunt: ſed pij Reges ordinariè hoc fecerunt. Theodoſius etiam imagines Idolorum aboleuit, ſed poſtquam opinio cultus per verbum Dei animis hominum exempta erat, quaſdam idolorum ſtatuas reliquit ad memoriam & commonefactionem, quàm inepta & impia fuiſſet idololatria gentium.

HISTORICA OBSERVATIO, *quòd in primitiua Eccleſia imagines non fuerint adhibitæ ad cultum diuinum, imò quòd ne quidem legantur in oratoria Chriſtianorum admiſſæ.*

Sicut Chriſtus nullum mandatum dedit de adhibendis imaginibus ſeu ſtatuis, ad miniſterium Eccleſiæ: Ita etiam Apoſtoli emiſſi ad prædicandum Euangelium, & ad docendas omnes gentes, non leguntur imagines ſeu ſtatuas ad declarandam doctrinam cœleſtem, ne quidem, quando barbaris gentibus Euangelium annunciabant, adhibuiſſe, cumque iactis alicubi fidei fundamentis, ad alia loca tranſirent, repetitiones & commonefactiones doctrinæ non ſtatuis commendarunt, ſed hominibus fidelibus, qui idonei eſſent ad docendos alios, & in hunc vſum doctrinam traditam in ſcripta retulerunt. *Nec Chriſtus nec Apoſtoli tradiderunt vſum imaginum.* Organon enim, per quod Spiritus ſanctus efficax eſt, vocans, illuminans, conuertens, ſanctificans homines, non docuerunt eſſe imagines ſeu ſtatuas, ſed verbum Dei ſcriptum, prædicatum, auditum, cogitatum, Rom. 1. 2. Corinth. 3. 2. Tim. 3. 1. Pet. 1. Pſal. 119. Cumque cultum idolorum, qui ad ſtatuas exercebatur, abolerent, & veri Dei cultum inſtituerent, non leguntur, vel ſtatuas illas ad verum cultum viui Dei tranſtuliſſe, vel alias imagines aut ſtatuas, in quibus, per quas, ſeu ad quas veri Dei cultus exerceretur, ſubſtituiſſe, ſed verum Deum in Spiritu & veritate, non iuxta præſcriptum verbi colendum docuerunt. Hæc extra controuerſiam certa & vera ſunt.

Idem verò etiam Apoſtolorum diſcipulos & ſucceſſores feciſſe, nullum eſt dubium. Cumque in veris hiſtoriis aliquot extent deſcriptiones rituum, quibus primitiua Eccleſia per annos trecentos & amplius, in conuentibus Eccleſiaſticis, & in exercitiis cultus diuini vſa fuiſſe legitur, nulla fit mentio adhibitarum imaginum, ſeu ſtatuarum, ſiue Dei, ſiue Sanctorum. *In primitiua Eccleſia non fuit vſus imaginum in cultu Dei.* Sed cùm idololatria Gentium conſtaret cultu & adoratione imaginum, ſimulachrorum & ſtatuarum, quem tamen cultum ad prototypum, ſicut oſtendimus, referebant, Chriſtiani, à ſimulachris prorſus abhorrebant, & eos, qui vel aliorum ſtatuas, vel ipſum etiam Chriſtum in ſtatuis, ſeu per imagines colere & adorare volebant, pro hæreticis damnabant. Scribunt enim Theodoretus libro 1. hæret. Fab. & Auguſtinus de hæreſibus, Simonem Magum Sectatoribus ſuis tradidiſſe ſuam & Scorti ſui Selenes imaginem colendam & adorandam, cui etiam ſuffitum diſcipuli ipſius feciſſe ſcribuntur. *Hæreſis de cultu imaginum. Simon Magus.* Irenæus libro 1. cap. 23. ſcribit, Baſilidis ſectatores, vſos fuiſſe imaginibus & inuocationibus. *Baſilidiani.* Et cap. 24. narrat, Carpocratianos, qui ſe Gnoſticos appellabant, imagines quaſdam vel coloribus depictas, vel ex alia materia fabricatas, habuiſſe, & dixiſſe formam Chriſti illo tempore, quo fuit cum hominibus, à Pilato factam: Illas, inquit, *Gnoſtici.*

Digitized by Google

imagines cum imaginibus Philoſophorum mundi proponunt, coronant, & reliquam obſeruationem circa eas ſimiliter vt Gentes faciunt. Epiphanius Tomo 2. lib. 1. hæreſi 27. dicit, Carpocratem occultè feciſſe imagines Chriſti, Pauli, &c. ipſiſque ſuffitum feciſſe, & eas adoraſſe. Auguſti. de hæreſibus ſcribit, Marcellinam ſociam ſectæ Carpocratis, coluiſſe imagines Ieſu & Pauli Homeri & Pythagoræ adorando incenſúmque ponendo.

Carpocratiani.

Et ex differentiis, inter cultum gentium & Chriſtianorum, hæc non poſtrema fuit, quòd gentes Deos ſuos in ſimulachris, per imagines, & ad ſtatuas colebant: Chriſtiani verò vnicum & verum Deum, abſque ſimulachris, in Spiritu & veritate, iuxta præſcriptum verbi colebant & adorabant. Et ad præcidendam omnem idololatriæ occaſionem, ne Chriſtiana religio cum Paganiſmo, qui ſimulachrorum cultu conſtabat, vllam haberet affinitatem, & ne Ethnicæ ſuperſtitionis ſeminaria, occaſione ſimulachrorum, vel in Eccleſiam irreperent, vel in animis conuerſorum remanerent, primitiua Eccleſia ne in oratoria quidem voluit Chriſti vel Sanctorum imagines recipere. Et inter capita accuſationum, Ethnici hoc etiam Chriſtianis obiecerunt, quòd religionem haberent abſque ſimulachris. Ita Clemens Alexandrinus, qui circa annum Domini 200. vixit, lib. 6. Stromatum inquit: Nobis nullum eſt ſimulachrum in mundo. Quoniam in rebus genitis nihil poteſt Dei referre imaginem. Et in Parænetico ſcribit: Nobis apertè vetitum eſt artem fallacem exercere: Scriptum enim eſt, Non facies cuiuſuis rei ſimilitudinem, &c. Item, Nobis non eſt imago ſenſilis, de materia ſenſili, ſed quæ percipitur intelligentia. Deus enim, qui ſolus verus eſt Deus, intellectu percipitur, non ſenſu. In libris etiam Recognitionum qui Clementi Romano, licet non verè, tribuuntur, extat diſpoſitio generalis contra imagines lib. 5. & refutatur præcipuum argumentum Ethnicorum, quo etiam Pontificij imaginum ſuarum cultum pallíant. Per gentes (inquit) ſerpens ille proferre verba huiuſmodi ſolet. Nos ad honorem inuiſibilis Dei imagines viſibiles adoramus. Clemens reſpondit, hoc certiſſimè falſum eſſe. Non autem ſubſtituit alias pictas vel fictas, ſiue Chriſti ſiue Sanctorum imagines, ſed inquit: Si verè velitis Dei imaginem colere, homini benefacientes, veram in eo Dei imaginem colueritis. Si ergo vultis verè Dei imaginem honorare, nos vobis, quod verum eſt, aperimus, vt homini qui ad imaginem Dei factus eſt, benefaciatis. Hæc autem in tantum ad honorem Dei imaginis cedunt, vt, qui iſta non fecerit, contumeliam imagini diuinæ intuliſſe credatur. Quis ergo iſte honor Dei eſt, per lapideas & ligneas diſcurrere formas, & inanes atque exanimes figuras, tanquam numina venerari, & hominem, qui eſt verè imago Dei ſpernere? Hæc Clemens ille.

Cultus diuini apud gentes ad ſimulachra.

Apud Chriſtianos ſine ſimulachris.

Clemens Alexandrinus de imaginibus.

Clemens Romanus.

Apud Origenem circa annum Dei 240. in libris contra Celſum, extat iuſta tractatio de hac quæſtione. Celſus enim lib. 7. oſtenſurus Chriſtianos peiores eſſe barbaris, Lybicis, & atheis Scythis, inde hoc probare conatur, quia non patiantur vel templa, vel aras, vel ſimulachra & ſtatuas intueri. Perſas ex Herodoto oſtendit irriſiſſe ſimulachra, quia non crediderant cum Græcis Deos ex hominibus genitos. Heraclitum etiam dicit ſcripſiſſe, Stultum eſſe, vt quis imaginibus ſupplicet, ſi non agnoſcat ipſos Deos vel Heroas. Chriſtiani verò, inquit Celſus, ſimulachra apertè vituperant. Quòd ſi, inquit, lapidem, lignum, æs vel aurum, negent Deum eſſe; quis ea, niſi ſtolidus quiſpiam, pro Diis habuerit? Sed Deorum ſunt iſta vel ſacra vel effigies quædam. Nec, fortè diuinas has eſſe imagines contenderim. Chriſtiani enim dicunt, Deum feciſſe hominem ad ſuam imaginem, & ſpeciem ſibi ſimilem. Sed tamen illi aſſentientur Chriſtiani, in quorundam honorem, qui vel ſimiles ſint vel diſſimiles ſpecie, hæc eſſe fabricata. Sed excipient non Deos eſſe, quibus ea ſint dedicata, ſed dæmones, & non eſſe dæmonibus ſeruiendum illi, qui in verum Deum credit. Hæc Celſus obijcit Chriſtianis. Origenes verò reſpondet, conſiderandum eſſe, alias eſſe cauſas & rationes, propter quas Perſæ auerſentur ſimulachra, & alias, propter quas Chriſtiani idem faciant. Non enim patiuntur Ieſum apud aras, & templa, & ſimulachra colere, ſed hæc auerſantur, quia audiunt ſcriptum eſſe: Non ſint tibi Dij alieni, nec feceris tibi rei vllius ſimilitudinem, non adorabis ea, nec ſeruies illis. Et poſtea ad Heracliti ſententiam, qua affirmat, ſtultum eſſe ſimulachris ſupplicare, niſi Deos prius quis norit & heroas, qualeſnam ſint. Origenes reſpondens inquit: Nos Deum & vnigenitum eius Filium agnoſcimus, & Sanctos etiam: ſed dicimus fieri non poſſe, vt Deum quis norit, & ſimulachris vt ſupplicet. Nec ſolùm, inquit, ſtatuis ſupplicare veſanum eſt: ſed vel hoc ipſum diſſimulare. Nos verò ſimulachra non veneramur, ne vel in eam incidamus opinionem, qui imagines iſtas aliquos eſſe Deos putemus. Celſo verò, & cæteris, Deos eſſe ſimulachra negantibus, hoc crimini damus, quod tamen honorem imaginibus deferant. Vulgus enim Deos eſſe credit, quos alij ita venerantur, nos vero, ne diuinæ quidem imaginis ſimulachra hæc eſſe duxerimus, quippe qui Dei, vt inuiſibilis & incorporei, formam nullam effingamus. Quod verò homo dicitur ad imaginem Dei formatus, ad hoc reſpondemus, In anima rationali hanc eſſe Dei imaginem.

Celſus de imaginibus.

Origenes de imaginibus.

Et libro 8. Celſus obijcit Chriſtianis, quòd & aras, & ſimulachra, & delubra defugiant. Origenes autem reſpondet, non vt loco Gentilium idolorum alias externas imagines ſubſtituat, ſed inquit, nobis pro aris & delubris iuſtorum ſunt mentes, vnde emittuntur ſuauiſſimi incenſi, odores, vota & preces ex conſcientia puriore. Sunt nobis præterea & ſimulachra, non per impuros opifices aliquos fabricata, ſed per Dei verbum in nobis edita & formata, virtutum ſcilicet exempla & ſtructuræ, quæ imitatrices ſunt Chriſti, qui primogenitus eſt omnis creaturæ. Et, vt ſummarim expediam, inquit, Chriſtiani omnes, & quas diximus aras, & quæ iam oſtendimus ſimulachra, collocare maximè adnituntur, non tamen inanimata, & inſenſibilia quædam, nec dæmonum ſuſceptibilia, ſed ſpiritus Dei capacia & tabernacula Dei inhabitantis in nobis. Et poſtea, Nos ſimulachrorum fundationes ideò defugimus, quia vbi per Ieſu do-

ctrinam competimus, quomodo colendus ſit Deus, ea nos euitamus, quæ ſub pietatis prætextu & opinione quadam, impios reddant, &c. Et hæc tam ſtrictè obſeruata tunc fuerunt, vt lib. 4. contra Celſum, Origenes affirmet, nullum ſiue imaginum fictorem, ſiue ſtatuarum fabricatorem in Iudæorum Repub. fuiſſe, vt quos procul Lex ipſa abigeret, ne qua his eſſet fabricandorum ſimulachrorum occaſio, quæ ſtultas mortalium animas à Deo reuelleret, & ad contemplanda terrena animi oculos retorqueret. Hæc Origenes.

Patres cur iniquiores imaginibus. Sed de lege, Exod. vigeſimo ſuprà diximus. Fuerunt autem patres illi in vniuerſum imaginibus ideò iniquiores, qui enim ex gentibus conuertebantur, verum etiam Deum in imaginibus per ſimulachra, ſeu ad ſtatuas, ſicut in Paganiſmo aſſueti fuerant, colere & adorare volebant, ſicut Lampridius de Alexandro Seuero, qui primus Imperatorum de Chriſtianiſmo bene ſentire cœpit, ſcribit, quòd domi in priuato ſuo Larario, inter Idola, etiam Chriſti imaginem habuerit & coluerit.

Lactantius de imaginibus. Lactantius etiam circa annum Domini 300. in ſuis ad Conſtantinum Inſtitutionibus, gentium idola ſeu ſimulachra ita confutat, non vt alias ſubſtituat imagines, ſed argumenta ponit generalia contra quemuis ſimulachrorum cultum: Nam lib. 2. cap. 2. omnes idolorum prætextus, quibus etiam ſuas Pontificij imagines pingunt, recitat & confutat. Non ipſa, inquiunt, ſimulachra timemus, ſed eos, ad quorum imaginem facta, & quorum nominibus conſecrata ſunt. Nempe ideò timetis, inquit, quòd eos in cœlo eſſe arbitramini. Cur igitur oculos in cœlum non tollitis? Cur ad parietes, & ligna & lapides potius, quàm illo ſpectatis, vbi eos eſſe creditis? Quid ſibi ſimulachra volunt, quæ aut mortuorum aut abſentium monumenta ſunt? Nam omnino fingendarum ſimilitudinum ratio idcirco ab hominibus inuenta eſt, vt poſſet eorum memoria retineri, qui vel morte ſubtracti, vel abſentia fuerunt ſeparati. Deos igitur in quorum numero reponemus? Si in mortuorum, quis tam ſtultus, vt colat? Si in abſentium, colendi ergo non ſunt, ſi nec vident quæ facimus, nec audiunt quæ precamur. Si autem Dij abſentes eſſe non poſſunt, qui, quoniam diuini ſunt, in quacunque mundi parte fuerint, vident & audiunt vniuerſa. Superuacua ergo ſunt ſimulachra, illis vbique præſentibus, cùm ſatis ſit audientium nomina precibus aduocare. At enim, inquiunt, præſentes non niſi ad imagines ſuas adſunt. Ita planè ſicut vulgus exiſtimat, mortuorum animas circa tumulos & corporum ſuorum reliquias oberrare. Item Dei, cuius ſpiritus ac numen vbique diffuſum, abeſſe nunquam poteſt, ſemper vtique imago ſuperuacanea eſt. Sed verentur, inquit ne omnis religio eorum inanis ſit & vana, ſi nihil in præſenti videant, quos adorent, & ideò ſimulachra conſtituunt. Sed ſimulachrũ Dei, quia à ſimilitudine nomen habet, non illud eſt, quod digitis hominis, ex lapide, aut ære, aliâve materia, fabricatur, ſed ipſe homo. Et ſi ſentire ſimulachra poſſent, vltro adoratura homines eſſent, à quibus ſunt expolita. Adorant ergo inſenſibilia, qui ſentiunt, irrationabilia qui ſapiunt, exanima qui viuunt, &c. capite 2. Vulgus indoctum pompis inanibus gaudet, animiſque puerilibus ſpectat omnia, oblectatur friuolis, & ſpecie ſimulachrorum capitur. Ibidem citat & probat hos verſus:

Nec pietas vlla eſt velatum ſæpè videri,
Vertier ad lapidem, atque omnes accedere ad aras,
Nec procumbere humi proſtratum & pandere palmas
Ante Deum delubra, & votis nectere vota.

Cap. 4. citat & laudat illud Perſij, hoc eſſe aurum in templis, quod ſint Veneri donatæ à virgine pupæ, quas illa ob minutiam fortaſſe contempſerit. Sed non videt, inquit, ſimulachra ipſa & effigies Deorũ nihil aliud eſſe quàm grandes pupas, non à virginibus. quarum luſibus venia dari poteſt, ſed à barbatis hominibus conſecratas. His ludicris, & ornatis, & grandibus pupis, vnguenta & thura, & odores inferunt. His peplos & indumenta precioſa, quibus vſus velaminis nullus eſt, his aurum & argentum conſecrant, has auro, gemmis excolunt & exornant. capite 7. Tanta homines imaginum cupiditas tenet, vt minus curentur res ipſæ. Auri, gemmarum & eboris pulchritudo acriter perſtringit oculos, nec vllam religionem putant, vbi illa non fulſerint. Veniunt igitur ad Deos, non tam religionis gratia, quàm vt aurum oculis hauriant, nitorem leuigati marmoris aſpiciant, & quanto fuerint ornatiora templa, & pulchriora ſimulachra, tanto plus maieſtatis habere creduntur. Adeò religio Deorum nihil aliud eſt, quàm quod cupiditas humana miratur. capite 17. Dæmones docuerunt imagines & ſimulachra fingere, vt hominum mentes à cultu veri Dei auerterent. Cap. 18. Simulachra ipſa, quæ coluntur, effigies ſunt hominum mortuorum. Eſt autem peruerſum, vt ſimulachrum hominis à ſimulachro Dei colatur. Cap. 19. Deus non in ima, ſed in ſumma regione quærendus eſt. Quare non eſt dubium, quin religio nulla ſit, vbicũque ſimulachrum eſt. Nam ſi religio ex diuinis rebus eſt, diuini autem nihil eſt, niſi in rebus cœleſtibus: Carent ergo religione ſimulachra, quia nihil poteſt cœleſte eſſe in ea re, quæ fit ex terra, quod quidem de nomine ipſo apparet. Quicquid enim ſimulatur, id falſum eſſe neceſſe eſt. Idem lib. 6. cap. 2. Num mẽtis ſuæ compos putandus eſt, qui autori & datori luminis candelarum ac cerarum, lumen affert pro munere? Cap. 25. Veſtes, gemmas, & cætera quæ habentur in precio, ſi quis putet Deo chara, & offerenda, is planè quid ſit Deus neſcit. Has Lactantij ſententias ideò adſcripſi, quia oſtendunt, illis temporibus in oratoriis Chriſtianorum nullum fuiſſe vſum ſimulachrorum, multò minus ad cultum ea fuiſſe à Chriſtianis adhibita. Deinde, quia ita ſunt poſitæ illæ ſententiæ, quaſi Lactantius Pontificiorum Templa ingreſſus, ſimulachra & cultus eorum vidiſſet, & ex profeſſo irriſiſſet. Operibus Lactantij adiunctum eſt carmen, in quo hi verſus leguntur:

Quiſquis ades, mediique ſubis in limina Templi,
Siſte parum, inſontémque tuo pro crimine paſſum
Reſpice me, me conde animo, me in pectore ſerua.

Sed carmen illud non eſt Lactantij, ſed recentioris poſt Lactantium.

Athanaſius, Euſebius de imaginibus. Ex Athanaſio & Euſebio ſuprà adſcripſimus ſententias, quod Ethnici prætenderint imagines ſeu ſimulachra eſſe tanquam rerum diuinarum literas. Et iſtam ſanè rationem Patres illi

Digitized by Google

in Ethnicis confutant, non autem in illum vſum alias imagines ſubſtituunt. Athanaſius quidem Sermone 4 contra Arrianos vtitur hoc argumento: Qui adorat imaginem regis, in illa adorat ipſum regem, quippe cùm ipſa imago aliud nihil ſit, quam regis forma ac ſpecies. Sed hoc Argumentum Athanaſius nequaquam accommodat ad imagines, ſtatuas, ſeu externa ſimulachra Dei colenda & adoranda, ſed ad ipſum Chriſtum, qui eſt ſubſtantialis imago Dei, atque ideò cum patre adorandus. Ita Auguſt. Epiſt. 19. dicit, Exod. 20. prohibetur coli aliqua in figmẽtis hominum Dei ſimilitudo, non quia nõ habeat imaginem Deus, ſed quia nulla imago eius coli debet, niſi illa, quæ hoc eſt quòd ipſa (hoc eſt Filius Dei) nec ipſa pro illo, ſed cum illo.

Eraſmus.

Et, vt ſummatim dicam, ex certis & probatis hiſtoriis conſtat, ſicut Eraſmus in Catecheſi ſua inquit, vſq; ad Hieronymi ætatem fuiſſe probatæ Religionis viros, qui in templis nullam fere *Vſque ad Conſtantinũ imagines non in Templis.* babant imaginem nec pictam, nec ſculptam, nec textam ac ne ipſius Chriſti quidem. Nam ne Cõſtantini quidem tempore, qui tamen multis precioſis anathematis ex auro, argento, & gemmis templa ornauit, imagines in templa receptas fuiſſe apud Euſebium legitur, cùm tamen & ſuas & ſuorum imagines, Danielis etiam & boni paſtoris ſymbola, fieri curaſſe ſcribatur, ſed in aliis locis, non in templis collocaſſe, apud Euſebium libro 3. & 4. de vita Conſtantini. Et quæ Lactantius de imaginibus ſcripſit, ea Conſtantino inſcripſit.

In vno & ſolo Tertulliano, qui circa annum Domini 200. floruit, animaduerti, hiſtoriam de Paſtore vocante & quærente ouem erraticam, alicubi in calicibus ſacris depictam & inſculptam fuiſſe, diſputans enim in libro de Pudicitia. iuxta Montani dogma, parabolam Lucæ 15. non de Chriſtianis lapſis, ſed de Ethnicis nondum conuerſis intelligendam inquit: Procedant ipſæ picturæ calicum veſtrorum, ſi vel in illis perlucebit interpretatio pecudis illius, vtrumne Chriſtiano, an Ethnico peccatori, de reſtitutione collineet. hæc Tertull. ſed illa pictura non fuit ad cultum propoſita, & quàm iniqui cæteri illorum temporum ſcriptores imaginibus fuerint, iam oſtendemus.

Damaſcenus vero peculiaris Patronus cultus venerationis & adorationis imaginum, cum & Scripturæ teſtimoniis, & primitiuæ Eccleſiæ exemplis deſtituatur, vehementer contendit, cultum imaginum eſſe traditionem Apoſtolorum non ſcriptam. Hoc enim artificio conatur elabi, ne onus probationis in ſe recipere cogatur. Addit autem, Chriſtum ipſum eſſe authorem & approbatorem, cùm imaginum, tum cultus earum. Dum vero hoc probare conatur, manifeſtum prodit figmentum. Extat enim apud Euſebium in fine libri 1. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ narratio, eo titulo, quod ex Archiuis Reip. Edeſſenæ ſit deſumpta, de legatione & Epiſtola Abgari Regis ad Chriſtum, & Chriſti ad Abgarum. Iſti vero Euſebianæ narrationi Damaſcenus libro 4. cap. 17. addit, ſeu potius affingit hoc, quod Euſebius in publicis inſtrumentis non inuenit nec legit. Abgarum ſcilicet Edeſſenorum illum Regulum, miſiſſe pictorem (εἰκονογραφοῦντα) ad depingendam imaginem ſeu ſimulachrum Chriſti. Cùm vero pictor ille propter claritatem, quæ ex vultu illius reſplendebat, hoc præſtare non poſſet, Chriſtum ipſum veſtem diuino & viuifico vultui ſuo admouiſſe, & (ἐναπομάξαι) quaſi abſtergendo veſti imaginem ſuam impreſſiſſe, & Abgaro eam cupienti miſiſſe. Illud vero Damaſceni figmentum Nicephorus lib. 2. cap. 7. ad ipſam Euſebij narrationem aſſuit & affingit, & quidem cum fœnore. *Damaſceni & Nicephori fabula de Abgaro.* Addit enim præterea aliam fabulam: Perſarum etiam Regem pictorẽ miſiſſe, & per hunc, & Chriſti, & Matris eius depictam imaginem accepiſſe. His vero Nicephorus addit Euſebij clauſulam. Hæc ex Archiuis Edeſſenis ſunt deſumpta. Quod inſpicienti Euſebij hiſtoriam manifeſto apparet, eſſe crimen falſi. De ficta vero illa imagine, Nicephorus libro 17. cap. 6. ſcribit: *De imagine Chriſti.* Quod Iuſtiniani temporibus Edeſſeni in obſidione, rebus omnibus deſperatis, ad imaginem illam diuinitus acceptam, tanquam ad ſupremam ancoram, confugerint, & diuinam eius virtutem in liberatione experti ſint. Sed in Decretis diſt. 15. Gelaſius dicit, & idem repetit Iſidorus, totam illam narrationem de Abgaro eſſe apocrypham. *Narratio de Abgaro apocrypha.* Et tamen Pontificij non verentur fundamenta doctrinæ ſuæ ex apocryphis fabulis mutuari, & iis tantùm non triumphare. Similis authoritatis eſt altera fabula de Veronica, quæ ne vulgarium quidem ſcriptorum teſtimonia habet, niſi forſan Legendæ illius quam Viues dicit immerito auream vocari, cùm ſcripta ſit ab homine plumbei cordis, & ferrei oris. *Legenda aurea.*

Inter Athanaſij opera, fertur hiſtoria de imagine Chriſti, à Nicodemo olim facta, vſurpata vero à Gamaliele, Iacobo, Simeone, Zachæo, Epiſcopiſque Hieroſolymitanis, quæ ſub vaſtationem Hieroſolymæ in Syriam tranſlata fuerit, atque poſtea in oppido Berytho à Iudæis crucifixa & perfoſſa, emiſerit ſanguinem & aquam, quibus totam hydriam compleuerit, vnde multi ægroti peruncti ſanati fuerint. *De imagine crucifixi in Athanaſio ſuppoſitum.* Et hoc miraculo Iudæos conuerſos, cruorem etiam illũ ab Epiſcopi loco per Aſiam, Aphricam & Europam miſſum. Sed ſuppoſititium eſſe illud ſcriptum, & falſo Athanaſio tribui conſtat, id quod Nannius etiam Louanienſis, qui Athanaſij opera in Tomos digeſſit non diffitetur. Et quod fraudem manifeſtè detegit: Sigebertus ſcribit anno Domini 765. in Berytho Syriæ imaginem Chriſti in domo Iudæi, à Chriſtiano relictam, inuentam fuiſſe, & quæ præterea accidiſſe feruntur. Ipſa etiam Lombardica hiſtoria, Legenda 130. expreſſe dicit, illud quod de cruce Berythana narratur, contigiſſe A. D. 750. falſo igitur Athanaſio tribuitur.

Ieſuitæ ex Simone Metaphraſte, quem Lombardicis Legendis, quia illæ gratiã iam exuerunt, nouo titulo ſuccenturiarunt Pontificij, citant Lucam Euangeliſtam imaginem Matris Chriſti artificioſe delineaſſe, cui poſtea templum ædificatum ſcribit ſuo more Niceph. lib. 14. cap. 2. *Lucas imaginẽ Mariæ.* Et Alexium imaginem Chriſti ad Abgarum miſſam intuitum. Citant etiam ex ignoto & obſcuro ſcriptore Michaele Syngelo, Dionyſium Areopagitam illos corripuiſſe, qui imagines abrogare conabantur. Sed autores ſunt dubij, & narrationes pugnant contra veritatem hiſtoriæ primitiuæ Eccleſiæ. Inde ergo æſtimetur, qualis ſit Pontificiorum cauſa, quam non aliter ac per figmenta probare poſſunt.

Ita

Digitized by Google

Ita in Syluestri etiam Legenda ſcribitur, ipſum circumtuliſſe imagines Apoſtolorum: Damaſus etiam in Pontificali dicit, Conſtantinum in Baſilica Lateranenſi, vbi baptizatus erat, feciſſe fontē ſanctum, & in Labio fontis, agnum fundentem aquam, ad dexteram agni Saluatorem, in læua agni Baptiſtam cum titulo: Ecce agnus, &c. Sed eadem fide, qua fabula Baptiſmi Conſtantini ibi narratur, Platina ſcribit, Conſtantinum ſtatuas Chriſti & Apoſtolorum in templa collocaſſe, ſed tale nihil Euſebius habet, licet alij poſteriores hiſtorici alicubi eò inclinare videantur. De cruce Domini ab Helena inuenta in Ambroſij ſcriptis, de quorum tamen fide dubitatur, & apud alios authores multa leguntur, ſed Gelaſius Diſt.15. dicit, nouellas eſſe reuelationes, quæ iuxta Pauli ſententiam legendæ ſint cum iudicio: Omnia probate, quod bonum eſt tenete. Et tamen nec lignum crucis, nec clauos in templa propoſuerunt colenda & adoranda, ſed de vno clauo frænos Conſtantino fieri præcepit, alterum diademati ipſius intexuit, partem crucis Conſtantini ſtatuis inditam Socrates narrat. Alij addunt alia miracula. Sed Gelaſius dicit, nouellas eſſe reuelationes cum iudicio legendas. Et tamen de Helena Ambroſius dicit, Regem adorauit, non lignum crucis. Ex veris igitur & certis hiſtoriis non poteſt oſtendi imagines in primitiua Eccleſia ad cultum diuinum adhibitas, vel in oratoria receptas fuiſſe, per annos trecentos & amplius.

Conſtantini imagines.

Lignum crucis non adoratum.

HISTORICVS IMAGINVM Vſus in primitiua Eccleſia.

Hiſtorica imagines in primitiua Eccleſia.

RESTAT iam vt oſtendatur, non tamen ſimpliciter extra caſum cultum & adorationis, omnem etiam hiſtoricum imaginum vſum in primitiua Eccleſia reiectum fuiſſe. Extat enim hiſtoria apud Euſebium lib.7.cap.14. quæ multa huc pertinentia vtiliter monet: Mulierem ſcilicet illam, quam ſanguinis profluuio laborātem, à Saluatore curatam Euangeliſtæ tradunt, ex Ciuitate Cæſareæ Philippi oriundam fuiſſe, domūque illius ibi oſtendi, & admiranda quædam Seruatoris in eam beneficij quaſi trophæa ibi durare. Pro foribus enim domus illius æneam mulieris (ἐκτύπωμα) effigiem genibus flexis, & manibus inſtar ſupplicantis in anteriorem partem extenſis, ſuper editum lapidem collocatam. Huic è regione viri erectam (χάλκεον) imaginem ex eadem materia, diploide decenter amictam, & manum mulieri porrigentem. Ad cuius pedes, in ipſa baſi, peregrinam quandam herbæ ſpeciem enaſci, quam quidem, vbi ad ænei veſtitus fimbriam excreuerit, morbis cuiuſque generis medicandi facultatem habere (ἀλεξιφάρμακον τυγχάνειν.) Hanc ſtatuam effigiem Ieſu exprimere dicebant, quam ad noſtram vſque ætatem permanentem, ipſi ad eam ciuitatem profecti, oculis cernebamus, inquit Euſebius. Hiſtoricam fuiſſe hanc imaginem manifeſtum eſt. Ne verò exiſtimetur ex mandato, traditione, aut exemplo Chriſti, Apoſtolorum, & Eccleſiæ Apoſtolicæ hoc factum, & partem eſſe Religionis Chriſtianæ: Euſebius addit, eos qui ex Gentibus crediderant, & beneficio aliquo à Seruatore noſtro affecti fuerant, olim, vt veriſimile eſt, (ἀπαραλλάκτως οἷα σωτῆρας ἐθνικῇ συνηθείᾳ) gentili conſuetudine nihil immutata, ſed ſine diſcrimine per omnia ſimiliter, ſicut in Gentiliſmo aſſueti erant, tanquam ſeruatores, hoc eſt, qui aliquid beneficij & ſubſidij ipſis contuliſſent, ad hunc modum apud ſe honore afficere conſueuiſſe. Et addit Euſebius nihil mirum eſſe, nam & nos, inquit, Petri & Pauli Apoſtolorum, & ipſius etiam Chriſti imagines (διὰ χρωμάτων ἐν γραφαῖς σωζομένας) in picturis colorum varietate expreſſas & conſeruatas aſpeximus. His verbis Euſebius politicum & hiſtoricum imaginum vſum deſcribit: Illum verò in Apoſtolica & primitiua Eccleſia non fuiſſe reiectum & damnatum, hinc conſtat: In illis enim locis Apoſtoli docuerunt, & fuerunt ibi etiam poſtea Eccleſiæ, & tamen ſtatuam illam ab Hæmorrhouſa poſitam, nec reprehenderunt, nec deiecerunt, ſed tanquam hiſtoricum monumentum ſeu memoriale reliquerunt. Nec à Deo ſtatuam illam damnatam fuiſſe, herba illa ἀλεξιφάρμακος indicat. Euſebius etiam ſtatuam illam, & reliquas imagines Chriſti, & Apoſtolorum, in hiſtorico vſu nec reprehendit nec damnauit. Inde enim abſque dubio ſumptæ poſtea fuerunt deſcriptiones ſtaturæ, lineamentorum, & habitus Chriſti, & Apoſtolorum, quæ extant apud Nicephorum libro 1. capite 40. & libro 2. capite 37. Iulianus verò poſtea, ſicut ſcribit Sozomenus libro 5.cap.20. cum propoſitum ſibi haberet, omni contumeliarum genere Chriſti nomen afficere, ſtatuam illam Chriſti in Cæſarea Philippi deiecit, ſuamque eius loco poſuit, quæ fulmine mox tacta & combuſta fuit. Gentiles verò ſtatuam illam Chriſti, odio nominis Chriſti per plateas traxerunt, & contumeliis affectam comminuerunt.

Statua Chriſti Cæſarea.

Euſebius de origine imaginum.

Chriſti & Apoſtolorū imagines antiquæ.

Primitiua Eccleſia non damnauit hiſtoricum imaginum vſum.

Iulianus ſtatuam Chriſti deiecit.

Nec tamen vel Apoſtoli, vel primitiua Eccleſia, concurſus aut peregrinationes ad ſtatuam illam Religionis ergò inſtituerunt (Euſebius enim hiſtoriæ gratia eo profectus fuit) non circumgeſtarunt illam in ſupplicationibus, non cultum Chriſti apud eam inſtituerunt, non cereis & aliis anathematis eam honorarunt, non vel ipſam ſtatuam, vel Chriſtum in illa ſtatua, aut per illam ſtatuam, coluerunt & adorarunt. Imò non fuit illis temporibus, per annos trecētos, in oratoria Chriſtianorum ſtatua illa tranſlata. Quid enim ſub Iuliano factum ſit, poſtea annotabimus. Et ex iis, quæ Nicephorus lib.10.cap.30. ſcribit, certò intelligitur, nequaquam ad cultum vſurpatam fuiſſe ſtatuam illam in primitiua Eccleſia. Dicit enim temporis diuturnitatem obliuionem induxiſſe, cuiuſnam ea ſtatua formam referret, & cuius rei gratia ibi eſſet collocata. Quia enim ſub dio ſteterat, corpus fuiſſe mutatum, & imbres ex locis ſuperioribus limum ſecum trahentes, ſtatuę ipſi aggeſſiſſe, vt literæ non apparerent. Cùm verò herba illa inueſtigaretur, effoſſa terra literas rem ipſam indicantes apparuiſſe. Et deinceps herbam illam, ab eo tempore, neque eo ipſo, neque alio loco fuiſſe conſpectam.

Ad ſtatuam Chriſti nullus cultus inſtitutus.

Hæc igitur de hiſtorico vſu imaginum Chriſti & Sanctorum in primitiua Eccleſia, plana & manifeſta ſunt. Et eodem pertinet etiam, quod Auguſtinus ſcribit de conſenſu Euangelij libro 1. cap.10. Ethnicos finxiſſe, Chriſtum ſcripſiſſe aliquid ad Petrum & Paulum, & addit: Gentes ipſius figmenti occaſionem inde ſumpſiſſe, quod pluribus locis ſimul Petrum & Paulum cum Chriſto pictos viderant. Huc pertinet etiam pictura

Auguſtinus de imaginibus Chriſti, Petri & Pauli.

Digitized by Google

Tertulliani de paſtore quærente ouem perditam, calicibus inſculpta. Origenes etiam licet ſimulachra à religione Chriſtiana proſcribat, politicum tamen vſum imaginum non improbat. Nam in 13. cap. Matth. de ſimilitudinibus in imaginibus & ſtatuis diſputat, quando in cera, & quando in ligno effinguntur, quando eminentias, & quando colores exprimant, & hæc accommodat ad parabolas. Lactantius etiam ſimulachrorum inſectator acerrimus, tamen de politico ſeu hiſtorico vſu imaginum ita inquit, libro 5. cap. 3. Nego eſſe quenquam, qui non optet in primis id ſibi poſt mortem contingere, quod etiam Reges maximi concupiſcunt. Cur enim ſibi homines ſepulchra magnifica, cur ſtatuas, ſibi imagines comparant, niſi quod immortalitatem de memoria nominis ſperant? Athanaſius etiam & Baſilius à politicis Regum imaginibus ſimilitudinem mutuantur, quando de æqualitate gloriæ & maieſtatis Patris & Filij diſputant. Ambroſius etiam in Pſalmo 118. idem argumentum tractans ſcribit: Qui Imperatoris imaginem coronat, vtique illum honorat, cuius imaginem honorauit, & qui ſtatuam contempſerit Imperatoris, Imperatori vtique cuius ſtatuam conſpuerit, feciſſe videtur iniuriam. Sed nequaquam inde docuerunt, imagines Dei, vel pictas, vel fictas, eodem cultu & eadem adoratione, ſicut Deum ipſum, in Eccleſia proſequendas: hoc enim lege Dei expreſsè prohibetur, & in primitiua Eccleſia damnatum fuit, ſicut hactenus oſtendimus.

De politico imaginum vſu Origenes. — Lactantius. — Athanaſius. Baſilius. — Ambroſius.

Conſtantinus quoque poſt conuerſionem imaginem ſuam depingi curauit. Nam ſicut Euſebius de vita ipſius libro 4. ſcribit, in aureis nummis ita eam inſculpi curauit, vt panſis manibus inſtar precantis, cœlum contueri videretur. In ipſis verò regiis, per quaſdam ianuas, in tabellis, quæ ſummis veſtibulorum partibus affixæ erant, erecto ſtatu pingebatur, ſurſum in cœlum contemplans, & precantis forma manus ſurſum tollens. Nec iudicatus tunc fuit Conſtantinus peccare contra legem, Exod. 20. Et lege quidem cauit, ne ipſius effigies in idolorum templis poneretur. Non tamen eam in Chriſtianorum templis collocaſſe legitur. Sed ſtatua ipſius cum cruce Romæ, non autem in templis collocata aliquoties ſcribitur apud Nicephorum libro 17. capite 30. & 49. libro 8. capite 32. Suprà etiam diximus de Conſtantini imaginibus, poſt mortem ipſius ad memoriam factis.

Conſtantini imago.

Frequens ſanè apud omnes veteres Scriptores eſt mentio ſigni crucis: ſed videndum eſt quale fuerit ſignum. Non n. primis illis temporibus fuit imago ſeu effigies, hominis mēbris expanſis, cruci clauis affixi, ſed tempori Tertulliani & poſtea, Chriſtiani digitis in aere formabant figuram transuerſam quaſi crucis, & ita ſe ſignabant. Non erat autem ſignum ad cultum & adorationem propoſitum, non enim tunc aliquid ſubſiſtens erat, ſed tantùm erat profeſſio & commonefactio, quòd in Chriſtum crucifixum crederent, atque omnem in ipſo ſpem & fiduciam collocatam haberent. Sub Conſtantino verò cœpit ſignum crucis duobus lignis transuerſim coniunctis repræſentari vel tali forma pingi. Narrat enim Conſtantinus ſe, cùm ſollicitè cogitaret, an Gentilem idololatriam abiicere, & cultum Chriſti amplecti vellet, vidiſſe ſupra Solem in cœlo ſignum crucis, ex lucis ſplendore figuratum, additis quaſi literis, In hoc ſigno vince. Qua viſione Deus ipſum monuit de agnitione, inuocatione & cultu Chriſti crucifixi, ſicut Epiſcopi conuocati, ipſi apud Euſebium exponunt. Et Conſtantinus hac viſione motus, vexillum militare tali forma fieri curauit: Haſtile ſcilicet oblongum, auro obductum, quod cornu habuit transuerſum, ad formam crucis conſtructum. In faſtigio corona gemmis & auro circumtexta, in qua nota Seruatoris duabus primis literis nominis Chriſti inſcripta erat. In transuerſo autem cornu velamen quoddam appenſum adhæſit, gemmis reſplendeſcens. Sub velamine verò deorſum in oblongo haſtili, aurea Conſtantini & liberorum effigies, ad pectus vſque depicta, continebatur. Illud ſignum Conſtantinus non in templis ad cultum & adorationem propoſuit, ita enim ſimul & ſuam & ſuorum imaginem adorari voluiſſet, ſed pro militari ſigno vſus eo fuit, quod priuatim poſtea in Palatio aſſeruatum, ipſe Euſebio oſtendit. In ipſis etiam armis militum ſignum hoc inſculpi fecit, vt eſſet partim ſignum profeſſionis, partim vt milites ſenſim ita deduceret ad agnitionem, inuocationem, & cultum Chriſti crucifixi. Hoc exemplum alij etiam imitati ſunt. Alexandrinos enim ſcribit Ruffinus thoraces Serapis, quos in parietibus, in ingreſſibus & in feneſtris habuerant Gentiles, iam Chriſtianos factos abraſiſſe, & pro iis crucis dominicæ ſignum in iiſdem locis appinxiſſe.

Signũ Crucis non effigies crucifixi, ſed in aere formatur. — Quale ſignũ Crucis ſub Conſtantino. — Vexillum Conſtantini forma crucis. — Signum crucis Conſtantinus non in templis. — Alexandrini ſignum crucis.

Fuit autem tunc ſignum crucis tantùm figura transuerſa, non effigies hominis expanſi & crucifixi, nec ad adorationem propoſitum erat, nec Conſtantini tempore in templis fuiſſe vel hæc effigies, vel alia imago legitur. Apud Euſebium enim de vita Conſtantini lib. 3. & 4. extant prolixæ & accuratæ deſcriptiones, quomodo lapidibus, marmore, auro, argento, gemmis templa exornarunt, nulla vero imaginum fit mentio. Columnas & thecas duodecim in memoriam Apoſtolorum, non autem ſtatuas vel imagines ipſorum in templis poſuiſſe legitur. In medio foro apud fontes ſymbola boni paſtoris, & Danielem cum leonibus ære inciſum poſuiſſe, & in ipſo Palatij introitu ſignum crucis in tabula ex auro & gemmis confectum, affixiſſe legitur lib 3. ſed non in Eccleſias transtuliſſe. Statuam etiam ſuam cum ſigno crucis Romæ & Conſtantinopoli in plateis, non in Eccleſiis collocaſſe legitur. In Tripartita quidem hiſtoria & apud Nicephorum videntur loca quædam eo inclinare, quaſi Conſtantini tempore cœperint ſtatuæ quædam in templa collocari. Non admodum igitur hac de re pugnabo, ſed tamen Euſebij hiſtoria de Conſtantino, vt qui de re præſenti ſcripſit, certioris eſt autoritatis, poſteri enim ex rumoribus videntur quædam addidiſſe. Ita Sozomenus lib. 1. cap. 4. de cultu & adoratione ſigni crucis quædam addit. Sed Euſebius, qui ex ipſius Conſtantini narratione, ea quæ de ſigno crucis ſcribit, accepit, nihil tale habet. Et reliqui etiam Scriptores illorum temporum cultum & adorationem crucis negarunt. Arnobius certè, qui vixit anno Domini 330. lib. 8. contra gentes, calumniam illam refutans, quaſi Chriſtiani cruces colant, inquit: cruces nec colimus nec optamus. Vos plane qui ligneos Deos conſecratis, cruces ligneas, vt Deorum veſtrorum partes, forſitan

An Conſtantini tempore imagines in templis. — Sozomenus. Arnobius.

Digitized by Google

ſtan adoratis. Nam vexilla caſtrorum quid aliud ſunt, quàm inauratæ cruces, trophæa verò veſtra, non tantùm ſimplicis crucis faciem, verum & affixi hominis imitantur, &c. Cyrillus etiam libro 6. contra Iulianum negat, ſignum crucis à Chriſtianis & coli & adorari. Quando verò lignum crucis in templo poſitum, & quando crucifixi effigies acceſſerit, in ſequentibus annotabimus. Hactenus enim ex certis & veris hiſtoriis oſtendimus, in primitiua Eccleſia, vltra trecentos annos, imagines non fuiſſe ad cultum adhibitas, atque ideo, ne ad cultum transferrentur, non receptas in Oratoria ſeu templa. Quæ verò ex ſcriptoribus recentioribus, vel ex dubiis & ſuppoſititiis ſcriptis, quaſi antiquitus facta proferuntur, meritò non curamus.

HISTORICA OBSERVATIO, QVANDO *& quando imagines in templa recepta, & quis primum illustratum fuerit, quæque poſtea ædificata ſint.*

GEntium Idolis deſtructis, & pace Eccleſiis reddita ſub Conſtantino, & poſtea frequentior cœpit inter Chriſtianos vſus eſſe hiſtoricarum imaginum, ſicut de Miletio Antiocheno, qui in ſecunda Oecumenica Synodo mortuus fuerat, Nicephor. libro 12 capite 14. ſcribit: Tantum viri huius deſiderium in animis hominum relictum, vt illius formam & effigiem in parietibus & tabulis depingi, in poculis & in annulis exſculpi curarint, ſicut etiam Chryſoſtomus narrat. Cùm verò Panegyricæ ſolennitates de Martyrum paſſionibus magno ſtudio frequentarentur, templa quoque ſplendidè & magnifice exornarentur, cœpit in ipſis etiam templis vſus eſſe imaginum, non ſanè ad cultum & adorationem, ſed partim ad hiſtoricam commonefactionem, partim ornatus gratia. Et cœptum hoc fuit potiſſimum circa annum Domini 380. Et reliqui ſane patres iſtius ſeculi mutuantur quidem aliquando ſimilitudines à pictaris politicis. Et de Imperatorum quidem ſtatuis ac de aliis imaginibus, quæ in locis priuatis ſeu prophanis fuerunt aliquando mentionem faciunt. Sed imagines ſeu picturas in ipſis templis tunc fuiſſe, ex certis ac genuinis ipſorum ſcriptis oſtendi non poteſt, ſuppoſititia enim meritò repudiamus. Et de pictura in calice apud Tertullianum ſuprà diximus.

Apud Gregorium Nyſſenum verò, primum quod obſeruare potui, inter Græcos reperiuntur deſcriptiones picturarum in ipſis templis, vt oratione in Theodorum Martyrem, deſcribens memorias Martyrum, dicit ædem, vt Dei templum, ſtructuræ cùm amplitudine, tum pulchritudine, ſplendide exornatam, fabrum in animalium figuram ſignum formaſſe, & Latomum ad argenti leuitatem cruſtas lapideas expoliuiſſe. Et pictor etiam, inquit, artis ſuæ flores induxit, in imaginibus exprimens res Martyris præclare geſtas, labores, cruciatus, immanes Tyrannorum aſpectus, impetus, ardentem illam & flammas euomentem fornacem, beatiſſimum Athletæ finem, Chriſtique certamini præſidentis humanæ formæ effigiem. Hæc pictor, tanquam in libro loquente, artificioſe depingens, martyris certamina nobis expoſuit, & inſtar prati amœnum & floridum templum exornauit. Solet enim etiam pictura tacens in pariete loqui, maximéque prodeſſe, &c. Ex eodem Nyſſeno citatur etiam hæc ſententia de hiſtoria Abrahæ. Vidi ſæpius inſcriptionis imaginem & ſine lachrymis tranſire non potui, cùm tam efficaciter pictura ob oculos poneret hiſtoriam. Procumbit enim ante aram Iſaac, genibus innixus, circumductas ferens in tergo manus, Abraham verò à tergo pueri innixus pedum curuamine, ſiniſtra comam pueri apprehendit, ad ſe trahens, declinat autem faciem ad puerum, miſerabiliter illum intuens, dextram autem gladio obarmatam geſtat, quam etiam ad cædem dirigit. Iamque gladij acies ipſum corpus propemodum attigit, cùm illum diuina vox à facto deterret. Hæc Nyſſenus apud Græcos.

Apud Latinos verò de Pontio Paulino, qui poſt annum Domini 400. vixit, ſcribitur: Cùm populus, qui ad Natalem diui Felicis conueniebat, in templo epulari ſoleret Paulinum parietes templi picturis, ex veteri & nouo Teſtamento deſumptis, ornandos curaſſe, vt accumbentes ſpectandis illis occupati, temperantius conuiuium exigerent. Et Epiſt. 12. picturas & verſus, quibus duas Baſilicas, Nolanam & Fundanam, exornarat tranſmittit Seuero petenti verſus Paulini ſub imagine Martini, vbi de imagine Trinitatis hi extant verſus:

Pleno coruſcat Trinitas myſterio,
Stat Chriſtus agno: vox patris cœlo tonat,
Et per columbam Spiritus ſanctus fluit.

Et in Natali Felicis 9. ſcribit:

Nunc volo picturas fucatas agmine longo
Porticibus videas, &c.
Omnia námque tenet ſerie pictura fideli,
Quæ ſenior ſcripſit per quinque volumina Moſes.

Et Natali 10.

Mireminque ſacras veterum monumenta figuras,
Et tribus in ſpaciis duo teſtamenta legamus,

Prudentius etiam in paſſione Caſſianni Martyris narrat, ſe vidiſſe picturam Martyrij ipſius:

Erexi ad cœlum faciem, ſtetit obuia contra
Fucis colorum picta imago martyris.
Plagas mille gerens totos lacerata per artus,
Ruptam minutis præferens punctis cutem.
Innumeri circum pueri, miſerabile viſu,
Confoſſa paruis membra figebant ſtylis.
Aedituus conſultus ait: Quod proſpicis, hoſpes,
Non eſt inanis aut anilis fabula.
Hiſtoriam pictura refert, quæ tradita libris,
Veram vetuſti temporis monſtrat fidem, &c.

Idem in Hymno de beato Hippolyto, inquit:

Exemplar ſceleris partes habet illitus, in quo
Multicolor fucus digerit omne nefas.
Picta ſuper tumulum ſpecies liquidis viget vmbris,
Effigians tracti membra cruenta viri.
Docta manus virides imitando effingere dumos
Luſerat, & minio roſeolam ſaniem, &c.

Sozomenus lib. 3. cap. 20. ſcribit: Cùm Iulianus ſtatuam Chriſti ab Hæmorrhouſa poſitam, deieciſſet, & Gentiles eam in contumeliam Chriſti confregiſſent, Chriſtianos poſtea fragmenta illa collegiſſe, & in Eccleſia poſuiſſe, atque ibi ſuo e-

tiamnum tempore ſeruata illa fuiſſe ſcribit. Nicephorus vero ſuo more poſteriorum temporum ſuperſtitiones vetuſtis hiſtoriis aſſuens, dicit lib. 10. cap. 30. Chriſtianos ſtatuam illam in diaconico Eccleſiæ loco honoratiori poſuiſſe, & cultu conuenienti eam proſecutos fuiſſe.

Signum crucis in Templa. Poſtea etiam crucis ſignum in templa illarum fuiſſe ex Nili Epiſtola colligitur. Cùm enim Olympiodorus quæſiuiſſet, an decorum eſſet templum ornare imaginibus variorum animantium: Reſpondet, puerile & ſtultum hoc eſſe, ſed in loco ſacro crucem eſſe effigiandam, & parietes veteris ac noui Teſtamenti hiſtoriis opera docti pictoris replendos. *Quale ſignũ.* Fuit autem illis temporibus lignum tantùm tranſuerſum, in forma crucis compactum, quod Cyrillus etiam contra Iulianum li. 6. oſtendit. Quod enim lib. 2. cap. 3 de viſitatione infirmorum ſcribitur, de addita ſuper crucem hominis inibi patientis imagine, longè poſtea acceſſit. Libri enim illi non ſunt Auguſtini, ſed longè poſt Auguſtini ætatem conſcripti.

Contradictũ imaginibus. Vtilis verò & multa monens obſeruatio eſt, quòd illis ipſis temporibus, quando in ipſa etiam templa Chriſtianorum hiſtoricum imaginum vſum recipere & admittere cœptum fuit, non pauci eruditi & pij Epiſcopi partim contradixerint, metuentes ſecuturam adorationem picturarum, & magis probantes morem primitiuæ Eccleſiæ, quę religionem abſque ſimulachris habuit & exercuit, cultum verò & adorationem imaginum ſimpliciter omnes tunc damnarunt. Nota eſt Epiphanij hiſtoria, quòd in Palæſtina in vico Bethel, inuenerit velum pendens in foribus Eccleſiæ tinctum atque depictum, habens imaginem quaſi Chriſti, vel ſancti cuiuſdam. Narrat autem Epiphanius ipſe in Epiſtola ad Ioannem Patriarcham Hieroſolymitanum, hiſtoriam his verbis: Cùm hoc vidiſſem in Eccleſia Chriſti contra autoritatem ſcripturarum hominis pendere imaginem, ſcidi velum illud, & magis dedi conſilium cuſtodibus eiuſdem loci, vt pauperem mortuum eo obuoluerent. Illi verò contra murmurantes dixerunt. Si ſcindere voluerat, iuſtum erat, vt aliud daret velum. Quod cùm audiſſem, pollicitus ſum me daturum. Nunc autem miſi quod potui reperire, & precor, vt iubeas Preſbyteros eius loci ſuſcipere velum, quod à nobis miſſum eſt: & deinceps præcipere in Eccleſia Chriſti eiuſmodi vela, quæ contra religionem noſtram veniunt, non appendi. Decet enim honeſtatem tuam, hanc magis habere ſolicitudinem, vt ſcrupuloſitatem tollat, quæ indigna eſt Eccleſia Chriſti, & populis qui tibi crediti ſunt. Hæc Epiphanius in Epiſtola ſua, quam Hieronymus cum laude & commendatione Epiphanij in latinam linguam conuertit: vnde rectè intelligitur, illam Epiphanij ſententiam Hieronymo, & eius ſeculi Doctoribus, in latina Eccleſia non improbatam fuiſſe. Fertur & alia Epiphanij ſententia his verbis: Attendite vobis, vt ſeruetis traditiones, quas accepiſtis.

Eſtote ergo memores, ne in Eccleſiam imagines inferatis, neque in Sanctorum Cœmiteriis eas ſtatuatis: ſed perpetuò circumferte Deum in cordibus veſtris. Quin etiam, ne in domo communi tolerentur. Non enim fas eſt, Chriſtianum per oculos ſuſpenſum teneri, ſed per occupationem mentis.

Et contra Collyridianos Epiphanius inquit: Diabolus mortalem naturam in hominum oculis deificans, ſtatuas imagines humanas præferentes per artium varietatem expreſſit.

Et Eliberranum Concilium in Hiſpaniis tale fecit Decretum Can. 36. Placuit picturas in Eccleſia eſſe non debere, ne, quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur. Et Can. 34. Cereos per diem placuit in Cœmiteriis non incendi. *Elibertanus canon contra imagines.*

Auguſtinus de moribus Eccleſiæ, lib. 1. cap. 34. inquit: Nolite conſectari turbas imperitorum, qui in ipſa vera religione ſuperſtitioſi ſunt Noui multos eſſe ſepulchrorum & picturarum adoratores. Quos mores Eccleſia condemnat, & quotidie corrigere ſtudet. Idem de fide & ſymbolo, capite ſeptimo. Quod pater ſedere dicitur, non putandum eſt flexis poplitibus fieri. Tale enim ſimulachrum Deo nefas eſt Chriſtiano in Templo collocare, multò magis in corde nefarium eſt, vbi verè eſt Templum Dei. Et contra Adimantum Manichæum, capite decimotertio. Adimantus reprehendit zelum Dei, quo à cultu ſimulachrorum prohibemur. Vult ergo videri fauere ſe ſimulachris: Quod propterea faciunt, vt miſerrimæ & veſanæ ſuæ ſectæ etiam paganorum concilient beneuolentiam. *Auguſtinus contra imagines.*

Apud Cyrillum libro 6. Iulianus Chriſtianis hoc obiicit: Vos Ancylia, quæ Iupiter demiſit, non adoratis nec colitis, & interim lignum crucis adoratis: Imagines illius in fronte & ante domos pingentes. Cyrillus verò reſpondens non concedit aut fatetur, ſignum crucis à Chriſtianis coli & adorari: ſed hiſtoricum vſum imaginum eleganter deſcribit. Enumeratis enim beneficiis, quæ Chriſtus per crucem nobis præſtitit, addit: Hæc omnia nos recordari facit ſalutare lignum, & ſuadet vt cogitemus, quod vnus pro omnibus mortuus eſt, vt viuentes non ſibiipſis viuant, ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit. Et propterea, vt dixi, precioſi ligni crucem facimus in memoriam omnis boni & virtutis. Quoniam autem res iſta Iuliano vituperatione non carere videtur, dicat oro: Vis optimum accerſamus pictorem, cui dicamus: Animus nobis eſt, ô pictor, velle docere formoſos pueros, intemperantium damnum ipſis afferre: Volumúſque ſuadere mulieribus, quæ in domo ſunt, inhoneſtam vitam ipſis eſſe pernicioſam: ſed fortaſſe ſermo docere volentium iſtis non ſufficit, vt rectè & inculpatè viuere velint. Ponatur eis & ob oculos pictura quædam, adiuuans ſermones docentium. Pingaturne Iupiter cum Ganymede? &c. Et tandem concludit. Vis igitur vt lignum, quod nos ad recordationem omnis virtutis inducit, abiiciamus & relinquamus, pueriſque & mulierculis tua proponamus? *Cyrillus de hiſtorico vſu imaginum.*

Baſilius hiſtoricum quidem picturarum vſum in imaginibus politicis non damnat. Dicit enim in ſermone in 40. martyres. Quin etiam bellorum Trophæa & victorias, & hiſtorici Scriptores & Pictores demonſtrant: hi quidem oratione rem exornantes: hi verò in tabulis depingentes, multos ad virtutem & ciuilitatem excitarunt: Si quidem quæ hiſtoria oratione exprimit, hæc tacens pictura per imitationem oſtendit. Nec tamen Baſilius vel æquat vel præfert imagines Scripturæ. Eius enim ſententia eſt: Maxima eſt ad recti inueſtigationem meditatio Scripturarum *Baſilius de imaginibus.*

rarum

rarum diuino afflatu nobis datarum In his enim & rerum argumenta inueniuntur, & vitæ beatorum virorum præſcriptæ, veluti imagines quædam animatæ, ſecundum Deum politica imitatione operum exhibentur.

Ex Chryſoſtomo in 7. Synodo citatur ſententia de pictura repræſentãte hiſtoriam ſtragis Aſſyriacæ, Ieſ.37. Sed idem alibi inquit: Nos per ſcripta Sanctorum fruimur præſentia, non ſanè corporum ipſorum, ſed animarum imagines habentes. Nam quæ ipſis dicta ſunt, animarum illorum imagines ſunt. Amphilochij etiam, qui Iconij Epiſcopus fuit, hæc ſententia fertur: Nobis nõ Sanctorum corporales vultus in talibus coloribus effigiare curæ eſt: quoniam his opus non habemus, ſed politiæ virtutum illorum memores eſſe debemus. Aſterius etiam, qui picturam paſſionis B. Euphamiæ ſecum admiratione ſpectaſſe ſcribit, alibi ſumptuoſas picturas reprehendit, dicens: Ne pingas Chriſtum in veſtibus, ſed magis ſumptu illo & impenſis pauperibus ſubueni.

De aliis ſententiis, quæ Titulo Patrum illius ſeculi citantur, poſtea vbi ad 7. Synodum peruentum fuerit, dicemus. Nunc tantum hoc oſtendere volui, illo ipſo ſeculo, quando hiſtoricus imaginũ vſus à politicis ſtatuis & picturis in ipſas etiam Eccleſias à quibuſdam transferri cœpit, reliquos Patres, partim nouo huic ritui oppoſita primitiuæ Eccleſiæ traditione & conſuetudine, contradixiſſe partim, licet non damnarint hiſtoricum imaginum vſum, non tamen valde magnifeciſſe: Scripturæ verò nequaquam adæquaſſe, nedum prætuliſſe: cultum verò & adorationem imaginum ſimpliciter reprobaſſe & damnaſſe.

Poſtea verò tempora ſenſim cœperunt imagines in Eccleſia multiplicari, Cœperunt etiam ſtatuæ, tum Chriſti & Sanctorum, tum Imperatorum etiam, in templis collocari. Nyſſeni etiam tempore & aliquantò poſt, picturæ tantum erant. Vulgi verò ſuperſtitio ſubinde tentabat ad cultum & adorationem imaginibus & ſtatuis abuti, ſed reſtiterunt vigilantes Epiſcopi, & hiſtoricum vſum imaginum ita probarunt, quod ſimul cultum & adorationem earum prohibuerunt & damnarunt.

Gregorius Magnus enim circa annum Domini 400. ad Serenum Epiſcopum Maſſilienſem lib.7. Epiſtola 109. ſcribit his verbis: Peruenit ad nos, quod fraternitas veſtra quaſdam imaginum adoratores aſpiciens, eaſdem imagines confregit atque proiecit. Et quidem zelum vos habuiſſe, ne quid manu factum adorari poſſit, laudauimus, ſed frangere eaſdem imagines non debuiſſe iudicamus. Idcirca enim pictura in Eccleſiis adhibetur, vt hi, qui literas neſciunt, ſaltem in parietibus videndo legant, quæ legere in codicibus non valent. Tua igitur fraternitas & illas ſeruare, & ab earum adoratu prohibere debuit, quatenus & literarum neſcij haberent, vnde ſcientiam hiſtoriæ colligerent, & populus in picturæ adoratione minime peccaret. Eandem ſententiam prolixius repetit & explicat lib. 9. Epiſt. 9. ad eundem Serenum: Perlatum ad nos fuerat, quòd inconſiderato zelo ſuccenſus, Sanctorum imagines, ſub hac quaſi accuſatione, ne adorari debuiſſent, confregeris. Et quidem, quia eas adorari vetuiſſes, omnino laudauimus: fregiſſe verò reprehendimus. Aliud enim eſt picturam adorare, aliud per picturæ hiſtoriam, quid ſit adorandum, addiſcere. Nam quod legentibus Scriptura, hoc idiotis præſtat pictura. Frangi verò non debuit, quod non ad adorandum in Eccleſiis, ſed ad inſtruendas ſolummodo mentes fuit neſcientium collocatum. Et quia in locis venerabilibus Sanctorum depingi hiſtorias non ſine ratione vetuſtas admiſit, hortamur, vt eorum animos, quos à tua diſiunctos vnitate cognoſcis, reuocare feſtines. Conuocandi enim ſunt Eccleſiæ filij, eiſque Scripturæ teſtimoniis oſtendendum, quia omne manu factum adorare non liceat, quoniam ſcriptum eſt: Dominum DEVM tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Ac deinde ſubiungendum eſt, quia picturas imaginum, quæ ad ædificationem imperiti populi factæ fuerant, vt neſcientes literas, ipſam hiſtoriam attendentes, quid actum ſit diſcerent, quia tranſiiſſe in adorationem videras, idcirco commotus es, vt eas imagines frangi præciperes. Atque eis dicendum: Si hanc inſtructionem, ad quam imagines antiquitus factæ ſunt, habere vultis in Eccleſia, eas modis omnibus & fieri & haberi permitto. Atque indica, quòd non tibi ipſa viſio hiſtoriæ, quæ pictura teſte pandebatur, diſplicuerit: ſed illa adoratio, quæ picturis fuerat incompetenter exhibita. Et ſiquis imagines facere voluerit, minimè prohibe: adorare vero imagines omnibus modis deuita. Sed hoc ſolicitè admoneas, vt ex viſione rei geſtæ ardorem compunctionis percipiant, & in adoratione ſolius Trinitatis humiliter proſternantur.

Ex his Gregorij ſententiis manifeſtum eſt, adorationem imaginum prohibitam & damnatam tunc fuiſſe ab Epiſcopis, idque ex Scripturæ ſententia. Vulgus verò ægrè paſſum fuiſſe illam ſuperſtitionem ſibi eripi. Et hiſtoricum quidem imaginum vſum non malè deſcribit Gregorius, niſi quòd hoc conſiderandum eſt, ne exiſtimetur, doctis proponendam eſſe vocem ſacræ Scripturæ: Idiotis vero loco auditus verbi, ſtatuas eſſe proponendas. Apoſtoli enim barbaris etiam nationibus Euangelium annunciarunt, nõ per ſtatuas, ſed viua Euangelij voce. Et quicquid de inſtructione & commonefactione per picturas dicatur, nullo modo pictura verbo Dei, ſcripto, prædicato, lecto, audito & cogitato comparanda, omnium verò minime præferenda eſt. Quod enim Ieſuitæ & Andradius ex natura & ratione ſignorum philoſophantur, picturam magis & fortius mouere animum ad deuotionem, quàm vocem verbi diuini auditam & cogitatam, nullo modo admittendum eſt. Non enim ex Phyſica ſignorum ratione, ſed ex ordinatione & promiſſione Dei, hæc æſtimanda ſunt. Et non de ſtatuis, aut imaginibus: ſed de voce Euangelij lecta, prædicata & audita, habemus expreſſam ordinationem & promiſſionem Dei. 1. Corint. 1. Placuit Deo per ſtultam prædicationem ſaluos facere credentes. Rom. 15. ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationem Scripturarum ſpem habeamus. 2. Timoth. 3. ſacræ literæ poſſunt te inſtituere ad ſalutem per fidem. Scriptura enim vtilis eſt ad docendum, arguendum, corrigendum, erudiendum in Iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei ad omne bonum opus inſtructus. Pſalm. 119. Meditatio ſermonum tuo-

Vulgus de imaginibus.

Imagines an Scripturæ conferenda vel præferenda.

rum illuminat. Roman. 10. Fides ex auditu verbi Dei, Rom. 1. Euangelion eſt potentia Dei. 2. Cor. 3. eſt miniſterium Spiritus. Tales vero promiſſiones efficaciæ diuinæ de imaginibus & ſtatuis non habemus. Quando itaque hiſtoricus imaginum vſus admittitur, neceſſario taxanda eſt illa opinio, quæ imaginum vſum verbo Dei prædicato & audito vel confert vel præfert. Inde enim factum eſt, quod in Pontificiis Eccleſiis vox verbi diuini, quæ quidem intelligi à populo potuerit, fermè conticuerit, & vulgus ad mutas ſtatuas deductum fuerit, ea opinione, quod efficaciores ſtatuæ eſſent ad inſtructionem & ad excitandam deuotionem, quàm vox verbi diuini prędicata & audita. Diligenter vero notandum eſt, quod Gregorius dicit, vetuſtatem non præcepiſſe, ſed admiſiſſe hiſtorias Sanctorum in Eccleſiis depingi. Et quæ vetuſtas illud admiſerit, in præcedentibus oſtenſum eſt, ſcilicet non primitiuæ Eccleſiæ vetuſtas. Athanaſius enim & Euſebius illum prætextum paganorum, quod ſtatuæ eſſent quaſi literæ vulgi, diſerte reiecerunt & refutarunt.

Seminaria cultus imaginum tempore Gregorij.

Omnino tamen ætate Gregorij nimium imaginibus tribui, & ſeminaria ſecuturæ ſuperſtitionis ſpargi cœperunt, dum ante imagines proſtrati, Chriſtum ipſum adorare cœperunt. Gregorius enim lib. 7. Epiſt. 53. ad Secundinum, cui petenti miſerat imaginem Dei ſaluatoris, & S. Dei genitricis, atque Petri & Pauli inquit: illum toto corde & tota intentione diligis, cuius imaginem præ oculis habere deſideras. Nõ enim abs re facimus, ſi per viſibilia inuiſibilia demonſtramus. Sic ſponſam amans, ſi contigerit eam ad balneum ire, pręparat ſe vt viſione eius hilaris recedat. Scio quidem quod imaginem Saluatoris noſtri non ideo petis, vt quaſi Deum colas, ſed ob recordationem Filij Dei, in eius amore recaleſcas cuius te imaginem videre conſideras. Et nos quidem non quaſi ante diuinitatem ante illam proſternimur: ſed illum adoramus, quem per imaginem aut natum aut paſſum, ſed in Throno ſedentem recordamur. Et dum nobis ipſa pictura, quaſi Scriptura ad memoriam Filium Dei reducit, animum noſtrum, aut de reſurrectione lætificat, aut de paſſione demulcet &c.

Addenda vero eſt & hæc obſeruatio, quod poſtea, cùm adoratio imaginum recepta, & defenſio eius ſuſcepta eſſet, quia videbant illam à tota antiquitate per annos ſexcentos conſtanter reprobatam, finxerunt vetuſtam hæreſin eſſe, docere, quod Sanctorum imagines non ſint adorandæ. Ita Nicephorus libro 16. capite 28. deſcribens impietatem Xenaiæ, qui Petri Gnaphæi ſocius fuit, cui nondum baptizato Epiſcopatum mandarat, aſſerens, ſufficere ei pro Baptiſmo conſecrationem. Iſte, inquit, Xenaias primus (ô audacem animum & os impudens) vocem illam euomuit (οὐ δεῖν προσκυνεῖν) non debere adorari Chriſti & Sanctorum imagines. Vixit autem Xenaias iſte circa annum Domini 500. Sed Gregorius poſtea adhuc anno 600. adorationem imaginum expreſsè prohibet & damnat. Idem etiam antea Auguſtinus de totius Eccleſiæ ſententia fecerat, & Elibertana etiam Synodo publicè decretum factum fuerat contra adorationem imaginum, ſicut oſtendimus. Idem Deus ipſe longè ante legem tulerat: Non adorabis nec coles imagi-

Nicephori fama de adoratione imaginum.

nes. Vanum igitur & falſum eſt, quod Nicephorus ſcribit, hæreſin eſſe Xenaiæ, quaſi ille primus docuerit, Sanctorum imagines non eſſe adorandas.

Porro hiſtoricus imaginum vſus poſt Gregorium etiam Synodorum decretis comprobari & confirmari cœpit. Fit enim earum mentio in 6. vniuerſali Synodo, circa annum Domini 680. Et Pontificij quidem ſcriptores dicunt, concilium illud ſanxiſſe & mandaſſe cultum, venerationem & adorationem imaginum: Sed res longe aliter ſe habet. Ex Græco enim nono canone, illius Synodi canones prolati iam extant, & octogeſimum ſecundum de imaginibus Periomus Græcè allegat, cuius hæc eſt ſententia: In quibuſdam ſacrarum imaginum picturis agnus digito præcurſoris monſtratus exprimitur, qui in typum gratiæ receptus eſt, adumbrans verum nobis, per Legem nobis demonſtratum agnum, Chriſtum. Veteres igitur figuras & vmbras, & veritatis Symbola (προχαράγματα) & adumbrationes Eccleſiæ traditas retinentes, gratiam illis præponimus, & veritatem, vt legis complementum, ſuſcipimus. Vt igitur id, quod ſecundum legis vmbras perfectum fuerit in Chriſto, etiam (χρωματουργίαις) colorum picturis ſeu pictorum artibus, omnium oculis (ὑπογραφόμενον) ſubiiciatur aut præſcribatur: definimus illius agni Chriſti Dei noſtri, qui tollit peccatũ, picturam, (κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα) ſecundum humanum characterem in imaginibus in poſterum, pro veteri agno (ἀναστηλοῦσθαι) erigendam, per quam (τὸ τῆς ταπεινώσεως) ea quæ ad humiliationem Dei verbi pertinent (κατανοοῦντες) contemplamur, & (πρὸς μνήμην) ad memoriam ſeu recordationem conuerſationis eius in carne, & paſſionis mortiſque eius ſalutaris, ac quæ inde mundo facta eſt, redemptionis, (χειραγωγούμενοι) quaſi manu ducimur. Hęc verba canonis nihil dicunt de cultu & adoratione imaginum: ſed hiſtoricum vſum earum probant & declarant. Quia ſcilicet vetus Teſtamentum fuit tempus vmbrarum, iam ſub nouo Teſtamento non vmbras eſſe proponendas: ſed præter doctrinam ſignis ſeu picturis etiam oſtendendum figuras legis impletas eſſe in Chriſto. Ad hiſtoricam etiam contemplationem, ac memoriam, ſeu commonefactionem, operum Chriſti, imaginem ipſius ſpecie humana poſſe proponi indicant. Obſeruandum vero eſt, imaginem Chriſti crucifixi, hoc eſt, ſicut canon loquitur, figura ſeu ſpeciè humana repræſentantem humiliationem, paſſionem & mortem ipſius, iſtis primum temporibus circa annum Domini 690. cœpiſſe fieri, & in Eccleſia collocari: hactenus enim crucis tantùm ſignum vſitatum fuerat, ſicut ſuprà oſtendimus. Quod vero Canon ille nominat σεπτὰς εἰκόνας, quod quidam interpretari conantur, imagines cultu & adoratione proſequendas, hoc nequaquam inde probatur. Vocantur enim & ναοὶ σεπτοὶ, [illegible] σεπτοί: nec tamen vel templa vel Sacerdotes coli & adorari debere inde ſequitur: ſed quia erant loca prophana, erant etiam imagines politicæ, ad eorum differentiam, ſacra loca, & ſacræ imagines vocantur σεπταί. In Gratiano de conſecr. diſt. 3. ca. venerabilis citatur Canon ſub titulo ſextæ Synodi de venerandis & adorandis imaginibus ſed falſa eſt inſcriptio. Verba enim, quæ ibi citantur, non ſunt ſextæ Synodi,

Sexta Synodus circa imag. [illegible]

[illegible] quando.

Gratia[illegible] [illegible]

Synodi, ſed extant in ſeptima Pſeudoſynodo, Actione 6. Tomo 2.

INITIVM CVLTVS ET ADOrationis imaginum in Eccleſia.

Et hactenus quidem vſus imaginum in Eccleſia hiſtoricus fuit & tolerabilis: conſideretur autem, quomodo ad cultum & adorationem imaginum ſenſim facta fuerint inclinatio & progreſſio. Gregorius enim, ſicut oſtendimus, licet imagines adorari nolit, tamen ante imagines illum adorat, in cuius memoriam & recordationem per commonefactionem imaginis deducitur. Ita poſtea etiam ad imagines ipſum Deum vbique præſentem adorarunt, ſicut Blandus ſcribit: Hieroſolymis in recitatione paſſionis Chriſti, homines ad lignum crucis ipſum Chriſtum adoraſſe. Inde verò non multò poſt ipſarum imaginum cultus & adoratio ſubſecuta eſt: Vnde non diſſenſiones tantùm, ſed horribilia, & quidem cruenta certamina orta ſunt, quorum integram hiſtoriam perſequi non eſt noſtri inſtituti: ea verò tantùm, quæ ad illuſtrandam hanc de imaginibus controuerſiam facere videbuntur, excerpemus.

Sunt autem illorum certaminum hiſtoriæ non vbique bona fide deſcriptæ. Hoc quidem ſcribunt omnes, Philippicum Imperatorem circa annum Domini 713. iuſſiſſe abradi & deleri imagines Patrum, qui in 6. vniuerſali Synodo Monotheletas damnarunt. Alij dicunt, Conſtantinopoli in templo Sophiæ imagines omnium Patrum, qui ſex illis vniuerſalibus Synodis interfuerant, depictas fuiſſe, quas omnes Philippicus deleri iuſſerit. Cauſam verò non eodem modo omnes deſcribunt. Plerique narrant, Philippicum Monotheletarum hæreſi infectum, imagines Patrum ſextæ Synodi iuſſiſſe deleri, vt eſſet indicatio & teſtimonium, ſe decreta ſextæ Synodi improbare, & amplecti ſententiam Monotheletarum. Ac Romanos contra in ſignum profeſſionis, quod & ſextæ, & reliquarum generalium Synodorum doctrinam amplecterentur, curaſſe patrum imagines, qui in Conciliis illis interfuerant, in porticu S. Petri depingi. Sed hanc non eſſe veram cauſam, inde certiſſimè colligitur, quòd in Synodo Conſtantiniana, qua imagines damnatæ ſunt, approbantur omnium ſex vniuerſalium Synodorum decreta, & nominatim ſextæ Synodi decreta contra Monotheletas approbantur, & recipiuntur.

Vera autem cauſa illorum certaminum de imaginibus, ex Damaſceni ſcriptis, qui circa illa tempora vixit, & in Synodo Conſtantiniana tanquam Iconolatra, damnatus fuit, rectè colligi poteſt. Similiter etiam ex contrariis Romanorum circa illa tempora Pontificum decretis & Synodis. Damaſcenus igitur libro 4. capite 17. diſertè de aduerſariis ſuis dicit: exprobrant nobis, (προσκυνεῖν καὶ τιμᾶν) quod adoramus & veneramur Chriſti, Mariæ, & reliquorum Sanctorum imagines. Conſtantinus etiam Papa, Gregorius II. & XXXI. ſequentes, in ſuis Synodis & Epiſtolis, contra Græcos Imperatores decreuerunt, Imagines veneratione cultus & adorationis proſequendas. Græcorum etiam Synodi pugnantes contra imagines, aduerſarios ſuos, quos damnãt nominant εἰκονολάτρας. Et Zonaras apertiſſimè hoc tradit, dicit enim. Copronymus cum Epiſcopis in forum progreſſus coram omni populo venerabilium imaginum adorationem interdixerunt, idololatras appellantes eos, qui imaginibus cultum præſtarent. τὴν σεπτῶν εἰκόνων προσκύνησιν ἀπηγόρευσαν, εἰδωλολάτρας τοὺς ταύτας προσκυνοῦντας καλέσαντες. Et poſtea de Leone Iſaurico inquit, εἰδωλολατρείαν τὴν τῶν εἰκόνων ἀπεκάλει προσκύνησιν. Adorationem imaginum vocabat idololatriam. Et ad Germanum Patriarcham dicit Iſauricus, μὴ δεῖν τὰς εἰκόνας τιμᾶσθαι. non eſſe colendas imagines. De cultu igitur & adoratione imaginum potiſſimum tunc certamen fuit. Et hæc vera fuit cauſa illorum certaminum, vbi Græci quidem demolitione imaginum voluerunt adorationem earum abolere. Dixerunt enim, ſicut Stapulenſis etiam recitat, ſe illud facere tollendæ idololatriæ cauſa. Romani verò Pontifices non ex verbo Dei diſputarunt: ſed Excommunicatione ſua Græcos Imperatores Imperio deiecerunt. Ita Philippicum Imperio exuit Antonius, Antonium Theodoſius, qui imagines conatus fuit reſtituere, ſed vix vno anno regnauit.

Poſt hunc, Leo Iſauricus certamen contra imagines maiori vehementia inſtaurauit. Propoſito enim publico edicto mandauit, omnes imagines deiiciendas & confringendas. Ac ipſe Conſtantinopoli omnes ſtatuas ex templis congeſtas, in medio vrbis concremauit, picturas abraſit, & parietes dealbauit, contradicentes verò vel capite truncauit, vel alia parte corporis mutilauit. Ludimagiſtrum etiam cum diſcipulis ædibus incluſum combuſſit. Gregorius III. verò in Synodo Romana contrarium ſtatuit, Leonem damnat. Sed Leoni patri ſuccedens Conſtantinus filius, Romanæ Synodo opponit aliam, quam circa annum Domini 755. in vrbe Conſtantinopolitana, vel, vt alij volunt Epheſina conuocat. Atque ibi non tantum adorationem imaginum, ſed ipſas ſimpliciter imagines damnarunt, vt quas nullo modo, & in nullum vſum, etiam extra caſum cultus & adorationis, vel facere, vel habere liceat. Rationem habent præcipue hanc, cùm naturæ in Chriſto non poſſint ſeparari, & diuina nõ poſſit pingi, ideo etiam humanam eius effigiem non debere pingi, ne putetur alia eſſe perſona humanitatis quæ pingatur, alia diuinitatis quæ pingi non poſſit. Cúmque etiam corpus eius ineffabilis gloria iam ſit illuſtratum, ideo illud pingi non poſſe. Et Sanctorum animæ ac virtutes, quæ veræ ſunt ipſorum imagines, cum coloribus exprimi non poſſint, ideo Sanctorum etiam imagines non debere pingi. Acta huius Synodi, quam poſtea non Conſtantinopolitanam, ſed Conſtantianam vocari voluerunt, extant in Actione 6. ſecundi Niceni Concilij.

Et Romæ quidem Stephanus Tertius, contraria Synodo Conſtantinianam damnauit. In Græcia vero Conſtantinianæ Synodi decreta durarunt apud illos, qui inde εἰκονομάχοι vocabantur, donec Irene Leonis IIII. vxor, tutorio nomine, Conſtantini filij ſui in pupilli Imperium adminiſtrare cœpiſſet. Illa enim ſpe retinendi vel recuperandi in Occidente Imperij, quæſiuit reconciliationem cum Romanis Pontificibus, & anno Imperij ſui 6. conuocauit Synodum Conſtantinopolim, quæ per tumultum diſtri-

Progreſſio ad cultum imaginum.

Zonaras.

Leo Iſauricus contra imagines.

Gregorius Tertius.

Synodus Conſtantiniana ſimpliciter damnat imagines.

Stephanus Tertius.

Irene.

Digitized by Google

buta fuit. Altero anno cõuocauit Patres Nicæam, rebus omnib. ita inſtructis, vt nemo contradicere vel diſputare auderet. Scribit enim Albertus Pighius, Adrianum Pontificem Romanum ſcripſiſſe ad Græcos Imperatores ſe conſenſurum celebrando Concilio, non vt de controuerſia illa diſceptaretur, ſed vt ſimpliciter Pontificia de adorandis imaginibus ſententia reciperetur. In illa Synodo ex præſcripta Romani Pontificis ſententia pronunciatur & ſtatuitur: Sacras imagines nõ tantum haberi poſſe ad vſum hiſtoricum, ſed illas ex mandato diuino in Eccleſiis neceſſarias eſſe: imò venerandas, ſalutandas, oſculandas, colendas & adorandas, cereis etiam, ſuffitu, & ſimilibus honorandas. Factum hoc fuit circa annum Domini 788. Et intra dies admodum paucos, viginti ſcilicet, cùm ſine aduerſariis agerent, debellatum fuit. Inchoata enim fuit Synodus illa 24. Septembris, ſub octauum Calendas Octob. Et 3. Idus Octobris, hoc eſt, 13. Octobris promulgata fuit definitio Synodi. Mox vero Irene omnia rurſus templa imaginibus & ſtatuis compleuit. Et ſoceri ſui Conſtantini VI. corpus effoſſum publicè cremari iuſſit, ac cineres in mare diſpergi. Conſtantinus vero filius adultus factus, matri Imperium abrogat, & ſtatuas rurſus deiicit & exurit. Irene poſtea, non mater, ſed Medea, filio capto oculos eruit, & in ſqualenti carcere variis excruciatum malis occidit. Hi fuerunt fructus certaminum de imaginibus, ad quorum vel cogitationem primitiuæ Eccleſiæ Patres cohorruiſſent, ſi præuidere potuiſſent tam atrocia & cruenta fore certamina, de tali re, de qua quæ fuerit veteris Eccleſiæ ſententia, ſupra oſtenſum eſt.

Septima Synodus adorationem & cultum imaginũ ſtatuit.

Crudelitas Irenes.

DE SEPTIMA ICONOLA-*trica Synodo.*

EXtant autem acta ſeptimæ iſtius Synodi prolixè deſcripta, & quia propter multas cauſas vtile eſt noſſe & conſiderare, qua fide cauſa illa ibi tractata, & ex quibus fundamentis decreta illa, de cultu & adoratione imaginum, facta ſint, præcipua capita excerpemus, & in ea tanquam in tabella Lectori ſpectanda proponemus, vt inde æſtimari poſſit, quantum iſti Synodo autoritatis tribuendum ſit.

Primo igitur, quod attinet ad hiſtoricum vſum imaginum, quod ille non ſimpliciter ſit damnatus, quódque non ſimpliciter ſit prohibitum, extra caſum cultus & adorationis, imagines, vel ad vſum hiſtoricum, vel ornatus gratia, facere & habere, rectè dicunt, ipſam Scripturam interpretari Legem, Exod. 20. de imaginibus. Conſtat enim in ipſo tabernaculo, & in tẽplo Salomonis, hiſtoriæ, commonefactionis, ſignificationis, & ornatus gratia fuiſſe imagines, Exod. 25. Ebr. 6. Nu. 21. 3. Reg. 6. Et de medio Cherubim Deus ſolebat loqui, Num. 7. Cherub. vero habuiſſe faciem hominis conſtat. Ezech. 41. Et quæ in hanc ſententiam ex Patribus quibuſdam, vel de Scripturæ hiſtoriis, vel Martyrum paſſionibus, per picturas expreſſis & repræſentatis, proferuntur, culpari à candidè iudicantibus non debent, ſi intra hiſtoricas metas conſiſtant: vt quod Actione 4 Gregorius dicit: Vtinam fieri poſſet, vt & cœlum & terra, & aqua, omnia quoque animantia, & plantæ, & ſi quod aliud eſt, ſiue per colores, ſeu per picturas, aut voces, poſſet nos commonefacere de hiſtoria Chriſti & Sanctorum. Et Germanus inquit: Quæ quis antea legit vel audiuit, ſi iterum in pictura iſta repræſentari viderit, in memoriam ea, quæ antea audiuit & legit, reducit: Ignorantes vero, quando talia per picturas oculis obiecta viderint, arripiunt inde occaſionem inquirendi & perueſtigandi hiſtorias. Quod vero in Actione 4. quidam dicit, maiorem eſſe vim imaginum, quàm verbi Dei, falſum eſſe ſuprà oſtendimus.

De hiſtorico imaginum vſu.

Secundo neceſſariam diſtinctionem inter hiſtoricum imaginum vſum, & inter earum cultum & adorationem, confundunt. Atque ex teſtimoniis, ſi quæ adducunt de hiſtorico imaginum vſu, ſtatim vel apertè vel obliquè inferunt earum cultum & adorationem. Agnouiſſe hoc quidam videntur in illa Synodo: ſed reliquorum voces præualuerunt. Nam Actione 4. Conſtantinus Cypri Epiſcopus dicit, fuiſſe quidem imagines in tabernaculo: ſed ne ad idololatriam conuerterentur, Dominum dixiſſe: Non facies tibi ſimilitudinem aliquam, ne populus culturam illi exhibeat. Et Actio. 5. producitur ſcholion quoddam in Exodum: Etſi facimus hominum piorum ſimilitudines: non tamen illæ fiunt vt adorentur vt dij, ſed vt eas videntes, ad imitationem facinorum illorum prouocemur. Si vero ſimilitudines Chriſti facimus: ſane non propter ſimilitudinem adoramus: ſed quo mens per ea, quæ conſpexit, ſurſum volet.

Diſcrimen inter hiſtoricum vſum & adorationem.

Tertio, vbicunque in veterũ ſcriptis ad picturas ſeu imagines in genere alluditur, ipſi mox attexunt: Ergo in templis Chriſtianorum habendæ ſunt imagines: vt Athanaſius explicans doctrinam, quod filius Dei, aſſumpta natura humana, imaginem Dei in ea obliteratam & deletam, reſtituerit, vtitur, hac ſimilitudine: Sicut ea, quæ in tabulis picta ſunt, cùm figura per ſordes & ſitum deleta fuerit, neceſſarium eſt, vt denuo pingatur & reficiatur, modo talis ſit, vt adhuc renouari in eadem materia & tabula poſſit. Nam per eandem formam & materiam, in qua depingitur, non deſtruitur, ſed potius in id, quod ante fuit, reſtituitur. Hanc ſententiam Adrianus Papa Romanus adducit, probaturus, imagines in Chriſtianorum templis habendas, quod Athanaſius cùm ſimilitudinem illam in genere à picturis ſumeret, ne cogitauit quidem. Idem imagines in templis probare conatur ex illa Cyrilli ſententia: Fides depingit verbum quod in forma Dei exiſtit, quod ſimilitudine noſtra aſſumpta factum eſt homo. Et imaginum vſum nobis ſupplent parabolæ, ſubiicientes quaſi oculis, & manibus ea, quæ in nudo intellectu contemplationem obſcurè habent. Et Actio. 4. imagines in templis, Cyrilli autoritate, ita confirmare conantur, quia Cyrillus collationem veteris & noui Teſtamenti hac ſimilitudine explicans, inquit: Vmbra & figura Lex erat, imo velut quædam pictura, ad contemplationem videntium ipſa opera poſita. Vmbræ autem artificij in tabulis pingentium primæ, ſunt characteres, quibus ſi ſuperinducti fuerint colores, tunc ſane pulchritudo picturæ apparebit: Ita nouum Teſtamentum vmbras veteris abſoluit & conſummauit. Allegant & illam Cyrilli ſententiam, quæ celebrat deſcriptionem Moſis, Gen. 22. quod hiſtoriam illam de Abraha-

Quàm abſurdè allegent veterum ſententias.

Digitized by Google

Abrahamo quaſi in tabula depinxerit, nunc inſidentem aſino, aſſumpto ſimul & puero, nunc dimiſſo aſino onerantem lignis ipſum Iſaacum, aſſumendo gladium & ignem, rurſus adoleſcentem in lignis ligando, dextera ad immolandum puerum armata, &c. Hæc annotaui, vt Lector videat, quàm pueriles & ineptæ fuerint iſtius Synodi actiones, quòd ex huiuſmodi ſententiis voluerunt probare, patres docuiſſe, in templis Chriſtianorum habendas eſſe imagines.

Quartò, ex certis teſtimoniis veræ antiquitatis per annos trecentos, non poſſunt oſtendere, imagines in Chriſtianorum templis fuiſſe: contrarium enim ſuprà monſtrauimus. Sed quia Synodus iſta fingit eſſe traditionem Apoſtolicam, & conſuetudinem vetuſtiſſimam, inde vſque à Chriſti & Apoſtolorum tempore receptam, ad eius probationem, teſtimonia ſuppoſititia, fabulas & figmenta cogitur aſſumere: vt Actione 5. producitur fabula de imagine, quam Chriſtus ipſe fecerit, & Abgaro Regulo miſerit, cum & Gelaſius, & Iſidorus narrationem illam pronuncient apocryphum eſſe, ſicut ſuprà oſtendimus, Et tamen in Synodo illa Leo quidam Lector dicit, ſe petiiſſe Edeſſam, & ibi venerandam imaginem, non factam hominum manu, adorari & honorari à populo vidiſſe. Actione 4. ſub nomine Athanaſij Alexandrini citatur narratio de imagine Chriſti, à Iudæis crucifixa, quam Nicodemus manibus ſuis fecerit, & moriturus tradiderit Gamalieli, qui eam Iacobo reliquerit, à quo commendata fuerit Simeoni & Zachæo. Sed ſuprà oſtendimus, ſcriptum illud non eſſe Athanaſij, ſed ſuppoſititium: & Sigebertus oſtendit, fabulam multò recentiorem eſſe, quam forſan quidam nomine Athanaſius conſcripſit, & hoc prætextu Magno illi Athanaſio eam poſtea tribuerunt, vt ita ſpecie & authoritate aliqua ſimplicioribus eam venditarent. Actione 2. Adrianus Papa magno ſupercilio ſcribit, Conſtantinũ lepra infectum iuſſum fuiſſe in ſomnis à Petro & Paulo, vt à Sylueſtro Rom. Pontifice peteret Baptiſma, ita enim conſecuturum ipſum lepræ & omnium morborum ſanitatem. Et Conſtantinum interrogaſſe Sylueſtrum: quales eſſent Petrus & Paulus, cúmque is imagines Apoſtolorum, quas habebat, afferri iuſſiſſet, Conſtantinum ſtatim agnouiſſe vultus, quos per quietem viderat. Cúmque Romæ à Sylueſtro baptizatus eſſet, in memoriam eius beneficij columnas Eccleſiarum imaginibus Chriſti & Sanctorum ipſum exornaſſe. Sed totam illam narrationem de Baptiſmo Conſtantini fabuloſam & falſam eſſe, veteres Eccleſiaſticæ hiſtoriæ Scriptores omnes conuincunt. Andrianus dicit, Conſtãtinum ideo imagines Chriſti & Sanctorum in templis collocaſſe, vt ita Gentes à cultu Idolorum conuerteret: ſed ſuprà clariſſimè oſtendimus, primitiuam Eccleſiam ideo noluiſſe imagines in oratoria admittere, ne in illorum animis, qui ex gentibus conuertebantur, ſeminaria idololatriæ relinquerentur, & ne Chriſtiani facti, eo modo verum Deum colerent, quo idola coluerant, ad ſtatuas ſcilicet. Et ex veris certíſque hiſtoriis non poſſe oſtendi, quòd Conſtantinus imagines in templis poſuerit, ſuprà oſtendimus. Ex primitiuæ etiam Eccleſiæ hiſtoria, quam in præcedentibus deduximus, liquidò iudicari poteſt, ſuppoſititium & falſum eſſe, quod Actione prima, ſub nomine vetuſtiſſimi Theologi citatur, καὶ λόγος οὐδεὶς ὤν στέρει ἄγαλμα: nullam habendam eſſe rationem eius templi, quod non ornatum ſit imaginibus ſeu ſtatuis. Impudentiſſimum verò eſt, quod fingunt, in Synodo Apoſtolorum Antiochena decretum factum fuiſſe, vt loco idolorum imago Chriſti proponeretur, ad quam conuerſi ablegarentur. Ita enim allegant Decretum: Seruatos non debere amplius ad Idola aberrare: ſed certandum eſſe ante columnam Dei hominíſque Ieſu Chriſti Domini noſtri. Et de Apoſtolis quidem conſtat, quòd docuerint fugienda eſſe idola, 1. Ioann. 5. Quod verò loco idolorum materiales imagines Chriſti ſubſtituerint, ad quas conuerſos ablegarint, falſum eſt. Et ſententiam illam ex apocryphis ſcriptis, de actis Apoſtolorum, ſumptam eſſe non eſt dubium, quæ tamẽ potuit illam ſententiam habere: Non ad idola currendum eſſe, ſed ad Chriſtum, qui vt Deus & homo vnicum fundamentum, & vera columna ſit Eccleſiæ, & ſpectator ac remunerator certaminum, quæ fideles ſuſtinent. Sed quid, pie Lector, de tali Synodo iudicandum exiſtimas, quæ apocryphis, fabuloſis, ſuppoſititiis, & falſis nititur teſtimoniis & fundamentis?

Quinto, Iohannes quidam Monachus Actione 4. dicit: Neceſſarias eſſe imagines in Eccleſiis, ídque Adrianus Papa ex doctrina Scripturæ & ex mandato diuino probare conatur: ſed profectò pueriles, frigidæ, imò pudendæ ſunt probationes, nihil prorſus ad rem facientes, quæ vno verbo rectiſſimè appellari poſſunt, manifeſtæ ludificationes verbi Dei: non enim violenter tantùm, ſed ridiculè prorſus, dicta Scripturæ in peregrinum ſenſum detorquentur, non ſecus atque in paſquillis ioci gratia quidam ludere ſolent. Cúmque Synodorum authoritas ex fundamentis & teſtimoniis quibus nititur rectè æſtimetur, iudicet hinc Lector, quid ſeptimæ iſti Synodo tribuere, vel velit, vel debeat, vel poſſit. Adrianus igitur Papa Actione ſecunda ſcribit: Sicut Scriptura imagines in memoriam venerationis habet: ſic & nos eas habeamus. Audi verò teſtimonia. Quia, inquit, factor noſter Deus iuxta propriam imaginem & ſimilitudinem hominem de luto terræ finxit & illuminauit. Præterea primus homo cuncta animantia propriis nominibus vocauit. Abel ex primitiis ouilis ſui Deo dona obtulit. Noe altare Domino conſtruxit. Similiter & Abraham: Iacob etiam lapidem erexit. Item: Quare non nos quoque ſpecioſitatem domus Dei diuerſis coloribus & picturis exornabimus, cùm ſcriptum ſit, Confeſſio & pulchritudo coram eo. Item: Domine, dilexi decorem domus tuæ, faciem tuam Domine requiram. Item Actione 4. Si vetus Scriptura habuit Cherubim obumbrantia propitiatorium, & nos quoque imagines Chriſti, Mariæ, & Sanctorum habebimus obumbrantes altaria, quia ex veteri Scriptura, noua aſſumpſit Cherubim gloriæ. Nam Ebræorum 9. in nouo Teſtamento citatur hiſtoria Cherubim gloriæ. Egregiam mehercle probationem! Item ſcriptum eſt, Sicut audiuimus ita vidimus. Et Domine, in ciuitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges. Et in Cantico: Oſtende mihi faciem tuam, & auditam fac mihi vocem tuam. Nemo accendit

Quàm ineptè allegetur ſcriptura in iſta Synodo.

Lucernam, & ponit ſub modio. Item: Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui. Ergo imagines in altari collocandæ, & accenſis cereis colendæ ſunt. Item ſanctis qui ſunt in terra, inquit Pſalmus, ſed Sācti ſunt in cœlo, ergo imagines eorum debent eſſe in terra, &c. Certè ſi Paſquillus aliquis voluiſſet Pontificiorum doctrinam de imaginibus falsè exagitare, & irridendam proponere, non potuiſſet magis ridiculè Scripturam allegare. Et tamen Pontificios non pudet ad Synodi iſtius autoritatem, tanquam ſacroſanctam, confugere.

Sextò, in Actionibus iſtius Synodi eſt & hoc obſeruandum, quod aliquoties ipſi, qui interfuerunt, fatentur: Saracenos quorum Religio, vt nunc Turcarum, ſine ſimulachris fuit, alieniores à Chriſtianorum Religione factos, propter cultum & adorationem imaginum. Et Actione 4. fatentur, Iudæos abſterritos, ne fidem Chriſti amplecterentur, quia videbant Chriſtianos contra legem, Exod. 20. imagines adorare & colere. Quòd enim Synodus prætendit, legem Dei tantùm prohibere, ne vel falſorum Deorum, vel eorum, quæ nihil ſunt, ſimulachra adorentur: manifeſte contra textum Legis pugnat, quæ diſerte dicit, ne ſimilitudines eorum, quæ ſunt, ſiue in cœlo, ſiue in terra, ſiue ſub terra, adorentur & colantur. Extat in actis iſtius Synodi Act. 5. diſputatio Gentilis, qui affirmat, cultum idolorum apud Gentes confirmari ex adoratione & cultu imaginum, ſicut tūc inter Chriſtianos exercebatur. Nam & nos, inquit Gentilis, non ipſas ſtatuas adoramus: ſed vt per cultum noſtrum incorporeæ virtutes ad nos perueniant. Cúmque diceret Gentilis: ſicut vos Chriſtiani Angelos, qui incorporei ſunt, pingitis & adoratis: ita & nos Deos noſtros pingimus. Reſpondet quidam, qui vult videri catholicus, Angelos ſua natura non omnino eſſe incorporeos & inuiſibiles, verùm tenui corpore præditos & aereo ac ſæpius in proprio corpore viſos. Porrò, quod Actione prima dicunt, Marcionitas, Manichæos, & alios, qui finxerunt, Chriſtum non verum corpus humanum, ſed Phantaſiam eius aſſumpſiſſe, ideo imagines corporis Chriſti reſpuiſſe. Et idem feciſſe etiam alios hæreticos, qui humanam naturam in perſona Chriſti in diuinitatem mutatam fingebant. Aliquid habet coloris, & ſi quis ea opinione imagines reſpueret, is propter impiam de humana Chriſti natura opinionem merito damnaretur. Sed cùm iſtorum hæreticorum controuerſiæ & certamina, diligenter apud veteres deſcripta extent, nihil tale de imaginibus ipſis tribuitur, imò Manichæos ſimulachris æquiores fuiſſe, ſuprà ex Auguſtino contra Adimantum cap. 13. oſtendimus, Act. 5. citatur fabula illa, quam etiam Nicephorus habet, Xenaiæ hæreſin fuiſſe: imagines Sanctorum non eſſe adorandas: Cùm Gregorius Magnus idem tanquam catholicam Eccleſiæ Chriſti doctrinam defendat, ſicut ſuprà oſtendimus. Philoxeni autem illius ſententia ita recitatur Actio. 5. Chriſto non dandum eſſe honorem, nec laudem dicendam in pictura hominum arte elaborata. Eſſe autem illi ſolummodo acceptam adorationem ſpiritu & veritate.

Saraceni.
Iudæi.
Pagani.
Marcionita. Manichæi. Eutychiani.
Xenaias.

Quod vero in fine 5. Actionis extat, & à Zonara etiam deſcribitur: perfidum quendam Iudæum perſuaſiſſe cuidam Arabum Tyranno, & poſtea etiam Leoni Iſaurico, vt imagines in Chriſtianorum templis delerent, & hanc eſſe originē Iconoclaſtarum, ita narratur, vt fabulæ non ſit abſimile. Et ob prohibendam adorationem imaginum, confractionem eorum primum cœpiſſe, idque ante Leonem Iſauricum antea oſtendimus. Quod ſi Iudæi, Samaritæ, Saraceni, odio Chriſti, & in eius contumeliam, imagines ipſius confringunt & conſpuunt, merito damnantur, ſicut Nabuchodonozor, ob impiè tractata vaſa templi, arcam & Cherubim, diuinitus punitus eſſe, à Chryſoſtomo non male dicitur, quia odio Dei, & in eius contumeliam hoc fecit.

Origo Iconoclaſtarum.

Et hæc, quæ hactenus dicta ſunt, pertinent ad hiſtoricum imaginum vſum, qui licet per ſe, ſi intra hiſtoricas metas cōtineatur, culpari & damnari non poſſit, ſicut ſuprà oſtenſum eſt. Hæc tamen capita ex Actis annotare volui, vt Lector conſideret, quàm indoctæ, ineptæ, & vanæ fuerint Synodi illius Actiones, quomodo commentitiis peregrinis, & ſuppoſititiis fundamentis, ea etiam quæ per ſe vera ſunt, ita ſuperſtruant, vt ſuperſtitiones ſuas admiſcere poſſint, vt hinc Lector ſtatuat, quantum fidei & autoritatis in altero capite, quod principale eſt, de cultu ſcilicet & adoratione imaginum, Synodo iſti tribuendum ſit.

Septimo, principale caput eſt, quod in Synodo iſta contra manifeſtam Scripturæ ſententiam, & contra totius antiquitatis conſentientia teſtimonia, decretum eſt, ſacras imagines honorandas, venerandas, ſalutandas, amplectendas, oſculandas, colendas, & adorandas eſſe. Et quidem apparet, pias aures etiam tunc ab ipſis vocabulis abhorruiſſe. Ideo quidam vocabula mitigare ſtuduerunt, vt Actione 3. Conſtantinus Cypri Epiſcopus dicit: Suſcipio venerandas imagines, adorationem autem, quæ fit ſecundum λατρείαν, tantummodo ſuperſubſtantiali & viuificæ Trinitati conſeruo: Leontius etiam Actione quarta & Adrianus Actione 2. rē ipſam mitigare ſtudent, cùm inquiunt: Sicut ex conſideratione creaturarum moueor, vt Deum ipſum creatorem ſolùm adorem & colam: ita in pictura contemplans martyrum certamina & victorias excitor, vt Deum Martyrum glorificem, virtutes martyrum prædicem, & ad imitationem me præparem. Et Actione 7. dicunt, veram latriam ſoli diuinæ naturæ competere. Eſſe autem aliam honorariam adorationem, ſicut Iacob adorauit Eſau, Geneſ. 33. Abraham filios Chet, Geneſ. 23. Iacob Pharaonem Gen. 47. David Samuelem, 1. Reg. 10. Quando itaque dicitur imagines adorandas, non intelligi cultū latriæ: ſed adorare idem valere, quod ſalutare, amplecti & amare, ſicut Phariſæi ſcribuntur amaſſe ſalutationes in foro, Matth. 23. Et Paulus ſalutauit presbyteros ingreſſus ad illos, Actor. 21. Volunt igitur quidam vocabulo adorationis in Actis illius Synodi nihil aliud intelligi, quàm exhibitionem honoris ſeu reuerentiæ, quæ fit externo aliquo geſtu, vel inclinatione capitis, vel genuflexione vel amplexu, oſculo, & huiuſmodi.

Adoratio imaginum in iſta Synodo.
Quomodo luſerint vocabulo adorationis.

Poſſem autem opponere religioſam pietatem veræ & eruditæ antiquitatis ſubtilitatem illam ignoraſſe. Grauiſſimis enim ſine dubio de cauſis ſimpliciter prohibuit adorationem imaginum, ſicut

Digitized by Google

An imagines aliquo modo adorandæ.

ſicut & Gregorius Magnus docuit, imagines nullo modo adorandas, ſed adorationem modis omnibus deuitandam. Et lex Dei ſimpliciter dicit: Non adorabis nec coles ea. Poſſem etiam opponere, ingentem eſſe diſſimilitudinem, quando hominibus rationalibus exhibetur ciuilis & externa reuerentia, vel ratione officij, vel coniunctionis, vel amoris, vel quia ab illis aliquid petimus, ſperamus, aut tenemus. Talis enim reuerentia in Scriptura veteris Teſtamẽti, aliquando vocatur adoratio, & eius extant exempla in Scriptura. Verùm inanimatis ſtatuis ſeu imaginibus hoc exhibere non eſt idem, & eius nullum extat in Scriptura vel mandatum vel exemplum. Imò lex Dei, quia vtrunque prohibet, & adorationem & cultum imaginum, altero interiorem cultum ſpiritus, altero externam honorariam adorationem imaginum prohibet.

Sed ne exiſtimetur lis & certamen de vocabulis tantùm eſſe, videamus quid & quantum ſeptima iſta Synodus re ipſa ſuis venerationibus, ſalutationibus, cultibus & adorationibus, tribuat imaginibus: Inde enim manifeſtum erit, fucum tantùm eſſe diſputationum de vocabulis. Et Scholaſtici poſtea, ſicut rem ipſam, ita etiam vocabulum Adorationis propriè ſic dictæ, imaginibus Chriſti tribuerunt, ſicut infrà oſtendemus.

Quomodo Synodus iſta velit imagines adorari.

Theodoſius igitur quidam Actione prima, in ſua confeſſione inquit: Saluto & veneror Mariæ imaginem, cuius etiam auxilium, protectionem & interceſſionem, nocte diéque, vt peccatori mihi ſubueniat, inuoco, vt quæ eam poteſtatem habet à Chriſto. Sanctorum etiam imagines veneror, non vt Deos, ſed mentis meæ affectum & deſiderium, quo in illos affectus ſum, hoc modo indicans, ex toto animo omnes obteſtor, vt ad Deum pro me intercedant, quò in oculis eius miſericordiam in die iudicij conſequar.

Inuocatur auxilium.

Actione 2. ſub nomine Baſilij citatur ſuppoſititia hęc ſententia: Deiparam virginem, Sanctos Prophetas, Apoſtolos, & Martyres ſuſcipio, qui pro me apud Deum ſupplicant, quo per iſtorum mediationem propitius mihi ſit Deus, & remiſſionem peccatorum mihi gratis largiatur, quam ob cauſam & hiſtorias imaginum illorum honoro, & palàm adoro. Audis Synodum iſtam docere, imagines ita, & propter hanc cauſam adorandas, vt per Sanctorum, quorum ſunt imagines, mediationem, Deus nobis ſit propitius, & peccatorum remiſſionem largiatur: quę certè adoratio ſoli Chriſto debetur. Ibidem Sraurátius dicit: Venerabiles imagines honoro, quę ſunt velut arrhabo ſalutis meæ. Et Adriani Epiſtola dicit: Iſraelitæ per inſpectionem ænei ſerpentis à peſte ſeruati ſunt. Nos verò Chriſti & Sanctorum imagines contemplantes & venerantes, abſit vt dubitemus nos ſeruari.

Mediatio.

Propitiatio.

Seruamur per imagines.

Actione 4. narratur miraculum, quòd S. Anaſtaſius apparuerit mulieri paralyticæ, & dixerit: deſcende ad Tetrapylum, ſanctique Anaſtaſij interceſſionem apud Deum poſce, quæ ad templum illud delata, cùm ſancti imaginem conſpiceretur, dixit: Hic eſt, qui in ſomnis mihi apparuit. Et in tertam ſe proſternens, & Martyrem flebilibus orationibus placans, ſana ſurrexit. Et alius quidam addit, mulierculam obſeſſam, Romæ ad imaginem S. Anaſtaſij ſanatam.

Sanationes ad imagines.

Allegatur ibi & formula iurandi in confirmationem dictorum, poſitis manibus ſuper imagines Chriſti, & Mariæ. Atqui Scriptura ita ſit, cultum ſoli Deo debitum eſſe, per nomen ipſius iurare.

Iuratur ad imagines.

Leontius ibidem dicit: Quando imaginem Chriſti habeo, per eam Chriſtum ipſum me tenere & adorare videor.

Ex Sophronio citatur tale miraculum: Ingreſſi templum, vidimus picturam, repræſentantem in medio imaginem Chriſti, Mariam à ſiniſtris, à dextris autem Baptiſtam. Prętereà cœtus Sanctorum, qui ante imaginem procidebant & intercedebant. Chriſtus verò commiſeratus annuit & ante imaginem inquit: illi date. Et ſancti ad me aiunt: Ecce gratiam Deus tibi dedit. Et alius quidam Epiſcopus ſubiicit: hæc imago adhuc hodie Alexandriæ exiſtit, & omnes morbos curat.

Imagines loquuntur.

Aliud ibi recitatur, quòd Dæmon, cum cuidam valde moleſtus eſſet, dixerit, imaginem iſtam, Mariæ ſcilicet geſtantis Chriſtum, ſi nobiſcum luctari, caue ne amplius adores: Abbatem verò Theodorum dixiſſe: Potius omnia Lupanaria intranda eſſe, quàm intermittendam adorationem illius imaginis. Ita enim in Caroli Magni libro, ſententia illa Synodi citatur.

Dæmonum teſtimonium.

Lupanaria.

Alius quidam vxori ægrotanti dixit: ſi domi eſſem, poſſem cerea Sanctorum meorum Coſmæ & Damiani imagine omnes dolores tuos auferre. In ſomnis ſancti illi apparuerunt mulierculæ, quæ expergefacta rogauit virum de forma illorum Sanctorum. Vir verò recordatus, quòd ſoleret peregrè imaginem illam ſecum ferre, oſtendit eam vxori, quæ cùm vidiſſet, adorauit.

Imago Coſmæ & Damiani.

Manzon quidam dicit: Ego in morbo iuſſi, vt inferrent ad me Chriſti imaginem, quam cùm vidiſſem, dixiſſémque: Domine, qui das Sanctis gratiam, reſpice me, impoſui eam loco dolenti, & morbus repulſus eſt. Item muliercula ægrotans, cùm præ torminibus ingredi non poſſet, repſit ad illum locum, vbi in parietibus effigies Coſmæ & Damiani depictæ erant. Et quia fide pro ſcipione vtebatur, confeſtim ſanitati Sanctorum interceſſione reſtituta eſt.

Imago imponitur loco affecto.

Fides in imagines.

Ioannes quidam dicit: ſi quis imaginem Chriſti aſpiciens & adorans dixerit, aut ei inſcripſerit: Hic eſt Chriſtus; non peccat. Item dicunt Romæ in omnium officinarum veſtibus exiguas Simeonis imagines collocaſſe, cuſtodiam quandam & ſecuritatem rebus ſuis illinc promittentes. Et Hæmorrhouſa quædam inſpecta tantummodò Simeonis imagine, dum is adhuc in viuis eſſet, ſanata ibi dicitur. Maria Aegyptiaca imaginem Deiparæ virginis ita alloquitur: O virgo Domina, auxiliare mihi, quæ neminem habeo, qui mihi ſuppetias ferat.

De imagine, hic eſt Chriſtus.

Imagines in officinis.

Alloquitur imagines.

Plura alia ſimilia ſub titulo miraculorum ibi recitantur, quomodo pictæ imagines inuocantibus diſtillàrint guttas roris & vnguentorum, quibus morbi ſanati, & quomodo imagines læſæ, vltæ fuerint contemptores ſuos.

Miracula.

Actione 5. muliercula quædam fodiens puteum, cùm aquam non inueniret, vidit in ſomnis quendam ad ſe dicentem: Mitte vt ſimulachrum Abbæ Theodoſij afferatur, & Deus tibi dabit aquam. Cumque imago eſſet allata, dimiſerunt eam in puteum, & confeſtim aqua ſcaturiit.

Imago in puteum.

Abbas quidam habebat in ſpelunca imaginem

NNn

Digitized by Google

Mariæ, habentem in vlnis Chriſtum. Quando verò abiturus erat ad loca ſancta, candelam parabat, eamque pro more ſuo accendebat. Cùm verò accinctus ad iter, preces funderet, dicebat ad Dominam, totus in imaginem eius intentus: Sancta Domina Deipara, quia longum mihi reſtat iter, candelam tuam cura, eamque inextinctam ſerua. Nam ego tuo fretus præſidio, longum iter ingredior. Et hæc cùm ad imaginem dixiſſet, abiit. Reuerſus autem poſt Menſes quinque aut ſex, candelam tamen ſemper ardentem, nec vnquam extinctam inuenit.

Imago ſeruat candelas.

Hæc ſummatim excerpta, annotare hoc loco volui, vt Lector videat, quales opiniones, & quos cultus imaginum, Tridentinum decretũ ſtabilire, & Eccleſiis rurſus obtrudere conetur, quando ad ſeptimam hanc Synodum ſe refert. Studioſè enim craſſas ſuperſtitiones, cultus, inuocationis, & adorationis imaginum, in decreto ſuo non recenſent Tridentini: ſed quia tamen retineri illas volunt, præcipiunt talem venerationem imaginum, ſicut in ſeptima Synodo definita eſt. Et verbi ſanè gratia, de ſuperſtitionibus, ſi quæ irrepſerunt, abrogandis concionantur: ſed quæ poſſent eſſe craſſiores ſuperſtitiones, quàm quas hactenus ex actis ſeptimæ Synodi annotauimus? Illas verò Tridentini iudicant non ſuperſtitiones, ſed magnam pietatem eſſe. Quomodo verò aduerſa quaſi fronte pugnent cum doctrina verbi Dei, de vero cultu, inuocatione, & adoratione Dei, in locis præcedentibus oſtenſum eſt.

Tridentini decreti artificium.

Octauò, fundamenta etiam, teſtimonia & probationes, quibus talem cultum & adorationem imaginum ſeptima iſta Synodus confirmare conatur, Lectori tanquam in tabella ſpectanda, cõſideranda, & diiudicanda proponemus. Vtque rectius de illis iudicari poſſit, redigemus ea ad certa aliquot capita. Primò enim ex Scriptura probare conantur adorationem imaginum. Secundò ex traditionibus. Tertiò ex patrum teſtimoniis. Quartò ex miraculis. Quintò, quòd contrarium aſſerere ſit vetus hæreſis. Sextò à ſimilitudine venerationis imaginum politicarum. Vident igitur, ſibi obſtare clariſſimam Scripturæ ſententiam, quòd ſolus Deus ſit adorãdus, quodque adorationem imaginum Scriptura expreſſè prohibeat. Ideo teſtimonia illa ita eludere conantur. Quòd Scriptura, vbi dicit, Dominum Deum adorabis, & illum ſolum coles, excluſiuam particulam addiderit, latriæ non autem adorationi: ſed illam illuſionem Angelus, Apoc. 19. ignorauit, qui ſe ideo à Iohanne adorari vetat, quia ſcriptum ſit: Deum adora. Ignorauit illam tota antiquitas, ex cuius ſententia Hieronymus dicit: Nos nec Angelos, nec Sanctos, nec Martyres, nec ipſorum reliquias, nec vllam creaturam: ſed ſolum Deum adoramus. Et Gregorius Magnus, probibens adorationem imaginum, hoc ipſo dicto vtitur, quia ſcriptũ ſit, Dominum Deum tuum adorabis, & illum ſolum coles. Athanaſius inde probat Chriſtum eſſe Deum, quia iubetur adorari. Non autem loquimur de ciuili, politica, ſeu mundana adoratione, ſeu reuerentia, de qua ſuprà exempla quædam Scripturę citata ſunt: ſed de adoratione religioſa, quæ in exercitiis fidei & pietatis vſurpatur. Illam ſoli Deo deberi maniſeſtiſſimum eſt. Cùm enim Satan poſtularet adorationem, Chriſtus reſpondet, Dominum Deum adorabis. Quæ allegatio nihil ad propoſitum concluderet, ſi ſententia non eſſet excluſiua. Et ne excipiatur, Satanam non eſſe adorandum, aliud verò eſſe de Sanctis, certè bonus etiam Angelus, Apocalypſis 19. & Petrus Apoſtolus, Actorum 10. ſententiam illam excluſiuè intelligunt. Ac de Imaginibus non adorandis extat manifeſta prohibitio Exod. 20. Quòd verò Synodus iſta fingit, eluſiones prohiberi tantùm, ne imagines idolorum, vel ne ipſa materia ſeu forma imaginum adoretur, ſuprà ſolidè refutatum eſt.

Fundamenta adorationis in illa Synodo.

Quomodo eludant dictum, Deum ſolum adorandum.

Quomodo eludant Legem, Exod. 20.

Audiamus verò quibus teſtimoniis, & ex quibus fundamentis Scripturæ, contra Scripturam adorationem imaginum Synodus iſta doceat & defendat. Actione 2 dicunt, Scriptum eſt, Faciem tuam Domine requiram. Item, vultum tuum deprecabuntur ſeu ſupplicabunt diuites populi. Simulachra autem ſunt facies ſeu vultus Dei: ergò imagines deprecationibus & ſupplicationibus ſunt adorandæ. Si Paſquillus ita luderet, diceretur: Riſum teneatis amici. Sed in re ſeria, contra expreſſam Scripturæ ſententiam, Exod. 20. manifeſta deprauatione verbum Dei ita torquere, inſigne eſt piaculum, quod habet definitiuam iudicij diuini ſententiam. 2. Petr. 3. Actione 4. allegantur pro adoratione imaginum hæc teſtimonia Scripturæ: Adorate ſcabellum pedum eius. Item: Adorate ad montem ſanctum eius. Item Ebr. 11. Iacob Virgam ſeu Sceptrum Ioſephi adorauit, ſignum ſcilicet propter ſignatum. Sed textus Scripturæ hoc non habet, quòd virgam adorârit: ſed quòd ſuper virgam, hoc eſt, ſuper baculum ſuum, propter imbecillitatẽ innixus Deum adorârit. Ebr. 11. ſiue, vt Hebræa habent, cum ſe erigere non poſſet, quod ad caput ſeu fulcrum lectuli conuerſus, Deum adorârit. Item, in veteri Teſtamento patres adorârunt Arcam & Cherubim, quæ formam hominis habuerunt: Sed falſum hoc eſt: non enim vel arcam vel Cherubim, ſed verum Deum, qui promiſerat ſe illo loco inuocantes auditurum, adorabant. Excipiunt verò. Ergo eodem modo & nos ad imagines ipſum Deum adorabimus: Sed illi habebant mandatum & promiſſionem in veteri Teſtamento, de Deo illic adorando. Nos verò nec mandatum, nec promiſſionem, nec exemplum habemus, vt Deum ad ſtatuas, ſeu ante imagines adoremus. Imò argumentum à ſimili (vt ſicut in veteri, ita & in nouo Teſtamento cultum & adorationem Dei ad certa loca, & externa ſymbola alligemus) refutatur ab ipſo Chriſto, Ioan. 4. Nec in monte hoc, nec Hieroſolymis, ſed in ſpiritu & veritate Deum adorabitis. I.

Quomodo Scripturam torqueant ad imaginum adorationem.

Porrò deficientibus Scripturæ teſtimoniis, aliquoties repetunt illud Axioma: Quicquid in nomine Domini ad eius honorem & venerationem fit, id non poteſt non ſanctum, pium & Deo placitum eſſe. Cùm igitur imagines fiant, colantur & adorentur ea opinione, quòd homines exiſtiment, ſe hoc modo Deo gratum cultum præſtare, quis hoc, quod bona intentione fit, damnare audebit? Sed in ſcriptura habemus expreſſam refutationem huius argumenti. Ex hoc enim axiomate non gentes tantùm: verùm etiam Iudæi Idololatriam ſuam extruxerunt, & inde eam, contra omnium Prophetarum monitiones, iuſtificarunt. Sed Deus expreſſè de cultu ſuo di- II.

Ex bona intentione.

ſuo dicit: Non faciatis ſinguli quod vobis rectum videtur, ſed quod ego præcipio tibi, hoc tantùm facies Deo tuo, non declines, nec ad dextram, nec ad ſiniſtram, nec addas aliquid, nec detrahas.

III. Hoc verò peculiari obſeruatione dignum eſt, cùm ipſi animaduertant, probationes illas non tàm eſſe confirmationes, quàm Scripturæ ludibria, ad traditiones non ſcriptas confugiunt, & anathemata ſua, tanquam caput Gorgonis obuertunt. Nam actione 1. anathema pronunciant in illos, qui dicunt, niſi ex veteri & nouo Teſtamento euidenter & ſatis de imaginum cultu & adoratione edocti fuerimus, non ſequemur, ſiue patrum, ſiue ſynodorum, ſiue Eccleſiæ traditiones prætendantur. Et ſubinde inculcant quidem, adorationem imaginum eſſe traditionem Apoſtolicæ, primæ & veteris Eccleſię. Sed falſum hoc eſſe, ſuprà perſpicuis teſtimoniis oſtendimus. Ipſi verò ſimpliciter volunt, ea quæ titulo traditionum obtruduntur, etiamſi nec ex veteri, nec ex nouo Teſtamento probari, nec ex veris primitiuæ Eccleſiæ teſtimoniis confirmari poſſint, eadem fide, & pari autoritate ſuſcipi, ſicut ea quæ certa & expreſſa habent Scripturæ teſtimonia.

Ex traditionibus non ſcriptis.

Ideo in definitione Synodi dicunt: Eccleſiaſticas traditiones, ſiue ſcripto, ſiue conſuetudine valentes & decretas, retinendas eſſe, & de earum numero eſſe imaginum adorationem.

IV. Videamus verò vlterius, qua fide veterum Scriptorum teſtimonia ad confirmationem adorationis imaginum allegentur in iſta Synodo. Conſtat enim totam veterem Eccleſiam per annos ſexcentos & amplius, ſicut ſuprà oſtendimus, adorationem imaginum ſimpliciter damnaſſe. Talium verò Teſtimoniorum antiquitatis nulla prorſus mentio fit in iſta Synodo, ſed alia conquirunt, quę qualia ſunt, iam oſtendemus. Ex primitiuæ autem Eccleſiæ patribus, vſque ad annos poſt natum Chriſtum trecentos & amplius, nulla prorſus de imaginibus proferuntur teſtimonia, ſicut nec proferri poſſunt. Sed quomodo illa teſtimonia tractent, qui poſt annos trecentos vixerunt, conſideretur.

Quomodo patrum teſtimonia tractent.

Docere debebant, adorationem imaginum dogma eſſe Chriſtianum & Catholicum. Ipſi verò patrum quædam teſtimonia, quæ de hiſtorico imaginum vſu loquuntur, proferunt. Atqui manifeſtum eſt, ex hiſtorico imaginum vſu non probari cultum & adorationem earum. Sed inquit, ex Athanaſio, Baſilio, Chryſoſtomo probãt, honorem, qui imagini exhibetur, ad ipſum prototypum referri. Item, vna & eadem adoratione coli imaginem, & eum, cuius eſt imago. His teſtimoniis inſidioſè & mutilatè propoſitis, non præmonitos poſſunt turbare: ſed ſi conſideretur illud, quod Patres in iſtis ſententiis tractant & agunt, manifeſtum erit, illas allegationes Synodi, inſidias, dolos, & fraudes eſſe. Patres enim ſumunt ſimilitudinem à politicis Imperatorum imaginibus, & à ciuili veneratione earum, quòd ſcilicet ipſis regibus iudicetur factum, quicquid imaginibus ipſorum vel honoris exhibeatur, vel contumeliæ inferatur, quódque ipſum Regem vidiſſe dicatur, qui imaginem ipſius aſpexit. Nequaquam autem hanc conſequentiam inde texunt. Ergo honor, cultus, inuocatio & adoratio, quæ ipſi Chriſto debentur, materiali & exanimi ipſius imagini exhibenda ſunt. Hęc enim ſententia, ne vnica quidem ſyllaba, in patrum iſtorum Scriptis oſtendi poteſt: ſed quia hæreticis abſurdum videbatur, Chriſtum filium Dei, eodem honore, cultu & adoratione proſequendum, ſicut ipſum Deum Patrem, & prætendebant inde ſequi, duos eſſe Deos. Illam igitur doctrinam Chriſti (ego in patre, pater in me. Qui videt me, videt & patrem meum. Vt omnes glorificent Filium, ſicut Patrem. Qui non honorat Filium, non honorat Patrem) veteres illi Scriptores ſimilitudine craſſiore, & nota ab imaginibus Regum, ſicut more politico tunc vſitatæ erant, ſumpta pro rudioribus qualitercunque declarare voluerunt, ideo, quia Chriſtus vocatur imago Dei & character ſubſtantiæ eius: Nihil autem prorſus dicunt de Chriſt & Sanctorum materialibus imaginibus, in Eccleſia, religione ac pietate colendis & adorandis. Nulla enim litera, nulla ſyllaba, nulla dictione in illis patrum locis hoc oſtendi poteſt, loquuntur de politicis Imperatorum Imaginibus, & hanc ſimilitudinem accommodant ad Chriſtum, qui eſt viua & ſubſtantialis imago æterni patris. Et in hanc ſententiam Baſilius dixit: honorem imagini, hoc eſt, Chriſto exhibitum, referri ad prototypum, hoc eſt ad patrem: ſicut Chriſtus dicit: Qui filium non honorat, nec Patrem honorat. Videt itaque Lector, qua fide illud dictum Baſilij, quod ſemper in ore habent, de imagine & prototypo, ad adorationem & cultum religionis, inanimatis ſimulachris èxhibendum, torqueant. Eodem candore ex Ambroſio etiam allegant, Chriſtum non diuidi, quando in eo & diuinam imaginem & crucem adoramus. Ipſe enim ſe explicat, inquiens, ſe loqui de adoratione Diuinitatis & carnis in Chriſto.

Honor imaginu ad prototypum.

Fraus ſeptimæ ſynodi.

Quia verò ipſi animaduertunt, illis teſtimoniis veterum non probari adorationem imaginum in Eccleſia: ad ſuppoſititia & adulterina confugiunt. Citant enim Baſilium in Epiſtola ad Iulianum, quem dicere fingũt. Suſcipio Sanctos, qui pro me apud Deum ſupplicant, quo per illorum mediationem propitius mihi ſit Deus, & remiſſionem peccatorum mihi largiatur. Quam ob cauſam & hiſtorias imaginum illorum honoro & palàm adoro. Hoc enim nobis traditum à ſanctis Apoſtolis non eſt prohibendum: ſed in genuinis Baſilij ſcriptis, nec hoc teſtimonium, nec ſimile ſeu eiuſdem ſententiæ reperitur. Et quia contra ſcripturam, & contra vnanimem totius antiquitatis ſententiam pugnat: ſuppoſititium eſſe non eſt dubium. Notus eſt autem cùm aliàs pernicioſus ille luſus, quo recentiorum opiniones antiquioribus, & probatæ fidei Scriptoribus falsò tribuere ſolent: tùm in hac ipſa Synodo aliquot eius falſationis exempla extant. Tribuitur enim ibi Epiſtola quædam Gregorio Primo ſeu Magno, de veneratione imaginum, quam Gregorij Tertij eſſe conſtat. Magnum enim Gregorium adorationem imaginum prohibere, ſuprà oſtendimus. Fabula etiam recentior de paſſione imaginis crucifixi Athanaſio ibi, ſed falsò, tribuitur, ſicut ſupra oſtendimus. Feruntur quoque Athanaſij nomine quæſtiones quædam ad Antiochum, vbi in 16. dicitur: Si duo ligna crucis diſſoluantur, poſſe ea abiici & exuri etiam: ſi verò colligata ſint, eſſe veneranda: Sed in 4.

Suppoſititia ſententia Baſilij.

Falſationes in iſta Synodo.

Digitized by Google

actione huius Synodi manifeſtè deprehenditur, ſententiam illam eſſe Leoutij cuiuſdam, quem circa tempora Mauritij Imperatoris vixiſſe ibidem ſcribitur.

Atque ita nec ex Scriptura, nec ex traditionibus, nec ex patribus vetuſtioribus, probare poſſunt, ſacras imagines eſſe complectendas, ſalutandas, oſculandas, colendas, adorandas. Et argumentum præcipuum, quod dicitur, cultus qui exhibentur imagini, tanquam ſigno, referri ad prototypum ſeu rem ſignatam, refutatum eſt ab Auguſtino, ſiue ad ſignum, ſiue ad ſignatum referatur. Nam de doctrina Chriſtiana lib. 3. ca. 7. gentium ſigna vocat inutilia, vt quòd ſimulachra venerabantur, vel tanquam Deos, vel tanquam ſigna & imagines Deorum. Iudæorum verò ſigna, vt diuinitus inſtituta, vocat vtilia. Et de vtriſque concludit: Si ſignum vtiliter inſtitutum pro ipſa re, cui ſignificandæ inſtitutum eſt, ſequi, carnalis eſt ſeruitus, quantò magis inutilium rerum ſigna inſtituta, pro rebus accipere. Quæ ſigna ſi retuleris ad ea ipſa, quæ his ſignificantur, eiſque colendis animum obligaueris, nihilominus ſeruili carnalique onere atque velamine non carebis. Et cap. 8. dicit: Chriſtiana libertas, Iudæos ſub ſignis vtilibus inuentos, ad res ſignatas eleuatos, liberauit. Gentes verò ab Idolis ad vnius Dei cultum conuertit, non iam ſub ipſis etiam vtilibus ſignis ſeruituras, ſed excitaturas potius animum in eorum intelligentia ſpirituali. Cap. 9. de Sanctis veteris Teſtamenti: Quia venerari ſunt diuinitus inſtituta, ſed quorum vim ſignificationémque intelligebant, non hoc veneratos quod videtur: ſed illud potius quo talia cuncta referenda ſunt. Tēpore verò noui Teſtamenti, quo reſurrectione Domini libertas nobis illuxit, ne talium quidem ſignorum, quæ intelligimus, operatione operari ſumus: ſed quædam pauca pro multis, ipſe Dominus & Apoſtolica tradidit diſciplina, ſicut eſt Baptiſmi Sacramentum & celebratio corporis & ſanguinis Domini. Hæc Auguſtinus, quæ ſimpliciter euertunt præcipuum Iconolatrarum fundamentum.

Auguſtini refutatio de ſigno & ſignato ſeu prototypo.

V. Tandem igitur ad miracula confugiunt, quæ per imagines edita finguntur, & quod ipſi Sancti, quorum ſunt imagines, mulierculis apparuerint, & illas apud imagines auxilium quærere iuſſerint, ſicut quædam ſuprà ex Actis illis deſcripſimus. Et Marcum quendam fabulantur, crucem argenteam fabricaſſe, cúmque illam erigeret, tres in ea imagines per ſe enatas apparuiſſe, & Hebraica dialecto ſcriptum fuiſſe in ſuperiore parte Emanuel: vtrinque verò in ſummitate alarum, Michael & Gabriel. Et Ducem quendam viſis illis imaginibus, cùm virtutem quandam in his eſſe cognoſceret, protinus crucem adoraſſe. Huc pertinet etiam fabula, quam ex Damaſceni vita Andradius narrat, Fuiſſe ſcilicet Damaſceno, eò quòd adorationem imaginum defenderet, dextram manum, procurante Leone, abſciſſam. Ipſum verò ad virginis Deiparæ quandam imaginem confugiſſe: ab illa, cuius cauſa in tantam calamitatem eſſet coniectus, opem atque auxilium depoſcentem maximiſque precibus contendiſſe, vt ſtupendo aliquo miraculo declararet, cauſam quam defenderet piam & iuſtam eſſe. Et ecce, inquit, in ſomno manus ipſi ſubitò reſtituta eſt, & in ſomnis cœlitus ſibi admoneri viſus eſt, ne à defenſione adorationis imaginum deſiſteret. Talia multa prodigia in 4. & 5. Actione recitantur. Sed quis fidem præſtabit, illa non eſſe fabuloſa & conficta? Partim enim ex Martyrologiis, & ex Vitis Patrum, quæ ſcripta Apocrypha eſſe, ipſe Gelaſius pronunciat diſtinctio 15. citantur: partim circa tempora fabuloſæ huius Synodi contigiſſe finguntur. Cúmque dogma de adoratione imaginum nouum ſit ſine authoritate ſcripturæ, & abſque veris primitiuæ Eccleſiæ teſtimoniis, ſuperſtitioſè inuectum, Scriptura diſertè præmonet, ne ad ſuſcipiendum nouum dogma, vel ſignis vel prodigiis nos promoueri patiamur. Hoc enim prætextu ſolere Satanam mendacia & falſa ſua dogmata ſpargere, Deuter. 13. Matth. 24. 2. Theſſalo. 2. Et veritatem Deus non vult à mortuorum ſpectris, ſed ex Lege & teſtimonio inquiri, Eſaiæ 8. Lucæ 16. Et Gentes de Idolis ſuis ſimilia, aut maiora etiam miracula magno numero proferunt, ſicut ea deſcripſit Lactantius libr. 2. cap. 8. Quod ſi abſque Scriptura, & contra Scripturam, ex ſolis prodigiis, de cultu Dei ſtatuendum eſſet, iam dudum viciſſet Ethnica religio.

Ex miraculis imaginum.

Fabula de Damaſceno.

Martyrologia & de Vitis Patrum Apocrypha.

Prodigia non faciunt dogmata.

VI. Porrò vtuntur & hoc argumento: Quòd vetus ſit hæreſis damnare adorationem imaginum. Enumerant autem Gentiles, Ebræos, Samaritas, Manichæos, Xenaiam, &c. Ridiculum autem eſt vel fingere, Paganorum & Samaritarum hæreſin fuiſſe, non adorāda ſimulachra, cum illam ipſam ob cauſam, in Scriptura damnentur, quòd ſimulachra coluerint & adorârint, Ebræi verò ex Lege diuina adorationem imaginum damnârunt: quia ſcriptum eſt, Non adorabis nec coles vllas imagines. Gentes verò in ſua idololatria confirmatas, & Iudæos à fide Chriſtiana inde abſterritos, quòd viderent, Chriſtianos imagines colere & adorare, ſuprà oſtendimus. De Manichæis nullæ hiſtoriæ tradunt, ipſos auerſatos imagines: ſed contrarium ſuprà ex Auguſtino oſtendimus, ſicut etiam de Xenaia ſuprà diximus. Quod ſi qui vel in contumeliam Chriſti, vel ad ſtabiliendū Marcionitarum & Manichæorum phantaſma, hiſtoricum imaginum vſum conſpurcârunt, illi propter opinionem impiam meritò damnantur. Nec tamen vlla ratione inde ſequitur, imagines eſſe colendas, & adorandas.

Qui damnârint adorationem imaginum.

VII. Poſtremò locum ſimilium ſæpiſſimè vrgent, Si, aiunt, in rebus huius ſeculi probantur, & grata ſunt ſigna illa dilectionis, deſiderij, & reuerentiæ, quando liberi parentum εἰκόνια, ſponſæ munuſcula ſponſi, ſubditi imagines, literas, ſigilla Regum honorant, oſculantur, venerantur: Cur igitur Deo non eſſet gratum, ſacras imagines complecti, oſculari, ſalutare, colere, & adorare? Item Actione prima: Si Imperatorum vexillis & imaginibus in Prouincias miſſis, populus cum cereis & ſuffimentis odoratis occurrit, quātò iuſtius eſt, hoc fieri Chriſti & Sanctorum imaginibus. Et Actione 4. dicitur, hoc fieri Symbolicè.

A ſimili.

Sed reſponſio plana, firma & ſolida eſt. De cultu Dei in Eccleſia, ex ſolo verbo Dei, & non ex huius mundi conſuetudinibus & ratiocinationibus eſſe ſtatuendum. Verbum Dei autem non docet, Imagines colendas & adorandas eſſe, ſed ſimpliciter edicit: nullam ſimilitudinem, ſiue eorum quæ in cœlis ſunt, ſiue in terris, ſiue ſub terris, adorandam & colendam eſſe. Et diſertè dicit, cultus

De cultu Dei non ſtatuendum ex ſimilitudinibus huius ſeculi.

Digitized by Google

cultus qui Dei gloriæ debentur, non eſſe imaginibus communicandos. Eſa. 24. Gloriam meam alteri non dabo, nec laudem meam ſculptilibus. Contra hæc manifeſta & firma Scripturæ fundamenta nullæ in contrarium vel admittendæ, vel recipiendæ ſunt argumentationes.

Et quàm ineptæ, frigidæ, & friuolæ, fabuloſæ, commentitiæ, & falſæ fuerint totius iſtius Synodi argumentationes & actiones, ad probandam & confirmandam adorationem imaginum, ideo per partes oſtendere volui, vt Lector inde ſtatuat, quantum fidei & authoritatis definitioni huius Synodi, de colendis & adorandis imaginibus, tribuendum ſit. Et ex 6. Actione apparet fuiſſe in ipſa Synodo, qui hiſtoricum imaginum vſum recipiendum, adorationem verò earum recuſandam eſſe iudicârunt: Sed maior pars vicit meliorem. Et Gregorius Neocæſarienſis, qui antea adorationem imaginum damnârat, in iſta Synodo ad Palinodiam adactus, dicit: Quandoquidem vniuerſus iſte cœtus idem loquitur & idem ſentit, didici & ego atque inſtructus ſum, quòd hæc ſit veritas, quæ nunc exiſtimatur & prædicatur. Germani etiam quædam epiſtola hanc affert rationem, cur retinenda ſit adoratio imaginum, ne ſcilicet dicatur ipſos hucuſque erraſſe. Et in fine 5. Actionis, Legati Romani Pontificis ita concludunt: Iuſtum cenſemus, vt in medium noſtri veneranda imago afferatur, quam oſculantes ſancti vos Sacerdotes, quid de ea fieri debeat pronuncietis. Et factum eſt ita, ac non multò poſt ſecuta eſt definitio Synodi, eſſe adorandas imagines. Atque hæc fuerunt documenta, hæc fundamenta adorationis imaginum in iſta Synodo, quæ qualia ſint, cùm manifeſtum ſit, non opus eſt prolixa refutatione.

Quantum tribuendum iſti Synodo.

DE SYNODO FRANCOFORDIANA
in qua Acta 7. Synodi iuſta refutatione reſciſſa, & adoratio imaginum improbata & damnata eſt.

SEptima tamen iſta Iconolatrica Synodus propter ſuperſtitioſam & impiam, de adorandis imaginibus ſententiam, & propter inepta, & vana, & falſa documenta, non ab omnibus Eccleſiis comprobata & recepta fuit: ſed à multis publicè fuit reprehenſa & damnata. Adrianus enim Pontifex, per Legatos ſuos, acta iſtius Synodi ad Carolum miſit, vt ea Epiſcopis Germaniæ & Galliæ approbanda proponeret. Atque hac de cauſa Synodus Francofordiana à Carolo conuocata fuit. Hoc verò loco obſeruanda eſt inſignis fraus Scriptorum Pontificiorum, qui ſcribere non verentur, in Francofordiana illa Synodo, Felicianam hæreſin, de non adorandis imaginibus, damnatam, atque ita ſeptimam iſtam Synodum receptam & approbatam ibi fuiſſe. Sed falſarium hoc eſſe, luce clarius eſt. Damnata ſanè fuit hæreſis Feliciana in Synodo Francofordiana: verùm ea non fuit de imaginibus, ſed docuit, Chriſtum ſecundum humanitatem eſſe adoptiuum Dei Filium, ſicut acta oſtendunt.

Acta 7. Synodi mittuntur ad Carolum Magnũ.

Nota fraudem de Feliciana hæreſi.

Porrò in Francofordiana illa Synodo, controuerſiam etiam de imaginibus diſceptatam & definitam fuiſſe, inter omnes conſtat: Sed illi, qui Pontificum vitas deſcripſerunt ſuppreſſis Francofordiani Concilij actis, finxerũt, ibi ſeptimam Iconolatricam Synodum, & adorationem imaginum receptam & approbatam. Alij verò grauiores Hiſtorici, vt Eginardus, Regino, Adon, Annonius, Blondus, Auentinus, Himmarus ſcribunt contrarium: Adorationem ſcilicet imaginum in Synodo Francofordiana ſub Carolo damnatam, Græcorum iſtam Iconolatricam Synodum deſtructam, acta eius reſciſſa, & ſtatutum, vt nec ſeptima, nec vniuerſalis, ſed Pſeudoſynodus diceretur, & conſcriptam ibi iſtius Pſeudoſynodi iuſtam refutationem, quæ ſub Caroli nomine edita fuerit. Sed acta illa Francofordiana à Pontificiis hactenus ita ſuppreſſa fuerunt, vt hoc tantùm conſtiterit, ſub nomine Caroli aliquid de imaginibus Francofurti conſcriptum fuiſſe. Pontificiis verò vociferantibus in defenſionem adorationis imaginum, & approbationem ſeptimę Synodi hoc factum: aliis autem hiſtoricis contrarium affirmantibus, res dubia & incerta manſit, niſi quod vulgò perſuaſum fuit, adorationem imaginum tunc ab Eccleſiis Germaniæ & Galliæ etiam receptam, & contrarium ſentiẽtes damnatos ibi fuiſſe. Sed ante paucos annos libri illi Caroli Magni, continentes acta Synodi Francofordianæ, de imaginibus, in Galliis ab Epiſcopo Tilio editi ſunt, ex quibus Scriptores Pontificij de crimine falſi manifeſte conuincuntur. Epiſcopi enim Germanię & Gallię in Francofordiana Synodo nequaquã, ſicuti Pontificij fingunt, ſeptimã iſtam Synodum approbârunt, adorationem imaginum nullo modo receperunt, ſed Pſeudoſynodum illam abdicârunt, adorationem imaginum magno, pio, & iuſto zelo damnârunt, & aliquot libris acta Pſeudoſynodi iſtius refutârunt.

Cùmque apud Græcos duæ contrariæ habitæ fuiſſent Synodi, quarum altera Conſtantiniana, ſimpliciter ipſas imagines, & quemuis earum vſum damnabat: altera Nicena ſecunda, imagines non tantùm habendas, ſed colendas & adorandas ſtatuebat: Francofordiana Synodus, inter duo illa extrema, medium ſequitur, & aliquoties dicit, Non ſimpliciter abdicamus effigies ob memoriam rerum geſtarum, & ob venuſtatem baſilicarum conditas, ſi fiant ad ornamentum, vel ad res geſtas monſtrandas, cum ſciamus per Moſen & Salomonem factas: ſed earum inſolentiſſimam, vel potius ſuperſtitioſiſſimam adorationem cohibemus. Cultum enim & adorationem imaginum ſimpliciter damnant. Non ſunt, aiunt, Imagines adorandæ, non colendæ: ſed tu ſolus adorandus, tu ſolus ſequendus, tu ſolus colendus es, qui in vnitate ſubſtantiæ cum Patre & Spiritu ſancto perpetim regnas. Item: Qui vult vitam, & cupit videre dies bonos, non imagines adorare, nec picturam colere debet: ſed declinare à malo. Item: Quomodo præſumemus rem inſenſatam adorare? Quis tale facinus perpetrare audebit? Et rationem reddunt: Quia adoratio imaginum nullo dicto aut exemplo Apoſtolorum probari poteſt. Nam omni omnium rerum adoratione inhibita, ſolius Dei adoratio inſtituitur ab Apoſtolis. Item. Nulli Patriarchæ, nulli Prophetæ, nulli Patres imagines adoraſſe leguntur: ſed ſolum Deum colere, & ipſum adorare ac glorificare, tota Scriptura clamat. Et quòd Patres primitiuæ Eccleſiæ prohibuerint adorationem imaginum, ex Epiphanij Epiſtola oſtendunt, & ex Auguſtino probant, qui imagi-

num adoratores inter hæreticos Simonianos & Carpocratianos numerat.

Dignum autem eſt obſeruatione, quomodo & ex quibus fundamentis Germanici & Gallici Epiſcopi argumenta ſecundæ Nicenæ Pſeudoſynodi refutarint. Et iuſtæ quidem ac prolixæ refutationes extant in libris illis Caroli Magni: nos vero hoc loco præcipua tantùm capita refutationum annotabimus, vt ad ea, quę ſuperius ex actis Pſeudoſynodi notauimus, conferri poſſint. Primò igitur rectè dicunt, quod illa teſtimonia, quæ ex Scriptura & patribus vere & recte citat Pſeudoſynodus, nihil aliud probent, quàm imagines poſſe haberi, vel ad vſum hiſtoricum, vel ornatus gratia. Nullo verò modo inde probari, imagines eſſe colendas & adorãdas. Et tamen illum ipſum hiſtoricum vſum accuratis limitationibus intra certas metas circumſcribunt. Verus, inquiunt, decor Eccleſiæ ſeu Domus Domini non in materialibus imaginibus, ſed in virtutibus ſpiritualibus refulget, Paulus enim, Antonius, Hilarion, & alij, imagines non habuerunt, & tamen decorem Domus Domini dilexerunt. Item imagines non volunt æquiparari libris diuinæ Scripturæ. Hæc enim arcano ac præſago Dei conſilio prædeſtinata, & ad humanæ ſalutis emolumentum patefacta eſt. Imagines verò Gentilium authorum vanitate ſunt probatæ, & nullam ſalutis exhibitionem adducunt. Dauid enim in agnitionem Chriſti, per legem, non per imagines peruenire, anhelabat, cùm aiebat, reuela oculos meos. Item myſteria fidei non in picturis, ſed in diuinis literis ſunt inueſtiganda, & fide potius quam oculis intuenda. Quódque dicitur, in picturis virtutes conuerſationis Sanctorum videri, hoc Francofortenſis Synodus negat. Dicit enim, fidem, ſpem, charitatem, & reliquas virtutes eſſe inuiſibiles, Imitationem verò à Paulo ità præſcribi: Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Eſſe igitur Apoſtolicam traditionem non in picturis, ſed in virtutibus Sanctorum conuerſationem videri poſſe, & eorum imitandam eſſe fidem, non imaginum fucis, ſed operibus bonis. Addunt & hoc: Vetus Teſtamentum plenum fuiſſe præfigurationibus, quæ opertæ fuerunt typicis vmbris, & ſignificationibus futurorum: Nouum verò Teſtamentum habere figurarum impletionem & veritatem ſpiritualem. Non itaque conſequens eſſe, ſi vetus Teſtamentum habuit figuras, Arcam, Cherubim, Serpentem, &c. ideò neceſſe eſſe, vt nouum Teſtamentum habeat imagines. Imò multitudine imaginum conditionem noui Teſtamenti deteriorem reddi, quàm fuit veteris, vbi figurę diuinitus inſtitutæ fuerunt, non ſicut nunc imagines ab hominibus excogitatæ.

Secundò, oſtendunt, Pſeudoſynodum, ad probandam adorationem imaginum, quædam dicta Scripturæ falſo allegare, vt quod dicunt, Iacobum adoraſſe virgam ſeu ſceptrum Ioſephi. Item, Patres in veteri Teſtamento adoraſſe Arcam, Cherubim, montem ſanctum, &c. cùm textus Scripturæ hoc non dicat, Solum enim Deum adorarunt.

Tertiò demonſtrant, multa peregrina ſcripturæ dicta, violenter ad adorationem imaginum detorta, quæ de picturis nihil prorſus dicunt. Vt: Faciem tuam requiram, Vultum tuum deprecabuntur. Et quæ præterea ſuprà notauimus.

Quartò indicant, multa apocripha, ſuppoſititia & falſa, ſub nomine & titulo Patrum allegari, vt epiſtolam Ieſu ad Abgarum, & alia multa.

Quintò, oſtendunt ad adorationem imaginum falsò detorqueri quædam Patrum dicta, quæ vel de hiſtorico imaginum vſu, vel de politicis Imperatorum imaginibus, vel de Chriſto, qui eſt imago Patris, in qua ipſe Pater videtur, loquuntur.

Sextò, decretum faciunt his verbis, Si quis cum Pſeudoſynodo dicat de pictura, hoc eſt Chriſtus, is proculdubio mentitur, peccat, & inſaniens ſceleſtè agit.

Septimò, reiiciunt & illud, quòd Pſeudoſynodus prætendit, per imaginem Dei fortitudinem adorari, & dicunt: Deus non eſt quærendus in imaginibus, nec adorandus in depicta tabula.

Octauò, reprobant & hoc, quòd Pſeudoſynodus decernit: oſculationem, complexum, & adorationem idem eſſe, cùm adoratio longè aliquid maius ſit quàm reuerentia, imo quàm ipſa deprecatio. Et contendunt dictum illud Scripturæ, Dominum Deum tuum adorabis, excluſiuè intelligendum, contra Pſeudoſynodum.

Nonò, repudiant & illum prætextum, quo Pſeudoſynodus plurimum vtitur: Honorem ſcilicet imagini exhibitum referri ad prototypum, Quia Chriſtus non dixit: Quæ imaginibus, ſed quæ vni ex minimis meis fratribus feciſtis, mihi feciſtis. Item non dixit, Qui imagines, ſed qui vos recipit, me recipit.

Decimò, quòd Pſeudoſynodus adorationem imaginum inde conatur probare, quia Abraham filios Heth, Moſes Iethronem, adoraſſe ſcribitur: Ad hoc Francofordiana Synodus ita reſpondet: Aliud eſt hominem adorare, hoc eſt, ſalutationis officio, & humanitatis ac reuerentiæ obſequio ſalutare, aliud picturam adorare. Fraternitatem enim, dilectionem & reuerentiam erga proximos exhibendam, ſcripturarum docemur exemplis, imagines verò adorare vel ſalutare expreſſe prohibemur, Exod. 20.

Vndecimò, de miraculis imaginum reſpondent: Ea nulla habere, vel veteris Teſtamenti, vel noui teſtimonia, ſed eſſe incerta, dubia & falſa.

Duodecimò, quando veteres de cruce Domini magnifica prædicant, dicunt ſignificari non lignum, ſed totum opus Chriſti in cruce peractum, deinde etiam afflictiones piorum.

Decimotertiò, quia Pſeudoſynodus Sacramēto corporis Chriſti comparauerat imagines, & earum dedicationem: Reſpondent Germani, Euchariſtiam à Chriſto inſtitutam, & per inuocationem nominis diuini confici. De imaginibus verò, vel per impoſitionem manuum, vel myſterio aliquo conſecrationis dedicandis, nullum traditum eſſe verbum.

Decimoquartò dicunt, ridiculum eſſe imagini oculos habenti & nihil cernenti lumen offerre.

Hæc capita, quæ præcipua ſunt, ideo breuiter hoc loco annotare volui, vt ad argumenta τῶν εἰκονολατρῶν, quæ ſupra ex actis excerpſimus, conferri poſſint, vt quæ ex conſideratione fundamentorum diiudicari poſſit, cuius Synodi ſententia vera ſit.

Tertius vſus imaginum. Limitatio hiſtorici vſus.

Digitized by Google

DE CERTAMINE CLAVDII ET *Iona, anno Domini 840. Quódque Eccleſiæ Germaniæ & Galliæ diu abhorruerunt ab adoratione imaginum, & quomodo tentata fuerit inclinatio.*

CElebrata autem fuit Synodus Francofordiana anno Dom. 764. qua aliquo modo cohibita fuit controuerſia de adoratione imaginum. Nam Haimo & Rabanus, qui non longè poſt illa tempora ſcripſerunt, nihil de illa controuerſia habent, quòd imagines ſint adorandæ. Quia verò Romani Pontifices in ſuperſtitioſa ſua opinione perſiſtebant, varia hac de re mota fuerunt certamina, etiam poſtea, tam in Latina, quàm in Græca Eccleſia. Ludouicus enim Caroli filius, in aula ſua habuit presbyterum quendam, *Claudius.* Claudium nomine, quem, quia in explanandis Euangeliorum ad populum lectionibus, peculiari dono à Deo inſtructus erat, ad Italicam plebem, quæ ab Euangeliſtarum ſenſibus procul aberat, miſit, & Taurinenſi Eccleſiæ præfecit. Ibi verò videns, populum Italiæ, ſuperſtitioſę, imo pernicioſæ imaginum adorationi, qua plurimum incolæ iſtarum partium ex inolita conſuetudine laborant, deditum eſſe: Imagines deleuit, euertit, & penitus abdicauit. Hęc ad verbum de ipſo ſcribit Ionas aduerſarius eius. Abbas verò quidam Theodomirus ſe Claudio oppoſuit, ad quem Claudius ſcripſit libellum contra adorationem imaginum. Cúmque libellus ille diiudicandus à *Ionas.* Ludouico miſſus fuiſſet ad Ionam Aurelianenſem Epiſcopum, is ſiue ſponte, ſiue à Pontificiis inſtigatus, contra Claudium pro imaginibus ſcribere tentauit. Sed viuente Ludouico & Claudio continuit ſe. Poſt mortem verò vtriuſque tres libros contra Claudium edidit circa annum Dom. 840. Vnde argumenta quædam Claudij colligi poſſunt, quanquam Ionam verba Claudij non candidè recitare manifeſtum eſt. Ex Claudij verò verbis, & ex Ionæ reſponſionibus multa obſeruatione digna colliguntur, quales fuerint in Italia & Græcia ſuperſtitiones circa imagines, & quàm alienæ tunc adhuc fuerint Germanicæ & Gallicæ Eccleſiæ ab adoratione imaginum, quomodo verò ſenſim eò retrahi cœperint.

Adoratio imaginum in Italia. Claudius igitur cultum & adorationem imaginum in Italicis Eccleſiis iuxta Francofordianam Synodum reprehendit. Et ſtatim, inquit, aperuerunt omnes (in Italia ſcilicet) ora ſua ad blaſphemandum me, & niſi adiuuiſſet me Dominus, forſan viuum deglutiſſent me. Et Ionas aduerſarius reſpondens, non audet adorationem *Gregorius.* imaginum defendere, ſed dicit ex Gregorio, picturas ſanctarum rerum geſtarum, non ad adorandum, ſed ſolummodo ad inſtruẽdas neſcientium mentes in Eccleſiis permiſſas eſſe. Et ex Origene adducit teſtimonium: Imagines nec affectu colendas, nec externa ſpecie adorandas. Ex *Hieronym.* Hieronymo etiam in expoſitione Danielis, de tribus pueris in Babylonia, hoc dictum citat: Ergo iudices & principes ſeculi, qui Imperatorum ſtatuas & imagines adorant, hoc ſe facere intelligant, quòd tres pueri facere nolentes, Deo pla- *Fulgentius.* cuerunt. Adducit etiam hoc ex Fulgentio: Quia ipſe Deus ſibi ſoli præcipiens tantummodo ſeruiendum, ſéque iubens à fidelibus adorandum, prorſus interdixit, ne quis audeat Creaturam adorare, Creaturæ ſeruire, ideò in fine præcepti dicit: Non adorabis ea, nec ſeruies eis. Ex Lactan- *Lactantius.* tio etiam citat. Nihil colendum quod oculis mortalium cernitur. Item, nihil aliud adoremus, nihil colamus, niſi ſolius parentis noſtri vnicum nomen, qui non in ima, ſed in ſumma potius regione quærendus eſt.

Porrò ſcribit Claudius, adoratores imaginum ad errorem ſuum muniendum reſpondiſſe. Non putamus imagini, quam adoramus, aliquid in- *Prætextus adorantium imagines.* eſſe diuinum: ſed tantummodo pro honore, cuius effigies eſt, tali veneratione eam adoramus. Et Ionas reſpondens, dicit, idipſum etiam nonnulli Orientalium, qui eodem ſceleratiſſimo *Orientales adoratores imaginum.* mancipantur errori, obiurgantibus reſpondere ſolent. Nos verò hoc vnà tecum reprehendimus, inquit, & deteſtamur. Tribuat Dominus, vt aliquando & iſti & illi ab eadem eruantur ſuperſtitione. Dixerunt etiam adoratores imaginum, legem Exod. 20. tantùm de ſimilitudinibus Deorum alienorum loqui, ſed Claudius oſtendit, legem generaliter loqui. Et Ionas reſpondens, dicit: Verum eſt, ſanæque fidei congruentiſſimum, nullam prorſus ſimilitudinem faciendam, cui cultus aut adoratio, quæ ſoli Deo debetur, quodammodo exhibeatur. Fuit & hoc Claudij argumentum: Cùm opera manuum Dei non ſint adoranda & colenda, quãtò magis opera manuum hominum non ſunt adoranda & colenda, prorſus nec in honore eorum, quorum ſimilitudines eſſe dicuntur. Et Ionas reſpondens dicit: In huius ſententiæ ſenſu nobiſcum ſobriè ſapis.

Quid igitur Ionas in Claudio reprehendit? Hoc verò diligenter obſeruetur. Primò enim hoc reprehendit, quod Claudius ob adorationem ipſas imagines deleuerit, euerterit & penitus abdicarit, cum potius debuiſſet Gregorium ac Serenum Maſſilienſem, imò Paulum ſequi, qui Athenis aras idolorum non deſtruxit, ſed ratione ignorantiam redarguit, veritatem monſtrans. Secundò reprehendit Ionas hoc, quod Claudius ſimpliciter ipſas imagines damnare videatur. Dicit enim: Sinantur à te in Eccleſiis depingi imagines Sanctorum, & hiſtoriæ Sanctorum operum, non vt adorẽtur, ſed potius vt quãdam pulchritudinem reddant, & præteritarum rerum memoriam ſenſibus imperitorum ingerant. Et poſtea addit: Gallia vtique imagines ſanctorum ob præmiſſas cauſas, & habet & habere ſinit: Eas vero adorari, magnę deteſtationi & abominationi habet. Item: Nos figmẽta & imagines non colimus, imagines tamẽ & habemus, & non habentibus non præiudicamus. Et poſtea. Nonne Galli atque Germani, cuicunq; picturę adoratio- *Galli & Germani habuerunt imagines, ſed non adorarunt circa annum 840.* nem non ſolũ deferre detrectant, ſed & adorantibus libera voce reſultant, eóſque quanta poſſunt inuectione redarguunt, & vt ad ſanitatem redeant, toto conamine elaborant? Atque hoc teſtimonium de Eccleſiis Galliæ & Germaniæ diligenter obſeruetur. Imo Nicetas lib. 2. in vita Iſaaci Angeli ſcribit, adhuc tempore Friderici Barbaroſſę, circa annum Dom. 1160. Alemannis *Alemannis adoratio imaginum interdicta circa annum 1160.* ſacrarum imaginum adorationem interdictam fuiſſe. Hactenus igitur Ionas nõ male diſputauit.

Tertio autem incipit adorationem imaginum extenuare. Illi, inquit, qui nimio & indiſcreto amore, ob honorem Sanctorum, eorum imaginibus ſupplicant, neſcio an temere idololatræ

ſunt vocandi, cùm Trinitatis fidem credant, videntur potius ab hac ſuperſtitione, adhibito rationis moderamine reuocandi. Item licet in cultu & adoratione imaginum, ignorantia fallente aliquid temporis inſumpſerint, nullo tamen pacto ab vnitate fidei defeciſſe, & ad idola conuerſi eſſe, credendi ſunt. Non igitur huiuſmodi error tam granditer & indiſcretè ſordibus anathematum comparandus, ſed temperato ſermone ignorantiæ deputandus fuiſſet.

Quatenò Ionas à Francofordiano decreto diſcedens, rurſus delabitur ad Pſeudoſynodi diſtinctionem, de adoratione latriæ & duliæ, atque adorationem imaginum prius extenuatam incipit obliquè palliare. Et Sanctorum quidem corpora ſeu reliquias tanquam templa ſancti Spiritus, pio amore amplectenda & honoranda dicit, non tamen externos adorationis geſtus materialibus Sanctorum imaginibus tribuere audet: ſed tantum de ligno ſchemate crucis facto, ſeu de cruce picta diſputat, & illam contendit venerandam, colendam & adorandam, non tamen cultu, qui ſolius diuinitatis eſt, ſed honoraria ſalutatione, in recordationem Chriſti Saluatoris. Ita ſenſim & paulatim adorationes imaginum cœperunt rurſus Eccleſiis obtrudi. In illa verò Ionæ diſputatione præcipuè hoc obſeruãdum eſt, cùm Paulus & Patres, vocabulo crucis, non lignum vel picturam, ſed totum myſterium Redemptionis à Chriſto in cruce peractæ, deinde etiam afflictiones piorum, intelligant, ſicut & Francofordia Synodus oſtendit, vnde Paulus dicit, ſe gloriari in cruce Chriſti. Et Chryſoſtomus, crux nobis totius beatitudinis cauſſa eſt. Item, Crux ſpes Chriſtianorum, reſurrectio mortuorum, cæcorum dux, ſpes deſperatorum, deuictio diaboli, &c. Ionas illa Encomia crucis omnia ad lignum ſeu picturam crucis refert ac declamitat: Tu igitur crucem non adorabis, quæ totius beatitudinis nobis cauſa eſt? Te Paulus antea depinxit, vbi inquit: Cauete eos, de quibus ſæpe dicebam vobis, nunc autem flens dico, inimicos crucis Chriſti, quorum finis interitus, &c. Sed manifeſtus & palpabilis & ſophiſticus paralogiſmus eſt. Non enim de Chriſto Redemptore, & de myſterio redemptionis in cruce peractæ, controuerſia erat: ſed de duobus lignis ſchemate crucis compaginatis, ſeu de cruce picta. Et ſi ſignum illud commonefactionis gratia vſurpetur, ſuprà Cyrilli verbis veteris Eccleſiæ ſententiam expoſuimus. Sed quia Ionas contendebat, lignum ſeu picturam crucis adorandam, ideò quòd in tali forma ligni Chriſtus olim paſſus eſſet, Claudius oppoſuit, eadem ratione adorandas eſſe virgines, quia virgo peperit Chriſtum, adoranda præſepia, pannos, quia inuolutis pannis, in præſepio reclinatus fuit, adorandas ſpinas, arundines, lanceas, quia & hæc fuerunt inſtrumenta paſſionis Chriſti, imò adorandas aſinas, quia Chriſtus Rex iuſtus & Saluator, aſello vectus, vrbem ingreſſus eſt. Idem dicit, Chriſtus iuſſit crucem portare, non adorare. Illi volunt adorare, ſed non volunt portare. Et Ionas in reſponſionibus tonat quidem & fulminat, ſed fulgur ex pelui, & ex fulgore fumum. Nihil enim ad rem dicit, quare ſcilicet duo ligna, ſi tranſuerſim compingantur, ſint adoranda. Ita ergo poſt Francofordianam Synodum, poſt annos circiter 30. tentata rurſus fuit quædam inclinatio apud Gallos, ad cultum imaginum: Germaniam verò etiam diu poſt circa annum 1160. adorationem imaginum adhuc damnaſſe, ex Niceta oſtendimus.

CERTAMINA IN GRAECA ECCLEſia, etiam poſt ſeptimam illam Iconolatricam Synodum.

IN Græca verò Eccleſia, poſt celebratam ſeptimam illam Synodum, per annos fermè centum continuos, magnæ turbæ, dira certamina, & ſæuæ perſecutiones, propter controuerſiam illam de imaginibus extiterunt. Decretis enim & documentis ſeptimæ iſtius Synodi, conſcientiis nequaquam ſatisfactum erat. Et Conſtantinum ipſum, ſub quo pupillo celebratum fuerat iſtud Concilium, decreta eius poſtea reſcidiſſe, ſuprà diximus. Poſtea Zonaras ſcribit, Michaelem ſecundum, multos, qui certamen contra adorationem imaginum reuocare tentabant, mulctaſſe. Monacho verò, qui imaginem Mariæ eraſerat, linguam præcidiſſe. Leo verò Armenius circa annum Domini 814. magna ſæuitia bellum contra imagines renouauit. Monachi enim pleriquè clamabant, adorationem imaginum eſſe idololatriam, & ex aulicis præcipui fauebant Iconomachis. Decretum itaque Leo propoſuit, imagines omnes eſſe tollendas. Nicephorum Patriarcham relegauit, & aduerſus alios Iconolatras magna ſæuitia vſus eſt. Et tamen filius Conſtantinus exectus, cùm vocem amiſiſſet, ad Gregorij Theologi ſtatuam confugit, vt vocem recuperaret. Michael verò Balbus multos Epiſcopos, ob venerationem imaginũ, in exilium miſit, quoſdam flagris cæſos occidit, circa annum Domini 824. Filius eius ſucceſſor Theophilus bellum illud contra imagines continuauit maiori ſæuitia, quàm ſuperiores Imperatores, nec tantùm cultores, ſed & pictores imaginum perſecutus eſt, & multos crudeliter excruciatos partim mutilauit, partim interfecit. Mulierculæ verò, vt vxor & ſocrus Imperatoris, clàm habebant & colebãt imagines. Cúmq; ſocrus filiolis Imperatoris oſtenderet imagines, admouens eas capitibus eorum, vt aſſueſierent clam imagines oſculari & adorare, minima filiarum balbutiẽs Imperatori dixit, auiam in ciſtella pulchras pupas habere, quas ipſis oſculandas præbuerit. Idem Morio aulicus dixit, cùm apud Imperatricem imagines vidiſſet. Quamobrem ab Imperatore reprehenſæ fuerũt mulierculæ. Poſt Theophili mortem, vxor Theodora, tutorio nomine filij Michaelis imperium adminiſtrauit, apud eam Monachi inſtiterunt, & impetrauerunt, vt imagines publicè & reſtituerentur & adorarentur. Ac rurſus Iconomachi ab Iconolatris pulſi, cæſi, mutilati. Filius verò Michael, remota matre, ſuſcipiens Imperium, per Bardum Iconolatras viciſſim deiicit, Pontifex Romanus Nicolaus Legatos ſuos mittit Conſtantinopolim contra Iconomachos, ſed illos perſuaſos, Bardus in ſuam ſententiam deducit. Hæc Zonaras de Græcis Imperatoribus.

Cùm verò Nicolaus Pontifex, Legatorum ſuorum Acta, de confirmatione Photij, & depoſitione Ignatij, præcipuè verò de imaginibus reſcidiſſet, Adrianus poſtea apud Baſilium ſucceſſorem Michaelis perfecit, vt Conſtantinopolin conuocaretur

Margin notes (right column): *Turba apud Græcos de imaginibus.* — *Conſtantinus.* — *Michael.* — *Leo Armenius.* — *Conſtantinus ſtatua. Michael Balbus.* — *Theophilus.* — *Morio.* — *Theodora.* — *Michael.* — *Nota de Legatis Romani Pontificis.*

De octaua Synodo memorabilia.

catetur Synodus, quam octauam vniuerſalem appellarunt, circa annum Domini 870. In Tomis Conciliorum autem acta illius Concilij non extant, & Zonaras, Patronus adorationis imaginum, eius nullam facit mentionem. Quidam ſcribunt, non conueniſſe ibi inter Græcos & Latinos, atque ideò ſine fructu diſceſſum Pontificij verò ſcriptores dicunt, Græcos in illo Concilio adorationem imaginum approbaſſe. Liber Pontificalis dicit, Adrianum Legatis ſuis, quos ad celebrandum illud Concilium miſerat, tradidiſſe libellum in quo de primatu Romanæ Eccleſiæ, & de cultu imaginum præſcriptum erat, ac mandaſſe, ne quem ex Græcis ad Synodum admitterent, niſi prius iſti libello ſubſcripſiſſet: Huius Synodi Canones collegit Caranza, ſed fatetur Codices ita deprauatos fuiſſe, vt noluerit eos deſcribere, ſed Epitomen tantùm proponere. Ex his omnibus de authoritate illius Concilij iudicetur. Actione igitur octaua ſcribuntur reperiri anathematiſmi ſeptimæ Synodi, & Iconomachi quidam conuerſi & recepti.

Andradij hiſtoria ex 8. Synodo.

Andradius recitat inde hanc hiſtoriam: Quod Theodorus quidam Iconoclaſta ibi oſtenderit, ſe non hiſtoricum vſum imaginum, ſed tantùm adorationem earum improbare. Dixit enim, nummum ſibi ab Imperatore Baſilio donatum, continentem eiuſdem effigiem, in magno ſe precio habere. Patres verò conabantur ipſi perſuadere, vt Chriſti etiam ac Sanctorum imagines coleret, & adoraret. Sed ipſe reſpondit, non prius ſe hoc facturum, quàm ſibi ea de re Chriſti præceptum fuiſſet oſtenſum. Ibi verò quidam ex illis, qui conuerſi dicebantur, locum editum conſcendens, anathematizauit hæreſin iconomachorum & Theodorum illum. Hæc ſcilicet fuerunt documenta. Poſtea Baſilius Imperator, illos qui adorationem imaginum receperant, amplexus dixit: Nunc erepti eſtis à diabolica poſſeſſione, & facti eſtis veri Chriſtiani, & vita æterna digni. Nam niſi hæreſin illam anathematizaſſetis, Chriſtus vobis nihil prodeſſet. Quæ profectò horrenda vox eſt, damnans omnes ſanctos veteris & noui Teſtamenti, ac totam primitiuam Eccleſiam, à quibus omnem adorationem & cultum imaginum, magno zelo damnatum fuiſſe, ſupra multis oſtendimus.

Stabilita adoratio imaginum in 8. Concilio.

Tertius etiam Concilij illius Canon, ſicut à Caranza deſcribitur, imagines adorandas decernit, illo honore, ſicut liber Sanctorum Euangeliorum honoratur, & typus precioſæ crucis colitur. Ratio hæc additur: Quia ſicut per ſyllabarum eloquia, quæ in libro feruntur, ſalutem conſequuntur omnes, ita etiam per imagines & ſapientes, & idiotas vtilitate perfrui. Ea enim quæ ſermo in ſyllabis, eadem & pictura in coloribus prædicat & commendat. Item, quia ſecundum congruentiam rationis, honor qui debetur principalibus, deriuatè etiam imaginibus tribuitur. Tertiò dicunt, eſſe antiquiſſimam traditionem.

Præualuit tandem adoratio imaginum in Græca Eccleſia.

Hæc in ſuperioribus ſunt explicata & refutata. Sed efficacia erroris præualeſcente, tandem veritas ſuccubuit. Et poſt hæc tempora in Græca Eccleſia non admodum amplius publicè pugnatum fuit contra adorationē imaginum. Sub Baſilio enim Imperatore, ſicut ſcribit Zonaras, Dux quidam Andreas literas Agarenorum, denunciantes bellum cum illa blaſphemia: Nihil Chriſtianis profuturum Mariæ filium, ſuſpendit de imagine matris Dei, addita hac oratione, Domina redde homini arroganti præmium ſui fremitus. Et ſub Leone circa annum Domini 900. aulicus quidam ex voto ſuſcepit peregrinationem ad crucem Sirichanam. Sub Romano Zonaras dicit, imaginem Chriſti Abgaro miſſam Edeſſa Conſtantinopolin tranſlatam, circa annum Domini 940. De vlterioribus temporibus nihil attinet dicere, Zonaras enim & Nicetas ſcribunt, pro hæreſi ſuis temporibus habitum ſi quis non adoraret imagines.

SCHOLASTICORVM DOCTRINA, & Pontificiorum praxis, de adoratione imaginum.

Scholaſtici quid ſentiant de adoratione imaginum.

IN Romana verò Eccleſia Scholaſtici ſcriptores tandem non tantùm ſicut Græci, honorariam adorationem externæ reuerentiæ imaginibus tribuendam contenderunt, ſed diſputarunt, imagines Chriſti eadem adoratione latriæ, qua Chriſtum ipſum, colendas. Sanctorum verò imagines eadem veneratione, inuocationis ſcilicet, qua ipſos ſanctos colendas. Thomas enim diſputat: Si imago conſideretur, quatenus eſt lignum ſculptum vel pictum, tunc nullam ei reuerentiam tribuendam, eius enim ſolam rationalem creaturam capacem eſſe. Si verò conſideretur vt imago Chriſti, tunc adoratione latriæ, ſicut Chriſtum ipſum, adorandam. Ideò inquit, Crucem alloquimur & deprecamur, ſicut Chriſtum ipſum, O crux, aue ſpes vnica. Rationem verò addit, Quia Philoſophus dicit, quòd idem ſit motus in imaginem, & in rem cuius eſt imago. Bonauentura dicit: Quoniam imago Chriſti introducta eſt ad repræſentandum eum, qui pro nobis crucifixus eſt, nec offert ſe nobis pro ſe, ſed pro illo, ideo omnis reuerentia, quæ ei offertur, Chriſto offertur, & propterea imagini Chriſti debet cultus latriæ exhiberi, & addit hos verſus:

Thomas. *Bonauentura.*

Verſus.

Effigiem Chriſti dum tranſis ſemper adora,
Non tamen effigiem, ſed quem deſignat honora.

Summiſtarum regula.

Reliqui Sententiarij & Summiſtæ generalem regulam inde extruxerunt, imagines eadem ſpecie adorationis adorandas, qua res ipſas repræſentatas. Et eandem reuerentiam deberi imagini ſeu ſigno, quæ debetur rei ſignatæ. Durandus de ſancto Portiano agnoſcit hoc falſum eſſe, ſed inquit: Loquendum eſt vt plures. Sed ne ſeptima quidem Iconolatrica Synodus ita loqui auſa fuit, ſicut ſuprà oſtendimus.

Nota de Durando.

Hæc verò ex praxi Eccleſiæ Pontificiæ adhuc manifeſtius intelligentur, ſi conſiderentur dedicationes imaginum, & formæ preculatum quibus vtuntur ante imagines. Francofordiana Synodus dicit, nullum verbum traditum eſſe, quo imagines dedicarentur & conſecrarentur. Sed poſtea in Pontificali peculiares formulas conſecrationis imaginum confinxerunt, vnde, quid, & quantum imaginibus tribuant, rectè conſtitui poteſt. Lignum crucis igitur inter cætera his verbis benedicitur: Rogamus te ſempiterne Deus, vt digneris benedicere hoc lignum crucis, vt omnibus hic genu flectentibus, ac tuæ maieſtati ſupplicantibus, cordis compunctio, & admiſſorum

Conſecrationes imaginum in Pontificali.

Bened. huius ligni crucis.

Digitized by Google

concedatur remiſſio. Item, Sanctificetur illud lignum crucis, vt orantes inclinantéſque ſe, propter Deum ante iſtam crucem, inueniant corporis & animæ ſanitatem. Item, digneris benedicere hoc lignum crucis, vt ſit remedium ſalutare generi humano, ſit ſoliditas fidei, bonorum operum profectus, & redemptio animarum, tutela contra ſæua iacula inimicorum.

Imago Mariæ conſecratur. Benedictio imaginis beatæ virginis: Sanctifica Deus hanc formulam beatæ virginis, vt tuis fidelibus ſalutaris auxilij opem ferat, tonitrua aut fulmina, ſi inualuerint, nocentia, celerius expellantur, pluuiarum quoque inundatio, aut ciuilium bellorum commotio, ſeu paganorum deuaſtatio, ad præſentiam eius comprimantur, &c.

Imago Ioannis. Benedictio imaginis Ioannis Euangeliſtæ: Præſta, vt omnes illam cum reuerentia intuentes, precéſque coram illa fundentes, pro quacunque neceſſitate orauerint, exaudiantur. Sit hæc imago dæmonum ſancta expulſio, Angelorum aduocatio, fidelium protectio, eiúſque in hoc loco potenter vigeat interceſſio, &c.

Precula ante imagines. In hortulis, prætereuntes imaginem crucis, docentur dicere: Salua nos Chriſte Saluator per virtutem ſanctæ crucis. Item, Tu corda & corpora noſtra per virtutem ſanctæ crucis illuminare digneris. Intelligunt autem virtutem crucis, de qua formula conſecrationis loquitur. In Antidotario extat hæc oratio ad crucem: Signum ſanctæ crucis, defendat me ab omnibus malis. Per hoc ſignum ſanctæ crucis à periculis mundi liberet me Dominus.

Veronica. Ante Veronicam dicunt hanc orationem: Salue ſancta facies impreſſa panniculo. Nos ab omni macula purga vitiorum, atque nos conſortio iunge beatorum: Nos perduc ad patriam, ô felix figura, ad videndum faciem, quæ eſt Chriſti pura. Eſto nobis, quæſumus, tutum adiuuamen, dulce refrigerium, atque conſolamen, vt nobis non noceat hoſtile grauamen, ſed fruamur requie, Omnes dicant, Amen.

Extant aliæ plures orationes, quæ ſi deuotè dicantur coram imagine crucis, vel Mariæ, promittuntur multorum millium annorum indulgentiæ. *Vota ad imagines.* Docent item facienda vota, ſuſcipiendas peregrinationes, ad certas Sanctorum ſtatuas, hac promiſſione: Si quis tali ſe voueat imagini, ſanabitur, vel optato potietur. De quibus ſuperſtitionibus etiam Gerſon conqueritur his verbis: Fateor, abnegare non poſſumus, multa inter Chriſtianos ſimplices ſub ſpecie religionis introducta eſſe, quorum ſanctior eſſet omiſſio, &c. Et licet proteſtentur ſe imaginibus non tribuere aliquam vel diuinitatem vel virtutem, tamen ſentiunt, Deum facilius & citius exaudire, & magis propitium eſſe, ſi ad ſtatuam aliquam, vel coram imagine, inuocetur. Ad Sanctorum verò inuocationes, imagines in Pontificia Eccleſia fieri & vſurpari ipſi non diffitentur.

Tridentinum Decretum. Hæc lector conferat ad verba Decreti Tridentini, & videbit, quomodo craſſis ſuperſtitionibus ἀτηροῖς φαρμάκοις mederi καὶ τὰ σκληρὰ μαλθακῶς λέγειν, & tamen ipſos neruos ſuperſtitionis retinere conentur. Non enim expreſſe dicunt, Imagines adorandas & colendas. Negant etiam ſpem, & fiduciam in imaginibus collocandam, ſed quomodo hæc intelligi velint, inſinuant per ea, quæ de relatione inter imaginem & prototypum adduntur, & quod ſe referunt ad 7. Synodum. Quæ vt rectius intelligi & diiudicari poſſent, hiſtoricam hanc obſeruationem controuerſiæ de imaginibus, mediocri diligentia collectam, bono ſtudio hoc loco adſcribere volui, quam candido Lectori non ingratam fore ſpero. Deus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, per Spiritum ſuum ſanctum, puritatem cultus ſui in Eccleſia clementer reſtituat, & conſeruet, iuxta Scripturæ doctrinam, Dominum Deum tuum adorabis, & ipſum ſolum coles.

DECRETVM DE INdulgentiis.

CVm poteſtas conferendi indulgentias à Chriſto Eccleſiæ conceſſa ſit, atque huiuſmodi poteſtate diuinitus ſibi tradita antiquiſſimis etiam temporibus illa vſa fuerit, ſacroſancta Synodus Indulgentiarum vſum Chriſtiano populo maximè ſalutarem, & ſacrorum Conciliorum authoritate probatum, in Eccleſia retinēdum eſſe docet & præcipit, eóſque anathemate damnat, qui aut inutiles eſſe aſſerunt, vel eas concedendi in Eccleſia poteſtatem eſſe negant. In his tamen concedendis moderationem, iuxta veterem & probatam in Eccleſia conſuetudinem, adhiberi cupit, ne nimia facilitate Eccleſiaſtica diſciplina eneruetur. Abuſus verò, qui in his irrepſerunt, & quorum occaſione inſigne hoc indulgentiarum nomen ab hæreticis blaſphematur emendatos & correctos cupiens, præſenti Decreto generaliter ſtatuit, Prauos quæſtus omnes pro his conſequendis (vnde plurimum in Chriſtiano populo abuſuum cauſa fluxit) omninò abolendos eſſe. Cæteros verò, qui ex ſuperſtitione, ignorantia, irreuerentia, aut aliunde quomodocunque prouenerunt, cùm ob multiplices locorum & Prouinciarum, apud quas hi committuntur, corruptelas commodè nequeant ſpecialiter prohiberi, mandat omnibus Epiſcopis, vt diligenter quiſque huiuſmodi abuſus Eccleſiæ ſuæ colligat, eóſque in prima Synodo prouinciali referat, vt aliorum quoque Epiſcoporum ſententia cogniti, ſtatim ad ſummum Roman. Pont. deferantur, cuius authoritate & prudentia, quod vniuerſali Eccleſiæ expediet ſtatuatur, vt ita ſanctarum Indulgentiarum munus piè, ſanctè & incorruptè omnibus fidelibus diſpenſetur.

CAPVT I.

QVID NOMINE INDVLGENTIARVM in hac controuerſia intelligatur, ſiue quid ſint Romanenſes Indulgentiæ.

TOti terrarum orbi, atque ipſis adeò Pontificiis notum eſt, impudentem & impiam indulgentiarum nundinationem, cùm per annos complures à multis doctis & piis (ſicut poſtea oſtendemus) fruſtra ac nequicquam deplorata & reprehenſa fuiſſet, tandem Deo Eccleſiam ſuam clementer reſpiciente ante annos quinquaginta initium præbuiſſe ruinæ regni Pontificij, ac ſalutari repurgationi doctrinæ cœleſtis, quæ nefandis erroribus & ſuperſtitionibus iamdudum contaminata fuerat. Illa enim occaſione Deus accenſa verbi ſui luce, multorum oculos aperuit, vt errores in doctrina, ſuperſtitione, & idolomanias in cultibus Eccleſiæ Pontificiæ abiicerent, & ad formam doctrinæ, ad cultum in verbo Dei traditam & præſcriptam redirent. Vnde eā plagam Papatus accepit, de qua adhuc fremens *Indulgentiarum nundinatio ... [illegible]*

mens gemit, quæque extremum ipſi allatura eſt interitum illuſtri aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti, 2 Theſſa. 2. Cogitarunt itaque homines fore, vt Tridentinum Concilium, ſi Pontificias illas indulgentias non prorſus damnare & abiicere vellet, earum tamen vel mentionem ſepeliret, vel approbationem ſuſpenderet, ſicut aſtutiores inter Pontificios Scriptores his temporibus facere conſueuerunt. Sed ecce in vltima ſeſſione (ſicut iuxta Prouerbium, Diabolus ſolet relicto poſt ſe fœtore diſcedere) peculiare Decretum de indulgentiis retinendis & diſpenſandis fabricant. Vbi diſſimulare ſanè non audent abuſus, prauos quæſtus, corruptelas, ſuperſtitiones, &c. quorum tamen omnium emẽdationem & correctionem ſummi Romani Pontificis voluntati ſubiiciunt & reſeruant. Ipſas verò indulgentias in Eccleſia retinendas præcipiunt, & docent, vſum earum populo Chriſtiano maximè ſalutarem, addunt etiam poteſtatem conferendi tales indulgentias à Chriſto Eccleſiæ conceſſam, antiquiſſimis etiam Eccleſiæ temporibus vſurpatam, & ſacrorum comitiorum autoritate probatam. Videndum itaque eſt, an hæc ita ſe habeant, & vera ſint. Vt autem eò commodius & rectius tota hæc de indulgentiis controuerſia euolui & explicari poſſit, primò ponemus deſcriptionem indulgentiarum Pontificiarum, quid ſcilicet ſub nomine indulgentiarum in hac controuerſia intelligatur & comprehendatur, ita enim poſtea Hiſtoria de initiis & progreſſu harum nundinationum facilius colligi, Põtificiorum argumenta rectius expendi, & veræ refutationes facilius opponi poterunt.

Controuerſiæ ſtatus.

Vſitata igitur in hac controuerſia & ſynonyma ſunt hæc vocabula: gratia, venia, relaxatio, remiſſio, & indulgentia. Ac notum eſt, quòd ſecundum Scripturæ traditionem vocabula illa ſignificent remiſſionem peccatorum, quòd ſcilicet agentibus pœnitentiam fide gratis, propter Chriſtum, peccata non imputentur, ſed ita ſoluantur, vt totum debitum remittatur, & debitor dimittatur, Rom. 3. & 4. Matth. 1 . & 18. in hac etiam ſignificatione patres vocabulum Indulgentiæ accipiunt, & vſurpant. Vt, quando Ambroſius dicit: Nemo rectè egerit pœnitentiam, niſi à Deo per Chriſtum ſperauerit indulgentiam. Et quæ dicta Gratianus ex veteribus annotat: Indulgentia peccatorum fit per pœnitentiam. Item: Viſcera Domini aperta ſunt omni indulgentiam petenti. Et: Peccatori ad ſe conuertenti, Deus præſtat indulgentiam.

De vocabulo.

Pontificij verò non hanc Euangelicam remiſſionem peccatorum intelligunt, quando de indulgentiis ſuis dimicant, ſed eas ita definiunt. Franciſcus Maioranus dicit: Indulgentia eſt remiſſio peccatorum, quò ad illa, quæ poſt ſuſceptum pœnitentiæ Sacramentum remanent de peccatis. Angelus ita deſcribit: Indulgentia eſt quædam remiſſio pœnę debita pro peccato, poſt contritionem habitam de eo. Alij tradunt hanc definitionem: Indulgentia eſt pœnæ relaxatio, quam quis iuſtè pro culpis proprijs facere debuiſſet, de Theſauro Eccleſiæ, ad diuinam iuſtitiam perſoluendam, ſumpta.

Definitio indulgentiarum. Franciſcus Maioranus. Angelus.

Vt autem tota res planius intelligatur, commentum ita ſe habet. Fingũt in ſolutione, Deum propter obedientiam, & paſſionem Chriſti voce Euangelij tantùm culpam remittere, pœnam verò æternam culpis debitam, virtute clauium non plenè remitti, ſed commutari in pœnam temporalem, & hanc iuxta regulam iuſtitiæ diuinæ, Deut. 25. iuxta menſuram delicti erit & plagarum modus; maiorem eſſe, quàm vt à quoquam hominum in hac vita exolui poſſit. Sacerdotem igitur tanquam iudicem & arbitrum Eccleſiaſticum, in confeſſione taxare & imponere talem pœnarum modum, qui noſtræ infirmitati in hac vita proportionabilis & poſſibilis ſit, vt per tales pœnas Deo pro peccatis ſatisfaciamus. Iniunctas autem illas pœnas, ſi in hac vita non plenè exoluantur, luendas eſſe in purgatorio. Ac etiamſi canonica illa pœnitentia in hac vita plenè exoluatur, diuinam tamen iuſtitiam maiores pro peccatis pœnas exigere, quæ in purgatorio luendæ ſint. Illas igitur pœnas, quas vel canones pœnitentiales, vel diuina iuſtitia pro peccatis exigit, dicunt per indulgentias, vel inſolidum, vel ex parte aliqua remitti, ſi certo & præſcripto modo redimantur, hoc eſt, ſi quis illud vel faciat, vel det, quod in forma indulgentiarum ponitur. Vt exempli gratia, ſi quis vrbis Romanæ Eccleſias, vel alias, certis temporibus largis oblationibus viſitarit, vel ſi quis manus adiutrices, largè contribuendo pecuniam, porrexerit, vel ad conſtructionem alicuius Baſilicæ, vel ad bellum contra infideles, &c. is tot vel dierum, vel annorum, vel plenariam habebit indulgentiam. Sæpius etiam dant indulgentias à culpa & à pœna. Illas autem indulgentias dicunt, non prorſus eſſe gratuitas, quia Deus nullum peccatum dimittat impunitum, ſed ſolutionem illarum pœnarum quæ pro peccatis debentur ſumi ex Theſauro Eccleſiæ, & per indulgentias applicari illis, qui eas vel pecunia, vel aliis operibus redimunt. Theſaurum verò Eccleſiæ hunc eſſe, quòd ſancti Dei in hac vita multò plura bona opera fecerint, quàm quæ ipſis ad promerendam & conſequendam ſalutem neceſſaria fuerint, quæ vocant opera Supererogationis, plura etiam & grauiora ſint perpeſſi, quàm pro peccatis ſuis debuerint. Quia igitur ſupererogarint & ad ſalutem ſuam, ac pro peccatis ſuis non neceſſaria habuerint, illa tanquam in ciſtam quandam, admixtis etiam ſuperabundantibus meritis paſſionis Chriſti, in theſaurum Eccleſiæ congeſta eſſe. Et eius theſauri claues traditas eſſe Romano Pontifici, vt is, vel per ſe, vel per ſuos delegatos, indulgentias indè, pro ſua autoritate & prudentia, licitantibus & redimentibus, diſpenſet & conferat.

Summa cõmenti Pontificij de indulgentijs.

Hæc eſt ſumma commenti, quod in ſequentibus plenius explicabitur. Hoc loco verò ſummam eius breuiter recitare volui, vt, tanquam titulus controuerſiæ; ſemper in conſpectu ſit, ac ſemper cogitetur, quę capita comprehendantur, & de quibus corruptelis certamen ſit, quando de indulgentiis dimicatur. Poſito autem hoc, quaſi ſtatu controuerſiæ, ordine iam oſtendemus, tales indulgentias nec in Scriptura traditas, nec in veteri Eccleſia vſurpatas, ſed recens eſſe commentum. Poſteà oſtendemus, vnde & quando, & quomodo initium ſumpſerint, & quales fecerint progreſſus, donec tandem ad ſummum impietatis & impudentiæ gradum enaſcerunt.

Quæ ſint capita huius controuerſiæ.

CAPVT II.

QVOD ROMANAE ILLAE INDVLgentiæ nullum in ſacra Scriptura, vel fundamentum, vel teſtimonium habeant, imò quòd contra verbum Dei in ſummis ac præcipuis fidei articulis pugnent.

Scopus totius doctrinæ Chriſtianæ ex Scriptura.

SVmma quidem, & quaſi ſcopus totius Scripturæ eſt remiſſio peccatorum. De Prophetica enim veteris Teſtamenti ſcriptura Petrus inquit, Act.10. Chriſto omnes Prophetæ teſtimonium perhibent, remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. De Baptiſtæ etiam miniſterio ſcriptum eſt, Luc. 2. ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius, quæ eſt in remiſſionem peccatorum eorum. Et Apoſtolorum miniſterium Chriſtus affirmat conſiſtere in prædicatione pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum, ſiue in remittendis & retinendis peccatis, Luc. 24. Ioan. 20. Illam verò peccatorum remiſſionem Scriptura non definit Pontificijs Romanenſium indulgentiarum nundinationibus: ſed docet, cùm nos propter peccata eſſemus debitores Dei, iuxta legem obnoxij iudicio ipſius culpa & pœna ad condemnationem iuxta dictum, Rom. 2. Ira & indignatio, tribulatio & anguſtia, & in hac, & in futura vita: Chriſtum mediatorem noſtro loco factum ſub lege, ſuſcepiſſe in ſe omnia peccata noſtra, & plagas ſeu pœnas omnes, peccatis noſtris debitas, in ſe deriuaſſe: Eſa. 53. & præſtita ſeu exoluta ſatisfactione pleniſſima non ſolùm perfectiſſima obedientia pro culpis noſtris, verumetiam acerbiſſima paſſione ac morte, pro omnibus pœnis, peccatis noſtris debitis, acquiſiuiſſe iuſtitiam æternam, Dan. 9. Illam verò propitiationem Deum Patrem proponere per fidem, interueniente ſanguine ipſius, ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ, propter remiſſionem peccatorum, Rom. 3. Dedit enim nobis miniſterium reconciliationis. 2. Cor. 5. Vt verbo & Sacramentis beneficium illud Chriſti gratis offeratur, & ſine operibus in pœnitentia non ſimulata vera fide applicetur credentibus, Roman. 4. Quando verò gratuita illa promiſſio Euangelij fide apprehenditur, accipitur & applicatur, tunc Scriptura pronunciat: Quotumcunque remiſeritis peccata, remittuntur eis, Ioan. 20. Et quicquid ſolueritis ſuper terram, ſolutum erit in cœlis, Matth. 16. & 18. Item, Iuſtificati fide pacem habemus erga Deum, Rom. 5. Qui credit, non iudicatur, imò non veniet in iudicium, ſed habet vitam æternam, & à morte tranſiuit in vitam, Ioan. 3. & 5.

Quomodo peccatorum remiſſionem Scriptura definiat.

Scriptura ignorat fundamenta indulgentiarum.

Nihil autem prorſus Scriptura dicit, quòd noſtris vel operibus, vel paſſionibus Deo pro parte aliqua peccatorum noſtrorum, vel debeamus, vel poſſimus ſatisfacere. Non dicit, quòd Sacerdos in abſolutione ſoluens & remittens peccata, debeat imponere pœnas, tanquam vindictam & ſatisfactionem pro peccatis. Nihil dicit de pœnis purgatorij. nihil habet de theſauro ſupererogationum, nihil tradit de claue ſoli Romano Pontifici tradita. Omnibus enim in genere, quibus datum eſt miniſterium reconciliationis, dictum eſt, Quicquid ſolueritis, Matth. 18. quorumcunque remiſeritis, Ioan. 20. nihil ſomniat de Bullis indulgentiarum, vt qui tantum dederit, habeat remiſſionem tot vel dierum vel annorum. Hæc adeò ſunt manifeſta, vt ipſi Pontificij diſſimulare hoc non poſſint. Durandus enim de ſancto Portiano qui ſcripſit circa annum Domini 300. lib. 4. diſt. 20. Quæſt. 3. dicit: De indulgentiis pauca dici poſſunt per certitudinem, quia Scriptura expreſsè de illis non loquitur. Quod enim dictum eſt Petro, Matt. 16. Tibi dabo claues, &c. intelligitur de poteſtate ei data in foro pœnitentiæ. De collatione autem indulgentiarum, non eſt clarum, quomodo debeat intelligi. Ideò loquendo de indulgentiis, ſequendus eſt modus communis. Antoninus etiam prima parte ſummæ, Tit. 10. cap. 3. ſcribit: De indulgentiis nil expreſſè habemus ex ſacra Scriptura, quamuis ad hoc inducatur illud Apoſtoli, 2. Cor. 2. Si quid donaui vobis, propter vos in perſona Chriſti. Item fatetur Roffenſis, & alij plerique Papiſtici ſcriptores. Et Syluester Prierias, Magiſter Palatij Leonis Decimi, qui primus contra Lutherum pro indulgentijs ſcripſit, expreſſè ponit hanc propoſitionem: indulgentiæ authoritate Scripturę non innotuere nobis, ſed authoritate Eccleſiæ Romanæ, & Romanorum Pontificum, quæ maior eſt authoritas. Addit autem & hanc propoſitionem: Quicunque non innititur doctrinæ Romanæ Eccleſiæ, ac Romani Pontificis, tanquam regulæ Dei infallibili, à qua etiam ſacra Scriptura robur trahit & authoritatem, hæreticus eſt, &c.

Pontificij fatentur indulgentias non tradi in Scriptura. Durandus.

Antoninus.

Roffenſis. Syluester Prierias.

Hæc autem cùm manifeſtè & certò ita ſe habeant, ipſe Lector iam ſecum conſideret, quid ſit, pro articulo fidei Eccleſiæ obtrudere, & conſciẽtiis indè laqueũ nectere, vel vana falſáque eas ſpe lactare, de quo (ſicut manifeſtum eſt, & ipſi Pontificij fateri coguntur) nulla extant in Scriptura vel teſtimonia, vel fundamenta. Eccleſia verò illam ſuam libertatem, in quam filius Dei ab omnibus humanis traditionibus eã vindicauit, meritò ac neceſſario, præcipuè in articulo remiſſionis peccatorum, retinet & vſurpat, Gala. 5. In libertate, qua Chriſtus nos liberauit, ſtate, & ne rurſus iugo ſeruitutis implicemini. Coloſſ. 2. Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi, quid adhuc tanquam viuentes in mundo decretis oneramini, ſecundum præcepta & doctrinas hominum, quæ ſpeciem habent ſapientiæ per ſuperſtitionem. Matth. 15. Fruſtrà colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Quia enim mandatum Chriſti eſt, Matth. 28. Docentes eos ſeruare, quæ ego præcepi vobis, ideò rectè vſurpamus illud, Deut. 12. Non faciatis ſinguli, quod vobis rectum videtur, ſed quod ego præcipio vobis, hoc tantùm facias Domino Deo tuo, non addas aliquid, nec detrahas. Tota igitur indulgentiarum nundinatio, cùm fateantur, ſe eam ex Scriptura non habere, vnica illa ſententia Auguſtini contra Petiliani literas, lib. 3. cap. 6 profligari poteſt. Si quis, inquit, de quacunque re, quæ pertinet ad fidem, vitamque noſtram, ſi vel Angelus è cœlo vobis annunciauerit, præterquàm quod in Scripturis Legalibus & Euangelicis accepiſtis, anathema ſit.

Indulgentiæ cur non ſint ferendæ.

Nec verò ſine Scripturæ tantùm teſtimoniis & fundamentis merces iſtæ indulgentiarum Romanenſium venales exponuntur, ſed doctrina, praxis, & vſus earum præcipuos & ſummos fidei noſtræ articulos inſidiosè conuellit, turpiter con-

Indulgentiarum nundinatio præcipuos articulos Chriſtianæ fidei euertit.

conſpurcat,& funditus euertit, id quod non Rhetoricis declamationibus exaggerabo, ſed nuda tantùm indicatione ſimpliciter per capita ſpectandum & conſiderandum proponam, quemadmodum indulgentiæ pugnent: I. Contra meritum & ſatisfactionem Chriſti. II. Contra gratuitam & plenariam remiſſionem Dei. III Contra claues regni cœlorum. IV. Contra fidem. V. Contra doctrinam de bonis operibus. Poſtremò quòd talis nundinatio in Scriptura iamdudum damnata ſit. Commentum enim illud de indulgentiis Romanenſibus, primò contra doctrinam Euangelij, de merito obedientiæ & paſſionis Chriſti tradit: Quòd Chriſtus Mediator, culpam quidem noſtram omnem, ſed nō totam pœnam peccatorum noſtrorum in ſe ſuſceperit, cum Scriptura affirmet, ipſum percuſſum fuiſſe à Deo propter peccata noſtra, Eſaiæ 53. Et factum eſſe maledictum pro nobis, Galat. 3. Et maledictio certè complectitur omnes peccati pœnas, & æternas & temporales. Deut. 28. Fingit etiam opinio iſta, Chriſtum, obedientia, paſſione, & morte ſua, non pro vniuerſa pœna, peccatis noſtris debita, ſatisfeciſſe Patri, ſed tantùm promeruiſſe credentibus commutationem pœnæ æternæ in temporariam, vel in hac vita, vel in purgatorio luendam, vt reſiduam illam pœnam credentes ipſi vel ſuis, vel aliorum ſatisfactionibus rediman, vel ſuppliciis ſuis exoluant, vel Pontificiis indulgentiis relaxent. Atque ita noſtra, vel Sanctorum ſatisfactio aſſuenda ſit ſatisfactioni Chriſti, tanquam ſemiplenæ, vt aſſumento humanarum ſatisfactionum perficiatur. Et noſtræ etiam, vel Sanctorum redemptiones, Chriſti redemptionem vt gradibus quibuſdam deficientem, abſoluant & perficiant. Imò quæſtores indulgentiarij ſæpius non omnem culpæ remiſſionem ſolius Chriſti merito & ſatisfactioni tribuunt, ſed indulgentias vendunt, & à culpa & à pœna. Secundò, gratuita miſericordia Dei, conferentis propter Chriſtum, per promiſſionem Euangelij, plenariam remiſſionem peccatorum, in dulciſſimis illis dictis deſcribitur, Ioh. 3. & 5. Non iudicatur, non venit in iudicium Ezech. 18. Peccatorum eius non recordabor amplius. Mich. 7. Omnia peccata noſtra proiecit in fundum maris. Pſalm. 103. Quantùm diſtat ortus ab occidente, longè fecit à nobis iniquitates noſtras. Iere. 18. Si egerit pœnitentiam, pœnitebit me mali, quod ei facere conſtitueram. Eſa. 53. Illi plaga, vt nos pacem haberemus. Rom. 5. Iuſtificati fide pacem habemus ad Deum. Commentum verò Indulgentiarum fingit remiſſionem Dei eſſe ſemiplenam aut dimidiatam, quæ debitum quidem remittat, ſed debitorem nihilominus ad ſolutionem, ſiue ad pœnas obſtrictum detineat, atq; ita remittat quidem debitum, ſed non ex animo, ſicut ſeruus ille nequam, Matt. 18. Sed Scriptura expreſſè docet, miſericordiam ſimul & debitum remittere, & debitorem dimittere. Matt. 18. Paulus etiam dicit: Condonate vobis mutuò, ſicut & Chriſtus condonauit vobis. Item quotidie oramus: Dimitte nobis debita, ſicut & nos dimittimus. Certum autem & manifeſtum eſt, ſi quis priuatus ita dimitteret offenſam proximo, vt nihilominus vindictam aliquam expetere, & ſupplicium aliquod de ipſo ſumere vellet, talem, vt non ex corde remittentem peccata, grauiter à Chriſto reprehendi. Qua fide igitur talem remiſſionem ipſi Deo tribueremus? Certè ſi culpam, hoc eſt, debitum omne remiſit, non habet cauſam exquirendi pœnas. Tertiò, claues regni cœlorum opinione iſta de indulgentiis fœdè & perniciosè adulterantur & peruertuntur. Vbi enim Chriſtus dicit: Quicquid ſolueritis, erit ſolutum, quorum remiſeritis peccata, erunt remiſſa. Ibi Romanenſes indulgentiæ contradicunt: Quicquid Chriſti claues ſoluunt, hoc Pontifex Romanus ſuis pœnis retinet, & ligatum mittit ad pœnas, vel in hac vita, vel in purgatorio exoluendas. Et earum indulgentiam non gratis à Chriſto per fidem in abſolutione quærendam, ſed precio à Romano Pontifice eſſe redimendam docent. Quartò, indulgentiæ Romanenſes dicunt falſum teſtimonium contra fidem, quæ ſola eſt organum illud, diuinitus inſtitutum, quo remiſſio peccatorum, merito Chriſti parta, applicatur, apprehenditur & accipitur. Fingunt enim, indulgentias illas non gratis fide accipi, ſed qui tantùm dederit, ille licitando coemit ſibi tot, vel dierum vel annorum indulgentiam. Cumque Scriptura etiam opera Legis, hoc eſt; quæ Deus ipſe mandauit, ab articulo iuſtificationis ſeu remiſſionis peccatorum excludat, Roma. 3. & 4. & 11. Epheſ. 2. Romanenſes indulgentiæ commentitiis operibus hoc tribuūt. Si quis ſuſcepta peregrinatione, hanc vel illam Eccleſiam viſitarit, is tot annorum indulgentiam conſequetur. Quintò, operibus & afflictionibus Sanctorum, Pontificiæ indulgentiæ affingunt opinionem, quam, quia Phariſaica eſt, & contra Scripturam pugnat, ipſi ſancti in vera ſua humilitate nunquam agnoſcere voluerunt. Chriſtus enim dicit; Luc. 17. Cùm omnia feceritis, dicite: Serui inutiles ſumus, quia quod debuimus, fecimus. Inde Eſaias dicit cap. 64. Facti ſumus velut immundum omnes nos, & quaſi pannus menſtruatus vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Et Dauid Pſa. 143. Si intraueris in iudicium cum ſeruo tuo, non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Pſal. 130. Si iniquitates obſeruaueris Domine, quis ſubſiſtet? Pſal. 32. Pro iniquitate orabit ad te omnis Sanctus. Omnium enim Sanctorum, ſub hoc corruptibilis carnis onere gementium, oratio eſt: Dimitte nobis debita noſtra, Matth. 6. Et 1. Ioh. 1. Si dixerimus, peccatum non habemus; nos ipſos fallimus, & veritas in nobis non eſt. 1. Cor. 4. Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non ſum iuſtificatus. Rom. 7. Volenti facere bonum, malum adiacet. Ideò Iob inquit, cap. 9. Verebar omnia opera mea. Et Paulus Rom. 8. Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam. Hinc electi, Matth. 25. in Iudicio opera ſua nolunt agnoſcere. Et Apoc. 4. Coronas ſuas modeſtè & humiliter ante thronum deponunt. Indulgentiæ verò Pontificiæ fingunt, opera & afflictiones Sanctorum eſſe ſupererogationes, quæ in precium ad ſoluendum reatum peccati, ſicut Bonauentura loquitur, alij communicari; & data pecunia diuendi poſſunt, cùm prudentes virgines, Matth. 25. fateantur, ſe de oleo ſuo non poſſe dare aliis, ne vtriſque deſit. Poſtremò ſcriptura nundinationes illas indulgentiarum prophetico Spiritu, quaſi intento digito, antè & notauit & damnauit. Nam 2. Pet. 2. vbi de falſis Doctoribus agit, qui introducturi ſunt ſectas perditio-

Quibus capitibus doctrina indulgentiæ repugnant.

Contra meritum Christi.

Contra remiſſionē peccatorū, gratuitam & plenariam.

Contra doctrinam de clauibus regni cœlorum.

Contra doctrinam de fide.

Contra doctrinam de bonis operibus.

Bonauentura.

Spiritus ſanctus in Scriptura indulgentias damnauit.

Digitized by Google

nis,& abnegaturi Dominum, qui ipſos mercatus eſt, inquit, ἐν πλεονεξίᾳ πλαστοῖς λόγοις ὑμᾶς ἐμπορεύσονται, per auaritiam fictis verbis de vobis negotiabuntur. Item libertatem aliis pollicentur, cùm ipſi ſint ſerui corruptionis Et Actor.8. Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei exiſtimaſti pecuniis parari. Et hoc eſt ipſiſſimum iudicium Spiritus ſancti, de indulgentiis Pontificiis.

Et hæc capita quomodo indulgentiæ Romanenſium, contra ſummos ac præcipuos fidei noſtræ articulos pugnent, ideò in frontiſpicio huius tractationis, tanquam in tabella ſeu συνόψει, ſpectanda & expendenda propoſui, vt Lector moneatur, non de lana (quod dicitur) caprina contentionem eſſe, quando de Pontificiis indulgentiis diſputatur, ſed hoc agi, vt Doctrina de præcipuis, neceſſariis, & ſummis illis fidei noſtræ articulis, complectentibus iuſtificationem & ſalutem noſtram, pura, ſincera, integra, & ſalua à Pontificiis iſtis contaminationibus & deprauationibus Dei beneficio conſeruari poſſit. Ex hac etiam conſideratione intelligi poteſt, qua ratione factum ſit, quòd certamen Lutheri, quod contra effrænem quæſtorum Romanenſium impudentiam, de indulgentiis, primùm mouit, occaſionem dederit repurgationi doctrinæ de merito Chriſti, de gratuita gratia Dei, de remiſſione peccatorum, de pœnitentia, de abſolutione, de clauibus regni cœlorum, de fide, de operibus, &c. Et ex hac breui commonefactiuncula, cuius veritas adeò manifeſta eſt, vt vel cæcutientium oculos perſtringat, Lector iudicare poteſt, non veritatis, ſed erroris & ſeductionis ſpiritum eſſe, qui in Tridentino decreto fingit, poteſtatem conferendi tales indulgentias à Chriſto Eccleſiæ conceſſam eſſe, cùm nulla ſyllaba ex Scripturis hoc probari poſſit, imò cùm tota illa indulgentiarum cauponatio præcipuis doctrinæ cœleſtis capitibus aduerſa quaſi fronte repugnet.

Quid Lutherum impulerit indulgentiarũ nundinationi ſe opponere.

CAPVT III.

QVA FRAVDE DICTA QVAEDAM Scripturæ Pontificij ad nundinationes iſtas indulgentiarum detorquere conentur.

OStendemus Sententiarios olim, & recentiores etiam Pontificios Scriptores, in principio certaminis de indulgentiis, ante annos 50. liberè confeſſos eſſe, doctrinam de Pontificiis indulgentiis non poſſe ex certo aliquo Scripturæ fundamento expreſsè & perſpicuè probari. Et licet quidam conati fuerint, ſpeciem aliquam probationis prætendere ex dictis illis Scripturæ: Tibi dabo claues, Matth.16. Item: Si quid donaui, &c. 2. Cor. 2. Alij tamen Scholaſtici Scriptores dicunt, tutius eſſe dicere: Ideò valere indulgentias, quia Eccleſia illas diſpenſet & probet, & Eccleſia errare non poſſit. Dicunt autem, Romanum Pontificem eſſe Eccleſiam virtualiter: & de illo ſcriptum eſſe, Luc. 22. Ego rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Sed conductitij Rhetores, qui his temporibus Pontificiis indulgentiis patrocinari conantur, animaduertunt, teſtimonium propriæ turpitudinis illam confeſſionem eſſe, quòd ſine documentis & firmamentis ſacræ Scripturæ indulgentiæ inuectæ & receptæ ſint. Ideò, vt rudibus ſpecie aliqua oculos perſtringant, quaſi non prorſus Scripturæ autoritate deſtituantur Pontificiæ indulgentiæ, aliquot dicta Scripturæ huc pertrahere conantur, de quibus pauca quædam dicemus, vt planum fiat, dicta illa Scripturæ nihil minus, quàm Pontificias indulgentias probare, imò iſtis fortiter reclamare. Vtque videat Lector, quàm timidè & ſuſpenſo gradu progrediantur Pontificij, quando argumentando, iuxta Tridentinum Decretum fingere volunt, poteſtatem conferendi indulgentias Eccleſiæ à Chriſto in Scripturis conceſſam: addam quod Roffenſis ſcribit, cùm videret ſibi obſtare, ſi dicantur indulgentiæ in ſacra Scriptura traditæ & fundatæ, quomodo Apoſtolica, primitiua, & vetus Eccleſia, cuius in tractatione Scripturarum multò maior fuit diligentia & religio, indulgentias illas in Scriptura non viderit aut animaduerterit. Reſpondet autem, poſterioribus ingeniis multa nunc eſſe excuſſa luculentius, & intellecta perſpicacius, quàm fuerant olim. Nimirum, aut quia veteribus adhuc non erat perfracta glacies, neque ſufficiebat illorum ætas, totum illud Scripturarum pelagus, ad amuſſim expendere, aut quia ſemper in ampliſſimo Scripturarum campo poſt meſſores, quantumuis exquiſitiſſimos, ſpicas adhuc intactas licebit colligere. Multa, enim, inquit, ſunt, de quibus in primitiua Eccleſia nulla quæſtio facta fuerat, quæ tamen poſteriorum diligentia, ſubortis dubitationibus, iam euaſerunt perſpicua, vt purgatorium & indulgentiæ. Cùmque multa Scripturæ dicta cumulaſſet, tandem inquit, ſed iis omnibus Lutheri pertinacia non permouebitur. Hæc Roffenſis. Et Iacobus Angularis Decanus, diſputans contra VVeſſelum, de indulgentiis, inquit: Non intendo te rationibus oppugnare, quæ enim ſpes mihi eſſe poſſet, durum illud atque inexpugnabile tuum caput rationibus expugnare, quod nec malleo communis credulitatis omnium valet emolliri. Sed pro magna tibi ratione, imò magis quàm pro ratione debet eſſe, nedum Papæ, ſed & omnium, tàm Prælatorum quàm Doctorum authoritas, qui omnes indulgentias aut largiuntur, aut largiendas eſſe ſcribunt, &c. Sed ordine recitabimus præcipuas ſententias, quas ex Scriptura ad ſuas indulgentias detorquere conantur Pontificij. Et breues quantum opus erit, addemus explicationes.

Quomodo ante 50. annos indulgentias defenderint Pontificij.

Quomodo nunc ex Scriptura eas probare conentur.

Roffenſis de indulgentiis, quomodo veteri Eccleſiæ ignotæ.

Iacobus Angularis quod indulgentiæ irrationales.

PRIMVM ARGVMENTVM.

PLerique omnes finxerunt, poteſtatem conferendi indulgentias Romano Pontifici à Chriſto conceſſam, quando Petro dicit, Matth. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum. Et quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum in cœlis, & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Sed ipſi Sententiarij huic fundamento non multum fidunt, ſicut ex Durando paulò antè oſtendimus, & res manifeſta eſt. Illa enim Chriſti ſententia prorſus nihil habet de illis, quibus Pontificias indulgentias definiri ſuprà diximus, ſed ſoluere & ligare peccata, Matth. 16. eſt ea vel remittere vel retinere, Iohan. 20. quod fit prędicatione pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum, ſiue publicè ſiue priuatim, Lucæ 24. Et fit ab illis, quibus Deus

An Matth. 16 fundata indulgentia.

Refutatio.

Digitized by Google

Deus commendauit miniſterium reconciliationis poſito in ipſis verbo reconciliationis, 2. Cor. 5. Atque illa clauis miniſterij ſoluens peccata, exercetur in foro pœnitentiæ & abſolutionis, vt cum Scholaſticis loquar. Sed Pontificij ipſi ſuas indulgentias à foro pœnitentiæ & abſolutionis, ſicut loquuntur, longè lateque disiungunt. Præterea ſoluere & ligare ita opponuntur, vt quod ſolutum eſt, non ſit amplius ligatum. Pontifex verò contra fingit, quod in abſolutione ſolutum eſt ſuper terram, illud in foro Pontificio manere ex parte ligatum, & ſoluendum eſſe non claue miniſterij, ſed Pontificiis indulgentiarum nundinationibus. Item, miniſterium reconciliationis ita ſoluit peccata, vt pœnitentibus & credentibus annunciet condonata omnia delicta, Coloſ. 2. Peccata non amplius imputari, Rom. 4. & 5. per Chriſtum redemptos ipſos eſſe à maledictione Legis, Galat. 3. quæ & æterna, temporalis eſt, Deut. 28. Pontificiæ verò indulgentiæ fingunt, peccata etiam poſt remiſſionem imputari, & Chriſtum credentes non à tota maledictione Legis redemiſſe, ſed partem eius ex Pontificio theſauro redimendam eſſe. Manifeſtum itaque eſt, Pontificias indulgentias prorſus ex diametro pugnare contra ſententiam illam Chriſti, de claue abſolutionis, tantùm abeſt, vt illa ſententia probentur aut ſtabiliantur. Quòd verò excipiunt, ſoli Petro peculiare priuilegium ſoluendi peccata, ſupra & præter reliquos Apoſtolos, hoc eſt, præter communem Abſolutionem, in illa ſententia à Chriſto datum eſſe, Quia inquit. Tibi dabo claues, &c. rectè & ſolidè ex collatione locorum Scripturæ explicatur. Quas enim claues Chriſtus Matth. 16. promittit, illas præbet & exhibet, quando poſt reſurrectionem dat & confert poteſtatem remittendi & retinendi peccata, Ioan. 20. Sed illam poteſtatem confert non vni aut ſoli Petro, ſed omnibus in commune Apoſtolis, Ioan. 20. Et ante illam collationem dicit Chriſtus: Sicut miſit me pater, ita & ego mitto vos. Chriſtus verò, quando tempore miniſterij ſui remiſit peccata, debitum remiſit, & debitorem liberum dimiſit, Matth. 18. Hæc enim ſunt verba Abſolutionis eius: Confide, remittuntur tibi peccata. Vade in pace, & noli amplius peccare, Mat. 9. Luc. 7. Ioan. 5. Imò cùm adulteræ, Ioan. 8. non eſſet ciuilis pœna impoſita, nec ipſe ei, poſt remiſſionem ſeu ſolutionem peccatorum, pœnam aliquam imponere voluit. Inquit enim: Nec ego te condemnabo, vade, & noli amplius peccare. Quòd autem Chriſtus tales vnquam vel docuerit vel dederit indulgentias, ſicut ex Pontificiorum placitis ſuprà deſcripſimus, nulla oratione, nulla dictione, nulla ſyllaba, nulla litera ex Scriptura probari poteſt. Et ſicut me miſit Pater, ita & ego mitto vos, inquit Chriſtus. Eadem ratio etiam eſt de Petro, cui traditæ fuerunt claues regni cœlorum. Quomodo enim illas vſurparint, ex Scriptura conſtat. De indulgentiis verò ipſius nihil. Imò Simoni Mago Petrus reſpondit: Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum DEI exiſtimaſti pecuniis comparari. Et quod Matth. 16. Chriſtus Petro dicit, hoc iiſdem verbis, cap. 18. expreſſè Eccleſiæ dicit: Quicquid ſolueritis, quicquid ligaueritis, &c. Eccleſia verò, imo ipſius Romanæ Eccleſiæ Epiſcopi, claues illas ab initio & habuerunt, & vſurparunt, & tamen per annos mille & amplius indulgentias illas ignorarunt. Ligare enim ſeu retinere peccata, non eſt pœnitentiam agentibus & credentibus, poſt abſolutionem ſeu remiſſionem peccatorum, partem aliquam ligatam reſeruare, vel ad proprias ſatisfactiones, vel ad redemptiones per Pontificias indulgentias, ſed impœnitentibus & incredulis peccata ſunt liganda, denunciata ipſis hac DEI ſententia, quòd peccata ipſorum maneant, Ioannis 9. & ita Dei maneat ſuper ipſis, Ioannis 3. quodque perituri ſint, niſi pœnitentiam egerint. Quòd verò indocti quidam aſini dicunt: Reliquis Apoſtolis datam eſſe poteſtatem remittendi peccata, Petro autem ſoluendi, falſum eſt. Nam Matth. 18. Eccleſiæ dicit: Quicquid ſolueritis, &c. Quod verò interpretantur talem ſolutionem, quæ fit numerato precio, eiuſdem elegantiæ eſt, cuius illud, quòd de Aſina Hieroſolymitana poſtillator quidam deſcribit: Soluite, id eſt, numerate pecuniam pro ea, & tunc adducite.

Quomodo commentum de ... huic dicto Chriſti repugnat.

Exceptio Pontificiorū de peculiari priuilegio Petri.

Elegans ...

SECVNDVM ARGVMENTVM
ex Scriptura.

ANtoninus refert, olim pro indulgentiis confirmandis à quibuſdam inductum fuiſſe locum, 2. Corinth. 2. Nam & ego, quod donaui ſi quid donaui, propter vos in perſona Chriſti. Et Lindanus nunc illam ſententiam Pauli, tanquam Triumpho circumducit, perſuaſurus hominibus, Paulum authorem eſſe indulgentiarum Pontificiarum. Fingit enim Corinthio illi, qui inceſtum commiſerat, poſt acceptam culpæ remiſſionem & abſolutionem, impoſitas fuiſſe à Paulo multorum annorum rigidiſſimas pœnas ſeu afflictiones, quibus ſe excruciaret, vt pro inceſtu ſuo ita Deo ſatisfaceret. Cùm verò illarum pœnarum partem aliquam iam exoluiſſet, ac nimis aſpera ſe tantùm non excruciaret pœnitentia: Paulum ad commiſerationem commotum (non aliter, quàm ſicut nunc Romanus Pontifex facit) reſiduam pœnarum partem, quæ adhuc ipſi ad plenam pro inceſtu ſatisfactionem luenda fuiſſet, remiſiſſe ac relaxaſſe, hoc eſt, indulgentias ipſi conceſſiſſe, idque non gratis, ſed propter Corinthiorum interceſſiones, hoc eſt, Paulum ex operibus & meritis ſupererogationis Corinthiorum ſumpſiſſe precium, ad perſoluendum inceſti illius reſiduum debitum (ſicut Bonauentura de indulgentiis loquitur) & forſan per Bullam aliquam indulgentiæ diſpenſaſſe excommunicato illi Corinthiaco. Quod ita factum oportuit (ſi indulgentias Pontificias locus ille probare debet) quòd Corinthius ille data certa aliqua ſumma pecuniæ, ſeu ſuſcepta aliqua peregrinatione ad loca ſancta, indulgentias illas à Paulo redemerit. Quæ omnia ſi ex Pauli illo loco liquido oſtendi poſſunt, non infeliciter ſanè, pro ſtabiliendis Romanenſium indulgentiis, adducitur.

Locus ... Cor. 2. Lindani impudentia & figmentum de loco 2. Cor. 2.

Sed conſideratis paulisper circumſtantiis manifeſtum euadet, Paulum nihil horum vel ſenſiſſe, vel feciſſe, & illum ipſum locum Pauli Pontificias indulgentias fortiter oppugnare. Quia verò, qualis fuerit diſciplina Eccleſiaſtica tempore Apoſtolorum, locus ille pulchrè oſtendit, ſingulas circumſtantias diligentius expendemus. Quidam igitur apud Corinthios, cū nouerca ſua in-

Refutatio ſophiſmatis Pontificij ex ... 2. Cor. 2.

Digitized by Google

Summa & ſtatus cauſa, de qua agitur 2. Cor. 2.

inceſtum commiſerat, de quo peccato nec ipſe lugebat, nec Eccleſia Corinthiaca dolebat, tolerabant enim ipſum, licet non ageret pœnitentiam, in ſua communione, tanquam verum membrum Eccleſiæ. Hoc Paulus acriter reprehendit incuſans non tantùm ipſum, ſed oſtēdens, ipſam etiam Eccleſiam hoc modo communicare peccatis alienis. Et docet, ſicut gaudium eſt coram Angelis in cœlo ſuper vno peccatore agente pœnitentiam, ita, quando talia flagitia in Eccleſia committuntur, & rei non agunt pœnitentiam, tunc debere Eccleſiam, & præcipuè miniſtros verbi, ſe coram Deo humiliare & lugere illa ſcādala, ne participes fiant alienorum peccatorum.

Diſciplina Eccleſiaſtica tempore Apoſtolorum.

Digni enim morte ſunt, non tantùm qui faciunt, verumetiam qui συνδοκοῦσι, qui comprobant vel certè non improbant talia, ſicut Ezech. 9. ſcriptum eſt, qui non gemunt, & dolent ſuper cūctis abominationibus, quæ fiunt in medio eius. Ideò Paulus dicit 1. Corinth 5. Vos inflati eſtis, & non potius luxiſtis. Et 2. Corinth. 12. Metuo ne fortè contentiones, æmulationes, iræ, concertationes, detractiones, ſuſurrationes, inflationes, ſeditiones, inter vos ſint, ne iterum cùm venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex iis, qui antè peccauerūt, & non egerunt pœnitentiam ſuper immundicia, & fornicatione, & impudicitia, quam patrarunt. Vt igitur Eccleſia oſtenderet, ſe talia non comprobare, nec illis delectari: ſed gemitum, dolorem ac luctum ſuum ipſo facto declararet, dicit Paulus, eum qui facinus hoc perpetrauerit, de medio Eccleſiæ tollendum, primùm ideò, vt coram Deo & hominibus oſtenderent, ſe non eſſe συνδοκοῦντες. Secundò, ne modicum fermenti totam Eccleſiæ maſſam corrumperet, ſed vt cæteri timorem haberent. Ideò talia hoc modo coram omnibus vult argui, 1. Tim. 5. Tertiò, cor ſecurum & impœnitens hoc modo ad veram peccati agnitionem & deteſtationem, ad ſeriam offenſæ & iræ diuinæ conſiderationem, atque ita ad veram pœnitentiam adduceretur, vt ardenti fide ex animo peteret & quæreret remiſſionem & reconciliationem. Et ſicut tunc reliquæ doctrinæ cœleſtis partes miraculis confirmabantur, ita Deus etiam Apoſtolorum tempore miraculis oſtendebat, talem diſciplinam ſibi probari. Excommunicati enim in corpore affligebantur à Satana, vt carne afflicti pœnitentiam agerent. Hoc enim Paulus vocat Satanæ tradere ad interitum carnis, vt Spiritus ſàluus fiat, 1. Cor. 5. & 1. Tim. 1. Quos tradidi Satanæ, hoc eſt denunciaui ipſis, quòd non ſint Chriſti, ſed Satanæ membra, vt diſcant non blaſphemare.

Excommunicatio. Cauſa excommunicationis.

Eccleſia quo modo erga excommunicatos.

Eccleſia verò, ſicut Paulus oſtendit, 2. Cor. 7. in tali excommunicatione magno ſtudio oſtendebat ἀπολογίαν, hoc eſt purgationem ſeu excuſationem, quòd puri & incontaminati eſſent, quo ad commiſſum illud flagitium, oſtendebat φόβον, ſe timere Deum, ne rea fieret participatione peccati alieni, oſtendebat magno zelo ἀγανάκτησιν, ſe non tantùm gemere & dolere de admiſſo flagitio, ſed iuſta indignatione ſe illud publicè deteſtari, oſtendebat ἐκδίκησιν, ſe non impunita relinquere talia, ſed externa mulcta notare in impœnitentibus, oſtendebat ἐπιπόθησιν, ſe nihil aliud quærere, & deſiderare, quàm vt lapſus reſipiſceret, & Deo reconciliaretur. Finem enim hunc debere eſſe, Paulus oſtendit, vt & lapſi, & qui alienis peccatis communicarunt, contriſtentur ſecundum Deum, & dolor ſecundum Deum pariat pœnitentiam ad ſalutem non pœnitendam, 2. Cor. 7. Et quia hic finis eſt diſciplinæ Eccleſiaſticæ, vt fratres lucretur ad pœnitentiam, ideò Chriſtus inſtituit talem proceſſum, Matth. 18. vt vel priuatim, vel in præſentia teſtium, vel in facie Eccleſiæ, 1. Tim. 5. lapſi arguantur.

Proceſſus in excommunicatione ſeruandus.

Et ſi correptionem acceperunt ad reſipiſcentiam, Chriſtus non vult aliquid aliud imponi, ſed dicit: Lucratus es fratrem tuum, atque ita 2. Tim. 2. Paulus dicit: Seruum Domini oportet placidum eſſe erga omnes, paratum ad docendum, tolerantem malos, cum manſuetudine corripientem eos, qui obſiſtunt veritati, ſi quando det ipſis Deus pœnitentiam, & reſipiſcant à Diaboli laqueis, à quo captiui tenentur, ad ipſius voluntatem. Si verò tales correptiones lapſi non audierint, dic, inquit, Eccleſiæ, quæ & publicè & publico nomine tales lapſos grauiter & acriter increpabat, reprehendebat, corripiebat, redarguebat, & excommunicabat. Hoc enim Paulus vocat ἐπιτιμίαν ὑπὸ τῶν πλειόνων.

Excommunicatorum receptio in communionem Eccleſiæ.

Quando verò poſtea ipſo facto animaduertebant, tales excommunicatos ſecundum Deum contriſtatos, peccati magnitudinem agnoſcere, iram Dei expaueſcere, ac ſeriò petere remiſſionem & reconciliationem cum Deo & cum Eccleſia, vt turſus in Eccleſiæ communionem reciperentur. Tunc Eccleſia, vidēs ſe finem, quem diſciplina ſua quæſierat, aſſecutam, talem adhibebat moderationem, ne is, qui iam ſecundum Deum contriſtatus erat, nimia ſeueritate, vel in deſperationem, vel in dedolentiam, aut in ſenſum reprobum conijceretur, hoc eſt, ſicut Paulus loquitur, ne immodica triſtitia abſorberetur, vel à Satana circumueniretur 2. Corint. 2. Quia enim finis diſciplinæ Eccleſiaſticæ hic eſt, vt cor durum & impœnitens exaggeratione peccati & iræ diuinæ teneatur, vt in ſeria peccati agnitione, diſplicentia, deteſtatione, & reatus confeſſione, vera ac ardenti fide petat à Deo remiſſionem: Seueritas igitur ibi adhibenda eſt, vbi cor ſecurum, impœnitens, & durum eſt, & ideò adhibenda eſt, vt humilietur & conteratur ad pœnitentiam, ne impœnitentia & ſecuritas foueatur & augeatur, vel, ne audacia & petulantia peccandi, lenitate excitetur & confirmetur.

Quando ſeueritate vtendum.

Vbi verò pœnitentia adeſt, vel quando cor durum adductum eſt ad reſipiſcentiam, ibi opus eſt conſolatione, quæ promiſſione Euangelij, annunciante ex gratia Dei remiſſionem peccatorum propter Chriſtum credentibus offertur & applicatur. Calamus enim quaſſatus non eſt conterendus, nec linum fumigans extinguendum, Eſai. 42. ſed contriti corde ſanandi, captiuis prædicanda dimiſſio, vinctis ſolutio, id quod fit, quando pauperibus annunciatur Euangelium, Eſai. 61. Luc. 4.

Quando lenitate.

Quia igitur Eccleſia Corinthiaca erga inceſtum illum, eò, quòd cor ipſius fuerat ſecurum & impœnitens, ſeueritate diſciplinæ vſa fuerat, & videbat operatione Spiritus ſancti illud, quod per diſciplinam quæritur, apud ipſum effectum eſſe, quod ſcilicet peccati ſui magnitudinem intelligebat, agnitione & ſenſu iræ Dei contriſtatus erat, ac ardenti fide humiliter & ſeriò quærebat, & petebat gratiam Dei, vt per miniſterium verbi à peccatis ſolueretur: Cogitabat igitur Eccleſia

Digitized by Google

cleſia lapſum illum rurſus eſſe recipiendum, annunciandam ipſi eſſe ex Euangelio remiſſionem, & per claues Regni cœlorum impertiendam ipſi ſolutionem peccatorum. Quia verò enorme erat commiſſum flagitium, & antea ab Apoſtolo, ob nimiam leuitatem, erga lapſum illum acriter fuerunt reprehenſi, cauſam retulerunt ad Apoſtolum: Quid in tali caſu eſſet faciendum. Et circumſtantiis ita, ſicut expoſuimus, ſe habentibus, Paulus approbans conſilium & ſententiam Corinthiorum, reſpondit: Ei, qui huiuſmodi eſt, ſufficit increpatio illa, quæ acta eſt à pluribus, hoc eſt, à tota Eccleſia, adeò vt, ſicut antea, cùm ſecurus & impœnitens eſſet, ipſum accuſaſtis, redarguiſtis, retentione peccatorum ligaſtis, ita nunc cùm ad reſipiſcentiam adductus ſit, è diuerſo multò magis ipſum conſolari, & peccatum ei condonare ſeu remittere debeatis, ne immodica triſtitia abſorbeatur, qui eiuſmodi eſt. Et poſtea addit aliam rationem: Ne circumueniamur à Satana, non enim ignoramus ipſius machinationes. Et pro ratificatione ſententiæ Corinthiorum addit Paulus hæc verba. Cui condonatis aliquid, & ego condono, & ſuum exemplum de recipiendis lapſis adducit, ſubiiciens: Nam & ego, ſi quid condonaui, cui condonaui, propter vos condonaui in perſona Chriſti, quia ſcilicet is promiſit. Matth. 18. Vbi duo aut tres congregati ſunt in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. Quicquid ergo ſolueritis in terra, erit ſolutum in cœlo. Monet igitur Paulus, vt ſicut antea publico Eccleſiæ iudicio fuerat excommunicatus inceſtus ille, & traditus Satanæ, hoc eſt, communibus Eccleſiæ ſuffragiis declaratum fuerat, ipſum non eſſe Chriſti, ſed Satanæ membrum, vt ita nunc viciſſim receptionem & reconciliationem eius, publica Eccleſiæ authoritate, & communibus ſuffragiis, ratam habeant. Hoc enim volunt verba Pauli: Quapropter obſecro vos κυρῶσαι εἰς αὐτὸν ἀγάπην, vt charitatem, qua reſipiſcentes complecti debetis, erga ipſum publicis ſuffragiis declaretis & confirmetis. Significat enim κυροῦν, communibus quaſi ſuffragiis & publica authoritate aliquid comprobare, confirmare, ratum facere & habere.

Corinthij quid retulerint ad Paulum.

Reſponſio Pauli de recipiendo excommunicato.

Hanc eſſe ſententiam illius loci Paulini, circunſtantiæ, contextus, & ipſa hiſtoria manifeſtè oſtendunt, quam ideò hoc loco fuſius aliquantò recenſere volui. Eſt enim ſedes materiæ (ſicut vulgò loquimur) de diſciplina Eccleſiaſtica, hoc eſt, de excommunicatione, de publica pœnitentia, & publica abſolutione & receptione lapſorum, qualis fuerit tempore Apoſtolorum, quo conſilio, qua ratione, quo fine, & qua moderatione illa inſtituta, obſeruata & vſurpata fuerit. Et debuiſſet Concilium Tridentinum operam dare, vt talis Apoſtolica diſciplina, quæ Eccleſiæ vtilis ac ſalutaris, & hiſce temporibus omnino neceſſaria eſſet, reſtitueretur. Nunc verò omiſſa diſciplina ac neceſſaria conſolatione, quæ illo loco traditur, de nundinationibus ſuarum indulgentiarum fabulantur, de quibus Paulus, cùm illa ſcriberet, ne per ſomnium quidem cogitauit, quod non difficile nec obſcurum erit oſtendere. Reuocetur itaque in memoriam deſcriptio indulgentiarum Papalium, & inter has atque inter Paulinam ſententiam inſtituatur collatio, & res plana erit. Primò enim Pontificij dicunt, Pœnitentiam agentibus & credentibus culpam remitti in abſolutione: poſt eius verò remiſſionem imponendas pœnas ſatisfactorias, quas per indulgentias redimi, & relaxari fingunt. Et idem factum fuiſſe in caſu illo, 2. Cor. 2. Sed Corinthiacus ille nequaquam antea fuerat à peccatis abſolutus, ſed fuerat ſecurus & impœnitens, atque ideò traditus fuit Satanæ, vt afflictione carnis, publica correptione & contriſtatione, ad pœnitentiam adduceretur: Neq; enim Paulus ipſum Satanæ tradidiſſet, ſi pœnitens & credens à peccatis abſolutus fuiſſet. Secundò, Paulus non impoſuit Corinthio mulctam publicam, vt ſuis illis pœnis & afflictionibus Deo prò peccato inceſtus ſatisfaceret. nulla ſyllaba hoc ex Paulo probari poteſt: imò tota Pauli doctrina clamitat, Chriſtum ſua obedientia, paſſione & morte, pro peccatis noſtris ſatisfeciſſe, & factum eſſe noſtram redemptionem. Cauſam verò & finem illius contriſtationis Paulus ipſe ſcribit, hanc fuiſſe, vt ea operaretur pœnitentiam, & eſſet κατὰ θεὸν, id eſt, ſeria & vera eſſet pœnitentia. Tertiò condonatio, de qua Paulus 2. Cor. 2. loquitur, fuit ipſa abſolutio ſeu remiſſio peccatorum à culpa & pœna. Dicit enim, ſe loqui de tali condonatione, quæ conſcientiis affert ſummam conſolationem, vt non abſorbeantur triſtitia: ſed pacem habeant erga Deum, quod fit, quando fide iuſtificamur accepta remiſſione peccatorum, Rom. 4. & 5. Et verbum χαρίζεσθαι, ſignificat gratuitam & donatiam remiſſionem debiti, Lucæ 7. Cùm debitores non eſſent ſoluendo, condonauit vtriſque Epheſ. 4. Condonate vobis, ſicut & Deus in Chriſto vobis condonauit. Col. 3. ſicut Chriſtus condonauit vobis, ita & vos. Coloſ. 2. Cùm eſſetis mortui in delictis, conuiuificauit vos cum Chriſto, condonans vobis omnia delicta, deleto quod aduerſus nos erat, Chirographo. Nequaquam ergo de Pontificiis indulgentiis loquitur. Roffenſis argutatur: Corinthium illum ante hanc condonationem, de qua Paulus loquitur, habuiſſe remiſſionem culpæ, atq; ideo aliam eſſe condonationem, 2. Cor. 2. Idque inde probare conatur, quia charitatem habuerit. Paulum enim dicere: Confirmate in illo charitatem. Sed Paulus loquitur de charitate Corinthiorum erga reſipiſcentes, quam vult erga ipſum declarari, non enim dicit, ἐν αὐτῷ sed εἰς αὐτόν, erga ipſum. Quartò, falſum eſt, quòd Paulus precium pro ſoluendo debito inceſti ex operibus ſupererogationis Eccleſiæ Corinthiacæ ſumpſerit. Clamitat enim, ſanctam Chriſti paſſionem eſſe ἀντίλυτρον pro peccatis noſtris. Et magna vehementia inquit: Nunquid Paulus pro vobis paſſus & crucifixus eſt? Quinimò, neque hoc verum eſt, certum numerum, vel dierum, vel annorum publicæ eius pœnitentiæ fuiſſe à Paulo præſcriptum, & ſi poſt acceptam abſolutionem, ante peractam ſine indulgentiis canonicam ſatisfactionē mortuus fuiſſet, in purgatorio ipſi ardendum fuiſſe: Nullam enim dictionem de huiuſmodi figmentis Paulus habet: ſed terminus ac meta illius caſtigationis fuit vera ac ſeria pœnitentia. Cùm igitur videret Paulus lapſum contriſtatum eſſe ad pœnitentiam, non dicit. Supereſt poſt Abſolutionem alia pœna: ſed inquit (ἱκανὸν) ſufficit ei, qui huiuſmodi eſt, talis correptio. Poſtremò non niſi impudentiſſimè fingi poteſt, Corinthium illum dediſſe pecuniam ad redimendas indulgentias.

Sedes doctrinæ de diſciplina Eccleſiæ.

Accommodatio ſententiæ Pontificiæ de indulgentiis ad quæſtionē.

Condonatio Corinthiaca 2. Cor. 2.

Reſponſio ad argutatio.

OOo 3

Digitized by Google

Manifeſtiſſimum igitur eſt, locum illum Pauli 2.Cor.2. nullo modo confirmare Pontificias indulgentias: ſed fundamenta earum prorſus ſubuerti ex illo loco. Atque hæc fuit cauſa, quòd Antoninus & alij noluerunt cauſam indulgentiarum huic loco Pauli committere. Et tamen Lindanus ſperat, ſe hominibus in hac Euangelij luce affectata ſua eloquentia hoc perſuadere poſſe. Quod tamen ne ipſi quidem Romano Pontifici poſſet gratum accidere. Si enim huic loco innitérentur indulgentiæ, tunc ſequeretur, in conceſſione indulgentiarum non plus poſſe Paulum vel Papam, quàm reliqua membra Eccleſiæ. Paulus enim dicit: Cui condonaris aliquid, & ego condono. Atqui ærarium Eccleſiæ Romanę nunquam concedet, in conferendis indulgentiis Papam non plus eſſe, quàm alios inferiores Sacerdotes. Ita enim tota negociatio indulgentiarum Romanenſium concideret. Huius loci Paulini circumſtantias ideo diligentius aliquantò expendere volui: Poſtea enim, vbi de Canonibus pœnitentialibus dicendum erit, huius explicationis vſus erit, vt rectè diiudicari poſſit, quatenus & quando Canonica illa pœnitentia conſentanea fuerit verbo Dei, quomodo verò & quando à norma & regula Scripturæ cœperit deflectere.

TERTIVM ARGVMENTVM.

De reconciliatorum calamitatibus

EX locis Scripturæ, vbi reconciliaris poſt remiſſionem peccatorum ſcribuntur pœnę ſeu afflictiones à Deo impoſitæ, contexere conantur Pontificij ad ſtabiliendam doctrinam de indulgentiis, vt, 2.Reg.12. Cùm Deus abſtuliſſet peccatum adulterij & homicidij Dauidis, tamen additur: Quia inimicos blaſphemare feciſti Dominum, ideo infans morte morietur. Item: Suſcitabo ſuper te malum de domo tua, tollam vxores, & dabo proximo. Ita 2.Reg.24. cùm Dauid oraſſet pro remiſſione peccati numerati populi, & eam ſine dubio impetraſſet: tamen immittitur peſtis ſuper totum populum. Et Exod.32. Cùm Moſes pro noxa populi deprecatus fuiſſet, Deus reſpondet: in die viſitationis viſitabo & hoc peccatum eorum. Nu. 14. Dimiſi peccatum populo: attamen nemo eorum videbit terram promiſſionis. Num 12. Miriam lepra percutitur, licet Moſes oret pro dimiſſione. Et primi lapſus pœnas etiam poſt remiſſionem Adam inſtituit, Gen.3. Ac peccati originalis, licet in Baptiſmo dimiſſi pœnas temporales etiam credentes per totam hanc vitam ſuſtinere coguntur, Rom.8. Ex illis autem & ſimilibus ſcripturæ locis primò concludunt Pontificij, reconciliatos poſt remiſſionem culpæ & pœnæ æternæ manere obligatos ad pœnam aliquam temporalem pro peccatis, vel in hac vita, vel in purgatorio luendam, vt ſit pars aliqua ſatisfactionis vel expiationis peccatorum. Iuſtitiam illam Dei nullum peccatum dimittere impunitum ſiue inultum: ſed, ſicut ſcriptum eſt, Deut.25. iuxta menſuram delicti debere eſſe etiam plagarum modum. Et Chriſtum quidem ſua obedientia & paſſione ſoluiſſe pro culpa & pro pœna æterna: pro pœna verò temporaria, ſiue in hac vita, ſiue in purgatorio luenda, nobis ipſis eſſe ſatisfaciendum. Quia verò Scripturæ exempla teſtantur, pœnas temporarias aliquando vel mitigari, vel condonari, ſeu tolli agentibus pœnitentiam, ſicut de Niniuitis ſcriptum eſt, Ionæ 3. & ſicut Daniel Regi conſuluit, vt peccata redimat eleemoſynis ſeu iuſtitia. Et Nu.16. ſæuiente iam incendio diuino, cùm Aaron offerret thymiama, & ſtans inter viuos & mortuos deprecaretur Dominum, plaga ceſſauit. Ita 2.Reg.24. Dauid humilians ſe & orans obtinuit, vt tempus peſtis abbreuiaretur. Inde Pontificij alteram faciunt concluſionem, obligationem ſcilicet illam ad pœnas temporarias poſſe vel noſtris propriis, vel aliorum Sanctorum indebitis ſatisfactionum operibus, tanquam precio ad ſoluendum debitum ſufficienti, ſicut Bonauentura loquitur, compenſari, expiari, & tolli, aut Pontificijs indulgentiis poſſe redimi, relaxari, aut dimitti.

Largæ profectò ac valdè liberales ſunt iſtæ cõcluſiones. Sed videndum eſt an allegata Scripturæ dicta hoc, quod ipſi volunt, ſentiant & efficiant. Tota autem hæc doctrina in ſecunda parte, cùm de Satisfactione ageremus, explicata eſt, ideo hoc loco breuiores erimus.

Certum igitur, atque extra controuerſiam eſt, reconciliatos in hac vita, vel communibus calamitatibus ſubiici, vel quoſdam aliquando certis pœnis alleuari. Sed quæſtio, quæ in controuerſia eſt poſita, hæc eſt: propter quas cauſas, quo conſilio, & in quem finem, Deus reconciliatis poſt remiſſionem caſtigationes imponat? Veriſſimũ ſanè eſt, Deum nullum peccatum remittere ſine æquiualente & ſufficiente precio, quo legi ſuæ pleniſſimè & perfectiſſimè ſatisfiat. Sed illud precium obedientia & paſſione Filij Dei Mediatoris plenè, perfectè, & ſufficienter pro nobis perſolutum eſt. Et propter illud Deus credentes ita in gratiam recipit, vt totum debitum ipſis remittat, & debitores ſolutos pronunciet, vt peccata ipſis non velit imputari, imò iniquitatum non velit amplius recordari. Si itaque cum Pontificiis diceremus, in reconciliatis poſt remiſſionem peccatorum remanere reatum, ſeu obligationem ad partem aliquam pœnæ pro peccatis, vel tanquam vindictam Dei vel tanquam ſatisfactionem noſtram, tunc ſequeretur inde vel redemptionem, ſatisfactionem, & perſolutionem Chriſti pro peccatis noſtris præſtitam, eſſe dimidiatam, ſemiplenam, mutilam & mancam, ita vt noſtræ actiones & paſſiones vnà cum Chriſti obedientia, & paſſione ingrediantur articulum redemptionis expiationis & ſatisfactionis pro peccatis, & noſtra etiam opera partem aliquam redemptionis, expiationis, & ſatisfactionis ſibi vẽdicent, quaſi Chriſtus non maledictum, ſed tantùm pars quædam maledicti pro nobis factus ſit, & tantùm à parte quadam maledictionis legis nos liberarit, cuius reliqua pars, vel ipſis credentibus ſit exoluenda, vel aliunde redimenda: Vel ſequeretur, Deum non omnia peccata credentibus propter Chriſtum condonare, nec totum debitum remittere: ſed fallere, quando credentibus promittit, ſe iniquitatum ipſorum non velle amplius recordari, nec peccata ipſis imputare: vel ſequeretur falſum eſſe, quòd Chriſtus iuramento interpoſito affirmat: Quicquid in terra ſoluitur, in cœlis ſolutum eſſe; ſi partem vindictæ Deus ligatam retineret: vel ſequeretur, miniſtros Eccleſiæ fraudulenter, & non ex voluntate Domini, adminiſtrare claues Regni cœlorum, ſi Domino dimit-

dimittente totum debitum, miniſter ſoluendo partem aliquam retineret. Sed manifeſte patet, & ſupra demonſtratum eſt, hæc pugnare contra præcipuos ac luculentos fidei noſtræ articulos.

Quando igitur reconciliatis poſt remiſſionem peccatorum imponuntur à Deo vel communes calamitates, vel peculiares caſtigationes, non ſunt pars aliqua offenſæ & vindictæ diuinæ ob peccata quæ remiſſa ſunt. Neque enim tali modo Deus vult fratribus nos dimittere peccata, vt partem aliquam offenſæ & vindictæ nobis referuemus: cum tamen iubeamur ita nobis mutuo condonare, ſicut Deus nobis condonat. Et ex antitheſi ſeu collatione res planius intelligi poterit. Quando enim reprobis à Deo in hac vita immittuntur calamitates, in illis ſunt ſigna, & teſtimonia ſecuturæ æternæ damnationis, & pars quædam maledictionis æternæ. Hanc certe rationem caſtigationes in reconciliatis non habent. Deinde quando ſecuris & impœnitentibus immittuntur à Deo calamitates, tunc ſunt conciones offenſæ diuinæ, & excitationes ad pœnitentiam, cum pœnæ clamitent, perſonam illam eſſe ſub ira Dei & perituram, niſi agat pœnitentiam, & Deo propter Chriſtum reconcilietur. In illis vero, qui agunt pœnitentiam, & fide propter Chriſtum Deo reconciliati ſunt, ac remiſſionem peccatorum acceperunt, calamitates, quæ poſtea à Deo immittuntur, nequaquam ſunt ſatisfactiones pro menſura delicti. Dictum enim Deut. 25. loquitur de iudicio forenſi, & de mulctis politicis. Et tales caſtigationes non omnibus reconciliatis, nec ſemper, nec æqualiter à Deo imponuntur, ſicut exempla Publicani, Magdalenæ, Paralytici, &c. oſtendunt, & omnium temporum experientia docet. Nec ſunt caſtigationes illæ ſigna, Deum adhuc reconciliatis offenſum eſſe, & ipſos adhuc eſſe ſub ira Dei, ſi non in totum ſaltem ex parte aliqua. Hæc enim pugnant cum gratia, miſericordia, & reconciliatione diuina. Sed caſtigationes illæ habent alias cauſas & alios fines, vt ſcilicet,

Alia cauſa calamitatũ in impijs, alia in reconciliatis.

Cauſa caſtigationum piorum.

I. Primo, caro peccati crucifigatur & mortificetur, vt remiſſo peccato etiam infirmitas in carne reliqua ſanari incipiat. Pſalm. 103. radices peccatorum euellantur, petulantia carnis reprimatur, ne denuo in alia flagitia præcipitentur reconciliati, & ad vomitum redeant.

II. Secundo, vt ſint commonefactiones, ne obliuiſcamur purgationis peccatorum, 2. Pet. 1. ſed ſemper redigatur in memoriam, quam immenſum Dei beneficium ſit remiſſio peccatorum ſeu reconciliatio, vt ita fides ſolicitè curet gratiam retinere, & in bonitate DEI permanere, Roman. 11. ne illam vel ſecuritate amittamus, vel petulantia excutiamus.

III. Tertio, ne peccata ipſa per ſe, ideo, quia perſonæ credenti iam remiſſa ſunt, nec imputantur, extenuentur, excuſentur, aut defendantur: ſed vt conſpiciatur quanta ſit abominatio & atrocitas peccati per ſe, licet credenti ex gratia remiſſum ſit, & fidelibus non imputetur. Recte enim Auguſtinus dixit: Nullum ſcelus coram Deo tam abominabile eſſe, quàm de præteritis peccatis, quæ dimiſſa ſunt, reminiſcendo gaudere & inde exultare. Sunt igitur calamitates illæ piorum, & ipſis reconciliatis domeſticæ commonefactiones, & ſunt publica ſpectacula aliis etiam propoſita, ne ideo,

Auguſtinus.

quia peccata credentibus ex gratia remiſſa ſunt, vel ipſi, vel eadem, vel ſimilia peccata ſecure admittant, comminationes diuinas ſpernant, & iudicium Dei contemnant, ſicut ſcriptum eſt, 1. Pet. 4. Si iudicium à domo Dei incipit, quis finis eorum erit, qui non credũt Euangelio? Quarto, vt reconciliati ſemper circumferant teſtimonium de peccato, in carne habitante, de pœnitentiæ, fidei, & emendationis ſqualida imperfectione, ac de multiplicibus infirmitatibus: vt ſubinde excitetur, accendatur, creſcat & augeatur pœnitentia, fides & charitas: & breuiter, vt caſtigationes ſint materia exercitiorum ſpiritualium, patientiæ, humilitatis, ſpei, conſolationis, perſeuerantiæ, &c. Ita Deus dicit, Ierem. 30. In omnibus gentibus faciam conſummationem, te autem non faciam in conſummationem, ſed caſtigabo te in iudicio, vt non videaris tibi innoxius. Quæ ſententia repetitur, cap. 46. & capit 49. inquit: Quibus non erat iudicium, vt biberent calicem, bibendo biberunt, & tu quaſi innocens relinqueris. Quinto, Imponuntur reconciliatis tales caſtigationes, vt præbeant ipſis materiam exercitiorum ſpiritualium, videlicet, patientiæ, humilitatis, ſpei, conſolationis, perſeuerantiæ, &c. Poſtremo, quia corpus propter peccatum mortuum eſt, Roma. 8. vt aboleatur, Roman. 6. & in cinerem redigatur, Geneſ. 3. vt conforme reddatur Chriſto, & reſuſcitetur ad vitam æternam, Philip. 3. Ideo calamitates huius vitæ piis ſunt commonefactiones de carnis reſurrectione & vita æterna, quo aſpirare, & capita eleuare per calamitates docentur. Et quæcunque tandem cauſæ calamitatum, quæ reconciliatis poſt acceptam remiſſionem peccatorum in hac vita à Deo imponuntur, ex Scriptura afferantur, non efficietur id quod Pontificij contendunt; quod ſcilicet poſt reconciliationem ſeu remiſſionem pars aliqua pœnæ pro peccatis reſtet ipſis credentibus, vel ſatisfactionibus exſoluenda, vel indulgentiis redimenda. Atque ita vnus neruus indulgentiarum Pontificiarum gladio ſpiritus inciſus eſt. IV. V. VI.

Alterum neruum indulgentiis ſuis inde conficiunt Pontificij, quod ſupra quibuſdam Scripturæ exemplis oſtenſum eſt, temporales pœnas agentibus pœnitentiam, credentibus & orantibus aliquando auferri, aliquando mitigari. Sed hæc nihil prorſus facere ad indulgentias Pontificias, luce clarius oſtendi poteſt, ſi adhibeatur Lutheri diſtributio de iis, quæ poſt acceptam remiſſionem peccatorum reconciliatis imponuntur. Scriptura enim docet, Deum reconciliatis, poſt remiſſionem peccatorum, imponere ſeu iniungere. Primo, vt faciant fructus dignos pœnitentia, Matth. 3. Vade, & iam amplius noli peccare, Iohan. 8. Declina à malo & fac bonum, Pſal. 34. Deponite veterem hominem, & induite nouum, Ephe. 4. Abiicite opera tenebrarum, & induite arma lucis, Rom. 13. Gratia enim Dei erudit nos, vt abnegata impietate piè viuamus in hoc ſeculo, Tit. 2. Sed hæc, quia à Deo mandata ſunt, & exiguntur tanquam neceſſarij fructus veræ pœnitentiæ, nec debent, nec poſſunt per vllas indulgentias, ne præſtentur, condonari, aut relaxari. Eſſet enim vere (quod dicitur) priuilegium turpitudinis, ſi quis fingeret, ſe per indulgentias poſſe concedere, vt credentes

Secundum indulgentiarum fundamentum ex [illegible] [illegible] tione eorum. Lutheri diſtributio. Primo re[illegible] [illegible] Deus [illegible] vita.

liberè & impunè iam poſt reconciliationem poſſint eſſe, non tantum ſterilis & ocioſa, ſed mala arbor, ſiue, ſicut apud Paulum loquuntur Rom. 3. & 6. Manebimus in peccato, vt gratia abundet. Peccabimus, quoniam ſumus ſub gratia. Faciamus mala, vt bona veniant. Illorum enim damnatio iuſta eſt.

Secundo, Mortificationem carnis imponit.

Secundo, Scriptura iniungit reconciliatis poſt acceptam remiſſionem, vt carnem crucifigant cum affectibus & concupiſcentiis. Gal. 5. vt facta carnis ſpiritu mortificent, Rom. 9. ne radix amaritudinis ſuppullulet, & inquinet multos, Ebræ. 12. Sicut in ſecunda parte de ſatisfactionibus multas tales veterum ſententias annotauimus, quomodo in vera pœnitentia poſt reconciliationem radici, fomiti, reliquiis ſeu cauſis peccatorum, præſertim quando per diuturnam conſuetudinem, quaſi radices egerunt, opponenda ſint contraria ad ſanandas infirmitates remedia, iuxta dictum Pauli Rom. 6. Sicut exhibuiſtis membra veſtra ad iniquitatem: ita nunc præbete membra veſtra ſerua iuſtitiæ ad Sanctificationem. Sed & hæc, quia ſunt à Deo mandata, tanquam fructus veræ pœnitentiæ, Pontifex ſuis indulgentiis nec debet nec poteſt remittere, ſeu relaxare. Neque enim concedere reconciliatis, vel debet, vel poteſt, vt concupiſcentiis carnis liberè fræna laxent, ſecundum carnem viuant, & radicem amaritudinis nouos lapſus pullulare ſinant.

Indulgentiæ non tollunt mortificationem carnis.

Tertio, imponit afflictiones temp.

Tertio, Scriptura oſtendit, Deum reconciliatis aliquando poſt acceptam remiſſionem, in hac vita imponere afflictiones, ſeu caſtigationes temporarias. Quæſtio iam eſt, an Pontifex ſuis indulgentiis pœnas illas poſſit vel plenariè relaxare, vel earum partem aliquam tollere ſeu mitigare. Et quam beatus fuiſſet Adam, quamque feliciter vniuerſæ ſuæ poſteritati proſpexiſſet, ſi poſt impoſitas pœnas, Geneſ. 3. redemiſſet indulgentias pro ſe & pro poſteris ſuis, ſex aut octo millium annorum. Ita enim nullus hominum in hac vita graue illud iugum, ſub quo omnes gemimus, ferre opus habuiſſet. Et ſtulte, ne dicam impie, egiſſet Adam intermittendo talem indulgentiarum redemptionem, ſi tunc venales fuiſſent: facile enim, cum totum orbem terrarum ſolus tunc poſſideret, ampliſſimas potuiſſet redimere. Vel ſi hodie poſt Baptiſmum poſſent redimi tales indulgentiæ, vt nec mares, nec fœmellæ quicquam eorum, quæ Geneſ. 3. imponuntur, per totam hanc vitam ferre cogerentur: Diuites certe ſemper poſſent redimere plenarias multorum millium annorum indulgentias, vt in tota hac vita nihil aduerſi, vel in valetudine, vel in fortuna experiri cogerentur. Quæ omnia falſa eſſe, totius mundi hiſtoria & vniuerſalis experientia tantum non clamitat. Hoc quidem verum eſt, pœnitentibus tales pœnas, pro Dei beneplacito, aliquando à Deo, vel relaxari, vel mitigari, iuxta dictum Iere. 18. Si gens egerit pœnitentiam, & me quoque pœnitebit mali quod cogitâram, vt facerem ei. Et 1. Cor. 11. Si noſipſos iudicaremus, non iudicaremur à Domino, Luc. 13. Niſi pœnitentiam egeritis omnes peribitis. Et 1 Reg 8. talia exempla multa recenſentur. Sicut etiam teſtatur exemplum Niniuitarum, Ionæ 3. & Ioelis 2. Intelligitur autem pœnitentia, non vel de indebitis ſupererogationum operibus, vel de Pontificiis indulgentiis (hæc enim monſtra ignota ſunt Scripturæ,) ſed intelligitur pœnitentia, quæ conſtat vera deteſtatione peccati, & ſeria agnitione iræ Dei, fide in Chriſtum petente & apprehendente remiſſionem peccatorum, quam pœnitentiam ſequuntur veri fructus pœnitentiæ, in mortificatione carnis, emendatione vitæ. Et tamen, quod diligenter notandum eſt, quia caſtigationes illas Deus paterno iudicio ita moderatur & diſpenſat, vel tollendo, ſeu mitigando, vel relinquendo ſeu exaſperando, prout cuique fidelium medicinam illam vtilem & ſalutarem eſſe ipſe omnium optimè nouit, & tamen fidelis Deus eſt, qui tentationi talem dat euentum, vt poſſimus ſufferre. Ideo ſancti ſub cruce, in vera pœnitentia, credentes & orantes, non præſcribunt Deo, quantum impoſitis pœnis auferre debeat: ſed vera animi humilitate, ſub potenti Dei manu, voluntati ipſius totos ſe ſubiiciunt, ſicut Dauid inquit: Si voluerit, poterit me reſtituere in Regnum, ſi dixerit, non places, faciat quod bonum eſt in oculis ſuis. In illis enim orationibus, quibus petimus, vt pœnæ vel auferantur, vel mitigentur, ſemper fides addit hanc petitionem: Fiat voluntas tua, Non quod ego volo, ſed quod tu vis. Sicut vetus quædam oratiuncula piè & eleganter orat, vt Deus à talibus pœnis vel liberet, vel eas mitiget, vel ſi paternæ ipſius bonitati aliud nobis vtile & ſalutare videbitur, vt donet patientiam, conſeruet fidem, & tandem clementer ſaluet. Sicut etiam Bernhardi Oratio inquit: Hic vre, hic ſeca, vt in æternum parcas. In hanc ſententiam Ioel dicit cap. 2. & Ionæ 3. Quis ſcit, ſi conuertatur & pœniteat, & auerſus à furore reddat benedictionem ne pereamus? Ita Paulus 2. Corinth 12. ter rogauit Dominum, vt ſtimulum in carne & Angelum colaphizantem auferret: ſed Dominus reſpondit: Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Et 2. Reg. 12. cum Deus percuſſiſſet infantem Dauidis, ex adulterio natum, ipſe per ſeptem dies ieiunans, & pernoctans in terra, deprecatus eſt Dominum pro paruulo, qui tamen ſeptimo die mortuus eſt.

Nec afflictiones eluuntur per indulgentias.

Pœnitentiæ mitigantur pœnæ.

Diſpenſatio afflictionum penes Deum.

Bernhardus.

Cum itaque hæc ita ſe habeant, manifeſtum eſt, diſpenſationes talium temporalium pœnarum non eſſe ſubiectas clauibus Eccleſiæ: manifeſtum & hoc eſt, Pontificem ſuis indulgentiis non poſſe pro ſua voluntate & authoritate relaxare, ſiue plenariè, ſiue ex certa aliqua parte, vel in communi peſtem, famem, bellum: vel in ſingulis morbum, paupertatem, & alias aduerſitates. Filios enim quos Deus diligit, caſtigat, quas caſtigationes ſi Pontifex vellet ſua authoritate auferre, faceret, vt non amplius eſſemus filij, ſed ſpurij, Ebræo. 12.

Afflictiones non ſubiectæ clauibus.

Ex tribus itaque illis, quæ Deus iuxta Scripturæ traditionem ſolet poſt remiſſionem reconciliatis imponere, Pontifex vniuerſis ſuis indulgentiis, ſicut oſtendimus, nihil poteſt remittere. Et perſpicit iam Lector, qualis ſit argumentatio Pontificiorum: Deus reconciliatis aliquando ſolet caſtigationes quaſdam imponere, quas pœnitentibus & orantibus aliquando ſolet vel tollere vel mitigare. Ergo Romanus Pontifex ſuis indulgentiis poteſt de temporariis illis pœnis plenitudine ſuæ poteſtatis, vel plenariè, vel quantam

Argumentatio Pontificiorum.

quantam partem voluerit, relaxare & remittere. Nam præter Scripturæ documenta res ipſa clamitat, hoc falſum eſſe.

Canonica pœna Eccleſiæ.

Sed vt perſequamur Lutheri diſtributionem inter ea, quæ pœnitentibus poſt reconciliationem imponuntur, quartum eſt de pœnis quibuſdam canonicis, quæ olim diſciplinæ gratia à viris Eccleſiaſticis ſunt inſtitutæ, & pœnitentibus impoſitæ, de quibus poſtea dicemus. Sed illarum vſus iamdudum exoleuit, vt in praxi pœnitentiæ prorſus ignotæ iam ſint. Illarum vero loco, quod quintum diſtributionis Lutheri membrum eſt, Pontificij commenti ſunt illas pœnas ſiue opera ſatisfactionis pœnalia, quę ſine Scriptura fingunt vel in hac vita perſoluenda, vel in purgatorio pœnis luenda, de quibus in ſequentibus dicemus. Illarum itaque poſtremarum pœnarum, quę ad quartum & quintum diſtributionis membrum pertinent, Pontificiæ indulgentiæ relaxationem ſeu remiſſionem polliceri poſſunt. Cùm verò pœnæ illæ non ex Scripturæ authoritate: ſed ex hominum traditionibus originem ſuam habeant, & alteræ iamdudum ſint apud ipſos etiam Pontificios obſoletæ: alteræ vero ſine Scriptura ſint fictitiæ ſeu commentitiæ: Erunt igitur Pontificiæ indulgentiæ reuera fallaces relaxationes talium pœnarum, quæ per traditiones humanas inſtitutæ, & vel iamdudum obſoletæ, vel ſine Scriptura recens confictæ ſunt: quæ omnia poſtea clarius patefient. Hoc vero loco occaſione argumenti, de caſtigationibus reconciliatorum volui repetere Lutheri partitionem, qua luculenter oſtendit, Pontificias indulgentias nihil eorum, quæ Deus reconciliatis imponit, remittere: ſed eſſe relaxationes humanarum traditionum, quæ partim obſoletæ, partim commentitiæ ſunt. Nequaquam igitur tanti ſunt, quanti venduntur.

Pœnalia opera ſatisfactionis fictitia.

Verum obiectum indulgentiarū Pontificiarū quod ſit.

Indulgentiæ remittunt pœnas vel obſoletas, vel fictitias.

QVARTVM ARGVMENTVM.

Quartum fundamentū indulgentiarum ex ſcriptura. Col. 1.

EX Scriptura deſumptum, quo Pontificij probare conantur, Theſaurum Eccleſiæ ex Sanctorum paſſionibus & operibus ſupererogatoriis congeſtum, vnde Romanus Pontifex pro plenitudine poteſtatis ſuæ indulgentias diſpenſet, eſt locus Pauli Coloſ. 1. Adimpleo ea quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea pro corpore eius, quod eſt Eccleſia. Hanc enim Pauli ſententiam ita & intelligunt, & intelligi volunt, quod paſſionibus Chriſti, quibus peccata noſtra expiauit, & ſtipendium peccati ſuſtulit, redimens nos à maledicto legis, aliquid defuerit, quo minus plena, perfecta, conſummata, & ſufficiens ſatisfactio eſſe poſſit pro peccatis noſtris. Illum vero defectum paſſionis Chriſti ſupplendum eſſe paſſionibus Sanctorum. Et ſicut Chriſtus paſſus eſt pro nobis: hoc eſt, pro expiatione ac redemptione noſtra, ſatisfaciens paſſione ſua pro peccatis noſtris: ita Paulum & reliquos etiam pati pro Eccleſia, ſupplendo id, quod ſatisfactioni Chriſti defuit. Et illud ſuum ſupplementum voluiſſe Sanctos diſpenſari & applicari aliis, per Pontificias indulgentias ad ſatisfactionem aliquam, hoc eſt, ſicut Bonauentura loquitur, ad precium aliquod ſolutionis pro peccatis, ideo, quia precio Chriſti aliquid defuerit. Sed hæc explicatio adeo non eſt analoga fidei, vt piæ aures ex animi ſerio exhorreſcant, ſi quis dicat, paſſionibus Chriſti aliquid defuiſſe, quò minus plena, conſummata & ſufficiens fuerit ſatisfactio & expiatio pro peccatis noſtris. Ideo enim perſonam Mediatoris oportuit Deum & hominem eſſe, vt obedientia & paſſio ipſius eſſet æquiualens, ſufficiens, imo ſuperabundans λύτρον pro peccatis noſtris. Et omnium noſtrûm peccata Pater coniecit in ipſum, percutiens ipſum propter peccata noſtra, ita vt voluerit ipſum conterere. Non enim partem iræ vel maledictionis: ſed totam iram ſuam cum vniuerſis fecibus maledictionis Pater effudit in calicem illum, quem filio Mediatori in paſſione bibendum propoſuit. Et Chriſtus in cruce traditurus Patri ſpiritum dicit: Conſummatum eſt, qua voce teſtatur, omnia ea, quæ ad expiationem peccatorum, & ad redēptionē à maledictione Legis neceſſaria erant, obedientia & paſſione ſua plene, ſufficienter, & abundanter conſummata & perſoluta eſſe. Inde Ebr. 10. ſcribitur, Legem non potuiſſe accedentes perfectos reddere. Chriſtum verò vna pro peccatis oblata victima, vnica illa oblatione conſummaſſe ſeu perfectos effeciſſe eos qui ſanctificantur. Et Ebr. 9. per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione parta. Contra ſummos hoſce articulos non tantum pugnat, verum manifeſte blaſphemat Pontificiorum explicatio. Nec Paulus poſt conuerſionem vnquam blaſphemiam illam vel in mentem vel ad aures admiſiſſet, ſe ita pati pro Eccleſia, ſicut Chriſtus pro nobis paſſus eſt, vt qui ſuppleret defectum paſſionis Chriſti, Pauli enim vox eſt, Roman. 5. Per obedientiam vnius, iuſti conſtituuntur multi. Et qui exuberantiam gratiæ ac doni iuſtitiæ accipiunt, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum. Et 2. Corinth. 5. Vnus pro omnibus mortuus eſt. Imo 1. Corinth. 1. magna vehementia inquit: Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis? Et 1. Iohan. 1. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtum. Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, nec pro noſtris tantum, ſed etiam pro totius mundi. Et Sanctos de operibus ſuis coram iudicio Dei ad ſatisfactionem, expiationem ſeu redemptionem, nec velle, nec poſſe aliis aliquid commodato, ſeu vſui dare, manifeſtus textus eſt, Matth. 25. Et Pſal. 49. Nemo fratrem ſuum redimere poteſt, nec Deo precium redemptionis eius perſoluere. Hæc manifeſta ſunt. Cogitetur autem quale ſit dogma indulgentiarum, quod ex talibus mendaciis & blaſphemiis, contra ſummos & præcipuos fidei noſtræ articulos, conſtat.

Horrenda dicti Paulini deprauatio.

Refutatio tanti blaſphemi ſomnij.

Sed excipiunt, tamen textus dicit: Paulum adimplere ea, quæ deſunt paſſionibus Chriſti. Reſpondeo: Ne vetus quidem tranſlatio dicit, paſſioni Chriſti aliquid deeſſe: ſed quæ deſunt paſſionum Chriſti. Et ὑστερήματα Paulus vocat, quæ ex paſſionibus Chriſti adhuc reliqua ſuperſunt. Nunquid vero Chriſto in ſua perſona amplius patiendum erit? Nequaquam. Paulus enim dicit Rom. 6. Chriſtus reſurgens ex mortuis vltra non moritur, mors illi amplius non dominabitur: quod enim mortuus eſt, peccato mortuus eſt ſemel. Sed quia fratrum ſuorum afflictiones ad ſe refert, tanquam membrorum ad caput, ſicut inquit: Saule quid me perſequeris? Omnium igitur Sanctorum afflictiones ſunt

De phraſi Paulina, Coloſ. 1.

ὑστερήματα Poſt ſummam Chriſti.

ὑστερήματα, reliquiæ paſſionum Chriſti. Nam & totum corpus, hoc eſt, membra vnà cum capite appellatione Chriſti intelliguntur, 1. Corinth. 12. Chriſtus igitur ſemel paſſus eſt in ſe pro redemptione mundi. Patitur autem adhuc quotidie in membris ſuis, quorum paſſiones ad ſe, quia caput eſt corporis, refert. Et afflictiones Sanctorum vocantur παθήματα Chriſti, vt hac ipſa appellatione dulceſcat Crux piis. Nam dicimur Chriſto συμμορφοῦν, vt conformes efficiamur imagini ipſius, Rom. 8. & ſequamur veſtigia eius, 1. Pet. 2. ita 2. Cor. 1. Paſſiones Chriſti abundant in nobis, vt ita per Chriſtum abundet & conſolatio. Et 1. Pet. 4. Sicut communicatis paſſionibus Chriſti, ſeu conſortes eſtis afflictionum Chriſti, ita & in reuelatione gloriæ eius exultabitis. Paulus itaque nihil aliud dicit, quàm ex iis afflictionibus, quæ reſiduæ adhuc reſtant ſeu ſuperſunt, ferendæ corpori Chriſti, ſe tanquam membrum illius corporis non poſtremum menſuram ſuam implere. Quod verò dicit, ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, nequaquam intelligit, ſe ita pati pro Eccleſia, ſicut vnus Chriſtus paſſus eſt pro omnibus, 2. Cor. 5. Dicit enim 1. Cor. 1. Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis? Sed quòd hoc loco dicit, ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, hoc Phili. 1. planis verbis explicat: Quæ mihi acciderunt, ad profectum & confirmationem Euangelij euenerunt. Multi enim meo exemplo moti animoſius confitentur Euangelium. Et ea occaſione etiam in ipſo prætorio innotuit doctrina de Chriſto. Et hoc loco Col. 2. dicit, ſe pati pro Eccleſia, non vt redemptorem, ſed vt miniſtrum Eccleſiæ, diſpenſantem & implentem prædicationem Euangelij, in cuius veritatis teſtimonium & cõfirmationem tot afflictiones patiatur. Et quod ad Phraſin attinet, ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, Paulus eadem Phraſi etiam alibi vtitur, addita certa explicatione, vt 2. Cor. 1. Si tribulamur, id fit pro veſtra conſolatione & ſalute: non quòd Pauli tribulationes mereantur Corinthiis ſalutem, ſed quia veſtra, inquit, ſalus efficax eſt in tolerantia earundem afflictionum: certi enim ſumus, quòd ſicut participes eſtis paſſionum, ita futuri ſitis & conſolationis. Et 2. Cor. 4. de ſuis afflictionibus inquit: Omnia hæc propter vos, non ſicut Chriſtus propter vos incarnatus & paſſus eſt: ſed addit explicationem, vt gratia abundans (ſcilicet in patientia, perſeuerantia, & liberatione) per multos in gratiarum actione abũdet in gloriam Dei. Manifeſtum igitur eſt, & ex vocabulis, & ex rebus ipſis, locum illum Pauli prorſus non ſuffragari commento indulgentiarum Pontificiarum.

De formula loquendi, ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας.

QVINTVM ARGVMENTVM.

Quintum argumentũ Pontificiorum ad ſtabiliendum dogma de indulgentiis Lindanus. Locus 2. Cor. 8. an de indulgentiis loquatur.

QVod ex Scriptura pro indulgentiis texunt, legeram antea apud Scholaſticos & riſeram, tàm impertinentia (ſicut vulgus loquitur) allegata. Sed video Lindanum etiam, & alios Pontificios ſcriptores, cùm melioribus deſtituantur, eodem argumento vti. Paulus enim 2. Cor. 8. exhortatione ad contribuendas Eleemoſynas pro pauperibus Eccleſiæ Hieroſolymitanæ, hac vtitur ſententia. In præſenti tempore veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat, vt & illorum abundantia veſtræ inopiæ ſit ſupplementum. Hanc verò Pauli ſententiam quæſtores indulgentiarum ita ad ſuam nundinationem torquent: Corinthij abundabant, inquiunt, pecunia, ſed inopes erant meritorum: Contra verò Sancti Hieroſolymitani abundabant meritis ſpiritualibus, à pecunia verò malè parati erant. Fingunt igitur Paulum inſtituiſſe talem permutationem ſiue nundinationem inter ipſos, vt Corinthij præberent manus adiutrices, conferendo largè pecuniam, & pro illa pecunia Sancti ex operibus ſuis ſupererogationis ſupplementum inopiæ Corinthiorum venderent, quod ad ſatisfactionem pro peccatis attinet. Ita quidem quæſtores indulgentiarum. Sed Paulus ſeipſum, quid velit, explicat. Tractans enim eandem materiam, de contributione eleemoſynarum pro pauperibus Hieroſolymitanis, Roman. 15. inquit: Gentes debitores ſunt Sanctorum, qui ſunt Hieroſolymis. Nam ſi ſpiritualium eorum participes facti ſunt Gentes, debent & ipſi in carnalibus miniſtrare illis. Quid verò per ſpiritualia intelligi velit, ipſe diſertè explicat, 1. Corinth. 9. Loquens enim de prædicatione Euangelij, quæ prodiit ex Hieruſalem ab Apoſtolis, inquit: Si ſpiritualia vobis ſeminauimus, quid magni eſt, ſi carnalia veſtra metamus? Vnde verò inopiæ noſtræ in ſpiritualibus, quod ad redemptionem, remiſſionem, ſatisfactionem, expiationem peccatorum, iuſtitiam, ſalutem, & vitam æternam attinet, ſupplementum petendum ſit, in eodem loco, 2. Corinth. 8. expreſſè explicat Paulus: Hæc, inquit, gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti eſt, quod propter nos, cùm diues eſſet, pauper factus ſit, vt nos illius paupertate diteſceremus. Et ad Roman. 1. & 5. In vno Ieſu Chriſto eſt exuberantia gratiæ & iuſtitiæ ad vitam. Eſt enim plenus gratia & veritate, vt ex plenitudine eius omnes accipiamus gratiam pro gratia. Nequaquam igitur Paulus vult merita ſupererogationis vendenda eſt aliis pro pecunia, ſicut Pontificij quæſtores fingunt. Eſt enim Scripturæ ſententia: Pecunia tecum ſit in perditionem, quia ſpiritualia exiſtimaſti pecuniis comparari, Acto. 8. Sed hoc tantùm dicit Paulus in illa ſua ſententia: quia prædicationem Euangelij, quo antea caruiſtis, à Hieroſolymitanis accepiſtis, ergo debetis ipſis hanc gratitudinem, vt externam ipſorum inopiam veſtris eleemoſynis ſubleuetis.

Refutatio.

SEXTVM ARGVMENTVM.

POſtremò fingunt, diſpẽſationem ſeu nundinationem indulgẽtiarum fundatam eſſe in articulo illo fidei, quo credimus communionem Sanctorum. Communionem enim largius & latiſſimè interpretantur de meritis operum ſupererogationis, quæ non ſolis factoribus propria, ſed communia ſint omnibus fidelibus collata, in commune quaſi Eccleſiæ ærarium, ad quod ſolus Papa claues habeat, & pro data pecunia inde cuilibet vendat, quantum viſum fuerit. Hæc profectò ampliſſima eſt conſequentia, quæ ex quouis, quiduis audet conficere. Falſum enim & Scripturæ contrarium eſſe in prioribus partibus euidentiſſimè oſtendimus, credentes ſuis bonis operibus poſſe, non tantùm pro ſuis peccatis ſatisfacere, & ſibiipſis ſalutem & vitam æternam promereri: ſed poſſe propterea multa ſupererogare, quibus ad ſolutionem pro ſuis peccatis, & ad meritum vitæ æternæ poſſint accommodari.

Sextum fundamentum indulgentiarum.

Credo communionem Sanctorum.

modati & imputati. Solius enim Chriſti obedientia & paſſio, expiatio, ſolutio & ſatisfactio eſt pro peccatis noſtris & precium ſeu meritum vitæ æternæ, & ſolius Chriſti obedientia credentibus imputatur ad iuſtitiam & ſalutem. Articulus igitur ille fidei, nequaquam loquitur de tali communione, qualem in ſuis indulgentiis Pontificij fingunt, quæ Scripturæ ignota eſt: Imò quæ contra Scripturam pugnat, & contumelioſa eſt in Chriſtum. Et etiamſi per impoſſibile fingeretur: articulum illum fidei talequid continere: qua quæſo conſequentia nundinationes & Bullæ Pontificiæ attexerentur? Certè articulus ille fidei Catholicus eſt omnium temporum. Sed Pontificias indulgentias tota vetuſtas, ſicut mox oſtendemus, ignorauit. Et Græca Eccleſia impoſturas iſtas nunquam recepit.

Sententia verborum Symboli, communio Sanctorum.

Conſideretur autem quæ ſit iuxta Scripturam articuli illius ſententia: ita enim apparebit, quêadmodum Pontificij commento ſuo, de indulgentiis, præcipuos fidei articulos deprauent, neceſſarias conſolationes obruant, & pro auro verbi Dei non carbones, ſed ſtercora, damna, fraudes & impoſturas traditionum humanarum ſupponant. Veteres enim verba illa de communione Sanctorum, in explicatione ſymboli Apoſtolici vix habent: ſed addita fuerunt, non vt peculiarem articulum conſtituerent: ſed vt eſſent declaratio præcedentis articuli de Eccleſia Catholica, quòd ſcilicet ſit cœtus & congregatio, ſeu

Eccleſia cur dicta ſanctorum communio.

I. ſocietas illorum, qui Spiritu Chriſti ſanctificantur, & membra ſunt vnius myſtici corporis ſub capite Chriſto. Nam *κοινωνία* etiam pro ſocietate
II. accipitur. vt Galat. 2. Luc. 5. & 2. Cor. 8. Deinde quia Eccleſia, ſicut Irenæus loquitur, eſt tanquam diues repoſitorium, in quod omnia bona & beneficia ſpiritualia ſanguine Chriſti acquiſita, quæ ad remiſſionem peccatorum, & vitam æternam conſequendam neceſſaria ſunt, Deus depoſuit, vt verbo & Sacramentis credentibus diſpenſetur: Et quia vnus eſt Deus, vna fides, vnum Baptiſma, vnus Chriſtus, vna iuſtitia & vita æterna, quæ ex æquo omnibus credentibus in Eccleſia proponuntur & applicantur: Ita, vt credentes communiter omnes habeant communionem ſeu participationem eorum bonorum, quæ in ſequentibus articulis de remiſſione peccatorum, & de vita æterna continentur. Inde conſolatione dulciſſima Eccleſia vocatur communio Sanctorum. Licet enim dona in ſanctis ſint differentia, tamen quod ad remiſſionem peccatorum & vitam æternam attinet, communio eſt omnium Sanctorum, qui communiter, ſimiliter, & ex æquo omnes gratia Dei. propter meritum Chriſti, fide accipiunt remiſſionem peccatorum & vitam æternam. Ideo enim in Symbolo coniuncti ſunt illi articuli, communio Sanctorum, remiſſio
III. peccatorum, & vita æterna. Tertiò, quia Sancti membra ſunt vnius corporis, officia igitur charitatis inter ipſos communia ſunt & eſſe debent, ſicut exemplo membrorum in corpore humano Paulus illud oſtendere & explicare ſolet. Et hæc eſt Sanctorum communio iuxta Scripturæ interpretationem. Nequaquam autem. vel de meritis ſupererogationis, vel de Pontificiis indulgentiis articulus ille fidei loquitur: Paulus enim iuſtitiam, remiſſionem peccatorum, & vitam æternam docet à capite ſubminiſtrari membris Eccleſiæ. Ex eius enim plenitudine omnes accepimus gratiam pro gratia. Quàm inſigni igitur deprauatione Pontificiæ indulgentiæ in illum fidei articulum intendantur, manifeſtum eſt.

Hæc ſunt præcipua argumenta ex Scriptura, quibus Pontificij falsò, fraudulenter, & malitioſè conantur Romanenſes indulgentias probare, & ſtabilire. Quæ enim præterea afferre ſolent, vel ad hæc capita referri poſſunt, vel indigna ſunt quibus reſpondeatur, vt quod quidam adducere ſolent ex Pſalmo 119. Particeps ſum ego omnium timentium te. Dauid enim hoc tantùm dicit, quòd non priuatim apud ſe tantùm credat, confeſſionem verò metu periculi fugiat: ſed quòd diſiungat ſe ab impiis, (ſicut inquit, Funes impiorum circumplexi ſunt me, ſed legis tuæ non ſum oblitus) quodque publica confeſſione oſtendat, ſe ſocium eſſe omnium, qui timent Dominum, & cuſtodiunt mandata eius (חבר enim ſocium ſignificat) & Græci reddiderunt *κοινωνὸν*, quod ſocium ſignificat, Luc. 5. 2. Cor. 8. Inde verò indocti fecerunt Pontificiale Participium, capiens in nundinationibus indulgentiarum partem à populo, partem à clero, partem ab vtroque.

Inepta allegationes Scripturæ.

Lindanus pro ærario indulgentiarum Pontificiarum allegat illud Pſal 121. Cuius participatio eius in idipſum, cùm non ignoret Pſalmum hoc dicere: Ieruſalem ædificatam eſſe, vt ſit ciuitas, in qua ſit coniunctio ſeu conſociatio talis, ſicut mox declaratur, vt illuc aſcendant tribus Domini ad teſtimonium Domini & ad iudicia. Præterea non defuerunt, qui ad negocium indulgentiarum detorſerunt illud Pſal. 149. Ad faciendam vindictam in nationibus, ad alligandos Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manibus ferreis, vt faciant in eis iudicium conſcriptum. Sed hoc modo etiam Alcorani commenta ex Scriptura probari poterunt. Deſino igitur ſimilia deliramenta recitare.

Lindani teſtimonium pro indulgentiarum aſſertione.

Capvt IV.

QVOD INDVLGENTIAE PONTIFICIÆ ſicut ſuprà eas deſcripſimus, primæ & veteri Eccleſiæ, hoc eſt, vniuerſæ, veræ, eruditæ, puriori antiquitati, per annos fermè mille & ducentos prorſus ignotæ fuerint.

Indulgentiæ deſtituuntur omni vetuſtatis teſtimonio.

IN cæteris controuerſiis Pontificij veterum quorundam Scriptorum ſeu Patrum ſententias, & antiquitatis conſuetudines quaſdam producere ſolent. In hac verò de indulgentiis diſputatione, non poſſunt, vel vlla Patrum teſtimonia, vel vlla veteris Eccleſiæ exempla proferre, quòd talis vel doctrina, vel vſus talium indulgentiarum vllo vnquam tempore, vſque ad annos poſt natum Chriſtum mille ducentos in veteri Eccleſia fuerit, ſicut Italica Pontificiorum practica habet: & ad huius rei probationem nullum certius & efficacius argumentum eſt, quàm propria ipſorum aduerſariorum confeſſio. Durandus enim diſertè hoc fatetur hiſce verbis: De indulgentiis pauca dici poſſunt per certitudinem, quia nec Scriptura expreſſè de eis loquitur, ſancti etiam patres, Ambroſius, Hilarius, Hieronymus, Auguſtinus minimè loquuntur de Indulgentiis.

Fatentur hoc ipſi Pontificij. Durandus.

Digitized by Google

Antoninus. Antoninus etiam hoc fatetur illis verbis: De indulgentiis nihil expreſſè habemus ex ſacra Scriptura: nec etiàm ex dictis antiquorum Doctorum, ſed Modernorum. Addunt quidem, quod vulgò dicatur, Gregorium circa annum Domini 600. in Romanis ſtationibus dediſſe ſeptennes indulgentias. Sed audi quid Magiſter

Magiſter Angularis. Angularis ad VVeſſelum ſcribat, circa annum Domini 1470. Verum eſt, inquit, de indulgentiis nihil expreſſè ex ſacra Scriptura haberi, nihil de his veteres ſcripſiſſe Doctores, quanquam Gregorius dicatur, quod tamen nuſquam legi, ſeptennes Romanis in ſtationibus indulgentias collocaſſe. Audis ipſos Pontificios fateri illud, quod dicatur de Gregorij indulgentiis, nuſquam

Gregorij indulgentia fabulæ. legi. Nam nec ex Gregorij ſcriptis, nec ex vllis hiſtoriis oſtendi hoc poteſt: ſed fabulæ, vel, ſicut Terentius loquitur, λῆροι ſunt. Et poſt patrum etiam tempora, ſi ordine recenſeantur Scriptores Eccleſiaſtici, in nullo deprehenduntur veſtigia vel doctrinæ, vel praxeos de indulgentiis, ne apud poſteriores quidem, qui ante annum Domi-

Nec in Lombardo, nec in Gratiano extant indulgentiæ. Roffenſis teſtimonium. ni 1200. ſcripſerunt, vt ſunt, Rupertus Tuitienſis, Anshelmus, Bernhardus: imò nec apud Magiſtrum Sententiarum, nec in Decreto Gratiani quicquam habetur de Pontificijs indulgentiis. Hæc manifeſtiſſima ſunt. Et Roffenſis hoc non diſſimulat. Inquit enim: Multos fortaſſe mouet, indulgentiis iſtis non vſque adeò fidere, quòd earum vſus in Eccleſia videatur fuiſſe recentior, & admodum ſerò repertus apud Chriſtianos. Et

Cur veteribus ignota indulgentiæ. poſtea reſpondet: In primitiua Eccleſia non tàm neceſſariam fuiſſe, ſiue Purgatorij, ſiue indulgentiarum fidem, atque nunc ſit. Item inquit: Quamdiu nulla fuerat de purgatorio cura, nemo quæſiuit indulgentias: Nam ex illo pendet omnis indulgentiarum exiſtimatio. Si tollas purgatorium, quorſum indulgentiis opus erit? Cum itaque purgatorium tàm ſerò cognitum ac receptum Eccleſiæ fuerit vniuerſæ: quis de indulgentiis mirari poteſt, quod in principio naſcentis Eccleſiæ nullus fuerit earum vſus? Cœperunt itaque indulgentiæ, poſtquam ad purgatorij cruciatus aliquandiu trepidatum fuerat. Hæc Roffenſis.

Veteres doctores repugnant indulgentiarum commento. Petrus Lombardus Auguſtin. Nec verò tantùm deſtituuntur veterum teſtimoniis Pontificiæ indulgentiæ: ſed contrarium prorſus docent veteres. Longobardus enim lib. 4. diſt. 17. dicit: Deum tunc tegere pœnitentium peccata, quando ad pœnam non reſeruat, ſed debitum pœnæ remittit. Idque probat Auguſtini ſententia, qui locum Pſal. 32. Beati quorum recta ſunt peccata, ita exponit: Tecta peccata, id eſt, cooperta & abolita. Si enim texit Deus peccatum, noluit aduertere, ſi noluit aduertere, noluit animaduertere, hoc eſt, punire ſed ignoſcere. Et addit: Deum videre peccata, eſt ea ad pœnam imputare: Auertere autem faciem à peccatis, eſt

Chryſoſt. contra indulgentias. ea ad pœnam non reſeruare. Et Chryſoſt. Hom. 1. in Epiſt. ad Philem. expreſſè dicit: Ad impetrandam peccatis noſtris veniam, non opus eſſe, vel pecunias impendere, vel peregrinando ad loca longinqua tranſire: Verba ipſa Chryſoſtomi adſcribam: οὐδὲ γὰρ ἔστι λύσεως τῶν ἁμαρτημάτων, οὐδὲ πόνων δεηθῆν, οὐδὲ δαπάνης χρημάτων, ἀλλ' οὐδ' ἄλλης οὐδενός, ἀλλ' ἢ μόνης προαιρέσεως· οὐκ ἀποδημίαν χρὴ στείλασθαι, οὐκ εἰς τὴν ὑπερορίαν ἐλθεῖν, οὐ κινδύνους ὑποστῆναι. hoc eſt, via ſolutionis ſeu remiſſionis peccatorum, nec laboribus indiget, nec pecuniarum expenſa, ſeu vlla aliqua alia re: ſed ſimpliciter tantùm bono propoſito. Non opus eſt peregrinationem ſuſcipere, nec vltra montana aut externa loca petere, aut pericula adire & ſuſtinere, &c. Eandem ſententiam habet Auguſtinus Sermone de Martyribus: Non dixit Deus, Vade In Orientem, & quære Iuſtitiam: nauiga vſque ad Occidentem, vt accipias indulgentiam. Dimitte inimico tuo, & dimittetur tibi. Indulge, & indulgebitur tibi. Non opus habes inquirere peccatorum tuorum indulgentiam, ſi vis, intus in cellario cordis tui poteris inuenire. Bernhardus etiam Sermone *Bernhardus.* primo de Aduentu: Non te oportet ô homo, maria transfretare, non penetrare nubes, non transalpinare neceſſe eſt. Non grandis tibi oſtenditur via, vſque ad temetipſum, Occurre Deo tuo: prope enim eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo. Chryſoſtomus Hom. 38. in Matth. Templum Dei *Chryſoſtom.* ſpeluncam facit latronum, qui lucra terrena ſectantur, cultúſque religionis eo modo, non tàm cultus eſt Dei, quàm iniquæ negociationis occaſio. Nam quotidie Ieſus ingreditur templum, & eiicit omnes vendentes gratiam Dei. Suprà etiam cùm de reliquiis Sanctorum diſputaremus, oſtendimus, Gregorium Nyſſenum integram orationem oppoſuiſſe perſuaſioni de peregrinationibus ad loca Hieroſolymitana. Atqui pecú- *Nerui Pontificiarum indulgentiarum pecunia & peregrinationes.* nia & peregrinationes ſunt nerui indulgentiarum Pontificiarum, quos oſtendimus non tantùm deſtitui, verumetiam oppugnari & refutari teſtimoniis veteris Eccleſię. Quale igitur dogma ſit de Pontificiis indulgentiis, inde æſtimari poteſt, quòd I. Scripturæ documentis & exemplis prorſus deſtituitur. II. quòd repugnat præcipuis *Concluſio de fundamento indulgentiarum.* & manifeſtis fidei noſtræ articulis. III. quòd veteris & veræ antiquitatis in Eccleſia nulla habet, vel teſtimonia vel exempla. IV. cuius fundamenta veterum ſententiis improbata, reiecta & refutata ſunt. Et tamen Tridentini Concilij im- *Tridentinorum impudentia.* pudentia non veretur fingere, poteſtatem conferendi indulgentias, quales in Pontificia Eccleſia vſitatæ fuerunt, à Chriſto Eccleſiæ conceſſam, qua antiquiſſimis etiam temporibus Eccleſia, vſa fuerit: cùm manifeſtiſſimum ſit, ad probandas Pontificias indulgentias, ſicut ſuprà deſcriptæ ſunt, ne vnum quidem certum & idoneum veteris Eccleſiæ ſeu teſtimonium ſeu Exemplum afferri poſſe. Quod enim ex ritibus publicæ pœnitentiæ in veteri Eccleſia quidam ſubſidia Pontificiis indulgentiis conſcribere conantur: oſtendemus prorſus alienum & peregrinum eſſe.

HISTORIA DE INDVLGENTIIS, HOC *eſt, quomodo ex ritibus publicæ pœnitentiæ in veteri Eccleſia, ex mulctarum Canonicarum relaxatione, commutatione, ſeu redemptione, poſteris temporibus nouum genus indulgentiarum extructum ſit.*

Lindanus, animaduertens quàm inuidioſum & pudendum ſit, tàm recens illud commentum Pontificiarum indulgentiarum, vt nullo probato & idoneo vel teſtimonio vel exemplo veteris Eccleſiæ, per annos à nato Chriſto fermè 1200. probari poſſit: conatur Lectoribus fucum

Lindanus ex ritibus canonicarum ſatisfactionum conatur indulgentias probare.

fucum facere ex hiſtoria canonicarum ſatisfactionum veteris Eccleſiæ. Quia enim ille ſæpius leguntur imminutæ, decurtatæ, & relaxatæ, quando pœnitentium animus ſatis videbatur exploratus: contendit eandem etiam eſſe rationem indulgentiarum Pntificiarum, & eodem illas fundamento niti, cùm non ignoret, ritus illos veteris Eccleſiæ longè diuerſos eſſe à nundinatione Pontificiarum indulgentiarum, id quod ad oculum (quod dicitur) oſtendi poteſt, ſi deſcriptio Pontificiarum indulgentiarum, ſuprà expoſita, ad ritus publicæ pœnitentiæ veteris Eccleſiæ conferatur. Ne itaq; Lector fuco illo turbetur, de iſto Lindani argumento quædam dicenda ſunt.

Hiſtoria de publica veteri Eccleſia pœnitentia & ſatisfactionibus canonicis.

Vtque refutatio ſine Lectoris tædio cum aliquo fructu fieri poſſit, hiſtorica obſeruatione oſtendemus, qui fuerint ritus publicæ pœnitentiæ in veteri Eccleſia, propter quas cauſas, & quo fine canonicæ illæ mulctæ lapſis fuerint vel impoſitæ, vel relaxatæ, quomodo progreſſu temporis in rigorem & auſteritatem non tolerandam euaſerint, vt de commutationibus earum fuerit cogitandum, quæ prauæ, ſuperſtitioſæ, & impiæ opiniones, ritibus illis ſenſim acceſſerint: & quomodo tandem aliæ Satisfactiones, & nouæ Indulgentiæ, excogitatis aliis cauſis & finibus, excogitatæ fuerint, quæ in turpiſſimum quæſtum exierunt. Cuius nundinationis menſas, gratiam Dei turpiter cauponantes, cùm Chriſtus verbo ſuo per Miniſterium Reuerendi viri Dn. D. Martini Lutheri potenter euertiſſet, & ex templo ſuo profligaſſet, ita, vt impudentes & profligatæ iſtæ Romanenſium Trapezitarum quæſturæ, toti iam mundo fœteant: Tam bonus tamen lucri odor eſt ex re qualibet, vt Tridentinum Concilium nundininationes iſtas ſub interminatione Anathematis Eccleſiæ ruſſus obtrudere non vereatur. Hæc hiſtorica obſeruatio multas diſputationes illuſtrabit, veram originem Pontificiarum indulgentiarum oſtendet, & monebit, quàm periculoſum ſit, humanis traditionibus, bona licet intentione inſtitutis & ſuſceptis, Eccleſiam obligare, & conſcientias onerare.

DE RITIBVS PVBLICAE POENITENTIAE, *ſiue quales fuerint canonicæ Satisfactionis in veteri Eccleſia.*

Quibus publica pœnitentia impoſita fuerit.

HOc igitur conſtat, veterem Eccleſiam eos qui in perſecutione, vel fidem Chriſti abnegaſſent, vel Idolis ſacrificaſſent, vel in hæreſin incidiſſent, vel in alia grauia & manifeſta flagitia lapſi eſſent, non leuiter aut ſtatim ad primam pœnitentiæ ſignificationem, in Eccleſiam recepiſſe, & ad communionem admiſiſſe: ſed pro publicis criminibus publicam etiam, ſiue in publico, agi volebant pœnitentiam.

Publicæ pœnitentiæ ritum cauſa.

Et ad publicam illam pœnitentiam adhibebant varios externos ritus: partim vt Eccleſia ſuam ſolicitudinem, purgationem, indignationem, timorem, deſiderium, æmulationem, & vindictam erga publica, notoria, & grauia crimina oſtenderet: partim vt & ipſi pœnitentes publicis, manifeſtis, externis & viſibilibus ſignis ac teſtimoniis, dolorem animi ſui de peccato, fidem ſuam ſeriò quærentem reconciliationem, ac propoſitum & ſtudium emendationis, toti Eccleſiæ oſtenderent & teſtatam facerent.

Appellationes rituum.

Ritus illos publicæ pœnitentiæ Græci ſicut eſt apud Sozomenum libro 7. capite 16. vocarunt ἐπιτίμια καὶ τιμωρίας, hoc eſt caſtigationes, pœnas ſeu mulctas Eccleſiaſticas, vel canonicas. Et in Baſilij regulis talia ἐπιτίμια pro lapſuum diuerſitate varia extant deſcripta.

Satisfactionis vocabulum vnde natum ſit.

Latini vocarunt ſatisfactiones, inde & ideo, ſicut inquit Auguſtinus in Enchiridio capite 65. Quia enim dolor alterius cordis plerunque occultus eſt alteri, conſtituuntur tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam ſatis Eccleſiæ, in qua remittuntur peccata. Et quia Latina lingua, alicui ſatisfacere, intelligit ſtudium ſuum alicui declarare & probare, in ea ſignificatione Cyprianus & Auguſtinus opera illa pœnitentiæ aliquando dicunt ſatisfacere Deo. Illis enim pœnitentes declarant & approbant ſe Deo, quòd non ſimulent aut fingant, ſed ſeriò agant pœnitentiam, ſicut ſcriptum eſt. Ionæ 3. Vidit Deus opera Niniuitarum, quòd conuerſi eſſent à viis ſuis malis. Quia verò verbum Satisfacere Latinis, ſicut Aſconius annotauit, vulgò ſignificat tantum facere, quantum irato homini ad vindictam ſatis eſt, ad obedientiam & paſſionem Chriſti rectè accommodatur vocabulum Satisfactionis.

Satisfactionis vocabulum incommodum.

Incommodius verò & arrogantius eſt ſi operibus pœnitentiæ tribuatur, præſertim cùm euentus oſtenderit, ex vulgari ſignificatione vocabuli Satisfactionis, honorem expiationis, propitiationis, perſolutionis, & compenſationis pro culpa & pro pœna peccatorum noſtrorum, à Chriſto ad noſtra opera tranſlatum, vel certè inter Chriſtum & inter nos diuiſum. Et appellationem Satisfactionis iuxta vulgarem ſignificationem ſtatim ſub initium aliquid incommodi rebus ipſis attuliſſe, ex Cypriani diſputationibus apparet.

Aſtexanus de ſatisfactionibus.

Aſtexanus certè in Summa ſua dicit, ſatisfactionem culpam præteritam recompenſando curare: Et ſatisfactionem eſſe iniuriæ illatæ recompenſationem, ſecundum iuſtitiæ æqualitatem.

Græcorum appellationes.

Græcorum verò appellationes magis propriæ & ſignificantes ſunt, quæ cum Paulinis vocabulis, 2. Corint. 7. pulchrè conueniunt: quod enim Paulus vocat ἐκδίκησιν, hoc Sozomenus vocat δίκην ἐπιτιμίας καὶ τιμωρίας. Sed de rebus ipſis iam quædam annotabimus.

Origo publicæ pœnitentiæ ab Apoſtolis.

Prima igitur publicæ pœnitentiæ origo ex Apoſtolicæ Eccleſiæ conſuetudine ſumpta eſt, quæ qualis fuerit, ſuprà in explicatione loci Paulini, 2. Corinth. 2. & 7. oſtendimus, & exemplum peccatricis, Luc. 7. idem oſtendere videtur. Quæ ideo diligentius obſeruanda ſunt, ex eorum enim conſideratione & collatione intelligi poteſt, quomodo poſteris temporibus ſubinde alia acceſſerint, & quomodo ab Apoſtolica origine paulatim longius diſceſſum ſit.

Exemplum publicæ pœnitentiæ tempore Apoſtolorum.

Euſeb. lib. 3. cap. 17. ex Clemente deſcribit narrationem, quæ licet canonica non ſit, quædam tamen veſtigia monſtrat Apoſtolicæ conſuetudinis, quædam verò addit, quæ quomodo Apoſtolorum ſcriptis & exemplis conſentanea ſint, Lector iudicet.

Hiſtoria de adoleſcente Ioannis Euangeliſtæ.

Cùm enim Adoleſcens, quem Ioannes apud Epiſcopum quendam educari, & ad miniſterium Eccleſiæ inſtitutione formari voluerat, latronum dux factus fuiſſet: Ioannes ad ipſum profectus, ita eum reuocaſſe ad pœnitentiam ſcribitur: Ne formides, adhuc tibi ſalutis ſpes reliqua eſt. Ego Chriſto pro te rationem reddam, & ſi opus ſit,

Digitized by Google

tuam mortem lubens in me deriuabo, ſicut Chriſtus mortem pro nobis oppetiit: Conſiſte, crede, Chriſtus me ad te miſit. Ille, abiectis armis, oculis humi defixis conſtitit, poſtea tremens amare fleuit: Ioannem deinde ad ſe accedentem, complexus eſt gemitibus & vlulatibus, quoad poterat ἀπολογούμενος quod recens Pontificius interpres Chriſtophorſomus ita reddit: pro culpa ſatisfecit. Vt enim Satisfactiones ſuas ſpecie aliqua vetuſtatis circumdent Pontificij, ſicut 2 Cor. 7. ἀπολογίαν reddiderunt ſatisfactionem: ita huic loco Euſebij Satisfactionem interpres infarſit, & quidem pro culpa dicit Latronem iſtum ſatisfeciſſe, quod ne Scholaſtici quidem dicere audent. Significat autem ἀπολογεῖσθαι, crimen vel excuſare, vel diluere, vel ratione reddita aliquid defendere, quæ ſignificationes huic loco conuenire non poſſunt: neque enim pœnitentis eſt, peccata vel excuſare vel defendere. Significat autem præterea ἀπολογεῖσθαι, reum eſſe, & culpam ſeu crimen deprecari, quæ ſignificatio huic loco pulchrè conuenit, quod ſcilicet latro iſte lamentis oſtenderit, ſe reatum ſuum agnoſcere, & culpam ſerio deprecari. Quales igitur fuerint veterum Satisfactiones (ſi ita loqui habeat) ex hoc loco patet. Addit autem Clemens, Ioannem interpoſito iuramento ſpopondiſſe, ſe ipſi cùm dexteram homicidij ream occultaret, à Seruatore veniam ſeu remiſſionem precibus ſuis inuentam. Atq; ita, inquit Clemẽs, ipſum ad Eccleſiam reduxit, crebris orationibus ἐξαιτούμενος rei culpam deprecans, continuis ieiuniis συναγωνιζόμενος, vna cum reo concertans, animúmque eius conſolationibus verbi diuini erigens & confirmans, nec prius inde diſceſſit, quam ipſum Eccleſiæ reſtituiſſet. Et hanc pœnitentiam Clemens vocat ἀνάστασιν βλεπομένην, reſurrectionem à peccatis viſibilem, publicam, ſeu externam in qua publicas ſeu communes preces Eccleſia meritò adiunxit. De illis enim ſcriptum eſt, Iaco. 5. Si in peccatis fuerit, remittentur ei. Et 1. Ioan. 5. Si quis viderit fratrem ſuum peccare, petet, & dabit ei vitam. Quod verò narratio Clementis dicit, latronem illum conuerſum, lachrymarum vnda ſecundò baptizatum, interpretatione & mitigatione valde commoda opus habet, ſicut quod Ioannes ſcribitur dixiſſe, ſe Latronis iſtius mortem ſuſcepturum, ſicut Chriſtus noſtram.

Chriſtophorſomus interpres Euſebij Apologia quid.

Accommodè dictum.

Ad hanc formam reliqua etiam exempla publicæ pœnitentiæ, quæ in hiſtoriis extant, congruunt, niſi quòd ſubinde noua quædam additamenta acceſſerunt: vt quod Euſeb. libro 5. cap. 27 ſcribit de Natalio, reuerſo ab hæreſi Theodori quæ Chriſtum ſolum hominem eſſe blaſphemabat, quod ſacco indutus & cinerib. aſperſus, cum magno mœrore & lachrymis ad pedes Zepherini Epiſcopi ſe proſtrauerit aduoluens ſe pedibus, non modò clericorum, ſed & laicorum, ita vt Eccleſia Chriſti commiſerata & condolens, lamentis vnà ſe dederet. Cùmque multis precibus vſus fuiſſet, & vibices plagarum, quos in viſione ab Angelis accepiſſet, oſtendiſſet, vix tandem in communionem Eccleſiæ receptus fuit. Ita lib. 6. capite 35. Sidonius & Celerinus à Nouato ad Eccleſiam reuerſi ἀποδυράμενοι καὶ μεταγνόντες, lachrymis, dolore & pœnitentia deplorarunt, quòd ab Eccleſia deſciuiſſent, ac præſente tota Eccleſia, maleficia Nouati denunciarunt. Et ibidem alius à Nouato ad Eccleſiam reuerſus, peccatum ſuum publicè confitetur & deplorat, ac poſtea recipitur. Et capite 27. ſcribit, quod Epiſcopus Philippum Imperatorem Chriſtianum, propter multa ab ipſo commiſſa, non prius admiſerit ad communionem piorum in Eccleſia, quàm exomologeſin feciſſet, & ſe collocaſſet inter eos, qui propter lapſus (ἐξεταζομένοις) publicè explorabantur ſeu examinabantur, & locum pœnitentium occupabant. Vbi verbum ἐξετάζεσθαι, quod inquiſitionem ſeu examinationem alicuius ſignificat, de publica pœnitentia vſurpatum obſeruetur, inde enim vſus ſeu finis illorum rituum colligi poteſt.

Natalius quomodo egerit publicam pœnitentiam.

Sidonius & Celerinus quomodo.

Philip. Imp. pœnitens.

Eodem modo Irenæus lib. 1. cap. 9. de mulieribus quibuſdam à Marco hæretico ad Eccleſiam reuerſis ſcribit: quòd in publico exomologeſin fecerint, plangentes & lamentantes. Quid verò fuerit ἐξομολόγησις veterum, Tertullianus explicat in libro de pœnitentia. Is, inquit actus confeſſionis, qui magis Græco vocabulo exprimitur & frequentatur, Exomologeſis eſt, quia delictum Domino noſtro confitemur: non quidem, vt ignaro, ſed ſatisfactio confeſſione diſponitur, confeſſione pœnitentia naſcitur, pœnitentia Deus mitigatur. Itaque Exomologeſis proſternẽdi & humiliandi hominis diſciplina eſt, conuerſionem iniungens miſericordiæ illicem. De ipſo quoque habitu & victu mandat ſacco & cineri incubare, corpus ſordibus obſcurare, animum mœroribus deiicere. Cæterùm paſtum & potum pura noſſe non ventris ſcilicet, ſed animæ cauſa, plerunq; verò ieiuniis preces alere, ingemiſcere, lachrymari, mugire dies noctéſque ad Dominum Deum tuum, presbyteris aduolui, & aris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis ſuæ iniungere. Hæc omnia dicit Exomologeſin continere.

Irenæus de pub. pœni.

Exomologeſis veterum & eius ritus ex Tertull.

Ambroſius etiam lib. 1. de pœnitentia, cap. 16. ritus publicæ pœnitentiæ ita deſcribit: Volo veniam reus ſperet, petat eam lachrymis, petat gemitibus, petat populi totius fletibus, vt ignoſcatur obſecret. & cùm ſecundo ac tertio fuerit dilata eius communio, credat remiſſius ſe ſupplicaſſe fletus augeat miſerabiliter, poſtea reuertatur, pedes teneat brachiis, oſculetur oſculis, lauet fletibus nec dimittat, vt dicat Dominus Ieſus: Remiſſa ſunt ei peccata multa, quoniã dilexit multum. Cognoui, inquit, quoſdam in pœnitentia ſulcaſſe vultum lachrymis, exaraſſe continuis fletibus genas, ſtrauiſſe corpus ſuum calcandum omnibus, ieiuno ore ſemper & pallido, mortis ſpeciem ſpiranti, in corpore prætuliſſe.

Ambroſius de pub. pœnit.

Et ne opus ſit ſingula percenſere, adſcribam locum Sozomeni ex libro 7. cap. 16. vbi ritus publicæ pœnitentiæ, qui in occidentalibus Eccleſiis & maximè in Romana vſitati fuerunt, ita deſcribit: In loco manifeſto & peculiari ſtant pœnitentes, mœſti, & veluti lugentes. Ac finita liturgia, cum myſteriorum participes non fiant, cum planctu & lamentatione ſemetipſos in terram pronos abiiciunt: Tum ex aduerſo Epiſcopus lamentabundus accurrens, conſimiliter humi cum eiulatu collabitur, ac tota deniq; Eccleſiæ multitudo lachrymis ſuffunditur. Poſt hæc Epiſcopus primus exurgit, ac iacentes erigit, & quantum conuenit, pro peccatoribus pœnitentibus precatus, eos dimittit. Priuatim vero ſponte ſua,

Ritus publicæ pœnitentiæ in Eccleſiis occidentalibus ex Sozomeno.

Digitized by Google

te ſua, vel ieiuniis, vel lotionum ciborúmque abſtinentia, vel aliis ſibi iniunctis, ſemetipſum affligens tempus expectat, in quantum Epiſcopus præſtituit. Præfinito autem die pœna iam quaſi debito quopiam exoluta, à peccatis abſoluitur, & in communionem recipitur.

Ad talem publicam pœnitentiam Patres olim diligenter lapſos inuitabant & exortabantur. Ac gradus hoſce ſeruarunt: Primò, quando ſponte ſe offerebant, ac competebant pœnitentiam ſibi dari, ſeu ſatisfactionem iniungi, maximè laudabantur. Secundò, qui verò lapſi hoc ſponte non faciebant, illos Epiſcopus publicè coram omnibus arguebat. Tertiò, quòd ſi nec tunc publicam confeſſionem ſeu pœnitentiam ſuſcipere vellent, publicè excommunicabantur, nec prius recipiebantur, quàm publicam egiſſent pœnitentiam. Quartò, vſitata etiam erat via denunciationis, vt ſi qui noſſent aliquem crimen non multis notum commiſiſſe, illum ad ſuſcipiendam publicam pœnitentiam exhortarentur. Si nollet, denunciabant hoc Epiſcopis. Et videntur hi gradus ex Scriptura primitus ſumpti fuiſſe, vt primus gradus, ex hiſtoria peccatricis, Lucæ ſeptimo. Secundus, ex Paulo, 1. Timoth. 5. Tertius, ab excommunicatione Pauli, 1. Corint. 5. Quartus, ex Regula Chriſti, Marc. 18. Fuit autem publica pœnitentia, aliquando ſolennis, cuius ritus, ſed recentiores, deſcribuntur apud Gratianum, diſt. 50. Can. 1. in capit. Quadrageſimæ. Antiquiores verò deſcribuntur in Carthaginenſi concilio 3. Can. 32. In Agathenſi, Can. 11. & 37. Et cauſa 11. Quæſt. 3. Ex concilio Auraſicano citatur hic canon: Cùm aliquis excommunicatus, pœnitentia ductus veniam poſtulat, & emendationem promittit, Epiſcopus, qui eum excommunicauit, ante ianuas Eccleſiæ venire debet, & duodecim presbyteri cum eo, & ſi ille terræ proſtratus, veniam poſtulat, & de futuris cautelam ſpondet, tunc Epiſcopus apprehenſa manu eius dextera, in Eccleſiam illum introducat, & communioni Chriſtianæ reddat. Illa verò ſolennis pœnitentia olim ſemel tantùm dabatur in Eccleſia, nec reiterabatur. Quòd ſi tales rurſus lapſi ſeria confeſſione reuertebantur ad Eccleſiam, non dabatur ipſis locus publicæ pœnitentiæ, nec tamen omnino repellebantur, ſed permittebantur quidem intereſſe prædicationi, orationi, & myſteriorum celebrationi, ſed communio ipſi non dabatur, niſi in extremis. Auguſtinus tamen poſtea talibus rurſus permiſit locum publicæ pœnitentiæ, Epiſt. 54. Alia verò fuit ſine ſolennitate publica pœnitentia, pro criminibus, non tam grauibus, vel occultis ſolùm. Illa poterat ſæpius iterari. Hæc paucula de ritibus publicæ pœnitentiæ hoc loco annotare volui, vt oſtenderem Satisfactiones, de quibus Pontificij in materia indulgentiarum diſputant, longè alias & diuerſas eſſe à canonicis veteris Eccleſiæ ſatisfactionibus: Has enim veteres pro publicis criminibus in publica pœnitentia imponebant. Pontificij verò pro priuatis, occultis, & quibuſlibet peccatis volunt iniungi ſatisfactiones. Cùmque veterum ſatisfactiones vnà cum publica pœnitentia protſus exoleuerint & abolitæ ſint, in Pontificia Eccleſia de inani titulo, & de vmbra rei, non amplius exiſtentis, diſputant, ac talium ſatisfactionum indulgentias vendunt, quæ nullibi iam in rerum natura extant. Potius operam dare debebant, vt vtiliſſima illa veteris Eccleſiæ diſciplina, quæ hiſce profligatis temporibus ſummoperè neceſſaria eſſet, Eccleſiæ ſine conſcientiarum laqueis reſtitueretur, quatenus ea Apoſtolicis ſcriptis conſentanea eſt, & ad ædificationem Eccleſiæ, pro ratione horum temporum, ſeruire poſſet. De talibus neceſſariis & vtilibus rebus non ſunt ſoliciti Pontificij, tantùm pro receptis ſatisfactionum ſuarum ſuperſtitionibus, & pro quæſtibus indulgentiariis dimicant. Iudicaui etiam annotationem hanc de ritibus publicæ pœnitentiæ in veteri Eccleſia ideo hoc loco repetendam eſſe, vt eò commodius oſtendi poſſet inclinatio ad traditiones inextricabiles, & quomodo tandem, cùm conſcientiæ eas amplius tolerare non poſſent, indulgentiarum fraudes inde extrui cœperint

Gradus obſeruati in publica pœnitentia.

Origo horum graduum.

Publica pœnitentia ſolennis & non iterabilis.

Publica pœnitentia vulgaris & iterabilis. Diſcrimen inter veteres ſatisfactiones & pontificias.

QVALIS FVERIT RATIO POEnitentiæ pro occultis criminibus Item pro quotidianis delictis in veteri Eccleſia

ILli verò Satisfactionum ritus, ſeu publica Eccleſiaſticarum caſtigationum ſpectacula, non omnibus, qui in exercitiis Chriſtianæ pœnitentiæ veniam peccatorum ſuorum apud Deum quærebant, imponebantur: ſed tantùm pro publicis & grauiſſimis criminibus, quibus vniuerſa Eccleſia offenſa fuerat. Ita enim dicit Canon 32. Concilij Carthaginenſis tertij: Cuius pœnitentis publicum & vulgatiſſimum crimen eſt, quod vniuerſam Eccleſiam commouerit, ante atrium Eccleſiæ manus ei imponatur. Et Auguſtinus in Enchiridio cap. 65. inquit: Sed neque de ipſis criminibus, quamlibet magnis, remittendis, in Eccleſia Dei deſperanda eſt miſericordia agentibus pœnitentiam, ſecundum modum ſui cuiuſque peccati. In actione autem pœnitentiæ, vbi tale crimen commiſſum eſt, vt is, qui commiſit, à Chriſti etiam corpore ſepararetur, non tam conſideranda eſt menſura temporis, quàm doloris. Verùm, quia plerunque dolor alterius cordis occultus eſt alteri, rectè conſtituuntur ab his qui Eccleſiæ præſunt, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam ſatis Eccleſiæ.

In publicis criminibus pœna.

Et inter veteres quidem Origenes & Cyprianus cohortationibus ſuis apud populum inſtiterunt, pro occultis etiam, item pro paruis & modicis peccatis, publicam exomologeſin, & vſitatas tunc ſatisfactiones, in ſe reciperent: ſicut Cyprianus Sermo. 5. de lapſis inquit: Qui fide maiore & timore meliore, quamuis nullo ſacrificij aut libelli facinore conſtricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerunt, hoc ipſum apud Sacerdotes Dei dolenter & ſimpliciter confitentur, exomologeſin conſcientiæ faciunt, animi ſui pondus exponunt, ſalutarem medelam, paruis licet & modicis vulneribus, inquirunt. Et Origenes in Pſalmo 37. inquit: Oportet peccatum non celare intrinſecus, fortaſſis enim ſicut hi, qui habent intus clauſam eſcam indigeſtam, aut humoris vel phlegmatis ſtomacho grauiter imminentia, ſi vomuerint releuantur: Ita etiam hi, qui peccauerunt, ſiquidem occultant & retinent intra ſe peccatum, intrinſecus vrgentur & propemodum ſuffocantur à phlegmate vel humore peccati. Si autem ipſe ſui accuſator

Origenes. Cyprianus, de occultis peccatis.

fiat, dum accuſat ſeipſum & confitetur, ſimul euomit delictum, atque omnem morbi digerit cauſam.

De occultis pub. pœnit.

Et ita quidem illi lapſos exhortati ſunt, quorum lapſus in enormibus criminibus vel occulti erant, vel intra conatum & attentationem conſtiterant. Quidam etiam exhortationibus illis moti, ſpontè, ſicut ex Cypriano oſtendimus, ſe detulerunt, & publicam exomologeſin ſuſceperunt. Et Origenes addidit ſimilem admonitionem in Pſalm. 37. Circumſpice, inquit, diligentius, cui debeas confiteri peccatum, proba prius medicum, cùm debeas languoris cauſas exponere, vt ſi is intellexerit & præuiderit talem eſſe languorem tuum, qui in conuentu totius Eccleſię exponi debeat & curari, ex quo fortaſſis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipſe facilè ſanari, multi hæc deliberatione & ſatis periti medici illius conſilio procurandum eſt. In Græca verò Eccleſia, ſicut ſcribit Sozomenus libro 7. capit. 16. odioſum viſum fuit crimina occulta, tanquam in Theatro audiente Eccleſiæ multitudine, patefacere. Conſtituerunt itaque presbyterum ſecretorum tenacem, ad quem lapſi accedentes lapſus ſuos confitebantur. Ille verò lapſus illos occultos non proferebat in publicum: ſed lapſis imponebat ἐπιτίμιον, mulctam ſeu caſtigationem Eccleſiaſticam, quam oporteret ipſos publicè exoluere, vt lapſus quidem non proderentur in publicum, ex publicis tamen mulctis ſeu ſatisfactionibus Eccleſia intelligeret ipſos grauiter deliquiſſe. Et hæc in libello, quo Auguſtini titulo fertur, de dogmatibus Eccleſiaſticis, capite 53. vocatur ſecreta ſatisfactio, quæ fiebat mutato habitu ſeculari. Verba hæc ſunt: Quem mortalia crimina poſt Baptiſmum commiſſa premunt, hortor, prius publica pœnitentia ſatisfacere ac ita ſacerdotis iudicio reconciliatum communioni ſociari. Sed & ſecreta ſatisfactione ſolui mortalia crimina, non negamus, ſed mutato prius ſeculari habitu, &c.

Presbyter pœnitentiarius in Eccleſiis orientalibus.

Secreta ſatisfactio.

Abrogatio pœnitentiæ eius quæ...

Sed & hic ritus in Græca Eccleſia ante tempora Chryſoſtomi ſub Nectario, circa annum Domini 400. publicè abrogatus eſt, & quiſque ſuæ conſcientię permiſſus, vt, prout conſideret, ad myſteriorum communionē accederet. Quod de criminibus occultis intelligendum eſt: In publicis enim, manifeſtis & notoriis criminibus manſit ſeueritas diſciplinę, & excommunicationis, etiam in Græca Eccleſia.

Diximus hactenus de criminibus enormibus, quando vel publica erant vel occulta, qualis ratio publicæ pœnitentiæ ſeu Satisfactionis fuerit in veteri Eccleſia. Cùm verò tota vita credētium in hoc ſeculo ſit perpetua pœnitentia, & quotidiana debeant eſſe Chriſtianæ pœnitentiæ exercitia, veniam enim & remiſſionem peccatorum petimus quotidiè, quando oramus: Dimitte nobis debita noſtra, & quādo communionem corporis & ſanguinis Chriſti accipimus. Veteres in quotidianis lapſibus ſeu peccatis non impoſuerunt pœnitentibus peculiares mulctas, caſtigationes, ſeu ſatisfactiones, ſicut in criminibus enormibus. Veterum enim diſtinctio eſt, quam aliquoties repetit Auguſtinus, vt ad Seleucianum, & de vtilitate pœnitentiæ, & in Enchiridio: Triplicem ſcilicet eſſe rationem agēdę pœnitentiæ: Primam competentium, ſiue ad Baptiſmum venire ſitientium, quibus nulla imponebatur ſatisfactio. Secundam prope quotidianam, quæ omnium bonorū & fidentium eſt, in qua non imponebatur ſatisfactio: ſed tundimus, inquit, pectora noſtra, dicentes: Dimitte nobis debita noſtra. Tertiam vocat pœnitentiam grauiorem & luctuoſiorem, in qua propriè vocantur pœnitentes pro criminibus ingentibus ſeu nefandis, vbi congrua imponebatur ſatisfactio. Et de Symbolo lib. 1. ca. 6. inquit: Semel abluimur Baptiſmate, quotidie abluimur oratione. Sed nolite ita committere, pro quibus neceſſe eſt, vt à corpore Chriſti ſeparemur quod abſit à nobis. Illi enim, quos videtis agere pœnitentiam, ſcelera commiſerunt aut adulteria, aut aliqua facta immania, inde agunt pœnitentiam. Nam ſi leuia peccata ipſorū eſſent, hæc quotidiana oratio delendo ſufficeret. Ergo, inquit, tribus modis dimittuntur peccata in Eccleſia, in Baptiſmate, in oratione, in humilitate maioris pœnitentiæ. Et in Enchiridio cap. 71. de quotidianis peccatis quotidiana oratio fidelium ſatisfecit: Dimitte eis, &c. Origenes etiam in Leuit. cap. 15. inquit: Si nos aliqua culpa mortalis inuenerit, quæ non in crimine mortali, non in blaſphemia fidei: ſed vel in ſermonibus, vel in morum vitio conſiſtat, huiuſmodi culpa ſemper reparari poteſt, nec aliquando tibi interdicitur, de commiſſis huiuſmodi pœnitudinem gerere. In grauioribus enim criminibus ſemel tantùm vel rarò pœnitentiæ conceditur locus. Iſta verò communia, quæ frequenter incurrimus, ſemper pœnitentiam recipiunt, & ſine intermiſſione redimuntur. Idem etiam indicat vulgatum Hieronymi dictum, in quo dicit, Euangelicam eſſe ſatisfactionem, qui deponit veterem hominem cum actibus ſuis denegat ſemetipſum, & mundo crucifigitur. Item qui expoliat veterem hominem, & mortificat membra, quæ ſunt ſuper terram, iuxta dictum Chriſti: Vade, & noli amplius peccare. Addit autem: Interea fateor, longè aliam eſſe rationem de criminum pœnitentia, & ſatisfactione, de qua Eccleſia, quando lęſionem accepit & offenſa eſt, publicè ſuum iudicium interponit, indicens ſatisfactionem publicam & grauiorem, vt innoteſcat omnibus verè pœnitere, qui prompto animo ſuſcipiant, quicquid Eccleſia decreuerit.

Triplex ratio veterum agendi pœnitentiam.

Prima ante Baptiſmum. Secunda in delictis quotidianis. Tertia criminalis.

Origenes.

Hieronymus.

Veterum pœnitentia caſtigationis prima.

Hanc diſtinctionem ex hiſtoria antiquitatis ideo hoc loco indicare volui, vt, ſicut in præcedenti capite oſtendi, Pontificios prorſus iam nō habere in ſua Eccleſia veteris Eccleſiæ ſatisfactiones, & longè alias fuiſſe ſatisfactiones in publica pœnitentia veteris Eccleſiæ, quàm ſint illæ, de quibus Pontificij nunc dimicant: Ita ex hac nunc indicatione Lector perſpiciet, vanum eſſe Pontificiorum commentum, quo fingunt, pro omnibus & quibuſcunque peccatis imponendas eſſe ſatisfactiones, quæ vel in hac vita, vel in purgatorio exoluendæ ſint. Oſtendimus enim, veterem Eccleſiam tantùm pro enormibus, ingentibus, ſeu nefandis, ſicut loquuntur, criminibus, ſuas ſatisfactiones impoſuiſſe pœnitentibus: pro reliquis quotidianis delictis quotidiana fidelium oratione, Dimitte nobis, &c. ſatisfactum fuiſſe.

Addit & hæc diſtinctio aliquid lucis, quòd veteris Eccleſiæ ſatisfactiones, quæ propriè ita vocabantur, pro criminibus grauioribus, & imponeban-

Digitized by Google

Ante abſolutionem.

nebantur & exoluebantur ante Abſolutionem & communionem. Quando verò tales pœnitentes Eccleſiæ iam reconciliati erant, admonebantur, vt iam reconciliati non amplius peccarent, ſed facerent fructus dignos pœnitentia, vt ſcilicet in futurum eſſent cautiores & vigilantiores, ad cauenda peccata & contrectandam carnem vt peccati reliquias contrariis pharmacis curarent, & vitioſos habitus, malè viuendo comparatos, contrariis virtutum exercitiis tollerent & abolerent.

Poſt abſolutionem.

Quas admonitiones reliquis etiam fidelibus in quotidianis & leuioribus peccatis poſt Abſolutionem & communionem diligẽter & ſeriò proponebant, ſicut in ſecunda parte huius examinis de ſatisfactionibus tales veterum ſentẽtias quaſdam adſcripſimus, & Scripturæ conſentaneas eſſe oſtendimus. Et ſcio veteres, tales fructus veræ pœnitentiæ aliquando ſatisfactiones vocaſſe, vt cum Auguſtinus dicit: Satisfactionem pœnitentiæ eſſe cauſas peccatorum excindere, nec eorum ſuggeſtionibus aditum præbere. Item, ſatisfactio pœnitentię eſt: Vade, & amplius noli peccare. De pœnitent. diſtinct. 5. Quales ſatisfactiones nec pecunia redimi, nec indulgentiis remitti debere aut poſſe certum eſt: ſunt enim mandata diuina. Sed Pontificij de hiſce vtilibus & neceſſariis commonefactionibus, ad emendationem vitæ facientibus, non admodum ſunt ſoliciti: tantùm nugantur de ſatisfactionibus indebitis, quas pecunia in indulgentiis redimi, aut ſuppliciis purgatorij lui oportere fingunt. Falsò itaque Pontificij antiquitatis titulum ſuis prętexunt ſatisfactionibus, vt illæ data pecunia redimantur & indulgentiis remittantur. Appellatio ſanè ſatisfactionum antiqua eſt ſed res longè aliæ fuerunt in veteri Eccleſia, quàm nunc ſunt apud Pontificios, quod ex indicationibus hiſtoriarum veteris Eccleſiæ manifeſtum eſt.

Fructus pœnitentiæ à veteribus dicti ſatisfactiones.

QVAS CAVSAS ET RATIONES *vetus Eccleſia habuerit, propter quas, & quo fine canonicas ſatisfactiones publicè lapſis impoſuerit.*

NEc verò, quoad ſubſtantiam ſeu materiam tantùm diuerſæ ſunt Pontificiorum ſatiſfactiones à veteris Eccleſiæ ritibus, ſicut iam oſtendimus, ſed fines etiam prorſus alij & diuerſi fuerunt. Pontificij enim fingunt, ſuas ſatisfactiones eſſe compenſationes, vel pro peccatis, vel pro pœnis peccatorum, adeo ad remiſſionem peccatorum quorumcunque neceſſarias, vt ſi non in hac vita, vel opere exoluantur, vel data Pontificibus pecunia redimantur, luendas eſſe poſt hanc vitam in igne purgatorij. Hac enim hedera ſuſpenſa, indulgentias ſuas vendibiles faciunt. Sed quia ſatisfactiones ſunt traditiones humanæ, non mandatæ diuinitus, planum de illis iudicium eſt iuxta Scripturam, Coloſſ. 2. Et quod vetus Eccleſia non iudicarit, illas ſuas ſatisfactiones ad remiſſionem peccatorum neceſſarias eſſe, inde manifeſtum eſt: Primò, quòd non eædem vel ſimiles fuerint in omnibus Eccleſiis, ſicut indicat Sozomenus. Secundò, quòd non pro omnibus peccatis, ſed tantùm pro grauiſſimis criminibus eas impoſuerunt, pro quotidianis enim delictis: dixerunt ſatisfieri quotidiana oratione: Dimitte nobis debita noſtra.

Satisfactiones veterum & recentium Pontificiorum finibus differunt.

Satisfactiones Eccleſiæ veteris non pertinuerunt ad remiſſionem peccatorum.

Item ſatisfactionem eſſe: Vade, & noli amplius peccare. Tertiò, quia manente miniſterio & conſolatione remiſſionis peccatorum, veterum illæ ſatisfactiones ſenſim cœperunt in Orientali primùm Eccleſia obſoleſcere, & tandem in Occidentali etiam Eccleſia prorſus interciderunt & abolitæ ſunt. Quartò, quia in periculo mortis, ſiue in caſu deſperato etiamſi nondum peracta eſſet canonica ſatisfactio, decreuerunt remiſſionem peccatorum pœnitentibus impertiendam, & eos ad communionem admittendos, Euſeb. libro ſexto capite 36. Imò iis, qui toto vitæ tempore pœnitentiam auerſati, in extremo vitæ ſuæ eam peterent, reconciliationem ſeu remiſſionem peccatorum, & viaticum Euchariſtiæ impertiebant, ſicut decreuit quarta Synodus Carthaginenſis. Et licet adderetur illa conditio, vt ſi ſuperuixiſſent ſtatutis pœnitentiæ legibus poſtea ſubderentur, tamen ſi contingeret eos mori, de remiſſione & reconciliatione eos nequaquam volebant dubitare, nec purgatorij ignis horroribus & ſuppliciis eos deſtinabant: ſed ſicut Dionyſius Alexandrinus ſcribit, hæc ipſis conſolatio proponebatur, vt accepta remiſſione peccatorum, [illegible] bona ſpe confirmati ſeu freti, ex hac vita decederent. Quibus omnibus contraria & docentur & aguntur in Pontificia Eccleſia; aliàs enim merces indulgentiarum ſuarum non poſſent extrudere. Vetus igitur Eccleſia non docuit ſatisfactiones ſuas ad ipſam remiſſionem peccatorum neceſſarias eſſe, nec ſenſit ſatisfactiones illas, ſi in hac vita non exoluerentur, in purgatorij igne luendas eſſe. Quæ duo ſi Pontificiis auferantur, menſæ nummulariorum, & Cathedræ vendentium indulgentias ſubuerſæ erunt.

Alias verò cauſas & rationes habuerunt veteres, ob quas publicè lapſis impoſuerunt ſuas ſatisfactiones, alios etiam fines ſuis ſatisfactionibus propoſitos habuerunt: quæ omnia ex hiſtoria antiquitatis manifeſtè hoc modo colligi poſſunt. Quædam enim ipſum Eccleſiæ corpus, quædam Eccleſiæ membra, quædam eos, qui foris ſunt, quædam ipſos pœnitentes concernunt & reſpiciunt. Primò enim pro publicis & enormibus criminibus impoſitæ fuerunt tales ſatiſfactiones, ſeu mulctæ potius, vt Eccleſia publico Teſtimonio oſtenderet, ſicut Paulus inquit 2. Cor. 7. ſuam ſolicitudinem, apologiam, indignationem, timorem, æmulationem, vindictam, aduerſus talia crimina, ne propter tales lapſus & crimina verbum Dei malè audiret, & nomen Domini blaſphemaretur inter gentes, quaſi Eccleſia eſſet colluuies quædam ſceleratorum hominum, vbi libertas ſeu impunitas traderetur & concederetur cuiuis ſcelera perpetrandi. Et quia Magiſtratus tunc plerunque erat Ethnicus, multa non puniens, quæ tamen in Eccleſia pro criminibus habentur, Eccleſia in hunc vſum peculiare Presbyterium conſtituit, vt publicæ Eccleſiaſticæ mulctæ imponerentur pro illis etiam criminibus quæ à magiſtratu Ethnico non puniebantur, ſicut Tertullianus in Apologetico oſtendit. II. Vt Eccleſia ipſo facto oſtenderet, ſe non communicare peccatis ſeu operibus infructuoſis aliorum, Epheſ. 5. Sed vt teſtatum faceret, ſe incontaminatam, puram, & innocentem eſſe, quod ad illa crimina attinet, ſicut Paulus 2. Cor.

I. Cur enormibus & publicis peccatis, Satisfactiones canonicæ fuerint impoſitæ.

II.

III. 7.inquit. III. Vt Eccleſiæ ſcandalis criminum
offenſæ & læſæ, tali externa pœnitentia ſatisfa-
ctione rurſus ſatisfieret, ſicut Auguſtinus inquit:
IV. IV. Ne modicum fermenti totam maſſam corrū-
peret, 1.Corint.5. Sed vt huiuſmodi ſeuerioribus
mulctis ſeu caſtigationibus reliqui admoniti, à
leuitate delinquendi abſterriti, maiori diligen-
V. tia lapſus cauerent & vitarent. V. Quia multi, ſi-
mulatione pœnitentiæ recepti, poſtea nouis ſce-
leribus maiora excitabant ſcandala, vel alias tur-
bas in Eccleſia mouebāt: Eccleſia igitur illis riti-
bus pœnitētium animos probabat & explorabat,
an ſeriò ipſos delicti pœniteret, & an ſerium ha-
berent emendationis propoſitum, ſeu, vt Hiero-
nymus inquit, vt innoteſceret omnibus verè pœ-
nitere, qui prompto animo ſuſcipiant quic-
quid Eccleſia decreuerit. Ideò Euſebius verbum
ἐξετάζειν, ritibus illis publicæ pœnitentię tri-
VI. buit. VI. Quia experientia oſtendit, multos gra-
uiter lapſos, plerumque non ſatis conſiderare la-
pſuum grauitatem, atque adeo ea, quæ ad veram
pœnitentiam ſeu conuerſionem pertinent, le-
uiter, frigidè & perfunctoriè curare & agere, ita
vt dolor contritionis ſit frigidus, & fides perfun-
ctoria. Veteres igitur impoſuerunt publicè lapſis
ſuas mulctas canonicas, vt illa diſciplina lapſis
eſſet commonefactio, oſtendens magnitudinem
& abominationem lapſus, & eſſet incitamentum,
eliciens & excitās ſerium & non ſimulatum ani-
mi de peccatis dolorem, timorem iræ diuinæ, ac
veram peccati deteſtationem: vtq; fides non obi-
ter & perfunctoriè, ſed ſeriò & ex animo pete-
ret, quæreret, & ambiret miſericordiam Dei pro-
pter Chriſtum. Et hoc eſt quod Tertullianus di-
cit, Exomologeſin iniungere conuerſionem mi-
VII. ſericordiæ illicem. VII. Quia lapſus criminum
efficiunt, & poſt ſe relinquunt in animis veſtigia
quædam ſeu radices, tanquam affectationes &
fomites ad alios nouos lapſus: Vt igitur pœni-
tentibus ſemper obſeruaretur fœditas, graui-
tas, & abominatio prioris lapſus: vtque in poſte-
rum cautiores & vigilantiores aduerſus pecca-
ta redderentur, & à nouis lapſibus, quaſi fræno
quodam reuocarentur & coercerentur, & aſſue
fierent occaſiones lapſuum vitare, publicas illas
mulctas pœnitentibus impoſuerunt, vt reliquias
prauarum affectionum animi ex peccandi con-
ſuetudine, petulantia, ſeu enormitate contracta-
rum, ita curarent, ſanarent, purgarent, & radices
illas oppoſitis contrariis remediis extirparent,
ne inde alia & noua lapſuum germina pullula-
rent, ſed vt ad virtutes, prioribus vitiis oppoſitas,
ſe aſſuefacerent. Et hoc eſt quod Euſeb. lib. 6. cap.
35. dicit: Romæ in Magno Concilio decretum
fuiſſe contra Nouatum; fratres lapſos ἰᾶσθαι καὶ
θεραπεύειν τοῖς τῆς μετανοίας φαρμάκοις, pœnitentiæ
VIII. medicamentis curandos & ſaluandos eſſe. IIX.
Quia atrocia delicta plerumq; comitantur atro-
ces pœnę, quæ ſæpè etiā alios ſimul inuoluunt, Et
ſcriptura teſtatur tales pœnas tota, vera, & ſe-
ria pœnitentia, prò bona Dei voluntate, ſæpe vel
tolli, vel mitigari. Vt igitur lapſi ad ſeriam & ve-
ram pœnitentiam ad deprecationem pœnarum
commonerentur & excitarentur; diſciplinam
illam inſtituerunt, vt eſſet commonefactio eius,
quod Paulus dicit: Si nos ipſos iudicaremus, non
diiudicaremur à Domino. Et Eccleſia ſimul pœ-
nam deprecabatur. Non autem humanis illis ri-
tibus tribuerunt placationem iræ diuinæ, ſed ſicut Tertullianus inquit: Quia ſatisfactio confeſſione diſponitur, confeſſione pœnitentia naſcitur, pœnitentia Deus mitigatur. Item: Exomologeſis diſciplina eſt proſternendi & humiliandi hominis, iniungens conuerſionem miſericordiæ illicem.

Has cauſas & hos fines, cùm ad excitandam veram & ſeriam pœnitentiam vtiles fuerint, nec Scripturæ repugnent, ſi non aſſuantur aliæ impiæ & ſuperſtitioſæ opiniones ſeu conſciētiarum laquei, nemo ſanus improbat. Et in hoc laborare debebant Pontificij, vt quantum his temporibus fieri poſſet, talis vtilis diſciplina, ſine laqueis conſcientiarum, & ſine impiis opinionibus, Eccleſiæ reſtituerentur. Sed boni iſti Patres de quæſtu indulgentiarum ſuarum tantùm ſunt ſoliciti, quas niſi per nouas & ſuperſtitioſas de ſatisfactionibus ſuis opiniones, ſe hominibus obtrudere non poſſe vident. Et quia illis titulum veteris Eccleſiæ circumdare conantur, hunc prætextum ipſis ex hiſtorica obſeruatione detrahere volui. Si enim ea, quæ de Pontificiarum ſatisfactionum & indulgentiarum deſcriptione ſuprà expoſuimus, ad haſce hiſtoricas obſeruationes conferantur, res plana erit. Nec verò neſcius ſum, veteres aliquando nimis largiter, & verbis nimium magnificis diſciplinam illam canonicam commendare: Vt, quod Tertullianus dicit, ſatisfactionibus illis peccata expiari: Cyprianus illis dicit peccata redimi, ablui, ſanari, & Iudicem placari: Ambroſius pœnas Gehennæ illis compenſari: Auguſtinus, Deum illis de peccatis præteritis propitiari. Et talia ſunt, quæ ſalua fide nec poſſunt nec debent ſicut ſonant accipi & intelligi, id quod Gropperus ipſe fatetur. Expiatio enim propitiatio, abſolutio, purgatio, redemptio & reconciliatio pro peccatis, ſolius Chriſti meritum eſt, quod iuxta Scripturam verbo & Sacramentis offertur & fide accipitur. Gropperus igitur tales veterum Hyperbolas non malè mitigat hoc tropo: quòd ſcilicet talis diſciplina fuerit inuitamentum ad veram pœnitentiam, in qua fide propter Chriſti meritum peccata expiantur & abluuntur, & Deus credentibus placatur. Radices etiam peccatorum expurgandas eſſe pœnitentia, & tota pœnitentia pœnas peccatorum aliquando vel tolli, vel mitigari iam in præcedentibus oſtendimus. Et quia externa illa Eccleſiaſtica diſciplina excitamentum & fomentum iudicabatur veræ & ſeriæ pœnitentiæ: tropo quodam talia veterum dicta excuſanda cenſet Gropperus Pontificius, cùm quidem ipſe Tertullianus talem interpretationem non obſcurè oſtendat in illo, quod modò citauimus, dicto: Quia ſcilicet ſatisfactione confeſſio diſponatur, confeſſione pœnitentia naſcatur, & pœnitentia Deus mitigetur. Quòd ſi reliqui Pontificij illam Gropperi interpretationem ſeu mitigationem recipere noluerint, ſed πέραν in veterum dictis contra Chriſti ſatisfactionem & meritum vrgere perrexerint, prouocabimus ad locum illum communem, in quo ipſi Patres pronunciant, quid de hominum ſcriptis ſicubi à norma & Regula Scripturæ declinare videntur, iudicandum & ſentiendum ſit, ſicut in prima parte multis patrum ſententiis hoc oſtendimus.

Immodicæ & incommoda laudes canonicæ diſciplinæ apud veteres.

Tertullianus.
Cyprianus.
Ambroſius.
Auguſtinus.

Gropperus quomodo mitiget veterum Hyperbolas.

Sicut verò, quando humanæ traditiones ni-

mium

Superſtitiones variæ publica pœnitentia aſſuta.

mium vrgentur, fieri ſolet, ſubinde aliquid ſuperſtitionis illis etiam ritibus publicæ pœnitentiæ adhæſit. quæ opiniones aliquando ab aliis reiectæ, aliquando verò ſtabilitæ ſunt. Vt Cyprianus diſciplinam illam, quaſi ad remiſſionem peccatorum neceſſariam ita vrgere videbatur, vt contenderet, ante ſatisfactiones illas ritè ac plenè peractas, neminem abſoluendum aut communicãdum, & abſolutionem datam ante completam Satisfactionem non valere. Item qui lapſi, dum ſani eſſent, non egiſſent pœnitentiam, etiamſi poſtea in morbo eam peterent, eos tamen omnino à ſpe communicationis & pacis prohibendos. Alij verò tunc, & quidem ipſius Cypriani ſacerdotes & Martyres illius temporis, contrarium & ſenſerunt & fecerunt, ſicut ipſe Cyprianus conqueritur. Dionyſius etiam Alexandrinus apud Euſebium libro 6. capite 35. contrarium ſtatuit. Nicenus enim Canon. 12. & Carthaginenſis quarti Cõcilij Canon 76. & 77. diuerſum decreuerunt, ſicut in præcedentibus oſtendimus. Poſtea verò ſuperſtitioſæ opiniones, de meritis ſatisfactionum ſtabiliri & exaſperari cœptæ ſunt, donec tandem veteri illa diſciplina Eccleſiaſtica prorſus collapſa, & penitus abolita, ſuperſtitioſæ tamen illæ opiniones manſerunt, & aliis nouis ſatisfactionibus ac indulgentiis adhæſerunt, ſicut in ſequentibus oſtendemus.

Cypriani error de ſatiſfactione canonica.

Contra illũ Cypriani.

Hæc de veteris Eccleſiæ ſatisfactionibus in ſecunda parte, in loco de pœnitentia, explicata ſunt. Hoc loco verò pleniùs aliquanto repetenda fuerunt, vt explicatio & refutatio illius argumenti, quo Pontificij indulgentiis ſuis ex veteris Eccleſiæ ſatisfactionibus ſpeciem aliquam circumdare moliuntur, ex ipſis fundamentis monſtraretur. Et ad integram hiſtoriam, de origine indulgentiarum omninò etiam hæc hiſtorica narratio pertinet.

DE CANONIBVS POENItentialibus.

Indulgentia quid primitus in eccleſia fuerint.

HActenus in genere diximus de diſciplina veteris Eccleſiæ, in publica pœnitentia, quia verò olim ſingulis criminibus publicis ſeu lapſibus grauioribus certæ mulctæ pœnitentiariæ conſtitutæ & decretæ fuerunt. Et illarum mulctarum relaxationes ſeu remiſſiones primitus appellatæ fuerunt indulgentiæ. De illis igitur etiam quædam dicenda ſunt. Et Euſebius quidem lib. 6. cap. vlt. refert: Dionyſium Alexandrinum ſcripſiſſe ad Ægyptios Epiſtolam de pœnitentia, in qua expoſuerit, quæ ſibi de lapſis ſtatuenda viderentur, τάξεις τῶν πταιόντων διαγράψας, deſcribens gradus criminum. Poſtea verò certis Canonibus, quos pœnitentiales vocarunt res illa comprehenſa fuit in Concilio Ancyrano ac Niceno, & in aliis ſequentibus Conciliis. Et in Baſilio deſcribuntur talia aliquot capita τῶν ἐπιτιμίων, tanquam Canones, pro quibus delictis, quæ mulctæ imponendæ, quæ capita huc referri poſſunt. Extant autem Canones illi pœnitentiales ſparſim in diuerſis multorum libris prolixè deſcripti & collecti à Burchardo ac Gratiano. Sed nos præcipuos, quàm fieri poterit breuiſſimè hoc loco annotabimus, vt in vna quaſi tabella veteres pœnitentiales canones expoſiti hiſtoricam illam obſeruationem, quomodo ſatisfactiones illæ primò nimium cumulatæ & exaſperatæ, poſtea verò ſenſim collapſæ, & tandem prorſus abolitæ ſint, faciliùs Lectori declarare poſſint. Nam & inde veterum indulgentiarum origo, mutatio, & nouarum nundinatio manifeſtè oſtendi poterit.

Origo & cauſa canonum pœnitentialium.

CANONES POENITENTIALES *ex Concilio Ancyrano.*

QVi ſacrificarunt idolis, & in templis idolorum habitu cultiori cœnarunt, vno anno conſtituantur inter audientes, tribus inter pœnitentes. Poſtea per biennium communicent orationi, & reconcilientur Sacramentis.

Qui idolis ſacrificarunt, &c.

Si manducauerunt flentes, poſt triennij pœnitentiam ſuſcipiantur ad communionem, ſed ſine oblatione, hoc eſt, vt ipſi oblationem non offerant.

Si perducti ad templa idolorum, non manducarunt, biennio maneant in pœnitentia, tertio anno communicent.

Adducti ad idolorũ templa.

Qui minis territi ſacrificarunt, primò inter audientes conſtituantur, poſtea per triennium peragant pœnitentiam, & poſt biennium communicent, ſed ſine oblatione, vt ita demum poſt ſexennium plenè reſtituantur.

Sacrificãtes idolis minis facti.

Qui vi coacti aliquoties ſacrificarunt, quatuor annis pœniteant, duobus annis ſine oblatione communicent, & ſeptimo demum anno reſtituantur.

Coacti vi ſacrificãtes.

Qui aliis cauſa fuerunt defectionis, per triennium inter catechumenos habeantur, per aliud ſexennium pœniteant, vt ita poſt decennium reſtituantur.

Defectionis autores.

Qui cum beſtiis rem habuerunt, 25. annis pœniteant, poſt per quinquennium orationi communicent, vt poſt annos triginta demum Sacramentis communicent.

Adulteri poſt ſeptem annorum pœnitentiam reſtituantur.

Adulteri.

Mulieres partum abigentes, per decennium pœniteant.

Homicidium voluntarium vſque ad exitum vitæ pœnitentiæ ſubiiciatur Quod caſu commiſſum eſt, quinquennij pœnitentiam habeat.

Homicidiũ voluntariũ.

Qui diuinationibus vtuntur, quinquennio agant pœnitentiam.

Diuinatores & pythonici.

EX CANONE NICENO.

QVi præter neceſſitatem metu periculi abnegarunt fidem, tribus annis inter audientes habeantur, & ſeptem aliis annis ſint inter pœnitentes, poſt per biennium ſola oratione communicent.

Metu periculi abnegantes.

Qui conuerſi redierunt ad vomitum per triennium ſint inter audientes, poſtea per decennium inter pœnitentes.

Poſt pœnitentiam relapſi.

EX BVRCHARDO LIB. XIX.

SI homicidium feciſti voluntariè, 40. dies continuos, quod vulgus teutonicè carrinam vocat, in pane & aqua ieiunes, & ſeptem annos ſequentes pœnitentiam agas.

Voluntarius homicida.

Si homicidium feciſti in bello, tres quadrageſimas pœniteas.

Homicidiũ in bello.

Digitized by Google

Caſu ſe-cutu. Si caſu aliquem occidiſti, ieiunes carrinam, & quinquennio pœniteas.

Parricidiũ. Si occidiſti vel parentes, vel vxorem, vel ſeniorem tuum, per totam vitam pœniteas, & in vltimo tandem vitæ termino viaticum tibi conceditur.

Si truncaſti membrum alicuius, per annum pœniteas. Si vulneraſti carrinam ieiunes.

Occidens presbyterũ. Qui Presbyterum interfecerit, ita debet pœnitere, quaſi octo homicidia commiſiſſet.

Periurium. Periurium habet ieiunium carrinæ, & pœnitentiam ſeptem annorum.

Iuramenta leuia. Ocioſa vel leuia iuramenta, partim ſeptem, partim 15. partim 40. dierum pœnitentiam habent.

Sacrilegiũ. Si furatus es aliquid ex Eccleſia, ieiunabis tres carrinas, & ſeptem annis pœnitebis.

Furtum in domo Chriſtiani. Si domum Chriſtiani furando perfregiſti, per vnum annum pœniteas.

Adulterium ſi alter ſit ſolutus. Adulterium, vbi vna perſona ſoluta eſt, habet vnam carrinam & ſeptem annos. Si vtraque perſona coniugata eſt, duæ ſunt carrinæ, & quatuordecim anni.

Fornicatio. Fornicatio habet pœnitentiam decem dierum.

Cum ſanctimoniali. Fornicatio cum ſanctimoniali habet pœnitentiam carrinæ & ſeptem annorum.

Corrumpens virginem & ducens eam. Si corrupiſti virginem, & duxiſti, annum vnum pœniteas. Si non duxiſti, pœniteas per biennium.

Raptus. Raptus mulieris punitur carrina & ſeptem annis.

Falſum teſtimonium. Falſum teſtimonium punitur vt adulterium, furtum, & homicidium.

Magia. Superſtitio. Vſus artis magicæ habet pœnitentiam biennij, Superſtitio 40. dierum.

Soluiſti ieiunium, pœniteas vel viginti, vel quadraginta dies.

Ebrietas. Detractio. Ebrietas habet pœnitentiam decem dierum.

Detractio & maledictum ſeptem dierum ieiunium habet.

Inceſtus. Inceſtus habet pœnitentiam vſque ad mortem.

Sodomia. Sodomia decennij pœnitentiam habet.

Communicãs cum excommunicato. Habuiſti communionem cum excommunicato, ieiunes carrinam, & pœniteas ſeptennium.

Coitus præter naturam tres quadrageſimas habet.

Burchardus fuit VVormacienſis Epiſcopus an. 1020. Carrina forenſe vocabulum eſt. Hæc quæ præcipua eſſe iudico, ex Burchardo, qui circa annum Domini 1020. VVormacienſis Epiſcopus fuit, annotare volui. Inde enim vocabula, quæ in Bullis quibuſdam indulgentiarum vſitata ſunt, intelligi poterunt de carrenis, quadragenis, & ſeptenis. Burchardus ſcribit, carrinam, & dicit eſſe teutonicum vocabulum, cuius etymologia germanica, ſi qua eſt, eadem, vt arbitror, fuit, ſicut ſeptimana & dies paſſionis Chriſti, Germanis vocantur *Die Carvvochen vnd der Karfreytag.* Quando enim in foro reus mulctam à iudice impoſitam, vt læſo pro iniuria, vel pro damno ſatisfiat, perſoluit: Germani dicunt, *abtrag, karr vnd vvandel thun.* Mulctas igitur pœnitentiales forenſi vocabulo nominarũt Carrinas. Alij ſcribunt carenam & à carendo deducunt. *Carena à carendo. Carena quid.* Fuit autem Carena ieiunium quadraginta dierum in pane & aqua, quibus diebus à templo & congreſſu hominum abſtinere cogebantur. *Quadragena.* Quadragenam appellàrunt, quantum ex Burchardo colligi poteſt, tres carenas, ſeu tres quadrageſimas, quarum prima fuit communis illa ante Paſcha altera ante feſtum Ioannis, tertia ante natiuitatem Domini. *Septenam.* Septenam appellarũt pœnitentiam ſeptem annorum, quam Burchardus ita deſcribit: Primo anno exceptis feſtis, in totum abſtinebant à vino, medone, cereuiſia, carne, ſanguine, à caſeo & ab omni pingui piſce. In ſecundo & tertio anno ieiunium feriç tertiæ, quintæ, & ſabbati poterat redimi. In quatuor poſtremis annis, ieiunabant tantùm tres dictas quadrageſimas Feria verò tertia, quinta, & ſabbato edebant quicquid vellent. *Ritus publicæ pœnitentiæ.* Porrò publica pœnitentia ita dabatur, ſicut ex Concilio Agathenſi citat Burchardus in c. quadrageſimæ. Ante fores Eccleſiæ pœnitentes ſe repræſentabant Epiſcopo ciuitatis, ſacco induti, nudis pedibus vultibus in terram proſtratis, ipſo habitu & vultu reos ſe proclamantes. Ibi ſecundum modum culpæ pœnitentia per præfixos gradus iniungebatur. Poſtea in Eccleſiam introductis, manus imponebãtur, miſſo cinere, caput cilicio operiebatur, coma deponebatur veſtimenta mutabantur, & cum gemitu ac ſuſpiriis denunciabatur ipſis, quod, ſicut Adam proiectus eſt de Paradiſo, ita & ipſi ab Eccleſia pro peccatis abiicerentur: & miniſtris mandabatur, vt eos extra ianuas Eccleſiæ expellerent, &c.

CANONES POENITENTIALES *ex Gratiano.*

EXtant & in Decretis Gratiani ſparſim varij canones pœnitentiales, quos in vnum collectos, breuiter hoc loco adſcribemus, vt collatio inſtitui poſſit.

Presbyter fornicator. Si Presbyter fornicatus fuerit, pœnitentiam decem annorum facere debet, hoc modo, vt in loco remoto incluſus, ſacco indutus, & humi proſtratus, tribus primis menſibus continuis à veſpera in veſperam pane & aqua vtatur, exceptis diebus feſtis. Poſtea vnum annum & dimidium in alio loco pane & aqua expleat. Deinde ad pacem admittatur, & vſque ad expletionem ſeptimi anni feriam ſecundam, quartam, & ſextam, in pane & aqua ieiunet. Tribus vltimis annis omni ſexta feria in pane & aqua ieiunet. Hæc deſcribuntur Diſtinct. 82. cap. Presbyter.

Pollutam à ſe ducens vxorem. Qui duas ſorores vel cognatas cognouit, ſeptem annis pœniteat, 35. quæſtione vltima. Si quis,

Inceſtus. Qui ducit in matrimonium illam, quam polluit per adulterium, quinque annis pœniteat, 31.

Qui cum brutis coierit, vel inceſtum commiſerit, plus quàm ſeptenis annis pœniteat, q. 2. Hoc ipſum, &c.

Votum violans. Violans votum pœniteat tribus annis, Diſt. 27. Si vir, &c.

Homicida voluntarius. Caſualis. Homicida voluntarius pœniteat ſeptem annis, caſualis quinque annis, Diſt. 50 cap. Minor, Et eos. Qui ex neceſſitate fecerit homicidium, duobus annis pœniteat, Diſt. 50.

Matricida. Matricida decem annis pœniteat, ita vt per annum integrum Eccleſiam non ingrediatur, ſed ante fores Baſilicæ ſtet orans. Deinde in

Eccleſia

Digitized by Google

Eccleſia ſtet inter audientes, poſt triennium communicet. Omnibus his annis carnem non manducet, vinum non bibat, vehiculo non vehatur. Ieiunet tribus diebus per ſeptimanam, vſque ad veſperam 33. quæſt. cap. Latorem.

Occidens clericum. Eius, qui clericum occiderit, variæ deſcribuntur pœnitentiæ, 17. quæſt. 4. Vel enim ſeptem annis pœnitere cogitur, vel viginti annis, vel cogitur Exire de ſeculo, vel vſque ad mortem non abſoluitur.

Periurus & falſo accuſans ad mortem. Periurus & qui aliquem iniuſtè ad mortem accuſat, 40. diebus in pane & aqua ieiunet, & ſeptem annis pœniteat, 6. quæſt. 1. & 22. quæſt. 5.

Pœnitentiam violans. Qui frangunt pœnitentiam ſolennem, pœnitere debent annis 10. & in fine vitæ communicentur 33. quæſt. 2.

Sacrilegium. Sacrilegium habet pœnitentiam ſeptem annorum, 12. quæſt. 2.

Communicans cum hæreticis. Qui cum hæreticis communicarit, pœniteat annis decem, 24. quæſt. 1.

Magiæ vſus. Magiæ vſus habet pœnitentiam quinque annorum 26. quæſt. 5.

Irreconciliabiles. Qui non vult cum proximo pacem facere, vno anno pœniteat, & ad pacem redeat, 22. quæſtione 2.

Qui vxorem adulteram non pœnitentem agnoſcit, tribus annis pœniteat, 21. quæſt. 1.

Qui filiam ſpiritualem, quam vel baptizauit, vel de baptiſmo ſuſcepit, cognouerit, pœniteat 12. annis, 30. quæſt. 1.

Poſſent autem plures Canones pœnitentiales addi ex Decretalibus, & ex aliorum Decretis vel ſcriptis, vt de pœnitentia eorum, qui in quadrageſima non abſtinebant ab vxoribus & à carnibus. Item, qui comedebant animalia morticina, vel aues ſtrangulatas, vel piſces mortuos, vel ſanguinem. Item, qui non dicebant horas Canonicas, &c. Sed noſtrum inſtitutum non eſt omnia recentiora illa colligere. Nam & Burchardus fatetur pœnitentiali Bedæ & recentiorum, plura eſſe ab aliis inſerta, quæ antiquis canonibus non conueniant. Hos verò præcipuos vetuſtatis canones ideo hoc loco adſcripſimus, vt conſideretur, quemadmodum cumulati & exaſperati ſint canones illi, vtque ex collatione eò planius intelligatur, quemadmodum in Pontificia Eccleſia collapſi, nunc & aboliti prorſus ſint veteres illi ritus publicæ pœnitentiæ: & quemadmodum ſenſim nouæ ſeu aliæ ſatisfactiones & indulgentiæ ſurrogatæ ſint. Inde enim vera origo indulgentiarum rectè monſtrari & intelligi poterit.

DEMONSTRATIO HISTORICA, *quod Indulgentiæ olim aliud nihil fuerint quàm moderationes, relaxationes, ſeu remiſſiones illarum mulctarum canonicarum, quæ in publica pœnitentia vſitatæ tunc erant.*

Quæ veteris Eccleſiæ fuerint indulgentiæ. Hiſtoria itaque antiquitatis, multis exemplis oſtendit, veterem Eccleſiam in mulctis illis ſeu caſtigationibus Eccleſiaſticis ſeu canonibus quæſiuiſſe & adhibuiſſe varias moderationes, relaxationes & remiſſiones, pro circumſtantiis temporum, perſonarum & lapſuum, & prout pœnitentes vel citius vel euidentius oſtenderent & probarent ſeriam reſipiſcentiam. Quando enim fines illos, propter quos diſciplinam Eccleſiaſticam inſtitutam fuiſſe diximus, caſtigatione vel moderatiore vel breuiore ſe aſſequi poſſe videbant, nolebant rigorem canonum pœnitentialium nimis duriter vigere, ſed aliquid, vel de rigore mulctarum relaxabant, vel de temporis diuturnitate remittebant, & ante expletum tempus Canonicarum ſatisfactionum pœnitentes ſæpius ad communionem admittebant. Et vocabulum quidem indulgentiarum in hac materia apud veteres illos vſurpatum non facilè inuenitur, vocarunt enim mitigationes, moderationes, relaxationes & remiſſiones. Poſtea tamen indulgentias vocarunt, quando de iniunctis & ſuſceptis illis publicæ pœnitentiæ ſatisfactionibus aliquid, vel ad quo rigorē diſciplinæ, vel quo ad tēporis prolixitatem, vel relaxabatur, vel remittebatur. Aliquot autem exemplis veteris Eccleſiæ oſtendemus, quomodo moderationes ſeu relaxationes illæ factæ ſint. Inde enim manifeſtum euadet, quid & quale veteris Eccleſiæ indulgentię fuerint.

Indulgentiæ vocabulum veteribus ignotum.

Indulgentia quid, & in quibus.

Exempla & teſtimonia relaxationū ſatisfactionū Canonū pœnitētibus impoſitarum.

Primò igitur aſperitatem canonum pœnitentialium ſæpius coacti fuerunt relaxare & moderari, vt vel breuiores, vel pauciores, vel mitiores conſtituerint ſatisfactiones in publica pœnitentia. Ita Nicenus Canon 11. dicit, eos qui præter neceſſitatem fidem abnegarant, olim nulla miſericordia dignos habitos, tunc verò aliquid humanitatis circa ipſos oſtenſum, conſtituta ipſis pœnitentia duodecim annorum. Et Canon Ancyranus 21. dicit, antiquam definitionem fuiſſe, vt mulieres, quæ vel conceptus excutiunt, vel partus necant, vſque ad exitum vitæ ab Eccleſia remoueantur. Nunc verò, inquit Canon, humanius diffinimus, vt eis decem annorum pœnitentia tribuatur. Et Canon 22. inquit: Qui caſu homicidium fecerint, iis prior quidem regula ſeptem annorum pœnitentiam imponit. Hæc verò humanior definitio quinquennij tempus tribuit. Ita Agathenſe Concilium Canone 37 inquit: Lapſis à fide grandem redeundi difficultatem ſanxit antiquitas, quibus nos annorum multitudine breuiata, pœnitentiam biennij imponimus. Hoc ſi præſcripto modo facere voluerint, vetus obſeruatio relaxetur, &c. vbi vocabulum Relaxationis obſeruetur. Huc pertinet etiam, quòd ſuprà diximus, quemadmodum Cypriani & aliorum aſperitas mitigata fuerit, de pace & communione danda illis, qui in exitu vitæ conſtituti, vel tunc primum pœnitentiam petebant, vel ſatisfactiones impoſitas nondum compleuerant. Et hoc fuit vnum genus relaxationum ſeu indulgentiarum veteris Eccleſiæ.

Canon Nicenus. I. Leuiter fidem abnegantes.

Ancyranus. II. Abigentes fœtum, vel necantes partum.

III. Fortuitum homicidium.

IV. A fide lapſi.

Vocabulum relaxationis.

Secundò etiam poſtquam iuxta Canones iniunctæ & ſuſceptæ iam erant ſolennes publicæ pœnitentię ſatisfactiones, exhibitis tamen & perſpectis ſufficientibus veri doloris & ſeriæ reſipiſcentiæ documentis, ad interceſſionem, vel fidelis populi, vel Martyrum ſæpius, vel de iniunctis mulctis aliquid remittebatur, vel ante completum publicæ pœnitentię tempus in canonibus præſcriptum reconciliabantur. Ita apud Euſebium libro ſexto, capite 35. Epiſcopus quidam à Nouato ad Eccleſiam flebiliter lamentans, & crimen apertè confitens, reuerſus populo vniuerſo pro eo rogante, in communionem re-

Secundum genus mitigationis, eſt ſatisfactionū iam impoſitarum.

Exemplum Euſebij.

Digitized by Google

cipitur. Et apud Cyprianum, Martyres diligenter inſpecta pœnitentium vita, cùm viderent pœnitentiam Satisfactioni proximam, ſuis interceſſionibus apud Eccleſiæ præſides impetrabant, vt de pœnis Canonicis, quæ pœnitentibus iniunctæ erant, aliquid minueretur & relaxaretur, vt Satisfactionibus nondum impletis, reconciliarentur. Martyres enim illi ſiue confeſſores libello de Caraſte Miſſo, ſuis manibus ad Eccleſiæ præſides ſcribebant, vt in ſui gratiam hi aut illi ad cõmunionem reciperentur, Cyp. lib. 3 Epiſt. 15. 16. & 18. Tertiò, ipſi etiam Epiſcopi cum viderent, pœnitentes ſufficientia doloris ſui reſipiſcentiæ, cõuerſionis, & emendationis ſigna declaraſſe, ne nimia auſteritate, vel in deſperationem, vel in dedolentiam proturbarentur, de iniunctis pœnis aliquid relaxabant, & ante completum publicæ pœnitentiæ tempus lapſos recipiebant. Cùm enim ſe hoc, quod ritibus illis quærebant, veram ſcilicet contritionem, & ſerium emendationis propoſitum in pœnitentibus aſſecutos viderent, iudicarunt conſcientiis non eſſe laqueos iniiciẽdos. Ita Ancyranus Canon 5. dicit Epiſcopũ hanc habere licentiam oportet, vt perſpecta ſingulorũ pœnitentium conuerſatione humanius agens, tempus pœnitentiæ alicui, vel prolixius, quoad correctioni neceſſarium viderit, addat. Item, diſcutiatur bonum & præcedens vita & poſterior, & ita circa eos ſacerdotalis humanitas moderetur. Et 5. Canon Nycenus dicit Habeantur excommunicati, quouſque vel in communi vel ipſi Epiſcopo ſuo viſum fuerit, humaniorem circa eos ferre ſententiam. Burchardus etiam ex dictis Hieronymi citat: Quia apud Deum non tam valet menſura temporis, quàm doloris, nec abſtinentia ciborum tantum, quantum mortificatio vitiorum: Ideò tempora pœnitentiæ fide, & conuerſatione pœnitentium abbreuianda præcipiuntur, & negligentia protelanda exiſtimantur.

Tertia ratio relaxationum authoritate Epiſcoporum.

Ancyranus canon.

Burchardus.

Hæ fuerunt veteris Eccleſiæ, ſiue relaxationes ſiue indulgentiæ, à quibus, quemadmodum Pontificiæ indulgentiæ per omnia genera cauſarum diuerſæ ſint, ex hac narratione, & ex deſcriptione indulgentiarum, in principio expoſita, ſi fiat collatio, manifeſtum eſt. Atque ideo nudam tantùm pono recitationem, relinquens Lectori collationem diuerſitatis.

QVOMODO POSTEA SVCCESſerint redemptiones, ſeu commutationes publicarum ſatisfactionum.

POſt veræ & primæ antiquitatis tempora ſucceſſerunt redemptiones, ſeu commutationes publicarum ſatisfactionum, vnde ſenſim inclinatio facta fuit ad alias & nouas indulgentias. Cùm enim veterum Satisfactiones non amplius, ob illam cauſam & in hunc finem vſurparentur, vt lapſis eſſent excitamenta, & fomenta veræ contritionis & ſeriæ emendationis, ſed acceſſiſſet opinio operis operati, & tamen ex Scriptura oſtendi non poſſet, neceſſarias illas eſſe ad remiſſionem peccatorum, & ad reconciliationem cum Deo, facta itaque fuerunt onera illa publicarum ſatisfactionum, ſicut cumulata & exaſperata erant, intolerabilia. Atque ideo cùm veteres Satisfactiones in totum retinere non poſſent, alia enim fuerat ratio temporum patrum ætate. Ne igitur ſubitò in vniuerſum conciderent, redemptiones ſeu commutationes introduxerunt, vt aliquas retinerent, aliquas commutarent. Ita Burchardus ex pœnitentiali Romano multa de redemptionibus ſatiſfactionum tranſcribit, vt pro vno die, quem in pane & aqua qui ieiunare debet, quinquaginta Pſalmos genibus flexis, vel ſeptuaginta ſtando dicat, & vnum pauperem paſcat. Qui Pſalmos non nouit, diues vnum diem tribus denariis, pauper vno redimat vel tres pauperes paſcat. Vna hebdomada redimitur trecentis Pſalmis. Vnus menſis Pſalmis mille ducentis. Pro vno anno det pauperibus in eleemoſynam viginti duos ſolidos, pro quadragenis computet precium cibi & potus ſui, ac medietatem eius diſtribuat in eleemoſynam pauperibus. Fuerunt & peregrinationibus ſatisfactiones publicæ redemptæ ſeu commutatæ, 33. quæſt. 1. Plures verò aliæ tales redemptiones ſeu permutationes apud Burchardum diſtribuuntur, nos exempli tantum gratia has adſcripſimus.

Finis ſatiſfactionum Canon. aliis factus.

Cauſa commutationum & redemptionis ſatiſfactionum. Canon Burchardus.

Commutatio triuuſque unius diei in pane & aqua.

Pſalmorum ignoratio. Hebdomada. Menſis. Annus.

Peregrinationibus redempta ſatiſfactionis.

Sed ex illis redemptionibus ſeu commutationibus, cùm leuius & facilius fieri poſſent, mox ſubſecuta fuit languefactio veræ contritionis, ſeriæ emendationis euerſio, & perſuaſio impunitatis in delictis. Perſuaſio enim cœperat adhæreſcere illis permutationibus, tanquam opere operato Deo pro peccatis ſatisfieri. Burchardus enim ex Concilio Cabilonenſi, quod tempore Caroli Magni celebratum fuit, deſcribit canonem contra illos, qui ex induſtria peccantes, propter eleemoſynarum largitionem, quandam ſibi promittebant impunitatem, videbantur enim Deum quaſi mercede conducere, vt eis impunè peccare liceret. Citat ex eodem Concilio & alium Canonem: Sunt Clerici, qui negligenter viuentes, in eo purgari ſe à peccatis putant, ſi Romam, Turonum, & alia quædam loca, ſub prætextu orationis, peragrent. Sunt & Laici, inquit, qui putant impunè ſe peccare aut peccaſſe, quia loca illa oraturi frequentent. Sunt potentes, qui acquirendi cenſus gratia id faciunt. Sunt pauperes, qui ideo id faciunt, vt maiorem habeant materiam mendicandi, vel quia tantùm ſunt vecordes, vt putent, ſe ſanctorum locorum ſola viſione à peccatis purgari, non attendentes, quod ait Hieronymus: Non Hieroſolymam vidiſſe, ſed Hieroſolymis bene vixiſſe, laudandum eſt. Et circa eadem tempora Claudius etiam Caroli Magni Preſbyter ſcripſit contra illorum perſuaſionem, qui pœnitentiæ cauſa Romam pergebant.

Damna ex his redemptionibus ſecuta. Euerſio. Perſuaſio operis operati.

Clerici.

Laici.

Potentes.

Pauperes.

Hieronymus.

QVOMODO PER COMMVTATIOnes veteres ſatiſfactiones ſenſim collapſæ ſint, & tandem prorſus interciderint: Earum verò loco aliæ nouæ ſatiſfactiones nouis opinionibus ſubſtitutæ, vnde nouæ etiam indulgentiæ ortæ ſunt.

ITa ergo cùm rigor canonum pœnitentialium amplius tolerari non poſſet, primùm per commutationes in opera leuiora conati fuerunt Canones illos partim mitigare, partim verò retinere. Ex Burchardi enim canonibus colligitur, ſolitas nunc quidem, iuxta canones, pro publicis delictis veteres Satiſfactiones imponi: ſed pœniten-

Canones pœnitentiales partim mitigati, partim retenti.

Digitized by Google

pœnitentibus licentiam conceſſam, vt partem earum commutatione, ſicut dictum eſt, redimerent, quaſdam verò dicebant redimi non poſſe, ſed abſque commutatione complendas eſſe, vt cùm dicunt, ieiunium, ſextæ feriæ redimi non poſſe, ſed ſine commutatione ſeruandum eſſe. Oſtendunt & hoc Burchardi Canones, cœptum tunc fuiſſe, vt pœnitentes ante exactum totum publicæ pœnitentiæ tempus ad abſolutionem & communionem admitterentur, & poſtea quod reliquum erat ſatisfactionum, perſoluerent. Vt exempli gratia: Cui impoſita erat ſeptem vel decem annorum pœnitentia, is poſt biennium vel quadriennium admittebatur ad communionem, & poſt communionem reliquum tempus complebat. Inde ſecutum eſt poſtea, quòd poſt iniunctas ſatisfactiones, abſolutio & communio data fuit, priuſquam executio ſatisfactionum inchoaretur, imò tandem poſt acceptam abſolutionem impoſitæ primùm fuerunt ſatisfactiones, ſicut nunc in papatu fit. Ita laxatis primùm canonibus pœnitentialibus, vſus eorum ſenſim collapſus fuit, & tandem prorſus intercidit. De illis enim ſpectaculis publicæ pœnitentiæ nihil iam reliquum eſt in Eccleſia Pontificia, niſi vmbra quædam, ſiue, vt verius dicam, ludus & iocus. In capite quadrageſimæ aſpergunt capitibus cineres, & poſtea canunt ea, quæ olim in publica pœnitentia pſallebantur, cùm nullos publicè pœnitentes habent. Romæ aliquando ſpectaculum editur quorundam conductitiorum, qui ſeipſos flagellant. In Templo Halberſtadiano quotannis agitur talis ludus ſeu fabula: Conducunt certum quendam Raubaucum, quem Adamum nuncupant, ſordidè veſtitum, quem in capite quadrageſimæ templo ſolenniter eiiciunt, cúmque liberaliter ipſum paſcant, iubent eum, quaſi ieiuniis confectum, triſtem per quadrageſimum cum ſilentio foribus templi ob errari, donec in die cœnæ rurſus in Templum introducatur. Ita, vetus pœnitentia in ludos tandem ſeu fabulas deſiit in Eccleſia Pontificia.

Nomina verò ſiue appellationes Carenarum, ſeptenarum, quadragenarum, poſtea in formis indulgentiarum remanſerunt. Formam enim veteris pœnitentiæ, quæ olim in publicis criminibus tantùm vſitata fuerat, inſcitè ad quæuis peccata, & ad omnes pœnitentes transferre & applicare tentauerunt, imponentes ſingulis pœnitentibus, vel carenas, vel ſeptenas, vel quadragenas. Quia verò rigorem & auſteritatem veterum illarum ſatisfactionum, cùm pro omnibus & quibuſuis peccatis iniungerentur, homines tolerare, vel non poterant, vel non volebant, inuentum fuit hoc ſophiſma, vt nominarentur quidem in impoſitione ſatisfactionum, vel carenæ, vel quadragenæ, vel ſeptenæ, ſed illæ docerentur vel per commutationes Burchardi, vel per nouas, de quibus mox dicemus, indulgentias redimi poſſe. Ex commutationibus verò Burchardi poſtea fecerunt nouas ſatisfactiones. Docere enim cœperunt, in Sacerdotis arbitrio poſitum eſſe, loco veterum ſatisfactionum quot & quales ex illis, quæ apud Burchardum commutationes ſeu redemptiones vocantur, pœnitentibus poſt abſolutionem imponere vellet, vt ſunt ieiunium, oratio, eleemoſynæ, quas partes ſatisfactionis poſtea dixerunt. Et illas nouas etiam iniunctas pœnitentias nouis, vt mox oſtendemus, indulgentiis redimi poſſe docuerunt: vtque merces nouarum iſtarum & ſatisfactionum & indulgentiarum, & facilius extrudi & obtrudi poſſent, commenti ſunt, ſatisfactionibus iſtis tanquam compenſatione æquiualente, per opera alias indebita, redimi & expiari partem, vel culpæ vel pœnæ æternæ, vel certè partem pœnæ temporalis. Etſi enim Scholaſtici diſputent, ſatisfactiones noſtras proprie nō eſſe expiatorias ſeu compenſatorias, pro culpa & pœna æterna, ſed tantum pro pœna temporali, tamen oſtendunt non paucos fuiſſe, qui ſenſerint & diſputarint etiam de compenſationibus & expiationibus pro culpa & pœna gehennæ per ſatisfactiones. Simul verò tunc omnes nouum commētum excogitarunt, niſi ſatisfactiones in hac vita, vel opere complerentur, vel pecunia redimantur, luendas eſſe poſt hanc vitam pœnis acerbiſſimis in Purgatorio. Et de ſatisfactionibus quidem diximus in ſecunda parte huius examinis: de indulgentiarum igitur, quæ recentes & vetuſtati ignotæ ſunt, origine & progreſſu iam quædam annotabimus.

ORIGO ET PROGRESSVS NOVArum *indulgentiarum, de quibus Pontificij nunc dimicant ex Decretalibus Gregorij IX. & Bonifacij VIII.*

EX illis, quæ breuiter hactenus annotauimus, manifeſtum eſt, magnam eſſe diſſimilitudinem, & luculentum diſcrimen inter indulgentias veteris Eccleſiæ, & inter nouas illas, quas poſt ſubſecutas eſſe oſtendimus, & in principio huius loci deſcripſimus. Harum origo cùm in hiſtoriis non ſatis luculenter annotata ſit, veſtigia, quantum fieri poterit, ex certis ſcriptis nobis inquirenda erunt. Quòd enim fingunt, Gregorium Magnum ſuo tempore ad certas in Eccleſiis Romanis ſtationes tales dediſſe indulgentias, fabuloſum & falſum eſt. Nihil enim tale, vel in Gregorij ſcriptis, vel in certis illorum temporum hiſtoriis extat. Occaſio verò fabulæ inde videtur arrepta eſſe. Poſteriores Pontifices Romani ad ſtationes in certis vrbis Romæ Eccleſiis multas & magnas profuderunt indulgentias, ſicut poſtea indicabimus. Et quia Gregorius Magnus etiam ſtationum mentionem facit, mox effingunt Pontificij ſuas indulgentias ſed ſine vllo prorſus documento ex Gregorij ſcriptis. Nam & Tertullianus aliquot in locis de ſtationibus in Eccleſia ſui temporis ſcribit, nec tamen inde ſequitur, Tertullianum vel autorem, vel approbatorem fuiſſe Pontificiarum indulgentiarum. Fuerunt autem Stationes, quaſi ſtatæ feriæ, quibus populus in certis templis conueniebat ad auditum verbi, ad communionem myſteriorum & adorationem. Et quia ſtantes verbum audiebant, & orationes faciebant, dictæ fuerunt Stationes. Atque in Gregorio extant quidem homiliæ habitæ ad populum in illis ſtationibus, ſed de indulgentiis verbum nullum. Et tempore Burchardi quidem, qui circa annum Domini 1020. ſcripſit, ac Gratiani etiam tempore, cuius Decretum circa annum Domini 1150. editū eſſe, Gloſ. 2. quæſt. 6. teſtatur, commutationes ſatisfactionum cœpiſſe, ſuprà oſtendimus. De indulgentiis

Ex Longobardo. *Quando nouæ indulgentiæ cœperunt.* *Aſtexanus.*

verò, de quibus nunc agimus: nulla in ipſorum ſcriptis extant, vel teſtimonia, vel exempla. Nec in Longobardo etiam. Ergo non longè ante annum Domini 1200. videntur originem ſuam cœpiſſe nouæ hæ indulgentiæ, idque hoc modo. Aſtexanus in ſua Summa ſcribit: Quòd pœnitens, ſi ſentiat, ſatisfactionem ſibi iniunctam nimis eſſe grauem aut ad ſeruandum periculoſam, poſſet ad eundem ſuum confeſſorem vel alium recurrere, & petere vel commutationem vel relaxationem & remiſſionem ſeu indulgentiam iniunctæ ſatisfactionis: & ſacerdotem habere poteſtatem, vel commutandi vel etiam relaxandi ſatisfactionem prius iniunctam. Et hæc de Sacerdotum ſeu confeſſorum indulgentiis in foro pœnitentiali, ex multis Canoniſtis probat Bernhardinus. Poſtea diſputari cœptum fuit, à quo poſſent fieri tales relaxationes ſeu remiſſiones, an à proprio Sacerdote, an ab æquali, an à ſuperiore. Poſtremò ad ſolos Epiſcopos & Archiepiſcopos diſpenſatio illa tranſlata fuit. Et tandem de plenariis Romani Pontificis indulgentiis magnificè diſputari cœptum fuit. Cumque primùm, ſicut Aſtexanus oſtendit, relaxationes illæ fierent ad petitionem pœnitentium, ſi imbecillitatem ſuam ad ferendas ſatisfactiones ſatis probaſſent, poſtea ad corrogationes eleemoſynarum, ad dedicationes templorum, ad peregrinationes, & tandem ad tinnitum munerum, in genere cœperunt variæ indulgentiæ concedi, id quod ordine oſtendemus.

Bernhardinus. *Quis relaxare ſatisfactiones poſſit.* *Indulgentia ad eleemoſynarum corrogationem.*

In Decretalibus itaque Gregorij IX. libro 5. titulo de pœnitentiis & remiſſionibus, extant quædam, vnde origo illarum indulgentiarum aliquo modo deprehendi poteſt. Cùm enim cœptum fuiſſet veteres Satisfactiones ſicut ex Burchardo oſtendimus, eleemoſynis commutare & redimere: illi, qui publicas pro hoſpitalibus (vt vocant) eleemoſynas colligebant, quos quæſtores eleemoſynarum vocarunt, vt hominum liberalitatem promptiorem haberent, cœperunt largas in ſuis prædicationibus proponere indulgentias. Illa enim abuſio in Lateranenſi concilio circa annum Domini 1215. reprehenſa fuit, & in capitul. Cùm ex eo, ponitur forma literarum, quæ à ſede Romana ſolita tunc fuerit dari quæſtoribus illis: Quia ſcilicet ſcriptum eſt, Qui parcè ſeminat, parcè & metet, qui verò ſeminant in benedictionibus, de benedictionibus metent vitam æternam. Cùm igitur ad ſuſtentationem fratrum & egenorum ad hoſpitale confluentium propriæ non ſuppetant facultates, vniuerſitatem veſtram monemus, atque in remiſſionem vobis iniungimus peccatorum, vt de bonis vobis à Deo collatis, pias elemoſynas eis erogetis, vt per ſubuentionem veſtram ipſorum inopiæ conſulatur, & vos per hęc bona & alia ad æterna poſſitis gaudia peruenire.

Abuſio quæſtorum impudentia taxata.

Conſtitutio contra immoderationem indulgentiarum.

In eodem titulo, Alexander Tertius, circa annum 1170. loquitur de remiſſionibus, quæ fiebant in dedicationibus Eccleſiarum, aut conferentibus aliquid ad ædificationem pontium. In Lateranenſi verò concilio circa annum 12 5. facta fuit hæc conſtitutio. Quia per indiſcretas & ſuperfluas indulgentias, quas quidem Eccleſiarum prælati facere non verentur, & claues Eccleſiæ contemnuntur, & pœnitentialis Satisfactio eneruatur: decernimus, vt, cùm dedicatur Baſilica, non extendatur indulgentia vltra annum, ac deinde in anniuerſario dedicationis tempore 40. dies de iniunctis pœnitentiis indulta remiſſio non excedat. Hunc quoque dierum numerum indulgentiarum literis præcipimus moderari, quæ pro quibuſlibet caſibus aliquoties conceduntur, cùm Romanus Pontifex qui plenitudinem obtinet poteſtatis, hoc in talibus moderamen conſueuerit obſeruare.

Et in ſexto Decretalium lib. 5. tit. 10. Innocentius Quartus circa annum 1244. pro fabrica Eccleſiæ Remenſis permittit concedere indulgentias vel vnius anni, vel 40. dierum.

Initium nouarum indulgentiarum, & quid fuerint, & quorſum datæ.

Nouæ igitur illæ indulgentiæ cœperunt circa annum Domini 1100. & vſque ad annum 1250. fuerunt remiſſionis partis alicuius de iniunctis pœnitentiis, ſcilicet vel 40. dierum, vel vnius anni tantùm. Et caſus pro quibus tunc dederint indulgentias, hi fuerunt: Subleuatio hoſpitalium, ædificatio pontium, ſeu viarum, & fabrica Eccleſiæ alicuius.

QVID DOCTORES ECCLESIAE *illius temporis de nouis indulgentiis ſenſerint, quomodo Scholaſtici ſuis diſputationibus cœptas illas indulgentias ornare & amplificare ſtuduerint.*

Abuſus nouarum indulgentiarum & diuerſa de iis eruditorum iudicia & ſententiæ.

CVm itaque illis temporibus prælati Eccleſiæ, Epiſcopi, Archiepiſcopi, & ipſi etiam Romani Pontifices, nouo hoc aucupio delectarentur, & quæſtores magna liberalitate indulgentias iſtas erogarent: Populus etiam pro ſua leuitate & curioſitate auidè illas acceptaret: Variè inde inter doctos motæ fuerunt diſputationes & diuerſa ſecuta iudicia, quæ qualia fuerint, ex Scholaſticorum & Canoniſtarum ſcriptis colligi poteſt. Cùm enim res noua eſſet talium indulgentiarum talis largitio, quidam contra illas diſputarunt, quidam verò in dubium illas reuocarunt. Et quibus argumentis indulgentias illas oppugnarint, inde poteſt deprehendi: argumenta enim quæ in oppoſitum extant in Scholaſticorum vetuſtorum ſcriptis, ſunt illa ipſa, quæ tunc contra indulgentias agitata fuerunt. Et videntur fuiſſe hæc capita. Primò, quòd nec Scripturæ teſtimoniis, nec veteris Eccleſiæ exemplis, nouæ illæ indulgentię probari poſſent. Secundò, quòd mandatum diuinum eſſet, facere II. fructus dignos pœnitentiæ, eius verò relaxandi aut remittendi poteſtatem Eccleſiam non habere. Tertiò, veterem Eccleſiam non ſine cauſa conſtituiſſe III. canonicas illas mulctas ſeu caſtigationes, quarum remiſſio eſſet eneruatio diſciplinæ Eccleſiaſticæ.

Quibus fundamentis nouæ indulgentiæ fuerint impugnatæ. Primum genus argumentorum.

Diſputationes de virtute indulgentiarum.

Alij cùm palàm non auderent, id quod paſſim ab Eccleſiæ prælatis fiebat, reprehendere obliquè eas taxarunt, variè diſputando quid prodeſſent, ſiue ad quid valerent indulgentiæ. Illæ diſputationes repetitæ extant in Scholaſticorum & Canoniſtarum Scriptis. Gloſſ 5 titu. 38. cap. Quod autem, &c. dicit veterem querelam eſſe, & adhuc tamen ſatis dubium, quid valeant tales remiſſiones. Quidam enim dixerunt, indulgentias illas prodeſſe & valere non in foro Dei, ſed tantùm in foro Eccleſiæ: quòd ſcilicet nimis diuturnæ & graues mulctæ canonum pœnitentialium relaxarentur & remitterentur, ſicut Conſilium Lateranenſe inquit, eſſe indultam remiſſionem dein-

Indulgentias non valere coram Deo.

Digitized by Google

de iniunctis pœnitentiis. Et prælatos Eccleſiæ hoc facere poſſe, quoniam conſtitutiones humanæ ſint canones pœnitentiales, in quibus homines poſſint diſpenſare. Ibi verò quidam, vt hominibus perſuaderent, magnum eſſe beneficium illarum indulgentiarum, diſputarunt, canones pœnitentiales etiam in foro Dei obligare, & eorum Satisfactiones ad remiſſionem peccatorum eſſe neceſſarias, atque ita indulgentias etiam in foro Dei valere. Sed alij ex ipſis Pontificũ decretis, tit. de pœnitentiis & remiſſionibus, cap. Deus qui, &c. oſtenderunt, veteres illos Canones pœnitentiales iam tunc collapſos & antiquatos fuiſſe, & pœnitentiam factam arbitrariam, ita vt arbitrium decreti Sacerdotis ſatisfactiones moderari poſſet. Dixerunt itaque propter Canones pœnitentiales, qui ipſo facto iam antiquati eſſe deſiiſſent, non opus eſſe iſtis indulgentiis, nec in foro Dei, nec in foro Eccleſiæ: Eccleſiam tamen illas prædicare, vt filios ſuos bona quadam deceptione ad bonum, vt ad dandas eleemoſynas alliciat, ſicut mater filiolo pomum promittit quod poſtea non donat. Ita Bonauentura verba contrà diſputantium recitat. Weſſelus ex Alberto Magno opinionem illorum his verbis deſcribit: Indulgẽtias nihil eſſe, niſi piam fraudem ac dolum non malum, quo plebs officioſo errore trahatur ad pietatem. Alij verò diſputarunt, rem valdè periculoſam eſſe cõcedere indulgentias, concedentem enim onerare ſe ad ſatisfaciendum pro illo, cui dat indulgẽtias. Hęc de indulgẽtiis paulò ante tẽpora Scholaſticorũ diſputata fuiſſe, ex ipſorũ Scriptis, & ex Canoniſtarum Gloſſis colligitur.

Patronũ & amplificatores canonum pœnitentialium.

Nec in foro Dei nec Eccleſiæ prodeſſe indulgentias. Indulgentias bonas deceptiones hominum.

Bonauentura.

Weſſelus. Indulgentia pia fraus plebis.

Indulgentias dare periculoſum eſſe dixerunt. Scholaſticorum de indulgentiis diſputationes.

Porrò ætas Scholaſticorum ſiue Sententiariorum, ſicut vocantur, incidit in illud tempus, cùm Quæſtiones & Diſputationes de nouis iſtis indulgentiis, per annos aliquot, ſicut dictum eſt, agitatæ iam fuiſſent. Nam tempore Gratiani & Longobardi, quos vnà cum Petro Comeſtore fratres fuiſſe ſcribunt, ex Sacerdotis concubina natos, cœperat in Scholis nouum Theologiæ genus circa annum Domini 1150. quòd ſcilicet non ex Scriptura, ſed ex patrum ſcriptis & conciliorum Decretis ſententiæ colligebantur, quibus præcipua capita Doctrinæ Eccleſiaſticæ, additis variis quæſtionibus, comprehendi videbantur.

Scholaſtica Theologia.

Poſt annos centum verò circa annum Domini 1250. ſecuti ſunt, qui in Longobardum, quem Magiſtrum ſententiarum appellarunt, commentaria in ſcholis dictare & conſcribere cœperunt quos inde Scholaſticos Doctores & Sententiarios appellarunt, qui omnia, qui quomodocunque in Eccleſiam tunc irrepſerant diſputando, non ex Scriptura, nec etiam ex Patribus, ſed ex Philoſophorum placitis & humanæ rationis argumentationibus, conquiſitis omnis generis ſubtilitatibus, defendere conabantur. Horum primus & vetuſtiſſimus Alexander ab Alex. circa annum Domini 1250 floruit. Eum mox ſecutus eſt Albertus Magnus Præceptor Thomæ. Deinde Bonauentura, Thomas Aquinas, Wilhelmus Pariſienſis, Wilhelmus Varro, Præceptor Scoti. Egidius Romanus, Richardus de media Villa, Iohannes Scotus, Gregorius Ariminenſis Scoti in Lectura concurrens, vt vocant. Deinde Franciſcus Maironis & Wilhelmus Occan, diſcipuli Scoti. Item, Petrus de Palude. &c.

Scholaſtici Doctores vnde dicti.

Alexander ab Alex. Albertus Magnus. Bonauentura &c.

Scholaſtici igitur quæſtionem illam de indulgentiis tunc [illegible] arripientes, nouis additionibus amplificarunt, & illis, qui indulgentiis, ſicut oſtendimus, hactenus contradixerant, acriter ſe oppoſuerunt, & ex illis conati ſanè quidam fuerunt ex Scriptura, & ex Patribus nouas illas indulgentias probare, ſed fruſtra, ſicut ſuprà ex Antonino oſtendimus. Plerique igitur Scholaſtici omnes fatentur, de indulgentiis iſtis nihil expreſsè haberi, vel in Scriptura, vel in Patribus. Sed quia Eccleſia vniuerſalis, quæ errare non poſſet, tales indulgentias faciat & acceptet, dogma igitur illud pro articulo fidei recipiẽdum. Cumque hactenus ipſi Pontifices hac formula vſi fuiſſent, per indulgentias aliquid de iniunctis pœnitentiis relaxari ſeu remitti, Scholaſtici ex diſputationibus illorum temporum, de quibus dictum eſt, animaduerterunt, valorem illum dulgentiarum nimis tenuem, non poſſe pro voto merces indulgentiarum extrudere, aliis igitur nouis additionibus hederam illis ſuſpenderunt. Neque verò auſi fuerunt dicere, remiſſionem culpæ fieri per indulgentias. Omnes enim retinuerunt Auguſtini ſententiam: Nemo tollit peccatum niſi Chriſtus, qui eſt agnus Dei, tollens peccata mundi. Tollit autem & dimittẽdo quæ facta ſunt, & adiuuando ne fiant, & perducendo ad vitam æternam, vbi fieri omninò non poſſunt. Diſputant autem ex Scholaſticis quidam merito contritionis fieri remiſſionem culpæ, & infuſionem gratiæ, atque ita peccatorem liberari à pœna æterna, quam dicunt commutari in pœnam temporalem à nobis ipſis, vel patiendo exoluendam, vel ſufficienti precio per ſatisfactiones compẽſandam & expiandam. Quia vero temporalis illa magna & ſuper vires noſtras ſit, vt quæ complectatur non tantum tempus & pœnas huius vitæ, verumetiam grauiſſimas purgatorij pœnas, ideò partem temporalis eius pœnæ abſolutione remitti dicunt, pro reſidua verò parte imponi ſatisfactiones, quæ quia in purgatorio luendæ ſint, ſi in hac vita non plenè & perfectè exoluantur, ideò per indulgentias ſatisfactiones redimendas ſuaſerunt. Vtque nundinationes illas vẽdibiliores facerẽt, addiderunt inſuper & hoc commentum: Satiſfactiones, quæ pœnitentibus arbitrio ſacerdotis imponuntur, non eſſe ſufficientes, ſed grauiores eſſe eas, quæ canonibus pœnitentialibus olim perſcriptæ fuerunt, & ne illas quidem ſufficientes eſſe, ſed diuinam iuſtitiam pro menſura delicti etiam purgatorij pœnas imponere. Ideò omnibus, & illis etiam, qui iniunctas pœnitentias expleuerunt, vel explere poſſunt, opus eſſe indulgentiis, niſi velint in purgatorio torqueri. Atque ideò Scotus dicit, peccatorem poſt abſolutionem remitti vel ad indulgentias, vel ad purgatorium. In ſumma igitur docent per indulgentias remitti, vel pœnas vel Satisfactiones pro pœnis peccatorum debitas, quæ vel iniunctæ fuerunt, vel iniungi debuiſſent, ſiue ex arbitrio Sacerdotis, ſiue iuxta Canones pœnitentiales, ſiue à diuina iuſtitia, & quæ luendæ eſſent vel in hac vita, vel in purgatorio: Vt indulgentiæ ita valeant, non tantùm in foro Eccleſiæ, verumetiam ad relaxationem pœnarum, quas quis pro culpis propriis portare meruiſſet, etiam in foro Dei in purgatorio, hæc enim ſunt ipſorum verba.

Indulgentia ſine Scriptura & ſine Patribus [illegible]. [illegible] commentum indulgentiarum.

Axioma commune omnibus Scholaſticis in diſputationibus de indulgentiis.

Meritum contritionis remiſſionem culpæ.

Aeterna pœna in temporalem commutatur.

Satisfactio pro pœna temporali vel in hac vita, vel in purgatorio vel per redemptionem indulgentiarum. Indulgentiarum pro omnibus [illegible].

Scotus. Summa figmenti Pontificij de indulgentiis [illegible].

Digitized by Google

Somnium de Theſauro Eccleſiæ ex ſ. purgatorum operibus & clauibus huius Theſauri.

Porrò addunt, per indulgentias illas non fieri gratuitas condonationes, fingunt enim precium ſufficiens & æquiualens (ita enim loquuntur) ad ſoluẽdum debitum pœnarum, vel per nos ipſos, vel per alienum ſuffragium offerendum eſſe. Iam Chriſtum plura paſſum eſſe, quàm pro remiſſione culpæ noſtræ & pœnæ æternæ opus ſit: Beatos etiam, dum in hac vita fuerunt multa ipſis ad ſalutem non neceſſaria, & plura quàm debuerint, faciendo & patiendo ſupererogaſſe: Eccleſiam etiam militantem multa habere merita Supererogationis. Quæ omnia in vnum cumulum coniecta efficiant theſaurum Eccleſiæ, ex quo cui propria merita ad ſoluendum debitum pœnæ temporalis, non ſufficiant, communicare poſſit aliena per Epiſcopos & Pontificem, quibus claues illius theſauri conceſſæ ſint, ita vt per redemptiones indulgentiarum, & alia merita accommodari & applicari poſſint, qui per proprias Satiſfactiones non putant ſe ſufficiens precium, ad ſoluenda ſua debita, ad Deum afferre poſſe. Diſpenſationem vero illarum indulgentiarum Sacerdotibus & minorib. Prælatis, niſi ex peculiari priuilegio data pecunia eam impetrarent, prorſus ademerunt. & ſolis Epiſcopis poteſtatem, ſed tamen limitatam, ad vnum annum & 40. dies ſcilicet: Pontificij verò plenariam poteſtatem, & illicitatem theſauro illo Eccleſiæ diſpenſando tribuerunt.

Pro quibus caſibus impendantur indulgentiæ.

Caſus etiam, in quibus & pro quibus dari poſſint indulgentiæ, vltra eos, quos ex Decretalibus notauimus auxerunt. Vt pro viſitatione Baſilicarum & reliquiarum, item pro celebratione feſtorum, pro audiendis miſſis & prædicationibus. Item, pro defenſione terræ ſanctæ, & fidei, pro promotione ſtudij. Principaliter verò ſi quis manus adiutrices (ſicut loquuntur) porrexerit ad hoſpitalia, ad Baſilicas, & ſimilia: ſi modò temporalia, quæ exponuntur, ordinentur ad ſpiritualia, tunc enim non eſſe Simoniam. Operosè verò diſputant, indulgentias prodeſſe non tantùm viuentibus in hoc ſeculo, verumetiam exiſtentibus in purgatorio, ſi non directè per modum autoritatis, ſaltem indirectè per modum ſuffragij, ſi tamen in bulla hoc exprimatur. Thomas dicit, non eſſe aliquam rationem, quare Eccleſia non poſſit communia merita, quibus indulgentiæ innituntur, transferre, tàm ad mortuos, quàm ad viuos. Ad obiectionem verò, quòd claues Eccleſiæ non poſſint ligare vel ſoluere, niſi ſuper terram, Raimundi Gloſſa reſpondet: Si Romanus Pontifex tamen faceret talem indulgentiam, quæ prodeſſe haberet etiam defunctis, non debemus ponere os in cœlum de plenitudine poteſtatis eius temerè dubitanda. Bernhardinus verò ex Thoma reſpondet: Literam ſuper terram referri poſſe ad ipſum ſoluentem, vt ſenſus ſit: Quicquid tu ſuper terram exiſtens ſolueris. Non enim Papa mortuus, ſed viuus poteſt ſoluere vel ligare, vel, etiamſi illud referatur ad ipſos abſoluendos, nihilominus poſſe intelligi de exiſtentibus in purgatorio. Cùm enim purgandi ſint, intra vel circa terram poſſe eos dici ſuper terram, quia non ſint in cœlo. Quarùm verò Indulgentiæ illæ valeant, magis ardua eſt apud Scholaſticos diſputatio. Vt enim valeant & proſint, dicunt ex parte dantis requiri poteſtatem dandi, & cauſam rationalem. Ex recipientis verò parte contritionem cum confeſſione, & deuotionem cum credulitate Eccleſiaſticæ poteſtatis ſecundum Alenſem, vt ſcilicet confidat, indulgentias illas ſibi valere, inquit Bonauentura. Vel: ſicut Angelus inquit, vt certò credat, Eccleſiam habere talem poteſtatem, licet non habeamus manifeſta teſtimonia, vel ex Scriptura vel ex Patribus. Principale verò requiſitum ad valorem indulgẽtiarum Petrus de Palude dicit eſſe, vt quis det, vel faciat illud, pro quo datur indulgentia. Et Bernhardinus inquit, cuidam religioſo dicenti: Ego non credo, quod per iſtas indulgentias homo euadat pœnas purgatorij, niſi opera pœnitentiæ faciat. Ego reſpondi: Tibi non proderunt, quia in eis non habes fidem. Sed benè mihi, quia firmiter credo, per eas euadi pœnas pro peccato debitas. Et in huius ſignum dicitur: Sicut credis, fiat tibi. Item, Fides tua te ſaluum fecit. Magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut vis. Quidam igitur dixerunt, indulgentias valere ſecundum internam ſuſcipientis deuotionem & non plus. Alij verò dicũt: Niſi quis vel det, vel faciat illud, pro quo datur indulgentia, quod non conſequatur eam, etiamſi bonam habeat voluntatem. Et huc detorſerunt illud Salomonis. Redemptio animæ viri diuitiæ eius. Ideò dixerunt, indulgentias ſecundum deuotionis quantitatem, & dati, ſeu laboris magnitudinem plus minuſve prodeſſe. Thomas verò contendit, illas æqualiter omnibus tantum valere & prodeſſe, quantum ſonant. Richardus dicit. Quoad remiſſionem extẽſionis pœnæ, æqualiter valere omnibus indulgẽtias, ſed quoad remiſſionem intenſionis, eſſe diſcrimen. Ita autem interpretantur valorem indulgentiarum, vt exempli gratia: Qui accipit indulgentiam ſeptem annorum, is tantum remiſſionis habet, vel de pœnitentiis iniunctis, vel de pœnis pro peccatis ſiue in hac vita, ſiue in purgatorio debitis, quantum mereretur ſi ſeptem annorum pœnitentiam expleuiſſet. Alij dicunt tot annos remitti de pœna, quam pertuliſſet in purgatorio pro peccatis.

Efficacia indulgentiarũ. *Thomas.* *Raimundus.* *Bernhardinus.* *Quæ requirantur vt indulgentiæ valeant.* *Angelus.* *Petrus de Palude.* *Bernhardinus.* *Lepidum feſtum.* *Diſſidentes opiniones de indulgentiarũ valore.* *Thomas.* *Richardus.* *Exemplum.*

Atque ita quidem Scholaſtici vetuſtiores ſuis diſputationibus nouas & grandes acceſſiones indulgentiis fecerunt, quæ primùm, ſicut oſtendimus, tantùm fuerunt relaxationes de iniunctis pœnitentiis Canonicis. Iam quid porrò ſecutum ſit ordine oſtendemus.

VIENNENSIS CONCILII DEcretum, contra abuſiones indulgentiarum.

Impudentes indulgentiarum cõpilatores ſententia reſtrictæ.

CVm itaque hoc modo nundinationibus Indulgentiarum, per Scholaſticorum diſputationes, non tàm feneſtræ, quam latiſſimæ fores eſſent apertæ: Quæſtores indulgentiarum ſuis etiam artificiis, quomodo ſcilicet argentum ab hominibus emungendum eſſet, negociationem illam ſtrenuè promouerunt, & breui eò audaciæ & impudentiæ res progreſſa fuit, quod generali concilio reprimenda fuit. Nam circa annũ Domini, 1311. in Viennenſi Concilio, Clemens Quintus peculiarem cõſtitutionem contra quæſtores indulgentiarum, ex qua, ſicuti extat in Clementinis libro quinto, titulo, de pœnitentiis & remiſſionibus, quædam, quæ abuſiones illius temporis depingunt, adſcribemus. Dicit igitur,

Clemens V. *Abuſus indulgentiarum illius temporis.*

quæſto-

quæſtores illos eleemoſynarum in ſuis prædicationibus proponere abuſiones, vt ſimplices decipiant & aurum ſubtili, vel fallaci potius ingenio ab illis extorqueant, quod in animarum periculum, & in ſcandalum plurimorum cedat. Abuſiones verò has recitat: Quod ſcilicet deceptione animarum multiplici indulgentias populo, motu ſuo proprio de facto concedant, ſuper votis diſpenſent, à periuriis, homicidiis, & peccatis aliis ſibi confitentes abſoluant male ablata, data ſibi aliqua pecuniæ quantitate, remittant, tertiam aut quartam partem de pœnitentiis iniunctis relaxent, animas tres vel plures, parentum vel amicorum illorum, qui eleemoſynas eis conferunt, de purgatorio, vt aſſerunt mendaciter, extrahant, & ad gaudia Paradiſi perducant, benefactoribus locorum, quorum quæſtores exiſtunt remiſſionem plenariam peccatorum indulgeant, & aliqui ex ipſis eos à pœna & culpa, vt eorum verbis vtamur, abſoluant. Addit autem Concilium Vienneñſe: Nos abuſus huiuſmodi, per quos cenſura vileſcit Eccleſiaſtica, & clauium Eccleſiæ autoritas ducitur in contemptum, omnimodo aboleri volumus. Ita Clementina: Et videri ſanè poſſent abuſiones illæ in indulgentiis generaliter taxari, damnari & aboleri per Clementinam illam. Sed Pontifices ipſo facto, mox addiderunt interpretationem, quòd ſint abuſiones damnabiles & abolendæ, ſi fiant à quæſtoribus hoſpitalium, ſi verò à Romanis Pontificibus tales indulgentiæ, & eo modo concedantur, eſſe opus maximè pium.

Enumeratio abuſionum & impoſturarum.

Poſt ſeuerum pſittacorum increpationem Vienneſi [illegible] ſcripta.

DE PLENARIIS ET PLENISSIMIS *indulgentiis Romanorum Pontificum.*

ROmani igitur Pontifices aliis quidem quæſtoribus conceſſionem indulgentiarum ſimpliciter prohibuerunt. Epiſcopis verò & Archiepiſcopis partiales tantùm indulgentias vt 40. dierum vel vnius anni conceſſerunt. Sed Romanæ ſedi ex plenitudine poteſtatis reſeruauerunt largitionem annorum quorumcunque plenariæ indulgentiæ omnium peccatorum. Nam innocentius III. in Concilio Lateranenſi, circa annum Domini 1215. ita decreuit: Qui pro recuperanda terra ſancta, vel propriis impenſis militat, vel aliud confert, ei plenam ſuorum peccaminum veniam indulgemus, & in retributione iuſtorum ſalutis æternæ pollicemur augmentum, hoc eſt, ſicut alij loquuntur. aſſumentibus crucem ad bellandum contra infideles dabantur plenariæ indulgentiæ à Romano Pontifice. Poſtea, ſicut Alenſis ſcribit, etiam peregrinantibus ad terram ſanctam, & viſitantibus ſepulchrum Domini, data fuit plenaria indulgentia. Bonifacius verò Octauus anno Domini 1299 primus conſtituit iubilæum ſingulis centeſimis annis celebrandum, & qui centeſimo illo iubilæo anno Romæ Baſilicam Petri & Pauli viſitaret, non ſolum plenam & pleniorem, ſed pleniſſimam omnium ſuorum conceſſit veniam peccatorum. Exordium verò iubilæi Pontificij dignum eſt tali autore, de quo ipſi Pontificij ſcribunt, quod intrauerit vt Vulpes, regnarit vt Lupus vel Leo, mortuus ſicut canis.

Innocentius III. de plena indulgentia.

Alenſis.

Bonifacius Octauus author anni iubilæi.

Sed in hac parte hiſtoriæ de indulgẽtiis, priuſquam progrediamur, obſeruandum eſt, quomodo adulatores Pontificum ſtuduerint omnia illa, qualia qualia eſſent, defendere, quibuſdam tamen licet paucis contradicentibus. Nam Ioannes Andreæ, qui oſtendit, ſe tempore Bonifacij Octaui vixiſſe, fatetur, olim diebus antiquis non fuiſſe talem concurſum Romam ad Baſilicas Apoſtolorum. Diſputat tamen, quia in aduentu Chriſti annus iubilæus legalis typicus finitus, & verus iubilæus inchoatus fuit, ideo Bonifacium rationabiliter annum iubilæum ad plenarias indulgentias conſtituiſſe, quia ſcilicet ſcriptum ſit: Vt prædicarem captiuis indulgentiam. Et addit, Papam interrogatum quid ſit pleniſſima indulgentia reſpondiſſe, in Conſiſtorio. Eſſe indulgentiam adeò plenam, prout clauium poteſtas ſe extendit. Gloſſator verò ipſe primò indulgentiam peccatorum ex Scholaſticis interpretatur de pœnis pro peccatis debitis.

Pontificij quomodo indulgentias ſuas defenderint.

Plenaria indulgentia quid.

Sed mox poſtea diſputans, quare Bonifacius non quinquageſimo, ſed centeſimo anno conſtituerit iubilæum, hanc affert rationem: Quòd in iubilæo contritis & confeſſis duplex indulgentia concedatur, culpæ videlicet & pœnæ. Et poſteà addit, per iſtam indulgentiam fit totalis culpæ remiſſio, & totius pœnæ indulgentia, & quia talis eſt ſine obligatione ad pœnam, ſi ſic moritur, ſtatim euolat, & habet ingreſſum Domus cœleſtis. Hæc Gloſſa in extrauaganti. In Clementina verò, Abuſionibus, Gloſſa dicit, pleniſſima peccatorum remiſſio eſt à pœna & culpa, quàm ſolus Pontifex concedit cruce ſignatis, pro ſubſidio vltramarino.

Indulgentia culpæ & pœnæ in iubilæo.

Scholaſtici etiam ſiue Sententiarij recentiores ad Pontificum opiniones docendo ſe accommodarunt. Licet enim vetuſtiores Scholaſtici illud axioma conſtanter defendiſſent: Indulgentias non valere ad remiſſionem culpæ: tamen Petrus de Palude diſputat, indulgentiam plenam vocari reſpectu remiſſionis pœnæ mortalium & venialium, pleniſſimam verò reſpectu non ſolum pœnæ, ſed etiam culpæ venialium, quia indulgentia habet rationem cuiuſdam abſolutionis. Franciſcus verò Maironis, vt remiſſionis culpæ & pœnæ nouum circumdaret pallium, talem texuit catenam: Caritas, inquit, meretur augeri: ſed exiſtentes in gratia per opera meritoria merentur augmentum gratiæ. Et indulgentiæ non dantur, niſi facientibus opera meritoria. Valent igitur hoc modo indulgentiæ ad augmentum gratiæ. Per gratiam verò fit remiſſio culpæ, atque ita indulgentiæ valent ad remiſſionem culpæ & pœnæ. Antoninus inquit: Quamuis plenariæ indulgẽtiæ vulgariter nuncupentur à culpa & pœna, locutio tamen talis propriè non eſt vera, quia culpæ ſolus remiſſor eſt Deus autoritatiuè, Eſa. 34. Poteſt tamen ſic ſanari, inquit dicta locutio, vt remiſſio culpæ referatur ad contritionem & cõfeſſionem, quæ præexigitur ad conſequendam indulgentiam, quæ ordinatur ad remiſſionem pœnæ temporalis, debitæ pro peccatis commiſſis, partialem vel totalem. Quidã verò, ſicut ſumma Angelica recitat, longius progreſſi, dixerunt etiam pœnam inferni per indulgentias remitti. Ita illi. Et Pontifices, vt opinionem illam vulgi de indulgentiis alerent & confirmarent, cùm antea in literis indulgentiarum vſi fuiſſent hac forma, remitti vel totum vel partẽ de iniunctis pœnitentiis: Aut fieri remiſſionem vel tota-

Scholaſtici recentiores.

Petrus de Palude quæ plena indulgentia.

Franciſcus Maironis.

Antoninus.

Summa Angelica.

Formula literarum indulgentiarũ pleniſſimarum.

Digitized by Google

lem vel partialem pœnę temporalis pro peccatis debitæ, ſicut Innocentij III. Bulla ſonat: alij hac generalitate vti cœperunt: Plenam, pleniorem, pleniſſimam omnium ſuorum peccatorum veniam Caio Seio concedemus & indulgemus.

VVeſſelus. Indulgentiarum exaggeratione contradicitur à Pariſienſibus.

VVeſſelus verò ſcribit, Pariſienſem facultatem Theologicam enormitati illi contradixiſſe. Cùm enim Clemens VI. in bullis indulgentiarum à culpa & à pœna indulgentias publicaret, & cruce ſignatis ad ipſorum vota tres vel quatuor animas ex purgatorio, quas vellent, elargiretur, ac ipſis Angelis in cœlo præciperet, vt peregrinantium animas, ſi in itinere euolarent, ſtatim in Paradiſum transferrent. Inuentus eſt quidam Iohannes Angelus, qui publicè docuit hanc propoſitionem: Animas in purgatorio exiſtentes eſſe de iuriſdictione Papæ, & Papam, ſi vellet, poſſe totum purgatorium euacuare. Pariſienſes verò Angeli iſtius propoſitionem damnarunt, & populo publicè prædicandam prohibuerunt, ſicut Franciſcus Maironis ſcribit: Ipſius verò Clementis temeritatem publicè reprehenderunt, & corrigi petiuerunt, ſicut VVeſſelus ſcribit.

Ioannes Angelus.

Antonin.

Antoninus etiam ſcribit, in Bullis quibuſdam Clementis VI. multa narrari leuia & exorbitantia ſatis, quas Bullas veriſimile ſit eſſe fictitias. Sed VVeſſelus affirmat, ſe illas vidiſſe plumbatas & reſeruari Viennę, Limouiis, Pictauis, in theſauro Priuilegiorum. Idem ſcribit, Ludouicum Regem Franciæ per Legatum ſuum apud Sixtum IV. de abuſibus & exceſſibus indulgentiarum grauiter egiſſe. Et Sixtum quidem medio iuramento corporaliter, manibus præcordia tenentem, in verbo Pontificis ſe purgaſſe, quòd illa non ſciret. Addit autem VVeſſelus: Sed quid valuit purgatio illa neſcienti, quando poſtea, cùm ſciret, nihilominus diſſimulauit & tolerauit?

Ludouicus Francorum rex, abuſus indulgentiarum taxat.

DE MVLTIPLICATIONE IVBILæorum, & de variis cauponationibus plenarum indulgentiarum in confeſſionalibus, in articulo mortis & ſimilibus.

INgenioſa res eſt quæſtura: Lucri enim bonus eſt odor ex re qualibet: &, Creſcit amor nummi quantum ipſa pecunia creſcit. Ita Romani Pontifices ſubinde alia & noua excogitarunt aucupia, vt quęſtum indulgentiarum, cuius guſtum non inſuauem iam cœperant, retinerent & augerent, conſcientia aliquando, in fraudibus & expilationibus tam manifeſtis & notoriis, non tam contradicente, quàm reclamante: ſicut Platina de Bonifacio IX. ſcribit: Quòd aliquoties conſtituerit profuſionem plenariarum indulgentiarum reuocare, ſed ob agnatos locupletãdos coactus fuerit ad aucupium illud maximè compendiarium reuerti. Cùm igitur poſt purgatorij terriculamenta hominum leuitas perſuaſione iſta de indulgentiis plenariis dementata eſſet: Quòd finxerunt ſibi animas iſtiuſmodi indulgentiis plenariis munitas, ab omni pœna, poſt mortem liberas, ſtatim in cœlum ad Paradiſi gaudia euolare; factæ fuerunt nundinationes illæ à Petro prędictę, vſque adeò fœcundæ, vt vna nõ alteram ſed tergeminas ſemper pareret. Cùm enim à ſolo Pontifice in iubilæo, & in Baſilicis Romanę Eccleſiæ plenariç illę indulgentiæ primò vendebantur: multi verò cùm iubilæi Bonifaciani terminum, hoc eſt, centeſimum, non attingere, vel Romam non peruenire, vel ab ipſo Romano Pontifice tales ſe indulgentias impetrare non poſſe timerent: varia inuenta fuerunt aucupia, ne qua crumena ab emunctionibus iſtis tuta & immunis eſſet.

Bonifacius IX. cur indulgentias plenarias nõ ſuſtulerit.

Iubilæus reducitur ad quinquageſimum annũ, ob plenarias indulgẽtias.

Clemens enim VI. Anno 1348. celebratione commentitij iubilæi, à centeſimo anno reduxit ad quinquageſimum, & addidit viſitationem Eccleſiæ Lateranenſis. Bulla Clementis VII. dicit: Gregorium vndecimum ad annum trigeſimum tertium reduxiſſe iubilæum. Tandem Paulus II. & Sixtus IV. nundinationem Iubilæi à quinquageſimo ad vigeſimum quintum annum reduxerunt, qui anno 1475. celebratus tunc fuit, & addiderunt viſitationem Eccleſiæ Mariæ maioris.

Iubilæus ad annum trigeſimum tertium, Poſt, ad annum 25.

Plenitudinem etiam poteſtatis profundendi plenarias indulgentias Romanus Pontifex ita ſibi ſoli reſeruauit, vt pro expilatione eorũ, qui Romam non adirent, vel negociationem iſtam per alios exercerẽt, vel eam facultatem certis limitationibus aliis venderet. Legatos enim ſuos per varias miſit prouincias, aſſignatis ipſis certis legationis terminis, cũ plenitudine poteſtatis concedendi plenarias indulgentias nomine Pontificis ad inſtar iubilæi. Vendidit etiam certis Eccleſiis, Monaſteriis, Capitulis, Collegiis, Conuentibus, Hoſpitalibus, Confraternitatibus & Vniuerſitatibus priuilegia, facultates, conceſſiones, & indulta concedendi indulgentias plenarias certis limitationibus. Sed ecce iterum nouam impoſturam, ne enim ideò, quòd vbique plenariæ indulgentiæ proſtarent, iubilæi nundinationes Romæ frigeſcerent: Pontifices imminentibus iubilæis venditas prius facultates, & conceſſiones ſuſpenderunt vſque poſt iubilæum, vel ad beneplacitum. Sæpius etiam poſteriores Pontifices priuilegia indulgentiarum à prædeceſſoribus vendita, reuocarunt, & irrita fecerunt, vt de nouo & carius redimerentur. Extant hæc in Extrauagantibus Pauli Secundi, & Sixti Quarti, & in grauaminibus Germanię, de quibus poſtea dicemus.

Legati Romani ad vendendas plenarias indulgentias. Poteſtas plenariarum indulgentiarum vendita à Pontifice cum limitatione aliis quoque.

Alexander verò Sextus, ſicut Polydorus ſcribit, vt ſpurios ſuos locupletaret ſtationes iubilæi anno 1500 non in Romanæ Eccleſiæ Baſilicis tantùm, ſed & in longinquis Prouinciis vbique gentium vicatim fermè conſtituit, vt & abſentes data pecunia, plenarias iubilæi indulgentiãs mercari poſſent.

Alexander IV.

Fuit & hoc non poſtremum artificium, quòd confeſſionalia (ſicut vocant) magno vendiderũt. Efficaciæ enim erroris non ſufficere viſum fuit, indulgentias vendere illo tempore, & in illis locis, vbi & quando publicè proſtabant ad remiſſiones præteritorum peccatorum, ſed ad futuros etiam caſus, pro peccatis adhuc committendis, vendebantur & emebantur indulgentiæ. Pro numerata enim pecunia vendebant Bullas, vt quando quis in poſterum crimen aliquod commiſiſſet, & haberet poteſtatem eligendi ſibi confeſſorem, qui vigore Bullæ haberet ſibi poteſtatem hac in parte cõmiſſam, vt vel in certis vel in quibuſcunque caſibus poſſet confitentem abſoluere, & plenariam indulgentiam ipſi conficere, vel ſemel in vita, vel bis in anno, vel toties quoties, prout carius quis Bullas licitatus fuerat: Et hęc diplomata vocabant confeſſionalia.

Confeſſionalia, quid.

Præcipuum verò aucupium fuit de indulgentiis

tiis plenariis in articulo mortis conferendis. Licet enim in vita quis aliquoties mercatus fuiſſet plenarias indulgentias, ſi non ſtatim moreretur, dicebant, aliis & nouis peccatis contrahi nouum reatum ad pœnas. Vt igitur à pœnis purgatorij homines prorſus tutos & ſecuros redderent, excogitarunt nundinationem peculiarium indulgentiarum, quæ conferrentur in ipſo articulo mortis, vt acceptis illis ſtatim ſine omni purgatorij cruciatu liber quis euolaret ad cœlum. Et hæ indulgentiæ omnium cariſſimè venditæ fuerunt. Scribuntur autem apud Antoninum, ab Eugenio Quarto quàm plurimis datæ circa annum 1440. licet ante ipſum apud Gerſonem, etiam earum mentio fiat. Sed & hoc aucupium varias peperit impoſturas, vt quæſtus eò eſſet vberior. Cœptum enim fuit diſputari de articulo mortis præſumpto & vero, hoc eſt, ſi quis exiſtimaretur mox moriturus, & indulgentia iuxta indultum ipſi tunc data eſſet, ſi is poſtea euaderet, & illa vice non moreretur, tunc dicebant, gratiā illius indulti expiraſſe, & in poſterum non valere, ſed alias emendas eſſe indulgentias. Eugenius Quartus verò, accepta pecunia addidit hanc declarationem, valere illam indulgentiam in articulo demum mortis vero, quando ſcilicet quis verè moreretur, & non expirare, etiamſi antea recitata fuiſſet. Quia verò in repentinis caſibus ſæpe non poteſt haberi vel Sacerdos vel Clericus, iterum magno redimendum fuit vt valeret, etiamſi Laicus pronunciaret formam indulti. Porrò addita fuit primùm in talibus Bullis hæc exceptio: Cōcedo tibi plenariam indulgentiam omnium peccatorum. Præter ea, quæ ex confidentia huius indulti commiſiſti. Fuit igitur nouo contractu & hoc magno redimendum, vt illa clauſula vel omitteretur vel expungeretur. Poſtea verò magno conatu pro aris & focis diſputatum fuit, an illi, cui in articulo mortis talis indulgentia collata fuit, poſtea etiam opus ſit exequiis & ſuffragiis pro mortuis. Ne igitur propter illas indulgētias culinæ Sacerdotum, curantium exequias, algerent, illis etiam indulgentiis varias addiderunt limitationes de peccatis oblitis: quia forma indulgentiæ dicat de peccatis contritis & confeſſis. Item de venialibus peccatis, ad quæ contritio ſe non extendit.

Indulgentia plenaria in articulo mortis.

Eugenius.

Impoſturæ variæ in indulgentiis in articulo mortis.

Exceptio in bullis talibus.

Noua diſputatio.

Hæc quæ prolixè alibi diſputata extant, breuiter & ſummatim hoc loco annotare volui, vt Lector veritatem & impudentiam impoſturarum ob oculos ſibi ponere poſſet. Noſtris enim hominibus, qui ſub Papatu non vixerunt, talia vix de nomine nota ſunt: & prodeſt, memoriam talium impoſturarum ad poſteritatem propter multas cauſas conſeruare.

Adſcribam autem formam talis indulgentiæ, Raimundus ad Alamaniam Orator, Nuncius & Commiſſarius Apoſtolicus. Notū facimus quatenus Pontifex N. cunctis vtriuſque ſexus Chriſti fidelibus, pro tuitione fidei contra Turcas, iuxta ordinationem noſtram, manus adiutrices porrigentibus conceſſit indulgentias, gratias & facultates, quas obtinerent, ſi viſitaſſent Eccleſias vrbis tempore iubilæi: & propterea cōceſſit, vt poſſint eligere confeſſorem idoneum ſecularem vel regularem, qui eos, vita comite, ab omnibus exceſſibus & delictis præterquam ſedi Apoſtolicæ reſeruatis, toties, quoties opus fuerit, abſoluere poſſit. Et inſuper toties, quoties ad talem ſtatum deuenerint, vt veriſimiliter de eorum morte dubitetur, etiamſi tunc eos ab hac luce decedere non contingat, atque in vero mortis articulo plenariam omnium ſuorum peccatorum remiſſionem eis impertiri de ſuæ plenitudine poteſtatis facultatem conceſſit. Indulſit præterea & ipſos, & parentes, & benefactores eorum defunctos, qui cum charitate deceſſerunt, in omnibus ſpiritualibus bonis, quæ fiunt & fieri poterunt in tota vniuerſali Chriſti Eccleſia militante, & omnibus membris eiuſdem in perpetuum participes fieri. Aliæ formæ habent: Vt poſſit abſoluere ab aliis etiam caſibus ſpecialiter vel generaliter, Romano Pontifici & ſedi Apoſtolicæ quouis modo reſeruatis, & propter quæ ipſa ſedes meritò eſſet conſulenda. Item à peccatis contritis, confeſſis, & oblitis. Item in articulo mortis plenariam omnium peccatorū, etiam exceptorum, remiſſionem impendere poſſit. Quod ſi tunc non obierit, illam, quoties in tali ſtatu conſtitutus fuerit, recitare poſſit, vel idem vel alius confeſſor. Forma abſolutionis in Raimundi Bullis hæc eſt: Dominus noſter Ieſus Chriſtus per meritum ſuæ paſſionis te abſoluat. Et ego authoritate ipſius, & Apoſtolica authoritate, mihi in hac parte commiſſa, & tibi conceſſa, te abſoluo, primò ab omni ſententia excommunicationis maioris vel minoris, quam incurriſti: deinde ab omnibus peccatis tuis contritis, confeſſis, & oblitis, conferendo tibi plenariam omnium peccatorum tuorum remiſſionem, remittendo tibi pœnas purgatorij. In nomine, &c. Aliæ formæ habent: Ego autoritate Chriſti, & Beatorum Petri ac Pauli, & domini noſtri Papæ, mihi in hac parte commiſſa, & tibi conceſſa, abſoluo te plenariè ab omnibus peccatis tuis contritis, confeſſis & oblitis & caſibus etiam ſedi Apoſtolicæ reſeruatis, in quantum claues ſanctæ matris Eccleſiæ ſe extendunt, ac tibi conceſſum & mihi commiſſum eſt: remittóque tibi omnes pœnas in purgatorio debitas, claudo tibi portas inferni, & ianuas aperio Paradiſi: bona per te facta & fienda ſint in augmentum tuæ ſalutis & gratiæ diuinæ. Vel remitto per plenariam indulgentiam omnem pœnam in purgatorio tibi debitam, ac reſtituo te illi innocentiæ & puritati, quam in Baptiſmo accepiſti, ita quòd decedenti tibi ab hoc ſeculo clauſæ ſint portæ pœnarum, & aperta ianua delitiarum Paradiſi. Et ſi hac vice non morieris, ſalua ſit tibi nihilominus iſta gratia, quando alias fueris in articulo mortis, In nomine, &c.

Formula plenariæ indulgentiæ.

Forma abſolutionis in bulla Raimundi.

Alia forma.

Alia.

Alia etiam forma fuit vſitata, quando hoſpitalia & fraternitates participationem omnium bonorum operum ſuorum & indulgentiarum, à Pontificibus ſibi conceſſarum, illis communicabant, qui manus adiutrices ipſis porrigebant, & in fraternitatem recipiebantur, vt: Teſtamur nos haſce perſonas ad almam fraternitatem S. Antonij recepiſſe, dantes eis plenam participationem omnium bonorum operum, quæ à principio fundationis, vſq; ad finem prædicti ordinis die noctúque, in tercentis ſexaginta quatuor monaſteriis & hoſpitalibus per fratres exercentur. Alia forma, quia in libro ad hoc deputato ſcripti ſunt, meritò conſequantur omnes gratias, facultates plenariáſq; peccatorum remiſſio-

Forma indulgent. & ad hoſpitalium & fraternitatum participationem.

Digitized by Google

nes, iuxta priuilegia & indulta per ſummos Roma. Pontifices N.N. fratribus, confratribus & benefactoribus hoſpitalis noſtri ſancti Spiritus in vrbe conceſſas, confirmatas, extenſas & ampliatas. Quinquagenariæ videlicet pleniſſimi iubilæi Romani Bonifacij Octaui. Nec nõ omnium & ſingularum ſtationum vrbis, quibus continentur plus quàm decies centena millia annorum indulgentiarum, & quadraginta duæ plenariæ indulgentię, & dedicationis ſanctę Romanæ Eccleſiæ, ac peregrinationis terræ ſanctæ, tàm in vita, quàm poſt mortem in æternum, ac etiam benedictionum Papalium: atq; omnium & ſingularum indulgentiarum, tàm plenariarum quam temporalium: & quarumcunque gratiarum ſpiritualium confratribus & benefactoribus Sacri & Apoſtolici Hoſpitalis ſancti Spiritus in Saxia de vrbe à diuerſis Pontificibus conceſſarum: ac omnium vigiliarum, orationum, ieiuniorum, eleemoſynarum, diſciplinarum, miſſarum, diuinorũ officiorum, & præcipuè triginta duorum milliũ miſſarum & totidem Pſalteriorum quolibet anno, atq; omnium & quorumcunque aliorum bonorum pietatis & charitatis operum, quæ in eodem hoſpitali, & toto ordine quotidie fiunt & fient, dicuntur & exercentur in perpetuum.

Summa indulgentiarum Roman.

Hæc exempli tantum gratia ex Bullis quibuſdam vulgaribus adſcripſi, & vtile eſſet plura Exẽpla annotari, vt profligatæ ipſius Pontificiæ impudentiæ notitia, ipſorum verbis ad omnem poſteritatem tranſmitteretur & conſeruaretur.

Infinitum autem eſſet recenſere, quomodo oppidatim, vicatim, templatim, oſtiatim adſcripſerint indulgentias: ſi quis hunc locum viſitauerit, ſi miſſam audierit: ſi officio diuino interfuerit: ſi hanc orationem dixerit: ſi ante hanc imaginem candelam accenderit: vel dixerit tot Patres noſtros Auéq; Marias: & pręcipuè ſi manus adiutrices porrexerit, habet tot vel dierum, vel annorum indulgentias, conceſſas ab hoc vel illo Pontifice. Tantùm adſcribam carmina, quæ Biturigibus in templo Cathedrali Diui Stephani ad altare Cardinalis, lapidi antiquo inſcripta leguntur, quæ ſua manu deſcripta vir clariſſimus & ampliſſimus Dominus Hermannus Vecheldius, Iuris vtriuſque Doctor & Conſul Reipubl. Lubecenſis mihi exhibuit.

Verſus de indulgentiis.

Hic des deuotè, cœleſtibus aſſociate,
Mentes ægrotæ per munera ſunt tibi latæ.
Ergo venitote gentes à ſede remotæ,
Qui datis, eſtote certi de diuite dote.
Te precor, accelera: ſpargas hic, dum potes, æra,
Et ſic reuera ſecurè cœlica ſpera.
O ſi tu ſcires, quantum data proſit ibi res,
Tu iuxta vires donares, quod dare quires.
Te miſer à pœna, dum tempus habes aliena,
Vt tibi ſit pœna venia, ſit aperta crumena:
Conſors cæleſtis fabricæ, qui porrigit, eſt is,
Ex hoc ſum teſtis, vos hic mundare poteſtis.
Crede mihi, crede, cœli donaberis æde,
Nam pro mercede Chriſto dices, mihi cede.
Hic datur exponi Paradiſus venditioni,
Currant ergo boni rapientes culmina throni.
Vis retinere forum, mihi pendas pauca obolorum,
Pro ſumma quorum reſerabitur aula polorum.
Hic ſi largè des, in cœlo ſit tua ſedes.
Qui ſerit hic parcè, parcè comprendit in arce.
Cur tardas: tantum nummi des aliquantum,
Pro ſolo nummo gaudebis in æthere ſummo, &c.

Adſcribã etiam ex Bernhardini Roſario impudentiſſimam fabulam de plenaria indulgẽtia in Eccleſia ſanctæ Mariæ de Angelis apud Aſſiſiũ. Cùm, inquit, Franciſcus apud illum locum in cella ſua oraret, apparuit ei Angelus dicens, vt iret ad Eccleſiam, quoniam Chriſtus & beata virgo cum Angelis expectarent eum, Chriſtus autem dixit: Franciſce, poſtula quod circa ſalutem animarum, quia datus es in lucem gentium. Franciſcus dixit: Supplico vt digneris facere hanc gratiam generi humano, concedere ſcilicet omnibus & ſingulis venientibus ad locum iſtum, & in Eccleſiam illam introeuntibus, veniam & indulgentiam omnium peccatorum ſuorum vniuerſaliter & generaliter. Et ſupplico beatæ virgini, aduocatæ humani generis, vt pro hac petitione impetranda, me adiuuare dignetur, &c. Chriſtus verò reſpondit, dicens: ſatis grande eſt quod petiſti, ſed maioribus dignus es, frater Franciſce. Admitto igitur ſupplicationem tuam: ſed volo vt vadas ad meum vicarium, cui dedi poteſtatem ligandi & ſoluendi in cœlo & in terra, & petas ab eo ex parte mea dictam indulgentiam. Franciſcus malè ſe contulit ad Papam Honorium, & petiit, vt ad honorem virginis Mariæ dignaretur in ipſa Eccleſia Portiunculæ, ponere indulgentiam plenariam ſine oblationibus. Papa reſpondit: ſe non poſſe hoc facere quia oportet, vt qui vult indulgentiam, eam mereatur ponendo manus adiutrices. Interrogauit autem Pontifex Franciſcũ, quot annos vellet ibi poni de indulgentia. Qui reſpondit, ſe non velle annos, ſed animas, vt quicunque dictam Eccleſiam intrarent contriti & confeſſi, plenam conſequerentur remiſſionem omnium peccatorum ſuorum à culpa & à pœna, quę peccata commiſiſſent à die Baptiſmi vſq; ad diem & horam introitus in Eccleſiam: Addens, quod non ex ſe hoc peteret, ſed ex parte Chriſti, qui eum miſerat. Tunc Papa annuit, & quod poſtulauerat, conceſſit. Egrediente autem Frãciſco, Papa dixit: Vbi habes bullam? At ille reſpondit: Nullum de hac re volo inſtrumentum: ſed ſit beata virgo charta. Notarius ſeu plumbator Chriſtus, Angeli teſtes, ſigilla ſtigmata Franciſci. Poſtmodum ad petitionem Cardinalium Papa indulgentiam illam ad vnam diem naturalem ſingulis annis in perpetuum extendi declarauit, prima ſcilicet die Auguſti, à primis veſperis vſque ad veſperas ſecundæ diei. Hæc & plura Bernhardinus. Atque ita impletum fuit Pauli illud, Propterea quòd non receperunt dilectionem veritatis, miſit illis Deus efficaciam illuſionis, vt crederent mendacio.

Impudentiſſima fabula de plenaria indulgentia Franciſci.

Papa vicarius Chriſti, ſcilicet.

Bulla Franciſcanarum indulgentiarum.

DE INDVLGENTIIS STATIONUM IN *Eccleſiis vrbis Romæ.*

Hildeſiæ, in Templo Cathedrali, legeram in ſuſpenſa tabula: Si quis hanc orationem quotidie deuotè dixerit, habebit octo millia annorum indulgentias à pœna & à culpa. Et tunc cùm amicis præſentibus diſputabamus, quæ eſſet ratio iſtius ſupputationis, cùm ad talem annorum numerum, nec vita hominis in hoc ſeculo ſe extendat, nec purgatorium etiam tàm diu duret, quia cum conſummatione ſeculi illud finiri fingunt.

Vnius precula recitatione quotidiana 8000. annorum indulgentia conceſſa.

Sed poſtea vidi, indulgentias ſtationum vrbis Romæ

Digitized by Google

Romæ ad multa cētena annorum millia aſcēdere. Cúmque vltra finem mundi ſatisfactiones & indulgentias ſuas Pontificij non extendant, ego ſanè pro germanica ſimplicitate rationem calculi Pontificij, de tot centenis annorum myriadibus, non aſſequor, niſi Romanenſes hoc myſterium nobis explicent: difficiliores enim ſupputationes noſtri vocant Italicas practicas. Adſcribam autem hoc loco ſummam norationis indulgentiarum in ſtationibus Romanis, ſicut Latinè editæ ſunt Romæ anno 1475. & poſtea Germanicè amplificatæ Norinbergæ anno 1491. vt Lector impudentiam cauponationum, licitationum, & nundinationum Romanenſium, in breui quaſi tabella ob oculos habere poſſit. Diximus autem in præcedentibus, quòd veteribus ſtationes fuerint quaſi ſtatæ feriæ, quibus populus in certa tēpla ad auditum verbi, ad participationem Sacramentorum, & ad preces communes cõueniebat, ſicut extant Homiliæ Gregorij in ſtationibus illis habitæ. Poſtea verò, cum exercitia illa penè obſoleuiſſent, & manerent tantùm opus operatum viſitationis illarum Eccleſiarum, affinxerũt indulgentias, vt homines eò inuitarent. Et Bonifacius Octauius Baſilicæ Petri & Pauli hoc priuilegium dedit, Clemens Sextus addidit Eccleſiam Lateranenſem: Sixtus Quartus Eccleſiam Mariæ maioris. Et in iubilæis tantùm in illis Eccleſiis indulgentias primùm vendebant. Poſtea negociatione feliciter procedente, addiderunt alias etiam vrbis Eccleſias, & numerum indulgentiarum ſingulis ferme diebus in infinitum auxerunt, ſicut tabella hæc oſtendit.

Stationes.

Numerus Eccleſiarum vrbis Romanæ.

Dicunt igitur Romæ fuiſſe mille quingentas quinque Eccleſias, inter quas ſeptem ſunt principales, priuilegiatæ maiori priuilegio.

Eccleſia Lateranenſis indulgentia quotidiana.

Et primam dicunt eſſe Eccleſiam Lateranenſem, quæ ſit caput totius orbis & vrbis. In illa igitur, vt aiunt, ſunt omni die quadraginta & octo anni indulgentiarum, & totidem quadragenæ, ac remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum. Item Papa Syluester & Gregorius, qui eam cõſecrarunt, dederunt tantas indulgentias, quod nemo poteſt enumerare, niſi ſolus Deus, teſtante beato Bonifacio, qui dixit: Si homines ſcirent indulgentias Eccleſiæ Lateranenſis non opus eſſet, quòd irent per mare ad ſanctum ſepulchrum, vel ad ſanctum Iacobum. Item: dicit Papa Bonifacius: Si quis ad ſedem noſtram Lateranenſem, deuotionis, orationis, aut peregrinationis cauſa veniet, ille abſoluetur ab omnibus ſuis peccatis. In Capella quæ vocatur Sanctum Sanctorum, quam mulieribus non licet ingredi, eſt vera & plenaria remiſſio omnium peccatorum. In eadem Capella ſunt gradus 28. qui ſteterunt ante domum Pilati in Ieruſalem. Et quicunque hos gradus aſcenderit cum deuotione, habet pro quolibet gradu nouem annos indulgentiarum, & totidem quadragenas, ac remiſſionem tertiæ partis omnium peccatorum. Qui verò geniculando gradus illos aſcēdit, is vnam animam, pro qua orat, liberat ex purgatorio. In die dedicationis, qui vocatur dies Saluatoris, eſt ibi plenaria remiſſio omnium peccatorum à culpa & pœna. Cúmque Papa primùm indulgentiam illam largiretur, Angeli præſente populo dixerunt: Amē. Item: quando capita Petri & Pauli ibi oſtenduntur, tunc Romani habent indulgētias trium millium annorum, Vicini ſex millium, qui è longinquo venerunt, duodecim millium. In illa Eccleſia eſt aurea Porta quæ tantùm in anno iubilæo aperitur. Sũt autem tres portæ, per quarum vnam Chriſtus Hieroſolymis ad mortem ſuam iuit: Cúmque non certo conſtet, quę ex iſtis tribus illa ſit, itur per omnes tres. Et qui deuotione per illas tranſit, liber fit à peccatis non aliter ac homo, cùm primùm baptizatur: Etiam pro animabus itur per illas portas.

Sanctum Sanctorum Romanum.

Dignum Pontifice Romano.

Aurea porta.

Inſignis deſtra Papæ blaſphemia.

Item: cùm Gregorius Eccleſiam illam Lateranenſem denuo dedicaret, dedit tot dierum indulgentias, quot guttæ cadunt, ſi per tres dies & noctes continuè pluat. Cúmque Gregorius metueret, ne theſaurus gratię illa profuſione euacuaretur, Chriſtus apparuit ei, & dixit: ſe concedere vt plures det indulgentias, populum enim his opus habere.

Eccleſia S. Petri in Vaticano.

Secunda Eccleſia principalis Romæ eſt ad S. Petrum in Vaticano, in qua ſunt omni die quadraginta & octo anni indulgentiarum, & totidem quadragenæ, ac remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum. Pro quolibet altari, quæ fuerunt centum & nouem, dantur decem & octo anni. In feſtis duplicibus duplicantur illæ indulgentiæ. In feſto annunciationis Mariæ ſunt ibi mille anni indulgentiarum. Qui aſcendit gradus Petri cum deuotione (ſunt autem viginti octo) pro quolibet conceduntur ſeptem anni. Alexander poſtea ad ſingulos gradus dedit mille annos.

Annunciatio Mariæ.

Veronica.

Quando ibi oſtenditur Veronica, tunc Romani habent indulgentias trium millium annorum, Itali ſex millium, longinqui duodecim millium.

Summum altare.

In omnibus feſtis Chriſti, Mariæ & Petri ſunt ibi mille annorum indulgentiæ. Ad ſummum altare omni die ſunt octodecim anni. Pro peregrinis eſt ibi plenaria remiſſio, etiamſi quis patrem & matrem verberaſſet. Sub altari ſunt corpora Petri & Pauli, ibi ſunt quatuor millia annorum. Apud altare ante chorum ſunt quatuordecim millia annorum. & liberatio vnius animæ ex purgatorio. Eſt autem præcipua porta aurea, quæ in iubilæo aperitur in Eccleſia ſancti Petri, altera in Lateranenſi, tertia in Eccleſia Mariæ maioris.

Eccleſia S. Pauli.

Tertia Eccleſia principalis eſt ad ſanctũ Paulum, in qua ſunt omni die 48. anni indulgentiarum & totidem quadragenæ, ac remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum. In conuerſione Pauli ſunt ibi centum anni indulgentiarum. In dedicatione Eccleſiæ ſunt ibi mille anni. In feſto Innocentium 48. anni.

Eccleſia S. Mariæ maioris.

Quarta Eccleſia principalis eſt ad S. Mariam maiorem, in qua ſunt omni die 48. anni, totidem quadragenæ, & remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum. Nona die Maij eſt ibi remiſſio omnium peccatorum à pœna & à culpa. In omnibus feſtiuitatibus Mariæ ſunt ibi duodecim millia annorum. In die dedicationis mille anni & quatuordecim.

Eccleſia S. Laurentij.

Quinta Eccleſia eſt ad ſanctum Laurentium, in qua ſunt omni die 48. anni, totidem quadragenæ, & remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum. Qui lapidem, ſuper quo aſſatus fuit Laurentius, viſitauerit, & ſepulchrum eius, habet ſeptem millia annorum. Qui omni quarta feria

per vnam vnam Eccleſiam illam intrauerit, liberat vnam animam ex purgatorio.

Eccleſia S. Sebaſtiani. Sexta Eccleſia eſt ad ſanctum Sebaſtianum, in qua præter generales indulgentias 48. annorum ſunt omni die mille anni. In menſe Maio eſt ibi vera & plenaria remiſſio omnium peccatorum. Similiter etiam in Cœmiterio Calixti. Varij demum Pontifices viſitantibus dederunt 48 millia annorum. Ibi eſt locus, vbi Angelus apparuit Gregorio dicens: In hoc loco poteſt vnuſquiſque contritus & confeſſus remiſſionem omnium peccatorum à culpa & pœna promereri. *Quis dubitet hoc verum eſſe.*

Eccleſia S. crucis. Septima Eccleſia principalis eſt ad ſanctam crucem, in qua ſunt omni die 48. anni. Omni die Dominica ſunt ibi trecenti anni. In Capella Jeruſalem eſt plenaria remiſſio omniũ peccatorum. Deinde ſex Pontifices fuerunt, quorum quilibet mille annos dedit. In die dedicationis eſt ibi plenaria remiſſio.

Maria ad aram cœli. In Eccleſia Mariæ ad aram cœli ſunt omni die mille anni. In feſto Aſſumptionis ſunt ſex millia annorum.

In feſto Annunciationis plenaria remiſſio.

S. Syluester. S. Praxedis. In Eccleſia ſancti Syluestri ſunt 400. anni.

In Eccleſia ſancti Praxedis 300. anni.

In Capella Mariæ, quæ vocatur (libera nos à pœnis inferni) ſunt omni die duodecim millia annorum.

In Eccleſia Ioannis ante portam Latinam, poteſt quis liberare vnam animam de purgatorio, dicendo vel faciendo dicere vnam miſſam.

in Eccleſia Mariæ nouæ, ſunt omni die ducenti anni indulgentiarum.

Ad Mariam Tranſtyberinam omni die ducenti anni.

Ad Chryſogoni omni die centum anni.

Ad Bartholomæi omni die mille anni, & in die Bartholomæi plenaria remiſſio.

Ad Ioannis de Inſula quotidie mille anni.

Ad Gregorij quotidie mille anni.

Ad Anaſtaſij quotidie quadraginta mille annorum.

Ad Mariæ ad ſcalam cœli quotidie ſeptingenti anni. Singulis feſtiuitatibus Mariæ quatuor millia annorum. Die dedicationis plenaria remiſſio.

Ad Sixti quotidie ſeptem anni.

Ad Clementis quotidie 40. anni.

Ad Coſmæ & Damiani quotidie mille anni.

Ad Adriani quotidie mille anni.

Ad Mariæ rotundæ ſingulis Dominicis & quartis feriis triginta anni. In Choro quotidie quadraginta anni.

In feſto omnium Sanctorum plenaria remiſſio.

Ad Barbaræ mille anni.

Ad Iacobi quotidie 1500.

Ad ſancti Spiritus quotidie vndecim millia.

Sed piget & tædet omnia proſequi. Illa igitur loca, vbi dierum, vel quadraginta, vel cẽtum, vel paucorum annorum indulgentiæ dicuntur eſſe, omiſi, & præcipua tantum exempli cauſa annotaui, Quæſtores autem Hoſpitalis ſancti Spiritus in vrbe Roma ſubducta ratione, inuenerunt indulgẽtias omnium & ſingulorum ſtationum vrbis exurgere ad ſummã vltra decies centena millia annorum, & plus quàm quadraginta duas plenarias indulgentias, præter animas quæ ex purgatorio liberantur: quibus indulgẽtiis quomodo vel tempus huius vitę, vel tempus purgatorij ſufficiat, ipſi viderint, ego ſanè nõ intelligo, niſi forſan ad vſitatum illud confugerint: Superabundãs cautela non nocet, aut cũ Franciſco Maironis diſputare voluerint, ſuperfluas indulgẽtias ad augmentum gratiæ & gloriæ conuerti. *Summa indulgentiarũ in vrbe Romana.* Porrò cùm Romani & Itali indulgentias illarum ſtationum non amplius curarent, alias lõginquas gentes ad ſuſcipiendas peregrinationes, ad Eccleſias & ſtationes vrbis, inuitarunt, quæ primùm incredibili numero eò confluxerunt. Sed cùm deferueſcente vulgi feruore, peregrinorũ viſitationes rariores eſſent, excogitatum fuit aliud aucupium, vt indulgentiæ illarum ſtationum abſentibus pro pecunia in omnibus terris per legatos ſeu Quæſtores venderentur, cuius negotiationis formã paulò antè annotauimus. Sed quis infinitas formas omnium Romanenſium iſtarum impoſturarum percenſere poterit? Curtiſano aliquo, in officina iſtarum nundinationum bene exercitato, ad pertexendam hanc hiſtoriæ partem opus eſſet. Nam & ſubditis, vt eos à fide Imperatoribus ſuis data, auerterent, largas indulgentias propoſuerunt, quando excommunicatos Imperatores ab imperij culmine proturbare volebant. Innocentius Quartus dedit decem dierum indulgentias orantibus pro Rege Franciæ.

QVOD OMNIBVS TEMPORIBVS fuerunt, qui impoſturis iſtis indulgentiarum contradixerunt.

Sicut tempore Eliæ, cùm cultus Baaliticus fraude & vi omnia occupaſſet, vt Elias conquereretur, ſe ſolum relictum. Deus tamen plus quàm ſeptem millia ſibi reſeruauit, qui genua ſua non curuauerant coram Baal: Ita in mediis Põtificiarum ſuperſtitionum tenebris, Deus ſemper quorundam mentes illuſtrauit, vt errores & ſuperſtitiones ipſi animaduerterent, ac aliis oſtẽderent. Impoſturas igitur indulgentiarum, de quibus nunc agimus, multi intellexerunt: Sed cùm metu tyrannidis Pontificię publicè & apertè eas reprehendere non auderent, vel tacitè apud ſe eas cõtempſerunt: vel inter aniculas clam eas damnarunt: ſicut Speculum aureum dicit: De erroribus Curiæ Romanæ omnes quidem intus murmurant, nulli autem clamant. *Speculum aureum.* Quidam tamen publicè & apertè abuſus indulgentiarum reprehenderunt, de quibus ordine breuiter annotabimus.

Catalogus eorum qui palam impoſturas indulgentiarum reprehenderunt. Suprà autem oſtẽdimus, quemadmodum ſtatim ſub initium Quæſtores indulgentiarum indiſcreta & ſuperflua earum perfuſione homines vt in re noua ita offenderint, vt Lateranenſe cõcilium circa annum 1215. coactum fuerit modum ipſis præſcribere lib. 5. tit. de pœnitent. & remiſ. c. cùm ex eo. Et licet moderatione quadam profuſio illa tunc aliquantulum cohiberetur: tamen ante Scholaſticorum tempora multi fuerunt qui totum negotium indulgentiarum reprehenderunt, ſicut ſuprà etiam oſtendimus. Et Eccius ex VVilhelmo Antiſiodorenſi citat multos contradixiſſe Pontificibus, cùm inciperent indulgentias iſtas elargiri. *Eccij teſtimonium.* Poſtea cum Scholaſticorum diſputationibus quæſtus indulgentiarum iterum creuiſſet: Viennenſe concilium circa annum 1311. coactum fuit, abuſiones Quæſtorum, ad extorquendum

quendam autem fallaci ingenio excogitatas, reprehendere & damnare: quòd ſcilicet tertiam vel quartam partem de pœnitentiis iniunctis relaxarent, animas tres vel plures de purgatorio ſe extrahere mendaciter aſſererent, plenariam remiſſionem peccatorum indulgerent, & à pœna ac culpa per indulgentias abſoluerent. Hæc enim ſunt verba Clementinæ. Memorabile autem eſt, quòd Clemens Quintus celebraturus Vienneſe Concilium VVilhelmo Durando, quem Speculatorem vulgus nominat, iniunxit, vt capita quædam de celebrando concilio conſcriberet: quod opus Pariſiis ante annos non multos editum eſt. Et in tertia parte, titulo 15. de indulgentiis ita ſcribit: Cùm in vniuerſali Eccleſia Quæſtores indulgentiarum multos errores diſſeminent, multóſque ſeducant ſimplices, & multas abuſiones procurent, & vitam gerant enormiter diſſolutam, in tantum quod patent riſui, poteſtáſque clauium Eccleſiæ contemnitur, cùm pro vno obolo, vel nihilo, indulgentia conceditur, nec proficiat prouiſio Concilij Lateranenſis, vnde populi contemnunt pœnitentias, à confeſſoribus impoſitas adimplere, putantes ſe abſolui propter dictas indulgentias ab iiſdem, & propter facilitatem veniæ, pro obolo obtinendæ & pecunia redimendæ, delinquere non formidant: Videretur ſuper hoc de competenti remedio prouidendum, & inſuper vt ceſſarent quæſtus curſorum & nunciorum Romanæ curiæ, &c. Et ex hac Durandi commonefactione canon ille Vienneuſis concilij, de quo iam diximus, conſtitutus fuit.

VVilhelmus Durandus de indulgentiarum erroribus.

Et illi quidem modum tãtùm aliquem in profuſione indulgentiarum deſiderarunt, non defuerunt tamen, qui totam illam nundinationem vel contempſerunt, vel reprehenderunt. Inter VValdenſium enim articulos decimus tertius hic ponitur: Prælatorum omnium indulgentiæ, ad limina Sanctorum peregrinationes, imò anni iubilæi, nullius ſunt valoris vel commoditatis. Viclephi etiam articulus 42. eſt, fatuum eſſe credere indulgentiis. Fuerunt & hæc Viclephi verba: Conſulendum eſt fidelibus, vt non petant curiam Romanam ad Papales indulgentias vel abſolutiones à pœna & à culpa, ſibi & aliis impetrandas, quia Dominus totius mundi non vult in tali breui vel anguſto loco coarctari: ſed in cœlo exiſtens perpendiculariter, cuilibet pœnitentiam agenti, paratus eſt ad lumen ſuæ gratiæ influendum. In Ruthenorum etiam articulis vndecimus eſt. Quod indulgentias & iubilæos damnent, nullius efficaciæ ea perhibentes. Eadem Huſſus & Hieronymus Pragenſis in Bohemia repetierunt. Primum enim articulum Huſſitarum & Thaboritarum, Conradus VVimpina hûc ponit: Indulgentias Papæ ad liberationem animarum nullius eſſe valoris: imò ob clericorum duntaxat auaritiam excogitatas & inuentas. Et populus in Bohemia cognitis indulgentiarum impoſturis nundinationes iſtas amplius ferre non voluit: ſed quæſtores indulgentias publicaturos, in carcerem coniecit, ſicut Conradus VVimpina in 11. articulo contra Hieronymum Pragenſem indicat, vbi & hãc recitat hiſtoriam: Quod Pragæ anno 1411. cùm poſt octauas Pentecoſtes Quæſtor quidam indulgentiarum literas diuulgare vellet, & iam pro concione venias ſuas

Tota nundinatio indulgentiarum reprehenſa.

VValdenſes.

Viclephus.

Ruthenorum articuli.

Ioan. Huſſus. Hieronymus Pragenſis. Bohemi nundinatores indulgentiarum in carcerem coniecerunt. Memorabilis hiſtoria pro dignitate excepti & tractati quæſtoris indulgentiarũ.

Impudenter ebuccinaret: populus armatus concurrerit, & Quæſtorem iſtum captum curtui impoſuerit, adiunctis ipſi in curru publicis quibuſdam meretricibus, ex quarum mammis Papales indulgentiarum Bullas ſuſpenderit, atque ita Quæſtorem indulgentiarum cum Bullis Pontificiis, de meretricum collo pendentibus, per totam vrbem Pragenſem vicatim circumduxerit, & oſtentui habuerit, ac tandem Bullas iſtas indulgentiarum publicè & ſolenniter crepitantibus flammis concremarit.

Et illas quidem contradictiones Conſtantienſe concilium compendio refutauit, exuſtis contra fidẽ publicam Huſſo, & Hieronymo Pragenſi, & conceſſis de facto indulgentiis, omnibus in concilio exiſtentibus, & feria ſexta ieiunantibus. Inter ipſos tamen Pontificios tunc etiam fuerunt, qui in negocio indulgentiarum multa non probarunt. Gerſon enim qui in Conſtantienſi concilio præcipuus fuit, communi errore abreptus concedit quidem, indulgentiarum conceſſionem non eſſe contemnendam: ſed deuotè amplectendam, & conatur hoc probare ex poteſtate clauium, quas Chriſtus Eccleſiæ tradidit, Ioan. 20. Quorum remiſeritis peccata, remittentur eis. Fundamenta tamen ea ponit quæ negotiatione indulgentiarum ab ipſis radicibus conuellunt & euertunt. In tractatu enim de indulgentiis, quem ſcripſit anno 1427. diſputat, Indulgentias non pertinere ad poteſtatem ordinis ſed iuriſdictionis, atque ideo non extendere ſe ſimpliciter & directè ad remiſſionem culpæ, quæ fit in abſolutione ſacramentali, nec ad diminutionem alterius pœnæ, niſi illius, quam Papa, aut qui confert indulgentias, inflixit aut infligere potuit. Cuiuſmodi ſunt pœnæ excommunicationum irregularitatum inhabilitationum, &c. & inde cõcludit, poteſtatem ordinis, ſeu claues Sacramentales in abſolutione eſſe eminentiores, vtiliores, & eligibiliores in collatione indulgentiarum, quàm poteſtatem iuriſdictionis. Et addit hæc corollaria. Solus Papa ſupremus Chriſtus cum Patre & Spiritu ſancto poteſt dare plenaria autoritate indulgentiam omnimodam à pœna & culpa, quam dum confert, dat dies indulgentiarum innumerabiles & infinitos extenſiuè & duratiuè. Solus Papa Chriſtus gratis & abſque merito alio, quàm ſuo, facit commutationem pœnæ perpetuæ in pœnam temporalem, vel in plenam abſolutionem. Solus Papa Chriſtus poteſt illam tot dierum & annorum mille millium indulgentias concedere, qualis poſita reperitur in diuerſis conceſſionibus ſummorum Pontificum. Cúmque tales Bullas Gerſon, nec probare poſſet, nec damnare auderet, addit: Forte talis enormitas conceſſionis ab aliquibus quæſtuoſis aut aliter malè motis conficta eſt. Item addit: Indulgentiarum conceſſor, per tot millia nedum dierum, ſed & annorum videtur difficulter ſaluabilis poſt remiſſionem æternæ pœnæ & commutationem in temporalem. Conſtat enim, quòd nec homo in hac vita poteſt aut debet ad tot annos obligari pœnitentiã agere, cùm non ſit victurus per milleſimam partem tot annorum. Conſtat præterea quod dum mundus finem habebit, ceſſabit purgatorium, & ex conſequenti dies pœnarum ſuarum. Addit & hoc vtrum claues Eccleſiæ ſe extendant, non ſolum

Conſtantienſe concilium.

Gerſon de indulgentiis.

Fundamenta Gerſonis contra indulgentias.

Corollaria Gerſonis. *I.* *II.* *III.*

Gerſon de valore indulgentiarũ.

ſuper terram, ſed etiam ſub terra in purgatorium, ſunt opiniones ad vtranque partem probabiles. Et fauorabile eſt, inquit, dicere quod ſic, ſaltem per indirectum. Concludit verò, indulgentias valere claue Eccleſiæ non errante, & Chriſto non reprobante. Neminem igitur ſic debere inniti indulgentiis, conceſſis in toto vel in parte à pœna & à culpa, quin ſtudioſus ſit pœnitentiam agere, &c. Et alibi dicit: Fatuæ ſunt & ſuperſtitioſæ quædam intitulationes de indulgentiis viginti mille annorum. Vel tali modo: Qui dixerit quinque Pater noſter ante talem imaginem, &c.

Auentinus.

Suprà annotauimus, quomodo Schola Pariſienſis impudentiæ indulgentiarum Clementis Sexti contradixerit. Et Auentinus ſcribit, cùm Antipapæ Vrbanus VI. & Clemens VII. circa annum 1380. largiſſimas profunderent indulgentias, quòd Schola Pariſienſis etiam ſolenniter adhibitis tubis & campanis, vt eorum mos eſt, Papæ erroneam ſententiam, indulgentiariis Bullis comprehenſam damnarit.

Fortalitium fidei.

Author Fortalicij fidei, teſtatur circa annum 1450. non paucos fuiſſe, qui inter cætera indulgentias etiam improbarint. Certè circa annum Domini 1470. VVeſſelus Gruningenſis inter alios abuſus Papatus etiam indulgentiarum negociationẽ ſcriptis & diſputationibus inter doctos ſatis acriter taxauit, atque ideo dictus fuit Magiſter contradictionis. Et licet Pariſiis fuiſſet in Theologia Magiſter noſter, in exilium tamen eiectus, & facienda arte medica vitam tolerare coactus fuit. Is igitur in Epiſtola ad Engelbertum quendam dicit: Cùm Doctores à principio confiteantur, ſolum Deum peccata remittere, indulgentiarij confugiunt ad pœnas, quoniam mitior ibi mentiendi locus, cùm tamen Theologica regula ſit, Nihil debere fideles aſſerere, quod non in regula fidei cõtineatur. Nullum autem, inquit, locum Scripturæ dabunt, vbi pœnarum pro peccatis præteritis, & prorſus dimiſſis debitarũ iudicium in Papæ arbitrium referatur. Ego inquit, valdè titubanter dictum puto, vt alicui peccata remiſſa ſint, & adhuc nuda in conſpectu Dei. Quomodo enim tecta, quæ adhuc imputantur? Quomodo verò non imputantur, quando puniuntur? Dominus forte dimiſit, vt Papa retineret ad pœnam? Item vbi ſtabilies hãc determinatam Chriſti voluntatem, vt vnum atq; idem opus indulgentiale nunc ſex annos valeat, nunc ſeptem, nunc ſeptingentos, nunc ſeptem millia, nunc plenariam indulgentiam? Quia verò obiiciebatur, ſanctam Eccleſiam diuino ſpiritu gubernari reſpõdet: Verum eſt, in quibus ſancta eſt, non autem, in quibus ignorat, & errat, ſicut, proh dolor, in multis valde plangimus errantem, præſertim in ſale infatuato, in villico diffamato, in infideli diſpenſatore, quos Bernhardus definit mercenarios pro paſtoribus, Lupos pro mercenariis, imò pro lupis, diabolos.

VVeſſelus Groningenſis exul & ob taxatas fraudes indulgentiarum.

Regula Theologica.

Formula VVeſſeli ad Decanum.

In alia Epiſtola ad Decanum quendam dicit, ipſos indulgentiarios fateri, quòd nec in Scriptura, nec in Patribus expreſſum aliquid extet de indulgentiariis.

Et Patres ante Albertum & Thomam reprehendiſſe recens tunc cœptas Indulgentias. Gerſonem etiam & Antoninum non pauca in materia indulgentiarum deſideraſſe. Pariſienſes verò temeritatem Clementis Sexti publicè reprehendiſſe. Addit & hoc: Quantos errores in materia indulgentiarum Romana curia temerè præſumpſerit, & peſtilenter publicarit, ac hodie noxiè pullularent, niſi ſana paucorum verorum Theologorum ſeueritas obſtitiſſet, non opus omnia commemorare. Subiungit ſe Romæ etiam ſub Paulo Secundo de indulgentiis inter doctos diſputaſſe. Veniſſe etiã tunc Pariſiis Romam quendam Magiſtrum noſtrum, qui dixerit: in Sorbona habitam paulo ante diſputationem de indulgentiis, à quo nemo doctior, ſed omnes quàm venerant confuſiores receſſiſſent. Cubicularium verò Papæ reſpondiſſe. Non nouum hoc eſſe. Et Curiales poſtea plenis verbis in VVeſſeli ſententiam conſenſiſſe. Suam verò ſententiam VVeſſelus ita exponit: De pœnis ego ſimpliciter, donec ſanius informer, teneo, quod pœna cum ſuo peccato remiſſo remittatur, neque vllum prorſus à peccato immunem deinceps ad pœnam obligari. Et ex Longobardo adducit dictum Ambroſij: Ille ſolus dimittit peccata, qui ſolus pro peccatis mortuus eſt. Item, Auguſtini illud: Si texit Deus peccata, noluit aduertere, & ſi noluit aduertere, noluit animaduertere, & ſi noluit animaduertere, noluit punire, ſed voluit ignoſcere. Concludit igitur, Spiritum ſanctum per Petrum poſuiſſe vnicam, ſolidam, & ſolam Bullam indulgentialem, qua abundanter miniſtretur introitus in regnum Dei, 2. Pet. 1. Subminiſtrate in fide veſtra virtutem, in virtute ſcientiam, in ſcientia temperantiam, in temperantia patientiam, in patientia pietatem, in pietate fraternam caritatem, in ea dilectionem: hæc enim ſi feceritis, ſic abundè ſubminiſtrabitur vobis introitus in æternum regnum, &c.

Diſputatio Pariſienſis de indulgentiis.

Sententia VVeſſeli de indulgentiis.

Cùm VVeſſelus diſputationes illas ex Italia & ex Galliis per exilium ſuum in Germaniã attuliſſet: Doctor Ioannes Veſalienſis, qui prius fuerat profeſſor in Schola Erfordienſi, factus poſtea concionator VVormacienſis, materiam illam arripuit, & inter reliquos articulos etiam hunc publicè pro concione coram populo tractauit, ſicut Conradus Vvimpina annotauit: Papam & alios Prælatos non poſſe ex Theſauro Eccleſiæ compenſationes pœnarum, pro delictis debitarũ per indulgentias aliis diſtribuere, & applicare. Atque ideo Eccleſiæ dando indulgentias plus nocere, quàm prodeſſe. Et allegauit etiam veteres quoſdam, & præſertim Cantorẽ Pariſienſem ſolitum dicere: Indulgentias eſſe pias fraudes, quibus Laici ad dandas eleemoſynas alliciãtur. Cúmque obiiceretur, Eccleſiam facere indulgentias, reſpondit: Verum eſt de illa, quæ non errat. Sed is propterea à Monachis comprehenſus, & ad ignẽ damnatus fuit, anno 1479. Similem etiam contra ſe inquiſitionem metuere ſe oſtendit Vveſſelus in Epiſtola ad Decanum Traiectenſem, vbi inquit: Sæpe ego in D. Veſalio veritus inconſideratam & temerariam eius locutionem, quę licet Scholaſticæ ſubtilitatis, & forſan nonnunquam etiam aliquid catholicæ veritatis haberet, ea tamen in vulgus indoctum, cum graui ſimplicium ſcandalo proferri prorſus odioſum Accipio præterea ex amicis, inquiſitorẽ mox, vt cauſam Veſaliæ abſoluerit, ad me vſque deſcenſurum ad inquirendum. In qua re, tametſi cauſę nihil verear, inquietudinem tamen, ſuſpiciones, & calumnias ſuſtine-

Ioannes Veſalienſis contra indulgentias.

Cantor Pariſienſis vocauit indulgentias pias fraudes.

De extremo, tamen iure indulgentiæ.

Digitized by Google

ſuſtinere oportebit, præſertim doctorum quorũdam Colonienſium, quorum (expertè loquor) ex tuis caſibus facilè odia, quin & inuidiam coniectaui. Hæc ille. Sed VVeſſelus vel exemplo illo territus remiſſior & meticuloſior factus eſt: ſicut ex Epiſtola illa apparet, vel Deus illum mirabiliter protexit: In pace enim mortuus eſt Gruningæ, Anno 1489. in die Franciſci: Sed poſt mortem ipſius fraterculus quidam epiſtolam eius de indulgentiis impugnauit.

Sauanorola Florentinus. Poſtea ſub Alexandro Sexto, Sauanorola Florentiæ inter cætera etiam Pontificias indulgentia acriter reprehendit, ſed flammis confutatus eſt. Et circa annum 1500. Roſtochij Sacerdos quidam Nicolaus Ruſt, inter alias ſuperſtitiones etiam indulgentias reprehendit, non voce tantùm, ſed ſcriptis etiam popularibus, quæ ab inquiſitoribus poſtea ſuppreſſa ſunt, indulgentias ſcilicet meram deceptionem eſſe piorum & quæſtum, veras indulgentias contingere à ſolo Deo gratis propter Chriſtum omnibus verè pœnitentibus.

Germaniæ grauamina, exhibita Maximiliano Imperatori. Tandem etiam totæ nationes de nundinationibus iſtis conqueſtæ ſunt. Nam circa annum 1510. natio Germanica grauamina ſua obtulit Maximiliano Imperatori, inter quæ decimum hoc fuit: Quòd indulgentiæ nouæ cum reuocatione aut ſuſpenſione veterum (Laicis contra Clerum murmurantibus) ad corradendas pecunias concedantur.

Et poſtea anno 1522. Proceres Imperij centum grauamina Germanicæ nationis aduerſus ſedem Romanam Oratori Pontificio in comitiis Norinbergenſibus propoſuerunt, inter quæ tertium, quartum, quintum, ſextum, & ſeptimum querelam de indulgentiis continet. Illa igitur hoc loco adſcribam.

GERMANICAE NATIONIS GRAuamen III. de oneribus Papalium Indulgentiarum.

Illud importabile iam olim increbuit Romanarum indulgentiarum onus, quando ſub perſona pietatis, quum aut baſilicas Romanas conſtruere, aut profectionem in Turcas parare polliciti ſunt Romani Pontifices, omnem à ſimplicibus, nimiúmque credulis Germanis exuxerunt pecuniarum medullam. Et quod longè maioris eſt faciendum, per has impoſturas, ac earum conductitios præcones & prædicatores, *Præcones indulgentiarũ impudentiſſimi.* profligata eſt germana Chriſtianorum pietas, dum qui extrudere volebant venales ſuas Bullas, laudes ſuis mercibus occinebant miras & inauditas, condonari per emptitias has condonationes, nedum noxas præteritas aut futuras viuentium, ſed & defunctorum vita, exiſtẽtium in purgatorio (quod vocant cantores illi indulgentiarum) ignis, modo numeraretur aliquid, modo tinniat dextera. Atque his mercium nũdinationibus ſimul & ſpoliata eſt ære Germania, & Chriſti pietas extincta, quando quilibet pro precij, quod in has merces expenderat, modo peccandi *Fructus indulgentiarum.* impunitatem ſibi pollicebatur. Hinc ſtupra, inceſtus, adulteria, periuria, homicidia, furta, rapinæ, fœnora, ac tota malorum lerna ſemel originem ſibi traxerunt. Quod enim malorum amplius iam horrebunt mortales, quando ſibi peccandi licentiam ac impunitatem, nedum in vita, ſed & poſt obitum, ære, licet immodico, comparari poſſe, à nundinatoribus illis indulgentiariis, ſemel perſuaſum habent? maximè Germani *Indulgentia pietatis fucus.* quibus per hos veræ pietatis fucos, ſub religionis perſona nihil non perſuaderi difficile eſt? vt ingenio planè ad pietatem credulo eſt Germania.

IV. Et licet indulgentiæ hæ non ſemel in hoc ad Germanos miſſæ ſint, quaſi ex corroſa earum venditione pecunia, fideles contra Barbaros eſſent tutandi ac defendendi: euentu tamen compertum habẹnt Germani, pecuniam hanc non in rem fidei aut alioqui Reipublicæ Chriſtianæ neceſſariam: ſed in propinquorum luxũ ac ſubleuandum familiam ipſorum eſſe verſam. Quo *Qui ſemel [illegible] piſcis ab hamo, &c.* vno bina hæc nata ſunt perquàm maxima incommoda, quod & offendicula orta ſunt ſimplicibus & quod nunc Germani toties ſentientes luſam fidem, quum verè iam res poſtulat, vt contra Turcas inſtituatur expeditio bellica, nullis rationibus perſuaderi ſe patiuntur, vt credant: quòd res ipſa fore notorium facit, ita ſcilicet inſtare ceruicibus noſtris crudeles Turcas, ſuſpicantes ſemper prioribus ſimile quidpiam agi. Quæ vna ratio eſt, vt tam ægrè manus contra Turcas iungant. Quantorum ergo malorum & in rebus temporalibus, ac Chriſti fidelium conſcientiis, cauſæ fuerint Romanæ indulgentiæ, ſanctitas Apoſtolica, pro ſublimitate captus ſui exigua opera vel inde, ſi non ex re vlla alia coniectura conſequi poterit.

V. De caſibus Pontifici Romano ſoli reſeruatis. Præterea Papalis ſanctitas, cæterique Epiſcopi, & Eccleſiæ Romanæ columnæ, caſus aliquot ſuæ tantùm abſolutioni reliquos fecerunt: quorum ſi vnum aut alterum cõmiſeris, iam aut numerandum, aut abſolutione tibi carendum eſt: nempe quòd in hoc reſeruati ſint, vt inde nummorum aliquid eis accreſcat. Quod ex eo conijcere licet, quòd in caſibus etiam quantumuis pro tempore honeſtis aut neceſſariis, nunquam tamen, niſi numeretur aliquid, diſpenſant. At ſi nihil attuleris numerariſve, indiſpenſatus perpetuo maneas oportet.

VI. Verùm, ſi quis vnde numeret habeat, iam nedum præſentes indulgentur harum conſtitutionum tranſgreſſiones: ſed & in futurum impunè, vt eas ipſas tranſgredi liceat, indulto permittitur. Quo fit, vt anſam inde accipiant ij cum quibus ita diſpenſatum eſt, peierandi, homicidia, adulteria, & ſimilia flagitia perpetrandi, quando quilibet ex Sacerdotum vulgo abſolutionem empticiam, virtute indulti, his impertiri poteſt. *Fons indulgentiarum, & publicorum Eccleſiæ malorum.* Quæ malorum ſeges tota ex habendi libidine, aurique ſacra fame, qua nunc Eccleſiaſticorum nonnulli miſerè excruciantur, originem ducit.

DE PRAEDICATORIBVS INdulgentiarum Stationariis. 7.

Stationarij. Eſt & aliud Indulgentiis vendẽdis addictum hominum genus, quos Stationarios vulgò vocant, hi ruſticorum plerunque abutuntur ſimplicitate, dum omnes vicos, villas, pagos, angiportus, omniáque peragrant, caſtella & oppidula, prędicantes ſancti cuiuſpiã, Valentini puta, Hupperti, Cornelij, Anaſtaſijve ſanctimoniã: ac quantum ad rem familiarem addat, ſi quotannis hunc

Digitized by Google

vel illum munuſculo aliquo, quod eis, Stationarijs ſcilicet, in commodum cedat demulceas. Inſcribentéſque dehinc ſimplices ſub ſancti alicuius numen ac tutelam, promittentéſque, vt hoc aut altero morborum genere vacaturus ſit, qui eis annuum cenſum pẽderit. Quæ omnia in hoc excogitata ſunt, vt ſimpliciter illi ad viuum vſq; exugantur. Nam primùm hoc negotium à ſancto Antonio cœptum, in innumera morborum genera dehinc lucuit diduci, ita vt vix ſuperſit morbus nunc aliquis, cui Stationarij non & peculiarem Sanctum, tanquam tabernæ vel negociationi præpoſuerint. Proceſsitque eò vſque eius mali ſerpigo, vt pauperum, ac ſimplicium illorum Quæſtionarij ac Stationarij prædicatores, ſanguinem vorent & medullam: dúmque illi vnà cum liberis ſuis neceſſariis ſpoliantur, in deliciis & luxu plus quàm Sybaritico degunt Stationarij.

Sanctorum procuratio in morbis hominum ſanandis.

DE FATALI INDVLGENTIARVM *termino; quomodo Deus cathedras vendentium indulgentias & menſas nummulariorum iſtorum gladio Spiritus per miniſterium Lutheri ſubuertit.*

Hiſtoria noſtri ſeculi.

ET hactenus quidem, contra nundinationes iſtas Indulgentiarum, multi partim murmurarunt, partim ſonora voce clamarunt: ſed vi, fraudibus, & dolis oppreſſi, nihil efficere potuerunt. Tandẽ vero Lutherus, gladio Spiritus, magno zelo, impudẽtiſſimos iſtos trapezitas aggreſſus eſt, cuius poſitiones contra indulgentias cùm Albertus Crantzius legiſſet, exclamaſſe fertur: Vera quidem dicis bone frater, ſed nihil efficies Vade igitur in cellam tuam, & ora: Miſerere mei Deus. Sed aderat fatalis nundinationum iſtarum terminus, addidit igitur Deus voci ſuæ in Luthero vocem virtutis: dejectis enim toti orbi impoſturis indulgentiarum: menſæ iſtæ nummulariorum ſine vi, ſolo Spiritus gladio, ſubuerſæ per ſe corruerunt, & impletum eſt dictum Prophetæ: Oſtendam gentibus turpitudinem tuam, & regnis ignominiam tuam. Quod, quomodo factum ſit, vtile eſt meminiſſe.

Crantzius de corruptione indulgentiarum per Lutherum facta.

Creſcebat igitur indies impudentia nundinationis indulgentiarum, vt quò amplius progrederetur non inueniret, nec vbi conſiſteret haberet. Hactenus enim fictitiæ Pontificij iubilæi Indulgentiæ ad vigeſimumquintum quenque annum contractæ, illis ſolis diſpenſatæ fuerant, qui ſuſceptis peregrinationibus, limina Apoſtolorum, ſicut ipſi loquuntur, in Eccleſiis vrbis viſitarent. Alexander Sextus verò, ſicut ſuprà annotauimus, anno 1500. in aliis regionibus omnibus, gratiam iubilæi pro pecunia oppidatim & vicatim vẽdidit, abſentibus non ſecus ac ſi ipſas Eccleſias vrbis omnes viſitaſſent. Quo aucupio cùm ingentem pecuniæ vim confeciſſet, ſecutus per interualla Leo X. de ſimili artificio emungendæ pecuniæ cogitauit. Cúmque anno 1513. ſedem beſtiæ aſcendiſſet, & vix ſperare auderet ſe iubilæi terminum ad annum 1525. aſſequi poſſe, nouo exemplo anno 1515. & 1516. miſſis per omnia Regna quæſtoribus, eandem gratiam, quæ in iubilæo peregrinationem Romanam ſuſcipientibus concedi ſolet; tunc extra iubilæi terminum pro pecunia, poſitis publicè in Eccleſiis ciſtis ſeu ærariis, venalem expoſuit. Prætextus autem, ſicut Cochlæus ſcribit, fuit ſtructura templi S. Petri Romæ, quam ſumptuoſiſſimè à Iulio II. inchoatam, cùm Leo ſe abſoluere velle fingeret, & pecunia non ſuppeteret per impoſturam indulgentiarum ſe eam à Germanica præſertim ſimplicitate facilè emungere poſſe, à Curtiſanis perſuaſus fuit. Vtque cum authoritate aliqua impoſtura illa in Germania exerceretur: Archiepiſcopo Moguntino hoc negocij datum, qui ea conditione illud ſuſcepit, ſicut Lutherus ſcribit, vt dimidium prædæ Roma. Pontifici, altera pars Moguntino ad ſoluendum pallium cederet. Cùm merces iſtæ in aliis Prouinciis, anno 1515. & ſequenti expoſitæ fuiſſent hac licitatione, ſicut Maſſæus ſcribit, vt qui decẽ ſolidos numeraret, animam ex purgatorio liberaret. In Germania per annum 1517. potiſſimùm impoſturæ iſtæ exerceri cœperunt. Quæſitus autem & ad eam rem delectus fuit, exquiſitus quidam nebulo Ioannes Tecelius Dominicanus, ſeu ordinis Prædicatorij. Et illum quidem antea Maximilianus Oeneponti propter adulterium; in quo deprehenſus fuerit, ſacco ad ſubmerſionem adiudicarat, interceſſione autem Ducis Friderici liberatus fuerat. Sed quia poſtea ſicut Cochlæus narrat, ordini militari in Liuonia amplam pecuniã ſub prætextu indulgentiarum impudentibus ſuis præconiis conquiſierat: Viſus tunc fuit ille Moguntino ad ſaltandam hãc fabulam maximè idoneus. Creatus itaque fuit commiſſarius Apoſtolicus, & hæreticæ prauitatis inquiſitor, vt inquiſitoriis artibus opprimere poſſet, ſi qui contradicere vellent. Atque ita nõ tantùm pro concione impudentiſſimis præconiis: verùm etiam ſparſo libello quodam, quem Summariam inſtructionem nominabat, indulgentiarũ merces per Germaniam venales vbique exponebat. Capita autẽ & concionum & ſcripti eius, ſicut ex Lutheri ſcriptis colligo, hæc fuerunt: Pro concione deſpumabant Quæſtores iſti tales exhortationes: En cœlum vndique apertum iam eſt, ſi nunc non intres, quando vnquam intrabis? O inſenſatos & craſſi cordis homines, beſtiis prope ſimiles, qui nõ percipitis tantã effuſionem gratiarum. En tot poteſtis redimere animas. O duri, duri, & negligentes: duodecim denariis Patrem extrahere potes, & tam ingratus parenti in tantis pœnis non ſuccurris? Ego ſanè in extremo iudicio excuſatus ſum: Vos videritis. Dico tibi, ſi vnam ſolam tunicam haberes, hanc quoque exuẽdam & diſtrahendam iudico, vt tantas gratias obtineres, &c. In oblocutores verò iſtius gratiæ, ita detonabant, vt tremens vulgus & cœlum mox ruiturum, & terram hiaturam formidaret. Addebant amplificationes: Si quis literas indulgentiarum redimeret, eius animam ſecuram eſſe de ſalute ſua. Et animas in purgatorio exiſtentes, pro quibus indulgentiæ redimantur, ſtatim vbi coniectus in ciſtã nummus tinnierit, ex purgatorio in cœlum euolare. Item tantas eſſe illas gratias, vt nullum ſit adeò magnum peccatum, etiamſi per impoſſibile quis matrem Dei violaſſet, quin per Indulgentias ſolui poſſet, & hominem per iſtas indulgentias liberum fieri ab omni pœna & culpa. Eſſe enim iſtas gratias donũ illud Dei ineſtimabile, quo homo reconcilietur Deo, & omnes pœnæ purgatorij deleantur. Nec neceſſariam eſſe

Occaſio reprehenſarum indulgentiarum per D. Martinum Lutherum.

Leo X.

Prætextus indulgentiarum Leonis X.

Albertus Archiepiſcopus Moguntinus indulgentiarum Leonis X. Promotor in Germania. Precium animæ è purgatorio redimendæ.

Ioannes Tecelius nundinator Romana curia. Caſtigatio Tecelij.

Summaria inſtructio Tecelij. Capita concionum Tecelij.

Contra oblocutores indulgentiarum.

Verba inſtructionis Tecelij.

eſſe contritionem his, qui vel animas, vel confeſſionalia redimerent. Verba enim inſtructionis hæc fuerunt: Prima gratia principalis indulgentiarum eſt plenaria remiſſio omnium peccatorum, per quam peccator perfunctam remiſſionem & Dei gratiam denuò conſequitur: Per quam etiam remiſſionem peccatorum ſibi pœnę in purgatorio propter offenſam diuinæ maieſtatis luendę, pleniſſimè remittuntur & omninò delentur. Item: Pontificem habere poteſtatem in purgatorium ad liberandas per viam indulgentiarum animas: Et tàm certam eſſe fiduciam ſalutis per literas veniarum affirmabant, vt ſuam animam pro illis impignorarent. Crucem, quam cum inſignibus Papæ in Eccleſia erigebant, ęquè efficacem eſſe, ac ipſam Chriſti crucem. Addebant fabulas: In certo quodam loco quinque animarum millia per venias illas redemptas, inter quas ſolùm tres fuiſſent damnatæ, ideo quòd detraxiſſent indulgentiis. Finis & concluſio concionum fuit: Impone, impone, impone. Vtque non verbis tantùm, ſed exemplo & facto homines excitarent, primi ad ciſtam in omnium conſpectu procedebant, ſplendido geſtu, & ſonoro tinnitu aliquid in ciſtam conÿcientes, & aſtantes arridebant imponentibus, omittentibus indignabantur. Permittebant etiam pauperibus indulgentias iſtas gratis dari, ſed ita, vt primùm vndecunque pecunias corradere tentarent à bonis fautoribus. Et vxores docebant etiam inuitis maritis, quomodocunque corradere pecuniam ad redimendas indulgentias." Hæc ex ſcriptis iſtorum temporum collecta, ipſis verbis, quibus annotata fuerunt, adſcripſi.

Fabula de virtute indulgentiarũ Tecelij.

Indignatio publica contra impoſturas Tecelÿ & conuitia.

Interea verò, dum impoſturæ iſtæ magna impudentia Germaniam peruagarentur, audiebantur non murmura tantùm, ſed manifeſtæ indignationes omnium bonorum. Defeſſi enim erãt iam omnes in Germania ferendis iſtis expilationibus, nundinationibus, & infinitis impoſturis Romanenſium. Vocarunt indulgentias animarum nundinas, & Monopolia fremebant à nundinatoribus iſtis indulgentiariis vendi licentiam & impunitatem peccatorum, non de præteritis tantùm, verumetiam de futuris, nec in hac tantum vita, verùm etiam poſt obitum, ſicut loquuntur querelæ Germanicorum grauaminum. Fingebant ridiculas fabellas, veniſſe ſcilicet quendam mortuum cum literis veniarum ad infernum, ac per eas petiiſſe libertatem: occurriſſe verò Dæmonem quendam, qui cùm Bullam legeret, inter manus ipſius prę furore ignis papyrum, membranam, ceram & plumbum conſumpta, atque ita animam vacuam in profundum præcipitatam, ſicut hęc narrantur in ſcriptis iſtorum temporum. Spargebatur & illa narratio: Nobilem quendam indicaſſe Tecelio, in animo ſe habere, quòd vellet magnum aliquod facinus deſignare; & in futurum eius peccati petiiſſe indulgentiam: Et Tecelium magna quidem pecuniæ ſumma indulgentiam illam licitatum, nobilem tamen numerata illa pecunia Bullam accepiſſę. Poſtea nobilem illum, captata occaſione, Tecelium in ſylua quadam effractis indulgentiariis ciſtis ſpoliaſſe. Cùmq; Tecelius omnes ipſi diras minitaretur: Nobilem ipſi oſtendiſſe Bullam indulgentiarum tàm magno redemptam, & cum riſu addidiſſe: Hoc erat peccatum illud, quod in animo

Sales oppoſiti nundinatoribus Tecelio à Germanis.

Alia narratio iſtorum temporum.

habebam, à quo iam in optima forma abſolutus ſum. Omnes igitur optabant, & inſtigabant, vt ex doctis aliquis impudentiſſimis iſtis nundinationibus ſe opponeret: ſed metu Tyrannidis Pontificiæ nemo audebat progredi.

Tandem cùm Tecelius merces ſuas indulgentiarum ea, de qua dictum iam eſt, impotentia, venales exponeret in oppido, ſicut Cochlæus ſcribit, *Interbocke* (quod prope meam patriam *Briezen*, quæ à fidelitate olim Marchionibus Brandenburgenſibus præſtita, nomen habet, ſitum eſt, vnde etiam maternam duco originem) ibi ob loci vicinitatem, rei indignitas Lutherum VViterbergæ docentem, magis perculit, ac Deus peculiari impetu ſpiritum ipſius excitauit, vt conſtitueret impudentiſſimis iſtis cauponationibus contradicere. Cùm verò primùm non auderet totum negocium indulgentiarum reÿcere aut damnare, enormes tantum exceſſus & craſſiſſimos abuſus reprehendit: totum verò negocium in diſputationem adduxit, affixis publicè propoſitionibus anno 1517. pridie Calendas Nouembris, ſicut liberum tunc erat in Scholis omnia, etiam certiſſima, diſputando in dubium vocare. Edidit etiam concionem de indulgentiis & pœnitentia. Ac ſcripſit ad Moguntinum & Brandẽburgenſem Epiſcopos, ad ipſum etiam Leonem Pontificem, vt Quæſtorum impudentiam cohiberent. Nec verò in vniuerſum tunc damnabat Papales indulgentias: ſed tantùm modum adhiberi, ac enormes exceſſus corrigi petebat, dicebat redemptiones veniarum non eſſe vel præcepti vel conſilij, nec ad ſalutem neceſſarias: ſed liberas, imò vtiles, ſi homines in eas non confidãt. Item: non eſſe contemnendas indulgentias, ſed liberas relinquendas: eſſe eas de genere eorum, quæ licent, & ſub permiſſionem cadunt, quamuis non de numero eorum quæ expediunt.

Fatetur D. ... Marchionum ...

Lutherus reprehendit ... indulgentiis.

... propoſitionibus ... de indulgentiis.

Concio Lutheri de indulgentiis, &c.

... ad Moguntinum & Brandenburgenſem Epiſcopos.

Quid Lutherus principio damnarit in indulgentiis.

Mota hoc modo indulgentiarum Camarina, ſuſpenſis animis vbique omnes expectabant euentum rei. Nulla autem prorſus moderatio vel ab Epiſcopis, vel à Pontifice adhibebatur. Sed Tecelius per Conradum VVimpinam contrariis poſitionibus omnia ſua impudentiſſimè defendebat. Ac certatim ſcriptis acerbiſſimis in Lutherũ irruebant Theologi Pontificij, Syluester Prierias Romæ Magiſter Palatij, Eccius, Hogoſtratus, &c. Illi impudentiſſima Axiomata Tecelij omnia, de quibus dictum eſt, magnâ vehementia defendere conabantur. Ex hiſce principiis: Primò, quòd Papæ poteſtas eſſet ſuprema, quæ à toto ſimul mundo non poſſet reſtringi. II. Quòd Papa ea, quæ fidei ſunt ſolus haberet determinare, & Scripturam autoritatiuè pro ſuo ſenſu interpretari. III. Multas veritates & catholicas tenendas, licet nec in canone Scripturæ, nec à Doctoribus antiquioribus ponantur. Hęc enim ſunt verba in poſitionibus VVimpinæ. Ita irritatus Lutherus, totum negotium indulgentiarum per Reſolutiones plenius cœpit examinare, ac paulatim etiam doctrinam de pœnitentia, de fide, de iuſtificatione, &c. magno omnium applauſu illuſtrare. Interea cœpta erant Comitia Auguſtana Anno 1518. eò citatus erat Lutherus ad cauſam dicendam coram Cardinali Caietano, cui Pontifex hoc in mandatis dederat. Ille verò hoc tantùm multis minis vrgebat, vt Lutherus ſua reuocaret, tunc ſalua fore omnia. Et

Conradus VVimpina patronus indulgentiarum.

Syluester Prierias. Eccius. Hogoſtratus De autoritate Papæ.

... ſemel mota diſputatio ...

Quibus argumentis vſi contra Lutherum.

Comitia Auguſtana ...

Caietanus.

non pauci erant, qui dicebant, de poteſtate ſummi Pontificis non diſputandum, ſed tacendum & gratias agendas.

Cùm verò Lutherus ad hoc permoueri non poſſet, re infecta diſceſſum fuit. Et quoniam quidam animaduertebant, Lutherum minis & maledictis non poſſe à ſententia dimoueri, nec populum placari acerba defenſione impudentiſſimarum nundinationum: alia igitur via hoc tentatunt, & per Carolum Miltitium multis actum fuit cum Luthero, vt quæ pacis eſſent conſuleret, & Pontifici reconciliaretur. Vocârat etiam Carolus ille ad ſe Tecelium primarium Tragœdiæ iſtius authorem, ac ſeuerè obiurgatum verbis ac minis Pontificiis ita terruit, vt ægritudine animi confectus, non multò poſt extingueretur. Hæc ratio agendi Lutherum ita mouerat, vt oſtenderet ſe pacis cupidum & ſtudioſum. Cùmque neceſſitate quadam, quaſi per vim in turbas illas pertractus eſſet, prolixè promiſit omnia.

Actus ad verſariorũ. Car. à Miltitio.

Tecelius moritur.

Et ſanè ſi hanc viam proſecuti tunc fuiſſent Pontificij, potuiſſent omnes illas turbas ſanare. Sed aderat fatalis terminus indulgentiarum, & totius regni Pontificij. Conſtituerat enim Deus propulſatis Ægyptiacis tenebris, lucem verbi ſui rurſus accendere, & Eccleſiam ſuam ex Babylonica captiuitate liberare. Vociferabantur itaque ij, qui columnę Regni Pontificij videri volebant: Non decere maieſtatem Pontificiam tàm molliter & abiectè rem illam agere. Sed effecerunt, vt Pontifex promulgaret condemnationem Lutheri. Nominatim verò edidit nouam Decretalem de indulgentiis & earum efficacia, in qua non obſcurè Teceliana dogmata de indulgentiis à pœna & à culpa, pro viuis & pro mortuis confirmat. Hæc enim ſunt verba: Romanum Pontificem Chriſti vicarium, poteſtate clauium (quibus culpam & pœnam pro actualibus peccatis debitam tollat, culpam quidem mediante pœnitentiæ Sacramento, pœnam verò temporalem pro actualibus ſecundum diuinam iuſtitiam debitam, mediante Eccleſiaſtica indulgentia) poſſe pro rationalibus cauſis concedere fidelibus, ſiue in hac vita ſint, ſiue in purgatorio, indulgentias ex ſuperabundantia meritorum Chriſti & Sanctorum, ac tam pro viuis quàm defunctis, Apoſtolica autoritate, vel per modum abſolutionis indulgentiam ipſam conferre, vel per modum ſuffragij illam transferre. Ac propterea omnes, tàm viuos quàm defunctos à tanta pœna liberari, quãta conceſſæ & acquiſitæ indulgentiæ æquiualet, &c. Hanc decretalem Eccius in Lipſica diſputatione ita interpretatus eſt, Indulgentias quidem de ſe non remittere vel delere culpam: ſed tamen dari indulgentias, vt, qui eas acquirunt, abſoluantur à pœna & à culpa, in hanc ſententiam: Quia Papa concedat, vt qui redimunt indulgentias à culpa, mediante Sacramento pœnitentiæ à deputatis commiſſariis abſoluantur, & deinde indulgentias, id eſt, pœnarum remiſſiones conſequantur, ita vtrunque fieri per indulgentiarum Bullas, vt à pœna & culpa liberentur.

Nouum Claſſicum aduerſariorum contra Lutherum.

Lutherus condemnatur à Pontifice.

Decretalis Leonis X. de indulgentiis.

Ecciana interpretatio Decretalis Pontificiæ.

Secutæ poſtea ſunt condemnationes Lutheri doctrinales à Louanienſibus & Colonienſibus. Atque ita data fuit Luthero occaſio, vt ſubinde plures errores in doctrina Pontificia detegeret, & alios etiam locos doctrinæ Chriſtianæ, ex verbo Dei, nequicquam fremente Romano Pontifice illuſtraret. Et res eò deducta eſt, quòd in comitiis Auguſtanis anno 1530. Pontificij ordines Imperatorem rogarunt, vt interpoſita ſua authoritate efficerent apud Pontificem, ne amplius indulgentias in Germaniam mitteret, totam enim religionem Pontificiam ita ludibrio exponi.

Pontificij ſuo pudore coguntur damnare nundinationes & diſpenſationes indulgentiarum.

Nunc Concilium Tridentinum vſum indulgentiarum maximè ſalutarem prædicat, & leuiter tantùm de abuſibus quibuſdam concionatur. Obſeruet autem Lector, quòd decretum Tridentinum in ſpecie non explicet, qui ſint abuſus illi. Teceliana enim portenta, de quibus diximus, probare forſan non poteſt, & tamen damnare etiam vel non vult, vel non audet, quia à tota Eccleſia Pontificia tunc, ſicut oſtendimus, defenſa & Papali autoritate confirmata fuerunt. Ne igitur nihil agere videatur, in genere nominat abuſus quoſdam & prauos quæſtus, quos tamen nec oſtendit nec explicat: ſed dicit, commodè illos in ſpecie inueniri & prohiberi non poſſe, vt per verba generalia nihil ſignificantia, ſpes emendationis oſtentetur, re ipſa autem nihil fiat. In Decreto igitur Tridentino tandem omnia ad poteſtatem Romani Pontificis referuntur, vt ita nerui veteris ſuperſtitionis retineantur, & ſi fieri poſſet, per occaſionem hominibus rurſus obtrudantur.

Concilium Tridentinum de vſu & vtilitate indulgentiarum.

Generalitas inſidioſa Concilij Tridentini.

Summa Decreti Tridentini de indulgentiis.

Sicut Pius Quintus, anno 1571. edita bulla, hortatus eſt fideles, vt pro felici ſucceſſu fœderis contra Turcam ieiunijs, orationibus & Eleemoſynis vacarent, vtque eò libentius illud facerent, omnibus & ſingulis, qui quarta & ſexta feria ac ſabbato ieiunarent, &c. pleniſſimam omnium peccatorum ſuorum remiſſionem, & eam indulgentiam, quæ fidelibus Eccleſias almæ vrbis & extra vrbem, ad id deputatas, viſitantibus conceſſa eſt, pro illa, quam habeat theſauros Eccleſię aperiendi poteſtate, elargitus eſt, dans poteſtatem eligendi confeſſorem. Et reliqua, ſicut in veteribus bullis vſitatum fuit. Inde Lector intelligere & ſtatuere poteſt, quomodo canonem Tridentinum Pontifex accipi velit, nempe vt illa omnia, de quibus hactenus diximus, quæ collapſa & exploſa iam aliquandiu fuerunt, paulatim reuocentur, hoc eſt, reſtituantur, vt ſcilicet indulgentiæ ſint non tantùm relaxationes pœnarum canonicarum, quæ iamdudum antiquatæ ſunt: ſed pleniſſimæ remiſſiones ipſorum peccatorum, & quidem omnium peccatorum ex theſauro operum, quæ Sancti vltra quàm debuerunt, ſupererogarunt: Vtque Eccleſiæ rurſus obtrudantur impudentiſſimæ impoſturæ de ſtationibus vrbis, quas continere fingunt vltra decies centena millia annorum, & pluſquam quadraginta duas plenarias indulgentias, cum liberatione aliquot animarum ex purgatorio, ſicut ſuprà deſcripſimus. Iſtas exoletas merces Pius noſter ex poteſtate ſua aperiendi theſauros Eccleſiæ, ipſis veterum Nundinatorum verbis rurſus venales exponit. Quia verò merces iſtas non admodum gratas, nec in magno precio eſſe intelligit, gratis eas exponit, ſi hoc artificio homines rurſus ineſcare & faſcinare poſſit. In fine enim Bullæ ſub excommunicationis pœna diſtrictius præcipit omnibus & ſingulis Notariis Eccleſiaſticiſque perſonis, ne publicationis, ſubſcriptionis, obſignationiſque prætextu, quicquam etiam à volentibus & vltrò offerentibus, pecuniæ exigere, aut aliquod lucrum, vel minimum facere audeant.

Pij Quinti Bulla indulgentiarum.

DECRE-

DECRETVM TRIDENTINI Concilij de delectu ciborum, Ieiuniis & diebus Feſtis.

INſuper hortatur S. Synodus, & per ſanctiſſimum Domini noſtri atque Saluatoris aduentum, Paſtores omnes obteſtatur, vt tanquam boni milites, illa omnia, quæ ſancta Romana Eccleſia, omnium Eccleſiarum mater & magiſtra ſtatuit, nec non ea, quæ tàm in hoc Concilio, quam in aliis Oecumenicis ſtatuta ſunt, quibuſcunque fidelibus ſedulò commendent, omnique diligentia vtantur, vt illis omnibus, & iis præcipuè ſint obſequentes, quæ ad mortificandam carnem conducunt, vt ciborum Delectus & Ieiunia: vel etiam quæ faciunt ad pietatem augendam, vt dierum Feſtorum deuota & religioſa celebratio, admonentes populos crebrò obedire præpoſitis ſuis: quos qui audiunt, Deum remuneratorem audient: qui contemnunt, Deum ipſum vltorem ſentient.

EXAMEN.

Summa dogmatis Pontificij de delectu ciborum & ieiuniis.

VNiuerſæ Eccleſiæ notiſſimum eſt, quales laqueos Pontificij per leges ſuas de ieiunijs, & de diſcrimine ſeu delectu ciborum conſcientijs iniecerint, quas ſuperſtitioſas & impias opiniones neceſſitatis, ſatisfactionis, cultus, iuſtitiæ & meriti, ieiunijs & delectu ciborum attexuerint, quòd ſcilicet ſint ſatisfactiones pro peccatis, quibus peccata expientur, & talia bona opera, quibus Deo gratiores effici, & vitam æternam promereri poſſimus. Item: qui ex delectu ciborum vel ſeruato, vel non ſeruato fecerint vel peccata mortalia vel peculiares cultus Dei ex opere operato, quas tamen leges pro diuitibus venales habuerunt, & pecuniam numerantibus, liberaliter relaxarunt. Cúmque totus orbis à Tridentinis patribus diu exſpectaſſet reformationem, ipſi in fine Concilij, ſicut ab initio fecerunt, ſolita ſua exercent artificia: diſſimulatis enim erroribus & ſuperſtitionibus Pontificio ieiunio & prohibitioni ciborum annexis, dicunt, fideles debere obſequentes eſſe iis, quæ ad mortificandam carnem conducunt, vt ſunt ieiunia: quibus ſuum ciborum delectum, ſeu prohibitionem potius non tantùm addunt, verùm etiam præponunt. Superſtitioſas verò leges & opiniones de ieiunijs, ac prohibitionibus ciborum omnes ſub illa Orci galea inuoluunt: quando dicunt, illa omnia, quæ Romana Eccleſia omnium Eccleſiarum Mater & Magiſtra ſtatuit, quibuſcunque fidelibus commendanda & ſeruanda eſſe, vt ita ſub prætextu ſententiarum Scripturæ, quę de mortificatione carnis, ac de veris ieiunijs concionantur, ſuperſtitioſas ſuas leges & opiniones omnes ſtabiliant & retineant. Vtque ſub hoc prætextu, illos qui impias ipſorum de ieiunijs & prohibitione ciborum leges & opiniones, ex verbo Dei, taxant, plauſibili ſpecie traducentes condemnare poſſint, quaſi ea, quæ ad mortificationem carnis in Scriptura traditam conducunt, improbent & reiiciant. Et quidem ſi hoc agerent, vt abiectis & damnatis impiis & ſuperſtitioſis legibus & opinionibus, ſana doctrina & vtilia exercitia veri ieiunij, ſicut in Scriptura hæc tradita ſunt, ſine conſcientiarum laqueis & prauis opinionibus Eccleſiæ reſtituerentur, omnes pij certatim operam ſuam & meritò & libenter huc conferrent: ſed quia ad ſtabiliendas ſuperſtitioſas Pontificiorum leges & opiniones de ieiunijs & prohibitione ciborum & ad traducendos eos, qui prauas iſtas opiniones ex verbo Dei taxarunt, inſidiosè illa omnia inſtructa ſunt: ideo diſtinctè exponemus, Primò, veram ſcripturę ſententiam de ieiunijs & de ciborum delectu: Poſtea ſubiungemus conſentientes quaſdam veteris Eccleſiæ ſententias: Addemus deinde Antitheſin de Impijs ac ſuperſtitioſis Pontificiorum legibus & opinionibus, de ieiunio, & prohibitione ciborum. Poſtremò colligemus hiſtoricam obſeruationem, quomodo omnibus temporibus ſuperſtitiones de ieiunijs & prohibitione ciborum Eccleſiæ negocium fecerint, quomodo ſæpius repreſſæ ſint, donec tandem ipſam Eccleſiæ arcem inuaſerunt.

Inſidiæ Tridentinorum in hoc decreto.

Partitio & ordo ſummarum totius huius tractationis.

I. II. III. IV.

QVOD VERVM IEIVNIVM HABEAT teſtimonia & exempla ſacræ Scripturæ in veteri & nouo Teſtamento.

Eſſe ieiunium verum.

IEiunium per ſe & ſuo genere non eſt opus mandato Dei prohibitum, vel contra verbum Dei pugnans, nec interea ſimpliciter numerari vel debet vel poteſt, quæ ſine vllo Scripturæ vel teſtimonio vel exemplo, ex ſola hominum traditione exorta & inſtituta ſunt. Habet enim non pauca vel obſcura, ſed multa & illuſtria teſtimonia & exempla, in Scriptura tùm veteris, tùm noui Teſtamenti, quæ ideo prodeſt in conſpectu habere: Quidam enim propter abuſus Pontificios adeo abhorrent à ieiunij doctrina, vt audito vel ſolo ieiunij nomine reſiliant, ac ſi vel homicidium vel adulterium audirent: Quidam totam de ieiunio Doctrinam ſine diſcrimine inter traditiones humanas reiiciunt. Sed Scriptura abuſus ieiuniorum, Iſa. 58. Zacha. 7. Matth. 6. ita reprehendit & damnat, non vt ipſa ieiunia per ſe ſimpliciter abiiciat, ſed vt veram eorum rationem, & pium vſum oſtendat, & multis piis exemplis probet ac confirmet. Quod verò manifeſta verbi Dei teſtimonia & probata Sanctorum in Scripturis exempla habet, non eſt inter humanas traditiones numerandum: ſed ſi quos ſuperſtitioſos abuſus & prauas opiniones, hominum traditiones ieiunio aſſuunt, illa diſcernenda & ſeiungenda ſunt ab ipſis ieiuniorum exercitiis, ſicut verbi Dei teſtimonijs traduntur, & Scripturæ exemplis comprobantur. Atque opera danda eſt, vt reiectis ſuperſtitioſis opinionibus, ac remotis prauis abuſibus, res ipſa, ſicut Scripturæ teſtimoniis & exemplis traditur, Eccleſiæ reſtituatur.

Contrarie.

Teſtimonia veteris Teſtamenti de ieiunio.

Dauid igitur inquit, Pſalm. 35. Ego autem cum ipſi ægrotarent, induebar ſacco, humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in ſinum meum vertebatur. Pſalm. 69. Si quando fletu & ieiunio animam meam adfligebam, hoc factum eſt in opprobrium mihi. Ioelis 1. Sacrificate ieiunium, & clamare ad Dominum. Cap. 2. Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, in fletu & in planctu, clangite tuba, ſanctificate ieiunium, &c. Num. 30. ſtatuitur de voto ac iuramento ablugationis ad affligendam animam.

Leuit. 6. & 23. Decima die ſeptimi menſis dies expiationum erit, affligetiſque animas veſtras in

ea. Omnis anima quæ afflicta non fuerit hac die, peribit de populis ſuis. Iſai.58. Hoc eſt ieiunium quod elegi,&c.

Teſtimonia noui Teſtamenti.

Et ne quis arbitretur, ieiunium reijciendum eſſe inter Leuiticas Teſtamenti veteris ceremonias, quæ iam abrogatæ ſunt: habet & nouum Teſtamentum teſtimonia & exempla de ieiunio, vt Matth.6. Cùm ieiunas, vnge caput tuum, ne videaris hominibus ieiunans, ſed Patri tuo, qui videns in occulto, reddet tibi in propatulo. Matth.9. Auferetur ſponſus, tunc ieiunabunt. Matth.17. Hoc genus dæmoniorum non eijcitur niſi per orationem & ieiunium.

1.Corinth.7. Vt vacetis ieiunio & orationi. 2. Corinth.6. In omnibus exhibeamus nos vt DEI miniſtros, in laboribus, in vigilijs, in ieiunijs.

Exempla veteris Teſtamenti.

Hiſce teſtimoniis accedunt multa illuſtria & probata Sanctorum exempla in Scriptura ſacra, Iudicum 20. Ieiunauerunt die illo vſq; ad veſperam. 1.Reg.7. Ieiunauerunt in die illa, & dixerũt, peccauimus. 1. Reg.31. Ieiunauerunt ſeptem diebus. 2.Reg.1. Planxerunt & fleuerunt, & ieiunauerunt vſque ad veſperam, propter Saulem & Ionathan. 2 Reg.12. Deprecatus eſt Dauid Dominum pro paruulo, & ieiunauit ieiunium,&c. 3.Reg.21. Achab ieiunauit & dormiuit in ſacco. 2. Par. 20. Ioſias propoſuit quærere Dominum, & prædicauit ieiunium vniuerſo Iuda. 1.Eſd.8. Prædicaui ieiunium, vt affligeremus nos coram Deo, & peteremus,&c.

Item: Ieiunauimus & rogauimus Deum pro hoc, & euenit proſperè, Nehem.1. Fleui & mœſtus ieiunaui, & oraui coram Deo.

Eſther 4. Ieiunate pro me, non comedetis & non bibetis tribus diebus & tribus noctibus, & ego cum ancillis meis ſimiliter ieiunabo. Eſther 9. Obſeruanda ſuſceperunt ieiunia & preces.

Ierem.36. In die ieiunij, quod prædictum erat menſe nono, in conſpectu Domini omni populo legitur liber Ieremiæ.

Daniel 9. Deprecatus ſum Dominum in ieiunijs, ſacco & cinere.

Dan.10. Ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non intrauerunt in os meum, nec vnguento vnctus ſum. Ibidem dixit Angelus, A primo die, quo poſuiſti cor tuum ad intelligendum, vtque affligeres te coram Deo, exaudita ſunt verba tua. Ionæ 3. Prædicauerunt ieiunium, & veſtiti ſunt ſaccis,&c.

Exempla noui Teſtamenti.

Luc.2. Anna non diſcedebat de Templo, ieiuniis & obſecrationibus ſeruiens, die ac nocte. Actor.13. Miniſtrantibus illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus ſanctus. Item: Tunc ieiunantes & orantes, imponentéſque eis manus dimiſerunt illos.

Actor.14. Cùm conſtituiſſent illis presbyteros, & oraſſent cum ieiunijs, commendauerunt eos Domino. 2.Corinth.11. In labore & moleſtia, in vigilijs, ſæpe in fame ſiti, in ieiunijs, ſæpe in frigore & nuditate.

Tobiæ 3. Sara aſcendens in ſuperius cubiculum domus, tribus diebus & tribus noctibus non manducauit neque bibit, ſed in oratione perſiſtens cum lachrymis deprecabatur Dominum. Tobi 12. Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna. Iudith.4. Humiliauerunt animas ſuas in ieiunijs & orationibus. Item: Dominus exaudiet preces veſtras, ſi manentes permanſeritis in ieiunijs & orationibus in conſpectu Domini. Iudith. 8. Iudith vidua habens ſuper lumbos ſuos cilicium, ieiunabat omnibus diebus viduitatis ſuæ, præter Sabbata.

1. Macha. 3. Congregatus eſt cœtus vt orarent, & ieiunauerunt illa die, & induerunt ſe ciliciis, & cinerem impoſuerunt capiti.

2. Machab.13. Præcepit populo, vt die ac nocte Dominum inuocarent. Omnibus itaque ſimul id facientibus, & petentibus à Domino miſericordiam cum fletu & ieiunijs per triduum ſine intermiſſione proſtratis hortatus eſt eos Iudas, vt ſe præpararent. Baruch.1. Cùm audiſſent prælegi librum Ieremiæ, plorabant & ieiunabant, & orabant in conſpectu Domini.

QVID SIT IEIVNIVM, DE QVO *Scriptura loquitur, ſeu quid complectatur, & in quo conſiſtat, vel, quæ ad verum ieiunium pertineant.*

VAriæ traditæ ſunt, ſiue definitiones, ſiue deſcriptiones ieiunij, cùm à veteribus, tum à recentioribus, de quibus inter eruditos diſputatur. Sed ſimpliciſſima & certiſſima ratio eſt, ſi ex illis teſtimoniis & exemplis, in quibus doctrina de ieiunio tradita eſt, tanquam membra colligantur, ea, quæ ad veram rationem ieiunij, ſicut in Scriptura traditum eſt, pertinent. Quod vt eò commodius & rectius fieri poſſit, præmittenda eſt diſtinctio, vt ad id, quod propriiſſimè appellatione Ieiunij in Scriptura ſignificatur, facilius peruenire poſſimus. Et quod ad vocabula attinet, Græci vocant νηςεύω, à primitiua particula νη, & ἀπὸ τοῦ ἐσθίειν, vel σιτίον, ſicut Suidas exponit, non comedere, vel cibum non ſumere. Quod Latinè ad verbum quidam vertunt, inediam. Et νῆστιν Varinus interpretatur ἄγευστον σίτου, impaſtum, qui cibum nondum guſtauit. Ita Matt.15. & Mar.8. de illis, qui triduum apud Chriſtum perſeuerarunt, & non habebant quod ederent, Chriſtus dicit: Nolo eos ieiunos dimittere. Hebræum vocabulum eſt צוּם Zom, quod ab emulgendo ſeu exugendo nomen habet. Nam & inteſtinum pyloro proximum, quia id, quod accipit non continet, ſed ſtatim ad inferiora tranſmittit, atque ita plerunque inane eſt, Græcis νῆστιν vocari Suidas autor eſt, vnde Gaza reddidit inteſtinum ieiunum. Aliquando per verbũ ענה Anah, ieiunium deſcribitur, quod afflictionem ſignificat, & aliquando cum fame ſeu inedia iungitur, vt Deut 8. Afflixit te & eſurire te permiſit. Ieſai.58. Si eſurienti protuleris animam tuam, & animam afflictam ſatiaueris. De quo verbo in cauſa finali ieiunij plura dicemus.

De vocabulo ieiunij.

Vox Hebræa.

Diſtinctio igitur varij vſus vocabuli ieiunij vtilis & neceſſaria eſt, vt ad id, quod ieiunij ſacri proprium eſt, perueniamus. Vſitatè quidem vocamus ieiunos, qui nondum vel ientaculum vel prandium ſumpſerunt, ſed de hoc ieiunio nunc non agimus. Illos etiam Scriptura vocat ieiunos, qui per triduum non haberent quod ederent: ſed ieiunium propriè non eſt, idem quod fames ſeu eſuries; quando propter cibi penuriam ex neceſſitate aliquis cogitur inediam pati. Nam 2. Corinth. 11. diſtinctè numerantur fames & ſitis, ac poſtea ieiunium. Ita Actor.27. Cùm in naui

Ieiunium & fames differt.

ob ia-

ob iactationes tempeſtatum, & metum naufragij apperitu proſtrato per quatuordecim dies cibum non ſumpſiſſent, vel ſi in morbo ſimile fiat, dicuntur ieiuni permanſiſſe, ſed non eſt illud ieiunium, de quo propriè Scriptura loquitur. Et Græcus textus peculiari vocabulo ibi vtitur, non enim vocat νηστείαν, ſed ἀσιτίαν & ἄσιτοι. Chriſtus etiam cum in deſerto 40. dies cibo caruiſſet, ita vt virtute diuina famem non ſentiret, dicitur ieiunaſſe. Matth. 4. & poſtea eſuriiſſe. Sed hoc ieiunium miraculoſum, ſicut etiam Moſis & Heliæ ieiunium, qui virtute vnius prandij per 40. dies & noctes impaſtus ambulauit, non pertinet ad communem doctrinam de ieiunio in Scriptura traditam. Aliud etiam & diuerſum à communi de ieiunio doctrina eſt exemplum Pauli, qui viſione exterritus, tribus diebus, nec vidit, nec comedit, nec bibit, Actor. 9.

Ieiunia miraculoſa Scripturæ.

Frequens etiam, præſertim apud Scriptores Eccleſiaſticos, ſicut poſtea oſtendemus, vſus eſt vocabuli Ieiunij, vt dicant, ieiunare à peccatis, pro deſiſtere & abſtinere. Sicut & Plutarchus dicit, νηστεύειν κακότητος. Ad quod ieiunium Iſaias cap. 58. alludere videtur. Cùm enim Iudæi finem ieiunij non rectè conſtituerent, ſed in ipſo opere operato abſtinentiæ à cibis, abſque pœnitentiâ, conſtituerent cultum Dei, reſpondet Deus. Nonne hoc eſt magis ieiunium quod elegi, diſſoluere colligationes impietatis, &c. Et hoc quidem magnum, generale & perfectum ieiunium eſt, ſicut Auguſtinus loquitur. Non autem propria, ſed figurata eſt locutio, & ieiunium eſt ſpirituale ſeu allegoricum.

Ieiunium ſpirituale ſeu allegoricum.

Ieiunium autem propriè dictum verſatur circa voluntariam cibi abſtinentiam, quæ tribus potiſſimum modis iuxta Scripturæ traditionem exercetur.

Ieiunium propriè dictum tribus modis fit.

Primò, quando talis moderatio in cibo & potu adhibetur, ne vel corpora onerentur, vel corda grauentur crapula & ebrietate, quæ virtus propriè vocatur Temperantia, Frugalitas & Sobrietas. Aliquando verò etiam ſub ieiunij appellatione comprehenditur, ſicut Iſidori definitio habet, Ieiunium eſt parſimonia victus, abſtinentiáque ciborum.

Primò temperantia ſeu ſobrietate.

Secundò, quando non in totum vel à prandio vel à cœna abſtinemus, ſed vel prandentes vel cœnantes aliquid detrahimus, ſiue in quantitate ſiue in qualitate cibi, vel non tam multum, vel non tam delicatum, quantum & quale, etiam ſalua temperantia fieri poſſit, ſumamus. Et hæc propriè vocatur abſtinentia, quam tamen etiam aliquando ſub ieiunij appellatione comprehendi, deſcriptio Danielis decimo oſtendit.

Secundò, abſtinentia.

Ibi enim Daniel dicitur, ſe afflixiſſe, hoc eſt, ieiunaſſe, quia panis delicatus, vinum & caro non introierunt in os eius. Et Zacha. 7. vbi ieiunium quinti Menſis deſcribitur, vſurpatur illud verbum Abſtinentiæ, vnde Nazaræi, qui à vino & ſicera abſtinebāt, appellationem habent. Quærunt enim Iudæi, nunquid flendum mihi eſt in menſe quinto, & religioſè abſtinendum? Et reſpondet Deus: Cùm ieiunaretis, &c. Abſtinentiam igitur ſub ieiunio comprehendit. Tertia ſpecies abſtinentiæ eſt, quando quis in totum vel à prandio vel à cœna abſtinet.

Tertiò, verè ieiunando cibis abſtinendo.

Et hoc propriiſſimè in Scriptura vocatur ieiunium. Cùm enim temperantia ſeu Sobrietas Chriſtianis debeat quotidiana & perpetua eſſe, ieiunio verò ad tempus vacandum doceat Paulus 1. Cor. 7. diſcrimen manifeſtum eſt, ſicut & Scripturæ exempla oſtendunt, vt Iudicum 20. Ieiunarunt illo die vſque ad veſperam, 2. Reg. 1. Ieiunarunt vſque ad veſperam propter Saulem & Ionathan. Act. 10. Vſque ad horam nonam ſedebam ieiunus, & precabar domi meæ.

2 Reg. 3. Poſt ſepulturam Abner, cùm vniuerſus populus veniſſet cibum capere cum Dauide, clara adhuc die iurauit Dauid: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, ſi ante occaſum Solis guſtauero panem, vel aliud quicquam. Ad veſperam verò, tempore ieiunij comedebant, ſed quando per plures dies ieiunium durabat, nec multum nec delicatè, ſine tamen prohibitione vllius generis ciborum mundorum, nec menſa ſolenniter inſtructa comedebant: ſed ſicut deſcribitur, Dani. 10. Lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro nec vinum non introierunt in os meum.

2. Reg. 12. Dauid ieiunans per ſeptem dies iacuit ſuper terram, nec voluit ſurgere, & cum ſenioribus domus ſuæ cibum capere, menſa ſcilicet ſolenniter poſita & inſtructa. Et peculiaris fuit cibus lugentium, quibus fermè æquiparantur ieiunantes, Matth. 7. Panis ſcilicet arctus & aqua breuis. Iſa. 30. Panis tribulationis & aqua anguſtiæ. 3. Reg. 22. Et Pſal. 42. Fuerunt mihi lachrymæ panes. Pſal. 80. Cibabis nos pane lachrymarum. Pſal. 102. Cinerem vt panem comedi. Ezech. 4. Subcinericium hordeaceum comedes. Nec tamen verbo Dei ad certi generis cibos aſtricti erant tempore ieiunij, nec vllum genus mundi cibi tempore ieiunij prohibitum in Scriptura legitur, ſed voluntariè deligebant, quod non erat delicatum. Atque hoc modo ſeptem diebus ieiunarunt, 1. Reg. 31. quod ſcilicet ante veſperam non comederunt, & non delicatè comederunt, ſicut Daniel cap. 10. per tres hebdomadas ita ieiunat. Ita Iudith. cap. 8. omnibus diebus viduitatis ſuæ, præter Sabbatha ieiunauit. Hoc modo etiam Hanna ieiunijs & obſecrationibus die ac nocte ſeruiuit, Luc. 2. id quod antitheſis de viduis intemperantibus, 1. Tim. 5. declarat. Quæ in delitiis verſatur, inquit, viuens mortua eſt. Quando verò ieiunium ſoluebatur, vel vna die vel poſt plures dies, tunc veſperi lautius ſe refocillabant, vt Iudith. 6. Vocatis presbyteris fecit cœnam magnam, & expleto ieiunio eos refecit. Ita 2. Reg. 12. Dauid expleto ieiunio facit, &c.

Lugentium cibus.

Ieiunium verum non inflat præ... [illegible]

Hæc fuerunt vſitata ieiunia. Intentius verò ieiunium fuit illud, quando Eſther dicit cap. 4. Non comedetis & non bibetis tribus diebus & tribus noctibus. Et Tob. 3. Sara tribus diebus & tribus noctibus non manducauit neque bibit. Et valde graue fuiſſe tale ieiunium, inde colligitur. Nam 1. Reg. 30. cùm vir quidam Ægyptius non comediſſet & non bibiſſet tribus diebus & tribus noctibus, fermè exanimatus fuit ita vt refocillandus fuerit, vt Spiritus eius reuerteretur. Porro in exemplis Sanctorum in Scriptura omnibus per totum diem vſque ad veſperam cibis abſtinuerunt, In Darij verò hiſtoria deſcribitur hæc ſpecies ieiunij, Dan. 6. Abiit Rex in domum ſuam & pernoctauit incœnatus, cibiq; non ſunt allati coram eo.

Ieiunia grauiora aliquot continuorum dierum.

Nec verò cibo & potu tantùm vltra conſue-

Ieiunium non cibi tantùm, ſed & aliarum corporis delitiarum eſt abſtinentia.

tum tempus abſtinebant ieiunantes, ſed ſimul etiam tempore ieiunij omnes alias licitas corporis delitias ſeu delectationes, & externas commoditates, quibus alias corpus ſolet foueri, curari, refocillari, delectari & exhilarari, abdicabant, & econtrà habitus & geſtus lugentium tempore ieiunij aſſumebant, vt 2. Reg. 1. Sciderunt veſtimenta ſua & fleuerunt & ieiunauerunt. 2. Reg. 3. Scindite veſtimenta veſtra, & accingemini ſaccis, & plangite. 2. Reg. 12. Ieiunauit Dauid ieiunium & ingreſſus pernoctauit dormiens in terra, Soluto verò ieiunio lauit & vnxit ſe. Ergò tempore ieiunij à lotionibus & vnctionibus corporis abſtinebant, 3. Reg. 21. Achab ieiunans ſcindit veſtimenta ſua, operit carnem ſuam ſacco, & dormit in ſacco, & incedit miſerabiliter, vel lento gradu, vel nudis pedibus, vel capite velato, hæc enim omnia ſignificat vocabulum אט Ath. Opponitur autem ſaccus indumentis mollioribus, elegantioribus, ſplendidioribus, & laxioribus, ac ſignificat veſtes viliores, puriores, craſſiores, ſordidiores & ſtrictiores, quales in illis regionibus in luctu vſurpabantur. Et quia ſacci ad recipienda frumenta & res alias vel ex pilis vel ex craſſiori lino conficiebantur, inde Latini aliquando per cicilium reddiderunt, Nehemiæ 1. Sedi, fleui, luxi & ieiunaui.

Saccus & cilicium.

Ioelis 2. Conuertimini ad me in ieiunio, in fletu & in planctu. Egrediatur ſponſus de cubili ſuo, & ſponſa de thalamo ſuo, hoc eſt, nuptiales ornatus, gaudia & lætitias deponant.

1. Cor. 7. Paulus de vſu conſuetudinis coniugalis dicit: Ne fraudetis vos inuicem, niſi fortè ex conſenſu ad tempus, vt vacetis ieiunio, & orationi. Dan. 9. Poſui faciem meam rogare Dominum in ieiunijs ſacco & cinere. Dan. 10. Vnguento non ſum vnctus, donec complerentur tres hebdomadæ. Ionæ 3. Prædicauerunt ieiunium & veſtiti ſunt ſaccis, ſed & Rex ſurrexit de ſolio ſuo, ac depoſito ſuo paludamento ſaccum induit, & ſedit in cinere ſeu puluere. Eſther 4. Ieiunium, vlulatus & fletus erat vbique, ſacco & cinere multis pro ſtrato vtentibus.

Et Mardochæus ſcidit veſtimenta ſua, indutus eſt ſacco, aſperſus cinere ſeu puluere. 1 Macha. 3. Ablata eſt iucunditas à Iacob, defecit tibia & Cythara, & ieiunauerunt & induerunt ſe cilicijs, & cinerem impoſuerunt capiti ſuo, & diſciderunt veſtimenta ſua: In luctu enim muſicam intempeſtiuam eſſe dicit Syrach. 32. Pſal. 35. Ieiunabam & tanquam qui fratrem vel matrem luget pullatus & incuruatus incedebam. Iſa. 58. In ieiunio curuabant caput inſtar iunci, ſaccum & cinerem ſibi ſternebant. Sed ibi lugentium & per conſequens etiam ieiunantium habitus & geſtus, pro more regionum variantur, & fuerunt pars pædagogiæ veteris Teſtamenti, quam ne quidem veteris Teſtamenti tempore Deus tanquam neceſſariam poſtulauit. Inquit enim Ioel. 2. Scindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra. Et Iſai. 58. Nunquid tale eſt ieiunium quod elegi, contorquere quaſi circulum caput ſuum, & ſaccum & cinerem ſternere. In nouo verò Teſtamento, Matth. 6. Chriſtus externos illos ritus ieiunio adiunctos ita abrogat, vt liberos faciat, & ſine illis ieiunium exerceri poſſe, & Deo placere affirmet. Non opus eſt, inquit, quando ieiunas vt tetrico & mœſto vultu incedas, faciem obuelès, obſcures, aut deformes, hoc enim ſignificat ἀφανίζειν, ſed potes caput vngere, & faciem lauare, ac nihilominus ieiunare patri cœleſti.

Habitus & geſtus externi ieiunantium diſſimiles fuerunt.

Tertiò oſtendit Scriptura, ieiunium complecti etiam carnis afflictionem, ſeu corporis caſtigationem, & animæ humiliationem, Leuit. 16. & 23. Affligetis animas veſtras, 1. Eſdr. 8. Prædicaui ieiunium, vt affligeremus nos coram Domino. Danie. 10. Ab illo die, quo poſuiſti cor tuum, vt te affligeres in conſpectu Dei tui. Pſal. 35. Humiliabam in ieiunio animam meam. Eſdræ 9. Quod cùm audiuiſſem euulſi capillos capitis & barbæ, & ſedi mœrens. Et in ſacrificio veſpertino ſurrexi ab afflictione mea, & oraui. In his locis eſt verbum ענה Anaph, quod ſignificat talem humiliationem ſeu afflictionem, ſicut Paulus deſcribit, 1. Cor. 9. Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo. In loco verò 3. Reg. 21. vbi humiliatio Achabi in ieiunio deſcribitur, vſurpatur aliud vocabulum כנע Cana, quod humiliationem & ſubmiſſionem animi ſignificat, ſicut 2. Para. 12. vſurpatur. Cùm vidiſſet Dominus, quòd humiliati eſſent, dixit: quia humiliati ſunt, non diſperdam eos. Sicut & alterum vocabulum Anaph ita vſurpatur, Zoph. 2. Quærite humiliationem, ſi fortè abſcondamini ab ira Domini, &c. Vtrumque igitur complectitur ieiunium, & caſtigationem ſeu afflictionem corporis, & humiliationem animi. Sed in ſequenti capite de fine ieiunij, hæc plenius explicanda erunt. Hoc loco volui ex Scripturæ teſtimoniis & exemplis oſtendere, quæ ad rationem ſeu formam ieiunij propriè dicti pertineant, quòd ſcilicet ieiunium complectatur: I. voluntariam abſtinentiam cibi per totam diem vſque ad veſperam. II. abdicationem aliarum etiam deliciarum ſeu commoditatum, quibus corpus aliàs ſolet curari, foueri & refocillari. III. afflictionem ſeu caſtigationem corporis & humiliationem animi, vt ieiunium ſit caſtigatio corporis, & humiliatio animi, per abſtinentiam cibi, & abdicationem deliciarum ſeu delectationum, quibus corpori & ſenſibus aliàs benè ſolet fieri, vel ieiunium eſt abſtinentia cibi, & abdicatio delectationum corporis ad tempus talis, qua & corpus caſtigetur, & animus humilietur. De cauſa verò finali, quod in doctrina de ieiunio præcipuum eſt, iam peculiari capite diſſeremus.

Ieiunium veram afflictionem implicabatur.

Ieiunium corporis afflictionem & humiliationem animi complectitur.

Abſtinentia [illegible]

DE CAVSA FINALI *Ieiunij.*

AVguſtinus in libro de bono coniugali, rectè diſputat, quædam per ſe eſſe bona, & propter ſe expetenda, vt eſt ſapientia, ſalus, &c. Alia nec per ſe & propter ſe, ſed ad aliud relata & ordinata, hoc eſt, propter finem honeſtum bona & laudabilia eſſe. Ita ieiunium per ſe & propter ſe nō eſt cultus Dei, Regnum enim Dei non eſt cibus & potus, ſed iuſtitia, pax & gaudium in Spiritu ſancto, & qui in his ſeruit Chriſto, placet Deo & probatus eſt hominibus, Roman. 14. Et eſca non commendat nos Deo, neque enim ſi manducauerimus, plus habebimus, ſcilicet apud Deum, neque ſi non manducauerimus quicquam nobis deerit. 1. Corinth. 8. Sed ſi ieiunium iungatur pœnitentiæ & orationi, hoc eſt, ſi ieiunium

Auguſtini

Ieiunium per ſe non eſt cultus Dei.

Digitized by Google

Verus finis ieiunij. nium ad hunc finem referatur, & ordinetur, vt caro coerceatur, ſubigatur, & in ſeruitutem redigatur, ne Spiritui obluctetur, & eius actiones ſua vel petulantia vel ἀκηδίᾳ impediat & interturbet, ſed vt corpus habeamus obnoxium & idoneum ad res ſpirituales, & ad faciendum officium, ne ſaturitas aut deſidia extimulet ad peccandum, ſed vt mens admoneatur, & fiat aptior ad affectus ſpirituales, vtque ſpiritus eo ardentius & liberius totum ſe dedere, & vacare poſſint pœnitentiæ, orationi, & reliquis pietatis exercitiis, ſicut exemplis mox oſtendemus, Si, inquam, ad hunc finem ieiunium referatur, tunc demum Deo probatur. *Hieronymus.* Hinc Hieronymus recte dixit, Ieiunium non eſſe virtutem, ſed gradum ad virtutem. Quando vero ieiunium ſine tali relatione ita ſuſcipitur & exercetur, quaſi per ſe ex opere operato, ſit cultus Dei, tunc Deus oſtendit ſe illud plane non morari. *Superstitioſus finis ieiunij.* Si vero ſuperſtitioſus finis, aut impia opinio cultus, meriti, iuſtitiæ aut ſatisfactionis pro peccato ieiunio affingantur, tunc Deus tale ieiunium prorſus reiicit & abominatur: Vt Iſa. 58. videri volunt velut gens, quæ operatur iuſtitiam, & appropinquare Deo volunt, quare, inquiunt, ieiunauimus & non aſpexiſti, affliximus animas noſtras & neſciuiſti? Ecce in die ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra, ad lites & contentiones ieiunatis. Nunquid tale eſt ieiunium quod elegi, per diem hominem affligere animam ſuam, aut contorquere quaſi circulum caput ſuum, ſaccum & puluerem ſibi ſternere? Nunquid iſtud vocabis ieiunium, & diem acceptabilem Domini? &c. Ierem 14. cum Dominus denunciaſſet populo ſiccitatem, ſterilitatem & famem, dicit: Populus hic diligit vacillare pedibus, & non abſtinet vel cohibet ſe, ideo Domino non eſt complacitum in illis, & ſi igitur ieiunent, non exaudiam. Zachar. 7. Populus interrogat, nunquid flebo & abſtinebo menſe quarto, ſicut iam feci multis annis? Et reſpondet Dominus, cum ieiunaretis & plangereris, nunquid ieiunium ieiunaſtis mihi? Hæc ait Dominus, Iudicium verum iudicate, & miſericordiam facite quiſque cum fratre ſuo. Et noluerunt attendere, aures ſuas aggrauarunt, cor ſuum ad adamantem poſuerunt. Et idem vult Syracides, quando inquit, cap. 34. Homo qui ieiunat propter peccata ſua, & rurſum vadens, & eadem faciens, quid proficit humiliando ſe? Et Matth. 6. Chriſtus inquit, cum ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ, qui obſcurant facies ſuas, vt videantur hominibus ieiunare, Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam. Luc. 18. Phariſæus inter cætera opera proponit Deo ad iuſtificationem etiam hoc, ieiuno bis in hebdomada, ſed non deſcendit iuſtificatus.

Manifeſtum igitur eſt ieiunium per ſe ex opere operato, ſi non referatur ad veras cauſas finales, Deo non probari. Imo ſi ſuſcipiatur opinione Phariſaica, vel ad oſtentationem, vel ad meritum, ſatisfactionem, ſeu iuſtificationem, improbari & reiici à Deo. Nam & Matth. 9. Chriſtus opinionem, qua Phariſæi ieiunabant, comparat veſtibus detritis, quibus Euangelij nouitas non conueniat.

Veri autem fines pij ieiunij, quod Deo probatur, in Scripturæ teſtimonijs & exemplis liquido oſtenduntur, quod vt res planior ſit, in aliquot *Veri fines ieiunij iuxta Scripturam.* membra ſeu capita totam explicationem diſtribuemus. Primo enim, quia homo conſtat ex cor- *Primus vt caro Spiritui ſubijciatur.* pore & anima, & operationes animæ, prout corpus affectum eſt, vel impediuntur vel interturbantur, vel excitantur & iuuantur, vt ſint alacriores & vegetiores. In vſu igitur cibi & potus, ac reliquarum corporis commoditatum, ea ratio adhibenda eſt, vt operationes animæ non impediantur, vel nimia ſeu inconuenienti repletione, vel nimis delicata cura, vel etiam nimia abſti- *Debita corporis cura.* nentia. Cúmque experientia manifeſte oſtendat, ſi corpori prorſus non adhibeatur neceſſaria cura, ſeu commoda tractatio, ſed vel nimia inedia vel mala tractatione debilitetur, & male afficiatur, tunc corpore male habente; nec animam ſuis actionibus recte defungi poſſe, ſed eius intentionem vel impediri vel turbari. Ideo Paulus Coloſ. 2. reprehendit & damnat ſanctitias ſeu electitias illas religiones quæ in cibis, quæ ipſo vſu conſumuntur, cultum Dei conſtituunt, & iuxta traditiones hominum, ſub ſpecie humilitatis & ſeueritatis diſciplinæ corpori non parcunt, ſed illud ita vexant, affligunt & macerant, (hoc enim ſignificant ἀφειδίᾳ) vt debitum honorem neceſſaria ſuſtentatione & conuenienti curatione ei non tribuant. Atque in hac diſciplinæ ſeueritate cultum Dei conſtituunt. Tales igitur religiones Paulus reiicit & improbat. Cumque Timotheum Paulus ita inſtituat, vt ea, quæ ad miniſterium Euangelij pertinent, recte expediri poſſit, præcipit ipſi 1. Timoth. 5. ne pergat aquam bibere, ſed modico vino, propter ſtomachum & frequentes infirmitates vtatur. Atque ideo in veteri etiam Teſtamento ſacrificiis ſolennioribus conuiuia hilaritatis ex inſtitutione Dei coniungebantur, Deut. 12. Et in feſtiuitatibus comedebant pinguia & lætabantur; Nehem. 8.

Rurſus vero corpus cibo, potu & alij delitiis ita poteſt tractari & curari, vt concupiſcentia, petulantia & deſidia, quibus caro Spiritui repugnare, & pias eius actiones turbare & impedire ſolet, excitentur, foueantur & augeantur. In vſu igitur cibi, potus, & eorum, quæ ad curam corporis pertinent, illam Scriptura adhiberi vult moderationem, ne corpus, vt animæ iumentum ſicut veteres loquuntur, vel nimia repletione, vel nimis delicata tractatione incraſſatum & impinguatum mentem obruat, Deut. 32. cor grauet, Lucæ 21. ſemen in voluptatibus ſuffocet, Lucæ octauo, & ſpiritui recalcitret, ſed vt in obſequium Spiritui ſubiungatur, & in officio retineatur, vt menti ſit obnoxium. Et hoc eſt quod Paulus præcipit, Roman. 13. agendam qui- *Ne ad concupiſcentias &c.* dem curam corporis, ſed non ad concupiſcentias.

Illud vero non vna aliqua ſimili forma pariter *Caro coercetur aut ſobrietate aut temperantia.* omnibus præſcribi poteſt. Aliquando enim & in quibuſdam hoc fieri poteſt temperantia ſeu ſobrietate, vt 1. Theſ. 5. Nos qui diei ſumus, non ſtertamus & ebrij ſimus, ſed vigilemus & ſobrij ſimus, ne dies Domini velut fur nos opprimat. 1. Pet. 5. Vt aduerſario quærenti nos deuorare, fide reſiſtere poſſimus, inquit, ſobrij eſtote, & vigilate. Et Lucæ 21. Cauete ne corda veſtra grauentur crapula & ebrietate, ne repentinus ille dies vobis ingruat. Et ſicut Salomon inquit, Eccleſ. 10.

Digitized by Google

Væ terræ, cuius principes mane commeſſantur: Beata terra, cuius principes veſcuntur in tempore ad virium refectionem non ad luxuriam. Aliquando vero & in quibuſdam ſeueriori diſciplina cohibenda & coercenda eſt caro, vel abſtinentia ſcilicet vel ieiunio Paulus 1. Cor. 9. vtitur exemplo athletarum, quorum victus ratio exquiſitiſſima erat. Non enim promiſcue quiduis ingurgitabant, & à multis abſtinebant, vt nec corpus grauaretur, nec animi vis obrueretur, ſed vt & corpus agile, & vis mentis præſens, alacris & vegeta redderetur, ad circumſpectionem inferendi, excipiendi, & præcauendi ictus: Ita & ego, inquit Paulus, corpus meum ſubigo, coerceo, cohibeo, ſugillo, obtundo. Eſt enim valde illuſtris metaphora in verbo ὑπωπιάζω. ſicut enim pugil aduerſarium ſuum obſeruat, & ictibus ac plagis cohibet, ſugillat, & ſubigit, ita, inquit Paulus, ego corpus meum obſeruo, & ne caro aduerſaria ſua reluctatione ſpiritum de ſtatu ſuo deiiciat, & ſubiugatum carni ſeruum ſeu captiuum reddat, ſubigo, obtundo, edomo, & ſubiugo corpus meũ, vt in ſeruitutem animæ ſeu ſpiritus redigatur, ne aliis prædicans, ipſe reprobus efficiar. Illa autem ſubactio ſeu ſubiugatio corporis, vel mortificatio carnis fit vel temperantia, vel abſtinentia, vel ieiunio, vel ſtudiis, laboribus, negotiis, occupationibus, curis, cruce, afflictionibus, pauoribus, ſenſu iræ Dei, &c. hoc fine, ne intemperantia, petulantia & deſidia carnis impediat intentionem animi, in meditationibus & exercitiis pietatis, neue otium & luxus pariant peccata excutientia Spiritum ſanctum. Hæc vera, plana & vtilia ſunt, ac monſtrant generalia fundamenta de fide ieiunij, ac de modo, quando & quomodo, pro perſonarum, actionum & temporum diuerſitate exercitia illa ſuſcipienda & vſurpãda ſint. Non enim eadem exercitia ſimiliter omnibus præſcribi, vel poſſunt vel debent. Hunc vero generalem ieiuniorum finem, Scriptura per ſpecies deducit, ſicut ordine oſtendemus.

Aut abſtinentia vel ieiunio.

Secundo, Scriptura oſtendit populum Dei ſolitum adhibere ieiunia in exercitiis feriæ, & præcipue publicæ ſeu ſolennis pœnitentiæ. Exempla antea annotauimus. Ioel 2. Ioa. 3. 3. Reg. 21. Quia enim plenus venter ſecuritatem gignit, & exercitia pœnitentiæ vel turbat vel impedit. Vt igitur mens ſine impedimentis & auocamentis excitatius & liberius poſſit vacare agnitioni, cõſiderationi & meditationi, de multitudine, magnitudine, grauitate & abominatione peccatorum, ea veris doloribus & feriis gemitibus deplorare ac deteſtari, de comminationibus diuinis cogitare, expauеſcere agnitione, timore ac ſenſu iræ Dei, ac ſe coram Deo demiſſione non ſimulata humiliare. Ideo veteres in Scriptura carnem abſtinentia & ieiunijs ſubiugarunt, ne ſua vel ſecuritate, vel deſidia, vel petulantia, feria illa pœnitentiæ exercitia retardaret, interrumperet, impediret aut languidiora redderet. Et ſicut in genere corpus male affectum vel afflictum animo mœſtitiam inducit, ac mentem demiſſiorem reddit: Ita cum pœnitentia ſit triſtitia ſecundum Deum. 2. Cor. 7. vt cor vera ſubmiſſione & contritione humilietur coram Deo, Pſalm. 51. Hoc fine Scriptura oſtendit adhibita fuiſſe ieiunia in exercitijs grauioribus pœnitentiæ. Præterea cum in pœnitentia animus intus mœſtus, ſollicitus & agnitione peccati ac iræ Dei, ferio perculſus ſit, inde ſequuntur etiam foris talia ſigna, in corpore. Quales enim ſunt animæ affectiones interiores, ſi vehementiores & non ſimulatæ ſunt, tales etiam geſtus, diſpoſitiones & ſignificationes in corpore ſequuntur, teſtantes de animi ſiue lætitia ſiue triſtitia. Veteres igitur, vt oſtenderent dolores pœnitentiæ interiores non eſſe leues aut ſimulatos, foris etiam ieiunijs, & alijs geſtibus luctus conuenientibus, dolorem ſuum teſtari voluerunt, quod in publica ac communi pœnitentia propter exemplum vtile fuit, vt alij etiam illis externis ſpectaculis inuitarentur & excitarentur ad feriam peccatorum & iræ Dei meditationem, atque ad veram animi humiliationem. Ita deſcribitur pœnitentia in ieiunio Ioelis 2. Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, in fletu, & planctu, ſacrificate ieiunium, conuocate cœtum, ſenes, paruulos, infantes, ſacerdotes plorent, &c. Ionæ 3. Nec homines nec iumenta guſtent quicquam, ſed clament præ inedia, & conuertatur quiſque à via ſua mala. Et 3. Reg. 21. Nonne vides Achab humiliatum coram me, quia igitur humilis factus eſt coram me, non inducam malum in diebus eius. Huc pertinet etiam locus Eſai. 58 qui oſtendit hunc ieiunij finem, vt ſit commonefactio, ſicut ieiunium eſt abſtinentia eorum, quæ corpus appetit, ita homines non debent cupiditatibus ſuis indulgere, ſed eas mortificare, & ſi quod peccatum admiſſum eſſet, vt ieiunio admoniti illud corrigerent, hoc eſt, ieiunium debere pędagogiam eſſe ad pœnitentiam, dicit enim, in die ieiunij inuenitur voluntas veſtra. Item, Ad lites & contentiones ieiunatis, nolite ita ieiunare: ſed hoc ieiunium elegi, diſſolue faſciculos impietatis, dimitte oppreſſos, & omne opus dirumpe, &c.

Secundus vſus ieiunij in exercitiis feriæ pœnitentiæ.

Exempla [illegible] vſus ieiuniorum.

Nec tamen externa illa pædagogia ita fuit neceſſaria, quaſi ſine illa pœnitentia, vel non eſſe vel vera eſſe non poſſet. Tota enim vita piorum fuit perpetua pœnitentia, nec tamen perpetuo ieiunauerunt, ſed in grauioribus & ſolennioribus pœnitentiæ exercitijs, quæ Chriſtus Matt. 11. vocat pœnitentiam in ſacco & cinere, adhibuerunt ieiunia & reliqua ſigna luctus, vel tanquam irritamenta ad pœnitentiam, vel tanquam externa teſtimonia pœnitentiæ, quam tamen externis illis ritibus Deus non voluit alligatam eſſe, nec in illis ſubſiſtere, ſicut inquit Ioel. 2. Scindite non veſtimenta, ſed corda veſtra. Paulus etiam loquens de hypocriſi in abſtinentia ciborum dicit 1. Tim. 4. Exerce te potius ad pietatem, corporalis enim exercitatio ad modicum vtilis eſt, pietas vero ad omnia vtilis eſt. Intelligit autem pietatem cultum Dei interiorem, verbo Dei mandatum & neceſſarium.

Tertio, Scripturæ exempla, ſicut in præcedentibus annotauimus, oſtendunt, veteres in magnis calamitatibus vel præſentibus vel immitentibus, & in luctu, adhibuiſſe ieiunia vna cum reliquis externis ſignis luctus, vt eſſet commonefactio, non tantum nec præcipue propter ipſas calamitates, quæ premunt nos, dolendum eſſe, ſed debere calamitates eſſe conciones legis de ira Dei propter peccata noſtra, vt moueamur flagellis Dei nos compelli ad pœnitentiam. Homines enim naturaliter in calamitatibus triſtantur & dolent, ſed ſecundum Deum & ad pœnitentiam in cruce

Ieiunij vſus fuit in luctu & calamitatibus, vt ſit admonitio ad pœnitentiam.

in cruce contriſtari & dolere, ac ſub potenti manu Dei ſe humiliare, hoc Eccleſiæ proprium eſt. Et propter hanc commonefactionem in calamitatibus & in luctu ſuſceperunt ieiunia. Naturaliter quidem hoc ſequitur in doloribus & luctibus grauioribus, quod Dauid inquit, Pſalm. 102. Percuſſus ſum vt fœnum, & aruit cor meum, & oblitus ſum comedere panem meum. Inde in gentium etiam luctu legimus, ieiunia, aſperſos pulueres, ſciſſas veſtes, &c. Sed veteres in Scriptura, in calamitatibus & luctu, vel ſuſceperunt vel indixerunt ieiunia propter commonefactionem & pædagogiam ad pœnitentiam. Ita Ioel. 1. in magna calamitate iubetur indici ieiunium. Et Ionæ 3. ob imminentem calamitatem ideo indicitur ieiunium, vt quiſque conuertatur à via ſua mala. Ita 2. Reg. 12. Cum Deus puerum ex adulterio natum percuſſiſſet. Dauid ieiunium ieiunat, agnoſcit enim eſſe pœnam peccati. Cúmque in cruce debeamus nos humiliare ſub potenti Dei manu, ſicut ſcriptum eſt, Mich. 7. Iram Domini portabo, quoniam peccaui ei, educet me in lucem, &c. Et ieiunium ſeruiat ad humiliationem, ſicut ſupra oſtendimus. Hoc fine, & propter hanc cauſam in luctu & calamitatibus adhibuerunt ieiunia. Ita filij Iſraël 1. Regum 7. hauſerunt aquam & effuderunt in conſpectu Domini, & ieiunauerunt, ac dixerunt, peccauimus Domino. Vſi enim fuerunt illi ceremonia effuſæ aquæ in ſignum & commonefactionem humiliationis.

Ceremonia effuſæ aquæ

Nos ſumus coram te propter peccata, tanquam aqua hæc effuſa, quæ conculcatur, diffluit & abſorbetur. Adeo autem vſitatum in calamitatibus, & in luctu fuit ieiunium, vt Chriſtus Matth. 9. dicat, diſcipulos ſuos non ieiunare, quia nondum habent cauſam lugendi, perſecutiones autem & afflictiones allaturas luctum, tunc ipſos ieiunaturos.

Vſus ieiunij fuit in precibus ſolennioribus & ardentioribus.

Quarto in Scriptura vſurpata leguntur ieiunia, quando vel in magnis periculis, vel in grauioribus negotiis, vel poſt admiſſa peccata & lapſus, preces vel communes & ſolennes, & ardentiores faciendæ erant. Et illud adeo frequens eſt, vt Scriptura plerunque coniungat ieiunium & orationem. Idque nō ea opinione, quaſi propter opus operatum ieiunij oratio exaudiretur, & Deo accepta redderetur, vel quaſi res petita propter meritum ieiunij impetraretur. Illa enim opinio diſerte à Deo ipſo reprobatur, Ierem. 14. Cum ieiunauerīt, non exaudiam preces eorum, quia à peccatis non abſtinent, & Domino non placent. Et Eſai. 58. Quare ieiunauimus & non aſpexiſti? nunquid hoc ieiunium elegi, ſe affligere, caput curuare, ſaccum & cinerem ſternere? Ita Luc. 18. Phariſæi oratio reiicitur, cum meritum exauditionis & iuſtificationis inter cætera conſtitueret etiam in eo, ieiuno bis in ſeptimana. Daniel vero cap. 9. pro remiſſione peccatorum publicorum orans in ieiunio, ſacco & cinere, non opponit meritum ieiunij ad exauditionem, ſed inquit: Non in iuſtitiis noſtris proſternimus preces noſtras coram te, ſed in miſerationibus tuis multis exaudi preces ſerui tui propter Dominum, & placare propter temetipſum, &c.

Cur orationibus nonnulla ieiunia ſociarint.

Sancti igitur in Scriptura in orationibus publicis, ſolennibus & grauioribus adhibuerunt ieiunia, non Phariſaica illa opinione, de qua iam dictum eſt, ſed propter alias cauſas. Primo, quia

I.

impœnitentium oratio Deo non placet. Eſai. 1. Cum extenderitis manus veſtras, & multiplicaueritis orationem non exaudiam, Manus enim veſtræ ſanguinibus plenæ ſunt. Ieiunium vero partim eſt incitamētum ad ſeriam peccatorum, & iræ diuinæ conſiderationem, partim eſt externum teſtimonium & declaratio interioris contritionis & humiliationis animi, ſicut paulo ante oſtendimus. Ideò, vt in vera pœnitentia ex corde contrito & humiliato preces funderent, in ſolennibus ſupplicationibus prædicauerunt, ſiue indixerunt ieiunia, vt eſſent commonefactio, irritamentum & teſtimonium pœnitentiæ. Secundo, quia oratio non debet labiis appropinquare Deo, ſed ardenti animi intentione ex corde proficiſci, præſertim quando fides in oratione petit & quærit gratiam Dei & remiſſionem peccatorum, ſicut Scriptura dicit, in oratione animum ad Deum leuari, & coram ipſo effundi, Pſal. 25. 1. Samuelis 1. Pſal. 62. Saturitas vero, repletio, intemperantia ac temulentia, inuocationis deuotionem impediunt, turbant & extinguunt, in ſobriis vero maior & ardentior eſt intentio animi in inuocatione. Ideo ad excitandam, retinendam & augendam animi intentionem, & deuotionem in oratione, & ad cauenda ac remouenda eius obſtacula, in precibus publicis, ſolennibus & ardentioribus adhibuerunt ieiunia. II.

Præterea & ipſa ardentior animi intentio alias facit, vt corporis cura negligatur. Ita 1 Sam. 1. Hanna ægra ſpiritu, cibum non capit, vinum & ſiceram non bibit, ſed animum ſuum coram Deo effundit.

Propter haſce duas cauſas Scriptura ieiunium coniungit orationi, quando illa in magnis periculis, vel in negotiis grauioribus, vel in articulo reconciliationis cum Deo, aut publica ſolennis aut ardentior habenda erat. Hoc fine, Leuit. 16. in die expiationis iubebantur ieiunio affligere animam ſuam, Ioelis 1. & 2. Cum in magna calamitate Eccleſia clamare vellet ad Dominum, (parce Domine, parce populo tuo) indicitur publicum ieiunium, & conuocatio ad publicas preces præeuntibus ſacerdotibus., 2. Paralip. 20. Ioſaphat conuertens ſe ad rogandum Dominum in ancipiti periculo, prædicauit ieiunium vniuerſo Iuda, 2. Reg. 12. Dauid rogaturus pro paruulo, ieiunauit ieiunium.

Exempla de precibus & ieiunio.

1. Eſd. 8. Prædicaui tibi ieiunium, vt affligeremus nos coram Deo, & peteremus ab eo viam rectam. Ieiunauimus igitur & rogauimus Deum pro hac re, & euenit nobis proſpere. Nehemiæ 1. Ieiunaui & oraui coram Deo.

Eſther 4. Congrega omnes Iudæos, & orate pro me, non comederis & non biberis tribus diebus & tribus noctibus, & ego cum ancillis meis ſimiliter ieiunabo. Ita Daniel cap. 9. & 10. oraturus ieiunat. Actorum decimo. Cornelius orans pro maiori illuminatione vſque ad horam nonam ſedet ieiunans. Acto. 12. emiſſuri Paulum & Barnabam ad miniſterium inter gentes, ieiunantes & orantes imponuntur eis manus, Act. 14. conſtituentes Eccleſiis preſbyteros, orant cum ieiuniis. Et hoc eſt, quod Chriſtus dicit, Matth. 17. Hoc genus Dæmoniorum non eiicitur, niſi per orationem & ieiunium. Et Paulus 1. Corinth. 4. cum dicit: Nolite fraudare inuicem, niſi ex

Digitized by Google

conſenſu, ad tempus, vt vacetis ieiunio & orationi. Non loquitur de precibus, quas alibi vult ſine intermiſſione perpetuas & aſſiduas eſſe, ita enim Chriſtianis coniugibus nunquam liceret coniugio operam dare: Sed de ſolennioribus & grauioribus precibus loquitur, ob quarum ardentiorem intentionem adhibebatur abdicatio cibi & aliarum etiam corporis deliciarum ad tempus.

Ieiunium obſeruatum eſt tempore publicorum conuentuum Eccleſiaſticorum.

Poſtremo in exemplis Scripturæ ſupra annotatis etiam hoc manifeſte apparet, tempore ieiunij publicos congreſſus ſeu conuentus Eccleſiaſticos fuiſſe, in quibus admonitiones de exercitiis pœnitentiæ, fidei & emendationis propoſuerunt. Ita Ierem. 36. in die ieiunij liber Ieremiæ legitur, & populus expaueſcens defert ad Regem. Item: tempore Ieiunij, in ſcelera, ſi qua admiſſa fuiſſent grauiora, ſolitum inquiri, ne in totum cœtum culpa redundaret, oſtendit exemplum 3. Regum 21. Cum enim Ieſabel fingeret Naboth blaſphemaſſe Deum & Regem, iuſſit indici publicum ieiunium, vt prætextu pietatis inſtitueretur inquiſitio. Et Ioelis 1. & 2. vocatur ſanctificatio ieiunij, ſicut Sabbati ſanctificatio, vt ſcilicet tempus ieiunij ad ſancta pietatis exercitia & opera conferretur & dedicaretur. Eſaiæ 58. Frange eſurienti panem, nudum operi, diſſolue faſciculos iniquitatis, non inueniatur voluntas tua in die ieiunij, &c.

Hæc ſunt præcipua capita, ad quæ omnes cauſæ finales ſuſcepti & vſurpati ieiunij, quæ in teſtimoniis & exemplis Scripturæ traduntur & oſtēduntur, referri poſſunt. Et ad veram ſeu perfectam ieiunij definitionem pertinet etiam hæc indicatio de veris & pijs ieiunij finibus. Imo in doctrina de ieiunio hoc caput præcipuum eſt, de finibus. Non enim ipſa abſtinentia per ſe, ſed finibus diuerſis religioſum ieiunium à prophano, gentili & Phariſaico ieiunio diſtinguitur. Et quando de reſtituendis veri ieiunij exercitijs diſputatur vel laboratur, præcipua ratio habenda eſt cauſarum finalium. Si enim tantum externa abſtinentia imponitur, & non proponuntur veri fines, tale ieiunium Deus non curat: ſi vero ſuperſtitioſi fines ieiunio aſſuuntur, tunc Deus etiam abominatur tale ieiunium, Eſa. 58. Sed ſi fines recte indicentur & explicentur, tunc apud pios talia exercitia ſponte ſequentur, & tunc etiam fiunt cultus, ſi ex fide propter veros fines ſint voluntaria Sacrificia.

DE TEMPORE IEIVNII.

Statum ieiunium vnum in Vet. Teſt.

IN veteri Teſtamento vnus certus dies in anno, nempe decimus dies ſeptimi Menſis, ex inſtituto & mandato diuino, deſtinatus erat publico ieiunio, Leu. 16. & 23. dies ſcilicet expiationis, quando tota Eccleſia conueniebat, & communi ſeu publica pœnitentia peccata ſua, & publica & priuata recogitabat, confitebatur, & deplorabat, ac remiſſionem ſeu reconciliationem propter futuram Meſſiæ expiationem ſeria ac ardenti oratione implorabat.

Et ad excitandam, retinendam & augendam intentionem animi in illo exercitio pœnitentiæ & orationis quærentis reconciliationem cum Deo, adhibebant ieiunium ſeu caſtigationem corporis, ſicut in præcedenti capite dictum eſt. Cumque mutuis exemplis ſe inuicem ſe deberent inuitare & excitare ad exercitium communis pœnitentiæ & orationis, ne diuerſis aliorum exemplis intentio in aliis, vel turbaretur, vel langueſieret, dixit Deus: Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis ſuis.

Et additur quidem legitimum, ſempiternum, ſeu ritus perpetuo erit, ſed additur (vobis) & in cunctis generationibus veſtris. Non enim omnes populos, ſed filios Iſrael tantum lege illa obligari volebat, idque tamdiu, donec duraturum erat vetus Teſtamentum. Erat enim pædagogica commonefactio, de promiſſa expiatione, futura per ſacrificium Meſſiæ. Deus vero promittens nouum fœdus, oſtendit vetus antiquandum & abrogandum, Ier. 31. Et Ebræo. 8. In nouo igitur Teſtamento cum reliquis Leuiticis ceremoniis etiam hæc de certo ac conſtituto ieiunij tempore abrogata eſt, nec eius loco aliud certum & definitum, ſeu conſtitutum tempus ad ieiunium in nouo Teſtamento mandatum aut præſcriptum legimus.

Lex ieiunij ſtati non obligat in nouo Teſtamento.

Iudæi quidem etiam in veteri Teſtamento ex κακοζηλίᾳ quadam Legis diuinæ, Leuit. vigeſimotertio, ſine verbo & mandato diuino humana traditione, alios etiam certos annuos dies ieiuniis præſcripſerunt: Vt Zach. 7. & 8. Et principia fuerant probabilia: Quia enim Menſe 10. Rex Babyloniæ cœperat oppugnare Ieruſalem, & Menſe quarto ceperat ciuitatem, quam Menſe quinto deſolarat, & menſe ſeptimò interfectus fuerat Godolias, vt igitur memoria illarum calamitatum eſſet commonefactio de pœnitentia ſingulis annis, donec durauit exilium ſeu tranſmigratio, illis menſibus obſeruarunt ieiunium. Soluta vero captiuitate quærunt, an etiam poſtea talia annua ieiunia obſeruari debeant. Sed quia neglectis veris ieiunij finibus huic traditioni humanæ opinionem neceſſitatis & cultus ex opere operato affinxerant, Dominus reſpondet: Non mihi, inquit, ieiunaſtis. Et cap. 8. dicit, ex libera obſeruatione, quæ pro ratione calamitatis illorum temporum ſuſcepta fuerat, non debere legem perpetuam fieri, cauſa illa vel ſublata vel mutata. Inquit enim, Ieiunium quarti, quinti, ſeptimi & decimi menſis erit Domui Iuda in gaudium & lætitiam, & ſolennitates iucundas, ſi veritatem & pacem dilexeritis. Quæ ſententia diuina ideo diligenter obſeruanda eſt, cum in primitiua Eccleſia propter certas cauſas pro ratione illorum temporum, ante feſtum Paſchatis obſeruarent quædam ieiunia: ſequens ætas poſtea inde fecit leges ieiuniorum perpetuas, idque opinione neceſſitatis & cultus, ſicut poſtea ſuo loco oſtendemus.

Ieiunia Iudaica ſine mandato diuino ſuſcepta certo tempore.

Cauſa ieiuniorum apud Zachariam

Eſther 9. Iudæi ſuſceperunt ſuper ſe & ſemen ſuum ieiunium duodecimi Menſis, ex conſtitutione Mardochæi, & ob recordationem calamitatis, quam tunc impendentem Deus auerterat, fuit memoriale non inutile. Quod vero Eſther 9. legem perpetuam & neceſſariam inde faciunt, humana traditio eſt, ſine verbo & mandato Dei, ad quam determinatio vocis diuinæ Zachar. 7. & 8. rectiſſime accommodari poteſt & debet. Et Iudæi quidem adhuc hodie ieiunium illud, & quidem opinione cultus & neceſſitatis obſeruant, ſed abrogatio veteris Teſtamenti nos ab illa conſtitutione Mardochæi liberauit. Et opinionem neceſſitatis ſeu legis perpetuæ, ſine verbo & mandato

Ieiunium duodecimi Menſis in Eſther.

Digitized by Google

mandato diuino introductam & ſuſceptam, ne in veteri quidem Teſtamento Deus probauit. Zach.7.& 8. De opinione vero cultus in cauſa finali diximus.

An ſtata ieiunia cum opinione neceſſitatis in nouo Teſtamento.

Porro quid in nouo Teſtamento ſentiendum ſit de legibus certi & ſtati temporis ieiuniorum, cum opinione neceſſitatis, oſtendit hiſtoria Matth.9. Phariſæi enim habebant certa & ſtata tempora ieiuniorum. Similiter & Baptiſtæ diſcipuli, ſiue ex Phariſæorum traditionibus hoc retinuerant, ſiue quod Baptiſta, qui vinum & ſiceram non bibebat, Nazaræorum ritu ſeu pædagogia, ad talia exercitia ſtatorum ieiuniorum & precationum, diſcipulos ſuos aſſueſecerat. Vtrique autem coniunctim, ſicut Marcus dicit, Chriſtum adeunt, & cum ipſo expoſtulant, quod diſcipulos ſuos non iiſdem vel ſimilibus ieiuniorum legibus aſtringat. Hic certe locus fuiſſet, vel Phariſæorum leges vel Baptiſtæ pædagogiam de certis & ſtatis ieiuniorum temporibus in nouo Teſtamento confirmare, vel alias leges de ſtatis ieiunijs diſcipulis noui Teſtamenti præſcribere. Sed Chriſtus neutrum facit, imo tales legales pædagogias comparat veteri panno, qui non ſit aſſuendus nouo. Et dicit, crucem, calamitates, ac perſecutiones præbituras cauſam & monſtraturas tempus ieiunij diſcipulis noui Teſtamenti, Cum ablatus fuerit ſponſus, tunc, inquit, lugebunt, & in luctu ieiunabunt. Notum etiam eſt, quod Phariſæus Luc.18. in oratione ſua coram Deo, tanquam peculiarem cultum diuinum inter opera ſupererogationis iactet ſtata ſua ieiunia: Bis, inquit, in hebdomada ieiuno, ſed iudicium diuinum talem cultum nec probat nec acceptat.

Scriptura non ſancit ſtata ieiunia cum opinione neceſſitatis.

Scriptura igitur noui præſertim Teſtamenti non præſcribit leges de certis ſeu ſtatis ieiuniorum temporibus. Et loquar de legibus, quæ opinione neceſſitatis proponuntur.

Quando enim ordinis gratia, propter pias cauſas finales ieiunia indicuntur, tunc alia ratio eſt, ſicut mox exemplis oſtendemus. Cum enim Scriptura ieiunandum, & teſtimoniis & exemplis doceat, ſimul etiam oſtendit, quando illud factum ſit, & ad imitationem illorum exemplorum libere fieri poſſit: vel conſtat Scripturæ exemplis ſanctos in cruce ieiunaſſe, Matth.9. vel quando inſignis aliqua calamitas accepta erat, Iudit.20. Ioel.2. Nehemiæ 1. vel quando magnum periculum imminebat, Ionæ 3. 2. Paralip.20. 3. Regum 21. vel in pœnitentia ſiue publica, vt 1. Regum 7. Leuit.1. ſiue priuata, vt 2. Regum 12. 3. Regum 21. vel quando in graui negocio ardenti intentione preces faciendæ erant. 1. Eſd 8. Eſther 4. Matt.17. Acto.10. 13 14. vel in luctu, 1. Regum 31. 2. Reg.3. vel ne corporis repletio animi intentiones & actiones turbaret. Ita Paulus corpus ſuum ſubigit, 1. Corinth.9. & Leuit.10. dixit Dominus ad Aaron, Vinum & omne quod inebriat non bibetis, tu & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum teſtimonij, vt habeatis ſcientiam diſcernendi inter ſanctum & prophanum, doceatiſque filios Iſrael omnia legitima mea. Et quando eiuſmodi cauſæ aderant, tunc erat tempus ieiunandi, & tunc etiam vel publicè indicebantur ieiunia: Idque vel à Prophetis, 1. Regum 7. Ioelis 2. vel à Sacerdotibus, 1. Eſ.8. Iudit.4. vel ab Apoſtolis, Actor.14. vel à Magiſtratu, 2. Paral.20. Ionæ 3. Eſther 4. vel priuatim ſuſcipiebantur, 2. Cor.7. 2. Regum 12. 3. Regum 21. Pſal.3. Dan.9. & 10. Teſtimonia ſupra aſcripſimus, ideo iam loca tantum notantur.

Quando exemplo Scriptura ieiunandum.

A quibus ieiunia indicta fuerint in V. Teſt.

Hoc igitur modo Scriptura non præſcribit neceſſarias & fixas leges de certis ſeu ſtatis temporibus ieiuniorum, ſed oſtendit, quando pro ratione ſcilicet incidentium cauſarum, vel indicenda vel ſuſcipienda ſint ieiunia. De primitiuæ autem Eccleſiæ obſeruationibus poſtea dicemus.

DE MODO SEV RATIONE VICTVS *in ieiunio, & de delectu, diſcrimine ſeu prohibitione ciborum.*

Ieiunium non delectu, ſed abſtinentia ciborum definitur.

EX ijs, quæ ſupra de definitione ieiunij annotauimus, planum ac manifeſtū eſt ieiunium iuxta Scripturam non hoc eſſe, ſi quis piſcibus, fructibus vel terræ vel arborum, electuariis, confectionibus, vino, ſicera, &c. ventrem vel repleat vel delicate tractet, vel ſi quis ſemel in die de piſcibus aut aliis eſculentis tantum abliguriat, vt ad digerendam ingluuiem vix ſequens dies ſufficiat, modo carnes, caſeos, butyrum, oua non comedat. Piſces enim & fructus terræ ad præcipuas ſæpe delicias adhibentur. Et lautius profecto viuit, qui piſcibus bene conditis, & fructibus laute præparatis veſcitur, quam qui carne fumo durata, arido caſeo, vel rancido butyro vtitur. Et repletus ſeu laute tractatus venter, ſiue piſcibus, ſiue leguminibus id fiat, certe non ieiunat. Vino etiam carnis concupiſcentiam magis & facilius irritari, quam vel ouorum, vel caſeorum eſu non eſt dubium.

Cibi minus laute tempore ieiunij.

Scripturæ vera exempla, ſicut ſupra demonſtrauimus, oſtendunt, ieiunantes ſolitos per totum diem ita abſtinere, vt ante veſperam vel occaſum Solis nullum cibum ſumerent, ſimulque ieiunantes ſolitos abdicare omnes delicias cum cibi & potus, tum aliarum etiam rerum. Et quando ad veſperam tempore ieiunij comedebant, non vel piſcium lautitiis, vel fructuum deliciis, vel vino & ſicera ventrem replebant, vel laute tractabant, ſed ſicut Dauid inquit: Cibabis nos pane lachrymarum, Pſal.80. Cinerem vt panem comedi, & potum meum cum fletu miſcebam, Pſalm.102. & Danielis 10. Panem delicatum non comedi, caro ac vinum non introierunt in os meum.

Quia enim ieiunium eſt afflictio, humiliatio ſeu caſtigatio corporis, qua caro ſubigatur, dometur, & coerceatur, ſicut ſupra oſtenſum eſt, ideo ieiunantes vſque ad veſperam ab omni cibo abſtinebant, & poſtea pro neceſſaria corporis ſuſtentatione aliquid quidem de qualicunque mundo cibo comedebant, ſed nec multum, nec quod vel lautum vel delicatum eſſet, vt moneret definitio ieiunij, quod eſſet afflictio animæ, & abdicatio deliciarum corporis. Non autem vlla lege ſtatutum, aut vlla prohibitione in Scriptura interdictum fuit, qualibus cibis tempore ieiunij vel veſci vel non veſci liceret, ſed propriæ cuiuſque voluntati relictum hoc fuit, modo ieiunium eſſet abdicatio deliciarum ſeu lauticiarum.

Ratio victus temporibus feſtorum & ieiuniorum.

Alia igitur & diuerſa fuit ratio victus tempore ieiunij, & alia feſtis ſeu aliis diebus. Feſtis enim diebus comedebant pinguia, & bibebant dulcia, vt lætarentur, Nehe.8. Ieiunij vero tem-

Digitized by Google

pore, quando comedebant, ſine prohibitione vllius mundi cibi à lautiori tractatione abſtinebant, & cibis parcioribus ac minus delicatis vtebantur. Hoc tempore vero de delectu ſeu diſcrimine ciborum hæc controuerſia eſt, quod Pontificij ieiunium in ſola ciborum commutatione conſtituunt, vt ieiunare is fingatur, qui piſcibus, terræ fructibus, vino & aliis, vel ad ſaturitatem, vel ad delicias, vel ad repletionem ſæpe vtitur, modo carne, ouis, lacticiniis non veſcatur, cum deliciæ in piſcibus & fructibus ſepe maiores ſint, & repletiones non minores, ſæpe etiam magis periculoſæ fiant ex piſcibus, vino, fructibus, & ſimilibus, quæ omnia cum ieiunij definitione pugnant.

Status quæſtionis de diſcrimine ciborum.
Opinio peccati.

Præcipuum vero caput controuerſiæ de diſcrimine ſeu delectu ciborum, hoc eſt, quod Pontificij carnium & lacticiniorum vſum certis diebus prohibent, & peccatum mortale eſſe docent, ſi quis illis diebus vel moderate etiam & parce, vel ſine lautitiis & crapula carnem comedat. In abſtinentia vero carnium, & vſu piſcium cultum Dei cum opinione neceſſitatis, iuſtitiæ & meriti conſtituunt. De tali ciborum delectu, diſcrimine & prohibitione videndum eſt, quæ ſit Scripturæ ſententia. Quæſtio igitur eſt, An peccatum ſit quoſdam cibos ſumere, hoc eſt, an quorundam ciborum vſus Deum offendat, & conſcientiam inquinet. Item, an quibuſlibet cibis, an vero quibuſdam tantum ſine peccato, hoc eſt, ſine offenſione Dei, & ſine offendiculo conſcientiæ, bona Dei gratia, & ſalua conſcientia pij vti poſſint. Item, An cultus Dei cum opinione neceſſitatis conſtituendus ſit in cibis quibuſdam, vel ſumendis vel non ſumendis. Certum autem eſt totam hanc quæſtionem, quod ad forum conſcientiæ attinet, pendere non ex Medicorum diſciplina, nec ex hominum traditionibus, ſed ex verbo, mandato, conceſſione, ſeu prohibitione diuina.

Opinio neceſſitatis, cultus, iuſtitia, &c.

Reſponſio ad hanc quæſtionem ſtatuit.

Vſus creaturarum in cibo initio quomodo homini conceſſus.

Statim enim in principio licet omnia terræ naſcentia, animalia, piſces, volucres ad vſum hominis creata eſſent, & quidem ſingulorum proprietates Adamo non eſſent ignotæ, vt qui ſingulis ſecundum proprietatem ipſorum, & vſum nomina impoſuerat, & Dominus omnium conſtitutus fuerat, Deus tamen non voluit hominem ex creaturis illis, priuato ſuo arbitrio, ad victum, quæ ipſe vellet, rapere, ſed Deus ipſe, tanquam verus in magna ſua domo Paterfamilias, peculiari verbo, illa quæ ex creaturis volebat, homini ad fruendum dedit, Gen. 1. vt per verbum & in verbo, quaſi ex manu Dei, victum accipientes, primi parentes cum ſuis poſtea in ipſo vſu dona Dei agnoſcerent & celebrarent, atque ita pietatem erga Deum etiam in externis cibis exercerent.

Verbo enim illo cōceſſionis & oratione, quam ex verbo illo fides extruebat, ſanctificabatur, & cum gratiarum actione ſumebatur, ſicut Paulus loquitur.

Terra naſcentia in cibum conceſſa homini initio, non caro.

Et in principio quidem terræ naſcentia hominibus in cibum Deus conceſſit. Gen. 1. Et ſi quis tunc ante diluuium animalium, volucrum, vel piſcium carnes ad cibum rapuiſſet, abſque dubio peccaſſet, non quod caro per ſe tunc fuiſſet immunda (erat enim bona Dei creatura, creata ad vſum, ſed quia verbo Dei concedente & præbente illam ad victum humanum, non ſanctificabatur. Hoc enim vult Paulus, quando dicit, cibum ſanctificari per verbum Dei, hoc eſt, quod vſus cibi inde reddatur ſanctus, hoc eſt, licitus, vt bona Dei gratia & ſalua conſcientia vſurpari poſſit, ſi habeat verbum Dei, quo concedatur ſeu præbeatur ad fruendum.

Carnis vſus in cibum conceſſus poſt diluuium.

Poſt diluuium vero, Gen. 9. Deus peculiari verbo concedit, vt omnium animalium terræ, volucrum, & piſcium carnibus, tam libere veſcantur homines, ſicut ante diluuium oleribus virentibus. Et in vniuerſali illa conceſſione nulla ponitur exceptio (dicit enim, omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum, quaſi herbam virentem dedi vobis omnia) niſi quod addit, carnem cum ſanguine ſuo non comedetis, ne ſcilicet ex animalium occiſione homicidia etiam vobis licere exiſtimetis. Quod enim Gen. 7. ante diluuium ponitur diſtinctio inter animalia munda & immunda non poteſt certo oſtendi, quod ad victum ſeu vſum habita tunc fuerunt quædam animalia immunda. Ante diluuium enim prorſus nullorum animalium carnibus veſci conceſſum erat, Quorſum igitur tali diſtinctione, quod ad cibum attinet, opus fuiſſet? De ſacrificiis igitur etiam ante diluuium vſitatis, ad quæ animalia quædam munda, quædam immunda erant, locus ille ſimpliciſſime intelligitur.

De mundis & immundis animalibus ante diluuium.

Diſtinctio animalium mundorum & immundorum ſub Moſe.

Sed ſub Moſe, Leuit. 11. & Deut. 14. Deus ſua voce tale diſcrimen fecit, quod ex animalibus auibus & piſcibus quædam in cibum conceſſit, quædam vero comedenda prohibuit, & illa munda, hæc vero immunda vocauit, non quod aliqua per ſe eſſent immunda, vel à bono Deo mala creata, vel à malo aliquo principio mala facta, vel à Deo maledicta, vt per ſe veſcentis conſcientiam inquinarent. Quod enim ad cibum attinet, Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reiiciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur, 1. Tim. 4. Id quod poſt diluuium, Gen. 9. & in nouo Teſtamēto, ſua conceſſione Deus ipſe monſtrauit, ſed vt pædagogia quadam veterem populum ad verbum ſuum ita alligaret, vt ne cibos quidem, ſine certo verbo Dei ſumere auderent. Ideo ſub Moſe pædagogo quoſdam cibos verbo ſuo conceſſit, quoſdam vero prohibuit. Et qui tunc cibis à Deo prohibitis veſcebantur, illi peccabant, & Deum offendebant, ac conſcientiam ſuam inquinabant, non ratione ſubſtantiæ cibi, ſed inobedientiæ contra verbum Dei. Vt enim vſus cibi ſit ſanctus, hoc eſt, vt à fidelibus bona Dei gratia & ſalua conſcientia ſumi poſſit, hoc pendet ex verbo Dei, quo ſi cibus concedatur, tunc ſanctus eſt, ſi vero prohibeatur, immundus eſt.

Cauſa huius diſtinctionis Leuiticæ.

Cauſa diſcriminis ciborum Vet. Teſt.

Et variæ quidem afferri poſſunt rationes illius diſcriminis ciborum à Deo inſtituti. Quidam enim ex cibis illis prohibitis videntur tales eſſe, à quibus natura quodammodo abhorreat. Sed Deus in illa conſtitutione non Phyſicum, aut medicum finem ſibi propoſitum habuit, ſed Eccleſiaſticam veteris Teſtamenti pædagogiam. Veriores igitur & certiores cauſæ hæ ſunt. Primo, I.
quod Deus Iudaicam religionem, à reliquis gentibus etiam hoc externo diſcrimine, diſtincta eſſe voluit. Ezec. 4. Dan. 1. 2. Machab. 6. & 7. &c. Secundo, quod diſcrimine illo ciborum mūdorum II.
& immundorum Deus pædagogicas quaſdam figuras, ſignificationes ſeu commonefactiones,

de ca-

de cauenda immunditie & abominatione peccati, ac ſectanda vitæ ſanctimonia, populo veteris Teſtamenti proponere voluit, quas in ſpecie explicari non eſt huius loci.

III. Tertiò, quòd Deus voluit monere populum ſuum debere verbo ſuo alligatum eſſe.

IV. Quartò, quòd voluit obediētiam veteris populi ita probare, cùm verbo ſuo prohiberet quædam, quæ per ſe non erant mala vel noxia, ſicut Adami obeditionem prohibitione ligni ſcientiæ boni & mali probauit. Sed quicquid ſit de cauſis illis, nobis hoc loco ſufficit, ſanctificationem cibi ad vſum licitum pendere ex verbo Dei, concedentis & præbentis cibos ad fruendum, quo verbo quando deſtituuntur homines, vt ante diluuium de carnibus, vel quando habent verbum prohibens, vt ſub Moſe, tunc non poſſunt, ſine læſione conſcientiæ, & offenſione Dei, cibis illis vti.

Caſus neceſſitatis.

Exceptus tamen etiam in veteri Teſtamento fuit caſus neceſſitatis. 1. Reg. 21. Marc. 2. de panib. propoſitionis & diſpenſationis, Ezech. 4. Erat enim tantùm ceremonialis ſeu temporalis pædagogia, non moralis prohibitio.

Moſaica lex de ciborum diſcrimine abrogata eſt tempore noui Teſtamenti.

Tandem verò in nouo Teſtamento, vnà cum reliquis Leuiticis ceremoniis etiam lex Moſaica, conſtitutio ſeu pædagogia diſcriminis ciborũ per Chriſtum prorſus eſt abrogata, tradita peculiari & manifeſto verbo, quo exceptiones illæ, quæ vel ante vel poſt diluuium, ſub Moſe fuerũt, relaxantur, & omnes cibi à Deo ad ſumptionem creati ita ſanctificantur, vt ſine peccato, hoc eſt, ſine offenſione Dei, & læſione conſcientiæ, imò cum bona Dei gratia, & ſalua conſcientia à fidelibus vſurpari poſſint, ſi cum gratiarum actione ſumantur, vt Matth. 15. Quod ingreditur in os, non inquinat hominem.

Titum 1. Mundis omnia ſunt munda. 1. Tim. 4. Non prohibendi ſunt cibi, quos Deus creauit ad ſumendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui cognouerunt veritatem. Quia omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reiiciendũ, ſi cum gratiarum actione ſumatur. Sanctificatur enim per verbum & orationem. Rom. 14. Scio & perſuaſum habeo in Chriſto Ieſu, nihil eſſe commune, ſeu immundum per ſeipſum, niſi ei, qui exiſtimat aliquid immundum eſſe, immundum eſt. 1. Cor. 10. Omne quod in macello venditur, manducate, nihil interrogantes propter conſciētiam: Domini enim eſt terra, & plenitudo eius: Col. 2. Nemo vos iudicet in cibo & potu. Et Act. 10. Viſione cœleſti voce ter repetita doctrina priuilegium illud confirmatum eſt, Quæ Deus purificauit, tu communia ne dixeris.

Propter infirmos aliquandiu tolerata ſunt hæc Leuitica Vet. Teſt.

Et initio noui Teſtamenti cùm ex Iudęis multi ad fidem Chriſti conuerſi, reliquos quidem fidei articulos amplecterentur, hoc vero caput de ciborum libertate nondum vel intelligere vel capere poterant, atq; ideò olus manducabant, ne ſi ex macello à Chriſtianis vel gentibus mactatum manducarent, vel aliquid in lege interdictũ, vel vnde ſanguis non purè eſſet effuſus, vel quòd idolis immolatum eſſet, ſumerent. Sicut propter illam ipſam cauſam quatuor pueri, Dan. 1. nolũt cibis de menſa Regis veſci, ne cōtaminentur, ſed petunt legumina ſibi dari. Apoſtoli igitur iudicauerunt, infirmitatem fidei talium eſſe tolerandam, nec indiſcreto & intempeſtiuo vſu libertatis tales infirmos & dociles eſſe cōtriſtandos aut offendendos, ne ideò à tota Euangelij doctrina abſterrerentur. Rom. 14 Act. 15.

Libertate Chriſtiana abolita ſunt leges Moſaica.

Poſtea verò cum præfracti & obſtinati legale illud diſcrimen ciborum opinione neceſſitatis ita vrgerent, vt cōtenderent, eos peccare, Deum offendere, & conſcientiam inquinare, qui quibuſlibet cibis citra delectum veſcebantur, & in abſtinentia legalium ciborum cultum Dei & iuſtitiam collocarent. Apoſtoli magna vehementia hanc partem Euangelicæ veritatis ſeu libertatis, & doctrina & exēplis aſſeruerunt, ac contrariam ſententiam acriter refutarunt. Col. 2. Nemo vos iudicet, hoc eſt, conſcientiæ ſcrupulum iniiciat, vel condemnet, ob cibum aut potum: Et addit rationem grauiſſimam. Hęc inquit, fuerunt vmbra futurorum, corpus autem Chriſti, hoc eſt, diſcrimina illa legalia ciborum & dierum fuerunt adumbrationes, & prima quaſi lineamenta perſonæ & officij Chriſti venturi, quia verò Chriſtus, corpus illarum adumbrationum, iam exhibitus eſt, ceſſarunt vmbræ.

Metaphora Pauli Col. 2.

Et qui vmbras illas legali opinione nunc vellet conſectari, is ipſo facto negaret Chriſtum eſſe exhibitum. Eſt enim in dicto Pauli metaphora, à pictoribus ſumpta, qui primùm lineas quaſdam ducunt, & adumbrationes figurant, iuxta quas ipſum corpus picturæ perficiunt & abſoluunt. Abſoluto verò ipſo corpore picturæ, vmbræ illæ obliteratæ ceſſant.

Talem comparationem Paulus fecit inter figuram veteris Teſtamenti, & inter Chriſtum exhibitum. Et Galat. 2 Paulus ideò Petrum publicè & grauiter reprehendit, quòd præfractis Iudæis, qui quærebant libertatem Euangelicam in ſeruitutem legalem rurſus reducere, aliquid hac in parte, vel ſimulando, concederet. Et rationem addit grauiſſimam. Non recto pede incedebat ad veritatem Euangelij. Item vt Euangelij veritas permaneret, ne ad horam quidem ceſſi. De abrogatione igitur legalis ſeu Moſaici diſcriminis ciborum in nouo Teſtamento, res plana, manifeſta, & nunc quidem extra controuerſiam eſt.

Status quæſtionis cum Pontificiis.

Supereſt verò illa quæſtio, de qua inter nos & Pontificios controuerſia eſt, cùm in nouo Teſtamento, abrogato legali ciborũ diſcrimine, Chriſtus conceſſerit liberè quibuſuis cibis, quo ad cōſcientiam veſci, poſſit ne in Eccleſia noui Teſtamenti per hominum traditiones, ſtatuta & decreta diſcrimen aliquod ciborum, quo ad conſcientiam, conſtitui & mandari, ita vt certis diebus in certorum ciborum manducatione peccatum, in abſtinentia verò cultus Dei conſtituatur.

An Eccleſia poſſit cibos quoſdam prohibere.

Hoc enim eſt, quod Pontificij in hoc articulo de delectu ciborum contendunt, ſed in Scriptura habemus fundamenta explicationis huius quæſtionis manifeſta & firma.

Reſponſio.

Vt Act. 10. diuina hæc vox ter ad Petrum repetitur: Quæ Deus purificauit, tu commune ne dixeris.

Locus Col. 2. explicatur.

Et Col. 2. Paulus primùm tractat de abrogatione diſcriminis legalis, quod verbo & mandato diuino ſancitum erat, poſtea loquitur etiam de doctrinis, decretis & mandatis hominum conſtituendum: Ne tetigeris, ne guſtaris, ne contrectaris. Hæc enim non poſſe de legali ſeu Moſaico ciborum diſcrimine intelligi, inde patet, quia vocat doctrinas & præcepta hominum, cùm Moſaicum diſcrimen verbo & mandato diuino ſit ſancitum. Et argumentatur Paulus à maiori ad minus, ſi mor-

Digitized by Google

Elementa mundi apud Paulũ quæ. tui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi, hoc eſt, ſi in Chriſto à Leuitico diſcrimine ciborum, quod mandato diuino ſancitum erat, liberati eſtis,(legales enim pædagogias, quas paulò antè vmbras vocarat, iam in hac ſententia στοιχεῖα quaſi primas delineationes appellat) cur decretis iuxta doctrinas & mandata hominum tenemini: Ne guſtaueris? &c. Hanc eſſe Pauli ſententiam contextus manifeſtè oſtendit. Eſt enim collatio inter abrogationem diſcriminis ciborum, quod in veteri Teſtamento, voce diuina, ſancitum erat, & inter decreta iuxta hominum doctrinas & mandata, de non guſtandis quibuſdam cibis facta. Et argumentatio grauiſſima eſt, ſi à Leuitico ciborum diſcrimine, quod tamen diuino mandato ſancitum fuerat, in Chriſto liberi facti eſtis, vt iam nec peccatum in vſu, nec cultum in abſtinentia illorum ciborum collocare debeatis.

Argumenta Pontificiorũ pro ciborum delectu aſſerẽdo à Paulo refelluntur. Multò minus igitur aliis decretis, quæ iuxta hominum doctrinas & mandata prohibent quorundam ciborum vſum (ne guſtaueris) teneri debetis. Et illa ipſa argumenta, quæ Pontificij pro ſuo ciborum delectu ſtabiliendo adducere ſolent, Paulus in illo loco attingit & reiicit. Habent, inquit, illa decreta ſpeciem ſapientiæ, quòd ſint ἐθελοθρησκεία, voluntarij, ſpontanei, ſeu electitij cultus, quodq; ad macerationem corporis & animi humilitatem faciant. Sed vos, inquit, cum Chriſto mortui eſtis ab huiuſmodi elementis mundi, & cum ipſo reſurrexiſtis, vt ſcilicet cultui ſpirituali in ipſius regno operam detis. Cibi verò ipſo vſu abſumuntur. Ideò, ſicut Rom. 14. inquit, Regnum Dei non eſt eſca aut potus. Item 1. Corinth. 10. Eſca non commendat nos Deo, ſiue enim quibus edamus, ſiue à quibuſdam abſtineamus, nihil amplius in regno Dei habebimus. Et Ebræor. 13. Bonum eſt gratia ſtabiliri cor, non eſcis, quæ non profunt his, qui in illis ambularunt, hoc eſt, qui diſcrimen illud ſuperſtitioſè obſeruarunt, poſt reuelatum Euangelium.

Argumentũ Pontificiorũ ductum ex παραδόσει. Hæc valde illuſtris eſt explicatio huius quæſtionis, & grauiſſima refutatio humanarum traditionum, & Pontificiorum Decretorum, de ciborum delectu, diſcrimine & prohibitione. Solent enim Pontificij ita argumentari: Omnibus temporibus in populo Dei fuit delectus ſeu diſcrimen ciborum, vt in Paradiſo prohibita erat arbor ſcientiæ boni & mali. Ante diluuium carnes non erant permiſſæ: poſt diluuium ſanguinis vſus prohibitus erat: Sub Moſe varij cibi interdicti erant. Ergo in Nouo Teſtamento debet eſſe delectus aliquis ciborum. *Refutatio.* Sed ex hoc loco Pauli ſumitur vera reſponſio. Deus enim diſcrimen illud in Paradiſo ante diluuium, poſt diluuium, & ſub Moſe, ſua voce inſtituit & ſanciuit: In nouo verò Teſtamento Deus ſua voce nullum diſcrimen ciborum, quo ad conſcientiam, conſtituit, ſed abrogatis omnibus veteribus ciborum diſcriminibus verbo ſuo libertatem omnium ciborum in nouo Teſtamento conceſſit.

Exceptio, Eccleſia autoritate ſancire. Sed excipiunt, Eccleſia conſtituit aliquem delectum, & ei debetur obedientia: Quid vero Paulus Coloſ. 2. reſpondeat, iam oſtenſum eſt. Si Leuiticum ciborum diſcrimen diuino mandato olim conſtitutum, iam in nouo Teſtamento nos non obligat, cur decretis iuxta doctrinas & mandata hominum de nõ guſtandis quibuſdam cibis factis, teneremur, vel onerari nos pateremur? Similiter quando adducunt argumenta de mortificatione carnis, de humilitate animi, de voluntariis cultibus, Paulus illa ipſa argumenta in forma recitat, & dicit quidem ea habere ſpeciem ſapientiæ, ſed tamen reiicit ea ex fundamento libertatis Euangelicæ & cultus ſpiritualis in nouo Teſtamento. *Mortificatio carnis, humilitas animi, &c.*

Quod autem ad verum ieiunium attinet, quod cõſiſtit in abdicatione omnium deliciarum corporis, quod ad ſubigendum corpus vtile eſt, in præcedentibus explicauimus Scripturæ ſententiam. Ad hoc verò iſte ciborum delectus, de quo Pontificij dimicant, nihil facit, ſicut oſtendimus. Et opiniones Pontificiorum de ſuo ciborum delectu, quòd ſcilicet illi aſſuunt opinionem neceſſitatis, cultus, meriti, & iuſtitiæ, prorſus cum veris pij ieiunij finibus, quos paulò antè ex verbo Dei oſtendimus, pugnant.

Alius locus continens illuſtrem refutationem doctrinæ Pontificiæ de ciborum delectu, ſicut ab ipſis traditur, extat 1. Timoth. 4. Vbi Spiritus ſanctus diſertè denunciat, fore Spiritus impoſtores in poſterioribus temporibus, qui præcepturi ſint abſtinere à quibuſdam cibis, in hypocriſi, hoc eſt, ſub ſimulatione externæ ſanctitatis, cum intus conſcientia ſit impura ſeu cauterio notata. *Secunda refutatio figmenti Pontificij, de ciborum delectu, ex loco 1. Tim. 4.*

Et Pontificij quidem admodum ſudant, vt hoc fulmen Spiritus ſancti à ſuis capitibus diuertant, contendunt enim Paulum loqui de Tatianis, Manichæis, Priſcillianiſtis, qui finxerunt, carnes vel per ſe eſſe immundas, vel Diaboli felle contaminatas: ſed concedatur ſanè, Paulum de illis hæreticis locutum, non tamen ideò Pontificia prohibitio ciborum libera euadet. Non enim de vna aliqua perſona, vel de vna ſingulari aliqua ſecta Paulus loquitur: Sed loquitur de omnibus doctrinis prohibentibus abſtinere à quibuſdam cibis, quibuſcunque temporibus Apoſtolorum ſeculum illud fiat, maximè verò poſtremis temporibus. *Quomodo Pontificij locum, 1 Tim. 4 conentur eludere.*

Inepta enim eſt eluſio dicere Tatiani, Manichæi, &c. qui olim conſcientiæ cauſa prohibuerunt vſum quorundam ciborum, peccarunt contra dictum hoc Pauli. Ergo ſi quis poſt illos vel ſimiliter, vel ſub alio prætextu iubeat abſtinere à quibuſdam cibis, non peccat, ſed rectè facit: Ac ſi dicerem: Paulus ſcribit contra Pſeudoapoſtolos, qui iuſtitiam operum iuſtificatione fidei miſcebant. Ergo qui nunc alio prætextu, operibus nos iuſtificari docent, non peccant, ſed rectè faciunt, vel quòd Paulus ſcribit de ſcortatione, impletum eſt in Corinthiis. Ergo ad noſtri vel alterius ſeculi ſcortatores non pertinet. Et locus Pauli non tam de illis, qui cibos craſſa accuſatione, quaſi à Diabolo eſſent, damnant, agit, quàm de illis, qui ob hypocriſin, ſpeciem ſeu oſtentationem externæ ſanctitatis iubent à quibuſdam cibis abſtinere, ſicut & Coloſſ. 2. ſpecioſa decreta de non guſtando reiicit: Fundamenta certè quæ Paulus prohibitioni iſti ciborum, de qua 1. Tim. 4 loquitur, opponit, generalia ſunt contra quaſuis prohibitiones ciborum, quæ fiunt prætextu ſanctitatis & cultus, ideò enim hypocriſin in textu nominat. Veritatem igitur nominat, quam *An de ſolis Tatianis Paulus loquatur 1. Tim. 4.*

fideles

Digitized by Google

fideles in nouo Teſtamento agnoſcere debeant, quòd ſcilicet omnis creatura Dei bona ſit, & nihil reiiciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur, hoc eſt, ſicuti ipſe explicat, quod omnes cibi à Deo creati bona conſcientia ſumi poſſint cum gratiarum actione. Et ideò omnes illos, qui contra hanc veritatem iubent à cibis abſtinere, quacunque hypocriſi illud fiat, vt conſcientiis cauterium, ſi non abſtinuerint, inurant, taxat & damnat. Hæc luce meridiana clariora ſunt in loco Pauli.

Et iam colligantur encomia dogmatis ſeu decreti, iubentis abſtinere à quibuſdam cibis ſub prætextu ſanctitatis ſeu cultus: ſunt, inquit Paulus, ſpiritus impoſtores, doctrinæ dæmoniorum, hypocritæ, falſiloqui, apoſtatæ à fide, cauteriatam habentes conſcientiam. Nec releuat Pontificios, quòd non in perpetuum, ſicut alij hæretici, ſed certis temporibus ſeu diebus iubent à quibuſdam cibis abſtinere. Paulus enim ipſam prohibitionem damnat, & eſt prohibitio ſiue ſit perpetua, ſiue certi temporis. Nec diſputat Paulus quanta temporis præſcriptio requiratur in hac prohibitione, vt fiat vel ſit peccatum, ſed ipſam prohibitionem damnat. Et ſicut ineptè diceretur, eum quidem, qui ſemper ſcortatur peccare, qui verò certis temporibus hoc faciat, non peccare. Similis eſt & hæc eluſio: Eum quidem peccare, qui cibos quoſdam in perpetuū prohibeat, qui verò certis temporibus hoc faciat, eum rectè facere: cùm tamen vtrunq; ſit contra hanc Euangelij veritatem, quòd omnium ciborū ſumptio libera ſit, quoad conſcientiam. Et hac ipſa eluſione Pontificij tanquam ſuo ſe gladio iugulant: fatentur enim hæreticum eſſe, ſi quorundam ciborum vſus in perpetuum prohibeatur: Et tamen apud ipſos Carthuſienſibus, ſub titulo maioris ſanctitatis, meriti & perfectionis, in perpetuum prohibetur vſus carnium. Ac Gregorius ſeptimus, Romæ in concilio, Monachis, præcipuè verò Benedictinis, vt ſanctioribus, in vniuerſum carnem prohibuit: reliquis verò, vt imperfectioribus, certis tantùm diebus prohibitionem illam impoſuit.

Gregorius VII.

Illæ ſuperſtitioſæ leges & opiniones de ciborum diſcrimine neceſſariò taxandæ ſunt in Eccleſia. Paulus enim 1. Timoth. 4. cùm doctrinam dæmoniorum de prohibitione ciborum damnaſſet, ſubiicit: De his ſi commonefeceris fratres, bonus eris miniſter Chriſti.

Et hæc Patres Concilij Tridentini debuiſſent in ſuo Decreto explicare, ſuperſtitioſas opiniones reiicere, & prauos abuſus corrigere, & Eccleſiæ libertatem Euangelij reſtituere, vt ex Scripturę fundamentis vera Chriſtiani ieiunij ratio, monſtratis piis, ſalutaribus, & verbo Dei conſentaneis finibus Eccleſiæ reſtitui poſſet. Sed Tridentinum Decretum ieiunia & ciborum delectum, nulla addita vel ſuperſtitionum vel abuſuum correctione ita cum obſequendi obligatione & neceſſitate proponit, vt non obſcurè totam lernam ſuperſtitionum Papiſtici ieiunij, de quibus paulò pòſt in ſpecie dicemus, retinere, ſtabilire & confirmare moliatur. Præmittit enim de Decreto & ciborum delectu & ieiunio, vt paſtores illa omnia, quæ Romana Eccleſia ſtatuit, quibuſcunque fidelibus commendent, vt illis ſint obſequentes. Qualia verò illa in hoc articulo de ieiunio ſint, paulò pòſt detegemus.

DE PONTIFICIIS CIBORVM *conſecrationibus, Et quomodo iuxta Paulum cibus verbo & oratione ſanctificetur.*

Laborant quidem Pontificij magno conatu amoliri ſuſpicionē iſtam, quaſi cibos quoſdam prohibeant, ea opinione, ſicut olim Tatianus, Manichæi, Priſcillianiſtæ, quaſi ſcilicet vel maledicti ſint, vel à Diabolo occupati, ac propterea conſcientiam inquinent: ſed argumenta quibus ſuam prohibitionem ciborum ante hæc tempora probare & ſtabilire conati ſunt, & Pontificiæ conſecrationes creaturarum ſeu ciborum, prorſus oſtendunt, in eodem ipſos luto cum antiquis iſtis hæreticis hærere. Inter reliqua enim argumenta quibus prohibitionem carnium probare voluerunt, fuit & hoc vnum, quia ſcilicet Geneſ. 3. terra à Deo maledicta legitur, & per conſequens etiam animalia, quæ in terra viuunt, non autem aqua cum piſcibus. Non dicam quàm inepta ſit hæc argumentatio, eadem enim conſequentia panes, herbas, olera, radices, fructus prohibere deberent. Et quare volucrum carnes prohibent, cùm aer non legatur maledictus, niſi forſitan auiculæ maledictionem inde contrahant, quòd terræ aliquando inſident, ſed cur non etiam piſces, cùm fluuiorum fundum ſæpius attingant. Poſſem euidenter oſtendere, quod Deus ipſe explicet, quomodo maledictionem terræ intelligat, quia ſcilicet ſpinas & tribulos germinabit, & in laboribus & ſudore vultus ex ea comedes. Quódque illa maledictione animalia non fecerit ad eſum immunda, ipſe poſt diluuium oſtendit, concedens eſum carnium, Geneſ. 9. Poſſem etiam per inſtantiam opponere de piſcibus, quòd Deus ſub Moſe quædam indicarit ad cibum immunda, non tantùm ex animantibus terræ, verumetiam ex piſcibus aquarum, & ex auiculis, quæ originem habent ex aquis, & in aere volitant. Sed hoc loco tantùm volui oſtendere, Pontificios eſum carnium certis diebus prohibuiſſe, ideò & ea opinione, quòd ſentiant carnes animalium maledictas, & per ſe immundas eſſe. Hoc enim argumentationibus ſuis manifeſtè oſtendunt.

Pontificij congruunt cum veteribus hæreticis in dogmate de ciborum delectu & prohibitione.

Nota quam cauſam Pontificij adferant prohibitionis carnium.

Simile eſt & illud argumentum, quo vſi fuerunt, ideò ſcilicet in ieiuniis abſtinendum carnibus, & veſcendum piſcibus, quia Chriſtus legitur non comediſſe carnes, ſed piſces, panes, mel, &c. Ergo ſentiunt hos cibos per ſe eſſe ſanctiores & mundiores, quàm carnes. Imò non obſcurè dicunt, carnium eam eſſe immundiciem, quòd in homine prauas carnis concupiſcentias excitent. An hæc procul abſint à Tatianorum & Manichæorum fundamentis, Lector iudicet. Venit mihi hoc loco in mentem fabellæ cuiuſdam, aliquando ſcilicet ſacerdoti, ex hiſce argumentis declamitanti contra eſum carnium, ſimplicem quendam Laicum oppoſuiſſe, quòd Chriſtus carnem, & quidem aſſam, agni ſcilicet Paſchalis, cum diſcipulis ſuis manducarit, Sacerdotem verò vi & euidentia obiectionis conſtrictum, cùm aliud quod reſponderet non haberet, dixiſſe: verum eſt, Chriſtus quidem comedit carnem, & quidem ante Paſcha, hoc eſt, in Quadrageſima,

Aliud argumentum eiuſdem farinæ.

Nota fabellarum.

ſed valdè malè ipſi conuenit, mox enim poſtea ligatus, cæſus, flagellatus, & crucis affixus eſt.

Ex conſecrationibus ciborum pontificiis, colligitur cauſa prohibitionis ciborum.

Omnium verò clariſſimè cauſa prohibitionis ciborum quorundam in Eccleſia Pontificia inde colligitur, quòd in conſecrationibus ſuis expreſſis verbis petunt, vt diaboli vis ac poteſtas à creaturis expellatur, & per conſecrationes hoc accipiant, vt ſint ſanitas mentis & corporis. Ergo ſentiunt creaturas per ſe, & prohibitis temporibus, quando non conſecrantur, à poteſtate diaboli boli infectas, inquinare, & corpus & animam, niſi diabolus pontificiis execrationibus inde exorciſetur. Hæc certè ſunt ipſiſſima fundamenta Tatianorum & Manichæorum, quos cùm damnare ſe ſimulent, quomodo ſuam prohibitionem iiſdem fundamentis ſubnixam, defendere poſſint, Lectoris ſit iudicium.

Formulæ conſecrationum Papiſticarum ciborum.

Adſcribam autem formulas aliquot talium conſecrationum Papiſticarum, vt ex ipſorum verbis, preculis, & agendis, Lector de ſententia ipſorum ſtatuat.

Aqua.

Aqua igitur ita benedicitur apud Pontificios: Exorciſo te creatura aquæ, vt omnis virtus aduerſarij ab hac creatura aquæ eradicetur & effugetur.

Frondium & florum.

Benedictio frondium & florum: Exorciſo te creatura frondium & florum, in nomine Patris, &c. proinde omnis virtus aduerſarij, omnis exercitus Diaboli, omnis poteſtas inimici, omnis incurſio dæmonum eradicetur, & explantetur ab hac creatura.

Agni Paſchalis.

Benedictio agni paſchalis: Dignare Domine quæſumus benedicere ſanctificare & mundare has ouium carnes, vt quicunque ex populis tuis fidelibus comederit, omni benedictione cœleſti, & gratiæ tuæ ſaturitate in bonis repleatur.

Caſei.

Benedictio caſei: Dignare benedicere & ſanctificare hanc creaturam caſei, vt quicunq; fidelium tuorũ de ea comederint, omni benedictione cœleſti & gratiæ tuæ ſanctitate repleantur.

Panis & laganorum.

Benedictio panis & laganorum: Benedic Domine creaturam iſtam panis, ſicut benedixiſti quinque panes in deſerto, vt omnes guſtantes ex ea, accipiant tam corporis quàm animæ ſanitatem.

Benedictio generalis.

Benedictio generalis: Benedic Domine creaturam iſtam, vt remedium ſalutare generi humano, & præſta per inuocationem nominis tui, vt quicunque ex ea ſumpſerit, corporis ſanitatem & animæ tutelam percipiat. Item, Tu Domine mitte Spiritum tuum ſanctum in hanc creaturam, vt qui ex ea guſtauerint, proficiat illis ad æternam ſalutem.

Vini in die Iohan Euangeliſtæ.

Benedictio vini in die Iohannis Euangeliſtæ: Benedicere & ſanctificare digneris hanc creaturam vini, vt quicunque ex ea guſtauerint, per interceſſionem Mariæ & Iohannis Apoſtoli, vitam conſequantur æternam, & extinguatur ab omnibus dignè ſumentibus, ſicut venenoſum ſumpſerint. Item, benedicere digneris hanc creaturã vini, vt omnes ex eo ſumentes, expulſo omni nociuo guſtu infuſo tuę benedictionis myſterio, mereantur in corpore & anima miſericorditer exhilarari. Item: Benedic huius ſubſtantiam vini, vt qui de ea quantumcunque ſumpſerint, vitam conſequantur ſempiternam. Benedic hanc creaturam vini tua ſancta benedictione cœleſti, vt omnibus, cum fide, reuerentia, & gratiarum actione ex ea ſumentibus, ſit ſalus mentis & corporis, atque cõtra omnes morbos, & venenata & immunda, atque vniuerſas inimicorum inſidias tutamentum. Benedictio Trinitatis deſcendat ſuper hanc creaturam vini, vt ſit omnibus ex ea ſumentibus remedium contra periculum corporis & animæ, & præguſtatio ad vitam æternam.

Has formulas conſecrationum Papiſticarum ideo adſcripſi: oſtendunt enim quòd ſentiant, creaturas per ſe, vel diaboli poteſtate infectas, vel certè etiam mundas non eſſe mundas, niſi conſecrationibus iſtis purificentur. Atque ideo diebus prohibitis, quando conſecrationibus iſtis deſtituuntur, non poſſe bona conſcientia ſumi. Quòd verò fingunt, ſuis iſtis conſecrationibus, ſine mandato & permiſſione diuina, creaturis conferri virtutem largiendi ſumentibus ſalutem corporis & animæ, ac vitam æternam, magicum & blaſphemum eſt: Sacramentorum verò alia ratio eſt, quæ habent expreſſum mandatum & promiſſionem diuinam, de quibus ſuo loco dictum eſt.

Origo Papiſticarum conſecrationum.

Ortæ autem ſunt Pontificiæ iſtæ conſecrationes ex ſiniſtro intellectu ſententiæ Paulinæ, quæ dicit, creaturam ſanctificari per verbum Dei & orationem. Quia enim in ſuis conſecrationibus vtuntur verbis quibuſdam Scripturæ, & certis preculis, ſentiunt, inde creaturis præter phyſicas, alias & nouas virtutes, vel ad remedium corporis, vel ad ſanctificationem & ſalutem animæ conferri.

Explicatio dicti Paulini. 1. Tim. 4.

Sed verba Paulinæ ſententiæ hæc commenta manifeſtè refutant, & verum ac vtilem ſenſum oſtendunt: Primò enim Paulus nequaquam ſentit, creaturas per ſe vel malas vel immundas eſſe, atq; ideo opus ipſis eſſe ſanctificatione. Expreſsè enim dicit: Omnem creaturam Dei bonã eſſe, & nihil reiiciendum, ac bonos bonitatem illam inde dicit habere, quia Deus illos crearit ad ſumẽdum. I.

Secundò loquitur de ſanctificatione, non ſicut homo ſanctificatur per Spiritum ſanctum, vel ſicut Sacramenta ſanctificantur, nec etiam, vt cibi nouas & alias virtutes præter naturales accipiant. Si quis enim totum Euangelium Ioannis legeret ſuper oua, ac peteret, vt acciperent virtutem globorum tormentatiorum. Aut ſi ſuper olus aduſtum totum Pſalterium recitaretur, vt inde ſapor eius mutaretur, non tantùm fruſtrà illud fieret, ſed nomen Dei in vanum aſſumeretur, quia nec mandatum Dei, nec promiſſionem ea de re habemus: ſed loquitur de tali ſanctificatione, ſicut 1. Cor. 7. dicit. Virum infidelem ſanctificari per vxorem fidelem, quia ſcilicet vſus ſeu cohabitatio coniugalis fideli perſonæ munda & licita eſt, qua bona Dei gratia & ſalua bona conſcientia vti poteſt. Atque ideo Paulus 1. Timor. 4. vtitur his verbis: εἰς μετάληψιν ad ſumptionem cum gratiarum actione. II.

Tertiò, non quoduis vel qualecunque verbum Dei intelligit, nec de quibuſcunq; preculis loquitur, ſed certum verbum Dei oſtendit, de creatione ſcilicet & vſu creaturarũ ſeu ciborum: Nẽpè quod omnis creatura Dei bona ſit, & nihil reiiciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur, quódq; Deus cibos crearit ad ſumendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui agnouerunt veritatem. III.

Quo modo verbo Dei ſanctificentur creaturæ.

Hæc enim ſunt verba Pauli, quibus oſtendit, quodnam verbum Dei intelligat, per quod cibus ſanctificetur, ſcilicet, Primò illud verbum, Vidit Deus cuncta quæ

fecerat

Digitized by Google

I. fecerat, & erant valde bona. Omnis enim creatura Dei bona, & nihil reiiciendum.
II. Secundò, quòd Deus peculiari verbo, quaſi aperiens manum ſuam conceſſerit & dederit homini cibum.
III. Gene.1. Tertiò, licet ante diluuium tantùm terræ naſcentia fuerint in cibum conceſſa, & ſub Moſe quædam excepta ſeu prohibita fuerint, quod in nouo Teſtamento certo verbo Deus oſtenderit, nullum cibum iam eſſe immundum, quo ſine peccato veſci non liceat, ſed Deum purificaſſe omnes cibos, Actor.10. vt ſcilicet mundis omnia ſint munda, Tit.1. Et ideo Paulus, 1.Tim.4. addit fidelibus, & iis, qui agnouerunt veritatem. Conſtat igitur & certum eſt, quodnam verbum Dei Paulus intelligat, & ex verbo colligi debet, qualem orationem & gratiarum actionem intelligat: Oratio enim debet ex fide procedere, fidem autem oportet certo verbo Dei niti. Cùm igitur verbum hoc loco certum ſit, certa etiam eſt forma orationis, ſcilicet iuxta verbum illud. Hinc manifeſtum eſt, verba & preculas, quibus Pontificij in ſuis conſecrationibus vtuntur, non eſſe illud verbum & illam orationem, de qua Paulus loquitur, 1.Timoth.4.

Qua gratiarum actione ſanctificetur.

Cur verbum & orationem fideles adhibeant in vſu rerum.

Vult autem Paullus illud verbum Dei, de quo diximus, & extructam inde precationem, & gratiarum actionem in vſu ciborum à fidelibus adhiberi.

I. Primò, vt admoneantur, ne cibos ſine piis cogitationibus, vel ſicut iumenta, vel ſicut infideles ſumant, ſed ſciant & cogitent, ſe eos ex manu Dei accipere, qui etiam hæc corpuſcula noſtra curat, & præbet nobis omnia ad fruendum.

II. Secundò, vt ſit commonefactio Adamum donationem illam Gen.1. nobis per lapſum, Geneſ.3. amiſiſſe, & nos propter peccata, abuſus & ingratitudinem, indignos eſſe illis etiam corporalibus donis, ſed per ac propter Chriſtum donationem illam nobis reſtitui, qui etiam ideo panes in manus ſuas ſumpſit, & poſt benedictioné ſeu gratiarum actionem ex ſuis manibus iuſſit populo diuidi ac proponi. Inde in benedictione menſę dicitur, Per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

III. Tertiò, vt habeāt fideles certum teſtimonium & priuilegium, ſe abſque offenſione Dei & lęſione conſcientiæ, cibis quibuſuis bona Dei gratia & ſalua conſcientia vti poſſe.

IV. Quartò, vt precatione agnoſcamus & fateamur, benedictionis diuinæ eſſe, vt vſus cibi corpori & valetudini vtilis & ſalutaris ſit: ſicut inquit Pſal.104. Aperiente te manum tuam omnia implentur bonis, vt vinum exhilaret, & panis confirmet cor hominis. Et Pſalm.145. Aperis tu manum tuam, & imples omne viuens benedictione ſeu beneplacito.

V. Quintò, quia in vſu ciborum facilè admittitur vel abuſus vel intemperantia, ne igitur ita edamus, ſicut epulo iſte, Luc.16. qui poſtea audit, Recepiſti bona tua in vita tua. Vel, ſicut inquit Pſalm.17. de viris mundi, quorum pars eſt in hac vita, vt venter ipſorum impleatur. Et Ieremiæ 12. ſaginantur vt oues ad diem occiſionis. Ideo additur verbum & oratio, vt iuxta dictum Salomonis, Eccleſiaſt.4. Edamus in lætitia panem noſtrum, vt Deo placeant illa ipſa etiam opera noſtra. Et ſicut Iob.ca.1. poſt conuiuia filios ſuos ſacrificiis ſanctificabat, ſi quid fortè peccaſſent. Vtque moneamur in ipſo vſu cibi corporalis cogitandum eſſe, non tantùm vt edamus & ſaturemur, ſed vt operemur etiam cibum qui non perit, ſed permaneat in vitam æternam, quem Filius hominis nobis dat, Ioh.6. vel ſicut Luc.14. dicitur, vt cogitemus etiam de edendo pane in Regno cœlorum.

VI. Sextò, quia in ſaturitate facilè euenit, quod ſcriptum eſt: ſedit populus edere & bibere, ac ſurrexit ludere. Item: impinguatus & recalcitrauit. Ideo additur oratio & gratiarum actio, vt iuxta quod ſcriptum eſt, Deut.8. Cùm comederis & ſaturatus fueris, benedicas Domino Deo tuo, ne poſtquam comederis & ſaturatus fueris, eleuetur cor tuum & obliuiſcaris Domini Dei tui: vel Eſa.5. Opus Domini non reſpicitis, & opera manuum eius non conſideratis.

Hæc eſt vera benedictio ſeu ſāctificatio ciborum per verbum Dei & orationem, de qua Paulus loquitur, quæ ſine magica prophanatione nominis Diuini, Deo grata, conſcientiis vtilis & ſalutaris eſt. Quodque inter cætera doctrinæ cœleſtis capita, hoc etiam de vera ciborum ſanctificatione tradendum ſit in Eccleſia, Paulus manifeſtè oſtendit, 1.Tim.4. Cùm de ſanctificatione ciborum locutus eſt, locum illum ita concludit: de his ſi commonefeceris fratres, bonus eris miniſter Chriſti. Et huiuſmodi benedictionibus menſæ vetus Eccleſia vſa fuit. Chryſoſtomus aliquoties mentionem facit benedictionis menſæ, quę vſitata fuerit Monachis per Ægyptum, cuius etiam deſcriptio extat apud Clementem lib 7. cōſtitutionum. In Horologio vero Græcæ Eccleſiæ integra formula huius benedictionis deſcribitur. Primò, antequam cibi apponantur legitur totus Pſalmus 145. Exaltabo te Deus meus Rex, & benedicam nomini tuo in ſeculum &c. Deinde appoſitis cibis recitatur à Sacerdote benedictio menſæ, & quæ appoſita ſunt, ita benedicuntur: Chriſte Deus noſter benedic cibo ac potui ſeruorum tuorum, quoniam tu es ſanctus, & nunc & ſemper. & in ſecula ſeculorum, Amen.

Benedictio menſæ Aegypti Monachis uſitata.

Poſtea, quando cibum guſtarunt in Menſa, ſurgunt, & ſimul omnes recitant illam benedictionem, cuius & Clemens & Chryſoſtomus mētionem faciunt: Benedictus es Domine Deus, (ἐλεῶν), qui miſereris noſtris, & paſcis nos à iuuente noſtra, qui das eſcam omni carni, reple gaudio & lætitia ſeu hilaritate (εὐφροσύνῃ) corda noſtra, vt ſemper omnem habentes ſufficientiam (αὐτάρκειαν) ſeu habentes in omnibus animum præſentibus contentum (ἀρκούμενοι) exuberemus in omne opus bonum in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cum quo tibi gloria, honor (κράτος) virtus ſeu imperium, & adoratio, cum ſancto Spiritu, Amen.

Gratiarum actio poſt ſumptum cibum.

Poſt ſumptum cibum, primò recitatur hæc gratiarum actio: Gloria tibi Sancte, gloria tibi Rex, quoniam dediſti nobis eſcas ad lætitiam: imple nos etiam Spiritu ſancto, vt inueniamur in conſpectu tuo (ἐνώπιον) accepti, & nō (αἰσχυνόμενοι) confuſi ſeu pudefacti, quando reddes vnicuique ſecundum opera ſua. Deinde legitur Pſalmus 121. Lętatus ſum in his qui dicunt mihi, in domum Domini ibimus, &c. Poſtea additur hic verſus: Sicut in medio diſcipulorum tuorum (cœnantium) adfuiſti Saluator, dans ipſis panem: Ita veni etiam ad nos, & ſalua nos. Tandem

legitur ex Pſalmo 22. Edent pauperes, & ſaturabuntur, laudabunt Dominum, qui quærunt eum, vſque ad finem. Et verſus Kyrie eleeſon, Chriſte eleeſon Kyrie eleeſon. Concluditur demum hac precatiuncula, Benedictus es Deus qui miſertus noſtri, ex opulentis donis tuis paviſti nos. Eius gratia & benignitate (ἐν φιλανθρωπίᾳ) detur nobis frui & nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Benedictio menſæ in Eccleſia Latina. In Latina Eccleſia fuit forma benedictionis menſę fermè ſimilis. Hęc ſcilicet: Oculi omnium in te ſperant Domine, & tu das eſcam illorum in tempore opportuno, aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione. Gloria Patri & Filio, &c. Sicut erat in principio, &c. Kyrie eleeſon, &c. Pater noſter, &c. Benedic Domine nos & tua dona, quæ de tua largitate ſumus ſumpturi, per CHRISTUM Dominum noſtrum. Menſæ cœleſtis participes faciat nos rex æternæ gloriæ.

Gratiarũ actio poſt cibum ſumptum. Poſt ſumptum cibum: Confiteantur tibi Domine omnia opera tua, & ſancti tui benedicent tibi. Gloria Patri, &c. Agimus tibi gratias omnipotens Deus pro vniuerſis beneficiis tuis, qui viuis & regnas in ſecula ſeculorũ. Deinde legitur Pſalmus 51. Miſerere mei Deus, &c. Et ſubiiciuntur verſus: Benedicam Dominum in omni tempore. Semper laus eius in ore meo. In Domino gloriabatur anima mea. audiant manſueti & lætentur. Magnificate Dominum mecum, & exultemus nomini eius in idipſum. Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & vſque in ſecula. Deus det nobis ſuam pacem.

In cœna recitantur hi verſus: Edent pauperes, & ſaturabuntur, & laudabunt Dominum, qui requirũt eum. Viuẽt corda eorum in ſeculum ſeculi. Memoriã fecit mirabilium ſuorũ miſericors & miſerator Dominus, eſcam dedit timentibus ſe. Gloria Patri & Filio, & Spiritui ſancto, &c.

Benedictus Deus in donis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis, qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum.

Laudate Dominum omnes Gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius, & veritas Domini in æternum. Gloria, &c.

Et fieri poteſt, cùm vulgus talia exercitia ſanctificandi cibos negligeret, quòd primùm exempli & commonefactionis gratia publicè cœperint in templis formulæ talium benedictionum proponi, ſicut extat Pernarum benedictio. *Benedictio Pernarum. Ouorum.* Sanctifica collata nobis hæc dona largitatis tuæ, mentéſque noſtras pariter ſpiritualiter reple deliciis. Item benedictio ouorum: Adueniat Domine benedictionis tuæ gratia huic ouorũ creaturæ, vt cibus ſalubris fiat tuis fidelibus, cum gratiarum actione ſumentibus, per Chriſtum, &c. Sed poſtea ſubſtitutis aliis, de quibus ſupra dixi, conſecrationibus, abuſus & ſuperſtitiones acceſſerunt.

Has formas benedictionum veteris Eccleſiæ ideo hoc loco adſcripſi, vt inde appareat, quo verbo, & quali oratione ipſi cibos ſanctificarint: Et de tali ciborum ſanctificatione monendi eſſent homines, non deducendi vel ad magicas execrationes, de quibus ſupra diximus, vel ad ſuperſtitioſum ciborum delectum, quaſi in eo cultus conſiſtat.

Atque hactenus ex Scripturæ teſtimoniis & exemplis veram doctrinam de ieiunio explicauimus. De prohibitione etiam quorundam ciborum Scripturæ ſententiam oſtendimus: Et quomodo per verbum & orationem cibi verè ſanctificentur, vt cum gratiarum actione ſumantur. De veteris verò Eccleſiæ teſtimoniis & exemplis in ſequentibus quædam annotabimus.

TESTIMONIA ALIQVOT VETERUM conſentientia cum doctrina Scripturæ de vero Ieiunio.

QVando de dogmate aliquo Eccleſiæ controuerſia eſt, & mens ſolicita inquirit, quã ſententiam vt veram, firmam & ſalutarem ſequi, quas verò opiniones effugere debeat: Non ſatisfit conſcientiæ, ſi ex hominum tantùm ſcriptis teſtimonia & exempla proferantur. Fides enim, fundamentum & normam, cui certò ac tutò innitatur, quęrit vocem ipſius Dei, patefacientis in verbo voluntatem ſuam. Meminit enim ſcriptum eſſe, Non faciatis ſinguli, quid vobis rectum videtur, ſed quod ego præcipio tibi, hoc tãtùm facias Domino Deo tuo. Deut. 12. In præceptis patrum veſtrorum nolite ambulare. Ego Dominus Deus veſter, in meis præceptis ambulate, Ezech. 20. Fruſtra me colunt docentes doctrinas & mandata hominum, Matt. 15. Et Coloſ. 2. vbi ex profeſſo de cibis Paulus loquitur, inquit: Quæ ſecundum Præcepta & Doctrinas hominum fiunt, ſpeciem quidem habent ſapientiæ, ſed in ſuperſtitione. Vnde Cyprianus rectè dixit: *Cyprianus.* Non videndum eſſe, quid aliqui ante nos fecerint, ſed quid ille, qui ante omnes eſt, faciendum mandarit.

Ideò primam veram de ieiunio ſententiam ex verbi Dei teſtimoniis, & exemplis proponere volui. Conſtituta verò & ex Scriptura confirmata vera ſententia, poſtea non inutiliter adiungi poſſunt veteris etiã Eccleſiæ conſentientia quædam teſtimonia, quod quo conſilio & fine fieri, & quo iudicio tales Patrum ſententiæ ſeligi debeant, quæ ſcilicet ad normam Scripturæ, quæ ideo canonica vocatur, congruunt, in prima parte huius examinis ipſorum Patrum verbis expoſuimus. De præcipuis igitur capitibus Doctrinæ de ieiunio aliquas Patrum ſententias adſcribemus, quę cum norma Scripturę conſentiunt, nec tamẽ illas omnes hoc loco afferemus, ſed præcipuas tantùm, quæ maximè videbuntur illuſtres. Et poſtea in hiſtoria certaminũ de ieiunio multa talia Patrum dicta repetenda erunt. *Series & apta ſequentium membrorũ.* Sequemur autem illum ordinem, ſicut paulò antè Scripturæ ſententiam de ieiunio in certa aliquot capita diſtribuimus. Sicut igitur & ex veteri & ex nouo Teſtamento oſtendimus teſtimonia & exempla ieiunij, eodem modo etiam in primitiua ſeu veteri Eccleſia, ſemper fuerunt ieiuniorum exercitia & priuata & publica.

Hiſtoria de adoleſcente Iohannis diſcipulo. Nota eſt hiſtoria, quam Euſebius lib. 3. cap. 17. ex Clemente deſcribit, de adoleſcente, Iohannis Apoſtoli diſcipulo, quomodo, cùm ad latrones defeciſſet, à Iohanne rurſus conuerſus fuerit. In eius verò publica pœnitentia Iohannes ſcribitur crebris precibus Deum pro ipſo inuocaſſe, (καὶ συνεχέσι ταῖς εὐχαῖς συναγωνιζόμενος) & continuis ieiuniis

iuniis vna cum lapſo decertaſſe,& variis Scripturæ ſententiis animum ipſius confirmaſſe,&c. Et *Hieronymus de Euangelio Ioannis.* Hieronymus ſcribit, Iohannem, cum ingreſſurus eſſet ſcriptionem Euangelicæ ſuæ hiſtoriæ, flagitaſſe communes Eccleſiæ preces, ieiunio coniunctas Ac licet de Apoſtolorum Doctrina & exemplis omnium rectiſſime ex Scriptura ſtatuimus, multa enim ſuppoſititia de Actis Apoſtolorum ſparſa fuiſſe, oſtendimus in prima parte. Hæc tamen exempla ad canonem & analogiam Scripturæ congruunt, quod ſcilicet in publica pœnitentia, & in publicis pro arduo aliquo negocio precibus adhibita fuerint ieiunia.

Exercitia priorum ieiuniorum poſt Apoſtolorum tempora. Poſt Apoſtolorum etiam tempora, exercitia illa ieiuniorũ ſemper in Eccleſia retenta & vſurpata fuerunt. Et de ſuppoſititiis Clementis Romani, Abdiæ, Hermę, Ignatij & ſimilium ſcriptis, nihil hoc loco dicemus, pertinet etiam ad hiſtoriam certaminum, de doctrina ieiunij, ſed ex vetuſtiſſimis certis Scriptoribus pauca quædam adferemus, pleraque enim in hiſtoria ieiunij, quam poſtea ſubiiciemus, locum habebunt. *Apud Iuſtinum in Baptiſmo.* Iuſtinus igitur in Apologia 2. ritum baptiſmi ita deſcribit, Docentur autem omnia precibus & ieiuniis, à Deo petere præteritorum peccatorum veniã, *Apud Irenæum in grauioribus ſupplicationibus.* nobis vna preces iungentibus. Et Irenæus lib. 2. cap. 57. (quem locum etiam Euſebius tranſcripſit,) vbi donum miraculorum in ſuſcitandis mortuis, ad ſua vſque tẽpora in Eccleſia duraſſe ſcribit, in huiuſmodi grauiſſimis ſupplicationibus ieiunia adhibita fuiſſe, dicit his verbis: Multi ex fratribus neceſſaria aliqua cauſa id poſtulante mortuos ſuſcitarunt, vniuerſa Eccleſia illius loci (ἐπιταμένης κατὰ νηστείας πολλῆς καὶ ἁγνείας) ſupplicante cum ieiunio multo, & caſtimonia, ſeu ſanctimonia. *Ieiunium ante Paſcha.* Euſebius etiam lib. 5. cap. 24. ex Irenæi Epiſtola quędam tranſcribit, de publico ieiunio, quod ante Feſtum Paſchatos obſeruatum fuit, quia enim circa illud tempus, ſicut veteres Hiſtorię teſtantur, publice pœnitentes recipiebant, & adultos conuerſos baptizabant, adhibuerunt iuxta Scripturæ morem publica ieiunia, quia etiam illo tempore ad ſeriam meditationem paſſionis & reſurrectionis Chriſti, & ad ſolennem communionem ſe præparabant, & in huiuſmodi actionibus antiquitus vſitata fuiſſe ieiunia Scripturæ exemplis paulo ante oſtendimus. Et tamẽ obſeruationes illas ieiuniorum liberas tunc fuiſſe, quoad tempus & cibos, Irenæi illa Epiſtola & alia vetuſtatis teſtimonia, de quibus poſtea in *Tertullianus.* hiſtoria ieiunij dicemus, oſtendunt. Tertullianus in libro de ieiunio ſcribit: Epiſcopum ſolicitudinis alicuius Eccleſiaſticæ cauſa ſolitum vniuerſæ plebi ieiunia indicere. Et in publicis ſolennioribus precibus, quas ſtationes vocabant, adhibita tunc fuiſſe ieiunia, in lib. de oratione & ieiunio oſtendit. In lib. de pœnitentia deſcribẽs publicam exomologeſin, inquit, Ieiuniis preces alere, ingemiſcere, lachrymari & mugire dies *Cyprian.* noctéſque ad Dominum. Cyprianus in Sermone de ieiunio, dicit: Sanctos olim res magnas geſturos, & oraturos ieiuniis ſe præparaſſe. Et ne opus ſit ſingulorum aliquot dicta recenſere, extant integri tractatus Baſilij, Chryſoſtomi, Ambroſij, Hieronymi, Auguſtini, &c. de ieiunio, extant & exempla veteris Eccleſiæ omnium temporum, de quibus in hiſtoria ieiunij quædam annotabimus.

Oſtenderunt autem veteres, doctrinam & exercitia veri ieiunij habere teſtimonia & exempla Scripturæ, ſicut Auguſtinus inquit Epiſtola 86 Ego in Euangelicis & Apoſtolicis literis totóque inſtrumento, quod vocatur Teſtamentum nouum, animo reuoluens, video præceptum eſſe ieiunium. Et teſtimonia illa Scripturæ ferme omnia colligit Hieronymus, lib. 2. aduerſus Iouinianum.

Addendum vero & hoc eſt, quod veteres quidam, dum Encomia ieiunij nimis rhetorice amplificare voluerunt, alia etiam teſtimonia ex Scriptura, quę de ieiunio vſitato proprie nõ loquuntur, huc detorſerunt, quæ catachreſes non pauca incommoda huic doctrinæ attulerunt. Ex Tertulliano enim iam montanizante, plerique vt Baſilius, Chryſoſtomus, & Hieronymus hoc arripuerunt, Adamo indictũ fuiſſe ieiunium in Paradiſo, cum Deus prohiberet, ne de ligno ſcientiæ boni & mali comederet. Addiderunt & ante diluuium præceptum fuiſſe ieiuniũ, ſcilicet quia carnium eſus non erat conceſſus. Ita dicunt ſub lege à quibuſdam cibis immundis indictum fuiſſe ieiunium, Sed abſtinere à cibis, quos Deus tunc vel non conceſſerat vel prohibuerat, proprie non erat ieiunium. Neque enim Iudæi, quãdo ex mandato Dei carne ſuilla abſtinebant, & interea prandentes & cœnantes aliis cibis veſcebantur, ieiunare dicebantur. Ieiunare enim eſt à cibis licitis & conceſſis per diem abſtinere, ſicut ſupra ex Scriptura monſtrauimus. Et ſi definitio ieiunij inde ſumenda eſſet, quod Adamo vnius arboris vſus interdictus fuit. Item quod ante diluuium cibus carnium non fuit conceſſus, quodque ſub Moſe quorundam ciborum eſus prohibitus fuit, tunc in nouo Teſtamento, vbi ſine exceptione & prohibitione indifferenter omnium ciborum vſus vt licitus conceſſus eſt, nullum poſſet eſſe ieiunium.

Peregrina teſtimonia detorta iuxta ad doctrinã ieiunij, & tamen doctores ... *Ex abſurdo.*

Et quanquam ſimiles catachreſes teſtimoniorum, quæ impertinentia in Scholis vocantur, Patribus non raro concedendæ ſunt, ex hac tamen catachreſi prohibitiones quorundam ciborum contra Scripturam ſub prætextu ieiunij poſtea exortæ ſunt, extructæ etiam inde ſuperſtitioſæ opiniones, de meritis ieiunij, vt quod dicunt. Sicut Adam non ſeruans ieiunium à fructu arboris vetitæ Paradiſo eiectus eſt, ita nos per ieiunium rurſus reſtitui in Paradiſum.

Incommoda nata in doctrina de ieiunio ex teſtimoniis impertinentibus. Prohibitiones ciborum. Opinio meriti.

Simili catachreſi omnes ferme ad ieiunandum exhortantur Eccleſiam inde, quia Moſes, Helias & Chriſtus, per quadraginta dies & noctes ſine aliquo cibo vſu ieiunij perſeuerarunt. Cum ieiunia illa ſint miraculoſa, quæ imitari nos non poſſumus, nec etiam ad imitandum nobis ſint propoſita, ſicut Chryſoſtomus inquit, cumq; in ſcripturis alia ieiuniorum exempla extent, quæ imitari & poſſumus & iubemur. Hieronymus inde etiam ieiunium probare conatur, quod populus Iſrael, cum in deſerto tantum Manna paſceretur deſiderio carnium, piſcium, peponum, &c. in Ægypto, contra Dominum murmurauit. Num. 11. Pſal. 78. Sed aliud eſt cibo deſiderato carere, quod neceſſitatis eſt, aliud eſt cibo licito & præſenti voluntatie abſtinere, quod proprium eſt ieiunij.

Exempla miraculoſorum ieiuniorum. Chryſoſtomus. Hieronymi teſtimonium peregrinum.

Ex tali teſtimoniorum Scripturæ catachreſi progreſſum poſtea eſt, quod ex Patrum quorun-

SSſ 4

dam exemplis & conſuetudinibus extra Scripturam, leges ieiuniorum, & de tempore, & de prohibitione quorundam ciborum fieri cœperunt, ſicut in hiſtoria ieiunij oſtendemus.

Rectiſſima igitur & tutiſſima via eſt, vt, ſicut in aliis dogmatibus, ita etiam in Doctrina de ieiunio, ex ſola Scriptura inquiramus fundaméta, & ea ſumamus nó ex peregrinis locis, ſed ex perſpicuis Scripturæ teſtimoniis, quę proprie loquútur de vero ieiunio. Non enim animo traducendi, ſed hoc conſilio quaſdam veterum catachreſes annotaui, vt ſit commonefactio, quantum incommodi ipſi doctrinæ afferat, ſi fundamenta nó ex perſpicuis Scripturæ locis, in quibus dogmata proprie ſedem ſuam habent, petantur, ſed impropria, aliena ſeu peregrina teſtimonia cumulentur & vrgeantur.

Definitiones ieiunij quibus Patres commode ſunt uſi. Porro definitionem etiam ieiunij veteres eodem modo circúſcripſerunt, ſicut ſupra ex Scriptura oſtendimus, vt *Auguſtinus.* Auguſtin. quæſt. Euangel. lib. 2. cap. 18. Scriptura docet, generale ieiunium non à concupiſcentia ciborum tantum. ſed ab omni lætitia temporalium delectationum. *Chryſoſt.* Chryſoſtomus Hom. 1. in Geneſin, Velim vos valedicere deliciis & voracitati, ac ſuſcipere ieiunium. *Baſilius.* Baſilius Homil. 1. de ieiunio, Caue ne ieiunij vtilitatem ſola eſcarum abſtinétia metiaris. Verum enim ieiunium eſt, ab omnibus vitiis eſſe alienú, expectas veſperam, vt cibum capias, ſed diem totum abſumis apud tribunalia. Idem Baſilius in definitionibus latioribus, cap. 19. ἐγκράτειαν (continentiam) dicimus, non omnimodam & perpetuam à cibis abſtinentiam, (hæc enim violenta eſſet vitæ diſſolutio) ἀλλὰ τὴν ἐπὶ καθαιρέσει τοῦ φρονήματος σαρκὸς, πρὸς τὸν τῆς εὐσεβείας σκοπὸν ἐπιτηδευομένην ἀποχὴν τῶν ἡδέων, ſed abſtinentiá à lautitiis ſeu deliciis inſtitutam, & vſurpatam ad demoliẽdum ſenſum & ferocitaté carnis, eo fine, vt pietatis ſtudium eo expeditius excoli poſſit. Et addit, ideo continentiam abſtinere non tantum à ciborum voluptatibus, verumetiá ab omnibus, quæ huic fini impedimento ſunt. Et ca. 18. dicit, continentiam ita colendam, ne incidamus in illorum errorem, qui iubent abſtinere à cibis, 1. Tim. 4. Ideo pro ratione temporis contenti quibuſuis cibis, vt oſtendamus omnia munda eſſe mundis. Et in illis nihilominus ſeruari poſſe cótinentiæ ſcopum, vt ſcilicet ex iis non exquiſita, ſed quæ ad vitam neceſſaria ſunt, frugaliter ſumamus, & noxiam repletionem fugiamus. ca. 19. dicit: vſum, modum, & demenſum in cibis differre pro ratione ætatis, ſtudiorum, exercitiorum, & diſpoſitionis corporum, vt impoſſibile ſit, ἑνὶ κανόνι πάντας περιλαμβάνεσθαι, vna ſimili vel æquali regula omnes complecti. In definitionibus breuioribus dicit, νηστείας καιρὸς οὐ τὸ θέλημα ἑκάστου, ἀλλ' ἡ χρεία, tempus ieiunandi, non eſt voluntas cuiuſque, ſed neceſſitas: quando illi, qui ad cultum Dei tendunt, ieiunio opus habent, ſicut Acta Apoſtolorum teſtantur.

Leo. Leo Sermo 8. de ieiunio ſeptimi Menſis, ſubigendo corpori caſtigatio adhibenda eſt ieiunij.

Quod licet generali nomine ad omnem continentiam pertinere videatur, proprie tamen ad edendi diminutionem refertur, quando voluntate cibus non ſumitur. Idem Sermone ſexto, de ieiunio Pentecoſtes, Ieiunium impleatur non ciborum parcitate tantummodo, ſed & potionis maxime vinorum. Athanaſius in vita diui Antonij, Edebat ſemel in die poſt Solis occaſum. *Athanaſius.*

Auguſtinus Epiſtol. 86. Prandere & ieiunare. *Auguſtinus.* Item: Prandentes & ieiunantes aliquoties inter ſe opponit: ieiunantes enim prandio abſtinebant, & ad veſperam primum in cœna cibum ſumebant, quando vero non ieiunabant, tunc prandebant. Item: Epiphanius dicit in compendiaria Doctrina, Ieiunium ſeruari vſque ad horam *Epiphanius.* nonam, hoc eſt, circa veſperam. Auguſtinus de *Auguſtinus.* motibus Eccleſiæ catholicæ, cap. 33. Ieiunia prorſus incredibilia multos exercere didici, non quotidie ſemel ſub noctem reficiendo corpus, quod eſt vſquequaquam vſitatiſſimum: ſed continuum triduum, vel amplius ſæpiſſime ſine cibo ac potu ducere. Idem: Sermone in die Calendarum Ianuarij. Gentiles inebriantur, vos ieiunate, aut ſi ieiunare non poteſtis, ſaltem cum ſobrietate prandete.

Et Epiſtola 86. Aliud eſt corda grauare crapula & ebrietate, quod ſemper eſt malum. Aliud eſt modeſtia & temperantia cuſtodita relaxare ieiunium.

Hieron. ad Euſtachium, à Pentecoſte quando *Hieronymus.* non ieiunatur, cœnæ mutantur in prandia.

QVOMODO VETERES DOCTRINAM *de cauſa finali ieiunij Scripturæ conſentaneam tradiderint.*

SVpra oſtendimus ex Scriptura, ieiunium per *Teſtimonia Patrum de veris finibus ieiunij.* ſe ex opere operato, non eſſe virtutem, niſi ad certum & pium finem in Scriptura præmonſtratum referatur. Idem & Patres docent, vrgent & veros ieiunij fines, aliquando verbis propriis, aliquando ſuis quibuſdam phraſibus explicant.

Chryſoſtomus in Matthæum Homil. 47. non *Chryſoſtomus.* dicit ieiunium ſuum imitandum, quamuis quadraginta dies illos poſſet proponere, ſed diſcite à me, quoniam mitis ſum & humilis corde. Hæc dixi, non quod ieiunium mihi non placeat, quod magnis ſoleo efferre laudibus, ſed quia doleo, ſi cæteris neglectis, ſatis ad ſalutem nobis ieiuniú exiſtimemus, quod in choro virtutum certe extremum ſortitur locum. Idem in Homilia de ieiunio ad populum Antiochenum, Niniuitas non ieiunium periculo eripuit, ſed vitæ mutatio Deú placatum reddidit. Hæc dixi, non vt ieiunium contemnamus, ſed vt ieiunium honoremus. Honor enim ieiunij non eſt ciborum abſtinentia, ſed peccatorum fuga. Itaque ciborum abſtinentia tantum ieiunium definiens, hic eſt, qui maxime ipſum vituperat. Idem in Geneſi Homilia ſecunda, Ieiunium dico abſtinentiam à vitiis, etenim abſtinentia cibis propter hoc recepta eſt, vt petulantiam carnis refrænet, & equum moderanti facile parere faciat. Ieiunantem igitur ante omnia oportet iram refrænare, manſuetudinem addiſcere, habere cor contritum, abſurdas concupiſcentias repellere, tribunal iudicis ante oculos proponere, dare Eleemoſynas, nullum malum aduerſus proximum in cor admittere.

Hoc eſt verum ieiunium, ſicut & Iſaias ex perſona Dei loquens, dicit, &c. Hoc nobis curæ ſit, & non

Digitized by Google

& non vt pleriq; exiſtimemus, definiri in hoc ieiunium, ſi ad veſperā vſque impranſi maneamus. *Bernhardus.* In eandem ſententiam & Bernhardus inquit, Serm. 3. de quadrageſima, Si gula ſola peccauit, ſola quoq; ieiunet & ſufficit, Si vero peccauerunt & cætera membra, cur non ieiunent & ipſa? Ieiunet ergo oculus, ieiunet auris, ieiunet lingua, ieiunet mȃnus, ieiunet etiam anima ipſa. *Chry.* Et Chryſoſtomus Homil. 3. in Geneſin inquit: Mentem ita compeſcamus, ne quid nociuum vel cōcipiat, vel effundat, ne exiſtimemus inediam ad veſperam vſq; ad ſalutem nobis ſufficere. Nam notum eſt, quid peruerſis Iudæis dicat Dominus, Zach. 7. Ibidem Homilia 9. cum quidam, qui ieiunia ferre non poterant, non auderent ad concionem venire tempore ieiunij, proponit illis Doctrinam de temperantia, & addit, non ſimpliciter exigi ieiunium, ſed vt ſpiritualibus eo rectius vacare poſſimus. Ac concludit, ſi quis ieiunare non poteſt, ſciat eum, qui manducat, Domino manducare. Ita in Homilia de ieiunio inquit, Si ieiunare non potes, potes tamen abſtinere à deliciis, hoc autem non minimum eſt, nec à ieiunio multum diſtans, ſed ipſum quoque Diaboli furorem proſternere idoneum. Et in Geneſin Homilia 10. Qui cibum accipit, & ieiunare non valet, largiorem det Eleemoſynam, feruentior ſit in precibus, maiorem habeat alacritatem in audiendis Dominicis eloquiis: qui hæc fecerit, verum ieiunabit ieiunium, quod à nobis expoſcit Dominus. Et Homilia 15. Declinemus à malo, & virtuti ſtudeamus, hoc etenim verum eſt ieiunium. Idem Homil. 3. ad Antiochenos: Ieiunium dico non hoc vulgare, ſed accuratum ieiunium, non tantum ciborum abſtinentiam, ſed & peccatorum. Non enim ieiunij natura peccata eripere ſufficit, niſi congrua cum lege fiat. Nam Phariſæus ieiunauit, ſed poſt ieiunium deſcendit inanis, Publicanus non ieiunauit, & Phariſæum ieiunantem præceſſit non ieiunans: Vt diſcas quod ieiunij vtilitas nulla ſit, niſi & reliqua, quæ puri *Augustinus* cordis ſunt, conſequantur. Auguſtin. in Ioannem Tract. 17. Ieiunium magnum & generale eſt, abſtinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus ſeculi, quod eſt perfectum ieiunium, vt abnegantes impietatem, & ſeculares cupiditates, temperanter, iuſte & pie viuamus in hoc ſeculo. Idem contra Fauſtum lib. 30. cap. 5. Chriſtiani edomandi corporis cauſa propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliandam, non ſolum à carnibus, verum à quibuſdam etiam terræ fructibus abſtinent.

Similitudo Augustini. Et in Tractatu de vtilitate ieiunij vtitur hac venuſta ſimilitudine Si equo vtereris, qui geſtiēdo te poſſet præcipitare, nonne, vt ſecurus iter ageres, cibaria ferocienti ſubtraheres, & fame domares, quem fræno non poſſes? Caro mea iumentum meum eſt, via mea Chriſtus, plerunque rapit me, & de via conatur excludere. Ita exultantem certe cohibebo ieiunio, &c.

Cyrillus. Cyrillus in Leuiticum Hom. 10. Vis tibi oſtendam quale te oporteat ieiunare ieiunium? ieiuna ab omni peccato, nullū cibum ſumas malitiæ, nullas capias epulas voluptatis, nullo vino luxuriæ concaleſcas, ieiuna à malis actibus, abſtine à malis ſermonibus, contine te à cogitationibus peſſimis. Tale ieiunium Deo placet. Abſtinere vero à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione, & hoc facere cum his, qui Dominum crucifixerunt, acceptum eſſe non poteſt Deo. Illi ieiunent, qui perdiderunt ſponſum, Nos habentes nobiſcum ſponſum ieiunare non poſſumus. Nec hoc tamen ideo dicimus, vt abſtinentiæ Chriſtianæ fræna laxemus. Habemus enim quadrageſimæ dies iejuniis conſecratos, habemus quartam & ſextam hebdomadæ dies, quibus ſolenniter ieiunamus. Eſt certe libertas Chriſtiana per omne tempus ieiunandi, non obſeruantiæ ſuperſtitione, ſed virtute continentiæ. Nam quomodo apud eos caſtitas incorrupta ſeruabitur, niſi arctioribus continentiæ fulta præſidiis? Quomodo Scripturis operam dabunt, quomodo ſcientiæ & ſapientiæ ſtudebunt? nōnne per continentiam ventris & gulę? quomodo quis ſeipſum caſtrat propter Regnum cœlorum, niſi ciborum affluentiam reſecet, niſi abſtinentia vtatur miniſtra?

Hæc igitur Chriſtianis ieiunandi ratio eſt, ſed eſt & alia adhuc religioſa ieiunatio, inuenimus enim in quodam libello ab Apoſtolis dictum, Beatus eſt, qui ieiunat pro eo, vt alat pauperem.

Cyprianus de ieiunio & tentationibus Chriſti: Ieiuniis vitiorum ſentina ſiccatur, petulantia marcet, concupiſcentiæ languent, fugitiuæ abeunt voluptates ieiunium ſi diſcretione rogatur omnem carnis rebellionem edomat, & tyrannidem gulæ exarmat. Ieiunium Scripturarum deliciis paſcitur, contemplatione reficitur, gratia ſtabilitur. Quotquot vites virtutum vidimus ſine ieiunio non legimus conſcendiſſe, quoties aliquid à Deo obtinere conati ſunt, ieiuniis incumbere pernoctantes in orationibus, &c. *Cyprianus.*

Sed priuſquam pergamus, præmittenda eſt hæc commonefactio (cum Ieiunium ad mortificationem carnis, ad exercitia pœnitentiæ & orationis, tanquam ad veros ſuos fines referri & ordinari debeat, eo modo, ſicut ſupra ex Scriptura oſtendimus) quod Patres ea, quæ vel pœnitentiæ vel orationis fidei propria ſunt, ſæpius ieiunio, vt cauſæ remotiori, Rhetorica amplificatione tribuant. *Patrum incommodiores de ieiunio locutiones.* Exiſtimarunt enim ſe huiuſmodi Rhetoricis aggregationibus efficacius poſſe homines ad ſuſcipienda & exercenda ieiunia permouere, ſicut Chryſoſtomus fatetur in libro de compunctione cordis quędam cohortatorie magis quā vere dici, ſed inde poſtea ipſi operi operato ieiunij, aſſuta eſt opinio meriti propiciationis, &c. Tales veterum figuras libenter & merito iuxta analogiam Scripturæ interpretamur, vt talia vel pœnitentiæ vel orationi fidei, quibus ieiunium eo, quo ſupra dictum eſt, modo ſubſeruit, tribuantur, ſicut ipſi Patres in illis ſuis, quæ iam annotauimus, dictis huiuſmodi interpretationem oſtendunt & præbent. Sed Pontificij rigide vrgent, vt talia ipſi operi ieiunij tanquam merita tribuantur, quæ vel ſolius Chriſti, vel pœnitentiæ, vel fidei propria ſunt, quod cum ſalua fidei analogia facere non poſſimus, neganda & reiicienda ſæpius nobis ſunt talia veterum dicta, quando non admittitur interpretatio Scripturæ conſentanea. Simul tamen etiam negari non poteſt. Patres in rhetoricis illis ieiunij encomiis ſæpe longius prouectos ab analogia fidei & norma Scripturæ non parum diſceſſiſſe. Non abſque cauſa igitur Paulus monet, & res ipſas, ſicut in verbo Dei traditæ ſunt, conſeruandas, &

Digitized by Google

formam etiam ſanorum verborum, ſicut in ſcripturis præformata eſt, retinendam & ſequēdam, diſceſſio enim licet commoda interpretatione recte exponi poſſit, non tamen caret periculo, & tandem corruptelas ipſius doctrinæ poſt ſe trahit. Talia igitur veterum dicta quædam quibus Pontificij abuti ſolent, paucis adſcribemus. Baſilius Homil. 1. de laudibus ieiunij: Sicut pharmaca vermes in inteſtinis germinantes excutiunt: ita ieiunium in intimis receſſibus habitans peccatum extinguit, in morbum incidimus per peccatum, ſanamur per pœnitentiam, ſed pœnitentia ſine ieiunio otioſa eſt. Atq; vt ſemel dicā, reperies quotquot fuere ſancti omnes, per ieiuniū ad vitam Deo dignam fuiſſe inſtitutos. Ieiuniū preces noſtras ſubuehit in cœlum, dum illis alarum via fiat, quibus in cœlū ferantur. Adde quod non ſolum ad venturi ſeculi mala fugienda & aſſequenda bona vtile eſt Ieiunium, ſed & huic ipſi carni conducibilius eſt. Si cupis carnem reddere validam, fac carnē domes ieiunio, hoc enim eſt quod Apoſtolus ait, quantum externus homo corrumpitur, tantum internus renouatur, ieiunium eſt armatura ad confligendum cum diabolo. Nam hoc genus non eiicitur, niſi per precationem & ieiunium, &c. Hæc ſi tribuantur non operi operato ieiunij, ſed pœnitētiæ & orationi fidei, quibus quomodo & quatenus ieiuniū ſubſeruiat, ſupra ex Scriptura dictum eſt, recte intelligi poſſunt, ſed tamen non phraſi Scripturæ, ſed nimis rhetorice dicuntur. Et ipſe Baſilius poſt declamatoria illa encomia, addit ἐπανόρθωσιν quādam, Sed caue, inquit, ne Ieiunium ſola eſcarum abſtinentia metiaris. Verū enim ieiunium eſt ab omnibus vitiis eſſe alienum, Iſaiæ 58. Carnes nō edis, ſed comedis fratrem tuum, vino abſtines, ſed ab iniuriis tibi non temperas. Væ his qui ebrij ſunt, nō vino, eſt enim & mentis temulētia. Et Homil. 2. cum multis rhetoricatus fuiſſet, tandem inquit, Attamen ad hoc vt laudem promereatur ieiunium, non eſt per ſe ſatis temperare à cibis, ſed Ieiunium ieiunemus acceptabile Deo. A vitiis enim abſtinere verum eſt ieiuniū. Quod vero idem Baſilius Hom. 1. dicit: Quoniam Adam non ieiunauit à fructu prohibito, exulamus è Paradiſo, Ieiunemus igitur vt ad illū poſtliminio reuertamur. Item: iuſſus es non indulgere delitiis, per ieiunium ergo ſatisfacito Deo. Hæc poſſent ita ad analogiam fidei intelligi, ſi agamus pœnitentiam & fide propter Chriſtum petamus remiſſionem peccatorum, tunc aperiri nobis portas Paradiſi. Et ſupra dictum eſt ieiunium ſubſeruire pœnitētię & orationi fidei. Sed tamen non eſt Hypotypoſis ſanorum verborum in libris canonicis præformata. Solus enim Chriſtus pro peccatis noſtris ſatisfecit, & ipſe ſolus eſt via in Paradiſum, quem cum latro pœnitens vera fide inuocabat, audiuit, Hodie mecum eris in Paradiſo. Et quando contra hanc fidei analogiam Pontificij talia veterum dicta vrgent, cogimur ſalua reuerentia, quæ tam magnis viris debetur, illa reiicere, vt fundamentum ſalutis ſaluum retineamus.

Baſilius.

Interpretatio Baſilij iuxta analogiam fidei.

Et obſeruetur quod Ieſuitæ citantes hanc Baſilij ſententiam, in margine notant (ieiunium eſt ſatisfactio pro peccatis) quia ſcilicet interpres vſus fuit verbo Satisfaciendi, ſed Baſilius dicit, per ieiunium ἀπολογεῖσθαι Deo. Significat autem hoc loco ἀπολογεῖσθαι non excuſare vel defendere peccatum, ſed reatum agnoſcere, & culpam deprecari, quod fit in vero ieiunio. Nequaquam autem in Græca lingua ἀπολογεῖσθαι ſignificat ita ſatisfacere, ſicut Pontificij intelligunt, cōpenſationem æquiualentem pro offenſa perſoluere. Chryſoſtomus Hom. 1. in Geneſin, Deus cupiens ea quæ peccauimus nos abluere, hanc nobis, quæ per ieiunium fit curationem adinuenit. Intelligit autem ſeriam pœnitentiam, quæ fit adiuncto ieiunio, ſicut ſupra oſtendimus. Et ad ea, quæ ex Scriptura ſupra adduximus, congruunt ea quæ Chryſoſtomus ibi ſubiungit ieiunium animam habiliorem efficit & valentiorem, leues ei pennas producit, vt in ſublime feratur, & ſumma contemplari queat. Item: ſicut crapula innumerorum malorum cauſa eſt, ita ieiunium omnium nobis bonorum ſemper cauſa fuit.

Chryſoſtomus.

Idem Serm. 1. de ieiunio, Propitiationis tempus adeſt, abiiciendorum peccatorum tempus eſt, ieiunemus à cibis, ſed primum à peccatis. Hic ipſe ſe explicat, quando enim volumus peccata deponere, & cum Deo reconciliari, neceſſe eſt, vt agamus pœnitentiam, & fide propter Chriſtum petamus reconciliationem. Pœnitentiæ vero & orationi fidei, quomodo ieiuniū ſubordinetur, ſupra expoſuimus. In eandem ſententiam in eodem Sermone dicit: Ieiuna, quia peccaſti, ieiuna vt non pecces, ieiuna vt accipias, ieiuna vt permaneant quæ accepiſti. Quod vero ibidem ſcribit, Deus dixit, ſubuertetur Niniue, illa adhibuerunt ieiunium & effugerunt. Hoc ipſe explicat in ſententia paulo ante citata, Niniue ciuitas non ieiunium, ſed pœnitentia periculo eripuit. Et quod poſtea ſubiungit, ieiunemus nos ipſos curantes, & operam dentes, vt paſſionum Chriſti participes ſimus. Hoc Ieſuitæ ita peruertunt, quaſi opere ieiunij applicetur nobis meritū paſſionis Chriſti. Sed quia fide in vera pœnitentia, cui ieiunium ſubſeruit, fit illa applicatio, ideo Chryſoſtomus ita locutus eſt. Item: quia ieiuniū pars eſt mortificationis carnis qua conformes efficimur Chriſto. Quod vero Ieſuitę Patres ita interpretantur, quaſi nulla poſſet eſſe vera pœnitentia, nulla oratio fidei, impetrans gratiam Dei, ſine externo ceremoniali ieiunio, & Scriptura negat, ſicut ſupra oſtendimus, & Chryſoſtomus ipſe dicit, Phariſæum ieiunantem, Publicanus non ieiunans præceſſit.

Ieſuitarum blaſphema de eius ſententia.

Ieſuitæ citant ex Epiphanio de compendiaria doctrina hanc ſententiam, Ieiunamus non vt beneficium aliquod ei, qui pro nobis paſſus eſt, exhibeamus, ſed vt Domini paſſionem, quam pro nobis ipſe ſuſcepit, ad ſalutem noſtram confiteamur, & vt pro peccatis noſtris ieiunia nobis apud Deum ſupputentur. Atque inde extruunt hoc dogma, ieiunia tanquam perſolutiones, ſatisfactiones, expiationes, pro peccatis noſtris apud Deum ſupputari. Sed ſi ieiuniis noſtris poſſemus debita noſtra coram iudicio Dei perſoluere, Chriſtus fruſtra mortuus eſſet. Aut enim Chriſti paſſio pro peccatis noſtris non ſatisfeciſſet, aut non totum noſtrū debitum perſoluiſſet, quorum vtrunque falſum & blaſphemum eſt. Et Epiphanius ipſe dicit, Ideo illis diebus, quando memoria paſſionis Chriſti celebratur, ieiunare, vt ſit confeſſio, Chriſtum ipſum paſſionem pro

Epiphanij locus ex compendio doctrinæ, a Ieſuitis depravatus.

Refutatio.

Digitized by Google

pro ſalute noſtra ſuſcepiſſe. Ergo nequaquam hoc ſenſit Epiphanius, quod Ieſuitæ inde extruunt, ſed verba hæc ſunt: τὸ ὅπως ὑπὲρ τῶν ἡμῶν ἁμαρτιῶν αἱ νηςεῖαι ἡμῶν εὐλόγιςοι Θεῷ γίγνωνται, vt pro peccatis ieiunia nobis fiant grata & accepta Deo. Et vocat ieiunia pro peccatis, ſicut Syrach. cap. 34. In pœnitentia enim oſtendentes luctum propter peccata adhibebant ieiunia. Hanc interpretationem analogam fidei ſi Ieſuitę noluerint admittere, nos ab Epiphanio potius, quam à Chriſto, qui eſt λύτρον pro peccatis noſtris, diſcemus.

Ambroſius. Ambroſius de Helia & ieiunio, c.3. Ieiunium eſt refectio animę, cibus mentis, vita angelorum, culpæ mors, excidium delictorum, remedium ſalutis, radix gratiæ, fundamentum caſtitatis. Quæ de pœnitentia & oratione fidei, ad quæ ieiuniū, vt ſupra dictum eſt, referri debet, recte intelliguntur. Sicut ipſe Ambroſius cap. 3. explicationem addit, ieiunium eſt velamen, quod tegit culpam, quomodo vero? Tegit, inquit abſtinentia, tegit gratia, gratia tegit dum remittit, & omnem abolet errorem. Tegit abſtinentia, dum vitium pœnitendo & mœſto affectu abluit & abſcondit. Hæc iuxta analogiam fidei recte hoc modo interpretantur, ſed ab illa analogia longius recedit, & durius profecto dictum eſt, quod Ambroſius ibidem ſcribit, c.9. Ieiunium eſt reconciliationis ſacrificium. Et cap. 10. Menſa regni cœlorum ieiunio comparatur, famis acquiritur precio. Ad menſam illam ieiunia nos perducunt, hac fame illa, quæ ſunt æterna, mereamur, &c. Precium quo acquiſitum eſt regnum Dei, non eſt fames noſtra ſeu ieiuniū, ſed ſanguis immaculati agni Dei, 1. Pet. 1. Et quæ Sacramenta reconciliationis Chriſtus inſtituerit, ex Euangelio notum eſt: Ipſe etiam Ambroſius mitigationem quandam cogitur addere, quod de pœnitentia hæc velit intelligi, ſubiungit enim, Non autem omnis fames acceptabile ieiunium facit, ſed fames, quæ Dei timore ſuſcipitur, ieiunium enim culpæ interfector eſt.

Ieiunium reconciliationis ſacrificium.

Ieiunium meritum. Idem Ambroſius Epiſtola 82. ad Vercellenſes vſitata tunc phraſi ieiunium vocat meritum, hoc eſt, bonum opus, cuius aliqua ſpiritualis eſt vtilitas. Audio, inquit, Iouinianiſtas dicere, nullum eſſe abſtinentiæ meritum, nullum frugalitatis, delirare eos, qui caſtigent carnem ſuam, vt menti ſubditam faciant. Quod nunquam feciſſet, nunquam ſcripſiſſet Paulus, ſi deliramentum putaſſet, gloriatur ennim dicens, Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo; ne aliis prædicās ipſe reprobus inueniar. Quod vero ibidē addit, Quæ nobis ſalus eſſe poteſt, niſi ieiunio eluerimus peccata noſtra. Idque conatur probare ex Tobiæ c.4. & 12. Ieiunium & Eleemoſyna à peccato liberant. Primum textus Tobiæ de ieiunio hoc non habet. Deinde liberatio à peccato, redemptio ſeu remiſſio, non eſt à Chriſto ad noſtrum ieiunium transferenda. Sed de pœnitentia & oratione fidei, quibus ieiunium ſubſeruit, intelligi hęc poſſunt, ſicut Tobias cap. 12. inquit: Bona eſt oratio cum ieiunio. Nec tamen canonica Scriptura ita vel docet vel loquitur, Ieiunium liberare nos à peccato.

Incommoda veterum dicta à poſterioribus in peius expoſita . . . Illas veterum figuras poſteri latius extenderunt, & ipſi operi operato ieiunij omnia ea tribuerunt, quæ Chriſti merita ſunt, & fide accipiuntur. Ita Leo, Serm. 4. de ieiunio ſeptimi mēſis inquit, Quarta & ſexta feria ieiunemus, ſabbato vero apud beatiſſimum Petrum Apoſtolum vigilias celebremus, ſperantes nos ita eius orationibus adiuuandos, vt Deus miſericordiarum, ieiunij noſtri ſacrificio placatus exaudiat. Et Sermone 8. conuenientibus in vnum propoſitum tribus ſtudiis, oratione ſcilicet, eleemoſyna & ieiunio, præſtabitur nobis à Deo & cohibitio cupiditatum & exauditio precum, & remiſſio peccatorum per Chriſtum.

. . . res pepererunt errores. Leo.

Sermone 9. Peccatum quod fragilitate carnis & cupiditatum pollutione contrahitur, ieiuniis & eleemoſynis deletur. Item, vt miſericordi Deo ieiunio noſtro & deuotione placeamus. Item de ieiunio decimi menſis, Sermone 4. Curandis lęſionibus, in quas ſæpe incidunt, qui cū inuiſibili hoſte confligunt, trium maxime remediorū adhibenda eſt medicina, in orationis inſtantia, in caſtigatione ieiunij, in eleemoſynę largitate, quę cum pariter exercentur, Deus propitiatur, culpa deletur, tentatio eliditur. Sermone 5. Velociter ad diuinas conſcendit auras oratio eleuata ſuffragiis ieiunij & eleemoſynæ. Idem de quadrageſima Sermone 1. dicit, Ieiunio obtineri propitiationem. Sermone 4. In quadrageſima aliorum temporum culpas & pia opera redimuntur & ieiunia caſta decoquunt, &c. Quæ certe ita ſicut ſonant ſine contumelia Chriſti, & exinanitione fidei accipi nec poſſunt nec debent, ſub nomine etiam & titulo veterum, tales opiniones in ſcriptis non genuinis ſparſæ ſunt, vt ſub Ambroſij nomine, Sermone 47. de quadrageſima, ieiunemus continue & deuote hoc ſpatio temporis, vt propitietur nobis Dominus, pateant nobis cœli, & inferna contra nos non valeant. Sermone 58. Sicut Moſes & Helias quadrageſinarium numerum ieiunij obſeruando gratiam meruerunt, ita & nos hoc ipſum tempus cuſtodiendo mereamur. Sermone 40. dicit, Quemque pro ſalute ſua debere ieiunare.

Impiæ opiniones de ieiunio ſub nominibus veterum ſparſæ in ſcriptis ſuppoſititiis. Sub nomine Ambroſij.

Sub nomine Auguſtini. Sicut Sermone 34. dicit, Pro peccatis ieiunandum eſſe. Ita ſub Auguſtini nomine, Sermone 60. de tempore dicitur, Pro peccatorum indulgentia, & pro miſericordia diuina ieiunemus. Sermone 65. Eiecit nos de Paradiſo cibus, reducat ieiunium. Sermone 69. Ieiunium vocatur redemptio ſalutis & remedium peccatorum. Item quadrageſimæ ieiuniis quæuis iniquitas peccatorum exorari poteſt, & quantauis iudicis ſeueritas mitigari. Sed Sermones illos non eſſe vel Ambroſij vel Auguſtini, Eraſmus liquido oſtendit.

Poſteriorum error natus ex ſcriptis ſuppoſititiis. Bernhardus. Inde vero poſteriores arripuerūt occaſionem affingendi ieiunio varias, partim ſuperſtitioſas, partim impias opiniones. Vt Bernhardus Sermone 66. in cantica inquit, Ego interdum abſtineo, ſed abſtinentia mea ſatisfactio eſt pro peccatis. Et Sermone 4. de quadrageſima, Pro eo quod ipſis quoq; licitis abſtinemus, ea nobis quæ prius commiſimus illicita condonantur. Bonum ergo & ſalutare ieiunium, quo redimuntur æterna ſupplicia, dum remittuntur hoc modo peccata. Nec ſolum obtinet veniam, ſed & promeretur gratiam, ieiunium, &c. Et ex huiuſmodi inclinationibus extructa tandem eſt pontificiæ Eccleſiæ doctrina de ieiunio, de qua in ſequentibus dicemus.

Digitized by Google

Quæ de cauſa teſtimonia hæc Patrũ hic collecta ſunt.

Has paucula vero Patrum ſententias hoc loco adſcripſi, non vt viros illos eruditione & pietate præſtantes, & de Eccleſia optime meritos ſugillarem, ſed quia diſſimiles apud ipſos hac de re extant ſententiæ, vt oſtenderem illa, quæ ad normã Scripturæ & analogiam fidei congruunt, diſcernenda eſſe ab aliis, quæ minus commode dicta veteribus exciderunt. Et vt conſideretur quando Rhetoricis declamationibus indulgetur, & ab hypotypoſi ſanorũ verborum in canonicis Scripturis præformata, diſceditur, licet per figuras quaſdã talia excuſari, mitigari, & in partem meliorem exponi poſſint, tamen eo modo ſenſim fieri inclinationem à puritate doctrinæ, & ſpargi errorum ſeminaria, ac prębeti occaſiones ad deprauationes & corruptelas ſanæ doctrinę, quæ tunc diſſimulari nec poſſunt, nec debent, quando peruerſi homines illis abutuntur ad ſtabiliendos errores, abuſus & ſuperſtitiones. Atque ideo quando Pontificij tales veterum exceſſus ad palliandas & ſtabiliendas ſuperſtitioſas de ieiuniis opiniones producunt, cogimur contradicere, & à Patrum exorbitantibus veſtigiis aliquantiſper diſcedere, vt iuxta canonem Scripturæ recto pede ad veritatem Euangelij ambulare poſſimus.

Omnino enim & neceſſario fundamentum illud ſaluum retinendum eſt, quod ſolus Chriſtus gratiam, remiſſionem, & ſalutem nobis promeruerit, quod Pater illa beneficia Filij ſui per Spiritum ſanctum in verbo Euangelij & Sacramentis nobis proponat & offerat, quodque fide, quæ exiſtit in vera pœnitentia, illa accipiamus & nobis applicemus.

Et quicquid cum hoc fundamento pugnat, reiiciendum eſt. Semper etiam memoria repetendum eſt, quod ſupra ex Scriptura oſtendimus, opus ieiunij per ſe, niſi ad fines ſupra monſtratos referatur, & ordinetur, non eſſe tam eximiam virtutem.

Multi enim ſobrietate ad hoc abutuntur, vt proximo inſidias ſtruere, & mala machinari poſſint, ſicut & Eſaias inquit, Ieiunatis ad lites & contentiones. Et quantumcunque encomia ieiunij amplificentur, ſemper cogitandum eſt, inſonare nobis illam vocem Pauli, Corporalis exercitatio modicum habet vtilitatis, pietas vero ad omnia vtilis eſt. Cuius Paulinæ vocis ſi Patres memores fuiſſent, non incidiſſent in hyperbolas iſtas de nimiis encomiis, quæ extra & præter, imo ſæpius contra Scripturam ieiunio ab ipſis tribuuntur, quæ variis & pernicioſis corruptelis poſtea occaſionem præbuerunt, quod homines putarunt, totum Chriſtianiſmum in obſeruatione ieiuniorum & ſimilium traditionum ſitum eſſe, cum audirent talia externa magis extolli & amplificari, quam ſpirituales cultus mandatorum Dei, cúmque opinio curationis, propitiationis, expiationis, & remiſſionis peccatorum affingeretur operi ieiunio, obſcurata & tandem deprauata prorſus fuit ſana doctrina de pœnitentia, de fide, de merito Chriſti, & de gratuita iuſtitia. Hæc commonefactio in conſideratione talium ſententiarum, apud veteres vtilis & neceſſaria eſt.

QVOD PATRES, SICVT ET SCRIPTURA ad ſubigendum corpus & mortificandas concupiſcentias carnis, non ſolum ieiunium, verumetiam temperantiam & ſobrietatem proponant.

De temperantia & ſobrietate, ſeruire eã virtute, & ſi dem pietatis exercitiis quibus ieiunium.

SVpra oſtendimus, cum gula, crapula, & ebrietas ſpirituales animę actiones impediant, turbent, & ſuffocent, econtra vero carnis concupiſcentias excitent & inflamment, quod Scriptura pro ratione perſonarum & ætatum proponat non tantum ieiunium, verum etiam temperantiam & ſobrietatem. Ita veteres etiam, licet multi ſint in commendandis ieiuniis, eoſdem tamen fructus & effectus ad mortificandam carnem, ad excitanda ſeria exercitia pœnitentiæ & orationis, tribuunt etiam temperantiæ & ſobrietati, ſicut ieiunio.

Et quidem illis qui non poterant vel non volebant abſtinere, vel ieiunare, proponebant temperantiam & ſobrietatem, ſicut paulo ante tales ſententias Chryſoſtomi annotauimus, Qui ieiunare non poteſt, ſtudeat, inquit, temperantiæ, abſtineat à deliciis, &c. Finis enim eſt, vt ſpiritualibus exercitiis eo rectius vacare poſſimus, quod aliqui & aliquando temperantia aſſequi poſſunt, aliquando ieiunio opus eſt. Ita Auguſtinus contra Fauſtum lib. 30 cap. 5. inquit, Abſtinent quanto magis quiſque vel minus ſeu voluerit ſeu potuerit.

Sententia Scripturæ de temperantia & ſobrietate.

Vrgent itaque veteres illas Scripturæ ſententias, quæ docent, temperantiam conducere ad mortificationem carnis, ad facienda officia vocationis ad exercitia pœnitẽtiæ, orationis, fidei & pietatis. Roman. 13. Non in commeſſationibus & ebrietatibus, ſed induite Chriſtum. 1. Corinth. 9. Qui in agone contendit, πάντα ἐγκρατεύεται, per omnia temperans eſt. Atque ita Paulus inquit, & ego corpus meum ſubigo. Et Tit. 1. Paulus ab Epiſcopo requirit, vt non ſit vinolentus, ſed temperans, quam temperantiam ad patientiam, pietatem, & charitatem vtilem eſſe Petrus confirmat, 1. Petri 1. Et Chriſtus Luc. 21. præſcribens ea, quæ vtilia ſunt, vt ſemper vigilemus & oremus, dicit. Cauete ne corda veſtra grauentur crapula & ebrietate. Ita 1. Pet. 5. Vt poſſimus diabolo fide reſiſtere, inquit: Sobrij eſtote & vigilate, 1. Theſſ. Sobrij ſimus, induti loricam fidei, charitatis, & ſpei. Et 2. Timoth. 4 vt Timotheus miniſterium ſuum implere poſſit, Paulus præcipit ei vt vigilet, in omnibus laboret, & ſobrius ſit. Tit. 2. ſobrietatem præſcribit & iuuenibus & ſenioribus. Syrach. 31. Modicum ſufficit homini πεπαιδευμένῳ temperanti, ſeu bene inſtituto, ſomnus ſalubris eſt in viſceribus temperantiæ, mane ſurgit & anima eius cum ipſo eſt, vinum accommodatum eſt vitæ hominis, ſi moderate bibatur. Exultatio animæ & iucunditas vinum moderate potatum.

Vinum copioſe potatum irritationem animi creat. Eccleſiaſt. 10. Væ tibi terra cuius Principes mane comedunt. Beata terra cuius Principes veſcuntur in tempore ſuo ad reficiendum, non ad luxuriam.

Ita ergo crapula & ebrietas in Scriptura damnatur, & fugienda præcipitur. Nec tamen illis vitiis immediate opponitur ieiunium, ſed temperantia, vt abſtineamus à crapula & ebrietate,

vt Iſa.

Digitized by Google

Contra crapulam & ebrietatem.

vt Iſa. 28 Verum hi quoque præ ebrietate neſcierunt videre, ignorauerunt iudicium. Quem igitur decebit ſapientiam. Deuter. 32. Incraſſatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum ſuum. Prouerb. 20. Luxurioſa res vinum, & tumultuoſa ebrietas. 1. Corinth. 6. Ebrioſi regnum Dei non poſſidebunt. Galat. 5. Comeſſationes, ebrietates ſunt opera carnis, & qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Oſeæ 4. Vinum & ebrietas auferunt cor. Prouerb. 30. Ne bibant & obliuiſcantur iudiciorum. Ieſaiæ 5. Væ qui conſurgitis ad ſectandam ebrietatem, & potẽtes eſtis adbibendum vinum. Epheſ. 5. Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria Iſaiæ 22. Quando Dominus vocat ad fletum & ploratum, ecce gaudium & lætitia, comedere carnes, bibere vinum: comedamus & bibamus, cras enim moriemur. Et reuelatum hoc eſt in auribus Domini, non remittetur, &c. Amos 6. Væ, qui cum laſciuitis in ſtratis, comeditis agnum de grege, canitis bibentes vinum, vnguento delibuti & nihil patiebantur ſuper contritione Ioſeph. Luc. 6. Væ qui ſaturati eſtis & ridetis, eſurietis enim, lugebitis & flebitis. Prouerb 23. Qui vina ſectantur, eorum oculi ſpectabunt extraneas, & cor peruerſa cogitabit.

Has Scripturæ ſententias ideo hoc loco annotaui, vt manifeſtum fiat, non ſolum ieiunium animam reddere idoneam & alacrem ad perficienda officia vocationis, ad exercitia pœnitentiæ, orationis & pietatis, ſed temperantiam & ſobrietatem idem etiam efficere ſicut hæc Scripturæ teſtimonia oſtendunt. Scopus enim ſeu finis, quem Scriptura reſpicit, hic eſt, ne carnis petulantia exercitia ſpiritus impediantur & ſuffocentur. Ad illum finem aſſequendum Scriptura contra carnis rebellionem, quod ad cibum attinet, proponit hæc tria remedia. I. Cauere, vitare, fugere crapulam & ebrietatem. II. Sectari temperantiam & ſobrietatem. III. Si ratio domandę carnis ita exigat, ieiunare. Iubet igitur Paulus neceſſaria ſuſtentatione corpori honorem exhibere, & carnem curare, ſed ne id cedat ad concupiſcentias carnis, vult adhiberi abſtinentiam à comeſſationibus & ebrietate, Romanorum 13. Deinde temperantiam ſeu ſobrietatem, ne cor grauetur, Lucæ 21. Quibus ſi finem propoſitum non aſſequamur, Scriptura proponit doctrinam de ieiunio, quod habet quidem teſtimonia & exempla Scripturæ, ſicut ſupra mõſtratum eſt, non tamen in forma mandati, ſimpliciter ab omnibus & ſemper ita exigitur, ſicut temperantia, quæ ſimpliciter omnibus & ſemper præſtanda mandatur. Hęc ideo obſeruanda ſunt, ne quis Patrum declamationes de ieiunio ita accipiat, quaſi nullus vnquam poſſit ſpiritu actiones carnis mortificare, exercitia pœnitentiæ, orationis & pietatis, recte etiam in ſobrietate adminiſtrare, niſi adhibeatur externum ieiunium.

Finis, quem Scriptura praſcribit temperantia & ieiunio.

Temperantia eadem à patribus tribuuntur quæ ieiunio.

Eodem modo Patres etiam temperantiæ eadem tribuerunt quæ ieiunio, vt Ambroſius de Iacob & vita beata, Paſſiones animæ ſunt, ſuperbia, auaritia, ambitio, contentio, inuidia, corpori nexa ſunt vitia, vorandi libido: effuſio luxuriæ & laſciuiæ. Iſtarum paſſionum temperantia maxime reſtinguit ardorem, quæ primum ſobrietate atque moderamine animum temperat, mentem informat. Deinde etiam delitiarum abſtinentia reſtringit habenas corporalis ferocitatis. Temperantia igitur eſt correctionis præuia diſciplina magiſtra, refrenans cupiditates, &c.

Hieronymus.

Hieronymus libro 2 contra Iouinianum, Si quis exiſtimat & abundantia ciborum potionumque ſe perfrui, & vacare poſſe ſapientiæ, hoc eſt, & verſari in delitiis, & delitiarum vitiis non teneri, ſeipſum decipit. Abſque cibis impoſſibile eſt humanum corpus ſubſiſtere, adeſſe ergo debet ratio, vt tales ac tantas ſumamus eſcas, quibus non oneretur corpus, nec libertas animæ prægrauetur.

Idem in 44. caput Ezechielis: Sunt opera, quæ pro neceſſitate corporis facere compellimur, vt cibum capere & potum, quæ tunc circumcidimus, ſi non ad delitias, luxuriam & inertiam, ſed ad neceſſitatem naturæ & corporis iſtius ſuſtentaculum cuncta faciamus. Ambroſius de Helia & ieiunio, ſicut mater fidei continentia, ita perfidiæ mater ebrietas eſt.

Ambroſ.

Auguſtinus.

Auguſtinus Epiſt. 68. Cum ei argumenta deficiunt, quibus probet ſabbato ieiunandum, in luxurias epularum & temulenta conuiuia & ebrietates inſultabundus inuehitur, quaſi non ieiunare ſit inebriari.

Aliud enim eſt grauare corda crapula & ebrietate, aliud modeſtia & temperantia cuſtodita relaxare ieiunium. Prandia ergo Sanctorum à voracitate & ebrioſitate ventricolarum diſcernat.

Proſper.

Proſper de vita contemplatiua cap. 19. Temperantiæ virtus ſi in animo habitat, libidines fręnat, affectus temperat, deſideria ſancta multiplicat, vitioſa caſtigat, cogitationes prauas remouet, inſerit ſanctas, animi teporem deſiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placita tranquillitate componit, & ab omni vitiorum tempeſtate defendit, &c.

QVAE ET QVALIS SIT PONTIFIciorum doctrina de ieiunio.

Antitheſis Pontificij dogmatis de ieiunio.

HActenus ex Scriptura canonica oſtendimus, quæ ſit vera ſententia doctrinæ de ieiunio, quis pius & ſalutaris eius vſus. Addimus etiam ex veteris Eccleſię Scriptoribus ſententias quaſdam verbo Dei conſentaneas, & oſtendimus, quomodo ab hypotypoſi ſanorum verborum in Scripturis præformata, ſenſim cœperint diſcedere. Supereſt iam vt oſtendatur & doctrinam & exercitia ieiunij in Pontificia Eccleſia non congruere ad Canonem ſeu normam Scripturæ Canonicæ, ſicut illa teſtimoniis & exemplis doctrinam de ieiunio tradit & proponit, ſed leges & opiniones Pontificiorum expreſſe pugnare cum Scriptura.

Partitio.

Ad quod demonſtrandum non eſt opus prolixa oratione, ſed ſi tantum inſtituatur antitheſis doctrinæ Pontificiæ de ieiunio, ad ea, quæ ſupra ex teſtimoniis & exemplis Scripturæ de ieiunio conſtituta ſunt, tunc diiudicatio facilis & plana erit. Vt igitur membra membris commodius opponi poſſint, ordine tantum recitabimus, quid Pontificia Eccleſia de legibus temporis ieiunij, de ciborum quorundam prohibitione, & de meritis ieiunij ſtatuerit. Hæc enim eſt definitio Pontificij ieiunij, quod ſit ſubtractio cibi, facta

Digitized by Google

Definitio Pontificij ieiunij. ſecundum inſtitutionem Eccleſię, ſcilicet ſtatutis temporibus, & abſtinentia ciborum prohibitorum ſub pœna peccati mortalis, ad ſatisfaciendum pro peccatis, & ad promerendam gratiam Dei, & vitam æternam. *Alexander ab Ales.* Vel ſicut Alexander Alenſis definit, Ieiunium eſt abſtinentia à cibo & potu, ſecundum formam Eccleſiæ, intuitu ſatiſfaciendi pro peccato, & acquirendi vitam æternam.

I. Primum igitur generale caput Pontificiæ doctrinæ eſt de ieiunio, quomodo ſuum ieiunium deſcribant, ſupra enim ex Scriptura oſtendimus, ſanctos ieiunantes omnibus delitiis corporis renunciaſſe, & per diem ab omni cibo vſque ad veſperam ſeu cœnam abſtinuiſſe, & parce ac minus delicate etiam cœnaſſe, ſine vlla tamen prohibitione ciborum à Deo conceſſorum.

Quomodo ieiunium ſuum deſcribant Pontificij. Quomodo vero & quàm miris technis veram illam rationem ieiunij, ſicut ſupra ex Scriptura eam monſtrauimus, Pontificij eludant & peruertant, cum maxime ieiunare videri velint, ex ipſorum ſcriptis ordine annotabimus, idq; per partes & membra, vt fraus eo planior fiat.

Abdicatio deliciarum non vrgetur à Pontificiis. Et I. de abdicatione aliarum deliciarum, ſeu delectationum corporis tempore ieiunij, nihil admodum in ſtatutis Pontificiorum præcipitur, certe in praxi apud ipſos non ſeruatur, ſed de cibis tantum ſtatuunt, cum ſcripturæ ieiunia plus, ſicut oſtendimus, complectantur, quam ciborum abſtinentiam. II. *Diſcrimen ciborum apud Pontificios facit ieiunium.* Ieiunium ſuum potiſſimum conſtituunt in diſcrimine, delectu, ſeu prohibitione potius ciborum quorundam, vt ſcilicet tempore ieiunij abſtineant ab eſu carnium, ouorum & lacticiniorum, diſt. 4. cap. denique Parum eſt, vt his diebus à carnibus animalium abſtineamus, niſi ab his quoque quę ſementinam trahunt originem carnis, ieiunemus à lacte videlicet, caſeo & ouis. Et hoc ita ſtatutum ab ipſis & obſeruatum fuit, vt etiamſi quis per totum diem ab omni cibo abſtinuiſſet, ſi in cœna vel parum carnis etiam non laute præparatum, vel durum fruſtum caſei ſumeret, is iudicaretur ieiunium ſoluiſſe & fregiſſe, ac peccatum mortale admiſiſſe, quia ſcilicet Eccleſia ſuo ſtatuto diebus ieiunij hæc prohibuerit.

Scholaſtici de cauſis prohibiti eſus carnium. Scholaſtici vero ſcriptores, dum rationes huius prohibitionis inquirunt, diſputant quidem de cauſis phyſicis, quod carnes animalium propter caliditatem & humiditatem maxime nutriant & delectent, ac prouocent fomitem peccati & incentiuum carnis ſeu libidinem, ſed hiſce rationibus vident multa obſtare, ſcilicet quod in piſcibus maior ſit delectatio, quam in carne fumo durata, quodque condimenta piſcium plus ad libidinem prouocent, quam ſalſedo carnium ſalitarum. Argumentanturq; etiam ipſi, leguminа propter ventoſitatem irritare libidinem magis quam carnes. Ex Ariſtotele etiam adducunt, quod maxime nutritiua ſint aqua & terra, minime autem aër & ignis, atque ideo piſces potius quam volatilia & eorum oua prohiberi debuiſſe. Fortiſſima vero obiectio eſt, quod de vino, cuius vſum in ieiunijs ſuis non prohibent Pontificij, & Scriptura dicat, & experientia teſtetur, eſſe rem luxurioſam, Epheſ. 5. Et aliquid ſane conantur ad illa argumenta reſpondere, ſed tandem eo *Ecclum.* decurrunt, Ideo carnes ieiunij tempore prohibitas, quia terra propter peccatum Adæ ſit maledicta, aquæ vero non, vt quæ poſtea ſanctificata etiam ſit Baptiſmo Chriſti. Item: quia Chriſtus poſt reſurrectionem piſcem comederit, non carnes. Alenſis.

Refutatio prohibitionis ciborum. Supra vero oſtenſum eſt, talem ciborum prohibitionem, ſub peccato mortali; & ex talibus cauſis, aduerſa fronte repugnare Scripturæ noui Teſtamenti, & eſſe ipſiſſimam doctrinam dæmoniorum, 1. Timoth. 4. Cumque Coloſ. 2. Paulus dicat: Neminem debere nos iudicare vel damnare in genere cibi vel potus, iuxta doctrinas & mandata hominum: Manifeſtum eſt, quo iure & quo ſpiritu Pontificij inde faciant peccatum mortale.

Alenſis figmentum. Vanum enim & falſum eſt, quod Alenſis dicit: Eum qui ſuſcipit Baptiſmum, eo quod tunc fiat membrum Eccleſiæ, ſubiicere ſe ſtatutis Eccleſiæ ſub peccato mortali obſeruandis. Chriſtus enim Matth. 28. inſtitutioni baptiſmi hoc addit, Docentes eos ſeruare, quæ ego præcepi vobis. Et Matth. 15. Fruſtra me colunt doctrinis & mandatis hominum. Falſum etiam & crimen falſi eſt, quod Iſidori verbis tradit libertatem omnium ciborum, quæ poſt diluuium conceſſa fuerat, in nouo Teſtamento à Chriſto fuiſſe retractatam, vbi per Apoſtolum ſuum dixit: Bonum eſt non *Nota.* manducare carnem. Item, qui infirmus eſt, olus manducet. Paulus enim non ſimpliciter loquitur, ita enim & ſecum & cum Chriſto pugnaret: ſed addit, malum eſſe ſi fiat cum offendiculo fratris infirmi, quales tunc erāt recens ex Iudaiſmo conuerſi qui præ infirmitate fidei nondum poterant capere libertatem Euangelij de omnibus cibis. *Deprauata ſententia Pauli.* Quodque Paulus de huiuſmodi infirmis dicit, quod præ metu, ne inciderent in aliquod cibi genus à Moyſe interdictum, ſi ex macello gentium vel Chriſtianorum carnes emerent, olus manducarint, hoc iſti ita deprauant, quod infirmi, hoc eſt, qui non ſunt perfecti, ſi ad perfectionem tendant, debeant à carnibus abſtinere & oleribus veſci. Et ipſe Alenſis citat quædam veterum dicta contra delectum illum ciborum, vt quod gloſſa Rom. 14. dicit: In vſu eſcarum non acquiritur regnum Dei, ſicut etiam non amittitur. Non enim vſus ciborum interdicendus, ſed *Patres contra delectum ciborum.* concupiſcentia fręnanda eſt. Et alia gloſſa ex Auguſtino dicit, non intereſt quid alimentorum, vel quantum accipiat, dummodo hoc faciat pro congruentia eorum, cum quibus viuit, vel pro vſu neceſſitatis & ſalutis corporis. Item ex eodem Auguſtino, nec in abſtinendo, nec manducando eſt iuſtitia, ſed in æquanimitate tolerandi inopiam & temperandi abundantiam. Et quod Gregorius dicit, non cibus, ſed appetitus in vitio eſt. Sed dicta illa miſerabiliter eludit.

III. *Alenſis de quantitate ciborum.* Tertiò, Alenſis diſputat & decidit tempore ieiunij non tam à quanto, quàm à quali abſtinendum eſſe. Et interpretatur hoc non tantum de cibis delicatis, ſed potiſſimum de cibis prohibitis: dicit enim, maius peccatum eſſe tempore ieiunij comedere vnum morſellum carnis, quam de piſcibus & aliis multum comedere. Item dicit, exceſſum manifeſtum in quantitate cibi minuere quidem meritum ieiunij, non tamen ſoluere ieiunium, quia, inquit, Eccleſia non determinauit, quantum debeat ſumi in communi, modo quis carnes non comedat.

IV. Quarto, ſcriptura tradit Danielem tempore ieiunij

Lautitias non prohibet Pontificium ieiunium. ieiunij panem deſiderabilem, hoc eſt, cibum delicatum non comediſſe. Pontificij vero ſua praxi oſtendunt quid ſentiant, ieiunium eſſe modo abſtinentia à carnibus, ouis & lacticinijs præſtetur, etiamſi piſces & reliqua cibaria laute, delicate & opipare præparentur & condiantur. Et delitiæ illæ ſimulatorum ieiuniorum fuerunt quidem taxatæ à quibuſdam, ſicut Alanus inquit de planctu naturæ. Hodie gulæ vitium profundius ſe porrigit in Dominos & Prælatos, qui Salmones, Lucios, cæteróſque piſces æquipollenti generoſitate inſignes, varijs decoctionum cruciant martyrijs, balneantes officio ſacri piperis, vt multiformem ſaporis gratiam conſequantur. Alius miniſtrorum contundit, colat alius & conficit, ſubſtantiam vertit in accidens, naturam mutat in artem, vt ſaturitas tranſeat in eſuriem. Similes Hieronymi ſententias poſtea in hiſtoria annotabimus. Sed talia ieiunij condimenta noluerunt ſibi eripi Prælati Pontificij, oppoſuerunt enim ex diſt. 41. dictum Auguſtini; Non cogantur diuites cibis pauperum veſci. *Innocentius.* Dicit igitur Innocentius, Si quis piſces & ſimilia lautius capiat vel nimis ardenter, non credimus, quod propter hoc ſoluatur ieiunium, licet in his exceſſibus eum peccare credamus, venialiter ſcilicet.

V. Vſus vini tempore ieiunij non prohibitus. Quinto, vſum vini tempore ieiunij non prohibent Pontificij, ſed concedunt non tantum in prandio vel cœna, verum etiam poſtea, imo etiam ante prandium ſeu cœnam, modo cauſa ſit rationabilis. *Albertus.* Albertus dicit, ieiunium frangi ſi ante cibum quis bibat vinum. *Innocentius.* Innocentius credit, non ſolui ieiunium ſiue ante cibum, ſiue poſt bibatur, & hoc maxime propter conſuetudinem. *Alenſis.* Alenſis vero ponit vnam notabilem regulam, ſcilicet tempore ieiunij cum piſcibus vinum eſſe neceſſarium. Atqui talia Pontificiorum ieiunia præcipuæ apud nos ſunt delitiæ. Et vinum profecto facilius & magis carnis concupiſcentias inflammat, quam arida caro, durus caſeus & rancida oua. Mirabile itaque eſt ieiunium & expetenda ſane caſtigatio corporis, piſces optimi, condimenta lautiſſima, vinum fortiſſimum ſeu præſtantiſſimum, & quantitas indeterminata.

VI. Tempus refectionis diebus ieiunij apud Pontificios. Sexto, pertinet & hoc ad deſcriptionem Pontificij ieiunij quod de tempore confectionis ſeu comeſtionis tempore ieiunij tradunt. Cum enim veteres dicant, ieiunia ad horam nonam vſque producta fuiſſe: & horas more Scripturæ ſuppùtent, vt ſexta hora ſit meridies, tertia ſit intermedium tempus, inter ortum diei & meridiem, nona vero ſit intermedium tempus inter meridiem & veſperam: Pontificij excogitarunt artificium, quo conſtitutiones illas veterum eluderent, & nihilominus fortiter ieiunare viderentur. *Veſpera Pontificiorum.* Veſperam enim vocarunt non horam veſpertinam, ſed quando veſpertinum officium celebratur, illud vero ad horam ſecundam poſt meridiem celebrare cœperunt. Ita nonam vocare cœperunt, *Nona.* non tempus intermedium inter meridiem & veſperam, ſed quando nonæ officium cantabatur, quod faciebant per horam ante veſpertinum officium, hoc eſt, circa horam à meridie primam. Et tunc cœperunt diebus ieiuniorum cœnam ſumere. *Antonius.* Antonius vero dicit, modo ſexta, hoc eſt, meridiana hora tranſierit, poſſe diebus ieiunij cibum ſumi, hoc eſt, cœnari in meridie. Sed quia & hoc nimis graue putabatur, præſertim in quadrageſima, cum Cabilonenſe concilium dicat, *Cabilonenſe Concilium.* Nullatenus ieiunare credendi ſunt, ſi ante manducauerint, quam veſpertinum celebretur officium. Vetus enim erat conſtitutio, in reliquis ieiunijs, ante nonam horam non eſſe ſoluendum ieiunium, in quadrageſima vero ante horam veſpertinam non eſſe cibum ſumendum. Mirifica igitur techna cœperunt ſextã, nonam, atq; adeo etiam veſpertinũ officium in quadrageſima cantare ante meridiẽ. Et ſole in ſummo axe ſplẽdente, ipſi boatibus ſuis in Templis clamitant, tenebras & chaos horridũ terram occupaſſe. *Veſpera ante meridiem.* Atque ita veſpertino officio ante meridiẽ decantato, libere comedunt, hoc eſt, ante meridiẽ cœnant, & tamen volunt videri per totũ diem vſque ad veſperam ieiunaſſe, ſed fictione iuris, ſicut ſumma Angelica dicit. Et ex illa quadrageſimali techna generaliter poſteà cœnæ ieiuniorum mutatæ ſunt in prandia. Et nihilominus fingunt ſe veteris Eccleſiæ conſtitutiones de ieiunijs ſeruare. *Durandus.* Durandus dicit, quia tam Papa, quam Cardinales, Prælati & religioſi ieiunantes, hora ſexta, hoc eſt, in meridie comedunt, ideo conſuetudo reliquos etiam totaliter excuſat. *VII. Collatio veſpertina, ieiunij tempore apud Pontificios.* Septimo poſt tale prandium, deinde ſub veſperam nõ cœnam ſumunt, ſed collationẽ, ſicut loquuntur, faciunt Pontificij, vt ſcilicet menſa non ſolenniter ſternatur, ſed tantum mantili circumpoſito, confectiones, electuaria, placentæ, ficus, boleti, nuces, dactyli, poma, pyra, & huiuſmodi ſpecies, præſertim in confectionibus imponantur addito bono vino. Et quia per modum medicinæ hæc ſumi fingebantur, multa ibi diſputabãtur de medicinis conſeruatiuis, & iuuantibus digeſtionem, de medicinis cibalibus, de cibis medicinalibus, vt in tali luxu nihilominus ſtrenue ieiunare viderentur. *Petrus de Palude.* Petrus de Palude dicit: Si quis etiam mane non propter voluptatem, ſed per modum medicinæ, ne deficeret in die ieiunij, ante horam comeſtionis vinum biberet, vel ficus & aliquid huiuſmodi prælibaret, non frangeret ieiunium. Sed hoc, inquit, vulgo non eſt prædicandum. *Richardus.* Richardus vero ita diſputat, quamuis aliqui dicant, quod die ieiunij bibere vinum vel cereuiſiam mane, & comedere electuaria de ſero, delectationis cauſa, frangit ieiunium, ego tamen, inquit, credo contrarium, quia quamuis illa aliquo modo nutriant, in hoc tamen non eſt principaliter eorum vſus.

Antonius. Antonius vero recitatis iſtis Scholaſticorum diſputationibus addit: ſed communis vſus Chriſtianorum eſt, diebus ieiunij facere collationem de ſero, & aliquid parum ſumere cum potu, ſine tali conſideratione, an per modum medicinæ ſumatur. Et hoc eorum factũ pie interpretandum, & excuſandum eſt, niſi ſumerent in notabili quãtitate. *Panormitanus.* Panormitanus vero fictiones ſeu potius ludificationes illas ridens & improbans inclinãt in eam opinionem, licere in die ieiunij pluries comedere ſine fractione ieiunij, dummodo fiat ex cauſa rationabili & ſecundum conſuetudinem eorum inter quos viuitur. Et hoc dicit, quia Græcis addictus fuit: *Græcorum ſententia de ieiunio.* Alenſis enim ſcribit, Græcorum ſententiam eſſe, melius eſſe in die ieiunij pluries & qualibet vice parum comedere, quam ſemel in die cum repletione. *Hieronymus.* Cum Hieronymus etiam dicat: Melius eſt ſæpius comedere parum, quam ſemel ſatis ſumere. *Iſidorus.* Et Iſidorus: Spernitur eius ieiunium, qui in veſpere ciborũ ſatietate reficitur.

Digitized by Google

Panormitanus. Idem Panormitanus etiam dicit, putarem ego quod aliquid comedere pro collatione de ſero, magis ad ſuſtentationem naturæ, quam ad delitias, non ſit peccatum, nec frangit ieiunium. *Angelus.* Angelus vero in ſua ſumma dicit, peccatum eſſe, niſi comeſtio potius ordinetur ad medicinam, quam ad cibum ex intentione ſumentis, & ex modo ac quantitate ſumpti, licet conſequenter aliquid nutriat. Et addit, Non reſtringo me ad electuaria ſolum ſicut quidam, ſed addo panem & fructus, & quodcunque aliud, quod ſumitur per modum medicinæ.

Pontificij ludibria ieiuniorum, non ieiunia habent. Hæc de ieiunij Pontificij deſcriptione per partes tanquam in σωμ... exponere volui, vt propius aſpici poſſit, qualia non ieiunia, ſed veri ieiunij ludibria ſint apud Pontificios. Quam longe enim abſint ab illa ratione ieiunandi, quæ in Scriptura traditur, nulla collatio oſtendet, cumque pudendis fictionibus iuris, ſicut ipſi loquuntur, Scripturæ ieiunium eludant, & manifeſtam fraudem ei faciant, tamen talia ludibria ieiunij non verentur Deo ad ſatisfactionem pro peccatis opponere, & varia ipſis merita tribuere. Quomodo vero talia ludibria ieiunij ab Hieronymo exagitentur, in hiſtoria dicemus.

Doctrina Pontificiorũ de tempore ieiuniorum. Scriptura non definit certum tempus ieiuniorum. Auguſtinus. Secundum caput generale doctrinæ Pontificiæ de ieiunio complectitur Leges ſiue ſtatuta de temporibus, quibus ex præcepto ſub peccato mortali ieiunandum eſſe docent. Supra autem oſtendimus, quæ ſit Scripturæ ſententia de tempore, quando in nouo præcipue Teſtamento ieiunandum ſit. Nempe ſicut Auguſtinus inquit, Epiſt. 86. Ego in Euangelicis & Apoſtolicis literis totóque inſtrumento quod appellatur nouum Teſtamentum, animo id reuoluens, video præceptum eſſe ieiunium. Quibus autem diebus oporteat ieiunare & quibus non oporteat, præcepto Domini vel Apoſtolorum non inuenio definitum. *Cauſa ieiuniorũ, quarta & ſexta feria.* Et in hiſtoria ieiunij oſtendimus, veterem Eccleſiam alicubi quibuſdam diebus ſeptimanę, quarta ſcilicet feria & ſexta, quando publici Eccleſię cœtus celebrabãtur, & populus ad auditum verbi, ad vſum Sacramentorum, & ad publicas preces conueniebat ſeruaſſe ieiunia. *Ieiunium ante Paſcha.* Ita etiam ante feſtum Paſchatis propter publice pœnitentes, & baptiſandos. Et quando ordinationes miniſtrorum Eccleſiæ fiebant, publica obſeruabantur ieiunia. Sed illa ieiunia habebant liberas & diſſimiles in diuerſis Eccleſijs obſeruationes, ſicut poſtea oſtendemus. *Pontificij certa ieiuniorũ tempora præſcribunt, cum opinione neceſſitatis.* Pontificij vero ex liberis & diſſimilibus obſeruationibus, ſuis legibus & ſtatutis fecerunt præcepta, non ordinis tantum & diſciplinæ gratia, ſed opinione neceſſitatis, vt mortaliter peccare iudicetur is, qui ſtatuto illo die vel tempore non ieiunat; etiamſi alio tempore ieiunet. *Bernhardinus.* Eccleſia enim, ſicut Bernhardinus inquit, ſub peccato mortali indicit ſtatuta ſua ieiunia. Et addit Bernhardinus: O quot ad infernum demerguntur, quia non ieiunant, quot ſunt qui credunt ſufficere ſibi tres dies per hebdomadam ieiunare, qui ex hoc ſolo damnabuntur, *Durandus.* quia totam quadrageſimam non ieiunant. Durandus ita argumentatur. Auguſtini ſententia eſt, inſtituta maiorum pro lege ſunt tenenda, & Hieronymus addit, ſicut præuaricatores legum diuinarum, ita contemptores Eccleſiaſticarum conſuetudinum coercendi ſunt, ſed ſtatuta ieiuniorum ſunt ex inſtitutione Romanorum Pontificum, & præuaricatio legis diuinæ, eſt peccatum mortale, Ergo ſimiliter etiam peccatum mortale eſt, non ieiunare ſtatutis diebus. *Fons doctrinæ Pontificiæ de certo ieiuniorum tempore.* Extructa autem illa fuerunt ex κακοζηλίᾳ legis Moſaicæ, ſicut enim Leuitic. 23. ſcriptum eſt, de ſeptimi menſis decimo die: Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hoc, peribit de populis ſuis, & delebo eam de populo ſuo. Ita Pontificij populo noui Teſtamenti, voluerunt imponere certorum temporum ieiunia ſub peccato mortali. Nec vero vnius tantum diei, ſicut ſub Moſe, ſed multorum & variorum dierum, vt ſcilicet ſub libertate noui Teſtamẽti durior eſſet ſeruitus. *Chriſtus ſuſtulit leges de certo ieiuniorum tempore, nec eas ferendi poteſtatem nobis dedit.* Atqui Chriſtus ſuo aduentu legalem neceſſitatem ieiunij Leuitici, quod erat certi temporis, abrogauit, nec aliud nouum mandatum, quo conſcientias ad certi alicuius temporis ieiunium obligaret, in nouo Teſtamento ſubſtituit. Nec etiam prælatis Eccleſiæ conceſſit, humanis traditionibus & mãdatis, conſcientias opinione neceſſitatis, ſub peccato mortali, ad certorum temporum ieiunia obligare. Si enim ab elementis Moſaicis in Chriſto mortui ſumus, quomodo hominum doctrinis & mandatis teneremur? Nemo ergo vos iudicet in cibo ac potu, aut in parte diei feſti, Coloſ. 2. Ad feſta vero etiam ieiuniorum dies pertinebant in veteri Teſtamento, Quando enim ieiunabant, nihil operis faciebant, Leuit. 23. Et Galat. 4. Paulus in genere dicit obſeruationem dierum & temporum, quo ad conſcientiam, ſcilicet opinione neceſſitatis, ſub peccato mortali pugnare contra Euangelium. Et ca. 5. concludit, in libertate igitur, qua Chriſtus vos liberauit, ſtate, & nolite rurſus iugo ſeruitutis implicari. Quomodo vero pro ratione incidentium cauſarum ordinis & diſciplinæ gratia, ſed conſcientiarum libertate, poſſint ieiunia, vel indici vel ſuſcipi, ſupra ex Scriptura oſtendimus, & in hiſtoria ieiunij etiam veteris Eccleſiæ exemplis oſtendemus. Nunc vero Pontificiæ Eccleſię doctrinam de hoc capite recenſebimus.

Diſcrimina ieiuniorum Pontificiorũ. Varias igitur tradunt ieiuniorum diſtinctiones, quod attinet ad tempus ieiunandi.

I. *Aſſumpta ieiunia.* Primo enim quædam vocant aſſumpta ieiunia, vt quando quis libere ex propria deuotione ſumit ſibi tempus aliquod ad ieiunandum. Hæc ieiunia dicunt eſſe voluntaria, & pertinere ad opera ſupererogationis.

II. *Votiua ieiunia.* Secundo, quædam vocant votiua ieiunia, quando ſcilicet vel ex voto ordinis alicuius Monaſtici (quiuis enim ordo peculiaria habet ſtatuta ieiunia) vel ex voto peculiariter emiſſo (vt quando Sancti peculiaria in morbis ieiunia vouebant) aliquis ſe ad certi alicuius temporis ieiunium obligat. Et hæc dicunt ratione voti eſſe neceſſaria.

III. *Iniuncta.* Tertio, quædam vocant iniuncta ieiunia, quæ ſcilicet à Sacerdote in confeſſione ad ſatisfactionem iniunguntur. Et hæc, ratione Sacramenti pœnitentię & ſatisfactionis dicũt eſſe neceſſaria.

IV. *Indicta ſeu inſtituta.* Quarto, quædam vocant inſtituta ſeu indicta, quæ certis temporibus præcepto Eccleſiæ ſtatuta & mandata ſunt, Illa ratione præcepti dicunt eſſe neceſſaria.

V. *Ieiunia conſilij.* Quinto, quædam ieiunia vocant conſilij, quæ ſcilicet non omnibus ſunt præcepta, ſed tantum illis conſulta, qui per opera ſupererogationis ad ſtatum perfectionis contendere volunt.

Sexto,

Digitized by Google

VI. *Conſuetudinaria.* Sexto, quædam vocant ieiunia conſuetudinaria, quando ſcilicet in aliqua regione eſt ieiunium aliquod conſuetum, quod tamen non eſt præceptum per ius ſcriptum.

VII. *Extraordinaria.* Septimo, quędam vocant extraordinaria, quę pro ratione incidentium cauſarum extraordinarie inciduntur.

Species ieiuniorum indictorum ſeu præcepti. Indicta autem ſeu inſtituta ieiunia, quæ ſunt præcepti, hæc numerant: Primo, quadrageſimam *Quadrageſimale.* totam exceptis Dominicis. Secundo, quatuor tempora. Tertio, vigilias natiuitatis Domini & *Quatuor tempora.* aſſumptionis Mariæ. Quarto, vigilias Apoſtolorum, excepta vigilia Ioannis Euangeliſtæ, Philippi & Iacobi. *Ieiunia in vigiliis certarum feſtiuitatum. Ieiuniorum conſuetudine receptorum ſpecies.* Ex conſuetudine recepta ieiunia hęc numerant: In vigilia omnium Sanctorum, Ioannis Baptiſtæ & Laurentij. Conſilij ieiunia dicunt eſſe in aduentu Domini, in Rogationibus, in vigilia Pentecoſtes, & à ſecunda feria quinquageſimæ vſque ad quartam. Item, iuxta ſummam Angelicam, quarta & ſexta feria ac *Ieiuniorum, è conſilio ſpecies.* Sabbata omnia ſunt ieiunia conſilij. Alij dicunt, olim in primitiua Eccleſia hæc ieiunia fuiſſe præcepti, iam eſſe conſilij. Ex hac nuda commemoratione varietas & multitudo laqueorum conſcientijs iniectorum, aliquo modo æſtimari poteſt, cum ſub peccato mortali pleraque ieiunia neceſſaria fecerint, & quidem ad vitam æternam neceſſaria, imo plus vltra vitam æternam ieiunia poſſe mereri finxerunt. *Cauſa inſtitutionis ieiunij quadrageſimalis & quatuor temporum. Exemplum Chriſti.* Operæ precium vero eſt audire rationes inſtitutionis ieiuniorum, quadrageſimæ præſertim & quatuor temporum. Omnes quidem in eo cõſentiunt, quadrageſimam ideo inſtitutam, quia Chriſtus ieiunauit 40. dies.

I. *Exceptiones Alenſis.* Sed Alenſis videt multa poſſe obijci, quia ſcilicet Chriſti illud ieiunium fuit miraculoſum, & ſicut recte dicit, in miraculis Chriſtus proponitur nobis non imitandus, ſed admirandus.
II. Item, Chriſtus cum diceret (Diſcite à me) Apoſtolis ſuis non iniunxit, vt ieiunium ſuum quadrageſimæ imitarentur, imo noluit ipſos ieiunare quamdiu cum ipſis fuit.
III. Item, cum Moſes ieiunaſſet quadraginta diebus, itidem & Helias, inde tamen non inſtitutum fuit ieiunium quadrageſimæ in veteri Teſtamento, cum non extaret mandatum Dei generale. Obijcit ſibi & illud argumentum, quod Paulus illos arguit, qui obſeruant tempora & dies. Et ſi imitãdum eſſet ieiunium illud Chriſti, ſtatim poſt Epiphaniam eſſet ieiunandum. Illas obiectiones conatur quoquo modo eludere, ſed cum agnoſcat, ſolidi nihil poſſe contradici, *Cur quadrageſimale ieiunium in Vere ſeruetur.* ad alias rationes confugit: In vere ſcilicet celebrandam eſſe quadrageſimam. Primo, quia ieiunium dicit inſtitutum eſſe propter peccatum primi hominis, ille autem in Vere peccauit. Secundo, quia in Vere maxime inſurgunt motus carnales, ergo in Vere inſtituenda fuit quadrageſima. Et tamen mox ex Ariſtotele adducit, libidinem in viris magis dominari in hyeme, in fœminis in æſtate.

Philoſophia & argutatio de numero quadragenario ieiunij Verni. De numero vero quadragenario mirifice philoſophantur, vt ex Gregorio, ſicut in veteri Teſtamento mandata fuit ſolutio decimarum, & laudabantur, qui de omnibus dabant decimas, (ſcilicet ſicut Phariſæus ille, Luc. 18.) ita in nouo etiam Teſtamento mandandas & ſoluendas eſſe decimas, vtque etiam temporis decimas ſolueremus, ideo ieiunium quadrageſimæ inſtitutum eſſe. Cumque decima pars dierum totius anni faciat tantum 36. dies, de ſupplemento numeri quadragenarij anxie laborant.
II. Item, tenemur ſatisfacere Deo pro tranſgreſſione Decalogi ſecundum inordinationem quatuor affectionum contra ſingula præcepta, ſed quater decies faciũt quadraginta.
III. Item, ieiunia noſtra fiunt in remiſſionem peccatorum & numerus quinquagenatius, vt iubilæi eſt remiſſiuus, quinquageſimus vero numerus componitur ex partibus quadragenarij, ergo in numero quadragenario inſtituendum fuit ieiunium. Hæc Alenſis. Thomas dicit, virtus Decalogi impletur per libros 4. Euangeliſtarum. *Thomæ ratiocinatio.* Item, caro cuius voluptatibus præceptis Decalogi contraimus, ex quatuor elementis conſtat, Ergo quadrageſimale ieiunium debuit inſtitui. Quam ineptæ vero ſint rationes iſtæ, iam Dei beneficio patet, vt tantum recitaſſe ſit confutaſſe. *Bernhardini ratiocinatio.* Bernhardinus vero ſuis Rhetoricationibus addit plures rationes, quia ſcilicet quadraginta diebus & noctibus Deus pluit aquam diluuij, quadraginta dies dati ſunt Niniuitis ad pœnitentiam, quadraginta manſionibus filij Iſrael ex Ægypto, peruenerunt ad terram promiſſionis. Elias quadraginta diebus peruenit ad montem Dei. Chriſtus poſt quadraginta dies à ſua reſurrectione aſcendit in cœlum, &c. Sed eadem conſequentia ex quibuſuis aliis numeris Scripturæ, & hoc & quiduis aliud poſſet concludi. Mirum vero, ni harum ineptiarum Pontificios iam pudeat, ſed qui ſemel frontem perfricuit, eum oportet gnauiter impudentem eſſe.

Ratio ieiunij quatuor temporum. Ex eadem logica afferunt etiam rationes de ieiunijs quatuor temporum, quia ſcilicet in veteri Teſtamento dandæ fuerunt primitiæ. I. Ergo in nouo Teſtamento ſub peccato mortali inſtituenda fuerunt quatuor temporum ieiunia, ad ſolutionem primitiarum temporis. II. Item, in veteri Teſtamento in quatuor menſibus ſcribuntur fuiſſe ieiunia. Zachar. octauo. Ergo in nouo Teſtamento debent eſſe quatuor temporum ieiunia. Quin igitur eadem opera toti ad totum Moſen, abnegato aduentu Chriſti, redimus. III. Addunt & hanc rationem, quod ad expiationem offenſarum in ſingulis quadris anni inſtituenda fuerint ieiunia. Sed hoc pertinet ad caput de meritis ieiunij.

Cauſa ieiunij quartæ & ſextæ feriæ. De ieiunio quartę & ſextę feriæ afferunt hanc rationem, quia Chriſtus dixerit, venient dies quando auferetur ſponſus, & tunc ieiunabunt. Sed feria quarta Iudæi tractarunt de occidendo Chriſto, ſexta autem feria crucifixerunt ipſum, Ergo illis diebus ieiunandum eſt. Chriſtum vero ibi loqui non de ſtatis ieiuniorum diebus, ſed de perſecutionibus, cruce, & aliis calamitatibus ſuperuenturis poſt abitum ſuum, & de luctu Apoſtolorum in cruce, ex contextu manifeſtum eſt. Et omnibus Pontificiorum argumentis vnicam tantum illam Auguſtini ſententiam oppono. *Reſpondet Auguſtinus ſuperſtitioni Pontificiorum.* Quibus diebus oporteat ieiunare quibus non oporteat, præcepto Domini vel Apoſtolorum non inuenio definitum. Et tamen cum opinione neceſſitatis ſub peccato mortali, ſtata ſua ieiunia conſcientiis obtrudunt Pontificij.

De finibus ſeu meritis ieiuniorum Pontificiorum. Tertium generale caput doctrinæ Pontificiæ de ieiunio oſtendit, quo fine & ieiunent & ieiunari velint Pontificij, vel vt ipſorum phraſibus

Digitized by Google

vtar, quale meritum, qualem efficaciam ſeu fructificationem ieiunijs ſuis tribuant. Et hoc caput præcipue obſeruandum eſt. Supra enim oſtendi-*De opere operato ieiunij.* mus, non actu, ſeu ipſo opere operato, ſed finibus diſcerni ieiunia prophana, ſuperſtitioſa, & impia, à veris, pijs, & Chriſtianis ieiunijs. Scholaſtici *Alenſis.* igitur diſputant, ſicut Alenſis dicit, Hominem non teneri vt ieiunet, ſiue in charitate, ſiue ex charitate, quia inſtitutio ſiue iniunctio ieiunij ad *Albertus.* actum obligat, non ad modum. Albertus dicit Ieiunium in peccato mortali præſtitum non prodeſſe quidem ad promerendam vitam æternam, prodeſſe tamen ad alia, quia ſcilicet impleat mandatum ad quod tenebatur, obligante ſiue Eccleſia ſiue confeſſore, & quia ieiunium quoquo modo factum, relinquat diſpoſitionem bonam ad caſtitatem, & præcipue quia magis confinem faciat gratiæ Dei, ad quam diſponat: vel *Bonauentura.* ſicut Bonauentura loquitur, quia valeat ad gratiæ impetrationem. Si vero in charitate fiant ieiunia, tribuunt illis multas & varias vtilitates. Et non male loquuntur, cum dicunt, ieiunium ordinari ad refrenationem libidinis, & eleuationem mentis, iuxta Auguſtini dictum, quod allegant, ieiunium purgat mẽtem, ſubleuat ſenſum, & carnem ſpiritui ſubijcit, cor contritum & humiliatum facit, concupiſcentiæ nebulas diſpergit, libidinum ardores extinguit, caſtitatis vero lumen accendit. Sed opus operatum ieiunij per ſe illa non poteſt efficere, niſi ſpiritu actiones carnis mortificentur, ſicut Hieronymus ipſe de ſe fatetur: Quoties, inquit, in eremo conſtitutus, in illa vaſta ſolitudine, quæ exuſta Solis ardoribus, horridum monachis præſtat habitaculum, putabam me Romanis intereſſe delitijs, ſedebam ſolus, quia amaritudine plenus eram, horrebant ſacco membra deformia, quotidie lachrymæ, quotidie gemitus: & ſi quando repugnantem ſomnus imminens oppreſſit, nudę humo vix oſſibus hærentia membra collidebam. De cibo vero ac potu taceo, cum etiam languentes monachi aqua frigida vtantur, & coctum aliquid accepiſſe luxuria ſit, ille igitur ego, qui ob gehennę metum tali me carcere damnaueram, ſcorpionum tantum ſocius & ferarum, ſæpe choreis intereram puellarum, pallebant ora ieiunijs, & mens deſiderijs æſtuabat, & in frigido corpore, & ſicca iam ac præmortua carne, ſola libidinum incendia bulliebant, &c.

Ieiunia valere ad ſatisfactionem pro peccatis. Sed audi quæſo quomodo loquantur, quando de meritis ieiunij ſui diſputant, verba enim tantum ipſorum adſcribam: communis igitur omnium ipſorum vox & opinio eſt indici ieiunia, *Satisfactio quid.* & valere ad ſatisfactionem pro peccatis. Et quid *Durandus.* ſit ſatisfactio, Durandus ita declarat, quod in iuſtitia commiſſa per offenſam, reducatur ad ęqualitatem iuſtitiæ & amicitiæ per ſatisfactionem, vt ſatisfactio ſit recompenſatio offenſæ, ad reconciliandam amicitiam.

Scotus. Hæc ſunt verba Durandi. Scotus dicit, ſatisfactionem eſſe operationem externam laborioſam ſeu pœnalem, voluntarie aſſumpta ad puniendum peccatum à ſe commiſſum, & ad pla-*Gabriel.* candum Deum. Gabriel dicit eſſe paſſionem ſeu pœnam voluntarie toleratam in ordine ad peccatum, vel peccati remiſſionem. Et proprium ſatisfactionis eſſe dicit, vt ſit æqua correſpondentia, ſeu ęquiualentia eius, quod redditur ad illud, pro quo redditur. Quia vero in ſatisfactione oportet eſſe ęqualitatem inter offenſam & recompenſationem, diſputant, hominem quidem ex ſe non poſſe reddere Deo aliquid æquiualens pro peccatis, ſed tamen vel cum acceptatione diuina, vel ex communicatione meriti paſſionis Chriſti hoc poſſe.

In hanc ergo ſententiam Alenſis dicit, ieiuna-*Alenſis de merito ieiunij.* mus, vt ſatisfaciamus pro tranſgreſſione decalogi. Et ieiunium ab Eccleſia ſtatutum eſt in ſatisfactionem reatus culpæ. Item, Ieiunia noſtra fiunt propter remiſſionem peccatorum, ieiunia quatuor temporum inſtituta ſunt, ad expiationem offenſarum commiſſarum in quatuor quadris anni. Item, Per modicum ieiunium ſatisfacit homo pro peccato, cui debetur pœna permaxima. Item, Ieiunium neceſſarium eſt ad tollenda peccata, vt ſit reconciliatio & pax cum Deo. Ieiunium inſtitutum eſt, vt perfectam reconciliationem cum Deo mereamur per ieiunium. Dicit etiam, ieiunium eſt cauſa obtinendi vitam æternam. Item, ieiunium voluntarium factum in charitate, meritorium eſt vitæ æternæ: non autem poſſet mereri vitam æternam, niſi omnis pœna dimiſſa eſſet. Ergo meritorium eſt ieiunium etiam dimiſſionis omnis pœnæ. Hæc omnia ſunt verba Alenſis in ſumma de ieiunio.

Bernhardinus addit placationem iræ Dei & *Bernhardinus.* æternam glorificationem, quia Eccleſia canat, Paradiſi portas aperuit nobis ieiunij tempus. Addit & hoc, ſicut quadraginta diebus Deus pluit in diluuio, ita, inquit, ſi nolumus incurrere diluuium æternæ punitionis, debemus quadrageſimam ieiunare. Et ſicut per 40. manſiones filij Iſrael ex Ægypto venerunt ad terram promiſſionis, ita nos quadraginta diebus ieiunij tranſimus de tenebris peccati ad ſupernæ patriæ lucem. Sicut etiam Elias in fortitudine cibi ab Angelo allati 40. diebus peruenit ad montem Dei: Ita nos comedẽdo cibum quadrageſimalem, quam Eccleſia præſcribit, perueniemus ad montem æternæ gloriæ. Et ſicut Chriſtus poſt quadraginta dies à ſua reſurrectione aſcendit in cœlum, ita nemo poteſt in cœlum aſcendere, niſi his quadraginta diebus ieiunauerit. Hæc Bernhardinus.

Nec vero prolixas refutationes hoc loco ad-*Refutatio horum omnium.* dere opus eſt, in prima enim parte oſtendimus, nullam aliam eſſe expiationem peccatorum noſtrorum coram Deo, nullum aliud meritum remiſſionis peccatorum & vitæ æternæ, niſi ſanguinem vnigeniti filij Dei, Domini noſtri Ieſu Chriſti, quod meritum verbo Euangelij & Sacramentis offertur, & fide accipitur. Cumque Pontificij omnia hæc ieiunio ſuo tribuant, atque ita Chriſto Mediatori detrahant, nuda hæc recitatio ſufficit, ad oſtendendum pijs mentibus, quid de ieiunio Pontificiæ Eccleſiæ ſentire debeant.

Atque iterum obſeruetur artificium patrum *Tridentinorum patrum artificium & techna in tegendis his opinionibus impijs, de ieiunio.* Tridentinorum, illa enim, quæ ex Scholaſticis iam recitauimus, quæ in ſanctiſſimum & perfectiſſimum meritum Chriſti, manifeſte contumelioſa & blaſphema ſunt, ſtudioſe in ſuo decreto diſſimulant, ac tantum mortificationis carnis mentionem faciunt. Num vero hoc modo recte ac tacite Scholaſticorum blaſphemas de ieiunio opiniones abiectas & damnandas eſſe volunt? Vtinam hoc ſentirent ac vellent, via enim quæ-

dam

dam ad emendationem ita aperta eſſet. Sed quid de ſuis ſatisfactionibus, ad quas ieiunium etiam pertinet, ſentiant, in ſecunda parte oſtendimus. Et reliqui Pontificij huius ſeculi ſcriptores myſterium illud Tridentini Decreti ſine inuolucris explicant.

Petri Aſoti interpretatio decreti Trid. de ieiunio.

Et ne longe eamus, ex aſſertione Catholicæ fidei conſcripta à Petro Aſoto, qui Tridentinæ Synodo immortuus fuit, quædam verba huc adſcribemus. Dicit itaque, ieiunium non ſolum ad carnem ſubijciendam ſpiritui, ſed & placandum etiam Deum, ſatisfaciendum ipſi pro peccatis, & Chriſti meritum nobis applicandum, neceſſarium eſſe. Item finis ieiuniorum eſt, vt peccata expientur, ira Dei mitigetur, vtque Deo gratiores efficiamur. Item negare ieiunium opus eſſe, quo æternam vitam meremur, & ſatisfacimus pro peccatis, error inquit eſt apertiſſimus, &c.

Hæc Aſotus. Atque hæc eſt gloſſa ordinaria Decreti Tridentini de ieiunio, tradita ab illo, qui Concilio interfuit, & Decretorum pars magna fuit.

De diſpenſationibus Pontificiis in ieiunio.

Quartum caput eſt, doctrina de Pontificijs diſpenſationibus in ieiunio. Tradunt enim eſſe cauſas quaſdam rationabiles ſeu legitimas, propter quas aliqui à ieiunio excuſentur, vt eſt infirmitas morbi & languoris, vt in ægrotis, ſiue infirmitas complexionis, vt qui ex inanitate ſtomachi incidunt, vel in vertiginem capitis, vel in inſomnia, ſiue infirmitas ætatis, vt in pueris vſque ad annum 21. in ſenibus circa annum 70. ſiue infirmitas ſexus, vt in prægnantibus & lactantibus, ſiue infirmitas paupertatis, vt qui non tantum ſemel habent, quo quantum eſt poſſint refici, ſiue infirmitas laboris neceſſarij, qui non poteſt ſuſtineri à ieiunantibus, ſiue infirmitas peregrinantium. Excipiuntur itaque à neceſſitate ieiunij, I. ægroti. II. infirmæ complexionis. III. pueri. IV. ſenes. V. prægnantes & lactantes. VI. Pauperes. VII. laborantes. VIII. peregrinantes. Et ſumpta ſunt hęc ex veteris Eccleſiæ ἐπιεικείᾳ quæ non propoſuit ieiunia cum opinione neceſſitatis, ſed abſtinebant quantum quiſq; vel valebat vel volebat, ſicut Auguſtinus inquit: Nam qui ieiunare non valet, poteſt, iuxta Chryſoſtomi ſententiam, temperanter viuere, & in ſobrietate, poteſt etiam carnem mortificare, pœnitentiam, orationem & reliqua pietatis officia exercere.

Qui à ieiunandi neceſſitate excipiantur.

Nundinationes diſpenſationum ieiunij.

Inde vero Pontificij fecerunt nundinationes ſuarum diſpenſationum, non pro cauſis legitimis, ſed pro pecunia legitima. Hoc enim primo recte traditum fuit, & conſuetudine etiam obſeruatum, ſicut ipſi fatentur, quando cauſa excuſans à ieiunio legitima & euidens eſſet, non opus eſſe quærere diſpenſationem, ſed quemque per ſeipſum poſſe ſoluere ieiunium. In dubijs vero caſibus recurrendum eſſe, vel ad confeſſorem, vel ad arbitrium boni viri. Poſtea Hoſtienſis cœpit diſputare: Non ſufficere licentiam ſimplicis presbyteri, etiam ex iuſta cauſa, niſi ſumma neceſſitas immineat, ita quod ad Epiſcopum non poſſit haberi recurſus. Tales igitur diſpenſationes Epiſcopi ſenſim ad ſuas curias traxerunt, quia non gratis concedebantur, & factæ inde ſunt magnæ nundinationes. Quod cum Romana curia animaduerteret, pleróſque tales caſus ad ſe reuocauit, præſertim in redemptionibus & commutationibus ieiuniorum. Cumque in curia Romana non ſcrupuloſe de cauſis legitimis, ſed de pecunia tantum pro diſpenſationibus numeranda diſputaretur, maluerunt plerique à ſede Romana tales bullas mercari, ſicut extant certæ taxæ indultorum pro licentia vtendi lacticinijs temporibus prohibitis, vt pro vna perſona Turonenſes 6. ducatos 2. pro tota familia Turonenſes 12. ducatos 3. Carolinos 6. pro toto oppido Turonenſes 200. ducatos 50. Nec difficilem ſe præbebat curia Romana, quando taxa illa numerabatur, ſicut Gabriel inquit: Noſtris temporibus per Apoſtolicæ ſedis diſpenſationem, quæ facile conceditur, in quadrageſima lacticinijs generaliter plerique omnes vtuntur, frigeſcente vbique charitate & tepeſcente diſciplina Chriſtiana. Vnde reliqui nulla conceſſa diſpenſatione ſimiliter lacticinijs vtuntur. Hæc Gabriel.

Hoſtienſis.

Pretia Romanorum indultorum & licentiæ veſcendi cibis interdictis.

Gabriel.

In hiſce capitibus conſiſtit ſumma doctrinæ Pontificiorum de ieiunio, quam ideo ipſorum verbis exponere volui, vt ad ea, quæ ex Scriptura & ex Patribus de ieiunio ſupra annotauimus, conferri poſſit, & ex ipſa collatione conſtitui, quam ingens ſit diſſimilitudo, vtque eo rectius intelligatur, quid Pontificij velint intelligi, quando vel in Tridentino Decreto, vel in alijs ſcriptis de ieiunio loquuntur.

Honeſta eſt oratio, quando loquuntur de vtilitate exercitiorum ieiunij, vt quod habeat teſtimonia & exempla cum Scripturæ tum totius antiquitatis. Et quando declamitant, in noſtris Eccleſijs prorſus ſublata eſſe ieiunia, poteſt Lector turbari, exiſtimans eos loqui de ieiunio, quod in Scriptura traditum, & in veteri Eccleſia vſitatum fuit. Sed meminerit Lector ingens eſſe diſcrimen, & ſciat ipſos loqui de ſuo ieiunio, quod quale ſit, ipſorum verbis expoſuimus. Et talia ludibria ieiunij, tales ſuperſtitiones & impias opiniones, ſicut ex Pontificiorum libris deſcripſimus, ex noſtris Eccleſijs exploſa eſſe, gaudemus, & Deo gratias agimus, quod accenſa verbi ſui luce tenebras illas diſcuſſit: falſum vero eſt, nos in Eccleſijs noſtris nihil, vel de doctrina, vel de exercitijs veri ieiunij reſidui habere. Scimus enim ipſos etiam Scholaſticos tradere quod duplex ſit ieiunium, nempe ieiunium virtutis, quod dicunt eſſe actum temperantiæ ſeu ſobrietatis, & ieiunium Eccleſiæ, quod magis proprie ceremoniale ſeu pædagogicum ieiunium nominaretur: dicunt enim eſſe determinationem de tempore comedendi, & de qualitate ciborum. Nos igitur ad temperantiam ac ſobrietatem auditores noſtros ex verbo Dei ſedulo exhortamur, propoſitis prohibitionibus & comminationibus diuinis, contra crapulam & ebrietatem. Et Deo bene iuuante, inter poſtremi huius ſeculi crapulas, habemus multos, qui non ſimulato ſtudio, temperantiam & ſobrietatem ſectantur ac colunt. Sed, inquis, ieiunium proprie dictum, aliquid amplius complectitur, quam temperantiam, quæ quotidiana & perpetua eſſe debet. Ego vero hoc non nego, ſupra enim ex Scriptura manifeſte hoc oſtendi. Reſpondeo autem per diſtinctionem: Si intelligatur ceremoniale ieiunium Pontificiæ Eccleſiæ, quod in prohibitione quorundam ciborum, in obſeruatione temporum, & in tali opinione meriti, ſicut ipſi tra-

Qualis ieiunium in noſtris Eccleſiis. Temperantia docetur.

dunt, conſiſtit, fatemur nos illud, non tantum non docere & exercere, ſed ex verbo Dei reiicere & damnare. Si vero intelligatur pędagogicum ieiunium, ſicut in teſtimonijs & exemplis Scripturæ deſcribitur, & in veteri puriori Eccleſia vſitatum fuit, certe doctrinam illam, ſicut eam ſupra ex verbo Dei deſcripſimus, Eccleſijs noſtris proponimus, & ad talia exercitia, ſicut in Scriptura proponuntur, quando carnis vel petulantia vel inertia hoc poſtulat, ad ſtudium ſeriæ pœnitentiæ, orationis, meditationis verbi & Sacramentorum, auditores noſtros exhortamur. Ac multi ſunt, qui acceſſuri ad meditationem verbi, ad exercitia precum communium, & ad communionem Sacramentorum, pridiè vel à cœna abſtinent, vel certe parciſſime cœnant. Exercitia vero talia Scripturis conſentanea, non magis vigere & florere, dolemus, vtque iuxta Scripturæ normam & exempla ſine ſuperſtitioſis legibus & impijs opinionibus, publicè & priuatim reſtitui aliquando poſſint, ex animo optamus.

Pędagogicum ieiunium ... Eccleſiæ.

Conquerimur autem Pontificiorum ſuperſtitioſas leges, & impias de ieiunijs opiniones, cauſam dediſſe ad collapſam hanc diſciplinæ partem, & nunc etiam quo minus reſtituatur, obſtare, quod pro ſuis legibus & opinionibus acerrime pugnent Pontificij. Ex ijs enim, quæ in deſcriptione ieiunij Pontificij ipſorum verbis expoſuimus, facile colligi poteſt, quomodo vetera veri ieiunij exercitia iamdudum collapſa fuerint. Lutherus certe ea non ſuſtulit, quia imprimis dem in Pontificia Eccleſia nulla talia ieiunia fuerunt, ſicut in verbo Dei traduntur, ſed ludibria potius veri ieiunij, ſicut collatio manifeſte oſtendit. Quod vero dictitant quidam, Lutherum in primo certamine debuiſſe abiectis abuſibus, ſuperſtitionibus, & impijs opinionibus ipſam ſubſtantiam ieiuniorum retinere. Ad hoc non difficilis eſt reſponſio: Nulla enim vera veri ieiunij exercitia tunc erant in Eccleſia Pontificia, ſed ludificationes tantum, ſicut oſtendimus, quas certe retinere nec voluit nec debuit Lutherus, imo prohibitionem ciborum, obſeruationem temporum, cum opinione neceſſitatis, & impias de merito opiniones, ſicut expoſuimus, omnino debuit iuxta verbum Dei reiicere & damnare. Atqui hæc tota ſubſtantia erat Pontificij ieiunij, quid igitur de illa vel debuit vel potuit retinere? Alia vero eſt quæſtio, quare non repudiato Pontificio ieiunio, exercitia Biblici (vt ita loquar) ieiunij Lutherus inter initia ſuorum certaminum reſtituerit? Sed ad hanc etiam quæſtionem facilis eſt reſponſio: Quia enim regnum Dei non conſiſtit in externis obſeruationibus, præſertim cibi & potus, Romanor. 14. ſed in pulchritudine filij regis interiori, Pſalm. 45. hoc eſt, in iuſtitia fidei, in cultibus interioribus, & in ſpiritualibus pietatis exercitiis. Corporalis enim exercitatio ad modicum vtilis eſt, 1. Timoth. 4. Inepta & inutilis eſſet inſtauratio ſeu reformatio, ordiri ab externis obſeruationibus. Cum igitur abolitis ferme interioribus cultibus, & ſpiritualibus exercitijs pietatis, exiſtimaretur tunc totus Chriſtianiſmus conſiſtere in obſeruatione traditionum de ieiunijs & ſimilibus, additis impijs opinionibus neceſſitatis, iuſtitiæ, meriti, &c. Luthero vt ſapienti architecto, de fundamento cogitandum fuit, vt ſcilicet falſas ac pernicioſas illas opiniones verbo Dei animis hominum eximeret, doctrinam de pœnitentia & iuſtitia fidei ex Scriptura illuſtraret, & ex hoc fundamento cultus ſpirituales reſtitueret, ac libertatem Euangelij in externis obſeruationibus ex verbo Dei declararet. Hęc fuerunt primaria pręcipui momenti capita, quæ nec exigui temporis, nec pauci laboris fuerunt. Poſitis vero & illuſtratis primarijs illis fundamentis, certe ieiunij etiam non oblitus fuit Lutherus, ſed diligenter oſtendit, quomodo genuina eius exercitia reſtitui poſſent, non externa illa ſpecie, ſicut veteri Prouerbio dicitur: Italorum deuotio, Germanorum ieiunia, fabam valent omnia, ſed iuxta normam verbi Dei, vt acceptabilia fierent ieiunia ad reprimendam carnis petulantiam. Hæc tractat in explicatione 6. capitis Matth. vbi dicit, à Magiſtratu poſſe externum ordinem politico fine inſtitui, de carne & piſcibus: ſicut in Saxonia abſque vllo mandato talis ordo politicus & Oeconomicus libere ſeruatur. Deinde addit, præcipue & ante omnia temperantiæ & ſobrietati ſtudendum. Poſtea adiungenda eſſe etiam exercitia ieiunij, proprie dicti, vt aliquando corpus caſtigetur, ſubtractione & cibi & omnium deliciarum corporis, non impia aliqua opinione meriti, ſed hoc fine vt carnis petulantia & inertia reprimatur, & caro ſpiritui ſubijciatur, vtque ad ferendas afflictiones, vbi opus fuerit aſſuefiat. Illud vero dicit, nec poſſe nec debere certis ac generalibus regulis præſcribi, ſed conſcientijs liberum eſſe relinquendum, prout quiſque carni ſuæ fræno opus eſſe animaduerterit. Temperantiam vero & ſobrietatem, ſemper & omnibus eſſe colendam. Illam doctrinam tradit in multis aliis locis, vt in libello germanico de vſu Chriſtianæ libertatis, in fine. Item, de bonis operibus, vt dicit, talem habendum eſſe delectum ciborum in ieiunijs, prout quiſque animaduertit, cibo aliquo concupiſcentias carnis ſuæ, vel inflammari vel reprimi. Eadem doctrina etiam in Auguſtana confeſſione, & eius Apologia reperitur: Et multis explicatur à Domino Brentio, in Apologia Wirtenbergenſi.

Lutherus non ſuſtulit vera ieiunia.

Cur non retinuerit.

Cur non reſtituerit ieiunia.

Quid Lutherus de ieiunio docuerit.

Hęc volui hoc loco adijcere, ad reprimendam calumniam iſtam, quaſi in noſtris Eccleſijs, & doctrina & exercitia ieiunij proprie dicti, prorſus ſint extincta. Nobis certe exemplo Lutheri opera danda eſt, vt & doctrina de ieiunio diligenter tradatur & vera eius atque vtilia exercitia, quantum in hac diſſolutione diſciplinæ fieri poteſt, reſtituantur. Nota eſt Domini Philippi querela in loco de mortificatione. Mundus nunc ſuperbiſſime excuſſit diſciplinam, & ſumit ſibi immodicam licentiam, pro qua graues pœnas aliquando Deo daturus eſt. Nam præterquam quod ipſa licentia coniuncta eſt cum intemperantia & alijs multis vitiis, illud mali etiam habet, quod in tali barbarica vita non poteſt doceri aut aſſuefieri iuuentus ad religionem & paulatim induit contemptum religionis. Poſtea grandior ætas, neque intellectum, neque reuerentiam, neque exercitia vlla religionis habet. Hæc ibi.

HISTORIA CERTAMINVM DE *abſtinentia & Ieiunio.*

IN tota hac diſputatione multa diſſimilia dicta Patrum, & varia exempla antiquitatis, ad ſuperſtitiones ſuas pingendas & ſtabiliendas, obijciunt Pontificij. Ad quas obiectiones recte quidem, oppoſitis alijs ſanioribus ſententijs & exemplis antiquitatis, congruentibus ad normam ſacræ Scripturæ, reſpondetur: Sed illuſtrior eſt refutatio & explicatio ſolidior, ſi occaſiones ſententiarum & exemplorum, quę in hac controuerſia agitari ſolent, monſtrentur. Intelligentia enim dictorum ſumenda eſt ex cauſis dicendi, ſicut Hilarius recte inquit. Illud vero commodiſſime oſtendi poteſt in obſeruatione hiſtorica, qualia ſingulis temporibus in Eccleſia de hac controuerſia fuerint certamina, quæ conſideratio & alias prætcrea habet vtilitates. *Hiſtoria ieiunij vtilis & neceſſaria.* Quia enim Paulus dicit, traditiones hominum in hoc genere habere ſpeciem ſapientię in ſuperſtitione, ſiue cultibus electiuis ſeu voluntarijs (vocat enim ἐθελοθρησκείᾳ) & in humilitate affligente corpus, Col. 2. Et doctrinas dæmoniorum habere prętextum externæ ſeu ſimulatæ ſanctitatis, quæ hypocriſis vocatur, 1. Tim. 4. vtile eſt in hiſtoria Eccleſiæ obſeruare, quomodo myſterium illud ſuperſtitionis & hypocriſeos, partim per hominum traditiones, partim per doctrinas dæmoniacas, omnibus temporibus ſe exeruerit, qua ſpecie ſimplicibus & bonis ſæpe impoſuerit, & quos veritatis ſuæ teſtes Deus ſingulis temporibus excitarit, qui oppoſita norma ſacræ Scripturæ hypocriſin illam detexerunt, & ſuperſtitionem repreſſerunt, donec fermentum illud prorſus peruaſit, & doctrinam & exercitia ieiunij.

Contexemus igitur, quantum pro inſtituti noſtri ratione fieri poterit, breuiſſime hiſtoriam certaminum de ieiunio. Certum autem eſt doctrinam & exercitia temperantiæ, ſobrietatis, ieiunij, & abſtinentiæ, oppugnari tanquam caſtris ex aduerſo poſitis, à ſpiritu γαστριμαργίας, crapulæ, *Oppugnatur ieiunium à crapula.* ebrietatis, commeſſationum, intemperantiæ & luxuriæ, quæ vitia ex verbo Dei ſerio ſunt reprehendenda & damnanda, propoſitis ſeueriſſimis prohibitionibus & comminationibus diuinis. Sed illa vitia, vt opera carnis manifeſta, non poſſunt vlla ſpecie ſanctitatis velari, impietas enim eorum nullo prætextu, vel excuſari, vel defendi poteſt. Et ſi quid prætendatur ad excuſandas excuſationes in peccatis, facile prætextus omnes poſſunt detrahi, maxime ipſa conſcientia cogitationibus inuicem accuſantibus, atteſtante in mentibus non prorſus reprobis. Neceſſario tamen & ſerio hoſtes illi, qui abſtinentiam & ieiunium à ſiniſtris crapula & ebrietate impugnant, gladio ſpiritus, quod eſt verbum Dei, iuſto zelo ſunt inuadendi, & ex Eccleſia Dei profligandi. A dextris vero, quo maiori ſpecie, eo periculoſius per ſuperſtitionem & hypocriſin ſana doctrina, & vera exercitia ieiunij impugnantur, & admixto ſuperſtitionis fermento deprauantur. Verum enim eſt quod Chryſoſtomus dicit: Nihil *Hypocriſis.* tam periculoſe deprauat bonum, quam hypocriſis ſeu ſimulatio, nam malum ſub ſpecie boni celatum, dum non cognoſcitur, non cauetur. Quod *Capita hiſtoriæ de ieiunio.* igitur ad hanc partem de ſuperſtitioſis opinionibus, ieiunio admixtis, attinet: hiſtoricas quaſdam obſeruationes annotabimus. Primo, quomodo ipſa Scriptura tales ſuperſtitiones, & taxet & cauendas præmonſtret. Secundo, quomodo externæ Gentium Religiones hypocriſin illam æmulatæ ſint. Tertio, quomodo ſub nomine & titulo Apoſtolorum & virorum Apoſtolicorum, Apocrypha Scripta & ſuppoſititia exempla, ad ſtabiliendas iſtas ſuperſtitiones, Eccleſijs obtruſa fuerint. Quarto, quomodo ſæpe ſimplices & boni ſpecie illa ſapientiæ & ſanctitatis circumuenti, ligna, fœnum, & ſtipulas ſuper fundamentum extruxerint. Quinto, quomodo ab hæreticis doctrinæ dæmoniorum ſparſæ, & qua ſpecie propugnatæ fuerint. Sexto, quomodo & per quos teſtes, ex quibus etiam fundamentis Eccleſia melioribus temporibus ſuperſtitionibus illis ſe oppoſuerit. Et quomodo facta inclinatione ſenſim fermentum ſuperſtitionum in doctrinam & exercitia ieiunij primum admiſſum, poſtea vero certatim inuectum & receptum fuerit. Hæc capita in quibus præcipuæ obſeruationes conſiſtunt, prout ordo hiſtorię ſe obtulerit, ſimpliciter explicabimus, atque inde multarum obiectionum ſolutiones vltro ſe offerent.

QVALES SVPERSTITIOSAS *opiniones ieiunio, tunc admixtas ipſa Scriptura taxet & refutet.*

SVpra ex Scriptura ipſa oſtendimus, quod primis etiam Eccleſiæ temporibus, quando ſcilicet Prophetæ, Chriſtus & Apoſtoli docuerunt, ieiunijs admiſceri cœperint prauæ & ſuperſtitioſæ opiniones, quas quando Scriptura refutarit, in præcedentibus explicauimus. Hoc loco tantum hiſtoricas obſeruationes ex locis illis *Certamina Scripturæ contra ſuperſtitiones ieiunij.* Scripturę annotabimus, quæ ſcilicet, & quales ſuperſtitioſæ opiniones illis temporibus in doctrinam & exercitia ieiunij irrepere cœperint, quas Deus ipſe magno zelo improbauit.

Et in Scriptura ſane non occurrit exemplum de talibus ieiunij ludibrijs, qualia in papatu vſitata eſſe iam oſtendimus. Quod ſcilicet ſimularint ſe ieiunare, & interea vel piſcium lautitijs, vel alijs confectionibus ſe, vel ad nauſeam, vel ad ſaturitatem repleuerint. Sed per totum diem non cibis tantum, verum alijs etiam corporis delectationibus, aſſumptis lugentium ritibus abſtinuerunt, ita vt ieiunium eſſet afflictio animæ ſiue caſtigatio corporis, ſicut oſtendunt loci Iſai. 58. Ier. 14. Zach. 7. Matth. 6. In huiuſmodi vero ieiunijs, in quibus, quo ad ſubſtantiam (vt ita loquar) nihil deſiderabatur, Scriptura tamen ſuperſtitioſas opiniones reprehendit, vt quod exercitia ieiunij non referebant ad pios illos fines, quos ſupra ex verbo Dei deſcripſimus: ſed fingebant ipſum opus operatum ieiunij per ſe eſſe cultum Dei. Quare aiunt, Eſai. 58. Ieiunauimus & non aſpexiſti, afflximus animas noſtras, & tu ignoras? Imo fingebant, ieiunium opus eſſe meritorium, propter quod & oratio exaudiretur, Iere. 14. & ira Dei verteretur, ſicut Zach. 7. fingunt, ſe ob ieiunia ſua 4. Menſium ex captiuitate eſſe liberatos. *Veteri Teſtamento, contra opus operatum ieiunij. Contra meritum.* Taxatur & illa opinio in Zacharia, quod temporalia ieiunia, quæ exemplo Scripturæ ob præſentes calamitates, ad excitandam pœnitentiæ & orationis maiorem deuotionem, indicta *Contra leges traditionum.*

Digitized by Google

fuerant, volebant conuertere in ſtata, perpetua, & neceſſaria ieiunia, & ex talibus ieiunijs, à Deo non mandatis, peculiares cultus facere. Et hæ ſunt præcipuæ ſuperſtitioſę opiniones, quæ tempore veteris Teſtamenti leguntur in exercitia ieiuniorum irrepſiſſe, quas Prophetæ magno zelo damnarunt. Illas hoc loco breuiter tantum perſtringo, ſupra enim refutationes plenius ſunt explicatæ.

Nouum Teſtamentum: Contra hypocriſin ieiuniũ.

In nouo vero Teſtamento Chriſtus, Mat. 6. illam Phariſęorum opinionem reprehendit, quod pietatem & ſanctitatem putabant ſitam eſſe in externa obſeruatione traditionum de ieiunijs, nam propter opinionem & laudem ſanctitatis, oſtendebant ſe externis geſtibus, vt ab hominibus viderentur ieiunare. Sed Phariſæus Luc. 18. habuit opinionem meriti iuſtitiæ coram Deo per ſuum ieiunium. Cum enim non eſſet à Deo mandatum bis in ſeptimana ieiunare, tanquam opus ſupererogationis hoc ſuum ieiunium iudicio Dei opponit in articulo iuſtificationis: hoc enim parabola agit, vt er inter duos illos iuſtificatus deſcenderit, & quid vterque ad Deum pro iuſtitia attulerit. Atque in hanc ſententiam Phariſæus inter cætera dicit: Ieiunio bis in Sabbato, ſed deſcendit non iuſtificatus. Hoc manifeſtiſſimum eſt, quod ea fuerit opinio Phariſæi iſtius de ſuo ieiunio. De ſtatis etiam ſeu certis ieiuniorum temporibus Phariſæi & Baptiſtæ diſcipuli, quaſi exprobrandi cauſa, quæſtionem Chriſto proponunt, quare ſuos etiam diſcipulos non aſſuefaciat ad ieiunia certi ſeu ſtati temporis, ſicut non Phariſæi tantum, ſed Baptiſta etiam ſuos diſcipulos ad talem diſciplinam aſſuefecerit, & ibi certe tempus & occaſio fuiſſet, ſi quid tale in nouo Teſtamento Chriſtus ſtatuere, & diſcipulis ſuis iniũgere voluiſſet. Ieiunauerat ipſe 40. dies, & hoc ſuum ieiunium poterat diſcipulis, vel quo ad anniuerſarium tempus, vel quo ad numerum dierum, vel quo ad ciborum diſcrimen, imitandum proponere. Sed nihil horum etiam oblata per quæſtionem illam occaſione facit. Viuebat ipſe cũ diſcipulis, non in abundantia, ſed ex piorum Eleemoſynis, temperanter, ſobrie, & parce, vt ob carnis laſciuiam ſubigẽdam, non opus ipſis eſſet Ieiunio. Cúmque perſecutiones & aliæ calamitates nondũ vigerent Apoſtolos, dicit ipſos, qui tunc vt filij nuptiarum tractabantur non eſſe adigendos ad ieiunia, Luc. 5. Superuenturas vero perſecutiones & calamitates monſtraturas ipſis tempus, quibus diebus lugendum & ieiunádum ſit. Et hoc diligenter obſeruetur: valde ſpecioſum enim argumentum eſt, quod Baptiſta inter natos mulierum Propheta maximus, à cuius prędicatione nouum Teſtamẽtum initium ſumpſit, rigidam & auſteram vitam duxerit, non veſcens vulgaribus & vſitatis cibis. Cumq; diſcipulos etiam ſuos, ad diſciplinam certis temporibus frequenter ieiunandi aſſuefecerit, ſicut hiſtoria illa indicat, Matth. 9. Et Phariſæi ex ipſo fundamento proponunt Chriſto quæſtionem, quare non illud Baptiſtæ exemplum diſcipulis ſuis imitandum proponat, ſi maxime Phariſęorum traditiones de ieiunijs probare nolit? Chriſtus vero reſpondet: Filios nuptiarum non eſſe huiuſmodi legibus ad ieiunia adigendos (hoc enim verba Lucæ volunt μὴ δύνασθε ποιῆσαι νηστεύειν. Et rationem addit, vetuſtatem, ſiue diſciplinæ legalis, ex qua Baptiſta aliquid retinuit, ſiue traditionum humanarum vnde Phariſæi ieiunabant, non eſſe aſſuendam nouitati Euangelicæ, talem enim mixturam non prodeſſe, ſed obeſſe.

Contra meritum iuſtitiæ.

Contra ſupererogationem.

Contra legem ieiuniorum.

Baptiſtæ exemplum.

Ita enim & Hieronymus ſimilitudinem de veſtimento veteri, & aſſumento nouo interpretatur. Num vero, quia liberum facit Chriſtus ieiunium in nouo Teſtamento, prorſus tollit vel prohibet illud? Minime. Oſtendit enim Matth. 9. quomodo ſit ieiunandum, vt pater cœleſtis, videns rependat. Sed non vult legibus ad certa tẽpora neceſſitatis opinione alligatum eſſe ieiunium. Crux vero inquit, & negotiorum grauitas præbebunt occaſionem, & monſtrabunt tempus ieiunandi, ſicut & in veterum exemplis illud cõſpicitur. Et valde memorabilis eſt hæc obſeruatio, de exemplo Baptiſtæ & diſcipulorum eius. Ne enim hæc in nouo Teſtamento, opinione neceſſitatis, meriti, vel ſupererogationis, ad imitationem traherentur, & leges inde conderentur, vel de temporibus ieiuniorum, vel de qualitate cibi, Chriſtus noluit diſcipulis ſuis imitationem eius exempli iniungere, imo oſtendit illud pertinere ad vetuſtatem veteris Teſtamenti, quę non ſit aſſuenda libertati noui Teſtamenti.

Ciborum delectus.

Et ipſe Chriſtus propter hanc ipſam cauſam, noluit rationem victus à Baptiſta ſeruatam imitari, ſed maluit in collatione ad Baptiſtam, vocari à Phariſæis homo vorax, & potator vini, vt oſtenderet, nec in abſtinendo nec in manducando ſitam eſſe iuſtitiam Euangelij, ſicut Auguſtini Gloſſa tradit. Et videtur Chriſtus huc etiam reſpexiſſe, cum diſcipulis emiſſis hoc mandatũ daret: Quicquid vobis apponitur, comedite. Paulus enim 1. Corin. 10. ſententiam illam repetens addit: Nihil interrogantes propter conſcientiam. Et hæc ex Euangelica hiſtoria Chriſti de ſuperſtitioſis ieiuniorum opinionibus obſeruanda ſunt.

In Pauli vero ſcriptis apparet opiniones iſtas longius progreſſas. Quia enim Apoſtoli in caſu ſcandali propter infirmos in fide, vſum libertatis in cibis ita moderabantur, ſicut prolixe tradit Paulus, Rom. 14. Et Synodus Apoſtolica, Act. 15. conſtituerat, neceſſarium eſſe abſtinere ab idolothytis, ſuffocato & ſanguine, neceſſitate ſcilicet charitatis erga infirmos, in fide, in caſu ſcandali: Inde Pſeudoapoſtoli fecerunt neceſſitatem legis, iudicantes conſcientias, etiam extra caſum ſcandali, in talibus & ſimilibus cibis. Paulus igitur ex loco de libertate Chriſtiana reſpondet, ſine ſcrupulo propriæ conſcientiæ, quicquid in macello venditur, & quidquid apponitur, libere manducari poſſe, 1. Corinth. 10. & neminem debere nos iudicare in cibo & potu, Col. 2. Vbi non obſcure etiam Paulus oſtendit, ſuo tempore tentata fuiſſe noua Decreta iuxta doctrinas & mandata hominum, de non guſtandis quibuſdam cibis, idq; nõ Moſaica opinione, ſicut Pſeudoapoſtoli faciebant, ſed ſub ſpecie ſingularis ſapiẽtiæ, ſub prætextu humilitatis & afflictionis corporis, ad peculiarem cultum Dei. Hæc enim ſunt Pauli verba, Col. 2. ex quibus colligitur Pauli tempore traditas fuiſſe à quibuſdam has de ieiunio opiniones, quas ipſe, vt ſuperſtitioſas, reprehendit. Quia enim ieiunium ad humiliationem animi, & caſtigationem corporis facere conſtabat, iſti ſub hoc prætextu, ſapientiæ ſpecie, primo certis

Paulus contra Leuiticum ciborũ diſcrimen.

Contra traditiones humanas.

Digitized by Google

certis decretis & mandatis humanis, ad certa tempora determinabant ieiunia. *De tempore. De cibis. De opere operato.* Secundo, in prohibitione & delectu ciborum quorundam conſtituebant ieiunium, ne tetigeris, ne guſtaris. Tertio, ex opere operato ieiunij faciebant peculiarem cultum Dei ἐθελοθρησκείας. Quarto, corporis nullam curam habere, ſed ſubtractione debiti honoris, ſeu neceſſarij ſubſidij illud vexare, lædere, & male aſſicere, putabant magnam eſſe humilitatem, ſanctitatem, & peculiarem cultum Dei. Quomodo vero Paulus hæc refutet, ſupra ex contextu oſtendimus. Hoc loco tantum hiſtoriam colligimus, quæ ſuperſtitioſæ opiniones tempore Apoſtolorum, doctrinæ & exercitiis ieiunij aſſui cœperint, quas Apoſtoli refutarunt & damnarunt. *Vaticinium Pauli.* Nec vero de ſui tantum temporis ſuperſtitionibus in ieiunio Paulus loquitur, ſed per ſpiritum præmonſtrat, quod ex ſuperſtitionibus iſtis humanarum traditionum, in poſterioribus temporibus futuræ ſint doctrinæ dæmoniorum, prohibentium quoſdam cibos, ſeu in hypocriſi præcipientium abſtinere à quibuſdam cibis. Et tradit Timotheo, quomodo hac in re erga tales opiniones in officio ſuo ſe gerere debeat, vt ſit bonus miniſter Chriſti, retinens formam ſanæ Apoſtolicæ doctrinæ, ne ſcilicet tales opiniones, & doctrinas, vel excuſet, vel diſſimulet, ſed detracta hypocriſi, tanquam falſas & ſeductrices, imo diabolicas arguat, & oppoſita vera ſententia, refutet. *Vide.* Sed de loco illo Pauli ſupra dictum eſt, nunc tantum, quæ hiſtorica ſunt, annotamus.

Hæc de certaminibus in hac materia ieiunij, quorum in Scriptura mentio ſit, in principio huius hiſtoriæ, exponere volui, vt obſeruetur, non nouum eſſe, ſed facile accidere poſſe, quod ſuperſtitioſæ opiniones aſſuantur ieiunio, vt nec vetuſtati opinionum, nec antiquitati exemplorum, niſi ad normam verbi Dei congruant, aliquid tribuatur. *Superſtitiones in ieiunio non nouæ.* Si enim temporibus Prophetarũ, Chriſti & Apoſtolorum, tales opiniones irrepſerunt, quid non putamus poſterioribus temporibus factum eſſe? Et vt moneamur exemplo Scripturæ diligenter vigilandum eſſe, ne fermentum ſuperſtitioſarum opinionum in doctrina ieiunij diſſimuletur, quaſi non multum referat, ſed vt ſerio taxetur, refutetur, expurgetur, & damnetur. Poſtremo ideo etiam hiſtoricam illam obſeruationem ex Scriptura præmittere volui, quia omnes ferme ſuperſtitioſæ opiniones, quæ in regno Pontificio, & aliis temporibus ieiunio admixtæ fuerunt, in Scriptura præmonſtratæ & damnatæ ſunt, vel in ſpecie, vel certe in genere, vt mirum ſit hypocriſin tantum valuiſſe, quod contra luculentas Scripturæ præmonitiones, illæ ipſæ opiniones, quæ in Scriptura damnatæ ſunt, in Eccleſiam poſtea inuaſerint. Sed Paulus dicit, Spiritum ſanctum diſerte, quod hoc futurum eſſet, prædixiſſe. Ad omnia igitur, quæ in hac hiſtoria ſequentur, illa quæ ex Scriptura iam annotauimus, normam & regulam diiudicandi præbebunt.

QVID EXTRA GENTIVM RELIgiones operi operato ieiunij, & delectui ſeu prohibitioni quorundam ciborum tribuerunt.

A Quo ſpiritu profecta ſit illa opinio, quod ipſum opus operatum ieiunij, præcipua vero abſtinentia à quibuſdam cibis, ſit cultus Dei: Paulus manifeſte oſtendit, cum vocat doctrinam Dæmoniorum. Id quod inde etiam apparet, quod idem Spiritus, in externis gentium Religionibus idololatrici cultus ſanctitatis & puritatis partem non poſtremam, in opere operato ieiunij, & præcipue in abſtinentia quorundam ciborum poſitam eſſe voluit, κακοζηλίᾳ quadam legis Moſaicæ. Ita Hieronymus aduerſus Iouinianum, libro ſecundo, citat ex Chæremone Stoico deſcriptionem vitæ antiquorum Ægypti ſacerdotum, quod ſcilicet ex eo tempore, quo cœpiſſent diuino cultui deſeruire, carnibus & vino ſe ſemper abſtinuerint, propter tenuitatem ſenſus & vertiginem capitis, quem ex prauo cibo patiebantur, & maxime propter appetitus libidinis; qui ex his cibis & hoc potu naſcuntur. *Diæta ciborum apud Sacerdotes Ægypti.* Pane raro veſcebantur, ne onerarent ſtomachum. & ſi quando comedebant, tuſum pariter hyſſopum ſumebant in cibo, vt eſcam grauiorem illius calore decoquerent, oleum tantum in oleribus nouerant, verum & ipſum parum propter nauſeam & aſperitatem guſtus leniendam. Quid loquar, inquit de volatilibus, cum ouum quoque pro carnibus vitauerint & lac? quorum alterum carnes liquidas, alterum ſanguinem eſſe dicebant colore mutato. Ibidem ex Eubulo citat Hieronymus, quod apud Perſas tria fuerunt Magorum genera, quorum primi doctiſſimi & eloquentiſſimi, excepta farina & olere, nihil amplius in cibo ſumpſerint. *Apud Magos.* Ex Euripide etiam citat, Iouis Prophetas in Creta, non ſolum carnibus, ſed & coctis cibis abſtinuiſſe. *Apud Iouis Prophetas. In ſacris Eleuſinis.* Et ex Xenocrate, quod apud Athenienſes in Templo Eleuſinæ tria præcepta fuerunt propoſita: Honorandos parentes, venerandos Deos, & carnibus non veſcendum. Ita Volaterranus lib. 13. cap. 4. Antrop. ſcribit, Amphiaraum ſummum vatem iuſſiſſe Sacerdotes, qui reſponſa clara accipere & reddere vellent, integrum diem à cibo, à vino autem triduo abſtinere. *Apud Vates.* Et Alexander ab Alexandro, libro ſexto capite ſecundo ſcribit, apud Trœzenios, qui ad Aridali aram rem diuinam facere, & Deorum reſponſa petere vellent, per integrum diem à cibo, à vino autem per triduum, abſtinuiſſe. Idem lib. 4. cap. 7. ſcribit: Indorum Magos, quando ad Solis Sacerdotium euecti erant, carnibus penitus abſtinuiſſe. *In ſacris Solis & Iſidis.* Et capit. 17. Qui Iſidis ſacris initiandi erant, dies decem carnibus & vino abſtinebant. Numa enim pro frugibus ſacra facturus, eſu carnium & Venere abſtinebat. *Numa.* Rauiſius ſcribit, Ægyptiorum Sacerdotes tridui inediam ſolitos ſuſtinere, priuſquam ſacra facerent. Polydorus Virgilius ex Liuio citat, Matrem initiaturam filium Bacchanalibus dixiſſe, decem dierum caſtimonia opus eſſe. Idem ex Herodoto narrat, Ægyptios pridie diei feſti, quo immolaturi erant, ſolitos ſolenne ieiunium habere. Ita enim diabolus Magis ſuis coniuratoribus iniungit, vt ante coniurationes per aliquot dies ieiunent, & à carnibus abſtineant. *Magi.* Mahomet etiam partem cultus ſuæ religionis conſtituit in abſtinentia vini, & in ſtatis ieiunijs; ſicut in obſidione Conſtantinopolis tridui ieiunium indixerunt Turcæ, ac captam deinde vrbem, merito operis ieiunij acceptam tulerunt. Illa exempla gentilium præbent explicationem eius, quod ciborum quorundam ſub ſpecie ſanctitatis pro-

Digitized by Google

hibitionem, Paulus vocat doctrinam dæmoniorum. Et oſtendunt qualis ſit opinio conſtituens cultum Dei in opere operato ieiunij.

DE ESSAEORVM ABSTINENtia, & quomodo illa in Eccleſiam irrepſerit.

Hieronymus lib. 2. aduerſus Iouinianum, ita ſcribit: Ioſephus Eſſæos miris effert laudibus, quod & ab vxoribus, & vino, & carnibus ſemper abſtinuerint, & quotidianum ieiunium verterint in naturam. Sed Ioſephus in Eſſæorum deſcriptione, in libris de antiquitate, & de bello Iudaico, illa de ieiunijs Eſſæorum, & de abſtinentia & carnibus non habet, ſed deſcribit νῆψιν, hoc eſt, ſobrietatem, frugalitatem, ſeu temperantiam ipſorum, quod ſcilicet à laboribus hora quinta, quæ nobis eſt vndecima, conuenerint ad prandium, & veſperi ad cœnam, vbi panis & vaſculum ex vno & eodem pulmento ſingulis fuerit propoſitum. Et quia interpres pulmentum vocat, colligere quidam inde voluerunt, id quod Hieronymus ſcribit. Sed Ioſephus vocat ἔδεσμα, quod generaliter ſignificat quoduis edulium. Apud Philonem vero deſcriptio illa extat, qui dicit: Eſſæorum quoſdam coluiſſe vitam practicam quos Ioſephus deſcripſit. Alios vero circa θεωρίαν fuiſſe occupatos, qui vulgo θεραπευταὶ vocati fuerint, illorum vitam peculiari libello Philo deſcripſit, in quo de ieiunijs & abſtinentia ipſorum hæc ſcribit: ἐγκράτειαν, inquit, hoc eſt temperantiam ſeu abſtinentiam, quaſi fundamẽtum quoddam in anima iacientes reliquas virtutes ſuperſtruunt. Et qualis fuerit ipſorum abſtinentia ita deſcribit. Cibum, inquit, aut potum nemo ipſorum capit ante Solis occaſum. Quidam, porro inquit, quibus maius ſcientiæ deſiderium inſidet, per totum triduum non cogitant de cibo. Nonnulli vero ita capti ſunt illecebris ſapientiæ, vt duplo plus temporis abſtineant, & expletis ſex diebus vix alimentum neceſſarium deguſtent, imitati cicadas, quæ cantantes aëre nutriuntur. Septima vero die, inquit, quæ ſacra eſt, poſt animarum curam, etiam corpus paſcunt. Nihil autem opipari vel lauti parant, ſed vtuntur pane ſimplici: obſonium ipſorum, eſt ſal: quibus οἱ ἁβροδίαιτοι, delicatiores, hyſſopum adijciunt. Potus ipſorum aqua ex fluentis hauſta. Et poſtea inquit: In diebus quibus cœnant, vinum non præbetur, ſed aqua limpidiſſima, pluribus quidem frigida, ſenioribus vero calida, τράπεζα καθαρὰ τῶν ἐναίμων, menſa pura eſt à dapibus cruentis, hoc eſt, animantium, quæ ſanguinem habent. In qua menſa panes ſunt cibus, obſonium verò ſales, quibus aliquando hyſſopus tanquam condimentum pro delicatioribus addit. Et rationem addit, οἶνος γὰρ ἀφροσύνης φάρμακον. vinum enim ipſis habetur, vt venenum dementiæ: obſonia vero opipara (τῶν θρεμμάτων) ex animantibus iudicant, maxime prouocare concupiſcentiam, διερεθίζειν τὴν ἐπιθυμίαν. Hæc Philo.

Quia vero Philo ſcribit, quemlibet ipſorum habuiſſe domunculam quandam ſacram, quę vocitata fuerit σεμνεῖον καὶ μοναστήριον. Euſebius inde vult elicere, fuiſſe ritus primorum Chriſtianorum, temporibus Apoſtolorum: maxime cum Euſebij tempore ferme talis fuerit Monachorum vita. Et quia Philo illud genus hominum ſcribit vbique in alijs etiam orbis locis fuiſſe, maxima vero copia in Ægypto & circa Alexãdriam multiplicatum fuiſſe. Pontificij ex Hieronymo fingunt, Marcum ex traditione & præſcripto Petri, tale genus vitæ inſtituiſſe, vt eſſet peculiaris cultus ſeu θεραπεία Dei. Et formam vitæ monaſticæ inde ſumptam eſſe, tota illa deſcriptio Philonis oſtendit. De carnium etiam eſu plerique patres Eſſæorum rationem reddunt, quod ſcilicet concupiſcentiam carnis prouocent. Et Hieronymus etiam hinc ſumpſit, quod ad Euſtochium virginem ſcribit. Vinum vt venenum fugiendum eſſe, propter quod dictum ipſe fatetur, ſe à multis reprehenſum fuiſſe. Ac magnam profecto ſpeciem illa antiquitas habet, ſi ab Apoſtolis inſtituta & probata, atque à primis fidelibus Apoſtolorum tempore vſurpata fuiſſet. Quæ ſpecies & olim valde multos ſeduxit, & nunc à Pontificijs tanquam caput Gorgonis prætenditur. Sed ne opus ſit coniecturis agere, habemus teſtes certiſſimos, quomodo deſcriptio illa Philonis intelligenda ſit. Sozomenus enim lib. 1. cap. 12. inquit: Hæc ſcribens Philo, voluit ſignificare illos Ebręos, qui ſua ætate Religionem quidem Chriſtianam profitebantur, adhuc tamen morem Iudæorum ἰουδαϊκῷ τρόπῳ in vita ſequebantur, & eorum inſtituta ſeruabant. Idem reperit etiam Nicephorus. Et Sophronius in vita Marci inquit: Philo videns primam Eccleſiam Alexandriæ iudaizantem, quaſi in laudem gentis ſuæ, ſuper eorum conuerſatione ſcripſit: Hæc diligenter ſunt notanda, ne titulo & prætextu antiquitatis nobis imponatur. Non enim Apoſtolica eſt traditio, quam Philo deſcribit, nec ex Apoſtolorum doctrina, aut præſcripto inſtituti fuerunt tales cultus: ſed reliquiæ fuerunt veteris fermenti Eſſæorum, quod ipſis etiam ad fidem Chriſti conuerſis adhæſit. Et ſi deſcriptio hæc Philonis conferatur ad ea, quæ Hieronymus ex Chæremonte de vita veterum idololatricorum Ægypti Sacerdotum tranſcripſit, apparebit, Philonis Eſſæos mixturam feciſſe ex Iudaiſmo & Paganiſmi traditionibus, & illis opinionem cultus affinxiſſe. Et tamen ſub titulo & prætextu Apoſtolicæ antiquitatis exemplum illud ad imitationem & olim obtruſum fuit multis, & nunc etiam à Pontificijs tanquam in triumpho ducitur, ad ſtabiliendam prohibitionem ciborum, & opinionem cultus, tanquam Apoſtolicam, quod diligenter obſeruãdum eſt, valde multa enim diiudicari poſſunt.

Quia vero Philo hiſtoriam illam ſcripſit, docentibus adhuc, & in carne viuentibus Apoſtolis, (ad Caligulam enim legatus fuit miſſus, & poſtea ſub Claudio orationem contra Caium in frequenti Senatu recitauit) operæ precium eſt conſiderare, extétne in Apoſtolorum ſcriptis veſtigia quædam, vndę colligi poſſit, quid de inſtituto illo (quod cum eſſet celebre, & varia loca, ſicut Philo inquit, peruagaretur, Apoſtolos latere non potuit) ſenſerint probarintne illud, aut ad imitationẽ propoſuerint, an vero improbarint? Si enim tale quid oſtendi poſſet, res eſſet planiſſima. Aliquoties autẽ iam dictum eſt de loco Pauli Col. 2. Et quia Paulus ibi reiicit doctrinas & mandata hominum, quæ ſub ſpecie ſapientiæ, cultus & humilitatis decreta tunc faciebant, de non guſtandis quibuſdam cibis, & de immodica abſti-

Eſſæi apud Ioſephum.

Eſſæi Philonis.

Eſſæorum ieiunia.

Sozomen.

Sophron.

Vnde illa instituta apud Philonem.

Pauli ad iſtorum ſtu- apud Philonem reiect.

Digitized by Google

abſtinentia lædente corpus. Inde, quòd ad res ipſas attinet, manifeſtum eſt, quid Paulus de laudatâ ante illo Eſſæorum inſtituto ſenſerit.

Diligenter autem contuli hunc Pauli locum ad Philonis illam deſcriptionem, & deprehendi, verba in eo loco à Paulo ita poſita, vt quaſi intento ad fontem digito, monſtrare voluerit, quòd de illo Eſſæitanicum inſtituto loquatur. Quia enim Philo dicit, quoſdam ob amorem σοφίας, neglecta corporis cura per triduum, imò per ſex ſæpe dies, vix degustare aliquid, hoc Paulus ita exprimit: Habent ſpeciem σοφίας, non habentes curã corporis. Et quod Philo dicit, ipſos σωματικὰ ἀνάγκας non dignas ducere, quibus aliquid temporis in die tribuant, hoc Paulus vocat ἀφειδίαν σώματος, gloriabantur enim ſe ſoli animæ viuere. Philo dicit, ipſos inſtitutum ſuum vocaſſe θρησκείαν, hoc eſt, cultum; & ſe θεραπευτάς, hoc eſt, cultores. Illud verò Paulus in eo loco ἐθελοθρησκείαν, cultum peculiarem vocat. Cumque illi ſe vocarent ἱκέτας, ſicut titulus Philonis habet, quaſi ſupplices ratione humilitatis: Paulus ideò ſpeciem ταπεινοφροσύνης taxat. Ipſum etiã verbum δογματίζεσθαι, quod Paulus ibi vſurpat, ex Philonis deſcriptione ſumptum eſt, illa enim Eſſæorum exercitia vocat δόγματα. Et illa ipſa Mimeſis Pauli μὴ γεύσῃ, ne guſtaris, reſpicit ad id, quod Philo dicit: Vix poſt ſex dies ἀπογεύεσθαι neceſſarium cibum. Sicut & vocabulum ταπεινώσεως, quod in deſcriptione illa Philonis extat, Paulus eo in loco vſurpat.

Et quia Philo de theoriis ipſorum grandia philoſophatur, ita vt concludat, ipſos eſſe cœli ciues, ac Patri ac Creatori omnium verè aſſiſtere. Ideò Paulus dicit: Inflatus mente carnis in his, quę non vidit ἐμβατεύων. Ioſephus etiam ſcribit, Eſſęos iactare nomina quędam Angelorum, ideò Paulus in illo loco Angelorum etiam mentionem facit. Cúmque ἄσκησις illa multis arrideret, & magnis præconiis extolleretur, Paulus 1 Timot. 4. dicit: Corporalis exercitatio ad modicum prodeſt, pietas verò ad omnia vtilis eſt. Rationes etiam Eſſæorum de potu aquæ, & abſtinentiæ à carnibus, quaſi vſus vini & carnium per ſe (aliud eſt enim loqui de crapula & ebrietate) ſit venenum dementiæ, & irritamentum concupiſcentiæ carnis: Paulus quaſi ex profeſſo refutat, cùm Timotheo præſcribit, ne amplius aquam bibat, ſed modico vino vtatur propter ſtomachum, & cum de cibis dicit: Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reiiciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur.

Hæc ideò annotaui, vt Lector vtrunque locum & Philonis & Pauli inter ſe conferat. Videbit enim Paulum & verbis & ſententiis oſtendere, quòd de illo Eſſæorum inſtituto, quod tantis encomiis Philo euehit, loquatur. Rem ipſam certè quòd in illo Eſſęorum inſtituto, ad abſtinentiam à quibuſdam cibis, & in multos dies cum læſione corporis producta ieiunia, eo fine, vt eſſet cultus Dei, attinet, Paulus in eo loco manifeſtè, & quaſi ex profeſſo improbat & refutat. Et vtile eſt obſeruare, cùm Apoſtoli ieiunium, & docuerint, & ipſi exercuerint, quòd tamen ſuperſtitioſas opiniones, quæ primis etiam illis temporibus, inter Chriſti nomen profitentes, magna ſpecie irrepere incipiebant, acriter reprehenderint & refutarint. Ac tota hæc hiſtoria monet, ne teſtimoniis & exemplis extra Scripturam canonicam, etiam ſi ſpecioſo titulo antiquitatis, & Apoſtolicarum traditionum, à multis & magnis etiam viris commendentur, temerè credamus, niſi ad normam Canonicę Scripturę probè examinata fuerint, iuxta Pauli præceptum. Omnia probate, quod bonum eſt tenete.

DE ADVLTERINIS ET SVPPOſititiis Scriptis, quibus ſuperſtitioſæ Leges & opiniones de ieiuniis, extra & contra Scripturam Canonicam ſtabiliuntur.

HActenus oſtendimus, & extra controuerſiam manifeſtum eſt, nec Chriſtum tuliſſe nec Apoſtolos Eccleſiæ præſcripſiſſe Leges, ſiue de tempore, quibus diebus ſit ieiunandum vel non ieiunandum, ſiue de diſcrimine aut delectu ciborum, quibus tempore ieiunij, vel ſit vtẽdum, vel non vtendum. Sparſa autem fuerunt varia adulterina & ſuppoſititia ſcripta, ſub nomine & titulo, vel Apoſtolorum, vel virorum Apoſtolicorum, in quibus tales leges de ieiunio continẽtur. Et illa quidem Scripta in primitiua Eccleſia, tanquam Apocrypha reiecta fuerunt. Sed cùm poſtea quidam ex veteribus (ſicut in prima parte oſtendimus) ſolerent illis, quæ in huiuſmodi apocryphis ſcriptis extant, titulum traditionum Apoſtolicarum tribuere, ſpecies illorum titulorum multis impoſuit. Et quia nunc etiam talia, quaſi ab Apoſtolis tradita, à Pontificiis vrgentur, annotandæ nobis erunt hiſtoricę quędam obſeruationes de ſuppoſititiis ſeu adulterinis illis Scriptis, quæ obſeruatio ad hoc etiam vtilis erit: Quando enim Patres quidam dicunt, ieiunium quadrageſimæ, vel aliquod aliud, item delectum ciborum ex Apoſtolorum traditione deſcendere, non ſtatim turbemur: Intelligenda enim ſunt apocrypha illa ſcripta, quæ quàm incerta, dubia, & ſuſpecta ſint, iam oſtendemus. — *Apocrypha.* — *Titulus traditionum quid.*

Ante annos igitur non multos editi ſunt Græcè & Latinè octo libri de conſtitutionibus Apoſtolicis, quaſi à Clemẽte Romano cõſcripti, tanquam doctrina catholica & Apoſtolica. Titulus enim eſt Διαταγαὶ ἢ διατάξεις τῶν ἀποστόλων καθολικὴ διδασκαλία. Et in quinto libro capit. 13. quaſi ex Apoſtolorum perſona dicitur: Obſeruandum vobis eſt ieiunium τῆς τεσσαρακοστῆς, quadrageſimæ, continens memoriam τῆς πολιτείας καὶ νομοθεσίας, conuerſationis & legiſlationis Domini. Hoc ieiunium celebretur ante ieiuniũ Paſchæ, quod incipiens à ſecunda feria, deſinat in Paraſceuen. Ibidem cap. 16. ſcribitur: Ipſe Dominus παρήγγειλε, præcepit nobis ieiunare ſex illis diebus ante Paſcha ob Iudæorum impietatem, iubens lugere ob interitum eorum. Item, προσέταξεν ἡμῖν νηστεύειν τετράδα καὶ παρασκευήν: Indixit ſeu mandauit nobis, vt ieiunemus quartam feriam & Paraſceuen: illam ob proditionem, hanc ob paſſionem. Item, ſolo ſabbatho ſanctæ ſeptimanæ ieiunare oportet, quia in illo Opifex ipſe ſub terra fuit. At ca. 18. Ieiunate ſex illos ante Paſcha dies, ſolo pane vtentes & ſale, atq; oleribus & aqua in potum, οἴνου δὲ καὶ κρεῶν ἀπέχεσθε: A vino verò & carnibus vos abſtinete in diebus illis, ſunt enim dies luctus non feſtiuitatis. Paraſceuẽ verò & ſabbatum totum ieiunate (qui quidem poſſunt) nihil guſtantes vſque ad galli cantum

noctis. In reliquis diebus ante Paraſceuē ad horam nonā vel ad veſperam quiſque cibū ſumat, vel quemadmodum quiſq; poterit. Cap. 21. poſt hebdomadam Pētecoſtes ieiunare vnā ſeptimanam. Item προστάσσομεν, præcipimus vobis, vt in omni quarta feria & Paraſceue ieiunetis, & quod à ieiunio supereſt, pauperibus erogetis. In omni ſabbato excepto vno, & die Dominico, conuentus celebrantes & exhilaremini. Peccati enim reus eſt, qui die Dominico ieiunat. Et lib. 7. Ieiunia veſtra non ſint cum hypocritis, illi enim ieiunant in ſecunda & quinta ſabbati. Vos vero, vel quinque dies ieiunate, vel quartam feriam & Paraſceuen: In illa enim Iudas pecuniam proditionis accepit: In hac vero Dominus crucifixus eſt. Sabbatū & Dominicum diem feſtum agite: Illud enim creationis, hic reſurrectionis ὑπόμνημα monumentum ſeu commonefactio eſt.

Hæc in libris iſtis tanquam Apoſtolicæ conſtitutiones Eccleſiis ab Apoſtolis traditæ & mandatæ, deſcribuntur. Et illo traditionum titulo multos deceptos fuiſſe, exempla multorum oſtendunt, qui talia ieiunia, vt ab Apoſtolis mandata neceſſitatis opinione obſeruarunt. Epiphanius etiam contra Aetium, atque in compendio doctrinæ, ex hoc ſcripto aſſeuerat Apoſtolorum conſtitutione traditum, ordinatum, & præceptum eſſe, vt in quarta feria, & pro ſabbato ieiunetur vſque ad horam nonam. Ac mandaſſe Apoſtolos tunc nihil ſumendum eſſe præter panem, ſalem, & aquam. Cúmq; Clementis conſtitutiones addant hanc limitationem ſeu diſpenſationem, εἰ ἡ δύναμις ἀρκέσει τοιαύτη. Item ὅπως ἄν τις δύναται qui poſſunt, & quemadmodum quiſq; poterit. Epiphanius ſine exceptione neceſſarium mandatum inde facit. Ita creſcunt leges traditionum. Sed Librorum iſtorum, qui Clementis Romani nomine feruntur, nulla certa eſt autoritas. Multa enim adulterina ſcripta ſub eius nomine ſparſa fuiſſe, Euſebius teſtatur lib. 3 cap 38. Et Ruffinus queritur libris huius Clementis, multa adulterina inſerta, quæ Eccleſiaſtica Regula non recipiat. Inde Gelaſius Diſtinct. 15. Clementis ſcripta inter Apocripha reiicit. Et de his ipſorum Apoſtolorum conſtitutionibus Epiphanius, qui eas frequenter allegat, & magnifacere videtur, non diſſimulat, quale fuerit Eccleſiæ iudicium. Nam contra Audianos dicit: διατάξεις illas Apoſtolorum eſſe τοῖς πολλοῖς ἐν ἀμφιλέκτῳ, hoc eſt, à multis ſeu pleriſq; conſtitutiones illas Apoſtolorum haberi pro dubiis & incertis. Et addit quidem, non eſſe ἀδοκίμους, hoc eſt, reprobatas illas conſtitutiones, multum enim Epiphanius illis traditionibus tribuit.

Quid Epiphanius illis conſtitutionibus tribuerit.

De ſcriptis Clementis Rom.

Conſtitutiones illæ eſſe apocryphas.

Sed ſexta Synodus in Trullo circa annum 690. Canone 2. ita de illis ſtatuit: Quia Apoſtolorum illis per Clementem conſtitutionibus (πάλαι νόθα καὶ ξένα ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων ἐπὶ λύμῃ τῆς ἐκκλησίας) iam olim adulterina quædam, & peregrina ab iis, qui à fide aliena ſentiunt, ad Eccleſiæ perniciem admixta ſunt, ideo merito viſum fuit Synodo ποιήσασθαι αὐτῶν ἀποβολήν, illas ad Eccleſiæ ædificationem & ſecuritatem reiiciendas aut abiiciendas eſſe. Prætere a Leges illas de ieiuniis, quæ in libris illis deſcribuntur, reliqui etiam Patres non agnouerunt pro Apoſtolicis. Auguſtinus enim diſertè inquit: Quibus diebus oporteat ieiunare, & quibus non oporteat, præcepto Domini & Apoſtolorum, nō inuenio definitum. Et Socrates lib. 5. expreſsè dicit: Apoſtolos de tēpore ieiunij aut delectu ciborum nihil præcepiſſe. Imo Irenæus, & ipſe etiam Epiphanius ſicut mox indicabimus, teſtantur diſſimiles & liberas in hoc genere fuiſſe Eccleſiarum obſeruationes, quod nunquam factum fuiſſet, ſi Eccleſia iudicaſſet conſtitutiones illas, de quibus iam diximus, eſſe Apoſtolicas. Et ſingulari iudicio Dei arbitror factum quod in conſtitutionibus iſtis poſita ſunt illa ipſa verba, quibus Paulus 1. Tim. 4. vtitur in deſcriptione humanarum traditionum, & doctrinarum diabolicarum de abſtinentia: Quales ſcilicet cibos non oporteat γεύσασθαι, & à quibus cibis oporteat abſtinere diebus ieiunij, ita enim conſtitutiones illæ loquuntur, vt ſcilicet ex ipſis verbis agnoſcerentur conſtitutiones non eſſe Apoſtolicæ. Et tamen cum olim, tùm hoc etiam tempore illæ traditiones tanquam Apoſtolicæ ad ſtabiliendas ſuperſtitioſas Leges de ieiuniis & de ciborum delectu obtruduntur Eccleſiis. Ad quam diiudicationem vtilis eſt hæc hiſtorica obſeruatio.

Sexta Synodi canon.

Patres illas conſtitutiones Apoſtolicas non agnouerunt.

Eiuſdem generis ſunt & Canones qui Apoſtolis tribuuntur, quos res ipſa & collatio oſtendit, eſſe quaſi aphoriſmos conſtitutionum illarum de quibus iam diximus. Ex illis igitur Canonibus quinquageſimus ita ſtatuit.

Canones Apoſtolorum.

Si quis à carnibus & vino abſtinuit, οὐδὲ ἄσκησιν, ἀλλὰ διὰ βδελυρίαν. non propter exercitationem, ad cultum pietatis, ſed propter abominationem, aut corrigitor, aut ex Eccleſia eiicitor.

Sexageſimus ſecundus dicit: Si quis comederit carnes in ſanguine animæ eius, aut à beſtiis laceratum, aut ſuffocatum, à communione excluditor. Sexageſimus octauus: Si quis ſacram Quadrageſimam, aut quartam feriam, aut Paraſceuē non ieiunarit, niſi imbecillitate corporis impediatur, communione priuator. Hæc Canones illi, qui Apoſtolici vocantur. Sed ne titulus nobis oculos perſtringat, hiſtoriæ oſtendunt, Canonum illorum authoritatem non eſſe certam & authenticam. Nam diſt. 16. Iſidorus ita dicit: Canones qui dicuntur Apoſtolorum, quia eos nec ſedes Apoſtolica recepit, nec ſancti Patres illis aſſenſum præbuerunt, pro eo quod ab hæreticis ſub nomine Apoſtolorum compoſiti dignoſcūtur, quamuis in eis vtilia inueniantur, tamen ab authoritate Canonica & Apoſtolica eorum geſta conſtat eſſe remota, atque inter Apocripha deputata.

Canones Apocryphi.

Ita etiam Diſtinctio. 15. Gelaſius Canones illos, qui Apoſtolorum dicuntur, inter Apocripha ponit. Alij vero Canones illos probarunt, ſed ex illis quidam agnoſcunt tantùm quinquaginta, quidam ſexaginta, quidā octoginta quinque capita, ſicut diſtinctio 16. Gratianus recitat. Sed quicquid ſit de ſimilibus illis teſtimoniis, hoc conſtat ex illa varietate iudiciorum antiquitatis, Canones illos eſſe ἐν ἀμφιλέκτῳ, ſicut de conſtitutionibus Apoſtolicis Epiphanius loquitur, hoc eſt, authoritatem illorum eſſe dubiam & incertam.

Et hoc nobis ſufficit, qui certius & firmus habemus verbum in Canonica ſcilicet Scriptura comprehenſum, cui, dum vt lucernæ in loco obſcuro apparenti attendimus, benè & rectè facimus, inquit Apoſtolus, 1. Petri primo. Et Paulus præmo-

Digitized by Google

præmonet, ne turbemur, aut à ſenſu doctrinæ quam certò conſtat eſſe Apoſtolicam, dimoueamur, ſiue per ſermonem, ſiue per ſcriptum aliquod, tanquam ab Apoſtolis profectum, 2. Theſſalon. 2.

Adde quòd Canones illi nō ſeruent characterem Apoſtolicæ doctrinæ, inde non obſcurè animaduertitur, quod ſexageſimus ſecundus Canon dicit: Quia lex in veteri Teſtamento prohibuit ſanguinem & ſuffocatum, ideò in nouo Teſtamēto ſub pœna excommunicationis ab illis eſſe abſtinendum. Hoc enim pugnat cum doctrina Apoſtolorum de abrogatione veteris Teſtamenti, & de libertate Euangelij. Apoſtoli quidem Actor. 15. ob charitatem in caſu ſcandali infirmiorum fecerunt decretum de ſanguine, ſuffocato, & Idolothytis. Et qui ex Iudaiſmo erant, ſicut & hodie Iudæi faciunt, ideò ex macellis Gentium non emebant carnes, nec quicquid à gentibus apponebatur comedebant, Gentium enim laniones quædam ſuffocabant non emiſſo ſanguine, & quando etiam mactabant, tamen nō tam diligenter ſanguinem exprimebant, ſicut Iudæi facere ſolebant.

De ſanguine & ſuffocato.

Illud verò decretum Act. 15. de cibis non fuiſſe Legem vniuerſalem aut perpetuam, ſed tantùm temporariam diſpenſationem propter infirmiores Paulus oſtendit 1. Cor. 10. Vbi dicit: Quicquid in macello venditur, & quicquid vobis apponitur, comedite, non inquirentes propter conſcientiam. In hiſce verò Canonibus Clemens poſt mortem Apoſtolorum inde Legem vniuerſalem, & perpetuam facit ſub pœna excommunicationis, quod certè contra normam Scripturæ Canonicæ pugnat.

Patres canones illos pro Apoſtolicis non agnouerunt.

Quodq; vetus etiam Eccleſia Canonibus illis in materia ieiunij non tribuerit Apoſtolicam authoritatem inde manifeſtum eſt. Tempore Auguſtini enim acris erat concertatio de ieiunio ſabbati. Romanis prætendentibus traditionem Petri, hiſce Canonibus contrariam, quòd ſabbato eſſet ieiunandum: Aſiaticis verò opponentibus aliorum Apoſtolorum traditionem, ſabbato non eſſe ieiunandum. Cùmque Vrbicus quidam ex ieiunio ſabbati faceret legem neceſſariam: Alij verò neceſſitatem inde facerent, quòd ſabbato non ſit ieiunandum, Auguſtinus reſpondet: Interminabilis eſt iſta concertatio generans lites, non finiens quæſtiones.

Et quia inquit: Præcepto Domini aut Apoſtolorum non inuenio definitum, quibus diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat. Ideo dicit, obſeruationes illas diuerſas & liberas eſſe, & ad obtinendam, quam fides obtinet, iuſtitiam non eſſe neceſſarias, Auguſtinus Epiſtola 86. Vbi etiam docet, per ſe liberum & non peccatum eſſe die Dominico ieiunare, atq; poſt Manichæorum demum hæreſin ieiunium die Dominica factum eſſe horribile & ſcandaloſum. Ita Origenes in Leuiticum etiam docet, liberum eſſe per omne tempus ieiunare, & omne tempus totius anni aptum eſſe ieiunio. Et Hieronymus ad Lucinium oſtendit, Paulum & eum eo credentes ipſa die Dominica ieiunaſſe. Sicut Auguſtinus dicit, Chriſtum, quia quadraginta continuos dies ieiunauit, etiam Dominicis diebus ieiunaſſe. Ergo Canones illos Apoſtolicos prohibētes Ieiunium Sabbati & Dominicæ diei Patres vel ignorarunt, vel pro Apoſtolicis non agnouerunt. Ita quòd Canones illi de ieiunio quadraginta dierum ſtatuunt, hoc Irenæus, ſicut mox oſtendemus, non agnouit, Legem eſſe Apoſtolicam: dicit enim, diſſimiles & liberas fuiſſe obſeruationes.

Et ipſi iam Pontificij, ſicut paulò antè oſtendimus, docent ieiunium quartæ & ſextæ feriæ non eſſe præcepti, ſed tantùm conſilij, quòd certè cum hiſce Canonibus pugnat. Socrates enim lib. 5. cap. 22. expreſſe dicit de temporibus & ritibus ieiuniorum neminē poſſe ſcriptum aliquod mandatum Apoſtolorum oſtendere. Hoſce ergo Canones non agnouit pro Apoſtolicis. Ipſi quoque Pontificij prohibitionem ieiunij in die Dominico tribuunt Melchiadi Pontifici circa annum Domini 315.

Poſteriorum igitur decreta, vt maiorem haberent authoritatem, Apoſtolicis adſcribere voluerunt. Quòd verò quinquageſimus Canon dicit: *δι᾽ ἄσκησιν*, à carnibus abſtinendum, ex inſtituto Eſſæorum, ſicut paulò ante oſtendimus, & ex poſteriorum, vt Euſtathij diſputationibus, ſumptum eſt, in Attalo verò ac Blandina mox dicemus, quomodo Deus opinionem illam refutarit.

Huc pertinent etiam Hermæ Scripta, cui fingunt Angelum in habitu Paſtoris apparuiſſe, & multa myſteria reuelaſſe. Is igitur Hermas ſimilitudine 5. de ieiuniis multa diſputat, & genus quoddam ieiunij vocat ſtationē, de quo in Tertulliano dicemus. Ibi verò Angelus Hermæ hoc mandatum dat: Die ieiunij nihil guſtabis, niſi panem & aquam, & ſupputato ſumptu quem facturus eras, illum da pauperibus. Cùmq; in Scriptura noui Teſtamenti de prohibitione ciborum nullum extet mandatum Dei, Angelus iſte dicit ibi: Si mandata Domini cuſtodieris, ſcriberis cum electis: ſi autem præterea, quæ mandauit Dominus, aliquid boni adieceris, honoratior eris apud Deū, quàm futurus eras. Idque probat hac ſimilitudine: Si ſeruus diligentius, melius & rectius aliquid, quam à Domino mādatum erat, efficiat, Dominus adeo hoc probat vt faciat eum cohæredem filio. Et hoc diligenter obſeruetur, vnde ſumptum ſit fundamentum operum ſupererogationis in ieiunio & aliis operibus, vt ſcilicet ſeruus ſit prudentior Domino, de qua materia in prima parte diximus. Quod verò ad traditionem ieiunij in pane & aqua attinet: conſideret Lector eadem eſſe cum illis, quę in Eſſæorum inſtituto, & in conſtitutionibus Pſeudoapoſtolicis notauimus.

Hermas de ieiunio.

Vnde ſuper erogationis.

Cùm enim illa non ſatis per ſe autoritatis habere viderentur, per viſiones & reuelationes ſtabiliri cœperunt: Ideo enim fingunt, Angelum Hermæ talia mandata dediſſe, Sed Paulus præmonet, ne à ſano verbi Dei ſenſu dimoueamur per ſpiritum ſeu reuelationem, 2. Theſſalo. 2. Et de prohibitione ciborum, 1. Timoth. 4. diſertè dicit: orituram illam à ſpiritibus impoſtoribus. Qualis igitur Angelus ille Hermæ fuerit, non obſcurum eſſe poteſt. Prętere a libros illius Hermæ ex veteribus quidam, quia vtilia aliqua continebant, legerunt quidem & commendarunt, Irenæus præcipuè & Origenes: Sed Euſebius libro 3. Hieronymus in Prologo galeato, & Tertullianus etiam in libro de pudicitia, libros illos inter Apocrypha & adulterina ponunt. Et ex hu-

Angelus Hermæ qualis.

Apocrypha Hermæ.

Digitized by Google

iuſmodi fontibus exorti ſunt riuuli traditionum de ieiuniis, quos poſteri ipſis Apoſtolis tribuere cœperunt.

Abdias de vitis Apoſtolorum. De Abdia etiam Babylonico ſimilis ratio eſt. Notum enim eſt ex Euſebio & Gelaſio diſtin. 15. ſparſa olim fuiſſe varia Scripta de actis ſingulorum Apoſtolorum, quæ verus Eccleſia habito diligenti Examine, inter Apocrypha & adulterina reiecit. Sed quia mundus vult decipi, ſicut vetus prouerbium habet, & pro eo, quòd homines veritatis dilectionem non accipiunt, ſolet ipſis Deus mittere efficacem errorem: Inde igitur factum eſt, quod adulterinæ illæ fabulationes de vitis Apoſtolorum, quæ in primitiua Eccleſia reiectæ fuerunt. poſtea in Legenda, quam auream tũc vocarunt, Eccleſiis rurſus obtruſæ fuerunt. Sed *Legenda plumbea.* quia Legenda illa profectò non aurea, ſed ferrei oris & plumbei cordis, ſicut Ludouicus Viues rectè iudicauit, noſtris temporibus fœtere cœpit hominibus, alio igitur habitu per nouum Actorem, exploſas illas fabulas, in theatrum Pontificij nuper reduxerunt, ſub nomine ſcilicet Abdiæ Babylonici. Sed Affricani liber eſſe videtur, cuius ſcripta inter apocrypha refert Gelaſius. Ibi ergo à Matthæo fingitur inſtitutum ieiunium quadrageſimæ & aliorum ſtatorum temporum. Et prohibitio carnium certis diebus à Matthæo ibi inſtituta legitur: de meritis etiam ieiunij quædam ibi traduntur. Et in vita Andreæ & Thomæ, fingit Abdias iſte, Apoſtolos definiiſſe, quibus diebus ſit ieiunandum, quod Auguſtinus palam negat, & Socrates prolixa diſputatione falſum eſſe oſtendit. Sed nos iuxta conſilium Petri non ſequimur arte compoſitas fabulas: habemus enim certum & firmum ſermonem in Scriptura canonica, quæ ſit vera & germana Apoſtolorum doctrina. Nec tamen inutile eſt noſſe & aſpicere qualia fundamenta habeat Pontificium ieiunium.

Ignatij Epiſtola. Sed ne recenſendis Apocryphis fabulis nimium immoremur, tantùm pauca quædam de loco Ignatij in Epiſtola ad Philippenſes dicam. Editæ ſunt Ignatij Epiſtolæ Græcè, in quibus elegans ſanè dictio eſt, & multæ continentur piæ ac illuſtres ſententiæ. Oſtendimus autem in prima parte ſententias quaſdam, quæ veteres ex Ignatij Epiſtolis citarunt, nunc nec in Græca, nec in Latina editione legi: ſicut eſt ſententia de Euchariſtia, quam Theodoretus allegat. Et author Græcæ editionis oſtendit, multas ſententias aliter à veteribus citari, quàm nũc in Ignatij Epiſtolis legantur. Poſſent etiam oſtendi quædã ſententiæ, quæ de Filij diuinitate ita loquuntur, vt non obſcurè ab hæreticis inſertæ videantur. Ex conſtitutionibus verò, quas Apoſtolicas vocant, multæ ſatis ineptè variis locis aſſuta eſſe, manifeſtum eſt. Tale eſt etiam aſſumentum in fine Epiſtolæ Ignatij ad Philippenſes, quod ad verbum ex conſtitutionibus, quas Apoſtolicas vocarunt, ſumptum, & Ignatio aſſutum eſt. Qua-*De ieiunio Ignatij.* drageſimam, inquit, nolite contemnere, imitationem enim continet politiæ Domini. Quartam feriam & Paraſceuen ieiunantes, reliquias pauperibus erogare. Quæ planè totidem & iiſdem verbis leguntur in conſtitutionibus Clementis. Aſſumentum autem illud non eſſe Ignatianum aut Apoſtolicum, ex iis, quæ ſequuntur, manifeſtum eſt: nam ibidem dicitur: Si quis cum Iudæis (quod ſcilicet ad tempus attinet) Paſcha celebrat, κοινωνὸς ſocius eſt eorum, qui Dominum occiderunt. Sumptum quidem & hoc eſt ex conſtitutionibus Clementis, ſed non eſſe Apoſtolicum, prolixa oratione apud Euſebium Polycrates oſtendit lib. 6. cap. 23. In illo etiam Ignatij loco dicitur: Si quis diem Dominicam aut Sabbatum ieiunauerit, χριστοκτόνος interfector Chriſti eſt. Sed hoc non eſſe Apoſtolicum, Auguſtinus prolixa illa ad Caſulanum Epiſtola oſtendit, ſicut iam expoſuimus. Ita ergo non obſcuris indiciis ſuppoſititia deprehenduntur. Et hæc eo conſilio hoc loco annotauimus, vt conſideretur, cùm doctrina de ieiunio in libris canonicis ſimplex, plana, & certa ſit: quomodo humanæ traditiones, nouas inſuper Leges & opiniones addere conatæ ſint, idque ſparſis apocryphis ſcriptis, vt viderentur illa ab Apoſtolis profecta. Ne igitur titulo traditionum & antiquitatis, in iis, quæ verbi Dei teſtimoniis deſtituuntur, moueamur: indicatum iam eſt vnde originem ſumpſerint.

QVOMODO VETVS ECCLESIA ieiunium quarta & ſexta feria: Item Paſchale ieiunium ex piis cauſis & finibus, ſalua libertate Euangelica ſeruarit.

OStendemus iam porrò, quomodo in primitiua Eccleſia quidam, iuxta Scripturæ teſtimonia & exempla ieiuniorum exercitia inſtituerint: quidam verò ad traditionum opiniones inclinarint, & quomodo ſuperſtitioſæ illæ opiniones tunc repreſſæ fuerint. Paulò antè igi- *Quando primitiua Eccleſia ieiunarit.* tur, cùm de Patrũ ſententiis tractaremus, oſtendimus ex Iuſtino, vſitatũ tunc fuiſſe, quando illi, qui in ætate adulta ex gentibus conuertebantur, baptizandi erant, quòd docebantur de peccatis præteritis pœnitentiã agere, ac petere à Deo veniam. Vtque in actione pœnitentiæ conſideratio abominationis peccati ac iræ diuinæ in oratione verò fidei deuotio eò magis excitaretur & accẽderetur, precibus iunxerunt ieiunia, non tantùm pœnitentes, ſed cum ipſis reliqua etiam Eccleſia. Ita in publica pœnitentia poſt lapſus vſitatũ fuiſſe precibus addere ieiunia, ex Tertulliano oſtendimus. Idem in publicis precibus & grauioribus ſupplicationibus vſitatum fuiſſe, ex Irenæo, Tertulliano, & Cypriano docuimus. Et hæ cauſæ ac tales fines ieiunij cum Scripturæ teſtimoniis & exemplis conſentiunt. Tempus verò talium ieiuniorum vel Epiſcopi, incidente ſolicitudine aliqua Eccleſiaſtica, indicebant, ſicut ex Tertulliano diximus, vel tunc obſeruabantur, quando Eccleſia, vel ad publicas & ſolennes preces, ſeu ſupplicationes, vel ad publicam pœnitentiæ ſeu Baptiſmi actionem cõueniebat. Ita cùm publici & ordinarij Eccleſiæ conuentus, ad auditum & meditationem verbi, ad vſum cœnæ Dominicæ, & ad ſolennes ſupplicationes, præter Dominicam in Septimana feria quarta & ſexta pleriſque *IV. & VI. feria cur ieiunatum.* in locis fierent: ſeruata illis diebus fuerunt etiam ieiunia, vt ad auditũ & meditationem verbi maior intentio, atq; ad ſupplicationes publicas excitatior eſſet deuotio. Vtq; oſtenderetur ad hunc finem directum debere eſſe ieiunium, cœnam Dominicam illius diebus adminiſtrabant circa horam nonam (ſicut ipſi horas numerabant) & poſtea

Digitized by Google

poſtea ſoluebant ieiunium. Sicut hæc conſuetudo deſcribitur apud Epiphanium in compendiaria doctrina.

Et contra Aerium Clemens etiam Alexandrinus quinto Stromatũ meminit ieiunij die Mercurij & Veneris. Et Origenes in Leuiticum (quod ſcriptum alij Cyrillo, alij Heſychio tribuunt) dicit: Habemus quartam & ſextam ſeptimanæ dies, quibus ſolenniter ieiunamus. Etſi in hanc ſententiam intelligatur quod extat in Ignatij Epiſtola ad Philippenſes quartam feriam & Paraſceuen ieiunãtes. reliquias pauperibus erogetis) nihil habet incommodi. Illis verò diebus communionem celebratam ad horam nonam vel veſperam Caſſander multis exemplis oſtendit, & colligitur ex Chryſoſtomi prima Epiſtola ad Innocentium. Eadem de cauſa, quia ante feſtum Paſchatis publicam agebant pœnitentiam, vel baptizandi, vel lapſi, vt in feſto abſoluerentur & baptizarentur: & quia tota Eccleſia ad feriam meditationem paſſionis & reſurrectionis Chriſti, & ad communem ac ſolennem communionem cum reconciliatis & baptizatis tunc ſe præparabat: obſeruatum fuit ieiunium, quod Paſchale tunc vocarunt, poſtea verò quadrageſimale nominatum fuit: ſicut Irenæi hiſtoria apud Euſebium teſtatur. Et Origenes etiam in hanc ſententiam dicit: Habemus Quadrageſimæ dies ieiuniis conſecratos.

Ieiunium Paſchale.

Quod igitur ad cauſas ſeu fines ieiunij attinet hæc primitiuæ Eccleſiæ exempla ad Scripturæ normam non malè conueniunt. Tempus verò talium ieiuniorum, ſine ſuperſtitioſis Legibus, ordinis gratia, liberè & diſſimiliter ſeruatũ fuiſſe, hiſtoriæ oſtendunt. Quidam enim non ſexta feria, ſed die ſabbati Synaxes celebrabant & ieiunabant. Ægyptij verò ſabbato participabant quidem myſteria, sed non ieiunabant, ſicut Socrates refert lib.5.cap.22.

Liberæ obſeruationes.

Et ne opinio neceſſitatis inde oriretur, quaſi auditus, meditatio verbi, oratio, & vſus cœnæ Dominicæ, non poſſent abſque ceremoniali illo ieiunio fieri: noluerunt die Dominico, qui ad ſpiritualia illa exercitia præcipuè deſtinatus erat, ieiunare. Cùmque referente Hieronymo, in multis Eccleſiis quotidie communicarent, non tamen quotidie ieiunarunt.

Valdè illuſtris verò extat locus in Epiſtola Irenæi, quam deſcribit Euſebius lib.5.cap 24. Dicit enim: In forma ſiue in modo ieiunij Paſchalis magnam eſſe diuerſitatem, ſeu obſeruationes diſſimiles: quidam enim, inquit, vnum diem ante Paſcha ieiunant, quidam duos, alij verò plures dies, alij quadraginta, diurnas & nocturnas horas ſupputantes pro die. Et hæc ποικιλία varietas ſeu diuerſitas obſeruationum ieiunij, non iam noſtra, inquit, ætate primùm cœpta & facta eſt (ἐφ' ἡμῶν) ſed longè antè, illorum ſcilicet tempore, qui ante nos fuerunt. Et rationem illius diuerſitatis reddit ſententia obſcuriore quidem, ſed quæ diligenter obſeruanda eſt.

Irenæus de ieiunij Paſchalis diuerſitate.

Verba illius hæc ſunt: τῶν παρ' ἀκρίβειαν ὡς εἰκὸς κρατούντων τὴν καθ' ἁπλότητα καὶ ἰδιωτισμὸν συνήθειαν εἰς τὸ μετέπειτα πεποιηκότων. Hanc ſententiam Ruffinus ſuo more nulla fide ita reddidit: Cœpit hæc diuerſitas ab illis, vt opinor, qui non ſimpliciter, quod ab initio traditum eſt, tenentes in alium morem, vel per negligentiam, vel per imperitiam poſtmodum decidere. Muſculus ita vertit: Cœpit per eos, qui præter accuratam diligentiam rerum habenis potiti, ſimplicem & vulgatam conſuetudinem poſthabuerunt ac mutarunt.

Sed κρατούντων non ponitur abſolutè, ſed refertur ad συνήθειαν. Et εἰς τὸ μετέπειτα ποιεῖν, non eſt poſthabere, ſed in futurum aliquid facere ſeu ordinare. Propius igitur ad veram ſententiam accedit Chriſtophorſonus Angelus interpres, Varietas illa ieiunij cœpit apud Maiores noſtros, qui, vt coniectura aſſequi licet, non accuratè conſuetudinem eorum, qui vel ſimplicitate quadam, vel priuata autoritate in poſterum aliquid ſtatuiſſent, obſeruarunt.

Multa autem memorabilia hæc Irenæi ſententia docet. I. Tempore virorum Apoſtolicorum qui proximè poſt mortem Apoſtolorũ vixerunt, non fuiſſe certas, ſtatas, aut neceſſarias Leges de ieiuniis. Sed diuerſas & diſſimiles obſeruationes.

Ex Irenæi ſententia quæ obſeruanda.

Quia enim Irenæus Epiſtolam illam ſcripſit ad Victorem circa annum Domini 195. ergo τοὺς πρὸ ἡμῶν, Maiores ante ſe intelligit eos, qui Apoſtolorum ætatem inſecuti ſunt: dicit enim πολὺ πρότερον, longè antè. II. Dicit fuiſſe συνήθειαν conſuetudinem vulgarem, non mandatum, ſtatutum, præceptum, præſcriptum, Legem, aut traditionem Apoſtolicam de ieiunij tempore. III. Conſuetudinem illam ieiunij Paſchalis ſeu Quadrageſimæ dicit non ex traditione Apoſtolica, nec ex publica Eccleſiæ Apoſtolicæ ſeu primitiuæ autoritate ortam, ſed eſſe Idiotiſmum ab hominibus ſimplicibus priuata quadam obſeruatione introductum. IV. Significat fuiſſe quoſdam, qui de ieiunij forma in poſterum etiam tempus aliquod ſtatuerunt, ſed κατ' ἰδιωτισμόν, priuata ſententia ſeu deuotione non authoritate vel Apoſtolica, vel publica, talem enim antitheſin vocabulum ἰδιωτισμὸν requirit. V. Dicit viros Apoſtolicos conſuetudines illas ieiuniorum Paſchalium, vtpotè ex ſimplici idiotiſmo ortas, οὐ κατὰ τὸ ἀκριβὲς, hoc eſt, non accuratè obſeruaſſe, & inde ortam fuiſſe illam in forma ieiunij diuerſitatem. Ex hac igitur Irenæi ſententia, quæ tam certa & authentica eſt, quod tunc ſine contradictione ad componendam grauiſſimam de feſto Paſchatis controuerſiam oppoſita fuit, manifeſtum eſt, Apocrypha, ſuppoſititia, & adulterina eſſe, quæ in conſtitutionibus, canonibus, & aliis Scriptis ſub nomine & titulo Apoſtolorum narrantur de mandato, ſtatuto, aut traditione Apoſtolorum, quod ad ieiunium Paſchale ſeu Quadrageſimale attinet.

Addit autem Irenæus præclaram ſententiam. Ad vnitatem veræ fidei non opus eſſe ſimilitudine rituum in ieiuniis. Illi, inquit, in tali diuerſitate ieiunij pacem inter ſe coluerunt, καὶ ἡ διαφωνία τῆς νηστείας τὴν ὁμόνοιαν τῆς πίστεως συνίστησι. Et diſſonantia ieiunij fidei conſonantiam non turbat vel deſtruit, ſed magis commendat aut potius conſtabilit, quòd ſcilicet regnum Dei non ſit eſca vel potus. Hæc ſententia ideo benè notanda eſt, poſteri enim ex libera & diſſimili illa conſuetudine ieiunij Paſchalis fecerunt legem adeo rigidam, vt ideo Aerius hæreticus iudicatus fuerit, ſicut poſtea, Ambroſij & aliorum ſententias de Quadrageſimæ neceſſitate exponemus.

Alia Irenæi ſententia.

Eſt & hoc diligenter obſeruandum, quod vetus Eccleſia, ſicut oſtendimus, habuit cauſas ieiuniorum IV. & VI. ferias, atq; etiam ante Paſcha, Scripturæ exemplis conſentaneas. Poſtea verò cùm cauſæ illæ deſiiſſent, ſublatæ & mutatæ eſſent, hoc eſt, cum IV. & VI. feria non amplius Synaxes celebrarentur: nec ante Paſcha, vel baptizandi, vel lapſi publicam pœnitentiam agerent, ipſum tamen opus operatum ieiunij lege rigidiſſima, & opinione neceſſitatis retentum fuit. Cúmq; fines ieiuniorum illi, quos veterum Eccleſiam iuxta Scripturæ exempla reſpexiſſe oſtendimus iam exoleuiſſent: affluxerunt opiniones de merito reconciliationis, expiationis peccatorum, ſalutis, & vitæ æternæ. Hæ veræ hiſtoricæ obſeruationes, ad totam hanc de ieiunio cõtrouerſiam plus afferunt lucis, quàm prolixæ diſputationes.

OBSERVATIO EX IGNATII, *Attali & Irenæi hiſtoria, quomodo primis illis temporibus ſuperſtitioſæ leges & opiniones de ieiuniis motæ, ſtatim reiectæ fuerint.*

Pergamus iam oſtendere, quomodo antiquiſſimis etiam primitiuæ Eccleſiæ temporibus, ſimplices quidam, intentione non mala ad ſuperſtitioſas traditionum leges & opiniones inclinarint, & quomodo repreſſis opinionibus, rectè inſtituti fuerint.

Ignatius ad Heronem. Extat Ignatij Epiſtola ad Heronem Diaconum Antiochenum, vnde intelligi poteſt, & quæ fuerit Apoſtolica doctrina de ieiunio ac temperantia, & quæ ſuperſtitioſæ opiniones in exercitio ieiuniorum tunc cœperint irripere. Verba hæc ſunt: *νηστείαις καὶ δεήσεσι σχόλαζε, ἀλλὰ μὴ ἀμέτρως, ἵνα μὴ σεαυτὸν καταβάλῃς. οἴνου καὶ κρεῶν μὴ πάντῃ ἀπέχου. οὐ γάρ ἐστι βδελυκτά.* Ieiuniis & orationibus vacato, ſeu operam dato, ſed non immodicè, immoderatè aut nimium, ne teipſum deiicias aut deſtruas. à vino & carnibus non penitus abſtineto, neque enim abominabilia ſunt. Et addit teſtimonia, quia, inquit, Scriptura dicit: Bona terræ comedetis, carnem vt olera manducabitis. Item: Vinum lætificat cor hominis, oleum exhilarat, & panis confirmat. Sed hæc ſumenda ſunt inquit, *μεμετρημένως καὶ εὐτάκτως, ὡς θεοῦ χορηγοῦντος*, moderatè & ſobriè, tanquam Deo ea ſubminiſtrante, quis enim ſine ipſo vel edit vel bibit, quicquid bonum, quicquid egregium eſt ipſius eſt. Et non multò poſt ſubiungit. Quicunque dicit aliquid *παρὰ τὰ διατεταγμένα*, præter ea, quæ mandata ſunt, etiamſi fide dignus ſit, etiamſi ieiunet, etiamſi virginitatem ſeruet, etiamſi prophetet, & ſigna faciat; lupus tibi habeatur ſub ouis pelle ouium exitium machinans.

Ignatius de cibis. Et in Epiſtola ad Philadelphenſes: Si quis in reliquis rectè ſentiat, *πλὴν δὲ τῶν βρωμάτων*, ex cibis autem quoſdam, vocet abominabiles ille *ἔνοικον* inhabitatorem habet diaconum apoſtatam. Fuerunt igitur Ignatij tempore, circa annum 110. qui *De lautis cibis.* à cibis quibuſdam, maximè à carne & vino ſub ſpecie religionis abſtinuerunt. & immodicis ieiuniis corpora læſerunt. Ignatius verò opponit fundamentum ex verbo Dei, omnem creaturam Dei eſſe bonam, & nihil reiiciendum ſi cum gratiarum actione ſumatur. Illas verò Scripturæ ſententias præcipuè allegat, quæ docent libere poſſe ſumi etiam ea, quæ in cibis bona ſeu lauta ſunt, quæ corpus exhilarant, cor confirmant & lætificant, ſi ſobriè & moderatè hoc fiat. Oſtendit etiã fuiſſe tunc quoſdam, qui inuſitatis ieiuniis voluerint ſibi autoritatem conciliare ſtabiliendi ea quæ à Domino mandata non ſunt.

Memorabilis præterea hiſtoria extat apud Euſebium, lib. 5. cap. 3. quam ex Epiſtola Eccleſiarum Galliæ deſcripſit. Vnde colligitur, traditionem illam de ieiunio in pane & aqua, & exemplum Eſſæorum, de quibus paulò antè diximus, *Eſſaica & traditiones in Eccleſiam.* cœpiſſe etiam in Eccleſiam irrepere, non quidem ea opinione, quaſi reliqui cibi vel à diabolo eſſent, vel per ſe abominabiles, ſed *δι᾽ ἄσκησιν*, ſicut apocryphi canones loquuntur, hoc eſt, quòd exiſtimarũt, ſe tali abſtinentia certorũ ciborum peculiarem cultum diuinum exercere. Ita autem Euſebius hiſtoriam illam deſcribit: Cùm Alcibiades vnus ex numero Martyrum (*πάνυ αὐχμηρῶς διαιτώμενος*) admodum ſqualidè, ſordidè, aridè, *Alcibiadis abſtinentia ab Attalo reprehenſa.* ſeu vili cibo vitam inſtituiſſet, & ante illud tempus nihil omninò aliud quàm ſolum panem, & aquam in cibum & potum ſumpſiſſet, ac conaretur etiam in carcere eodem modo vitam degere, Attalo (qui ſicut cap. 1. Gallica Epiſtola dicit iudicabatur columna & firmamẽtum Eccleſiarum eſſe) poſt primum agona in amphitheatro confectum, reuelatum eſt, Alcibiadem (*μὴ καλῶς*) non benè ſeu rectè facere, quòd creaturis Dei non vteretur, & inde aliis (*τύπον*) exemplar ſcandali relinqueret. *Cibi abſque delectu.* Alcibiades verò ita perſuaſus, *πάντων ἀνέδην μετελάμβανε*, libere, promiſcuè, ſine diſcrimine, abſque delectu & ſine prohibitione (hæc omnia enim ſignificat *ἀνέδην*) omne genus ciborum capeſſebat & Deo gratias agebat. Et additur hoc Epiphonema: Non enim *ἀνεπίσκεπτοι* viſitatione gratiæ diuinæ deſtituti erant, ſed Spiritus ſanctus erat ipſis *σύμβουλος*, conſiliarius, conſultor, ſeu dator conſilij. Hæc Euſebius ex Epiſtola martyrum, vnde manifeſtè apparet, quoſdam tunc circa annum Domini 170. *ἄσκησιν*, hoc eſt, exercitium cultus diuini poſuiſſe in dura ſeu auſtera vita, vel cibis viliotibus, & opinione cultus abſtinuiſſe à cibis melioribus. Quia vero inter reliqua miracula, etiam Prophetiæ donum tunc adhuc in Eccleſia durabat, ſicut Euſebius illo in loco indicat, reſponſo Spiritus ſancti, ex loco 1. Timot. 4. opinio illa reiecta & refutata fuit. Et Alcibiades ſententiam Scripturæ edoctus, poſtea ſine diſcrimine & delectu quibuſuis cibis cum gratiarum actione vſus fuit. Et Epiphonema Epiſtolæ dicit, peculiare beneficium Dei fuiſſe, quòd Eccleſia in illo errore non fuit relicta, ſed à Spiritu ſancto edocta de libertate Chriſtiana in quibuſuis cibis.

Hoc valde illuſtre teſtimonium eſt. Conſideretur autem, quomodo Pontificij illud eludere *Eluſio Pontificiorum.* conẽtur: Quidam dicunt, Alcibiadem abſtinuiſſe à reliquis cibis ea opinione, quaſi abominabiles eſſent, & hanc opinionem fuiſſe damnatam, vt is ſit ſenſus huius hiſtoriæ, ſicut canon Clementis dicit: Si quis non propter *ἄσκησιν* exercitium cultus, ſed propter abominationem abſtinet à carnibus & ſimilibus cibis, communione priuetur. Sed hiſtoria Alcibiadis nõ dicit, ipſum poſtea alia opinione, ſcilicet propter

ἄσκησιν

ἀπάντων à certis cibis abſtinuiſſe, ſed diſertè dicit, ipſum poſtea ſine diſcrimine & delectu quibuſuis cibis cum gratiarum actione vſum, & nihilominus cultum diuinum exercuiſſe. Alij opponunt, quod in eadem Epiſtola Biblis martyr, ex Ruffini verſione dicit: Vehementer erratis, quòd putatis infantium viſceribus veſci Chriſtianos, qui ne irrationalium quidem animalium carnibus veſcuntur. Sed textus non loquitur de carnibus, ſed de ſanguine, verba enim ita habēt in Epiſtola Martyrū, οἷς μηδὲ ἀλόγων ζώων αἷμα φαγεῖν ἐξὸν quibus ne irrationalium quidem animantium ſanguinem comedere fas eſt. Reſpiciunt enim ad decretum Apoſtolorum, Actorum 15. cuius obſeruatio tum adhuc hæſit in Eccleſia. Adeo itaque veris antiquitatis exemplis Pontificiorum ſententia de ieiuniis non eſt conſentanea, vt ad ea eludenda cogantur quæuis ſophiſmata conquirere, ſed fruſtra & nequicquam, adeo manifeſta eſt veritas.

Ruffini verſio.

Huc pertinet etiam locus Irenæi apud Euſebium lib. 5. cap. 24. Cùm enim Victor Romanus Pontifex, in Eccleſias Aſiaticas propter diſſimilem obſeruationem feſti Paſchatis, tanquam nō orthodoxas acriter inueheretur, & eas à communione excludere conaretur: Irenæus ſcribit, non de die Paſchatis ſolum, ſed etiam de ieiunij ratione & modo, iſtam controuerſiam conſtitutam eſſe. Ergo de ieiunio Paſchali, quod nūc quadrageſimale vocatur, voluerunt tunc quidam cum Romano Epiſcopo leges ferre, opinione neceſſitatis ſub pœna excommunicationis, quando, quot diebus, quamdiu, & quomodo ieiunandum eſſet: Sed Irenæus reſpondit, liberas & diſſimiles eſſe illas obſeruationes, ad quarum ſimilitudinem Eccleſiæ non ſint adigendæ, nec propter diſſimilitudinem, quaſi in fide ἑτερόδοξοι damnandæ. Et rationes adducit grauiſſimas, quia conſuetudines illæ non ex mandato Domini, vel ex præſcripto Apoſtolorum, ſed ex Idiotiſmo ortæ ſint, quibus viri Apoſtolici noluerint obligari opinione neceſſitatis: Et talem liberam diſſimilitudinem rituum in Adiaphoris, non tantùm non rumpere, ſed magis commendare & ſtabilire vnitatem & veritatem fidei, quod ſcilicet fides & regnum Dei non conſiſtat in cibo & potu & ſimilibus externis ritibus, ſicut paulò ante ſententiam Irenæi ex ipſis verbis expoſuimus. Ita ergo primis illis temporibus, ſuperſtitioſæ leges & opiniones de ieiuniis moueri quidem cœperunt, ſed graui autoritate repreſſæ & refutatæ fuerunt; quæ hiſtoriæ ideo diligentius obſeruandę ſunt, poſterioribus enim temporibus leges & opiniones illæ de ieiuniis tanquam Apoſtolicæ, ſub ſpecie magnæ religionis recipi, probari, & magnis encomiis commendari cœperunt. In qua iudiciorum diuerſitate optima eſt Tertulliani regula: Quòd primum verum, adulterinum verò quodcunque poſterius.

Nota de quadrageſima ex Irenæo.

QVOMODO ABSTINENTIA AC *prohibitio vini & carnium in Tatiano & Seuero damnata ſit.*

IN hiſtoria Eccleſiaſtica vtiliter hoc obſeruari poteſt, quòd opiniones quædam ſuperſtitioſæ & minus ſanæ, ſæpius ab hominibus non malis primùm ſparſæ & vſurpatæ, atque in illis aliquandiu toleratæ fuerunt. Poſtea verò quando illæ ipſæ opiniones craſſius proponi, & rigidius defendi cœperunt, tanquam hæreticæ damnatæ fuerunt. Ita ſententiæ quædam de libero arbitrio minus commodæ & ſanæ, à patribus ante vſurpatæ, & in illis toleratæ, poſtea in Pelagio damnatæ fuerunt. Eodem modo quod in therapeutis Philonis non toleratum tantùm, verùm etiam laudatum fuerat, poſtea in Encratitis & Seuerianis, craſſius illud tradentibus & defendentibus, damnatum fuit. Suprà enim diximus, therapeutas Philonis ſub titulo & nomine ἐγκρατείας continentiæ vel abſtinentiæ, penitus abſtinuiſſe à carnibus, à vino. Ex Tatiani verò ſchola, poſtea circiter annum Domini 180. progreſſi fuerunt, qui ſe appellauerunt ἐγκρατεῖς, ſicut Irenæus apud Euſebium loquitur. Vel ἐγκρατίτας, ſicut Epiphanius loquitur. Illi iuxta Irenæi deſcriptionem, τὴν ἐμψύχων ἀποχὴν εἰσηγήσαντο, abſtinentiam à carnibus animantium introduxerunt. Atqui ex Apocryphis & ex Alcibiadis hiſtoria oſtendimus, abſtinentiam illam etiam ante ab aliis vſurpatam fuiſſe. Epiphanius dicit, ἐμψυχοφαγίαν ἀπαγορεύουσι, animantium mā-ducationem interdicunt ſeu prohibent. Et de Seuerianis idem dicit: οἴνου παντελῶς ἀπέχονται, A vino omnino abſtinent. Sed vtrumque etiam Philonis θεραπευταὶ fecerunt, qui de vini abſtinentia hanc reddiderunt rationem, quia vinum ſit pharmacum ἀφροσύνης, dementiæ. Eandem verò rationem Encratitæ etiam & Seueriani ſed craſſius, propoſuerunt. Vinū ſcilicet θολοῦν, turbare mentem hominis, & iam ad libidines, iam ad iram, iam ad inſaniam excitare, atque hoc probarunt exemplis Noe, Loth, &c. Dixerunt autem inde hoc fieri, quia ſerpens ſeu diabolus terræ commixtus vitem produxerit, & venenum illud draconis in vino ita turbare mentem, atque ideo vinum eſſe diabolicum, ac propterea vtentes vino eſſe ἀνόμους καὶ ἁμαρτωλούς, peccatores & præuaricatores. Et ſanè ſi vinum per ſe eſſet cauſa dementiæ, & carnes cauſa prauæ concupiſcentiæ, omninò ſequeretur non eſſe bonas Dei creaturas. Sed Epiphanius rectè reſpondet, non vini, ſed intemperantiæ culpam eſſe, quæ in aliis etiam rebus rectè prohibeatur.

Tatiani. *Encratitæ.* *Cauſa abſtinentiæ à vino.*

Therapeutæ Philonis & alij dixerunt, à carnibus ideo abſtinendum, quia prauas concupiſcentias prouocent & inflamment. Quia verò prauas illas concupiſcentias prouocare & augere peccatum eſt: Encratitæ rationem illam craſſius aliquanto expoſuerunt, dixerunt enim, ſicut Epiphanius ſcribit, βδελύττεσθαι καὶ ἀπαγορεύειν, abominari & prohibere manducationē animātium, κατὰ φόβον καὶ ἴνδαλμα propter metum & imaginatiuum quaſi ſpectrum, ne damnarentur ob perceptionem carnium animantium. Ita ſuperſtitioſæ illæ opiniones, quando in errores nimium craſſos eruperunt, tanquam hæreſes damnatæ ſunt. Et hoc quidem modo aliquantum repreſſæ fuerunt ſuperſtitiones, ſed tamen ex illis alio prætextu, alia ſpecie & opinione ſemper aliquid etiā poſtea adhæſit: Eſum enim carnium tempore ieiunij, poſtea etiam prohibuerunt ex hoc capite, quòd vitioſas concupiſcentias prouocet & inflammet, quod cùm peccatum ſit, ideo dixerunt pœnam damnationis incurrere eos,

Abſtinentiæ carnium cauſa. *Nota.*

Digitized by Google

qui prohibitis temporibus carnibus etiam moderatè veſcerentur. Et Carthuſienſiũ regula eſum carnium per totã vitam, ſub pœna æternæ damnationis prohibet. Hoc certè eſt illud ipſum ἴνδαλμα, imaginariũ illud ſpectrum metus damnationis propter eſum carnium, ſicut Encratitarum opinio apud Epiphanium deſcribitur. Ita quod in Encratitis damnatur, hoc in aliis laudatur, modò aliam ſpeciem induat. Epiphanius qui ipſe alibi prohibitionem carnium laudat, hoc loco dicit: Tatianum interdixiſſe eſum carnium οὐχ ἕνεκεν ἐγκρατείας, non continentiæ, temperãtiç, aut moderationis cauſa, cùm ipſe ſcribat, quòd Tatiani vocarint ſe ἐγκρατίτας, quódque toto ſuo inſtituto ἐγκράτειαν prædicarunt, adeò vt ne in myſteriis quidem vino voluerint vti, ſed aqua, vnde dicti fuerunt ὑδροπαραστάται, ſed temperãtiam & ſobrietatem, quam Scriptura præcipit, exiſtimarunt ſitam eſſe in prohibitione vini & carnium, & non aliter poſſe præſtari niſi per abſtinentiam à vino & carnibus. Debuiſſet igitur Epiphanius de carnibus dicere, ſicut de vino dixerat. Non in carnibus ſed in temperantia vitium eſſe & in eſu carnium, ſicut in aliis etiam cibis, adhibendam eſſe temperantiam, atque hoc modo moderatè veſci carnibus non eſſe peccatũ. Sed errores non rectè poſſunt refutari ab illis, qui aliqua ex parte in eodem luto hærẽt. Clemens lib. 3. ſtromatum dicit, librum à Tatiano fuiſſe compoſitum hoc titulo: De perfectione ſecundum Saluatorem. Vnde colligi poteſt, quòd opinione perfectionis abſtinentiam à vino & carnibus indixerit. Et tales hiſtoricæ obſeruationes de multis rebus commonefactiones præbent.

Carthuſienſ. *Epiphanius.* *Clemens.*

QVAE FVERINT LEGES ILLAE IEiuniorum, *quas hiſtoria à Montano hæreti. latas, & ab Eccleſia illius temporis reiectas fuiſſe referunt.*

IN hoc Hiſtorici conſentiunt, non diu poſt Tatianum cœpiſſe Mõtanum phanatica ſua dogmata, ſeu prætextu nouæ Prophetiæ, quam fingebat Paracleti reuelationem eſſe, ſpargere. Inter errores verò, & damnata Montani dogmata, vnum etiam caput de ieiuniis fuiſſe inter omnes conuenit. Qualis verò fuerit Montaniſtarum de ieiuniis opinio, quæ iudicio Eccleſiæ catholicæ exploſa, & tunc damnata fuit, non ſatis perſpicuè & diligenter, ab illis, qui catalogos hæreticorum deſcripſerunt, annotatum eſt: Multos quidem illis temporibus ſcripſiſſe refutationes dogmatum Montani, Euſebius lib. 5. cap. 15. & 16. notatis ipſorum nominibus, teſtatur: ſed eorũ Scripta ad noſtra tempora non peruenerunt. Ex Apollonij verò confutationibus verba quædam Euſebius libro 5. cap. 17. deſcribit, in quibus ieiuniorum Montanicorum mentio fit, ſed valde paucis verbis: Hic eſt, inquit, nouitius ille Doctor, ὁ νηστείας νομοθετήσας, qui de ieiuniis leges tulit, ſeu potius, qui ieiunia certis legibus determinauit, definiuit vel ordinauit, hoc enim verba propriè ſignificant. Atque inde reliqui etiam hiſtorici dicunt, Montanum feciſſe leges de ieiuniis, quos primitiua illa Eccleſia reiecerit & damnarit. quæ verò & quales iſtæ Montani leges fuerint, nemo ferme certò explicat. Idque inde factum eſt, quod ex poſterioribus plerique vel eaſdẽ, vel ſimiles de ieiuniis leges amplexi ſunt: quomodo igitur in Montano illud refutarent, quod ipſi amplectebantur? Ita Epiphanius, qui ipſe leges de temporib. ieiuniorũ & de ciborum delectu amplectitur, nec rectè recitat, nec refutat Montaniſtarum leges de ieiuniis, ſed affingit ipſis hanc opinionem ἀπέχεσθαι τῶν βρωμάτων προστάσσουσιν, οὐχ ἕνεκεν πολιτείας προτρεπόμενοι, οὐχ ἕνεκεν ἀρετῆς μείζονος, καὶ βραβείων, καὶ στεφάνων, ἀλλὰ βδελυκτὰ τὰ ἀπὸ κυρίου γεγενημένα νομίζουσι, hoc eſt, præcipiũt abſtinere à cibis, non diſciplinæ gratia exhortantes, non maioris virtutis gratia, non præmiorum & coronarum gratia, ſed quod ea, quæ à Domino facta ſunt, abominabilia iudicent. Ita Epiphanius. Sed ex vetuſtiſſimis nemo illam opinionem Montano tribuit, & quia paulo ante opinio illa in Tatiano publice damnata fuerat, Montanus ſine dubio dogmate ſuo de ieiuniis, non blaſphemam & damnatam hanc, ſed aliam plauſibiliorem ſpeciem circumdedit, maximè cùm fingeret ſe ex Paracleti reuelatione ad meliorem & perfectiorem Eccleſiæ diſciplinam dogmata ſua proferre. Et ipſe Epiphanius tribuit Montano hoc teſtimonium, quod totam Scripturam, vetus & nouum Teſtamentum receperit. Ergo non docuit cibos à Deo creatos abominabiles eſſe, hoc enim eſt contra doctrinam noui Teſtamenti.

Montanus. *Apollonius.* *Leges ieiuniorum.* *Epiphanius errorẽ Montani non rectè deſcribit.*

Theodoretus dicit, Montanum introduxiſſe νηστείας καινὰς παρὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν συνήθειαν, noua ieiunia præter Eccleſiæ morem & conſuetudinem, ſed quæ aut qualia illa fuerint, non explicat.

Quales vero fuerint Mõtani leges de ieiunio, inde aliquo modo colligi poteſt, quod apud Euſebium lib. 5. ca. 3. Gallicæ Eccleſiæ, cùm ad Aſiaticas de Montani erroribus ſcriberent, hiſtoriam de Alcibiadis abſtinentia ab Attalo reprehenſa, Epiſtolæ illi inſeruerunt, quódque literas illas Irenæo, qui de tempore ieiunij contra Victorem diſputauit, perferendas tradiderunt. Vnde non obſcurè coniicere licet, de tempore ieiunij & de diſcrimine ſeu delectu ciborum, Montanum leges tuliſſe.

Montani leges quales.

Sed quia coniecturis in re tanta non eſt fidendum, age producamus teſtem, qui & rectiſſime intellexit, & omnium certiſſime teſtari poterit, quæ & quales fuerint Montani leges de ieiuniis, quas Eccleſia tunc reiecit & damnauit. Tertullianum enim ad Montani partes defeciſſe, & eas contra Eccleſiam publicis Scriptis defendiſſe conſtat.

Tertullianus Montaniſta.

Et Hieronymus teſtatur ipſum ſpecialiter cõtra Eccleſiam inter cætera tenuiſſe volumen de ieiuniis, quod in prioribus Tertulliani editionibus deſideratum fuit, ſed in Luteriana editione additum iã extat, & ita conſcriptum eſt, vt multis verbis explicet, & quæ fuerint Montani leges de ieiuniis, & quibus argumentis Montaniſtæ leges ſuas de ieiuniis cõtra Eccleſiam defenderint: Et viciſſim ex quibus fundamentis Eccleſia iſtas Montaniſtarũ leges improbarit & refutarit. Atq; ex hoc teſtimonio, quod de hac cõtrouerſia certiſſimum, atq; omni exceptione maius eſt, rectè & manifeſtè agnoſcemus, quæ fuerint Montani leges de ieiuniis, ab Eccleſia tunc reprobatæ & damnatæ. Apparebit etiam inde, qua fide Epiphanius Montani errorem de ieiuniis deſcripſerit & quomodo ſequens ætas ad leges illas ieiuniorum in Montano antea damnatas, prætexta & adul-

Digitized by Google

& adulteratione diſciplinæ relapſa ſit. Atq; propter hanc cauſam ſingulare beneficium Dei eſſe iudico, quòd ſcriptum illud Tertulliani de ieiunijs denuo in lucem prodiit. Inde enim iudicare poſſumus, quales & vnde ſint traditiones illæ de ieiunijs, quę apud pleroſque etiam Patres iactantur. Sed præcipua capita ad hanc controuerſiam pertinẽtia ex libro illo Tertulliani deſcribemus, & quidem ipſis Tertulliani verbis.

EX TERTVLLIANI LIBRO de Ieiuniis.

SCribit igitur Tertullianus de ieiunio aduerſus Phyſicos, hoc eſt, ſicut Hieronymus dicit, contra Eccleſiam, ſe enim Montaniſtas vocabant ſpirituales, reliquos vero animales. Et in exordio dicit, ſe contra illos ſcribere, qui paracleto Montani controuerſiam faciebant, & nouam eius prophetiam recuſabant. Quid autem Eccleſia in Mõtaniſtarum legibus de ieiunio reprehenderit, ita exponit Tertullianus. *Montaniſta de ieiuniis quomodo.* Arguunt nos, inquit, quòd ieiunia propria cuſtodiamus, quòd ſtationes plerunque in veſperam producamus, quòd etiam xerophagias obſeruamus, ſiccantes cibum ab omni carne & omni virulentia, & vuidioribus quibuſq; pomis, nec quid vinoſitatis vel edamus vel potemus, lauacri quoq; abſtinentiam congruentem arido victui ſeruemus. Nouitatem igitur obiectant, de cuius illicito præſcribant. Si humana præſumptio eſt, hæreſin iudicandam: Si ſpiritualis indictio eſt, Pſeudoprophetiam pronũciandam. Hæc igitur Catholici in Montanorum ieiuniis referente Tertulliano rèprehenderunt. Poſtea exponit etiam, quę fuerit tunc doctrina & ſententia Eccleſiæ de ieiunio. *Quid tunc Eccleſia de ieiuniis.* In Euangelio illos dies, inquit, ieiuniis determinatos putant, in quibus oblatus eſt ſponſus, ſcilicet in hebdomada ante Paſcha, & hos eſſe iam ſolos legitimos Chriſtianorum, abolitis legalibus vetuſtatibus. Itaque de cætero indifferenter ieiunandum ex arbitrio, non ex imperio nouæ diſciplinæ, pro tẽporibus & cauſis cuiuſq;, ſic & Apoſtolos obſeruaſſe, nullum aliud imponentes iugum certorum, & in commune obeundorum ieiuniorum, & proinde nec ſtationum, quæ & ipſæ ſuos quidem dies habeant, quartæ feriæ & ſextæ, paſſiuè tamen currant, non ſub lege præcepti, neque vltra ſupremum diei, quando & orationes ferè hora nona concludant, &c.

Tertiò, recitat etiam quæ argumenta, & ex quibus fundamentis, Eccleſia tunc Montaniſtis oppoſuerit, *Fundamenta Eccleſiæ contra Montaniſtas.* xerophagias dicunt nouum affectari officij nomen, & proximum ethnicæ ſuperſtitioni, quales caſtimoniæ Apim & Iſidem & magnam matrem certorum eduliorum exceptione purificant, cùm fides in Chriſto libera, ne Iudaicæ quidem legi abſtinentiam quorundam ciborum debeat, ſemel in totum macellum ab Apoſtolo admiſſa, de teſtatore eorum, qui iubeant cibis abſtinere à Deo conditis, & ideo nos Montaniſtas, ita nunc prænotatos. Sic & cum Galatis nos quoque percuti aiunt, obſeruatores dierum, menſium, & annorum. Ioculantur interea & Eſaiam pronunciaſſe, non abſtinentiam cibi, ſed opera iuſtitiæ Dominum elegiſſe. Et ipſum Dominum in Euangelio ad omnẽ circa victus ſcrupuloſitatem compendio reſpondiſſe: Non his coinquinari hominem, quæ in os inferuntur, ſed quæ ex ore proferuntur, cùm & ipſe Dominus manducaret & biberet, vſq; in notationem. Ecce homo vorator & potator. Sic & Apoſtolum dicere, quòd eſca nos Deo non commendet, neque abundantes ſi edamus, neque deficientes ſi non edamus. His addunt ſuperuacua, nec adeo neceſſaria exiſtimanda dilati vel diminuti cibi officia præponente Deo iuſtitiæ opera. Diligẽdum eſſe Deum & proximum, in his enim duobus præceptis totam legem pendere & Prophetas, non in inteſtinorum noſtrorum inanitate. His verbis Tertullianus deſcribit argumenta & fundamenta Eccleſiaſticorum contra Montaniſtas.

Quartò, texi Tertullianus Apologiam Montanici dogmatis, vbi opiniones ipſorum de ieiunio multis verbis deſcribit. *Montani phraſis de ieiunio.* Nos capita tantùm ipſius Tertulliani verbis excerpemus, reliqua in ipſo Tertulliano, qui volet leget. Affirmare igitur, inquit, nos Montaniſtæ debemus, quantum inanitas iſta inteſtinorum apud Deum valeat, & ante omnia oſtendendum, vnde ratio ipſa proceſſerit hoc modo promerendi Deum, tunc enim agnoſcetur obſeruationis neceſſitas. *Promereri Deum.* Et diſputat mandatum ieiunij fuiſſe, quod Adamo in Paradiſo datum fuit, Non comedes de arbore ſcientiæ, &c. *Neceſſitas Adam.*

Atque ita Deum oſtendiſſe, cibum pro veneno deputandum, & antidotum famem ſumendam, per quam mortis cauſa purgetur. Item, *Purgatio mortis.* cùm Deus ieiunium mandet, & animum conquaſſatum (vtique cibi anguſtiis) ſacrificium appellet, ergo interdicto cibo & obſeruato eo præcepto, primordiale delictum expiatur, vt homo per eandem materiam cauſa ſatis Deo faciat per quam offenderat, hoc eſt, per cibi interdictionem, atque ita ſalutem æmulo modo rèdaccenderet inedia, ſicut extinxerat ſagina. *Expiatio. Satisfactio.* Item, primordiale delictum maioris abſtinentiæ operatione expiandum eſt. *Salus.* Et introducens exempla Moſis & Heliæ addit: Tanta eſt circumſcripti victus prærogatiua, vt Deum præſtet homini contubernalem parem pari, quæ ſcilicet iuxta Scripturam Deus non edit. Item, Ieiunium, inquit, iratum Deum homini reconciliat, vt Samuel oſtendit, in Maſpha. *Reconciliatio.* Per inediam Niniue de exitio prædicata liberatur. *Liberatio.* Dicit etiam ad exorandam iram Dei, ad elimanda peccata, ad impetrandam tutelam Dei, & gratiam, neceſſaria eſſe ieiunia. *Exoratio. Gratia. Tutela.* Item, non modò periculorum auerſionem & delictorum obliterationem, ſed & ſacramentorum agnitionem ieiunia de Deo merentur, vt in Daniele. Dicit etiam Chriſtum in deſerto, cùm quadraginta diebus ieiunaret, præſtituiſſe legem de ieiuniis tranſigendis. *Ieiunium Chriſti.* Et exemplo de Propheta illo, cui Deus prohibuerat, ne comederet panem in Bethel. 3. Reg. 13. vtitur ad ſtabiliendas Montani leges de ieiunio.

De ciborum verò delectu ita diſputat montaniſans Tertullianus. *Exceptio & interdictio quorundam ciborum.* Exceptio, inquit, quorundam eduliorum portionale ieiunium eſt, & vocat interdictionem cibi. Et xerophagias conatur probare ex Daniele, quodque Dauid cinerẽ ſicut panem ederit. Vini abſtinentiam ab exemplo Samuelis, Aaronis & Nazaræorum probat.

De ſtationibus quæ in ſerũ producantur, & de ſolenni conſtitutione ſine lege Montani, quando, ſiue quibus diebus ſit ieiunandum, diſertis verbis dicit: *Montanica ſunt ex traditione.* Illa carere Scripturæ autoritate, ſed

obſeruari ex traditione, de qua ita inquit: A quocunque inſtitutore iſta ſunt, ſiue ſpirituali, ſiue tantum fideli, certè Deo currunt, hoc eſt, in honorem Dei fiunt, Ergo non ſunt à ſpiritu diaboli.

Quod verò Eccleſiaſtici dicebant, præter ea ſolennia, quæ vel Scripturis vel traditionib. maiorũ conſtituta ſunt, nihil obſeruationis amplius adiiciendum ob illicitum innouationis. Ad hæc Tertullianus ita reſpondet, vt oſtendat, quæ fuerint Eccleſiæ verę primitiuę ieiunia, & quæ poſtea ac quomodo acceſſerint. *Nota.* Certè, inquit, vos præter Paſcha, ieiunantes citra illos dies, quibus oblatus eſt ſpõſus, etiam ſtationum (ſcilicet quartę & ſextę ferię) ſemiieiunia (ſcilicet quia ſine ciborum delectu, & tantùm vſque ad horam nonam) interponentes, interdũ etiam pane & aqua victitantes vt cuique viſum eſt. Et reſpondetis quidem ex arbitrio hæc agi, non ex imperio. Mouiſtis igitur gradum excedẽdo traditionem maiorum, cùm quæ non ſunt conſtituta obitis. *[illegible]* Si hoc veſtro arbitrio permittitis, cur non idem Paracleti, ſcilicet Montani, imperio datis? Certè inquit, Epiſcopi ſępe vniuerſæ plebi mandare aſſolent ieiunia, ex aliqua ſolicitudinis Eccleſiaſticæ cauſa imminentium, ſiue Eccleſiaſticarum tentationum, ſiue mandalium plagarum, quare ergo non Paracletus ταπεινοφρόνησιν indicaret, & talem diſciplinam mandaret.

Ad argumenta Eccleſiaſticorũ ita reſpondet: *Galat. 1.* Paulus ad Galatas diſputat contra veteres legales ſolennitates: Sed Montani diſputationes non ſunt vetera illa, ſed noua ſolennia. Ad locum 1. *1. Tim. 4.* Tim. 4. ita reſpondet: Paulus damnat hæreticos perpetuã abſtinentiam præcepturos, ad deſtruenda & deſpicienda opera Creatoris, quales fuerũt Marcion & Tatianus. Sed quantula, inquit, apud nos eſt interdictio ciborum? *Tempora ieiuniorum Montani.* Duas in anno hebdomadas xerophagiarum, nec totas exceptis ſcilicet Sabbatis & Dominicis, offerimus Deo, abſtinentes ab eis, quæ non reiicimus, ſed differimus, Paulus verò accuſat illos caſtigatores & interdictores victus, qui non ex officio in honorem Dei, ſed ex faſtidio in conuitium Creatoris abſtinebant.

Ethnicorum abſtinentia. In fine Ethnicorum exempla introducit. Omnem, inquit, ταπεινοφρόνησιν etiam ethnici agnoſcunt, cùm ſtupet cœlum & aret annus nudipedalia denunciantes, Magiſtratus purpuras ponũt, faſces retrò auertunt, precem indigetãt, hoſtiam inſtaurant. Alibi verò annuo ritu ſaccis velati & cinere conſperſi, idolis ſuis inuidiam ſupplicem obiiciunt, balnea & tabernę in nonam vſq; clauduntur. Et ex xerophagiis Iſidis & Cibeles dicit Mõtanica probari. Si enim illi idolis hoc faciũt, cur non potius nos Deo hoc faceremus? cùm & Iudęi hodierni vſque ad ortum ſtellarum ieiunia ſua producant.

Nota. In toto verò Scripto & præcipuè in fine, illos, qui Montani leges de ieiuniis nolebant recipere, acriter criminatur, quòd temperantiam, humilitatem & ieiunia oderint, gulæ & commeſſationibus dediti, & omnia Scripturæ dicta de crapula & ebrietate contra illos torquet, eodem prorſus modo, ſicut Pontificij nunc faciunt, Deus inquit, cibi venter eſt, pulmo Templum, aqualiculus altare, ſacerdos cocus, ſpiritus nidor, condimenta chariſmata, & victus prophetia. Item: apud te charitas in caccabis feruet, fides in culinis calet, ſpes in ferculis iacet, &c. Macies, inquit, *Nota.* non diſplicet nobis, neque enim ad pondus Deus carnem tribuit, ſicut nec ſpiritum ad menſuram, facilius verò per anguſtam ſalutis ianuam introibit caro exilior, & ita reſuſcitabitur caro leuior.

Hæc ipſis Tertulliani verbis adſcripſi, ne quis fingi aliquid criminetur. Et Lector etiam nõ admonitus animaduertit præcipua capita hiſtoriæ de ieiunio, & hiſce notationibus comprehendi clarius & certius, quàm in omnibus fermè aliis hiſtoricis.

Primò enim manifeſtiſſime hinc patet, falſam eſſe illam deſcriptionem erroris Montani de ieiunio, quam Epiphanius, ſicut ſuprà notauimus, *Epiphanius mala fide &c.* Montano tribuit. Tertullianus enim Montaniſta diſertè hoc negat, & contrarium prorſus profitetur, Montanum ſcilicet interdixiſſe quoſdam cibos non perpetuò ſeu in vniuerſum, ſed certis tantùm tẽporibus, non quòd cibos illos reiiciendos aut abominabiles iudicarit, ſicut Tatianus, ſed diſciplinæ, maioris virtutis & præmiorũ gratia. Et ex hac collatione manifeſtum eſt, veteres & præcipue Epiphaniũ, deſcriptiones hæreſeon accommodaſſe & intellexiſſe ſecundum pręconceptas ſuas opiniones. Quia enim Epiphanius, ſicut poſtea oſtendemus, leges de temporibus ieiunij, & de ciborum prohibitione ipſe probauit & vrſit, ideo nec potuit nec voluit Montani leges, ſicut primitiua Eccleſia fecerat, inter hæreſes referre, ſed aliud ipſi tribuit, & affingit quod Mõtanus expreſſe negat. Illud verò quod Montanus reuera ſenſit, quódque vetus Eccleſia in ipſo damnauit, Epiphanius tanquam verum laudat & probat, ſicut collatio deſcriptionis Montaniſmi, quæ extat apud Tertullianum & Epiphanium, manifeſte oſtendit. Et hæc certe non eſt bona fides, debuiſſet enim Epiphanius veteris Eccleſiæ hiſtoriam, quid illa in Montano damnaſſet, bona fide deſcribere, non ſuas opiniones ſubſtituere. Et hoc diligenter obſeruandum eſt; vt ſciamus, quantum huiuſmodi ſcriptoribus tribuere debeamus, & ſequentia oſtendent, quantum Eccleſiæ nocuerint illi, qui iudicia veteris ſeu primitiuæ Eccleſiæ non bona fide deſcripſerunt, ſed ad præconceptas ſuas opiniones inflexerunt. Inde enim factum eſt, quod ij, qui poſtea Montanum ſtrenue damnabant, Montani tamen ſententiam amplecterentur & ſequerentur, ſicut mox oſtendemus.

Secundo ex hac etiam Tertulliani deſcriptione rectè colligitur, quæ fuerit veteris ſeu primitiuæ Eccleſiæ, vſque ad Tertulliani tem- *Eccleſia de temporibus ieiunij.* pora per annos ferm. ducentos de ieiunio, doctrina & ſententia, Apoſtolos ſcilicet docuiſſe, eſſe ieiunandum, ſed non impoſuiſſe iugum, quod ad tempus attinet, certorum & in commune ex imperio ſeu mandato obeundorum ieiuniorum: ſed illud reliquiſſe Eccleſiæ & fidelium arbitrio, vt pro temporibus & cauſis, vel Epiſcopi indicerent, vel priuati ſuſciperent, ieiunia, non ex imperio, nec ſub Lege præcepti, ſed indifferenter ex arbitrio. His enim verbis Tertullianus Eccleſiæ ſententiam Montaniſtis tunc oppoſitam deſcribit, oſtendit etiam, primitiuam Eccleſiam ieiunia non conſtituiſſe in diſcrimine ſeu delectu ciborum. Imo interdi- *De delectu ciborum.* ctionem ſeu exceptionem certorum eduliorum

tempore

tempore ieiunij, Eccleſia tunc tanquam hæreſin damnaſſe, & libertatem ciborum, quoad conſcientiam, etiam tempore ieiunij, magno zelo defendiſſe. Hoc etiam vetus Eccleſia diligenter tradidit, ſicut verba Tertulliani docent, ſuum quidem locum tribuendum eſſe ieiunio, ſed ſpirituales cultus ſeu exercitia iuſtitiæ & dilectionis, longè anteferenda eſſe corporalibus ieiuniorum exercitiis.

Opus operatum ieiunij. Et ipſum opus operatum ieiunij, ſeu, vt Tertullianus loquitur, inanitatem inteſtinorum, per ſe non eſſe cultum Dei, niſi ſcilicet ad veros & pios fines in Scriptura monſtratos referatur.

Libertas. Libertatem igitur, ſine opinione neceſſitatis, in ieiuniis vetus Eccleſia & vſurpauit & defendit, quò ad tempus & quò ad cibos, quibus ſcilicet diebus, & quando ſit ieiunandum, & quibus cibis ſit vtendum. Tertiò, colligitur etiam ex hac Tertulliani narratione, quæ obſeruationes ieiuniorum receptæ & vſitatæ fuerint in primitiua Eccleſia, Paſchale ſcilicet ieiunium, circa illos dies, quando ablatus eſt ſponſus, quaſi ſolenne, ex more maiorum receptum & vſitatum tunc in Eccleſia fuiſſe.

Quæ ieiunia tum in Eccleſia. Quòd verò in illo etiam Paſchali ieiunio diuerſæ & liberæ fuerint obſeruationes, antea ex Irenæo oſtendimus. Et hoc forſan ſibi volunt Tertulliani verba, vbi dicit: Circa illos dies quibus ſponſus ablatus eſt ieiunari, hoc eſt, quod iuxta Irenæi narrationem quidam ieiunarint, non tantùm duos illos dies, quando per crucifixionem ſponſus à diſcipulis ablatus eſt, & altero in ſepulchro quieuit, ſed plures etiam dies ante Paſcha.

Deinde oſtendit locus ille Tertulliani, Eccleſiam præter traditionem, conſtitutionem & morem maiorum, ita enim Tertullianus loquitur,

Ieiunium 4. & 6 feria. cœpiſſe tunc ieiunare, etiam quarta & ſexta feria, quando ſcilicet ad ſtationes publicarum orationum conueniebant. Sed illa ieiunia non fuiſſe ab Apoſtolis impoſita, ſed paſſim cucurriſſe, hoc eſt, indifferenter, ex arbitrio, non ex imperio diſciplinæ, nec ſub lege præcepti obſeruata fuiſſe. His enim verbis Tertullianus vtitur. Addit etiam Tertullianus de moribus Eccleſiæ catholicę hoc: Interdum etiam pane & aqua victitatum, vt cuique viſum erat, ex arbitrio, non ex imperio. Hæc verò de ieiunio quartæ & ſextæ feriæ. Item, de ieiunio, in pane & aqua, tunc noua fuiſſe in

Ieiunium in pane & aqua. Eccleſia, Tertullianus his verbis oſtendit. Moiſis ergo gradum, inquit, excedẽdo traditionem maiorum, dum quæ non ſunt conſtituta, obitis. Porrò oſtendit etiam, Eccleſiam circa nonam horam, quando publicæ orationes concludebantur, ſolitam ieiunia ſoluere. Hæc omnia in ſequenti Patrum hiſtoria magnum habebunt vſum.

Quartò, ex hoc Tertulliani ſcripto rectè & verè colligitur, quam νομοθεσίαν ieiuniorum Eccleſia in Montano reprehenderit & damnauerit,

Montani leges quæ. quod ſcilicet tempora ieiuniorum etiam tunc vſitatorum ex imperio & ſub lege præcepti, opinione neceſſitatis, obſeruanda eſſe docuerit, quodque noua conſtitutione ſeu lege propria ieiunia, hoc eſt, certa ſolennia tempora præſcripſerit & mandarit, quibus diebus & quamdiu ſit ieiunandum: Tertullianus enim ſcribit, præter vſitata tunc ieiunia, duas in anno hebdomadas, exceptis ſabbatis & Dominicis ieiunandas, à Montano fuiſſe præſcriptas, ſtationes etiam ieiuniorum in ſerum ſeu veſperam producendas eſſe.

Prohibitio ciborum. Deinde damnauit Eccleſia & hoc in Montano, quòd leges fecit de prohibitione, vel, ſicut Tertullianus loquitur, de exceptione & interdictione certorum eduliorum tempore ieiunij, Arguunt, inquit, Montaniſtas, quod xerophagias, hoc eſt, aridum victum obſeruent, ſiccantes cibum ab omni carne, vinoſitate, virulentia, & humidioribus fructibus, cum lauacri abſtinentia. Et hiſce obſeruationibus Montanus neceſſitatem attribuit, cùm econtrà Eccleſia doceret,

Neceſſitas. indifferenter ex arbitrio, vt cuique videretur, pro temporibus & cauſis cuiuſque, non ex imperio nec ſub lege præcepti, talia obſeruanda eſſe. Hæc enim ſunt Tertulliani verba.

Quintò, illud etiam in Tertulliani narratione vtiliter obſeruari poteſt, ex quibus Scripturæ fundamentis Eccleſia tunc lege Montanicas refutarit.

Apoſtoli & ieiunium. Nempe, quia Apoſtoli & docuerunt & obſeruarunt pro temporibus & cauſis cuiuſque ieiunandum, nec vllum aliud iugum impoſuerunt certorum ieiuniorum. Ideo nec ex imperio nec ſub lege præcepti mandanda eſſe ieiunia: Paulum enim damnare temporum obſeruatores. Cùm vero Montaniſtæ dicerent, legales ſeu Moſaicas temporum obſeruationes abrogatas eſſe, nouas vero poſſe inſtitui, ſi modo fiat intentione honoris & cultus diuini: Eccleſia tunc reſpondit: Præter ea quæ in Scriptura conſtituta, & in Apoſtolica Eccleſia vſitata fuerunt, nihil obſeruationis adiiciẽdum:

Nouitas. Nouitatem enim eſſe illicitam, quæ ſi ex humana traditione vel præſumptione oriatur, hæreſin eſſe iudicandam, ſi ſub prætextu reuelationis ſeu inſpirationis diuinæ proponatur, Pſeudoprophetiam pronunciandam. De cibis vſi fuerunt locis Scripturæ, Matth. 11, & 15. Roman. 14. 1. Cor. 10. Gal. 4. Eſa. 58.

Locus 1. Tim. 4 quomodo intelligendus. Locum vero Pauli 1. Tim. 4. Eccleſia tunc intellexit, non tantùm de Marcionitis & Tatianis, qui cibos quoſdã perpetuo ad deſpiciendã opera Creatoris prohibebant, verùm etiam de Montaniſtis, qui certis temporibus cibos quoſdã prohibebant, ex imperio diſciplinæ, & in honorem Dei. Et ex Tertulliani reſponſione manifeſtè patet, Montaniſtas tunc prorſus eadem exceptione, qua nunc Pontificij vtuntur, conatos eludere locum Pauli 1. Tim. 4. de ciborum prohibitionibus, ſicut Tertulliani verba oſtendunt, id quod Lectori diligenter obſeruandum eſt.

Sexto, quas opiniones meriti Montaniſtæ ieiuniis ſuis affinxerint, non aliunde melius & certius, quàm ex Tertulliano Montaniſta cognoſcere poſſumus, quæ obſeruatio propterea vtilis eſt, oſtendit enim, ex quibus fontibus profluxerint Pontificiorum phraſes ſuprà deſcriptæ, de meritis ieiunij.

Montaniſtæ de merito ieiunij. Ita autem Tertullianus Montani dogmata de ieiunio cõtra Eccleſiam defendens loquitur, ieiunium eſſe rationem promerendi Deum. Eſſe antidotum, per quod purgetur cauſa mortis, & primordiale delictum expietur, per cibi interdictionem Deo offenſo ſatisfieri, ſalutem inedia redaccendi, & primordiale delictum maioris abſtinentiæ operatione expiari. Ieiuniũ Deum iratum homini reconciliare, de exitio liberare, iram Dei exorare, peccata elimare, impetrare tutelam & gratiam Dei. Ieiunia de Deo mereri periculorum auerſionem, & delictorum

obliterationem, & carnem ieiunijs exhauſtam, facilius per anguſtam ſalutis ianuam introire. Quódque Dauid dixit: Spiritum contribulatum eſſe ſacrificium Deo: Hoc Tertullianus de cibi anguſtiis intelligit. Hæc omnia ſunt Tertulliani Montaniſantis verba. Et quia inde quædam in aliorum etiam Patrum ſcripta poſtea irrepſerunt, ſi Pontificij noluerint admittere, vt ea iuxta fidei analogiam commodè interpretentur, poſſumus hinc oſtendere, ex qua ſchola emanarint, & cuius linguam imitentur, cùm Scriptura ita non loquatur.

Poſtremò, eſt & hoc obſeruandũ, quibus Scripturæ locis Montaniſtæ ad ſtabiliendas ſuas de ieiunijs leges abuſi ſint: nempe de arbore, cuius vſus Adamo in Paradiſo interdictus fuit. Item Chriſtum ſuo ieiunio præſtituiſſe legem ieiunijs. Et quæ præterea ſuprà Tertulliani verbis cómemorata ſunt. Obſeruandum eſt & hoc, quod ex ieiuniis & ſuperſtitioſis abſtinentiis certorum ciborum apud Ethnicos & Iudæos, Montaniſtæ per κακοζηλίαν occaſionem arripuerunt ſuorum ieiuniorum. Et quomodo Eccleſia illud inuerterit, ſcilicet, xerophagias nouum eſſe affectati officij nomen proximum ethnicæ ſuperſtitioni. Item, quando Pontificij nos, qui ſuperſtitioſas ipſorũ leges & opiniones de ieiunio nõ probamus, criminantur tanquam patronos crapulæ & ebrietatis, ſciamus eandem ſophiſticã Montaniſtas contra Eccleſiam vſurpaſſe, & [Greek illegible] ſpecie leges ſuas palliaſſe. Reſpondemus autem, illud quod Auguſtinus Vrbico reſpondit: Aliud eſt corda grauare crapula & ebrietate, aliud eſt modeſtia & temperantia cuſtodita, relaxare ieiuniũ, hoc eſt, crapula & ieiunium non ſunt immediatè contraria, vt eum, qui non ieiunat, neceſſe ſit inebriari. Prandia igitur, inquit Auguſtinus, temperantiam à voracitate & ebrioſitate ventricolarum diſcernat, &c.

Ethnica.

Sophiſtica.

Hæc de Montaniſtarum ieiunijs ex Tertulliano, qui circa annum Domini 220. Montani partes defendendas ſibi ſumpſit, accuratius, retentis vbique ipſius verbis, explicare volui. Hæc enim obſeruatio oſtendit, quales & vnde ſumptæ ſint traditiones de ieiuniis, quas ex apocryphis ſcriptis ſuprà recenſuimus. Multa etiam ſequentium patrum dicta, ex vera hac de Montaniſmo hiſtoria, rectè diiudicari poterunt, præcipuè verò affinitas & ſimilitudo Pontificij ieiunij cum Montaniſmo, ad oculum quaſi, ex hac hiſtoria deprehenditur & perſpicitur.

QVOMODO POST TERTVLLIAnum per aliquot annos libertas Euangelica in ieiuniis, ſalua retenta fuerit, ex Origene: & de vſu ſanguinis.

Ita ergo certamine illo Eccleſiæ contra Montaniſtas ſuperſtitioſæ leges de ieiuniis paulitper repreſſæ, & libertas Euangelij aliquandiu retenta ac defenſa fuit, ſicut oſtendit locus Origenis, Homil. 10. in Leuiticum, vbi oſtendit, quomodo verè humilietur anima, quódque verum ieiunium non conſiſtat in prohibitione ciborum, & quæ ſit libertas in obſeruatione ieiuniorum, verba Origenis hæc ſunt: Tu ſi vis ieiunare ſecundum Chriſtum, & humiliare animam tuam, omne tibi tempus eſt aptum totius anni, imò totius vitæ tuæ dies habeto ad humiliandam animam tuam, ſi tamen didiciſti à Domino, quia mitis eſt & humilis corde, vis tibi oſtendam quale te oporteat ieiunare ieiunium? Ieiuna à malis actibus, abſtine à malis ſermonibus, contine te à malis cogitationibus, tale ieiunium Deo placet: abſtinere verò à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & hoc facere cum illis, qui Dominum crucifixerunt, acceptum eſſe non poteſt Deo. Indignati ſunt aliquando Pharisæi Domino, cur diſcipuli eius non ieiunarent, quibus ille reſpondit: Non poſſunt filij ſponſi ieiunare quamdiu cum illis eſt ſponſus. Illi ergo ieiunent, qui perdiderunt ſponſum. Non habentes ſponſum nobiſcum, ieiunare non poſſumus. Neque hoc tamen ideo dicimus, vt abſtinentiæ Chriſtianæ fræna laxemus. Habemus enim quadrageſimæ dies ieiuniis conſecratos, habemus quartam & ſextam ſeptimanæ dies, quibus ſolenniter ieiunamus. Eſt certe libertas Chriſtiana per omne tempus ieiunandi, non obſeruantiæ ſuperſtitione, ſed virtute continentiæ, &c.

Origenes de ieiunio.

Scripſit autem Origenes circa annum Domini 240. Et tunc ſine ſuperſtitioſis legibus & opinionibus Eccleſiam ſeruaſſe libertatem Euangelicam in ieiuniis, ex loco illo Origenis manifeſtum eſt. In ea tamen libertate, illi qui ſine legibus, liberè & ſpontè vel ſæpius vel ſtrictius ieiunabant, paulatim concipiebant opinionem maioris perfectionis, ſicut Clemens Alexandrinus anteceſſor Origenis 5. ſtromatum de Gnoſtici ſui quem informat perfectione diſputans, inquit: Nouit ipſe ieiunij quoque ænigmata illorum dierum, qui vocantur Mercurij & Veneris, &c.

Opinio perfectionis.

Porrò allegatur & alia ſententia ex Origene, lib. 3. in Iob. Quando ieiunamus, abſtinemus nos, vt non guſtemus carnes, neque vinum, neque ſuperfluas eſcas. Sed illud ſcriptum non eſſe γνήσιον Origenis, Eraſmus multis argumentis oſtendit. Et ipſe Origenes in cap. 15. Matth. contra ciborum diſcrimen ita inquit: Apoſtolus cùm ſciret non ciborum naturam eſſe in cauſa, vt lædatur vtens, aut iuuetur abſtinens, ſed opiniones quæque, in his ſubeſt ratio, dixit: Eſca non commendat nos Deo, neque enim ſi comederimus abundabimus, neque ſi non comederimus aliquid deerit nobis. Et concludit contempta ſuperſtitione in rebus indifferentibus, non faciendum eſſe diſcrimen in vſu cibariorum.

Origenes de ciborum diſcrimine.

Illud verò obſeruandum eſt, quod Origenes Hom. 16. in Num. ſcribit: Etiam nos, qui ex gentibus vocati ſumus, [illegible] abſtinere, ſicut ab iis, quæ idolis immolantur [illegible] & à ſanguine, &c. licet enim decretum Apoſtolorum Actor. 15. factum fuerat, vt eſſet temporarium, propter infirmitatem eorum, qui ex Iudaiſmo conuerſi erant, tamen etiam ceſſante ea cauſa, obſeruatio illius decreti tanquam neceſſaria diu in Eccleſia manſit. Ita B. [illegible] Martyr, apud Euſebium lib. 5. ca. 2. circa annum Domini 160. dicit: Nobis ne [illegible] quidem [illegible] veſci fas eſt. Et Tertullianus in Apologetico refert inter tentamenta Chriſtianorum [illegible] à paganis botulos cruore diſtentos admoueri. Et Auguſtinus quidem contra Fauſtum libro 32. cap. 13.

De eſu ſanguinis.

Auguſtinus.

32.cap.13. dicit: Apoſtolos præcepiſſe, vt ab animalium ſanguine abſtinerent Chriſtiani, ne præfocatis carnibus veſcerentur, vt cum Iſraelitis etiam gentes, propter angularem lapidem illum duos in ſe condentem, aliquid communiter obſeruarent. At vbi Eccleſia gentium talis effecta eſt, vt in ea nullus carnalis Iſraelita appareat, quis iam hoc Chriſtianus obſeruat, vt turdos vel minutiores auiculas non attingat, niſi quarum ſanguis effuſus eſt? Aut leporem non edat, ſi manu à ceruice percuſſus, nullo cruento vulnere occiſus eſt? Et qui fortè pauci adhuc tangere iſta formidant: à cæteris irridentur. Hæc Auguſtinus. Poſteà tamen in ſexta vniuerſali Synodo circa annum Domini 680. peculiari canone, qui eſt 67. repetita eſt illa prohibitio. Meritò, aiunt, damnamus eos, qui cuiuſcunque animalis ſanguinem arte aliqua condiunt, & ſic comedunt. Et qui hæc fecerit clericus deponatur, laicus excommunicetur. Item, in libris pœnitentiarijs peculiaris pœnitentia iniungitur illis, qui vel ſanguinem vel ſuffocatum comederunt. Quidam ſcribunt, demum circa annum Domini octingenteſimum obſeruationem illam generaliter deſijſſe. Quædam verò hiſtoriæ habent circa annum Domini 1124. Pomeranis ad finem conuerſis iniunctum fuiſſe, ne vel ſuffocatum, vel ſanguinem comederent. Imò Armeni adhuc hodie obſeruationem illam retinent. Adeo tenax eſt humana ſuperſtitio veterum obſeruationum, etiam quando nulla amplius talis cauſa ſubeſt, propter quam initio inſtitutę & receptæ fuerunt, quod propter multas alias conſimiles obſeruationes notaſſe vtile eſt.

Sexta Synodus de ſanguine.

Pomerani.

Armeni.

CERTAMEN MANICHAEORVM,
Priſcillianiſtarum & Euſtathij, de ieiunijs & delectu ciborum.

CVm per Eccleſiæ certamen contra Montaniſtas, libertas ciborum conſcientijs reſtituta & ſtabilita eſſet, cœpta fuit poſtea hæc pars doctrinæ varijs & prodigioſis hæreticorum diſputationibus turbari. Nam circa annum Domini 280. Manichæi inter cæteros multos errores, etiam hunc ſparſerunt: Ab omnibus animantium carnibus abſtinendum eſſe, ſed nec oua ſaltem ſumenda, nec alimonia lactis vtendum, quia hæc omnia naturæ malæ & immundæ ſint, vt quæ Diabolus operetur feculentiori materia mali, vel quæ commixtione gentis tenebrarum ſint inquinata, ſicut inquit Auguſt. cõtra Fauſtum lib.6. cap.5. & lib. 30 cap. 5. vel quòd de occiſis carnibus fugerit diuina ſubſtantia, referente Auguſtino de hæreſibus. Vinum etiam non bibunt, dicentes, fel eſſe, quod ſit principium tenebrarum, Auguſt. ibidem. Vtque oſtenderent ſe ex profeſſo ab Eccleſia Catholica, quod ad articulum incarnationis Chriſti attinet, diſſentire, indixerunt ſuis ieiunium ipſa die Dominica, finxerunt enim Chriſtum non in vera carne, ſed in ſpectro natum & reſurrexiſſe. Et videntur Manichæi ad eam opinionem inde delapſi, quòd viderent ex libertate Euangelica quoſdam ſanè & aliquando, non autem tàm multos quàm ipſi vellent à carnibus & vino abſtinere, vt igitur fortiori ratione plures ad abſtinentiam illam vrgerent, dixerunt, ea immunda & abominanda eſſe; ſolis verò electis ſuis (ſicut perfectiores ſuos nominabant) ſimpliciter vſu carnium, ouorum, lacticiniorum & vini interdicebant. Auditoribus verò ſuis tanquam imperfectioribus, ſecundum veniam illa edenda concedebant, ſicut ſcribit Auguſtinus contra Fauſtum, lib.30.cap.5. Et hæc eſt origo, vnde poſtea Monachis, & præcipuè Carthuſienſibus tanquam perfectioribus, ſub alio prætextu, ſtrictior abſtinẽtia à carnibus quàm reliquo vulgo tanquam imperfectioribus iniuncta fuit. Quia verò Auguſtinus ſemper opponit Manichæis, non vſum carnium, ſed luxum in culpa eſſe, videntur Manichæi fundamentum ſuæ opinionis inde extruxiſſe: ſi caro & vinum cauſa ſunt vitioſarum cupiditatum in veſcentibus, ſicut non pauci ſcripſerunt, conſequens ergo erit, illa per ſe eſſe immunda, & commixtione gentis tenebrarum inquinata.

Manichæorum abſtinentia.

Ieiunium in Dominica. Occaſio Manichæiſmi.

Perfecti & imperfecti.

Carthuſienſes.

Nota.

Poſtea ſub annum Domini 380. à Priſcilliano quodam in Hiſpanijs & Gallijs eadem hereſis renouata fuit, carnes ſcilicet eſſe immundas & execrandas, atque ideo ab vſu earum abſtinendum.

Priſcillianiſtæ.

Illud verò Manichæorum delirium multi iuſtis voluminibus refutarunt. Et in publicis etiam Synodis opinio illa damnata fuit. In Ancyrana enim Synodo circa annum Domini 308. Canon 14. Manichæis oppoſitus eſt, vt, qui in clerò à carnibus abſtinere volunt, habeant hanc poteſtatem, ſed ita ne illas tanquam immundas contemnant, ſed contingant. Eos verò, qui carnes pollutas & abominandas exiſtimarent, ita vt nec olera cum carnibus cocta guſtare velint, deponendos eſſe. Idem Canon poſteà contra Priſcillianiſtas repetitus fuit in Tolerano primo, Canon 21. In Braccarenſi, Canon. 14. & 32. Et Eccleſia poſtea in deteſtationem Manichæorum ieiunium diei Dominicæ abominabile iudicauit. Et poſt exortam Manichæorum hæreſin illud ſine dubio ſcriptum eſt, quod Ignatij epiſtolæ ad Philippenſes poſtea aſſutum eſt. Eum ſcilicet eſſe χριστοκτόνον, qui Dominica die ieiunat, ea ſcilicet opinione ſicut Manichæi.

Ancyrana Synodus.

Porrò circa annum Domini 320. Euſtathius, Sebaſtiæ in Armenia Epiſcopus, à carnium eſu abſtinendum docuit, non quod cum Manichæis eas immundas & abominandas iudicaret, ſed alia opinione & ſpecie, quæ qualis fuerit ex hiſtorijs oſtendendum eſt. Socrates lib.2.cap.33. dicit, Euſtathium multa præter ritus Eccleſiæ tentaſſe. Et inter cætera recenſet hoc, βρωμάτων ἀπέχεσθαι ἐδογμάτιζεν, à cibis abſtinendum docuit, καὶ τὰς μὲν θεσμίας νηστείας ἐκτρέπεσθαι, & præſcripta ſeu conſtituta quidem ieiunia auerſanda, Dominicis verò diebus ieiunandum docuit. Sozomenus verò lib.3.cap.13. clarius explicat, qua opinione & ſpecie Euſtathius hoc fecerit. Armenis, inquit, autor fuit monaſticæ diſciplinæ σπουδαίας, auſteræ ſeu accuratæ vitæ, καὶ εἰσηγητὴν γενέσθαι ἐδεσμάτων τε ὧν χρὴ μετέχειν καὶ ἀπέχεσθαι, καὶ πολιτείας ἀκριβοῦς, & extitiſſe ipſius autorem, qui inſtituit & introduxit accuratam, exactam, exquiſitam ſeu conſummatam diſciplinam, quibus cibis ſit vtendum & à quibus abſtinendum. Dicit autem Sozomenus, Euſtathium præ nimis exquiſita diſciplina ad abſurdas obſeruationes delapſum. Et addit quoſdam ex ſectatoribus ipſius accuſari, quòd Dominicis diebus ieiunarint. Adijcit & hoc Euſtathium in Synodo Gangren-

Euſtathij abſtinentia.

Ciborum delectus ab Euſtathio.

hortans hoſpitem, vt idem faceret, qui cùm illud facere recuſaret, diceretque ſe Chriſtianum eſſe. Hanc, inquit, ob cauſam, eò minus recuſare debes, Verbum Dei enim pronunciat, Mundis omnia eſſe munda. Multa in hac hiſtoria notanda ſunt. Oſtendit enim primò, quòd tunc in Quadrageſima quidam liberè ieiunium per aliquot dies, ſine vllo cibo continuarunt. Et in illis regionibus, ſicut Mirandulanus de prænotionibus lib. 3. inquit, per duos, tres, aut quatuor dies, ab omni cibo abſtinere, nec mirum, nec moleſtum erat, quod in noſtris frigidioribus locis, vel impoſſibile vel miraculoſum eſſet. Secundò, quòd in quadrageſima pane & polenta contenti, ab eſu carnium abſtinuerint. De illa verò libera & diſſimili obſeruatione antea ex Irenæo quædam annotauimus, & mox ex Epiphanio & Socrate etiam quædam adſcribemus. Tertiò, quod acceſſerit tunc opinio neceſſitatis, Chriſtianum ſcilicet in Quadrageſima non poſſe bona conſcientia, & ſine peccato carnes comedere, ſed neceſſariò tunc ab illis, ſi Chriſtianus eſſe velit, abſtinere debere. Quartò, quòd Spiridion licèt prius veniam à Deo petat, quod præter ſuum morem & inſtitutum, illo die cibum capere, & in Quadrageſima carnes comedere vellet, liberè tamen ſine ſcrupulo conſcientiæ, & ipſe carnes comederit, & hoſpitem, vt idem faceret, hortatus ſit. Quintò, cùm hoſpes religionem prætenderet, & recuſaret in Quadrageſima carnes comedere, eò quòd exiſtimaret, Chriſtianis ſine peccato hoc non licere; Spiridion diſertè negat hoc; & argumentum hoc inuertit & refutat, propter hanc ipſam cauſam, inquiens, quòd Chriſtianus es, eò magis non debes recuſare eſum carnium, etiam in ieiunio Quadrageſimæ, quia Deus ipſe ſine prohibitione & exceptione pronunciat: Mundis omnia eſſe munda, quòd ſi ipſe Spiridion rectè expendiſſet diuinum illud oraculum, Actor. 10. Quod Deus purificauit, tu ne commune dixeris, non opus fuiſſet prius veniam petere, quaſi in Quadrageſima comedendo carnes aliquid prohibiti & illiciti facturus eſſet. Manifeſtè igitur hæc hiſtoria vtrumque oſtendit. Et, quòd liberis illis obſeruationibus cœperint affingi opiniones neceſſitatis, quibus etiam magni viri faſcinari cœperunt. Et, quòd tamen obiectis conſcientiæ ſcrupulis & laqueis, ad fundamenta Scripturæ reſpexerint, vnde ſuperſtitioſæ illæ opiniones repreſſæ ac refutatæ, & libertas noui Teſtamenti vſurpata & defenſa fuit, ſicut exemplum hoc Spiridionis oſtendit.

Obſeruanda in Spiridionis hiſtoria.

QVOMODO CIRCA ANNVM DOMINI 400. vnà cum vita Monaſtica, etiam leges ieiuniorum, opinione neceſſitatis & meriti, per Baſilium, Epiphanium, & Ambroſium, in Eccleſiam inuehi cœperint: Et de Aerij hiſtoria.

PErgamus autem in contexendo ordine hiſtoriæ. Hactenus enim oſtendimus, quomodo poſt libera ieiuniorum exercitia, auſterior in ieiunijs & abſtinentia ciborum diſciplina, Monachorum primùm collegia, opinione cultus & perfectionis, per modum conſtitutionum inuaſerit, ſicut Euſtathij hiſtoria oſtendit. Et quomodo clericis diſciplinam illam attipientibus & imitantibus idem permiſſum fuerit, ſicut Ancyrana Synodus docet: Quomodo etiam alij, admiratione eius diſciplinæ, ſine lege aliqua, priuatis ſuis (vt ita dicam) deuotionibus, inſtituta illa ſectari, ſed liberè cœperint. Vnde in conſuetudinem, ſed liberam, res abire cœpit, admixta tamen ſenſim opinione aliqua neceſſitatis, ſicut Spiridionis hiſtoria oſtendit. Iam verò inſequentes hiſtoriæ monſtrabunt, quomodo monaſtica illa inſtituta in genere omnibus imponi cœperint.

Series hiſtoriæ ieiunij.

Primò per viam exhortationis, exaggeratis ieiunij meritis. Deinde per modum legis, & opinione neceſſitatis, ſub prætextu & titulo Apoſtolicæ traditionis. Semper autem in memoriam reuocetur, quod initio huius loci diximus, vera Scripturæ ieiunia, ſi ad veros iuxta Scripturam fines, referantur, non reprehendi, ſed meritò laudari. De ſuperſtitioſis verò ieiuniorum legibus & opinionibus iam diſputamus, quomodo illæ Eccleſiam inuaſerint.

Baſilius igitur circa annum Domini 360. Inſtitutum Monachorum in Græciam introduxit. Monaſtica enim illa inſtituta primum in Ægypto, eo, ſicut Philo oſtendit, modo cœpta, in Syriam progreſſa ſunt, inde per Euſtathium in Armeniam tranſlata, poſtea verò per Baſilium in Græciam, per Epiphanium in Cyprum, per Ambroſium in Italiam deducta fuerunt. Et ſimul cum Monachatu non parum etiam ſuperſtitionis in ieiunijs & delectu ciborum inuectum fuit, ſicut oſtendimus.

Propagatio Monachatus.

Baſilius igitur cùm monaſticas Euſtathij conſtitutiones in monaſterio recepiſſet & ſeruaſſet, Euſtathij enim librum [illegible] Baſilius ſuo nomini adſcribi non ægrè paſſus eſt, ſicut Sozomeni narratio oſtendit. Factus deinde Epiſcopus, eaſdem obſeruationes in genere vniuerſæ etiam Eccleſiæ proponere cœpit.

Cùmque antea conſuetudo ieiunandi libera & diſſimilis recepta fuiſſet, ſicut ex Irenæo & Tertulliano oſtendimus, Baſilius tanquam generale edictum proponit, quot diebus, quamdiu, & quorum ciborum abſtinentia, ieiunandum ſit. In prima enim homilia de ieiunio, meminit conſuetudinis, quòd ieiuniorum tempore carnes non ederint, à vino abſtinuerint, & ante veſperam cibum non ſumpſerint. Secunda verò Homilia dicit: Alia ieiunia ſponte ſuſcipi. Paſchale verò tanquam [illegible], publicum mandatum & edictum, denunciari.

Baſilij edictum de ieiunio.

Et tamen, quod notandum eſt, non quadraginta, ſed quinque tantùm diebus ieiunium illud Baſilius in eo loco circumſcribit: Quia verò nondum leges impoſitæ erant, Baſilius multis & varijs exhortationibus hoc agit. Et de veris finibus ſeu effectibus ieiunij, multa quidem præclarè ſecundum Scripturam dicit: ſed ſicut in huiuſmodi declamatorijs materijs fieri ſolet, longius etiam prouehitur. Cùm enim contra crapulam & ebrietatem multa declamitaſſet, & animaduerteret, illa omnia etiam ad temperantiam poſſe referri; vt igitur edictum ſuum de ieiunio ſpecioſius & plauſibilius reddat, plura & grandiora ieiunio tribuit, quàm vel Scriptura tradat, vel eius analogia ferre poſſit, quæ nos ſanè libenter commodè ad analogiam fidei interpretaremur, ſed Pontificij hoc non admittunt. Dicit autem

Baſilius, tam vetus eſſe ieiunium, vt ſimul cum homine condito cœperit. Verbum enim illud (Non edetis de hoc ligno) ieiunij & abſtinentiæ legem eſſe. Et quia Eua in ligno illo non ieiunauit, Deo nobis per ieiunium ſatisfaciendum eſſe. Et quia ideò quod Adam non ieiunauit, nos è Paradiſo exulamus, ieiunandum igitur eſſe, vt ad Paradiſum per ieiunium reuertamur, &c. Quę ſi conferantur ad ea, quæ ſuprà ex Tertulliano montanizante deſcripſimus, manifeſtum erit, cum Scripturæ phraſes non ſint, ex qua Schola prodierint. Senſu enim & verbis cum Montani traditionibus prorſus conueniunt. Et hoc diligenter obſeruandum eſt, cùm ex conſuetudine legem vellent facere, quomodo per Rhetoricas hyperbolas à Scripturæ ſimplicitate receſſum, & ad ea, quæ præcedentibus ſeculis damnata fuerunt, inclinatio rurſum facta ſit. Quæ enim in Montano Eccleſia, circa annum Domini 180. damnauit, ea circa annum 380. iiſdem fermè verbis in Eccleſiam inuehi cœperunt, ſicut collatio manifeſtè oſtendit. Suprà autem oſtendimus, diuerſum prorſus eſſe abſtinere à fructu à Deo prohibito, & ieiunare, hoc eſt, à cibo licito ad tempus abſtinere, niſi quod poſtea ieiunium falſo definierunt, eſſe abſtinentiam à cibis per humanas traditiones prohibitis. Sed hæc in præcedentibus ſunt explicata.

Rhetorica hyperbola.

Epiphanius verò circa annum Domini 370. ſub Valente & Valentiniano, cùm antè in Monaſterijs Ægypti inſtitutus, ipſe poſtea in Palæſtina Monaſterium extruxiſſet. Factus tandem Cypri Epiſcopus, non per viam exhortationis, ſicut Baſilius, ſed diſertis verbis, tanquam legem generalem, & conſtitutionem neceſſariam, ieiuniorum tempora, & delectum ciborum proponit, idque ſub nomine traditionis & conſtitutionis Apoſtolicæ. In compendiaria enim doctrina dicit: Rituum, qui in Eccleſia vſurpantur, quoſdam obſeruari ἐν προστάγματι ex præſcripto, ex lege, ſeu mandato, τὰ δὲ κατ᾽ ἀποδοχὴν προαιρέσεως. Quoſdam verò libera ſeu voluntaria electione ſuſceptos eſſe, & ſicut in præcedentibus inquit, quoſdam ἀπ᾽ ἰδίου νοός, ex priuatis cogitationibus, ſibi conſtituiſſe diſciplinam & ritus cultus diuini, quibus annumerat ieiunia admiranda. Et in fine dicit, quòd cum reliquis etiam hiſtorijs conſentit, ſeruatum tunc fuiſſe ieiunium quarta & ſexta feria vſque ad nonam horam: Illis enim diebus, ſicut ipſe dicit, celebrabantur συνάξεις, hoc eſt, Eccleſiaſtici conuentus, ad auditum & meditationem verbi, ad exercitia orationum, & ad cœnæ Dominicæ communionem, propter quæ exercitia ſeruabantur tunc ieiunia. Item dicit, Eccleſiam tunc ſolitam ſeruare Quadrageſimam in ieiunijs ante ſex dies præcedentes Paſcha. Et alicubi per ſex illos dies Paſchæ ξηροφαγίᾳ, pane ſcilicet, ſale & aqua, ſolitam perſeuerare. Hoc verò ſingulare eſt, quod Epiphanius addit, νηστείας τεταγμένας ieiunia quartæ & ſextæ feriæ ordinata, ſtatuta & impoſita eſſe ab Apoſtolis. Cúmque eius rationem de proditione & crucifixione Domini addidiſſet, inquit, & tradiderunt Apoſtoli illis diebus celebranda ieiunia, vt impleretur hoc dictum: Quando auferetur ab ipſis Sponſus, tunc ieiunabunt in illis diebus.

Epiphanius primum Monach. s.

Legem imponit ieiunij.

Vnde ades obſeruationes primum orta.

Leges Epiphanij de ieiunio.

Et contra Aerium dicit, Apoſtolos definiuiſſe, præſcripſiſſe & ſtatuiſſe (vtitur enim verbo ὁρί-ζειν) quarta feria, & pro ſabbato ieiunandum eſſe. Item, Apoſtolos præcepiſſe ſeu edixiſſe (vtitur enim verbo διαγγέλλειν) vt in ſex diebus ante Paſcha nil ſumeretur, niſi panis, ſal, & aqua.

Et allegat quidem librum conſtitutionum Apoſtolicarum, ſed ſcriptum illud apocryphum eſſe ſuprà oſtendimus, nec ipſe hoc diſſimulat contra Audianos ſcribens, & ex Tertulliano maniſeſtiſſimè oſtendimus falſum eſſe, quod Epiphanius dicit, ieiunium quartæ & ſextæ feriæ, traditionem, ſtatutum, præſcriptum & mandatum Apoſtolorum eſſe. Eccleſia enim circa annum Domini 180. Montaniſtis hoc oppoſuit, quod ieiunatum tunc quidem fuerit 5. & 6. feria, ſed paſſiuè, ex arbitrio, non ex imperio, nec ſub lege præcepti, ſicut verba ſuprà adſcripſimus. Et Auguſtinus diſertè dicit, Apoſtolos non definiiſſe, quibus diebus ieiunandum ſit, & quibus non ieiunandum, ſicut poſtea ex Socrate idem oſtendemus. Et Ambroſius in 14. caput ad Rom. dicit, humanas eſſe traditiones diuerſas & diſſimiles. Sunt quidam, inquit, qui quarta feria carnem non edendam ſtatuerunt, ſunt qui ſabbatis, ſunt iterum, qui à Paſcha vſque ad Pentecoſten edāt. Ξηροφαγίαι verò adeò non ſunt Apoſtolorum traditio, præſcriptum, ſeu mandatum, vt circa annum Domini ducenteſimum Eccleſia eas refutarit, ideò quòd eſſet affectatum noui officij nomen, ſicut ſuprà verba Eccleſiaſticorum ex Tertulliano deſcripſimus. Sed quia in conſuetudinem tunc venerunt talia ieiunia, Epiphanius illis, quę paulò vetuſtiora videbantur, adſcripſit titulum traditionum & conſtitutionum Apoſtolicarum, abuſus ad hoc teſtimonijs, & apocryphis & ſuppoſititijs ſcriptis. Atque ita, quod in Montaniſtis vetus Eccleſia damnarat, hoc poſt annos ducentos Epiphanius tanquam Apoſtolicam traditionem & conſtitutionem proponere non veretur. Non itaque leuiter ſinamus nobis imponi titulo traditionum Apoſtolicarum, ſed ſemper regrediamur ad fontes.

Refutantur Epiphanij leges.

Nota Montaniſtica.

Sicut autem ſæpe factum fuit, quando argumenta firma & ſolida defuerunt, quod hæreſeos nomen tanquam caput Gorgonis obiectum fuit, ſicut de damnatione Euſtathij, qui Aerij collega fuit, Socrates libro primo, capite 24. inquit: τοῦτο δὲ ἐπὶ πάντων εἰώθασι τῶν καθαιρουμένων ποιεῖν οἱ ἐπίσκοποι, κατηγοροῦντες μὲν, καὶ ἀσεβεῖν λέγοντες, τὰς δ᾽ αἰτίας τῆς ἀσεβείας οὐ λέγουσι. Hoc, inquit, Epiſcopi in omnibus quos damnant, facere ſolent, vt eos accuſent, & impios pronuncient, cauſas verò & rationes impietatis non reddant. Ita Epiphanius ad ſtabiliendas leges ſuas de ieiunijs & delectu ciborum, arripit Aerium quendam, quem verbis admodum contumelioſis hæreſeos accuſat & condemnat: Inter reliqua verò has cauſas recitat. Primò, quòd dixerit, Epiſcopum reuera nihil differre à presbytero, quod illo ipſo Epiphanij tempore Hieronymus tanquam verum ex Paulo probauit, in epiſt. ad Oceanum, & in commentarijs ad Titum. Deinde quòd Aerius leges de diebus ieiuniorum, & de ciborum delectu reprehenderit, quia enim Epiphanius leges illas probabat & laudabat, ſtatim igitur diuerſum ſentientes hæreticos proclamabat. Sed remoto aut ſepoſito paulisper hoc præiudicio, rem ipſam conſideremus, & cauſam ipſam perſonis è ſcena remotis expendamus.

Epiſcoporum condemnationes quales.

Aerij hæreſis apud Epiphanium.

Licet

Quid Aerius, & contra quem diſputarit.

Licet enim hiſtoria illa Aerij non extet alibi deſcripta, ex illis tamen circumſtantijs, quas Epiphanius deſcribit, non obſcurè colligi poteſt, quid Aerius diſputarit. Dicit enim Epiphanius, quòd reliqui etiam Hiſtorici commemorãt, Aerium collegam fuiſſe Euſtathij illius, de quo paulò antè diximus, & cœpiſſe ab eo diſſentire & cõtra eum diſputare. Suprà autem ex Sozomeno oſtendimus, Euſtathium illum præſcripſiſſe ſuis rigidam diſciplinam, de temporibus ieiuniorum, & quibus cibis ſit vtendum, à quibus verò abſtinendum. Si itaq; Aerius ea quæ Epiphanius ipſe tribuit ſuperſtitioſis Euſtathij legibus, quas vetus etiam Eccleſia tunc damnauit, oppoſuit, ſcilicet tempora ieiuniorum non eſſe τεταγμένα, ab Apoſtolis ſtatuta & præcepta. hoc enim Iudaicum & iugum ſeruitutis eſſe. Idem certè dixit, quod Auguſtinus & Socrates dicunt, Apoſtolos ſcilicet nec definijſſe nec legem tuliſſe, quibus diebus ſit ieiunandum. Et idem etiam Eccleſia contra Montaniſtas apud Tertullianum dicit. Et quod porrò Aerius contra Euſtathij leges dicit: Si ieiunare voluero, eligam à me ipſo diem, & ieiunabo non ex lege præcepti, ſed ex libertate: quódque dicit, ſe ieiunare quarta feria & pro ſabbato, non ex imperio vel ſub lege præcepti, ſed liberè & voluntariè. Idem certè dicit, quòd Eccleſia Tertulliani tempore, contra Montaniſtas dixit, ſicut verba illa ſuprà ex Tertulliano annotauimus. Et ſi moderate vſus fuit Aerius eſu carnium & potu vini, niſi libere vellet abſtinere, ſicut Epiphanius inquit, ſi illud contra Euſtathij leges fecit, quomodo damnari poſſit, niſi vetus Eccleſia apud Tertullianum ſimul dãnetur, imò niſi Apoſtolus ſimul damnetur, non video. Damaſcenus in lib. de hæreſibus de Aerio ita ſcribit: Carnibus & cibis omnis generis vſus eſt ſine religione, in ſtatis ieiunijs neg. uit ſe lege teneri. Et quæſo Lectorem, vt Eccleſię illa verba apud Tertullianum conferat ad ea, quæ Aerio Epiphanius & Damaſcenus tribuunt. Et cogitet Aeriana oppoſita fuiſſe Euſtathij legibus, atque ita iudicium ferat. Si verò Aerius ex quadam petulantia communia Eccleſiæ ieiunia, ſi veris iuxta Scripturam finibus, & ſalua conſcientiarum libertate fiebant, turbauit, vt, cùm annua ſolennitate meditanda eſſet hiſtoria paſſionis Chriſti, ipſe à ſummo mane carnibus & vino ſe impleuerit, ſicut Epiphanius ipſi tribuit, nec laudo nec probo factum. Sed Epiphanius omnia illa, etiam Euſtathio oppoſita ſimul complectitur, quando Aerio hæreſim impingit. Et quia ipſe animaduertit, illas cauſas non ſufficere, addit, Aerium totum Arrianum fuiſſe, quod ſi verum eſt, meritò ſane hæreticus iudicatus fuit. Quod autem ad hanc de ieiunio controuerſiam attinet, cùm Epiphanius Euſtathij monaſticam diſciplinam & inſtituta, de quibus ſuprà diximus, non tantùm probaret, ſed admiraretur, quid aliud potuit quàm Aerij diſputationem Euſtathio oppoſitam damnare? cùm tamen antea Eccleſia ipſum Euſtathium in hac materia damnaſſet.

In refutatione verò Epiphanij διατάξεις Apoſtolorum potiſſimum allegat, ſed quia illis non ſatis fidit, alibi enim fatetur, eas eſſe ἐν ἀμφιλέκτῳ, confugit itaque ad συμφωνίαν Eccleſiarum. Sed quomodo inde poteſt legem facere, cùm ante ipſum Irenæus, & poſt ipſum Socrates teſtentur, diſſimiles & liberas fuiſſe illas obſeruationes? Et ipſe Epiphanius in compendiaria doctrina, diſſimiles & diuerſas obſeruationes in cibis deſcribit. Quidam inquit abſtinent ab omnibus carnibus, quadrupedum, volatilium, & piſcium. ab ouis itidem & caſeo. Quidam verò à ſolis quadrupedibus abſtinent; volatilibus verò & reliquis veſcuntur. Alij verò à volucribus abſtinent, piſcibus verò & ouis vtuntur. Alij neque ouis veſcũtur, ſed ſolis piſcibus. Alij verò etiam à piſcibus abſtinẽt, caſeo verò veſcuntur. Alij neque caſeum ſumũt. Sunt prætereà qui à pane abſtinent. alij ab arborum fructibus, alij à cibis coctis, &c.

Diuerſæ obſeruationes in cibis.

Opinio Aerij.

Et moleſte quidem fert Epiphanius, quòd Aerius noluerit λατρείαν, hoc eſt, cultum Dei, in huiuſmodi obſeruationibus conſtituere, cùm Paulus expreſſe dicat, Rom. 14. Regnum Dei non eſt eſca & potus, ſed iuſtitia, pax & gaudium in Spiritu ſancto, qui in his ſeruit Chriſto acceptus eſt Deo, & probatus hominibus. Et 1. Cor. 10. Eſca non commendat nos Deo. 1. Tim. 4. Corporalis exercitatio ad modicum prodeſt, pietas verò ad omnia vtilis eſt. Hæc Pauli teſtimonia certiora & tutiora ſunt, quàm Epiphanij præiudicia.

Ita ergo, ſicut oſtendimus, Epiphanius, cùm ad Monaſticas conſtitutiones aſſuefactus eſſet, fecit inde leges neceſſarias, communes & generales in ipſa Eccleſia, de temporibus ieiuniorum & de ciborum diſcrimine.

Eodem modo Ambroſius circa annum Domini 380. quoque vnà cum Monaſtica vita etiam leges ieiuniorum in ſuam inuexit Eccleſiam, quàm grandia enim præter, imò niſi commode intelligantur, contra Scripturam ieiunio tribuat, ſuprà, cum de patrum ſententijs ageremus, oſtendimus.

Ambroſij ſermones de Quadrageſima.

De Quadrageſimæ verò ieiunio multi extant ſermones ſub Ambroſij nomine, quos alij, quando ſententias inde citant Maximo, alij Caſſiodoro, alij alijs tribuunt. Et in Serm. 23. dicit, ideo quadraginta dierum numero ieiunari, quia Chriſtus numerum illum ieiunij conſecrauit. Quotidianis igitur ſine intermiſſione ieiunij Quadrageſimam celebrandam, ita vt ſi quiſquam vnam diem abſtinendo prætermiſit, totam Quadrageſimam violarit. Atqui Epiphanius Dominicam diem excipit. Et Chryſoſtomus dicit duos cuiuſque ſeptimanæ dies in Quadrageſima à ieiunijs liberos fuiſſe. Non itaque vniuerſalis tunc fuit Ambroſij lex. Imò non eſſe Ambroſij eam legem inde patet. Nam lib. de Elia & ieiunio cap. 10. Ambroſius dicit, in Quadrageſima totis præter Sabbatum & Dominicam ieiunatur diebus. Et tamen Serm. 25. dicit, non leue peccatum eſſe, & quidem apud conſcientiam, indictam à Domino fidelibus Quadrageſimam violare. Quia ſcriptum ſit, qui dicit ſe in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. Sed quod ad numerum dierum ieiunij attinet, Irenęus & Socrates diſerte dicunt, falſum hoc eſſe, & Chryſoſtom. ſicut poſtea oſtendemus, expreſſe dicit, Chriſtum non præcepiſſe, vt Quadrageſimale ſuum ieiunium imitemur. Ser. verò 33 Ambroſij dicitur cauſam ſalutis noſtræ eſſe, ſi Quadrageſimam ieiunemus. Et Sermo 34. Quiſquis Chriſtianus conſecratam ieiunando non impleuerit Quadrageſimam, præuaricationis & contumaciæ reus tenebitur, quod legem diuinitus

Quadrageſima continua.

Indicta à Domino.

Cauſa ſalutis.

Digitized by Google

Lex pro ſalute. pro ſalute ſua datam, prandendo ipſe reſcindit. Sicut enim reliquo anno ieiunare, præmium eſt, ita in Quadrageſima non ieiunare, peccatum eſt, *Neceſſaria. & voluntaria.* illa enim voluntaria ſunt ieiunia, iſta neceſſaria, illa de arbitrio veniunt, iſta de lege, ad illa inuitamur, ad iſta compellimur. Obſeruet autem Lector, quòd ſermones iſti dicunt, Reliqua ieiunia in anno voluntaria eſſe, & ex arbitrio. Epiphanius verò dicit ieiunium quartæ & ſextæ feriæ per totum annum ſeruandum eſſe, ex lege præcepti traditionis Apoſtolicæ. Et Pontificij ieiunia quatuor temporum faciunt neceſſaria. Ita ſcilicet inter ſe conſentiunt, qui extra ſcripturam traditiones Apoſtolicas iactant, & inde leges faciunt. Et in illo ipſo ſermone Ambroſius fatetur, quoſdam *Non generaliter ſeruata.* in Quadrageſima ſolitos prandere, quoſdam alternis ſeptimanis ieiunare. Ergo lex illa Quadrageſimæ tunc primum introducebatur, quam ſe- *Aniculæ.* nes & aniculæ potiſſimum amplectebantur, ſicut ibidem inquit. Vt autem omnes ad eam ſuſcipiendam permoueret, dicit Serm. 36. numerum illum Quadragenarium non eſſe terrena cogita- *Præcepta.* tione inuentum, ſed cœleſti maieſtate præceptum, atque ideò qui conſtitutum numerum vno die manducando præterit, non vt vnius diei violatorem accuſari, ſed vt totius Quadrageſimæ transgreſſorem argui, non enim tam ſacerdotum quam Dei præcepta eſſe. Et Ser. 38. dicit, Quadrageſimæ ieiunia indicta & præcepta Chriſti eſſe, quæ vel ex toto vel ex parte violare peccatum & *Sacrilegium.* ſacrilegium ſit. Ser. 37. Sed hæc quæ de Quadrageſimæ ieiunio ſub Ambroſij nomine ſparſa ſunt, nec cum Scriptura, nec cum Patrum præcedentium teſtimonijs conſentiunt. Et ex Chryſoſtomo & Socrate mox diuerſum oſtendemus.

DE IOVINIANI CERTAMINE, *& de Hieronymi ſententiis.*

CVm verò hoc modo leges ieiuniorum opinione neceſſitatis & meriti, iuſtitiæ & re- *Iouinianus.* miſſionis peccatorum vrgerentur, Iouinianus quidam ex Monacho Clericus factus contradicendo ſe oppoſuit, ſed quia, ſicut hiſtoriæ teſtantur, nec eruditus, nec eloquens fuit, & ſententiam ſuam contrà illas leges & opiniones non ita, ſicut oportebat, propoſuit & defendit, Ambroſij Pammachij, & Hieronymi eloquentia citò repreſſus fuit. Non autem vno & eodem modo Iouiniani opinio à Scriptoribus recenſetur. Hæreſeologi ex Thoma opinionem Iouiniani ita deſcribunt, quòd docuerit inter abſtinentiam ciborum, & eorum cum gratiarum actione percepti- *Iouiniani opinio.* onem, nullam eſſe differentiam. Quod ſi Iouinianus hoc intellexit de opere operato ieiunij ſeu abſtinentiæ, quod ad cultum Dei, & iuſtitiam coram Deo attinet. In hanc certè ſententiam Paulus dicit, 1. Cor. 8. Eſca non commendat eos Deo, neque enim ſi manducauerimus abundabimus, neque ſi non manducauerimus aliquid nobis deerit. Et Ro. 14. Regnum Dei non eſt cibus vel potus, ſed qui in iuſtitia, pace & gaudio Spiritus ſan- *Ambroſ. de Iouiniano.* cti ſeruit Chriſto, is placet Deo. Ambroſius verò Epiſt. 82. ad Vercellenſes dicit, Iouinianiſtas docuiſſe, non eſſe ieiunandum, prædicaſſe voluptates, ſuaſiſſe delicias, iuxta dictum: Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Ita delirare eos, qui ieiunijs carnem ſuam caſtigent, vt mente ſubditam faciant, quæ ſi non exaggerandi & prægrauandi cauſa, ſicut ſæpe fieri ſolet, Iouiniano tributa ſunt, ſed ſi verè ita ſenſit, quia contra Scripturæ teſtimonia & exempla de ieiunio doceuit, iuſtè reprobatus fuit. Auguſtinus inquit, Io- *Auguſtinus de Iouiniano.* uinianum docuiſſe, Non prodeſſe aliquid ieiunia, vel à cibis quibuſdam abſtinentiam, quod ſi his verbis Iouinianus voluit negare effectus veri ieiunij, ſi ad illos fines referatur, ſicut ex Scriptura ſupra monſtratum eſt, non rectè fecit.

Sed ex argumentis Iouiniani, ſumptis ex locis Scripturæ 1. Tim. 4. 1. Cor. 10. Rom. 14. Matth. 11. Ieſ. 58. & ex refutationibus Ambroſij & Hieronymi, non obſcurè colligitur, de opinionibus meriti præcipuè certamen fuiſſe. Ambroſius dicit, Io- *De merito ieiunij fuit certamen.* uinianiſtas docuiſſe, nullum eſſe ieiunij meritum, vel nihil meriti accreſcere hominibus per ieiunium aut inter ieiunia & ſaturitatem æqualia merita diſpenſanda, ſicut Hieronymus refert. Et per meritum non intellexerunt veros ieiunij fines, ſuprà ex verbo Dei deſcriptos, ſed, ſicut Ambroſius contra Iouinianum inquit, quæ no- *Ambroſ.* bis ſalus eſſe poteſt, niſi ieiunio eluerimus peccata noſtra? Qui ſunt ergo hi, qui meritum excludunt ieiunij? Et Hieronymus contra Ioui- *Hieronymus.* nianum inter cætera & hoc defendit, per ieiunium poſſumus in Paradiſum redire, vnde per ſaturitatem fueramus eiecti. Item, Ieiunium Deum placat. Et Niniuitæ iram Dei ieiuniorum miſeratione detorſerunt. Cornelius ieiunijs meruit Spiritum ſanctum accipere. Diues purpuratus, propter epulas in Tartaro, Lazarus ob inediam in ſinu Abrahæ. Et in ſeptimum Danielis inquit: Pro peccatis proprijs debemus inedia & vigilijs Deum ad clementiam flectere, &c. Quæ certè ieiunij præconia nimium ſunt tranſcendentia, & cum analogia fidei non conſentientia. Et Montaniſtæ hoc modo de ieiunij meritis docuerunt, ſicut ſuprà ex Tertulliano oſtendimus. Si ergo Iouinianus ideo damnatus fuit, quod docuit, opus ieiunij non eſſe meritum gratiæ Dei, remiſſionis peccatorum, reconciliationis cum Deo cauſam ſalutis, & vitæ æternæ, im- *Nota.* merito & iniuſtè damnatus fuit. Hæc enim merita ſoli Chriſto debentur, verba offeruntur, & fide accipiuntur, ſicut tota Euangelij doctrina teſtatur.

Sed forſan cum ſuperſtitioſas iſtas opiniones *Error Iouiniani.* de ieiunio vehementer refutare vellet Iouinianus, nimium deflexit in alteram partem, vel docens ſimpliciter non eſſe ieiunandum, vel nullam prorſus eſſe veri ieiunij vtilitatem. Et hinc in refutationibus contra Iouinianum, omnia illa ſimul miſcentur, quæ diligenter diſcernenda ſunt, quando de controuerſia illa verè & dextrè iudicare volumus.

Ita Hieron. non malè ſanè declamitans con- *Hieronymus de ieiunio.* tra crapulam, & oſtendens ieiunium habere multa teſtimonia & exempla in ſcriptura, quódque vtile ſit ad carnem Spiritui ſubijciendam. Et ſi ſanctificetur cæteris operibus, hoc eſt, ſi referatur ad exercitia pœnitentiæ & orationis, proficere curationi peccatorum. Atque in hanc ſententiam non malè dicit: Nos omnem creaturam cibi laudamus, nec negamus illa, ſi voluntas fuerit in cibo ſumenda, ſed maciem ſaginæ, abſtinentiam luxuriæ, ieiunia præferimus ſaturitati. Item non ventris eſuries accepta eſt Deo, quam lites, rapina &

næ & luxuria deſtruunt. Et ſimilia multa de ieiunio ex ſcriptura non malè dicit, ſed ſimul immiſcet etiam ſuperſtitioſas de meritis ieiunij opiniones, quæ ab alijs rectè dictis prudenter diſtinguendæ ſunt, vt quæ ad normam ſcripturæ congruunt, accipiantur, quæ non congruunt, iuxta Auguſtinum reſpuantur.

De quadrag. traditio. *Montaniſtæ tres Quadrageſimas.* In epiſtola ad Marcellam aduerſus Montanum Hieronymus inquit. Nos vnam Quadrageſimam ſecundum traditionem Apoſtolorum toto anno, tempore nobis congruo, ieiunamus. Montaniſtæ tres in anno faciunt Quadrageſimas quaſi tres paſſi ſint ſaluatores, non quod per totum annum excepta Pentecoſte ieiunare non liceat, ſed quod aliud ſit neceſſitate, aliud voluntate munus offerre. Sed ſuprà oſtenſum eſt, apocrypham opinionem eſſe, quod Quadrageſimæ ieiunium ſit traditio Apoſtolica. Quid verò tres Montaniſtarum Quadrageſimæ fuerint, ex Tertulliani libro de ieiunijs patet, tres enim ſeptimanas in anno Montaniſtæ in xerophagijs ieiunarunt ex lege præcepti. Atque Epiphanius loquens de Quadrageſima, laudat eos, qui duplas, triplas, imò quadruplas quadrageſimas ſupererogant. Notandum autem eſt, quod Hieronymus dicit, per reliquum annum ieiunare, non ex neceſſitate, ſed voluntate. Sed Pontificij ieiunia quatuor temporum tradunt neceſſaria eſſe ex præcepto Hieronymi, ergo tempore illo neceſſitas ieiuniorum quatuor temporum in anno adhuc fuit ignota Eccleſiæ, ſicut hæc ipſius ſententia manifeſtè oſtendit. Poſtea verò leges illæ cumulatæ ſunt, quas vt maiori ſpecie Eccleſiæ obtrudere poſſent, finxerunt eas primis & antiquiſſimis Eccleſiæ temporibus conditas eſſe, ſicut poſtea oſtendemus. *Ieiunium 4 temporum.* Lex igitur, quæ in Montaniſtis antea damnata fuerat, poſtea in ieiunijs quatuor temporum per metamorphoſin in cultum Dei conuerſa & canonizata eſt, quod diligenter notetur.

Hieronymus etiam, cauſam, quare Eccleſia *Cur tempora ieiunandi ordinata.* certa quædam ieiuniorum tempora ordinarit, non malè explicat, factum ſcilicet eſſe non opinione neceſſitatis & cultus, ſed ordinis gratia, vt eſſet commonefactio admonens, diligentiam temperantiæ & coercendi carnem debere perpetuam eſſe. Scribens enim in quartum caput ad Galatas inquit: Dicat aliquis, ſi dies & tempora obſeruare non licet, nos quoque ſimile crimen incurrimus, quartam ſabbati Paraſceuen & ieiunium Quadrageſimæ obſeruantes. Reſpondet autem Hieronymus: Ideo conſtitutos aliquot dies, ne inordinata exercitia fidem in Chriſto minuerent. Et à viris prudentibus ieiunia inter dies conſtituta eſſe, propter eos, qui magis ſeculo vacant quàm Deo, nec poſſunt, imo nolunt toto in Eccleſia vitæ ſuæ tempore ieiunare & orare. Quotus enim quiſque eſt, inquit, qui ſaltem hæc pauca, quæ ſtatuta ſunt, vel orandi tempora vel ieiunandi, ſemper exerceat, &c. Liberæ ergo fuerunt obſeruationes ordinis & commonefactionis gratia inſtitutæ, & hæc ſententia diligenter obſeruetur.

Præterea hypocriſin ſeu ludibria ieiunij tunc exorientia, admodum venuſtè exagitat Hieronymus, quaſi coram proſpexiſſet Pontificiorum ludibria in ieiunijs, vt aduerſus Iouinianum, libro 2. dicit: Etiam ex viliſſimis cibis vitanda eſt ſatietas, nihil enim ita obruit animum, vt plenus venter & exæſtuans, huc illúcque ſe vertens, & in ructus vel crepitus ventorum afflatione reſpirans. Quale verò illud ieiunium eſt, aut qualis *Ludibria ieiunij.* illa refectio poſt ieiunium, cùm pridianis epulis diſtendimur, & guttur noſtrum mediatorium efficitur latrinarum. Dumque volumus prolixioris inediæ famam quærere, tantum pridie voramus, quantum vix alterius diei nox digerat. Itaque non tam ieiunium hoc appellandum eſt, quam crapula & fœtens ac moleſta digeſtio.

Et ad Nepotianum ſcribit: Tantum tibi ieiuniorum modum impone, quantum ferre potes, ſint tibi pura, caſta, ſimplicia, moderata & non ſuperſtitioſa ieiunia, quid prodeſt oleo non veſci, *Delitiæ ieiuniorum.* & moleſtias quaſdam difficultatéſque ciborum quærere, caricas, piper, nuces, palmarum fructus, ſimilam, piſtoria, &c. Tota hortorum cultura vexatur, vt cibario non veſcamur pane, & dum delicias ſectamur, à regno cœlorum retrahimur. Audio præterea quoſdam contra Regulam hominúmque naturam, aquam non bibere, non veſci pane, ſed ſorbitiunculas delicatas, & contrita olera, betarúmque ſuccum, non calice ſorbere, ſed concha, proh pudor, non erubeſcimus huiuſmodi ineptijs, nec tædet ſuperſtitionis? Inſuper etiam famam abſtinentiæ in delitijs quærimus, fortiſſimum ieiunium eſt panis & aqua, ſed quia gloriam non habet, & omnes pane & aqua viuimus, quaſi publicum & commune ieiunium non reputatur.

Gratianus ex Hieronymo. Gratianus tranſcribit haſce etiam Hieronymi ſententias, Non dico hebdomadas ieiunandas, Non dico ieiunia duplicata, ſed ſaltem ſingulos dies abſque ciborum luxuria tranſigamus. Item: ſint tibi quotidiana ieiunia & refectio ſatietatem fugiens. Nihil enim prodeſt tibi biduo vel triduo tranſiuiſſe vacuum portare ventrem, ſi poſt pariter obruatur. Item, ſint tibi ieiunia moderata quotidie eſurire, & quotidie prandere. Item, Audiant, qui ea, quæ neceſſaria ſunt, corpori ſubtrahunt, quod Dominus per Prophetam dicit: Ego Dominus odio habens rapinam in Holocauſtum, de rapina verò holocauſtum offert, qui nimia vel ciborum vel ſomni penuria corpus ſuum immoderatè affligit. Eſt & hæc Hieronymi ſententia. Sic comedas, vt ſtatim poſt cibum poſſis legere, orare, pſallere.

QVOMODO AVGVSTINVS SVO MOdo, modeſtè ſepoſitis pleriſque ſuperſtitioſis legibus & opinionibus, doctrinam & exercitia ieiuniorum ad fontes & fundamenta Scripturæ reuocarit.

IN hæc tempora, poſt annum Domini quadringenteſimum, cùm de ieiunijs omnia feruerent ſuperſtitioſis legibus & opinionibus, tum publicis tum priuatis, incidit Auguſtinus, qui ſuo mo- *Auguſtinus.* do rectè & modeſtè ſepoſitis ſuperſtitioſis legibus & opinionibus, ad vera Scripturę fundamenta, doctrinam rurſus deducere conatus fuit, licet in quibuſdam temporibus & conſuetudini cedat, quæ conſideratio & iucunda & vtilis eſt. Colligemus autem illa ex genuinis Auguſtini ſcriptis, in ſermonibus enim pleraque aliena ſub ipſius nomine ſuppoſita ſunt: Quod verò ſæpè

reliqui Iſraelitæ à carne ſuilla & alijs immundis cibis ex legis prohibitione abſtinebant. Ergo & in nouo Teſtamento, tempore ieiunij, ex præcepto legis, abſtinendum eſt à carnibus & à vino. Et ſicut tunc Iſraelitæ veſcentes carne ſuilla, & Nazaræi bibentes vinum, peccabant, abſtinentes verò obedientiam Deo præſtabant: Ita & in nouo Teſtamento, in quadrageſima comedere carnes, eſt peccatum mortale, abſtinere verò, eſt cultus Dei. Quaſi verò vel non facta eſſet abrogatio cultus Leuitici veteris Teſtamenti, vel ita facta, vt alijs & nouis hominum traditionibus, decretis & mandatis, de diſcrimine ciborum, conſcientiæ ſub peccato mortali ſubiectæ eſſe deberent, cum Paulus diſertè & ex profeſſo contrarium doceat, Gal. 4. Coloſ. 2. 1. Timoth. 4. ſicut explicationes ſuprà ſunt traditæ.

Cùm igitur hoc modo lex traditionis, prohibens eſum carnium, proponeretur & vrgeretur, Auguſtinus oſtendit, eſſe quidem conſuetudinem, ſed non vniuerſalem, nec legem neceſſariam, ſed obſeruationem liberam. Ita enim ſcribit contra Fauſtum, lib. 30. c. 5. Catholici edomandi corporis cauſa, non ſolum à carnibus, verùm à quibuſdam etiam terræ fructibus abſtinent, vel ſemper, ſicuti pauci, vel certis diebus atque temporibus, ſicut per Quadrageſimam ferè omnes, quantò magis quiſque vel minus, ſeu voluerit ſeu potuerit. Et de moribus Eccleſiæ lib. 1. cap. 33. libertatem illam, etiam cùm opiniones neceſſitatis multorum animos occupaſſent, retentam fuiſſe oſtendit, ita tamen, vt de illa libertate ſubinde magis magiſq; aliquid concederetur. Cùm enim varia mirabilium ieiuniorum & abſtinentiæ exempla, in Oriente & Italia commemoraſſet, addit: Inter hæc nemo vrgetur in aſpera, quæ ferre non poteſt, nulli quod recuſat imponitur, nec ideo condemnatur à cæteris, quod in eis imitandis ſe fatetur inualidum. Meminerunt enim: Omnia munda mundis. Et: Quod intrat in os non inquinat. Itaque non reijciendis generibus ciborum quaſi pollutis, ſed concupiſcentiæ perdomandæ, & dilectioni fratrum retinendæ, inuigilat omnis eorum induſtria. Et recitatis ſententijs Pauli, 1. Cor. 6. & 8. Roma. 14. ſubiungit: Propterea his etiam qui firmiores, & ad hæc contemnenda ſunt idonei, certóque ſciunt non ſe pollui, ſi quid ciborum, ſine turpi cupiditate, altitudine mentis aſſumpſerint, tamen ex charitate temperandum eſt, ne offendantur illi, quibus adhuc pro ſua imbecillitate huiuſmodi opus eſt temperantia. Hæc illi, inquit, norunt & tenent, intelligunt enim Scripturas iuxta Apoſtolicam diſciplinam, vbi non manducantem nemo ſpernit, manducantem nemo iudicat, qui infirmus eſt olus manducat. Multi tamen firmi propter infirmos idem faciunt. Multis non eſt cauſa iſta faciendi, ſed quòd viliore victu viuere placet. Ita multi neque veſcuntur carnibus, neque tamen eas immundas ſuperſtitioſè putant. Itaque illi ipſi, qui ſaluti temperant, ſi ratio valetudinis cogat, ægroti ſine vlla formidine accipiunt. Et ſtultè nonnullos recuſantes, fraternè admonent, ne vana ſuperſtitione debiliores citius quàm ſanctiores fiant. Ita pietatem ſedulò exercent, corporis verò exercitationem ad exiguum tempus pertinere nouerunt. Continent ſe igitur, inquit, hi qui poſſunt, à carnibus & à vino, propter duas cauſas, vel propter fratrum imbecillitatem, vel propter ſuam libertatem, &c. In hac Auguſtini ſententia multa veteris Chriſtianæ libertatis veſtigia apparent: apparet etiam hoc, quomodo firmiores, qui libertatem hanc intelligebant, propter alios infirmiores, qui ſcilicet putabant peccatum eſſe carnibus veſci, de libertate aliquid conceſſerint, donec ea tota illis ceſſionibus tandem oppreſſa eſt. Et idem eſt in hoc loco, quod alibi Auguſtinus ipſe de ſe ſcribit, huiuſmodi multa, propter nonnullarum vel ſanctarum, vel turbulentarum perſonarum ſcandala deuitanda, liberius improbare non audeo.

Abſtinentia à carnibus libera Auguſtin.

Auguſt. de libertate abſtinentiæ.

Ceſſio libertatis.

Idem libro 2. de moribus Manichæorum capite 13. ponit talem deſcriptionem, quæ Pontificiorum etiam ieiunia graphicè depingit. Si quis, inquit, exiſtat ita homo parcus & frugi, vt appetitum ventris & gutturis moderans, non epuletur bis per vnum diem; & huic cœnanti oluſcula cum exiguo lardo apponantur, eodem lardo vncta atque condita, quantum comprimendæ fami ſatis eſt, ſitimque irriget, propter diligentiam valetudinis, duabus aut tribus vini meracis potionibus, iſque illi victus ſit quotidianus.

Alius verò ex alia parte, nihil guſtans carnium, nihil vini, exquiſitas & peregrinas fruges, multis ferculis variatas, & largo pipere aſperſas, nona hora libenter aſſumat, noctis etiam principio talia cœnaturus, bibat autem mulſum, & expreſſos ſuccos, vini ſpeciem imitantes, atque id ſuauitate etiam vincentes, & bibat non quantum ſitit, ſed quantum libet, talibúſque delitijs perfruatur, nulla neceſſitate, magna voluptate. Quem tandem horum duorum, quod ad cibandum potandúmque attinet, abſtinentius vitam ducere iudicatis? Non opinor vſque adeo vos eſſe cæcos, vt non illum de parco lardo & vino, huic gurgiti præferatis: Ita quidem veritas cogit, ſed veſter error longè aliter canit.

Auguſt. Pontificij ieiunij.

Electus enim veſter, ſi quotidie ita viuat, vt hic quem poſterius deſcripſimus, ab vno & duobus fortaſſe grauioribus reprehendi poteſt, damnari autem omnino non poteſt. Si autem ſemel cum illo priore cœnauerit, & vel rancido fruſto porci labra vnxerit, ilicò gehennæ deſtinatus iudicabitur. Quæſo aliquantulum conſuetudini obſiſtite, quid enim eſt iſta prauitate peruerſius, hominem boletos, orizam, tubera, placentas, carœnum, piper, laſer, diſtento ventre cum gratulatione ructantem, & quotidie talia requirentem, non videri à regula ſanctitatis excidiſſe. Alium verò, fruges viliſſimas fumoſo lardo condientem, tantúmque hinc aſſumentem, quantum refectioni corporis ſufficit, certo ſupplicio præparari: Hæc Auguſtinus contra Manichæos diſputat: ſed ſicut Lector animaduertit, ſimpliciter & prorſus congruunt ad Pontificiorum praxim & iudicia de ieiunijs. Atque ideo totum locum adſcribere volui, vt appareat, ad quorum abſtinentiam Pontificiorum ieiunia quàm proximè accedant, quodque Auguſtini ætate, lardum aut fumoſa caro porci, non viriarit abſtinentiam.

Nota.

Idem Auguſtinus in vſu quorumuis ciborum moderato non vult conſtitui peccatum, nec in abſtinentia eorum cultum ſeu iuſtitiam. Et deſcripſit illas ſententias etiam Gratianus Diſtin. 41. vt de doctrina Chriſtiana, libro tertio, capit.

Digitized by Google

duodecimo. Quiſquis rebus prætereuntibus reſtrictius vtitur, quam ſeſe habent mores eorum, cum quibus viuit, aut temperans aut ſuperſtitioſus eſt. Quiſquis verò ſic eis vtitur, vt metas bonorum inter quos verſatur, excedat, aut aliquid ſignificat, aut flagitioſus eſt. In omnibus enim talibus non vſus rerum, ſed libido vtentis in culpa eſt, vt cùm pedes Domini vnguento precioſo perfunduntur, quid igitur locis & temporibus perſoniſque conueniat, diligenter attendendum eſt, ne temerè pro flagitio aliquid reprehendamus. Fieri enim poteſt, vt ſine aliquo vitio cupidinis vel voracitatis, precioſiſſimo cibo ſapiens vtatur, inſipiens autem fœdiſſima gulæ flamma in viliſſimum olus ardeſcat. Non enim propterea continentiores nobis ſunt pleræque beſtiæ, quia vilioribus aluntur eſcis. Nam in omnibus huiuſcemodi rebus, non ex earum rerum natura, quibus vtimur, ſed ex cauſa vtendi, & modo appetendi, vel probandum eſt vel improbandum, quod facimus.

In vſu ciborum non peccatum.

Nec in manducando, nec in abſtinendo eſt iuſtitia Auguſtinus.

Idem Auguſtinus quæſt. Euang. lib. 2. cap 11. oſtendit, filios ſapientiæ intelligere, nec in abſtinendo, nec in manducando, eſſe iuſtitiam, ſed in æquanimitate tolerandi inopiam, & in temperantia per abundantiam non ſe corrumpendi, atque oportunè ſumendi, vel non ſumendi ea, quorum non vſus, ſed concupiſcentia reprehendenda eſt. Non enim intereſt omnino, quid alimentorum ſumas, vt ſuccurras neceſſitati corporis, dummodo congruat in generibus alimentorum his, cum quibus tibi viuendum eſt. Neque quantum ſumas intereſt multum, cùm videamus aliorum ſtomachos citius ſatiari, & eos tamen paruo quo ſatiantur cibo, turpiter inhiare. Alios autem pluſculo quidem ſatiari, ſed tolerabilius inopiam perpeti. Magis ergo intereſt, non quid vel quantum alimentorum pro congruentia hominum atque perſonæ ſuæ, & pro ſuæ valetudinis neceſſitate, quis capiat, ſed quanta facilitate & ſerenitate animi careat, quando his neceſſe eſt carere. vt illud Pauli in animo compleat: Scio & minus habere, ſcio & abundare, vbique & in omnibus imbutus ſum & ſatiari & eſurire, & abundare, & penuriam pati. Item, neque ſi manducauerimus abundabimus, neque ſi non manducauerimus egebimus. Item, non eſt regnum Dei eſca & potus.

Nota.

Auguſt. de effectibus ieiunij.

Tertiò, cùm in diſputatione de finibus & effectibus ieiunij ſeu abſtinentiæ, plerique per declamatorias hyperbolas, nulla non merita, & quidem gratiæ, iuſtitiæ, remiſſionis peccatorum, ſalutis & vitæ æternæ, ieiunijs cœpiſſent tribuere, Auguſtinus illas Rhetoricationes ad normam Scripturæ reuocans, oſtenſis veris ex Scriptura finibus, ſuo more modeſtè opponit negatiuam ſententiam. Ita epiſtola octuageſima ſexta, diſputans de ieiunio ſabbati, cùm præmiſiſſet ſententiam illam, quòd mandato Domini, vel Apoſtolorum non ſit definitum vel præceptum, certis quibuſdam diebus obſeruanda ieiunia, ſubdit: Per hoc ſentio, non quidem ad obtinendam quam fides obtinet iuſtitiam, in qua eſt pulchritudo filiæ regis intrinſecus, ſed tamen ad ſignificandam requiem ſempiternam, ſabbato aptius relaxationem quàm contentionem ieiunij conuenire. Et in his rebus tutius eſt, ne ſimus illis ſimiles, qui de Baptiſta dicebant: Dæmonium habet. Et de Chriſto: Ecce homo vorax & vinoſus. Filij verò ſapientiæ hi ſunt, qui quando manducant, manducantes non ſpernunt, quando non manducant, manducantes non iudicant, modo non per offenſionem, vel manducent, vel non manducent. Quia neque, ſi manducauerimus abundabimus, neque ſi non manducauerimus egebimus. Ibidem falsè exagitat Vrbici dictum, qui contendebat ideo ſabbato ieiunandum, vt maculæ erroris, quæ de iſta mortalitate reliquis diebus contrahuntur, ieiunij fructibus abluantur. Gloſſa, Rom. 14. citat hanc Auguſtini ſententiam, in vſu eſcarum non acquiritur regnum Dei, ſicut etiam non amittitur. Non enim vſus ciborum interdicendus, ſed concupiſcentia frænanda eſt. Item, nec in manducando nec in abſtinendo eſt iuſtitia.

Iuſtitia ſiti non in ieiunio.

Remiſſio peccatorum non in ieiunio.

Nec regnum Dei.

Fines autem veri ieiunij, iuxta Scripturam Auguſtinus tradit, corporis caſtigationem, vel concupiſcentias eius coercendas, vt mens ad exercitia ſpiritualia eò liberior ſit. Cuius generis ſententias aliquot ſuprà ex Auguſtino deſcripſimus, nunc quaſdam alias ſubijciemus. Vt de geſtis cum emerito Donatiſta inquit: Per ieiuniorum dies quando nobis maximè ieiunantibus, plus vacat audire, geſta illa per annos ſingulos ordine recitentur.

Ieiunium ad audiendum verbum.

Contra Fauſtum libro 20. cùm Fauſtus cap. 2. obieciſſet, etiam Chriſtianos per Quadrageſimam à carnibus abſtinere, Auguſtinus cap. 5. reſpondet, Chriſtiani non hæretici ſed Catholici, edomandi corporis cauſa propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliandam, non quòd illa eſſe immunda credant, non ſolùm à carnibus, verumetiam à quibuſdam terræ fructibus abſtinent, vel ſemper, ſicut pauci, vel certis diebus atque temporibus, ſicut per quadrageſimam ferè omnes, quantò magis quiſque vel minus ſeu voluerit ſeu potuerit.

Ad domandum corpus & animam humiliandam.

De moribus Manichæorum cap. 13. inquit: finis quo referuntur ea, quæ facimus, ſi laudabilis fuerit, tunc etiam facta digna laude ſunt, ſi verò finis iure culpatur, ipſum quoque officium nemo improbandum dubitabit. Catilina ſitim & famem ferre poterat. Hęc illi cum Apoſtolis noſtris erant communia. Vnde igitur parricida iſte ab Apoſtolis noſtris diſcernitur, niſi fine? Namque ille iſta tolerabat, vt cupiditates ſuas expleret, illi econtrà, vt eas premerent, & dominanti rationi ſeruire cogerent. Poſſunt & Chriſtiani, Manichęorum à vino & carnibus abſtinentiam, iumentis & multis paſſeribus, poſtremò etiam innumerabilibus generibus vermium comparare. Sed diſcutiendum eſt, quo fine iſta faciatis. Si ergo parſimoniæ gratia, & coercendæ libidinis, quia eſcis talibus, & potu delectamur & capimur, audio & probo. Et capite decimo quarto, Apparet ex Paulo quo fine à carnibus & vino ſit abſtinendum. Is finis eſt triplex, ad comprimendam delectationem, quæ in his maximè cibis haberi ſolet, atque in tali potu vſque ad ebrioſitatem perueniri. Ad tuendam infirmitatem propter illa, quæ idolis ſacrificantur & libantur. Et quod maximè commendandum eſt, propter charitatem, ne imbecilliorum ab his continentium offendatur infirmitas.

Ex fine iudicandum.

Parſimoniæ & coercendæ libidinis gratia.

De fide ad Petrum, cap. 42. Firmiſſimè tene omnem creaturam Dei bonam eſſe, & nihil reijciendum,

ciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Et Dei ſeruos, qui à carnibus & vino abſtinent, non tanquam immunda, quæ à Deo facta ſunt, reſpuere, ſed à fortiori cibo & potu, pro ſola caſtigatione corporis abſtinere.

Pro caſtigatione corporis.

De dogmatibus Eccleſiaſticis. cap. 66. Bonum eſt cibum cum gratiarum actione ſumere, & quicquid Deus conceſſit, edendum eſt. Abſtinere autem ab aliquibus, non quaſi à malis, ſed quaſi à non neceſſarijs, non eſt malum. Moderari verò eorum vſum pro neceſſitate, propriè eſt Chriſtianorum. Et cap. 67. cibos vel credere malos, vel malitias cauſare percipientibus, non eſt Chriſtianorum, ſed propriè hierarchitarum, & Manichæorum. Hæc ſententia diligenter obſeruetur.

Abſtinentia. Moderatio. Cibi non cauſant malitiam.

Ex alijs ſcriptis, quę non ſunt Auguſtini γνήσια, Pontificij citant diuerſas ſententias, ſed qua fide, Lector intelligit, vt Sermone de tempore 60. Nemo pro laude humana, ſed pro peccatorum indulgentia, vel pro miſericordia diuina ieiunet. Ser. 77. Eiecit nos de Paradiſo cibus, reducat ieiunium. Serm. 69. dicitur ieiunium eſſe redemptionem ſalutis, qua iniquitates redimantur, & ira Dei placetur. Item, Ieiunium peccata deprecari & iuſtitiam promereri, &c.

Pſeudepigrapha de Ieiunio.

Quartò, mirabilia, & vt ipſe loquitur, incredibilia ieiuniorum exempla Auguſtinus recitat, vt de moribus Eccleſiæ, cap. 31. continuum triduum vel amplius ſæpiſſimè ſine cibo & potu ducere. Et ad Caſulanum dicit, quoſdam nulla refectione interpoſita, vltra hebdomadam perpetuare ieiunium, vt ieiunio 40. dierum magis appropinquent. Et addit narratum fuiſſe quendam ad ipſum quadragenarium numerum perueniſſe. Et cap. 31. de moribus Eccleſiæ dicit, quoſdam in terris deſertiſſimis, ab omni hominum conſpectu diſcretos, pane ſolo, qui eis per certa interualla temporum affertur, & aqua contentos. Sed addit, videntur illi nonnullis res humanas plusquàm oporteret deſeruiſſe. Item, in tantum proceſſit temperantia & continentia quotundam, vt reſtringenda nonnullis, & quaſi ad humanos fines reuocanda videatur. Et quomodo cap. 33. inter illa ſingularia exercitia libertatem Chriſtianam tueatur, paulò antè ſententiam eius adſcripſimus.

Ieiunia mirifica. Nota.

Quintò, ludificationem ieiuniorum & abſtinentiæ, qualem Pontificij etiam, ſicut ſuprà oſtẽdimus, exercent, Auguſtinus falsè taxat, vt Dominica in octauis Paſchæ. Sunt quidam obſeruatores quadrageſimæ delitioſi potius quàm religioſi, exquirentes nouas ſuauitates magis, quàm veteres concupiſcentias caſtigantes, qui precioſis copioſiſque diuerſorum fructuum apparatibus aliorum ciborum ſapores ſuperare contendunt. Vaſa in quibus coctæ ſunt carnes, tanquam immunda formidant, & in carne ſua ventris & gutturis luxuriam non formidant. Ieiunant non vt ſolitam temperando minuant edacitatem, ſed vt immoderatam differendo augeant auiditatem. Nam vbi tempus reficiendi aduenerit, optimis menſis tanquam pecora præſepibus irruunt, ventreſque diſtendunt, artificioſis & peregrinis condimentorum diuerſitatibus, tantum capiunt manducando, quantum digerere non ſufficiunt ieiunando. Idem in Pſalm. 43. Mutare vis cathalem voluptatem, non amputare. Non laudatur in illo ieiunium, qui ad luxurioſam cœnam ſeruat ventrem ſuum. Inuitantur enim aliquando homines ad cœnam magnam, & cùm ad eam volunt auidi venire, ieiunant. Nunquid hoc ieiunium continentiæ, & non potius luxuriæ deputandum eſt? De moribus Eccleſiæ cap. 31. de Monachis inquit: Corpus reficiunt quantum ſaluti & ſalubritati ſat eſt, coercente vnoquoque concupiſcentiam, ne ſe profundat, vel in ea ipſa quæ præſto ſunt parca & viliſſima. Ita non ſolùm à carnibus & vino abſtinent, pro ſufficientia domandarum libidinum, ſed ab his etiam, quæ tantò concitatius ventris & gutturis prouocant appetitum, quantò quaſi mundiora nonnullis videntur, quo nomine ſolet turpe deſiderium exquiſitorum ciborum, quod à carnibus alienum eſt, ridiculè turpitérque defendi.

Auguſtinus contra ludificationes ieiunij. Ieiunare ad luxuriam.

Ex paucis hiſce obſeruationibus ſatis patet, quomodo Auguſtinus varias ſui ſeculi de ieiunio opiniones, ad ſuperſtitionem inclinantes, pro ſolita ſua modeſtia, oppoſita ſaniori ac Scripturæ congruẽti ſententia, reprehenderit & corrigere ſtuduerit. Et in præcedentibus etiam non pauca huius generis ex Auguſtino annotauimus.

QVOMODO CHRYSOSTOMVS IN Græca Eccleſia, circa annum Domini 410. ſuperſtitioſas de ieiunio opiniones reprehenderit.

Sicut Auguſtinus in Latina Eccleſia, ita Chryſoſtomus eodem fermè tempore, circa annum Domini 410. in Græca Eccleſia ſuperſtitioſas quaſdam de ieiunijs opiniones ita reprehendit, vt ad Scripturæ normam diſputationes illas reuocaret. Alicubi ſanè de ieiunio loquens, declamatorium ſeculi ſui ſtylum imitatur, ſicut de ipſius hyperbolis in præcedentibus quædam annotauimus. Sed cùm Epiphanius & Theophilus, Leges ieiuniorum, opinione neceſſitatis & meriti nimium vrgerent, Chryſoſtomus cœpit [illegible] quaſdam imponere.

Duos enim illos manifeſtos & habuit & expertus fuit aduerſarios. Et Chryſoſtomi quidem tempore per Quadrageſimam exceptis duobus hebdomadæ diebus, vſque ad horam nonam ieiunatum fuiſſe, & circa nonã horam, priuſquam ſolueretur ieiunium, Eccleſiam ad auditum & meditationem verbi cõueniſſe ex homilijs ipſius in Geneſin conſtat. Et homilia 1. & 2. dicit, tunc coquorum diſcurſus, pecudum mactationes, & carnium conciſiones è medio tolli. Et homilia 6. ad Antiochenos dicit, lege ieiunij vulgò tunc prohibita fuiſſe certa quædam nutrimenta, & delibationem vini. Sed opinionem neceſſitatis, & alias quaſdam ſuperſtitioſas opiniones ipſe liberè taxauit & reprehendit. Et quia pleraſque ipſius ſententias ſuprà adſcripſimus, hoc loco tantùm capita eorum, quæ in vulgatis de ieiunio opinionibus reprehendit, breuiter notauimus.

Primum igitur in valdè multis locis opinionem illam reprehendit, quaſi ieiunium per ſe, ex opere operato, ſit virtus & cultus Dei: Aut quaſi ea, quæ & in Scriptura & à patribus ieiunio tribuuntur, ad ipſam per ſe aut ſolam à cibis abſtinentiam pertineant, cùm ad illos maximè fines quibus ieiunium ſubuenire debet, reſpiciendum ſit. In Geneſin homilia ſexta: Ne exiſtime-

Chryſoſtomus contra opus operatum ieiunij.

Digitized by Google

ſuperſtitioſis opinionibus contradixerunt: Vtq; Pontificiorum legibus tales ſententiæ recte opponi poſſent.

Tertiò, Chryſoſtomus multis in locis oſtendit, effectus qui ieiunio tribui ſolent, non ad ipſum opus operatum ieiunij, ſed ad pœnitentiam & orationem, quibus ieiunium ſubſeruire debet, referendos eſſe. Ita homilia 3. ad Antiochenos, Ieiunium pietatis materia & magiſter eſt, ieiunium autem dico non hoc vulgare, ſed accuratum non tantùm ciborum abſtinentiam, ſed & peccatorũ. Non enim ieiunij natura peccata eripere ſufficit, niſi congrua cum lege fiat. Diſcamus igitur, quomodo ieiunium celebrare debeamus, quoniam & Phariſæus ille ieiunauit, & deſcendit fructibus ieiunij inanis. Publicanus non ieiunauit, & Phariſæum ieiunantem præceſſit non ieiunans: vt diſcas quod ieiunij vtilitas nulla ſit, niſi & reliqua conſequantur. Ieiunauerunt Niniuitæ, & Dei miſericordiam elicuerunt, ieiunauerunt & Iudæi, & culpati abierunt. Videamus igitur, quomodo Niniuitæ ieiunarint, & quid tandem ſit quod iram Dei ſoluerit. Num ieiunium ſolum & ſaccus? non eſt dicendum, ſed totius vitæ mutatio, ita enim Propheta inquit. Et vidit Deus opera eorum. Qualia opera? Quòd ieiunarunt? quod ſaccum induerunt? nihil horum, ſed hæc omnia tacens, intulit: Quoniam auerſus eſt quiſq; in viis ſuis malis. Cernis quod non Ieiunium periculo eripuit, ſed vitæ mutatio Deum barbaris placatum & beneuolum reddidit. Hæc dico non vt ieiunium contemnamus, ſed vt ieiunium honoremus. Honor enim ieiunij non ciborum abſtinẽtia eſt, ſed peccatorum fuga. Itaq; ciborũ abſtinentia tantùm Ieiunium definiens hic eſt, qui maximè ipſum vituperat. Idem lib. 1. de orando Deum inquit, Niniuitæ deprecationis præſidio, plurimorum ſcelerum, quibus diuinam iram in ſe prouocarant, remiſſionem acceperunt. Pœnitentiæ igitur & orationi, effectus hoſce Chryſoſtomus vult tribui, non operi operato ieiunij.

Non ieiunio ſed pœnitentia & oratione.

Definitio ieiunij.

QVOMODO PORRO VSQVE AD annum Domini 450. libertas Chriſtiana in vſu ciborum, à Cyrillo, Theodoreto, Proſpero, Prudentio, & Socrate, defenſa fuerit.

OStendemus porrò iam breuiter quomodo vſq; ad annum Domini 450. libertas Chriſtiana in vſu ciborum defenſa, & veri fines Ieiuniorum monſtrati fuerant.

Cyrillus igitur in Leuiticum lib. 10. diſputat contra illos, qui putabant ex mandato legis ſtata ieiuniorum tempora obſeruanda. Et ponit prolixam ſententiam, quam ſupra ſub Origenis nomine deſcripſimus (nam & illi hæc commentaria in Leuiticum tribuuntur) capita autem hæc ſunt, quæ ipſius Cyrilli verbis annotabo. I. Humiliationem animæ debere perpetuam eſſe, & conſiſtere in imitatione Chriſti, qui eſt humilis corde. II. Ieiunium, iuxta præceptum Euangelij, conſiſtere in abſtinentia à peccatis, in fide adeunte Chriſtum Pontificem, & in renouatione. III. Ieiunium externum ſeu corporale non conſiſtere in delectu ſeu prohibitione quorundam ciborum, ſed in abſtinentia Chriſtiana, quę ſit continentia ventris & gutturis. IIII. Finem ieiunij debere eſſe, vt ad exercitia ſpiritualia ſimus eò expeditiores. V. Opinionem neceſſitatis contra Phariſæos à Chriſto Ipſo refutatam eſſe. Matth. 9. Non enim miſcenda eſſe indumenta noua & pannos veteres. VI. Vſitata ieiuniorum tempora ſeruanda, non obſeruantiæ ſuperſtitione, ſed in Chriſtiana libertate, virtute continentiæ. Integra ſententia ſuprà in Origene deſcripta eſt, quam breuitatis gratia nolui hoc loco rurſus adſcribere.

Cyrilli ſententia de ieiunio.

Idem Cyrillus lib. 9 in Leuiticum: Scitis certamen eſſe carni aduerſus ſpiritum. Quòd ſi carnem frequenti mollitie, ac iugi deliciarum fluxu foueatis, neceſſariò aduerſus ſpiritum inſoleſcet, & fortior illa efficietur, cogétque eum ſuis vitiis obedire. Si verò nutrimenta ſpiritus adhibeas, diuinam ſcilicet lectionem, ſermonem doctrinę, & orationes aſſiduas, conualeſcet ille, & carnem coget ſuis legibus obſequi. Quod quia non facitis, nolite conqueri de infirmitate carnis, tu carnem aduerſus ſpiritum armas, cùm eam carnibus reples, vino nimio inundas, omni mollitie palpas, & ad illecebras nutris.

Lib. 2. contra Iulianum, cum Iulianus Chriſtianis obieciſſet vitam diſſolutam, eò quòd citra debitum veſcerentur, & nihil vitarent quod edi poteſt. Reſpondet Cyrillus: Græci in hoc potiſſimum pietatis virtutem conſtituunt, & in omni virtute præditum arbitrantur eum, qui à cibis quibuſdam abſtinuerit. At cur ſanctificationis modum in illis ponunt? Certè ſanctiſſimus & impollutus quod nos polluere poſſet, fecit nihil. Cur enim cibus inficeret, vel quam maculam inureret iis, qui illius ſunt participes? Vitanda autem ſunt ea, per quæ contaminantur, vt ſunt peccata, quæ qui nihil faciunt cõtaminantur, etiam dum parum edunt, & ab eduliis quibuſdam cauent, atque ita Iouem colere volunt.

Ibidem li. 7. Iulianus imponebat crimẽ Chriſtianis, quòd indifferens apud ipſos eſſet edere carnes. Cyrillus verò reſpondet, Leges puniunt improbos. In quos verò animaduertunt, nunquid in crudeles, adulteros, deceptores? etiam vel in eos, qui liberè piſces & carnes attingunt, ſi quidẽ in hoc pręſcriptum eſſet tempus aliquod? Et poſtea ſcimus, ſola peccata eos, qui illis laborant, coinquinare. Ita nullum vitamus edulium vt immũdum, corporales verò voluptates moderatione compeſcimus, & aculeum petulantioris carnis hebetantes, parcè victitare conſueuimus, & omninò in delitiis eſſe inter optima nõ ponimus. Iulianus autem nos ſaltatoribus & publicanis comparat, Chriſtianæ religionis libertatem ignorans. Nos autẽ memores ſumus eorum, quæ Paulus ſcribit: Cibus non commendat nos Deo, neq; ſi edamus meliores ſumus, neque ſi nõ edamus deteriores. Item, Omnis cibus bonus, &c. Et quod Chriſtus dicit: Quod ingreditur in os non coinquinat hominem, &c. Et paulò poſt, plurimi quidẽ apud nos fuerunt ſumma honeſtate conſpicui, qui ad eam peruenere continentiã, & ita ſeipſos caſtigarunt, vt etiã iis, quę ad vitam vtiliſſima ſunt, ſtrenuè abſtinere voluerint, nempe pane & oleo & herbis & leguminibus, ventris neceſſitatem placarunt, vſi pura aqua. Et reiectaneus quidem apud ipſos cibus nullus fuit. Abſtinuerunt autem à nonnullis, mentis ad de-

Finis abſtinentiæ.

Digitized by Google

Abſtinentia vera.

nentia quidem eſt, ſed carnalis & imperfecta. Ea autem ſpiritualis & perfecta cenſenda eſt abſtinentia, quæ abſtinentem iàm ab illecebris carnalium voluptatum, quàm à peccatis omnibus facit alienum. Et cap. 22. Membra ſua, quæ ſunt ſupra terram, mortificant, quando inſolens corpus ieiuniorum continuatione caſtigant, quando intra neceſſarium modum, ſuum temperant appetitum, certi quòd nec deliciæ quælibet, ſi abſque deſiderio percipiantur, officiunt, & viles cibi plerunque abſtinentiæ profectum, ſi appetenter accipiantur, impediunt. Vnde datur intelligi, quod veraciter abſtinentes, eſcarum non naturas, ſed concupiſcentias domnent. Quia autem non ſolùm à qualitate, ſed etiam à quantitate ciborum cupiunt abſtinere, nihil aliud ſtudent, quàm vt appetitus ſuos non expleant, ſed comprimant, &c. cap. 23. Cæterum ſi à quadrupedibus abſtinentes, altilibus, vel alijs auibus precioſis, vel piſcibus perfruantur, non mihi videntur reſecare voluptates, ſed mutare, nec pro abſtinentia, ſed pro delicijs communes ac viles carnes abijcere, quò delicatioribus poſſint ſuas voluptates explere: cùm non aliquarum carnium nobis naturę damnandæ ſint, ſed carnales concupiſcentiæ fugiendæ. Et ſpiritualis abſtinentia non aliquorum ciborum vſum, ſed deſiderium ſuadeat compeſcēdum, cap. 24. Veruntamen ſic abſtinere vel ieiunare debemus, vt non nos ieiunandi vel abſtinendi neceſſitati ſubdamus, cùm ſine abſtinentia quemlibet hominem catholicum charitas ſola perficiat, & omnis abſtinentia aut perdat fine adiunctione charitatis, aut pereat. Quia ergo abſtinere aut ieiunare etiam hæretici poſſunt, corpora ſua panis & aquæ perceptione afficientes, non pro magno ducamus, quando ab illis, quæ ipſi quoque reijciunt, abſtinemus, ſed quando abſtinentiam noſtram fides commendat, charitaſque conſummat. Ipſi verò catholicis Chriſtianis, qui ſiue non valendo, ſiue nolendo abſtinere, omnia vſui noſtro conceſſa, cum gratiarum actione percipiunt, non nos propter abſtinentiam præferamus, ne fortè plus virtutum habeant illi, vnde nobis abſtinentibus iure præferantur. Quocirca ſi volumus abſtinentiam noſtram, ieiuniaque noſtra perficere, ab omnibus vitijs diſcedamus. Quia tunc nobis proderit, quòd corpora noſtra, vel certè corporum incentiua, rigore diſtrictioris abſtinentiæ caſtigamus, ſi carnalibus deſiderijs abſoluti, ſanctis virtutibus floreamus, &c.

Finis ieiuniorum.

Delicata ieiunia.

Proſper contra delicatorum ciborum.

Contra neceſſitatem Monachorum.

Contra opinionem operum ieiunij.

Libertas abſtinentiæ.

Finis ieiunij.

Hæ obſeruationes hiſtoricæ iucundæ profectò & vtiles ſunt, monſtrantes quomodo pullulantibus ſuperſtitioſis opinionibus de ieiunio Deus ſubinde teſtes aliquos veritatis excitarit, qui ſuperſtitiones reprehenderunt & refutarunt, ac ſimul doctrinam & exercitia veri ieiunij ad fontes & fundamenta Scripturæ redacere conati fuerunt, alij alijs vel neruoſius & vehementius, vel modeſtius, & languidius, vt ita in hiſtoria conſpiciatur, perpetuum quaſi certamen ſuperſtitionis & veræ pietatis. Quando enim vel ex vulgo vel ex Patribus quidam inclinationem aliquam ad ſuperſtitiones faciebant, oppoſuit Deus alios, qui exorbitationes illas corrigere, & ad regiam Scripturæ Canonicæ viam reducere conati fuerunt, ſicut hactenus in hac de ieiunio hiſtoria oſtendimus.

Capita huius hiſtoriæ.

QVOMODO AB ANNO DOMINI 450. cum non eſſent qui contradicerent, ſuperſtitioſæ leges & opiniones de ieiunijs, per Pontificum & Conciliorum decreta, cumulatæ ſint, donec Scholaſtica Theologia inde extructa eſt.

HActenus igitur vſque ad annum Domini 450. oſtendimus, quòd leges ieiuniorum in opinionibus neceſſitatis & meritorum, ſæpius quidem & variè tentatæ, ſemper autem repreſſæ & refutatæ fuerint. Singulis enim illis temporibus ſemper fuerunt, qui monſtrata vera verbi Dei de ieiunijs ſententia, ſuperſtitionibus contradixerunt, & libertatem Chriſtianam defenderunt. Ab hoc verò tempore, extinctis Eccleſiæ luminaribus, cùm vix inueniretur aliquis, qui libertatis & veritatis patrocinium contra ſuperſtitioſas leges ſuſcipere vel poſſet vel auderet, cumulatæ illæ, & per Romanorum Pontificum reſcripta, per poſteriorum conciliorum decreta, & per Monachorum conſtitutiones, ſtabilitæ ſunt, ita vt maxima pars cultus in illis obſeruationibus conſumeretur, quæ & mandatis Dei præferebantur, & meritum gratiæ & remiſſionis peccatorum, cum contumelia Chriſti, ſibi vendicabant, ſicut ex ſcholaſtica Theologia, quæ inde enata eſt ſuprà oſtendimus. Sequentium igitur temporum hiſtoriam ex Leonis ſermonibus, & ex illis, qui poſtea leges & conſtitutiones illas in decretis collegerunt, breuiter perſtringemus.

Leo itaque, quem magnum vocant, circa annum Domini 460. ſolennia ieiunia quater in anno publicè indixit & mandauit, ieiunium ſcilicet Quadrageſimæ, Pentecoſtes, ſeptimi menſis & decimi, de illorum enim temporum ieiunijs extant multi ſermones Leonis. Et de ieiunio quidem ſeptimi menſis & decimi non diſſimulat, ex ſuiſtia æmulatione Iudaicarum obſeruationum, Zachariæ 8. illa ſumpta eſſe. Dicit enim ſermone quarto de ieiunio ſeptimi menſis. Quando vos ad quædam, quæ in veteri Teſtamento inſtituta fuerunt, cohortamur, non Iudaicæ obſeruantiæ iugo vos ſubdimus, licet enim in temporibus conueniat, non tamen concordat in moribus. Sed hæc eluſio non ſoluit argumentum de abrogatione obſeruationum veteris Teſtamenti, Galat. 4. & Col. 2. Et Chryſoſtomus explicans locum Pauli, Gal. 4. annotat Paulum ideo dixiſſe (in parte diei feſti) vt oſtenderet, ſe arguere eos, qui etiamſi non per omnia, ſed tantum in parte aliqua, obſeruationes veteris Teſtamenti conſcientijs in nouo Teſtamento imponere volebāt. Quadrageſimę verò & Pentecoſtes ieiunia Leo dicit Apoſtolorum traditione, de Paracleti magiſterio inſtituta. Sed hactenus liquido oſtendimus, falſum hoc eſſe, niſi quis Montanici Paracleti magiſteriū & diſciplinā, cui Leonis leges de ieiunijs non malè conueniunt, intelligat. Leo autem vt ſuis perſuaderet, legale hoc iugum ſuſcipere, tribuit ieiunio reconciliationem & propitiationem Dei, culparum redemptionem, & peccatorum remiſſionem, ſicut in præcedentibus tales Leonis ſententias adſcripſimus. In illis verò menſibus ieiunarunt quarta feria & ſexta, ſabbato verò ad vigilias conuenerunt. Hoc enim Leo ſemper repetit, Quarta & ſexta feria ieiune-

Leo de ieiunijs quatuor temporum.

Chryſoſtomus de parte diei.

Paracleti Leo de meritis ieiuniorum.

Digitized by Google

m·s, ſabbato verò apud beatum Petrum pariter vigilemus.

In hiſce verò humanarum traditionum ſiue conſtitutionibus ſiue obſeruationibus, non inutile erit oſtendere fuiſſe magnas diuerſitates, quę ſæpius mutatæ, variatæ & cumulatæ fuerunt, donec tandem in leges rigidiſſimas euaſerunt. Apud Gratianum diſtinct. 76. traditur antea ter in anno ieiunia celebrata, poſtea verò facta inde quatuor temporum ieiunia. Elibertinum concilium cap 23 ſtatuit ſingulis menſibus, excepto Iulio & Auguſto, talia ieiunia celebranda. Rabanus de inſtitutione Clericorum, lib. 2. cap. 24. dicit, quatuor illis temporibus ſabbatis ſpecialia ieiunia fuiſſe conſtituta, in menſe Martio primo ſabbato in Iunio ſecundo ſabbato, in Septembri tertio ſabbato, in Decembri quarto ſabbato, ante quæ ſabbata feria quarta & ſexta legitima ieiunia præceſſerint. Addit autem, quod memorabile eſt, cauſam & originem illorum ieiuniorum hanc fuiſſe, quòd Gelaſius conſtituerit, illis diebus ordinationes preſbyterorum & diaconorum debere fieri. Cùmque primùm in ordinationibus, exemplo Apoſtolorum, Actorum 13. & 14. propter preces ardentiores adhiberentur ieiunia: Poſtea factum eſt inde opus operatum & lex generalis, etiam cùm non celebrarentur ordinationes. Idem Rabanus capite 17. inter ieiunium & ſtationem ita diſtinguit, vt ieiunium ſit abſtinentia cuiuſlibet diei, non per legem, ſed ſecundum propriam voluntatem. Statio verò ſit obſeruatio ſtatutorum dierum vel temporum, vt quartæ & ſextæ feriæ, ieiunium ex vetere lege præceptum, iuxta dictum, Ieiuno bis in ſabbato, id eſt, quarta & ſexta ſabbati. Quæſo autem Lectorem vt hanc rationem benè conſideret & expendat.

Ieiunia tria temporum, poſtea quatuor.
Singulorum menſium ieiunia.
Ieiunia quatuor temporum unde.
Nota.
Diſcrimen inter ieiunium & ſtationem.

Burchardus libr. 13. ex Aurelianenſi concilio citat conſtitutionem de triduano ieiunio rogationum ante feſtum Aſcenſionis. Ex Moguntinenſi verò citat conſtitutionem, vt Litania maior, à cunctis Chriſtianis, vno die, ſcilicet ſeptimo Calendas Maias, cum ieiunio obſeruaretur. Ex Gregorio Magno deſcribit, Quadrageſimam ideo obſeruandam, vt ſit perſolutio decimarum totius anni. Ex Aurelianenſi concilio deſcribit conſtitutionem de ieiunio vigiliarum in feſtiuitatibus Sanctorum. Nocturni enim conuentus in ſanctorum feſtiuitatibus, mutati poſtea ſunt in pridiana ieiunia, & præcedentis diei manſit appellatio vigiliarum. Et capite 2. tradit, in Moguntinenſi ſynodo conſtitutum, vt diebus ieiuniorum, hora nona cum litanijs ad Miſſarum ſolennia conueniretur. Cap. 12. dicit, in Quadrageſima non nona hora, ſed poſt veſpertinum officium manducandum.

Ieiunium rogationum.
Ieiunium vigiliarum.
Miſſæ tempus veſpertinum in ieiunijs.

Gratianus de conſecrat. diſtinct. 3. citat conſtitutionem Innocentij, quòd omnino ſingulis ſabbatis ſit ieiunandum. Quam legem Auguſtinus prolixa diſputatione ad Conſulanum refutat. Et ſexta vniuerſalis ſynodus can. 55. Romanorum obſeruationem, quòd per Quadrageſimam ſabbatis ieiunabant, reprehendit & improbat. Gratianus verò de conſecrat. diſtinct. 5. citat conſtitutionem Gregorij Septimi, vt diebus ſabbati omnes Chriſtiani à carnium eſu abſtineant. Monachis verò in perpetuum prohibuit eſum carnium. diſt. 4. ſub Gregorij Magni nomine in Quadrageſima prohibet vſum lacticiniorum & ouorum, ſed ſexta ſynodus circa annum 680. fatetur canone 56. in Armenia & in alijs locis, quoſdam in Quadrageſima, ſabbatis & Dominicis, oua & caſeum comediſſe, quod canone illo tunc prohibebatur. Acceſſit etiam vulgi ſuperſtitio, ſicut Nicephorus lib. 17. ca. 32. hoc exemplum deſcribit, cùm Conſtantinopoli in magna rerum inopia, Imperator Iuſtinianus, ex Chriſtiana libertate, in Quadrageſima iuſſiſſet carnes venales in foro proponi, populus eas nec emebat nec edebat. Paulus Diaconus addit, venditores carnium à vulgo interfectos.

Nota de ieiunio ſabbati.
Prohibitio lacticiniorum.
Exemplum ſuperſtitionis vulgi.

Porrò varia & mirabilia ſuperſtitioſæ & prodigioſæ abſtinentiæ illorum temporum exempla, ſiue facta extant, quæ omnia huc referre non eſt animus, ſuperſtitio enim ſemel admiſſa, in infinitas ſe vertit formas, vt tandem, vbi conſiſtat, non inueniat, adeò vt tres quadrageſimæ à Hieronymo in Montaniſtis antea publicè damnatæ, poſtea ſingularis pietatis titulum ſibi vendicarint, ſicut Beda in hiſtoria Anglica celebrat Monachum quendam Ecbrechtum, qui tres in anno quadrageſimas cum ſuis obſeruârit, vnum ante Paſcha, alterum ante Pentecoſten, tertium ante natalem Domini. Et alium celebrat Epiſcopum, qui duas ex illis celebrandas conſtituerit.

Tres quadrageſimæ.

Opiniones verò de meritis ieiunij, vnà cum conſtitutionibus ſeu legibus, ſubinde magis magiſque cumulatæ ſunt, ſicut ſuprà annotauimus, Bernhardum ſentire, quòd ieiunium ſit ſatisfactio pro peccatis, pro quo ea quæ commiſimus condonentur, & peccata remittantur. Item ieiunium obtinere veniam, promereri gratiam & redimere æterna ſupplicia. Gratianus diſt. 13 quæſtio. 3. dicit, ieiunia viuentium, eſſe defunctorum auxilia. Sed non opus eſt in poſterioribus illis ſeculis ſingulorum vel temporum vel authorum ſiue conſtitutiones & leges de temporibus ieiuniorum & cibis, ſiue opiniones de meritis ieiuniorum, ordine & prolixè percenſere. Scholaſtici enim Doctores illa omnia in ſuis ſummis complexi ſunt. Et quia ſuprà peculiari loco, Scholaſticorum doctrinam de ieiunio expoſuimus, vt hoc loco eam repetere non ſit opus: Finem igitur iam faciam, & hiſtoricam hanc de ieiunio commemorationem concludam, remittens Lectorem ad ea, quæ ſuprà ex Scholaſticis, & alijs Pontificijs ſcriptoribus annotauimus.

Bernhardus de merito ieiunij.
Gratianus.
Scholaſticorum doctrina de ieiunio.

DE FESTIS.

QVòd decretum Tridentinum dicit, dierum feſtorum deuotam & religioſam obſeruationem, facere ad augendam pietatem: Non poteſt rectius explicari, quàm ſi primo oſtendatur antitheſis, inter pædagogicam ſeruitutem veteris, & inter Chriſtianam libertatem noui Teſtamenti, quod ad annos, menſes & dies, hoc eſt, quod ad feſta attinet. II. Si primitiuæ Eccleſiæ obſeruationes conſiderentur. III. Si oſtendatur, qui abuſus, & quæ ſuperſtitioſæ opiniones, in celebrationes feſtorum irrepſerint. Ita enim iuxta Ieremiam precioſum à vili ſeparari poterit, & oſtendi, quæ feſta, & qua religione in noſtris Eccleſijs ſeruentur.

SCRI-

Digitized by Google

SCRIPTVRAE SENTENTIA ET doctrina, de diebus feſtis qualis fuerit in veteri Teſtamento, & qualis ſit in nouo.

Veteris Teſtamenti feſta.

IN veteri igitur Teſtamento Deus pædagogicas commonefactiones & ſignificationes de beneficiis & promiſſionibus diuinis, de cultu Dei, de exercitiis pietatis & de ſalute vitę ęternę per tempora, annos, menſes & dies, ita diſtribuit, vt certis & ſtatutis temporibus populus ad auditum verbi, ad meditationem beneficiorũ & promiſſionum Dei, ad preces, laudes, gratiarum actiones, & publica exercitia cultus Dei & pietatis, conueniret. Ita ſingulis diebus, mane & veſperi ad petendam & celebrandam gubernationem & protectionem diuinam in quotidianis vitæ huius negotiis, & ad petendam remiſſionem peccatorum ac Spiritus ſancti gratiam, conuentus Eccleſiaſtici habebantur. Deinde inter ſeptimanæ dies fuit ſabbati feſtiuitas conſtituta, ad commonefactionem beneficiorum Dei in creatione & ſuſtentatione rerum, Exo. 20. in memoriam admirandæ liberationis ex ſeruitute Ægyptiaca, Deut. 5. in ſignũ ſanctificationis, Ezech. 20. & ad ſignificandum ſabbatum interius ſeu ſpirituale & æternum, Ebræ. 4. In menſibus conſtituit Neomenias, vt monerentur, aſtrorum motus, & vices temporum, tanquam peculiare opus Dei conſiderare, vtq; per ſingulos menſes beneficiorum Dei, & vitę ſuæ rationem, ſubducerent. In principio & exitu anni inſtituit feſtiuitates, ob recordationem & celebrationem beneficiorum, populo in Eccleſia, politia, & Oeconomia, per totum annum à Deo præſtitorum.

Mane & veſperi. *Sabbatum.* *Neomenia.*

Addit certis temporibus anni alias ſolennitates de illuſtrioribus Dei beneficiis, olim populo in eductione ex Ægypto, in introductione in terram promiſſionis, in promulgatione legis, in conſtitutione Eccleſię & politiæ Iſraeliticæ præſtitis. Quæ feſtiuitates ſimul erant ſignificationes & commonefactiones promiſſionum de futuris beneficiis Meſſiæ, & de vita æterna. Et propter eaſdem ſignificationes & commonefactiones, ſeptimo ſemper & quinquageſimo etiam anno, peculiares inſtitutæ erant feſtiuitates. Poſtea ſimili exemplo, in memoriam illuſtriorum liberationum, ſub Eſther, Iudith, & Machabæis, alia etiam feſta inſtituta fuerunt. Et Deus feſtiuitates à ſe inſtitutas, certis cæremoniis circumſcripſit, quomodo à veſpera in veſperam, cum ceſſatione ab operibus ſeruilibus, & per quot dies, quibus ſacrificiis & ritibus, eas vellet celebrare, additis comminationibus pœnarum contra prophanatores. Quæ plenè explicare non eſt huius loci, tãtũm enim propter antitheſin inter vetus & nouum Teſtamentum, quod ad feſta attinet, hæc breuiter hoc loco commemorata ſunt.

Pentecoſte. *Tabernaculorum, &c.* *Iubilæus.* *Encænia.*

Et Iudæi quidem contendunt, pædagogiam illam feſtorum diuinitus inſtitutam, neceſſariò etiam nunc obſeruandam, quia de ſabbato Deus dicit, Exod. 31. Pactum hoc eſt ſempiternum inter me & filios Iſrael, ſignũmque perpetuum. Et de Paſchate, Exod. duodecimo: Cultu ſeu ſtatuto perpetuo celebrabitis, legitimum hoc tibi erit, & filiis tuis in æternum. Ita de reliquis etiam feſtis, Leuit. 23. dicitur, Legitimum & præceptum ſempiternum erit in generationibus veſtris. Sed quia Ieremiæ 31. prædicitur antiquatio ſeu abrogatio veteris pacti, & inſtitutio noui? Et Moſes ipſe de alterius Prophetæ verbo vaticinatur, Deuteron. decimo octauo. Lex igitur & Prophetæ vſque ad Ioannem, Matth. 11. Impoſita enim fuerunt legalia illa vſque ad tempus correctionis, Ebræorum nono. Et lex fuit Pædagogus noſter vſque ad Chriſtum, poſtquam verò fides venit, & Deus Filium ſuum miſit, non amplius ſumus ſub pædagogo, nec in ſeruitute ſub elementis mundi, Galat. 3. & 4. Fuerunt autem Feſta pars elementorum pædagogiæ legis, de quibus Paulus diſerte dicit, Galat. 4. Dies obſeruatis & Méſes, & tempora & annos, metuo ne fruſtrà laborauerim in vobis. Et Coloſſ. 2. Nemo vos iudicet in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut ſabbatorum, quæ ſunt vmbra futurorum, corpus autem Chriſti.

An lex de feſtis perpetua. *Abrogatio ceremoniarum quæ ad vetus Teſt. pertinent. Feſtorum abrogatio.*

Quod igitur ad dicta Moſaica attinet, Burgenſis eruditè oſtendit, in lingua Ebræa dictiones quaſdam ſignificare perpetuitatem abſolutam ſine fine, vt נצח, & quanno particula עד vel geminatur vel iungitur Præpoſitioni vel dictioni עולם, quando verò dictio עולם vel ſola ponitur, vel præcedente עד tunc ſignificare perpetuitatem, ſecundum conditionem rei cui adiungitur, vt quando Scriptura dicit, In æternum verbum tuum permanet. Item Veritas Domini manet in æternum. Ibi ſignificat perpetuitatem æternam ſine fine. Quando verò dictio illa prædicatur de re, cuius duratio eſt periodica, & ambitu quodam temporis limitata; tunc ſignificat perpetuitatem non abſolutam ſed periodicam, ſicut Latini vocant ſeculum ſeu ætatem alicuius rei, Ita Deute. 15. de ſeruo, qui anno ſeptimo non vult liber exire, dicitur, Seruiet tibi in æternum, hoc eſt, per totam ſuæ vitæ periodum, vel vſque ad annum Iubilæum. 1. Reg. 1. Samuel manebit in tabernaculo Domini vſque in ſeculum: hoc eſt vſque ad annum 50. quod erat ſeculum miniſterij Leuitarum, Numer. 8. vel, ſicut Hanna ipſa declarat, omnibus diebus vitæ ſuæ. Cùm itaque periodus durationis & obſeruationis ceremoniarum veteris Teſtamenti aduentu Meſſiæ in carnem in ſcripturis limitata & circũſcripta ſit, manifeſtum eſt, qualis perpetuitas intelligenda ſit in dictis Moſis, ſcilicet vſque ad Chriſtum, hoc enim eſt ſeculum legis ſeu Moſaicum, ſicut ipſi Rabini, dies nouiſſimos, ſeu ſeculum nouiſſimum & futurum, appellant tempus Meſſiæ. Item: duo millia inane, duo millia Lex, duo millia Meſſias. Vtque intelligeretur, ſtatuta illa Moſaica, nec perpetua eſſe, nec omnes homines obligare, ideo additur, Perpetua erunt inter filios Iſrael, in habitaculis & generationibus veſtris.

De vocabulis perpetuitatis apud Ebræos. *Olam ſeu ſeculum Leuit. ceremon.*

Quia verò de abrogatione Leuiticorũ feſtorũ in nouo Teſtamento conſtat, videndum iam eſt, quid & quomodo ſit abrogatũ. In veteri n. Teſta. in feſtis populus cõueniebat in cœtum, ſabbatis legebatur Moſes, Actor. 15. & Prophetæ, Luc. 4. Act. 13. fiebãt preces cõmunes, Lu. 1. Pſalmi, Hymni gratiarum actiones celebrabantur. 1. Paralip. 25. Et breuiter feſta illa ſanctificabantur, hoc eſt, tempus illud in ſancta pietatis exercitia ſe poſitis impedimentis & auocamentis negotiorum ſeculi impẽdebatur. Hoc certè genus in nouo Teſtamento non eſt abrogatum. Nam & ad Chriſtum populus ſæpius conuenit, ad audiendum ver-

Quæ ſint in feſtis veteribus quæ retinentur in nouo Teſtamento.

Digitized by Google

bum Dei. Et Apoſtoli cum ſuis conuenerunt in vnum ad audiendum ſermonem Dei, ad vſum Euchariſtiæ, & ad reliqua, quæ ad λειτουργίαν, hoc eſt, ad publicum munus miniſterij pertinent, Actor.13.& 29.1.Corinth.11. In cœtu illo adminiſtrarunt baptiſmum, Actor.10. factæ ibi fuerunt obſecrationes, deprecationes, interpellationes, & gratiarum actiones, 1.Timot.2.& 1.Cor.14. vſi ibi fuerunt canticis, Pſalmis, Hymnis, & Benedictionibus. 1. Corinth.14. & finis concionum in illis conuentibus ibi pulchrè deſcribitur, vt omnes inſtituantur, diſcant, coarguantur, & exhortationem & conſolationem accipiant. In illis conuentibus contulerunt etiam & diſtribuerunt Eleemoſynas pro pauperibus, Actor.2.1.Cor.16. Hoc certè genus ſanctificationis ſabbati adeo non eſt abrogatum in nouo Teſtamento, vt Apoſtolus Ebræorum 10. dicat, illam (ἐπισυναγωγὴν) mutuam congregationem, non eſſe deſerẽdam, ſed colendam ad mutuam exhortationem & prouocationem, ad tenendam confeſſionem ſpei, & charitatem & bona opera. Et Matth.18. Chriſtus huiuſmodi conuentibus præſentiam ſuam & gratiam promittit.

Quid ſit ſpeciem abrogatam eſſe non genus.

Et hoc eſt, quòd vſitatè ac rectè dicitur, Nouum Teſtamentum, in præcepto de ſanctificatione ſabbati, non genus quod morale eſt, ſed ſpeciem quæ ceremonialis eſt, abrogaſſe, quod ſcilicet conuentus illi expreſſo mandato Dei in veteri Teſtamento ad certas circumſtantias temporũ determinati & allegati erant, quo ſcilicet die celebrandum eſſet ſabbatum, quibus menſibus, quoto die menſis, & per quot dies reliqua feſta eſſent celebranda, quando inchoanda & finienda à veſpera ſcilicet in veſperam, quæ feſta Ieroſolymis tantùm celebranda eſſent; & quæ alibi poſſent celebrari, quibus ritibus in celebratione feſtorum eſſet vtẽdum, quòdque ab aliis operib. ita eſſet abſtinendum, vt ſabbato ne quidem liceret extra locum progredi, Exod.16. niſi per iter Sabbati, nec ignem ſuccẽdere, Exod.35. Et harum circumſtantiarum obſeruatio, extra caſum neceſſitatis, ex mandato Dei erat neceſſaria, pro cõſcientiis impoſita ſub peccato mortali, & pœna damnationis. Illę igitur circumſtantiæ, & neceſſariæ earum obſeruationes, conſciẽtiis in nouo Teſtamento abrogatæ ſunt. Non ita autem abrogatæ ſunt illæ circumſtantiæ, quaſi in nouo Teſtamento, abſque ordine, meræ debeant eſſe confuſiones in conuentibus Eccleſiaſticis. Paulus enim in huiuſmodi circumſtãtiis libertatem conſcientiarum ita aſſerit, vt tamen velit in Eccleſiaſticis conuentibus omnia ordine fieri, & ita decenter, vt ſeruiant ædificationi. & ſint incitamenta & retinacula pietatis, ac teſtimonia quòd Deus verè ſit in medio noſtri. Non enim confuſionis Deus eſt, ſed pacis, 1.Corinth 14. & Coloſ.2. Gaudebo vidẽs veſtrum ordinem. Ita Chriſtus in ſabbatis & in reliquis feſtis, & ipſe docuit, & concionibus interfuit. Vt autem oſtenderet, ſe illud liberè & non ex neceſſitate facere, contra opinionem neceſſitatis, de abrogatione ſabbati Moſaici; & verbo docuit, cùm diceret Filium hominis Dominum eſſe ſabbati, & factis ſæpius libertatem illam teſtatam fecit, cùm ſabbatis ſanaret, & diſcipulos ſpicas in ſabbato confricantes, defenderet. Atque ideo etiam, conuentus ſuos ad docendum verbum, aliis ſæpius die-

Ordo & decorum in conuentibus Eccleſiaſticis.

Libertas ſabbati.

bus extra ſabbatum celebrauit. Atque labores, qui in caſu neceſſitatis & charitatis, in ipſo ſabbato ſuſcipiebantur, non damnauit, tantùm illas operas externas, quæ miniſterium & ſanctificationem turbant & impediunt, prohibitas eſſe oſtendit, cùm Mar.11. docens in templo, non permitteret, vt quiſquam vas deportaret per templum, eò quòd ſcriptum ſit, Domus mea domus orationis eſt. Ipſe verò ſuo exemplo oſtendit, quomodo tẽpus conuentuum Eccleſiaſticorum ad ſanctificationem eſſet conferendum. Cùm enim ipſe docuiſſet, poſtea ſoluto conuentu, priuatim diſcipulos examinabat & rectius inſtituebat, Marc.4 & Luc.14 à concione digreſſus, ad prandium concionem repetit, vſum doctrinæ oſtendit, & vera pietatis exercitia præmonſtrat. Inde rectiſſimè poteſt colligi, qua libertate, deuotione & religione, ſabbatum in nouo Teſtamento ſit ſanctificandum.

Quæ opera prohibita.

Quæ ſanctificatio.

Eodem modo, Apoſtoli primùm tolerarunt infirmitatem fidei illorum, qui ſine ſuperſtitione Moſaicos dies obſeruabant: Rom.14. vbi addit, firmiores in fide iudicaſſe, poſt abrogationẽ veteris Teſtamenti, omnes dies per ſe eſſe æquales, nec vnum alio eſſe ſanctiorem. Oſtenderunt etiam Apoſtoli ſuo exemplo, in nouo Teſtamento liberum eſſe, vel ſingulis diebus, vel quocũque die commodum videretur, ad tractandum verbum & Sacramenta, & ad publica ſeu communia pietatis exercitia, conuenire. Ita die ſabbati docuerunt, Act.13.16.17.& 18. Et quia in feſtis multitudo frequens conueniebat, Paulus hac occaſione vſurus ad propagationem Euangelij, dicit ſe velle diem Pentecoſtes agere Hieroſolymis. Prętérea vt oſtenderent, exercitia Eccleſiaſticorum conuentuum in nouo Teſtamento non eſſe alligata ad certos dies, ipſi quotidie perſeuerarunt in doctrina Apoſtolorum, in cõmunicatione, & fractione panis, & precationibus. Et Act.5. Non ceſſabant omni die docere, & in templo, & in domibus. Ita Paulus 1.Corint.5. oſtendit, Paſcha Iudaicum ita eſſe abrogatum, vt illud, cuius commonefactionis & ſignificationis gratia vetus Paſcha celebrabatur, quotidie nobis in nouo Teſtamento ſit cogitandum & agendum. Nam & Paſcha, inquit, noſtrum pro nobis immolatus eſt Chriſtus: Itaque feſtum celebremus, non in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſynceritatis & veritatis.

Libertas dierum.

Apoſtoli docuerunt ſabbatis.

Apoſtoli quotidianæ ſynaxes.

Cùm verò poſtea Pſeudoapoſtoli liberas illas obſeruationes ſabbati Moſaici, & aliorum feſtorum, tanquam ex lege, opinione neceſſitatis ita vrgerent, vt conſcientias non obſeruãtium iudicarẽt, Paulus dicit, nõ eſſe obſeruãdos dies, menſes & annos, ſed ſtandum in libertate, qua Chriſtus nos liberauit, ne rurſus iugo ſeruitutis implicemur, Galat.4.& 5. Nec permittendum eſſe, vt aliquis nos iudicet in ſabbatis vel feſtis, Col.2. Et tunc, atque ea occaſione, contra opinionem neceſſitatis, in publicũ teſtimoniũ abrogationis feſtorũ Moſaicorum, & libertatis noui Teſtamenti, cùm ordinis gratia dies aliquis ad conuentus Eccleſiaſticos liberè eſſet eligẽdus, noluerunt Apoſtoli ſimpliciter ſabbati diẽ retinere, ſed [illegible] ſabbatorũ cõuenerunt ad frãgendum panẽ & ad audiẽdũ verbũ, Act.20. Et prima ſabbat[illegible] Eleemoſynas, quæ pars erat [illegible] conuentibus Eccleſiaſt. 1.Cor.16. Quia enim prima ſabbatorum

Obſeruatio ſabbati quando & cur omiſſa.

Synaxes prima ſabbatorum.

corum Chriſtus à morte reſurrexerat, Marci 16. Ob memoriam igitur reſurrectionis, qua Chriſtus in gloriam regni noui Teſtamenti intrauit, viſa fuit iſta dies commodior ad conuentus Eccleſiaſticos in nouo Teſtamento. Et hæc videtur dies illa eſſe, quæ Apocalyp.1 (κυριακὴ) vocatur Dominica, quam appellationem tota poſtea vetuſtas retinuit & vſurpauit. Nec tamen Apoſtoli, vel lege aliqua vel præcepto, eius diei obſeruationem, opinione neceſſitatis, conſcientijs in nouo Teſtamento leguntur impoſuiſſe, ſed libera fuit obſeruatio, ordinis gratia: Si enim ab Elementis, quæ diuinitus in veteri Teſtamento inſtituta & mandata fuerant, liberati ſumus; quomodo hominum decretis teneremur? Coloſſ.2. Nam & in alio caſu dicit Paulus: Præceptum Domini non habeo, conſilium autem do. Quid verò Apoſtolica Eccleſia in conuentibus Eccleſiaſticis egerit, paulò antè monſtratis locis oſtendimus. Atque hæc ſunt, quæ in Scriptura noui Teſtamenti ad feſta pertinentia, tradita ſunt, iuxta quam normam vt deuota & religioſa feſtorum celebratio, ad augendam pietatem, reſtituatur, nemo improbat, ſed omnes pij optant.

Dominica dies nominata.

Dominica dies ſine lege præcepti.

HISTORIA PRIMITIVAE ECCLESIAE
de feſtis & eorum obſeruatione.

VT tota res de libertate & vera obſeruatione feſtorum in nouo Teſtamento eo fiat planior, & antitheſis eo rectius poſſit intelligi, breuem adijciemus annotationem, de Feſtis & eorum obſeruatione in primitiua Eccleſia, poſt tempora Apoſtolorum. Et ordine notabimus, quæ & quam pauca primitiua illa Eccleſia feſta habuerit, & quomodo ea celebrarit.

Primò igitur conſtat, vetuſtiſſimam Eccleſiam poſt Apoſtolorum tempora, Dominica die conuentus Eccleſiaſticos celebraſſe. Dionyſius enim Corinthius apud Euſebium lib. 4. cap. 23. inquit: τὴν σήμερον κυριακὴν ἁγίαν ἡμέραν διηγάγομεν. Hodie ſacrum diem Dominicum celebrauimus. Tertullianus libro de Idololatria, inter ſolennitates Chriſtianorum, primo loco nominat diem dominicum, & dicit, Chriſtianis octauo quoque die feſtum ſeu ſolennitatem eſſe. Et in Apologetico exercitia Chriſtianorum, in congregationibus illis feſtiuis ita deſcribit: Coimus, inquit, in cœtum, vt ad Deum quaſi manu facta precationibus ambiamus, orantes: Coimus ad diuinarum literarum commemorationem, fidem ſanctis vocibus paſcimus, ſpem erigimus, fiduciam figimus, diſciplinam præceptorum inculcationibus denſamus. Ibidem etiam exhortationes, caſtigationes & cenſura diuina, ſi quis ita deliquerit, vt à coniunctione relegetur. Modicam vnuſquiſque ſtipem pro pauperibus apponit, &c. Ita Iuſtinus Apologia ſecunda, non tantùm nominat diem illum, ſed quomodo celebratus fuerit oſtendit: Omnes, inquit, & vrbani & ruſtici ex agris, conueniunt in vnum, & primò leguntur ſcripta Prophetica & Apoſtolica. II. Præſes habet orationem monitoriam & exhortationem, vt bona quæ lecta ſunt imitentur. III. Cœtus omnis conſurgit ad preces. IV. Celebratur communio Euchariſtiæ. V. Conferuntur eleemoſynæ κατὰ προαίρεσιν cuiuſque in ſubſidium pauperum,

Dominicus dies in primitiua Eccleſia.

Octauus dies.

Tertull. de exercitijs Dominicæ diei.

Iuſtinus de die Dominico.

pupillorum, ægrotantium, exulum, &c. Et rationem, quare illo potiſſimum die in cœtum conuenerint, Iuſtinus hanc reddit, quia die ſolis Deus mundum crearit, & Chriſtus eodem die à mortuis reſurrexit. Ignatius ad Magneſios hanc rationem affert, quod quidam ſub profeſſione Chriſtiana, adhuc Iudaiſmum, qui abrogatus eſſe debebat, in animo habuerint. Non amplius itaque Iudaicum ſabbatum, inquit, celebremus: ſed πᾶς φιλόχριστος ἑορταζέτω τὴν κυριακήν, τὴν ἀναστάσιμον, τὴν βασιλίδα, τὴν ὕπατον πασῶν τῶν ἡμερῶν, ἐν ᾗ καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν ἀνέτειλε, καὶ τοῦ θανάτου ἡ νίκη γέγονεν ἐν Χριστῷ, ὃν ἀρνοῦνται τέκνα ἀπωλείας, Omnis, qui Chriſtum amat, feſtum celebret Dominicam diem, reſurrectione inſignem, quæ ſuprema & regina eſt omnium dierum, in qua mors deuicta, & vita noſtra exorta eſt in Chriſto, quem filij perditionis negant, &c. Propter illos igitur, qui Iudaiſmi abrogationem, & reſurrectionem Chriſti negabant, Chriſtiani loco ſabbati Dominicum diem ſumpſerunt. Et quomodo Chriſtiani tunc celebrarint Dominicam diem, Ignatius ita explicat: Non amplius Iudaico more ſabbatum celebremus, ocio vacantes, qui enim non laborat, non manducet, &c. In labore vultus tui manducabis panem tuum. Sed vnuſquiſque noſtrum ſabbatum celebret ſpiritualiter, meditationi legis diuinæ operam dans non corporis indulgentiæ ([illegible]) opus creationis & adminiſtrationis diuinæ cum admiratione conſiderans, & in tali ſabbatiſmo celebret quiſque Dominicam, Et paulò antè dicit, Omnes in vnum ſimul ad precationem conueniatis. Vna ſit communis oratio, vna mens, vna ſpes, in dilectione & fide in Chriſtum. Auguſtinus epiſt.119. Dies Dominicus Chriſtianis reſurrectione Domini declaratus eſt, & ex illo cœpit habere feſtiuitatem ſuam. De ciuitate lib.22. cap.30. Dominicus dies Chriſti reſurrectione ſacratus, æternam non ſolùm ſpiritus, verùm etiam corporis requiem præfigurat. De verbis Apoſtoli Serm.15. Domini reſuſcitatio promiſit nobis æternum diem, & conſecrauit nobis Dominicum diem, qui Dominicus vocatur, quia eo die Dominus reſurrexit. Cyrillus in Ioann. lib.12. cap.58. Diem octauum, quo Chriſtus Thomæ apparuit, Dominicum diem eſſe neceſſe eſt. Iure igitur ſanctæ congregationes die octauo in Eccleſijs fiunt, &c.

Liberam autem fuiſſe illam obſeruationem, inde non obſcurè colligitur, quod præter Dominicum diem, quarta etiam & ſexta feria, ſicut Epiphanius ſcribit, celebrarunt (συνάξεις) conuentus Eccleſiaſticos, ad auditum verbi, ad vſum Sacramentorum, & ad preces communes. Et Auguſtinus Epiſt.118. Alij quotidie communicant corpori & ſanguini Dominico. Alij certis diebus accipiunt. Alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur. Alibi ſabbato tantùm & Dominico. Alibi tantùm Dominico. Totum hoc genus rerum liberas habet obſeruationes. Ita Sozomenus lib.2. cap.19. Conſtantinopoli, & apud alios ferè omnes, ſabbato & prima ſabbati, ἐκκλησιάζουσι, Eccleſiaſticos conuentus celebrant. Et Euſebius de vita Conſtantini lib. 4. ſcribit, Conſtantinum ſtatuiſſe, vt Dominicum diem, & eum qui ſabbatum antecedit, omnes venerarentur; ob memoriam earum rerum, quæ ijs diebus à communi omnium noſtrum Seruatore fuerunt ge-

Ratio Dominicæ diei.

Ignatius de die Dominico.

Auguſtinus.

Cyrillus.

Synaxes 4. & 6 feria.

Quotidie.

Sabbato.

Dies Veneris feſtiuus.

Digitized by Google

ſtæ. Et Sozomenus lib. 1. cap. 8. dicit, Conſtantinum legem tuliſſe, vt tum die Dominico, quia in eo Chriſtus reſurrexit, tum die qui ſabbatum antecedit, quia in eo Chriſtus crucifixus fuit, omnes à iudicialibus & alijs negotijs obeundis vacarent, precibus verò & ſupplicationibus Deum colerent.

Feſtum Paſchatis.

Secundò, celebrationis ſeu obſeruationis feſti Paſchatis frequens fit mentio in hiſtoria primitiuæ Eccleſiæ, præcipuè verò in celebri illa apud Euſebium lib. 5. cap. 23. & 24. hiſtoria. Et quidam per Paſcha intellexerunt non tantùm reſurrectionis, verùm etiam paſſionis ſeu crucifixionis memoriam. Ita hebdomadam paſſionis, quæ à alijs ſancta ſeu magna appellatur, Epiphanius vocat Paſchatis hebdomadam, cuius peculiaria ieiunia deſcribit. Alij, vt Epiſcopi apud Euſebium, myſterium ſeu diem reſurrectionis vocabant Paſcha. Et propter meditationem paſſionis Chriſti vſitata tunc fuiſſe ieiunia, in præcedenti loco diximus: Ipſo verò die reſurrectionis ſoluebatur ieiunium, Euſebius lib. 4. cap. 22. Et vigiliarum Paſchæ meminit Euſebius lib. 6. cap. 9. Tertullianus lib. 2. ad vxorem, nominat abnoctationem ſolennibus Paſchæ. Hieronym. in capit. 25. Matthæi ſcribit, in die vigiliarum Paſchæ, ante noctis dimidium populos non dimiſſos. Et Euſebius de vita Conſtantini lib. 4 ſcribit, Conſtantinum Paſchales illas peruigilationes ornaſſe lampadibus, accendens per totam vrbem columnas ſeu moles (*κίονας* enim vocat) cereorum. Atque inde abſque dubio cerei Paſchalis ritus emanauit ad poſteros, & ad aliam poſtea ſuperſtitionem tranſlatus fuit.

Vigili Paſchæ.

Cereus Paſchalis vnde.

Porrò & illas obſeruationes Paſchatis liberas fuiſſe, ex magna obſeruationis varietate conſtat. Aſiatici enim ſemper decima quarta Luna, quando Iudæi azyma præparant, celebrant Paſcha. Europæi vero, ne quid cum Iudæis viderentur commune habere, die Dominica poſt 14. Lunam. Et Polycrates quidem Aſiaticam obſeruationem non tantum ad traditionem Iohannis, Philippi, Polycarpi, refert, verum addit etiam, obſeruationem illam eſſe ex præſcripto Euangelij, & ſecundum Canonem fidei. Victor vero Romanus Europæam obſeruationem, ſub pœna excommunicationis, Aſiaticis etiam Eccleſijs imponere volebat, tanquam traditionem Petri & Pauli, ſicut Sozomenus ſcribit. Sed Irenæus ex alijs rationibus, & ex Polycarpi exemplo oſtendit, obſeruationes illas indifferentes & liberas eſſe. Et Socrates lib. 5. ca. 22. cùm prolixa diſputatione oſtendiſſet, nec Polycratem nec Victorem ſatis iuſtas cauſas habuiſſe de feſto Paſchatis tam odioſè digladiandi, addit: Nec Apoſtolum nec Euangelia tale iugum ſeruitutis conuerſis impoſuiſſe: Sed homines ob relaxationem à laboribus, & Paſchatis feſtum, & alia feſta, in memoriam ſalutaris paſſionis, in ſingulis locis ſingulos pro arbitratu, & conſuetudine quadam celebraſſe. Nam neque Seruator, inquit, neque Apoſtoli (*νόμῳ τῶτο φυλάττειν παρήγγειλαν*) lege aliqua illud obſeruandum præceperunt. Neque pœnam aut ſupplicium, ſicut Lex Moſaica Iudæis, nobis, vel Apoſtoli vel Euangelia ideo comminantur. Sed hiſtoriæ tantùm gratia in Euangelijs ſcriptum eſt: Chriſtum tempore azymorum paſſum eſſe. Et mox ſubiungit: Scopus Apoſtolis præpoſitus fuit (*οὐ περὶ ἡμερῶν ἑορταστικῶν νομοθετεῖν*) non vt de diebus feſtis leges ſancirent, ſed vt rectæ vitæ & pietatis autores eſſent. Mihi quidem (inquit Hiſtoricus) videtur, ſicut multa alia, pro locorum diuerſitate, conſuetudine quadam introducta ſunt, ita etiam Paſchatis feſtum ex conſuetudine quadam apud ſingulos populos (*ἰδιάζουσαν*) priuatam habuiſſe obſeruationem propterea, quòd nemo Apoſtolorum cuiquam legem de eo impoſuit, vel præſcripſit. Et poſtea dicit, Aſiatici quidem obſeruationem à Ioanne, Romani verò ſuam à Petro & Paulo traditam contenderunt, ſed nemo illorum (*ἔγγραφον ἀπόδειξιν*) ſcriptam aliquam de his rebus demonſtrationem proferre poteſt. Et circa finem inquit: Nonnulli qui omnem ſcortationem indifferentem putant, de feſtis tanquam de vita decertant, & propter feſta ſe iuſtificari putant. Addit & Memorabilem hanc ſententiam, *οἱ τὰ ἐξ ἀρχῆς παραλαβόντες ὡς νόμον τοῖς ἐπιγενομένοις παρέγραψαν*, Qui tales ritus à maioribus acceperunt, eos poſtea tanquam legem ad poſteros tranſmiſerunt.

Feſta non ex præcepto ſed libera.

Aſiaticorum Paſcha. Occidentalium.

Prætextus traditionum.

Socratis hiſtoria de feſtis.

Apoſtoli non tulerunt leges de feſtis.

Traditiones non poſſunt ſcriptis probari.

Nota bene.

Quomodo ex obſeruationibus leges factæ.

Poſtea in Nicæna Synodo Conſtantinus ſuaſit, vt Orientales, qui ex vetere traditione, eodem tempore quo Iudæi Paſcha celebrabant, cum pauciores eſſent, conformitatem cum reliquis Eccleſijs ſeruarent, ac ſimul omnes, die Dominica poſt decimamquartam Lunam vernalem, feſtum Paſchatis celebrarent, ne cum Iudæorum perfidia commune aliquid haberet Eccleſia. Epiſtolæ Concilij & Conſtantini de hac re extant apud Euſebium, & in Tripartita hiſtoria. Et Auguſtinus dicit Epiſt. 119. quia inter mortem Chriſti & reſurrectionem eius medius fuit ſabbati dies, quo Iudæi ſuum Paſcha celebrarunt, ideò vt noſtra feſtiuitas à Iudæorum feſtiuitate diſtingueretur, per patrum Concilia adiunctam eſſe illorum etiam dierum obſeruationem, quibus anniuerſaria memoria paſſionis, ſepulturę & reſurrectionis Chriſti celebraretur, & Paſcha reſurrectionis Dominica die obſeruaretur.

Canon Nicænus de feſto Paſchatis.

Auguſtinus.

Paſcha paſſionis & reſurrectionis.

Quia verò Ephemeridum vſus, in quibus motus Planetarum ad ſingulos dies ſupputati monſtrantur, illis temporibus nondum fuit, vt nunc, vulgatus. Alexandrino Epiſcopo hoc negotij datum fuit (quia in Ægypto Mathematica ſtudia ſemper magis exculta fuerunt) vt ipſe alijs Eccleſijs tempus Paſchatis per Epiſtolam, quam Paſchalem nominabant, ſignificaret, ſicut huius argumenti extat Theophili epiſtola Paſchalis. Et in hunc vſum excogitatus poſtea fuit numerus, quem aureum vocant, Calendario inſcribendus, qui nouilunia & plenilunia monſtraret, vt ſemper & vbique die Dominica poſt verum plenilunium Paſcha celebraretur. Et adhuc hodie quidem, Canon computi (vt vocant) Eccleſiaſtici, eſt numerus aureus, ſed progreſſu temporis indicatio nouilunij per aureum numerum ſæpè adeò iam fallit, vt luna exiſtente in cœlo, vel dimidia, vel plena, aureus numerus, ſæpè fingat nouilunium, vnde contra mentem Nicæni Concilij, ſæpius iam Paſcha celebramus in menſe immundorum, ratò verò iuxta Nicænam conſtitutionem Dominica proxima poſt decimamquartam Lunam. Cúmque ratio Calendarij facilimè iam poſſet emendari, vt obſeruatio Paſchatis quotannis conueniret ad conſtitutionem Nicænæ Synodi, ſicut rationes illæ publicis ſcriptis eruditè

Ephemerides.

Epiſtola Paſchalis.

Aureus numerus.

Error in celebratione Paſchatis.

Digitized by Google

eruditè monſtratæ ſunt à Steplero, Pighio & ab alijs: Exiſtimo illam, quæ nunc ſæpiſſimè propter aureum numerum accidit, aberrationem ideo diuinitus permitti, vt re ipſa oſtendatur, obſeruationes illas liberas eſſe, nec opinione neceſſitatis ad certa tempora alligatas, ſed ordinis gratia ſeruari. Et Theophilus indicat, Gallos in celebratione Paſchatis diem anniuerſarium, qui ipſis fuit octauus Calendarum Aprilium obſeruaſſe, ſicut in natali Domini octauus Calendarum Ianuarij obſeruatur. Simile etiam Sozomenus de Nouatianis quibuſdam ſcribit.

Gallorum Paſcha.

Pentecoſte.

Tertio, Pentecoſtes etiam in primitiuæ Eccleſiæ hiſtorijs crebra fit mentio. Intelligunt autem vetuſtiſſimi non quinquageſimum tantum diem, ſed totos illos quinquaginta dies poſt Paſcha, qui lætitiæ ita dicati erant, vt non liceret in illis ieiunare, nec geniculando ſed ſtando orare, ſicut Tertullianus ſcribit de corona militis. Omnes autem quinquaginta illos dies à die Paſchæ in Pentecoſten feſtos fuiſſe, inde colligi poteſt, quod Tertul. lib. de Idololatria dicit, ſi ſingulæ gentium ſolennitates numerentur, non poſſent implere noſtram Pentecoſten, hoc eſt quinquaginta illos dies feſtos, intra Paſcha & Pentecoſten. Et Hieronym. ad Lucinium cum dixiſſet: Vtinam omni tempore ieiunare poſſemus, addit: Nec hoc dico, quod dominicis diebus ieiunandum putem, & contextas quinquaginta diebus ferias auferam. Et Ambroſius in cap. 17. Lucæ inquit, Maiores tradidere nobis omnes quinquaginta dies Pentecoſtes, vt Paſcha celebrandos, quia octaua hebdomadis initium Pentecoſten facit. Et Sermone 60. dicit, Iſtorum quinquaginta dierum iugum & continuatam eſſe feſtiuitatem, qualis his eſt die Dominica. Sed & has ſolennitates liberas habuiſſe obſeruationes, inde oſtenditur, quod iam dudum interciderunt, nam & ieiunia poſtea intra Paſcha & Pentecoſten ordinata, & geniculationes admiſſæ ſunt, nec feſti iam ſunt omnes illi dies. Et Tertullianus de corona militis numerat hæc inter illa, quæ ſine vllius Scripturæ inſtrumento, ſolius traditionis titulo, & conſuetudinis patrocinio recepta fuerunt. Poſtea igitur tantum quinquageſimus dies feſtus manſit, vt aduentus de cœlo Spiritus ſancti anniuerſaria ſolennitate celebraretur, ſicut inquit Auguſtinus Epiſt. 118. Et Hieronymus in cap. 4. ad Galat. inter feſta numerat Pentecoſtes lætitiam, qua Spiritus ſancti veneraremur aduentum.

50. dies poſt Paſcha.

Aſcenſionis feſtum.

Quarto, Feſti Aſcenſionis Auguſtin. ita mentionem facit, Epiſt. 118. Illa quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſeruantur, datur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenarijs Concilijs, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima authoritas commendata atque ſtatuta retineri. Sicut quod Domini paſſio, & reſurrectio & aſcenſio in cœlum, & aduentus de cœlo Spiritus ſancti, anniuerſaria ſolennitate celebrantur. Et apud vetuſtiores quidem feſti Aſcēſionis non fit peculiaris mentio, ſed comprehendunt illud, ſub quinquaginta illis feſtis diebus poſt Paſcha. Cum vero illi non omnes vbique feſti amplius haberentur, peculiaris ſolennitas facta eſt, anniuerſaria dies Aſcenſionis. Cauſam vero inſtitutionis & obſeruationis talium Feſtorum Auguſtinus ita explicat, de ciuitat. Dei, lib. 10. cap. 4. Nos vni Deo Deorum beneficiorum eius memoriam, ſolennitatibus, feſtis & diebus ſtatutis, dicamus ſacramúſque, ne volumine temporum ingrata ſubrepat obliuio. Et contra Fauſtum, lib. 32. cap. 1. Nos Paſcha celebrantes, occiſionem agni Dei, cum quotidie, tum maxime anniuerſaria ſolennitate, non venturam ſignamus, ſed factam commemoramus. Id o dies Paſchæ noſtræ ſolennitatis ad diem celebrationis vmbraticæ Iudæorum, non occurrit, vt & diem Dominicum, quo Chriſtus reſurrexit compleccteremur. Et cap. 12. loquens de quinquageſimo die, quo nobis Chriſtus Spiritum paracletum quem promiſerat miſit, addit: Ea quippe anniuerſarie in Eccleſia celebrantur, quæ inſigniter excellentia, certis diebus facta ſunt, vt eorum neceſſariam ſalubrémq; memoriam feſtiuitas concelebrata cuſtodiat.

Auguſtin. de cauſis feſtorum.

Ita Hieronymus etiam in cap. 4. ad Galat. cauſam inſtitutionis & obſeruationis feſtorum explicat. Dicat aliquis, ſi dies obſeruare non licet, nos quoque ſimile crimen incurrimus, quartam ſabbati obſeruantes, & Paraſceuen, & diem Dominicam, & ieiunium quadrageſimæ, & Paſchæ feſtiuitatem, & Pentecoſtes lætitiam, & pro varietate regionum, diuerſa in honore Martyrum tempora conſtituta. Ad quod, qui ſimpliciter reſpondebit, dicet: Non eoſdem Iudaicæ obſeruationis dies eſſe quos noſtros. Nos enim non azymorum Paſcha celebramus, ſed reſurrectionis & crucis. Nec ſeptem iuxta morem Iſrael numeramus hebdomadas in Pentecoſte, ſed Spiritus ſancti veneramur aduentum. Et ne inordinata populi congregatio fidem minueret in Chriſtum, propterea dies aliquot conſtituti ſunt, vt in vnum pariter veniremus. Non quo celebrior ſit illa dies qua conuenimus, ſed quo quacunque die conueniendum ſit, ex conſpectu mutuo lætitia maior oriatur.

Hieronymus de cauſis feſtorum.

Qui vero oppoſitæ quæſtioni acutius reſpondere conatur, illud affirmat, omnes dies æquales eſſe, nec per Paraſceuen tantum Chriſti crucifigi, & die Dominica reſurgere, ſed ſemper ſanctum reſurrectionis eſſe diem, & ſemper cum carne veſci Dominica. Ieiunia autem & congregationes, inter dies, propter eos à viris prudentibus conſtitutas, qui magis ſeculo vacant, quam Deo, nec poſſunt, imo nolunt, toto in Eccleſia vitę ſuæ tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationum ſuarum offerre ſacrificium. Quotus enim quiſque eſt, qui ſaltem hæc pauca, quæ ſtatuta ſunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi, ſemper exercet &c. Hanc Hieronymi ſententiam Iſidorus & Rabanus ita deſcribunt, omnes feſtiuitates, pro varietate regionum, ideo à viris prudentibus inſtitutæ ſunt, ne forte rara congregatio populi fidem minueret in Chriſto, &c. Propterea ergo dies aliqui conſtituti ſunt, vt in vnum omnes pariter conuenirent, vt è conſpectu mutuo, & fides creſcat, & lætitia maior oriatur: ita illi. Baſilius Sermone in aliquot Scripturæ loca: Hac de cauſa patres noſtri has fidelium congregationes in templis ſtatuerunt, vt quæ ſingulis diebus diſcere non valemus, ea in communi ſolennitate conuenientes accipiamus.

Rabanus.

Baſilius.

Paulinus Nolanus illam ſententiam carmine non inuenuſto reddidit.

Paulinus.

Primus enim gradus eſt cœlo pertexere cunctos
Continua pietate dies, & tempore toto,

Paſchale ſacrum Chriſti cultu celebrare pudico.
Quod ſi mixta ſeges tribulis mihi germinet, & cor
Incultum ſterilis terrenis ſentibus horret,
Vel feſtis Domino ſtudeam me offerre diebus,
Vt vel parte mei tangam conſulta vita,
Corpore ne toto trahar in conſortia mortis.

Item:

Ergo velut cœlum ſtellis, & floribus arva,
Aut vt temporibus Dominus: Sic ipſe diebus
Tempora diſtinxit feſtis vt pigra diurnis
Ingenia obſequijs, ſaltem diſcrimine facto,
Poſt interuallum reduci ſolemnia voto,
Sancta libenter agant reſideſque per annua mentes.

Natalis Chriſti. Quinto, Anniuerſarium diem Natalis Chriſti celebratum fuiſſe apud vetuſtiſſimos non legitur, ſed in orationibus Baſilij, Nazianzeni, & Chryſoſtomi. Et Baſilius feſtum illud nominat θεοφάνεια, Nazianzenus γενέθλια, qui etiam peculiarem habuit orationem, In ſancta Epiphaniorum lumina. *Epiphania.* Epiphaniorum vero appellationem veteres attribuerunt ſimul, & diei natiuitatis Chriſti, & Baptiſmi ipſius. Et in Ægypto vtriuſq; ſolennitas vno die celebrata fuit, ſicut & Epiphanius vnum & eundem diem tribuit natiuitati, & Baptiſmo Chriſti. In Occidentis vero Eccleſijs diſtinctæ fuerunt feſtiuitates. Chryſoſtomus oratione de Philogonio, Natalem Chriſti vocat omnium feſtorum metropolim: Niſi enim ſecundum carnem natus fuiſſet, nec baptiſatus, nec mortuus, nec reſuſcitatus eſſet. Huius feſti mentio fit apud Nicephorum, lib. 7. Maximinus in ipſo natalis Dominici die, Nicomediæ Chriſtianos in ipſo templo concremauit. Et apud Sozomenum, lib. 8. cap. 8. Imperator in die natali Chriſti non vult cum Chryſoſtomo communicare.

Sexto, inter veteris Eccleſiæ feſta numerat Hieronymus ad Gal. 4. pro varietate regionum, *Martyrum feſta.* diuerſa in honorem Martyrum conſtituta tempora. Dies enim paſſionis ipſorum, cum per mortem in Chriſto ad veram æternam ſcilicet vitam, vere renaſceretur, γενέθλια, natalitia ipſorum, & vocarunt & celebrarunt. Sicut apud Euſebium lib. 4. cap. 14. Eccleſia Smyrnenſis ſcribit, ſe diem Martyrij Polycarpi, tanquam natalitium, cum gaudio & exultatione coacto cœtu Eccleſiaſtico, celebraturam. Et rationem celebrationis addit hanc ad memoriam præcedentium, & ad excitationem & præparationem ſequentium, ſicut in loco de inuocatione ſanctorum, illa de Polycarpo hiſtoria prolixe explicata eſt. In hunc vſum Cyprianus curauit annotari dies exitus Martyrum. Ita apud Auguſtinum in Ioannem, Tracta. 27. mentio fit feſti Laurentij & Sixti. Tracta. 120. Stephani in Pſal. 127. Felicis Martyris. Apud Ambroſium in Pſal. 118. Sebaſtiani. Inde Panegyricæ orationes in anniuerſarijs diebus Martyrum, apud Baſilium, Nazianzenum & Chryſoſtomum. Et veram rationem celebrationis illorum feſtorum Baſilius cap. 40. in Aſceticis recte explicat: *Teſtim.* Non decet Chriſtianos in Martyrum memorijs ob aliam cauſam comparere, quam vt precentur, & ex commonefactione conſtantiæ Martyrum ad huiuſmodi zeli imitationem incitentur. Idem in Pſalmo 114. Iam inde à media nocte, cum ad hoc Martyrum templum veneritis, ipſorum Martyrum Deum, & per Hymnos, vſque ad meridiem placare non deſiſtetis. In hanc ſententiam extant multæ piæ collectæ, in feſtis Sanctorum olim vſurpatæ. *Veteres collectæ.* Vt: Concede, vt quorum gaudemus virtutibus, accendamur exemplis: Vt, quorum natalitia colimus, etiam actiones imitemur, & de eorum in æterna beatitudine ſocietate gaudeamus. Item: vt fidem eorum lingua loquamur, & moribus fateamur: vtque tantæ fidei proficiamus exemplo. Da nobis, vt qui hodie Pauli conuerſionem celebramus, per eius ad te exempla gradiamur. Quorum ſolennia colimus, eorum etiam virtutes imitemur. Da Eccleſiæ tuæ, Petri & Pauli in omnibus ſequi doctrinam, per quos religionis ſumpſit exordium. Da nobis vitiorum noſtrorum flammas extinguere, qui beato Laurentio tribuiſti tormentorum ſuorum incendia ſuperare. Da Eccleſiæ tuæ & amare, quod Apoſtoli crediderunt, & prædicare quod docuerunt. Tribue nobis, ex eius imitatione, pro amore tuo proſpera mundi deſpicere, & nulla eius aduerſa formidare. Præſta, vt quorum diem paſſionis annua deuotione recolimus, etiam fidei conſtantiam ſubſequamur. Concede, vt cuius memoriam celebramus in terris, eius beata conſortia feliciter conſequamur in cœlis.

Sed in loco de inuocatione & reliquijs ſanctorum, plures huius generis ſententias ex patribus annotauimus, vbi etiam oſtendimus, quomodo celebrationes illæ Martyrum, ſenſim cœperint ad ſuperſtitiones inclinare.

Obſeruandum autem eſt in illa Hieronymi ad Galatas ſententia, quod omnia feſta Martyrum, *Martyrum feſta non vbique vniuerſalia.* non vbique in omnibus Eccleſijs celebrata fuerint, ſed pro varietate regionum in illis Eccleſijs, vbi & Martyria perpeſſi & tumulati erant, ſicut ex panegyricis veterum conſtat.

Primitiuæ igitur & veteris Eccleſiæ feſta, per annos quadringentos, hæc fuerunt: *Feſta primitiuæ Eccleſiæ quæ.* Primo, Dies Dominica. Secundo, Feſtum paſſionis Chriſti. Tertio, Reſurrectionis. Quarto, Aſcenſionis. Quinto, Pentecoſtes. Sexto, Natiuitatis & baptiſmi Chriſti. Septimo, pro varietate regionum eorum Martyrum, qui in illis locis vel paſſi vel tumulati erant, memoriæ. Et illa pauca feſta, quam ſimpliciter & pure fuerint in veteri Eccleſia celebrata, oſtendimus. Scio autem in ſermonibus apocryphis & ἀδήλοις, alia etiam feſta illis temporibus tribui, ſed nos de genuinis & certis veterum Scriptis loquimur.

Poſt hæc vero tempora, magis magiſque cœperunt feſta cumulari. *Feſtum dedicationis quando.* Vt cum Conſtantinus apud Euſebium lib. 4. diem ſolennem, ad dedicationem templi à ſe extructi conſtituiſſet, & pace Eccleſijs reddita, vbique templa magnifice extructa dedicarentur: Secuta inde poſtea fuerunt oppidatim, & vicatim, annua feſta dedicationis cuiuſque templi. Et Martyrum feſta, ex ſuis prouincijs, per translationes reliquiarum, per vniuerſum orbem ſpargi cœperunt. In Græca Eccleſia Iuſtinianus Feſtum τῆς ὑπαπαντῆς, quando puer Ieſus in templo à Simone exceptus fuit, præcepit toto terrarum orbe celebrari. *Feſtum purificationis.* Mauricius Imperator [illegible] dormitionis Mariæ 15. Auguſti celebrari iuſſit, apud Nicephorum lib. 17. cap. 28. *Dormitionis Mariæ.*

Concilium Moguntiacum ſub Carolo Magno,

Digitized by Google

Quæ feſta tempore Caroli Magni.

circa annum Domini 800. Canone 36, numerat hæc feſta: Paſchalis, Aſcenſionis, Pẽtecoſtes, Natalem Petri & Pauli, Natiuitatem Ioannis Baptiſtæ, Aſſumptionem Mariæ, Dedicationem Michaelis, Natiuitatẽ S. Remigij, Martini, Andreæ, Natalem Domini, Octauas natiuitatis, Epiphaniam Domini, Purificationem Mariæ. Et illas feſtiuitates Martyrum & Confeſſorum, quorum in vnaquaque parochia ſancta corpora requieſcũt. Similiter etiam Dedicationem templi. Hæc ſunt verba Canonis. Sed in libris Caroli Magni, vbi hæc conſtitutio reperitur, additum eſt, De Aſſumptione Mariæ interrogãdum relinquimus, quod diligenter notetur.

Nota de feſto aſſumptionis.

Poſtea in Lugdunenſi Concilio, circa annum Domini 1240. ſub Innocentio Quarto ſtatutum fuit, qui dies per annum eſſent feriandæ, ſcilicet, Natalis Domini, S. Stephani, Ioannis Euangeliſtæ, Innocentij, Syluestri, & octaua Domini, & Theophania, Purificatio Mariæ, Paſcha cum tota hebdomada, Rogationes tribus diebus, Aſcenſio Domini ſancti dies Pentecoſtes, Ioannis Baptiſtæ duodecim Apoſtolorum, Laurentij, Aſſumptio Mariæ, Natiuitatis Mariæ, Eccleſiæ dedicatio, ſancti Michaelis, omnium Sanctorum, & ſancti Martini. Reliquæ vero feſtiuitates (inquit Canon) non ſunt cogendæ ad feriandum nec prohibendæ.

Nouem feſta in Lugdunenſi Concilio.

Gregorius Nonus circa annum Domini 1230. cap. conqueſtus, de feriis eundem habet feſtorum Catalogum, niſi quod addit Annunciationem Mariæ, & omittit feſtum Rogationum, Martini & dedicationis cuiuſque Oratorij.

In decretalibus.

Nec vero hoc numero feſtorum contenti fuerunt ſed de conſecrat. diſtinct. 3. additur feſtum inuentionis Crucis. In Clementinis additur feſtum corporis Chriſti, lib. 6. de reliquiis & venerat. adduntur feſta quatuor Doctorum Eccleſiæ. Canoniſtæ addunt feſta Euangeliſtarum, Marci & Lucæ. Vrbanus ſextus inſtituit feſtum viſitationis Mariæ, quod Antoninus dicit, nunquam receptum vel cuſtoditum fuiſſe. Paulus Secundus inſtituit feſtum præſentationis Mariæ. Sixtus Quartus addidit feſtum conceptionis Mariæ. Alij addiderunt Antonij, Nicolai, Catharinæ feſta. Et præterea Epiſcopi in ſingulis diœceſibus ſua peculiaria habuerunt feſta, cap. pronunciandum & conqueſtus.

Feſtum inuentionis crucis. Corporis Christi. IV. Doctorum. Euangeliſtarum. Viſitationis. Præſentationis. Conceptionis Mariæ.

Hæc nuda commemoratione tantum annotare volui, vt collatio inter feſta primitiuæ Eccleſiæ, & ea, quæ poſteris temporibus acceſſerunt, eo planior ſit.

DE SVPERSTITIONIBVS, QVAE *in feſtiuitates irrepſerunt: & quomodo in noſtris Eccleſiis feſta religioſe obſeruentur.*

HIſce breuiter ex Scriptura & ex primitiua Eccleſiæ hiſtoria expoſitis, facilis & plana iam erit ratio de diebus feſtis, & eorum celebratione. Licet enim pars ſit libertatis Chriſtianæ, quod conſcientiæ nec ſint alligatæ, nec debeant alligari ad certorũ vel dierum vel temporum obſeruationes, opinione neceſſitatis, in nouo Teſtamento: Quia tamen voluntas Dei eſt, ſicut ſupra oſtendimus, vt Eccleſia in ſingulis locis, aliquando ad auditum verbi, ad vſum Sacramentorũ, ad publicas preces, ad gratiarum actiones, atque ad alia cõmunia pietatis exercitia conueniat: & Paulus vult, vt in Eccleſiaſticis conuentibus omnia fiant ordine & cum decoro, 1. Cor. 14. Ad euitandas igitur confuſiones & inordinatos concurſus, & ne ab Eccleſiaſticis congreſſibus homines prorſus abducerentur, ſed ad illos magis inuitarentur & excitarentur, certus olim in ſeptimana dies, ex Chriſtiana libertate, ordinis gratia, ad ſolennes Eccleſiæ conuentus in Apoſtolica Eccleſia conſtitutus fuit. Et licet ad illum diem Eccleſiaſtici conuentus, nulla neceſſitate vel legis vel præcepti, in nouo Teſtamento alligati ſint, Barbarica tamen petulantia eſſet, ſine cauſa, cum quidem conſcientiis Chriſtiana libertas relinquatur, ordinis & concordiæ gratia, nolle morem illum Apoſtolicæ & primitiuæ Eccleſiæ obſeruare, maxime cum ad ædificationem Eccleſiæ faciat & vſurpari poſſit. Celebrantur iam ne apud nos ſingulis diebus quotidiani ſacri cõuentus ſicut & antiquitus factitatum fuiſſe, Origenes hom. 1. in Numeros indicat, cum inquit, Vnam aut duas horas ex integro die deputet Deo, & ad orationem veniat in Eccleſiam & vel in tranſitu verbum Dei audiat. Et Chryſoſt. 1. Tim. 2. Sicut fideles norunt, quomodo diebus ſingulis mane & veſperi orationes fundantur ad Dominum. Sed quia non ille iam eſt feruor religionis, in hominibus vt quotidie frequentes ad verbum, Sacramenta & orationes conueniant, ſicut in Actis Apoſtolorum, & aliquando in primitiua Eccleſia factum fuit: Exhortationib. quidem excitandi ſunt, vt ſit ſabbatum ex ſabbato. Sed quia alij neceſſitate quærendi victus alij vocationis laboribus impediuntur, pleroſque vero pigritia, ſecuritas, iniuria & neglectus religionis abſtinet: Vtile igitur eſt ad commonefactionem & ædificationem vnum aliquẽ in ſeptimana diẽ, ita religione conſecrare, vt in eo aliud nihil operis fiat, vel negocij ſuſcipiatur, quam vt in ſacrũ cœtum, ad auditum verbi, ad perceptionem Sacramentorum ad publicas preces, ad confeſſionem fidei, ad gratiarum actiones, ad collationẽ Eleemoſynarum, & alia pietatis exercitia conueniatur. Ideo enim tunc à reliquis operibus & negotiis, impedientibus publicum miniſterium ceſſamus, ne exercitia illa aliquo vel obſtaculo vel auocamento, turbentur, interrumpantur aut impediantur. Vtque ſuo quiſque exemplo alios etiam, ad publici miniſterij reuerẽtiam, inuitet:

Certus dies ad conuentus.

Quotidiani conuentus.

Per integ. diem.

Et quia eodem conſilio, in veteri Eccleſia ſicut oſtendimus, de peculiaribus diuinis noui Teſtamenti beneficiis, & de præcipuis Chriſtianæ fidei capitibus, feſta quędam liberè obſeruanda, in primitiua Eccleſia inſtituta ſunt, quæ ad commonefactionem rudiorum, inſtitutionem & ædificationem Eccleſiæ, pie vſurpari poſſunt, vt præcipua capita doctrinæ cœleſtis, per annum, ordine, monſtrato vſu, poſſent proponi, & præcipua beneficia Dei ad memoriam reuocari, vt pro illis in magna Eccleſia publica & ſolẽni gratiarũ actione, Deus celebretur, vtque rudiores ad cõſiderationem & celebrationem talium beneficiorum Dei, doctrina, commonefactionibus & exemplis, inſtitui & excitari poſſint: Pia ſane modeſtia & modeſta pietas, ſalua conſcientiæ libertate ordinis & concordiæ gratia, ad ædificationem talia feſta non grauatim, eo ſicut dictum eſt,

Alia feſta.

Digitized by Google

modo obſeruabit. Neque enim probari poteſt petulans illa quorundam confuſio, ſicut à viro quodam pio & graui me audire memini qui magna animi offenſione alicubi audierat die paſſionis quendam interpretantem hiſtoriam de nuptiis in Cana Galileæ, in die reſurrectionis hiſtoriam Natiuitatis, in die Aſcenſionis hiſtoriam paſſionis. Non quod peccatum ſit illis diebus de hiſce hiſtoriis vel loqui vel cogitare, ſed quia in Eccleſia omnia debent ordine fieri, & ad ſtudiorum ædificationem.

Quomodo feſta celebrentur. Quaſcunque igitur pias ferias, ordinis & concordiæ gratia, ad ædificationem, quibuſq; Eccleſiis obſeruare iudicatum fuerit, liberum nec eſt, modo ſumma diligentia aduigiletur, vt non tantū labores externi intermittantur, ſed multo magis, vt opera carnis euitētur, vtque feriæ illæ Domino vere & ſolide ſanctificētur, illis quæ ſæpius iam expoſita ſunt exercitiis, ſicut Iſaias inquit 58. Ita ſanctificatur ſabbatum, & glorificatur Dominus, ſi à ſabbato auerteris pedes, ne facias vias tuas nec inuenias voluntatem tuam nec loquaris verbum tuum in die ſancto, ſed Dei opus opereris Ioan. 6.

Si itaque mens & ſententia Tridentini decreti hæc eſſet: Liberam dierum feſtorum obſeruationem, ea deuotione & religione celebrandam, vt ad pietatem inflammandam & augendam ſeruiret, nemo eſſet qui contradiceret. *Abuſus & ſuperſtitiones in feſtis.* Quia vero abuſus & ſuperſtitioſæ opiniones de feſtis illa generalitate videntur vel diſſimulari vel approbari, neceſſario addenda eſt declaratio. Vt enim feſtorum celebratio ſit deuota & religioſa, & ad pietatem augendam faciat, neceſſe eſt, vt abuſus & ſuperſtitiones taxentur & abiiciantur, atque ita ſalutaris feſtorum vſus reſtituatur.

Breuiter autem capita tantum præcipuarum ſuperſtitionum annotabimus.

An dies feſti per ſe ſancti. Primo itaque ſuperſtitioſa eſt multorum opinio quaſi Dominicæ diei & reliquis diebus feſtis per ſe peculiaris quædam inſit ſanctitas, propter quam gratia Dei tunc maior ſit, & hominibus magis obuia, quam aliis temporibus: opera etiam, quæ illis diebus fiunt, meliora & ſanctiora ſint, quam ſi aliis temporibus fierent, ſicut Iudæi fingunt, diabolum diebus ſabbati propter eius ſanctitatem fugere, & Magi etiam ſuperſtitioſa opinione ſanctitatis dierum feſtorum ad ſuas incantationes abutuntur. Sed paulo ante verbis Hieronymi oſtendimus, dies omnes per ſe eſſe æquales, nec alium ſanctiorem.

Opus operatum in feſt. Secundo in multorum animis hæret opinio operis operati, quaſi per ſe cultus Dei ſit, feſtis diebus vel à laboribus ceſſare, vel templa viſitare, etiamſi illa non referantur ad vera pietatis exercitia. Quæ ſuperſtitio in Iudæorum ſabbatis & feſtis, acriter taxata fuit in vetere & nouo Teſtamento. Sanctificatio enim finis eſt ſabbati, & propter illum finem addita eſt ſabbato vacatio ab aliis operibus impedientibus aut turbantibus illam ſanctificationem.

Merita feſtorum. Tertio, huic cognata eſt illa ſuperſtitio, qua Pontificij feriis peculiaria attribuunt merita, ſicut canunt, vt per hæc feſta æterna gaudia adipiſcantur.

Pietas non in feſtis tantum exercenda. Quarto taxanda eſt & illa perſuaſio, quaſi ſatis ſit, vel Dominico tantum die, vel in aliis tantum feſtis, verbum audire, orare, beneficia Dei cogitare, gratias agere, & pietatem exercere, cum feſta ſint commonefactiones, quid per totam vitam fieri debeat, ſicut inquit Chryſoſtomus, Homil. 40. in Matth. Quid ſabbato illi opus eſt, qui per totam vitam ſuam agit ſolennitatem, cœleſti viuens diſciplina, peccata fugiens, virtutes colens? Solenniter igitur viuamus continue, nam tunc ſolum veram ſolennitatem peragimus, cum ſpiritualis vitæ continue cultum augemus, Ibidem in 1. Cor. 11. vigilemus cum Domino, compungamur cum diſcipulis, oremus, ſemper id quidem, ſed in diebus ſolennibus potiſſimum. Námque ſolennitates & feſta ideo inſtituta ſunt, non vt turpitudini ſeruiamus, nec vt delicta cumulemus, ſed vt illa prorſus abiiciamus.

Ita Origenes Homilia in Leuiticum nona, obiurgat eos, qui feſtis tantum diebus ad Eccleſiam concurrebant.

Quinto, pernicioſior vero eſt illa perſuaſio, quod quidam fingūt, feriis deleri peccata, etiam ſi nulla agatur pœnitentia, vel celebratis feſtis libere & impune poſſe quiduis deſignari. *Feriis deleri peccata.*

Sexto, pars quædam eſt Iudaici fermenti, nimis ſcrupuloſe diebus feſtis prohibere operas externas, quæ vel quando etiam non impediunt publicum miniſterium, & exercitia ſanctificationis ſabbati. A tali ſcrupuloſa enim Moſaica obſeruatione nouum Teſtamentū nos liberauit. Ab illis vero externis operibus recte & merito ceſſare iubemur, quibus ea, quæ ad ſanctificationem ſabbati pertinent, impediuntur vel turbantur. *Quæ opera diebus feſtis prohibita.* Illi vero ſabbatū præcipue violant, qui ocio ſeu feriis abutuntur ad voluptates, leuitates, crapulam, ebrietatem, & quæuis alia flagitia, vnde fit vt nullis ferme diebus Deus grauius offendatur, quam illis ipſis qui Dei cultui peculiariter ſunt mancipati. Chriſtiani igitur Imperatores, Codice de feriis, pie & recte ita ſanciuerūt: Dies feſtos maieſtati Altiſſimi dedicatos, nullis volumus voluptatibus occupari, nec vllis exactionum vexationibus prophanari. *Imperatorum de feſtis.* Dominicum itaq; diē ſemper honorabilem ita decernimus, & venerandum, vt à cunctis executionibus excuſetur, nulla quenquam vrgeat admonitio, nulla fideiuſſionis flagitetur exactio, taceat apparitio, aduocatio delitescat, ſit idē dies à cogitationibus alienus præconis horrida vox ſileſcat, &c. Et paulo poſt: Nec tamen huius religioſæ diei ocia relaxantes, obſcœnis quenquam patimur voluptatibus detineri. Nihil eodem die ſibi vendicet ſcena theatralis, vel Circenſ. certamen, aut ferarum lachrymoſa ſpectacula, etiamſi in noſtrum natalem celebranda ſolennitas inciderit, differatur. Amiſſionem militiæ, proſcriptionem patrimonij ſuſtinebit, ſi quis vnquam die feſto ſpectaculis intereſſe, vel cuiuſcunque iudicis apparitor, prætextu negocij publici ſeu priuati, hæc quæ lege hac ſtatuta ſunt, crediderit temerandas, &c. Et comeſſationes diebus feſtis acriter reprehenduntur ab Auguſtino, ſicut ſententia ipſius citatur, diſtinct. 44. *Comeſſationes in feſtis.*

Labores vero neceſſitatis & pietatis in feſtis non eſſe prohibitos ipſum ius Pontificium concedit, titulo de Feriis. Et Proſper in carmine recte dicit: *Operæ neceſſitatis in feſtis.*

Non recte ſeruat legalia ſabbata cultu,
Qui pietatis opus credit in his vetitum.

Non

Non corrumpuntur virtutibus ocia ſancta,
Tantum à peccatu libera corda vacent.

Quando inchoanda feria. Septimo eſt & hæc pars quædam Iudaici fermenti, quod ſcrupuloſe diſputant ocium ſeu ferias feſtorum inchoari debere à veſpera præcedentis diei, & ſeruari vſque ad veſperam diei ſequentis. Et quærunt, quomodo excuſentur barbitonſores, qui veſperi profeſti poſt occaſum ſolis, ſæpius per aliquot horas laborant. Illæ certe circumſtantiæ non habent mandatum aut determinationem in nouo Teſtamento, cuius hoc tantum genus eſt, vt ab ijs, quæ publicum miniſterium, & ipſam ſanctificationem impediunt, abſtineamus. Ita Paulus Act. 18. cum apud Corinthios nondum prima ſabbati celebrarentur conuentus Eccleſiaſtici, ſabbato docebat, reliquis vero diebus (atque ita etiam prima ſabbati ſeu die Dominica) operabatur. Et Act. 19. Cum prima ſabbati conuenißent ad frangendum panem, vſque ad mediam noctem extracta fuit concio. *Vigiliæ in feſtis.* In veteri Eccleſia, in vigilijs præcedentis diei, aliquando vſque ad mediam noctem perſeuerabāt, ſicut ſcribit Hieronymus in cap. 25. Matthæi. Aliquando media nocte conueniebant, & vſque ad meridiem ſimul manebant. Baſilius in Pſal. 114. Aliquando, vt tempore perſecutionis cœtus antelucanos celebrabant, quos orto die ſoluebant, ſicut Plinij Epiſtola indicat. Et Tertullianus meminit nocturnarum conuocationum, libro 2. ad vxorem. Et antelucanis etiam cœtibus datum fuiſſe Euchariſtiæ ſacramentum, tradit in lib. De corona militis. Et Rabanus ſcribit: In nocte natiuitatis, ea hora, qua natus creditur Chriſtus, credentes communicaſſe. Illis ritibus pleriſque collapſis, & vigilijs antiquis in pridiana ieiunia conuerſis, poſtea legem fecerunt de feſtis à veſpera ad veſperam ocio feriendis ex opere operato. De conſecrat. 3. cap. Pronunciandum. Et de ferijs, cap. Omnes. *Quæ ſint in feſtis apud Pontificios præcipua.* Octauo Pontificij celebrationem feſtorum in eo potiſſimum conſtituunt (De conſecrat. diſt. 1.) vt audiat quis Miſſam integram, & ſacerdoti ſtipem offerat ad altare. De auditu verbi, de vſu Sacramentorum, de publicis ſeu communibus precibus & gratiarum actionibus, cum lingua populo ignota Miſſa celebretur, déque Eleemoſynis pro pauperibus, non adeo ſunt ſoliciti. Quam horrenda vero ſit opinio de ſacrificio propitiatorio in actione Miſſæ, in ſecunda parte de Miſſa oſtendimus.

Neceſsitas feſtorum. Nono, feſtorum obſeruationem non relinquunt pro ædificatione liberam, ſed addunt opinionem neceßitatis, ſub obediētia debita & ſub pœna excommunicationis, ita, vt mortaliſſime (ſicut Bernhardinus loquitur) dicant peccare eos, qui feſta quædam non ſeruant.

Multitudo feſtorum. Decimo, verus eſt querela de nimis magna feſtorum multitudine, non quod exercitia pietatis frequentiora damnentur, ſed quia vulgus, quod per labores plerunque à multis vitijs arcetur, ex ferijs nimium frequentibus occaſionem arripit ad compotationes, & alia multiplicia vitia: Sicut Polydorus Virgilius conqueritur, multitudinem feriarum laſciuæ & petulanti iuuentuti præbere occaſionem ad quaſuis morum corruptelas, & addit, de Chriſtianorum feſtis, in tanta vitæ diſſolutione, recte iam poſſe dici, quod *Tertullianus.* Tertullianus de gentilium ſolennibus ſacris olim dixit: Grande ſcilicet officium, vicatim epulari, ciuitatem tabernæ habitu obolefacere, certatim curſitare ad iniurias, impudentias, ad libidinis illecebras, quaſi publicum gaudium, per publicum exprimendum eſſet dedecus. Hæccine ſolennes dies decent, quæ alios dies non decent? Num malorum licentia pietas erit, & occaſio luxuriæ religio deputabitur, &c. Cum itaque multitudo feſtorum non amplius iam ita ad ædificationem faciat, ſicut in veteri Eccleſia, recte faciunt qui ſuadent, vel multitudinem illam minuendam vel diebus illis hiſtorias Biblicas de feſtis populo proponendas, poſt preces dimittendum eſſe populum ad labores.

Feſta de cõ[illegible] Vndecimo, multa inſtituta ſunt feſta, de quibus nullæ in Scripturis hiſtoriæ extant. Imo de apocryphis dubijs, incertis, atque adeo commentitijs & falſis narrationibus inſtituta ſunt feſta, vt ſunt pleræque de ſanctis Legendæ. Item, de feſto Natiuitatis, præſentationis, aſſumptionis, & conceptionis Mariæ. Illæ enim Legendæ, diſt. 15. à Gelaſio inter Apocrypha abijciuntur. Poſtea vero apocryphas fabulas, ſicut Auguſtinus loquitur, per feſta quaſi canonizare voluerunt. Et ad confirmationem nouitij & falſi dogmatis, quaſi Maria ſine peccato originali cōcepta eſſet, quod in prima parte refutauimus, feſtum conceptionis Mariæ inſtituerunt, quod Antonius dicit, non eſſe feſtum niuis.

Feſta ob patrocinia ſanctorum. Duodecimo vſitata fuit ſuperſtitio, pro qua ſtabilienda & retinenda, adhuc præcipue dimicant Pontificij, ideo celebranda ſanctorum & præcipue Mariæ virginis feſta, vt illo opere mereamur ſanctorum patrocinia & auxilia, ſicut Roſarium inquit: Sancti magis patrocinantur, & opitulantur ijs, qui feſta ipſorum celebrant. Item, ſancti merita ſua communicant illis, qui ipſos feſtiuitatibus honorant. Et quomodo Ethnica prorſus conſuetudine illud factum fuerit in Pontificia Eccleſia, ſupra in loco de inuocatione ſanctorum ex publicis ipſorum Hymnis, ſequentibus & collectis, annotauimus, & quam horrenda ſit idolomania oſtendimus.

In feſtis conſecrationes luminarium herbarum, &c. Poſtremo ex Agendis Pontificijs notum eſt, quas ſuperſtitioſas conſecrationes luminarium, herbarum & aliarum creaturarum, exerceant in feſtis Purificationis & Aſſumptionis. Item, in vigilia Paſchæ. Et quam ludicris vtantur ceremonijs in feſto Palmarum, Paſſionis & Aſcenſionis. *Ludicra ceremonia.* Quomodo etiam veteres ritus, lectiones & conciones de publica pœnitentia, de baptiſmo adultorum, rebus ipſis dudum abolitis, ſine vero ac veteri vſu, pro forma, quod dicitur, retineant, & quaſi pro ludibrio habeant, in die cinerum, per Quadrageſimam, & feſtum Paſchatis, manifeſtum eſt.

Quæ feſta, & quomodo in noſtra Eccleſia celebrentur. Abiectis vero ſuperſtitionibus vera & vtilia veteris Eccleſiæ feſta, ad conuentus Eccleſiaſticos, ea deuotione & religione apud nos celebrātur, vt non dubium ſit, Dei benedictione pietatem inde inflammari & augeri, cum quidem populus doceatur, Spiritum ſanctum per miniſterium verbi & ſacramentorum velle efficacem eſſe, & Chriſtum velle medium intereſſe illis, qui in nomine ipſius congregantur, Matth. 18. Vt enim de hac Brunſuicēſi Eccleſia iam potiſſimum dicam: *Exercitia pietatis in ſcholis.* In ſcholis quotidiana pietatis exercitia ita inſtituta ſunt, vt conuenientibus pueris ſem-

Digitized by Google

per prælegatur caput aliquod, ſiue ex veteri ſiue ex nouo Teſtaměto, addita ſummaria eius explicatione. Deinde ſingulis horis pij aliquot Hymni decantantur. Præterea ſingulis diebus certa hora ſcholaſtici ad templum accedunt recitantes publicè caput aliquod vel ex Scriptura, vel ex Catecheſi, additis pijs Pſalmorum, Reſponſoriorũ, Hymnorũ, Canticis & collectarũ precationibus.

Quotidiani Eccleſiæ conuentus.

Populus vero ſingulis diebus bis, certa hora mane & veſperi conuenit, & poſt decantatos aliquot Pſalmos, concio habetur, diſtributis ordine lectionibus, partim ex veteri, partim ex nouo Teſtamento. Et concio ſemper concluditur precibus communibus, & Hymno aliquo gratiarum actionis. Præterea ſingulis ſeptimanis, certo aliquo die, populus frequentior conuenit ad publicas & ſolennes ſupplicationes, quæ Litaniæ vocantur.

Dominica dies exercitia.

Dominicis autem diebus magna ſolennitate, frequentia populi, ad decantandas laudes Dei, ad auditum & meditationem verbi, ad vſum Sacramentorum, ad publicas preces, & collationem eleemoſynarum, & alia pietatis exercitia conuenit. Et ordo temporis ac lectionum, ab hora quinta matutina, vſq; ad horam quartam veſpertinã, ita diſtributus eſt, vt pro ratione Oeconomiæ ſinguli ex familia certis conuentib. intereſſe, & pro ſuo quiſq; captu aliquid audire & diſcere poſſit.

Alia feſta.

Præterea de præcipuis beneficijs Chriſti, & de principalibus doctrinæ cœleſtis capitibus ſolennia feſta, magna deuotione & religione celebrãtur, explicatione doctrinæ & publica celebratione beneficiorum Dei. Ita feſtum Natiuitatis Chriſti religioſe celebratur, vtque tota de hoc articulo doctrina ordine proponi & explicari poſſit, triduum huic feſto, ſicut & quibuſdam alijs, tribuitur. Die circuncifionis explicatur doctrina, quomodo Chriſtus factus ſit ſub lege, & tractatur locus de libertate Chriſtiana, & adduntur commonefactiones de auſpicijs noui anni. Epiphaniorum die tractatur doctrina & gratiarum actio de vocatione gentium. In feſto purificationis exponitur doctrina, quomodo Chriſtus ſit primogenitus inter multos fratres, traduntur commonefactiones vtiles pro puerperis, & dulciſſimum Simeonis canticum explicatur. In hoc vero feſto, ſicut & in alijs, abuſus & ſuperſtitiones à Pontificijs inuectæ, taxantur & refutantur. Diebus Bacchanaliorum hiſtoria Baptiſmi Chriſti proponitur, vt moneantur homines ſuæ profeſſionis, ne ethnicorum furores illis diebus imitentur. Feſtum Annunciationis Mariæ, propter articulum de conceptione Chriſti ſeruamus. Memoriam inſtitutionis Euchariſtiæ celebramus die cœnæ. Paſſionis Dominicæ ſolennem meditationem, die Paraſceues celebramus. Eadem ratione feſtum reſurrectionis Chriſti, Aſcenſionis, miſſionis Spiritus Sancti, & Trinitatis, ſolenniter celebramus. Ioannis Baptiſtæ & viſitationis Mariæ feſtum, propter hiſtorias complectentes vtiliſſimas doctrinas retinemus. Die Michaelis, fabulæ Pontificiæ & ſuperſtitiones de dedicatione Michaelis & inuocatione, refutantur. Traditur autem Scripturæ doctrina de officijs Angelorum, & publica celebratur gratiarum actio, pro perceptis per totum annum fructibus. Apoſtolorum diebus hiſtoriæ de ipſis Biblicæ populo proponuntur, & deinde ad ſuæ quiſque vocationis labores admittitur. Ita cum ſingulis diebus ordinarij ſint Eccleſiæ conuentus, per occaſionem de alijs etiam in Calendario ſignatis feſtis de quibus veræ extant hiſtoriæ, continentes vtilem aliquam doctrinam, fiunt commonefactiones. Et prçter feſtiuas illas ſolennitates, per tempus Quadrageſimç, doctrina veræ pœnitentiæ, & hiſtoria paſſionis tractari ſolet. Præterea ſingulis anni quadrantibus certi aliquot dies ad ſolennem Catecheſeos tractationem conſtituti ſunt. Et veteris Eccleſiæ morem in certis lectionibus, feſtiuis diebus tractandis, non pudet imitari, ſicut Auguſtinus inquit, in procemio Epiſtolæ Ioannis: Meminiſtis Euangelium Ioannis ex ordine lectionum nos ſolere tractare, ſed quia nunc interpoſita eſt ſolennitas ſanctorum dierum, quibus certas ex Euangelio lectiones oportet in Eccleſia recitare, quæ ita ſunt annuæ, vt aliæ eſſe non poſſint, ordo ille quem ſuſceperamus, neceſſitate paululum intermiſſus eſt, non omiſſus. Idem Tractat. 6. in Ioannem dicit: Anniuerſaria ſolennitate, poſt paſſionem Domini, noſtris librum Actuum Apoſtolorum omni anno in Eccleſia recitari. Et tract. 13. dicit: Pſalm. 21. omni anno legi in nouiſſima hebdomada, intento vniuerſo populo.

Natiuitatis. Circumciſionis. Epiphaniorum. Purificationis. Baptiſmi Chriſti. Annunciationis. Cœna Domini. Paſſionis. Reſurrectionis. Aſcenſionis. Pentecoſtes. Trinitatis. Baptiſtæ. Viſitationis. Michaelis. Apoſtolorum feſta. In Quadrageſima. Catecheſis. Certa lectiones in feſtis.

De vera igitur veterum & vtilium Feſtorum celebratione, non habent quod in noſtris merito reprehendant Pontificij. Vtinam ipſi recte curarent de religioſa & deuota veterum Feſtorum celebratione, ita vt reiectis ſuperſtitioſis opinionibus, ad augendam veram pietatem inſeruire poſſent. Iam vero ex vna fidelia omnia ſua feſta dealbant, tam ea quæ apocryphis fabulis nituntur, quam illa quæ in Scriptura Canonica certas & vtiles habent hiſtorias. Et ſuperſtitioſas opiniones ſub titulo deuotionis occultant. Ideo, vt precioſum à vili, religio à ſuperſtitione, eo facilius & rectius diſcerni poſſet: Apoſtolicæ, primitiuæ & veteris Eccleſiæ de Feſtis ſententiam & obſeruationem oppoſuimus Pontificiorum acceſſorijs ſuperſtitionibus, & oſtendimus, in noſtris Eccleſijs celebrationem feſtorum, ad exemplum Apoſtolicæ & primitiuæ Eccleſiæ, reſtitutam & conformatam eſſe.

CONCLVSIO.

ET hæc ſunt præcipua capita, quæ de reſiduis Tridentini Concilij locis, de Virginitate ſcilicet, de Cœlibatu ſacerdotum, de Purgatorio, de Inuocatione, Reliquijs, & Imaginibus Sanctorum, de Indulgentijs, de Ieiunijs, & Ferijs, annotanda & explicanda viſa fuerunt, quæ explicatio opinione longius excurrit, inde & ideo, quod in ſingulis locis hiſtoriam certaminum, inde vſque ab Apoſtolorum temporibus ordine contexere volui. Quæ hiſtoricæ obſeruationes, quanquam labore non exiguo mihi conſtiterunt, inter ſcribendum tamen honeſta & pia delectatione ita me detinuerunt, vt exiſtimem, in hoc genere argumenti, explicationes controuerſiarum non poſſe rectius & melius illuſtrari, quam hac ratione, ſi fundamentis confirmationum, refutationum, ex Scriptura extructis, addatur talis hiſtorica annotatio certaminum de ſingulis locis. Tales enim hiſtoricæ obſeruationes recte & ſolide poſſunt opponi Pontificiorum clamoribus de veterum teſtimonijs & ſententijs, oſtenduntur etiam qua fide, & quo candore, veteris Eccleſiæ authoritatem,

Hiſtoria certaminum de ſingulis locis.

Digitized by Google

ritatem, ſuis ſuperſtitionibus prętexant Pontificij. Et in prioribus duabus partibus illa ratio non ita tunc mihi in mentem venit, ſi tamen aliquando editio repetenda & retexenda erit, dabo operam, vt ſingulis locis talis hiſtorica certaminum obſeruatio addatur. Et hæ ipſæ obſeruationes, quas nunc collegimus, facile poſſent ex hiſtoriis latius extendi, in quo, vt eruditiores diligentius & facilius elaborent, oro, ego ſimplici ſtilo præcipua tantum annotare volui. Ex illis etiam, quæ

Lindanus & Tiletanus. Lindanus & Tiletanus prioribus huius ſcripti partibus oppoſuerunt, conſtitueram quædam addere. Continent enim non parum multa, quibus hæ controuerſiæ, quo magis agitantur, non infeliciter illuſtrari, & Pontificiorum ſophiſmata clarius oſtendi poſſunt. Sed quia nimium hæc ſcriptio iam excreuit, fiet illud alio tempore, editio repetenda erit. Quod ſi prolixitas quem offenderit, poterit Lectori vel occupato vel faſtidienti, per Epitomen quandam quam adornari curabo, conſuli. Deum oro, vt hiſce laboribus bono animo & pio ſtudio ſuſceptis, ſua benedictione adeſſe velit, vt aliqua inde vtilitas ad Eccleſiam redeat, Amen.

ADDITIO.

IN loco de indulgẽtiis, in deſcriptione rituum publicæ pœnitentiæ & abſolutionis, facta fuit mentio inſtituti cuiuſdam in Eccleſia Halberſtadienſi, quod perſonatum Adamum quendam die Cinerum templo eiiciant, & die cœnæ rurſus recipiant & abſoluant. In quo cum veſtigia quædam veteris publicæ pœnitentię & abſolutionis, licet in ludicrum ſpectaculum iam transformata, appareant, viſum fuit eius deſcriptionem ad finem adiicere.

Volaterranus de Adamo Halberſtadienſi. Volaterranus igitur in Geographia, vbi de Saxonia agit, ita ſcribit: Apud Saxones in Eccleſia Halberſtadienſi, quotannis inſtitutum conſpicitur inauditum. Die namque Cinerum, ſacrificio peracto, facinoroſum quempiam, ſordidatum & operto capite templo eiiciunt. Is die noctuque diſcalciatus, vrbem ſacra, templaque ſaltando, perambulat, tantum poſt mediam noctem in plateis aliquantulum quieſcit. Deinde inuitatos (omnes enim eum inuitant) quicquid apponitur, taciturnus veſcitur. Demũ in die cœnæ Dominicæ accerſitur & abſoluitur, pecuniáque collata cumulatur, ac eum Adamum vocant.

Alciatus lib. 9. Parerg. cap. 22. ritum iſtum ita deſcribit.

Quæſitum nuper fuit, quænam eſſet publica pœnitentia, cuius frequens in iure Pontificio mentio eſt, & quæ ſolis prophanis conceditur, ſacris viris prohibetur. Reſpondi eam rem ſatis eſſe declaratam in Agathenſi Synodo, licet vbiq; hodie exoleuerit, niſi quod Saxones, vrbe

Alciatus de Adamo Halberſtadienſi. Halberſtadienſi, eius imaginem etiamnum ſeruant: Ibi ſingulis annis ex plebe aliquis eligitur, quem grauioribus noxis inquinatum putant, hunc ferali habitu & obuoluto capite, cineraſium die in templo ſtatuunt, & peractis ſacris eiiciunt, donec 40. dies, per vrbis compita, vagus & mendicans errauerit, interim diuinas ædes eum ingredi fas non eſt: qualemq; cibum ſibi vel ab æditui vel aliunde oblatum non aſpernatur, neminem alloquitur, non indulget ſomno, niſi poſt concubiam noctem, idque in media via. Die Iouis quę Dominicæ cœnæ dicata eſt, ad templum reducitur, ibi à Sacerdote ſolennibus quibuſdam ceremoniis abſoluitur, & à confluente illuc populo ſtipem accipit. Adamum hunc vocant, & omni crimine expiatum credunt: quem ritum mirabilem Pius Pontifex, inſtitutum inauditũ Raphael Volaterranus, appellauit: ego olim vulgarem, & ex veterum decretis acceptum ſcio. Sic enim publica pœnitentia peragi ſolebat, videturque mihi ſacroſancti illi Patres hac in re veterum

Græcorum καθάρματα. Græcorum ſacrificia quadantenus imitati. Siquidem apud interpretem Lycophronis relatum eſt, cum vrbs aliqua peſtilitate aut fame, vel maiore vi atque calamitate affligeretur, conſueuiſſe hominem in ea fœdiſſimum perquiri, quem caſeo cum placenta & caricis allectum, ſepties virgultis quibuſdam circa pudenda verberatum, tandem facta ſcrobe comburebant, eiúſque cineres in mare proiiciebant, ſic expiari ciuitatem exiſtimantes.

Beatus Rhenanus de Adamo Halberſtadienſi. Beatus Rhenanus ritum hunc ita deſcribit: Singulis annis eligitur aliquis ex plebe, qui Comœdiam pœnitentis & confitentis agat. Is in capite ieiunij quadrageſimalis ad templum adductus, in cultu lugubri, & qui pœnitentem deceat, nimirum caput obuolutum habens, poſt ſacrum inde eiicitur. Perque totos illos 40. dies nudis pedibus vias vrbis terit, tẽplorum muros circuit, tantum non ſubintrat, nec cum quoquam ſermonem miſcet. Canonici huic cibum præbent, quem ille qualemqualem boni conſulit. Non indulget ſomno, niſi poſt mediam noctem idque in plateis. At in die, quæ Dominicæ cœnæ dicata eſt, ad templum reducitur, & à Sacerdote, non abſque longis, ſed pulchris ceremoniis abſolutus à plebe ſtipem accipit. Hunc Adamum vocare ſolent.

Hoc tempore pauper aliquis, mercede à Canonicis, ad agendam Comœdiam illam publicæ pœnitentiæ & abſolutionis (ſicut Rhenanus loquitur) conducitur, qui pulla veſte, & oblongo pileo, in ambitu templi, taciturnus vel obambulat vel ſedet. & cum libet dormit, in Canonicorum vero ædibus bene paſcitur.

Ceremonia eiectionis. Ceremonia autem eiectionis & receptionis ita ſe habet.

Poſt cinerum ceremoniam eiiciendus eſt pœnitens ab Eccleſia, & tali modo increpandus: Ecce eiiceris hodie à ſinu matris tuæ ſanctæ Eccleſiæ, propter peccatum tuum, ſicut Adam primus homo eiectus eſt de Paradiſo, propter tranſgreſſionem ſuam. Et Chorus canit Reſponſorium, In ſudore vultus tui, &c.

Feria quinta, *den grünen Donnerſtag* hora 7. egrediatur pœnitens de loco, vbi pœnitentiam geſſit,

Quomodo pœnitentes offerantur epiſcopo. vt præſentetur Eccleſiæ. Sedente autem Pontifice pro foribus Eccleſiæ, eminus cum Archidiacono, pœnitentibus iuſſum illius in atrio Eccleſiæ præſtolantibus, antequam eos offerat, poſtulat Archidiaconus his verbis.

Adeſt, ô venerabilis Pontifex, tempus acceptum, dies propitiationis, & ſalutis humanæ, qua mors interitum, & via æterna accipit principatum, quando in vinea Domini Zebaoth, ſic nouorum palmitum plantatio facienda eſt, vt purgetur execratio vetuſtatis. Quamuis enim à diuitiis bonitatis & pietatis Dei nihil tẽporis vacet,

Digitized by Google

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ QVI IN HOC CONCILII TRID. EXAMINE EXPLICANTVR, vel obiter allegantur.

a *Primam columnam*, b *Secundam denotat.*

GEneſ. 1. Principio creauit Deus cœlum & terram. 9.b. *ad imaginem & ſimilitudinem ſuam*, 90.b. *Benedixit*, 426.a. *Creſcite & multiplicamini*, 262.b. 426.a. 454.a. 453.b. 452.a. *Subijcite vobis terram*, 426.a *Tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*, 563.a. *creauit maſculum & fæminam*, 520.a *Deus fecit hominem ad imaginem ſuam*, 684.a.b. 694.b. *Ecce omnem herbam dedi vobis in eſcam*, 761.a. *vidit Deus omnia quæ fecerat, & erant valde bona*, 519.b 761.a

2. *Non eſt bonum homini eſſe ſolum*, 426.a *faciamus ei adiutorium*, 426.b 437.b. *Eua ex coſta formatur.* 425.b. *Deus adducit eã Adæ.* 425.a. 438.b. *Os ex oſſibus meis*, 274.b. *Caro de carne mea*, 205.a. 426.b. *relinquet homo patrem & matrem*, 425.b. 426.b. 429.b. 438.a. *erant duo illi nudi*, 429.a. *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum*, 578.a. *Faciamus ei adiutorium*, 452.a. 459.b. 491.a. *Erunt duo in carnem vnam*, 523.a. *De ligno ſcientiæ non comedes*, 757.a. 758.b. 763.b. 789.b. 792.a. *appellauit Adam nominibus ſuis cuncta animantia*, 695.b. 756.a

3. *Ipſum conteret caput tuum*. 56.b. *Num Deus præcipit vt non comederitis*, 319.a. *circumdederunt ſibi perizomata*, 199.b. *Adam vbi es*, 375.b. 392.b. *In dolore concipies & paries*, 426.a. *deſiderium tuum ad virum*, 426.a.b. *In ſudore vultus*, 400.a. 426.a. *Terra es*: 274.b. *Contexerunt ſe foliis ficus*, 453.b. *Ipſum conculcabit caput ſerpentis*, 580.b. 610.a. *Induit eis veſtes pelliceas*, 453.b. *Quia feciſti hoc & obediſti voci vxoris*, 714. 716.a. *maledicta terra propter te*, 759.b. *in labore vultus tui manducabis panem*, 711.b. *Terra es, & in terram reuerteris*, 665.a. 715.b. *Adam eiectus de Paradiſo*, 728.b. 763.b. 766.a. 796.a

4. *Adam cognouit vxorem ſuam*, 451.b. *Eua concipit & parit*, 425.a. *Vbi eſt Abel frater tuus*, 392.b. 375.b. *Lamech duas vxores ducit*, 429.a. *dicit vxoribus ſuis*, 385.a. *Abel de primitijs offert*, 728.b. 763.b. 766.a. 796.a.

5. *Secundum ſuam imaginem*, 91.a. *Adæ longæuitas*, 7.b. *Enos ambulauit coram Deo*, 499.a

6. *Ducebant quas volebant*, 425.b. *Non diſceptabit Spiritus meus*, 7.b. *omnis caro corrupit viam ſuam*, ibid.

7. *De mundis animalibus ſeptem*, 756.b

8. *Noe altare conſtruxit Domino*, 695.b. *Noha offert ſacrificium Deo*, 635.a. *Figmentum cordis humani malum*, 7.b. 57.a. 91.b. 92.b. 93.a. 110.b. 119.b

9. *Benedixit eis*, 426.b. *creſcite & multiplicamini*, 262.b. 425.a. *Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum*, 756.b. 759.a.b. *carnem vt olera comedetis*, 786.a. *Noah inebriatus*, 787.b. *Qui effuderit ſanguinem hominis*, 56.a. *Arcus in nubibus*, 582.a. *pudenda patris filij tegunt*, 501.b

11. *Populus omnis erat labij vnius*, 54.a. *confuſio linguarum*, 54.a. 155.b. *Thareh & Abraham in Vr Chaldæorum*, 134.b. *Vr Chaldæorum*, 679.b

12. *Abraham in terra Canaan viuit*, 54.a. *in Ægypto peregrinatur*, 54.a

13. *Multiplicabo ſemen tuum*, 618.b

14. *Melchiſedech profert panem & vinum*, 57.a. 340.b

15. *Ibis ad patres tuos in pace*, 555.b

17. *Ero Deus tuus & ſeminis tui*, 208.b. 618.b. *Puer octo dierum circumcidatur*, 243.b. 245.a. *Maſculus cuius præputium non fuerit circumciſum*, 208.b. 209.a. *Abraham ſuos circumcidit*, 245.a

18. *Scio quod Abraham præcepturus ſit liberis & domui ſuæ*, 245.a. *Num voluptati operam dabo*, 8.a. *Abraham pro Sodomitis orat*, 620.b

19. *Sodomorum peccatum*, 476.b. *Sodomitarum conflagratio & interitus*; 514.b. 567.b. *Loth inebriatus*, 787.b

20. & 26. *Vere ſoror mea eſt*, 429.b. *Abraham Propheta eſt*, 8.a. *Orabit pro te quia Propheta eſt*, 620.a

22. *Abraham filium Iſaac immolaturus*, 689.b. 695.a. *Altare erigit*, 695.b. *Nunc cognoui quod timeas Dominum*, 151.b. *In ſemine tuo benedicentur gentes*, 244.a

23. *Abraham adorat populũ terræ*, 622.a. 702.b. 696.b

24. *Iſthinc vxorem filio meo adduces*, 438.a.b. *Deus mittet Angelum vt ducas filio vxorem*, 425.b. *Domine occurre mihi hodie*, 425.b. *Seruus inclinat ſe & adorat Dominum*, 279.a

25. *Deus Iſaaco loquitur*, 8.a

28. *Hic eſt domus Dei & porta cœli*, 279.a. *Iacob fundit oleum ſuper lapidem*, 635.a. *Si fuerit Dominus mecum*, 472.b. *Dominus erit mihi in Deum*, 473.a *Lapidem erexit in titulum*, 681.b. 695.b

29. *Iacobo Lea adducitur*, 431.b. *Seruies mihi gratis?* 138.b. *vocauit nomen eius Ruben*, 54.a

31. *Extraneæ reputatæ ſumus patri noſtro*, 150.a. *Idolum Labani*. 7.b. *Aceruus teſtimonij*, 54.a. *Furata eſt Rahel ſimulachra Iacob*, 678.a. 679.b

32. *Deus patris mei Abraham & Iſaac erue me*, 583.a *Non dimitto te, niſi bene dixeris mihi*, 578.b. *Minor ſum omnibus miſerationibus tuis*, 292.a. *Vir luctans cum Iacob*, 679.a.b

33. *Iacob adorat Eſau*, 622.a. 696.b

34. *Sichem amans Dinam*, 425.b

35. *Abijcite Deos alienos, qui ſunt inter vos*, 679.a. 680.a

38. *Iuda non amplius cognouit Thamar*, 429.b

39. *Inuenit gratiam in oculis eius*, 139.a

41. *Ioſeph dicitur Abrech*, 54.a

Digitized by Google

44. Quomodo iuſtificabimur, 132.a.133.a
47. Iacob adorat Pharaonem, 696.b
48. Angelus qui eripuit me, benedicat pueris, 578.b. vocetur ſuper eos nomen meum, 618.b. Iacob imponit manus pueris, 417,b
49. Ruben maledicitur, 429.b. Collectus eſt ad populum ſuum, 574.a
50. De Ioſephi ſepultura, 664.a. Oſſa Ioſeph conſeruata, 574,b

EXod. 2. vocauit nomen eius Moſe, 54.a
3. Rubus ardens, 679,a
4. Moſis circumcidit filios, 417,b. Filij Iſrael inclinata ceruice adorauerunt, 279,a
7. Virga Aaronis conuerſa in ſerpentem, 274,b
8. Pediculi producuntur, 340,b
10. Cuncta quæ locutus eſt Dominus faciemus, 81,a
12. Sanguis agni paſchalis poſtibus illiniendus, 305.a. Nihil reliquum facietis in proximum mane, 285,b. quæ eſt iſta religio, 243.b. populus incuruatus adorat, 279.a. Cultu perpetuo Paſcha celebrabitis, 809.a.
13. Ioſephi oſſa aſportate, 664,a. columna ignis & nubis, 679.a.
14. Crediderunt Moſi & ſeruo eius, 636.a
16. Nemo egrediatur loco ſuo die ſeptimo. 810.a
20. Lex in monte Sinai datur. 8.b. Ego ſum Dominus Deus tuus, 178.a. 179.b. non occides, 114.b. non audiamus vltra vocem Domini, 181.183.a. Non facies tibi ſimulachrum, vt colas illud, 680,a. 681.a. bis, 682,a. 684,b. 692,a. 694,a. 697,a. 703,b. quæ in cælis ſurſum, aut in terra deorſum, 680.681.a. non adorabis nec coles ea, 680,b. 697,a. 698,b. 700,b. 703,b. non aſſumes nomen Domini in vanum, 760,b. ſex diebus creauit Deus cælum & terram, 809,a. Faciens miſericordiam in millia, 618.b. 637.a. Non aſſumes nomen Domini in vanum, 474.a. 477.a. 470.a. Non cōmittes adulteriū, 449.a. Non aſſumes nomen, 250.a. 253.a. 268.b. Honora patrē & matrē, 438.b
21. Egrediatur gratis ſine pecunia, 138.b
22. Si pater virginis dare eam noluerit, 438.b.
23. Si videris aſinum inimici, 432.b
24. Inſontem ne occidas, 132.b. Volumen fœderis, 8.b. Hoc eſt teſtamentum, 345.a.
24. & 34. Moſes ieiunat 40. dies, 749.a. 763.b. 767.b. 789.b.
25. Ad tabernaculum conferenda, 473.b. Tabernaculum extruendum, 9.b. propitiatorium texit arcam, 104.a Fac duos cherubinos aureos, 682.a. 694.b. 695.b. 702.a
29. Facere agnum iuuencum, 341.b. Sacrificium panis & vini, 341.a. Iuge ſacrificium, 338.a. Sacrificium Pontificis, 491.b. 517.b.
30. Pontifex vnguento vngitur, 256.a.
31. Impleui Bezaleel Spiritu Dei, 682.a. pactum hoc eſt ſempiternum, 809.a
32. Populus remiſſo peccato punitur, 400.a. Hi ſunt Dij tui, 680.a. cras ſolennitas erit Domini, ibid. ſedit populus vt manducaret & biberet, 678.a. 761.b. peccauit populus meus, recedens à via quam oſtendi eis, 680. cultus vituli aurei, 680.a. in die viſitationis, & hoc peccatum viſitabo, 714.a. Vitulus erectus, 565.b. Memento Abraham, Iſaac & Iacob, 619.a. Leuitæ fratres occidunt, 493.a
33. Miſerebor cui miſerebor, 614.b. Columna ignis & nubis, 679.a
34. Deſcendens Dominus per nubē ſtetit cū eo, 279.a. Deus ſcribit legem in tabulis, 8.b. ſcribe tibi verba iſta, 9.a
35. Non ſuccendetis ignem die Sabbati, 810.a
37. Septem lucernæ in candelabro, 199.b
39. Mala punica ex auro in veſte Pontificis, 682.a.

LEuit. 4. & 5. Sacrificium περὶ ἁμαρτίας, 141.a. De libaminibus ſoli ſacerdotes bibunt, 312.a
7. Vouere aliquid, 480.a.b
10. Vinū & omne quod inebriat nō bibetis, 755.a. 809.b
11. Mortuum tangens immundus habetur, 462.a. De mundis & immundis animalibus, 756.b. 758.b
12. Non ingredietur ſanctuarium, donec impleantur dies purificationis eius, 563.b
16. Confiteantur omnes iniquitates filiorum Iſrael, 384.b Affligatis animas veſtras, 747.b. 750 b. 753.a. 772.b omnis anima quæ non fuerit afflicta hoc die peribit de populis ſuis, 747.b. 754.b
18. De gradibus prohibitis 425.b. 429.b. 430.a
19. Sancti eſtote, quia & ego ſanctus, 425.a. 294.b. 492.b. 517.b. Super mortuo ne incidatis carnes veſtras, 525.a
20. A mortuis non quærenda veritas, 560.b. Liberos per ignem ducere Moloch, 678.a
21. Repudiata nubere poterat alteri, 433.b. 434.b. Sacerdos ne ducat repudiatam, 433.b. ſacrificium panis Dei 338.a. Coniugium ſacerdotibus præceptum, 487.a. 493.a. 550.a. 517.b. Pontifex viduam ne ducat, 522.a. Fluxum patiens immundus eſt, 491.b. Sacrificia Deo vouere, 473.b
22. Mortuum tangere immundus habetur, 662.b
25. Legitimum præceptum & ſempiternum erit, 809.a
26. Ne feceritis vobis idola, 680.b. 681.a. nec lapidum inſignitum ponetis ad adorandum, 681.b
27. Se ipſos Deo vouentes, ibid. Vouere de bonis ſuis aliquid, ibid. 474.a. bis. ſecundario aliquid non vouendum, 473.b

NVmeri 1. & 21. Chemos idolū Moabiticum, 678.a
4. ἐπισκοπὴ, 419.b
5. Nazaræi ſe Deo vouentes, 473.a.b. 474.
6. Nazaræi vinum non bibunt, 789.b. 800.b
7. De medio Cherubin Deus loquitur, 694.b
8. Lex purificationis, 491.b. Cum quinquageſimum annum impleuerint ſeruire ceſſabunt, 809.b
10. Cum progrederetur arca, dixit Moſes: exurgat Dominus, 273.b
11. Piſces gratis comedimus, 138.b. Iſrael contra Deum murmurat, 790.b
12. Mariā lepra percutitur, 714.a. Maria ſoror Moſis affligitur, 372.a. ſi pater eius ſpuiſſet in faciē eius, 400.b
14. Dimiſit peccata populo: attamen nemo eorum videbit terram promiſſionis. 714.a
15. Sacrificia vouere, 473.b. Non ſequantur cogitationes ſuas, 178.a
16. Aaron ſtans inter viuos & mortuos orat, 714.b
18. Reputabitur vobis ſicut frumentum ex area, 150.a
20. Educitur aqua de petra, 340.b
21. Serpens æneus erectus, 682.a. 702.a. Vouit Iſrael votum Domino, 472.b. Liber bellorum Domini, 8.b.
22. Aſina Bileam loquitur, 116.b
23. Non eſt Deus vt homo vt mutetur, 139.b Excelſa Baal, 678.a
25. Baalpeor Moabitarum, 678.a. Fornicatio Iſraclitarum cum Moabitis, 678.a. coniugatus eſt Iſrael ipſi Baalpeor, ibid.
28. Iuge ſacrificiū, 338.a. Sacrificiū panis DEI, 338.a. 341
30. Pater votum virginis irritum poteſt facere, 438.b. Votum & iuramentum de ieiunio. Si quis votum vouerit Domino, 472.b. 473.a. 475.a
31. Colligeris ad populum tuum, 574.a. Virgines à cæde ſeruatæ, 457.a

DEut. 3. Sit ibi contra te in teſtimonium, 9.a
4. Docebis ea filios & nepotes tuos, 245.a. Vocē eius audiſtis, ſimulachrum non vidiſtis, 680.b. 682.b. ſimulachrum

mulachrum cuiuſcunque figuræ, 680. Dominus Deus noſter adeſt cunctis vo, orationibus noſtris, 616.a
5. Nō facies tibi ſculptile, aut ſimilitudinem, 680 b. 681.a. Memineris quod ſeruus fueris in Ægypto, 809. a. Quæ locutus eſt Dominus facientes, 181.a. Bene locuti ſunt, 181.a. viam quam præcepit Dominus Deus ambulabitis, 178.a
6. & 11. Verbum Domini in poſtibus & foribus ſcribendum, 9.a. Diliges Deum ex toto corde, 182.b.183 a. Aures ea liberis tuis, 245.a. 412.a. quid ſibi volunt teſtimonia hæc? 245.a.
7. Filiam tuam ne des filio eorum. 438.b. Non erit infœcundus inter vos, 463.b
8. Afflixit te & eſurire te permiſit, 748.b. cum comederis & ſaturatus fueris, benedicas Domino, 761 b
9. Recordare ſeruorum tuorum Abraham, &c. 619 a
12. Non facietis quod vobis bonum videtur, 665.a.681.b. 699.a. 458.b. 525.b. 572.b. 708.b. 762.b. coram Domino comedes & lataberis, 751.b. De bonis ſuis aliquid vouere, 473.a. Non addas quicquam, nec minuas, 58.a.178.b.527.b.539.a. Nihil addes nihilque detrahes verbo 228.b.336.a.
13. Si Propheta ſurrexerit ac ſignum dederit, 561, a. 623. a. 670, b. 700, b. Pſeudopropheta faciens ſigna, 107, a. Seductores gladio magiſtratus puniēdi, 247.b.
14. Non facietis caluitium ſuper mortuo, 525.a. De mundis & immundis animalibus, 756.b
15. Seruet tibi in æternum, 169.b
17. Adorant quæ non præcepi illis, 585.a. Deſcribet exēplar huius legis, 9.a. 11.a. ne recedat ab ea ad dextram aut ſiniſtram, 9.a.b. Quicquid dixerint tibi qui præſunt facies, 316.b. Aſtaroth à fœtura ouium dictus, 678.a
18. Mortui non interrogandi, 546.a. 547.b. 549.a.b. 585 b. Prophetam excitabo eis, 181,a.183,a.809 b
19. Ferrum lapſum de manubrio, 432.b
21. Sacrificium pro peccato offerendum, 527.b
22. Pœna adulterorum, 236.b. ſi quis virginem ſtuprauerit, 438.a.439. Sponſa pro vxore habetur, 496.a
23. Eunuchi non veniunt in Eccleſiam, 464.a. Non offeres mercedem proſtibuli, 473.a. 474.a. Cum votum voueris Domino Deo tuo, 464 b. 473.b. 477.a. Manſer non ingrediatur Eccleſiam. 430.a. Ammonites & Moabites non ingrediuntur Eccleſiam, 430.a.
24. Si homo vxorem maritauerit, 432.a. 433.b. ſi non inuenerit gratiam in oculis eius, 434. a. Repudiata nubit alteri, 434.a.b
25. Iuſtificate iuſtum, 132.a. Iuxta menſuram delicti erit modus plagarum, 707.b.714.b
26. Sicut iuraſti patribus noſtris, 618.a
27. Maledictus qui facit ſculptile, 681.a. 682.a. De gradibus prohibitis, 429.b
28. Maledictiones alicui infligi, 709.a. 711.a. Cuius linguam non poteris intelligere 54.a
29. Non dedit vobis Dominus cor ad intelligendum, 120. a.191.b
30. Circumciſio cordis, 120.b. propoſui tibi benedictionem & vitam, 160.a. Propono tibi vitam & mortem, 555.b. Qui dixerit patri & matri neſcio vos, 493.a. Dominus ſepeliuit Moſen, 561.a
31. Vt audientes diſcant ſermones legis, 9.a. noui figmentum eius, 93.a. liber legis in latere arcæ reponendus, 9.a.10.a
32. Impinguatus recalcitrauit, 751.b. 761.b. 769.a. Sacrificauerunt dæmoniis, Sdddim, 678.b
34. Moſes imponit manus Ioſua, 417.a.
IOſ. 1. Non recedat liber legis ab ore tuo, 41.b.61.b
2. Duodecim lapides erigendi, 681.b
3. Hodie incipiam te exaltare, 10.a
5. Circumciſio diu omiſſa, 213.a
7. Achan confitetur delictum, 375. a.386,b. Sacrificium pro peccato oblatum, 527 a
10. Liber iuſtorum, 8 b
15. Kiriath ſepher. vrbs literarum, 8,b
22. Duæ tribus cum dimidia altare erigunt, 681.b
24. Eligite vobis hodie quod placet, 247 b. Seruierunt diis alienis, 7.b.134.b. 673.a.b. liber legis in latere arcæ poſitus, 10.a. Lapis erigitur in teſtimonium icti fœderis, 681,a.b. Oſſa Ioſeph ſepulta. 664.b
IVdic. 2. Seruierunt Baalim, 680.a
2. & 3. Aſtaroth Sidoniorum, 662.a
6. Facere hœdum, 341.b
8. & 9. Baalberith, 662.a
11. De altera matre natus eſt, 56.a. Votum Iephthe, 473. a.474.a. Chamos Moabitarum, 662.a
16. Dagon idolum, 662.a
17. Conſecraui hanc pecuniam Domino 680.a. Idolum Michæ, 679.b. Non erat Rex in Iſrael, ſed quiſque quod ſibi rectum videbatur faciebat, 11. a. Votum Michæ, 473.b. Cultus Micha, 574.b
18. Iehoua adeſt inneri veſtro, 680,a
20. Ieiunauerunt vſque ad veſperam, 748,a.749,b
21. Virgines à cæde ſeruatæ. 457,a
1. REgum 1. Anna flebat nihilque comedebat, 753.b. Anna erat flens largiter, ibid. Samuel vinum non bibit, 789,b. manebit in tabernaculo vſque in ſeculum 809.b. Elcana comedit de ſacrificio ſuo, 344.b. Si reſpexeris afflictionem ancillæ, 472.b. 473.a.b
2. Dominus mortificat & viuificat, 573.b. deducit ad inferos & reducit, 563.b. Dimitte me ad vnam partem ſacerdotalem, 311.a.
5. Dagon Philiſtinorum 678.a
7. Hauſerunt aquam & effuderunt eam coram Dominō 753.a. 755.a. Ieiunauerunt in die illa 748.a. Lapis adiutorij, 681.b
10. Dauid adorat Samuelem 696.b
14. Iuramentum Saulis, 477.a
15. Vouere Deo ſacrificium, 473.b. Quia mendacium Teraphim eſt inobedientia, 680.a
16. Vota Iſai ad ſacrificium, 244.b
18. Quis ſum ego? & quæ domus patris mei, 292.a. Magno in precio erat nomen Dauidis, 571.b
19. Interficiens Dauidem gratis, 138.b. cecidit nudus tota illa die, 56.a. Michol ponit imaginem hominis in lecto 682.a.
21. Dauid edit panes propoſitionis, 757.a. Iuramentum Dauidis, 477.a
28. Samuel à Pythoniſſa an vere productus, 561.b
30. Samuelis liber coram Domino repoſitus. 10.a. Ægyptius qui tribus diebus non comederat 749.b
31. Saul & Ionathas ſepultus, 665.a. Ieiunauerunt ſeptem diebus. 748.a.749.b
2. REgum 1. Sciderunt veſtimenta ſua 750.a. planxerunt, fleuerunt & ieiunauerunt, 748,a.
3. Dauid recepit Michol, 435,b. Scindite veſtimenta veſtra 750,a. Si ante occaſum Solis guſtauero panē ibid.
7. Dauid ædificaturus templum. 473.b
12. Dauidis lapſus, 574 b. Dauid orat pro filio donec moriatur, 535,b. ad ipſum ego venire poſſum, 541,a. Quia feciſti hoc, 400, a. Dauidi irrogantur pœnæ. 372,a. 400, a. peccaui Domino, 385, b. Abſtulit Deus peccatum tuum, 371.a.b.169.a. Dauid ieiunans & pernoctans in terra orat 401.b. mortuo puero ſurgit, & ingreditur domum Domini, 401, b. Ideo ſuſcitabo ſuper te malum 714, b. Dauid orans pro filio ſuo ieiunat 748, a. 753, b. 755.a. pernoctans

Digitized by Google

dormiens in terra 750 *a. noluit cum ſenioribus domus ſuæ cibum capere* 749. *b. ſeptimo die infans moritur,* 715. *b. Dauid expleto ieiunio lauit* 750. *a*

14. *Abſolon reconciliatus per biennium ſedet in domo ſua,* 619. *b*

15. *Qui habet iudicium veniat, vt iuſtificem eum,* 132. *a. Si voluerit, reſtituet me in regnum* 716. *b*

18. *Pro Abſolone mortuo nihil fecit Dauid,* 535. *b*

19. *Non imputet mihi rex iniquitatem,* 149. *b*

20. *Berzellai cupit ſepeliri cum patribus ſuis* 665. *a*

21. *Saulis oſſa translata in ſepulchrum paternum* ibid.

24. *Peſtis immiſſa ſuper populum* 714. *a.* 400. *a. Dauid orans ceſſare facit peſtem* ibid. *b. Non offeram holocauſta gratis.* 138. *b*

3. REg. 1. *Nathan adorauit Dauidem,* 622. *a*

2. *Salomon adorauit matrem, interceſſuram pro Adonia ad dexteram ſuam ponit,* 619. *b. Sanguines gratis effuſos,* 149. *b*

3. *Salomon fuit coniugatus,* 469. *a. Sapientia donum Salomoni coniugato datur,* 472. *b*

7. *Imagines variæ in ornatu templi* 682. *a.* 671. *Aſtaroth Sidoniorum* 678. *a. Chemos idolum Moabitarum ibid. Moloch Ammonitarum* ibid.

8. *Conſerua Dauid patri meo, quæ locutus es,* 619. *a. Tu ſolus noſti cor filiorum hominis,* 621. *b. pro omnibus neceßitatibus Deus inuocandus,* 616. *a. Condemnes impium, & iuſtifices iuſtum,* 132. *a.* 133. *a. non eſt qui peccet,* 142. *a*

11. *Amores Solomonis,* 425. *b*

13. *Propheta non debet panem comedere in Bethel* 789. *b*

15. *Miplezeth* 678. *a*

16. *& 19. Genu flectere Baal* 677. *b. Domus Baal, ibid.*

18. *Prophetæ & Sacerdotes Baal* 678. *a. Baal exaudi nos ibid. Deus igni abſumit victimam* 679. *b*

19. *Non ſum melior patribus meis,* 574. *a. Eliæ ieiunium ad dies quadraginta* 749. *a.* 763. *b.* 767. *b.* 773. *a.* 774. *b.* 789. *b. Reliqui mihi ſeptem millia* 741. *a Solus ſum relictus,* 43. *b. Dominus tranſiens apparet Eliæ,* 279. *a*

21. *Ieſabel indicit ieiunium* 754. *a. Ahab ieiunauit & dormiuit in ſacco* 748. *a.* 750. *a. b.* 752. *a. b.* 755. *a*

22. *Ero ſpiritus mendax,* 7. *a. Panis tribulationis & aqua anguſtiæ* 757. *b.*

4. REgum 1. *Baalzebub Ammonitarum* 678. *a.*

2. *Elias igneo curru auectus,* 561. *b. Eliſæus aquas iniecto ſale reſtituit,* 59. *b*

3. *& 10. Statua Baal* 678. *a*

4. *Mulier implens vaſa oleo,* 410. *appoſuit os ſuum ſuper os eius,* 102. *a. Sunamitis Eliſæum adorat,* 622. *a*

5. *Rimnon idolum Syriæ* 678. *a. Eliſæus videt Hiezi abſentis facta,* 621. *b*

6. *Eliſæus vidit occulta conſilia Regis Iſrael,* ibid.

10. *Sacrificia Baal* 178. *Feſta & ſolennitates Baal* 678.

11. *Conſtituit Epiſcopos ſuper domum Domini,* 419. *b*

13. *Eliſæi oſſium contactu mortuus reſuſcitatur* 663. *b.* 664. *a.* 355. *a*

16. *Ahas altare Domini tollit, & nouum conſtituit,* 10. *b*

17. *Samaritani præter Deum creaturas inuocant,* 613. *a Succoth, Benoth, Nergel &c.* 678. *b*

18. *Ezechias ſerpentem æneum confringit* 682. *a*

21. *& 25. Altaria luci & vaſa Baal* 677. *b. Genu flectere coram Baal, ibid. Quemadmodum quis patinam detergit,* 104. *b*

22. *Librum legis reperi in domo Domini,* 11. *a. Colligam te ad patres tuos vt non videant oculi tui mala.* 616. *b.* 643. *b*

23. *Ioſias legit librum legis coram populo,* 11. *Militiam cœli colere* 678. *b. incenſum Baal* 678. *a. Liberos per ignem ducere Moloch* 678. *a. Equi currus Solis* 678. *b. Aſtaroth Sidoniorum* 678. *a. Chemos Moabiticum idolum ibid. Ioſias oſſa eruta comburit* 665. *a oſſa Prophetæ intacta manſerunt,* ibid.

1. PAral. 21. *Satanas commouet cor,* 115. *a*

24. *De vicibus ſacerdotalibus,* 491. *a*

25. *Pſalmi & hymni decantati* 809. *b*

28. *Non ædificabis ædem nomini meo,* 473. *b. Figmentum cogitationum,* 93. *a*

29. *Ex voto aliquid ad ſtructuram templi conferre,* 473. *b*

2. PAral. 3. *Variæ imagines in ornatu templi* 682. *a.*

5. *Vouere aliquid ad tẽpli extructionem* 473. *a. b*

6. *Nomen tuum inuocatum eſt ſuper donum iſtam* 619. *b*

7. *Propitius ero peccatis eorum & ſanabo terram,* 401. *a Deus in igni apparet* 679. *b*

12. *Quia humiliati ſunt non diſperdam eos* 750. *b*

15. *Iurauerunt Domino voce magna* 473. *b*

17. *Docebant ex libro legis Domini,* 11. *a*

19. *Ioſaphat miniſteria conſtituit,* 423. *a.* 424. *a*

20. *Ioſaphat prædicauit ieiunium vniuerſo Iuda* 748. *a.* 753. *b.* 755. *a. Vt oculos noſtros dirigamus ad te* 614. *a*

21. *Noluit Dominus diſperdere domum Dauid* 619. *b*

23. *Regi Ioas traditur liber legis,* 11. *Ioas quomodo inauguretur in regem,* 418. *b. Diſtributio officiorum miniſterij* 444. *a. Prophetæ & Sacerdotes Baal* 678. *a*

31. *Operatus eſt rectum iuxta legem,* 11

34. *Inſpectores operantium dicuntur Epiſcopi,* 419. *b Deum emollire cor,* 120. *b*

ESdr. 8. *Prædicaui ieiunium, &c.* 748. *a.* 750. *b.* 753. *b.* 755. *a. Ieiunauimus & rogauimus Dominum* 748. *a.* 757. *a*

9. *Euulſi capillos capitis & barbæ* 750. *b. Paxillus in loco ſancto eius,* 56. *a. daret nobis ſepem in Iuda, ibid.*

10. *Iurauit cum execratione* 473. *a. Vxores alienigenæ.* 425. *b.* 432. *a.* 433. *a.*

NEhem. 1. *Sedi, fl eui, luxi & ieiunaui* 750. *a.* 753. *b.* 755. *a*

8. *Populus agnoſcit & deflet peccata* 385. *b. Comedebant pinguia & lætabantur* 750

9. *Separat populus à ſe ſemen alienigenum* 385. *b.*

13. *Vxores alienigenæ* 425. *b*

ESth. 4. *Mardochæus ſcidit veſtimenta ſua,* 750. *a. Ieiunium, vlulatus & fletus* 750. *a.* 755. *a. Ieiunate pro me* 748. *a*

5. *Dimidium regni tibi dabo* 577. *b*

9. *Ieiunium duodecimi menſis* 754. *b. obſeruanda ſuſceperunt ieiunia & preces* 748. *a*

14. *Præter te nullus eſt auxiliator alius* 614. *a.*

IOb. 1. *Filios ſuos ſacrificiis ſanctificabat* 761. *b*

4. *In inferno proteges me* 563. *b*

5. *Voca ergo, ſi eſt qui tibi reſpondeat, & ad ſanctorum aliquem conuertere* 574. *a.* 620. *a*

7. *Militia eſt vita hominis* 459. *a*

9. *Cùm exaudierit non tamen credo quod audierit* 541. *a Induta eſt caro mea putredine* 662. *b*

10. *Vado ad terram tenebroſam* ibid.

14. *Quis dabit mundum de immundo conceptum,* 92. *b*

19. *Carni meæ adhæſit os meum* 425. *b. Miſeremini mei vos amici mei* 563. *b. In hac carne mea videbo Dominum* 662. *b*

24. *Ad calorem tranſeunt ab aquis niuium* 562. *b*

29. *Lingua adhæret palato* 425. *b*

33. *Si fuerit pro eo Angelus loquens* 620. *a*

42. *Ite ad ſeruum meum Iob & orabit pro vobis.*

PSal. 1. *Non abije in conſilio impiorum,* 3. *a. in lege eius meditabitur die & nocte,* 117. *a*

2. *Conuenerunt, aduerſus Dominum,* 144. *b*

3. Offerte

4. Offerre ſacrificium Iuſtitiæ 334.a.343. In pace dormiam & requieſcam 555.b.401.a
5. Vanum cor, 120.b
6. Domine ne in furore tuo arguas me 530.a
8. Quid eſt homo quod memor es eius, 292.a. Gloria & honore coronas eum, 573.a. omnia ſubieciſti pedibus eius, 564.a.596.b
11. Linguam noſtram magnificabimus, 111.b. Probata ſeptuplum.3.b. Vt argentum igni examinatum, 596.b
16. Pro Sanctis qui in terra ſunt, 622.a. Caro mea requieſcit in ſpe, 662. Sanctis qui in terra ſunt 681.a. 696.a
17. Vt venter eorum impleatur 761.a
18. Dominus firmamentum meum 614.a. in tribulatione mea inuocaui Dominum 616. Clamor eius in conſpectu eius introiuit in aures eius, 616.b. Seruus tuus cuſtodit mandata tua, 135.a
19. In omnem terram exiuit regula eorum, 45.a.b. præceptum Domini illuminat oculos, 44.a. delicta quis intelligit, 88.a.92.a. In omnem terram exiuit ſonus eorum, 339.b. Delicta quis intelligit, 380.b.382.a. 384.a.391.b. Deſiderabilia ſuper aurum, 369.a
21. Patres noſtri clamauerunt, 574.a. vota mea coram timentibus eum perſoluam, 472.b. Concilium malignantiũ, 3.a. Edent pauperes & ſaturabuntur 762.a.
23. Si ambulauero in media vmbra mortis non timebo, 170.a
25. Ad te Domine leuaui animam meam, 753.b. Delicta iuuentutis meæ ne memineris, 384.b.93.a
26. Cum Concilio vanitatis, 3.a. Domine dilexi decorem domus tuæ, 485.a
27. Dominus ſalus mea, quem timebo? 170.a. Pater & mater dereliquerunt me 643.a
30. In te Domine ſperaui, non confundar, 170.a. non confundar in æternum, 172.b
31. In te Domine ſperaui, 614.a. In manus tuas commendo ſpiritum meum, 556.a. Redemiſti me Domine Deus veritatis ibid.
32. Beati quorum tecta ſunt peccata, 95.a.104.a.628. a.b. 141.b.152.b. 165.a. 184.b. 464.a. 720.a. in cuius ſpiritu non eſt dolus, 104.a. pro hac te orabunt omnes Sancti, 96.135.a.138.a.142.b.182.b.623.b. 709.b. Dixi, confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, 384.b
34. Benedicam Dominum in omni tempore, 762.a. Cuſtodit Dominus omnia oſſa eorum, 662.b. 663.b. 665.a. Declina à malo & fac bonum, 715.b. 121.a. 175.b. Mors peccatorum peſſima 555.b.
36. Apud te eſt fons vitæ 613.a. Humiliabam in ieiunio animam meam 747.b.750.b. 755.a. tanquam qui fratrem aut matrem luget 750.a
37. Reuela Domino viam tuam 385.a. define à malo & fac bonum 404.a
38. Gemitus meus à te non eſt abſconditus 616.b
39. Notum fac mihi Domine finem meum 554.a. 556.b
40. Sana animam meam, 120.b. Lætentur & gaudeant in te 464.a
42. Fuerunt mihi lachrymæ panes 749.b
45. Vultũ tuũ diuites deprecabuntur 698.b. 702.a. Omnis gloria filiæ Regis intus eſt 776.a.802.a. Filiæ regis in ornatu ſuo 456.b. Adducentur virgines Regi 464.a
46. Deus refugium noſtrum 614.a
49. Redimet animam meam de manu inferni 563.a. Nemo fratrem ſuum redimere poteſt 717.b.140.a
50. Redde altiſſimo vota tua 473.a.b. 474.a. Inuoca me & exaudiam te 612.b.622.a.616.a. 623.a.631.b 401.a. Immolabo Deo ſacrificium laudis, 334.a.b. 348.a.
51. Dele iniquitates meas, 104.b. 105.a. 385.b. amplius laua me ab iniquitate mea, 104.b. vt iuſtificeris & vincas, 69.a. iudicaris, 12.a. in peccatis concepit me mater 69.a. 92.a. b. 104.b. 106.a. 245.b. 384.b. 385.b. cor mundum crea in me Deus, 120.a. Libera me de ſanguinibus 401.a. Spiritus contribulatus 334. a 359.b. cor contritum & humiliatum, Deus non &c. 371.b. 120.b. 752.a. tunc imponent altari tuo vitulos 343.b
52. Miſerere mei Deus, 762.a. 451.b. Tunc acceptabis oblationes 473.b. 474.a
53. Deum non inuocant 616.b
54. Oderunt me gratis, 138.b
56. Super me ſunt vota tua Deus 473
62. Ipſe eſt petra mea & ſalus mea 614.a. Nonne Deo erit ſubiecta anima mea.
63. Adhæſit anima mea poſt te 415.b
66. Tranſiui per aquam & ignem 562.b. Reddam tibi vota. 472.b. Facere boues cum hircis 341.b
68. Qui educit vinctos 381.a. Accepiſti dona pro hominibus 614.b Mirabilis Deus in omnibus ſanctis ſuis 573.a
69. Fletu & ieiunio animam meam affligebam 747.b
70. Memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius 164.b
71. In capite montium eleuabitur 337.b
72. Pretioſus ſanguis eorum in oculis eius 571.b
73. Fruſtra ergo iuſtificaui cor meum, 131.a
76. Vouete & reddite Domino 472.b. 478.a
78. Patres annunciauerunt nobis, 10.b. Non accendit totam iram ſuam 401.a. Tentauerunt & exacerbauerunt Deum 763.b
79. Effunde iram tuam in non inuocantes te 461.a. 562.a introeat in conſpectu gemitus compeditorum 616 b
80. Cibabis non pane lachrymarum 749.b. 757.b
86. Multæ miſericordiæ omnibus inuocantibus te 616.a
89. Si mandata mea non cuſtodierint, 176.a. Semel iuraui in ſanctitate mea, 618.a. Miſericordiam non auferam ab eo 573.b
90. Abſconditum noſtrum ponis in illuminatione vultus tui, 90.b. Quis nouit poteſtatem iræ tuæ 380.b.381. a. Doce nos finem noſtrum 556.b.
91. Angelis ſuis mandauit de te 621.a. cum ipſo ſum in tribulatione 573.b. Eripiam eum & glorificabo eum 401.a
96. Cantate Domino canticum nouum 464.a. Omnes dij gentium elilim 678.b
97. In gentes quæ nomen tuum non inuocauerunt 612.b. 616.b. 631.
99. Adorate ſcabellum pedum eius 698.b. Adorate ad montem ſanctum eius 698.b.702.a
102. Oblitus ſum comedere panem 753.b. cinerem vt panem comedi 749.b.755.b. Adhæret os meum cuti meæ 415. b. Scribantur hæc in generationem alteram, 31.b
103. Qui ſanat omnes infirmitates meas 715.a. Longe fecit a nobis iniquitates 709.a. Qui coronat te in miſeratione, 142.b. Benedicite Deo omnes Angeli 576.b
104. Vinum lætificat cor hominis 786.a. Aperiente te manum, implentur bonis 761.a. Exhilaret faciem in oleo 310.a
105. Narrate omnia mirabilia eius 573.a. Abraham cultoris eius 572.a
106. In ſimilitudinem bouis comedentis herbam 680.a. & coniugati ſunt ipſi Baalpeor 678.a. Moſes pro Iſraelitis intercedit 572. ſtetit Phineas & pacauit ibid. Imputatum eſt ei ad iuſtitiam, 150.a
107. Eduxit eos de tenebris & vmbra mortis 563.b
108. Expugnauerunt me gratis, 138.b

Digitized by Google

109. *Fiat oratio eius in peccatum*, 111.b. *In generatione mala deleatur nomen eius*, 572.a. *Epiſcopatum eius accipiat alter*, 419.b. *maledicent illi, at tu benedices*, 199.a
110. *Populus tuus ſpontaneus*, 474.b. *Tu es Sacerdos in æternum* 339.a *ſecūdum ordinem Melchiſedech* 340.b
111. *Confeſſio & magnificentia opus eius*, 696.b. *Eſcam dedit timentibus ſe*, 762.a
112. *In memoria æterna erit iuſtus*, 572.a
115. *Aures habent & non audiunt*, 679.a. *Deus autem noſter in cœlo eſt*, 680.b. *Propter miſericordiam & bonitatem*, 573.a. *Deus omnia quæcunque voluit* 621.b. 272.b. *Qui timent Dominum, ſperent in Domino*, 614.b. *non mortui laudabunt te*, 557.a
116. *Omnis homo mendax*, 142.b. *Quid retribuam Domino*, 359.a. *Vota mea Domino reddam*, 473.b. *Precioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius*, 571.b. 573.b. 628.a. 661.b.
117. *Laudate Dominum omnes gentes*, 762.a. *veritas Domini manet in æternum*, 809.b
118. *Bonum eſt confidere in Domino*, 614.a
119. *Reuela oculos meos*, 702.a. *funes peccatorum circumplexi ſunt me*, 719.b. *particeps ſum ego omnium timentium te*, 719.b. *in æternum Domine verbum tuum permanet*, 809.b. *meditatio ſermonum tuorum illuminat*, 691.b. *Iuraui & ſtatui cuſtodire mandata tua*, 473.a. *Mandata Dei præſtantiora auro & gemmis*, 569.a. *Secundum iudicium diligentium nomen tuum*, 623.b. *Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine*, 44.a. 240.b. 243.b. 339.b. 452.a. 544.a. 618.a. 621.a. 681.b. 683.b. *Lex tua meditatio mea eſt*, 117.a. 243.b. *Seruus tuus dilexit mandatum tuum*, 135.a
120. *Ad Dominum cùm tribularer, clamaui*, 616.a
121. *Leuaui oculos meos ad montes*, 623.b. *Auxilium meum à Domino*, 632.b. 645.b
122. *Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi*, 761.b. *cuius participatio in idipſum*, 719.b
124. *Forſitan viuos deglutiſſent nos*, 703.a
125. *Qui confidunt in Domino, ſicut mons Sion*, 170.a
127. *Hæreditas Domini ſunt filij*, 426.a. *Non confundetur, cùm loquetur inimicis* 426.a
128. *Vxor tua ſicut vitis*, 426.a. *Ecce ſic benedicetur homo*, ibid. *Labores manuum tuarum comedes*, 426.a
130. *Si iniquitates obſeruaueris Domine quis ſuſtinebit*, 142.b. 709.b
132. *Memento Domine Dauid*, 619.a. *Donec inueniam locum Domino*, 474.a
134. *In ſeruis ſuis deprecabitur*, 623.b
135. *Educit ventos*, 340.b
139. *Mihi nimis honorificati ſunt inimici tui Deus*, 571.b
141. *Aſcendat ſicut incenſum oratio mea*, 622.a
143. *Ne intres in iudicium*, 131.b. 134.b. 135.a. 162.b. *non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens*, 142.a 709.b
144. *Quid eſt filius hominis, vt reputes eum* 150.a
145. *Exaltabo te Deus meus Rex* 761.b. *aperis tu manum tuam & imples omnia benedictione* 761.a. *Dominus miſericordia mea & refugium* 614.a. *Miſerator & miſericors Dominus* 614.b. *Præſto adeſt Dominus omnibus inuocantibus ipſum*. 616.a.b. *Eleuatio manuū tuarū ſacrificiū veſpertinum* 334.a. 341.b. 348.a
146. *Laudabo Dominum in vita mea* 557.b. *Nolite confidere in filijs hominum* 614.a
147. *Qui ſanat contritos corde* 381.a. *Beneplacitum eſt Domino ſuper timentes eum*, ibid.
148. *Laudate Deum omnes Angeli* 576.b. *Sol, Luna, & Stellæ laudant Dominum* 564.a
149. *Ad faciendam vindictam in omnibus* 719.b
150. *Laudate Dominum in ſanctis eius*, 571.b. 657. *Omnis Spiritus laudet Dominum* 368.a.

PRouerb. 5. *Lætare cum vxore adoleſcentiæ tuæ* 454.a 459.b
7. *Sequitur eam vt bos ad lanienam* 448.a
8. *Melior eſt fructus meus auro & lapide pretioſo* 569.a
9. *Miſcuit vinum ſuum* 366.a
10. *Amicus arctius adhæret quàm frater* 425.b. *Memoria iuſti erit in benedictione* 572.a. *Nomen impiorum ſordeſcet*, ibid.
12. *Mulier ſedula eſt corona viro* 559.b. *Homo aſtutus tegit ſententiam*, 104.a
13. *Redemptio animæ viri diuitiæ eius* 698.a
14. *Sapiens mulier ædificat domum* 491.a
15. *Vota iuſtorum placabilia*, 473.a. *Sacrificium impiorum eſt abominatio*, 111.b
16. *Poſſide ſapientiam quia melior auro eſt* 569.b
17. *Qui iuſtificat impium, & condemnat iuſtum*, 132.a. 139. 140. 150.a
18. *Qui mulierem inuenit bonum inuenit* 460.a
19. *A Domino vxor prudens* 425.b. *qui miſeretur pauperis fœneratur Domino* 344.b
20. *Luxurioſa res eſt vinum*, 769.a. *Purum eſt cor meum* 564.b. 565.a. *de vocato ſancto votum facere* 473.a.b
23. *Qui ſcrutantur vbi vinum miſceatur* 366.a. *Qui vina ſectantur ſpectabunt extraneas* 769.
24. *Septies in die cadit iuſtus* 370.a. *Ne gratis ſit teſtis contra proximum*, 138.b
28. *Qui abſcondit ſcelera ſua non dirigetur* 384.b. *Beatus qui terret aſſiduè cor ſuum*, 172.b
30. *Omnis ſermo Dei purgatus* 262.a
31. *Ne bibant & obliuiſcantur iudiciorum*, 769. *Mulieris virtutes* 459.b. *Vxor maritum foris agentem ſubleuat* 487.a. *Et tuto credit cor mariti* 426.a.

ECcleſ. 4. *Melius eſt eſſe duos quàm vnum* 426.a. *De carcere & catenis egreditur ad regnum* 563.a
5. *Si quid vouiſti Deo ne moreris reddere* 472.b. 473.b. 474.a. 477.a. *Diſplicet Deo ſtulta promiſſio* 473
7. *Qui placet Deo effugiet eam* 426.b. *Deus fecit hominem rectum*, 91.a
9. *Edamus in lætitia panem noſtrum*, 761.a. *Neſcit homo, an odio an amore dignus ſit*, 57.a. 171.a. 173.a. *Mortui non habent mercedem* 557.a. *Perfruere vita cum vxore quam diligis*, 426.a. 454.a. 459.b. *nec opus nec ratio eſt apud inferos*.
10. *Væ terra cuius Principes mane commeſſantur*, 752.a. 768.b
11. *Vt ceciderit arbor permanebit* 454. 459
12. *Spiritus redit ad Deum qui dedit illum* 566.a.

CAnt. 4. *Sponſa mea* 456.b

ESaia 1. *Non oleo emollita* 410.a. *Quis hæc requiſiuit de manibus veſtris*, 780.b. 178.a. 133.a. 458.b. 577.a. 612.a. *Erit fortitudo veſtra vt ſtuppa*, 569.a. *accendetur, nec erit qui extinguat*, 569.b. 570.a. *incenſum eſt mihi abominatio*, 111.b. *vinum aqua mixtum*, 12.b. 155.b. 367.a. *Cum extenderitis manus veſtras non audiam*, 753.b. *bona terræ comedetis*, 786.a
2. *Aſcendamus in montem Domini* 343.b. *De Sion exibit Lex*, 18.a. *Talpas & veſpertiliones colentes*, 678.b
3. *Prædicant peccata ſua ſicut Sodoma*, 515.a
4. *Inuocetur nomen tuum ſuper nos*, 618.b
5. *Accingunt ſe vt ſectentur ſiceram* 366.a. *Væ qui conſurgitis*

Digitized by Google

ſurgitis ad ſectandam ebrietatem, 769.*a*. *opus Domini non reſpicitis*, 763.*b*. *Væ qui iuſtificatis impium* 131.*a*.*b*.139.*a*. 140.*a*. 150.*a*.
6. *Deus ſuper ſolio ſedens*, 679.*b*
8. *Veritatem à mortuis requirere*, 709.*b*. *Si non dixerint iuxta verbum hoc*, 663.*a*. *Interrogare mortuos pro viuis*, 546.*a*. 549.*a*. 560.*b*. 631.*a*. *Sume tibi librum & ſcribe*, 10.*a*. *ad legem & teſtimonium*, 10.*b*. 109.*b*
9. *Puer natus eſt nobis*, 338.*b*. *Magni Conſilij Angelus*, 144.*a*
11. *Spiritus ſapientiæ & intellectus* 319.*b*. *Sepulchrum eius glorioſum*, 662.*b*
14. *In cælum conſcendam*, 177.*b*
22. *Comedamus & bibamus, cras enim morimur*, 769.*a*. 798.*a*
25. *Vinum bibent & vnguento vngentur*, 256.*a*.*b*
26. *Mortui tui viuent*, 662.*b*
28. *Præ ebrietate ignorauerunt iudicium*, 769.*a*. *Vexatio dat intellectum*, 569.*b*. *Pallium breue vtrunque operire non poteſt*, 143.*a*
29. *Hic populus labiis me honorat* 280.*b*
30. *Panis arctus & aqua breuis*, 749.*b*
32. *Mulieres luxuriantes*, 478.*b*
34. *Deus eſt qui remittit peccata* 738.*a*
35. *Effugit dolor, triſtitia & gemitus*, 545.*b*. 556.*a*
37. *Non erant Dij, ſed opera manuum hominum*, 678.*b*. *Neſroch Aſſyriorum*, 678.*a*. *Virgo filia Sion*, 464.*a*. *protegam ciuitatem propter me & Dauid*, 619.*b*. 636.*b*. *Maſſa de ficu vlceri impoſita*. 410.*a*
40. *Parare viam Domino*, 155.*b*. *Omnis caro fænum*, 569.*a*. *verbum Domini manet in æternum*, 570.*a*. *Quis Deum conſiliis inſtruit?* 485.*a*. *Cui ſimilem facietis Deum*, 678.*b*. 681.*a*. 682.*b*. *artifex conflat ſimulachrum*, 678.*b*
41. *Faber confortauit ſimulachrum*, 678.*a*. *Narra ſi quid habes, vt iuſtificeris*, 132.*a*
42. *Calamum conquaſſatum non conteret*, 712.*b*. *gloriam meam alteri non dabo*, 618.*a*. 701.*a* *cantate Domino canticum nouum*, 464.*a*
43. *Ego deleo iniquitates tuas* 372.*b*
44. *Sculptile conflauit ad nihil vtile* 678.*b*
45. *Pudefiant fabricatores idolorum*, 678.*a*. *Quis eſt qui contradicit factori ſuo*, 485.*a*. *Non eſt Deus iuſtus & ſaluans præter me* 210.*a*.215.*b*.614.*a*
46. *Bel Babyloniorum*, 678.*a*. *Nebo Babyloniorum*, *ibid.* *Conducunt artificem vt faciant Deum*, 678.*b*
47. *Virgo filia Sion*, 464.*a*
48. *Ceruix ferrea frons ænea*, 117.*b*. *Gloriam meam alteri non dabo*, 215.*b*. *Gloriam Dei creaturis tribuere*, 614.*a*
49. *Afferent filios tuos in vlnis*, 244.*b*. 245.*a*. *Poſuit os meum vt gladium acutum*, 573.*a*. *dedi te in lucem gentium*, 578.*a*. *Fruſtra me colunt*, 133.*a*
52. *Mundamini qui fertis vaſa Domini*, 425.*a*. 489.*a*. 492.*b*
53. *Percuſſus eſt propter peccata noſtra*, 709.*a*. *pœnas noſtras ipſe ſuſtinuit*, 708.*a*. 709.*a*. *Correctio ſuper eum, vt nos pacem habeamus*, 141.*a*. *notitia ſua iuſtificabit multos*, 131.*a*. 163.*a*. *Mulcta pacis noſtræ ſuper eum*, 557.*b*. *Oblatus eſt quia voluit*, 337.*a*
54. *In momento abſcondi faciem meam à te*, 563.*b*. *Iubila ſterilis quæ non paris*, 464.*a*. *In miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui*, 241.*a*
55. *Quærite Dominum dum inueniri poteſt*, 557.*a*. *Non ſunt cogitationes meæ vt veſtræ*, 617.*b*
56. *De Eunuchis dabo illis nomen melius*, 451.*b*. 458.*b*. 563.*b*.492.*b*. *Veniunt in pacē & requieſcunt*, 662.*b*
57. *Requieſcunt in cubilibus ſuis*. 665.*a*. *Iuſtus moriens venit in pacem*, 555.*b*. 571.*a*. *Cor contritum*, 120.*b*
58. *Ieiunauimus & non aſpexiſti*, 751.*a*. 753.*a*. 777.*b*. *non inuenitur voluntas tua in die ieiunij*, 747.*b*. *ieiunatis ad lites & contentiones*, 768.*a* *nolite ieiunare ſicuti hactenus*, 747.*b*. 750.*a*. 777.*b*. *in ieiunio curuabunt caput*, 750.*a*. *hoc eſt ieiunium quod elegi*, 748.*a*. 749.*a*. 751.*b*. 764.*b*. 769.*a*. *ſi animam afflictam ſatiaueris*, 747.*b*. *Frange panem eſurienti* 315.*a*. *Ligna arida*, 569.*a*
59. *Spiritus meus qui eſt in te*, 179.*a*. *Verba quæ poſui in ore tuo*, 421.*b*
60. *Vt prædicem captiuis dimiſſionem*, 712.*b*.735.*b*
61. *Miſit me Euangelizare* 373.*a*. *prædicare liberationem captiuis* 381.*a*. *Induit me veſtimentis ſalutis*, 456.*b*
63. *Abraham neſcit nos, Iſrael ignorat nos*, 616.*b*. 619.*b* 627.*a*. 643.*b*
64. *Iuſtitia noſtra ſicut pannus menſtruatæ*, 142.*b*. 187.*b* 294.*b*. 343.*b*. 564.*b*. 709.*b*. *ſumus tribus hæreditatis tuæ* 619.*b*
65. *Menſam Gad adorantes*, 678.*b*. *libamen Meni conſecrantes*, *ibid.*
66. *Reſpicio ad contritum Spiritu* 381.*a*. *Afferent ex omnibus gentibus ſacrificium Deo*, 341.*b*. *Qui immolat bouem, eſt vt homicida*, 111.*b*. *prædicabunt gloriam meam inter gentes*, 55.*b*

IEREM. 1. *Tecum ſum vt eruam te*, 573.*a*
2. *Me dereliquerunt, & foderunt ſibi ciſternas*, 236.*b*. 613.*a*
3. *Si dimiſſa vxor nupſerit alteri*, 241.*a*. 433.*b*. 434.*b*. 435.*b*. *Coniugium & adulterium ſpirituale*, 482.*a*
7. & 23. *Suffitum facere Baal*, 678.*a*. *Reginam cæli colentes*, 678.*b*
8. *Eijcient oſſa eorum de ſepulchris*, 665.*a*
9. *Non glorietur ſapiens*, 187.*a*
10. *Lignum formatur, auro ornatur*, 678.*b*. *Corripe me Domine veruntamen in iudicio*, 401.*a*. *Gentes quæ nomen tuum non inuocarunt*, 612.*a*. 616.*a*.*b*.631.*b*
12. *Saginantur vt oues ad diem occiſionis*, 761.*a*
13. *Sicut adhæret cingulum ad lumbos* 425.*b*
14. *Etiamſi ieiunent non exaudiam*, 751.*a*.753.*a*.777.*b* *Mendacia nomine meo prophetant*, 7.*a*
15. *Si ſtaret Moſes & Samuel coram me*, 619.*a*. *Dabo theſauros in direptionem gratis*, 138.*b*. *non ſedi in Concilio irriſorum*, 3.*a*. *Si precioſum à vili ſeparaueris*, 807.*b*. 818.*b*
16. *Ne ducas vxorem*, 463.*a*. *Nemo pro illis ſe incidet, aut radet*, 525.*a*. *Poculum conſolatorium ſuper patre & matre*, 525.*b*
17. *Maledictus qui confidit in homine*, 614.*a*. *diem hominis non deſideraui*, 569.*b*. *Prauum cor hominis*, 88.*a*.92.*a*. 93.*b*. 110.*b*. 119.*b*
18. *Pœnitebit me mali, quod cogitaueram*, 709.*a*.716.*a* *Agam & ego pœnitentiam ſuper malo* 401.*a*. *Virgo Iſrael*, 464.*a*
19. & 32. *Excelſa Baal*, 677.*b* *liberos immolare Baal*, 678.*a*
20. *Maledictus dies in quo natus ſum*, 451.*b*
23. *Currebant & ego non mittebam eos*, 223.*a*.*b*. 412.*a*. 417.*a*. 421.*a*. *malleus confringens petras*, 371.*b*. *Iehoua iuſtitia noſtra*, 141.*a*. 148.*b*. 163.*a*. 181.*b*. *Æthiops non poteſt mutare pellem*. 119.*b*
29. *Date filijs veſtris vxores*, 439.*a*
30. *Caſtigabo te in iudicio*, 715.*a*
31. *Caſtigaſti me & eruditus ſum*, 509.*b*. *Virgo Iſrael*, 464.*a*. *fœdus primum*, 480.*a*. *Faciam fœdus no-*

uum, 754.b. iniquitates eorum non recordabor, 165.
b. 302.a. 371 b. 715.b. 716.a. Dabo legem meam in viſceribus eorum, 6.a. 14.a. 15.a. 137.a. 147.b
32. Baal ſuper tectis cultus, 677.b
33. Qui offerat holocauſtum & incēdat ſacrificium 341.b
35. Rehabitarum votum de non bibendo vino, 473.b
36. In die ieiunij quod prædictum erat, 748.a. liber Ieremiæ legitur, 754.a
44. Vota idolis facta, 473.b. Militiam & reginam cœli colentes, 489.a
46. & 49. Quibus non erat iudicium, hi bibendo biberunt, 715.b
48. Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter, 480.a. Chemos Moabiticum idolum, 678.a
50. Bel Babylonicus, ibid.
THren. 1. Miſit ignem in oſſa mea, 569.b. virgo filia Iuda, 464.a
3. Miſericordiæ Domini, quia non ſumus conſumpti 401.a. Bonum viro cùm portauerit iugum ab adoleſcentia 400.b. Ceperunt me vt auem gratis, 138.b
4. Non erat qui frangeret eis panem, 315.a
EZech. 1. & 10. Facies hominis, leonis, bouis & aquilæ, 680.a
3. Tu autem fornicata conuertere ad me 241.a
1. 3. & 33. Si non argueris peccatorem, 462.b
4. Sub cineritium hordeanum comedas, 749.b. 757.a
6. Cadent in medio idolorum, 679.a. 6. & 14. Non gratis feci malum hoc, 138.b
8. Reptilia & idola depicta, 678.b. Thamutz, ibid. Parietem fodere & videre quid peccatur, 516.a
9. Non gemunt ſuper abominationibus, 712.a
11. & 36. Auferam ab eis cor lapideum, & dabo cor carneum 382.b. 119. 120.b
12. Tegentes peccata, 104.a
14. Poſuerunt idola in cordibus, 679.a. Si fuerint tres viri illi in medio eius, 619.a
16. Vnxi te oleo, 410.a. Otium, abundantia & ſaturitas panis, 477.a.b. coniugium & adulterium ſpirituale, 482. a. oſtendam gentibus turpitudinem tuam, 551.b. 584.a. ad primum fœdus redire, 479.b.
16. & 23. Pœna adulterij, 436.b
18. Anima quæ peccauerit ipſa luet, 560.a. 139.b. vita viuet, non morietur, 555.b. Iniquitatum eius non recordabor, ibi. & 709.a. Nudum operiet veſtimento, 104. a. Facite vobis cor nouum, 120. 124. Quia moriemini domus Iſrael 373.b
20. Nec idola Ægypti reliquerunt, 8.a. In præceptis meis ambulate, 239.b. 762.b. 178.a. 179.b. In præceptis patrum nolite ambulare, 525.b. Scient quia ego Dominus ſanctificans eos, 809. a. deflexerunt ad idola Ægypti, 680.a
21. Educe gladium 340.b. Teraphim Gentium, 680.
22. Oſtendam gentibus turpitudinem tuam, 570.a. quæſiui virum, qui interponeret ſepem, 620.b
33. Nolo mortem peccatoris 370.b
34. Officium boni paſtoris 414.a
41. Cherub faciem hominis habuit, 694.a
43. In Scriptura Iſrael non ſcribentur, 10.a
44. Sacerdos non ducit repudiatam, repudiata nubit alteri, 434.a. 435.a. Viduam ſacerdotis ſacerdos ducat, 522.b. coniugium ſacerdotibus permiſſum, 487.a 500.a. 517.b. Soror Pontificis quæ alterum virum non habuit, 522.b
DAn. 1. Daniel cum ſocijs abſtinet à cibis regijs, 756. b. 757.a. Daniel videt viſionem, quæ exciderat Regi, 621.b
2. & 4. Sacramentum 200.a
3. Propter Abraham dilectum tuum, 462.b. Spiritus & animæ iuſtorum benedicite Domino, 577.a
6. Daniel orat facie conuerſa ad Hieruſalem, 624.a. 682.a. Rex pernoctauit incœnatus, 749.b
7. Antiquus dierum, 679.b. 682.b. veluti filius hominis, 679.b. Oblatus eſt in conſpectum antiqui dierum 337.b. Os loquens grandia 249.a
8. Gabriel fac intelligere viſionem, 624.a. 8. & 11. Aufert iuge ſacrificium 337.b
9. Oraui Dominum & confiteus dixi 384.b. Nobis confuſio faciei, 99.b. Non in iuſtificationibus noſtris, 139. a. 151.a. 162.b. Deprecatus ſum Dominum in ieiunio, 748.a. 751.a. 752.b. 755.b. exaudi preces ſerui tui propter Dominum, 755.b. adducatur iuſtitia æterna, 708.a. Sanctus ſanctorum, 564.b
10. Angelus reſponſum affert oranti, 622.a. Panem deſiderabilem non comedi, 748.a. 749.b. 753.b. 755.b. 771.a. Vnguento non ſum vnctus, 749.b. vt affligeres te in conſpectu Dei tui, 748.a. 750.b. Angelorum diuerſa miniſteria, 621.b. Amorem mulierum negliget, 472.b. Mauzim cum Deo alieno 333.a.
12. Qui in puluere dormiunt, 665.a. Qui docuerunt multos, fulgebunt, 460.b. Abominatio deſolationis 338.a
OSe. 2. Reuertar ad maritum priorem, 479.b. Deſponſabo te mihi, 427.a. 456.b. 482.a. Argentum & aurum contribuere ad cultum Baal, 678.a. me vocarunt Baali, 680.a
3. Viſitabo contra eos dies Baalim, 679.a
4. Fornicatio cor aufert, 448.b. Coniugium & adulterium ſpirituale, 482.a. Vinum & ebrietas cor auferunt, 769.a
8. Artifex fecit illum, & non eſt Deus, 679.a
11. Sacrificant Baalim, ibid. Sacrificate, 747.b. Deus ego & non homo, 617.b
13. Tantummodo in me eſt auxilium tuum, 614.a. Ero mors tua, ô mors, 400.a
14. Vitulos labiorum 334.a
IOel. 1. & 2. Sanctificat ieiunium, 752.a. Conuertimini ad me in ieiunio & planctu, 750.a. ſcindite corda veſtra & non veſtes, 750.a. 401.a. quis ſcit ſi conuertatur & pœniteat, 717.b. 171.a. 401.a. egrediatur ſponſus de cubili ſuo, 750.a. Præſtabilis ſuper malitia, 56.a. Omnis qui inuocauerit nomen Domini, 616.a. 631.b
AMos 5. Virgo Iſrael, 18.a. vota Idolis facta, 473.b Portaſti Sichur, 678.b. Adoratis idola, ideo feram vos, 6. Canitis bibentes vinum, 769.a
IOnæ 1. Vouerunt vota, 472.b. 473.a.
3. Prædicatur ieiunium, 748.a. 750.a. 752.a. 753.a. 789.b. nec homines, nec iumenta comedant, 752.b. vidit Deus opera Niniuitarum, 721.b. quia conuerſi ſunt à via ſua mala, 721.b. 752.b. Niniuitæ non fuerunt deleti, 714.b. 716.a.b. Operirent ſe ſaccis, 104.a. quis ſcit ſi forte conuertatur, 171.a
MIch. 1. Omnia idola ponam in perditionem, 679.a.
2. Quæcunque voui reddam, 472.b
6. Non holocauſta, non vitulos 334.a
7. Reſurgam cum ſedero in tenebris, 563.a. Iram Domini portabo quia peccaui ei, 753.a. 400.b. proijciet in profundum maris omnia peccata, 709.a
NAhum 3. Oſtendam gentibus turpitudinem tuam, 742.b.
ABac. 2. Scribe viſionem & explana eam, 10. a. 32.b. Iuſtus ex fide ſua viuet, 365.b. 108.b. 153.a
3. In ira miſericordiæ recordabitur 401.a
SOphon. 2. Quærite humiliationem 750.b.

Zach. 1.

Digitized by Google

ZAch. 1. Angelus dicit de ſeptuageſimo anno, 621.a
3. Septem oculi ſuper lapidem 199.b
7. Nunquid ieiunium ieiunaſtis mihi, 747.b.749.a. 751.a.754.b.756.a.b.765.a.777.b
8. Ieiunium quarti, quinti, ſeptimi & decimi menſis, 754.b.773.b.807.b
9. De lacu in quo non eſt aqua, 563.a
10. Simulacbra loquuta ſunt vana, 679.a.680.a
12. Effundam ſpiritum precum. 461.b

MAlachia 1. Nomen meum magnum eſt in gentibus 343.b. In omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo 343.a.b. Non ſuſcipiam munus de manu veſtra, 343.a
2. Dominus teſtificatus eſt inter te & vxorem tuam, 425.a.b. 518. Si odio habes dimitte, 432.b
3. Ad ignem & conflatorium, 529.a.531.a. ſedebit conflans, colans, purgans, 563.b.569.b. Deum tentauerunt & ſalui facti ſunt, 449.b. Offerent ſacrificia in iuſtitia, 569.b.344.a. Placebit Domino ſacrificium Iuda & Hieruſalem. 245.b. Ego Deus & non mutor, 119.b.

TOb. 3. Sara tribus diebus & noctibus non edit aut bibit, 748.a.749.b
4. & 12. Ieiunium & eleemoſyna liberat à peccato, 767.a. Panem & vinum ſuper ſepultura conſtitue, 525.b
7. Deus contingat vos, 425.a
12. Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna, 748.a Sacramentum Regis occultandum eſt, 200.a. Angelus detulit preces Tobiæ ad Deum, 360.b.622.a.

IVdith. 2. Habuit cum eis myſterium, 200.a
4. Humiliauerunt animas ſuas in ieiunijs, 748.b. ſi permanſeritis in ieiunijs & orationibus, 755.a.748.b
6. Expleto ieiunio eos refecit, 758.b
8. Ieiunabat omnibus diebus viduitatis ſuæ, ibid.

SAp. 2. & 6. Sacramentum, 200.a
3. Iuſtorum animæ in manu Dei, 556.a. non tangit eos tormentum, 556.a.571.a. tanquam aurum in fornace probauit illos, 569.b. fœlix ſterilis & incoinquinata, 463.a
4. Immortalis eſt memoria eius, 572.a. Raptus eſt ne malitia mutaret animum eius, 52.b.53.a
7. Spiritus ſapientiæ ſanctus & incoinquinatus, 448.a
8. Sapientia docet temperantiam, 469.a. relinquunt poſteris memoriam perpetuam, 572.a. non poſſum eſſe continens, niſi Deus det, 469.a.472.b
13. Artifex hominis effigiem faciens, 674.a
14. Initium fornicationis eſt excogitatio ſimulacbrorum, 674.a. 678.a. Idololatria ex memoria ſanctorum nata, 572.b
15. In errorem nos non ſeduxit mala artis excogitatio, 674.b.

STrach. 1. Pietas iuſtificat cor, 130.b. Iracundia iniuſta non poteſt iuſtificari, 131.a
2. Præparabunt corda ſua, 155.b
5. De peccato propitiato noli eſſe ſine metu, 57.a. 173.a Ne tardes conuerti ad Dominum, 557.a
14. Ante obitum operare iuſtitiam, ibid.
18. Iuſtificationes ne differas vſque ad mortem, ibid. 131.a
20. Multi fraudantur gratis, 138.b
24. In me omnis gratia vitæ, 578.a
26. Donum Dei eſt mulier bona, 425.b. Gratia mulieris delectabit virum, 426.a.b. Omnis ponderatio non eſt digna continentis animæ, 464.b
27. Fornax probat vaſa figuli, 569.b. Amici myſteria denudare, 200.a
31. Modicum ſufficit homini temperanti, 768.b
32. In luctu muſicam eſſe intempeſtiuam, 750.a
34. Homo ieiunans propter peccata ſua, & rurſum vadens, & eadem faciens 751.a. 767.b
44. Sanctorum laudes, 572.a. 574.a
45. Cuius memoria in benedictione, 572.a
46. Sit memoria illorum in benedictione, 572.a. 561.b. de Samuel excitato, 664.a.
46. & 49. Oſſa eorum locis ſuis reuireſcent, 662.b. 664.b
48. Eliſæi corpus poſt mortem prophetauit 663.b. 664.b. Oſſa Ioſephi aſſeruata 664.a. 572.b. poſt mortem prophetarunt 664.b
50. Onias pro populo orans, 574.b

BAruch 1. Plorabant, ieiunabant & orabant 748.b
2. Oſſa patrum de loco tranſlata proijcientur 665.a
3. Audi orationem mortuorum Iſrael, 624.a. vota idolis facta, 473.b

1. MAchab. 1. Antiochus conatur abolere Scripturam. 12.a
3. Defecit tibia & cithara 750.a. ieiunauerunt illo die 748.b
7. Sacrificia pro rege idololatrico 526.a
10. Fides data ſeruanda 479.a
12. Memores veſtri in obſecrationibus & ſacrificiis 526.a

2. MAch. 1. Sacer ignis occultatus.
2. Arca occultata 526.b. Iaſonis libri 526.b
3. Onias offert pro ſalute Heliodori 526.a
4. Iaſon gentiles cultus promouet 526.a. Sacerdotes ſe helleniſmo conformant 526.a
6. Mulieres circumcidunt præputia filiorum, 218.b Eleazar non comedit porcinam carnem 756.b
7. Septem fratrum conſtantia ibid.
9. De morte Antiochi 526.b
11. Data fides ſeruanda 479.b
12. Sacrificium pro mortuo 525.a. 563.b
13. Miſericordiam petentes cum fletu & ieiunijs 748.b. Antiochus offert Hieroſolymis 526.a
14. Razia continentia 487.a. Razias ipſe ſe interficit 525.a. 527.b
15. Somnium de Onia & Ieremia pro populo orantibus 586.a. 623.b.

MAtth. 1. Priuſquam congreſſi eſſent 481.b. non cognouit eam donec peperit 566.a. Saluum faciet populum ſuum à peccatis, 132.a
2. Magi Chriſtum requirunt, 80.b. 278.b
3. Appropinquauit regnum cœlorum, 231.a. Confitebantur peccata ſua. 372.b. 386.a.b. 392.b. vt effugeretis iram Dei, 231.b. 372.b. 374.b. 386.a. ego baptizo vos aqua in pœnitentiam, 230.a. 231.a. 233.b. Fortior me eſt, 234.a. Baptizabit vos Spiritu & igni, 213.b. Ego opus habeo vt à te baptizer, 234.a. Chriſtus à Iohanne baptizatur, 213.b. 232.a. 233.b. Parate viam Domino, 155.b. Cibus Ioannis Baptiſtæ 777.b. facite fructus dignos pœnitentiæ 715.b. 725.a. 734.b
3. & 7. Arbor non faciens fructum exſcindetur, 175.b. Baptizabit Spiritu Sancto & igni 563.b. ventilabrum in manu eius 565.a
4. Chriſtus quadraginta dies & noctes ieiunauit 749.a. 763.b. 765.b. 773.a. 778.a. 789.b. 792.a. 800.b 804.a. Ipſum ſolum coles & adorabis 616.b. 618.a. 622.a. 626.a. 691.b. 698.a.b. 702.b. Pœnitentiam agite, 372.a
5. Beati lugentes, quia conſolationem accipient, 381.a. Reconciliare fratri tuo, 385.a. 435.a. Niſi cauſa fornicationis. 434.a. 435.a. 437.a facit eam mœchari, 437.a. Si quis te percuſſerit in maxillam, 26.b. Merces veſtra copioſa in cœlis, 185.b. Non veni ſoluere legem, 139.b. Non apex vnus de lege cadet, 181.b. 398.a. 183.b. qui ſoluerit vnum ex mandatis, 183. 184.b. 300.a. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra. 133.b. Di-

Digitized by Google

ctum eſt antiquis, 12.a. 63.b. qui iraſcitur fratri, 183. b. Conijciat te in carcerem, 183.b. qui aſpexerit mulierem, 183.b. 452.a. & 467.477. Diligite inimicos, 183.b. Vos eſtis lux mundi 573.a. Non exibis illinc donec perſolueris 565.b. 566.a. Dictum eſt antiquis 526.a. Qui repudiatam duxerit 501.b. Deus Solem exoriri ſinit 507.a. Ne iuretis per cœlum 663.a.

6. Pater tuus qui videt te orantem in occulto 616.b. Pater noſter, qui es in cœlis 616.b. 645.b. Tuum eſt regnum & potentia & gloria 616.b. Si non remiſeritis, nec pater remittet 558.a. Nemo poteſt duobus Dominis ſeruire 449.a. 451.b. Quærite primum regnum Dei 460.a. Receperunt mercedem ſuam, 111.a. 133. a. Sanctificetur nomen tuum, 107.a. ô parum fidentes, 170.a. Fiat voluntas tua 716.a. Ieiunium hypocritarum 751.a. 757.b. 778.a. Tu autem cùm ieiunaueris 750.a. 757.b. 778.b. Panem noſtrum ſuperſubſtantialem da nobis hodie. 312 b. ſi nondum dimiſeritis hominibus, 385.a. Dimitte nobis debita noſtra 101.b. 102.a. 105.a. 131. 136.b. 142.a. 143.b. 184.a. 460.b. 709.a. 724.a.b. 725.b.

7. Ite per anguſtam viam 790.b. intrinſecus ſunt lupi rapaces 786.a. Attendite à Pſeudoprophetis, 3.a. 237.a. In veſtitu ouium, 1.a. Mala arbor non fert fructus bonos, 111.b. 133.b. Non noui vos, 159.b. Nolite iudicare & condemnare 456.a. In veſtitu ouium 560.a. In nomine tuo prophetauimus 567.b. fundatus eſt ſuper petram 570.a

8. Vade, oſtende te Sacerdoti, 392 b. Non ſum dignus vt intres ſub tectum meum 291.b. Dæmones eijcit Chriſtus, 416.a. Tantam fidem in Iſraël non inueni, 163.b. Venient ab Oriente & Occidente 463.b. accumbent in regno Dei 556.a

9. Confide fili 163.b. 168.b. remittuntur tibi peccata 170.b. 372.b. 373.b. 385.b. 393.a. 711.a. 715.a. Quis poteſtatem habet remittendi peccata, niſi ſolus Deus, 170.b. 370.b. Surge, tolle lectum, 408.b. Si tetigero veſtimentum eius, ero ſalua, 408.b. tetigit fimbriam veſtimenti eius, 264.b. 265.a. Orate Dominum meſſis, 421.a. Quis eſt hic quod remittit peccata, 170. b. Sanis non opus eſt medico, 155.a. Veni vocare peccatores, 56.a. Creditis me hoc poſſe facere, 162.a. Diſcipuli Ioannis & Phariſæi ieiunant 755.b. 778.a. Non poſſunt filij ſponſi lugere 753.a. 755.a. 765.b. 763.a. 778.a. 792.b. cum auferetur ab eis ſponſus ieiunabant 748.a. 773.b. 791.a. 796.a. Nemo aſſumentum nouum immittit veſti veteri 751.a. 755.a. 778 a. Mulier profluuio ſanguinis liberata 687.a. Non eſt mortua puella, ſed dormit 662. Chriſtus mortuum tangit ibid.

10. Chriſtus dat mandata Apoſtolis, 179.a. Non perdet mercedem, 185.b. Dedit eis poteſtatem, 372.b. 407. b. 418.b. dabitur vobis quod loquamini, 416.b. Animas occidere non poſſunt 575.a. Deus habet poteſtatem animarum 554.a. Qui amauerit patrem ſupra me 493.a. accipit crucem & ſequitur me, 478.b. Quicquid vobis apponitur edite, 778.b. 803.a.

11. Pauperes Euangelizantur, 381. a. Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam, 232.b. Minimus in regno cœlorum maior eſt illo. 234.b. Ego reficiam vos, 381.a. De laudibus Baptiſtæ 572.a. 574.a. Iuſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis, 308.b. 468.b. 485.a. Venite ad me omnes 612.a. 615.b. 618.b. 640.b. Non ſurrexit maior Iohanne Baptiſta 662.a. Lex & Propheta vſque ad Iohannem 809.b. venit filius hominis edens ac bibens 778.b. 789.b. 802.b. In ſacco & cinere pœnitentiam egiſſent 752.b. Diſcite à me, quia mitis ſum, 764.b. 773.a. 792.b. Tolerabilius erit Sodomæ, 112.a. Nemo nouit patrem, niſi cui filius reuelat, 119.b. Onus meum leue, 183.b

12. Diſcipuli euellunt ſpicas Sabbatho 810.a. Linum fumigans non extinguet, 163.b. Facite arborem bonam, & fructus eius bonos, 111, b. quomodo poteſtis bona facere, cum ſitis mali, 120.a. Ex malo theſauro cordis mala proferunt, 93.b. Ex verbis tuis iuſtificaberis, 132.a. Nec in præſenti nec in futuro remittetur, 556. b. 571.a.b. generatio praua & adultera 464.a. 482. a. poſteriora deteriora prunis, 479.b. Quæ eſt mater mea 621.a

13. Vobis datum eſt noſſe myſteria 465.b. 200.b. Simile eſt regnum cœlorum ſeminatori 460.a. 463.b. Sic erit conſummatio huius ſeculi, 567.b. Videntes non videant, 120.a. qui verbum Dei audit & intelligit, 57.b. Modicæ fidei, 170.a. audit ſermonem & non intelligit, 243.b. Iuſti fulgebunt vt Sol, 662.b.

14. Sepultura Baptiſtæ, 663.a. Sublatis in cœlum oculis, 338.b

14. & 15. Chriſtus acceptis panibus gratias agit, 761.a Chriſtus accipit panes & frangit, 312.a. Iuramentum Herodis 476.a. Petrus in aqua incedens, 529.a. 531.a

15. Propter traditiones veſtras transgredimini mandatum Dei, 12.a. 227.b. 309.b. 311.b. Fruſtra me colunt mandatis hominum, 239.b. 280.b. 283.a. 303.b. 311. 133.a. 173.a. 180.b. 458.b. 474.a. 475.b. 612.a. 763.b. 770.b. Septem panibus cibat Chriſtus populum. 199.b. Non quod in os ingreditur inquinat hominem, 757.a. 789.b. Nolo eos dimittere ieiunos 748.a. Cæci ſunt & duces cæcorum, 180.b. Magna eſt fides tua, 734.b. 163.b. Quid impurum reddat hominem, 565.a. Cananæa Chriſtum inuocans 636.a. dimitte eam quia clamat poſt nos 636.b

16. Cauete à fermento Phariſæorum, 180.b. Caro & ſanguis non reuelauit tibi, 119.a.b. Tu es Chriſtus Filius Dei viuentis, 273.b. Tibi dabo claues Regni cœlorum 392.b. 416.b. 321.b. 671.a. 710.a. 711.a. Quicquid ligaueris aut ſolueris ſuper terram 132.a. 170.b. 179.a. 204.a. 316.b. 331.b. 403.b. 512.a. 537.b. 556.b. 567.a. 707.a. 708.a. 710.b. 734.b.

17. Moſes & Elias apparent 561.b. Hunc audite, 303.b. 307.a. Non eijcietur niſi per orationem & ieiunium 748.a. 753.b. 755.a. 766.a.

18. Lucratus es fratrem 712. a. Si te non audiat aſſume vnum atque alterum 713.a. Dic Eccleſiæ 713.a. 723. a. vbi duo aut tres congregati fuerint 713.a. 810.a. 817.b. Dominus remittit ſeruo debitum 707.a. 709. a. 711.a. Seruus conſeruum iugulans 709.a. Non eſt voluntas Patris, vt pereat vnus de puſillis, 244.a.b. In me credentibus, 246.b. Lucratus es fratrem, 385.b. Si non audiat, dic Eccleſiæ 386.b. Quæcunque ſolueritis ſuper terram, 385.b. 170. 711.a. 707.a. 714.b. Non ſepties ſed ſeptuagies ſepties, 242.b. 376.a

19. Quacunque de cauſa, 432.a.b. 434.a.b. non legiſtis? 427.a. maſculum fecit & fœminam, 205.a. Relinquet patrem, & matrem, 425.b. 426.b. 429.b. adhærebit vxori ſuæ, 437. Erunt duo in carnem vnam, 425.b. 429.a. Quos Deus coniunxit, 425.a.b. 426.b 427.b. 432.a.b. 434. 452.b. 519.b. propter duritiam cordis veſtri, 432.a. Ab initio non fuit ſic, 427.a. 429.a. Sinite eos ad me venire, 244.a.b. Talium enim eſt regnum cœlorum, 244.a.b. 247.a. De libello repudij, 450.b. Non omnes ſunt capaces huius dicti, 448.a. 452.a. 465 a. bis. 466.a. 469.b. 493.a. 499 a. 512.a. Eunuchi nati aut ab hominibus facti, 458.b. 465.a 490.b. 495.a. Eunuchi propter regnum cœlorum, 451.b. 454.a b. 458 b. 460.a. 463.b 465.a. 482.a. 486.a. 487.a. Qui poteſt capere capiat 469.a.

Digitized by Google

469.a. Si quis reliquerit vxorem & liberos 482.b. 493.a. Serua mandata, 133.b. 150.b. 151.158.a.181. a. Hæc omnia ſeruaui, 181.a. quis poterit ſaluus eſſe, 171.a

20. Quid ſtatis totum diem otioſi, 175.b. Vt daret animam precium redemptionis, 141.a

21. Ecce rex tuus manſuetus 563.b. Baptiſmus Iohannis vnde erat 572.a. Eiecit ementes & vendentes, 416.a. qua authoritate id facis? 424.b

22. Simile eſt regnum cœlorum 563.b. Deus Abraham, Iſaac & Iacob 552.a. Secundum mandatum ſimile primo 460.a. Cuius eſt hæc imago? Cæſaris 682.a. 683.a. In his duobus præceptis pendent lex & Prophetæ.

23. In cathedra Moſis ſedent ſcribæ & Phariſæi, 226.a. 177.a. 180.a. Vnus magiſter veſter Chriſtus, 236.b. 318.b. colare culicem & deglutire camelum, 683.b. 227.b. Amant ſalutationes in foro 696.b. Iurare per templum 663.a. Sepulchra foris pulchra, intus plena oſſibus 662.b. 664.a. Væ vobis Scribæ & Phariſæi. 12.a. Clauditis regnum cœlorum, 180.b. Reliquiſtis quæ grauiora ſunt legis, 12.a. Zacharias inter templum & altare occiſus, 80.a.b. quoties volui te congregare, 116.b. Patrem vobis nolite vocare in terra 451. b. proſelyti 463.b. ſepulchra Prophetarum ædificatis 572.b. 664.a.

24. Qui perſeuerauit vſque ad finem, 172.b. Vt electi ſi fieri poſſit ſeducantur, 26.a. Dabunt ſigna & prodigia, 670.b. 7●0.b. 107.a. Filius hominis veniens ad iudicium 567.b. Væ prægnantibus & lactantibus 451. b. 452.a. 463.a. In diebus Noha erant nubentes 451.b

25. Seruum inutilem eijcite, 135.b. quando vidimus te eſurientem, 709.b. 188.b. Eſuriui & dediſtis mihi, 344.a. Fatuæ virgines 458.a. 461.b. 481.a. Virgines prudentes ingrediuntur cum ſponſo 456.b. 464.a. Sponſus clauſit fores 557.a. date nobis de oleo veſtro 557.b. Euge ſerue bone & fidelis 573.b. ſuper multa te conſtituam 461.a. congregabit ante ſe omnes homines 533.a. Quicquid feciſtis vni ex minimis 478.b. 557.a. 702. Ite in ignem æternum 531.a.b. 553.a. Virgines prudentes non dant alijs de oleo ſuo, 709.b. 712.b.

26. Veſcentibus illis accepit Ieſus panem, 29?.a. 416.a. gratias egit, 227.a. 263. Fregit dedit eis & dixit: Accipite, &c. 268.b. 269.a.b. Hoc eſt corpus meum, 262.b. 263.a. 268. 169.a.b. 269.a.b. 274.a.b. 180. a. bibite ex hoc omnes, 299.b. 320.59.b. 321.b. ex hoc genimine vitis, 366.b. Cum hymnum ceciniſſent, 358. a. Spiritus promptus, caro infirma 452.a. Qui gladium acceperit. Lapſus Petri 573.b. 574.b. Mulier Chriſtum vngens 671.b. aufer calicem à me 717.b. Non quod ego volo, ſed quod tu vis 716.b

27. Vt ſepulchrum muniatur, 19.b. Iudas laqueo ſe ſuſpendit, 379.b. Heliam vocat iſte 623.b

28. Cum vidiſſent adorauerunt eum, 279.a. docete omnes gentes, 244.b. 245.a. 251.b. 318.b. 412.b. 417.b. Baptizantes eos in nomine patris, &c. 244.b. 317.b. 69.b. 318.a. docentes eos ſeruare quæ ego præcepi, 239. b. 240. 23.a. 179.b. 770.b.a. 285.b. 314.b. 318.a. Ecce ego vobiſcum, 204.a. 251.b. 416.b. 418.a. 421.b.

MArci 1. Vox clamantis in deſerto 231.a. prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum, 230.b. 231.a. Confitebantur peccata ſua, 231.a. Pœnitentiam agite, & credite Euangelio, 379.a

2. De panibus propoſitionis 757.a. Dominus eſt filius hominis etiam Sabbati 810.a

3. Omnia peccata homini remittuntur 567.a. non remittetur in æternum 567.b. Vt haberent poteſtatem ſanandi ægrotos, &c. 372.b. 407.b. 417.b

4. Neſcitis parabolam hanc 810.b

6. Non poterat ibi ſignum facere propter incredulitatem eorum, 258.a. 162. Dabat eis poteſtatem aduerſus ſpiritus immundos, 372.b. 407.b. Vnctio Apoſtolica, 200.b. 205.b. 407.b. Non licet tibi vxorem fratris habere, 425.b

7. Ex corde exeunt malæ cogitationes. 91.b. Phariſæorum Baptiſmi, 12.a. 227.b. 235.a. Relinquentes mandatum Dei tenere traditiones hominum, 227.b. 309.b

8. Si dimiſero eos ieiunos, 748.b

9. Omnia poſſibilia credenti, 162.a. adiuua incredulitatem meam, 163.b. 168.a. Omnia poſſibilia credenti 468.a. eijcit tibicines, 525.a. Habete ſalem in vobis 517.b

10. Imponens eis manus benedixit eis, 244.a. 251.b. 417. b. Niſi quis acceperit Regnum cœlorum, veluti paruulus, non intrabit illud, 244.a. 246.b

11. Quicquid orantes petitis, credite quod accipietis 612.a. Non permiſit vt vas deportaretur per templum 810.b

12. Habete fidem Dei, 517.b

13. Homo peregrè profectus, 565.b. Nemo nouit niſi pater, 165.a

14. Cum benedixiſſet, fregit ac dedit diſcipulis, &c. 263.a. 416.a. Et biberunt ex eo omnes. 284.b. 390.b. 321.a. Narrabitur hoc in memoriam eius 572.a

16. Ite in orbem & prædicate, 227.a. 342.a. 412.b. 417. 6.a. 38.a. qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit, 214.a. 216.a. 218.a.b. 220.a. 230.b. 238.b. 241. a. 242.a. 244.b. 245.b. 555.a. 253.b. qui non crediderit condemnabitur, 200.b. 245.a. 373.b. ſuper ægrotos manus imponent, 252.a. 407.a.b. Prima Sabbatorum veniunt 811.a. Angelus in albis ſedens in ſepulchro 662.b. ſigna quæ ſequentur credentes 663.b.

LVc. 1. τῶν πεπληροφορημένων, 16.b. 19.b. Vt agnoſcas eorum, de quibus edoctus es, certitudinem, 19.b. 20.a. 24.a. Erant iuſti ambo, 73.a. Vt conuertat corda patrum, 122.b. Parare Domino plebem præparatam, 155.b. In iuſtitia & ſanctitate coram ipſo, 176.a. Scientiam ſalutis, quæ eſt in remiſſione peccatorum, 131.a. 139.a. 63.a. 708.a. 251.a. Replebitur Spiritu ſancto in vtero, 247.a. conuertet corda patrum ad filios, 234.a. Dabit ei regnum patris ſui Dauid, 337.b. Apud Deum non eſt impoſſibile omne verbum, 272.b. Et exultauit infans in vtero eius, 247.a. Zacharias vices ſuas obit in templo, 491.b. Angelus oranti reſponſa dat 622.a. conuertet incredulos ad ſapientiam iuſtorum 573.b. ad Mariam deſponſatam viro, 481.b. 495.b. Maria gratia plena 578. a. Benedicta tu inter mulieres 573.b. virum non cognoſco, 481.b. Magnificat anima mea Dominum 608.b. Reſpexit ad miſeriam ancillæ ſuæ, 573.a. Beatam me dicent omnes generationes, 107.a. 572.a. 620.b. Maria reuerſa eſt ad Elizabeth Nazaretham 481.b. Benedictus Dominus Deus Iſrael 607.b. Tu puer Propheta altiſſimi vocaberis 573.b. Qui in tenebris & vmbra mortis ſedent 563.b. Multitudo populi precabatur foris, 809.b

2. Sedentem in medio Doctorum, 414. Nunc dimittis Domine ſeruum tuum in pace, 540. 555.b. 571.b. 608.b. Lumen ad reuelationem gentium, 578.a. Animam tuam pertranſibit gladius, 584.b. Ieiunijs & obſeruationibus ſeruiens Deo, 748.a. 749.b

3. Prædicans Baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum, 230.b. 231.a. 233.b. 372.a. omnis mons & collis humiliabitur, 386.a. facite fructus dignos

Digitized by Google

pœnitentia, 231.a. Publicani & milites dicunt, quid faciemus, 386.a. putabant Iohannem forſan eſſe Meſſiam, 234.a. Spiritus ſanctus corporali ſpecie columbæ deſcendit, 234.a.273.b.678.b.682.b

4. Chriſtus ex Eſaia prælegit, 416.a. Si proſtratus adoraueris me 612.b. Rogauerunt Chriſtum pro ſocru Simeonis 640.a

5. Qui erant ſocij Simoni 719.a.b. Non poteſtis facere vt filij thalami ieiunent, 778.a

6. Eſtote miſericordes, 176.b. perfectus erit, ſi ſit vt magiſter, 35.a.b. ex abundantia cordis os loquitur, 93.b. Qua menſura menſi fueritis, 435.b. Da omni petenti abs te 449.a. Væ qui ſaturati eſtis & ridetis 769.a. condonauit vtrique, 713.b. dimiſſa ſunt ei peccata multa 723.a.

7. Iuſtificauerunt Deum 231.b. 233.a. ſpreuerunt conſilium Dei contra ſemetipſos 231.b. 233.a. Peccatrix lachrymis rigat pedes Chriſti, 721.723.385.b. 386.b. Remiſſa ſunt tibi peccata tua 372.b.373.b.385.b.393.a.711.a.715.169. Fides tua te ſaluam fecit, 169. 170.a. Non in vetuſtate literæ, 111.a. non concupiſces, 90.b.97

8. Videte quomodo audiatis, 117.a. Miniſtrabant ei de facultatibus ſuis, ſemen voluptatibus ſuffocatur 721.a. 715.a. 460.461.486.

9. Moſes & Elias loquuntur de exceſſu Chriſti, 561.b. 575.a. ſequere me, 479.a.

10. Cum mandatis certis emittuntur diſcipuli, 178.b. qui vos audit, me audit, 3.a. 7.a. 179.a.b. 421.b. hoc fac & viues, 133.b. 137.a. 150.b. 160.a. volens ſeipſum iuſtificare, 171.a. Ecce do vobis poteſtatem 372.b. 407.b. 418.b. infundit oleum vulneri 410.a. Maria ſedet ad pedes Ieſu 318.b

11. Si vos cum mali ſitis, 98.a. 102.b. dabit Spiritum ſanctum petentibus, 58.b. poſteriora deteriora prioribus, 91.b. 479.b. exteriora poculi mundatis, 12.a. tuliſtis clauem ſcientiæ, 180.b. Beelzebub princeps dæmoniorum 678.a. Qui non eſt mecum, contra me eſt, 479.b.

12. μὴ μετεωρίζεσθε, 170.a. Quis me conſtituit iudicem, 437.b. Ignem veni miſſurus in terram 553.a. Baptiſmo habeo baptizari, 563.b

13. Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis 370.b. 711.a. 716.a.

14. Retribuetur tibi in reſurrectione iuſtorum, 185.b. Vxorem duxi, non poſſum venire 451.b. ſi quis non odit patrem & vxorem ſuam, 449.a. 451.b. 493.a. baiulat autem & venit poſt me 479.a. Num licet Sabbato ſanare 805.a. Beatus qui edit panem in regno cœlorum, 761.b.

15. Pater peccaui in cœlum & coram te 386.a. Pater obuiam procedens filio amplectitur eum 619.b. Acolaſtus cum gaudio recipitur 557.b. gaudium erit in cœlis ſuper peccatore 621.a. Paſtor quærens & reportans ouem 686.a. gaudium in cœlis eſt ſuper vno peccatore reſipiſcente 712.a

16. Iuſtificatis vos coram hominibus, 133.a. habent Moſen & Prophetas, 700.b.11.a. Delatus Lazarus in ſinum Abrahæ 536.b. Diues in inferno 567.b. pater Abraham miſerere mei 623.a.b. Iam ſolatio fruitur 573.b. 575.a. Hiatus magnus confirmatus inter nos & vos 556.b.560.a.565.a. Si Moſen & Prophetas non audiunt 623.a. 631. neque ſi quis ex mortuis reſurget, credent 561.a. Diues epulabatur ſplendidè 761.a. Recepiſti bona in vita tua, ibid.

17. Domine adauge nobis fidem, 168.a.b. ſerui inutiles ſumus, 96.a.135.b.188.a.709.b. quæ debuimus, fecimus, 175.b. fides tua te ſaluum fecit, 734.b. 169. 170.a. Si dixerit, pœnitet me, dimitte illi 385.a. Vxores ducebant 425.b. Regnum Dei non venit cum obſeruatione 776.a. In diebus Loth erant nubentes, 451.b.

18. Phariſæi iuſtitia, 133.a. 166.b. 81.a. putas quod inuenturus ſit fidem, 43.b. Deus propitius eſto mihi peccatori 384.b., afferebant infantes ad Ieſum 243.b. 245.a. Oportet ſemper orare, 459.a. Qui ſe exaltat humiliabitur, 618.a. Ieiuno bis in hebdomada 12. a. 751.a.755.a. 776.b. 778.a. Decimas do omnium, Abijt hic iuſtificatus 715.a. 131.b.

19. Negociemini donec veniam, 117.b. talentum ſuum defodiens, 151.b. Si quem defraudaui, reddo quadruplum 386.a. hodie facta eſt ſalus huic domui, ibid.

20. Poſt reſurrectionem non nubent, 5.a.451.a. qui digni habebuntur ſeculo illo, 567.b. Similes erunt Angelis Dei, 451.a

21. Templum multis donis ornatum 683.a. Leuate capita veſtra 715.b. ne corda veſtra grauentur crapula & ebrietate, 750.a. 751.b. 792.a. Dabo vobis os & ſapientiam 416.b.

22. Vos autem non ſic, 59.b. Ecce duo gladij hic, ibid. Petrus Chriſtum abnegat, 74.a. Dedit panem & dixit: Hoc eſt corpus meum 269.b. quod pro vobis traditur & effunditur 338.a. Similiter & poculum 299.b. 319.b. Hoc poculum eſt nouum Teſtamentum 265.b. 274.b. 300.a.302.a.339.b.361.a.366.a.345.a. Hoc facite 227.a.262.a.263.a.284.b.286.a.299.b. 300.a. 304.a. 316.a. 320.b. 321.a.b. 322.a.b. 323. a.b. 341.b. 418.a. In mei commemorationem 265.a. 279.b. 280.b. 281.a. 282.a. 286.a. 290.b. 299.b. 353.a.367.b 368.b. Vos autem non ſic, 420.b. 574. b. Deſideraui hoc Paſcha edere vobiſcum 759.b.806. a. Rogaui pro te, ne deficiat fides tua, 710.a.

23. ἀνάγκαιον, 136.b. In manus tuas Domine commendo Spiritum, 556.a. Beata ſteriles, 463.a. Memento mei cum veneris in regnum tuum, 618.b. Hodie mecum eris in Paradiſo 213.a. 540.a.b. 556.b. 559.b. 571.a.574.a.766.a.

24. Tardi corde, 120.a. Cum aperiret nobis Scripturas, 39.b. Quæ ſcripta ſunt in lege Moſis & Prophetis, 41. a.52.b. 159.b. Aperuit illis mentem vt intelligerent, 44.a. 58.b.120.a.416.b. ſic ſcriptum eſt, 11.a. Accepit panem, benedixit ac fregit, 315.a.316.a. Aperti ſunt oculi eorum 315.b. prædicate pœnitentiam & remiſsionem peccatorum 373.a. 374.a. 392.b. 708.a. 710 b. Donec induamini virtute ex alto, 251.b. Obtulerunt ei partem piſcis aſſi, 759.b.

IOhan. 1. Lux in tenebris lucet, 119.b. tenebræ eum non apprehenderunt, 130.a. qui non ex ſanguinibus, 120.a. dedit poteſtatem filios Dei fieri, 15.a. 147.b. 161.b. Gratia & veritas per Chriſtum, 138.a. Ego vox clamantis, 178.b. 231.a. Hic venit vt teſtimonium perhiberet de lumine 231.a. vt omnes crederent per ipſum 234.b. Ex plenitudine eius omnes accepimus 210.a. 231 b. 234.a. 614.b. 718 b. 719.a. Cur ergo baptizas ſi non es Chriſtus 234.a. 424.b. qui poſt me venturus eſt, prior me eſt 232. b. 233. Agnus Dei qui tollit peccata mundi 69.b. 230.b. 338.b. 343.a. 371.733. b. Vidi Spiritum deſcendentem 273.b. miſit me baptizare 231.a. Super quem videris deſcendere Spiritum ſanctum 233.b. Hic eſt qui baptizat 226.a. 234. a. 263.a. Andreas frater Simonis Petri 232.a.

2. Chriſtus intereſt nuptiis 425.a. 426.b. 518.b. cum guſtaſſet aquam vinũ factam 274.b. Nuptiæ in Cana, 451.a.b. quid mihi & tibi mulier, 619.b. Chriſtus vino donat ſponſum, 806.a.

3. Niſi quis renatus fuerit, 69.b. 70 a. 120.b. 245. 400.a

Digitized by Google

400.a. non miſit filium, vt iudicet mundum, 131.b. qui credit in filium, non iudicatur, 131.b. 135.a. 153.a. 708.709.a.555.b. magis dilexerunt tenebras quam lucem, 19.b. qui veritatem facit, venit in lucem, 3.b. 569.b. qui male agit, odit lucem, 3.b. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu 214.a.216.a.236.a.244.a.246.a.b.249.b.253.b.254. Quod natum eſt ex carne caro eſt 243.b. Vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam 160.b. 186.b. 245.b. 400.a. qui non credit iam iudicatus eſt 245.b. Ecce is baptizat & omnes veniunt ad eum 232.a. Pater diligit filium 231.a. Omnia dedit ei in manum 337.b. qui credit filio habet vitam æternam 231.a.b. Qui incredulus eſt filio ira DEI manet ſuper illum 245.a.403.b.711.b. qui habet ſponſam ſponſus eſt, 456.b. pater omnia dedit filio in manum, 614.b. Spiritus vbi vult ſpirat 671.a. Sicut Moſes ſerpentem erexit in deſerto 682.a.

4. Ieſus etiam ſibi fecit diſcipulos 232.a.233.a. Ipſe non baptizauit, ſed per diſcipulos 232.a.234.a. Qui biberit ex aqua quam ego dabo 323.b. neque hic, neque Hieroſolymis, ſed in ſpiritu & veritate adorabunt 279.a.b.280.a 665.b.670.b.684.a.698.b. Nos adoramus quod ſcimus, 612.a virum quem nunc habes non eſt tuus, 521.b

5. Non veniet in iudicium, 135.a.153.a.171.a.567.a. 708.a.709.a. Scrutamini ſcripturas, 14.b.159.b Ecce ſanus factus es, noli amplius peccare 400.a. qui audit verbum meum & credit ei qui miſit me 212.a. tranſit de morte in vitam 405.b.546.551.a.575.a b. 708.a. mortui audient vocem filij Dei & viuent 405.b. dedit ei poteſtatem faciendi iudicium 337. qui bona egerunt, in vitam æternam, 567.b. Erat Lucerna ardens. 572.a. Moſes in quo vos ſperatis accuſat vos, 572.b. 623.a. Noli amplius peccare 711.a. 715.b. 724.b. 725.b. Vt omnes glorificent filium ſicut Patrem 699.b. Qui non honorat filium, non honorat Patrem 699.b. qui in monumentis ſunt reſuſcitabuntur 662.a.665.a.

6. Qui credit in eum habet vitam æternam, 153.a. nemo poterit ad me venire, niſi pater traxerit eum, 119.b.120.a.122.b. qui audit à patre, venit ad me, 117.a. viuet propter me, 186.b. verba mea ſpiritus ſunt, 169.b. Qui venit ad me 241. Hæc eſt voluntas Patris vt omnis qui credit in me 371.b. niſi manducaueritis carnem filij hominis 295.b. 296.a. 310.a. 316.a. 323.b. Caro mea verè eſt cibus 329.b. in me manet & ego in illo 330.b. Qui manducat me viuet propter me 250.b.323.b. Eum qui venerit ad me non eijciam, 615.b. 640.b. Operemini cibum, qui non pereat 761.b. operemini opus Dei 816.a

7. Nondum erat Spiritus ſanctus 233.b. 235.a

8. Forſitan & patrem meum ſciretis, 170.b. niſi credideritis, non habebitis vitam, 162.a. Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati, 99.a.120.a. ſi filius vos liberauerit, vere liberi eritis, 125.b. Sermo Dei non χωρεῖ in vobis, 123.b 465.b. qui ex Deo eſt, verbum Dei audit, 117.a. Ego ſum lux mundi 416.a. Mortem non videbit in æternum 405.b.540.b
Neque ego te condemnabo 711.a. 425.b
Dicitis Abraham eſſe patrem veſtrum, 572.b. Abraham vidit diem meum, 572.a.574.a

9. Illeuit lutum ſuper oculos cæci 407.b
Nos Moſis diſcipuli ſumus, 623.a. venit nox cum nemo poteſt operari, 556.b
Peccatum veſtrum manet, 711.b

10. Alienum non audiunt, 1.a. 237.a.250.a. nemo rapiet eas de manu mea, 168.b.172.a.556. fures ſunt & latrones 421.a.424.b. Ego ſum Paſtor bonus 428.a.
Pono animam meam pro ouibus meis 338.b.
Oues meæ vocem meam audiunt 40.a. 43.b.250.a. 260.285.b.
Baptiſta nullum ſignum fecit 233.b
Ego ſum oſtium, 169.a. oues ſequuntur me, 556.a

11. Ego ſum reſurrectio & vita 405.a
Non mortuus eſt ſed dormit, 575.b. ſepultura Lazari, 81.b. etiamſi morietur viuet, 405.b.538.b.555.b.575.b. Reſuſcitatio Lazari, 21.b

12. & 14. Ego ſum vita, 186.b

12. Nunc iudicium eſt mundi 338.b. Quem honorificat Deus pater, 572.a

13. Qui lotus eſt, non opus habet iterum lauari, 70.a.243.a. Satanas immiſit ei in cor, 115.a
Lauit pedes diſcipulorum 416.a. vſque ad finem dilexit eos 406.a. Cum ſciret omnia ſibi eſſe tradita, 614.b.

14. Mandatum do vobis, vt diligatis, 175.b. ſuggeret vobis omnia quæ dixi, 23.a.57.a.180.a. Sicut mandatum dedit mihi pater ſic facio, 338.b. 179.a
Qui videt me, videt & Patrem, 699.b. Ego in Patre, & Pater in me, ibid.
Ego ſum via. 615.a. Ego ſum vita, 614.a. Nemo venit ad patrem niſi per me, 615.b.626.b.638.b

15. Mundi eſtis propter verbum meum, 564.b. non iam vos ſeruos dico, ſed amicos, 571.b. 618.a
Pater meus purgat ipſum 101.a. Mundi eſtis propter ſermonem meum, 101.a. 215.b. niſi in vite manſerit, 165.a. vos eſtis palmites, 187.b. Sine me nihil poteſtis facere, 119.b.125.b

16. Multa habeo vobis dicere, 21.b. 77.a.82.b. arguet mundum de peccato, 111.b. Quicquid petieritis in nomine meo, dabitur vobis, 465.b. 468.a. 586.a. 612. 615.a 618.359.b.

17. Iam non ſum in mundo 338.b. Sanctifico me pro eis 338.b. Hæc eſt vita æterna 186.b. verba tua dedi eis, 162.a. ſanctifica eos in veritate, 295.a.109.b. Vt ſint & ipſi ſanctificati, 575.b.626.b

18. Si regnum meum eſſet de mundo, 574.b. Regnum meum non eſt de hoc mundo, 619.b

19. Chriſtus depoſitus de cruce, 585.a
Os non comminuetis ex eo 343.a. effluxit ſanguis & aqua 203.a. 206.a. 365.b. 367.a. Conſummatum eſt, 717.b

20. Sicut miſit me Pater, ita & ego vos, 711.a. vt credentes vitam habeatis per nomen eius, 186.b. 708.a. 455.b. Sicut miſit me pater 179.a.373.a. 385.b. inſufflauit in eos 252.a.253.a.273.b.416.b. 421.b. Accipite Spiritũ ſanctũ 372.b. Deus meus 273.b. Multa etiam alia ſigna fecit Ieſus 250.b. Hæc ſcripta ſunt vt credatis, 21.a. 34.b
Quorum remiſeritis peccata 169.a. 179.a. 372.b. 374. 385.b. 392. 397.a. 403.b. 421.b. 537.b. 556.b. 708.a.b. 709.b. 710.b. 711.a. 741.b.

21. Hic eſt diſcipulus qui hæc ſcripſit, 47.b. ſi ſcriberentur, mundus non caperet, 21.a.b

ACtorum 1. Baptizamini Spiritu ſancto 233.b. 234.b. 251.b. Eritis mihi teſtes 339.b
Epiſcopatum eius accipiat alter 419.b. Matthias ſorte fit Apoſtolus 422.a
De omnibus quæ Ieſus cœpit facere, 20.a. 23.a. loquebatur cum eis de regno Dei, 21.b

2. At linguæ velut igneæ 252.a.b. miſſio Spiritus ſancti 252.a. Hunc Deus fecit Chriſtum & Dominum 235.b. Baptizetur vnuſquiſque in remiſſionem peccatorum, 214.b. 218.a. 231.b. 238.b. 244.a.b. 268.a.

Digitized by Google

In nomine Ieſu Chriſti 317.b.318. Vobis eſt promiſsio illa & liberis veſtris 244.b. tria millia baptizati 233. b. frangentes per ſingulas domos panem 291.a. 314.a. Loquebantur varijs linguis, 54.b. 367.b loquentes magnalia Dei, 55.b. quid faciemus viri fratres, 151.a. Soluta doloribus mortis, 563 b. promiſsione Spiritus à Patre accepta effudit hoc, 614.b. quotidie perſeuerabant in doctrina 810.a. diuidebant illa omnibus prout cuique opus erat, 810.a.

3. Peccata deleantur, 131.b. Prophetam excitabo de fratribus, 181.a

4. Non eſt in alio ſalus, 164.a. 398.a. 403.b. 455.b. 614.b. Factus eſt numerus virorum circiter quinque millia 213.b. Nec eſt aliud nomen ſub cœlo datum, 215.b. 186.a

5. Satanas impleuit cor tuum, 115.a. Per manus diſcipulorum fiebant miracula 251 b. 662.a. vt Petri vmbra eos adumbraret 253 a. ad dandam pœnitentiam Iſraeli 231.b. infirmi vmbra Petri ſanati, 662.a. 663. a. non ceſſabant omni die docere, 810.b

6. Stephanus plenus gratia & fortitudine, 663.a Non poſſumus vacare menſis & negligere verbum 413. a. ordinauit Diaconos 413.b. 417.a. 422.a. De viduis & earum curatione, 477.b. Nicolaus vnus ex Diaconis, 449.a

7. De patribus veteris Teſtamenti, 572.a. 573.b. Domine Ieſu ſuſcipe Spiritum meum 556.b. Domine Ieſu ſuſcipe animam meam, 556.a

8. Recipere verbum Dei, 123.b. miſerunt ad eos Petrum & Iohannem, 31.a. 36 a. ſi forte remittatur tibi iniquitas 170.b. Eunuchus legit Eſaiam 54.b. quomodo poſſum intelligere ſine interprete? 57.b. 60.b. Philippus Eunuchum erudit, 24.a Orauerunt pro ipſis vt acciperent Spiritum ſanctum 259.a. tantum in nomine Chriſti baptizati erant 317. impoſitio manuum 200.b. manibus impoſitis accipiunt Spiritum ſanctum 251.b. 252.a.b. Vt accipiant Spiritum ſanctum quibus ego impoſuero manus 374.a. Si credis ex corde potes baptizari 218.a. Curauerunt vna Stephanum, &c. 663. quia donum Dei exiſtimaſti pecunijs parari, 710.a. 711.a. 718.b

9. Saul quid me perſequeris? 717.b. Paulus tribus diebus non edit, aut bibit, 749.a Dominus miſit me vt implearis Spiritu ſancto 251 b. Organum electum eſt mihi, 573.a. quam cum lauiſſent, poſuerunt, 478.a

10. Orationes tuæ aſcenderunt in memoriam apud Deum, 622.a. 623.a. 624.a. Cornelius procidens adorat Petrum, 572 b. 640.a. Dauid appoſitus ad Patres, 621. b. Remiſsionem peccatorum habere in nomine eius, 149.a. 160.b. 162.a. 372.a. 380.b. 392.b. 455.b. 527.b. 544. 665.b. Quæ Deus purificauit tu immunda ne dixeris, 757.b. 761.a. Petrus non vult adorari, 698.b vſque ad horam nonam ſedebam ieiunus, 749. b. 753.b. 755.a. Huic omnes Prophetæ teſtimonium perhibent, 708.a. 374.b. Petrus baptizat Cornelium, 213.b. 116.b 810.a

11. Vos autem baptizamini Spiritu ſancto, 233.b. Gentibus pœnitentiam conceſsit ad vitam æternam. 382.b. Vſque ad Phœnicen & Cyprum, 424.a. Barnabas Antiochenos confirmat, 251.b. 253.a. tunc primum dicti fuerunt Chriſtiani, 256.a

11. 24. 28. ἀν κεινετν, 136.b

12. Paulus & Barnabas aſſumunt Marcum, 413.b

13. Antiochiæ erant Prophetæ & Doctores, 413.b. cum miniſtrarent Domino, 349.a. cum ieiunaſſent atque oraſſent, 271.b. Segregate mihi Paulum, 212.a. 424. a. Cum impoſuiſſent eis manus, 218.a. Emiſsi à Spiritu ſancto, 421.a. Vir iuxta cor Dei, 135 a. remiſsio peccatorum annunciatur, 132.a. 139.a. 149.a. quibus non potuiſtis in lege iuſtificari, 131 b. 165.a Ieiunantibus illis dixit Spiritus ſanctus, 748.a. Ieiunantes & orantes, 758.a. 753.b. 755.a. 808.a. Prophetæ per omne Sabbatum leguntur, 809.b. cum Dauid ætati ſuæ inſeruiſſet dormiuit, 663.b. ciuitas conuenit ad audiendum ſermonem Dei, 810.a

13. 16. 17. 18. Apoſtoli ſabbato docuerunt, 810. 150.b

14. Conſtitutio miniſtrorum Eccleſiæ, 74 b Sacerdos Iouis volens ſacrificare, 572.b. 620.b Presbyteri conſtituuntur, 422 b. 424.a

14. 15. 18. Verbo confirmantur animi diſcipulorum, 350. b. 251.b. 259.a. Dijs ſpecie hominum deſcenderunt, 678.b. cum oraſſent cum ieiunijs, 753.b. 748.a. 755.a. 808.b

15. Imponentes iugum ceruicibus, 789.b. 790.b. 791.b. 792.b. Sabbato legitur Moſes in Synagogis. 809.b. abſtineant à fornicatione, 448.b. Cum orta eſſet ſeditio & diſceptatio, 93.a. Fide purificans corda eorum, 111.b. 564.b. 295.a. Iudas & Silas explicant ſcriptum Apoſtolorum, 197.a. 414.a Imponere ceruicibus iugum, 182.a. 183.a. per gratiam Chriſti credimus nos ſaluari, 132.a. 153.a. 455.b. 206.b. vt abſtineant à ſanguine & ſuffocato, 75.a. 179 b. Epiſtola Concilij Apoſtolici, turbarunt vos ſermonibus, 18 a. viſum eſt Spiritui ſancto & nobis, 179.b. niſi à neceſſarijs illis, 180.a. Iudas & Silas ſunt interpretes ſcripti Apoſtolici, 18.a. Barnabas aſſumit Marcum, 34 a

16. Deus aperuit cor Lydiæ, 120.b. tradebãt eis cuſtodiẽda dogmata, 61.b cuſtodia captiuorum 19.b. quid me oportet facere vt ſaluer? 151.a. Baptizatus ipſe & omnes domeſtici eius, 244.b.bis.

17. Paulus Theſſalonicæ docet, 25.b. requirebant in ſcripturis, an ita ſe haberet, 11.b. 14.a. 58 b. Ara inſcripta ignoto Deo, 678.b. numen non eſt ſimile auro & argento, 682.b

18. Sabbato Paulus docet, alijs diebus operatur, 817.a Timotheus è Macedonia venit, 27. Sciebat tantum baptiſma Iohannis, 233.a. 234.b. 235.a

19. Neſcimus an ſit Spiritus ſanctus, 235.a. 318.a. Iohannes baptizauit populum baptiſmo pœnitentiæ. 233.b. Docens eos credere in Ieſum Chriſtum, 231.a.b. 232.a. 235.a. Diſcipuli quidam baptizati, rebaptizantur, 231. 232. 235. 233. 234. In nomine Ieſu 317.b. 318.a. Impoſitio manuum, 200.b. cum impoſuiſſet illis manus, accipiunt Spiritum ſanctum, 251.b. 252 a.b. Venit Spiritus ſanctus ſuper eos, 235 a. ſudaria Pauli infirmis imponuntur, 253.a. 407.b. Confitebantur acta ſua, 386. Sudarijs Pauli impoſitis infirmi curantur, 663.a. magna Diana Epheſiorum, 678.b

20. Prima Sabbatorum conueniunt ad frangendum panem, 810.a. 817.a. 75.a. vſque ad mediam noctem protrahitur concio, 817.a. Paulus ad Pentecoſten aſcendit Hieroſolymam, 810 b. Vt iret in Macedoniam, 28.a. annunciaui vobis omnem ſententiam Dei, 20.a. 32.b. 35.b. 77.a. vincula me manere Hieroſolymis, 30.b. Beatius eſt dare quam accipere, 478.a. 22.b Conuenerunt ad frangendum panem, 314.a. Paulus incubuit ſuper puerum, 407.b. cum fregiſſet panem ac deguſtaſſet, 314. b. teſtificans pœnitentiam in Deum, 379.a. Attendite vobis & vniuerſo gregi, 342.b. 412.b Spiritus ſanctus vos conſtituit Epiſcopos, 416.b. 419.b. 420.a. 421.b.

21. Philippus habuit filias, 451.b. viri habẽtes votũ. 473.a Dies abſoluti & expleti, 35.a. Paulus ſalutat presbyteros, 696.b. Philippus Euangeliſta, 414

22. Baptizare & ablue peccata tua, 214.b. 215.b. 227 a

23. Omn

23. Omni conſcientiâ bona conuerſatus, 135.b. 136.a

24. Sine offendiculo conſcientiam habere, 135.b

26. Vt aperias oculos eorum, 119.b. Nihil docens extra Moſen & Prophetas, 11.a.372.a.374.b. Vt conuertatur à tenebris ad lucem, 379.a. Vt pœnitentiam agerent & conuerterentur ad Deum, 372.a. Exceptis vinculis, 434.b. Phariſaiſmus Pauli, 574.a. eripiens te à populo & gentibus, 573.a

27. Anima Paulo donatæ, 620.b. Sumpto pane gratias egit, & cum fregiſſet, cœpit edere, 314.b.316.a. Decimumquartum diem ieiuny nunc permanetis, 749.a

28. In ſigno Caſtoris & Pollucis, 678.b. 683.a.

ROm. 1. Euangelium per Prophetas in ſcripturis promiſſum, 11.a. ad confirmandos vos, 30.b. quæ eſt ex fide in fidem, 153.a. Iuſtus ex fide viuet, 153.a. 171 b 246.a. de cognitione Dei in Ethnicis, 108.b. vani facti ſunt in cogitationibus ſuis, 91.b.119.b. qui talia agunt, digni ſunt morte, 56.a. Euangelium eſt potentia Dei ad ſalutem 160.b. 204.b. 208.a. 212. 215.a.b. 222.a. 373.b.395.683 b.692.a. Vt impertiar vobis gratiam ſpiritualem, 221.a. dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti ſunt. 330.b. Creaturam coluerunt præter creatorem, 135.a. 280.a.679.a.613.a.640.a 635.b. In mentem reprobam, 114.b.448.a.292.a. Vocati eſtis ſancti, 575.b. fruſtrati ſunt per ratiocinationes ſuas, 618.b. 643.a. præmium erroris in ſeipſis acceperunt, 494.a. fruſtrati ſunt per cogitationes ſuas, 679.b. mutauerunt gloriam Dei in ſimilitudinem; 678.b.

2. Iudicium Dei eſt ſecundum veritatem, 134.b. ſecundum duritiem cordis, 119.b.120.b. perſeuerantibus in benefaciendo vitam æternam, 160.a. ſuper animam operantem malum, 139.b. 449.b. non auditores ſed factores legis iuſtificabuntur, 133.b. legem non habentes natura quæ legis ſunt faciunt, 114.b. opus legis ſcriptum in cordibus 15.a. præputium eius in circumciſionem reputabitur, 150.a. Cumulas tibi iram ſecundum cor impœnitens, 370.b.403. Doctorem inſipientium, 414 a. Circumciſio cordis, circumciſio eſt, 208.a. Qui approbant aliorum peccata, 712.a. ira & indignatio, 708.a propter vos blaſphematur nomẽ Domini, 725.b

3. Concredita ſunt illis oracula Dei, 9.a. Deus eſt verax, omnis homo mendax, 133.b. faciamus mala vt eueniãt bona, 175.b.716.a. non eſt qui faciat bonum, 141.a. linguis ſuis doloſe egerunt, 91.b totus mundus reus, 131. b. ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro, 133.b. 371.b.392.b per legem agnitio peccati, 103.a. 124.a. 133.b. ſine lege reuelata eſt iuſtitia 160.a.164.b. habet teſtimonium legis & Prophetarum, 134.b.35.a. Iuſtitia per fidẽ in omnes & ſuper omnes qui credunt, 155. a.162.a. Omnes peccauerunt, 91.a.143.a. Iuſtificantur autem gratis ipſius gratia, 131.b.132.a.138 a.b.139 a. b.145.b.152.b.160.a.164.b. per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, 141.a. 160.a. 215.b. 465.b. 557.b. 707.a. excluſa eſt gloriatio, 137.a.141.b.160.a.165. a.181.b.187.a. lex operum ſeu ſanctorum, 136.a. per legem fidei 187.a. iuſtificari hominem fide, abſque operibus legis, 134.148.a.709.b. ſine operibus legis, 138. a.148.a. 164.b. legem ſtabilimus, 139.b. Num incredulitas eorum fidem Dei faciet irritam, 226.a.241.a. 242.b. Quem propoſuit nobis propitiatorium, 353.a. 371 b.398 a. Deus Iudæorum & Gentium, 208.b. interueniente ſanguine ipſius, 455.b.563.a

4. Quid dicemus inueniſſe Abraham, 124.b.148.a.b. ſi ex operibus iuſtificatus eſt, habet quod glorietur 56.a. 134.b habet quod glorietur, ſed non coram Deo, 187.a. credidit Abraham Deo, 142 b.152.b. operanti ſecundum debitum imputatur, 186.a. merces non imputatur ſecundum gratiam, 138.a.149.b. 160.a. non operanti ſed credenti, 160 a.165.a.186.b.187.a.207.a. 709 a.b. Dauid beatitudinem hominis explicat, 132. a.134.b.135.a. beatitudinem eſſe hominis, 148 a.152. b.186. cui Deus iuſtitiam imputat ſine operibus 134.b. 455.b ſine operibus, 164.b. quorum tecta peccata, 95. a.104.128.b.139.a. 142.b.152.b. 162.b.165.a.184. b. inſiſtentes veſtigiis Abrahæ, 32.a.45.b.572.a.574.a. hæredem fore mundi, 183.b. iuſtitia fidei, 155 a. exinanita eſt fides, 137.b.148.a.160.a.186.b.374.378.a. 395.b. lex iram operatur. 137.b. vt firma ſit & certa promiſſio, 137.b.168.b.187.a 238.b.395.b. non heſitauit, 170.a. Scriptum eſt etiam propter nos, 163.a. 168.b. imputabitur credentibus, 132.a.139.a.140.b. 148.150.a. 246.a.557.a.708.a. 207.a. Sigillum Iuſtitiæ fidei 169.a.160.b.206.b.207.a.208.b.216 b.238.b.246.b. Abraham pater omnium credentium, 207.a. Ex fide gratis 194.a. Contra ſpem in ſpem credidit, 170.a. 212.b. Reſurrexit propter iuſtitiam noſtram, 141.a.148.b.149.a.150.a.215.a. Beati quorum remiſſa peccata, 555.b.567.b.707.a. Abraham pater credentium, 572.574. cui non imputabit Dominus peccata, 71.a.

5. Pacem habemus cum Deo, 163.a.168.b.173.a.555.b. 567.b.708.a.709.713.b. per Chriſtum habemus acceſſum in gratiam hanc, 152.b. 187.a. 615.a. 619.b. gloriamur ſpe gloriæ Dei, 102 a. 163 a. 168.b.172.b. commendat charitatem ſuam Deus, 158.b. iuſtificati per ſanguinem eius, 141.a.149.a. Seruabimur per eum ab ira, 149.a.620.a. reconciliati ſumus Deo, 132.a. 141.a. accepimus reconciliationem, 162.a. per vnum hominem peccatum intrauit, 69.b. in omnes homines mors tranſiit, quia omnes peccauerunt, 105.a. peccatum non imputatur cum non eſt lex, 149.b.711.a. donum per gratiam, 138.a. Iudicium ex vno delicto in condemnationem, 69.b.243.b ad iuſtificationem aut condemnationem, 131.b. Gratia vnius hominis Ieſu Chriſti, 164.b. per vnius inobedientiam, 91.a.97.a. per vnius obedientiam iuſti conſtituentur multi, 141 a.717.b. 557. gratia regnat per iuſtitiam in vitam æternam per Chriſtum, 141.a.b. Charitas diffuſa eſt in cordibus noſtris, 158.b. Cum inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo, 435.a. mors regnauit, 451.a. vnius Chriſti gratia exuberauit in multos, 718.b.

6. Mortui ſumus peccato, 102.b. conſepulti in Chriſto per Baptiſmum in mortem, 99.b.176. In nouitate vitæ ambulemus, 149.a. vetus homo cum Chriſto crucifixus, 92.a.102.b.570.b. vt deſtruatur corpus peccati, 92.a.120.b. ne regnet peccatum in mortali corpore veſtro, 94.96.99.a.146.b. peccabimus, quia ſub gratia ſumus, 175.b.716.a. obediſtis ex animo, 16.b.122.a. 239.b.240.a. liberati à peccato ſerui facti eſtis iuſtitiæ, 176.b.400.a. membra veſtra ſerua iuſtitiæ, 134.a. 147.b.152.a.716.a. cum eſſetis ſerui peccati, liberi eratis iuſtitiæ, 115.a. gratia Dei eſt vita æterna, 164.b. 186 b. 463.b. In mortem Chriſti baptizati ſumus, 214.b.216.a.235.a.149.a.238.b.244.a 253.b.268. a.317.b. In nouitate vitæ ambulemus, 238.b.239.a. 241.a. Inſiticij facti ſumus per ſimilitudinem mortis eius, 239 b.241.a.244.a. Exhibete membra veſtra ſerua iuſtitiæ, 399 b.400 a. Liberati à peccato ſerui facti eſtis Deo, 240.a. num peccabimus, quia non ſumus ſub lege, 450.a. finis illorum mors, 452.a. Manebimus in peccato, vt gratia abundet? 716.a. aboleatur corpus peccati, 715.b. Chriſtus vltra nõ moritur, 717.b.

7. Non in vetuſtate literæ, 111.a. non concupiſces, 90.b. 97.a.b.103.a.119.b.182.a.b. peccatum operatum eſt in me concupiſcentiam, 97.a. lex eſt ſpiritualis, 91.b. 133.b.128. ego carnalis venditus ſub peccatum, 91.b.

139.b. 136.b. *peccatum inhabitans*, 91.a.107.a. 104.a.138.a. *in carne mea non habitat bonum*, 92.a. b. 94.b. 97.a. 119.b. 146.b. 173.b. 294.b. *velle adiacet mihi*, 136.b.184.b. *perficere bonum non inuenio*, 91.b. *non quod volo ago, ſed quod odi facio*, 92.b.74. a. 95.a. 97.a. 103.a. *volenti facere bonum adiacet malum*, 91.a.94.b.96.119.b.136.173.b. 184. 709. a. *Delector lege Dei ſecundum interiorem hominem*, 15.b.134.a. 137.a. 147. *Video aliam legem in membris meis*, 91.b.95.a.97.99.191.136.b. *quis me liberabit de corpore mortis*, 95.a.b. 97.a.99.b.104.a. 183.a. *gratias ago Deo per Chriſtum*, 95.a.97.a.99. b. *Carne ſeruio legi peccati*, 95.a. 97.a. 99.a.119.b. 136.b.183.a. *Si nupſerit viuente viro adultera vocabitur*, 481. b. *mortuo viro cui vult nubit*, 522.a. *ego vero mortuus ſum*, 570.b. *Mulier alligata eſt viro per legem*, 433.a. 434.b. *Lex ſpiritualis eſt*, 371.b. *Scientibus legem loquor*, 434.b

7. & 8. *Corpus peccati & mortis*, 662.b
Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt, 425.a. 428.b. 451.b. 502.b. *Corpus mortuum eſt propter peccatum*, 400.a.715.b. 570.b. *Debitores ſumus non vt ſecundum carnem viuamus*, 238.b. *Diligentibus Deum omnia in bonum cedunt*, 401.b. *Conformes nos fieri imagini Chriſti*, 403.b. 718.a. *Non eſt condemnatio his qui ſunt in Chriſto*, 94.a. 95.a.b. 97.a. 99. 102.b. 184.b. *qui non ſecundum carnem ambulant*, 95.a. 141.a. *Lex ſpiritus vitæ liberum me fecit*, 95.a. *quod legi erat impoſſibile*, 137.a. 140.b. 183.a. 371.b. *in ſimilitudine carnis peccati*, 141.a. *de peccato damnauit peccatum*, 140.b. 141.a. *vt iuſtificatio legis in nobis impleretur*, 141.a. 557.a. *ſapientia carnis eſt inimicitia aduerſus Deum*, 91.b.92.a. 110. a. 119.b. *legi Dei non ſubijcitur*, 91.b. 119.b. *qui Spiritum Chriſti non habet, non eſt eius*, 246.b. *debitores ſumus*, 175.b. *Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini*, 94.b.176.a.370.b.237.b. *ſi actiones corporis ſpiritu mortificaueritis*, 94.a. 95.a. 103.a.146.b. 172.b.716.a. *qui Spiritu Dei ducuntur, ſunt filij Dei*, 176.183.b. *Spiritus ſanctus teſtimonium dat ſpiritui noſtro*, 169.b. *non ſunt condignæ paſſiones*, 88.a. 711. a. *ſpe ſalui ſumus*, 169.b. *Spiritus adiuuat infirmitates noſtras*, 173.b. *quos elegit hos & vocauit*, 172.a. *Si Deus pro nobis quis contra nos?* 169.a. *Cum filio ſuo nobis omnia donat*, 141 b. *Deus eſt qui iuſtificat*, 131.b.173.a. *quis condemnabit*, 169.a.172.a. *quis ſeparabit?* 172.b. *Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit*, 149.a. 186.b. 405.b. *Interpellat pro nobis*, 149.a. *certus ſum quod neque mors*, 405,169.a.170.a.172. b. *Nihil condemnationis his qui ſunt in Chriſto*, 555. b. *non ſecundum carnem ambulandum*, 456.b. *liberum me fecit per Chriſtum*, 474.b. *vos non in carne eſtis ſed in ſpiritu*, 451.b. *hæredes Dei*, 555.b. *cohæredes Chriſti*, 572.a. *qui autem corda ſcrutatur Deus*, 612.b. 616.b. *qui ad dexteram Dei intercedit pro nobis*, 615. a.6.8.b. 620 a. *affligimur tota die*, 714.a

9. *Quis es qui ex aduerſo reſpondeas Deo*, 109.a. 485.a. *gentes apprehenderunt iuſtitiam*, 162 a. *quia non ex fide ſed quaſi ex operibus*, 162.a.166.167.b.

10. *Dei iuſtitiam ignorantes ſuam conantur ſtabilire*, 144.b. 133.a.136.a. *Chriſtus eſt perfectio legis* 137.a. 110.a. 141.a b. 148.b. 159.b. 162.a.b. 164.a. 181.b. *Iuſtitia fidei & legis*, 137.a. *Iuſtitia ex fide*, 155.a. *ſi credideris in corde tuo*, 160. *corde creditur ad iuſtitiã*, 122.a.213.a. *fides ex auditu*, 109.212.a. 213.a. 243. b.351. 417.a. 692.a. *Quomodo prædicabunt ſi non mittuntur*, 223.a.b.412.a.421.a.b. *Deus diues ſuper omnia inuocantes ſe*, 616.a. *quomodo inuocabunt in quem non crediderunt*, 109.a.461.a.616.a. *Zelum Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam*, 671.b.

11. *Si per gratiam non ex operibus*, 186.b. 294.a. *ſin ex operibus, iam non eſt gratia*, 56.a. 138.b. 148.a. 164. b.374.b. *noli altum ſapere, ſed time*, 172.b. *ſi permanſerit in bonitate*, ibid. 714.b. *natura ſumus oleaſtri*, 111. 119.b. *dona & vocatio Dei ſunt ſine pœnitentia*, 172.a. *O altitudo diuitiarum*, 109.a. *Non volo vos ignorare myſterium*, 200.a. 428.a

12. *Transformemini per renouationem*, 90.b. 110.b.111. *probetis quæ ſit voluntas Dei*, 175.b. 178.b. 291.a. *Prophetia ſit analoga fidei*, 68.a. 477.b. *Hoſtiam viuentem*, 334.a. 342.a. 348.b. *Corpora exhibete hoſtiam ſpiritualem*, 460.a.463.a.473 a. *ne conformemini huic ſeculo*, 456.b. *membra vnius corporis ſumus*, 551.b. *dona iuxta gratiam nobis datam differentia*, 426.a. 465.b.

13. *Nemini quicquam debeatis*, 175.b. 238.b. *qui diligit legem impleuit*, 184.a. *ſi quod aliud eſt præceptum*, 178.b. *abijcite opera tenebrarum*, 175.b.404.a.715. b. *Hora eſt à ſomno ſurgere*, 556.b. *non in cubilibus*, 453.a. 492.b. 513.a. *non in comeſſationibus & ebrietatibus*, 768.b. *corporis curam ne agatis ad concupiſcentias*, 752.a.770.a

14. *Infirmum in fide ſuſcipite*, 163.b.810.b. *omnis lingua confitebitur Deo*, 55.b.368.a. *gaudium ſpiritus*, 163.a. *dubitante conſcientia*, 170.b. *quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt*, 612.a. 111.b. 115.b. 133.b. 170.b. *Hic quidem iudicat diem ad diem conferens*, 394.b. *Siue viuamus ſiue moriamur, Domini ſumus*, 554.a.556.a. 575.b. *vt ſic dominetur mortuis & viuentibus*, 564.a. 575.b. *mihi ſe flectat omne genu*, *vnuſquiſque rationem reddet Deo*, 560.a. *alius oleribus veſcitur*, 770. *diem ad diem conferens*, 810.b. *Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundat*, 671.b *ſcio in Chriſto Ieſu nihil eſſe immundum*, 757.b. *Si propter cibum frater tuus contriſtatur*, 757.a. *Regnum Dei non eſt cibus & potus*, 750. b.758.b.770.b. 776.a. 785.b.787.a.797.b.798. a.802.b.461.a.474.b. *Malum eſt homini, qui offendiculum veſcitur*, 778.b

15. *Quæcunque præſcripta ſunt*, 32.b.691.b. *audacius ſcripſi vobis ex parte*, 30.b.31.a. *in memoriam vobis reducens*, 30.a. *de actis Pauli*, 24.a. *In noſtram doctrinam præſcripta ſunt*, 574 a. *Deus patientiæ & conſolationis*, 614.a. *me laborantem adiuuetis precationibus*, 575.b.615.a 620.a.621.a. *Gentes debitores ſunt Sanctorum, qui ſunt Hieroſolymis*, 718.b. *Sacrificantem Euangelium Chriſti*, 334.a.b.343.b.349.a.413.a. *vt fiat oblatio gentium acceptabilis*, 334.b. *quæ effecit Chriſtus per me verbo & facto*, 263.a

16. *Domeſtica Eccleſia*, 426.b. 255.a. *obſeruate eos, qui diſſenſiones extant.* 327.b.

1. CORint. 1. *Paulus & Soſthenes*, 421.b. *Eccleſia Dei, quæ eſt Corinthi*, 300.b. 322.b. *Sanctificatis per Chriſtum Ieſum*, 294.b. *omnibus inuocantibus nomen Chriſti in quouis loco*, 301.a.b.322.b 323.a.28.b.612. b. *confirmabit vos vſque ad finem*, 405.b. *Num Paulus pro vobis crucifixus eſt*, 403.b. *aut in nomine Pauli baptizati eſtis*, 235.a. *non miſit me baptizare, ſed euangelizare*, 413.a.414.a. *Baptizaui & Stephanæ familiam*, 244.b. *confirmabit vos vſque ad finem*, 172.b. *Ego ſum Pauli*, 28.b. *baptizaui familiam Stephanæ*, 69.b. *verbum crucis*, 29.a. *infatuauit ſapientiam ſapientum*, 119.b. *mundus Deum in ſua ſapientia non cognouit*, 7.a.119.b. *per ſtultam prædicationem ſaluos facere*, 109.b. *Græcis ſtultitia*, 110.a. *Chriſtus factus eſt nobis iuſtitia*, 141.a.b. 163.a. 557. *qui gloriatur, in Domino glorietur*, 137.a.141.b. 181.187.a.

Num

Digitized by Google

Num Paulus pro vobis eſt crucifixus, 717.b. 718.a.
placuit Deo per ſtultam prædicationem ſaluos facere,
691.b.
2. Nihil me ſcire niſi Ieſum Chriſtum, 29.a. ſapientiam
loquimur inter perfectos, 78.b. 184.a. ſapientiam in
myſterio, 14.b. accepimus ſpiritum ex Deo, vt ſcia-
mus, 85.b. Animalis homo non percipit, 44.b. 57.b.
58.a. 91.b. 92.a. 110.a. 119.b. 123.b. 226.b. 148.b.
ſtultitia illi ſunt, 110.a. mentem Chriſti tenemus,
168.a. 261.b. Quod oculus non vidit, 820.b. ſermoni-
bus quos docet Spiritus ſanctus, 493.b.
3. Dei ædificatio eſtis, 45.a. tanquam ſapiens architectus,
ubi fundamentum aliud nemo poteſt ponere, 28.b. alius
autem ſuperædificat, 29.a. 43.b. Ego ſum Pauli, 420.
a. 555. Miniſtri ſunt per quos credidiſtis, 234.b. 373.a.
414.a. Qui dat incrementum Deus, 234.b. 373.a.
417.a. 421.b. Dei ſumus cooperarii, 373.a. 421. 485.
b. Omnia veſtra ſunt, vita, mors, &c. 405.b. opus
cuiuſque ignis probabit, 567.b. 569.b. 570.a.b. tem-
plum Spiritus ſancti, 572.a
4. Diſpenſatores myſteriorum Dei, 57.a. 324.b. 372.b.
ab humano die, 131.b. 134.a. 569.b. Nil mihi conſcius
ſum, 96.a. 131.b. 135.b. 148.a. 161.b. 167.b. 173.a.
183.a. 709.b. qui me iudicat Dominus eſt, 134.a. 136.
b. quid habes quod non accepiſti, 119.b. 125.a. ſi accepi-
ſti quid gloriaris, 188. miſi ad vos Timotheum, 29.a.
ſicut vbique in omnibus Eccleſiis doceo, 29.b. Sic nos
æſtimet homo vt miniſtros Chriſti 342. 393.b. Per
Euangelium ego vos in Chriſto genui 234.b. 373.a.
417.a. Diſpenſator ſit fidelis, 493.b.
5. Tradatur Satanæ, 74.b. 386.b. 567.b. expurgate
vetus fermentum, 94.a. 564.b. modicum fermenti
totam maſſam corrumpit, 7.b ſicut eſtis azymi, 101.a.
202.b. quid ad nos de iis qui foris ſunt iudicare, 112.b
Stuprum quod inter gentes nominatur 430.a. Paſcha
noſtrum immolatus eſt Chriſtus 345.a. 810.b. Epule-
mur itaque in azymis 312.b. 343.a. Inflati eſtis &
non potius luxiſtis, 712.a. ad interitum carnis vt Spi-
ritus ſaluus fiat ibid. 713.b. 723.a. paululum fermenti
totam maſſam fermentat, 712.a. 725.b.
6. Fornicatores non poſſidebunt regnum Dei, 179.b.
448.b. 467.b. non accipient regni Dei hæreditatem,
167.b. 213.a. 237.b. Iuſtificati & ſanctificati eſtis,
101.a. 131.a. 176.b. abluti & ſanctificati eſtis 242.b.
464.a. 482.a. Diiudicate inter fratrem & fratrem
401.a. Corpus non ſtupro ſed Domino 448.b. corpus
veſtrum eſt templum Spiritus 463.a. Non eſtis ve-
ſtri, quia pretio empti eſtis 449.a. 464.a. Glorifica-
te Deum in corpore veſtro 448.b. 463. 662.a. Ebrioſi
regnum Dei non poſſidebunt, 769 a. Sumus membra
Chriſti, 661. a. eſtis templum Spiritus ſancti,
ibid.
7. Vnuſquiſque ſuam vxorem habeat, 59.b. 454.b.
426.a. 429.b. 436. ſecundum indulgentiam dico, 83.
a. melius eſt nubere quam vri, 83. 420.a. 432.a. 436.
452.b. 461.b. 465.a.b. 467.a.b. 468.a.b. 470.b.
472.a. 475.a. 477.b. 483.b. 486.a.b. 489.a. 504.
a. 509.a. 511.b. 516.a. 518.a. 520.a. Bonum eſt mu-
lierem non tangere 457.a. ad vitandam fornicatio-
nem 463.a. 465.a. 460.b. 467.a. 476.b. 477.a.
492.a. 509.a. 518.a. debitam præſtet beneuolentiam
454.a. 464.a. vt vacetis ieiunio & precationi 451.a.
452.a. 454.a. 460.a. 748.a. 750.a. 753.a. 755.
b. 461.a.b. 490.b. 499.a.
Velim omnes manere & eſſe ſicut ego, 463.a. 465.b.
475.b. 486.b. 501.b.
Vnuſquiſque proprium donum habet ex Deo 459.a.b.
465.a.b. 466.b. 468.a. 469.a.b. 486.b. Qui non
continet matrimonium contrahat, 463. 465.b.
470.a. 472.a. 482.a. 486.b. 492.a. 477.b. 511.
b. 519.b. 520.b. faciat quod vult, 168.b. Vxor a vi-
ro ne ſeparetur 496.a.b. Vxor fidelis cohabitet viro
infideli 453.a. ſanctificatur vir per mulierem 426.
429. 451.b. 452.b. 463.a. mulier virum ſeruare
poteſt 455.b. Vnuſquiſque ſicut et partitus eſt Deus
458.a. 459.b. 465.b. ſicut eum vocauit Dominus,
458.a 460.b. 465.b. 467.b. pretio empti eſtis 188.
a. 464.a. 518.a. de virginibus præceptum Domini
non habeo. 27.b. 465.a.b. 466.a. 470.a.b. 475.b.
495.a. 509.a. 518.a. 810. bonum eſt propter inſtan-
tem neceſſitatem 458.b. 463.a. 470.a. alligatus es
vxori, ne quæras vxorem 470.a. 478.a. Si nupſerit
virgo non peccat 426. 465.b. 470.a. 472.a. 480.
b. 482.a tribulationem carnis habebunt 463.a. 468.
b. 470.a. Ego vero vobis parco 452.b 459.b. 462.b.
tempus in collecto eſt 452.a.b. 556 b. ſis tanquam non
habens vxorem 459.b. 461.b. 492.b. 509.b. volum
vos eſſe ſine ſollicitudine 459.b. 486.b. Cœlebs curat
ea quæ ſunt Domini 451.b. 454.b. 459.b. 461.b.
462.a. 491.b. cogitat quæ ſunt mundi vt vxori pla-
ceat 459.b. 460.a. Non vt laqueum vobis iniiciam
431.a. 437. 468.a. 470.a. 471.b. 472.a. 477.b.
478 b. 480.b. 495.a. Si quis indecorum putat, ve-
niat 471.b. Si quis ſtat firmus in corde ſuo 475.a.
475.a. 478.a. non habens neceſſitatem ſed volunta-
tem 456.a.b. 470.b. 471.b. 475.a. 492.a. Si iu-
dicat hoc in corde ſuo 471.a. 472.a. qui matrimo-
nio iungit bene facit, qui non, melius facit 455.b. 457.
b. 458.b. 459.a. 463.a. 518.b. Vidua cui vult liberè
nubit 470.a. 520.a. 522.a. Vidua rurſus nubant
470.a. 500.b. nubant modo in Domino 478.a.b.
481.a. 509.b. 530.a. beatior eſt ſi ſic manet 447.b.
454.b. 457.b. 458.a. 463.a. 470.a.b. vir infidelis
ſanctificatur per vxorem fidelem, 760.b. Non vir ha-
bet poteſtatem corporis 425.b. 429.b. 437. Ne ten-
tet vos Satanas propter incontinentiam 219.a. 436.a.
Hæc dico ſecundum indulgentiam 436.a.b. 452.a.
454.a 462. Si ſeparetur innupta maneat aut viro
reconcilietur 435.a. 437. Non ego præcipio ſed Do-
minus 437.a. Fidelis non dimittat infidelem 433.a.
426. 429.a. Alioqui liberi veſtri immundi eſſent,
430.a. Nolite ſerui hominum fieri, 239.b. qui elocat
nuptum bene facit 438.b. tantum in Domino, 426.b.
429.a.
8. Scimus quod Idolum nihil ſit 345.a. Vnus eſt Domi-
nus Ieſus Chriſtus 478.b. Nihil eſt ſimulachrum in
mundo, 680.a. Eſca nos non commendat Deo 474.a
751.a. 758.a. 789.b. 792.b. 797.b. 798.a. neque ſi
manducauerimus abundabimus, 802.a
9. Ne offendiculum ponam Euangelio, 178.b. Omnia
mihi licent, ſed non omnia conducunt 436.a. ne cum
aliis prædicarim, ipſe reprobus fiam 226.a. Habemus
poteſtatem circumducendi vxorem 451.b. 452.a. 487.
b. 519.b. Si ſpiritualia vobis ſeminauimus, magnum
eſt ſi carnalia metamus, 718.b. qui in agone contendit
per omnia temperans eſt, 754.a. 768.b. caſtigo corpus
meum, 750.b. 752.a. 757.a. 768.b
10. Sed non in omnibus beneplacitum ſuit Domino, 161.
a. qui ſtat videat ne cadat, 172.b. Nihil interrogan-
tes propter conſcientiam, 180.a. 757.a. 778.b.
793.a.
In Moſen ſunt baptizati 232.b. 239.a. eandem ſpiri-
tualem eſcam manducarunt 209.a. 305.a. tanquam
intelligentibus loquor 313. Panis quem frangimus eſt
communicatio corporis Chriſti, 269.b. 274.b.
363.b.

Digitized by Google

Poculum benedictionis 262.a.275.a.367.b. Omnes de vno pane participamus 274.b.287.a.289.b.297. 301.b.312.a.363.b.364.b. participes eſſe menſæ Chriſti aut dæmoniorum 344.b.345. Non ſinit nos vltra quod poſſumus tentari 447.a.482.b. dat exitum vt ſuſtinere poßimus 573.b. Ne ſitis cultores idolorum, 679.a. Dæmoniis immolant, & non Deo, 679.a.

11. De velando capite, 29.75.a. à Domino accepi quod vobis tradidi, 29.61.74.262.b.219.a.270.300.a. b.301.a.317. Imitatores mei eſtote, ſicut ego Chriſti 574.a.703.a. iudicate apud vos ipſos 471.a. corripimur ne cum mundo damnemur 574.a. Cùm conuenitis ad manducandum 370.b.348.a. propriam cœnam occupat, 296.a.363.b. Similiter & poculum 312.b.313.b. Hoc poculum nouum Teſtamentum eſt 300.a.302.a.330.b.345.366.a.371.a. Quotieſcunque feceritis 242.b.296.b.301.a.b.363. Quotieſcunque panem hunc manducaueritis 274.b. Mortem eius annunciate donec veniat 204.a.280.b.227.a.251.b. 281.a.367.b.290.b.301.b.317.323.a.368.b. Qui manducat indignè 292.a.b. probet ſeipſum homo 227. a.243.b.191.b.292.a.b.293.300. Et ſic de pane illo edat, & de poculo bibat 300.b. Qui indignè manducat, iudicium ſibi manducat, 216.a.218.a.b.220.a. Non diiudicans corpus Domini 243.b.261.a.281.a. 293.326.b. Si nos ipſi iudicaremus non iudicaremur à Domino 401.a.716.726. reliqua quando venero diſponam 29.b.298.b.301.b.414.a. cum conueneritis ad comedendum, 810.a

12. Nemo poteſt Ieſum Dominum dicere, niſi per Spiritum ſanctum, 120.a. Spiritus diuidit ſingulis dona prout vult, 58.a. alij data eſt fides miraculorum, 15.b. Alij interpretatio linguarum, 957.b. Diuiſiones donorum ſunt 465.b.573.a. diuidens vnicuique ſicuti vult 469.a. membra corporis minus honeſta 453.b. membra vnius corporis ſumus 351.b. ſectamini dona potiora 438.a. Currebatis ad ſimulachra muta, 678. b. vnius corporis membra omnes ſumus, 718.a.719.a. Omnes in vnum corpus baptizati ſumus 232.a.241. a.b.244.a.251.253.b. Omnes in vnum Spiritum potati ſumus 251.b.301.b.312.a.313.a.326.b.366.a. Alios poſuit Deus Apoſtolos 342.b.414.a. Donum ſanationis 401.a. Non omnes Apoſtoli 412.a

13. Si ſciero omnia myſteria 200.a. Si angelorum linguis loquar, 32.b. ex parte cognoſcimus, 30.b

14. Lingua quæ ab idiotis intelligi poßit, 55.a.362.a.367. b. ſi quis propheta eſt, &c. cognoſcat, 30.a. Prophetæ duo aut tres loquantur, cæteri diiudicent, 58.b. omnia ordine fiant, 75.a.240.a.324.b.368.b. Aemulemini ſpiritualia, magis tamen vt prophetetis 342.b.412.a. 414.a. Si benedixeris Spiritu 367.b. Tu quidem bene gratias agis Deo 367.b. Quomodo dicturus eſt Amen ad tuam gratiarum actionem, 227.b.367.b.810.a. Cadens in faciem adorabit Deum 279.a. Lingua loquatur per viciſsitudinem 368.b. Si non ſit qui interpretetur taceat in Eccleſia 368.b. Sibiipſi verò priuatim loquatur & Deo 368.b. Nam in omnibus Eccleſiis doceo, 301. Mulieres in Eccleſia ſileant 461.b. vnuſquiſque veſtrum canticum habet, 810. Deus non eſt Deus confuſionis. 810.a.815.b

15. Tradidi vobis quod accepiſtis, 61.b. plus omnibus laboraui: Non ego, ſed gratia Dei 135.b.573.b. ſiue ego ſiue alij: ita docemus, 29.a. ſi Chriſtus non reſurrexit eſtis in peccatis, 149.a. in Adam omnes moriuntur, 105.b. Caro & ſanguis regnum Dei non poßidebunt, 110.b. 243.b. corruptibile induet incorruptionem, 102.a. Siue ego ſiue reliqui Apoſtoli ita docemus, ſi in hac vita tantum in Chriſto ſperamus 301.b.405.b. Quia ſuper mortuis baptizantur 354.a.405.b. Myſterium dico vobis 200.a.428.a. Dedit nobis victoriam per Chriſtum 398.a.400.a. Non erit labor veſter inanis in Domino 417.a. Gratia eius in me non fuit vacua 573.b. Baptizantur pro mortuis 563.b.669.a. ſicut ſtella à ſtella differt claritate 460.b. Mors vbi aculeus tuus 563.a. firmi & immoti 471.a. Dormiunt in Chriſto, 662.b.669.a. ſeminatur in corruptione & infirmitate, 662.b. Reſurget in gloria, 662.a.

16. In vna Sabbatorum vnuſquiſque apud te ſeponat, 810.a.b. Vna Sabbatorum, 74.b. eleemoſyna diſponatur, 29.b

2. Corinth. 1. Paulus & Timotheus 421.b. Non quod dominemur fidei veſtræ 197.a.318.b.372. b. Paßiones Chriſti abundant in nobis, 718.a. ſit hoc pro veſtra conſolatione & ſalute, ibid. Teſtimonium bonæ conſcientiæ, 135.b.403.b. Non alia ſcribimus vobis quam legitis, 30.a. cognouiſtis nos ex parte, 30. b. promißiones Dei ſunt Amen. 161.b. dedit arrham ſpiritus, 169.b. Deus omnis conſolationis, 614.a. Quod non venirem ad vos, 480.a.

2. Contriſtauit quodammodo omnes, 30.b. cauponantes verbum Dei, 7.a. Sufficit homini increpatio hæc 386. b.713.a.b. Cui condonatis & ego condono, 374.b. Chriſti bonus odor ſumus 349.b. vt charitatem erga ipſum confirmetis, 713.a. ſi quid donaui vobis, propter vos in perſona Chriſti, 708.b.710.a.711.b.713.a.b. 721.b.

3. Epiſtola noſtra vos eſtis, 14.a. non atramento, ſed ſpiritu Dei, 14.a.15.b. non ſumus idonei cogitare, 91.b. 119.b.188.b. idoneitas noſtra ex Deo eſt, 119.b.120.a. 121.a. miniſterium ſpiritus, 160.b.169.b.692.a. in tabulis lapideis, 9.a. adminiſtratio iuſtitiæ in gloria, 91.a. Idoneos nos fecit 421.b.468.a. miniſterium ſpiritus 416.b. Si miniſterium Legis fuit in gloria 413. a. fecit nos miniſtros Spiritus, 204.b.683.b. vbi ſpiritus ibi libertas 474.b

4. Si velatum eſt Euangelium, 44.a.57.b. Deus huius ſeculi excæcauit mentes, 115.a. Deus illuxit cordibus noſtris, 120.a. externus homo corrumpitur, 120.b. interior homo renouatur de die in diem, 94.a.100.a. 102.a.120.b.182.b.766.a. Omnia hæc propter vos, 718.a. Eundem ſpiritum fidei habemus 206.b

5. Qui viuunt non iam ſibi viuant, 175.b. Si quis eſt in Chriſto noua creatura, 176.b. non imputans eis peccata, 139.a.165.a. Pro Chriſto legatione fungimur, 23. a.179.b.421.b. Reconciliemini Deo, 131.a.373.a. eum fecit peccatum, 96.b.140.b. vt efficeremur iuſtitia Dei in illo, 141.a. Vnus pro omnibus mortuus eſt 244.a.403.a.718.a. poſuit in nobis miniſterium reconciliationis 160.b.342.a.373.a.393.556.b.421.b. 708.a.711.a. Deus mundum ſibi reconciliat 372.b. Non imputans eis peccata 215.a. loco Chriſti legatione fungimur, 421.b. Deus per nos exhortatur 179.a. 263.a.417.a. Cupimus præſentes adeſſe apud Deum 543.b.544.a.556.a.571.b.575.a. Iuxta id quod fecit in corpore 556.b.557.a. Pro nobis factus eſt peccatum 539.b.557.a.b.

6. Ne cuiquam offendiculum præbeatis, 176.b. quæ ſocietas luci ad tenebras, 102.a. Inhabitatio in eis, 210.a. Nunc tempus acceptabile 555.a.556.b. Templum Spiritus ſancti 572.a.662.a

7. Spiritus ſanctificationem perficientes, 101.a. Ἀπολογία, pro ſatisfactione reddita, 57.a. Dolor ſecundum Deum parit pœnitentiam, 712.b. pœnitentiam ſecundum Deum 751.a.b. genuit in nobis defenſionem indignationem 685.b.721.b.725.b. commendaſtis vos, quod puri ſitis, 725.a. Mundemus nos ab inquinamentis

carnis

Digitized by Google

carnis & Spiritus 463.a.564.b. *Genuit in vobis zelum & vindictam* 386.b.399.a

8. Χειροτονηθεὶς, 422.a.b. *Animi veſtri promptitudinem* 474.b. *Societatem miniſterij in ſanctos* 718.b. 719 b. *propter nos pauper factus, vt gratia illius diteſceremus* 718.b. *veſtra abundantia illorum inopiam suppleat,* ibid.

9. *Iuſtitia eius manet in ſeculum,* 152 a

10. *Intellectum captiuantes in obſequium Chriſti,* 110.a. *quales ſumus abſentes per epiſtolas,* 30.a. *Iuxta menſuram Regula,* 45.a. *Arma militia noſtra potentia Dei* 247.b.372.b.373.412. *Captiuam ducimus omnem cogitationem* 272.b.330.b.239.b. *Non ad deſtructionem ſed ad ædificationem* 317 a

11. *Deſpondi vos vni viro, & virginem caſtam* 451.b.456.b.464.b.474.b.482.a. *Coniugium & adulterium ſpirituale* 482.a. *quis ſcandalizatur & ego non vror* 467.a. *De actis Pauli,* 24.a. *Gratis euangelizaui,* 138.b. *In ieiunijs* 747.a.b.

12. *Experimentum quæritis loquentis in me Chriſti,* 163.a.417.a.421.b. *Probate vos ipſos, an in fide ſitis* 292.a. *Poteſtatem mihi dedit Dominus in ædificationem* 372.b.412.b. *Pro eo ter rogaui Dominum* 716.b. *lugeam eos qui peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam* 712.a. *Audiuit Paulus ineffabilia,* 32.b. *nihilo ſum inferior alijs Apoſtolis,* 29.b. *Virtus mea in imbecillitate perficitur,* 100.b.163.b.493.b 573.b. *Sufficit tibi gratia mea* 573.b.

13. *Experimentum loquentis in me Chriſti. Vt præſens ita & abſens,* 30.a. *experimentum quæritis loquentis in me Chriſti,* 23 a.178.b. *probate vos ipſos an ſitis in fide,* 168.b. *oramus Deum vt nihil mali faciatis,* 108.a.

GAlat. 1. *Si quis Euangelizauerit præter quæ accepiſtis* 302.a. 317.a. *Non ab hominibus, ſed per Ieſum Chriſtum* 322.b. *Si quis aliud euangelizauerit,* 31.b.40.a.179 a. *transferemini in aliud Euangelium,* 31.a.136.a. *De actis Pauli,* 24.a. *Dederunt mihi dextras ſocietatis,* 28.b. *Phariſaiſmus Pauli* 574.a. *Qui vocauit me per gratiam* 573.b. *Glorificabunt in me Deum* 572.a.573.a. *Si Angelus è cœlo aliud euangelizauerit anathema ſit* 665.b.806.a.507.a.561.a

2. *Subducit ſe Petrus metu Iudæorum,* 180.a. *Gentes cogis Iudaizare,* 72.a.74.a. *niſi per fidem,* 165.a. *nos in Chriſtum credimus,* 132.a.137.a.155.a.165.a. *Si per legem eſt iuſtitia, Chriſtus fruſtra mortuus eſt* 136.a.165.a.177.b.455.a.557.b. *Dederunt nobis dextras ſocietatis* 313.b. *quod Petrus non recto pede inceſſit ad veritatem* 757.b. *Cognouerunt gratiam mihi datam* 573.a. *reſtiti Petro cum reprehenſibilis eſſet* 574.a. *operibus Legis nemo iuſtificatur,* 455.b. *quod viuo in carne per fidem viuo filij Dei,* 554.a.

3. *Ex auditu fidei Spiritum accepiſtis,* 136.169.b. *qui ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt,* 133.b.137.b.167.b.378.a.371.b.228.b. *non ex lege,* 164.b. *Maledictus qui non permanſerit in omnibus,* 135.b.136.b.150.b.160.a.167.b.183.a.184 b.188.b.371.b. *qui fecerit hæc, viuet in eis,* 135.b.136.150.b.151.a.160.a.168.a. *Gentibus benedictio Abrahæ contingit in Chriſto,* 140.b. *promiſſionem Spiritus accipiamus per fidem,* 162.a. *vt promiſſio ex fide Chriſti detur credentibus,* ibid. *lex pædagogus eſt in Chriſtum,* 78,b.151,a.809,b.38 ,a.378,b. *Chriſtum induiſtis baptizati,* 141,b.169.a.214,b.216,a. 241,a. 242. 244,a. 253.b.274,a.330,b. *Lex non eſt ex fide* 238,b. *vt in gentes Abrahæ veniret per Chriſtum* 244.a. *Hominis teſtamentum nemo reijcit aut aliquid addit* 262.a.270.a.300,a.340,a.351,b. *Omnia concluſit ſub peccato* 371,b. *Omnes vos vnus eſtis in Chriſto* 309,b. *Factus eſt pro nobis maledictum* 557,b.709,a.714,b. *non eſt maſculus aut fœmina* 450.a. *Vt redimeret nos à maledictione legis* 711,a. *Non amplius ſumus ſub pædagogo,* 809, 474.b.

4. *Filium factum ſub lege,* 140.b.708.371.b. *Vt eos qui ſub lege erant redimeret,* 183,a. *Vt adoptionem filiorum acciperemus,* 140,b.148,a. *Miſit Spiritum filij ſui in corda noſtra,* 69,b. *quin potius cogniti à Deo eſtis,* 163,b.173,b. *quos parturio donec formetur in vobis Chriſtus* 31.b. *Factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret* 398.a. *Infirma & egena Elementa mundi* 474.b. *ſeruiebatis iis qui natura non ſunt Dij,* 679,a. *ad infirma & egena elementa mundi* 807.b.811.a. *Dies obſeruatis & menſes & tempora* 394.a.772,b.773,a.789,b.791,b.799,a.809,b.810,b.813,b.

5. *In libertate in qua Chriſtus vos liberauit ſtate,* 181,a. *Euacuati eſtis à Chriſto qui in lege iuſtificamini,* 136,137,a.148,a.167.b.177 b.186,b.455,b.238.b. *fides per charitatem efficax* 148.a.164.a. *paululum fermenti totam maſſam inficit,* 31.b. *tota lex in vno verbo completur,* 178,b. *Spiritu ambulemus,* 176.b. *Caro concupiſcit aduerſus Spiritum* 182.b.806.b. *Spiritus concupiſcit aduerſus carnem,* 92.b.103.a. *qui talia agunt regnum Dei non poſſidebunt,* 167,b.173.b.176.a.370.a.237.b.531.482. *Charitas eſt fructus Spiritus,* 111.b.134,a.148.a. *Carnem crucifixerunt cum concupiſcentiis,* 91,b.92,a.95,a.103.a.120,b.146,b,570,b.7 6,a. *Qui circumciditur, debitor eſt totius legis ſeruandæ* 238,b. *Neque circumciſio, neque Præputium in Chriſto valet* 208,a. *Nolite iugo ſeruitutis ſubijci* 474,a.482,a. *ne præbeamus libertatem in occaſionem carnis* 449,b. *Fides eſt opus Spiritus* 479,b. *In libertate in qua Chriſtus nos liberauit ſtate* 772.b.806,b.809,b. *comeſſationes & ebrietates, &c.* 769.a.

6. *Vnuſquiſque proprium onus geſtabit* 557,a.560,a. *qui ſeminat in carne, de carne metet corruptionem* 451.b. *dum tempus habetis operamini* 556,b. *Tempore ſuo metemus non defatigati,* 187,a. *mihi abſit gloriari niſi in cruce Chriſti,* 141.b.704.a. *Quotquot iuxta hunc canonem incedunt,* 31,b.45.a. *Si quis præoccupatus fuerit* 370,a. *Deus non irridetur* 393,b. *Neque circumciſio, neque præputium in Chriſto valet* 208.458,b. *Stigmata geſto in corpore meo,* 662.a.

EPhe. 1. *Sicut breuibus antea ſcripſi,* 32.a.b. *elegit nos in Chriſto,* 172.a. *adoptauit nos,* 138,b. *Euangelium ſalutis,* 32,a. *obſignati eſtis Spiritu promiſſionis,* 169,b.170,a. *Spiritum illuminationis,* 58.b. *illuminat oculos mentis veſtræ,* 110,a.122,a. *vt ſciamus quæ ſit ſpes hæreditatis,* 169,b. *Benedictione ſpirituali in Chriſto* 244,a. *Patefacto arcano voluntatis ſuæ* 328.b. *Sacramentum voluntatis Dei* 200.a. *Super omne nomen quod nominatur* 261.a. *Immaculati coram Deo* 464,a. *redemptionem per ſanguinem ipſius* 563.a. *exaltatus ſuper omne nomen, quod nominatur* 618.b. *ipſum dedit Eccleſiæ caput ſuper omnia* 614.b.

2. *Mortui in peccatis,* 119,b. *ambulauiſtis in peccatis,* 91.a. *Satan opus ſuum habet in filijs diffidentiæ,* 91.b.115.a. *in concupiſcentiis carnis,* 91,b. *facientes voluntates carnis & cogitationum,* 91,b.92,a. *eramus natura filij iræ* 91,a.b.93.a.105.b.216.b.243,b. *Deus qui diues eſt in miſericordia,* 138,a.b.212,b.226.b. *conuiuificauit nos cum Chriſto,* 120,b. *gratia ſaluati eſtis,* 132,a.138,a b.145,164,b.186.b.187,a.455,b.460,b. *Non ex vobis, donum Dei eſt,* 120, b. 164.b. *Creati ad bona opera,* 121,b.120,a.175,176,b. *quæ*

præparauit Deus vt in iis ambularemus, 178.b. Fratis ſide Deo, 1[illegible].a. Chriſtus euangelizauit nobis pacem 32.a. fundamentum Prophetarum & Apoſtolorum, 33.a.43.b.318.b. Cum eo nos reſuſcitauit 230.b. Ipſe eſt pax noſtra 215.a.

3. *Legentes poteſtis intelligere cognitionem meam, 32.a.b. acceſſum habemus cum fiducia, 163.a. Notum mihi fecit myſterium, 428.a. Myſterium Chriſti, 200.a.b. Cuius factus ſum ego miniſter, 218. Chriſtus habitat per fidem in cordibus noſtris, 141.a. 330.b. 405.b. Angelis manifeſtata ſapientia Dei, 628.b. per ipſum habemus aditum 615,a. 619,b.*

4. *Vnus Deus, vna fides, vnum Baptiſma 719.b. deponite veterem hominem 715,b. condonate vobis inuicem, ſicut & Chriſtus vobis 709,b. 713.b. Digne ambulate vocatione veſtra, 176,b. vna fides, 33.a.241.b.479.a. dedit dona hominibus, 58,a. 573,a.614.b. vt non quouis vento circumferamur, 7.a. non contriſtetis Spiritum quo obſignati eſtis, 169,b. 176,b. vanitas & obſcuratio mentis, 110,b. tenebris obſcuratum habentes intellectum, 90.91.b. ignorantia exiſtens in illis, 91,a. ἀπηλγηκότες 114,b. deponere veterem hominem, 95.a. 175,b. Renouati Spiritu mentis, 90,b.99,b. 101.a. 102, 103, 120,b. in iuſtitia & ſanctitate, 152,a. Nouus homo creatur ad imaginem Dei, 120,b. Adoleſcentes tradiderunt ſe impudicitiæ 448,a. renouamini ſpiritu & induite nouum hominem 456.b. Sermo ſpurcus ex ore veſtro non egrediatur 447,b. vnum Baptiſma, 232, a.243,a. alios dedit Apoſtolos, alios Prophetas, 342,b.412,a.414,a,416,b.417,a.421,a.b. Vetus homo exuendus, 404,a. Spiritu ſancto ſignati in diem redemptionis, 405,b.*

5. *Tradidit ſemetipſum oblationem & victimam, 214.b. 334,a. Propter hæc venit ira Dei in filios incredulitatis, 237.b. 370.a. Probant quod Deo placeat, 292.a. Quin potius ea arguite, 389.a. Sicut Chriſtus dilexit Eccleſiam, 213,b.426.b.454.b. mundans eam lauacro aquæ in verbo, 212,b.215,b.225,b.235,b. 241.a. 242.a.244.a.b.254,b.257,b.262,268,a.b.290,b.317.b. 160,b. 564,b. Qui vxorem diligit ſeipſum diligit, 425.b. Nemo ſuam carnem odio habet, 425.b. Diligit ac fouet eam, 426.a. Myſterium hoc magnum eſt, 57.a. 200.a.b. 241.a. 426.b. 428.a. 458. 452.b. Sitis imitatores Dei, 176.b. propter hæc venit ira Dei, 173.b. eratis quondam tenebræ, 91.b.119.b. vt filij lucis ambulate, 176 b. fructus ſpiritus, 134.a.187.b. exurge à mortuis, 120.b. Scortatio & immundicia non nominetur inter vos 447,b. quæ in occulto ab eis fiunt turpe eſt dicere 515.a. Tempus redimentes 556.b. Non habentem maculam 102.a.464.a. ſine macula & ruga 250.a. 491.b. duo in carnem vnam 522.a. Ne commercium habeatis cum operibus infrugiferis tenebrarum 725.b. Nolite inebriari vino in quo luxuria eſt, 769,a. 770,a. membra ſumus corporis eius 662.a.*

6. *Quod quiſque fecerit boni hoc reportabit, 185.b. vt poſsitis in omnibus perfecte præſtare, 57.a. Educate eos in correptione Domini, 245.a. Induite armaturam Dei, 406,a. vt poſsitis reſiſtere in die malo, 406.a. myſterium Euangelij, 200,a. Siue ſeruus fuerit ſiue liber 460,b. gladius Spiritus verbum Dei 506.b. vigilantes in deprecatione 461.a.*

PHilip. 1. *Qui cœpit in vobis bonum opus, 120.a.121.b.172.b. digne Euangelio Chriſti, 176.b. Cum Epiſcopis & Diaconis, 420, a. Perficit vſque ad diem Chriſti, 405,b. Cum mecum ſitis conſortes gratiæ, 354,b. ſiue per occaſionem, ſiue per voluntatem, 225,b. per veſtram orationem cedet mihi in ſalutem, 405.b. Mors mihi lucrum 556.a. Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto 540.a. 554.a. 556.a.571.a. 575.a. [illegible] Ad perfectum & conformationem Euangelij euenerunt [illegible] etiam [illegible]*

2. *Dedit nomen ſuper omne nomen, 357.a. [illegible] immolor ſuper hoſtia & ſacrificio fidei veſtræ, [illegible] 342.a. 343 b, 348,b. Cum timore & tremore operamini ſalutem, 172,b. Deus operatur velle & perficere, 120,a.121,b.122,a.125, 188,a. 470,b. Omne genu ſubterraneorum Chriſto flecti 564.a. tanquam [illegible] in mundo, 5[illegible]*

3. *Pauli Phariſaiſmus 574.a. propter Chriſtum omnia pro damnis duxi 570.b. imitatores mei ſitis, 57.[illegible] conuerſatio noſtra in cælis, 451.a. Inimicos crucis Chriſti 704.a. transfigurabit corpus humilitatis noſtræ 662.a. vt conforme reddat corpori ſuo glorioſo, 662.b.715.b. Eadem ſcribere me non piget, 33.a. hoc eſt vobis ἀσφαλές, 20.a. 33.a. ſecundum iuſtitiam legis ſine querela, 73.a,114.a.135.b, propter Chriſtum omnia pro detrimentis habeo, 135.b.141.b. non habens meam iuſtitiam, 165.a. Iuſtitiam per fidem Chriſti, 155.a. Iuſtitia ἐπὶ τῇ πίστει, ibidem, non quod apprehenderim aut perfectus ſim, 142.a. quin potius apprehenſus ſum, 163.b. 168.b. 173.b. 182.a.b. quotquot perfecti ſumus ſic ſapiamus, 142.a. 184.a. eodem procedamus canone, 33 b.45.a.*

4. *Quæ didiciſtis & accepiſtis ex me, 33 a.b. Scio egere & abundare 802.a. Rogo & te compar germana, 451.b. omnia poſſum in Chriſto, qui me confortat, 403.b 468.a. Odorem bonæ fragrantiæ hoſtiam gratam Deo, 334.a. 348.a.*

COloſſ. 1. *Vt ambuletis digne Domino, 176.b. Tranſtulit nos in regnum filij ſui, 130.a. Vt ſit in omnibus primas tenens, 403.b. cuius factus ſum ego miniſter, 414.a. Sortem ſanctorum in lumine, 555.b. redemptionem per ſanguinem Chriſti, 563.a. Immaculati ante Deum, 464.a. in ipſo ſumus conſummati, 557.b. Chirographum ſublatum, 555.b. nemo vos iudicet, 474.a. elementa mundi, 474.b. iuxta præcepta & doctrinas hominum, 517.b. 518.a. Qui eſt imago Dei inconſpicui 699.b. impleo quod deeſt paſsionum Chriſti, 717.a*

2. *Gaudens ac videns veſtrum ordinem, 810.a. condonans vobis omnia delicta 711.a.713.b. Nemo vos iudicet in cibo & potu, 757.a. 772 b.778.b.814.b. In parte diei feſti 807.b. 810.b. 394.b. Mortui eſtis in Chriſto ab elementis mundi 758.a.b. 772.b. 807.b. quid adhuc decretis tenemini 708.b.811,a. Iuxta præcepta ac doctrinas hominum, 757.b. 758.b.762.b. 778.b. 779.a. 780.a. corpori non parcunt 751.b. 781.a. Sacramentum Dei, 200.a. in eo habitat plenitudo diuinitatis, 210.a.261.a. Circumciſione non manufacta, 208.a.244.b.245.a. Vmbra futurorum, corpus Chriſti 210.a. 413 a. 757.b. Quid adhuc decretis mundi tenemini, 239.b. 240.a. 280.b. Qualem ſolicitudinem habeam, 33.34.b. qui faciem meam non viderunt, 33.b. Accepiſtis Ieſum Chriſtum, 162.a. ne quis decipiat vos per Philoſophiam, 33.a.76.b. exutis corpus peccatorum carnis, 94.a. mortui in peccatis, 119.b. Chirographum deletum eſſe, 131.b. mens carnis, 110.b. ne guſtaueris, 180.a. ἐθελοθρησκείᾳ, 178.a*

3. *Cum ipſo apparebitis in gloria; 102.a. mortificate membra veſtra, 91.b.95.a.570.b.724.a. propter hæc venit ira Dei, 173.b. 176.a. 237.b. exuere veterem hominem, 94.95.a. 103.a. ad agnitionem & imaginem eius, 90.91.b. Sermo Chriſti habitet in vobis, 34.a. Superna curate non terreſtria, 451.b. Obedite parentibus in omnibus, 438. Sicut Chriſtus vobis condonauit;*

donauit, ita & vos, 176.b.713.b.
1. THeſſ. 1. Paulus & Syluanus, 421.b. Permanſi-
ſtis in ſpe Ieſu Chriſti, 25.b. Vos imitatores
noſtri facti eſtis, 574.a
2. Vos eſtis gloria noſtra, 573.b
3. Timotheum miniſtrum Dei, 414.a. Suppleamus quæ
deſunt fidei veſtræ, 25.b
4. Hæc eſt voluntas Dei ſanctificatio veſtra, 83.a.175.b.
426.b.447.b. 453.a. Qui hæc ſpernit, non hominem
ſed Deum ſpernit, 176.b. Deus vltor eſt de his omnibus,
176.a. non vocauit nos Deus ad immunditiem, 175.b.
176.a. qui Spiritum S. dedit in vobis, 176.b. vas
ſuum poſsidere in ſanctificatione, 452.b.454.a 460.
a. non in affectu concupiſcentiæ vt gentes, 453.b. mor-
tui in Chriſto reſurgent primum, 575.b. hiis vos inui-
cem conſolemini, 554.b
5. Cum ipſo viuamus, 554.a.555.b. Indeſinenter orate
461.a. Omnia probate. 3.a.58.a.b. Vt vigilantes &
dormientes cum ipſo viuamus, 405.b. omnia probate,
292.a. Vigilemus & ſobrij ſimus 751.b. ſobrij ſimus
induti loricam fidei, 768.b.
2. THeſſal. 1. Iuſtum eſt Deo retribuere, 185.b. Ne
turbemini ſiue per Spiritum, 25.b.26.a.76.b.
extollit ſe ſuper omne quod dicitur Deus, 4.a.51.b.
177.b.338.a. 295.a. 396.b.368.b. ſicuti reuera eſt
verbum Dei, 179.a. per ſigna mendacia, 107.a. tenete
traditiones, 20.b. 26.a.35.b. Ieſus reuelabitur in
flamma ignis, 568.a.b
2. Super omne, quod dicitur Deus ſe extollens, 512.b.
ſignis & prodigiis mendacibus, 561.a. 624.a.670.b.
700.a. mittit eis efficaciam illuſionis, 548.a.783.b.
Ne turbemini per ſermonem tanquam nobis authori-
bus, 783.a. per ſpiritum aut reuelationem 785.b.
Chriſtus aduentu ſuo Antichriſtum abolebit, 707.a.
3. Qui non laborat, non manducet, 811.b. Oſtentans ſe-
ipſum eſſe Deum, 197.b. iam operatur myſterium ini-
quitatis, 200.a.428.a. Quia veritatis amorem non
receperunt, 377.b. De ſeparandis his, qui inordinate
viuunt, 74.b. Secundum traditionem quam accepe-
runt, 61.b. non gratis comedi panem, 138.b. hoc ſi-
gnum meum in omni epiſtola, 26.a.47.b.
1. TImoth. 1. Sicut rogaui te vt maneres Epheſ. 27.a.
b. ne diuerſam ſequantur doctrinam, 27.a.
ſumma præcepti hæc eſt, 27.a.b. 178.b. Charitas ex
corde puro, 111.b. ex fide non ficta, 159.b. circa fidem
naufragium fecerunt, 176.a.b. 479.a. Iuſto non eſt
lex poſita, 449.a. miſericordiam conſecutus ſum,
574.a. retinens fidem & bonam conſcientiam, 486.
a. circa fidem naufragium fecerunt, 479.a
Qui perſecutor eram, 386.a. Interceſsiones pro omni-
bus fieri, 348.a. Vnus mediator Dei & hominum,
398.a. Orare puris manibus in omni loco, 279.a.
344.a. ſi manſerint in ſanctificatione & caſtitate,
426.b. Quos tradidi Satanæ, vt diſcant non maledi-
cere, 712.a. 713.a.
2. Deus vult omnes homines ſaluos fieri, 54.b. dedit ſe
precium redemptionis, 810.a.141.a.186.b. Vt fiant
deprecationes, interpellationes pro omnibus, 485.b.
615.a.649.b.810.a. vnus mediator, 615.b.627.a.
Mulier in ſilentio diſcat, 461.b. mulieri docere non
permitto, 495.a. ſaluabitur mulier per generationem,
451.b.452.a. 463.a. ſi manſerit in fide cum caſtitate,
452.b.453.a.b.459.a.460.a. 461.b. 462.a.465.b.
469.479.a.
3. Quomodo oporteat in Eccleſia, quæ eſt Domus Dei,
verſari, 27.a.b.45.a. Eccleſia eſt ſtabilimentum veri-
tatis, 9.a.27.a. Deus in carne manifeſtatus, 681.b.
Si quis Epiſcopatum deſiderat, 422.b. Oportet Epiſco-
pum irreprehenſibilem eſſe, 342.a.412.a.420.a.422.
a. Aptum ad docendum, 411.b. Si quis domui ſuæ non
bene præeſt, 426.a. Myſterium fidei, 4.a. Probentur
primum, & ſic miniſtrent, 413.b. ſimiliter & Diaco-
ni, 300.a, Bonum gradum ſibi acquirunt, 413.b.
Magnum pietatis Sacramentum, 200.a
Vnius vxoris maritum, 485.a.486.a.b.487.b.488.
a.489.a.493.a.499.a.507.a.509.a.518.a.520.a.
ſi quis propriæ domui non nouit præeſſe, 451.b. quomo-
do Eccleſiam Dei curabit, 485.b. miniſterium tenen-
tes cum pura conſcientia, ibid. vt nemo poſsit illos cri-
minari, 486.a. Diaconi ſint vnius vxoris viri, 488.
a. 490.b. 493.a.
4. Ne negligas donum quod in te eſt, 416.b.422.a. ſal-
uum facies te & auditores, 417.a.411.b
Diſcedent à fide, 479.a. doctrina dæmoniorum per hy-
pocriſin prohibet nubere, 59. 458.b. 463.a. 480.a.
482.b. 487.b. 488.b. 489.a. 490.a. 492.a. 495.
b.500.a.502.b.505.a. 512.a. 518.a.b. 338.a. nutri-
tus in verbis fidei & bona doctrina, 485.b. exerce te in
pietate, charitate, 486.a. eſto forma fidelium in ca-
ſtitate, 453.a.486.a. 574.a. in puritate ſeu caſtitate,
485.b. 486.a. Attende lectioni, 417.a. 485.b pro-
miſsiones huius & futuræ vitæ, 185.b. hæc præcipe &
doce, 27.b.35.b
Attendentes ſpiritibus impoſtoribus, 783.b. per hypo-
criſin mendacia loquentium 777.a. 779.a. prohiben-
tium cibos quos Deus creauit, 756.b. 758.b. 760.b.
764.a.770.b.779.a.782.b.790.a.791.a.792.b.
Sanctificatur per verbum & precationem, 253.a.
756.a.758.b. 759.b. 761.b. 781. 786.a. Hæc hiis ſi
commonefeceris eos, bonus eris miniſter 761.b. exerce
te potiùs ad pietatem, 754.a. Corporalis exercitatio
parum prodeſt 754.b. 768.a. 776.a.781.a.794.a.
797.b.
5. Qui ſuorum non habent curam, 175.176.b.
Seniorem ne grauiter obiurges, 485.b.414.a. vidua in
delitiis viuens, 458.b.461.b.749.b. fidem abnegauit,
infideli deterior, 479.a. vidua non minor annis ſexa-
ginta, 471.b.479.b. 495.a. vidua eligatur, quæ
vnius viri vxor fuit, 521.b. laſciuientes contra Chri-
ſtum, 478.b. 480.a. viduæ primam fidem irritam
facientes, 477.b. 478.b. 479.a. 480.a. volo iu-
niores viduas nubere, 451.b. 463.a. 466.b. 468.a.
478.a. viduæ ratio conuerſæ poſt Satanam, 466.b.
468.a. 478.b. 479.a. 514.a. ſerua temetipſum ca-
ſtum, 486.a. b. Qui domeſticorum non habet cu-
ram, 426.a. Peccantes coram omnibus argue, vt &
cæteri timorem habeant, 412.b.712.b.723.a. Manus
cito ne cui imponas, 417.a. 422.b. modico vtere vino
751.b. 781.a.
6. Ne doctrina male audiat, 176.b. Tu autem homo
Dei, 35.a. Aberrauerunt à fide, 479.a. bis. ſectare
iuſtitiam & pietatem, 486.a. cuſtodiendum depoſi-
tum, 485.b.
2. TImoth. 1. Vt ſuſcites donum Dei, quod in te eſt,
204.b.416.b.422.a.117.b. formam tenete
ſanorum verborum, 218.a.34.a.769.a.771.a. 485.
b. non dedit vobis Spiritum timoris, 172.a. non ſecun-
dum opera, ſed propoſitum & gratiam, 138.b. 164.b.
186.b. Certus ſum quod potens eſt. 169.a.
2. Laborat miles Chriſti, 486.a. militans non impli-
catur vitæ negotiis, 491.a. circa veritatem aberra-
uerunt, 479.a. dicunt reſurrectionem iam eſſe fa-
ctam. 528.a. nouit Dominus qui ſint ſui, 627.b. va-
ſa aurea & argentea, 569.a. vaſa ignominiæ, 530.
a. ſi quis ſe expurgarit ab iſtis, 553.b. 564.b. iuueniles
concupiſcentias fuge, 486.a. captiui in laqueis Sata-

Digitized by Google

na, 479.a. *Quæ audiuiſti à me per multos teſtes*, 34.a.35.b. *recte ſecantem ſermonem Dei*, *Nouit Dominus qui ſint ſui*, 172.a. 486.b. *Captiui tenentur laqueis diaboli ad ipſius voluntatem*, 15.a. *Si nos credimus, fidelis manet, negare ſeipſum non poteſt*, 238.a.241.a. *ſi quando det illis Deus pœnitentiam*, 231.b. 382.b. 712.b. *Hæc commenda fidelibus hominibus* 683.

3\. *Permane in his quæ didiciſti*, 34.b.485.b. *Sacræ literæ poſſunt te erudire ad ſalutem*, 34.b.691.b. *Scriptura diuinitus inſpirata*, 8.b.27.34.b.35.a.b 38.a. 47.a. 683.b. *vt homo Dei ſit perfectus*, 35.a.b.178.b *Captiuas ducunt mulierculas*, 479.a. *reprobi circa fidem*, 479.b. 486.a *aſſectatus es doctrinam & inſtitutionem meam*, 485.a.574.a. *piè viuere volentes perſecutionem patientur*, 459.a. *inſta opportune importune*, *ibidem*. *vigila & obdura in afflictionibus*, 485.b. *certamen bonum decertaui*, 572.a.573.b. *repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ*, 556.a.573.b. *Creſcens in Galliam abijt*.

4\. *Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ*, 142.a.172.b. *non imputetur illis*, 149.b. *Fac opus Euangeliſtæ*, 414.a *Vigila in omnibus* 768.b.

TIt. 1. *Deus mentiri neſciens*, 133.b. *Tito Germano filio ſuo*, 28.a. *Huius rei gratia reliqui te in Creta*, 28.a. *mens polluta*, 110.b. *Vt conſtituas oppidatim presbyteros*, 412. 420.a. 422.a.b. *oportet Epiſcopum inculpatum eſſe*, 342. 420.a.421. *tenacem fidelis ſermonis*, 412 b.485.b. *Argue eos ſeueriter*, 422.b. *Secundum communem fidem*, 574.b. *liberos habere fideles*, 502.b. *vnius vxoris vir*, 486.b. 488.a. 490.b. 493.a.495 a b.498.a.459.a.501.a. 502.b.507.a. 509 a.518.a. 520.a. 521.a.b *potens exhortari & redarguere* 485.b.486 a. *immundis & infidelibus nihil mundum*, 111.b.492.b.502.b. *Epiſcopus non ſit vinolentus ſed temperans* 768.b. *Mundis omnia munda* 757.a.760.b.764.a. 795.a. 344.a.

2\. *Vt qui repugnat rubore ſuffundatur*, 176.b *vt doctrinam ſaluatoris ornent in omnibus*, 176.b. *populum ſectatorem bonorum operum*, 175.b. 176.a. *Vt modeſtas reddant adoleſcentulas*, 478.a. *adoleſcentulæ ſint caſtæ, ſobriæ*, 452.b. 426.b. *vxores caſtæ*, 486.b. *præbens formam bonorum operum*, 486.a. *vt purificaret ſibi populum*, 564.b. *Senes vt ſobrij ſint* 768.b. *Adoleſcentes adhortare vt ſobrij ſint* 768.b. *vt abnegata impietate piè viuamus*, 556.b.715.b.

3\. *Benignitas & bonitas Dei*, 140.b. *non ex operibus iuſtitiæ quæ feceramus nos*, 151.a.162.163. 164.b. 186.b. *ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit*, 138.b. *Spiritum S. in nos effudit abunde*, 101.b. *diſcant & noſtri bonis operibus præeſſe*, 35.a. *Per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti*, 214.b. 215.b.225 b.238.b. 239.a. 241.a. 244.a.246.b.253.b. 257.b.94.a. 108.a.120.b. *iuſtificati illius gratia*, 238.b.241.a *hæredes ſimus vitæ æternæ*, 238.b.376.a

PHilem. 1. *Paulus pro Oneſimo intercedit*, 6.9.b *Fidem quam habes in Domino Ieſu*, *& erga omnes ſanctos*, 6.6.a. *ſpero quod per orationes veſtras donabor vobis*, 620.a

1\. PEt. 1. *Finem fidei veſtræ vitam æternam*, 128.a. *perfecte ſperate in gratiam*, 168.b. *ſancti eſtote*, 176.a. *In timore conuerſemini*, 172.b. *conuerſio à Patribus tradita*, 12.b. *verbum Dei vobis prædicatum*, 10.b. 36.a. *Exploratio fidei veſtræ precioſior auro*, 570.a. *per ignem probatur*, 569.b. *Prophetæ ſcrutati ſunt*. 572.a. 574 a. *incolatus veſtri tempore*, 556.a. *ſanguinem agni immaculati*, 547.b. 557.b. 343.b. 344.a. 767.a. *qui animas veſtras purificaſtis*, 449.a. *Regenerauit nos in ſpem viuam*, 405.b. *Hoc verbum quod per Euangelium delatum eſt ad vos* 683.b.

2\. *Ad offerendam hoſtias ſpirituales*, 334.b. 342.a. 412.a. 111.b. *Vos eſtis regale Sacerdotium*, 342.a. 412.a. *annunciate virtutes eius*, 343.b. *Chriſtus paſſus pro nobis reliquit nobis exemplum*, 403.b. *tulit peccata noſtra in corpore ſuo*, 102.b.176.403.b.343.a. *Per ipſum offerentes hoſtias ſpirituales*, 111. b. *benefaciendo obturetis eis os*, 176.b. *vt inſequeremini veſtigia eius*, 176.b.718. *vt peccatis mortui iuſtitiæ viueremus*, 175.b. *Libertas non ſit velamen malitiæ*, 449.b.

3\. *Per conuerſationem abſque verbo lucrifiant*, 176.b. *Vt per vxorum conſeruationem lucrifiant*, 460.a. *conſiderantes caſtam conuerſationem*, 452.b. *quod eſt coram Deo precioſum*, 453.a. *ſanctæ mulieres ſperantes in Deo*, 460.a. 461.b. *viri cohabitent mulieribus*, 459.b. *veluti infirmiori vaſi*, 454.a. *tanquam cohæredes gratiæ*. 456.b. *ne impediantur preces veſtræ*, 452.a.454.a.461.b. *Sanctæ mulieres*, 426.b. *cohabitate eis cum ſcientia*, 426.b. *tanquam vaſi infirmiori*, *ibid.* *parati ad Apologiam omni petenti rationem*, 197.a. *aqua nos ſaluos facit in Baptiſmo*, 214.b. 215.b.241.a. 244.a. 254.a. 268. a. *non ſordium ablutio*, 318.a. *ſtipulatio bonæ conſcientiæ erga Deum*, 169.a.208.b. 214.b.215.b.238.b. 317.b.376 a.

4\. *Vt in omnibus glorificetur Deus*, 176.b. *Iuſtus vix ſaluabitur*, 144.a. *Conſortes eſtis afflictionum Chriſti*, 718.a. *Iudicium à domo Dei incipit*, 715.b. 400.b. *Quod reliquum eſt in carne temporis*. 456.b. *qui loquitur, loquatur vt eloquia Dei*, *per ignem exploramini*, 569 b. *abiens ſpiritibus prædicauit*, 538.a. *apud Deum deponent animas ſuas*, 556.a

5\. *Sitis exemplaria gregis*, 486.a. *Ego compresbyter*, 420.a. *paſcite gregem Chriſti*, 414. a. *Cui reſiſtite fortes in fide*, 100. a. *per Siluanum breuiter vobis ſcripſi*, 36.a. *Humiliamini ſub potenti manu Dei*, 716.b.752.a.b. *Sobrij eſtote & vigilate* 751.b.768.b.

2\. PEt. 1. *Non ocioſos aut infructuoſos*, 175.b. *Non negligam vos de his commonefacere*, 36.b. *oblitus eſt purgationis peccatorum*, 176.a.265.a.715.a. *tanquam lucernæ in obſcuro loco lucenti*, 44.b. *impulſi à Spiritu loquuti ſunt*, 38.a. 47.a. *Vt poſt obitum meum habeatis*, 623.b. *Subminiſtrate in fide veſtra virtutem* 742.b. *In temperantia patientiam* 768.b. *Non arte compoſitas fabulas ſequimur* 784.a. *habemus firmiorem ſermonem propheticum* 782.b. *Diuinæ conſortes naturæ*, 276.a. *Scriptura non eſt priuatæ interpretationis*, 58.a.461.a.463.b.261.b.

2\. *Per auaritiam fictis verbis de vobis negotiabuntur* 709.b. *libertatem aliis pollicentur ipſi ſerui corruptionis* 709.b. *canis rediens ad vomitum* 715.b. *Erunt enim inter vos falſi Doctores*, 76.b. 36.b. *Noah præco iuſtitiæ*, 7.b. *In diem iudicij puniendos ſeruat*, 449.b. *Sodomam ſubuerſione condemnauit*, 449.b. *ſi in diem delitiis fruantur*, 480.a. *oculos habentes plenos adulteræ*, 449 b. *poſteriora deteriora primis*, 91.b. 376.a. 479.b

3\. *In quibus multa ſunt difficilia intellectu*, 479.b.532.a. *In extremis temporibus venient illuſores*, 36.b. *ſicut & dilectus frater noſter Paulus*, 37.a. *Scripturas contorquent*, 37.a.58.a. 173.b.698.b.

1\. IOhan. 1. *Hæc ſcribimus & annunciamus*, 37.b. *communionem habemus cum Deo*, 101.a. *Si dixerimus peccatum non habemus*, 91.a.101.102.a.104 b. 136.b.138.a.146.b.182.b.184.a.564.b.565.a.709. *Sanguis Ieſu Chriſti mundat nos à peccatis*, 215.a. 455.b.553.a.557.b.564.b.640.b. *ſin confiteamur, fidelis eſt & iuſtus vt remittat peccata*, 384.b.392.b. 456.a.564.b

2\. Si

2. Si peccauerimus Aduocatum habemus Chriſtum 131. b.139.a.142.a.186.b. 456.a. 460.b. 579.b. 615.a. 620.a. 627.a. 717.b. propitiatio pro peccatis totius mundi, 140.a.142.a.398.a.402.403.a. ambulate ſicut Chriſtus ambulauit, 176.b. Non nouum mandatum ſcribo vobis, 37.b. ſcribo vobis patres, ibi. Non ſcripſi vobis vt ignorantibus veritatem, ibi. facere peccatum, 91.a. ſcribo vobis paruulis, 245.a. audiſtis quod Antichriſtus ſit venturus, 338.a. E nobis egreſsi non erant ex nobis, 224.a. vos vnctionem habetis à ſancto. 256.a.

3. Scimus quod ſimiles ei futuri ſimus, 172.b. qui hanc ſpem habent ſeipſos ſanctificant, 176.a. peccatum eſt ἀνομία, 92.b. 103.b. 184.b. qui peccat non vidit nec cognouit Deum. 176.b. Qui facit iuſtitiam, 134.a. 147.b.152.a. In hoc manifeſti ſunt filij Dei & diaboli, 176.b tranſlati ſumus à morte ad vitam, 13.b.168.b

4. Probate ſpiritus, 3.a.b.37.b.179.a.292.a 561.a. in hoc eſt charitas, non quod nos Deum dilexerimus, &c. 147.a. & nos debemus inuicem diligere, 175.b.238.b. qui dicit ſe noſſe Deum & mandata eius non facit, 175.b. mandatum habemus vt qui diligit, &c. 175.b

5. Mandata eius non ſunt grauia, 138.b. qui credit in filium, teſtimonium habet in ſeipſo, 169.b qui non credit Deo mendacem eum facit, 168.b. qui habet filium habet vitam, 186.b. hæc ſcribo vobis qui creditis, 37.b.56. a.168.b.172.b. ſciatis quoniam vitam habetis æternam, 168.b. omnis ἀδικία eſt peccatum, 103.b. Si petieritis ſecundum voluntatem eius. 468.a. Si quis viderit fratrem ſuum peccare &c. 722 a. cauete à ſimulachris 680.b. 695.b. Venit per aquam & ſanguinem. 367.a. tres ſunt qui teſtimonium perhibent in terris, 203.a.

2. IOh. Nolite eos in domum recipere, 179.a. nolui per atramentum & chartam, 38.a

HEbr. 1. Purgationem peccatorum per ſeipſum factam, 101.a.5[illegible].a.539.b. Deus per filium locutus eſt, 421.b. adorent eum omnes Angeli, 278.b Character ſubſtantiæ eius 699.b. Nouiſsime locutus eſt per filiũ, 624.a. ſunt Spiritus adminiſtratorij, 621.a

2. Ne παραρρυῶμεν, 34.a. gratia Dei guſtauit mortem, 138.b. Qui metu mortis conficiebamur, 545.a. fidelis & miſericors Pontifex, 615.a.b.618.b.640.b

3. Si fiduciam & gloriationem ſpei tenuerimus, 168.b. 172.b. Moſes fidelis fuit in domo Domini, 573.b. ingredi in requiem Dei, 556.b. Chriſti participes facti ſumus, 330.b. ſi tamen initium fidei ad finem vſque firmum retinueritis, 405.b

4. Non profuit eis ſermo non admixtus fidei, 216.a. 220.159.a. adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ, 351.b.353.a.b.359.b.131.b.138.b. 577.b. 613.b.614. a.615.b. 618.b. Non habemus Pontificem, qui non poſsit compati, 615.b. vt gratiam inueniamus ad tempus oportunum, 615.a. Septimo die requieuit Dominus 809.b.

5. Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus, 341.b. Nemo ſumit ſibi honorem, 352.a. cum precationes obtuliſſet 334.a.348.a. Elementa doctrinæ Chriſtianæ, 413. b.414.a.

6. Ad perfectionem feramur 341.a. Impoſsibile eſt ſemel illuminatos rurſus renouari, 243.a

6. & 7. ſecundum ordinem Melchiſedech 340.b.341.a. De capitibus catecheſeos, 24.a.34.a. non iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri, 185.b. vt per duas res immobiles firmam conſolationem habeamus, 168.b. anchoram ſpei, ibid.
Imitatores eorum, qui per fidem, 574.a

7. De interceſsione Chriſti pro nobis, 615.a. Pontificem impollutum, 105.b. 564.b. Sine patre & ſine matre 341.a. Noui Teſtamenti ſponſor, 198.b. ſaluos facere poteſt, qui per ipſum adeunt patrem, 244.a. 339.b. 353.a qui non habet neceſsitatem offerendi quotidie pro peccatis populi, 339.a.342.a.345.b.351.b. Semel ſe offerendo 416.a. Quia filius eſt in æternũ perfectus 339.a

8. Faciam teſtamentum nouum 754.b

8. 9. & 12. Mediator noui Teſtamenti 198.b. Sanguis Chriſti mundat conſcientiam, 111.b.564.b. Chriſtus ingreditur in ſanctum ſanctorum, 615.a. Semel mori ſtatutum eſt, poſtea iudicium 55 .a. Cherubim gloriæ 695.b. vſque ad tempora correctionis 809.b. æterna redemptione parta 717.b. 339.b. Vnica oblatione ſemel ingreſſus in ſancta 339.a.342.a.351.a.398.a. ſanguis Chriſti purgat conſcientiam 208.a. Morte intercedente eum pati oportet 352.a. obtulit ſemetipſum 352. a. Introiuit in cœlum vt appareat vultus Dei pro nobis 149.a.352.353.a.b.360.b.615.a.622.a. per immolationem ſuiipſius apparuit 210.a. Semel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata 338.a. 345.b. 351.b.57.a.102.b.

10. Vnica oblatione conſummauit ſanctificandos 164.b. 339.b.342.a 352.a.b.398 a.717.b. Vbi peccatorum remiſsio, ibi non amplius oblatio pro peccato 351.b.352. a. habemus fiduciam ad introitum in ſancta 352.b. 359.b. Voluntate peccantibus non relinquitur Hoſtia pro peccato 357.b. plerophoria fidei, 168.b. non deſerentes aggregationem noſtri mutuam 810.a

11. Fide Abel obtulit 572.a. 574.a. ne ſine nobis conſummarentur 576.a. Noach fide iuſtificatus, 158.a.161. a. fide egreſſus Abraham, 134.b.148.a. fide tranſierunt mare rubrum, 161.a. operati ſunt iuſtitiam, 152.a Fides eſt argumentum eorum quæ non videntur 212.b. 278.a. Sine fide impoſsibile eſt placere Deo 245.a. 35[illegible].a. 111.b. 512.a. Iacob ſceptrum Ioſeph adorauit, 698.b. 762.a.

12. Quos diligit caſtigat 716.b. ne radix amaritudinis ſuppullulet 716.a. Cùm tantam copiam teſtium habemus 574.a. ne claudicatio aberret à via 478.b. ſine ſanctimonia Deum nemo videbit 447.b. ad Eccleſiam primogenitorum in cœlis 574.a. Peccatum vndique circumſiſtens, 91.a.96.b. exterritus ſum & tremebundus, 181.a.

13. Obedite præpoſitis veſtris, 179.a. doctrinis varijs nolite circumferri, 34.a. Honorabile coniugium 39.b.426. b.437.b. Chriſtus heri & hodie & in æternum 208.b. 209.a. habeamus altare 337.b. per ipſum offerimus ſacrificium laudis 310.b. 341.343.b. fructum labiorum confitentium nomini eius 343.b. Gratia ſtabiliri cor, non eſcis 758.a. Coniugium cubile impollutum 453.a. bis 462.a.476.b.487.b.490.a.492.a.496. b.500.a.516.b.528.a. imitemini fidem eorum 574. a.b. habemus altare Chriſtum 622.a. per ipſum offeramus ſacrificium laudis 622.a.

IAcobi 1. Si cui deeſt, petat, 465.a. 468.a. qui heſitat non putet ſe accepturum 612.a.621.b. primitiæ Deo 464.a. Poſtules in fide nihil haſitans, 170.a. vnuſquiſque tentatur à ſua concupiſcentia, 115.b. peccatum cõſummatũ parit mortem, 94.b. 96.b. omnis donatio bona, eſt à patre luminum, 120.a

2. Qui in vno delinquit, reus eſt omnium, 104.a.133.b. 136.b.150.b.160.a.184.b.188.b. Dæmones credunt & contremiſcunt, 158.a. fides mortua, 151.b.159.b. 164.b 175.b. Abraham ex operibus iuſtificatum, 151.b

3. In multis labimur omnes, 184.b. Sapientia terrena & dæmoniaca, 110.b

4. Vnus legiſlator potens ſaluare & perdere 239.b

5. Orent ſuper ægrotis 417.b. vngentes eum oleo 205.b.

Digitized by Google

407.408.a.b. confitemini alterutrum 375.b.285.a. 392.b. orate pro inuicem, vt ſaluemini 385.b. 408.b. multum poteſt oratio energumeni 417.b. Orate pro vobis inuicem 620. Si in peccatis fuerit, remittentur ei 722.a. Allevabit eum Dominus, 57.a

IVdæ 1. Propter ſubingreſſos falſos Doctores, 38.a
Memores verborum, quæ dicta ſunt ab Apoſtolis, ibid. tunica à carne inquinata, 101.a. Ignis æterni pœnam ſuſtinebunt 449.b. deluſi in ſomniis carnem polluunt 448.a. 449.b. altercatio Michaelis & diaboli ſuper corpore Moyſis 572.b. inter ſe conuiuantes 480.a.

APocal. 1. 5. & 20. Fecit nos Sacerdotes 242.a. 412.a. Septem ſtellæ & candelabra 199.b. Sacramentum ſeptem ſtellarum 199.b. 200.b. Die Dominica, 75.a. 811

2. Scribe angelo Eccleſiæ, 38.a. gloriantur ſe eſſe Apoſtolos & non ſunt, 20.b. Ieſabel quæ ſe dicit propheteſſam, ibid. non cognouerunt profunditates Satanæ, 20.b Eſto fidelis vſque ad mortem 405.b quod habetis tenete donec veniam, ibid. Fac opera prima 479 b. odiſti facta Nicolaitarum 449.a.b. 495.b

4. 5. 6. 10. Circum amicti ſtolis albis 573.

4. Dignus es Domine accipere gloriam & honorem, 188. b. Abijciunt coronas ſuas ante thronum 709.b.

5. Odoramenta ſunt orationes ſanctorum 622.a. Sanctorum in cœlo preces 622.a. canunt canticum nouum 464.a. omnis creatura agno tribuit honorem 564.b. Septem ſigilla 199.b. Phialas plenas odoramentorum 334.a. 344.b. 348.a. Angeli ſunt adminiſtri orationum 342.b. Dignus eſt agnus qui occiſus eſt, 343.a.

6. 8. 9. 11. 14. 16. Thyſiaſtirion 337.b.

6. Sanctorum in cœlo quales preces 622.a. quandiu non vindicas ſanguinem noſtrum 641.b. donec compleantur conſerui & fratres eorum 576.a

7. In frontibus ſignati 464.a. dealbarunt ſtolas in ſanguine agni 556.a. 557.b. 565.a. de tribu Iuda ſignati 572.a.

8. Vt daret de orationibus Sanctorum 622.a
Habent thuribulum aureum & incenſa multa 334.a. 348.a. ſeptem tubæ Angelorum 199.b

9. Niſi homines qui non habent ſignum Dei, 165.a

10. Noli ea ſcribere, 38.a

12. Non dilexerunt animas ſuas vſque ad mortem 573.b

13. Facit ſigna magna & ſeducit 624.a. Agnus occiſus ab origine mundi 338.b

14. Beati mortui, qui in Domino moriuntur 662.b.
Qui virgines ſequuntur agnum quocunque ierit 451.b. 456.b. 457.a. 464.a. Beati mortui qui in Domino moriuntur 538.b. 554.a. 555.b. 572.a. 575.b. à modo requieſcunt ab operibus 555.b. 571.a. opera eorum ſequentur eos 557.a

16. Vſque quo non vindicas ſanguinem noſtrum 622.a

17. Calix plenus immundicia libidinis 502.a. Babylon mater ſcortationum 447.b. 513.b. 338.a. Sacramentum mulieris & beſtiæ quæ habet capita ſeptem 199.b. Aquæ populi ſunt 367.a

18. Myſterium meretricis Babylonicæ 328.a

19. Noli facere, quia ſum conſeruus tuus 698.b. Cecidi ante pedes eius, vt adorarem eum 572.b. 574.b. 616.b. 620.a. 622.a. 626.a. 632.b.

20. Satan ſolutus 513.b. iudicatum eſt ſecundum opera eorum 556.b

21. Sponſam ornatam viro ſuo 456.b. abſterget omnem lacrymam 556.a. nihil coinquinatum introibit in eam 522.b. 564.b.
Accipit aquam vitæ gratis, 138.b. niſi qui ſcripti ſunt in libro, 165.a

22. Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc, 131.a. ſi quis appoſuerit ad hæc, 38.a. 613.a.
Cecidi vt adorarem ante pedes Angeli 572.b. 574.b. 616.b. 620.a. 622.a. 632.b.

INDEX
RERVM ET VERBORVM, IN HIS QVATVOR PARTIBVS
EXAMINIS MEMORABILIVM.

A.

AAronis continentia, 499.a
Abdias Babylonicus, 85.a.496.b.784.a
Abgari hiſtoria apocrypha, 686.b.702.b
Abrahamum inuocare, 590.b
Abrenunciatio in Baptiſmo, 228.a.229.b.239.a.247.b.254.
Abſentem non eſſe colendum, 685.a
Abſolutionis conſolatio, 169.a. non in optatiuo dicenda, ibid.378.a. an miniſter poteſtatem eius habeat, 170.b. dubitatione aliquem abſoluere, ibid.
Abſolutio an ſit Sacramentum, 204.a. poteſtatem eius miniſterio detrahentes, 370.b. ſingulis applicat promiſsionem generalem, 371.b.378.a.399.a. ad opera pœnitentis eam alligare, 371.a.b.372. priuatæ abſolutionis neceſsitas, 373.b. de vi & temporibus eius, 394.a. Facere eam ex Euangelica legalem, 378.a. Actus iudicialis in abſolutione Papiſtic. 372.392.b.395.b. Abſolutionem petens, quomodo Deum & miniſtrum reſpiciat, 393.a. diſcretio impertienda abſolutione priuata, 393.a. Ægrotis moribundis impertienda, 393.b.406.a. Dignitate & vtilitate abſolutionis inuitandi ſunt ad eam homines, 394.a. De Miniſtro abſolutionis, 394.b tollentes eam ex Eccleſia, 395.a. abſolutionis per Confeſsionem petendæ tempus, 394.a. abſolutio eſt renunciatio remiſsionis peccatorum, 393.b.395.a. Fide accipienda, 395.a. vtilitas eius & efficacia, 373.b.395.396.b. Negantes per abſolutionem remitti peccata, 395.b. negantes eam ſe extendere ad remiſsionem culpæ aut reatus pœnæ æternæ, 396.a. Pontificij abſoluunt propter contritionem & ſuſceptam ſatisfactionē, 396.a. De caſibus ad ſolius Pontificis abſolutionem reſeruatis, 396.a. Vnumquemque à ſuo Paſtore debere abſolutionem petere, 396.b. denegare efficaciam abſolutioni quæ fit à Sacerdote, non habente iuriſdictionem in abſoluendum, 396.b
Abſolutionis doctrina per indulgentias labefactata, 710.b.711.a. publica lapſorum pœnitentium abſolutio, 712.b.722.a.b.533.b.534.a. abſolutio Papiſtica, 713.b.455.a. ante aut poſt abſolutionem ſatisfactiones imponi, 725.a.726.b. Forma abſolutionis in bullis, 737.a. abſolutionem ſacramentalem præſtare indulgentijs, 741.b.
Abſtinentia, 750.a.752.a.759.a.771.a 806.b. non per ſe, ſed ſecundum fines diſtinguit hos, qui ei ſtudent, 754.a. abſtinentia ab aliquibus cibis non eſt ieiunium, 749.b.763.b. hoſtes eius, 777.b. finis, 246.a. diuerſitas abſtinentiæ, 806.b
Acceſius Nouatianus 370.b
Accurſius de lingua Græca, 55.a
Accuſationes ſine reditu cauſis, 795.b
Accuſatoris falſi pœnitentia, 728.b
Achias, 24.b
Acolythi 415.a.b
Acta Apoſtolorum, 23.b.24
Actionem ponere pro materia 377.a
Adam eiectus paradiſo, 728.b. Adamus Halberſtadenſis pœnitentiam agens, 731.a.159.b. Adamo indictum fuiſſe ieiunium in paradiſo, 763.b
Adhærere alicui 425.b
Adiaphora non temere à quouis mutanda & abroganda, 226.b.230.a. quatenus ſint recipienda, 239.b
Adiaphorum facere neceſſarium, 366.b
Adiaphora, 75.a.b.87.a.179.b.474.a
Adiaphoris annumerantur imagines, 673.b. adiaphorici ritus non rumpere debent vnitatem fidei, 785.b.787.a.800.a. quid ſit adiaphoron, 800.a. ſtudium circa res indifferentes, 803.a
Adoleſcens per Iohannem à latronibus reductus, 722.a
Adon, 701.b
Adoratio Dei & Chriſti in omni loco 204.a. Non ea in quibus apparet Deus aut Chriſtus, ſunt vna cum ipſo adoranda 279.a.b
Adorare aliquid cultu Latriæ, 279.b. adorantium externa reuerentia & geſtus 279.a.b.280.b
Quæ comprehendantur ſub adoratione, 280.b
Adoratio quid ſit in veteri Teſtamento 622.a
Adoratio creaturarum, 616.a.622.a
Adoratio an & qualis debeatur ſtatuis, 694.b. quid ſcriptura vocet adorationem, 698.b.702.b.705.b. Omnis adoratio imaginum prohibita, 698.a. cui ea debeatur, 698.a.
Adramelech, 678.b
Adrianus II. 507.a
Adulterij pœna apud veteres Germanos, 436.b.508.a
Adulterium ſpirituale, 482.a
Adulterina coniugia, 501.a
Adultera reconciliari maritum, 435.a.b.437.b
Adulterium cauſa diuortij 434.a
Adulteri coniugio non copulantur 436.b
Adulterorum pœnitentia, 728.a. adulteram ducentis, 728.a. vxorem adulteram non pœnitentem agnoſcentis pœnitentia, 729.a
Ægrotantium conſolatio, an ſit Sacramentum, 198.b. quæ ad eam pertineant 204.b
Ægrotantium pericula, 405.a. Remedia illis neceſſaria & à Chriſto parata, 405.a. non alia ſanis, alia morituris propoſita remedia malorum, 405.a. pro eis orandum 406.b
Ægrotantium remedia Spiritualia in verbo DEI fundata eſſe, & à Filio Dei Chriſto, præparata, 405.b 406.a.410. ſola enim hæc ſunt ſalutaria 405.b.406.a.
Ægyptij Sacerdotes, 494.b
Ægyptiorum de reliquijs Ieremiæ perſuaſio, 669.b. templa, 675.b. Dij, 676.b. Idolum Apis, 680.a. Sacerdotes quibus abſtinuerint, 779.b.780.a

BBbb

Ægyptus Mathematica ſtudia fouit, 814.b
Ælianus de varia hiſtoria, 669.b
Æneas Syluius 516.a.519.a.330.a
Æneas patrem ſuum inuocat, 625.b
Æquiuocatio, 124.a.b.144.b
Aerij hæreſes apud Epiphanium, 797.b
Æſculapius, 626.a
Æſculapius Romam adductus, 676.b
Æternum quid ſignificet in ſcriptura, 809.b
Affectuum contumacia, 114.b
Afflictiones noſtræ non ſunt meritoriæ, 709.b.713.b.714.a.b. cauſæ afflictionum, 714.b.715.a. Non tollunt eas indulgentiæ, 715.b.716.a
Afræ inuocatio, 590.b
Africanus, 784.a
Ἀγάπαι, 366.a
Agatham inuocare, 590.a
Agnetam inuocare, 583.b.588.a
Agni paſchalis benedictio, 760.a
Agnus Dei 204.a
Alanus, 771.a
Albertus, 774.a
Albertus Krantzius, 744.b
Albertus Magnus 219.a.329.a.733.a
Albertus Oſtienſis, 505.b
Albertus Pighius, 455.a.476.b.483.a.520.b.521.b
Alcuinus, 568.b
Alemanus Paſſauienſis Epiſcopus, 512.b
Alenſis, vide Alexander.
Alexander ab Alexandro, 496.b
Alexander Alenſis vel Aleſius, 203.a.214.a.223.b.225.a.250.b. 329.a. 577.a. 651.b. 733.a.770.a.771.a.773.a.
Alexander ab Alexandria, 674.b.675.b.679.b
Alexander III. 513.a
Alexander VI. 736.b.743.a
Alexãdri Magni reliquiæ, 669 a. ſtatua & imago, 675.a
Alexander Seuerus Chriſti imaginem habuit, 685.a
Alexius, 686.b
Alfonſus 118.b.219.b.315.b
Alphonſus Hiſpanus de coniugio, 463.a
Allegoriæ non probant, 256.b. non faciunt dogmata 338.a
Altare verſus Orientem, 82.a.b. conſecrationes altarium, 86 b.204.a.
Altaria olim non reliquijs Sanctorum, ſed Chriſto tribuebantur, 669.a. altaria plura extructa ad efficttas reliquias, 670.a. altare ſummum Romæ, 739.a
Ambroſius Catharinus, 3.b.88.b
Ambroſii inuocatio, 583.a.592.b
Amelunxborn, 672.a
Amiſſarum reſtitutio, à quo Sancto petita, 579.b
Ammonitarum idolum, 678.a
Amphilochius, 691.a
Amplificationes Rhetoricæ in patribus, 763.b.765.b.768.a.796.a.
Andradius 1.5.b.88.b.89.a. 197.b. 249.b. 250.a.272.b.275.b. 301.a. 321.a. 327.b. 409.b. 483.b.485.a.492.b. 679.b.
Anabaptiſmus 234.235.a.237.243.a.247.a.251.b
Anacleti Epiſtola, 628.b
Ἀναχέφειν, 40.a
Anamelech, 678.a
Anaſtaſia, 592.b
Anaſtaſius, 592. quos ſanet 697.a
Anathematis tantum agunt Pontificij, 197.b. 199.a.203.a. 223.b. ludunt etiam anathematis 221.a. temere ea in alios torquent 230.a.260.a
Anathemata Conciliorum & patrum, 693.a.699.a
Anaxagoræ chaos 271.a
Andreæ hiſtoria, 24.b
Andreas Cretenſis 651.b. Actus Andreæ, 528.b
Andreæ innocatio, 586.b.589.b.591.a
Andreæ reliquiæ, 668.a
Andreas Abbas Amelunxbornenſis, 672.a
Angariæ quatuor, 772.b.773.a.b
Angeli non colendi, 680.b.696.a
Angelorum corpora, 696.a
Angelis imperat Papa, 737.b
Angeli cum Herma colloquium de ieiunio, 783.b
Angelus ſcriptor Papiſticus, 736.a
Angelorum in viſibilibus ſpeciebus apparitiones, 273.b
Angelos adorare & inuocare, 572.b.574.a.578.b.582.a.584.b.589.a. 590 b.626.b.627.a.638.a.640.a. Doctores dicantur Angeli, 620.a. an Angeli cognoſcant omnes res hominum, 621.a. certæ eorum procurationes, ibid. reuelationes de purgatorio, 550.b
Angliæ lex cœlibatus obtruſa, 505.b.506.a.b. fructus eius in eo regno, 514.b.bis 515.a
Anglia quot dentes Apolloniæ habuerit, 672.a
Anicetus Polycarpo, à quo diſſidebat, Eucharistiam permittit, 287.b
Animæ origo, 92.b
Animæ caſtitas ſeu puritas, 449.b. Animarũ balnea purgatorio nituntur, 522.b.550.a. Animarum ſtatus ſecundum Papiſtas, triplex poſt mortem, 523.a. Animarum particula purgatoria, 523.a. Animæ infantum non baptizatorum, & patrum, & impiorum, vbi ſint 523.a.b. Animarum maculæ poſt mortem, 523.b. Animæ an poſt mortem ſtatim ſint in requie, vel pœnas ſuſtineant, 523.a. duo loca mortuorũ, 536.b.537.a. Sanctorũ animas eſſe in requie, 537.a. Animas mortuorum non intereſſe rebus viuentium, 546.b. feſtum omnium animarum, 550.b. de animarum è purgatorio liberatione, 550.b.551.a. de ſuffragijs viuorum, an animas in purgatorio aliquid iuuent, 551.b.552.a. Quadruplex eſt ſtatus animarum, 552.a. ſolus Deus poteſtatem habet animarum, 554.a. Animabus mortuorum duo loca recte attribui, 555.a, 564.a. animas non torqueri purgatorio igni, antequam ad requiem perueniant, 555.b. an animæ appareant ad docendum nos, 560.b.561.a. Animas à corpore ſeparatas non interire, 575.a. non dormire eas, eſſe ſine ſenſu & intellectu, 575.a. Heroum animas facere mediatores, 625.b. Martyrum animas non adeſſe ſuis tumulis, nec extare in terris, 641.a.b
Animarum immortalitas, 662.a
Animæ operationes iuuantur & impediuntur certa corporũ diſpoſitione, 751.b
Animi affectiones ſe per corpus produnt, 752.b
Annam inuocare, 584.a
Anni initium & exitum feſtiue habeamus, 809.a
Anniuerſariæ panegyres ad ſepulchra martyrum, 666.b
Annouius, 701.b
Anniuerſariæ oblationes, 550.b. laudes Sanctorum, 554.b
Antiquitatem ſuis figmentis obtendere, 202.b. 203.a.229.a.250.b.254.b. 275.b.276.a. 285.a.346.a.
Anniuerſaria, 536.a.545.a.b
Anniuerſaria purgatorio nituntur, 523.b
Annunciationis feſtum, 818.a
Anſerum patronus, 579.a
Anshelmus Capellanus Mariæ, 584. propugnator cœlibatus, 505.b
Anticipationes in Scriptura, 8.b
Antichriſtus deſtructor veri cultus 338.a
Antidotarium, 584.b
Antigonus patris ſui cineres tranſtulit, 668.a
Antiochi ſtatua, 675.a

Antipodum

Digitized by Google

Antipodum doctrina damnata, 508.b
Antiquitatem doctrinæ obtendere, 493.b.496.b
Antiquitati reuerentia debetur, 666.a. *authoritatis eius vſus aut abuſus* 670.777.a.780.b.781.b
Antonius, 708.b.711.b.736.a.771.a.577.b
Antonini ſtatua, 675.a
Apis cultus, 680.a
Apocrypha, 767.b.781.a.783.b.784.a.797.a.b
Apocrypha allegare, 686.b.694.b.700.a.704.b
Apocalypſis, 38.a.51.a
Apocrypha ſcripta, 8.b.48.b.50.b.51.b.52.a.53.a.b.84.b.85.a.251.a.254.a.313.b.
Apocrypha fabula, 479.b.496.a
Apocryphi libri nihil demonſtrant in rebus fidei, 624.a
Apollinaris, 593.a
Apollo Daphnæus, 668.a
Apolloniæ dentes in Anglia, 672.a
Apollonius, 788.a
Apolloniam inuocare, 583.b
Apologia non prohibet orationem pro mortuis, 538.a
Apoſtolos inuocare, 582.a.586.a.b.587.a
Apoſtolorum & Chriſti doctrina eadem, 23.a. *actus eorum,*24.a.b. *omnium inter ſe eadem fides, doctrina & miniſterium,*24.b. *quo conſilio illi ſcripſerint,*25.a.b.&c. *officium eorum in docendo,*25.b. *vita eorum,* 85.a.
Apoſtoli 413.b
Apoſtolorum imagines inuocatæ 697.b
Apoſtolicarum traditionum fucus, 781.b. 796.b. *Conſtitutionum Apoſtolicarum libri,* 781.b.782.a.796.b.797.b. *Canones Apoſtolorum,*782.b.783.a.806.a
Apoſtropha rhetorica, 633.a.640.a.642.a
Applicatio. vide Sacramenta 208.b
Applicationis beneficiorum Chriſti certa media,
Apuleius 411.b.
Aqua benedicta 204.a.523.a.676.b
Aquæ effuſæ ceremonia, 753.a
Aquæ benedictio, 762.a. *aquam frigidam, aut calidam bibere,*780.a. *ea abſtinere,* 799.b
Aquam benedictam tollere peccata venialia, 567.b
Arcæ teſtimonij occultatio, 526.b
Argentoratenſis Epiſcopus, 506.b.511.a
Ariſtogitonis ſtatua, 674.b
Ariſtotelis regula 273.a
Armeniorum Chriſtianiſmus 202.b
Armeni, 793.b.808.b
Arnobius, 676.a.b.688.b
Arribabo 169.b
Arrogantia ſpiritualis, 171.a
Aſcenſionis feſtum, 813.a.817.b
Aſconius, 721.b
ἀσπαλιζεσθαι, 19.b
Aſyma, 678.a
Aſtharoth, 678.a
Aſtexanus, 721.b.732.a
Aſturius, 691.a
Aſſyriorum idolum, 678.a
ἀταξία *in homine,* 90.b
Athenienſium perſuaſio de oſſibus Theſei, ſtatua ab illis poſita bene meritis, 669.b
Athenienſium ſacra, 779.b
Auentinus, 701.b.742.a
Aues ſtrangulatas comedere, 729.a
Auguſtus Alexandri reliquias conſpicit, 669.a
Auguſtæ patronus, 579.a
Auguſtinus Monachus, 506.a
Auguſtini inuocatio, 583.a.594.a
Auguſto ſacrificia facta Hieroſolymis, 526.a
Auium ſpecie animas apparuiſſe, 549.b
Aureus numerus, 812.b
Auxentius Mediolanenſis, 510.b
*Auxiliatores quatuordecim,*137.a. *Vndecim,* 589.a

B.

B*Aal,* 677.b
Baal Berith, 678.a
Baalpeor 678.a
Baalzebub ibid.
Babylæ martyris reliquiæ 668.a
Babyloniorum idolum 678.a
Bacchanalia
Balæus, 506.b.510.b
Balneum quadrante redimere, 565.b
Balſami conſecratio 249. *defeciſſe iam balſamum* 256.b
Balthazar Anabaptiſta 251.b
Βαπτίζειν 318.a
Baptiſmi Sacramentum myſterium, 198.b.200.b.201.a.202.b. *eſt ingreſſus Eccleſiæ* 199.a.241.b. *ad fidem pertinet* 199.a
Baptiſmi veritas & integritas in quo conſiſtat 214.a.b
verbum baptiſmatis 244.b
Baptiſmus facit contra peccatum originale, 199.a.243.b
Baptiſmo conſecrari, 5.b. *benedictio ſalis circa baptiſmum* 202.a
Baptiſmum elementum externum, 204.a.236.a. *Inſtitutio diuina & mandatum* 204.a
Baptiſmus non eſt Sacramentum extra vſum diuinitus inſtitutum 268.a.b
Noui Teſtamenti Sacramentum 204.a
Tempus durationis eius, ibidem. Promiſſio gratiæ ritui addita 204.a.236.a.239.a.241.a.b.242.a
Baptiſmo gratiam detrahere 249.a. *præferre ei Chriſma per antitheſin* 247.a.248.249.a.b. *velle eum tanquam imperfectum per chriſma perficere,* 248.a.b.249.b.253.b.255.a. *quis eum poſſit aut debeat adminiſtrare,*211.a. *ſine baptiſmo morientes,* 213.b.
Baptiſmus fluminis, flaminis & ſanguinis, 213.b.225.a. *de baptizatis cum antea eſſent conuerſi & fideles,* 214.a. *Baptiſmi virtus vnde dependeat,* 214.a.215.219.225.b.226. *efficaciam baptiſmi inter ceremonias adſcititias & diuinam inſtitutionem partiri,* 228.b.229.a.
*Baptiſmus hæreticorum,*214.a.221.b.224.b.237.b.257. *Baptizatis etiam non vere credentibus promittere vitam æternam,* 214.a.237.a.b. *Baptiſmi propria virtus & efficacia* 215.a. *Baptiſmum dari his, qui antea gratiam acceperunt & habent,*213.b.216.a. *Baptiſmi Cornelij & infantum diſcrimen* 216.b. *adulti baptizati ſtatim ad communionem fuerunt deducti* 217.288.a. *Baptiſmi Iohannis efficacia* 219.a. *Baptiſmi efficacia in paruulis an ſine fide fiat* 219.b.
Baptiſmus infideli datus etiam verus eſt 220.
Baptiſmus non repetendus ei qui poſtea primum conuertitur. ibidem.
Baptiſmi virtus & gratia quæ ſit, ibid. cui non iterabilis ſit & rebaptizatio 221.b.222.b.231.a.235.a.b.241.242.a.b.257.b. *poſt baptiſmum lapſis qua conſolatio ex ipſo etiam baptiſmo aut aliunde ſuperſit,* 222.b.236.a.239.b.240.b.241.a.370.a.b.376.a. *Pœnitentia eſt reditus ad baptiſmum* 238.a. *vide locum de pœnitentia. de accipientibus baptiſmum in Eccleſia animo ſimulato* 224.a. *de accipientibus cum in minimo, cum fide* 224.a. *de accipientibus à non baptizato ibid. de eo qui baptiſmum tradēs fallaciter agit, ibid. in Baptiſmo regeneramur,* 214.b.215.a.b.216.b.234.b.

Digitized by Google

eorum qui baptiſmum administrant, aut ſuos ad eum adducunt, aut ipſi eum accipiunt, intentio 223.b. 224. a.b. Athanaſius per pueros baptizauit 224.b. Catechiſatio in actione baptiſmi 255.a. Exorciſmus 228. a.b.229.b. 236. 415.a. abrenunciatio 228.a.239.a. 247.b.253.b. exufflatio 228.b.254.b. Paſchalis cereus adhibitus 228.a. Vnctio poſt baptiſmum 229.a. 251. 253.a.b. prægustatio lactis, mellis & vini 33.a. Baptiſmus Iohannis & Chriſti quomodo in efficacia conueniant aut differant 229.b. 230.b. 231. 232. 233. An baptizati baptiſmo Iohannis opus habuerint etiam baptiſmum Chriſti recipere 233.a.234

Baptiſmus Chriſti à baptiſmo Moyſi, & circumciſione differt 232.a.b. Circumciſi opus habuerunt etiam baptizari 233.a. baptiſmum non liberum, ſed neceſſarium ad ſalutem eſſe, 235.b. conſecratio baptiſmi 236.a. ſanctificari aquam baptiſmi in omni vita 236.a. 238. b.240.a.241.a.b. 242.a.b. 243.a.376.a. fides amplectens promiſſionem gratiæ in baptiſmo 236.a.238.b. opus operatum in baptiſmo 236.a.

Baptiſmo æquare aut præferre opera & ſatisfactiones 213. b.222.b. 223.a. Pontificiorum doctrina de baptiſmo, an vera ſit 236.b. 237.. An baptiſmus in Papatu acceptus ſit verus & efficax 237.a. baptizatos amittere gratiam & Spiritum ſanctum peccando 237.b. 238. a.241.370. An baptizati debitores ſint legis ſeruandæ, vel liberum ſit eis peccare 237.b.238.b. 239.b. Baptizatorum noua obedientia ad regulam verbi Dei 239.b. baptiſmi præcipua beneficia & fructus 238. baptizari in Moſen aut Chriſtum 239.a.b.240.a. de votis poſt baptiſmum factis, an ligent & quatenus 239.240.a.241. baptiſmi votum 240.b.474

Baptiſmo omnia vota Papiſtica euertuntur ibidem. an peccata poſt baptiſmum admiſſa ſola recordatione baptiſmi remittantur & venialia fiant 240.b 241. a. de his qui ante triceſimum annum nolunt baptizari 243.a

Baptiſmus infantum quæ habeat fundamenta 243.a. b. 244.a.b. Obiectionum Anabaptiſticarum refutatio 244.b. 245.a.b. 251.b

Baptiſmus non debet eſſe muta actio 244.b. eſt obſignatio promiſſionis Euangelij 244.b. ſucceſſit circumciſioni & ſimilem rationem habet 208.b. 244.b. 245. a. baptizandos interrogare an credant 246.a. an infantes baptizentur aliena fide, idq; vel parentum vel offerentium vel Eccleſiæ 246.a.b. de fide infantum baptizatorum 245.b. 246.b. 247. cum adoleſcunt, de accepto baptiſmo commonefaciendi 247.b baptiſmi defectum per confirmationem compenſare velle 248.b.249.a.b. baptizatorum periculis per confirmationem occurrere velle 250.a. baptizato precari, vt conſeruetur in vitam æternam 254.a. in baptiſmo dari Spiritum ſanctum 254.a.b.258. de effectu baptiſmi patrum ſententia 257.a.b. baptizatus in neceſſitate à laico ad Epiſcopum ductus fuit, vt baptiſmus tanquam legitimus confirmaretur 258.a. decumbentes in lecto baptizati, ibidem locus baptiſmi 291.a. Examen eorum qui per Presbyteros & Diaconos baptizati eſſent per Epiſcopum 258.a. baptizatorum, cùm ad annos diſcretionis peruenerint, inſtitutio in Catechiſmo, & confirmatio in Eccleſiis Euangelicis 258.b.259.a. Chriſtum in baptiſmo adeſſe aut excludi ab eo 267.b. 268.a.b. Trinitatem adeſſe in baptiſmo 268.a

Baptiſmus non eſt baptiſmus extra proprium ſuum vſum 267.b. Actio baptiſmi propria nec omitti poteſt nec mutari, vt Sacramentum ſibi conſtet 268.a.b. Differentia Papiſtica inter baptiſmum & cœnam Domini 269.a. Analogia ſigni & rei in baptiſmo 275.b.

Baptiſmo reuerenter aſtandum 279.b. Adultos baptizandos exutos fuiſſe 287.b

Baptiſmus in nomine Chriſti adminiſtratus 227.a.b. 318.a.

Baptiſmum requirere totius hominis immerſionem 318.a. De trina immerſione 318.a. b. Chriſtus ipſe baptizat per miniſterium 373.a

Baptiſmi & pœnitentiæ diſcrimen Papiſticum 375.b. 376.a. poſt baptiſmum peccatis inuolui quàm ſit graue 380.b. 382.b. 397.a. poſſe eum in neceſſitate à Laico adminiſtrari 395.a. adminiſtrationem eius à Sacerdotio remouere 413.a

Baptiſmi ceremoniæ, 82.b.84.a.85.b. in baptiſmo plenam fieri remiſſionem peccatorum, 94.a

Baptiſmus infantum, 69.a.b.71.b. an vetus homo in baptiſmo prorſus exuatur, 99.b. 100.101.102. 103.

Baptiſmi vſus 160.b

Baptiſmum non niſi extra coniugium viuentibus Marcion permiſit, 450.b

Baptiſmo monaſticen æquare, 455.a

Baptiſmi fidem violare, 479.b. non niſi tempore Paſchatis & Pentecoſtes eum adminiſtrari voluit Gregorius tertius, 508.a

Baptiſmum impedire nuptias Sacerdotum, 520.a

Baptiſmo accepto lapſis an danda pœnitentia, 553.b

Baptizatis liberationem ab æterno ſupplicio polliceri, 531.a.

Baptiſmum corpore etiam percipimus 662.a. ſuper ſepulchris olim fuit baptizatum 669.a. ſecundo baptizari 724.a. Innocentiam in baptiſmo acceptam per indulgentias reſtitui 737.b

Baptiſmo æquiparare ingreſſum portæ cuiuſdam Romanæ 739.b. cum precibus & ieiunio adminiſtratus 763. a.784.b. tempus baptiſmi 763.a

Baptiſmi Chriſti feſtum 814.a.818.a

Barbam calici immergere 309.b

Barbara patronatus, 579 b.583.b.593.b

Bartholomæi inuocatio, 582.a.587.a

Baſilica ſanctorum nominibus appellata 707.b. hæretici illas non ingreſſi ſunt 667.a. ſine reliquijs ſanctorum nullam pro vera agnoſcere 671.b. conſtructiones earum iuuare quid proſit 707. viſitare eas indulgentias meretur 734.a. 735.a

Baſilidis hæreſis de martyrio pro Chriſto non ſubeundo 666.a.667.a.

Baſilidis ſectatores 683.b

Baſilius Imperator 704.b

Beatitudo non ſẽper de ſalute æterna dicitur, 458.a.463.a

Beatus Rhenanus 297.a

Bel Babyloniorum 678.a

Bellum contra infideles iuuare, quid proſit 707.b.734.a. 735.a.737.b.749.b.

Benedictini carnes non edunt 759.a. 506.a. menſæ benedictio 761.b

Benedictio an ſit ab Angelis, 578.b

Benedictiones variæ 204.a.760.a.b

Benoth 678.a

Bernhardi inuocatio, 583.a.587.b. oratio ad Mariam ei data 586.a

Bernhardinus 455.a.456.a.523.b.550.b. 552.a. 578.a 732.a.772.a.774.b

Bernuuardus, 583.a

Beroſi ſtatua 675.a

Beſſarion 261.b.356.a.369.a

Beſtijs mixti, quandiu pœnitentiam agant 725.a

Bibliorum

Digitized by Google

Bibliorum vetus tranſlatio 313.a
Billet 368.b
Biturgibus inuenti verſus de indulgentijs 738.a
Blaſium inuocare, 582.a
Blondus 701.b
Bohemi nundinatores indulgentiarum in carcerem conuicerunt 741.a
Boemia lex cœlibatus obtruſa, 501.a.513.b
Bona Eccleſiaſtica dilapidare, 480.a
Bona alia per ſe, alia propter aliud 750.b. *bono nihil magis obeſt quàm hypocriſis & ſuperſtitio* 778.a
Bonorum operum ſtudium in renatu 239.a.b. *Regula eorum eſt verbum Dei* 239.b
Bonauentura 145.b.214.a.250.b.274.a.329.b.375.b.392.a.577.b.595.a.651.b.705.b.733.a.b.774.a.
Bonauentura de implenda ſatiſfactione Chriſti imperfecta 714.a.717.a
Bonifacius VIII. 735.a
Bonifacius IX. 736.a
Bonifacius docuit in Germania iam conuerſa, 507.b.546.a. *Bonifacius ante Vinofridus dictus,* 508 a. *reformatio eius in Germania, & præcipue, quoad coniugium Sacerdotum* 508.a
Boruſſorum patronus 579.a
Bonum non ſemper opponitur malo 458.b.463.a
Boum patronus 579.a
Brachio ſeculari pulſare, & falſam doctrinam confirmare 311.a
Brigittam inuocare 584.a
Britannia lex cœlibatus obtruſa 506.a
Brituualdus Epiſcopus Londenſis 506.a
Britzen 745.b
Brixina Bauariæ 512.b
Bruno Auguſtanus Epiſcopus ob cœlibatus defenſionem occiſus 510.b
Brunſuiga patronus 579.a
Brunſuicenſis ſchola & Eccleſia conuentus ſacri & pietatis exercitia 818.b
Bruſchius 509.b.510.a
Bulgaris lex cœlibatus obtruſa 507.a
Bulla Papalis 282.a
Bunderus 480.b
Burchardus 727.b.728.a.729.a

C.

Cabala. 13.b.16.a.b.63.b.183.b
Catani contempſerunt Sanctos 571.b
Caietanus 519.a.bis.745.b
Cainum inuocare 627.a
Calamitatum cauſa in reconciliatis 714.b.715.a b 716.a. *de impiorum calamitatibus quid ſentiendum* 715.a. *diſpenſatio rerum eſt in arbitrio Dei* 716.b
Calculi cura 583.b
Calici inſculptæ pictura 686.a
Caligulæ ſtatua 675.a
Calixtus 513.a.489.b
Caluinus de reliquiis Sanctorum 672.a
Camerarius 639.b
Campegius 476.b
Caniſius 600.a
Cameracenſis 272.a
Campanarum benedictiones 204.a
Canon Miſſæ, 86.a. *vide Miſſa. Canones conciliorum nudi aut rationibus defenſi* 197.a. *Canoniſtarum voces de Papa* 197.a.b.324.b
Canonici 45.a.46.b.415.b.506.a
Cantores 415 a.b
Canon ſcripturæ 26.b.31.a.b.32.a.45.a. &c. *quos libros*

Auguſtinus vocet Canonicos, 51.53
Canonica ſatiſfactiones, vide ſatiſfactiones.
Cantus ad funera 668.b. *in cultu idolorum* 676.b
Cantuaria 505.a
Captiuorum cura 579.b
Caput apertum aut velatum habere. 75.a
Capitis vertigo 779.b
Caranza 705.a
Carena quid ſit, & vnde dicta 728.a.731.a
Caro cruce frenatur 715.b. *crucifigenda* 716.a. *coercenda & ſpiritui ſubijcienda* 751.b.765.b.805.a. *carnis vſus in cibum quando homini conceſſus* 756 a. *cauſa prohibita carnis in cibum* 759.b. *carnis eſus à quibuſdam prorſus damnatus* 758.b.793.a.b. *in vitando eſu carnium perfectionem ponere* 759.a.788.a.b. *cauſa prohibiti eſus carnium ex Scholaſticis* 770.a. *carnis concupiſcentias excitantia aut ſedantia* 768.b. *Aegypty Sacerdotes & multi alij carnibus abſtinuerunt* 779.b. *In eſu carnis tempore ieiunij quantum peccatum* 760.a. *carnes prouocare concupiſcentiam* 780.a.787.b.788.a.793.b.803.a. *nomine conſtitutionis Apoſtolicæ abſtinentiam à carnibus prohibere,* 780.b.782.a.b. *Iudæi cur non emant carnes è macellis gentium* 783.a. *qui introduxerunt abſtinentiam à carnibus* 787.b. *dicere eas immundas & execrandas* 803.a.b. *quando cœperit prohibitio* 794.a.b.795.a.b. *carnes ſuillas in ieiunio edere* 794.b. *Eſus earum eſt res indifferens* 805.b. *Monachis prohibitus* 759.a.788.a *carnes in quadrageſima venales nemo emere voluit per ſuperſtitionem* 801.b
Carnibus abſtinere 491.a
Caroſerarij 415.a
Carolus Magnus Synodum conuocat Francofurti 701.a *libri eius de actu Synodi illius* 701.b. *filius eius Ludouicus* 703.a
Carpocrates 684.a
Carpocratis ſchola libidines fouit 449.a
Carrina quid & vnde dicta
Carthuſienſes non comedunt carnes 759.a.787.788.a.793.b.
Caſei benedictio 760.a
Caſſander 270.b.186.a.288.a.304.a.305.a.328.b.785.a.
Caſtianus martyr 689.b
Caſtigationes reconciliatorum, quomodo accipiendæ 715.a. *caſtigationes peccatorum in Eccleſia, vide pœnitentia & ſatiſfactiones.*
Caſtitatis donum, rectè id petentibus non denegari 465.b.466.a. *caſtitas eſt neceſſaria virtus credētibus* 447.b. *qui ea caret, Deo non placet, ibid. doctrina caſtitatis rectè & diligenter tradenda* 448.a.b. *non opponenda coniugio* 447.b.448.a.b.449 b.450.a. *caſtitatem vouere in quantum humana fragilitas permittit* 447.b.475.a. *an votum caſtitatis frangatur libidinibus* 447.b.448.b. *caſtitas Deo placens in quibus conſiſtat* 447.b. *non eſt ei periculum à coniugio, ſed ab illicitis libidinibus* 448.a.b.449.b.450.a. *quomodo de ea doceat ſcriptura* 448.a.b.450.a. *non anima ſola caſta ſeruanda ſed etiam corpus* 448.b.449.a. *caſtitas non eſt in ſolo cœlibatu* 450 a.b. *caſtitas eſt etiam in vita coniugali* 448.a.450.a.b.451.b.452 a.453.b, *eos qui à libidinibus abhorruerunt, in ſuperſtitioſa caſtitatis ſtudium pertraxit ſatan* 450.b. *caſtitatis prætextu coniugium ſugillare* 450.b.451.a
Caſtitas duplex eſt, alia cœlibatus, alia coniugij 486.b. *caſtitatis ſeruata meritū* 454.b.455.a.456.b.457.a
Caſtrare ſeipſum aut per alios caſtrari 458.b.465.a.490.b.494.b

Digitized by Google

Caſus reſeruati 395.b.396.a.405.a.b.737.a
Catecheſeos exercitia 818.a
Catechiſmus, 24.a.42.b.60.a.150.b.151.a.158.a
Romanus 578.b
Catechizatio in Baptiſmo 255.a. baptizatorum inſtitutio,& examen in Catechiſmo 258.b.259.a
Catharinam inuocare 588.a.589.b.591.a.593.b
Catholica ſcripta, 48.b
Catholicum quid ſit 285.a. 428.b. 633.b
Catonis imago 674.b
Celerini pœnitentia 722.a
Celtarum conſtantia 640.b
Cerei in cœmeteriis 547.b
Cerei ad reliquias Sanctorum 669.b. 670.a,b. 690.b. in cultu idolorum 676.b. 677.a.702.b. cereus Paſchalis 812.a
Ceremoniæ in Eccleſia, 4.b.5.a.177.a. ceremoniæ ſeu ritus quomodo diiudicari debeant, 74 b. vſus earum, ibid. libertas in ceremonijs recipiendis & abrogandis, 75.a.b. 87.a. quando impugnandæ, 75.b. efficaciam illis tribuere, 82.b.83.b
Ceremoniæ diſſimiles in fidei vnitate, 785.a.b. 786.b 806.b. Ceremoniarum veteris Teſtamenti periodus 809.a. quatenus abrogatæ 810
Ceremoniarum res omnino retinenda 198.a. ea quæ mandatum Dei & promiſſionem habent accuratè ſunt, ab aliis diſcernenda 198.a. 210.b. itemq; ea quæ promiſſionem gratiæ habent ab alijs non habentibus eam diſcernenda 198.a.200.b. promiſſio ritibus veſtita à nudo verbo eſt diſtinguenda 198.a. Rituum qui Sacramenta eſſe debent proprietates, vide Sacramenta. Ritus Eccleſiæ Romanæ nec ſemper à tempore Apoſtolorum, nec vbique in omnibus Eccleſiis receptos & vſitatos fuiſſe 226.b. Libertas Chriſtiana in ritibus 226.b. 227.a. 229.a.b. Papa ſibi arrogat poteſtatem abrogandi ritus Apoſtolicos, & inſtituendi nouos, quorum obſeruatio ſit neceſſaria ad cultum, violatio verò conſcientiam coram Deo ream facit 226.b. Reformatio rituum, 227.a.228.229.a.b. ritibus dignitatem Sacramentorum commendare, 228.a.b. ceremoniæ aliæ verbis & oratione, aliæ geſtibus perficiuntur, 227.a.b. Ritus ab hominibus inſtitutos verbo Dei ordinatis æquare aut præferre, 227.b. Multitudo & ſplendor eorum, 228.b. Ritus pro commonefactione habere, 228 b. efficaciam ſingularem eis tribuere, 228.b. 229.b. ceremonias ad veritatem Sacramenti neceſſarias facere, 229.a.230.a. ceremoniarum mutatio aut abrogatio, 226.b. ceremoniarum & rituum, an poteſtatem habeat Eccleſia, 316.b.317.a. ceremoniæ Miſſæ, vide Miſſa diuerſitatem rituum ſuo modo his qui aſſueti ſunt adminiſtrare, 368.a. quales ritus inſtituendi per miniſterium, 412.b. cereus Paſchalis, 228.a.229.a. Conſecratio cerei, 229.a
Certitudo fidei, 167.168. Vide fides.
Cerinthus, 20.b
Character indelebilis Pontificiorum quid ſit, quomodo imprimatur, & in quo ſubiecto ſit, 221.b.222.a. non eſt in Scriptura fundatus, & nec rationem probabilem, neque Patrum teſtimonia habet, 229.b. 222.a. opus operatum & efficaciam miniſterij in eo ponere, 223.a. character Baptiſmi, 247.a. in charactere ponere poteſtatem remittendi peccata, 374.a.395.b
Charitatem alit Euchariſtia, 199.a
Cheramon 494.b
Chiliaſtæ, 74.a.77.b
Χειροτονί..., 422.a
Chriſma, 201.b.204.b.205.b.219.a. Vide etiam confirmatio.
Chriſmatis inſtitutio, 86.b
Chriſto ſubſtituere ſanctos, 3.b. non Chriſtus ipſe ſcripſit, ſed Apoſtolos ſcribere voluit, 22.a. ætas Chriſti & tempus prædicationis eius, 78.79.a. Chriſto maior gloria tribuitur, cum peccatum rectè cognoſcitur, 96.a. carnem ſine peccato Chriſtus aſſumpſit, 105.b.106.a. notitiam Chriſti ſaluandis eſſe neceſſariam, 109.a. beneficia Chriſti rectè intelligi nequeunt doctrina de libero arbitrio non rectè cognita, 113.b. eſt ſaluator noſter merito & efficacia, 149.a
Chriſti meritum & veteribus & nobis applicatum, 207.a.b. Beneficia Chriſti, quibus mediis applicentur hominibus, 208.a. 252.a. idem Chriſtus & eadem gratia eius veteribus & nobis, 209.a.b.250.b. aliter tamen nobis quam in veteribus adeſt, 210.a. Meritum Chriſti eſt acquiſitio ſalutis noſtræ, 211.b.212 a. ad Chriſtum perducimur per verbum & Sacramenta, 219.b. Baptiſmus Chriſti & Iohannis, quomodo differant, 230. 231. 232. 233. 234.a. Chriſtum exhibitum non recipientes Chriſto carent 233.a. Chriſtus ipſe baptizatur, 232.a. Beneficia Chriſti nobis in vſu cœnæ applicari & obſignari, 265.b. naturarum in Chriſto vnio, 273.b. Chriſtus ſecundum vtramque naturam adorandus, 270.a.b.280.a. Non omnia facta Chriſti nobis ſunt imitanda, 315.316.a. Chriſti ſacerdotium æternum, 339.a.b. Chriſtum immolari nobis, 336.a. 349.b.350.a. Chriſtum crucifixum colere, 362.b
Chriſtum ſequi, aut poſt eum retro abire 478.a.b. contra Chriſtum luxuriantes 478.b. qui ſint deſponſati Chriſto 451.b.456.b.464.b.474.b.478.a.483.a. Chriſtus intereſt nuptiis Canæ 496 b. 518.a. habere Chriſtum pro diſtractore nuptiarum 496.b. Chriſti ſolius ſatisfactione à peccatis liberamur 557.a. Chriſtum & pro culpa & pro pœnis peccatorum noſtrorum ſatisfeciſſe 557.b. 571.b. Thomas non vult vt dicamus in precibus, Chriſte ora pro nobis 577.b.615.b. Chriſti irati & Iudicis conciliatricem Mariam facere 577.b. 578.a. Chriſto ſocios attribuere in officio ſuo ſanctos 614.b. ad ſolius Chriſti officium interceſſio apud Deum pertinet 615.a. Chriſtus Mediator eſt & redemptionis & interceſſionis 615.b. 620.b. Chriſtum propter maieſtatem in quam euectus eſt, nolle ſine interceſſoribus inuocari 658.b. Chriſtus inuocandus 632. b. 638.a.b.
Chriſtum crucifixum eſſe negauit Baſilides 666.a. diuinitas eius ab Eunomio negata 667.b
Chriſti imaginem olim Patribus apparuiſſe 679.a. Chriſti imago quomodo colatur à Pontificiis 681.a. an facienda & toleranda 682.a. 685.a. Chriſti imago an Abgaro communicata 686.a.701.b
Chriſti crucifixi imago in Berytho 686.b. crux Chriſti inuenta 687.a. ſtatua Chriſti Cæſareæ Philippi 687.a.788.a. Petrus & Paulus olim cum Chriſto picti 687.b. præter ſignum crucis etiam imago Chriſti crucifixi templis illata 690.a. 692.b. Chriſtum ad ſignum crucis adorare 692.a. Imago Chriſti quomodo habita fuerit 697.b. Maria & Iohannes cum Chriſto depicti 697.b. de Chriſti adoratione 699.b
Chriſtum ſecundum humanitatem adoptiuum Dei filium dixerunt Feliciani 701.a. crucis Chriſti conſecratio 705.b. 706.a. Chriſtus nos à culpa & pœna liberauit 707.b.708.b.709.a. quomodo beneficia eius nobis applicentur 708.b. paſſionem & ſatisfactionem Chriſti facere imperfectam 709.a.714.a.717.a
Chriſtum ſolum hominem eſſe docuit Theodotus 722.a. quomodo Chriſtus dicatur tollere peccata 733.b. meritum eius non prodendum 768.a. Chriſtus in miraculis non imitandus, ſed admirandus 773.a. aduentu

Chriſti

Digitized by Google

Chriſti limitata eſt lex Moſaica 809.b
Chriſtinam inuocare 583.b
Chriſtophorus 575.a. Chriſtophori inuocatio 582.b 587.b.
Chriſtophorſonus 722.a.785.b
Chymica ſublimatio Papiſtarum 557.b
Chytræus 639.b
Ciborum delectus eſt laqueus conſcientiarum 447.a. 747.a. ſuperſtitiones eum comitantes & ſecuta, ibid. quo prætextu ea defendantur 747.b. Cibus lugentium peculiaris 749.b. cibo & potu animæ operationes impediri poſſunt 751.b. Non ciborum delectu, ſed abſtinentia definiendum eſt verum ieiunium 756.a. ratio victus tempore feſtorum aut ieiuniorum 755.b. in ciborum commutatione ieiunium ponere, 756.a. opinio neceſſitatis, cultus & iuſtitia in delectu ciborum poſita, ibidem. cibus mundus aut immundus vnde æſtimandus, 756.b. cauſa diſcriminis ciborum in veteri teſtamento instituti, 756.b. ratio conceſſorum, aut prohibitorum ciborum non à medicis eſt petenda, 756.a. cibi ſanctificatio vnde dependeat, 756.b. lex de ciborum diſcrimine abrogata nobis, 757.a. propter infirmos aliquandiu toleratas eſſe Leuiticas obſeruationes ciborum in Eccleſia Chriſti, 760.a. libertate Chriſtiana abolita ſunt leges Moſaicæ de cibis, 757.a. an Eccleſia poteſtatem habeat abrogata lege Moſaica de diſcrimine ciborum, nouam de eo legem ſancire, 757.b. ciborum diſcrimen, quomodo probetur ſeruandum, 758.a. 759.a. Pontificij idem quod olim hæretici de ciborum prohibitione docent, 759.a b. de conſecrationibus ciborum papatu, 754.b. formula conſecrationis cibi & potus apud Pontificios, 760.a. cibi ſanctificatio, 760.b. 761.a. benedictio menſæ, & gratiarum actio poſt ſumptum cibum, 761.b. 762.a. prohibitiones ciborum ſub prætextu ieiunij execrata, 763.b. moderationis in cibo & potu & alijs rebus commendatio, 769.a.b. in delectu & prohibitione ciborum Papiſtæ ieiunium ponunt, 770.a. Scholaſtici de cauſis prohibiti eſus carnium, 770.a. refutatio prohibitionis ciborum, 770.b. Patres contra delectum ciborum, ibid. de quantitate ciborum in ieiunio, 770.b. 771.b. de precijs Romanorum indultorum & licentia veſcendi cibis interdictis, 775.b. ciborum delectus tempore Apoſtolorum, 778.b. inter gentes, 779.b. apud Eſſæos, ibid. à cibis abſtinere, quia res ſint abominabiles, 782.b.786.b.788.a. de delectu & prohibitione ciborum apud Montaniſtas, 788.b.790.b.795.a. Ethnicorum abſtinentia, 779.b. Euſtachius de ciborum delectu, 794.a. quando cœperit indici & obſeruari talis abſtinentia, 794.b.795.b. ciborum diuerſa obſeruationes, 797.b. opinio cultus in eo, 797.b. cibos non cauſare malitiam, 803.a.805.b. ſanctitatem in delectu ciborum conſtituere, 805.b. de reliquijs vide ieiunium. Item, caro, &c.
Cicuta hauſta caſtrari 494.a
Cineres pœnitentibus aſperſi, 728.b. 731.a
Circumciſio Turcarum, 205.b. circumciſione infantes liberatos fuiſſe à peccato originali, 207.a.208.b.213.a. circumciſio omiſſa, 213.a. quid profuerit Abrahæ iuſtificato, 216.b. diſcrimen circumciſionis Abrahæ & Iſaci, 216.b. differunt circumciſio & Baptiſmus 232.a.b. circumciſio à Phariſæis adminiſtrata an vera, 245.a. non fuit poſt lapſum repetita, 242.b. infantes cum doceri non poſſent tamen circumciſos, 245.a
Circumciſionis feſtum, 818.a
Cium, 678.b
Ciuitatum peculiares ſancti 579.b
Claudij cum Iona de imaginibus certamen, 703.a. quis ille fuerit, & quomodo miniſterio functus ſit, 703.a.b
Claudius presbyter Caroli Magni 651.b.671.a
Claues toti Eccleſiæ eſſe datas, 222.394.b. vſus earum in pœnitentibus, 241.b. in impœnitentibus, 247.b. vtraque claue ſimul vtuntur Pontificij, 403.b
Clauium doctrinam peruertunt indulgentiæ, 709.a.711.a. quæ ſint, quæ per claues non tollantur, aut relaxentur, 716.b. eas tantum in terra valere, 728.a.741.b
Clauium virtute pœnas æternas mutari in temporarias 523.b.
Clemens, 247.a. 249.b.281.b
Clemens III. 515.b
Clemens V. 734.b
Clemens VI. 736.a
Clemens VII. 736.b
Clerici, 414.b
Clichtoueus 679.a
Clodoueus Rex Francorum 501.b
Cochab, 678.b
Cochlæus 623.b
Coclitis ſtatua, 675.a
Cluniacenſes, 328.a
Cœleſtium remunerationum gradus 460.b
Cœlibatui an præferendum coniugium 447.a. doctrina Papiſtarum de cœlibatu impia eſt 447.a.b. Leges eius relaxandæ 447.b. de cœlibatu Sacerdotum querela ibid. collatio inter cœlibatum & virginitatem, ibidem. Cœlibatus lex & vota, ibidem.
Cœlibis vitæ caſtitas 447.b. 448.a. an in ſolo cœlibatu ponenda caſtitas 450.a. fundamentum cœlibatus Papiſtici 450. neceſſitans eius perſuaſio, 450.a.465.a. cœlibatum nomine perfectionis commendari 451.a. 452.b.456.a.b.498.b.499. fundamentum eius 452.b. cœlibatus ſeu ſtatus vitæ cœlibis per ſe non damnatur 454.b. quatenus reprehendatur, ibidem. an ei coniugium ſit æquandum aut anteponendum 447.a. 454.b.455.a. 456.a. 458.b. meritum cœlibatus 454.b. 455.a.456.a.b.458.a.460.b.463.b.464.a.475.b. 481.a. facere illum opus ſupererogationis 456.a. cœlibes dici ſpirituales 457.a. cœlibatus refertur ad aliud & ſuos habet fines 458.a. finis eius ſuperſtitioſus non tantùm inutilem illum ſed damnabilem quoque facit 458.b. cœlibatum ſectari ſtudio fugiendi moleſtias coniugij 451.a.b. 457.a.458.a. 456.b. 459.a.b. cœlibum victoria de moleſtijs non tanta eſt, quanta coniugum 459.b. Argumenta Papiſtarum quo cœlibatum ſuum contra coniugium extollunt 461.a.b. Paulus non præcipit cœlibatum, ſed conſulit 461.b. Soli cœlibatui ſanctitatem corporis tribuere 462.a. quatenus ſit beatior coniugio 462.a. 463.a. de perſonis ad cœlibatum idoneis 463.b. 465.a.b. cœlibatus an ſit omnibus à Deo petendus 466.a.b. non præceptum eſt, vt nos ad cœlibatum idoneos faciamus 466.a. præſumptio cœlibatus 466.b. de caſtrantibus ſe propter regnum cœlorum 451.b. 454.b. 455.a. 459.b. 460. 463.b.464.b. 467.b. qui habeant illud donum aut non habeant 466.b. cœlibatus purus in quo conſiſtat 463.b.465.a.467.a. figmenta Monachorum de miraculoſis caſtrationibus aliquorum ad cœlibatū 467.b. tam in coniugio, quàm in cœlibatu poſſumus adhærere Deo 467.b. an vouendus ſit cœlibatus, & ex voto inuiolabili retinendus 469.b. 472.a. neque illis qui donum caſtitatis habent neceſſario imponendus eſt cœlibatus 470.b. regulæ in cœlibatu ſuſcipiendo obſeruandæ 470.b.471.a.b. Deus cœlibatum nemini vult eſſe laqueum 471.b. 472.a. Argumenta Pontificiorum pro ſtabiliendo ſuo cœlibatu 472.b.477.a cœlibatum vouere quatenus humana fragilitas permittit, 475.a. 477.a. examen voti cœlibatus ſecun-

Digitized by Google

dum circumſtantias peccatorum comitantium illud, 475.b.476.a. cœlibatum iunioribus non imponendum, 471.a.b.480.b.481.a. votum perpetui cœlibatus ignotum fuit veteris Teſtamenti hominibus, 481.b. probatur tamen Patribus, 482.b. de authoritate & argumentis Patrum pro voto cœlibatus, 482.b. 483.a. cœlibatu deſerto coniuges factos occidunt Pontificij, 484.a. de Sacerdotum cœlibatu, vide Sacerdos. Canones Apoſtolorum de cœlibatu, 497.a. contra poſſibilitatem cœlibatus, 499.a. detrimentum Eccleſiæ ex lege cœlibatus, 499.b. 503.b.504.a. cauſam legis de cœlibatu eſſe opes Eccleſiaſticas, 503.b

Cœlibatus Sacerdotum gentilium, 16.b. 676

Cœmiteriorum dedicationes purgatorio nituntur, 542.b. 204.a.

Cœna Dominicæ profanatio, 512.a. participibus cœnæ Dominicæ liberationem ab æterno ſupplicio polliceri, 531.a.

Cœna Domini. vide Euchariſtia.

Cœna Pontificiorum in die ieiunij, 771 a

Cœnæ vtraque ſpecie, quomodo arceant homines Pontificij, 177.a.b

Cœna Domini eſt Sacramentum myſterium, 198.b.200.a.b.292.a. facere eam ad reſumendum vires, 199.a. ad charitatem pertinet, 199.a. facere contra malitiam, 199.a. Panis & vini in cœna ſanctificatio vel conſecratio, 253.b.255.b.261.262.a.b. 263.a.b. 265. 269.a.304.310.b. Locus conſecrationis, 289.b. 290. verba inſtitutionis recitare differt à conſecratione, 267. tempus conſecrationis, 286.a.290. panem benedictum catechumenis dari, qui tamen non ſit Euchariſtia, 202.b. non eſt in noſtro arbitrio vti ea, vel non vti, 296.b.322.b. elementum externum, 204.b. Inſtitutio diuina & mandatum, 204.b. Vſus eius, 260. 261. 268. 269. 270. Mutare inſtitutionem, 307.a.311.318.b.413.b. noui Teſtamenti Sacramentum, 204.a. tempus durationis eius 204.a. promiſſio gratiæ externo ritui addita, 204.a. panis & vinum ſunt organa, per quæ corpus & ſanguis Chriſti præbentur veſcentibus, 270.b. 275.a. 330.b. ex propria deuotione, aut ex præcepto Eccleſiæ communicare, 296.b. 321.b. 331.b. In anno ſemel ad Paſcha communicare, 297.b. non ſemel tantum accipienda aut Baptiſmus, ſed frequenter, 297.a. Solennior communio in feſtis, 297.b. Quando & quoties communicandum, 297.a. adulti baptizati, ſtatim ad communionem ducti fuerunt, 217.a.288.a. De præparatione ad cœnam digne percipiendam, 219.a.290.a.292.293.294.295. digne manducare quid ſit, 292.a.b.295.b. qui manducent indigne, 292.a. 293.a. 313.b. Tentatio de indignitate communicantium, 293.a.b.294.a.b. quomodo alijs etiam proſit, 219.a. præſumptio de dignitate ſua, 294.295. cœna Domini fidelitati non derogat tractantium eam infidelitas, 221.a. Sacramentum ſine fide accipi poteſt, virtus autem & gratia Sacramenti non item, 220.b. ſine fide communicantibus perit omnis fructus cœnæ, 294.b. Mutilatio Sacramenti, communio ſub vna ſpecie, 228. 283.a.288.a. 324.

Cœnam ſine fide accipientibus ſalutem promittere, 214.a. 238.a. An ſola fides ſit neceſſaria ad dignam communionem, 293.a. 294.a. cœna infantibus non danda, 243.b.308.310.a.332.a. pœnitentiam agentibus danda, 241.b. Sacramentariorum de præſentia & exhibitione corporis & ſanguinis Chriſti, in cœna, 260.b. diiudicatio corporis Chriſti, in cœna, 261.a. Quare à verbis Chriſti in cœna corpus ſuum nobis offerentibus non ſit recedendum, 261.a. De modo præſentiæ corporis Chriſti, 261.b. locali incluſione illud corpus contineri, 261.b. de Phyſica & Geometrica, craſſa & carnali præſentia, 261.b. de deſcenſu aut aſcenſu corporis Chriſti, 261.b. de vbiquitate, 261.b. fundamenta præſentiæ corporis Chriſti in cœna, 261.a.b. 262.a. 263.b.345.a. cœnam Domini ſine verbis inſtitutionis aut parte eorum adminiſtrare, 262.a.b.263.b. orationes & gratiarum actiones in adminiſtratione cœnæ, 262.a.b. præparatio ſumentium cœnam, 262.a.261.a.b. Chriſtus ipſe facit corpus ſuum in cœna adeſſe, & diſtribuit illud, 263.a.260.b.270.a.349.a. Orationis Dominicæ vſus in adminiſtratione cœnæ, 262.b. 263.b.347.356.361.b. incertum facere Sacramentum, 263.b. de virtute & efficacia huius Sacramenti, 263.b.302.a. vtilitate huius conſiderationis, 263. fructus eius remiſſio peccatorum, & omnis theſaurus beneficiorum Chriſti, 264.a.265.a.b.279.b.292.a. 406.a.

Inhabitatio Chriſti & vnio nobiſcum in nobis, 264.b. 270.b.365.367.a. confirmatio fidei, 265.a. certitudo reſurrectionis & futuræ gloriæ noſtræ, 264.a.b. Immortalitas, 264.b.415.a. Vinculum charitatis, 264.b. applicari & obſignari nobis ſingulis beneficia Chriſti, 265.a.b.266.b.283.b.292.b.302.a. 339.a. 352.a.b. 372. habere eam pro remedio contra peccata venialia tantum, & non contra mortalia, 265.b. 266.a. eſt teſtimonium conſenſus in doctrina, 287.a.297.a.b. confirmatio gratiæ Dei in nobis, 250.a.b.

A crebriore vſu cœnæ homines deterriti in Papatu 266.283.295.a 296.a.b.298.a. 306.a. 364. An infidelibus & impœnitentibus etiam proſit, 214.a. 266.a.b. An quia fideles ante vſum Cœnæ remiſſionem peccatorum habent, idcirco in Cœnæ vſu eam non percipiant, 266.b. pretium redemptionis noſtræ nos in Cœna accipere, 350.b. Cœnæ Dominicæ in Miſſa abuſus & prophanatio, vide Miſſa. Chriſtum etiam extra vſum manducationis in pane præſentem habere & cōtinere velle, 267.b.268.a.269.a.b.270.a.b.271.a. Euchariſtiæ excellentia præ reliquis Sacramentis, 267.a.b. Actiones Cœnæ propriæ diſtributio & perceptio, neque omittendæ neque in alias cōmutandæ ſunt 267.b.268.a.269.b.270.a. 280.a. 281.a.351.a.b.261.b. 363. differentia Papiſtica inter Cœnam Domini & Baptiſmum, 269.a. panis vſus in Cœna, 269.b.270. vtrum in ſola manducatione vel etiam extra eam dicendum ſit eſſe corpus Chriſti 269.b. 270.a. Vſus Sacramenti totam eius actionem comprehendit, 269.b. non eſt alius eius vſus quam inſtitutus à Chriſto introducendus, 270.b. Morituris data Cœna, 264.b.405.b.406.a. Ægrotis data, 270.b.288.a. 289.b.290.a.b.308.b.405.a. communio domeſtica & priuata, 190.a.327.a.b. (vide Miſſa priuata) communicantibus in manum data, 288.b. ad alios delata, 275.289.a.326.a. cauſa delationis, 289.b. aſſeruata, 270.b. 282.a.284.285.286.287.288. cauſa aſſeruationis, 288.b. circumgeſtatio eius, 282.b.283.284. oſtentatio, 282.283.284. poſt actionem Cœnæ non de vnione panis & Chriſti, ſed Chriſti nobiſcum eſt cogitandum, 270.b. de raptu corporis Chriſti in cœlum poſt comeſtum panem, 270.b. poſt vſum panis ei corpus Chriſti alligare, 271.a.282.b. in communicantium excrementa inquirere, 271.a.278.b. Panis manet in vſu Cœnæ panis & non mutatur, 274. de concomitantia, hoc eſt, toto Chriſto in vtraque ſpecie, 270.b.301.a.305.b.308.b.317.b.325.a.330.a.b. Tranſſubſtantiatio vide ſuo loco. Adoratio in Cœnæ vſu, 271.279.280.281.282. Artolatria, 279.b.280.a.b. veneratio Sacramenti Papiſtica, 279.280.281. 282.

Digitized by Google

281.283.a.b. *duæ res in Cœna Dominica, terrena & cæleſtis, viſibilis & inuiſibilis*, 271.b.273.a.277.a.b. 278.b. *Aquam vino admiſceri*, 272.a.303.b.365.b. 366.367. *de propoſitione Hoc eſt corpus meum, & eius prædicatione*, 273.a. *vnio panis & corporis Chriſti*, 272.b. 173.a. *Collatio eius ad vnionem naturarum in Chriſto*, 277.a.b. *per pronomen HOC, denotari panem & vinum*, 274.a.b. *panis panem in tota actione Cœnæ ſignificat*, 274.b.275.a. *quare id ſtudioſè tenendum*, 275.a.b. *Tropis non ludendum in Cœna*, 275.a. *Tam certò nos corpus Chriſti accipere, quàm certò accipiamus panem*, 275.b. *Analogia panis & corporis Chriſti*, 275.a.b. *Rem Sacramenti eſſe corpus Chriſti*, 277.a. *ſpecies elementorum, ibid. quibus danda ſit Cœna*, 322. *Cœnam Domini eſſe rem cæleſtem & ad regnum cœlorum pertinere*, 278.b. *Surſum corda, ibidem. Commemoratio Chriſti in Cœna ἀνάμνησις*, 265.a.279.b.280.283.a.292.b. 340.a.348.b.349.b.350.a.353.354.367.b.368. b. *Abuſus Euchariſtiæ in pompa Pontificis Romani*, 282.b.288.b. *Cœnæ Dominicæ vſu omiſſo in alium vſum illam conuertere*, 283.a.
Quotidie adminiſtrata Cœna, 362.b.363.a. *Circa veſperam communio habita*, 287.b.288.a.317.a. *quibus diebus*, 289.b.206.b.297.a.

Locus Communionis, 297.a. *communicare ſeipſum*, 288. 295.b.296.a.366. *Nouatiani lapſos non admiſerunt ad communionem*, 289.a.

Communicatio eorum in extremis, qui pœnitentiæ tempus nondum expleuiſſent, 189.a. *Cum hæreticis non cōmunicandum*, 289.b.297.b. *panis diuiſio in tres partes*, 289.b.364.b. *Cum pane Euchariſtiæ ſepeliri*, 290.a. *Euchariſtiam defunctis dare*, 290.a. *opus operatum Euchariſtiæ*, 293.a. *Exploratio eorum qui ſunt communicaturi*, 293.a.295.a. *non nos, Chriſtus nobis confert bona in Cœna. Catechumeni & pœnitentes è templo dimiſſi ad tempus communionis*, 295.a. *Euchariſtiam voto edere*, 296.a. *Corpus & ſanguis Chriſti quot modis edatur bibaturque*, 296.a.365. *Ratio adminiſtrandæ Cœnæ ex inſtitutione eius ſumenda*, 300.a.328.a. *vtrum ieiunis danda ſit, an poſt cibum*, 307.b.308.a. *de neceſſitate eius ad ſalutem*, 310.a.319.b.320.a. *An Chriſtus ipſe Euchariſtiam ſumpſerit*, 322.a. *Communicationis ſub vtraque ſpecie deſiderium & flagitationes*, 298.b.299.a.301.a. *argumenta è Scriptura pro communione ſub vtraque ſpecie*, 299.a.b. 324.a. *conſolatio ex vſu calicis*, 302. a.b.304. *teſtimonia & exempla primitiuæ Eccleſiæ, & rationes ex quibus ea ita egit*, 302.b.303.a. 305.a. *intinctam hoſtiam pro vtraque ſpecie dare*, 304.a. 326.a. 328.a. 361. a. *cur Pontificij non profiteantur ſe non inuidere laicis ſanguinem Chriſti, calicis tamen vſum eis denegent*, 305.b.306.a. *propter quas cauſas communio calicis adempta ſit laicis à Papa & Conciliis*, 306.b. *argumenta tempore Concilij Conſtantienſis agitata pro communione ſub vtraque ſpecie*, 307.a. *ob vitanda pericula calicem laicis ſubtrahi*, 308.a.309.a.328.a. *quomodo Gerſon defenderit communionem alterius ſpeciei tantùm, in Conſtantienſi Concilio confirmatam*, 309.310.311. *Sacerdotem qui ſit os populi, nomine Eccleſiæ percipere calicem Domini*, 310. *noſtri temporis Pontificiorum argumenta pro vna ſpecie non ſunt fundamenta, ſed conquiſiti fuci ad pingendum decreta ex aliis fundamentis extructa*, 312.a. 313.314.315.316.317.318. 319.320.346. *argumenta Tridentinæ ſynodi de communione ſub vna ſpecie*, 318. 319. *vnius etiam ſpeciei communionem volunt non inſtitutioni Chriſti, ſed liberalitati Pontificis tribui*, 321.b. *ſextum caput Iohannis non agere de Cœna*, 323.b. *quatenus ad negotium Cœnæ rectè referatur*, 324.a. *teſtimonia antiquitatis pro communione ſub vna ſpecie*, 325.b.326.327. *Communicatio laica quæ olim fuit*, 325.a. *Euchariſtia non alteram ſpeciem tantum, ſed vtramque ſignificat*, 326.a. *hiſtoria tentata & tam inuectæ rurſus abrogatæ mutilationis Cœnæ*, 327.a.b. *Conſultatio de vſu calicis permittendo*, 331. b. *Conditiones quibus Concilium laicis vſum calicis eſſe permittendum*, 332.a. *eleemoſyna, & alia munera contributa ad vſum Euchariſtiæ*, 348.a. 359.a. 360.a.b. *preces ſolenniores habitæ ad Euchariſtiam*, 348.a. *Euchariſtia dicta quia ad vſum Cœnæ fiebat ſacrificium laudis*, 347.367.b. *quare dicatur oblatio, immolatio, ſacrificium*, 348.349.350. *Cœnam Domini Sacramentum potiùs quàm ſacrificium eſſe dicendam*, 351.a. *memoria ſanctorum Martyrum ad vſum Cœnæ*, 354.a.359.b.360.b. *ratio adminiſtratæ Cœnæ tempore patrum*, 356.357. *ſacræ preces & gratiarum actiones ad celebrationem Cœnæ habitæ*, 357.a.b.359.a.b. *diuerſitas formularum in orando*, 357.a. *ceremoniæ in actione Cœnæ, vide Miſſa. De his qui ante actionem Cœnæ abſolutā templo exeunt*, 364. a. *an Cœna Domini non niſi præſente tota Eccleſia debeat adminiſtrari*, 365.a. *an vniuerſa Eccleſia ſimul ſit communicandum*, 364. *ſpiritualis manducatione ſola non ſatisfit inſtitutioni Chriſti*, 364. *loco ſacramentalis ſumptionis ponere Miſſæ ſpectaculum*, 364. *conuiuia ſobria olim poſt communionem habita, ἀγάπαι dicebantur*, 366.a. *communicat non præmiſſa confeſſione ad propria conſcientiæ iudicium*, 388.b.389.a. b. *homines non cogendi ſunt ad cœnam Domini, ſed dignitate & vtilitate eius explicata ad eam inuitandi*, 364.a. *adminiſtrationem eius à Sacerdotio alienam putare*, 412.b.413.a

Cœnobiorum Miſſæ priuatæ, 363.a

Coitus præter naturam quomodo puniatur, 728.a. *coitus cum animalibus pœna*, 726.b.728.b

Collatio pro cœna in diebus ieiunij, 771.a.772.a

Collectæ, 814.b

Coloniæ patronus, 579

Collationes ſcripturæ, 434.a

Colonienſes, 257.a.261.b.265.b.266.a.298.a.313.a. 314.b.317.b. 374.a. 483.b. 514.a. 571.b. 578.b. 637

Commodi ſtatua, 675.a

Communio. vide Euchariſtia.

Communio ſanctorum, quo extendatur à Pontificijs, 718. b. *quid ſit*, 719.a

Communionem inter Chriſtianos ad libidinem detorquere, 449.a

Comparationem fieri oportet inter res eiuſdem generis, 267.a

Compellare ſanctos, 579.a.b

Compendium Theologiæ, 198.a.371.a.523.b

Computus Eccleſiaſticus, 812.b

Conceſſiones in Religione ob commoda externa, 552.b

Conciliorum autoritas, 3.a. *decreta eorum ad normam Scripturæ exigenda*, 3.a. *lex Martiani de ſynodis, ibid. nuda decreta Conciliorum ſine declaratione non erant proponenda*, 3.b. *Concilij Tridentini inchoati pietas, ibi. Scriptura olim in medium poſita fuit in ſynodis*, 4. b.40.b. *Concilia æquare Euangelio*, 52.a. *Scripta Pontificum in tomis Conciliorum*, 85.a. *Concilij Tridentini ſecreta pandit Andradius*, 88.b.89.a.107.b. *Concilia & Synodi. Concilium Agathenſe*, 290.b. 297.503.b.723.a. 728.b. *Ancyranum*, 399.a.

Digitized by Google

484.a.500.a.b.533.b.727.b.729.b.730.a.795.b. *Antiochenum*, 297.b.364.a. *Aphricanum*, 358.a.418.a. *Antiſiodorenſia*, 503.b. *Auraſicanum*, 406.a.503.723.a.125. *Arelatenſe*, 257.b.259.a.500.a.502.a.503.a. *Aurelianenſe*, 259.a.291.a.503.b.808.a. *Baſilienſe*, 313.a.529.b.552.b. *Ariminenſe*, 521.a. *Aruernenſe*, 503.b. *Bracarenſe*, 328.a. *Cabilonenſe*, 721.a.771.b. *Carthaginenſe*, 286.b.406.a.422.b.439.a.491.a.503.a.671.b.723.b.725.b.727.a. *Chalcedonenſe*, 3.a.197.483.b.484.a. *Colonienſe*, 249.a. *Conſtantienſe*, 307.a.313.a.330.a.428.b.741.b. *Conſtantinopolitanum*, 197.a. *Elibertinum*, 258.a.489.b.499.b.502.a.503.a.690.b.692.b.808.a. *Epheſinum*, 197.a.315.b. *Florentinum*, 102.b.207.a.256.b.278.a.407.a.428.b.522.b.523.b: *Laodicenum*, 248.b.257.b.259.a.638.a.641.a. *Lateranenſe*, 271.b.272.a.286.b.297.b.394.a.431.a.513.b.732.a. *Matiſconenſe*, 286.a.503.b. *Meldenſe*, 203.a.250.b. *Mileuitanum*, 145.a.358.a.436.b.438. *Nannetenſe*, 364.a. *Neocæſarienſe*, 326.b.436.a.451.a.520.b. *Nicænum*, 197.a.286.b.326.b.399.406.a.453.b.491.a.493.b.498.b.499.a.b.500.a.b.501.a.b.502.a.b.503.a.533.b.673.a.694.a.701.b.727.a.729.b.812. *Pariſienſe*, 430.b. *Vuormatienſe*, 431.a.509.a.512.a. *Toletanum*, 259.b.288.b.430.b.439.503.b.521.b. *Triburienſe*, 436.b. *Turonenſe*, 328.b.430.b.503.b. *Viennenſe*, 247.a.281.b.734.b.740.b. *Erphordienſis Synodus*, 511.b. *Gangrenſe Concil.* 454.b.456.a.490.b.500.b.501.a.b.667.a.794.a. *Gerundenſia*, 503.b. *Hiſpalenſia*, 503.b. *Moguntinum*, 508.b.509.a.512.a.519.b.808.a.815.a. *Lugdunenſe*, 815.a. *Trullenſe*, 504.b. *Concil. Romanorum*, 511.a. *Synodus Petricouienſis*, 579.a. *Francofordiana Synodus*, 701.a.b. *Synodus quinta*, 529.b. *Synodus ſexta*, 483.a.497.b.503.a.505.a.692.b.782.a.793.a.808.a. *ſeptima Synodus*, 694.a.695.696.697.698.699.700. *octaua Synodus*, 705.a. *Conciliorum Canones aut nudi, aut rationibus defenſi*, 197.a. *Concilij Tridentini hiſtoria*, 260.a. *tomi Conciliorum*, 286.b.508.b.509.a. *Concilio poteſtatem facere decernendi non redditis rationibus decretorum*, 319.a. *Concilij Conſtantienſis procuratores*, 330.a. *de Conciliorum authoritate* 493.b

Concilia qualia ferre poſſunt Pontificij, 694.a. *conciliorum maior pars vincit meliorem*, 701.a

Conciliationes in ſolis vocabulis, 198.a

Conciones habitæ ad monumenta Martyrum, 666.b.667.a.b.627.b.671.b. *in quolibet etiam loco*, 667.a.b

Conciones habitæ ex prædicto textu, 811.a

Concordia inter Doctores, 40.a

Concordiæ formula, 246.b

Concordiam cum aduerſariis facere conuerſione in doctrina facta, 552.b

Concubina quæ olim dicta, 522.a

Concupiſcentiam multiplicem non habere pro peccato, 393.b

Concupiſcentia in vita coniugali non eſt res bona & ſancta, 453.b

Concupiſcentia an ſit peccatum, 88.a.89.a.b.94.b.95.a.b. *ponere eam in natura integra quoque*, 89.a.b.90.b. *Reliqua vide in loco de peccato.*

Conditionalis nihil probat, niſi poſita conditione, 619.a

Confeſſores inuocare, 583.b.584.a.588.a.589.b.591.b

Confeſſio peccati in publica pœnitentia, 722.723.724.725

Confeſſio publica etiam occultorum peccatorum, 724.a

Confeſſio priuata coram pœnitentiario, 724.a. *pro ſua conſcientia adminiſtrorum communionem non præmiſſa confeſſione accedere*, 724.a. *ante aut poſt confeſſionem & abſolutionem ſatisfactiones imponi*, 725.a

Confeſſionalia quid, 736.a.b

Confeſſionem peccati à Chriſto approbatam, Pontificij non recipiunt, 371.b.372.a. *Confeſſio per enumerationem peccatorum*, 374.a.b.375.a.b.376.a.379.388. *An ſit iuris diuini*, 375.b.384.a.387.388.389.391.392. *Qualem eam requirant*, 379.b.390.b.391.a. *An ſit neceſſaria ad ſalutem, quia peccata alias remittantur*, 384.a.389.a.b.391.392.393.394. *an habeat teſtimonia Patrum & antiquitatis*, 384.a.391.a.b.392.393.394. *Confeſſio alia laudis alia fraudis*, 384.a. *Confeſſio quæ fit ſoli Deo*, 384.a. *cum ſpe & fiducia veniæ eſt coniuncta*, 384.a. *neceſſitas & vtilitas eius*, 384.a.b.389.a

Confeſſio fraterna, quæ fit proximo, 385.a. *Confeſſio peccatorum generalis coram Deo ſimul & Eccleſiæ miniſtro*, 385.b. *in ea exigi ſingulorum peccatorum enumerationem*, 385.b.386.a.b

Confeſſio publice ob admiſſa crimina pœnitentiam agentium, 386.a. *in ea publice recitata fuerunt crimina & impoſita ſatisfactio pro Eccleſiæ iudicio*, 386. *ſpontanea hæc confeſſio fuit aut extorta*, 386.b. *Cauſa adhibitæ huius diſciplinæ*, ibidem. *Quomodo remiſerit*, 387. *Confeſſio cogitationum de criminibus perpetrandis*, 387.388.a

Obtrectatio eius, 387.b. *Confeſſio ſpontanea criminum ſecretorum*, 387.a. *Peccatorum in Confeſſione indicatorum publicatio*, 388. *Confeſſionis ſecretæ origo & proceſſus*, 388.a.b.389.b.393.b. *Publica pœnitentium confeſſio mutata in ſecretam*, 387.a.388.a.393.b. *à Nectario quare abrogata*, 388.b. *Quid ſecutum ſit abrogationem eius*, 389.a. *priuatæ confeſſionis retentæ cauſæ*, 389.b.390.a.391.a

Confeſſionem communioni præmittere aut eandem omittere, 389.a.b

Confitentibus medicinam adhiberi per miniſtros verbi, 390.a. *Subſtantialia confeſſionis*, 391.a. *libertas Chriſtiana in vſu confeſſionis*, ibidem. *confeſſionis ſecretæ, arcanæ & auricularis apud Pontificios deſcriptio*, 391.a. *conſcientiarum carnificina ex confeſſione auriculari Pontificiorum*, 391.b. *propter quas cauſas ſit improbanda*, 391.b

Inſtitutio eius ad quem referenda, 391.b.392.a.

Actus iudicialis in confeſſione Papiſtica, 392.b.393.

Peccata mortalia tantum eſſe confitenda, 393.b.

tempus petendæ per confeſſionem abſolutionis, 394.a

Confirmationem negare eſſe Sacramentum, 198.b. *pertinere eam ad pugnam*, 199.a. *ſpei eſt*, 199.a. *facit contra impotentiam*, 189.a. *à quo inſtituta*, 203.a.b.86.b. *An vere ſit Sacramentum*, 205.a. *quis eam poßit adminiſtrare*, 211.a.

Materia ſeu elementum confirmationis oleum, 248.a.250.b.252.a.256.b.257.a. *quale oleum ſit chriſma*, 249. *forma & ritus confirmationis*, 248.a.249.250.b.252.b.256.b. *de efficacia & virtute eius*, 218.248.249.252.253. *tantum Epiſcopi eam adminiſtrant*, 248.b.259.b

Sine confirmatione morientes, 249.a

Confirmatio Spiritus ſancti nobis neceſſaria, 250.a. *per quæ media fiat*, 250.a.b.253.a. *de inſtitutione chriſmatis in confirmatione*, 250.b.251.a.b. *de impoſitione manuum in confirmatione*, 251.b

Digitized by Google

Confirmatio impoſitioni manuum ſurrogata, 252.a. *manu percutere confirmandum*, 248.a.250.a.b.253.a. *De promiſsions gratia confirmationi addita*, 252.b. *quomodo pugnet contra verbum Dei*, 253.a. *derogat dignitati Baptiſmi & huic anteponitur*, 211.a.248.b. 249.a.b.250.a.253.b.255.a.b. *Nihil à Tridentinis in confirmatione corrigi aut mitigari*, 254.a. *Quomodo Patres de ea loquuti*, 253.b.255.a.b. 256.a.b.

Vnctio olim non niſi ceremonia quadam Baptiſmo addita, 257.a

De tempore inter Baptiſmum & Confirmationem interponendo, 257.a. *Alius omnino vſus fuit olei chriſmatis & vnctionis apud veteres quam hodie apud Pōtificios*, 257.a. *quomodo cœperit Baptiſmus, Manuum impoſitio, olim coniuncta diuelli*, 257.a

Confirmatio vera & vſus eius legitimus apud Euangelicos, 257.b. *Pontificij nolunt vſum rationis expectare, & Catechiſmum adhiberi in confirmandis baptiſtis*, 259.a. *Confirmationem ex opere operato propter Chriſmatis virtutem, conferre gratiam maiorem, quam ſit Baptiſmi*, 259.b. *eſſe ceremoniam non tantum ocioſam, ſed ſuperſtitionibus etiam ſcatentem*, 259.

Chriſma irreuerenter attrectare & profanare quantum peccatum habeatur, 259.b

Coniugij cum adultera pœna pœnitentiaria, 728.a. *duas ſorores aut cognatas cognoſcens quomodo pœnitentiam agat*, 728.b

Coniugium ſtupro affine eſſe dicere, 83.a

Coniugij inſtitutio per ſe aut vt Sacramenti, 205.a.424.b. *an ſit Sacramentum*, 198.b.201.b.202.a.205.b.425.a.426.b. 427.a. 428.b. *quare contendant Pontificij eſſe ſacramentum*, 428.b. *habent illud pro vita carnali*, 425.a

Coniugium eſt coniunctio indiuidua, 425.b. *eſt genus vitæ ſanctum & Deo placens*, 426.b. *eſt imago Chriſti Eccleſiæ*, 426.b.

Cauſa coniugij efficiens adhuc Deus eſt, 425.a. *materia eius*, 203.b.205.a.428.a. *forma, ibidem. Quare Deus hanc ſocietatem inſtituerit*, 425.b. *facit contra concupiſcentiam*, 199.a. *eſt temperantia, ibidem. per hanc noui milites in Eccleſiam introducuntur, ibidem. Coniugij dignitas*, 425.a.427.a. *promiſſio* 205.a.427.b. *benedictio*, 426.a. *tria bona*, 428.b. *Coniugium etiam inter gentes habetur*, 425.a. *non conuenit ei cum ordine*, 211.a.428.b. *præ eo permittitur ſacerdotibus ſcortatio*, 211.a.428.b. *veterum Polygamia*, 429.a. *de gradibus prohibitis* 429.b.430.a.b. *impedimenta matrimonia dirimentia*, 431.b. *cognatio ſpiritualis*, 431.b. *Votum caſtitatis, ibidem. diuerſitas religionis, ibidem. aliud eſſe impedimenta coniugij & aliud diuortium*, 432.a. *de diuortio*, 432.433.434.435. *de caſu deſertionis*, 433.a. *Innocenti parti poſt diuortium denegari coniugium*, 432.b. *repudiatam potuiſſe alteri nubere*, 433.b. *de reconciliatione cum adultera*, 435.b. *presbyterum ſecundis nuptiis non debere intereſſe*, 436.a. *nuptiæ olim non habebantur in feſtis primariis*, 437.b. *cauſas matrimoniales non prorſus à miniſterio ad ſolum magiſtratum eſſe reiiciendas*, *ibidem. de clandeſtinis matrimoniis*, 438.a

Coniugium Sacerdotum, 447.a. *an omnibus permiſſum coniugium, ibidem. an præferendum virginitati & cœlibatui, ibidem. non opponendum caſtitati*, 447.b.448.a.b.449.b.450.a. *coniugalis conſuetudo caſtitas eſt*, 448.a.450.a.453.a. *ſtatum coniugalem, vt carnalem & immundum traducere*, 450.a.b. 451.a. 452.a. 462.b. *Papiſtæ in coniugio non permittunt caſtitatem*, 450.a. *quare Papatus de coniugio blaſphemè & impiè ſentiat & loquatur*, 450.a.b. *coniugio iniquiores fuerunt Philoſophi & Poëtæ*, 450.b. *coniuges non admiſit ad Baptiſmum Marcion*, 4.b. *coniugio vtentes opus Satanæ perficere dixit Secundus, ibid. quidam illud dixerunt ſub honeſta ſpecie velamen eſſe turpitudinis*, 451.a. *coniugium in lege conceſſum imperfectionis Euangelicæ nomine improbari*, 451.a. *quibus argumentis coniugium fuerit impugnatum*, 451.a.b. *coniugium ob amaritudinem ſeu crucem fugere*, 451.b.452.a.457.b.458.b.459.a.b. *Chriſtus etiamſi non vixerit in coniugio, tamen illud approbauit*, 451.b. *coniugium, vel ob ſolam vſtionem vitandam eſt ſuſcipiendum*, 451.b. *argumenta defendentium coniugium*, 452.a. *coniugij caſtitas & puritas aſſerenda*, 452.b. 453.a. *à Paphnutio cōtra Synodū Nicenam defenſum* 453.a.491.a.498.b. *Sacerdotibus non iuſtis de cauſis eſt interdictum*, 453.a. *veterum quorundam duræ aliquot ſententiæ contra coniugium*, 453.a.b. *an in coniugali conſuetudine adeſſe poſſit Spiritus ſanctus*, 453.a.461.a. *an impediat orationem*, 451.b.452.a.453.a.461.b. *an impediat perceptionem Sacramenti*, 453.b. *Coniugij caſtitas alia fuiſſet extra lapſum, quam nunc eſt*, 453.b. *Concupiſcentia & libido in cohabitatione coniugali non eſt res bona*, 453.b. *Coniugium tanquam vmbraculum tegit multas ineptias maritales*, 453.b. *de coniugij bonis ex Auguſtino*, 453.b.463.a. *coniugium indiſſolubile*, 453.b. *Scholaſtici de coniugij peccatis*, 454.a. *De finibus coniugij*, 453.b.461.a. *Sine certo verbo non ſunt coniugum conſcientiis laquei iniiciendi*, 454.a. *coniugium non eſt ſub periculo ſalutis omnibus neceſſarium*, 454.a.462.b.465.a. *coniugij commendatione non damnatur ſtatus vitæ cœlibis per ſe*, 454.a

Coniugij præcepto aliqui eximuntur, 454.b. *an ſit cœlibatui æquandum aut anteponendum*, 454.b.456.a.b.457.a.b. *coniugium neminem iuſtificat coram Deo*, 455.b.456. *vocare illud ſtatum imperfectionis*, 451.a.456.b. 498.a. *ſtatum ſecularem & carnalem*, 457.a

Coniugij variæ difficultates, 459.a.b. 460.a. *coniugum victoria ſuper moleſtias illuſtrior eſt quam cœlibum*, 459.b. *coniugium ſchola eſt multarum virtutum*, 459.b. *coniugium impar, moroſum, difficile*, 459.b.460.a. *In coniugio non curari poſſe quæ ſunt Dei*, 460.a. *Quibus argumentis Papiſtæ coniugio cœlibatū ſuum præferant*, 461.a.b.462.a. *commixtio coniugalis, quando culpam habeat, aut non habeat*, 462.a. *De coniugio nequit omnibus dari certum teſtimonium ex æquo*, 462.b. *Coniugium ſanctitatem Spiritus non autem carnis tribuere*, 463.a. *Inhabiles ad coniugium, abſtineant ab eo*, 465.a

Coniugium præceptum illis eſt qui continentiæ donum non habent, 465.b.466.a. *Coniugium & coniugalis vita eſt vocatio Dei*, 458.a.460.b.465.b.466.a.467.b. *an votum cœlibatus à coniugio eum, qui donum continentiæ non habet retrahat*, 469.a.b. *etiam his qui donum continentiæ habent permittitur coniugium*, 470.a. *coniugium abiurare*, 475.a.476.a.477.a. *vouere illud*, 475.a.b. *peccatum in coniugio poſt votum contracto*, 476.a.477.b. *votario Papiſtæ centum ſcorta, quam vnicam vxorem in coniugio concedere malunt*, 476.b.509.b. *Coniugij ſpiritualis fœdus*, 479.b. *continentiæ donum habentes, aut non habentes an abſtinere à coniugio poſſint*, 482.a. *Coniugia adulterina*, 482.b. *Qui poſt votum con-*

Digitized by Google

trahunt matrimonium, hos pontificij occidunt, 484.a. de coniugio Sacerdotum, vide Sacerdos. Apoſtolos pleroſque fuiſſe coniuges, 495.a

Coniugio promiſcuam venerem præferre, 495.b. coniugia per ſeductores ſub Chriſti nomine diſſoluta, 496.a.b. Coniugij Sacerdotum blaſphemæ inſectationes, 502.a.b. Germani alieni à libidinibus vagis & coniugij amantes, 508.a. Caſtimoniam eſſe etiam in coniugali coniunctione, 509.b. Thomas matrimonium occultum Sacerdoti non continenti permittit, 506.b. Non coniugio ſed nuptiis interdicere ſacerdotibus, 517.b. 518.a.

Conradus VVimpina, 741.a.742.b.745.b

Conſcientijs laqueos iniicere ſine Scriptura, 709.454.a. ex ſolidis ſcripturis conſcientiæ ſunt erudiendæ 454.a

Conſcientiarum imperium Papæ & traditionibus non concedendum 239.b. varietas veterum Baptiſmo detrahentium 240.b.241.a

Conſecratio Sacramentorum 214.a.236.a.262.263.264.

Conſecratio Balſami in vſum confirmationis, 249.b.252.a.b.253.

Conſilia Euangelica 456.a

Conſiliorum moderatio pro donorum diuerſitate 463.b

Conſilium dare, aliud eſt, quàm iudicium ſuum explicare 515.b.

Conſilia quomodo fiant ſalutaria 471.b

Conſobrinarum nuptiæ 430.b

Conſolationes veras interuertunt & falſas eis ſurrogant Pontificij 225.a.b.266.a

Conſolandi reſipiſcentes, 713.a

Conſtantinopolin tranſlatæ reliquiæ ſanctorum quorundam, 668.b

Conſtantinus reliquias ſanctorum tranſtulit ad monumenta celebriora, 668.a. imagines multas fieri curauit, 686.a.687.a. de Baptiſmo Conſtantini & Baptiſterio ab illo facto, 687.a.694.b. de clauo Chriſti frenum ſibi fecit, 687.a. quomodo ſe depingi fecerit, 688.a. ſignum crucis ei apparuit, 688.b. vexillum eius forma crucis, 688.a

Conſtantinus Leonis filius per Synodum omnes imagines abolet ac damnat, 693.b. corpus Conſtantini effoſſum Irene cremauit, & cineres in mare diſperſit, 694.a

Conſtantini filij interfectrix mater Irene, 694.a

Conſtantini imagines, 675.a

Conſtantini vox de ſcripturæ authoritate, 40.a

Conſtantienſis Epiſcopus 511.a

Conſtantinopolis quando & quali pœna Mahometo ceſſerit 552.b

Conſtantinus dirimi voluit cõtrouerſias à ſcripturis 485.b

Conſuetudo ſine verbo 284.b.288.b.289.a.307.a.313.b.562.a. Conſuetudinem conſuetudini cedere 73.b. 307.b.308.b.309.a.311.a. conſuetudini ſimplici non ſtandum 243.b. vetuſtiorem conſuetudinem pro traditione Apoſtolica habere, 81.a.b.82.a.83.a

Conſuetudinem ſequi pra verbo Dei 500.b.624.b

Contarenus 276.a

Contentio ſæpe in tranſuerſum abripit Doctores, 73

Continentiæ donum caſtitas eſt 448.a. continentia naturalis aut ſtudio acquiſita 465.a. quid ſit 465.a.767.a. an quiuis ſerio quærens accipiat eam certo 465.a. non omnibus hoc donum eſt neceſſarium 468.a. qui id non habent matrimonium contrahant, 467.a. continentiæ præſumptione tentatur Deus & datur locus tentationibus ſatanæ 466.a.b.477.a. an quis continentiæ dono præditus ſit aut non ſit, quomodo iudicandum 467.a. quomodo ea aut excitetur aut negligatur 467.a.469.a. non pertinaciter affectandã illis qui vtuntur 467.b. eſt donum non omnibus commune, ſed peculiare, 466.a.467.a.b.468.b.469.b.477.a. Incontinentiæ reprimendæ ratio, 467.b.469.a qui donum Continentiæ non habet, ei cœlibatus nec præcipitur, nec conſulitur, ſed propoſitum eſt ei matrimonium, 469.b. etiam illis qui donum continentiæ habent, coniugium permittitur, 470.b. facilitatem continentiæ non rectè doceri, 475.b

Continentiæ donum habentes renuntiare poſſe iure coniugij quod habentes non habet poteſtatem abſtinendi à coniugio, 481.a. ſub ſpecie continentiæ libidines tegi, 510.a

Continentia crimino ſa peior eſt adulterio, 614.a

Continentiæ votum qualis fructum tulerit, 615.a

Continentia non eſt de ſubſtantia ordinis clericorum, 615.b. vtilitas eius, 473.a

Contractorum cura, 579.b

Contrarij ſenſus argumenta, 434

Contritionis dignitas, 238.a.240.372.a

Contritionem interiorem à Chriſto approbatam non recipiunt Pontificij, 372. eandem contritionem eſſe ante & poſt Baptiſmum, 374.b. Quid ſit contritio, 374.b.378.379.b.380.a.b. neceſſaria eſt in pœnitentibus, 380.a.381.a

Contritio ſine fide, 379.381. eſt opus Spiritus ſancti per miniſterium, 380.b.482.b. An pendeat à Contritione remiſſio peccatorum, 380.b 381.b. Scholaſtici eam voluntariam pœnam faciunt, 381.a.b. negare eſſe terrores voce legis incuſſos, 381.a

Contritio cum voto confeſſionis & ſatisfactionis, 381.b de attritione & Contritione, 382.a.b.396.a

Contritio charitate perfecta, 382.a. perfectæ contritionis perſuaſio facit aut hypocritas aut deſperabundos, 382.a.b

Ad Contritionem pertinet confeſſio, 384.a. exploratio contritionis per ſacerdotem, 390.b.391.a. per contritionem an deleantur & remittantur peccata, 395.b.396.a

Contritio non eſt meritum iuſtificationis, 156.a

Controuerſiæ ſtatus certus ponendus 206.b.233.a. neceſſaria à non neceſſariis diſtinguenda in controuerſiis 230.a

Controuerſia ex Scripturis determinanda 485.a.b

Controuerſiarum ſtatus inuolui & tranſponi 447.b. 454.b. vnde diiudicandæ controuerſiæ 508.a

Controuerſias dextre aut minus dextre diiudicare, 798.a.b

Conuentus Eccleſiaſtici in veteri Teſtamento 809.a. in nouo Teſtamento 809.b.810.a. in veteri Teſtamento ad certas circumſtantias erant alligati 810.a. ordo & decorum in conuentibus Eccleſiaſticis 810.a. tempus conuentuum 810.b. ſanctificatio eorum, ibid. libertas dierum 810.b.815.a. quotidiani conuentus Chriſtianorum 810.b.815.b. dies dominica ab Apoſtolis deſtinata ſacris conuentibus 811.a.815.a

Conuentuum ſacrorum propria exercitia 811.a. habiti etiam ſunt quinta & ſexta feria conuentus ſacri, 811.b. diuerſa tempora conuentuum ſacrorum 817.a

Conuentus Eccleſiaſtici Brunſuigæ 817.b

Conuerſio non fit ſine verbo 412.a

Corporis Chriſti feſtum 281.b.282.283

Conuerſionis exempla 24.a. doctrina eius 113.b. quid faciat in notibus & viribus humanis 116.b. in conuerſione quæ adſint 146.b.147.a

Corbeienſis cœnobij litania 651.a

Corona mortuis oblata 668.a.669.b. idolis impoſita 676.b

Corporum humanorum in hac vita ſanctificatio 662.a. in futura

Digitized by Google

in futura vita glorificatio ibid. abiectio poſt mortem 661.a.668.a. redemptio per Chriſtum 661.a. regeneratio per Baptiſmum ibid. percipimus etiam corpore Euchariſtiam 662.a. ſunt domicilia Spiritus ſancti 662.a. per corpora Sanctorum Deus multa facit ibid. Deum glorificamus in corpore noſtro 662.a. quid ſunt per naturã, & quid per gratiam 662.b. corporum honorifica ſepultura, 666.a.b. 668.b.669.a. tranſlationes eorum 664.a.668.b. 669.a. corporis affectiones impedire & iuuare poſſunt operationes animæ 751.b. cura corporis debita 751.b

Corpus etiam purum & caſtum ſeruandum 448.b. 449.a

Coſmas 579.b.582.b.593.a

Coſmæ imago 697.b

Cranium loquens 547.b

Crapulæ fructus 571.a.768.b

Creaturarum benedictiones Papiſticæ 769.a

Creationis opera in infidelibus, ab illis, quæ per peccatum ſunt ingreſſa, diſtingui oportet 110.a

Credere alicui & in aliquem 616

Creſcens Moguntiæ docuit 507.a

Cricius Polonus 336.a.356.a

Cromerus 504.b

Crux quare immittatur reconciliatis 400.a

Crucis ſigno ſe ſignare 668.a. vexillum Conſtantini forma crucis 668.b. ſignum crucis Conſtantino apparuiſſe 668.a. ſignum crucis duobus lignis formari cœptum, ſed ſine addita imagine 668.a. cultus crucis 688.b

Crucis Chriſti miraculum 708.b. per crucem Chriſti quid veteres intellexerint 702.b.704.a. adoratio Crucis à Iona inuecta 704.a. quomodo adoretur in Eccleſia Romana 705.b. quomodo conſecretur vt virtutem iuuandi adorantes habeat 705.b.706.a. quomodo inuocanda ſit, 705.b

Crucis piorum vtilitas 715.a. dulcem crucem facit quod nomen habet paſſionum Chriſti 718.a.

Sanctæ Crucis Eccleſia Romana 740.a

Crucis ſignum 80.a.202.a.205

Culpæ remiſſio, vide pœna.

Cultus ex Scriptura iudicandi 661.a. occaſione miraculorum nouos cultus ſine verbo inſtituere 670.a. 673.a. cultum in idololatriam degenerare 667.b. in cultu non recedendum eſt à via quam præcipit Dominus 680.b.681.a. cultus externus & internus 680.b.681.a. abſentem non eſſe colendum 685.a. cultus nouos ex miraculis ſine inſtitutione effingere 664.a. electitij cultus quantumuis ſpecioſi reiiciuntur 665.a.b

Cultum omnem vulgo non velle explicare 677.a

Cultum facere bona intentione 698.b

Cultus non inſtituendus ex conſuetudinibus & rationibus humanis 700.b

Cultus ab hominibus excogitati 133.a

Cultus latriæ 280.a. ſimulatio in cultu externo 280.b.

Cultus ab hominibus inſtitutos Deo non probari ibid. eſſe idololatriam 351.a

Cultus electitij improbantur 458 b. cultus non eſt, qui ſine verbo Dei fit 474.a.b.477.a. cultus duliæ & latriæ 621.b.

Cultus ex bona intentione inſtituti 569.a. probatio eorundem in qua non conſiſtunt 570.a. non placent Deo 572.b.574.a

Curienſis Epiſcopus & Epiſcopa 507.b

Cuſanus 519.a.334.b.296.a.310.b.4.b.40.b.85.a

D.

DAgon 678.a

Dæmones vnde ſint 676.a. officium eorũ 675.b

Dæmones facere mediatores 630.a.634.a

Dæmoniacorum cura 579.b

Damaſceni inuocationes 639.b

Damaſi Pontificale 687.a

Damiani imago 697.b

Damianus 579.b.582.b.593.a

Damnatorum ſupplicia ceſſatura an ſint 525.b.526.a. 529.a.b.530.a.531.a.567.a

Dania lex cœlibatus obtruſa 505.b

Dantes Florentinus 515.b

de Conciliorum authoritate 483.b.495.b

Decalogus & ante & poſt diluuium fuit 15.a. quid nomine Decalogi intelligatur 178.b

Decalogus eſt cautio debiti noſtri 384.a

Decalogi tranſgreſſio per vota monaſtica. 476.b

Decimas omnium dantes, etiam temporis 773.a

Decretales Pontificum Romanorum 254.b

Defectionis authorum pœnitentia 727.b

Definitionis locus 203.a.b.748.b

Deliberatio certum propoſitum præcedat 471.a caput deliberationum ſit inuocatio Dei 471.a

Dentium cura 579.b

Dentium dolores curare 672.a

Deum vnum ſummum conſtituerunt gentes, eique alia munera ſubiecerunt 625.b. Ethnicorum inter Deum & homines mediatores 617. b.625.b

Dei omnipotentia non ſimpliciter concludit aliquid ita eſſe vt dicitur 272. voluntas Dei ex verbo eius diſcenda 272.b

Dei in viſibilibus ſpeciebus apparitiones 273.b.279.a

Dei non abſentia, ſed apud nos præſentia 279.a.b

Dei erga nos bonitatis argumenta 380.b

Deum ſuper omnia à nobis diligi poſſe 382.a

Dei imaginem aliquam non faciendam eſſe 675.b

Deus primus & magnus ſub ſe habens Deos minores, & hos alios bonos, alios malos 675.b. cur gentibus placandi dici fuerint 676.a

Deorum imagines in templis poſitæ 676.a. variæ formæ Deorum 676.a. an quia Deus in certis formis appareat, idcirco à nobis etiam ſit efformandus 679.b

Deus vbique 685.a

Demetrij cineres tranſlati 668.a

Demoſthenis ſtatua 675.a

Detractionis pœnitentia 728.a

Deuotio in ſuperſtitionem degenerans 670.a.671.b. 672.a

Diaboli poteſtate alios velle liberare per ceremonias 228. b.229.a

Diabolus & impurus ſpiritus, & ad impuritatem vitæ incitat 448.a.b.449.a. abhorrentes à libidinibus, caſtitatis ſuperſtitioſæ ſtudio faſcinat 450.b

Diaboli damnationem & cruciatus aliquando finiendos dicere 529.a.b.531.a.b.566.b

Diabolus eſt hoſtis puræ doctrinæ 7.a

Diaboli non conuertuntur 123.a

Diaconi 413.b.415.a.b

Διακρίνειν 401.a

Dianæ ſacerdotes 494.b

Dies hominis pro iudicio rationis de rebus ſacris 596.b

Διδασκαλία 36.a

Diffidentia quid poſſit 172.b

Dies obſeruare 772.a.773.a.789.a.b.791.a.b.790.a

Digitized by Google

Diei in horas diſtributio in Papiſtarum cultu 771.b

Dies Dominica ſacris codicibus deſtinata 811.a. non tamen præcepto aut neceſsitatis opinione nobis eſt impoſita 811.a. Chriſtianis in primitiua Eccleſia obſeruata, ibid.

Diei Dominicæ exercitia propria 809.b.810.a. quare ſit Chriſtianis feſtiua 811.a.815.b. Sanctificatio & ſanctitas eius 816.a. violatio eius 816.a.b. quomodo habeatur Brunſuigæ 817.b. certæ lectiones eius 818.a.b

Dietembergius 578.b

Digami in Sacerdotum ordinem non cooptati 508.

Digamos tanquam indignos miniſterio excludere, quantumcunque donis excellant 520.a

Digamiæ prohibitio à gentibus deſumpta 520.a. Sacerdoti nec adeſſe ſecundis nuptiis, neque benedicere illis licuit 520.b. tertiæ nuptiæ ibid.

Diocletiani ſtatua 675.a

Dionyſius Alexandrinus 287.b

Dionyſius Alexandrinus 287.b

Dionyſius Corinthiorum Epiſcopus 497.b

Dionyſij inuocatio 587.b

Dionyſius Areopagita de imaginibus 686.b

Diſciplinæ Eccleſiaſticæ forma 386.a.711.b.712.a. 713.b.715.a. Hæc erat ſtudioſè reducenda 723.b. 716.a.b. nimia eius commendatio 726.b. collapſæ eius cauſa 776.a

Diſpenſationis materia eſt inquirere voluntatem Dei non reuelatam 172.a

Diſparitorum vnio 273.a

Diſpenſare in rebus ſacris 324.b

Diſputationum contentio ſæpe exceſſum & deuiationem affert 73. aliter cum aliis diſputandum 73.b

Diſputationum certus ſtatus ponendus 206.b

De neceſſariis & non neceſſariis non ſimiliter diſputandum 230.a

Diſputationes facile exeunt in aſſeuerationes 630.a

Diuinatorem conſulens quandiu pœnitentiã agat 727.b

Diuitiarum patronus & dator 579.b

Doctores Eccleſiæ 413.b.414.a

Doctrinæ fundamenta oſtendenda 197.a.b

Doctrinæ inclinatio quomodo fiat 768.a

Doctrina examinanda 2.b.10.b. errores in doctrina 4.a. veram doctrinam omnem in ſcripturis contineri 5.b. vide ſcriptura. Puritas eius cur facile corrumpatur 7.a. quomodo puritas eius reſtituatur & conſeruetur 7.a.8.a.b.12.b.19.b.20.a. inde vſq; ab initio fuiſſe per traditiones corruptam 7.b.8.a.9.a.b.10.a.29.a. Dei ſolicitudo in conſeruanda vera doctrina 10.a. corruptela doctrinæ ex aſſutis ſcripturæ traditionibus 12.a.b.13.27. Chriſti & Apoſtolorum doctrina eadem 23.a. doctrinæ veritas in cœtu aliquos facit eum Eccleſiam, 43.a. doctrina vera non geometrice, ſed Eccleſiaſticè demonſtranda 43.b. doctrinæ Chriſtianæ ſumma & loci 66.a.67.a.89.b

Doctrina Eccleſiæ non ex hominum figmentis, ſed ex ſcripturæ fundamentis eruenda & demonſtranda eſt 553.b.554.a. doctrinæ corruptelæ cùm inualuiſſent, quomodo à patribus reprehenſæ fuerint 634

Dogmata è quibus ſcripturis conſtituenda 45.a.51.b.53.a. è manifeſtis ſcripturis ſumpta aut ratiocinatione inde incluſa 68.b. quomodo confirmanda, aut refutanda 71.a.b. aliud eſt dogmatice, aliud per contentionem dici 37.b

Dogmatum fundamenta oſtendenda 197.a

Dogmata ſtabilire ex Canonibus Synodorum præter illarum mentem 197.a. probare ea ſolis anathematis 199.a. ex allegoriis non facienda dogmata 313.a. neque ex figuris 341.b.342.562.b.564.566

Dogmata è ſcriptura iudicanda 661.a.773.b. omiſſo verbo Dei è miraculis dogmata fingere 669.a. è conſuetudinibus & ratiocinationibus humanis dogmata affingere 701.a. Dogma aliquod ſolius Eccleſiæ authoritate niti 733.a

Dogma publicum ab opinione priuata diſcernendum 630.a.b.575.b

Dominicani de ſuorum è purgatorio liberatione 616.a

Domitiani ſtatua 675.a

Dona Dei quomodo accipiãtur. conſeruentur, amittãtur, 113.b. Spiritus ſancti dona exuſcitantur 151.b 204.b. fiducia donorum inſoleſcere 172.b

viſibilis Donorum effuſio 205.a.251.b. augmentum donorum 205.a. per quæ media augeantur & confirmentur 205.a.213.a

Dona alia corporalia, alia ſpiritualia, alia æterna 336.a. Apoſtolorum peculiaria dona quæ nunc deſierunt 407.a.b

Donaria in templis Martyrum ſuſpenſa 637.b

Dona habentes non præſumant, neque alios iudicent 510.a

Dona à Chriſto per Mariam in nos venire 578.a

Dona non ſancti diſtribuunt, ſed Deus, ideoque ab eo ſolo ſunt petenda 614.a. donorum rectè collatorum præmia 457.b. Donum dono præſtat 458.b.463.b. alia generalia ſunt dona, alia priuata 465.b.468.b. 476.a. an Deus ſimpliciter omne donum det omni petenti 465.b.466.a.468.a. dona exuſcitanda & colenda 468.a

Donec, ſæpe non terminum, ſed continuationem & perpetuitatem ſignificat 566.a

Dorotheam inuocare 583.b

Druſiana maritum deſerens 496.b

Dubitationis doctrina ſola Papatũ prodit 165.b. Pontificij ſuper ea diſputant 165.b. quare pro ea pugnant, ibi. articuli de fide dubitante 166.a. cauſæ dubitationis 167.a. doctrinam cœleſtem infamare, quod ſit materia dubitationis 167.b. Nouatiani eã docuerũt 170.b. dilutio obiectionũ pro dubitatione 170.171.172.173

Dubitationem fidei quomodo confirment Pontificij 225.b.266.a.306.b.378.a.382.a

Dunſtanus 506.a

Durandus 198.b.214.a.249.a.252.a.255.a.270.a.272.a.329.b.331.a.335.a.364.b.366.a.548.705.b.708.b.709.b.741.a.771.b.772.a.774.a. de ſacerdotum coniugio 515.b

E.

EBion 20.b.21.a

Ebrietatis pœnitentia 728.a. fructus 749.a.768.a

Eccius 6.b.13.b.61.a.259.a.312.b.334.b.336.b.337.a.356.a.563.a.611.b.617.a.745.b

Eccleſiæ iudicium & authoritatem ſupra Scripturam extollere 67.b.4.a. Eccleſia cuſtos eſt Scripturæ 9.a. 47.b. traditionem & fidem eius ſine Scriptura etiam ſequi 43.a.b. Eccleſiam conſtituit vera doctrina, non contra, ibid. Eccleſia exigua & latens 43.b. de Eccleſia, tanquam domus Dei, ædificatione, 45.a.b. Eccleſia Romana fidem, etiam extra Scripturam, poſt Apoſtolicã fide haberi velle 76.a.b. Eccleſiæ iuuentus aut maturitas 82.b. Eccleſiæ puritas & ſanctitas 102.a. Eccleſiam fingere qua ſit ſine verbo Dei 109.b. mandata Eccleſiæ 177.a.b.178.179.a. Eccleſiæ poteſtas limitata eſt, non infinita 179.180.a

Eccleſiam ſeptem genera hominum habere 199.a. non poſſe eam errare 221.a

Eccleſia Catholica eſt Apoſtolica 227.a.285

Romana Eccleſia omnium reliquarum vult eſſe mater & magiſtra

magiſtra 236.b.368.b.
Sumis ſibi poteſtatem ſtatuendi & mutandi quicquid ſibi viſum eſt in Sacramentis 398.b.316.b.319 a. 326.b. Eccleſiæ Romanæ ſimpliciter credendum 315
Eccleſiam habere poteſtatem rituum 317.a. Eccleſiarum diuerſæ formulæ precum & diuerſæ ceremoniæ 357.b.358.a
Eccleſiæ puritas quamdiu durauerit poſt Chriſti aſcenſionem 487.b.495.b.629.b
Eccleſiam nunc magis corroboratam dicere, quàm fuerit temporibus Apoſtolorum 487.a.b.498.a
Eccleſiam non poſſe errare 733.b
Eccleſiam poſſe indulgentias dare, quatenus non errat, 742.a.b
Eccleſiæ Romanæ ſtatuta omnibus fidelibus ſeruanda obtendere 747.a.759.b
Eccleſiæ debita obedientia 758 a
Eccleſiam non agnoſcere, vbi non ſunt reliquiæ Sanctorum 671.b
Eccleſiam virtualiter eſſe Pontificem Romanum 710.a
Eccleſiarum ad quas venimus, ritus obſeruandi 800.a
Ecebolis 533.b
Edeſſenorum in imagine Chriſti, quam habuerunt fiduciam 686.b
Edgari regis gladius 525.a
Eduardus Rex Angliæ, dentes Apolloniæ colligit 672.a
Egidius Romanus 733.a
Eginardus 701.b
Ἐγείρειν 406.b
Eiſingrinus 563.a.592.a.663.a
Electi inter Manichæos 451.a.489.b.498.b.502.b
Electio noſtri vnde æſtimanda 172.a.b
Eleemoſynarum nimia commendatio 401.b
Eleemoſyna ad ſepulturas data 544.a
Eleemoſynis peccata velle redimere 729.b.777.a.b ad colligendas eleemoſynas indulgentia propoſita 732.a. Eleemoſynarum contributiones in conuentibus ſacris 810.a.811.a
ἔλεγχος 36.a
Eliæ reditus 80.a
Eliuertanus Canon 484.a.489.b.
Elizabetham inuocare 589.b
Eleuſynia ſacra 779.b
Elpenor,
Eloquentiæ ſtudium in Doctoribus Eccleſiæ, quid poßit, 613.a
Emporia celebria magnam fouent vitæ licentiam 448.b
Emſerus 13.b
Encænia veterum 809.b
Encratitæ 787.b.450.b
Enochi continentia 499.a
Enochi reditus 36.a
Ennius 411.b
Enſis benedictus 204.a
Enthuſiaſtæ 412.a
Enthuſiaſtici raptus 116.b
[illegible] 36.a
Ephemerides 812.b
Epiphania 814.a,818.a
Ephrem 635.b
Epilepticorum cura 576.b
Epiphanius Conſtantinopolitanus Epiſcopus ſacerdotis filius 504.a
Epiſcopi ſe implicant negotiis ſecularibus 491
Epiſcopi vxorati 52.a. honorificum fuit filium Epiſcopi eſſe ibid.
Epiſcopi nomen & officium 414.b.415.a.419.b.420.a, 421.422.423.a
Epiſcopi hodie officium ſuum negligunt 259.b. an ſit diſcrimen inter Epiſcopum & presbyterum 259.b.796.b
Epiſcopi iure Canonico anathematizantur cùm Chriſma non ipſi adminiſtrant 259.b
Equitum patronus 579.b
Equorum patronus 579.b
Eraſmum inuocare 582.b,587.b
Eraſmus de coniugio Sacerdotum 516.b. de inuocatione Dei, non Sanctorum 613.b
Eraſmus 247.b
Eraſmi tranſlatio noui Teſtamenti 56.b
Erphurdiæ quid actum de cælibatu 512.a
Error variè conſiderari poteſt 7 .b. error magnorum ducum honeſtus videtur 74.a. errorum pandectæ, 76.a
Error ex ſimplicitate aut malitia 285.a
Errores qui inualuerunt, quomodo reprehenſi à patribus 634.b
Eſſæorum ieiunia & abſtinentia 780.a
Eſſæorum cælibatus 494.b.495.a
Ethnici conuerſi ſaluantur 463.b
Ethnici an per Philoſophiam ſaluati 529.a
Ethnicis verbo Dei carentibus, ſalutem tribuere 78.b. 79.a.108.b.109.a.b.110.a
Euagrij innotationes 639.a
Euangeliſtas inuocare 593.a
Euangelium ſecundum Aegyptios 451.a.496.b
Euangelium an ad perfectionem requirat improbationem coniugij 451.a.
præcepta Euangelica 451.a.
Lux Euangelij hodie accenſa,
Euangelio viam præparare velle per Philoſophiam 110.a. in Euangelio nobis propoſita, quomodo fieri poßint, 116.b. Euangelij doctrina non eſt certis libris metienda 158
Euangelij vſus & vis ad efficiendam pœnitentiam 371.b 378. applicandum ad ſingulos 373.a.b. idem Euangelium omnium 374.b.
Euangelium ſecundum Hebræos 313.b
Euangeliſta 414.a
Euchariſtiam ad ſolam orationem Dominicam conſecrare 82.a. celebratio eius Pontificia 86.a.b. vtramque ſpeciem petere an ſit peccatum 130.b. quomodo ea ſpolient Eccleſiam Pontificij 177.a.b
Euchariſtia ſanctitatem inuare reliquiis Sanctorum 661.b. percipitur ea etiam corporibus noſtris 662.a. poſt publicam pœnitentiam iterum lapſis non data fuit niſi in extremis 723.a.729.b. præmiſſa confeßione aut eadẽ omiſſa ad communionem accedere 723.a.b. pœnitentibus nondum etiam peracta ſatisfactione in extremis eſt data 723.b. 723.b. etiam his data eſt qui tunc primùm conuerterentur, 725.b. 727. interceßione ſua alicui communionem impetrare 729.b.730.a. pœnitentes ante impletam ſatisfactionem ad communionem admißi 730.a. ad Paſcha ſolennior communio habita 763.a. ad communionem accedentes pridie vel à cœna abſtinent, vel quàm parciſſimè cœnant 776.a. fuit ſæpe ad feriam quartam & ſextam adminiſtrata 784.b.796.b. liberum eſt Chriſtianis quencunque diem ei deſtinare 810.b. die Dominica adminiſtrata 811.a.b. diuerſis diebus celebrata 811.b.813.b. Cœna Domini feſtum 818.a
Euchariſtia ad ſepulturas habita 536.a.b.538.b.542.b. 627.b.628.a.637.a.669.a. mortuis eam impertiri 546.b.558.a. Barbara fuiſſe ne quis ſine Sacramento decederet 579.b

Eugenius 283.b
Eugenius IIII. 773.a
Eunomius & Eunomiani 667.b.668.a.581.b
Enodius 232.a
Eunuchorum conſolatio 463.b.464.a
Euripides 779.b
Euſtachius 667.b. Euſtachij abſtinentia 793.b. 795.b.797.a
Euſtachius Epiſcopus 501.a.514.b
Euthymius 232.a
Eutychiani de imaginibus 696.a
Excommunicatio papalis 693.b.699.a. vera excommunicationis ratio, proceſſus & finis 712.a.b. 721.b.722.a.b.723.b
Excommunicatorum receptio 712.b. communio cum excommunicatis quomodo puniatur 728.a
Exempla extraordinaria non dant aut euertunt regulam generalem 216.b.327.a. quæ Sanctorum exempla imitanda 251.b. non tam exempla veterum, quam rationes facti eorum attendi debent 302.b. non præiudicant inſtitutioni diuinæ 429.a
Exempla aliorum quatenus imitanda 525
Exequiæ purgatorio nituntur 522.b.525.b.535.a.537.a. exequiæ defunctorum in ſcriptura 554.b.631.a
Exequias non tollunt indulgentiæ 737.a
Ἐξετάζειν 686.b.672.b.a
ἐξεταζόμενοι 276.b
ἐξομολόγησις 386.a.722.b
Exorciſmus 228.a.229.b.236.a.255.a.415.b
Exorciſta 414.b
Extaſes viuentium 549.b
Exuperius 281.b

F.

Faber Epiſcopus Viennenſis 259.b
Fabrorum patronus 579.b
Fabianus 251.a
Facere pro ſacrificare 341.b
Falconilla 547.b.548.a.
Fallacia figuræ dictionis 481.b
Falſi crimen in deſcribendo 508.b
Febris cura 579.b.584.a.
Feliciani feſtum 593.a
Feliciana hæreſis 701.a
Felix 411.b
Feſtum corporis Chriſti 281.b.282.a.283.
Feſtorum inſtitutio & vſus 282.b
Feſtorum doctrina Papiſtica 447.a
Feſtum omnium animarum 550.a. commemorationis defunctorum 550.b
Feſta martyrum 637.b.645.b
Feſta deorum gentilium 677.a
Feſtorum celebratio indulgentias meretur 734.a
Feſta veteris Teſtamenti à Deo ad quid inſtituta 809.a. Deus feſta ſua cum ceremoniis & aliis circumſtantiis circumſcripſit 809.a.810.b. ſanctificatio eorū 810.a.b.816.b. libertas dierum feſtorum in Chriſtianiſmo agendorum, 810.b.812.b.
Feſtorum veteris Teſtamenti abrogatio 810.a.
propria feſtorum in Eccleſia Chriſti exercitia 811.a.b. 812.a. Apoſtolos non tuliſſe leges de feſtis 806.b. ex obſeruationibus eorum leges eſſe factas, ibidem. de feſtis tanquam de vita ſæpe decertant, qui tamen ſcortationem indifferentem habent ibid.
Feſtum Paſchatis 812.b. Pentecoſtes 809.a. Aſcenſionis 803.a. de cauſis feſtorum 813.b. 815.b
Feſtum natalis Chriſti 814.a. Epiphaniorum 814.a. martyrum 814.a. primitiuæ Eccleſiæ feſta 814.b.
Feſtum dedicationis templorum 814.b. cumulationes feſtorum 814.b.815.a
Feſtorum qualis apud Chriſtianos obſeruatio 815.b.
Feſtorum hiſtorias & certas lectiones retinere 815.b. 818.b.817.b. merita eorum 815.b. pietas non in feſtis tantum exercenda 816.a. quæ opera dictis feſtis prohibita ibid. quando inchoandæ feriæ 817.a. vigiliæ feſtorum ibid. quid præcipue ſpectetur & agatur in feſtis Pontificiorum ibidem. opinio neceſſitatis feſtorum, ibid. multitudo feſtorum Papiſticorum, ibid. gentilium ſolennia ſacra 817.b
Feſta quorum non extat hiſtoria in Scripturis ibid. Sanctorum feſta celebrari ad promerendum patrocinia eorum ibid. conſecrationes luminarium herbarumque in feſtis, ibid. Ludicra Papiſticorum feſtorum ceremonia, ibid. quæ feſta in Brunſuicenſi Eccleſia celebrentur 817.b
Fides infirma 163.b. veritas fidei vnde diiudicanda, ibid. dubitatio fidei Papiſtica 165.b.166.167. 168.169.
Fides hæreticorum & Epicureorum 167.b
Fidem eſſe vniuerſalium, dubitationem vero de applicatione ad perſonam 168.a. demonſtrationes certitudinis fidei 168.a. dilutio obiectionum quibus certitudo fidei impugnatur 170.171.172.173. quomodo fides amittatur 172.b.184 b. non eſt certitudo fidei tanta, vt nihil ſuperſit dubitationis 173.b
Fides non ferens fructus non eſt vera 175.b
Fides eadem omnes ſaluandos iuſtificat 671.a
Fides in imagines 697.a. quomodo alij ad fidem Sanctorum imitandam ſint inuitandi 702.a
Fidei doctrinam ſubuertunt indulgentiæ 709.a.b.
Fides organum eſt quo applicatur nobis meritum Chriſti, 709.a
Fidem metu periculi abnegantium, pœnitentia 727.b. 729.b
Fidei fundamentum eſt verbum Dei 762.b
Fidei doctrina per nimias laudes obſcurata 768.a
Fides quomodo abiiciatur & excutiatur 479.a
Fidem primam abnegare 479.a.b
Fides non ſignificat votum papiſticum 479.b
Fidei articuli ex ſola ſcriptura ſumuntur 553.b
Fide applicatio fit meriti Chriſti 557.b
Fidei norma eſt ſcriptura 572.b
Fides implicita 611 b
Fides non niſi ex verbo Dei concipitur 617.a
Fides dirigenda in Deum, & non in creaturas 616.a. patres omni ſuo ſenſu & conſenſu non poſſunt nouos articulos fidei condere 624.b
Fidei fundamentum eſt Scriptura 197.a
Fidei noſtræ parati ſimus reddere rationem 197.a.b
Fidei articulos facere ſine Scriptura ſolis anathematiſmis 708.b.709.a.742.a.199.a
Fidem alit Baptiſmus 199.a
Fide augeri dona 205.a. eadem fides Patrum & noſtra 208.b.209.b.210.a
Fides eſt organum apprehendendi beneficia Chriſti 211.b.a. 294.b
Fidei iuſtificationem Sacramentis opponere 211.b
Specialis fides 212.b.256.b
Obiectum eius eſt verbum promiſſionis 212.b.217.a
Obiectum eius in Sacramentis 216.b.
Cur iuſtificet fides 216.a
Fidei opponere opus operatum 219.a
Fidem ſolam ad conſequendam gratiam ſufficere 226.a
Fides de gratia dubitans 208.a. Determinationem Eccleſia non minus quam Scripturam pro fundamento fidei

Digitized by Google

ſidei ponere 222.a
Fidem eſſe generalium pronunciatorum 225.b. Certitudini fidei ſemper ſubeſſe falſum 225.b
Fides iuſtificans vna eſt ante & poſt Chriſtum exhibitum 231.b
Fide accipitur & retinetur gratia, peccatis contra conſcientiam amittitur 237.b.242.a.370.a. non conſiſtit in ſola noticia hiſtoriæ aut Articulorum fidei profeſſione, 237.b.238. Vna fides ante & poſt Baptiſmum 241.b. Fides infantium, vide infantes. Quomodo fides in adultis accendatur & retineatur 245.b. aliena fides quid poſſit 246.a. De coactione ad fidem 247.b. Articulus fidei eſſe nequit quod non ex certis & manifeſtis Scripturæ fundamentis demonſtrari poteſt 274.a.341.b. Sine fide communicare 292.b. Confirmatio eius per priuatam abſolutionem 373.b.395.a. Pars eſt pœnitentiæ 378.b.379.a. Quomodo eam faciant fundamentum pœnitentiæ, 379.a
Fidei non tantum ad hanc vitam, ſed etiam vſque ad mortem reſurrectionem & vitam venturi ſeculi ſe extendit 405.a
Fiducia non nitens verbo Dei vana & peccatum eſt, 612.b
Fiducia in ſanctos 614.a
Figulorum patronus 579.b
Figura orationis in formam inuocationis conuerſa 632.a
Figuras in ritibus Eccleſiæ proponere 228.b.256.b
Filiam ſpiritualem cognoſcens 729.a
Fine rei obſeruato rectè de ea poteſt iudicari 802.b. 754.a
Fines rei in Theologia conſtituendi ex ſcriptura 458.b
Flagelliferi pœnitentiarij 731.a
Floribus conſperſa funera 669.b.670.a. idola ornata 676.b
Florum benedictio 760.a
Fœcunditas eſt bonum coniugij 454
Fœdus Dei perpetuum eſt 242.b
Fornicationis pœnitentia 728.a. fornicatio cum ſanctimoniali 728.a
Fortalitium 742.a
Fortitudinem ali vnctione 199.a
Forum politiæ aut conſcientiæ 432.b.
Forum pœnitentiæ 711.a
Forum Dei aut Eccleſia 733.a
Foſſores 414.b
Fractio panis 314.b
Franciſcani de ſuorum è purgatorio liberatione 554.a
Franciſcus Canoniſta 516.b
Franciſcus Petrarcha ibid.
Franciſci in nomine 583.a
Franciſcum inuocare 583.a
Franciſcus Maioranus 704.a
Franciſcus Maironis 733.b.735.b
Franciſci indulgentiæ plenariæ 738.b
Francfordiana Synodus 701.a. acta eius ſuppreſſa 701.b conceſſit imagines, ſed cultum eorum damnauit 702.b. fundamenta eius & refutationes contrariæ doctrinæ 702.a.b. anno 764. fuit celebrata 703.a
Fraternitates purgatorio nituntur 523.a.558.a
Fridericus Nauſea 252.a
Frondium benedictio 760.a
Frugalitas 749.a.769.a.b. hoſtes eius 777.a
Fulbertus 646.b
Fuldenſes monachi vxorati 510.a
Fulgoſius 675.a
Fundamentum firmiter retinendum 768.a
Fundamenti in religione abiectio 479.a
Fundatorum peccata expiare velle votis Monaſticis 456.a
Funera curare eſt ſacer ordo 525.b. funerum curatio, luctus & planctus 525.a.b.536.a.537.a.b.538.a. 542.b
Funerum curationes 663.a.668.a.b
Furto impoſita pœnitentia 728.a

G.

Gabriel 774.a
Gabrielis Archangeli articuli pro cœlibatu 506.a
Gabriel Biel 204.a.207.a.218.b.219.b.220.a.221.b. 251.a.252.b.270.b.286.a.310.b.336.b.378.a. 381.a.356.b.402.a.577.b
Gal 24.b
Galliæ lex cœlibatus obtruſa 503.a
Gallorum patronus 579.a
Gallum inuocare 590.b
Galli à cultu imaginum alieni 703.a.b
Garetius 647.b.651.a
Gelaſius 251.a.276.a.277.b.280.a.304.a.327.b. 496.a
Generationis opus damnauit Marianus 450.b. an pugnet cum charitate proximi 451.a. an præbeat materiam regno mortis 451.a.452.a. lepra libidinis nunc eſt infectum 453.b
Geniculatio quid ſignificet 564.a
Gentianus 504.b
Gentiles conuerſi ſaluantur 464.a
Georgius 575.a
Georgium inuocare 582.a
Georgius Anhaldinus 514.a.516.b
Georgius Caſſander de inuocatione 613.a
Georgij Ducis Saxoniæ inuocatio in agone 613.b
Gereonem inuocare 589.a
Germaniæ lex cœlibatus obtruſa 508.a.b.509.a
Germaniæ patronus 579.a
Germanorum conſtantia in religione 640.b
Germani à cultu idolorũ alieni 675.b.702.a.b.703.b
Germanorum ieiunia 776.b. Germaniæ grauamina, inter quæ etiam ſunt indulgentiæ 745.a
Germanorum credulitas 743.b
Gerſon 249.a.252.b.255.a.309.a.310.a.b.324.a. 483.b
Gertrudem inuocare 584.a
Getarum ſermo 507.a
Gimodius 356.b
Glacies loquens 549.b
Gladio nodum diſſecare 506.a
Gnoſij 497.a
Gnoſtici libidinum patroni 449.a Gnoſtici 78.b.683.b
Godehardi inuocatio 583.a
Gorgiæ ſtatua 675.a
Gracchi ſtatua 675.a
Græci cum diu ſuper imaginum adoratione diſputaſſent & perſecutiones eſſent paſſi, tandem præualere eam in Eccleſia ſua ſiniũt 705.a. Græcæ linguæ vſus 54.b.55.a
Græcorum Sacerdotum coniugia 504.b.505.a.519.b
Græcorum Schiſma 510.b.519.b. in quibus Græci à Latinis diſſentiant 552.b
Græcorum ſupplicationes, quo ad inuocationem Sanctorum 639.a.b
Grandinem quis auertat 579.b
Gratia non ſanctorum, ſed Dei imploranda 615.a. 616.a Gratiæ quid tribuant Pontificij in hominis renouatione 118.b.119.a
Gratia operans & cooperans, præueniens & ſubſequẽs, &c. 121.a.b. 125.b. Vide etiam locum iuſtificationis Gratiam inuenire 135.a. gratia & gratis iuſtificari 138.a.b.139.a. cooperatio & diſpoſitio ad gratiam,

156.b. *gratia & gratis data* 156.b. *gratia gratum faciens* 158.b. *gratia excidere* 172.a
Gratiam Patribus datam negare 207.a. *Quomodo conſecrant eam Sacramenta* 211.b.215. *Semper datur & accipitur, neque ſemel abſoluta vlli confertur* 216.b. 266.b. *quomodo conferatur & applicetur nobis* 216.b. 225. *quomodo accipiatur & retineatur aut amittatur* 237.b. *alligare eam ritibus humanis,* 422.a
Gratia idem quod indulgentiæ, 707.a.
Gratiam Dei in reliquijs Sanctorum quærere, 661.b. 665.b.670.a. *vbi & quomodo velit eam Deus quæri,* 665.b. *quod Deus per gratiam remittit, hoc Pontificij retinent & precio à ſe emi ſinunt*, 709.a.b *gratiæ retinendæ ſtudium,* 715.a.
Gratiarum actione cibos ſanctificari, 761.a. *gratiarum actio poſt cibum ſumptum,* 761.b.
Gratianus 281.b.375.a.391.b.394.a.490.a.502.a.504.b.727.a.b.728.b.778.b. *nihil habet de indulgentijs,* 720
Gratianus de peccatis coniugij, 490.a.
Gratitudinem Deo per votum promittere, 472.b. 473.a.474.a.b.
Gregorium enuocare, 593.a.
Gregorius I I. 507.b.508.a.693.a.
Gregorius I I I. 508.a.519.b.693.
Gregorius V I I. 510.b.759.a.
Gregorius I X. 513.b.
Gregorius X I. 736.b
Gregorius Ariminenſis 733.a
Gregorius Neocæſarienſis 701,a
Gregorius 201.a.203.b.259.b.262.b.263.b
Gropperus 218.a.219.b.249.a.250.a.335.b.377.b.388.b.427.b.458.c. *de nimia commendatione pœnitentiæ publicæ apud Patres* 726.b
Gulæ fructus 749.a.768.b
Gula Pontificiis familiaris 771.a

H.

HAdde 24.b
Hæretici è Scriptura ne aut traditionibus informandi 6.b. *hæreticos eſſe qui ſcripturis non aſſentiuntur* 17.a. *inimici ſcripturæ* 20.b.64.b.77.a.78.b *manſuetudo eorum cauenda* 40.b. *quomodo debeant refutari* 71.a.77. *refutando eos, ſæpe à tramite per exceſſum declinari* 73.a. *opera eorum ſunt peccata* 111 b. *fides eorum excludit à regno Dei* 167.b. *de certitudine fidei illorum* 171.b
Hæreticorum Patriarchæ ſunt philoſophi 516.b
Hæreſis non eſt in verbis, ſed in ſenſu 237.b
Hæreſes deſcribere ſecundum præconceptas opiniones, 790 b
Hæreſes attribuere ijs, quos refutare non poßis 796.b
Hæretici communicantis pœnitentia 729.a
Hagiographa canonicis ſcriptis ſubiecta 525.b
Haimo 331.a.804.a
Halberſtadenſis Adami hiſtoria 731.a.159.a.b
Hamelmannus 326.a
Harmodij ſtatua 675.a
Hedio 507.b.509.a
Helena crucem Chriſti inuenit 687.a
Heliogabali ſtatua 675.a
Hellebrandus dictus Gregorius V I I. 510.b. *primum hortatus eſt alios ad legem cælibatus, poſtea decreto ad eum ſuſcipiendum coëgit* 509.b.510.a.511.b.512.a. *depoſitus pontificatu* 512.a. *pro Antichriſto proclamatus* 512.b. *ante illum Germania tenuit coniugium ſacerdotum* 512.b
Heluetiorum patronus 579.a
Henochi ſcripta 8.b
Herba ἀλεξιφάρμακος ad imaginem Chriſti inuenta, 687.a.b
Herbarum benedictiones 204.a
Hermæ ſcripta apochrypha 528.a. *de ieiunio* 783.b
Heroas de mortuis facere mediatores 627.b.628.a.634.a
Herodotus 676.a
Heroes in templis ſepulti 697.b
Heroici motus in infidelibus 108.a.110.b
Heruetus 504.b
Hieronymus Pragenſis 741.a
Heeronymus Gebuilerus 507.a
Hieronymi inuocatio 583.a.593.a
Hierophanta 494.a.b
Hieroſolymam viſere 669.b.670.b.732.b
Hildelbertus Turonenſis 651
Hildebrandus 514. *vide Hellebrandus.*
Hildeſia 738.b
Himmarus 701.b
Hirsfeldenſis 511.b
Hiſpaniæ lex cælibatus obtruſa 503.b
Hiſpanorum patronus 579.a
Hiſtoria Eccleſiæ non fideliter deſcripta 790.b. *hiſtoria certa in ūm* 793.a
Hofmeiſterus de inuocatione 613.b
Hogoſtratus 747.b
Homeri ſtatua 675.a
Homicidio cuiuſcunque generis impoſita pœnitentia 727.b.728.a.b.729.b
Hominis miſeria & vanitas 662.b
Hominum doctrina & prohibitiones 518.a
Honor Deo aut hominibus debitus 612.b.613.a
Honoratus 369.a
Honorius 282.a
Horarum ſupputatio 771.a.b
Horſtius 301.a.326.a
Hoſius 5.a..22.c.59.c.
Hoſpes quomodo acceptus à Spiridone 794.b.795.a
Hoſpitalium bona per propoſitas indulgentias cumulare, 732.a.734.b.738.a
Hugo 198.b.203.b.207.a.214.a.249.a.304.b.330.b
Huldericus, vide Vlricus, &c.
Humbertus 286.a.364.a
Humiliatio noſtri in ieiunio 752.a.b.758.b
Humilitatis prætextu dubitationem fide defendere 171.b
Humilitas in oratione 619.b
Hyberniæ lex cælibatus obtruſa 506.508.b
Hymni de Sanctis 590.a
Hypocriſis plurimum obeſt bono 777.a
Hyſſopi vſus 779.b.780.a

I.

IAcobellus Miſnenſis 339.a
Iacobus Zieglerus 311.b
Iacobi proteuangelium 481.b.496.b
Iacobi inuocatio 582.a.587.a.
Miſſa Iacobi 628.b
Iacobi Apoſtoli thronus Epiſcopalis 669.b
Iacobus Angularis 709.b.720.a
Ianitores 415.a.b
Iāωυ, 408.b
Iconomachi 693.a.b
Ἰδιωτισμὸς 785.b
Idola, vide imagines.
Idolis ſacrificantium pœnitentia 727.b
Iebu ſcripta 24.b

Ieiunij

Ieiunij tempus & leges, 81.a.b.85.b.86.b

Ieiunium quatenus probandum 461.a

Ieiunia ſolennia 461.a

Ieiunia facta diis gentium 674.a

Ieiunia varia pœnitentium 728.a.b

Ieiunij ſoluti pœnitentia 728.a

Ieiunij leges ſunt laquei conſcientiarum 747.a. *ſuperſtitiones quæ acceſſerunt, ibid. quo prætextu defendantur* 747.a

Ieiunium per ſe non eſſe impium nec pertinere ad traditiones humanas, ſed habere fundamentum Scripturæ 747.b.748.a.b. 763.b. *Ieiuni qui dicantur* 748

Ieiunium miraculoſum 748.b.803.a

Ieiunare à peccatis, id eſt, abſtinere 749.a

Ieiunium ſpirituale ſeu allegoricum 749.a. *verum quibus rebus conſtet ac definiatur* 749.a.b. 750.a.b. 804.a. 807. *propriiſſimè ſic dictum in ſcriptura eſt cùm prorſus abſtinetur à cibo* 749.b. *non conſtat prohibitione & abſtinentia certorum ciborum* 749.b. 763.b. 764.a. 765.a.790.b. *Deo probatur ſi ſit pœnitentiæ & orationi coniunctum* 751.a. *per ieiunium caro ſpiritui ſubijcitur* 751.b.802.b. *non eadem carnis caſtigatio omnibus imponi poteſt* 751.b.752.a

Ieiunium in ſcrip. pœnitentiæ exercitiis adhibendum 752.a. *Ieiunantium luctuoſi geſtus* 752.b

Ieiunij luctus admonet de magnitudine iræ Dei & peccatorum 753.a. 763.a. *vſus ieiunij fuit in precibus ſolennioribus & ardentioribus* 753.a. 763.a.b

Ieiunium obſeruatum eſt tempore publicorum conuentuum Eccleſiaſticorum 754.a

Ieiunij definitio vnde conſtituenda 748.b. 754.a. *abſtinentia non per ſe, ſed ſecundum fines debitos pro ieiunio vero eſt habenda* 754.a. 764.a. 767.b. 768.a. 774

Ieiunium quod Deus aut negligit aut etiam abominatur 751.a. *vnum ieiunium ſtatum in veteri Teſtamento* 754.a.

Ieiunium ante Paſcha olim & nunc 754.b. 763.a. 765.a. 771.b. 772.a.781 b.

Ieiunium opinione cultus & neceſſitatis obſeruare 747.a.754.a.755.a. *quando ieiunandum vt rectè fiat* 754.a.755.a. *non delectu, ſed abſtinentia cibi æſtimandum* 755.b. *Ieiunantes ad veſperam vſque quomodo tandem cibati, ibidem Papiſtæ in ciborum commutatione ieiunium ponunt* 756.a. *Patrum de ieiunio doctrina* 763. &c. *rebus arduis agendis præmiſſum ieiunium* 763.a b. *ſcriptura ad nimiam ieiunij commendationem violenter detorta* 763.b. *hinc ſub prætextu ieiunij prohibitiones ciborum exorta* 763.b. *leges ieiuniorum* 764.a. *quod ſit verum ieiunium* 764.b.765.a b.766.a. *Ieiunij vis à Patribus Rhetoricè nimis amplificata* 765.b

Ieiunium ſubordinandum pœnitentiæ & orationi 766.a. 767.a.b.

Ieiunium pro ſatisfactione & expiatione peccatorum habent Ieſuitæ 766.a. *de meritis ieiunij* 763.b. 766.a. 767.a.b. *Operi operato ieiunij tandem ea tributa ſunt quæ ſunt merita Chriſti* 767.a

Ieiunij abuſus ad fines malos 768.a. *per ieiunij nimias laudes deprauata eſt doctrina pœnitentiæ, fidei, meriti Chriſti & iuſtitiæ gratuitæ* 768.a. *quibus graue eſt ieiunium, illis temperantia & ſobrietas tamen eſt ſectanda* 768.b. *idem ad excitandam pietatem facit temperantia & ſobrietas quod ieiunium* 769.a. *Pontificiorum doctrina de ieiunio ſcripturæ prorſus eſt contraria* 447.a.771.b. *Pontificij ieiunij definitio* 769.b. *abdicationem deliciarum non vrgent fieri in ieiunio* 770.a. *ponunt illud in diſcrimine & prohibitione ciborum, ibid. tempus refectionis in diebus ieiunij* 771.a. *in quadrageſimali ieiunio prorſus receſſerunt Pontificij ab antiquitate* 774.a. *in prandio cœnam & pro cœna collationem habent tempore ieiunij* 771.b. *quid & quantum cibi & refectionis ſumere liceat in diebus ieiunij* 771.b. *non ieiunia, ſed ludibria ieiunij habet Pontificij* 772.a. *certa ieiunij tempora conſtituunt cum opinione neceſſitatis* 772.a. *Leges legalium ieiuniorum ſunt abrogatæ* 754.b.757.b. 773.b. *Pontificiorum alia ſunt aſſumpta, alia votiua, alia iniuncta, alia indicta, alia conſilij alia conſuetudinaria, alia extraordinaria* 772.b. *ieiunia indicta per annum integrum, ibid. de ieiunio quadrageſimali* 773.a.784.785. *vide quadrageſima. De ieiunio quatuor temporum* 773 b. 807 b.808.a. *de opere operato, fine, fructu & merito ieiuniorum Pontificiorum* 774.a.b. 775.a.b. 791.a.b. 798.a.801. *Tridentini diſſimulant ſatisfactiones in ieiunio à ſcholaſticis poſitas* 774.b. *de diſpenſationibus Pontificijs in ieiunijs* 775.a. *qui à ieiunandi neceſſitate excipiantur* 775.a. *nundinationes diſpenſationum ieiunij, ibid. redemptio indultorum & licentia veſcendi cibis prohibitis tempore ieiunij* 775.b. *in Euangelicis Eccleſiis ieiunium verum manere, papiſticum eſſe ſublatum ibid. aliud ieiunium virtutis, aliud Eccleſiæ* 776.a. *ieiunij cognata itemque contraria & hoſtes à dextris & ſiniſtris* 777.a. *hiſtoria certaminum de abſtinentia & ieiunio* 785.a. *certamina ſcripturæ contra ſuperſtitiones ieiunij* 777.b. *in ſcriptura non inueniuntur ludibria ieiunij vt in papatu* 777.b. 799.a.803.a. *ieiuniorum opus operatum, merita, leges* 777.b.778.&c.798.a.b. 803.b.804.b.807.a.b. 808.b. *ſuperſtitiones in ieiunijs non ſunt noua* 779.a. *Eſſæorum* 780.a. *ieiunium triduanum, ibid. nomine Apoſtolicæ traditionis ieiunia venditare* 780.b. 781.a. *contentio de ieiunio ſabbati* 783.a.800.a. 808.a. *de moderato ieiunij vſu* 786 a.800.a

Ieiunium in pane & aqua 786.b. 791.a. *Montani leges de ieiunio* 788.a.791.a.799.a.b. *opiniones eorum de effectibus & virtute ieiunij* 789.a.b

Ieiunij ſuperſtitioſi improbatoribus obijcere intemperantiæ & gulæ ſtudium 790.a. *Eccleſiæ vſque ad tempora Tertulliani de ieiunio doctrina* 790 b.791.a. *ab Ethnicis ieiunium diſcere* 790.a. 792.a. *opinione perfectionis ieiunare* 759.a.787.a.792.793.a

Ieiunium diei Dominicæ 793.a.b.794.a. *abſtinentiæ admiratio fecit conſuetudinem ieiunandi* 794.b. 795.b. *quando cœperint indici & obſeruari ieiunia* 794.a.b. 795.b. *communia Eccleſiæ ieiunia contemnere* 788.a. 793.a.b. 794.a. 797.a. *libertatis & neceſſitatis pugnantia* 785.a.b. 801.a. *Baſilius per commendationes & exhortationes ieiunium obſeruari fecit* 795.b. *Epiphanius leges de eo fecit, & Eccleſiæ obtruſit* 796. *ieiuniorum liberæ obſeruationes* 763.a. 765.a. 785.a.a.b. 788.b. 790 b. 792.b. 794.a. 797.a. 800.a. 801.a. 806.a. 813.b. *diuerſæ obſeruationes ieiuniorum* 797.b. 800.a. 806.b. *tempus ieiunij* 800.a. *de ieiunio quartæ & ſextæ feriæ* 773.b.784.b.786.a. 790.b.791.a.796.b. 799.a.800.b. *Lautitiæ in ieiunio* 773.a.770.a.799.a.b.801.803.806. *Imago Pontificij ieiunij apud Auguſtinum* 801.b. *moderatum ciborum vſum in ieiunio non eſſe peccatum* 802.a. 799.b *nec in manducando, nec in abſtinendo eſſe iuſtitiam* 802.a. *æmulationes in ieiunijs* 808.b

Ieiunium eſt res adiaphora 800.a. 803

Ieiunium eſſe poſtremam virtutum 803.a

Ieiunium audire conciones 802.b. *non ſimpliciter exigitur ieiunium ibid. habere leges ieiunij* 806.a. *ieiuniorum ſuperſtitioſæ leges & opiniones per Pontificum & Conciliorum decreta cumulata* 807.b. *quo tempore*

Digitized by Google

inclinare cœperit ſana de ieiunijs doctrina 807. b. operum cultus in ieiunio poſitus 797.b. 808.a. ieiunij & ſtationis diſcrimen, 808.a. Ieiunium rogationum, ibid. vigiliarum ieiunium, ibid. Miſſa circa tempus veſpertinum habita in ieiunijs, ibid. de reliquiis. vide, cibus, caro. &c.

Ieremiæ reliquiæ, 669.b

ἱερουργία, 348.152.a

Ieſuitæ quomodo recte cognoſcantur, 1. a. Theologia eorum, 1.a. hiſtoria originis & inſtitutionis ſectæ eorum, 1.b. profeſſio eorum, 2.a

Ieſuitarum impudentia in aſſerendo Papatu 447.a

Ignatius Loiola, 1.b

Ignatius 493.b. 497.a. 502.b. 505.b

Ignis alius purgatorius alius punitorius 554.b. vnus æternus in pœnam, alter quo conflagrabit mundus 568 b.

Ignis incendia quis prohibeat 579.b

Ignis ſacri cura 579.b

Ignis Perſarum 679.b

Ignis perpetuus in cultu Ethnicorum, ibid.

Ignem è ſolis flamma elicere ibid.

Igni apparuit Deus ibid.

Imaginum benedictiones, 204.a

Imaginum doctrina idolomanica 447.a

Imago Dei in homine, 90.b. 91.a. reſtitutio imaginis Dei, 91.a

Imaginum vſus ad religionis, aut pietatis partem aliquam non pertinet, 673.b. dimicationes variæ de vſu imaginum, ibid. non eſſe ferendas in templis, 673.a. non ferres eas etiam in locis priuatis, ibid. neceſſitatem non faciendi, aut habendi, aut tolerandi eas conſcientiis imponere, 673.b. pietatis partem in demolitione earum & vacuitate ab illis ponere. ibidem. neceſſitatem facere habendarum & retinendarum illarum, ibid. religionis & pietatis bonam partem in illis ponere, 673.b. de honore & cultu illis exhibendo, 673.b. 681.a. quomodo colantur à Pontificiis, 673.b. Lutherus inter adiaphora ponit eas, quæ veras & vtiles hiſtorias repræſentant, 673.b. 683.b. quid de his faciendum quæ ad ſuperſtitionem & cultum adhibentur, 673.b. de vſu imaginum apud Ethnicos, 674.a. ſimulachrorum inuentio eſt initium fornicationis ſpiritualis, ibidem. vſus eorum politicus apud gentes fuit, hiſtoriæ & gratæ memoriæ cauſa. 674.b. 685.a. virtutem accendi imagines maiorum inſpiciendo, 674.b. 701.b. ſtatuas poſitas eſſe bene meritis hominibus, 674.b. fuiſſe eas amoris & honoris indicia, 675.a. vſus imaginum apud gentes ſuperſtitioſus & idololatricus, 675.a. Deorum cultus per ſimulachra aut ſine illis, ibidem. templa gentium olim abſque ſimulachris fuerunt, ibidem. ſimulachra & eorum vſus vetitus apud quoſdam in gentiliſmo. 675.b. in ſtoliditate ſimulachrorum ipſos Deos facile contemni, ibidem. poſteriores gentes totam religionem ſuam ad ſtatuas & imagines alligarunt, ibid. ſimulachra artificioſe fabrefacta. 675.a. 676. ſtatuarum variæ forma, 676.a. conſecratio earum, 676.b. Spiritus in ſtatuis, ibidem. varij honores & cultus idolis exhibiti, 675.a. 676.a. 681.b. cultus idolorum apud gentes & in papatu ſimillimus. 676.b. quomodo Pontificij defendant ſe non ſimiliter vt gentes idola colere, ibidem. cultum ſtatuarum tam gentes quam Pontificios non in materiam & formam idolorum, ſed in numen aliquod contuliſſe, 677.a. imagines habere pro libris & literis, 677.a. 691. a.b. ſcripturæ ſententia de imaginibus, ſimulachris & ſtatuis, 677.b. gentium idola in ſcripturis deſcripta, ibid. Scriptura ea ridet & damnat, 677.b. 679.a. ſimulachra translata ad cultum veri Dei etiam reprehenduntur in ſcriptura, 679.a.b. Andradij ratiocinatio pro cultu imaginum, 679.a. cultus ad ſtatuas non alligandus aut exercendus, 681.a. quomodo Pontificij eludere conantur legem de ſimulachris, 681.a. An ſimpliciter omnis factura & vſus imaginum prohibeatur, 681. b. an in templis prohibitus ſit omnis imaginum vſus, 682.a. an Dei & Chriſti imagines ſint faciendæ & tolerandæ, 682.b. Iudæos non toleraſſe ſtatuas in templo, ibid. prorſus etiam alias imagines noluiſſe tolerare. 683 a. pios non cōtaminari tolerādis imaginibus idololatricis ſi eas legitime non poſſint tollere, 683. a. imagines à Theodoſio abolitæ aut relictæ, 683. b. Chriſtus & Apoſtoli non adhibuerunt imagines ad propagationem doctrinæ, ibidem. in primitiua Eccleſia non fuit vſus imaginum, ibid. hæreſes cultum imaginum defendentes, ibid. diſcrimen cultus gentilium & Chriſtianorum ad ſtatuas, ibid. primitiua Eccleſia in oratoria non admiſit imagines aut Sanctorum ſtatuas, 684.a. Chriſtianos non habentes ſtatuas iniuſte Perſis conferri, 684.b. veteres cur iniquiores imaginibus fuerint & ſimpliciter eas reſecerint, 685.a.b. homines potius ab imaginibus quam has ab illis adorandas eſſe, 685.a. ſimulachrum à ſimulando, 685.b. Patres non ſubſtituiſſe alias imagines in locum earum quas reprehenderunt, 686.a b. vſque ad Conſtantinum non fuiſſe imagines in templis, 686.a. de imagine Chriſti fabula, 686.b. hiſtoricus imaginum vſus in primitiua Eccleſia, 687.a.b. 688.a. 694.a. 702.a. peregrinationes ad ſtatuas, 687.b. ſtatua Chriſti Cæſareæ Philippi, 687.a.b. 690.b. Signum crucis, 688.a. vide etiam crux, &c. pictura hiſtoriarum & carminum in templis quando & quomodo cœperint, 689.a.b. ſtatua Chriſti in templo poſita, 689.b. Signum crucis in templa illatum, 690.a. contradictum imaginum introductioni in templa, 690.a.b. imagines in Eccleſiis multiplicatæ, 691.a. Gregorius etſi imagines voluit eſſe libros laicorum, tamen adorationem earum damnauit, 691.a

Imagines ſcripturæ non eſſe æquandas, multo minus præferendas, 691.b. 702.a.b. per imagines vox verbi Dei in papatu conticuit, 691.b. ſeminaria cultus imaginum tempore Gregorij, 692.a. Imaginum adorationem impugnantes, pro hæreticis fuerunt traducti, 692. a. 700.b. quomodo imago Chriſti crucifixi in templis poni cœperit, 692.b. Cultus & adoratio imaginum quomodo & quando cœperit, 693.a. Certamina de imaginibus cruenta & eorundem vera cauſa, 693. a.b. Synodus Conſtantinianа ſimpliciter omnes imagines damnauit, 693.b. ſeptima Synodus adorationem & omnem cultum imaginum ſtatuit, 694.a. Synodus ſeptima de hiſtorico imaginum vſu recte iudicat, ſed cum hoc adorationem confundit, veterum ſententias abſurde allegat, pro fundamentis cultus imaginum habet figmenta fabulaſque, ineptiſſime ſcripturas allegat, vt adorationem imaginum ſtatuat, 694.695. 696.697.698.699.700. alienos à Chriſtianiſmo fuiſſe offenſos cultu imaginum Chriſtianis vſitato, 696.a. venerationis & adorationis, quam ſeptima Synodus imaginibus tribuit, exempla, 697.a. miracula ad imagines aut per imagines facta, 697.a.b. 700. a. 702.b. quomodo Tridentini ſuperſtitiones & impietatem circa imagines ſtabiliant, 698.b. adorationem imaginum bona intentione fieri, ibidem. eſſe traditionem Apoſtolicam, 699.a. quomodo patrum teſtimoniis probetur, 699.a.b. ex hiſtorico vſu imaginum non probatur adoratio earum, 699.a. an honor idem exhibendus imagini qui prototypo referatur, 699.b. 700.a. 703.a.b. 705.b. Francofordiana Synodus

imagines

Digitized by Google

imagines concedit, ſed cultum earum damnat, 701.a.b. Imaginum multitudine populum tam noui Teſtamenti quam veteris fieri deteriorent, 702.a. Imagini dicere: hic eſt Chriſtus, 697.b.701.a

Imagines Euchariſtiæ conferre, 702.b. an lignum crucis adorandum quia Chriſtus in tali forma ligni paſſus ſit, 704.a. Turbæ & perſequutiones in Græcia ob impugnatum cultum imaginum, 704.b. In octaua Synodo adoratio imaginum ſtabilita, 705.a. Scholaſtici in Romana Eccleſia adorationem imaginum ſtabiliuerunt, 705.b.7..6.a. Imaginum conſecratio in pontificali, & earundem varia virtus ex conſecratione, 705.706.a. formula inuocationis imaginum, 706.a. vota ſacienda & peregrinationes ſuſcipiendæ ad certas ſanctorum ſtatuas, 706.a. quomodo ſe Tridentini adorationi imaginum conforment, 706.a

Imperfectio noſtra agnoſcenda 178.b.182

Imperium firmum conſtituere velle per reliquias heroum, 669.a.

Impoſſibilia an Deus præceperit, 182.a

Impudicitiam Deus auerſatur & odit 448.a

Impunitatem ſibi polliceri per opera ſua, 730.a

Imputare pro inferre, 149.b. imputationis vera conſideratio, 140.b.150.a

Inceſtus quomodo puniatur, 728.a

Inconſtantia 480.a

Indignitatis tentatio, 171.b

Indulgentiæ occaſionem dederunt ruinæ Regni Pontificij & purgatæ doctrinæ noſtro ſeculo, 706.b. Impudentia Tridentinorum in ſtabiliendis indulgentiis, 707.a

Indulgentiæ quid ſignificent in Eccleſia, ibid. quid papiſtis in hac diſputatione, ibid. Summa commenti Pontificij de indulgentijs 707.b. quomodo æſtimantur indulgentiæ, ibid.

Indulgentiæ à culpa & pœna ex theſauro Eccleſiæ ſumpta, hoc eſt, ex operibus ſupererogationis Sanctorum 707.b.708.a.b.

Indulgentias è ſcriptura non poſſe doceri, papiſtæ etiam fatentur 708.b.710.b.712.a. Non igitur ſunt recipiendæ 708.b. quomodo ſummos & præcipuos doctrinæ Chriſtianæ articulos conuellant 709.a. pugnant contra meritum Chriſti, ibid. contra remiſſionem peccatorum gratuitam & plenariam, ibidem, contra doctrinam de clauibus 709.b. contra doctrinam de fide, ibidem, contra doctrinam bonorum operum, ibid. Nundinatio indulgentiarum expreſſè damnata in ſcripturis 710.a. doctrinam iuſtificationis & ſalutis per indulgentias peti 710.a. quo ſpiritu agantur Tridentini in propugnandis indulgentijs 718.a. de conquiſitis è Scriptura teſtimonijs pro indulgentiis 710.b. &c. Eccleſia poſt Chriſtum amplius mille annos ignorauit indulgentias 711.b. probatio earum ex locis de abſolutione pœnitentium 711.712.713. ex locis, de reconciliatorum calamitatibus loquentibus 714.a. ex mitigatione pœnarum 715.b

Indulgentiæ non poſſunt condonare aut relaxare nouam obedientiam, nec mortificationem ſpiritus, nec afflictiones, quæ tria Deus imponit reconciliatis, ſed tantum ea quæ ipſis hominibus imponuntur, ergo non niſi obſoletas & fictitias pœnas remittere poſſunt 716.a.b. ex eo quod Paulus impleri dicit quod deeſt paſſionum Chriſti 717.a. ex retributione pro acceptis beneficiis ſpiritualibus 718.a. ex articulo de communione Sanctorum 718.b. fuiſſe illas antiquitati & vniuerſæ veteri Eccleſiæ per annos fere mille ducentos prorſus ignotas 719.b. Omnis indulgentiarum exiſtimatio pendet à purgatorio 721.a. contra eas pugnare omnem antiquitatem ibidem. neruí earum ſunt pecunia, & peregrinationes 720.b. Impudens iactatio de indulgentiis quod à Chriſto ſint Eccleſiæ conceſſæ, & antiquiſſimis temporibus vſurpata, 721.a. ex ritibus canonicarum ſatisfactionum fruſtra indulgentias probari 721. &c. de quæſtu indulgentiarum magis ſolicitos eſſe Patres Tridentinos quàm de vera diſciplina Eccleſiaſtica, qualis olim fuit reducenda 726.b

Indulgentiæ olim dicebantur relaxationes mulctæ pœnitentiariæ 727.a. ex abrogatis veteribus ſatisfactionibus & ſurrogatis nouis indulgentiæ natæ ſunt, ibidem.

Indulgentias olim nihil aliud fuiſſe quàm moderationes, relaxationes aut remiſſiones mulctarum canonicarum, quæ in publica pœnitentia fuerant impoſitæ 729.a

Indulgentiæ vocabulum veteribus ignotum quid ſignificet 729.b. Indulgentiarum nouarum origo & doctrina quomodo ſe habeat 731.a.b

Indulgentiæ Gregorij fabuloſæ 720.a.731.b

Indulgentias ex ſtationibus non probari 731.b

Indulgentiæ Papiſticæ quam diu ignotæ vetuſtati & quando cœperint 732.a. ſatisfactionum impoſitarum indulgentiam petendam eſſe, & quis poteſtatem habeat concedendi eam 732.a. datæ ſunt primum indulgentiæ in mitigationem ſatisfactionis impoſitæ ſi rigidior eſſet 732.a. Contra nouas illas indulgentias fuiſſe diſputatum, & ex quibus id fundamentis 732.b. diſputationes de vtilitate indulgentiarum in foro Dei aut Eccleſiæ 732.b

Indulgentias eſſe piam fraudem & deceptionem plebis 733.a.742.b. dare eas periculoſum danti 733.a

Indulgentiarum fundamentum nec ſcriptura eſt nec patres ſed Eccleſiæ authoritas 733.b. ſatisfactionum per indulgentias redemptio 733.b

Indulgentiarum nundinationes quomodo cœperint atque hominibus fuerint commendatæ, ibid.

Indulgentiarum virtus ſeu effectus, ibid. diſpenſatio & applicatio indulgentiarum 734.a. non prodeſſe eas tantum viuentibus ſed etiam exiſtentibus in purgatorio, ibid. quæ ad hoc requirantur vt valeant indulgentiæ, ibid. Impudentes indulgentiarum impoſturæ à Concilio Viennenſi repreſſæ 734.b.735.a. qui fuerunt indulgentiarum abuſus 735.a.b

Indulgentiarum abuſiones in Pontifice non ſimiliter vt in alijs eſſe reprehenſibiles 735.a. Epiſcopi & Archiepiſcopi tantùm partiales, Papa verò plenarias & pleniſſimas indulgentias concedere poteſt ibidem. Aſſentatores Papæ quomodo ſtabiliuerint indulgentias 735.b

Indulgentiæ plenæ & pleniſſimæ quid 735.a

Indulgentiæ culpæ & pœnæ in Iubilæo, ibid.

Indulgentiarum formula olim vt nunc vſitata 735.b. Aliorum de indulgentijs querela 736.a. Bulla indulgentiarum 736.a.b. 737.a.b. 741.a. ob quæſtum indulgentiarum inſtitutus Iubilæus, & mox ad pauciores annos reductus 736.a.b. Legati Papæ ad diuidendas indulgentias emiſſi 736.b

Indulgentias ab aliis venditas ab aliis reuocari, ibidem. Pontifices cumularunt eas vt ſuos inde ditarent, ibid.

Indulgentiæ pro futuris peccatis 736.a.746.a

Indulgentiæ plenariæ in articulo mortis 737.a.b. formula plenariæ indulgentiæ 737.a. forma indulgentiarum ad hoſpitalium & fraternitatum participationem 737.a. Romanarum indulgentiarum ſumma 738.a. 739.b.740.a.b. verſus de indulgentiis 738.a. de plenariis indulgentiis Franciſci fabula 738.b. vnius preculæ quotidie recitatæ, 8000. annorum indulgentia conceſſa 739.b

Indulgentiis datis Papa Imperatoribus obedientiam ſubditorum ſubtraxit 740.b. ſemper fuiſſe aliquos qui impoſturis indulgentiarum contradixerint, ibid. alij

Digitized by Google

modum in profuſione indulgentiarum voluerunt, ibid. alij omnem eorum nundinationem reprehenderunt 741. a. de veris indulgentijs quas ſolus dat Chriſtus 741.b. Confeſſores indulgentiarum difficulter ſaluari 742.a. damnum per indulgentias datum Germaniæ 743.a. hiſtoria indulgentiarum à Leone X. propoſitarum à quo Luthero impugnatarum 744. 745. a b. Concionum Tecelij de indulgentijs ſumma 744.b. Leo X. edita noua decretali, condemnas Lutherum, & indulgentias à pœna & culpa pro viuis & mortuis confirmat 746.a. ipſos Pontificios tandem indulgentiarum puduit, cùm Imperatorem rogarunt vt faceret ne Papa amplius mitteret indulgentias in Germaniam 746.b. Concilium Tridentinum & Papa quid hodie de indulgentijs fieri velint, ibidem. gratuito hodie indulgentias proponi, vt homines de nouo inescentur, ibid.

Indulgentijs mederi velle peccatis, 236.a.240

Indulgentiæ feſti corporis Chriſti, 283.b

Indulgentiarum doctrina blaſphema 447.a

Indulgentiæ purgatorio nituntur 523.a

Infantes non baptizati quo perueniant 613.b

Infantes eſſe peccatores, 243.b. eſſe afferendos ad Chriſtum, vt meritum eius & gratia ipſis applicetur, 243. an infantes credere poſſint, & quæ ſit eorum fides, 245. b. Baptizandos eos interrogare an credant, 246.a. Spiritum ſanctum in illis habitare & operari, 246.a. b. Cum adoleſcunt, de Baptiſmo ſuo ſunt commonefaciendi, 247.b. quomodo illis benedicendum, 251.b

Infernus vbi ſit, & quæ circa eum 523.b

Inferno nemo liberatur 545.b.548.a.552.a

Infidelium opera virtutes & ſalus, 108.109.110.111.112

Ingolſtadienſes 523.b.525.a.563.b

Innocentium inuocatio 588.a

Innocentius 222.a. 224.b. 247.a. 255.b. 271.b. 328.b. 335.a.336.a.356.b.394.a.484.a. 491.b.502.b.503. a.513.a.519.a.

Innocentius Tertius, Innocentius de eſu piſcium 735. 736. a.

Intentio conficientium Sacramenta, 223.b. 224. 225. 226. 268.a.

Intentione bona aliquid facere 698.b. 721.a. 790.a. 473. a.

Interceſſio pro alijs ad ſolius Chriſti officium pertinet 615. a. mutua pro nobis interceſſiones 615.a.620.a.b.636. a b. 641.a.

Interceſſores Iudæorum 626.b

Interpretatio ſcripturæ donum Dei eſt, 57.b. non eſt in renatis, ibidem. alligare eam ad certum ordinem hominum, 58.a. interpretationem ab aliis diiudicari nolle 58.a.b. 59 a. veterum interpretationes omnes pro demonſtratis haberi velle, 59.a. perſpicuas ſcripturas aliter pro habitu interpretari, vt dogma conſtituantur, 59.b. obſeruationes aliquot de interpretatione ſcripturæ. 67.b. 68.a

Inuerſionis exemplum 795.a

Inuocatio carens verbo Dei qualis ſit habenda 611.a.b. quæ inuocatio Deo ſit accepta, ſcriptura tradit 612.a. ſola Eccleſia veram inuocationem habet 612.b. Ethnicorum inuocationes, ibid. modus veræ inuocationis in verbo reuelato ſolicitè retinendus ibid. ratio veræ inuocationis rationi humanæ eſt per ſe nota 612.b. Creaturarum inuocatio eſt idololatria 617. a.b. 622.a.b. humiliatio noſtra in inuocatione eſt neceſſaria, orandum pro alijs, 620.a

Inuocatio Chriſti aut creaturarum 632.b

Inuocantium indignitas ſanctorum interceſſiones quæſiuit 636.a. 640.a.

Iobi liber, 8.b

Iobi terram peregrinando viſere 669.b

Ioannes Moronius, 2.a

Ioannis Euangelium, 20.a.21.22.23. epiſtola eius, 37.b. 38.a.

Ioannes Alberus, 1.a

Iohannem inuocare 586.a. 590.a

Iohannis Baptiſtæ inuocatio 588.b.590.a

Iohannis Baptiſtæ doctrina quæ fuerit, 231.a. qualem Baptiſmum adminiſtrauit, 231.b. efficacia miniſterij eius, 234.a.b.

Iohannes Billet, 368.b.369.a

Iohannes fabulam de Tecla refutauit 496.a. de virginitate eius 496.a.b. an fuerit ſponſus ille in Cana 496.b

Iohannes Scotus 733.a. Huſſ. 741.b. Veſalienſis 742.b

Iohannis imago cõſecratione ſacrificata quid poſſit 706.a

Iohannes Cardinalis coniugij damnator, cum ſcorto inuentus eſt 506.b

Iohannes Faber 494.b

Iohannes Magnus 519.b

Iohannes de Veſalia 516.b

Iohannes XIII. 506.a

Ionas Aurelianenſis 651.b

Ionæ cum Claudio certamen de imaginibus 703.a. quis fuerit, & quid egerit, ibid. politicum imaginum vſum agnoſcit, adorationem earum damnat, ſubuerſionem reprehendit, idololatriæ crimine tamen hos qui adorant liberat, ſimulq́; aliquam adorationem permittit 703.b

Ioſephus 780.a. de Eſſenis 494.b

Ioſephum inuocare 583.a

Ioſua cur ingreſſus terram promiſſam 457.a

Iouiniana hæreſis 454.b.457.b.458.a.501.b

Iouiniani certamen de ieiunio & cibis 798 a.b

Iouinianiſtæ 767.a

Iphigeniæ votum 496.b

Iram Dei non curare aut ſentire 380. a b. Dei aduerſus peccata grauis ira 398.a. opponenda eſt ei ſatisfactio Chriſti 398.b

Iræ Dei ſenſus quomodo excitandus 712.b

Iræ Dei cognoſcendæ incitamentum eſt ieiunium 752. 753.b.

Irene Leonis vxor 693.b

Iſaaci continentia 499.a

Iſidis ſacra, 779.b

Iſidorus 226.a. 770. 771.b.813.b.519.a

Iſocratis ſtatua, 675.b

Itali ſuperſtitioſi, 703.a

Italorum deuotio, 777.a

Iubilæus veteris teſtamenti, 809.a

Iubilæus à Bonifacio octauo inſtitutus, 735.a. quæſtus ex Iubilæo, 735.a. 737.b. 738.a. 744.a. reprehenſio eius, 741.a.b

Iudæos nec in templo nec alias toleraſſe ſtatuas aut imagines, 682.b. non fuiſſe etiam inter eos qui fingerent aut fabricarent tale aliquid, 685.a. abhorruerunt de Chriſtianiſmo, propter cultum imaginum, 696.b

Iudæorum Thalmud 199.a

Iudam inuocare 587.a

Iudam fuiſſe inuocatum 627.a

Iudæorum apoſtaſia ad Gentiliſmum 525 a. 526.a

Iudæi noſtri ſunt librarij, 63.a

Iudæ epiſtola 38.a. 49.b

Iudicio Dei ſe moribundum ſiſtere, 143.a.144.a

Iudicium de rebus rectè informari per ſcripturas, non per rationem 450.b

Iudicium ſuum dicere, & conſilium dare, differant 470.b

Iudicijs an vtendum, 79.a

Iulianus, 662.a.667.b.670.a

Iulius 304.a.307.b.328.a

Iuo

Digitized by Google

Iuo 328.b
Iupiter Elicius 263.a
Iuramentu ludere 221.a
Iuramenti prohibitio, 79.a
Iuramenti leuis pœnitentia, 728.a
Iuſiurandum præſtare attactu reliquiarum, 661.b.665 b. 697.b. *per mortuos non iurandum,* 671.a
Iuramenti leuioris pœnitentia, 728.a
Iuramentum Pontificu, 736.a
Iuramentu abſtinere, 804.a
Iuramentum quodlibet non ligat 475.a.477.a
Iuriſconſultorum patronus 579.b
Iuriſdictio Sacerdotum & Pontificum 396.b
Ius fori & poli 432.b
Ius non diuinum, non naturale, ſed poſitiuum ſequuntur Papiſtæ, 490.a
Iuſtificatio non ex operibus vitæ noſtræ eſt, ſed ex fide in Chriſtum 455.b. 456 a
Iuſtificationem hominis iudicio rationis metiri 564.b
Iuſtificationis ratio per totam vitam 241. a. *aliena fide nemo iuſtificatur* 246.a
Iuſtificatos amittere poſſe fidem, gratiam & S. S. 370. a.b. *Duplicem facere iuſtificationem, aliam fidei, aliam operum* 370.b
Iuſtificationis doctrina quanti ſit momenti, 127.b. 128.a. *non* [illegible] *peccatum non recte cognoſcitur* 9[illegible].a. *tri*[illegible] *Philoſophia, itemque legi naturæ & diuinæ* [illegible]*ficationes,* 78.b.79.a.108.b.109.a.b. *fidem iuſtificantem Ethnicis etiam tribuere,* 109.a.b. 110.a. 134.a. *Conſcientiæ augores de certo ſalutis portu,* 127.128 a. *carnificinæ conſcientiarum in Papatu, cum certam de ſalute conſolationem quæſierunt, atque a Chriſto ad alia remedia ſunt ablegatæ,* 128.a. *Euangelicorum doctrina & confeſſio de ratione iuſtificationis,* 128. 129.a. *iuſtitia qualitates infuſæ & inhærentes,* 128.a.b.129.b.130.a.b.131.137.b. 145.a.b. 147.a.b. 156.b. 157.a. *iuſtificare & iuſtificari quid ſit,* 129.b.130.131.132.133.141.b.147.a. *reconciliationi ſeu remiſsioni peccatorum renouatio eſt coniuncta,* 128.b. *vtrumque eſt ex merito Chriſti,* 128.b.134 a. *ſunt tamen a ſe muicem diſtinguenda & non confundenda,* 128.b. *an renouationis præſentia & conſequentia prorſus excludatur à renatis & reconciliatis,* 129.a. 145.a. 147.a. 164.a. *ſalutis definitio ex Simonis Magi blaſphemia,* 129.a. *non habenda ſunt renatis quæcunque actiones pro indifferentibus,* 129.a. *Gnoſtici ſe putarunt ſaluari notitia & fidei excellentia, vt non poſsint gratia excidere, ibidem. ſtatus controuerſiæ in hoc loco cum Pontificijs eſt de eo: quid ſit illud cuius interuentu Deus abſoluat peccatorem à peccatis, & ſaluet quoque nitentes cum ſecure agere poſsint peccatores,* 129.b.131.a.b.137.b. 144.a. *iuſtificationem adimit ſcriptura nouitati & operibus renatorum,* 130.a.b.134.a.b.135.a.b. 136.137.a.144.b. *rationes huius doctrinæ,* 136.a.b.137.a. *transfert vero illam in ſatisfactionem, obedientiam & meritum filij Dei mediatoris,* 130.b.137.a. 139.a b.140.b.141.a.147.b. *quomodo hanc doctrinam deprauent Pontificij,* 145.a. b. *imputatio & imputatiua iuſtitia,* 132 a. 140.a.b. 141.a.149.b.150.a. *Iuſtitia Chriſtianorum,*140.a. 149.a. *iuſtitia politica non iuſtificat,*133.134. *iuſtitia Phariſaica non iuſtificat,* 133.b. *fidei & Chriſti merito opera coniungere velle in loco iuſtificationis,* 136.a.137.a.144.b. 145.a. 148. 152.a. *iuſtitia legis & fidei quomodo differant,*157.a.b.148.b. *gratia Dei & gratis iuſtificari quid ſit,* 138.a.b. 139.a. 140.b. 145.b. *ſatisfactio pro peccatis noſtris,*139.a.b.140.a. *quomodo Chriſtus ad ſalutem nobis proponatur & accipiatur,*139.b.140.a. *meritum iuſtificationis noſtræ eſt Chriſtus,* 140.b. *Concilij Tridentini ſententia de iuſtificatione,* 144.a. *formalis cauſa iuſtificationis,* 144.b.145.b.146.b.147.b.153. *iuſtificationem noſtram eſſe remiſsionem peccatorum,* 144.a. 145.a. 146. a. *charitatem iuſtificare quomodo intelligant Pontificij,* 145.a.b.146.147.a.158.b. *fidei & operibus an hic conueniat,* 148.a. *quæ opera Pontificij à iuſtificatione excludant, ibidem. de acceptæ iuſtificationis incremento,* 151.152. *iuſtitiam conſeruari & augeri debere per bona opera* 152.a. *iuſtificatio prima & ſecunda,*152.a.b.153.a. *Fides iuſtificat in principio, medio, & fine conuerſionis, atque etiam in reſurrectione mortuorum,* 153.a. *quomodo & quando nobis conferatur iuſtificatio,* 156.b.160.b.161.a. *quo ſenſu & qua ratione fides dicatur iuſtificare,* 155.a. 157. b. *de præparatione ad iuſtificationem,* 155.a.b. 156. 157.158. *mereri velle remiſsionem peccatorum & iuſtificationem,* 156.a.158.b. *præparationes & diſpoſitiones ad gratiam,* 155.b.156.157.158. *fides iuſtificans quæ ſit,* 157.a.b. 158.159. 160..61. *fides initium eſt & fundamentum iuſtificationis,* 155.a.157.a. *fidem quid & qualem eſſe ſentiant Pontificij,* 157.b. *fides informis, & formata,*158.a. *Chriſtus quo organo apprehendendus in iuſtificatione,* 158.b.159.a. 162.a. *gratia quid ſit Pontificiis in hoc loco,*156.b.157.a.158. b. *obiectum fidei iuſtificantis proprium,*159.160.161. a.b. *cauſa inſtrumentalis qua Deus ſalutem nobis offert & communicat,*153.b.160.b.161.a.b.163.a. *vnde fides habeat vim iuſtificandi,* 161.a.162.a.b. 183.a. *fidei natura & vis in apprehendendo ſuum proprium obiectum,*161 b. *quomodo fides in promiſsione accipiat Chriſtum & beneficia eius,* 162.a.b. *de neceſsitate operum ad iuſtificationem & ſalutem,*164.b. *excluſiuæ particulæ in doctrina iuſtificationis, ibidem. ſola fide,* 164.b.165.a. *propter quas cauſas excluſiuum vtendum,* 165.a. *fidei certitudinem repudiare Pontificios in hac doctrina,* 165.166.167.168
Iuſtitia fidei quomodo incipiat, augeatur & reparetur 211.a. *Obſignatio & confirmatio eius* 206.a. *eadem patrum quæ noſtra* 208.a.b. *iuſtitiam alit pœnitentia* 199.a
Iuſtitia fidei aut operum, 758.b. *gratuita iuſtitiæ doctrina per nimias laudes ieiunij deprauata,* 768.a
*Iuſtitia Phariſaica,*116.b. *iuſtitiam Chriſtianam Ethnicis etiam tribuere,* 109.110.111.118.b
Iuſtitia originalis carentia, 88.89.a.b
Iuſtitia operum fundamentum, 88.b. 93. *meris naturalibus additam iuſtitiam originalem dicere,* 89.a. *Vide etiam locum iuſtificationis.*
Iuſtitiæ propria doctrina, purgatorio nititur, & hoc illa 522.b.523.a. 554.b.564.b. *Papiſtæ iuſtitiam Euangelij ignorant* 564.b
Iuſtinianus de coniugio Sacerdotum 504.b
Iuſtum quid ſit, 92.b. *in hac vita iuſtum eſſe,* 102.a
Iutrobock 745.b

K.

Κάρον 45.b
Karfreytag, vnd Karvvochen, 728.a
Kar vnd vvandel thun, ibid.
Katharina 575.a
Κατακείρεσθαι 401.a
Κοῖτος ἢ κοῖτος 274.b
Kemnicij patria, 745.b
Κοιμητήριον, 667.a
Κοινωνία *pro ſocietate,* 719.a
Κείρειν κείρεσθαι 401.a

Digitized by Google

L.

LAcedamoniorum ſtatua, 674.b

Lacte & lacticinijs abſtinere, 770. 771.a. 775. 779.b. 793.a. 808.b.

Laganorum benedictio, 760.a

Laicos cæcos vocant Papiſtæ 523.a

Lampridius, 685.a

Lanfrancus 275.a. 276.b

Lapſi poſt Baptiſmum, vide Baptiſmus.

Lapſi quomodo ſint reducendi 241.b

Lapſuum pœnæ & in futurum remedia, vide pœnitentia & ſatisfactiones.

Lapſorum pœnitentia & ſpes 528.a. 533.b. 712.b

Laqueo poſito irretiri 471.b. 472.a

Lares, 669.b

Lateranenſis Eccleſiæ viſitatio, 739.a.b

Latinæ linguæ vſus, 55.a

Latomus 316.b

Laurentium inuocare 589.a. 594.b

Laurentij carbones venditare, 672.b. templum Romæ.

Lauticiæ in ieiunio Pontificio non reprehenſa, 770.a.b

Lectiones certæ dierum feſtorum, 818.b

Lectores 414.b

Legis vſus ad accendendum pœnitentiam 371.b. 376.b. 380.a. 384.a. applicanda ad ſingulos 373.a. 380.b. eadem lex omnium hominum 374.b

Legem ſcribi in cordibus noſtris, 15.a.b

Legendæ ſanctorum, 85.a

Legi naturæ & diuinæ tribuere quod ducant ad Chriſtum, 78.b. 108.a. 134.a. legem neceſſitatis alicui imponere, 83.b. an legi repugnet peccatum originis, 88.a.b. 89. 90. 91. Et imago Dei, & amiſſio eius poteſt è Decalogo cognoſci, 90.b. 91.a. legis præcepta quomodo fieri poſſint, 116.b. lex naturæ non iuſtificat, eſtque etiam obſcurata, 133.a.b. legis promiſſiones, 133.b. 160.a. ex legis Dei operibus nemo iuſtificatur, 133.b. 134.a. legi quomodo ſatisfiat pro nobis per Chriſtum 139.b. 140.a. legis doctrina non eſt metienda libris certis, 150.b. lex præparat nos ad gratiam, 156.a. legem debere eſſe poſſibilem, 181.a

Legis Dei poſſibilitas aut impoſſibilitas, 182.a

Leges latas examinandas & probandas eſſe 484.b. latæ lege ſapientiorem eſſe velle 485.a. ſi legem habeamus non de ea, ſed ſecundùm eam iudicandum eſt 485.b.

Legem Domini non poteſt tollere ſeruus 490.a. in omni lege malum prohibendum & bonum præcipiendum 493.b.

Lege ſaluatos veteres dicere 528.b

Legenda aurea, 686.b. 784.a

Legendæ Sanctorum, 721.a

Legis Moſaicæ abrogatio, 754.b. 757.b. 770.b. 801.b. 808.b. 809. 810.a 430.a. circumſtantiarum in lege neceſſaria obſeruatio, 809.b

Legumina permittunt Pontificij in diebus ieiunij, 755.b. 770.b. ſunt libidinis irritatio, 770.b

Leo primus 480.b. 498.a

Leo IX. 510.b

Leo X. 56.b 744.a

Leo Iſauricus, 693.b. Armenius, 704.b

Leporis præparatio, 793.a

Leuita 480.a

Liberos maſculos quis dederit 579.b

Liberi arbitrij vires 381.b. 382.a

Liberi arbitrij doctrina, 787.a

Libertas à traditionibus per Chriſtum, 708.b

Libertas Chriſtiana quo ad cibos, 754.b. 757.b. 758.a. 805.b. In ieiunio, 763.b. 765.a.b. 784.b. 790.b. 792.b. 794. 795. 806.a. libertatis in ſeruitutem commutatio, 800.a

Libertas in conuentibus ſacris ad verbum & ſacramenta tractanda, 810.a.b. 812.b. 815.b

Libertate Chriſtiana in adiaphoris non abutendum, 179.b. 180.a. liberum arbitrium non extinctum, ſed viribus attenuatum & inclinatum dicere, 107.b. an poſſit legem Dei implere, & peccata mortalia vitare, 170.a. mens eſt pars cognoſcens, 114.a. voluntas eſt pars appetens, ibidem. mentis & voluntatis ſubſtantia, 114.a 116.b. 118.a. 122.a.b. 124.a.b. libertas eius in externis rebus, 114.a.b. 115.a. 116.b. 117.b. 120.b. 124.b. vitioſæ earum actiones, 114 a.b. 116.b. 117.b. renouatarum illarum libertas, 114. 115.a. quid ſignificet liberum arbitrium, 114.a. deprauata omnia non ablata eſſe, ibidem. homo aliter mouetur quam lapis aut brutum, 116.b. 122. 123.a. libertatis eius in rebus externis impedimenta, 114.b. liberum arbitrium in malo habemus, 115.a.b. 124.b. 125.a. de viribus hominis in rebus ſpiritualibus, 116.b. 117.a. 122.b. 123.a. 124.b. quid agant aut patiantur motus humani in conuerſione, 117.b. ſtatus diſputationis de libero arbitrio eſt: Vnde habeat homo bonos motus, vel vnde poſſit aliquid boni inchoare & præſtare 116.b. 117.a. 118.a. 122.a.b. 124.a. 125.a. organum quo noui motus accenduntur in homine, eſt miniſterium verbi & Sacramentorum, 117.b. 118.a. 121.a. ſtatus liberi arbitrij ante lapſum, poſt lapſum, ex conuerſione, & in futura beatitudine, 117.a.b. renouatio eſt ex merito Chriſti, 128.b. 134.a. 145.a. non vno momento perficitur, ſed habet ſua initia & progreſſus, 93.b. 96.a. 100.b. 101.b. 102.b. 117.b. effector nouorum motuum eſt Spiritus ſanctus, 117.b. 118.a. 120.b. de agnoſcendis nouis motibus in nobis effectis, 117.b. nullam eſſe coactionem mentis & voluntatis ad bonum, 114.a. 118.b. 125.a. libero arbitrio ante conuerſionem & gratiam vna cum Deo vim cauſæ efficientis ad inchoandum & efficiendum motus ſpirituales tribuere, 119.a. 120.a. liberi arbitrij vires per peccatum impeditas per gratiam excitari, ſolui & inſtaurari, dicere, 118.b. 119. 120.a. 56.b. ſcripturæ ſententia de libero arbitrio, 119.a.b. naturam non renatam nullam prorſus habere vim cooperandæ gratiæ in efficiendis nouis motibus ſpiritualibus. 119.b. habere eam quoque prauitatem & vitioſos habitus ſpiritualibus motibus contrarios, ibidem. gratiam omnia in totum noua facere, 120.a. quales nos gratia inueniat, ibid. lucta veteris & noui hominis, 121.a. vt velimus & faciamus, Deus facit, 121.a. 122.b. vtilitas huius doctrinæ, 121. de præceptis Dei vt bona agamus, 121.a. 124. ſubiectum in quo operatur Deus renouationem, eſt mens, voluntas, & cor hominis, 122 a.b. 123.a. 126.a. Manichæi de aliquibus qui conuerti non poſſent, 123.a. hominis capacitas vt conuerti poſſit, 123.a. 124. aſſentiri nos oportere & gratiam recipere, 125.a. hominem poſſe diſſentire & gratiam abijcere, ibid. Deum adiuuare nos & auxilium præſtare 125. hominem in regeneratione & conuerſione habere ſe mere paſſiue. 126.a

Libertas Chriſtiana retinenda 482.a.b. 492.a

Libertas Chriſtiana in ritibus 226.b. 227. 228. 229. 358.a. 366.b. à mandatis creaturarum 239.b. 240.a

Libertatem ſibi ſumere in ritibus diuinitus inſtitutis 230.a. 285.a. de gradibus prohibitis 429.b. 430.a.b

Libido virorum in hyeme maior, mulierum in æſtate, 773.a. libidinem cibo ac potu accendi, 773.a. 779.b

Libidines vitare ad caſtitatem pertinet 448.a. Papiſtæ libidinibus ſe polluentes, caſtitatem tamen ſibi arrogant ibid. ad illas incitat Satan 448.a.b. 449.b.

perſua-

Digitized by Google

perſuaſiones de impunitate libidinum homines ſeducunt 448.a.b. 449.b. Cõprobator earum fuit Simon Magus 448. b. nam ſunt res indifferentes, 449.b. prætexere ei etiam ſcripturas, 449 a. quomodo confirmarit eas Nicolaus diaconus, Valentiniani, Carpocratiani, Gnoſtici, Pſeudoapoſtoli, & Papa, 449.a.b. quibus argumentis fuerint defenſa, 449.a.b. quibus argumentis in ſcriptura impugnentur, 472. cum à libidinibus pij abhorrerent, in ſuperſtitioſæ caſtitatis ſtudium eos pertraxit, 450.a.b. Libidinum incendia in coniugio. 453.b. 454.a. 462.a. Libidinum incendia quantum noceant, 461.b. quomodo reprimenda, 467. a.468.b. vri libidinum flammis, 467.a. facere opus creatoris Dei, 476.b

Libidines alio medio, quam per coniugium cauere velle, 494.a.b.

Lindanus 22.b. 201.b. 262.b. 325.b 327.b.336.338.b. 517.a.534.a.b.540.b.541.a. 711.b. 718.b. 719.b. 721.a.

Lingua populari in Eccleſia vtendum 367.b. donum linguarum ad quid datum 367.b. vſus peregrinæ linguæ in ſacris à quibus introductus, & à quibus impugnatus 367.b. 368.a. diuerſitatem rituum & linguarum retinere & per idoneos homines fouere 368.a

Linguis per vices loquendum, vt dicta interpres explicet 367.b.

Linguarum conuerſio & in confuſione cognatio, 54.a.b. translatio ſcripturæ in alias linguas, 54.b

Lipomannus, 575.a. 628.b

Litaniæ Eccleſiæ vetuſtiſſimæ ſunt puræ, 649.a. quid ſignificet Litania, ibid. forma Litaniarum, 650.a.b

Litania Mariæ, 608.b. 609.a.b

Liuius, 676.a

Locis ſanctitatem peculiarem affingere, 669.670.b

Lombardus ſiue Longobardus 199.a.207.a.213.b.221.b. 224.b. 229.a. 233.a. 271.b. 276.a. 304.b. 330.a. 394.a. de vſu coniugij 454.a. de votis 475.b. 506.a. de inuocatione Sanctorum 577.a. nihil habet de indulgentijs 720.a. impugnat etiam illas, ibid.

Lombardina legenda, 686.b

Londinum, 506.a

Lucæ Euangelium, 19.b.23.a.47.a.48.a

Lucæ reliquiæ, 668.b

Lucam pinxiſſe imaginem Mariæ, 686.b

Lucius Tertius, 513.b

Ludouicus Viues de Idololatria gentili & papiſtica, 676. b. Idem, 784.b

Ludouicus Caroli filius, 703.a

Ludouicus Rex Galliæ de abuſibus indulgentiarum queſtus, 736.a

Lugentium cibus veſtitus, geſtus, 740.b.752.b

Lunam cœlo deducere 263.a

Lupanaria ingredi malle quam adorationem imaginum intermittere, 697.b

Lupanaria Romæ lucroſa Papæ, 449.b

Limbus patrum, 523.a

Lyrinenſis, 634.b

M.

MAcarius, 547.b.548.

Machabæorum libri an ſint Canonici, 525.b. 526.a b.

Machabæorum libri 50.b.52.b

ἐξωτερικὰ καὶ ἐσωτερικὰ 78.b

Machometus potitur Conſtantinopoli, 552.b

Madianitarum idolum, 678.a

Magdeburgenſis Epiſcopatus, 514.a

Magicæ artis vſurpatio quam pœnam habeat, 727.728. b.729.a.

Magorum apud Perſas abſtinentia, 779.b

Magorum hodierna ieiunia, ibidem.

Magiſtratus officium bona conſciẽtia adminiſtrari, 517.b

Maiorum imagines, 674.b

Mala pœnæ & culpæ 95 a.98.a

Maledicti pœnitentia, 7.8.a

Mandatum Dei in ritibus Eccleſiæ ſpectandum 198.b. mandatis Dei præcepta humana æquare 239 a

Mandata Dei & Eccleſiæ 177.a. 178.b

Manichæiſmus 90.a. 92.a.123.a

Manichæi de cœna Domini 327.b. quid ſenſerint de nuptiis 451.a.489.b.498.b.502.b. de imaginibus 696. a.700.a.702.b. de carnium eſu 758.759.a.b. de ieiunio 798.b. 801.a.b.

Mantuanus de cœlibatu Sacerdotum, 447.a.515.a.516. b. de Hilario marito, 480.a.500.a.639.b

Manuum impoſitio 204.b.205.a.b.248.b.251.b.253.a. 258 a.b.265.377.a.407.417.a. 418.a.

Marcelli merita, 592.b

Marcion de iterando Baptiſmo 242.b

Marcionei poſt mortem agentes pœnitentiam, 551.a

Marcion coniugium blaſphemè traduxit, 450.b. 451.a

Marcionita de cultu imaginum, 696.a. 700.b

Marcum vitæ monaſticæ authorem facere, 780.b

Marcus hæreticus, 722.b

Marci Euangelium 10.b.23 a.48.a

Maria an ſine peccato originis concepta fuerit, 105.106.

Mariæ inuocatio 3.b

Maria an votum fecerit virginitatis, 481.b. 496.b

Mariæ datum dimidium regni cœleſtis. 577.b. aduocata noſtra. 577.b.578.a.590 b. Thronus gratiæ, 577.b. Gratia plena, 578.a porta cœli, 578 a. adiutorium Chriſti, ibidem. mediatrix, ibidem. bis, 584. reparatrix, 583.a. adiutrix redemptionis noſtræ, 578 a. auxiliatrix iuſtificationis noſtræ, 578 a. 584.b. illuminatrix noſtra, 578 a. 585.a. collum inter Chriſtum & Eccleſiam, 578 b. aſſumptio eius, 584.b.589.a. 639 b. 815.a. quinque dolores eius in mundo, 584.b. preces ad Mariam, 580.a. b. 584. a. b. 586.a. 587.a. 589.a. 592.b. omnia membra eius inuocare ordine, 586.a.b. conceptio Mariæ, 589.b.591.b. viſitatio Mariæ, 588.b.590.a. natiuitas Mariæ 590. b. annunciatio Mariæ, 591.b. Pſalterium Mariæ, 594.a.595.a. vſque ad 607.a. Roſarium Mariæ, 194.a. Litania Mariæ, 608.a.609.a. Cantica Scripturæ ſacræ, attributa Mariæ, 607.a.608.b. 609.a.610.a.

Maria non poſita ad dexteram Chriſti, 619.b. adorationem eius impugnat Epiphanius, 634.b. 635.a

Mariæ imago quomodo fuerit inuocata, 696.a b. miracula ad illam facta, 696.b. 700.a. Chriſtum in vlnis geſtans, 698.a. Imago Mariæ à Luca delineata, 686. b. Imago Mariæ quomodo conſecretur in papatu & iuuet, 706.a

Mariæ Maioris templum Romæ, 739.b

Mariæ ad aram cœli Eccleſia, 740.a

Mariæ capella Romæ: Maria noua, Tranſtyberina: Maria ad ſcalam cœli: Maria rotunda, 740.b. Purificatio Mariæ, 809.b. Dormitio Mariæ, 809.b. Natiuitatis, Viſitationis, præſentationis & conceptionis feſta, 815.a. 817.b.

Mariam Magdalenam inuocare, 590.b

Marito Hilario, 497.a

Marſilius 219.a

Marſilius Patauianus, 515.b

Martham inuocare, 584.a

Martinus Eiſengreinius, 610.a

Martinum inuocare, 588.589.b.591.a.594.a

Martinus 282.a.283.a
Martini Chemnicij patria, 745.b
Martyres & martyria olim in magno honore fuerunt, 666.a. corpora & reliquiæ martyrum reuerenter habita, 666.a. Conuentus ad loca ſepulturæ ipſorum habiti, 666.a.b.667.a. Occaſio & origo eorum, 666.b. ob contumelias martyrum & martyrij hæretici damnati, 666.b. 667.a.b. templa illorum nominibus appellata, 667.b. miracula ad ſepulchra martyrum facta, 668.a
Martyres ſuis ſepulchris adeſſe exiſtimare, 670.671.a. facere eos patronos & defenſores locorum in quibus ſepulti ſunt, 669.b.670.a. Vigilias agere in cœmiterijs martyrum & cibos ſanctificatos eo ferre, 670.671.a
Martyres in templis depicti, 689.a. Imagines eorum inuocata, 697.b
Martyres inuocare, 584.a.587.a.b.589.b.590.a.591.b. 592.a.640.a.670.a.
Martyrum honor aut contemptus, 627.b. diem obitus eorum olim celebratum fuiſſe, & diem natalitium eorum, 575.a.627.b. Memoria eorum celebrata, 627.b
Martyrum animas cum cœtu ad monumenta eorum collecto Deum inuocare, 642.b. templa eorum, 637.b. 643.b.644.a. feſta eorum, 637.b.645.b
Martyrium Baptiſmo æquare 213.a
Martyrum memoria in vſu cœnæ, 353.a.355.a. 359.b. 360.b. in orationibus Eccleſiæ 354.a. an idola in martyres mutata quo ad cultum 354.b. miracula ad memorias martyrum facta 355.a
Martyrologia, 701.a.b
Marullus, 457.a
Matthæus quando ſcripſerit, 15.b.16.a.17.b. de Euangelio Matthæi, 18.b.19.a.23.a. 49.a. ſolum hoc Ebion recepit, 21.a.
Mathematica ſtudia in Ægypto, 812.b
Matri cohabitare, 514.b
Matrimonium. vide coniugium.
Matthæi inuocatio, 587.a
Matthiæ inuocatio, 586.b
Matthiæ dictum, 449.a
Matthias Deuuayus de animarum ſomno, 575.a.b
Mauricium inuocare, 590.b.593.a
Media quibus applicantur nobis beneficia Chriſti 208. 211.b. 215. a.b.216.b.250.a.302.a.330.b.370.b
Mediatores Chriſto adiungere ſanctos 353.a
Mediator eſt Deus & homo, 139.b. ſatisfactio eius pro nobis 139.b.140.a
Mediator redemptionis & inuocationis eſt Chriſtus, 615.a 618.a.622.b.645.b. mediatores à gentilibus excogitati, 617.625.b
Me li ationem ſanctis tribuere, 697.b.698.a
Medicinalis collatio ieiunantium, 770.a.b
Medicorum patronus, 579.b
Mediolani patronus, 579.a
Meletius.
Meletius Antiochenus, 689.a
Memoria martyrum anniuerſaria, 666.b
Memoria mortuorum, 523.a.527.b.534.b.535.a.536. 537.a. 538.a.542.b.
Medemi ſtatua, 675.a
Meni idolum, 678.b
Menippus, 621.b
Mentiri Deo, 473.b
Mens hominis vide liberum arbitrium.
Menſingerus 219.a
Merces 185.b.186.a
Meretricum patronus, 579.b
Meritum vitæ æternæ in monachatu & votis poſitum, 454.b. 455.a.b.
Meritorum doctrina purgatorio nititur, 523.a.525.a. meritis operum ſuccurrere velle mortuis, 545.a
Meriti appellatio an fieri poſſit in Eccleſia, 10.a. meritum congrui, 108.a.112.b. 128.b.156.a.b.156. condigni 110.a.152.b. 186.a.
Meritum Chriſti per indulgentias conuelli, 709.710.a. quomodo offeratur nobis & acceptatur, 798.b
Merita Sanctorum dicuntur opera eorum 355.b
Meritum condigni & congrui 219.a
Merſburgenſis Epiſcopus, 514.a.516.b
Metonymia, 623.a
Michaelis Archangeli inuocatio, 589.a.590.b.593.a.650.b
Michaelis templum, & adorationes, 638.a
Michaelis feſtum, 815.a. 818.a
Michael Syngelus, 651.a.688.b
Michael Balbus, 704.b
Michael Imperator, 704.b
Milchom 678.a
Miltiadis ſtatua 674.b
Miniſterio cœlibatum conuenire potius, quam coniugium, qui ſenſerint, 451.a. Miniſterium mulieribus non permittendum, 496.a. Miniſterio Eccleſiaſtico an competat coniugium, 485.a. 492.b.593.a. authoritas & dignitas eius vnde definienda, 486.a 179.a. boni miniſtri proprietas, 485.b. 486.a. an Eccleſia recipere & dimittere poſſit miniſtros qualeſcunque velit, 492.b. de miniſterij dignitate conſeruanda, 485.b.492.b. reliqua vide in voce Sacerdotes obedientia miniſterio debita, 179.a. miniſterij partes & officia 35.b.36.a
Miniſterium negare eſſe Sacramentum 198.b. vide ordo ſeu ordinem. Mandatum vocandi miniſtros 204.b. promiſſionem habet donorum 204.b. Dignitas eius extollenda 204.b
Miniſterium infidelium efficax 204.b. Efficacia & virtus miniſterij vnde ſit 215.a.b.216.a.b. Non ſuſcipiendum ſine vocatione 223.a. opus operatum miniſterij 223.a. miniſterium eſſe penes Eccleſiam, & eos quos Eccleſia vocat 223.a. efficaciam eius in charactere ſuo poſuerunt ſacrificuli 223.a. miniſterium miniſtris dedit Chriſtus, poteſtatem verò ſibi retinuit 226.a. de miniſterio mutato aut ex parte relicto, an verum ſit, 237.a. de obedientia miniſterio præſtanda 239.b. Miniſtri in nouo Teſtamento nuſquam dicuntur ſacerdotes 342.b. ex ſcripturæ locis de miniſterio agentibus definiendum eſt miniſtrorum officium 342.b.412. miniſterij curationi ſe committere 391.a. miniſterium non eſſe conuertendum in iudicialem actum 392.b. 393.a. Miniſterij ordinem, authoritatem & dignitatem conſeruandam eſſe 412.a. 417.a. Vocatio ad miniſterium 412.a.420.421. promiſſio ei addita 412.a. 416.b.417.b. appellationes miniſtrorum 412.b. Sacerdotium Pontificiorum diuerſum quid eſt à miniſterio 412.b. miniſtrorum certi gradus & ordines 412. 413.414.415. mediata vocatio eſt etiam à Deo 416.b.421.b. Teſtimonia vocationis 417.a. Impoſitio manuum 417.a.418. vim eius alligare ritibus externis 418.a. miniſtrorum æqualitas 420.a.b
Miniſterium Euangelicorum à Pontificijs improbari, 421.a. 424.a. eſt medium quo Deus confert nobis ſalutem 370. b. quomodo fieri debeat mediata vocatio 421. 422.423. Ordinatio vocatorum 422. 423.
Miplezeth 678.b
Miracula non conſtituunt nouos cultus ſine inſtitutione 664.a. doctrinam confirmant 663.a.668.b
Miracula dubia aut commentitia 668.b.670.b. ad ſanctorum reliquias facta 663.a.668.b. 670.a.b.671.b. ad imagines aut per illas facta 698.a. 700. 702.b

Miracula ad Sanctorum memorias facta 355.a. *non propriè conferunt dona ſpirtualia* 409.b

Miracula ad inuocationem Sanctorum edita, 624.a. *ſola miracula nil probant*, *ibidem. differentia miraculorum*, 627.a. *Ethnica Idolomania multis ſignis fuit fulcita*, 623.b

Mirandulanus 795.a

Miſericordia Dei an ita iudicium ſuperet vt damnatos etiam tandem ſit liberatura, 531.a. *Miſericordia non ſanctorum, ſed Dei imploranda*, 614.615.b

Miſſæ pro defunctis purgatorio nituntur, 523.a

Miſſam audire indulgentias habet 734.a

Miſſa cur ſic dicta 336.a. *quomodo vſurpatum ſit vocabulum à veteribus* 347 a b. *miſſam audire & ſpectare* 219.a.398.a.363. *Offerre, offerri, oblatio, ſacrificium, immolari* 219.b. 267.b. 271. 277 a. 333.b. 334.a. 347.b.348.a.349. 350.351.a. *ſacrificium alijs prodeſſe* 219.b.267.b. *quomodo & cur alijs proſit* 220.a

Miſſæ ceremoniæ quales ſint 229.b. *ritus externi circa miſſam* 267.b. *præparatio ad miſſam dignè habendam aut audiendam* 294.a.b. *Panis vſus in miſſa* 267 b. 268.a. 269.a.

Miſſa ſine communicantibus 270.a.b. 297.b. 298.a. 362.b. 364.a. *Locus miſſæ celebrandæ* 290.b. 291. a. 297.

Miſſam poſt meridiem celebrare 288.a. *Eodem etiam die multiplicata* 296.b

Miſſarum nundinationes 306.a.363.

Miſſas dici Germanis etiam nundinas 197 a. *quiduis potius pati malunt Pontificij, quàm miſſam deſerere* 333. a. *ſacrificium miſſæ verè propitiatorium dicere* 333.b. 335.b. 336.a.b. 339.a. 346.a b. 350.a.351. 360 b. *qua ratione Euchariſtia appelletur ſacrificium* 334 a. *quid ſit in miſſa quod propriè dicant ſacrificium* 334.b.

Miſſam conſtare ex perſonis, *operibus*, *verbis & rebus* 335.a.

Miſſam non propitiatorium, ſed repræſentatiuum, commemoratiuum & applicatorium eſſe ſacrificium, 335.a. 339 a. 346.a. 365. *Vis & efficacia ſacrificij propitiatorij in miſſa*, 266.a.306.a.335.336.a.b

Miſſæ ſacrificium à ſacrificio Chriſti in cruce quid differat, 336.b.349.b.350 a. *Incruentum ſacrificium* 338. b.349.b. 252. *Argumenta ſcriptorum Pontificiorum pro miſſa* 337.a.b. 338.a.b. *Argumenta Tridentinæ Synodi pro miſſa*, 338.b. 339.a.b.340.341.342.343. 344.345.346.347. *argumenta quibus extrema etiam abominatio miſſæ oſtenditur*, 351.352. *an tempore Apoſtolorum miſſæ fuerint in vſu*, 346.b. 351.b.356. *Canonis in miſſa vis ad conſecrandum*, 261.b. *an vſi ſint eo Apoſtoli*, 263.b. 356.a.b. *eſt ſubſtantia & anima ſacrificij Pontificij* 356.a. *Canonis fabricatio*, 356. a.b. *eſſe inſtitutionem Pontificum*, 356.a. *quando cœperit & quamdiu durauerit*, 356.b. *authores ſeu compilatores eius*, 356.b 358.b. *De fœdis erroribus quos continet Canon* 350.a b. *Demurmuratio Canonis in miſſa*, 360.a.368.b.369.a. *Ceremoniæ in miſſa quadruplices, & quid de eis ſentiendum* 361.b. *omnes ex æquo ad Chriſtum authorem & Apoſtolos referre*, 361.b. *Libertas patrum in ceremonijs circa cœnam Domini. & earundem vtilitas*, 362.a. *Trina ablutio in miſſa*, 336.b. *Vanitas ceremoniarum in miſſa*, 362. *fecerunt eas neceſſarias obſeruatu ibidem. merita tribuere ceremonijs*, *ibidem. de miſsis in honorem ſanctorum* 353.a

Miſſa votiua, ibidem.

Miſſa ſicca, 363.a. *Legitima quæ ſit* 364.a

Miſſa priuatæ vſus, 397.b. 398.a. *origo*, 362.b. 363.a *fuiſſe eam ignotam antiquitati* 364.a. *quomodo in ea ipſe ſibi contradicat ſacrificulus* 361.a. *Fractio hoſtiæ in priuatis miſsis*, 290.a. 364.b. *propter quas cauſas illæ ſibi non conſtant* 364.b

Miſſæ priuatæ abrogandæ, 364.b. *Habere eas velle pro communionibus*, 364.b.365.b. *Ludibrium miſſarum*, 361.a. 364.a. *Celebratio miſſæ in lingua peregrina*, 367.b.368.a.

Μνημῶν μνεῖαν ποιεῖσθαι 36.b

Moabitarum idola 678.a

Moguntiæ docuit Creſcens, 507.a. *Epiſcopi Moguntini filius Geraldus ipſe etiam Epiſcopus ibi fuit*, 507.b. *Concilium Moguntinum*, 509.a.510.b.649.b

Moguntini Epiſcopi labores in cœlibatu ſtabiliendo, 511.b

Moloch 678.a

Monachorum abſtinentia 806.a

Monachorum benedictio, 203.b

Monachatus ex Ægypto, *& Syria in Græciam introductus*, 632.b

Monachorum impudentia in aſſerendo papatu, 447.a. *Monaſtica abſolutio qualis*, 454.b. *Monaſticen facere meritoriam remiſsionis peccatorum*, *& vitæ æternæ*, 454.455.a. *æquiparare eam baptiſmo*, 455.b. *facere eam opus ſupererogationis*, 456.a. *minima opera eius præferre præſtantiſsimis operibus aliorum*, 457.a. *quomodo ſit inuecta in Eccleſiam*, 489.b. 490.b. 491.a. 503.a.

Monachi in Anglia 506.a. *Monachorum coniugia* 510. a. *caſtitas eorum* 515.a

Monaſterium Epiphanij 796.a

Monaſtices origo ad Marcum refertur 780.b. *propagatio eius per Baſilium.*

Monhemius 89.b

Monialium coniugia 510.a. *conſecratio* 514.a. *caſtitas* 515.a.

Monotheletæ 693.a

Montanus & Montaniſtæ 788.a.b. 789.a.b.790.791. 795.b.799.a.b.254.b.

Montanus de coniugio 450.b. 452.b. *Paracletus Montani* 498.a.b.570.b

Montani hæreſis multarum traditionum in Papatu mater eſt 82.b.83.84.

Morbi ſeptem ſpirituales, 199.a

Morborum ſingulorum ſinguli ſancti procuratores 743.b. *morbos ſanari per imagines* 697.b. 698.a

Morituris data communio in viaticum 723.a

Morientium inſtructiones & conſolationes, 143.b. *in Chriſti morte fiducia*, 143 b

Morituri in magnis ſunt periculis, 405.b. *De remedijs quæ illis præparata ſunt à Chriſto, medico*, 405.b. 432. *Eadem morituris propoſita quæ viuentibus*, 405.b. *Ægroti, num pro morituris peculiare Sacramentum Chriſtus inſtituerit*, 406.a

Mortis remedium in Chriſto habemus, 405.a.b

Μυστήριον, 200.a.b.201.a.428.a. *non omne myſterium eſt Sacramentum*, 428.a

Mors piorum eſt peregrinatio ab hoc mundo 540. *eſt acceſſio Domini* 541.a

Morticinum comedere 729.a

Mortificatio carnis 714.b.758.b.769.b. *indulgentiæ illam non tollunt* 716.a

Mortificatio in hac vita, 99.b.100.101. *non ſemel abſoluitur ſed creſcit* 151.b

Mortuorum memoria & preces pro illis, 82.a.86 b

Mortuorum cadauera exhorreſcere & abijcere 662.a. *mortui in ciuitate non ſepeliendi ibidem. mortuos tangere olim inquinauit homines* 662.b. *Chriſtus tangens mortuos ſanctificauit eos*, 662. b. *mortuis cultum præſtare* 664.b. *corpora Sanctorum*

mortuorum honorificè ſepulta 666.b.667.a. tranſlationes eorum 664.b. 665.a. 668.a.b. 669.a. mortui effoſſi corpus cremare 675.a. mortui excitati 763.a
Mortuum tangere legaliter hominem inquinat 462.a. mortuorum animæ in quo ſtatu ſint, vide anima purgatorium, orationes, ſacrificium &c. Ritus in luctu mortuorum 526.a. pro mortuis ſacrificare aut orare an iuxta ſcripturam fiat 527.b. memoria mortuorum 523.a.527.b. 536.a.537.a. 538.b. 540.b. 541.a. de mortuis ex damnatione liberandis aut non liberandis 531.a.534.b. affectus erga mortuos noſtros 535.b. ſancti nulli auſi ſunt pro mortuis iuuandis cultum instituere 535.b. epulæ ad ſepulchra mortuorum 526.a. 536.a. Ritus circa mortuos 536.a. de prophanis aut ſanctis mortuis 537.a. mortuorum celebrationes cur falſa 537.b. non diem natiuitatis, ſed mortis hominum celebrare 538.a.b.627.b.628.a. Auguſtin. tres ordines fecit mortuorũ 543.b.544.a. ſuccurrere velle mortuis per opera meritoria 544.b. duos ordines defunctorum fecit Chryſoſtomus 545.b. ex mortuorum ſpectris purgatorium confirmatum 546.a. A mortuis veritas non quærenda, ibid. Mortuorum apparitiones, & querelæ de purgatorio, & poſtulata de redemptione per miſſas & alia 551.a. quadruplex ſtatus mortuorum 552.a. mortuorum non eſſe medium aliquem locum 555.a. 558.b. Quod & quare Deus non doceat nos per mortuos 560.b.561.a.b. mortuos non colunt aut adorant Chriſtiani 646.a.b
Moſcouitarum patronus 579.a
Moſes cur non ingreſſus terram promiſſam 457.a
Moſis continentia 499.a
Mulierem opus diaboli eſſe dicere 450.b. mulieres variè aliquando contaminari 462.a. mulieribus miniſterium non permittendum 496.a
Mulierum quæ partum abegerunt, pœnitẽtia 727.729.b
Mundus eſt doctrina puræ hoſtis 7.a.b
Muſica cultui idolorum adhibita 676.b
Myſteria olim taciturnitate parietibusq́; clauſa 677.a

N.

NAtalitia alicuius celebrare. Dies mortis Sanctorum dicti ſunt eorum natalitia 575.b.627.b.642.b
Natalitij pœnitentia 722.a
Natalis Chriſti 814. 818.a. natalitia martyrum ſunt dies mortis eorum 814.a
Nathan 24.b
Nationum peculiares ſancti 579.a
Natura hominis qualis creata, 89.b.90.91.113.b. à vitio quo corrupta eſt, diſcernenda, 90.a.110.a.b.111.a. reſtitutio eius, 90.b.91.a.110.b. metuere ne deprauatio naturæ nimium exaggeretur, 92.a.b. 93.107.b. quid naturæ ante gratiam tribuatur à Pontificijs, 118.b.119.a.
Naturalia hominis, 381.b. 382.a
Nauclerus 511.a
Nautarum patroni 579.b
Nebahaz 678.a
Nebo Babyloniorum ibid.
Nebucadnezaris ſtatua 675.a. abuſum eſſe vaſis templi 696.b.
Neceſſarium non eſt quod caret verbo Dei, 285.a
Neceſſarium aliud eſſe 180.a
Neceſſitatem legem facere, 83.a. neceſſitas coactionis & immutabilitatis 115.a
Nectarius abrogat confeſſionem priuatam, 335.a
Negligentiæ pœna 151.b
Negotia ardua cum Eccleſia precibus & ieiunio cœpta 763.a.b.
Neocæſarienſe Concilium 451.a
Neomenia 809.a
Nergel 678.a
Neronis ſtatua 675.a
Nicenus 651.a
Nicenum Concilium 491.a. 493.b. 498.b
Nicetas 703.b. coniugium ſacerdotum defendit 510.b
Nicolaus Ruſt. 743.a
Nicolaus Lyranus, 315.b
Nicolaus Diaconus vxorem exponit, & promiſcuas libidines confirmat 449.a.495.b.514.b. ſectatores eius Nicolaïtæ 495.a. vxoratos vocare Nicolaitas 511.b.513.a
Nicolaus primus 507.a.b. 509.a
Nicolaus II. 510.b
Nicolaum inuocare 587.b.591.b.592.b.613.b.650.a
Nigellus 515.a
Nilus Theſſalonicenſis 504.b
Niſroch 678.a
Nocturnus congreſſus Chriſtianorum 449.a
Nohæ continentia 499.a
Northuſæ comitia habita 513.b
Nouatianorum monogamia 498.b
Nouatianorum doctrinæ origo 533.b
Nouatiani 170.b
Nouatiani lapſis poſt Baptiſmum ſpem veniæ denegarunt, 289.a.378.b. Hæreſis eorum, & dicta, 370.b.372.b
Nouatiani cuiuſdam conuerſi pœnitentia 721.a
Nouitas vitæ reconciliatis præcipitur 717.b
Numa faciens ſacra 779.b
Nundinæ Germanis dicuntur Miſſæ, 197.a
Nuptias ſecundas & tertias prohibere 83.a
Nuptias ſugillare & damnare 450.b.451.a. primas conceſſit Montanus, ſecundas pro fornicationibus habuit 451.a. quid alij de nuptijs primis, ſecundis, tertijs, ſenſerint 451.a. cur neceſſariæ 452.b. nuptiæ quibus argumentis damnatæ 451. 452. a.b. ſacerdotibus non coniugio, ſed nuptijs interdicere 518.a
Nuptiæ ſecundæ, vide Digami.

O.

OBedientiæ meritum, 207.a.454.b. noua obedientia baptizatorum, 237.b.238.239.a. Ad normam verbi inſtituenda, 239.b. extra Deum nulli creatura obediendũ, 239.b. Magiſtratui debita obedientia Deo præſtatur, 239.b. Miniſterio debita obedientia, 239.b.
Oblationes, vide ſacrificia.
Oblationes pro mortuis 535.b.536.a.b. 538.b.539.a. quid ſint oblationes veterum 536.b. panes oblationũ 546.b
Obſeſſos exorciſare, 415.b.416.a
Obſeſſos ſanari ab Anaſtaſio 697.a
Obſignatio per Spiritum ſanctum 169.b
Obſignatio, vide Sacramentum.
Occam, 203.b
Oculorum cura 579.b
Odo Cantuarienſis Epiſcopus 506.a. Viennenſis 509.a
Odo Cameracenſis, 362.b
Offerri pro mortuis, quando cœptum ſit in Germania 508.a.546.a.
Officinis imagines impoſitæ 697.b
Οἰκονομία, 324.b
Olam 809.b
Oleum in Baptiſmo, 248.a. In ſanationibus Apoſtolicis, 409.b.410.a. Apud orientales, 255.a.410.a
Oleum capite defuncti infuſum 536.b
ὁμοιόστοι 70.b
Operibus monaſticis tribuere meritũ vitæ æternæ 454.a.b.

cælibatum

Digitized by Google

cœlibatum facere opus ſupererogationis 456.a.b. opera monaſtica minima, maximis aliorum operibus bonis anteponere 457

Opera ſupererogationis purgatorio nituntur 523.a. Opera propitiatoria pro peccatis mortuorum effingere 544 b. operum regula eſt ſcriptura 572.b. opera ſanctorum ſibi & alijs meritoria facere 578.b

Operum iuſtitia fundamentum, 88.b.93.b. non conſtat ſibi operum bonorum doctrina, niſi peccatum recte agnoſcatur, 96.a. Operibus legis naturæ aut diuinæ à peccato liberari & iuſtificari neminem poſſe, 107.b. 109.b. opera infidelium & quæcunque ante iuſtificationem fiunt vere eſſe peccata 107.b.108.a.110.b.111. 112. an liceat de operibus infidelium quidlibet opinari, 108.a. facere quod in ſe eſt, ibidem. 128.b.156. opera infidelium quæ ex creatione Dei ſunt, ab illis, quæ per peccatum ſunt ingreſſa, diſtinguenda, 111.a.b. opus per ſe bonum fit malum ex cauſa efficiente, formali & finali 111.a. boni operis conditiones, 111.b. non fiunt bona opera ab homine, niſi per Spiritum ſanctum, 113.a.116.a. fide ſaluatis non permitti, vt quæ volunt agant, 129.a. non etiam eſſe illis omnes actiones indifferentes, 129.a. aliqui licentiam peccatorum nil obeſſe his, qui fidem haberent, dixerunt, 129.a. opera electitia, 133.a.1 8. 179. per bona opera velle iuſtitiam conſeruare & augere, 152. opera ſalutis meritoria dicere, 152.177.185. b.186.a. de neceſſitate eorum ad ſalutem, 164 b. neceſſitas bonorum operum, 170.a. opera carnis à ſalute & gratia excluduntur, 172.b 173.a.176.a. calumniæ Pontificiorum, quibus (pleraque nimirum vt meretrix de pudicitia) doctrina bonorum operum diſputantes, nos, de ſtudio illorum neglecto, aut etiam prohibito, accuſant, 175.176.a.b. fundamenta exhortationum ad bona opera in Eccleſiis Euangelicis vſitatarum, 175.b. 176. an bona opera, cum ad iuſtificationem non proſint, nullas habeant cauſas & vtilitates alias, 176.a.b. quæ ſint bona opera, in quibus vult Deus renatos obedientiam ſuam exercere, 176.b.177. imperfectio noſtra in bonis operibus, 178. opera ſupererogationis, 178. b.181.a.b. an bona opera renatorum perfecta ſint & legi Dei ſatisfaciant 181. 182. quomodo & quare placeant Deo opera 181.b.182.a. iuſtum in omni bono opere peccare, 184.a. de præmijs bonorum operum, 185. b.186. vtrum ex gratia Dei nobis præmia dentur, an ex debito propter merita 188.a

Opera ſupererogationis, 400.a.402.a.b.703.b.734.a. operibus liberationem à peccatis promittunt Pontificij lapſis poſt Baptiſmum 321.a.b. non tantum pro merito, ſed etiam pro Sacramento haberi 377.b

Opus operans 207.a.219.a

Opus operatum 215.b.207.a b.219.a.&c.223.a

Operibus indulgentia tribuitur, quod ſcriptura non permittit operibus legis 709.b. refutatio eorum è ſcriptura 709.b. operum doctrinam corripit indulgentiarum nundinatio 709.b. 710.a. fundamentum operum ſupererogationis 783.b. operum iuſtitia 748.b. 671.a. opus operatum 725.a

Opiniones in ... minibus non malis tolerata, ſed poſtea cùm rigidius defenderentur pro hæreticis habita 787.a.b

Opiniones humanæ 527.b. vulgi opinionibus ſæpe ceſſerunt etiam patres 542.a.545.a. opiniones bonæ intentionis ſunt ... 569.a. opinionum probatio 570.a

Oration... in an impediat coniugium 451.b. 452.a. 453.b. 461.a b. cui oratio adimitur, ei etiam adimitur fides & Spiritus ſanctus 461.a. preces ſolennes 461.b

Orationem impediri per coniugij, ciborum, potus & aliarum licitarum rerum vſum 461 b. orandum non eſſe omnibus pro omnibus donis 465.b.466.a.468.a. recte petentibus nihil denegari 466.b. Oratio ſit caput deliberationum & conſiliorum noſtrorum 471.a.b.

Orationes pro mortuis 525.b. 528.a. 534.b. 535.a.b 536. a.b.537.a.b.540.a.b.541.a.b.542.a.b.543.a.b.544. a.b.545.b.562.a.

Orantes ad Orientem conuertere facies, 82.b. Spiritus gratiæ & precum non recte cognoſcitur, niſi doctrina liberi arbitrij ſit ſana, 113.b.114.a

Oratione augeri dona Dei, 205.a.250.b.253.a. orationis Dominicæ vſus in adminiſtratione cœnæ, 262.b.263 b. 346.b. 356.a. Orantium geſtus reuerentiam oſtendentes, 279.a.b.280.b.649.b. Martyrum memoria in oratione Eccleſiæ, 354.a. preces ad celebrationem cœnæ habitæ, 357.a.b. diuerſæ formulæ precum in liturgia, 357.b. lingua populari in Eccleſia faciẽdæ preces, 367.b

Orationem facere ad reliquias Sanctorum 661.b. 665.b. 669.a. 670.a. 672 b. oratione inuocare idola 676. a.b. orationes à ſtantibus factæ certis temporibus 751. b. in orationibus ardentioribus ieiunandum 753.a.b. oratione cibos ſanctificari 760.b.761.a. precibus publicis res arduæ commendatæ 753 b.763.a.b. orationi ſubſeruit ieiunium 766.a.767.a.b. temperantia & ſobrietas ad exercitia eius proſunt 769.a.b. oratio eſt exercitium dierum feſtorum 816.b. orare geniculando aut ſtando 728.b.739.a

Oratoribus ſtatua poſita 675.a

Oratorium priuatum habere, 291.a

Ordinem eſſe miniſtrantium 199.a. prudentiæ eſſe, 199.a contra ignorantiam facere, 199.a. Ordinatione conſecrari 201.b. à quo inſtitutum Sacramentum 203.a an ſit Sacramentum ordinatio, 204.b.416.a.417.b. 418. non fert ſecum coniugium, ſed huic anteponitur, 211.a. Virtus eius vnde ſit, 215.a. adminiſtrant eam ſuffraganes, 260.a. Septem ordines Papiſtici, 413.b. 414.a. quid in eis reprehendatur ab Euangelicis, 415. a. De inſtitutione eorum, 416.a. facere ex eis Sacramenta, 416.b. Ordinem non intelligunt Pontificij de miniſterio, ſed ſacrificio pro viuis & mortuis, 417.a. Vnctio olei in ordinatione, 418. an Euangelicis petenda ſit ordinatio miniſtrorum ab Epiſcopis, 424.b

Ordo & decorum in conuentibus Eccleſiaſticis 810.a.b. 815.b.

Ordinandi in Germania non fuerunt ad votũ adacti 514.a

Ordines minores & maiores 518.b. 519.a. Ordo matrimonium non impedit 519.a

Orientales tentati lege cœlibatus 502.a.504.a

Orientem ſpectare orantes 82.b

Oriſmada 680.a

Oſculum defunctorum 536.b

Oſculi vſus, 255.a

Oſius, 306.a.312.a.313.b.316.b.325.b.341.a.483.b. 635.b.

Oſius Cordubenſis 500.a

Oſiandriſtæ quidam de iuſtitia imputatiua, 149.b

Oſtiarij 415.a.b

Oſſa Sanctorum, vide Sancti.

Ouium patronus 579.b

Ouorum benedictio 762.a

Ouis abſtinere, 771.a.779.b.793.b.797.b.808.a.b

Oxonium 513.a

P.

PActis ludere, 221.a

Pagani confirmati cultu imaginum apud Chriſtianos 696.a

Παιδεία 36.a

παιδεύεσθαι 401.a

Palinurus 525.a

Digitized by Google

Palladij vita 632.b
Palmarum dies quomodo celebretur in Papatu 817.b
Pancratium inuocare 582.a
Panegyres ad ſepulchra Martyrum 666.b
Panis benedictio 760.a. *Pane abſtinere* 779.b.797.
799.b.805.b.
Panormitanus 392.a.772.a. *de Concilij authoritate* 483.b. *de coniugio Sacerdotum* 515.516.a
Pantheologia 523.b
Papæ vectigal pendunt lupanaria ſua 449.b
Papæ laudes, 3.b. *an authoritatem habeat ſuper ſcripturam & articulos fidei*, 51.b.745.b. *habere eum omnia iura in ſcrinio pectoris*, 58.a. 61.a. *interpretationes Scripturæ ab illo profecta quam vim habeant* 58. 59.60.
Papa vide Pontifex.
Paphnutius contra Synodum Nicænam defendit coniugium Clericorum 491.a.498.b.499.b.500.a.517.a. *qui cœlibes acceßiſſent miniſterium eos voluit fieri maritos* 500.a. *de fructibus cœlibatus* 514.b
Paradiſum qui intrent 523.a.b
Paralyticos ſanari ab Anaſtaſio
παρεκτὸς 434.b
πορ ἰξ, ibidem.
Pariſienſes 197.b. *indulgentiarum nundinationes damnant* 736.a.742.a
Pariſij 513.a
Participium Pontificale 720.a
Paſcha ſemel in anno celebratum, 306.b. *ad Paſcha tantum vti Euchariſtia*, 297.b.298.a. *eſus agni Paſchalis*, 305.a. *immolatio eius*, 342.b
Paſchatis obſeruatio 81.b. *Geniculatio inter Paſcha & Pentecoſten* 82.b
Paſchati præmiſſum ieiunium 763 a.800.b. *vide quadrageſima &c. Agni Paſchalis benedictio* 760.a. *Solennior communio in Paſchate* 763.a
Paſcha cum Iudæis celebrare 784.b
Paſchatis inſtitutio 809.a. *Iudaici paſchatis abrogatio* 810.b.
Paſcha Chriſtianorum, ibid. per Paſcha quid intelligatur 812.a.
Paſchatis hebdomada 812.a. *vigilia Paſchæ*, ibid.
Paſchate ſolutum fuit ieiunium, ibid. cerei paſchales vnde, ibid. Aſiaticorum & Europæorum diuerſitas, quo ad diem paſchatis 812.a. *Controuerſia de paſchatis die per Synodum Nicænam dirempta* 812.b. *Epiſtolæ paſchales* 812.b. *error hodiernus in celebratione paſchatis* 812.b. *obſeruationem paſchatis liberam eſſe* 813.a. *Gallorum paſcha, ibid. cauſa celebrationis eius* 813 a.b
Paſchaſius, 201.b.304.a.b
Paſchaſij anima in thermis 546.b
Paſchalis Epiſcopus, maritus 507.b
Paſchalis Papa 513.a
Paßionis Chriſti dies 817.b. 818.a
Paſtores Eccleſiarum, 414.a
Patres ſi à ſcriptura deuient, non audiendi 726.b. *ſententiæ eorum ad ſcripturam examinandæ* 768.a.b. *traditiones Apoſtolicæ falsò à patribus iactata* 781.b
Patres aliqui coniugio iniquiores 451 b.452.a.b. *patribus Scriptura præferenda, & illi ex hac iudicandi* 469.b. 477.a.480.a.482.b.495.b.503.a.526.b.533.b.535.b.544.a. *patrum exempla ſine verbo non imitanda*, 526.a. *patres ſæpe conſuetudinibus & opinionibus ſuorum temporum cedunt*, 542.543.a.631.b.633.b. *quatenus eorum teſtimonijs vtendum*, 558.b
Patrum authoritas, 256.a *teſtimonijs eorũ abuti*, 277.a
Patribus errores condonandi ſunt, non autem imitandi, 285.a.
Patres non poſſunt condere articulos fidei, 341.b
Patrum teſtimonijs quomodo vtendum, 39.a.71.a. *interpretationes eorum in ſcriptura*, 58.59.a. *de authoritate eorum apud nos*, 71.a. *quare eorum conſenſus allegetur*, 71.b.72.a. *quando non audiendi aut recipiendi*, 72. *incommode ab eis dicta quomodo accipienda*, 72.b.73.a. *cum patribus errare quam cum alijs recte ſentire malle*, 73.b
Patria poteſtas, 492.a. 438
Patriarchas inuocare, 584.b.586.b.590.b.618.a. *Patritij purgatorium, & feſtum eius*, 550.a
Pauli inuocatio, 582.a.586.b.590.a.593.a
Paulus quomodo ſcripſerit, 14.b.16.a. *acta Pauli*, 24.a *Pauli & Teclæ actus*, 24.b.48.a.495.b.496.a. *quo conſilio ſcripſerit*, 25.a. *Epiſtola eius ad Theſſalonicen.* 25.b. *prior ad Timotheum*, 27.a. *ad Titum*, 28.a. *prior ad Corinthios*, 28.a b. *ſecunda ad Corinthios* 29.b. *ad Romanos*, 30.a.b. *ad Galatas*, 31.a.136.a. *Aſcenſus Pauli*, 32.b. *Epiſtola ad Phil.* 33.a. *ad Coloſſenſes & Laodicenſes*, 33.b. *ad Hebræos*, 34.a. *ſecunda ad Timotheum*, 34.a
Paulus Papa, 1.3.56.b
Paulinus 813.b.814.a
Paulus cum Chriſto pictus 687.b
Pauli imago, ibid. caput eius Romæ oſtenditur 739.a. *corpus vbi* 739.b. *Eccleſia S. Pauli Romæ* 739.b
Pauli Heremitæ tunica 669.b. *Paulus II.* 736.b
Paupertatis ſeruatæ meritum, 455.a. 456.b
Peccata Deus non concedit, 462.b. *non quod doctrinis hominum, ſed quod verbo Dei repugnat peccatum eſt*, 517.a.518.a.b. *peccata votorum monaſticorum contra integrum decalogum*, 476.b. *peccatis contra conſcientiam fides excutitur.* 479.a. *peccata an ſatisfactione purgentur*, 523. a.b. *peccatorum culpa & pœna quatenus tollatur, aut non tollatur*, 523.b.533.b.552.a.554.a.557.b. *diſcrimina peccatorum ſecundum Papiſtas & Platonem*, 524 a.b. *pœnis peccata expiare velle*, 530.a.531.a. *peccata venialia*, 554.a.567.b *remißionem peccatorum poſt hanc vitam non poſſe impetrari*, 556.b. *Satisfactio pro peccatis nulla eſt niſi Chriſti*, 557.b. *pro culpa & pœna peccati Chriſtum ſatisfeciſſe, ibid.* 570.b.571.a. *peccatum in Spiritum ſanctum*, 567.a. b. *peccata venialia aſperſione aquæ benedictæ tolli*, 567.b
Peccati originalis definitio, 88.a.b.89.b.90.a.92 a. *an repugnet legi Dei*, 88.a.b.89.a.b. *concupiſcentiam non habere rationem peccati*, 88.a. *quod non ſit peccatum originis*, 88.a.b. *reatus eius*, 88.a. *neceßitas recte cognoſcendi peccatum originale*, 89.b. 91.a.95.b.96.a. *an peccatum ſit tantum actio contra legem Dei*, 89.a.b. *extenuare peccatum*, 89.b.95.b. 105.a.184.b. *an omne peccatum ſit voluntarium*, 89.a.b.92.a.b.103.a. 115.b. *an ſit minimũ peccatorum aut maximum*, 89.b. 91.a.b.92.a. *an vt carentia iuſtitiæ originalis ſit peccatum*, 88.b.89.a. *negare omnia in nobis per illud eſſe deprauata*, 93.b. *natura à vitio quo deprauata eſt diſcernenda*, 90.a, 110.a.b.112.a. *peccatum originis nobis incognitum eſt, & ſolo verbo Dei de eo docemur*, 89.b. 95.111.b. *peccatum facere, habere, in eo ambulare*, 91.a.99 a. *peccatum eſſe ἀνομίας*, 92.b.103.a.b. *politice aliquid vocari peccatum*, 97.a. *metuere vt nimium exaggeretur peccatum originis*, 92.a.b. 93.b. *de peccati reliquiis poſt Baptiſmum* 93.b.94.95. *non eodem modo ſe peccatum originis ante & poſt Baptiſmum habere*, 94.a.96.b. *Reatus in Baptiſmo remiſſus*, 94.b. *Concupiſcentia in renatis non eſt res bona, ibidem. Neque eſt res indifferens, ibidem. Sed vehementer mala*, 94.b. 95.a.97.a. *Sitne peccatum an tantum*

pœna & cauſa peccati 91.b.92.a.97.a.98.a.b.99.a. quatenus neget Auguſtinus concupiſcentiam in renatis eſſe peccatum 96.a.b.97.a. Pontificij dicunt Deum nihil in renatis odiſſe quia omnia in illis ſint pura & ſancta.95.b.96.b.98.a.99.a. Concupiſcentia etiam cum non regnat dicitur peccatum 96.b. quomodo eam peccatum dici intelligant Pontificij ibid. Paulum eam vere peccatum eſſe dicere 96.a.b. quatenus patres eam dixerint eſſe peccatum 97.b. eſt non tantum pœnæ, ſed etiam culpæ malum 95.a. 88.a.99.a. Deus hec agit vt peccatum conſumatur 99.a. peccatorum purgatio quando in nobis fiat 101.b. Duo ineſſe peccato: turpitudinem & reatum 100.a.101.b. concupiſcentiam negare eſſe ἀνομίαν 103.a. Diabolum aut hominem eſſe peccatum 103.b. an peccatum ſit quod contra pontificem & prælatos admittitur 103.b.177.a.b. Quot homines quando Andradius dicat eſſe ſine peccato 104. An Maria fuerit ſine peccato originis concepta 105.106.107. obicem peccati mortalis per ſe remouere velle 108.a. peccatum aliquid dicere non quia ab infideli fiat, ſed quia non referatur ad verum finem 111.a. Nemo omnium eſt ſine peccato 182.b. peccata non omnia eſſe paria 112.a. peccata venialia 96.b. peccati cauſa quæ ſit aut non ſit 115.b. Satana tyrannus ad peccandum quomodo agat in homine ibid. peccata fieri Deo ſinente, permittente, & deſerente, ibid. peccata multa à Deo impediri & reprimi ibid. Malitia impiorum vtitur Deus ad pœnas certas aut ſuorum correptiones, &c. 115.a.b. De voluntate & operatione Dei in vitioſis actionibus 116.a. Satiſfactionem Deus requirit pro peccatis noſtris 139.140. peccatum in ſanctis manere 146.b. peccatorum remiſſionem ita tribuere Deo, quaſi non eum per miniſterium nobis impertiat 170.b

Peccati originis, mortalis & venialis remedia 199.a. 207.a.208.b.218.b. Peccata quomodo purgentur à Deo per Chriſtum per Sacramenta 215.a.b. remiſſionem peccatorum ſæpius dari & accipi; id eſt, augeri & confirmari nobis 216.b.266.b. Peccatum mortale eſt obex gratiæ ſacramentorum accipiendæ 220.b. peccatum facere in violatione pontificiorum rituum 226.b.227.a

Peccatis contra conſcientiam amitti fidem & gratiam 327.b.370. aliorum remiſſionem ſanguini Chriſti, aliorum noſtris ſatisfactionibus tribuere 265.a.b. 365.b. pro originali Chriſtum, pro aliis Miſſam ſatisfacere 336.b. tantam perfectionem ſibi arrogare aliquem vt peccare non poſſit 370.a. an per miniſterium alicui poſſit dari abſolutio à peccatis 370.b. 372.b.373.a. lapſis poſt Baptiſmum liberationem à peccatis per propria opera polliceri 371.a. peccata contemnere, extenuare, excuſare 380.a.b. peccare poſt acceptum Baptiſmum quàm ſit graue 380.b.382.b.397.a. mortalia per confeſſionem, venialia per alia remedia tolli 393.b. Deum non negligere peccata 398.a. non remittere etiam ſine ſatisfactione 398.a. peccata ante Baptiſmum per meritum Chriſti, Baptiſmum verò ſequentia, ſatisfactionibus humanis tolli 402.b.403.a

Peccandi impunitatem ſibi ex ſatisfactionibus polliceri 730.b

Peccandi licentia ex indulgentiis 743.a

Peccata non fingenda ſine verbo Dei 680.b. peccatum in rebus indifferentibus quatenus ponendum 680.b. peccata tegi à Deo quid ſit 720.a. à peccatis reſurgere 720.b. pœnitentia de peccatis publicis aut occultis, vide pœnitentia. peccati agnitio quomodo excitanda 710.b

Peccati originis remiſſi pœnas experimur 713.b. peccatum ſine precio ſufficienti non remitti 713.b.714.a. non extenuandum aut excuſandum 715.a. peccata oblita & venialia 737.a. contrita, confeſſa & oblita 737.b. peccata obolo redimere 741.a. Peccatorum culpam & pœnam remitti 742.a. peccatum eſt quod Deum offendit 756.a. Peccatum mortale ponere in tranſgreſſione ſtatutorum pontificiorum 774.a

Pecunia eſt neruus indulgentiarum 721.b

Pedum ablutio 402.a

Pelagianiſmus in attritione 382.b

Pelagius & Pelagiani 93.a.116.b.118.a.123.b.145.a.177.b.185.a.484.a.503.b.787.b

Penates 670.a

Pentecoſtes inſtitutio 809.a. pentecoſte pro toto tempore à paſchate ad quinquageſimum diem 813.a. eſt dies miſſi Spiritus ſancti 813.a.b

Peregrinationes ad reliquias Sanctorum 661.b.670.b. ad terram ſanctam 670.a.b.735.a. ad certas ſanctorum ſtatuas 706.a. ad viſitandam Romanam Eccleſiam 707.b.710.a.735.a.737.b. pro indulgentiis peregrinari 720.a.b

Peregrinationes ſunt nerui indulgentiarum 720.b. per illa redimere ſatisfactiones 730.b. abuti illis ad peccata 730.b. tribuere illis gratiam Dei, Spiritum Sanctum, & vitam æternam 670.b. Impugnatæ etiam olim ſunt & refutata 670.b.671.a. 742.b. Papa Angelis præcipit vt peregrinantium animas, ſi in itinere euolarent, ſtatim in paradiſum transferrent. 736.a

Peregrinationibus mederi velle peccatis 236.b.241.a

Peregrinationes purgatorio nituntur 523.a.551.a

Perezius 22.b

Perfectionis ſtudio coniugium improbare 451.a. perfectionis doctrina purgatorio nititur 523.a

Perfectionis perſuaſio 78.b

Perionius 562.a.628.b

Periurij admiſſi pœnitentia 727.b.729.a

Pernarum benedictio 762.a

Perſæ diis ſuis nec ſtatuas, nec aras erexerunt 675.b.684.b. ignis à Perſis cultus 679.b

Perſeuerantia 715.a

Perſeuerantia doctrina 172.b

Perſeuerantiam ali vnctione 199.a. promiſſio perſeuerantiæ 205.a.252.b. media per quæ datur 253.a

Peſtis curator 579.582.b

Peſtem fugare per idolum Æſculapij 676.b

Petri monumentum Romæ 667.a. Chryſoſtomus id cupit viſere 669.a

Petri imago 687.b

Petrus cum Chriſto pictus 688.a. caput eius Romæ oſtenditur 739.b. Corpus eius vbi, ibid. Sancti Petri in Vaticano templum ibid.

Petrus de Palude 219.a.b.329.a.b.733.734.b.771.b

Petri Epiſtola 36.37

Petri hiſtoria 24.a

Petrus Galatinus 13.a

Petro æquales habendi ſunt reliqui Apoſtoli 397.a

Petrus Comeſtor 263.b

Petrus de Tarantaſia 328.b

Petrus à Soto 203.a.276.b.775.a.455.a.458.562.b.578.b

Petrus Damianus Epiſcopus Hoſtienſis 510.b

Petrum inuocare 590.a.593.a

Petrus Gnapheus 639.a

Petricouienſis Synodus 579.a

Phariſæorum continentia 494.b
Philippi inuocatio 587.a
Philippi Imperatoris pœnitentia 722.b
Philippicus imagines patrum aboleuit 693.a.b
Philiſtinorum Idolum 678.a
Philo 780.b. de Eſſenis 494.b. de Monachis, ibidem. de Ægyptiis ſacrificulis 494.495.b.
Philoplatonizans 554.b
Philoſophi ſunt hæreticorum Patriarchæ 524.b
Philoſophia cum Theologia mixtio 529.a. an Ethnici ſint ſaluati per philoſophiam 528.b
Philoſophis ſtatuæ poſitæ 675.a
Phocionis ſtatua 674.b
Phocionis oſſa tranſlata 668.a
Pictorum patronus 579.b
Pietas non in feſtis tantum exercenda 816.a.b
Pighius 6.b.13.b.22.b.88.a.140.b.316.b.320. 331.389.a.418 b
Pilati gradus Romæ 739.a
Piſces mortuos comedere 729.a. piſces immundi & vetiti 759.b. Chriſtum piſces comedisse, ibid. eſus piſcium in Papatu 756.a.770.771.a
Pius primus 482.b
Pius ſecundus de cœlibatu Sacerdotum 447.b
Pius V. 746.b
Platina 736.a
Plato de adoratione mortuorum 672.b.673.a
Platonis ſtatua 675.a
Plato author purgatorij 524.a.b.530.b
Platonicorum dij & mediatores 625.b.626.a
Plinius 674.b
Plutarchus 668.a.675.b
Poemata amatoria 502.a
Pœnas æternas mutari in temporarias 523.b.535.b
Pœnas futuras facere expurgatorias 528.b.530. eſſe etiam ceſſaturas 528.b.529. a.b. pœnarum diuerſitas ſecundum tempus quo infliguntur 567.b. pœnæ temporales non ſunt ſatisfactiones 570.b
Pœnas temporales etiam poſt remiſſionem culpæ piis infligi 400.a. differre eas à malis impiorum 400.a.b. non eſſe ſigna iræ Dei 400.b.403.a. non etiam ſunt merita remiſſionis peccatorum aut compenſationes pœnæ æternæ 401.a. fines & cauſæ propter quas nobis immittuntur 400.a.b.401.a. non ſemper tamen neque omnibus tales pœnas infligi 400.a. ſæpe eas vel mitigari vel prorſus tolli 401.a. idque tota pœnitentia propter Chriſtum 401.a. de mitigatione aut auerſione pœnarum Deo vel præſcribendum, ſed voluntas eius expectanda 401.b. per ſatisfactiones tollere velle pœnas temporales 402.b
Pœnas æternas non plene remitti, ſed in temporales conuerti 707.b.735.b. pro his pœnis iniungi poſſe ſatiſfactiones in hac vita præſtandas, reliquas pœnas vero luendas eſſe in purgatorio 767.b.713.a.b
Pœnas purgatorij per indulgentias, ſi debito modo redimantur, poſſe remitti 707.b. Chriſtum pro culpa & pœnis nobis debitis ſatisfeciſſe, & vtramque remitti: 708.a.b.709.a.b.711.a.
pœnarum mitigatio ad pœnitentiam 716.a. quomodo pij eam à Deo petant 716.a. canonica pœna Eccleſiæ 716 b. opera ſatisfactionis pœnalia 717.a. pœnæ pœnitentiariæ ſecundum peccata quæque impoſitæ 727.a.b. de liberatione à culpa & pœna, 733.b. 735.a. meritum remiſſionis culpæ 733.b
Pœnitentiam negare Sacramentum eſſe 198.b.201.b. eam eſſe reſurgentium 199.a. eſſe iuſtitiæ 199.a. facere contra peccatum mortale 199.a. virtus huius Sacramenti in quo ſit 219.a.
pœnitentia ſine fide 231.a.
pœnitentia eſt donum Dei 231.b.281.b.
morituris pœnitentia etiam expleta permiſſa eſt communio 289.b.
ſine pœnitentia communicare 292.b.
pœnitentiæ doctrina eſt teſtimonium gratiæ & bonitatis Dei erga peccatores 370.a
Pœnitentia eſt tota vita Chriſtiana 508.a
Pœnitentia eorum qui lapſi ſunt 538.a.
tempus pœnitentiæ in altera vita ponere 528.b.529. b.531.a.534.b.551.a.557.a.558.a.565. lapſis eam concedere 642.a
Pœnitentiæ officit inuocatio Sanctorum 640.b.644.b
Pœnitentiæ doctrina ad occaſionem indulgentiarum repurgata 710.a.b.
publica pœnitentia lapſorum 712.b
exercitium pœnitentiæ in cruce 715.b
Pœnitentiæ fructus per indulgentias non poſſunt relaxari 716.a
ad Pœnitentiam mitigantur pœnæ ibid.
pœnitentiam lapſis denegarunt Nouatiani 289.a.37.a. b. non agentes pœnitentiam non habere ſpem ſalutis 370.b
pœnitentiæ nulla alia ratio quàm quæ verbo Dei docetur 370.b. quatenus à Papiſtis diſſideamus, facientibus eam Sacramentum 371.a.b.
materiale pœnitentiæ 371.a.b.372.b.376.b.377.a.
Legis & Euangelij vſus ad efficiendam pœnitentiam 370.b.371.a. definitio Sacramenti pœnitentiæ à partibus ſuis 372.a. b.374.
Pontificij negant pœnitentiam in veteri Teſtamenti & ante reſurrectionem Chriſti & ante Baptiſmum fuiſſe aut eſſe Sacramentum 372.a.b.374.b.
Pontificiam pœnitentiam carere fundamento Veteris Teſtamenti & doctrina Iohannis atque Chriſti 372.
efficiens cauſa Sacramenti pœnitentiæ 371.a.372 b.
an rectè fundetur Sacramentum pœnitentiæ in dicto Ioan.20. 373.374. an fundetur in doctrina & exemplis Apoſtolorum 374.b. non doceri duplicem pœnitentiam in Scriptura 374.b.
pœnitentia lapſorum poſt Baptiſmum 374.b.
Subſtantialia pœnitentiæ 374.b. an habeant teſtimonium patrum & antiquitatis 374.b.375.a. 377.a. publicæ pœnitentiæ ritus & cauſa 375.a. 386.412. ortus pontificiæ pœnitentiæ eſt à ritibus publicæ pœnitentiæ 375.a.379.b.
Baptiſmi & pœnitentiæ diſcrimen 375.b.376.a
pœnitentia interior & externa 375.b.379.b
pœnitentia eſt reditus ad Baptiſmum 238.a. 241.a. 375.b
pœnitentiam facere alteram à Baptiſmo tabulam 240.b. 375.b. forma Sacramenti pœnitentiæ 376.b. effectus & vis eius 376.b.377.a.b. partes pœnitentiæ 376.b.377.378.379. contritio, fides, contritio, ſatisfactio, quære ſingula ſuo loco. Excludendo fidem à pœnitentia totum Euangelium ſubuerti 378.b. 379.a. qualem fidem ſeu fiduciam pontificij in pœnitentia requirant 379.a.381.b. publicè pœnitentiam agentes quomodo habiti 386.a.b.398.b. 399.a. optimam pœnitentiam eſſe nouam vitam 404.a
pœnitentia vera quid ſit 716.b
pœnitentia publica quibus impoſita 721.a. ritus eius & eorundem cauſa 721.b. appellationes rituum ibid. origo publicæ pœnitentiæ eſt ab Apoſtolis ibid. ab illa origine tamen paulatim eſt diſceſſum 722.a. exempla pœnitentiæ tempore Apoſtolorum & patrum 722.a.b.723.a. Imperatorum pœnitentia 722.b.

publica

publicæ pœnitentiæ gradus, & eorundem origo 723.a.
Ritus eius fuit ſolennis & non reiterabilis 723.a. 728.a. relapſis poſt pœnitentiam non data communio, niſi in extremis 723.a. Auguſtinus relapſis dedit locum pœnitentiæ, cum alij non darent ibid.
Alia pœnitentia criminibus, alia leuioribus peccatis deſtinata ibid. de occultis etiam peccatis pœnitentia olim fuit requiſita 723.b. presbyter pœnitentiarius pro iis, qui peccata occulta confiteri publicè erubeſcebant 722.a. eorum qui ſeuere confeſſi peccata eſſent publica pœnitentia 724.a.b.
vita noſtra perpetuo ſit pœnitentia 724.a.b.
alia pœnitentia ante Baptiſmum, alia in delictis quotidianis, alia in criminibus 724.b. diſciplina huius pœnitentiariæ nimia apud Patres commendatio 726.b. ſuperſtitiones quæ ad ritum publicæ pœnitentiæ acceſſerunt 727.a. relaxationes mulctæ pœnitentiariæ olim dictæ ſunt indulgentiæ 727.a.
Canones pœnitentiales quibus certæ certorum peccatorum pœnæ conſtituuntur 727.b.728.a.
poſt pœnitentiam relapſis quandiu pœnitentia agenda 727.b
Pœnitentiam publicam agentium tempus & ieiunia 728.a. eiectio pœnitentium de Eccleſia 728.b
Pœnitentiam ſolennem frangentium pœnitentia 729.a. Serio pœnitentiam agentibus ſatisfactiones relaxatæ aut mitigatæ 729.b. pœnitentiale Bedæ 729.a. pœnitentiale Romanum 730.a.b. Res pœnitentiæ publicæ abolita, retentis tantum vocabulis 730.b. pœnitentes poſſe conqueri de ſatisfactionum impoſitarum rigore & relaxationem aut mitigationem aut communionem petere, & confeſſorem habere poteſtatem id faciendi 731.a.
Sera pœnitentia exercitia ieiunio multum iuuari, crapula impediri 752.753.a.
pœnitentium externa humiliatio & luctus 752.a.b.
tempus quo recipiebantur 763.a
Pœnitentiæ & orationi ſubſeruire debet ieiunium 766.a. 777.a.b
Pœnitentiæ doctrina per nimias ieiunij laudes deprauata 768.a. temperantiam & ſobrietatem ad exercitanda ſeria exercitia pœnitentiæ facere 769.a.b
Poetis poſita ſtatua 675.a
Poetæ Chriſtiani inuocationem mortuorum auxerunt 646.b
Polycarpi morituri oratio 627.a.b
Poloniæ lex cœlibatus obtruſa 505.b.613.a
Polonorum patronus 579.a
Polycarpus cum Aniceto diſſidium fouens communicat 287.b
Polycarpi oſſa quomodo habita 666.b
Polydorus 669.b.817.a.506.a.513.a.b
Polygamia 427.a.428.b.429.a
Pomerani 793.a
Pomerius 282.a.283.b
Pontifex decreta ſua ſine Scripturis Eccleſiæ obtrudit 197.a.b. poteſtas Papæ in Scripturam, animas, &c. 197.b
Pontificis Romani pompa 283.b.288.a. Papæ diſpenſationes contra verbum Dei & Concilia 197.a.324.b. caſus abſolutioni Pontificis propter ſuam iuriſdictionem reſeruati 396.a.b. Papam habere plenitudinem remittendi peccata 397.a
Pontificale 249.a.251.b.211.b
Pontificale imagines conſecrat 705.b.706.a
Pontificis Romani authoritas 710.a. dicunt eum eſſe Eccleſiam virtualiter 710.a
Pontificum Romanorum conatus pro cœlibatu Sacerdotum 502.a. Multas Epiſtolas quæ Romanis Epiſcopis tribuuntur, eſſe ſuppoſititias ibid. emiſſarij eorum in alias Eccleſias 506.a. litera & bulla eius 506.507.a.511.a. legati eius 506.a.b.507.a. violentia & inſanus furor 510.b.511.a.b. Imperatorem è ſolo deturbarunt 510.b.511.b. mandata eorum imperatoria 511.b. vis ligandi & ſoluendi omnia 511.b
Pontius Paulinus 348.a
Porcorum patronus 579.b
Porphyrius 667.b
Porta aurea 757.b
Poſſibilitatis augmentum 100.b
Potentia Dei abſoluta nil confirmari poteſt 663.b
Præcepta Euangelica 451.a.456.a
Præceptum de coniugio certum omnibus dari nequit, 463.a
Prædicatores de ſuorum è purgatorio liberatione 551.a
Prædicationes dialecticæ 273.b
Prædeſtinationis doctrina 172.a
Præmia donorum rectè collatorum 458.a.460.a.463.b
Præmia accidentalia 570.a
Præſentiæ Dei ſigna & teſtimonia 273
Presbyteri 414.a. 415.b.420.a
Presbyterorum occidentis pœnitentia 728.a.729.b
Presbyteri ſcortantis pœnitentia 728.b
Præſumptio ſpiritualis 171.a
Præſumptione tentatur Deus 466.a
Priapus 678.a
Primatus Eccleſiæ 705.a
Primatus Papæ 202.b
Primi feſtum 593.a
Primum & poſterius in ſcriptura 479.b
Principum legati, quid à Tridentinis petierint 447.b. 517.a
Priſcillianiſtæ de carnium eſu 758.b.759.a de ieiunio & delectu ciborum 793.b
Proclus 263.b
Πρόγραμμα 32.b
Promiſſio gratiæ noui Teſtamenti propria ab aliis promiſſionibus eſt diſcernenda 198.a
Promiſſio gratiæ ritibus veſtita à ſolo & nudo verbo diſcernenda 198.a
Promiſſio gratiæ in Sacramentis quomodo ſpectãda 204.b. non eſt alliganda ad ritum aliquem ſine mandato Dei 204.a.b
Promiſſiones Patribus olim datæ 207.b.208.a. Veteris & Noui Teſtamenti promiſſiones quomodo conueniant & differant 207.b.208.a.209.a.b
Promiſſionum generalium fides, an certa eſſe poſſit 225.b. gratia promiſſa nobis applicatur in Sacramẽtis 225.b
Propheta 414.a
Prophetæ non fuerunt à tribu ſacerdotali 58.a
Prophetas inuocare 584.b.586.b
Prophetarum imagines inuocare 697.a
Propitiationem Sanctis tribuere ibid.
Πρὸς 32.a.b
Προσκαλλᾶσθαι 425.b
Proſopopœia 633.a.640.a
Prouidentiam rerum humanarum non Deo, ſed inferioribus eo numinibus tribuere 625.a.b.626.a
Pſalmiſtæ 414.b.415.a.b
Pſalterium Mariæ 594.a
Pſychici 789.a
Pudendorum cura 459.b
Puerperarum patronus ibid.
Purgatorij doctrina impia 447.a. non probant illud, nec probare poſſunt è ſacris literis 522.b.566.a.

Digitized by Google

quo Concilio illud ſit traditum 523.a. eſt fundamentum totius fere Papiſtici cultus 523.a.
facilius cœlum eripi Papiſtis quam purgatorium ibid.
In purgatorij doctrina multa agnoſcunt curioſa, ſuperſtitioſa & falſa, ſed tamen ea neque indicant, neque damnant 523.a.549.a.b.
quorum anima purgatorio deſtinentur à Papiſtis 523.a. Ignis purgatorij ab igni inferni, itemque ab igni huius ſeculi quid differat 523.a.530.b.531.a.533.a. 549.a.b.
Locus purgatorij & eiuſdem ſitus 523.b.564.a. 568.a
Purgatoria particularia 523.b.
Duratio cruciatuum purgatorij 523.b.528.b.529.a.530.b. ſuffragia quibus anima è purgatorio redimantur varia 523.b. Fundamenta doctrina de purgatorio propria 523.b.524.a.b.710.b.711.a.
vnde primum orta opinio purgatorij 524.a.
Plato purgatorium primus conſtruxit 524.a.
vetus & nouum Teſtamentum ignorat doctrinam purgatorij, qua hodie vt articulus fidei flamma & ferro defenditur 522.b.523.b.524.a. Plato excogitator medij loci in quo ſint demortui 524.b.
fundamenta Platonis in hac re ibid.
quid de eo habeant Poëta ibid.
quomodo probetur ex 2. Machabæorum libro 525.a.b. 526.b.527.a. quomodo per Apocrypha ſcripta ſub nomine traditionis Apoſtolica in noui Teſtamenti Eccleſiam irrepſerit 528.b. Origenes pro defunctis ſuffragia non admittit 529.a
Purgatorij pœnas facere meritorias 529.b.
An omnes homines oporteat ſubijci igni purgatorio, 528.b.529.b.530.b.532.a.568.a.
Graca Eccleſia illud prorſus exploſit 529.b.534.a. 547.a.551.b.
Latini doctrinam purgatorij ab Origene hauſtam retinuerunt 529.a.530.a. An omnes ex igni illo liberandi 531.a.
pœnas purgatorias in hac vita eſſe 532.b.533.a.
poſt futurum iudicium nullas fore pœnas purgatorias 533.b. De ſtatu intermedio inter mortem noſtram, & Iudicium extremum 533.b. Ex ritibus ſatisfactionis veteris Eccleſia purgatorium probare 534.b.
ex oratione pro defunctis fruſtra probatur 535.a. 536.537.538.539.540.541.542.543.544.545.
quomodo ex mortuorum ſpectris confirmatum ſit à Gregorio 546.a.b.548.a
Purgationem rectius in thermis, quam igni fieri 547.a. patronis purgatorij quid præcipue obſtiterit ibid.
quomodo in Eccleſia Pontificia porro per ſpectra & viſiones & reuelationes ſit ſtabilitum purgatorium 549.a. Hæreſes negantes purgatorium facere ibidem.
In varijs locis huius etiam ſeculi poſſe eſſe purgatorium 549.b.550.a.564.a. quidam expertus pœnas purgatorij 550.a. Angelorum & diabolorum teſtimonijs probatum purgatorium 550.a. b.
Reuelationes de purgatorio 550.b.551.a.b.
liberationum è purgatorio varia via 551.b
Purgatorij nulla ſit mentio in vigilijs 552.b
Purgatorium quomodo Graci receperint & quando 552.b. negatum eſt à VValdenſibus 553.a.
Ignis purgatorius & punitorius 554.b.
quod commentum purgatorij alienum ſit à Scriptura, & cum eadem pugnet 554.86.b
Purgatorij nomine qua capita doctrina intelligantur 554.b. Cauſa purgatorij ſeu fructus eius 558.a.
an aqua in purgatorio 562.b
Purgatorij confirmatio 202.b
Purgatorio qua pœna luenda, & quomodo ab his per indulgentias, qui eas debito modo redimit, liberari poſſit 707.b. recens inuentum antiquitati ignotum 720.b.721.a.
ex purgatorio pendet omnis indulgentiarum exiſtimatio 720.a.
origo purgatorij 731.b
Purgatorij omnem poteſtatem eſſe in manu Papa 736.a. 745.a. animam decem ſolidis è purgatorio liberari 745.a. ad tinnitum nummi animam è purgatorio euolare 744.b.745.a
Puritas Chriſtianorum 545.a.565
Purificationis feſtum 814 b.818.a
Pythagoreorum cœlibatus.
Pythonicos conſulens quamdiu pœnitentiam agat 727.a

Q.

Quadragena quid 728.a.731.a
Quadrageſima ieiunium 754.b.763.a.765.a. 767.b.771.b.772.a.773.a.b.774.b.781.b.782.b.784.a.785.a.b.787.a.797.b.799.a.b.800.b. 801.a.803.a.816.b.808.b.809.a.
Tres quadrageſima 81.a
Quadrageſimalis abſtinentia 754.b
Quæſtura Pontificia 735.a
Quadrante redimere balneum 565.b
Quatuor tempora 772.773.b
Quatuordecim auxiliatores 583.a
Quindecim 587.b

R.

Rabanus 201.b.249.a.225.a.703.a.813.b.817.a
Raptus viuentium per extaſin 549.b.550.a
Raptus mulieris pœnitentia 666.a.668
Raſura idololatrarum 676.b
Ratio eſt hoſtis pura doctrina 7.a
Rationale diuinorum 577.b
Rationis dictamen 382.a
Ratiſponenſe colloquium 259.a.276.a
Rebaptizatio 69.b.70.a
Reconciliatio cum Deo in quo ſit poſita 372.b.377.381.b. non eſt res ludicra 398.a.
Reconciliatio cum fratre poſt offenſionem 385.a
cum adultera 435
Reconciliatio cum Deo poſt hanc vitam nulla 556.b
Reconciliationem detrectantis pœnitentia 729.a
Refutationes non ſemper neceſſaria 616.a
Refutationes hæreticorum quomodo inſtituenda 71.a. 77.b
Refutari non omnia poſſe 91.b. Conculcare argumenta qua refutare nequeas 149.b
Regalis vnctio 204.a
Regeneratio quomodo fiat 215.a.b.216.a.246.a
Regeneratio vna eſt tantùm 247.b
Regenerationem collatio ad mutationem panis & corporis in Cœna 277.b.278.a
Regeneratio remiſſionem peccatorum qua perfecta eſt, & renouationem qua inchoata eſt creſcit, continet 95.a. 147.a.b. Sine regeneratione alicui bona opera tribuere 107.b.108.a. vim praſtandi motus ſpirituales non renato tribuere ante gratiam 118.b.119.a
Regeneratio per Baptiſmum fit, 69.a.b. non fit præter Chriſtum 69.b. an faciat vt concupiſcentia non ſit peccatum 89.a. ante illam ponere in homine pium aliquid 90.a. fit in omnibus partibus natura 91.a.
Quid efficiat in homine 94.a. Renouationem non abſolui vna vice, ſed creſcere etiamſi remiſſio peccatorum

Digitized by Google

rum quæ ſit in Bap:iſmo ſit perfecta 94.95.99.b. 100.101.102.117.151.b

Regeneratio in futuro ſeculo 535.a

Reges pactis & iuramentis ludunt 221.a

Regino 364.a

Regino 701.b

Regnum cœlorum ad aliquem pertinere 243.b

Regnum Dei duplici iure Chriſti eſt 143.b

Regnum cœlorum quid ſignificat 460.a.463.b

Religionem quamcunque approbare 108.b

Relaxatio idem quod indulgentia 707.a.719.a

Religionem commendabiliorem facere externis ornamentis 668.a

Religionis cogitationem vulgus celare 677.a

Religionis capita non niſi ex Scriptura diiudicanda 525.b. 526.a.b

Religionem aliis attemperare ob priuata commoda 552.b

Religioſorum profeßio 454.b.455.a

Reliquiarum Sanctorum doctrina idololatrica 447.a

Reliquiæ Sanctorum, vide Sancti.

Remigius 304.b

Remißionem peccatorum ex reliquiis Sanctorum petere 661.665.b

Remißio peccatorum idem quod indulgentia 707.a
Deum voce Euangelij tantùm remittere culpam, pœnam verò æternam commutari in temporalem, papiſtæ dicunt 707.b.708.a

Remißio peccatorum eſt ſumma & ſcopus totius ſcripturæ 708.a. *quomodo ea nobis contingat* ibid.
plenaria & gratuita remißionis peccatorum repugnant indulgentiæ 709.a.b. *poſt acceptam remißionem peccatorum quæ nobis imponantur* 715.b.
triplex remißio in Eccleſia 724.a.b

Remißio peccatorum poſt hanc vitam nulla eſt 556.b

Remißio peccatorum per miniſterium offertur & applicatur 370.392.b.393.a.395.b.396.b.412. *Deum ſolum habere poteſtatem remittendi peccata* 370. 371.372.393.b.
an remittere peccata aliud ſit, quam annunciare Euangelium, 374.a. *poteſtatem remittendi peccata in charactere fundare* 374.a.
qualem Pontificij remißionem agnoſcant in Sacramento pœnitentiæ 374.
in quo poſita ſit remißio peccatorum 374.b.390.b. 395.a. *plenitudinem remittendi peccata ſibi arrogat Papa* 397.a.
Deum non remittere peccata ſine ſatisfactione 398.a.b

Remißionem culpæ & pœnæ æternæ habere 400.a.402. a.b. *poſt acceptam remißionem peccatorum pœnas temporales infligi* 400.a

Renouatio noſtri æque atque remißio peccatorum eſt ex merito Chriſti 118.b

Repudij libellus 521.b

Res ardua cum Eccleſiæ precibus & ieiunio capta 763.a.b

Reſurrectio à peccatis 722.a

Reuelationes 8.a.9.a.40.107.a

Rhetoricæ amplificationes in patribus 763.b.765.b. 768.a.796.a

Rhetoricationes Doctorum Eccleſiæ 633.a.640.642.a

Rhetoricum artificium pontificiorum 576.b

Richardus 203.b.214.a.260.b.274.a.328.b.427. b.623.b.733.a.771.b

Rimnon 678

Ritus. vide Ceremoniæ.

Rochum inuocare 583.b

Rodolphus Agricola 516.b

Roffenſis 562.b.313.b.314.b.708.b.710.b.720.b

Rogationum ieiunium 808.a

Romam quare Chryſoſtomus viſere cupierit 669.a.
peregrinari Romam 671.a.730.b

Romani olim non habuerunt ſtatuas 675.b
ſtatuas poſuerunt bene meritis 674.b

Romanarum Eccleſiarum viſitatio 738.b.739.a.b. 740.a

Romanæ Curiæ mores nemo auſus fuit reprehendere 740.b

Romanorum patronus 579.a

Romana Eccleſia omnium reliquarum mater & magiſtra 236.b

Roſa benedicta 204.a

Roſarium 454.b.455.a.456.a.513.b

Roſarium Mariæ 558.a.594.a

Ruardus Tapperus 288.b.325.b.326.b

Rupertus Tuicenſis 721.b

Ruthenorum articuli 741.a

S.

Sabbatum abrogatum Chriſtianis 75.a.449.b

Sabbati inſtitutio 809.a. *Iudæi volunt vt hodie etiam neceſſariò obſeruetur, ibid.* *Sanctificatio eius non eſt abrogata* 810.a.b. *non genus quod morale eſt, ſed ſpeciem, quæ ceremonialis eſſet abrogatam* ibid.
Certis circumſtantiis in lege fuit circumſcriptum ibid.
opera in eo conceſſa aut prohibita 810.a.b.
conſeruatio eius quando, & cur omiſſa 810.b.811.a

Sabbato in conuentibus ſacris agendis ſurrogata eſt dies Dominica 811.a. *violatio eius aut obſeruatio* 816.a

Sabellicus 668.a

Sacerdotum Ægyptiorum abſtinentia 779.b

Sacerdotum cœlibatus & coniugium 484.b.
querela multorum de hac re & expectatio ibid.
inhumanitas & ſcopus Tridentinorum ibid.
ita diſputant Pontificij, quaſi nihil de eo in Scriptura eſſet determinatum 485.a.
quare Andradius putet non conuenire eis coniugium ibid. *doctrinam de eo certam ex Scripturis & quidem in eo loco vbi determinat illud propriè ſumendum eſſe, ibid.* *Coniugium eorum inter primas virtutes numerat Spiritus Sanctus* 486.a.
cœlibes à miniſterio non excluduntur 486.b.
quare Paulus non cœlibem, ſed maritum eſſe præceperit Epiſcopum 486.a.b. *an coniugium impedimento aut commodo ſit miniſtris* 485.a.486.b.487.a. 493.a

Sacerdotibus Veteris Teſtamenti nunquam prohibitum fuit matrimonium 487. *Eccleſiam grauari a maritis Doctoribus* 487.b. *an coniugium primitiuæ Eccleſiæ vt rudiori ſit permiſſum, cui nunc in corroborata Eccleſia ſubſtituendus ſit cœlibatus* 488.a.498. a. *quid Pontificij de coniugio Sacerdotum ſentiant* 488.b.489.a.b. *donis quæ miniſterium deceant coniugium Sacerdotum annumeratur* 489.a.
Pontificij ſe hodie non propter regnum Dei, ſed propter opima beneficia caſtrant 489.a. *cœlibatum tanquam neceſſarium ad Sacerdotium præcipere* 489.b.
an prohibeant Sacerdotibus coniugium 489.b.
argumenta Pontificiorum pro lege de cœlibatu Sacerdotum 490.a. *concedunt non præcipi iure diuino* 491.a.
quare hodiernis Sacerdotibus non ſimiliter, vt legalibus olim coniugium permittant 491.b.
coniugij prohibitio tyrannis eſt 492.a. *an Eccleſia reijcere aut recipere poßit miniſtros quales velit* 492.[illegible] b. *Papiſtæ hic iiſdem argumentis vtuntur quibus olim hæretici* 492.b.502.b. *Apoſtolos pleroſque fuiſſe coniugatos* 485.b.493.b. *Rationes propter*

quas conueniat Sacerdotibus cœlibatus potiùs quam coniugium 485.a.493.b. authoritas Patrum & aliorum pro cœlibatu 493.b. vſurpationem coniugij in miniſterio eſſe antiquiorem quàm ſit cœlibatus 493.b.496.a.501.a. Lex cœlibatus multas contradictiones paſſa eſt donec fuit ſtabilita 493.b. 495.a.b. 496.a. hiſtoria de cœlibatu Sacerdotum 494.a. Ethnicorum Sacerdotes cœlibes 494.a.b. qui ipſi ſe caſtrauerint 490.b.494.b. conatus Satanæ pro inuehendo cœlibatu 494.a.b.495.a.496.a.497.a

Sacerdotes deſerentes vxores propter pietatem ab officio remouentur 497.b.505.b. Epiſcoporum qui vxorati fuerunt catalogus 498.a.500.b. Sacerdotum caſtitatem Origenes in cœlibatu poſuit 490.b. conſuetudinem cœlibatus & coniugij Sacerdotum ſæpe variaſſe 500.a.502.a

Sacerdotes ob cohabitationem cum vxoribus depoſitos fuiſſe 501.b. Pontifices Romani ſtabilitores cœlibatus & quibus id fundamentis 502.a.b. quomodo alius eam obtruſerint 502.b. fructus & damnum quod dat lex cœlibatus 499.b.504.a.506.b.507.b.512.a.513.b. Pontifices ex Sacerdotum coniugiis nati 504.a. Epiſcopi ex Epiſcoporum coniugiis nati 506.b. Canon Orientalium Epiſcoporum pro coniugio Sacerdotum 501.a.b. legem cœlibatus non eſſe Apoſtolicam traditionem 504.b

Sacerdotibus conceſſum coniugium, Epiſcopis interdicitur 505.b.506.a. cœlibatus lex nuſquam ab initio Euãgelij inſtituta, ſed ſemper Euangelio ſuperſeminata eſt 506.a. quomodo Angliæ fuit obtruſa 506.a. coniugium Sacerdotum ad annos mille in Germania fuit ab initio Euangelij retentum 507.a.b. de ſacrificulis ſcortatoribus & adulteris 508.b. blanda inuitatio ad cœlibatum 508.b.510.a. coniugium Sacerdotum quibus argumentis defenſum à Germanis 509.a.511.b. centum ſcorta potius permittenda votario, quàm vnam vxorem eſſe 476.b.509.b. argumenta Hulderici pro coniugio Sacerdotum & contrariorum refutatio 509.a.b. coniugium Sacerdotum ſub titulo Nicolaitarum damnatum 511.b.513.a. contumelioſi in coniugium Sacerdotum ſermones 513.a. votum cœlibatus hactenus in Germania ab ordinandis exactum 513.b.514.a. fructus Pontificij cœlibatus, id eſt, mala ex eo ſequuta 449.b.504.a.506.b.509.b.512.a.514.a.515.a. quod lex cœlibatus multis doctis & bonis viris in regno Pontificio diſplicuerit 515.b. an peccatum ſit, ſi miniſter qui non continet, matrimonium contrahat 517.a. Papiſtæ miniſtros, quibuſcunque etiam donis præſtent, ſi mariti fiant, reijciunt, contra cœlibatum profitentes, licet alioqui indigniſſimos, ad dignitates in Eccleſia euehunt 520.a

Sacerdos in vſu myſteriorum quid differat à laico 302.b.312.a.323.a.325.b. ſpirituales Sacerdotes 342.a. miniſtri verbi nuſquam dicuntur Sacerdotes in nouo Teſtamento 342.b

Sacerdotium Chriſti æternum 339.a.b

Sacerdotium Papiſticum 412.b.413.a

Saccus & Cilicium 750.a

Sacramenta adminiſtrare nolle, vbi non ſunt reliquiæ Sanctorum 671.b

Sacramentorum vſui liberum eſt quoſcunque dies deſtinare 810.b. die Dominica habitus ibid.

Sacramenti vox & appellatio .98.199.200.201.202.205.a.255.213.a. numerus eorum 198.199.200.201.202.203. Inſtitutio & mandatum debet eſſe diuinum 198.b.204.a.205.210.b.251.a.b.252.a.299.b.378.a.407.a. neceſſe eſt mandatum eorum generaliter ad omnes miniſtros pertinere 253.a. inſtitutioni derogari per homines 307.a.311.a.318.b.319.a.324.a.

definitio Sacramenti 200.a.203.b.162.a.352.b.371.a. Iuſtitiam fidei per ea incipi, augeri & reparari 209.a.211.a. Ratio accipiendi 202.a.218.a. cauſa inſtrumentalis duplex 216.a. pauca & factu facilia 201.b.210.a. virtus & efficacia Sacramentorum, & vnde ea ſit, vel gratiam illis contineri & dari 203.b.204.a.207.a.211.b.112.a.214.a.b.215.216.217.218. Ordinata eſſe ad ſalutem & ad eandem eſſe neceſſaria omnibus 203.b.211.b.212.a.236.a.b. Subſtantialia eorum & proprietates 204.a.227.a.237.a.317.b.325.a.407. externum elementum & ritus 203.204.a.b.210.b.371.a.375.377.a.b.427.b. noui Teſtamenti Sacramenta 204.a.205.a. tempus durationis Sacramentorum 204.a.205.a.251.b.407.a. promiſſio diuina elemento addita, & quidem de gratia, effectu & fructu Sacramentorum 204.a.207.a.251.b.252.377.a.b. gratiam promiſſam in Sacramentis non tantum in genere figurari 207.a.b ſignificari 204.a.107.b.274.a. annunciari 204.a.b. communicari 265.b.266. ſed in ſpecie etiam proponi 215. offerri 204.a.208.b.213.b.214.a.216.a. conferri & exhiberi 204.a.106.b.208.a.b.212.b.213.a. 214.a. 215 a.b. 216.b. 217.a.218.b.219.a.220.a.222.b. applicari 204.a.211.b.212.b.214.a. 215. b.216.b. 225.b. 265 b. 266.b.406.a.b. obſignari 198.a.204.a.207.a.b.208.a.211.b.212.b. 214.a. 215.b. 216.b.265.b.266.b.406.a.

augeri 211.b.212.b. confirmari 207.b.211.b.212.b. conſeruari 212.b. Singulis qui eis vtuntur 204.a.212.b.

de vtentibus ſine fide aut omni motu 206.b.207.a.208.a.b.217.a.218.a.219.220.250.a.266.

Abuſus vocis Sacramenti quid damni dederit in doctrina 206.a

Sacramenta etiam in veteri Teſtamento fuerunt 206.b. Signorum externorum mutatio pro tempore 206.b.209.b. de ſimilitudine & conuenientia Sacramentorum veteris & noui Teſtamenti 206.207.208.209.232. de differentia vtriuſque Teſtamenti Sacramentorum 206.207.208.209. 210.a.219.a. Opus operatum Sacramenti 206.b.207.a.210.b.211.b.212.a.217.a.218.a. &c. de efficacia Sacramentorum veteris Teſtamenti 206.b.207.208.209.210.

an iuſtificent Sacramenta 207.a.219.a.

non Sacramentum, ſacramenti fidem iuſtificare 216.a.

in onus ea imponi 207.a. Opus operans ſeu meritum in Sacramentorum vſu 207.a.218.a.&c.

Sacramentum Dei opus & virtus eſt non noſtrum 204.a.207.a.214. gratia eſt non meritum 207.a. Signa veteris Teſtamenti alia ſignificatiua gratiæ, alia eam applicarunt & obſignarunt vtentibus 207.b.208.a.209.b. Signorum diuerſorum res eadem 209.a.b.

Sacramentorum inter ſeſe ipſa dignitas par aut impar, 210.b.211.a.248.a.b.267.a.b. Opponere illis iuſtificationem fidei 211.b.

Votum in perceptione Sacramenti 211.b.

eſſe media & organa, per quæ applicantur nobis beneficia Chriſti 288.a.b.212.a.b.302.a.330.b.

Quare ea Deus promiſſionis Euangelij adiecerit 212.a.b.213.a.266 b.302.a.

Superuacaneum putare Sacramentorum vſum 212.a.b.213.

Digitized by Google

b.213.a.b.330.a. *eſſe ea adminicula ſalutis noſtræ* 202.a.b. *pignora gratiæ & voluntatis Dei* 212.b. *teſtimonia applicationis beneficiorum Chriſti* 212.b. 225.b. *Signa gratiæ* 203.b.212.252.b. *excitant & confirmant fidem* 212.b.217.b.250.a.b. *Virtute Dei eſſe efficacia* 204.a.212.b.215.a.b216.a.b. *Sacramentorum & verbi eadem promiſſio & gratia* 212.b. *Sunt verbum viſibile* 212.a.b. *non ita præciſe ad ſalutem ſunt neceſſaria Sacramenta vt verbum* 213.a. 310.a.319.b. *gratiam non alligatam Sacramentis dicere* 213.b. *quomodo habeant efficaciam Sacramenta* 214.a.215.a.216.218.b.223.a. *efficaciam eorum inter inſtitutionem Chriſti & additiuas ceremonias partiri* 229.a.b. *Vſus eorum pugnat contra dogma de dubitatione* 225.b. *Pro nudis ſignis ea habere* 214.b.217.

eſſe vinculum vnitatis 201.b.264.b. *eſſe notas Chriſtianæ profeſſionis* 214.b.217.b. *Symbola mutuæ ſocietatis* 214.b. *allegorias & ſignificationes Chriſtianiſmi in eis tantum ſpectari vt mortificationis, regenerationis, ſpiritualis alimoniæ, &c.* 214.b.

eſſe ſigna gratiæ tam alio modo extra vſum Sacramentis homini collatæ, ibidem. excitare fidem per commonefactionem de gratia alibi & alio modo accepta 214.b.217.b.

Perducunt nos ad Chriſtum 215.b. *gratiæ promiſſio in Sacramento eſt præcipuum* 215.217.a.

Pœnitentiam requiri ad diſpoſitionem vtentium Sacramentis 217.b.218.a.266.a. *illa neglecta, ſolo vſu externo eorum confidere* 219.a.b. *perſona administrantes Sacramenta* 214.a.218.b.219.a.221. 222.b.223.a.226.a.248.a.259.b.394.b.395.a.

Intentio conficientium & conferentium Sacramenta 223.b.224.225. *Obicem ponere* 218.b.220.b.

Sacramenti integritatem, & veritatem non facit, aut impedit indigne adminiſtrans aut percipiens illud 214.a.b.221.b.223.b.224.b.225.a.b.226 a.235.b.237.a. *neque iuuant eam ceremoniæ additiitiæ* 228.b.

Sacramentum ſine fide integrum accipi poteſt, virtus & gratia Sacramenti non item 220.b.

Sacramenta initerabilia 221.b.258.b. *Conſolatio vtentium Sacramentis ne interuertatur cauendum,* 225.a.b.

Sacramentorum inſtitutio mutata aut mutilata facit vt non ſit Sacramentum 226.b.231.a.299.b.324.b.325.a.

De ritibus in adminiſtratione Sacramentorum diuina aut h[illegible]a authoritate inſtitutis & obſeruatis 226.b. 227.228.229.230.a.

non debent eſſe muta ſpectacula, ſed ratio & vis earum omnis eſt explicanda 237.b.228.a.b.229.a.b.244.b.226.a.b.

Conſecratio & ſanctificatio Sacramentorum 201.b. 227.261.262.407.a. *lingua peregrina in tractatione eorum vti* 227.b.

Sacramentorum dignitas & decorum non à ceremoniis dependet 228.b.

de Sacramentis iudicandum eſt ex verbis inſtitutionis 231.a.268.a.270.a.b.290.a.299.b.

Sacramentum indignè tractari 259.b.

Sacramentum incertum & dubium facere 263.b.

An aliquid maneat Sacramentum extra vſum 267.b.268.a.270.a.

verbum accedens ad elementum facit Sacramentum 227.a.262.263.

Sacramentorum certa ſunt actiones quæ neque omittenda ſunt, neque in alias commutanda 267.b.268.a.270.a.

Vſus Sacramenti totam actionem eius ſignificat 269.b. *Non eſt alius Sacramenti vſus introducendus quàm quē inſtitutio Chriſti docet* 200.321.b.322.a.351.a.b *Omnia Sacramenta duabus rebus conſtare* 275.b. *materia & forma Sacramentorum* 248.a.275.b.317.b. 325.a.376.b.377.a. 428.a. *Analogia ſigni & rei in Sacramento* 275.b. *Reuerentia in vſu Sacramentorum* 2 1.a

Sacramenta ſunt actiones diuinæ 377.b

Sacramentorum vſus pro ægrotis & moribundis 405.a. *Ab adminiſtratione Sacramentorum qui excluſi fuerint* 415.a

Sacrificia Veteris Teſtamenti varia 333.b.345.b. *ſignificationes eorum* 333.b.334.a. *quid ſit ſacrificium* 333. b.354.b. *de ſacrificio Miſſæ, vide Miſſa.*

Sacrificio Chriſti tantum expiatum eſſe peccatum originale, Miſſam autem pro reliquis peccatis offerri 336.a. *quid ſit ſacrificium propitiatorium* 336.b. *Antichriſtus abrogat iuge ſacrificium* 338.b

Sacrificia Noui Teſtamenti 334.a.360.a.344.a

Sacrificiorum Veteris Teſtamenti vmbræ impleta in Nouo 345.b. *ad verum ſacrificium quæ requirantur* 345.b *de vſu vocis ſacrificij & oblationis in doctrina cœnæ Dominicæ* 448.a

Sacrificia vide etiam oblationes, iis releuari & adiuuari mortuos, 525.a.528.a

Sacrificiis exacte deſcriptis in Moſe, nil de eo quod pro mortuis ſit inuenias, 525.b

Sacrificiorum opus operatum, 529.b. *vſus & vis ſacrificiorum Leuiticorum,* ibid.

Sacrificium eſt cultus ſoli Deo debitus, 635.a.643.b. 644.

Sacrificantium idolis pœnitentia 727.b

Sacrificia facta idolis 676.a

Sacrilegij pœnitentia 728.729.a

Salis benedictio 202.a.229.a

Saltzgeirus, 578.b

Saluianus de lege cœlibatus, 503.b.514.b

Salus veterum per gratiam 206.b. *eadem illorum quæ noſtra* 208. *ad ſalutem neceſſarium eſſe* 211.b.213.a. *Salutem promittere obſeruatoribus traditionum* 311.a

Saluſtius 674.b

Salutis organum & Arrhabonem facere imagines 697.b *ſalutem animæ & corporis ex cibis ſperare* 760.b

Sanctificationis ratio ſecundum Montaniſtas, 83.a

Samaritanorum idola 678.a

Samuelis oſſa & reliquiæ 668.b

Sanationes ad imagines factæ 697.b

Sanctificari feſtum 810.a

Sanctificatio Sabbati non eſt abrogata, ibid

Sanctificatio conuentuum Eccleſiaſticorum 810.b

Sanctificatio cibi 761.a.b

Sanctimoniales vulgo quæ vocentur, 450.a. *virginitatis earum fundamentum,* 450.a. *opera ſupererogationis eas facere,* 456.a

Sanctitas Chriſtianorum, 508.564.b.505.a

Sanctorum oſſa & reliquiæ reuerenter debent haberi 661.a.b. *eleuatio cinerum & oſſium defunctorum* 661.a. *Canonizatio earum ad inuocationem* 661.a.668.a 670.a. *cultum reliquiarum eſſe meritorium* 661.a.b. *gratiam & virtutem Dei reliquiis ineſſe* 661.a. 665.b.670.a. *dona reliquiis oblata eſſe ſacrificium Deo gratum* 661.b. *indulgentiæ datæ tangentibus aut venerantibus illas* 661.b. *Orationes ad eas ſanctificat Deus & homines quoque* 215 a

Sanctificatio creaturarum 253.a

Sanctum eſſe quid ſit 294.b

Sanctorum inuocationem per Miſſam ſtabiliri 353.a.b.

355.a.b.360.b.361.a.
Sanctorum memoria ad vſum Cœnæ 353. in orationibus Eccleſiæ 354. an idolorum cultus in cultum martyrum Sanctorum mutatus 354.b.
merita eorum 355.a.
factas magis exaudiri, ibid. *iuuari illis ſanctitatem Eucharistia* ibid.
geſtatio earum aut impoſitio in aliquid ad quid proſit 661.b.670.a.b. *augeri illis religionem iuramenti* 661.b.665.b.671.a.
quomodo Scriptura Sanctorum mortuorum corpora, oſſa & reliquias velit honorari 661.b.663.a.665.b.666.a.672.a.
quomodo veneratio reliquiarum à bono & tolerabili vſu ad ſuperſtitiones & abuſus degenerauerit 662.a.
modus venerationis Sanctorum mortuorum de Scriptura & non aliunde petendus 663.a.
Sanctorum oſſa & reliquiæ à Iudæis non ita habita, vt papatus docet 663.a.664.a.665.a. *Deus non promiſit ſe per mortuos Sanctos facturum, quæ per viuos fecit* 663.b. *reliquiarum tranſlatio* 664.b.
Pontificia reliquiarum veneratio non habet teſtimonium aut exemplum Scripturæ 662.a.665.a. *pugnat etiam cum Scriptura & doctrina Chriſtiana* 665.a.
Sanctorum inuocatio 665.b.669.b.670.a.
de initiis, progreſſu & exitu rituum circa reliquias apud veteres 666.a.668.a. *corpora eorum inhumata aut effoſſa abijci* 662.a.666.a.668.a.
veteres non circumgeſtarunt, ſed honorificè ſepelierunt reliquias martyrum 666.a.b.667.a.671.a.
antiquitas non eruit oſſa Sanctorum de monumentis 667.a.
Hæretici propter contumelias reliquiarum quomodo & quatenus damnati 667.a.b. *Pontificij non habent antiquitatis teſtimonium pro veneratione quam tribuunt reliquiis Sanctorum* 665.b.666.a.668.a.670.a.672.a. *reliquiarum & oßium tranſlationes* 664.b.668.a.b.669.a.b.
miracula ad ſepulturas Sanctorum facta 663.a.668.b.670.a.671.a. *reliquiæ eorum magno ſtudio conquiſita* 668.b. *non ſuper altaribus, ſed ſub altaribus poſita* 669.a.
Sacramenta adminiſtrari ad locum reliquiarum ibid. *naturalis affectio erga reliquias* ibid. *exempla Sanctorum ad imitationem propoſita,* ibid. *Sanctos eorum locorum, in quibus ſepulti ſunt facere præſidia & columnas* 670.a.671.a. *concurſus ad reliquias* 670.a. *reliquias diuellere, & in varia loca diſtribuere* 670.a. *vendere eas* 670.a. *peregrinationes ad reliquias Sanctorum* 670.a.b.734.a. *quo tempore ſuperſtitiones circa reliquias ortæ fuerint* 670.b. *adorationes ad ſepulcra Sanctorum* 671.a.b.672.b.
Sanctorum præſentiam ad ſepulchra ſua ſtatuere 670 a.b. *non ſtatuere Eccleſiam & Eccleſiaſtica exercitia, vbi non ſunt reliquiæ Sanctorum* 671.b.
Reliquiæ fictitiæ 661.b.671.b.672.a.
Sanctorum imagines quomodo colantur à Pontificijs, 673.b.
Sanctorum cultus damnatus 680.b. *Sanctorum imagines quomodo fuerint inuocatæ* 697.a.b. *communio Sanctorum* 718.b.719.a.
Sanctorum patrocinia mereri velle celebrando feſta eorum 817.b
Sanctum Sanctorum Romanum 739.a
Sanctorum inuocationis doctrina qualis 447.a.
Sancti non ſunt contemptui habendi 571.b.572.a.
Sanctos honorandos eſſe 571.b.572.a.b.572.a.618.a.635.a.638.b.644.b. *memoria martyrum & aliorum ſanctorum* 571.b.627.b.628.a.631.a. *eſſe nobiſcum membra eiuſdem corporis* 571.b. *pro nobis eſſe ſolicitos & omnia bona nobis precari* 571.b.576.a.601.b.629.b.641.b.642.b. *orare pro nobis* 620.a.621.a.622.a.629.b.642.b. *an ſint inuocandi, adorandi, & ſuffragia, & auxilia eorum imploranda,* 572.a.b.576.b.641.a. *in honore ſanctorum facile peccari* 572.b.628.a. *vera honorandi ſanctos ratio* 573.b. *non aliud quam fert voluntas Dei à nobis requirunt* 572.b. *Deus in ſanctis celebrandus* 573.a.574.a. *dona ſanctorum commendanda* 573.a.b. *hiſtoria eorum vera recitanda* 573.a.b.574.a. *teſtimonia præſentiæ Dei in ſanctis* 573.a. *alia dona nobiſcum communia, alia peculiaria habent* 573.b
Sanctorum lapſus quid doceant 573.b.574.a. *gloria eorum* 574.a. *nos eos recte honorare, Papiſtas vero honorem illorum proprium negligere & peruertere* 574.b. *Legendæ ſanctorum* 574 b.
Sanctos colere qui vel non fuerunt, vel ſunt in inferno, 575.a. *de reliquiis Sanctorum, ibidem. de cultu quem ſanctis impie tribuunt Papiſtæ, & propriè venerationem ſanctorum vocant* 575.a.
Sancti mortui, & in his terris à viuis diſtinguendi 575.b.642.b. *dies mortis ſanctorum cum natalis eorum vocatus* 575.b.
Quomodo in Eccleſia Pontificia inuocatio Sanctorum doceatur & exerceatur 576.b.577.a.b.
propter tres cauſas eſſe inuocandos 577.a. *eos eſſe portam cœli* 578.a. *eſſe coadiutores & cooperatores in opere ſalutis noſtræ* 578.b. *quid Concilium Tridentinum de inuocatione Sanctorum ſtatuat* 578.b.
an ad gratiam ſanctorum confugiendum, diſſentiunt Papiſtæ 578.b.579.a.
Inuocationis Sanctorum idololatriæ in Papatu plurima exempla 580.a
omnes Sanctos inuocare 584.a.589.a.590.b. *Diaboli ſuffragio ſanctorum inuocatio confirmata* 610.a.
propoſitiones continentes fundamenta inuocationis Sanctorum Papiſticæ 611.a. *eam non eſſe traditam in verbo Dei* 611.b.617.a.b. *non eſſe conſentaneam doctrinæ de inuocatione in ſcriptura traditæ, ſed ab ea recedere,* 612.b. *directo etiam pugnare eam cum verbo Dei reuelato* 613.b. *non ſancti, ſed ſolus Deus poteſt iuuare* 612.b. *ſpes & fiducia non ponenda in ſanctis* 614.a. *non confugiendum ad gratiam & miſericordiam Sanctorum* 614.b. *bona quæ Deus dat, non petenda à ſanctis* 614.b. *Sanctos cum ipſi auxiliari non poßint à Deo accipere beneficia nobis conferenda* 614.b. *Sanctos pro interceſſoribus habere, qui nobis beneficia à Deo impetrent* 615. *Sanctos mediatores facere* 620.b.621.a.b.
Sancti non adſunt nobis inuocantibus, vt nos exaudiant, 615.b. *ſingulis ſanctis ſingularum rerum procurationes attribuere* 579.a.b.617.b.621.a. *explicatio & refutatio argumentorum, quæ Pontificij pro ſtabilienda inuocatione Sanctorum proferunt* 617.b.
an vt in aulis Principes per eorum familiares, Deus per Sanctos nobis ſit conciliandus 617.b.631.a.645.b.
non inuocare, ſed tantum compellare Sanctos 621.a.
Sanctos non amplius intereſſe rebus humanis 616.b.621.b.
Sanctis falſo omniſcientia & omnipræſentia tribuitur 618.b.633.b.643.b. *miraculis ſtabilita inuocatio Sanctorum* 624.a.636.b.644.b.645.a.
hiſtoria de origine inuocationis Sanctorum 624.b.625.a.
inuocatio ſanctorum Papiſtica non re, ſed tantum nomine

Digitized by Google

nomine differt ab idolomania Platonicorum 625.a.
in primitiua & puriore Eccleſia fuiſſe ignotam inuocationem ſanctorum 613.a.627.a.b.628.a.b.
Quando & à quibus ſparſa ſeminaria inuocationis ſanctorum 629.a.b. opinio inuocationis ſanctorum per apparitiones & ſpectra creuit 630.b. Beatorum orationibus viuentes adiuuari 621.a.643.b. viuentes petere, vt poſt mortem noſtri ſint apud Deum memores 643.b. à Baſilio, Nyſſeno, & Nazianzeno inuocatio ſanctorum publice eſt in Eccleſiam inuecta 632.b. ab Epiphanio reprehenſa 634.b.
inuocationem ſanctorum ab adoratione eorum diſtinguere 635.a.645.a.
Sanctorum inuocatio officit pœnitentiæ & veræ pietati 636.a. inuocatio ſanctorum publicis Eccleſiæ precibus apud Græcos per Petrum Gnapheum primum inſerta eſt 639.a. Martyrum animas cum cœtu ad monumenta eorum collecto comprecari 642.b.
ad memorias ſanctorum ſacrificare 644.a.
Sanctos facere mediatores contra officium Chriſti, 614.a.918.a.623.b.624.a.578.b. Gregorius Magnus apud Latinos primus in Eccleſia preces publicas introduxit ad inuocationem ſanctorum 649.a.b.
commemoratio ſanctorum in Litania, cui ſucceſſerunt ſuffragia: donec tandem ipſa inuocatio inſueretur 650.b
Sanguinem comedere 729.a
Sapientiam impedit crapula 769.a.b
Saraceni alieniores à Chriſtianiſmo ob cultum imaginum 696.a
Sartorum patronus 579.b
Satisfactiones purgatorio nituntur 523.a.533.b
ſatisfactione peccata purgari 523.a.b.524.b.529.a.b.533.b.
ſatisfactionum cauſa & finis 533.b. duræ loquutiones Patrum de ea, ibid. ante ſatisfactionem impletam morientes in pace diſceſſerunt 534.a.
ſatisfactio poſt hanc vitam nulla 534.a.
ſatisfactiones veterum conciderunt 534.b.
ſatisfactionum commutationes ibidem.
ſatisfactiones euertunt articulum iuſtificationis 557.b
Satisfactio ſolius Chriſti pro peccatis 557.a. vtrum pro culpâ tantum, an etiam pro pœna peccati Chriſtus ſatisfecerit 557.b
Satisfactionis dignitas 213.b.222.b.236.a.238.a.240.b.372.a.b.
irrogatio ſatisfactionum 372.a.386.b.388.a.392.b. an ſit iuris diuini 375.a 379.b. quid ſit 379.402. mulcta ſeu ſatisfactio publica in ſecretam mutata 389.b. Deus abſque ſatisfactione non remittit peccata 398.a.
Satisfactio illa eſt in Chriſto nobis propoſita & fide accipitur 398.a.b. non eſſe proprias ſatisfactiones iræ Dei opponendas 398.a.
Satisfactioni Chriſti, humanas adiungere 398.b.
Satisfactio Canonica ſeu diſciplinaris in Eccleſia primitiua ibid.
de vocabulo ſatisfactionis ibid. ad quid olim impoſita ſatisfactiones 398.b.399.a.
indulgentia ſatisfactionum data & pecunia redempta 399.a.
Satisfactiones Pontificiæ à veterum ſatisfactionibus ſubſtantia & fine differunt 399.a.b. veterum ſatisfactiones quoque propter conſcientiam non eſſe neceſſarias ad remiſſionem peccatorum 399.b.
vocabulum ſatisfactionis ad fructus pœnitentiæ tranſlatum ibid.
Satisfactionibus quæ & quanta attributa à Pontificiis 401.a
Satisfactiones olim ante abſolutionem requiſitæ à pœnitentibus in ſatisfactiones operum indebitorum ſeu ſupererogationis poſt abſolutionem commutatæ 402.a.b. 403.b.
Scholaſticorum ſententia de ſatisfactionum efficacia & vſu 402.b.403.a. quomodo dicantur ſatisfactiones noſtræ pertingere & neceſſariæ eſſe ad remiſſionem peccatorum 403.a. non ſatisfaciendo pati pro peccatis ibid.
Satisfactio pro peccatis aut peccatorum pœnis à nobis nulla requiritur 708.a. quid de ea Papatus doceat 707.b.709.a.715.b.
Satisfactioni Chriſti tanquam ſemiplenæ noſtram adiicere 709.a.714.b.717.a.718.a.
Satisfactiones canonicas diuerſiſſimas eſſe à nundinatione indulgentiarum, ideoque hanc fruſtra antiquitatis teſtimonio commendari 721.a.722.a.b.724.b.
quales eæ fuerint 721.a.
Satisfactionis vocabulum vnde ſit, & quid ſit illa 721.a.777.b. pœnas pœnitentiæ ſatisfacere Deo 722.a.
incommodius eſſe ſatisfactionis vocabulum euentus oſtendit 721.b. quomodo vtantur eo Pontificij ibid.
Satisfactio ſecreta 724.a.
Satisfactionum diuerſa genera, apud veteres, ſecundum peccatorum diuerſitatem impoſita 724.b. Pontificij vero pro omnibus & quibuſcunque peccatis imponunt ſatisfactiones 724.b.
veteres ante abſolutionem & confeſſionem ſatisfactiones impoſuerunt, poſtea vero ad fructus pœnitentiæ Deo debitos exhortati ſunt: Pontificij vero poſt abſolutionem de emendatione nihil ſoliciti, nugatorias ſatiſfactiones, vel pecunia redimendas, vel in purgatorio luendas imponunt 725.a. non tantum quoad ſubſtantiam aut materiam differunt ſatisfactiones Pontificiorum & veterum, ſed etiam quo ad fines qui vtrinque ſunt diuerſi 725.a.b.
de ſatisfactionum Pontificiarum fine 725.a.
Satisfactiones veterum non pertinuiſſe ad remiſſionem peccatorum ibid. diuerſitas earum apud veteres, ibid. paulatim eas abſoluiſſe 725.b.727.b. abſolutio & communio in extremis data pœnitentibus, etiamſi ſatisfactiones impoſitæ nondum eſſent peractæ 725.b.727.a. cauſæ propter quas olim enormiter & publice peccantibus ſatisfactiones canonicæ fuerint impoſitæ 725.b. canonicæ huius diſciplinæ nimia apud Patres commendatio 726.b. merita ſatisfactionum ibid.
veteribus ſatisfactionibus abolitis ſurrogatæ ſunt nouæ 729.a.
quare, quomodo & quando aliquid de ſatisfactionibus fuerit remiſſum 729.a.b.
de relatione ſatisfactionis 729.b.
de redemptionibus ſeu commutationibus publicarum ſatisfactionum 730.732.a.
veteres ſatisfactiones collapſas eſſe & his nouas ſucceſſiſſe 730.b. pœnitentes ante completam ſatisfactionem ad communionem admiſſi 731.a. ante inchoatam perſolutionem impoſitæ ſatisfactionis data pœnitentibus abſolutio & cœna ibid.
ſatisfactiones veteres tandem in ludos & ritus ioculares exierunt ibid.
nouæ ſatisfactionum forma veteribus prorſus ignota, ibid. ſatisfactionis nouæ partes ſunt Ieiunium, oratio, eleemoſyna 731.a. fecerunt eas meritorias 731.b.
Satisfactiones Gregorij fabuloſæ 720.a.b.731.b.
Satisfactiones deprecari & relaxationem aut mitigationem petere, 732.a. quis relaxandi ſatisfactiones poteſtatem habeat ibid.

ſatiſfactiones exoluendæ aut per indulgentias redimendæ 733.b
Satiſfactiones 84.b
Sauonorola Florentinus 741.a
Saxo 513.b. *Saxones à libidinibus alieni* 508.a
Scæuolæ ſtatua 675.a
Scandalo offenſis per pœnitentiam ſatiſfaciendam 726.a
Scatzgeyer 337.a
Scholaſticus 356.b
Scholaſticæ Theologiæ origo 513.b
Schola Brunſuicenſis exercitia in pietate 818.a
Scholaſtica Theologia 733.a.
Scholaſtici Doctores vnde ſic dicti, ibid. nomina præcipuorum Doctorum Scholaſticorum ibidem.
Scipionis imago 674.b
Scortatio non eſt res indifferens 448. *quomodo eam hæretici permiſerint & confirmarint Chriſtianis* 449.a.b.
Scortatio ſpiritualis 482.a
Scortatores Deus excludit regno ſuo 476.b
Scorti & vxoris impium diſcrimen 450.b
Scotus 203.b.272.a.321.b.402.a.733.a.b.774.a
Scripta ſuppoſititia 667.a.687.b.767.b.780.b.781.a.b.783.a.796.b
Scripta triplicia in Eccleſia habita ſemper eſſe 48.b.79.b
Scriptura eſt norma iudicij de doctrina 3.a.5.a. *æquare ei traditiones* 5 a. *diſcrimen inter libros ſcripturæ,* ibidem. *Lucifugæ ſcripturam* 5.b. *habere eam pro imperfectiore, quamvt omnem doctrinam cœleſtem contineat, id eſt, de inſufficientia eius* 5.b.6.a.b.26.a.35.a.64.65. *an ſit voluntas Dei, vt per ſcripturam doceamur* 7.a. *Eccleſiæ iudicium & autoritatem, ſcripturæ anteponere* 6.a.b.47.a.48.49.50. *traditiones ei æquare aut præferre* 5.a.6.a.b.17.b.47.a.77.78.
accuſare eam obſcuritatis & flexibilitatis 6.a.b.17 a.b.44.a.b.57.b.64.b.65.a. *An hæretici è ſcriptura non informandi* 6.b. *quare negant eam eſſe fidei regulam debere* 6.b. *quamdiu & quare ab initio non fuerit doctrina ſcripto comprehenſa* 8.a.15.b.17.a.
Scripturæ occaſio, origo & autor 8.a.b.11.b. *de illius vſu, dignitate & authoritate* 9.a.b. *Eſt norma iudicij in controuerſiis* 10.b.41.b.42.a.
ſcripturæ aſſuere traditiones, doctrinam corrumpit 12.a. *Chriſtus ſcripturam opponit traditionibus* ibid. *Papiſtas hodie non amplius, vt olim ſcripturis contra Euangelicos pugnare* 13.b. *An doctrinam noui Teſtamenti plene in ſcriptis quæ habemus comprehenſa ac tradita ſit* 14.a.b. *Quo conſilio & in quem vſum doctrina Euangelij ſcriptis mandari cœperit* 17.b.18.a.b.38.b. *ad Eccleſiam vniuerſam ſcripta Apoſtolica pertinere* 17.28.b.
Scriptura eſt fidei fundamentum 17.a.23.b.42.b.43.a. *hæretici ſcripturis non adſentiuntur* 17.a.b. *Sunt inimici eius* 20.b.64.b. *Chriſtus non ipſe ſed per Apoſtolos ſcripſit* 22.a. *quare non omnia omnium Apoſtolorum acta deſcripta ſint* 24.a. *De conſtituto Canone ſcripturæ* 26.b.31.a.45.a.47.a
Scripturas torquere 37.a.58.a.
omnis ſcripturæ vna tantum eſſe ſimplex ſententia poteſt 37.a. *Patrum teſtimonia de authoritate & ſufficientia ſcripturæ* 39.a.40. *Non veritas aut authoritas ſcripturæ ab Eccleſia, ſed Eccleſia à ſcriptura & verbo Dei dependet* 43.a.b.47. *Vbi dogmata tradit, eſt certa & minimè ambigua* 43. *obſcura loca quomodo explicanda* 44.a.b
Scripturarum inexhauſta doctrina 44.a. *collatio earum ad ſcripta aliorum doctorum* 46.a.b.47.a.
Vnde ſcriptura ſuam habeat authoritatem 47.a.b.
Eccleſia teſtis & cuſtos eſt Scripturæ 9.b.47.a.b.49.50.62.63. *Quomodo Eccleſia diiudicauerit ſcripta Apoſtolica & adulterina* 48.49. *de canonizatione ſcriptorum olim reprobatorum & reiectione confirmatorum* 48.49.50.51. *Qui libri ſcripturæ pro Canonicis ſint habendi* 44.b.48.b.49.50.&c. *Catholica ſcripta* 48.b.50.a. *De Apocryphis libris* 49.50.51.52. *de commodis & incommodis ex neglecta Canonicorum & Apocryphorum ſcriptorum diſtinctione* 52.a. *de tranſlatione ſcripturæ authentica* 4.b.5.a.54.a.55.b.130.b. *tranſlationem cauſa & vſus* 54 b. *de intelligentia & interpretatione Scripturæ* 5.a.57.58.59.60.67.b. *Laicis etiam legenda ſcriptura* 60.a. *de non prouocando ad ſcripturam* 64 a.b.
à Scriptura ad traditiones prouocatum olim eſſe 64.a.b.65.a. *An admittantur traditiones cum ſcriptura pugnantes* 62.a.b.65.a.b.66. *Ex figuratis & obſcuris locis ſcripturæ extruere aliquid quo perſpicua dicta eius eludantur* 67.b. *ſæpe non vocabula & phraſes, ſed rem in ſcripturis haberi* 68.b.69.a.
pontificios ſcripturæ parum aut nihil tribuere 109.b.
multa ſcripturis non poſita nominatim, bona tamen conſequentia illinc eliciuntur 68.b.69.a.70.b.177.a
Scriptura eſt fundamentum fidei noſtræ 197.a.
ſine ſcripturis dogmata conſtituere ibid.
Papæ in ſcripturam poteſtas 197.a
ſine ſcripturæ fundamentis anathematizare alios 199.a.
ſcriptura & fidei & vitæ regula nobis eſt 254.a.
ſcripturæ ſententia ex collatione plurium locorum elicienda 261.a. *facere eam dependere ab authoritate & conſuetudine Eccleſiæ* 310.b.
ſcripturæ excerptis & mutilatis ſententiis ſe valere 359.a.
ſcripturæ teſtimoniis ludere 315.b.
loca ſcripturæ inter ſe continenda 434.a
Scriptura iudicium rectè informat, non ratio aut ſpecies externa 450.b.
è Scripturis conſcientiæ ſunt erudienda 454.a.470.a. *violenter eas detorquere* 456.b. *quæ interpretationes ſcripturæ ſint certiſſimæ* 429.a.477.b. *patribus præferenda eſt, & eorum doctrina iudicat* 429.a.477.a.482.b.
ſi Scripturis omiſſis tantum rationibus agatur, nil niſi conflictationes ſequi oportet, 485.a. *de qualibet re videndum, an & vbi propriam ſedem in ſcriptura habeat* 485.a.
Scripturas per ſcripturam euertere velle 489.b.
contra clarum ſcripturæ textum nil valet argumentatio 490.a.
Scripturæ aliunde conficta inferre & ad hæc illam torquere 521.b.560.b.562.a.
Scripturæ ſolius iudicium in iudicando ſequendum 525.b.526.a.531.a.555.b.
ſine Scriptura, & contra ſcripturam nullas argumentationes eſſe admittendas 531.a.b. *ex locis ſcripturæ allegoricis & dubiis non conſtitui dogmata* 562.b.564.a.566.a. *Scriptura eſt norma & regula fidei atque operum in Eccleſia* 572.b.573.a.574.b.651.b
Scriptura canonica dicta eſt, vt ex ea de dogmatibus & cultibus iudicetur 661.a.665.b.666.a.670.a.b.679.b.680.a.763.a. *Scripturæ ſumma & ſcopus eſt remiſſio peccatorum* 708.a

Scriptura

Scriptura fundamento Patrum doctrinam coniungere 767.b.
Scripturæ ſtudioſos oportet eſſe temperantes 765.b
Sebaſtiani Eccleſia Romæ 740.a
Sebaſtiani inuocatio 582.b.587.b.
Seculum futurum quid ſignificat 567.b
Secundus blaſphemus in coniugium 450.b.
Securitas malum 173.b
Semeias 24.b
Septena quid 728.b.731.b
Sepulchra noſtra qualia ſint per naturam & qualia per gratiam 662.b
ſepulchrum Chriſti noſtra ſepulchra ſanctificauit. Sepultura in ciuitate non habenda 662.a
ſepultura ſanctorum honorificata 667.a
locus ſepulturæ κοιμητήριον dictus, ibid. de loco obſcuriore erutos in monumentu celebrioribus ſepelire 668.a. in templis ſepulti heroes, ibid. cur honorifice habita olim ſepultura ſanctorum 669.a
Sequentia in honorem Sanctorum decantata 588.b. 610b.611.a
Seres non coluerunt idola 675.b
Seueriani 787.b
Siccuth 678.b
Si Papa: cuius ſit authoris 508.a
Sicilia lege cœlibatus tentata 503.b
Sidonius 335.a
Sidonij pœnitentia 721.a
Sidoniorum idolum 678.a
Sigebertus 695.a
Sigiſmundus Imperator de ſacerdotum coniugio 516
Signum & ſignatum ſeu protypum 700.a.702.b
Simeonis imagines in officinis 697.b
Similitudines non faciunt dogmata 551.b.700.b
Simon Metaphraſtes 686.b
Simonis inuocatio 587.a
Simon Magus libidinum indifferentem vſum fecit 448.b
Simonis Magi ſtatua 683.b
Simonia 734.a
Simulachra, vide imagines.
Sinus Abrahæ 536.b
Sixtus IIII. 736.a.b
Sixti Epitaphium 515.a
Sleidanus de miſſa 335.a
Smyrnenſis Epiſtola 666.b.667.a
Sobrietas 750.a.769.a.b. abuſus eius 768.b. hoſtes eius 776.b
Socratis ſtatua 674.b
Sodomiæ pœnitentia 728.b
Sodomiæ defenſio per legatum Pontificium 449.b. eſt fructus coacti cœlibatus 506.b.514.b.515.a. celebrauit eam Iohannes à Caſa 515.a
Solis ſacra 779.b
Sorori cohabitare 514.b
Σώζεσθαι 408.b
Spartani non habuerunt idola. 675.b
Spectrorum apparitiones 546.a
Speculator 741.a
Speculum aureum 740.b
Speculum exemplorum 550.b
Spes non in ſanctis, ſed in Deo ponenda 614.a
Spem alit confirmatio 199.a
Spes origo & efficacia ſecundum pontificios 157.158.162.a.163.b. Cum dubitatione coniunctam illam habere 169.b.168.a
Spiridion vxoratus 500.b
Spiridionis hiſtoria 794.b.795.a
Spiritus ſancti in certis locis velle participem fieri 670.b.671.a. plumas Spiritus ſancti in reliquiis habere 672.a
Spiritualem fieri ex animali 248.b
Spiritum ſanctum aliis per fictitias ceremonias velle conferre 229.a. comitatur cum gratia Dei, & remiſſio peccatorum 235.a.246.b.247.a. de habitatione eius & operatione in infantibus 246.247. de donis eius per chriſma homini collatis 248.b.249.a. eſt efficax per media 250.a. quare dicatur dari per impoſitionem manuum 257.b.258.a. doctrinam Spiritus ſancti iactare ſine ſcriptura 319.b. amitti eum poſſe 370.a
Spiritus ſanctus an adſit coniugum cohabitationi 453.b. 461.b
Spiritus ſancti proceſſio 552.b
Spiritum ſanctum eſſe Deum 68.b.70.b
Spiritu ſancto obſignari 169.b. amittere eũ 172.b.184.b
Spiritualia in humanis viribus ſunt 116.b. Superbia ſpiritualis 171.a
Stapulenſis 563.a
Stationarij qui fuerint & quid egerint 734.b
Stationes in Eccleſia 731.b.738.b.763.b.788.b. 808.b
Statua benemeritis hominibus poſita 674.b. ſtatuis diuini honores facti 676.a.b. vide etiam imagines.
Statum controuerſiæ inuolui & tranſponi 447.b.455.a. 471.a
Stephanus Aufrerius 516.b
Stephanum inuocare 58 7a.588.a.590.a
Stephani memoria & reliquiæ 670.a
Stephanus III. 693.b
Στῖχος 31.b.32.a
Στοιχεῖν 42.b
Strabo 675.b
Στριβλεῖν 37.a
Studiorum promotio indulgentias meretur 734.a
Studioſorum patronus 579.b
Stupri pœna apud veteres Germanos 508.a
Subdiaconi 415.a
Sucboth 678.a
Suecia lex cœlibatus obtruſa 505.b.513.b
Suffraganeorum ludibrium 260.a
Suffraganeorum officium 260.a.420.b.424.a.
Suffragijs creari 422.a
Suffragia viuentium pro mortuis 522.b.523.b.525.a. 529.a.551.b. de virtute ſuffragiorũ diſputationes 552.b
Suffragia pro mortuis non tolli per indulgentias 757.a
Summa Angelica 735.b.736.a
Sulpitius Seuerus 411.b. ſuperattendens 419.b
ſuperſtitio quid ſit 327.b
ſuperſtitionum fons 339.b
ſuperſtitio ex zelo pietatis orta 670.a.
ſuperſtitionis pœnitentia 728.a. bono plurimum obeſt ſuperſtitio 777.a
diligenter eſt obſeruanda & retegenda 779.a
ſuperſtitionis epitome 76.a
ſupplicationes pro omni neceſſitate, ſtatis diebus factæ ſupplicationes ibid.
ſupplicantium geſtus ibid.
Surius 575
ſurſum corda 628.b.575.a
Sutorum patronus 649.b
Syluester 257.a
Syluester Prierias 708.b.745.b.
Syluestri legenda 687.a
Symbolum Apoſtolicum 6.66.68
Symboli articuli 159.a
Synodus, vide Concilium.

Synodus quinta 529.b
Synodus ſexta 483.a.497.b.502.b.504.b
Syriæ idolum 678.a
Syricius 492.b.497.b.502.a.b.503.a.b.513.b. *vide lib.3.*
Syſyphus 524.b

T.

Tabernaculorum feſtum 809.a
Tabulæ duodecim de ſepultura 662.a
Tabula alter à Baptiſmo 240.b.242
Tacitus 675.a
Tantalus 524.b
Ταπεινοφρονεῖν 790.792.a
Tatianus de dæmonibus 675.b. *de cultu idolorum* 676.b
Tatiani 787.b.788.a
Tatiani de carnium eſu 758.b.759.a.b
Tatianus de coniugio 450.b.451.a.b.489.a
Tecelius quis fuerit, & quid egerit 744.b. *quomodo ſpoliatus ſuo ære ex indulgentiis collecto per nobilem quem à futuro peccato abſoluerat, data Bulla* 745.a.
Carolus Miltetius eum acriter reprehendit 746.a
Tecla virgo 496.a.b
Temperantiam alit matrimonium 199.a
Temperantia 749.a.769.a.b.
hoſtes eius 776.b.787.b
Templa nominibus martyrum appellata 667.a. *heretici illa non ingrediebantur* 667.b. *heroes in templis ſepulti* 668.a. *nullum pro vero agnoſcere velle ſi ſit ſine reliquiis Sanctorum* 671.b. *templa Perſarum & Ægyptiorum* 675.a.b. *diis dicata templa, delubra, ſacella, ſana* 676.a. *templorum ornatus* 683.a.685.b.686.a.688.a.b.689.a. *imagines in templis* 682.a.690.a.695.a.b
Templa idololatrica ingreſſorum pœnitentia 727.b.
templorum dedicationes 814.b.204.a
Templa Martyrum 637.b.
donaria in illis ſuſpenſa ibid.
Tempus in cultu certum obſeruare 394.a
Tempori cedere 73.b
Temporis præſcriptio 13.a
Tenebras in meridie faciunt Papiſtæ per quadrageſimam 771.b
Tentationes probant doctrinam & cultus 570.a.b
tentationes aliæ aliis ſunt maiores 599.b.
tentatur Deus præſumptione 466.b.510.a
Teraphim 679.b
Terram ſanctam inuiſere 670.a.b.671.a.735.a.
de terra ſancta aliquid domi ſuæ ſuſpendere 671.b.
indulgentiæ pro defenſione terræ ſanctæ 734.a.736.b
Teſtamenti veteris & noui perfectio 10.b.85.b
Teſtamenti veteris & noui collatio 14.15
Teſtamentum nouum 302.a. *veteris abrogatio* 312.a. 809.b
Teſtimonia ambigua allegare 312.a.314.a.315.b
Teſtimonij falſi pœna 728.a
Thalmucide traditiones 12.b.13.a. *quando conſcriptum fuerit Thalmud & quomodo auctum* 13.b
Thammerus 108.b
Thamuz 678.b
Tharthac 678.a
Theatini 1.b
Theodori hæreſis 722.a
Theodoſius Sago Epiſcopi indutus 669.b
Theodoſius mortuus 539.b
Theofredus Abbas 651.a
Theologia ſcholaſtica, quando, per quos & quomodo cœperit 733.a.b
Theologus nil ponere debet cuius neceſſitas non ſit ex fide 222.a
Theophilus Imperator 704.b
Therapeutæ Philonis 779.b.787.b
Theſaurarij 415.a
Theſaurus Eccleſiæ ſunt præter merita Chriſti opera ſupererogationis Sanctorum 703.b.734.a.
ex hoc theſauro ſuccurri aliis pro remiſſione culpæ & pœnæ 707.a.746.b.747.a.
demonſtratio eius 717.a
Theſei oſſa tranſlata 668.a.
ſpectrum eius & adoratio 669.b
Thomas de Aquino 219.225.a.250.b.259.b.261.b. 262.b. 329.a. 336.b. 373.381.b. 402.a. 705.b. 733.a
Thomas Valdenſis 329.b
Thomæ inuocatio 682.a.692.b
Thomas de coniugio Sacerdotum 454.b. *de merito vitæ æternæ per monaſticen* 455.a.
de inuocatione Sanctorum 576.b
Thus incendere idolis 676.a
Tiletanus 819.a
Tilius Epiſcopus 701.b
Τιμωρίας 721.a
Timothei reliquiæ 668.a
Timotheum fuiſſe cœlibem 497.a
Titius 524.b
Titium fuiſſe cœlibem 497.a
Traditiones extra Scripturam 535.a
à traditionibus humanis libertatem habemus in Chriſto 708.b. *quam periculoſum ſit illis conſcientias onerare* 721.b. *facile degenerant in ſuperſtitiones* 727.a.
traditiones quæ ſint aut non ſint 727.b.
traditiones ſine ſcriptura 812.b.
traditionum Apoſtolicarum fucus 782.a.b
Traditione ſola non ſtandum 243.b
Traditiones humanæ non ligant baptizatos 239.b
Traditiones Apoſtolicas iactare 285.a.301.b.315.b
Traditionum obſeruationi ſalutem promittere 311
Traditiones æquare aut præferre ſcripturæ 5.a.6.b.17.b. 47.a.77.b.699.a 789.b 790.a.
verbum Dei per traditionem ſine ſcriptura conſeruari 7.b.8.a.9.a.b.10.
ex traditionibus ſcripturæ aſtutis corruptelas doctrinæ ſequi 12.a.b
Chriſtus traditionibus non traditiones, ſed ſcripturam opponit ibidem.
Thalmudicarum traditionum ad Phariſaicas collatio earundemque origo & propagatio 12.b.13.a
Vis perſuaſionis de traditionibus ad excæcandum homines 15.b
Quare hodie pro traditionibus non ſcriptis contra ſcripturam pugnent Pontificij ibid.
Tempore Apoſtolorum homines ſeductos fuiſſe per traditiones 18.a.26.76.b.
Apoſtolorum traditiones in literas eſſe redactas 20.a. 76.b. *traditionum titulo defenditur, quicquid Eccleſia Pontificia ſine Scriptura aut contra eam ſeruat* 60.b.76.a. *non ita hodie vt tempore Lutheri de traditionibus diſputatur* 61.a. *nomine Apoſtolico omnes traditiones hodie venditantur,* ibid. *Pontificij omnia dicta patrum quæ traditionis mentionem faciunt, ad ſuas traditiones applicant* 61.a.b.62.a.b.64.a. 66.76.b.
Traditio per doctrinam Chriſti & Apoſtolorum inſcri-

ſcripturis comprehenſa 61.b.65.a.
pro commendatione librorum Scripturæ & ad poſteros propagatione 62.b.63.a.
de traditione ad quam patres à ſcriptura prouocarunt 63.64.a.65. an admittendæ traditiones cum ſcriptura pugnantes 62.66.
de traditionibus quæ ſunt diuerſæ expoſitiones ſcripturæ 67.b
Traditiones quæ non manifeſto verbo deſcriptæ ſunt, ſed ex ſcripturis ratiocinando elicitæ 68.b.69.70.b.177.a.
de traditionibus quæ omni ſcripturæ teſtimonio carent 69.b.70.a
Traditiones quæ ſunt catholicus conſenſus patrum 71.a.
de traditionibus quæ ſunt ritus & conſuetudines vetuſtæ 74.a.b.
de traditionibus Pontificiis ad fidem & mores pertinentibus, cum tamen nullo ſcripturæ teſtimonio poſſint probari 76.a.
an pari pietatis affectu & reuerentia cum ſcriptura ſuſcipi debeant 76.b.77.82.b.
vſitatum & frequens eſſe per traditionis nomen fallere 77.b.78.a.79.a.
origo traditionum per ſcripturam 78.b.
multa ex Apocryphis ſcriptis titulo traditionum citari 79.b. conſuetudines veteres pro traditionibus Apoſtolicis venditare 80.b.81.a.
hyperbolicæ commendationes traditionum in patribus 81. multas traditiones ex Montaniſtarum hæreſi Eccleſiam irrepſiſſe & retineri 82.b.83.84
Traditiones è ſictitiis & Apocryphis ſcriptis deſumptæ 84.b. multa pro traditionibus venditari quæ à poſterioribus hominibus inſtituta & profecta eſſe oſtendi poteſt 86.a.b.
Quid quærant Pontificij traditionibus ſuis non ſcriptis 151.a. obſeruationi traditionum promittere vitam æternam 177.b. Pontificios hac in re deteriore. eſſe Pelagio & Iudæis 177.b
Traiani anima 548.a
Tranſſubſtantiatio 271.a. cauſæ propter quas de ea diuincent Pontificij 271.a.b.280.a.
quando primum de ea cœptum ſit diſputari 281.
de mutatione & conuerſione elementorum in Cœna 271.273.b.276.277.278.279. Seminaria transformationis elementorum in Damaſceno & Theophylacto 271. Confirmatio eius per Innocentium III. 271.b. de annihilatione panis 203.b.271.272.
de ſubſtantia & accidentibus panis pereuntibus aut manentibus 271.
portentoſæ diſputationes ortæ 272. nec authoritatem nec neceſſitatem aliquam requirere, vt ſtatuatur tranſſubſtantiatio 272.274.a.
fundamentum eius eſt decretum Concilij Lateranenſis [illegible]. quomodo eam hodie probare conentur Pontificij e ſcriptura 272.b.273.274.
exempla tranſmutationis vbi nomen prius tamen retinetur 274.b. Panem pro accidentibus panis tantum interpretantur 274.b.275.a.
quare tranſſubſtantiatio elementorum in cœna impugnetur 275.a.b. Conſenſum totius antiquitatis & vniuerſæ Eccleſiæ iactare pro confirmatione tranſſubſtantiationis 275.b.278.a.
Panem tranſire in ſubſtantiam aliam 276.a.
de pane fieri corpus Chriſti ibid.
Treuiris poſt Athanaſium Hieronymus fuit 507.b
Tridentini Patres aſſerunt manifeſtas ſuperſtitiones & ſcandala 447.a. ſtatus conerouerſiarum ſubdole tegunt 447.b.455.a. authoritatem Spiritus ſancti & ſcripturæ fruſtra obtendunt
Tridentini Concilij interpres Andradius 1.a.2.b. non eſt ſimpliciter ei acquieſcendum 3.a. norma iudicij eius de doctrina & ritibus 5.a.b. Iuuentutis inſtitutio apud Ieſuitas 2.a. propoſitum eorum eſſe confirmare & obtrudere nobis de nouo Scholaſticam doctrinam 155.b.158.b.
Turcarum Alcoranus 199.a.
Circumciſio eorum 205.b

V.

Valentinianus mortuus 539.b
Valentiniani libidinum confuſiones confirmarunt 449.a
Valerius Maximus 674.b
Valerius Meſſala ibid.
Varro 199.b.675.b
Vates vino abſtinuerunt 779.b
Vegetius 200.a
Venatorum patronus 579.a
Veneni cura 579.b
Venerem promiſcuam coniugio præferre 495.b
Veneri donata pupæ 685.b
Venia idem quod indulgentia 707.a
Ver quadrageſimæ idoneum 773.a
Verbum Dei à ſtantibus auditum certo tempore 731.b
Verbo ſuo Deus alligauit populum ſuum 756.b
Verbo Dei cibos ſanctificari 760.b.761.a
Verbo tractando liberum eſt Chriſtianis quoſcunque dies aſſumere 810.b. dies Dominica exercitijs deſtinata 811.a.b
Verbo exerceri & augeri Dei dona 205.a.
applicari nobis beneficia Chriſti 211.b.213.a.b.215.b.
Sacramenta non ita præciſe vt verbum ad ſalutem neceſſaria 213.a. perducit nos ad Chriſtum 215.b.
ſumma eius poteſtas eſt penes Deum, ſed miniſterium commendatum eſt Eccleſiæ 223.a
Verbi meram ſumpſerunt ſibi ſacrificuli poteſtatem, & efficaciam eius in ſuo Charactere poſuerunt 223.a.
efficacia eius nihil derogat malitia miniſtri 226.a
Verbo in gratia confirmemur 250. efficaciam eius operatur Deus 262.b.263.a. cum reuerentia aſtandum cum legitur 279.b
Vergerij periculum ob hiſtoriam Gregorij 575.a
Vergilius 411.b
Vergilius de purgatorio igni 523.a
Veronica quomodo inuocetur 706.a. oſtentatio eius Romæ 739.b
Vertigo capitis 779.b
Veſtimentis Sanctorum indui 669.b
Vicelius 571.b
Viclephus 741.a
Vicleuus de coniugio ſacerdotum 515.b
Victor excommunicauit Aſiaticos propter Paſchatis diem ab illis obſeruatum 812.a
Victoriam hoſtium per idola quærere 676.b
Viduarum continentia per ſe non damnatur 454.a.
viduæ primam fidem irritam facientes 477.b.
collegij viduarum, quæ ratio fuerit tempore Apoſtolorum 477.b.480.b.
in viduitate non ponendus eſt cultus 477.b
an Paulus his, quæ viduitatem profeſſæ erant coniugium permittat 481.a
Viduas ſanctas inuocare 584.a
Vigilantij certamen cum Hieronymo 640.b
Vigilantius 662.b.667.a
Vigiliæ in cœmiteriis Sanctorum 770.b.
vigiliæ feſtorum 817.a
ieiunia vigiliarum 773.a.808.b
Vigiliæ & nocturni congreſſus Chriſtianorum 449.b

Digitized by Google

Vigilia purgatorio nituntur 523.a. *lectiones in vigiliis quales habeantur* 552.a.b
Vincentius 511.a
Vincentius Lyrinenſis 479.b.285.a.428.b
Vincentij inuocatio 582.b.587.a.592.b
Vino abſtinere 494.b
Vinum non dilutum bibere 550.b
Vini benedictio 768.a. *non prohibuerunt illud Pontificij in ieiunio ſuo* 756.a.771.a.b. *vino abſtinere* 779.b.789.b.800.b. *habere illud pro veneno dementiæ* 771.b.787.b.793.a
Vinum miſceri 366.a
Vinofridus Anglus Germaniæ Doctor à Papa conſtitutus 508.a. *mutato nomine vocatur Bonifacius* 508.a
Vintonia 506.a
Vintonienſis 517.b
Virgilij ſtatua 675.a
Virginum ſtuprationis pœnitentia 728.b
Virginitas Papiſtica 450.a. *an ei præferendum coniugium* 447.a.
merita virginitatis 447.b.450.a.452.b.455.a. 456.a.b.457.a. *Ea implet cœlum* 452.b.
Collatio inter virginitatem & cœlibatum 447.b.
non damnatur commendatione coniugij 454.a.
an virginitas præferenda coniugio 456.a.b.457.a.b. 458.a.463.b.
Virgines ſunt omnes fideles 462.b.
Virginitatem quo loco habuerit Iouinianus 501.a.
decem mille virgines inuocare 583.b.589.a
Virgines & viduas inuocare 584.a
Viri partem inferiorem Satanæ opus eſſe dicere 450.b
Virtutes ſpirituales ſeptem 199.a
Virtutes infidelium an ſint peccata 111.a
Vita æternæ meritum 447.b
Vitæ æternæ præmia 458.a.460.b.464.a
Vitæ Patrum 455.a.700.b
Vitam æternam ex cibis conſecratis ſperare 760.b
Vites Vrbanus curat 579.b
Vlricus Epiſcopus Auguſtanus 447.a.504.a.509.a.b. 510.a.519.b. *beneficium eius in Eccleſiam ob maſcule defenſum coniugium Sacerdotum* 509.a
Vnctionis inſtitutio 86.b
Vnctionem eſſe traditionem 84.a
Vnctionem extremam eſſe exeuntium in Eccleſia 199.a.
perſeuerantiæ & fortitudinis eſſe ibid.
contra peccatum veniale facere, ibid. *eſſe ſacroſanctam* 201.b. *an ſit Sacramentum* 205.b.
Virtutem eius in quo poſita ſita ſit 219.a
Vnctio poſt Baptiſmum 228.b.251.a.265.b.
Patrum de vnctione ſententia 254.b.255.a.
ordinandorum vnctio 418.b
Vnctionis inſtitutio vnde ſit 203.a.250.b.251.a.406. b.407.a.409.a. *materiam eius oleum eſſe* 406. b.407.a.408.a.
quale & quomodo conſecratum eſſe oporteat 406.b. 408.a. *quæ membra illo inungenda* 406.b.408. a. *forma eius* 406.b.408.a. *effectus* 406.408. a.409. *illis tantum adhibendum qui ſunt in articulo mortis* 407.a.408.
de vnctione illa apud Marcum 407.b.408.
quid Iacob de vnctione doceat 408.b.409.
deprauatio vnctionis per hæreticos 411.a
Vngarorum patronus 579.a
Vnio duarum rerum 273.a.b.
Varia eius exempla 273.b
Vocabula in contentione verſari cum de rebus conſtet 5.b. 129.b. *rebus inſeruiunt vocabula non contra* 79.b
Vocabula Deus non iudicat, ſed rem. Vocabulorum conciliationes ſine rebus 198.a
Vocatio alia communis eſt, alia ſpecialis, atque ita etiam vocationum dona 465.a.468.b
Vocatio ad miniſterium 223.a.b
Volaterranus 668.a.818.b
Voluntas hominis. vide liberum arbitrium.
Voluntas Dei ex verbo cognoſcenda eſt 621.b
Voti ſeruati dignitas & meritum 455.a.456.a.457.a
an ex voto ſuſcipiendus & retinendus ſit cœlibatus 469.b.472.a.b.
Vota in veteri Teſtamento, ex qua cauſa, & quomodo facta 472.a.473.a.b.
Votorum diuerſi fines 473.a. *quæ ſibi Deus voluerit voueri* ibidem.
per votum ſe ad gratitudinem erga Deum obſtringere 472.b.473.a.474.a.
vouere ea, quæ alioqui Deo debentur 473.a.
vota ceremonialia 473.b.474.a.
vota contra verbum Dei facta 473.a
cur voluerit Deus vota ſeruari 473.b
de votis non ſeruandis, & ob quas cauſas 473.b.474. a.b.475.a.
Nouum Teſtamentum de votis nihil præcipit 474.a.
Vota moralia eadem ſunt in veteri & nouo Teſtamento, 473.a.474.a
votum Baptiſmi 474.b. *coniugium aut cœlibatum vouere* 475.a.b. *ad actum Papiſticum quæ referantur* 475.a.b.476.a.
aliud eſt votum, aliud propoſitum cordis 475.a.
vota eſſe mandata hominum 475.b.
vouere cœlibatum, quatenus humana fragilitas permittit 448.b.475.a.478.a.
votario permittere potius centum ſcorta, quam vnam vxorem 476.b. *de peccatis quæ concurrunt in votis Monaſticis, ex Luthero* 476.b. *argumenta Pontificiorum, pro voto cœlibatus* 472.b.477.a.
voti veri conditiones 474.476.b. *de iis qui poſt votum caſtitatis matrimonium contrahunt* 476.b. 477.b.478.a. *donum continentiæ non habens, tentat Deum vouendo illam* 466.a.468.a.
votum quid ſit Papiſtis 483.b.
fides non ſignificat votum Papiſticum in ſcriptura, 479.b. *votum cui ætati competat* 471.b. *an Maria fecerit votum virginitatis* 484.b.496.b.
votum perpetui cœlibatus olim non fuit 482.a.
probatur tamen Patribus 482.b.483.a.
de authoritate & argumentis Patrum pro voto cœlibatus 482.b. *modeſtius egerunt Patres negotium votorum quam Pontificij* 483.a.
votum ſimplex, aut ſolenne 483.b. *Pontificij poſt votum coniuges factos occidunt* 484.a. *de rebus non vouendis ſcholaſticorum doctrina* 484.a.
de diſpenſatione, communicatione & redemptione voti 484.a. *in Germania olim liberum fuit non vouere, qui tamen vouiſſent, præſtare id tenebantur* 510.a. 511.b. *neque hactenus fuit ab ordinandis exactum* 513.b
Votum in perceptione Sacramenti 211.b
votis vicem Baptiſmi ſupplere 236.b.
de votis poſt Baptiſmum factis 239.a.
votum Baptiſmi 240.a.
Regula votorum Chriſtianorum ibid.
Papiſtica vota ſubuertuntur per Baptiſmum 240.a.b
Vota perſoluere idolis 676.a.
reliquiis Sanctorum 661.b
vota ad Sanctorum ſtatuas certas 706.a.
votum violantis pœnitentia 728.b
Vouere ieiunium 772.b

Digitized by Google

Ὑπομνήματα, 36.b
Vrbanus, 512.b.579.b
Vri ſeu vſtionem pati, quid ſit, 467.a. quod vſtio ſit peccatum, 467.b. damnum ex vſtione multiplex, 467.b
Vrna mortuorum 668.670.a
Vulgi ſuperſtitiones diſſimulare 671.a
Vxore abſtinere in quadrageſima 719.a
Vxorem ſuam alijs communem fecit Nicolaus Diaconus, 449.a. vxoris & ſcorti blaſphemum diſcrimen, 450.b
Waldenſes de coniugio Sacerdotum, 515.b
Waldenſes de indulgentijs 741.a
Walfridus, 362.b.364.a
Weſſelus 710.b.733.a.736.a
Weſſelus de purgatione animarum, 553.a
Wicelius de vxoratis Epiſcopis, 498.a
Wilhelmus Antiſſidonenſis 741.a
Wilhelmus Durandus, vide Durandus.
Wilhelmus Occam 733.b
Wilhelmus Pariſienſis 733.a. Varro 733.a
Wilhelmus Rex Angliæ, 506.b
Wolfgangus Lazius, 519.b
Wormacienſis Eccleſia, Concilium ibi habitum, 509.a. 512.a.
Wormacienſis Epiſcopus Burchardus 728.a

X.

Xenocrates 779.b
Xerophagia 789.a.b.792.a.796.b.799.a

Y.

ὑπερθετικόν, 501.a
ὑπαρκτικῶς, 471.b

Z.

Zelotypiæ ſuſpicionem quomodo euadere conatus ſit Nicolaus Diaconus, 449.a
Zelus pietatis in ſuperſtitionem degenerans, 669.b. 670.a.
Zonaras 693.a.705.a.b.

INDEX AVTHORVM QVI IN HOC EXAMINE CITANTVR.

A.

Ambroſius de perſpicuitate Scripturæ, 44.b de Baptiſmo infantum, 69.a. de ſcriptis ſuis, 72.b. de ſimplicitate fidei, 92.b. de reliquiis peccati & concupiſcentia poſt Baptiſmum, 97.b. de virtutibus infidelium, 112.b. de renouatione hominis, 123.b. de iuſtificatione, 142.a.b. verba eius lethaliter decumbentis, 145.a.b. de Nouatianis, 170.b. Liber eius de exhortatione ad pœnitentiam. 123
Ambroſius de myſterijs & Sacramentis 201.a. de Baptiſmo Iohannis 230.b. 233.a. 235.a. de confirmatione baptizatorum 252.b. 256.b. de conſecratione cœnæ Dominicæ 262.a.b. de fructu cœnæ Dominicæ 265.a. de indignè tractantibus cœnam 272.b. de mutatione elementorum in cœna, 276.a. de collatione panis & corporis Chriſti ad hominis renouationem 277.b. poſt conſecrationem nil niſi corpus & ſanguinem Chriſti in cœna credendum eſſe 278.a. de adoratione Chriſti in cœna 279.b. de cœna peregrinis data 287.b. de indignè manducantibus 292.b. 304.a. de crebra communicatione 297.a.b. de vſu calicis 304.a. de ſacrificio cœnæ 349.b. de celebratione ad loca ſepulturæ martyrum 354.a. de Sacramentis 358.b. 360.a. de linguarum vſu in Eccleſia 367.b. 368.b. de Nouatianis 370.b. de abſolutione per vocem miniſterij 396.b. de ſatisfactione miniſtrorum 423.a. de conſobrinarum nuptijs 430.b
Ambroſius de cœlibatu ſacerdotum 451.a. de virginitate coniugio præponenda 457.b. 458.a. de elocandis virginibus 471.b. de viduis 481.a. de nubentibus poſt votum 481.b.483.a. doctrina eius de votis contradictum 483.a. de coniugio ſacerdotum 488.a. 490.b. de coniugio Apoſtolorum 493.a. de Tecla 504.a. de velandis virginibus ibid. ad Reginam Germaniæ ſcripſit 507.a. de Digamis 520.b. de purgatorio 530.a.b. 532.a. de oratione pro mortuis 539.a.b. de pœnitentiæ tempore in hoc ſeculo 559.a
Ambroſius de ſepulchro ſibi aut Martyribus deſtinato, 669.a. de politicis imaginibus, 688.a. dictum eius de inuocatione Chriſti deprauatum, 699.a. de publica pœnitentia, 722.b.726.b. de ieiunio, 763.a.767.a.b.797.b. ſermones eius ſuppoſititij, 767.b.797.b. laus temperantiæ, 769.b. fuit propagator monaſtices, 795.b. de Iouiniano, 797.a.b. regula eius de ieiunio, 800.a. de Pentecoſte, 813.a. de feſtis Martyrum, 814.a
Anshelmus de virtutibus infidelium, 112.b. exhortatio eius ad fratrem moriturum, 143.b. quomodo ſe ſiſtat tribunali Dei, 143.b
Anshelmus de ſatisfactione Chriſti inter iram Dei & peccata noſtra interponenda 398.b
Anshelmus nihil habet de indulgentijs, 720.a
Arnobius de ſacerdotum impura vita 515.a
Athanaſius de Scripturæ ſufficientia, 39.b. de eo quod ſæpe non voces, ſed tamen res in ſcriptura habeantur, 70.b. de ſolis Patribus ſine ſcriptura audiendis, 74.a
Athanaſius puer pueros baptizauit 224.b
Athanaſius de coniugij caſtitate 453.a. de baptiſmi fide

Digitized by Google

violata 479.b. de Epiſcopis coniugatis 500.b. de purgatorio 547.b. de latrone recepto 556.a. de loco & ſtatu animarum 558.b. de mortuis quòd non debeant eſſe noſtri doctores 561.a. de peccato in Spiritum ſanctum 567.a. de inuocatione 632.b. Sermo eius de ſanctiſſima Deipara 632.b

Athanaſius de idolorum cultu, 677.b. de imagine Chriſti, 686.b. 689.a. de politicis imaginibus, 688.a. de imagine Dei per Chriſtum reſtituta, 694.b. de quæſtionibus eius, 699.a. de ieiunio, 764.b

Auguſtinus de fide, 3.a. 39.a. de Scriptura pro Iudice diſputationum habenda, 4.b. 7.a. 40.b. 41.b. 45.b. de ſufficientia Scripturæ, 22.a. 28.a. 39.b. 45.b. 46.a. de obſcuritate aut perſpicuitate eius, 25.a. 44.b. de ſcriptura Canonica, 46.a. 49.a.b. 52.a. collatio Scripturæ ad aliorum ſcripta, 46. de Apocryphis ſcriptis, 52.b. 53.a. de ſcripturæ translatione, 54.b. 56. de interpretatione ſcripturæ, 57.b. 58.b. de authoritate Patrum, 72.a.b. de fide ſimplicium, 60.a. de traditionibus, 62.b. 69.b. de ſcriptura ad Eccleſiæ authoritatem recepta, 62.b. de paruulorum Baptiſmo, 69.a.b. quomodo acceperit aliorum Patrum incommode dicta, 73.a. aliquando ceſſit conſuetudini ac tempori, 73.b. de diſcriminanda natura à vitio, quo eſt corrupta, 90.a. de non refutando omnia obiecta, 92.b. de reliquiis peccati in baptizatis, 94.a. an concupiſcentia in renatis ſit peccatum, 96.a.b. 97.b. 98.b. 99.a. 100.a. 101.a. de Maria an in peccato concepta 105.b. de libero arbitrio 108.a. 113.b. 114.b. 115.a. de prædeſtinatione, 109.a de fide & ſalute Ethnicorum, 109.b. de operibus & virtutibus infidelium, 109.b. 110. 111. 112. de gratia Dei in renouatione virium noſtrarum, vt bene velint faciantque, 121.a.b. 122.a. de iuſtificatione 132.a. 142.a.b. 143.a. commemoratio eius de Ambroſio, 143.a.b. de certitudine fidei, 171.a. de obſeruatoribus traditionum humanarum, 177. de ſabbathi ieiunio, 180.b. 783.a. de operibus quomodo placeant Deo, 181.b. de poſſibili impletione legis, 182.a. de perfectione noſtra, 184. 185.a

Auguſtinus de Simone Mago 448.b. de Tatianis 450.b. refutat ſententiam Hieronymi de coniugio 453.a.b. 457.b. 462.b. de coniugij bonis 453.b. 463.a. de virginibus ſupra coniugatos ſe efferentibus 456.a. de collatione coniugij & cœlibatus 457.a. 458.a. 459.a. 464.b. de caſtrantibus ſe propter regnum cœlorum 460.b. de præmijs cœlibatus in altera vita 457.b. 460.b. de commixtionis coniugalis culpa 462.a. de finibus coniugij 454.a. 462.a. de concupiſcentia in coniugio 462.a. de vera continentia 467.a. de ijs quibus competat cœlibatus 469.b. de petendo à Deo dono continentiæ 469.b. de votis communibus & proprijs 475.a. de voto Mariæ 481.b. 496.b. de virginitate ſpirituali 478.a. 482.a. de adulterinis coniugiis 482.a. de nuptiis poſt votum 484.a. de ſacrificio Pontificis in lege 491.b. de diuerſa doctrina non recipienda 496.b. de Digamia 520.a. 522.a. de pœnis purgatorij ex Platone 525.a. de Scripturæ & verbi Dei authoritate 526.a. 531.b. 533.a. 543.a. 553.b 555.a. 561.a. 624.a. de ſcripturæ iudicio ſequendo 525.b. de libris Machabæorum 526.a. de Origenis erroribus 528.b. de purgatorio igni diſſimiliter loquitur 531.a. 562.a. refutauit tamen alios Patres illud approbantes 530.b. 531.b. 532.a.b. de ſcriptorum ſuorum authoritate 533.a. 544.a. de epulis ad ſepulchra mortuorum 536.a. de orationibus pro mortuis 542.b. 543.a. de apparitionibus defunctorum 546.a. Libri eius de vera & falſa pœnitentia 547.b. Sermones eius de feſto commemorationis 547.b. de loco defunctorum poſt hanc vitam 558.b. de ſpectro Samuelis 561.b. ſcripturas dubias & allegoricas non conſtituere dogmata 561.b. de probatione opinionum dogmatum & cultuum 570.b. de ſanctis mortuis 575. de obſcuris diſputationibus quid faciendum 622.a. de Dulia & Latria 622.b. 623.a. de dijs & mediatoribus Platonicorum 618.a. de inuocatione Sanctorum 643.b. vſque 647.a. inuocat Cyprianum 643.a. de vera inuocatione & officio Mediatoris 646.a. ſermo eius de Sancto Paulo 646.b. Codex homiliarum eius 646.b. de cognitione veræ vitæ, ibidem. de ſpiritu & anima, ibidem. Liber meditationum eius, ibidem. Sermo eius de annuntiatione & aſſumptione 646.b

Auguſtinus de curatione mortuorum, 665.b. de Caianis 667.a. de miraculis ad ſepulturas Sanctorum factis 668.b. de Sanctorum reliquiis, 670.a. de adoratione ad ſepulchra Sanctorum, 671.a.b. de diſſimulandis ijs quæ tollere non potuit, 671.b. de Romanis idola non habentibus, 675.b. de Dijs gentium, ibidem. de Spiritibus in ſtatuis, 676.a. de loco, honore & cultu conſecratarum ſtatuarum, 675.a. 677.a. Iudæos non toleraſſe ſtatuas in templo, 682.b. de imaginibus Chriſti, Petri & Pauli 687.b. contra imagines 690.b. de ſigno & ſignato, 700.a. oratio eius pro liberatione ab hoſtibus obſidentibus vrbem, 715.a. contra indulgentias, 719.b. de ſatisfactione, 721.a. 724.a. 726.a.b. de publica pœnitentia, 723. 724.a. liber eius de dogmatibus Eccleſiaſticis, 724.a.b. de ieiunio, 763.b. 764.a.b. 765.a. 777.b. 772.a. 782.b. ſermones eius ſuppoſititij, 767.b. 797.a.b. 803.a. de temperantia 769.b. contra delectum ciborum, 770.b. de ſuffocato & ſanguine, 793.a. de Manichæorum abſtinentia & ieiunio, 793.b. de veritate non niſi è Scripturis requirenda, 794.b. de Iouiniano 798.b. querela eius & moderatio in reprehendendo ea quæ inualuerant, 800.a. definitiones eius de controuerſiis circa ieiunium, 800.a. 801. 802. 803. 804. de die Dominico, 811.b. de celebratione cœnæ Dominicæ, 811.a. de Paſchate, 812.b. de feſto Aſcenſionis, 813.a. de cauſis dierum feſtorum 813.b. de feſtis Martyrum 814.a.

Auguſtinus de voce Sacramenti 200.b. 201.b. quid ſit ei Sacramentum 201.b. 203.a. de vſu Sacramentorum 201.a. de eorum numero 202.a. 206.a. latè vtitur voce Sacramenti 202.b. de ordinis Sacramento 204.b. de matrimonij Sacramento 205.a. de diſcrimine Sacramentorum veteris & Noui Teſtamenti 207. 209.b. de eadem re ſub ſignis diuerſis 209.a. de contemptoribus Sacramentorum 212.a. de latronis morte ſine baptiſmo 213.a. quod Sacramenta non ſint ſuperflua 213.b. de virtute & efficacia Sacramentorum 215. 216.a. de diſcrimine circumciſionis & baptiſmi infantum atque adultorum 216.b. de infidelibus percipientibus Sacramenta 214.a. 220. de integritate & ſanctitate Sacramenti 220.b. de ijs qui baptiſmum fallaciter & ludicre adminiſtrant aut accipiunt 224.a. 226.a. de Baptiſmo Iohannis 230.b. 232.a. 235.b. de fide infantum 245.b. de neceſſitate confirmationis ſpiritus 250.a. de ſcripturæ authoritate 254.a. 290.b. de vnctione 255.a. de Patrum authoritate 256.a. de virtute Baptiſmi 257.b. de manuum impoſitione 258.a.b. de conſecratione in cœna Domini 262.b. de fructu cœnæ Dominicæ 264.b. de duabus rebus in cœna 271.b. 278.a. de argumento à potentia Dei 272.b quî panis dicatur corpus Chriſti 277.a. de adoratione Chriſti in cœna 279.b. 280. de indignè manducantibus 280.b. de conſuetudine 284.a. de aſſeruatione Euchariſtiæ 288.b. de præparatione ad Euchariſtiam 293.b. 295.a. de crebra communicatione 297.a

de optima

de optima demonſtratione 301.b. de vtraque ſpecie 303. 304.b. 305.a. de cœna eius aut poſt cibos alios danda 308.a. dictum eius: Crede & manducaſti 311.a 365.b. de teſtimonijs ambiguis allegatis 312.a. de ſacrificio 334.a. de dogmatibus ex ambiguè dictis non faciendis 342.b. de adminiſtratione cœnæ Dominicæ 346.b. de oblationibus ad Euchariſtiam 348.a. 349.b. de precio redemptionis in cœna nobis dato 350.b. de ſanctis in miſſa non inuocandis 353.b. 355 a. de cultu Martyrum 354. 355.b. 359.b. de miraculis ad memorias ſanctorum factis 354.b. 355.a. de ratione cœnæ adminiſtratæ tempore ipſius 357. de vſu linguarum in ſacris 369.a. de Baptiſmo Chriſti & miniſtrorum 373.a. de pœnitentia 379.b. de libero arbitrio ſiue Spiritu ſancto 382.b. de confeſſione 384.a 387.b. 394 a. de excommunicatione 386.b. ſcripta eius ſuppoſititia 391.a. 410.a. de ſatisfactione 399.a. 401.b. conſtituit ſibi ſucceſſorem 423.b. de Polygamia 427.b. 428.a. de Sacramento coniugij 4.8.a. de conſobrinarum nuptijs 430.b. de coniugio perſonæ repudiatæ 433.b. 434.b. 436.b.

B.

BAſilius de ſcriptura. 4.b. de authoritate & ſufficientia Scripturæ, 39.b. 553.b. de interpretatione ſcripturæ, 58.b. de traditionibus, 61.b. 62.a. 82.a. de teſtimonijs Eccleſiæ, 71.b. de contentione in tranſuerſum abripiente Doctores, 73.a. de iuſtificatione, 141.b

Baſilius de Baptiſmo Iohannis & Chriſti 232.b. de vnctione 251.a. 256.b. de virtute Baptiſmi 257.b. de conſecratione cœnæ Dominicæ 262.b. de fructu eius 265.a. Liturgia eius 281.a. 303.a. 358.b. de confeſſione 386.b. 390.a.

Baſilius de nuptijs poſt votum 481.b. quando ſit ei contradictum 483.a. pater eius 500.b. de nimia in alteram partem deflexione in alterius partis controuerſæ refutatione 501.a. 640.b. inuocationem Sanctorum in Eccleſiam publicè inuexit 632.b. 633.b. ad Epiphanio refutatus 635.b

Baſilius de Martyrum patrocinio, 670.a. de gratia Dei apud reliquias olim quæſita, 670.a. 671.b. de imaginibus, 688.a. 689.b. ſuppoſititia eius ſententia, 699.a dicta eius de inuocatione Chriſti deprauata, 699.a.b. de publica pœnitentia, 711.a. de pœnis pœnitentialibus 727.a. de ieiunio, 763.a. 764.b. nimius laudator ieiunij, 766.a. 796.a. propagator fuit monaſtices, 795.b. leges ieiunij propoſuit, ibid. de Natali Chriſti, 814.a. de feſtis Martyrum, ibid. de conuentibus ſacris, 817.a

Beda de numero ſacramentorum 206.a. de efficacia ſacramentorum Veteris Teſtamenti 207.a. 208

Beda de iuramento ſeruando aut non ſeruando 484.a. contra coniugium diſputauit 506.a

Beda pœnitentiale, 729.a

Bernhardus de iuſtificatione, 143.a.b. fiducia eius in Chriſto contra tentationes Satanæ, ibidem. de certitudine fidei, 171.a. de fide generali, ibid. de poſſibilitate implendi legem 182.a. de gratuita iuſtificatione, 186.b. de iuſtitia humana, 187.b. 188.a

Bernhardus de Sacramentis 202.a. de fructu cœnæ Dominicæ 264.b. de vtraque ſpecie 323.b. de fructu cœnæ 250 b.

Bernhardus de iuſtificatione 455.a. de monaſtices meritis, ibid. de non habentibus donum cœlibatus 469.b. de Hybernia Epiſcopis coniugatis 506.b. de meritis & fiducia operum 570.b. de inuocatione Sanctorum 651.b

Bernhardus de peregrinationibus, 671.a. oratio eius, vt hic caſtigetur à Deo, 716.b. nihil habet de indulgentijs, 720.a. contra eas docuit, 720.b. de ieiunio, 765.a. nimius eius cõmendator, 767.b. de meritis ieiunij, 808.a

Brentius de ieiunio, 776.b

Brentius de ſeptem Sacramentis 199.b

Brentius de Eunuchis propter regnum Dei 460.b

C.

CAſſianus de confeſſione 390.b

Chryſoſtomus de numero ſacramentorum 106.a. de neceſſitate eorum 217.a b. de Baptiſmo Iohannis 230.b. de efficacia Baptiſmi 257.b. de conſecratione in cœna Domini 262. de fructu cœnæ 264.b. 265.a. de Chriſto ipſo ſacramenta ſua per miniſterium diſpenſante 269.b. de vnione naturarum in Chriſto, & panis cum corpore Chriſti in cœna 277.b. de corpore Chriſti cœlitus nobis exhibito in cœna 278.a. Liturgia eius 281.a. 303.a 358.a. de digna communicatione 293.b. de eremitis rarius communicantibus 297.b. de frequentiore vſu cœnæ 297.b. de calicis vſu in cœna 302.b. de adminiſtratione cœnæ Dominicæ 346.b. 357.a. 358.a. de oblatione ad vſum Euchariſtiæ 348.a 349.b. contra Miſſam ſeu cœnam priuatam 363. cauſa exilij eius 365.a. de pœnitentia 379.b. de confeſſione 384.a.b. 389.b. 391.b. de vnctione 410.b

Chryſoſtomus de Euangelio Matthæi, 18.b. de vſu Scripturæ, 39.a. de perfectione & authoritate ſcripturæ, 39.b. 41.a.b. 553 b. de perſpicuitate eius, 44.b. de legenda omnibus ſcriptura, 60 a. de Baptiſmo infantium, 69.a. de dictis à ſe exhortatoriè magis quam vere, 73.b

Chryſoſtomi viui & mortui miracula, 668.b. cupiuit viſere monumentum Petri & Pauli 669.a. de peregrinationibus, 670.b. de imaginibus, 691.a. de cruce Chriſti, 704.a. contra indulgentias, 720.b. de benedictione menſæ, 761. de ieiunio, 763.b. nimius laudator ieiunij, 766.b. quomodo ſe in certamine de ieiunio contra Epiphanium & Theophylum geſſerit, 803.b. 804.a. de Natali Chriſti, 814.a. de feſtis Martyrum, ibid. de pietate feſtis non alliganda, 816.a

Chryſoſtomus de ſtudio continentiæ 469 b. de viduis 480. de nubentibus poſt votum 481.b. 483.a.b. de Epiſcopo coniugato, ſeu de miniſtrorum coniugio 48 . a. 488. a.b. 491.a. contra Epiphanium defendit coniugium ſacerdotum 501.b. de fructibus impuri cœlibatus 514.b. de memoria mortuorum 535.a. 538.a. 544.b. de loco & ſtatu animarum 559.a. de pœnitentiæ loco in hoc æuo 559.b. de mortuis pro Doctoribus non habendis 568.b. de inuocatione ſanctorum 636.a.b. 637.a. de Miſſa Chryſoſtomi 637.a. 650.a. Homilia eius in natali Petri & Pauli 636.b. Homilia ad populum Antiochenum 637.a 646.b

Clemens Alexandrinus admirator fuit traditionum, 78.a.b. 79.a. Philoſophiæ iuſtificationem tribuit, 108.b

Clementis Romani ſcripta, 45.a. 85.a. 251.a

Clemens Alexandrinus de vnctione 256.b. de Baptiſmo 257 a. de aſſeruatione Euchariſtiæ 288.b

Clemens de Nicolaitis 449.a. de Carpocratianis 449. de Marcione 450.b. de blaſphemis in coniugium 450.b. 451.a. de Tatiano 451.a. de ſecundis nuptiis 451.a. de argumentis impugnantibus coniugium 451.a.b. de coniugio Apoſtolorum 452.a. de congreſſu cum coniuge grauida aut lactante 454.a. de finibus coniugij 454.a. 462.a. de fugientibus coniugium ob moleſtias 459.a.b de victoria moleſtiarum in coniugio, quàm in cœlibatu maiore 459.b. de vxoribus curantibus quæ Dei ſunt 459.b. de ordinationibus Apoſtolorum 483.a. de vxoribus Apoſtolorum 487.b. 496.a. error eius grauis de ſalute per legem & Philoſophiam. Item, de pœnis damnatorum ceſſuris 529.b. ſeminaria iecit purgatorij 529. de ſatisfactionibus 533.b. de inuocatione 627.a.

Digitized by Google

Clemens Alexandrinus de Dijs gentium, 675.b. de ſtatuis & imaginibus gentium, 675.a. de cultu ſtatuarum, ibidem. de Deo non effigiando, 684.a. de adoleſcente quem Iohannes à latronibus reduxit, 721.b.762.b. de benedictione menſæ, 761.b. de ieiunio quartæ & ſextæ feriæ, 785.a. de Tatianis, 788.a

Clemens Romanus de imaginibus, 684.a. octo libri de conſtitutionibus Apoſtolicis, nomine illius editi, 781.b. multa ſcripta adulterina nomine eius ſparſa, 782.a.

Cyprianus de ſequendo non facta hominum, ſed præcepta Chriſti, 666.a. de die quo martyres obierunt annotando, 667.a. de ſatisfactione, 721.b.727.a.730.a. de pœnitentia publica, 724.a.726.b. de traditionibus hominum non curandis, 762.a. de vſu ieiunij, 762.b.765.b. de inquirendis fontibus in diſputationibus, 794.b. de feſtis Martyrum, 814.a

Cyprianus de Scriptura authoritate & vſu, 41.b. ſcripta eius ab Auguſtino quomodo habita, 46.b.72.a. de traditionibus 61.b. de Baptiſmo infantum, 69.a. de abſolutione ad ſatisfactiones, 84.a. de peccato in natura humana, 97.b. contra fidei dubitationem, 171.b

Cypriani ſermo de ablutione pedũ & de Chriſmate 201.b 203.a.248 b.251 a.254.b.418. de latrone non baptizato 213.b. de Baptiſmo hæreticorum non efficaci 214.a. de Montaniſtis 228.b. de neceſſitate rituum ad veritatem Sacramenti 229.a. de Baptiſmo Iohannis 230.a.b. de Chriſmate & vnctione eorum qui baptizantur 248.b. de Spiritus ſancti donatione in Baptiſmo 254.b. 257.a. de fructu cœnæ Dominicæ 264.b. 265.a. de verbo Dei hominum actionibus præferendo, 284.285.a. Sermo eius de cœna Domini 277.b. 303.a. de delatione Euchariſtiæ ad alios, 281. 287.b.326. de aſſeruatione Euchariſtiæ 303.b.304.b.307.a.323.b.326.b. de oblatione ad Euchariſtiam, 348.349.a. 350.b. de conſuetudine, 284. de moribus veterum 284.b.285.a. de fructu cœnæ, 350.b. de miſcendo vino cœnæ, 366.a. de confeſſione ſecretorum peccatorum, 387.a. 390.a.b. de Petri & Apoſtolorum æqualitate, 397.a. de ſatisfactionibus 401.b. de ordinibus miniſterij 414.b. de electione Epiſcoporum, 423.b

Cyprianus de nuptiis permittendis his qui virginitatem ſeruare nequeunt 483.a. de antiquitate & conſuetudine 493.b.551.b. diſcipulus Tertulliani 498.b. odium eius in ſexum muliebrem 498.b. de cœlibatus impuri fructibus 514.a. de norma iudicij ex ſcriptura petenda 526.a. de Apocryphis 526.b. de ſatisfactionibus 533.b. de cibo pauperibus ad ſepulchra diſtributo 536.a. de oblationibus pro mortuis 539.a. ignorat cruciatus mortuorum in purgatorio 539. de morte piorum 541.a. de pœnitentia hic tantum profutura 559.a. de rebaptizatione 570.b. quomodo inuocationem Sanctorum promouerit 631.a.b. Sermo eius de ſtella & magis 631.b. de conuerſione eius ibid. 634.b. ab Auguſtino, inuocatus, 643.a. de Litania Eccleſiæ 649.a

Cyrillus de ſcripturæ ſufficientia & authoritate 40.b. 41.a. de perſpicuitate eius, 44.b. de intelligentia ſcripturæ, 58.b. de eo quod ſæpe non voces ſed res tamen in ſcriptura habentur, 70.b. de iuſtificatione, 132.a

Cyrillus anathematiſmorum ſuorum reddidit rationem, 197.b. de Baptiſmo Iohannis & Chriſti, 232.a.b. de fructu cœnæ Dominicæ 264.b. de incruento ſacrificio cœnæ 349.b. de memoria martyrum, 354.b

Cyrillus Hieroſolymitanus de numero Sacramentorum 201.a. de Chriſmate, 252.b

Cyrillus contra inuocationem Sanctorum, 638.b

Cyrillus Hieroſolymitanus ſuppoſititius, 549.a.560.b. 643.

Cyrillus de cultu mortuorum, 664.b.665.a. de Panegyribus ad ſepulchra mortuorum, 666.b. de oſſibus Sanctorum, 667.b. de ſepultura in templis, 668.a. de inuocatione ad ſepulchra Martyrum, 669.a.673.a. de reliquiis non circumgeſtandis, 671.a. de ſigno crucis, 689.a. 690.b. teſtimoniis eius abuſa eſt ſeptima Synodus ad ſtabiliendum cultum imaginum, 694.b. 695.a. de vero ieiunio, 765.a.805.b.806.a. de die Dominico, 811.b

D.

Damaſcenus de memoria defunctorum, 82.a

Damaſceni oratio in ſumptione myſteriorũ 169.a

Damaſcenus de vnctione, 257.a. de transformatione elementorum in vſu cœnæ, 271.b. inter antiquos non eſt ponendus, 278.a. de vſu calicis in cœna, 303.a

Damaſcenus de purgatorio, 547.b.548.a. de authoritate eius, 547.b. inuocationes eius, 639.b

Damaſcenus cultum idolorum defendit, 686.a. de imagine Chriſti, 686.b. vt Iconolatra damnatus, 693.a. cum manu truncatus fuiſſet ob defenſum cultum imaginum, adoratione imaginis Mariæ fuiſſe reſtitutum, 700.b. de Aerio, 797.a

Dionyſius Areopagita, de numero Sacramentorum, 201.a. de vnctione 257.a. 411.b. de Catechiſmo baptizatorum, 259.a. de precibus in communione 281.a. de adminiſtratione Cœnæ, 346.b.347.a. de ſacrificio, 349.a. de ordinibus miniſterij, 414.b

Dionyſius de oratione pro defunctis, 536.a.b. 537.a. de ritibus circa mortuos, & duplicibus mortuis, 537.a purgatorium & pœnas eius prorſus ignorat, 537.b

E.

Epiphanius de ſcripturæ authoritate, 40.a. de ſcriptis ſuis, 72.b. admirator traditionum, 80.a.b.501.b de iuſtificatione per legem naturæ, 108.b

Emiſſenus de conſecratione in cœna, 263.b. de collatione panis & corporis Chriſti ad renouationem hominis, 277.a. de adoratione Chriſti in Cœna, 279.b. de oblatione in cœna, 350.b. de aqua calici admiſcenda, 366.a.367.b.

Epiphanius de ſecundo, 450.b. de Tatiano, 451.a. de appetitionibus in natura integra aut peccatrice, 453.b. de coniugio, virginitate, viduitate & ſcortatione, 501.b. de funerum curationibus, 546.a. de ſpelunca Bethlehemitica, 483.a. de votis, 483.a. non cogit ad vota, 483.a. de pœnitentia nubentium poſt votum, 483.b. de Phariſæorum continentia, 494.b. de Nicolaitis, 495.a.496.a. de Gnoſticis, 498.a. de cœlibatu Sacerdotum, 501.b.506.a. ex ſacerdotibus originem traxit, 504.a. de fructibus cœlibatus impuri, 498.a. de orationibus pro mortuis, 539.b.540.a.541.a.b.542.a. contra inuocationem Sanctorum, 635.a. refutauit Baſilium & Nazianzenum, 635.b

Epiphanius de cultu mortuorum, 664.b. de reliquiis Ieremiæ, 669.b. de dijs gentium, 15.b. de cultu idolorum, 676.b. de Tharach, 670.b. contra imagines, 690.a. de ieiunio, 764.b. 766 b.782.a.788.b.790.b. de traditionibus Apoſtolicis, 782.a. de conuentibus Eccleſiaſticis & ritibus eorum, 795.b. de abſtinentia à carnibus, 787.b. de Montano & Montaniſtarum ieiunio, 788.a.b. 790.b. 796.a. propagator monaſtices fuit, 795.b. monaſterium extruxit, 796.a. leges ieiunij tulit, ibidem. de Natiuitate & Baptiſmo Chriſti, 814.a.

Euſebius de Euangeliſtarum & Apoſtolorum ſcriptis, 19.b.20.a.b. de triplici genere librorum in Eccleſia, 48. de Apocryphis, 50.b 51.a.497.a

Euſebius de Armenis, 202.b. de Athanaſio puero pueros baptizante, 224.b. de ſcriptis Clementis, 251.a. de Euchariſtia aliò delata, 281.b.288.a.289.a.326.a. de conuen-

Digitized by Google

conuentibus ad ſepulchrum Polycarpi.354.a. de publica confeſſione pœnitentium, 386.b. de ſatiſfactione 398.b.

Euſebius de Nicolaitis, 449.a. de vxoribus Apoſtolorum, 493.a. de Eccleſiæ puritate & incrementis aut decrementis, 488.b. de cœlibatu Sacerdotum, 499.a. de Eſſenis, 494.b. de purgatorio ex Platone, 524.a. de ſatiſfactionibus, 533.b. de Dijs Platonicis, 625.b. de inuocatione, 627.a. de Potamiena, 631.a

Euſebius de corporibus martyrum abiectis, 666.a. de ſepultura honorifica martyrum, 667.a. locum ſepulturæ vocat κοιμητήριον, 667.a. de monumento Petri & Pauli, 667.a. de throno Iacobi, 669.b. de perfectione Hieroſolymitana, 670. de inuocatione ad ſepulchra Sanctorum 672.b. de gentibus idola non ferentibus 675 b. de Dijs gentium 675.b. 676.a.b. de conſecratione ſtatuarum 676.a. de anathematum honore 676.a. de Abgari Regis legatione ad Chriſtum 686.b. de politico imaginum vſu 687.a.b. de publica pœnitentia 721.b. de adoleſcente quem Iohannes à latronibus reduxit 721.b. 765.a. de communione ijs etiam data qui ſatiſfactiones nondum abſoluiſſent 726.a. de pœnis pœnitentiariis 727.b. de mitigatione earum 729.b. de Alcibiadis nimia abſtinentia 786.b. de Montano 788.a. de die Dominica 695.b. de conuentuum ſacrorū diebus 811.b. de Paſchate 812.a. de feſtis Martyrū 814.a

Euthymius de inuocatione Sanctorum, 649.a

F.

Fulgentius de inuocatione Sanctorum, 649.a

Fulgentius de imaginibus 703.a

G.

Gerſon de reuelationibus extra ſcripturam, 561.b

Gerſon de Scripturæ authoritate, 40.a.50.a.553.b

Gerſonis querela de ſuperſtitionibus in Chriſtianiſmo 706.a. fundamenta eius contra indulgentias 741.b

Gregorius Magnus de imaginibus quòd ſint libri Laicorum 691.a. 703.b. prohibet tamen adorationem & cultum imaginum 691. 692.a. 699.b. Indulgentia eius fabuloſa 720.a.b.731.b

Gregorius Nyſſenus de peregrinationibus 670.b. 720.b. de picturis & imaginibus in templis 689.a

Gregorius Nyſſenus, de vſu Baptiſmi, 257.b

Gregorius Magnus de cœlibatu ſacerdotum, 447.b. de coniugali vita cultum Dei impediente, 453.a. de perſonis ad cœlibatum idoneis, 469.b. de cœlibatu, 503.b. de purgatorio animarum, 523.b. de Machabæorum libris, 526.b. quomodo ex mortuorum ſpectris fabricauerit & confirmauerit purgatorium, 546.a.547.a. de Dialogis eius dubitatur, 547.a. de inuocatione ſanctorum, 449.a

Gregorius Neocæſarienſis de ſatiſfactione, 533.b

Gregorius Niſſenus vxoratus, 500.b. inuocationem Sanctorum in Eccleſiam publice inuexit, 632.b.634.a

Gregorius de iuſtificatione, 142.b

H.

Hegeſippus de Eccleſiæ puritate & incrementis, aut decrementis, 488.b. 493.b

Heſychius de virginitate hominibus imponenda, 483

Heſychius de Baptiſmo 257.b. de materia cœnæ Dominicæ 277.b. de aſſeruatis ex cœna Domini, 285.b. de præparatione ad Euchariſtiam, 293.b.295.a

Hieronymus de Concilijs, 3.a. de diſputationibus ſanguinolentis, 3.b. de Scriptura, 5.a.40.b. de Matthæi Euangelio, 18.b. de Concilijs, 36.b.41.b. de Apocryphis ſcriptis, 526.b.52.53

verſio Bibliorum Hieronymiana, 56.a

de ſcriptis veterum, 57.a

de dogmatice aut exhortatorie dictis, 73.b

de Baptiſmo ſine ceremonijs additiciis, 84.a

de Ignatij epiſtolis, 86.a

de iuſtificatione, 142.b

Hieronymus de ijs qui baptiſmum poſſunt adminiſtrare, 211.a. de recte iudicanda hæreſi, 237.b. de ſcripturæ authoritate, 240.a. de pœnitentia quod ſit altera poſt baptiſmum tabula, 240.b. de Cyrillo Hieroſolymitano, 255.b. de examine eorum qui a presbyteris baptizati eſſent, 258.a.b. de delatione Euchariſtiæ ad alios, 387.b. de priuata eius aſſeruatione, 388.b. de crebra communicatione, 397.a. de vſu calicis in cœna, 303.a. de Sanctorum cura pro nobis, 355.b. De confeſſione peccatorum, 390.a. de ſatiſfactione, 399.a. Commentaria eius in Marcum, 410.a. de ordinibus, 438.b. de nomine & officio Epiſcoporum 414.b. de vocatione eorum, 422.b

Hieronymus de vxoris & ſcorti diſcrimine, 450.b. de cœlibatu, 451.a.456.b.458.b.494.a. de Tatiano, 451.b. fons ſententiæ eius de coniugio, 452.a. argumenta eius contra coniugium, 452.a.461.a.494.b. de hyperbolis, & rhetoricationibus ſuis. 455.a. de merito cœlibatus, 456.a. de virginitate coniugio præferenda, 457.b.501.a. de futurum curationibus, de pœna coniugatorum in futuro ſeculo, 462.b. de libidinum incendiis, quæ ſenſit, 467.a. de elocatione virginum, 471.b. de coniugio poſt votum contracto, 476.a. 483.b. de dono continentiæ, 469.a. de ſtudio continentiæ, 469.a. de fide Baptiſmi violata, 479.b. doctrinæ eius de votis contradictum, 483.a. de coniugio Sacerdotum, 488.a.490.b.494.b.501.b. de monachatu, 494.b. de Tecla, 496.a. de monogamia Epiſcopi, 500.b. de Diaconis vxoratis, 500.b. de Eccleſiis Germaniæ, 507.a. de cœlibatus impuri fructibus 513.a. de digamia, 520.a.b. 521.b. de purgatorio, 530.a.b. miracula Hieronymi à Cyrillo deſcripta, 549.a. de loco & ſtatu animarum, 548.b. de pœnitentiæ loco in hoc ſeculo tantum, 559.a. Scripturas allegoricas non conſtituere dogmata, 562.b certamen eius cum Vigilantio, 500.b. de inuocatione Sanctorum, 641.b.642.a

Hieronymus de reliquiis Sanctorum 662.b. de cultu mortuorum 664.b. de Caianis 667.a. de oſſibus Samuelis 668.b. de Euchariſtia ad ſepulchra Sanctorum habita 669.a. de circumgeſtatione reliquiarum 670.a. de adoratione reliquiarum 671.a. tuetur ſuperſtitiones mulierculatum 671.b. de cultu idolorum 676.b. tranſtulit epiſtolam quandam Epiphanij 690.a. de adoratione cui ea debeatur 699.b. de imaginibus 703.b. de ieiunio, 751.a.763.b.808.b.809.a.b.813.a. de Euangelio Iohannis 763.a. de Adami ieiunio 763.b. de temperantia 769.b. de ſuo ieiunio, 774.a. de Sacerdotibus Ægyptijs 779.b. de Magis Perſarum, ibid. de Eſſæis 780.a. de libertate ieiunij 783.a. de Hermæ libris 783.a. de Tertulliano & Montaniſtis 788.b. de Iouiniano 798.a. de Pentecoſte 813.a. de cauſis dierum feſtorum 813. de feſtis Martyrum 814.a. de conuentibus ſacris 717.a

Hilarius de intelligentia dictorum ex cauſis dicendi ſumenda 777.a.197.a.208.a

Hilarius de Apocryphis ſcriptis, 8.b

de intelligentia ſcripturæ, 57.b.58.b

de peccato in natura humana, 97.b.98.a.101.b

de iuſtificatione, 132.a.141.b

contra dubitationem fidei, 171.a.b

de Baptiſmo 257.a. de fructu cœnæ Dominicæ, 264.b. de vtraque ſpecie in cœna, 304.b. de confeſſione, 384.a

Hilarius de cœlibatu, 469.a. ipſe fuit maritus, 487.a

Digitized by Google

498.a. de interpretationibus ſcripturæ, 488.a. ad Epiſcopum Vuormacienſem ſcripſit, 507. a. de fide in ſcripturas illata, 562.a. de interceſſionibus Sanctorum, 632.a.

I.

IGnatij ſcriptum de traditionibus Apoſtolicis intercidit, 84.b. de Epiſtolis eius, 85.86. de ieiunio Sabbati, 180.b.

Ignatius de vtraque ſpecie in cœna, 303.a.326.a. de ordinibus, 414.b

Ignatius de dono continentiæ, 469.a. de coniugio Apoſtolorum, 493.a.497.a. de antiquitate doctrinæ alicuius, 493.b. de cœlibatu & coniugio, 497.a.502.b

Ignatij Epiſtola ad Philippenſes & alia 784.a. ad Heronem 786.a. de ieiunio & cibis 786.a.. de die Dominica 811.b

Ioſephus de Iudæis imagines nullas tolerantibus 682.b

Irenæus de cœna Domini 662.a. de ſpretis martyribus 666.a. de pænitentia cuiuſdam conuerſi 722.b. de vſu ieiunij 763.a. libros Hermæ legit 783.b. de ieiunio quadrageſimali 785.a. de ieiunij Paſchalis diuerſitate 785.a. 785.a

Irenæus de inflatis hominibus, 2.b. de traditionibus, 12.b. de Euangelio Matthæi, 16.a. de ſcripturæ origine & authoritate, 16.b.17.a.39.a. de Scripturæ ſufficientia, 22.b. de traditionibus, 62.a.63.b.64.a.65.66.67.a. de ſumma fidei & doctrinæ Chriſtianæ, 66.b.67.a. de interpretatione ſcripturæ, 67.b. de Baptiſmo infantum, 69.a. de Spiritu ſancto 70. de hominis renouatione, 123.b

Irenæus de ſcripturæ vſu, 197. de numero ſacramentorum, 201.a. de conſecratione in cœna Domini 262.b. de duabus rebus in cœna, 271.b.272.277.a. Collatio eorum ad hominis renouationem 278.a. de gratiarum actione in vſu cœnæ, 281.a. de delatione Eucharistiæ ad alios, 281.b. de priuata aſſeruatione Euchariſtiæ, 288.b. de oblationibus in Euchariſtia 348.a. de ratione adminiſtratæ cœnæ tempore illius 357.a. de ſcripturæ dictis truncatis, 388.b. de precibus & oblationibus 360.b. de miſcendo calice, 366.b. de confeſſione, 296. de vnctione, 411.a

Irenæus de Eccleſiis Germaniæ, 507.a. 640.b. de impuri cœlibatus fructibus, 514.a. de orationibus pro defunctis, 528.b. de argumentationibus ex arena connexis, 548.b. de inuocatione, 627.a.628.b. de Litania Eccleſiæ, 549.a

Iſidorus de votis reſcindendis, 484.a. de Canonibus Apoſtolorum, 497.a

Iuſtinus de authoritato Patrum, 493.b.72.b. de Polygamia, 521.b. de iudicio ad finem vitæ competente, 559.a. de animarum loco & ſtatu, 113.b. de inuocatione, 627.b.628.b. de Litania Eccleſiæ, 649.a.b

Iuſtinus de authoritate patrum, de iuſtitia Ethnicorum, 108.b. de homine aliter agente quam brutum, 114.a. de captiuitate hominis in conuerſione, 123.b

Iuſtinus de numero Sacramentorum, 205.a. de conſecratione in cœna, 262.b. 263.a. 264.b. de Euchariſtia ad alios delata 270.b.287.a.289. de mutatione panis in cœna 277.b. de adoratione in vſu cœnæ, 281.a. de vtraque ſpecie, 323.b. de celebratione cœnæ Dominicæ, 346.b.348.a.356.b.357.b.360.b. de miſcendo calice 366.b.

Iuſtini quæſtiones non eſſe ab ipſo ſcriptas, 670.a. de ritu Baptiſmi & ieiunio, 763.a. de exercitijs Chriſtianorum in die Dominica & feſtis ſuis 812.a

L.

LActantius de ſacrificiis, 347.a

Lactantius de purgatorio, 529.a. de iudicio mortuis pacato, 529.b. de inuocatione vnius Dei, 632.a

Lactantius de cultu idolorum 676.b. de imaginibus, 685.a.703.b. de politiæ vſu imaginum 688.a. de miraculis in Ethniciſmo 700

Leo de ieiunio 764.a. 807.b

Leo de Baptiſmo apud hæreticos accepto 258.b. de cœnæ vtraque ſpecie, 304.a.327.b. de frequenti vſu cœnæ, 308.b. de confeſſione 387.b. de abſolutione 393.b

Leo de inuocatione Sanctorum, 648.b

Lutherus de dono generationis lepra libidinis infecto, 453.b. de ſtatu virginum beatiore quam coniugum, 458.a. de coniugij diſputationibus pro cœlibatu, 459.b. de votis, 476.a. de peccatis, quæ ſunt in votis Monaſticis, 476.b. de oratione pro mortuis, 534.b. de purgatorio, 553.a

Lutherus de captiuitate Babylonica, 206.b.209.b.217.b.222.b.223.a.236.a.237.b.239.a.240.b.294.a. Contra Anabaptiſtas, 222.b. de fide infantum 246.b. de adoratione in cœnæ vſu, 279.b. de attritione & contritione, 382.a

Lutherus de imaginibus quid ſenſerit & docuerit 673.b. 682.b. qua cauſa & quo fructu indulgentias oppugnauerit 710.a. de poteſtate indulgentiarum 715.b. menſarios de templo Domini eiecit 721.a. indulgentiarum expugnator 744.a. quid de ieiunijs egerit aut reformarit 776.b

M.

MAximus de inuocatione ſanctorum, 549.a

N.

NAzianzenus de nuptijs, 451.a. de virginitate, 458.b. de coniugibus ſeruientibus Deo, 460.a. de matre ſua, 487.a. pater eius fuit Epiſcopus, 500.b. de oratione pro mortuis, 539.a. de peregrinatione mortuorum, 540.b. Inuocationem publice in Eccleſiam inuexit, 632.b.633.a. Rhetoricationes eius damnoſa, 632.b. de pænitentia Cypriani, 634.b. ab Epiphanio refutatus, 634.b

Nazianzenus de dogmatibus è ſcriptura extruendis 68.b. 69.a. de litera ſcripturæ, 70.b.71.a. de certitudine fidei, 171.a

Nazianzenus de Baptiſmo Iohannis & Chriſti, 232.b. de adoratione Chriſti in cœna, 279.b. Soror eius Euchariſtiam detulit domum, 288.b.440.a.b

Nazianzenus de Natali Chriſti 818.b. de feſtis Martyrum, 814.a

Nicephorus de miraculis mortuorum 668.b. de imagine Chriſti 686.b. de templo Mariæ 686.b. de ſtatua Chriſti 689.b. de adoratione imaginum 688.b

Nicephorus de Euangelio Matt. 19.a. de Pauli ſcriptis 25.a.34.a. de Apocryphis ſcriptis, 51.b

Nicephorus de Chriſtianis iudaizantibus, 495.a. de Nyſſeno, 500.b

Nicephorus de vtraque ſpecie in cœna, 303.a. de barba Petri, 311.b. de publica pænitentia, 398.b

O.

OEcumenius de vnctione, 410.b

Oecumenius de iuſtificatione, 132.a

Oecumenius de virginibus 492.a. de ſaluandis per ignem 568.b.

Origenes de nuptijs 451. a. de coniugatorum æque vt virginum ſanctitate 460.a. 463.a. de petenda à Deo caſtitate 469.b. de coniugio Apoſtolorum 493.a. ipſe ſibi excidit virilia 490. a. 499. b. de cœlibatu ſacerdotibus neceſſario 490.b. 498.b. 499.a. ſeminaria purgatorij à ſe fabricati à Clemente accepit 529. a. de igni purgatorio & pœnis damnatorum finiendis 529.b. 562.b.

Digitized by Google

562.b. de ſatisfactionibus 254.b. de cibo pauperibus ad ſepulchra diſtributo, 536.a. de orationibus ad ſepulchra 136.a. de memoria Sanctorum 538.b de authoritate ſacra Scriptura 553.b. non relinquit pœnitentia locum in altero ſeculo 560.a. de extremo quadrante ſoluendo 565.b. de inuocatione 629.a.b. aliorum de Origene iudicia 629.a. lamentatio Origenis 630.a. liber eius de pœnitentia 630.a. homiliæ eius in diuerſos, ibid. Commentaria eius in Iob. ibidem. Origeniſtarum inuocationes 647.648.

Origenes de authoritate ſcriptura, 41.b. de interpretatione ſcriptura, 58.b. de traditionibus, 62.b. de Baptiſmo infantum, 69.a. traditiones ſectatus eſt authore Clemente Alexandrino, 79.a. de operibus hæreticorum, quod ſint peccata. 111.b. de iuſtificatione, 141.b

Origenes de duabus rebus cœna Dominica, 278.b. de Sanctorum pro nobis cura, 355.a. de confeſſione, 375.a. 188.b. 191.b. 192.a. 194. de ſatisfactione, 401.b

Origenes de corporibus mortuorum ſepeliendis 666.b. de imaginibus 684.b. 703.a. de politicis imaginibus 688.a. de publica pœnitentia 727.a. de diſcrimine pœnitentia ſecundum peccata 724.b. de libertate ieiunij, 783.a. 792.b. libros Hermæ legit 783.b de ieiunio quarta & ſexta feria 785. de ieiunio quadrageſimali 785.a. de feſtis 815.b

P.

PAſchaſius de vtraque ſpecie in cœna, 303.a. 304.b

Philippus Melancthon de diſciplina collapſa 776.b

Photius de elocatione virginum 471.b

Primaſius de elocatione virginum 471.b

Proſper de temperantia 769.b. 806.b. de feſtis diebus 816.b.

Prudentius de cura mortuorum 665.b. de ſtatuis ſuper aras poſitis 677.a. de Caſſiano Martyre 689.b

Prudentius de purgatorio, hymni eius in ſanctos 647.a. 648.a.

R.

RVffinus de Athanaſio puero, 224.b. de Cyrillo Hieroſolymitano, 255.b. de aſſeruata Euchariſtia, 286.b. de delatione eius ad alios, 287.a. de vnctione, 411.b.

Ruffini ſymbolum 507.a

Rupertus Tuicenſis nihil habet de indulgentijs 720.a

S.

SOcrates de ieiunij legibus, 180.b

Socrates de crebro communicantibus 297.a. de confeſſione, 388.b. de vnctione, 411.b

Socrates de Synodo Nicæna 498.b. de Euſtachio 501.a. de Sacerdotum maritorum reiectione 501.b

Sophronius de Chriſtianis iudaizantibus.

Sozomenus de Nicæna Synodo 498.b. de inuecto Monachatu, ibid.

Sozomenus de Athanaſio puero, 224.b. de confeſſione, 387.b. 388.a. 189.a. 390.a. de pœnitentia publica, 398.b. 721.a.b. 722.b. de electione Epiſcopi, 423.a

Sozomenus de cultu idolorum 676.a. 688.b de Eſſæis 780.b. de Euſtachio 793.b. de Spiridione 500.b. 794.b. de conuentibus ſacris 811.b. de Paſchate 812.a

T.

TErtullianus de voce Sacramenti 100.b. de numero Sacramentorum 201.a. de Montaniſtis 228.b. de Spiritu ſancto in Baptiſmo aut vnctione dato 254.b. de Chriſmate ſeu vnctione 256.b. de argumento à potentia Dei 272.b. de Euchariſtia aliò delata 281.b. 326.b. 327.a. de priuata aſſeruatione eius 288.b. de ſpiritualibus ſacrificijs 344.a. 348.a. de precibus ad menſam Domini 357 b. de exomologeſi 386.b. de ſatiſfactione pœnitentium 399.a

Tertullianus de Marcione 450.b. de diſcrimine inter vxorem & ſcortum 450.b. de Montano 450.b. 498.b. origo ſententia de coniugio 451.a. argumenta eius contra coniugium 452.a. de legibus probandis & excutiendis 484.b. de Tecla 495.b. ſcripſit contra coniugium 498.b. primum quodque veriſſimum 505.b. 525.b. 794.b. de monogamia 520.b. de Philoſophis quod ſint hæreticorum Patriarchæ 524.b. de ſatisfactionibus, 533.b. 534.a. de oblationibus pro defunctis 535.a. de orationibus pro mortuis 465.a. de duobus locis mortuorum 540.b. de ſinu Abrahæ ibid. de ſcriptura authoritate 553.b. de inuocatione 627.a. de Litania Eccleſiæ 649.a

Tertullianus de monumento Petri & Pauli 667.a. de pictura in calice 686. 688.a. de exomologeſi in publica pœnitentia 722. 725. 726.b. nimia diſciplina Eccleſiaſtica commendatio 725.b. de vſu ieiunij 763.a. 784.b de Adami ieiunio, de Hermæ libris 783.b. de Montano & ieiunio Montaniſtarum 788.b. de die Dominica 811.a. de Pentecoſte 813.a. de ſacris conuentibus 817.a de gentilium ſolennibus ſacris 817.a

Theodoretus de reliquijs Sanctorum de Montano 789.a. exempla ſingularis abſtinentia 806.a. ſententia eius de ieiunio 806.a

Theodoretus de transmutatione panis in cœna 276.b. de vnione panis cum corpore Chriſti ad vnionem naturarum in Chriſto collata 276.b. 277.a. de elementis non mutatis in cœna 280.a

Theodoretus de verbo Domini non tollendo 490.a. de Digamia 521.a. de Polygamia 521.b. de purgatorio 547.b. vita eius 632.b. de inuocatione Sanctorum, 637.a. de curatione Græcarum affectionum 637.b. 638.a

Theophylactus de nuptijs viduarum 481.a. de coniugio ſacerdotum, 488.a. de oblationibus pro mortuis 545.b

Theophylactus de Euangelio Matthæi, 16.a. 17.b. 18.a

Theophylactus de transmutatione elementorum in vſu cœna 271.b. inter antiquos non eſt ponendus 278.a. de vſu calicis 303.a. de ſacrificio cœna 349.b. de confeſſione & abſolutione 303.a. de vnctione 410.b

V.

VIctor de inuocatione Sanctorum, 649.a

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google